[illegible]

F
I

~~81607~~
99682

Suarez, Francisco, S. J., 1548-1617.

Disputatio in Tertiam Partem D. Thomae

v. II

SOLD BY
THOMAS BAKER,
Bookseller,
72, NEWMAN STREET,
LONDON. W.

BT612

COMMENTARIORVM, AC DISPVTATIONVM IN TERTIAM PARTEM DIVI THOMÆ,

Tomus Secundus.

MYSTERIA VITÆ CHRISTI, ET VTRIVSQVE ADVENTVS eius accurata Diſputatione ita complectens, ut & Scholaſticæ doctrinæ ſtudioſis, & Diuini verbi concionatoribus vſui eſſe poſsit.

AVTHORE P. FRANCISCO SVAREZ, E' SOCIETATE IESV,
ACADEMIÆ CONIMBRICENSIS SACRÆ THEOLOGIÆ
PRIMARIO PROFESSORE.

EDITIO POSTREMA.

AB IPSO AVTHORE RECOGNITA, ET A' MENDIS, quibus antehac ſcatebat, expurgata.

LVGDVNI,
Sumptibus Horatij Cardon.

M. DCXIV.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

BOSTON COLLEGE LIBRARY
CHESTNUT HILL, MASS.

BX
1749
.T6
S83
1613
JESUITICA
OVERSIZE
+2

81607

2/17/15 DR

RODERICO VAZQVEZ DE ARCE SVPREMI SENATVS REGII IN HISPANIA PRÆSIDI DIGNISSIMO,

FRANCISCVS SVAREZ E' SOCIETATE IESV.

CVM volumen alterum commentariorum in tertiam partem D. Thomæ in manibus edendum haberem, ecce mihi, Præſes ampliſſime, Hiſpaniæque vniuerſæ optatus illuxit dies, quo tua te virtus egregiúſque animi candor ac ſingularis eruditio cum generis nobilitate coniuncta, non ſine diuino numine ad tale tãtúmque munus euexerunt, quale iam dudum tua merita poſtulabant. Quare non fuit mihi diu ambigua deliberatione cunctandum, cui potiſſimùm principio opus hoc, qualecunque eſt, offerendum eſſet. Tibi enim multis nominibus debebatur: ſcilicet, cui ego deberem plurimum & meo nomine, & Societatis noſtræ, quam non ſolùm ſummo ſtudio animíque beneuolentia complexus es, verùm etiam eximijs beneficijs tibi in perpetuũ deuinxiſti. Ex quo maxima quidem ac pene certa ſpe ducor, fore, vt noſtrum hoc opus tibi gratum atque acceptum futurum ſit. Tum quòd ex noſtra Societate profectum, tum maximè, quòd in eo arcana æterni iudicis mediatoríſque Dei & hominum, vitæ mortíſq; myſteria, inauditáque ac pene diuina intemeratæ Deiparæ geſta moréſque continentur: & ex ditiſſima ſacrorum voluminum ſupellectili, déque ſanctorum Patrum pellucidiſſimis fontibus depromuntur, atque non exiguo labore noſtro induſtriáque tenui illa quidem, ſi rei magnitudinem ſpectes, magna, ſi diligentiam, ad rigorem ſcholaſticũ rediguntur. Quis igitur mihi iure ſuccenſeat, ſi æterni Præſidis vitam, tanquam exemplaria verorum, Præſidi ſupremo totius Caſtellanæ Reip. ante oculos proponã? Aut quis dubitare audeat, laborem hunc noſtrum tibi fore gratiſſimum, cui tanti filij tantæque matris auguſtiſſima eſt memoria, & iucundiſſima recordatio? Etenim cùm tot ſint occupationum æſtus, tot negociorum fluctus in dignitate hac, cuius perſonam geris, tam grauem, tam ſeueram, non dubito, quin generoſus iſte tuus animus terrenorum mole oppreſſus ſoleat interdum reſpirare memoria, præſentiáq; illius ſupremi principis, quem Pater conſtituit hominum mediatorem, vt ima ſummis, terrena ſuperis cõciliaret. In eo enim eiúſque intemeratæ matris interuentu ſitas ſpes tuas & collocatas habes: ad quos in frequenti negociorum labyrintho, tanquam ad ſacram anchorã confugere ſolitus es. Quòd ſi in huius operis nuncupatione eius potiſsimùm ratio habenda fuit, qui poſſet illud & vellet patrocinio defendere, & ſplendore nominis illuſtrare, hoc etiam nomine dignitas & amplitudo tua, & in noſtrum ordinem beneuolentia primum ſibi locum non iniuria vẽdicarunt. Ea enim es authoritate apud omnes, vt nihil ſit tam abiectũ, nihil tam obſcurum, quod clarũ & illuſtre non ſit ſub tuo nomine conſtitutum: eadémque erga nos voluntate, vt nemo ſanus ambigere poſſit, te ſummo ſtudio opus hoc, ſi res poſtulauerit, defenſurũ. Accipe igitur, Præſes clariſſime, hos mearum lucubrationũ fructus, eóſque ad communem vtilitatem exhibitos, tuo fauore commenda, ac de noſtra Societate, exigua illa quidem, ſed tibi addictiſsima, vt hactenus feciſti, bene mereri perge. Noſtrarum verò partium erit, aſſiduè precari Deum, vt vitam tam vniuerſæ Hiſpaniæ diu ſeruet incolumem, omniúmque conſiliorum ac rerum tuarum curſum iubeat eſſe felicem. Vale.

FRANCISCVS SVAREZ.

TOTIVS OPERIS ARGV- MENTVM AD LECTOREM.

NEc multa, nec noua ſunt (candide Lector) quæ præmittenda duximus his noſtris ſecundis lucubrationibus de Verbi incarnati myſteriis, cùm diſputandi methodum, ſcribendíque modum quem in priori opere continenter ſeruauimus, in hoc etiam poſteriori ſtudioſè perſequuti ſimus. Quamuis (ingenuè fatear) longius diſputatione mea progreſſus ſum, quàm videretur conſuetudo Scholaſtica poſtulare, quod vt facerem vel inuitus, rationes me grauiſſimæ compulerunt. Ecquis enim tam erit in dicendo ieiunus, vel in ſcribendo inops, vt de ampliſſima dignitate, de moribus excellentiſſimis, de admirabili vita, & gratia beatiſſimæ Virginis dicturus, breui id & compendioſo ſermone percurrat? Mihi profectò hoc in genere ſæpe viſa eſt Theologia noſtra (vt modeſtè dicam) breuis admodum, & conciſa, cùm materiæ dignitas & amplitudo cum ſumma voluptate, eruditione, atque vtilitate coniuncta, longè aliud à viro Theologo poſtulare ſuo veluti iure poſsit. De beata ergo Virgine egimus vberiùs, nec ratio ipſa permiſit, nos eſſe breuiores in aperiendis opulentiſſimis theſauris myſteriorum vitæ mortíſque Ieſu Chriſti Domini noſtri, ſeu negligentiores in colligendis diuitiis, quas in hiſce myſteriis diuina Bonitas velut effudit. Quo fortaſſe illud aſſequemur, vt & qui in ſacris templis abdita myſteriorum arcana pro concione explicant, animíſque audientium defigunt: & qui in ſcholis acriori diſputatione eadem perſcrutantur, id efficiant diligentiùs, veritatis rigore obſeruato, ita vt & pietas à veritate fulciri, & veritas poſsit pietatis dulcedine vtiliùs inueſtigari. Eſt enim ſine veritate pietas imbecilla, & ſine pietate veritas ſterilis, & ieiuna. Adiecimus præterea diſputationem de beato Ioſepho, & de diuo Ioanne Baptiſta, vt cognitio de Chriſto Domino, & de eius præcurſore, de B. Virgine, & de eius dilectiſsimo ſponſo à nobis integra & perfecta daretur: vtque labor hic noſter ſplendore illuſtriſsimarum virtutum appareret illuſtrior. Viſum deinde nobis eſt myſteriis Chriſti Domini iam patratis quæ peragenda ſperamus, adiungere, vt qui primum eius aduentum in carne paſsibili pro viribus explicuimus, ſecundum in impaſsibili ſtudio non minore poneremus ob oculos. Tum vt perfectam de Chriſto Domino diſputationem exhiberemus: tum etiam quia ſic nobis eſt in animo totam hanc tertiam D. Thom. partem commentationibus illuſtrare, vt omiſſa de quatuor nouiſsimis tractatione, explicationem noſtram in ſeptem Sacramentis Eccleſiæ terminemus. Quæ nos eadem cauſa mouit, vt hoc etiam opere complexi ſimus vniuerſalem omnium hominum reſurrectionem: tum propter coniunctionem, quam habet cum Chriſti Domini reſurrectione: tum etiam quia neceſſariò præcedit vltimum & vniuerſale iudicium. Hæc ſunt, ſtudioſe lector, quæ vniuerſo hoc opere pertractantur, ex quibus factum eſt, vt & opinionem meam, & fortè aliorum expectationem ſua longitudine ſuperarit. Verum hoc concedendum eſt amplitudini & maieſtati myſteriorum, quòd tot ac tanta myſteria vel attingenda non eſſent, vel certè eſſent pro dignitate tractanda. Nunc verò illud vnum eſt nobis maximè in optatis, vt labor hic noſter, qualis qualis ille fuerit, quoquo modo iuuet, vt Chriſtus Dominus ſanctiſsimáque eius mater eo loco à nobis habeantur, eo diligantur amore, quo vel ipſi digni ſunt, vel nos reddere arctiſsimè tenemur obſtricti, vtque hęc ſacroſancta myſteria ſumma veneratione colantur ab omnibus, pro quibus illa eadem operatus eſt Dominus noſter Ieſus Chriſtus: à quo tanquam à perenni bonorum omnium fonte, ſi quid occurret laude dignum, intelliges emanaſſe: ſi quid verò minùs conſideratè dictum offenderis ſolita benignitate condonabis, Vale.

Summa Priuilegij à Chriſtianiſſimo Galliarum Rege obtenti.

HENRICI IV. Galliæ & Nauarræ Regis Diplomate cautum eſt, ne quis in ſuo regno, aliiſve locis ditioni ſuæ ſubiectis, intra proximos annos decem, à die impreſſionis prima inchoandos, excudat, vendat, excudendum, vendendúmque quouis modo ac ratione conetur librum qui inſcribitur, *Commentariorum ac diſputationum, in Tertiam partem D. Thomæ, Tomus ſecundus*, à R. Patre Franciſco Suarez Societatis IESV, præter Horatium Cardon Bibliopolam Lugdunenſem, aut illos quibus ipſe conceſſerit: ſub pœnis originali Diplomate contra delinquentes expreſsis. Datum Pariſiis 30. Iulij, anno 1607.

De mandato Regis,

Signatum DE LA FON.

FACVLTAS P. PROVINCIALIS Societatis IESV in Prouincia Lugdunenſi.

ANTONIVS SVFFREN *Prouincialis Societatis* IESV, *in Prouincia Lugdunenſi, iuxta priuilegium eidem Societati à Regibus Chriſtianiſsimis Henrico III. 10. Maij 1583. Henrico IV. 20. Decembris 1606. & Ludouico XIII. nunc regnante, 14. Februarij 1611. conceſſum, quo Bibliopolis omnibus prohibetur, ne libros ab eiuſdem Societatis hominibus compoſitos, abſque eorũdem permiſsione imprimant: permittit* HORATIO CARDON *Lugdunenſi Bibliopolæ, vt librum qui inſcribitur*, Commentariorum ac Diſputationum, in Tertiam partem D. Thomæ, Tomus ſecundus, *à R. Patre Franciſco Suarez Theologo Societatis* IESV, *ad ſex proximos annos imprimere ac liberè* [illegible] *duni 6. Nouembris* 16[illegible]

SVFFREN.

Approbatio P. Prouincialis Societatis IESV, Toletanæ Prouinciæ, nomine R.P. Generalis eiuſdem Societatis facta.

POTESTATE *ad id mihi facta à Reuerendo admodum Patre Claudio Aquauiua Præpoſito noſtro Generali, facultatem concedo, vt ſecundus tomus commentariorum in tertiam partem D. Thomæ à Patre Franciſco Suarez noſtræ Societatis ſacræque Theologiæ in noſtro Collegio Complutenſi Profeſſore compoſitus, & eiuſdem Societatis grauium doctorúmque hominum iudicio approbatus, typis mandetur. In quorum fidem has literas manu noſtra ſubſcriptas, ſigillóque noſtro munitas dedimus. Compluti die decima octaua menſis Iunij, anni milleſimi quingenteſimi nonageſimi primi.*

GONZALVS DAVILA Prouincialis.

CENSVRA ET APPROBATIO R. P. FR. GABRIELIS Pineli, Ordinis S. Auguſtini.

ECCE ſecundæ partis ſuper tertiam D. Thomæ Commentaria à doctiſsimo Patre Franciſco Suarez in ſupremum Senatum relata, quam eiuſdem Senatus mandato vidi, legi, & cum ſumma voluptate perlegi per plures dies, & menſes, in qua neſcio vter maiore laude dignus ſit, inter doctores doctior in materia ſcholæ: an ipſe idem author inter poſitiuos diligentiſsimus indigator ſententiæ Sanctorum, qui habent ſenſum Chriſti, vt ſcribit Apoſtolus. Quare iam tam à concionatoribus, quàm antea ab ſchola iure ſuo, & ingenij fœlicitate, ac facilitate erit in magno pretio. Quo duce omnes miniſtri Verbi, de tribus potiſſimum materiis Baptiſta, Chriſto, & beata Virgine ſecuri procedent ad ædificationem Eccleſiæ Chriſti, quæ eſt corpus eius, & abſque omni ſolicitudine abundabunt materia, & forma ſanæ doctrinæ, vt poſsit vocari operarius inconfuſibilis, rectè tractans verbum veritatis, vt ait Apoſtolus. Vnde cum magna Eccleſiæ & miniſtrorũ vtilitate poterit prælo mandari. In Conuentu diui Philippi, Ordinis diui Auguſtini. Matriti anno milleſimo quingenteſimo nonageſimo primo, die verò ſexto menſis Nouembris.

F. GAB. PINELVS.

¶ 3

INDEX QVÆSTIONVM ET ARTICVLORVM D. THOMAE, QVÆ IN HOC TOMO EXPONVNTVR.

Prior numerus paginam indicat: poſterior columnam.

QVÆST. XXVII.

DE *B. Virginis Mariæ ſanctificatione*.14. col.2.

1 V.B.Virgo ſanctificata fuerit ante natiuitatem ex vtero.ibid.

2 V. fuerit ſanctificata ante animationem.16.1.

3 V. per ſanctificationẽ fuerit ei fomes totaliter ſublatus.31.1.

4 V. per huiuſmodi ſanctificationem fuerit conſecuta, vt nunquam peccaret.33.1.

5 V. per huiuſmodi ſanctificationem adepta fuerit plenitudinem omnium gratiarum.33.2.

6 V.ſic ſanctificari fuerit proprium B.Virginis. 34.2.

QVÆST. XXVIII.

De Virginitate beatæ Mariæ.47. 1.

1 V.B.Maria fuerit Virgo in concipiendo.ibid.

2 V.fuerit Virgo in partu.48.1.

3 V.permanſerit Virgo poſt partum.ibid.2.

4 V.Virginitatem vouerit.61.2.

QVÆST. XXIX.

De matris Dei deſponſatione.68.2.

1 V.Chriſtus naſci debuerit de Virgine deſponſata.

2 V.inter Mariam & Ioſeph [illegible] nium.70.2.

QVÆST. XXX.

De beatæ Mariæ Virginis Annuntiatione.81.1.

1 V.neceſſarium fuerit annuntiari B. Virgini, quod in ea erat generandum.ibid.

2. V.Annuntiatio fieri debuerit per Angelum.82.2.

3 V.Angelus annuntians debuerit viſioni corporali apparere.84.1.

4 V.Annuntiatio fuerit conuenienti ordine perfecta. ibid.2.

QVÆST. XXXI.

De Conceptione Saluatoris quoad materiam de qua corpus eius conceptum eſt.91.

1 V.caro Chriſti fuerit ſumpta de Adam.ibid.

2 V.caro Chriſti fuerit ſumpta de Dauid. 92.1.

3 V.conuenienter Genealogia Chriſti ab Euangeliſtis texatur.ibid.2.

4 V.decuerit Chriſtum naſci de fœmina.94.1.

5 V. corpus Chriſti de puriſſimis ſanguinibus Virginis formatum fuerit.95.1.

6 V.corpus Chriſti in antiquis Patribus fuerit ſecundùm aliquid ſignatum.96.1.

7 V.caro Chriſti in Patribus fuerit peccato obnoxia. 97.2.

8 V.Chriſtus in lũbis Abrahæ fuerit decimatus.98.2

QVÆST. XXXII.

De Conceptione Chriſti quoad actiuum principium.99.2.

1 V.Spiritus ſanctus fuerit actiuum principiũ Conceptionis Chriſti.ibid.

2 V.Chriſtus debeat dici conceptus de Spiritu ſancto.101.2.

3 V.Spiritus ſanctus debeat dici pater Chriſti ſecũdùm carnem.102.1.

4 V.B. Virgo aliquid actiuè egerit in conceptione corporis Chriſti.103.1.

QVÆST. XXXIII.

De modo & ordine conceptionis Chriſti.109.1.

1 V.corpus Chriſti fuerit formatum in primo inſtãti conceptionis ibid.

2 V. fuerit animatum in primo inſtanti ſuæ conceptionis.110.2.

3 V.in primo inſtanti conceptionis fuerit à Verbo aſſumptum.111.1.

4 V.conceptio Chriſti fuerit naturalis, vel miraculoſa.ibid.2.

QVÆST. XXXIV.

De perfectione prolis conceptæ.116.2.

1 V.Chriſtus in primo inſtanti ſuæ cõceptionis fuerit ſanctificatus per gratiam.ibid.

2 V. in illo inſtanti habuerit vſum liberi arbitrij. 117.2.

3 V.in illo inſtanti mereri potuerit.118.2.

4 V. fuerit perfectus comprehenſor in illo inſtanti. 119.2.

QVÆST. XXXV.

De Natiuitate Chriſti.120.1.

1 V.Natiuitas ſit naturæ, vel perſonæ.ibid.2.

2 V.attribuenda ſit Chriſto aliqua natiuitas temporalis.121.2.

3 V.[illegible] Chriſti Natiuitatem B. Virgo poſſit dici mater eius.122.2.

4 V.B.Virgo debeat dici mater Dei.123.1.

5 V.in Chriſto ſint duæ filiationes.ibid.2.

6 V.Chriſtus fuerit natus ſine dolore matris. 130.2.

7 V.Chriſtus debuerit in Bethleem naſci. 131.1.

8 V.Chriſtus fuerit tempore congruo natus.ibid.2.

QVÆST. XXXVI.

De manifeſtatione Chriſti nati.139.1.

1 V.natiuitas Chriſti debuerit eſſe omnibus manifeſta.ibid.2.

2 V.debuerit aliquibus manifeſtari.140.2.

3 V. ſint conuenienter electi illi quibus eſt manifeſtata.141.2.

4 V.Chriſtus per ſe ipſum illam manifeſtare debuerit.142.1.

5 V.debuerit per angelos & ſtellã manifeſtari.ibid.2.

6 V.ordine conuenienti fuerit manifeſtata. 143.2.

7 V.ſtella quæ Magis apparuit fuerit vna de cœleſtibus ſtellis.144.

8 V. Magi conuenienter ad Chriſtum adorandum venerint.145.1.

QVÆST. XXXVII.

De legalibus circa puerum Ieſum obſeruatis.155.1.

1 V.Chriſtus debuerit circuncidi.ibid.

2 V.conuenienter fuerit Chriſto nomen impoſitum. 156.1.

3 V.Chriſtus conuenienter fuerit in templo oblatus. 161.2.

4 V.mater Dei conuenienter ad templum purganda acceſſerit.162.2.

QVÆST. XXXVIII.

De Baptiſmo Ioannis.211.2.

1 V.conueniens fuerit baptizare.228.1.

2 V.Bap

2 V.Baptiſmus Ioannis fuerit à Deo.ibid. 2.
3 V.in Baptiſmo Ioannis gratia daretur.229.2.
4 V.alij præter Chriſtum Baptiſmo Ioannis baptizari debuerint.230.2.
5 V. Baptiſmus Ioannis debuerit ceſſare Chriſto baptizato.231.
6 V.baptizati Baptiſmo Ioannis eſſent poſtea Baptiſmo Chriſti baptizandi.232.

QVÆST. XXXIX.

De baptizatione Chriſti.239.2.
1 V.fuerit neceſſe Chriſtum baptizari.ibid.
2 V.Baptiſmo Ioannis debuerit baptizari.240.1.
3 V.conuenienti tempore fuerit baptizatus.242.1.
4 V.debuerit in Iordane baptizari.ibid.2.
5 V. Chriſto baptizato cœli debuerint aperiri.248.1.
6 V. conuenienter Spiritus ſanctus ſuper Chriſtum baptizatum deſcenderit in ſpecie columbæ. 149.2.
7 V.illa columba fuerit verum animal.250.2.
8 V.conuenienter Chriſto baptizato fuerit vox Patris audita filium proteſtantis.251.2.

QVÆST. XL.

De modo conuerſationis Chriſti.256.1.
1 V.conueniens fuerit Chriſtum inter homines conuerſari.ibid.2.
2 V.auſteram vitã in hoc mũdo ducere debuerit.257.1.
3 V.in hoc mundo debuerit pauperem vitam ducere. 258.1.
4 V.in hac vita ſecundùm legem conuerſatus fuerit. 268.2.

QVÆST. XLI.

De tentatione Chriſti.269.2
1 V.conueniens fuerit Chriſtum tentari.ibid.
2 V.Chriſtus in deſerto tentari debuerit.271.2.
3 V.tentatio debuerit eſſe poſt ieiunium.272.1.
4 V.fuerit conueniens ordo, & modus tentationis. ibid.2.

QVÆST. XLII.

De doctrina Chriſti.281.1.
1 V.conueniens fuerit Chriſtum Iudæis, & non Gentilibus prædicare.ibid.
2 V.debuerit Iudæis ſine eorum offenſione prædicare. 282.1.
3 V.omnia publicè docere debuerit.ibid.2.
4 V. debuerit ſuam doctrinam ſcripto tradere. 284.1.

QVÆST. XLIII.

De miraculis à Chriſto factis in generali.291.2.
1 V.Chriſtus debuerit facere miracula.ibid.
2 V.fecerit miracula diuina virtute.292.2.
3 V.inceperit facere miracula in nuptiis.293.1.
4 V.miracula per Chriſtum facta ſufficienter eius diuinitatem oſtenderint.293.2.

QVÆST. XLIV.

De ſingulis miraculorum ſpeciebus.294.2.
1 V.miracula facta per Chriſtum circa ſpirituales ſubſtantias fuerint conuenientia.ibid.
2 V.conuenienter fecerit miracula circa cœleſtia corpora.295.2.
3 V.conueniẽter circa homines miracula fuerint.297.1.
4 V. conuenienter fecerit miracula circa creaturas irrationales.299.1.

QVÆST. XLV.

De transfiguratione Chriſti.310.2.
1 V.conueniens fuerit Chriſtum transfigurari.ibid.
2 V.claritas Chriſti in trãsfiguratione fuerit glorioſa. 312.2.
3 V.teſtes transfigurationis conuenienter fuerint inducti.314.1.
4 V.conuenienter auditum fuerit teſtimonium paternæ vocis in transfiguratione.315.2.

QVÆST. XLVI.

De paſſione Chriſti.321.1.
1 V.fuerit neceſſarium Chriſtum pati pro liberatione humani generis ibid.
2 V.fuerit poſſibilis alius modus liberationis humanæ,quàm paſſio Chriſti.322.1.
3 V.fuerit aliquis modus conuenientior ad liberationem humani generis.ibid.2.
4 V.Chriſtus pati debuerit in cruce.323 2.
5 V.Chriſtus omnes paſſiones ſuſtinuerit.326.1.
6 V.dolor paſſionis Chriſti fuerit maior omnibus doloribus.ibid.
7 V.Chriſtus paſſus fuerit ſecundùm totam animam. 328.1.
8 V.tota anima Chriſti in paſſione frueretur fruitione beata.329.1.
9 V. Chriſtus fuerit conuenienti tempore paſſus. 354.1.
10 V.fuerit conuenienti loco paſſus.355.1.
11 V. conueniens fuerit Chriſtum cum latronibus crucifigi.358.1.
12 V. paſſio Chriſti ſit eius diuinitati attribuenda. 360.2.

QVÆST. XLVII.

De cauſa efficienti paſſionis Chriſti. 369.2.
1 V. Chriſtus fuerit ab alio occiſus an à ſeipſo. ibid.
2 V.fuerit ex obedientia mortuus.370.2.
3 V.Deus tradiderit Chriſtum paſſioni.371.1.
4 V. fuerit conueniens Chriſtum pati à Gentilibus. 372.2.
5 V.Chriſti perſecutores eum cognouerint.373.2.
6 V.peccatum Chriſtum crucifigentium fuerit grauiſſimum.374.2.

QVÆST. XLVIII.

De modo paſſionis Chriſti, quantum ad effectum.376.2.
1 V.paſſio Chriſti cauſauerit noſtram ſalutem per modum meriti.ibid.
2 V.per modum ſatisfactionis.277.1.
3 V.per modum ſacrificij ibid.2
4 V.per modum redemptionis.379.1.
5 V.eſſe Redemptorem ſit proprium Chriſti. 380. 1.
6 V. paſſio Chriſti operata ſit noſtram ſalutem per modum efficientiæ.381.1.

QVÆST. XLIX.

De effectibus paſſionis Chriſti.381.2.
1 V. per paſſionem Chriſti ſimus liberati à peccato. ibid.
2 V.ſimus liberati à poteſtate diaboli.382.2.
3 V.ſimus liberati à pœna peccati.383.1.
4 V. per paſſionem Chriſti ſimus Deo reconciliati. ibid 2.
5 V. Chriſtus ſua paſſione aperuerit nobis ianuam cœli.384.2.
6 V. Chriſtus per ſuam paſſionem meruerit exaltari. 385.2.

QVÆST. L.

De morte Chriſti.386.1.
1 V.conueniens fuerit Chriſtum mori.ibid.
2 V.in morte Chriſti fuerit ſeparata diuinitas à carne. 387.1.
3 V. fuerit facta ſeparatio diuinitatis ab anima 388.1.
4 V. Chriſtus in triduo mortis fuerit homo.389. 1.
5 V. fuerit idem corpus Chriſti viuentis & mortui ibid. 2.
6 V.mors Chriſti aliquid operata ſit ad noſtram ſalutem.390.

QVÆST. LI.

De ſepultura Chriſti.422.1.
1 V.conueniens fuerit Chriſti ſepulchrum.ibid.
2 V.conuenienti modo fuerit ſepultus 423.
3 V.corpus Chriſti fuerit in ſepulchro inclinatum. 424.1.

4 V. Chriſtus fuerit in ſepulchro ſolùm vna die, & duabus noctibus.431.2.

QVÆST. LII.

De deſcenſu Chriſti ad inferos.432.2.

1 V.fuerit conueniens Chriſtum ad infernum deſcendere.438.

2 V.deſcenderit ad infernum damnatorum. 440.1.

3 V.fuerit totus in inferno.441.2.

4 V.aliquam moram traxerit in inferno.442.1.

5 V.deſcendens ad inferos ſanctos Patres inde liberauerit.443.2.

6 V. aliquos damnatos ab inferno liberauerit.444.2.

7 V.pueri qui in originali peccato deceſſerant fuerint à Chriſto liberati.445.2.

8 V.Chriſtus ſuo deſcenſu liberauerit animas à purgatorio.446.2.

QVÆST. LIII.

De Reſurrectione Chriſti.461.2.

1 V.fuerit neceſſarium Chriſtum reſurgere.477.2.

2 V.fuerit conueniens tertia die reſurgere.485.2.

3 V.Chriſtus primò reſurrexerit.496.1.

4 V.Chriſtus fuerit cauſa ſuæ Reſurrectionis. 501.1.

QVÆST. LIV.

De qualitate Chriſti reſurgentis.501.1.

1 V. Chriſtus poſt Reſurrectionem habuerit verum corpus.ibid.2.

2 V.Chriſti corpus reſurrexerit integrum.503.2.

3 V.reſurrexerit glorioſum.504.2.

4 V.debuerit cum cicatricibus reſurgere.506.1.

QVÆST. LV.

De manifeſtatione reſurrectionis.539.2.

1 V.reſurrectio Chriſti debuerit omnibus manifeſtari.540.1.

2 V.fuerit conueniens,quòd diſcipuli viderent Chriſtum reſurgere.ibid.2.

3 V.Chriſtus poſt reſurrectionem debuerit continuè cum diſcipulis conuerſari.541.2.

4 V. debuerit diſcipulis in alia effigie apparere. 543.1.

5 V. veritatem reſurrectionis debuerit argumentis declarare.562.1.

6 V.argumenta,quæ Chriſtus induxit,ſufficienter manifeſtauerint reſurrectionem.563.1.

QVÆST. LVI.

De reſurrectionis Chriſti cauſalitate.565.1.A.

1 V.reſurrectio Chriſti ſit cauſa reſurrectionis corporum.ibid.

2 V.reſurrectio Chriſti ſit cauſa reſurrectionis animarum.566.1.

QVÆST. LVII.

De aſcenſione Chriſti.592.

1 V.fuerit conueniens Chriſtum aſcendere.ibid.

2 V.conueniat Chriſto aſcendere in cœlum ſecundùm diuinam naturam.594.1.

3 V.Chriſtus aſcenderit propria virtute.595.1.

4 V.aſcenderit ſuper omnes cœlos.ibid.2.

5 V.corpus Chriſti aſcenderit ſuper omnem creaturam ſpiritualem.596.2.

6 V.aſcenſio Chriſti ſit cauſa noſtræ ſalutis.598.1.

QVÆST. LVIII.

De ſeſſione Chriſti ad dexteram Patris.598.2.

1 V.Chriſto conueniat ſedere ad dexteram Dei Patris. ibid.

2 V.ſedere ad dexteram Patris conueniat Chriſto ſecundum quòd Deus eſt.599.2.

3 V ſedere ad dexteram Patris conueniat Chriſto ſecundùm quòd homo eſt.600.1.

4 V.ſit proprium Chriſti.ibid.2.

QVÆST. LIX.

De iudiciaria poteſtate Chriſti.613.1.

1 V.iudiciaria poteſtas ſit ſpecialiter Chriſto attribuenda. ibid.

2 V. conueniat Chriſto ſecundùm quòd eſt homo, 615.2.

3 V.Chriſtus ex meritis adeptus fuerit iudiciariam poteſtatem.617.2.

4 V. Chriſto conueniat iudiciaria poteſtas quantum ad omnes res humanas.618.1.

5 V.poſt iudicium quod agitur in præſenti tempore reſtet aliud iudicium.619.1.

6 V.iudiciaria poteſtas Chriſti ſe extendat ad Angelos.ibid.2.

FINIS

INDEX

INDEX DISPVTATIONVM ET SECTIONVM QVAE IN HOC TOMO CONTINENTVR.

Prior numerus paginam, poſterior columnam deſignat.

DISPVTATIO PRIMA.

DE matris Dei dignitate in communi. 2. colum. 2.

1 *V. beata Virgo verè & propriè fuerit mater Dei & hominis. ibid.*

2 *Quanta ſit hæc dignitas matris Dei, & quomodo alia dona gratiæ illam comitentur.* 5. 1.

3 *Quomodo fuerit beata Virgo ad hanc matris Dei dignitatem prædeſtinata.* 7. 1.

DISP. II.

De naturali perfectione, & origine beatæ Virginis. 8. 2.

1 *V. beata Virgo fuerit naturali modo concepta, & ex quibus parentibus. ibid.*

2 *In qua naturali perfectione concepta fuerit beata Virgo.* 9. 2.

3 *V. beata Virgo ex tribu Iuda, & ſtirpe Dauid originem duxerit.* 10. 1.

DISP. III.

De tempore quo primum beata Virgo ſanctificata fuit. 17. 2.

1 *An beata Virgo fuerit ſanctificata in vtero matris. ibid.*

2 *V. peccauerit in Adamo, & ideo ex vi ſuæ conceptionis fuerit peccato originali obnoxia.* 18. 2.

3 *V. potuerit ante animationem ſanctificari.* 20. 1.

4 *An potuerit in ipſo momento conceptionis ſanctificari. ibid.* 2.

5 *An fuerit ab originali peccato præſeruata, & in primo ſuæ conceptionis inſtanti ſanctificata.* 22. 1.

6 *Qua certitudine tenendum ſit beatam Virginem fuiſſe ſine peccato conceptam.* 30. 1.

DISP. IV.

De perfectione primæ ſanctificationis beatæ Virginis. 35. 2.

1 *V. B. Virgo in prima ſanctificatione acceperit conſummatam gratiam, aut in quo perfectionis gradu. ibid.*

2 *V. omnes habitus virtutum, & donorum acceperit.* 37. 1.

3 *V. per primam ſanctificationem donum perſeuerantiæ, & confirmationem in gratia acceperit. ibid.* 2.

4 *V. in prima ſanctificatione ita fuerit confirmata, vt nec venialiter peccare potuerit.* 39. 1.

5 *V. in prima ſanctificatione fomes originalis peccati fuerit in B. Virgine extinctus.* 42. 1.

6 *V. B. Virgo in prima ſanctificatione originalem iuſtitiam acceperit.* 44. 1.

7 *V. habuerit vſum rationis à ſuæ conceptionis & ſanctificationis initio. ibid.* 2.

8 *V. ſanctificata fuerit per propriam diſpoſitionem.* 46. 1.

DISP. V.

De integritate ſeu corporali Virginitate Deiparæ. 49. 2.

1 *V. B. Virgo Chriſtum concipiendo Virginitatem ſeu corporis integritatem amiſerit.* 50. 1.

2 *V. filium pariendo Virginitatem amiſerit.* 52. 2.

3 *V. poſt partum ſemper virginitatem ſeruauerit.* 55. 2.

4 *Quomodo Chriſtus legitur habere fratres, ſi mater eius ſemper Virgo permanſit.* 57. 1.

DISP. VI.

De Virginitate Mariæ, quantum ad virtutem animi ſpectat. 62. 1.

1 *V. beata Virgo ſemper habuerit propoſitum Virginitatis ſeruandæ. ibid.* 2.

2 *An propoſitum virginitatis ſeruandæ voto firmauerit, & quo tempore.* 64. 2.

3 *An in ſeruanda & vouenda Virginitate prima fuerit.* 67. 2.

DISP. VII.

De Virginis matrimonio, cum ſponſo ſuo Ioſeph. 71.

1 *V. inter Mariam & Ioſeph verum matrimonium interceſſerit.* 72. 1.

2 *Quo tempore fuerit matrimonium perfectum inter Mariam & Ioſeph.* 74. 1.

3 *In qua ætate Ioſeph & Maria matrimonium contraxerint.* 75. 2.

DISP. VIII.

De ſancto Ioſeph, ſponſo B. Virginis. 76. 2.

1 *Qualis fuit dignitas, in qua Ioſeph ex diuina electione fuit conſtitutus.* 77. 1.

2 *Quam ſanctitatis perfectionem S. Ioſeph fuerit conſecutus.* 79. 1.

DISP. IX.

De modo & circumſtantiis annuntiationis Angelicæ. 86. 1.

1 *Quis fuerit Gabriel Angelus diuinæ Incarnationis nuntius. ibid.*

2 *V. Angelus apparuerit Virgini in ſpecie viſibili atque humana, & de perfectione reuelationis Virgini factæ.* 87. 1.

3 *Qualis fuerit perturbatio ex locutione Angeli in Virgine facta: vnde orta.* 88. 2.

4 *V. beata Virgo in Angelica Annuntiatione ſtatim Chriſtum conceperit.* 89. 2.

5 *Quo loco & tempore facta ſit hæc annuntiatio.* 90. 2.

DISP. X.

De cauſis quæ humanam Chriſti Conceptionem ex Virgine operatæ ſunt. 104. 1.

1 *Quomodo beata Virgo materiam miniſtrauerit conceptioni Chriſti. ib.*

2 *V. ſolùm Spiritus ſanctus fuerit cauſa efficiens conceptionis Chriſti.* 106. 2.

3 *V. potuerit beata Virgo Chriſtum ex viro concipere.* 108. 1.

DISP. XI.

De tempore & modo Conceptionis Chriſti. 112. 2.

1 *V. potuerit Conceptio Chriſti fieri in inſtanti. ibid.*

2 *V. facta ſit in inſtanti.* 112. 2.

DISP. XII.

De relationibus quæ ex Chriſti natiuitate inter eum & matrem conſequuntur. 224. 2.

1 *V. in B. Virgine ſit relatio realis matris ad filium.* 125. 1.

2 *V. in Chriſto ſit relatio realis è contra filij ad matrem.* 128. 1.

3 *V. perſeuerent nunc in Chriſto, & virgine relationes matris & filij.*

DISP. XIII.

De natiuitate Chriſti ex vtero matris. 132. 2.

1 *V. verè ac propriè Chriſtus natus fuerit ex Virgine. ibidem.*

2 *V. Chriſti natiuitas abſque dolore matris, & ſordibus puerperij perfecta ſit.* 133. 2.

3 Quo

3 *Quo in loco natus ſit Chriſtus.135.2.*
4 *Quo tempore.137.2.*

DISP. XIIII.

De prodigiis quibus Chriſti natiuitas demonſtrata eſt, præſertim Magis.145.2.
1 *Quibus ſignis, quibuſque perſonis Chriſti natiuitas manifeſtata ſit.146.1.*
2 *Quot & cuius conditionis Magi fuerint.147.1.*
3 *Ex qua regione venerint.148.2.*
4 *Quo loco & tempore Chriſtum adorauerint.150.2.*
5 *De ſtella quæ Magis apparuit.152.1.*
6 *Quomodo viſa ſtella Magi cognouerint Chriſti natiuitatem.154.1.*

DISP. XV.

De myſterio Circumciſionis.157.1.
1 *V. licuerit, vel decuerit Chriſtum circumcidere.157.2.*
2 *De nomine Ieſu Chriſto impoſito.159.1.*

DISP. XVI.

De Chriſti præſentatione, & Virginis purificatione. 163.2.
1 *V. debuerit B. Virgo Chriſtum in templo præſentare, ac redimere, & pro eo ſacrificium offerre.ibid.*
2 *V. ex obligatione legis B. Virgo ad templum purganda venerit.166.2.*

DISP. XVII.

De reliquis myſteriis vitæ Chriſti, vſque ad annum ætatis trigeſimum.168.1.
1 *Cur Chriſtus in Ægyptum fugere voluerit.ibid.*
2 *Quando & ad quem locum Chriſtus ex Ægypto redierit.171.1.*
3 *Quid egerit Chriſtus, quamque viuendi rationem cum parentibus tenuerit.173.1.*

DISP. XVIII.

De perfectione meritorum, & gratiæ beatæ Virginis.175.1.
1 *V. Beata Virgo toto tempore vitæ ſuæ potuerit in gratia creſcere per propria merita.ibid.*
2 *V. in ſingulis actibus & momentis quaſi continuo meruerit.177.1.*
3 *V. aliquod augmentum gratiæ obtinuerit ex opere operato & quibus modis.179.2.*
4 *Quantam gratiæ perfectionem, ac intentionem fuerit conſequuta.181.2.*

DISP. XIX.

De ſcientia Virginis in ſtatu viæ.186.1.
1 *V. B. Virgo habuerit in hac vita perfectam diuinarum rerum cognitionem.ibid.*
2 *Quibus modis in ea perfecerit.187.1.*
3 *V. habuerit ſcientiam diuinorum myſteriorum per ſe infuſam.189.1.*
4 *V. per ſpeciales reuelationes nonnulla cognouerit.190.2.*
5 *V. habuerit humanam ſcientiam rerum naturalium. 192.1.*
6 *V. in ea aliqua fuerit ignorantia.ibid.*

DISP. XX.

De gratiis gratis datis B. Virginis.194.1.
1 *V. habuerit B. Virgo gratias datas ad cognitionem pertinentes.ibid.*
2 *V. habuerit gratias, quæ circa ſermonem verſantur 195.1.*
3 *V. habuerit gratias ad operationem pertinentes.ibid.2.*

DISP. XXI.

De glorioſa morte & aſſumptione B. Virginis. 196.2.
1 *V. corporalem mortem paſſa fuerit.ibid.*
2 *V. paulo poſt mortem glorioſa ſurrexit, & in cælum aſſumpta fuerit.198.1.*
3 *De perfectione eſſentiali beatitudinis.200.2.*
4 *V. habeat omnes perfectiones gloriæ accidentalis corporis & animæ.202.1.*

DISP. XXII.

De adoratione B. Virginis debita.231.1.
1 *V. cultu religioſo adoranda ſit.ibid.*
2 *Ob quam potiſſimum rationem.204.2.*
3 *Cuius ſpeciei, & virtutis actus ſit hæc virginis adoratio. 205.2.*

DISP. XXIII.

De B. Virginis interceſſione, atque inuocatione.207.1.
1 *V. B. Virgo ante ſtatum beatitudinis fuerit aliquo modo noſtræ ſalutis cauſa.ibid.*
2 *V. nunc etiam pro nobis intercedat.208.2.*
3 *V. B. Virgo ſit à nobis oranda.210.1.*

DISP. XXIIII.

De Ioanne Chriſti præcurſore.212.1.
1 *V. Ioannes Baptiſta fuerit præcurſor Meſſiæ in lege promiſſus.ibid.*
2 *Quodnam fuerit munus præcurſoris.213.1.*
3 *Quanta fuerit eius ſanctitas.215.2.*
4 *V. malo culpæ & defectibus, qui ex illo fluerent, ſubiectus fuerit.220.1.*
5 *Quæ gratiæ gratis datæ & ſingularia priuilegia in Ioanne fuerint.224.2.*
6 *Quæ ſit excellentia gloriæ S. Ioannis.226.2.*

DISP. XXV.

De baptiſmo Ioannis.233.1.
1 *An conſtiterit ex aliqua materia & forma.ibid.1.*
2 *V. ad dandam gratiam fuerit inſtitutus, vel cuius rei gratia.234.2.*
3 *Quando fuerit datus, quamdiuque durauerit.236.1.*
4 *V. fuerit Sacramentum alicuius legis.237.2.*

DISP. XXVI.

De tempore & ætate in qua Chriſtus baptizatus eſt.243.1.
1 *Quo die ac menſe baptizatus ſit Chriſtus.ibid.*
2 *Quo ætatis anno.245.2.*

DISP. XXVII.

De his quæ in Baptiſmo Chriſti acciderunt. 252.1.
1 *V. baptizato Chriſto verè fuerit cælum apertum.ibid.*
2 *V. Spiritus ſanctus verè in ſpecie columbæ deſcenderit, ita vt externis oculis cerni poſſit.253.2.*
3 *V. baptizato Chriſto vox Patris verè audita fuerit, & ob quam cauſam.255.1.*

DISP. XXVIII.

De ratione ſeu ſtatu vitæ quem Chriſtus in hoc mundo habuit.258.2.
1 *Cur non inſtituerit Chriſtus vitam eremiticam.259.1.*
2 *V. religioſæ vitæ ſtatum coluerit.260.1.*
3 *V. vitam auſteram agere debuerit.264.2.*

DISP. XXIX.

De receſſu Chriſti in deſertum, & de his quæ ibi acciderunt.274.1.
1 *Cur Chriſtus in deſertum receſſerit.ibid.*
2 *Quomodo quadraginta diebus ſine ſenſu famis ieiunauerit.276.1.*
3 *Quo loco & tempore ieiunauit & à dæmone tentatus eſt. 277.2.*
4 *Quibus in rebus, quoue ordine ac modo tentatus fuerit. 280.1.*

DISP. XXX.

De Chriſto Doctore eiúſque doctrina.285.2.
1 *V. Chriſtus ad docendos homines venerit, & perfectè munus illud obierit.286.1.*
2 *V. decuerit Chriſtum cum offenſione & ſcandalo Iudæorum docere.287.1.*
3 *Quanto tempore Chriſtus prædicauerit.288.1.*

DISP. XXXI.

De efficacia miraculorum Chriſti ad doctrinam eius ſuadendam.300.1.
1 *V. miracula Chriſti fuerint ſimpliciter neceſſaria ad ſuadendam & confirmandam eius doctrinam.ibid.*
2 *V. miracula Chriſti doctrinam ita confirmarent, vt ad credendam cogerent.332.1.*

3. *V.*

3 V.miracula Chriſti coegerint Angelos ad credendum Chriſto prædicanti ſe eſſe Meſſiam ac Deum.304.1.
4 V. ex Chriſti miraculis cognouerint Iudæi Ieſum fuiſſe Meſſiam promiſſum, verúmque Deum.308.1.

DISP. XXXII.

De his quæ in transfiguratione Domini acciderunt. 316.1.
1 V. transfiguratio facta ſit per nouam claritatem corpori vel faciei Chriſti inhærentem.ibid.
2 V. Moyſes & Elias, verè cum Chriſto apparuerint in eius transfiguratione.318.2.
3 Quibus circumſtantiis quove ordine facta ſit transfiguratio.320.1.

DISP. XXXIII.

De paſſione Chriſti in genere.329.2.
1 Quæ paſſionum genera Chriſtus ſuſtinuerit.330.1.
2 Quàm graues & acerbi fuerint dolores paſſionis Chriſti. 331.1.

DISP. XXXIIII.

De his quæ Chriſtus Dominus vſque ad comprehenſionem paſſus eſt.334.2.
1 Quam ob cauſam, & quo pretio Iudas Chriſtum vendiderit.ibid.
2 V. ſudor ſanguineus Chriſti in horto verus ac naturalis fuerit.337.2.
3 Quæ mirabilia acciderint in Chriſti cōprehenſione.339.1.

DISP. XXXV.

De his quæ Chriſtus Dominus vſque ad latam mortis ſententiam paſſus eſt.341.2.
1 Quoties Petrus Chriſtum negauerit & quomodo,342.2.
2 Quoties & quàm acerbe flagellatus ſit Chriſtus.346.1
3 Quæ & quanta paſſus fuerit Chriſtus quando ſpinis fuit coronatus.347.1.

DISP. XXXVI.

De crucifixione Chriſti.348.2.
1 Quàm iniquè fuerit Chriſtus ad crucis ſupplicium damnatus .ibid.
2 V. Chriſtus crucem in qua ſuſpenſus eſt propriis humeris geſtauerit.350.1.
3 An verè Chriſtus fuerit cruci affixus.351.2.
4 V. omnino nudus & ſpinis coronatus fuerit crucifixus. 353.2.

DISP. XXXVII.

De his quæ Chriſtus in cruce pendens ante mortem paſſus & operatus eſt.361.1.
1 Quomodo milites veſtimenta Chriſti inter ſe diuiſerint, & quod genus peccati & iniuriæ hoc fuerit.ibid.2.
2 Cur fuerit titulus ſuper crucem Chriſti impoſitus.362. 2.
3 Quando & quomodo vinum & acetum felle mixtum fuerint Chriſto adhibendum data.364.1.
4 V.Chriſtus verbis quæ in cruce protulit teſtamentum condiderit.366.1.

DISP. XXXVIII.

De morte Chriſti quoad ſubſtantiam & cauſas eius. 391.1.
1 V.Chriſtus verè ac naturaliter mortuus fuerit.ibid.
2 Quænam ſubſtantialis vnio in Chriſti morte diſſoluta ſit. 393.1.
3 V.in morte Chriſti aliqua noua generatio, vel hypoſtatica vnio interceſſerit.394.2.

DISP. XXXIX.

De prodigiis quæ in morte Chriſti Domini acciderunt.396.1.
1 V.in morte Chriſti tenebræ factæ ſint in vniuerſo orbe, & quæ earum cauſa fuerit.ibid.
2 Quæ prodigia & quomodo mortuo Chriſto & in cruce pendente.398.2.

DISP. XL.

De tempore paſſionis & morte Domini.399.2.
1 Quo anno ætatis Chriſtus diem obierit.ibid.
2 Quid fuerit paſcha Iudæorum, & quo tempore celebraretur, & ab Azymorum feſto quomodo differret. 400.2.
3 V. Chriſtus cenam celebrauerit lege præſcripto tempore & decima quarta luna.407.1.
4 V. Chriſtus mortuus fuerit primo die ſolemni, ac feſtiuo Azymorum.410.1
5 Qua die hebdomadæ, & menſis fuerit mortuus.415.2.
6 Qua hora paſſus ſit ac mortuus.416.2.

DISP. XLI.

De his quæ poſt mortem circa Chriſti corpus facta ſunt.425.2.
1 V.Chriſti corpus in cruce pendens poſt mortem fuerit ita lancea vulneratum, vt ex latere eius ſanguis & aqua manauerit, ibid.
2 Quomodo fuerit de cruce depoſitum, & ad ſepulturam præparatum, quidve tunc B.Virgo paſſa fuerit.428.1.
3 V.expediens fuerit Chriſtum ſepeliri.430.1.

DISP. XLII.

De loco ac ſtatu animarum Sanctorum ante Chriſti mortem.432.2.
1 V.fuerint glorioſæ.433.1.
2 In quo loco fuerint.436.

DISP. XLIII.

De ſtatu animæ Chriſti à corpore ſeparatæ. 448. 1.
1. An ſtatim fuerit impaſſibilis.ibid.
2 V.verè ac propriè deſcenderit ad inferos.451.1.
3 Quid Chriſtus ibi operatus ſit.455. 1.
4 Ad quæ loca inferni deſcenderit, quantumque ibi moratus ſit.459.2.

DISP. XLIV.

De Reſurrectione ſecundùm ſe.461.2.
1 Quid ſit reſurrectio.ibidem.
2 V.quod reſurgit, eandem numero animam, & materiam habere debeat.463.1.
3 V.requirat eadem accidentia.466.2.
4 V.Reſurrectio ſit mutatio inſtantanea.468.2.
5 V.ſit ſupernaturalis mutatio phyſica generatione eſſentialiter diſtincta.469.2.
6 V.ſit poſſibilis.471.2.
7 V.ſit naturæ debita à Deo eius auctore.474.2.
8 V.poſſit naturali ratione oſtendi. 476.2.

DISP. XLV.

De Chriſti reſurrectione, & cauſis eius.479.2.
1 V.Chriſtus verè reſurrexerit.ibidem.
2 Quæ fuerint cauſæ Reſurrectionis Chriſti.483.1.

DISP. XLVI.

De tempore reſurrectionis Chriſti.486.
1 V. tertia poſt mortem die, eaque dominica reſurrexerit. ibid.
2 Qua hora reſurrexerit.489.2.
3 Quot fuerint tranſactæ horæ à morte Chriſti vſque ad Reſurrectionem.493.2.

DISP. XLVII.

De perfectione naturali Chriſti reſurgentis. 506.2.
1 V.corpus Chriſti glorioſum habuerit omnes partes ſolidas corporis humani.507.1.
2 Quomodo in eo vulnerum cicatrices permanſerint. 508.1.
3 V.in eo ſint ſanguis & alij humores.510.2.
4 V.ſit perfectæ magnitudinis ac pulchritudinis.513.2.
5 V.ſint in eo facultates animæ vegetantis.514.2.
6 V.in eo ſint omnes ſenſus & actiones eorum.516.1.

DISP. XLVIII.

De ſupernaturali perfectione corporis Chriſti poſt reſurrectionem.520.1.
1 V. aliquam ſupernaturalem perfectionem habeat.ibid. 2.
2 Quæ & qualis ſit claritas eius.524.1.
3 Quomodo ſit factum impaſſibile.528.1.
4 Quæ ſit agilitas eius & ad quid.532.1.
5 V.poſſit eſſe ſimul in eodem loco, cum quolibet alio corpore, & quomodo.536.1.

DISP.

DISP. XLIX.

De apparitionibus Chriſti reſurgentis.543.2.

1 *V.matri ſuæ prius quàm cæteris apparuerit.ibid.*

2 *Quæ & quot fuerint mulieres quibus apparuit.*545.1.

3 *Quo ordine eis apparuit.*549.1.

4 *Quoties apparuit ipſo reſurrectionis die.*555.1.

5 *Quoties poſt diem illum.*558.2.

DISP. L.

De Reſurrectione generali mortuorum.566.2.

1 *V.futura ſit generalis hominum reſurrectio.*567.1.

2 *V.omnes homines iuſti reſurrecturi ſint.*571.2.

3 *V.homines damnati reſurrecturi ſint.*571.2.

4 *V.Chriſtus effecturus ſit per ſe,vel angelos.*575.2.

5 *V. Chriſtus ſit cauſa exemplaris noſtræ reſurrectionis quantum ad terminum ad quem.*580.

6 *V.etiam quoad terminum à quo.*583.1.

7 *De loco reſurrectionis.*584.2.

8 *V.omnium reſurrectio futura ſit in die iudicij.*586.1.

9 *V.ſimul tempore futura ſit.*589.2.

10 *V.diurno vel nocturno tempore.*591.2.

DISP. LI.

De Aſcenſione Chriſti.601.1.

1 *V.Chriſtus verè ac propriè in cœlum aſcenderit.ibid.*

2 *Quibus circumſtantiis.*604.1.

3 *V. Chriſtus per aſcenſionem conſecutus ſit vt ſedeat ad dexteram Patris.*606.2.

4 *V. poſt aſcenſionem aliquando Chriſtus deſcenderit.* 611.1.

DISP. LII.

De iudiciaria Chriſti poteſtate.620.2.

1 *Quæ ſit poteſtas iudicandi Chriſto data,ibid.*

2 *De actibus eius in particulari iudicio.*623.2.

DISP. LIII.

De ſecundo Chriſti aduentu ad vniuerſale iudicium.627.2.

1 *An ſit futurum vniuerſale iudicium.*628.1.

2 *An Chriſtus ſecundò venturus ſit ad vniuerſale iudicium peragendum.*630.1.

3 *Quo in loco futurum eſt iudicium.*633.2.

4 *Quo tempore futurum ſit.*635.1.

DISP. LIV.

De Antichriſto.637.2.

1 *V.ſit aliquis ſingularis homo.*638.1.

2 *V.iam venerit & futurus ſit,& ex quo genere.*640.1.

3 *Qui ſint futuri mores eius.*642.2.

4 *Quæ ſit futura eius doctrina.*644.1.

5 *Quale ſit futurum eius regnum.*646.1.

6 *De eius perſecutione & fine illius.*648.

DISP. LV.

De bonis præcurſoribus ſecundi aduentus Chriſti. 650.1.

1 *V.Helias & Henoch nunc viuant.ibid.*

2 *Quid acturi,vel paſſuri ſub Antichriſto.*653.2.

3 *V.Ioannes Euangeliſta, vel aliquis alius futurus ſit præcurſor ſecundi aduentus.*656.1.

DISP. LVI.

De ſignis ſecundi aduentus.658.1.

1 *V.ante iudicium prædicandum ſit Euangelium in vniuerſo mundo.ibid.*2.

2 *V. proximè ante iudicium vrbs & Romanum imperium extinguenda ſint.*662.2.

3 *Quæ ſint futura ſigna in cœlis.*665.1.

4 *Quæ in cæteris rebus ſenſibilibus.*669.1.

DISP. LVII.

De aduentu iudicis,& forma iudicij.670.1.

1 *An ignis præcedet Chriſtum ad iudicium venientem.ibidem.*

2 *V.etiam ſignum crucis præcedet.*674.1.

3 *Qua gloria & maieſtate Chriſtus veniet.*675.2.

4 *V. aliqui ſeſſuri ſint cum Chriſto ad iudicandum.* 676.2.

5 *V.omnes homines iniqui ſint iudicandi.*676.1.

6 *V.paruuli iudicandi ſint.*681.1.

7 *V.omnes homines iuſti iudicandi ſint.*682.2.

8 *V.omnes Angeli iudicandi ſint.*684.2.

9 *Quomodo ſint omnia opera in iudicio manifeſtanda.* 686.2.

10 *Quomodo ſit proferenda ſententia & iudicium conſummandum.*688.1.

DISP. LVIII.

De ſtatu Chriſti &totius vniuerſi poſt iudicium peractum.689.1.

1 *V.poſt reditum Chriſti in cœlum ſtatim mundus renouandus ſit.ibid.*

2 *Qualis futura ſit mundi renouatio.*692.2.

3 *Quo ordine perficienda ſit.*696.2.

4 *V.Chriſtus poſt mundi inſtaurationem perpetuo ſit in cœlis regnaturus.*699.

COMMEN

COMMENTARII, ET DISPVTATIONES P. FRANCISCI SVAREZ E SOCIETATE IESV IN TERTIAM PARTEM D. THOMÆ.

A QVÆSTIONE VIGESIMASEPTIMA AD quinquageſimam nonam.

PRÆFATIO.

POSTQVAM D. Th. priorē huius doctrinę partem abſoluit, in qua diuinum Incarnationis myſteriū diligenter & accuratè perſcrutatus eſt, poſteriorem aggreditur, in qua de Chriſti Domini Vita, Morte, Reſurrectione, atque æterna felicitate nō minùs copioſè & eruditè diſputat. Cuius diſputationis initium à Deiparæ cognitione nō immeritò auſpicatur. Erat enim hæc tractatio ad huius materiæ complementum maximè neceſſaria. Nam ſicut æterna Chriſti proceſſio abſque æterni Patris fide credi non poteſt, ita temporalis eius generatio, quæ ex matre ſine patre initium habuit, ſine præuia eiuſdem Deiparæ cognitione comparari non poterat. Cognitio enim effectus, cognitionem cauſæ ſupponit: cùm autem B. Virgo Chriſtum vt hominem genuerit, ſub hac ratione cauſam illius eſſe neceſſe eſt. Rectè igitur ad ſcientiam de filio conſequendam per matris cognitionem paratur via: neque enim poterant, qui & ſanguine & dilectione adeò cōiuncti ſunt, diſputatione ſeiungi, nec par erat in tam longo de Chriſto ſermone, de Virgine tacere. Quamquam verò in hoc, ſicut in præcedenti tomo omnes D. Th. quæſtiones ſuo ſint ordine à nobis elucidandæ, quia tamen in animo eſt integram ac copioſam de beata Virgine tractationē inſtituere, ab eius dignitate & prædeſtinatione vſque ad vltimam exaltationem rem totam arceſſendo, & omnia myſteria, quæ in illa Deus operatus eſt, & omnes gratias, merita, ſcientiam, omnémque illius perfectionem diligenter perſcrutando; ideo poſteriorem hanc de Chriſto tractationem in duas præcipuas partes diſtribuam, in quarū priori de beata Virgine & vita Saluatoris vſque ad trigeſimum ætatis annum (quoniam hæc duo inter ſe cōnexa ſunt) ſimul diſputabo, & quæſtiones diui Thomæ à 27. vſque ad 37. exponam; in alia verò parte de reliquo tempore

Scientia de Chriſto cum Deiparæ cognitione coniuncta.

A vitæ Chriſti, ac de illius prædicatione, morte, Reſurrectione, Aſcenſione, & ſecundo eius aduentu, ſecundóque in cœlum reditu diſſerendum erit.

Neque exiſtimandum eſt, præſentis diſputationis materiam, ex ea præſertim parte, quæ ad beatam Virginem ſpectat, eſſe ab inſtituto ſcholaſtico alienam, vel quia Doctores ſcholaſtici breuiſſimè illam attingunt, vel quia certis Theologię principiis fundari non poteſt, ſed ſolùm probabilibus rationibus aut piis cōiecturis. Ego enim poſt ipſius Dei ac Chriſti cognitionem, nullam aut vtiliorem aut viro Theologo digniorem eſſe exiſtimo. Neque intelligo cur de gratia Angelorum, déque illorum meritis ac ſtatu vitæ, ac denique de eorum gloria, cæteríſque ſcientiæ & gratiæ donis, & miniſteriis ſeu officiis tam accuratè Theolo-
B gi diſputent, de Angelorum verò regina, eiúſque dignitate, gratia, ſcientia, meritis, ac ſingulari felicitate longè maiori diligentia diſſerendum non ſit. Cùm hęc doctrina & per ſe dignior, ac iucundior, & ad pietatem magis ſit accommodata, & (vt Ariſt. dixit) melius ſit, de rebus altioribus, vel pauca coniectare, quàm inferiores certitudine etiam mathematica cognoſcere, eo vel maximè, quòd maior ac certior cognitio poteſt de gratia & gloria B. Virginis, quàm Angelorum, ex principiis fidei ratiocinando, colligi. Quocirca ne quis exiſtimet doctrinam hanc non habere firmū in Theologia fundamentum, quoniam de illa in diuinis literis pauca videntur ſcripta, breuiter deſignabo loca ex
C quibus argumenta petenda, & controuerſiæ omnes ſunt definiendæ.

Principio ergo in Teſtamento veteri frequens eſt beatæ Virginis mentio prophetica, vel aperta, vel figurata: nam (vt Bernardus ait in ſermone, *Signū magnum*) *Longè antè Patribus eſt cœlitus repromiſſa, myſticis præfigurata miraculis, oraculis annunciata propheticis*, & Epiſtol. 174. dicit, *Patriarchis & Prophetis fuiſſe præcognitam*, & Homil. 2. in *Miſſus eſt*, dicit, *à Patribus eſſe præfiguratam, & à Prophetis promiſſam.* Et Ildefonſus ſerm. 2. de aſſumptione, dicit à *Prophetis eſſe prædictam, & Philoſophis ſanctis præfatā*, & Aug. lib. de aſſumptione, in initio, *Sola*, inquit, *meruit Deum, & hominem paritura*

Bernard. *Ildefonſ.* *Auguſt.*

tura ſuſcipere, facta thronus Dei, & aula Regis æterni, ſecũdùm quod nos docuiſti per ſanctos tuos Patriarchas, Prophetas, & Apoſtolos, figuris, & ſermonibus, quib. credimus, & certi ſumus, quia nunquam fefelliſti. Propter quod Hieron. Mich. 6. illam vocat *Vaticinium Prophetarum.* Andreas verò Cretenſ. ſerm. de aſſumptione, *Summã diuinorum oraculorum*, appellat. Quinimo addere poſſumus, ſicut Paulus de Chriſto dicit, in capite libri de illo eſſe ſcriptum: ita de beata Virgine in ſacræ Scripturæ initio ſcriptum eſſe, *Inimicitias ponam inter te, & mulierem, ipſa conteret caput tuum.* His enim verbis Deũ ipſum Mariam Virginem prædixiſſe, communis eſt antiquorum Patrum ſententia, vt infrà tractantes de ſanctificatione beatæ Virginis commodiori loco trademus. Totum præterea Canticorum librum, non ſolùm per accommodationem, ſed etiam in ſenſu aliquo ab Spiritu ſancto intento, Virginem præcinere, omnes ferè Patres, qui illum interpretantur, intelligunt. Præſertim Bernard. & Rupert. ibi, & lib. 7. de Proceſſione Spiritus ſancti, c. 13. Vnde Apponius in fine Cantic. infelicem eſſe dicit, qui hoc non credit. Sunt præterea in Scriptura veteri Virginis proprietates & perfectiones in variis perſonis & rebus præfiguratæ, quas hoc loco congerere non oportet, tum quia vulgares ferè ſunt; & in ſanctis Patribus facilè reperiuntur; tum etiam quia in ſingulis quæſtionibus, vbi oportuerit, præcipuas earum commodiùs attingemus. Nõnulla etiam ex libris Pſalmorum & Sapiẽtialibus Eccleſia ad Virginem accommodat, ex quibus interdum non leue argumentum ſumi poteſt.

Hieron. Andr. Cret. Bernard. Rupert. Apponius. In veteri teſtamento vbi mentio de B. Virg.

Secundò, in nouo Teſtamento pauca quidem verba de Virgine ſcripta ſunt, quoniam tota Euangeliſtarum & Apoſtolorum intentio ad Chriſtum referebatur, quia illo cognito, eiúſque fide ſatis fundata, nõ poterat matris eius excellentia aut ignorari aut occultari. In illis verò paucis verbis, eíſque grauiſſimis, quædam præcipua capita indicata ſunt, quæ omnia, quæ de Virgine dici poſſunt, virtute continent. Quod in cæteris ferè rebus, etiam in geſtis à Chriſto, quæ ab Euangeliſtis narrantur, obſeruare licet. Etenim totum Euangelium breue, ac conciſum, *Quoniam verbum abbreuiatum fecit Dominus ſuper terram*, ad Rom. 9. vt notauit Euſeb. lib. 2. de Demonſtrat. c. 40. & Tert. lib. 4. contra Marcion. c. 16. cùm enim non poſſent Euangeliſtæ ſingula perſequi, ea quæ maximè neceſſaria erãt attigerunt, vt ex eis reliqua intelligeremus.

Rom. 9. Euſeb. Tertull.

Dubium.

Percontabitur autem fortaſſe aliquis, cur Chriſtus Dominus, qui fidem Centurionis, Magdalenæ charitatem, & Ioannis laudes interdum prædicauit, nunquam de matre ſua quidpiam ſimile locutus ſit. Reſpondetur primò ad temperantiam quandam & modeſtiam id ſpectare potuiſſe: quidquid enim de Virgine diceret, ad ſeipſum referri & pertinere videretur. Deinde, tũc præcipuè ſtuduit diuinam ſuam originem homines docere, qua cognita, facilè erat excellentiam humanæ conceptionis matríſque ſuę dignitatem percipere. Denique vbi res ipſæ, & opera, quibus Chriſtus matrem honorauit, clãmabant, verba non erant neceſſaria.

Reſpondeo. Cur Chriſtus in Euangelio nihil de ſua matre prædicauit.

Tertiò præterea, quæ in Scripturis canonicis continentur, ſunt alia multa de beata Virgine per traditionem, quæ ab ipſis Apoſtolis manauit, & per manus Patrum ad nos vſque peruenit, communi ſenſu Eccleſiæ & definitione recepta, vt conſtat ex Dionyſ. c. 3. de diuin. nominib. & epiſt. 4. ad Caium, Ignat. epiſt. 1. & 2. ad Ioan. ad Trallianos, & 8. ad Phili. Iren. Epiph. Hier. Aug. & aliis antiquiſſimis Patribus, quorum teſtimonia in ſequentibus indicabimus. Illud verò obſeruatione dignum cenſeo, videlicet ex quatuor primis Cõciliis generalibus, quæ Gregorius vt quatuor Euangelia veneratur: primum Nicenum honorem Filij &

Dionyſ. Ignat. Iren. Epiph. Hieron. Auguſt.

A conſequenter honorem etiam Patris contra Arium defendiſſe: ſecundum, ſcil. Conſtantinopolitanum primum diuinitatem Spiritus ſancti ſtatuiſſe contra Macedonium: tertium verò, ſcil. Epheſinum, ad tuendam matris Dei dignitatem contra Neſtorium, eſſe cõgregatum. In quo tam multa dicta ſunt de laudibus Virginis, vt vix aliquid addi poſſe videatur, quæ poſtea in quarto Concilio Chalcedonenſi, & in 5 & 6. Synod. & in cæteris, vſque ad Trid. confirmata ſunt, & ampliùs explicata.

Conc. Epheſinum ad tuendam Virginis dignitatẽ congregatum.

Quartò tandem non ſine ſingulari Spiritus ſancti conſilio factum eſt, vt nonnulla Virginis myſteria, & priuilegia, nec ſcripta ſint, nec certa traditione recepta, vt occaſio daretur fidelibus, ampliùs meditandi
B & recogitandi hæc myſteria, loquendique ac ſcribendi de Virgine, ex principiis traditis plura ratiocinãdo, & colligendo. Quocirca rationibus etiam in hac materia vtendum eſt, quæ vel in dictis principiis, vel in ipſa rerum natura & decentia fundare, multum ponderis & efficacitatis in Theologia habẽt, vt rectè Canus notauit lib. 12. de locis, c. 14. & ex vſu ſanctorum Patrum ſatis conſtat, vt videre licet apud Aug. lib. 83. q. 49. & 50. & Cyril. lib. 5. Theſ. c. 7. Anſelm. lib. 2. cur Deus homo, c. 5. & in aliis, quos priori tomo diſp. 1. & ferè in diſcurſu totius materiæ retuli; vbicunque enim de myſteriis & perfectionibus Chriſti tractant, rationibus & cõiecturis ex decentia rei ſumptis vtuntur, reliquum eſt vt inſtitutum noſtrum aggrediamur. Prius verò quàm D. Th. quæſtiones explicare incipiã,
C vnam vel alteram diſputationem, quæ totius materiæ fundamenta contineat, præmittendam duxi.

Canus. Auguſt. Cyrill. Anſelm.

DISPVTATIO I.

In tres Sectiones diſtributa.

De matris Dei dignitate in communi.

SICVT initio huius doctrinæ de Chriſto & Incarnatione primùm ſtatuimus, ac demonſtrauimus, Chriſtum eſſe Deum ac incarnationem eſſe factam, quoniam hoc erat fundamentum omnium, quæ de hoc myſterio dicẽda erant, ita in his diſputationibus de beata Virgine, præmittere oportet illam eſſe matrem Dei, & explicare, qualis & quanta
D fuerit hæc dignitas, & quomodo ad illam fuerit beata Virgo prædeſtinata: quoniam ex hoc fundamento ratio omnium, quæ dè Virgine dicemus, ſumenda eſt. Hæc igitur in præſenti diſputatione trademus.

SECTIO I.

Virùm beata Virgo verè ac propriè fuerit mater Dei & hominis.

HÆc quæſtio potiſſimum verſari cœpit in Eccleſia poſt annum quadringenteſimum, tempore Concilij Epheſini, quia licèt ante illa tempora, hæretici qui negarunt Chriſtum eſſe verum Deum, aut verum hominem vera humana carne conſtantem, con-
E ſequenter negarent Virginem fuiſſe veram matrem Dei, aut hominis, ex iis tamen qui Chriſtũ Deum & hominem confeſſi ſunt, primus fuit Neſtorius, qui negare auſus eſt, Mariam Virginẽ verè ac propriè fuiſſe matrem Dei, vt conſtat ex hiſtoria Concilij Epheſini, & ex Vincentio Lyrinenſi, libro contra profanas vocum nouitates, & Caſſiano lib. 1. & 2. de incarnatione, & Theophylact. Ioan. 9. in fine, in quo errore verſari etiam hoc tempore nonnullos hæreticos refert Caniſ. lib. 3. de B. Virg. c. 22. Fundamentũ huius erroris fuit, vel quia vnionem veram humanę naturę cum Verbo diuino negauit, & conſequenter veram ac propriam communicationẽ idiomatum, vel quia ſaltem negauit hanc vnionẽ factam eſſe in vtero Virginis. Hinc enim conſequẽs eſſe videtur, licèt beata Virgo fuerit mater Chriſti,

Vincent. Lyrin. Caſſian. Theophyl. Caniſ.

Chriſti,non tamen Dei,quia nec concepit, nec peperit Deum. A

Veritas tamen eſt beatam Virginẽ verè ac propriè fuiſſe matrem Dei, vt definitum eſt in Concilio Eph. & Chalcedon.& in 6.Synod.act.4. & 11. & habetur etiam in 7.in Concil.Lateran.ſub Martino I.can.3.& in aliis frequenter. Vt autem veritatem hanc ex propriis principiis probemus,oportet nõnulla ſupponere.

Conc.Epheſ. Conc.Chalced. 6.Synod.& 7. Conc.Later.

Virgo Maria vera Chriſti mater. Ioan. 2. Luc.1.& 2. Matt.1.& 2.

Primum eſt,beatam Virginem propriè eſſe matrem huius hominis, ſcil.Chriſti. Ita enim expreſsè dicitur Ioan.2. *& erat mater Ieſu ibi*, & Luc.1. *vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me?* & capite ſecundo, *Simeon dixit ad Mariam matrem eius*.Matth.1.& 2.*accipe puerum,& matrem eius*.Dices, ſimilibus teſtimoniis probaretur Ioſephum fuiſſe patrem Chriſti. Reſpondetur, hoc ipſum explicare veritatem: tum quia propterea, Luc.3. additum eſt, *vt putabatur filius Ioſeph*, quod de Virgine nũquam eſt dictum:tum etiam, quia de Ioſepho nunquam dicitur in Euangelio genuiſſe Chriſtum:de Virgine autem dicitur concepiſſe & peperiſſe filium. Hoc etiam confirmat illa frequens appellatio,qua Chriſtus in Euãgelio, *filius hominis* vocatur,vt notauit Iren.lib.3.contra hæreſ.cap.32. & eandem efficaciam habet quod dicitur, *filius David*, vel *Abraham*,media enim generatione ex Virgine matre, ab illis deſcendit.Vnde Iſai.11.dicitur, *Egredietur virga de radice Ieſſe,& flos de radice eius aſcendet.* Sicut ergo flos verè producitur ex arbore: ita Chriſtus ex Virgine;vt notauit Hieron.ibi,& Leo Pap.ſerm.4. de natiuit.Ambr lib.de benedictionib.Patriarchar. cap.4. & lib.2. de Spirit.ſanct.cap.5.& de inſtit.Virg. capite 9. Aug.ſermon.3.de temp.Chryſoſt.in Pſalm.22. Orig. homil.12.in Leuit.Tertul.lib.5.contra Marcion.cap.8. & lib. contra Iudæos, cap.9. Rupert. Abbas lib.2.in Iſai.cap.6.& lib.11.de victoria Verbi,capit.28.& 52. Atque eandem vim habet hoc teſtimonium, etiamſi per virgam Chriſtum intelligamus, vt intellexit Clemens Alexand.lib.1.Pædagogiæ,capite 9. & Chryſoſtom.homil.30.in Matth.Orig.homil.9. in Num. Hilar.Pſal.2.circa illa verba,*Reges eos in virga ferrea*.Ambroſ.ſerm.54.& Cyrill.in Iſaiam: eandem (inquam) vim habet,quia Chriſtus non fuit de radice Ieſſe, niſi mediante Virgine.

B Luc.3. Iren. Iſai.11. Hieron. Leo Pap. Ambr. C Tertull. Rupert.

Secundò hoc confirmatur.Nam Chriſtus in Cruce moriens,ſe eſſe filium Virginis profeſſus eſt, cùm dixit Virgini,*Ecce filius tuus*,Ioan.19.illo enim exemplo, vt Aug.tract.119.Chryſoſt.homil.84.& Cyrill.lib.12. cap.34. notarunt,parentes honorandos & illorum curam à nobis gerendam eſſe docuit. Recognouit igitur & honorauit Virginem vt matrem, & ideo in extrema anguſtia poſitus tantam illius curam habuit,vt notarunt etiam Cyprianus libro de cardinalibus Chriſti operibus,capite ſeu concione,de reſurrect. Chriſti dicens,*Nunc materno moueris affectu,& thalamum humanitatis tuæ cubiculario dilecto commendas, & prouides ſedulo benedictæ inter mulieres, Apoſtolicam clientelam & obſequium Virginis diſcipulo tradis*, & Ambroſ lib. 10. Epiſt.82.in fine,*teſtabatur*,inquit, *de Cruce Chriſtus & inter matrem atque diſcipulum diuidebat pietatis officia.* Denique Hier. tom.1. Epiſt.47. de vitando ſuſpecto contubernio,agens de ſubiectione Chriſti ad Virginẽ, *Venerabatur*,inquit,*matrem cuius ipſe erat pater: colebat nutritium,quem nutrierat,geſtatúmque ſe meminerat alterius vtero,alterius brachiis:vnde & in Cruce pendens cõmendat parentem diſcipulo, quam nunquam ante Crucem dimiſerat*,eandem veritatem eleganter docuit Naziãz. orat.51.ſeu Epiſtol.3.ad Clidon.prope initium.

D Ioan.19. Auguſt. Chryſoſt. Cyrill. Cyprian. Ambroſ. E Hieron. Greg.Naz.

Obiectio. Ioan.2. Matth.12. Reſponſio.

Dices:Quid igitur tam illo loco, quàm Ioan.2. & aliis locis,Virginem mulierem vocat, nunquam verò matrem?& quod difficilius eſt,cur Matth.12.matrem negare viſus eſt,dicens,*quæ eſt mater mea*? Ad priorem partem reſpondetur, Chriſtum illo modo fuiſſe locutum, quia ita decebat: tum propter Chriſti modeſtiã, & grauitatem:tum etiam(ait Auguſt.) *propter exemplũ noſtrũ*,dixerat enim ipſe Matth.23. *Nolite vocare vobis patrem ſuper terram*.Fortaſſe etiam in illo loco Ioan.19. matris appellationem vitauit, ne Virginem ampliùs commoueret, vt ibi notauit Lyran. In alio verò loco Ioan.2. id fecit, vt indicaret, illud opus & miraculum, quod beata Virgo poſtulabat, eſſe diuinæ virtutis non humanitatis proprium, quam ſolam à matre ſuſceperat, vt Auguſt. notat tractat.8.in Ioan. & lib. de fide & ſymbolo,cap.4. vel certè, ſicut ſe vocabat *filium hominis*, ita virginem per antonomaſiam mulierem appellabat, vt eam eſſe indicaret mulierem illam, per quam damna primæ mulieris inſtauranda forent.

Matth.23. Virginem cur mulierem non matremChriſtus appellat. Auguſt.

Ad aliam verò partem reſpondetur non negaſſe Chriſtum matrem ſuam, ſed illis verbis reprehendiſſe eos,qui ſe concionantem importunè interpellabãt: ſecundò,docuiſſe,propter conſanguineos nõ eſſe opus Dei omittendum: tertiò quorundam iactantiam frænare voluiſſe, qui de Chriſti conſanguinitate gloriabantur, ſignificando eam ſine ſpirituali coniunctione nihil prodeſſe:hanc verò per ſe multum valere. Ita ferè Chryſoſt.homil.45.in Matth.& Auguſt.lib. de ſancta virginit.cap.3.& lib de fide contra Manichæos,& Tertul.libro de carne Chriſti, c.7. vbi optimè locum hunc contra hæreticos ad fidei veritatem confirmandam retorquet.

Chryſoſt. Auguſt. Tertull.

Quartò addunt Hilar.can.12. in Matth. & Gregor. homil.3.in Euangelia,& Ambr.lib.6.in Lucam, hoc facto ſignificaſſe Chriſtum, Eccleſiam quæ credidit, ſynagogæ fore præferendam, ex qua ipſe erat ſecundùm carnem.

Hilar. Gregor. Ambroſ.

Secundò ſupponendum eſt humanitatem Chriſti eodem temporis momento,quo perfectè formata fuit in vtero Virginis, & exiſtere incepit in rerum natura,fuiſſe aſſumptam,& vnitam Deo hypoſtaticè. Hoc clarè demonſtratum eſt ſuperiori tomo, diſputatione 16.ſectione 1.vnde concludimus,hunc hominẽ Chriſtum ſemper à primo inſtanti conceptionis ſuæ fuiſſe Deum hominem, nunquámque purum hominem extitiſſe. Quæ quoniam eo loco ſatis confirmata ſunt, plura hîc addere non oportebit.

Beata Virgo vera,ac propria mater Dei.

Tertiò hinc facilè concluditur intenta veritas, beatam ſcilicet Virginem verè ac propriè eſſe matrem Dei.Probatur ex dictis, quia Virgo concepit, & peperit Deum; ergo eſt mater eius. Antecedens conſtat ex dictis: quia concepit hunc hominem, & hic homo in ipſa conceptione fuit Deus;concepit ergo Deũ. Vnde & Scriptura ſacra ſic apertè loquitur: nam ad Gal.4 filius Dei,hoc ſenſu dicitur,*factus ex muliere*, & ad Rom.1.dicitur,*factus ex ſemine David ſecundum carnem*,& Luc.1.*quod ex te naſcetur ſanctum, vocabitur filius Dei.Vocabitur*,inquit, non falſa appellatione, ſed vera, & non ſolùm poſt natiuitatem ex vtero, ſed in ipſamet conceptione in vtero, de qua Angelus loquebatur,rationem reddens,quare Spiritus ſancti virtute eſſet efficienda, quia nimirum ipſe Deus concipiẽdus erat,vt notauit Cyrill.Alexand.lib.de fide ad Reginas, citans Athan lib.de Incarn.Chriſti.Et hoc etiam confirmat locus Iſai.c.7.*Ecce Virgo concipiet, & pariet Filium,& vocabitur nomen eius Emmanuel, quod eſt interpretatum,nobiſcum Deus*,vt dicitur Matth.1. Hanc denique veritatem confitetur Eliſabeth Luc.1. dicens, *vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me?* illa enim vox,*Domini*,diuinam indicat perſonam, vt Damaſc.inquit,lib.3. de fide,c.12.& Greg.lib.9. regiſtri, Epiſt.61.*Eadem*,inquit,*Virgo & ancilla Domini dicitur, & mater:ancilla enim Domini, quia Verbum ante ſecula vnigenitus æqualis eſt Patri,mater verò,quia in eius viſce-*

Galat 4. Rom.1. Luc.1. Cyrill. Alex. Athanaſ. Iſai.7. Matth.1. Luc.1. Damaſc. Greg.Pap.

ribus ex ſancto Spiritu eiúſque carne factus eſt homo,& infrà ſubdit rationem tactam, *quia non prius in vtero Virginis caro concepta eſt, & poſtmodum diuinitus venit in carnem, ſed ſtatim Verbum factum eſt caro.* Similia docet lib. 18. moralium, c. 27. poſt med. aliàs cap. 35. & eodem modo loquuntur omnes alij antiqui Patres. In Liturgiis Iacobi, Baſilij, & Chryſoſt. ſæpe vocatur *incontaminata mater Dei noſtri*. Greg. Nazian. orat. 51. quæ eſt Epiſtola prima ad Clidonium. *Si quis*, inquit, *ſanctam Mariam Deiparam non credit, extra diuinitatem eſt.* Athanaſ. ſcripſit librum ſeu concionem de ſanctiſſima Deipara. Iren. lib. 3. cap. 27. & 32. Epiph. lib. 3. hæreſ. 78. Cyril. homil. 6. contra Neſtor. Aug. ſerm. 2. de Annuntiatione, & ſæpe aliàs. Leo Pap. Epiſt. 83. & 97. & hac ratione vocant etiam Virginem *thronum, thalamum, tabernaculum, & templũ Dei*, & ſimilibus titulis, qui paſſim in ſanctis Patribus reperientur. Confirmatur tandem ex dictis ſuprà de communicatione idiomatum. Nam Deus eſt mortuus, quia hic homo eſt mortuus; ergo Deus eſt conceptus, & natus, atq; adeò filius Virginis: quia hic homo eſt filius eius; ergo & è contrario virgo, ſicut eſt mater huius hominis, ita Dei. Vltimò addi poteſt coniectura, ſeu congruentia. Quia nimirum voluit Deus ſeſe omnibus modis hominibus communicare, & (vt ita dicam) omnes cognationis & affinitatis modos perfectionem importantes cum illis cõtrahere: vnus autem & valde perfectus eſt, vt Deus non tantùm ſit homo, ſed etiam filius hominis, & vt quædam humana perſona creata ſit coniuncta Deo, quantum eſſe poteſt in ratione perſonæ. Vnde etiam factum eſt, vt non ſolùm humana in Chriſto natura, ſed etiam perſona creata in virgine ſuper omnes Angelorum choros fuerit exaltata.

(*Nazian.* — *Athanaſ.* — *Irenæus.* — *Epiphan.* — *Cyrill.* — *Auguſt.* — *Leo Papa.*)

Circa veritatem autem hanc multę occurrebãt difficultates, quarum intelligentia pendet ex modo, quo B. Virgo Chriſtum Dominum concepit, quod in quæſtionibus ſequentibus D. Thomas copioſiſſimè diſſerit, & ideo in eum locum eas remittemus. Ad fundamentum verò contrarij erroris ex dictis patet reſponſio. Supponit enim falſum fundamentum, ſcil. Chriſtũ prius conceptum fuiſſe purum hominem, quàm eius humanitas fuerit à Verbo aſſumpta.

Reſponſio ad argumenta oppoſita.

Dubium.

Non verò deſunt, qui reſpondeant hos Hæreticos etiam in illatione errare, quia etiam ſi illud ita fuiſſet, exiſtimant Verbum & Deum verè dici poſſe filiũ Mariæ, quia aſſumere naturam ab alio genitam, ſufficit, vt aliquis dicatur filius eius, à quo fuit talis natura. Probatur, tum quia formalis terminus generationis eſt ipſa natura: tum etiã, quia ille homo ſemper eſt idem manente eadem natura, etiam ſi ſubſiſtentiam mutet: tum denique, quia ſemper retineret eandem relationem filiationis, quæ per humanitatem ineſt ſuppoſito.

Reſponſ. Verbum non poſſet dici propriè filius Virginis, niſi in inſtanti conceptionis humanitatem terminaſſet in vtero Virginis.

Nihilominus hæc ſententia mihi non probatur. Cenſeo enim non potuiſſe propriè Verbũ aut Deum dici filium Virginis, ſi in ipſomet inſtanti conceptionis non terminaſſet humanitatem in vtero Virginis. Quod bene docuit D. Thom. infrà q. 35. a. 4. & apertè colligitur ex omnibus Patribus ſuprà citatis, omnes enim ad conuincendum Neſtorium, ſupponunt tanquam principium neceſſarium vnionem factam eſſe in eodem humanæ conceptionis momento, & diſertis verbis Nazianz. orat. 15. *Si quis formatum hominem fuiſſe, Deúmque poſtea ſubiiſſe dicat, damnationi obnoxius eſt, hoc enim non Dei generatio fuerit, ſed generationis fuga*, & exemplis declaratur, quia ſi humanitas Chriſti non eſſet tempore mortis vnita Verbo, licèt poſt reſurrectionem vniretur, non poſſet verè dici, Deum fuiſſe mortuum. Et ſimiliter, ſi priùs tempore eſſet purus homo, & peccaret, & poſtea illa humanitas aſſumeretur à Verbo, non poſſet verè dici Deus peccauiſſe; ergo ſimile erit in præſenti. Ratio autem eſt, quia hæc com-

A municatio idiomatum fundatur in vnione hypoſtatica, & ideo in iis, quæ tempore antecedunt vnionem, & in alio ſuppoſito ſunt, non poteſt eſſe communicatio idiomatum, cùm hæc non ſit inter perſonas diuerſas, ſed in eadem.

Secundò, quia in eo caſu Verbum nullo modo terminaſſet conceptionem, ſeu generationem ex Virgine; non ergo poſſet dici conceptus, vel natus ex illa; ergo nec poſſet dici filius, neque Virgo mater Dei. Negatur ergo ad hanc denominationem ſeu communicationem ſufficere aſſumptionem naturæ ab alio productæ, ſed neceſſarium eſſe hanc aſſumptionem fieri, ita vt perſona aſſumens terminet aliquo modo ipſam conceptionem, & generationem, ita vt illam B aſſumat eo modo, quo aſſumptibilis eſt, quod fieri non poſſet, niſi eodem inſtanti conceptionis fieret aſſumptio. Et ideo non eſt ſatis, quòd ſemper maneat eadem humanitas, vel idem homo formaliter loquẽdo, quia generatio terminatur ad ſuppoſitum, & ad humanitatem vt hîc & nunc ſubſiſtentem: & per hęc patet ad fundamentum contrariæ ſententiæ. De relatione autem filiationis, an maneat in aſſumpta natura, necne, infrà dicam. Nunc dicere ſufficiat, vel non manere, vel in eo caſu, de quo agimus, non ita manere, vt poſſit Deum aut Verbum denominare, quia nec manet omnino integra, ſicut antea erat, nec ratio fundãdi illam, quæ fuit generatio paſſiua, vllo modo fuit terminata, vel aſſumpta à Verbo.

C Sed hinc oritur grauis difficultas, huius loci propria. Quia tota actio Virginis terminata fuit in humanitate prius natura, quàm aſſumeretur à Verbo, & ex vi actionis eius non fuit ſecuta aſſumptio: ſed ſolùm ex voluntate & efficientia Dei; ergo non poteſt propter hoc dici mater Dei. Patet cõſequentia. Tum quia ipſa nullo modo effecit, vt Deus ſit homo, ſicut, ſi quis efficeret calorem, & non vniret illum ligno, non poſſet dici efficere lignum calidum; tum etiam, quia quo ad hoc idem valere videtur ordo naturæ, quod tẽporis: ſi autem Deus poſt totam illam actionem Virginis, aſſumptionem per aliquod tempus diſtuliſſet, nõ poſſet dici Virgo mater Dei, licet poſtea fieret aſſumptio, D vt oſtenſum eſt; ergo idem eſt de ordine naturæ, quia hæc denominatio non tam pendet ex tempore, quàm ex naturali connexione actionum. Tertiò denique, quia aliàs poſſet Verbum denominari mutatum à mutatione, quæ priùs natura præceſſit in humanitate, poſſet etiam dici cauſatum, & effectum.

Dubium.

Propter principalẽ difficultatem reſponderi poteſt, beatam Virginem attigiſſe per veram ac Phyſicã efficientiam vnionem humanitatis cum Verbo. Sed hæc reſponſio, & minùs probabili fundamento nititur, vt in 1. tomo, diſput. 8. ſectio. 1. oſtenſum eſt, & non ſatisfacit. Quia, eſto, beata Virgo effeciſſet hanc vnionem, id ſolùm fuiſſet inſtrumentaliter, & non per modum matris generantis; ergo hoc genus efficientiæ nihil refert ad explicandum, quõ beata Virgo ſit mater Dei.

Reſponſio.

Beata Virgo quomodo ratione conceptionis ſit verè ac propriè mater Dei.

E Aliter ergo reſpondetur, vt beata Virgo propriè ac verè dicatur mater Dei, ſatis eſſe, quòd in eodem inſtanti temporis, in quo anima Chriſti vnita eſt corpori concurrente beata Virgine concurſu materno (ſiue ille actiuus ſit, ſiue paſſiuus, hoc enim nunc nõ diſputo) in eodem (inquam) momento anima, corpus & humanitas vnita ſint Verbo, ſicut è contrario Iudæi dicuntur interfeciſſe Deum, quia per actionem eorum diſſoluta eſt vnio animæ cum corpore, & conſequenter humanitas, vt ſic ſeparata eſt à Verbo. Et vtriuſque ratio eſt, quam diuus Thomas attigit infrà quæſtione 35. articulo 1. quia ſicut agere, ita & naſci ſeu generari eſt proprium ſuppoſitorum. Hoc autem optimè declaratur ſupponendo, quod 1. tom. diſputatio. 17. ſect. 1. & 2. tractatum eſt, ſcilicet animam, & crucem carnem

Chriſti

Chriſti prius natura eſſe vnita Verbo quàm inter ſe. A Hinc enim fit, animam & carnem Dei ex vi actionis ſeu concurſus beatæ Virginis fuiſſe inter ſe vnita ad componendum non tantùm humanitatem, ſed etiam hunc hominem, atque adeò beatam Virginem eſſe matrem huius hominis, & conſequẽter Dei per communicationem idiomatum. Sicut in generationibus aliorum hominum, priùs natura creatur anima ſubſiſtens, & ſtatim per actionem generantis vnitur corpori ſubſiſtenti, & ita generatur non propriè hęc humanitas, ſed hic homo. Et ſimiliter in Reſurrectione Chriſti, tota actio verſata eſt in vnione animæ ad corpus, & tamen per illam dicitur reſurrexiſſe Deus, quia per illam actionem inter ſe vnita fuerunt corpus, & anima, ſubſiſtentia per ſubſiſtentiam Dei, & B conſequenter ex vi illius factum eſt, vt Deus eſſet homo.

Et per hæc facilè patet ad omnia, quæ in illa difficultate attinguntur, præterquam ad vltimam illationem. Ad quam breuiter reſpondetur, Deum quidem rectè dici genitum vel conceptum ex Virgine, quia generatio (vt dictum eſt) vel conceptio terminatur ad ſuppoſitum, non dici autem mutatum, vt in primo tomo ſæpe dictum eſt: tum quia mutatio propriè denominat ſubiectum, non terminum: tum etiam, quia illa mutatio, per quam humanitas vnitur Verbo, antecedit ordine naturæ ipſam vnionem. Deinde non denominatur Deus cauſatus, vel effectus, quia ſimpliciter non eſt factus, ſed eſt factus homo. Et eadem ratione non eſt dicenda beata Virgo abſolute cauſa C Dei, quia nomen cauſæ non determinat productionem, neque effectionem: at verò, cùm dicitur mater Dei, in ipſo nomine matris determinatur humana generatio, per quam Deus factus homo ex Virgine proceſſit. Videantur quæ ſuprà dicta ſunt de idiomatum communicatione.

Maria Virgo cur cauſa Dei non poſſit dici.

SECTIO II.

Quanta ſit hæc dignitas matris Dei, & quomodo alia dona gratiæ illam comitentur.

DVplici modo poteſt ratio huius dignitatis à nobis concipi, & explicari: primò abſolutè & ſimpliciter conſiderando quid ipſa in ſe ſit: ſecundò per D comparationem ad alias gratias, ſeu dignitates ſupernaturales, & vtrũque modum breuiter proſequemur.

Primò igitur hæc matris dignitas, abſolutè ſumpta moraliter potius quàm phyſicè conſideranda videtur. Phyſicè enim ſolùm hæc interueniunt in hoc munere matris. Primum, quòd beata Virgo verè ac propriè concurrit ad fabricandum corpus Deo. Secundò hinc factum eſt, vt aliqua ſubſtantia virginei corporis, ex qua fuit Chriſti corpus & in principio conſtitutum, & poſtea auctum, quandiu ſanguine vel lacte matris nutritum fuit, vnita ſit hypoſtaticè Verbo Dei. Propterea dixit Petrus Damianus ſermone de E Natiuitate Mariæ, *Cum Deus in alijs rebus ſit tribus modis, in Virgine fuit quarto ſpeciali modo, ſcilicet per identitatem, quia idem eſt, quod ipſa. Hinc taceat & contremiſcat omnis creatura, & quis audeat aſpicere tãtæ dignitatis immenſitatem?* & Aug. ſerm. de Aſſumptione Virg. cap. 5. *Caro*, inquit, *Chriſti, caro eſt Mariæ*, & infrà, *caro Chriſti, quamuis gloria reſurrectionis fuerit magnificata, eadem tamen manſit, quæ ſuſcepta eſt de Maria.* Ex quo poteſt facilè credi, illam ſubſtantiam carnis, quam Chriſtus aſſumpſit ex Virgine, nunquam fuiſſe omnino dimiſſam, aut continua caloris naturalis actione reſolutam, ſed eandem omnino fuiſſe ſemper conſeruatam Verbo Dei vnitam. Quod partim phyſica ratione, partim probabili coniectura fit veriſimile. Illa enim ſubſtantia carnis ex puriſſimis Virginis ſanguinibus deſumpta fuit, & optimè diſpoſita, & in mediocri quantitate. Rurſus in tempore infantiæ, quia alimentum eſt facile, & ferè ſine reſiſtentia conuertitur, parum illius ſubſtantiæ per eius actionem reſoluitur, præſertim in Chriſto, qui temperatiſſimo & conuenientiſſimo cibo alebatur, ſcilicet, *vbere de cœlo pleno*, vt Eccleſia canit. De reliquo autem tempore vitæ Chriſti fit non diſſimilis coniectura. Quia totum illud fuit tempus augmenti, aut ſtatus, in quo humidum radicale ferè integrum perſeuerat, nulla illius reſolutione facta. Probabile denique eſt, ex ſpeciali prouidentia & voluntate ipſius Chriſti hoc fieri potuiſſe. Tertiò præter hoc genus cauſæ, ſeu concurſus, nihil aliud reale ac Phyſicum ex vi huius dignitatis in Virgine reſultat, præter relationem realem matris ad Chriſtum hominem Deum; nihil enim aliud fingi aut excogitari poteſt. Quartò verò hinc efficitur, vt moraliter & ſecundùm prudentem exiſtimationem virgo retineat ſupremum quendam & excellentem dignitatis gradum, propter ſingularem quam cum Deo habet coniunctionem, & propinquitatem. Vnde etiam fit, vt ſingulare ius habeat ad bona Dei filij ſui, vt in ſequentibus explicabimus. Vt verò, quanta ſit hæc dignitas, meliùs declaremus, accedamus ad alteram partem, & illam cum dignitate gratiæ & filij adoptiui conferamus. Nam cum aliis, nullam comparationem facere neceſſe eſt: nam per ſe notum eſt, & eſſe inferiorem vnione hypoſtatica, & eſſe ſupra omnem aliam dignitatem, quę gratiam ſeu amicitiam Dei formaliter non includat.

Dignitas matris Dei abſolutè, & in ſe ſumpta, qualis, & quanta ſit.

Petr. Dam.

Subſtantia carnis à Chriſto aſſumpta ex Virgine nũquam à Verbo dimiſſa.

Dignitas matris quid Phyſicum addat perſonæ Virginis.

De hac verò dignitate gratiæ eſt difficultas. Sancti enim videntur illam præferre dignitati matris Dei. Auguſtinus libro de ſancta virgin. c. 3. *Beatior*, inquit, *fuit Maria, concipiendo mente, quam ventre:* & infrà, *Felicius geſtauit corde quàm carne.* Et epiſt. 38. dicit, *maternum nomen, etiam in virgine eſſe terrenum in comparatione cœleſtis propinquitatis, quam illi contrahunt, qui voluntatem Dei faciunt:* nimirum per gratiam. Et Iuſtinus q. 136. ad orthodox. dicit beatam Virginem beatiorem eſſe prædicandam ob virtutem, quam habuit, propter quam meruit eſſe mater Dei, quàm ob ipſam matris dignitatem. Quod videtur ſenſiſſe Chriſtus Dominus Luc. 10. cùm mulieri dicenti, *Beatus venter, qui te portauit*, reſpondit, *quinimo beati, qui audiunt Verbum Dei, & cuſtodiunt illud*; ac ſi apertè diceret beatitudinem hanc illi eſſe præferendam. Et ſimilia ſunt illa verba Matth. 12. *Quæ eſt mater mea, & qui ſunt fratres mei? Quicumque enim fecerit voluntatem patris, &c.* quæ verba tractans Cyprianus, ſermone de paſſione Domini dicit, *prætuliſſe Chriſtum matri auditores verbi, & pauperes ſpiritu.* Quod non de perſonis ſed de muneribus & officiis neceſſariò intelligendum eſt. Ratio denique adiungi poteſt ex dictis. Quia dignitas matris ſolùm addit perſonæ Virginis relationem quandam ad Deũ, vel hominem: dignitas verò filij adoptiui addit gratiã, gloriam, virtutes omnes, ac veram ſanctitatem, & reddit hominem Deo amicum, & innocentem, quatenus peccatum excludit, & inde conſequitur relatio filij adoptiui, quæ eſt ad Deum vt Deus eſt: ergo.

Dubium.

Auguſt.

Iuſt. Mart.

Luc. 10.

Matth. 12.

Cyprian.

In contrarium verò eſt. Quia hæc dignitas matris eſt altioris ordinis, pertinet enim quodammodo ad ordinem vnionis hypoſtaticæ, illam enim intrinſecè reſpicit, & cum illa neceſſariam coniunctionem habet. Propter quod Auguſtinus initio libri de aſſumptione, inquit, *Huius dignitatis & gratiæ effectum nec cor concipere nec lingua valet exprimere.* Et Bernard. ſerm. de aſſumptione & de natiu. Virg. & ſuper illa verba, *ſignum magnum*, &c. & hom. 2. in *Miſſus eſt*, variis modis hanc dignitatem exaggerat, indicans infinitè ſuperare, quidquid ſub Deo homine excogitari poteſt. Et Lau

Auguſt.

Bernard.

Laurent. Iuſtinian. ſerm. de Purificatione , & ſerm. de Aſſumptione, Tāto, inquit, *dignitate cæteris eſt effecta excellentior , quanto propinquior erat Verbo.* Et ad eundem modum loquitur Anſelm. lib. de excellentia beatæ Mariæ, præſertim in initio, his verbis, *Supereminentem omni, quod poſt hominem Deum creatum eſt , excellentiam beatæ matris Dei, quomodocumque, & ſaltem lippienti oculo cordis contemplari anhelans, horreo, & valde timeo,* & c. 2. *quamuis hoc ſolum de ſancta Virgine prædicari , quòd Dei mater eſt, excedat omnem latitudinem, quæ poſt Deum dici vel cogitari poteſt.* Et ſimilia habent Cyril. lib. de fide ad Reginas. Et Orig. homil. 1. ex variis. Et confir. quia ex hac matris dignitate colligunt Patres omnes beatam Virginem non ſolùm excellentem gratiā accepiſſe, ſed etiam omnes gratias & virtutes, & omnia dona & priuilegia gratiæ inter alios Sanctos diuiſas ac diſtributas , in vna Virgine fuiſſe ſimul congregatas. Vnde Bern. Epiſt. 174. *Quod vel paucis,* inquit, *mortaliū conſtat eſſe collatum, non eſt fas ſuſpicari tantæ Virgini fuiſſe negatum.* Et antiquus quidam ſcriptor, qui propter modeſtiam *Idiotæ* nomen ſibi impoſuit, lib. de cōtemplatione B. Mar. cap. 2. tit. 3. Biblioth. ſanct. propter hāc cauſam docet omnia ſpiritualia chariſmata, perfectiſſima in beata Virgine fuiſſe, & Bonau. in ſpeculo Mariæ, c. 5. 6. & 7. ad confirmandum accommodat illud Eccleſ. 1. *Omnia flumina intrant in mare, & mare non redundat.* Quia omnes huiuſmodi gratiæ, Mariæ capacitatem matriſq́ue dignitatem non excedunt. Et in hāc ſententiam refert Aug. & Bernard. qui multa ad rem præſentem tractat in quodam ſerm. de Natiuit. Domini, qui inter opera eius dubia ponitur , & in alio ſimili ſerm. de beata Mar. Huic etiam ſententiæ fauet Aug ſerm. 17. de Natiu. Dom. qui eſt 21. de tempore, & eodem principio vtitur Damaſc. orat. 1. de dormitione Virginis, & Athan. ſerm. de ſanctiſſima Deipara, dicit beatam Virginem eſſe plenam gratia, quia *omnibus gratiis abundauit,* & cauſam explicans inquit, *Ex te prodijt Deus noſter, omnem tibi largiens gratiā.* Sic Cypr. ſerm. de Natiu. Chriſti, *Matri,* inquit, *plenitudo gratiæ debebatur.* Et etiam Sophron. ſerm. de aſſumpt. (qui inter opera Hier. habetur) *cæteris,* inquit, *per partes, Mariæ autē ſe totam infundit gratiæ plenitudo.* Quæ verba vſurpauit etiam Petrus Chryſologus, ſerm. 143. & Laurēt. Iuſtin. ſerm. de Aſſumpt. Virginis. Et Petrus Damian. in ſimili concione, vbi tractans illa verba , *quæ eſt iſta, quæ progreditur, quaſi virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & vniuerſi pulueris pigmentarij?* inquit, *Vniuerſus puluis pigmentarius in Virgine proiectus eſt , quando in ea virtutum conuentus reuerendum ſibi thalamum conſecrauit, & ſi cæteris per partes ſpiritus adfuit, Mariæ tamen tota plenitudo gratiæ ſuperuenit.* Similiter Ambr. quem Bon. refert (& colligi poteſt ex lib. de inſt. Virg c. 13. & 14.) hoc dicit eſſe proprium Virginis, *vt omnibus fœcunda ſit gratiis,* ſic etiam Hieron. tit. 3. epiſt. 104. ad Principiam de expoſitione Pſalm. 44. circa illa verba; *Et ipſe tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo,* inquit, *nam & ſancta Maria, quia conceperat eum, in quo omnis plenitudo diuinitatis habitat corporaliter , plena gratia ſalutatur.* Optimè Methodius orat. de Purificatione , *Euge euge,* inquit, *quæ debitorem illum habes , qui omnibus mutatur, Deo enim vniuerſi debemus: tibi autem etiā ille debet , proinde qui dixit, Honora patrem tuum, & matrem tuam, vt is decretum à ſe promulgatum obſeruaret, & alios excederet, omnem matri & gratiam & honorem impendit.* Vnde Albert. Mag. lib. de beata Mar. c. 69. 70. & 71. dicit principium ex terminis per ſe notum eſſe , Virgini perfectiùs collatas eſſe omnium Sanctorum gratias. Quod ego intelligo ex terminis matris, & filij, qui Deus ſit, & principium omnis gratiæ, & hoc denique ſupponūt omnes Theologi, D.Th. & cum eo Caiet. q. 27. a. 5. & 6. Ant. 4. p. tit. 15. Duran. in 4. q. 2. & alij. Comparatur

Cyrill. Orig. Bernard. Idiota. Bonauent. Eccleſ. 1. Auguſt. Bernard. Damaſc. Athanaſ. Cyprian. Sophron. Petr. Chryſol. Laur. Iuſt. Petr. Dam. Ambroſ. Hieron. Method. Albert. Mag. D. Thom. Caietan. D. Anton. Durand.

A ergo hæc dignitas matris Dei ad alias gratias creatas tanquam prima forma ad ſuas proprietates , & è conuerſo aliæ gratiæ comparantur ad ipſam, ſicut diſpoſitiones ad formam; eſt ergo hæc dignitas matris excellentior, ſicut forma perfectior eſt ſuis proprietatibus, & diſpoſitionibus, alias non rectè ex minori dignitate colligerent Sancti aliam multo maiorem & excellentiorem.

Vt reſpondeamus huic quæſtioni , aduertendū eſt, primò conſiderari poſſe in Virgine coniunctionē maternam, quam habet cum Chriſto vt homo eſt , præſcindendo in illo dignitatem perſonæ increatæ, ſolámque excellentiam gratiæ & ſanctitatis contemplando: & hoc modo certum eſt, non habere virginem dignitatem B aliquam, quæ cum dignitate gratiæ valeat comparari, quia vt ſic nō conſideratur, vt mater Dei. Quo modo poſſent non malè exponi verba illa Sanctorum, quibus ſpiritualis conceptio Chriſti corporali præferri videtur. Et ſimiliter verba illa Chriſti , *Quinimo beati, qui audiunt verbum Dei, & cuſtodiunt illud;* mulier enim illa , quæ Virginis vterum beatum dixerat , nihil de Chriſti diuinitate cogitabat. Alio ergo modo conſideranda eſt hæc dignitas , quatenus eſt ſingularis quædam coniunctio cum Deo, quam egregiè D.Thom. & Caiet. *affinitatem cum Deo* vocarunt, 2.2. q. 103. a. 4. ad 2. & hoc modo, vix poſſunt hæc Dei maternitas & filiatio adoptiua comparari , ſunt enim diuerſorum ordinum, & mutuò ſeſe quodammodo excedunt.

D. Thom. Caiet.

Dici tamen poteſt primò , ſi præciſè conferantur C ita, vt vna ab alia omnino ſeparetur, præferendam eſſe dignitatem filij adoptiui, vt conuincunt, quæ ad hāc partem confirmandam adducta ſunt , & hac conſideratione meritò dicitur , ſi dignitas matris abſq́ue gratia & filiatione adoptiua futura eſſet, multo melius eſſe & eligibilius, filium Dei eſſe, quàm matrem. Quo ſenſu rectè etiam exponitur dictum Aug. & alia quæ ſuprà adducta ſunt.

Dignitas filij adoptiui dignitati matris Dei præferri quomodo poſſit.

Secundò verò addi poteſt dignitatem matris Dei moraliter conſideratam, & prout includit omnia, quæ quodammodo ex natura rei & ſecundùm ordinem diuinæ ſapientiæ illi debentur, altiorem eſſe dignitate filij adoptiui. Hanc ſententiam ſatis confirmant quæ ad demonſtrandam poſteriorem partem adduximus. Et illi fauet etiam D.Th. 1. p. q. 25. art. 6. ad 4. dicens D hanc dignitatem eſſe ſuo genere infinitam , quia eſt ſuprema quædam coniunctio cum perſona infinito. Nec poteſt dici tantùm coniunctio carnalis, ſed etiam ſpiritualis , quia licèt media conceptione carnis facta ſit, tamen ad Deum ipſum aliquo modo terminatur. Vnde idem D.Th. 2.2. q. 103. a. 4. ad 2. dixit, ratione huius dignitatis deberi Virgini excellentiorem adorationem, quàm aliis Sanctis. *Quia ſua operatione fines diuinitatis propinquius attigit,* ita D.Th. loquitur, & ratione declaratur ex dictis, quia ſicut ratione vnionis debetur humanitati Chriſti ſumma gratia, & gloria: ita ratione diuinę maternitatis debetur Virgini ſuo modo magna quædam plenitudo gratiæ, vt expoſuit D.Thom. ſuprà E q. 7. art. 10. dicens , *In Virgine fuiſſe plenitudinem gratiæ tali dignitati proportionatam.* Quomodo etiam dixit Aug. lib. de nat. & grat. c. 36. *Inde nouimus tantam gratiam illi eſſe collatam, quia Deum concipere meruit, ac parere.* Et Sophron. ſerm. de aſſumpt. *Talibus decebat Virginem oppignorari muneribus, vt eſſet gratia plena, quæ dedit cœlis gloriam, terris Deum.* Et ad eundem modum loquitur Anſelm. lib. de conceptu virginali, 18. Ildefonſus lib. de vir. Mar. c. 2. & Rich. de S. Vict. lib. 2. de Emmanuel, cap. 26. & omnes alij ſuprà adducti. Et plura alia teſtimonia Sanctorum congeremus infrà , de excellentia gratiæ Virginis diſputantes. Et ratione confirmatur , quia dona gratiæ , quamuis in ſe perfectiſſima ſint, dantur tamen à Deo, vt perfectiones neceſſariæ

Dignitas matris Dei altior dignitatis filij adoptiui. D. Thom. Auguſt. Sophron. Anſelm. Ildefonſ. Richard. Vict.

Iuxta munerum proportionem diuerſa gratia priuilegia Deus confert.
Luc.1.
Rom.1.
Num.11.

ceſſariæ ad exercenda munera, quæ ad Deum pertinent, & tunc maximè Deus illa confert, quando ipſemet hominem aliquem in tali munere vel dignitate conſtituit: hac enim ratione Ioanni Baptiſtæ tot gratiæ priuilegia cõtulit propter munus Præcurſoris, iuxta illud Luc.1. *Praibis enim ante faciem Domini parare vias eius.* Et Apoſtoli propter ſimilem rationem abundantiam gratiæ acceperunt, ad Rom.1. *Per quem accepimus gratiam, & Apoſtolatum.* Et Num.11. dictum eſt Moyſi, *Auferam de ſpiritu tuo, & tradam eis*, ſcilicet ſeptuaginta viris. Quia communicato cum eis munere, oportuit etiam ſpiritum & diuinum auxilium cum eiſdem communicari. Tandem hanc totam excellentiam debitam eſſe quodammodo huic dignitati, ita poteſt explicari: quia decet matrẽ honorari à filio imò ratione maternæ dignitatis habet ſingulare ius ad bona filij; ergo hac ratione dignitas matris eſt quodammodo ratio & principium dignitatis gratiæ, quam quodammodo eminenter continet, ſecundùm ordinem diuinæ ſapientiæ; ergo ſub hac ratione dignitas hæc excellẽtior eſt, & ſimpliciter maius Dei beneficium exiſtimari debet eligi Virginem in matrem Dei, quàm eligi v.g. Petrum ad gloriam, quia illa electio hanc in virtute & eminentiori modo continet.

SECTIO III.

Quomodo fuerit beata Virgo ad hanc matris dignitatem prædeſtinata.

IN hoc dubio ſeruata proportione tractari poſſunt omnia, quæ tomo 1. circa art.3. q.1. de Chriſti prædeſtinatione diſputata ſunt, & multa, quæ de prædeſtinatione aliorum hominũ diſputari ſolent, vt tamẽ quæ ad præſentem locum pertinent breuiter complectamur, ſupponamus generalia principia, vel certa, vel quæ in ſuperioribus probabiliora iudicauimus.

Virgo ab æterno in matrem Dei electa.

Primò ergo certum eſt beatam Virginem fuiſſe ab æterno electam, & prædeſtinatam, tum ad gratiam & gloriam, tum etiam ad dignitatem matris Dei ante omnia illius merita præuiſa. Hoc conſtat partim ex certa ſententia, qua conſtat omnes homines prædeſtinatos eligi abſque propriis meritis, partim ex iis, quæ tom.1. diſputat.8. diximus, vbi oſtendimus beatam Virginem nullo modo meruiſſe, vt in matrem Dei eligeretur. Et hanc veritatem docere intendũt ſancti Patres, cùm dicũt Verbum diuinum elegiſſe ſibi matrem, eámque ſola ſua voluntate ab æterno præordinaſſe. Ita ſentit Auguſt. lib 2. de peccator. merit. & remiſ. capit. 25. & Bernard. homil. 1. in *Miſſus eſt.* Et Cyprian. in ſerm. de Natiuit. Chriſti. in hoc ſenſu per antonomaſiam vocat Virginem *vas electionis.*

Auguſt.
Bernar.
Cyprian.

Secundò dicitur beatam Virginem noſtro modo intelligendi prius ſecundùm rationem prædeſtinatam eſſe, & electam, vt eſſet mater Dei, quàm ad tantam gratiam, & gloriam. Hęc concluſio etiam eſt clara, ſuppoſitis iis, quæ in præcedenti ſectione dicta ſunt, & quæ de huiuſmodi ſignis rationis, in dicto artic.3. explicabimus. Ideo enim beata Virgo prædeſtinata eſt ad tantã gratiam, & gloriam, quia electa eſt in matrẽ Dei. Ordo enim executionis manifeſtat ordinem intentionis. Sed in re ipſa talis gratia & gloria data eſt beatæ Virgini, vt eſſet ita diſpoſita, ſicut matrem Dei decebat; ergo ideo fuit electa ad tantam gratiam, & gloriam, quia in Dei matrem erat prælecta.

Beata Virgo ideo in tantã gratiam, & gloriam prædeſtinata, quia in matrem Dei electa.

Tertiò hinc colligo beatam Virginem electam eſſe tam ad maternitatem, quàm ad talem gloriam per ſe & abſolutè ante præuiſum originale peccatum. Ita docent omnes, qui de prædeſtinatione Chriſti proportionali ratione opinantur, præſertim Galatinus libro tertio, capite 1. Et probatur ex dictis in illo articulo 3. Primò, quia veriſimilius eſt omnes prædeſtinatos eſſe

Galatin.

A electos ad gratiam, & gloriam, ante præuiſum originale peccatum: ergo multo certius eſt beatam Virginem fuiſſe eodem modo electam ad gloriam; ergo & ad maternitatem diuinam. Secunda conſequentia patet, quia electio ad maternitatem in ordine finis anteceſſit, vt oſtenſum eſt. Prima verò probatur, quia vel inter electos non eſt ordo, ſed omnes ſimul in eodem ſigno rationis electi ſunt, vel ſi aliqua ratio ordinis conſiderari poteſt, potius electio beatæ Virginis anteceſſit, quàm ſubſecuta ſit aliorum electionem, quia eſt altior & excellentior, & ad maiorem Dei gloriam ſpectans. Vnde ſanctus Bernardinus Senenſis ſerm.51. de beata Virg. c. 4. *Tu*, inquit, *ante omnem creaturam in mente Dei prædeſtinata fuiſti, vt Deum ipſum*

Virgo per ſe ante præuiſionem originalis peccati ad gloriam, & maternitatem electa.

Bernardin. Senenſ.

B *hominem procreares.* Quam ſententiam ex Anſelmo refert, & eandem ſignificat Rupert. lib.2. in Cantica. Secundò probatur, quia Chriſtus Deus homo prædeſtinatus eſt, ſeu electus ante præuiſum originale peccatum; ergo & eius mater. Probatur conſequentia, quia non tantũ per ſe prædeſtinatus eſt vt homo, ſed etiam vt filius hominis, hic enim incarnationis modus, ſcilicet, vt fieret in vtero Virginis, & vt Deus haberet matrem in terris, non includit imperfectionem ex peccato manantem; per ſe ergo intendi potuit, ſicut ipſa incarnatio, atque adeò ſub illam intentionem ſeu electionem cecidit, prout intelligitur antecedere præſcientiam originalis peccati. Vnde Eccleſia ſancta ad Virginem accommodat teſtimonium illud, quod in

Rupert.

C ſuprà dicto loco de Chriſto explicuimus, *Dominus poſſedit me in initio viarum ſuarum*, & illud, *ab initio & ante ſecula creata ſum, &c.* Quia videlicet mater non fuit à filio diſiuncta, etiam in electione diuina. Quod videtur inſinuaſſe Andreas Cretenſ. in ſerm. de aſſumpt. dicens de beata Virg. *Hæc eſt declaratio profundorum diuinæ incomprehenſibilitatis, hic eſt ſcopus, qui excogitatus eſt ante ſecula.* Deinde addi poſſunt coniecturæ. Prima, quia ſi gratia Angelorum & gloria per ſe eſt intenta à Deo ante præuiſionem omnis peccati, cur non magis excellentiſſima gratia & gloria Virginis beatæ, & conſequenter dignitas matris? Secunda, quia hæc dignitas ſingularis eſt, & ab omni alia creata diſtincta; ergo per ſe pertinet ad conſummatam perfectionem

Andr. Cretenſ.

D operum Dei; fuit ergo per ſe intenta. Tertia, quia hoc modo illuſtrior fit diuina gratia erga humanum genus, quia non eſt contentus Deus naturam humanam aſſumere, ſed etiam honorare voluit perſonam creatam humanam, quantum in ratione perſonæ capax fuit. Et ideo vtrumque per ſe Deus intendit. Quarta, quia ſi aliorum hominum generatio per ſe intenta fuit, vt cum Auguſtin. & D. Thom. ſuprà docuimus, cur non magis humana Chriſti generatio ex matre? Quinta denique, quia ſicut mulier ex ſolo viro facta fuit, & per ſe à Deo intenta ante peccatum: ita generatio viri ex ſola muliere, quæ non minùs mirabilis futura erat, per ſe debuit intendi propter perfectionem diuinorum operum, quæ ex mirabili quadam

E varietate conſurgit. Quæ ratio fundamentum habet in Leone Pap. & aliis Patribus, quos tom.1. diſputat.3. ſectione 1. citaui, quibus addi poſſunt Damaſcen. lib. 4. de fide, cap.15. & Cyrill. Ieroſolymit. catecheſi 12. Auguſt. ſerm.7. de Natiuit.

Leo Pap.
Damaſc.
Cyrill. Ieroſolym.
Auguſt.
Obiectio.

Sed contrà, quia ſicut de Chriſto, ita & de beata Virgine ſæpe Sancti indicant, fuiſſe prædeſtinatam matrem Dei occaſione peccati. Vnde Auguſt. ſermone primo de Natiuitate, poſtquam multa in laudem beatæ Virginis dixerat, ita concludit, *Ideo omnes iſtos curſus naturæ Virgo Maria in Domino noſtro Ieſu Chriſto ſuſcepit, vt omnibus ad ſe confugientibus fœminis ſubueniret, & ſic reſtauraret omne genus fœminarum, ſicut omne genus virorum Adam nouus receperat Dominus Ieſus Chriſtus.* Et clariùs in expoſitione

Auguſt.

tione ſuper Canticum, *Magnificat*, quæ habetur in fine 9. tom. *Eua propter ſuperbiam*, inquit, *abiecta eſt, Maria verò propter humilitatem eſt electa.* Et Iuſtin. Martyr dialogo cum Tryphone ſatis poſt med. *Homo*, inquit, *natus de Virgine, vt per quam viam fraude ſerpentis intrauit inobedientia, per eandem ſequeretur venia.* Confirmatur, quia ſequitur, ante præuiſum originale peccatum prædefiniiſſe Deum totam ſeriem generationum ab Adamo vſque ad Virginem, quia non potuit beata Virgo per ſeminalem rationem, & naturali modo ab Adamo deſcendere, niſi ex his parentibus & progenitoribus. Conſequens autem videtur creditu difficile.

Iuſt. Mart.

Reſpond.

Ad Patres reſpondeo, in illis & ſimilibus locis non explicare primam rationem, neque ordinem huius prædeſtinationis: ſed proximum finem, quem Deus intendit in modo executionis eius, vt planè conſtat ex verbis Iuſtini, & ex priori teſtimonio Auguſtini, vbi non de electione ſed de illius executione loquuntur. Auguſtinus verò in poſteriori loco, quamuis nomine electionis vtatur, tamen ſolùm de illa loquitur quoad effectum eius, quod euidenter conſtat, quia dicit, Mariam eſſe electam, *Quia factori ſuo humiliter ſe ſubdens, ancillam ſe nominauit.* Certum eſt autem ſi loquamur de prima electione ordine intentionis, non ideo Mariam fuiſſe electam, quia futura erat humilis, ſed potiùs quia electa eſt, ideo illi datum eſſe, vt eſſet humilis: in re tamen effectum illius electionis conſecuta eſt, quia per humilitatem congruè ſe diſpoſuit.

Ad confirmationem, quamuis illatio illa pendeat ex quæſtione Phyſica, ſcilicet, an hoc indiuiduũ poſſit ex aliis parentibus naturaliter generari, quidquid tamen de hoc ſit, concedo ſequelam. Eſt enim illud conſequens verum & facile, ſuppoſita diuina præſcientia & efficacia diuinæ voluntatis, vt facilè conſtare poteſt ex iis, quæ dicto articulo tertio diximus.

Si homo non peccaſſet, quo modo Virgo futura eſſet mater Dei.

Quartò ex dictis colligitur, quid reſpondendum ſit interroganti, an ſi homo non peccaſſet beata Virgo futura eſſet mater Dei? Dicendum eſt enim, ſi ſolùm habetur ratio illius primæ electionis, qua beata Virgo per ſe electa eſt, ex vi illius futuram fuiſſe, etiamſi homo nõ peccaſſet, ſicut futuri fuiſſent alij homines, illorúmq; generationes. Quia illa electio, & motiuum eius, nihil inuoluit neceſſariò pendens à peccato, & hoc ſuadent omnes coniecturæ primò adductæ: ſi autem huic electioni coniungatur tota ratio diuinæ prouidentiæ, & præſcientia futuri peccati, ſaltem conditionata, ſic verè dici poteſt neceſſarium fuiſſe peccatum, vt beata Virgo eſſet mater Dei. Quæ doctrina conſtat ex iis, quæ in ſimili quæſtione de Chriſto Domino diximus, eſt enim eadẽ proportionalis ratio.

Dubium.

Supereſt tamen difficultas circa priorem partem. Quia ſi homo non peccaret, & Verbum fieret homo, non aſſumeret carnem ex materno vtero; ergo nec beata Virgo futura eſſet mater Dei, nec potuit per ſe eligi in matrem, niſi occaſione peccati. Antecedens probatur, quia ſi Deus fieret homo abſque occaſione peccati, aſſumeret corpus à principio perfectum, & glorioſum, cui perfectioni repugnat conceptio in vtero matris.

Reſpond.

Reſpondetur primùm, ſub obiectum illius electionis per ſe & intrinſecè non cecidiſſe illud, quod in argumento ſumitur, nec ex tali electione hoc neceſſariò inferri, potuiſſet enim Deus fieri homo immortalis, non in ſtatu gloriæ, ſed in eo ſtatu, quem haberent homines viatores Adamo non peccante: per ſe enim decere potuit Chriſtum eſſe viatorem cum conditione corporis ſtatui hominum accommodata, vt & illis mereretur, & ſuo exemplo viam ad beatitudinem demonſtraret.

Auguſt.

Addo Auguſtinum lib. 1. de peccat. merit. c. 27. & 27. dubitare, an homine non peccante, homines concipiendi eſſent in paruis A & debilibus corporibus, ita vt nec lingua nec membris vti poſſent. *Quia non obſtante*, inquit, *exigua vteri capacitate, poſſet omnipotẽtia creatoris, filios nondum editos grãdes ſtatim facere.* Si igitur de omnibus hominibus ita Auguſtinus exiſtimauit, non improbabiliter poſſet aliquis dicere, etiam ſi Chriſtus cõcipiendus eſſet glorioſus, & perfectus, hoc nihil obſtare, quominus ex materno vtero progrederetur. Præſertim, quia durante illa vita immortali, in qua homines poſt certum ac definitum à Deo tempus eſſent ad beatitudinem transferẽdi, potuiſſe facilè beata Virgo ſtatim poſt filij conceptionem & animo & corpore ſimul cum filio fieri glorioſa. Itaque non eſt cur dicamus dignitatem matris Dei per ſe aut neceſſariò à peccato pendere.

Si Deus fieret homo abſque occaſione peccati, quomodo aſſumeret corpus glorioſum ex vtero Virginis.

B

DISPVTATIO II.

In tres Sectiones diſtributa.

De naturali perfectione & origine beatæ Virginis.

EXPLICATA dignitate matris, ad quam beata Virgo prædeſtinata fuit, conſequens eſt, vt tempus & modum, quo dignitatem hanc conſecuta eſt, & perfectiones omnes, quibus ratione illius nobilitata eſt, explicemus. Quia verò gratia naturam ſupponit, ideo in diſputatione hac omnia, quæ ad na- C turalem eius perfectionem & originem pertinent, præmittemus, dicturi poſtea de ſupernaturali perfectione.

SECTIO I.

Vtrùm beata Virgo fuerit naturali modo concepta, & ex quibus parentibus.

PRimum omnium tanquam certum ſtatuendum eſt beatam Virginem procreatam eſſe ex viri & fœminæ commixtione carnali, ad modum aliorum hominum. Quanquam enim hoc, neque in ſacra Scriptura legatur, neque in Conciliis expreſsè definitum ſit, habetur tamen certa traditione, & communi conſenſu totius Eccleſiæ. Eſt enim ſingulare priuilegium D Chriſti, quòd ex fœmina ſine opera viri conceptus ſit. Vnde Luc. 1. dicit Angelus ad Virginem, *Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus Altiſſimi obumbrabit tibi.* Et cauſam ſubdit, dicens, *Quod enim ex te naſcetur ſanctum, vocabitur filius Dei;* fuit ergo hæc propria prærogatiua Filij Dei, & ad eius ſingularem honorem ſpectat, vt alteri communicata non fuerit. Præterea ſequitur hæc veritas ex alio principio fidei, quo cõſtat indiguiſſe Virginem redemptione, quia nimirum deſcendebat ex Adamo per ſeminalem generationem. Adde in grauiſſimis etiam hiſtoriis mentionem fieri parentum Virginis, ſub propriis eorum nominibus, ſcilicet Ioachin & Annæ, vt conſtat ex Nicephor. lib. 1. cap. 7. & lib. 2. cap. 3. vbi ex Hippolyto Portuenſi E hanc hiſtoriam refert. Idem Epiphan. hæreſ. 78. & in fine, & 79. & circa medium vbi expreſsè inquit, *Tametſi hiſtoria Mariæ, & traditio habent dictum eſſe patri ipſius Ioachin in deſerto, Vxor tua concepit, non tamen, quòd ſine coniugio neque ſine ſemine viri hoc factum ſit*, & ibi damnat hæreſim Collyridianam, quæ aiebat, Mariã humanæ naturæ prorſus fuiſſe expertem. Plura habet Epiph. orat. de laudibus Virg. in tom. 7. Biblioth. Damaſcen. libr. 4. cap. 15. & orationibus de beata Virg. & Andreas Ieroſolymit. oratione de dormitione Deiparæ, & German. Conſtantinopolitanus oratione de oblatione Mariæ in templum, Gregorius Nyſſenus oratione de ſancta Chriſti Natiuitate, Simeon Metaphr. & alij, qui hiſtoriam de beata Virgine ſcripſerunt.

Virgo ex copula carnali viri, ac fœminæ vt alij homines nata.

Nicephor.

Epipha.

Damaſ.
Andr.
Ieroſol.
German.
Conſtan.
Greg. Nyſ.
Simeon.
Metaphr.

Neque

Auguſt.

Neque obſtat quòd Auguſt. libr. 23. contra Fauſt. capit. 9. hiſtoriam hanc de parentibus Virginis apocrypham reputet: tum quia ſolùm dicit, nō habere authoritatem canonicæ Scripturæ, quod & nos fatemur: tùm etiam, quia ſolùm illam reiicit, quatenus Fauſtus aſſerebat, Ioachimum fuiſſe Sacerdotem ex tribu Leui, quod citatæ hiſtoriæ non dicunt, neque verum eſt, vt infrà videbimus. Quo loco obiter aduertendum eſt omnes prædictos authores honorifice loqui de his parentibus Virginis, ſentientes, illos nobiles & honeſtæ conditionis ac ſtatus fuiſſe. Quod notandum eſt contra hæreticos huius tēporis, qui iniurioſè de Virgine & eius parentibus loquuntur, contra quos videri poteſt Caniſ. lib. 1. de beata Maria, cap. 4. & lib. 4. c. 7. Notat etiam Damaſc. nomina horum parentum non vacare myſterio, quia *Anna*, *gratiam*, ſeu *miſericordiam*, *Ioachin* verò, *Dominus firmabit*, ſeu *ſuſcitabit*, interpretari poſſumus. Quo indicatum eſt eos genituros fuiſſe filiam per quam Deus & miſericordiam ſuſcitaret, & gratiam confirmaret.

Parentes Virginis nobiles. — *Caniſ.* *Damaſce.*

Conceptio Virginis miraculoſa.

Dico ſecundò: Hæc B. Virginis conceptio non ſine aliquo miraculo & ſupernaturali virtute perfecta eſt. Ex dictis patet. Referunt enim Annam fuiſſe ſterilem, & vitam ſine prole vſque ad ſenectutem produxiſſe, & orationibus conceptionem Virginis impetraſſe. Ita referunt Nicephor. Epiphan. Damaſcen. & Gregor. Nyſſ. locis ſuprà citatis, & author libri de ortu Virginis, qui nomine Hieron. inter opera eius habetur. Vnde concluditur ratio: nam ſterilem, ſenem, & ex ſene concipere, non fit ſine miraculo, ſed beata Virgo hoc modo concepta fuit; ergo. Confirmatur primò ex Damaſceno orat. 1. de natiu. Mar. quia decuit, vt ad ſummum miraculum via per miracula ſterneretur, & vt in fabricanda Virgine gratia naturam iuuaret, ac præueniret, & vt parentes Virginis ad talem fructum ſuſcipiendum ſe ſe deſideriis & orationibus diſponerent.

Nicephor. *Epiphan.* *Damaſc.* *Greg. Nyſſ.*

Obiectio.

Dices: Maius miraculum videtur concipi ex ſene ſterili, quàm ex ſola muliere iuuene, & fœcunda. Nam in priori opere deeſt tam efficiens, quàm materia ſufficiens, & vtrumque ſupplet Deus: in poſteriori verò, materia proportionata ſupponitur, Deúſque ſolùm vices cauſæ efficientis aſſumit. Reſpondetur negando antecedens, quia in priori opere non omnino deeſt virtus efficiens, & materialis cauſa, ſed vtraque concurrit licèt imperfecta, ideóque diuina virtute iuuantur, quanquam conceptio in reliquis omnibus fiat naturali modo, & per carnis concupiſcentiam: at verò poſterior conceptio, quæ ex ſola fœmina fit virtute Spiritus ſancti, longè altiori modo fit. Quod à poſteriori declaratur, primò quidem, quia qui concipitur virtute Spiritus ſancti, ex vi conceptionis ſuæ non eſt obnoxius originali peccato, qui verò concipitur ex virili ſemine quantumuis ſenili & ſterili, ex vi conceptionis debitum habet contrahendi originale peccatū, vt Auguſt. notauit lib. 3. contra Iulian. cap. 11. Deinde, quia modus conceptionis ex Spiritu ſancto proprius eſt Chriſti (vt diximus) alia verò conceptio ex parente ſterili & ſene multis aliis Sanctis communicata eſt, vt Ioanni Baptiſtæ, Iſaac, &c. Vnde etiam ſumitur coniectura hunc ſaltem poſteriorem modum miraculoſæ conceptionis beatam Virginem decuiſſe.

Reſponſio. — *Auguſt.*

Ex quo etiam veriſimile eſt, hanc Virginis conceptionem fuiſſe parentibus diuinitus prænuntiatam, vt apertè refertur in dict. lib. de Natiuitate Mariæ, nomine Hieronymi, & Epiphan. hæreſ. 70. & ſatis indicat Gregor. Nyſſen. ſuprà dicēs, *Annam cùm prolem à Deo poſtularet, nutu diuino fuiſſe cōfirmatam.* Cuius verba Nicephorus vſurpauit. Et quidem ſi conceptio Iſaac, & Ioannis Baptiſtæ, parentibus diuinitus nuntiata fuit, veriſimile admodum eſt parentes Virginis hoc beneficio non fuiſſe priuatos. Vnde Damaſc. ſuprà de beatiſſima Anna loquens, inquit, *Quemadmodum priſca illa Anna, cùm ſterilitatis morbo laboraret, per orationē ac promiſſionem Samuelem procreauit: eodem modo hæc etiam, per obſecrationē, & promiſſionem, Dei genitricem à Deo accepit, vt ne hæc quoq; cuiquā ex illuſtribus matronis cederet.*

Hieronym. *Epiphan.* *Greg. Nyſſ.* *Nicephor.* — *Damaſc.*

Conceptio Virginis parentibus prænuntiata.

Vltimò veriſimile ex dictis fit (quod in eodem lib. D. Hieronym. dicitur) diuinitus reuelatum eſſe parentibus nomen Mariæ, ſicut nomen Iſaac reuelatum fuit Abrahæ, Geneſ. 17. & nomen Ioannis Baptiſtæ Zachariæ, Luc. 1. Vbi etiam Eliſabeth indicatur fuiſſe reuelatum, vt ibidem notauit Ambroſius: non eſt autē veriſimile ſingulare hoc diuinæ prouidentiæ genus, & amoris indicium aliis conceſſum, virgini fuiſſe denegatum, quod indicauit Ambroſius libr. de inſtitut. Virginis, capit. 5. dicens, *Vnde & ſpeciale Maria Domini hoc nomen inuenit, quod ſignificat, Deus ex genere meo.* Quam nominis etymologiam non inuenio vnde Ambroſius ſumpſerit. Nam iuxta proprietatem linguæ Hebraicæ, aut Syriacæ, *Maria* potiùs *ſtella maris*, ſeu *Domina* interpretatur, vt conſtat ex Hieronym. lib. de nominibus Hebraicis, & Damaſcen. libr. 4. cap. 15. & aliis Patribus, quos Caniſ. congerit libr. 1. de B. Virgin. cap. 1. vbi de hoc venerando nomine copioſè & eleganter diſputat.

Nomen Mariæ reuelatum parentibus. *Geneſ. 17.* — *Ambroſ.* — *Hieron.* *Damaſc.* *Caniſ.*

SECTIO II.

In qua naturali perfectione concepta fuerit beata Virgo.

INquiri hoc loco conſequenter poterat, quo tempore beata Virgo concepta ſit. Sed in hac quæſtione explicanda, nihil eſt quod immoremur, ſupponimus enim ex Nicephor. libr. 2. cap. 3. quartodecimo vel decimo quinto ætatis anno (quod infrà ſuo loco definiendum eſt) filium ſuum concepiſſe: vnde, ſi quæ in ſuperioribus dicta ſunt de tempore, quo incarnatio facta eſt, conſiderentur, facilè erit tempus conceptionis ſeu natiuitatis Virginis ad veram chronologiæ rationem reducere, ſaltem quod ad numerum annorum pertinet. Nam quod ad menſem attinet, eccleſiaſtica traditione habemus, octauo Septembris die natam fuiſſe, atque adeò octauo Decembris die fuiſſe conceptam. Quo autem die hebdomadæ nata vel concepta fuerit, incertum eſt.

Nicephor. — *Tempus natiuitatis Virginis.*

Omiſſa ergo chronologica quæſtione, de naturali perfectione Virginis breuiter dicendum eſt, corpus beatiſſimæ Virginis fuiſſe in ſua ſpecie, & ſexu maximè perfectum. Ita docent omnes Patres, qui de beata Virgine ſcribunt. Nec poteſt ſine temeritate negari, cùm nulla authoritas vel ratio obſtet, & per ſeſe decens ac myſterio Incarnationis maximè cōſentaneum ſit. Primò, quia ex illo corpore Chriſti corpus formandum erat: ad diuinam ergo prouidentiam pertinuit accommodare medium fini, & materiam effectui aptam præparare, præſertim cùm diuina virtus, quæ in hoc opere ſingulari modo operabatur, facillimè hoc poſſet perficere. Secundò, quia decuit Chriſtum & Virginem eſſe inter ſe ſimillimos, non ſolùm moribus, ſed etiam & corporis perfectione, & affectibus. Hæc enim ſimilitudo, & ad conciliandum amorem & ad maiorem perfectionem pertinet: vnde hoc fuiſſe beatæ Brigittæ reuelatum, legitur in 1. lib. c. 50. & 51. reuelationum eius.

Corpus beatæ Virginis in ſua ſpecie maximè perfectum.

Vnde colligunt multi, beatam Virginē propter optimam corporis complexionē cum magna moderatione animi coniunctam, nunquam in verum ac proprium morbum incidiſſe, & Sophron. in Epiſt. Synodica, quæ habetur in 6. Synod. act. 11. dicit, corpus Virginis ab omni contagione fuiſſe liberum, & eius carnem, *Immaculatam, & puriſſimam* vocat, quæ *ſancta & immaculata* dicitur in eadē 6. Synodo, act. 18. in edicto Conſtātini.

Complexio Virginis qualis. Sophro. 6. Synod.

Et con

Et coniecturæ adductæ de virginis perfectione,& cum Chriſto ſimilitudine, hoc ſatis confirmant, vt rectè Caiet. docuit opuſculo de ſpaſmo Virg. & Galatinus libr.7.cap.10.quanquam Abulenſ. quæſt.13. in capit. 12.Leuit.contrarium ex parte ſentiat, ſine fundamento tamen, vt latiùs tractauimus infrà de Chriſti conceptione diſputantes.

Caiet. Galatin. Abul.

Pulchritudo Virginei corporis quanta. Antonin. Richardus. Vict. Greg.Naz. Andr.Ieroſolym.

Secundò colligitur beatam Virginem præditam fuiſſe honeſtiſſima corporis pulchritudine, vt latè docuit Anton.4.par.theologali,tit.15.cap.10.§.2.& colligitur ex Richardo Victorin.capit.26.in Cantica, vbi dicit fuiſſe, *vultu Angelico,tam corpore, quàm mente*,accommodans illud,*Tota pulchra es amica mea.* Vnde Gregor. Naz. in Chriſto patien. ante med. ſic inquit, *O Virgo, forma quæ nitore cæteras prais*, & Andreas Ieroſol. ſerm.de aſſumptione, ſic ad Virginem loquitur, *Eximia pulchritudo,à Deo ſculpta ſtatua,rectè deſcripta.* Vnde pulchritudo Rachel, & ſimilium mulierum veteris Teſtamēti figura fuit pulchritudinis Virginis.Huic denique veritati conſentanea ſunt,quæ de forma Virginis refert Niceph. lib. 2. c. 23. Ratio præterea ſumpta ex ſimilitudine cum Chriſto, quem priori tom. oſtendimus etiam in corpore fuiſſe pulcherrimum, hoc ipſum confirmat. Denique ratione naturali hoc colligi poteſt ex principio poſito. Nam corporis pulchritudo ex optima complexione & proportione membrorum naſcitur, corpus autem Virginis fuit optimè temperatum, omnia etiam eius membra perfectam proportionem habuerunt; ergo. Addunt verò grauiſſimi Theologi talem fuiſſe Virginis pulchritudinem, vt eam intuentes non niſi ad caſtitatem & pudicitiam excitaret. Ita docuit D.Th.in 3.d.3.q.1.art.2.quæſtiuncula 1,ad 4.qui meritò adiungit, hunc fuiſſe ſingularis gratiæ effectum, quia ſola naturalis forma aut virtus vel modeſtia ad illum non ſufficeret. Præſertim cùm addat Alen.3.par.q.9.m.3.art.1.beatam Virginem ſuo aſpectu concupiſcentiæ motus extinxiſſe. Quod videtur priùs docuiſſe Ambr.libr.de inſtit.Virg.c.7. vbi ſic inquit,*Tanta erat eius gratia, vt non ſolùm in ſe virginitatem ſeruaret,ſed etiam,ſi quos inuiſeret, integritatis inſigne conferret.* Idem docuit S.Bonauentur.in 3. diſtinct. 3.1. p.artic.2.q.3.Gab.q.2.art.3.dub.1.

Nicephor. Pulchritudo Virginis caſtitatis incentiuam. D.Thom. Alen. Ambroſ. Bonauent.

Anima Virginis perfectiſſima.

Vltimò addendum eſt beatam Virginem animam perfectiſſimam fuiſſe ſortitam. Hæc concluſio fortiùs perſuaderi poteſt omnibus teſtimoniis, & rationibus, quibus perfectionem corporis confirmauimus. Primò quidem, quia perfectio animæ magis neceſſaria eſt, quàm corporis. Secundò quia ſimilitudo in perfectione animæ nobilior eſt,quàm corporis. Tertiò, quia anima accōmodari debet corpori, & è cōtrario. Quartò denique,vt perfectiſſima gratia haberet proportionatum naturæ fundamentum. Quanta verò fuerit tota hæc perfectio, & an cum perfectione Adæ aut Euæ conferri poſſit, nec multum refert, neque in hoc certum aliquid definiri poteſt.

SECTIO III.

Vtrùm beata Virgo ex tribu Iuda & ex ſtirpe Dauid originem duxerit.

D.Thom.

DE genealogia Chriſti tractat D. Thom. infrà quæſt.31.art.1.2.& 3. diſputans enim de Chriſti conceptione, conſequenter differit de illius genealogia,& origine ſecundùm carnem.Quia tamen genealogia Chriſti & Virginis eadem eſt, quoniam Chriſtus non habet humanam originem, niſi per matrem, ideo breuiter hoc loco rem totā expediemus. Fauſtus igitur hæreticus(vt eſt apud Auguſt.libr. 23. contra illum,cap.3.& 4.) aſſeruit Chriſtum,ſi non fuit genitus ex Ioſeph, non potuiſſe eſſe ex familia Dauid, quia beata Virgo non erat ex illa tribu,ſed ex Leuitica,cùm eſſet cognata Eliſabeth, Luc. 1. Gnoſtici autem hære-

Auguſt. Luc.1.

A tici de ſtirpe Mariæ portentoſum librum ſcripſerunt, quem confutat Epiphan hæreſ.26.

Epiphan.

Beata Virgo de tribu Iuda.

Dicendum verò primò eſt beatam Virginem duxiſſe originem ab Abrahā, & Iacob ex tribu Iuda per familiam Dauid.Eſt res certa de fide.Quia ex Scriptura conſtat Chriſtum fuiſſe promiſſum Abrahæ,Geneſ. 18.& 22.& Iacob Geneſ.28.cōſtat etiam fuiſſe de tribu Iuda,Gen.29.& ad Hebr.7.& filium Dauid Matth. 1.ad Rom.1.& ex variis locis Euangeliorum conſtat, communem ſenſum omniū Hebræorum fuiſſe, Meſſiam futurum fuiſſe filium Dauid,Matth.22.Marci 12. Luc.20.Ioan.7. Quod etiam ſatis conuincitur ex promiſſionibus factis Dauid 2.Reg.7.& Pſal.131.quas in Chriſto fuiſſe impletas teſtatur Angelus Luc.1.Deni-
B que etiam inter gentes adeò hæc fama percrebuit, vt Veſpaſianus & Domicianus omnes, qui erant de ſtirpe Dauid,interficere tentauerint,eo quòd ex illa progenie Regem naſciturum audiiſſent, qui omnibus dominaretur.Euſeb.lib.3.hiſt. c.11.& 15. Hæc autē omnia non poſſunt in Chriſtum conuenire niſi ratione matris,cùm ſecundùm carnem patrem non habuerit.

Geneſ.18.22.28 & 49. Heb.7. Matth.11. & 22. Rom.1. Marc.12. Luc.20. Ioan.7. 2.Reg.7. Pſal.131. Luc.1. Euſeb.

Obiectio.

Dices, Chriſtus dicitur in Euangelio filius Ioſeph, ergo vt dicatur filius Dauid, aut Iudæ, ſatis eſt, quòd Ioſeph fuerit ex tribu Iuda;& familia Dauid, etiam ſi beata Virgo non eſſet ex illa tribu, quia Chriſtus fuit veluti adoptatus filius Ioſeph iure coniugij inter Mariam & Ioſeph,hoc autem ſatis eſſe indicant Origenes lib.1.ſuper Epiſt.ad Rom.& Auguſt lib. 2. de cōſenſu
C Euangel.cap.2.Reſpondetur certum eſſe debere Chriſtū nō tantùm hac ratione, ſed quia verè carnē ſumpſit ex filia Dauid, dici ac verè eſſe ex familia Dauid, vt bene docuit Auguſt.lib.23.cōtra Fauſt.cap.8.9. & 10. Euſeb.lib.7. de demonſtrat. Euangelic. cap. 5. & 6. & indicat Athanaſ.lib.1.de humana natura ſuſcepta,non longè à fine. Et probatur,quia aliàs ſicut Chriſtus non verè fuit ſed exiſtimabatur filius Ioſeph, ita non verè eſſet de tribu Iuda,quod eſt contra Paulum,nec ſecundùm veram ſucceſſionem & originem à Dauid deſcēderet,contra illud Pſalm.131.*De fructu ventris tui ponā ſuper ſedem tuam.*Quod teſtimonium de Chriſto interpretans Petrus Actor.2.citat,*De fructu lumbi eius ſedere ſuper ſedem eius*,& Tertull. libr. de carne Chriſti, cap.
D 21.ſimiliter legit, *De lumbis Dauid.* Cōſtat igitur beatam Virginem contentam fuiſſe in lumbis Dauid, & propterea Chriſtum dici,*Fructum lumborum eius.*Quod expoſuit Iſai.capit.11.dicens,*Egredietur virga de radice Ieſſe,& flos de radice eius aſcendet.*Suprà enim ex Hieronym.& aliis Patribus interpretati ſumus,hanc virgam eſſe Virginem,florem autem Chriſtum,qui propterea dicitur,*Leo de tribu Iuda radix Dauid*,Apocal.5.Ac denique Paul.ad Roman.1.*Qui factus eſt* (inquit) *ei ex ſemine Dauid ſecundùm carnem.*Nec interpretatio Originis admittenda vlla ratione eſt, quia ſola adoptio, vel potiùs exiſtimatio,non ſatis eſt,vt dicatur,*Factus ſecundùm carnem ex ſemine Dauid*,ſicut non poſſet vllo modo dici *factus ex ſemine Ioſeph.* Auguſtinus verò in prio-
E ri loco ſolùm dicit, ſi non eſſet alius modus explicandi locum Matthæi, illum poſſe ſufficere. Conſideratis tamen aliis Scripturæ locis, certum eſt quod diximus.

Origen. Auguſt. Reſpon. Auguſt. Euſeb. Athanaſ. Pſal.131. Petrus. Tertullian. Iſai.11. Hieron. Apoc.5. Rom.1.

Obiectio.

Sed hinc inſurgit grauis difficultas: ſequitur enim Matthæum non rectè narraſſe genealogiam Chriſti, deducendo illam vſque ad Ioſeph, quandoquidem hoc non ſatis eſt, vt Chriſtus oſtendatur eſſe ex familia Dauid. Neque enim ſatisfacit vulgaris reſponſio, nimirum Matthæum hoc feciſſe, vt conſuetudinem Scripturæ ſeruaret, narrandi genealogiam per paternam lineam. Cur enim oportuit morem hunc in Chriſti genealogia ſeruare, cùm mos naturæ in illius conceptione ſeruatus non fuerit, qui ex matre ſine patre procreatus eſt? Quod verò quidam aiunt, cùm Matthæus Hebræis ſcriberet,

recèns

recens conuerſis ad fidem, non fuiſſe expediens, vt ſtatim in initio Euangelij tantum myſterium illis proponeret, ne illos à fide deterreret, hoc, inquam, friuolum eſt. Nam ſtatim in eodem capite primo Euangelij, clariſſimè idem myſterium proponit, dicẽs, *Quod enim in ea natum eſt, de Spiritu ſancto eſt.*

Reſponſio. Reſponſio communis Patrum eſt, non oportuiſſe vſitatum Scripturæ veteris morem in initio noui Teſtamenti ſtatim immutari. Quia explicata origine Ioſeph, conſequenter conſtabat Virginem eſſe ex eadem tribu, quia lege lata Num. vltimo, fœminas neceſ-
Num. vlt. *Chryſoſt.* ſarium erat viris ex eadem tribu in matrimonium dari,
Hieronym. ita Chryſoſt. hom. ſecũda in Matth. Hier. Anſel. Theo-
Anſelm. *Theophy.* phyl. Euthym. & alij in primum cap. Matth.

Euthy. *Obiectio.* Sed inſtabit aliquis, quia hæc lex nec fuit vniuerſalis, nec ſemper ſeruabatur, conſtat enim Dauid du-
1.Reg.18. xiſſe Michol ex tribu Beniamin, lib. primo Reg. cap.
Iudic.21. 18. & Iudicum 21. filij Iſraël iurarunt, ſe non daturos filias ſuas filiis Beniamin in vxores, propter quoddam crimen, quod eſt ſignum id facere antea licuiſſe, tam in illa tribu, quàm in aliis. Ac denique certum eſt, inter tribum regiam, & Leuiticam, ſæpe eſſe con-
Exod.6. tracta matrimonia, vt conſtat Exod. 6. vbi Aaron ac-
2.Paral.2. cepit vxorem Eliſabeth ex tribu Iuda, & ſecundo Paralip. ſecundo, Ioiada Pontifex habuit vxorem
Philo. Ioſabeth filiam regis Ioran. Vnde non video cur Philo Iudæus libr. 2. de monarchia versùs finem dixerit, aliis quidem ſacerdotibus licuiſſe ex aliis tribubus vxores ducere, eo quòd non expediret plebem in totum ſubmoueri à ſacerdotum affinitatibus. Pontifici autem non permitti niſi ex ſacerdotali genere vxorem accipere. Niſi fortaſſe regiam tribum non excludat, quia regales fœminæ aliqua ex parte ex ſacerdotali genere deſcendebant. Et augetur difficultas, quia illa lex citata ad ſummum præcipit coniuges eſſe contribules, non verò ex eadem familia, ſic enim habet, *Nubant, quibus volunt, tantùm vt ſuæ tribus hominibus*; ergo ex narratione Matthæi non poteſt colligi Virginem fuiſſe ex familia Dauid, eſto concedamus eſſe ex tribu Iuda.

Reſpõſio communis. Reſponſio communis eſt, eam legem habuiſſe locum in fœminis ſuccedentibus in hæreditate paterna, vt planè colligitur ex citato capite vltimo Numeror. ſi occaſio ferendi legem illam & illius ratio conſideretur, vnde Septuaginta & Chaldaica paraphraſis, clariùs dixerunt, *omnis filia hæres.* Idémque colligitur
Tobiæ 7. ex Tobiæ 7. Tunc autem oportuiſſe hanc filiam hæredem ſeu vnigenitam dari propinquiori, vt familia ſeruaretur, vt indicatur in eodem cap. vltimo Numer. in verbo illo, *Ducent vxores de tribu & cognatione ſua*, & infrà, *vt hæreditas permaneat in familiis*, & à ſimi-
Deut. 25. li colligitur ex Deuteronom. 25. & Ruth tertio, &
Ruth.3 & 4. quarto. Virgo autem Maria erat filia vnigenita, & hæres Ioachin, vnde concluditur fuiſſe propinquiſſimam Ioſeph, atque adeò ex tribu Iuda, & familia Dauid. Hanc reſponſionem latè & eleganter decla-
Euſeb. rat Euſebius Emiſſenus homil. de natiuitate Mariæ.
Emiſſ. Sed adhuc non eſt euacuata difficultas, hæc enim reſponſio ſupponere videtur, quod probandum erat.
Obiectio. Fauſtus enim, vel quiuis alius, qui negaret Virginem eſſe de tribu Iuda, ſed ſacerdotali, ex patre ſacerdote, conſequens eſt, vt negaret illam eſſe filiam hæredem, quia in tribu Leuitica non erant hæreditates: ergo ex Matthæo nullum argumentum contra eum, qui hoc modo contenderet, ſumi poteſt. Reſpondeo igitur
Reſponſio. Matthæum non intendiſſe eo loco probare Chriſtum eſſe ex tribu Dauid, ſed ſimpliciter narrare hiſtoriam: ſuppoſuit autem id, quod eo tempore erat inter Iudæos notiſſimum, Mariam ſcilicet fuiſſe filiam vnigenitam, & heredem, & ex eadem tribu & familia, ex qua erat Ioſeph. Et quia Iudæi, ad quos ſcribebat,

A in hoc repugnaturi non erant, ſufficiens eſſe duxit, familiam & lineam Ioſephi deſcribere, & ex motione Spiritus ſancti, cuius nutu ſcribebat, vſitatiorem Scripturæ morem ſeruare voluit. Primò vt Scripturarum conſenſio & conuenientia in ipſo ſtatim noui Teſtamenti exordio appareret. Secundò, vt inter Mariam & Ioſeph verum interceſſiſſe matrimoniũ vel eo conſtaret, quòd Ioſepho vt capiti deferebatur. Adde Spiritum ſanctum præcipuũ ſacræ Scripturæ authorem, non tantùm Matthæo, ſed etiam Luca ad ſcribendam Chriſti genealogiam vſum fuiſſe, voluiſſéq; omnibus modis declarare Chriſtũ eſſe ex Dauid, vt in ſequentibus ampliùs declarabitur. Et hoc cõfirmat, quod Lu- *Luc.2.*
cas c. 2. refert, aſcendiſſe beatam Virginẽ cum Ioſeph
B in Bethleem ciuitatem Dauid, vt deſcriberentur, tanquam de eadem ſtirpe generati, vt Hieron. notauit, & *Hieron.*
tanquam habentes propriam facultatem & hæreditatem in illa tribu & familia. Vt enim colligitur ex Ioſe- *Ioſeph.*
pho lib. 18. antiq. c. 1. illa deſcriptio magis fiebat intuitu facultatum, ſeu hæreditatum, quàm perſonarum.

Secundò dicitur, beatam Virginem deſcendiſſe ex *Origo Virginis ex Iuda & Dauid per lineam paternam.*
Iuda & Dauid per lineam paternam, & non tantùm maternam. Hanc aſſertionem conſtituo propter Aug. qui dicto loco libr. 23. contra Fauſt. videtur ſentire, ad veritatem ſacræ Scripturæ dicentis, Chriſtum eſſe ex *Auguſt.*
Iuda & Dauid, retinendam, ſatis eſſe, ſi beata Virgo ſaltem per maternam lineam ab illis deſcendiſſe credatur. Quod non diſplicet D. Thom. q. 31. art. 2. ad 2. in *D.Thom.*
C fine. Concluſio tamẽ poſita eſt D. Thom. in 4. d. 30. q 2. artic. 1. q. 3. ad 4. & disertè aſſeritur ab Ambroſ. lib. 3. *Ambroſ.*
in Lucam, & Damaſc. libro 4. c. 15. & ab aliis Patri- *Damaſc.*
bus, quos ſtatim referam, & videtur ſatis probari ex promiſſionibus citatis. Nam, ſi Chriſtus per maſculinam lineam deſcendiſſet ex Leui, potius ad illum quàm ad Iudam vel Dauid pertinuiſſet promiſſio. Sed præterea probatur ex Paulo ad Hebr. 7. vbi affirmat Chriſtum eſſe de tribu Iuda, & negat eſſe de tribu Leui: ergo & beata Virgo fuit de tribu Iuda, & non de tribu Leui, abſolutè & ſimpliciter loquendo, quia (vt dictum eſt) Chriſtus non ſortitur tribum, niſi per Virginem: ergo deſcendit beata Virgo per lineam paternam ex tribu Iuda, & non ex tribu Leui. Patet con-
D ſequentia. Primò, quia abſolutè magis denominatur aliquis ex paterno quàm ex materno genere. Secundò, quia ſaltem non poteſt verè de aliquo negari quòd ſit ex illa tribu, ſeu origine, ex qua eſt pater eius: Chriſtus autem & conſequenter Virgo ſimpliciter negatur eſſe ex ſtirpe ſacerdotali, vt notauit etiam D. Thom. ſuprà q. 22. art. 1. ad ſecũdum. Tertiò, quia di- *D.Thom.*
ſtinctio tribuum in paterna linea conſeruabatur, vt indicauit D. Thom. ſuper ad Heb. 7. & clariùs notauit Ianſen. in concord. capit. 6. & poteſt facilè oſtendi. *Ianſen.*
Quia filiæ Leui dabantur in matrimonium filiis Iuda, & è contrario, vt oſtenſum eſt; ergo, vt tribus non confunderentur, per lineas maſculinas neceſſariò diſtingui debuerunt. Quartò denique confirmatur ex
E ſupradictis. Quia, ſi beata Virgo fuiſſet filia ſacerdotis, etiamſi haberet matrem ex tribu Iuda, non habuiſſet hæreditatem paternam, quod eſt contra omnia ſuprà dicta: ergo Ioachin pater Virginis non fuit ex tribu Leui; fuit ergo ex tribu Iuda: nam ſolùm inter has tribus poteſt eſſe controuerſia. Neque Auguſtinus in citato loco contrarium dicit, quamuis confutando Fauſtum, vt illum conuincat, varios modos explicet, quibus beata Virgo potuit ex Dauid originem trahere. Diuus Thomas autem in priori loco citato, nihil aliud fecit, quàm Auguſtini verba referre. Aduertendum verò eſt, teſtimonio Pauli & rationibus factis rectè conuinci, Virginem per lineam paternam deſcendiſſe ex tribu Iuda. Quòd verò eandem lineam traxerit ex familia Dauid, non ſatis

poteſt

poteſt illo teſtimonio probari. Suaderi autem poteſt aliis teſtimoniis, quibus prædicatur Chriſtus filius Dauid, eiúſque regni ſucceſſor. Reliquæ etiam coniecturæ adductæ ſeruata proportione hoc ſatis demonſtrant.

Dico tertio: Beata Virgo per lineam paternam deſcendit ex Dauid per Nathan, & filios eius, quamuis veriſimile ſit aliqua alia via habuiſſe originem ex Salomone. Prior pars huius concluſionis non eſt certa, Damaſcen. ſed probabilis. Docuit illam Damaſcen. lib. 4. c. 15. vbi etiam genealogiam deſcribit, iuxta quam, ſi vera eſt, genealogia Virginis eſt eadem, quam deſcripſit Luc. c. 3. exceptis tribus primis generationibus, ſcilicet à Leui vſque ad Virginem: tamẽ à Leui vſque ad Adam eſt omnino eadem; eam verò compleuit Damaſc. dicens, Leui genuiſſe Pantheram, hic Barpantheram, hic Ioachin patrem Virginis, vnde iuxta eandem deſcriptionem, Ioſeph & Maria erunt in quarto gradu conſanguinitatis, non naturali, ſed legali: quia Ioſeph dicitur fuiſſe legalis filius Heli, & pronepos Leui, qui erat atauus beatæ Virginis, ſed hæc deductio Damaſc. habet difficultates infrà attingendas. Meliùs ergo con- Luc. 3. firmabitur concluſio ex Luc. 3. ſimúlque deſeruiet ad conciliandam genealogiam Chriſti, quam ibi deſcribit Lucas, cum ea quam Matthæus cap. 1. deſcripſit. Primò ergo probatur concluſio ex dicto cap. 3. Lucæ, vbi ſic dicitur, *Et ipſe Ieſus erat incipiens, quaſi annorum triginta, vt putabatur filius Ioſeph, qui fuit Heli, &c.* vbi Euangeliſta deducit lineam vſque ad Nathan filium Dauid, & deinde vſque ad Adam: ſed veriſimile eſt ibi narrare genealogiam Virginis, & non Ioſeph; ergo. Probatur minor, primò quia ita exponunt illum lo- Matth. 1. cum graues quamuis recentiores authores, Caieta- Caiet. nus, Ianſen. Dionyſ. Chart. Arias Montanus, Gagneius, Ianſen. Palatius, & alij expoſitores Matth. 1. & Luc. 3. Galatin. Chartuſ. lib. 7. cap. 12. Ioannes Dried. lib. 3. de dogmat. c. 5. par. Arias Mont. Gagneius. 4. in fine, & Ioannes Lucidus lib. 7. de emendatione Palatius. temporum, cap. 1. Canus 11. de locis, cap. 5. Soto in 4. d. Galatin. 30. q. 2. art. 1. & idẽ ſentit Caniſ. lib. 1. de Deipara, c. 3. Dried. vbi hanc ſententiam ex Hoſiandro refert, lib. 1. Har- Ioann. Lucid. Canus. mon. Euan. c. 16. & probare videtur idem Eraſmus Sotus. annot. in cap. 3. Lucæ. Citari autem ſolent in hanc ſen- Eraſm. tentiam Hieron. vel author lib. de ortu Virg. & Aug. Auguſt. libr. 2. de quæſtionib. Euangelic. q. 5. ſed his locis nullum eſt verbum de hac re. In libro autem primo quæſtion. veteris & noui Teſtamenti, q. 56. & lib. 2. q. 6. qui nomine Aug. in tit. 4. continentur, indicatur hæc expoſitio, quatenus ibi dicitur, cùm Lucas ait, *qui fuit Heli*, non de Ioſeph, ſed de Chriſto loqui. Quod ſtatim exponemus. Citatur etiam pro hac ſententia Damaſcen. lib. 4. cap. 15. Sed immeritò, illius enim ſententia iam explicata eſt.

Secundò hæc expoſitio facilè accommodatur textui. Cùm enim Lucas ait, *Et ipſe Ieſus erat incipiens quaſi annorum triginta, vt putabatur filius Ioſeph, qui fuit Heli*, optimè intelligitur illud relatiuum, *qui*, non referre Ioſephum, ſed Chriſtum, qui dicitur fuiſſe Heli, non filius, ſed nepos. Cùm enim Euangeliſta ex profeſſo ſermonem de Chriſto haberet, & ſolùm per occaſionem nominaſſet Ioſeph, non eſt credibile totam ſequentem genealogiam ad Ioſeph & non potiùs ad ipſum Ieſum retuliſſe, ita vt verbum illud, *qui putabatur filius Ioſeph*, per parentheſim legatur, quæ conſtructio verè quadrat cũ textu Græco, vbi non fit aſcenſio ſeu narratio per relatiua, ſed ſolùm per genitiuos, hoc modo, *& ipſe Ieſus erat vt putabatur filius Ioſeph*, τȣ̃ Ἡλὶ. Quia verò Euangeliſta præmiſerat Ieſum non habere patrem niſi exiſtimatum, & matris nollet mentionem facere, immediatè tranſcendit ad auum. Vnde nihil obſtat quòd in aliis generationibus ibi numeratis proximus parens referatur, id enim in Chriſto fieri non po-

A tuit, quia aſcendendo non habebat patrem verum, neque hominem progenitorem propinquiorẽ auo, neq; hoc eſt nouum in Euangelio, quia Matthæus c. 1. eiuſ- Matth. 1. dem verbis numerans varias generationes, interdum tranſiit immediatè ad nepotem, quia non decuit interiacentes numerare. Deinde, etiamſi exponamus illud relatiuum, *qui*, referre Ioſeph, non eſt neceſſe vt dicatur eſſe Heli, quia fuerit filius eius naturalis: ſed quia erat quaſi legalis filius ratione coniugij cum beata Virgine, cuius naturalis pater erat Heli, ſic enim interdum gener ſocerum ſuum patrem vocare conſueuit. Eſt itaque veriſimile, cùm Matthæus narraſſet naturalem genealogiam Ioſeph, quæ ad Chriſtum comparata legalis quodammodo dici poteſt, Lucam è con- B trario veluti legalem originem Ioſeph, naturalem autem Chriſti deſcripſiſſe. Cùm enim præmiſiſſet Lucas, Ioſeph non eſſe verũ patrem Chriſti, ſed tantùm exiſtimatum, non erat, cur illius naturalem genealogiam Virginis, & Chriſti ſecundùm carnem. Et confirmari poteſt hæc expoſitio. Quia ferè omnes interpretes fatentur Ioſeph non fuiſſe naturalem filium Heli, quia Matthæus dicit fuiſſe genitũ ex Iacob, & ideo alij dicunt eſſe adopatum, vel legalem; multo ergo faciliùs exponi poteſt, quòd ſit filius, vt ita dicam, coniugalis, & quodammodo naturalis iure matrimonij, niſi quis velit priorem illam Auguſtini ſententiam hîc applicare, dicendo fuiſſe etiam adoptiuum filium Heli patris naturalis Virginis. Nec committitur æquiuocatio, etiã- C ſi in aliis, qui in illa linea deſcribuntur, intelligendi ſint parentes naturales, quia non ſine cauſa Euangeliſta vſus eſt illo communi & præciſo termino, *qui fuit Heli, qui fuit Matthæi, &c.* & à verbo *generandi*, & alio ſimili abſtinuit. Vnde deueniẽdo ad Adam dixit, *qui fuit Dei*, cùm tamen non fuerit propriè filius Dei, quod in omni ſententia neceſſariò dicendum eſt, vt notauit D. Thom. q. 31. art. 3. ad 3.

Vltimò tandem ſuadetur hæc expoſitio. Quia non eſt veriſimile, Euangeliſtas omnino prætermiſiſſe propriam ac naturalem Chriſti genealogiã, quæ per Virginem ſeu eius patrem texenda erat, præſertim cùm non ſit in Scriptura inuſitatum, originem fœminarum deſcribere, quando ſingularis ratio occurrit. Sic enim D Iudith, illius fœminæ proſapia deſcribitur, propter ſin- Iudith 3. gularem excellentiam illius, & ad extollendam victoriã, quam de Holoferne reportauit, quæ ſicut in aliis, ita & in hoc beatæ Virginis figura fuiſſe videtur. Solet tandem concluſio poſita confirmari ex verbis Ierem. 22. vbi de Iechonia dicitur, *Non ſedebit de ſemine eius* Ierem. 22. *vir ſuper ſolium Dauid.* Vnde videtur colligi Chriſtum, qui ſuper ſolium Dauid ſedit, non fuiſſe de ſemine Iechoniæ, atque adeò nec Salomonis per maſculinam lineam. Sed hoc teſtimonium non admodum vrget, quia ſatis commodè exponi poteſt de regno temporali Iudæorum, in quo nec Chriſtus Dominus Iechoniæ ſucceſſit, vt cum Ambroſio libr. 3. in Lucam notauit Ambroſius. diuus Thom. quæſt. 31. artic. 2. ad tertium. D. Thom.

E Sed occurrunt in hac ſentẽtia & in expoſitione poſita graues difficultates: prima eſt, quia videtur pugna- 1. Obiectio. re cum tota antiquitate, & cõmuni Patrum ſententia, tractantes enim loca Matth. 1. & Luc. 3. omnes ſupponunt vtrunq; Euangeliſtam narrare Ioſeph originem, & ideo in his conciliandis admodũ laborant, & quamuis diuerſas expoſitiones aſſignent, nullus tamen ante Ioannem Annium dixit, illũ Heli, cuius Lucas memi- Ioan. Ann. nit, fuiſſe patrem naturalem beatæ Virginis. Vnde illa tandem à Patribus recepta ſententia, quæ dicit Ioſeph fuiſſe naturalem filium Iacob, legalem autem Heli. Fuiſſe enim dicuntur Iacob & Heli, vterini fratres, & Heli duxiſſe vxorem, & mortuum eſſe ſine liberis, Iacob autem accepiſſe vxorem eius, vt ſuſcitaret ſemen fratri ſuo, iuxta legem Deut. 25. & ex illa genuiſſe Deut. 25

Ioſeph

Ioſeph, qui propterea dicitur filius Iacob naturalis, Heli autem legalis. Nec obſtat, quòd Ioſeph non vocaretur eodem nomine, quo pater eius legalis, ſcilicet Heli, quod obiicit Aug. lib. 2. quæſtionum Euang. q. 5. hoc enim non erat neceſſarium, vt ipſemet reſpondet lib. quæſtionum in Deut. q. 46. *Auguſt.*

Quia verò Iacob & Heli diuerſos patres habuerunt, ideo diſtinctæ illorum genealogiæ ab Euangeliſtis narrantur. Cuius ſententiæ primus author dicitur fuiſſe Iulius African. in epiſt. ad Ariſtidem, cuius meminit Hieron. de viris illuſtribus, qui dixit accepiſſe ſe hanc hiſtoriam ab his, qui Saluatori propinqui fuerunt ſecundùm carnem. Sed eam priùs docuit Iuſtin. q. 131. ad gentes, ſequitur Hieron. Matth. 1. Ambroſ. Luc. 3. Anſelm. Beda, & alij ferè antiqui in eiſdem locis, Damaſcen. lib. 4. c. 15. Nazian. in carmine de genealogia Saluatoris, Euſeb. lib. 1. hiſt. c. 6. Niceph. lib. 1. cap. 11. & Auguſt. cùm in illa ſæpe hæſitaſſet, vt lib. 2. de conſ. Euang. cap. 4. & lib. 3. contra Fauſt. c. 3. & lib. 28. cap. 3. & locis ſuprà citatis, tandem verò lib. 2. retractat. cap. 7. 12. & 55. illam probat, & retractat aliam quam priùs docuerat, ſcilicet Heli fuiſſe patrem Ioſeph ſolùm ratione adoptionis, vel fuiſſe auum ex parte matris, quòd hæc reuera nullo nitebantur fundamento. Prædictos denique Patres ſecutus eſt D. Th. q. 31. art. 3. ad 2. & vehemens coniectura eſt, eos Patres qui prope Chriſti tempora vixerunt, hiſtoriam hanc diligentiſſimè inquiſiuiſſe. *Iul. Afric. Hieron. Iuſtin. Ambroſ. Anſelm. Beda. Damaſc. Nazian. Euſeb. Nyceph. Auguſt.*

Secunda obiectio. Secunda difficultas eſt, quia hæc ſententia ſupponit Heli fuiſſe patrem beatæ Virginis, cùm tamen omnes Patres dicant illum fuiſſe Ioachin, vt ſuprà vidimus.

Tertia obiectio. Tertia eſt, quia iuxta ſuprà dictam ſententiam beata Virgo non deſcendiſſet ex Zorobabel, & Salathiel, quia hi fuerunt ex domo Dauid per Salomonem in recta & maſculina linea. Conſequens eſt contra Lucam, qui in genealogia, quam deſcribit, hos duos conſtituit.

Quarta obiectio. Quarta & vltima eſt, quia ſequitur ex hac ſententia, beatam Virginem non fuiſſe ex genere Dauid, per regalem lineam. Cõſequens autem videtur parum conſentaneum Patribus, & Scripturæ. Ambroſ. enim lib. 3. in Lucam contrarium apertè affirmat. Et Hieron. Ierem. 22. in fine expreſsè dicit, Chriſtum fuiſſe de ſemine Sedechiæ per Salathiel, Zorobabel, & reliquos, & idem habet Zach. 4. & Iren. 38. apertè ſentit Chriſtum deſcendiſſe ex Salomone, & Ezechia: & Theod. Ierem. 22. in fine. Vnde Bern. in ſerm. *ſignum magnum*, loquens de Virgine, *Ex regibus*, inquit, *orta, generoſa ex ſtirpe Dauid.* *Ambroſ. Hieron. Theod. Bernard.*

Pſal. 131. Et confirmari poteſt ex illo Pſalm. 131. *De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam*, vbi ad literam ſermo eſt de Salomone, & de Chriſto in perſona eius. Et hoc ſenſu videtur Chriſtus dici in Scriptura eſſe ex ſemine, ſeu ex domo Dauid. Luc. 1. *Et erexit cornu ſalutis nobis, in domo Dauid pueri ſui.* Propriè enim *domus Dauid*, ſignificat regalem proſapiã iuxta communem phraſim Scripturæ, 2. Reg. 7. 3. Reg. 12. & 13. & ſæpe aliàs, & hoc modo dicitur, *Ioſeph de domo Dauid*, Luc. 1. & 2. & ſimiliter *ſemen Dauid*, abſolutè dici videtur ſtirps regia, quæ per Salomonem deſcendit. *Luc. 1. 2. Reg. 7. 3. Reg. 12. 13. Luc. 1. & 2.*

Reſponſio ad primam obiectionem. Ad primam difficultatem reſpondetur, illã Patrum interpretationem eſſe quidem probabilem, non tamen certam, neque ab eis ſimpliciter affirmari, ſed eo modo, quo ab Africano tradita eſt, qui his verbis ſuam expoſitionem concludit, *Siue res ita ſe habeat, ſiue alio modo, ita exiſtimandum eſt, quamuis certum deſit teſtimonium, ob id, quòd clarior ac verior expoſitio proferri non poteſt*, itaque non ſunt fundati in certa aliqua hiſtoria vel traditione. Imò hiſtoria, quam Euſeb. & Damaſcen. referunt, non conſonat cum Euangelio Lucę,

A ipſi enim dicunt Melchi genuiſſe Heli, Lucas verò inter Melchi & Heli ponit Leui, & Matthat, ita vt Melchi genuerit Leui, Leui Matthat, hic Heli; ergo illa hiſtoria ſtare non poteſt, niſi fortaſſe mendoſi ſint codices, & Melchi poſuerint loco Matthat. Imò in codice Damaſceni alius eſt apertus error. Ibi enim dicitur Melchi filius Leui: tamen Lucas è contrario Leui dicat eſſe filium Melchi. Meliùs ergo ſequendo hanc ſententiam dixit Euthym. in Lucam cap. 6. Matthat duxiſſe vxorem, & ex ea genuiſſe Heli, illo autem mortuo alium Matthat duxiſſe eandem, & ex ea genuiſſe Iacob, & ita Heli fuiſſe maiorem natu, & priùs duxiſſe vxorem, quo mortuo ſine liberis, Iacob frater eius eandem duxit ad ſuſcitandum ſemen fratris, &
B genuit Ioſeph, & hoc modo nihil video poſſe obiici contra hanc ſententiam, quo falſa eſſe conuincatur. Redditur autem dubia, & incerta: tum quia probabile eſt oportuiſſe fratres eſſe germanos, & eiuſdem patris familiæ ac hæreditatis, vt vnus poſſet alteri ſemen ſuſcitare, vt rectè ponderat Cornelius Ianſen. tum etiam quia ipſimet illius defenſores inter ſe non conſentiunt in explicanda illo modo genealogia Ioſeph. Nam præter dicta plures illum faciunt naturalium filium Iacob, legalem autem ipſius Heli. Ambroſius verò è contrario facit illum naturalem filium Heli, & legalem Iacob. Refert etiam Hieronym. ſuper ad Tit. 3. ſuo tempore hanc quæſtionem fuiſſe valde contro-
C uerſam, & quendam Iudæum, qui ſe Chriſtianum ſimulabat, ſolutiones quaſdam, quaſi ex adytis & oraculo detuliſſe, vt corda ſimplicium peruerteret: ipſe autem Hieronymus rem vt dubiam & controuerſam reliquit. Solùm ergo videtur illa reſponſio probabiliter tradita: nihil autem obſtat, vt aliqua expoſitio à poſterioribus inuenta, ſi facilior & expeditior appareat, præferatur. Addo concluſionem poſitam non pendere ex hac expoſitione recentiorum. Damaſcenus enim, qui antiquiorem ſequitur, nihilominus noſtram ſententiam docet, cuius authoritas grauiſſima eſt. *Ambroſ. Hieron. Damaſc.*

Ad ſecundam reſpondetur, eundem fuiſſe Heli, qui Ioachin, ſiue quia binomius fuit, ſiue quia in Scriptu-
D ra & vſu Hebræorum nomina Ioachin, & Eliacim, vt ſynonyma vſurpantur. Quarto Reg. 23. Paralip. 36. Eliacim autem breuitatis cauſa dici potuit Heli. Ita Ioannes Annius in commentariis Breuitati temporum, falsò Phyloni aſcriptis, quem alij ſecuti ſunt. *4. Reg. 23. 2. Par. 36. Ioan. Annius.*

Ad tertiam, Annius eo loco exiſtimans cum Euthymio, Salathiel, & Zorobabel, de quibus Lucas & Matthæus ſcribunt, eſſe eoſdem, multa falſa & improbabilia de his genealogiis docet, quæ quia Scripturæ repugnant, & à Ianſenio & aliis ſatis refutantur, omittenda cenſui. Dicendum eſt ergo generationes illas, & perſonas omnes, quas numerauit Matthæus à Salomone vſque ad Iacob, & Lucas à Nathan vſque ad Heli, eſſe diuerſas, vt conſtat ex numero generationũ,
E & ex magna nominum diuerſitate, & ex Patrum interpretatione. Et ita licèt in nominibus interdum conueniant, non oportet perſonas eſſe eaſdem. Quocirca Salathiel, & Zorobabel, quorum meminit Lucas, non ſunt iidem quos Matthæus recenſuit, vt rectè docuit Auguſt. lib. 5. q. in Deut. q. 46. & ita non procedit difficultas poſita. *Euthym. Ianſen. Auguſt.*

Ad quartam reſpondetur, ea omnia, quæ in illa adducuntur, confirmare poſteriorem noſtræ aſſertionis partem, nimirum beatam Virginem deſcendiſſe etiam ex Salomone, & ex aliis Regibus Iuda, per aliquam maternam lineam, vt rectè diuus Thom. docuit quæſt. 31. art. 3. ad ſecundum. Vbi ſi attentè legatur, totam noſtram concluſionem aſtruit: approbat enim ſententiam Damaſceni aſſerentis beatam Virginem & Ioachin patrem eius deſcendiſſe ex Melchi, qui à Nathan *D. Thom.*

than

A

than genus duxit,ſubiungit verò D.Thom.*Tamen credendum eſt,quòd etiam ex Salomone originem duxerit, ſecundùm aliquem modum per illos Patres quos enumerat Matthæus, qui carnalē Chriſti generationem dicitur enarrare.*Hæc D.Thom.Et eſt facilis coniectura. Nam illæ familiæ, cùm eſſent propinquæ, ſæpe matrimonio iungebantur, vt Damaſcen.& alij citati Patres ſignificant.Ex his colligo,licèt certum ſit,Mariam & Ioſeph fuiſſe ex eadem tribu & familia,non tamen ſatis conſtare,in quo gradu cōſanguinitatis propinqui fuerint. Quidam verò prædictas duas ſententias coniungentes dicunt fuiſſe conſobrinos filios duorum fratrum. Admittunt enim Iacob & Heli verè fratres fuiſſe, eo prorſus modo,quo affirmat communis opinio: ſumūt verò ex noſtra ſententia Heli non fuiſſe legalem patrem Ioſeph, nec habuiſſe eandem vxorem quàm Iacob, ſed fuiſſe Patrem Virginis, & ita rectè quidem concludunt,tamen rem incertam affirmant, quia ſine fundamento has opiniones componunt.

Beata Virgo ex tribu Leui quomodo. *D.Thom.* *Bonauent.* *D.Anton.* *Nazian.* *Epiphan.* *Hilar.* *Ambroſ.* *Auguſt.*

Quartò & vltimò dicendum eſt in hac dubitatione, beatam Virginem aliqua ex parte duxiſſe etiam originem ex tribu ſacerdotali ſeu Leuitica. Ità ſentit D.Thom.infrà q.29.art.1.ad 4.clariùs q.31.art.3.ad 3. Bonauent.in 4.d.30.art.1.q.2.in fine.Antonin.4. part. tit.15.cap.3.§.3. & eſt ſententia Nazianz. carmine de genealogia Saluatoris. Epiphan. hæreſi 78.poſt med. Hilar.can.1.in Matth. Ambroſ.lib.3.in Luc. & lib. de benedictionibus Patriarch.cap.3.& 4.Auguſt. lib.83. quæſt.61. Probatur autem à nonnullis ex dictis Patribus,ex eo, quòd Lucas narrat generationem Chriſti per Nathan,indicantibus illum fuiſſe ſacerdotem.Vnde Nazianz. cùm dixiſſet Dauid dediſſe regnum Salomoni,de Nathan ſubdit,à *Patre,ſacrificium duxit genus alter eodem.* Et quod magis mirandum eſt,Auguſt.dixit hunc Nathan fuiſſe illum Prophetam, qui Dauid reprehendit. Quod etiam aſſeruit Origenes hom.28. in Lucā,Lyra,& Burgen. Matth.1. idem Lyra & Albert.Luc.3. Sed hoc vltimum meritò retractatum eſt ab Aug.1.cap.26. quia hic Nathan fuit filius Dauid ex Bethſabee genitus,vt conſtat 2.Regum 5.1.Paralipomen.3. & 14. non ergo potuit eſſe ille Propheta, qui reprehendit Dauid propter adulterium cum eadem Bethſabee,ex qua etiam natus eſt Salomon, qui nihilominus dicitur *Vnigenitus matris ſuæ*, Prouerb.4. quia fortaſſe fuit primogenitus,vt colligi poteſt ex 1. Reg. 12. & interdum primogenitus more Hebræorum dicitur vnigenitus,præſertim tempore infantiæ, de quo Salomon in Prouerbiis loquebatur. Vel certè dicitur vnigenitus amore & affectu,quia ita diligebatur, ac ſi eſſet vnicus,quamuis re vera habuerit fratres, non ſolùm Nathā,ſed etiam alios. Ex quo etiam apertè concluditur hunc Nathan nō fuiſſe ſacerdotem, cùm non fuerit de tribu Leui.Vnde rectè D.Thom.dicta q. 31. art.3.ad tertium vidit hoc argumentum non eſſe efficax ad probandum Chriſtum, aut Virginem eſſe aliquo modo de genere ſacerdotali, & recurrit ad ſymbolicam argumentationem,ſcilicet, quòd Lucas narrans genealogiam,per eum,qui habebat nomen illius Prophetæ, per quem Deus expiauit peccatum Dauid, indicauit ſacerdotalem dignitatem Chriſti, & aliqualem originem.Et ita tacitè exponit Aug.lib.2. de conſenſu Euangeliſtar.cap.4.

Origen. *Lyra.* *Burgenſ.* *Albert.* *Auguſt.* *2.Reg.5.* *1.Paral.3.& 14.* *Prouerb.4.* *1.Reg.12.* *Vnigenitus in ſcriptura quis dicatur.* *D.Thom.*

Luc.1.

Secundò probari poteſt concluſio ex Lucæ 1. vbi Eliſabeth dicitur cognata beatæ Virginis, quæ tamen erat ex filiabus Aaron. Sed neque hoc argumentum videtur omnino efficax, variis enim modis hoc potuit contingere.Primò,quòd mater Eliſabeth fuerit de tribu Dauid, & hoc modo potuerunt Eliſabeth & Maria eſſe cognatæ,etiamſi Deipara nullo modo deſcenderet ex tribu Leui, & hunc modum indicat Ambroſ. lib.3.in Luc.& Theophyl.Matth. primo, & ſequitur Dried.dicto lib.3.de dogmatib.tract.3.cap.5.part.4.ad finem,Ianſen.cap.3.concor. Secundo verò modo fieri potuit, vt Ioachin pater Virginis acceperit Annam ex tribu Leui cognatam Eliſabeth. Quem modum ex Hippolyto refert Niceph.lib.2.hiſtor.cap.3. vbi dicit, Annam fuiſſe filiam Nathan ſacerdotis,& ſi hoc verum eſt,ſatis conſtat concluſio poſita. Tertiò hoc eſſe potuit, etiamſi Anna haberet patrem ex tribu Iuda. Nam potuit habere matrem ex tribu Leui, imò idem in Ioachin accidere potuit.Quia(vt ſuprà diximus)hæ tribus facilè matrimonio iungebantur. Et hinc etiam vix fieri potuit, quin aliqua ex parte beatiſſima Virgo ex Leuitica tribu deſcenderet.Accedit coniectura ſanctorum Patrum ex ſignificatione ſumpta.Decuit enim vt Chriſtus,qui futurus erat Rex & ſacerdos, ex vtraque tribu regia & ſacerdotali deſcenderet.Neque obſtat quod Paul.ad Heb.7.negat eſſe ex tribu Leui, intelligit enim abſolutè & ſimpliciter,id eſt, per maſculinam lineam, ita vt poſſet eſſe Sacerdos legalis. Sic enim inquit,*Iuda ortus eſt Dominus,ex qua,nullus altario præſto fuit.* Quod intelligi neceſſariò debet de linea maſculina: nam multi Sacerdotes habuerunt matrem ex tribu Iuda,vt de filiis Aaron conſtat,& eodem modo exponendus eſt D.Thom. ne ſibi contrarius ſit ſuprà q.22.art.1.ad 2. Et hæc ſatis ſint de præambulis diſputationibus.Iam ad D.Thom.literam accedamus.

Ambroſ. *Theophyl.* *Dried.* *Ianſen.* *Niceph.* *Heb.7.* *D.Thom.*

B

QVÆSTIO XXVII.

C

De beatæ Virginis Mariæ ſanctificatione,in ſex articulos diuiſa.

POſt prædicta, in quibus de vnione Dei & hominis,& de his quæ vnionem conſequuntur,tractatum eſt.Reſtat conſiderandum de his,quæ filius Dei incarnatus in natura humana ſibi vnita geſſit, vel paſſus eſt. Quæ quidem conſideratio quadripartita erit. Nam primò conſiderabimus de his, quæ pertinent ad ingreſſum eius in mundum.Secundò,de his quæ pertinet ad progreſſum vitæ ipſius in hoc mundo.Tertiò,de exitu ipſius ab hoc mundo. Quartò, de his quæ pertinent ad exaltationem ipſius poſt hāc vitam. *In q. præc.*

D

Circa primum quatuor conſideranda occurrunt. Primò quidem de Conceptione Chriſti.Secundò,de eius Natiuitate.Tertiò,de eius Circumciſione.Quartò,de eius Baptiſmo.

Circa Conceptionem autem eius oportet primò aliqua conſiderare quantum ad matrem concipientem: ſecundò, quantum ad modum Conceptionis:tertiò, quantum ad perfectionem prolis conceptæ.

Ex parte autem Matris occurrunt quinque conſideranda.Primò quidem de Sanctificatione eius:ſecundò,de Virginitate eius:tertiò,de Deſponſatione eiuſdem:quartò,de Annunciatione ipſius: quintò,de præparatione ipſius ad concipiendum.

Circa primum quæruntur ſex.

E

Primò,vtrùm beata Virgo mater Dei fuerit ſanctificata ante natiuitatem ex vtero.Secundò,vtrùm fuerit ſanctificata ante animationem. Tertiò,vtrùm per huiuſmodi ſanctificationem fuerit ſibi totaliter ſublatus fomes peccati. Quartò, vtrùm per huiuſmodi ſanctificationem fuerit conſecuta, vt nunquam peccaret. Quintò,vtrùm per huiuſmodi ſanctificationem adepta fuerit plenitudinem gratiarum.Sextò, vtrùm ſic ſanctificari,fuerit proprium ſibi.

ARTICVLVS I.

Vtrùm beata Virgo mater Dei,fuerit ſanctificata ante Natiuitatem ex vtero.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd beata Virgo non fuerit ſanctificata ante natiuitatem ex vtero,Dicit enim Apoſtolus 1.ad Cor.15.Nō *q.5.art.1.* *1.Cor.15.*

priu.

Et Pſal. 45. *prius quod ſpirituale eſt, ſed prius, quod eſt animale, deinde quod eſt ſpirituale. Sed per gratiam ſanctificantem naſcitur homo ſpiritualiter in Filium Dei, ſecundum illud Ioan. 1. Ex Deo nati ſunt. Natiuitas autem ex vtero eſt natiuitas animalis. Nō ergo beata Virgo fuit prius ſanctificata quàm ex vtero naſceretur.*

In epiſt. 57. à medio, tomo 2. *2. Præterea, Auguſt. dicit in Epiſtola ad Dardanum: Sanctificatio, qua efficimur templum Dei, non niſi renatorum eſt. Nemo autem renaſcitur, niſi prius naſcatur. Ergo beata Virgo non fuit prius ſanctificata quàm ex vtero naſceretur.*

3. Præterea, Quicumque eſt ſanctificatus per gratiam, eſt mundatus à peccato originali & actuali. Si ergo beata Virgo fuit ſanctificata ante natiuitatem ex vtero, conſequēs eſt, quòd tunc fuerit emundata ab originali peccato. Sed ſolum originale peccatum poterat eam impedire ab introitu regni cœleſtis. Si ergo tunc mortua fuiſſet, videtur, quòd ianuam regni cœleſtis introiſſet. Quod tamen fieri non potuit ante paſſionem Chriſti; habemus enim fiduciam in introitum Sanctorum per ſanguinem eius: vt dicitur Hebr. 10. Videtur ergo, quòd beata Virgo non fuerit ſanctificata antequam ex vtero naſceretur.

4. Præterea, Peccatum originale contrahitur ex origine, ſicut peccatum actuale ex actu. Sed quamdiu aliquis eſt in actu peccandi, non poteſt à peccato actuali mundari. Ergo etiam nec beata Virgo à peccato originali mundari potuit dum eſſet adhuc in ipſo actu originis, in materno vtero exiſtens.

Sed contrà eſt, quòd Eccleſia celebrat natiuitatem beatæ Virginis, nō autem celebratur feſtum in Eccleſia, niſi pro aliquo Sancto. Ergo beata Virgo in ipſa ſua natiuitate fuit ſancta. Fuit ergo in vtero ſanctificata.

Reſpondeo dicendum, quòd de ſanctificatione beatæ Mariæ, quòd ſcilicet fuerit ſanctificata in vtero, nihil in Scriptura canonica traditur: quæ etiam nec de eius natiuitate mentionem facit. Sicut tamen Aug. in ſermone de Aſſumptione ipſius Virginis, rationabiliter argumentatur, quòd cum corpore ſit aſſumpta in cœlum (quod tamen Scriptura non tradit) ita etiam rationabiliter argumentari poſſumus, quòd fuerit ſanctificata in vtero. Rationabiliter enim creditur, quòd illa quæ genuit Vnigenitum à Patre, plenum gratiæ & veritatis, præ omnibus alijs maiora priuilegia gratiæ acceperit. Vnde, vt legitur Luc. 1. Angelus ei dixit, Aue Maria gratia plena. Inuenimus autem quibuſdam alijs hoc priuilegialiter eſſe conceſſum, vt in vtero ſanctificarentur, ſicut Hieremias, cui dictum eſt Hierem. 1. Antequam exires de vulua, ſanctificaui te, & ſicut Ioannes Baptiſta, de quo dictum eſt Lucæ 1. Spiritu ſancto replebitur adhuc ex vtero matris ſuæ. Vnde rationabiliter creditur, quòd beata Virgo ſanctificata fuerit, antequam ex vtero naſceretur.

In lib. de aſſumptione beatæ Mariæ, cap. 6. præcipuè tom. 6.

Ad primum ergo dicendum, quòd etiam in beata Virgine priùs fuit id quod eſt animale, & pòſt id quod eſt ſpirituale, quia priùs fuit ſecundùm carnem concepta, & poſtea ſecundùm Spiritum ſanctificata.

Ad ſecundum dicendum, quòd Auguſt. loquitur ſecundùm legem communem, ſecundùm quam per ſacramenta non regenerantur aliqui, niſi priùs nati. Sed Deus huic legi ſacramentorum potentiam ſuam non alligauit, quin aliquibus ex ſpeciali priuilegio gratiam ſuam conferre poſſit, antequam naſcantur ex vtero.

Ad tertium dicendum, quòd beata Virgo ſanctificata fuit in vtero à peccato originali, quantum ad maculam perſonalem, non tamen fuit liberata à reatu, quo tota natura tenebatur obnoxia, vt ſcilicet non intraret in paradiſum niſi per Chriſti hoſtiam, ſicut & de ſanctis Patribus dicitur, qui fuerunt ante Chriſtum.

Ad quartum dicendum, quòd peccatum originale trahitur ex origine in quantum per eam communicatur humana natura, quam propriè reſpicit peccatum originale: quod quidem fit quando proles concepta animatur. Vnde poſt animationem nihil prohibet prolem conceptam ſanctificari: poſtea enim non manet in materno vtero ad accipiendam humanam naturam, ſed ad aliqualem perfectionem eius, quod iam accepit.

COMMENTARIVS.

DOctrina D. Thom. in hoc art. clara eſt, & expoſitione non indiget. Solùm pro iis, quæ de conceptione Virginis à nobis dicenda ſunt, duo occurrunt notanda. Alterum eſt circa corpus articuli, in quo diuus Thomas propter rationabilem argumentationem concludit excipiendam eſſe beatam Virginem à lege communi naſcendi in peccato, quamuis talis exceptio in ſacra Scriptura non ſit expreſſa, ne priuilegium ſeu donum gratiæ alicui conceſſum, Deiparæ credatur eſſe negatum. Alterum eſt in ſolutionibus argumentorum. Si enim rectè argumenta conſiderentur, non minus imò magis procedunt contra ſanctificationem Virginis in ipſamet conceptione quàm in reliquo tempore ante natiuitatem eius, & ideo oportet ſolutiones ita accommodare, vt vtrique quæſtioni ſatisfaciant. Quod breuiter faciam per ſingula diſcurrendo.

Primum ergo argumentum eſt. Quia prius eſt id, quod animale, quàm quod ſpirituale, 1. ad Corinth. 15. ergo beata Virgo prius eſt animaliter (vt ita dicam) ex hominibus concepta, vel nata, quàm ſpiritualiter ex Deo. Reſpondet D. Thom. concedendo totum argumentum, quantum ad Virginis conceptionem. Sed addendum eſt, id quod eſt animale, ſeu naturale, non oportere eſſe prius tempore quàm id, quod eſt ſpirituale; ſed ſatis eſſe, ſi ſupponatur ordine naturæ tanquam ſubiectum ſuæ formæ. Sicut in Adamo, cùm primùm à Deo creatus fuit, prius fuit id, quod animale, quàm id, quod ſpirituale eſt, id eſt, natura quàm gratia, non tempore, ſed ordine naturæ; id ergo ſatis eſt. 1. Cor. 15.

Secundum argumentum fundatur in teſtimonio Auguſt. epiſt. 57. dicentis, neminem renaſci, niſi priùs naſcatur. Reſponſio verò D. Thom. eſt, hoc eſſe verum de lege communi, quæ ſingularia priuilegia non excludit. Quæ reſponſio optimè etiam conceptioni accōmodatur. Quamuis addi poſſit neminem omnino renaſci, niſi priùs in vtero naſcatur, ſeu concipiatur, priùs (inquam) non tempore, ſed naturæ ordine, vt dictum eſt, quamquam (vt opinor) non fuerit hæc Aug. intentio. Auguſt.

Tertium argumentum eſt. Quia ſi beata Virgo fuiſſet ſanctificata in vtero, & ab originali peccato liberata, potuiſſet tunc gloriam conſequi, ſi mortua eſſet ante Chriſtum. Reſponſio verò eſt negando conſequentiam, quia licèt eius perſona fuerit liberata à culpa, non tamen à reatu, quo tota natura erat obnoxia, donec pro illa exhiberetur ſatisfactio. Quæ ſolutio optima eſt, & eadem omnino ratione locum habet, etiam ſi beata Virgo fuerit ab originali peccato præſeruata, vt iterum in ſequentibus dicemus.

Quartum argumentum eſt. Quia peccatum originale contrahitur ex origine, ſicut peccatum actuale ex actu; ergo non poteſt remitti in ipſa origine, ſicut nec peccatum actuale, cùm actu committitur. Reſponſio verò D. Thom. eſt argumentum concludere, peccatum originale non fuiſſe remiſſum Virgini in ipſa conceptione, & animatione, quæ eſt propria origo prolis, non verò procedere de reliquo tempore ante natiuitatem ex vtero, quia in illo proles non

non accipit naturam humanam à parentibus, ſed in illa perficitur.

Reſpondendum tamen eſt, neutrum probari poſſe illo argumento, aliàs non ſolùm dicendum eſſet, beatam Virginem fuiſſe conceptam in peccato originali, ſed etiam impoſſibile fuiſſe aliter fieri, ſuppoſita origine ex Adamo per ſeminalem generationem. Conſequens autem improbabile eſſe infrà oſtendam. Dicendum eſt ergo cum Auguſt. lib. 6. contra Iulian. c. 4. non poſſe originale peccatum cum actuali in omnibus comparari, vt patet. Quia manente voluntate in peccato impoſſibile eſt, vt remittatur peccatum eidem ſuppoſito, vel in voluntate, vel in illo membro, per quod peccatum committit, & tamen, licèt peccatum non fuiſſet remiſſum Adæ, potuiſſet filiis remitti: non eſt ergo exacta ſimilitudo, & differentia eſt, quia peccatum originale, quod filius Adæ contrahit, eſt numero diſtinctum à peccato, quod perſonæ Adæ inhæſit, & ideo tolli poteſt, vel impediri ſine illo: at verò in eodem ſuppoſito peccatum, quod eſt in voluntate, vel in actu externo ab illa manente, idem numero eſt: nam actus exterior formaliter conſtituitur in eſſe peccati ab interiori actu.

Auguſt.

Differentia inter peccatū originale, & actuale quoad remiſſionem.

Ad argumentum ergo in forma, negatur ſimilitudo, quia non eſt exacta, ſed aliqualis ad rem explicandam. Vnde non neceſſe eſt, vt in omnibus teneat. Et ratio differentiæ clara eſt ex dictis. Quia actus interior in ſe eſt vnus, & idem, & ideo, dum eſt, nō poteſt non eſſe, facta compoſitione. Quòd ſi cōparetur ad actum exteriorem ab illo manantem, eſt veluti forma eius in eſſe peccati, & ideo etiam fieri non poteſt, quin actus exterior, dum ita fit ab interiori, non ſit peccatum: at verò proles concepta ex Adamo ſolùm comparatur ad illum, vt ſubiectum recipiens influxum culpæ à radice infecta, tanquam à cauſa ſuo modo efficiente. Vnde ſicut poteſt Deus impedire influxum cauſæ efficientis, vel actum, ne influat habitum: ita poteſt per influxum gratiæ impedire, ne Adam influat originalem culpam in prolem conceptam. Præcipuè, quia peccatum Adæ iam reuera non exiſtit, & quamuis exiſteret, peccatum originale denuo eſſet in prolem transfundendum, numero diſtinctum à peccato capitis; poteſt ergo impediri, & præueniri, ne illud transfundat. Sicut, dum homo actualiter peccat, impediri poteſt, ne internum peccatum voluntatis transfundat in membra externa, præueniendo, & impediendo, ne illa ad peccatum moueat.

Peccatum actuale, vt ſic cur remitti nō poſſit dum fit.

ARTICVLVS II.

Vtrùm beata Virgo fuerit ſanctificata ante animationem.

153.

3. diſt. 3. q. 1. art. 1. & quo. 6. q. 5. art. 1. Cor. & opuſc. 3. c. 231. art. præced.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd beata Virgo ſanctificata fuerit ante animationē. Quia (vt dictum eſt) plus gratiæ eſt collatum Virgini matri Dei quàm alicui Sanctorum. Sed quibuſdam videtur eſſe conceſſum, quòd ſanctificarentur ante animationem: quia vt dicitur Hier. 1. Priuſquam te formarem in vtero, noui te. Non autem infunditur anima ante corporis formationem. Similiter etiam de Ioanne Baptiſt. dicit Ambr. ſuper Luc. quòd nondum inerat ei ſpiritus vitæ, & iam inerat ei Spiritus gratiæ. Ergo multo magis B. Virgo ante animationem ſanctificari potuit.

Libro 1. in Luc. in tit. de turbari Zach. confirmat. parum ante medium, tom. 5. c. 18. parum à principio.

2. Præterea, Conueniens fuit (ſicut Anſelm. dicit in lib. de conceptu virginali) vt illa Virgo ea puritate niteret, qua maior ſub Deo nequit intelligi. Vnde & Cant. 4. dicitur, Tota pulchra es amica mea, & macula non eſt in te. Sed maior puritas fuiſſet beatæ Virginis, ſi nunquam anima eius fuiſſet inquinata contagio originalis peccati. Ergo hoc ei præſtitum fuit vt antequam animaretur caro eius, ſanctificaretur.

3. Præterea, Sicut dictum eſt, non celebratur feſtum niſi de aliquo Sancto. Sed quidam celebrant feſtum conceptionis beatæ Virginis. Ergo videtur quòd in ipſa ſua conceptione fuerit ſancta, & ita quòd ante animationem fuerit ſanctificata.

art. 1. huius q. arg. ſeq. contra.

4. Præterea, Apoſtolus dicit Rom. 11. Si radix ſancta, & rami: radix autem filiorum ſunt parentes eorum. Potuit ergo beata Virgo ſanctificari, etiam in ſuis parentibus ante animationem.

B

Sed contrà eſt, quòd ea, quæ fuerunt in veteri Teſtamento, ſunt figura noui, ſecundùm illud 1. ad Corinth. Omnia in figura contingebant illis. Sed per ſanctificationem tabernaculi, de qua dicitur in Pſalm. 45. Sanctificauit tabernaculum ſuum Altiſſimus, videtur ſignificari ſanctificatio matris Dei, quæ tabernaculum Dei dicitur: ſecundùm illud Pſalm. 18. In ſole poſuit tabernaculum ſuum. De tabernaculo autem dicitur Exod. vlt. Poſtquam cuncta perfecta ſunt, operuit nubes tabernaculum teſtimonij, & gloria Domini impleuit illud. Ergo etiam B. Virgo non fuit ſanctificata, niſi poſtquam cuncta eius perfecta ſunt, ſcilicet, & corpus & anima.

C

Reſpondeo dicendum, quòd ſanctificatio beatæ Virginis, non poteſt intelligi ante eius animationem, duplici ratione. Primò quidem, quia ſanctificatio, de qua loquimur, non eſt niſi emundatio à peccato originali: ſanctitas enim eſt perfecta munditia, vt Dionyſ. dicit in 12. capit. de diuin. nom. Culpa autem non poteſt emundari niſi per gratiam, cuius ſubiectum eſt ſola creatura rationalis. Et ideo ante infuſionem animæ rationalis beata Virgo ſanctificata non fuit. Secundò, quia cùm ſola creatura rationalis ſit ſuſceptiua culpæ, ante infuſionem animæ rationalis proles concepta non eſt culpæ obnoxia. Et ſic quocumque modo ante animationem beata Virgo ſanctificata fuiſſet, nunquam incurriſſet maculam originalis culpæ: & ita non indiguiſſet redemptione & ſalute, quæ eſt per Chriſtum: de quo dicitur Matth. 1. Ipſe ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum. Hoc autem inconueniens eſt, quòd Chriſtus non ſit ſaluator omnium hominum, vt dicitur 1. ad Tim. 4. Vnde relinquitur, quòd ſanctificatio B. Virginis fuerit poſt eius animationem.

Cap. 12. parū à principio.

D

Ad primum ergo dicendum, quòd Dominus dicit, ante formationem in vtero ſe Hieremiam nouiſſe, notitia ſcilicet prædeſtinationis: ſed ſanctificaſſe dicit eum non ante formationem, ſed antequam exiret de ventre. Quod autem Ambroſ. dicit, quòd Ioanni Baptiſtæ nondum inerat ſpiritus vitæ, cùm iam haberet Spiritum gratiæ, non eſt intelligendum, ſecundùm quòd ſpiritus vitæ dicitur anima viuificans: ſed ſecundùm quòd ſpiritus vitæ dicitur aër exteriùs reſpiratus. Vel poteſt dici, quòd nondum inerat ei ſpiritus vitæ, id eſt, anima, quantum ad manifeſtas & completas operationes ipſius.

Loco citato in argum.

E

Ad ſecundum dicendum, quòd ſi nunquam anima beatæ Virginis fuiſſet contagio originalis peccati inquinata, hoc derogaret dignitati Chriſti, ſecundùm quam eſt vniuerſalis omnium ſaluator. Et ideo ſub Chriſto, qui ſaluari non indiguit, tanquam vniuerſalis ſaluator, maxima fuit beatæ Virginis puritas. Nam Chriſtus nullo modo contraxit originale peccatum, ſed in ipſa ſui conceptione fuit ſanctus, ſecundùm illud Luc. 1. Quod ex te naſcetur ſanctum, vocabitur Filius Dei. Sed beata Virgo contraxit quidem originale peccatum, ſed ab eo fuit mundata antequam ex vtero naſceretur. Et hoc ſignatur Iob 3. vbi de nocte originalis peccati dicitur: Expectet lucem, id eſt, Chriſtum, & non videat (quia nihil inquinatum incurrit in illam: vt dicitur Sap. 7.) nec ortum ſurgentis auroræ, id eſt, beatæ Virginis,

quæ

quæ in ſuo ortu à peccato originali fuit immunis. A

Ad tertium idem dicendum, quòd licèt Romana Eccleſia conceptionem beatæ Virginis non celebret, tolerat tamen conſuetudinem aliquarum Eccleſiarum illud feſtum celebrantium. Vnde talis celebritas non eſt totaliter reprobāda. Nec tamen per hoc quòd feſtum conceptionis celebratur, datur intelligi, quòd in ſua cōceptione fuerit ſancta: ſed quia quo tempore ſanctificata fuerit, ignoratur, celebratur feſtum ſanctificationis eius potius quàm conceptionis in die conceptionis ipſius.

Ad quartum dicendum, quòd duplex eſt ſanctificatio. Vna quidem totius naturæ, in quantum ſcilicet tota natura humana ab omni corruptione culpæ & pœnæ liberatur: & hæc erit in reſurrectione. Alia verò eſt ſanctificatio perſonalis, quæ non tranſit in prolem carnaliter genitam: quia talis B *ſanctificatio non reſpicit carnem, ſed mentem. Et ideo ſi parentes beatæ Virginis fuerunt mundati à peccato originali, nihilominus beata Virgo peccatum originale contraxit, cùm fuerit concepta ſecundùm carnis concupiſcentiam ex commixtione maris, & fœminæ, dicit enim Aug. in lib. de nuptijs & concupiſcentia, omnem, quæ de concubitu naſcitur, carnem eſſe peccati.*

cap. 12. circa prin. tom. 7.

COMMENTARIVS.

TItulus huius articuli attentè notandus eſt. Quærit enim D. Thom. de tempore ante animationē, & in reſponſione tranſilit ad tempus animatione poſterius, omittens momentum ipſum, in quo animatio perficitur, in quo tota difficultas ſita eſt. Cuius occaſio C videtur ſanè fuiſſe, quia ſupponit D. Thomas, neceſſe eſſe prolem non ſanctificatam ante animationem in ſe, neque in radice ſua, in ipſa animatione eſſe peccato obnoxiam. Et propterea in corpore articuli reſpondet, beatam Virginem ſanctificatam eſſe poſt animationem. Et ſiquidem illa particula, *poſt*, ſolum naturæ ordinem ſignificaret, nulla eſſet controuerſia. Et reuera argumentum ſymbolicum, quo D. Thomas vtitur in argumento, *ſed contrà*, nihil aliud requirebat, ita enim concludit Virginem non eſſe ſanctificatam, donec eius corpus & anima perfecta ſunt, & vnita. At verò in corpore articuli manifeſtè intendit loqui de ordine temporis. Nam pro inconuenienti infert, quòd aliàs beata Virgo nunquam incurriſſet maculam originalis culpæ. D Ratio autem eius difficile deduci poteſt. Omiſſa enim prima ratione, quæ clara eſt & rectè concludit, beatam Virginem non potuiſſe in ſe ac propriè ſanctificari ante animationem, in ſecūda idem colligit ex eo, quòd aliàs beata Virgo nunquam fuiſſet obnoxia peccato, quia ante animationem non erat capax peccati, vnde vlteriùs infert: ergo quacumque ratione fuiſſet ſanctificata ante animationem, nō fuiſſet obnoxia peccato; ergo nunquam incurriſſet originale peccatum; ergo non indiguiſſet redemptione, quod eſt inconueniens, vnde tandem concludit ſanctificatam fuiſſe poſt animationem. Quæ vltima illatio videtur ſupponere, non poſſe aliquam perſonam E in eodem momento eſſe obnoxiam culpæ & eſſe ſanctam, atque adeò idem eſſe, prolem aliquam eſſe obnoxiam peccato originali, & eſſe in peccato originali. Nam ſi hæc duo diſtincta ſunt, ratio non procedit. Potuit ergo beata Virgo ex vi ſuæ originis eſſe obnoxia culpæ, & ideo indigeret redemptione, & nihilominus in eodem momento, in quo erat obnoxia, præueniri, ne illam contraheret. Sed de hoc latiùs in diſputatione ſequenti. Ex qua etiam pendent, quæ D. Th. in ſolutionibus argumentorum docet, præſertim in ſolutione ad ſecundum, & tertium, in qua vltima ſatis indicat, ſi præſentem Eccleſiæ faciem vidiſſet, aliter de immaculata Virginis conceptione docturum fuiſſe.

DISPVTATIO III.

In ſex Sectiones diſtributa.

De tempore, quo primùm beata Virgo ſanctificata fuit.

DIcturi de donis gratiæ beatæ Virgini collatis, triplicem eius ſanctificationem diſtinguere poſſumus. Prima tunc facta eſt, quando primùm in iuſtitia & gratia eſt conſtituta. Secunda ſpecialiter tribui ſolet illi tempori, in quo Deum in vtero ſuo concepit. Sed nos latiùs ſecundam eius ſanctificationem vocamus, totum tempus vitæ, in quo incredibile gratiæ & meritorum augmentum comparauit. Tertiam ſanctificationem voco eam, quæ eſt per gratiam in beatitudine conſummatam. De prima agit potiſſimùm D. Thom. in hac quæſtione, quam hìc etiam nos explicabimus. De ſecunda verò & tertia in fine harum diſputationum de beata Virgine, dicemus. Circa primam autem ſanctificationem duo occurrunt conſideranda, ſcilicet, quando facta ſit, & qua perfectione (an enim facta ſit, non eſt quod quæratur, quia nihil eſt certius, magíſque extra controuerſiam.) De primo ergo dicemus in hac diſputatione. De ſecundo in ſequenti. Quia verò per primam ſanctificationem hominis ex Adamo cōmuni modo concepti, peccatum originale tollitur, ideo ſimul videndum erit, an & quomodo beata Virgo huic peccato ſubiecta fuerit.

SECTIO I.

An beata Virgo fuerit ſanctificata in vtero matris.

IN hoc dubio nihil ferè addendum occurrit iis, quæ D. Thom. docuit in art. 1. Veritas enim certa eſt beatam Virginem fuiſſe ſanctificatam, prius quàm ex vtero matris naſceretur. In qua conſentiunt omnes Theologi cum D. Th. hìc, & Magiſtro in 3. d. 3. Alenſ. 3. p. q. 9. Marſil. in 3. q. 4. & in eius confirmationem multa congerit Caniſius lib. 1. c. 5. & ſequentib. & Anton. Cordub. lib. 1. q. 44. concl. 4. vnde Rupert. Abbas lib. 6. in Cant. c. 1. tractans illa verba, *Quæ eſt iſta, quæ aſcendit quaſi aurora. Quando nata eſt*, inquit, *Virgo beata, tunc vera nobis ſurrexit aurora*, & Nyceph. lib. 1. c. 1. *Inuenta eſt*, inquit, *beata Virgo Maria dignum Deúmque decens Verbi domicilium, etiam ante Natiuitatem Deo conſecrata.* Omnia denique tam teſtimonia, quàm rationes, quibus infrà demonſtrabimus Virginem in ſua conceptione fuiſſe ſanctificatam, veritatem hanc fortiùs probabunt. Nunc ſufficiat ratio D. Thom. quam breuiter roborare oportet. Fundatur enim in illo principio, quia priuilegium gratiæ & ſanctitatis ad maiorem puritatem & gratiæ excellentiam pertinens, quod quibuſdam hominum conceſſum eſt, non eſt negatum beatæ Virgini, ſed ſanctificari in vtero conceſſum eſt aliquibus; ergo. Maiorē ſatis ſuprà tractauimus diſputatione prima, ſectione ſecunda. Minorem probat D. Thomas ex ſanctificatione Ieremiæ & Ioannis Baptiſtæ. Nec deſunt, qui priuilegium hoc ad alios extendunt. Sed ſine probabilitate ac fundamento. Imò & de Ieremia ſunt, qui dubitent. Nam licèt Ieremiæ primo dicatur, *Antequam te formarem in vtero, noui te, & antequam exires de vulua, ſanctificaui te, & prophetam in gentibus dedi te:* exiſtimant tamen poſſe hoc explicari ſecundùm diuinam electionem, & prædeſtinationē. Ita ſentit Abulenſ. Iudic. 13. q. 17. quia ibi etiā Samſon dicitur, *Nazaræus ex vtero matris*, id eſt, ſanctificatus. Et

D. Thom. Magiſt. Alenſ. Marſil. Caniſ. Ant. Cord. Rupert. Nyceph. Beata Virgo in vtero matris ſanctificata. Dubium. Ierem. Abulenſ.

Galat. 1. Hieron. Iren. Bernar. Auguſt. Anaſtaſ. Nyzen.

Paul. ad Galat. 1. de ſe dicit fuiſſe *ſegregatum ex vtero matris.* Quod ſecundùm prædeſtinationem neceſſariò intelligendum eſt, & tamen Hieronymus Ieremię primo videtur inter ſe conferre & æquiparare illa duo loca Pauli & Ieremiæ, quod etiam facit Irenæus lib. 5. c. 15. vnde Bernard. Epiſt. 174. dictam expoſitionem probabilem eſſe exiſtimat. Cui multum fauet Aug. epiſt. 57. q. 2. & Anaſtaſ. Nyzenus in quæſtionibus ſacræ Scriptur. q. 59. tom. 6. Biblioth. & ſuaderi poteſt. Nam eodem modo dicitur Ieremias ſanctificatus in vtero, & effectus Propheta: certum eſt autem non accepiſſe donum prophetiæ in vtero matris, ſed ex illo fuiſſe deputatum & electum in prophetam; ergo eodem modo poteſt dici ſanctificatus in vtero.

Reſponſio. Ioan. Baptiſta in vtero matris ſanctificatus. Luc. 1. Ambroſ. Theophyl. Origen. Chryſoſt. Hieron. Ieremias ſanctificatus in vtero matris. Bernard. D. Thom. Bonauent. Richard. Durand. Bernard. Hieron. Origen. Athanaſ. Nazian. Ambroſ. Ioan. Maxēt. Leo Pap. Tertull.

B Sed in primis de Ioanne Baptiſta nulla poteſt eſſe dubitandi ratio, quanquam Auguſtinus nonnihil dubitare videatur: tamen verba Euangelij ſunt adeò expreſſa, vt nullam aliam commodam expoſitionem admittant. Dicit enim Angelus Luc. 1. *Et Spiritu ſancto replebitur adhuc ex vtero matris ſuæ.* Et ita docent omnes Patres ibi. Ambroſ. Theophyl. Origen. hom. 4. Chryſ. ſerm. 2. de Ioanne Baptiſta. Hieron. Bernard. & alij ſtatim referendi. Deinde quamuis hoc ſatis eſſet ad præſentem rationem firmandam: tamen etiam de Ieremia, verius ac ferè certum eſt fuiſſe in vtero ſanctificatũ, vt D. Thom. hîc & infrà art. 6. docet, ac ferè Theologi in 3. d. 3. Bonauent art. 1. q. 3. Richard. art. 1. q. 1. Durand. q. 2. & placet etiam Bernard. in dicta epiſt. & Hieronym. qui Ieremiæ 1. comparat ſanctificationem Ieremię cum ſanctificatione Ioannis Baptiſtæ, & Origenes homil. in Ieremiam. C Dicit enim eam ſanctificationem datam eſſe Ieremiæ in vtero matris, quæ data eſt Abrahæ, quando Deo credidit. Idem Athanaſius oration. 4. contra Arian. circa med. Nazianzen. orat. 1. poſt med. §. *Sed ne omnium voces*, Ambroſ. Luc. 1. D. Ioannes Maxentius dialogo 1. contra Neſtor. tom. 5. Biblioth. & Leo Pap. ſermon. 10. de Natiuit. propter hanc fortaſſe cauſam natiuitatem Ieremiæ ponit inter eas, quæ non ſine aliquo miraculo factæ ſunt, & Tertul. lib. de anima, cap. 26. in fine idem indicat. Et hæc ſententia eſt magis conſentanea textui Scripturæ, quia (vt rectè D. Thom. hîc notauit, art. 2. ad ſecundum) illud primum verbum, *Antequam te formarem in vtero, noui te*, prædeſtinationem ſignificat, & ideo dicitur eſſe ante formationem in vtero: ſecundum autem verbum D ſignificat executionem, ſeu iuſtitiæ infuſionem, vt patet tum ex proprietate verbi, tum ne idem iterum repetatur, tum denique quia propterea dicitur facta, non ante formationem, ſed ante natiuitatem ex vtero. Tertium autem illud, *Et prophetam in gentibus dedi te*, cùm ibi non ſignetur tempus, poteſt ſatis commodè referri ad aliud, in quo factum eſt: vel (ſi intelligatur factum in vtero) dicendum eſt donum prophetiæ non eſſe habituale, & permanens, & ideo non dici aliquem conſtitui Prophetam per huiuſmodi donum, nec per actuale, aliàs non diceretur Propheta, niſi cùm actu prophetat: dicetur ergo conſtitui per ſpecialem Dei deputationem, & fortaſſe per aliquam ſanctificatio- E nem ad hoc ordinatam, cum parato Dei auxilio pro tempore opportuno.

Dubium. Catharin. Caiet. Cordub. Reſponſ.

Sed quæret aliquis, quàm ſit certa hæc aſſertio. Quidam enim ſolùm piam & probabilem illam appellant, vt Caietan. tom. 2. opuſculor. tract. 1. cap. 1. Alij verò hoc reprehendunt, & exiſtimant ſimpliciter eſſe de fide, vt Catharin. lib. 4. contra Caietan. & Cordub. ſuprà. Sed media via videtur incedendum Eſt itaque, vt nimium temeraria contraria ſententia, cùm ſit contra omnium catholicorum ſenſum, nullo contradicente, & non poſſit habere vllum probabile fundamentum, niſi fortaſſe, quòd non habetur in Scriptu- A ra, ac ſi ſola illa eſſent credenda, quæ in Scriptura habentur, quod eſt hæreticum dogma. Deinde quamuis non ſit aperta hæreſis hoc negare, quia hæc veritas non eſt expreſsè definita aut tradita tanquam de fide, eſſe tamen cenſeo erroneum, vel errori proximum. Quia eſt contra communem ſenſum Sanctorum, & quia Eccleſia celebrat feſtum Natiuitatis Mariæ, vt patet ex Concil. Lugd. in cap. 1. de conſecrat. d. 3. non celebrat autem, niſi quod ſanctum eſt. Qua ratione vtuntur D. Thom. hîc, Bernard. Ildefonſ. & alij. Eſt autem huius feſti celebritas antiquiſſima: nam Petrus Damianus & Germanus Conſtantinopolitanus ante mille annos conciones in hoc feſto habuerunt.

Conc. Lug. D. Thom. Bernard. Ildefonſ. Petr. Dam. German. Conſtant.

SECTIO II.

Vtrùm B. Virgo peccauerit in Adamo, & ideo ex vi ſuæ conceptionis fuerit originali peccata obnoxia.

Beata Virgo à Chriſto redempta. Rom. 5. 2. Cor. 5. 1. Tim. 2. Auguſt.

PRimum omnium ſtatuendùm eſt, beatam Virginem fuiſſe à Chriſto redemptam, quia Chriſtus fuit vniuerſalis redemptor totius generis humani, & pro omnibus hominibus mortuus eſt, ad Roman. 5. 2. ad Corinth. 5. 1. ad Timoth. 2. & ſæpe aliàs. Ab hac autem generali Scripturæ regula aliquem excipere, contra fidem eſſe, cenſet Aug. lib. 1. de peccat. merit. & remiſ. cap. 27. & 28. & lib. 3. cap. 3. & lib. 6. contra Iulian. capit. 8. Et videtur planè communis Eccleſiæ ſenſus. Nam Scriptura docet totam humanam naturam collapſam eſſe in Adamo, & per Chriſtum eſſe inſtauratam, & ideo ſimpliciter *mediator Dei & hominum* appellatur. Denique ab hac redemptione Virginem eximere, eſſet aliquo modo dignitati Chriſti derogare. Hoc poſito difficultas eſt, an beata Virgo indiguerit hac redemptione, quia peccauit in Adamo, & de ſe fuit obnoxia originali culpæ, an verò ſine his poſſit ſtare vera redemptio?

Cathar. Galat. Viguer.

Prima ſententia negat Virginem peccaſſe in Adamo. Ita tenet Catharinus lib. de peccato originali, cap. vlt. & libr. de conceptione ad ſynod. Tridentinam, p. 1. cap. 1. & Galat. libr. 7. cap. 10. & Viguerius in inſtitutionibus cap. 18. §. 5. Ad quam ſententiam intelligendam, ſupponendum eſt ex materia de peccato originali, vt omnes poſteri Adæ dicantur in illo peccaſſe, non ſatis eſſe, vt omnes fuerint in illo contenti tanquam in primo parente, & naturali principio hominum futurorum omnium. Quia hæc ſola ratio per ſe ſumpta non ſatis eſt, vt peccatum parentis deriuetur ad filium, neque vt filius in parente peccare dicatur. Oportuit ergo, vt Deus ſpeciali lege & pacto voluerit conſtituere Adam quodam modo, vt caput cæterorum, & in eius voluntate poſterorum voluntates ponere, vt veluti omnium nomine præceptum impoſitum aut ſeruaret, aut tranſgrederetur, ita vt eo in diuina obedientia perſeuerante omnes poſteri quaſi hæreditario iure iuſtitiam & gratiam Dei obtinerent: illo autem peccante omnes eſſent Deo inuiſi, & inimici. Poteſt ergo intelligi, Deum in hoc ipſo pacto beatam Virginem excepiſſe, propter merita Chriſti præuiſa, quia nullam inuoluit repugnantiam, quo minùs hoc Deus facere potuerit, quia ſicut liberè voluit pactum illud cum Adamo inire: ita eadem libertate potuit matrem ſuam iam præuiſam illa lege liberare. Quòd ſi hoc potuit, veriſimile eſt feciſſe. Quia (vt ſuprà tractatum eſt) prædeſtinatio Chriſti & matris eius præſentiam originalis culpæ anteceſſit, & totum hoc priuilegium dignitáſque conſentanea eſt dignitati matris. Ex hoc autem

Cur homines peccauerint in Adamo.

principio ſequitur dictorum authorum ſententia (quã-quam illud non ſatis explicent) ſcilicet beatam Virginem non peccaſſe in Adamo. Quia, licèt in illo fuerit contenta tanquam in naturali parente, non tamen fuit in eo pacto comprehenſa: at ſine hoc pacto nullus peccaſſet in Adamo; ergo. Et confirmatur primò, quia ſentiendo hoc modo de Virgine, & Chriſti & matris eius dignitas illuſtratur: quia & ipſa purior eſſe intelligitur, magíſque à peccato aliena, & maior gratiæ priuilegio præuenta, & Chriſti meritum oſtenditur efficacius: quia non ſolùm poſt lapſum vel in ſe vel in parente matrem liberare ſed etiam præuenire potuit, ne in ipſo parente caderet. Vnde non fit, vt non ſit eius redemptor, ſed potiùs vt altiori modo illam redemerit. Sicut ſi quis, cùm mulier aliqua in ſeruam venditur, in ipſo contractu quempiam eius filium exciperet, ne ſeruus naſceretur, meritò diceretur illum à ſeruitute liberaſſe. Sic igitur dicetur Virgo à Chriſto redẽpta, etiã ſi in Adamo non peccauerit, quoniã ex meritis eius præuiſis ita exẽpta eſt, vt in illo peccare non potuerit. Et hinc vlteriùs ſequitur in hac ſententia, beatam Virginem in re ipſa & de facto reuera non fuiſſe obnoxiam originali peccato, id eſt, non habuiſſe debitum contrahendi illud, ex vi conceptionis ſuæ, quia nullus habet hoc debitum, niſi in quantum in Adam peccauit: in hoc autem ſenſu poteſt dici obnoxia, quia niſi propter Chriſtum fuiſſet exempta in illo pacto, ex vi modi, quo concepta eſt, peccatum originale contraheret. Hæc ſententia, licèt ſpeciem quandam pietatis præferat, tamen nec Scripturis ſanctis nec Patribus videtur conſentanea.

Virgo peccauit in Adamo. *Rom.3. & 5.* Dicendum ergo cenſeo primò, abſolutè & ſimpliciter fatẽdum eſſe beatam Virginem in Adam peccaſſe. Probatur primò, quia Paul. ad Roman. 3. & 5. abſolutè dicit omnes peccauiſſe in Adam, & ideo indiguiſſe redemptione: ergo non poteſt magis beata Virgo ab vna quàm ab alia generali clauſula excipi. Et ita vtramque exceptionem æquè falſam reputat *Auguſt.* Auguſt. lib. 2. de peccator. merit. cap. 20. 21. & 35. Et hoc planè cõuincit locus *1.Cor.5.* Paul. 2. ad Corinth. 5. vbi ſic argumẽtatur, *Si vnus pro omnibus mortuus eſt; ergo omnes mortui ſunt.* Vbi neceſſe eſt vtramque partem diſtributionis æquè vniuerſalem eſſe. Sicut ergo certum eſt Chriſtum mortuum eſſe pro beata Virgine (aliàs non redemiſſet illam, quia per mortem nos redemit) ita certum eſt beatam Virginem fuiſſe mortuam ſaltem in Adamo. Et eandem vim habent verba Pauli 1. ad Corinth. *1.Cor.15.* 15. *Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes viuificabuntur.* Sicut ergo beata Virgo in Chriſto vitam habuit, ita & in Adam fuit mortua. Et ſimilia *Rom.5.* ſunt illa ad Roman. 5. *Sicut per vnius delictum in omnes homines in condemnationem, ſic & per vnius iuſtitiam, in omnes homines in iuſtificationẽ.* Quæ teſtimonia in hunc *Auguſti.* ſenſum ſæpe tractat Auguſtinus de natura, & grat. cap. 4. & libr. 6. contra Iulian. cap. 1. & 8. & libro 2. de peccat. merit. capite 20. 29. & 35. & Epiſt. 28. ad Hieronym. Et confirmatur, quia aliàs ſequitur, beatam Virginem non fuiſſe redemptam à Chriſto, neque eum fuiſſe pro illa mortuum. Si enim beata Virgo fuit illo modo exempta in pacto, & in ipſo Adamo, etiam ſi Deus noluiſſet Chriſtum mori, nec redimere homines, nihilominus non eſſet in peccato concepta, nec indigeret redemptione, quia non peccauerat in Adamo. Ergo ſignum eſt, ſi ita fuiſſet exempta de facto, non fuiſſe redemptam, neque Chriſtum pro illa mortuum. Confirmatur tandem. Quia aliàs beata Virgo non contraxiſſet mortem aliáſve corporis pœnalitates ex Adamo. Conſequens eſt omnino falſum, & contra Paul. ad Rom. 5. dicentem, *mortem in omnes ho-* *Rom 5. Mors ex peccato manauit.* *mines per peccatum introiiſſe.* Vnde colligunt Sancti neminem pati mortem, niſi vel ratione peccati, quod ad

A ipſum pertineat, vel vt pro aliorum peccatis ſatisfaciat, quod eſt proprium Chriſti. Vnde Auguſtinus li- *Auguſti.* bro quarto, contra duas Epiſtolas Pelagianor. capite 4. *Pati, inquit, mortẽ ſine meritis mortis, de vno ſolo mediatore Catholica fides nouit.* Habuit ergo beata Virgo meritum mortis ſaltem in Adamo. Idem confirmat libro 1. de peccator. merit. capite 4. & ſæpe aliàs. Quare tam ipſe, quàm alij Sancti (quos infrà referemus) vocant carnem virginis, *carnem peccati*, carnem autem Chriſti tantùm, *in ſimilitudinem carnis peccati.* Quia illa verè habuit mortem carnis ex peccato Adami contractam: hic verò voluntariè aſſumptam, *vt fratribus aſſimilaretur.*

Dico ſecundò: Beatiſſima Virgo ex vi ſuæ conce- *Beata virgo originali peccato obnoxia.* B ptionis fuit obnoxia originali peccato, ſeu debitum habuit contrahendi illud, niſi diuina gratia fuiſſet impeditum, de quo infrà dicetur. Hæc concluſio ſequitur tam ex fundamento in principio poſito, quàm ex præcedenti concluſione. Et probatur primò à priori ex dictis, quia beata Virgo peccauit in Adamo, ex quo tanquam ex radice infecta per ſeminalem rationẽ eſt orta; ſed hæc eſt tota ratio contrahendi originale peccatum, quod eſt ex vi conceptionis, niſi gratia Dei præueniat; ergo. Secundò à poſteriori, quia aliàs nõ eſſet magis redempta quàm Angeli. Quia (vt ex Zozymo Papa docet Auguſtinus Epiſtola 157. & libro tertio contra Iulian. capite 3.) *Nullus redimitur, niſi is, qui ſub peccato ſeruit;* ergo ad veram redemptionem neceſſe eſt vel eſſe in C peccato, vel ſaltem eſſe ita ſubditũ neceſſitati contrahendi peccatũ, vt ſine gratia ſingulari redemptoris vitari non poſſit. Confirmatur & explicatur exemplo ſuprà poſito de muliere, quæ ſerua efficitur excipiendo in ipſo contractu aliquem ex filiis, ne ſeruus naſci poſſit. Hoc n. poſito, qui poſtea mulierẽ illam à ſeruitute redimeret, reuera non redimeret filium, quia non erat obnoxius ſeruituti, ſed de ſe liber erat naſciturus: ſic ergo, ſi beata Virgo nõ fuiſſet (vt ita dicã) vendita in Adamo, & de ſe ſeruituti peccati obnoxia, non fuiſſet verè redempta. Chriſtus enim illos ſolos redemit, quos Adam vendidit, & quantum in ipſo erat, fecit captiuos. Quid autem propriè ſit hoc debitum cõtrahendi peccatum, & quomodo in Virginem conuenire potuerit, explica- D bimus in ſectionibus proximè ſequentibus.

Quæret aliquis quàm ſit certa ſententia his con- *Dubium.* cluſionibus explicata. Nonnulli exiſtimant eſſe hæreticum vel ſaltem erroneum illam negare, quod tenet Cordub. citans diuum Thom. & Gerſon. libro primo ſuarum quæſtionum, quæſt. 44. conſ. 5. propter teſtimonia adducta. Aliis videtur eſſe tantùm probabilior opinio, & contraria nulla cẽſura eſſe digna, ſed eſſe probabilis, quia Concilium Trident. ſeſſ. 5. poſt traditam totam doctrinam de peccato originali, in fine, declarat non eſſe mentis ſuæ in illa Virginem comprehendere: ergo non eſt erroneum à tota illa doctrina Virginem excipere, & tamen inter alia ibi docuerat Concilium omnes peccaſſe in Adam. Mihi vide- *Reſpon.* E tur dicendum non poſſe ſine errore negari beatam Virginem ex vi peccati Adæ ita fuiſſe obnoxiam maculæ & peccato contrahendo, vt ſi per Chriſtum non eſſet verè ac propriè redempta, illud contraheret, hoc enim probant apertè teſtimonia adducta. Nec Concil. Trident. facultatem concedit illa detorquendi ad falſos & improprios ſenſus, ſolùm agit de præſeruatione Virginis à reali contractione originalis peccati, de qua ſola loquitur Sixtus IV. in ſua extrauaganti, ad quam ſe Concilium remittit. Si quis autem contendat potuiſſe virginem eſſe obnoxiam peccato Adæ contrahendo, atque adeò propriè redemptã per Chriſtum, & nihilominus non peccaſſe in Adamo, ſed habuiſſe ſolum debitum peccandi in illo, fuiſſe autem propter Chriſtum præſeruatam, non ſolùm ne

peccatum Adæ contraheret, verùm etiam ne in ipſo peccaret: talis opinio non poſſet cenſura notari, quia vtcunque ſaluat Scripturarum locutiones. Mihi tamen nullo modo probanda videtur, quia nec conſequenter loquitur, neque omnibus teſtimoniis adductis poteſt plenè ſatisfacere, neque ad tuendam Virginis dignitatem eſt neceſſaria.

Reſponſio ad fundamentum contrariæ ſententiæ.

Ad fundamentum contrariæ ſententiæ, primùm dicitur, illud ſolùm eſſe coniecturam habentem quandã pietatis ſpeciem, quæ ſatis eſſe non debet, vt tantum authoritatis pondus relinquamus. Deinde illa cõiectura nullam vim habet: quia vt Auguſtinus docuit lib. 6. contra Iulian. cap. 4. *Peccatum originale quatenus cõſideratur in actione alterius, alienum eſt, fit autem proprium tãtùm contagione propaginis:* Sicut ergo alienum peccatum non derogat propriæ innocentiæ, & puritati, ita nec peccatum Adæ, quamdiu in eo conſideratur & re ipſa aliqua macula ex illo cõtracta non eſt. Sic igitur, quòd beata Virgo de ſe fuerit obnoxia peccato (ſi illud reuera nunquam habuit) non derogat perfectæ eius ſanctitati, & puritati: ſed tãtùm oſtendit naturæ originem, & infirmitatem, quæ ita per gratiam ſanari poteſt, vt nullus in ipſa perſona defectus appareat, vt infrà videbimus. Aliunde verò conuenientiſſima ratione diuinæ prouidentiæ factum eſt, vt beata Virgo ſimul cum tota natura in voluntate Adæ fuerit conſtituta, vt perfecta & vniuerſalis dignitas redemptoris & efficacia gratiæ eius redderetur illuſtrior, & in matre ſua perfectiùs eluceret, vt in ſequentibus magis explicabitur.

SECTIO III.

Vtrùm potuerit beata Virgo ante animationem ſanctificari.

Sermo eſt de duratione temporis, nã de naturæ ordine poſtea dicendum. Dupliciter autem poteſt intelligi ſanctificatio ante animationem, primò formaliter per propriam infuſionem formalis ſanctitatis, ſecũdò in radice, ſcilicet in parentibus, aut in ſemine, ita illa diſponendo, vt non poſſent eſſe organa, per quæ originale peccatum in Virginem transfunderetur.

Dico iam primò, impoſſibile fuit beatam Virginem ante animationem formaliter ſanctificari. Probatur apertè ratione D. Thom. hîc. Quia proprium ſubiectũ formalis ſanctitatis eſt perſona, ſeu anima rationalis: ergo ante animationem per rationalem animam, non eſt ſubiectum capax formalis ſanctitatis; ergo eo tempore non potuit fieri formalis ſanctificatio.

Beata Virgo in parentum ſemine ſanctificari non potuit.

Dico ſecundò: Neque in ipſo ſemine, vel in fœtu inanimi, potuit beata Virgo ſanctificari radicaliter, ſi propriè loquamur. Probatur, & explicatur. Quia in ſemine non eſt aliqua qualitas, nec priuatio phyſicæ qualitatis, ratione cuius ſit veluti inſtrumentum ad peccatum originale introducendum, vt hac ratione intelligi poſſit veluti mundari ſemen, & ita prolem in illo tanquam in radice ſanctificari. Quia in ſemine nulla qualitas eſt præter connaturales illi, & ſi quid aliud fingitur, planè commentitium eſt: & meritò ab omnibus Theologis reiectum, vt friuolum, & carens fundamento. Quia originale peccatum non inducitur per actionem Phyſicam, ſed morali quodam modo, vt ex propria materia ſuppono; nulla ergo actio Phyſica intelligi poteſt, qua mundetur ſemen, vt in radice fiat hæc ſanctificatio. Solùm poſſet intelligi quædam extrinſeca lex Dei, qua ſtatuat deputare hoc ſemen, vt per illud proles ſancta & ſine peccato concipiatur. Sed hæc non eſt propria ſanctificatio in radice, ſed ſolùm eſt decretum Dei de ſanctificãda huiuſmodi prole in ipſo conceptionis momento. Et eodem modo poſſet intelligi in ipſis parentibus proximis, vel A remotis excipere Deum prolem aliquam à lapſu culpæ, vt v. g. ſi ſtatueret ex talibus parentibus concipi filios vel nepotes ſine originali culpa. Et hoc fortaſſe modo dixit D. Thom. in 3. diſtinct. 3. quæſt. 1. art. 1. potuiſſe beatam Virginem in parentibus ſanctificari ante animationem: quamquam hæc reuera non ſit propriè ſanctificatio. Quia ſuppoſito lapſu in primo parente ſemper naturalis conceptio de ſe eſt inefficax, vt ex vi illius inducatur gratia, vel iuſtitia, & ideo ex vi conceptionis ſemper concipitur proles carens gratia & iuſtitia, atque adeò in peccato. Quod autẽ Deus decreuerit illam conferre alicui vel omnibus filiis talium parentum, extrinſecum certè eſt, nullámque propriam ſanctificationem in parentibus efficit: niſi B fortaſſe fingamus ipſis parentibus talem modum gratiæ aut diuinæ beneuolentiæ fieri, vt per illam quaſi debeatur iis præſeruatio, & ſanctificatio prolis. Nam ſi hoc fieret, reuera eſſet quidam modus ſanctificationis ſeu præſeruationis in ipſis parentibus, & fortaſſe nõ implicat cõtradictionem talis modus, vt D. Thom. in genere dixit, vanum tamen eſſet & ſine fundamento dicere beatam Virginem eſſe hoc modo ſanctificatam ante animationem. Quamquam enim Deus habuerit æternum decretum præſeruandi prolem talium parentum, tamen ſola illa prædeſtinatio non ſanctificat, donec executioni mandetur: mandatur autem in ipſo inſtanti animationis prolis, & non in parentibus, quia in illis nullum habuit effectum, neque iis data eſt C aliqua ſpecialis gratia, ex qua neceſſariò conſequeretur ſanctificatio prolis, quod eſſet propriè in parentibus, vel in radice ſanctificari. Certum ergo eſt non potuiſſe Virginem propriè ſanctificari ante animationem, & multo certius, non fuiſſe prius tempore ſanctificatam quàm in rerum natura extiterit.

D. Thom.

SECTIO IIII.

An B. Virgo potuerit in ipſo momento conceptionis ſanctificari.

Certum eſt abſolutè & ſimpliciter loquendo, ac nulla facta ſuppoſitione, poſſe Deum ſanctificaD re animam rationalem in eodem inſtanti, quo illam creat infunditque corpori, ſicut ſanctificauit Adamum, & ſanctificaret omnes eius poſteros, ſi is non peccaret. Difficultas ergo oritur ex ſuppoſitione facta, quòd B. Virgo contenta fuit ſub lege Adamo poſita, & in eo peccauit. Videtur enim cum hac ſuppoſitione pugnare, vt ſine peccato concepta ſit. Primò quidem, quia diuinum decretum eſt immutabile, ſed diuina lex, decretum fuit, vt Adamo peccante omnes poſteri priuarentur iuſtitia, atque adeò inimici Dei conciperentur; ergo huic decreto repugnat vt aliquis ſub illo contentus ſine peccato concipiatur: oſtenſum autem eſt beatam Virginem ſub illo eſſe comprehenſam; ergo. Et explicatur à contrario. Nam, ſi Adam non E peccaſſet, impoſſibile eſſet aliquem eius filium ſine iuſtitia concipi; quia hoc repugnaret diuino decreto, quo promiſit iuſtitiam omnibus poſteris, ſi Adam in illa præſeueraret; ergo ſimiliter è conuerſo. Secundò, quia beata Virgo fuit obnoxia peccato originali (vt dictum eſt) ergo ſaltem in primo inſtanti ſuæ conceptionis fuit obnoxia: quia, antequam exiſteret, non potuit habere debitum contrahendi peccatum; ergo facta hac ſuppoſitione non potuit in illo primo inſtanti habere gratiam: quia repugnat, ſimul eſſe in gratia, & eſſe obnoxium peccato, aliàs etiam poſt ſanctificationem manſiſſet beata Virgo toto tempore vitæ peccato obnoxia; ergo facta illa ſuppoſitione neceſſariò conſequens fuit, vt ſaltem in primo inſtanti in peccato conciperetur. Et hanc ſententiam exiſti-

mant

mant multi eſſe iuxta mentem diui Thomæ:hac enim ratione, ex hoc quòd beata Virgo ex vi ſuæ conceptionis fuit obnoxia originali peccato, intulit, fuiſſe ſanctificatam poſt animationem. Quæ conſequentia, vt bona ſit,ſupponit non potuiſſe ſimul eſſe obnoxiã, & in ipſa conceptione ſanctificari. Eadem eſt ſententia Alexand. Alenſ. 3. part. quæſtio.9. numero 2. articulo primo.Et idem ſentit Richard in 3.diſtinct. 3. articulo 1.quæſt.1.& omnes,qui exiſtimant, non potuiſſe beatam Virginem verè ac propriè eſſe à Chriſto redemptam, niſi fuiſſet in peccato originali concepta, vt etiam D.Thom.indicat,tam hic, quàm prima ſecundæ quæſt.81.art.3.& qui eius ſententiam ſequuntur,vt Capr.Ferrar.4.contra Gent.c.50.& alij.

Alexand. Alenſ. Richard. D.Thom. Ferrar.

In primo conceptionis inſtanti ſanctificari B.Virgo potuit Palud. Bonauent. D.Anton.

Nihilominus dicendum eſt, potuiſſe beatam Virginem præſeruari àb originali peccato, & in primo ſuæ conceptionis inſtanti ſanctificari. Præter omnes authores,qui affirmant ita factum eſſe (quos ſequenti ſectione referam) docet hoc expreſsè Palud. in 3. diſtinctione 3. quæſt.1.ar.1.& idem ſentit Bonauen.p.1. illius diſtinctionis,artic. 1. quæſtion. 1.Anton. 1. part. Theologali,tit.8.capite 2.Et probatur oſtendendo nullam eſſe repugnantiam: quia, licèt Deus contulerit Adæ originalem iuſtitiam ea lege, vt ſi mandatum tranſgrederetur, totam poſteritatem ſuam (quod in ea erat) illa priuaret,nihilominus poſt præuiſum peccatum Adæ potuit Deus velle, vt peccatum in re ipſa transfunderetur in Virginẽ, ſed præuenire & impedire illud per gratiam ei infuſam in primo conceptionis eius inſtanti, quia hæc voluntas non repugnat cum priori lege, & pacto:quia illa prior lex non includit abſolutã ac definitam Dei voluntatem,vt peccante Adamo omnes eius filij ſine gratia conciperentur, ſed vt perderent ius ad gratiam, & ideo, quantum eſſet ex vi conceptionis,ſine illa conciperentur, non tamen priuauit ſe Deus iure & libertate miſerendi cuius vellet,& quando vellet:ſicut etiam ex vi prioris pacti & peccati Adæ,omnes homines incurrunt pœnã mortis,à qua tamen poteſt Deus,quos voluerit, præſeruare:vt cõſtat ex D.Thom.prima ſecundæ,quæſtione 82. artic. 3. ad primum. Et ſimiliter omnes ex vi eiuſdem peccati etiam extra vterum naſcuntur ſine gratia & in peccato,& tamen potuit Deus priuilegium aliquibus concedere. Ac denique, ſi Rex legem ferat ſub pœna mortis, non ideo abſolutè vult omnes tranſgreſſores re ipſa pati eiuſmodi pœnam: ſed vult eſſe reos mortis,ipſe tamen poteſt illam diſpenſare, ſeu remittere. Non eſt ergo repugnantia vlla,quòd beata Virgo fuerit ſub illa lege contenta,& ideo in Adam peccauerit,& nihilominus potuerit Deus priuilegium illi concedere ne re ipſa peccatum contraheret.

D.Thom.

Reſponſio ad argumenta in oppoſitũ.

Vnde ad primam difficultatem neganda eſt conſequentia.Clarè enim ex dictis conſtat inter illas Dei voluntates non eſſe repugnantiam,quia altera eſt generalis, & veluti antecedens, altera particularis,& conſequens. Quin potiùs addo,etiam ſi dicamus (vt probabile eſt) Deum ante præuiſum originale peccatũ prædeſtinaſſe Virginem, ſicut ad diuinam maternitatem, ita & ad perpetuam ſanctitatem,& innocentiam, quæ illam decebat, potuiſſe nihilominus illã ſub lege Adæ poſita comprehendere, & rurſum præuiſo Adæ peccato,vt ſuum primum propoſitum erga Virginem firmum maneret,velle propter Chriſtum illam ab omni labe præſeruare, nihil enim hæc inter ſe pugnant,ſed potiùs ſunt valde cohærentia,rationíque conſentanea.

Vnde etiam obiter intelligitur potuiſſe beatam Virginem in mente Dei ſemper & in omni ſigno rationis eſſe præordinatam ad perpetuam ſanctitatem, omníque ex parte perfectam, quamuis in radice & in alio permiſſa fuerit iuſtitiam amittere: Quia nihilominus potuit in re nunquam illa carere, amittere

A autem in alio, non derogat perfectæ puritati & ſanctitati,vt dictum eſt.

Ad confirmationem verò illius difficultatis reſpondetur,exemplum non eſſe ſimile (quidquid ſit de illius veritate) & ratio eſt,quia Deus non poteſt eſſe author culpæ,ſicut poteſt eſſe iuſtitiæ,& ideo Adam non peccante,non poſſet Deus facere,vt vel vnus poſterorum eius in peccato conciperetur:poteſt autem facere, vt non obſtante illius peccato filius in iuſtitia concipiatur.Dices,poſſet ſaltem Deus facere, vt Adam nõ peccante filius nihilominus ſine iuſtitia conciperetur,quãuis non in peccato. Reſpondetur probabile eſſe promiſſionem iuſtitiæ fuiſſe abſolutam & fuiſſe efficacem; & ideo illa ſtante, & Adamo perſeuerante, non potuiſſe non impleri. *Obiectio. Reſpon.*

B Quia in bonis conferendis Deus eſt liberalior, & non priuat illis, præſertim ſpiritualibus,ſine cauſa ex parte noſtra,& ideo *dona Dei* dicuntur eſſe *ſine pœnitentia.* Item quia illa priuatio iuſtitiæ non eſt per ſe amabilis,atque adeò nec per ſe intenta:at verò quòd filij Adæ ipſo peccante careãt gratia,ad vindicatiuam iuſtitiam pertinet, cuius remiſſio interdum per ſe amabilis eſt, ac diuinæ miſericordiæ conſentanea,& ad aliquem finem conueniens.

Et ex hoc facilè reſpondetur ad ſecundam difficultatem,quæ duobus modis explicari poteſt. Primò, ſi dicamus non oportere,vt B.Virgo in propria perſona fuerit obnoxia peccato, ſed ſolùm in radice, id eſt, in parentibus, ſeu in ſemine, & formatione fœtus toto

C tempore generationis vſque ad animationem, ita vt in primo inſtanti animationis non fuerit obnoxia, ſi fuit præuenta per gratiam, ſed in toto anteriori tempore.Ita opinantur Catharin.& Cordub.ſect. 2. citati, quia hoc (inquit) ſatis eſt, vt beata Virgo fuerit propriè redempta, ſicut dominus authoris habet ſibi obligatos fructus,antequam naſcantur, & ideo poteſt illos vendere, vel redimere. Et iuxta hunc modum facilè intelligitur, quomodo B. Virgo potuerit ſimul eſſe obnoxia peccato, & nunquam eſſe in peccato, quia ſcilicet fuit obnoxia in alio, & antequam exiſteret, caruit autem peccato in ſe, ſimul ac eſſe incepit. *Catharin. Cordub.*

Beata Virgo in propria perſona peccato originali obnoxia in primo inſtanti ſuæ cõceptionis.

Secundò & veriùs (mea ſententia) explicatur hæc difficultas,ſi dicamus, beatam Virginẽ in propria perſona fuiſſe peccato obnoxiã in primo inſtanti ſuæ

D Cõceptionis, & nihilominus in eodem potuiſſe carere peccato,& præueniri gratia Dei. Quod facilè patebit, ſi ſemel intelligatur, quid ſit, obnoxium eſſe peccato originali. Ad quod explicandum aduertendum primò eſt, hominem,priùs natura eſſe hominẽ quàm ſit ſanctus,vel peccator, quia eſſe naturale, tam ad gratiam quàm ad culpam per modum ſubiecti ad accidentariam formam comparatur, & ideo prius etiam natura intelligitur homo eſſe filius Adæ quàm intelligatur actu eſſe in ſtatu gratiæ,vel peccati,quia hic ordo naturæ ſolùm eſt ordo cauſæ,quo intelligitur hæc proles ab hoc naturali principio Phyſicè manare,prius quàm intelligatur aliquid aliud illi ſuperaddi.

Obnoxium eſſe peccato originali quid ſit.

E Secundò addendum eſt, in natura lapſa ex hac naturali origine ſtatim conſequi influxũ originalis culpæ, niſi Deus per gratiam præueniat,& impediat illud.Vnde fit in illo primo inſtanti,quo proles concipitur,cauſas eius proprias ita eſſe diſpoſitas, vt omnino neceſſariò veluti influxuræ ſint originale peccatum,niſi à Deo præueniantur.Et hoc eſt eſſe obnoxium peccato originali, & quia hanc neceſſitatem & veluti propriarum cauſarum debilitatem habet proles, non ſolùm antequam animetur, ſed etiam in ipſomet inſtanti animationis,vt intelligitur natura antecedere omnem gratiæ infuſionem,ideo veriſſimè dicitur in primo inſtanti & propria perſona eſſe obnoxia peccato.

Tertiò hinc facilè intelligitur hoc nihil obſtare, quo minùs Deus in eodem inſtanti poſſit gratiam infun

infundere. Quia hæc duo non repugnant, ſcilicet effectum procedere à cauſis, à quibus habiturus eſſet aliquã imperfectionem, ſi non impedirentur, & nihilominus cauſas de facto impediri. Et hanc ſententiam bene docuit Caiet. opuſculo de Conceptione, c. 3. dicens, hoc modo meliùs intelligi beatam Virginem potuiſſe eſſe propriè redemptam in propria perſona, etiam ſi in illa non habuerit originale peccatum. Quia illamet gratia, qua præuenta eſt, fuit gratia redemptionis, & impediuit culpam neceſſariò emanaturam ex cauſis proximis, Deo non impediente.

Caiet.

Quartò denique addendum eſt, inde non fieri, hominem ſic iuſtificatum ſemper aut poſt primum inſtans conceptionis manere peccato obnoxium, in primo enim inſtanti homo eſt quaſi in diſpoſitione proxima, & cauſæ poſſunt tunc influere originale peccatum, poſtquam verò per gratiam præuenientem impeditæ ſunt, prorſus euaneſcunt, vt ampliùs hominem maculare non poſſint, & ideo omnis homo, qui ab originali liberatur, hoc ipſo ampliùs non manet illi peccato obnoxius. Vnde intelligitur eſſe obnoxium peccato originali, prout natura antecedit ipſum peccatum, non eſſe culpam, cùm illam naturæ ordine antecedat, nec reatum pœnæ, cùm hic culpam cõſequatur, ſed ſolùm eſſe neceſſitatem quandam incurrendi culpam, & veluti ordinem ad cauſas deficientes, quæ neceſſitate quadam illam influunt, vel denique impotentiam quandam vitandi huiuſmodi culpam, niſi Deus eam impediat.

Obnoxium eſſe peccato originali vt ſic, non importat culpam.

SECTIO V.

An B. Virgo fuerit ab originali peccato præſeruata & in primo ſuæ conceptionis inſtanti ſanctificata.

PRima ſententia affirmat fuiſſe conceptam in originali peccato, & nihilominus in primo inſtanti ſuæ conceptionis fuiſſe ſanctificatam. Ita ſentit ex parte Henric. quodlib. 15. quæſt. 13. Sed eſt improbabilis ſententia. Quia gratia & peccatum originale priuatiuè opponuntur, vt conſtat ex propria materia, & latè tractat Durand. 3. diſt. 3. quæſt. 2. Reſpondet autẽ Henricus, licèt non potuerit beata Virgo in primo inſtanti eſſe in peccato originali, & recipere gratiam, ex parte tamen agentis, ſcilicet Dei, in eodem primo inſtanti fuiſſe infuſionem gratiæ, manente peccato originali pro illo inſtanti. Sed rogo quid ſit Deum infundere gratiam in illo inſtanti: nam ſi eſt verè illam efficere & producere intrinſecè, neceſſe eſt in illo inſtanti gratiam eſſe, & conſequenter ineſſe Virgini, quia non fit extra ſubiectũ: aut nõ eſt efficere gratiam, & ſic nihil aliud eſt, quàm Deum eſſe veluti paratum ad infundendam gratiã immediatè poſt illud inſtans quod fortè non fuit impoſſibile, non tamen de hoc loquimur.

Henric.
Durand.

Eſt ergo ſecunda ſententia, quæ ait Virginem fuiſſe conceptam in originali, & paulo pòſt fuiſſe ſanctificatam. Hanc tenuerunt ferè antiqui Scholaſtici ante Scotum D. Thomas hîc, & in 3. diſtinct. 3. vbi Bonauent. Albert. Magn. Richard. Durand. Paludan. Capreol. Alenſ. & Henric. locis citatis. Gregor. in 2. diſtinct. 30. quæſt. 2. Antonin. 1. art. tit. 8. c. 2. Turrecrem. opuſculo de hac re. Caiet. etiam proprio opuſcul. & hîc, Ferrar. 4. contra Gent. cap. 50. Fundamenta huius ſententiæ ad quatuor capita reuocantur. Primum ſumitur ex Scriptura, vbi ſunt locutiones generales, vt *Omnes in Adam peccauerũt*, ad Rom. 5. & alibi, à quibus regulis neminem licet excipere ſine Patrum aut Eccleſiæ traditione, quæ in propoſito nulla eſt. Propter quod Albert Magn. videtur erroris damnare contrariam ſententiam, & D. Thom. quæſt. 4. de malo, art. 6. dicit eſſe erroneum, aliquos ex Adamo genitos per ſeminalem generationem, immunes facere ab originali. Secundum caput eſt ex ſimilibus definitionibus, Conc. Arauſic. Mileuit. & Florent. Poteſt confirmari, quia Pius V. abſtulit proprium officium conceptionis, quia in eo dicebatur beata Virgo *immaculata, præſeruata*. Tertium caput ſumitur ex Patribus. Capreol. numerat quadraginta. Caietan. videns nõ eſſe ad rem reduxit ad quindecim. Canus lib. 7. c. 1. addit quædam alia teſtimonia, dicens, nullum Sanctorum docuiſſe contrarium, ſed de hoc poſtea.

D. Thom. Bonauent. Albert. Mag. Richard. Durand. Palud. Capreol. Alenſ. Henric. Gregor. Antonin. Turrecre. Caiet. Ferrar. Rom. 5.

Con. Arauſic. Conc. Mileuit. Conc. Florent. Pius V. Capreol. Canus.

Ex Patribus quatuor modis poſſum argumentari, primò ex generalibus locutionibus, quas omitto, quia communes illæ tantùm habent aliquam vim, quæ ſimul omnes includunt in peccato, & excipiunt ſolum Chriſtum. Leo Pap. ſerm. 1. de Natiuitat. *Sicut nullum à reatu, &c.* Cyrill. lib. 16. in Leuit. à principio multa habet. Inter alia, *Solus Ieſus eſt, qui nunquam inuenitur extra ſancta, ſolus, qui peccatum non fecit*, ſimilia habet Dialog. 1. de Trin. poſt med. Ambroſ. lib. 2. in Lucam c. de Circoncisione, *Solus per omnia ex natis de fœmina ſanctus Dominus Ieſus.* Quæ verba commendat multum Aug. 2. contra Iulian. in princ. & de Perfectione iuſtitiæ, circa med. dicit alium præter Chriſtum excipere eſſe contra Paulum. Idem primo de peccat. merit. c. 29. & ſæpe aliàs. Et tract. 4. in Ioan. dicit ſingulare fuiſſe Chriſto non habere carnem peccati, quia non fuit ſemine viri conceptus. *Quis, inquit, innocens? omnes ex illa traduce veniunt, de qua Dauid, In iniquitatibus conceptus ſum, ſolus ille agnus, qui non ſic venit.* Idem Fulgẽt. de fide ad Petr. c. 2. expreſsè Greg. libro 11. Moral. in fine, & libro 18 cap. 27. aliàs 35. circa illud, *Non adæquabitur ei aurum de Æthiopia*, vbi tamen etiam de Natiuitate loquitur.

Leo Papa. Cyrill. Ambroſ. Auguſt. Fulgent. Greg. Pap.

Secũdò ex illis Patribus, qui in particulari loquuntur de Virgine, ſed non ſatis apertè. Primò Auguſt. lib. 2. de peccat. merit. c. 24. dicit de Chriſto, *non ſumpſit carnem peccati; licèt de materna carne peccati.* Secũdò, idem Auguſt. in id Pſalm. 34. *Ego autem, cùm mihi moleſti eſſent*, dicit, *Mariam ex Adam conceptam, fuiſſe mortuam propter peccatum.* Tertiò, Ambr. ſerm. 6. in Pſalm. 118. dicit, *Carnem Chriſti in matre fuiſſe obnoxiã peccato.* Quartò, Euſeb. Emiſſẽ. ſer. 2. de Chriſti Natiuit. dicit, *Ab originali nexu immunis neque ipſa Dei genitrix fuit.* Quintò, Anſel. lib. 2. cur Deus hom. c. 16. *Virgo, inquit, in iniquitatibus cõcepta & in originali peccato nata eſt, quia & ipſa in Adam peccauit.* Sextò, Bernardin. Senen. ſerm. 51. art. 1. capite 4. dicit per ſanctificationem Virginis remotum eſſe ab illa originale peccatum, & ablatam promptitudinem ad malum. Septimò Vincen. Ferr. ſerm. 1. de Natiuit. Mariæ, dicit Chriſtum in primò inſtanti Conceptionis, Virginem verò eadem die vel hora fuiſſe ſanctificatam.

Auguſt. Ambr. Euſeb. Emiſſen. Anſelm. Bernardin. Senenſ. Vincent. Ferrar.

Tertiò ex Patribus, qui dicunt B. Virginem *eſſe mundatam.* Nam hæ locutiones ſupponunt culpam. Ita loquitur Naziã. orat. 38. & 42. ferè circa med. S. Maxim. ſermon. de Aſſumpt. Rhemig. Pſal. 21. Bed. Luc. 1. & citatur in Gloſ. ordinaria; & Fulg. ſermon. de Laudib. Virg. ait, *Cùm dixit Angelus gratia plena, oſtendit ex integro iram excluſam primæ ſententiæ, & plenam benedictionis gratiam reſtitutam.* Difficiliùs loquitur Chryſip. presb. Ieroſol. ſerm. de B. Virg. tom. 7. Biblioth. *Cum omnibus, inquit, ſurgat de lapſu, in quo illã conſtituit vel Eua cognatio.* Et applicat illud Pſal. 44. *Obliuiſcere populum tuum, &c.* & Richard. de S. Vict. lib. 2. de Emmanuele, c. 26.

Greg. Naz. Maxim. in Epiſt. Rhemig. Bed. Fulg. Chryſi. Ieroſolym.

Vltimò ſunt Patres qui manifeſtè docent hanc ſententiam, è quibus duos reperio, Bernard. Epiſt. 174. & Rupert. libro 1. in Cantic. circa princip. Referuntur alij duo Anton. Paduan. ſermon. de Natiuit. Mar. & Erardus, vel Gerardus Epiſcopus & martyr, ſerm. de Natiuit. Mariæ.

Richard. Vict. Bernard. Rupert. Anton Padua. Gerard. Epiſcopus.

Quartò ſunt rationes. Primò eſt illa vulgaris, quia

aliàs

2. Cor. 5.

aliàs Virgo non fuiſſet à Chriſto redempta. Secundò, ex Paul. 2. ad Cor. c. 5. *Si vnus pro omnibus mortuus eſt, ergo omnes mortui ſunt.* Et apertè loquitur de morte ſpirituali: ſed Chriſtus eſt mortuus pro Virgine; ergo. Tertiò, quia in B. Virgine non fuit radix originalis peccati, ſcilicet libidinoſa conceptio. Quartò, fuerunt in illa fructus & pœnæ originalis peccati, ſcilicet mors, & ſimilia. Quintò, quia aliàs ſi virgo mortua fuiſſet ante Chriſtum, vidiſſet Deum ſtatim, quia non habuerat impedimentum originale. Cõſequens eſt falſum: aliàs Chriſtus non patefeciſſet Virgini per mortem ſuam ianuam Regni cæleſtis. Sextò, quia aliàs tollitur Chriſto ſingulare priuilegium eius, indicatum ab Angelo illis verbis, *Quod ex te naſcetur ſanctum.*

Scot. Aureol. Gabr. Thom. Argẽt. Almain. Dionyſ. Chartuſ. Io. Bacon. Franciſ. Mair. Alenſ. Marſil. Abulenſ. Gerſon. Lippom. Dried. Roffenſ. Clicthou. Galat. Nico. Cuſſan. Iacob. de Valent. Viguer. Caſtr. Veg. Cordub. Catharin. Couarru. Nauarr.

B Dicendum nihilominus eſt, B. Virginem in ipſo primo inſtanti conceptionis ſuæ fuiſſe ſanctificatã, & ab originali peccato præſeruatam. Hanc ſententiam docuerunt graues Theologi in 3. d. 3. Scot. Aureol. apud Capreol. Gab. Thomas de Argentina, Almain. Dion. Carthuſ. Ioan. Bacon. Franc. Maironis, qui referũt Alexand. Alenſ. in fine vitæ mutaſſe ſententiã, idẽ Scot. in 3. d. 18. q. vnica, §. hoc viſo. Marſil. in 2. q. 20. & in 3. q. 4. Abul. Paradoxa 1. c. 21. & in prologo Bibliæ, c. 6. Exod. 34. q. 8. Gerſon. opuſculo de Conceptione, Lippoma. catẽn. in Gen. 15. Dried. 3. de Dogmatib. tract. 2. c. 4. par. 1. circa fin. fol. 127. Roffenſ. diſput. 2. contra Luther. Clicthouæus opuſcul. de purit. Virg. c. 5. & 8. Galatin. lib. 7. c. 5. Nicol. Cuſſan. lib. 5. exercitat. circa id, *Cœlum & terra tranſibunt, &c.* & 8. circa illud, *ſicut liliũ inter ſpinas.* Iacobus de Valentia in Pſal. 13. Viguer. c. 18. §. 5. Caſtr. verbo peccatũ, hæreſi 9. Vega lib. 2. in Tridẽt. c. 6. Cordub. lib. 1. q. 44. Catharin. opuſcul. de hac re, & ex Canoniſtis referunt aliquos, & ſequuntur Couar. cap. Alma mat. p. 2 §. 5. n. 2. & Nauar. prælud. 8. num. 9. Probatur concluſio illis quatuor fundamentis contrariæ ſententiæ, vt poſſint ſingula ſingulis conferri, & in omnibus appareat manifeſtus exceſſus. Primò ergo ex Scriptura petendum non eſt clarum teſtimonium, vbi hoc aſſeratur: eſſet enim temerariũ hoc poſtulare, cũ alia priuilegia Virginis, quæ tanquam certa tenet Eccleſia, non requirant huiuſmodi Scripturæ teſtimoniũ.

Primum fundamentum ex Scriptura ſacra.

Poſſumus ergo primò argumentari ab authoritate negatiua. Quia Scriptura non negat datũ eſſe Virgini hoc priuilegium: ergo ſaltem ex hoc capite nõ eſt negandum, & ſi aliunde ſit ſufficiens ratio, & fundamentum, erit aſſerendum. Antecedens patet. Quia neque negat in particulari de Virgine, neque in vniuerſalib. locutionibus, vt ſumitur ex Trid. ſeſ. 5. vbi declarat Virginem non comprehendi ſub definitione ſua generali de peccato originali, & conſequenter idem declarat, vel certè dat declarandi facultatem de locutionibus Scripturæ, quia Concilium id definit, quod cenſet in ſacra Scriptura doceri. Idem argumentum ſumitur ex Sixto IV. definiente non eſſe contra fidẽ dicere Virginem eſſe conceptã ſine peccato; ergo neque contra Scripturam; non ergo negatur hoc in generalibus illis locutionibus Scripturæ. Secundò patet à ſimili, quia tam ſunt generales locutiones illæ de actuali peccato, *Nõ eſt homo, qui nõ peccet,* 2. Paral. 6. *& in multis offendimus omnes,* Iacob. 3. Idẽ de Natiuitate in peccato, *Graue iugum ſuper filios Adam à die exitus eorum de vẽtre matris eorum,* Eccleſ. 40. ita exponẽte Aug. Epiſt. 57. Et Iob c. 14. de hoc etiam loquitur, *num mundus à ſorde.* Et Aug. lib 3. de peccat. merit. c. 6. in quibus omnibus nõ intelligitur excludi Virginis priuilegium; pari ergo modo in propoſito, ſi aliàs ſit ſufficiens ratio, vel authoritas. Tertiò, illa teſtimonia, quibus beata Virgo dicitur, *plena gratia,* iuxta omnium (etiã D. Thom.) expoſitionem, omnia priuilegia, & dona gratiæ cõplectuntur, quæ ſecũdùm rectam rationem decent matrẽ Dei. Vnde ex illis ſufficienter colligunt Patres, & Theo-

Conc. Tri. Sixtus IV. 2. Parali. 6. Iacob. 3. Eccleſ. 40. Auguſt. Iob 14.

A logi ſanctificationem in vtero, innocentiam ab omni peccato actuali: pari ergo ratione in illis locis cenſetur contineri hoc priuilegium. Oſtendemus enim infra nõ minùs decere, nec minùs congruentem connexionem habere cum dignitate matris. Sic etiam applicari poteſt illud, *Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus Ventris tui,* id eſt, quia benedictus fructus tuus, ideo & tu benedicta; tali ergo benedictione benedicta intelligitur, qualis decebat talem fructum. Sic etiam verbum illud, *Quia fecit mihi magna, &c.* hoc totum virtute continet. Menſura enim priuilegiorũ Virginis, potẽtia Dei dicitur, quæ parcendo maximè & miſerendo manifeſtatur, & decuit ſingulari modo manifeſtari in matre. Quartò, licèt ex ſenſu ſpirituali non ſumatur efficax argumentum, tamen ſuppoſito ſenſu & explicatione Eccleſiæ, multum cõfert. Et ita fauet id Cant. 2. *Sicut liliũ inter ſpinas, ſic amica mea, &c. &* c. 4. *Tota pulchra es,* & infrà, *Hortus concluſus, fons ſignatus,* & c. 6. *Quæ eſt iſta, quæ aſcendit, quaſi aurora,* & Iob 3. *Expectet lucem, & non videat, neque ortum ſurgentis auroræ.* Quod D. Th. hîc a. 1. explicat de nocte culpæ originalis, & applicat Natiuitati Virginis ex vtero. Sed poteſt æquè bene accommodari Natiuitati in vtero. Sic etiam Pſal. 45. *Sanctificauit tabernaculũ ſuum Altiſſimus.* Quod D. Th. hîc intelligit de Virgine, & Method. ſer. de Purific. Indicatur autem ibi ſingularis ſanctificatio, congrua tabernaculo Dei, de quo Pſal. 88. *Thronus eius, ſicut Sol, &c.* Quod de Virgine exponit Dam. lib. 4. c. 15. & Petr. Damian. ſer. de Aſſumpt. dicẽs, ideo Virginem comparari Soli, quia ita lucet inter Sanctos, ſicut ſol inter ſtellas. Præterea totus Pſ. 84. 86. & 92. facilè ad hoc myſteriũ applicari poſſunt. Quintò vti poſſumus loco illo Gen. 4. *Inimicitias ponam inter te & mulierem.* Quam mulierẽ eſſe B. Virginem Patres omnes ſtatim citandi intelligunt, inter quam & dæmonem perpetuum diſſidium ibi prædicitur, & additur, *Ipſa conteret caput tuum,* ita enim legim⁹ in Vulgata, & legit Auguſt. 12. in Geneſ. ad liter. cap. 39. & lib. 2. de Geneſi cõtra Manichæos, c. 18. Ambroſ. de Fuga ſæculi, c. 7. Gregor. 1. Moral. cap. 19. aliàs 38. Bernard. ſer. 6. in *Miſſus eſt.* & ſerm. *ſignum magnum.* Eucher. Beda, & alij in Geneſ. per caput autem dæmonis rectè intelligitur vel peccatum originale, quod fuit omnium origo, & radix, & propter quod principaliter fuit ordinata Chriſti redemptio, vel certè intelligitur omnis dæmonis poteſtas. Cum qua prophetia non rectè conſonat, quòd aliquando fuerit virgo dæmoni ſubiecta. Et licèt aliqui Patres legant, *ipſe conteret,* referẽdo ad Chriſtũ, vt Iren. lib. 4. c. 78. Cypr. lib. 2. ad Quirin. c. 9. Petrus Chryſol. ſerm. 73. & Hier. in quæſtionibus Hebrai. ſenſus tamẽ in idẽ redit. Quia B. Virgo à Chriſto & per Chriſtum intelligitur hoc totum priuilegium habuiſſe. Et hinc relinquitur expeditum primum fundamentum ſecundæ ſententiæ. Illa enim omnia teſtimonia non excludunt priuilegium ſpeciale, quando ſufficienti fundamento aſſeritur.

Menſura priuilegiorum Virginis potentia Dei. Cant. 2. 4. & 6. Iob 3. D. Thom. Pſal. 45. D. Thom. Method. Pſal. 88. Damaſc. Pet. Dam. Pſal 84. 86. & 92. Gen. 4. Inter Virginẽ, & dæmonem pugna qualis. Auguſt. Ambroſ. Gregor. Bernard. Eucher. Bed. Irenæ. Cyprian. Pet. Chryſolog. Hironym.

E Secundum fundamentum ex Eccleſiæ authoritate ſumendum eſt, & primum omnium magni ponderis eſt totius Eccleſiæ ferè vniuerſalis conſenſus, in quo conſideratione dignum eſt antiquos Patres pauca de hoc Virginis priuilegio eſſe locutos. Quod mirum eſſe non debet, tum quia Spiritus ſanctus paulatim ſuam Eccleſiam docet (vt Gregor. dicit Homil. 26. in Ezechiel.) tum etiam, quia aliis fidei myſteriis grauioribus magiſque neceſſariis explicandis ac defendendis deſtinebantur. Poſtquam verò ante quingentos annos veritas hæc clariùs cœpit doceri, ita inſedit fidelium animis, creuítque paulatim eius fides, vt iam ferè omnium conſenſione recepta ſit. Et præſertim ab hinc ducentis annis ferme omnes Eccleſiaſtici ſcriptores, Epiſcopi, vniuerſæ ferè religiones, & Academiæ ſubſcripſerunt

Secundum fundamentũ ex Eccleſiæ authoritate. Gregor.

Communis totius Eccleſiæ conſenſio de priuilegio Virginis. runt, adeò vt in Academiis Pariſienſi, Valentina & aliis, nulli ad Doctoratus Theologiæ gradum aditus pateat, qui priùs ſub iuramento non promiſerit, nunquam ſe veritatem hanc oppugnaturum: nō eſt autem veriſimile permiſſurum fuiſſe Spiritum ſanctum vniuerſam Eccleſiam in re tanti momenti grauiter errare, imò credendum eſt, ex illius inſpiratione, hunc vniuerſorum fidelium ſenſum affectúmque manaſſe.

Huc accedit ab Eccleſia feſtum Conceptionis celebrari, qui mos in Eccleſia Græca ante mille annos eſt ortus, vt Galatin. refert lib. 7. cap. 4. & in Kalendario Græcorum ſignatur hoc feſtum die nona Decembris, vt videre licet in 4. tom. Biblioth. Sanct. in Latina verò introduci cœpit ante quingentos ferè annos, vt ex epiſtolis Bernardi conſtat. Et ex quadam epiſtola diui Anſelmi ad Epiſcopos Angliæ, in qua (vt fertur) ſcribit non eſſe verum amatorem Virginis, qui hoc feſtum non celebrat. Tandem verò Eccleſia Romana ante ducentos annos celebritatem hanc generaliter amplexa cultoribus eius ſingulares indulgentias impertit. Vnde quodammodo videtur, Conceptionem Virginis canonizaſſe. Non eſt ergo pium credere Eccleſiam in re tam graui decipi, aut falſo fundamento niti. *Galatin.* *Bernard.* *Anſelm.*

Dicetur fortaſſe non celebrari hanc Conceptionem eo quòd ſancta ſit, ſed quia fuit magnum Dei beneficium, initiúmque maiorum. Sed hoc nulla ratione probandum eſt, quia (vt ex ſenſu fidelium conſtat) Eccleſia non celebrat hoc feſtum tantùm in gratiarum actionem reſpectu Dei, ſed etiam in honorem Virginis: nō eſſet autem Virgo honore digna propter Conceptionem ſuam, niſi in illa ſancta fuiſſet. Deinde D. Thom. Bernard. & Ildefonſ. putant ſatis probari Virginem, tempore Natiuitatis ſuæ fuiſſe ſanctam, quia Eccleſia Natiuitatem celebrat; ergo idem iudicium ferrent de conceptione, ſi feſtum celebrari conſpicerent. Denique Galatin. lib. 7. cap. 5. dicit, in quibuſdam martyrologiis expreſsè poni feſtum Conceptionis, propter ſummam puritatem & ſanctitatem illius, & ex dicendis hoc fiet euidentius. *Obiectio.* *Reſponſio.* *D. Thom. Bernar. Ildefonſ.* *Galatin.*

Iam verò dicunt alij non celebrari feſtum Conceptionis, ſed ſanctificationis, quocunque tempore ſit facta, vel certè (ſi celebratur dies Conceptionis) non ideo eſſe, quia in primo inſtanti, ſed quia illo fortaſſe die ſanctificata fuit. Sed hoc etiam eſt contra Eccleſiæ mentem, quæ ſemper intendit ſpeciale Virginis priuilegium & immunitatem hoc feſto die celebrare: cuius rei manifeſta ſunt ſigna. Primò, quia Bernardus dicta epiſtola 174. hoc ſenſu intellexit mentem Eccleſiarum, quæ hoc feſtum colere incipiebant. Nam ſi ſolam ſanctificationem celebrarent, non eſſet, cur illas reprehenderet. Deinde Concilium Baſilien. ſeſſ. 36. diſertè dicit antiquam eſſe Eccleſiæ conſuetudinem celebrandi hoc feſtum in honorem immaculatæ Virginis conceptionis. Tertiò, in quodam officio Romano de hoc feſto, quod Sixti IV. authoritate confirmatum eſt, ſæpe hoc expreſsè dicitur, & intentio huius feſti declaratur. Et eodem modo loquitur Sixtus IV. in extrauag. Cùm præ excelſa, & extrauag. Graue nimis, de reliquiis & veneratione Sanctor. vocans *Conceptionem puram, & immaculatam*, & concedens indulgentias hoc piè credentibus, & colentibus. Et ita etiam intellexit hæc decreta Concilium Trident. ſeſſ. 5. vbi illa confirmat. Vnde idemmet Sixtus IV. dicit, non peccare eos, qui ſentiunt beatam Virginem fuiſſe conceptam ſine peccato, & propterea feſtum eius celebrant; ergo hæc ſine dubio intentio & ratio huius feſtiuitatis. Adde eodem modo dicere aliquem poſſe, cùm Eccleſia celebrat Natiuitatem Virginis, non ideo eſſe, quia in ipſamet Natiuitate ſancta fuerit, ſed quia intra illum diem fuit ſanctificata: at hoc planè falſum eſt, & abſurdum, *Obiectio.* *Reſponſ.* *Bernard.* *Conc. Baſilienſ.* *Sixtus 4.* *Conc. Trid.*

A vt ex dictis conſtat: ergo idem eſt in præſenti. Et ratio generalis eſt. Quia Eccleſia propriè colit & celebrat ipſa myſteria & priuilegia ſanctæ Conceptionis, & Natiuitatis.

Tertiò, augetur vis huius fundamenti. Quia hæc celebritas & perſuaſio initium ſumpſiſſe dicitur ex diuina reuelatione, cuius famam percrebuiſſe ſuo tempore Bernardus refert: nec relinquit vt falſam, ſed vt dubiam. Bonauentura autem & Henricus illam admittunt, neſcio tamen, quo ſenſu interpretantur. Marſilius tres reuelationes refert, quas dicit fuiſſe graues, & miraculis confirmatas. Habetur etiam reuelatio de hoc myſterio facta ſanctæ Brigittæ, lib 1. capite 9. & lib. 6. capite 49. & 55. Ad quam extenuādam Caiet. ex Antonin. 1. part. Theolog. titul. 8. capit. 2 ait contrarium fuiſſe reuelatum ſanctæ Catherinæ Senenſi. Sed neque Anton. neque alij, dum ſcripſerunt vitam beatæ Catherinæ, huius reuelationis meminerunt, ſed tunc inuenta videtur, quando neceſſaria viſa eſt ad minuendam authoritatem aliarum. Quartò maximè hoc confirmat eſſe in Eccleſia religionem inſtitutam, & approbatam in honorem immaculatæ Conceptionis, in cuius regula, capite 3. dicitur, *animam Virginis à primo inſtanti creationis fuiſſe ſanctam*. Quam regulam & inſtitutum probarunt Iulius II. Leo X. & Alex. VI. concedendo priuilegia, vt patet ex cōpendio Mendic. verbo, communicatio, §. 18. & Conceptio, §. 10. 12. & 13. Quintò, fauet decretum Baſilien. Concil. ſeſſione 13. vbi non ſimpliciter definit hoc de fide, ſed eſſe pium, conſonum fidei, & Scripturæ, vetátque docere cōtrarium. Et licèt illud Concilium non ſit legitimum (vt conſtat ex actis eius, & ex Concil. Lateranenſ. ſub Leone X. ſeſſio. 10.) non propter aliquam hæreſim, ſed propter ſchiſma, quia ſub obedientia Papæ non proceſſit, in his tamen, quæ ad Pontificem non ſpectant, magnam habet authoritatem, & ſaltem magnum, circa hanc veritatem, Eccleſiarum Epiſcoporum conſenſum oſtendit. Sextò, tandem fauet Concil. Trid. ſeſſ. 5. quatenus à generali decreto de originali peccato beatam Virginem excipit, eamque *immaculatam* vocat, & decretum Sixti IV. confirmat. *Bernard. Bonauent. Henric. Marſil.* B *Caiet. Antonin.* *Religio inſtituta in honorem immaculatæ Conceptionis B. Virginis.* *Iulius 2. Leo 10. Alex. 6.* *Conc. Baſilienſ.* C *Conc. Lateran.*

Ex quibus expeditum relinquitur ſecundum fundamentum ſententiæ præcedentis. Sicut enim Concilium Trid. decretum ſuum interpretatur, ita ſignificauit antiquorum Conciliorū decreta eſſe intelligenda, eadem enim eſt omnium fides. Quæ expoſitio per ſe erat neceſſaria, quia illa Concilia non ſolùm de Cōceptione ſed etiam de Natiuitate loquuntur, vt patet in Concilio Mileuit. can. 2. & 4. Illa verò officij mutatio à Pio V. facta nihil obſtat. Neque enim id feciſſe credendus eſt, quia aliquid falſum in illo officio cōtineretur, ſed quia omnia voluit ad antiquum morem reuocari: ſicut etiā beatam Annam & ſanctū Rochū è Kalendario expunxit, quo nihil eorū ſanctitati derogatū eſt. In eo verò, quòd feſtū Conceptionis & Natiuitatis eodem officio celebrari voluit, vtriuſq; ſolēnitatis propria ratione retēta, huic noſtræ ſentētiæ nō parū fauit. D *Conc. Trid.* *Conc. Mileuit.* E

Tertium principale fundamentum huius ſententiæ ex Patrum authoritate petendum eſt, quorum teſtimonia in varios diſtingui ordines poſſunt. Primus ea continet, quæ in ſpecie de Virgine & originali peccato loquuntur. Primò Damaſc orat. 1. de Natiu. Mar. Virg. de illius Conceptione agens ſic loquitur: *Natura gratiam anteuertere auſa non eſt, ſed tantiſper expectauit, dum gratia fructum ſuum produxiſſet.* Et infrà: *O beatos Ioachimi lumbos, è quibus immaculatum ſemen effluxit, ò præclaram Annæ vuluam, in qua tacitis incrementis formatus fuit ſāctiſſimus fœtus*, & infrà, *fortè illud excelſi brachium obtuſum naturæ ligonem Spiritu ſancto, tanquam digito ſuo, exacuens, viuam ſcalam ſibi ipſi condidit*, & infrà, *O ſanctiſſima, quæ principatus & poteſtates fefelliſti, im-* *Tertium fundamentum ex Patribus.* *Damaſc.*

maculata conſeruata in Dei ſponſam. Quibus verbis ſatis apertè & eleganter & myſterium explicat,& rationem & modum illius indicat. Multáque ſimilia habet oratione ſecunda, & inter alia dicit, ventrem Annæ fuiſſe *locum, in quo Deus ſanctificationis arcam condidit*; & orat. 3. dicit, *Cõceptionem Virginis fuiſſe collapſi generis noſtri excitationem, & integram reſtitutionem.* Et orat. 1. de Aſſumptione, *Gratia* (inquit) *abyſsũ inuenit, quæ animam nõ minus quàm corpus virgineum cuſtodiret.* Et orat. 2. *Ad hunc*, inquit, *paradiſum ſerpens aditum non habuit*, & infrà vocat eam, *immaculatam quæ cum terrenis affectibus nihil habet cõmune*, & introducit Virginem hoc modo ad filium loquentem, *Animam meam tibi charã accipe, quã à peccati labe puram ſeruaſti*, & ideo lib. 3. de fide, capite 2. Virginem vocat, *ſemper ſanctam*; quia nimirum nunquam in ſtatu peccati fuit.

Laur. Iuſtinian. Secundò, Laurent. Iuſtinian. ſermon. de Annunciat. *Ab ipſa*, inquit, *Conceptione in benedictionibus eſt præuenta dulcedinis, & à damnationis alienæ chirographo prius eſt ſanctificata, quàm nata.* Clariùs in lib. de caſt. connub. Verbi & animæ, capite ſeptimo, circa med. ait, *Quotquot ex ipſa nati ſunt propagine, exceptis dũtaxat mediatore Chriſto Ieſu, & eius matre, ſub hac peccati lege ſunt conditi.* Idem in faſciculo amoris, capite ſeptimo, circa finem. Et lib. de gradib. perfection. cap. primo, poſt medium, *Diſcite*, inquit. *Ab originali delicto nullus excipitur, præter illam quæ genuit mundi Saluatorem.* Solent verò nonnulla loca huius Sancti in contrariũ citari, quę omiſi, quia nullam omnino difficultatem habent. Et de illis videri poteſt Epiſtola Philippi Stancharij, quæ in fine operum eius habetur. *Phil. Stanchar. Idiota.* Tertiò quidam antiquus Pater (qui ob humilitatem Idiotæ nomen ſibi impoſuit, & ante octingentos annos ſcripſit librum de contemplatione Virginis) in c. 2. & 6. veritatem hanc ex profeſſo tractat, & definit, & ideo verba eius omitto. *Cyrill. Alex.* Quartò, referri ſolet Cyrill. Alexand. libro 6. in Ioan. c. 15. vbi ſic inquit, *Excepto ſolo Chriſto, & beatiſſima eius matre etiam excepta, omnes in peccato naſcimur*: ipſum autem de Natiuitate in vtero loqui patet, tum ex contextu, tum, quia ſi de Natiuitate extra vterum loqueretur, plures deberet excipere. *Feuardent.* Notauit quidem hunc locum Feuardent. in libro 3. Irenæi, cap. 23. nequemquam tamen minùs doctum deciperet, adnotare debuiſſet, illũ librum non eſſe Cyril. ſed Clycthouei. Poteſt tamen hic locus Cyril. vtcũque reſarciri ex homilia 6. in Cõcil. Epheſ. habita, & habetur 6. tom. illius cap. 6. vbi de laudibus Virginis mirè loquitur, & inter alia ſunt hæc verba, quæ ad præſentem cauſam facere poſſunt: *Salue ſancta Deipara, pretioſum totius orbis theſaurum, lampas inextinguibilis, per quam diabolus cœlo decidit, & prolapſum plaſma in cœlum recipitur*, & infrà, *Quis vnquam de architecto audiuit, quòd ſuum ipſius templum conſtruxerit, & in eo habitare prohibitus ſit.* *Sedulius Poeta.* Quintò, Sedulius lib. 2. Paſchalis de miraculis Chriſti, in princ. (habetur tom. 8 Biblioth.) qui ante mille centum annos ſcripſit, poſtquam lapſum primi hominis, & totius humani generis deſcripſit, inquit, feciſſe Deum, *Vt vnde culpa dedit mortem, pietas daret inde ſalutem*, & ſubiungit,

Et velut in ſpinis mollis roſa ſurgit acutis,
Nil quod lædat habens, matrémque obſcurat honore.
Sic Euæ de ſtirpe, ſacra veniente Maria,
Virginis antiquæ facinus noua Virgo piaret.

Huius autem Doctoris tanta eſt authoritas, vt nonnulla carmina, quibus Eccleſia in laudem Virginis vtitur, ex hoc eius libro deſumpta ſint. *Vincent. Ferrer.* Sextò addere poſſumus ſanctum Vincentium Ferrerium, qui licèt interdum ſubobſcuriùs loquatur, tamen in hanc ſententiam planè inclinat, in ſermo. primo de Natiuit. dicit enim, Virginem eadem die & eadem hora Conceptionis ſine dilatione fuiſſe ſanctificatam, & ſubdit, *Quando corpus B. Virginis fuit perfectè organizatum, & anima illi coniuncta per creationem, tum Altiſſimus ſanctificauit tabernaculũ ſuum*, & ſerm. 2. de Natiuit. Virg. ad illius Conceptionem accommodat verba illa, *fiat lux*, & addit, *nõ credatis, quia fuerit ſicut in nobis, qui in peccatis cõcipimur: ſed ſtatim ac anima fuit creata, fuit sãctificata, & ſtatim Angeli in cœlo celebrauerunt feſtum Conceptionis.*

In ſecũdo ordine numerabimus Patres, qui de Virgine loquentes generaliter & abſolutè docent eam fuiſſe omni culpa liberam & immunem. Quorũ princeps ſit Auguſt. in illo loco celebri de Natur. & Grat. c. 36. *Auguſt.* *Excepta Virgine matre, de qua, cũ de peccatis agimus, nullã prorſus habere volo quæſtionẽ, inde enim ſcimus, quòd plus gratiæ ei collatum eſt ad vincẽdum omni ex parte peccatum, quia eũ concipere meruit, & parere, quẽ ſcimus nullum habuiſſe peccatum.* Quæ quidem verba (quidquid alij contendant) non poſſunt ad actualia peccata coarctari. Primò quidem, quia toto illo libro generatim tractat de peccato, vt contra Pelagianos concludat neminem eſſe ſine peccato, etiam infantes. Quod non poteſt de actuali ſed de originali peccato verum eſſe. Cùm ergo ab hac generali clauſula Virginem excipiat, eodem ſenſu loqui neceſſe eſt: quia ſi originale peccatum habuiſſet, illam excipere non oporteret. Secundò, quia è conuerſo, ſi de ſolis actualibus loqueretur, non oportuiſſet ſolam Virginem excipere, multi enim ſunt, qui tantùm habuerũt originale peccatum: vt innocentes, neque enim illo loco de ſolis adultis tractabat. Tertiò ex ipſis verbis, quæ ſigillatim ponderanda ſunt, dicit enim, *cùm de peccatis agitur, nullam de Virgine ſe velle habere quæſtionem*; ergo neq; hãc, in qua verſamur. Dicit deinde, *omni ex parte viciſſe peccatum*; ergo ex parte originalis & actualis, vt nomine Bernardi exponitur in quodam ſermone ſuper Canticũ; *Bernard.* *Salue Regina*, qui inter opera eius habetur. Tãdem rationem ſubdit: *quia concepit Deum, qui nullum habuit peccatum*; ſicut ergo hîc non ſolùm actuale ſed omne omnino peccatũ de Chriſto negatur, ita & in prioribus verbis negatur de Virgine, vt (ſicut idem Aug. dixit, ſer. 20. ad fratres in eremo) *talis ſuo modo ſit mater, qualis & filius.* *Auguſt.* Quartò cõiungo hunc locum cum alio eiuſdem Aug. 5. contra Iulian. cap. 9. vbi generalem regulam conſtituit, eum, qui in adulta ætate peccatum non fecit, in infantili ætate peccatum non cõtraxiſſe: ſed beata Virgo in adulta ætate peccatum non fecit, vt ex priori teſtimonio vt minimum conſtat; ergo ex principiis Auguſtini neceſſariò cõcluditur beatam Virginem in infantili ætate non contraxiſſe peccatum. Niſi quis fortaſſe ſubterfugiat, & poſterius illud teſtimonium de eo tantùm exponat, qui ſua vi & natura vitare potuit omne peccatum, ſeu potiùs impeccabilis fuit. Sed hæc euaſio gratis & præter vim verborum confingitur, & ſeruata proportione integrum manet argumentum. Sicut enim is, qui natura ſua eſt impeccabilis, ex vi ſuæ cõceptionis immunis eſt ab originali peccato, ita quæ per virtutem gratiæ nunquam peccauit, eadem ab originali culpa præſeruata fuit. *Cyprian.* Secundus teſtis ſit Cyprian. libro de Cardinalib. Chriſti operibus, capite de Natiuit. Chriſti, vbi de beata Virgine ſic loquitur: *Non ſuſtinebat iuſtitia, vt illud vas electionis cõmunibus laceſſeretur iniuriis, quoniam plurimum à cæteris differens, natura cõmunicabat, nõ culpa*, & infrà, *matri plenitudo gratiæ debebatur, & Virgini abundantior gloria, quæ carnis & mentis integritate eſſet inſignis.* *Ambroſ.* Tertiò, Ambr. ſerm. 22. in Pſalm. 118 circa illa verba, *Quære ſeruum tuũ, Domine*, inquit. *ſuſcipe me, non ex Eua, ſed ex Maria, vt incorrupta ſit Virgo, ſed Virgo per gratiã, ab omni integra labe peccati.* Et lib. de inſtit. Virg. cap. 5. *Non de terra ſed de cœlo vas ſibi hoc, per quod deſcenderet, Chriſtus elegit, & ſacrauit tẽplum pudoris.* *Hierony.* Quartò, Hier. circa illud Pſal. 77. *Eduxit eos in nube diei, per nubem* Virginẽ allegoricè interpretatur,

tur, quam dicit diei vocari, quia ſemper fuit in luce, & A
nunquam in tenebris. Et quamquam non certò conſtet hoc opus eſſe Hieronymi, non eſt tamen dubium, quin antiquum habeat grauem authorem. Fauet etiã idem Hier. ſuper Eccleſiaſtes decimum, vbi conferens Virginem cum Patriarchis & Prophetis, dicit illã fuiſſe *liberã omni peccato & cortice peccati.*

Sophron. Quintò, Sophronius Epiſt. Synod. in 6. Synod. act. 11. dicit beatã Virginem *ab omni contagione corporis, animæ, & mentis fuiſſe liberatam*, & in codice Vaticano habetur: *ab omni corporis, animæ & mentis labe fuiſſe liberam*, & ita vertit

Turrian. Turrian. in panopl.

Brunus. Sextò, ſic etiam ſanctus Brun. in Pſal. 101. vocat eam *ab omni peccato liberam.*

Richard. Victor. Septimò, eodem modo loquitur Richard. Victorin. c. 26. & 42. in Cant. & lib. 1. de Emmanuele c. vltimo.

Petr. Damiã. Octauò, Petr. Da- B miã. ſer. de Natiuit. Virg. ait, *Quid vitij in eius corpore aut mente vindicare ſibi potuit locum, quæ totius diuinitatis meruit eſſe ſacrarium.* Et ſer. de Annunciat. habet hæc verba notãda: *Cùm fecerit Deus omnia ſua opera valde bona, hoc melius fecit, conſecrans ſibi in ea reconciliatorium aureũ, in quo ſe poſt tumultus Angelorum & hominũ inclinaret, & requiem inueniret.*

Arator. Tãdem Arator lib. 1. in Act. Apoſtolor. in prin. tom. 8. Biblioth. ante mille annos ſic ſcripſit,

A Nato formata ſuo, mala criminis Euæ
Virgo ſecunda fugat: nulla eſt iniuria ſexus.
Reſtituit, quod prima tulit.

Tertiò principaliter ſunt teſtimonia, quibus Virgo dicitur *immaculata, incõtaminata, purior Angelis.* Nã C cùm hæc ſpiritualis puritas conſiſtat non ſolùm in poſitiua perfectione gratiæ, ſed etiam in carentia culpæ, neceſſe eſt ad veritatem harum locutionũ, quòd Virgo caruerit omni culpa, non minus quàm Angeli beati.

Iacobus Apoſtol. Ita verò loquuntur, Iacobus in Liturgia, quam ſexta Synod. Can. 32. veneratur, ibi autem ſæpe repetit, *Commemorantes ſanctiſſimam, immaculatam, & glorioſiſſimam Dominam noſtram matrem Dei.* Circa finem verò addit, *dignum eſt, vt te verè Beatam dicamus, & omnibus modis irreprehenſam, honorabiliorem quàm Cherubim, tibi ô plena gratia vniuerſa creatura gratulatur, quæ es templum ſanctificatum, &c.*

Andreas Apoſtol. Abdias. Secundò, Andreas Apoſtolus (vt in eius geſtis refert Abdias lib. 4. hiſt.) dixit, *ſicut primus Adã formatus fuit ex terra antequam eſſet maledicta, ita ſecundus Adam for-* D *matus eſt ex terra virginea nunquam maledicta.*

7. Synod. Tertiò, in ſept. Synod. act. 3. vocatur *immaculata, & omni ſenſibili & intellectuali natura purior.*

Conc. Francford. Quartò, Conciliũ Frãcfor. Epiſt. ad Epiſcopos Hiſpaniç vocat, *immaculatam, prorſuſq; puram.*

Ephrem. Quintò, Ephrem, in lamentatione Virginis, & in oratione ad Virginem ſic incipit, *Immaculata, prorſúsque pura Virgo Deipara.*

Origen. Sextò, Origen. hom. 1. ex variis, vocat eam, *immaculatam & dignam matrẽ digni & immaculati filij.*

And. Cretenſ. Euthym. Septimò, Andreas Creten. ſer. de Aſſumptione, multa habet ſimilia, & Euthym. ſer. de Zona Virginis.

Anſelm. Octauò præcipuè notari ſolent verba Anſelmi, lib. de Conceptu virginali, c. 18. *decuit Virginẽ ea puritate nitere, qua maior ſub Deo nequit intelligi*: cũ ergo maior ſit puritas, quæ carentiam peccati origi- E nalis includit, & hæc meritò dici poſſit eſſe ſub Deo, quandoquidem non ex propria vi & natura ſed per gratiã Chriſti habetur, hæc puritas ſine dubio decuit Dei matrem.

D. Thom. Vnde D. Thom. in primo, d. 44. q. vnica, articulo 3. ad 3. exponens hoc Anſelmi teſtimonium, dicit, beatam Virginem habuiſſe tantam puritatem, vt ab actuali & originali peccato fuerit immunis.

Theodor. Nonò, Theod. lib. 3. in Can. circa illa verba; *ſexaginta ſunt Reginæ, ſanctiſſimam & immaculatiſſimam Dei genitricẽ Mariã*, appellat, & infrà inquit, *inter tot animas omnium hominum, qui ſaluantur, vt electa columba, eſt vna illa ſola, quæ Chriſtũ genuit Virgo mater, puella Maria, qua puritate profectò Cherubim & Seraphim antecellit.*

Fulbert. Decimò, Fulbertus Carnoten. (vt Caniſ. refert lib. 1. c. 7.) ſic Virginẽ ſalutat, *Aue Maria electa, quæ immaculata ſemper extitiſti ab exordio tuæ creationis, quia paritura eras creatorem totius ſanctitatis.* *Carnot. Caniſ.*

Citatur etiam S. Dominic. tract. de corpore Chriſti, qui in eodẽ modo de perpetua ſanctitate & puritate Virginis loquitur, *Dominic.*

& Gregor. Neocæſarien. in expoſitione ſalutationis Angelicæ, dicens, *ſolam Virginem fuiſſe ſanctam, & prorſus impollutã corpore & ſpiritu.* *Greg. Neocæſar.*

Et Anſel. in lib. de Exordio humanæ ſalutis, & Richard. Victorin ſer. de immaculata Virginis Cõceptione. *Anſelm. Richard. Vict.*

Item in ſermonibus de Aſſumptione, quæ ſub nominibus Hieron. & Auguſt. referũtur, & frequẽtiſſimè apud Patres huiuſmodi locutiones reperiuntur.

Denique Chryſip. Ieroſolym. presbyter in ſerm. de S. Maria. *Aue*, inquit, *ſolis ortus, qui nullum ferre potes occaſum.* *Chryſip. Ieroſoly.*

Quartò principaliter vti poſſumus illis Patrum teſtimoniis, quibus docent omne gratiæ beneficium aliis collatum, perfectiori modo datum eſſe Virgini, vt ſuprà latè retulimus. Vnum enim ex præcipuis beneficiis diuinis eſt creatio in gratia, & perpetua innocentia. De qua ratione plura infrà dicam. Nunc notanda ſunt verba Hippolyt. orat. de ſanctificat. *Qui dixit, honora patrem & matrem, vt decretum à ſe promulgatum obſeruaret, omnem gratiam matri & honorem impendit.* *Hippolyt.*

Quintò, confirmari hoc non immeritò poteſt ex Patribus aſſerẽtibus, per beatã Virginem deſtructum eſſe originale peccatum & dæmonis imperium. Neq; enim originali culpæ ſubdi oportuit illam, per quam peccatum ipſum expellendum erat. Id autem multis docet Cyril. illa hom. 6. in Conc. Epheſi. & Iren. lib. 3. contra hæreſ. c. 33. vbi dicit beatam Virginem, *ſibi & vniuerſo generi humano factã eſſe ſalutis cauſam.* *Cyrill. Irenæ.*

& Aug. ſer. 35. de Sanctis. *Hæc prima*, inquit, *matris damna reſoluit auctrix peccati Eua, auctrix meriti Maria.* *Auguſt.*

Et ad eundem modũ loquitur Epiph. hæreſ. 78. *Epipha.*

Et Andreas Creten. orat. de dormitione Deipar. *Sola*, inquit, *præter naturam fuit electa ad naturam renouandam, ſola deſeruit opifici vniuerſæ naturæ.* *And. Cretenſ.*

Laurentius etiam Iuſtin. de Connub. Verbi & animæ, cap. 9. propter hanc cauſam vocat Virginem, *interemptricem peccati.*

Similia habet Innoc. III. ſer. de Aſſumpt. & S. Brun. ſer. de Natiu. Mariç, accommodans illud Iob 40. *Nunquid illudes ei, aut ligabis eum ancillis tuis*, dicit Virginem eſſe, *cui Dominus ligauit Leuiatan.* *Innocen. S. Brun. Iob 40.*

Denique Heſychius concione 2. de B. Virg. tom. 7. Biblioth. ſanct. inter alia vocat eã *præclarum noſtræ naturæ ornamẽtum, gloriam luti noſtri, quæ Euã pudore, Adamum comminatione liberauit, audaciã dæmonis contriuit, quam concupiſcentiæ fumus non attigit, neque vermis voluptatis læſit.*

Optima etiã ſunt verba Anſel. lib. de Excellent. Virg. c. 9. quæ infrà iterũ referemus. *Anſelm.*

Reſponſio ad teſtimonia Patrum in oppoſitum. Sextò, quæ citantur in contrarium, partim nobis fauẽt, partim facilè exponi poſſunt, pauca verò cõtradicunt. Primò enim generales Sanctorum locutiones eundem ſenſum habent, quem ſimiles Scripturæ & Conciliorum, eandem enim fidem docent. Vnde non excludunt Virginis priuilegia, cùm verò ſolùm Chriſtum excipiunt, intelligunt ſolùm eum ex vi ſuæ conceptionis fuiſſe ſanctum ad eum modum, quo ſacra Scriptura de Deo dicit, *ſolus habet immortalitatem: nemo bonus, niſi ſolus Deus*, ſcilicet à ſe, & de ſe. Illis enim loquendi modis non excluditur omnis accidentalis participatio, ſeu communicatio per gratiam, vt rectè dixit Ambr. lib. 3. de fide ad Gratian. c. 2. *Ambroſ.*

Hanc verò interpretationem prædictis Patrum locutionibus neceſſariò adhibendam eſſe conſtat. Quia non ſolùm de originali ſed etiam de actuali peccato loquuntur, vt patet apud Auguſt. lib. 5. contra Iulian. c. 9. & eodem modo dixit Clemens Alexand. lib. 1. Pędag. c. 2. *proprium eſſe Dei, nihil omnino peccare.* *Auguſt. Clemens. Alex.*

Et Nazian. orat. 4. §. viri ſimul; dicit, *eum vitæ ſtatũ, qui omni prorſus peccato vacat*, *Greg. Naz.*

Deum

Deum ſupra humanæ naturæ modum cõſtituiſſe,& in multis ex ſuprà citatis idem facilè animaduerti poteſt.

In ſecundo ordine citatur primò Auguſt.qui ſolùm dicit carnem Virginis fuiſſe,*carnem peccati*. Quod verum eſt, non quia illa caro aliquando fuit ſubdita peccato, aut informata anima carente gratia: ſed quia fuit mortalis,& paſſibilis ex debito peccati, cui de ſe erat obnoxia, ſi per Chriſti gratiam non fuiſſet præſeruata:Chriſti autem caro ſolùm fuit, *in ſimilitudinem carnis peccati*; quia has pœnalitates non contraxit ex peccato, ſed illas aſſumpſit, vt nos peccato liberaret. Et idem ferè ſenſus eſt ſecũdi teſtimonij eiuſdem Auguſtini: quamquam ibi non dicit ſimpliciter Virginem mortuam fuiſſe propter peccatum,vt in argumẽto citatur, ſed cum addito, ſcilicet propter peccatum Adæ. Ambroſius verò,qui tertio loco ponitur, eundem ſenſum patitur, quamquam reuera non dicat, prout refertur, carnem Chriſti in matre fuiſſe obnoxiam peccato,ſed in parentibus, v.g.in Adamo, & aliis. Obſeruandum verò eſt carnem Chriſti,quæ propriè ſignificat corpus vel humanitatem eius,non poſſe dici obnoxiam peccato, neque in ſe, neque in matre,neque in parentibus;quia ab illis non per ſeminalem rationem deſcendit, ſed altiori modo. Vnde ſolùm materialiter,vel(vt Auguſtin. loquitur) *ſecundum corpulentam ſubſtantiam in illis continebatur*: ſolùm ergo dixit Ambroſius carnem Chriſti, prout fuit parentibus,ſeu potiùs ipſam carnem parentum, in qua caro Chriſti aliquo modo continebatur, fuiſſe peccato obnoxiam.Quartò verò,Euſeb.Emiſſen. non magis fideliter refertur. Non enim abſolutè dicit neminem caruiſſe originali peccato,neque etiam Virginem. Sed verba eius ſunt, *per ſe neque ipſa Deipara immunis fuit.* Quod eſt veriſſimum, ſolus enim Chriſtus per ſe & vi ſua immunis fuit. Dum verò hîc author addit particulam, *per ſe*, ſatis indicat per Chriſtum Virginem fuiſſe immunẽ.Quintus qui adducitur, eſt Anſelmus, qui non ſolùm de conceptione ſed etiam de natiuitate loquitur, & ideo eius verba in omni ſententia expoſitione indigent. Deinde illa verba non ſunt Anſelmi,ſed Boſij,qui ad Anſelmum velut aliquid obiiciens loquitur.Cui Anſelmus nihil reſpondet, præterquam Virginem, *ab omni labe fuiſſe mundatam*,id eſt,præſeruatam,vt commodè exponi poteſt ex doctrina eiuſdem Anſel.lib.de conceptu virginali,c.7.vbi dicit eum, qui ex ſemine & cum libidine conceptus eſt,hoc ipſo dici poſſe in peccatis conceptum, quia inde habet neceſſitatem contrahendi peccatum, & quia ipſe per ſe non poteſt habere iuſtitiam,quam deſeruit in Adamo. Non ergo requirit ex vi illius locutionis peccatum re ipſa contractum, aut carentiam iuſtitiæ, ſed neceſſitatem contrahendi peccatum, & indigentiam gratiæ Chriſti,vt cap.8.explicat. Quid autem ipſe de Virgine ſenſerit,aliis locis ſatis explicuit, quæ in ſuperioribus retuli. Sextus erat Bernardin. Senenſ. qui apertè præmittit ſe velle ab hac quæſtione abſtinere, & ideo nihil in particulari dicit, ſed generalibus vtitur verbis. Sanctus autem Vincentius,qui ſeptimo loco ponitur,noſtram potiùs confirmat ſententiam, vt oſtenſum eſt. *Anſelm.*

Alia teſtimonia, quæ in tertio ordine referuntur, optimè & propriè de præſeruatione intelliguntur, vt ipſe etiam Caietanus falſus eſt. Oportet enim in hominis generatione duo diſtinguere, primum eſt ipſa conceptio ſeminis,quæ meritò *immũda* vocatur à Patribus,*& ſubdita peccatis*,quia fit cum libidine,& concupiſcentia,& aliis imperfectionibus ex peccato contractis,& quia de ſe eſt veluti origo originalis culpæ. Alterum eſt corporis animatio, quæ eſt propria conceptio,de qua nunc agimus:& hæc,quamquam de ſe poſſit dici peccato obnoxia,tamen,ſi coniunctam habeat ſanctificationem, non propriè dicitur immunda; quia per ipſam ſanctificationem mundatur:dicitur autẽ hæc ſanctificatio propriè,*mundatio & purgatio*(quãuis ſit etiam præſeruatio) quia non ſolùm habet pro termino à quo,ſimplicem negationem ſanctitatis: ſed etiam culpam,non quæ præceſſit, ſed quæ futura neceſſariò eſſet,niſi gratia præueniret. Propter hanc ergo cauſam dicunt Sancti Virginem fuiſſe, *purgatam, & mundatam*, quamquam Nazianz. non ſine myſterio, *præpurgatam* dixerit.

Ex Patribus,qui vltimo loco referuntur, Gerardum videre non potui, neque Antonium Paduanum: nam in concionibus eius,quæ circumferuntur,nihil huiuſmodi reperitur. Rupertum verò fateor illius fuiſſe ſententiæ, & eius æqualem Bernardum,cuius ætate cœpit feſtum conceptionis celebrari:priuatim tamen, & ſine Pontificia authoritate, propter quod(vt ipſe expreſsè dicit)timuit ad illam ſententiam accedere. Vnde ſi nunc viueret,& præſentis Eccleſiæ faciem videret,& Romanorum Pontificum authoritatem impẽsè fauentem huic ſententiæ,dubium non eſt, quin illam veneraretur.Idémque exiſtimandum eſt de D.Th. qui tantum Eccleſiæ authoritati & conſuetudini vbique defert, vt præferendam dicat cuiuſcunque Doctoris ſancti authoritati,vt videre eſt 2.2.q.10.art.12.& hac 3.p.q.68.art.10. *D.Thom.*

Vltimo loco rationibus confirmanda eſt noſtra ſententia ex rei decentia,& ſapientiſſima Dei prouidentia ſumptis. Vt enim dixit Auguſt. lib.3.de Lib.arbit.c.5.*Quidquid tibi vera ratione melius occurrerit, id ſcias feciſſe Deũ.* Quod tunc maximè verum eſt,quando cõtrarium aliquo modo incongruum aut Deum minimè decẽs apparet. Prima ergo ratio ſumitur ex parte Chriſti Dei hominis,quatenus verus eſt filius Virginis. Decebat enim Deum puritatis & ſanctitatis amatorem talem ſibi formare matrem,quæ omnino eſſet pura & ſancta,& ab omni peccato aliena. Ad quod maximè confirmandũ valent omnia,quibus D. Th. art. 4. probat in Virgine nullũ fuiſſe actuale peccatũ,& quæ citat ex ſecunda ad Corinth.6.*Quæ cõuentio lucis ad tenebras?*& Prouerb. 17.*Gloria filiorum patres eorum*, & Sapiẽtiæ primo, *in maleuolam animam non introibit ſapiẽtia, neque habitabit in corpore ſubdito peccatis*,& Cant.4.*Tota pulchra es amica mea,& macula non eſt in te.* Maior enim macula eſt originale peccatum,quàm aliquod actuale, & magis facit ſubditum dæmoni. Confirmatur,ſi quis nobilitatis auidus & honoris poſſet ſibi condere & eligere parentes,ſine dubio eligeret, quantum poſſet, omni ex parte nobiles;ergo. Dices fortè,hoc tantùm probare de eo tẽpore,quo beata Virgo concepit filiũ, quia tunc oportuit,vt eſſet omnino pura. Tamen hoc falſum eſt,vt ex ſuprà dictis conſtat,aliàs ex hoc principio non poſſet probari,toto tempore vitæ ante conceptionem filij, fuiſſe præſeruatam ab omni peccato veniali,& motu concupiſcentiæ,& habuiſſe alia priuilegia gratiæ.Ad dignitatem ergo filij non tantùm pertinet puritas matris eo tẽpore quo illum concepit:ſed ſimpliciter toto vitæ tempore. Quod ita declaratur: nam eo tempore,quo beata Virgo concepta fuit, iam exiſtebat perſona illa, quæ eam ſibi condebat,& præparabat in matrem; ergo ad prouidentiam eius & ſapientiam pertinuit,ex tũc illam præuenire, & puriſſimã cuſtodire. Vt ſi filius Regis aliquam fœminam in ſuã ſponſam educaret,omnem adhiberet curã,vt ſumma ſemper honeſtate & nobilitate viueret. Et confirmatur tandem hæc ratio ex ſimilitudine,quàm eſſe oportuit inter filiũ,& matrẽ,& præſertim in moribus & gratia,& animæ ac corporis puritate. Decuit ergo, vt in carentia originalis peccati eſſent ſimiles,licèt nõ æquales,eſt n.originale peccatũ,*habitus diſſimilitudinis ad Deũ,homini ingenitus*,vt Dion.loquitur c.2.de Eccleſ. Hie

Quarum fundamentum ex ratione. *Auguſt.* *Prima ratio.* *D.Thom.* *2.Cor.6.* *Prouerb. 17.* *Sap.1.* *Cant.4.* *Obiectio.* *Reſpon.* *Dionyſ.*

Hierarch. huiuſmodi habitum per Baptiſmum expelli dicens,& per gratiæ infuſionem,quæ hominem facit ſimilem Deo;non ergo decuit huiuſmodi habitum vel vno momento eſſe in Virgine, quam oportuit filio eſſe ſimillimam, cùm illi data ſit veluti *in adiutoriū ſimile ſibi.* Vnde Aug lib.de Aſſumptione Virg. c. 5. ſimili coniectura vtitur,vt oſtendat carnē Virginis non vidiſſe corruptionem,quia nec illā Chriſti caro vidit.

Auguſt.

Dici poteſt, totam hanc rationem præcisè conſideratam rectè procedere,ſi aliunde priuilegium hoc non eſſet contra dignitatem Chriſti, vt eſt vniuerſalis Redemptor.Propter hoc adiungitur ſecunda ratio: nam hoc ipſum priuilegium Virgini conceſſum maximè redundat in gloriam Chriſti,vt Redemptor eſt, & hāc eandem dignitatem non parum illuſtrat; ergo ex parte ipſius Chriſti nihil eſt quod ad hanc veritatem credendam non inducat.Antecedens patet, quia vt ſuprà dictum eſt ex Dion.c.8 de Diuin.nom.circa finem, & Aug.circa id Pſal.85.*Eruiſti animam meam ex inferno inferiori*, duplex eſt redimendi modus, vnus erigendo lapſum,alter præueniendo iam iam lapſurū, ne cadat, iuxta illud Pſalm.143. *Redemiſti ſeruum tuum de gladio maligno*,id eſt,cuſtodiſti,ne interficeretur.Ex his autem poſterior modus eſt ſine dubio opus maioris gratiæ, & beneuolentiæ,& cæteris paribus maioris efficaciæ, ac poteſtatis; ergo decuit,vt Chriſtus matrem ſuā nobiliſſimo modo redimeret.Præſertim,quia ad gloriam Chriſti pertinuit vterque redemptionis modus. Neq; enim aliquis ita erit impius,vt neget,merita eius potuiſſe ad vtrumque ſufficere,cùm ſint infinita,& multo efficaciora ad influēdam gratiam, quàm peccatum Adæ ad culpam. Si autem fuerunt illa merita efficacia ad hunc effectum, oportuit ſanè in aliquo manifeſtari;ergo maximè in matre eius,& vnicè ac ſingulariter in illa, tum propter ſingularem cum Chriſto coniunctionem: tum quia proprio ac ſingulari modo ad redemptionem cooperata eſt, illius pretium de ſanguinibus ſuis quodammodo conferendo quatenus ex illis caro Chriſti formata eſt. Propter quod, quamuis Chriſtus hominum ſit ſalus: tamen B.Virgo ſingulari modo eum vocat *ſalutare ſuum*,Luc.primo. Quod bene confirmant verba S.Bernardini Senen. ſerm.51. c. 3.dicentis, Chriſtum Dominum magis veniſſe in carne mortali pro B.Virgine redimenda,quàm pro omnibus hominibus,etiam ſi omnes ſimul cum illa conferantur,& propter hanc cauſam illam vocat *primogenitam Redemptoris*,& in hanc ſententiam refert gloſſam in illud Cant.4.*Vulneraſti cor meum ſoror mea ſponſa.*

2.Ratio. Diony. Auguſt. Duplex modus redēptionis. Pſal.143. Merita Chriſti in Virgine redimēda qualiter eluxerint. Luc.1. Bernard. Senenſ. Gloſſ. Cant.4.

Tertia ratio ex muneribus Virginis colligi poteſt. Dat enim Deus vnicuique gratiam eo tempore, modo,& perfectione, quo ſecundùm rectam & prudentem rationem maximè congruit fini, dignitati, & officio, in quo ab ipſo Deo conſtituitur, vt diſputat. prima,ſect. ſecunda explicatum eſt:ſed prima dignitas Virginis fuit eſſe matrem Dei, quo titulo illi debetur maximus amor,& honor,& cum hac cōiuncta eſt alia, ſcilicet ſingulari modo cooperari redemptioni: cui fini nihil poteſt magis eſſe contrarium,quàm peccatum.Et ex his ſequitur tertia,ſcilicet,vt ſingulari modo ſit domina omnium & Regina Angelorum.Nam (vt rectè dixit Anſel.)*ſicut Deus omnia creando Pater eſt,& Dominus omnium:ita beata Virgo ſuis meritis cuncta reparando Mater eſt & Domina rerum*, non decebat autem dominam eſſe inferiorem ſeruis, ſcilicet ſanctis Angelis in perpetua ſanctitate,& vitæ innocentia,ac puritate.

Tertia ratio. Dignitas matris Dei quāta. Anſelm.

Et hinc concluditur quarta ratio in quodam principio ſuprà poſito fundata. Quia nullum gratiæ beneficium alicui puræ creaturæ collatum Virgini negatum eſt: ſed creari in gratia eſt magnum gratiæ beneficium quod Adæ & Euæ collatum eſt, & perfecta innocentia excludens omnem culpam communicata

Quarta ratio.

A eſt Angelis; ergo vtrumque multo perfectiùs conceſſum eſt Virgini. Nec refert,quòd gratia præſeruans à peccato ſtatim contrahendo,nulli conceſſa ſit:tū quia hinc fit Virginē magis indiguiſſe hoc beneficio, quàm cæteros,ideóque potiori iure atque ratione illi fuiſſe tribuendum:tum etiam,quia nihil mirum eſt,quòd aliquid maius matri quàm cæteris concedat.

Quinta ratio ſit, quia Chriſtus diſpenſauit cum matre in aliis legibus, vt in lege fomitis,in illa, *In dolore paries filios*,& in illa,*In puluerem reuertéris*;ergo multo magis oportuit,vt in hac lege cum illa diſpenſaret, qua omnes naſcimur *filij iræ*. Quia non eſt minus potens ad diſpenſandum in hac,quàm in cæteris, neque erat minor cauſa diſpenſandi, ſed maior, cùm ad honorem matris & filij hoc magis neceſſarium ſit quàm B reliqua.Vnde non eſt mirum,quòd diſpenſatio ſingularis ſit,quandoquidē cauſa vnica eſt, & ſingularis,ſicut etiam caruiſſe dolore in partu, & paulo poſt mortem reſurgere ad perpetuam gloriam corporis, ac denique carere omni inordinato motu fomitis, propria & ſingularia priuilegia ſunt ipſius Virginis, vt etiam Bernard.notauit dicta Epiſt.174.Ex quibus etiam veluti inductione quadam concluditur, myſteria gratiæ, quæ Deus in Virgine operatus eſt, non eſſe ordinariis legibus metienda,ſed diuina omnipotentia, ſuppoſita rei decentia,abſque vlla Scripturarum contradictione, aut repugnantia.

Quinta ratio. Priuilegia Virginis ſingularia. Bernar.

Sexta ratio cōfirmat præcedentē.Quia ſicut maius C malum eſt originale peccatum, quàm corruptio carnis,vel ſimiles defectus:ita præſeruatio ab hac culpa erat bonum magis neceſſarium,magiſque decens matrem Dei,quàm cætera omnia;cur ergo Deus,quia alia conceſſit, hoc negaret, cùm neque ad Chriſti dignitatem pertineat,neque expediat: ſic enim Auguſt. lib.de Aſſumptione, cap. 4. & 10.quamquam authoritate non cogeretur,propter ſolam vim rationum dixit,ſentire ſe non poſſe carnem Virginis vermibus & corruptioni fuiſſe traditam. Et ſi Doctores catholici, qui de perpetua Virginitate B.Virginis diſputant,prudenter dicunt, quamquam nulla eſſet authoritas, rationibus ſatis poſſe conuinci, cur non ſimili ratione ſentiemus animam Virginis nunquam fuiſſe aut dæmoni ſubiectam, aut peccati macula infectam? Quæ D ratio ita commodè explicari & ponderari poteſt.Nam ſi beatæ Virgini daretur optio,quid potiùs vellet, carere à principio originali culpa, an corpus ſuum poſt mortē illæſum ſeruari,ſine dubio illud primū eligeret. Imò addit Cordub.lib.1.qq.Theologic.q.49.ad finem, potius eligere debuiſſe carere originali peccato,quàm eſſe matrem Dei.Quia ſi hæc præcisè cōparentur,magis eſt deteſtanda culpa,quàm quodlibet aliud malum, ſeu quàm carentia cuiuſcunq; boni: ergo eadē ratione ſapientiſſimus Deus & filius Virginis multo magis exiſtimandus eſt hoc malo illā liberaſſe,quàm reliquis. Nec veriſimile eſt ſubleuando Virginē ad tā excellens bonum,tantū támque indecens malū in illa permiſiſſe.

Sexta ratio. Auguſt. Cordub.

Septima ratio præcedentem declarat, & confir- E mat. Quia Deus non permittit aliquod malum niſi propter aliquod maius bonum,vt docet Dion. cap. 4. de diuin. Nominibus,& Auguſt.ſæpe, qui ex infinita Dei bonitate,ſapientia, & potentia, id euidenter colligit,ſed permittere in Virgine hunc lapſum, nec per ſe amabile eſt, nec vllum adfert bonum, ſed potiùs multa bona iam explicata impediret. Dicet fortaſſe aliquis non eſſe hanc nouam permiſſionem præter eam, qua Deus permiſit lapſum Adæ. Sed hoc non rectè dicitur. Quia diuina prouidentia, quæ ad omnia particularia deſcendit, non tantùm generatim & confusè, ſed etiam in indiuiduo & ſigillatim omnia diſponit, vel permittit,& in ſingulis momentis omnium curam habet, & præſertim exiſtimandum

Septima ratio. Dionyſ. Auguſt. Obiectio. Reſponſ.

dum eſt, prouidentiam valde ſpecialem habuiſſe erga matrem ſuam, ſeu in illa condenda, & diſponenda: non ergo eſt veriſimile abſque magna cauſa, & neceſſitate permiſiſſe, vt peccatum originale contraheret.

Obiectio.

Dicet aliquis, potuiſſe hoc permitti ad maiorem Virginis humilitatem.

Reſpon.

Sed ſi hæc ratio eſſet valida, potiùs veniale quàm originale peccatum permittendum fuiſſet. Quia verò illud magis voluntarium eſt, eò magis ad humilitatem conferre poteſt. Deinde, illa ratio ad vtrumque eſt inefficax. Quia perfectior modus obtinendi ſeu exercendi humilitatem eſt, quando id fit ex perfecto lumine & cognitione, quàm ſi fiat ex alicuius mali experientia. Quod humilitatis genus perfectiſſimum in Chriſto fuit, & illum beatiſſima Virgo imitata eſt: & ideo non indiguit peccato, propter humilitatis perfectionem.

Octaua ratio.

Octaua ratio poteſt ex effectibus colligi, duplices enim ſunt effectus originalis peccati, alij culpam includunt, vel ad illam inclinant, vel indecentiam quandam ex illa contractam continēt, alij ſunt merè pœnales abſque vlla indecentia. Priores non fuerunt in Virgine, & ideo caruit omni culpa actuali, inordinatóque motu etiam primò primo, & corpus eius propter eandem cauſam non fuit in cineres redactum. Si ergo hi effectus propter ſolam indecentiā ſeu habitudinem ad culpam non fuerunt in Virgine, multo minùs fuit ipſa culpa. Et ideò dixit Aug. ſuprà, hos effectus præſertim fomitis & actualis culpæ habere infallibilem connexionē cum originali culpa.

Auguſt. Quinā effectus originalis culpæ fuerunt in Virgine.

Alij verò effectus, cùm nihil indecens ſed ſolam pœnam afferant, permanſerunt in Virgine, quia & ad conſeruandā fidē & ad meriti augmentum & ad maiorem cum Chriſto ſimilitudinem conferunt, vt latè Damaſcenus tractat duabus orationibus de Aſſumptione.

Damaſc.

Neque ex his effectibus colligi poteſt originalis culpa, quæ actu præceſſerit. Quia ſicut remiſſo nobis originali peccato relinquuntur hæ pœnæ propter ſuprà dictas cauſas: ita præſeruata Virgine ab originali culpa, non fuit neceſſarium hos effectus impediri, nec decuit, vt dictum eſt.

Nona ratio.

Nona ſumitur ex ſimili: nam Ioannes Baptiſta propter munus præcurſoris Chriſtíque præſentiam fuit ſanctificatus in vtero matris: ſed matris dignitas infinitè ſuperat dignitatē præcurſoris, & coniunctio Virginis cum Chriſto, & præſentia Chriſti in Virgine eſt longè altioris ordinis, & rationis, vt indicauit Angelus illo ſingulari verbo, *Dominus tecū*; ergo debuit beata Virgo ſanctificari non ſolùm in vtero matris, ſed etiam à principio ſuæ conceptionis, vt non ſolū in quantitate gratiæ, vel aliquali temporis acceleratione, ſed etiam in priuilegio veluti alterius rationis, ſuperaret.

Decima ratio.

Decima ex aliis diuinæ gratiȩ effectibus, quos Deus in ordine ad Incarnationem diuini Verbi operatus eſt. Nam vt pararet viam Chriſto, ante multa tempora quoſdam homines ſingulariter elegit, eíſque abundantem gratiam contulit, vel vt eſſent, quaſi ex primariis Chriſti progenitoribus, quibus fieret peculiaris Chriſti promiſſio, vel vt Chriſti myſterium ſingulari reuelatione cognitum aliis prædicarent, & propter hanc etiam cauſam peculiarem populum elegit, & ſanctificauit, magníſque donis & beneficiis affecit, vt ex illo Chriſtus naſceretur. Quî ergo credibile eſt, moram aliquam prætendiſſe Deum in ſanctificanda & præparanda ipſamet matre, ex qua proximè & immediatè carnem erat ſumpturus, & non potiùs ſtatim à principio conceptionis domum ſuam ſanctificaſſe? Præſertim cùm aduerſarij fateantur, vel eadem die, vel eadem hora, vel etiam immediatè poſt primum inſtās hoc factum eſſe, & Spiritus ſanctus eadem facilitate potuerit in ipſo primo momento gratiam infundere, & hoc ſit magis conſentaneum fini huius operis, vt declaratum eſt.

Vndecima ratio.

A Vndecimam rationem addere poſſumus ex parte aliorum hominum ſumptam. Multum enim ad gloriam hominum, & ad complementum beneficiorum Dei erga illos ſpectat, vt non ſolùm quædam natura humana in Chriſto ſed etiam aliqua creata perſona humana fuerit perpetuò innocens, & nunquam ſubdita dæmoni. Addo etiam, ad quandam conſummatam diuinorum operum ac Regni cœleſtis perfectionem hoc pertinere: tum ob maieſtatem & dignitatem Reginæ: tum etiam, vt omnes modi gratiarum & miſericordiæ Dei in illo reſplendeant.

Duodecima ratio.

Duodecimò ita concludere poſſumus. Quia Theologi ad perſuadēdum fuiſſe in Virgine alias perfectiones, non vtūtur efficacioribus rationibus, quàm huiuſmodi, quæ in decentia rei nitūtur, & eas putant eſſe efficaces,
B quia debuit beata Virgo eſſe idonea Dei mater. Cur ergo in præſenti materia non exiſtimabimus eas efficaces, aut certè efficaciores? cū carentia peccati originalis, quæ ſuo modo ſubſtantiam vitæ ſpiritualis attingit, magis ad idoneam diſpoſitionem matris Dei pertineat, quàm aliæ perfectiones, quæ licèt decentes ſint, per ſe tamen & formaliter ſanctitatem non augent, nec minuunt, vt ſunt Virginitatis integritas in partu, carnis incorruptio, carentia omnis inordinati motus, &c. Et augetur vis huius rationis, quia ſi eis nō obſtantibus negatur hoc priuilegiū eſſe Virgini conceſſum, debilitantur planè rationes omnes, quibus ſimiles gratias aut de Virgine aut de ipſo Chriſto perſuadere ſolemus. Quòd ſi dicatur alias gratias ſemper
C niti maiori aliqua authoritate: in primis exiſtimamus non ita eſſe, ſi attentè, quæ diximus, ponderētur, & maximè ſi tēpora diſtinguantur, cōſideretúrq; ætas illa in qua v g. reſurrectio, & aſſumptio beatæ Virginis prædicari cœpit. Deinde quidquid de authoritate ſit, nūc de illa non agimus, ſed de rationum pondere & efficacia.

13. Ratio.

Vltimò prudentem & quaſi practicam rationem ita conficio. Nam Eccleſia ſua authoritate nobis concedit facultatem ita interpretandi Scripturas, vt Virginem ſub peccato re ipſa contracto non comprehendant, & non ſolùm dat nobis licentiam bene & dignè ſentiendi de puritate & ſanctitate Virginis, ſed etiam nos inuitat, & conceſſis indulgentiis inducit: quis ergo po-
D teſt recta ratione aliter de Virgine ſentire? cùm præſertim recta ratio & pietas poſtulet, vt quam poſſimus optimam exiſtimationem de illa habeamus. Et vnuſquiſque ita eſſe debeat erga illam animatus, & affectus, vt ſi in eius arbitrio & poteſtate ſitum eſſet, hanc gratiam & priuilegium illi concedere non dubitaret: Ergo ſaltem in iudicio ferendo, quod nobis conceſſum eſt, euidenti ratione conuincimur, vt in illius fauorem inclinemur.

Reſponſio ad argumenta in oppoſitum.

Tādem hoc idē ſuadēt ſolutiones rationum contrariæ ſententiæ, quæ ex dictis colligi facilè poſſunt. Prima enim, quæ in redēptione fundatur, potiùs contrariū probat, vt vidimus. Secunda verò fundata in teſtimonio Pauli, ſolùm probat Virginem fuiſſe mortuam in Adamo, non verò in ſe propter ſpeciale priuilegium,

Virgo non eſt ſimpliciter in ſe ſpiritualiter mortua.

E loquendo de ſpirituali morte. Neq; enim Caietano cōcedimus (quidquid ipſe contendat) abſolutè & ſimpliciter ita loquendum eſſe, Virginem fuiſſe ſpiritualiter mortuam, cùm abſolutè nunquam caruerit ſpirituali vita, nec in ſe peccatum & ſpiritualem mortem contraxerit, cuius contrarium propoſitione illa, de indiuidua perſona prolata, ſignificatur. Secus verò eſt, ſi ſit ſermo cum illo addito, *in Adamo*, ſic enim eſt vera locutio, quia ſolùm ſignificat ſecundùm quid, & in alio fuiſſe mortuam. Neque refert Paulum ſimpliciter concluſiſſe, *Ergo omnes mortui ſunt*; in generali enim locutione faciliùs hoc permittitur: tum, quia eſt locus priuilegio; tum etiam, quia ex contextu & ex aliis locis facilis erat ſenſus, vt ad Rom. 5. *Sicut in*

Rom. 5.

Adam omnes moriuntur, &c. Ad tertiam rationem iam dictum eſt, Chriſti meritum efficacius eſſe ad præſeruandam matrem, quàm fuerit radix infecta ad influendum peccatum. Quarta item ratio ex effectibus ſumpta contrarium probat, vt vidimus. Sexta quæ fundatur in ſingulari Chriſti priuilegio, ex præcedentibus ſectionibus expedita eſt, ſingulare enim priuilegium Chriſti eſt, ſanctum eſſe ex vi conceptionis ſuæ, hoc autem non communicatur Virgini, ſed quædam eius participatio, vt declaratum eſt. Quo loco optimè quadrant verba Vlpiani, in lege, Princeps, ff. de legib. dicentis, *Princeps legib. ſubditus non eſt: Auguſta verò licèt ſit ſubdita, princeps tamen, eadem priuilegia illi cõcedit, quæ ipſe habet.*

Vlpianus.

Si virgo ante Chriſtũ eſſet defuncta in ſinum deſcendiſſet Abrahæ.

Ad quintam verò rationem, quæ aliam quæſtiunculam indicat, ſcilicet, ſi beata Virgo fuiſſet mortua ante Chriſtum, quid futurum eſſet. In primis dicitur eandem interrogationem habere locum in omni ſententia. Quia ad quæſtionem hanc parum refert, quòd B. Virgo fuerit à peccato præſeruata, vel ſtatim poſt conceptionem mundata. Secundò verò dicitur, data hypotheſi, probabilius videri, in eo euentu deſcenſuram fuiſſe in ſinum Abrahæ, nec viſuram fuiſſe Deum, donec Chriſtus morte ſua regni ianuam aperiret, iuxta legem Dei ordinariam. Ita docent D. Thom. hîc artic. 1. ad 3. & Alenſ. 3. p. q. 9. m. 3. art. 2. §. 3. alij Doctores in 3. d. 3. Cordub. lib. 1. q. 47. & probatur ex generalibus Scripturæ ſacræ regulis adiuncta ratione, quia Adam peccando ſibi & vniuerſo generi humano regni cœleſtis ianuam occluſit, & ideo, donec ſatisfactum eſſet pro tota natura, nulli omnino patere potuit. Hæc autem ratio ſecundùm legem communem & ordinariam procedit.

D. Thom. Alenſ. Cordub.

Dubium.

Dubitari autem poſſet, an in illo euentu diſpenſaturus eſſet Deus cum virgine, eſt enim hoc veriſimile, ne Dei mater omnino ſancta & innocens poſt abſolutam viam in aliquo inferni loco detineretur, ne ſtatim ad patriam euolaret. In quam ſententiam videtur inclinare Scot. d. 3. q. 1. & Gerſ. ſermone quodam de Incarnatione, & in Pariſienſi ſchola dicitur eſſe cõmunis. Aliunde verò non videtur decere, vt anima aliqua foret perfectè beata, & in ſtatu omnino impaſſibili, antequam Chriſtus pateretur, & anima eius ad illum ſtatum perueniret. Deinde, quia cùm illa dilatio ſit tantùm quædam pœna, quæ ſanctitatis & amicitiæ diuinæ perfectionem nihil minueret, neque indecens eſt, neq; incongruũ, vt anima Virginis illam ſuſtineret, veluti patienter expectans Chriſti animã, nolens perfectè beari, donec illa paſſiones ſuas finiret. Et hæc poſterior ſententia ſicut communior eſt, ita & veriſimilior; quanquam dicere poſſimus, ſapienter prouidiſſe Deum, ne ſimilis euentus accideret, vt omnia incommoda ceſſarent.

Scot. Gerſon.

Reſponſ.

SECTIO VI.

Qua certitudine tenendum ſit B. Virginem fuiſſe ſine peccato conceptam.

Ratio dubitandi eſt, quia Eccleſia celebrando feſtum Conceptionis, videtur canonizaſſe, ſeu authoritate ſua declaraſſe beatam Virginem fuiſſe ſanctam in ipſo conceptionis momento; ergo vel iam hoc eſt de fide, vel ſaltem tam certum, quàm indubitatum eſt, ſummum Pontificem in canonizatione Sanctorum errare non poſſe.

Propter hanc fortaſſe cauſam Hæretici huius temporis dicunt eſſe grauem culpam, & errorem contra fidem, feſtum Conceptionis celebrare, vt refert Caniſ. lib. 1. c. 8. & Parua lib. 5. defenſionis fidei, circa finem. Aliqui verò catholici iudicio prorſus contrario putant eſſe de fide ſententiam à nobis ſuprà definitam. Ita ſentit Almain. de poteſtate Eccleſiæ, c. 16. Clicthoueus autem ſuper Damaſc. lib 3. c. 2. dicit contrariam ſententiam eſſe impiam, & contra Eccleſiæ definitionem. Titelman. verò Ioan. 2. ait non ſine impietate pertinaciter defendi. Denique Pariſienſes in eadem dicuntur eſſe ſententia propter Concilij Baſil. authoritatem.

Caniſ. Parua.

Almai. Clicthou. Titelman.

Tertia opinio eſt, hanc ſententiam de immaculata Virginis conceptione, ſpecie tãtùm eſſe piam, & probabilem, re tamen vera falſam, & ita incertam, vt nulla ratione poſſit Eccleſia illam definire. Ita Caietan. Opuſcul citato, c. 5. & Canus lib. 4. de locis, c. 4. & lib. 7. c. 3. & lib. 12. c. 11. Fundamentum eſt, quia Eccleſia ſine Dei reuelatione non poteſt aliquid definire contra generales canones Scripturæ, & communiorem Patrum ſententiam & expoſitionem.

Caiet. Canus.

Dico tamen primò veritatem hanc, ſcilicet, Virginem eſſe conceptam ſine peccato originali, poſſe definiri ab Eccleſia, quando id expedire iudicauerit. Probatur: nam inprimis, Eccleſiam poſſe controuerſiam hanc in alterutram partem decidere, apertè ſupponunt Sixtus IIII. & Pius V. in ſuis decretis, & idem ſenſerũt omnes Patres Concilij Baſilienſ. & docuit expreſsè Abulenſ. ſuprà, & tandem Caietanus in fine opuſculi negare non audet: ſed non poteſt terminare hanc litem definiendo contrariam ſententiam, cùm falſa ſit; poterit ergo hanc noſtrã definire. Secundò hoc ita declaratur. Quia hæc veritas eſt ſupernaturalis, multum referens ad Eccleſiæ vtilitatem, & pietatem, & peruenire res poteſt ad eum ſtatum, in quo abſque noua & explicata reuelatione habeat Eccleſia ſufficientia motiua ad veritatem hanc definiendam, ex implicita & tacita Dei reuelatione ſibi ſufficienter propoſita; ergo. Antecedens declaratur, quia ſæpe Eccleſia ſua authoritate, aſſiſtente ſibi Spiritu ſancto, ſimiles controuerſias definiuit, abſq; noua reuelatione expreſſa, vt poteſt manifeſtis exemplis oſtendi, in quæſtione de habitibus infuſis, de canonica authoritate aliquorum librorum ſacræ Scripturæ, de carentia omnis peccati venialis in ipſamet Virgine. Addi etiam poteſt exemplum de reſurrectione eius, de glorioſa aſſumptione, & de ſanctitate natiuitatis eius: ex his enim aliqua iam ſunt de fide, alia verò ſunt fidei proxima, & nullus dubitat, quin tandem poſſint definiri. Ad hanc definitionem ſatis eſt, vt aliqua ſupernaturalis veritas traditione vel ſcriptura implicitè contenta ſit, vt creſcente communi conſenſu Eccleſiæ, per quam ſæpe Spiritus ſanctus traditiones explicat, vel Scripturam declarat, tandem poſſit Eccleſia definitionem ſuam adhibere, quæ vim habet cuiuſdam reuelationis, reſpectu noſtri, propter infallibilem Spiritus ſancti aſſiſtentiam. Quòd autem hæc veritas huis ordinis ſit, facile hoc modo declaratur. Quia ſæpe in Scriptura indicata eſt, vt vidimus: deinde ab antiquiſſimis Patribus, & (vt creditur) etiam ab Apoſtolis eſt tradita. Ad hæc vniuerſali Eccleſiæ conceſſione paulatim recipitur non ſine magno animarum fructu, nec ſine motione (vt creditur) Spiritus ſancti, qui plenitudinem gratiæ Virginis ita eſſe intelligendam, ſenſim Eccleſiam docet. Poteſt igitur hic Eccleſiæ conſenſus ita creſcere, vt tandem poſſit Eccleſia abſolutè & ſimpliciter rem definire, neque contraria ſententia habet probabile fundamentum.

Sixtus IV. Pius V. Conc. Baſil. Abulen. Caiet.

Quidnam neceſſarium ſit, vt quidpiam ab Eccleſia definiri poſſit.

Dico ſecundò hactenus nihil eſſe in hac controuerſia ab Eccleſia definitum, ideóque ſententiam noſtram non eſſe de fide. Hæc concluſio colligitur ex Concilio Trident. Et ex decretis Sixti IIII. & Pij V. & conſtat, quia nulla extat talis definitio. Nam Concilium Baſilienſe nec propriam & expreſſam definitionem edidit, neque illud Concilium habet certam

Conc. Tridẽt. Sixtus IV. Pius V.

tam

tam & infallibilem authoritatem. Addo, neque ex feſti celebritate colligi poſſe tantam certitudinem, quanta in alicuius Sancti canonizatione eſſe ſolet, quia ipſemet Pontifex, qui hoc feſtum approbat, declarat ſe ſolùm probare ſententiam illam vt piam, magiſque probabilem. Quod ſatis eſt, vt piè & ſine vllo periculo poſſit hoc feſtum celebrari, quia primariò fundatur in ſanctitate Virginis, conſequenter verò reſpicit circunſtantiam temporis, vt piè creditam. Et idem dicendum eſt de approbatione Religionis, quæ in honorem conceptionis facta eſt. Aliæ verò reuelationes ſuprà relatæ non ſatis ſunt certæ, nec ſufficienter propoſitæ, vt ad certam fidem faciendam ſufficiant.

Aſſerere Virginem fuiſſe in originali peccato conceptam non eſt temerarium. Sixti IV. Pij V.

Dico tertiò non poſſe verè dici impium, aut temerarium aſſerere, Virginem fuiſſe conceptam in peccato originali: tum quia Pontifices declararunt, non eſſe peccatum graue illam opinionem defendere, & tenere, vt patet ex Extrauag. Sixtij IV. & ex motu proprio Pij V. anni 1570. Si autem illa ſententia eſſet temeraria vel impia, cùm materia ſit valde grauis, peccatum graue eſſet eam defendere, tum etiam, quia ſententia illa habet graues authores, & fundamenta, propter quæ ſaltem ſuperioribus temporibus fuit ſatis probabilis & nunc etiam vtcunque tolerabilis eſt, & probabilis. Vbi obſeruandum eſt falsò Medinam hoc loco docere, Eccleſiam vel Pontifices tradere, hanc opinionem eſſe probabilem, nunquam enim hoc dicunt, ſed ſolùm non eſſe erroneam, neque eſſe peccatum mortale illam aſſerere. Quod valde diuerſum eſt. Adde, quòd in vno tempore eſt probabile, diſcurſu temporis poſſe improbabile fieri.

Quanta probabilitas in opinione de immaculata conceptione Virginis.

Dico quartò ſententiam aſſerentem beatam Virginem fuiſſe immunem ab originali culpa, cõſentaneam magis eſſe non ſolùm rationi, ſed etiam ſanctorum Patrum doctrinæ, & Eccleſiæ authoritati, vt ex ſuprà tractatis ſatis conſtat. Quocirca iam hoc tempore exiſtimo ſententiam hanc, tam eſſe probabilem, quàm intra latitudinẽ opinionis eſſe poteſt. Quia reuera Sixtus IV. plurimum illi fauet, cuius decretum Concilium Tridentinum approbat, & tota Eccleſia in illam vehementer inclinat, quo fit, vt contraria ſẽtẽtia nullo vel firmo vel ſatis apparenti fundamento iam niti poſſit.

Decretum Pij V.

Vltimò tandem aduerto, ex præcepto Pij V. non licere, vulgari ſermone ad populum de hac controuerſia diſputare, qua lege non prohibemur veritatem hanc ſimpliciter docere, confirmare, ac perſuadere, ſed interdicitur ſolùm diſputatio, controuerſia, & contentio. Prohibitum etiam eſt ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ, ne quis alterutram iſtarum opinionum damnet, vt errorem in fide, aut eius aſſertores dicat mortaliter peccare: quod intelligendum puto per ſe, ſeu ex vi talis aſſertionis. Nam ratione ſcandali poſſet quis interdum peccare, intempeſtiuè tragœdias excitando, ex quibus facilè generantur odia, contentiones, & ſimilia incommoda, quæ iuxta debitum charitatis ordinem vitanda ſunt.

Ex hac verò Eccleſiæ prohibitione colligit Caſt. lib. 1. de iuſt. hær. pun. c. 8. Hæreticum eſſe eum, qui pertinaciter aſſerit alteram ex his ſententiis eſſe de fide, quia huiuſmodi homo in fide errat, aſſerendo eſſe certum, quod Eccleſia declarat eſſe incertum. Sed hæc ſententia non placet. Quia is non errat in iis, quæ Deus reuelauit, nec Eccleſia dicit eſſe reuelatum à Deo, aut eſſe de fide, hoc eſſe incertum. Sed ſolùm docet ita eſſe, ex ipſa rerum euidentia, præcipítque ita doceri ad ſcandala atque ſchiſmata vitanda: eſſet ergo ille temerarius, & inobediens, non tamen hæreticus.

A

ARTICVLVS III.

Vtrùm per ſanctificationem fuerit beatæ Virgini fomes totaliter ſublatus.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd B. Virgo non fuerit emundata ab infectione fomitis. Sicut enim pœna originalis peccati eſt fomes, qui conſiſtit in inferiorum virium rebellione ad rationem, ita etiam pœna originalis peccati eſt mors, & cæteræ pœnalitates corporales. Sed B. Virgo fuit ſubiecta huiuſmodi pœnalitatibus. Ergo etiã fomes ab ea totaliter remotus non fuit. 154. *3. d. 3. q. 1. ar. 2. & ibidem in expoſitione primæ partis tex. Et op. 3. c. 231.*

2. Præterea, ſecundæ ad Corinth. 12. dicitur, Virtus in infirmitate perficitur: & loquitur ibi de infirmitate fomitis, ſecundùm quam patiebatur ſtimulum carnis. Sed nihil quod pertinet ad perfectionem virtutis, fuit beatæ Virgini ſubtrahendum. B *Ergo non fuit beatæ Virgini totaliter ſubtrahendus fomes.*

3. Præterea, Damaſcen. dicit, quòd in B. Virginem ſuperuenit Spiritus ſanctus purgans eam ante conceptionem filij Dei. Quod non poteſt intelligi niſi de purgatione à fomite: nam peccatum nõ fecit, vt Auguſtin. dicit in libro de Natura & gratia. Ergo per ſanctificationem in vtero non fuit liberè mundata à fomite. *Lib. 4. orth. fi. cap. 15. c. 36. to. 7.*

Sed contrà eſt, quod dicitur Cantic. 4. Tota pulchra es amica mea, & macula non eſt in te. Fomes autem ad maculam pertinet, ſaltem carnis: ergo in B. Virgine fomes non fuit.

Reſpondeo dicendum, quòd circa hoc ſunt diuerſæ opiniones. Quidam enim dixerunt, quòd in ipſa ſanctificatione beatæ Virginis, qua fuit ſanctificata in vtero, totaliter fuit ei C *fomes ſubtractus. Quidam verò dicunt, quòd remanſit fomes quantum ad hoc, quòd facit difficultatem ad bonum, ſublatus tamen fuit quantum ad hoc, quòd facit pronitatem ad malum. Alij verò dixerunt, quòd ſublatus fuit fomes, inquantum pertinet ad corruptionem perſonæ, prout impellit ad malum, & difficultatem facit ad bonum, remanſit tamen inquantum pertinet ad corruptionem naturæ, prout ſcilicet, eſt cauſa traducendi originale peccatum in prolem. Alij verò dicunt, quòd in prima ſanctificatione remanſit fomes, ſecundùm eſſentiam, ſed ligatus, in ipſa autem conceptione filij Dei fuit totaliter ſublatus. Ad horum autem intellectum oportet conſiderare, quòd fomes nihil eſt aliud quàm inordinata concupiſcentia ſenſibilis appetitus, habitualis tamen, quia actualis concupiſcentia eſt motus peccati. Dicitur autem cõcupiſcentia ſenſualitatis eſſe inordinata, inquantum repu-* D *gnat rationi, quod fit inquantum inclinat ad malum, vel difficultatem facit in bono. Et ideo ad ipſam rationem fomitis pertinet, quòd inclinet ad malum, vel difficultatem faciat in bono. Vnde ponere quòd remãſerit fomes in beata Virgine non inclinans ad malum, eſt ponere duo oppoſita ſimul. Similiter etiam videtur oppoſitionem implicare, quòd remanſerit fomes, inquantum pertinet ad corruptionẽm naturæ, non autem inquantum pertinet ad corruptionem perſonæ. Nam ſecundùm Auguſt. in lib. de nupt. & concupiſcentia, libido eſt, quæ peccatum originale tranſmittit in prolem. Libido autem importat inordinatam concupiſcentiam, quæ non totaliter ſubditur rationi. Et ideo ſi totaliter fomes ſubtraheretur, inquantum pertinet ad corruptionem perſonæ, non poſſet remanere, inquantum pertinet ad corruptionẽ naturæ.* *c. 24. 107.*

E *Reſtat ergo vt dicamus, quòd vel totaliter fomes fuerit ab ea ſublatus per primam ſanctificationem, vel quòd ſi remanſerit, quòd fuerit ligatus. Poſſet enim intelligi, quòd totaliter fuerit ſublatus fomes hoc modo, quod præſtitum fuerit beatæ Virgini ex abundantia gratiæ deſcendẽtis in ipſam, vt talis eſſet diſpoſitio virium animæ in ipſa, quòd inferiores vires nunquam mouerentur ſine arbitrio rationis, ſicut dictum eſt, fuiſſe in Chriſto, quem conſtat peccati fomitem non habuiſſe, & ſicut fuit in Adam ante peccatum per originalem iuſtitiam. Ita quòd quãtum ad hoc gratia ſanctificationis in virgine habuit vim originalis iuſtitiæ. Et quamuis hæc propoſitio ad dignitatẽ Virginis matris pertinere videatur, derogat tamen in aliquo dignitati Chriſti, abſq; cuius virtute nullus à prima dãnatione liberatur. Et* *q. 5. art. 28.*

quamuis per fidem Chriſti aliqui ante Chriſti incarnationem ſint ſecundùm ſpiritum ab illa damnatione liberati: tamen quòd ſecundùm carnem aliquis ab illa damnatione liberetur, non videtur fieri debuiſſe, niſi poſt incarnationem eius in qua primò debuit immunitas damnationis apparere. Et ideo ſicut ante immortalitatem carnis Chriſti ſurgentis nullus adeptus fuit carnis immortalitatem: ita inconueniens eſſe videtur dicere, quod ante Chriſti carnem, in qua nullum fuit peccatum, caro Virginis matris eius, vel cuiuſcunq; alterius, fuerit abſque fomite, qui dicitur lex carnis, ſiue membrorum. Et ideo videtur melius dicendum, quòd per ſanctificationem in vtero non fuerit ſublatus beatæ Virgini fomes ſecũdùm eſſentiam, ſed remanſerit ligatus, nõ quidem per actum rationis ſuæ, ſicut in viris ſanctis, quia non ſtatim habuit vſum liberi arbitrij, adhuc in ventre matris exiſtens, hoc enim eſt ſpeciale priuilegium Chriſti: ſed per abundantiam gratiæ, quam in ſanctificatione recepit, & etiam perfectius per diuinam prouidentiam ſenſualitatem eius ab omni inordinato motu prohibentem. Poſtmodum verò in ipſa conceptione carnis Chriſti, in qua primò debuit refulgere peccati immunitas, credendum eſt, quod ex prole redundauerit in matrem, totaliter fomite ſubtracto. Et hoc figuratur Ezech. 43. vbi dicitur: Ecce gloria Dei Iſrael ingrediebatur per viam orientalem, id eſt, per beatam Virginem, & terra, id eſt, caro ipſius, ſplendebat à maieſtate eius, ſcilicet Chriſti.

Ad primum ergo dicendum, quòd mors & huiuſmodi pœnalitates de ſe non inclinant ad peccatum. Vnde etiam Chriſtus licèt aſſumpſerit huiuſmodi pœnalitates, fomitem tamen non aſſumpſit. Vnde etiam in beata Virgine, vt filio conformaretur (de cuius plenitudine gratiam accipiebat) primò quidem fuit ligatus fomes, & poſtea ſublatus, non autem liberata fuit à morte, & aliis huiuſmodi pœnalitatibus.

Ad ſecundum dicendum, quòd infirmitas carnis ad fomitem pertinens, eſt quidem in ſanctis viris perfectæ virtutis occaſio, non tamen cauſa ſine qua perfectio haberi non poſſit. Sufficit autem in B. Virgine ponere perfectam virtutem ex abundantia gratiæ, nec oportet in ea ponere omnem occaſionem perfectionis.

Ad tertium dicendum quòd Spiritus ſanctus in beata Virgine duplicem purgationem fecit. Vnam quidem quaſi præparatoriam ad Chriſti conceptionem, quæ non fuit ab aliqua impuritate culpæ vel fomitis: ſed mentem eius magis in vnum colligens, & à multitudine ſuſtollens. Nam & Angeli purgari dicuntur, in quibus nulla impuritas inuenitur: Dionyſ. dicit 6. c. Eccleſ. hierar. Aliam verò purgationem operatus eſt in ea Spiritus ſanctus mediante conceptione Chriſti, quæ eſt Spiritus ſancti opus. Et ſecundùm hoc poteſt dici, quòd purgauit eam totaliter à fomite. *c. 6. par. 3. à medio.*

COMMENTARIVS.

Refert D. Thomas quatuor ſententias, quarum poſtremam eligit, & alias refutat. Prima eſt, beatæ Virgini fuiſſe ſublatum fomitem à principio, quatenus ad malum inclinat, non verò quatenus operationem boni difficilem reddit. Quam ſententiam ait D. Thom. repugnantia dicere, quia propria ratio fomitis in hoc conſiſtit, vt inclinet ad malum, & inde eſt, vt difficultatem faciat in bono. Sed reſponderi poſſet, non eſſe de ratione fomitis, vt vtrumque illorum effectum efficiat, ſed habere veluti extenſionem quandam in obiectis vel effectibus ſuis, & ideo poſſe tolli quoad vnum effectũ, & non quoad alium: præſertim quia non ſemper difficultas in bono oritur ex propenſione ad malũ, ſed ex natura talis obiecti, vel materiæ, vel ex inclinatione ad aliud connaturale bonum, vt difficultas ieiunij oritur ex naturali appetitu cibi, non inordinata, ſed bona. Et ſæpe opus virtutis fit difficile propter corruptibile corpus, quod laſſatur abſque inclinatione ad malum. Reſpondetur diſtinguendam eſſe difficultatem in actu virtutis, quam habet ex ſe, & obiecto, ab illa, quam habere poteſt ex repugnantia appetituum, vel habituum operantis: prior non ſpectat ad fomitem, etiam ſi interdum oriatur ex mortali corpore, vel ex natura appetitus, cuius actio vel paſſio eſt materia virtutis: vt difficile eſt pati mortem acerbam, ſuſtinere grauem dolorem, potum amariſſimum deguſtare, quæ difficultas etiam in Chriſto fuit: poſterior autem difficultas dupliciter inueniri poteſt, primò ex deliberatione & conſenſu operantis, qui permittit inferiorem appetitum explicare naturalem propenſionem in aliquo motu, & hoc etiam non pertinet ad fomitem: cùm non ſit præter rationis ordinem, neque difficultatem augeat, quæ in re ipſa eſt, ſed tantùm oſtendat illam. Quomodo ſe geſſit Chriſtus, quando orabat, *Pater ſi poſſibile eſt.* Alio modo poteſt contingere hæc difficultas ex inordinato motu, & repugnantia appetitus, & hæc propriè pertinet ad fomitem. Quia, vt ſuprà (cùm de Chriſto diſputarem) dixi, fomes nihil aliud eſt, quàm quædam inordinatio appetitus veluti proximè diſpoſiti ad operandum præter rationis ordinem. Et quanquam imperfectio fomitis maximè appareat in motibus, quibus ad malum inclinat: tamen etiam ſi verſentur circa bonum naturæ conueniens, hoc ipſo, quòd rationem præueniunt, & inordinatè fiunt, ad fomitem pertinent. *Obiectio.* *Reſponſio.* *Peccati fomes quid ſit.*

Quapropter potentia, quæ huiuſmodi motus patitur, de ſe indifferens eſt, vt tam ad malum quàm ad bonum inclinet, quia non mouetur ab aliquo principio, quod inter bonum & malum diſcernat, ſed ab obiecto ſenſibili, quod de ſe æquè mouet: etiam ſi rationi contrarium ſit, & ideo rectè D. Thom. dixit non poſſe auferri fomitem, vt difficultatem efficit in bono operando, niſi etiam auferatur, vt inclinat ad malum. Quod potiſſimè verum eſt, ſi intrinſecam appetitus diſpoſitionem conſideremus, extrinſecè enim poſſet Deus impedire omnem motum fomitis circa mala obiecta, permittendo illum circa bona, id verò ſolùm eſſet per extrinſecam prouidentiam, vel negando concurſum. Sed hic modus eſt imperfectus, & in Virgine locum non habuit.

Secunda ſententia, quam D. Thom. refert, aſſerebat Virgini ſublatum eſſe fomitem, vt ad perſonam pertinet; non verò, vt ſpectat ad corruptionem naturæ, & eſt cauſa traducendi originale peccatum. Quam ſententiam ex parte docuit Alen. 3. part quæſt. 9. m... art. 1. qui hoc modo opinatur de tempore ante incarnationem. D. Thom. verò exiſtimat eſſe in illis dictis repugnantiam, quia per libidinem traducitur originale peccatum, teſte Auguſtino libro 1. de nuptiis, c. 24. & libro 2. capite 26. extincto autem fomite quoad perſonam, tollitur inordinata libido: ergo tollitur ratio traducendi originale peccatum; ergo neceſſariò extinguitur fomes etiam quoad corruptionem naturæ. Vnde ſentit D. Thom. vtroque modo extinctum fuiſſe fomitem in Virgine, quando illi ablatus eſt. Sed difficilis eſt hæc ratio, & ſententia D. Thomæ, quia fomitem extingui quoad corruptionem naturæ nihil aliud eſſe videtur, quàm perſonam eſſe ita diſpoſitam, vt licèt filium generet, vel concipiat, in illum non transfundat originale peccatum. Sed hoc modo non neceſſariò tollitur fomes quoad naturam, licèt tollatur quoad perſonam. Nam licèt demus ita fuiſſe extinctum fomitem in virgine, vt ſine vllo inordinato libidinis motu, poſſet etiam naturali modo concipere, ſicut fieret in ſtatu innocentiæ, & eſt probabile, vt docuit Abulen. paradoxa prima, cap. 40. & 41. & Cordub. dicto lib. 1. quæſtio. 45. quanquam *Alenſ.* *Per libidinem peccatum originale traducitur.* *Auguſt.* *Abulenſ.* *Cordub.*

(inquam)

(inquam) hoc demus, nihilominus proles ſic concepta per ſeminalem generationem ex vi conceptionis eſſet obnoxia originali peccato: tum quia hoc potiſſimum transfunditur ex vi paterni ſeminis, tum etiam quia ſimpliciter trahitur ex peccato Adæ per naturalẽ originem ab illo ductam.

Auguſt.

Non verò pendet ex ſanctitate aut perfectione proximi parentis, vt latè docet Auguſtinus libro de peccato originali, capit. 33. & libr. 1. de nuptiis, cap. 26. & lib. 2. cap. 27. & ideo non video, quomodo propriè auferri poſſit fomes in ordine ad naturæ corruptionem, quãtumuis extinguatur in ordine ad perſonam. Quod ſatis probabiliter docuit Albert. in 3. d. 3. quæſt. 6. negans fuiſſe extinctum fomitem in Virgine, reſpectu corruptionis naturæ. Quod verum eſſe exiſtimo quãtum ad communem legem generandi filium in originali peccato, ſi ex humano ſemine illum conciperet, quanquam, quoad proprium ſenſum inordinatæ concupiſcentiæ, quæ propriè nomen fomitis meretur, omnino illi fuerit ſublatus, vt dicemus.

Tertia ſententia à D. Thom. relata eſt, in prima ſanctificatione fuiſſe Virgini fomitem extinctum, quæ illi etiam non placet. Quarta quam eligit eſt, in prima ſanctificatione fuiſſe ligatum, in ſecunda verò, id eſt, in cõceptione filij fuiſſe extinctum. Sed hæc D. Thom. ſententia habet magnam difficultatem, quam ſtatim diſputabimus. Solutiones argumentorum non indigent expoſitione.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm per huiuſmodi ſanctificationem fuerit conſecuta, vt nunquam peccaret.

155.

3. d. 3. q. 2. art. 3. & ad 13. q. 1. art. 2. q. 1. cor. Et 5. d. 6. q. 1. artic. 1. q. 2. cor. Et op. 3. cap. 228. & 231. Et opuſ. 7. ca. 6. prin. col. 2. Et op. 60. c. 3. Art. præce. ca. 12. to. 3. In q. ex nouo teſtu. q 73. circa med. tom. 4. Hom. 45. in Matt. to 2. Hom. 20. in Ioan circa med. illius tom. 3.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd per ſanctificationem in vtero non fuerit beata Virgo præſeruata ab omni peccato actuali. Quia, vt dictum eſt, poſt primam ſanctificationem fomes peccati remanſit in Virgine. Motus autem fomitis, etiamſi rationem præueniat, eſt peccatum veniale, licèt leuiſſimum: vt Auguſtin. dicit in lib. de Trinit. Ergo in B. Virgine fuit aliquod peccatum veniale.

2. Præterea, Super illud Luc. 2. Tuam ipſius animã pertranſibit gladius, dicit Auguſt. in q. veteris & noui Teſtamenti, quòd B. Virgo in morte Domini ſtupore quodam dubitauit. Sed dubitare de fide, peccatum eſt. Ergo B. Virgo non fuit præſeruata immunis ab omni peccato.

3. Præterea, Chryſoſt. ſuper Matth. exponens illud, Ecce mater tua, & fratres tui foris ſtant, quærentes te, dicit. Manifeſtũ eſt, quòd ſolùm ex vana gloria hoc faciebant. Et Ioã. 2. ſuper illud, Vinum non habent, dicit idem Chryſ. quòd volebat illis ponere gratiam, & ſeipſam clariorem facere per Filium: & fortaſſis quid humanum patiebatur, quemadmodum & fratres eius dicentes, Manifeſta teipſum mundo. Et poſt pauca ſubdit, Nondum enim quam oportebat de eo opinionem habebat. Quod totum conſtat eſſe peccatum. Ergo B. Virgo non fuit præſeruata immunis ab omni peccato.

ca. 36. ante med. to. 7.

Sed contrà eſt, quod Auguſtin. dicit in lib. de natur. & grat. de ſancta Virgine Maria propter honorem Chriſti, nullam prorſus cùm de peccatis agitur habere volo quæſtionem. Inde enim ſcimus, quòd ei plus gratiæ collatum fuerit ad vincendum ex omni parte peccatum, quod concipere ac parere meruit eum, quem conſtat nullum habuiſſe peccatum.

Reſpondeo dicendum, quòd illos, quos Deus ad aliquid eligit, ita præparat & diſponit, vt ad id, ad quod eliguntur, inueniantur idonei, ſecundùm illud ſecundæ ad Corinth. 3. A *Idoneos nos fecit miniſtros noui Teſtamenti. Beata autem Virgo fuit electa diuinitus, vt eſſet mater Dei: & ideo non eſt dubitandum, quin Deus per ſuam gratiam eam ad hoc idoneam reddiderit, ſecundùm quod Angelus ad eam dicit, Inueniſti gratiam apud Deum: ecce concipies, &c. Non autem fuiſſet idonea mater Dei, ſi peccaſſet aliquando: tum quia honor parentum redundat in prolem, ſecundùm illud Prouerb. 17. Gloria filiorum, patres eorum: vnde & per oppoſitum, ignominia matris ad filium redundaſſet, tum etiam, quia ſingularem affinitatem habuit ad Chriſtum, qui ab ea carnem accepit, dicitur autem ſecundæ ad Corinth. 6. Quæ conuentio Chriſti ad Belial? tum etiam, quia ſingulari modo Dei filius, qui eſt Dei ſapientia, in ipſa habitauit: non ſolùm in anima, ſed etiam in vtero. Dicitur autem Sap. 1. In ma-* *In corp. & ar. præced.*
B *leuolam animam non introibit ſapientia, nec habitabit in corpore ſubdito peccatis. Et ideo ſimpliciter fatẽdum eſt, quòd beata Virgo nullum actuale peccatum commiſit, nec mortale, nec veniale: vt ſic in ea impleatur quod dicitur Can. 4. Tota pulchra es amica mea, & macula non eſt in te.*

Hom. 18. in Luc. in medio, & deinceps, tom. 3. Amb. lib. 2. in Luca in c. cuius tit. eſt de Simeone, & Anna tom. 5.

Ad primum ergo dicendum, quòd in beata Virgine poſt ſanctificationem in vtero remanſit quidem fomes peccati, ſed ligatus: ne ſcilicet prorumperet in aliquem motum inordinatũ qui rationem præueniret. Et licèt ad hoc operaretur gratia ſanctificationis: non tamen ad hoc ſufficiebat; alioquin virtute illius gratiæ hoc ei fuiſſet præſtitum, vt nullus motus poſſet eſſe in ſenſualitate eius, niſi ratione præuentus, & ſic fomitem non habuiſſet, quod eſt cõtra ſuprà dicta. Vnde oportet dicere, quòd complementum illius ligationis fuit ex diuina proui-
C *dentia, quæ non permittebat aliquem motum inordinatum ex fomite prouenire.*

Ad ſecundum dicendum, quòd illud verbum Simeonis, Origenes & quidam alij doctores exponunt de dolore, quem paſſa eſt in Chriſti paſſione, Ambroſ. autem per gladium dicit ſignificari prudentiam Mariæ, non ignaram myſterij cœleſtis: viuum eſt enim verbum Dei & validum, & acutius omni gladio acutiſſimo. Quidam verò per gladium dubitationem intelligunt. Quæ tamen non eſt intelligenda dubitatio infidelitatis, ſed admirationis & diſcuſſionis. Dicit enim Baſilius in Epiſtola ad Optimum quòd beata Virgo aſſiſtẽs cruci, & aſpiciens ſingula poſt teſtimonium Gabrielis, poſt ineffabilem diuinæ conceptionis notitiam, poſt ingentem miraculorum oſtenſionem animo fluctuabat, ex vna ſcilicet parte
D *videns eum pati abiecta, & ex alia parte conſiderans eius mirifica.*

Ad tertium dicendum, quòd in verbis illis Chryſoſtomus exceſſit. Poſſunt tamen exponi, vt intelligatur in ea Dominum cohibuiſſe non inordinatum inanis gloriæ motum quantum ad ipſum, ſed id, quod ab alijs poſſet æſtimari.

COMMENTARIVS.

RESpondet D. Thom. affirmatiuè. Quam concluſionem efficaciſſimè probat in corpore articuli, & adeò clarè, vt nulla expoſitione indigeat. De quibuſdã
E verò Sanctorum teſtimoniis, quæ in ſolutionibus argumentorum explicat, dicemus latiùs in diſputatione ſequenti.

ARTICVLVS V.

Vtrùm beata Virgo per huiuſmodi ſanctificationem adepta fuerit plenitudinem omnium gratiarum.

AD quintũ ſic proceditur. Videtur, quòd beata Virgo per ſanctificationem in vtero non obtinuerit gratiæ plenitudinem, ſiue perfectionẽ. Hoc enim 156. *3. diſt. 3. q. 1. art. 2. q. 3. c. & diſt. 13.*

videtur

q.1.art. 2. q. 1.c. Et opu. 8. Et opuſc. 60. c.3. co. 2. Et Ioan.16.co.3. Et Ro.8.le.5. co.1.fi.

videtur pertinere ad priuilegium Chriſti, ſecundùm illud A Ioã. 1. Vidimus eum quaſi vnigenitum à patre, plenum gratiæ & veritatis. Sed ea quæ ſunt propria Chriſti, non ſunt alteri attribuenda; ergo beata Virgo plenitudinem gratiarum non accepit in ſanctificatione.

li.3.text. 63. & 64.to.2.

2. Præterea, quod eſt plenum & perfectum non reſtat aliquid addendum: quia perfectum eſt cui nihil deeſt: vt dicitur in tertio Phyſi. Sed beata Virgo poſtmodum additionem gratiæ ſuſcepit, & quando Chriſtum concepit (dictum eſt enim Luc. 1. Spiritus ſanctus ſuperueniet in te) & iterum quãdo in gloria eſt aſſumpta fuit perfecta. Ergo videtur quòd non habuerit in ſua prima ſanctificatione plenitudinem gratiarum.

li.1.text. 31. & lib.2. tex. 59.tom.2.

3. Præterea, Deus non facit aliquid fruſtrà, vt dicitur in 1. de cœlo. Fruſtrà autem habuiſſet quaſdam gratias, cum earum vſum nunquam exercuit: non enim legitur aut docuiſſe, quod eſt actus ſapientiæ: aut miracula feciſſe, quod eſt actus gratiæ gratis datæ; non igitur habuit plenitudinem gratiarum. B

In fol. 2. à prin. ſerm. tom.2.

Sed contrà eſt, quod Angelus ad eam dixit Lucæ 1. Aue gratia plena. Quod exponens Hieron. in ſermon. de Aſſumptione dicit, Bene gratia plena: quia cæteris per partes præſtatur, Mariæ verò ſe totam ſimul infudit gratiæ plenitudo.

cap.4. ante medium.

Reſpondeo dicendum, quòd quanto aliquid magis appropinquat principio in quolibet genere, tanto magis participat effectum illius principij: vnde Dionyſ. dicit 4. c. Cœl. hierar. quòd Angeli qui ſunt Deo propinquiores, magis participant de bonitatibus diuinis, quàm homines. Chriſtus C autem eſt principium gratiæ, ſecundùm diuinitatem quidem authoritatémve, ſecundùm humanitatem verò inſtrumentaliter: vnde & Ioan. 1. dicitur, Gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt. Beata autem virgo Maria propinquiſſima Chriſto fuit ſecundùm humanitatem: quia ex ea accepit humanam naturam. Et ideo præ cæteris maiorem debuit à Chriſto gratiæ plenitudinem obtinere.

Ad primum ergo dicendum, quòd vnicuique à Deo datur gratia ſecundùm hoc ad quod eligitur. Et quia Chriſtus, inquantum eſt homo, ad hoc fuit prædeſtinatus & electus, vt eſſet filius Dei, in virtute ſanctificandi, hoc fuit ſibi proprium vt haberet talem plenitudinem gratiæ, quod redũdaret in omnes: ſecundùm quod dicitur Ioan. 1. De plenitudine eius nos omnes accepimus. Sed beata Virgo Maria D tantam gratiæ obtinuit plenitudinem, vt eſſet propinquiſſima authori gratiæ: ita quòd eum qui eſt plenus omni gratia in ſe reciperet, & eum pariẽdo, quodammodo gratiam ad omnes deriuaret.

Ad ſecundum dicendum, quòd in rebus naturalibus, primò quidem eſt perfectio diſpoſitionis, putà cùm materia eſt perfectè ad formam diſpoſita. Secundò autem eſt perfectio formæ, quæ eſt potior: nam & ipſe calor eſt perfectior, qui prouenit ex forma ignis, quàm ille qui ad formam ignis diſponebat. Tertiò autem eſt perfectio finis: ſicut ignis perfectiſſimè habet proprias qualitates, cùm ad locum ſuum peruenerit. Et ſimiliter in B. Virgine fuit triplex perfectio gratiæ. Prima quidem quaſi diſpoſitiua, per quam reddebatur idonea ad hoc, quòd eſſet mater Chriſti: & hæc fuit E perfectio ſanctificationis. Secunda autem perfectio gratiæ fuit in B. Virgine ex præſentia filij Dei in eius vtero incarnati. Tertia autem eſt perfectio finis, quam habet in gloria. Quòd autem ſecunda perfectio ſit potior quàm prima, & tertia quàm ſecunda, patet quidem vno modo per liberationem à malo. Nam primò in ſua ſanctificatione fuit liberata à culpa originali: ſecundò in conceptione filij Dei, fuit totaliter à fomite mundata: tertiò verò in ſui glorificatione fuit liberata etiam ab omni miſeria. Alio modo per ordinem ad bonum. Nam primò, in ſua ſanctificatione adepta eſt gratiam inclinantem eam ad bonum: in conceptione autem filij Dei conſummata, eſt eius gratia confirmans eam in bono, in ſui verò glorificatione conſummata eſt eius gratia perficiẽs A eam in fruitione omnis boni.

Ad tertium dicendum, quòd non eſt dubitandum, quin beata Virgo acceperit excellenter donum ſapientiæ, & gratiam virtutum, & etiam gratiam Prophetiæ: non tamen accepit vt haberet omnes vſus harum & ſimilium gratiarum, ſicut habuit Chriſtus, ſed ſecundùm quòd conueniebat conditioni ipſius. Sapientiæ enim vſum habuit in contemplando, ſecundùm illud Luc. 2. Maria autem conſeruabat omnia verba hæc, conferens in corde ſuo. Non autem habuit vſum ſapientiæ quantum ad docendum: quia hoc non conueniebat ſexui muliebri, ſecũdùm illud 1. ad Timoth. 2. docere autem mulieri non permitto. Miraculorum autem vſus ſibi non competebat dum viueret: quia tunc temporis confirmãda erat doctrina Chriſti miraculis, & ideo ſoli Chriſto & eius B diſcipulis, qui erant baiuli doctrinæ Chriſti, conueniebat miracula facere. Propter quod etiam de Ioanne Baptiſta dicitur Ioannis 10. quòd ſignum fecit nullum, vt ſcilicet omnes Chriſto intenderent. Vſum autem prophetiæ habuit, vt patet in Cantico, quod fecit, Magnificat anima mea Dominum, &c.

COMMENTARIVS.

IN titulo articuli obſeruare oportet, ſermonem eſſe de prima Virginis ſanctificatione. De qua in tota quæſtione eſt ſermo, & in ſuperioribus articulis, in quibus eiſdem verbis quæſtionem proponit. Vnde huic ſenſui accommodanda eſt reſponſio articuli. C Reſpondet enim D. Thom. præ cæteris habuiſſe Virginem maiorem gratiæ plenitudinem, quia eſt Chriſto coniunctior, quàm cæteris. Non explicat autem D. Thom. de qua plenitudine loquatur, intenſiua ſcilicet, vel extenſiua, vnde ſentire de vtraque eſſe intelligendum, & de omni gratiarum genere, quod à Chriſto vt à primo gratiæ fonte manat. Non eſt autem intelligendum, habuiſſe Virginem totam hanc plenitudinem in prima ſua ſanctificatione, quia neque tunc habuit perfectam cum Verbo coniunctionem, ſed quia tunc ſanctificabatur ad hanc coniunctionem, tunc habuit plenitudinem primæ ſanctificationi accommodatam, & quaſi in radice, ſeu in ſemine, habuit totam plenitudinem gratiæ, quam poſtea conſecuta eſt.

D Solutio ad primum facilis eſt. In ſolutione verò ad 2. & 3. extendit D. Thom. ſermonem ad ſecundam & tertiam Virginis ſanctificationem, & ad alias gratias quas in diſcurſu vitæ accepit, nonnulla tamen docet difficilia, quæ in ſequenti diſputatione examinanda erunt.

ARTICVLVS VI.

Vtrùm ſic ſanctificari fuerit proprium beatæ Virginis.

E AD ſextum ſic proceditur. Videtur, quòd ſanctificari in vtero poſt Chriſtum proprium fuerit beatæ Virgini. Dictum eſt enim, quòd propter hoc beata Virgo fuit ſanctificata in vtero, vt redderetur idonea ad hoc, vt eſſet mater Dei. Sed hoc eſt proprium ſibi; ergo ſola ipſa fuit ſanctificata in vtero.

157. 3.d.3.q.10. art.2.q.1.4. Et quol. 6. q. 5.art. 1. cor. in fi. Et opuſ. 3.ca.131. Et Pſal.45 co.5. Ex art. 3. & 4 huius q.

2. Præterea, Aliqui videntur propinquius acceſſiſſe ad Chriſtum quàm Hieremias & Ioannes Baptiſta, qui dicuntur ſanctificati in vtero: nam Chriſtus ſpecialiter dicitur filius Dauid, & Abraham propter promiſſionem eis ſpecialiter factam de Chriſto. Iſaias etiam expreſſiſſimè de eo prophetauit: Apoſtoli etiam cum ipſo Chriſto conuerſati ſunt, nec tamen leguntur ſanctificati in vtero; ergo neque etiam Hieremiæ & Ioanni Baptiſtæ conuenit ſanctificari in vtero.

3 Præ

3. Præterea, Iob de ſe dicit, Iob 31. Ab infantia creuit mecum miſeratio, & de vtero egreſſa eſt mecum. Nec tamẽ propter hoc dicimus eum ſanctificatum in vtero; ergo neque etiam Ioannem Baptiſtam & Hieremiam cogimur dicere ſanctificatos in vtero. A

Eſt Epi. 57. circ. med. & deinceps to. 2. *Sed cõtrà eſt, quod dicitur de Hieremia, Hierem. 1. Antequam exires de ventre, ſanctificaui te. Et de Ioanne Baptiſta dicitur Luc. 1. Spiritu ſancto replebitur adhuc ex vtero matris ſuæ.*

Reſpondeo dicendum, quòd Auguſtin. in Epiſtola ad Dardanum, dubiè videtur loqui de horum ſanctificatione in vtero. Potuit enim exultatio Ioannis in vtero (vt ipſe dicit) eſſe ſignificatio rei tãtæ (ſcilicet quòd mulier eſſet mater Dei) à maioribus cognoſcendæ, non à paruulo cognitæ: vnde in Euangelio nõ dicitur, credidit infans in vtero, ſed exultauit. B *Videmus autem exultationem non ſolùm paruulorum ſed etiam pecorum eſſe: ſed hæc inuſitata extitit, quia in vtero, & ideo, ſicut ſolent miracula fieri, facta eſt diuinitus in infante, non humanitus ab infante. Quanquam etiam ſi vſque adeò eſt in illo puero acceleratus vſus rationis, & voluntatis, vt intra viſcera materna iam poſſet agnoſcere, credere, conſentire (ad quod in alijs paruulis ætas expectatur, vt poſſint) & hoc in miraculis habendum puto diuinæ potentiæ. Sed quia expreſsè in Euangelio dicitur, quòd Spiritu ſancto replebitur adhuc ex vtero matris ſuæ, & de Hieremia expreſsè dicitur: Antequam exires de vulua, ſanctificaui te; aſſerendum videtur eos ſanctificatos in vtero, quamuis in vtero vſum liberi arbitrij non habuerint* C *(de quo Auguſtin. quæſtionem mouet) ſicut etiam pueri, qui ſanctificantur per Bapiſmum, non ſtatim habent vſum liberi arbitrij.* Ead. epi. dicto tom. 2. *Nec eſt credendum aliquos alios ſanctificatos eſſe in vtero, de quibus Scriptura mentionem non facit, quia huiuſmodi priuilegia gratiæ, quæ dantur aliquibus præter legem communem, ordinantur ad vtilitatem aliorum (ſecundùm illud 1. Corinth. 12. Vnicuique datur manifeſtatio Spiritus ad vtilitatem) quæ nulla proueniret ex ſanctificatione aliquorum in vtero, niſi Eccleſiæ innoteſceret. Et quamuis iudiciorum Dei non poſſit ratio aſſignari, quare, ſcilicet, huic & non alij hoc munus gratiæ conferat: conueniens tamen videtur fuiſſe vtrumque dictorum ſanctificari in vtero ad præfigurandam ſanctificationem per Chriſtum faciendam. Primò quidem per eius paſſionem, ſecundùm illud Heb. vltim. Ieſus, vt ſanctificaret per ſuum ſanguinem populum, extra portam paſſus eſt: quam quidem paſſionem Hieremias & verbis & myſteriis apertiſſimè prænunciauit, & ſuis paſſionibus expreſſiſſimè præfigurauit.* D *Secundò per Baptiſmum, 1. ad Corinth. 6. Sed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis. Ad quem quidem baptiſmum Ioannes ſuo Baptiſmo homines præparauit.*

Ad primum ergo dicendum, quòd B. Virgo, quæ fuit à Deo electa in matrem, ampliorem ſanctificationis gratiam obtinuit, quàm Ioannes Baptiſta, & Hieremias, qui ſunt electi vt ſpeciales præfiguratores ſanctificantis Chriſti. Cuius ſignum eſt, quòd beatæ Virgini præſtitum eſt, vt de cætero non peccaret, nec mortaliter, nec venialiter: alijs autem ſanctificatis creditur præſtitum eſſe, vt de cætero mortaliter non peccarent, diuina eos gratia protegente.

Ad ſecundum dicendum, quòd quantum ad alia potuerunt Sancti eſſe Chriſto coniunctiores quàm Hieremias, & Ioannes Baptiſta, qui tamen fuerunt coniunctiſſimi quantum ad expreſſam figuram ſanctificationis ipſius, vt dictum eſt.

In corp. art. *Ad tertium dicendum, quòd miſeratio, de qua ibi Iob loquitur, non ſignificat virtutem infuſam, ſed quandam inclinationem naturalem ad actum huius virtutis.*

COMMENTARIVS.

INtentio D. Thom. in hoc articulo fuit diſputare, an Ioannes Baptiſta & Hieremias fuerint ſanctificati in vtero. De qua re diſputatione præcedenti, ad demonſtrandam Virginis ſanctificationem, ſatis diximus. Addit verò, & meritò, D. Thom. de nullo alio credendum eſſe fuiſſe in vtero ſanctificatum. Eſt enim præter generalem regulã ſacræ Scripturæ, à qua nullus excipiendus eſt ſine eiuſdem Scripturæ vel Eccleſiæ ſufficienti authoritate. Quod verò hîc attigit D. Thom. de Ioanne Baptiſta, an in vtero matris vſum rationis habuerit, in ſequenti diſputatione differendum erit.

DISPVTATIO IIII.

In octo Sectiones diſtributa.

De perfectione primæ ſanctificationis beatæ Virginis.

NOn agimus de perfectione eſſentiali, conſtat enim gratiam ſanctificantem Virginis eiuſdem rationis fuiſſe cũ gratia, quæ aliis communicatur, vt per ſe notum eſt, & ex iis, quæ de gratia Chriſti ſuprà dicta ſunt, facilè oſtendi poteſt. Diſputamus ergo de perfectione veluti accidentaria huius ſanctificationis, quæ conſiſtere poteſt, vel in intenſione, vel in ſtatu talis gratiæ, vel in extenſione, ſeu multitudine gratiarum & virtutum, vel in effectibus, quos per talẽ gratiam perficere potuit, vel denique in modo obtinendi talẽ gratiam per proprium actum, vel diſpoſitionem. De quibus omnibus ſigillatim dicemus. Et quamuis hoc loco præcipuè de prima ſanctificatione ſermo ſit, ſi quid tamen occurrerit, quod ad reliquum vitæ tempus pertineat, & breuiter expediri poſſit, breuiter erit quaſi per tranſennam expendendum.

SECTIO I.

Vtrùm B. Virgo in prima ſanctificatione acceperit conſummatam gratiam, aut in quo perfectionis gradu.

PRimùm omnium certum exiſtimo gratiam Virginis in prima ſanctificatione non fuiſſe conſummatam. *Gratia Virginis in prima ſanctificatione non fuit conſummata.* Probatur, quia gratia dicitur eſſe conſummata in ſtatu gloriæ: B. autem Virgo à principio fuit in ſtatu viatoris, non comprehenſoris. Hoc enim fuit ſingulare priuilegium animæ Chriſti, vt omnes Theologi docent, & meritò. Quia illi ſoli fuit gloria connaturalis ratione vnionis, ſtatum autem viatoris non propter ſe ſed propter nos habuit: Virgo autem per ſe & propter ſe fuit viatrix, vt ſibi gloriã mereretur, quã cõnaturalem non habebat, & ideo, dum fuit in via, non comprehendit. E Et confirmatur, quia B. Virgo per fidem ambulauit, iuxta illud, *Beata quæ credidiſti*, Luc. 1. *Luc. 1.* non ergo fuit in termino. Et hæ rationes probant non ſolùm de prima ſanctificatione, ſeu de primo inſtanti, ſed etiam de toto tempore vitæ mortalis. Primùm ante filij conceptionem: quia non decuit aliquam animam videre Deum ante animam Chriſti. Deinde ante mortem eiuſdem Chriſti, quia non decuit aliquam animam præter animam Chriſti videre Deum, ante oblatam ſatisfactionem pro tota natura. De reliquo verò tempore ſolùm probari poteſt ex ratione viatoris. Probant autem dictæ rationes, beatam Virginem non fuiſſe ſimpliciter in termino, quandiu in corpore mortali vixit. An verò interdum in raptu ſeu ad breue tempus viderit Deum, dicemus infrà.

Secun

Secundò hîc ſequitur Virginem non accepiſſe in prima ſanctificatione gratiam ſummè intẽſam, quam habitura erat, quia accepit gratiam viatoris: de cuius ratione eſt, vt poſſit augeri, eſt enim principium merendi, meritum autem eſt cauſa augmenti. *Iuſtorum enim ſemita, quaſi lux ſplendens procedit, & creſcit vſque ad perfectum diem*, Prouerb. 4. Quæ ratio procedit non ſolùm de primo inſtanti, ſed de quolibet alio tempore vitæ mortalis, quanquã nonnulli negare hoc tentauerint de tempore poſt conceptionem filij, ſed ſine vlla probabilitate, vt infrà oſtendam.

Prouer. 4.

Tertiò addo in prima ſanctificatione fuiſſe datam Virgini intenſiorem gratiam quàm vlli hominum vel Angelorum in ſua prima ſanctificatione. Si hæc comparatio fieret cum ſola prima ſanctificatione aliorum infantium, eſſet clariſſima, exiſtimo enim, etiam Ioannem Baptiſtam, perfectiorem gratiam ſeu intenſiorẽ accepiſſe in vtero matris quàm omnes paruulos, cùm ſanctificantur, etiamſi innocentes martyres includamus. Tum quia de illo dictum eſt, *Spiritu ſancto replebitur, &c.* & alibi, *nõ ſurrexit maior Ioãne Baptiſta*, quod de prima ſanctificatione à multis exponitur: tum etiam, quia ſingulari modo & priuilegio & ad munus altiſſimum fuit ſanctificatus: certum eſt autem tanto excellentius fuiſſe ſanctificatam Virginem, quàm Ioannem, quanto eius dignitas fuit maior, vt diuus Thomas artic. 6. ad primum loquitur. Comparatio autem facta generalior eſt reſpectu omnium hominum & Angelorum. Et hãc exiſtimo eſſe mentem D. Thom. hîc artic. 5. tractat enim ibi (vt notaui) de prima ſanctificatione Virginis, & docet in ea datam illi eſſe plenitudinem gratiæ, quam plenitudinem per comparationem ad alios explicat, quia ſcilicet poſt Chriſtum ſanctior præ cæteris effecta eſt. Ratio etiam eius hoc conuincit, quia ſcilicet præ cæteris coniunctior fuit Verbo, & Chriſto, qui eſt fons gratiæ. Nec refert, quòd in primo inſtanti nondum haberet illam coniunctionem, ſatis eſt enim habuiſſe ordinem ad illam ex diuina prædeſtinatione. Vnde propter hunc finem ſanctificata eſt, & veluti ad hanc formam paulatim diſpoſita, & ideo tanto perfectius initium habuit, quanto terminus & finis altior futurus erat: tantóque meliùs diſpoſita eſt, quanto propter meliorem formam: tanto denique meliora iacta ſunt fundamenta, quanto ædificium altiùs erigendum erat. Et confirmatur quodam principio ſuprà poſito, nullum donum gratiæ collatum eſſe puræ creaturæ, quod ſimili vel perfectiori modo non fuerit datum Virgini, ſed ſanctificari à principio cum tanta gratiæ intenſione vel perfectione eſt magnum beneficium, & gratiæ donum; ergo perfectius datum eſt Virgini, quàm cæteris omnibus. Secundò ab effectu declarari hoc poteſt, quia ex vi huius primæ gratiæ, B. Virgo confirmata eſt in bono, & caruit omni propenſione ad malum, vt infrà dicemus: hic autem effectus, vt perfecto & connaturali modo fiat, magnam gratiæ intenſionem & perfectionem requirit. Vnde ex hoc effectu perfectiſſimo modo fuiſſe Virginem ſanctificatam colligunt Bernar. Epiſt. 174. & Laurent. Iuſtinian. ſer. de Natiuit.

Gratia Virginis in prima ſanctificatione quàm intenſa fuerit.

Bernard. Laurent. Iuſtinian.

Quartò addo, pium & veriſimile eſſe credere, gratiam Virginis in prima ſanctificatione intenſiorẽ fuiſſe quàm ſupremam gratiam, in qua cõſummãtur Angeli, & homines. Solet ad hanc veritatem accõmodari illud Pſal. 86. *Fundamẽta eius in montibus ſanctis*, quia fundamenta ſanctitatis Virginis poſita fuerunt, vbi alij Sancti conſummantur. *Quia diligit Dominus portas Sion, ſuper omnia tabernacula Iacob*, neque mirum, *quia Altiſſimus, qui illã fundauit, in ea factus eſt homo.* Licet enim in myſtico ſenſu argumentari, pręſertim cùm Eccleſia huiuſmodi ſcripturas Virgini accõmodet. Et in A eundẽ ſenſũ videtur Gregor. lib. 1. Reg. cap. 1. explicare illud Iſa. 2. *Et erit præparatus mons Domini in vertice montiũ. Poteſt*, inquit, *huius montis nomine beatiſſima Virgo deſignari, &c.* in vertice autem montiũ fuiſſe intelligi poteſt, quia gratia, quæ in aliis fuit finis & terminus, illi initiũ ac fundamentum fuiſſe videtur. Ratio verò propria huius concluſionis ſumenda eſt ex D. Thom. hîc, quia ſcilicet beatiſſima Virgo coniunctiſſima fuit Verbo. Quam rationem Caietanus exiſtimat nõ procedere reſpectu Angelorum, quia illi (inquit) erant coniunctiores Deo ratione beatitudinis: ſed immeritò, nam D. Thom. loquitur de coniunctione alterius ordinis, ſecundùm dignitatem matris, & ex hac infert maiorem coniunctionem in genere gratiæ. Poteſt autem ampliùs hæc ratio explicari ex Laurentio Iuſtiniano dicto ſermon. de Natiuit. Virg. Quia beata Virgo in inſtanti ſuæ ſanctificationis plus amabatur à Verbo quàm vllus Angelus vel homo, ſed gratia reſpondet amori, & eſt quaſi obiectũ eius; ergo maior gratia illi data fuit quàm haberent Angeli, etiam beati. Maior patet, quia ex illo inſtanti amabat illam Verbum, vt futuram ſui matrem. Totus autem hic amor debetur matri, & tota hæc perfectio gratiæ optimè quadrat cum tanta dignitate. Vnde eleganter Petrus Damian. ſerm. de Annunciat. dixit, *Attende Seraphin, & videbis quidquid maius eſt minus Virgine, ſolúmq; opificem opus iſtud ſupergredi.* Et S. Vincẽt. Ferrer. ſerm. 1. de Natiuit. Mar. apertè idem ſentit, dicens, fuiſſe ſanctificatam Virginem in vtero matris, ſupra omnes Sãctos, & ſupra omnes Angelos, accommodans illud Pſalm. 41. *Fluminis impetus lætificat Ciuitatẽ Dei.* D. Bernard. ſermon. de Natiuitat. Mariæ, & clariùs Damaſcenus, ſolùm dicunt beatam Virginem etiam ante filij conceptionem fuiſſe Angelis præſtantiorem. Quia licèt nondum in re ipſa eſſet mater effecta, tamen iam erat ad hanc dignitatem deſtinata, & ipſamet perſona Verbi illam amabat, & ſanctificabat, vt perſonam ad ſe valde pertinentem, & futuram matrem ſuam. Quæ ratio etiam de prima ſanctificatione procedit.

Gratia Virginis in prima ſanctificatione intenſior, quàm ſuprema, & conſummata gratia Angelorũ & hominum. *Pſal. 86.*

Greg. Pap. *Iſai. 2.* *D. Thom.* *Caiet.* *Laur. Iuſti.* *Pet. Damia.* *Vincent. Ferrer.* *Pſal. 41.* *Bernard.* *Damaſc.*

Sed contrà, quia gratia viatoris nunquam poteſt in intenſione æquari gratiæ comprehenſoris. Propter hoc fortaſſe principium Caiet. hîc artic. 5. negat hanc concluſionem. Sed exiſtimo illud eſſe valde falſum (vt latiùs in materia de gratia & charitate diſputatur) aliàs dicendum eſſe beatam Virginem, etiam in fine vitæ ſuæ, non habuiſſe intenſiorem gratiam quàm infans haberet in cœlo, quod eſt incredibile, & planè falſum. Quin potiùs probabiliſſimum eſt habitualem gratiam, præſertim quæ eſt in eſſentia animæ, intrinſecè non mutari in patria, quia idem numero habitus charitatis & gratiæ manet, atque adeò eadem intẽſio quantum ad gradus in hac vita receptos, qui fortaſſe in vno & eodem non augentur vltra terminum in via acquiſitum, præſertim ſi homo in via accepit omne augmentũ ſuis meritis debitum. Quòd ſi fortaſſe reſpectu eiuſdem, gratia ſit intenſior in patria quàm in via, illud tamen, quod additur, non poteſt eſſe ſemper maior intenſionis gradus quàm ſit in viatore habente perfectiſſima & intenſiſſima merita, cui ex vi illius gratiæ, quam habet in via, debetur maior gloria quàm ſit in multis beatis, & hoc ſenſu negari non poteſt, quin gratia viatoris ſit interdum intenſior, licèt perfectio ſtatus beatifici alia ratione ſit excellentior. Et eodem ſenſu dicimus primam gratiam beatæ Virginis fuiſſe intenſiorem, quia ex vi eius, ſi cum illa ſola tranſiret ad patriam, maiorem quàm vllus Angelorum gloriam fuiſſet habitura, & in hoc dubio nobiſcum ſentit Medina hîc artic. 5. qui piè & doctè D. Thomam interpretatur.

Obiectio. *Caiet.* *Reſponſio.*

SECT

SECTIO II.

Vtrùm beata Virgo in prima ſanctificatione omnes habitus virtutum & donorum acceperit.

QVæſtio hæc ſolùm propter doctrinæ complementum eſt propoſita, eſt enim facillima & ideo breuiſſimè expedienda.

Primò ergo certum eſt, datas eſſe Virgini ſimul cum gratia omnes virtutes per ſe infuſas, & omnia Spiritus ſancti dona. Hoc cōſtat, quia hæc omnia veluti ex natura rei gratiam conſequuntur. Vnde Athanaſ. ſermon. de ſanctiſſima Deipara, ad Virginem applicans illud, *Sanctificauit tabernaculum ſuum Altiſſimus*, dicit deſcendiſſe in eam Spiritum ſanctum cum omnibus ſuis virtutibus eſſentialibus. Bernard. verò ſermone quodam de aſſumptione, ad eandē Virginis ſanctificationem accomodat illud Prouerb. 9. *Sapientia ædificauit ſibi domum, excidit columnas ſeptē*, quas dicit eſſe ſeptem Spiritus ſancti dona. Neque oportet ab hac vniuerſali propoſitione excipere virtutes illas, quas propter imperfectionem beatitudini repugnantem, quam includunt, in anima Chriſti fuiſſe negauimus, vt ſunt fides, & ſpes. Nam cùm beata Virgo fuerit ſanctificata vt viatrix, fide & ſpe indiguit, quanquā in gradu perfectiſſimo ſuæ gratiæ proportionato illas habuerit. Et ſi vera ſunt principia ſuprà poſita (vt reuera ſunt) ex eis colligitur habuiſſe beatā Virginem perfectiorem fidem, quam Adam vel vllus hominū aut Angelorum habuit in via. De qua re dicam plura in ſect. vlt. huius diſput. Et infrà in diſp. de cognitione & ſcientia beatæ Virginis.

Athanaſ. *Bernard.* *Prouerb. 9.* *Omnes Virtutes morales per ſe infuſæ datæ Virgini in prima ſanctificatione.*

De quibuſdam autem virtutibus, quæ dicunt imperfectionem contrariam vel virtuti heroicæ & perfectæ, vt eſt continentia, vel perfectæ innocentiæ, vt eſt pœnitentia, dubitari poteſt, an fuerint in Virgine. Sed huius dubioli reſolutio ex iis, quę de Chriſto diximus, petenda eſt. Continentia enim ſignificat virtutem in ſtatu imperfecto, & ſub hac ſignificatione nō fuit in virgine, quanquam propterea nulla virtute caruerit, quia continentia non ſignificat virtutem re & eſſentia à cæteris diſtinctam. De pœnitentia verò dubium etiam non eſt, quin beata Virgo habueri tvirtutem illam, quę in nobis pœnitentia vocatur, ſiue ſit eadem, quę religio, vel charitas ſiue diſtincta à reliquis. De nomine autem erit quæſtio, an ſub hoc nomine illi tribuenda ſit? Nam quia pœnitentia in rigore ſignificat retractionem vel deteſtationem alicuius actionis propriæ, ideo videri poteſt negandum eſſe Virginem habuiſſe pœnitentiam, quia certiſſimum eſt nunquam habuiſſe talem actum; neque egiſſe aliquid retractatione dignum. Quia verò pœnitentiæ virtus non actū ſed habitum ſignificat, ideo ferè omnes ſimpliciter docent, fuiſſe Virginem capacem huius virtutis, quia de ſe capax erat peccati, quamuis diuina gratia præuenta fuerit, ne illud committeret, vt dicemus.

Virtus continentiæ, & pœnitentiæ, in Virgine quomodo fuerit.

Secundò addimus, datas eſſe Virgini in prima ſua ſanctificatione omnes virtutes morales, etiam per accidēs infuſas. Hæc cōcluſio eſt tātùm probabilis ſuadetur tamē, quia hæ virtutes infuſæ ſunt Adamo, & ſimiliter Euæ in ſua prima ſanctificatione, ergo multo magis Virgini, cui nullum gratiæ donum negatum eſt, quod aliis eſt datum. Quia altiori modo fuit mater viuentium, quàm Eua: imò & mater omnis gratię, & virtutis. Secundò, quia (vt infrà dicemus) appetitus Virginis per ſuam primam ſanctificationem fuit perfectiſſimè ordinatus, & temperatus, ita vt nullum fomitis vel concupiſcentiæ motum ſenſerit, ſed hic effectus accommodatiſſimè fit per virtutes ſuo gene-

Omnes Virtutes morales ſuo genere acquiſita Virgini in prima ſanctificatione infuſa.

A re acquiſitas, & connaturales; illæ enim ſunt, quæ noſtros affectus moderantur. Nam virtutes per ſe infuſæ, cùm ſint altioris ordinis, ſecum facilè compatiuntur effrænatas paſſiones; ergo. Tertiò denique, quia valde decuit vt beata Virgo fuerit in hac perfectione ſimillima Chriſto, neque eſt vlla auctoritas, ratio, vel coniectura, propter quam hoc gratiæ priuilegium illi negetur; ergo.

SECTIO III.

Vtrùm beata Virgo per primam ſanctificationem donum perſeuerantiæ & confirmationem in gratia acceperit.

B QVæſtio hæc ſuperflua videri poſſet, niſi Heretici huius temporis impio & ſatanico ſpiritu grauiſsima Virgini imponerent crimina, quibus reſpondere cogimur, & cum Ambroſ. epiſt. 79. dicere, *Claudat ora ſua perfidia, nec matrē Domini aliquo audeat temerare conuitio.* *Ambroſ.*

Sit ergo concluſio de fide certa, B. Virginem nunquam amiſiſſe gratiam, quam in prima ſanctificatione accepit, atque adeò in illa fuiſſe confirmatam, & infallibile perſeuerandi donum accepiſſe. Fundamentum ſumitur ex conſenſu & traditione Eccleſiæ, quæ hoc modo intelligit plenitudinem gratiæ Virginis. Neq; ad hoc probandum poſſum plura ex Scriptura

B. Virgo in prima ſanctificatione gratia cōfirmata.

C & Patribus afferre, quàm diſputat. præced. ſect. 5. attuli, & omnes rationes ibi adductæ hoc fortiùs conuincunt. Confirmari autem poteſt. Primò, quia hoc priuilegium datum eſt aliis Sanctis Athanaſius ſermon. 4. contra Arian. circa med. dicit, plures Sanctos fuiſſe *puros*; *& omnis criminis expertes*, & ſpecialiter nominat Ieremiam, & Ioānem Baptiſtam. Idem Auguſt. in Enchirid. c. 64. dicit, hominibus interdum per gratiam concedi, *vt hanc vitam ſine crimine tranſigant, licèt non ſine peccato*, ex quo conſtat nomine *criminis* mortale peccatum Patres intelligere. Idem docet lib. de nat & grat. c. 36. Confirmatur ſecūdò: nam Eccleſia celebrans natiuitatem Virginis hoc ipſo ſentit, iam tunc habuiſſe inamiſsibilem ſanitatem, quia Eccleſia non veneratur publico ſolemni ritu, niſi eam

Athanaſ. *Auguſtin.*

D ſanctitatem, quæ perpetuò duratura eſt. Plura dicemus ſectione ſequenti.

Primò verò obiiciunt, quòd in fide dubitauit, cùm Angelo reſpondit, *Quomodo fiet iſtud?* Vnde Chryſoſt. homil. 49. in Geneſ. introducit Gabrielem ita dicentem atque reſpondētem Virgini, *Ne quæras naturæ modum, quoniam ſupra naturam ſunt quæ fiunt. Atqui propter hoc ipſum fiet, quoniam virum non cognoſcis. Itaque, quamobrem dubitas, eam ob rem crede.* Et infrà dicit, ea de cauſa Gabrielem adduxiſſe conceptionem Eliſabeth ſterilis, & ſenis, vt Virginem ad ſuſcipiendam fidem, quam non ſatis, capiebat, manu duceret & eodem ferè modo loquitur Auguſt. lib. quæſt. noui, & veter. Teſtamen. quæſt. 51. Reſpondetur, beatam Virginem

Obiectio 1. *Chryſoſt.* *Auguſt.*

E in eo facto tantam fidei perfectionem oſtendiſſe, vt fidem etiam Abrahæ ſuperarit, teſte Ambroſ. lib. 2. de Abraham, c. 8. tantum enim abeſt, vt illo verbo, *quomodo fiet iſtud?* dubitaret, vt potiùs rem certò faciēdam ſupponeret, modum autē, quo perficienda erat, inquiſierit. Nam quia filij conceptio caſtitatis voto videbatur cōtraria, ad ſe pertinere putauit, quis eſſet futurus modus talis cōceptionis, interrogare, & diſcere, quid officij in eo negotio ipſa eſſet præſtitura, Ita ferè Ambroſ. & alij in Lucam. Bernard. homil. 4. in *Miſſus eſt*, Hanc verò fuiſſe mentem. & fidem Virginis, ſatis probant verba Eliſabeth Luc. 1. *Beata, quæ credidiſti*. Propter quod Irenæus lib. 3. c 33. audet dicere, *quod Eua alligauit per incredulitatem, hoc Ma-*

Reſponſ. *Ambroſ.* *Fides Virginis in incarnationis miſterio quanta.* *Bernard.* *Luc. 1.* *Irenæ.*

A *riam ſoluiſſe per fidem, qua & altiſſima myſteria ſtatim credidit, & ſine mora obediendo conſenſit.* Quod confirmari poteſt ex facto Zachariæ, ille enim reprehenſus eſt ab Angelo, pœnáque affectus propter aliqualem dubitationem, & incredulitaté: beata autem Virgo non ita, ſed de iis quæ interrogauit inſtructa, & ſtatim ſummo Dei beneficio eſt affecta; nullam ergo culpam neque imprudentem moram habuit in credendo, ſicut Zacharias. Quam differétiam vtriuſque verba ſatis oſtendunt, ille enim reſpondit, *vnde hoc ſciam?* Virgo autem minimè, ſed *quomodo fiet iſtud*, quod rectè ponderauit Ambroſ. lib. 1. de officiis, c. 18. *Ambroſ.* Chryſoſt. ergo in citato loco piè explicandus eſt, dubitationem enim vocat, prudentem interrogationem & aliqualé fortaſſe moram in credendo, non culpabilem, ſed cor- B datam: vel certè, nó loquitur de dubitatione circa rem reuelatam, ſed circa modum, quem Virgo cupiebat ediſcere, vt in ſimili dixit Auguſt. lib. 16. de Ciuit. cap. 24. *De quo Virgo dubitauerit, in myſterio Annuntiationis. Auguſt.* Quod autem dicit, Angelum adduxiſſe exemplũ Eliſabeth, non intelligit adduxiſſe ad confirmandam illam in fide, ſed ſolùm ad explicandum myſterium, vt Auguſtinus etiã notauit proximo loco citato, quod ex ipſo facto conſtat. Nam ſi exemplum Eliſabeth eſſet Virgini propoſitum, vt ex vno ſigno aliud crederet, oportuiſſet non ſtatim vtrumque credere, ſed alterum priùs experiri B. autem Virgo non ita fecit, ſed ſtatim vtrique fidem adhibuit, & poſtquam Dei voluntatem & diſpoſitioné probe intellexit, ſine mora conſenſit. Vnde idé Chryſoſt. homil. 3. in Lucam, Vir- C ginem in toto hoc negotio valde laudat, *Chryſoſt.* *& fidem ſermonis Angelici* appellat. Ad locum Auguſt. reſpond. librum illum non eſſe Auguſtini. *D. Thom.* D. Thomas auté infrà quæſt. 30. art. 4. ad 2. piè verba illa exponit de dubitatione admirationis, non incredulitatis.

Obiectio 2. Secundò accuſant B. Virginem grauiſſimi peccati, & negligentiæ, quòd filium perdidit. Quod peccatum ita exaggerant impudentiſſimi Hæretici, vt cum peccato Euæ illud conferant. *Feuardent.* Ita refert Feuardent. in ſcholiis ſuper Irenæum, lib. 3. capit. 33. Sed facilè cõuincitur horum impietas. Nam ipſum Euangelium Virginem excuſat dicens, *Et non cognouerunt parentes eius*: *Reſponſio Beda.* vt enim notat Beda, vterque parens exiſtimauit, alterum ſecum filium adduxiſſe. Quòd ſi hæc cauſa D non probatur, quia non ſatis conſtat ſolere vxores ſeparatas à viris in domum redire, certè non eſt difficile intelligere, facilè fuiſſe puero Ieſu, ſine culpa & negligentia parentum à via deflectere. Credibile enim eſt Mariam & Ioſeph rediiſſe ſimul cum aliis cognatis & comitatu, & potuiſſe puerum ſimul cum aliis vel parum antecedere, aut detineri, & occultè ab eis diuertere. Quod eo faciliùs accidere potuit ſine culpa parentum, quo ipſi minùs erant ſoliciti, quia filij virtutem & ſapientiam agnoſcebant, nihílque ſine illius voluntate euenire poſſe certò ſciebant, & ideo beata Virgo illi dixit, *Fili, quid feciſti nobis ſic?* Significans illud non potuiſſe niſi ex Chriſti voluntate euenire. At di- E cent, in hoc ipſo verbo quoddam impatientiæ vel ſuperbiæ genus latere. Sed impiè, ac temere iudicant, illa enim verba non niſi inſignem fidem, & charitaté redolent, quibus propterea Chriſtus ſimili charitate reſpondet, *Quid eſt, quòd me quærebatis*, Quaſi diceret ob nullam aliam cauſam potuiſſe ſe matré relinquere, niſi ob gloriam patris. *Obiectio.* Sed dicunt tandem nó poſſe Virginem excuſari quòd nimia ſolicitudine inter cognatos & notos illum quæſierit, hoc enim non niſi ex vili quadã & valde humana de Chriſto exiſti- *Reſponſio.* matione oriri potuit: ſed facilè hoc etiam ex communi Patrum ſententia reiicitur, qui in hoc etiam perpendunt magnam Virginis prudentiam, quæ licèt in ſe culpam non agnoſceret, quia tamen ignorabat, quid iam Chriſtus agere diſponeret, an ſcilicet vellet A ipſam relinquere, & negotium humanæ ſalutis publicè aggredi, meritò erat ſolicita: & quod in ſe erat ſtudebat facere ne à filio ſepararetur. Præſertim cùm ea Simeonis verba perſæpe mente reuolueret, *Tuam ipſius animam pertranſibit gladius.*

Obiectio 3. Tertiò obiiciunt, quòd in morte filij in fide defecerit, & de filij diuinitate dubitauerit, ſicut ille prædixerat Simeon, *Et tuã ipſius animã, &c.* Id enim de gladio infidelitatis & dubitationis intelligit Origen. Homil. 18. in Luc. *Origen.* inſinuat Hilar. in id Pſalm. 118. *Concupiuit anima mea deſiderare iuſtificationes tuas.* Et author. lib. q. nou. vet. Teſtamenti. qui eſt inter opera Auguſt. in quæſt. 73. Baſilius citatus à D. Thom. hîc artic. 4. ad 2. in epiſtol. ad Optimum, Theophyl. Luc. 2. licèt ſubdu- B bitans, citantur etiam à quibuſdam Chryſoſt. enarrat. in Pſalm. 13. Euthym. Luc. 2. & Tertul. lib. de carne Chriſti, cap. 7. *Baſil. D. Thom. Theophylact. Euthym. Tertull. Chryſoſt.* quòd dicant matrem incredulã fuiſſe, ſicut & fratres, & apud Surium in homiliis Chryſ. & Amphilochij de Purificatione legimus, B. Virginem dubitaſſe de filij ſui reſurrectione, quamuis ibidem Chryſóſtomus eam nihil vnquã peccaſſe fateatur. *Reſponſio.* Reſpondetur primùm temere & ſine fundamento verba illa Simeonis in falſum illum ſenſum detorqueri. Nam gladius Chriſti, mors Chriſti dicitur, iuxta communem Scripturæ phraſim, quæ animam Virginis pertranſiſſe dicitur, quia eam ſummo dolore affecit. Ita Ambr. Bed. OEcum. Euthy. Luc. 2. Damaſc. lib. 4. c. 15. Caſſiod. in Pſalm. 104. Paulinus ad Augu- C ſtin. & Auguſtinus ad ipſum, epiſt. 58. & 59. inter epiſtolas Auguſt. Gregor. Nyſſ. orat. 2. de reſurrectione, Bernard. ſerm. *Signum magnũ*, dicit amorem Virginis fuiſſe morte fortiorem, quia Chriſti mortem ſuam fecit, idem ferè Sophron. vel Hieron. ſerm. de aſſumpt. Ephrem. in lamentat. Virginis, Ruper. 13. in Ioan. dicens tunc ſenſiſſe Virginem dolores, quos in filij partu non ſenſerat, túncque ſingulari modo matrem noſtram effectam eſſe, quia nos ſpiritualiter peperit. *Ambroſ. Beda. Oecumen. Euthym. Damaſc. Caſſiod. Auguſt. Greg. Nyſ. Bernard. Sophron. Hierony. Ephrem. Rupert.*

Nec deſunt qui putent tantum fuiſſe dolorem Mariæ, vt re vera eam interfecerit, ita vt cum Chriſto mortua verè fuerit, licèt poſtea reſurrexit: quod tamẽ ſine fundamento confictum eſt, contra omnes Patres ſtatim citandos. *Epiphan.* Et licèt Epiphanius hæreſ. 78. dicat D id poſſe intelligi de morte corporali: addit tamen Virginem non eſſe paſſam eã mortem tempore paſſionis Chriſti. Alij ergo dixerũt gladium Chriſti pertranſiſſe Virginis animam, quia ita illam affecit, vt extra ſe ferri & ſpaſmum pati eam coëgerit, vt S. Bernard. *Bernard.* loqui videtur opuſculo de hac re, id eſt, de lamentatione Virginis (ſi tamẽ illius eſt author) & Laurent. Iuſtin. de triumph. Chriſti agone, circa finem. Bonauentur. lib. de vita Chriſti, c. 77. 79 & 80. Lodulphus de vita Chriſti, part. 2. capit. 64. & 70. Dionyſ. Carthuſ. Ioann. 19. *Laur. Iuſt. Bonauent. Lodulph. Chartuſ. Sixt. Senen.* Vide etiam Sixtũ Senenſ. lib. 6. annotat. 126. Sed ſi ſermo ſit de proprio ſpaſmo, vt ſignificat corporalem defectum cum perturbatione ſenſuum, languore & contractione mẽbrorum, &c. nul- E lo modo ponendus eſt in Virgine, vt oſtendit Caietanus opuſculo de hac re. *Caietanus.* Quia illa fuiſſet magna imperfectio derogans multum excellenti gratiæ Virginis, & dominio, quod habebat in omnes ſuos motus, actus & potentias. *Conſtantia Virginis morte Chriſti quanta.* Vnde Ioan. Euangeliſta refert eo tempore, quo Chriſtus vehementius patiebatur, Virginem ſtantem permanſiſſe, & nec animo, nec corpore concidiſſe. *Ambroſ.* Vnde Ambr. de obitu Valentiniani, nec fleuiſſe illam affirmare audet, *ſtantem*, inquit, *lego, flentem non lego.* *Anſelm.* Anſel. de excellentia Virginis, cap. 5. gladium mortis Chriſti animam Virginis penetraſſe dicit, quia tanto dolore illam affecit, vt niſi ſpeciali Dei gratia, & fauore confortaretur, viribus prorſus deficeret. Vnde potius colligitur ex magna fide, quam tunc habuit, profectam eſſe ma-

Bernard. *Ambroſ.*

A gnam fortitudinem, & conſtantiam, quam tunc oſtendit. Quod etiam habet Bernardus in concione ſuper illud, *Stabat autem iuxta crucem.* Optimè Amb. de inſtitut. Virginis, capit. 7. & Epiſtol. 82. Addunt etiam interdum Patres eo tempore exercuiſſe Virginem actum ſummæ obedientiæ, & charitatis erga homines, voluntariè offerendo filium pro illis, *quo actu,* ait Bonauentur. in 1.d.48.quæſt. vltim. *& Deum & homines ſibi maximè deuinxiſſe.* De quo etiam bene Abulenſ. quæſt. 14. prologi Matth. & Gerſon. tractat. 2. de Cantico decachordo. Quando ergo aliqui graues authores videntur ita exaggerare. Virginis dolorem, vt ſpaſmum vel aliquid ſimile illi tribuere videantur, non intendunt imperfectionem aliquam illi tribuere, vt priuationem ſenſuum, contractionem membrorum, vel quid ſimile, ſed ſolùm vehementem dolorem, cum ingenti admiratione & quaſi ſtupore, de qua re infrà q.51. fortè plura. Addo præterea, per ſe eſſe incredibilem Virginem Spiritu ſancto pleniſſimam, & quæ tot viderat myſteria paſſionémque filij, omnes circunſtantias & rationes eius iam habebant præcognitas, tam facilè dubitaſſe. Denique cura, quam Chriſtus in cruce de matre ſua habuit, ſufficiens teſtimonium eſſe debet, fidem & charitatem nunquam in matre defeciſſe.

Bonauent. *Abulenſ.* *Gerſon.*

Ad Patres ergo, qui in obiectione citantur verba Origenis (ſi illius ſunt) nullam patiuntur expoſitionem: veriſimile tamen eſt, ab aliquo indocto vel Hæretico fuiſſe inſerta. Ipſe enim homil. 1. ex variis egregiè ſentit de Virginis innocentia, & ſanctitate. Et D. Thom. hîc articul. 4. ad ſecundum, refert Origenem expoſuiſſe verba Simeonis de gladio doloris, non dubitationis. Baſilij locum videre non potui, quia illa epiſtola non extat. D. Thomas autem illum piè exponit de admiratione quadam, & ſtupore, quo ita interdum ſuſpenditur animus viſa re noua, vt quaſi dubitare videatur. Et eodem modo exponitur Auguſtinus, quanquam liber ille (vt dixi) incerti ſit Authoris. Ad Chryſoſtomum reſpondeo, inter eius opera nullam eſſe enarrationem in Pſalm. 13. ſi tamen fortaſſe alicubi reperiatur, eodem modo exponendus eſt. Euthymius falsò citatur, imò expreſsè docet contrarium. Theophylactus verò nihil ſatis affirmat. Tertullianus denique, aut intellectus non eſt, aut infideliter citatur. Verba enim eius ſunt, *fratres domini non crediderunt in illum, mater verò non demonſtratur adhæſiſſe illi.* Vbi non loquitur de fide eius, ſed de conſuetudine ſequendi, ſeu comitandi Chriſtum, vt patet ex verbis, quæ ſubiungit, *cùm Martha & Maria alia in commercio eius frequententur.*

Reſponſio ad teſtimonia Patrum.

SECTIO IV.

Vtrùm beata Virgo in prima ſanctificatione ita fuerit in bono confirmata, vt nec venialiter peccare potuerit.

Greg. Arim.

OMiſſis Hæreticis, inter ſcholaſticos Gregor. in 2. diſtinct. 30. quæſt. 2. artic. 1. auſus eſt dicere Virginem interdum venialiter peccaſſe, ne illam fateretur fuiſſe à peccato originali immunem, quia iuxta Auguſtini regulam, nullus eſt in peccato originali conceptus, qui non interdum venialiter peccauerit. Cui ſententiæ nonnullæ Patrum locutiones interdum fauere videntur. Sed nihilominus hæc ſententia ab Eccleſia reiecta, & damnata eſt.

Auguſt.

B. Virgo nunquam venialiter peccauit.

Dicendum eſt ergo, beatam Virginem in prima ſanctificatione fuiſſe in bono cõfirmatam, & donum gratiæ ac ſingulare Dei auxilium accepiſſe, vt nec leuiſſimam culpam vnquam committeret. Hæc veritas, quoad rem, quæ in illa intenditur, ſcilicet Virginem nunquam peccaſſe venialiter, de fide eſt, & definita eſſe fertur in Concilio Claramontano ſub Vrbano II. (vt refert Vega libr. 14. in Trident. c. 18.) Concilium etiam Tridentin. ſeſſion. 6. Canon. 23. licèt directè hoc non definiat, id tamen ſupponit, dum docet Eccleſiam tenere, beatam Virginem ex ſpeciali Dei priuilegio omnia venialia peccata vitaſſe. Et hanc eſſe antiquorum Patrum traditionem, & conſenſum, conſtat ex iis, quæ diſputatione præcedenti ſection. 5. adduximus. Præſertim ex illo celebri loco Auguſtini libr. de Natur. & Grat. cap. 36. *Cum de peccatis agimus, nullam de Virgine matre haberi volo quæſtionem, &c.* & ex Bernard. epiſtol. 174 & ſerm. 2. de aſſumpt. *Abſit* (inquit) *vt proprij quidquam inquinamenti hæc aliquando habuiſſe dicatur.* Et ex Ruperto lib. 7. de glorificatione B Trinitatis, cap. 13. & libr. 6. in Cant. circa principiũ, Richard. de ſancto Victor. lib. 2. de Emmanuele c. 30. & lib. ſuper Cantica, cap. 39. vbi inquit, *Omnes virgines eſſe ſpecies Chriſti, beatam autem Virginem eſſe ſpecialem eius ſpeciem, quæ ſpeciem ſuam nunquam per aliquod peccatum mortale, vel veniale maculauit.* Denique cõſtat hæc traditio ex communi conſenſu Theologorum in 3. diſt. 3. qui variis rationibus & coniecturis hanc veritatem confirmant. Nobis verò ſufficere videntur, quæ diſput. præced. ſect. 5. adductæ ſunt, & quas D. Thom. in hoc artic. 4. & opuſcul. 6. art. 3. & quodlib. 6. artic. 7. docuit.

Conc. Claramont. *Vega.* *Conc. Trid.* *Auguſt.* *Bernard.* *Rupert.* *Rich. Victor.* *D. Thom.*

Dubium.

C Quanquã verò certum ſit beatam Virginem nunquam peccaſſe. Dubitant tamen Theologi, an ab exordio ſuæ ſanctificationis facta fuerit impeccabilis. Quidam enim ſimpliciter affirmant, vt Gabriel in 3. diſt. 3. quæſt. 2. art. 3. ſequens Okã, & Almainus diſt. 12. quæſtion. 2. Alij abſolutè negant toto tempore vitæ mortalis fuiſſe impeccabilem, ſed potiùs potuiſſe peccare, quamuis auxilium gratiæ receperit, vt nunquam peccaret, ita Durand. diſt. 3. q. 4. Alij verò diſtinctione vtuntur, dicentes in prima ſanctificatione datũ eſſe Virgini ſolùm, vt nunquam peccaret, in ſecunda verò, id eſt, in filij conceptione additum eſſe, vt nec peccare etiam poſſet. Ita ſentit D. Thom. hîc art. 4. ad primum, clariùs in 3 d. 3. q. 1. art. 2. Bonauent. art. 2. q. 1. Alenſ. 3. part. q. 9. m. 3. artic. 2. §. 2. & fuit hæc D ſententia Richard. Victor. lib. ſuper Cantic. cap. 26.

Gabr. *Okam.* *Almain.* *Durand.* *D. Thom.* *Bonauent.* *Alenſ.* *Rich. Vict.*

Reſponſio.

Sed vix intelligo ſuppoſita fidei doctrina, quæ poſſit eſſe diuerſitas inter has opiniones, quæ ad rem pertineat. Primò enim certum eſt beatam Virginem in hac vita nunquam fuiſſe impeccabilem ab intrinſeco ad modum beatorum, quia fuit tantùm viatrix, vt ſuprà dictum eſt. Deinde certum etiam eſt à prima ſanctificatione habuiſſe talia gratiæ dona, & auxilia, vt infallibiliter nunquam peccaret, quia talis gratia neceſſaria eſt ad nunquam venialiter peccandum, & hoc eſt ſpeciale priuilegiũ, quod iuxta Concilium Trident. illi conceſſum eſt. Vnde fit ſimpliciter concedẽdum eſſe in prima ſanctificatione fuiſſe confirmatam in bono, vt nunquam peccaret, quia hæc E confirmatio idem eſt cum prædicto priuilegio, ſeu gratia ſpeciali: ex quo etiam fit, vt in ſenſu compoſito peccare non potuerit, apertè enim repugnat cum tali dono gratiæ peccatum exiſtere, ſeu componi, vt per ſe conſtat. Tertiò addo, hoc donum non conſtitiſſe in ſolis habitibus infuſis, vel in ſola aliqua inhærẽte qualitate, quia ſecluſa viſione beata, & Dei amore neceſſariò, qui illam conſequitur, nulla qualitas inhærens per ſe ſola poteſt efficere, vt infallibiliter homo nunquam peccet, niſi adiungatur ſingularis Dei prouidentia, & protectio per actualia & ſpecialia Dei auxilia, vt expreſsè docuit Diuus Thomas quæſtion. 24. de verit. artic. 9. & conſtat ex iis, quæ ſuprà diximus de Chriſti impeccabilitate, & de carẽtia fomitis, quæ iterum ſection. ſequenti attingemus.

B. Virgo quomodo fuerit impeccabilis.

Addo tamen quartò accepiſſe Virginem in prima ſanctificatione perfectionem gratiæ habitualis, & virtutum omnium huic inſigni effectui confirmationis in bono proportionatam. Quia licèt poſſet Deus cum minima gratia habituali per auxilia actualia ita cuſtodire Virginem, vel alium hominem, vt infallibiliter nunquam peccaret, ſuauis tamen ratio diuinæ prouidentiæ poſtulat, vt is, cui tale donum confertur, intrinſecè diſponatur per habitus virtutum perfectiſſimo & heroico modo, prout neceſſarium eſt, vt homo facilè & iucundè omnia virtutum opera in quacunque opportunitate operetur, quod valde neceſſarium eſt ad vitandum omne peccatum, etiam veniale. Quod magis ex iis, quæ ſection. ſequenti dicemus, conſtabit. Ex quo ſequitur confirmationem hanc in bono datam Virgini in prima vel ſecunda ſanctificatione, formaliter ſeu in eſſentiali modo non fuiſſe diuerſam, ſed ſolùm potuiſſe differre ſecundùm magis, & minus, quatenus maiora dona gratiæ habuit beata Virgo in ſecunda ſanctificatione, quàm in prima. Vt ſi Deus cõfirmauit in gratia beatum Ioannem Baptiſtam, & ſanctum Thomam, v. g. modus confirmationis formaliter idem eſt, quamuis Ioannes in maiori gratia fuerit confirmatus. Et ratio eſt, quia vtraque confirmatio fit per dona eiuſdem rationis, & habet effectus, & relinquit libertatem eiuſdem rationis. Sicut enim beata Virgo pòſt primam ſanctificationem in ſenſu compoſito peccare non poterat, & nihilominus liberè implebat præcepta: ita & poſt ſecundam; non eſt ergo inter eas formalis differentia.

Virgo nõ magis impeccabilis poſt ſecũdam ſanctificationem quã poſt primam.

Ex quo tandem concludo, ſimpliciter ac formaliter loquendo, non magis fuiſſe impeccabilem B. Virginem poſt ſecundam ſanctificationem, quàm poſt primam. Quia poſt vtramque ex vi intrinſecæ diſpoſitionis peccare poterat, vnde in ſenſu diuiſo atque ſimpliciter dici poteſt habuiſſe ſemper potentiam peccandi, habuit enim libertatem, qua *potuit tranſgredi, & non eſt tranſgreſſa*, quamuis in ſenſu compoſito in nullo tempore, vel ſtatu, potuerit peccare, vt dictum eſt. Poteſt autem nonnulla differentia aſſignari inter ſtatum, quem beata Virgo habuit ante vel poſt Cõceptionem filij. Nam ante conceptionem, licèt eſſet præordinata in matrem Dei, tamen nondum in ſe receperat dignitatem aliquam, cui hæc confirmatio in bono deberetur, licèt Deus perfectioni ſuæ ſapientiæ & prouidentiæ deberet, vt illam conferret Virgini, quam in matrem ſuam prædeſtinauerat: at verò poſt Conceptionem filij habuit beata Virgo in ſe ſingularem matris dignitatem, cui veluti ex natura rei debita erat hæc gratia confirmationis in bono. Et hac ratione dici poteſt magis impeccabilis poſt ſecundam quàm poſt primam ſanctificationem, vt ſi decreuiſſet Deus naturam aliquam priùs in ſe exiſtentem poſtea ſibi hypoſtaticè vnire, docuiſſet certè, vt illam à peccato præſeruaret, etiam eo tempore, quo ante vnionem exiſteret, nihilominus tamen longè aliter eſſet impeccabilis poſt vnionẽ, quàm ante illam. Ita igitur ſuo modo dici poteſt in præſenti materia, quanquam exemplum non ſit omnino ſimile, ſed proportionale.

Cõfirmatio in in bono vnde Virgini debita.

Circa doctrinam hanc occurrebant difficultates de concordia huius confirmationis in bono cum libertate arbitrij, ſed hæ & communes ſunt omnibus confirmatis in gratia, & cum his ferè coincidunt, quæ ſuprà circa Chriſti impeccabilitatem tractatæ ſunt. Illinc ergo petatur earum reſolutio. Obiectiones verò nonnullæ contra concluſionem fidei hoc loco ſoluendæ ſunt. Prima eſt, quia ſæpe Scriptura dicit neminem eſſe qui non peccet, & eodem modo loquuntur Sancti, & Concilia, vt videre eſt in Mileuit. canon. 6. & 8. vbi etiam definit propterea omnes verè poſſe dicere, & orare, *Dimitte nobis debita noſtra.*

Obiectio 1.

Concil. Mileuit.

A Quam orationem, vtpote à Chriſto traditam, beatam virginem frequenter fudiſſe nullus negabit. Reſpondetur, hos generales ſermones ſpeciale Virginis priuilegium non excludere, vt Concilium Tridentinum declarauit, imò Auguſtinus libro de Spirit. & lit. capite ſecundò dicit, *Si quis de aliquo Sancto affirmet nunquam peccaſſe, non propriis viribus, ſed gratia & dono Dei, non multum eſſe cum illo contendendum, ſed potius, ſi id ſufficienter oſtendat, illi eſſe gratulandum.* Hæc Auguſtinus. Quia verò de nullo alio præter quàm de Virgine priuilegium hoc ſatis oſtendi poteſt, ideo ad nullum alium extendendum eſt, vt in materia de gratia latiùs traditur. Ad illud verò de oratione Dominica dicunt quidam, licèt beata Virgo nunquam peccauerit, non B tamen ſemper & in omni actu ſuo hoc certò cognouiſſe, ſed interdum dubitaſſe, & ideo potuiſſe dicere, *Dimitte nobis debita noſtra.* Sed hoc exiſtimo falſum, & contra excellentem Virginis perfectionem. Dominabatur enim ſuis omnibus actibus perfectiſſimè, & in omni opere ſuo perfectè cognoſcebat, & conſiderabat, quid ſecundùm rectam rationem fieri poſſet, & oporteret. Et ideo perſpicuè & clarè videbat, quale vnumquodque opus ſuum exiſteret, neque aliquid operata vnquam eſt, quod non priùs certò exiſtimaret Deo gratum acceptúmque fore. Alioqui, ſi vel incõſideratè, vel cum aliqua practica dubitatione operaretur, non poſſet ab omni culpa, vel imperfectione fomitis excuſari. Dicendum eſt ergo, potuiſſe Virgi- C nem pro aliis, ſeu pro vniuerſa Eccleſia illa verba proferre, *Dimitte nobis debita noſtra.* Pro ſe verò gratias potiùs de acceptis beneficiis agebat, eorúmque perpetuam durationem.

Reſponſio. *Conc. Trid.* *Auguſt.* *Auguſt.*

Secundò obiicitur B. Virgini, quòd humana ambitione miraculum à filio poſtulauerit, eámque ob rem ab ipſo fuerit reprehenſa Ioan. 2. vt Chryſoſt. homil. 20. & Theophyl. ac Euthym. videntur exponere, & videtur fauere Athanaſ. ſerm. 4. cõtra Adrian. quatenus dicit fuiſſe matrem à Chriſto increpatam, & Irenæus lib. 3. contra hæreſ. cap. 18. dum inquit, Dominum repellendo eius intempeſtiuam feſtinationem dixiſſe, *Quid mihi & tibi eſt mulier?* Reſpondetur nullum ambitionis ſignum, ſed potiùs eximiæ fidei & charitatis in ea Virginis petitione fuiſſe, vt effe- D ctus probauit, exaudiuit enim Chriſtus matris orationem, quare nulla ratio permittit credere ex inani gloria fuiſſe profectam. Vnde Cyril. libro 2. in Ioann. cap. 22. fidem Virginis in hac petitione oſtendi dicit, quia omnia credidit filio poſſibilia, quamuis nondum Chriſtus miracula edidiſſet, & cap. 24. *Magnam,* inquit, *authoritatẽ & dignitatem deferri ſibi à Domino mater non ignorauit, quæ perſuaſo, vt pareat, filio, miniſtros præparat.* Et Euſeb. Emiſſ. ſermon. in Dominicam ſecundam poſt Epiphan. Virginem, ait, Spiritu ſancto plenam illud miraculum præuidiſſe, quod filius facturus erat. Et Bernardus ſermon. 46. ſuper Cantic. prudentiam verborum Mariæ ponderat. *Quia non precatur, non imperat, ſed tantùm defectum vini nunciat,* E *quia cum beneficiis & ad liberalitatem propenſis non gratia violenter exprimenda, ſed ſolùm eſt occaſio proponenda.* Conſtat igitur verba illa Chriſti, *quid mihi & tibi eſt mulier?* nullam reprehenſionem continere. Vt enim rectè dixit Iuſtin. Martyr. quæſt. 136. ad Gent. *Non verbo matrem obiurgauit, qui facto honorauit.* & Cyril. dicto lib. 2. cap. 23. *Quantus,* inquit, *honor parentibus debeatur, facilè oſtendit, cùm ſtatim ad actum propter matrem accedat.*

Obiectio. *Ioan. 2.* *Chryſoſt.* *Theophyl.* *Euthym.* *Athanaſ.* *Irenæ.* *Reſponſio.* *Cyril.* *Euſ. Emiſſ.* *Bernard.* *Iuſt. Mart.* *Cyril.*

Senſus autem illorum verborum Chriſti variè à Sanctis exponitur. Primò, Iuſtin. Martyr ſuprà dicit, ſenſum Chriſti ſolùm fuiſſe dicere matri, neque ad illam neque ad ſeſe pertinuiſſe, vinum prouidere. Vnde ait, *quid mihi, & tibi?* id eſt, quid ad nos attinet?

tinet? quod ſi ex magna charitate tua vis, vt miraculosè illis ſubueniam, dic miniſtris, vt faciant, quæ ego præcepero,&c. quam expoſitionem habet etiam *Epiphan.* *Euthym.* Epiph. hæreſ. 51. & 79. & Euthym. ibi. Et eſt probabilis expoſitio, cum qua ita connectanda ſunt verba ſequentia, *Nondum venit hora mea*, id eſt, ſi ex charitate cupis, vt illis ſubueniam, prius quàm vini defectus omnibus inuitatis manifeſtus ſit, non hoc ad nos pertinet, ſed potiùs oportet, vt omnes priùs intelligant vinum defeciſſe, vt miraculum euidentius fiat, & ideo nondum venit hora illud faciendi. Quæ expoſitio *Irenæ.* quoad hoc vltimum verbum, videtur fuiſſe Irenæi *Chryſoſt.* lib. 3. contra Valen. cap. 1. eſt etiam Chryſoſt. homil. *Auguſt.* 21. in Ioann. & Auguſtin. ſerm. 41. de tempore, & Eu- *Euthym.* thymij cap. 1. in Ioan.

Solùm obſtat huic expoſitioni, quia verba illa, *Quid mihi, & tibi?* iuxta phraſim Hebraicam non ſignificant, quid ad nos? ſed, quid mihi tecum eſt? vt *Ioel. 3.* Ioel. 3. *Quid mihi, & vobis Tyrus, & Sydon?* Luc. 8. *Quid* *Luc. 8.* *mihi, & tibi Ieſu filij Dei?* Et eodem ſenſu Matthæi 27. *Matth. 27.* dixit vxor Pilati ad illum, *Nihil tibi, & iuſto illi*, id eſt, tibi cum illo ſit, vel noli quidquam negotij habere cum illo.

Poſita ergo hac verborum ſignificatione eſt ſe- *Auguſt.* cunda expoſitio Auguſt. tractat. 8. in Ioan. Chriſtum illa verba ad ſuam diuinitatem retuliſſe, virtus enim faciendi miracula conuenit Chriſto ratione diuinitatis, ad quem etiam oſtendendum miracula ordinanda erant, non ad demonſtrandam generationem ex matre. Propter hanc ergo cauſam dicit, quid mihi tecum eſt? quod ſcilicet ad miraculum perficiendum pertineat: non enim ex te diuinitatem, ſed humanitatem habeo. Quam expoſitionem habet idem Auguſt. tract. 19. in Ioan. & libr. de fide & ſymb. c. 4. & *Greg. Pap.* lib. 2. de ſymbolo ad catechumenos, cap. 5. Greg. lib. *Beda.* 8. Epiſt. 42. Bed. D. Thom. Gloſ. & alij in Ioan. & ferè *D. Thom.* *Gloſſ.* idem ſenſit Greg. Nyſſ. orat. in illud dictum Apoſto- *Greg. Nyſſ.* li, *tunc erit & ipſe ſubiectus, &c.* cùm inquit Chriſtum his verbis quaſi repuliſſe matrem, eo quòd veluti iure materno miraculum poſtularet. Quod etiam in- *Auguſt.* dicauit Athanaſ. ſerm. 4. contra Arianos, & Auguſt. *Athanaſ.* ſuprà. Sed non eſt intelligēdum hos Sanctos docere, Virginem opus illud quaſi iure materno ſibi debitum præcepiſſe, aut poſtulaſſe (id enim de fide & humilitate B. Virginis ſentire, indignum eſt) præſertim cùm verba eius tantam erga Chriſtum reuerentiam præſe ferant, vt nec expreſsè rogare, ſed ſolùm indigentiam & occaſionē bene faciendi proponere auſa fue- *Bernard.* rit, vt Bernardus ſuprà notauit. Intelligendum ergo eſt, propter circumſtantes illo modo Chriſtum matri reſpondiſſe, ne opus illud ex naturali affectu aut poteſtate profectum putarent, vt in ſimili dixit *Ioan. 11. & 12.* Chriſtus Ioann. 11. & 12. & hoc modo eſt etiam hæc expoſitio ſubtilis, & probabilis.

3. Expoſitio. Tertia verò expoſitio addi poteſt, vt Chriſtus de ſe vt homine loquatur, & ſenſus ſit, *Quid mihi & tibi?* id eſt, quid mihi tecum eſt? quod non ſimpliciter & abſolutè eſt intelligendum, ſed in ordine ad negotium, de quo agebatur, ſeu reſpectu miraculi perficiendi, ac ſi diceret, non eſt hoc opus tale, vt ex humano reſpectu vel conſanguinitate pendeat, ſed *Greg. Nyſ.* ex diuino obſequio & voluntate. Ita ferè Gregor. *Maxim.* Nyſ. ſuprà, & Maximus ſermone ſecundo Epipha- *Bernard.* niæ, & Bernard. ſerm. 1. & 2. Dom. primæ poſt Epiph. In quo ſenſu non ſunt hæc verba reprehenſionis, ſed inſtructionis propter circunſtantes, vt circa expoſitionem Auguſtini diximus: nam hæ duæ expoſitiones ferè in idem recidunt.

Reſponſio ad teſtimonia. Ad teſtimonia ergo in principio citata reſpondetur, Chryſoſtomum, & qui eum ſecuti ſunt, exceſſiſ- *Patram.* ſe, (vt D. Thom. inquit.) Vnde eorū ſententia iam er-

A ronea eſt, vt diximus: piè autem exponi poſſunt, eos non ſenſiſſe in virgine fuiſſe ambitionis aut vanæ gloriæ motum, ſed ſolùm iudicari ſuſpicioſè ab iis, qui præſentes aderant, potuiſſe, & ideo Chriſtum Dominum eo modo reſpondiſſe. Ad Athanaſ. dicendum eſt, Chriſtum re vera non reprehendiſſe Virginem, quia vera & rationabilis reprehenſio culpam aliquam ſupponit, ſed fortaſſe Athanaſ. increpationem vocauit illam admonitionem, ſeu inſtructionem potiùs, quàm Chriſtus illis verbis inſinuauit nō tam propter Virginem, quàm propter alios circumſtantes, vt declaratum eſt. Et idem dicendum eſt ad Irenæum. Non enim poteſt verè dici beata Virgo paſſa fuiſſe repulſam, cùm & quod petiit impetrauerit, &

B Chriſtus nō propter aliquem defectum Virginis, ſed quia nondum erat tempus opportunum ad patrandū miraculum, illud aliquantulum differre voluerit, vt ex illis verbis patet, *nondum venit hora mea*, quod quidem Virginem latere potuit ſine illius culpa. Non enim tenetur, qui orat ſcire, quando ſit opportunum tempus obtinēdi, quod poſtulat, præſertim cùm beata Virgo non importunè petierit, vt ſtatim miraculū fieret, ſed ſolùm aliorum indigentiam, ſuámque interceſſionem inſinuauerit. Vnde factum eſt, vt non ſolùm non fuerit à Chriſto repulſa, ſed potiùs vt propter amorem eius Chriſtus aliquantulum miraculum præuenerit, vt Cyrill. dicto libro 2. in Ioann. cap. 23. *Cyril.* & Ambroſ. ſerm. 16. in Pſalmum 118. circa finem, ad- *Ambroſ.*

C notarunt.

Tertiò obiicitur Virgini, quod Matth. 12. Marc. 3. *Obiectio 3.* Luc. 8. Chriſtum publicè prædicantem, ex humana *Matth. 3.* *Marc. 3.* quadam ambitione interpellauerit. Propter quod vi- *Luc. 8.* detur à Chriſto acerbè reprehenſa, illis verbis, *Quæ* *Chryſoſt.* *eſt mater mea?* Ita ferè Chryſoſt. homil. 45. in Mat- *Reſponſio.* thæum. Sed reſpondetur facilè. Primò in toto illo facto nullum eſſe imprudentiæ aut ambitionis indiciū, quo poſſit ad culpam imputari, non ſolùm Virgini, verùm nec aliis fratribus Chriſti, qui ipſum quærebant. Fieri enim potuit, vt bono animo, & conuenienti modo illum quærerent: caſu autem accideret, vt alij aſtantes, & audientes, Chriſtum importunè alloquerentur. Vnde nulla eſt prorſus ratio irrogan-

D di aliquam culpam Virgini, cùm Euangeliſtæ non dicant ipſam vocaſſe, vel interpellaſſe Chriſtum, ſed turbam, vel fratres Domini, quos ſicut accuſare non oportet, ita nec excuſare neceſſe eſt, vt Auguſtin. *Auguſt.* notauit tractat. 28. in Ioann. Quocirca, quamuis demus illa verba Chriſti reprehenſionem aliquam continere, non tamen propterea exiſtimandum eſt illa ad Virginem eſſe directa, ſed ad turbam, vel fratres, ſi illa digni fuerunt, non eſt autem neceſſe dicere illa verba reprehenſionis fuiſſe, ſed ſolùm inſtructionis, vt circunſtantibus indicaret, propter carnaliter coniunctos non eſſe Dei opus intermittendum, vt Auguſtin. lib. de fide contra Manich. & Bernard. ſer- *Bernard.* mon. 2. Dominicæ primæ Epiphaniæ, notarunt. Vel

E docere etiam voluit coniunctionem ſanguinis cum Chriſto ſine ſpirituali non prodeſſe, hanc verò per ſe ſe multum valere. Ita Auguſtin. libr. ſeu ſerm. de *Auguſt.* Virginit. capit. 3. & Tertull. libr. de carne Chriſti, ca- *Tertull.* pite 7. & indicat Hilar. Canone 12 in Matth. circa fi- *Hilar.* nem, dum ait, *Chriſtum non faſtidioſè de matre ſua ſenſiſſe, ſed docere voluiſſe, propinquitatis ius atque nomen, non iam de conditione naſcendi, ſed de Eccleſiæ communione retinendum.* Addit etiam eo facto ſignificatā eſſe Synagogæ repulſam. Quod etiam dixit Greg. *Greg. Pap.* homilia 3. in Euangelia. Quæ omnia mi- *Ambroſ.* rè complexus eſt Ambroſius, libro 6. in Lucam ante medium.

SECTIO V.

Vtrùm in prima ſanctificatione fomes originalis peccati fuerit in beata Virgine extinctus.

Fomes peccati quid ſit.

QVid fomes peccati ſit, ſuprà quæſtione 15. cùm de Chriſto ageremus, explicatum reliquimus. Supponimus ergo eſſe ipſam naturalem inclinationem appetitus ſentientis, quatenus inordinatè & abſque rationis conſenſu ſenſibilia interdum poteſt appetere, quæ imperfectio originalis peccati effectus eſt, quamuis non ſemper auferatur ablata originali culpa, vt in renatis conſtat. Quia verò hic fomes principium eſt & origo ferè omnis peccati actualis, quod in lapſis hominibus reperitur, ideo illi, qui in beata Virgine actuale peccatum admittunt, fomitem etiam neceſſariò ei tribuunt: at verò Catholici omnes, ſicut negant B. Virginem aliquando venialiter peccaſſe, ita conſequenter negant habuiſſe vnquam vel in appetitu vel in voluntate motum aliquem indeliberatum præuenientem rationem, & conſenſum liberum voluntatis.

B. Virgo actũ fomitis nunquam habuit. *D. Thom.* *Caiet.*

Primum ergo ſit veluti fundamentum certum huius quæſtionis, B. Virginem nunquam habuiſſe actum fomitis, ſeu (vt ita loquar) fomitem in actu ſecundo. Ita docet D. Thom. hîc artic. 4. ad primum, Caietanus in opuſculo de ſpaſmo. Virginis, & alij Theologi ſtatim citandi, & hic videtur eſſe conſenſus omnium Patrum, quos diſputat. præced. ſect. 5. retuli, generatim enim docent nihil indecens nihílve inordinatum in beata Virgine fuiſſe. Vnde Bernar. in ſermone circa illa verba, *ſignum magnũ, Nihil*, inquit, *in ea non dico tenebroſum, ſed obſcurum ſaltem, vel minùs lucidum, ſed nec tepidum quidem aliquid aut non ferventiſſimum liceat ſuſpicari.* Et idem eſt, quod Richar. de S. Victor. libr. 1. de Emmanuel c. 28. dicit, *Virgini omnem ocioſitatem fuiſſe ſublatam, ſolam pœnam fuiſſe relictã*, & c. 29. Virgini accommendat illud Pſal. 45. *auferens bella vſque ad finem terræ*, quia in Virgine nullum internum bellum ſed ſumma pax fuit. Vnde concludit illam ſolam inter puros homines impleuiſſe in hac vita omni ex parte præceptum illud, *Diliges Dominũ Deum tuum ex toto corde, mente, & animo.* Quia non tantùm rem præceptam, ſed quodammodo etiam finem & modum præcepti, aſſecuta eſt, & c. 31. *in cæteris Sanctis magnificum fuiſſe*, inquit, *quod à vitiis non ſunt expugnati, in Virgine autem quòd nec impugnata fuit.* Et hoc ſenſu Damaſ. orat. de aſſumpt. Virginem vocat *immaculatam, quæ cum terrenis affectionibus nihil habuit commune.* Et eodem ferè modo loquitur Sophron. in Epiſtol. ſæpe citata quæ in 6. Synod. act. 11. refertur. Denique ſi Ambroſ. lib. inſtitut. Virg. cap. 7. dixit, Virgini datum eſſe, *vt præſentiâ ſuâ integritatis inſigne aliis conferret*, quid mirum, quod in ſe nunquam inordinatum motum ſenſerit? Ratione verò hoc ipſum demonſtratur primò, quia *decuit Virginem ea puritate nitere, qua maior ſub Deo nequeat intelligi.* Secundò, quia hic eſt quidam effectus originalis peccati, magnam indecentiam, & cum culpa magnam habens affinitatem, iſti enim motus de ſe mali ſunt & culpabiles, niſi ignorantia vel impotentia illos vitandi excuſet. Vnde argumentor tertiò ex principio ſuprà poſito, quòd B. Virgo nunquam venialiter peccauerit. Nam licèt poſſet Deus non obſtãte fomite & motibus eius impedire omnem culpam in beata Virgine, tamen cùm ſapientiſſimè & ſuauiſſimè omnia prouideat, accommodat fini media, & cauſam diſponit, prout expedit, ad intentum effectum. Quia ergo B. Virginem ab omni culpa præſeruaturus erat, eandem fecit

Bernard. *Rich. Victor.* *Pſal. 45.* *Damaſc.* *Sophro.* *Ambroſ.*

A ab omni inordinato motu liberam, quia moraliter difficillimum eſt pati inordinatos motus, & venialiter ſaltem nunquam delinquere. Vnde fit nullam mẽtis diſtractionem, vel variarum cogitationum intellectus, aut phantaſiæ inuoluntarias immutationes paſſam vnquam fuiſſe. Hæc enim omnia imperfectionem magnam continent, & ad fomitis inordinationem pertinent.

Obiectio.

Dices, huiuſmodi motus, ſi rationem culpæ non attingant, non ſunt contra perfectionem ſanctitatis, ſed potiùs ad illius augmentum conferre poſſunt; non eſt ergo cur negemus in B. Virgine fuiſſe permiſſos. Reſpondeo, ſanctitatem perfectam omni ex parte excludere omnem motum diuinæ legi B contrarium, & ideo Chriſtus hanc perfectionem aſſumpſit, & participationem eius cum matre communicauit, quæ ad creſcendum in gratia, hac occaſione non indiguit, hoc enim ad ſtatum incipientium pertinet, ipſa verò inde incepit vbi alij poſt longam pugnam conſummationis ſtatum acquirunt.

Reſponſio.

Hac ergo certiſſima veritate ſuppoſita, in qua potiſsimùm res in hac quæſtione intenta conſiſtit, in modo vel loquendi vel explicandi hãc rem Theologi diſſentiunt. Quidam enim dicunt fomitem fuiſſe quidem in Virgine ligatum à prima ſanctificatione, non tamen fuiſſe prorſus extinctum vſque ad ſecundam. Alij verò à prima ſanctificatione dicunt C fuiſſe fomitem omnino illi ſublatum. Priorem ſententiam docet D. Thomas hîc, quem Caiet. & alij ſequuntur, & fuit ſententia Albert. in 3. diſtinct. 3. vbi Bonauent. 1. part. diſtinction. artic. 2. quæſt. 2. eandem tenet, & Richar. artic. 1. quæſtio. 3. & 4. Durand. quæſt. 3. inclinat etiam Richard. de S. Victor. lib. 2. de Emmanuel. capit. 26. & 27. Fundamentum D. Thom. eſt, quia non decuit carnem aliquam omnino liberari à lege fomitis, & peccati, donec filius Dei aſſumeret carnem ſanctam, & à fomite liberam. Sicut non decuit corpus aliquod humanum ante Chriſti corpus, gloria & immortalitate donari. Poſſunt autem in huius ſententiæ confirmationem citari Cyprian. libr. de Cardinalibus Chriſti operibus, capi- D te de natiuitate Chriſti, vbi dicit, *in Chriſti conceptione Spiritu ſancto obumbrante, originale incendium extinctum fuiſſe.* Et Cyril. Ieroſolymit. Catecheſ. 17. dicens, *Spiritum ſanctum in Virginem veniendo, & eam obumbrando, ſanctificaſſe eum, quo poſſet eum, per quem ſunt omnia, ſuſcipere.* & Nazian. oration. 38. & 42. qui ait Spiritum ſanctum in anima & corpore purgaſſe Virginem, vt Chriſtum conciperet, & Arnob. Pſalm. 14. in princip. clariùs dicit, *Ieſus immaculatus virgineam aulam ingreſſus ipſum tabernaculum à maculis carnalibus liberauit, & dedit ſanctificationem potius, quàm accepit.*

D. Thom. *Caiet.* *Albert.* *Bonauent.* *Richard.* *Durand.* *Rich. Victor.* *Cyprian.* *Cyril. Ieroſolymit.* *Greg. Naz.* *Arnob.*

Secundam verò ſententiam docet apertè Alenſ. 3. parte, quæſtione nona in ſecund. articulo pri- E mo, idem Scot. Gabr. Almain. Mai. diſtinctione tertia, & ferè reliqui authores, qui docent beatam Virginem ab originali culpa fuiſſe præſeruatam. Cui ſententiæ fauent Patres in primo puncto huius Sectionis citati. Et ratio adiungi poteſt, quia à prima ſanctificatione Virginis ſtatuit Deus nullum motum fomitis in illa permittere: ergo non ſolùm ligauit, ſed etiam extinxit in ea fomitem. Quorſum enim fomitem in actu primo (vt ita dicam) in ea relinqueret, cùm omnem actum ſecundum eſſet impediturus? maximè cùm huiuſmodi fomes imperfectum quid ſit, & de ſe ad malum inclinet.

Alenſ. *Scot.* *Gabr.* *Almain.* *Mai.*

Vt differentiam harum opinionum, rémq; totam aperiam, operę pretium erit exponere, quid ſit ligare,

vel

vel extinguere fomitem, & qua ratione duo hæc inter ſe differant. Conueniunt enim, quia vtroque modo infallibiliter fit, vt appetitus nullum inordinatum motum habere poſſit in ſenſu compoſito, id eſt, poſita illa gratia, vel priuilegio, quo fomes ligari vel extingui dicitur. Cùm enim appetitus ſeu fomes ſit potentia de ſe naturaliter operans, præſertim in iis motibus, qui libertatem anteuertunt, non poteſt infallibiliter impediri, ne hoc modo operetur, niſi careat aliquo principio ad operandum requiſito, videlicet obiecto, concurſu Dei, alióve ſimili. Quia ſi haberet omnia requiſita ad operandum, cùm ſit potentia naturalis, ſtatim operaretur. In quo multum differt à potentia libera, & ideo neceſſariò fit vt ſiue fomes extinctus ſit, ſiue ligatus, infallibile ſit nunquam habiturum actum fomitis, atque adeò vt facta illa ſuppoſitione non poſſit illum habere.

Ligari, extinguive fomitē quid ſit.

Cùm ergo hic effectus communis ſit, vt explicemus, quę differentia eſſe poſſit inter ligatum fomitem, & extinctum, aduertendum ſecundò eſt, tribus modis intelligi poſſe fieri hunc effectum, primò per ſolos habitus, vel qualitates inhærentes, ita perfectas, vt per ſolam intrinſecam informationem contineant appetitum, ita vt ex vi illarum nullo modo moueri poſſit contra rationem. Et ſi hic modus poſſibilis eſt, per illum propriè dicetur auferri fomes, quia per eum tolletur intrinſecè priuatio iuſtitiæ, & inordinatio appetitus. Et ita videntur ſentire Caietanus, Durandus, & multi alij. Fateor tamen me nunquam potuiſſe intelligere, quomodo per ſolos habitus inhærentes poſſit hic effectus fieri ſine alia actuali & extrinſeca prouidentia Dei, vel clara eius viſione, quia illæ qualitates, quæ ſolùm ſunt per modum actus primi, non poſſunt efficere, vt exiſtens obiectum & applicatum appetitui illum non moueat. Quia appetitus de ſe naturaliter operatur circa obiectum applicatū, niſi per actualem motionem à ſuperiori potentia contineatur, quam naturalem inclinationem, & efficaciam non videntur ſoli habitus poſſe impedire. Nam ſicut vitia non ſufficiunt ad tollendam inclinationem ad bonum: ita nec virtutes, licèt perfectiſſimæ ſint, poſſunt tollere naturalem inclinationem appetitus ad ſenſibilia, quæ interdum rationi repugnant, & ad illa nonnunquam mouebitur, niſi aliunde præueniatur, vt latiùs dicitur in Prima parte, tractando de ſtatu innocentiæ, & de originali iuſtitia.

Caietan. Durand.

Per ſolos habitu inhærentes auferri fomes cur non poſſit.

Secundo modo intelligi poteſt fieri hic effectus per ſolam extrinſecam Dei prouidentiam, vel impedientem obiecta, quæ poſſent huiuſmodi motus excitare, vel negantem concurſum ſuum ad eoſdem, & hic modus ſine dubio fuit poſſibilis, & poſſet meritò dici ligatio fomitis. Tertio modo poteſt intelligi hic effectus fieri, partim per habitus & virtutes perfectas, partim per diuinam gratiam excitantem, præuenientem, & adiuuantem. Et hic modus poſſibilis eſt, & ex ſuo genere in homine puro viatore maximè perfectus. Quia includit gratiam, & heroicas virtutes, & diuinum auxilium neceſſarium. Nam quia homo non videns Deum, neque ipſum ſemper actualiter amat, nec per rationem ſuperiorem de omnibus agendis, ſemper conſiderat, nec poteſt per ſeſe omnes occaſiones præuenire, ne appetitus excitetur prius quàm ratio vigilet, ideo neceſſarium eſt hoc diuinum auxilium, quòd hominem cuſtodiat. Et hic modus, ſi perfectas virtutes includat, meritò dici poteſt extinctio fomitis, cùm per illum & appetitus inferior intrinſecè perficiatur, & ſubordinetur ſuperiori, & ipſa ſuperior ratio ex diuino auxilio ſemper, cùm oportet, attendat, & præueniat, ne ab inferiori præueniatur.

Ex his igitur facile eſt de ſuprà dictis ſententiis iudicium ferre. Simpliciter enim dicendum cenſeo in B. Virgine à prima ſanctificatione fomitem extinctum fuiſſe, quamuis hic effectus in ſecunda ſanctificatione auctus fuerit, & perfectus. Probatur, quia in primis dici non poteſt in Virgine ſolùm fuiſſe impeditos huiuſmodi motus per ſolam extrinſecam prouidentiam, vt ea ratione dicatur tantùm fuiſſe ligatus, tum quia ille modus eſt valde imperfectus, & ideo non eſt, cur Virgini tribuatur: præſertim cum non ſit conſentaneus ordinario modo prouidentiæ Dei, qui cauſis ſecundis principia tribuit intrinſeca ad huiuſmodi effectus, & ipſe ſolum ſupplet ea, quæ per intrinſeca principia fieri à cauſis ſecundis cōuenienter non poſſunt: tum etiam quia beata Virgo à principio habuit gratiā, & virtutes omnes per ſe & per accidens infuſas valde perfectas, quibus coniunctum eſt illud diuinum auxilium.

A prima ſanctificationis inſtāti in Virgine, peccati fomes extinctus.

Quòd ſi fortè dicatur, non fuiſſe illi à principio datas virtutes in gradu adeò perfecto, vt ad extinguendum fomitem cenſeri poſſit ſufficiens, vel ſaltem non eſſe illi datam quandam aliam qualitatem, quæ intrinſecè ac propriè perficit hunc effectum. Reſpondetur primum: Hoc, quod dicitur de quadam alia qualitate commentitium eſt, & intelligi certè non poteſt, vt ex ſuprà dictis conſtat, & ex iis, quæ ſuprà de extincto fomite in Chriſto & alibi de iuſtitia originali Adæ dicta ſunt. Deinde ſiue per huiuſmodi qualitatem, ſiue per virtutes infuſas in gradu perfecto, vel ſolas, vel (quod verius eſt) coniunctas diuinæ cuſtodiæ dicatur extingui fomes, ſine cauſa negatur datum fuiſſe Virgini in prima ſanctificatione perfectæ virtutis gradum ad hūc effectum neceſſariū. Quia Adæ & Euæ in prima ſanctificatione data ſunt gratia, & virtutes in gradu heroico ad hunc effectum ſufficiente, ſed copioſior gratia & perfectiores virtutes datæ ſunt Virgini in prima ſua ſanctificatione, vt ex principiis ſuprà poſitis conſtat. Vnde Bernard. Epiſt. 174. *Ego*, inquit, *puto quòd copioſior ſanctificationis benedictio in eam deſcenderit quæ ipſius non ſolùm ſanctificauerit ortum, ſed & vitam ab omni peccato deinceps cuſtodierit immunem*, vbi loquitur de intrinſeca perfectione gratiæ ſanctificantis: quæ (vt ſuprà dicebamus) non poſſet ſufficienti modo diſponere ad ſuperandum perfectè omne peccatum, niſi eſſet etiam ſufficiens in ſuo genere ad fomitem extinguendum. Et confirmatur tum ratione facta pro ſecunda ſententia, tum etiam alia ratione ſuprà indicata, quia Deus, qui ſuauiter omnia diſponit, tribuit cauſis ſecundis virtutes intrinſecas effectibus accommodatas: tum denique, quia B. Virgo ante conceptionem filij dicta eſt *plena gratia*; quam plenitudinem proportionaliter habuit à prima ſanctificatione: includit autem hæc plenitudo omnem effectum decentem eam, quæ futura erat mater Dei, tota autem hæc perfectio illam maximè decet, vt oſtenſum eſt.

Obiectio.

Reſponſ.

Bernard.

Neque in contrarium obſtat fundamentum primæ ſententiæ, nihil enim Chriſti dignitati derogat, quòd hanc perfectionem matri communicauerit inferiori modo, quàm in ipſo fuit: ipſe enim per ſe habuit omnem & animæ & corporis ſanctitatem, Virgo autem per ipſum: ille, vt Deus homo habuit in ſua voluntate humana perfectum dominium in omnes actiones ſuas, & in omnia obiecta, quæ illas poterant excitare, & vt beatus ſemper actu conſiderabat omnia, vnde etiam per intrinſecam prouidentiam & virtutem omnia poterat præuenire? Beata autem Virgo pro ſtatu viæ non fuit tantæ perfectionis capax. Sicut autem nō derogat ſanctitati animæ Chriſti, quòd antequam illa extiterit, ex merito eius multæ animæ fuerint ſanctificatæ, etiam in gradu valde perfecto, & eximio, ita non derogat puritati, & ſanctitati carnis Chriſti, quòd ante formationem eius caro matris fuerit perfectè ſanctificata vſque ad extinctionem fomitis, ſed hoc potiùs

Reſponſio ad argumenta in oppoſitum.

commendat prouidentiam, charitatem, & efficaciam meriti ipſius. Nec eſt ſimile de perfectione gloriæ, illa enim eſt perfectio pertinens ad terminum, in quo nullus hominum conſtitui debuit, nec in anima, nec in corpore ante Chriſtum, hæc autem eſt perfectio accommodata, & communicabilis viatori.

Reſponſio ad teſtimonij patrum.

Ad Patres reſpondetur potiùs à nobis ſtare. Cyprianus enim, non de fomite peccati ſed de ſenſibili voluptate loquitur, quam B. Virgo in conceptione filij, Spiritu ſancto obumbrante, non ſenſit. Et ſimiliter Arnobius non tractat de fomite, ſed de ęſtu libidinis, & ſordibus puerperij, & has vocat carnales maculas, à quibus B. Virgo in conceptione & partu præſeruata fuit. Et idem ferè eſt ſenſus Cyril. Nazianz. & aliorum docentium Virginem in conceptione filij ab omni carnis immunditia & indecētia fuiſſe immunem. Addi etiam poteſt ex D. Thom. hîc art. 3. ad tertium, Virginem in filij conceptione ampliori ſanctificatione fuiſſe donatam, cum maiori mentis illuminatione, & totius animæ ad Dei collectione. Et hæc ſolet à ſanctis vocari, *purgatio*, non à culpa, ſed ab externis impedimentis, à remiſſione animi, ab ignorantia negatiua, ſeu neſcientia, vt Dionyſ. loquitur cap 6. de cæleſt. hierar. p. 3. poſt medium.

D. Thom.

SECTIO VI.

Vtrùm beata Virgo in prima ſanctificatione originalem iuſtitiam acceperit.

Ratio dubitandi oritur ex præcedenti dubio, quia ſcilicet extinctio fomitis eſt effectus formalis originalis iuſtitiæ. Difficultatem hāc tractat latè Cordub. libr. 1. ſui quæſtionar. quæſt. 46. vbi refert quoſdam authores ſimpliciter aſſerentes, beatam Virginem habuiſſe originalem iuſtitiam. Quod etiam ſentit Carthuſian. lib. de præconio & dignitate Mariæ, & Caniſ. libr. 1. de Deipara, c. 9. referens Cardinalem Cuſanum lib. 8. ſuorū operum, circa illud, *Sicut lilium inter ſpinas*. Indicat etiam Durand. in 3. d. 3 q. 3. & Caiet. 1. 2. q. 109. art. 2. dum inquit in B. Virgine fuiſſe, *donum integritatis naturæ*, quod ſola ratione à iuſtitia originali diſtinguit, & fauet Anſel. lib. de Conceptu Virginali, cap. 20. vbi de Chriſto loquens ait à ſua origine iuſtitiam originalem habuiſſe. Quod non potuit alia ratione dicere, niſi quia fomite caruit; ergo idem proportione ſeruata dicendum eſt de Virgine, cum etiam fomite caruerit, vt ſicut iuſtitia originalis, quæ communicata eſt Adæ vt primo naturæ principio, communicata fuit Euæ, quæ in adiutorium ſimile ſibi data eſt, ita ſuo modo, Chriſto, & B. Virgini ſit data.

Cordub. *Carthuſia.* *Caniſ.* *Cardin.* *Cuſan.* *Durand.* *Caiet.* *Anſelm.*

Iuſtitia originalis quid ſit.

Ad explicandum exactè hanc difficultatem oporteret diligenter inquirere, quid iuſtitia originalis ſit, quos effectus habeat, & quomodo, ſed quoniam hoc eſt à præſenti inſtituto alienum, ſuppono iuſtitiam originalem fuiſſe quoddam donum ſanans naturam conſtituendo perfectum ordinem inter Deum, & hominem, & inter partes ſeu appetitus hominis intereſſe, ita vt inferiora ſuperioribus, & omnia Deo eſſent perfectè ſubiecta. Hoc autem donum (vt opinor) nihil intrinſecum erat in homine, præter gratiam in eſſentia animæ exiſtentem, & virtutes omnes per ſe & per accidens infuſas in gradū heroico, quibus adiungebatur ſpecialis Dei prouidentia, & cuſtodia, vt latiùs in 1. p. q. 95. oſtendi.

Ex quo colligitur primò, fuiſſe in Virgine potiſſimos effectus originalis iuſtitiæ, non tamen omnes qui ad ſtatum innocentiæ ſeu originalis iuſtitiæ pertinebant.

Primum conſtat quia habuit ſuperiorem rationem ſeu portionem perfectiſſimè ſubiectam Deo, & inferiorem rationem & appetitum ſuperiori, abſque vlla A diſcordia, vt oſtenſum eſt. Et ideo rectè dicitur habuiſſe integritatem naturæ in ordine ad humanas operationes. Secundum etiam eſt euidens, quia fuit capax triſtitiæ, timoris, & ſimilium affectionum, quæ in ſtatu originalis iuſtitię non erant. Et ſimiliter habuit corpus paſſibile, quod defatigabatur, & morti fuit ſubiectum, à quibus omnibus præſeruabatur homo in illo ſtatu.

Donum originalis iuſtitiæ quomodo fuerit in Virgine.

Secundò hinc concluditur, ſi iuſtitia originalis ſumatur pro collectione omnium horum effectuum, ſeu pro dono, quod omnium illorum principium ſit, in B. Virgine non fuiſſe originalem iuſtitiam, quia non habuit totam collectionem effectuum, nec principium eius. Nihilominus tamen veriſſimè dici poteſt habuiſ- B ſe donum originalis iuſtitię, quo ad pręcipuos, & quaſi formales effectus eius: conſtat enim hos effectus, qui conſiſtunt in ſubiectione ad Deum, & rationem ſuperiorem, & perfecta ſubordinatione potentiarum eſſe præcipuos: conſtat etiam illud donum, quo hi effectus fiebant in Virgine, fuiſſe eiuſdem rationis cum dono collato Adæ ad ſimiles effectus præſtandos. Quia (vt dictum eſt) non fuit aliud præter gratiam, & virtutes perfectas ſub diuina prouidentia, & cuſtodia, & hoc ſenſu multi Doctores in 2. d. 29. & 30. dicunt, fomitem non excludi niſi per originalem iuſtitiam. Et eodem modo poſſumus loqui de Virgine (quidquid Corduba ſuprà contendat) quanquam, quia B. Virgo non habuit hoc donum ex vi ſuæ originis, neque cum omnibus C effectibus originalis iuſtitiæ (vt dictum eſt) ideo magis expedit non ſimpliciter ita loqui, ſed cum limitatione, & declaratione ſufficienti, quæ ex dictis facilè conſtat.

SECTIO VII.

Vtrùm B. Virgo habuerit vſum rationis à ſuo conceptionis & ſanctificationis initio.

Hactenus explicuimus, quanta fuerit perfectio multitudóque donorum gratiæ ſanctificātis, quę in prima ſanctificatione beatæ Virgini ſunt data, de aliis verò donis ſeu gratiis gratis datis, quia non in D prima ſanctificatione, ſed poſterius datas eſſe cenſemus, inferiùs ſuo loco dicendum eſt. Solùm igitur ſupereſt explicandum id, quod vltimo loco ſuprà propoſuimus, quo modo ſcilicet B. Virgo fuerit ſanctificata, vtrùm ſine propria diſpoſitione (vt ordinariè infantibus contingit) an verò altiori modo, & per propriam diſpoſitionem more adultorum? Huius autem deciſio pendet ex quæſtione, quam in hac ſectione præmittimus. In qua indicantur multa. Primum, an in primo inſtanti habuerit vſum rationis, & actum eius, cum perfecta cognitione, & iudicio Secundum, quid per illum actum cognouerit aut cognoſcere potuerit. Tertium, qualis fuerit illa cognitio. Quartum, an hic vſus rationis vel facultas illa vtendi perſeuerauerit in Virgine E tota infantiæ ætate.

Dico ergo primò: Beata Virgo habuit actualem vſum rationis in primo inſtanti conceptionis & ſanctificationis ſuæ. Ita docet expreſsè Bernardinus Senenſ. ſerm. 51. de B. Virgine, cap. 2. art. 1. & Caiet. hîc artic. 3. & Viguer. in inſtitutionibus cap. 5. §. 3. verſicul. 9. Probatur autem ex principio ſuprà poſito, quia priuilegium gratiæ alicui puro homini conceſſum, non eſt veriſimile beatæ Virgini fuiſſe negatum: ſed vti ratione tempore ſuæ ſanctificationis datam eſt Ioanni Baptiſtæ, vt patet ex illo verbo Luc. primo, *exultauit infans in gaudio in vtero meo*, vbi aduertere oportet, verbum, *exultandi*, interdum analogicè, ſeu metaphoricè ſumi in Scriptura, & tribui rebus etiam inanimatis, iuxta illud Pſalm. 113. *Montes exultauerunt*

Bernard. Senenſ. *Caiet.* *Viguer.* *Virgo ab inſtanti conceptionis actualem rationis vſum habuit.* *Luc. 1.* *Pſalm. 113.* *Ianſen.*

vt arie

vt arietes.Propter quod Ianſen. cap.4. concord. cenſet hanc exultationem Ioannis non fuiſſe cum cognitione, nec ibi gaudium ſignificare proprium gaudij affectum,ſed motum aliquem externum,ſeu geſticulationem, quæ gaudij effectus eſſe ſolet. Nam vox Græca ἀγαλλίασις hoc propriè ſignificat. Sed non eſt cur vbi proprietas verborum ſtare poteſt ad metaphoras confugiamus:certum eſt autem vocem *exultationis,& gau-*
Ioãnes Baptiſta vſum rationis in vtero matris habuit. *dij*, propriè ſignificare actum vitæ, qui cognitionem ſupponit, quam propriam ſignificationem etiam vox Græca commodiùs admittit, & iuxta illa perfectior magíſque accommodatus ſenſus redditur. Præſertim
Origen. quia (vt notauit Origen.homil.7.in Lucam)licèt verbum *exultandi*,ſimpliciter dictum,metaphoricè interdum in Scriptura ſumatur: tamen *exultare in gaudio*, nunquam inuenitur ſecundùm metaphoram dictum. Quo factum eſt, vt ferè omnes Patres tam Græci
Ambroſ. quàm Latini in hac expoſitione conſentiant.Ambroſ. lib.1.in Luc. *Habebat intelligendi ſenſum, qui exultandi habebat effectum*.Idem de inſtit.Virg. capit.13.lib.2. de Virginib.in princ.& lib. 4.de fide ad Gratian.c.4.Leo
Leo Papa. Pap.ſer.10.de natiuit.*Præcurſor*, inquit, *Chriſti ſpiritum Prophetiæ intra viſcera matris accepit,& nondum, elicitus,*
Hieron. *genitrici Domini ſigna exultationis oſtendit*, clariùs Hiero. Epiſt.7.ad Lætam,*Audiebat* (inquit de Ioanne) *verbo*
Beda. *Domini per os Virginis perſonantis*.& Bed.Luc.1.*Prior*,inquit, *Elizabeth vocem audiuit, ſed Ioannes prius gratiam ſenſit;illa Mariæ,iſte Domini ſenſit aduentum.* Idem Petr.
Petr. Chryſol. Chryſol.ſerm.88.Aug.lib.2.de conſenſ.Euang.c.15.&
Auguſt. (ſi illius ſunt opera)in orat. de quinque hæreſ.c.14.&
Origen. lib.3.de mirabilib.ſacræ Scripturæ,c.1.Orig.hom.4.in Lucam,dicit Ioannem in vtero cognouiſſe Chriſtum, quem Iudęi,poſt multa facta miracula ignorarunt.Idẽ docet hom.7.& hom.2. ex variis, in hunc ſenſum exponens illud verbum Ioannis Baptiſtæ, quod Ioan.1.
Ioan.1. habetur,*Qui poſt me venit,ante me*,id eſt,*ante conſpectum meum factus eſt*,vnde ſic inquit, *Qui ordine tẽporum poſt natiuitatem meam factus eſt in carne,ante conſpectum meũ, dum adhuc eſſem in viſceribus matris,prophetico ſpiritu vidi illum coram me conceptum in vtero virginis.* Idem ſentit
Chryſoſt. Chryſ.hom.1.in Lucam,& Theoph.Luc. primo, qui
Theophil. ita exponit,Ioannem Baptiſtam fuiſſe plus quàm Prophetam, quia ex vtero matris habuit Propheticam
Cyril.Ieroſ. cognitionem:in eadem ſententia eſt Cyril.Ieroſolym.
Niceph. catecheſi 3.& Nicephor.libr. 1.hiſt. cap.8.& Simeon.
Simeon. Metaph. Metaphraſt.orat. de vita,& dormitione Deiparę,apud
Conc.Baſil. Surium,tom.5 Ac denique in Concil.Baſilien.ſeſſ.43. dicitur, Ioannem in vtero matris Chriſtum cognouiſſe. Vnde Eccleſia in eius officio canit, *Senſeras regem*
Auguſt. *thalamo manentem*.Solus Auguſt.Epiſt. 57. ad Dardan.
D.Thom. (quem D.Thom.hîc art.6.imitatur)videtur hoc in dubium reuocaſſe. Sed Auguſtinus eo loco non tantùm de vſu rationis,ſed de tota Ioannis Baptiſtę ſanctificatione quæſtionem mouet,& nihil ibi negat,ſed inquirendo procedit. D. autem Thom.à Caietano exponitur non *aſſertiuè*,ſed,*aduerſatiuè*,fuiſſe locutus,ſcilicet, quamuis Ioannes Baptiſta non habuiſſet vſum rationis in vtero matris, non propterea eſſe negandum fuiſſe ſanctificatum.

Mirum eſt autem non defuiſſe,qui cùm admitterẽt hoc priuilegium Ioanni fuiſſe conceſſum,nihilominus negauerint datum Virgini,quia hæc non eſt perfectio ad maiorem ſanctitatem pertinens, ſicut breuiori aut longiori vita viuere. Hæc autem ſententia improbabilis mihi videtur.Quamquam enim rationis vſus abſolutè ſumptus non neceſſariò pertineat ad maiorem ſanctitatem, tamen ſi ille vſus ſit per actum fidei, ſeu cognitionis diuinæ, & ſit fundamentum ſanctificationis,& meriti,multum ad perfectionem gratiæ, & ſanctificationis pertinet. Deinde, licèt diutius in via ſeu mortali vita durare,per ſe ad perfectionem non perti-

A neat(præſertim ſi poſt illam finitam, ad ſtatum & terminum beatitudinis à Deo præfixum ſtatim tranſeundum ſit)quamdiu tamen in hac vita viuimus,frequentius, & diuturnius in Dei contemplatione & actuali amore verſari,ſine dubio eſt magna perfectio ſanctificantis gratiæ. Sicut in beatis ſumma quædam perfectio eſt,nunquam huiuſmodi actus interrumpere:nam quo magis in via illis ſimiles efficimur; eo magis ad perfectionem accedimus.

Dico ſecundò: Hæc rationalis cognitio, quam B. Virgo in eo momento habuit,potiſſimum circa Deum & Chriſtum Dominum verſata eſt.Hoc ferè non indiget probatione.Patet enim, tum ex adducto exemplo de Ioanne Baptiſta, qui Chriſtum in vtero matris co-
B gnouit:tum etiam,quia hæc cognitio eſt ad ſanctificationem pertinens;alia verò non erat eo tempore neceſſaria.

Dico tertio:Hæc cognitio fuit per actum perfectum fidei. Hæc concluſio non eſt certa, quia potuit Deus dare B. Virgini in eo inſtanti ſcientiam aliquam infuſam ſupernaturalem myſteriorum, & non eſt improbabile hoc feciſſe,de quo infrà diſputabimus, cùm de ſcientia Virginis ex profeſſo agemus:eſt autem certũ, & conſequens ad ea, quæ dicta ſunt, cognitionem, quam tunc Virgo habui,fuiſſe ſupernaturalem, & veriſimilius eſt fuiſſe fidem, quam conſtat habuiſſe Virginem aliquando,iuxta illud,*Beata,quæ credidiſti*, hæc enim eſt ſufficiens,& accommodata viatori,& ad per-
C fectionem ſanctificationis:illa ſola eſt neceſſaria. Quã verò expreſſa & diſtincta fuerit hæc fides Virginis, & quæ myſteria per illam cognouerit,in prædicta diſput. commodiùs tractabimus.

Dices:Ioannis cognitio vocatur Prophetica à cita- *Obiectio.*
tis Patribus,quæ tamen videtur perfectior, quam cognitio fidei. Reſpondetur non ſemper eſſe perfectio- *Reſponſ.*
rem, neque aliam in ſubſtantia à cognitione fidei, vt latius in 2.2.tractatur.Dices rurſus cum fidei cognitio *Obiectio.*
à ſenſibus pendeat,quo modo potuit B. Virgo habere actum fidei,antequam poſſet phantaſmatibus vti?Re- *Reſponſ.*
ſpondetur,potuiſſe Deum, vel ita eleuarę intellectum Virginis, vt ſine dependentia à ſenſibus per lumen fidei & ſpecies aliquas per ſe infuſas operaretur, ſicut
D in perfecto quodam gradu Prophetiæ interdum fit, vel etiam potuiſſe interiorem ſenſum ſeu phantaſiam ita confortare,vt intellectui cooperari valeret.

Dico quartò:Probabile eſt facultatẽ vtendi ratione *Facultas vtẽdi ratione data Virgini in conceptione qualis.*
datam Virgini in primo inſtanti in ea ſemper duraſſe. Hæc concluſio eſt contra Caiet.hîc a.4. qui ita interpretatur D.Thom.dicentem,eſſe ſpeciale priuilegium Chriſti habere vſum liberi arbitrij in vtero matris,in- *Caiet.*
telligendum enim dicit de vſu rationis permanente. *Bernard. Senenſ.*
Concluſionem tamen poſitam tenet Bern. Senenſ.citato loco,qui argumentum ſumit à Ioanne Baptiſta,de *Iacob. Chryſt.*
quo idẽ ſentit Iac.Chriſtopolitanus ſuper Cãticũ *Magnificat*, & poteſt fieri veriſimile. Primò ex illo principio quòd ita videntur ſancti de Ioanne Baptiſta ſen-
E tire;multo ergo magis eſt nobis ita de Virgine ſentiẽdum.Antecedens patet ex Ambr.lib.2. in Luc.cap.de *Ambroſ.*
mora Mariæ cum Elizabeth,dicit Ioannem creuiſſe in gratia illis tribus menſibus ex præſentia Virginis,& c. ſequenti dicit,*Tempus ſiletur infantiæ,quia præſentia Domini matris in vtero roboratur, qui infantiæ impedimenta neſciuit*, & infrà c.de prophetia Zach.ait,*Zachariã ideo locutum eſſe ad filium,Et tu puer, &c. quia eum audire poterat,qui ſalutationem Mariæ audierat.*Quæ omnia ſumpſit ex Orig.homil.8.& 9.in Lucam. Secundò confir- *Origen.*
mari hoc poteſt, ex fide digna hiſtoria, qua fertur B. Virginem tertiæ ſuæ ætatis anno intelligentem quidem ac conſentientem fuiſſe in templum à parẽtibus
oblatam.Ita tradit Greg. Niſſ. oratione de Chriſti na- *Greg.Nyſſ. Damaſc.*
tiuit.& Damaſcen.lib.4.fidei, cap.15. Euodius & alij, *Euodius.*
quos

quos infrà referam. Verùm eſt tamen, non omnes Patres diſertè affirmare B. Virginem eo tempore (A) rationis vſum habuiſſe, ſatis tamen indicant, & expreſſiùs habetur in illa hiſtoria, quæ nomine Hieronymi circumfertur, & Antonin. 1. p. hiſtoriali, titul. cap. 6. §. 10. dicit, *nihil illi tunc defuiſſe ad perfectam ætatem, & iam tunc aſcendiſſe mente ad quindecim gradus perfectionis, in quindecim Pſalmis cantici graduum ſignificatos*, & idem ſentit Dionyſius Chartuſ. in 1. p. vitæ Chriſti, §. 2. ergo fuit acceleratus vſus rationis Virgini in ea ætate, ordinaria enim lege naturæ, non poterat tunc ratione vti. Quod vſitato exemplo Ioannis Baptiſtæ confirmare poſſumus. Ille enim (ſicut virum decebat) à tenera ætate, quando iuxta naturæ leges nondum ratiocinari poterat, ab Spiritu ſancto motus & illuminatus (B) in eremum abiit, vt diuinæ contemplationi vacaret, vt Chryſoſtomus indicat homil. 38. in Matth. & Origen. homil. 9. in Lucam, & clariùs Nicephorus libro primo, hiſtor. capite 14. Sic ergo beata Virgo (ſicut decebat Virginem) templum adiit, vbi continua ferè Dei contemplatione frui poſſet. Ergo veriſimile eſt, hunc rationis vſum, quem ſæpius in infantia Virginem habuiſſe conſpicimus, conſtantem ac perpetuum in ea fuiſſe. Tertiò accedit, quòd Dei opera perfecta ſunt, eiúſque dona ſine pœnitentia, neque auferuntur ſine culpa; præſertim quando dantur in vtilitatem, & perfectiorem ſanctificationem ſuſcipientium: vnde fit, vt ſic etiam hæc maior perfectio Virginis, eius ſtatui & dignitati valde (C) conſentanea, nihílque derogat Chriſto: eſt enim illi proprium habuiſſe in vtero matris vſum rationis in clara Dei viſione, & in facultate vtendi omni ſcientia, & in omni materia pro ſuo arbitrio, atque adeò in tali vſu rationis, quo poſſet perpetuò vigilare, & omnem inferiorem potentiarum motum præuenire, de quo vſu videtur diuus Thomas articulo quarto, loqui. B. autem Virgo tantùm habuit facultatem vtendi ratione in iis, quæ ad Dei & Chriſti cognitionem pertinebant.

Antonin. *Dionyſ. Chartuſ.* *Chryſoſt.* *Origen.* *Niceph.* *D. Thom.*

Obiectio. Sed obiici poteſt, quia Sancti ſuprà citati loquentes de accelerato vſu rationis Ioannis Baptiſtæ, dicunt fuiſſe per modum propheticæ reuelationis, quæ non ſolet dari permanenter & per modum habitus, (D) ſed actualis motionis. Et confirmatur, quia videmur multiplicare miracula ſine neceſſitate. Oportebit enim conſequenter dicere beatam Virginem potuiſſe in infantia intelligere ſine conuerſione ad phantaſmata, vel certè Deum miraculosè diſpoſuiſſe, aut confortaſſe ſenſus eius, vt perfectè poſſent rationi cooperari. Satis ergo eſſe videtur, quòd per actualem & tranſeuntem reuelationem rationis vſum habuerit: tum in primo inſtanti ſanctificationis; tum etiam fortaſſe poſtea pro alicuius temporis, ſeu occaſionis opportunitate.

Reſponſ. Reſpondetur hunc modum dicendi etiam eſſe probabilem, & iuxta illum poſſe non difficile accommodari omnia, quæ ex Patribus; & hiſtoriis attulimus: prior tamen, quem elegimus, veriſimilior (E) videtur, & diuinæ bonitati atque prouidentiæ magis conſentaneus, & certè ſaltem ex eo tempore, quo beata Virgo fuit in templo præſentata, non videtur dubitandum, quin facultatem habuerit perfectè intelligendi, ac diuina myſteria contemplandi. Hoc enim munus ſemper in templo exercuiſſe, Patres omnes docent: nec enim ob alium finem illuc oblata eſt; non potuit autem etiam eo tempore ratione vti abſque ſpeciali gratia, & priuilegio. Eadem ergo ratione dicere poſſumus ſimilem gratiam anteriori tempore accepiſſe. Præſertim cùm Anton. dicat, eo tempore iam Virginem mente aſcendiſſe ad ſupremum gradum perfectionis.

Antonin.

SECTIO VIII.

Vtrùm beata Virgo ſanctificata fuerit per propriam diſpoſitionem.

HÆc quæſtio ex præcedenti definita eſt. Dicendum eſt enim beatam Virginem fuiſſe ſanctificatam per propriam diſpoſitionem. Ita docet S. Bernardinus loco ſuprà citato. Et probatur ex dictis. Primò, quia in illo inſtanti B. Virgo habuit cognitionem Dei, non eſt autem veriſimile habuiſſe illam ocioſam & quaſi emortuam. Habuit ergo ſimul actum liberi arbitrij in Deum, quo illum ſuper omnia dilexit: nam in hunc potiſſimum finem data eſt ei hæc cognitio: & omnes coniecturæ, quibus ad cognitionem probandam vſi ſumus, efficaciùs de ſpe & amore procedunt; ergo. Secundò, quia ſanctificari per proprium actum eſt perfectior modus (vt D. Thom. infrà probat, q. 34. art. 3.) Ergo credendum eſt hoc modo fuiſſe ſanctificatam Virginem. Et confirmatur, quia nullus ſanctificatur ſine proprio libero conſenſu, niſi veluti per accidens, propter impotentiam vtendi ratione, ratio enim perfecta ac propria ineundi amicitiam diuinam, & veluti ſpiritualem deſponſationem, quæ in prima ſanctificatione fit, vtriuſque partis conſenſum requirit. Sed in Virgine non erat hæc impotentia: nam (vt oſtenſum eſt) ratione vti poterat; ergo. Tertiò, quia propter has rationes tam Angeli, quàm Adam ſanctificati fuerunt per propriam diſpoſitionem, & idem dicendum eſt de Ioanne Baptiſta: nam gaudium illud, quo exultauit, ſignum amoris fuit; multo ergo magis aſſerendum hoc erit de Virgine beata.

Bernard. Senenſ. *Virgo per propriam diſpoſitionem primo ſanctificata.* *D. Thom.*

Obiectio. Dices: ergo non eſt operata beata Virgo in illo inſtanti per habitus gratiæ, & charitatis, diſpoſitio enim ad infuſionem gratiæ & donorum non procedit ab habitibus (vt ſuppono) conſequens autem non videtur verum, quia ille eſt imperfectus modus operandi.

Reſponſ. Reſpondetur. Dupliciter intelligi poteſt hæc ſanctificatio per propriam diſpoſitionem, vno modo, vt ſit hæc diſpoſitio præparans ſubiectum ad receptionem habitus, & tunc verum eſt talem diſpoſitionem non effici ab habitu: nam potiùs habitus infunditur, quia diſpoſitio effecta eſt, non vt efficiatur: alio modo poteſt hæc diſpoſitio intelligi, non vt præparans, ſed vt perficiẽs, & vt ſanctificationem conſummans, & quando diſpoſitio talis eſt, ab habitu; ſeu principio intrinſeco procedit; poteſt ergo dici, B. Virginem fuiſſe ſanctificatam per propriam diſpoſitionem hoc poſteriori modo, & ita facilè expeditur difficultas poſita. Mihi tamen veriſimilius eſt fuiſſe priori modo ſanctificatam. Ille enim eſt magis accommodatus, viatoribus ratione vtentib. & omnibus penſatis ad maiorem perfectionem pertinet: nam qui ſe ad gratiam diſponit, quodammodo ſe ſanctificat, & cum diuino auxilio eſt ſibi aliquo modo cauſa gratiæ, quod maioris perfectionis eſt, quàm ex habitu primum actum elicere, vel ſolum ex auxilio.

Qualis diſpoſitio fuerit in Virgine ad gratiã in ſua Conceptione.

Ex hac doctrina infertur, meruiſſe Virginem in prima ſanctificatione ſua de condigno non gratiam, ſed gloriam. Hoc conſtat ex generali principio, quod in materia de gratia traditur, nimirum vltimam diſpoſitionem ad gratiam eſſe meritoriam, quod cùm ad perfectionem ſpectet, etiam in Virgine locum habet, imò etiam Chriſtum Dominum in primo inſtanti Conceptionis meruiſſe. Simili argumento probat D. Thom. infrà quæſt. 34. artic. 3. Certum eſt autem non potuiſſe beatam Virginem per eam diſpoſitionem gratiam mereri, quia principium meriti non cadit ſub meritum: gloriam autẽ mereri potuit, quia illa caruit, qua priuatione ſuppoſita maioris perfectionis eſt obtinere illam ex merito, quàm ſine illo. Et confirmatur argumento ſæpe facto, quia Angeli & Adam meruerunt primam gloriam per eum actũ, quo ſe ad

In prima ſanctificatione Virgo meruit de condigno gloriam. *D. Thom.*

gratiam

gratiam diſpoſuerunt, & idem de Ioanne Baptiſta credibile eſt, de quo Sancti aiunt, *ſuo merito patri loquelam reſtituiſſe*, vt Greg. Naz. orat. 12. quæ eſt prima de pace, & Ambr. ſerm. 64. & ſuper Lucam, vbi Beda, & alij. Et Eccleſia canit, *Hinc parens nati meritis, vterque abdita pandit*; ergo multo magis credendum eſt Virginem meruiſſe gloriam à prima ſua ſanctificatione. De qua hæc dicta ſufficiant. Nam de merito Virginis, & augmento gratiæ, aliiſque donis & gratiis illi collatis, infrà commodiori loco diſputabimus.

Greg. Naz. Ambroſ. Beda.

QVÆSTIO XXVIII.

De Virginitate beatæ Mariæ, in quatuor articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum eſt de Virginitate matris Dei. Et circa hoc quæruntur quatuor.

Primò, vtrùm fuerit Virgo in concipiendo.

Secundò, vtrùm fuerit Virgo in partu.

Tertiò, vtrùm permanſerit Virgo poſt partum.

Quartò, vtrùm votum Virginitatis emiſerit.

ARTICVLVS I.

Vtrùm B. Maria fuerit virgo in concipiendo.

158. 4. con. c. 45. Et opuſc. 3. c. 232. Et opuſ. 60. c. 4.

Ad primum ſic proceditur. Videtur, quod mater Dei non fuerit virgo in concipiendo Chriſtum. Nulla enim proles quæ habet patrem & matrem, ex virgine matre concipitur. Sed Chriſtus non ſolùm dicitur habere matrem, ſed etiam patrem; dicitur enim Luc. 2. Erant pater eius, & mater mirantes ſuper his, quæ dicebantur de illo, & infrà eadem mater dicit, Ecce enim pater tuus, & ego, dolentes quærebamus te. Ergo Chriſtus non eſt conceptus ex Virgine matre.

2. Præterea, Matth. 1. probatur, quòd Chriſtus fuerit filius Abrahæ, & Dauid, per hoc quod Ioſeph ex Dauid deſcendit. Quæ quidem probatio nulla eſſet, ſi Ioſeph pater Chriſti non fuiſſet. Ergo videtur, quòd mater Chriſti eum ex ſemine Ioſeph conceperit, & ita non videtur fuiſſe Virgo in concipiendo.

3. Præterea, Galat. 4. dicitur, Miſit Deus filium ſuum factum ex muliere. Mulier autem conſueto modo loquendi dicitur, quæ eſt viro cognita; ergo Chriſtus non fuit conceptus ex Virgine matre.

4. Præterea, eorum quæ ſunt eiuſdem ſpeciei, eſt idem modus generationis, quia generatio recipit ſpeciem à termino, ſicut & cæteri motus, ſed Chriſtus fuit eiuſdem ſpeciei cum aliis hominibus, ſecundùm illud Philip. 2. In ſimilitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo. Cùm ergo alij homines generentur ex commixtione maris, & fœminæ, videtur quòd etiam Chriſtus ſimili modo fuerit generatus, & ita non videtur fuiſſe conceptus ex virgine matre.

5. Præterea, Qualibet forma naturalis habet materiam ſibi determinatam, extra quam eſſe non poteſt. Materia autem formæ humanæ videtur eſſe ſemen maris, & fœminæ. Si ergo corpus Chriſti non fuerit conceptum ex ſemine maris & fœminæ, non ferè fuit corpus humanum, quod eſt inconueniens; videtur igitur non fuiſſe conceptus ex virgine matre.

Obiectio. *Sed contrà eſt, quod dicitur Iſa. 7. Ecce virgo concipiet.*

Reſponſ. Vt patet ex Aug. lib. de hæreſi. c. 8. & 10. to. 6.

Reſpondeo dicendum, quòd ſimpliciter confitendum eſt matrem Chriſti virginem concepiſſe, contrarium enim pertinet ad hæreſim Hebionitarum, & Cherinthi, qui Chriſtum purum hominem arbitrabantur, & de vtroque ſexu A *eum natum putauerunt. Quòd enim Chriſtus ſit conceptus ex virgine, conueniens eſt propter quatuor. Primò propter mittentis Patris dignitatem conſeruandam: cùm enim Chriſtus ſit verus & naturalis Dei filius, non fuit conueniens, quòd alium patrem haberet, quàm Deum, ne dignitas Dei patris transferretur ad alium. Secundò, hoc fuit conueniens proprietati ipſius Filij, qui mittitur, qui quidem eſt Verbum Dei; Verbum autem abſque omni corruptione cordis concipitur, quinimo cordis corruptio perfecti Verbi conceptionem non patitur. Quia ergo caro ſic fuit à Verbo Dei aſſumpta, vt eſſet caro Verbi Dei, conueniens fuit quòd etiam ipſa ſine corruptione matris conciperetur. Tertiò, hoc fuit conueniens dignitati humanitatis Chriſti, in qua locum peccatum habere non debuit, per quam peccatum mundi tollebatur,* B *ſecundùm illud Ioan. primo: Ecce agnus Dei (ſcilicet innocens) qui tollit peccatum mundi: non poterat autem eſſe, quòd in natura iam corrupta ex concubitu caro naſceretur ſine infectione originalis peccati. Vnde Auguſtin. dicit in libr. de Nuptiis & concupiſcentia. Solus nuptialis concubitus ibi non fuit, ſcilicet in matrimonio Mariæ & Ioſeph: quia in carne peccati fieri non poterat ſine vlla carnis concupiſcentia, quæ accidit ex peccato, ſine qua concipi voluit, qui futurus erat ſine peccato. Quartò, propter ipſum finem incarnationis Chriſti: quæ ad hoc fuit, vt homines renaſcerentur in filios Dei, non ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo, id eſt, ex ipſa Dei virtute. Cuius rei exemplar apparere debuit in ipſa conceptione Chriſti. Vnde Auguſt. dicit in lib.* C *de ſancta Virginitate. Oportebat caput noſtrum inſigni miraculo, ſecundùm carnem naſci de Virgine, vt ſignificaret membra ſua de Virgine Eccleſia ſecundùm ſpiritum naſcitura.*

c. 12. in princ. tom. 7.

c. 6. ante med. tom. 6.

Ad primum ergo dicendum, quòd ſicut Beda dicit ſuper Lucam, pater Saluatoris appellatur Ioſeph, non quod verè iuxta Photinianos pater fuerit ei: ſed quod ad famam Mariæ conſeruandam pater ſit ab omnibus æſtimatus. Vnde & Luc. 3. dicitur, Vt putabatur filius Ioſeph. Vel ſicut Auguſt. dicit in lib. de Bono coniugali. Eo modo pater Chriſti dicitur Ioſeph, quo & vir Mariæ intelligitur, ſine commixtione carnis, ipſa copulatione coniugij: multo videlicet coniunctius quàm ſi eſſet aliunde adoptatus. Neque enim propterea non erat appellandus Ioſeph pater Chriſti, D *quia non eum genuerat concubendo: quandoquidem pater eſſet etiam ei, quem non ex ſua coniuge procreatum aliunde adoptaſſet.*

Lib. 1. in Luc c. 8. ſecundum eius ordinem à med. to. 2.

Lib. 1. de Nuptiis & conc. c. 11. parum à princ, to. 7.

Ad ſecundum dicendum, quod ſicut Hieron. dicit ſuper Matth. cùm Ioſeph non ſit pater Domini ſaluatoris, ordo generationis eius vſque ad Ioſeph deducitur. Primo quidem, quia non eſt conſuetudinis Scripturarum, vt mulierum in generationibus ordo texatur. Deinde ex vna tribu fuit Ioſeph, & Maria, vnde & ex lege eam accipere cogebatur vt propinquam. Et vt Auguſt. dicit in lib. de Nuptiis & concupiſcentia; fuit generationum ſeries vſq; ad Ioſeph perducenda: ne in illo coniugio virili ſexui vtique potiori, fieret iniuria, cùm veritati nihil deperiret, quia ex ſemine Dauid & Ioſeph erat, & Maria.

Matt. c. 1. ſuper illud Chriſti generatio ſit orat. to. 9.

Cap. 11. non longè à fin. to. 7.

E *Ad tertium dicendum, quod ſicut Gloſſ. dicit ibidem, mulierem pro fœmina poſuit, more locutionis Hebræorum: vſus enim Hebrææ locutionis mulieres dicit, non virginitate corruptas, ſed fœminas.*

Eſt Aug. libr. 23. con. Fauſtum cap. 7. in med. to. 6.

Ad quartum dicendum, quod ratio illa habet locum in his, quæ procedunt in eſſe per viam naturæ: eo quod natura ſicut eſt determinata ad vnum effectum, ita etiam eſt determinata ad vnum modum producendi illum. Sed virtus ſupernaturalis diuina cùm ſit infinita, ſicut non eſt determinata ad vnum effectum: ita non eſt determinata ad modum producendi quemcunque effectum. Et ideo ſicut virtute diuina fieri potuit, vt primus homo de limo terræ formaretur: ita etiam fieri potuit, vt diuina virtute corpus Chriſti formaretur de Virgine abſque virili ſemine.

Ad quin

lib. 1. c. 2. & 19. tom. 4.

Ad quintum dicendum, quòd ſecundùm Philoſophum in lib. de generatione animalium, ſemen maris non eſt ſicut materia in conceptione animalis, ſed ſolùm ſicut agens: ſola autem fœmina materiam ſubminiſtrat conceptui. Vnde per hoc quòd ſemen maris defuit in conceptione corporis Chriſti, non ſequitur quòd defuerit ei debita materia. Si tamen ſemen maris eſſet, materia fœtus concepti in animalibus manifeſtum eſt, quòd non eſt materia permanens in eadem forma, ſed materia transmutata. Et quamuis virtus naturalis non poſſit transmutare ad certam formam, niſi determinatam materiam, virtus tamen diuina, quæ eſt infinita, poteſt transmutare omnem materiam in quancunq; formam. Vnde ſicut transmutauit limum terræ in corpus Adæ; ita in corpus Chriſti transmutare potuit materiam à matre miniſtratam, etiam ſi non eſſet ſufficiens materia ad naturalem conceptum.

ARTICVLVS II.

Vtrùm mater Dei fuerit virgo in partu.

159. Opuſc. 5. cap. 232. leg. 2. in Luc. in c. cuius tit. eſt de circ. ſaluatoris infinito. 5.

AD ſecundùm ſic proceditur. Videtur, quod mater Chriſti non fuerit virgo in partu. Dicit enim Ambroſ. ſuper Lucam, Qui vuluam ſanctificauit alienam, vt naſceretur Propheta, hic eſt, qui aperuit matris ſuæ vuluam, vt immaculatus exiret. Sed apertio vuluæ virginitatem excludit: ergo mater Chriſti non fuit Virgo in partu.

2. Præterea, nihil in myſterio Chriſti eſſe debuit, per quod corpus eius phantaſticum appareret. Sed hoc non videtur vero corpori ſed phantaſtico conuenire, vt poſſit per clauſa tranſire, eo quòd duo corpora ſimul eſſe non poſſunt. Non igitur debuit ex matris vtero clauſo corpus Chriſti prodire, & ita non deducit quòd eſſet virgo in partu.

Eſt hom. 26. in Euang. paulo à princ.

3. Præterea, ſicut Gregor. dicit in hom. Octauarum Paſchæ, per hoc quòd ianuis clauſis ad diſcipulos poſt reſurrectionem intrauit Dominus, oſtendit corpus ſuum eſſe eiuſdem naturæ, & alterius gloriæ. Et ſic per clauſa tranſire, videtur ad gloriam corporis pertinere. Sed corpus Chriſti in ſua conceptione non fuit glorioſum, ſed paſſibile, habens ſimilitudinem carnis peccati: vt Apoſtolus dicit Rom. 8. Non ergo exiuit per Virginis vterum clauſum.

Sed contrà eſt, quod in quodam ſermone Epheſini Concilij dicitur: Natura poſt partum neſcit vlterius virginem; gratia verò & parientem oſtendit, & matrem fecit, & virginitati non nocuit. Fuit ergo mater Chriſti virgo in partu.

Reſpondeo dicendum, quòd abſque omni dubio aſſerendum eſt matrem Chriſti etiam in partu Virginem fuiſſe. Nam Propheta non ſolùm dicit, Ecce virgo concipiet: ſed etiam addit, Et pariet filium. Et hoc quidem conueniens fuit propter tria. Primò quidem, quia hoc competebat proprietati eius, qui naſcebatur, qui eſt Verbum Dei. Nam verbum non ſolùm in corde abſque corruptione concipitur, ſed etiam abſq; corruptione ex corde procedit. Vnde vt oſtenderetur, quòd illud eſſet corpus ipſius verbi Dei, conueniens fuit, vt de incorrupto Virginis vtero naſceretur. Vnde in ſermone quodam Epheſini Concilij legitur, Quæ parit, carnem puram à virginitate ceſſat: ſed quia natum eſt in carne verbum, Deus cuſtodit virginitatem, ſeipſum oſtendens per hoc Verbum. Neque enim noſtrum verbum cùm paritur, corrumpit mentem: neque Deus Verbum, ſubſtantialem partum eligens peremit virginitatem. Secundò, hoc eſt conueniens quantum ad effectum Incarnationis Chriſti. Nam ad hoc venit vt noſtram corruptionem tolleret. Vnde non fuit conueniens, vt virginitatem matris naſcendo corrumperet. Vnde Auguſtin. dicit in quodam ſermone de Natiuitate Domini, Fas non erat, vt per eius aduentum violaretur integritas, qui venerat ſanare corrupta. Tertiò fuit conueniens, ne matris honorem naſcendo diminueret, qui parentes præceperat honorandos.

In ſerm. 6. à med. tom. 1.

Ad primum ergo dicendum, quòd Ambroſ. dicit hoc, exponens illud quod Euangeliſta de lege induxit, Omne maſculinum adaperiens vuluam, ſanctum Domino vocabitur. Quod quidem, vt Beda dicit, conſueto natiuitatis more loquitur: non quòd Dominus ſacri ventris hoſpitium, quod ingreſſus ſanctificauerat, egreſſus deuirginaſſe credendus ſit. Vnde illa adapertio non ſignificat reſerationem communem clauſtri pudoris virginei: ſed ſolùm exitum prolis de vtero matris.

Lib. 1. in Luc. c. 7. ſecundum eius ordinem, tom. 2.

Ad ſecundum dicendum, quòd ita Chriſtus voluit veritatem ſui corporis demonſtrare, quòd etiam ſimul eius diuinitas declararetur: & ideo permiſcuit mira humilibus. Vnde vt corpus eius verum oſtenderetur, naſcitur ex fœmina, ſed vt oſtenderetur eius Deitas, naſcitur ex Virgine; talis enim partus decet Deum: vt Ambroſ. dicit in hymno Natiuitatis.

In hymn. qui canitur in veſperis natalis Domini. q. 14.

Ad tertium dicendum, quòd quidam dixerunt Chriſtum in ſua natiuitate dotem ſubtilitatis aſſumpſiſſe, ſicut quando ambulauit ſiccis pedibus ſuper mare, dicunt eum aſſumpſiſſe dotem agilitatis: ſed hoc non conuenit his, quæ ſuprà determinata ſunt; huiuſmodi enim dotes corporis glorioſi proueniunt ex redundantia gloriæ animæ ad corpus, vt infrà dicetur, cùm tractabitur de corporibus glorioſis. Dictum eſt autem ſuprà, quòd Chriſtus ante paſſionem permittebat carni ſuæ agere, & pati, quæ propria: nec fiebat talis redundantia gloriæ ab anima ad corpus. Et ideo dicendum eſt, quòd omnia iſta facta ſunt miraculosè per virtutem diuinam. Vnde Aug. dicit ſuper Ioan. Moli corporis, vbi diuinitas erat, oſtia clauſa non obſtiterunt: ille quippe non eis apertis intrare potuit, quo naſcēte virginitas matris inuiolata permāſit. Et Dionyſ. dicit in quadam Epiſtola, quòd Chriſtus ſuper hominem operabatur ea, quæ ſunt hominis, & hoc monſtrat Virgo ſupernaturaliter concipiens, & aqua inſtabilis, terrenorum pedum ſuſtinens grauitatem.

Nō compleuit. q. 14. ar. 1. ad 2.

Tract. 121. à med. tom. 9.

In ep. ad Caiū monac. incipit. Quæris tu quidem.

ARTICVLVS III.

Vtrùm mater Dei permanſerit virgo poſt partum.

160. Opuſc. 3. cap. 232.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd mater Chriſti non permanſerit virgo poſt partum. Dicitur enim Matth. 1. Antequam conuenirent Ioſeph & Maria, inuenta eſt in vtero habens de Spiritu ſancto. Non autem Euangeliſta diceret antequam conuenirent, niſi de conuenturis: quia nemo dicit de non pranſuro, antequam prandeat. Ergo videtur, quod B. Virgo quandoque conuenerit carnali copula cum Ioſeph, & ita non permanſerit Virgo poſt partum.

2. Præterea, ibidem ſubditur ex verbis Angeli loquentis ad Ioſeph: Noli timere accipere Mariam coniugem tuam. Coniugium autem conſummatur per carnalem copulam. Ergo videtur, quod quandoq; carnalis copula interuenerit inter Mariam, & Ioſeph, & ita videtur, quod non permanſerit virgo poſt partum.

3. Præterea, ibidem poſt pauca ſubditur. Et accepit coniugem ſuam, & non cognoſcebat eam, donec peperit filium ſuum primogenitum. Hoc autem aduerbium, donec, conſueuit determinatum tempus ſignare, quo impleto fiat id, quod vſque ad illud tempus non fiebat, Verbum autem cognoſcendi ibi ad coitum refertur, ſicut & Gen. 4. dicitur, quod Adam cognouit vxorem ſuam. Ergo videtur, quod poſt partum B. Virgo fuerit carnaliter à Ioſeph cognita: ergo videtur, quod non permanſerit virgo poſt partum.

4. Præterea, Primogenitus non poteſt dici niſi qui habet fratres ſubſequentes: vnde & Rom. 3. dicitur, Quos præſciuit & prædeſtinauit conformes fieri imaginis filij ſui, vt ſit ipſe primogenitus in multis fratribus. Sed Euangeliſta nominat Chriſtum primogenitum matris eius. Ergo habuit alios filios poſt Chriſtum: & ita videtur, quod mater Chriſti non manſerit virgo poſt partum.

5. Præterea, Ioan. 2. dicitur, Poſt hæc deſcendit Capharnaum ipſe ſcilicet Chriſtus, & mater eius, & fratres eius.

Sed fra

Sed fratres dicuntur qui ex eodem parente geniti ſunt. Ergo videtur, quod B. Virgo habuerit alios filios poſt Chriſtum.

6. Præterea, Matth. 27. dicitur, Erant ibi, ſcilicet iuxta crucem Chriſti, mulieres multæ à longè, quæ ſecutæ erant Ieſum à Galilæa, miniſtrantes ei: inter quas erat Maria Magdalena, & Maria Iacobi & Ioſeph mater, & mater filiorum Zebedæi. Videtur autem hæc Maria, quæ hic dicitur Iacobi & Ioſeph mater, eſſe etiã mater Chriſti: dicitur enim Ioan. 19. quòd ſtabat iuxta crucem Ieſu Maria mater eius. Ergo videtur, quòd mater Chriſti nõ permanſerit virgo poſt partùm.

Sed contrà eſt, quòd dicitur Ezech. 44. Porta hæc clauſa erit & non aperietur, & vir non tranſibit per eam, quoniam Dominus Deus Iſraël ingreſſus eſt per eam. Quod exponens Aug. in quodam ſermone dicit, Quid eſt porta in domo Domini clauſa, niſi quòd Maria ſemper erit intacta? Et quid eſt, homo non tranſibit per eam, niſi quòd Ioſeph non cognoſcet eam? Et quid eſt, Dominus ſolus intrat, & egreditur per eam, niſi quòd Spiritus ſanctus imprægnauit eam, & Angelorum Dominus naſcetur per eam? Et quid eſt, clauſa erit in æternum, niſi quòd Maria virgo eſt ante partum, & virgo in partu, & virgo poſt partum.

In ſerm. 14. de natali Domini qui eſt. 18. de temp. non longè à principio, tom. 10.

Reſpondeo dicendum, quòd abſq; omni dubio deteſtandus eſt error Heluidij, qui dicere præſumpſit matrem Chriſti poſt partum à Ioſeph eſſe carnaliter cognitam, & alios filios genuiſſe. Hoc enim primò derogat Chriſti perfectioni, qui ſicut ſecundùm diuinam naturam vnigenitus eſt Patris, tanquam perfectus per omnia filius eius, ita decuit, vt eſſet vnigenitus matris tanquam perfectiſſimum germen eius. Secundò, hic error iniuriam facit Spiritui ſancto, cuius ſacrariũ fuit vterus virginalis, in quo carnem Chriſti formauit, vnde nõ decebat quòd de cætero violaretur per commixtionem virilem. Tertiò, derogat dignitati, & ſanctitati matris Dei, quæ ingratiſſima videretur, ſi tanto filio contenta non eſſet, & ſi virginitatẽ, quæ in eã miraculosè conſeruata fuerat, ſponte perdere vellet per carnis concubitum. Quartò etiam ipſi Ioſeph eſſet ad maximam præſumptionem imputandum, ſi eã, quã reuelante Angelo de Spiritu ſancto Deum concepiſſe cognouerat, polluere attentaret. Et ideo ſimpliciter eſt aſſerendum, quòd mater Dei ſicut virgo concepit, & virgo peperit, ita etiam & virgo poſt partum in ſempiternum permanſit.

Ad primum ergo dicendum, quòd (ſicut Hieron. dicit in lib. contra Heluidium) intelligendum eſt, quòd hæc propoſitio antè, licèt ſæpe conſequentia indicet, tamen nonnunquam ea tantùm, quæ priùs cogitabantur, oſtendit: nec neceſſe eſt vt cogitata fiant, cùm ideo aliud interuenerit, ne ea quæ cogitata ſunt, fierent. Sicut ſi aliquis dicat, antequam in portu pranderem nauigaui: non intelligitur quòd in portu prãdeat poſtquam nauigauerit; ſed quia cogitabatur in portu pranſurus. Et ſimiliter Euangeliſta dicit, antequam conuenirent, inuenta eſt in vtero habens de Spiritu ſancto: nam quia poſtea conuenerint, ſed dum viderentur conuenturi, præuenit conceptio per Spiritum ſanctum, ex quo factum eſt, vt vlteriùs nõ conuenirent.

Tit. huius lib. eſt de perpetua Virg. Mariæ non procul à princip. lib. tom 3.

Ad ſecundum dicendum, quòd ſicut Auguſt. dicit in lib. de Nupt. & concupiſcentia. Coniux Ioſeph vocatur mater Dei ex prima deſponſationis fide, quam per concubitum non cognouerat, nec fuerat cogniturus. Vt enim Amb. dicit ſuper Lucam non virginitatis ereptio, ſed coniugij teſtificatio & nuptiarum celebratio declaratur.

Cap. 11. non longè à princ. tom. 7.

Lib. 2. in Luc. c. 1. à med. to. 5.

Ad tertium dicendum, quòd quidam dixerunt hoc non eſſe intelligendum de cognitione coitus, ſed de cognitione notitiæ. Dicit enim Chryſ. quòd non cognouit eam Ioſeph, antequam pareret, cuius fuerit dignitatis, ſed poſt quam peperit tunc cognouit eam: quia per ipſius prolem ſpecioſior, & dignior facta fuerat quàm totus mundus; quia quem totus mundus capere non poterat, in anguſto cubiculo vteri ſui ſola ſuſcepit. Quidam verò hoc referunt ad notitiam viſus: ſicut enim Moyſi cum Deo colloquentis glorificata eſt facies, vt non poſſent intendere in eum filij Iſraël; ſic Maria claritate virtutis Altiſſimi obumbrata, cognoſci non

Homil. 1. in Matth. in ope. impe. ſuper illud, & nõ cognouit eã donec. tom. 2.

A *poterat à Ioſeph, donec pareret: poſt partum autem à Ioſeph agnita inuenitur ſpecie faciei, non tactu libidinis. Hieronymus autem concedit hoc eſſe intelligendum de cognitione coitus: ſed dicit quòd vſque vel donec, in Scripturis dupliciter poteſt intelligi. Quandoque enim deſignat certum tempus, ſecundùm illud Galat. 3. Propter tranſgreſſionem lex poſita eſt, donec veniret ſemen, cui permiſerat. Quandoque verò ſignãt infinitum tempus, ſecundùm illud Pſalm. 113. Oculi noſtri ad Dominum Deum noſtrum, donec miſereatur noſtri: ex quo non eſt intelligendum, quòd poſt impetratam miſericordiam oculi auertantur à Deo. Et ſecundùm hunc modum loquendi ſignificantur ea, de quibus poſſet dubitari, ſi ſcripta non fuiſſent: cætera verò noſtræ intelligentiæ derelinquuntur. Et ſecundùm hoc Euangeliſta dicit matrem Dei non eſſe cognitam à viro vſque ad partum:* B *vt multo magis intelligamus cognitam non fuiſſe poſt partum.*

In fin. cõment. ad 1. c. Matt. tom. 9.

Ad quartum dicendum, quòd mos diuinarum Scripturarum eſt, vt primogenitum vocent non ſolùm eum, quem fratres ſequuntur, ſed eum, qui primus natus ſit. Alioquin ſi non eſt primogenitus niſi quem ſequuntur fratres, tamdiu ſecundùm legem primogenita nõn debentur, quamdiu & alia non fuerint procreata. Quod patet eſſe falſum, cùm intra vnum menſem primogenita redimi mandentur ſecundùm legem.

Ad quintum dicendum, quòd quidam, ſicut Hieron. dicit ſuper Matth. fratres Domini de alia vxore, Ioſeph filios ſuſpicantur. Nos autem fratres Domini, non filios Ioſeph, ſed conſobrinos Saluatoris, Mariæ materteræ Domini filios C *intelligimus. Quatuor enim modis in Scripturis fratres dicuntur, ſcilicet natura, gente, cognatione, & affectu. Vnde fratres Domini dicti ſunt, non ſecundùm naturam, quaſi ab eadem matre nati, ſed ſecundùm cognationem quaſi conſanguinei eius exiſtentes. Ioſeph autem, ſicut Hierony. dicit contra Heluidium, magis credendus eſt Virgo permanſiſſe, quia aliam vxorem habuiſſe non ſcribitur, & fornicatio in ſanctum virum non cadit.*

Circa finem. comment. ad 12. cap. Matt. tom. 9.

Cõtra Heluidium in vlt. fol. ante fin. li. tom. 3.

Ad ſextum dicendũ, quod Maria, quæ dicitur Iacobi & Ioſeph mater, non intelligitur eſſe mater Domini, quæ in Euangelio non conſueuit nominari, niſi cum cognominatione huius dignitatis, quod ſit mater Ieſu. Hæc autem Maria eſſe intelligitur vxor Alphæi, cuius filius eſt Iacobus minor, qui dictus eſt frater Domini.

D

COMMENTARIVS.

HI articuli in ſequenti diſputatione explicabuntur Nihil enim circa literam D.Thom. dicendũ occurrit, præter ea, quæ de re ipſa tractanda erunt.

DISPVTATIO V.

In quatuor Sectiones diſtributa.

De integritate ſeu corporali virginitate Deiparæ.

E POſt tractatum de Conceptione, & ſanctificatione B. Virginis conuenienti ordine dicendum ſequitur de ſtatu ſeu ratione viuendi, quem in hac vita elegit, vel ad quem potiùs electa eſt. Quod in hac & ſequenti quæſtione effeciſſe videtur D. Thom. de ſtatu matrimonij & virginitatis eius diſputans, ſimul parans viam ad tractandum de conceptione filij, ad quam hæc aliquo modo ordinata ſunt. Quia verò virginitas & perfectior & prior eſt matrimonio, ideò priùs etiam de illa diſputatio occurrit. In qua duo diſtinguenda ſunt: alterum quaſi materiale, quod in corporis integritate conſiſtit abſque vlla experientia

rientia libidinis ex commiſtione aut voluntaria ſeminis reſolutione peruenientis: alterum eſt veluti formale, quod eſt propoſitum ſeruandi virginitatem, & prædictam libidinem nunquam experiendi. De priori parte hîc agimus, dicturi de altera in diſputatione ſequenti.

SECTIO I.

Vtrùm B. Virgo Chriſtum concipiendo virginitatem ſeu corporis integritatem amiſerit.

HÆc quæſtio ſupponit in primis B. Virginem verè ac realiter cõcepiſſe Chriſtum Deum hominẽ in vtero ſuo. B Quod ex principio ſuprà poſito, quo ipſam veram Dei & Chriſti matrem eſſe oſtẽdimus, apertè ſequitur, & inferiùs latiùs diſcutiẽdum eſt. Secundò ſuppono, B. Mariam vſque ad Conceptionem filij Virginem permanſiſſe, quod eſt de fide certũ ex verbis illis Luc. 1. *Miſſus eſt Gabriel Angelus ad Virginẽ deſponſatam viro.* Ex quo conſtat fuiſſe Virginem cùm tradita fuit Ioſeph in ſponſam. Quod ex alio principio ſuprà poſito probari poteſt, ſcilicet quia nunquã peccauit. Et ex iis quæ Patres docent de vitæ genere, quod B. Virgo ante matrimoniũ inſtituit, tertiò enim ætatis anno in templum oblata eſt, ibíque vndecim annis inter virgines vixit, erat enim in tẽplo (vt Cedrenus in Compendio hiſtoriæ refert) ſecretus locus C aræ vicinus, in quo virgines ſolæ verſari ſolebant, inter quas Deipara vſque ad matrimonium manſit, & Angelicam potius quàm humanã vitam egit, vt Ambroſ. lib. 1. & 2. de Virginibus latè diſſerit. Greg. Nyſſ. orat. de ortu Saluatoris, & Greg. Nicomedienſ. orat. de oblatione Virginis in templo. Damaſc. li. 4. cap. 25. Andreas Cretenſ. & alij ſuprà citati. De qua re iterum inferiùs redibit ſermo. Quòd autem, poſtquam deſponſata eſt Ioſeph, vſque ad Angeli aduentum Virgo permanſerit, ex citatis verbis Angeli euidenter conſtat.

Luc. 1. Cedren. Locus in tẽplo Salemonis dicatus Virginibus. Ambroſ. Greg. Nyſſen. Greg. Nic. Damaſc. And. Cret.

His poſitis, hæretici quidam dixerunt Virginẽ concepiſſe Chriſtum ex Ioſeph, atque ita in conceptione virginitatem amiſiſſe. Ita dixerunt Ebionitæ, vt Clemens D refert lib. 6. conſtit. c. 6. vbi hos Iudæos fuiſſe ſignificat: nam (vt Epiphanius refert hæreſ. 30. Moyſi legẽ obſeruabant, vbi eundem errorem illis tribuit, quamuis addat, in iis, quæ de Chriſto docuerunt, varios & inconſtantes fuiſſe. Quæ fuit fortaſſe cauſa, vt Irenæus lib. 1. c. 26. de iſtis tractans, hunc tacuerit errorẽ, dicens, Ebionem non ſimiliter ac Cherinthũ de Chriſto ſenſiſſe, vnde c. 25. Cherintum & Carpocratẽ authores facit huius erroris. Quod ſenſit etiam Tert. lib. de præſcriptionib. hæreticor. c. 48. & lib. de carne Chriſti, c. 18. & lib. de velãdis virginib. c. 6. Euſeb. lib. 3. hiſt. c. 21. Epiphan. hæreſ. 27. & 26. Aug. Damaſ. & Iſidor. in Cathalogis hæreſũ. Theodor. li. 2. hæreticar. fabular. & Nicephor. lib. 3. hiſt. c. 3. E qui duo poſtremi Ebionem alios præceſſiſſe ſignificant. Quod parum refert, conſtat enim hos hæreticos æquales ferè fuiſſe. Hunc errorem ſecutus eſt poſtea Theodotus, vt conſtat ex Epiphan. hæreſ. 54. Fundamentum eius ferè nullum eſt, vt videbimus.

Clemens. Pap. Epiphan. Iren. Tert. Euſeb. Epiph. Auguſt. Damaſ. Iſidor. Theodor. Nicephor.

Dicendum eſt ergo primò, B. Virginem non ex viri ſemine, ſed ſola Spiritus ſancti virtute & operatione Chriſtum Dominum concepiſſe. Eſt articulus fidei. Et probatur primò ex Euangelio Matth. 1. *Inuenta eſt habens de Spiritu ſancto,* & infrà, *quod in ea natum eſt, de Spiritu ſancto eſt,* & infrà, *& non cognoſcebat eam, donec peperit filium ſuũ primogenitum.* & Luc. 1. *Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus Altiſsimi obũbrabit tibi.* Quod teſtimonium Ariani quidam malè interpretantes (vt Aug. refert lib. 3. contra Maxim. c. 17.) *Spiritum ſanctum* A *& virtutem Altiſsimi,* tãquã duo diuerſa diſtinguebãt, aiebántque Spiritum ſanctum diſpoſuiſſe materiam mundando & ſanctificando Virginem, virtutem autẽ Altiſſimi, id eſt, diuinam ſapientiam, formaſſe Chriſti corpus, quæ expoſitio, quamuis præſenti intentioni nihil obſtet, & in aliquo ſenſu ſit probabilis (vt videbimus inferiùs q. 32. a. 1.) tamen in ſenſu ab illo hæretico intento, ſcilicet, vt opera Trinitatis diuideret, & Spiritum ſanctum negaret Chriſti corpus fabricaſſe hæretica eſt, quia & ex errore circa myſterium Trinitatis procedit, & teſtimonio Matthæi repugnat.

Matth. 1. Luc. 1. Auguſt. Virginitas Mariæ in Scripturis manifeſtè ſignificata.

Secundò, probatur concluſio ex veteri Teſtamẽto, in quo locus illuſtrior eſt ille Iſai. 7. *Ecce Virgo cõcipiet,* quem in ſequenti ſect. fuſiùs tractabimus, nunc aliis vtemur minùs quidem apertis, ad veritatẽ tamen cõfirmandam ſufficientibus, adiuncta præſertim Patrũ expoſitione. Primus ſit Geneſ. 3. vbi Chriſtus dicitur, *ſemen mulieris,* nulla viri mẽtione facta, quod põderauit Ireneus, lib. 4. c. 78. Cypria. lib. 2. ad Quirin. c. 9. ſic etiam Tertul. lib. 3. cõtra Marcion. c. 20. & Aug. exponens promiſſionem illam Pſal. 131. *de fructu vẽtris tui ponam ſuper ſedem tuam,* ponderant, dictum eſſe *de ventre, & non de femore,* quia Chriſti cõceptio ex fœmina, nõ ex viro futura erat. Quod etiã indicauit Irenæus, lib. 3. c. 18. Secũdus ſit ex lege lata Leu. 12. *Mulier, quæ ſuſcepto ſemine, &c.* nã quia futura erat mulier, quę abſque ſemine conciperet, ne ſub illa lege cõprehenderetur, addita eſt illa particula, *quæ ſuſcepto ſemine,* vt notarunt Origen. homil. 8. in Leuit. Baſil. Iſai. 7. Theophil. & Bed. Luc. 2. Euſeb. Emiſ. Bernar. & Laur. Iuſt. cõcionib. de Purificatione. Tertius ſit ex Iſai. 53. *Aſcẽdet ſicut virgultũ coram eo, & ſicut radix de terra ſitiente,* vtraq; enim ſimilitudine hoc myſterium explicatum eſt. Nam ſicut virgultum ſeu ramus ex ſola arbore oritur abſq; alterius ſeminis cõmiſtione: ita Chriſtus ex Virgine, vt notauit Origen. hom. 17. in Gen. dicitur etiam virgineus vterus, *terra ſitiens,* quia, *nullo humano ſemine fœdatus aut humectatus eſt,* vt expoſuit Hier. qui notat aliquem vertiſſe *de terra inuia,* vt mirabilẽ Virginis Conceptionem apertiùs exprimeret, quanquam alij exponant, Chriſtum cõparari virgulto ex ſitienti terra aſcendenti, ad ſignificandũ Chriſti ortum pauperem & in externa ſpecie vilẽ, & miſerum. Qui ſenſus ſumi poteſt ex Tertul. lib. contra Iudæos, c. 14. & lib. 3. contra Marcionem, c. 7. & 17. & non eſt contẽnendus, eſt enim egregius, & illi fauet multum trãſlatio Septuag. interpret. quæ in noua editione ſic habet, *Annunciauimus, quaſi paruulum in conſpectu eius, & quaſi radicem in terra ſitienti.* Prior tamen pulchra etiã eſt, & optimè literæ quadrat. Quartus ſit ex Iſai. 19. *Aſcendet Dominus ſuper nubem leuẽ,* id eſt, *nullo humano ſemine prægrauatam,* vt Cyrill. & Hieronym. inquiunt, quamuis tropologicum eſſe ſenſum fateantur, eum tamẽ maxime probat Ambroſ. de inſtitut. Virginis, c. 13. & Anſelm. Matt. 2. Quintò, addere poſſumus illud Ierem. 31. *Nouum creauit Dominus ſuper terram, fœmina circũdabit virum.* Vtitur enim *creationis* nomine, vt ſolum Deum oſtendat eſſe authorem Conceptionis, quam vocat quiddam *nouum,* quia non vſitato modo & opera viri futura erat. Sic Hieronymus ibi, & Cyprianus ſermone de Natiuitate, Auguſtinus ſermone 9. de tempore: Bernardus homil. 2. in *Miſſus eſt.* Sextò, Danielis ſecundo dicitur Chriſtus, *lapis abſciſſus de mõte ſine manibus,* id eſt, de virgine ſine hominis opera. Ita Irenæus lib. 3. cap. 28. Auguſtin. tractat. 9. in Ioann. & tract. 1. in primam Canonicam Ioannis Hieronym. ibi, & Epiſtol. 22. de cuſtodia virginitatis, ibi aduertit, *manus accipi pro opere nuptiarum,* iuxta illud Canticor. ſecũdo, *læua eius ſub capite meo, & dextera illius amplexabitur me,* & Epiſtola 75. contra Vigilantiũ refert horrendam blaſphemiam illius Hæretici, qui montẽ illum

Iſai. 7. Geneſ. Irenæ. Cyprian. Tertull. Auguſt. Pſalm. 131. Leuit. 12. Orig. Baſil. Theophy. Beda. Euſeb. Emiſ. Bernard. Laur. Iuſti. Iſai. 53. Orig. Hier. Tertull. Iſai. 19. Cyrill. Hieron. Ambroſ. Anſelm. Ierem. 31. Hieron. Cyprian. Auguſt. Bernard. Dan. 2. Iren. Auguſt. Hieron. Cant. 1.

illum interpretabatur eſſe dæmonem, cui humana A natura per vitia adhæſerat.Sed hoc non poteſt in humanitatem Chriſti cadere, & ideo dici non poteſt ex diabolo abſciſſa, ſed ex virgine ſumpta, quæ meritò mõtis nomine ſignificata eſt, propter ſuam excellentiam,vt eleganter tractat Greg.lib.1.Reg.cap.primo. Denique hanc expoſitionem indicat Iuſtin. Dialog. contra Tryphon. prope med.vbi refert,aliquos Gentiles prophetiam illam ad ſuorum Deorum fabulas accommodaſſe.Vltimò, tandem nõ prætermittimus locum Prouerb.30. *Tria ſunt difficilia mihi, & quartum penitus ignoro*: quod explicans ſubdit, *& viam viri in adoleſcentula,* nam licèt in vulgata frequẽtiùs legatur, *in adoleſcentia*, tamẽ prior lectio interdum in vulgata B reperitur,& in Hebræo eſt vox, *Alma*, quæ virginem ſignificat.Et ita eſſe legendum dicit Nicol.Lyran.qui locum hunc de Chriſti Conceptione intellexit,quem Ianſen.ſequitur & Galatin.libr.ſeptimo,eundem ſenſum ex Hebræis referens.Adde Amb.lib.de Salomone, totum hunc locum de Chriſto intelligentẽ etiam in illo Verbo, *viam aquilæ in cælo*, myſterium Conceptionis Chriſti piè admodum contemplatum eſſe.

Greg. Pap. Iuſti.Mar. Prou.30. Nic.Lir. Ianſen. Galatin. Ambroſ.

Tertium Scripturarum argumentum ex huius myſterij figuris confici poteſt.Prima dicitur fuiſſe Adam ex terra virginea, ſolius Dei opera formatus. Ita Cyryl.Ieroſolymit. Catecheſi 12.poſt med. Auguſt. ſermon.5.de Natiuitat.Ambroſ.ſerm.37.*Adam*,inquit, *de terra virginea natus eſt, Chriſtus de matre Virgine pro-* C *creatus,illius maternum ſolum nondum ſciſſum fuerat,iſtius maternum ſecretum nunquam eſt concupiſcentia violatum. Adam Dei manibus plaſmatur è limo,Chriſtus Dei ſpiritu formatur in vtero.* Idem Maxim.homil.3.de Notiu.Irenæ.lib.3.cap.31. Baſil. Iſai. 7. Secunda fuit Melchiſedech,*ſine patre & ſine matre*,vt notatur ad Hebr.7.quia Chriſtus vt Deus non habet matrem,& vt homo patre caruit.Ita Lactant.lib.4.c.12.13.14.& ſuprà q.22. plura in hanc rem adduxit.Tertia eſt, virga Aarõ,quæ floruit,Num.17.Ita Auguſtin.ſermon. 18. de tempore,Bernard. hom.2. in *Miſſus eſt*. Quarta eſt lex digito Dei ſcripta in tabulis, Deuteron. 9. Ita Auguſtin.ſuprà.Quinta ex eodem eſt,*panis quem in eremo terra produxit,cuius ſemen in terrã arator nullus induxit*,Exod.16. Sexta, vellus Gedeonis plenum rore cæleſti vniuer- D ſam terram irrigans,Iudic. 6. vnde Pſal.71. *Deſcendet ſicut pluuia in vellus.*Ita Ambroſ.ſerm.13.Bernard.homil.2. in *Miſſus eſt.* Septima, rubus ardens incombuſtus Exod.3. vt bene Gregor.Nyſſ. in vita Moyſis fol. 7.& latè Bernard.in ſerm. *Signum magnum*,& optimè Origen. Hom.1.in varia loca,vbi alia congerit. Octaua, omnes mulieres ſteriles, quæ miraculosè conceperunt, myſterium hoc adumbraſſe affirmat Chryſ. hom.49.in Geneſ.

Virginitas Mariæ in Scripturis præfigurata. Cyrill. Ieroſ. Auguſt. Ambroſ. Maxim. Iren. Baſil. Hebr 7. Lactant. Num. 17. Auguſt. Bernard. Deut. 9. Auguſt. Iudic. 6. Pſalm.71. Ambr. Bernard. Exod 3. Greg Nyſſ. Bernard. Orig. Chryſoſt.

Quartum argumentum eſt ab Eccleſiæ authoritate,& traditione. Omnia enim Cõcilia,quæ de Incarnatione diſſerunt, hoc in primis ſupponunt, & definiunt, vt in Concil. Epheſ. Chalced.quinta & ſexta Synodis,Conciliis Toletanis,1.6.11.& in aliis paſſim videre licet. E Ex Patribus verò,quæ adduximus, ſatis eſſe poſſent:ſed præterea deſignabimus,nõnulla præclariora loca,vt eſt ille Nazian.orat.51.quæ eſt Epiſt. prima ad Clidonium,dicentis:*Si quis Chriſtum per Virginem tãquam per canalem fluxiſſe, non autem in ea diuino modo,quia abſque opera viri, humano, quia iuxta pariendi conſuetudinem,formatum eſſe dixerit, atheus eſt*, & Aug. Epiſt.30.ad quam ipſe lectorẽ mittit in Enchirid.cap. 34.Fulgent.lib.de Incarn.& Grat.c.6.Ignat. epiſtolis ad Magneſianos, & Smyrnenſes.Clemen.libr.7.conſtit. cap. 36. Ambroſ.de inſtitut.Virg.cap.14.Hilar. lib.10.de Trinit. vbi dicit vocari Chriſtum primæ ad Corinth 15. *hominem cœleſtem*, propter conceptionem ex Spiritu ſancto:optimè Tertullia. in Apologet.c.21.

Conc.Ephe. Conc.Chalc. 5. & 6.Syno. Conc.Tolet. Nazianz. Auguſt. Fulgent. Ignat. Clemen. Ambr. Hilar. Tertull.

Quintò, vt hoc myſterium ſuadeant, & credibilẽ faciant, vtuntur Sancti variis exemplis ab ipſis naturalibus rebus petitis Euodius Epiſt.3.ad Auguſt.quæ habetur in fine ſecundi tomi operum Auguſt. vtitur exemplo vermis, qui ex ligno, ex quo coaleſcit, ſine ſexus commiſtione generatur, & accommodat illud Pſalm.*Ego ſum vermis,& non homo.*Et ſimilia exempla animalium, quæ ſine commiſtione generantur,cõgerit Lactant.lib.4.cap.12.& Ambroſ.lib.5.Hexamerõ, c.20.ſpecialiter vtitur vulturis exemplo,dicens,*Quid aiunt,qui noſtra ſolẽt ridere myſteria,cùm audiũt,quod Virgo generauit?nũc aduertimus,quòd Dominus ex ipſa natura plurima exẽpla ante præmiſit,quibus ſuſceptæ Incarnationis decorem probaret,& aſtrueret veritatẽ?*& ſimilia ferè verba habet Baſil.homil.8.Hexamerõ ſatis poſt med. circa illa verba,*educant aquæ reptile*, & in cap.7.Iſai. Aug. libro de bono coniugali,cap.2.& lib.3.de mirabilib. ſacræ Scripturæ, cap.2.

Euodius. Lactant. Ambr. Baſil. Auguſt.

Sextò,adduntur rationes,& coniecturæ: potiſſima autem ratio, & à priori eſt Dei voluntas, & omnipotentia, cui *non erit impoſſibile omne verbum*, vt Angelus dixit:& oſtendi facilè poteſt,tũ ex aliis Dei operibus, tum quia nulla in hoc apparere poteſt contradictio, aut repugnantia. Congruentiæ autem ſunt.Prima,ne Chriſtus vel eius humanitas ex vi conceptionis eſſet originali culpæ obnoxia. Id enim præter dignitatem perſonæ ſuæ, parúmque conſentaneum Redẽptionis muneri fuiſſet. Ita Auguſtin.libr.3. de peccat.merit. cap.12. Fulgent. de Incarnation. & Grat.c.4.D.Tho. hîc. Dixi autẽ (Chriſtus,vel eius humanitas) quia (vt tractat Anſelm.lib.2. cur Deus homo, cap.16.)quatenus Chriſtus ſignificat Deum hominem, quacunque ratione conciperetur,non potuiſſet originale peccatũ contrahere, quia hoc ipſo, quòd conceptio terminaretur ad diuinam perſonam, ab illa ſanctificaretur, omníſque macula peccati excluderetur. Hoc tamen eſſet ratione vnionis, qua non obſtante,ſi Conceptio eſſet ex ſemine viri,conſiderata vi ipſius,& conditione illius humanitatis,vt intelligitur prius natura formata, quã vnita Verbo, de ſe eſſet obnoxia originali culpæ, & ideo non decuit humanitatẽ à Verbo aſſumendam per huiuſmodi conceptionem exiſtere, ſed per aliã, quæ ab influxu originalis culpæ prorſus eſſet aliena, vt eleganter Anſelmus proſequitur libr. de conceptu virginali, à cap. 11. vſque ad 18. Secundò, quia decuit Dei filium non humano ſed quaſi diuino ſemine,id eſt,Spiritu ſancto,concipi. Ita S. Maximus ſerm.3. de Natiuit. Domini, & Tertull.libr.de carne Chriſti, c.12.Damaſcen. etiam lib.3.c.2.& Chryſoſt. hom. 1. imperfecti in Matth. dicunt Spiritum ſanctũ in conceptione Chriſti fuiſſe loco ſeminis: & D.Th. infrà,quæſt.32.art.2. Qui tamen modus loquendi nõ placet Hieronymo, Epiſtol.17. ad Damaſũ de explanatione ſymb.tomo 9. (ſi tamen illius eſt) cuius ſententia vera eſt,loquendo de ſemine propriè,vel vt eſt quid deciſum ex ſubſtantia perſonæ operantis,vel vt habere poteſt rationem cauſæ materialis. Alij verò Patres loquuntur de ſemine tantùm,quoad vim effectiuam, quam dicunt:in hac conceptione per Spiritũ ſanctum ſuppleri debuiſſe. Tertiam coniecturam poſuit author imperfecti in Matth.hom.1.his verbis, *Neque enim dignũ erat vt vnigenitus Dei, non propter ſe, ſed propter hominem naſcẽs, more naſceretur humano,homo enim in carne naſcitur, vt corruptioni ſubiaceat, Chriſtus autẽ natus eſt,vt ſanet corruptionẽ. Sicut ergo non eſt conſequens, vt corruptibilis homo ex incorruptibilitate virginitatis naſcatur,ſic non erat conſequens, vt filius Dei, qui ideo naſcebatur vt corruptibilitatem ſanaret, ex corruptione coniugij naſceretur.* Quarta eſſe poteſt,quia decuit, vt ſicut mulier ex ſolo viro facta erat: ita vir aliquis ex ſola muliere procrearetur. Ita Cyril. Ieroſol. catech.

Auguſt. Fulgent. D.Thom. Anſelm. Anſelm. Maxim. Tertull. Damaſc. Chryſoſt. D.Thom. Hieron. Cyrill.Ieroſ.

Damaſc. D.Thom. 12.prope finem, & Damaſc.lib.1.c.15. Alias rationes A propoſuit hîc D.Thom. ſatis congruentes, & probabiles, quæ in eo legi poſſunt, & quæ ab eodem afferuntur infrà q.31.art.4.

Obiectio. Contra hanc concluſionem (præter primum & ſecundum argumentum D.Thom.in art.1.quæ cõtra illam directè procedũt, & ab illo ſufficientiſſimè ſoluuntur) nihil video ex Scripturis obiici poſſe: ex ratione verò obiicitur, quia ſequitur conceptionem Chriſti,non fuiſſe naturalem,ſed ſupernaturalem cõſequens autem,præterquam quòd repugnat *Ambroſ.* Ambroſio,lib.de Incarn. Dom. Sacramento,c.6. videtur planè falſum,quia aliàs Chriſtus non fuiſſet verè conceptus humana conceptione. *Reſponſ.* Reſpondetur,potiùs Ambroſium in illo loco apertè docere ſupra naturam B fuiſſe,Virginem concipere ſine ſemine viri, & cæteri Sancti hoc ponũt inter magna Dei miracula. Præſertim *Eutychian. Pap. Anſelm. Iſai.7. Luc.1.* Eutychian.Pap.ep.1. & Anſelm.dicto lib.de Cõceptu virginali, & Iſai.7. vt ſingulare ac diuinum ſignum ponitur, *Ecce virgo concipiet*:& Angelus Luc.1. vt notaret hoc eſſe diuinæ omnipotentiæ opus,dixit, *quia non erit impoſſibile apud Deũ omne Verbum.* Et ratio eſt manifeſta, quia principium & modus illius Conceptionis ſupra naturam fuerunt, quanquam terminus illius conceptionis, & materia, ex qua perfecta fuit,naturalia fuerint.Et hoc modo ait Ambroſ. multa in illa Conceptione fuiſſe ſecundùm naturam,quia ſcilicet corpus per illam formatum naturale fuit, & C diſpoſitiones habuit humano corpori connaturales, & in vtero matris naturali modo incepit eſſe, & nutriri,& eodem ſenſu verè fuit Chriſtus conceptus humana conceptione quoad materiam, & terminum, non quoad modũ,& principium efficiens, vt dictum *D.Thom.* eſt, & ex iis magis explicata manent, quæ D.Thom. docet ad quartum & quintum eiuſdem artic. primi, quæ ad hanc etiam concluſionem pertinent.

Ex his dico ſecundò, B. Virginem concipiendo filium non amiſiſſe virginitatem ſuam,nec vllam libidinis voluptatem ſenſiſſe:hæc concluſio eſt etiam articulus fidei,& continetur in Symbolo,& in Scripturis, ac Patribus ſuprà citatis. Et ſequitur ex præcedẽti: non enim erat Spiritui ſancto neceſſarium virgi- D nale clauſtrũ rumpere,vt opus ſuum poſſet perficere, quia non operatur corporeo organo, & ſubſtantia,ac virtus eius intimè eſt vbique præſens, vt ibi operari poſſit ſine vlla interiacentis corporis diuiſione.Deinde, non decebat Spiritum ſanctum huiuſmodi effectum ſine vlla cauſa,vel vtilitate operari,nec motum aliquem indecentem aut concupiſcentiam excitare, quin potiùs ipſo *obumbrante,originalis peccati incendium* *Cyprian. Bernar.* *extinctum eſt*, vt Cyprian.dixit ſerm.de Natiu. & Bernar. latè in ſermonib. ſuper *Miſſus eſt.*

Solent verò occaſione hac ſcholaſtici interrogare, vtrùm naturaliter poſſit Virgo concipere. De qua re *D.Thom. Richard. Marſil. Abulenſ.* videri poteſt D.Thom. quodlib.6.art.18.Richar.in 2. d.20.& Marſil.q.13. Abulen.opuſculo circa illa verba E Iſai.7.*Ecce Virgo concipiet.*Mihi enim non eſt in animo rem ab inſtituto alienam diſputare. Illud enim certiſſimum eſt, ſine virili ſemine non poſſe naturaliter humanam perfici conceptionem, quia fœmina vel nullam vel inſufficientem habet vim humanæ generationis effectricem.

Ex hac verò concluſione ſimul cum præcedenti *Bernard.* colligo cum Bernardo in ſermone, *Signum magnum. Illud moleſtiſſimũ tædium, quo omnes grauidæ laborare noſcuntur,ſolam illam non ſenſiſſe,quæ ſola ſine voluptate cõcepit.* *Auguſt.* Quod eleganter priùs docuerat Aug.ſerm.11. de Natiuit.dicens,*plena ſunt viſcera,& nullũ nouit virginis conſcientia,cũ eſſet grauida,ſalubri leuitate plaudebat,lumẽ enim,quod intra ſe habeat,pondus habere non poterat.*Quæ *Fulgent.* verba vſurpauit etiam Fulgen.ſerm. de Laudib.Virg.

Contra hanc verò ſecundam concluſionem procedit tertium argumentum D. Thomæ fundatũ in verbis Pauli ad Galat.4. *Obiectio. D.Thom.* *Miſit Deus filium ſuũ factũ ex muliere: factum* enim perinde dictum eſt ac conceptum, vt notauit Tertul.lib.de velandis virginib.c.6.&Ambroſ.lib.1.de fide,c.6. dicens, *Tertull. Ambroſ.* *eſſe factum ex muliere per carnis ſuſceptionem.* Idem ſermone quinto in Pſal.118. Auguſt.lib.23.contra Fauſt.c.7.Alij verò Patres legũt *Auguſt.* *natũ de muliere,* vt Cypria.lib.2.ad Quirin.c.8.& Iren. *Cyprian. Iren.* lib.3.c.18.quod tantundem valet,præſertim ſi ad Natiuitatem in vtero referatur: quanquam eadem difficultas ſit de Natiuitate ex vtero, quia (vt dicemus) etiam illa fuit ex virgine. Reſpondetur cũ D. Thom. *Reſponſ. Luc.1.* nomen *mulieris*,non eſſe nomen corruptionis, ſed ſexus. Vnde Angelus Luc.1.ad Mariam ingreſſus, antequam conciperet, eam tacitè mulierem vocat, dicẽs, *Benedicta tu in mulieribus*,ſeu *inter mulieres*,vt legit & notat Tertul. ſuprà, & idem notari poteſt in ſimi- *Tertull. Luc.10.* lib.verbis Eliſabeth,Luc.1.ſic etiã Luc.10.de Martha, quam virginem fuiſſe Eccleſia tradit, dicitur, *mulier quædam Martha nomine excepit illam in domum ſuã*,imò eandem eſſe mulierem illam,quam Dominus à fluxu ſanguinis ſanauit,opinatur Ambroſ.lib.de Salomone *Ambroſ. Gen. 2. & 3.* c.5.ita etiam Geneſ.2.& 3.Eua ſtatim ac formata eſt, cùm adhuc virgo eſſet, *mulier* appellatur, vt notauit *Auguſt. Hieron. Origen.* Auguſt.lib.de fide contra Manich.c.22.& ſerm.63.de verbis Domini. Hier.contra Heluidiũ.Optimè Orig. homil.8. in Leuit. Vbi præterea aduertit,nomen *mulieris*, eſſe poſſe nomen ætatis, ſicut *vir* non ſolùm ſignificat maſculinum ſexum, ſed interdum connotat maturiorem ætatem quæ pubertatis annos excedat: *ſic*,inquit,*mulier ſignificat fœminam prouectæ ætatis, iã ad matrimonium habilem.* Quod notauit etiam Cyril.libr. *Cyrill. Gen.24.* 8. Leuit. in princip. & patet ex Geneſ.24. *Si noluerit mulier ſequi me, &c.* cùm tamen illa ſine dubio virgo futura eſſet,apta verò ad nuptias. Et hoc modo intelligi poteſt quod Tertul. ſuprà dicit, Mariam vocari *Tertull.* *mulierem*, propter deſponſationem cum Ioſeph, & quod ait Auguſt. vocari *mulierem*, propter filij conce- *Auguſt.* ptionem. Addo denique fortaſſe alluſiſſe Paulum ad locum Gen.3. *Inimicitias ponam inter te,& mulierem*,vt *Gen.3.* ſignificaret,B.Virginem eſſe illam expectatam mulierem,quæ ſalutem mundo erat allatura: ac propterea ſingulariter & per antonomaſiam mulier appellari poteſt,vt ſuprà etiam diſp.1.ſect.1.notatum eſt.

SECTIO II.

Vtrùm B.Maria filium pariendo virginitatem amiſerit.

PRimus error in hac quæſtione fuit beatam Virginem,quamuis in conceptione filij virgo permanſerit,in partu tamen virginitatem amiſiſſe. Ita ſenſit Iouinian. Quanquam enim Hieronym.libris contra illum, hunc eius lapſum tacuerit;Auguſtin. tamen il- *Auguſt.* lius meminit lib.de hæreſib.c.82. & lib.1. contra Iulian. ferè in principio, vbi dicit hunc hæreticum ita ſenſiſſe, *Ne Chriſtum cum Manichæis phantaſma crederemus,ſi matris incorrupta virginitate diceremus exortũ.*Et eiuſdem erroris, tacito nomine Iouiniani, meminit Ambroſ.epiſt.81. ex epiſtola tamẽ 80.quæ eſt Syricij ad Ambroſ.& ex Ildefonſo lib.de Virgin.Mar.c.1.ſa- *Ambroſ. Ildefon.* tis colligitur eundem Iouinianum fuiſſe huius hæreſis authorem. Quem poſtea ſecuti ſunt in Germania hæretici dicti Lolhardi, quorum dux fuit Gualterus, vt Trithemius refert in chronico,anno millesimo tre- *Trithem.* centeſimo decimo quinto. Et Sander. lib.7. de viſib. *Sander.* monar. hæreſ.163. vbi dicit, Proteſtantes hoc tẽpore idem ſentire. Vnde hæreſ.87.& 219. refert Buccerũ, & Molinæum in eandem incidiſſe. Poſſunt in huius hæreſis fauorem citari quædam dicta Patrum,quæ in ſequentibus exponemus.

Secunda ſententia hîc referri poteſt ex Durando *Durand.* qui

qui cùm rectè de Virginitate Mariæ ſentit,quia tamē putat fieri non poſſe;.vt duo corpora ſeſe in vno loco penetrent, dicit, fieri potuiſſe in corpore ſanctiſſimæ Virginis,vt parere poſſet,partium & naturalium viarum dilatationem,ſine ruptione tamen aliqua,vel diuiſione,ſicut Auguſtin.lib.14. de Ciuit.cap.26. & D. Thom.1.p.q.98.a.2.ad 4.exiſtimarunt, futuram fuiſſe hominum natiuitatem in ſtatu innocentiæ,ſi duraret. Et hanc Durandi opinionem Palud.diſt.44.q.3.artic. 3.probabilem exiſtimat,licèt contrariam vt tutiorem amplectatur. Vt veritatem definiamus, ſupponendū eſt B.Virginem verè, ac propriè peperiſſe Chriſtum, quod infrà q.53. conſtituendum eſt. *Palud.*

Maria in partu Virgo permanſit. Dicendum igitur eſt primò:Beata Virgo pariendo filium virginitatē non perdidit,ſed integerrima prorſúſque incontaminata permanſit. Probatur primò, vnico Scripturæ teſtimonio, aliud enim in ſequētem ſectionem omittimus.Iſaiæ igitur 7.dicitur,*Ecce Virgo concipiet, & pariet*. Ex quibus verbis myſteriū hoc cōfirmant Patres omnes Græci, & Latini.Irenæ.libr.3. contra hæreſ.c.9.18.21.24.26. & lib.4.c.40.Iuſtin.in Dialog.cōtra Tryphon.longè poſt initium.Euſeb.lib. 7.de demonſtr.c.2.lib.5. hiſt.c.8. Epiphan.hæreſ.30. prope finem, & hæreſ. 77. in Epiſtola Athanaſij ad Epictetum,quam ibi refert Greg.Nyſſ.orat. in ſanctā Chriſt. Natiuit.circa princip.Baſil.hom.25.de humana Chriſti generatione,& in 7.c.Iſai.Tertul.lib.cōtra Iudæos,c.9.& lib.de carne Chriſti,c.23.in fine,& lib. 3.contra Marcion. c.3. Cyprian.lib.2.contra Iudæos, c.9. Ruffinus in expoſit. ſymbol.Optimè Hier.Iſai.7. & lib.1.contra Iouin.circa med. Ambroſ.dicta Epiſt. 81.Auguſt. ſerm.2. & 4.de Natiuit. *Iſai.7. Irenæ. Iuſtinia. Euſeb. Epiphan. Greg. Nyſſ. Baſil. Tertull. Cyprian. Ruffin. Hieronym. Ambroſ. Auguſt.*

Duobus tamen modis eludi poteſt hoc teſtimonium, primò negando cum Hebræis prophetiam illā dictam eſſe de Chriſto:tum, quia neque Emmanuel appellatus eſt: tum etiam quia neq; infans pugnauit contra Regem Aſſyriorum,nec accepit virtutem Damaſci, aut ſpolia Samariæ, quæ omnia ibi prædicuntur. Quòd ſi illis obiicias, quia nullus alius natus eſt de Virgine. Reſpondent concedendo: negant tamen ibi eſſe legendum virginem parituram, ſed puellam, ſiue adoleſcentulam, quam ſignificare dicūt Hebraicam vocem, *Alma*,ibi poſitam.Vnde ipſi ad Ezechiā & matrem eius prophetiam accommodant. Sed primò euidenter conſtat accommodationem hanc ſtare nón poſſe,quia Ezechias, vt minimum nouem annis prius natus erat quàm hoc Iſaias prædiceret, vt ibi Hieronym.oſtendit.Secundò,vox, *Alma*,in aliis locis Scripturæ virginem ſignificat:nam Gen. 24. Rebecca, *Alma*, dicitur ante deſponſationem, vbi Latinus interpres rectè vertit virginem, neq; altera ſignificatio in Scriptura inuenietur. Imò ait Hieronymus ſignificare hanc vocem ſpecialiter *virginem iam nuptui aptam*, id eſt, quæ ad conuenientem ætatem iam peruenit. Dicitur etiam ſignificare *virginem abſconditam*. Sunt quoque,qui dicant vocem, *Alma*, abſque aſpiratione ſcriptam, *virginem nubilem* ſignificare, tamen cum aſpiratione, prout hoc loco eſt in Hebræo,eam, quæ *virgo ſemper manet*, ſignificare. Adde ſeptuaginta interpretes, & Chaldaicā paraphraſim, *virginem*, vertiſſe. Tertiò, niſi ita exponatur, friuolum eſt, & nullius momenti ſignū, quod attulit Propheta. Quale enim ſignum aut quàm admirabile prodigium eſt, quòd adoleſcentula corpora filium pariat? Quartò, Hebræorum coniecturæ illos potiùs conuincunt, quis enim vnquam fuit Emanuel præter Chriſtum? qui verè fuit,& appellatus eſt, *Nobiſcum Deus*. Propheta enim rem potius & ſenſum, quàm materialem vocis appellationem contēplabatur. Quis etiam infans Damaſcum & Syriam debellauit prǽter Chriſtum? non quidem iuxta corticem literæ, quæ ſine *Obiectio. Reſponſio. Hieron. Geneſ.*

A ſpiritu occidit, & in nullo homine reperietur impleta (vt bene Tertullianus notat) ſed metaphorico ſenſu, quamuis ad literam intento, mundum,infernum, & vniuerſam dæmonis poteſtatem, in verbis illis intelligendo. *Tertull.*

Secunda euaſio eſt Hæreticorum(quibus Eraſmus fauet) dicunt enim, cùm virgo paritura dicitur, non oportere intelligi componendo, ſed diuidendo:nam, quæ fuit virgo, pariet, nō quòd virginitatem in partu retineat. Propter quod etiam Ianſen. in concordia Euangelica,cap.5. dicit,ex ſolis verbis Iſaiæ non conuinci ſatis Virginem parituram permanendo virginem. Sed in primis(ſi hæc verba, quoad partū in ſenſu diuiſo interpretantur) etiā quoad conceptionem B erunt eodem ſenſu intelligenda, quia eodem contextu dicitur,*Ecce Virgo concipiet,& pariet*. Cōſequens eſt abſurdum (vt argumentum ſuprà indicatum conuincit.) Nam quale ſignum vel prodigium eſſet,vt, quæ fuit Virgo,conciperet,& pareret?quo argumēto ſæpe vtuntur Sancti ſuprà citati.Secundò,ita expoſuit hūc locum Matthæus,cap.1.dicens, *Hoc autem totum factū eſt,vt adimpleretur,quod dictū eſt à Domino per Prophetam dicentem, Ecce virgo in vtero habebit,& pariet filium*,vbi apertè ſignificat prędictum eſſe ab Iſaia,Virginē permanentem integram concepturam, & parituram. Affert enim hoc teſtimonium Iſaię,vt conceptionem Chriſti ex Spiritu ſancto confirmet. Vnde multi in- C telligunt illa non eſſe verba ſolius Euangeliſtæ, ſed Angeli loquentis ad Ioſeph, & perſuadentis miram Virginis Conceptionem.Ita Chryſoſt.Theophyl.Euthym.Iren.lib.4.contra hæreſ.cap.40.Optimè Ambr. epiſt.81.& Auguſt.ſermon.14.de Natiuit.quanquam Hier. & Anſelmus indicent eſſe verba ſolius Euangeliſtæ, quo ad præſentem quæſtionem non multum refert. *Obiectio. Eraſm. Ianſen. Matth. Chryſoſt. Theoph. Euthym. Irenæ. Ambroſ. Auguſt. Hieron. Anſelm.*

Secundò, adduci poſſunt in concluſionis cōfirmationem nonnullæ ex figuris, & aliis obſcuris indiciis, quibus ſuprà diximus virginitatem Mariæ fuiſſe adūbratam in veteri Teſtamento.Multa enim non ſolùm de conceptione ſed etiam de partus tempore procedunt.Accommodari etiam ſolent verba Pſal.21.*Tu es* D *qui extraxiſti me de vētre*, ſignificatur enim(inquit Cyril.Ieroſ. Catecheſi 12.)mirabili modo & diuina virtute de vtero exiuiſſe.Vnde Auguſt.Epiſt.120.cap.12. *Quid eſt*,inquit,*tu es,qui extraxiſti me de ventre,ſi ad ipſū Ieſum de Virgine procreatum refertur? an inde ſignificare voluit partum Virginis ſeruata virginitate mirabili?vt cùm Deus feciſſe dicitur,quod illic mirabiliter factum eſt,nemini incredibile videatur.* *Pſalm.21. Cyrill. Ier. Auguſt.*

Tertiò, traditur hæc veritas à Patribus, & ab Eccleſia definita eſt.Loca ſunt eadem,quæ in prǽcedēti ſectione indicata ſunt.Et ſpecialiter videri poſſūt Leo Pap.Epiſtol.10.c. 21. & ſerm.4.& 5.de Natiuit.Hormiſd. Pap. in Epiſt.1.ad Iuſtinianum Auguſtum, c. 3. Agapetus Pap.Epiſt.ad Antimum,*Sine Verbi potentia*, E inquit, *nec conciperet Virgo, nec pareret, & ſine veritate carnis obuoluta pānis infantia non iaceret*.Idem Damaſc. lib.4.c.14. Theodor.ſerm.10.de prouidentia. *Leo Pap. Hormiſd. Pap. Agapet.Pap. Damaſc. Theodor.*

Hìc etiam addi poſſunt Patres,qui dicunt fuiſſe in templo locum, in quo virgines ſeparatæ à nuptiis orare ſolebant,& ad eum ſolitam eſſe accedere B. Virginem etiam poſt partū, vt videre licet in Baſil.hom. de humana Chriſti gener. Greg.Nyſſ. in ſimili hom. Orig.tract.26 in Mat.Cyril.Alex.lib.contra Anthropomorphit. cap.27.Theophyl.Matth.23.qui dicunt, Zachariam fuiſſe interfectum à Iudæis, quòd Mariæ integritatem defenderet. *Baſil. Greg.Nyſſ. Origen. Cyril. Alexā. Theoph.*

Quartò, ad Gentilium perſuaſionem, vtūtur Patres teſtimoniis etiam ex Sibyllarum prædictionibus & hiſtoriis Gentium deſumptis, vt videre licet in Lactantio lib.4. diuinar. inſtitut.cap.6.& 18. *Lactan.*

Euſeb. Auguſt. Euſeb.lib.4. de vita Conſtantini, Auguſtino libr. 1. de A conſenſu Euang.c.20.lib.18.de Ciuit.c.23.&oratione contra Iudæos, Paganos & Arianos quæ inter opera illius habetur in tomo ſexto. Multa etiam cõgerit latè Caniſ. Caniſius lib.2. de beata Maria, c.7. Sed ſpecialiter refert Epiphanius in vita Ieremiæ, Ægyptios ab illo Propheta didiciſſe, omnia illorum ſimulacra fuiſſe caſura eo tempore, quo in Ægyptum ingreſſura erat cũ ſuo infante Virgo enixa, Deo ſimilis. Nota etiam eſt hiſtoria de lamina aurea tempore Conſtantini inuẽta, in qua ſcriptũ erat, *Chriſtus naſcetur ex Virgine*, cuius D.Thom. D.Thom. etiam meminit ſecunda ſecundæ, q.2.art.7. ad 3.& alia etiam prodigia, quæ ad eandem veritatẽ confirmandam Deus operatus eſt, attigit infrà q. 36. B Bonauent. Antonin. Abulenſ. & Bonau.tom.2.opuſ.tractatu de quinque feſtiuitatibus pueri Ieſu, cap.2.D.Antonin. 1.p.hiſtoriali, tit.5. Abulenſ. prologo in Gen.c.7.

Quintò, ratio præcipua eſt diuina voluntas, quæ ſupponit hoc non implicare contradictionẽ, nec cenſeo expedire nunc argumenta Durãdi diſſoluere, quibus impoſſibile eſſe exiſtimat, vt duo corpora locum occupantia in eodem ſpatio penetratiuè exiſtant: tũ quòd difficilia non ſint: tum, quòd aliis locis tractantur, & inferiùs, cùm de Chriſti reſurrectione diſputabimus, ea breuiter attingemus. Poſſumus autẽ huius diuinæ diſpoſitionis congruentes rationes afferre. Prima, quia non decebat Dei Verbum priuare matrem integritate, quam facilè ſeruare poterat, perficere, & C cõſecrare, cùm eſſet Deus. Ignat. Vnde Ignatius Epiſt.13.ad Heronem, *Decebat*, inquit, *creatorem non conſueto ſed peregrino & admirando vti partu vtpote omnium opificẽ*, & Cyrill. Auguſt. ferè ſimilia verba habet Cyril. 8. contra Iulian. non longè à fine, & Auguſtinus ſermone 7. de Natiuitat. dicit hoc modo fuiſſe natum, *vt eum hominẽ teſtaretur partus humanus, & Deum probaret æterna virginitas.* Propter quod Proclus. Cyz. Proclus Cyzicenus, homil. de Chriſti Natiuit. in Conc. Epheſ.tom.6.cap.7. ſic argumẽtatur: *Si ea, quæ genuit, Virgo non permanſit, neque is, qui natus eſt, aliud quàm purus homo extitit.* Et eodẽ modo argumentatur Theodor. Ancyran. Theodorus Ancyranus in eodem Concilio, & tom.cap.10.& in appendice 5.cap.2.deniq; Leo Pap. Leo Papa ſermon.1. de Natiuit. propter hanc cauſam dixit: *Nec damnum credit pudoris, Dei genitrix mox futura*, & D infrà, *Meritò Virgineæ integritati nihil corruptionis intulit partus ſalutis, quia cuſtodia fuit pudoris, editio veritatis*, & ſermon.2. *Noua*, inquit, *natiuitate genitus eſt natus ex Virgine, ſine maternæ integritatis iniuria, quia futurum hominũ Saluatorẽ talis ortus decebat, qui & in ſe haberet humanæ ſubſtantiæ naturam, & humanæ carnis inquinamẽta neſciret*, & infrà, *Non cogitetur parientis conditio, ſed naſcẽtis arbitriũ, quia ſic homo natus eſt, vt volebat, & poterat*, & infrà, *Oportuit*, inquit, *vt primam genitricis integritatẽ naſcens incorruptio cuſtodiret, & complacitum ſibi clauſtrũ pudoris & ſanctitatis hoſpitiũ diuini Spiritus virtus infuſa ſeruaret, quæ ſtatuerat deiecta erigere, confracta ſolidare, & ſuperandis carnis illecebris multiplicatam pudicitiã donare virtutis, vt virginitas, quæ in alijs ſalua non poterat eſſe generando, fieret in alijs imitabilis confitendo, renaſcẽdo.* E Quibus vltimis verbis aliam coniecturam indicat, quam Greg. Naziã. attigit etiam Gregor.Nazianz.orat.38. de Natiuitat. in princip.dicens, *Chriſtus ex Virgine, mulieres virginitatem colite, vt matres Chriſti eſſe poſſitis.* Et infrà ſatis poſt medium ſimilem aliam rationem innuit his paucis verbis, *Et procreationem honore affici, & Virginitatem præferri oportebat.* Ambroſ. Sic etiam Ambroſius Epiſtola 81. *Speciale ſibi donum virginitatis Chriſtus elegit, & integritatis munus exhibuit, atque ipſe repræſentauit, quod elegit in matre.* Cyrill. Ieroſ. Et Cyril.Ieroſolymit. Catecheſi 124. *Naſcebatur, vt virgines faceret. Multo ergo magis debuit virgineum conſeruare corpus.* Auguſt. Auguſtin. ſerm.11. de tempore, *diligamus præ omnibus caſtitatem, quia vt placere hanc ſibi Chriſtus oſtenderet, pudicitiã veteri virginalis elegit.* Et lib.de ſancta virginitate, c.4. *Chriſtus naſcendo de Virgine approbare virginitatẽ maluit, quàm imperare.* Eãdem rationem attigit Damaſcen. lib.4.de fide, c.25. Damaſc. Vltima tandem addi poteſt ex Irenæo libr.3. c.33. & Iren. Fulgent. Fulgentio ſerm. de duplici Chriſti Natiuit. quia ſicut ex Virgine initium ſumpſit humanæ naturæ ruina, ita decuit, vt per Virginem ſalus hominibus adueniret.

Obiectio. Sed obiici poteſt quorũdam Patrum doctrina, qui dicunt Chriſtum naſcendo vuluam matris aperuiſſe, quod putãt ſingulare fuiſſe in Virgine, quia aliis mulieribus aperitur vulua in conceptione, Virgini in partu. Et ita interpretantur legem Exod.13.& Num. Exod. 13. Num. 8. 8.latam, *Omne maſculinum adaperiens vuluam, ſanctum Domino vocabitur*, intelligendam eſſe ſingulariter de Chriſto. Epiph. Ita Epiph.Hæreſ.78.circa finem, *Hic eſt*, inquit, *qui verè aperuit vterum matris.* Chryſoſt. Greg. Nyſſ. Amphilo. Origen. Theophil. Ambroſ. Tertull. Eraſm. Chryſoſt. Gregor. Nyſſenus, & Amphilochius homiliis de Purificatione, ſeu de occurſu Domini. Origen.homil. 14. in Luc. Theophyl.Luc.2. Ambr.lib.2.in Luc.c. de circumciſione & oblatione Saluatoris. Obſcuriſſimè ac duriſſimè. Tert.lib.de carne Chriſti, cap.23. vbi addit, ideo Paulum dixiſſe, *factum de muliere*, non de Virgine, quia *agnouit ad apertæ vuluæ nuptialem paſſionem.* Quæ teſtimonia, ita vt in cortice ſonant intellexiſſe & credidiſſe videtur Eraſmus Luc. 2. & ideo malè de hoc myſterio ſenſiſſe.

Dicendum verò eſt, in Scriptura ſacra, *claudere vuluam*, propriè ſignificare infœcundam & ſterilem reddere, vel relinquere aliquam fœminam, vt cõſtat Geneſ.20.29.& 30.& 1.Reg.1. Gen. 20. 29. & 30. 1. Reg. 3. Igitur *aperire vuluã* è cõtrario ſignificabit conferre alicui fœcunditatem. In hoc ergo ſenſu exponendi ſunt ſancti Patres, cùm dicunt *Chriſtum aperuiſſe vuluam matris*, id eſt, dediſſe illi fœcunditatem, quam nullus alius filius matri ſuæ cõferre potuit. Quomodo Chriſtus dicatur matris aperuiſſe vuluam. Vtuntur autem illa metaphora, vt declarent partum Virginis, & Chriſti Natiuitatem veram & realem fuiſſe, & non tantùm phantaſticam, & apparentem, quam expoſitionem ſumo ex Hieronymo, Dial. 2. contra Pelagianos, in princip. vbi ſic inquit, *Solus Chriſtus clauſas portas vuluæ virginalis aperuit, quæ tamen clauſæ iugiter permanſerunt.* Quibus verbis nemo (credo) ſanæ mentis intelliget, voluiſſe dicere Hieron. Hieronymum, Chriſtum prius rupiſſe clauſtrum Virginis, vt egrederetur, poſtea verò illud quaſi aſſuiſſe, & in ſtatum priſtinum reſtituiſſe. Hæc enim intelligentia valde obtuſa eſt, & à mente tanti Doctoris aliena, & decori Virginis ac integritati & Chriſti potentiæ ac maieſtati contraria; aperuit igitur portas relinquendo clauſas, quia fœcunditatem vímque pariendi dedit conſeruata integritate. Ac ſi quis diceret, aperuiſſe Chriſtum ſepulchrum ſuum, clauſum relinquendo, quia ita illo clauſo vſus eſt, ac ſi eſſet apertũ, vt eleganter expoſuit Amphilochius, homil.de Purificatione. Amphil. Euthym. Sic etiã dixit Euthym. Luc.2. *Solus Chriſtus nondum apertam ſupernaturaliter aperuit, & clauſã naturaliter conſeruauit.* Sic etiam Ambroſ. Epiſt.81. ita dicit Ambroſ. D.Thom. Chriſtum exiuiſſẽ de vtero Virginis, *ſicut aqua exiuit de petra.* Ex quo loco ſatis conſtare poteſt mens Ambroſij. Et eodem ferè modo expoſuit Gregor. Nyſſenum D.Thomas infrà quæſt. 37. artic. 3. ad primum. Et eadem eſt ratio de aliis. Nam licèt Tertullianus obſcurus ſit, tamen ex lib.de carne Chriſti, cap. 20. ſatis conſtat illum de virgineo partu rectè ſenſiſſe. Addo verò primum illum modum loquendi non eſſe nobis vſurpandum ſine ſufficienti & aperta expoſitione, quia & metaphoricus eſt, & facilè poteſt falſum ſenſum generare. Deinde illam expoſitionem prædictæ legis non eſſe literalem, ſed myſticam, propriè enim *filius adaperiens vuluã*, dicitur omnis primogenitus cõmuni modo natus, quia licèt vulua aperiri

inci

incipiat in cõceptione, tamen in primo partu, clauſtri ruptio quaſi perficitur, & conſummatur. Vnde lex illa de omnibus primogenitis non ſolùm hominum ſed etiam iumentorum intelligebatur.

Dico ſecundò, Chriſtum exiuiſſe de vtero matris ſine vlla virginei corporis dilatatione, immutatione, aut iniuria ad eum modum, quo exiuit de ſepulchro, vel ingreſſus eſt ad diſcipulos ianuis clauſis, nõ tranſiliendo, nec dilatando, aut immutando, ſed ſimpliciter penetrando interiacẽtia corpora, ſimulq; cum illis in eodem loco exiſtendo. Hanc concluſionem exiſtimo certam. Primò, ex communi conſenſu reliquorũ Theologorum (vno excepto Durando) qui reuera explicarunt communem Eccleſiæ ſenſum, hanc enim exiſtimationem & finem de hoc myſterio fideles omnes concipiunt. Secundò, Patres omnes valde exaggerant hoc miraculum Virginei partus: at verò ſi per ſolum partium dilatationem accidiſſet, neque exceſſiſſet modũ natiuitatis, qui in ſtatu innocentiæ futurus erat paruum ſanè aut ferè nullum miraculum fuiſſet. Antecedens conſtat ex Auguſt. Epiſt. 3. & Concil. Toletan. 11. in princip. de hoc ſpeciali miraculo dicentibus, *Si haberet exemplum, non eſſet ſingulare; fateamur ergo Deum aliquid poſſe, quod nos fateamur inueſtigare non poſſe.* Idem Aug. lib. contra Felicianum Arian. c. 8. *Hoc fides credat, intelligentia non requirat, neque aut non inuentum putet incredibile, aut non repertum, non credat ſingulare.* Et Ambroſ. lib. de inſtitut. Virginis, cap. 5. præfert miraculum natiuitatis ex Virgine, miraculo reſurrectionis Chriſti, & Cyril. homil. contra Neſtor. dicta in Concil. Epheſ. *O rem,* inquit, *admirandam, miraculum hoc me ſtupidum reddit.* Sophron. etiam in illa Epiſt. actionis 11. 6. Synod. hoc dicit eſſe vnum ex maximis miraculis diuinæ virtutis. Qui omnes id explicant exemplis illis de Chriſti exitu de ſepulchro lapide obſerato, & de ingreſſu ad diſcipulos ianuis clauſis. Quo etiam vtitur Greg. hom. 26. in Euangel. Auguſtin. ſerm. 18. 156. & 160. de tempore. Chryſoſt. homil. 2. de ſymb. Proclus Cyzicen. ſuprà citata homil. circa finem, D. Thom. quodlib. 6. art. 8. & in 4. diſt. 44 q. 2. art. 3. Tertiò, ſententia Durandi multum derogat virgineæ puritati, & integritati, cùm tamen Patres non ſolùm imminutam negent, ſed etiam auctam eſſe affirment in filij natiuitate. Vnde Gregorius Nyſſenus in vita Moyſi. *A virgine,* inquit, *Deitatis lux aſſumpta carne illuxit hominibus, eámque omnino incorruptam ſeruauit, virginitatis viriditate nullo pacto commutata.* Ampliùs Auguſt. ſerm. 15. de tẽpore: *Creuit,* inquit, *in eius partu integritas corporis potiùs quàm decreuit, virginitas ampliata eſt potius quam fugata.* Et eleganter Petrus Chryſol. ſerm. 142. *Qui ingreditur, & egreditur, introitus ſui & exitus nulla veſtigia relinquit, diuinus habitator eſt, non humanus,* & infrà, *In tuo conceptu, in tuo partu, creuit pudor, aucta eſt caſtitas, integritas roborata.* Apertiùs Guarricus, hom. 2. de laudib. Virginis: *nequaquam Rex gloriæ vincula laxauit, aut dilatauit.* Et Nyceph. Conſtantinopolit. in Epiſt. ad Leonem, quæ habetur in Concil. Epheſ. tom. 5. c. 22 circa medium, ſic inquit, *Virginem, quæ ſupernaturaliter & ineffabiliter pepererat, poſt partũ Virginem conſeruauit, virginitate illius ſecundùm naturã, nulla ex parte demutata, aut labefactata,* & Proclus Cyzicen. ſuprà: *Natura,* inquit, *portas reſerauit Emmanuel vt homo, ſed virginitatis clauſtra non violauit, neque perrupit vt Deus, ita enim ex vtero eſt egreſſus, ſicut per aurem ingreſſus, ita natus ſicut conceptus, qui impatibiliter fuerat illapſus, impatibiliter eſt lapſus.* Quartò denique, hic modus fuit decentiſſimus, & facilis diuinæ omnipotentiæ, quo poſito facilè intelligitur, beatã Virginem potuiſſe ſuum fœtum emittere ſine vlla reſiſtentia partium interiacentium, quia diuina virtute factum eſt, vt non impedirent, quominus corpus Chriſti poſſet in eundem locum ſubintrare, atque pertranſire, non immutando illas, neq; ex propriis locis remouendo.

Nulla in vtero Virginis Chriſtum parientis facta mutatio. — *Conc. Tolet.* — *Auguſt.* — *Ambr.* — *Cyrill.* — *Sophron.* — *Greg. Pap.* — *Auguſt.* — *Chryſoſt.* — *Proclus. Cyzic.* — *Greg. Nyſſ.* — *Auguſt.* — *Pet. Chryſol.* — *Guarr.* — *Nicephor. Conſtant.*

A

Dices, naturales viæ ſtrictiores ſunt, quàm vt intra ſe poſſint capere corpus pueri, niſi vel ipſæ dilatentur, vel corpus quaſi comprimatur, aut propriarum partium penetrationem ſubeat. Sed hoc argumentum magis videtur contra Durandum vrgere, quia difficilius intellectu eſt, & corpus ſolidum, & grandioris quantitatis tranſire per poros alterius interiacentis corporis propter dilatationem abſque vlla diuiſione, vel penetratione. Reſpondetur ergo potuiſſe fortaſſe Chriſtum ſuperiori aliquo, & miraculo, modo nobis ignoto, ſui corporis partes intra illas anguſtas vias collocare ſine dilatatione. Secũdò, ſi fortaſſe interceſſit aliquis modus penetrationis propriarum partium inter ſe, id intelligendum eſt factum eſſe abſque vlla imperfectione, nec exterioris figuræ immutatione, vel ſi hoc viſum fuerit difficile, dici poteſt cum Abulenſi, Parad. 1. cap. 56. & ſequentibus, & quæſt. 49. in primum caput Matth. corpus per ſe & quaſi directè exiuiſſe per naturales meatus. Quod ſi neceſſarium fuit ſecundùm aliquas partes ſui corporis, quaſdam alias partes virginei corporis penetrare, ita factum eſſe, quia hoc neque imperfectionem includit, neque veritati partus & natiuitatis derogat, ſed in hoc myſterio ſecurius magiſque conſentaneum Chriſtianæ modeſtiæ eſt fateri ineffabili & incomprehenſibili modo Chriſtum exiuiſſe de vtero matris, quàm talem modum in particulari curioſiùs inquirere.

Obiectio. — B *Reſponſio.* — *Abulenſ.* — C

SECTIO III.

Vtrùm Virgo poſt partum ſemper virginitatem ſeruauerit.

SVpponendum eſt, licèt virginitas vt ad mores & virtutem pertinet, non amittatur niſi per voluntariam clauſtri virginalis ruptionem, aut ſeminis ſolutionem, vt conſtat ex D. Thom. ſecunda ſecundæ, quæſtion. 152. art. 1. & quolib. 6. art. 18. tamen vt ſolùm dicit corporalem virginitatem ſeu integritatem amitti per quamcunque ruptionem clauſtri virginalis, ſiue voluntariè fiat, ſiue licitè, ſiue illicitè, quia hæc virginitas, de qua modò agimus, in ſola ipſa naturali perfectione, & corporis integritate conſiſtit.

D. Thom. — D

Suppono deinde beatam Virginem non amiſiſſe hanc corporalem virginitatem per aliquam vim & inuoluntariam coactionem, nec per concubitum illicitum, nec per aliquem alium extraordinarium modum, vt ſolet interdum hæc integritas auferri per inſtrumenta artis Medicæ, nec neceſſitatis cauſa. Hæc enim omnia ſunt indecentiſſima, quæ nullus etiam hæreticus vnquam virgini attribuit, & ſuprà etiam oſtendimus nunquam in Virgine fuiſſe actum turpem. Oſtendimus etiam nunquam ægrotaſſe, ac denique certum eſt, non fuiſſe permiſſurum Deum, vt beata Virgo hanc vim, vel neceſſitatem ſubiret. Tota ergo quæſtio ad hoc reuocatur, an beata Virgo volũtariè, per actum honeſtum, qualis eſt actus matrimonij, amiſerit Virginitatem. Hæretici dicti Antidicomarianitæ, id eſt, Mariæ contrarij, affirmarunt beatam Virginem poſt partum Chriſti, filios alios ex Ioſepho concepiſſe. Cuius hæreſis authorem fuiſſe Heluidium teſtatur Hieron. libr. contra illum, indicat Ildefonſus lib. de Virginitate Mariæ, cap. 2. & Auguſtin. hæreſ. 84. Origenes tamen homil. 7. in Lucam, & Hilarius can. 1. in Matth. Heluidio antiquiores, huius hæreſis mentionem fecerunt. Hieronymus

E — *Hieron.* — *Ildefonſus.* — *Auguſt.* — *Origen.* — *Hilar.*

Tertull.

etiam contra Heluid.fatetur Tertullianum in hūc errorē ante Heluidium lapſum eſſe,& indicat ille vehemēter lib.de Monogam.c.8.lib.de carn.Chriſti, c.23. & ſæpe aliàs.Hunc verò errorem pene iam extinctū ante annos viginti quinq; excitauit Lucas Sternberger,eúmque multi ex Nouatoribus ſecuti ſunt, vt referunt Prateol.verbo Lucas Sternberger,& Caniſius, lib.2.de B. Maria.

Prateol. Caniſ.

Dicendum verò eſt B. Virginem perpetuam virginitatem coluiſſe, neque virum vnquam cognouiſſe. Eſt de fide. Et primò probatur vnico teſtimonio veteris Teſtamenti Ezech.44. *Porta hæc clauſa erit & vir nō tranſibit per eam,quoniā Dominus Deus Iſrael ingreſſus eſt per eā.* Quo loco licèt ſub metaphora,ad literā ſermo eſt de virgine ſanctiſſima, vt ibi teſtatur Hieronymus, & ſentiunt alij Patres,qui ad hanc veritatem confirmandam hoc vtuntur teſtimonio,ſcilicet idem Hieronymus Dialogo ſecundo contra Pelagian.Aug. ſerm.2.& 14.de Natiuit.Ambr. dicta Epiſt.81.Chryſ. hom.de Ioanne Bapt. tom.3.Damaſcen.lib.4.c.15.& alij.

Ezech.44. Maria poſt partum Virgo permanſit. Hieron.

Auguſt. Ambroſ. Chryſoſt. Damaſc.

Et cum ipſo cōtextu & ratione eius optimè quadrat hic ſenſus, dicitur enim illa porta ſemper clauſa permāſura, *quia Dominus ingreſſus eſt per eam.* Vnde additur illa particula, *erit clauſa principi*, id eſt, in illius honorem,& reuerentiam.Et poteſt confirmari ex illo verbo Virginis Luc.1.*Quomodo fiet iſtud*,quo propoſitum perpetuæ virginitatis oſtendit, vt ſequenti diſputatione latiùs ponderabimus.

Luc.1.

Adducunt etiā nonnulli ex Patribus argumentum ex eo, quòd Chriſtus in cruce pendens matrem Ioanni commendauit, dicens,*Ecce mater tua*,& è conuerſo Ioannem matri,dicens,*Ecce filius tuus.* Ex hoc enim facto & verbis non obſcurè colligitur, non habuiſſe alios filios ex Ioſepho, aliàs illis potius quàm Ioanni commendanda videretur,& ideo Chriſtus ſingulariter dixit.*Ecce filius tuus*,id eſt,quem loco vnici filij tui habeas.Hoc argumentum accipi poteſt ex Ambroſ.Luc.1.& Epiſt.79. Epiphan.Hæreſ.78. & Hieron.contra Heluidium.

Ambroſ. Epiphan. Hieron.

Secundò præſertim habetur hæc veritas traditione, conſenſu & definitione Eccleſiæ:nam in Cōciliis ſæpe dicitur Deipara,*Sēper Virgo immaculata*,vt in 5.Synod.can.6.&6.Synod.Act.11.dicitur *Maria virginitas ante partum, in partu, & poſt partū intemerabilis.* Idē 7. Synod.act.3.in confeſſione Taraſij. Concil. Lateran. ſub Martino I. can.1. Idem tradit Siricius Pap. cum Conc. Rom. in Epiſtola decretali, quæ habetur tom. 1. Conciliorum, & inter Epiſtolas Ambroſij eſt 80. Idē Ambroſius cum Concilio Mediolan. in reſcripto ſeu Epiſt.81. Idem de inſtitutione virginis,c.7.

5.Synod. 6.Synod. 7.Synod. Conc.Late. Sirici. Pap. Con. Rom. Ambroſ. Conc. Mediolan.

Confirmatur hæc traditio, quia in vniuerſa Eccleſia *Virginis* nomē abſolutè dictum,& quaſi per Antonomaſiam Deiparæ attribui conſueuit, vt Aug. notauit in Enchirid. cap. 34. Vnde Epiphan. ſuprà ſic inquit, *Quis vnquam aut quo ſeculo auſus eſt proferre Mariæ nomē & interrogatus nō ſtatim intulit Virginis vocem ex ipſis enim nominibus etiam virtutis ſigna elucent.*

Auguſt. Epiphan.

Et hoc modo dicitur in Symbolo Apoſtolorum,*natus ex Maria Virgine.* Sic etiam loquuntur frequenter Patres Concilij Epheſini, & Chalcedonenſis.Athan.ſermone de ſanctiſſima Deipara.Hil.can.1.in Matth.Maximus hom. de cruce & ſepultura Domini, optimè & ex profeſſo Hieron. epiſt.22.ad Euſtoch.de cuſtodia virginitatis, vbi de modeſtia & pudicitia Virginis eleganter loquitur. Item Greg. Nyſſ. orat.de ſancta Chriſti Natiuit. circa med. qui eum Baſil. hom. 25. de humana Chriſti generatione dicit,Mariam diſpenſatione diuina fuiſſe matrimonio coniunctam Ioſepho,vt ille cuſtos eſſet famæ, & virginitatis eius, non vt ex illa filios procrearet.

Symbolo Apoſtolor. Conc.Epheſin. & Chalcedō. Athanaſ. Hilar. Maxim. Hieron. Greg.Nyſſ.

Notanda tamen ſunt verba,quæ inferiùs Baſil.ſubdit. Cùm enim retuliſſet ſentētiā eorū qui ſentiunt, Mariam poſt Chriſti Natiuitatem nu-

Baſil.

A ptialia opera viro nō negaſſe inquit,*Nos verò,licèt nihil hoc doctrinæ pietatis officeret, nam donec diſpenſabatur Chriſti generatio,neceſſaria erat virginitas,quid verò poſtea ſit factum,ad myſterij huius doctrinam non anxiè coniūgendum eſt:verumtamen, ne hoc eorum, qui Chriſtum amant, ferre cogātur aures quòd genitrix Dei aliquando deſierit eſſe virgo,has rationes ſufficere putamus.* Quibus verbis indicare videtur Baſilius veritatē hanc ad fidei certitudinem non pertinere. Sed quia exiſtimo hoc ſemper fuiſſe certiſſima fide creditum exponenda cenſeo hęc verba ſolùm de Incarnationis myſterio, cui, & miraculoſæ conceptioni, & Natiuitati Chriſti non eſt directè contrarius ille error, quanquam reuera aliàs ſit contra fidem, & Eccleſiæ traditionem. Vnde Aug.in lib.de Eccleſ. dogmatibus,c.69.*Prima*,inquit,*fide credendum eſt,nec blaſphemiæ Heluidij acquieſcendum.*

Auguſt.

B Tertiò afferri poſſunt congruentes rationes: quatuor optimas attigit D.Thom. hîc.art.3. Prima eſt ex parte Chriſti: nam ſicut eſt vnigenitus patris, ita decuit,vt eſſet & matris.Nec refert quod Matth.1.dicatur, *primogenitus Virginis.* Nam (vt notarunt Damaſc. D. Thom. & alij) in Scriptura ſacra hæc appellatio non dicit ſemper relationem ad ſecundogenitum ſed ſolùm negationem prioris, ſicut quando in lege præcipiebatur offerri primogenitus, ſine dubio intelligebatur etiā vnigenitus.Notat verò Cyrill.lib.2.de fide ad reginas in probatione, quòd Chriſtus vnus ſit Dei filius, ex Euangelio Lucæ,Chriſtum Dominum, ideo interdum dici primogenitum, quia inter multos fratres primatū ſortitus eſt, licèt ex ſemper virgine natus fuerit.

D.Thom. Matth.1. Chriſtus cur dicatur in Euangelio primogenitus. Cyrill.

Secunda ratio ex parte Spiritus ſancti eſt, C quia non decuit ſacrarium Spiritus ſancti humano ſemine fœdari. Tertia, ex parte Virginis, *incontinentis enim & ingrati animi ſignum fuiſſet, diuinitus conſeruatā virginitatem prodere, & thalamum conceptioni Chriſti polluere*,vt Siricius Papa loquitur.Quarta huic ſimilis eſt ex parte Ioſephi, qui (vt Euangelium indicat) erat ſingulariter iuſtus, & omnia myſteria probè nouerat. Vnde non eſt veriſimile auſum fuiſſe B.Virginem attingere. Vnde Bernard. ait caſtitatem eius fuiſſe in Patriarcha Ioſeph præfiguratam.Quinta ſit,quia decuit conſilium virginitatis non tantùm à Chriſto ſed etiam ab eius matre perfectiſſimè cuſtodiri,vt omnibus virginibus Euangelij ipſa eſſet perfectum virgi- D nitatis exemplum. Propter quod à ſanctis Patribus, *Dux,Magiſtra,& Virgo virginum* appellatur.

Siric.Pap. Bernard.

Sed vrgebat contra hanc varietatem Heluidius ex Matt.1. *Cùm eſſet deſponſata mater Ieſu,Maria,Ioſeph, antequā conuenirent, inuenta eſt in vtero habens de Spiritu ſancto.* Et infrà,*Non cognoſcebat eam,donec peperit filium:* nam prior particula indicat habuiſſe animum conueniendi, propter hanc cauſam fuiſſe matrimonio coniunctos:poſterior verò particula,*donec*, ſignificat poſt partum Chriſti cognouiſſe illam.

Obiectio. Matth.1.

Reſpondent Patres vtraque particula ſolùm negari, quod eo tempore factum non erat, nihil verò affirmari, quod poſteriori tempore efficiendum eſſet, vel factum ſit. Senſus er- E go prioris particulæ eſt, *antequam conuenirent*, id eſt, ſine eorum coniunctione, vt ſi vulgari ſermone quis dicat, *antequam ſacrum audirem, diſceſſi.* Non indicat poſteą audiſſe, nec habuiſſe animum audiendi. Sic Matth.6.dicitur, *Scit pater veſter, quid opus ſit vobis, antequam petatis*, id eſt, vobis etiam non petentibus. Ita D.Thom. hîc, ex Hieronym. contra Heluid. Idem eſt ſenſus alterius particulæ, *donec*, tantùm enim negat id fuiſſe factum vſque ad illud tempus, vt latè tractat Auguſt. lib.83. quæſtion.q.69. id comprobans ex illo Pſalmo 109.*donec ponam inimicos tuos*, & aliis ſimilibus. In quibus illud obſeruatione dignum eſt,ſolere præcipuè hac particula indicari tempus illud in quo potiſſimùm exiſtimari poſſet id eueniſſe,

Reſponſio. Matth.6. D.Thom. Auguſt. Pſalm.109.

Particula donec, in ſcriptura quomodo vſurpetur.

niſſe, quod factum eſſe negatur, vt Geneſ.8.dicitur, *miſit coruum, qui non reuertebatur, donec ſiccarentur aquæ.* Si enim aliquo tempore eſſet reuerſurus, maximè illo quo aquæ terram operiebant; nam poſt illam exiccatam nõ erat cur reuerteretur; dum ergo negatur rediiſſe, donec terra exiccaretur, non affirmatur poſtea rediiſſe, ſed potiùs tanquam per ſe notum & clarum relinquitur, multo minùs poſtea eſſe reuerſum. Sic ergo in præſenti teſtimonio negatur coniunctio cũ marito vſque ad filij partum, quia eo tempore videri poterat neceſſaria: de ſequenti verò tempore non affirmatur, imò vt clarum ſupponitur, multo minùs eo tempore interueniſſe. Ita notarunt (præter Hieron. Baſil. Damaſc. Epiphan. & alios ſuprà citatos) Ambroſ.lib. de Noë, & arca, cap.17.& Gregor.8.Moral. cap.40. ſignificat etiam Auguſt.libr.1.de Trin. cap.8. Bernar.hom.72.in Cantic.Chryſoſt.hom.5.in Matth. quem Theoph. & Euthym.ibi imitantur, Anſel.1. ad Corinth. 15. & hanc eſſe cenſeo literalem expoſitionem. Quidam verò aliter exponunt, ſcilicet, *antequam conueniſſent*, non quoad totum, in quo nunquam conuenerũt, ſed quoad cohabitationem in eadem domo, quomodo poſtea conuenerunt. Similiter, quod dicitur, *non cognouit eam*, non ad carnis ſed ad mentis cognitionem refertur, quia antequam virgo filium pareret, Ioſeph non ſatis eius dignitatem & excellentiã agnoſcebat, in qua cognitione poſtea maximè profecit, vt Epiphan. ſuprà indicat, & Chryſoſt.homil.5. imperfecti. Sed non placet hæc. Prior quidem pars verbi *conueniſſent*, plus ſignificat quàm cohabitationẽ in eadem domo, præſertim, quia exiſtimo eo tempore iam cohabitaſſe Mariam & Ioſeph. Poſterior verò pars, quia non ſatis quadrat contextui. Multo autem minùs veriſimile eſt, quod D.Thom. in catena refert, ex Hilario, quod in eo inuenire non potuit, hoc eſſe referendum ad ſenſum viſus, vt ſicut Moyſes videri non poterat præ claritate vultus ſui, ita nec B. Virgo quamdiu filium in ventre portauit.

Hieron. Baſil. Damaſ. Epiph. Ambr. Greg. Pap. Auguſt. Bernard. Chryſoſt. Theoph. Euthym. Anſelm. Epiph. Chryſoſt. D.Thom.

SECTIO IIII.

Quomodo Chriſtus legitur habuiſſe fratres, ſi mater eius ſemper virgo permanſit.

VNum ex præcipuis fundamentis, quo Heluidius nitebatur, erat, quia in Euangelio ſæpe fit mẽtio quorundam fratrum Chriſti, quos ipſe dicebat fuiſſe filios Virginis ex Ioſepho: & ideo oportet diligenter explicare, qui iſti fuerint, & cur fratres Chriſti dicantur. Quod D.Thom.tetigit in hoc art.3.ad 5.& 6.

D.Thom.

Prima igitur ſententia in præſenti quæſtione fuit Heluidij aſſerentis, hos *fratres Domini* fuiſſe filios B. Virginis, quoniã cùm Chriſtus vt homo non habuerit patrem, neceſſarium putauit eos fuiſſe filios matris eius, vt poſſent eius fratres appellari.

Secunda ſententia & grauiſſimorum Patrum fuit hos fuiſſe filios ſancti Ioſeph, nõ ex beata Virgine ſed ex alia vxore, quam ante Virginem duxerat. Vnde fit ita fuiſſe hos dictos *fratres Domini*, ſicut Ioſeph dictus eſt pater eius, ſcilicet appellatione, & exiſtimatione, & *veluti quadam adoptione*, vt aliquãdo dixit Auguſtinus contra Fauſt. Aſſerunt autem qui ita ſentiunt, Ioſeph prius quàm Mariam Virginem duceret, habuiſſe vnam vel fortè plures vxores, ex quibus genuit Iacobum fratrem Domini, & fratres eius. Cuius rei probabile argumentũ eſt, quia Ioſeph iam erat ſenex, cùm duxit Virginẽ, vt videtur eſſe communis traditio Eccleſiæ, quam frequens ac vulgaris pictura oſtendit; ergo non eſt veriſimile toto illo tempore abſtinuiſſe à nuptiis, cùm in lege veteri continentia non eſſet in æſtimatione, & dignitate; duxit ergo vxorem illa ætate, ex qua veriſimile etiam eſt habuiſſe filios: nam ſterilitas tunc quoddam genus opprobrij erat. Vnde credi poteſt, Deum non priuaſſe illum hoc beneficio.

Auguſt.

A Hæc fuit communis ſententia Græcorũ, quam docuit Epiph.hæreſ.51. ante med.& hæreſ.78.& in Anchorato, Theophylact. Matth.23. & 27.& Ioan.19.& ad Galat.1.& 1.ad Cor.9. ſequitur Euthym.Matth.12.& 27.& Ioã.19. Oecumen.ſuper Acta Apoſt.in princip. & c.2. Idem Euſeb.lib.2.hiſt.c.1. Nicephor.lib.1.c.7. cum 21.& lib.2.c.3. vbi in hanc ſententiã refert Hippolyt.Portuenſem, & lib.3.c.10. Origen.Matt.13. vbi dicit, hanc ſententiam inuentam eſſe ad perpetuam B.Mariæ virginitatem tuendam. Idem Gregor. Nyſſ. orat. 2. de Reſurrect. Chriſti. Ex Latinis docuit hoc etiam Hilar.can.1.in Matth.& Ambr.ad Gal. 1. & de inſtitutione virginis c. 6. Nec contradicit Auguſt. in expoſitione eiuſdem epiſtolę, vbi ſub disiunctione inquit, Iacobum Domini fratrem, vel ex filiis Ioſeph de alia vxore, vel ex cognatione Mariæ matris eius, intelligi debere. Eandem ſententiam ſecutus eſt Platina in vita D.Petri, quanquam ſub disiunctione, vt infrà dicam. Addit verò Origenes opinionem hanc ortam fuiſſe ex quodam Euangelio Hebræorũ, Petro aſcripto, aut Iacobo, quod à Seleucio hæretico ſcriptum eſſe, teſtatur Innoc.I.epiſt.3.ad Euper.cap.7. Aug.lib. de fid.cont. Manich.c.38.

Epiph. Theoph. Euthym. Oecum. Euſeb. Niceph. Origen. Greg.Nyſſ. Ambr. Auguſt. Platina. Origen.

Tertia ſententia hìc referri poterat aſſerens, hos dici *fratres Domini*, quia erant filij ſororum Virginis, & nepotes S. Annæ. Sed infrà occurret commodior locus illam tractandi.

Dicendum ergo primò eſt, hos fratres Domini nõ fuiſſe filios B.Virginis, ídque non ſolùm certa fide & traditione haberi, ſed etiam ex Euangeliis colligi poſſe. Prior pars huius aſſertionis ex præcedenti ſectione conſtat, cùm oſtenſum ſit Deiparã perpetuò virginẽ permanſiſſe. Poſterior pars probatur, quia ex Euangeliis colligi poteſt, hos, qui dicuntur *fratres*, habuiſſe aliam matrẽ præter Virginẽ. Quod ita probatur. Nã Ioann. 19. legimus fuiſſe iuxta crucem tres mulieres, matrem Domini, ſororémq; eius Mariam Cleophæ, & Mariã Magdalenæ. Matth.autẽ 27. & Mar.15. numerantur *Maria Magdalena, Maria Iacobi, & Ioſeph mater, & mater filiorum Zebedæi*, ſeu Salome (vt Marcus inquit) illam verò matrem Iacobi, & Ioſeph (qui aliis locis dicuntur *fratres Domini*) non fuiſſe Deiparã, certum eſſe videtur. Primò, quia vbicunque fit mentio Deiparæ cum aliis mulieribus, ipſa primo loco numeratur, prout dignitatem eius decebat, vt patet Ioã. 19. vel certè vltimo loco, & ſingulariter ſeparata ab aliis, vt Actor.1. *cum mulieribus & Maria matre Ieſu.* Et confirmatur ſecundò, quia Matth.c.28. agens de Reſurrectione Chriſti ſic inquit, *Veſpere autem Sabbati, quæ luceſcit in prima Sabbati, venit Maria Magdalena, & altera Maria videre ſepulchrum.* Vbi conſtat illã alteram Mariã fuiſſe, quã c.27. vocauerat *Mariam Iacobi, & Ioſeph matrem*, de qua ibidem ſubdiderat, *Erãt autem ibi Maria Magdalena, & altera Maria ſedẽtes cõtra ſepulchrum*, quod ex Marc.16. apertiùs colligitur, & Luc.24. illo ergo *Maria Iacobi* non erat B.Virgo. Probatur conſequentia argumento facto, quia inter illas duas Marias de Magdalena fit mentio præcipua, & indicatur fuiſſe feruentiorẽ in fide, & charitate, & in priuilegio, quod à Chriſto ſuſcepit videndi illum ante alios in die Reſurrectionis, vt patet ex Marc.15. At verò, ſi Maria Iacobi fuiſſet B.Virgo, in nulla iſtarũ rerũ fuiſſet Magdalenæ poſtpoſita. Vnde eſt tertiũ argumentũ, quia incredibile eſt B. Virginem fuiſſe aliquã ex mulieribus, quæ ad vngendum corpus Chriſti mortuũ tãta ſolicitudine ierũt in die reſurrectionis, quia (vt ex ipſo facto & Euangeliis colligitur) quamuis illæ mulieres piè agerent, imperfectam tamen habebant fidem, magnáque ignorantia circa Chriſti myſteria laborabãt. Adde Luc.24. deliramẽta viſa eſſe Apoſtolis, quæ hæc Maria Iacobi cũ aliis narrauit.

Ioan.19. Matth.27. Matth.15. Marc.16. Luc.24. Marc.15. Luc.24.

Quis

Quis autem credat tam fuiſſe ſtupidos, vt non maiorem fidem & reuerentiam illi deferrent, ſi mater *Bernard.* Domini fuiſſet? Vnde Bernard.tract.de paſſione Domini c.2.dicit, Deiparam non fuiſſe officioſam circa corpus Domini defunctum, quia de fide Reſurrectionis eius erat certiſſima, & in omnibus myſteriis ab Spiritu ſancto edocta,& inſtructa,& cōmunis Eccleſiæ ſenſus eſſe videtur B. Virginem domi glorioſum expectaſſe aduentum filij, eiúſque ibidem ante omnes alios conſpectũ eruiſſe frui. Quartò,eſt optima *D.Thom.* coniectura D.Thom.hîc ar.3.ad 6.B.Virginem in Euangelio non cognominari niſi à filio. Appellatur *Luc.24.* enim *Mater Ieſu,vel de qua natus eſt Ieſus*.Vnde Lucas *Acto.1.* qui in Euangelio,c.24.alteram *Mariam Iacobi* nominauerat,Act.1.Virginem vocat *Mariam matrem Ieſu*, *Ignat.* propter quod ab Ignatio appellatur *Maria Ieſu*, quia hæc erat maxima eius dignitas.Cur enim prætermiſſo Chriſto vocaretur *mater Iacobi,& Ioſeph*,ſi illa eadē eſſet *mater Ieſu*? Quintò tandem hoc docent Patres, *Hieron.* Hieron.Matth.12.& 27.contra Heluid.& lib.de viris *Beda.* illuſtribus in Iacobo, Beda lib.4.in Marcum, cap.44. *D.Thom.* D.Thom. lect.4.in cap. 11. Ioan. *Euthym.* Euthym. ſuo cap. 68.in Mat. 27. vbi contrariā ſententiā *abſurdā* vocat.

Ex his ergo apertè concluditur, quod intendimus, ſcilicet Iacobum & Ioſephum non fuiſſe filios B.Virginis,ſed alterius Mariæ,& tamen iſti dicuntur *fratres Domini*; ergo hæc appellatio non inde ſūpta eſt,quòd ex eodem vtero fuerint nati. Eadem autem ratio eſt de omnibus aliis, quibus hæc appellatio in Scripturis tribuitur.

Secundò, colligo lapſos fuiſſe nonnullos antiquos ex Græcis, qui exiſtimarunt B. Virginem fuiſſe illam Mariam, quæ cum Magdalena venit ad vngendum Chriſtum in die Reſurrectionis.In qua ſententia fuerunt *Greg. Nyſſ. Theoph. Nyceph. Sedul.* Greg Nyſſ.& Theoph. locis ſuprà citatis,& Niceph.lib.1.hiſt.c.33.& indicat Sedulius lib.5.paſchalis,circa finem,dicit enim, Virginem in die Reſurrectionis iuiſſe ſummo manè ad corpus Domini vngēdum. Eſt enim hæc ſententia ab omni ratione aliena, vt oſtendi. Intelligendum eſt autem, hoc authores non ſenſiſſe cum Heluidio, quia non dicunt, B.Virginem vocari *matrem Iacobi & Ioſeph*,quia illos genuiſſet, ſed quia erat ſponſa Ioſeph, cuius ipſi erant filij. *Nyceph.* Vnde inconſtanter loquitur Niceph. qui illam Mariam Iacobi dicit fuiſſe vxorem Iudæ Apoſtoli, ſentiens illam Mariam, quæ iuit cum Magdalena ad ſepulchrum, non fuiſſe Mariam Iacobi,quod repugnat Euangelio, ſed de his mulieribus multa ibi commentatur Nicephorus, quæ nec authoritatem,nec fundamentum habent.

Tertiò, pro infrà tractandis, probabiliter ex dictis colligo, Mariam Cleophæ ſororem Virginis, cuius *Ioan.19.* Ioan. meminit c.19. eſſe eandem, quæ ab aliis dicitur *Hieron.* *Maria Iacobi & Ioſeph*, quæ eſt ſententia Hieronymi *D.Thom.* contra Heluid. quam tenet etiam D.Th.lect.5. ſuper *Chryſoſt.* ad Gal.1. & Chryſ.homil.89.in Matth. vbi dicit Mariam Iacobi fuiſſe ſororem matris Domini. Conſtat autem in Ioan. 19. Mariam Cleophæ vocari *ſororem Domini*, & probatur.Quia in Euāgeliis præter B.Virginem,& Mariam Magdalenam,non fit mentio alterius mulieris ſectatricis Chriſti, quæ Maria vocaretur, niſi vnius tantùm. Nam mater filiorum Zebedæi nunquam vocatur *Maria*, ſed *mater* tantũ *filiorũ Zebedæi*:quod etiam ex Euangelio Matthæi non obſcurè colligitur, cùm ita loquitur, *Maria Magdalena, & altera Maria*,indicat enim toto illo negotio paſſionis, & Reſurrectionis Chriſti non interueniſſe niſi alteram Mariam præter Magdalenam,quia de B.Virgine ibi non erat mentio, nec eſſe poterat,vt dixi:ergo illa Maria,cuius Matthæus & Ioannes meminerunt,erat eadem; igitur Maria Iacobi eſt eadē,quæ alio nomine

A appellatur *Maria Cleophæ*.In Scriptura enim fœminæ interdum à filiis, interdum à maritis cognominantur. Hæc ergo, quæ *Mater Iacobi & Ioſeph* dicitur, dicitur etiam *Maria Cleophæ*, quia fortaſſe illius erat vxor(vt infrà dicam.) Hunc autem Cleopham fuiſſe fratrem Ioſephi ſponſi Virginis Euſeb. ex Hegeſip. tradit.lib. *Euſeb. Hegeſip. Niceph.* 3.hiſt.c.10, aliàs 11.& Nicepho.lib.1.c.33.& lib.3.c. 9. idémque multi ex antiquis authoribus ſequuntur. Quod pro iis, quæ dicemus,annotandum eſt.

Dico ſecundò: Hi, qui in Euangelio dicuntur fratres Domini, non fuerunt à Ioſeph ſponſo Virginis geniti, neque hac de cauſa illo nomine appellantur. Hanc concluſionem docuit Beda Ioan. 2. Mar. 6. & *Beda. Theod. Anſel.* Luc.9.Theod.ad Gal.Anſelm.Matth.12. & probatur primò, teſtimonio omnium illorum Patrum, qui do- B cent beatum Ioſephum fuiſſe Virginem. Hieron. in *Hieron.* Matth.& lib.cōtra Heluid. in fine,*Relinquitur*,inquit, *virginē permanſiſſe cum Maria, qui Pater Domini meruit appellari*.Auguſt.ſerm.14 de Natiu. introducit Ange- *Auguſt.* lum ita loquentem cum Ioſeph. *Habe ergo, Ioſeph, cum Maria coniuge tua communem virginitatem membrorum, quia de virgineis membris virtus naſcitur Angelorū.* *Ioſeph Mariæ ſponſus Virgo ſemper fuit.* *Sit Maria ſponſa Chriſti in carne ſua virginitate ſeruata, ſis autē & tu Pater Chriſti,cura caſtitatis, & honorificētia.* Et infrà,*Gaude Ioſeph virginitati Mariæ,qui ſolus meruiſti virginalem affectum poſſidere coniugij,quia per meritū virginitatis ita ſeparatus es à cōcubitu vxoris, vt pater dicaris Saluatoris*.In quibus verbis non ſolùm veritatem docet, ſed etiam congruentiſſimas rationes indicat. Idē C Rupert. libr. 1. de gloria & honore filij hominis, in *Rupert.* Matth. quod confirmat:tū quia decuit virginem permanſiſſe eum, qui *Pater Domini meruit appellari*: tum etiam, quia cuſtos futurus erat virginitatis Mariæ. Quam congruentiam ita confirmat D.Thom.lect.5. *D.Thom.* in Epiſtola ad Galat. quia ſi Dominus noluit matrem virginem, niſi virgini commendare, quomodo ſuſtinuiſſet ſponſum eius non fuiſſe, & perſtitiſſe virginem? & eandem ſententiam,indicat Bernard.ſerm.2. *Bernard.* in *Miſſus eſt*,circa finem. Clarius eam docet Hugo de *Hug. Vict.* S.Victor. quæſt. 5. in Epiſt.ad Galat. Petr. Damian. *Pet. Damian.* epiſt.11.cap.4.dicit hanc eſſe *Eccleſiæ fidem*,id eſt,vniuerſalem ac piam credulitatem. Eam denique communiter ſecuti ſunt Scholaſtici in 4. d.30. vbi Palud. *Palud.* q.2. art. 2. Maior quæſt.4. & alij quos referemus art. *Maior.* D ſequenti, vbi D.Thom. dicit Ioſeph ſimul cū Maria virginitatem vouiſſe.Sequitur etiam Gerſon.ſermon. *Gerſon.* de Natiu. Mariæ, conſideratione 3. Lipoman.in vita *Lipoman.* ſancti Ioſeph. Secundò probatur concluſio, quia ex dictis in prima concluſione conſtat, matrem Iacobi & Ioſeph fratrū Domini ſimul vixiſſe cum beata Virgine; ergo non eſt veriſimile fuiſſe vxorem Ioſephi, neque illum habuiſſe ſimul duas viuentes vxores:primò,quia licèt in lege veteri interdum licuerit duas ſimul habere vxores, tamē neque conſtat illam cōſuetudinem vſque ad Chriſti tempora duraſſe, nec probabile eſt Ioſeph ea fuiſſe vſum,præſertim cū pauper eſſet,nec facilè poſſet tantam alere familiam.Secūdò, quia non decebat beatam Virginem ſecū habere ſociam eiuſdem mariti cōiugem, neque habere virum, E qui affectum ſuum, & officium cū alia communicaret, ſed illud maximè indecēs erat,quod eodem nimirum tempore,quo cum Virgine habitabat,mulierem aliam cognoſceret. Tertiò, maximum impedimentum illi fuiſſet ad miniſterium, & officium, ad quod aſſumebatur. Oportebat enim eſſe expeditum & liberum omnibus aliis curis,& obligationibus, vt poſſet Virgini & puero Ieſu deſeruire, cum eis itinera agere,&c. Quartò, ſatis videtur hoc colligi ex verbo Angeli Mat.2.*Ioſeph fili Dauid noli timere accipere Mariam coniugem tuā*,vbi indicatur vnā tantùm habuiſſe *Matth. 2.* coniugem,& præſertim vocatam Mariam. Illa ergo

Maria

Matth. 10. Marc. 3. Luc. 6. Actor. 1. Matth. 27. Machab. 1.

A

Maria Iacobi non erat vxor ſancti Ioſephi; ergo nec eius filij erant geniti à Ioſeph. Supponimus enim, & illos fuiſſe legitimè natos, & Ioſephum virum iuſtum non fuiſſe fornicarium. Tertiò probatur, quia in Euãgelio habemus alios parentes horum fratrum Domini præter Ioſeph: nam Iacobus minor, & *frater Domini* dicitur *Iacobus Alphæi*, Matth. 10. Marc. 3. Luc. 6. Actor. 1. in quibus locis alter Iacobus maior dicitur *Iacobus Zebedæi*: conſtat autẽ ſic eſſe dictum, quia erat filius eius, vt patet Matth. 27. Eſt enim hæc phraſis Scripturæ, vt filius à patre cognominetur. 1. Machab. 1. *Alexander Philippi*, ergo *Iacobus Alphæi* dicitur, quia erat filius eius; non ergo erat filius ſancti Ioſeph. Quis enim audeat dicere eundẽ eſſe Alphæũ, qui Ioſeph? aut ſponſum Virginis fuiſſe binominum, vel aliter appellari in Euangelio, quàm Ioſeph.

B

Obiectio. Dicet aliquis hanc rationem ſupponere Iacobum Alphæi eſſe eundẽ, qui *frater Domini* dicitur, quod tamen non omnes fortaſſe concedent. *Reſponſio.* Reſpõdetur hîc inculcari difficultatem infrà tractandam, & ideo breuiter nunc dicitur, illud ſuppoſitum eſſe veriſſimum, vt conſtabit apertè conferendo inter ſe loca Matth. 10. 13. & Actor. 1. vbi *Iacobus Alphæi* numeratur inter Apoſtolos, & vnus Iacobus Apoſtolus *frater Domini* dicitur, quem conſtat non eſſe alium quàm *Iacobum Alphæi*. Nam de Iacobo Zebedæi omnes conſentiũt, non eſſe vocatum fratrem Domini. Similis ratio hîc addi poteſt, quia Simon vnus ex fratribus Domini fuit filius Cleophæ, vt ex Hegeſippo antiquo, & graui authore refert Euſeb. libr. 3. hiſtoriæ, cap. 10. & 16. aliàs c. 11. & 32. Niceph. lib. 3. c. 2. & 9. Conſtat autem Cleophã fuiſſe diſtinctum à Ioſeph, & (vt ferunt) fuiſſe filium naturalem Ioſeph, vocari autẽ filium legalẽ Cleophæ cuius vxorẽ Ioſeph duxerat, vt ſemen eius excitaret, iuxta legem Deuteron. 25. Sed hæc reſponſio apertè repugnat menti Hegeſippi, & Euſebij, qui ſine dubio loquuntur de filio naturali, & deinde eſt conficta ſine fundamento. Adde non omnes filios genitos à fratre, appellatos eſſe ſecundùm legem filios alterius fratris defuncti, ſed ſolùm primogenitum, vt patet ex Deuteron. cap. 25. cum expoſitione Auguſt. quæſt. 46. ſuper Deuteron. Alia, quæ in ſecunda ſententia dicuntur de ætate ſancti Ioſeph, infrà quæſt. 29. examinabuntur.

Matth. 10. & 13. Actor. 1. Euſeb. Nicephor.

C

D. Hieron. Auguſt. Beda. Ioan. 20. Deut. 17. d Geneſ. 11. & 13. Geneſ. 29. Hieron. Epiphan. Auguſt.

D

Dico tertiò, hi fratres Domini ſolùm ita appellati ſunt propter aliquã conſanguinitatem veram vel exiſtimatam, quam cum Chriſto Domino ſecundũ carnem habuerunt. Hæc eſt ſententia D. Hieronymi cõtra Heluid. & Auguſt. lib. 22. contra Fauſt. cap. 35. & tract. 10. & 28. in Ioann. Bedæ lib. 2. in Marc. ſuo cap. 23. & lib. 3. in Luc. ſup cap. 30. & aliorum, quos infrà referam. Et ſequitur neceſſariò ex dictis, quia (vt Hieronymus ait) quatuor modis ſolẽt in Scriptura fratres appellari. Primò, propriè, & in rigore, quia verè ſunt naturales, vt Iacob & Eſau, & hunc modũ iam excluſimus. Secundò, latiſſimè, ſcilicet affectu, & amore, quomodo Chriſtus Ioan. 20. Apoſtolos *fratres* ſuos vocat. Tertiò etiam latè, gente, ſeu natione, quo modo Deuteron. 17. omnes Iſraelitæ *fratres* dicuntur, & hi duo modi non ſufficiũt in præſenti, vt per ſe cõſtat, quia his modis, omnes Iudæi poſſẽt fratres Chriſti vocari; ſupereſt ergo quartus & medius modus, ſcilicet, vt propter aliquam ſpecialem propinquitatẽ carnis *fratres* dicti fuerint. Eſt enim hæc phraſis frequẽs in Scriptura, vt conſtat ex Gen. 13. vbi Loth. & Abrahã dicuntur *fratres*, cùm tamen conſtet ex c. 11. Loth fuiſſe nepotem Abraham. Similiter cap. 29. Iacob & Laban dicũtur *fratres* & ſimilia facile occurrẽt. Et videri poſſunt apud Hieronymum dict. lib. contra Heluid. & Aug. libr. 16. de Ciuit. c. 19. & Epiphan. hæreſ. 39.

E

Gloſſ. ord. Hug. Vict. Echius. Beda. Gloſſ. interlin. Ioan. 19. Hieron. Iſidor.

Declarandum verò breuiter ſupereſt, quænam fuerit propinquitas horum, qui *fratres* Chriſti dicuntur, cum ipſo Chriſto. Fuit enim vulgaris quædam ſentẽtia hos fratres Domini fuiſſe conſobrinos Chriſti filios ſororum Virginis. Dicunt enim Annam matrem Virginis: poſt mortem Ioachim nupſiſſe alteri viro, qui Cleophas nominaretur, & ex illo peperiſſe Mariam Cleophæ matrem Iacobi, & aliorum ex fratribus Domini. Rurſus verò, defuncto Cleopha Annam nupſiſſe alteri, ſcilicet Salome, & ex eo tertiam peperiſſe filiam, quam in Euangelio dicunt vocari *Mariam Salome*, & matrem filiorum Zebedæi, Ioãnis ſcilicet Euangeliſtæ, Iacobíque maioris. Hanc ſententiam docuit Gloſſa ordinaria ſuper c. 1. epiſt. ad Galat. & Hugo de ſancto Victore ibidem in q. ſuprà ſequitur Echius in ſermone de feſtiuitate ſanctæ Annę, & fauet Beda, Actor. 1. dicens, Mariam Iacobi fuiſſe *Materteram Chriſti*, atque adeò naturalẽ ſororem Virginis, & idem habet Gloſſa interlinearis Actor. 1. Denique Ioã. 19. expreſsè vocatur Maria Cleophæ *ſoror Mariæ* Virginis. Diximus autem ſuprà, hanc eandem eſſe Mariam Iacobi. Vnde Hieron contra Helui. apertè docet hanc Mariam Iacobi fuiſſe ſororem Virginis. Idem habet Matt. 12. & 27. idem in lib. de ſcriptoribus Eccleſiaſticis in Iacobo, & Iſidor. lib. de vita & morte ſanct. Patrum.

Greg. Nyſſ. Marc. 15. Hieron. Ioſeph. Hegeſip. Orig. Matth. 27. Marc. 15. Hieron.

Sed hæc ſententia nec veriſimilis eſt, neque vllo nititur probabili fundamento. Primũ, quia (vt ex antiqua Patrum traditione oſtendimus) Anna vſque ad ſenilem ætatem ſterilis fuit, poſteáque diuino dono Virginem concepit, quî ergo credibile eſt poſt partũ Virginis & mortẽ Ioachim, ſe ad ſecundas & tertias tranſiiſſe nuptias? Secundò, quia ſuprà ex Euangeliis oſtendimus, præter B. Virginẽ & Mariam Magdalenã nõ fieri mentionem niſi alterius Mariæ; ergo ſine fũdamento duæ aliæ introducuntur. Et quãuis alia ratione probabiliter admitti poſſent, diſtinguendo Mariã Iacobi à Maria Cleophæ (vt facit Gregor. Nyſſ. ora. 2. de Reſurrect. quem alij ſequuntur) tamen quod hæc opinio dicit de Maria Salome, omnino eſt improbabile, & non ſatis conſideratũ. Quia in Euangelio nunquam hæc vocatur Maria, ſed ſimpliciter *Salome*, vt patet Marc. 15. quod non eſt nomen viri, ſed fœminę, vt rectè Hieronym. notauit, ex Ioſepho, & Hegeſippo, & aliis hiſtoriographis conſtat. Nam ſicut à Ioanne *Ioãna*, ita à Salomone *Salome* dicta eſt. Et veriſimile eſt quod notauit Origenes tract. 35. in Matthæũ ſub finẽ, hanc Salome fuiſſe matrem filiorũ Zebedæi. Nã Matth. c. 27. & Marc. c. 15. earũdem triũ mulier videntur facere mentionem, & alter vocat tertiam illarum *matrem filiorum Zebedæi*, alter verò *Salome*. Quòd autẽ hæc fuerit filia beatæ Annæ, & quòd filij Zebedæi fuerint conſobrini Chriſti, gratis confictũ eſt ſine teſtimonio Scripturæ, vel alicuius antiquæ hiſtoriæ. Tertiò decuit B. Virginẽ vnigenitã eſſe matri ſuæ, vt certiùs conſtaret miraculosè fuiſſe in ſenectute & ex ſterili conceptam, & ita obſeruatum videmus in illuſtrioribus perſonis, quæ hoc modo conceptæ ſunt, vt in Iſaac, Ioanne Baptiſta, & ſimilibus. Quartò, nec D. Hierony. nec vllus ex antiquis Patribus hiſtoriã hanc de triplici Maria tribúſque filiabus Annæ docuit. Nam Hieron. cum aliis antiquis ſuprà citatis ſolùm Mariam, Cleophæ dicunt eſſe ſororem Virgini, quod etiam dicit Euangelium: alterius autem ſororis non meminerunt, ſicut neq; Euangeliũ. Quomodo autem illa fuerit ſoror non explicat: nõ eſt autẽ neceſſe fuiſſe ſororem naturalem in primo gradu. Nam ſicut ſuprà dicebamus conſobrinos, vel ſanguineos vocari *fratres* in Scriptura: ita fœminæ vocantur *ſorores*: propter aliquem conſanguinitatis gradum. Addo præterea, quamuis admitteremus Annam habuiſſe

aliquam aliam filiam præter Virginem, conuenientius foret conſequenter aſſerere illam fuiſſe filiam Ioachim, quàm illas ſecũdas & tertias nuptias Annæ confingere, *Virgo vnigenita Ioachim, & Annæ.* grauitati ac temperantiæ illius parum conſentaneas, & amori, quem erga beatam Virginem habuiſſe credendum eſt. Quanquam neque hoc verum eſſe exiſtimem: nam ferè omnes antiqui Patres explicantes primum caput Matthæi, & genealogiam Chriſti, docent, vel ſupponunt B. Virginem fuiſſe vnigenitam, & hæredem parentis ſui Ioachim. Quod ſanè dignitatem eius maximè decebat. Addo denique, ſi ætatum ac temporum ratio diligenter ſupputetur, facilè intelligi poſſe, Simonem, qui fuit vnus ex fratribus Domini, & poſtea ſucceſſit Iacobo *Euſeb.* in Epiſcopatu Ieroſolymitano, & tandem (teſte Euſeb. libr. 3. hiſt. capit. 10. & 26.) martyrio affectus eſt decimo Traiani anno, cùm ad centeſimum & vigeſimum ætatis ſuæ annum perueniſſet, conſtare inquam poſſe, hunc Simonem pluribus annis fuiſſe ætate grandiorem Chriſto, quod apertè repugnat cum prædicta opinione, quia cùm B. Virgo conceperit Chriſtum, ſtatim ac fuit apta ad concipiendum, ſi Simon erat filius minoris ſororis Virginis, neceſſe eſt, vt poſt Chriſtum fuerit conceptus. Et ferè idem argumentum de Iacobo fieri poteſt, qui ſeptimo Neronis anno, hoc eſt, ſexageſimo tertio à natiuitate *Epiphan.* Chriſti mortuus eſt, ſi tamen verum eſt quod Epiphan. addit hæreſ. 78. illum, cùm nonageſimum ſextum ætatis annum ageret, Martyrio fuiſſe coronatũ. Et ferè eodem argumento concludi poteſt, Ioannem Euangeliſtam non fuiſſe filium tertiæ ſororis Virginis, quia oportuiſſet aliquot annos natum fuiſſe poſt Chriſtũ, cùm tamen cõſtet in principio imperij Traiani, ab ortu Chriſti cẽteſimo anno, cùm ipſe iam nonageſimum nonum ætatis annum ageret, defunctum eſſe. *D.Thom. Euthym. Theophyl. Ianſen. Canus.* Propter quæ meritò D.Thom. lect. 5. ſuper ad Galat. 1. hiſtoriam hanc de tribus filiabus Annæ reiicit. Et eiuſdem ſententiæ videntur eſſe Euthym & lib. 1. de Theophil. Ioan. 19. Ianſen. c. 143. concordiæ. Caniſius de B. Maria, c. 4. circa finem, & indicat Canus lib. 11. de locis, c 5. ad 2.

Quinam in Euãgelio fratres Chriſti dicantur & quomodo.

Quartò ergo dicendum eſt, incertum eſſe, propter quem gradum conſanguinitatis, vel propinquitatis hi fuerint dicti fratres Chriſti, imò neque an verè conſanguinei fuerint, vel tantũ putati. Et ſi humanæ hiſtoriæ fides habenda eſt, ex illa ſolùm colligitur hos fuiſſe exiſtimatos conſobrinos Chriſti ex parte Ioſephi exiſtimati Patris eius. Hoc ita declaratur. Nã *Euſeb. Hegeſip.* (vt ſuprà ex Euſebio libr. 3. hiſtor. cap. 11. & Hegeſippo retulimus) Cleophas erat frater Ioſephi ſponſi Virginis, Simeon frater Domini, erat filius Cleophæ (vt ex eiſdem authoribus retulimus) & Maria mater Iacobi, & Ioſephi eſt eadem cũ Maria Cleophæ, ſic dicta, quia erat vxor eius; ergo qua ratione Ioſephi exiſtimatus eſt pater Chriſti, eadẽ Cleophas habere potuit patruus Chriſti, & filij eius conſobrini Chriſti; hac ergo ratione appellari potuerunt *fratres Chriſti*. Hæc ſententia ſic explicata ſumitur ex pluribus *Chryſoſt.* authoribus citatis, & ex Chryſoſt. Actor. 1. & homil. 5. in Matth. dicit Iacobum fratrem Domini, ita eſſe vocatum, *fratrẽ Domini*, ſicut Ioſeph appellatus eſt pater eius. Miror tamen, cur ibi Chryſoſt. numeret Ioãnem inter *fratres Domini*, cùm in Euangelio nunquam hoc nomine nuncupetur. Approbat etiam hãc expoſitionem *Auguſt.* Auguſt. lib. q. ſuper Matth. q. vlt. Et hinc etiam intelligi poteſt, cur Maria Iacobi dicta fuerat *ſoror* virginis, quia nimirum ambæ erant vxores duorum fratrum, & ideo inter ſe *ſorores* dicebantur.

Dubium.

Vna tantũ ſupereſt difficultas circa dicta, quæ hoc loco prætermittenda non eſt. Nam in Euangelio Iacobus minor frater Domini dicitur, *Iacobus Alphæi*, A ex quo ſuprà docuimus fuiſſe filiũ eius. Quomodo ergo nunc dicimus fuiſſe filiũ Cleophæ? quo loco ſe ſe inſinuat grauis illa quæſtio, an Iacobus Alphæi fuerit idẽ, qui Iacobus frater Domini, *iuſtus* appellatus, & primus Ieroſolymitanus Epiſcopus ab Apoſtolis cõſtitutus. Eſt enim grauiſſimorũ virorũ opinio, qui hos diſtinctos fuiſſe ſentiũt, atq; adeò nõ duos tantũ, ſed tres fuiſſe Iacobi nomine appellatos, duos ex numero duodecim Apoſt. ſcilicet Iacobũ Alphæi, & Zebedæi, & tertiũ cognominatum *iuſtũ, & fratrem Domini*. Hæc ſentẽtia ſũpta eſt ex Clemente in libris recognitionũ, in quibus ſæpe videtur diſtinguere Iacobũ fratrẽ Domini à duobus Apoſtolis Iacobi nomine appellatis. B Sed quia illi libri apocryphi cẽſentur, apertiùs, & probabiliùs fundatur hæc opinio in authoritate eiuſdem Clemẽtis, lib. 2. cõſtit. Apoſtolicar. c. 59. vbi hunc Iacobũ videtur inter ſeptuaginta duos diſcipulos numerare, dicẽs, *Nos qui digni facti ſumus, vt eſſemus teſtes aduentus ipſius, cum Iacobo fratre Domini, & alijs ſeptuaginta duobus, & ſeptem diaconis*. Sed hic locus etiam exponi poſſet. Clariùs ergo in lib. 6. c. 12. & 14. ſigillatim numerat duodecim Apoſtolos, & inter eos Iacobũ Zebedæi, & Iacobũ Alphæi, & poſtea addit, *Iacobũ fratrem Domini, & Paulũ*. Idem fit expreſſè in Miſſa, qua vtũtur Æthiopes in quadã deprecatione per Apoſtolos, & alios Sanctos. Et hãc ſententiã ſecutus eſt Epiphan. hæreſ. 76. & Dorotheus in ſynopſi, & Niceph. *Epiph. Doroth. Nicephor.* C 2. lib. hiſt. c. 44. Et inſinuat Cyril. Ieroſol. catech. 41. cãdẽ ſecutus fuit Hieron. Iſai. 17. & ad Galat. 1. & in eam *Cyril. Ieroſ. Hieron.* videntur inclinare omnes, qui dicunt, Iacobũ minorẽ fuiſſe filiũ Alphæi, Iacobũ autẽ fratrem Domini filiũ vel Ioſephi, vel Cleophæ, vt Chryſoſt. Theodoret. Theophil. & alij ſuprà citati. *Chryſoſt. Theodor. Theophyl.* Fauet etiã huic ſentẽtiæ Anacletus Papa in epiſt. 2. decretali, vbi primum ait *Anacl. Papa.* Iacobũ fratrem Domini fuiſſe ordinatum Epiſcopum Ieroſolymitanum à Petro, Ioanne, & Iacobo Apoſtolis: indicat ergo illum non fuiſſe Apoſtolum, quia infrà ipſe ſubdit omnes Apoſtolos à Chriſto accepiſſe parem poteſtatẽ. Vnde cõmunis ſententia eſt omnes fuiſſe immediatè à Chriſto vel Spiritu ſancto Epiſcopos ordinatos; ergo Iacobus, qui ordinatus fuit ab Apoſtolis, fuit extra Apoſtolorũ numerum. Fauet præ- D terea Nicol. ad reſcripta Bulgarorum, c. 92. quem refert Turrian. in ſchol. ad Clementẽ, lib. 6. c. 10. pag 81. *Nicol. Pap. Turrian.* vbi dicit eas Eccleſias habendas eſſe patriarchales, in quibus Apoſtolos ſediſſe conſtat, ſcilicet *Romanam, Alexandrinam, & Antiochenam*. Et infrà dicit, *Ieroſolymitanam Eccleſiam etiam eſſe in honore habendam*; ſentit ergo, Iacobum, qui in illa ſedit, non fuiſſe Apoſtolũ. Tandem videtur poſſe colligi hæc ſententia ex 1. ad Corint. vbi Paul. de Chriſto poſt Reſurrectionem loquens, *1. Cor. 15.* inquit, *Viſus eſt Cephæ, & poſt hoc vndecim, deinde plusquam quingẽtis fratribus, deinde viſus eſt Iacob, deinde Apoſtolis omnibus, deinde tanquam abortiuo viſus eſt mihi*. Quibus verbis videtur ab Apoſtolis Iacobum diſtinguere. Quòd ſi vera eſt hæc ſentẽtia, facilè expeditur difficultas tacta: nam cùm hæ perſonæ diſtinctæ fue- E rũt, quãuis eodem nomine appellatæ, nihil mirũ eſt, ſi diuerſos patres habuerint, Alphæũ, ſcil. & Cleophã.

Altera verò opinio eſt, tantùm fuiſſe duos Iacobos diſcipulos, & Apoſtolos Domini, atque ita eundem fuiſſe Iacobum minorem, & Alphæi, cognominatum *iuſtum*, & *fratrem Domini*, Apoſtolorum & primum Ieroſolymorum Epiſcopum. Quæ ſententia eſt ſine dubio verior, & ſolidior, vt latè probat Hieronym. contra Heluid. & tenet Euſeb. Cæſarien. *Hieron. Euſeb. Clem. Alexã. Iſidor. Chryſoſt.* lib. 2. hiſt. cap. 1. cum Clemen. Alexand. lib. 6. ſtromat. idem Iſidor. libr. de vita & obitu ſanctorum Patrum, & ſentit Chryſoſtom. homil. 47. in Ioann. vbi dicit Iacobum fratrem Domini fuiſſe Apoſtolum, & homil. 42. in Matth. vbi dicit Iacobum Alphæi fuiſſe

lapi

lapidatum à Iudæis, & homilia 33.dicit,Iacobum Alphæi & Iudam Thadæum fuiſſe fratres. Et colligi poteſt primò hæc ſententia ex Paul.ad Galat.1.vbi Iacobum fratrem Domini Apoſtolum vocat, *Alium autem Apoſtolorũ vidi neminẽ,niſi Iacobum fratrẽ Domini*: cùm tamen in Scriptura nullus vocetur Apoſtolus præter duodecim, & Paulum, & c.2.hunc Iacobum columnam Eccleſiæ vocat cum Petro & Ioanne,ſignificans fuiſſe eiuſdem dignitatis & authoritatis. Vnde Actor. 15. in Cōcilio Apoſtolorum Iacobus Apoſtolica authoritate ſentētiam dicit. Præterea, Canonica epiſtola,quàm à Iacobo ſcriptam habemus,ſcripta ſine dubio fuit à Iacobo Ieroſolymorũ Epiſcopo, vt eſt omnium communis ſententia,vt patet ex Hieronym.lib. de Scriptor. Eccleſ.in Iacobo,& Euſeb.lib.2.hiſtor.c. 22. Vnde & ad Iudæos diſperſos ex Ieruſalem ſcripta eſt, & tamen & in titulo eius & in Concilio Trident. ſeſſ.4.ſcripta à Iacobo Apoſtolo dicitur. Quod etiam affirmat idem Hieronymus lib. 2. contrà Pelagian.& Epiphan. in epiſt.ad Ioan.Hieroſolym. Tertiò, maximè vrget Eccleſiæ authoritas, tantum enim celebrat vnius Iacobi minoris feſtum, & illum dicit fuiſſe Iacobum Alphæi Apoſtolorum fratrem Domini, & à Iudæis fuſte fullonis occiſum. Quartò,eſt argumentũ Hieronym.quia in Euangelio vocantur *Iacobus minor, & maior*,vt diſtinguantur, & cognoſcantur. Hæc autem relatio tantùm eſt inter duos, & ſi plures eſſent, non ſatis illo modo diſtinguerentur. Denique de cæteris Apoſtolis legimus in hiſtoriis,in quibus Prouinciis prædicauerint, & vbi mortui vel martyrio coronati fuerint, de Iacobo autem Alphæi nihil legimus. Nam quæ Niceph. lib.2.cap.40. commentatur, nullum fundamentum nec authoritatem habent. Signũ ergo eſt hunc eſſe Iacobum, cui Ieroſolymitana Eccleſia commiſſa eſt,& in ea vſque ad martyrium permanſit; eſt ergo idem,qui frater Domini. Quod non obſcurè colligitur ex hyſtoria Hegeſippi,quam refert Nicephor.lib.2.hiſt. c. 22. Quæ coniecturæ ſi rectè ponderentur,maioris ſunt ponderis,quàm quæ in cōtrarium afferebantur:nã locus Pauli 1.ad Corinth. 15. nihil ad cauſam facit, quia potuit Chriſtus poſt Reſurrectionem interdum apparere ſoli Iacobo,interdũ verò omnib. Apoſtolis ſimul,& hoc narrat Paulus.Ex quo non poteſt inferri Iacobum non fuiſſe Apoſtolũ, ſicut etiam dicit apparuiſſe Petro ſingulariter, & poſtea dicit apparuiſſe Apoſtolis. Cyril.autẽ Iereſol. ibi citatus eodem modo loquitur, Hieronymus verò ſuã ſententiam emendauit. Locus autem Clementis fortaſſe corruptus eſt:nam illi libri non cenſentur in rebus omnibus eſſe integri,& incorrupti. Alij verò authores Græci ibi citati in iis rebus, quæ ad hiſtoriam pertinent,non ſunt magnæ authoritatis. Quod verò de ordinatione Iacobi Anacletus dicit, intelligendũ eſt, non quoad conſecrationem, ſeu poteſtatem ordinis, ſed quoad ſpecialem inſtitutionem,& deſignationem, per quam Ieroſolymitana Eccleſia commiſſa eſt ſpeciali curæ Iacobi Apoſtoli, ita vt ille eſſet proprius & ſpecialis illius Epiſcopus. Quod non habuit immediatè à Chriſto,ſed à Petro (vt dicit Chryſoſt. hom. 87.in Ioan.) Denique locus Nicolai I. potiùs fauet noſtræ ſententiæ: nam concedit Ieroſolymitanam Eccleſiam eſſe patriarchalem, licèt propter Petri authoritatem Antiochenam Eccleſiam illi præferat.

Actor. 15. Hieron. Euſeb. Concil. Trid. Hieron. Epiphan. Niceph. Hegeſipp. Nicephor. Reſponſ. ad argumenta oppoſitæ ſententiæ. Chryſoſt.

Hæc ergo ſuppoſita ſententia,ad difficultatem poſitam variis modis reſpōderi poteſt. Primò enim Hieronymus (quem Beda ſequitur) dicit probabile eſſe Mariam matrem Iacobi nō eſſe dictam *Mariã Cleophæ*, quia eſſet vxor eius, ſed à patre vel familia fuiſſe ſic nominatam. Sed hoc non admodum placet, quia non habet fundamentum in hiſtoriis, imò neque eſt

Reſponſ. Hieron. Beda.

conſentaneum illis, vt ſuprà ex Hegeſippo, & Euſeb.citatum eſt. Alij, vt Cæſar. Barol. dicunt, quatuor fratres Domini, qui in Euangel. numerantur, non fuiſſe inter ſe fratres,ſed Iacobum & Ioſeph fuiſſe fratres,& filios Alphæi,& Mariæ, Simonem verò & Iudam fuiſſe filios alterius Mariæ,& Cleophæ.Sed hoc etiam diſplicet: tum quia non habet fundamentum,& ſine cauſa diſtinguit duplicem illam Mariam: tum quia Iudas frater Domini cenſetur idem, qui Iudas Apoſtolus canonicæ cuiuſdam epiſtolæ ſcriptor, vbi ſe *fratrem Iacobi* appellat.Vnde Luc.6.Iudas Apoſtolus vocatur *Iudas Iacobi*. Reſpondendum ergo videtur altero ex duobus modis. Primus eſt,ſi dicamus eundem hominem fuiſſe Alphæum,& Cleopham,illum tamen vel fuiſſe binomiũ, vt frequenter in Scriptura ſacra contingit, vel certè nomen eius fuiſſe Alphæum,cognomen autem fuiſſe Cleopham,à *gentilitate vel familia* (vt Hier.dixit) & hãc ſententiam videtur inſinuaſſe Chryſ.Theod.& Theoph.ad Gal.1.cùm dicunt, Iacobum fuiſſe filium Cleophæ, & vocari in Euangelio Iacobum Cleophæ. Quod enim ad voces attinet, nunquam hoc nomine vocatur, ſed in re ita appellatur,quando *Iacobus Alphæi* dicitur. Secundus modus eſt illam Mariam priùs nupſiſſe Alphæo,& ex illo genuiſſe Iacobum,& Ioſeph:poſtea verò mortuo Alphæo, nupſiſſe Cleophæ,& ex illo habuiſſe Simonem,& Iudam;inde verò factum eſſe,vt omnes dicerentur filij Cleophæ, & cōſequenter fratres Domini, quamuis Iacobus verè fuerit filius naturalis Alphæi. Qui modus dicendi non diſplicet D.Thom ad Galat. 1.lect.5. & eſt probabilis,quamuis incertus. Vtcunq; tamen in hoc dicatur, non refert ad præcipuã intentionem noſtram, quia quomodocunque in hoc ſentiatur, dicendum eſt hos fratres Domini non fuiſſe filios neque Mariæ, neque Ioſeph, ſed ſolùm conſanguineos Chriſti,aut veros, aut exiſtimatos.

Luc. 6. Hieron. Chryſoſt. Theodor. Theophy. D. Thom.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm mater Dei virginitatem vouerit.

161. 4. d. 30.q.2. 2.a.1.q.1.& 3.& Mart.1.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd mater Dei virginitatẽ non vouerit.Dicitur enim Deut. 7.Non erit apud te ſterilis vtriuſque ſexus. Sterilitas autem ſequitur virginitatem. Ergo ſeruatio virginitis erat contra præceptum veteris legis. Sed adhuc lex vetus habebat ſtatum antequam Chriſtus naſceretur; ergo non potuit licitè beata Virgo vouere virginitatẽ pro tempore illo.

2. *Præterea, Apoſtolus primæ ad Corinth. 7. dicit, De virginibus autem præceptum Domini non habeo, conſilium autem do. Sed perfectio conſilij à Chriſto debuit inchoari,qui eſt finis legis:vt Apoſtolus dicit Roman.10. Non ergo conueniens fuit,quòd B.Virgo votum virginitatis emitteret.*

3. *Præterea, Apoſtolus dicit primæ ad Timoth. 5.quòd vouentibus caſtitatem, non ſolùm nubere, ſed etiam velle nubere, damnabile eſt.Sed mater Chriſti nullum peccatum damnabile commiſit: vt ſuprà habitum eſt. Cùm ergo deſponſata fuerit (vt habetur Luc. 1.videtur,quòd ipſa virginitatis votum non emiſerit.* *q.27.art.4.*

Sed contrà eſt, quòd Aug. dicit in libro de ſancta Virginitate: Annuntianti Angelo Maria reſpondit, Quomodo fiet iſtud,quoniam virum non cognoſco? Quod perfecto non diceret, niſi priùs ſe virginem Deo vouiſſet. *cap. 4. cir. princ. 10.6.*

Reſpondeo dicendum, quòd ſicut in ſecunda parte habitum eſt, perfectionis opera magis ſunt laudabilia, ſi ex voto celebrentur:Virginitas autem in Matre Dei præcipuè debuit pollere, vt ex ſuprà dictis rationibus patet, & ideo conueniens fuit, vt virginitas eius ex voto eſſet Deo conſecrata. Verum, quia tempore Legis oportebat generationi *2.2.q.88.artic.6. Art. 1.huius quæſt.*

F *inſiſtere*

inſiſtere tam mulieres quàm viros (quia ſecũdùm carnis originem, cultus Dei propagabatur antequam ex illo populo Chriſtus naſceretur) mater Dei non creditur antequam deſponſaretur Ioſeph, abſolutè virginitatem vouiſſe: ſed licèt eã in deſiderio habuerit, ſuper hoc tamen voluntatem ſuam diuino commiſit arbitrio. Poſtmodum verò accepto ſponſo, ſecundùm quod mores illius temporis exigebant, ſimul cum eo votum virginitatis emiſit.

Ad primum ergo dicendum, quòd quia videbatur eſſe lege prohibitum, non dare operam ad relinquendum ſemen ſuper terram, ideo non ſimpliciter virginitatem vouit Dei genitrix: ſed ſub conditione, ſi Deo placeret. Poſtquam autem innotuit hoc eſſe Deo acceptum, abſolutè vouit, antequam ab Angelo annunciaretur.

B *Ad ſecundum dicẽdum, quòd ſicut gratiæ plenitudo perfectè quidem fuit in Chriſto, & tamen aliqua eius inchoatio præceſſit in matre: ita etiam obſeruatio conſiliorum, quæ per gratiam Dei fit, perfectè quidem incepit in Chriſto, ſed aliquo modo fuit inchoata in Virgine matre eius.*

Ad tertium dicendum, quòd verbũ illud Apoſtoli eſt intelligendũ de illis, qui abſolutè caſtitatem nouent. Quod quidem mater Dei non fecit antequam Ioſeph deſponſaretur: ſed poſt deſponſationem ex communi voluntate, ſimul cum ſponſo ſuo votum virginitatis emiſit.

COMMENTARIVS.

DVo reſpondet D. Thom. Primùm affirmat Deiparã virginitatem vouiſſe, quia modus operandi ex voto perfectior eſt: deinde explicat, quo tempore hoc votum emiſerit, & coniungendo ſolutionem ad primum cum corpore articuli, dicit ante cõtractũ matrimonium non vouiſſe abſolutè virginitatem, ſed ſolùm ſub conditione, ſi Deo placeret. Quia hoc videbatur lege prohibitum Deuter. 7. eo, quòd tempore legis, quoniã diuinus cultus per carnalẽ originẽ propagabatur, oportebat generationi inſiſtere. Poſt matrimonium verò contractum, ante Angeli annunciationẽ, inquit, agnouiſſe hoc eſſe beneplacitum Deo, & tunc ſimul cum ſponſo abſolutum votum virginitatis emiſiſſe. Quæ doctrina difficultatem habet non paruam, in ſeq. diſput. tractandam. Ex illa verò infert D. Thom. in ſolut. ad 3. licuiſſe Virgini matrimonium contrahere, quia non abſolutè, ſed ſub cõditione tãtum virginitatem vouerat. In ſolutione verò ad 2. indicat, perfectionẽ caſtitatis voto conſecratæ Deo, in B. Virgine initium ſumpſiſſe. Quod quomodo intelligendum, ſit iam explicauimus. In argumento tertio citat D. Thom. ex Paul. primæ ad Corinth. 5. verba illa, *Vouentibus caſtitatem, non ſolùm nubere, ſed etiam velle nubere damnabile eſt.* Quæ non intelligit D. Thom. dicta eſſe à Paulo, ſed ex illo loco eſſe deſumpta, quatenus ibi dicit, viduas illas, quæ *primam fidem*, id eſt, caſtitatis promiſſionem, irritam fecerunt, & nubere volunt, habere damnationem: citantur autem ex Hieronymo verba illa, in c. vouenti. 17. q. 1. quæ apud ipſum formaliter non reperiuntur. Quamuis eandem rem doceat, lib. 1. contra Iouinian. col. 14. vbi dicit, *Virginibus conſecratis Deo, non licere quod antea licebat*, ſcilicet nubere. Reperitur verò illa ſententia apud Aug. lib. de bono viduitatis, cap. 9.

Deut. 7. — *1. Corinth. 5.* — *Hieron.* — *Auguſt.*

C — D — E

DISPVTATIO VI.

In tres Sectiones diſtributa.

De virginitate Mariæ, quantum ad virtutem animi ſpectat.

QVamuis id, quod eſt in virginitate veluti materiale, ad corpus pertineat, forma tamẽ & perfectio eius in animo reſidet, & in voluntate ſeruandi integritatem caſtitatemque conſiſtit, vt latè D. Thom. docet 22. q. 152. Et licèt verum ſit virginitatẽ ſimpliciter non amitti per ſolum internum propoſitum coëundi, ſeu experiendi libidinem ex reſolutione ſeminis prouenĩetem, donec in huiuſmodi externum actum prodeat: multum tamen per eiuſmodi propoſitum remittitur de perfectione, & integritate virtutis virginitatis, quæ in animo reſidet, & ideo ad hanc perfectionem pertinet quædam perpetuitas, & quaſi immobilitas in huiuſmodi voluntate ſeruandi virginitatem. Inquirendum ergo ſupereſt, an ſicut in corpore ita etiam in anima habuerit Deipara ſummam & integerrimam virginitatis perfectionem. *D. Thom.*

SECTIO I.

Vtrùm B. Virgo ſemper habuerit propoſitum virginitatis ſeruandæ.

SVppono, non eſſe quæſtionem de propoſito illicito caſtitati contrario: nam fides, quæ docet nullum in Virgine fuiſſe peccatum, euidentiſſimè docet per huiuſmodi propoſitum aut deſiderium nunquam ſui animi virginitatem violaſſe, aut minuiſſe. Eſt ergo quæſtio de voluntate honeſta, & licita, qualis in Virgine aliqua eſſe poteſt voluntas contrahendi & conſummandi matrimonium. Hæretici enim huius temporis dicunt B. Virginem ante filij conceptionem habuiſſe animum conſummandi matrimonium, & ideo illud contraxiſſe, quamquam poſtea ex Dei reuelatione voluntatem mutauerit. Fundamentum eorum eſt, quia huiuſmodi propoſitum nunquam coëundi, ſecluſa Dei diſpenſatione, eſſet contra illam legem naturæ, *Creſcite, & multiplicamini.* Sed hoc fundamentum hæreticum eſt, perfectioni & conſilio virginitatis cõtrarium, quod docuit Paulus primæ ad Corinth. 7. & contra naturalem rationem, quia lex illa neminẽ obligat ad contrahendum matrimonium, niſi in communis neceſſitatis articulo, extra quẽ, per ſe loquendo, conſilium eſt, vt caſtitas coniugio præferatur. *1. Cor. 7.*

Igitur omiſſa hæreſi, apparens ratio dubitandi eſſe poteſt. Primò, quia beata Virgo habuit voluntatem contrahendi matrimonium, & cõſequenter tradendi alteri dominium corporis ſui; ergo neceſſe eſt, vt habuerit etiam animum reddendi debitum coniugi petenti. Hoc enim, ſeruata iuſtitiæ lege, illud neceſſariò conſequitur. Secundò, quia propoſitũ Virginis ſemper eſſe debuit non ſolùm licitum, ſed etiam de meliori bono, quia ſemper, quod magis beneplacitũ Deo eſſe intellexit, id optauit, ac propoſuit, ſed propoſitũ virginitatis in ea lege nõ fuiſſet de meliori bono, quia eo tẽpore meliores erant nuptiæ quàm continentia, vt D. Thom. hîc dicit. Quod præcipuè verũ videtur in illis fœminis, quæ erant de tribu Iuda propter ſpem Meſſiæ, quod indicat Aug. tom. 6. lib. de bono coniugali, cap. 9. dicens, in illis primis temporibus debuiſſe ſanctos viros vti coniugio propter Dei populum propagãdum, ex quo Chriſtus naſciturus erat. Idem lib. 14. contra Fauſt, cap. 13. tractãs hæc verba ex Deuter. 25. *Maledictus qui non ſuſcitauerit ſemen in Iſraël*, quæ tamen in vulgata editione nõ habentur. Vnde videtur etiam, nec licitum futurum fuiſſe tale propoſitũ, quia fœminæ illius temporis habebãt ſpeciale pręceptum generationi vacandi, vt patet Exod. 23. *Non erit infœcunda, nec ſterilis in terra tua*, & Deut. 7. *Non erit apud te ſterilis vtriuſque ſexus.* *D. Thom.* *Auguſt.* *Deut. 25.* *Exod. 23.* *Deut 7.*

Dicendum nihilominus eſt, B. Virginem à principio vſus rationis habuiſſe abſolutum & firmum propoſitum ſeruandi perpetuam virginitatem. Hanc concluſionem inſinuat D. Thom. hîc dum ait, B. Virginem *ſemper habuiſſe virginitatem in deſiderio*, non *D. Thom.*

enim

enim loquitur de imperfecto deſiderio, quod *velleitas* dici ſolet (hic enim actus non ſatis eſt ad perfectam virginitatem, cùm de ſe non excludat contrariam voluntatem, neque eſt, cur attribuatur Virgini cum hac imperfectione;) eſt ergo ſermo de volũtate deliberata, & efficaci amore caſtitatis, quod ex parte Virginis erat. Eandem ſententiam docet Magiſt. in 4.d.30.& ibi Bonauent. artic. 1. q. 2. Scot. q. 2. art. 2. ſupplemen. Gab. q. 1 artic. 2. poſt ſextam concluſ. Richardus articulo 2. quæſt. 1. Mai. queſt. 4. Durand quæſt. 2. Sotus q. 2. artic. 2. ad primum Abulen. Matth. primo, q. 30. Henric. quodl. 9. q. 11. Albert. Mag. lib. de B. Maria. Hug. de S. Victor. lib. de perpetua virginitate Mariæ, cap. 1. quam ex Scriptura & Patribus ſequenti ſectio. oſtendam. Nunc ratione vtor. Primò, quia B. Virgini tribuẽdus eſt perfectiſſimus virtutis, caſtitatis, & virginitatis gradus, hic enim Dei matrem decebat, vt vniuerſa Eccleſia eiúſque ſancti Doctores ſentiunt, præſertim, quia poſt Chriſtum futura erat perfectiſſimum exterioris & interioris caſtitatis exemplar (vt elegantiſſimè tractat Ambroſ. lib. 2. de virgin.) ſed ad hanc perfectionem pertinet perpetuum propoſitum ſeruãdi virginitatem; ergo. Secũdò Beata Virgo ab infantia mota eſt ab Spiritu ſancto, vt quod melius ac gratius Deo eſſet, id amaret, & quantũ in ipſa eſt, perficeret, vt in ſuperioribus viſum eſt. Sed virginitas de ſe melior eſt, ac Deo gratior, teſte Paulo primæ ad Corinth. 7. vbi rationes affert, quæ in beatã Virginem aptiſsimè cadunt, ſcilicet, vt virgo ſemper cogitet quę Domini ſunt, vt tota ſit Deo dicata, corpore & ſpiritu, neque habeat cor diuiſum, &c. Ergo credendum eſt, ex prædicta Spiritus ſancti motione ſemper Virginem hunc ſtatum amauiſſe, & propoſuiſſe.

Virgo ſemper habuit propoſitum virginitatis ſeruãdæ.

Magiſt. Bonauent. Scot. Gab. Richard. Maior. Durand.

Sotus. Abulenſ. Henric. Albert. Mag. Hug. Vict. Ambroſ. 1. Corinth. 7.

Obiectio. Dicetur fortaſſe tum temporis non fuiſſe melius virginitatem ſeruare, quia licèt ſecundùm ſe melior ſit virginitas: tamen eo tempore erat prohibita.

Propter hanc rationem quidam exiſtimant beatã Virginem, antequam ſpeciali reuelatione cognoſceret beneplacitum eſſe Deo, vt perpetuam virginitatẽ ſeruaret, nunquam cõcepiſſe abſolutum propoſitum omnino abſtinendi ab opere coniugali, ſed ſolùm habuiſſe deſiderium conditionatum virginitatem ſeruandi, ſi Deo placitam eſſe cognoſceret, & hanc eſſe putant mentem D. Thom. hîc. Quòd ſi interroges, quando incepit beata Virgo cognoſcere gratam eſſe Deo virginitatem ſuam: nihil ſanè certum aut fundatum reſpõdere poſſunt. Quocirca quamuis admitteremus, non potuiſſe virginem habere hoc abſolutum propoſitum abſque reuelatione diuina, qua intelligeret, vel Deũ cum illa diſpenſaſſe, nec obligaretur lege, quæ tunc omnes obligabat ad procreãdum filios, vel ob alias cauſas ſe nõ teneri illa lege: nihilominus dicendũ eſſet beatam Virginem à principio habuiſſe hanc reuelationem, cùm primùm ſcilicet potuit de ſuo ſtatu & caſtitate deliberare. Quia certum eſt ante annũciationem Angeli habuiſſe hoc abſolutum propoſitũ virginitatis, vt verba illa oſtendunt, *Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco*? quæ infrà ponderabimus: ergo conſequenter dicendũ eſt, ante annunciationem Angeli habuiſſe illam reuelationem, ſi ad habendum licitè illud propoſitum erat neceſſaria; ergo cùm nõ ſit maior ratio de vno tempore, quàm de alio, magis etiã conſequenter dicetur habuiſſe illam à principio, quàm aliquo alio poſteriori tẽpore, quia hoc ſpectat ad maiorẽ virginis perfectionem, nulláque eſt ratio, cur dubitemus ita eſſe factum. Et confirmatur, quoniam alias, ſi lata erat lex ad generationem obligans, & Virgo aliquo tempore exiſtimauit ſe obligari illa lege, oportuit, vt habuerit propoſitum ſeruandi illam legem, ſicut alias, & ita potius habuiſſet eo tempore animum generandi filios quàm ſeruãdi virginitatem. Vnde etiam dici poſſet, ex hac voluntate, & intentione contraxiſſe matrimonium, & in ea permanſiſſe, donec poſtea voluntatem Dei intellexit. Hæc autem omnia multum derogant perfectioni virginitatis eius.

Reſponſio.

In lege veteri nullum præceptum fuit caſtitatẽ prohibens.

Dicendum verò vlteriùs eſt, in lege veteri nullum fuiſſe præceptum, quod omnes ad ſingulos obligaret ad generandum filios, quódve caſtitatem prohiberet. Quæ ſententia apertè colligitur ex Hieronym. libr. 1. contra Iouinianum, & ex aliis Patribus, quos ſtatim referam. Et eam docuit Abulenſ. in Leuit. c. 30. q. 32. & Sotus ſuprà, & Medina hîc. Et probatur primò, quia vel tale præceptũ erat naturale, & hoc nõ, quia iam tunc erat genus humanum ſatis propagatum, & B quamuis multi virginitatẽ ſeruarent, poſſet per alios tam genus humanum quàm Dei populus ſufficienter conſeruari, & augeri, vel erat hoc præceptum poſitiuum diuinum illius legis proprium: & hoc non, quia nullum tale præceptum in tota lege inuenitur. Illa enim teſtimonia Exod. 23. & Deuter. 7. non continẽt præceptum, ſed promiſſionem. Nam ſicut Deus promittebat illi populo carnali, ſi legem ſeruaret, pluuiã temporibus ſuis, & fructus terræ, & filiorũ procreationem ſpondebat. Vnde Deuter. 7. poſt illa verba, *Nõ erit in te ſterilis vtriuſque ſexus*, additur, *neque in hominibus, neque in gregibus tuis*, non poterat autem præceptũ pecoribus imponi. Omnia etiã præcedẽtia verba promiſſiones temporales cõtinent. Denique in ipſiſmet C verbis hoc contemplari licet, aliud enim eſt, non eſſe ſterilem, aliud non abſtinere à coniugio. Hoc poſterius poteſt eſſe materia præcepti, quia eſt in hominis poteſtate: illud autem priùs præcipi non poterat, cùm non ſit in hominis voluntate, ſed ſit vel naturale, vel ſpeciale Dei beneficium. Vnde Exod. 23. poſt illa verba, *Nõ erit in te infœcunda, nec ſterilis*, ſubdit Deus, *Numerum dierum tuorum implebo*, vt intelligamus vtramq; eſſe diuini muneris promiſſionem. Et hinc etiam cõtraria ratione ſterilitatem comminabatur Deus legis præuaricatoribus. Vnde quod interdum Patres citant dictum eſſe in veteri lege, *Maledictus ſterilis, qui nõ facit ſemen in Iſraël*, vt videri poteſt in Hieron. Iſai. 56. & Auguſt. 14. contra Fauſt. cap. vltimo, intelligendũ eſt, D vel à contrario ſenſu, vel quia Deuter. 25. frater qui nolebat vxorẽ fratris ſui defuncti ducere ad ſuſcitandum ſemen eius, quadam veluti infamia notabatur; nullum ergo eſt fundamentum ad aſſerendum huiuſmodi præceptum. Et confirmatur: nam Iſai. 56. *ſpadonibus*, id eſt, virginibus, & ſeruantibus caſtitatem, ſimúlque alia diuina præcepta cuſtodientibus, promittit Deus, *nomẽ æternum, & locum inſignem in domo ſua*, vt Auguſt. & Hier. ſuprà exponũt. Et Cyril. lib. 5. in Iſai. tom. 3. ergo virginitas non erat contra Dei præceptũ, & voluntatem. Significatur etiam illo loco (vt notauit Bernardus hom. 3. in *Miſſus eſt*) ſterilitatem nõ eſſe ignominioſam apud Deum, quamquam inter homines illius populi, veluti in quoddam opprobrium E haberetur. Nec D. Thõ. hoc loco apertè docuit fuiſſe in lege veteri hoc præceptum, quamuis in ſolutione ad primum habeat illa verba, *videbatur eſſe lege prohibitum non dare operam ad relinquendum ſemen ſuper terrã*. In quibus nihil ſimpliciter affirmat, ſed dicit, ita apparere potuiſſe, quia hoc aliquo modo inſinuabatur, & ſtatui illius legis & promiſſionibus eius videbatur conſentaneum. Vnde idem D. Thom. licet in 4. d. 30. q. 2. art. 1. ad primũ eodem ferè modo loquatur, quo in præſenti, diſtinctione tamen 33. art. 2. ad 2. apertè docet, poſt factam ſufficientem humani generis propagationem, vel populi colentis Deũ, non fuiſſe peccaturum, qui in lege Moyſi virginitatẽ ſeruaret, quia non ageret contra ſed ſupra præceptum.

Hieron. Abulenſ. Sotus. Medin.

Deuter. 7.

Exod. 23.

Hieron. Auguſt. Deut. 25.

Iſai. 56.

Auguſt. Hieron. Cyrill.

Bernard.

D. Thom.

Ex quibus vlteriùs infero, non ſolùm licuiſſe B. Virgini

Virgini abſque ſpeciali reuelatione habere firmum propoſitum,& abſolutum ſeruandi virginitatem, ſed etiam hoc fuiſſe melius,& conſultius. Probatur,quia quamuis fortaſſe in ſtatu integræ naturæ ſtatus continentiæ non eſſet melior, quia tunc actiones (vt ita dicam)animales,& onera matrimonij & filiorũ, nihil impediret ſpiritus perfectionem

D.Thom.

(vt ſentit D. Thom. 1.p. quæſt.98.art.2.ad 3.)tamẽ in ſtatu naturæ lapſæ, virginitas eſt ex ſuo genere melior,& appetibilior ſecũdùm honeſtam rationem, quia magis abſtrahit hominẽ à ſenſibili amore , & delectatione , & à terrenis curis,& ſolitudinibus:ergo etiam in lege veteri , cùm non eſſet ſpecialis prohibitio , hoc erat ex ſuo genere melius, & cõſultius, præſertim poſt illius populi ſufficientem propagationem:ergo etiam in beata Virgine hoc fuit melius , & perfectius. Non enim refert, quòd ipſa erat veluti in ſtatu integræ naturæ , & ideo abſque impedimento ſpiritus videtur potuiſſe generationi carnali incumbere,hoc (inquam) non obſtat, quo minùs melius ei fuerit virginitatem ſeruare:tum quia hoc ex ſe, & ex obiecto ſuo eſt melius,quamuis fortaſſe Virgini propter ſpeciale auxilium gratiæ nõ eſſet neceſſarium.Sicut etiam non indigebat B.Virgo afflictione , & maceratione carnis ſuæ, ad caſtitatem ſeruandam,& nihilominus certum eſt,vſam fuiſſe his corporis afflictionibus, vtpote de ſe meliorib.cæteris paribus,& ſtatui naturæ lapſæ magis cõſentaneis : tũ etiam,quia quamuis fomite careret, tamẽ corpus habebat corruptibile, quod grauari poterat , & onerari corporis laboribus,& ſolicitudinibus. Et ex hac parte melius illi erat,etiam ad perfectionem ſpiritus,ſtatus virginitatis.Ac denique , quia licèt ipſa frueretur illo ſpeciali priuilegio : tamen fortaſſe non ſemper agnouit habere ſeſe illud , & ideo id ſemper ſtatuit , quod per ſe melius eſt homini fragili,& lapſæ naturæ ſubiecto.

Quinã in lege veteri Virginitatis ſtudioſi fuerint.

Et maximè reſpectu aliorum oportuit , vt eam iniret viuendi rationem, quę ſecundùm ſe melior eſt, ſicut etiam in Chriſto Domino,qui multo magis omni fomite carebat,vſu veniſſe conſpicimus. Vnde cõfirmatur hæc veritas, quia multi viri ſanctiſſimi in illa lege virginitatem , vt meliorẽ,coluerũt,vt de Ieremia, Elia, & aliis teſtatur Ignatius epiſtola ad Philadelphienſes , & Elia Ambr.lib.1. de virginib.in prin. Quibus adiungit tres pueros Damaſc.lib.4.c. 25 vbi elegãter de Danielis corpore dicit,ita fuiſſe *virginitate ſolidatum,vt beſtiarum dentes illi infigi nequiuerint.*

Ignat. Ambroſ. Damaſc.

Quod etiã notauit Hier.lib.1.cõtra Iouinian. qui in Prolog. ſuper Ieremiam illam virginibus annumerat , & de Ioanne Baptiſta conſtat virginitatem ſeruaſſe:& tamẽ vir eximiæ ſanctitatis & perfectionis à Iudæi eſt habitus.

Hieron.

Quod etiam de Iacobo fratre Domini notat Epiph. hær. 30.dicens illo tempore, *etiam Iudæos virginitatem magnificaſſe.* Adde ex Ioſepho lib.13.antiq.c.8. & lib.2.de bello Iudaico, Eſſenos in magna ſanctitatis æſtimatione inter Iudæos fuiſſe,inter alia,eo quòd perpetuam caſtitatem ſeruarent.

Epiphan. Ioſeph.

Auguſt.

Neque Auguſt. vnquam hoc negauit, ſed in libro de bono coniugali, c. 9.& lib.12.contra Fauſt.c.vlt.dicit,illis primis tẽporibus generis humani debuiſſe , *ſanctos vti neceſſario vſu nuptiarum,propter Dei populum propagandum, per quẽ & Saluator naſceretur,* nunquam tamen dixit , non potuit eſſe conſultius multis virginitatem ſeruare,præſertim eo tempore,quo lex vetus iam ſenuerat,& Dei populus ſatis propagatus erat,lib. autem 32. contra Fauſt. c.10.& lib.de bono coniug.c. 22.indicat , fuiſſe tunc præceptum vt frater excitaret ſemen fratris defuncti, tamen non neceſſe eſt intelligi de proprio præcepto, cùm nullum ſit in lege,neque ita vt eſſet prohibitum à nuptiis abſtinere, ſed in eo caſu,ſi frater ducere volebat,conſultius fortaſſe erat vxorem fratris accipere. Simpliciter ergo nihil obſtare potuit B. Virgini , quo A minùs ſemper efficacius virginitatẽ amauerit , & ſeruare propoſuerit,quàm vllus hominum,ſolo Chriſto excepto.

Obiectio.

Sed dicet tandem aliquis , potuiſſe Virginem formidare , ne virginitate ſua aduētus Meſſiæ impediretur,ſi fortaſſe mater eius ex ipſa generanda erat.

Reſpon.

Sed non eſt,quod hoc timore à ſuo virginitatis propoſito arceretur:tum quia erat prudentiſſima, & ſapientiſſima,vnde non ignorabat ſui muneris eſſe id amare, & eligere,quod perfectius eſt,nec propterea diuinã prouidentiam & promiſſionem impediri poſſe, quia ſi aliquid aliud diuinitus ordinatum eſſet,facilè erat Deo voluntatem eius mutare,& aliud propoſitum inſpirare:tum etiam,quia experiebatur ſeſe ſpeciali Spiritus B ſancti prouidentia gubernari; in iis præſertim rebus, quæ ad perfectionem & ſanctitatem pertinent , vnde non dubitabat,quin ille virginitatis amor quo flagrabat,ab Spiritu ſancto eſſet , & ſi quid aliud Deo magis placitum foret, ſperabat ſe ab illo forè inſtruendã & regendam , ſicut toto vitæ tempore experta erat. Denique, cùm eſſet in Scripturis verſata, probè ſciebat Chriſtum ex virgine eſſe naſciturum; ergo etiam poterat formidare,ne amittẽdo virginitatem, Chriſti originẽ impediret. Cùm igitur eſſet humilis, & prudens, nihil horum ſpectabat,ſed in maiorẽ perfectionem,quæ in virginitate poſita eſt,incumbebat. Nihil ergo fingi inuenirive poteſt , quod eam à virginitatis propoſito retardaret.

C Et per hæc ſatis reſponſum eſt ad ſecundam rationem dubitandi in principio poſitam. Prima verò ſoluetur commodiùs ſectione ſequenti , nunc ſolùm dicitur , propoſitum conſummandi matrimonium non eſſe de ſubſtantia illius , vt notũ eſt ex c.ſufficiat. 27. q.1. Aug. lib. de bono coniug.c. 25 quomodo autem non ſit contra iuſtitiam,carere illo,dicetur ſect.& diſput.ſequent.

Auguſt.

SECTIO II.

An B. Virgo propoſitum virginitatis ſeruandæ voto firmauerit,& quo tempore.

HÆretici,qui propoſitũ negant multo magis reiiciunt omne votũ,ſed non eſt , quòd cũ illis D ampliùs cõtendamus.Ex catholicis verò tribui ſolet hæc ſententia Martino de Magiſtris, in libro de temperãtia , q.5.de virginitate. Sed hic author eo loco ſolùm dicit Mariam decreuiſſe apud ſe, ſiue voto , ſiue ſimplicis mentis definitione , ſe perpetuò virginitatem ſeruaturam, vbi quamuis alterum non definiat , neutrum tamen negat. Et in ſequentibus tam piè & doctè loquitur de virginitate Mariæ,vt potiùs affirmare videatur. Itaque inter catholicos concertatio nõ eſt, quin B.Maria virginitatem vouerit.Quod quia ſtatim probandum eſt,agendo de tempore,in quo votũ emiſit,nunc vt certum ſupponatur. Tota ergo controuerſia eſt quando emiſerit hoc votum.

Martin. de Mag.

Prima ſententia eſt emiſiſſe illud poſt contractum E matrimonium cum Ioſeph, ſimúlque cum illo , & nõ antea.Ita opinatur Sot.in 4 d 30.q. 2.art. 2.ad primũ, & ibi Durand.q.2.rem dubiã relinquit Citatur etiam Abulenſ.Matth.1.q. 39. Fundamentum eſt. Primùm, quia tale votum ante matrimonium emiſſum impediret illud ſaltem ne licitè contrahi poſſet,quia vt dicitur 27. q. 1. *Vouentibus virginitatem,non ſolum nubere, ſed etiam velle nubere damnabile eſt.*

Sotus. Durand. Abulenſ.

Vnde Hieron.lib.de ſcriptoribus Eccleſiaſticis in Tiberiano eũ reprehendit, quòd, *vt carnis reuerſus ad vomitum , filiam deuotam Chriſti virginẽ,matrimonio copulauit.* Confirmari poteſt quia illud votum eo tempore non fuiſſet de meliori bono. Sed hæc confirmatio nullam vim habet , vt ex dictis ſectione præcedenti patebit.

Hieron.

Secunda ſententia diſtinguit inter abſolutum & con

conditionale votum, & affirmat ante contractũ ma- A
trimonium atque adeò à principio ſuæ deliberationis
B.Virginem emiſiſſe votum virginitatis ſub condtio-
ne,niſi Deus aliud de ſe ſtatueret: abſolutum autem
votum feciſſe ſolùm poſt deſponſationem cum Io-
D.Thom. Capreol. Palud. Richard. Maior. Sotus.
ſeph.Hanc ſententiam tenet D. Thom.hìc, & in 4.d.
30.q.2.art.1.quam ibi ſequuntur Capreol.quęſt.1.Pa-
lud. q. 2. Richard. art.1.q.2.Maior quæſt.4.Et Sotus
profitetur ſe eandem ſequi ſententiã, ita tamen illam
explicat,vt prorſus euertat,& in alium ſenſum mutet
intelligendo per votum conditionatum deſiderium
vouendi. Nonnulli verò ex aliis authoribus è contra-
rio ita illam explicant, vt in re fateantur votum illud
à principio fuiſſe abſolutũ. Citatur verò tam pro hac
quàm pro præcedenti ſententia Auguſt. in cap. Beata
Maria. 27. q.2.ſed caput illud apud Auguſtinum non
reperitur,& tam obſcurè loquitur, vt ad omnem ſen-
tentiam accommodari poſſit.

Vt ergo tam ſẽtẽtia D.Thomæ quàm res ipſa ex-
planetur, aduertendum eſt, dupliciter poſſe intelligi
conditionale votum, ſub ea ſcilicet conditione, *ſi Deo
placuerit*.. Primò,vt cõditio ſuſpendat voti obligatio-
nem,donec impleta ſit,id eſt, vt beata Virgo voueret
ſeruare virginitatem, ſtatim, quàm Deus ſibi reuela-
Sot. Votum conditionale quotuplex, & quale.
ret hoc illi eſſe beneplacitum.Ita videtur Sotus intel-
lexiſſe hanc conditionem, quia tale votum parũ diſ-
fert à deſiderio vouendi. Et quamuis reuera aliquid
addat, tamen per ſe loquendo, non eſſet prudens vo-
uendi modus,ſub conditione depẽdente, & quaſi ex-
pectante futuram Deus reuelationem.Quare non eſt
veriſimile hunc fuiſſe ſenſum D. Thomæ, nec pru-
denter poſſe hoc de Virgine ſentiri. Nam reuera talis
modus vouendi videtur eſſe quoddam genus tentan-
di Deum,& nimis curioſè inquirendi voluntatẽ eius.
Et præſertim, ſi verum eſſet materiam talis voti eo
tempore fuiſſe prohibitam,eſſet enim,ac ſi quis nunc
voueret ſe occidere, ſi Deus reuelaret hoc ſibi place-
re.Quod ſi fortaſſe dicant beatã Virginem vouiſſe il-
lo modo ex ſpeciali Spiritu ſancti inſtinctu, ſeu reue-
latione, & quia ex magna familiaritate cum Deo aſ-
ſueta erat his reuelationibus diuinis, & ſe à Deo ſin-
gulariter regi ferè in rebus omnibus experiebatur: ſi
hoc(inquã)dicatur,cum nullo firmo fundamento ſed
coniectura tãtùm dici poſſit,conuenientiùs ſanè dice-
retur ab eodẽ Spiritu ſancto didiciſſe virginẽ à prin-
cipio,ſuã virginitatẽ illi placere, & ideo ſtatim voto
illã cõſecraſſe. Secũdò ergo modo intelligi poteſt cõ-
ditio,non quæ voti obligationẽ ſuſpendat,ſed quæ il-
li veluti terminũ ponat, donec de contraria Dei vo-
luntate cõſtet,ita,vt ſenſus ſit, Ego voueo,& me ob-
ligo ad ſeruandam virginitatem, quandiu mihi Deus
non reuelauerit aliud ſibi placere. Qui modus vouẽ-
di per ſe bonus eſt,& ſi explicitè declaretur conditio,
indicat animum perfectè ſubditũ Deo.Et ex hac parte
Palud.
aliquid fortaſſe perfectionis addit (vt Paludanus do-
cet)nimirum quemdam ſpecialem actum obediẽtiæ,
tamen quamuis non addatur, in omni voto ex natura
ſua ſimplicitè includitur. Quo fit,vt votũ hoc modo
conditionatum in re ipſa parum differat à voto abſo-
luto. His poſitis,vt à certioribus initium ſumamus.

Ante filij conceptionem abſolutum virgo caſtitatis emiſit votũ.

Dicendum primò eſt, beatam Virginem ante filij
ſui conceptionem abſolutum & perfectum votũ ca-
ſtitatis emiſiſſe. Hãc aſſertionem poſuit D.Thom.hìc
ſolutione ad primũ, & in ea cõſentiunt cæteri Theo-
logi præcedẽti ſectione cõmemorati,& ſtatim referẽ-
di.Et colligitur ex c.ſufficiat,& c.B Maria.27. q. 2. &
ex ſanctis Patribus,quos ſtatim referam. Et fundatur
Luc.1.
primò in eiuſdem Virginis verbis Luc. 1. vbi Angelo
annuncianti filij conceptionẽ reſpondit, *Quomodo fiet
iſtud,quoniam virũ non cognoſco?* quæ verba non indicãt
dubitationem(vt cõtra Hæreticos ſuprà latè tractaui-
mus)ſed indicant apertè,non ſolùm habuiſſe Virginẽ
propoſitum non cognoſcendi virum,ſed etiam ita eſ-
ſe ligatam, ſeu impeditam, vt licitè non poſſet illum
cognoſcere. Nam licèt vſque ad illud tempus nõ co-
gnouiſſet virum:imò etiam ſi propoſitũ haberet non
cognoſcendi,ſi tamen ſibi eſſet integrum ſuo arbitrio
licitè illũ cognoſcere, non eſſet,cur tam ſolicitè quæ-
reret, *Quo modo fiet iſtud?* Quia poſſet illi facilè reſpon-
deri, liberam habere facultatem cognoſcendi virum,
vt filium conciperet; ergo ſenſus illorum verborum
eſt, *Virum non cognoſco*,id eſt, mihi non licet illum co-
gnoſcere:nec eſt iam poſitum in voluntate mea. Vn-
de ex his verbis ita intellectis colligit votũ hoc Aug. *Auguſt*
lib.de ſancta virgin. c. & indicat ſermone 14.de Na- *Bernard.*
B tiuitate. Bernard.ſerm.4. de Aſſumptione, circa finẽ,
dicens verbis illis indicaſſe virginem, *immobile propo-
ſitum caſtitatis*. Et homilia 4.in *Miſſus eſt*, in princ. di-
cens,virginẽ non dubitaſſe,ſed inquiſiuiſſe modũ,qui
non eſſet ſuæ virginitati contrarius.Quod priùs indi-
cauerat Ambroſ.lib.2. Lucã, quamuis non tam aper- *Ambroſ.*
tè,ſicut & Anſel.hom. in illud Euangel. *Intrauit Ieſus* *Anſelm.*
in quoddam caſtellum,Luc.10.hęc verba ponderans di- *Luc.10.*
cit, B. Virginem fuiſſe miratam, quia *certiſſimè ſciebat
nunquam virum cognituram.* Vbi ſignificat habuiſſe di-
uinam reuelationem, & in libro de excellentia virgi-
nis,c.4. apertiùs indicauit votũ dicens, *Deiparam vir-
ginitatem ſuam Deo conſecraſſe.* Idem ſentit Bed. lib. 1. in *Beda.*
Lucam,cap.1.dicẽs,B.Virginem *oſtendiſſe illo verbo ſuæ
C mentis propoſitum, quia prima fœminarũ tantæ ſe virtuti*,id
eſt,virginitati,*mancipara*t,id quod vltimo verbo votũ
indicat.Clariſſimè & elegantiſſimè Gregorius Nyſſe- *Greg. Nyſ.*
nus homil. de ſancta Chriſti natiuit. cuius verba ſta-
tim attingam.Hunc locũ,contẽptis ſanctis Patribus,
variè eludunt Hæretici, negantes Virginem interro-
gaſſe de modo cõceptionis,ſed vel dubitaſſe,vel qua-
ſi attonitam, & extra ſe poſitam non ſatis, quid dice-
ret, animaduertiſſe. Sed horũ impietatem ſatis refu-
tauimus ſuprà. Et ipſa Angeli reſpõſio ſatis clarè do-
cet B Virginẽ ſimpliciter ac prudẽter de modo inter-
rogaſſe.Aliqui verò Catholici obiiciũt potuiſſe B.Vir *Obiectio.*
ginẽ intelligere, ſtatim in illo eodem momento eſſe *Reſponſio.*
cõcepturam, & ideo abſque voto interrogare potuiſ-
D ſe, *Quomodo fiet iſtud?* Sed hoc etiam friuolum eſt:nam
Angelus abſolutè annunciauit, *Ecce concipies,& paries
filium*,& non dixit, *ſubitò nunc concipies*.Sicut aliis ſæpe
in Scriptura reuelata eſt filiorũ procreatio, vt Zacha-
riæ,Lucæ primo, Abrahæ Geneſ.18.& tamen nullus *Luc.1.*
intellexit,ſtatim ac ſubitò, nec alio quã naturali mo- *Geneſ.18.*
do prolem eſſe procreandam.Et ideo nullus de modo
interrogauit,ſicut B. Virgo, quia illis licitum erat na-
turali modo generare filios. Zacharias verò dubitauit
propter impotẽtiam ſenectutis. Vnde inter illius ver-
ba & verba beatæ Virginis & reſponſiones Gabrie-
lis ad ipſos magnum eſt diſcrimen,vt ſuprà põderaui-
mus.Adde quòd,ſi ex verbis Angeli Virgo intellexiſ-
ſet,vel ſuſpicata eſſet, ſubitò ſe & ſtatim eſſe conce-
E pturã,eadem ratione exiſtimaſſet eodẽ momento eſſe
parituram.Nam Angelus ſimul dixit, *Ecce concipies,&
paries*:at hoc poſterius eſt planè falſum,& abſurdum:
ergo & illud prius ſine fundamento confingitur.

Alij dicunt potuiſſe virginem ſtatim intelligere ſi- *Obiectio.*
bi annunciari Meſſiæ conceptionem, quia maieſtas
verborum Angeli hoc ſatis præferebat, & ideo cùm
aliàs eſſet Scripturis doctiſſima,ſtatim intellexiſſe,eſ-
ſe Virginem concepturam, quia iam antè credebat
ex Iſaiæ 7.Meſſiam ex virgine eſſe naſciturum. Quæ *Iſai.7.*
obiectio reuera eſt difficilis, videtur enim eneruare
vim dictorum verborum, quia ſi Virgo iam myſte-
rium intellexerat, non erat cur de virginitate eſſet ſo-
licita; ergo non ex prædicto effectu protulit illa ver-
ba, ſed ſolùm vt modum inquireret. Reſponderi ta- *Reſponſ.*

men poteſt. Primò, B. Virginem quando illa verba protulit, nondum intellexiſſe ſibi nunciari Meſſiæ cõceptionem, quia Angelus nõ videtur ſatis apertè docuiſſe filij diuinitatem, vſque ad illa verba, *Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus Altiſſimi obumbrabit tibi, quod enim ex te naſcetur ſanctum, vocabitur filius Dei.* Nam in his diſertè explicuit myſterium, in prioribus verò magis obſcurè: quia in aliis etiam reuelationibus, quibus vel Abrahæ vel Manuæ filius promittebatur, dicebatur illum fore magnum & inſignem virum, &c. Accedit, quòd cùm B. Virgo eſſet humillima, non ſtatim fortaſsè cogitatione aſcendit ad tam excellentem dignitatem ſuam. Vnde Aug. ſerm. 2. de annunciat. poſt illa verba facit Angelum loquentem ad virginem in hunc modum, *Recole Maria in libro Eſaiæ Prophetæ virginem, quam parituram legiſti, & gaude atque exulta, quia tu eſſe meruiſti: Tu ibi præfigurata es virgo, tu ecce cõcipies in vtero, non de viro, ſed de Spiritu ſancto.* Et ſtatim cõcludit Virginem reſpondiſſe, *Ecce ancilla*, Præterea, quia ſi iã Virgo ſciuiſſet ſine opera viri eſſe concepturam, nihil erat, quòd ampliùs interrogaſſet, quia iam conſequens erat, vt crederet diuina virtute filium eſſe concipiendum, & ampliùs inquirere, nihil aliud erat, quàm curioſè nimis diuina myſteria ſcrutari. Vel certè ſi interrogare volebat, num aliquid ipſa in eo mirabili opere præſtitura eſſet, non diceret, *quomodo fiet*, ſed quid me oportet facere, ne cauſã redderet, *quia virũ non cognoſco*, ſed potiùs diceret, cùm neceſſe non ſit virum cognoſcere. Nec Angelus reſpõderet eam inſtruendo filium illum fore concipiendũ ſine opera viri: at nõ ſolùm docet, ſed etiam rationem reddit, nimirũ, quia ille homo futurus erat per ſe ſanctus, & verus filius Dei. Supereſt igitur, vt dicamus ad illam primam Angeli vocem, ſtatim (quod naturale & per ſe obuium erat) cogitaſſe virginem de naturali modo concipiendi, & quia hîc propter votum non licebat, interrogaſſe, *Quomodo fiet iſtud?* atque ita exponit hũc locum Athan. ſer. de ſanctiſſ. Deipara. Sed in hac reſponſione illud in primis diſplicet, B. Virginem non intellexiſſe in illis verbis, *Ecce concipies*, &c. ſibi annuntiari cõceptionem Meſſiæ, ac filij Dei, quia (vt infrà q. 30. art. 4. dicemus) verba Angeli ſatis apertè hoc ſignificabant; ergo nõ eſt veriſſimile, Virginem ea non intellexiſſe: tum quia iam erat animo pacatiſſimo, præſertim poſtquam Angelus dixit, *Ne timeas Maria*: tum etiam, quia præterquam quòd magno ingenio pollebat, erat illuminatiſſima in rebus diuinis, & tota in ſe collecta attentiſſimè audiebat, vnde cùm reſpondit, *quomodo fiet iſtud?* iam crediderat, non autem credidiſſet, niſi priùs percepiſſet quod ſibi dicebatur. Propter quod dicunt aliqui, non oportere B. Virginem antea cognouiſſe Meſſiam concipiendum ex virgine. Sed hoc valde diſplicet: eſt enim & contra doctrinam Sanctorũ, & contra perfectionẽ B. Virginis. Habebat enim perfectam fidem huius myſterij, & intelligebat Iſaiam, quẽ legebat. Veriſimilius ſanè diceretur, quãuis id antea ſciret, non tamen ſtatim ad omnia attendiſſe, & hoc indicat Auguſtinus ſuprà, & fit veriſimile coniecturis adductis, & ſufficiẽter expedit difficultatẽ. Tamen D. Ambroſ. lib. 2. in Luc. c. de Mariæ interrogatione, apertè ſentit, quãdo Maria hoc interrogauit, iam intellexiſſe & credidiſſe, ſe Virginem conceptur㠁 & paritur㠁, *legerat enim*, inquit, *hoc Maria Iſa. 7. ideo credidit futurum, ſed quomodo fieret, ante non legerat.* Quòd ſi hoc aſſerere velimus, dici adhuc poteſt, eam ignoraſſe modũ, & an nihilominus conceptio futura eſſet opera viri, poterat enim Deus vtrũque cõiungere, ſicut nonnulli dicunt, futurum fuiſſe in ſtatu innocentiæ, ſcilicet, vt abſque læſione clauſtri virginalis mulieres ex viris conciperent, ac parerent. Quia ergo ignorabat modũ, ſolicita eſſe potuit, & de cõplexu virili cogitare, quia quomodocunque fieret, ſuo voto & propoſito repugnabat. Vel tandẽ dici poteſt, licèt Virgo priuatim myſterium intelligeret, ſe tamen geſsiſſe ac ſi id neſciret: tùm vt ipſa ſuũ immobile propoſitũ oſtenderet: tũ vt Angelus ſuæ cõceptionis modũ diuina authoritate teſtaretur, ſicut infrà dicemus de Ioanne, quãdo miſit ad interrogãdum Chriſtum, *Tu qui es?*

Præterea piè tantùm ac probabiliter ponderari ſolent in confirmationẽ huius veritatis verba illa, *Miſſus eſt Angelus Gabriel ad Virginẽ deſponſatum viro.* Illa enim abſoluta *virginis* appellatio, præſertim cum deſponſatione coniuncta, non quamcunque integritatẽ ſed immobilem Deóque conſecratam virginitatem indicant, cuius rei nonnullũ etiam indicium eſt, quòd cùm ante aliquot mẽſes eſſet deſponſata, virgo adhuc permaneret. Ratio verò ad confirmandam hanc veritatem, quod ad votum attinet, non eſt alia, niſi quã D. Thomas tetigit, ſcilicet, quia virginitas voto firmata eo gratior eſt Deo, quo perfectior eſt, ſacratior, & immutabilior. Quod verò attinet ad circumſtantiam tẽporis, illa eſt, *quia neſcit tarda molimina Spiritus ſancti gratia*, vt iam latiùs dicam.

Dico ergo ſecundò, B. Virginem emiſiſſe hoc votum ante cõtractum matrimonium cum Ioſepho. Ita ſentiunt communiter Theologi in 4. diſt. 30. Richard. a. 2. q. 1. Bonauen. q. 2. Mai. q. 4. Scot. q. 2. Albert. Mag. Hẽric. ac ferè cæteri Scholaſtici ſect. præced. citati. Et eandẽ habet Hugo Victor. lib. de perpetua virginitate Mariæ, c. 1. & videtur eſſe ſententia D. Aug. lib. de ſancta virginit. c. 4. vbi ex reſponſione Mariæ ad Angelum colligit eius virginitatis votum, & ſubdit, *Sed quia hoc Iſraelitarum mores adhuc recuſabant, deſpõſata eſt viro iuſto, non violenter ablaturo, ſed potiùs cuſtodituro, quod ipſa iam vouerat.* Vbi licèt expreſsè non dicat fuiſſe votum abſolutum, ſatis tamen ſignificat fuiſſe idem votum, quod in aduẽtu Angeli & poſt matrimonium habuit. Et idem ſignificat Greg. Nyſ. homil. de natiuit. vbi primùm dicit virginem traditam eſſe Ioſepho, non vt virginitatem eius auferret, ſed vt conſeruaret potiùs, & cuſtodiret, & rationem ſubdit, *Quoniam Deo dicatam & conſecratam carnem, veluti ſanctum quoddam donarium, intactã ſeruari oportebat.* Reliqui Patres ſuprà citati, licèt indefinitè loquantur, ſentiunt tamen votum caſtitatis in virgine non minus antiquum fuiſſe quàm propoſitum. Et reuera eſt par vtriuſque ratio, quia ſicut votum debuit eſſe de meliori bono: ita etiam fuit propoſitum, vt oſtenſum eſt. Quòd ſi admittamus, leges & mores illius ætatis non permanſiſſe virginitatem, vel ſaltem non exiſtimaſſe illam meliorem, vel negandum erit virginem habuiſſe & propoſitum & votum, non ſolùm ante ſed etiam poſt contractum matrimonium, quod falſiſſimum eſt, vel certè dicendum eſt in ea ſententia, diuino nutu & conſilio virginitatem appetiiſſe, & vouiſſe. Quo poſito, probabiliùs & magis conſequenter dicetur habuiſſe hanc diuinam reuelationem ante matrimonium contractum, quàm poſt illud. Deinde ſicut votum per ſe & natura ſua repugnare videtur fidelitati & iuſtitiæ matrimonij: ita & propoſitum non reddendi debitum natura ſua pugnat cum eiſdem virtutibus. Quid enim iniuſtius quàm fieri debitorem, animo, & intentione non ſoluendi debitum? Ergo ſi beata Virgo habuit à principio propoſitum immobile virginitatis, non potuit reuera contrahere non mutando propoſitum, niſi ex diuino inſtinctu, & reuelatione, qua ſibi conſtitit Ioſephum nunquam petiturum debitum, ſed potiùs in idẽ virginitatis propoſitum conſenſurum. Qua reuelatione poſita, nec matrimonium repugnat propoſito, neque voto: habuiſſe autem beatam Virginem hanc reuelationem, antequam matrimonium contraheret, apertè

Greg. Nyſſ. Bonauent. apertè docent Greg. Nyſſ. ſuprà, & Bonauent. in libr. meditationum vitæ Chriſti, c. 3. & ferè alij Patres; ergo pari ratione potuiſſet ex eadem reuelatione matrimonium contrahere, etiam ſi votum antea emiſiſſet; ergo nihil eſt cur dubitetur, quòd illud emiſerit. Primò, quia ſummo affectu ſemper amauit caſtitatẽ; ergo veriſimile eſt effeciſſe, quantum in ſe erat, vt hoc propoſitum eſſet immutabile: ita vt propria volũtate retractari non poſſet. Studuit enim ſemper puritatem angelicam imitari, & quam illi per naturam voluit ipſa per volũtariam promiſſionem habere immutabilem. Secundò, quia hoc modo virginitas Mariæ fuit ſemper perfectior, & gratior Deo. Tertiò, quia multæ virgines ferè ab incunabulis per caſtitatis votum ſe Deo conſecrarunt; ergo multo magis hoc credendum eſt de principe omnium virginum, quæ illarum eſt dux, & perfectiſſimum exemplar.

Anſelm. Vnde Anſelm. libr. de excellentia Virginis, c. 4. *Sic,* inquit, *Virgo tenera, & delicata, regali ſtirpe progenita, & ſpecioſiſſima totam intentionem ſuam, totum amorem ſuum, totum ſtudium ſuum ad hoc intendit, vt corpus & animam ſuam Deo virginitate perpetua conſecraret. Sciebat enim quòd quanto ſanctiùs eam ſeruaret, tanto ſublimius ei qui omniũ caſtiſſimus imò ipſa caſtitas eſt appropinquaret. Amplectendo ita quod acceptabilius Deo eſſe cognouit, legem ſuperauit.* Neque exiſtimo neceſſarium eſſe, moroſè diſputare de cõditione illa, *niſi aliud Deo placuerit,* prout paulo antea à me explicata eſt, quia (vt rectè notarũt Paludan. Scotus. Paludanus, Scotus, & alij) illa conditio, etiam ſi expreſsè adatur, non tollit vim & perfectionem voti abſoluti, quia in omni voto intimè includitur, imò in omni promiſſione imbibitur huiuſmodi ordo ad voluntatem eius, cui fit: nam ſi ipſe non acceptat, vel ſi remittit, aut non vult rem promiſſam, obligatio ceſſat. Quod non ſolùm hac ratione in Deo locum habet, ſed etiam quia eſt ſupremus legiſlator, & dominus, qui poteſt omnem huiuſmodi obligationem diſpenſare, & irritare. An verò, cùm beata virgo votum emiſit, contenta non fuerit hac conditione, prout in ipſo voto includitur, ſed in corde ſuo illam diſtinctè explicauerit, res incerta eſt, & quæ non multum referre videtur. D. Thom. Palud. Quare ſi D. Thom. (vt Paludanus illum explicat) ſolùm hoc docere voluit, facilè illi conſentiam, quia fortaſſe hoc aliquid perfectionis addit, præſertim, ſi non fuit à principio B. Virgini reuelatum quid Deus de corpore eius diſpoſuiſſet. Nam ſi de hac diuina voluntate à principio certior facta eſt per Spiritus ſancti reuelationem (vt eſt probabile) iam non erat illa conditio neceſſaria, quia de diuino beneplacito iam illi conſtabat.

Ad fundamenta contrariarum opinionum nihil eſt quod reſpondeamus: nam ex dictis ſoluta ſunt. Dicũt verò aliqui, cùm B. Virgo ante matrimonium eſſet ſub poteſtate parentum, non potuiſſe vel ſaltem non debuiſſe votum emittere, præſertim, cùm ab illis poſſet ſtatim irritari: eſt autem veriſimile parentes non conſenſiſſe in huiuſmodi voto: tum quia erat vnigenita (vt creditur) tum etiam, quia eo tempore Virginitas in opprobrium & ignominiam vertebatur. Reſponſ. Reſpondetur tamen; Primùm, parentes Virginis fuiſſe ſanctiſſimos, vt eccleſiaſtica habet traditio, quam Greg. Greg. Nyſſ. Nyſſ. & alij referunt. Quare nihil eſt quod de eorum conſenſu, etiam ſi neceſſarius eſſet, dubitetur, quia nec de temporali hæreditate nimium erãt ſoliciti, nec ab hominum æſtimatione & iudicio pendebant. Bernard. Vnde Bernardus homil. tertia in *Miſſus eſt,* ita Virginem facit loquentem, & verba poſſunt ad parentes etiam accommodari. *Melius eſt mihi maledictum incurrere, quàm caſtitatem violare: nam licèt video maledictum, ſed non peccatum, hæc enim maledictio quid eſt, niſi hominum exprobratio?* Addo denique, licèt ſterilitas in iis, qui ge-

A nerationi vacabant, in aliquod opprobrium tunc cederet: fortaſſe tamen voluntariam caſtitatem in ſimili exiſtimatione non fuiſſe, vt ex iis, quæ ſuprà retulimus, colligi poteſt. Deinde veriſimile eſt, quod ex B. Auguſtino refertur in dicto capit. Beata Maria, vigeſima ſeptima, quæſtione ſecunda, illam in corde votum emiſiſſe, non tamen expreſſiſſe ore donec iam deſponſata ſimul cum viro ſuum votum expreſſit. Auguſt. Quare non erat, quòd parentes conſuleret, cùm ab Spiritu ſancto regeretur, & certa eſſet gratius eſſe Deo quod vouebat. Neque etiam erat quod irritationem timeret: tum quia parentes illius votum ignorabant: tum etiam, quia licèt illud agnoſcerent, non fuiſſent auſi filiæ voluntatem, cuius ſanctitatem & diuini Spiritus ſingulare regimen probè nouerant, immutare. B

SECTIO III.

Vtrùm B. virgo in ſeruanda & vouenda virginitate prima fuerit.

Quæſtio intelligi poteſt vel de ordine temporis, vel dignitate & perfectione caſtitatis, & in vtroque ſenſu breuiter expediri poteſt.

Primum enim (quod ad ordinem temporis attinet) licèt multi ante Virginem caſtitatem ſeruauerint) vt ſuprà vidimus) nullus tamen ante illam creditur hoc C votum emiſiſſe. Ita ſentit Bernardinus homilia ſecunda, & tertia, in *Miſſus eſt,* & in ſermone, *Signum magnum,* accommodans illud Pſalmi quadrageſimiquarti, & *Adducentur regi Virgines poſt eam. Nam primatum,* inquit, *ſola vendicat ſibi.* Et Rupertus lib. tertio in Cantica, circa finem, *Votum virginitatis,* inquit, *prima voviſti,* & Beda Lucæ primo, *Prima,* inquit, *fœminarum tantæ ſe virtuti mancipare curauit.* Et priùs hoc indicauit Ambroſius libro de inſtitutione virginis, capit. quinto, dicens, *Egregia Maria, quæ ſignum ſacræ virginitatis extulit, & intemeratæ virginitatis pium Chriſto vexillum leuauit.* Et Hieron. epiſtola 2. ad Euſtoch. longè à princip. *Mihi,* inquit, *virginitas in Maria dedicatur, & Chriſto.* Facit etiam, quod Epiphan. hæreſ. 78. dicit, fuiſſe D conſuetudinem antiquæ Eccleſiæ vouere Deo virginitatem *in honorem, & imitationem beatæ Mariæ.* Docuit etiam hanc ſententiam Abulenſ. quarto Reg. decimo octauo, quæſt. decima nona, Carthuſian. in vita Chriſti, parte prima, capit. ſecundo, Vualdenſ. citans Bedam, tomo ſecundo, de ſacramentis, capitul. 130. Rationes ad hanc ſententiam confirmandam nullæ ferè poſſunt adduci, cùm res potiſſimùm pendeat ex hiſtoria. Solùm poteſt eſſe coniectura (quam hìc indicauit D. Thomas ad ſecundum. Quia cùm votum, virginitatis ad ſtatum perfectionis pertineat, decuit vt in lege gratiæ haberet initium in Chriſto, & in matre eius.

Bernard. Pſalm. 44. Rupert. Beda. Ambroſ. Virgo inuouẽda virginitate prima fuit. Hieron. Epiph. Abulenſ. Carthuſian. Vualdenſis. D. Thom.

Illud verò eſt hac in ſententia difficile, quia cùm Dubium. E conſtet plures & viros & fœminas ante Deiparam virginitatem ſeruaſſe, vnde conſtare poteſt nullum illorum virginitatem promiſiſſe? Et primò eſt difficultas de Elia, Daniele, & aliis, quos ſuprà ex Ignatio, Damaſceno & aliis Patribus retulimus. Secundò, de Maria ſorore Moyſis, quam fuiſſe virginem ſentit Ambroſius libr. 1. de virginibus, in princ. & in exhortatione ad virgines, & Gregorius Nyſſenus lib. de virginitate, cap. 9. qui ex Scriptura ſacra id conatur elicere, quia nunquam à marito, ſed à fratribus ſemper nominatur. Tertiò obiici poteſt, de filia Iephte, quam nonnulli exiſtimant voto fuiſſe conſecratam Deo. Ita enim exponunt locum Iudicum vndecimi, Vatablus, & alij. Non enim intelligunt, patrem ſacrificaſſe filiam Deo, occidendo illam, ſed conſe-

Ambroſ. Greg. Nyſſ. Vatabl.

crando Virginitatem Deo. Quartò obiici etiam poſſunt inter Iudæos Eſſeni qui(vt ſuprà diximus) virginitatem ſeruabant, & cum religioſorum more viuerent, veriſimile eſt illam vouiſſe. Et inter Gentiles virgines Veſtales, quæ falſæ Deæ virginitatem vouebãt. Cur ergo negabimus, nonnullos fideles virginitatis amatores vero Deo virginitatem vouiſſe? Adde, hoc non pugnare cum imperfectione ſtatus veteris & naturalis legis. Quia licèt rariores eſſent, non tamen defuerunt in illis ſtatibus aliqui Sancti viri, qui opera perfectionis & conſilij cuſtodirent.

Reſponſio.

Ad has obiectiones nihil aliud habeo quod reſpondeam, niſi rem hanc eſſe incertam, & non admodum ad Deiparæ laudes pertinere. Quòd enim ipſa perfectum votum virginitatis emiſerit, ad perfectionem eius pertinet: quòd verò ante ipſam nullus hoc fecerit, ad eius commendationem, non ad modum refert. Illud verò certum eſt ex ſacra Scriptura nullo alio colligi poſſe ante Virginem hoc votum emiſiſſe. Et hoc ſenſu, vt minimum, erit etiam certum, ipſam eſſe primam in virginitate vouenda. Deinde dici etiam poteſt prima, quæ propoſita eſt tãquam dux & exemplar huiuſmodi voti, & hunc exiſtimo eſſe ſenſum ſanctorum Patrum. Addo tamen fortaſſe etiam in re ipſa fuiſſe primam, quia omnia, quæ in contrarium proponuntur, facilè expediri poſſunt. De illis enim Prophetis fatemur id eſſe incertum, & neſciri, tamen quia id ſcriptum non eſt, & illis temporibus hoc non erat in vſu, ideo veriſimile exiſtimatur, eos nõ vouiſſe.

Ad ſecundum de Maria ſorore Moyſis, licèt verum eſſet virginem permanſiſſe: tamen non poteſt inde inferri virginitatem vouiſſe. Deinde (quod de virginitate eius dicitur) incertum eſt. Nam Ioſephus libr. 3. antiquit. c. 2. & 6. refert, Hur fuiſſe maritum illius Mariæ, & Beſeleel fuiſſe filium eius. Vnde ad coniecturam Greg. Nyſſ. facilè dicitur eam potius à fratribus quàm à marito in Scriptura nominari, non quia marito caruerit, ſed propter eximiam fratrum dignitatem, & authoritatem.

Ad tertium de filia Iephte (& ſi illam expoſitionem admittamus) nihil efficitur. Quia illa nec vouit virginitatem, nec eam voluntariè ſeruauit: ſed *deplorando*(vt ipſa dixit)*Virginitatem ſuam*. Nec pater etiam vouit virginitatem filiæ, ſed vouit immolare Deo, quod ſibi domum venienti primũ occurreret, & quia filia prima fuit, quæ egreſſa eſt in occurſum eius, voluit in ea ſeruare votum immolãdo illam(vt dicit hæc expoſitio) non vt pecudem, ſed modo perſonæ humanæ accommodato, dicando illam cultui diuino, vnde factum eſt vt innupta permanſerit. Secundò verò dicitur, veriorem eſſe communem Patrum expoſitionem, Iephte immolaſſe filiam interficiendo illam, ſiue hoc temere fecerit, ſiue inſtinctu Spiritus ſancti motus quod non eſt huius loci fuſiùs tractare. Sed videri poteſt Chryſoſtomus, tomo primo, homilia de Iephte, Athanaſius in diuinæ Scripturæ Synopſi, Auguſt. lib. quæſt in Iudicum, quæſt. 49. & lib. quæſtion. noui & veteris Teſtamenti, q 43. Hier. 1. contra Iouinian. Epiph. hæreſ. 55. Ambroſ. lib. 3. de officiis. Videri etiam poſſunt Philo & Ioſeph. qui hoc affirmant, ille in lib. Antiq. Biblicarum: hic verò lib. 5. Antiq. c. duodecimo. Denique idem ſenſit Conc. Francford. in ſecunda parte eius.

Iephte qualiter ſe erga filiã habuerit. Chryſoſt. Athanaſ. Auguſt. Hieronym. Epiph. Ambroſ. Philo. Ioſeph. Conc. Francſ.

Ad quartum de Eſſenis, referuntur quidam caſtitatem ſeruaſſe: non tamen vouiſſe, neque eam vt perpetuam & immobilem cuſtodiſſe. Lege Ioſeph. lib. 2. de bello Iudaico, capit. 7. & Epiph. hæreſ. 16. Et idem dicitur de virginibus Veſtalibus. Nam poſt certum ætatis tempus nuptui dabantur, vt refert Alexand. ab Alex. libr. 5. dierum genialium, & indicauit Ambroſ. lib. 1. de virginib. Ad aliam denique coniecturam di-

Ioſeph. Epiph. Alexand. Ambroſ.

A citur, probare quidem id non repugnaſſe, non tamen factum eſſe.

Secundò (quod ad dignitatem & perfectionem attinet) dicendum eſt abſque vlla dubitatione, in virginitatis perfectione inter omnes puras creaturas Deiparam primatum tenuiſſe. Hæc concluſio conſtat ex communi doctrina Patrum, & ex omnibus dictis. Ratione verò declaretur, quia virginitas Mariæ, quoad propoſitum & animum fuit tantò efficacior & vehementior, quanto ex maiori charitate & gratia procedebat, quoad immobilitatem habuit hoc propoſitum perfecto voto confirmatum, quoad intentionem ex perfectiſſimo Dei, & puritatis amore hoc fecit, quoad executionem verò, tam perfectè illud ſeruauit, vt omni

Maria inter omnes creaturas puriſſima.

B prorſus motu contrario aut repugnante caruerit, imò alios etiam ad caſtitatem prouocauerit, vt ſuprà ex ſanctis Patribus diximus; ergo. Deinde caruit omni contrario, quod virginitatis perfectionem poſſet mĩnuere: nam & ipſum coniugium, quod in aliis ad virginitatem tollendam ordinari ſolet, in illa fuit ad eius cuſtodiam, teſtimonium, & honorem inſtitutum. Habuit deinde comitantes omnes virtutes temperantiam, humilitatem, & alias, quæ illius perfectionem poſſent augere. Fuit denique eius virginitas propter altiſſimum finem à Deo ordinata. Nam & ad filij generationẽ ordinata eſt (quod eſt admiratione digniſſimum) & ad conſecrandum Deo thalamum, ex quo factus homo naſceretur, quo nihil poteſt perfectius

C ac excellentius intelligi.

Obiectio.

Dices: Perfectior eſt virginitas voto ſolemni conſecrata Deo, quàm ſimplici: beata autem Virgo non habuit votum ſolemne continentiæ, tum quia per illud non eſt facta inhabilis ad cõtrahendum matrimonium: tum etiam quia hęc ſolemnitas poſt Chriſtum, imò authoritate Eccleſiæ introducta eſt, vt Pontifices docuerunt. Reſpondetur hanc ſolemnitatem non eſſe per ſe loquendo ad perfectionem virginitatis neceſſariam. Fuit quidem valde vtilis, & conueniens imperfectis hominibus, qui ad perfectionem tendere ſtudent, & facilè mutari poſſunt: at verò in B. Virgine, quæ ſemper fuit in ſtatu perfectionis, & animum virtute immobilem habuit, illa extrinſeca ſolemnitas

Reſponſ.

Solemnitas in voto quo modo ſit neceſſaria.

D non fuit neceſſaria: imò nec conueniens, quia(vt iam dicemus) oportebat illam matrimonium contrahere, quod non ſolùm virginitatis perfectionem non impediret, verùm potiùs iuuaret.

QVÆSTIO XXIX.

De matris Dei deſponſatione, in duos articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum eſt de deſpõſatione matris Dei. Et circa hoc quæruntur duo.

Primò, vtrùm Chriſtus debuerit de deſponſata naſci.

E *Secundò, vtrùm fuerit verum matrimonium inter Mariam matrem Domini, & Ioſeph.*

ARTICVLVS I.

Vtrùm Chriſtus naſci debuerit de Virgine deſponſata.

AD primũ ſic proceditur. Videtur, quòd Chriſtus non debuerit de Virgine deſponſata naſci, deſponſatio enim ad carnalem copulam ordinatur. Sed mater Domini nunquam voluit carnali copula vti: quia hoc derogaret virginitati mentis ipſius. Ergo non debuit eſſe deſponſata.

162. 4. d. 30. q. 2. art. 3. q. 2. & 3. & Matth. 1. col. 23.

2. *Præterea, quod Chriſtus ex Virgine naſceretur,*

miracu

Epiſt. 3. ante med. illius. to. 2.

miraculum fuit, vnde Aug. dicit in Epiſt. ad Voluſianum, ipſa Dei virtus per inuiolatæ matris virginea viſcera, membra infantis eduxit, quæ poſtea per clauſa oſtia, membra iuuenis introduxit: hic ſi ratio quæritur, non erit mirabile: ſi exemplum poſcitur, non erit ſingulare. Sed miracula fiunt ad confirmationem fidei: vnde debent eſſe manifeſta. Cùm igitur per deſponſationem hoc miraculum fuerit obumbratum, videtur non fuiſſe conueniens, quòd Chriſtus de deſponſata naſceretur.

c. 1. in Matth. ſuper illud cū eſſet deſponſata, tom. 9.

3. Præterea, Ignatius martyr, vt Hier. dicit ſuper Matth. hãc cauſam aſſignauit deſponſationis matris Dei, vt partus eius diabolo celaretur, dum eum putat non de virgine ſed de vxore generatum. Quæ quidem cauſa nulla eſſe videtur, tum quia diabolus ea, quæ corporaliter fiunt, perſpicacitate ſui ſenſus cognoſcit: tum etiam quia poſtmodum per multa euidentia ſigna dæmones aliqualiter Chriſtum cognouerunt, vnde dicitur Matth. 1. quòd homo in ſpiritu immundo exclamauit, dicens, Quid nobis & tibi Ieſu Nazarene, veniſti ante tempus perdere nos: ſcio quòd ſis ſanctus Dei. Non ergo videtur conueniens fuiſſe, quòd mater Dei eſſet deſponſata.

Super illud Matth. 1. Cū eſſet deſponſata, tom. 9.

4. Præterea, aliam rationem aſſignat Hieron. ne lapidaretur mater Dei à Iudæis, ſicut adultera. Hæc autem ratio nulla eſſe videtur: ſi enim non eſſet deſponſata non poſſet de adulterio condemnari. Et ita non videtur rationabile fuiſſe quòd Chriſtus de deſponſata virgine naſceretur.

Sed contrà eſt, quod dicitur Matth. 1. Cùm eſſet deſponſata mater eius Maria Ioſeph, & Luc. 1. Miſſus eſt Gabriel, Angelus ad Mariam virginem deſponſatam viro, cui nomen erat Ioſeph.

l. 2. in Luc. c. 1. inter princ. & med. to. 5. lib. 3. in Luc. non procul à prin. illius, to. 5.

Reſpondeo dicendum, quòd conueniens fuit Chriſtum de deſponſata virgine naſci, tum propter ipſum, tum propter matrem, tum etiam propter nos. Propter ipſum quidē Chriſtum: quadruplici ratione. Primò quidem, ne ab infidelibus tanquam illegitimè natus abiiceretur. Vnde Ambroſius dicit ſuper Luc. Quid Iudæis, quid Herodi poſſet aſcribi, ſi natum viderentur ex adulterio perſequuti? Secundò, vt conſueto modo eius genealogia per virum deſcriberetur: vnde dicit Ambroſ. ſuper Luc. Qui in ſeculum venit, ſeculi debuit more deſcribi, viri autem perſona quæritur, qui in ſenatu & reliquis curiis ciuitatum generis aſſerit dignitatem. Conſuetudo etiam nos inſtruit Scripturarum, quæ ſemper viri originem quærit. Tertiò, ad tutelam pueri nati, ne diabolus contra eum vehementius nocumenta procuraret. Et ideo Ignatius dicit ipſam fuiſſe deſponſatam, vt partus eius diabolo celaretur. Quartò, vt à Ioſeph nutriretur: vnde & pater eius dictus eſt, quaſi nutritius. Fuit etiam conueniens ex parte Virginis. Primò quidem: quia per hoc redditur immunis à pœna, ne ſcilicet lapidaretur à Iudæis tanquam adultera, vt Hieronym. dicit. Secundò, vt per hoc ab infamia liberaretur. Vnde dicit Ambroſ. ſuper Luc. quod deſponſata eſt, ne temeratæ virginitatis adureretur infamia; cui grauis aluus corruptelæ videretur inſigne præferre. Tertiò, vt ei à Ioſeph miniſterium exhiberetur: vt Hieron. dicit.

Vt refert. Hie. 1. c. Matth to. 9. & Beda ſuper 3. cœpit Luc. tom. 2.

Super illud. Matt. 1. Cum eſſet deſponſata, to. 6. libr. in Luc. nō procul à prin. l. to. 5.

Loco antea dicto, cōtra Heluidium lib. de perpetua virginitate Mariæ, tom. 3. lib 2. in Luc. c. . ante med. to 5. libr. 2. in Luc. c. 1. ante med. to. 5.

Ex parte etiam noſtra hoc fuit conueniens. Primò quidem, quia teſtimonio Ioſeph comprobatum eſt, Chriſtum ex virgine natum. Vnde Ambroſ. dicit ſuper Luc. Locupletior teſtis pudoris maritus adhibetur, qui poſſet & dolere iniuriam, & vindicare opprobrium, ſi non agnoſceret ſacramentum. Secundò, quia ipſa verba Virginis matris magis credibilia redduntur, ſuam virginitatem aſſerentis. Vnde Ambroſius dicit ſuper Luc. Fides Mariæ verbis magis adſciſcitur, & mendacii cauſa remouetur. Videretur enim culpa obumbrare voluiſſe in nupta mendacio prægnans, cauſam autem mentiendi deſponſata non habuit, cùm con-

A iugii præmium & gratia nuptiarum partus ſit fœminarum. Quæ quidem duo pertinent ad firmitatem fidei noſtræ. Tertiò, vt tolleretur excuſatio virginibus, quæ propter ſuam incautelam non vitant infamiam. Vnde Ambr. dicit, Non decuit virginibus ſiniſtra opinione viuentibus, velamen excuſationis relinqui, quòd infamata mater quoq; Domini videretur. Quartò, quia per hoc ſignificatur vniuerſa Eccleſia: quæ cùm virgo ſit, deſponſata tamen eſt vni viro Chriſto, vt Auguſt. in. dicit in lib. de ſancta Virginitate. Poteſt etiam & quinta ratio eſſe, quòd mater Domini fuit deſponſata, & virgo: quia in perſona ipſius & virginitas & matrimonium honoratur, contra hæreticos alteri horum detrahentes.

l. 2. in Luc. nō procul à prin. to. 5.

cap. 12. ante med. to. 6.

B Ad primum ergo dicendum, quòd beata Virgo mater Dei ex familiari inſtinctu Spiritus ſancti credenda eſt, deſponſari voluiſſe confidens de diuino auxilio, quòd nunquam ad carnalem copulam perueniret. Hoc tamen diuino commiſit arbitrio, vnde in nullo detrimentum paſſa eſt virginitas.

libr. 2. in Luc. non procul à prin. lib. to. 5.

Ad ſecundum dicendum, quòd ſicut Ambroſ. dicit ſuper Lucam, maluit Dominus aliquos de ſuo ortu quàm de matris pudore dubitare. Sciebat enim teneram eſſe virginis verecundiam, & lubricam famam pudoris: nec putauit ortus ſui fidem, matris iniuriis aſtruendam. Sciendum tamen, quòd miraculorum Dei quædam ſunt, de quibus eſt fides: ſicut miraculum virginei partus, & reſurrectionis Domini, & etiam Sacramenti altaris, & ideo Dominus voluit iſta C occultiora eſſe, vt fides eorum magis meritoria eſſet. Quædam verò miracula ſunt ad fidei comprobationem, & iſta debent eſſe manifeſta.

lib. 3. ex ca. 7. & 8. collig. to. 3.

Ad tertium dicendum, quòd ſicut Auguſt. dicit in 2. de Trinit. diabolus multa poteſt virtute ſuæ naturæ, à quibus tamen prohibetur virtute diuina. Et hoc modo poteſt dici, quod virtute naturæ ſuæ diabolus cognoſcere poterat matrem Dei non fuiſſe corruptam, ſed virginem: prohibebatur tamen à Deo cognoſcere modum partus diuini. Quòd autem poſtmodum eum aliqualiter cognouit diabolus filium Dei, non obſtat: quia iam tempus erat, vt Chriſtus ſuam virtutem contra diabolum oſtenderet, & perſecutionem ab eo concitatam pateretur. Sed in infantia oportebat impediri malitiam D diaboli, ne eum acriùs perſequeretur, quando Chriſtus nec pati diſpoſuerat, nec virtutem ſuam oſtendere: ſed in omnibus, aliis infantibus ſe ſimilem exhibebat. Vnde Leo Papa in ſermone de Epiphania dicit, quòd Magi viderunt puerum Ieſum quantitate paruulum, alienæ opis indigum, fandi impotem, & in nullo ab humanæ infantiæ generalitate diſſimilem. Ambroſ. tamen ſuper Luc. videtur hoc magis referre ad membra diaboli. Præmiſſa enim hac ratione, ſcilicet de fallendo principem mundi, ſubdit, Sed tamen magis fefellit principes ſeculi, dæmonum enim malitia; facilè etiam occulta deprehendit, at verò qui ſecularibus vanitatibus occupantur, ſcire diuina non poſſunt.

In ſerm. 4. de Epiph. in medio incipit hic ſerm. Iuſtum & rationabile. lib. 2. in Lu. c. 1. circ. med. tom. 5.

Ad quartum dicendum, quòd iudicio adulterarum lapidabatur ſecundùm legem non ſolùm illa, quæ iam erat E deſponſata, vel nupta, ſed etiam illa, quæ in domo patris cuſtodiebatur, vt virgo quandoque nuptura. Vnde dicitur Deuteron. 22. Si non eſt in puella inuenta virginitas, lapidibus obruent eam viri ciuitatis illius, & morietur, quia fecit nefas in Iſraël, vt fornicaretur in domo patris ſui. Vel poteſt dici ſecundùm quoſdam, quòd beata Virgo erat de ſtirpe Aaron: vnde erat cognata Eliſabeth, vt dicitur Lucæ 1. Virgo autem de genere ſacerdotali, propter ſtuprum occidebatur: legitur enim Leuit. 21. Sacerdotis filia, ſi deprehenſa fuerit in ſtupro, & violauerit nomen patris ſui, flammis exuretur. Quidam referunt verbum Hier. ad lapidationem infamiæ.

COM

COMMENTARIVS.

VNdecim rationes congerit D. Thom. vt oſtendat oportuiſſe matrem Dei, quamuis ex ſponſo conceptura non eſſet, illius tamen ſocietate & vinculo non carere, ex parte Dei, ſeu Chriſti, ipſius Virginis, & noſtra deſumptas, quas optimis Patrum teſtimoniis confirmat, & omnes ſunt aptiſſimæ, & perſpicuæ: ſolùm duæ pati difficultates poſſunt, quas ipſemet D. Thom. tetigit in argumento tertio, & quarto.

Omiſſis ergo clarioribus: prima quæ difficultatem patitur, eſt (quam D. Thom. in primo membro tertio loco poſuit) Deiparam ſcilicet fuiſſe nuptam, vt partus eius celaretur diabolo, dum Chriſtum putat non ex virgine ſed ex Ioſepho generatum. Quam ex Ignatio retulit Hieronym. Matth. 1. & ea vtuntur alij Patres, vt Ambroſ. libr. 2. in Lucam, in principio, & Damaſcenus libr. 4. de fide, cap. 15. Baſil. homilia de humana Chriſti generatione, Bernardus homilia tertia in *Miſſus eſt*, & homilia 4. in vigilia natiuitatis, Rupertus libro vndecimo de Victoria Verbi, c. 19. Non tamen deſunt Theologi, qui propter tertium argumentum D. Thomæ hîc eam contemnant, vt Scotus 4. diſtinct. 30. quæſt. 2. Abulenſ. quæſt. 31. in primum caput Matth. Quia generatio & integritas virginalis ſunt res corporeæ, quas Angelus euidenter poteſt intueri; ergo non obſtante matrimonio, potuit dæmon euidenter cognoſcere Virginem nunquam cum Ioſepho conueniſſe, & non ſolùm abſque opera viri ſed etiam abſque naturali mora filium concepiſſe, & poſt illius partum virginale clauſtrum eius integrum permanſiſſe. Quòd ſi cum D. Thoma reſpondeas, dæmonem non ſemper omnia actu intueri, & diuina prouidentia potuiſſe fieri, vt hæc omnia nunquam aduerteret. Inſtat Scotus: nam hoc ipſum fieri potuit ſine coniugio. Et ſicut nunc exiſtimauit dæmon Virginem concepiſſe ex Ioſepho: ita tunc ex alieno viro concepiſſe putaret. Sed non videtur aſſecutus Scotus piiſſimam ſanctorum Patrum mentem, tantam enim habuerunt de puritate & caſtitate Virginis exiſtimationem, vt non crediderint potuiſſe in prauam ſuſpicionem venire, etiam apud dæmonem. Vnde, ſi non potuiſſet exiſtimare, illam concepiſſe ex proprio marito, potiùs ſuſpicaretur, ſine opera viri, quàm ex prauo cōcubitu concepiſſe. Diuturna enim experientia, & obſeruatione probè cognoſcebat Virginis ſanctitatem, & puritatem. Expertus etiam erat, nunquam ſe potuiſſe vel minimum prauum motum in ea excitare: cū tamen aliàs non ignoret nullam ferè fornicationem fieri, niſi ipſo authore, & incitatore. Denique expertus erat nunquam Virginem vel otioſum verbum eſſe locutam, nedum cum homine aliquo ſermonem turpem miſcuiſſe. Et ideo omnibus penſatis, vel nullo modo vel ægerrimè poſſet induci, vt B. Virginem turpiter concepiſſe ſentiret. Vt ergo ſaltem commodiùs illi occultaretur myſterium, ipſéque faciliùs & ſecuriùs à curioſa obſeruatione & inquiſitione abſtraheretur, aptiſſimum medium fuit, Virginem eſſe deſponſatam viro.

Ignat. Hieron. Ambroſ. Damaſc. Baſil. Bernard. Rupert.

Scotus. Abulenſ.

Vnde Damaſcenus lib. 4. capitul. 15. & Theoph. Matthæi primo, dicunt, dæmonem propter Iſaiæ Prophetiam, ſolicitè obſeruaſſe Virginem, ideóque Mariam nuptam fuiſſe, vt faciliùs ille decipi potuiſſet.

Damaſc. Theoph.

Sed occurrit Abulenſis, quia non erat neceſſarium hoc myſterium occultari dæmoni magis quàm alia Chriſti miracula. Illi verò etiam D. Thomas reſpondit, id oportuiſſe, ne ſtatim à principio dæmon agnoſceret Chriſtum eſſe Meſſiam in lege promiſſum. Quod facilè coniectaret, ſi intelligeret eum ſine opera viri de Virgine eſſe conceptum. Non enim ignorabat vaticinium Iſaiæ, capitulo ſeptimo, in Meſſia promiſſo eſſe implendum. Deinde, quia cognito hoc myſterio, ſcilicet hunc hominem ſolius Dei ſingulari virtute & opera eſſe formatum, conſequenter, vel intelligeret, vel ſuſpicaretur illum non eſſe inſtar aliorum, nec in peccatis conceptum, & alia ſimilia, quæ ante paſſionem oportuit latere dæmonem, ne Chriſti mortem noſtramque redemptionem impediret. Et ita factum eſſe docent citati ſancti Patres, & eleganter Leo Pap. ſermone 2. de natiuit. Et alij plerique, quibus immeritò & ſine fundamento contra dicit Abulenſis.

Obiectio. Abulenſ.

A — Iſaia 7. — Leo Pap.

Secunda ratio, quæ nonnullam difficultatem habet, eſt quinta apud D. Thom. ſeu prima in ſecundo membro, ſcilicet, oportuiſſe Deiparam eſſe deſponſatam, ne lapidaretur, vt adultera. Quæ ratio eſt Hieronymi Matth. primo. In qua ſtatim occurrit difficultas, quam D. Thom. argumento quarto attigit. Videtur enim inuoluere repugnantiam quandam, quomodo enim poſſet eſſe adultera, ſi non eſſet deſponſata? Reſponſio verò eſt ſenſum Hieronymi non eſſe, potuiſſe illam, ſi non eſſet deſpóſata, puniri propter exiſtimatum peccatum adulterij, ſed potuiſſe puniri eadem pœna, quæ adulteræ puniebantur. Quia virgo, quæ in domo parentum fornicabatur, lapidibus obruebatur, Deut. 22. & ſi erat filia ſacerdotis, flammis exurebatur, Leuitici vigeſimo primo. Sed hoc poſterius (quamuis ex aliorum opinione hîc à D. Thom. referatur) re tamen vera in Deipara non habet locum, vt conſtat ex ſuperiùs tractatis. Cætera clara ſunt in articulo. Solùm reſponſio ad primum indiget maiori explicatione, quam in ſequenti diſputatione commodiùs trademus.

B — Hieronym. Obiectio. — Deut. 22. Leuit. 21. — C

ARTICVLVS II.

Vtrùm inter Mariam & Ioſeph fuerit verum matrimonium.

D — 563. 4. d. 30. q. 2. art. 2. & opu. 60. c. 2. col. 3. Et Matth. 1. col. 20 ad fin. Tit. libr. eſt de ſancta virginitate B. Mariæ aliquātulum à princ. to. 3. In 1. c. Matth. to. 9.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd inter Mariam & Ioſeph non fuerit verum matrimonium. Dicit enim Hieron. contra Heluidium, quòd Ioſeph Mariæ cuſtos fuit potius quàm maritus eius. Sed ſi fuiſſet verum matrimonium, verè Ioſeph maritus eius fuiſſet. Ergo videtur quòd non fuerit verum matrimonium inter Mariam & Ioſeph.

2. Præterea, ſuper illud Matth. 1. Iacob genuit Ioſeph virum Mariæ, dicit Hieron. Cùm virum audieris ſuſpicio ubi non ſubeat nuptiarum, ſed recordare conſuetudinis Scripturarum, quòd ſponſi viri & ſponſæ vxores vocantur. Sed verum matrimonium non efficitur ex ſponſalibus, ſed ex nuptiis. Ergo non fuit verum matrimonium inter B. Virginem & Ioſeph.

E — *3. Præterea, Matth. 1. dicitur, Ioſeph vir eius cùm eſſet iuſtus, & nollet eam traducere, ſcilicet in domum ſuam ad cohabitationem aſſiduam, voluit eam occultè dimittere, id eſt, tempus nuptiarum mutare: vt Remigius exponit. Ergo videtur quòd non nondum nuptiis celebratis nondum eſſet verum matrimonium: præſertim cùm poſt matrimonium contractum non liceat alicui ſponſam dimittere.*

Sed contrà eſt, quod Auguſtinus dicit in libro de conſenſu Euangeliſtarum, Non erat fas, vt Ioſeph ob hoc à coniugio Mariæ ſeparandum Euangeliſta putaret, quòd non ex eius concubitu, ſed Virgo peperit Chriſtum. Hoc enim exemplo magnificè inſinuatur fidelibus coniugatis, etiam ſeruata pari conſenſu continentia, poſſe permanere vocaríque coniugium non permixto corporis ſexu.

Lib. 2. c. 1. ante med. to. 4. Idem habet Aug. libr. 13. contra Fauſtū c. 8. in fin.

Reſpondeo dicendum, quòd matrimonium ſiue coniugium

A *gium dicitur verum ex hoc, quòd ſuam perfectionem attingit. Duplex eſt autem rei perfectio, prima, & ſecunda. Prima quidem rei perfectio conſiſtit in ipſa forma, ex qua ſpeciem ſortitur: ſecunda verò perfectio conſiſtit in operatione rei, per quam res aliqualiter ſuum finem attingit. Forma autem matrimonij conſiſtit in quadam indiuiſibili coniunctione animorum, per quam vnus coniugum indiuiſibiliter alteri fidem ſeruare tenetur. Finis autem matrimonij eſt proles generanda & educanda. Ad quorum primum peruenitur per concubitum coniugalem: ad ſecundum per alia opera viri & vxoris, quibus ſibi inuicem obſequuntur ad prolem nutriendam. Sic igitur dicendum eſt, quòd quãtum ad primam perfectionem omnino verum fuit matrimonium Virginis matris Dei, & Ioſeph, quia vterq; conſenſit in copulam coniugalem: non autem expreſſè in copulam carnalem, niſi ſub conditione, ſi Deo placeret. Vnde & Angelus vocat Mariam coniugem Ioſeph, dicens ad Ioſeph, Matth. 1. Noli timere accipere Mariam coniugem tuam.*

[*Cap. 11. circ. prin. tom. 7.*] *Quod exponens Auguſt. in libro de Nuptiis, & concupiſcentia dicit, Coniux vocatur ex prima deſponſationis fide quam concubitu nec cognouerat, nec fuerat cogniturus. Quãtum verò ad ſecundam perfectionem, quæ eſt per actum matrimonij, ſi hoc referatur ad carnalem concubitum, per quem proles generatur, non fuit illud matrimonium conſummatum. Vnde Ambroſius dicit ſuper Lucam,* [*Lib. 2. in Luc. ead. 2. à med. tom. 5.*] *Non te moueat, quòd frequenter Mariam Scriptura vocat coniugem, non enim virginitatis ereptio, ſed coniugij teſtificatio, & nuptiarum celebratio declaratur. Habuit tamen illud matrimonium etiam ſecundam perfectionem quantum ad prolis educationem. Vnde Auguſtinus dicit in libro de Nuptiis, & concupiſcentia:* [*cap. 11. in fin. tom. 7.*] *Omne nuptiarum bonum impletum eſt in illis parentibus Chriſti, proles, fides, & ſacramentum. Prolem cognoſcimus ipſum Dominum Ieſum: fidem, quia nullum adulterium: ſacramentum, quia nullum diuortium, ſolus ibi nuptialis concubitus non fuit.*

Ad primum ergo dicendum, quòd Hieron. accipit ibi maritum ab actu matrimonij conſummati.

Ad ſecundum dicendum, quòd nuptias Hieronym. vocat nuptialem concubitum.

[*Homil. 1. in Matth. in ope. imperfecto in fol. 2. ante fin. tom. 2.*] *Ad tertium dicendum, quòd ſicut Chryſoſtomus dicit ſuper Matthæum, beata Virgo ſic fuit deſponſata Ioſeph, quod etiam eſſet domi habita. Nam ſicut in ea, quæ in domo viri concipit, intelligitur conceptio maritalis: ſic in ea, quæ extra domum concipit, eſt ſuſpecta conceptio. Et ita non eſſe ſufficienter prouiſum famæ beatæ Virginis per hoc, quòd fuit deſponſata, niſi etiam fuiſſet domi habita. Vnde quod dicitur, vt nollet eam traducere, meliùs intelligitur, id eſt, nollet eam diffamare in publicum, quàm quod intelligatur de traductione in domum. Vnde & Euangeliſta ſubdit, quod voluit occultè dimittere eam. Quamuis tamen eſſet domi habita propter primam deſponſationis fidem, nondum tamen interuenerat ſolennis celebratio nuptiarum, propter quod etiam nondum carnaliter conuenerant. Vnde ſicut Chryſoſtomus dicit,* [*Homil. 4. in Matth. ſuper illud ante quã conuenirent tom. 2.*] *Non dicit Euangeliſta, antequam duceretur in domum ſponſi, etenim intus iam erat. Conſuetudo enim fuit veteribus, vt ſponſæ in ſponſorum domibus haberentur. Et ideo etiam Angelus dicit Ioſeph, Ne timeas accipere Mariam coniugem tuam, id eſt, non timeas nuptias eius ſolemniter celebrare. Licèt alij dicant, quòd nondùm erat in domum inducta, ſed ſolùm deſponſata. Primum tamen magis conſonat Euangelio.*

HIc articulus non indiget alia expoſitione, præter ſequentem diſputationem.

DISPVTATIO VII.

In tres Sectiones diſtributa.

De Virginis matrimonio cum ſponſo ſuo Ioſeph.

VT diſputationem hanc commodiùs tractemus, & ſeriem ac ordinem rerum, quæ ad vitam & ſtatum virginis pertinent, in his diſputationibus quoad fieri poſſit teneamus, ſupponendum hoc loco breuiter eſt, quomodo B. Virgo vitam tranſegerit B ab ortu vſque ad deſponſationẽ ſuam. Referunt enim grauiſſimi & antiquiſſimi Patres tribus tantùm annis in domo parentum manſiſſe, tertio verò ætatis anno fuiſſe in templo præſentatam, cuius præſentationis feſtum Eccleſia celebrat, vt ſuo loco dicemus agentes de cultu Virgini debito. Dicunt præterea, B. Virginem [*Pueritia virginis qualis.*] manſiſſe in templo, ibique in diuinis laudibus & altiſſima contemplatione vitam tranſegiſſe, vſque ad deſponſationem ſuam. Cùm enim in lege veteri filij primogeniti Deo offerrentur, quamuis à parentibus redimi poſſent (Leuit. 27.) non tamen ad hoc tenebantur, ſed poterant eos ad templi miniſterium ſeu diuinum cultum ibi relinquere, Deóque dicare, ſicut legimus feciſſe Annam matrem Samuelis 1. Reg. 1. cum C qua confert Annam Virginis matrem Greg. Nyſſ. oratione de Chriſti natiuit. Quanquam verò lex de offerendis primogenitis ad offerendas filias non obligaret, poterant tamen parentes voluntariè eas offerre, ac diuino muneri conſecrare. Vnde intelligimus fuiſſe in templo locum aliquem accommodatum, in quo poſſent virgines Deo dicatæ tutè habitare, vt expreſſius quàm alij indicauit Ambr. libr. 2. de virginibus & [*Ambroſ.*] colligi poteſt ex 2. Machab. 1. in verbis illis, *Sed & virgines, quæ concluſæ erant, procurrebant ad Oniam.* [*2. Machab. 3.*] Et Exod. 38. fit mentio mulierum, quæ *excubabant in oſtio tabernaculi.* [*Exod. 38.*] Facit etiam, quod 4. Reg. 11. dicitur, Ioſaba filiã [*4. Reg. 11.*] Regis Ioran futuram eſſe Ioas Filium Ochoziẹ, quem ſex annis ſecum habuit clam in domo domini. Deni-D que Luc. 2. dicitur de Anna Propheteſſa, quòd *non diſcedebat de templo, ieiuniis & orationibus ſeruiens nocte & die*; [*Luc. 2.*] erat ergo in templo locus, vbi huiuſmodi perſonæ poſſent habitare. Vnde etiam Ioſephus lib. 8. antiquit. c. 3. refert fuiſſe in templo varias cellulas, quæ ad huiuſmodi habitationem poterant eſſe accommodatiſſimæ, vbi licèt de templo Salomonis loquatur, idem tamen proportionaliter intelligi poteſt de templo poſtea reædificato. [*Locus in templo. Salomonis deputatus virginibus. Ioſeph.*] Plura de hoc loco legi poſſunt in Caniſ. lib. 1. de Deipara, c. 12.

In hoc ergo loco Deipara Virgo permanſit vſque ad nubiles annos, *Soli Deo vacans forma & virtutis effecta*, vt Ambr. dicit lib. 2. de virginib. [*Ambroſ.*] Quos enim Deus ſingulariter ſibi conſecrat, ab infantia ſeparat à cura ſenſibilium rerũ, vt ſibi liberiùs vacare poſſint. Quod E in multis & præſertim in Ioanne Baptiſta cernimus, & multo perfectiùs credendũ eſt hoc eſſe conceſſum virgini. [*Habitatio & exercitia Virginis in tẽplo, qualia.*] Vnde etiam referunt authores graues, toto illo tempore accepiſſe virginem cibum miniſterio Angelorum. Quod ex Hieronym. refert Bonauent. in lib. meditationum vitæ Chriſti, cap. 3. & Georg. Nicomedienſ. homil. de oblatione virginis in templo, & Cedrenus in compendio hiſtoriæ. [*Hieron. Bonauent. Georg. Nicom. Cedren.*] Et facilè credi poteſt: nam ſimile priuilegium conceſſum legimus Paulo primo Eremitæ longo vitæ tempore. Quid ergo mirum, quòd fuerit conceſſum beatæ Virgini, eo præſertim tempore, quo vitam tantùm contemplatiuam profitebatur, ne vel minimum de illius cura remitteret, vt corpori neceſſaria curaret? Denique, indubi-

tatum

ratum eſt toto illo tempore B.Virginem ardentiſſimis deſideriis ac frequentiſſimis orationibus incarnationem filij Dei poſtulaſſe, tanto maiori amore,merito, atque efficacia,quàm omnes ſuperiores Sãcti,ac Prophetæ, quanto eos perfectione gratiæ & ſanctitatis ſuperabat,vt in ſuperiori tomo in fine diſput.8.fuſiùs diximus.

Addunt denique Patres conſuetudinem illius populi fuiſſe,huiuſmodi virgines, quæ in templo manebant,cùm primùm conuenientem expleſſent ætatem, à ſacerdotibus ad paternas domos remitterentur, vt nuptui traderentur: parentes autem beatæ Virginis fuiſſe mortuos poſt annos vndecim,quibus beata Virgo in templo vixerat. Sacerdotes verò iniiſſe conſilium, quid de ſacro illo corpore ſtatuerent, quia nec decebat, nec vſitatum erat, vt mulier iam adulta in templo verſaretur, & aliunde timebant alicui viro ius & poteſtatem in corpus illud facere,tandem verò diuina inſpiratione & inſtinctu decreuiſſe,eam tradere nomine deſponſationis cuidam viro ad cuſtodiendam eius virginitatem idoneo, qualis Ioſeph ex eadem familia & tribu inuentus,exiſtimatus eſt. Ita ferè *Greg.Nyſſ. Damaſc. Niceph. Euod. Andr. Cretẽſ. Simeon. Metaphr. Origen. Theoph.* Greg.Nyſſ.homil.de Chriſti natiuit. Damaſcen.4. lib. de fide,c.15. Nicephor ex Euodio, lib.1.c.7. & lib.2. cap.3. Andreas Cretenſ.orat. de dormitione Virginis, & Simeon Metaphraſt.orat.de ortu Virginis.Indicant etiam Origen. tractat.26. in Matth. & Theophylact. Matth.23.& alij authores ſuprà citati.Vt ergo hoc vltimum explicetur, tractandum ſupereſt, qualis fuerit deſponſatio Virginis cum Ioſeph, & quo tempore modóve facta.

SECTIO I.

Vtrùm inter Mariam & Ioſeph verum matrimonium interceſſerit.

Ratio dubitandi ſumi poteſt ex hiſtoria nuper relata,qua ſignificatur illud nõ fuiſſe verum matrimonium,ſed veluti quoddam pactum ad mutuam tãtum cohabitationem ordinatum, & vt Ioſeph B.Virgini miniſtraret, eiúſque virginitatis cuſtos & teſtis *Hieronym.* exiſteret.Vnde Hieron.Matth.1.dicit Ioſeph fuiſſe *nutricium, non maritum*, & *Bernard.* Bernard. homil. 2. in *Miſſus eſt, Virum*, inquit, *nominat, quia homo virtutis erat, non quid maritus*.*Petr. Chryſol.* Sic Petrus Chryſol. ſermon. 157. *Ioſeph*, inquit, *maritus ſolo nomine,conſcientia ſponſus*.Et ferè eodem modo *Hilar.* Hilar.canon. 1. in Matth. dicit Virginem *Chryſoſt.* fuiſſe *ſponſam non verè coniugem*. Et Chryſ.homil. 4. in Matth.*Coniugis*,inquit,*nomine ſponſum intelligit*.Eodem modo loquitur *Greg.Nyſſ. Greg.Magn. Epiphan. Cyril.Ieroſ.* Greg.Nyſſen. dicta homil. de natiuit. Gregor. Magn.homil.26.27. in Euangelia. Epiphan. hæreſ.78.obſcuriùs verò loquitur Cyril. Ieroſolymit. catecheſi 12. circa finem, dicens, *Meminimus Iacob, qui prius quàm Rachel acciperet, dicebat ad Labam, Da mihi vxorem meam; ſicut enim illic ante nuptiarum conſtitutionem, cùm tantum promiſſio interceſſiſſet, vxor Iacob nominabatur: ſic & Maria propter ſolam deſponſationem vxor Ioſeph vocabatur.* Indicat ergo non fuiſſe verum matrimonium.*Cyprian. Ambroſ.* Confirmatur primò ex Cyprian.ſerm. de paſſione Domini,Ambroſ.epiſtol. 79. & lib. 2. in Lucam,in princip.& lib.de inſtitut. Virginis,capit. 6. & 7. dicentibus Chriſtum in cruce ſeparaſſe matrem à Ioſeph, eámque Ioanni tradidiſſe, vt indicaret inter eos verum coniugium non interceſſiſſe. Quod etiam *Chryſoſtom.* indicauit Chryſoſtom. homil. 5. in Matth. poſt med. Confirmatur ſecundò,quia votum caſtitatis repugnat cum vero matrimonio,imò & propoſitum nunquam accedendi ad virum: quia matrimonium intrinſecè includit conſenſum in copulam coniugalem. Diximus autem ſuprà habuiſſe Virginem propoſitum & votum abſolutum virginitatis; ergo.Dicendum verò

A eſt, B. Virginem verum ac proprium matrimonium ratum cum Ioſeph contraxiſſe. *Verum matrimonium ratũ inter Mariam & Ioſeph. D.Thom.* Hanc veritatem eſſe de fide docent omnes Theologi in 4. d. 29. & 30. & ſentit D.Th.hîc,& probatur. *Luc.1.& 2.* Primò ex Luc.1. *Miſſus eſt Angelus Gabriel ad Virginem deſponſatam viro,cui nomen erat Ioſeph*,& capit.2. *Aſcendit Ioſeph in Bethleem, vt profiteretur cum Maria deſponſata ſibi vxore*.*Matth.1.* Matth.1. *Cùm eſſet deſponſata mater Ieſu Maria Ioſeph.* Vbi verbum illud,*deſponſata*, matrimonium ratum ſignificat, vt conſtat ex verbis ſequentibus, primò, ex illo, *Antequam conuenirent.* Quo verbo ſignificatur, quantum erat ex parte vinculi,potuiſſe honeſtè cõuenire.Deinde ex illo,*Ioſeph autem vir eius*:nam in rigore hæc vox vinculum matrimonij ſignificat. Præterea hoc confir-B mat illa ſolicitudo Ioſephi propter Mariæ conceptionem,quam propterea *voluit occultè dimittere*.Non enim dicitur propriè dimitti,niſi vera vxor. Vnde Angelus tandem diſertè dixit,*Ioſeph fili David, noli timere accipere Mariam cõiugem tuam.Coniux enim vocatur*, inquit *Auguſt.* Aug.libr.1. de nupt.& concup.c.11. *ex prima fide deſponſationis*, quam ibidem vocat *vinculum coniugale, & fidele coniugium.* Et eandem ferè ſententiam habet *Hieron.* Hier.contra Heluid.Secunda ratio in Scriptura fundata eſt,quia in Euangelio Ioſephus vocatur *Pater Chriſti*,nimirum quia talis putabatur, non alia certè ratione,niſi quia Virginem matri Chriſti vxorem duxerat. Neque enim cogitandum eſt fuiſſe Chriſtum exiſtimatum filium Ioſephi ſpurium,aut illegitimè natum, C hæc enim cogitatio erronea eſſet:nam potiùs ad hanc ſuſpicionem tollendam hoc matrimonium inſtitutum fuit,vt Patres docent.

Obiectio. Niſi quis fortaſſe dicat, ſicut fuit Ioſeph exiſtimatus pater Chriſti:ita fuiſſe exiſtimatum maritum Virginis,non quia reuera talis fuerit,ſed quia exteriùs talis apparebat cohabitando cum Virgine,& alia exteriora onera matrimonij cum illa ſuſtinendo, vt verbi gratia ſuis laboribus familiam ſuſtentãs & virginem ac Chriſtum in Ægyptum ducens, ac reducens, &c. *Reſponſ.* Sed hæc euaſio eſt contra vim verborum Scripturæ, & ſine vllo fundamento in traditione, vel Scriptura, & ideo erronea eſt, præſertim cùm nulla ſit cauſa ad veritatem huius matrimonij negandam. Quin potiùs D cùm B. Virgo indiguerit viro aliquo, qui ſibi eſſet in peregrinationibus comes, & in rebus ad hanc vitam tranſigendam ſibi & filio puero neceſſariis fidelis miniſter, multo magis decuit illum fuiſſe verum maritum: id enim ad decentiam & bonum vtriuſque nomen maximè pertinebat. Et confirmatur hæc ratio, *Matth.1.* quia propter hanc cauſam Matth.c.1. Chriſti genealogiam vſque ad Ioſephum traxit.Et ſicut Lucas narrat Gabrielem prædixiſſe Virgini nomen Ieſus Chriſto imponendum: ita Matthæus refert idem nomen nuntiatum fuiſſe Ioſepho, tanquam proprio viro, & veluti capiti & gubernatori illius familiæ.Tertiò probatur eadem veritas ex traditione Patrum, ex quibus nonnulla referuntur in decretis 27.q. 2. & videndus E eſt etiam Aug.ſuprà,& lib.23.contra Fauſt.c.8.& lib. *Auguſt. Ambroſ.* 2.de conſenſu Euang.c. 1. Ambroſ.de inſtitut. Virginis,capit.6.& Luc.1.vbi illa ratione vtitur, *Quia maluit*,inquit,*Dominus quoſdam de ſua generatione,quam de matris pudore dubitare:* indicans hoc matrimonium fuiſſe neceſſarium ad vitandam Virginis infamiam. *Baſil. Origen. Bernard. Chryſoſt. Hieron.* Qua ratione vtuntur etiam Baſil.hom.25.de humana Chriſti generatione,Orig.hom.6.in Lucam,Bernard. homil.2. in *Miſſus eſt*, Chryſoſt.Hieronym.cæteri expoſitores Græci,& Latini,Matth.1.Quarta ratio hoc loco ſolùm eſſe poteſt, quia hoc matrimonium verè & eſſentialiter perfici potuit abſque vllo detrimento virginitatis, & aliàs fuit valde conueniens; ergo. Maiorem oſtendemus reſpondendo ad rationem dubitandi in principio poſitam; Minorem verò

ſatis

D.Thom. ſatis oſtendit D. Thomas hîc art. 1. cuius rationibus nihil ferè addi poteſt. Confirmatur tandem, quia ſicut virginitas & fœcunditas in Virgine coniuncta fuerũt, ita decuit ſtatum virginitatis & coniugij ſumma perfectione in eadem Virgine copulari. Nam ex virginitate habuit ſummam corporis & ſpiritus puritatem & integritatem, ex matrimonio verò, ſocietatis & vnitatis vinculum, & ſubiectionem, ac obedientiam, quam vxor marito debet. Quo factum eſt, vt & vtrumque ſtatum non ignorauerit, & tam virginum quàm coniugum fuerit exemplar.

Obiectio. Sed dicet aliquis, omnes rationes quas D. Thom. affert, ſumptas eſſe ex parte Dei, & diuinæ prouidentiæ, quæ hoc matrimoniũ ſpecialiter ordinauit: oportere tamen rationem aliquam reddere ex parte Virginis, quæ ipſam ad matrimonium contrahendum inclinauerit. Cùm enim ipſa virginitatem vouiſſet, certum eſt non contraxiſſe matrimonium propter filiorum procreationem, qui ſolet eſſe veluti proprius & intrinſecus matrimonij finis, nec etiam potuit illis rationibus moueri, quæ ex parte diuinæ prouidentiæ afferuntur, cùm illæ omnes myſterium Incarnationis reſpiciant, & futuram prolis conceptionem mirabilem, de qua ipſa ante Gabrielis annunciationem nihil potuit cogitare. Niſi fortaſſe quis dicat, ex Cedreno in compendio hiſtoriæ, Mariam anno duodecimo ætatis ſuæ reuelatione diuina cognouiſſe futuram ſe matrem Dei, & hominis. Quod eſt prorſus falſum, & abſurdiſſimum, & planè repugnans iis, quæ de Angelica Annunciatione Lucas narrat. Turbatio enim Virginis eiúſque cogitatio ac interrogatio planè indicant eam fuiſſe antea prorſus tanti ignaram myſterij, quod tunc per Angelum dicit, vt omnes Patres intelligunt. Reſpondetur ergo primò ex Auguſtin. lib. de ſancta virginit. cap. 4. ſic ſcribente, *Licet virginem ſe antea Deo vouiſſet, quia hoc Iſraelitarum mores adhuc recuſabant, deſpõſata eſt viro, non violenter ablaturo, ſed potiùs cõtra violentos cuſtodituro, quod illa iam vouerat.* Itaque nubere voluit, vt in externo ſtatu & vitæ genere ſuæ genti ſeſe accommodaret, & morẽ gereret, & fortaſſe etiã, vt ſacerdotibus & parentibus, ſi viuebant (hoc enim incertũ eſt) obediret. Secũdò verò addendum eſt, hoc feciſſe ex diuina reuelatione, ſeu ſpeciali inſtinctu, vnde potiſſima ratio nubendi illi fuit, quia intellexit hanc fuiſſe diuinam voluntatem, quamuis rationem eius eo tẽpore nõ cognoſceret, neque amplius inquireret, quàm diuinum beneplacitum.

Cedren.

Reſponſ. Auguſt.

Reſponſio ad argumenta oppoſitæ ſententiæ. Ad rationem dubitandi in principio factam vt reſpondeamus, diſtinguenda ſunt tria, quæ in matrimonio poſſunt interuenire. Primum eſt vinculum matrimonij, quod perficitur mutuo conſenſu, quo coniuges ad inuicem ſibi tradunt ius & poteſtatem in ſua corpora, vt conſtat ex Nicolao Pap. in cap. ſufficiat, 27. quæſt. 2. Secundum eſt mutua cohabitatio in eadem domo, cum mutuis obſequiis, &c. quæ neque ad matrimonium ſufficit, vt de ſe conſtat, quia ſine vinculo reperiri poteſt inter fratrem, & ſororem, nec eſt neceſſaria, vt etiam per ſe notũ eſt, quia eſt quid poſterius, & valde extrinſecum. Tertium eſt vſus matrimonij, per carnalem copulam, & hanc etiam conſtat non eſſe de eſſentia veri matrimonij, vt tradũt omnes Theologi in 4. diſtinct. 30. & rectè tractat Vualdenſ. 2. tom. de ſacramentis, capit. 130. & colligitur apertè ex dicto capit. ſufficiat, & ex Florentino Concil. in decreto Eugenij, vbi definit matrimonium perfici mutuo conſenſu, qui ſine dubio copulam antecedit, & Trident. ſeſſion. 24. vbi diſtinguit matrimonium ratum à conſummato, & ſupponit illud eſſe verum matrimonium. Et idem habet communis traditio & cõſenſus Eccleſiæ, imò à principio fuit verum matrimonium inter Adam, & Euam in Paradiſo terreſtri, in quo carnalem

Nico. Pap.

Quænam in matrimonio interueniant.

Vualdenſ. Conc. Flor. Carnalis copula non eſt de eſſentia matrimonij. Conc. Trid.

A copulam non habuerunt. Sicut ergo in rebus, quæ vſu non conſumuntur, dominium diſtinguitur ab vſu, & abſque illo haberi poteſt, ita in matrimonio poteſt dari poteſtas, & dominium in corpus coniugis abſque vſu copulæ carnalis, & in traditione illius dominij vel poteſtatis conſiſtit vera ratio matrimonij, vt ex Paulo primæ ad Corinth. 7. colligitur, dicente, *Mulier ſui corporis poteſtatem non habet, ſed vir, &c.* 1. Cor. 7.

Ad Sanctos ergo in principio citatos reſpondetur verbis Ambroſij, *Virgo deſponſata viro coniugis nomen accepit. Non enim defloratio virginitatis facit coniugiũ, ſed pactio cõiugalis.* Quocirca nomine *ſponſalium* citati Patres matrimoniũ ratum, non conſummatũ intelligunt. Quòd ſi interdum matrimonij aut mariti nomen fugere videntur, ſolùm hoc faciunt, vt ſignificent non B perueniſſe ad dictum ſtatum copulæ coniugalis. Vnde (vt Hieron. notat) in Scriptura ſacra *ſponſa* dici ſolet, quæ nupta eſt, & interdum dicitur *accipi in coniugem*, quando matrimonium conſummatur, vt de Rebecca, Lia, & Rachel conſtat Geneſ. 24. & 29. quanquam hic vſus vocum non ſemper ſit idem, vt patet ex illo exẽplo, quo Cyril. Ieroſolym. vtebatur, quod eſt prudenter interpretandum. Non enim affertur, quia in omnibus ſit ſimile, ſed quia à fortiori concludit. Nam, ſi Rachel propter ſolam promiſſionem vocata eſt *cõiux*, multo magis B. Virgo propter ſponſalia, quamuis nulla copula interceſſerit.

Ambroſ.

Hieron.

Geneſ. 24. & 29. Cyril. Ier.

C Ad primam confirmationem reſpondetur, Patres ibi citatos eodem ſenſu eſſe intelligẽdos. Vnde Chryſoſtomus ſolùm inde concludit B. Virginem non habuiſſe alios filios præter Chriſtum, vt ſcilicet excludat matrimonij conſummationem, non veritatem. Quod autem Ambroſius & Cyprianus in illa cõiectura ſupponere videntur, ſcilicet, tempore mortis Chriſti Ioſephum ſuperſtitem fuiſſe, incertum eſt, & non admodum veriſimile. Quin potiùs ex eo, quòd Chriſtus matrem ſuam Ioanni commendauit, inferri certiùs poſſet, eo tempore Ioſeph fuiſſe mortuum. Nam illo viuente, non quæſiuiſſet Chriſtus fideliorem alium Virginis ſocium, ac miniſtrum. Niſi fortè dicatur, fuiſſe adeò ſenem, vt alteriùs ope indigeret. Sed credibilius eſt fuiſſe iam mortuum, vt docent Epiphanius hæreſi ſeptuageD ſima octaua, Vincentius ſermone de S. Ioſeph. Petrus Comeſtor. capite 38. ſuæ hiſtor. Et probabile eſt ante trigeſimum annum ætatis Chriſti obiiſſe. In Euangelio enim, vſque ad duodecimum ætatis annum Chriſti Domini, fit eius mentio, & non ampliùs, neque in nuptiis Cana Galileæ, neque in hiſtoria paſſionis, neque aliis in locis, vbi fit mentio matris, & fratrũ Domini, quod eſt ſignum illum fuiſſe iam mortuum. Nam cùm viuebat, ferè ſemper ſimul cum Virgine coniungebatur, & nominabatur.

Mors Ioſ. Petr. Com. Epiphan. Vincent.

Ad ſecundam confirmationem, quidam dicunt, ante ſponſalia conueniſſe inter Ioſeph & Mariam, neutrum ab altero petiturum fore debitum, & ita veluti ſub hac conditione contraxiſſe, vt neuter peteret aut redderet debitum. Hanc enim conditionem non E eſſe contra ſubſtantiam matrimonij defendit Palud. in 4. d. 30. quæſt. 2. & Carthuſ. in vita Chriſti, part. 1. cap. 3. Abulenſ. 30. numer. q. 32. Gerſon ſerm. de natiuitat. Mar. & creditur fuiſſe opinio Hugonis de S. Victore, ſed falsò. Et ratio eſſe poteſt, quia cùm dominium (vt dictum eſt) diſtinguatur ab vſu, conferre illud poterat ſub conditione nunquam vtendi tali re, quia hæc conditio non eſt contraria traditioni dominij. Quòd patet, quia poteſt habere aliquem effectum, vt in præſenti materia, ſi quis contrahat cum hac conditione, manet inhabilis ad contrahendum cum alio. Item ſi poſtea velint coniungi, & non vti illa conditione, non erunt fornicarij. Item, quia ſi in huiuſmodi caſu maritus inferat vim vxori, licèt peccata contra iuſtitiam, & pactum

Palud. Carthuſ. Abulenſ. Gerſon.

ctum initum, non tamen erit fornicarius. Sed quidquid ſit, an hæc conditio ſit contra ſubſtantiam matrimonij, vt D. Thomas & eius diſcipuli communiùs opinantur, & indicatur in cap. vlt. de conditionibus appoſitis, de quo infrà ſuo loco dicendum eſt, non cenſeo tamen fuiſſe in præſenti matrimonio neceſſarium. Primò, quia D. Thom. hìc & præcedenti quæſtione contrarium apertè ſentit, ſcilicet inter Mariam & Ioſeph nihil eſſe actum de ſeruanda virginitate, niſi poſt matrimonium contractum. Secundò, quia illa conditio non eſt conſentanea matrimonio, eſto non eſſet contra ſubſtantiam eius. Tertiò, quia ſola non ſufficit ad perfectionem voti caſtitatis. Nam, qui abſolutum votum virginitatis emiſit, non poſſet ſua authoritate contrahere matrimonium, etiam ſub illa conditione vel intentione, præſertim animo perſeuerandi in illo ſtatu. Nam ſi id faceret animo tranſeundi ad religionem, non eſſet intrinſecè malum, vt Scotus & alij docuerunt, & colligitur ex c. commiſſum, de ſponſal.

D. Thom.

Hugo Vict. D. Thom. Albert. Magn.

Dicendum ergo eſt, cum Hugone Victorin. lib. de Virginit. Mariæ, quem S. Thom. Albert. Magn. & cæteri ſcholaſtici ſecuti ſunt, & fuit etiam ſententia antiquorum Patrum (vt ſuprà vidimus) B. Virginem ex diuina reuelatione contraxiſſe matrimonium. In omnibus enim rebus ſpeciali Spiritus ſancti directione regebatur, præſertim in re grauiſſima, & quæ ad ſtatum totius vitæ pertinebat, & ad myſterium Incarnationis proximè ordinabatur. Eadem autem reuelatione intellexit B. Virgo ſuum ſponſum libenter in perpetuam virginitatem fuiſſe conſenſurum, nullúmq; detrimentum perfectioni ſuæ virginitatis ablaturum. Et hinc etiam intelligitur, potuiſſe B. Virginem conſentire in verum matrimonium, non conſentiendo actualiter & explicitè in carnalem copulam, neque abſolutè, neque ſub illa conditione, ſi Ioſeph debitum petiiſſet. Quia iam erat certa, illum numquam petiturum, vnde ſuperuacaneus & ocioſus fuiſſet talis actus. Dico autem actualiter, & expreſsè, quia in radice & in cauſa videtur habuiſſe hunc conſenſum, conſentiendo in matrimonium, quod de ſe ad talem copulam ordinatur, & ita videtur loqui Caietanus & Auguſt. in citato capitulo B. Maria 27. q. 1. ſed velle hoc modo in radice non eſt propriè velle, & maximè quando per contrariam voluntatem directè quis proponit vitare actum, & hoc modo conſenſus in coniugale vinculum, nihil omnino derogat virginitati, & propoſitum virginitatis non pugnat cum conſenſu contrahendi vinculū coniugale. Sicut non repugnat voluntas tradendi vel accipiendi dominium, & non vtendi.

Caietan.

SECTIO II.

Quo tempore fuerit matrimonium perfectum inter Mariam & Ioſeph.

Dvplex perfectio matrimonij poteſt hoc loco conſiderari. Prima eſt eſſentialis, quæ conſiſtit in ipſo contractu; altera eſt accidentalis conſiſtens in aliqua ſolennitate, ſeu publica cæremonia, & in cohabitatione viri & vxoris in eadem domo. Omitto enim carnalem copulam, quam iam excluſimus.

Matrimonialis contractus inter Mariā, & Ioſeph ante incarnationem factus. Origen. Luc. 1.

Primò ergo certum eſt, matrimonium inter Mariam & Ioſeph, quoad eſſentiam & contractum, ante filij Dei Incarnationem perfectum eſſe. Hæc eſt communis ſententia Patrum, & Theologorum quos ſuprà citaui, eámque optimè confirmat Orig. homil. 6. in Lucam. Colligitur enim apertè ex illo verbo Luc. 1. *Miſſus eſt Angelus Gabriel à Deo ad Virginem deſponſatam viro*, iam enim oſtendimus illam deſponſationem verum matrimonium fuiſſe. Ratio etiam hoc ſuadet, ex fine illius matrimonij ſumpta. Illud enim Deus ordinauit, ne aliqua infamia ex parte filij Virgini accreſceret: oportuit ergo, vt eo tempore, quo concepit, iam haberet ſponſum, ex quo poſſet exiſtimari honeſtè & abſque turpitudine concepiſſe.

Difficultas ergo ſupereſt de perfectione accidentali quoad cohabitationem, vel ſolennitatem aliquam. In quo eſt prima ſententia Caietan hìc, qui negat fuiſſe eo tempore nuptiarum ſolennitatem celebratam, fundatur in illis verbis Angeli, *Ioſeph fili Dauid, noli timere accipere Mariam coniugem tuam*; nondum ergo illam acceperat. Quod non poteſt intelligi, niſi de modo accipiendi, quando cum ſolennitate nuptiali, & ſacerdotali benedictione ſponſa viro tradebatur. Ex quo vlteriùs infert, quòd eo tempore nondum Ioſeph acceperat Virginem in domeſticum conſortium. Vnde etiam negat fuiſſe perfectum matrimonium quoad cohabitationem in eadem domo. Quod confirmare conatur ex Luc. 1. vbi dicitur beata Virgo rediiſſe ex domo Zachariæ, non in domum Ioſeph, ſed *in domum ſuam*. Idem tenet Abulē. Matth. 2. poſt quęſt. 33. & fauet Anſel. Matth. 1. exponens verbum illud, *Noli timere accipere Mariam*, hoc modo, ſcilicet nuptiali conuentu & aſſidua cohabitatione. Et exponens verbum illud, *cùm nollet eam traducere*, inquit, *in domum ſuam, & aſſiduam cohabitationem.*

Caietanus. Luc. 1. Abulenſ. Anſelm.

Secunda ſententia media eſſe poteſt, ſcilicet tempore annuntiationis Angelicæ Mariam & Ioſeph iam cohabitaſſe in eadem domo, nondum tamen interueniſſe ſolennem celebrationem nuptiarum. Et coniectura eſt, quia propter hanc cauſam nondum carnaliter conuenerant.

Maria & Ioſeph in eadem domo tempore cōceptionis Chriſti cohabitant. Chryſoſt. Greg. Niſ. Epiphan. Ianſen. Titelman. D. Thom. Matth. 1. Ambroſ.

Dico ſecundò, probabilius eſt Mariam & Ioſeph cohabitaſſe in eadem domo, tempore conceptionis Verbi diuini, quæ eſt expreſſa ſententia Chryſ. hom. 4. in Matth. quam etiam indicant Greg. Nyſſenus in orat. de Chriſti natiuit. & Epiphan. hæreſ. 78. & eam ſequuntur Ianſen. Titelm. & alij Matth. 1. & D. Thom. hìc ait, eſſe *magis conſonum Euangelio.* Quod fortaſſe dixit propter verbum illud Matth. 1. *voluit occultè dimittere eam*, quo iudicatur iam antea fuiſſe ad cohabitandum admiſſam. Vt enim Ambroſius dicit libro 2. in Luc. in principio, *Quam non accepit, nemo dimittit, & ideo, qui volebat dimittere, fatebatur acceptam.* Et ratio S. Thom. eſt optima, quia aliàs non eſſet ſatis prouiſum famæ Virginis. Nam quando ſponſa concipit in domo ſponſi, meritò reputatur conceptio maritalis, ſi verò ante cohabitationem concipiat, ſemper eſt dubia vel ſuſpecta conceptio. Reſpondet Caietanus, licèt non cohabitarent, talem tamen ac tantam potuiſſe inter eos intercedere familiaritatem, vt omnis vitaretur infamia, præſertim quia veriſimile eſt Ioſeph aſcendiſſe cùm Maria in domum Eliſabeth, ibíque habitaſſe mēſibus tribus. Sed certè, ſi nondum cohabitabant, nō eſt admodum veriſimile Ioſeph iuiſſe cum Maria, & habitaſſe cum illa in domo Zachariæ. Cur enim in aliena domo ſimul habitarent, qui nondum habitabant in propria? Ac deinde quamuis hæc & ſimilia ſufficere poſſent, vt multi bonam exiſtimationem haberent, aut non timere iudicarent, non tamen ſufficerent ad vitandam ſuſpicionem & dubitationem aliquam, & nonnullum incontinentiæ ac leuitatis indicium. Deinde verbum illud, *Noli timere accipere Mariam*, non ſignificat denuo fuiſſe in domum Ioſephi traducendam, ſed (vt Chryſ. & Ambroſ. expreſsè exponunt) monetur Ioſeph, vt ſponſam, quam domi habebat, & propoſito & animo dimiſerat, domi retineat; ita vt ſenſus ſit, *Noli timere accipere*, id eſt, tecum illam habere & cum illa ſimul viuere, & cohabitare, omnémque timorem & ſuſpicionem abijcere,

Caiet.

Chryſoſt. Ambroſ.

cere, & propoſitum mutare. Quam expoſitionem etiam Theophyl. & Euthym. amplexi ſunt. Præterea verbum illud, *& nollet eam traducere*, non ſignificat, id eſt, in domum ſuam adducere, ſed ſignificat infamare, & vt adulteram accuſare, vt communiter expoſitores intelligunt. Et Origenes homil. 1. in diuerſos, & D. Thom. hîc, & eſt certa expoſitio, ſi vis Græci verbi conſideretur, eſt enim παραδειγματίσαι, quod hoc ſignificat. Quod etiam patet ex verbis illis, *Cùm nollet traducere, ſed occultè dimittere*, vnum enim alteri contraponitur. Denique hoc etiam patet ex cauſa, quæ redditur, ſcilicet, *Cùm eſſet iuſtus*. Hæc enim non erat ratio, propter quam nollet eam in domum accipere, quanquam enim id facere poſſet, ſi eſſet adultera, non tamen eſſet ad hoc neceſſaria magna iuſtitia. Rectè ergo intelligitur, quia erat iuſtus, noluiſſe eam traducere, quod à Patribus dupliciter exponitur. Primò, quòd reuera, viſo euidenti effectu conceptionis, ſibi perſuaſerit adulterium commiſſum, & iniuriam ſibi eſſe illatam, fuiſſe autem magnæ iuſtitiæ opus patienter illam ferre abſque reuelatione, accuſatione vel infamia: voluiſſe tamen illam occultè dimittere, ne peccato conſentire videretur. Ita ferè Chryſoſt. ſuprà, Greg. homil. 26. in Euãgelia, Auguſtin. epiſt. 54. & ſermon. 16. de verbis Domini, & ſerm. 14. natiuit. Iuſtinus dialog. contra Tryphon. ſatis poſt med. Ambroſ. de inſt. Virgin. c. 5.

[Theophy. Euthym. Origen. D. Thom. Chryſoſt. Greg. Pap. Auguſt. Iul. Mart. Ambroſ.]

Altera expoſitio eſt, Ioſephum nihil mali potuiſſe iudicare aut ſuſpicari de Virgine, ſed hinc adductum rei, quam cernebat, euidentia, inde verò eximia, quam expertus erat, Virginis ſanctitate permotum, in quendam veluti ſtuporem & admirationem raptum, omne iudicium ſuſtinuiſſe. Quod ſanè fuit magnum iuſtitiæ opus, ſcilicet in tam graui negotio non commoueri, nec nimia aliqua paſſione aut affectione obcæcari, ſibíque perſuaſiſſe, fieri id ſine peccato potuiſſe, & ideo noluiſſe eam traducere, quamuis quia de hac re nihil illi ſatis conſtabat, ad opus iuſtitiæ pertinere putauit, à tali muliere ſeparari, eámque occultè dimittere. Quam expoſitionem docuit Author imperfecti in Matth. homil. 1. his verbis, *O inæſtimabilis Mariæ laus, magis credebat caſtitati eius, quã vtero eius, plus gratiæ, quàm naturæ, conceptionem manifeſtè videbat, & fornicationem ſuſpicari non poterat: poſſibilius eſſe credidit mulierem ſine viro poſſe concipere, quàm Mariam poſſe peccare?* Hieronymus ibi, *Hoc teſtimoniũ Mariæ eſt quòd Ioſeph ſciens Mariæ caſtitatem, & admirãs, quod euenerat, celat ſilentio: cuius myſterium neſciebat.* Quæ fuit etiam expoſitio Origen. hom. 1. ex variis, & Bernard. hom. 2. in *Miſſus eſt*. Indicant etiam Baſil. homil. de humana Chriſti generatione, Theophylact. Matth. 1. qui ſentiunt Ioſeph ante aduentum Angeli, non ſolùm ſe continuiſſe, ne prauum aliquid de Virgine ſentiret, ſed etiam cognouiſſe eam concepiſſe de Spiritu ſancto, iuxta illud, *Inuenta eſt in vtero habens de Spiritu ſancto.* Sed hoc per ſe eſt difficile creditu, cùm non habuerit reuelationem, nec aliquod ſufficiens principium ex quo id cognoſceret, & non eſt conſentaneum illis verbis Angeli, *Ioſeph fili Dauid, noli timere accipere Mariam coniugem tuam, quod enim in ea natum eſt, de Spiritu ſancto eſt.* Hæc enim ratio non fuiſſet conueniens, ſi antea Ioſeph hoc agnouiſſet, & ea de cauſa cum Virgine permanere & cohabitare timuiſſet. Neque illa verba, *Inuenta eſt in vtero habens de Spiritu ſancto*, ita intelligenda ſunt, vt Ioſeph inuenerit & intellexerit ipſam concepiſſe de Spiritu ſancto, ſed ita, vt inuenerit & cognouerit Mariam, quæ ex Spiritu ſancto conceperat, eſſe prægnantem. Vltimò tandem nihil fauet Caietano verbũ illud, *Reuerſa eſt in domum ſuam*, quia illud verbum tantùm ſignificat rediiſſe in propriam domum, in qua habitabat, quæ non dicitur *ſua*, quia

[Ioſeph ante Angeli reuelationem, nihil turpe de Maria prægnante ſuſpicatur. Author imperfecti. Hier. Orig. Bernard. Baſil. Theophyl. Caietanus.]

ipſa ſola ſeparata à Ioſepho in ea habitaret (hoc enim nec fundamentum habet, nec eſt hæc proprietas verbi) ſed dicitur ſua, vt diſtinguitur ab aliena, ſiue fuerit paterna domus, ſiue domus ſponſi, ſeu vtrique cõmunis, in qua ambo habitabant. Sicut paulo inferiùs dicuntur Maria & Ioſeph rediiſſe *in ciuitatem ſuam*, ſcilicet, in qua habebant proprium domicilium.

Tertiò, veriſimiliùs exiſtimo ante conceptionem filij Dei fuiſſe illud matrimonium perfectum, etiam quoad omnem ſolemnitatem accidentalem, & ſacerdotalem benedictionem, ſi fortaſſe inuenire ſolebat. Hæc concluſio (vt ingenuè id fatear) non poteſt ſatis ex Scriptura probari. Ad illam verò perſuadẽdam ſatis eſſe videtur, quòd in Euangelio nullum omnino ſit fundamentum ad hoc negandum. Nam verbum illud, *Noli timere accipere Mariam coniugem tuam*, non oportet intelligi de ſolẽni traditione, ſeu acceptione, quia phraſis illa, *accipere vxorem*, multiplex eſt in Scriptura. Interdum enim ſignificat *vxorem ducere*, vt patet Geneſ. 4. & 6. interdum eam cognoſcere, vt exponit Lyra locum Deuteronom. 20. *Quis eſt homo, qui deſpondit vxorem, & non accepit eam?* quamuis poſſit etiam hic locus intelligi de receptione ad cohabitandũ, quæ eſt alia illius vocis ſignificatio, ſicut Geneſ. 12. dicitur, *Accipe eam & vade.* Hoc ergo vltimo modo ſumi in citato loco Matthæi Chryſoſtomus, & Ambroſius ſuprà expoſuerunt. Nam quia Ioſeph decreuerat illam dimittere, monetur ne timeat cum illa cohabitare, vt ſuprà dictum eſt. Suppoſito ergo, Scripturam nullo modo repugnare, ſine dubio eſt magis conſequens, & rationi conſentaneum, vt nulla ſolemnitas huic matrimonio defuerit ante conceptionem filij Dei. Primũ quidem, quia non eſt veriſimile ſponſam ſolitam eſſe traduci ad cohabitandum cum ſponſo ante expletam omnem matrimonij cæremoniam, & ſolennitatem, ſicut nunc fieri videmus in familiis bene inſtitutis, & ordinatis. Deinde verò, quia cuiuſdam incontinentiæ exceſſus eſt, quòd ſponſi copulentur ante perfectam omnem matrimonij cæremoniam; fuit ergo fini huius matrimonij conſentaneum, & ad vitandam omnem ſuſpicionem valde conueniens, vt ante filij conceptionem fuerit matrimonium omni ex parte perfectum. Quocirca ſuppoſita hiſtoria, quam in capite huius diſputationis præmiſimus, veriſimile mihi eſt, beatam Virginem non rediiſſe à templo in domum parentum, qui fortaſſe iam mortui erant, vt Cedrenus refert in compendio hiſtoriæ: ſed poſt expletam omnem matrimonij ſolemnitatem ab ipſis ſacerdotibus immediatè datam eſſe Ioſepho, vt Gregor. Nyſſenus & alij Patres ibi citati indicant.

[Matrimoniũ inter virginẽ, & Ioſeph ãte Chriſti conceptionem omni ex parte perfectum. Gen. 4. & 6. Deut. 20. Geneſ. 12. Chryſoſt. Ambroſ. Cedren. Greg. Nyſſ.]

SECTIO III.

In qua ætate Ioſeph & Maria matrimonium contraxerint.

QVod ad B. Virginem attinet, Ioannes Annius recens Chronographus dixit beatam Virginem peperiſſe Chriſtum ante expletum decimũ quartũ annum, vnde neceſſariò fit conſequens fuiſſe nuptam decimo tertio ætatis anno nondum peracto. Nã (vt antiqua hiſtoria & Patres citati in initio huius diſputationis referunt) B. Virgo concepit filium quarto menſe à deſponſatione ſua. Quam ſententiam ſequitur Driedo libro tertio de dogmatibus, tractatu tertio, capite quinto, p. 4. in fine. Alia verò extrema ſentẽtia eſt Caietani, Lucæ primo, qui probabile credit fuiſſe Virginem viginti quatuor annorum, & certum putat, vt minimum habuiſſe decem & nouem annos, quando filium peperit. Ex quo, eodem argumento, colligitur, vno anno & paulo ampliùs ante illam ætatẽ fuiſſe nuptam,

[Ioan. Annius. Dried. Caieta.]

ptam. Mouetur autem Caietanus ſola coniectura, ſcilicet, vt eſſet firmo & perfecto corpore ad concipiendum filium.

Virgo decimo quarto ætatis inchoato anno Ioſepho nupta.

Communis tamen probabiliórque ſententia eſt, Virginem fuiſſe nuptam paulo poſt inchoatum decimum quartum annum, vndecim enim ferè annis in templo manſit, & tunc tradita fuit Ioſepho, & poſt quatuor menſes Angelicum nuntium habuit, agens verò decimum quintum annum filium peperit. Ita refert ex Euodio Nicephor. lib. 2. hiſtor. capit. 3. & eiuſdem ſunt ſententiæ Gregorius Nyſſ. Damaſcen. & alij ſuprà citati, quorum authoritas maiorem fidem facit, quàm coniectura Caietani. Aetas enim quatuordecim annorum ſufficiens eſt, & aptiſſima in fœmina ad concipiendum filium, præſertim ſi habeat corpus optimè diſpoſitum, quale erat corpus ſanctiſſimæ Virginis, & ita ex recentioribus ſequuntur hanc ſententiam, Abulenſ. Matth. 2. q. 101. Ioannes Lucidus tractatu de vero die paſſionis Christi, & alij, qui annales vel chronologias ſcripſerunt.

Euod. Nicephor. Greg. Nyſſ. Damaſc. Abulenſ. Ioan. Lucid.

Epiphan.

Secundò, de ætate ſancti Ioſeph fuit ſententia Epiphanij hæreſ. 78. eum fuiſſe vt minimum octogenarium, quando Virginem duxit. Sequitur Niceph. lib. 1. hiſt. cap. 7. & Abulenſ. ſuper cap. 7. Iſai. & paradoxa 1. cap. 8. & in 2. cap. 73. & Matth. 1. q. 32. numer. 30. quæſt. 31. & Ioan. Gerſon. ſerm. de Natiuit. Mar. conſiderat. 3. Viguerius in inſtitutionibus c. 2. §. 9. Cedrenus in compendio hiſtoriæ Huic ſententiæ fauet antiqua pictura quæ non contemnendam authoritatem habere ſolet. Et confirmari poteſt: nam beatus Ioſeph mortuus eſt ferè duodecimo anno ætatis Chriſti: ergo veriſimile eſt eum fuiſſe valde ſenem, quando Chriſtus natus eſt, & ſimiliter quando Virginem duxit. Sed hæc ſententia probari certè nullo modo poteſt. Primò, quia decuit, vt in matrimonio illo ſeruaretur ea proportio inter virum & vxorem, quæ communi vſu & conſuetudine ſeruari ſolet. Secundò, quia oportuit, vt Ioſeph eſſet in ætate ad generandum idonea, quia aliàs non poſſet ſub illius vmbra, fama & æſtimatio Virginis illæſa ſeruari. Tertiò, oportuit ipſum eſſe viribus valentiorem, vt poſſet tot peregrinationes ſuſtinere, & ad familiam ſuam alendam & ſuſtentandam laborare; ad hos ergo fines ætas octogenaria erat valde improportionata. Quartò quando Sancti & Doctores dicunt ſanctum Ioſeph ſimul cum B. Virgine poſt matrimonium contractum virginitatem vouiſſe, certè ſupponunt illum non fuiſſe ſenem, neque ad actum matrimonij ineptum. Et augetur hæc coniectura ex eo, quòd docent Ioſeph permanſiſſe virginem & in cœlibatu vſque ad deſponſationem cum Virgine. Nam cùm iuxta conſuetudinem illius populi ferè omnes vxores ducerent, non eſt admodum veriſimile expectaſſe Ioſeph tam longum ætatis tempus ad vxorem ducendam. Quintò, etiam Scriptura nonnihil fauet: nam Luc. 1. dicitur *Angelus miſſus ad Virginem deſponſatam viro*, non ſeni, & capit. 3. *vt putabatur filius Ioſeph.* Profectò, ſi ille octogenarius fuiſſet, vel non tam facilè hæc fama percrebuiſſet, aut certè Virgo in ſuſpicionem aliquam veniſſet. Vnde Iſai. 62. de tempore aduentus Meſſiæ dicitur, *habitabit iuuenis cum Virgine*, quod non incommodè ad hoc myſterium applicant Gloſſ. ordinar. & Nicol. Lyra. Tandem, nullum eſt fundamentum, vt contrarium credatur, quia nulla eſt hiſtoria, nulláq; ratio decentię aut caſtitatis hoc requirit. Quia quod ad exteriorem ſpeciem attinet, nullam indecentiam habet quòd virgo habitet cum iuuene, aut ſaltem viro mediocris & maturæ ætatis ſponſo, ac marito ſuo. Præſertim, cùm ipſum matrimonium ad hoc fuerit ordinatum, vt talis virgo exiſtimari poſſet ex viro ſuo concepiſſe. Quod verò ſpectat ad rem ipſam, id eſt, ad obſeruandam caſtitatem vtriuſque coniugis, A non erat neceſſaria ſenilis ætas, ſed Spiritus ſancti robur, ac virtus: alioquin non tam fuiſſet virtutis opus, & voluntatis, quàm impotentia quædam. Quocirca, ſicut Patriarcha Ioſeph, qui (teſte Bernardo) figura fuit ſponſi Virginis, in iuuenili ætate perfectiſſimè caſtitatem ſeruauit, & fidelitatem domino ſuo: ita multo maiori ratione de noſtro ſancto Ioſeph exiſtimandum eſt.

Nicephor. Abulenſ. Cedren. Ioſeph nō erat ſenex, quando Mariam duxit vxorem. Luc. 1. & 3. Iſai. 62. Gloſſ. ordi. Nicol. Lyr. Bernar.

Aetas Ioſeph quando Virginem in matrimonium accepit.

Certum ergo videtur Ioſeph non fuiſſe octogenarium, & veriſimilius eſt, non fuiſſe ſenem: qua verò ætate fuerit, iuuenis ne, vel vir triginta quadragintáve annorum, definiri non poteſt, cùm ex hiſtoriis nihil habeamus. Solùm ergo dici poteſt aptiſſimæ fuiſſe conuenientiſſimæque ætatis: hoc enim ad Spiritus ſancti prouidentiam ſpectabat. Vnde potius veriſimile eſt B fuiſſe maturæ ætatis quàm iuuenilis, quia (vt Sancti & Hiſtoriæ referunt) beata Virgo illi data eſt magno cōſilio & prouidentia ſacerdotum, potius vt illius virginitatem cuſtodiret quàm vt violaret, & ideo veriſimile eſt quæſiuiſſe virum maturæ ætatis, prudentiæ, ac virtutis.

Reſponſio ad argumenta in oppoſitum.

Et hinc facilè reſpondetur ad coniecturas contrariæ ſententiæ. Illa enim conſuetudo picturæ, propter quādam decentiam, & ad vitandam vulgi opinionem introduci potuit. Vel fortaſſe, cùm Ioſeph eſſet maturæ ætatis, & vir iuſtus, partim laboribus, partim corporis afflictionibus effecerat vt prouectioris quàm reuera eſſet ætatis appareret. Ad aliam coniecturam de morte eius: quamuis veriſimile ſit (vt ſuprà dicebam) ante C trigeſimum ætatis Chriſti annum fuiſſe vita functum, non tamen exiſtimo ſtatim poſt duodecimum annum obiiſſe. Dum enim Lucas c. 2. ait, deſcendiſſe Chriſtū poſt duodecimum ætatis ſuæ annum cum parentibus ſuis in Nazareth, & fuiſſe *ſubditum illis*, ſatis ſignificat aliquot annis cum vtroque vixiſſe, & non eſt incredibile, vixiſſe Ioſeph ferè vſque ad annos prædicationis Chriſti, vt illum ſimul cum Virgine ſuis laboribus ſuſtentaret. Nullum ergo ex hac coniectura pro contraria ſententia ſumi poteſt argumentum, præſertim, cùm tam in minori quàm in grandiori ætate homines mori contingat.

Luc. 2.

DISPVTATIO VIII.

In duas Sectiones diſtributa.

D

De ſancto Ioſeph B. Virginis ſponſo.

QVamuis in præcedenti diſputatione nōnulla de hoc ſancto viro dixerimus, quæ cum diſputatione de deſponſatione Virginis videbantur eſſe coniuncta, tamen & perfectio doctrinæ, & reuerentia ac deuotio illi debita exactiórque ipſius myſterij expoſitio poſtulare videntur, vt explicemus, quis & qualis fuerit ſanctus hic Virginis ſponſus, cuius genealogiam tam accuratè ſcripſit Matthæus, vt nihil de illa dicendum nobis ſuperſit, præter ea, quæ ſuprà tractando de genealogia Chriſti & Virginis attigimus. Quocirca de iis, quæ ad corpus eius ſeu naturalē conE ditionem pertinent, nihil dicemus: nā de ætate, virginitate, ſtatu, ac morte eius ſatis in ſuperioribus diximus. De arte verò, ſeu corporali munere, quoad hanc vitam tranſigendam vſus eſt, nihil dicere poſſumus præter id, quod in Euangelio indicatur, ſcilicet illum fuiſſe fabrum. An verò fuerit faber lignarius vel ferrarius, incertū eſſe dixit Caiet. Mat. 13. in fine. Nā Sancti ambiguè loquuntur, vt videre licet in Ambr. lib. 3. in Luc. in princip. qui vtrumq; indicat, Hil. Cā. 14. in Mat. Anſel. 13. Bed. lib. 2. in Marc. ſuo c. 23. qui indicant fuiſſe fabrum *ferrum igne vincentem.* Iuſtino Dialog. cum Tryphone longè à medio, qui indicat fuiſſe fabrū lignarium, & Chriſtum illum interdum iuuiſſe. Sed expreſſiùs id docet D. Thom. Matth. 13. & ibi Lyran. Carthuſi. Bonau. lib. meditat. vitæ Chriſti, ad finem

Caiet. Ambroſ. Hilar. Anſel. Iuſtin. D. Thom.

capitis

capitis 15. Abulenſ. Matth. 13. q. 83. & alij. Quod licèt ab eis non ſatis probetur: videtur tamen per ſe magis credibile, magiſque conſentaneum, ac decens. Propter quòd hæc opinio, veluti communis quædam conceptio, omnium ferè animis inſedit. Omiſſis ergo his, quę ad corpus & externas actiones ſeu fortunæ bona pertinent, ſolũ dicemus de iis, quæ ad animã ſpectant, & de dignitate, ac munere, ad quod diuinitus electus eſt.

SECTIO I.

Qualis fuerit dignitas, in qua ex diuina electione Ioſeph fuit conſtitutus.

DVobus modis poſſumus Ioſephi dignitatẽ explicare. Primò ratione abſoluta declarãdo proprietates, actus & nomina huius dignitatis. Secundò ratione comparata, conferendo ſcilicet hanc dignitatem cum munere Apoſtolico, cum dignitate præcurſoris, & ſimilibus, quæ ad ſtatus hominum vel ad gratias datas pertinent. Nolumus enim comparationem facere cum gratia gratum faciente, ſeu cum dignitate filij Dei adoptiui: ſupponimus enim ſine vlla controuerſia, hanc infinita quadam ratione ſuperare, vt à fortiori conſtat ex his, quæ de dignitate matris Dei ſuprà diſputauimus.

Ioſeph verus Mariæ ſponſus. Damaſc.

Prima igitur dignitas beati Ioſeph eſt, verè ac propriè fuiſſe Virginis ſponſum, & excepto vſu carnalis copulæ habuiſſe omnia iura & munera veri ſponſi. Quam dignitatem inquit Damaſ. orat. 3. de Natiuit. Virg. conceſſam eſſe Ioſeph *ſingulari Dei dono; & per diſpenſationem omni ſermone præſtantiorem.* Atque in ea virtute continentur, quæ de hoc ſancto viro dici poſſunt. Etenim ſi Gregorio Nazianzeno ad laudandum vno verbo Gorgoniæ ſororis ſuæ maritum, ſcribere licuit orat. 11. in hæc verba: *Vultis vno verbo virum deſcribam? Vir illius, nec enim ſcio, quid ampliùs dicere neceſſe ſit,* quo modo ad laudem ſancti Ioſeph, non multo magis nobis ſufficiet, dicere, *Vir Mariæ?* hæc ergo fuit prima eius prærogatiua.

Ioſeph Chriſti pater putatiuus. Luc. 3. Matth. 13. Ioan. 6. Auguſt.

Secundò hinc factum eſt, vt patris Chriſti nomen & exiſtimationem obtinuerit, vt conſtat ex Luc. 3. *vt putabatur filius Ioſeph,* Matth. 13. *Nõnnè hic eſt fabri filius?* & Ioannis 6. *Nonne hic eſt filius Ioſeph?* Aduertit autem Auguſt. libro 2. de conſenſu Euangeliſtar. cap. 1. licèt opinionem parentis ſolùm apud hos habuerit, qui Chriſti diuinitatem & admirabilem cõceptionem ignorabant, appellationem verò non ab illis ſolùm ſed etiam ab Euangeliſta & ab ipſa etiam B. Virgine accepiſſe, Lucæ enim 2. dicit beata Virgo, *Pater tuus, & ego, dolentes quærebamus te.* Et Euangeliſta dicit, *Cùm inducerent Ieſum parentes eius,* & iterum, *Erant pater & mater eius mirantes ſuper ijs, quæ dicebantur.* Ex quo intelligi poteſt, non ſine ſingulari Dei ordinatione nomen hoc illi eſſe impoſitum, quia nec B. Virgo, nec S. Lucas abſque ſpeciali Spiritus ſancti inſtinctu locuti ſunt,

Luc. 2.

Bernard. Nomen patris Chriſti quam glorioſum.

propter quod Bernard. homil. 2. in *Miſſus eſt*, ex hac patris Chriſti appellatione coniiciendum exiſtimauit quis & qualis fuerit B. Ioſeph. Solent enim nomina ſapienter impoſita rei dignitatem, naturam, vel conditionem, in qua fundantur, indicare. Cùm ergo æternus Pater ſumma ſapientia, & prouidentia hoc nomen ſibi proprium cum hoc viro communicauerit, ſatis ſignificauit, ad quantam dignitatem eum euexerit, cum nomine ſimul officium, & curam paternam, magna ex parte tribuendo. Quod rectè confirmatur & explicatur exemplo. Chriſtus enim Dominus, cùm morti eſſet propinquus, de Ioanne Euangeliſta dicit Virgini, *Mulier, ecce filius tuus.* Ex qua appellatione colligunt omnes Sancti ſingularem amorem, quem Chriſtus ad Ioannem habuit, quem tan to honore affecit, vt nomen ſibi proprium cum illo communicauerit, non vanum nomen imponendo (quia opera Dei perfecta ſunt) ſed eum quodammodo in locum ſuum ſubſtituendo, & erga matrem ſuam ſingularem amorem & curam tribuendo. Multo autem excellentior eſt parentis Chriſti quàm filij Virginis appellatio, non ſolùm, quia patris appellatio maiorem authoritatem præ ſe fert, ſed etiam, quia dignitas Chriſti dignitatem Virginis infinitè excedit.

Tertiò igitur hinc fit, B. Ioſeph non ſolùm patris Chriſti nomen, ſed etiam rem, quæ huic nomini ſubeſt, participaſſe, quantum, excepta carnali generatione, ab homine participari poteſt. Itaque habuit affectum, ſolicitudinem, & (vt ita dicam) patris authoritatem. Hinc Damaſcenus dicta orat. 3. non longè à fine, dicit, Ioſephum loco patris fuiſſe aſſumptum, & Bernard. hom. 3. circa finem dicit, eum fuiſſe *ſeruum fidelem & prudentem, quem conſtituit Dominus ſuæ matris ſolatiũ, ſuæ carnis nutritium, ſolũ denique in terris magni conſilij coadiutorem fideliſſimum, vt non immeritò illi accommodari poſſit, quod de alio Ioſeph ſcriptum eſt, conſtituit eum dominũ domus ſuæ, & principem omnis poſſeſſionis ſuæ.* Hinc etiam Irenæus lib. 4. contra hæreſ. c. 40. dicit, poſtquam monitu Angeli ſine vlla hæſitatione Ioſeph credidit, Spiritus ſancti myſterium & Mariam accepit, *in reliqua,* inquit, *vniuerſa Chriſti educatione gaudens, obſequium præſtitit, vſque in Ægyptum ſuſcipiens profectionem, & inde regreſſum, & in Nazareth tranſmigrationẽ.* Hinc denique Rupert. lib. 3. de diuin. offic. c. 18. & lib. 1. de gloria & honore filij hominis in Matth. circa illa verba, *Iacob autem genuit Ioſeph,* comparans totam illam generationum ſeriem, ſcalæ Iacob, inquit, *ſupremum ſcalæ gradũ, cui Dominus innixus eſt, fuiſſe Ioſephum. Sed quo modo,* interrogat, *Deus & Dominus huic homini innixus eſt?* reſpondet, *Vtique tanquam tutori pupillus, quippe qui in hoc mundo ſine patre natus eſt, ita innixus eſt huic B. Ioſeph, vt ipſe fuerit infantulo pater optimus, cuius ſolatio paterno puer cum Virgine puerpera ſuſtentaretur.* Et eadem ferè conſideratione Andreas Ieroſolym. ſerm. de annunciat. B. Ioſeph, *tutorem Virginis* appellat. Addit tandem Aug. libr. 2. de conſen. Euangeliſt. c. 1. aliam huius nominis rationem, his verbis, *Neque enim propterea non erat appellandus Ioſeph pater Chriſti, quia illũ non genuerat, quandoquidem rectè pater etiam eſſe potuit eius quem non ex ſua coniuge procreatum aliunde adoptaſſet.* Per adoptionem enim, etiam is, qui omnino extraneus eſt, filius efficitur, & qui adoptat pater vocatur, & ſuo modo exiſtit? Ioſeph verò eum, quem ſibi coniux, ſine ipſius opera, per Spiritus ſancti virtutem genuerat, tãquam dilectiſſimum filium à Deo datum acceptauit, & quodammodo adoptauit, vt propterea nobiliori quadam ratione, quæ imperfectionem excludat, quodammodo filius eius effectus ſit. Niſi velimus dicere Chriſtum elegiſſe ſibi Ioſeph in patrem, ſéque quodammodo filium eius conſtituiſſe. Quod alia etiam ratione explicari poteſt. Per verum etiam matrimonium cum Virgine contractum quodãmodo corporis eius dominus effectus eſt, quia (vt Paulus inquit) *mulier corporis ſui poteſtatem non habet, ſed vir.* Hinc ergo factum eſt, vt fructus corporis virginei quodammodo ad Ioſephum pertinuerit. Vt enim dicitur Inſtitut. de rerum diuiſione. §. cùm in ſuo ſolo, verſiculo, ex diuerſo, *quod in alieno ſolo naſcitur, vel ædificatur, ſub illius dominium cadit, cuius eſt ſolum.* Vnde etiã ſi miraculosè in horto alicuius fons naſceretur, illius eſſet, cuius eſt hortus. Quia ergo terra virginea de benedictione Domini cõcepit, ad Ioſeph, cuius erat terra, fructus illius benedictionis pertinuit, vt Deut. 33. in benedictionib. Patriarchæ Ioſeph præfiguratũ erat. Addo tandem virum & vxorẽ per matrimonij vinculũ effici quodammodo vnum. Nam licèt per carnalẽ copulam efficiantur vna caro, tamen per vinculũ ipſum efficiuntur vnũ cor, vna voluntas. Vnde fit, vt bona habeant

Damaſ. Bernard. Opera Ioſeph erga Chriſtũ verè pater.

Iren.

Rupert.

Ioſeph Chriſti tutor, & Virginis. Andr. Iero. Auguſt.

Deut. 33.

beant quodammodo communia, ita vt quod eſt ſub vnius dominio & poteſtate, ad alterum ex conſequenti aliquo modo pertineat. Quia ergo B. Virgo vera fuit mater Chriſti, non potuit Ioſeph verus eius ſponſus rationem parentis non participare, carnali ſemper generatione excepta.

Ioſeph caput, & ſuperior Virginis quomodo fuerit. *1. Cor. 11.* *1. Petr. 3.* *Geneſ. 18.*

Quartò tandem ex prædicta radice ortum eſt, vt B. Ioſeph aliquo modo fuerit caput & ſuperior Virginis, & Chriſti, vt hominis. Primùm patet, quia teſte Apoſtolo 1. ad Corinth. 11. *Caput mulieris vir.* Propter quod Petr. 1. Cã. c. 3. præcipit, vt *mulieres ſubditæ ſint viris ſuis*, afferens exemplum Saræ, quæ Abrahæ obediebat, eúmque dominum ſuum vocabat, Geneſ. 18. ergo & B. Virgo agnoſcebat & reuerebatur ſponſum ſuũ, tanquam virum & caput ſuum. Neque obſtat, quod

Auguſt.

Auguſt. opuſculo de Aſſumptione Virginis, c. 4. dicit, B. Virginem fuiſſe exemptam ab illa lege, *Sub viri poteſtate eris*: ipſe enim ſe ſtatim explicuit dicens, *non fuiſſe ſub poteſtate viri*, id eſt, *mariti, qua integerrimis viſceribus de Spiritu ſancto Chriſtum ſuſcepit.* Ac ſi diceret, quãtum ad vſum carnalis copulæ, non fuiſſe ſub viri poteſtate. Addo etiam ex D. Thom. infrà q. 30. art. 2. ad 2.

D. Thom.

in iis, quæ pertinent ad myſteriorum Dei cognitionẽ, & ad priuilegia gratiæ ſuſcipienda, non debuiſſe pendere à viro, nec ſub eius eſſe poteſtate: at verò in externis & domeſticis rebus, potuit ſuo modo eſſe ſubiecta viro, ad illum enim familiæ gubernatio pertinebat. Vnde quando aliquid huiuſmodi agendum erat ex diuino inſtinctu, illi fiebat reuelatio, vt patet de fuga in Ægyptum, & de reditu ex Ægypto, vnde etiam impoſitio nominis Ieſu illi iniuncta eſt, Matth. 1. *& vocabis nomen eius Ieſum.* Altera pars, quæ ad Chriſtũ pertinet, cõſtat ex Luc. 2. *& erat ſubditus illis.* Quãquã enim hoc magis ſignificet vſum quàm debitum, quia reuera Chriſtus, propter dignitatem ſuæ perſonę, nulli hominum propriè ſubiectus fuit, tamen ad dignitatem Ioſeph declarandam ſatis eſt, quòd præciſè conſiderata humana conditione & origine Chriſtus futurus erat iure ſubditus Ioſeph, & quòd licèt ratione diuinitatis eſſet exemptus, tamen de facto voluit illi eſſe ſubiectus, eíque tanquam patri ac ſuperiori obedientiam honorémque deferre.

Matth. 1. *Chriſtus Ioſepho quomodo ſubditus.* *Luc. 2.*

Amoris vinculum inter Mariam, & Ioſeph, ac Ieſum quale.

Ex quibus etiam licet intelligere, interceſſiſſe inter Mariam & Ioſeph, & inter Ieſum & Ioſeph ſingulare vinculum mutui amoris, ac perfectiſſimæ amicitiæ, quæ intrinſecè oriebatur ex dignitate, & ſtatu, ad quem hic vir aſſumptus eſt, pertinet enim ad virtutem & ſanctitatem vxoris, vt virum ſuum diligat, & omne bonum præſertim animæ illi exoptet, & procuret. Sed beatiſſima Virgo in omnibus fuit perfectiſſima; ergo etiam in hoc amore excelluit. Accedit ratio gratitudinis, quæ benefactoribus debetur, & nulla alia re magis quàm amore perſoluitur. B. autẽ Ioſeph multa paſſus eſt, multóſque labores propter Virginem ſuſtinuit, & quidem amore ac voluntate, vt par erat, ſingulari & maxima; ergo. Tandem accedit morum ſimilitudo, frequens ac diuturna familiaritas, & cohabitatio, abſque vlla occaſione diſſidij, vel rixæ quæ non poteſt non parere ſummum quendam amorem, ac beneuolentiam mutuam. Quæ rationes eadem ferè proportione in Chriſto Domino procedunt, tantóque fortius, quanto ille perfectius quàm Virgo omnia operabatur. Vnde Rupert. lib. 2. in Cant. poſt med. exponens verba illa cap. 2. *Dilectus meus mihi, & ego illi qui paſcitur inter lilia. Quæ*, inquit *ſunt lilia, niſi dilectus ſponſo Ioſepho, & ego dilecta, verè ambo illa, videlicet pro virginalibus nuptiis, & cohabitatione caſtiſſima.* Ex his ergo ſatis conſtat, quanta fuerit huius ſancti dignitas, & quàm excellens miniſterium eius, & officium per ſe & abſolutè conſideratum.

Rupert.

Obiectio.

Iam verò officium hoc cum aliis conferendo du- A bitari poteſt, an hæc dignitas maior ſit, quàm dignitas Præcurſoris, vel Apoſtolorum, aut Euangeliſtarum, quod ad munus & officium attinet, vt gratiam & ſanctitatem omittamus, de qua ſtatim. Ratio dubitandi eſſe poteſt, quia hoc miniſterium Ioſephi videtur fuiſſe proximè coniunctũ cum ipſamet Chriſti perſona. Item videtur maximè acceſſiſſe ad dignitatem matris Dei. Item videtur fuiſſe aptiſſimũ ad perfectiùs exercendas omnes actiones vitæ actiuæ, & cõteplatiuæ, quàm vllum aliud munus puræ creaturæ, ſola Dei matre excepta. De quo enim tam propriè, ſicut de Ioſeph poteſt dicere Chriſtus, *Eſuriui, & dediſtis mihi mãducare, &c.* Itaque illud fuit excellens in munere huius ſancti viri, quòd omnes ferè labores & actiones ſuas pro- B ximè circa Chriſti perſonam exercebat. Vnde, ſicut peccatum crucifigentium Chriſtum, maximum in ſuo genere fuit propter perſonæ dignitatem: ita opera pietatis & beneficentiæ circa perſonam Chriſti, in hoc viro fuerunt eximii cuiuſdam valoris, tanto maiori ratione, quanto ipſe ex perfecta cognitione & amore illius perſonæ operabatur. Aliunde verò ſimul cũ hac parte vitæ actiuæ, habuit ſtatum accommodatiſſimũ ad fruendum meliori parte vitæ contemplatiuæ. Nam in primis in matrimonio virginitatem vouit (vt ſuprà vidimus) & talem duxit vxorem, vt ſola eius ſocietas & frequens familiaritas ſatis eſſet ad virtutem omnẽ, & præſertim religionem & pietatem erga Deum addiſcendam. Cui ſi adiungatur diuturna Chriſti conuer- C ſatio, frequens & intima & quaſi continua occaſio audiendi diuina myſteria ex ore eius, & orandi ad illũ & cum illo, nihil certè magis ad perfectionem vitæ contemplatiuæ deſiderari poteſt. Cùm ergo ille ſtatus perfectior ſit, qui has duas vitas perfectiùs coniungit, videtur ſanè ſtatus ſancti Ioſeph, & conſequenter dignitas eius & officium omnibus aliis præferendum.

Dignitas Ioſeph quanta.

In contrarium verò eſſe videtur, quia Apoſtolica dignitas videtur à ſanctis Patribus omnibus præferri. Vnde Anſelm. Matth. 3. de Ioanne Baptiſta dicit, *officio miniſterij fuiſſe minorẽ Apoſtolis. Maius enim miniſterium*, inquit, *non fuit quàm Apoſtolatus.* Et idẽ docet D. Thom. eodem loco Matthæi 3. Quomodo interpretantur a- D liqui verba illa Pauli ad Rom. 8. *Nos autem primitias ſpiritus habentes*, nimirum in miniſterio, & officio, iuxta illud ad Epheſ. 1. *Secundùm diuitias gratiæ eius, quæ ſuperabundauit in nobis, in omni ſapientia, & prudentia, &c.* Et poteſt explicari, quia miniſterium Apoſtolicum videtur eſſe altioris rationis, magíſque ſpirituale. Ordinatum enim fuit quaſi ad generandum Chriſtum in mẽtibus fidelium, & ad procreationem filiorum Dei, qui finis videtur eſſe altior, & eleuatior. Vnde actiones etiam Apoſtolici muneris, quatenus ad vitam actiuam pertinere poterant, altioris ordinis ſunt. Quia actiones ſancti Ioſeph pertinebant ad operam miſericordiæ corporalia, actiones verò Apoſtolicæ ad ſpiritualia. E Quod verò ſpectat ad partem vitæ contemplatiuæ neceſſe eſt in Apoſtolis fuiſſe perfectiſſimam, quia conſtituti fuerunt in ſummo perfectionis gradu, & abundantiam ſpiritus omnibus modis acceperunt. Denique certum videtur miniſteria legis gratiæ attigiſſe ſupremum gradum perfectionis, & dignitatis, ſed in hac lege primus & digniſſimus gradus, quem Chriſtus inſtituit, fuit Apoſtolicus, iuxta illud primæ ad Corinth. 12. *Poſuit Deus in Eccleſia primùm Apoſtolos*, qui propterea *fundamenta Eccleſiæ* dicuntur, Apocal. 21. & ad Epheſ. 2. ergo.

Dignitas Apoſtolorũ quãta. *Anſelm.* *D. Thom.* *Rom. 8.* *Epheſ. 1.* *1. Cor. 12.* *Apoc. 21.* *Epheſ. 2.*

Reſponſio.

In hac comparatione, quam à nemine video ſatis eſſe diſcuſſam, ac declaratam, nihil temere affirmare volo. Probabiliter tamen dici poſſet, hæc munera eſſe quodammodo diuerſorum ordinum, & ideo non poſſe tam propriè comparari, habere tamen ſe mutuo ſicut

ſicut excedens,& exceſſum. Sentio equidem Apoſtolicum munus eſſe ſupremum omnium eorum,quæ in Eccleſia Chriſti, prout ab eo in lege gratiæ inſtituta eſt,inueniuntur,vt Anſel.ſuprà,& D.Thom. Matth. 3. expreſsè docuerunt, & teſtimonia & rationes factæ probant. Nihilominus tamen non exiſtimo improbabile munus,ſeu miniſterium ſancti Ioſeph, quatenus quodammodo eſt altioris ordinis,poſſe dici perfectius. Intelligo enim,quædam eſſe miniſteria præciſè pertinentia ad ordinem gratiæ gratum facientis, & in hoc ordine intelligo Apoſtolos habuiſſe ſupremum dignitatis faſtigium,& indiguiſſe fortaſſe pluribus gratiæ præſertim gratis datæ & ſapientiæ donis, quàm reliquos. Alia verò ſunt miniſteria, quæ attingunt ordinem vnionis hypoſtaticæ,qui ex ſuo genere perfectior eſt, vt de dignitate matris Dei ſupra diximus, & in hoc ordine intelligo inſtitutum eſſe miniſterium ſancti Ioſeph,& eſſe veluti in infimo gradu illius, & ex hac parte excedere reliqua,tanquam in ſuperiori ordine exiſtens.Vnde D.Thom. ſuprà attentè dixit, Apoſtolos eſſe maiores officio noui Teſtamenti: officium autem Ioſeph non pertinuit ad nouum Teſtamẽtum, neque propriè ad vetus,ſed ad vtriuſque authorem,*& lapidem angularem,qui fecit vtraque vnum.* Quid verò ſentiendum ſit de munere Præcurſoris comparato ad Apoſtolicum munus,ex hoc ferè diſcurſu intelligi poteſt,& infrà id latiùs attingemus.

Comparatio inter munus Ioſeph & Apoſtolorum.

SECTIO II.

Quam ſanctitatis perfectionem ſanctus Ioſeph fuerit conſecutus.

Sanctitas Ioſeph quanta.

HÆc quæſtio eiſdem modis,quibus præcedens tractari poteſt, ſcilicet abſolutè, & comparatè. Priori quidem modo ſolùm affirmare poſſumus Ioſeph fuiſſe perfectiſſimum, ac eximiæ ſanctitatis virum.Quod facilè probari poteſt.Primò,quia Deus vnicuique confert ſanctitatem, & gratiam ei muneri accommodatam, in quo illum conſtituit,vt rectè docuit D.Thom.ſuper ad Rom.8.lect.5.& nos ſuprà diximus, cùm de prima Virginis ſanctificatione ageremus. Sed Deus contulit huic ſancto altiſſimum quoddam munus,ad quod dignè exercendum ſumma puritate & ſanctitate indigebat: ergo. Secundò ita explicatur,quia ante matrimonium cum Virgine contractum,iam erat vir iuſtus,& perfectus,vt conſtat: tum ex verbo illo Matth.1.*Ioſeph autem vir eius cùm eſſet iuſtus*:tum ex eo,quòd Sancti & hiſtoriæ ſuprà citatæ referunt, propter ſummam ſanctitatis opinionem iudicatum eſſe idoneum, cui B.Virgo committeretur, idque non abſq; ſingulari Spiritus ſancti inſpiratione: tum denique ex eo, quòd vſque ad illud tempus integram ſeruauit virginitatem,& caſtitatem,quam poſtea ſimul cum Virgine Deo conſecrauit: at verò dubitari non poteſt, quin poſt matrimonium cum Virgine,mirum in modum in ſanctitate & virtute creuerit,cœleſtem vitam in terris agens.Vnde elegãtiſſimè Rupert.Abbas lib.1.de gloria & honore filij hominis, in Mat.circa id,*Ioſeph fili Dauid*.ſic inquit,*O cõiugiũ verũ & ſanctũ,coniugiũ cæleſte,nõ terrenum. Quomodo enim, & in quo coniugati fuerunt? nimirum in eo,quod vnus ſpiritus,& vna fides erat in eis.*Et infrà dicit, ideo Chriſtum fuiſſe *de cælo cæleſtem,quia tota coniugum vita ſiue coniunctio fuit cæleſtis, & Spiritus ſanctus amborum coniugalis amor,quorum vtrique conuerſatio erat in cælis, in ambobus præſidens coniugem viri huius fidei commiſerit,& de carne Virginis hominem informans,paternum viro huic,qui naſcebatur,infantis amorem penitus infuderit.*Vnde vlteriùs intelligitur poſt Chriſtũ natum,longè maius fuiſſe in Ioſepho ſanctitatis augmẽtum:tum quia,cùm Chriſtum probè cognoſceret,illius frequenti conuerſatione, & continua præſentia,ad frequentiſſimos & feruentiſſimos charitatis actus excitabatur:tum etiam, quia verbis & exemplis Chriſti plurimũ moueri poterat. Nec dubitare licet,quin ab eodem fuerit toto illo tempore ſingulariter præuentus,& adiutus. Nã ſi Chriſtus ipſe promiſit eũ,qui propter nomen ipſius *dederit potũ aquæ frigidæ,nõ perditurum mercedem ſuam*,quomodo dubitari poteſt,quin tot charitatis opera,non modò in nomine ſuo,ſed etiam ſibi ipſi à Ioſepho facta, abſq; compenſatione abire non permiſerit? Accedit, veriſimile eſſe B.Virginem eximiæ gratiæ dona,& auxilia,ſpõſo ſuo, quem ſingulariter diligebat,exoptaſſe,ſuíſque orationibus impetraſſe.Nam ſi verũ eſt(vt reuera eſt) vnum ex efficaciſſimis mediis ad obtinenda à Deo gratię dona,eſſe deuotionem erga Virginem, eiúſque interceſſionem,quì credi poteſt,ſanctiſſimum Ioſeph Virgini dilectiſſimum ac deuotiſſimum,per illam nõ obtinuiſſe eximiã ſanctitatis perfectionẽ? Refert Naziã. oratione 11.de ſorore Gorgonia, eam vnum hoc ad omnia accedere cupiiſſe,*vt maritus quoque perficeretur,vt ſic toto corpore conſecraretur,ac non dimidia tãtùm ex parte initiata diſcederet,ipſiúſque aliquid imperfectũ relinqueretur*, atque hoc precibus ab eo impetraſſe, qui voluntatem timentium ſe facit. Si ergo hoc fuit inſigne charitatis in Gorgonia,quòd viri imperfectionem, ſuam quodãmodo exiſtimauit,quódque perfectionem eius deſiderauit,& obtinuit,multo altiori ratione ac modo huiuſmodi amor Virgini eſt attribuendus.

D.Thom.

Matth.1.

Rup. Abb.

Ex conuerſatione Virginis, & Ieſu ſanctitas Ioſeph multũ iuta.

Tertiò habemus in Euangelio non obſcura huiuſce ſanctitatis ſigna. Primùm enim in facto illo Mat.1. cùm ſponſam concepiſſe intellexit,ſummã animi moderationem & prudentiam oſtendit, quod eleganter ponderat Chryſ. hom. 4.in Mat. vbi inter alia dicit, quòd ſicut Chriſtus exiſtens in vtero per matrem Ioãnem ſanctificauit: ita per eandem ſummam quandam gratiam Ioſepho communicauit, qua illius difficillimi negotij pondus, tam forti ac prudenti animo ſuſtineret,*ac propterea*,inquit,*tantam philoſophiam mentis oſtendit.* De qua re eleganter etiam loquitur Petrus Chryſolog. ſerm. 145.& alij quos diſputatione præcedẽti,ſect.2.retuli. Deinde,in reuelationibus per Gabrielem Archangelum illi factis:tum eius excellentia & dignitas oſtenditur: tum maximè fides & obedientia declaratur. Nam Angelo priùs Incarnationis myſterium reuelanti,& poſtea fugam in Ægyptum præcipienti, quanquam myſterium eſſet altiſſimum, & externa ſpecie res ipſæ inter ſe non multum cohærere viderentur, promptiſſimè & ſine vlla hæſitatione credidit,& obediuit.Propter quod Rupert.lib.1.de gloria & honore filij hominis in Mat.illius fidem cũ fide Dauid & Abrahæ comparat, & addit, fuiſſe Ioſeph vſque ad illud tempus *iuſtum virum*,ex tũc verò, *iuſtiſſimum*.Bernar.etiam hom.2.in *Miſſus eſt*,addit comparationem cum Patriarcha Ioſeph, cuius noſtrum Ioſeph dicit *non tãtùm nomen ſortitum eſſe,ſed & caſtimoniã adeptum,innocentiam aſſecutum,& gratiam.* Elegantiſſimè verò Chryſ. hom.5.in Matth.*Vidiſti*,inquit,*obedientiam,vidiſti animũ facile ſacris ſermonibus fidem accõmodãtem,vidiſti mentem omnino vigilem,& nulla prorſus corruptione violatam*,& homil.8.plurimum eius obediẽtiam exaggerat,quòd in re obſcura & perplexa nihil prorſus loquatur,neque interrogat,ſed ad nutum obediat, tentationes omnes cum gladio ſuſtinens.Conſtat ergo ſine vlla dubitatione, hunc virum, excellentiſſimum quendam attigiſſe ſanctitatis gradum. Quantus verò vel qualis ille ſit,cùm nobis non ſit reuelatum,non poteſt diſtinctiùs dici,aut explicari.

Matth.1.

Chryſolog.

Pet.Chry.

Rupert.

Bernard.

Chryſo.

Dubium.

Supereſt verò vt de quæſtione comparata nonnihil dicamus.Nam licèt hæc etiam reuelata non ſit, & ideo incerta ſit, & ſoli Deo ac beatis cognita: poſſumus tamen nonnihil probabilibus rationibus aut

indiciis coniectare, quod his præſertim temporibus cum omni rigore explicare oportet. Aliqui enim pia fortaſſe deuotione moti, nimium aſſeuerantes ſanctum Ioſeph ſupra omnes Apoſtolos & Angelorum choros conſtituunt, vt videlicet eo ordine, quo à Matth. c. 1. nominantur, *Ieſus Maria Ioſeph*, eodem in cœleſti gloria ſedeant, & perfectione beatitudinis fruantur, quia officio & dignitate & amore fuerunt coniunctiſſimi. Sicut enim humanitas Chriſti eo abundantiorem gratiam obtinuit, quo propinquior fuit Verbo, & ſtatim beata Virgo, quæ proxima fuit filio: ita exiſtimatur S. Ioſeph quaſi tertium locum in abundantia gratiæ obtinuiſſe, quia poſt Virginem propinquiſſimè attigit Chriſtum, familiariúſq; tractauit, & ſingularem coniunctionem cum illo habuit. Alij verò nimium fortaſſe timidi, temerarium aut etiam erroneum exiſtimant, illum Apoſtolis æquare, nixi fortaſſe D. Th. authoritate, qui exponens verba illa Pauli ad Epheſ. 1. *ſecundùm diuitias gratiæ eius, quæ ſuperabundauit in nobis*, ita exponit, id eſt, *abundantius fuit, quàm in alijs*, & ſubdit: *Ex quo apparet temeritas illorum (vt non dicã) error, qui aliquos ſanctos præſumunt comparare Apoſtolis in gratia, & gloria, manifeſtè enim patet ex verbis iſtis, quòd Apoſtoli habent gratiam maiorem, quàm aliqui alij Sãcti, poſt Chriſtũ, & Virginem matrem.* Et infrà hoc confirmat ex Apoſtolo ad Rom. 8. dicente, *Nos ipſi primitias ſpiritus habentes*, cum Gloſſa addente, *Tempore prius & cæteris abũdãtius.* Vnde iterum concludit, *Temerarium eſt ergo aliquem sãctum Apoſtolis comparare.* & idem ſentit ſuper ad Romã. 8. lect. 5. quamuis ibi nullam notam ſeu cenſuram adhibeat. Et poteſt confirmari hæc ſententia. Primò, quia gratia noui Teſtamenti maior eſt, quàm gratia veteris, & ideo maximum cum maximo comparando, videntur certè Sancti noui Teſtamenti antiquos excedere, ſed Apoſtoli ſunt principes inter Sanctos noui Teſtamenti: excedunt ergo perfectione Sanctos legis veteris, vel naturæ, & ideo expreſsè D. Th. illos anteponit Moyſi, q. 12. de verit. art. 14. ad 5. & Abrahæ, Iſaac, & Iacob, lect. 3. ſuper ad Rom. 11. vbi inquit, propter hanc cauſam comparare Paulum Patriarchas radici, Apoſtolos verò pinguedini oliuæ, ſed S. Ioſeph pertinet ad vetus Teſtamentum, cùm ante Chriſtum mortuus fuerit. Confirmatur tandem, quia ſi Ioſeph fuiſſet tam excellens in ſanctitate, non permiſiſſet Spiritus ſanctus tanto tempore ignotum eſſe Eccleſiæ, nec minori religione coli, quàm Apoſtolos, & alios inſigniores viros.

Matth. 1. — *D. Thom. Epheſ. 1.* — *Rom. 8. Gloſſ.*

Sed in primis vidẽdum eſt, an hæc ſententia ita abſolutè intellecta fundamentum habeat in citatis locis Pauli. Verba enim illa ad Epheſ. 1. nihil nos cogunt: tũ quia verbum illud, *ſuperabundauit in nobis*, perinde eſt, ac ſi diceretur, quàm copioſè in nos effuſa eſt, vt Adamus exponit. Hieronymus verò, qui legit, *quæ abundauit in nobis*, non ſolùm in Apoſtolis, ſed in omni Eccleſia de Gentibus congregata interpretatur. Chryſ. verò ſer. 1. vtramque expoſitionem coniungens, *vbertim*, inquit, *nobis gratiam impertiuit. Nequit enim ſermone comprehendi, quibus beneficiis amati & honorati ſumus.* Et eodem ferè modo exponunt Theophyl. Theodoret. & reliqui. Ac denique quamuis de ſolis Apoſtolis & per propriiſſimam comparationem locũ exponamus, non oportet intelligi de gratia quoad dona, quæ dicũtur gratiæ gratum facientis, ſed de gratiis gratis datis, quæ ad Apoſtolicum munus neceſſariæ fuerunt. Quã expoſitionem iuuant ſequentia verba, *Quæ ſuperabundauit in nobis, in omni ſapientia, & prudentia*, vt D. Anſel. exponere videtur. Alia autem verba ad Rom. 8. *Nos autem primitias ſpiritus habentes*, à multis exponũtur cũ Ambroſio, & Anſelm. & Chryſoſt. qui eleganter hoc tractat ſerm. 14. ad Rom. de omnibus Chriſtianis, qui dicuntur habere *primitias ſpiritus*, quia habent primos fructus, & pinguedinẽ Spiritus, ſcilicet verã Dei cognitionẽ & amorẽ, ac veræ felicitatis ſpẽ. Imò Græci vidẽtur exponere de omnibus hominibus, qui dicũtur habere *primitias ſpiritus*, quia habẽt ſpiritũ rationalem, & ad æternam hæreditatẽ ſunt procreati. Locutus enim Paulus antea fuerat de irrationali creatura, *qui ingemiſcit, & parturit vſque adhuc*, & ſtatim ſubdit, *Non ſolùm autem illa, ſed & nos ipſi primitias ſpiritus habẽtes, &c.* Quòd ſi velimus de ſolis Apoſtolis verba exponere, illi dicuntur habere *primitias ſpiritus*, quia ipſi receperunt prima dona, & quaſi primos fructus ſpiritus in lege gratiæ, itaq; quaſi ordine temporis primitias acceperunt. Quòd ſi etiam intelligantur de maiori ſpiritus abundantia (vt Gloſſa dicit) comparatio intelligi poteſt fieri cum illis ſolis, qui eo tẽpore fuerunt & poſt illos futuri erant, vt ita acceperint abundantiùs ſicut priùs, & reſpectu eorundem. Itaque ex his locis nullum firmum argumentum ſumi poſſe video contra eos, qui Sanctum aliquem Apoſtolis faciunt æqualẽ.

Adamus. Hieronym. — *Chryſoſt.* — *Theophyl. Theodore.* — *Anſelm.* — *Ambroſ. Chryſoſt.* — *Gloſſ.*

Deinde cenſura illa D. Th. vniuerſaliter & ſine vlla exceptione intellecta, neq; in ſe neque in eiuſdem Doctoris ſancti doctrina poteſt conſiſtere. Ipſe enim ſuper tertium cap. Mat. exponens illa verba, *Cuius nõ ſum dignus, &c.* interrogat, *Nũquid ergo maiores Apoſtoli Ioãne?* reſpondet, *non merito, ſed officio noui Teſtamenti.* Et ſũpſit ex Anſelmo eodem loco, qui expreſsè dicit, in cœlo non eſſe minorem Ioannem, quàm Apoſtolos, imò eſſe illis maiorem. Confirmat Chryſ. homil. 17. in c. 11. Mat. & Auguſt. ſerm. 21. de ſanctis, qui eſt ſecundus de natiuitate Ioãnis, & Ambroſ. ſer. 64. vbi habet illa verba, *Præcellit cunctis, eminet vniuerſis, antecedit Prophetas, ſupergreditur Patriarchas, & quiſquis de muliere eſt, inferior eſt Ioanne*: ergo non poteſt doctrina D. Thom. ita vniuerſaliter intelligi, vt nullã liceat exceptionem facere. Quòd ſi aliqua admittitur, non eſt, cur temerariũ aut improbabile cenſeatur, ſanctum Ioſeph excipere, eũque Apoſtolis comparare, vel etiam præferre. Quia probabile eſt Ioſephum perfectiorem gratiam eſſe aſſecutum, quàm Ioannem Baptiſtam, quia excellentius munus habuiſſe videtur, & maiorem opportunitatem pluréſq; occaſiones creſcendi in gratia, & charitate. Et hinc ſumitur confirmatio, quia Deus confert gratiã miniſterio, & dignitati accommodatam, vt eiſdem locis citatis D. Th. dicit, ſed oſtendimus probabile eſſe Ioſephi munus eo fuiſſe excellẽtius quòd ad altiorem ordinem pertinuit. Quid ergo mirum, quòd maiorem gratiã acceperit? Et confirmatur tandem: nã lib. 8. conſtitut. Apoſtol. c. 46. aliàs c. 52. dicunt omnes Apoſtoli, ſe elegiſſe ſeptem Diaconos *ex quib.* dicunt, *eſt B. Martyr Stephanus, qui non minus, quàm nos, Deum dilexit*; faciunt ergo Stephanum ſibi æqualem in vera ſanctitate, quæ in Dei dilectione conſiſtit: ergo non eſſet temeritas Stephanum alicui Apoſtolorum æquare, ſed non eſſet præter rationem exiſtimare ſanctum Ioſeph æqualem Stephano, vel ſuperiorem in ſanctitate: ergo.

D. Thom. Ioan. Baptiſta ſanctior ne Apoſtolis fuerit. — *Anſelm.* — *Chryſoſt. Auguſt. Ambroſ.*

In hac igitur cõparatione nõ exiſtimo eſſe temerariũ neq; improbabile, ſed piũ potiùs & veriſimile, ſi quis fortaſſe opinetur, ſanctũ hunc reliquos omnes in gratia ac beatitudine antecellere, quia ex Scriptura nihil eſt, quod repugnet, neq; in Patribus aliquid reperio. Et ſi quæ ſunt generales locutiones, quibus Apoſtolos præferre videantur, intelligi poſsũt facere cõparationẽ regulariter cũ aliis Sanctis, & nõ excludere ſpeciale aliquod priuilegiũ, & præſertim loqui de poſterioribus Sãctis: nõ verò de iis omnib. qui cũ Chriſto vixerũt, & ipſis Apoſtolis contẽporanei fuerũt. Deinde ex vſu Eccleſiæ, & authoritate, nullũ poteſt ſumi argumentũ: aliàs concludendum eſſet, ſanctũ Ioſephũ eſſe inferiorẽ Laurentio: imò & Doctorib. & omnibus Sanctis, quos Eccleſia maiori ſolẽnitate colit, quòd falsũ eſſet, & ſine fundamento. Quia Eccleſia nõ ſẽper nititur maiori

Ioſeph cũ Apoſtolis in ſanctitate conferri non eſt temerarium.

ſancti

ſanctitate, in modo colēdi aliquem Sanctum, aliàs eſſet Laurentius exiſtimandus ſanctior multis Apoſtolis; conſiderat ergo alias rationes, & circumſtantias, miniſterium videlicet, quod in Eccleſia habuit ſingularem aliquam vtilitatem, vel Eccleſiæ ædificationem maiorem, denique notitiam, & cognitionem, & alia huiuſmodi. Adde etiam eos præſertim colere, qui ad nouum Teſtamentum pertinent. Itaque ex cultu Eccleſiæ non poteſt efficax argumentum ſumi. Aliunde verò coniecturæ & rationes factæ piæ ſunt, & non parum vrgentes, quapropter in hac pia exiſtimatione nullum eſt periculum, nulla temeritas. Nihilominus tamen cordati ac prudentis hominis eſſe exiſtimo, nihil temere aut nimium aſſeueranter affirmare, quia reuera vbi deeſt Scripturæ authoritas, aut Eccleſiæ traditio, nulla poteſt eſſe ſufficiens certitudo, in re præſertim ex diuina electione ac prædeſtinatione pendente, cuius conſilia inſcrutabilia ſunt, & abditiſſima myſteria.

Reſpon.

Multo autem minùs cenſeo eſſe aſſerenda vel credenda quædam priuilegia, quæ nonnulli huic Sancto tribuunt, vt fuiſſe ſanctificatum in vtero matris, caruiſſe fomite, vel omni actuali peccato, vt videre licet in Gerſone ſermone quodam de Natiuitate Mariæ, & Iacobo Chriſtopolitano, exponente canticum Virginis. Hæc enim, & ſimilia, quæ ſunt præter generales canones Scripturæ, non ſunt ſine conuincente ratione, & magna authoritate Eccleſiæ, vel ſanctorum Patrum approbanda. Denique quæ dona ſcientiæ, aut ſapientiæ, aut quæ gratiæ gratis datæ huic Sancto donatæ fuerint, incertum nobis eſt: illud ſolum ex Euangelio habemus, recepiſſe interdum Angelicas illuſtrationes, & Propheticas reuelationes. De aliis verò ſolùm dicere poſſumus, ea vt minimum accepiſſe, quæ ſuo muneri conuenienter obeundo fuerūt opportuna, reliqua verò ignota nobis eſſe. Vnde in his donis & gratiis facile credi poteſt ſuperatum fuiſſe hunc ſanctum non ſolùm ab Apoſtolis, ſed etiam ab aliis, quibus ad vtilitatem Eccleſiæ magis erant neceſſaria.

Gerſon. Iacob Chriſtop.

Notabile. Illud verò aduertere non prætermittam, ex quadā ſatis recepta ſententia, probabile fieri, ſanctum hunc corpore & animo glorioſo cum Chriſto regnare, quia cùm ante Chriſtum mortuus fuerit, veriſimile eſt fuiſſe vnum ex illis, qui tempore mortis vel Reſurrectionis Chriſti ſurrexerunt, quos multi ſentiunt ad immortalem vitam animi & corporis tranſiiſſe, vt ſuo loco dicemus.

QVÆSTIO XXX.

De beatæ Mariæ Virginis annunciatione, in quatuor articulos diuiſa.

DEinde conſiderandum eſt de annuntiatione B. Mariæ Virginis.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

Primò, vtrùm conueniens fuerit ei annuntiari, quod in ea generandum erat.

Secundo, per quem erat ei hoc annuntiandum.

Tertiò, per quem modum ei annuntiari debebat.

Quartò, de ordine annuntiationis.

ARTICVLVS I.

Vtrùm neceſſarium fuerit annuntiari B. Virgini, quod in ea erat generandum.

164. 3. di. 3. q. 3. art. 1. q. 1. & diſt. 50. ar. 4.

A *AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd nō fuerit neceſſarium B. Virgini annūtiari, quod in ea fiendum erat. Annuntiatio enim ad hoc ſolū neceſſaria eſſe videbatur, vt Virginis cōſenſus haberetur. Sed conſenſus eius nō videtur neceſſarius fuiſſe: quia conceptus Virginis prænūtiatus fuit prophetia prædeſtinationis, quæ ſine noſtro completur arbitrio, vt dicit quædam gloſ. Matth. 1. Nō ergo neceſſarium fuit, quòd talis annuntiatio fieret.*

2. Præterea, B. Virgo Incarnationis fidem habebat, ſine qua nullus eſſe poterat in ſtatu ſalutis: quia vt dicitur Rom. 3. Iuſtitia Dei per fidem Ieſu Chriſti in omnes. Sed de eo, quod aliquis per certitudinem credit, nō indiget vlterius inſtrui. Ergo B. Virgini non fuit neceſſarium, vt ei Incarnatio filij Dei annuntiaretur.

Gloſſ. ord. ſuper Mat. 1. ca. ſuper illud, Vt adimpleretur.

3. Præterea, ſicut B. Virgo corporaliter Chriſtum cōcepit, ita & qualibet ſancta anima concipit ipſum ſpiritualiter. Vnde Apoſtol. dicit Gal. 3. Filioli mei quos iterum parturio, B *donec formetur Chriſtus in vobis. Sed illis, qui ſpiritualiter debent Chriſtum concipere, talis conceptio non annuntiatur. Ergo nec B. Virgini fuit annuntiandum, quòd eſſet in vtero conceptura filium Dei.*

Sed contrà eſt, quod habetur Luc. 1. quod Angelus dixit ei, Ecce concipies in vtero, & paries filium.

Reſpondeo dicendum, quòd congruum fuit B. Virgini annuntiari, quòd eſſet Chriſtum conceptura. Primò quidem, vt ſeruaretur congruus ordo cōiunctionis filij Dei ad Virginem, vt ſcilicet prius mens eius de ipſo inſtrueretur, quàm carne eum conciperet. Vnde Aug. dicit in lib. de virginitate, Beatior eſt Maria percipiendo fidem Chriſti, quàm concipiendo carnem Chriſti. Et poſtea ſubdit, Materna propinquitas nihil Mariæ profuiſſet, niſi fœlicius Chriſtum corde quàm carne C *geſtaſſet. Secundò, vt poſſet eſſe certior teſtis huius ſacramēti, quando ſuper hoc diuinitus erat inſtructa. Tertiò, vt voluntaria ſui obſequii munera Deo offerret, ad quod ſe promptam obtulit, dicens, Ecce ancilla Domini. Quartò, vt oſtenderetur eſſe quoddam ſpirituale matrimonium inter filium Dei, & humanam naturam, & ideo per annuntiationem expectabatur conſenſus Virginis, loco totius humanæ naturæ.*

ca. 3. à med. tom. 6. cap. 3. in fine tom. 6.

Ad primum ergo dicendum, quòd Prophetia prædeſtinationis completur ſine noſtro arbitrio cauſante: non tamen ſine noſtro arbitrio conſentiente.

Ad ſecundum dicendum, quòd B. Virgo expreſſam fidem habebat Incarnationis futuræ: ſed cùm eſſet humilis, non tam alta de ſe ſapiebat: & ideo ſuper hoc erat inſtruenda.

Ad tertium dicendum, quòd ſpiritualem conceptionem Chriſti, quæ eſt per fidem, præcedit annūtiatio, quæ eſt per fi- D *dei prædicationem, ſecundùm quod fides eſt ex auditu: vt dicitur Rom. 10. Nec tamen propter hoc aliquis pro certo ſcit ſe gratiam habere, ſed ſcit veram fidem eſſe, quam accepit.*

COMMENTARIVS.

LIcèt D. Thomas de neceſſitate interroget, reſpondet tamen fuiſſe conueniens, ſeu congruum, quia ſine vllo dubio non fuit hæc annuntiatio ſimpliciter neceſſaria. Potuiſſet enim Deus ſacramentum conceptionis Chriſti in Virgine perficere nulla reuelatione præmiſſa, eiúſque conſenſu non expectato, cur enim hoc repugnat? Multo tamen con- E uenientius fuit, eam priùs admoneri. Quod quatuor optimis rationibus probat D. Thom. Primam attigit Leo Pap. ſerm. 1. de Natiuit. dicens, *Virgo regia Dauidicæ ſtirpis eligitur, quæ ſacro grauida fœtu, diuinam humanámque prolem prius conciperet mente quàm corpore.* Nam licèt B. Virgo expreſſam ac diſtinctam fidem de myſterio Incarnationis habuiſſet, non tamen cognouerat in ipſa, per ipſam, & cum ipſa fuiſſe perficiendum, donec per Angelum inſtructa eſt, vt ſuprà diximus, & docuit Ambroſius libro 2. Luc. cap. de interrogatione Mariæ, & Auguſtin. lib. de ſancta virginit. cap. 4. Et colligitur ex colloquio inter Mariam, & Angelum, præſertim ex Mariæ interrogatione, & ex verbo illo Eliſabeth,

Annunciatio de Chriſti cōceptione cur virgini facta.

Leo Pap.

Ambroſ. Auguſt.

beth, *Beata quæ crediđiſti*. Itaque tunc primum credidit illud myſterium, vt ad ſe pertinens, & vt ex ipſa perficiendum. Oportuit enim, vt hoc modo Verbum prius mente conciperet, quàm carne, cuius propriam & maximè literalem rationem attigit Leo Papa in prædicto ſermone, ſubdens; *Et ne ſuperni ignara conſilij ad inuſitatos paueret effectus* (ita enim legendum eſt iuxta emendatiores codices, quamuis alij habeant, *affatus*.) *quod in ea operandum erat, colloquio diſcit Angelico*, etenim, ſi B. Virgo conceptionem filij prius in ſe fuiſſet corporaliter experta, quàm quid illud eſſet, vnde, à quo, vel cuius rei gratia fieret, intelligeret, meritò cõturbari poſſet, & pauere.

Leo Pap.

Secunda ratio D. Thom. ex parte noſtra aſſumpta eſt, factam ſcilicet eſſe Virgini hanc reuelationem, vt poſſet eſſe nobis teſtis, & magiſtra tanti myſterij. Cui addi poteſt, per hanc reuelationem factam eſſe, vt præcipuum teſtimonium virginitatis eius, & modi admirabilis, quo filium ſuum concepit, haberemus.

Tertia ratio ſumpta eſt ex parte ipſius Virginis, & accommodari etiam poteſt, ex parte ipſius myſterij. Primum enim, decuit tantum beneficium ſumma reuerentia ac religione ſuſcipi, & ideo oportuit prius, *tam mirè fuiſſe creditũ, quàm prouiſum*, vt Leo Papa inquit ſerm. 6. de Natiu. Deinde ipſi Virgini vtiliſſimum fuit ad tantam dignitatem propriis actibus præparari, eámque quoad fieri poterat, promereri. Quod in hac angelica annuntiatione præſtitit exercendo fidẽ eximiam, obedientiam, humilitatem, magnanimitatem, ſingularem prudentiam, ſuæ virginitatis ſolicitudinem, ac erga Deum ſummam quandam pietatem & amorem. Hi enim & ſimiles actus in illo virgineo colloquio mirabiliter elucent.

Leo Pap.

Quarta ratio D. Thom. in ſuaui ordine diuinæ prouidentiæ fundatur. Sicut enim Deus per gratiam ſuam tametſi efficaciſſimam, nullam perſonam ratione vtẽtem ad amicitiam ſuam ſine conſenſu illius pertrahit: ita cùm per hoc myſterium B. Virgo ad ſingularem cum Deo coniunctionem ineundam leuaretur (futura enim erat, veluti Spiritus ſancti ſponſa) ad ſuauem diuinæ prouidentiæ diſpoſitionem pertinuit, voluntariũ eius expectare conſenſum. Imò addit D. Thom. B. Virginem, in eo facto totius humanæ naturæ geſſiſſe perſonam; & in admirabile matrimonium, quod inter Deum & homines perficiendum erat, conſenſiſſe. Vnde de hoc myſterio non incongruè intelligitur illud Canticorum 3. *Egredimini, & videte filiæ Sion Regem Salomonem in diademate, quo coronauit illum mater ſua, in die deſponſationis illius, & in die lætitiæ cordis eius.* Et Petrus Chryſol. ſerm. 140. ſic inquit, *Ad virginem Deus aligerum partitorem mittit. Nam dat arrham, dotem ſuſcipit, qui fert gratiam, fidem refert, & tradit munere virtutis, qui mox virginei conſenſus reſoluit ſponſionem.*

Can. 3.

Petr. Chryſolog.

In ſolutione primi argumenti notanda eſt illa propoſitio, *Prophetia prædeſtinationis ſine noſtro impletur arbitrio*. Quæ ſupponit celebrem illam diuiſionem prophetiæ in prophetiam præſcientiæ, prædeſtinationis, & comminationis, quam tradit idem D. Thom. 2. 2. q. 174. art. 1. & quæſt. 12. de veritate, art. 10. Quæ ſolet ita explicari, vt prophetia præſcientiæ, per noſtrum arbitrium, prædeſtinationis autem ſine illo cõpleatur. Hoc verò limitat, & explicat D. Thom. in hac ſolutione, dicens, prophetiam prædeſtinationis impleri ſine noſtro arbitrio cauſante, non tamen ſine illo conſentiente. Quæ diſtinctio data eſt à D. Thom. vt breuiter argumentum expediret. Sciendum verò eſt, prophetiam prædeſtinationis generaliter dici poſſe omnẽ illam, quæ eſt de effectu à Deo prædefinito, quæ certitudinem accipit ex prædefinitione diuina, quæ interdum verſari poteſt circa effectum, qui non pendet ex libero arbitrio, nec conſentiente, nec operante, Vt, v. g. ſi Deus prædeſtinaſſet infantem iuſtificare abſque illius vel alterius operatione. Interdum verò cadere poteſt in effectum exequendum per liberum arbitriũ conſentiens, non verò operans, ſeu cauſans quale eſt præſens myſterium: nonnunquam verò eſſe poteſt de effectu exequendo per liberum arbitrium conſentiens, & operans, vt ſunt actus liberi arbitrij prædefiniti à Deo, vel effectus ſupernaturales, quos cauſa libera, vt inſtrumentum vel miniſter Dei operatur, qui etiam poſſunt eſſe prædefiniti. Cùm ergo D. Thomas dicit, prophetiam prædeſtinationis compleri ſine noſtro arbitrio cauſante, non verò ſine illo conſentiente, permiſſiuè vtrumque intelligendum eſt. Hoc enim ad argumentum ſoluendum ſufficit, niſi velimus dicere cum eodem D. Thom. dicto loco de veritate ad 6. omnem prophetiam alicuius effectus pendentis à libero arbitrio, vt ſic eſſe prophetiam præſcientiæ: vt verò fit à Deo, eſſe prædeſtinationis: aut effectus ſupernaturales, quia non pendent ex naturali virtute liberi arbitrij, nunquam dici propriè eſſe ab illo operante, ſed conſentiente motioni Dei. Prior verò doctrina ſolidior videtur, magiſque ſatisfacere, & clarior eſt, quàm ea, quam Caietanus hîc notat, quæ non mihi videtur admodum neceſſaria.

Prophetia prædeſtinationis quomodo ſine noſtro impleri arbitrio poſſit.

Solutio ad ſecundum, & quæ Caietan. ibi aduertit, ſuprà tractata ſunt. Caiet.

In ſolutione ad 3. notetur illa propoſitio, *Qui credit, licèt non ſciat ſe eſſe in gratia, ſcit tamen eſſe veram fidẽ, quã accepit*: vbi ſi verbum ſcire propriè cognitionem euidentem ſignificet, ad rei credibilitatem, non ad veritatem referendum eſt, ſi tamen ſolùm ſignificet cognitionem certam (vt D. Thom. reuera intendit) ponderanda ſunt verba eius. Solùm enim dicit eum, qui credit, ſcire veram eſſe fidem, quam accepit, hoc enim neceſſarium eſt credere, quia aliàs non crederetur obiectum eſſe infallibiliter verum: non tamen dixit D. Thom. eum, qui credit, ſcire ſe habere ſupernaturalem fidem. Quia cùm hoc non ſolùm pendeat ex veritate obiecti, ſed etiam ex modo, quo homo aſſentitur, non poteſt ſub certitudinem fidei cadere. Vnde cùm D. Thom. ait, *nec tamen propter hoc aliquis pro certo ſcit, ſe gratiam habere*, non videtur intelligere de ſola gratia iuſtificante, ſed etiam de ipſa gratia, quæ datur ad ſupernaturaliter credendum, per habitum vel actum infuſum, hoc enim potius ad argumentum pertinebat, quàm illud aliud.

ARTICVLVS II.

Vtrùm annuntiatio B. Virginis fieri debet per Angelum.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd B. Virgini non debuerit annuntiatio fieri per Angelum. Supremis enim Angelis fit reuelatio immediatè à Deo: vt Dionyſ. dicit 7. cap. Cœleſt. hierar. Sed mater Dei eſt ſuper omnes Angelos exaltata. Ergo videtur quòd immediatè à Deo debuerit ſibi annuntiari Incarnationis myſterium, & non per Angelum. 165. 3. d. 1. 3. q. 3. art. 2. q 1. & 2. cap. 7. parum à med.

2. Præterea, Si in hoc oportebat ſeruari communem ordinem, ſecundùm quem diuina hominibus per Angelos reuelantur, ſimiliter diuina ad mulierem per virum deferuntur, vnde & Apoſtolus dicit 1. ad Cor. 14. Mulieres in Eccleſiis taceant: ſi quid autem volunt diſcere, domi viros ſuos interrogent. Ergo videtur, quòd B. Virgini debuerit annuntiari myſterium Incarnationis per aliquem virum: præſertim quia Ioſeph vir eius ſuper hoc fuit ab Angelo inſtructus: vt legitur Matth. 1.

3. Præterea, Nullus poteſt congruè annuntiare quod ignorat. Sed etiam ſupremi Angeli non plenè cognouerũt Incarnationis myſteriũ, vnde dicit Dionyſ. 7. Cæleſt. hier. ex eorum perſona eſſe intelligendam quæſtionem, quæ ponitur Iſai. 63. ca. 7. à med.

Quis

Quis eſt iſte qui venit de Edom? ergo videtur, quòd per malum Angelum potuit conuenienter annuntiatio Incarnationis fieri.

4. Præterea, Maiora ſunt per maiores nuntios annuntianda. Sed myſterium Incarnationis eſt maximum inter omnia, quæ per Angelos ſunt hominibus annuntiata. Ergo videtur, quòd ſi per aliquem Angelum debuit annuntiari, quòd ille debuerit eſſe de ſupremo ordine. Sed Gabriel non eſt de ſupremo ordine, cùm ſit de ordine Archangelorum, qui eſt penultimus: vnde Eccleſia cantat, Gabrielem Archangelum ſcimus diuinitus te eſſe affatum. Non ergo huiuſmodi annuntiatio per Gabrielem Archangelum conuenienter facta eſt.

Sed contrà eſt, quod dicitur Luc. 1. Miſſus eſt Gabriel Angelus à Deo, &c.

Reſpondeo dicendum, quòd conueniens fuit matri Dei annuntiari per Angelum diuinæ Incarnationis myſterium, propter tria. Primò quidem, vt in hoc etiam ſeruaretur diuina ordinatio, ſecundùm quam mediãtibus Angelis diuina ad homines perueniunt. Vnde Dion. dicit c. 4. Cœleſt. hierar. quòd diuinum Ieſu benignitatis myſterium Angeli primo edocti ſunt: poſtea per ipſos ad nos cognitionis gratia tranſiuit. Sic ergo diuiniſſimus Gabriel Zachariam quidem docuit, Prophetam Ioannem ex ipſo naſciturum: Mariam autem quomodo in ipſa fieret thearchicum ineffabilis Dei formationis myſterium. Secundò, hoc fuit conueniens reparationi humanæ, quæ futura erat per Chriſtum. Vnde Beda dicit in hom. Aptum humanæ reſtaurationis principium, vt Angelus à Deo mitteretur ad Virginem partu conſecrãdam diuino: quia prima perditionis humanæ fuit cauſa, cùm ſerpens à diabolo mittebatur ad mulierem ſpiritu ſuperbiæ decipiendam. Tertiò, quia hoc congruebat virginitati matris Dei. Vnde Hieron. dicit in ſerm. Aſſumptionis, Bene Angelus ad Virginem mittitur: quia ſemper eſt Angelis cognata virginitas. Profectò in carne præter carnem viuere, non terrena vita eſt, ſed cæleſtis.

c. 4. à med.

Gloſſ. ordi. ſuper Lucam cap. 1.

In 2. fol. à princip. ſer. tom. 2.

Ad primum ergo dicendum, quòd mater Dei ſuperior erat Angelis, quantum ad dignitatem, ad quam diuinitus eligebatur: ſed quantum ad ſtatum præſentis vitæ, inferior erat Angelis. Quia & ipſe Chriſtus ratione paſſibilis vitæ, modico ab Angelis minoratus eſt: vt dicitur Heb. 2. Sed tamen quia Chriſtus ſimul fuit viator & comprehenſor, quantum ad cognitionem diuinorum non indigebat ab Angelis inſtrui. Sed mater Dei nondum erat in ſtatu comprehenſorum, & ideo de diuino conceptu per Angelos inſtruenda erat.

In libello de Aſſumpt. B. Mariæ c. 4. à med. to. 9.

Ad ſecundum dicendum, quòd (ſicut Aug. dicit in ſermone de Aſſumptione) B. Virgo Maria vera æſtimatione à quibuſdam generalibus excipitur: quia nec conceptus multiplicauit, nec ſub viri, id eſt, mariti, poteſtate, fuit, quæ integerrimis viſceribus de Spiritu ſancto Chriſtum ſuſcepit, & ideo non debuit mediante viro inſtrui de myſterio Incarnationis, ſed mediante Angelo. Propter quod etiam ipſa eſt prius inſtructa quàm Ioſeph: nam ipſa inſtructa eſt ante cõceptum, Ioſeph autem poſt eius conceptum.

Circa prin. corp. art.

Ad tertium dicendum, quòd ſicut patet ex authoritate Dionyſii inducta, Angeli Incarnationis myſterium cognouerunt, ſed tamen interrogabant, perfectiùs ſcire cupientes à Chriſto huius myſterij rationes, quæ ſunt incomprehenſibiles omni creato intellectui. Vnde Maximus dicit, quod Angeli nouerint futuram Incarnationem, ambigere nõ oportet. Latuit autem eos inueſtigabilis Domini conceptio atque modus, qualiter totus in genitore totus manebat in omnibus nec non & in virgine cellula.

Hom. 34. ante mediũ illius.

Ad quartum dicendum, quòd quidam dicunt Gabrielem fuiſſe de ſupremo ordine Angelorum: propter quod Gregorius dicit, ſummum Angelum venire dignum fuerat, qui ſummum omnium nuntiabat. Sed ex hoc non habetur, quod fuerit ſummus inter omnes ordines, ſed reſpectu Angelorum: fuit enim de ordine Archangelorum. Vnde & Eccleſia cùm Archangelum nominat, & Gregorius ipſe dicit in hom. de

A *centum ouibus, quòd Archangeli dicuntur, qui ſumma annuntiant. Satis eſt ergo credibile, quòd ſit ſummus in ordine Archangelorum. Et ſicut Gregor. dicit, hoc nomen officio ſuo congruit, Gabriel enim Dei fortitudo nominatur. Per Dei ergo fortitudinem nuntiandus erat, qui virtutum Dominus, & potens in prælio, ad debellandas poteſtates aereas veniebat.*

Homi. 34. in Euang. ante medium eius.

COMMENTARIVS.

TRibus modis fieri poterat hæc reuelatio, vel proximè ab ipſo Deo, vel per Angelum, vel per hominem, inferior enim creatura non erat apta ad tantum miniſterium, neque etiam expediebat fieri per
B hominem, cùm B. Virgo, tam perfectione naturæ, quàm gratiæ, cæteris eſſet ſuperior, & ideo decuit fieri per Angelum, vt ſuauis diuinæ prouidentiæ ordo ſeruaretur, vt D. Thomas in prima ratione tetigit. Neque oportuit excipi Virginem ab hoc ordine generalis prouidentiæ, quia licèt dignitate eſſet ſuperior, tamen conditione naturæ & ſtatu viatricis erat inferior, vt in ſolutione ad primum dicitur. Ad quod etiam confirmandum optima eſt ſecunda coniectura D. Thom. quam ſumpſit ex Beda homil. de Incarnatione, quæ eſt vltima de Sanctis, tempore hyemali. Et eam attigit Fulgent. ſerm. de duplici Chriſti natiuitate, ſub finem. *Venit, inquit, ad Euam diabolus, vt vitam malignus auferret, venit ad Mariam Gabriel, vt vitam reddendam homi-*
C *nibus nuntiaret*, & ſermone de Laud. Mariæ, *Quoniam diabolus, inquit, per ſerpentem Euæ locutus, per Euæ aures mundo intulit mortem, Deus per Angelum ad Mariam pertulit verbum, & cunctis ſeculis vitam effudit*: & Petrus Chryſol. ſerm. 142. ſic inquit, *Audiſtis agi, vt homo curſibus eiſdem, quibus dilapſus fuerat ad mortem, rediret ad vitam. Agit cum Maria Angelus de ſalute, quia cum Eua Angelus egerat de ruina, vt noſtræ perditionis initio conueniens noſtræ reparationis principium reſponderet*, & paulo inferiùs aliam rationem indicat his verbis, *Audiſtis fragilem noſtræ carnis naturam ad portandam totam Deitatis gloriã, angelica exhortatione roborari, ſicut enim Chriſtus interdum per Angelum confortari voluit, Luc. 22. ita decuit Virginem per Angelum animari.* Differt tamẽ, quia licèt Chriſtus confortatus fuerit, non tamen illumina-
D tus, neque inſtructus, propter eminentem eius gloriã, & ſcientiam. Beata autem Virgo, cùm eſſet purè viatrix, potuit etiam inſtrui.

Beda.

Fulgent.

Petr. Chryſolog.

Tertia coniectura D. Thomæ, & ſolutio ad primum clara ſunt. In ſolutione verò ad ſecundum indicat D. Thom. ex ſingulari priuilegio Virginis factum eſſe, vt immediatè, & non per virum, imò prius quàm vir, de myſterio Incarnationis fuerit inſtructa. Sed fortaſſe etiam ſine ſpeciali priuilegio hoc intelligi poteſt, quia nulla videtur eſſe lex vniuerſalis, quòd omnis reuelatio myſteriorum Dei ad mulierem per virum deſcendat. Quod enim Paul. primæ ad Cor. 14. dicit, *Mulieres in Eccleſia taceant, ſi quid verò volunt diſcere, domi viros ſuos interrogent*, intelligitur, in iis,
E quæ ad communem Eccleſiæ doctrinam & cognitionem pertinent, quæ vir ſcire poteſt, & debet: tamen in diuinis reuelationibus, & extraordinariis Deî donis nulla eſt generalis vel ordinaria lex, vt mulier non niſi per virum à Deo vel Angelis illuminetur. Vt in Rebecca videre licet Gen. 25. & ex 27. etiam colligitur, & in Scriptura multa exempla ſimilia facilè reperientur.

1. Cor. 14.

Geneſ. 25. & 27.

De ſolutione ad tertium, quomodo Angeli ante hanc annuntiationem myſterium Incarnationis cognouerint, in 1. parte, quæſtione 57. copioſè diſſeritur. De ſolutione autem ad quartum dicemus diſputatione ſequenti.

ART

ARTICVLVS III.

Vtrùm Angelus annuntians debuerit beatæ Virgini viſione corporali apparere.

166. 3. q. 3. q. 3. a. 1. q. 2.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd Angelus annuntians non debuerit Virgini apparere viſione corporali. Dignior enim eſt intellectualis viſio, quàm corporalis, vt Auguſt. dicit 12. ſuper Geneſ. ad literam. Et præcipuè ipſi Angelo eſt magis conueniens: nam viſione intellectuali videtur Angelus in ſua ſubſtantia, viſione autem corporali videtur in aſſumpta figura corporea. Sed ſicut ad annuntiandum conceptum diuinum decebat venire ſummum nũtium, ita etiam videtur, quòd decuerit eſſe ſummum genus viſionis. Ergo videtur quòd Angelus annuntians apparuerit Virgini viſione intellectuali.

l. 12. c. 25. & 10. & 14. tom. 3.

2. Præterea, viſio imaginaria videtur etiam eſſe nobilior, quàm viſio corporalis: ſicut imaginatio eſt altior potentia, quàm ſenſus. Sed Angelus apparuit Ioſeph in ſomnis ſecundùm imaginariam viſionem: vt patet Matth. 1. & 2. Ergo videtur, quòd etiam apparere debuerit B. Virgini imaginaria viſione, & non corporali.

3. Præterea, Corporalis viſio ſpiritualis ſubſtantiæ, videntes ſtupefacit: vnde & de ipſa Virgine cantatur, Expaueſcit Virgo de lumine. Sed meliùs fuiſſet, quòd à tali turbatione mens eius eſſet præſeruata. Non ergo fuit conueniens, quòd huiuſmodi annuntiatio fieret per viſionem corporalem.

In ſer. 14. de natali Domini ante med. to. 12.

Sed contrà eſt, quod Auguſtinus in quodam ſermone inducit B. Virginem ſic dicentem, Venit ad me Gabriel Archangelus, facie rutilans, veſte coruſcans, inceſſu mirabilis. Sed hæc non poſſunt pertinere niſi ad corpoream viſionem. Ergo corporea viſione Angelus annuntians B. Virgini apparuit.

Reſpondeo dicendum, quòd Angelus annuntians apparuit matri Dei corporea viſione: & hoc conueniens fuit. Primò quidem, quantum ad id, quod annuntiabatur, venerat enim Angelus annuntiare Incarnationem inuiſibilis Dei, per quam viſibilis fieret. Vnde etiam conueniens fuit, vt ad huius rei declarationem inuiſibilis creatura formam aſſumeret, in qua viſibiliter appareret, cùm etiam omnes apparitiones veteris Teſtamenti ad hanc apparitionem præordinentur, quia filius Dei in carne apparuit. Secundò, fuit congruum dignitati matris Dei, quæ non ſolùm in mente ſed in corporeo ventre erat Dei filium receptura, & ideo non ſolùm mẽs eius, ſed etiam ſenſus corporei erant viſione Angelica refouendi. Tertiò, congruit certitudini eius, quod annuntiabatur: ea enim, quæ ſunt oculis ſubiecta, certius apprehendimus, quã ea, quæ imaginamur. Vnde Chryſoſt. dicit ſuper Matth. quòd Angelus non in ſomnis, imò viſibiliter Virgini aſtitit: nam quia magnam valde reuelationem accipiebat ab Angelo, egebat ante tantæ rei euentum viſione ſolemni.

Hom. 4. in Matth. parũ ante med. to. 2.

Ad primum ergo dicendum, quòd intellectualis viſio eſt potior, quã viſio imaginaria, vel corporalis, ſi ſit ſola: ſed ipſe Aug. dicit, quòd excellentior eſt prophetia, quæ habet ſimul intellectualem & imaginariam viſionẽ, quàm illa, quæ habet alteram tantùm: beata autem Virgo non ſolùm percepit viſionem corporalem, ſed etiam intellectualem illuminationem, vnde talis apparitio nobilior fuit. Fuiſſet tamen nobilior ſi ipſum Angelũ intellectuali viſione in ſua ſubſtantia vidiſſet, ſed hoc non patiebatur ſtatus hominis viatoris, quod Angelum per eſſentiam videret.

li. 12. ſuper Gen. c. 9. circa med. to. 3.

Ad ſecundum dicendum, quòd imaginatio eſt quidem altior potentia, quàm ſenſus exterior: quia tamen principium humanæ cognitionis eſt ſenſus, ideo in eo conſiſtit maxima certitudo: quia ſemper oportet, quòd principia cognitionis ſint certiora. Et ideo Ioſeph, cui Angelus in ſomnis apparuit, non ita excellentem apparitionem habuit, ſicut beata Virgo.

A *Ad tertium dicendum, quòd ſicut Ambr. dicit ſuper Luc. perturbamur, & à noſtro alienamur affectu, quãdo perſtringimur alicuius ſuperioris poteſtatis occurſu. Et hoc contingit nõ ſolùm in viſione corporali, ſed etiam in viſione imaginaria. Vnde Gen. 15. dicitur, quòd cùm ſol occubuiſſet, ſopor irruit ſuper Abraham, & horror magnus & tenebroſus inuaſit eum. Talis tamen perturbatio hominis, non tantum homini nocet, vt propter eam debeat angelica apparitio prætermitti. Primò quidem, quia ex hoc ipſo, quòd homo ſupra ſeipſum eleuatur (quod ad eius pertinet dignitatem) pars eius inferior debilitatur, ex quo prouenit perturbatio prædicta: ſicut etiam calore naturali ad interiora reducto, exteriora tremunt. Secundò, quia ſicut Orig. dicit ſuper Luc. Angelus apparens ſciens hanc eſſe humanam naturam, primum per-* B *turbationi medetur, vnde tam Zachariæ, quàm Mariæ poſt turbationem dixit, Ne timeas. Et propter hoc, vt legitur in vita Antonii, non difficilis eſt beatorum ſpirituum malorumque diſcretio. Si enim poſt timorem ſucceſſerit gaudium, à Domino veniſſe ſciamus auxilium: quia ſecuritas animæ, præſentis maieſtatis indicium eſt. Si autem incuſſa formido permanſerit, hoſtis eſt qui videtur. Ipſa etiam turbatio Virginis, conueniens fuit verecundiæ virginali, quia vt Ambr. dicit ſuper Lucam, trepidare virginum eſt, & ad omnes viri ingreſſus pauere, omnes viri affatus vereri.*

li. 1. in fin. in tit. de Angeli apparitione in fine illius to. 5.
Hom. 4. in Lu. in prin. tom. 3.
li. 2. in Lu. c. 1. cuius titulus eſt, De ſalutat. Mariæ to. 5.

Quidam tamen dicunt, quòd cùm B. Virgo aſſueta eſſet viſionibus Angelorum, non turbata fuit in viſione Angeli: ſed in admiratione eorum, quæ ei ab Angelo dicebãtur, quia C *de ſe tam magnifica non cogitabat. Vnde & Euangeliſta nõ dicit, quòd turbata fuerit in viſione Angeli, ſed in ſermone eius.*

COMMENTARIVS.

QVamuis D. Thomas de viſione corporali in titulo loquatur: tamen reuera intendit interrogare de apparitione in ſpecie corporis humani. Interdum enim apparet Angelus ſub ſpecie corporea, non tamen humana, vt malus Angelus apparuit Euæ in ſpecie ſerpentis: tamen in præſenti myſterio pro comperto habuit D. Thom. ſi Angelus apparuit in ſpecie viſibili, illam humanam eſſe debuiſſe: tum quia omnis D inferior forma fuiſſet tam Virginis conſpectu, quàm tanto myſterio indigna: tum etiam, quia ad colloquendum modo humano, & docendum aliquem vel inſtruendum, omnis alia forma eſt improportionata, & quodammodo monſtroſa. Vnde nunquam me legiſſe memini, bonum Angelum apparuiſſe vnquam ad loquendum vel inſtruendum hominem in alia forma viſibili, quàm humana: nam licèt interdum ſoleant imaginariè tantùm loqui abſque vlla ſpecie exterioribus ſenſibus obiecta, vt cùm Gabriel locutus eſt in ſomnis cum Ioſeph Matth. 1. & 2. & ſæpe aliàs: tamen cùm in externa ſpecie apparent, & loquuntur, docéntque homines, id potiſſimùm faciunt in ſpecie humana. Docet ergo D. Thom. Angelum in E hac ſpecie Virgini apparuiſſe, de qua re, quoniam longiorem tractationem requirit, dicemus in ſeq. diſput.

Matth. 1. & 2.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm annuntiatio fuerit cõuenienti ordine perfecta.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd annuntiatio eius non fuerit conuenienti ordine perfecta. Dignitas enim matris Dei dependet ex prole concepta. Sed cauſa prius debet manifeſtari, quàm effectus: ergo primò debuit Angelus Virgini annuntiare conceptum prolis, quàm eius dignitatem exponere, eam ſalutando. 167.

2. Præ

2. Præterea, Probatio aut prætermitti debet in his, quæ dubia non ſunt, aut prætermitti in his, quæ dubia eſſe poſſunt: ſed Angelus primò videtur annuntiaſſe id de quo Virgo dubitaret, & dubitando quæreret, dicens, Quomodo fiet iſtud? & poſtea probationem adiunxit: tum ex exemplo Eliſabeth, tum ex Dei omnipotentia; ergo inconuenienti ordine annuntiatio per Angelum eſt effecta.

3. Præterea, Maius non poteſt probari ſufficienter per minus. Sed maius fuit virginem parere, quam vetulam. Ergo non fuit ſufficiens probatio Angeli, probantis conceptum virginis ex conceptu ſenis.

Sed contrà eſt, quod dicitur Rom. 13. Quæ à Deo ſunt, ordinata ſunt. Angelus autem miſſus eſt à Deo ad hoc, quòd Virgini annunciaret, vt dicitur Luc. 1. ergo ordinatiſſimè fuit annuntiatio per Angelum completa.

Reſpondeo dicendum, quòd annuntiatio congruo ordine per Angelum eſt perfecta. Tria enim Angelus intendebat circa Virginem. Primò quidem, reddere mentem eius attentam ad tantæ rei conſiderationem: quod quidem fecit, eam ſalutando quadam noua & inſolita ſalutatione. Vnde Origen. dicit ſuper Lucam, quòd ſi ſciuiſſet ad alium quempiam ſimilem eſſe factum ſermonem (vtpote quæ habebat legis ſcientiam) nunquam eam quaſi peregrina talis ſalutatio terruiſſet. In qua quidem ſalutatione præmiſit idoneitatem eius ad conceptum in hoc, quòd dixit, Gratia plena: expreſſit conceptum, in hoc quòd dixit, Dominus tecum: & prænuntiauit honorem conſequentem, cùm dixit, Benedicta tu in mulieribus. Secundò autem intendebat eam inſtruere de myſterio Incarnationis, quod in ea erat implendum. Quod quidem fecit in prænuntiando conceptum, & partum, dicens, Ecce concipies in vtero, &c. & oſtendendo dignitatem prolis conceptæ, cùm dixit, Hic erit magnus: & etiam demonſtrando modum conceptionis, cùm dixit, Spiritus ſanctus ſuperueniet in te. Tertiò, intendebat animum eius inducere ad conſenſum, quod quidem fecit exemplo Eliſabeth, ratione ex diuina omnipotentia ſumpta.

Hom. 6. in Luc. à med. illius tom. 2.

Ad primum ergo dicendum, quòd animo humili nihil eſt mirabilius, quam auditus ſuæ excellentiæ: admiratio autem maximè attentionem animi facit. Et ideo Angelus volens mentem Virginis attentam reddere ad auditum tanti myſterij ab eius laude incepit.

Ad ſecundum dicendum, quòd Ambroſius expreſsè dicit ſuper Lucam, quòd beata Virgo de verbis Angeli non dubitauit. Dicit enim, Quanto temperantior eſt Mariæ reſponſio, quàm verba ſacerdotis? Hæc ait, Quomodo fiet iſtud? ille reſpondit: Vnde hoc ſciam? Negat ille ſe credere, qui negat ſe ſcire, iſta ſe facere profitetur, nec dubitat eſſe faciendum, quod quomodo fieri poſſit, inquirit. Auguſtinus tamen videtur dicere, quòd dubitauerit. Dicitur enim in lib. Quæſtionum veteris & noui Teſtamenti: Ambigenti Mariæ de conceptu, poſſibilitatem Angelus prædicat. Sed talis dubitatio magis eſt admirationis, quàm incredulitatis. Et ideo probationem Angelus inducit non ad auferendam infidelitatem, ſed magis ad remouendam eius admirationem.

l. 2. in Luc. c. 2. cuius tit. eſt de Maria interrogatione, &c. tom. 5.

in lib. q. ex nouo teſt. q. 51. in prin. cit. tom. 4.

Ad tertium dicendum, quòd ſicut Ambroſ. dicit in Hexameron, ob hoc multæ ſteriles præuenerunt, vt partus credatur Virginis. Et ideo conceptus Eliſabeth ſterilis inducitur, non quaſi ſufficiens argumentum, ſed quaſi quoddam figurale exemplum. Et ideo ad confirmationem huius exempli ſubditur argumentum efficax ex omnipotentia diuina.

COMMENTARIVS.

IN hoc articulo eleganter explicat D. Thom. colloquium inter Virginem, & Angelum, & in corpore articuli angelica Verba, in ſolutione verò ad ſecundũ, verborum Virginis ſenſum explicat. Ter enim locutus eſt Angelus, bis autem beata Virgo, & in ſingulis aliquid notatione dignum eſt.

Primum Angeli verbum ſalutationem continet, qua & debitam reuerentiam Angelus Virgini exhi- A buit, & illam attẽtam reddidit. Dicit autem D. Thom. in illo verbo, *Dominus tecum*, expreſſiſſe Angelum *conceptum*, id eſt, Dominum ex Virgine concipiendum. Non enim exiſtimandum eſt Angelum tunc nuntiaſſe, Dominum iam fuiſſe conceptum ex Virgine, nondum enim facta erat conceptio, quamquam nonnulli antiqui contrarium dixerint, vt diſp. ſeq. tractabimus. Poſuit ergo D. Thom. participium illud, *conceptum*, loco nominis, ac ſi diceret, nuntiaſſe illi filium, & ſignificaſſe illi, eſſe electam, vt ſingulari modo Dominus in ipſa eſſet. Quæ expoſitio eſt Aug. ſerm. 14. de natiuit. & aliorum. Fortaſſe tamen ſimplicior & planior ſenſus eſt, *Dominus tecum*, id eſt, Dominus te ſingulari fauore & amore proſequitur, quamuis ferè in idem re- B cidat. Quia licèt non expreſsè & in particulari, tamen generatim & quaſi confusè indicauit Angelus ſingularem inhabitationem Dei in ipſa, quę per conceptionem futura erat.

Verba ſalutationis Angelicæ qualia.

In ſecundo verbo ſeu locutione explicat Angelus myſterium. Vbi ſtatim occurrit illa difficultas ſuprà tacta, An in illis verbis ſatis Angelus expreſſerit, prolem concipiendam futuram eſſe Meſſiam, ac verum Deum. Et ſanè D. Thom. hîc apertè docet in illa ſecũda locutione, inſtruxiſſe Angelum Virginem de myſterio Incarnationis, & non ſolùm conceptionem & partum, ſed etiam dignitatem prolis concipiendæ ei declaraſſe, quamquam modum conceptionis non ex- C plicuerit vſque ad illud tertium verbum, *Spiritus ſanctus ſuperueniet in te*, &c. Et quidẽ ſi verba ſingula ponderentur, videtur hoc ſatis veriſimile: ſed præſertim vrget illud, *& filius Altiſſimi vocabitur*, quo ſatis apertè filius ex Maria concipiendus, prædicatur filius Dei, & in fine illorum verborũ dicit, *regnum eius fore æternum*, & ita omnes Patres ex his verbis colligunt, eſſe Chriſtum verum Meſſiam, & verum Deum, vt videre licet in Concilio Epheſ. tom. primo, cap. 5. in probationibus, quòd *Chriſtus ſit Deus* ex Euangelio Lucæ, & ex opuſ. Cyril. lib. 2. de fid. ad reginas, & in Amb. lib. 2. in Luc. c. de Mariæ turbatæ conſolatione: & ita omnino ſentiendum exiſtimo, Angelum his verbis ſatis myſterium explicuiſſe. An verò B. Virgo totum illud ſtatim D plenè intellexerit, dubitationem habet ex interrogatione eius exortam. De qua iam ſuprà diximus.

Dubium. *Reſponſ.* *Conc. Epheſ.* *Cyril.* *Ambroſ.*

Tertiò loquitur Angelus proponens modũ conceptionis, & exemplo declarãs ac confirmans illum. Dicit autem D. Thom. hoc feciſſe Angelum, vt Virginem ad conſenſum induceret, non dicit ad fidem (quia iam Virgo plenè crediderat, vt rectè ad ſecundũ explicat) ſe ad conſenſum, id eſt, vt mater fieri vellet. Quod non ideo factum eſt, quia de obedientia Virginis Angelus formidaret: ſed vt magis eam animaret, ac totã rẽ faciliorem redderet, & modo hominibus accommodato ac ſenſibili exemplo illam veluti manuduceret.

Quartò, circa primũ verbũ virginis, quo interrogauit, *Quomodo fiet iſtud*? rectè explicat D. Thom. nõ fuiſſe E verbũ dubitantis, ſed iam credentis, vel admirantis. De qua re ſatis multa diximus ſup. in q. 27. tractãdo de innocentia virginis. Vnde non probo, quod Medina hoc loco dicit B. Virgini, voluiſſe illa interrogatione probare, atque diſcernere, an ille ſpiritus, qui ſibi apparebat, Dei eſſet, an dæmonis. Eſt enim hoc non ſolũ cõtra D. Thom. & Amb. (quẽ citat) ſed etiã cõtra ſyncerã Virginis fidem, hoc enim eſt dicere, ipſam dubitaſſe, cùm dixit, *Quomodo*? an illa eſſet reuelatio diuina, necne: cũ tamẽ Sancti dicãt eam iam credidiſſe, & modũ inquiſiuiſſe. Vnde in Concil. Francof. in lib. ſacroſyll. ſic dicitur, *Iam credula Angelicis dictis, cùm ordinem tantæ nouitatis inquireret, quomodo ſine viro fieri poſſet, mox Angelus addidit, Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, &c.* Dicendum eſt ergo ſtatim, ac B. Virgo audiuit ab Angelo, *Ne timeas Maria, inueniſti enim gratiã apud Deũ. &c.* ita fuiſſe

Verba Mariæ ad Angelum qualia. *Medin.* *D. Thom.* *Ambroſ.*

interiùs illuminatam, vel (vt Ambroſ. ait) *ita recognouiſſe Angelum*, vt illum eſſe bonum verúmque Dei nuntium non dubitauerit. Et ideo ſtatim ac audiuit, *Ecce concipies in vtero, &c.* fidẽ adhibuit, ac credidit, vt idem Ambr. ſuper Lucam, & Sancti ſuprà citati affirmant. Reliqua, quæ ad hanc interrogationem pertinent, ſuprà explicata ſunt.

Quintò, circa illud verbum Virginis, quo ſuũ præbuit conſenſum, nihil D. Th. notat, quia nihil dubitationis habet, ſed admirationis quamplurimum. In ſingulis enim verbis latet myſterium, ſummámque Virginis prudentiam & virtutem ſingula oſtendunt: non tamen eſt noſtri inſtituti hæc latiùs ponderare, ſed ad ſacrarũ Scripturarum expoſitores hoc ſpectat, qui legẽdi ſunt, præſertim Amb. lib. 2. in Luc. Bern. in hom. ſuper *Miſſus eſt*, Aug. & alij Patres in Cõcio. de annũt.

DISPVTATIO IX.

In quinque Sectiones diſtributa.

De modo & circumſtantijs Annuntiationis Angelicæ.

QVæ hactenus de beatiſſima Virgine diſputauimus, tempus illud potiſſimum comprehendunt, quod filij conceptionem anteceſſit, nunc verò dicere incipimus de iis, quæ illi acciderunt ab eo tempore, quo Dei eſt mater effecta. Et ideo quaſi communis iam erit & coniuncta de matre ac filio diſputatio, ſimúlque explicandus erit modus, quem in exequendo incarnationis myſterio diuina ſapientia omnipotentiáque ſeruauit. Habemus autem ex Euangelio, initium perficiendi hoc myſterium proximè ab annuntiatione Angeli ſumptum eſſe, cuius rei cauſas ac rationes in commentario primi & ſecundi articuli explicatas reliquimus. Multa etiam, quæ ad intelligentiam illius admirabilis colloquij pertinent, partim in commentario articuli quarti, partim ſuperiùs diſputando de innocentia & Virginitate Mariæ, tradita ſunt, & in ſequentibus alia dicenda erunt, explicando effectum huius Annuntiationis, & quando quomodóve peractus ſit. Igitur ſolùm ſupereſt, vt de modo ac circumſtantiis huius Annuntiationis, & de iis, quæ in ea Virgini acciderunt, pauca dicamus.

SECTIO I.

Quis fuerit Gabriel Angelus diuinæ incarnationis nuntius.

EX qua hierarchia aut ordine hic Angelus fuerit, Scriptura non exprimit, & Patres variè ſentire videntur, vnde res videtur eſſe incerta, & ambigua. Primum enim Bernard. homil. 1. de Annuntiatione dicit, non fuiſſe ex minoribus Angelis, qui frequenter mittuntur: poſtea verò addit, propterea dici, *Miſſum eſſe à Deo*, quia ab eo immediatè intellexit myſterium, quod nulli præterquam ipſi ante Virginem declaratum eſt, quia ab eodem immediatè eſt miſſus, nullo excellentiori Spiritu inter Deum & ipſum interueniente. Ex quibus verbis colligi videtur, illum vel fuiſſe ſupremum Angelorum, vt per nullum ſuperiorem mitti vel illuminari potuerit, vel ſaltem eſſe ex ſupremis ordinibus, qui à Deo immediatè illuminantur. Et ſanè videtur conſonum dignitati myſterij, vt ſupremus omnium fuerit, quandoquidẽ ſuprema legatio illi commiſſa eſt: tum etiam quia miſſus eſt ad inſtruendam Virginem, quæ dignitate & gratia erat omnibus ordinibus Angelorum ſuperior; ergo decuit vt per ſupremum Angelum inſtrueretur. Alij verò Sancti interdũ *Angelum*, interdum *Archangelum*, eum appellant. Iren. lib. 5. contra hæreſ. c. 25. *Archangelum* vocat. Idem Ambr. lib. 1. de Spirit. ſanct. c. 7. Aug. ſerm. 14. de natiuit. Heſichius hom. 1. de ſancta Deipara, homilia tamen 2. vocat *Angelorum principem*, ſicut Greg. hom. 34. in Euangelia, & *Archangelum & ſummum Angelorum* vocat, & Andreas Ieroſolym. hom. de Annuntiatione, *Archangelum* vocat, & *vnum ex præcipuis Angelorum.* Vnde ex his appellationibus nullum firmum argumẽtum colligi poteſt. Nam etiam Eccleſia Michaelem nunc *Angelum*, nunc *Archangelum*, nunc *principẽ Angelorum vocat.* Quia ſicut nomen *Angeli*, & commune eſt omnibus cœleſtibus ſpiritibus, & infimo ordini accommodatur: ita etiam nomen *Archangeli*, quanquam vna ſignificatione proprium ſit ſecundi ordinis infimæ hierarchiæ: tamen alia ratione vniuerſaliori omnis Angelus, qui primatum aliquem habeat inter cæleſtes ſpiritus, Archangelus vocari poteſt. Non conſtat autem certò ſub qua ſignificatione Gabrieli tribuatur.

[Margin: Bernard. — Iren. — Ambroſ. — Auguſt. — Heſich. — Greg. Pap. — And. Ieroſol.]

In re tamen incerta D. Th. ſententia veriſimilior eſt, eum ſcil. fuiſſe ex vltima hierarchia, & caput ac principem ſecundi ordinis Archangelorum. Coniectura eſt, quia teſte Dionyſio de cæleſt. hierar. c. 3. Angelorum ordines, & hierarchiæ officiis ac miniſteriis diſtinguũtur, *neque alicui* (inquit) *fas eſt operari, niſi quod officij ſui diuina ſanxit inſtitutio*: ex omnibus autem ordinibus duo vltimi infimæ hierarchiæ, ad cuſtodiendos homines, vel res, quæ ad illos pertinent, annuntiãdas deſtinati ſunt, ita tamen, vt infimus Angelorum ordo ad res inferioris ordinis, Archangelorum autem ordo ad altiora myſteria nuntianda deſtinetur; ergo Gabriel, qui ad annuntiandum miſſus eſt, ex his ordinibus fuit. Non enim oportuit hierarchicum illum ordinem immutari, aut Deum diſpenſatione aliqua vti, cùm neceſſarium non ſit. Quia verò ad annuntiandum ſupremum omnium myſteriorum mittebatur, decuit, vt ſupremus eſſet in vtroque illo ordine; fuit ergo Archangelorum primus. Quæ tota ratio in Dionyſij & Gregorij doctrina in locis citatis fundata eſt. Et confirmari poteſt, quia veriſimilius eſt Gabrielẽ non fuiſſe ſupremum omniũ Angelorum, quia Michael Angelus ſuperior eſt illo, vt ex Daniel 8. colligitur, & ibi Hieronymus notauit, & clariùs Rupert. lib. 5. in Apoc. in princip. & ſignificat Eccleſia tam in officio ſancti Michaelis, quàm in quotidianis precationibus, ſeu litaniis; ergo ſignum eſt, ſolum fuiſſe ſummum eorum Angelorum, qui nuntiorum munere funguntur. Quia ſi propter altitudinem myſterium miſſus aliquis alterius ordinis, vel hierarchiæ, certè eadem ratione mittendus fuiſſet omnium ſupremus, vt ſupremum myſterium nuntiaret; non ergo eſt habita ratio magnitudinis myſterij ſecundùm ſe: ſed vt annuntiatur, ſeu annuntiationis eius, & ideo miſſus eſt ſupremus in officio annuntiandi.

[Margin: Gabriel diuinæ nuntius incarnationis, ex qua nam hierarchia fuerit Angelorum. — Dionyſ. — Hieron. — Rupert.]

Sed ex prædicta ratione & aſſertione naſcitur dubium, an idem fuerit Gabriel Angelus, qui Danieli apparuit, c. 8. & 9. & Zachariæ, Lucæ primo, & qui hoc myſterium Mariæ annuntiauit. Nam quòd idem fuerit, primùm ex eodem nomine colligitur. Deinde hoc affirmant Hier. Daniel. 8. Iren. ſuprà, Ambr. ſerm. 63. & Andreas Ieroſol. loco citato. In contrarium verò eſt. Primò, quia ſi hic fuit ſupremus Archangelus, quia ad ſupremum myſterium nuntiandum mittebatur, non videtur decuiſſe, vt ad inferiores legationes mitteretur. Cur enim eiuſdẽ dignitatis nuntius ad Chriſti & Ioannis Baptiſtæ conceptionem nuntiandã mitteretur? Deinde, ex identitate nominis non poteſt iudicari, quòd fuerit eadem perſona: interdum enim diuerſæ perſonæ Angelicæ eodem nomine vocantur, vt notauit Abulenſ. in 23 cap. Exod. q. 81. & in 13. cap. Iudicum, quæſt. 35. Et ratio eſt, quia nomina Angelorum ex officiis ſeu miniſteriis ſumuntur: vnde licèt

[Margin: Dubium. — Dan. 8. & 9. — Luc. 1. — Hieron. — Iren. — Ambroſ. — And. Ieroſ. — Abulenſ.]

perſo

Proclus Cyzicen. Conc.Epheſ. — *Theophyl.* — *Hieron.* — *Bernard. Euſeb.Emiſ.*

perſonæ diuinæ ſint, propter officij ſimilitudinem, eodem nomine appellari contingit. Eo vel maximè, quòd idem nomen iuxta varias etymologias poteſt diuerſa myſteria, ſeu diuerſas proprietates indicare, ideóque & diuerſis perſonis attribui, vt in præſenti nomine videre licet. Proclus enim Cyzicenus in quadam homilia, quæ habetur in Conc.Epheſ.tom.6.cap.7. Gabrielis nomen interpretatum dicit idem ſonare, quod *Deus & homo*, quæ etymologia (ſi vera eſt) accommodatiſſima eſt ad huius myſterij nuntium nominandum. Theoph. verò Luc. primo, interpretatur, id eſt, *Homo Dei*, ſeu, *Vir Dei*, quomodo accommodari poteſt ad eum Angelum, qui cum Daniele loquebatur. Hieronymus autem Daniel. 8. & lib. de nominibus Hebraicis in Lucam, & Bern. homil. 3. in *Miſſus eſt*, & Euſeb. Emiſ. hom. in idem Euangel. interpretantur, *fortitudo Dei*, ſeu, *robuſtus Dei*. Quæ interpretatio huic etiam myſterio maximè quadrat.

Reſponſio.

Res ſanè videtur incerta, non oportet tamen à communiori Patrum ſenſu diſcedere, nec in Scriptura ſacra ambiguitatem illam ſeu diuerſitatem perſonarum Angelicarum ſub eodem nomine ſine ſufficienti fundamento introducere. Quamuis ergo hic Gabriel ſupremus ſit Archangelorum omnium, & ideo ad ſupremum Dei opus nuntiandum miſſus fuerit: non eſt aliquod inconueniens, quòd aliquid aliud aliquando nũtiauerit. Præſertim, quia omnes aliæ legationes, quæ de hoc Angelo leguntur, ad hoc myſterium ſpecialiter ordinabantur. Nam Daniel nuntiauit tempus aduentus Chriſti, & præclarum illud ſignum ſeptuaginta hebdomadarum dedit. Zachariæ verò dixit illa verba, *Ipſe præcedet ante illum*, id eſt, ante Chriſtum, *in Spiritu, & virtute Eliæ*. In quibus ſignificauit, iam proximè inſtare Chriſti aduentum. Ex quo etiam veriſimile eſt, quod Bernard. ſuprà indicat, eundem fuiſſe Angelum, qui Matthæi 1. & 2. Ioſepho apparuit, & qui Virgini filiũ nuntiauerit. Quia totum illud erat veluti vnum miniſterium, ad eũdem proximum finem ordinatum.

Bernard. Matt.1.& 2.

SECTIO II.

Vtrùm Angelus Virgini apparuerit in ſpecie viſibili, atque humana, & de perfectione reuelationis Virgini factæ.

Ratio dubitandi eſt, quia veriſimile eſt factã fuiſſe Virgini reuelationem perfectiſſimam, tum propter myſterij altitudinem, tum propter ipſius Virginis perfectionem, maximámque capacitatem: ſed reuelatio eo eſt perfectior, quo intellectualior, purior, & abſtractior ab omni ſenſu, imaginariáque viſione, vt docet D.Th.2.2.q.174.art.2. & 3. vnde inter reuelationes, quæ aliquo modo concernunt ſenſum, ſeu per illum fiunt, illa erit perfectior, quæ abſtrahit à ſenſu exteriori, & in ipſo interiori fit, quia hæc magis ad intellectualem accedit; ergo hęc reuelatio Virgini facta, vel fuit purè intellectualis, vel ſaltem ab exteriori ſenſu abſtracta; ergo non fuit neceſſe, vt Angelus illius reuelationis nuntius externo ſenſui in humana ſpecie apparuerit.

D.Thom.

Nihilominus certum arbitror eſſe, Gabrielem in ſpecie humana exteriúſque ſenſibili apparuiſſe Virgini. Quod primò fundari poteſt in illis verbis Luc. primo, *Ingreſſus Angelus ad eam dixit*, & poſtea, *Dixit autem Maria*, ac tandem concludit, *diſceſſit Angelus ab ea*. Ille enim ingreſſus & diſceſſus corporalem motum indicat. Illa etiam mutua collocutio ſenſibilis ſine dubio erat. Quis enim dubitet, beatam Virginem ſenſibili voce eſſe locutam? loquebatur ergo ad eum, qui ſenſibiliter audire apparebat, quiq; eodem modo loquebatur. Secundò, eſt hæc ſententia Sanctorum. Ambroſ. lib.1. de officiis, c.8. & lib.1. in Luc. Orig. hom.4. in Luc. Euſebius Emiſ. dicta homil. in *Miſſus eſt*. & Pet. Chryſolog. ſer.140. Hieron. tom.1. epiſt.7. ad Lætam de inſtitutione filiæ, & epiſt.22. ad Euſtoch de cuſtodia virginit. circa finem. Optimè Aug. ſerm. 14. de natiuitate, cuius verba hîc retulit D. Thom. in argumento, *ſed contra*. Tertiò, ratio potiſſima eſt, quia ita placuit Deo, qui Angelum mittebat. Cõgruentiæ verò & coniecturæ ſunt optimæ, quas D. Thom. affert. Summa earum eſt, quia hic erat modus ſuauior, & humanę naturæ accommodatior. Sic enim Angelus pręſentia ſua quodam modo repræſentabat eum, quem nuntiare veniebat, Virginémq; non ſolùm in mente ſed etiam in corporeis ſenſibus poterat recreare, & confortare. Ac deniq; hic reuelationis modus non impediebat, ſed potiùs ad perfectionem Virginis cognitionem & fidem iuuare poterat.

Luc.1. Angelus in ſpecie viſibili apparuit Virgini. — *Ambroſ. Origen.* — *Euſeb.Emiſ. Petr. Chryſol. Hieron. Auguſt. D.Thom.*

Secundò probabiliter credi poteſt, Angelum non tantùm in externa ſpecie ſed etiam in ſua ſubſtantia apparuiſſe, ac viſum eſſe à B. Virgine. D.Thom. hîc ar. 3. ad primum non putat eſſe conſentaneum ſtatui viatoris, quòd B. Virgo Angelum per eſſentiam viderit, ſed licèt verum ſit hoc eſſe ſupra ordinarias leges hominum viatorum: tamen non eſt dubium, quin viatori homini hæc viſio communicari poſſit, cùm etiam ipſius Dei intuitio ex priuilegio ſingulari interdum tribui poſſit, vt de Paulo & Moyſe idem D.Thom. ſẽtit. Quòd ſi hæc clara Angeli cognitio potuit facilè B. Virgini tribui, cur non erit veriſimile illi eſſe datam? legimus enim aliquibus aliis Sanctis ſeu virginibus datum eſſe interdum, vt Angelos vel animas clarè & in ſubſtantia ſua intueantur; ergo valde probabile eſt ſæpius hoc eſſe communicatum beatæ Virgini eo tẽpore, quo viatrix fuit: ergo ſi aliquando, certè maximè in Annuntiatione huius myſterij, ad hanc cognitionẽ eleuatam eſſe credibile eſt. Deinde hoc expreſsè affirmat Athan. (ſi tamen liber eſt eius) in libro quæſtionũ ad Antioch. q.12. Quod non aliter confirmat, niſi quia decuit, B. Virginem perfectius videre Angelum quàm antiquos Prophetas, cùm illis apparebant.

D.Thom. Virgo Angelum in ſua eſſentia vidit. — *Athanaſ.*

Dices, ſi B. Virgo clarè Angelum vidiſſet, non fuiſſet turbata, nec cogitaſſet, *qualis eſſet eius ſalutatio*. Quia clarè vidiſſet eſſe Angelum ſanctum, & verè Dei nũtium. Reſpondetur illius turbationis varias cauſas aſſignari à Patribus, vt ſectione ſequẽti videbimus. Nũc verò dicitur, ſi turbatio illa ſolùm fuit admiratio quædam ex ſumma humilitate proueniens, eo quòd præter exiſtimationem, quam de ſe habebat, tam honorificè ſalutabatur, potuiſſe eam admirationem ſimul eſſe cum clara viſione Angelica: ſi tamen (quod probabilius videtur, & textui Euangelico ac expoſitioni Patrum magis conſentaneum) turbatio illa & cogitatio fuit, quia non ſtatim cognouit, an ſalutatio illa à bono ſpiritu proficiſceretur. Dicendum conſequenter eſt, Angelum in principio tantùm in ſpecie viſibili ſe oſtendiſſe: poſtea verò, & fortaſſe quãdo dixit illa verba, *Ne timeas Maria*, diuina virtute factum eſſe, vt vſque ad intuendam ſubſtantiam Angeli fuerit euecta. Quo factum eſt, vt ſtatim omnino ſedata fuerit turbatio, & intentiſſimo animo illum audierit.

Obiectio. — *Reſponſ.*

Ad difficultatem ergo in principio tactam, reſpondet hîc D.Th. ad primum, & ſecundum, viſionem intellectualem eſſe perfectiorem, quàm imaginariam, ſi hæc ſola ſit, ſi autem cum imaginaria intellectualis concurrat, perfectius hoc eſſe. Et eadem ratione dicit perfectiorẽ eſſe reuelationẽ, quæ fit per externos ſenſus, quã quæ fit ſola imaginaria viſione, quia cum ſenſibus externis cõcurrit, & operatur ſimul imaginatio multúmq; ab illis iuuatur, vt rem certiùs & diſtinctiùs apprehendat. Quam doctrinam confirmat ex Auguſt. 12. Gẽ. ad lit. c.9. & eãdẽ indicat Chryſ. hom.4. in Matth. Vbi hac ratione oſtendit, perfectiorem fuiſſe reue-

D.Thom. Auguſt. Chryſoſt.

lationem factam Virgini, quàm Ioſeph, cùm ei Angelus in ſomniis apparuit. Ne tamen doctrina hæc pugnare videatur cum eodem D. Th. in citato loco ex 2. 2. aduertere oportet, reuelationem intellectualẽ propriè dici, quæ non habet ortum à ſenſu, vel imaginatione, ſed immediatè fit ipſi intellectui per lumen infuſum, & ſpecies intellectuales, vel denuo infuſas, vel præexiſtentes, & diuina virtute ad ſupernaturalẽ aliquam apprehenſionem ſeu conceptionem faciendam applicatas: & hoc genus reuelationis dupliciter fieri poteſt. Primò, eleuando intellectum ad cognoſcendum ſine operatione phantaſiæ, & hic modus eſt valde extraordinarius, quia non eſt accõmodatus animæ vnitæ corpori paſſibili, & ideo raro & tantùm ex ſingulari priuilegio conceditur. Aliter igitur fit hæc reuelatio modo magis humano, & cooperante phantaſia ipſi intellectui, non tam quia motus fit ab ipſa, quàm quia ipſam mouet, & applicat, vt ſecum operetur. At verò imaginaria ſeu ſenſibilis reuelatio dicitur, non quia ad intellectum non pertingat (illa enim eſt valde imperfecta, & vix meretur propheticæ reuelationis nomen) ſed quia primariò fit per ſenſibilem aliquam vel imaginariam repræſentationẽ, ex qua oritur mentis conceptio, illique quodãmodo commenſuratur. Prior ergo intellectualis reuelatio ex ſuo genere perfectior eſt, quia eſt abſtractior, & ſpiritualior: & hoc modo locutus eſt D. Th in 2. 2. ſi tamen ſimul cum illa cognitione ſenſus etiã concurrant, & ad hoc etiam diuinitus iuuentur, nihil de perfectione minuetur, ſed potiùs augebitur, & hoc eſt quod D. Th. hîc docet. Vnde ſentit ita factum eſſe in hac reuelatione Virgini facta, quod explicandum ſupereſt.

Reuelationũ varia genera.

Aduertendum ergo ſecundò eſt, in hac reuelatione diſtinguendam eſſe perſonam loquentem à myſterio reuelato. De perſona, ſcil. de Angelo Gabriele iam dictum eſt, cum qua intellectuali perfectione Virgini patefactus eſt. De myſterio autem ipſo. Primò, non oportuit, vt ſaltem antequam eſſet peractum, clarè & prout in ſe eſt Virgini demonſtraretur: imò nec neceſſarium fuit, vt ei reuelaretur illo intellectuali modo, qui omnino abſtrahit à cooperatione phantaſiæ, quia oportuit, vt priùs illud per fidem crederet, modo accommodato homini viatori. Secundò, non eſt illi reuelatum hoc myſterium reuelatione imaginaria propriè dicta, ſed reuera intellectuali. Quia nulla ſenſibilis imago ſenſibus vel imaginationi eius obiecta eſt, per quam myſterium conciperet: ſed nuda veritas eſt menti propoſita, quãuis medio auditu, verbóque ſenſibili, quod non repugnat intellectuali reuelationi. Qui auditus eſt ſenſus diſciplinæ, vnde per illũ excitari poteſt intellectus, vt ſub lumine diuino interiùs cooperante, tam perfectè apprehendat obiectũ, ac ſi immediatè illi proponeretur (agimus enim de apprehenſione ſeu cõceptione abſtractiua, quæ per ſpecies alienas fit, & eſt fidei accõmodata) hæc igitur conceptio perfectiſſimè fit per auditum, quia verba ſunt expreſſa ſigna intelligibilis veritatis, quibus optimè mẽs inſtruitur, & mediantibus illis facilè poteſt ad intellectualem cognitionem abſtractiuam perfectè eleuari. Hoc igitur modo propoſitum fuit hoc myſteriũ Virgini per verba Angeli, quibus excitata mens eius, & diuina virtute, & lumine interiùs eleuata, & adiuta, perfectiſſimè concepit myſterium ipſum quantũ per fidei cognitionẽ fieri poterat, & ita habuit quidquid perfectionis eſt in intellectuali reuelatione, & præterea ſenſus eius & imaginatio per ſenſibilia verba adiuta fuerunt, vt faciliùs ac meliùs poſſent ad intellectualem conceptionem cooperari. Tertiò dixi hæc intelligenda eſſe de reuelatione huius myſterij, quatenus Virgini facta eſt, antequam in ipſa perficeretur, quia ſi loquamur de illo tempore, ſeu mõmẽto, in quo poſt

Myſterium incarnationis quomodo Virgini fuerit ab Angelo propoſitum.

A plenam fidem, & conſenſum Virginis, Verbum in ea factum eſt caro, non eſt incredibile eleuatã eſſe mentem eius, vt ſtatum viatoris quodammodo tranſcenderet, & myſterium, atque adeò Deum, prout in ſe eſt, & prout eſt humanitati coniunctũ, clarè videret. Hoc enim beneficium ac priuilegium ſæpius in hac vita mortali eſſe Virgini conceſſum, authores docuerunt, vt infrà in proprio loco commodiùs dicemus. Si quod autem tempus in hac vita potuit eſſe opportunũ ad ſuſcipiendum hoc beneficium, videtur ſanè illud fuiſſe, in quo poſt eximiam fidem, admirabilem obedientiam, & humilitatem, mater Dei fieri meruit. Eſt ergo hoc pium, & probabile, quamuis incertum.

B

SECTIO III.

Qualis fuerit perturbatio ex locutione Angeli in Virgine facta, vndéve orta.

VT explicemus, quis & qualis motus hic perturbationis fuerit, à cauſa & radice eius initiũ ſumamus. Traduntur autẽ à Patribus variæ cauſæ, quas D. Th. hîc ſolut. ad 3. art. 3. tetigit. Prima eſt quaſi naturalis, quia cùm mens hominis eleuatur ad videndã rem inſolitam, & præſertim ſuperioris ordinis, pars inferior quodammodo debilitatur, & inoritur huiuſmodi perturbatio. Quæ ſanè cauſa nonnihil adiuuat, conſiderata humanæ naturæ fragilitate: non tamẽ ſatis eſt ad rem præſentem explicandã. Quia perturbatio Virginis non fuit poſita in debilitate, aut defectu virium corporis, ſed in aliquo animi affectu timoris, pudoris, aut admirationis. Vox enim, *Turbata eſt*, hoc propriè ſignificat, & verba Euangelij propriè intelligenda ſunt, cùm cõmodè poſſint. Vnde Angelus reſpondit, *Ne timeas Maria*, quæ verba propriẽ timorẽ ſignificant. Reſponderi poteſt ex doctrina Caiet. hîc art. 3. verum eſſe turbationem fuiſſe in animo, ortam tamen fuiſſe ex neceſſitate materiæ, id eſt, ex infirmitate corporis, quod debilitatur, dum anima multũ ad ſuperna intendit. Sed hæc doctrina (vt mihi quidem videtur) non poteſt ad Virginis turbationem cõmodè applicari. Quia quando perturbatio oritur ex hac debilitate, & neceſſitate, non fit ſine aliqua motione indeliberata præueniẽte rationẽ, vel ſine falſa aliqua apprehenſione, & imaginatione, hæc autem imperfectio nullo modo eſt Virgini tribuenda. Aſſumptum declaratur, quia cùm perturbatio oritur ex neceſſitate materiæ, non eſt in poteſtate hominis illã præuenire, imò vir eſt ſui compos, vt liberè poſſit cogitare, & diſcurrere. Et cõfirmatur ex diuerſo modo, quo hæc perturbatio Virginis, & alia Zachariæ narretur eodẽ c. Luc. 1. vel de Daniele, Daniel. 10. De illo enim non dixit Euangeliſta turbatum fuiſſe: ſed addidit, *timor irruit ſuper eum*, id eſt, præuenit & præoccupauit ipſum; de ſe verò dicit Daniel, *Non remãſit in me fortitudo: ſed ſpecies mea mutata eſt in me, & ematcui, neque habui quidquã viriũ.* At verò beatiſſimæ Virgini nihil huiuſmodi accidiſſe dicitur, ſed potiùs, tãta animi moderatione & cõſtantia fuiſſe turbatã, vt ſimul *cogitaret, qualis eſſet iſta ſalutatio.* Vnde eleganter Bernard. homil. 3. *Turbata eſt, ſed nõ perturbata, turbata eſt, & non eſt locuta, ſed cogitabat, qualis eſſet iſta ſalutatio. Quòd turbata eſt, verecundiæ fuit virginalis: quod nõ perturbata, fortitudinis: quod tacuit & cogitauit, prudentiæ.* Non fuit ergo illa turbatio motus aliquis indeliberatus ex motione corporis, ſeu inferioris appetitus proueniẽs: ſed fuit rationabilis quædam admiratio, & prudẽs timor, ortus ex attentiſſima cogitatione, & ponderatione eorum, quæ audiebat, & videbat. Et confirmatur à ſigno: nam ſtatim ac Angelus dixit, *Ne timeas Maria*, depoſuit omnem timorẽ, totámque illius legationem quieto animo audiuit, & pru

D. Thom.

C

Caiet.

D

Luc. 1.

Dan. 10.

Perturbatio Virginis in annuntiatione qualis.

E

Bernard.

& prudenter reſpondit, *Quomodo fiet iſtud?* ſignum ergo eſt non fuiſſe conturbatam, nec inuoluntaria aliqua affectione commotam.

Ex quibus præterea colligitur, non corporis imperfectionem ſed animi potiùs virtutem & perfectionem fuiſſe huius turbationis radicem, & cauſam, quæ duplex aſſignatur à Patribus. Prima eſt, quam D. Thom. ſecundo loco poſuit, verecundia virginalis, vt Bern. etiam paulo antea citatus dixit. Hæc verò cauſa dupliciter explicatur; primò, vt hęc turbatio orta ſit ſolùm ex viſione Angeli in viri & iuuenis ſpecie. Ita indicat Ambr. 1. lib. in Luc. *Trepidare virginum eſt, & ad omnes viri ingreſſus pauere*, & latiùs lib. 1. de offic. c. 18. *ſalutata*, inquit, *ab Angelo tacet, & mota eſt ad introitum eius, quia ad virilis ſexus ſpeciem peregrinam turbatur aſpectus virginis*, & lib. 2. de Virginib. in princ. indicans obiectionem, cur B. Virgo Angelicis viſitationibus aſſueta viſo Angelo turbata fuerit? ſic tacitè reſpondet, *Gabriel eā, vbi reuiſere ſolebat, inuenit, & Angelum Maria quaſi viri ſpecie mota, trepidauit, quaſi non incognitum audito nomine recognouit, ita peregrinata eſt in viro, quæ non eſt peregrinata in Angelo.* Quibus verbis ſignificat, ſolitam quidem fuiſſe Virginem habere Angelicas reuelationes: non verò externas, & in ſenſibili ſpecie viri. Quod etiam ſenſit Hier. ep. 7. ad Lætam, dicens, *Ideo forſitan timore perterrita eſt, quia virum, quem non ſolebat, aſpexit*, & ep. 22. ad Euſtoch. *Quæ hominem formidabat, cum Angelo loquebatur intrepida*, & huic rationi ſic explicatæ fauet lectio Græca, quæ habet verbum, *vidiſſet*, vbi Latina legit, *audiſſet*, ſcil. *Quæ cùm vidiſſet turbata eſt.* Alio verò modo explicatur hæc ratio, quòd ſcil. ex pudore virgineo & caſtiſſimo turbata ſit: non tamen propter viſionem ſolam Angeli, ſed in ſermone eius, & ſalutatione, quæ blanda, ſuauis, & inuſitata apparebat, & ideo *cogitabat, qualis eſſet iſta ſalutatio.* Ita explicat Euſeb. Emiſ. hom. in *Miſſus eſt*, in ſer. 4. quatuor temp. aduentus, vel certè vtrumque iungi poteſt: nam videndo iuuenem fortaſſe turbari cœpit: magis autem audiēdo. Quod Bernard. ſuprà indicauit, & magis Damaſc. orat. prima de natiuitate Virginis, circa fin. dicens, *Ita comparata eras, vt ad te nullus viri acceſſus pateret. Teſtis eſt metus ille, in quem ex inuſitato Angeli eloquio incidiſti.*

Ambroſ.

Perturbationis virgineæ in annuntiatione Angelica radix, & cauſa.

Hieron.

Euſeb. Emiſ.

Bernard.
Damaſc.

Secūda cauſa huius turbationis fuit humilitas. Cùm enim B. Virgo eſſet ſummè humilis, & nihil magnificum de ſe cogitaret, audiens inuſitatam & honorificentiſſimam ſalutationem, in magnam admirationem rapta, *cogitabat qualis eſſet ſalutatio.* Et hanc etiam cauſam indicat Ambroſ. ſuprà dicens, *ſalutationis nouam formam mirabatur, nuſquam enim erat lecta, vel audita*; & ſumpſit ex Orig. hom. 6. in Luc. qui addit, *ſalutationem nouam & peregrinam eam terruiſſe.* Indicat etiam Hier. ſeu Sophr. ſerm. de aſſumpt. & Pet. Chryſol. ſerm. 140. Et hanc cauſam maximè videtur probare D. Th. qui duo notatione digna conſiderauit. Primum, in art. 4. ad primū, Angelum annuntiationem ſuam ab huiuſmodi ſalutatione inchoaſſe, vt Virginem attentiſſimam redderet. Nihil enim magis ad attentionem mouet, quàm admiratio, nihil verò perſonam humilem magis in admirationem rapit, quàm propria laudatio. Alterum eſt in art. 3. huiuſmodi turbationē non ſemper vitari, ſed meritò interdum permitti in diuinis reuelationibus, propter altiores cauſas, quia eadem diuina reuelatio ſtatim reddit animum pacatum, & confortatum, ſicut hîc feciſſe Angelū legimus, illis verbis, *Ne timeas Maria.* Quod notauit etiam Orig. hom. 4. in Luc. & Amb. lib. 1. in Luc. c. de apparitione Angeli, in vltimis verbis. Vnde obiter colligit D. Th. prudens documentum, ad reuelationes boni vel mali ſpiritus diſcernendas. Nam quæ ſunt à bono ſpiritu, licèt in principio turbent, ſtatim verò pacē & quietē pariūt; quæ verò ſunt à malo ſpiritu, & perturbāt animū, & inquietum relinquunt.

Ambroſ.

Origen.
Hieron.
Petr. Chryſol.
D. Thom.

Origen.
Ambroſ.

SECTIO IV.

Vtrùm B. Virgo in Angelica annuntiatione ſtatim Chriſtum conceperit.

QVamuis de modo huius conceptionis in ſequentibus dicturi ſimus, non tamen potuit hæc quæſtio hoc loco prætermitti, quia ad intelligendū exactè annuntiationem Angelicam, omnino videtur neceſſaria. Vnum ergo inter Catholicos certum eſt, ſcilicet B. Virginem concepiſſe Verbum diuinum, antequā Angelus ab ea diſcederet: hæc eſt enim communis ſententia Sanctorum, quos ſtatim referam. Vnde Greg. lib. 18. moral. c. 36. *Nuntiante*, inquit, *Angelo, & adueniente Spiritu, mox Verbum in vtero, & intra vterum Verbum caro*, & propter hanc cauſam dixit Damaſcen. lib. 4. c. 15. conceptionem *per aurem* contigiſſe. Et nonnulla coniectura huius rei habetur in Euangelio, ſtatim enim ac finita eſt annuntiatio Angeli, B. Virgo cum feſtinatione iuit ad viſitandam Eliſabeth: & tamen iam erat mater Domini, vt teſtantur illa verba, *Vnde mihi, vt veniat mater Domini mei ad me?* iam ergo cōceperat Chriſtum, & Deum; ergo ſignum eſt, ſtatim in ipſa annuntiatione Angelica concepiſſe. Ratio verò eſt, quia illa conceptio ſimul inchoata eſt, & perfecta (vt infrà dicemus) fuit autem ſtatim incerta, quia ad hoc mittebatur Angelus, & Spiritus ſanctus erat cauſa efficax & paratiſſima, & ideo ſtatim illam perfecit.

Virgo ante diſceſſum annuntiātis Angeli Chriſtum concepit.

Difficultas verò eſt, quo tēpore, vel poſt quæ verba, facta ſit hæc conceptio. Fuit enim multorum Patrum ſententia factam eſſe, vel illis verbis ſalutationis Angelicæ, *Aue gratia plena, Dominus tecum*, vel ante illa. Ita dicit Petr. Alexand. in lib. de Deitate, vt refertur Conc. Epheſ. tom. 2. c. 7. & in Concil. Chalced. act. 1. ſub hoc titulo, *Nicenæ ſynodi fide*, vbi ſic ait, *& Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis, tum videlicet, cùm Angelus ſacram Virginem eiuſmodi ratione ſalutauit, Aue gratia plena, Dominus tecum. Hoc eſt Dei Verbum, nūc tecum eſt:* nam illa Gabrielis ſalutatio Deum verbum in vtero virgineo natum, & carnem factum inſinuat. Vnde Chryſoſt. in Liturgia, circa medium, ſic inquit, *Gabriele dicente tibi, Virgo Aue, cum voce incarnatus eſt omnium Deus in te, ſacroſancta arca*, & eodem modo loquitur Nicephor. lib. 1. hiſt. c. 8. & in eandem ſententiā ſcribit Aug. ſer. 14. de natiu. vbi introducit beatā Virginem ſic loquentem de Gabriele Archangelo, *Viſitauit, & perturbauit me, ſalutauit, & grauidauit, dixitq; mihi, Aue gratia plena, Dominus tecum, Dominus*, inquit, *tecum, ſed plus quàm mecū, in me autem, licèt ſit Dominus, memetipſum creauit Dominus. Ita eſt Dominus tecum, vt ſit in corde tuo, ſit in vtero tuo, adimpleat mentem tuam, adimpleat carnem tuam.* Sentit ergo ſtatim factum fuiſſe myſteriū, quando Angelus dixit illa verba. Et idē ſentiunt omnes, qui verba illa exponunt de exiſtētia Domini in virgine per Verbi conceptionem, vt ſentit Bernard. homil. 3. in *Miſſus eſt*, dicens, *Dominus tecum, non ſolùm mente, ſed etiam ventre.* Et Laurent. Iuſtinian. ſermone de annuntiatione, & Aug. ſer. 2. de annuntiatione, Pet. Damian. ſer. 1. de natiuitate Virginis.

Petr. Alex.
Conc. Epheſ.
Conc. Chalced.

Chryſoſt.

Nicephor.
Auguſt.

Bernar.

Laur. Iuſt.
Auguſt.
Petr. Dam.

Certa tamen ſententia eſt B. Virginem non concepiſſe diuinum Verbum, donec ſuum præbuit conſenſum, illúmque illis verbis explicuit, *Ecce ancilla Domini, fiat mihi ſecundùm verbum tuum.* Itaque in eo momento, in quo finita ſunt illa verba, perfecta fuit conceptio, & non antea. Et quidem, quòd non fuerit dilata conceptio vltra illud inſtans, conſtat ſatis ex principio huius ſectionis. Nam ſtatim ſubdit Lucas, *Et diſceſſit ab illa Angelus.* Diximus autem, prius quàm diſceſſiſſet, conceptionem fuiſſe perfectam. Deinde, quia iam nihil deerat, vt Spiritus ſanctus ſuum opus inchoaret, propter quod Angelum miſerat; ſtatim er-

Quo temporis puncto Chriſtum Virgo concepit.
Luc. 1.

go illud inchoauit, ſimul autem ac inchoauit, perfecit, A vt nunc ſuppono ex ſtatim dicendis. Quòd verò ante illud momentum non fuerit facta cõceptio, ex diſcurſu Euangelij conſtat. Et in primis, non fuiſſe factam per prima verba ſalutationis Angelicæ, patet ex verbis, quæ poſtea cap. 2. dicit Lucas, narrans myſterium circuncisionis, *& vocatum eſt nomen eius Ieſus, quod vocatum eſt ab Angelo, prius quàm in vtero conciperetur.* Hinc enim euidenter conſtat, quando Angelus dixit illa verba, *Et vocabis nomen eius Ieſum*, nondum Chriſtum fuiſſe conceptum. Quod ſatis oſtendunt ipſa verba Angeli, quia poſt verba ſalutationis ſubdidit, *Ecce concipies in vtero, & paries*, vtrumque de futuro, quia reuera tam non erat facta conceptio, quàm partus, poſtea verò interrogante Virgine, *Quomodo fiet iſtud?* iterum de futuro inquit Angelus, *Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus Altiſſimi obumbrabit tibi. Quod enim ex te naſcetur Sanctum*, vſque ad illud, *Quia non erit impoſſibile apud Deum omne verbum*; ergo in toto illo tempore nondum erat perfectum, ſed expectabatur myſterium. Statim verò prorupit Deipara in illa verba, *Ecce ancilla Domini*; ergo ante illa nõ eſt peractum myſterium.

Obiectio. Dices, ſaltem fuiſſe perfectum, antequam B. Virgo hæc verba perficeret, vel inchoaret, quia iam priùs interiùs conſenſerat: nam ex interiori conſenſu, & obedientia illa verba manarunt: ſed non expectabatur, niſi eius conſenſus; ergo ſtatim ante prolationem verborum perfectum eſt myſterium. Quod enim voluntatis conſenſus expectaretur, conueniens fuit, propter rationes, quæ in articulo primo explicatæ ſunt. Quod autem vſque ad externam conſenſus expreſſionẽ myſterium differetur, non videtur neceſſarium, quia Spiritus ſanctus, qui futurus erat author huius operis, mentem Virginis intuebatur. *Reſponſ.* Reſpondetur, licèt verum ſit, interiorem conſenſum dicto modo præceſſiſſe, nihilominus tamen oportuiſſe exteriùs ſenſibiliter exprimi, vt Angelo, cum quo B. Virgo more humano loquebatur, innoteſceret. Sicut enim voluit Deus hoc myſterium perfici, petendo conſenſum Virginis per Angelum: ita etiam decuit, vt non perficeretur, donec B. Virgo ſuum conſenſum Angelo declararet. Et hæc ſententia eſt communis Patrum, vt videre licet in Damaſceno lib. 3. de fide, cap. 3. Auguſt. ſerm. 2. de Annuntiatione: optimè Rupert. Abbas lib. 1. de operibus Spiritus ſanct. cap. 9. Euthym. Luc. 1. *Diſceſſit*, inquit, *Angelus ab ea, ſimul ac iam per verbum ſuum conceperat.* Et hæc eſt communis Patrum expoſitio eo loco. Citantur etiam quædam verba Anaſtaſij Pap. in fragmento cuiuſdam epiſtolæ, quæ habetur 2. tom. Concilior. poſt Breuiarium Liberati, ante Concil. Aluernenſe, quibus expreſsè dicit, ſtatim poſt illa verba, *Ecce ancilla Domini*, Verbum ædificaſſe ſibi templum, & vniuiſſe.

Damaſc. Auguſt. Rupert. Euthym. Anaſtaſ. Papa.

Nec credendum puto, Patres in priori expoſitione citatos contra hãc veritatem ſenſiſſe, ac docuiſſe, quia non eſt veriſimile in re tam clara, támque apertè Euãgelio contraria, eſſe deceptos. Sed primùm intendunt docere, conceptionem eſſe perfectam in toto illo colloquio ſalutationis Angelicæ, & totum illud comprehendunt in primis illis verbis ſalutationis. Deinde ad ſummum volunt, Angelum in illis verbis, *Dominus tecum*, indicaſſe conceptum eo ſenſu, quo D. Thom. ſuprà art. 4. explicuimus. Explicant autem illa verba de præterito, ac ſi myſterium iam tunc eſſet factum, vel quia loquuntur de toto illo colloquio, ac de vno momento, vel quia iam ita res inſtabat, vt quaſi facta cenſeretur. Præſertim, quia more prophetico poteſt rectè intelligi dixiſſe Angelus rem, quam certò ſciebat ſtatim futuram, ac ſi iam eſſet facta.

SECTIO V.

Quo loco & tempore facta ſit hæc Annuntiatio.

Principio, de anno in quo perfectum eſt hoc myſterium, nihil ferè dicendum ſupereſt: ſatis enim diffusè in præcedenti tomo, circa q. 4. D. Th. art. 4. tractauimus, quo anno ab orbe condito facta ſit incarnatio, de menſe autem & die, Eccleſiaſtica traditio habet factam eſſe octauo Kalendas Aprilis, eodem nimirum die, quo primus homo formatus eſt, vt ibidem diximus, & Patres retulimus, & videri poteſt Athanaſ. lib. quæſt. ad Antioch. q. 17. Chryſoſt. hom. 1. in Lucam. Auguſt. ſerm. 18. de natiuitate, & lib. 83. quæſtionum, q. 56. Quibus addi poteſt Concil. Florent. in decreto Eugen. IV. vbi præſcribit Armenis, vt illo die feſtum B Annunciationis celebrent. De hora verò in qua hæc annuntiatio Virgini facta eſt, nihil in ſanctis Patribus vel antiquis authoribus dictum inuenio. Nonnulli tamen ex recentioribus ſcribunt veniſſe Angelum ad Virginem in principio noctis, ſumentes argumentum ex conſuetudine Eccleſiæ, quæ illa hora ſignum præbet ad Virginem ſalutandam. Nam in vita S. Bonauent. refertur, eum hac de cauſa motum, hoc à Pontifice obtinuiſſe. Sed hæc leuis eſt cõiectura: nam etiam ſummo manè datur ſignum ad Virginem ſalutãdam, qua hora Albertus Magnus ſuper Miſſus eſt, dixit, Angelum ingreſſum eſſe ad Virginem, neſcio tamen quo fundamento: nam etiam in meridie in multis Eccleſiis C datur ſignum ad ſalutandam Virginem. Vnde ſi hoc ſignum datur in memoriam incarnationis Dominicæ, vel id fit diuerſis horis, quia de hora certa non cõſtat, vel certè, quia non eſſet alia hora commoda, vt huiuſmodi ſignum poſſet omnibus fidelibus præberi. Igitur ſi coniectura vti licet, veriſimile eſt, eadem annuntiationem factam fuiſſe, qua Chriſtus fuit natus, vt nouem integris menſibus in vtero matris habitauerit: hoc enim ad perfectionem conceptionis ſpectare videtur, & eſt magis conſentaneum traditioni Patrum, & Eccleſiæ, quã infrà videbimus, tractando de Chriſti natiuitate, vbi etiã dicemus, media noctis hora Chriſtum fuiſſe natum, propter quod Eccleſia accommodat illa verba Sapient. 18. *Dum medium ſilentium tenerent omnia, &c.* D Vnde videtur concludi eadem hora fuiſſe annuntiationem factam, ad quam non minùs, imò magis accommodari poſſunt ſequentia verba, *Dum nox in ſuo curſu medium iter haberet, omnipotens ſermo tuus de cœlo à regalibus ſedibus venit.* Proprius enim dicitur Verbum deſcendiſſe de cœlo per incarnationem, quàm per natiuitatem ſuam. Nec verò eſt, cur exiſtimetur intempeſtiua illa hora noctis, vt in ea Angelus Virgini appareret. Nam veriſimile potiùs eſt ſolitam fuiſſe Virginem in ſecretiori loco domus ſuæ maiorem noctis partem in diuina contẽplatione tranſigere, & aliunde propter quietem, ſilentium, ac ſecretum noctis, fuiſſe illud tempus aptiſſimum, vt in eo hoc myſterium fieret.

Incarnationis Chriſti dies. Athanaſ. Chryſoſt. Auguſt. Conc. Flor. Sap. 18. Incarnationis hora.

E Secundò, nihil ſupereſt, quod de loco dicamus, contemnenda enim eſt Hæreticorum impudentia, dicentium non inueniſſe Angelum domi Virginem, ſed per plateas vagantem. Quod ſine fundamento temerariè fingunt, ſolùm vt Virgini detrahant, cùm tamen Luc. expreſsè dicat, *& ingreſſus Angelus ad eam.* Vnde omnes Patres ſuprà citati ſentiunt locum illum fuiſſe domum, & cubiculum Virginis, vbi orationi vacans, & fortaſſe aduentum Meſſiæ deſiderans ac poſtulans, inuenta eſt. Refert autem Beda lib. de locis ſanctis, cap. 16. in illo loco, vbi hæc annuntiatio facta eſt, ædificatam fuiſſe Eccleſiam. Imò certa traditione conſtat, domicilium illud ſeu cubiculum B. Virginis, poſt Chriſti in cœlos aſcenſum, ab Apoſtolis & Chriſtianis omnibus fuiſſe in ſumma religione habitum, & in templum ad ſacra facienda

Locus, vbi facta eſt annuntiatio. Beda.

fuiſſe

fuiſſe conſecratum, propter multa & ingentia myſteria in eo perfecta. Fuit enim (vt creditur) domus illa domicilium B. Annæ,& in eo B. Virgo nata eſt, Chriſtúſque conceptus,& ſaltem vſque ad fugam in Ægyptum educatus. Nam de tempore poſt reditum ex Ægypto,licèt Caniſius cum Baptiſta Mantuano cenſeat, in eadem domo Virginem & Chriſtum habitaſſe: mihi tamen dubia res eſt, quia Beda in citato loco refert fuiſſe in Nazareth ædificatam aliam Eccleſiam in illa domo, in qua Chriſtus poſt reditum ex Ægypto vſque ad grandiorem ætatem educatus eſt. Sed illa prior fuit ſemper ſanctior ac celebrior habita, & nunc etiam eſt in Eccleſia celeberrima. Nam eadem illa domus, in qua hæc annuntiatio facta eſt, miniſterio Angelorum primùm in Illyricum, poſtea in Italiam trãſlata eſt,& vſque ad præſentem diem preſeuerat, & *Lauretana Eccleſia* appellatur, & in ſumma religione habetur, vt ex variis Hiſtoriographis eruditè tractat Caniſ.lib.5. de B.Maria,c.25. Denique illud nõ omittam, domum hanc fuiſſe ſitam in ciuitate Nazareth (vt ex Euangelio conſtat) & inde fuiſſe Chriſtum *Nazaræum* vocatum, vt notat Hieron. lib. de locis Heb.in Nazareth. Neque obſtat, quòd illa ciuitas erat in Galilæa, quæ ad Tribum Iuda non pertinebat. Quia, vt notauit Abulenſ. Matth.2.q.88. poſt decem Tribuum diſperſionem, Iudæi qui ex captiuitate Babylonica redierant, totam illam terram occuparunt, & ita multi ex tribu Iuda, ex qua erat maior pars eorum, qui redierunt, extra Iudæam domicilia & poſſeſſiones habebant.

(Caniſ. Bapt. Mantuan. Beda. — Lauretana domus. Caniſ. — Hieron. — Obiectio. Reſponſio Abulenſ.)

QVÆSTIO XXXI.

De conceptione Saluatoris quoad materiam, de qua corpus eius conceptum eſt, in octo articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum eſt de ipſa conceptione Saluatoris. Primò, quantum ad materiam, de qua eius corpus conceptum eſt. Secundò, quantum ad conceptionis authorem. Tertiò, quantum ad modũ & ordinem conceptionis.

Circa primum quæruntur octo.

Primò,vtrùm caro Chriſti fuerit ſumpta de Adam.

Secundò,vtrùm fuerit ſumpta de Dauid.

Tertiò,de genealogia Chriſti, quæ in Euangeliis ponitur.

Quartò,vtrùm decuerit Chriſtum naſci de fœmina.

Quintò, vtrùm fuerit de puriſſimis ſanguinibus Virginis corpus eius formatum.

Sextò, vtrùm caro Chriſti fuerit in antiquis Patribus,ſecundùm aliquid ſignatum.

Septimò, vtrùm caro Chriſti in Patribus fuerit peccato obnoxia.

Octauò, vtrùm fuerit decimata in lumbis Abrahæ.

ARTICVLVS I.

Vtrùm caro Chriſti fuerit ſumpta de Adam

168. *Ad primum ſic proceditur.Videtur, quòd caro Chriſti non fuerit ſumpta ex Adam. Dicit enim Apoſtolus 1. ad Corinth. 15. Primus homo de terra terrennus, ſecundus homo de cœlo cœleſtis. Primus autem homo eſt Adam, ſecundus eſt Chriſtus. Ergo Chriſtus non eſt ex Adam,ſed habet ab eo diſtinctam originem*

2. Præterea, Conceptio Chriſti debuit eſſe maximè A *miraculoſa. Sed maius eſt miraculum, formare corpus hominis ex limo terræ, quàm ex materia humana, quæ de Adam trahitur. Ergo videtur, quòd non fuerit conueniens Chriſtum ab Adam carnem ſumpſiſſe. Ergo videtur quòd corpus Chriſti non debuerit formari de maſſa humani generis deriuata ab Adam, ſed de aliqua alia materia.*

3. Præterea, peccatum in hunc mundum intrauit per vnum hominem,ſcilicet per Adam; quia omnes in eo originaliter exiſtentes peccauerunt: vt patet Romanorum 5.Sed ſi corpus Chriſti fuiſſet ab Adam ſumptum, ipſe etiam in Adam originaliter fuiſſet, quando peccauit. Ergo peccatum originale contraxiſſet; quod non decebat Chriſti puritatem. B *Non ergo corpus Chriſti eſt formatum de materia ſumpta ab Adam.*

Sed contrà eſt,quod Apoſtolus dicit ad Hebræos 2.Nuſquam Angelos apprehendit,ſcilicet filius Dei:ſed ſemen Abrahæ apprehendit. Semen autem Abrahæ ſumptum eſt ex Adam. Ergo Corpus Chriſti fuit formatum de materia ex Adam.

Reſpondeo dicendum, quòd Chriſtus humanam naturam aſſumpſit, vt eam à corruptione purgaret. Non autem purgatione indigebat natura humana, niſi ſecundùm quòd infecta erat per originem vitiatam, qua ex Adam deſcendebat. Et ideo conueniens fuit, vt carnem ſumeret ex materia ab Adam deriuata, vt ipſa natura per aſſumptionem curaretur.

C *Ad primum ergo dicendum, quòd ſecundus homo,id eſt, Chriſtus,dicitur eſſe de cœlo, non quidem quantum ad materiam corporis, ſed vel quantum ad virtutem formatiuam corporis eius,vel etiam quantum ad ipſam eius diuinitatem. Secundùm autem materiam corpus Chriſti fuit terrenum, ſicut & corpus Adæ.*

Ad ſecundum dicendum,quòd ſicut ſuprà dictũ eſt,Myſterium Incarnationis Chriſti eſt quiddam miraculoſum:non ſicut ordinatum ad confirmationem fidei, ſed ſicut articulus fidei.Et ideo in Myſterio Incarnationis non requiritur quod ſit maius miraculum, ſicut in miraculis, quæ fiunt ad confirmationem fidei: ſed quid ſit diuinæ ſapientiæ conuenientius,& magis expediens humanæ ſaluti, quod requiritur in omnibus, quæ fidei ſunt.Vel poteſt dici, quòd in myſterio In- D *carnationis non ſolùm attenditur miraculum ex materia conceptus, ſed magis ex modo conceptionis & partus: quia ſcilicet Virgo concepit,& peperit.* (q.1.9.art.1. ad 1.)

Ad tertium dicendum, quòd ſicut ſuprà dictum eſt,corpus Chriſti fuit in Adam ſecundum corpulentam ſubſtantiam: quia ſcilicet ipſa materia corporis Chriſti deriuata eſt ab Adam.Non autem fuit ibi ſecundùm ſeminalem rationem:quia non eſt concepta ex virili ſemine. Et ideo non contraxit originale peccatum:ſicut cæteri,qui ab Adam per viam virilis ſeminis deriuantur. (Ex corp. art. & q.4.art.6.)

COMMENTARIVS.

E In hoc & ſequentibus articulis multa tractat D. Thom.de quibus in ſuperioribus, vel alia occaſione, vel ſub aliis titulis & rationibus diſputaui. Et quia in eis locis expoſita ſunt, curabo diligenter inutilem repetitionem vitare, ſignando loca, in quibus de vnaquaque re dictum ſit, & ea ſolùm addendo, quæ ad præſentis textus expoſitionem fuerint neceſſaria. In hoc ergo articulo rationem reddit D. Thom. ob quam decuit Verbum aſſumere humanam naturam, non ex noua materia, ſeu ex nihilo creatam, ſed ex Adami poſteritate formatam. Quam rem attigit etiam ſuprà quæſt. 4. art. 6. & à nobis tractata eſt diſputatione 15.ſectione 1. prioris Tomi. Hîc ſolùm adde, ex doctrina huius articuli colligi Chriſtum Dominum, ſicut dicitur *filius Abrahæ*, vel *Da-*

uid,ita in rigore poſſe dici *filium Adæ*, quia ſicut per humanam generationem formatus eſt ex filia Abrahæ, ita etiam ex filia Adæ. Quia verò Chriſtus non eſt conceptus per ſeminalem generationem, ideo non eſt filius eius quoad culpam, nec quoad originis defectũ, & propterea non ſolet nec debet ſimpliciter appellari *filius Adæ*, quia hæc appellatio ſolet in malam partem accipi, ad denotandum defectum ex infecta origine participatum.

Chriſtus cur dici non debeat filius Adæ.

In ſolutione ad primum tractat D. Thom. illum locũ primæ ad Corinth. 15. *Primus homo de terra terrenus, ſecundus homo de cœlo cœleſtis.* De quo dixit etiam ſuprà quæſt. 5. artic. 1. ad primum, & nos dicta diſputat. 15. ſectio. 3. Reliqua in hoc articulo clara ſunt.

ARTICVLVS II.

Vtrùm caro Chriſti fuerit ſumpta de Dauid.

169. *AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd Chriſtus non ſumpſerit carnem de ſemine Dauid, Matthæus enim, genealogiam Chriſti texens, eam de Ioſeph perducit, Ioſeph autem non fuit pater Chriſti: vt ſuprà dictum eſt. Non ergo videtur, quòd Chriſtus de genere Dauid deſcenderit.*

q. 2.9. art. 2. & q. 28. art. 1. ad 2.

2. Præterea, Aaron fuit de tribu Leui, vt patet Exod. 6. Maria autem mater Chriſti cognata dicitur Eliſabeth, quæ eſt filia Aaron: vt patet Luc. 1. Cùm ergo Dauid fuerit de tribu Iuda (vt patet Matth. 1.) videtur, quòd Chriſtus de ſemine Dauid non deſcenderit.

3. Præterea, Hierem. 22. dicitur de Iechonia: Scribe iuſtum virum ſterilem, nec enim erit de ſemine eius vir, qui ſedeat ſuper ſolium Dauid. Sed de Chriſto dicitur Iſai. 9. Super ſolium Dauid ſedebit. Ergo Chriſtus non fuit de ſemine Iechoniæ, & per conſequens, nec de genere Dauid: quia Matth. à Dauid per Iechoniam ſeriem generationum perducit.

Sed contrà eſt, quod dicitur Roman. 1. Qui factus eſt ei ex ſemine Dauid ſecundùm carnem.

Reſpondeo dicendum, quòd Chriſtus ſpecialiter duorum antiquorum patrum filius dicitur eſſe, Abrahæ ſcilicet, & Dauid, vt patet Matth. 1. cuius eſt multiplex ratio. Prima quidem, quia ad hos ſpecialiter de Chriſto promiſſio facta eſt: dictum eſt enim Abrahæ Geneſ. 22. Benedicentur in ſemine tuo omnes gentes terræ. Quod Apoſtol. de Chriſto exponit, dicens Gal. 3. Abrahæ dictæ ſunt promiſſiones, & ſemini eius: non dicit & ſeminibus, quaſi in multis, ſed quaſi in vno, & ſemini tuo, qui eſt Chriſtus. Ad Dauid autem dictum eſt, De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam. Vnde & populus Iudæorum, vt Regem honorificè ſuſcipientes, dicebant Matth. 21. Hoſanna filio Dauid. Secunda ratio eſt, quòd Chriſtus futurus erat Rex, Propheta, & ſacerdos: Abraham autem ſacerdos fuit: vt patet ex hoc, quod Dominus dixit ad eum Geneſ. 15. Sume, tibi vaccam triennem, &c. Fuit etiam Propheta ſecundùm illud quod dicitur Geneſ. 20. Propheta eſt, & orabit pro te. Dauid autem, Rex fuit, & Propheta. Tertia ratio eſt, quia in Abraham primò incepit circumciſio: in Dauid autẽ maximè manifeſtata eſt Dei electio: ſecundùm illud quod dicitur 1. Reg. 13. Quæſiuit Dominus ſibi virum iuxta cor ſuum. Et ideo vtriuſque filius Chriſtus ſpecialiſſimè dicitur: vt oſtendatur eſſe in ſalutem, & circunciſioni & electioni Gẽtilium.

Ad primum ergo dicendum, quòd hæc obiectio fuit Fauſti Manichæi, volentis probare Chriſtum non eſſe filium Dauid, quia non eſt conceptus ex Ioſeph, vſque ad quem ſeriem A *generationis Matthæus perducit. Contra quem Auguſtin. reſpondet 23. lib. contra Fauſtum, quòd cùm idem Euangeliſta dicat: & virum Mariæ eſſe Ioſeph & Chriſti matrem virginem eſſe, & Chriſtum eſſe ex ſemine Dauid, quid reſtat, niſi credere Mariam nõ fuiſſe extraneam à cognatione Dauid, & eam Ioſeph coniugem non fruſtrà appellatam, propter animorum confœderationem, quamuis ei non fuerit carne commixtus: & quòd potiùs propter dignitatem virilem ordo generationum vſque ad Ioſeph perducitur? Si ergo nos credimus etiam Mariam fuiſſe de cognatione Dauid: quia Scripturis credimus, quæ vtrumque dicunt, & Chriſtum ex ſemine Dauid ſecundùm carnem, & eius matrem Mariam, non cum viro concumbendo, ſed virginem. Vt enim dicit Hieronym. ſuper Matth. Ex vna tribu fuit Ioſeph, & Maria: vn-* B *de ex lege eam accipere cogebatur vt propinquam: propter quod & ſimul cenſentur in Bethleem, quaſi ſimul de vna ſtirpe generati.*

Lib. 23. c. 8. poſt medium tom. 6.

Gloſſ. ordi. ſuper 1. c. Matt. & 3. Luc. Auguſt. ibid. in initio. c. 9.

Matt. 1. ſuper illud, Chriſti generatio ſic erat. tom. 9.

Ad ſecundum ergo dicendum, quòd huic obiectioni Greg. Nazian. reſpondet dicens, quòd hoc nutu ſuperno contigit vt regiũ genus ſacerdotali ſtirpi iungeretur, vt Chriſtus, qui rex eſt, & ſacerdos, ab vtriſque naſceretur ſecundùm carnẽ. Vnde & Aaron, qui fuit primus ſacerdos, ſecundùm legem ducit ex tribu Iuda coniugem Eliſabeth filiam Aminadab. Sic ergo potuit fieri, vt pater Eliſabeth aliquam vxorem habuerit de ſtirpe Dauid: ratione cuius beata Virgo Maria, quæ fuit de ſtirpe Dauid, eſſet Eliſabeth cognata. Vel potiùs è conuerſo, quòd Pater beatæ Mariæ de ſtirpe Dauid exiſtens vxorem habuerit de ſtirpe Aaron. Vel ſicut Augu- C *ſtinus dicit 23. contra Fauſtum, Si Ioachim pater Mariæ de ſtirpe Aaron fuit (vt Fauſtus hæreticus per quaſdã ſcripturas apocryphas aſſerebat) credendum eſt, quòd mater Ioachim fuerit de ſtirpe Dauid, vel etiam vxor eius: ita vt per aliquem modum Mariam dicamus fuiſſe de ſtirpe Dauid.*

Lib. 23. c. 9. à med. ad fi. tom. 6.

Ad tertium dicendum, quòd per illam authoritatem propheticam (ſicut Ambroſius dicit ſuper Lucam) non negatur ex ſemine Iechoniæ poſteros naſcituros, & ideo de ſemine eius Chriſtus eſt. Et quòd regnauit Chriſtus, non contra prophetiam eſt, non enim ſeculari honore regnauit. Ipſe enim dixit, Regnum meum non eſt de hoc mundo.

Lib. 3. in Luc. circa fin. 2. fo. ante fi. libri, tom. 3.

D

ARTICVLVS III.

Vtrùm conuenienter genealogia Chriſti ab Euangeliſtis texatur.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd genealogia Chriſti inconuenienter ab Euangeliſtis texatur: dicitur enim Iſai. 53. de Chriſto, Generationem eius quis enarrabit? Ergo non fuit generatio Chriſti enarranda. 170.

Matth. 1. Luc. 1. 2. 3. & 4.

2. Præterea, Impoſſibile eſt vnum hominem duos patres habere. Sed Matth. dicit, quòd Iacob genuit Ioſeph virum Mariæ, Lucas autem dicit Ioſeph fuiſſe filium Heli: ergo cõtraria ſibi inuicem ſcribunt.

E

3. Præterea, Videntur in quibuſdam à ſe inuicem diuerſificari. Matth. enim in principio lib. incipiens ab Abraham, deſcendendo vſque ad Ioſeph, quadraginta duas generationes enumerat: Lucas autem poſt Baptiſmum Chriſti, generationem Chriſti ponit, incipiens à Chriſto, & perducens generationum numerum vſque ad Deũ, ponens generationes ſeptuaginta ſeptem vtroque extremo computato. Videtur igitur, quòd inconuenienter generationem Chriſti deſcribant.

4. Præterea, Quarto Reg. 8. legitur, quòd Ioram genuit Ochoziam, cui ſucceſſit Ioas filius eius: huic autem ſucceſſit filius eius Amaſias, poſtea regnauit filius eius Azarias, qui appellatur Ozias, cui ſucceſſit Ioatham filius eius.

4. Reg. cap. 11. ibi. ſup. c. 12. ibi ſupra cap. 14. ibi ſup. cap. 15.

Matthæus

Matthæus autem dicit, quòd Ioram genuit Oziam: ergo videtur inconuenienter generationem Chriſti deſcribere, tres Reges in medio prætermittens.

5. Præterea, Omnes, qui in Chriſti generatione deſcribuntur, patres habuerunt, & matres, & plurimi etiam ex eis fratres habuerunt: Matthæus autẽ in generatione Chriſti tres tãtùm enumerat matres, ſcilicet Thamar, Ruth, & vxorem Vriæ: fratres autem nominat Iudæ, & Iechoniæ, & iterum Phares & Zarum. Quorum nihil poſuit Lucas. Ergo videntur Euangeliſtæ inconuenienter genealogiam Chriſti deſcripſiſſe.

Sed contrà eſt authoritas Scripturæ.

Reſpondeo dicendum, quòd ſicut dicitur 2. ad Timoth. 5. Omnis Scriptura ſacra eſt diuinitus inſpirata. Quæ autẽ diuinitus fiunt, ordinatiſſimè fiunt: ſecundùm illud Rom. 13. quæ à Deo ſunt, ordinata ſunt. Vnde conuenienti ordine genealogia Chriſti, eſt ab Euangeliſtis ſcripta.

Ad primum ergo dicendum, quòd ſicut Hieronym. dicit ſuper Matth. Iſai. loquitur de generatione diuinitatis Chriſti: Matth. autem enarrat generationem Chriſti ſecundùm humanitatem. Non quidem explicans modum Incarnationis, quia hoc etiam eſt ineffabile: ſed enumerans patres, ex quibus Chriſtus ſecundùm carnem proceſſit.

Gloſſ. ordi. ex Hieron. in c. 1. Mat. in prin. tom. 9.

Ad ſecundum dicendum, quòd ad hanc obiectionem, quã mouit Iulianus Apoſtata, diuerſimodè ab aliquibus reſpondetur. Quidam enim (vt Greg. Nazianz. dicit) dicunt eoſdem eſſe, quos vterque Euangeliſta enumerat: ſed ſub diuerſis nominibus, quaſi binomios. Sed hoc ſtare non poteſt, quia Matthæus ponit vnum filiorum Dauid, ſcilicet Salomonem: Lucas autem ponit alium, ſcilicet Nathan: quos ſecũdùm hiſtoriam libri Regum conſtat fratres fuiſſe. Vnde alij dixerunt, quòd Matthæus veram genealogiam Chriſti tradidit: Lucas autem putatiuam, vnde incepit, vt putabatur filius Ioſeph. Erant enim aliqui ex Iudæis, qui propter peccata Regum Iuda, credebant Chriſtum ex Dauid non per reges, ſed per aliam eius ſtirpem hominum priuatorum, eſſe naſciturum; alij verò dixerunt, quòd Matthæus poſuit patres carnales, Lucas verò poſuit patres ſpirituales, ſcilicet iuſtos viros, qui dicuntur patres, propter ſimilitudinem honeſtatis. In lib. verò de Quæſtionibus veteris & noui Teſtamẽti reſpondetur, quòd non eſt intelligendum, quòd Ioſeph à Luca dicatur eſſe filius Heli, ſed quòd Heli & Ioſeph fuerunt patres Chriſti diuerſimodè à Dauid deſcẽdentes. Vnde de Chriſto dicitur, quòd putabatur filius Ioſeph, & quòd ipſe etiam Chriſtus fuit Heli filius: quaſi diceret, quòd Chriſtus ea ratione, qua dicitur filius Ioſeph, poteſt dici filius Heli, & omniũ eorum, qui ex ſtirpe Dauid deſcenderunt: ſicut Apoſt. dicit Roman. 9. Ex quibus, ſcilicet Iudæis, Chriſtus eſt ſecundùm carnem. Auguſtin. verò in lib. de Quæſt. Euangel. tripliciter ſoluit dicens, Tres cauſæ occurrunt: quarum aliquam Euangeliſta ſecutus eſt. Aut enim vnus Euangeliſta patrem Ioſeph, à quo genitus eſt, nominauit: alter verò vel auum maternum, vel aliquem de cognatis maioribus poſuit. Aut vnus erat huic Ioſeph naturalis pater, & alter eũ adoptauerat. Aut more Iudæorũ, cùm ſine filiis vnus deceſſiſſet eius vxorem propinquus accipiens, filium, quem genuit, propinquo mortuo deputauit. Quod etiam quoddam genus adoptionis legalis eſt, vt ipſe Aug. dicit in 2. de cõſenſu Euang. Et hæc vltima cauſa eſt verior, quã & Hieron. ſuper Matth. ponit, & Euſeb Cæſarienſis in Eccleſiaſtica hiſtoria ab Aphricano Hiſtoriographo traditã aſſerit. Dicunt enim quòd Nathan & Melchi diuerſis temporibus de vna eademque vxore Ieſca nomine, ſingulos filios procreauerunt: quia Nathan, qui per Salomonem deſcendit, vxorem eam primum ceperat, & relicto filio vno Iacob nomine, defunctus eſt: poſt cuius obitum (quoniam lex viduam alij viro non vetat nubere) Melchi, qui per Nathan genus dicit, cùm eſſet ex eadem tribu, ſed non ex eodem genere, relictam Nathan accepit vxorem, ex qua etiam ipſe ſuſcepit filium

Aug. in lib. q. ex nouo teſt. qui incipit, Deus certè p rfectus eſt. q 56. & in alio lib. qui incip. Cur facta & dicta q 6. to. 4. lib 2. c. 5. ante med. tom. 4.

lib. 2. cap. 3. circa prin. t. 4. Euſeb. lib. 1. hiſt. Eccleſ. ca. 6. in fin. & c. 7. parum ante medium, idem habet etiam Ambroſ. in Luc. lib. 3. inter prin. & med. tom. 5.

A nomine Heli. Et ſic ex diuerſo patrum genere efficiuntur Iacob, & Heli vterini fratres: quorum alter, ideſt, Iacob fratris ſui Heli ſine liberis defuncti, ex mandato legis accipiens vxorem, genuit Ioſeph: natura quidem generis ſuum filium, ſecundùm verò legis præceptum Heli efficitur filius. Et ideo Matthæus dicit, Iacob genuit Ioſeph: ſed Lucas, quia legalem generationem deſcribit, nullum nominat aliquem genuiſſe. Et quamuis Damaſ. dicit, quòd B. Virgo Maria Ioſeph attingebat ſecundùm illam originem, qua pater eius dicitur Heli, quia dicit eam ex Melchi deſcendiſſe: tamen credendum eſt, quòd etiam ex Salomone originem duxerit, ſecundùm aliquem modum per illos Patres, quos enumerat Matthæus, qui carnalem Chriſti generationem dicitur enarrare, præſertim cùm Ambr. dicat Chriſtum de ſemine Iecho-
B niæ deſcendiſſe.

lib. 4. orth. fidei. c. 15. ante med.

lib. 3. in Luc. declinando ad fin. tom. 5. lib. 2. c. 4. in prin. & poſt med. ſimul tom. 4.

Ad tertium dicendum quòd ſicut dicit Auguſt. in lib. de conſenſu Euang. Matthæus regiam in Chriſto inſtituerat inſinuare perſonam; Luc. autem ſacerdotale. Vnde in generationibus Matthæi ſignificatur noſtrorum ſuſceptio peccatorum à Domino Ieſu Chriſto, in quantum ſcilicet per carnis originem ſimilitudinem carnis peccati aſſumpſit. In generationibus autem Lucæ ſignatur noſtrorum abolitio peccatorum à Chriſto Domino. Et ideo generationes Matthæus deſcendens enumerat: Lucas autem aſcendens. Inde etiam eſt, quòd Matthæus ab ipſo Dauid per Salomonem deſcendit, in cuius matre ille peccauit. Lucas verò ad ipſum Dauid per Nathan aſcendit, per cuius nominis Prophetam Deus peccatum illius expiauit. Et inde eſt etiam, quòd quia
C Matthæus ad mortalitatem noſtram Chriſtum deſcendentem voluit ſignare, ipſas generationes ab Abraham vſque ad Ioſeph, & vſque ad ipſius Chriſti natiuitatem deſcendendo commemorauit ab initio Euangelij ſui: Lucas autem non ab initio, ſed à Baptiſmo Chriſti generationem narrat, nec deſcendendo, ſed aſcendendo, tanquam ſacerdotem in expiandis peccatis magis aſſignans: vbi teſtimonium Ioannes perhibuit, dicens, Ecce qui tollit peccatum mundi. Aſcendendo autem tranſit ab Abraham & peruenit ad Deum: cui mundati & expiati reconciliamur. Meritò etiam adoptionis originem ipſe ſuſcepit: quia per adoptionem efficimur filij Dei; per carnalem verò generationem filius Dei filius hominis factus eſt. Satis autem demonſtrauit non ſe ideo dixiſſe Ioſeph filium Heli, quòd de illo ſit genitus: ſed
D quòd ab illo fuerit adoptatus, cùm & ipſum Adam filium Dei dixerit, cùm ſit factus à Deo. Numerus etiam quadragenarius ad tempus præſentis vitæ pertinet, propter quatuor partes mundi: in quo mortalem vitam ducimus ſub Chriſto regnante. Quadraginta autem quater habent decem, & ipſa decẽ ab vno vſque ad quatuor progrediente numero conſummantur. Poſſet etiam denarius ad Decalogum referri, & quaternarius ad præſentem vitam, vel etiam ad 4. Euangelia, ſecundùm quæ Chriſtus regnat in nobis. Et ideo Matth. regiam perſonam Chriſti commendans, quadraginta perſonas poſuit, excepto ipſo. Sed hoc intelligendum eſt, ſi ſit idem Iechonias, qui ponitur in fine ſecundi quaternarij & in principio tertij, vt Auguſtin. vult; quod dicit factum eſſe ad ſignificandum, quòd in Iechonia facta eſt
E quædam deflexio ad extraneas gentes, quando in Babyloniam tranſmigratum eſt: quod præfigurabat Chriſtum à circunciſione ad præputium migraturum. Hieronym. autem dicit duos fuiſſe Ioachiam, id eſt, Iechoniam patrem ſcilicet, & filium, quorum vterque in generatione Chriſti aſſumitur, vt conſtet diſtinctio generationum, quas Euangeliſta per tres quaterdenarios diſtinguit, quod aſcendit ad quadraginta duas perſonas. Qui etiam numerus ſanctæ conuenit Eccleſiæ. Hic enim numerus conſurgit ex ſenario qui ſignificat laborem præſentis vitæ, & ſeptenario, qui ſignificat quietem vitæ futuræ. Sexies n. ſeptem ſunt quadraginta duo, ipſe etiam quaterdenarius, quia ex denario & quaternario conſtituitur per aggregationem, ad eandẽ ſignificationem pertinere poteſt, quæ attributa eſt quadragenario, qui con

lib. 2. de conſenſu Euang. cap. 4. ante med. tom. 4.

Matt. 1. ſuper illud, & poſt tranſmigrationem Babylonis, tom. 9. idem habet Ambr. in Lu. lib. 3. nõ multum procul à fin. tom. 5.

qui conſurgit ex eiſdem numeris ſecundùm multiplicationem. Numerus autem, quo Lucas vtitur in generationibus Chriſti, ſignificat vniuerſitatem peccatorum. Denarius enim tamquam iuſtitiæ numerus in decem præceptis legis oſtenditur: Peccatum autem eſt legis tranſgreſſio. Denarij verò numeri tranſgreſſio eſt vndenarius. Septenarius autem ſignificat vniuerſitatem, quia vniuerſum tempus ſeptenario dierum numero voluitur, ſepties autem vndecim ſunt ſeptuaginta ſeptem, & ita per hoc ſignificatur vniuerſitas peccatorum, quæ per Chriſtum tolluntur.

Matt.1.ſuper illud, Ioram genuit Ozia, tom.9.

Ad quartum dicendum, quòd ſicut Hieronym. ſuper Matth. dicit, quia Ioram rex generi ſe miſcuerat impiiſſimæ Iezabelis: idcirco vſque ad tertiam generationem, eius memoria tollitur, ne in ſanctæ natiuitatis ordine ponere-tur. Et ita, vt Chryſoſt. dicit, quanta benedictio facta eſt ſuper Iehu, qui vindictam fecerat ſuper domum Achab, & Iezabel, tanta eſt maledictio ſuper domum Ioram propter filiã iniqui Achab, & Iezabel, vt vſque ad quartam generationem præcidantur filij eius de numero Regum: ſicut ſcriptum eſt Exod. 20. Reddam peccatum parentum in filios vſque ad tertiam & quartam generationem. Et etiam attendendum, quòd & alij Reges fuerunt peccatores, qui in genealogia Chriſti ponuntur: ſed non fuit eorum continua impietas. Nam vt dicitur in libro Quæſtionum veteris & noui Teſtamenti, Salomon merito patris ſui dimiſſus in regno eſt, Roboam merito Aſa filij ſui: horum autem trium continuauit impietas.

Homil.1.in opere imperfecto.tom.2.

Aug.in lib. q. ex nouo Teſta. q.85.tom. 4.

Matt.1.ſuper illud, Iudas genuit Phares.tom.9.

Ad quintum dicendum, quòd ſicut dicit Hieronym. ſuper Matth. In genealogia Saluatoris nulla ſanctarum mulierum aſſumitur, ſed eæ, quas Scriptura reprehendit: vt qui propter peccatores venerat de peccatoribus naſcens omnium peccata deleret. Vnde ponitur Thamar, quæ reprehenditur de ſocerino concubitu: & Raab, quæ fuit meretrix: & Ruth, quæ fuit alienigena: & Bethſabee vxor Vriæ, quæ fuit adultera. Quæ tamen proprio nomine non ponitur, ſed ex nomine viri deſignatur: tum propter peccatum ipſius, quæ fuit adulterij & homidicij conſcia: tum etiam vt nominato viro, peccatum Dauid ad memoriam reuocetur. Et quia Lucas Chriſtũ deſignare intendit, vt peccatorum expiatorem, talium mulierum mentionem non facit. Fratres autem Iudæ cõmemorat, vt oſtendat eos ad Dei populum pertinere: cùm tamẽ Iſmael frater Iſaac, & Eſau frater Iacob à populo Dei fuerint ſeparati: propter quod in generatione Chriſti non cõmemorantur, & etiã vt ſuperbiã de nobilitate excludat. Multi enim fratrum Iudæ ex ancillis nati fuerunt: ſed omnes ſimul erãt Patriarchæ, & tribuum principes. Phares autem & Zaram ſimul nominantur (vt Ambroſ. dicit ſuper Lucam) quia eos gemina deſcribitur vita populorum: vna ſecũdum legem, quæ ſignificatur per Zaram: altera ſecundum fidem, quæ ſignificatur per Phares. Fratres autem Iechoniæ ponit, quia omnes regnauerant diuerſis tẽporibus, quod in aliis Regibus non acciderat, vel quia eorum ſimilis fuit, & iniquitas & miſeria.

libr.3.in Luc. aliquantulũ ante medium tom.2.

DE hac re latè diximus ſuprà diſputat. 2. huius tomi ſect. 3. vbi propter loci opportunitatem genealogiam B. Virginis texere neceſſarium fuit, qua explicata, nihil eſt quod de Chriſti genealogia dicamus, nec circa literam D.Thom. nouum aliquid explicandum occurrit.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm decuerit Chriſtum naſci de fœmina.

171.
3.d.12.q.3.a.1.1.q.2.& opuſ.3.c.228.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd materia corporis Chriſti non debuerit eſſe aſſumpta de fœmina. Sexus enim maſculinus eſt nobilior

A *quàm ſexus fœmineus. Sed maximè decuit vt Chriſtus aſſumeret id quod eſt perfectum in humana natura. Ergo videtur quòd nõ debuerit de fœmina carnem aſſumere, ſed magis de viro: ſicut & Eua de coſta viri formata eſt.*

2. Præterea, Quicunque ex fœmina concipitur, vtero fœminæ concluditur. Sed Deo, qui cœlum & terram implet (vt dicitur Hieremiæ 23.) non competit quòd paruo fœminæ vtero includatur. Ergo videtur, quòd non debuerit concipi de fœmina.

3. Præterea, Illi, qui concipiuntur ex fœmina, quandam immunditiam patiuntur. Vnde dicitur Iob 25. Nunquid iuſtificari poteſt homo comparatus Deo, aut apparere mundus natus de muliere? Sed in Chriſto nulla
B *immunditia eſſe debuit: ipſe enim eſt Dei ſapientia, de qua dicitur Sapientiæ ſeptimo, Nihil inquinatũ in illam incurrit. Ergo non videtur, quòd debuerit carnem aſſumere de fœmina.*

Sed contrà eſt, quod dicitur Galat. 4. Miſit Deus filium ſuum factum ex muliere.

Reſpondeo dicendum, quòd licèt filius Dei carnem humanam aſſumere potuerit, de quacunque materia voluiſſet: conuenientiſſimum tamen fuit, vt de fœmina carnem acciperet. Primò quidem, quia per hoc tota humana natura nobilitata eſt. Vnde Aug. dicit lib.83. quæſtionum, Hominis liberatio in vtroque ſexu debuit apparere. Ergo, quia virum oportebat ſuſcipere, qui ſexus honorabilior eſt, conueniens erat vt fœ-
C *minei ſexus liberatio hinc appareret, quòd ille vir de fœmina natus eſt. Secundò, quia per hoc veritas Incarnationis aſtruitur. Vnde Ambroſ. dicit in libro de Incarn. Multa in Chriſto ſecundùm naturam inuenies, & vltra naturam: ſecundùm conditionem etenim naturæ in vtero fœminei corporis fuit, ſed ſupra conditionem virgo concepit, virgo generauit: vt crederes, quia Deus erat, qui innouabat naturam, & homo erat, qui ſecundùm naturam naſcebatur ex homine. Et Auguſt. dicit epiſtola ad Voluſiam: Si omnipotens Deus hominem vbicunque formatum, non ex materno vtero crearet, ſed repentinum inferret aſpectibus, nónne opinionem confirmaret erroris, nec hominem verum ſuſcepiſſe, vllo modo crederetur? & dum omnia mirabiliter facit, auferret quod miſericorditer fecit. Nunc verò ita inter Deum &*
D *hominem mediator apparuit, vt in vnitate perſonæ copulans vtranque naturam, & ſolita ſublimaret inſolitis, & inſolita ſolitis temperaret. Tertiò, quia per hunc modum completur omnis diuerſitas generationis humanæ. Nam primus homo productus eſt ex limo terræ ſine viro, & fœmina. Eua verò producta eſt ex viro ſine fœmina: alij verò homines naſcuntur ex viro, & fœmina. Vnde hoc quartum quaſi Chriſto proprium relinquebatur, vt produceretur ex fœmina ſine viro.*

q. 11. in medio, tom. 4.

cap. 6. circa med.tom.2.

Eſt epiſt. 3. ante med.t.2.

Ad primum ergo dicendum, quòd quia ſexus maſculinus eſt nobilior, quàm fœmineus, ideo humanam naturam in maſculino ſexu aſſumpſit: ne tamen ſexus fœmineus contemneretur, congruum fuit, vt carnem aſſumeret de
E *fœmina. Vnde Auguſt. dicit in lib. de Agone Chriſtiano: Nolite voſipſos contemnere viri, filius Dei virum ſuſcepit: nolite voſipſas contemnere fœminæ, filius Dei natus ex fœmina eſt.*

Cap.11.circa med.tom.3.

Ad ſecundum dicendũ, quòd ſicut Auguſtin. dicit 23. lib. contra Fauſtum (qui hac obiectione vtebatur) Non planè, inquit, catholica fides, quæ Chriſtum Dei filium, natum ſecundùm carnem credit ex virgine, vllo modo eundem Dei filium ſic in vtero mulieris includit, quaſi extrà non ſit, quaſi cœli & terræ adminiſtrationem deſeruerit, quaſi à Patre receſſerit: ſed vos Manichæi corde illo, quo nihil poteſtis niſi corporalia phantaſmata cogitare, iſta omnino non capitis. Vt enim dicit in epiſtola ad Voluſiam, Hominum iſte ſenſus eſt nihil, niſi corpora valentium cogitare: quorum nullum po

lib.23.cap.110.ante med.tom.6.

Eſt epiſt.3. aliquantulum à prin.tom.2.

lum poteſt eſſe vbique totum: quoniã per innumerabiles partes aliud alibi habeat neceſſe eſt. Longè alia eſt animæ natura quàm corporis: quanto magis Dei, qui creator eſt, & animæ, & corporis, nouit vbique totus eſſe, & nullo cõtineri loco: nouit venire, non recedendo vbi erat: nouit abire, non deſerendo quò venerat.

Ad tertium dicendum, quòd in conceptione viri ex fœmina non eſt aliquid immundum, in quantum eſt opus Dei: vnde dicitur Act. 10. Quod Deus creauit, tu ne cõmune dixeris, id eſt, immundum. Eſt ibi tamen aliqua immunditia ex peccato proueniens, prout cum libidine quis concipitur ex cõmixtione maris, & fœminæ, quod tamen in Chriſto non fuit, vt ſuprà oſtenſum eſt. Si tamen aliqua eſſet ibi immunditia, ex ea non inquinaretur Dei Verbum, quod
q. 19. art. 2.
nullo modo eſt immutabile, vel alterabile. Vnde Auguſt. dicit in lib. contra quinque hæreſes. Dicit tibi Deus creator hominis, filius hominis: Quid eſt, quod te permouet in mea natiuitate? non ſum libidinis conceptus cupiditate: ergo matrem, de qua naſcerer, feci. Si ſolis radiis cloacarum ſordes ſiccare nouit, eis inquinari non nouit, quanto magis ſplendor lucis æternæ, quocunque radiauerit mundare poteſt, & ipſe pollui non poteſt.
Cap. 5. circa med. to. 6.

Litera huius articuli tam perſpicua eſt, vt non indigeat expoſitione. De re autem ipſa propter ea, quæ in primo tomo, diſput. 3. attigi, tractando de conuenientia Incarnationis, diſputaui ſuprà in hoc tomo diſput. 1. ſect. 1. & diſputat. 5. ſect. 1. & in ſequentibus nonnulla addemus.

ARTICVLVS V.

Vtrùm corpus Chriſti de puriſſimis ſanguinibus Virginis formatum fuerit.

172. 3. d. 3. q. 2. a. 5.

AD quintum ſic proceditur. Videtur, quòd caro Chriſti non fuerit concepta ex puriſſimis ſanguinibus Virginis. Dicitur enim in collecta, quòd Deus Verbum ſuum de Virgine carnem ſumere voluit. Sed caro differt à ſanguine Virginis. Ergo corpus Chriſti non eſt ſumptum de ſanguine Virginis.

2. Præterea, Sicut mulier formata eſt miraculosè de viro, ſic corpus Chriſti miraculosè formatum eſt de Virgine. Sed mulier non dicitur eſſe formata de ſanguine viri, ſed magis de carne & oſſibus eius, ſecundùm illud, quod dicitur Geneſ. 2. Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea. Ergo videtur, quòd nec etiam corpus Chriſti formari debuerit de ſanguine virginis, ſed de carnibus & oſſibus eius.

3. Præterea, Corpus Chriſti fuit eiuſdem ſpeciei cum corporibus aliorum hominum: ſed corpora aliorum hominum non formantur ex puriſſimo ſanguine, ſed ex ſemine & ſanguine menſtruo. Ergo videtur quòd nec etiam corpus Chriſti fuerit conceptum ex puriſſimis ſanguinibus Virginis.

Lib. 3. th fide. c. 2. in med.
Art. præced.

Sed contrà eſt, quod Damaſc. dicit in 3. lib. quòd filius Dei conſtruxit ſibi ipſi ex caſtiſſimis & puriſſimis ſanguinibus Virginis carnem animatam anima rationali.

Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ſuprà dictum eſt, in conceptione Chriſti fuit ſecundum conditionem naturæ, quòd eſt natus ex fœmina, ſed ſupra conditionem naturæ, quòd eſt natus ex Virgine. Habet autem hoc naturalis conditio, quòd in generatione animalis fœmina materiam miniſtret, ex parte autem maris ſit principium actiuum in generatione, ſicut probat Philoſophus in libro de Generatione animalium. Fœmina autem, quæ ex mare concepit, non eſt virgo: & ideo ad ſupernaturalem modum generationis Chriſti pertinet, quòd actiuum principium in generatione illa fuerit virtus ſupernaturalis diuina. Sed
Lib. 1. c. 19. in fi præcipuè, & lib. 2. cap. 4. & 5. tom. 4.

A *ad naturalem modum generationis eius pertinet, quòd eius materia, de qua corpus eius conceptum eſt, ſit conformis materiæ, quam aliæ fœminæ ſubminiſtrant ad conceptionem prolis. Hæc autem materia ſecundùm Philoſophum in libro de generatione animalium, eſt ſanguis mulieris non quicunque, ſed perductus ad quandam ampliorem digeſtionem, per virtutem generatiuam matris, vt ſit materia apta ad conceptum, & ideo ex tali materia fuit corpus Chriſti conceptum.*
Lib. 1. ex c. 18. & 19. tom. 4.

Ad primum ergo dicendum, quòd cùm B. Virgo fuerit eiuſdem naturæ cum aliis fœminis, conſequens eſt, quòd habuerit carnem & oſſa eiuſdem naturæ. Carnes autem & oſſa in aliis fœminis ſunt actuales corporis partes, quibus conſtituit integritas corporis, & ideo ſubtrahi non poſſunt ſine
B *corruptione corporis, vel diminutione. Chriſtus autem, qui venerat corrupta reparare, nullam corruptionẽ aut diminutionem integritatis matris eius inferre debuit, vt ſuprà dictũ eſt. Et ideo non debuit corpus Chriſti formari de carne, vel oſſibus Virginis, ſed de ſanguine, qui nondum eſt actu pars, ſed eſt potẽtia tota, vt dicitur in libro de generatione animalium. Et ideo dicitur, carnem de virgine ſumpſiſſe, non quòd materia corporis eius fuerit actu caro, ſed ſanguis, qui eſt potentia caro.*
q. 28. artic. 1. & 2.

Ad ſecundum dicendum, quòd ſicut in prima parte dictum eſt, Adam, quia inſtitutus erat, vt principium quoddam humanæ naturæ, habebat in ſuo corpore aliquid carnis, & oſſis, quod non pertinebat ad integritatem perſonalem ipſius, ſed ſolùm in quantum erat naturæ humanæ prin-
Par. 1. q. 91. art. 3. ad 2. argum.
C *cipium: & de tali carne formata eſt mulier abſque viri detrimento. Sed nihil tale fuit in corpore Virginis: ex quo corpus Chriſti poſſet formari ſine corruptione materni corporis.*

Ad tertium dicendum, quòd ſemen fœminæ non eſt generationi aptum, ſed eſt quiddam imperfectum in genere ſeminis, quod non potuit perduci ad perfectum ſeminis complementum, propter imperfectionem virtutis fœminæ. Et ideo tale ſemen non eſt materia, quæ de neceſſitate requiratur ad conceptum: ſicut Philoſophus dicit in libro de Cenerati one animalium. Et ideo in conceptione corporis Chriſti non fuit: præſertim quia licèt ſit imperfectum in genere ſeminis, tamen cum quadam concupiſcentia reſoluitur, ſicut & ſemẽ maris. In illo autem conceptu virginali, concupiſcentia lo-
D *cum habere non potuit, & ideo Damaſcen. dicit, quòd corpus Chriſti non ſerminaliter conceptum eſt. Sanguis autem menſtruus, quem fœminæ per ſingulos menſes emittunt, impuritatem quandam naturalem habet corruptionis: ſicut & cæteræ ſuperfluitates, quibus natura non indiget, ſed eas expellit. Ex tali autem menſtruo corruptionem habente, quod natura repudiat, non formatur conceptus: ſed hoc eſt purgamentum quoddam illius puri ſanguinis, qui digeſtione quadam eſt præparatus ad conceptum: quaſi purior & perfectior alio ſanguine. Habet tamen impuritatem libidinis in conceptione aliorum hominum: in quantum ex ipſa commixtione maris, & fœminæ, talis ſanguis ad locum generationi congruum attrahitur. Sed hoc in conceptione Chriſti non fuit: quia operatione Spiritus ſancti talis ſanguis in vtero*
Lib. 3. orth. fid. c. 1. 4. 6. & 7.
E *Virginis adunatus eſt, & formatus in prolem. Et ideo dicitur corpus Chriſti ex caſtiſſimis & puriſſimis ſanguinibus Virginis formatum.*

COMMENTARIVS.

NOtanda eſt hoc loco ratio D. Thomæ. Inde enim probat Chriſti corpus fuiſſe formatum ex ſanguine Virginis, quia formatus eſt Chriſtus ex Virgine, tanquam verus filius eius, ad hoc autem neceſſarium fuit, vt B. Virgo in illa conceptione præſtiterit, quod aliæ fœminæ in conceptione filiorum præſtare ſolent, vt matres poſſint appellari, illud autem præcipuum eſt, quòd ſanguinem ſuum ſubminiſtrant, ex quo fœtus poſſit formari; hoc ergo vt minimum

mum neceſſarium fuit in Virgine, vt mater poſſit appellari. Non enim ſatis eſſet, quòd Chriſtus acciperet corpus ex Virgine, formando illud ex coſta v. g. aut alio ſimili modo, quia non magis poſſet filius eius appellari, quàm Eua dici poſsit filia Adæ, & ideo formatus eſt, B. Virgine veriſſimè ac propriiſſime ſanguinem ſuum ſubminiſtrante, tanquam vera matre. Dicitur autem ille ſanguis fuiſſe puriſſimus, quia vt hîc D.Th. ex Ariſtotele refert, & indicat Aug. lib. 83.quæſtionum, q.56. etiam in aliis matribus humanum corpus ex puro ſanguine magiſque digeſto fabricatur, in B. autem Virgine fuit puriſſimus: tum ob ſingularem eius temperantiam: tum etiam ob ſingularem Spiritus ſancti curam,& prouidentiam.Et hæc ratio D. Th. tam efficax eſt, & euidens ſuppoſito principio fidei,vt concluſionem faciat omnino certam, & ita recepta eſt communi conſenſu & traditione totius Eccleſiæ.Et habetur in 6. Synod. act. 11. in epiſt. Sophronij,& in Damaſceno,quem hîc D.Thom.citat,& in aliis Patribus communiter.Occurrebant autem difficultates circa veritatem hanc, quæ, quia modum conceptionis attingunt, tractabuntur commodiùs in diſputatione ſequenti. Cætera ſunt clara in articulo. Nam illa quæſtio,an ſanguis informetur anima, quam D.Th. hîc attingit in argumento primo, in primo tom. circa quæſt.4.latiſſimè diſputata eſt.

D. Thom. Ariſt. Auguſt.

S.Synodo. Damaſ.

ARTICVLVS VI.

Vtrùm corpus Chriſti in antiquis Patribus fuerit ſecundùm aliquid ſignatum.

373. 3.d.3.q.4.a. 2. Lib. 10.c. 19. & 20. tom.3.

AD ſextum ſic proceditur. Videtur, quòd corpus Chriſti fuerit ſecundùm aliquid ſignatum in Adam,& in aliis Patribus.Dicit enim Auguſtin. 10.ſuper Geneſ.ad literam,quòd caro Chriſti fuit in Adam, & Abraham ſecundùm corpulentam ſubſtantiam.Sed ſubſtantia corpulenta eſt quiddam ſignatum. Ergo caro Chriſti fuit in Adam,& Abraham,& aliis Patribus ſecundùm aliquid ſignatum.

2. Præterea, Roman.1.dicitur, quòd Chriſtus factus eſt ex ſemine Dauid ſecundùm carnem. Sed ſemen Dauid fuit aliquid ſignatum in ipſo. Ergo Chriſtus fuit in Dauid ſecundùm aliquid ſignatum, & eadem ratione in aliis Patribus.

3.Præterea, Chriſtus ad humanum genus affinitatem habet, in quantum ex humano genere carnem aſſumpſit.Sed ſi caro illa non fuit ſecundùm aliquid ſignatum in Adam, nullam videtur habere affinitatem ad humanum genus, quod ex Adam deriuatur: ſed magis ad alias res, vnde materia carnis eius aſſumpta eſt. Videtur ergo, caro Chriſti fuiſſe in Adam, & in aliis Patribus ſecundùm aliquid ſignatum.

Libr.10.ex c. 19.& 26.colligitur,tom.3.

Sed contrà eſt, quod Auguſtin. dicit 10. ſuper Geneſ. ad literam: Quocunque modo Chriſtus fuit in Adam,& Abraham,& aliis Patribus, alij homines etiam ibi fuerunt,ſed non conuertitur. Alij autem homines non fuerunt in Adã, & Abraham,ſecundùm aliquam materiam ſignatam, ſed ſolùm ſecundùm originem, vt in prima parte habitum eſt: ergo neque Chriſtus fuit in Adam, & Abraham ſecundùm aliquid ſignatum,& eadem ratione nec in aliis Patribus.

1.par.q.vlt. Art.2. Ar.præced.

Reſpondeo dicendum, quòd ſicut ſuprà dictum eſt materia corporis Chriſti non fuit caro & os beatæ Virginis, nec aliquid, quod fuerit actu pars corporis eius, ſed ſanguis, qui eſt potentia caro. Quicquid autem fuit in beata Virgine à parentibus acceptum, fuit actu pars corporis beatæ Virginis. Vnde illud, quod fuit in beata Virgine à Parentibus acceptum, non fuit materia corporis Chriſti, & ideo dicendum eſt, quòd corpus Chriſti non fuit in Adam, & aliis patribus ſecundùm aliquid ſignatum, ita ſcilicet quod aliqua pars corporis Adæ, vel alicuius alterius poſſet deſignari determinatè, vt diceretur quòd ex hac materia determinatè formabitur corpus Chriſti: ſed fuit ibi ſecundùm originem, ſicut & caro aliorum hominum. Corpus enim Chriſti habet relationem ad Adam,& alios Patres mediante corpore matris eius. Vnde nullo alio modo fuit in Patribus corpus Chriſti, quàm corpus matris eius, quod non fuit in Patribus ſecundùm materiam ſignatam, ſicut nec corpus aliorum hominum: vt in 1. parte dictum eſt. 1.p.q.vlt.ar. 1.

Ad primum ergo dicendum, quòd cùm dicitur Chriſtus fuiſſe in Adam ſecundùm corpulentam ſubſtantiam, non eſt intelligendum hoc modo, quòd corpus Chriſti in Adam fuerit quædam corpulenta ſubſtantia: ſed quia corpulenta ſubſtantia corporis Chriſti, id eſt, materia, quam ſumpſit ex Virgine, fuit in Adam, ſicut in principio actiuo, non autem ſicut in materiali principio: quia ſcilicet per virtutem generatiuam Adæ,& aliorum ab Adam deſcendentium vſque ad beatam Virginem factum eſt,vt illa materia præpararetur ad cõceptum corporis Chriſti. Non autem fuit materia illa formata in corpus Chriſti per virtutem ſeminis ab Adam deriuatam. Et ideo Chriſtus dicitur fuiſſe in Adam originaliter,ſecundùm corpulentam ſubſtantiam: non autem ſecundùm ſeminalem rationem.

Ad ſecundum dicendum, quòd quamuis corpus Chriſti non fuerit in Adam,& in aliis Patribus ſecundùm ſeminalem rationem: corpus tamen beatæ Virginis, quod ex ſemine matris eſt conceptum,fuit in Adam,& in aliis Patribus ſecundùm rationem ſeminalem.Et ideo mediante beata Virgine,Chriſtus ſecundùm carnem dicitur eſſe ex ſemine Dauid per modum originis.

Ad tertium dicendum, quòd Chriſtus habet affinitatem ad humanum genus ſecundùm ſimilitudinẽ ſpeciei. Similitudo autem ſpeciei attenditur, non ſecundùm materiam remotam: ſed ſecundùm materiam proximam,& ſecundùm principium actiuum, quod generat ſibi ſimile in ſpecie. Sic igitur affinitas Chriſti ad humanum genus ſufficienter conſeruatur, per hoc, quòd corpus Chriſti formatum ex ſanguinibus Virginis deriuatis ſecundùm originem ab Adam, & aliis Patribus. Nec refert ad hanc affinitatem vndecunque materia illorum ſanguinem ſumpta fuerit: ſicut nec hoc refert in generatione aliorum hominum, ſicut in prima parte dictum eſt.

COMMENTARIVS.

REctè aduertit Caietanus,D.Thom. hanc mouiſſe quæſtionem occaſione cuiuſdam antiquæ opinionis, quæ,vt carnem Chriſti tam in ſe quàm in ſuis parentibus omnino faceret à peccato debitóque peccati liberam, aſſeruit Deum in Adamo particulam quandam ſubſtantiæ eius deſignaſſe, & quaſi ſeparaſſe,vt omnino eſſet à lege peccati præſeruata, eámque vſque ad B.Virginem,per omnes ſibi ſuccedentes progenitores eius, integram fuiſſe transfuſam, vt ex illa puriſſima Chriſti caro formaretur. Quam ſententiam inter recentiores defendit Galatin.lib. 7. cap... D. autem Thomas meritò hanc ſententiam reiicit: eſt enim reuera merum figmentum. Indicat autem D. Thomas duplicem rationem. Prima eſt, quia Chriſti caro non fuit formata ex aliqua materia, quæ fuerit actu pars corporis Virginei; non ergo fuit formata ex illa particula ſignata, quæ in prioribus parentibus præceſſerit, & Virgini communicata fuit. Patet conſequentia, quia Chriſti corpus non fuit formatum ex prioribus, niſi mediante B.Virgine: B. autem Virgo non habuit à ſuis parentibus, niſi ea,quæ fuerunt actu partes corporis eius. *Galatin.*

Dices: filius non ſolùm habet à matre actu partes, ſed etiã humores,& ſanguinẽ,qui eſt pars in potentia. *Obiectio.*

Reſpon

Reſponſ. Reſpondetur,eſto ita ſit eo tempore, quo fœtus concipitur,nihilominus tamen eo tempore, quo B.Virgo filium concepit,non potuit in ſuo corpore habere aliquid à parentibus acceptum,quod non eſſet actu pars eius, quia ſi aliquid ſanguinis in prima conceptione ſuſcepit à matre,non potuit toto illo tempore conſeruari ſub forma ſanguinis, quia cùm eſſet potentia caro,& agens propinquum,neceſſe eſt, vt tandem fuerit in carnem vel oſſa conuerſum. Vnde cõfirmari poteſt hæc ratio:nam vel illa particula ſubſtantiæ,ex qua formatum fingitur Chriſti corpus, erat incorruptibilis,& hoc aſſerere hæreticum eſt, aut corruptibilis, & mutabilis in hominis ſubſtantiam, & ita non potuit perpetuò immutata conſeruari,& transfundi.Niſi fortè dicatur miraculosè fuiſſe conſeruatam,quod voluntarium & ſine fundamẽto eſt, & oportebit præterea aliud miraculum adiungere, quo illa particula ſubſtantiæ perpetuò fuerit à parentibus in filios transfuſa. Non enim transfundi poterat ex vi ſeminalis generationis naturalis:tum quia non transfundebatur, vt ex ea formaretur proles, neque vt informaretur anima eius,neque vt concurreret ad generationem eius, ſed ſolùm,vt deferretur vſque ad Chriſtum: tum etiam, quia illa particula ſolùm deriuabatur, iuxta hanc ſententiam, ad eos filios, ex quibus venturus erat Chriſtus,&non ad alios,etiam ſi fortaſſe priùs tempore ab eodem parente, per eandem ſeminalem virtutem & facultatem generarentur.Sequitur ergo illam transfuſionem & propagationem, prout ad Virginem vel Chriſtum pertinebat,nunquam fuiſſe naturalem, ſed miraculoſam,& potius diuina quàm humana actione ac voluntate factum eſſe, vt illa particula transfunderetur, quod per ſe abſurdiſſimum eſt. Et præterea ex illo ſequitur Chriſtum non fuiſſe filium Dauid,neque Abrahæ,quod eſt contra Scripturam. Sequela patet, quia omnes illi antiqui Patres, re vera non fuerunt iuxta hanc ſententiam veri progenitores Chriſti; ſed ſolùm quaſi,deferentes illam particulam, quæ diuino arbitrio & motione comitabatur alicuius filij generationem.

Secunda ratio,quam tacitè indicat D.Thomas,eſt, quia corpusChriſti non fuit in parentibus aliter quàm corpus Virginis,quia non fuit in illis,niſi mediãte Virgine,ſed corpus B.Virginis non fuit in Patribus ſecũdùm materiam ſignatam, quia non fuit in illis aliter quàm alij filij ſint in ſuis parentibus.Quod D.Thom. non probat,eſt autem certiſſimum, quia beata Virgo fuit naturali modo concepta per veram ſeminalẽ propagationem, aliàs non fuiſſet ex vi ſuæ conceptionis peccato obnoxia; quod Galatinus conſequenter admittit:grauiter tamen errat,vt ſuprà oſtenſum eſt.Aliter tamen reſpondere poſſet, & vitare huius rationis vim,negando maiorem,& dicendo,Virginem quidem fuiſſe conceptam ex communi & infecta materia,ſicut progenitores eius,tamen in illam fuiſſe transfuſam illam particulam, ex qua corpus Chriſti formandum erat, ſicut in omnibus præcedentibus progenitoribus factum fuerat.Sed licèt hoc ita ſit,non obſtat,quia ratio D.Th.procedit contra eos,qui aſſerebant, corpus Virginis ex illa particula fuiſſe formatum;tamen contra alium modum explicandi illam ſententiam ſufficienter concludunt, quæ in prima ratione adducta ſunt.Et addi pręterea poteſt,quòd iuxta illum modum non fuiſſet formatum Chriſti corpus ex ſanguine Virginis,neque de ſubſtantia eius magis, ſeu proximius, quàm de ſubſtantia Adæ, vel Abrahæ. Patet conſequentia,quia ſolùm fuiſſet formatum ex materia illius particulæ,quæ eadẽ numero fuerat in Adamo, Abraham,&c.ſolùmque fuiſſet differentia, quòd tempore formationis Chriſti illa particula inuenta eſt in corpore Virginis, & non in aliis. Hæc autem omnia ſunt abſurda,& à doctrina fidei aliena, & ideo hæc ſententia antiquata prorſus eſt, & ab omnibus reiecta. Ad fundamentum verò eius reſpondet D.Th. duobus articulis ſequentibus. In argumentis verò, quæ in hoc articulo propoſ.,& in ſolutionibus eorum, nihil explicandum occurrit.

ARTICVLVS VII.

Vtrùm caro Chriſti in Patribus fuerit peccato obnoxia.

AD ſeptimum ſic proceditur. Videtur, quòd caro Chriſti in antiquis Patribus peccato infecta non fuerit. Dicitur enim Sapient.7.quòd in diuinam ſapientiam nihil inquinatum incurrit:Chriſtus autem eſt Dei ſapientia,vt dicitur 1.ad Cor.1. Ergo caro eius nunquam peccato inquinata fuit. 174. 3.d.5.q.4. art.1.

2. Præterea,Damaſcenus dicit in tertio libro, quòd Chriſtus primitias noſtræ naturæ aſſumpſit. Sed in primo ſtatu caro humana nõ erat peccato infecta.Ergo caro Chriſti non fuit infecta,nec in Adam,nec in aliis Patribus. lib.3.c.6.& 7.non longè à princ. & cap. 2.à med.

3. Præterea, Aug.dicit 10.ſuper Gen.ad literam,quòd natura humana ſemper habuit cum vulnere vulneris medicinam. Sed id,quod eſt infectum, non poteſt eſſe vulneris medicina,ſed magis ipſum indiget medicina. Ergo ſemper in natura humana fuit aliquid non infectum, ex quo poſtmodum eſt corpus Chriſti formatum. lib.10.cap. 20.à med. tom.3.

Sed contra eſt, quòd corpus Chriſti non refertur ad Adam,& ad alios Patres, niſi mediante corpore beatæ Virginis,de qua carnem aſſumpſit.Sed corpus beatæ Virginis totum fuit in originali peccatò conceptum, vt ſuprà dictũ eſt: & ita etiam ſecundùm quòd fuit in Patribus, fuit peccato obnoxium.Ergo caro Chriſti,ſecundùm quòd fuit in Patribus,fuit peccato obnoxia.

Reſpondeo dicendum, quòd cùm dicimus Chriſtum, vel carnem eius fuiſſe in Adam & in aliis Patribus, comparamus ipſum,vel carnem eius ad Adam, & ad alios Patres. Manifeſtum autem eſt, quòd alia fuit conditio Patrũ, & alia Chriſti. Nam Patres fuerunt ſubiecti peccato, Chriſtus autem fuit omnino à peccato immunis. Dupliciter ergo in hac comparatione errare contingit.Vno modo vt attribuamus Chriſto vel carni eius conditionem,quæ fuit in Patribus:putà,ſi dicamus, quòd Chriſtus in Adam peccauit:quia in eo aliquo modo fuit,quod eſt falſum:quia non eo modo in eo fuit,vt ad Chriſtum peccatum Adæ perueniret, quia non deriuatur ab eo ſecundùm concupiſcentiæ legem, ſiue ſecundùm rationem ſeminalem, vt ſuprà dictum eſt. Alio modo cõtingit errare,ſi attribuamus ei,quod actu fuit in Patribus,conditionem Chriſti,vel carnis eius,vt ſcilicet, quia caro Chriſti,ſecundùm quod in Chriſto fuit, non fuit peccato obnoxia: ita etiam in Adam & in aliis Patribus fuerit aliqua pars corporis eius, quæ non fuit peccato obnoxia,ex qua poſtmodum corpus Chriſti formaretur:ſicut quidam poſuerunt. Quod quidem eſſe non poteſt. Primò, quia caro Chriſti non fuit ſecundùm aliquid ſignatum in Adã, & in aliis Patribus,quod poſſet diſtingui à reliqua eius carne,ſicut purum ab impuro:ſicut iam ſuprà dictum eſt. Secundò, quia cùm caro humana peccato inficiatur ex hoc, quod eſt per concupiſcentiam concepta:ſicut tota caro alicuius hominis per concupiſcentiam concipitur, ita etiam tota peccato inquinatur. Et ideo dicendum eſt, quòd tota caro antiquorum Patrum fuit peccato obnoxia, nec fuit in eis aliquid à peccato immune, de quo poſtmodum corpus Chriſti formaretur. q.27.art.2. & q.14. art. 3.ad 2. Art.præced. ad 1.& q.15. art.1.ad 2.

Ad primum ergo dicendum, quòd Chriſtus non aſſumpſit carnem humani generis ſubiectam peccato,ſed ab omni infectione peccati mundatam. Et ideo in Dei ſapientiam nihil inquinatum incurrit.

Ad ſecundum dicendum,quòd Chriſtus dicitur primitias noſtræ naturæ aſſumpſiſſe,quantum ad ſimilitudinem conditionis:

tionis: quia ſcilicet aſſumpſit carnem peccato non infectam, ſicut fuerat caro hominis ante peccatum. Non autem hoc intelligitur ſecundùm continuationem puritatis: ita ſcilicet quòd illa caro puri hominis conſeruaretur à peccato immunis, vſque ad formationem corporis Chriſti.

Ad tertium dicendum, quòd in humana natura ante Chriſtum erat vulnus, id eſt, infectio originalis peccati in actu: medicina autem vulneris non erat ibi actu, ſed ſolùm ſecundùm virtutem originis: prout ab illis Patribus propaganda erat caro Chriſti.

COMMENTARIVS.

HVnc articulum propoſuit D. Thom. vt illam ſignatam particulam, de qua in præcedenti articulo dictum eſt, oſtenderet neceſſariam non eſſe, vt caro Chriſti ab omni peccato ac debito peccati immunis fuerit ex vi ſuæ originis. Primum ergo ſupponit Chriſtum omnino fuiſſe à peccato liberum, & debito ac origine peccati, quia non peccauit in Adamo, cùm in illo non fuerit contentus ſecundùm ſeminalẽ rationem, quoniam non erat ex illo formandus, & concipiendus per ſeminalem originem. Ex quo fit, nõ eſſe neceſſarium ad hanc Chriſti immunitatem, & innocentiam, vt præceſſerit in parentibus illa ſignata particula immunis peccati, quia caro Chriſti non fuit in parentibus in actu ſecundùm aliquid ſignatum, ſed tantùm in potẽtia materiali proximè, vel remotè. Imò addit D. Th. non eſſe poſſibilem illam particulã, quia tota caro hominis peccato inquinatur, cùm tota per concupiſcentiam concipiatur, quæ conceptio eſt proxima radix, & origo talis infectionis. Quæ ratio optimè concludit, ſi particula illa propagari ſeu communicari dicatur ex vi ſeminalis conceptionis: ſi verò hoc negetur, vel fingantur alia inuſitata miracula, procedunt rationes ſuperiùs factæ. Et hactenus D. Thom. in corpore articuli.

Ex quibus, ſi quis attentè conſideret, intelliget, D. Thomam non reſpondiſſe directè quæſtioni propoſitæ. Solùm enim concludit, totam carnem antiquorum Patrum fuiſſe peccato obnoxiam, nec fuiſſe in eis aliquid à peccato immune, de quo poſtmodum Chriſti corpus formaretur, vnde, licèt res ſatis conſtet: tamen de modo loquendi dubitari poteſt, an ſimpliciter concedi poſſit, carnem Chriſti in Patribus fuiſſe peccato obnoxiam. Caietanus enim hoc loco exiſtimat poſſe cõcedi, carnem Chriſti in Patribus fuiſſe peccato obnoxiã. Nam licèt priùs reduplicationẽ, & quaſi limitationem poſuiſſet, dicens, *caro Chriſti in Patribus, vt in Patribus*: poſtea tamen ſimpliciter illud concedit: imò Magiſter Sentẽ. in 3. d. 3. cõcedit, carnem Chriſti prius quàm conciperetur fuiſſe peccato obligatam, ſeu obnoxiam, & videtur fauere D. Thom. artic. ſequenti, argumento tertio cum ſolutione. Sed quamuis res conſtet, in modo loquendi oportet cautionem adhibere. Vnde in primis nullo modo dicendum eſt abſolutè, carnem Chriſti fuiſſe peccato obnoxiam: tum quia neque in ſe fuit vnquam ſubiecta debito peccati, neque ex parentibus habuit originem, propter quam futura eſſet peccato obnoxia. Deinde illa propoſitio, caro Chriſti in parentibus fuit peccato obnoxia, non eſt admittenda. Ratio eſt, quia caro Chriſti non continebatur actu in parentibus, vt autem erat in potentia, nõ erat in illis ſecundùm ſeminalem virtutem, & ideo non poterat ex vi talium parentum ſeu cauſarum maculari, ſeu peccato ſubiici, quia illi parẽtes ſolùm poterant inficere carnem, quam in ſeminali virtute continebant: ergo nõ poteſt caro Chriſti dici obnoxia peccato in ſuis cauſis, & parentibus, quia hoc nihil aliud ſignificat, quàm ita cõtineri in illis vt ab illis poſſit infici ſeu maculari per propagationẽ. Tertiò dicere poſſumus, carnem antiquorum Patrum, quæ in potentia carnem Chriſti continebat, fuiſſe peccato ſubiectam, vel obnoxiam. Hoc patet ex præcedenti articulo. Quia caro Chriſti non fuit formata ex aliqua ſignata particula, quæ in eius parentibus fuerit ab infectione peccati omninò immunis: ſed tota caro præcedentium Patrum de ſe legi peccati ſubiecta fuit, & hoc modo verè dicitur Chriſtus natus ex peccatoribus, *vt ex peccatoribus naſcens, omnium peccata deleret*, vt Orig. dixit homil. 28. in Luc. & Hieronym. Matth. 1. qui notat, ad indicandam hanc Dei benignitatem, in genealogia Saluatoris, potius peccatricum mulierum mentionem fieri, quàm ſanctarum. Et Caietanus ſine dubio nihil aliud intendit, & ideo addit reduplicationem illam, *vt in parentibus*; & D. Thom. dixit, *ſecundùm qualitatem, quam habuit in ſuis parentibus*, quod eſt dicere, non ipſam ſed carnem ſuorum parentum fuiſſe obnoxiam peccato. Et ſine dubio melius eſt ita loqui, vt in corpore huius articuli D. Thom. eſt locutus. In quo vlteriùs aduerto, aliud eſſe loqui de parentibus remotis Chriſti, aliud de parente proximo, quæ fuit ſola mater eius. In illis enim fuit caro non ſolùm obnoxia, ſed etiam ſubiecta peccato: in hac verò ſubiecta non fuit, poteſt verò dici fuiſſe obnoxia, iuxta ſuprà tradita de conceptione Virginis.

Caiet. — Magiſt. — D. Thom. — Origen. — Hieron.

ARTICVLVS VIII.

Vtrùm Chriſtus in lumbis Abrahæ fuerit decimatus.

175.

AD octauum ſic proceditur. Videtur, quòd Chriſtus fuerit in lumbis Abrahæ decimatus. Dicit enim Apoſtolus ad Hebræos 7. quòd Leui, pronepos Abrahæ, decimatus fuit in Abraham, quia eo decimas dante Melchiſedec, adhuc Leui erat in lumbis eius. Sed ſimiliter Chriſtus erat in lumbis Abrahæ, quando decimas dedit. Ergo ipſe etiam Chriſtus fuit decimatus in Abraham.

3. d. 3. q. 41. art. 3. q. 2. & 4. d. 1. q. 2. art. 2. q. 3. ad 2.

2. Præterea, Chriſtus eſt ex ſemine Abrahæ ſecundùm carnem, quam de matre accepit. Sed mater eius fuit decimata in Abraham. Ergo pari ratione Chriſtus.

3. Præterea illud in Abraham decimabatur, quod curatione indigebat, vt Aug. dicit 10. ſuper Gen. ad literam. Curatione autem indiget omnis caro peccato obnoxia. Cùm igitur caro Chriſti fuerit peccato obnoxia (ſicut dictum eſt) videtur, quòd caro Chriſti in Abraham fuerit decimata.

lib. 10. c. 20. poſt medium, tom. 3.

4. Præterea, Hoc non videtur aliquo modo derogare dignitati Chriſti: nihil enim prohibet patre alicuius Pontificis decimas dante alicui ſacerdoti, filium eius Pontificem maiorem eſſe ſimplici ſacerdote. Licèt ergo dicatur Chriſtus decimatus, Abraham decimas dante Melchiſedech, non tamen propter hoc excluditur, quin Chriſtus ſit maior, quã Melchiſedec.

Art. præced. in fine cor.

Sed contrà eſt, quod Aug. dicit 10. ſuper Gen. ad literam, quòd Chriſtus ibi, ſcilicet in Abraham, decimatus non eſt: cuius caro inde non feruorem vulneris ſed materiam medicaminis traxit.

lib. 10. c. 20. poſt medium, tom. 3.

Reſpondeo dicendum, quòd ſecundũ intẽtionem Apoſtoli oportet dicere, quòd Chriſtus in lumbis Abrahæ non fuerit decimatus. Probat enim Apoſtolus, maius eſſe ſacerdotium, quod eſt ſecundùm ordinem Melchiſedec, ſacerdotio Leuitico, per hoc quod Abrahã decimas dedit Melchiſedec, adhuc Leui exiſtente in lumbis eius, ad quem pertinet legale ſacerdotium. Si autem Chriſtus etiam in Abrahã decimatus eſſet, eius ſacerdotium non eſſet ſecundùm ordinem Melchiſedec, ſed minùs ſacerdotio Melchiſedec. Et ideo dicẽdum eſt, quòd Chriſtus nõ eſt decimatus in lũbis Abrahæ,

ſicut Leui. Quia enim ille, qui decimas dat, nouem ſibi retinet, & decimam alij tribuit, quod eſt perfectionis ſignũ (inquantum eſt quodammodo terminus omnium numerorum, qui procedunt vſque ad decem) inde eſt, quòd ille, qui decimas dat, proteſtatur, ſe imperfectum, & perfectionem alij tribuere. Imperfectio autem humani generis eſt propter peccatum, quod indiget perfectione eius, qui à peccato curat. Curare autē à peccato, eſt ſolius Chriſti: ipſe enim eſt agnus, qui tollit peccata mundi, vt dicitur Ioan. 1. Figuram autem eius gerebat Melchiſedech, vt Apoſt. probat Heb. 7. Per hoc ergo, quòd Abraham Melchiſedech decimas dedit, præfigurauit ſe velut in peccato conceptum: & omnes, qui ab eo deſcenſuri erant, ea ratione, vt peccatum originale contraherent, indigere curatione, quæ eſt per Chriſtum, Iſaac autem, & Iacob, & Leui, & omnes alij ſic fuerunt in Abraham, vt ex eo deriuarentur, non ſolùm ſecundùm corpulentam ſubſtantiam, ſed etiam ſecundùm rationem ſeminalem, per quam originale peccatum contrahitur. Et ideo omnes in Abraham ſunt decimati, id eſt, præfigurati indigere curatione, quæ eſt per Chriſtum. Solus autem Chriſtus ſic fuit in Abraham, vt ab eo deriuaretur: non ſecundùm rationem ſeminalem, ſed ſecundùm corpulentam ſubſtantiam, & ideo non fuit in Abraham ſicut curatione indigens, ſed magis ſicut vulneris medicina, & ideo non fuit in lumbis Abrahæ decimatus. Et per hoc patet reſponſio ad primum.

Ad ſecundum dicendum, quòd quia B. Virgo fuit in originali peccato concepta, fuit in Abraham, ſicut curatione indigens: & ideo fuit ibi decimata, velut inde deſcendens ſecundùm ſeminalem rationem. De corpore autem Chriſti non eſt ſic, vt dictum eſt.

Ad tertium dicendum, quòd caro Chriſti dicitur fuiſſe in antiquis Patribus peccato obnoxia, ſecundùm qualitatē, quam habuit in ipſis Patribus, qui fuerunt decimati: non autem ſecundùm qualitatem, quam habet, prout eſt actu in Chriſto, qui non eſt decimatus.

Ad quartum dicendum, quòd ſacerdotium Leuiticum ſecūdùm carnis originem deriuabatur: vnde non minus fuit in Abraham, quàm in Leui. Vnde per hoc quòd Abraham decimas dedit Melchiſedech, tāquam maiori, oſtenditur ſacerdotium Melchiſedech, in quātum gerit figuram Chriſti, eſſe maius ſacerdotio Leuitico. Sacerdotium autem Chriſti non ſequitur carnis originem, ſed gratiam ſpiritualem. Et ideo poteſt eſſe quòd pater det decimas alicui ſacerdoti tanquam minor maiori: & tamen filius eius, ſi ſit Pontifex, eſt maior illo ſacerdote, non propter carnis originem, ſed propter gratiam ſpiritualem, quam habet à Chriſto.

COMMENTARIVS.

Heb. 7. Auguſt.

HIc articulus poſitus eſt ad explicandum locum Pauli ad Hebr. 7. quem Auguſtinus tractat, & in hunc modum exponit lib. 10. ſuper Geneſ. ad lit. c. 12. Probat enim ibi Paulus ſacerdotium Leuiticum fuiſſe minùs perfectum ſacerdotio Melchiſedech, quia in Abraham eſt decimatus Leui. Abraham enim decimas ſoluit Melchiſedech, quando in lumbis ſuis Leuiticam prolem continebat. Quo facto myſticè & in figura profeſſus eſt ſacerdotium Leuiticum inferius fore ſacerdotio Melchiſedech. Ex quo ſtatim oriebatur difficultas: nam eodem argumento poſſet probari ſacerdotium Chriſti eſſe inferius Melchiſedech, quia etiam ipſe in lumbis Abrahæ continebatur. Vnde etiàm in perſona eius intelligi poteſt Abraham ſoluiſſe decimas, & profeſſus eſſe illum fore inferiorē, & hoc eſt Chriſtum eſſe decimatum in lumbis Abrahæ. Reſpondet verò Auguſtinus non eſſe eandem rationē de Chriſto, & de Leui. Quia Chriſtus non continebatur in lumbis Abrahæ, *ſecundùm ſeminalem rationem*, ſicut ille, ſed tantùm *ſecundùm corpulentam ſubſtantiam*, & ideo non intelligitur decimatus, ſicut ille, qui ſolùm intelligitur decimatus in parente filius in illo contentus ſecundùm ſeminalem virtutem: & hoc ſenſu doctrina Auguſtini, & D. Th. eſt certiſſima, & de fide, & intenta à Paulo in dicto loco.

Chriſtus in lumbis Abrahæ non decimatus.

A

Dices, cur tantùm intelligitur decimatus filius contentus ſecundùm ſeminalem rationem, & non ille, qui ſecundùm corpulentam ſubſtantiam in illo continetur. Reſpondetur, ſicut in Adam non peccarunt, niſi qui ſecundùm ſeminalem rationem in eo continebantur, ita nec in Abraham ſunt decimati, niſi qui eo modo in lumbis eius exiſtebant. Et ratio proxima eſt, quam hîc reddit D. Thomas, quia Abraham ſoluendo decimas imperfectionem ſuam profeſſus eſt, & defectum ſuæ conceptionis, & originis, ratione cuius, curatione, quæ per Chriſtum eſt, indigebat. Quia ſicut numerus denarius perfectionem & conſummationem ſignificat: ita ſolutio decimarum fuit quædam confeſſio propriæ imperfectionis, & indigentię, quam Abraham exhibuit, repræſentans omnes ſuos poſteros, qui ex vi illius, ſeu ex vi originis, ab illo, cum eodem defectu & imperfectione dimanaturi erant, huiuſmodi autem erant illi tantùm, qui ſecundùm ſeminalem rationem, in eo continebantur. Ratio verò radicalis eſt, quia filij contenti in ſeminali virtute parentis, ſunt propriè in virtute, & quaſi in naturali poteſtate eius, & ideo operari poteſt parens vt caput, & principium eorum. At verò filius contentus ſolùm ſecundùm corpulentam ſubſtantiam, eſt in illo tantùm ſecundùm potentiam paſſiuam, & quaſi obedientialem, ſaltem quoad modum generationis, & propagationis, & ideo non operatur propriè huiuſmodi pater vt caput, & principium talis filij, ita vt operationes eius ad filium aliquo modo pertinere cenſeantur.

Obiectio. *Reſponſ.*

B C

Et ex his (vt hoc circa ſolutionem ad ſecundum D. Thomæ adnotetur) colligitur differentia inter Chriſtum, & Virginem, quia illa decimata fuit in Abrahā, quia in eo ſecundùm ſeminalem rationem continebatur: ad hoc autem non eſt neceſſe vt fuerit in peccato concepta, ſed ſatis eſt, ex vi ſuæ originis fuiſſe peccato obnoxiam, & indiguiſſe redemptione Chriſti, per quam fuit ab illo peccato præſeruata.

B. Virgo in lumbis Abrahæ decimata.

D

QVÆSTIO XXXII.

De conceptione Chriſti, quoad actiuum principium, in quatuor articulos diuiſa.

De qua diſputant Theologi in 3. diſt. 4.

D*Einde conſiderandum eſt de principio actiuo in conceptione Chriſti.*

Et circa hoc quæruntur quatuor.

Primò, vtrùm Spiritus ſanctus fuerit principium actiuum conceptionis Chriſti.

Secundò, vtrùm poſſit dici, quòd Chriſtus ſit conceptus de Spiritu ſancto.

E

Tertiò, vtrùm poſſit dici, quòd Spiritus ſanctus ſit pater Chriſti ſecundùm carnem.

Quartò, vtrùm B. Virgo aliquid actiuè egerit in conceptione Chriſti.

ARTICVLVS I.

Vtrùm Spiritus ſanctus fuerit principium actiuum conceptionis Chriſti.

A*D primum ſic proceditur. Videtur, quòd efficere conceptionem Chriſti, non debeat attribui Spiritui ſancto. Quia vt Aug. dicit in primo de Trin. Indiuiſa ſunt opera Trinitatis, ſicut & indiuiſa eſt Trinitatis eſſentia, ſed efficere conceptionem Chriſti, eſt quoddam opus di-*

176. 2. diſt. 1. art. 2. q. 2. & 4. col. c. 45. & 46. & opuſ. 3. c. 226. & Ioan. 12.

l.4.col.2.ſi.c. 1.lib.1.c.4. in ſi & 5.in prin.tom.3.

tinum. Ergo videtur, quòd non magis ſit attribuẽdum Spiritui ſancto, quàm Patri, vel Filio. A

Lib.4.c.20. parum ante med.tom.3.1.p.q.43.art.5.

2. Præterea, Apoſt. dicit Gal.4. Cùm venit plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum factum ex muliere. Quod exponens Aug. in 4. de Trin. dicit, Eo vtique miſſum, quo factum ex muliere. Sed miſſio Filij attribuitur præcipuè Patri, vt in 1.p. habitum eſt. Ergo, & conceptio ſecũdùm quam factus eſt ex muliere, debet præcipuè Patri attribui.

3. Præterea, Prouerb.9. dicitur Sapientia ædificauit ſibi domum. Eſt autem ſapientia Dei ipſe Chriſtus: ſecundùm illud 1. ad Cor.1. Chriſtum Dei virtutem, & Dei ſapientiam. Domus autem huius ſapientiæ eſt corpus Chriſti, quod etiam dicitur templum eius, ſecundùm illud Ioan.2. Hoc autem dicebat de templo corporis ſui: ergo videtur, quòd efficere conceptionem corporis Chriſti, debet præcipuè attribui Filio; non ergo Spiritui ſancto. B

Sed contrà eſt, quod dicitur Luc.1. Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, &c.

Reſpondeo dicendum, quòd conceptionẽ corporis Chriſti tota Trinitas eſt operata: attribuitur tamen hoc Spiritui ſancto triplici ratione. Primò quidem, quia hoc congruit cauſæ Incarnationis, quæ conſideratur ex parte Dei, Spiritus enim ſanctus eſt amor Patris, & Filij, vt in prima parte habitum eſt. Hoc autem ex maximo Dei amore prouenit, vt Filius Dei carnem ſibi aſſumeret in vtero virginali. Vnde dicitur Ioan.3. Sic Deus dilexit mundum, vt filium ſuum vnigenitum daret. Secundò, quia hoc congruit cauſæ Incarnationis ex parte naturæ aſſumptæ. Per hoc enim datur intelligi, quòd humana natura aſſumpta eſt à Filio Dei in vnitatem perſonæ, non ex aliquibus meritis, ſed ex ſola gratia, quæ Spiritui ſancto attribuitur, ſecundùm illud 1. ad Cor.12. Diuiſiones gratiarum ſunt, idem autem Spiritus. Vnde Aug. dicit in Enchirid. Iſte modus, quo eſt natus Chriſtus de Spiritu ſancto, inſinuat nobis gratiam Dei, qua homo nullis præcedentibus meritis, in ipſo primo exordio naturæ ſuæ, quo eſſe cœpit, Verbo Dei copularetur in tantam perſonæ vnitatem, vt idem ipſe eſſet Filius Dei, qui filius hominis, & filius hominis, qui Filius Dei. Tertiò, quia hoc congruit termino Incarnationis. Ad hoc enim terminata eſt Incarnatio, vt homo ille qui concipiebatur, eſſet ſanctus, & Filius Dei. Vtrumque autem horum attribuitur Spiritui ſancto: nam per ipſum efficiuntur homines filij Dei, ſecundùm illud Gal.4. Quoniam eſtis filij Dei, miſit Deus Spiritum filij ſui in corda veſtra, clamantem Abba, pater. Ipſe eſt etiam Spiritus ſanctificationis: vt dicitur Rom.1. Sicut ergo alij per Spiritum ſanctum ſanctificantur ſpiritualiter, vt ſint filij Dei adoptiui: ita Chriſtus per Spiritum ſanctum eſt in ſanctitate conceptus, vt eſſet Filius Dei naturalis. Vnde Rom.1. ſecundùm vnam gloſ. quod præmittitur, ſcilicet, Qui prædeſtinatus eſt Filius Dei in virtute, manifeſtatur per id, quod immediatè ſequitur. Secundum Spiritum ſanctificationis, id eſt, per hoc quod eſt conceptus de Spiritu ſancto, & Angelus annuntians, ex hoc quod præmiſerat, Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, concludit, ideóque & quod naſcetur ex te ſanctum, vocabitur Filius Dei.

8.par.q.37. art.1.

Ench.cap.40. non longè à prin.tom.3.

Ex gloſſ.ordin. & Orig.

C D

Ad primum ergo dicendum, quòd opus conceptionis commune quidem eſt toti Trinitati, ſecundùm tamen modum aliquem attribuitur ſingulis perſonis. Nam Patri attribuitur authoritas reſpectu perſonæ filij, qui per huiuſmodi conceptionem ſibi aſſumpſit humanam naturam. Filio autem attribuitur ipſa carnis aſſumptio. Sed Spiritui ſancto attribuitur formatio corporis, quod aſſumitur à Filio. Nam ipſe Spiritus ſanctus eſt Spiritus Filij, ſecundùm illud Gal.4. Miſit Deus Spiritum filij ſui. Sicut autem virtus animæ, quæ eſt in ſemine per ſpiritum, qui in ſemine includitur, format corpus in generatione aliorum hominum: ita virtus Dei, quæ eſt ipſe filius (ſecundùm illud 1. Corinth.1. Chriſtum Dei virtutem) per Spiritum ſanctum corpus formauit, quod aſſumpſit. Et hoc etiam verba Angeli demonſtrant, dicentis, Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, quaſi ad præparandam & formandam materiam corporis Chriſti, & virtus altiſſimi, id eſt, Chriſtus obumbrabit tibi, id eſt, corpus in te humanitatis accipiet incorporeum lumen diuinitatis. Vmbra enim à lumine formatur, & corpore: vt Greg. dicit 18. Mor. Altiſſimus autem intelligitur Pater, cuius virtus eſt Filius. E

Gloſſ.ordin. ſup. illa verba Luc.1.

Lib.18.cap. 12.in prin.

Ad ſecundum dicendum, quòd miſſio refertur ad perſonam aſſumentem, quæ à Patre mittitur: ſed conceptio refertur ad corpus aſſumptum, quod operatione Spiritus ſancti formatur. Et ideo licèt miſſio & conceptio ſint idem ſubiecto: quia tamen differunt ratione, miſſio attribuitur Patri, efficere autem conceptionem Spiritui ſancto: ſed carnem aſſumere attribuitur Filio.

Ad tertium dicendum, quòd ſicut Aug. dicit in libro de Quæſtionibus veteris & noui Teſtamenti, quæſtio iſta gemina ratione poteſt intelligi. Primum enim domus Chriſti Eccleſia eſt, quam ædificauit ſibi ſanguine ſuo. Deinde poteſt, & corpus eius dici domus ipſius, ſicut dicitur templum eius. Factum autem Spiritus ſancti factum Filij Dei eſt, propter naturæ & voluntatis vnitatem.

In 2.parte q. ex nouo Teſt. q.51. in prin. tom.4.

COMMENTARIVS.

DVo intendit docere D.Th. in hoc articulo. Alterum eſt ad rem pertinens, ſcilicet, cõceptionem Chriſti, ſolius Dei efficacia fuiſſe perfectam, & hoc ſimpliciter affirmat, dicens totam Trinitatem conceptionis illius fuiſſe principium. Et nullam adiunxit probationem præter teſtimonium Luc.1. quia hęc res eſt in fide notiſſima, & in ſuperioribus ſatis tractata, de qua diximus in ſuperiori tomo, cùm de cauſis vnionis hypoſtaticæ; & in hoc, cùm de virginitate Deiparæ diſputaremus. Alterum verò, quod D.Th. docet, ad modum loquendi ſpectat, nimirum, hanc operationem attribui & appropriari Spiritui ſancto. Cuius modi loquendi optimas rationes adducit, & adeò perſpicuè, vt nihil addere oporteat: ſolùm notandæ videntur expoſitiones aliquorum locorum Scripturæ, quas in hoc art. tradit.

Prima eſt in corpore artic. circa illa verba Paul. ad Gal.4. *Quoniam eſtis Filij Dei, miſit Deus ſpiritum filij ſui in corda veſtra clamantem, Abba pater.* Ex quibus verbis D. Thom. colligit, Spiritum ſanctum eſſe qui filios Dei conſtituit, cùm tamen Paulus ſolùm dicere videatur, Spiritum ſanctum eſſe, qui filios Dei clamare facit, *Abba, Pater*. Et potiùs indicet ſupponi priùs filios Dei conſtitutos, & ideo dari illis Spiritum ſanctum, qui hunc effectum in eis efficiat: vt inſinuant verba illa, *Quoniam eſtis Filij Dei*, & Chryſoſt. illa exponens indicauit. Reſpondet Caietanus hîc D. Thomam ſumpſiſſe argumentum à poſteriori ex illo loco. Nam in hac ſpirituali generatione idem eſt principium, quo efficimur filij, & quo proprium affectum filiorum concipimus. Quia ergo Paulus affirmat Spiritum ſanctum eſſe, qui in nobis affectum illum operatur, ex quo clamamus, *Abba, Pater*, ideo ex hoc teſtimonio colligit D.Thom. illum eſſe, qui nos filios adoptiuos efficit. Quem ſenſum indicauit Anſelmus, circa hunc locum dicens, *Effectus ergo probat vtroſque Dei filios eſſe, dum in cordibus vtrorumque clamat Spiritus ſanctus ad Deum, Abba, Pater. Et quis eſt ſpiritualis ille clamor, niſi pius affectus electorum erga Deum.* Quæ expoſitio probabilis eſt. D. autem Thomas ſine dubio alluſit ad illius loci intelligentiam, quam ipſe tradidit lect.3. in illud cap. vbi ſic exponit, *Quoniam eſtis Filij Dei, modus adipiſcendi hoc donum, non eſt per coniunctionem cum Chriſto ſecundùm carnem: ſed per miſſionem Spiritus filij in corda veſtra, per quem eſtis Chriſti coniuncti, & adoptati in filios, & in illo clamatis, Abba, Pater.* Qui ſenſus eſt conſentaneus eidem Paulo Rom.8. dicenti, *Accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus Abba, Pater: ipſe enim ſpiritus teſtimonium reddit*

Expoſitio in locum Pauli Gal.4.

Chryſoſt. Caiet.

Anſelm.

D.Thom.

Rom.8.

ſpiri

ſpiritui noſtro, quòd ſumus Filij Dei. Itaque ideo ille ſpiritus facit nos clamare, *Abba, Pater*, quia facit nos filios Dei: eſt enim ſpiritus verax, & efficax: neque ob aliam cauſam illi attribuitur ille affectus, & operatio clamãdi, *Abba, Pater*, niſi quia gratia & adoptio, à qua procedit, eidem Spiritui ſancto accommodatur. A

Expoſitio in locum Pauli ad Rom. 1. Secunda eſt in eodem corpor. circa illa verba ad Rom. 1. *Qui prædeſtinatus eſt Filius Dei in virtute ſecundùm Spiritum ſanctificationis.* In quo vltimo verbo vult D. Thomas ſignificatam eſſe conceptionem Chriſti ex Spiritu ſancto. Quod duobus modis poteſt accommodari, ſcilicet, inde conſtare Chriſtum eſſe Filium Dei, quia in virtute Spiritus ſancti, qui eſt Spiritus ſanctificationis, conceptus eſt. Vel certè, quia prædeſtinatus eſt Filius Dei, ideo etiam eſſe prædeſtinatum, B vt in virtute per Spiritũ ſanctificationis conciperetur. Fateor tamen vtramque expoſitionem eſſe duriuſculam. Sed locum hunc ſatis fusè tractauimus ſuprà q. 24.

Expoſitio in locum. Luc. 1. Tertia eſt in ſol. ad 1. circa illa verba Angeli Luc. 1. *Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus Altiſſimi obumbrabit tibi.* Vbi nomine Spiritus ſancti tertiam Trinitatis perſonam intelligit, cui Chriſti conceptio attribuitur: per virtutem autem Altiſſimi intelligit filium, qui eſt, *virtus Altiſſimi*, id eſt, æterni Patris, & obumbraturus dicitur Virginem, quatenus in ea corpus humanitatis erat aſſumpturus, quo ſuæ diuinitatis lumen quodammodo tegens, poſſet ab illa verus Deus, & homo concipi. Quam expoſitionem indicauit Greg. *Greg. Pap. Bernard. Greg. Nyſ. Theophyl.* lib. 18. Mor. cap. 12. Bernard. hom. 4. in *Miſſus eſt*, & C Gregor. Nyſſenus oratione de ſancta Chriſti natiuitate, poſt medium, & Theophyl. Luc. 1. vbi per *virtutem Altiſſimi*, Verbum etiam diuinum intelligit, verbum autem *obumbrandi* aliter interpretatur, nimirum vt idem ſit, quod *contegere, & vndique circundare, & apprehendere Virginem. Sicut gallina*, inquit, *contegens pullos ſuos, eos obumbrare dici poteſt.* Et hæc expoſitio probabilis eſt hoc modo intellecta. Vt autem in ſuperioribus annotaui ex Aug. lib. 3. contra Maxim. in cap. 17. *Auguſt.* Ariani illa abutebantur, vt Spiritum ſanctum minorem, filio facerent, illique ſolùm materiæ præparationem, huic verò propriam corporis formationem attribuerent, non ſolùm per appropriationem, ſed per proprietatem, inter perſonas opera diſtribuentes. Qui D ſenſus hæreticus eſt. Alij ergo per *virtutem Altiſſimi* omnipotentiam Dei Patris potiùs intelligũt, vt in hac conceptione pater appropriatione quadam intelligatur habere locum generantis, & obumbrantis, & quaſi contegentis Virginem, & loco ſeminis Spiritum ſanctum in eam immittentis, cuius opera conciperet. *Ianſen.* Quam expoſitionem & probat & latiùs exponit Ianſenius. Mihi verò veriſimilius eſt totum illum ſermonem eſſe de Spiritu ſancto, poſterioremque particulam nihil aliud quàm prioris expoſitionem continere, ac ſi clariùs diceret Angelus, Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, ſuáque omnipotenti virtute te proteget, & confortabit, vímque tribuet, vt ſine virginitatis E tuæ detrimento poſſis concipere. Ita exponit Euthym. *Euthym. Damaſc.* & indicat Damaſcen. lib. 3. de fide, capit. 1. Neque ab illa Spiritus ſancti obumbratione excluditur, quòd idem Spiritus ſanctus mentem Virginis recreauerit, *Gregor.* cœleſte refrigerium illi conferens, vt Greg. loco citato expoſuit. Neque etiam excluditur, quòd omnis concupiſcentiæ motum ac fomitis incendium extinxerit, vt Cyprianus exponit ſermon. de natiuitat. *Cyprian. Ambroſ. Beda.* Ambroſius lib. de myſteriis, cap. 3. & Beda ibid. Verbum enim *obumbrandi*, ſimpliciter explicatum nihil aliud quàm protegere ſignificat, iuxta illud, *Scapulis ſuis obumbrabit tibi.* Vnde omnes prædictos effectus optimè in ſignificatione ſua complectitur.

Quarta eſt in ſol. ad 3. circa illa verba Prouerb. 9. *Sapientia ædificauit ſibi domum*, quę dicit tam de Eccleſia, quàm de hoc myſterio intelligi poſſe. Et vtraque expoſitio eſt frequens apud Sanctos, vt videre licet in Cypriano epiſt. 63. & Aug. 17. de Ciuit. c. 20. & aliis, quæ in prooemio totius materiæ adduximus. Qui ſenſus, licèt fortaſſe myſtici ſint, ſublimes tamen ſunt, ac veneratione ſuſcipiendi maxima.

ARTICVLVS II.

Vtrùm Chriſtus debeat dici conceptus de Spiritu ſancto.

AD ſecũdum ſic proceditur. Videtur, quòd Chriſtus non debeat dici conceptus de Spiritu ſancto. 177. *Quia ſuper illud Roman. 2. Ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia, dicit gloſſ. Auguſt. Attendendum, quòd non ait de ipſo, ſed ex ipſo: ex ipſo enim cœli ſunt, & terra, quia ipſe fecit ea: non autem de ipſo, quia non de ſubſtantia ſua. Sed Spiritus ſanctus non formauit corpus Chriſti de ſubſtantia ſua. Ergo Chriſtus non debet dici conceptus de Spiritu ſancto.* *3. diſt. 4. q. 1. art. 1. q. 4. & 4. cont. c. 46. & opuſc. 3. cap. 226. Aug. in lib. de natura boni. c. 27. tom. 6.*

2. Præterea, Principium actiuum, de quo aliquid concipitur, ſe habet ſicut ſemen in generatione. Sed Spiritus ſanctus non ſe habuit ſicut ſemen in conceptione Chriſti. Dicit enim Hieron. in expoſitione Catholicæ fidei, non ſicut quidam ſceleratiſſimi opinantur, Spiritum ſanctum dicimus fuiſſe pro ſemine, ſed potentia ac virtute creatoris dicimus eſſe operatum, id eſt, formatum corpus Chriſti. Non ergo debet dici, quòd Chriſtus ſit conceptus de Spiritu ſancto. *Ante med. illius tom. 2.*

3. Præterea, Nihil vnum de duobus formatur, niſi aliquo modo commixtis. Sed corpus Chriſti formatum eſt de virgine Maria. Si ergo Chriſtus dicatur conceptus de Spiritu ſancto, videtur, quòd facta ſit commixtio quædam Spiritus ſancti, & materiæ, quam Virgo miniſtrauit, quod patet eſſe falſum. Non ergo Chriſtus debet dici conceptus de Spiritu ſancto.

Sed contrà eſt, quod dicitur Matthæi primo, Antequam conuenirent, inuenta eſt in vtero habens de Spiritu ſancto.

Reſpondeo dicendum, quòd conceptio non attribuitur ſoli corpori Chriſti, ſed etiam ipſi Chriſto, ratione ipſius corporis. In Spiritu autem ſancto duplex habitudo conſideratur reſpectu Chriſti. Nam ad ipſum Filium Dei, qui dicitur eſſe conceptus, habet habitudinem conſubſtantialitatis: ad corpus autem eius habet habitudinem cauſæ efficiẽtis. Hæc autem præpoſitio, De, *vtrãque habitudinem deſignat, ſicut cùm dicimus hominem aliquem eſſe de ſuo patre. Et ideo conuenienter dicere poſſumus Chriſtum eſſe conceptum de Spiritu ſancto, hoc modo, quòd efficientia Spiritus ſancti referatur ad corpus aſſumptum: conſubſtantialitas verò ad perſonam aſſumentem.*

Ad primum ergo dicendum, quòd corpus Chriſti, quia non eſt conſubſtantiale Spiritui ſancto, non propriè poteſt dici de Spiritu ſancto conceptum, ſed magis ex Spiritu ſancto. Sicut Ambroſ. dicit in libro de Spiritu ſancto, quod ex aliquo eſt, aut ex ſubſtantia aut ex poteſtate eius eſt. Ex ſubſtantia, ſicut filius, qui à patre eſt: ex poteſtate, ſicut ex Deo omnia: quomodo & in vtero habuit Maria ex Spiritu ſancto. *lib. 2. c. 5. non procul à fine, tom. 3.*

Ad ſecundum dicendum, quòd ſuper hoc videtur eſſe quædam diuerſitas Hieron. ad quoſdam alios Doctores, qui aſſerunt Spiritum ſanctum in conceptione Chriſti fuiſſe pro ſemine. Dicit enim Chryſoſt. ſuper Matth. Vnigenito Dei in Virginem ingreſſuro, præceſſit Spiritus ſanctus, vt præcedente Spiritu ſancto in ſanctificationem, naſcatur, ſcilicet Chriſtus ſecundùm corpus, diuinitate ingrediente pro ſemine. Et Damaſcen. dicit in 3 libro. Obumbrauit ſuper ipſam Dei ſapientia, & virtus, velut diuinum ſemen. *Hom. 1. in Matt. in opere imperfecto in vlt. fol. ante fin. 3 art. f. c. 2. circa princ.*

Locis nūc proximè dictis.

Hieron. in loco citato in arg.

cap. 38. 39. & 40.

Sed hoc facilè ſoluitur: quia ſecundùm quòd in ſemine intelligitur virtus actiua, ſic Chryſoſt. & Damaſc. comparant ſemini Spiritum ſanctum: vel etiam Filium, qui eſt virtus Altiſſimi. Secundùm autem quòd in ſemine intelligitur ſubſtantia corporalis, quæ in corruptione tranſmutatur, negat Hieronymus Spiritum ſanctum fuiſſe pro ſemine.

Ad tertium dicendum, quòd ſicut Aug. dicit in Enchir. non eodem modo dicitur Chriſtus conceptus, aut natus de Spiritu ſancto, & de Maria virgine: nam de Maria virgine materialiter, de Spiritu ſancto verò effectiuè. Et ideo non habuit hîc locum commixtio.

COMMENTARIVS.

Auguſt.

D.Thom.

Chriſtus verè dicitur de Spiritu ſancto conceptus.

Ambroſ.

D.Thom.

HIc ſolùm voluit D. Thom. proprietatem loquutionis explicare, propter illam particulam, *de*, quæ (vt Theologi volunt) conſubſtantialitatem indicat, in quo differt ab illa particula, *ex*, quæ latiorem habet ſignificationem, ſolúmque ordinem ſeu habitudinem vnius ab alio, ſignificat, vt eleganter tractat Auguſt. lib. de natura boni contra Manichæos, c. 26. & 27. & D. Thom. hîc, & aliis locis frequenter. Vnde videtur fieri, Chriſtum rectè dici ex Spiritu ſancto conceptum, non tamen de Spiritu ſancto, quia quatenus Spiritus ſancti opera conceptus eſt, non eſt illi conſubſtantialis. In contrarium verò eſt, quia Matth. 1. habentur illa verba Angeli, *Quod enim in ea natum eſt, de Spiritu ſancto eſt*, quibus reſponderi poſſet in Græco haberi particulam, ἐκ, quæ optimè verti poſſet per particulam, *ex*, vt vertit & interpretatur Ambr. lib. 2. de Spiritu ſancto, cap. 5. Tamen quia vulgata lectio habet, *de Spiritu ſancto*, & Eccleſia in Symbolo confitetur, *conceptum de Spiritu ſancto*, ideo D. Thom. (quem cæteri Theologi in 3. d. 4. imitantur) defendit propoſitionem illam in rigore eſſe veram. Quia Chriſtus ſimpliciter dictus ſuppoſitum includit, & pro illo ſupponit, quod eſt conſubſtantiale Spiritui ſancto, & hoc ſatis eſt, vt poſſit dici Chriſtus *de Spiritu ſancto conceptus*: neque oportet vt ſecundùm eam naturam, in qua conceptus eſt, ſit conſubſtantialis. Vnde in ſolutionibus argumētorum rectè D. Thom. colligit corpus Chriſti non propriè dici *de Spiritu ſancto*, ſed *ex Spiritu ſancto*. Quia illud eſt quidem ab Spiritu ſancto, vt ab efficiente cauſa: non tamen eſt illi conſubſtantiale, nec pro ſuppoſito eiuſdem ſubſtantiæ ſupponit.

Circa ſolutionem ad 2. de locutione illa, Spiritum ſanctum in hac conceptione fuiſſe *loco ſeminis*, videantur ſuprà notata diſput. 5. ſect. 1. in ſexta probatione primæ concluſionis.

ARTICVLVS III.

Vtrùm Spiritus ſanctus dici debeat pater Chriſti ſecundùm carnem.

178. 3. diſ. 4. q. 1. art. 2. q. 1. & q. 2. ad 1. & 4. & in expo. lit. ad 2. & 4. contra c. 47. & op. 3. cap. 210. lib. 2. c. 3, & 4. to. 4.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd Spiritus ſanctus debeat dici pater Chriſti ſecundùm humanitatem. Quia ſecundùm Philoſ. in libr. de Generatione animalium, pater dat principium actiuum in generatione, mater verò miniſtrat materiam. Sed B. Virgo dicitur mater Chriſti propter materiam, quam in conceptione eius miniſtrauit. Ergo videtur, quòd etiam Spiritus ſanctus poſſit dici pater eius, propter hoc, quod fuit principium actiuum in conceptione ipſius.

2. Præterea, Sicut mentes aliorum Sanctorum formātur per Spiritum ſanctum, ita etiam corpus Chriſti eſt per Spiritum ſanctum formatum. Sed alij ſancti propter prædictam formationem dicuntur filij totius Trinitatis, & per conſequens Spiritus ſancti. Videtur ergo, quòd Chriſtus debeat dici filius Spiritus ſancti, in quantum corpus eius eſt à Spiritu ſancto formatum.

art. 1. huius quæſt.

3. Præterea, Deus dicitur Pater noſter ſecundùm hoc quòd nos fecit, ſecundùm illud Deut. 32. Nónne ipſe eſt pater tuus, qui poſſedit te, & fecit, & creauit te? Sed Spiritus ſanctus fecit corpus Chriſti, vt dictum eſt. Ergo Spiritus ſanctus debet dici pater Chriſti ſecūdùm corpus ab ipſo formatum.

Ench. cap. 40. in pr. tom. 3.

Sed contrà eſt, quod Auguſt. dicit in Enchir. Natus eſt Chriſtus de Spiritu ſancto non ſicut filius, & de Maria Virgine ſicut filius.

Ench. c. 36. circa pr. tom.

Reſpondeo dicendum, quòd nomina paternitatis, & maternitatis, & filiationis generationem conſequuntur, non tamen quamlibet, ſed propriè generationem viuentium, & præcipuè animalium. Non enim dicimus, quòd ignis generatus ſit filius ignis generātis, niſi fortè ſecundùm metaphoram, ſed hoc ſolùm dicimus in animalibus, quorum generatio eſt magis perfecta. Nec tamen omne quod in animalibus generatur filiationis accipit nomen, ſed ſolùm illud quod generatur in ſimilitudinem generantis. Vnde, ſicut Auguſtinus dicit, non dicimus, quòd capillus, qui naſcitur ex homine, ſit filius hominis: nec etiam dicimus quòd homo qui naſcitur, ſit filius ſeminis, quia nec capillus habet ſimilitudinem hominis, nec homo qui naſcitur ex ſemine, habet ſimilitudinem ſeminis, ſed hominis generantis. Et ſiquidem perfecta ſit ſimilitudo, erit perfecta filiatio, tam in diuinis, quàm in humanis. Si autem ſit ſimilitudo imperfecta, erit etiam filiatio imperfecta. Sicut in homine eſt quædam ſimilitudo Dei imperfecta, & in quantum creatus eſt ad imaginem Dei, & in quantum creatus eſt ſecundùm ſimilitudinē gratiæ. Et ideo vtroque modo poteſt homo dici Filius Dei: & quia ſcilicet eſt creatus ad imaginem eius, & quia eſt ei aſſimilatus per gratiam. Eſt autem conſiderãdum quòd illud, quod de aliquo dicitur ſecundùm perfectam rationem, nō eſt dicendum de eo ſecundùm rationem imperfectam: ſicut quia Socrates dicitur naturaliter homo, ſecundùm propriam rationem hominis, nunquam dicitur homo ſecundùm illam ſignificationem, qua pictura hominis dicitur homo, licèt fortè ipſe aſſimiletur alteri homini. Chriſtus autem eſt Filius Dei ſecundùm perfectam rationem filiationis: vnde quamuis ſecundùm humanam naturam ſit creatus, & iuſtificatus: non tamen debet dici filius Dei, neque ratione iuſtificationis, ſed ſolùm ratione generationis æternæ, ſecundùm quam eſt filius patris ſolius. Et ideo nullo modo debet dici Chriſtus filius Spiritus ſancti, nec etiam totius Trinitatis.

Ad primum dicendum, quòd Chriſtus conceptus eſt de Maria Virgine materiam miniſtrante in ſimilitudinem ſpeciei: & ideo dicitur filius eius. Chriſtus autem ſecundùm quòd homo, conceptus eſt de Spiritu ſancto ſicut de actiuo principio, non tamen ſecundùm ſimilitudinem ſpeciei, ſicut homo naſcitur de patre ſuo, & ideo Chriſtus non dicitur filius Spiritus ſancti.

In corp. 2.

Ad ſecundum dicendum, quòd homines, qui ſpiritualiter formantur à Spiritu ſancto, non poſſunt dici filij Dei ſecundùm perfectam rationem filiationis. Et ideo dicuntur filij Dei ſecundùm filiationem imperfectam, quæ eſt à tota Trinitate. Sed de Chriſto eſt alia ratio, vt dictum eſt. Et ſimiliter dicendum eſt ad tertium.

COMMENTARIVS.

Chriſtus etiã vt homo non poteſt dici

PLus docet D. Thom. in art. quàm proponat in titulo. Cùm enim quæſiuerit, an Chriſtus ratione humanæ conceptionis poſſit dici Spiritus ſancti filius, reſpondet nec ratione conceptionis, nec ratione creationis, nec ratione iuſtificationis poſſe Chriſtum dici filium vel Spiritus ſancti, vel totius Trinitatis. Et de primo quidem membro, quod ad hunc articulum propriè ſpectat, res eſt certiſſima, & omni carens difficultate, Chriſtum vt hominem non poſſe dici filium Spiritus ſancti, propterea quòd per

Spiritus ſancti filius. *Con.Tolet 11.* *Chryſoſt.* *Auguſtin.* *Rupert.*

per efficientiam eius ſit conceptus. Vnde Con. Tol. 11. *Spiritus ſanctus*, inquit, *non eſt pater filij incarnati, ne duos filios introducamus*,& Chryſo.hom.2.in ſymbol. Apoſt.tom.5.*Non intelligas*,inquit, *patrem Chriſti ſecundùm carnem Spiritum ſanctum eſſe*.Idem optimè docuit Auguſt.in Enchirid. c. 38. & 39. Rupert lib. 1. de operib. Spiritus ſancti, c.10.vbi propriè rationem tetigit, quam etiam adduxit D. Thom. in ſol. ad 1. ſcilicet, qua Chriſtus vt homo non procedit ab Spiritu ſancto ſecundùm ſimilitudinem ſpeciei: pater autem non dicitur, niſi qui producit ſibi ſimile in natura viuentis ex vi productionis.

Alia verò duo membra, quæ tractant de relatione fundata in creatione vel iuſtificatione ſecundùm humanitatem, ad hunc locum non ſpectant, & quod D. Thom. hîc dixit ſine controuerſia verum eſt, ſcilicet Chriſtum non eſſe his nominibus ſeu titulis filium appellandum, cùm nobilior filiatio illi conueniat. Quod præſertim eſt certum, ſi de Chriſto ſimpliciter & abſque additione vlla loquamur. Cùm enim ſimpliciter non poſſit appellari creatura, nec vocari poterit abſolutè filius ratione creationis. Et eadem ratione non erit filius dicendus propter iuſtificationem creatam, quia ſimpliciter non eſt ſanctus per participationem: ſed per eſſentiam. An verò Chriſtus in quantum homo poſſit dici creatura,& cõſequenter an habeat relationẽ creaturæ ad Deum,quæ per metaphoram & lato modo filiatio vocatur,ſuprà q. 16. tractatum eſt. Et de re quidem non eſt dubium, quin talis relatio in Chriſtum vt hominem conueniat, conſultius tamen eſt non appellare illam filiationem, ad tollendam omnem æquiuocationem, & occaſionem erroris, cùm talis relatio, vera filiatio non ſit. De alia verò relatione Chriſti,vt hominis, fundata in gratia ſanctificante, vel vnionis, vel habituali, ſuprà q.23. fusè ſatis diſputatum eſt.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm B. Virgo aliquid actiuè egerit in conceptione corporis Chriſti.

179. *Infra q.33.a.4.ad 2.& 3. diſ.3.q.2.art.1.lib.3.c.2. parum ante med.*

AD quartum ſic proceditur. Videtur,quòd B. Virgo aliquid actiuè egerit in conceptione corporis Chriſti. Dicit enim Damaſcen. in 3.libro, quòd Spiritus ſanctus ſuperuenit Virgini,purgans ipſam, & virtutem ſuſceptiuam Verbi Dei tribuens, ſimul autem & generatiuam. Sed virtutem generatiuam paſſiuam habebat à natura, ſicut & qualibet fœmina. Ergo dedit ei virtutem generatiuam actiuam, & ſic aliquid actiuè egit in conceptione Chriſti.

2. Præterea,Omnes virtutes animæ vegetabilis ſunt virtutes actiuæ:ſicut Commen.dicit in 2.de Anima.Sed potentia generatiua,tam in mare quàm in fœmina pertinet ad animam vegetabilem: ergo tam in mare quàm in fœmina actiuè operatur ad conceptionem prolis.

3. Præterea, Fœmina ad conceptionem prolis materiam miniſtrat,ex qua naturaliter corpus prolis formatur.Sed natura eſt principium motus intrinſecum; ergo videtur, quòd ipſa materia,quam B.Virgo miniſtrauit ad conceptum Chriſti,fuerit aliquod principium actiuum.

Lib.10.c.20. tom.3.

Sed contrà eſt, quod principium actiuum in generatione dicitur ratio ſeminalis.Sed ſicut Auguſt.dicit 10.ſuper Gen. ad literam:corpus Chriſti in ſola materia corporali,per diuinam conceptionis formationiſq; rationem de Virgine aſſumptum eſt, non autem ſecundùm aliquam rationem ſeminalẽ humanam. Ergo B. Virgo nihil actiuè fecit in conceptione corporis Chriſti.

Reſpondeo dicendum, quòd quidam dicunt B.Virginem aliquid actiuè operatã eſſe in conceptione Chriſti, & naturali virtute, & ſupernaturali. Naturali quidem virtute,quia ponũt, quòd in qualibet materia naturali eſt aliquod actiuũ principium:alioquin credunt,quòd non eſſet tranſmutatio naturalis. In quo decipiuntur: quia tranſmutatio dicitur naturalis, propter principium intrinſecum,non ſolùm actiuum, ſed etiã paſſiuũ.Expreſſe enim dicit Philoſ.in 8.Phyſ. quòd in grauibus & leuibus eſt principiũ paſſiuũ motus naturalis, & non actiuum. *Lib.8.tex.29.30.30.32.&c.tom.2.* *Nec eſt poſſibile, quòd materia agat ad ſui formationem:quia non eſt actu. Nec eſt etiam poſſibile,quòd aliquid moueat ſeipſum, niſi diuidatur in duas partes, quarum vna ſit mouens, & alia ſit mota: quod in ſolis animatis contingit:vt probatur 8.Phyſic.* *Lib.8.tex.30.tom.2.* *Supernaturali autem virtute: quia dicunt ad matrem requiri,quòd non ſolùm materiam miniſtret(quæ eſt ſanguis menſtruus) ſed etiam ſemen, quod commixtum virili ſemini habet virtutem actiuam in generatione. Et quia in B. Virgine nulla fuit facta reſolutio ſeminis propter integerrimam eius virginitatem,dicunt,quòd Spirius ſanctus ſupernaturaliter ei tribuit virtutem actiuam in conceptione corporis Chriſti, quam aliæ matres habent per ſemen reſolutum. Sed hoc non poteſt ſtare, quia qualibet res ſit propter ſuam operationem (vt dicitur ſecundo de cælo)* *Lib.2.tex.27.tom.2.* *natura non diſtingueret ad opus generationis ſexum maris & fœminæ, niſi eſſet diſtincta operatio maris ab operatione fœminæ.In generatione autem diſtinguitur operatio agentis, & patientis. Vnde relinquitur quòd tota virtus actiua ſit ex parte maris:paſſiò autem ex parte fœminæ. Propter quod in plantis,in quibus vtraque vis commiſcetur, non eſt diſtinctio maris, & fœminæ. Quia igitur B. Virgo non hoc accepit, vt eſſet Pater Chriſti, ſed mater, conſequens eſt quòd non acceperit potentiam actiuam in conceptione Chriſti,ſiue aliquid egerit, ex quo ſequitur ipſam fuiſſe patrem Chriſti: ſiue nihil egerit (vt quidam dicunt) ex quo ſequitur huiuſmodi potentiam actiuam ſibi fruſtrà fuiſſe collatam. Et ideo dicendum eſt, quòd in ipſa conceptione Chriſti, B. Virgo nihil actiuè operata eſt, ſed ſolam materiam miniſtrauit. Operata eſt tamen ante conceptionem aliquid actiuè,præparando materiam,vt eſſet apta conceptui.*

Ad primum ergo dicendum, quòd illa conceptio tria priuilegia habuit, ſcilicet quòd eſſet ſine peccato originali: quod eſſet non puri hominis, ſed Dei, & hominis:item quòd eſſet conceptio Virginis. Et hæc tria habuit à Spiritu ſancto. Et ideo dicit Damaſcenus quantum ad primum,quòd Spiritus ſanctus ſuperuenit Virgini purgans ipſam, id eſt, præſeruans, ne cum peccato originali conciperet. *Loco.citato in art.* *Quantum ad ſecundum dicit, & virtutem ſuſceptiuam Verbi Dei tribuens, id eſt, vt conciperet Verbum Dei. Quantum autem ad tertium dicit, ſimul autem & generatiuam, vt ſcilicet manens virgo poſſet generare, non quidem actiuè, ſed paſſiuè: ſicut aliæ matres hoc conſequuntur ex ſemine viri.*

Ad ſecundum ergo dicendum, quòd potentia generatiua in fœmina eſt imperfecta reſpectu potẽtiæ generatiuæ, quæ eſt in mare.Et ideo ſicut in artibus, ars inferior diſponit materiam: ars autem ſuperior inducit formam, vt dicitur in 2. Phyſic. *Lib.2.Phyſ.tex.25.to.* *ita etiam virtus generatiua fœminæ præparat materiam, virtus autem actiua maris format materiam præparatam.*

Ad tertium dicendum, quòd ad hoc quòd tranſmutatio ſit naturalis, non requiritur,quòd in materia ſit principium actiuum,ſed ſolum paſſiuum,vt dictum eſt. *In cor.art.*

COMMENTARIVS.

HVic articulo non exiſtimaui addendum eſſe commentarium. Nam multa philoſophica,quæ D. Thom.in eo attingit,ſi diſcutienda eſſent, longam requirerent diſputationem à noſtro inſtituto ſatis alienam. Quæ verò ad myſterium conceptionis Chriſti explicandum neceſſaria fuerint,in ſequenti diſputatione attingemus commodiùs.

DISPVTATIO X.

In tres Sectiones diſtributa.

De cauſis, quæ humanam Christi conceptionem ex Virgine operatæ ſunt.

QVòd fuerit in Chriſto humana conceptio, diſputari non oportet, cùm in ſuperioribus tractando de ipſo incarnationis myſterio, & de dignitate matris Dei, eiúſque virginitate, ſatis ex principiis fidei probatum ſit. Quid etiam ſit hæc conceptio, diſputationem non requirit, cùm hæc quæſtio cæteris hominibus communis ſit: id verò, quod in Chriſti conceptione fuit proprium, explicatis cauſis & modo eius conſtabit. Hoc igitur in hac & in ſequenti diſputatione præſtandum eſt. Ex quatuor autem cauſis, quæ ad naturales effectus concurrere ſolent, finalis in præſenti diſputatione clara eſt. Proximus enim finis huius conceptionis fuit, vt gigneretur homo Deus. Vnde omne id, quod fuit incarnationis finis, poteſt dici finalis cauſa huius conceptionis, de qua re in prima q. huius 3. p. ſatis dictum eſt. *Tom. 1. Di. 2. ſect. 3. & Diſ. 5. per totam.* Cauſa formalis propria & intrinſeca conceptionis huius fuit vera anima rationalis vero corpori humano vnita: vnde hoc ipſum corpus ſeu materia eius fuit intrinſeca materialis cauſa eiuſdem conceptionis, de quibus in q. 4. 5. & 6. huius 3. p. fusè diſſeruimus; non eſt ergo quòd ſine vtilitate eadem repetamus. Idem enim eſt dicere Verbum aſſumpſiſſe verum corpus humanum, verámque animam rationalem, & dicere hæc intrinſeca humanæ conceptionis eius fuiſſe principia. Supereſt igitur tantùm, vt de cauſa miniſtrante materiam, & per modum matris concurrente ac de efficiente cauſa dicamus.

SECTIO I.

Quomodo B. Virgo materiam miniſtrauerit, ex qua conceptus fuit Christus.

INquiro potius, quomodo hoc factum ſit, quàm an ſit factum, qui ſuppono B. Virginem veram Chriſti ac Dei fuiſſe matrem, hoc enim tanquam primum fundamentum huius materiæ in diſput. 1. huius tomi iactum probatúmque eſt. Ex quo nunc infero id, quod de fide etiam certum eſt, Chriſtum ex ſubſtantia Virginis fuiſſe conceptum: *Christus ex ſubſtãtia virginis cõceptus.* hoc enim neceſſarium eſt, vt ipſa fuerit vera eius mater, & propterea dixit Paul. ad Gal. 4. *Galat. 4.* *Miſiſſe Deum filium ſuum factum ex muliere,* id eſt, ſubſtantia eius. Et eandem vim habet verbum illud ad Rom. 1. *Rom. 1.* *Qui factus eſt ex ſemine Dauid ſecundùm carnem*, & illud Angeli Luc. 1. *Luc. 1.* *Quod enim ex te naſcetur ſanctum.* Vt enim inquit Athanaſ. *Athan.* ſerm. contra omnes hæreſes, *ſi dixiſſet, per te, veriſimile aliquid haberet impudentia eorũ, qui dixerunt Verbum tranſiſſe per virginẽ tanquam per canalem; cæterùm cùm dicat, ex te, clarè demonſtrat Verbum aſſumſiſſe ex ea humanum templũ.* Quod ferè eodem modo ponderauerat Ambroſ. *Ambroſ.* lib. de Incarn. Dom. ſacramento, c. 6. & optimè Aug. *Auguſt.* afferens prædicta tria teſtimonia, ſerm. 193. de tempore. Et ad hoc confirmandum valent omnia, quæ ſuprà adduximus, & ad probandum Deiparam eſſe veram matrem Chriſti, & ad oſtendendum, Chriſtum & Virginem ducere genealogiã ex Dauid. Nã vt rectè dixit Theod. *Theodor.* Dial. 2. *ſi Chriſtus non ſumpſit ſubſtantiam corporeã ex Virgine, vanæ ſunt omnes promiſſiones antiquis Patribus factæ.* Nam multo minus ſumpſiſſet ex illis, quia non niſi media Virgine aliquid ab eis accipere potuit. Et hac etiam ratione dicitur Chriſtus *contentus in antiquis parentibus*, ſeu, *in lumbis eorum*, vt citato loco tractauimus. Vnde Auguſt. lib. 2. de gratia Chriſti, ſeu peccato originali, c. 27. notat ideo Abraham iuſſiſſe ſeruum ſuum *Auguſt.* ponere manum *ſub femore ſuo* ad iurandũ Gen. 24. *Geneſ. 24.* quia caro Chriſti de illo femore propaganda erat, quod etiam notauit Chryſoſt. *Chryſoſt.* orat. quadam ſuper illum locum, quæ inter quaſdam nondum Latinas factas circumfertur. Denique, veritas hæc definita eſt in omnibus Conciliis, quæ de hac materia tractant, Epheſino Chalced. Quinta Synodo, actio. 8. can. 2. Sexta Synod. act. 11. & act. 13. cap. 2. Lateranenſi, ſub Martino I. & aliis, quæ in citatis locis latè adduximus: tradunt etiam frequenter Patres, præſertim videri poſſunt Damaſcen. *Damaſ.* lib. 3. cap. 2 & 3. lib. 4. cap. 15. & Ambroſ. *Ambroſ.* dicto lib. de Incarnation. Dominicæ ſacramento, cap. 9. Aug. *Auguſt.* contra Epiſt. fundamenti capitulo 7. Ratio autem à priori eſt diuina voluntas, quæ ſtatuit Chriſti conceptionem & incarnationem hoc modo fieri. A poſteriori verò optima ratio eſt. Nam ſi nihil de Virgine erat ſumpturus, quorſum per illam tranſiret, & naſceretur, niſi fortaſſe vt nos deciperemur? Nam ſi B. Virgo nihil de ſuo in eum tranſtulit, reuera non peperit filium ſuum: ſed protulit effectum alienum. Coniecturæ autem ſeu congruentiæ ſunt omnes quibus ſuprà oſtendimus decuiſſe Deum naſci ex fœmina, & fieri filium eius, idémque ad vincendum dæmonem oportuiſſe aſſumere naturam ex eadem maſſa, quæ in primo homine lapſa fuerat, vt hoc modo medicina eſſet magis accommodata vulneri, & ſatisfactio quadam ratione magis propria exhiberetur in ea natura, per quam Deus fuerat offenſus. Propter quod ad Heb. *Heb.* 2. dicitur, *qui ſanctificat, & ſanctificantur, ex vno omnes,* & infrà, *Quia pueri communicauerunt carni, & ſanguini, & filius Dei participauit eiſdem.*

Secundò ex eodẽ principio infertur Chriſtum conceptũ eſſe ex puriſſimus ſanguinibus beatiſſimæ Virginis, ipſa ſuum ſanguinem miniſtrante eo modo, quo veram humanam generationem ex parte matris fieri neceſſe eſt, vt explicando articul. 5. D. Thom. in q. 31. dictum eſt, & eleganter explicat Sophron. *Sophron.* in ſua epiſtola. *In conceptione Christi ſuum ſanguinem Virgo miniſtrauit.*

Difficultas igitur tantùm ſupereſt, quomodo potuerit B. Virgo ita miniſtrare materiam ad Chriſti cõceptionem, vt verè ac propriè maternum concurſum hac in parte præſtiterit. *Obiectio.* Et ratio difficultatis eſt. Primò ex parte ipſius materiæ: nam aliæ matres partim miniſtrant ſanguinem, partim etiam ſemen. Nam iuxta Galeni ſententiam libr. 2. de ſemine, *Galeni.* fœtus non tantùm formatur ex ſanguine tanquam ex materia, ſed etiam ex ſemine fœmineo, & virili, quoad partes ſolidiores, quales ſunt venæ, arteriæ, nerui, & ſimiles, quæ faciliùs ex re craſſa & viſcoſa, cuiuſmodi ſemen eſt, quàm ex ſanguine formantur. Quam ſententiam Medici & Philoſophi frequentiùs ſequuntur: at B. Virgo non miniſtrauit ſemen; ergo non habuit plenum concurſum maternum in ea conceptione. Et ex parte etiam ipſius ſanguinis eſt difficultas, quia aliæ fœminæ miniſtrant ſanguinem menſtruum ad formationem fœtus. B. autem Virgo ex puriſſimis ſanguinibus Chriſtum concepit. Denique in modo miniſtrandi eſt difficultas, quia aliæ fœminæ miniſtrãt modo & facultate vitali, quia generare & concipere eſt actus vitæ vegetatiuæ, qui requirit tempus, ſucceſſionem, & modũ à natura præſcriptum: quæ omnia in hac conceptione ſeruata non ſunt, quia (vt diſput. ſequenti dicemus) Spiritus ſanctus infinita ſua virtute ſubitò formauit prolem. Nec ſatisfaciet, ſi quis reſpondeat vt B. Virgo dicatur concepiſſe Chriſtum ex ſua ſubſtantia, ſatis eſſe, quòd ex ipſius ſanguine Chriſti corpus fuerit formatum, quacunque ratione id factum ſit. Hoc enim reuera non eſt ſatis ad veram conceptionem humanam, neque vt B. Virgo ſit verè mater: ſicut neque Adam dici potuit pater, aut mater,

eo quòd Eua fuerit de coſta eius formata , nec beata Virgo diceretur verè peperiſſe filium, niſi per naturales vias illum emiſiſſet, neque etiam fuiſſet vera conceptio , ſi (vt quidam dixerunt) Chriſti corpus non in vtero,ſed in corde aliáve parte corporis formatum eſſet. Neceſſarium ergo eſt, vt conceptio facta fuerit ex materia à natura determinata ad formationem humanæ prolis,& modo vitali ac humano , aliàs reuera non fuiſſet vera conceptio , nec B. Virgo vera mater euaſiſſet.

Reſpondetur , difficultatem hanc multum ex principiis philoſophicis pendere , quæ hoc in loco examinanda non ſunt , ſed ſupponenda. Solùm oportet vt Theologus aduertat,Philoſophiam ſubditam eſſe debere , & ſubordinatam Theologiæ , huius enim veritas certior eſt,& quodammodo regula philoſophicæ veritatis , ita vt nihil poſſit eſſe in philoſophia verum, quod Theologicis principiis ſit contrarium. Duo igitur principia hîc certa eſſe oportet. Alterum eſt B. Virginem concepiſſe , integerrima prorſúſque illibata manente illius virginitate : alterum ita concepiſſe , vt propriè ac verè mater effecta ſit: quæ duo in ſuperioribus demonſtrata ſunt.

B.Virgo Chriſtum in vtero cõcepit.

Ex his infertur primò , B. Virginem concepiſſe filiũ in vtero,& in loco fœminei corporis ad concipiendum fœtum à natura deſtinato.Quod optimè conuincit Caiet.hîc q.31.art. 5. contra quoſdam , quos ſuo tempore dixiſſe refert factam eſſe conceptionem in corde , hoc enim eſt contra verba Euangelij, *Ecce concipies in vtero,* Luc.1. & contra illa verba eiuſdem Luc. 2. *cum Maria deſponſata ſibi vxore prægnante.* Nam eſſe prægnantem, vterum grauidum manifeſtè indicat. Quod clariùs dixit Matth. 1. *Inuenta eſt in vtero habens de Spiritu ſancto.* Repugnat etiam rationi & veritati conceptionis , partus,& maternitatis,vt obiiciendo tactum eſt.

Luc.1. & 2.

Matt.1.

Secundò infertur concurriſſe in ea conceptione omnia,quæ neceſſaria ſunt ad humanam ſeu maternam filij generationem:ſi enim aliquid ex neceſſariis defuiſſet,non fuiſſet vera conceptio.

Reſponſio ad obiectiones in oppoſitum.

Ad primam ergo partem difficultatis propoſitæ reſpondeo, ſi ſemen maternum ſimpliciter neceſſarium eſt ad concipiendum filium , conſequenter dicendum eſſe B. Virginem per naturalem facultatem partem ſanguinis ſemen conuertiſſe, ídque ad debitum locum conceptionis trãſmiſiſſe.Quod inter Scholaſticos abſque formidine concedit Rich.in 3. d. 4. art.2. q. 1. citatur etiam Mantuanus *tractatu de conceptione Chriſti.* Qui tamen ita ſenſerit , conſequenter dicere debet,illam ſeminis tranſmiſſionẽ factam eſſe ſine vlla inordinatione, & voluptate , aut aliquo motu concupiſcentiæ,vel Spiritu ſancto obumbrante , vel quia ſubitò & abſque vlla commotione naturaliũ membrorum facta eſt.Et inde fit,vt non magis deroget integritati & puritati virginitatis , quàm ſolius ſanguinis tranſmiſſio. Vnde etiam dicendum eſt, quando Sancti dicunt formatum eſſe Chriſti corpus ex puriſſimis ſanguinibus, vel à maiori, potiori, & certiori parte materiam hanc nominaſſe , vel certè ſub illa neceſſariam ſeminis partem comprehendiſſe , quia ſemen quodammodo ſub ſanguine comprehenditur , quia ex ſanguine decocto & depurato conficitur.

Richard.
Mantuan.

Bonauent.
D.Thom.

Et hæc ſententia probabilis eſt , incerta tamen,neque *frequenter in ore verſanda,* vt Bonauent dixit in 3. d. 4.art. 2. quæſt. 1. Vnde ſatis pium & probabile etiam eſt,ſi quis velit ſentire cum D.Th.hîc q.31. art. 5. ad 3. conceptionẽ hanc abſque vlla ſeminis tranſmiſſione perfectam eſſe , ſi propriè & rigoroſè de ſemine loquamur. Hoc enim dictis Sanctorum & perfectioni virginitatis magis eſt conſentaneum , & philoſophicæ doctrinæ non repugnat,& ſi repugnaret , potius eſſet Theologiæ accõmodanda, quàm è contrario. Primum

A enim Ariſt. 1.de Generat. animal.cap. 20. & lib.2.c.4. in vniuerſum negat fœminã emittere ſemen, aut ex illo formari fœtum,ſed ſolũ ex ſanguine. Deinde,quanuis totum hoc Ariſtoteli non concedamus , eſt enim creditu difficile, propter rationes & experimenta,quæ Medici afferunt, licèt (inquam) fateamur poſſe fœminam conficere ſemen , & illud eſſe poſſe partem materiæ,ex qua formatur fœtus:nihil eſt tamẽ, quod nos cogat ad dicendum illud eſſe ſimpliciter neceſſariũ ad formationem prolis. Quia cùm ſanguis & ſemen parum in ſubſtantia differant,& ex ſanguine facilè poſſit elaborari ſemen, cur non poterit etiam naturali modo fieri, vt quamuis interdum fœmina non emittat ſemẽ, ſi ſufficientem ſanguinis copiam miniſtret , & virile
B ſemen ſit efficax,ac etiã copioſum , hoc ad naturalem generationem ſufficiat ? Præterea Galenus ait non ſolùm ſemen fœmineũ , ſed etiã virile materialiter concurrere ad formationem fœtus:non eſt autem dubium quin poſſit interdum vnum eſſe in maiori quantitate, quàm aliud,& è conuerſo; ergo eadem ratione,etiamſi alterutrum deſit quoad materialẽ partem , vel etiamſi ſit ſterile , vel ita indiſpoſitum , vt ſit ineptum ad formationem prolis , ſi tamen ille defectus ex alia parte, vel ex abundantia,& optima qualitate ſanguinis ſuppleatur, id ſatis ſupérque erit ad humanam generationem. Denique cùm hæc materia ſanguinis & ſeminis reſpectu prolis ſit veluti remota,non eſt cur applicatio eius in tali diſpoſitione ſit ſimpliciter neceſſaria. Quia
C ſi aliunde miniſtretur ſufficiens materia , per vim formatiuam poterit ea diſpoſitio,quæ neceſſaria fuerit,effici,ac ſuppleri.Cùm ergo hæc materia neceſſaria ſimpliciter non videatur,ſatis conſentaneum eſt credere, in beatiſſima Virgine non fuiſſe aſſumptam,ſed ſolum ſanguinem,ex eo quòd,ſicut Spiritus ſanctus ſuppleuit id,quod defuit virilis ſeminis,ita etiam formauit,quidquid ex fœmineo ſemine formari poteſt.

Ariſt.

Semen fœminæ nõ eſt ſimpliciter neceſſariũ ad prolis formationem ſed ſufficit sãguinis miniſtratio.

Galen.

B.Virgo in Chriſti conceptione materiam ſanguinis miniſtrat non ſeminis.

Obiici tamen poſſunt verba Bedæ lib. 4. in Luc. c. 49.vbi ex profeſſo videtur probare Chriſtũ fuiſſe conceptum ex ſemine Virginis. *Quæ enim conſequentia,* inquit *eius lacte credatur nutritus , cuius ſemine negatur eſſe conceptus, cùm ex vnius eiuſdémq; fontis origine ſecundùm Phyſicos vterque liquor emanet ?* Reſpondetur ibi ſolùm
D agere contra hæreticos , vt probet Chriſtum eſſe cõceptum de ſubſtantia Virginis,& illam vocat *ſementinam materiam* , vt ex verbis antecedentibus conſtat , & ſequẽtibus,ſic enim ait, *Niſi fortè putanda eſt virgo ſementinam ſuæ carnis materiam nutriendo in carne Dei filio ſuggerere potuiſſe , incarnando autem quaſi maiori & inuſitato miraculo minimè potuiſſe:* vbi conſtat per *ſementinam materiam* non intelligere ſemen propriè dictum; nõ enim illud eſt, quo nutritur fœtus,ſed ſanguis. Vtraque harum ſententiarum eſt probabilis: dicamus ergo materiam huius conceptionis fuiſſe ſanguinem , nec contendamus, an ſanguis ille , quem B. Virgo ad conceptionem Chriſti miniſtrauit, fuerit tantùm ſanguis rubeus, vel iam ita decoctus , vt albus effectus ſit , vel in
E vtraque diſpoſitione. Siue enim vno ſiue altero modo dicatur,nihil Virginitati & puritati Deiparę derogatur, & ſine dubio aſſerendum eſt in ea diſpoſitione illum miniſtraſſe , in qua iuxta debitum naturæ ordinem, miniſtrari à matribus ſolet : quæ autem ſit illa diſpoſitio ,ex naturali Philoſophia petendum eſt ; & tractat prolixè Caiet.22.q.134.art.12.

Ad alteram partẽ de ſanguine menſtruo, quidã cõcedunt etiam corpus Chriſti formatũ eſſe ex ſanguine mẽſtruo Virginis,Abulẽ.Mat.q. 52. & Leuit. 12. q. 5. Alij verò negãt,quia is sãguis imperfectus eſt,& quodãmodo ad corruptionẽ tẽdens ,de quo legi poteſt Caietã. 22.q.154.ar.12. Tamen hæc quæſtio poteſt eſſe de nomine. Certũ eſt enim iuxta veriorem Philoſophorum & Medicorum ſententiam , ſanguinem , ex quo

Abulenſ.

Caiet.

formatur fœtus, non eſſe ſanguinem corruptum, ſed A purum, perfectiúſque decoctum, vt D. Thom. ſuprà q. 31. art. 3. docuit, & ibi ex Ariſt. Aug. & aliis diximus: quia tamen natura prouidit, vt fœminæ propter neceſſitatem generationis hoc ſanguine abundarent, quando ille neceſſarius non eſt ad formationem vel nutritionem fœtus, prouidit etiam modum, quo certis definitíſque temporibus expelleretur, & fortaſſe quando eſt in eo ſtatu, vt expellendus ſit, iam eſt imperfectus, & ad corruptionem tendens, & quaſi excrementum quoddam, & tunc conſueuit appellari, *Sanguis menſtruus*. Et hoc ſenſu non formatur fœtus ex ſanguine menſtruo, vt ſic, id eſt, in eo ſtatu conſtituto, formatur tamen ex illomet ſanguine, qui niſi formando fœtui deſeruiret menſtruus eſſet. B

Chriſtus ex ſanguine menſtruo Virginis non eſt formatus.

Ad tertiam difficultatis partem de modo huius cõceptionis, dicendum eſt quæſtione ſequenti. Et quod ad vim effectricem pertinet, dicemus in ſectione ſequenti; nunc breuiter reſpondeo, in conceptione tres actiones diſtingui poſſe. Prima eſt congregatio ſanguinis materni in vtero. Secunda, formatio fœtus remota. Tertia, vltima diſpoſitio & informatio fœtus. Quòd ſi comprehendamus etiam nutritionem prolis, quia vſque ad perfectionem & quaſi maturitatem perducitur, id eſt, vſque ad natiuitatem (nam hæc eſt veluti perfectio & conſummatio conceptionis) in illa diſtingui poterunt illæ tres actiones proportione ſeruata, quia neceſſe eſt, & miniſtrari nutrimentum, ſeu materiam nutritionis, & diſponi, ac C tandem conuerti, & animari: tamen in hac poſteriori parte nulla eſt difficultas, tum quia eſt veluti extrinſeca conceptioni, tum etiam quia poſt Chriſtum conceptum reliqua naturali modo perfecta ſunt. Virgo enim alimentum præſtabat puriſſimum, & perfectiſſimum eodem genere actionis, & motus, quo aliæ matres, quia nihil erat quod impediret: neque eſt vlla ratio & fundamentum ad miracula non neceſſaria confingenda. Quod autem pertinet ad tres priores actiones, quæ poſtremæ non pertinent propriè ad miniſtrationem materiæ, ſed ad formationem, de qua ſect. ſequenti dicendum eſt: tantùm ergo ſupereſt prima actio, quæ naturaliter fit per naturalem facultatem ipſius vteri, qui ſuſcepto virili ſemine, vel ab il- D lo quaſi excitatus, aut fortaſſe etiam adiutus, ſtatim attrahit ex venis ſanguinem formando fœtui conuenientem. Hanc ergo actionem etiam habere potuit beata Virgo, vt vitali modo hunc ſanguinem miniſtraret, ſolùm duplici ratione fuit illa actio miraculoſa. Primò, quia abſque ſuſceptione virilis ſeminis ſacer illius venter ſanguinem attraxit ſupplente Spiritu ſancto vim illam, quam virile ſemen confert ad huiuſmodi actionem, vel certè altiori modo excitando illam facultatem actiuam, vt ſuam actionem exerceret. Secundò, quia illa attractio multo breuiori tempore quàm naturaliter poſſet, effecta eſt. Hæc autem duplex ratio miraculosè operandi non eſt contra rationem veræ generationis, quia non mutauit eſſentialem rationem illius actionis, nec vitalem modum, ſed E accidentaliter potiùs illam perfecit. Et eadem ratione addendum eſt, ſi fortaſſe ſanguis Virginis potiùs non erat ſatis diſpoſitus ad formationem prolis, ea nimirum diſpoſitione, quæ proximè antecedit efficaciam ſeminis, diuinitus fuiſſe Virginem confortatam, vt ſubitò illam diſpoſitionem efficeret, impediendo materiæ repugnantiam, vel alio ſimili modo. Poteſt autem facile hoc miraculum euitari, ſed dicamus diuina prouidentia factum eſſe, vt beatæ Virginis corpus ita nutriretur, & gubernaretur, vt in eo momento haberet ſanguinem rectè præparatum, & aptiſſimum ad Chriſti conceptionem.

SECTIO II.

Vtrùm ſolus Spiritus ſanctus fuerit cauſa efficiens conceptionis humanæ Chriſti ex Virgine.

NOn intendimus excludere duas alias Trinitatis perſonas, ſupponimus enim opera Trinitatis ad extra eſſe indiuiſa quoad effectionem: & ita quanquam appropriatè hoc opus tribuatur Spiritui ſancto; commune tamẽ eſſe totius Trinitatis. Sẽſus ergo quæſtionis eſt, an ſit excludenda omnis alia cauſa creata proximè efficiens, & ſolùm poteſt propriè eſſe quęſtio, de perſona humana, patre ſcilicet, aut matre, quia nulla eſt alia cauſa per ſe, ac propria generationis humanæ.

Supponimus autem ſecundò, in hac conceptione nullum hominem habuiſſe efficientiã vllam, quia non eſt opera viri effecta, & quoad hoc certum eſt Spiritũ ſanctum adhibuiſſe omnem vim actiuam, quam virile ſemen ſolet in conceptione exercere. Quod totũ de fide certum eſt, & ſuprà probatum cùm de virginitate Deiparæ ageremus. Tota ergo quæſtio ad Virginem reuocatur, an ſcilicet ipſa operata fuerit effectiuè cum Spiritu ſancto, vel ſolus Spiritus ſanctus ſine ipſa.

Suppono autem tertiò, in Chriſti conceptione interueniſſe duo, nimirum formationem corporis vſque ad vnionem illius cum anima (quam ſuppono à ſolo Deo creari) & vnionem totius humanitatis cum Verbo. Hîc non agimus de efficientia huius vnionis, quia hæc intrinſecè non ſpectat ad humanam generationẽ, & quia de cauſis eius ſuperiùs quæſt. ſecunda, dictum eſt; agimus ergo de actione illa, quæ verſatur circa corpus vſque ad perfectã diſpoſitionem, & vnionem cum anima.

Suppono quartò, B. Virginem habuiſſe omnem efficientiam, quam neceſſe eſt habere fœminam, vt vera mater ſit, vt ex dictis in præcedenti ſectione manifeſtum eſt. Vnde præter actionem illam antecedentem, qua mater diſponit remotè, miniſtrátque materiam (de qua iam diximus) certum videtur habuiſſe Virginem aliquam actionem quaſi cõcomitantem, quam ſine dubio omnes matres habent, quamdiu in vtero formatur corpus, vt rectè docuit D. Th. in 3. d. 3. quæſt. 2. artic. 1. Quia ipſe maternus vterus calore ſuo naturali & ſpiritibus vitalibus fouet & conſeruat ſemen, & multum iuuat ad bonam diſpoſitionem, & complexionem corporis. Quæ actio in aliis fœminis durat per quadraginta vel octoginta dies vſque ad perfectã conceptionem, beata autem Virgo, quia in ea conceptio ſubitò perfecta eſt, non ideo priuari debuit hac efficientia, & ideo ei datum eſt, vt ſubitò efficeret totam illam diſpoſitionem, quam hoc modo & per has qualitates in naturali tempore effectura erat. Igitur quæſtio ſolùm ſupereſt de principali illa actione, quæ propriè dicitur formatio fœtus, quæ conſiſtit in organizatione corporis vſque ad vltimam diſpoſitionem.

De qua duplex eſt Theologorũ opinio. Prima affirmat, quidquid eſt efficientiæ in illa actione, tribuendũ eſſe ſoli Spiritui ſancto, & beatam Virginem materiam miniſtraſſe duntaxat. Ita D. Thom. hîc quæſt. ſequenti art. 4. ad 2. & Caietanus hîc, & in 22. quæſt. 154. art. 12. Richard. in 3. diſtin. 3. art. 2. Capreol. d. 4. & ibi. Palud. quæſt. 2. in fine, & Marſil. quæſt. 5. art. 2. Fundamentum Philoſophicum eſt, quia putant hi Doctores cum Ariſtot. 1. de gener. animal. cap. 20. & lib. 2. cap. 4. in omni humana generatione matrem non concurrere actiuè, ſed ſolùm miniſtrare materiam. Theologicum autem fundamentum D. Thomæ fuit, ne concederet Virginem in hac conceptione emiſiſſe ſemen, quia hoc puritati & virginitati eius derogare videtur. Quod tamen neceſſarium fuiſſet, ſi beata

D. Thom. Caiet. Richard. Capreol. Palud. Marſil. Ariſtot.

ſi beata Virgo aliquid effectura erat:nam tota vis acti-ua in humana generatione eſt medio ſemine ; neque enim ſatisfacit, ſi quis dicat,quamuis aliæ matres effi-ciant per ſemen, Virgini ſupernaturaliter datum eſſe vt ſine ſemine haberet totam illam efficientiam, quā aliæ matres habere ſolent. Hoc (inquam) non ſatiſ-facit, quia ſi hæc efficientia fœminæ neceſſaria eſt ad generationem humanam, & in ea fundatur ratio, & relatio matris, vt B. Virgo genuerit tanquam vera mater,neceſſe eſt,vt per facultatem hanc animæ vege-tantis,& per vitalem actum eius genuerit: hæc autem facultas non eſt niſi ad formandum ſemen, vel in vir-tute, quæ in illo reſidet:ergo,ſi ab his non proceſſit, a-ctio non fuit vera generatio;ergo, vt dicamus Virginē non emiſiſſe ſemen,& nihilominus verè genuiſſe, di-cendum eſt, ex parte matris generationem humanam non conſiſtere in actione ſeminis, ſed ſolùm in mini-ſtratione materiæ.

Secunda ſententia eſt beatam Virginem effectiuè operatam eſſe cum Spiritu ſancto ad Chriſti conce-ptionem. Hanc ſequuntur plures Theologi in 3. di-ſtin.4.Bonauentura articulo 2. quæſt. 1. Scot. & Ga-briel quæſtion.vnica, & Maior quæſt. 3. Fundamen-tum eorum eſt, quia ſentiunt cum Galeno 14. lib. de vſu partium, & lib.2. de ſemine, fœminas concurre-re effectiuè ad generationem prolis emittendo ſemen debile quidem,& imperfectum,& ideo per ſe inſuffi-ciens,vt ipſum ſolum formet fœtum, non tamen ca-rens omni vi agendi, coniunctum enim cum ſemine viri vnum integrum generationis inſtrumentum com-ponit. Quam ſententiam Galenus variis experimentis & rationibus probat. Ea verò ſuppoſita concludunt prædicti Theologi, beatam Virginem in conceptione Chriſti adhibuiſſe eandem vim, quam aliæ matres ad-hibere ſolent. Tum quia Spiritus ſanctus ſolum ſup-pleuit defectum patris: tum quia aliàs ipſa non fuiſſet vera ac perfecta mater Chriſti.

Bonauent. Scot. Gabrie. Maior. Galen.

Non ſpectat ad præſentem locum, vt cōtrouerſiam inter Ariſtotelem & Galenum dirimamus: eſt enim valde difficilis, & ambigua, & non poteſt hoc loco pro dignitate tractari, neque huius materiæ grauitas id patitur: obiter autem & ſine ſufficienti examine il-lam definiendo,iniuria tantis Philoſophis fieret,præ-ſertim quia ſi cum Ariſtotele ſentiamus, rectè ſequi-tur beatam Virginem non habuiſſe in conceptione Chriſti efficientiam:ſi verò cum Galeno teneamus fœ-minas habere vim ad miniſtrandum ſemen efficax, & operatiuum ſimul cum ſemine viri, non ideo neceſſa-riò cogimur fateri beatam Virginem transfudiſſe hoc ſemen in matricem, & per illud cooperatam fuiſſe cō-ceptioni. Quia quamuis fœmina poſſit tale ſemē præ-ſtare, non inde fit, illud eſſe ſimpliciter neceſſarium ad generationem, ſicut ſuprà de materiali ſemine di-cebamus. Quia virtus actiua huius ſeminis eiuſdem rationis erit cum ſemine virili, & ſolùm concurrent vt partes vnius agentis integri;ergo poſſet tam efficax & copioſum eſſe ſemen virile, vt etiam ſi maternum deficiat, ſi aliunde miniſtretur ſufficiens materia, il-lud ſolum ſufficiat ad efficiendum conceptionem. Patet conſequentia, quia vis actiua, quæ completur ex quantitate ſeu partibus integralibus eiuſdem ra-tionis, ablata vna parte poteſt per aliam ſimilem ſup-pleri. Nihil enim refert, quòd ſemen ſit à viro, vel à fœmina deciſum, ſi alioqui ſit eiuſdem rationis, & in ſufficienti quantitate. Eo vel maximè, quòd ſemen fœminæ dicitur debile,& parum actiuum, vnde fit, vt eius vis facilè ſuppleri poſſit per nonnullum augmentum virilis ſeminis, vel in quantitate vel in qualitate illius,quamuis è conuerſo ſolum fœmineum ſemen non poſſit ſupplere actionem viri, propter re-miſſam virtutem,quam habet.Quòd ſi hoc verum eſt,

A vt certè eſt probabile, dicendum erit,quamuis mater poſſit concurrere actiuè: tamen hoc non eſſe de ratio-ne matris,& ita non oportuiſſe Virginem habuiſſe hāc efficientiam,vt vera mater eſſet, & decuiſſe, vt illam non haberet,vt eius virginitas omnino pura & illibata permaneret.

Sed adhuc facta illa hypotheſi,obiici poteſt contra hunc dicendi modum. Primò, quia licèt neceſſe non ſit, vt fœmina concurrat actiuè, quando eſt impedita, vel infœcunda ad formandum ſemen, tamen ſi fœcū-da ſit,& nihil obſtet, naturalis ordo poſtulat, vt ipſa concurrat: ſed beata Virgo propter optimam com-plexionem, & ætatem,fœcunda erat,& ad perfectum generationis modum apta;ergo, vt ex parte ſua natu-B rali modo conciperet, debuit efficere. Secundò quia eſto poſſit eſſe mater ſine hac efficientia, dubitari ta-men non poteſt, quin perfectiori modo mater ſit,quæ non ſolùm effectiuè miniſtrat materiam, ſed etiam format fœtum: & conſequenter perfectior matris re-latio inde conſequetur; cur ergo priuabimus Virgi-nem perfectiſſima ratione, & relatione matris? Ter-tiò addere poſſumus,propter hanc cauſam virginitatis perfectionem in nullo diminui: quia in primis, quòd beata Virgo per naturalem facultatem generatiuam ſemen efficeret, non eſt contra virginitatem, & caſti-tatem,quia illud eſt merum opus naturæ, ſicut eſt na-turalis digeſtio, vel concoctio cibi. Quòd verò ſemen illud poſtea tranſmiſerit ad locum, in quo formatur C proles,non magis videtur contra virginitatem, quàm tranſmiſſio ſanguinis, quia illa tranſmiſſio fieri potuit obumbrante Spiritu ſancto ſine vlla concupiſcentia, titillatione,aut impudico motu, qui poſſet ſenſibilem delectationem parere:materia autem virginitatis non eſt niſi delectatio ſenſualis, & talis ſeminis reſolutio, quæ nata ſit illā cauſare, vt D.Thom.docuit 22.q. 152. artic.1.ergo virginitatis perfectio huic efficientiæ ni-hil obſtat.

Obiectio.

D.Thom.

Hæ rationes faciunt ſanè valde probabilem poſte-riorem ſententiam, & explicando illam eo modo,quo in obiectionibus inſinuatur, & ſuppoſita Galeni ſententia, eſt multum veriſimilis, & non aliena à mo-do loquendi ſanctorum Patrum. Damaſcenus libro D tertio, capite ſecundo,dicit Spiritum ſanctū in Virgi-nem ſuperuenientem, vim ei tum ad ſuſcipiendum Verbi Deitatem, tum ad gignendum ſuppeditaſſe. Clarius Anſelmus libro de conceptu virginali, ca-pite 13. & 14. dicit corpus Chriſti formatum eſſe de ſemine Virginis. Et obiiciens ſibi, quia conceptio ex ſemine eſt immunda, reſpondet, hoc intelligen-dum eſſe de illo ſemine, quod cum conſenſu ſemina-tur voluptatis, ſemen autem de virgine ſumptum fuit abſque vlla voluptate,& ideo potiſſimum fuit: ex quo conſtat Anſelmum de proprio & effectiuo ſemine lo-qui.

Reſponſio.

Damaſc.

Anſelm.

Nihilominus tamen opinio ſancti Thomæ ſatis probabiliter defendi poteſt modo ſuprà dicto. Negare E enim ſimpliciter & in vniuerſum, matrem habere vim agendi in conceptione, aut poſſe emittere effectiuum ſemen, difficile exiſtimo eſſe, conſideratis omnibus ſenſibilibus ſignis,quæ partim ex anatomiā, partim ex aliis effectibus conſpiciuntur. Quòd verò ſemen a-ctiuum fœminæ non ſit ſimpliciter neceſſarium, mihi valde probabile eſt, qua opinione poſita dici conſe-quenter poteſt, etiam ſi fœmina fœcunda ſit, & ſe-mine abundet,non propterea illud eſſe ſimpliciter ne-ceſſarium ad generationem. Quanquam, ſi talis fœ-mina naturali modo concipiat, conſecutione quadam naturali neceſſariò illud emittet, ſiue hîc & nunc ne-ceſſarium ſimpliciter ſit, ſiue non, quia per ſe ordina-tum eſt ad generationem, & per talem motionem & actum neceſſariò emittitur: hæc autem neceſſitas non

Virginem in Chriſti conceptione non actiue concurriſſe per ſeminis effuſionem, probabiliſſimum eſt.

habuit

habuit locum in virtute, quia modo naturali non concepit, nec cum illis motibus imperfectis, qui ſeminis effuſionem excitant. Neque propterea aliquid de perfectione matris demitur Virgini: tum quia ad perfectā matris rationem ſatis eſt, quòd ea omnia præſtiterit, quæ ad veram generationem humanam neceſſaria ſunt: tum etiam, quia ſi quid fortaſſe illi defuit de actiuitate ſeminis, tamen in miniſtratione materiæ alias matres exceſſit: aliorum enim filiorum corpora (vt eſt probabilis ſententia Galeni) partim ex virili ſemine, partim ex ſanguine matris materialiter formantur, corporis autem Chriſti materia ex ſola matre ſumpta eſt. Deinde etiam exceſſit in illa actione, quia materiam præparauit, fouit, ac diſpoſuit, quæ non parum confert ad humanam generationem, præſertim cùm tota efficientia cauſæ proximæ circa diſpoſitionem materiæ & corporis organizationem verſetur, neque enim poteſt animam efficere, neque illā aliter corpori vnire, quàm illud perfectè diſponendo. Quòd ſi abſque hac ſeminis tranſmiſſione poſſumus veritatem, proprietatem, ac perfectionem matris tueri, non videtur poſſe negari, quin hoc virginitatis puritatem alio modo augeat, quia in Deipara non tantùm id quod formale & quaſi morale & ſtudioſum eſt in virginitate, ſed etiam id, quod eſt quaſi materiale, debuit eſſe omni ex parte perfectum, & ideo integerrima in corpore ſeruata eſt, & ab omni illecebra voluptatis naturalis, & inuoluntaria præſeruata. Effuſio autem ſeminis, etiam ſi ſine voluptate fiat pars huius materiæ, & ideo omnis carentia illius ad perfectionem virginitatis pertinere potuit ſaltem ex parte materiæ.

Virgo ſine vlla etiam ſeminis actiuitate, perfectiſſimè Chriſtum cōcepit, & genuit.

Neque Damaſcenus contrarium dixit, abſolutè enim loquitur de vi generandi, quam non negamus in Virgine fuiſſe, atque per vim Spiritus ſancti eleuatam eſſe, & confortatam, vt efficacius ac velocius operaretur, quàm naturaliter poſſet. Anſelmus verò magis videtur loqui de materiali quàm de efficienti ſemine, & explicari poteſt eo modo, quo verba Bedæ præcedenti ſectione explicuimus: omnis enim materia generationis humanæ ſolet interdum ſeminis nomine ſignificari.

SECTIO III.

Vtrùm potuerit B. Virgo Chriſtum Deum & hominem ex viro concipere.

Qvæſtio hæc non poteſt intelligi de potentia ordinaria, quia in his præſertim rebus, quæ à ſola diuina voluntate & potentia pendent, illud ſolum poteſt dici poſſibile de potentia ordinaria, quod Deus facere decreuit, quódque diuinis myſteriis magis eſt conſentaneum, & hoc ſenſu conſtat non potuiſſe Deiparam ex viro concipere. Intelligenda ergo quæſtio eſt de potentia abſoluta, quam non mouiſſem niſi in quodam D. Thom. interprete legiſſem hîc q. 31. artic. 4. eſſe impoſſibile, Chriſtum Dominum potuiſſe habere patrem naturalem in terris. Et fundamentum eſt, quia generatio actiua non terminatur ad humanitatem, ſed ad perſonam; ergo actio virilis ſeminis terminatur ad eſſe perſonale hominis; ergo implicat contradictionem hominem Deum generari per actionem virilis ſeminis: oporteret enim illam actionem terminari ad eſſe perſonale talis hominis, & conſequenter ex vi talis actionis vniri humanitatem perſonæ diuinæ, quod implicat contradictionem. Nulla enim creatura poteſt concurrere efficienter ad hoc, vt perſona diuina communicet ſuam ſubſiſtentiam perſonæ creatæ, quia illud eſſe, eſt ſupra omnem ordinem creaturæ, & ideo contineri non poteſt in eius virtute, & poteſtate. Confirmari poteſt hæc ſententia, quia non potuit Deus homo ita concipi, vt ex vi ſuæ
A originis eſſet obnoxius originali culpæ, hoc enim repugnat dignitati Verbi Dei, ſed ſi conciperetur ex viro, peccato originali fuiſſet obnoxius; ergo.

Dicendum verò eſt abſque vlla dubitatione, potuiſſe Deum hominem concipi, & generari ex muliere opera viri. Hanc aſſertionem cenſeo adeò certam, vt contraria nec probabilis nec veriſimilis ſit. Probatur primò, quia non implicat contradictionem, vt patebit ſtatim facilè ſoluendo obiectiones factas. Et præterea declaratur, quia Deus poteſt aſſumere in vnitatem perſonæ naturam hominis geniti ab alio homine (vt ſuprà oſtenſum eſt q. 4.) ergo poteſt aſſumere illam naturam in primo inſtanti, quo perficitur generatio. Nam ſi in poſteriori tempore aſſumi poteſt oblata
B ſubſtantia, quam iam habebat, cur non poterit in primo inſtanti aſſumi, & præueniri, ne fiat ſubſtantia propria. Secundò ita declaratur, quia vel vnio hypoſtatica humanitatis ordine naturæ ſupponit vnionem partium, & compoſitionē humanitatis, vel è contrario prius natura partes aſſumuntur, poſtea inter ſe vniuntur, & ipſis mediantibus aſſumit tota humanitas. Si primum dicatur; ergo fieri rectè potuit, vt actio virilis ſeminis verſaretur circa corpus formandū vſque ad vltimum inſtans generationis incluſiuè, animámque illi vniendam, totámque humanitatem componendam, & quòd in poſteriori ſigno naturæ aſſumeretur illa humanitas, priuſquam intelligeretur ſubſiſtens. Si autem dicatur ſecundum (quod verius
C eſt) certè cùm anima prius natura creetur, quàm vniatur corpori, poſſet priùs natura aſſumi à Verbo, etiam ſi corpus, cui erat vnienda, virili ſemine organizatum eſſet; & eadem ratione poſſet idem corpus in eodem inſtanti prius natura aſſumi, & poſterius natura in eodem inſtanti poſſent illæ partes vniri, ex vi illarum diſpoſitionum, quæ virtute eiuſdem ſeminis in tali corpore fierent. In his enim omnibus non ſolùm non eſt contradictio, ſed nec difficultas vlla: quin potiùs ſi verum eſt (vt eſt probabile) B. Virginē concurriſſe effectiuè, alterutro ex his modis neceſſariò philoſophandum eſt. Denique, quamuis de facto conceptio Chriſti non fuerit facta opera viri: tamen in ipſa effectione Spiritus ſancti diſtinguenda eſt duplex actio, altera
D eſt conceptio actiua, altera vnitio hypoſtatica: nam hæ duæ ſunt valde diſtinctæ, per priorem enim ſuppleuit defectum, & efficaciam virilis ſeminis, & id efficit, quod modò effecturus erat, licèt altiori modo, quo etiā poſſet Spiritus ſanctus formare purum hominem ſine hypoſtatica vnione: ergo etiam potuiſſet totam hanc actionem permittere homini, & virili ſemini, quamuis in eodem inſtanti ipſe eſſet aliam actionem ſeu vnionem hypoſtaticam operaturus. Quocirca valde abſurdum & ridiculum exiſtimo ſentire, potuiſſe Deum facere vt homo ſit Deus, & Deus homo, & vt aliqua fœmina ſit mater Dei: tamen facere non potuiſſe vt aliquis vir pater Deus exiſteret.

Beata Virgo Chriſtum Deum hominem ex viro potuit concipere.

Ad fundamentum ergo reſpondetur, actionem vi-
E rilis ſeminis terminari quidem ad perſonam ſubſiſtentem in natura, vt ad vltimum terminum, qui genitus vel natus denominatur, verſari autē proximè circa naturam vniendo partes, ex quibus componitur, ex qua compoſitione reſultat ſuppoſitum. Et ideo, ſi pater generaret filium, cuius naturam Deus aſſumeret in inſtanti generationis eius, vt ille pater diceretur verè genuiſſe talem filium hominem Deum, non eſſet neceſſarium, vt effectiuè attingeret vnionem hypoſtaticā in ipſa humanitate cum Deo, ſed ſatis eſſet, vt in eodē inſtanti vniret inter ſe animam, & corpus Dei vnita. Sicut homo generat hominem ſubſiſtentem, quia vnit inter ſe animam, & corpus ſubſiſtentia, quamuis illas partiales ſubſiſtentias ipſe nō effecerit. Exempla ſunt euidentia, hoc enim modo Chriſtus nutriebat ſe,

Reſponſio ad argumenta in oppoſitum.

bat ſe, effectiuè attingendo illam aggenerationem partialem, quæ in nutritione fit, quamuis effectiuè non faceret hypoſtaticam vnioné illius partis materiæ. Sic etiam verè dicuntur Iudæi interfeciſſe Deum, quia disiunxerunt animam à corpore, & è contrario, ſi Deus vſus eſſet creatura ad ſuſcitandum Chriſtum, illa diceretur verè ſuſcitaſſe Deum, & effeciſſe hunc hominem, quamuis vnionem hypoſtaticam non effeciſſet. Addo præterea, quamuis contradictionem implicet, hominem per illam actionem ſeminis, quæ ad generandum neceſſaria eſt, vnire effectiuè humanitatem Verbo, quia illa eſt actio naturalis, & à virtute naturali tantùm procedens, quod ad vim argumenti pertinebat, cui iam reſponſum eſt: non tamen implicare contradictionem creaturam aſſumi à Deo, vt inſtrumentum ad illam vnionem faciendam, vt probaui latè ſuprà quæſt. 2. Quia tota illa actio verſatur circa humanitatem, & id, quod per illam formaliter fit, eſt quid creatum, & finitum, quamuis terminetur ad ſubſiſtentiam Verbi infinitam, quod non refert, quia non oportet, vt illa ſubſiſtentia contineatur in virtute & potentia inſtrumenti.

Tom. 1. diſp. 10. ſect. 1.

Ad confirmationem reſpondetur, concipi opera viri latius patere, quàm generari ab homine lapſo, & deſcendente ab Adamo, poſſet enim denuo creari homo, à quo Chriſtus generaretur, & hoc ſatis eſſet ad intentionem noſtram, loquimur enim ſimpliciter de abſoluta potentia. Secundò dicitur, nec in homine lapſo habere efficaciam argumentum, quia licèt humanitas talis hominis, ſi ſibiipſi relinqueretur, vt in propria perſona ſubſiſteret, ex vi ſuæ conceptionis, obnoxia eſſet originali peccato, tamen ſuppoſita vnione hypoſtatica, ex vi illius fieret immunis ab originali culpa, vt dixi latiùs in 1. tom. q. 15. diſput. 33. ſect. 2. concluſ. 2.

QVÆSTIO XXXIII.

De modo, & ordine conceptionis Chriſti, in quatuor articulos diuiſa.

De qua diſputant Doctores in 3. ſent. d. 3.

DEinde conſiderandum eſt de modo, & ordine conceptionis Chriſti.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

Primò, vtrùm corpus Chriſti in primo inſtanti conceptionis fuerit formatum.

Secundò, vtrùm in primo inſtanti conceptionis fuerit animatum.

Tertiò, vtrùm in primo inſtanti conceptionis fuerit à Verbo aſſumptum.

Quartò, vtrùm conceptio illa fuerit naturalis, vel miraculoſa.

ARTICVLVS I.

Vtrùm corpus Chriſti fuerit formatum in primo inſtanti conceptionis.

180.
3. d. 3. q. 5. a. 2. & 4. contra c. 44.

AD primum ſic proceditur. Videtur quòd corpus Chriſti non fuerit formatum in primo inſtanti ſuæ conceptionis. Dicitur enim Ioan. 2. Quadraginta & ſex annis ædificatum eſt templum hoc, quod exponens Auguſt. in 4. de Trin. dicit, Hic numerus perfectionis Dominici corporis apertè congruit. Et in lib. 83. Quæſtionum, dicit Non abſurdè quadraginta & ſex annis dicitur fabricatum eſſe templum, quod corpus eius figurabat, vt quot anni fuerunt in fabricatione templi, tot dies fuerint in corporis Dominici perfectione. Non ergo

libr. 4 de Trini. cap. 5. in princ. tom. 3. lib. 83. quæſt. q. 56. in fin. tom. 4.

A *in primo inſtanti conceptionis corpus Chriſti fuit perfectè formatum.*

2. Præterea, Ad formationem corporis Chriſti requirebatur motus localis, quo puriſſimi ſanguines de corpore Virginis ad locum generationi congruum peruenirent. Nullum autem corpus poteſt moueri localiter in inſtanti, eo quòd tempus motus diuiditur ſecundùm diuiſionem mobilis: vt probatur in 6. Phyſi. Ergo corpus Chriſti non fuit in inſtanti formatum.

lib. 9. phyſ. tex. 37. 38. & 39. to. 2. q. 31. art. 5.

3. Præterea, Corpus Chriſti formatum eſt ex puriſſimis ſanguinibus Virginis, vt ſuprà habitum eſt. Non autem potuit eſſe materia illa in eodem inſtanti ſanguis, & caro: quia ſic materia ſimul fuiſſet ſub duabus formis. Ergo aliud fuit inſtãs, in quo vltimò fuit ſanguis, & aliud in quo primò fuit
B *caro formata. Sed inter quælibet duo inſtantia eſt tempus medium: ergo corpus Chriſti non fuit in inſtanti formatum, ſed per aliquod tempus.*

4. Præterea, Sicut potentia argumentatiua requirit determinatum tempus in ſuo actu, ita etiam & virtus generatiua: vtraque enim eſt potentia naturalis, ad vegetatiuam animam pertinens. Sed corpus Chriſti fuit determinato tempore augmentatum, ſicut & aliorum hominum corpora: dicitur enim Luc. 2. quòd proficiebat ſapientia, & ætate; ergo videtur, quòd pari ratione formatio corporis eius, quæ pertinet ad vim generatiuam, non fuerit in inſtanti, ſed determinato tempore, quo aliorum hominum corpora formantur.

Sed contrà eſt, quod Gregor. dicit 18. Moralium, Angelo
C *nuntiante, & Spiritu ſancto adueniente, mox Verbum in vtero, mox intra veterum Verbum caro.*

lib. 18. c. 35. prin.

Reſpondeo dicendum, quòd in conceptione corporis Chriſti tria eſt conſiderare. Primò quidem motum localem ſanguinis ad locum generationis: ſecundò, formationem corporis ex tali materia: tertiò autem, augmentum, quo perducitur ad quantitatem perfectam. In quorum medio ratio conceptionis conſiſtit: nam primũ eſt conceptioni præambulum, tertium autem conceptionem conſequitur. Primum autem non potuit eſſe in inſtanti; quia hoc eſt contra ipſam rationem motus localis corporis cuiuſcumque, cuius partes ſucceſſiuè ſubintrant locum. Similiter & tertium oportet eſſe ſucceſſiuum: tum quia augmentum non eſt ſine motu locali: tum etiam, quia procedit ex virtute animæ iam in corpore formato operantis, quæ non operatur niſi in tempo-
D *re. Sed ipſa formatio corporis, in qua principaliter ratio conceptionis conſiſtit, fuit in inſtanti, duplici ratione. Primò quidem propter virtutem agentis infinitam, ſcilicet Spiritus ſancti, per quem corpus Chriſti eſt formatum, vt ſuprà dictum eſt. Tanto enim aliquod agens citius poteſt materiam diſponere, quanto maioris virtutis eſt. Vnde agens infinitæ virtutis, poteſt in inſtanti materiam diſponere ad debitam formam. Secundò, ex parte perſonæ Filij, cuius corpus formabatur: non enim erat congruum vt corpus humanum aſſumeret niſi formatum. Si autem ante formationem perfectam aliquod tempus conceptionis præceſſiſſet, non poſſet tota conceptio attribui filio Dei, quæ non attribuitur ei niſi ratione aſſumptionis. Et ideo in primo inſtanti, quo materia adunata peruenit ad locum generationis, fuit perfe-*
E *ctè formatum corpus Chriſti, & aſſumptum. Et per hoc dicitur ipſe filius Dei conceptus: quod aliter dici non poſſet.*

q. præ. art. 1.

Ad primum ergo dicendum, quòd verbum Auguſtini vtrobique non refertur ad ſolam formationem corporis Chriſti, ſed ad formationem ſimul cum determinato augmento vſque ad tempus partus: vnde ſecundùm rationem illius numeri dicit perfici tempus nouem menſium, quo Chriſtus fuit in vtero virginis.

Ad ſecundum dicendum, quòd motus ille localis non comprehenditur infra ipſam conceptionem, ſed eſt conceptioni præambulans.

Ad tertiam dicendum, quod non eſt aſſignare vltimum inſtans, in quo materia illa fuit ſanguis, ſed eſt aſſignare vl-

timum tempus, quod continuatur nullo interueniente medio ad primum inſtans, in quo fuit caro Chriſti formata. Et hoc inſtans fuit terminus temporis motus localis materiæ ad locum generationis.

Ad quartum dicendum, quod augmentum fit per potentiam augmentatiuam ipſius quod augetur. Sed formatio corporis fit per potentiam generatiuam, non eius qui generatur, ſed ipſius generantis ex ſemine, in quo operatur vis formatiua ab anima patris deriuata. Corpus autem Chriſti non fuit formatum ex ſemine viri (ſicut ſuprà dictum eſt) ſed ex operatione Spiritus ſancti, & ideo talis debuit eſſe formatio, vt Spiritum ſanctum deceret. Sed augmentum corporis Chriſti fuit factum ſecundùm potentiam augmentatiuam animæ Chriſti, quæ cùm ſit ſpecie conformis animæ noſtræ, eodem modo debuit corpus illud augmentari, ſicut & alia hominum corpora augmentantur, vt ex hoc oſtenderetur veritas humanæ naturæ. (q. præ. art. 1.)

COMMENTARIVS.

DIſtinguit D. Thomas tria, quæ in conceptione Chriſti interuenerunt, ſcilicet, congregationem ſanguinis ad locum conceptionis, formationem corporis, & eius augmentum. Primum dicit factum eſſe in tempore, quia fit per motum localem: & in ſolutione ad ſecundum aduertit, hunc motum nō pertinere ad conceptionem, ſed eſſe quid extrinſecum applicans illi materiam, & ideo nihil referre ad perfectionem conceptionis, quòd hæc ſanguinis congregatio in tempore ſit facta. Illud verò in hac aſſertione difficile eſt explicatu, quid ſub hoc locali motu comprehendatur, quod ſequenti diſputatione explanabimus.

Obiectio. Iam verò corporis formationem ait D. Thom. factam eſſe in momento, quod duplici ratione confirmat. Prima eſt, quia virtus Spiritus ſancti eſt infinita. Quæ ratio immediatè ſolùm probat, hoc eſſe poſſibile: ſubintelligit autem D. Thom. decuiſſe Spiritū ſanctum in modo faciendi hoc opus, oſtendere omnipotentiam ſuam modo perfectiſsimo illud perficiendo, quandoquidem ad Verbi incarnationem ordinabatur. Secūda ratio indiget maiori expoſitione, ſic enim D. Thom. colligit. Deus conceptus eſt ex Virgine; ergo oportuit, vt in primo momento, in quo facta eſt vel inchoata conceptio, facta etiam fuerit vnio hypoſtatica carnis ad Verbum, aliàs non tota conceptio ad Deum eſſet terminata; ergo oportuit: vt ſimul fuerit conceptio inchoata, & conſummata, vſque ad coniunctionem carnis cum anima rationali, quia non decuit Verbum aſſumere carnem, antequam anima informaretur.

Sed dicet aliquis, non ſequi inconueniens, etiamſi dicamus, corpus illud fuiſſe humano more quadraginta & amplius diebus perfectum, & tamen non eſſe aſſumptum vſque ad rationalis animę introductionem, quia vſque ad illud inſtans nondum eſt corpus humanum, neque actio, quæ antecedit inſtans generationis, eſt reuera humana conceptio, niſi remotè, & habitudine quadam: ſicut dicitur generatio inchoari in alteratione, quæ antecedit. Conceptio enim humana generationem ſubſtantialem in tali ſpecie ſignificat, vnde licèt præcedens alteratio ſucceſsiuè facta eſſet, nihilominus verè ac propriè diceretur Deus cōceptus ex Virgine. Reſpondetur, nomine conceptionis totum illud includi, & valde decuiſſe, vt diuinum Verbum totam humanam conceptionem aſſumeret, ac quodammodo deificaret, nec decuiſſe, vt Spiritus ſanctus aliquid ex ſanguine Virginis fabricaret, quod non eſſet Deus, ſeu Deo hypoſtaticè vnitum & ipſam etiam Virginem decuit, nihil vnquam concipere niſi Deum, vnde Luc. 1. dicitur, *Spiritus ſanctus ſuperueniet in* (*Luc. 1.*)

A *te, & virtus Altiſſimi obumbrabit tibi. Quod enim ex te naſcetur ſanctum, vocabitur filius Dei.*

Dices fortaſſe non eſſe incōueniens vt caro fuerit à principio aſſumpta priuſquam eſſet animata, ſicut poſt mortem mãſit vnita Verbo ſine anima. Nam ſicut eo tempore ſolùm erat caro humana per habitudinem ad animam, quam habuerat, ita ab initio conceptionis poteſt dici caro humana, quia ad ſuſcipiendam rationalem animã præparatur. Reſpōdetur non eſſe ſimilem rationem. Non enim decuit Verbum diuinum prius tempore aſſumere corpus, quàm rationalem animam, aut prius fieri embrionem, aut aliquid ſimile, quàm hominem, vt latiùs ſuprà diximus q. 6. (*Reſponſio.*)

B Tertium, ſcilicet augmentum corporis, dicit D. Thom. factum eſſe in tempore, per ſucceſſiuum augmentum. Quod per ſe conſtat, eſt enim hoc extra rationem conceptionis, & naturali modo ac virtute animæ fit.

Iuxta hanc aſſertionem explicat D. Thom. in ſol. ad 1. loca Auguſtini in 4. de Trinitat. & in lib. 83. quæſtionum vbi ſenſit corpus Chriſti ſucceſſu temporis fuiſſe perfectum in vtero matris, & eſt ſine dubio verus ſenſus eius. Dicit enim quadraginta ſex ſenariis dierum fuiſſe corpus Chriſti perfectū, qui dierum numerus nouem menſes conficit. Quomodo autem tot dies fuerint requiſiti ad perfectum augmentum corporis Chriſti intra viſcera matris, cùm in vno C inſtanti habuerit corpus tam perfectum, quàm alij habere ſolent quadraginta diebus, hoc non expoſuit Auguſtinus, attigit tamen D. Thom. artic. ſequenti, argumento ſecundo, & dicemus diſputatione ſequenti. (*Auguſt.*)

ARTICVLVS II.

Vtrùm corpus Chriſti fuerit animatum in primo inſtanti ſuæ conceptionis.

AD ſecundùm ſic proceditur. *Videtur, quòd corpus Chriſti non fuerit animatum in primo inſtanti ſuæ conceptionis. Dicit enim Leo Papa in Epiſtola ad Iulianum: Non* D *alterius naturæ erat caro Chriſti quàm noſtra, nec alio illi quàm cæteris hominibus anima eſt inſpirata principio. Sed aliis hominibus non infunditur anima in primo inſtanti ſuæ conceptionis; ergo nec corpori Chriſti anima debuit infundi in primo inſtanti ſuæ conceptionis.* (181. 3. d. 3. q. 5. a. 2. ad 3. & 4. contra c. 44. & 45. ad 2. & op. 3. cap. 223. & 224. & Io. 1. lect. 15. cor. 2. & cap. 2. lect. 3. cor. 3.)

2. Præterea, Anima ſicut qualibet forma naturalis requirit determinatam quantitatem in ſua materia. Sed in primo inſtanti conceptionis corpus Chriſti non habuit tantam quantitatem, quantam habent corpora aliorum hominum, quando animantur: alioquin ſi continuè fuiſſet poſtmodum augmentatum, vel citius fuiſſet natum, vel in ſua natiuitate fuiſſet maioris quantitatis, quàm alij infantes. Quorum primum eſt contra Auguſtinum 4. de Trin. vbi E *probat eum ſpatio nouem menſium in vtero Virginis fuiſſe: ſecundum autem contra Leonem Papam, qui in ſermone Epiphaniæ dicit, quòd Magi viderunt & adorauerunt puerum Ieſum, in nullo ab humanæ infantiæ generalitate diſſimilem. Non ergo corpus Chriſti fuit animatum in primo inſtanti ſuæ conceptionis.* (*Eſt epiſt. 11. ad Iulianum Epiſ. Coeſem non remore à fine illius.* — *lib. 4. cap. 5. tom. 3.* — *In ſermo 4. circa mediū illius inci. hic ſermo. Iuſtum & rationabile.*)

3. Præterea, Vbicumque eſt prius & poſterius, oportet eſſe plura inſtantia. Sed ſecundùm Philoſoph. in lib. de Generatione animalium, in generatione hominis requiritur prius & poſterius: prius enim eſt viuum, & poſtea animal, & poſtea homo. Ergo non potuit animatio Chriſti perfici in primo inſtanti ſuæ conceptionis. (*lib. 2. cap. 4. tom. 4.*)

Sed contrà eſt, quod Damaſc. dicit in 3. libro Simul caro, ſimul Dei Verbi caro, ſimul caro animata anima rationali, & intellectuali. (*lib. 3. cap. 2. à med.*)

Reſpon

In Symbo. Apoſto. *Reſpondeo dicendum, quòd ad hoc quòd conceptio ipſi* A *filio Dei attribuatur (vt in Symbolo confitemur, dicentes, Qui conceptus eſt de Spiritu ſancto) neceſſe eſt dicere, quòd* q.6.art.1. *ipſum corpus Chriſti, dum conciperetur, eſſet à Verbo Dei aſſumptum. Oſtenſum eſt autem ſuprà, quòd Verbum Dei aſſumpſit corpus mediante anima, & animam mediante ſpiritu, id eſt, intellectu. Vnde oportuit, quòd in primo inſtanti conceptionis corpus Chriſti eſſet animatum anima rationali.*

Ad primum ergo dicendum, quòd principium inſpirationis animæ, poteſt conſiderari dupliciter. Vno modo ſecundùm diſpoſitionem corporis: & ſic non ab alio principio inſpirata eſt anima corpori Chriſti, & corporibus aliorum hominum: ſicut enim ſtatim formato corpore alterius hominis, infunditur anima, ita fuit in Chriſto. B *Alio modo poteſt conſiderari dictum principium ſolùm ſecundùm tempus: & ſic quia priùs tempore formatum fuit perfectè corpus Chriſti, priùs tempore fuit etiam animatum.*

Ad ſecundum dicendum, quòd anima requirit debitam quantitatem in materia, cui infunditur, ſed iſta quantitas quandam latitudinem habet, quia & in maiori & in minori quantitate ſaluatur. Quantitas autem corporis, quam habet, cùm primò ſibi infunditur anima, proportionatur quantitati perfectæ, ad quam per augmentum perueniet: ita ſcilicet quòd maiorum hominum maiorem quantitatem corpora habet in prima animatione. Chriſtus autem in perfecta ætate habuit decentem & mediocrem quantitatem, C *cui proportionabatur quantitas, quam corpus eius habuit in tempore, quo aliorum hominum corpora animantur: minorem tamen habuit in principio ſuæ conceptionis. Sed tamen illa parua quantitas non erat tam parua, vt in ea non poſſet ratio animati corporis conſeruari, cùm in tali quantitate quorundam paruorum hominum corpora animentur.*

Ad tertium dicendum, quòd in generatione aliorum hominum locum habet quod dicit Philoſophus, propter hoc quòd ſucceſſiuè corpus formatur, & diſponitur ad animam. Vnde primò tanquam imperfectè diſpoſitum, recipit animam imperfectam: & poſtmodum quando perfectè eſt diſpoſitum, recipit animam perfectam. Sed corpus Chriſti propter infinitam virtutem agentis fuit perfectè diſpoſitum in inſtanti, vnde ſtatim in primo inſtanti recepit formam perfectam, id eſt, animam rationalem. D

Hic articulus non indiget commentario, non enim eſt in illo noua difficultas præter tractatam in articulo præcedenti. Suppoſito enim priori miraculo de perfecta formatione corporis Chriſti in momento, abſque nouo miraculo quaſi naturali lege conſequebatur, vt corpus illud in eodem inſtanti anima rationali formaretur. Quia materiæ perfectè diſpoſitæ proportionata forma naturali lege debita eſt.

ARTICVLVS III.

Vtrùm corpus Chriſti in primo inſtanti ſuæ conceptionis fuerit à Verbo aſſumptum.

128. 3.d.2. q.2.a. 3. & di. 3.q. 5. art. 2. & 4. contra cap. 44. & 45. *AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd caro Chriſti priùs fuerit concepta, & poſtmodum aſſumpta. Quod enim non eſt, non poteſt aſſumi. Sed caro Chriſti per conceptionem eſſe incepit. Ergo videtur, quòd fuerit aſſumpta à Verbo Dei, poſtquam fuit concepta.*

2. Præterea, Caro Chriſti fuit aſſumpta à Verbo Dei mediante anima rationali. Sed in termino conceptionis accepit animam rationalem. Ergo in termino conceptionis fuit aſſumpta: ſed in termino conceptionis dicitur iam concepta:

A *ergo priùs fuit concepta, & poſtmodum aſſumpta.*

3. Præterea, In omni generato prius tempore eſt id, quod eſt imperfectum eo, quod eſt perfectum: vt patet per lib. 9. tex. *Philoſophum in 9. Metaphyſ. Sed corpus Chriſti eſt quid-* 15.tom.3. *dam generatum. Ergo ad vltimam perfectionem, quæ conſiſtit in vnione ad Verbum Dei, non ſtatim in primo inſtanti conceptionis peruenit, ſed primò fuit caro concepta, & poſtmodum aſſumpta.*

Sed contrà eſt, quod Auguſtin. dicit in lib. de fide ad Pe- capit. 18. in *trum: Firmiſſimè tene, & nullatenus dubites, carnem Chri-* princ. tom. 1. *ſti non fuiſſe conceptam in vtero Virginis, priuſquam ſuſciperetur à Verbo.*

Reſpondeo dicendum, quòd (ſicut ſuprà dictum eſt) pro- q.16. art.6. *priè dicimus Deum factum eſſe hominem, non autem pro-* & 7. B *priè dicimus, quòd homo factus ſit Deus: quia ſcilicet Deus aſſumpſit ſibi id quod eſt hominis, non autem præextitit id quod eſt hominis, quaſi per ſe ſubſiſtens antequam ſuſciperetur à Verbo. Si autem caro Chriſti fuiſſet concepta antequam ſuſciperetur à Verbo, habuiſſet aliquando aliquam hypoſtaſim præter hypoſtaſim Verbi Dei, quod eſt contra rationem Incarnationis: ſecundùm quam ponimus Verbum Dei eſſe vnitum humanæ naturæ, & omnibus partibus eius in vnitate hypoſtaſis. Nec fuit conueniens quòd hypoſtaſim præexiſtentem humanæ naturæ vel alicuius partis eius, Verbum Dei ſua aſſumptione deſtrueret. Et ideo contra fidem eſt dicere, quòd caro Chriſti priùs fuerit concepta, & poſtmodum aſſumpta à Verbo Dei.*

Ad primum ergo dicendum, quòd ſi caro Chriſti non C *fuiſſet in inſtanti formata, ſeu concepta, ſed per temporis ſucceſſionem, oporteret alterum duorum ſequi, vel quòd aſſumpta nondum eſſet caro, vel quòd prius eſſet conceptio carnis quàm eius aſſumptio. Sed quia ponimus conceptionem in inſtanti eſſe perfectam, conſequens eſt, quòd in illa carne ſimul fuit concipi, & conceptum eſſe. Et ſicut Auguſt. dicit in lib. de fide ad Petrum: dicimus ipſum Dei Verbum ſuæ carnis acceptione acceptum, ipſámque carnem Verbi incarnatione conceptam. Et per hoc patet etiam reſponſio ad ſecundum. Nam ſimul dum caro illa concipitur, concepta eſt, & animatur.*

Ad tertium dicendum, quòd in myſterio Incarnationis non conſideratur aſcenſus quaſi alicuius præexiſtentis proficientis vſque ad vnionis dignitatem: ſicut poſuit Photinus hæreticus, ſed potiùs conſideratur ibi deſcenſus ſecun- D *dùm quod perfectum Dei verbum imperfectionem naturæ noſtræ ſibi aſſumpſit, ſecundùm illud Ioan. 6. Deſcendit de cœlo.*

Textus D. Thom. eſt perſpicuus, res autem ipſa tractata eſt in ſuperiori tomo, circa quæſtionem 6. vbi oſtendimus ſimul tempore fuiſſe corpus Chriſti animatum, ac Verbo vnitum.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm conceptio Chriſti fuerit naturalis vel miraculoſa.

E *AD quartum ſic proceditur. Videtur quòd con-* 183. *ceptio Chriſti fuerit naturalis. Secundùm enim* 3.d.3.q.2.a. *conceptionem carnis, Chriſtus dicitur filius ho-* 2. & 4. cõtra *minis. Eſt autem verus & naturalis filius ho-* c.45. & quo. *minis, ſicut verus & naturalis Dei filius: ergo eius conce-* 6.q.10. & o- *ptio fuit naturalis.* pu. 3.c. 225. vſq; ad 232. & Iſai. 7. le. 2.cor. 2.prin.

2. Præterea, Nulla creatura producit operationem miraculoſam. Sed conceptio Chriſti attribuitur beatæ Virgini, quæ eſt pura creatura: dicitur enim quòd Virgo Chriſtum concepit. Ergo videtur, quòd non ſit miraculoſa conceptio, ſed naturalis.

3. Præterea, ad hoc quòd aliqua tranſmutatio ſit na- q.præc.art. 4. *turalis, ſufficit, quòd principium paſſiuum ſit naturale: vt ſuprà habitum eſt. Sed principium paſſiuum ex parte ma-*

tris in conceptione Chriſti fuit naturale: vt ex dictis patet. Ergo conceptio Chriſti fuit naturalis.

q. 32. a. 4 1. In epiſt. quæ inc. Quæris tu quidem, circa med. illius c. 6. circa med. tom. 2.

Sed contrà eſt, quod Dionyſius dicit in Epiſtola ad Caium monachum: Super hominem operabatur Chriſtus ea, quæ ſunt hominis: & hoc monſtrat Virgo ſupernaturaliter concipiens.

Reſpondeo dicendum, quòd ſicut Ambr. dicit in libro de Incarnatione, multa in hoc myſterio, & ſecundùm naturam inuenies, & vltra naturam. Si enim conſideremus id, quòd eſt ex parte materiæ conceptus, quam mater miniſtrauit, totum eſt naturale. Si verò conſideremus id, quod eſt ex parte virtutis actiuæ, totum eſt miraculoſum. Sed quia vnumquodque magis iudicatur ſecundùm formam quàm ſecundùm materiam, & ſimiliter ſecundùm agens quàm ſecundùm patiens: inde eſt, quòd conceptio Chriſti debet dici ſimpliciter miraculoſa, & ſupernaturalis, ſed ſecundùm aliquid rationalis.

Ad primum ergo dicendum, quòd Chriſtus dicitur naturalis filius hominis, in quantum habet naturam humanam veram, per quam eſt filius hominis, licèt eam miraculosè habuerit. Sicut cæcus illuminatus, videt naturaliter per potentiam viſiuam, quam miraculosè accepit.

Ad ſecundum dicendum, quòd conceptio attribuitur Virgini beatæ, non tanquam principio actiuo: ſed quia miniſtrauit materiam conceptui, & in eius vtero eſt conceptio celebrata.

Ad tertium dicendum, quòd principium paſſiuum naturale ſufficit ad tranſmutationem naturalem, quando naturali & conſueto modo mouetur à principio actiuo proprio. Sed hoc in propoſito non habet locum. Et ideo conceptio illa non poteſt dici ſimpliciter naturalis.

COMMENTARIVS.

QVæſtio huius articuli ſolùm ſpectat ad modum loquendi: nam res ſatis conſtat ex iis, quæ ſuprà dicta ſunt de hac conceptione, & quæ de illius modo ſtatim dicemus. Vnde nihil in textu D. Thom. occurrit explicandum præter ſolutionem ad 1. in qua D. Thom. ait Chriſtū dici naturalem filium hominis, in quantum habet veram naturam humanam, per quam eſt filius hominis, licèt eam miraculosè habuerit.

Obiectio. Statim enim occurrit obiectio, aliud eſt enim eſſe naturalem hominem; aliud verò eſſe naturalem filium hominis: vt ergo Chriſtus ſit verus ac naturalis homo, ſatis eſt quòd habeat veram naturam hominis, nō tamen hoc ſufficit, vt ſit naturalis filius hominis. Homo enim dicitur à natura, filius autem ab origine, & ideo, ſicut vt ſit homo, requirit humanam naturam, ita vt ſit naturalis filius, naturalis origo neceſſaria eſt, aliàs ſi humana eius natura formata eſſet ex coſta Virginis, vel alio ſimili modo, nihilominus fuiſſet naturalis filius hominis, quod eſt planè falſum.

Reſponſio. Reſpondetur verum eſſe, quod obiectio ſumit, ad humanam filiationem præter humanam naturam neceſſariam eſſe originē, & hoc ipſum D. Thom. inſinuauit, cùm addidit, *in quantum habet naturam humanam, per quam eſt filius hominis.*

Chriſtus quomodo dicatur naturalis filius hominis. Vt verò mens eius radicitus intelligatur, conſiderare oportet, aliud eſſe generationem, vel conceptionem eſſe veram, aliud eſſe naturalem: ruſus recolere oportet, opus interdum dici miraculoſum ratione termini, interdum verò tantùm ratione modi. Conceptio ergo Chriſti ex Virgine, vera conceptio ac generatio humana fuit, quantum ex parte matris eſſe oportet (vt ſuperiùs explicatum eſt) modus autem fuit aliquo modo ſupernaturalis in velocitate, & ſimilibus circunſtantiis, quæ veritatem conceptionis non tollunt. Rurſus ex parte cauſæ efficientis fuit illa conceptio ſupernaturalis: terminus autem eius omnino naturalis, agimus

A enim præcisè de conceptione, non de hypoſtatica vnione. Quia ergo conceptio actionem ſignificat, & habitudinem dicit ad efficientem cauſam, ideo ſicut ſupernaturali virtute facta eſt, ita ſupernaturalis ſimpliciter dicitur, licèt ex parte materiæ & termini naturalis quodammodo ſit, hoc tamen ſatis eſt, vt Chriſtus dicatur ſimpliciter naturalis filius hominis. Quia vt ſit filius, ſat eſt, quòd veram humanam originem habeat ex matre, vt verò dicatur naturalis filius, ſatis eſt, vt ex vi illius originis eandem naturam habeat cum matre. Non enim dicitur naturalis filius propter modum, ſed propter terminum originis, & hoc ſignificauit diuus Thomas, cùm dixit eſſe filium naturalem, *in quantum habet naturam humanam*, ſcilicet communicatam per veram conceptionem naturalem ex parte materiæ, & termini. Et in hoc ſenſu rectè vtitur exemplo cæci illuminati. Nam in eo opere, quamuis modus ſit ſupernaturalis, terminus tamen naturalis exiſtit.

B

DISPVTATIO XI.

In duas Sectiones diſtributa.

De tempore, & modo, quo Chriſti conceptio ex Virgine perfecta eſt.

C DE tempore huius conceptionis, id eſt, de anno, menſe, die, & hora, quibus facta eſt, nihil eſt, quod dicamus. Suprà enim oſtendimus factam eſſe tempore annuntiationis Angelicæ, de qua ea omnia ibi tractauimus. Solùm igitur reſtat agendum de tempore, quatenus reſpicit modum conceptionis, & eſt menſura eius, quod eſt quærere, an hæc conceptio fuerit ſucceſſiua actio, vel inſtantanea, nec enim alius modus inquirendus aut explicandus ſupereſt, cætera enim omnia, quæ deſiderari poſſunt, explicando cauſas conceptionis, expoſita ſunt. Duo ergo breuiter de hoc modo dicemus, ſcilicet quis fuerit poſſibilis, vel qualis re ipſa ſeruatus ſit.

D

SECTIO I.

Vtrùm fuerit poſſibile conceptionem Chriſti fieri in inſtanti.

SVppono non eſſe ſermonem de tota actione, ſeu augmento poſt creationem & informationem animæ ſubſequutam, quia extra conceptionem eſt. Suppono ſecundò non eſſe quæſtionē de vnione animæ ad corpus: nam etiam extra controuerſiam eſt, in initio factam eſſe in inſtanti, hoc enim eſt proprium initium rerum permanentium. Tertiò nullam oportet eſſe quæſtionem de productione ſeu intenſione quaruncunque qualitatum, quibus humanum corpus diſponitur. Quia huiuſmodi actio ex vi ſui intrin-

E ſeci termini non requirit ſucceſſionem, ſed ſolùm ex contrariarum qualitatum reſiſtentia, ſeu ex indiſpoſitione ſubiecti, virtuti autem infinitæ Spiritus ſancti nullum contrarium reſiſtere poteſt, quominus effectum ſuum poſſit in inſtanti producere. Difficultas ergo in duobus conſiſtit. Primò, in ſanguinis congregatione, quæ corporis formationem anteceſſit. Secūdò in formatione corporis, id eſt, organizatione ac diſtinctione membrorum diuerſas figuras, denſitatem, vel raritatem habentium.

Circa primum D. Thomas hîc indicare videtur illam congregationem nō potuiſſe fieri in inſtanti, ſed tantùm in tempore. Quia neceſſariò requirit motum localem, & ita videntur intelligere D. Thomæ interpretes.

Dicen

Congregatio ſanguinis ad conceptionem Chriſti, neceſſaria cõſtitui in vtero Virginis in inſtanti potuit.

Dicendum autem videtur primò, non implicaſſe contradictionem, totum ſanguinem ad formandum corpus Chriſti neceſſarium in vnico inſtanti cõſtitui in loco conceptioni deſtinato. Probatur, quia non eſt neceſſarium fieri per motum localem cõtinuum, potuit enim fieri per mutationem indiuiſibilem, qua corpus nunc primò acquirat hunc locum, & primò relinquat, ſeu deſinat eſſe in loco in quo tẽpore proximè antecedenti quieuerat, nulla enim eſt in hoc repugnantia, vel implicatio cõtradictionis. Neq; enim obſtat locum illum eſſe extenſum, & conſequenter vel ſecundùm ſe totum, vel ſecundùm partem eſſe diſtantem à priori loco. Quia loquendo de abſoluta potentia, non eſt neceſſarium, vt ſanguis pertranſierit omnia loca media, potuit enim fieri diuina virtute, vt pertranſiret de extremo in extremum, non exiſtendo in medio. Nulla enim in hoc oſtendi poteſt repugnãtia, & ex aliis effectibus fit facilè creditu. Nam de Angelis multi opinantur poſſe naturaliter hoc facere: probabilius etiam eſt idem corpus poſſe à Deo cõſtitui in locis diſtantibus, quamuis non exiſtat in medio; faciliùs igitur poterit mutare de loco in locum non pertranſeundo medium. Nunc etiã conſtituitur Chriſti corpus præſens in Euchariſtia, & multi cenſent illam eſſe tantùm actionem adductiuam, quod eſt probabile, & certum eſt eſſe poſſibile. Si ergo poteſt Deus adducere huc corpus ex loco diſtanti nõ ſolùm non tranſeundo media, ſed nec relinquendo quidem alium locum, faciliùs poterit tranſmutare prædicto modo de loco ad locum. Neq; enim ad vim huius rationis refert, quòd in Euchariſtia non ſit Chriſtus locali modo, ſatis eſt enim, quòd ibi acquirat præſentiã realem, modus enim præſentiæ difficultatem non auget, nec ſpecialem aliquam repugnantiæ vel implicationis rationem importat. Denique, poteſt Deus mouere vnum corpus per aliud, non diuidendo ſed penetrãdo illud; cur ergo facere non poteſt vt tranſiliat de loco in locum non exiſtendo in medio? Quin potiùs Durand. 4. d. 44. q. 6. & Palud. q. 3. ad 3. multo faciliùs exiſtimant hoc poſterius fieri poſſe quã prius. Hoc ergo modo fieri potuit in inſtanti hæc ſanguinis congregatio ad conceptionem Chriſti neceſſaria.

Tranſitus de extremo in extremũ ſine tranſitu per medium non eſt impoſſibilis.

Palud.

Addo verò vlteriùs, hanc ſanguinis congregationẽ fieri non potuiſſe hoc modo in inſtanti concurrente actiuè B. Virgine, & adhibente aliquam naturalem vim ad illam mutationem. Potuit quidem Deus vti ad hunc effectum naturalibus Virginis facultatibus, tanquam inſtrumento operante per potentiam obedientialem actiuam modo ſupernaturali, ea ſcilicet ratione, qua poſſet Deus per quãcunq; creaturã eam mutationem efficere: nõ potuit autem fieri, vt B. Virgo per facultatem naturalem propriis viribus naturaliter operãtem aliquid circa mutationem illam operaretur. Quia illa mutatio omnino eſt extra ordinem naturalium motuum, & actionum vitæ vegetatiuæ. Differt enim eſſentialiter illa mutatio ab attractione, vel impulſu, quibus tantùm duobus modis poteſt naturalis potentia aliquod extrinſecum corpus mouere.

Circa ſecundum de organizatione ſeu formatione corporis, difficultas oritur ex ſuperiori puncto. Quia ſi motus localis nõ poteſt fieri niſi in tempore, omnis mutatio, quæ intrinſecè vel concomitanter requirit mutationem loci, non magis poterit fieri in inſtanti quàm motus localis. Vnde D. Thomas probat augmentationem corporis Chriſti factam eſſe in tempore, quia neceſſariò coniunctam habet loci mutationem, ſed idem omnino eſt de corporis delineatione: nam hæc etiam includit mutationem loci ſecundùm diuerſas partes. Quod ita facilè declaratur, conſtituamus enim in loco conceptionis totum neceſſariũ ſanguinem, qui homogeneus eſt eiuſdem

A figuræ, raritatis, & ſimilium diſpoſitionum; intelligi ergo non poteſt, hunc ſanguinem coagulari, condenſari, & in diuerſis partibus variis figuris formari, niſi neceſſariò intelligantur partes eius mutare locum. Quia pars dẽſior facta minorem locum occupat quã antea, diuerſa etiam figura diuerſum ſitum in loco requirit, ſuppono enim corpus illud in principio & termino actionis eſſe naturali modo in loco: ergo non magis hæc formatio potuit in inſtanti fieri, quàm localis motus.

Difficultas verò in contrarium eſt, quia D. Thom. magnam differẽtiam inter hæc conſtituit. Ego autem ingenuè fateor neſcire me ſatisfacere difficultati poſitæ. Vnde conuincor ad dicendum non potuiſſe hãc B formationem fieri in inſtanti, ſecundùm ſe totam, niſi ſimul efficiendo, vt partes ſanguinis mutarent ſua loca ſine tranſitu per medium: quia aliàs non poſſet intelligi in illa locorum mutatio ſine ſucceſſione. Supponimus enim in eo inſtanti, quo facta eſt conceptio, ſingulas partes corporis fuiſſe tantũ in locis ſibi propriis, & adæquatis, & nullam earum fuiſſe in pluribus locis, aut in maiori loco, quàm naturaliter poſſet occupare, ne nouum miraculum ſine fundamento aut neceſſitate fingamus. Prædicto autem modo poſſibile fuit huiuſmodi corporis formationem in inſtãti fieri, efficiendo ſcilicet, vt totus ſanguis, qui toto tempore præcedenti hunc locum occupauit, habens hãc partem in hoc loco, & illam in illo & ſic de aliis, ſubi- C tò in inſtanti cõceptionis aliter ſecundùm partes ſuas ſe habuerit ad totum locum: ſicut poſſet Deus in vnò momento ita mutare ſphæram ſolis intra ſuum ſpatiũ, vt pars quę immediatè antea erat in Occidentè, nunc ſit in Oriente, & è cõtrario; ad quod neceſſariũ eſt, vt ſecundũ partes mutata fuerit ab extremo in extremum ſine medio: neque in hoc eſt maior repugnantia, quàm in eo, quod circa priorem partem diximus. Quid verò ad D. Thom. dici poſsit, explicabimus ſectione ſequenti. Ex hoc verò conſequenter ſequitur, ſi formatio corporis hoc modo facta eſt in inſtanti, nõ potuiſſe Virginem ad illam concurrere per facultatem vitalem operantẽ vi naturali, vt talis eſt. Quia hic modus formationis includit mutationem, D quæ omnino eſt extra latitudinem naturalium & vitalium actionum talis facultatis, vt oſtenſum eſt.

Formatio corporis Chriſti in inſtanti fieri quomodo potuit.

SECTIO II.

Vtrùm formatio corporis Chriſti facta ſit in inſtanti.

Svppoſitis, quæ dicta ſunt, ſolùm poteſt verſari queſtio de illa duplici actione, ſcilicet de congregatione ſanguinis, quæ antecedit conceptionem, & de ipſa corporis formatione.

Quoad priorem, veram exiſtimo ſententiam D. Thomæ, illam mutationem factam eſſe in tempore per verum localem motum, non quia aliter fieri repugnauerit (vt dixi) ſed quia non omnia miracula E aſſerenda ſunt, ſed quæ fundamentum habent, & probari poſſunt, vel quia neceſſaria, vel quia myſterio admodum conſentanea: nihil autem horum hîc intercedit. Nulla enim eſt authoritas, quæ nos cogat ad credendum hîc illud magnum miraculum transferendi vnum corpus de loco ad diſtantem locum, ſine tranſitu per medium. Nulla eſt etiam neceſsitas. Quia cùm illa ſanguinis congregatio ad conceptionem intrinſecè non pertineat, neceſſarium non eſt, vt Deo, ſeu Verbo poſsit tribui; potuit ergo fieri in ſanguine nondum vnito Verbo, atque adeò in tempore conceptionem & vnionem hypoſtaticam antecedentem. Denique nihil aliud eſt magis conſentaneum myſterio, quia oportuit, vt ſeruata in omnibus, quæ neceſſaria eſſent, conceptionis huius digni-

Congregatio ſanguinis ad Chriſti conceptionem neceſſaria, in tẽpore facta.

tate, in aliis ſeruaretur naturalis modus quoad fieri poſſet, & ideo decuit, vt B. Virgo (vt ſuprà dicebamus) naturali ac vitali facultate ſua vim adhiberet ad attrahẽdum, congregandúmq; ſanguinẽ, ita vt motus ille quoad ſubſtãtiam naturalis eſſet, & vitalis, & ſolùm in velocitate, ac ſubtilitate ſupernaturalis. Vnde veriſimile eſt, cũ primũ B. Virgo cœpit præſtare conſenſum illo verbo, *Ecce*, cœpiſſe ſimul quaſi exhibere & collocare ſanguinẽ in loco ad conceptionẽ Chriſti accommodato, Spiritu ſancto eam mouẽte, & vim ac efficaciam præſtante, vt ſuprà dictum eſt. Neq; circa hoc occurrit alia difficultas notatu digna.

Caniſ. Quoad poſteriorem verò actionem quidam Heretici hac noſtra tempeſtate (vt Caniſius refert lib. *3.* de B. Virgine. c. *22.*) negarunt Chriſti corpus formatum eſſe in inſtanti. Quod non inuenio quo fundamento alio aſſerere potuerint, niſi quia rei difficultate vincebantur, & Scripturæ authoritate nõ conuincebantur.

Dicendum verò eſt, conceptionem Chriſti Domini quoad ea, quæ ſunt de intrinſeca ratione eius, facta eſſe in inſtanti. Hæc concluſio præcipuè nititur teſtimonio Eccleſiæ, & Sanctorum. Probatur autem priùs

Conceptio Chriſti in inſtanti facta. *Luc. 1.* aliquomodo ex Scriptura. Luc. enim 1. dixit Angelus ad Virginem, *Ecce concipies in vtero, & paries filium, &c.* quem infrà dicit fore *magnum, & filium Altiſſimi*; dixit ergo, ipſum Dei filium fore concipiendum ex Virgine; tota ergo conceptio ad filium terminata eſt: ſed non fuit terminata donec perfecta, quia non fuit caro priùs aſſumpta, quàm animata: ergo tota cõceptio ſimul eſt facta. Vnde inferiùs ſubiungit Angelus, *Quod enim ex te naſcetur ſanctũ, vocabitur filius Dei*: ſicut ergo ſolus Spiritus ſanctus à principio cõceptionem operatus eſt, ita etiam filius Dei à principio illam aſſumpſit, ſeu terminauit. Et ideo (vt ex Baſilio ſtatim dicãt) illam cõceptionem *Natiuitatem* vocat Angelus, quia nõ fuit prius initium conceptionis, quàm natiuitas in vtero, quæ in ſubſtantiali generatione perficitur. Se-

Synod. cundò probatur ex *6.* Synod. actione 11. vbi Sophronius in ſua epiſtola dicit ſimul fuiſſe carnem *conceptã,*

Diſput. 16. ſect. 3. *animatam, & vnitam Verbo.* Quem locum priori Tom.

Baſil. latè tractauimus circa quæſtionem 6. D. Thomæ Et confirmatur ex Baſilio homil. 25. de humana Chriſti generatione, vbi tractans illud Angelicum verbum, *Quod in ea natum eſt. Hinc*, inquit, *deprehẽdere licet quod non ſecundùm modum carnis, conſtitutio Domini fuit: conceptum namq; illicò perfectum, non per interualla paulatim formatum, vt planè verba declarant: non enim dicit, quod in ea conceptum eſt, ſed quod in ea natum eſt.* Eandem verita-

Damaſc. tẽ docet optimè Damaſc. lib. *3.* de fide, c. 2. cuius verbat ſtatim perpendã. Euthym. etiam Matth. 1. tractans

Euthym. illa eadem verba, *Quod in ea natum eſt. Formatũ*, inquit, *genitum dixit: vt diſcamus non paulatim modo ſeminis formatum eſſe, ſed repentè quoad formationẽ perfectè factũ eſſe.* Vnde quòd paulò antea, id quod formatũ eſt in vtero Virginis, embrionem vocat, impropriè & latè vſus eſt illa voce, vt ſignificaret prolem recens genitã. Ratio ad hanc veritatem confirmandam ſatis explicata eſt circa art. 5. D. Thom. quia ſcilicet tota conceptio Chriſti ad Verbũ eſt terminata. Vnde omnes Sancti, qui docent carnem Chriſti ſimul eſſe conceptam, & vnitam, plurimum fauent, eidẽ veritati. Optima ſunt

Fulgent. verba Fulgentij de fide ad Petrum, cap. 18. *Firmiſſimè tene, & nullatenus dubites, non carnem Chriſti ſine diuinitate cõceptã, prius quàm aſſumeretur.* Alia retuli in citato loco 1. tom. Confirmari poteſt hæc ratio, quia ſi Chriſti corpus paulatim perfectum eſſet, conſequens fieret, vt priùs quàm omnibus ſuis mẽbris conſtaret, rationali anima informaretur, quia iuxta communem Philoſophorum doctrinam in aliis hominibus, in quibus corpus paulatim formatur, anima introducitur poſt principalium partium formationem, vt ſunt iecur,

A cor ac cerebrum antequam corpus omni ex parte perfectum ſit: neceſſarium igitur fuiſſet animã Chriſti hoc pacto introduci. Vnde ſequeretur vel corpus illud prius eſſe animatum, quàm aſſumptum, quod eſt Hæreticum, vel certè prius aſſumptum, quã perfectè formatum, quod non decebat.

Ex quibus omnibus intelligitur, veritatem hanc, eſſe concluſionẽ theologicam omnino certam, quam negare non ſolùm temerarium: ſed etiam erroneum eſſet: non dico autem ſimpliciter eſſe de fide, & contrariam hæreſim, quia neque ex Scriptura ſacra apertè colligitur, nec expreſſam Conciliorum definitionẽ inuenio: habet tamen prædictam certitudinem, quia ex principiis fidei, adiuncta Sanctorum expoſitione,

B & authoritate, neceſſariò colligitur. Adde præterea, Eccleſiam celebrare feſtum Incarnationis in eodem die, quo annunciatio Angelica facta eſt, ſentiens eodem die Deum factum eſſe hominem. Vnde hoc, vt minimũ videtur certũ de fide, & conſequenter cõceptionem Chriſti nõ eſſe facta per ea interualla temporum, quibus aliæ conceptiones fiunt. Quin etiam ſuprà oſtẽdimus, antequam Angelus Gabriel è cubiculo Virginis diſcederet Verbum factum eſſe hominem, hunc autem valde affine eſt, vt illa cõceptio ſubitò fuerit perfecta eſt: igitur hæc veritas certiſſima. Quapropter obſeruãdus eſt locus Theophyl. Luc. 1. *Theophyl.*

vbi tractans illa verba, *Virtus Altiſſimi obumbrabit tibi*, ſic inquit, *Sunt qui dicunt, quòd vbi Dominus obumbrauit*

C *vterum Virginis, ſtatim perfectus fuerit infans: alij autẽ hoc non recipiunt. Audi enim quod dicat*, ideo & quod naſcetur ſanctum, *hoc eſt, quod particulatim in vtero creſcit & non ſtatim perfectum exiſtit.* Quæ verba exponi poſſent de perfectione augmenti, vt ſenſus ſit, corpus Chriſti non ſtatim in conceptione fuiſſe perfectum, id eſt, ea quantitate, quam alij tempore natiuitatis habent. Sed ſi conſiderentur ſuperiora verba non habet locum hæc expoſitio, apertè enim locutus fuerat de prima carnis delineatione, & formatione, ex ſanguinibus Virginis, & dubium relinquit, an paulatim fuerit delineata, & figurata: ſed (vt dixi aſſertio) propoſita omnino certa eſt; an verò dubitatio illa Theophylacti in aliquo ſenſu locum habeat, ſtatim dicam.

Sed occurrũt nõnullæ difficultates. Prima eſt quo- *1. Obiectio.*

D modo potuerit B. Virgo ſimul miniſtrare tantam ſanguinis copiam, vt ex eo ſubito infantis corpus formaretur. Oportuiſſet enim, vt vel antea B. Virgo nimio ſanguine abundaret, vel poſtea neceſſario ſanguine, ac proprio corpori proportionato, caruerit. Reſpõde- *Reſponſio.*

tur, ſine aliquo ex hiſce incommodis potuiſſe B. Virginem prędictum miniſtrare ſanguinem. Quia quantitas ſanguinis, cum qua poteſt corpus ſanum & optimè proportionatum conſeruari, magnam habet latitudinem, & ideo potuit B. Virgo abundare puriſſimo ſanguine abſque vllo incommodo, vel ęgritudine corporis. Imò hoc erat quaſi connaturale: tum quia fœminis datum eſt à natura, vt nõ ſolùm ad indiuidui conſeruationẽ, ſed ſpeciei propagationem, magnam

E vim ſanguinis efficiant, præſertim in iuuenili & accommodata ætate, qualis erat in Virgine. Ad quod etiam iuuabat optima corporis eius temperies, nec exiſtimo illi defuiſſe ſingularem Spiritus ſancti prouidentiã, qua factum eſt vt tali modo corpus ſuũ gubernauerit, ac nutrierit, quo poſſet facilè & ſine detrimento ſui corporis Chriſti corpus miniſtrare. Dici etiam poſſet, ſicut ex parua materia coſtę Adæ formauit Deus corpus Euæ, ita ex perpauco ſanguine Virginis potuiſſe formari corpus infantis, quod multo minoris quantitatis fuit, quàm corpus Euæ.

Secunda difficultas eſt, quia ſi corpus Chriſti integrum formatum fuit tam breui mora, neceſſarium fuiſſet exire de vtero matris ante nouem mẽſes, quo- *2. Obiectio.*

niam

niam alij infantes egrediuntur ante octauum meſem poſt perfectam conceptionem, alioqui oportuiſſet Chriſti corpus exiſtere in vtero matris in maiori quãtitate,& mole,quàm naturaliter eſſe poſſet. Hæc difficultas tribus modis ſolui poteſt,ſupponendo vt certum, Chriſtum extitiſſe in vtero matris nouem menſibus, quòd infrà probabimus agentes de natiuitate. Primus modus eſt concedendo, ſuppoſito primo miraculo conceptionis, naturaliter debuiſſe naſci ante nouem menſes: diuinitus tamen factum eſſe, vt non antea naſceretur,tum vt occultaretur myſterium,tum ne monſtroſa & præternaturalis natiuitas videretur. Nec cenſebitur inconueniens,vt quantitatem aliquãto maiorem in vtero matris habuerit. Quadraginta quippe diebus non potuit adeò magnum eſſe illud augmentum,vt ſenſibus perciperetur,aut præternaturale videri poſſet. Hæc verò reſponſio non quadrat;quia multiplicat miracula ſine fundamento,& neceſſitate, nec ſibi admodum conſtat,vt patebit.

Secundò ergo dici poteſt, licèt corpus Chriſti in principio fuerit perfectum, poſtea tamen augmẽtum eius fuiſſe ita temperatum,& paulatim factum, vt nõ niſi nouem menſibus peruenerit ad debitam naſcendi quantitatem. Cæterùm & hæc reſponſio diſplicet, quia illa retardatio augmenti non potuit eſſe naturalis, vnde oporteret interuenire quaſi perpetuum miraculum in toto illo *9*. menſium augmento.

Tertia igitur & vera reſponſio eſt,quam D.Thom. ſuprà tetigit, maximam & minimam quantitatem corpori humano accommodatam non conſiſtere in indiuiſibili, ſed nonnullam habere latitudinem: fieri ergo potuit vt corpus Chriſti formaretur integrum in minima quadam quantitate, non quidem monſtroſa, & præternaturali (vt quidam dixiſſe feruntur) ſed in minima,quæ tali corpori poterat eſſe naturalis,conſiderata eius complexione,& diſpoſitione.Poſtea verò per nutritionem nouem menſium,perueniſſe naturaliter, non ſolùm ad minimam quantitatem accretionis, quam tale corpus poſſet naturaliter habere in vtero matris(hanc enim ante expletum octauum menſem adipiſci potuit) ſed etiam ad maximam ſuæ complexioni accommodatam.Et hæc eſt ſine dubio mens D.Th.& ad eam poſſunt accommodari,quæ Caiet.dicit, licèt non ſatis rem explicet. Addi etiam poteſt, partum,qui decimo menſe contingit, non eſſe præter naturam,ſed(vt Medici volunt) eſſe ſatis accommodatum naturę.Vnde Sap.7.ait Sapiens, *Decem menſium tempore coagulatus ſum in ſanguine.* Potuit ergo Chriſti corporis perfecta formatio, licèt nouem menſibus conſummata fuerit,in aliquo eſſe ſimilis decẽ menſiũ formationi propter primæ conceptionis celeritatem.

D.Thom. Caietan.

Sap.7.

3. Obiect. Organizatio corporis non poteſt in inſtanti fieri.

Tertia & obſcurior difficultas eſt. Quia hæc corporis formatio & conceptio includit organorum diſtinctionem,condenſationem,& figurarum varietatẽ: hæc autem omnia non poſſunt fieri in inſtanti. Nam (vt ſuprà dictum eſt)habent mutationem localem adiunctam.Reſpondent aliqui, organizationem eſſe diſpoſitionem vltimam,quæ ſimul & in eodem inſtanti fit, cùm introducitur forma, non ſolùm miraculosè, ſed etiam ex natura rei,eſt enim quaſi effectus formalis eius,& veluti impreſſio cuiuſdam figuræ. Sed hoc planè repugnat,demonſtratum enim eſt,hanc formationem corporis organici, & membrorum eius, non poſſe naturaliter fieri totam ſimul(cùm neceſſariò includat mutationem partium in ordine ad locum:tum in partibus ipſius ſanguinis, tum etiam in corpore circunſtante. Nam ſi ſanguis ex vna parte contrahitur,& condenſatur,vt fiant oſſa,& aliæ partes,neceſſe eſt relinquere aliquod ſpatium:& aërem ſubintrare ad replendum illud, quod planè non fit ſine motu locali, & ex alia parte accidere poteſt, vt membra

A longiora occupent aliquod ſpatium, quod ſanguis nõ occupabat, & conſequenter inde expellant corpus præexiſtens,quod ſine motu non fit. Denique organizatio propriè non eſt effectus formalis animæ, ſed diſpoſitio materiæ, quæ in vltimo & perfecto gradu, qui ad generationem requiritur, in inſtanti eiuſdem generationis conſummatur,naturaliter autem loquẽdo priùs tempore inchoatur & per quadraginta & amplius dies paulatim fit. Videtur ergo neceſſariò reſpondendum,hanc corporis Chriſti formationem factam eſſe in aliquo tempore quamuis breuiſſimo, ita vt (exempli gratia) intelligamus eo breui tempore, quo B. Virgo protulit illa verba, *Ecce ancilla Domini,* congregatum eſſe ſanguinem in vtero,& non ſtatim,

B ac illuc peruenit, in vno inſtanti fuiſſe totum corpus formatum,ſed alia breuiſſima morula, v.g. dum dicebat Virgo, *Fiat mihi ſecundùm verbum tuum*,fuiſſe organizationem perfectam,&in inſtanti terminatiuo verborum Virginis conſummatam, introductam animã, & vnionem hypoſtaticam perfectam. Ad quam expoſitionem videtur poſſe accommodari doctrina D. Th.art.1. Cùm enim dicit, motum localem ſanguinis ad locum generationis factum eſſe in tempore,ſub illo motu includi poteſt omnis mutatio,per quam tam ſanguis totus,quàm ſingulæ partes eius,cõſtitutæ ſunt in eo ſitu,& loco, quo in inſtanti generationis eſſe oportebat. Eſt enim eadem ratio de vtraq; mutatione, nec maius inconueniens videtur ſucceſſionem in vna

C mutatione admittere,quàm in alia.Et explicari poteſt exemplo formationis corporis Adæ,quod licèt à Deo ex terra formatum fuerit, tamen propter prædictam loci mutationem in tempore formatum fuiſſe videtur,vt colligi poteſt ex D.Thom.1.p.q.91.art. 2. ad 1. *D.Thom.* quatenus dicit Angelos potuiſſe aliquid præuiũ operari ad illam formationem,per localem motum,atque idem eſt de formatione corporum reſurgentium.

Hæc reſponſio videtur præ ſe ferre quandam claritatem,& philoſophicæ difficultati ſatisfacere.Tamẽ in Theologia mihi videtur admodum difficilis.Primò quia ex illa ſequitur conceptionem corporis Chriſti factam eſſe in tempore, & quoad hoc ſolùm differre à noſtra, quòd breuiori tempore ſit facta. Sicut enim

D cõceptio noſtra incipit, quando virtute ſeminis incipit ſanguis coagulari, & ad figuras & diſpoſitiones diuerſorum mẽbrorum coaptari, ita cõceptio Chriſti incepit,quãdo virtute Spiritus ſancti ſimilis actio circa ſanguinem Virginis inchoata eſt. Differentia autẽ erit quòd illa actio in conceptione noſtra protenditur per quadraginta dies, in Chriſti autem conceptione per breuiſſimam moram accelerata eſt. Addi etiam poſſet alia differentia, quòd in naturali conceptione partes ipſæ præcipuæ inter ſe ſucceſſiuè formantur, vna poſt aliam:in Chriſti autem conceptione dici poteſt, omnes fuiſſe ſimul inchoatas,ac breui tempore perfectas:hoc tamen non obſtat, quominus cõceptio Chriſti,ſicut & noſtra,ſimpliciter & abſolutè ſucceſ-

E ſiuè facta ſit.Hoc autẽ videtur improbari omnib.teſtimoniis & rationib.ſuprà adductis Primò, quia neceſſariò ſequitur,aut Verbũ aſſumpſiſſe corpus illo breui tẽpore,priuſquã informaretur anima,quod eſt Hæreticũ,vel certè non totam cõceptionem Chriſti terminatam eſſe ad Verbum, quod repugnat Scripturæ,& Patrib.ſuprà citatis.Secundò ſequitur materiã ſanguinis Virginis,ex qua conceptum eſt corpus Chriſti,nõ tranſiiſſe immediatè à forma ſanguinis ad ſuſcipiendam animam rationalem Chriſti.Conſequens primò eſt apertè contra D.Th. hîc ar.1.ad 3.deinde repugnat *D.Thom.* ſuprà dictis.Inde enim fieret prius B.Virginem ex ſuo ſanguine, & in ſuis viſceribus concepiſſe aliquam aliam ſubſtantiam, & ſuppoſitum creatum, quàm Deum. Prima ſequela patet, quia ſi ſanguis ille ſucceſſi

ceſſiuè condenſatus eſt, vt formaretur os ex illo, immediatè antequam abſolueretur condenſatio requiſita in ea parte corporis humani, iam non poterat in illa materia cõſeruari forma ſanguinis, præſertim, quia cum tali condenſatione neceſſariò coniuncta eſt alteratio nimia. v. g. ſiccitatis, & frigiditatis; ergo neceſſarium fuit priùs expelli formam ſanguinis, ſic enim in naturali nutritione propter hanc cauſam non tranſit ſanguis immediatè in os, ſed priùs tranſmutatur in medullam, vt ſic paulatim magis ac magis accedat ad diſpoſitionem oſſis. Et idem argumentum fieri poteſt de toto illo corpore, quod ſucceſſiuè formabatur ad introductionem animæ: nam immediatè ánte animationem neceſſe eſt, vt habuerit eam diſpoſitionem, quam habere ſolent alia corpora humana in eodem ſtatu. Quia ſolùm indiuiſibilis terminus deeſſe poterat in eo inſtanti. Nam ſi deeſſet aliquid diuiſibile in condenſatione, & figuratione, eadem difficultas rediret: at verò corpus ſic diſpoſitum non eſt aptum ad formã ſanguinis, vt in aliis hominibus conſtat. Quòd ſi dicas miraculosè factum eſſe, vt vel illa partium condenſatio ſine alteratione proportionata fieret, vel vt forma ſanguinis permaneret in materia, in qua naturaliter eſſe non poſſet, magis cõſentaneum rationi erit aliud miraculum excogitare, quo tota illa conceptio ſubitò & ſine vlla ſucceſſione facta ſit. Denique obſtant huic modo dicendi teſtimonia ſanctorum Patrum ſuprà citata, quæ omnem prorſus ſucceſſionem excludunt. Sed inter omnia apertiſſima ſunt verba Damaſc. lib. *3*. c. 2. dicentis, *Dei filium per Spiritum ſanctum pro creationis modo ſibi ipſi corpus condidiſſe, non ita vt paulatim tacitiſq; incrementis figura corporis abſolueretur, ſed vno eodemq; momento perficeretur.* At iuxta prædictam reſponſionem figura non eſt tota vno momento perfecta, ſed in tempore quamuis breui delineata.

Damaſc.

Obſtat etiam D. Thom. qui in illo art. 1. & in art. 2. ad *3*. docet, ſtatim ac ſanguis Virginis congregatus fuit in vtero eius, in vno inſtanti terminatiuo illius motus localis fuiſſe Chriſti corpus formatum. Obſtat denique communis ſententia Theologorum in *3*. d. *3*. dicentium, formationem corporis Chriſti in inſtanti fuiſſe perfectam abſque ſucceſſione, & hoc dicunt fuiſſe maximum miraculum huius conceptionis, quòd in ſolo inſtanti fuerit perfecta. Si autem ſucceſſio, quamuis exigua interueniſſet, nullum ferè fuiſſet miraculum, quòd in inſtanti fuerit terminata conceptio: ſed ſolùm, quòd velociori mutatione, & breuiori tempore eſſet perfecta. Ita Bonauent. ibi q. vltima totius diſt. Gab. d. 4. q. vnica, art. 2. con. 2. qui etiam de antecedenti motu concedit factum fuiſſe in inſtanti Palud. d. *3*. q. *3*. Alex. Alenſ. *3*. p. q. 8. membr. 2. & q. *9*. m. *4*. & 4. p. q. *34*. m. *3*. aliàs q. 10. memb. 4. art. 2. §. *6*. Rich. d. *3*. art. 2. q. 2.

D. Thom.

Vera reſpõſio. Quocirca dicendum cenſeo, totam hanc conceptionem factam eſſe in inſtanti, & conſequenter diuina virtute factum eſſe, vt toto illa materia, vel ſecundùm ſe totam, vel ſecundùm partes occuparet locum alium, quem immediatè antè habebat, eo modo, quo ſuprà explicauimus hoc eſſe poſſibile. Cùm enim hoc non repugnet, & authoritati Sanctorum & rationi ac dignitati myſterij conſentaneum ſit, non eſt cur id aſſerere formidemus, aut magnitudine miraculi terreamur. Præſertim cùm Chryſoſt. homil. 13. in Geneſ. indicet, formationem corporis Adę hoc modo momentaneo fuiſſe factam, dicens, *Puluerem terræ ſuo præcepto in corporis naturam vertit. Nam ſicut ſubſtantiam terræ, cùm non eſſet, produxit, ita & nunc cùm vellet, puluerem terræ in corpus vertit.* Iuxta hunc verò dicendi modum conſequenter aſſerendum eſt B. Virginem non habuiſſe efficientiam, quaſi connaturalem & (vt ita dicam) ſeminalem circa hanc corporis formationem,

Chryſoſt.

A quatenus hanc momentaneam loci mutationem includit, vt ex dictis in præcedenti ſectione conſtat. Neque hoc eſt contra veritatem conceptionis humanæ Chriſti, quæ ex parte principij efficientis omnino fuit miraculoſa, & ex parte matris ſatis eſt, vt in adminiſtratione materiæ, & aliqua alteratione, ſeu diſpoſitione fuerit naturalis. Dices, nullo modo potuiſſe concurrere actiuè B. Virginem in eo inſtanti virtute naturali, cùm tota actio fuerit miraculoſa. *Obiectio.* Reſpondetur, licèt fuerit miraculoſa quoad modum, tamen quoad ſubſtantiam, & terminum fuit naturalis, & ideo potuit aliquo modo concurrere B. Virgo ad aliquam alterationem, vt fouendo calore ſuo materiam illam, & calefaciendo, vel quid ſimile, quod ſatis eſt. *Reſponſio.*

B Quòd ſi quæras, ſi tantum miraculum neceſſarium fuit in momentanea formatione corporis, ſicut in momentanea congregatione ſanguinis, cur D. Thom. vnum potius negauit quàm aliud? Reſpondetur, meritò id feciſſe, quia, vt tota conceptio terminaretur ad Deum, fuit hoc miraculum in ipſa formatione neceſſarium, & aliunde non obſtabat, quominus B. Virgo poſſet in eo inſtanti præſtare, quod ex parte matris neceſſarium eſt: at verò in vtroque horum cõtrarium accidit in ſanguinis congregatione, vt in principio huius ſectionis explicatum reliquimus. *Dubium.*

QVÆSTIO XXXIV.

C De perfectione prolis conceptæ, in quatuor articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum eſt de perfectione prolis conceptæ.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

Primò, vtrùm in primo inſtanti conceptionis Chriſtus fuerit ſanctificatus per gratiam. Secundò, vtrùm in eodem inſtãti habuerit vſum liberi arbitrij. Tertiò, vtrùm in eodem inſtanti potuerit mereri. Quartò, vtrùm in eodem inſtanti fuerit plenè comprehenſor.

Doctrina huius quæſtionis fusè tractata eſt in primo tomo huius materiæ. Nam in q. 7. vbi D. D Th. agit de gratia Chriſti, omnia diximus, quæ ad 1. art. huius quæſt. ſpectant, in q. autem *9*. agendo de ſcientia Chriſti in communi, explicuimus quando & quomodo ratione & libero arbitrio vti inceperit: in q. verò 10. de ſcientia beata, quando primam illam ſuſceperit, diximus, quod D. Th. hîc art. 4. tetigit. Denique de merito eius, de quo D. Th. diſſerit art. *3*. in q. 19. latiſſimè dictum eſt. Omiſſa igitur inutili & permoleſta earundem rerum repetitione, ſolùm ea, quæ ad intelligendum D. Thom. neceſſaria fuerint, annotabimus.

ARTICVLVS I.

E Vtrùm Chriſtus in primo inſtanti ſuæ conceptionis fuerit ſanctificatus per gratiam.

Ad primum ſic proceditur. Videtur, quòd Chriſtus non fuerit ſanctificatus in primo inſtanti ſuæ cõceptionis. Dicitur enim 1. ad Cor. 15. Non priùs quod ſpirituale eſt, ſed quod animale, deinde quod ſpirituale. Sed ſanctificatio gratiæ pertinet ad ſpiritualitatem. Non ergo ſtatim à principio ſuæ conceptionis Chriſtus percepit gratiam ſanctificationis, ſed poſt aliquod ſpatium temporis. 184. 3. d. 5. q. 5. ar. 3.

2. Præterea, Sanctificatio videtur eſſe à peccato, ſecundùm illud 1. ad Corinth. 6. Et hoc quidem fuiſtis aliquando, ſcilicet peccatores, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis: ſed in Chriſto nunquam fuit peccatum; ergo non conuenit ſibi ſanctificari per gratiam.

3. Præterea, Sicut per Verbum Dei omnia facta ſunt, ita per Verbum incarnatum ſunt omnes homines ſanctificati, qui ſanctificantur. Hebr. 2. Qui ſanctificat, & qui ſanctificantur, ex vno omnes. Sed verbum Dei, per quod facta ſunt omnia, non eſt factum, vt Auguſtin. dicit in 1. de Trinitat. ergo Chriſtus, per quem ſanctificantur omnes, non eſt ſanctificatus.

Lib. 11. ca. 6. non procul à prin. to. 3.

Sed contrà eſt, quod dicitur Luc. 1. Quod ex te naſcetur ſanctum, vocabitur filius Dei. Et Ioan. 10. Quem pater ſanctificauit, & miſit in mundum.

q. 7. ar. 1.

Reſpondeo dicendum, quòd (ſicut ſuprà dictum eſt) abundantia gratiæ ſanctificantis animam Chriſti, deriuatur ex ipſa Verbi vnione, ſecundùm illud Ioannis 1. Vidimus gloriam eius quaſi Vnigeniti à Patre, plenum gratiæ, & veritatis. Oſtenſum eſt autem ſuprà, quòd in primo inſtanti ſuæ conceptionis corpus Chriſti animatum fuit, & à verbo Dei aſſumptum, vnde conſequens eſt, quòd in primo inſtanti ſuæ conceptionis Chriſtus habuerit plenitudinem gratiæ ſanctificantis animam, & corpus eius.

q. præ. ar. 1.

Ad primum ergo dicendum, quòd ille ordo, quem ponit ibi Apoſtolus, pertinet ad eos, qui per profectum ad ſpiritualem ſtatum perueniunt. In myſterio autem incarnationis magis conſideratur deſcenſus diuinæ plenitudinis in naturam humanam, quàm profectus humanæ naturæ, quaſi præexiſtentis in Deum: & ideo in homine Chriſto à principio fuit perfecta ſpiritualitas.

Ad ſecundum dicendum, quòd ſanctificari eſt aliquid fieri ſanctum. Fit autem aliquid non ſolùm ex contrario, ſed etiam ex negatiuè vel priuatiuè oppoſito, ſicut album fit ex nigro, & etiam ex non albo. Nos autem ex peccatoribus ſancti efficimur, & ita ſanctificatio noſtra eſt ex peccato. Sed Chriſtus quidem ſecundùm hominem factus eſt ſanctus, quia hanc gratiæ ſanctitatem non ſemper habuit: non tamen factus eſt ſanctus ex peccatore: quia peccatum nunquam habuit, ſed factus eſt ſanctus ex non ſancto ſecundùm hominem, non quidem priuatiuè, vt ſcilicet aliquando fuerit homo, & non fuerit ſanctus: ſed negatiuè, quia ſcilicet quando non fuit homo, non habuit ſanctitatem humanam; & ideo ſimul factus fuit homo, & ſanctus homo. Propter quod Angelus dicit Luc. 1. Quod naſcetur ex te ſanctum. Quod exponens Gregor. 18. Moral. dicit: Ad diſtinctionem noſtræ ſanctitatis Ieſus ſanctus naſciturus aſſeritur: nos quippe ſi ſancti efficimur, non tamen naſcimur; quia ipſa naturæ corruptibilis conditione conſtringimur: ille autem ſolus veraciter ſanctus natus eſt, qui ex commixtione carnalis copulæ conceptus non eſt.

Lib. 18. c. 34. circa med. & Beda ſuper illa verba Luc. 10. 2.

Ad tertium dicendum, quòd aliter operatur Pater creationem rerum per Filium, aliter tota Trinitas ſanctificationem hominum per hominem Chriſtum. Nam verbum Dei eſt eiuſdem virtutis, & operationis cum Deo Patre: vnde Pater non operatur per filium ſicut per inſtrumentum, quod mouet motum. Humanitas autem Chriſti eſt ſicut inſtrumentum diuinitatis: vt ſuprà dictum eſt, & ideo humanitas Chriſti eſt ſanctificans, & ſanctificata.

COMMENTARIVS.

Non explicat ſatis D. Thomas, an ſolùm loquatur de ſanctificatione per gratiam habitualem, indicat tamen in articulo de ea facere ſe ſermonem, quatenus dicit hanc gratiam ab vnione Verbi deriuari. Aliunde verò obſtare videtur, quod ſolutione ad ſecundum ſignificat. Chriſtum abſque hac gratia non intelligi ſanctum, & per eam factum eſſe ſanctum ex non ſancto, quæ non poſſet eſſe vera, ſi de habituali gratia ſermo eſſet: oſtendimus enim in ſuperioribus per gratiam vnionis, quæ prior eſt, ſanctificari. Quapropter intelligi poſſet hic articulus abſolutè de gratia ſanctificante, non limitando doctrinam ad hãc vel illam gratiam: ſed vtrique, ſeruata proportione, eam accommodando. Vnde, ſi de ſanctificatione per gratiam vnionis interpretemur, quamuis ſecundùm rem idem ſit Verbum, cui humanitas vnitur, & per quod ſanctificatur: tamen ſecundùm rationem diſtinguuntur, quia aliud eſt aſſumi ad ſubſiſtendum, aliud ſanctificari per ipſum Verbum, ad quod fit aſſumptio. Et hoc ſenſu dici poteſt hæc ſanctificatio deriuari ab vnione, ſicut vnum attributum diuinum dicitur ratio alterius. Et cum hac expoſitione optimè quadrat, quod D. Thom. ad 2. dicit Chriſtum factum eſſe ſanctum ex non ſancto homine, quatenus factus eſt homo ex non homine. Quo dicendi modo indicat, Chriſtum non ſolùm non fuiſſe prius tempore hominem, quàm ſanctum: verùm etiam nec prius natura, quia per ipſam vnionem ſanctificatus eſt, loquimur autem de Chriſto homine, qui propriè ſanctificari dicitur. Nam, ſi loquamur de humanitate, illa reuera prius natura extitit quàm ſanctificaretur, ſicut prius natura extitit quàm aſſumeretur. Et hoc modo terminus à quo illius ſanctificationis fuit negatio ſubſtantialis ſanctitatis in hac humanitate, non quæ duratione præcederet, ſed quæ exiſteret, ſi ſtatim in eodem inſtanti non aſſumeretur illa humanitas, vt hic Deus homo conſtitueretur. At verò intelligendo hunc articulum de gratia habituali (vt fortaſſe D. Thom. intellexit, quia hęc reuera eſt, quæ propriè dicitur ab vnione deriuari) ſolutio ad ſecundum ſano modo exponenda eſt. Quia licèt temporis duratione ſimul Chriſtus fuerit homo, & ſanctus ſanctitate accidentali: tamen priùs natura fuit factus homo, & ſanctus per gratiam vnionis. Quapropter non intelligitur ſanctificatus per gratiam habitualem ex non ſancto ſimpliciter: ſed ex non ſancto tali modo, id eſt, ſanctitate accidentaria, ſeu (vt D. Thom. loquutus eſt) ſanctitate humana; illa enim ſanctificatio, quæ eſt per gratiam vnionis, multò magis eſt diuina. Cætera perſpicua ſunt in literà. Quæ Caietanus autem notat, ſuperiùs ſuo loco tractata ſunt: nec oportebat hoc loco iterum contra Scotum inuehi, cùm de comparatione inter gratiam vnionis, & habitualem, ſeu viſionem beatam, ſatis ſupérque ſuprà dictum ſit.

Per gratiam habitualem & vnionis quomodo Chriſtus ſanctificatus.

ARTICVLVS II.

Vtrùm Chriſtus in primo inſtanti ſuæ conceptionis habuerit vſum liberi arbitrij.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd Chriſtus ſecundùm hominem non habuerit vſum liberi arbitrij in primo inſtãti ſuæ conceptionis. Prius eſt enim eſſe rei quàm agere vel operari. Vſus autem liberi arbitrij eſt quædam operatio. Cùm ergo omnia Chriſti eſſe inceperit in primo inſtanti ſuæ conceptionis (vt ex prædictis patet) videtur eſſe impoſſibile, quòd in primo inſtanti conceptionis habuerit vſum liberi arbitrij. 185.

Veri. q. 29. ar. 8. cor.

2. Præterea, Vſus liberi arbitrij eſt electio. Electio autem præſupponit deliberationem conſilij: dicit enim Philoſophus in 3. Ethicor. quòd electio eſt appetitus præconſiliati. Ergo videtur impoſſibile, quòd in primo inſtanti ſuæ conceptionis Chriſtus habuerit vſum liberi arbitrij.

Ar. præc. & loco ibi cita. L. 3. Eth. c. 3. circ. fi. to. 5.

3. Præterea, Liberum arbitrium eſt facultas voluntatis, & rationis, vt in prima parte habitum eſt, & ita vſus liberi arbitrij eſt actus voluntatis, & rationis, ſiue intellectus. Sed actus intellectus præſupponit actum ſenſus, qui eſſe non poteſt ſine conuenientia organorum, quæ non videtur fuiſſe in primo inſtanti cõceptionis Chriſti. Ergo videtur, quòd Chriſtus non potuerit habere vſum liberi arbitrij in primo inſtanti ſuæ conceptionis.

1 p. q. 83. Id habet Gre. lib. 9. in regiſt. c. 61. à med. Et Aug.

Sed contrà eſt, quod Auguſt. dicit in libr. de Trin. Mox vt Verbum venit in vterum, ſeruata veritate propriæ

naturæ.

13. de Trin. c. 9. 10. 17. & 19. to. 3.

A *naturæ, factum eſt caro, & perfectus homo. Sed perfectus homo habet vſum liberi arbitrij: ergo Chriſtus habuit in primo inſtanti ſuæ conceptionis vſum liberi arbitrij.*

q. 7. ar. 12. & q. 19. ar. 3. & q. 33. ar. 3.

Lib. 2. de anima, tex. 5. to. 1.

Reſpondeo dicendum, quòd (ſicut ſuprà dictum eſt) humanæ naturæ, quam Chriſtus aſſumpſit, conuenit ſpiritualis perfectio, in qua non profecit, ſed eam ſtatim à principio habuit. Perfectio autē vltima nō conſiſtit in potentia, vel in habitu, ſed in operatione, vnde in 2. de Anima dicitur, quòd operatio eſt actus ſecundus. Et ideo dicendū eſt, quòd Chriſtus in primo inſtanti ſuæ conceptionis habuit illam operationem animæ, quæ poteſt in inſtanti haberi. Talis autem eſt operatio voluntatis, & intellectus, in qua conſiſtit vſus liberi arbitrij. Subitò enim & in inſtanti perficitur operatio intellectus, & voluntatis, magis quàm viſio corporalis, eo quòd intelligere, velle, & ſentire, non eſt motus, qui ſit actus imper- B *fecti (quod ſucceſſiuè perficitur) ſed eſt actus iam perfecti: vt dicitur in 3. de anima. Et ideo dicendum eſt quòd Chriſtus in primo inſtanti ſuæ conceptionis habuit vſum liberi arbitrij.*

Lib. 3. de anima, tex. 28. tom. 2.

Ad primum ergo dicendum, quòd eſſe eſt prius natura quàm agere: non tamen eſt prius tempore, ſed ſimul cùm agens habet eſſe perfectum, incipit agere, niſi ſit aliquid impediens, ſicut ignis ſimul dum generatur, incipit calefacere & illuminare. Sed calefactio non terminatur in inſtanti, ſed per temporis ſucceſſionem, illuminatio autem perficitur in inſtanti. Et talis operatio eſt vſus liberi arbitrij, vt dictum eſt.

In corp. ar.

Ad ſecundum dicendum, quòd ſimul cùm terminatur conſilium, vel deliberatio, poteſt eſſe electio. Illi autem qui de- C *liberatione conſilij indigent, in ipſa terminatione conſilij primò habent certitudinem de eligendis, & ideo non ſtatim eligunt. Ex quo patet quòd deliberatio conſilij non præexigitur ad electionem, niſi propter inquiſitionem incerti. Chriſtus autem in primo inſtanti ſuæ conceptionis, ſicut habuit plenitudinem gratiæ ſanctificantis, ita habuit plenitudinem veritatis cognitæ: ſecundùm illud, Plenum gratiæ, & veritatis. Vnde quaſi habens omnium certitudinem, potuit ſtatim in inſtanti eligere.*

q. 11. art. 1.

Ad tertium dicendum, quòd intellectus Chriſti ſecundùm ſcientiam infuſam poterat intelligere, etiam non conuertendo ſe ad phantaſmata: vt ſuprà habitum eſt. Vnde poterat in eo eſſe operatio voluntatis, & intellectus abſque operatione ſenſus. Sed tamen potuit in eo eſſe etiam operatio ſenſus, in D *primo inſtanti ſuæ conceptionis, maximè quātum ad ſenſum tactus, quo ſenſu proles concepta ſentit in matre, etiam antequam animam rationalem obtineat, vt dicitur in libro de Generatione animalium. Vnde cùm Chriſtus in primo inſtanti ſuæ conceptionis habuerit animam rationalem, formato & organizato corpore eius, multo magis in eodem inſtanti poterat habere operationem ſenſus tactus.*

L. 2. c. 4. & 3. tom. 4.

COMMENTARIVS.

IN hoc articulo ſolùm eſt notanda ſolutio ad 3. in qua D. Thom. dicit potuiſſe Chriſtum in primo inſtanti conceptionis ſuæ ſenſibili plantaſmate vti media tactus operatione, non propter ſpeciale aliquod E miraculum: ſed quia proles concepta naturaliter ſentit in vtero matris, prius etiam tempore quàm anima rationali informetur. Vnde fit multo magis poſſe ſentire in illo inſtanti, quo informatur anima rationali: cùm ergo Chriſtus in primo inſtanti ſuæ conceptionis habuerit corpus perfectum, & anima rationali informatum, naturaliter ſentire potuit ſenſu tactus. Hoc tamen alicui videri poterit difficile: tum quia immutatio huius ſenſus non fit ſine Phyſica & reali alteratione, quæ non fit in inſtanti: tum etiam quia ſenſus tactus non percipit qualitates ſibi congenitas, & proportionatas, niſi ſecundùm aliquem exceſſum, vel intenſionem, quæ in eo inſtanti eſſe non potuit. Reſpondetur D. Th. apertè hoc loco ſentire

Obiectio.

Reſponſ.

A ſenſum tactus poſſe immutari purè intentionaliter in inſtanti, ad ſentiendum non qualitates ſuo organo inhærentes, ſed in corpore circumſtante, quæ ſunt veluti obiectum illius ſenſationis, & iuxta hāc doctrinam non habent locum difficultates poſitæ, quam rem diligentiùs & ex profeſſo expendimus in libro de anima. Addendum etiam eſt in hac ſolutione, ſicut in intellectu habuit Chriſtus in primo inſtanti ſpecies, tum per ſe, tum per accidens infuſas, ita potuiſſe habere in ſenſu phantaſmata diuinitus infuſa, quibus cooperari potuit intellectui per ſcientiam per accidens infuſam operanti. De qua re diximus in q. 12. Quæ verò hìc Caiet. inculcat in q. 9. & 11. diligenter inquiſita ſunt.

ARTICVLVS III.

Vtrùm Chriſtus in primo inſtanti ſuæ conceptionis mereri potuerit.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd Chriſtus in primo inſtanti ſuæ conceptionis mereri non potuerit. Sicut enim ſe habet liberum arbitrium ad merendum, ita ad demerendum. Sed diabolus in primo inſtanti ſuæ creationis non potuit peccare, vt in prima parte habitum eſt: ergo neque anima Chriſti in primo inſtanti ſuæ C *creationis (quod fuit primum inſtans conceptionis Chriſti) potuit mereri.* 186.

3. d. 13. q. 1. a. 2. q. 3. & d. 14. ar. 3. q. 6. & diſt. 18. a. 5. & 5. ca. & veri. q. 29. ar. 8. & opu. 3. c. 223. & 228. 1. p. q. 63. a. 5.

2. Præterea, Illud quod homo habet in primo inſtanti ſuæ conceptionis, videtur ei eſſe naturale: quia hoc eſt ad quod terminatur ſua generatio naturalis. Sed naturalibus non meremur vt patet ex his, quæ dicta ſunt in ſecunda parte. Ergo videtur quòd vſus liberi arbitrij, quem Chriſtus habuit ſecundùm hominem in primo inſtanti ſuæ conceptionis, non fuerit meritorius.

3. Præterea, Id, quod ſemel aliquis meruit, iam fecit quodammodo ſuum: & ita non videtur quòd iterum poſſit illud idem mereri, quia nullus meretur quod ſuum eſt: ſi ergo Chriſtus in primo inſtanti ſuæ conceptionis meruit, ſequitur quòd poſtea nihil meruerit, quod patet eſſe falſum. D *Non ergo Chriſtus in primo inſtanti ſuæ conceptionis meruit.*

Sed contrà eſt, quod Auguſt. dicit ſuper Exod. Non habuit omnino Chriſtus iuxta animæ meritum, quo potuiſſet proficere. Potuiſſet autem proficere in merito, ſi in primo inſtanti ſuæ conceptionis non meruiſſet: ergo in primo inſtanti ſuæ conceptionis meruit Chriſtus. Reſpondeo dicendum, quòd (ſicut ſuprà dictum eſt) Chriſtus in primo inſtanti ſuæ conceptionis ſanctificatus fuit per gratiam. Eſt autem duplex ſanctificatio: vna quidem adultorum, qui ſecundùm proprium actum ſanctificantur: alia autem puerorum, qui non ſanctificantur ſecundùm proprium actum fidei, ſed ſecundùm fidem parentum, vel Eccleſiæ. Prima autem ſanctificatio eſt perfectior quàm ſecunda: ſicut actus eſt perfectior E *quàm habitus, & quod eſt per ſe, eo quod eſt per aliud. Cùm ergo ſanctificatio Chriſti fuerit perfectiſſima (quia ſic ſanctificatus eſt, vt eſſet aliorum ſanctificator) conſequens eſt, quòd ipſe ſecundùm proprium motum liberi arbitrij in Deum fuerit ſanctificatus, qui quidem motus liberi arbitrij eſt meritorius. Vnde conſequens eſt, quòd in primo inſtanti ſuæ conceptionis Chriſtus meruerit.*

Art. 1. huius quæſt.

Ad primum ergo dicendum, quòd liberum arbitrium non eodem modo ſe habet ad bonum, & ad malum. Nam ad bonum ſe habet per ſe, & naturaliter, ad malum autem, ſe habet per modum defectus, & præter naturam. Sicut autem Philoſophus dicit in ſecundo de Cœlo: Poſterius eſt, quod eſt præter naturam, eo quod eſt ſecundùm naturam: quia id, quod eſt præter naturam, eſt quædam exciſio ab eo, quod eſt ſecundùm naturam. Et ideò liberum arbitrium

L. 2. text. 18. tom. 2.

crea

creaturæ in primo inſtanti creationis poteſt moueri ad bonum merendo, non autem ad malum peccando, ſi tamen natura ſit integra.

Ad ſecundum dicendum, quòd illud, quod homo habet in principio ſuæ creationis ſecundùm communem naturæ curſum, eſt homini naturale: nihil tamen prohibet, quin aliqua creatura in principio ſuæ creationis aliquod beneficium gratiæ à Deo conſequatur. Et hoc modo anima Chriſti in principio ſuæ creationis conſecuta eſt gratiam, qua poſſet mereri: & ea ratione gratia illa, ſecundùm quandam ſimilitudinem c. 40. à med. to. 3. *dicitur fuiſſe illi homini naturalis: vt patet per Auguſtin. in Enchirid.*

Ad tertium dicendum, quòd nihil prohibet idem eſſe alicuius ex diuerſis cauſis. Et ſecundùm hoc Chriſtus gloriam immortalitatis, quam meruit in primo inſtanti ſuæ cõceptionis, potuit etiam poſterioribus actibus & paſſionibus mereri, non quidem vt eſſet ſibi magis debita, ſed vt ſibi ex pluribus cauſis deberetur.

COMMENTARIVS.

QVæſtionem huius articuli ſub eiſdem terminis tractaui ſuprà citato loco: diſcurſum autem D. Thomæ ſpecialiter expoſui tractando, an Chriſtus meruerit gloriam animæ ſuæ. Vnde circa hunc textum animaduertendum tantummodo occurrit verbum D. Thom. notatione dignum in ſol. ad 1. Cùm enim docuiſſet (quod in eius ſchola frequens eſt, & ſatis veriſimile) liberum arbitrium creaturæ, licèt in primo inſtanti ſuæ creationis poſſit liberè operari bene merendo, non tamen peccando: cùm hoc, inquam, docuiſſet, addidit limitationem dicens, *ſi tamen natura ſit integra*. Quod verbum nec Caiet. nec alij interpretes põderarunt, & quamuis multum de illo cogitauerim, nihil inueni, quod ſenſum ac mentem D. Thom. attingere videatur. *Creatura rationalis in inſtãti ſuæ creationis vſu rationis diuinitus accepto peccare nõ poteſt.* Primò ergo, ſi natura integra contra lapſum (vt ſolet) diſtinguatur, non habet locum illa limitatio in Angelica natura, illa enim non poteſt non eſſe integra in primo inſtanti ſuæ creationis: quia nec eſt capax originalis peccati (vt per ſe conſtat) neque actualis pro illo inſtanti, ſecundùm D. Th. Nec etiam accommodari poteſt ad humanam naturã primùm, quia etiam homo lapſus non poteſt in primò inſtanti ſuæ creationis peccare, cùm naturaliter tunc non poſſit ratione vti. Quòd ſi diuinitus illuminetur, non poterit etiam in eo inſtanti, quo à Deo illuminatur, peccare; tum quia illuminatio illa eſſet à Deo, & non eſſet libera, vnde nõ poſſet eſſe talis, quæ ad peccandum induceret, tum etiam, quia non minus tale peccatum tribueretur authori naturæ quàm peccatũ commiſſum ab Angelo in primo inſtanti. Quid enim refert, quòd natura ſit lapſa, ſi in primo inſtanti operatur quaſi naturaliter ducta, & gubernata ab authore naturæ. Et hæc ratio in vniuerſum probat de homine miraculosè creato à Deo cum vſu rationis, in quocunque ſtatu creetur, ſiue in gratia, ſiue in natura integra, ſiue in puris naturalibus.

Dici fortaſſe poſſet D. Th. ſub primo inſtanti creationis comprehendiſſe primùm inſtans, quo homo peruenit ad vſum rationis, in quo homo lapſus peccare poteſt, quia iam à ſe & non tantùm ab authore naturæ moueri cenſetur. Sed eſto hoc verum ſit (quod non eſt hoc loco examinandum) non ſatisfacit, quia eadem ratione dici poſſet, hominem natum, & educatum in natura integra potuiſſe peccare in primo inſtanti, quo peruenit ad vſum rationis. Quare dicere quis poſſet non fuiſſe D. Thom. vſum ea voce, *natura integra*, in illa vſitata ſignificatione, qua à natura lapſa vel pura ſeparatur; ſed dicere voluiſſe, liberum arbitrium non poſſe peccare in primo inſtanti, *ſi natura ſit integra*, id eſt, ſi habeat à ſuo authore auxilium, & A prouidentiam ſibi pro illo inſtanti debitam. Sed neque hoc mihi ſatisfacit. Tum quia eſt inuſitata illa ſignificatio vocis. Tum etiam, quia nunquam D. Th. poneret ſub conditione, quod exiſtimabat nulla ratione poſſe deeſſe. Vnde ſuſpicor illam vocem vel caſu excidiſſe, vel fortaſſe aliunde, v.g. ex marginali notatione alicuius, aliorum errore in textum irrepſiſſe. Cuius indicium eſſe poteſt, quòd cùm pluribus aliis locis idem argumentum cum eadem ſolutione pertractauerit, ſimpliciter & abſque vlla limitatione vbique reſponderit, vt videre licet 1. p. q. 63. art. 5. ad 3. & in 3. d. 18. q. vnica, art. 3. ad 4. & q. 29. de veritate, art. 8. ad 2.

Vltimò cauenda eſt notatiuncula Caietani, quòd B Sacramenta non conferant gratiam eis, qui abſque actuali attentione & deuotione illa ſuſcipiunt. Eſt enim hæc falſa doctrina, vt ſuo loco latiùs dicemus.

ARTICVLVS IIII.

Vtrùm Chriſtus fuerit perfectus comprehenſor in primo inſtanti ſuæ conceptionis.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd 187.
Chriſtus non fuerit perfectus comprehenſor Locis ſup. art.
C *in primo inſtanti ſuæ conceptionis. Meritum* 3. adductis.
enim præcedit præmium, ſicut & culpa pœ- Art. præc.
nam. Sed Chriſtus in primo inſtanti ſuæ cõceptionis meruit: ſicut dictum eſt. Cùm ergo ſtatus comprehenſoris ſit principale præmium, videtur quòd Chriſtus in primo inſtanti ſuæ conceptionis non fuerit comprehenſor.

2. *Præterea, Dominus dicit Luc. vltim. Hæc oportuit Chriſtum pati, & ita intrare in gloriam ſuam. Sed gloria pertinet ad ſtatum comprehenſoris. Ergo Chriſtus non fuit in ſtatu comprehenſoris in primo inſtanti ſuæ conceptionis, quando adhuc nullam ſuſtinuerat paſſionem.*

3. *Præterea, Illud, quod non conuenit nec homini nec Angelo, videtur eſſe proprium Deo, & ita non conuenit Chriſto ſecundùm quòd homo. Sed ſemper eſſe beatum, non* D *conuenit nec homini nec Angelo: ſi enim fuiſſent conditi beati, poſtmodum non peccaſſent. Ergo Chriſtus ſecundùm quòd homo, non fuit beatus in primo inſtanti ſuæ conceptionis.*

Sed contrà eſt, quod dicitur in Pſalm. 64. Beatus quem Aug. hoc loco
elegiſti & aſſumſiſti: quod ſecundùm Gloſ. refertur ad hu- Pſal. 64. to. 8.
manam naturam Chriſti, quæ aſſumpta eſt à Verbo Dei in vnitatem perſonæ. Sed in primo inſtanti conceptionis fuit aſſumpta humana natura à verbo Dei in vnitatem perſonæ. Ergo in primo inſtanti ſuæ conceptionis Chriſtus, ſecundùm quòd homo, fuit beatus, quod eſt eſſe comprehenſorem.

Reſpondeo dicendum, quòd (ſicut ex dictis patet) non Art. præced.
fuit conueniens, vt Chriſtus in ſua conceptione acciperet gratiam habitualem tantùm abſque actu: accepit enim gra-
E *tiam non ad menſuram, vt ſuprà habitum eſt. Gratia autem* q 7. ar. 5. 10.
viatoris cùm ſit deficiens à gratia comprehenſoris, habet mẽ- & 12.
ſuram minorem reſpectu gratiæ comprehenſoris. Vnde manifeſtum eſt, quod Chriſtus in primo inſtanti ſuæ conceptionis accepit non ſolùm tantam gratiam, quantam comprehenſores habent, ſed etiam omnibus comprehenſoribus maiorem. Et quia gratia illa non fuit ſine actu, conſequens eſt quòd actu fuerit comprehenſor, videndo Deum per eſſentiam clariùs cæteris creaturis.

Ad primum ergo dicendum, quòd (ſicut ſuprà dictum eſt) q. 19. art. 3.
Chriſtus non meruit gloriam animæ, ſecundùm quam dicitur comprehenſor, ſed gloriam corporis ad quam per ſuam paſſionem peruenit.

Vnde patet reſponſio ad ſecundum.

Ad tertium dicendum, quòd Chriſtus ex hoc, quòd fuit

A *Deus & homo, etiam in ſua humanitate habuit aliquid præ cæteris creaturis: vt ſcilicet ſtatim à principio eſſet beatus.*

D. Thomæ litera nulla indiget expoſitione, ſolùm notatiuncula Caietani corrigenda eſt. Docet etiam gratiam viatoris ſemper eſſe intenſiorem gratia comprehenſoris, de qua re diximus ſuprà, cùm de prima ſanctificatione Virginis ageremus, & in materia de charitate latiùs diſputatur.

QVÆSTIO XXXV.

De natiuitate Chriſti, in octo articulos diuiſa.

Onſequenter poſt Chriſti cõceptionem agendum eſt de eius natiuitate. Et primò, quantum ad ipſam natiuitatem. Secundò, quantum ad natiuitatis manifeſtationem.

Circa primum quæruntur octo.

Primò, vtrùm natiuitas ſit naturæ vel perſonæ.

Secundò, vtrùm Chriſto ſit attribuenda alia natiuitas præter æternam.

Tertiò, vtrùm ſecundùm natiuitatem temporalem B. Virgo ſit mater eius.

Quartò, vtrùm debeat dici mater Dei.

Quintò, vtrùm Chriſtus, ſecundùm duas filiationes ſit filius Dei Patris, & Virginis matris.

Sextò, de modo natiuitatis.

Septimò, de loco.

Octauò, de tempore natiuitatis.

CIrca titulum huius quæſtionis adnotare oportet, duplicem poſſe diſtingui hominis natiuitatem, aliam in vtero, de qua Matth. 1. dicitur, *Quod in ea natum eſt, de Spiritu ſancto eſt*, aliam extra vterum, de qua ibidem cap. 2. dicitur, *Cùm natus eſſet Ieſus in Bethleem Iudæ.* Inter quas magna differentia intercedere videtur. Quia natiuitas in vtero conſiſtit in ſubſtentiali hominis generatione: at verò natiuitas extra vterum ſolùm in quodam motu locali vitali modo effecto, quo mater à ſe filium ſeparat, & quaſi per ſe conſtituit. D. Thomas ergo in hac queſtione (vt rectè Caiet. aduertit) de vtraque natiuitate diſputat: in quinque prioribus articulis de illa præſertim quæ eſt in vtero: in tribus verò poſterioribus de alia, quæ fit extra vterum. Dices iam diuum Thomam egiſſe de conceptione quæ nihil aliud eſſe videtur, quàm natiuitas in vtero. Reſpondet Caietan. hæc duo inter ſe differre: nam conceptio in hoc conſiſtit, quòd mater intra ſe capit, quod generandum eſt, natiuitas verò eſt via ad naturam. Quæ differẽtia magis vocum etymologiam quàm rerum diuerſitatem explicat. Propria ergo differentia eſt quòd conceptio complectitur totam illam actionem, qua corpus prolis formatur, & vſque ad inſtans generationis organizatur, ac diſponitur: natiuitas verò in vtero propriè ſignificat ſubſtantialem actionem, qua animus vnitur corpori, vt generetur homo, quæ duo licèt in Chriſto Domino ſimul duratione effecta ſint: tamen ſecundùm ſe diuerſam rationem habent, & conceptio natiuitatem antecedit. Ideo D. Thom. conuenienti ordine, poſtquam de conceptione diſſeruit, de natiuitate dicere aggreditur, & priùs de natiuitate in vtero, quia alteram antecedit. Omnia verò diſputat ſub communi voce natiuitatis, quia multa ſunt vtrique natiuitati communia, & ſeruata vtriuſque ratione eis poſſunt accommodari.

Matt. 1. & 2.

Caiet.

Obiectio.

Reſponſ.

***

ARTICVLVS I.

Vtrùm natiuitas ſit naturæ, vel perſonæ.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd natiuitas naturæ conueniat magis quàm perſonæ. Dicit enim Auguſt. in libr. de fide ad Petrum. Natura æterna atque diuina non poſſet concipi & naſci ex humana natura, niſi ſecundùm veritatem humanæ naturæ. Si igitur diuinæ naturæ conuenit concipi, & naſci ratione humanæ naturæ, multo magis conuenit humanæ naturæ. 188.

3. d. 8. art. ca. 40. in med. to. 3.

2. Præterea, Secundùm Philoſophum 5. Metaph. nomen naturæ à naſcendo ſumptum eſt. Sed denominationes B *fiunt ſecundùm ſimilitudinis conuenientiam; ergo videtur, quòd natiuitas magis pertineat ad naturam quàm ad perſonam.*

Lib. 5. Metap. tex. 5. tom. 3.

3. Præterea, Illud propriè naſcitur, quod per natiuitatem incipit eſſe. Sed per natiuitatem Chriſti non incepit eſſe perſona Chriſti, ſed eius humana natura. Ergo videtur, quòd natiuitas propriè pertineat ad naturam, non ad perſonam.

Sed contrà eſt, quod Damaſc. dicit in 3. lib. Natiuitas hypoſtaſis eſt non naturæ.

l. 3. c. 6. pau. à princ.

Reſpondeo dicendum, quòd natiuitas poteſt attribui alicui dupliciter, vno modo ſicut ſubiecto: alio modo ſicut termino. Sicut ſubiecto quidem attribuitur ei quod naſcitur, hoc autem propriè eſt hypoſtaſis, non natura. Cùm enim naſci ſit C *quoddam generari, ſicut generatur aliquid ad hoc quod ſit; ita naſcitur aliquid ad hoc quod ſit: eſſe autem propriè eſt rei ſubſiſtentis: nam forma, quæ non ſubſiſtit, dicitur eſſe ſolùm, quia ea aliquid eſt, perſona autem, vel hypoſtaſis ſignificatur per modum ſubſiſtentis: natura autem ſignificatur per modum formæ, in qua aliquid ſubſiſtit. Et ideo natiuitas tanquam ſubiecto naſcenti, propriè attribuitur perſonæ, vel hypoſtaſi, non naturæ. Sed ſicut termino attribuitur natiuitas naturæ: terminus enim generationis & cuiuſlibet natiuitatis eſt forma, natura autem per modum formæ ſignificatur. Vnde natiuitas dicitur eſſe via in naturam, vt patet per Philoſophum 2. Phyſ. terminatur enim naturæ intentio ad formam, ſeu naturam ſpeciei.*

L. 2. Phy. tex. 14. to. 2.

Ad primum ergo dicendum, quòd propter identitatem, D *quæ in diuinis eſt inter naturam, & hypoſtaſim, quandoque natura ponitur pro perſona, vel hypoſtaſi. Et ſecundùm hoc dicit Aug. naturam diuinam eſſe conceptam, & natam: quia ſcilicet perſona Filij eſt concepta, & nata, ſecundùm humanam naturam.*

Loco citato in arg.

Ad ſecundum dicendum, quòd nullus motus ſeu mutatio denominatur à ſubiecto, quod mouetur, ſed à termino motus à quo ſpeciem habet. Et propter hoc natiuitas non denominatur à perſona, quæ naſcitur, ſed à natura, ad quam natiuitas terminatur.

In corp. arg.

Ad tertium dicendum, quòd natura propriè loquendo, non incipit eſſe, ſed magis perſonæ incipit eſſe in aliqua natura: quia (ſicut dictum eſt) natura ſignificatur, vt quo aliquid eſt: perſona autem ſignificatur, quæ habet eſſe ſubſiſtens.

E

COMMENTARIVS.

QVæſtio hæc Philoſophica potiùs eſt quã Theologica, cùm non ſolùm ad Chriſti, ſed etiam ad omnium hominum imò ad rerum omnium generationem pertineat, meritò tamen à D. Th. præmiſſa eſt, quoniam verus ac proprius modus loquendi de Chriſti natiuitate ex illa plurimum pendet. Reſpondet ergo D. Thom. dupliciter natiuitatem alicui tribui, vt ſubiecto ſcilicet, vel termino. Priori modo dicit natiuitatem pertinere ad hypoſtaſim, quia illa eſt, quæ & generatur, & naſcitur: poſteriori autem modo (inquit) natiuitatem tribui naturæ, quia eſt veluti forma integra ſuppoſiti.

Sed

Obiectio: Sed occurrit duplex difficultas. Altera communis, quia potiùs integer terminus natiuitatis eſt homo, ſicut terminus calefactionis potiùs eſt calidum, ſubiectum autem ſolũ eſt quædam pars naturæ, ſcilicet materia prima: illa enim eſt ſubiectum generationis, vt conſtat ex 1. & 5. Phyſic. Altera eſt propria Chriſti Domini, in quo perſona non potuit eſſe ſubiectum natiuitatis creatæ, quia cùm hæc natiuitas ſit mutatio quædam, non poteſt ineſſe in perſona immutabili: ineſt ergo in ſola natura; ergo illi tribuenda eſt tanquam natiuitatis ſubiecto. *Reſponſio.* Ad priorem difficultatem nonnulli recentiores contentioſè negant materiam primam eſſe ſubiectum, in quo natiuitas inhæret, ſed perſonam, vel hypoſtaſim. Sed hæc ſententia neque apta eſt ad explicandam Theologicam difficultatem, quia (vt ſuprà argumentabamur) in Chriſto Domino neceſſe eſt natiuitatem inhærere in natura, ſiue ratione materiæ, ſiue ratione totius naturæ, quod ad præſentem D. Thom. quæſtionem nihil refert: neq; etiam eſt in Philoſophia admodum veriſimilis. Nam repugnat Ariſt. citatis locis, & *1.* de generatione, c. 13. ac *12.* Metaph. c. *2.* ac D. Th. & omnibus antiquis expoſitoribus. *Subiectũ natiuitatis, ſeu generationis materia prima.* Ac denique repugnat rationi: nam ſicut in mutatione accidentaria, ſubiectum, cui inhæret mutatio, eſt illud, quod vtrique termino ſubiicitur, ita in ſubſtantiali mutatione, qualis eſt generatio ſeu natiuitas, ſubiectum, cui mutatio inhæret, id eſt, quod ſub vtraque forma manet: hoc autem eſt materia, à qua altera forma expellitur, & in quam altera inducitur, vel, ſi materialis ſit, ex ea educitur. In ea enim actione, quæ in materia vel circa materiam verſatur, & inducendo vel educendo ſubſtantialem formam, tota generatio conſiſtit.

Caiet. In generatione, aliud ſubiectũ denominationis, aliud inhæſionis. Meliùs ergo Caietanus diſtinguit, aliud eſſe ſubiectum denominationis, aliud inhæſionis, atque generationem inhærere materiæ, denominare verò ſuppoſitum: quæ doctrina in philoſophia ſatis vulgaris eſt. Addere verò oportet aliam etiam vulgarem diſtinctionem duplicis termini mutationis, ſeu generationis, nimirum integri, ſeu *vt quod*, & formalis, ſiue *vt quo*; prior eſt ſuppoſitum, ſeu compoſitum, poſterior verò eſt forma, ſi phyſicè, vel natura, ſi meta phyſicè loquamur. D. Thom. igitur in hoc textu per terminũ apertè intelligit formalem terminum *vt quo*, terminum autem completum, ſeu *vt quod*, vocauit natiuitatis ſubiectum. Dicit enim eſſe ſubiectum, quod naſcitur, & hoc verè dixit eſſe ipſum ſuppoſitum: vt in ea natura ſubſiſtit, quæ eſt talis natiuitatis terminus formalis: quia generatio eſt via quædam & tendẽtia ad eſſe, & ideo propriè denominat id, quod per ſe eſt, ſeu quod habet eſſe: huiuſmodi autẽ eſt homo, non humanitas, & ita manet expedita vtraque difficultas, quæ de ſubiecto inhæſionis procedebat.

Conſtat etiam ex iis totam hanc quæſtionẽm magis admodum loquendi quàm ad rem ſpectare. Nam in re ſatis cõſtat, in quo recipiatur generatio, & quid per illam fiat; modus autem loquendi D. Tho. eſt ſine dubio verus ac proprius, & non ſolùm Philoſophiæ conſentaneus, ſed & in Theologia neceſſarius. Propter hãc enim cauſam confitemur hominem, & Deũ natum eſſe de Virgine, & æternum filium à Patre: negamus tamen diuinitatem eſſe natam. Vnde Gabriel, & alij, qui humanitatem vel partes eius dicunt nata eſſe de Virgine, impropriiſſimè loquuntur, & vix poſſunt rationem reddere cur diuinitus etiam genita vel nata dici non poſſit. De qua re diximus plura in ſuperioribus circa q. 1. & 2. D. Thomæ.

Hæc, quæ dicta ſunt, ad natiuitatem in vtero propriè pertinent; accõmodari verò poſſunt ad eam quæ eſt extra vterum, obſeruando nonnulla, in quibus differunt. Primum enim, cùm hæc natiuitas locali motu

A perficiatur, inde fit, vt ſubiectum, cui inhæret, ſit totũ compoſitũ, quod naſcitur. Supponit enim hæc natiuitas ſuppoſitum iam conſtitutũ, ac genitum, quod per ſe primò expellitur, ſeu ex vtero matris egreditur. Solum eſt circa hoc notanda differentia inter Chriſtum, & reliquos homines: hi enim cùm naſcuntur, omnino tam in ſuppoſito, quàm in natura de loco ad locũ transferuntur: at verò in Chriſto, quia ſuppoſitum ſecundùm ſe vbiq; eſt, & immutabile, licet naſci, ſicut ambulare dicatur ratione naturæ, tamen ſecundũ ſe reuera non tranſit de loco in locũ, ſed tantùm ſecundùm aſſumptã naturam. Vnde fit, vt in aliis hominibus hæc natiuitas adæquatè inhæreat in toto ſuppoſito, ſeu compoſito ex natura, & ſubſiſtentia, in Chri-
B ſto verò ſolùm in humanitate inſit. Et hoc ſenſu etiã de hac natiuitate in Chriſto verũ eſt, ſuppoſitum eſſe ſubiectũ denominationis eius, non verò inhæſionis, niſi eo modo, quo ea, quæ inhærent naturæ, poſſunt dici inhærere ſuppoſito media natura. Denominat autem hæc natiuitas ſolũ ſuppoſitum, quamuis alias motus localis ſoleat etiam partem denominare, quia licèt natiuitas hæc motu locali perficiatur, conſideratur tamen vt complementum quoddam generationis ſubſtantialis, & quaſi via quædam ad conſtituendum indiuiduum quoddam per ſe diſtinctum, & à matre ſeparatum, & eadem de cauſa non conſideratur locus, aut vbi, tanquam formalis terminus eius, ſed ipſa
C natura (à qua natiuitas dicta eſt) quatenus eſt diſtincta à matre, ſeu ab vtero eius, & vt ſic eſt quid conſtituens hominem omnino ac per ſe à ſua cauſa diſtinctum, qui vt ſic eſt integer terminus eiuſdem natiuitatis, & denominationis ſubiectum, vt diximus.

In primo argumento attingit D. Thom. materiam de communicatione idiomatum, quærens an diuinitas poſſit dici nata vel concepta ex Virgine, propter quædã verba Auguſt. ſeu potiùs Fulgentij lib. de fide ad Petr. c. 2. & meritò dicit illam locutionem eſſe impropriam, & piè explicandam, vbi fuerit inuenta: de qua re diximus plura q. 16. Hinc verò inferunt aliqui etiam hanc eſſe impropriã, *Diuinitas eſt incarnata.* Sed errant, eſt enim illa locutio frequẽter à Patribus vſur-
D pata, & in variis Cõciliis probata: quia incarnari propriè ſignificat carni vniri, & diuinitas, quamuis nõ ſit ex fœmina nata, verè tamen ac propriè eſt carni vnita in Verbi perſona. De quã re plura in citato loco. *Fulgent.*

ARTICVLVS II.

Vtrùm attribuenda ſit Chriſto aliqua natiuitas temporalis.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd Chriſto non ſit attribuenda aliqua natiuitas temporalis. Naſci enim eſt velut quidã motus rei non exiſtentis, antequã naſcatur,
E *id agens beneficio natiuitatis, vt ſit. Sed Chriſtus ab æterno fuit. Ergo non potuit temporaliter naſci.* 189. *3. d. 14. p. 1. ar. 2. ad 4. & 3. d. 8. a. 4. q. 1. & de vnio. ar. 2. ad 6.*

2. Præterea, Illud quod eſt in ſe perfectum, natiuitatẽ non indiget. Sed perſona filij Dei ab æterno fuit perfecta. Non ergo indiget temporali natiuitate. Et ita videtur, quòd non ſit temporaliter natus.

3. Præterea, Natiuitas propriè perſonæ conuenit. Sed in Chriſto eſt vna tantùm perſona. Ergo in Chriſto eſt tantùm vna natiuitas.

4. Præterea, Quod duabus natiuitatibus naſcitur, bis naſcitur. Sed hæc videtur eſſe falſa, Chriſtus eſt bis natus, quia natiuitas eius, qua de Patre eſt natus, interruptionem non patitur, cùm ſit æterna: quod tamen requiritur ad hoc aduerbium, bis. Ille enim dicitur bis currere, qui cum interruptione currit. Ergo videtur, quòd in Chriſto non ſit ponenda duplex natiuitas.

l.3.art.ſ.7.in med.

Sed contrà eſt, quod Damaſc. dicit in 3. lib. Confitemur duas Chriſti natiuita tes: vnam quæ eſt ex Patre, æternam, & vnam, quæ eſt in vltimis temporibus propter nos.

Art.prec.

Reſpondeo dicendum, quòd (ſicut dictum eſt) natura comparatur ad natiuitatem, ſicut terminus ad motum, vel mutationem. Motus autem diuerſificatur ſecundùm diuerſitatem terminorum: vt patet per Philoſophum in 5. Phyſicor. in Chriſto autem ſunt duæ naturæ, diuina ſcilicet, & humana, quarum vnam accepit ab æterno à Patre, alteram accepit temporaliter à matre. Et ideo neceſſe eſt attribuere Chriſto duas natiuitates: vnam, qua æternaliter natus eſt à Patre, aliam, qua temporaliter natus eſt à matre.

l.5.Phyſi.tex. 41.& ſequẽt. tom.2.

Ad primum ergo dicendum, quòd hæc fuit obiectio cuiuſdam Feliciani hæretici, quam Auguſt. in lib. cõtra Felician. ſic ſoluit. Fingamus, inquit, ſicut plerīq; volunt, eſſe in mũdo animam generalem, quæ ſic ineffabili motu ſemina cuncta viuificet, vt non ſit concreta cum genitis, ſed vitam præſtet ipſa gignendis. Nempe cùm hæc in vterum, paſſibilem materiam ad vſus ſuos formatura peruenerit, vnam facit ſecum eſſe perſonam eius rei, quam non eandem conſtat habere ſubſtantiam: & fit operante anima, & patiẽte materia, ex duabus ſubſtantijs vnus homo. Sicq; animam naſci fatemur ex vtero, non quia antequam naſceretur, quantum ad ſe attinet, ipſa penitus non fuiſſet. Sic ergo, imò ſublimius natus eſt de matre filius Dei, ſecundùm hominem, eo pacto quo cũ corpore naſci docetur, & animus: non quia vtriuſque ſit vna ſubſtantia: ſed quia ex vtraque fit vna perſona. Non tamen ab initio carnis incepiſſe dicimus Dei filium, ne temporalẽ credat aliquis Deitatem: non ab æterno filij Dei nouimus carnem, ne non veritatem humani corporis, ſed quandam eum ſuſcepiſſe putemus imaginem.

c.12.paul.poſt princ.tom.61.

In Cõc.Chalced. Actione 1. in epiſt. ad Neſtoriũ circa med.& in ſer. Conc.Epheſin.

Ad ſecundum dicendum, quòd hæc fuit ratio Neſtorij quam ſoluit Cyrillus in quadam epiſtola, dicens, Non dicimus, quòd filius Dei indiguerit neceſſariò propter ſe ſecunda natiuitate poſt eam, qua ex Patre eſt, eſt enim fatuum, & indoctum, exiſtentem ante omnia ſecula, & conſempiternum Patri indigere dicere initio, vt ſit ſecundò. Quoniam autem propter nos, & propter noſtram ſalutem vniens ſibi ſecundũ ſubſiſtentiam, quod eſt humanum, proceſſit ex muliere, ob hoc dicitur naſci carnaliter.

Ad tertium dicendum, quòd natiuitas eſt perſonæ vt ſubiecti, naturæ autem vt termini. Poſſibile eſt autem vni ſubiecto plures transmutationes ineſſe, quas tamen neceſſe eſt ſecundùm terminos variari. Quod tamen non dicimus, quaſi æterna natiuitas ſit transmutatio aut motus, ſed quia ſignificatur per modum mutationis, aut motus.

Ad quartum dicendum, quòd Chriſtus poteſt dici bis natus ſecundùm duas natiuitates. Sicut enim dicitur bis currere, qui currit duobus temporibus, ita poteſt dici bis naſci, qui ſemel naſcitur in æternitate, & ſemel in tempore: quia æternitas & tempus multo magis differunt, quàm duo tempora, cùm tamen vtrumque deſignet menſuram durationis.

COMMENTARIVS.

Veritas fidei, quam hoc articulo D.Thom. docet, in ſuperioribus variis teſtimoniis Scripturæ ſacræ, Conciliorum, & Sanctorum confirmata eſt, vbi oſtendimus beatiſſimam Virginem eſſe veram Dei matrem, Deúmque & hominem verè concepiſſe, ac genuiſſe. Nihil enim aliud eſt Chriſto attribui natiuitatem temporalem (ſi de natiuitate in vtero agamus) quàm ipſum eſſe factum ſeu genitum hominem ex Maria vera matre ſua: de natiuitate autem extra vterum dicendum eſt ſtatim poſt ſequentem diſputationem.

Vnum igitur tantùm adnotandum hoc loco ſupereſt circa ſolutionem ad 4. in qua D. Thõ. mouet dubiũ, an Chriſtus poſſit dici bis natus. In quo Durand. Durand.

A in 3.d.8.q.2. negat eam loquutionẽ eſſe veram. Quia ille terminus, *bis*, ſolùm numerat actiones, quæ in eadem menſura ſucceſſiuè fiunt, & per interruptionem multiplicantur: at verò æterna Chriſti natiuitas & tẽporalis non ſunt in eadem menſura, nec illa interrupta eſt ſed ſemper durat; ſicut non dicitur aliquis bis legiſſe librum, etiamſi ſimul duos libros legat, nec bis vidiſſe Deũ, etiã ſi duobus actibus videat. Nihilominus tamen dicendum eſt cum D.Th. hîc, verè ac propriè dici Chriſtum bis natum. Quod etiam ſenſit Magiſter d.8.& ibi Bonau. art.2.q.1. ac ferè cæteri, & ita expreſsè loquitur Lactan. lib.4. diuin. Inſt.c.8. Fulgen. verò de fide ad Pet.c.3. *Natus eſt*, inquit, *ſemel ex patre, & ſemel ex matre*, perinde autem eſt dicere, *ſemel & ſemel*, quod *bis*, aut *ſemel & iterum*. Vnde confirmari hoc poteſt ex Paul. ad Heb.1. dicente, *& cùm iterum introduxit primogenitum in orbem terrarum.* Per natiuitatem enim temporalem dicitur filius Dei *iterum introductus in orbem terrarum.* Ratio eſt, quia in illo termino, *bis*, tantùm numeratur duplex Chriſti natiuitas. Quatenus enim in ratione ſaltem analoga natiuitatis conueniunt, & inter ſe diſtinguuntur, numerari illo modo poſſunt: nec neceſſe eſt, vt ſub eadem menſura cõprehendantur, neq; vt altera interrupta ſit, ſeu ceſſauerit, hæc enim accidentaria ſunt: per ſe verò ſufficit vt re ipſa origines diſtinctæ ſunt, & earum etiam durationes. Vt rectè diceretur hic aër bis illuminatus, ſi poſtquam ab vno agente lumen in illo productũ eſt, aliud lumen ab alio introduceretur, priori illuminatione non interrupta, ſed durante.

Chriſtus verè, ac propriè bis natus dicitur. *D. Tho. Mag. Bonau. Lactan. Fulgen. Heb. 1.*

B C

Dices, ergo etiam dici poterit Chriſtus bis filius, quia duplicem natiuitatem duplex filiatio conſequitur. Reſpondetur, primùm Chriſtum non eſſe duos filios: quia hîc numerus requirit multitudinẽ ſuppoſitorum. Deinde, propter ſimilitudinẽ loquutionum, ne ſub vna videatur altera introduci, cauendus videtur ille loquẽdi modus: maximè cùm multis videatur filiatio reſpicere ſuppoſitum, magis quàm natiuitas; quapropter cenſent illam poſteriorem loquutionem eſſe falſam. Alij addunt illum terminum, *bis*, magis numerare actiones, quàm formas. Quod non video, quàm ſit firmum, propriè enim dicimus aliquem eſſe D bis canonicum, vel doctorẽ: videtur ergo illa loquutio in rigore vera, ſed cauenda eſt, vel explicanda propter prædictum errorem.

Obiectio. *Reſponſio.*

ARTICVLVS III.

Vtrùm ſecundùm temporalem Chriſti natiuitatem B. Virgo poſſit dici mater eius.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd ſecundùm temporalem natiuitatem Chriſti, B. Virgo non poſſit dici mater eius. Vt enim ſupra dictum eſt, B.Virgo Maria nihil actiuè in generatione Chriſti operata eſt, ſed ſolam materiam miniſtrauit. Sed hoc non videtur ſufficere ad rationem matris, alioquin lignum diceretur eſſe mater lecti aut ſcamni. Ergo videtur quòd B. Virgo non poſſit dici mater Chriſti. E

190. 3.d.3.p 2.ar. 2.& 2. & d. 4.q.2.a.2.& 4.cont.c.32. §.4.& c.3.4. & 44 & op 3.c.22.9.& 230. & op 60.c.3.col.4. q.32.ar.4.

2. Præterea, Chriſtus ex B.Virgine miraculosè natus eſt. Sed miraculoſa generatio non ſufficit ad rationem maternitatis: non enim dicimus Euam fuiſſe filiam Adæ. Ergo videtur quòd nec Chriſtus debeat dici filius B.Virginis.

3. Præterea, ad matrem pertinere videtur deciſio ſeminis. Sed ſicut Damaſ. dicit in 3. lib. corpus Chriſti non ſeminaliter ſed conditiuè à Spiritu ſancto formatum eſt. Ergo videtur, quòd B. Virgo non debeat dici mater Chriſti. lib.3.c.2.4.& 7.

Sed contrà eſt, quod dicitur Matth. 1. Chriſti generatio ſic erat, Cùm eſſet deſpõſata mater Ieſu Maria, Ioſeph. &c.

Reſpondeo dicendum, quòd B. Virgo eſt vera & naturalis

q.52.ar.2. ralis mater Chriſti. Sicut enim ſuprà dictum eſt, corpus Chriſti non eſt de cœlo allatum, ſicut Valentinus hæreticus poſuit: ſed de Virgine matre ſumptum, & ex puriſſimis
q.5.3.1.ar. ſanguinibus eius formatum. Et hoc ſolum requiritur ad rationem matris: vt ex ſuprà dictis patet. Vnde B. Virgo verè eſt mater Chriſti.

q.32.ar.3. *Ad primum ergo dicendum*, quòd (ſicut ſuprà dictum eſt) paternitas, ſiue maternitas, & filiatio, non competunt in quacunque generatione, ſed in ſola generatione viuentiũ. Et ideo ſi aliqua inanimata ex aliqua materia fiant: non propter hoc conſequitur in eis relatio maternitatis, & filiationis: ſed ſolùm in generatione viuentium, quæ propriè natiuitas dicitur.

l.3.c.7. circa med. *Ad ſecundum dicendum*, quòd ſicut Damaſc. dicit in 3. lib. natiuitas temporalis, qua Chriſtus eſt natus propter noſtram ſalutem, eſt quodammodo ſecundùm nos: quoniã natus eſt homo ex muliere, & tempore conceptionis debito. Super nos autem, quoniam non ex ſemine, ſed ex Spiritu ſancto, & ſancta Virgine ſupra legẽ conceptionis. Sic igitur ex parte matris natiuitas illa fuit naturalis, ſed ex parte operationis Spiritus ſancti fuit miraculoſa, vnde B. Virgo eſt vera, & naturalis mater Chriſti.

q.32.ar.4. *Ad tertium dicendum*, quòd (ſicut ſuprà dictum eſt) reſolutio ſeminis fœminæ non pertinet ad neceſſitatẽ conceptus, & ideo reſolutio ſeminis non ex neceſſitate requiritur ad matrem.

Hi duo articuli explicati ſunt in prima diſputatione huius tomi.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm B.Virgo debeat dici mater Dei.

191. 3.d.4.q.2.ar.3.& 4. cõtra c.34.43.& 45.fin. & op. 3.c.229.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd B. Virgo non debeat dici mater Dei. Non enim dicendum eſt circa diuina myſteria, niſi quod ex ſacra Scriptura habetur. Sed nunquam in ſacra Scriptura legitur, quòd ſit mater aut genitrix Dei, ſed quòd ſit mater Chriſti, vel mater pueri: vt patet Matth. 1. Ergo non eſt dicendum quòd beata Virgo ſit mater Dei.

2. Præterea, Chriſtus dicitur Deus ſecundùm diuinam naturam. Sed diuina natura non accepit initium eſſendi ex Virgine; ergo B. Virgo non eſt dicenda mater Dei.

Can.1. Conc. Epheſ.1.to.1. concil. & habetur inter opera Cyril.ep.4.tom.4. 3. Præterea, Hoc nomen Deus, communiter prædicatur de Patre, & Filio, & Spiritu ſancto. Si ergo beata Virgo eſt mater Dei, videtur ſequi, quòd B.Virgo ſit mater Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, quod eſt inconueniens. Non ergo B.Virgo debet dici mater Dei.

Sed contrà eſt, quòd in capitulis Cyrilli approbatis in Epheſina ſynodo legitur. Si quis non confitetur Deum eſſe ſecundùm veritatem Emmanuel, & propter hoc Dei genitricem, ſanctam Virginem (genuit enim carnaliter carnem factum Dei Verbum) anathema ſit.

q.16.ar.11. *Reſpondeo dicendum*, quòd (ſicut ſuprà dictum eſt) omne nomen ſignificans in concreto naturam aliquam, poteſt ſupponere pro qualibet hypoſtaſi illius naturæ. Cùm autem vnio Incarnationis ſit facta in hypoſtaſi (ſicut ſuprà dictum eſt) manifeſtum eſt quòd hoc nomen Deus, poteſt ſupponere pro hypoſtaſi habente humanam naturam, & diuinam. Et ideo quicquid conuenit diuinæ naturæ, vel humanæ, poteſt attribui illi perſonæ, ſiue ſecundùm quòd pro ea ſupponit nomen ſignificans diuinam naturam, ſiue ſecundùm quòd pro ea ſupponit nomen ſignificans humanam naturam. Concipi autem, & naſci perſonæ attribuitur, & hypoſtaſi, ſecundùm naturam illam, in qua concipitur, & naſcitur. Cùm igitur in ipſo principio conceptio-
q.35.ar.3. nis fuerit humana natura aſſumpta à diuina perſona (ſicut prædictum eſt) conſequens eſt, quòd verè poſſit dici,

A Deum eſſe conceptum & natum de Virgine. Ex hoc autem dicitur aliqua mulier alicuius mater, quòd eum concepit, & genuit: vnde conſequens eſt, quòd B. Virgo verè dicatur mater Dei; ſolùm enim ſic negari poſſet, B. Virginem eſſe matrem Dei, ſi vel humanitas priùs fuiſſet ſubiecta conceptioni & natiuitati, quàm homo ille fuiſſet filius Dei (ſicut Photinus poſuit) vel humanitas non fuiſſet aſſumpta in vnitatem perſonæ, vel hypoſtaſis Verbi Dei, ſicut poſuit Neſtorius. Vtrumque autem horum eſt erroneum, vnde hæreticum eſt negare B. Virginem eſſe matrem Dei.

Ad primum ergo dicendum, quòd hæc fuit obiectio Neſtorij. Quæ quidem ſoluitur ex hoc, quòd licèt non inueniatur expreſsè in Scriptura dictũ, quòd B.Virgo ſit mater Dei:
B inuenitur tamen expreſsè in Scriptura, quòd Ieſus Chriſtus eſt verus Deus, vt patet 1.Ioan.vlt. & quòd B.Virgo eſt mater Ieſu Chriſti, vt patet Matth.1. vnde ſequitur ex neceſſitate ex verbis Scripturæ, quòd ſit mater Dei. Dicitur etiam Rom. 9. quòd ex Iudæis eſt ſecundùm carnem Chriſtus, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſecula. Non autem eſt ex Iudæis niſi mediante B. Virgine. Vnde ille, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſecula, eſt verè natus ex B. Virgine, ſicut ex ſua matre. Innuitur in epiſt. 1. quæ habetur inter opera Cyrill. tom.4.

Ad ſecundum dicendum, quòd illa eſt obiectio Neſtorij, ſed Cyrillus in quadam epiſt. cõtra Neſtor. eam ſoluit, ſic dicens: Sicut hominis anima cum proprio corpore naſcitur, & tanquam vnum reputatur: & ſi voluerit quiſpiam dicere,
C quòd eſt genitrix carnis, non tamen & animæ genitrix, nimis ſuperfluè loquitur. Tale aliquid geſtum percipimus in generatione Chriſti: natum eſt enim ex Dei Patris ſubſtantia Dei Verbum; quia verò carnem aſſumpſit, neceſſarium eſt confiteri, quod natum eſt ſecundùm carnem ex muliere. Dicendum eſt ergo, quòd B.Virgo dicitur mater Dei; non quia ſit mater Diuinitatis, ſed quia perſonæ habentis diuinitatem & humanitatem, eſt mater ſecundùm humanitatem.

Ad tertium dicendum, quòd hoc nomen Deus, quamuis ſit commune tribus perſonis: tamen ſupponit quandoque pro ſola perſona Patris, quandoque pro ſola perſona Filij, vel Spiritus ſancti: vt ſuprà habitum eſt. Et ita cùm dicitur, B. Virgo eſt mater Dei, hoc nomen, Deus, ſupponit pro ſola per- P.p.q.3.ar.7.
D ſona Filij incarnata.

ARTICVLVS V.

Vtrùm in Chriſto ſint duæ filiationes.

AD quintum ſic proceditur. Videtur, quòd in Chriſto ſint duæ filiationes. Natiuitas enim eſt cauſa filiationis. Sed in Chriſto ſunt duæ natiuitates: ergo etiam in Chriſto ſunt duæ filiationes. 192. 3.d.8.a.5.Et quol.1.a.2.Et quol.9.q.&2.a.3. & opuſ. 3.c.219.

2. Præterea, Filiatio, qua quis dicitur filius alicuius, vt matris, vel patris, dependet aliqualiter ab ipſo, quia eſſe relationis, eſt ad aliud aliqualiter ſe habere, vnde & interẽpto
E vno relatiuorum, interimitur aliud. Sed filiatio æterna, qua Chriſtus eſt filius Dei Patris, non dependet à matre, quia nullum æternum dependet à temporali: ergo Chriſtus non eſt filius matris filiatione æterna. Aut ergo nullo modo eſt filius eius (quod eſt contra prædicta) aut oportet quòd ſit filius eius quadam alia filiatione temporali. Sunt ergo in Chriſto duæ filiationes.

3. Præterea, Vnum relatiuorum ponitur in definitione alterius, ex quo patet, quòd vnum relatiuorum ſpecificatur ex alio. Sed vnum & idem non poteſt eſſe in diuerſis ſpeciebus: ergo impoſſibile videtur quòd vna & eadem relatio terminetur ad extrema omnino diuerſa. Sed Chriſtus dicitur filius Patris æterni, & matris temporalis, qui ſunt termini omnino diuerſi: ergo videtur, quòd non poſſit eadẽ relatione Chriſtus dici filius Patris, & matris. Sunt ergo in Chriſto duæ filiationes. art.præced.

l.3. ortho. fid. cap.13. in medio.

Sed contrà eſt, quòd ſicut Damaſcen. dicit in lib. 3. Ea quæ ſunt naturæ, multiplicantur in Chriſto, & non ea quæ ſunt perſonæ. Sed filiatio maximè pertinet ad perſonam: eſt enim proprietas perſonalis, vt patet ex his, quæ in prima parte dicta ſunt. Ergo in Chriſto eſt vna tantùm filiatio. A

P.p.q.40.art. 2.3.& 4.

Reſpondeo dicendum, quòd circa hoc ſunt diuerſæ opiniones. Quidã enim attendentes ad cauſam filiationis, quæ eſt natiuitas, ponunt in Chriſto duas filiationes, ſicut & duas natiuitates. Alij verò attendentes ad ſubiectum filiationis, quod eſt perſona, vel hypoſtaſis filij, ponunt in Chriſto vnam tantùm filiationem, ſicut & vnam hypoſtaſim, vel perſonã. Vnitas enim relationis, vel eius pluralitas, non attenditur ſecundùm terminos, ſed ſecundùm cauſam vel ſubiectum. Si enim ſecundùm terminos attẽderetur, oporteret quòd quilibet homo in ſe duas filiationes haberet: vnam, qua referretur ad Patrem, & aliam qua referretur ad matrem. Sed B *rectè conſideranti apparet eadem relatione referri vnumquemque ad ſuum Patrem, & matrem propter vnitatem cauſæ: eadem enim natiuitate homo naſcitur ex Patre, & matre, vnde eadem relatione ad vtrumque refertur. Et eadem relatio eſt de magiſtro, qui docet multos diſcipulos eadem doctrina: & de domino, qui gubernat diuerſos ſubiectos eadem poteſtate. Si verò ſint cauſæ diuerſæ ſpecie differentes, ex conſequenti videtur etiam relationes ſpecie differre, vnde nihil prohibet, plures tales relationes eidem ineſſe: ſicut ſi aliquis eſt aliquorũ magiſter in Grammatica, & aliorum in Logica, alia eſt ratio magiſterij vtriuſque, & ideo relationibus diuerſis vnus & idem homo poteſt eſſe magiſter vel diuerſorum, vel eorundem, ſecundùm diuerſas doctrinas. Contingit autem quandoque, quòd aliquis habet relationem ad plures ſecundùm diuerſas cauſas, eiuſdem tamen* C *ſpeciei: ſicut cùm aliquis eſt pater diuerſorum filiorum ſecundùm diuerſos generationis actus: vnde paternitas non poteſt ſpecie differre, cùm actus generationum ſint iidem ſpecie. Et quia plures formæ eiuſdem ſpeciei non poſſunt ſimul ineſſe eidem ſubiecto, non eſt poſſibile quod ſint plures paternitates in eo, qui eſt pater plurium filiorum, generatione naturali. Secus autem eſſet, ſi eſſet pater vnius generatione naturali, & alterius per adoptionem. Manifeſtum autem eſt, quòd non vna & eadem natiuitate Chriſtus eſt natus ex Patre ab æterno, & ex matre ex tempore, nec natiuitas eſt vnius ſpeciei, vnde quantum ad hoc, oporteret dicere in*

P.p.q.13.art. 7.

Chriſto eſſe diuerſas filiationes, vnam temporalem, & aliam æternam. Sed quia ſubiectum filiationis non eſt natura, D *aut pars naturæ, ſed ſolùm perſona, vel hypoſtaſis: in Chriſto autem non eſt hypoſtaſis: vel perſona, niſi æterna: non poteſt in Chriſto eſſe aliqua filiatio, niſi quæ ſit in hypoſtaſi æterna. Omnis autem relatio, quæ ex tempore de Deo dicitur, non ponit in ipſo Deo æterno aliquid ſecundùm rem, ſed ſecundùm rationem tantùm: ſicut in prima parte habitum eſt. Et ideo filiatio, qua Chriſtus refertur ad matrem, non poteſt eſſe realis relatio: ſed ſolùm ſecundum rationem. Et ſic quantum ad aliquid, vtraque opinio verum dicit: nam ſi attendamus ad perfectas rationes filiationis, oportet dicere duas filiationes, ſecundùm dualitatem natiuitatum. Si autem attendamus ad ſubiectum filiationis quod nõ poteſt eſſe niſi ſuppoſitum æternum, non poteſt in Chriſto eſſe realiter ni-* E *ſi filiatio æterna. Dicitur tamen relatiuè filius ad matrem relatione, quæ cointelligitur relationi maternitatis ad Chriſtum. Sicut etiam Deus dicitur dominus relatione, quæ cointelligitur reali relationi, qua creatura ſubijcitur Deo. Et quamuis relatio dominij non ſit realis in Deo, dicitur tamen realiter dominus ex reali ſubiectione creaturæ ad ipſum. Et ſimiliter Chriſtus dicitur realiter filius Virginis matris, ex relatione reali maternitatis ad Chriſtum.*

Ad primum ergo dicitur, quod natiuitas temporalis cauſaret in Chriſto temporalem filiationem realem, ſi eſſet ibi ſubiectum huiuſmodi filiationis capax. Quod quidem eſſe non poteſt, ipſum enim ſuppoſitum æternum nõ poteſt eſſe

In cor. art.

ſuſceptiuum relationis temporalis: vt dictum eſt. Nec poteſt A *dici, quòd ſit ſuſceptiuum filiationis temporalis ratione humanæ naturæ, ſicut etiam & tẽporalis natiuitatis: quia oporteret naturam humanam aliqualiter eſſe ſubiectam filiationi, ſicut eſt aliqualiter ſubiecta natiuitati: cùm enim Æthiops dicitur albus ratione dentis, oportet quod Æthiopis dens ſit albedinis ſubiectum. Natura autem humana nullo modo poteſt eſſe ſubiectum filiationis: quia hæc relatio directè reſpicit perſonam.*

Ad ſecundum dicendum, quòd filiatio æterna non dependet à matre temporali: ſed huic filiationi æternæ cointelligitur quidam reſpectus temporalis dependens à matre ſecundùm quem Chriſtus dicitur filius matris.

lib.4.tex.3. tom.3.

Ad tertium dicendum, quòd vnum & ens ſe conſequuntur, vt dicitur in 4. Met. Et ideo ſicut contingit, quòd in vno extremorum relatio ſit quoddam ens, in alio autem non ſit ens, ſed ratio tantùm (ſicut de ſcibili & ſcientia B *Philoſophus dicit in 5. Met.) ita etiam contingit quòd ex parte vnius extremi eſt vna relatio, ex parte autem alterius extremi ſunt multæ relationes. Sicut in hominibus ex parte parentum inuenitur duplex relatio, vna paternitatis, & alia maternitatis, quæ ſunt ſpecie differentes, propter hoc, quòd alia ratione pater, & alia ratione mater eſt generationis principium. Si verò eſſent plures eadem ratione principium vnius actionis (putà cùm multi ſimul trahunt nauem) in omnibus eſſet vna & eadem relatio. Ex parte autem prolis eſt vna ſola filiatio ſecundùm rem: ſed duplex ſecundùm rationem, in quantum correſpondet vtrique relationi parentum, ſecundùm duos reſpectus intellectus. Et ſic etiam quantum ad aliquid in Chriſto, eſt vna tantùm filiatio realis, quæ reſpicit Patrem æternum: eſt tamen ibi alius reſpectus, qui reſpicit matrem temporalem.* C

lib.5.Met. text.20.to.3.

COMMENTARIVS.

SEntentia D. Thom. in hoc art. eſt, duas eſſe in Chriſto Domino relationes filiationis, quia natiuitates, quas conſequuntur, diuerſarum rationum ſunt. Negat tamen vtramque eſſe realem, ſed ſolùm æternam, qua refertur ad Patrem: temporalem verò, qua refertur ad matrem ſolùm dicit eſſe relationem rationis, quanquam Chriſtus dicatur realiter filius ex relatione matris ad ipſum. Fundamentum eius eſt, quia filiatio eſt proprietas perſonæ, & in D illa recipitur, perſona autem Chriſti non eſt capax relationis realis nouæ, ac temporalis, eſt enim perſona diuina, cui nulla res ex tempore aduenire poteſt. Reſponderi poſſet, filiationem eſſe in ſuppoſito, tamen media natura. Quod tacitè refellit D. Thom. in ſol. ad 1. quia natura humana, inquit, nullo modo poteſt eſſe ſubiectum huius relationis, quia filiatio directè reſpicit perſonam. Quod D. Thom. ampliùs non probat, ſed vt per ſe notum aſſumit, multáque alia dicit in articulo, quæ magnas poſſent excitare quæſtiones, dialecticas tamen, ac mataphyſicas, ideoque ab huius loci grauitate alienas. Prætermittendæ igitur ſunt, & ſolùm de iis, quæ ad Chriſtum & ma- E trem eius ſpectant, diſſerendum.

DISPVTATIO XII.

In tres Sectiones diſtributa.

De relationibus, quæ ex Chriſti natiuitate inter eum & matrem conſequuntur.

DE natiuitate Chriſti in vtero, an ſit, quid ſit, & quæ fuerint illius cauſæ, dum de conceptione eius tractaretur, neceſſariò dicendum fuit, ſunt enim hæc duo reipſa ita inter ſe coniuncta,

vt

vt diſputatione diſiungi non potuerint. Solùm igitur ſupereſt, & ordo etiam doctrinæ poſtulat, vt de relationibus hanc natiuitatem conſequentibus diſſeramus. Cùm enim hæc natiuitas (vt diximus) ſit ipſa generatio ſubſtantialis viuentis ex viuente, ſi quæ ſunt inter ipſa relationes, hanc natiuitatem conſequi neceſſe eſt. Nec verò nunc eſt vniuerſaliter diſputandum de his relationibus, quales ſint & quæ habeant fundamenta, ſed his ſuppoſitis, quæ cæteris hominibus communia ſunt, dicendum eſt, quid Chriſto & eius matri ſit tribuendum.

SECTIO I.

Vtrùm in B. Virgine ſit relatio realis matris ad filium.

RAtio dubitandi eſſe poteſt, quia non exiſtente termino, non exiſtit relatio, ſed in Chriſto non eſt proprius terminus ad relationem matris neceſſarius: quia relatio matris reſpicit perſonam ab ipſa procreatam, vnde talis relatio neceſſariò requirere videtur in termino perſonam creatam, perſona autẽ Chriſti eſt increata.

In virgine relatio realis maternitatis ad filium. D. Thom.

Dicendum verò eſt primò, in beata Virgine eſſe relationem realem maternitatis. Hanc concluſionem ſupponit D. Thom. hîc, & à nemine Theologorum (quem ego viderim) in dubium reuocatur. Vnde non poſſet ſine temeritate negari, ſupponendo hanc relationem in aliis matribus eſſe realem. Non aſſero eſſe de fide, quia licèt fides doceat beatam Virginem verè ac realiter genuiſſe, & hoc ſenſu de fide ſit, verè ac realiter eſſe matrem, ſi quis tamen negaret inde eſſe conſecutam relationem realem, ſed appellari realiter matrem tantùm à munere generandi, nihil diceret contra dogmata fidei: illis tamen ſuppoſitis non conſentaneè philoſopharetur, quia in beata Virgine ſunt omnia, ex quibus hæc relatio reſultare ſolet. Habuit enim (vt ſuprà oſtendimus) in Chriſti conceptione & natiuitate eundem concurſum, quem aliæ matres in interna ac ſubſtantiali filiorum conceptione, ac generatione habere ſolent, relatio autem matris ex hoc concurſu ſeu generatione reſultat. Nec poteſt eſſe ſufficiens terminus ad talem relationem, vbi non deeſt talis generatio, quia neceſſe eſt ipſam generationem ad aliquem terminum per eam productum terminari: idem autem, qui eſt terminus per generationem productus, eſt etiam terminus, quem reſpicit relatio matris; hæc enim eſt relatio cauſæ: relatio autem cauſæ terminatur ad effectum: effectus autem eſt terminus per actionem productus; ergo de primo ad vltimum, idem eſt terminus generationis, & relationis maternæ; ergo ſicut Chriſtus eſt ſufficiens terminus realis generationis ex matre, ita etiam eſt ſufficiens terminus realis relationis maternitatis; nihil ergo hîc deeſt, vt hæc relatio realis ſit.

Relatio maternitatis in Virgine eiuſdẽ rationis cum relationibus aliarum matrum.

Dico ſecundò: Hæc relatio matris in beata Virgine eſt eiuſdem ſpeciei cum relationibus aliarum matrum. Hæc aſſertio, licèt diſtinctè etiam non aſſeratur à Theologis, ſupponitur tamen, & ex eorum principiis apertè colligitur, quia hæc relatio in Virgine habet fundamentum & terminum eiuſdem rationis. Primum patet, quia Deipara verè genuit Chriſtum Deum hominem, & natiuitas temporalis Chriſti eſt vera natiuitas humana eiuſdem rationis cum natiuitate aliorum hominum, vt certa fide conſtat ex omnibus ſuprà adductis: hæc autem natiuitas & generatio eſt proximum fundamentum, ſeu ratio fundandi hanc relationem. Secundum probatur, ſcilicet habere terminum eiuſdem rationis, quia hic terminus eſt idem, qui eſt terminus natiuitatis, ſed illa natiuitas habet terminum eiuſdem rationis cum noſtra; ergo. Et confirmatur, quia Chriſtus, vt homo, eſt eiuſdem rationis nobiſcum, licèt ſuppoſito differat, relatio autem illa, ſicut & natiuitas, terminatur ad Chriſtum, vt hominem. Confirmatur ſecundò, quia ſicut calefactio habet eundem terminum, ſiue recipiatur in homine, ſiue in ligno, & in calefaciente eadem relatio conſequitur, quia forma inducta, & actio, per quam inducitur, eiuſdem rationis eſt, quamuis ſubiecto differant, ita dicendum eſt in præſenti, ſeruata proportione. Nam licèt ſuppoſitum Chriſti & noſtrum ſecundùm ſe diuerſa ſint: tamen quia natura humana, quæ tali ſuppoſito coniungitur, eſt eiuſdem rationis cum noſtra, & actio, qua beata Virgo concurrit, eiuſdem etiam rationis exiſtit, ideo etiam relatio eiuſdem ſpeciei in ea conſurget. Tandem confirmatur, quoniam aliàs Deipara non eſſet vniuocè mater cum reliquis, quod eſt contra mentem Conciliorum, & Sanctorum de hac materia loquentium, quos ſuprà retulimus.

Obiectio.

Obiicies etiam: B. Virgo miraculoſè Chriſtum concepit, miraculoſè etiam ad humanam eius generationem operata eſt; ergo eſt mater miraculoſa; ergo relatio matris eſt ſupernaturalis proportionata fundamento, quod proximè conſequitur. Reſpondetur cum D. Thoma hîc artic. 3. beatam Virginem ſimpliciter dicendam eſſe veram & naturalem matrem Chriſti, ſicut cum eodem D. Thom. ſuprà quæſt. 33. articulo 4. explicuimus Chriſtum eſſe naturalem filium hominis, hæc enim duo correlatiua ſunt; relatio ergo matris, vera ac naturalis relatio eſt, atque adeò eiuſdem ſpeciei cum reliquis. Ad obiectionem autem reſpondetur ex eodem D. Thom. quamuis conceptio Chriſti fuerit miraculoſa tum propter vnionem hypoſtaticam, tum ratione cauſæ efficientis humanam generationem, præterea ex parte modi, tamen ex parte matris quoad ſubſtantiam & eſſentiam fuiſſe conceptionem naturalem (vt rectè dixit Ambroſ. lib. de Incarn. Domin. ſacram. cap. 5. & 6. & in ſuperioribus ſatis declaratum eſt) relatio autem conſequitur eam conceptionem, vt eſt à matre ſecundùm ſubſtantiam, & eſſentiam illius: vnde fit, licèt propriè poſſit dici, beatam Virginem miraculoſè concepiſſe (vt D. Thom. ſuprà docet) quia conceptio includit modum, & habitudinem ad cauſam efficientem: non tamen tam propriè dici matrem miraculoſam, & ſupernaturalem, quia mater vocatur à relatione, in qua propriè nihil eſt ſupernaturale, quamuis aliqui interdum piè hoc modo loquantur ad explicandam dignitatem, & excellentiam conceptionis, & perſonæ in illa conceptæ. Bonau. in 3. diſt. 4. art. vlt. q. 2. & Richard. art. 2. q. 3. Gab. q. 1. art. 2. Marſil. q. 5. art. 3. dub. 2.

Reſponſio. D. Thom.

Conceptio Chriſti in vtero Virginis, quomodo miraculoſa, & quomodo naturalis. Ambroſ.

Bonau. Richard. Gabr. Marſil.

Ad rationem dubitandi in principio poſitam reſponſio facilis eſt ex dictis. Nam terminus huius relationis eſt perſona Chriſti non ſecundùm ſe, ſed vt cum humanitate componit hunc hominem: hoc autem modo nihil obſtat, quòd ſicut perſona æterna temporaliter genita eſt, ita etiam ſit terminus relationis realis. Dices: Ergo non poterit B. Virgo dici mater Dei, aut Verbi, ſed ſolùm Chriſti, aut huius hominis, quia relatio ſolùm reſpicit ſuum terminum, quatenus talis eſt. Sed neganda eſt conſequtio: quia relatio quæ per ſe primò & formaliter reſpicit aliquem terminum, conſequenter & quaſi materialiter reſpicit ſubiectum remotum, ſeu ſuppoſitum illius termini. Vt licèt homo albus ſit ſimilis rei albæ, vt ſic, tamen etiam dicitur ſimilis Petro, qui eſt ſuppoſitum illius albedinis, quod ferè in omnibus formis, quæ habitudinem dicunt ad aliud, videre licet.

Obiectio.

Reſponſio.

SECTIO II.

Vtrùm in Chriſto ſit relatio realis & creata filij ad matrem.

Henric. PRima ſententia eſt, Chriſtum referri ad matrẽ relatione reali, ſed increata. Ita ſentit Henricus 4. q. 3. fundamentum eius eſt, quia in vno ſuppoſito vna eſt relatio eiuſdem rationis, ſicut in vno patre plures filios generante vna eſt paternitas. Et confirmari poteſt, quia filiatio æterna terminat humanã naturam, & inde reſultat hic homo: ergo illa eadem relatio, vt terminans talem naturam, refert hunc hominem ad Virginem: & hoc modo propriiſſimè dicetur Virgo mater Dei, ſeu verbi. Hanc ſententiã videtur amplecti Alex. Alenſ. 3. p. quæſt. 10. m. 3. ad argumenta. *Alenſ.*

Secunda ſententia eſt, Chriſtum referri ad Virginem ſola relatione rationis filiationis temporalis. Ita D. Thom. hîc, & in 3. diſt. 8. art. 5. & ibi latè Capreol. & ſanctus Bonauent. artic. 2. q. 2. Fundamentum D. Thom. iam ſuprà explicatum eſt, nimirum relationẽ filiationis reſpicere perſonam, quod à Caietano & aliis Thomiſtis non probatur, niſi ex denominatione, quoniã videlicet humanitas non poteſt denominari filia, ſed ſolum ſuppoſitum: ſi autem relatio filiationis inhæreret immediatè ſoli naturæ, & compoſito, vel ſuppoſito non niſi ratione naturæ denominaret illa relatio aliquo modo naturam ipſam. Sed hæc ratio (ſi nihil ampliùs addatur) videtur euidenter infirma: ſimili enim argumento probari poſſet, natiuitatẽ humanam Chriſti non eſſe realem, aut non inhærere in humanitate. Probatur, quia non denominat illam natam, ſed ſolum ſuppoſitum; quod ergo ipſi reſponderint de natiuitate, idem dici poterit de relatione filiationis. Addendum igitur eſt, vt hæc ratio vim aliquã habeat, adæquatum ſubiectum, cui inhæret hæc relatio eſſe totum ſuppoſitum, vt conſtat ex natura, & ſubſiſtentia. Et huius ratio eſt, quia illud eſt ſubiectũ huius relationis, quod eſt adæquatus terminus, qui naſcitur, ſeu generatur, ſed hic terminus eſt totum ipſum ſuppoſitum, quia donec illud perfectum ſit, non eſt conſummata generatio; ergo adæquatus terminus, cui inhæret hæc relatio, eſt ipſum ſuppoſitum, ita vt ſaltẽ inhæreat in compoſito ex natura, & ſubſiſtẽtia vt ſic, & hoc ſatis eſt, vt non poſſit in Chriſto hæc relatio eſſe realis, cùm inhærere non poſſit in compoſito ex Verbo, & humana natura. Et hinc poteſt conſtitui nonnulla differentia inter natiuitatem, & filiationẽ. Natiuitas enim eſt veluti via, quæ quaſi præcedit in materia, introducendo formam, & ideo, licèt in natura inhæreat, denominat terminum, ad quem dicit habitudinem: at verò filiatio eſt veluti proprietas conſequens vltimum terminum generationis, ac tantummodo ſe habet, vt forma inhærens, ideóque ſolùm denominat ſubiectum, cui inhæret. Et confirmari poteſt primò, quia in diuinis relatio filiationis nullo modo eſt in natura, nec illam denominat, ſed eſt ſolùm proprietas perſonalis. Secundò, quia propter hanc cauſam Chriſtus non eſt capax relationis realis adoptiuæ. Tertiò, nã ſi Chriſtus per humanitatem aſſumptam genuiſſet, non haberet relationẽ paternitatis: & ſi aſſumpſiſſet duas naturas, & in eis fuiſſet genitus à duabus matribus, & per eas genuiſſet duos filios, non haberet niſi vnicam relationẽ paternitatis, aut filiationis etiam ſecundùm rationem. Quartò, quia aliàs ſequitur, ſi Chriſtus nunc dimitteret humanitatem, illum hominem fore filium Virginis, quia maneret in humanitate eadem relatio filiationis. Conſequens autem falſum eſt, quia beata Virgo non genuit illum hominem.

D. Thom. *Capreol.* *Bonau.* *Caiet.*

Tertia ſententia eſt, eſſe in Chriſto relationem filiationis realem, ac temporalem ad matrem. Hæc eſt A communior ſententia Theologor. in 3. diſtinct. 8. Richard. articul. 2. quæſt. 2. in fine Scoti q. vnica. Durand. q. 3. quamuis vtatur diſtinctione non neceſſaria. Dicit enim, filiationem, vt eſt proprietas perſonalis, id eſt, conſtituens perſonam, tantùm eſſe vnam in Chriſto, quod eſt certiſſimum, quia in Chriſto tantũ eſt vna relatio ſubſtantialis, & ſubſiſtens, quæ eſt perſonalitas Verbi Dei: at verò de filiatione, vt eſt tantùm forma referens ad aliud, concedit eſſe duas in Chriſto filiationes reales. Eandem ſententiam tenet Gab. ibi concl. 3. licèt in aliis concluſionibus doceat, quomodo loquendum ſit poſita ſententia Nominalium, qui putant has relationes non eſſe formas reales, & eodem ferè modo procedit Marſil. quæſtione B 7. art. 2. Fundamenta ac rationes huius ſententiæ poſtea referemus. *Richard.* *Scot.* *Durand.* *Gabr.*

Dico igitur primò, Chriſtum Dominum non referri ad beatam Virginem, nec denominari filium eius per increatam filiationis relationem. Hæc aſſertio videtur mihi certa, primò quia illa relatio nullo modo conuenit Chriſto propter generationem eius ex matre; ergo non poteſt denominare illum filium Virginis, nec ad illam eum referre. Patet conſequutio, quia Chriſtus ſolùm dicitur filius Virginis propter humanam generationem: & quæ per illam ipſi conueniunt. Antecedens verò patet, quia illa relatio cõuenit Chriſto ſecundùm ſe, propter æternam generationem, eidem verò vt ſubſiſtenti in humana natura C conuenit ratione vnionis hypoſtaticæ, quæ eſt actio diſtincta ab humana generatione. *Chriſtus non denominatur filius Virginis per increatam relationem filiationis.*

Secundò, generatio æterna & temporalis ſunt omnino diuerſæ rationis, ſolúmque analogicè in ratione generationis conueniunt; ergo & relationes filiationis ſunt eodem modo diuerſæ: nam relationes accommodantur fundamentis, ſeu rationibus, ex quibus aliquo modo oriuntur. Vt in eodem homine relatio diſcipuli & relatio filij diuerſæ ſunt, quia & ex diuerſis principiis reſultant, & diuerſos terminos reſpiciunt: multo autem magis differunt natiuitas æterna, & temporalis, quàm generatio, & doctrina, maiórque differentia eſt inter patrem æternum, & beatiſſimam Virginem, vt matrem, quàm inter humanum Patrem, & præceptorem. Neque oportet decipi D propter conuenientiam in nomine filiationis, illa enim (vt dixi) eſt analoga, & non impedit diſtantiam inter rem creatam, & increatam, explicaríque optimè poteſt, ſi fingamus Spiritus ſancti perſonam ſumpſiſſe carnem ex Virgine, tam propriè enim eſſet filius Virginis, ſicut nunc eſt Verbum, de illo tamen nec veriſimiliter cogitari poſſet referri ad matrẽ per increatam relationem proceſſionis, cùm in illam ratio filiationis nequaquam conueniat: idem autem iudicium eſt de perſona Verbi, quia licèt eius proprietas ſit filiatio, eſt tamen altioris ordinis.

Tertiò, illa relatio conuenit Chriſto, vt Deus eſt, ſeu vt eſt talis perſona prorſus increata: ſed ſub hac ratione non refertur ad matrem, ſed ſolùm in quan- E tum homo eſt, aliquo modo creatus, ſeu productus ex matre; ergo illa relatione non refertur ad matrem. Denique reſpectus realis eſt aliquid pendens aliquo modo à termino, quem reſpicit, præſertim quando reſpectus eſt temporalis, & terminus creatus; ſi ergo Chriſtus vt homo habet reſpectum realem ad Virginem per ipſam relationem æternam: neceſſe eſt vt ille reſpectus ſit aliquid reale in ipſa relatione dependens à ſuo termino, ita vt ſi B. Virgo non exiſtat, neceſſe ſit Chriſtum illo reſpectu carere, hoc autem repugnat perfectioni, & immutabilitati increatæ relationis. Quòd ſi dicas illũ reſpectum nihil ſecundùm rem addere, ſed ſolùm ſecundùm rationem: iam incides in ſecundam opinionem,

quia

quia ille reſpectus erit relatio rationis formaliter diuerſæ rationis à relatione æterna, cum diuerſum habeat terminum, & fundamentũ, etiamſi quaſi ineſſe in eodem ſuppoſito concipiatur. Si autem dicas hunc reſpectum eſſe realem,& poni poſito termino,& auferri illo ablato, & tamen nihil omnino eſſe præter ipſam relationem increatam,id planè intelligi nõ poteſt,quia ſi nihil eſt præter relationem æternam,ergo poſito tali fundamento, & termino nihil ponitur,nec aufertur, quia relatio æterna,& quicquid eſt omnino dem formaliter cum ipſa,nec denuo ponitur,nec aufertur; ergo ille reſpectus nihil eſt,quomodo ergo eſt reſpectus realis?Quod præterea declaratur,quia aliàs eodem modo poſſet dici Deus referri ex tempore ad creaturas reſpectu reali, ſine additione vlla vel depẽdentia,quod quia intelligi non poteſt, meritò negant Theologi huiuſmodi relationes ſeu reſpectus in Deo: & eadem ratione inter homines cùm pater habens vnum filium, alium generat,neceſſe eſt,vt vel illi adueniat noua relatio à priori diſtincta,vel certè,vt præexiſtẽs aliquo modo augeatur,ſeu extẽdatur, & vt ſecundũ aliquid ſui habeat depẽdentiã à nouo termino ad quem habet nouam habitudinem, ſeu reſpectum.

In Chriſto relatio realis filiationis ad matrem.

Dico ſecundò:Probabilius videtur eſſe in Chriſto Domino,vt homine,relationem realem filiationis ad matrem eiuſdem ſpeciei cum aliis filiationibus humanis. Probatur primò, quia in Chriſti humanitate potuit inhærere relatio aliqua realis reſpiciens Virginem, vt terminum, & cauſam, & habens pro fundamento actionem vel paſſionem,ſeu generationem,& natiuitatem: hæc autẽ relatio,quãuis humanitati inhæreat, propriè ſuppoſitum, ſeu hunc hominem denominat;ergo non eſt niſi relatio vera filiationis. Maiorem concedit Caietanus hìc veritate conuictus, dũ in fine ferè totius commentarij dicit, Chriſtũ referri ad matrem reali relatione cauſati ad cauſam, quã relationẽ humanitati inhærere neceſſe eſt, vt ipſe etiã fatetur. Ratione etiam conuinci poteſt, quia beata virgo eſt cauſa realis,à qua humanitas illa aliquo modo effecta eſt, & illa eſt ſubiectũ capax relationis ergo reſultat,in illa relatio ex vi talis effectionis. Quod variis modis explicatur. Nam cùm lignum,v g.fit calidum ab igne, licèt illud ſuppoſitum non habeat ſimpliciter ſuum eſſe ab igne, nihilominus tamen calor in illo factus reſpicit ignem, vt effectus cauſam;ergo ſimiliter quamuis humanitas fiat in Verbo, licèt Verbum ipſum non fiat à Virgine, nihilominus in humanitate poterit eſſe relatio effectus ad cauſã, cùm non minus quàm calor ſit capax illius. Alio modo explicatur, ſi fingamus humanitatem ſolam,& ab omni ſuppoſito proprio, & alieno ſeparatam fieri & concipi ex Virgine, vt ſic eſſet capax relationis realis effectus ad cauſam; ergo quòd nunc fiat in Verbo,nõ impedit hanc relationem. Denique illa humanitas eſt capax relationum realium, ſimilitudinis, æqualitatis, & aliarum, quarum fundamenta poſſunt ineſſe ipſi humanitati:ſed etiam fundamentum huius relationis cauſati ineſt(vt oſtenſum eſt)humanitati, & non habet aliunde ſpecialem repugnantiam, quia cauſari commune eſt naturis, & formis.

Caietan.

Relatio eum propriè denominat quẽ denominat eius fundamentũ.

Minor propoſitio in primo argumento aſſumpta, ſcilicet, relationem hanc propriè denominare hunc hominem,& non naturam,probatur primò.Quia relatio eum propriè denominat quem denominat eius fundamentum vt inductione in omnibus relationibus videre licet. Ille enim dicitur pater, qui generare dicitur,& ille ſimilis,vel æqualis,qui quantus,aut albus,vel aliquid huiuſmodi. Ratio eſt,quia cùm relatio cõueniat alicui medio fundamento ſeu ratione illius, neceſſe eſt,vt ei conuenire dicatur,cui conuenit fundamentum: fundamentum autem relationis (de

A qua agimus) nõ eſt aliud, quàm generatio,vel natiuitas ex Virgine, quia beata Virgo non habuit alium influxum,vel cauſalitatem,in qua hæc relatio fundari poſſit; ergo, quem denominat hoc fundamentum, eundem denominat hæc relatio:ſed natiuitas non denominat humanitatem, ſed hunc hominem; ergo ſimiliter hæc relatio. Confirmatur, & explicatur ſuprà poſito exemplo?Nam cùm lignum fit calidũ ab igne, ſicut quod fit per ſe eſt calidum, ſeu compoſitum, & non ſolus calor, ita quòd per ſe primò refertur, vt effectus ad cauſam, eſt calidum vt ſic, quamuis relatio illi conueniat medio calore; ſic ergo intelligi poteſt in præſẽti. Quod in aliis relationibus Chriſti, quæ nõ negantur eſſe reales, videre licet,dicitur enim Chriſtus ſimilis, vel diſſimilis,æqualis,vel inæqualis,quãuis hæ relationes in ſola humanitate inhæreant.

Obiectio.

B Dices,quamuis hæ relationes denominent ſuppoſitum, vel hunc hominem,poſſunt tamen denominare naturam,vel partes eius:poteſt enim humanitas dici ſimilis, vel corpus æquale,at verò hæc relatio non poteſt denominare naturam,nõ enim dicitur propriè cauſata,ſeu producta,ſed concauſata,aut cõproducta.

Reſponſio.

Reſpondetur,hoc ipſum nos intẽdere,& ex aliis relationibus ſolùm ſumimus ſimilitudinem in hoc quòd inhærendo naturæ poſſunt denominare perſonam, quamuis in alio non ſit ſimilitudo, id enim prouenit ex diuerſitate fundamenti, vt prior ratio ſuprà facta declarat. Adde, eſſe in Chriſto alias proprietates in hoc etiam ſimiles huic relationi. Nam operatio vel amor ineſt naturæ, & non propriè denominat operã- C tem, vel amantem,niſi perſonam, & hinc conſequũtur relationes reales operantis, ſeu amantis, vel amici. Cur enim negabimus has eſſe reales in Chriſto, quamuis naturam non denominent, ſed perſonam, quia ſuis fundamentis accommodantur.

Iam verò prima conſequentia & concluſio intẽta multipliciter probatur. Primò,quia hæc relatio nõ eſt cauſati ad cauſam in genere,ſed in ſpecie;eſt ergo relatio geniti ad genitricem,quia non habuit Virgo reſpectu Chriſti, vel humanitatis eius aliud cauſalitatis genus:ergo eſt relatio filiationis.Primum antecedens videtur per ſe euidens:tũ quia illa relatio conſequitur ex cauſalitate, vt in re fit,non fit autem in genere,ſed in tali ſpecie: tum etiam quia ex parte Virginis non D eſt alia relatio matris, alia cauſæ: ſed eſt vna, & eadẽ nomine generico, vel ſpecifico ſignificata,quia beata Virgo non eſt aliter cauſa,quàm generando. Secũdò, quia in aliis hominum filiis non eſt duplex relatio,altera in humanitate cauſati ad cauſã: altera in ſuppoſito filij ad Patrem, ſed ſicut eſt vna generatio, qua per ſe primò fit homo,& cùm producitur humanitas, ita eſt vna relatio, quia per ſe primò refertur hic homo,&(vt ita dicã)correfertur humanitas:ergo illa relatio cauſati in aliis hominibus eſt relatio filiationis; ergo & in Chriſto.Probatur cõſequentia, quia habet fundamentum proximum, & terminum eiuſdem rationis, ſcilicet generationem humanam, & veram E matrem, & ab his ſumit relatio ſuam ſpecificam rationem. Tertiò,argumentor explicãdo amplius rationes factas, & euertendo fundamentum contrariæ ſẽtentiæ:quia nõ magis requirit relatio filiationis,vt inhæreat ſuppoſito ſecundũ ſe,quã hæc relatio cauſati; ergo ex hoc capite non poſſunt diſtingui hæ relationes, & cũ ex nullo alio poſſint (vt probatũ eſt) relinquitur non eſſe diſtinctas.Antecedẽs patet,quia ſicut denominatio filij cadit in ſuppoſitum, & nõ in naturam, ita & denominatio propria huius relationis (vt oſtenſum eſt) ergo non eſt maior ratio, cur vna harum relationum inhæreat ſuppoſito ſecundum ſe, quàm altera. Et idem argumentum ſumi poteſt ab operationibus, aliiſque proprietatibus, vel relatiuis,

tiuis, vel abſolutis, quæ licèt denominent ſolum ſuppoſitum, non poteſt inde colligi neceſſe eſſe, vt illi inhæreant. Et idẽ argumentum fieri poteſt de ipſa natiuitate. Neque ſolutio, aut differẽtia ſuprà indicata ſatisfacit, ſcilicet quòd generatio ſit veluti via, & relatio veluti proprietas conſequens. Tum quia hoc nihil refert, quia operatio eſt etiam proprietas totius ſuppoſiti iam conſtituti: & nihilominùs denominant ſuppoſitum & non naturam, licèt huic inhæreat, quia eſt ab illo tanquam adæquato, & integro principio. Tum etiam quia relatio accommodatur fundamento in denominando.

Quartò, argumentor explicando rationem à priori, quia actio ſeu cauſalitas matris nõ verſatur per ſe circa ſubſiſtentiam filij cauſandam, vel efficiendam, ſed B ſolùm circa vnionem formæ, cum materia mediis diſpoſitionibus, quæ cauſalitas tam integra, & perfecta fuit in beata Virgine, ſicut in aliis matribus eiuſdéq; rationis, & ad illam nihil prorſus refert, quòd ſubſiſtẽtia filij ſit creata, vel increata, & hac ratione relatio matris in Virgine eſt realis perfecta, & eiuſdem rationis cum aliis; ergo eadem ratione ex parte filij ad realem relationem filiationis impertinens eſt ſubſiſtentiam eſſe creatam, vel increatam, dũmodo ſubſiſtens in hac humanitate verè ſit productus à matre per ſuprà dictum cauſalitatis modum. Primum antecedens ita declaro: nam in humana generatione cuiuſuis hominis ſupponitur materia ſubſiſtens, & ſimiliter anima prius natura creatur ſubſiſtens, tota autem actio C ſeu cauſalitas matris verſatur circa materiam miniſtrandam, vel diſponendam, & formæ coniungẽdam, qua vnione facta neceſſariò cõſequitur, vt adæquatus terminus illius ſit res ſubſiſtens: ergo ad hanc matris cauſalitatẽ non refert, quòd materia & forma ſupponãtur priùs natura ſubſiſtẽtes, ſubſiſtẽtia propria magis, quàm aliena, aut creata potius, quã increata. Eodémque modo erit productus à matre talis filius, ſiue hac ſubſiſtentia ſubſiſtat, ſiue illa: ergo eadem ſimiliter relatione ad matrem referetur, quia relatio in effectu conſequitur ex cauſalitate, vel actione, ſecundũ id, quod per ſe ac formaliter ex vi illius fit: non verò ſecundùm id, quod aliunde ſupponitur. Sicut eadem D relatio calidi ſequitur ex actione ignis, ſiue fiat circa lignum, ſiue circa aquam, vel aliquid aliud.

Quintò, relatio matris in Virgine eſt realis, & per eã refertur ad Chriſtum, vt à ſe cauſatum; ergo relatio cauſati, quæ reſpõdet in Chriſto, eſt relatio filiationis. Patet conſequentia: tũ quia huic relationi matris nulla alia relatio reſpondere poteſt: tũ etiã, quia per illud idem poteſt Chriſtus in ſe ſuſcipere relationẽ filij ad matrem, per quod terminat relationẽ matris ad ipſũ. Nã in his relationibus mutuis, vel formalis terminus vnius eſt alia relatio (vt aliqui volũt) atque ita neceſſe eſt, vtrãq; eſſe realem, quia non poteſt relatio eſſe ſine ſuo formali termino, vel certè, ſi formalis terminus eſt aliquid abſolutũ, illud eſt proximum ſubiectũ, ſeu E fundamentum oppoſitæ relationis, vt in relatione ſimilitudinis in albedine, formalis terminus vnius, ſi nõ eſt alia ſimilitudo, ſaltẽ eſt albedo, in qua alia ſimilitudo fundatur. Oſtenſum autem eſt terminũ formalẽ relationis matris eſſe humanitatem, quatenus eſt terminus etiã formalis generationis ex matre; ergo illa etiã erit ſufficiẽs ſubiectũ, ſeu ratio recipiendi relationem filij ad matrẽ. Sextam rationem ex reali denominatione filij ſumptam addemus ſoluendo argumenta.

Dico tertiò, quamuis in Chriſto ſit duplex relatio realis filiationis, non tamen eſt duo filij, ſed vnus tantùm. Probatur facilè, quia ad multiplicationem illius concreti (ſiue adiectiuè, ſiue ſubſtantiuè, ſumatur) nõ ſufficit multiplicatio formæ, ſine ſuppoſitorum multitudine: qua de cauſa licèt in Chriſto ſint multæ ope- A rationes, vel natiuitates, vel artes, aut ſcientiæ, nõ eſt plures operantes, &c. ſed vnus operans, vnus natus, vnus artifex, vnus ſciens: ſic ergo in propoſito.

Supereſt, vt ſecundæ opinionis argumentis ſatiſfaciamus: nam de prima nihil noui eſt, quod dicamus. *Reſponſio ad argumenta in oppoſitum.* Igitur ad præcipuum fundamentum rectè ibi dictum eſt, integrum & completum ſubiectum, quod relatio denominat eſſe ſuppoſitum, quod generatur; non tamen neceſſarium eſſe, vt relatio illi adæquatè ac per ſe primò inhæreat, ſicut de natiuitate & operationibus dicendum eſt. Nec differentia ibi poſita ſatisfacit, vt probando concluſionem oſtendimus. Vnde ad probationem, ſcilicet illud eſſe ſubiectum filiationis quod eſt terminus adæquatus generationis, reſpondetur, eſſe quidem ſubiectum denominationis, nõ tamẽ inhæſionis. Nam ſicut illud ſuppoſitũ, ſeu compoſitum eſt terminus adæquatus generationis, quamuis tota generatio formaliter verſetur circa naturam, illíq; inhæreat, ita hæc relatio filiationis poteſt denominare idem ſuppoſitũ quãuis inſit ſoli humanitati.

Sed vrgebis, quia alij homines geniti plus habent *Obiectio.* à ſuis matribus quàm Chriſtus à Virgine, habẽt enim ab illis humanitatem, & ſubſiſtentiam, atque adeò ipſum ſuppoſitum: Chriſtus autem à Virgine tantùm habuit humanitatem; ergo aliam relationem cauſati; vel producti habent alij filij ad matres, quã Chriſtus ad Virginem. Hoc ductus argumento dicere ſolebã, relationẽ filij ad matrẽ in Chriſto & aliis hominibus eſſe quidem eiuſdem ſpeciei, vt probatũ eſt, in Chriſto tamen non eſſe ita completam, vel (vt ſic dicam) ita extenſam ſicut in reliquis hominibus. Vt, ſi intelligeremus ignẽ producere in vno ſubiecto calorem, vt octo cum ſuo intrinſeco termino: in alio verò minorem calorem, ſeu abſque tali termino, conſequenter diceremus relationẽ effectus in vtroq; calido eſſe eiuſdem rationis: tamen in vno eſſe magis completam, & perfectã, quàm in alio. Iuxta quam doctrinam dicendũ vlteriùs erat, in aliis hominibus filiationem, ſecundùm ſuum eſſe cõpletum, inhærere in toto ſuppoſito, vt conſtat ex humanitate, & ſubſiſtentia: in Chriſto verò inhærere tantùm in humanitate. Quia alij filij generantur à matribus tam ſecundùm naturã quàm ſecundùm ſubſiſtentiam, quæ denuo fit ex vi talis generationis; Chriſtus autẽ ſolùm habuit à matre humanitatem, ſecundùm quam ab illa genitus eſt, quod formaliter & eſſentialiter ſufficit ad rationem filiationis. Quia formalis ratio talis generationis non ſumitur ex ſubſiſtentia, ſed ex natura. Nã ſicut Chriſtus eſt homo eiuſdem rationis & ſpeciei nobiſcum, quia ratio hominis ſumitur à natura, non à perſona, ita generatio & relatio eius eſt eiuſdem rationis, quia per ſe & formaliter terminatur ad hominem ratione humanitatis, non ratione ſubſiſtentiæ. Hæc doctrina probabilis eſt: nunc verò non admodum placet, ex ea enim ſequitur relationem matris non eſſe in beata Virgine tam completam & integram, ſicut eſt in aliis matribus. Deinde, quia (ſi res attentè conſideretur) nihil minus habet Chriſtus à matre, quàm quilibet alius *Reſponſio.* filius. Subſiſtentia enim creata, quæ eſt in aliis filiis *Relatio filiationis in Chriſto & maternitatis in Virgine æque cõpleta, ac perfecta, ſicut inter alios homines* ſecundùm ſe non fit à matre, ſed partim in anima, & materia ſupponitur, facta autem vnione formæ cum materia abſque noua matris cauſalitate, reſultat integra ſubſiſtentia totius, conſtans ex partialibus ſubſiſtentiis partium, ita vt impoſſibile ſit illam impedire, ſuppoſitis in corpore & anima propriis partialibus ſubſiſtentiis. Simili autem modo in generatione Chriſti ex Virgine, ordine naturæ ſupponuntur anima, & corpus vnita Verbo, & ſubſiſtentia in illo, & hæc inter ſe per generationem vniuntur: qua vnione facta, abſque alia matris cauſalitate neceſſariò ſequitur, vt tota humanitas illa

ſubſiſten

ſubſiſtētia ſubſiſtat, atque adeò, vt hic homo ſic ſubſiſtens productus ſit: tantam ergo cauſalitatem habet beata Virgo ad productionem huius hominis, ſicut aliæ matres, nec plus habent alij filij à matribus, quã Chriſtus à Virgine; ergo relatio filiationis in Chriſto, & matris in Virgine æquè completæ ac perfectæ sũt, ſicut inter alios homines. Ad inſtantiam ergo factam negatur aſſumptum, eſt enim falſum, vt planè conſtat ex dictis.

Filiationis diuina, & creata in Christo differentia. Ad confirmationes eiuſdem opinionis. Ad primã de filiatione diuina negatur ſimilitudo, quia illa eſt relatio per ſe ſubſiſtēs, conſtituens perſonam in ratione perſonæ, & ideo nō poteſt recipi in natura, ſed terminare illam; hæc verò relatio ſupponit perſonam conſtitutam, & inhæret media natura. Eſt etiam aliud diſcrimen; quia in Diuinis Filius non diſtinguitur natura à Patre, ſed ſola relatione, quare neceſſe eſt vt per ſe conſtituat perſonam, & non inhæreat ratione naturæ: at verò hæ relationes creatæ ſupponunt perſonas matris & filij conſtitutas in propriis naturis, per quas poſſunt illis inhærere.

Ad ſecundam confirmationem de filiatione adoptiua, reſpondetur, in Chriſto, vt ſanctificato per gratiam creatam, eſſe quidē relationem realem ad Deũ, vt ſanctificantem, illam verò non eſſe filiationem adoptiuam, non propter illud principium, quòd filiatio debeat inhærere ſuppoſito, ſed quia illa relatio in Chriſto non ſequitur ex adoptione, ſed ex gratia connaturali, vt ſuprà q. 23. latiùs dictum eſt.

Ad tertiam confirmationem reſpondetur omnia eſſe falſa, quæ aſſumuntur, & potiùs retorqueri poſſe argumentum. Nam ſi Chriſtus per humanitatem generaret filium, reſultaret verè in eo relatio realis paternitatis, quia ſicut actio ita & relatio ex illa reſultãs conuenit ſuppoſito, medio principio agendi quod eſt forma ſeu natura. Et eadē ratione, ſi Verbũ aſſumeret plures naturas, plures haberet relationis filiationis, & ſi per eas generaret, haberet plures relationes paternitatis. Ac denique ſi fingeremus humanitatem B. Virginis eſſe vnitã hypoſtaticè Deo, & genuiſſe Chriſtum, ſicut modò genuit, non minus haberet relationem realem matris quàm modò habet, & in eo caſu magis oſtenditur efficacia cuiuſdã vulgaris argumenti in hac materia, ſumpti ex denominatione reali filij & matris. Nam quia Chriſtus verè realiter eſt filius Virginis, videtur rectè colligi, habere relationē realē. *D.Thom.* Reſponderi autem ſolet cũ D.Thom. hìc, Chriſtum dici realiter filium Virginis ex relatione reali matris ad ipſum. Hæc verò reſponſio non haberet locum in caſu poſito, quia non magis eſſet Virgo capax relationis realis maternitatis, quàm Chriſtus filiationis: vel certè, ſi beata Virgo, quãuis eſſet perſona increata, eſſet capax realis maternitatis, non eſt, cur negemus Chriſtum eſſe capacem relationis realis filiationis. Niſi fortè quis dicat, in eo caſu poſſe realiter dici matrem aut filium propter originē, non verò propter relationem. Sed ſi hoc licet gratis dicere, pari ratione poſſet aliquis negare omnem relationem realem inter matrem & filium, dicendo ita denominari ab origine, non à relatione.

Ad quartam confirmationem, concedo, ſi Verbũ dimitteret humanitatem, permanſuram in illo homine ſeu in humanitate illa ſubſiſtēte in proprio ſuppoſito eandem relationem filiationis, quam nũc habet, vt rectè videtur probare argumentũ factum, quia manet ſubiectum, fundamentum, & terminus: ergo non eſt, quòd corrumpatur relatio. Ex quo vlteriùs ſequitur illum hominem eſſe filium Virginis, quandoquidem habet in natura humana relationem realē filiationis ad ipſam. *Gabr.* Addit verò Gabr. in 3. diſt. 4. quæſt. vnica, ar. 3. dub. 1. illum non eſſe eundem filium Virgi-

A nis, qui antea erat, vnde concedit conſequenter poſſe Virginē habere duos filios ex vi eiuſdē generationis, & alia ſimilia infert non minus impropria & falſa, quàm fundamentum, vnde colliguntur. Dico ergo vlteriùs, illum hominem in eo caſu non ſolùm fore filium Virginis, ſed eundem filium. Quia habet eandē numero filiationem, & in eadem numero natura, & ex vi eiuſdem generationis: nec obſtat, quòd ſuppoſitum ſit diuerſum, quia (vt ſuprà dixi) etiamſi duæ perſonæ eandē humanitatem aſſumant, eſſent vnus homo: ergo in eo caſu eſſet idem homo, licèt eſſet diuerſum ſuppoſitum; ergo pari ratione eſſet idē filius. Quapropter non conſequenter loquuntur nonnulli recentiores Thomiſtæ, qui negant, in eo caſu poſſe

B illum hominem dici filium Virginis, cum aliàs cũ D. Thom. fateantur eſſe vnũ & eundem hominem, ſi ſit vna & eadem natura, quamuis ſuppoſita ſint diuerſa. Neque enim refert, quòd ſimul aut ſucceſſiuè eadem humanitas in vno vel diuerſis ſuppoſitis ſubſiſtat: quandoquidem ſola vnitas naturæ ad hanc vnitatem ſufficere cenſetur, ſicut patet à ſimili: nam quemadmodum eſt vnus artifex, qui ſimul habet plures artes, ita etiam qui ſucceſſiuè.

Sed inſtabis, ergo ſi Verbum diuinum nunc dimitteret humanitatem, vt ſubſiſteret non in proprio & creato ſuppoſito, ſed in perſona Patris, Pater eſſet filius Virginis, quia eſſet idem homo, & in humanita- *Obiectio.*

C te haberet eandē relationem filiationis. Conſequens eſt falſum, diximus enim ſuprà, quòd ſi humanitas Chriſti priùs in proprio ſuppoſito extitiſſet, licèt poſtea aſſumpta eſſet à Verbo, Verbum non eſſet filius Virginis. Reſpōdetur negando ſimpliciter conſequē- *Reſponſio.* tiam: concedi quidem poſſet hunc hominem formaliter, quatenus hic homo eſt, eſſe filiũ Virginis, quia hic homo ſolùm dicit ſubſiſtēs in hac humana natura, & hoc verè fuit genitum ex Virgine, quamuis hoc ſuppoſitum ſeu hoc ſubſiſtēs non fuerit ab illa genitũ, & ideo non ſequitur Patrem fuiſſe genitũ ex Virgine, quia Pater iam dicit definitè & quaſi materialiter hoc ſuppoſitum, quod nec terminauit generationē ex virgine, nec eſt de ratione huius hominis vt ſic. Et ratio à priori eſt, quia quæ hic homo facit, vel pa-

D titur, non dicuntur de Patre, aut Verbo, niſi per communicationem idiomatum: hæc autem cōmunicatio non eſt niſi ratione vnionis, & ideo ſolùm habet locũ in iis, quæ antecedunt. Vnde etiam ſi Deus aſſumeret humanitatē hominis peccatoris, non diceretur Deus peccaſſe, eo quòd ſuppoſitum proprium illius humanitatis priùs per illam peccaſſet, & ſimiliter ſi Verbũ nunc dimitteret humanitatē, & Pater eam aſſumeret, non diceretur Pater redemiſſe homines, neque mortuus pro illis. Et eadem ergo ratione non diceretur filius virginis, quia hæc denominatio dicit ordinem ad præteritam actionē, ſeu paſſionem, quæ nullo modo facta fuit in perſona Patris. Nec eſt omnino eadē ratio, ſi humanitas dimiſſa à Verbo in propria perſona ſubſiſtere incipiat: duplex enim differentia interce-

E dit. Prima, quia quando natura creata ſubſiſtit in proprio ſuppoſito, non poteſt hoc ſuppoſitum condiſtingui ab ipſa natura, & ideo non aliter poſſumus loqui de hoc ſuppoſito, quàm de hoc homine formaliter, ac propterea ſimpliciter dicimus hunc hominē eſſe genitũ, vel eſſe filium Virginis: at verò quando natura aſſumitur ab alia perſona, ſuppoſitum illud ſecũdùm ſe condiſtinguitur à natura, & ideo non fit communicatio idiomatum talis naturæ ſub nominibus propriis illius ſuppoſiti, vel propriæ naturæ eius, niſi ſuppoſita vnione eiuſdem cum alia natura. Secunda differentia eſt, quia ſubſiſtentia propria cōuenit naturæ ab intrinſeco, & ideo, quamuis à principio fuerit diuinitùs impedita, ſi poſtea ſuæ naturæ relinquatur, cēſetur ha-

bere

bere eam ſubſiſtentiam ex vi illius actionis, & productionis, qua incepit eſſe, & ideo totũ id poteſt tribui & referri in cauſam propriam, & principium illius naturæ. At verò ſubſiſtentia alterius perſonæ nullum habet fundamentum in natura, neque in actione, qua recepit eſſe, & ideo, ſi illa perſona non terminauit talem naturam in ipſo generationis inſtanti, nulla ratione poteſt genita vel filius denominari.

SECTIO III.

Vtrùm perſeuerent nunc in Chriſto & Virgine relationes matris, & filij.

Ratio dubitandi eſſe poteſt: nam in Chriſti morte extincta vtraq; relatio eſt. Quia ſicut poſt illam mortem non manſit hic homo, vt ſic, neque humanitas, ita neque relatio filiationis, neque filius Virginis vt ſic: ablato autem vno extremo, neceſſe eſt tolli relationem in alio, ſed reſurgente Chriſto non videntur ex natura rei poſſe redire tales relationes: quia iam non habebat Chriſtus eſſe hominis, ex vi maternæ generationis, illa enim cauſalitas iam habuit ſuũ effectum, qui poſtea deſtructus eſt, & deinde per aliã actionem redit idem ſecundùm rem: non tamen formaliter vt terminus, vel effectus prioris actionis: relatio autem filiationis fundari videtur in huiuſmodi eſſe, vt cauſato per maternum concurſum, ſeu operationem: ergo per reſurrectionem non redit talis relatio, ſicut nec fundamentum eius, quod fuit generatio. Et confirmatur, quoniam aliàs fieri non poſſet, quin inter perſonas, quarum vna ſemel aliam generauit, eſſet relatio realis, etiamſi poſtea ſæpius eſſe deſinerent, & aliis modis iterum producerentur.

Reſpondetur quæſtionem hanc communem videri omnibus aliis filiis, & matribus, quia nihil poteſt hîc dici factũ ex ſpeciali miraculo, ſed natura rei attendẽda eſt, quia relatio habet talem modum exiſtendi, & incipiendi, vt poſitis fundamento, & termino, neceſſario omnino reſultet: illis autẽ non poſitis, fieri non poteſt relatio etiam de potentia abſoluta: totum autem fundamẽtum harum relationum eſt, quòd Chriſtus homo ſemel fuit genitus ex Virgine; ſi ergo hoc fundamentum ſufficiens eſt, vt illæ relationes nõ ſolùm durent durante illo eſſe hominis, ſed etiam vt iterũ atque iterum pullulent, etiamſi illud eſſe hominis interruptum ſit (vt ita dicam) ſi poſtea alia via ſit inſtauratum: ſi hoc, inquam, ſufficit in Chriſto, & Virgine, ſufficiet in omni alia filiatione, & maternitate. Si autem in aliis non ſufficit, nec in Chriſto ſufficiet, & conſequenter nec miraculosè potuiſſent tales relationes redire, quia fierent ſine ſufficienti fundamento, quod illis repugnat.

Maternitas & filiatio in Virgine & Chriſto ſẽper durant. Videtur autem veriſimile, illud fundamentum ſatis eſſe, vt hæ relationes ſemper reſultent. Quia ſemper eſt verum dicere hunc hominem fuiſſe genitum ab illa muliere: ex hoc autẽ intrinſecè ſequuntur dictæ relationes. Item, quia ſi Chriſtus & beata Virgo nunquam fuiſſent mortui, ſed tranſlati ad gloriam, non eſſet dubium, quin in eis perſeuerarent dictæ relationes: ſolùm quia ſemel Virgo genuit Chriſtum. Sed hoc æquè verum eſt, etiamſi extrema inter quæ verſantur illæ relationes interdũ defuerint, & poſtea redierint, ſicut duæ albedines, quæ nunc ſunt ſimiles, retinent eaſdem numero relationes ſimilitudinis, ſiue perpetuò durent, ſiue aliquando corrumpãtur, & iterum producantur. Vnde non eſt cur dicamus de ratione filiationis eſſe, vt ſubiectum eius proxima ſeu vltima productione habuerit eſſe per generationem ex matre, ſed ſatis eſt, quòd aliquando traxerit originẽ ex matre: & ita ſicut res facta, ſeu præterita, non poteſt iã non fuiſſe facta, ſeu præteriiſſe, ita non eſt inconueniens, vt relatio filiationis ſemel habita amitti non poſſit, exiſtentibus eius ſubiecto, & termino. Quod tandem ex modo loquendi confirmatur. Quia ita nunc abſolutè loquimur de Chriſto, & Virgine, matrem & filium eos appellando, prout nunc ſunt in ſtatu gloriæ. Quocirca addendum eſt vltimò (quidquid ſit de metaphyſica quæſtione relationum) quod attinet ad matris dignitatem morali modo conſideratam, certiſſimum eſſe, eam perſeuerare in Deipara: imò nunquam fuiſſe imminutam etiam in triduo mortis Chriſti: quia licèt tunc non eſſet hic homo, quem B. Virgo genuerat, verè tamen erat ille, quem genuit Virgo habens vnitas ſibi partes illius humanitatis, quas ex Virgine accepit, quod ſatis eſt ad hanc matris dignitatem conſeruandam, quæ (vt ſuprà dixi) magis moraliter quàm phyſicè explicanda eſt.

ARTICVLVS VI.

Vtrùm Chriſtus fuerit natus ſine dolore matris.

AD ſextum ſic proceditur. Videtur, quòd Chriſtus non fuerit natus ſine dolore matris. Sicut enim mors hominum ſubſecuta eſt ex peccato primorũ parentum (ſecundùm illud Geneſis 2. Quacunq; die comederis ex eo, morte morieris) ita etiam dolor partus, ſecundùm illud Geneſ. 3. In dolore paries filios. Sed Chriſtus mortem ſubire voluit; ergo videtur, quòd pari ratione eius partus eſſe debuerit cum dolore. 193. 2.2.q.164. a.2. ad. 3.

2. Præterea, Finis proportionatur principio. Sed finis vitæ Chriſti fuit cum dolore, ſecundùm illud Iſai. 53. Verè dolores noſtros ipſe tulit. Ergo videtur, quòd etiam in ſua natiuitate fuerit dolor partus.

3. Præterea, in lib. de ortu Saluatoris narratur, quòd ad Chriſti natiuitatem obſtetrices occurrerunt, quæ videntur eſſe neceſſariæ parienti propter dolorem: ergo videtur, quòd B. Virgo peperit cum dolore.

Sed contrà eſt, quod Auguſtinus dicit in ſermone de Natiuitate, alloquens virginem matrem. Nec in conceptione, inquit, inuenta es ſine pudore, nec in partu inuenta es cum dolore. In ſerm. 14. paulò à prin. tom. 10.

Reſpondeo dicendum, quòd dolor parientis cauſatur ex apertione meatuũ, per quos proles egreditur. Dictum eſt autem ſuprà, quòd Chriſtus eſt egreſſus ex clauſo vtero matris: & ſic nulla violentia apertionis meatuum ibi fuit, & propter hoc in illo partu nullus fuit dolor, ſicut nec aliqua corruptio. Sed fuit ibi maxima iucunditas, ex hoc quòd homo Deus eſt natus in mundum, ſecundùm illud Iſaiæ 35. Germinans germinabit ſicut lilium, & exultabit lætabunda, & laudans. q.28.ar.2.

Ad primum ergo dicendum, quòd dolor partus conſequitur in muliere commiſtionem virilem: vnde Gen. 3. poſtquam dictũ eſt, in dolore paries, ſequitur, & ſub viri poteſtate eris. Sed ſicut dicit Aug. in ſerm. de Aſſumpt. B. Virginis, ab hac ſententia excipitur virgo mater Dei, quæ quia ſine peccati colluuione, & ſine virilis admiſtionis detrimento Chriſtum ſuſcepit, & ſine dolore genuit: & ſine integritatis violatione, pudore virginitatis integro permanſit. Chriſtus autem mortẽ ſuſcepit ſpontanea voluntate, vt pro nobis ſatisfaceret, non quaſi ex neceſſitate illius ſententiæ: quia in ſe mortis debitor non erat. Cap. 4. paulò ante prin. Incipit hic ſer. Ad interrogata: & habetur tom. 9.

Ad ſecundũ dicendum, quòd ſicut Chriſtus moriẽdo deſtruxit mortem noſtram, ita ſuo dolore nos à doloribus liberauit, & ideo mori voluit cum dolore. Sed dolor parientis matris non pertinebat ad Chriſtum, qui pro peccatis noſtris ſatisfacere veniebat, & ideo non oportuit quòd mater eius pareret cum dolore.

Ad ter

A *Ad tertium dicendum, quòd Luc. 2. dicitur, quòd B. Virgo ipſum puerum quem pepererat, pannis inuoluit, & poſuit in præſepio. Et ex hoc oſtenditur narratio illius libri (qui eſt apocryphus) eſſe falſa. Vnde Hieronymus dicit contra Heluid: Nulla ibi obſtetrix, nulla muliercularũ ſedulitas interceſſit, & mater & obſtetrix fuit, pannis (inquit) inuoluit infantem & poſuit in præſepio. Quæ ſententia Apocryphorũ deliramenta conuincit.*

ARTICVLVS VII.

Vtrùm Chriſtus debuerit in Bethleem naſci.

134. Inf. q. 46. art. 10. & Matt. 2. co. 6. & op. 60. c. 4. col. 3.

AD ſeptimum ſic proceditur. Videtur, quòd Chriſtus non debuerit in Bethleem naſci. Dicitur enim Iſaiæ 1. De Sion exibit lex, & Verbum Domini B *de Ieruſalem: ſed Chriſtus eſt verè Verbum Dei; ergo de Ieruſalem debuit prodire in mundum.*

2. Præterea, Matth. 2. dicitur ſcriptum eſſe de Chriſto quòd Nazarenus vocabitur, quod ſumitur ex eo, quod ſcribitur Iſai. 11. Flos de radice eius aſcendet: Nazareth enim, flos interpretatur. Sed maximè aliquis denominatur à loco ſuæ natiuitatis; ergo videtur quòd in Nazareth naſci debuerit, vbi etiam fuit conceptus, & nutritus.

3. Præterea, Ad hoc Dominus natus eſt in mundo, vt veritatis fidem annunciaret: ſecundùm illud Ioan. 18. In hoc natus ſum, & ad hoc veni in mundum, vt teſtimonium perhibeam veritati. Sed hoc faciliùs fieri potuiſſet in ciuitate Romana, quæ tunc dominatum orbis habebat. Vnde & Paulus Romanis ſcribens dicit, Rom. 1. Fides veſtra annunciatur C *in vniuerſo mũdo. Ergo videtur quòd non debuerit in Bethleem naſci.*

Sed contrà eſt, quod dicitur Michææ 5. Et tu Bethleem Ephrata, paruulus es in milibus Iuda: ex te mihi egredietur qui ſit dominator in Iſrael.

Reſpondeo dicendum, quòd Chriſtus in Bethleem naſci voluit duplici ratione. Primo quidem, quia factus eſt ex ſemine Dauid ſecundùm carnem, vt dicitur Rom. 1. Cui etiã facta fuerat repromiſſio ſpecialis de Chriſto, ſecundùm illud 2. Reg. 23. Dixit vir, cui conſtitutum eſt de Chriſto Dei Iacob. Et ideo in Bethleem, de qua natus fuit Dauid, naſci voluit, vt ex ipſo loco natiuitatis promiſſio ei facta impleta D *oſtenderetur. Et hoc deſignat Euangeliſta dicens, Eo quòd eſſet de domo, & familia Dauid. Secundò, quia (vt Gregor. dicit in hom.) Bethleem domus panis interpretatur: ipſe autem Chriſtus eſt, qui ait, Ego ſum panis viuus, qui de cœlo deſcendi.*

Hom. 8. in Euang. non procul à princ. & Beda in c. 5. ſuper. Luc. 10. 2.

Ad primum ergo dicendum, quòd ſicut Dauid in Bethleem natus eſt, ita etiam Ieruſalem elegit, vt in ea ſedem Regni conſtitueret, & Templum Dei ibi ædificaret, & ſic Ieruſalem elegit, vt eſſet ciuitas regalis, & ſacerdotalis. Sacerdotium autem Chriſti, & eius regnum præcipuè conſummatum eſt in eius paſſione, & ideo conuenienter Bethleem elegit natiuitati, Ieruſalem verò paſſioni. Similiter etiam per hoc hominum gloriam confutauit, qui gloriantur de hoc, E *quòd ciuitatibus nobilibus originem ducunt, in quibus etiam præcipuè volunt honorari. Chriſtus autem è conuerſo in ciuitate ignobili naſci voluit, & in ciuitate nobili pati opprobrium.*

Ad ſecundum dicendum, quòd Chriſtus florere voluit ſecundùm virtuoſam conuerſationem, non ſecundùm carnis originem: & ideo in Nazareth voluit educari, & nutriri, & in Ieruſalem quaſi peregrè naſci. Quia (vt Gregorius dicit) per humanitatem, quam aſſumpſerat, quaſi in alieno naſcebatur, non ſecundùm poteſtatem, ſed ſecundùm naturam. Et etiam (vt Beda dicit) in diuerſorio loco egebat: vt nobis multas manſiones in domo Patris ſui præpararet.

Hom. 8. in Euang. non remotè à princ. c. 2. in Lucam ſuper illud Reclinauit illum in præſepio.

Ad tertium dicendum, quòd ſicut videtur in quodam ſermone Epheſini Concilij, ſi maximam Romam elegiſſet ciuitatem, propter potentiam ciuium mutationem orbis terrarum putarent, ſi filius fuiſſet Imperatoris, poteſtati vtilitatem aſcriberent. Sed, vt diuinitas cognoſceretur, orbem transformaſſe terrarum, pauperculam elegit matrem & pauperiorem patriam. Elegit autem Deus infirma mundi, vt confundat fortia, ſicut dicitur 1. ad Corinth. 1. Et ideo vt ſuam poteſtatem magis oſtenderet, in ipſa Roma, quæ caput mundi erat, etiam caput Eccleſiæ ſuæ ſtatuit, in ſignũ perfectæ victoriæ: vt exinde fides deriuaretur in vniuerſum mundum, ſecundùm illud Iſai. 26. Ciuitatem ſublimem humiliabit, & conculcabit eam pes pauperis (ſcilicet Chriſti) greſſus egenorum, id eſt, Apoſtolorum Petri & Pauli.

Eſt cap. 5. ſecundum ordinem, Beda 10. 9.

COMMENTARIVS.

IN hoc etiam articulo nihil explicandum occurrit in D. Thomæ litera. Quæ verò pertinent ad teſtimonium Michææ 5. fuſiùs diſputatione ſequenti explicabuntur, vbi & examinanda ſunt ea quæ Caietanus notat in ſolutione ad ſecundum. Quæ verò ſcribit in ſolutione ad 3. de ſede Rom. quòd iure diuino illius Epiſcopus ſit vniuerſalis Eccleſiæ Paſtor, ita vt ex præcepto Chriſti hæc duo coniuncta eſſe neceſſe ſit, ad hunc locum non ſpectant, & maiori ac diligentiori examinatione indigent. Nam licèt conſtet de iure diuino eſſe, vt ſummus Pontifex ſit caput totius Eccleſiæ, & Petri ſucceſſor in Epiſcopatu orbis: non tamen ita conſtat eſſe de iure diuino, vt ille idem ſit Epiſcopus vrbis. Sed de hoc aliàs. Teſtimonium autem, quod D. Thomas affert ex Concil. Epheſino, habetur in tom. 6. illius, appendice 5. cap. 2. in oratione Theoloti Ancyrorum Epiſcopi, de Natiuitate Saluatoris.

ARTICVLVS VIII.

Vtrùm Chriſtus fuerit tempore congruo natus.

AD octauum ſic proceditur. Videtur quòd Chriſtus non fuerit congruo tempore natus. Ad hoc enim Chriſtus venerat vt ſuos in libertatem reuocaret. Natus eſt autem tempore ſeruitutis, quo ſcilicet totus orbis tempore Auguſti deſcribitur, quaſi tributarius factus, vt habetur Lucæ 2. Ergo videtur quòd non congruo tempore Chriſtus fuerit natus.

2. Præterea, Promiſſiones de Chriſto naſcituro gentibus non fuerant factæ, ſecundùm illud Roman. 9. Quorum ſunt promiſſa. Sed Chriſtus natus eſt tempore, quo Rex alienigena dominabatur: ſicut patet Matthæi 2. Cùm natus eſſet Ieſus in diebus Herodis Regis. Ergo videtur, quòd non fuerit congruo tempore natus.

3. Præterea, Tempus præſentiæ Chriſti in mundo diei comparatur, propter id, quòd ipſe eſt lux mundi: vnde ipſe dicit Ioan. 9. Me oportet operari opera eius, qui miſit me, donec dies eſt. Sed in æſtate ſunt dies longiores, quàm in hyeme: ergo cùm natus fuerit in profundo hyemis octauo Kalendas Ianuarij, videtur, quòd non fuerit conuenienti tempore natus.

Sed contrà eſt quod dicitur Galat. 4. Cùm venit plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum factum ex muliere, factum ſub lege.

Reſpondeo dicendum, quòd hæc eſt differentia inter Chriſtum, & alios homines, quòd alij homines naſcuntur ſubiecti neceſſitati temporis, Chriſtus autem tanquam Dominus & conditor omnium temporum elegit ſibi tempus, in quo naſceretur, ſicut & matrem, & locum. Et quia quæ

à Deo ſunt, ordinata ſunt & conuenienter diſpoſita: conſequens eſt, quòd conuenientiſſimo tempore Chriſtus naſceretur.

Ad primum ergo dicendum, quòd Chriſtus venerat nos in ſtatum libertatis reducere de ſtatu ſeruitutis. Et ideo ſicut mortalitatem noſtram ſuſcepit, vt nos ad vitam reduceret: ita (vt Beda dicit) eo tẽpore dignatus eſt incarnari, quo mox natus cenſui Cæſaris aſcriberetur, atque ob noſtri liberationẽ ipſe ſeruitio ſubderetur. Tempore etiã illo, quo totus orbis ſub vno principe viuebat, maxima pax fuit in mundo, & ideo decebat, vt illo tẽpore Chriſtus naſceretur, qui eſt pax noſtra faciens vtraque vnum, vt dicitur Epheſ. 2. Vnde Hieronym. dicit ſuper Iſai. Veteres reuoluamus hiſtorias, & inueniemus vſque ad vigeſimum octauum annum Cæſaris Auguſti, in toto orbe terrarum fuiſſe diſcordiam: orto autem Domino, omnia bella ceſſauerunt, ſecundùm illud Iſai. 2. Non leuabit gens contra gentem gladium. Congruebat etiam vt in illo tempore, quo vnus princeps dominabatur in mundo, Chriſtus naſceretur, qui venerat congregare ſuos in vnum, vt eſſet vnum ouile, & unus paſtor, vt dicitur Ioan. 10.

Super illud Luc. 2. Vt profiteretur cum Maria eſt. c. 5. ſecundum ordinem. Beda, tom. 2.

Super illud Iſai. 2. Non leuabit gens contra gentẽ. tom. 5.

Ad ſecundum dicendum, quòd ideo Chriſtus, Regis alienigenæ tempore naſci voluit, vt impleretur prophetia Iacob dicentis Geneſ. penultim. Non auferetur ſceptrum de Iuda, & dux de femore eius, donec veniat qui mittẽdus eſt. Quia, vt Chryſoſt. dicit ſuper Matth. quamdiu Iudaica gens ſub Iudaicis Regibus, quamuis peccatoribus, tenebatur, Prophetæ mittebantur ad remedium eius: nunc autem quando lex Dei ſub poteſtate Regis iniqui tenebatur, naſcitur Chriſtus: quia magna, & deſperabilis infirmitas medicum artificiorem quærebat.

Homil. 2. in Matth. in op. imperf. nõ longè à prin. to. 2.

Ad tertium dicendum, quòd ſicut dicitur in libr. de qu. veter. & noui Teſtamen. tunc Chriſtus naſci voluit, quando lux diei incrementum incipit accipere: vt oſtenderetur, quòd ipſe venerat, vt homines creſcerent in lucem diuinam, ſecundùm illud Lucæ 1. Illuminare his qui in tenebris & in vmbra mortis ſedent. Similiter etiam aſperitatem hyemis elegit ad natiuitatem: vt ex tunc carnis afflictionem pateretur pro nobis.

In lib. q. ex nou. Teſta. q. 53. tom. 4. inter opera Auguſt.

COMMENTARIVS.

CONſtituit D. Thom. differentiam inter Chriſtum & alios homines, quòd alij ſubduntur neceſſitati temporis vt naſcantur: Chriſtus verò ſibi naſcendi tempus elegit. Vnde concluſit fuiſſe conuenienti tempore natum, quia, quæ à Deo ſunt, ordinata ſunt. Videtur autem nulla prorſus intercedere differentia. Quia Chriſtus nõ vt homo ſed vt Deus elegit ſibi tempus naſcendi, vnde vt homo etiam fuit ſubditus neceſſitati naſcendi tali tempore à Deo præordinato: idem autem eſt in aliis hominibus, qui non niſi ex diuina prouidentia certis temporibus naſcuntur. Quare, ſi de Ioanne Baptiſta, v. g. quæreremus, an conuenienti tempore natus fuerit, eadem ratio eſſet reddenda, ſcilicet, tempore à Deo prædefinito fuiſſe natum, & ideo tempus illud non potuiſſe non eſſe conueniens. Reſpondetur in primis non eſſe hoc loco diſputandum, an Deus eodem modo omnium hominum natiuitates & tempora prædefiniat, certũm autem eſt tempus natiuitatis Chriſti ſingulari modo eſſe prædefinitum ex ratione diuinæ bonitatis, & ſapientiæ. Nec dubito quin aliorum etiam hominum, præſertim ſingulariter electorum, natiuitates ac tempora eodem prædefiniantur modo. Itaque ſolùm eſt differentia, quòd in Chriſto eadem perſona ſibi ipſi prædefinivit tempus naſcendi in aſſumpta natura: & ideo abſolutè & ſimpliciter hæc perſona, ſeu hic homo per communicationem idiomatum, dicitur ſibi prædefiniſſe tempus naſcendi. Niſi fortaſſe quis dicat, A quamuis Chriſtus vt homo non potuerit ſibi eligere tempus naſcendi in vtero matris, quia neceſſariò ſupponitur homo, & conſequenter natus in vtero: potuiſſe tamen ſibi eligere tempus, & horam natiuitatis extra vterum: quod profectò eſt probabile, quamuis non ſit D. Thomæ ſenſus, neque ad rem admodum pertinens. Tum, quia illud tempus non tam fuit prædefinitum à Chriſto, vt homine, quàm voluntariè ſuſceptum ex prædefinitione diuina. Tum maximè, quia ſuppoſita priori natiuitate in vtero, ex illa neceſſariò ordine naturæ definitum fuit tempus naſcendi extra vterum: ſuppoſito tali corporis temperamento, & aliis circunſtantiis, quæ in illa natiuitate fuerunt.

Tempus natiuitatis Chriſti ſingulariter à Deo prædefinitum.

In ſolutione ad ſecundum attigit D. Thomas expoſitionem illius loci Geneſ. 49. *Non auferetur ſceptrum de Iuda, &c.* de quo in prima diſputatione tomi B ſuperioris fusè dictum eſt.

Gen. 49.

DISPVTATIO XIII.

In quatuor Sectiones diſtributa.

De natiuitate Chriſti ex vtero matris.

POſtquam de conceptione & natiuitate Chriſti in vtero matris dictum eſt, ſequitur, vt de myſterio Virginei partus, quo Chriſtus in lucem eſt editus diſſeramus. Quoniam autem (vt in ſuperioribus diximus) in his diſputationibus eam dicẽdi rationem tenere curamus, qua vniuerſam ſimul C vitæ Virginis ſeriem texamus, ac explicemus, ratio temporis poſtulabat, vt ſi quid notatu dignum in illis nouem menſibus, quibus Chriſtus in viſceribus matris latuit, actum eſt, illud adnotaremus, ſed de illo tempore nihil in Scripturis vel monumentis fide dignis habemus, niſi quod Lucas narrat de viſitatione Eliſabeth. Statim enim poſt filij conceptionẽ eadem fortaſſe die (vt Euangeliſta innuit) comite ſancto Ioſeph (vt decentiùs ac veriſimiliùs ab omnibus prudenter indicatum eſt) in montana perrexit Virgo, non vt in fide confirmaretur, *neque quaſi incredula de oraculo* (vt Hæretici calumniantur) *ſed quaſi læta pro voto, religioſa pro officio, & feſtinans præ gaudio* (vt dixit Bernard. D hom. 4. ſuper *Miſſus eſt*, & Ambroſ. & alij expoſitores Luc. 1.) Ait autem Euangeliſta ibi permanſiſſe *quaſi menſibus tribus.* An verò tempore natiuitatis Baptiſtæ præſens affuerit, dicemus infrà, cùm de Ioanne Baptiſta diſputabimus. Poſt illud ergo tempus reuerſa eſt in domum ſuam, ſcilicet, in ciuitatem Nazareth: & poſtea accidit, quod Matthæus narrat de ſuſpicione ac turbatione ſancti Ioſephi, déque Angeli apparitione. Qua de re ſuprà, cùm de matrimonio Virginis, & de ſancto Ioſepho diſputaremus, nonnulla diximus. Appropinquãte itaque partus tempore, profecti sũt Bethleem, vbi Chriſtus natus eſt. De hac igitur natiuitate primùm videndum eſt qualis fuerit, deinde E de circumſtantiis loci, ac temporis: de ſignis verò, ac prodigiis, quæ illa contigerunt, dicemus commodiùs in diſputatione ſequenti.

Maria cur viſitat Eliſabeth. Bernard.

SECTIO I.

Vtrùm verè ac propriè Chriſtus fuerit natus ex Virgine.

NOn defuerunt qui negarint Chriſtum propriè natum eſſe ex Virgine, quia non naturali & ordinaria via, ſed alia neſcio qua ex Virgine prodit, quod fortaſſe dixerunt, vt eius Virginitati & integritati conſulerent. Ad quem errorem acceſſit Gotfre

Gotfred. Gotfredus quodlib. 7. quæſt. 6. dicens Chriſtum non A fuiſſe natum tranſeundo per medium: ſed ab extremo in extremum immediatè tranſiliendo. Hoc enim facilius ei viſum eſt, quàm quòd interiacentia corpora penetrauerit abſque ruptione. Quam ſententiam inter alias refert Durand. in 4. diſt. 44. quæſt. 6. & illi non admodum diſplicet. *Durand.*

Dicendum verò eſt beatam Virginem verè ac propriè peperiſſe Chriſtum, ipſúmque verè ac propriè natum eſſe ex Virgine. Eſt cõcluſio certa de fide. Probatur prior pars apertiſſimis Scripturis, Iſai. 7. *Ecce virgo cõcipiet, & pariet*, tã verè ergo peperit, quàm concepit, Matth. 1. *Pariet filium*, & infrà, *Non cognouit eam, donec peperit filium.* Si ergo eſt verus ac proprius filius, etiam eſt verus ac proprius partus, vel ſi alterum im- B propriè exponimus, cur non etiam alterum? Et Lucæ 2. *Completi ſunt dies, vt pareret, & peperit filium ſuum primogenitum.* Secundò probatur ex definitione & traditione Eccleſiæ, in Concilio Lateranenſi, ſub Martino I. conſult. 5. can. 3. definitur beatam Virginem verè & propriè fuiſſe Dei genitricem, *quia veraciter ipſum Deum concepit, & incorruptibiliter genuit.* Idẽ traditur in Concilio Chalcedonenſ. act. 5. in cõfeſſione fidei vbi etiam approbatur Epiſt. 11. Leonis Pap. ad Flauianũ, in cuius c. 1. ita ad rem preſentem loquitur, *Non ita intelligenda eſt illa generatio ſingulariter mirabilis, & mirabiliter ſingularis, vt per nouitatem creationis, proprietas remota ſit generis.* Quæ verba tam ad conceptionẽ quàm ad partum accommodari poſſunt. Et eandem verita- C tem docent omnia Cõcilia, & Patres, quos ſtatim referam, & rationem aſſignabo. Ex hac verò priori parte neceſſariò ſequitur poſterior. Nam illa duo, ſcilicet partus & natiuitas, correlatiua ſunt. Vnde aliis Scripturæ locis Chriſtus natus dicitur, Ioan. 18. *Ego in hoc natus ſum*, & Iſai. 9. *Paruulus natus eſt nobis*, Et dicto Concilio Lateranenſi, can. 4. definitur *propriè & ſecundùm veritatem duas eſſe in Chriſto natiuitates.* Idem in 5. Synodo, collat. 8. can. 3. & in 6. Synodo act. 11. in epiſtola Sophronij, & in 1. epiſt. Cyril. ad Neſtor. quæ in in Concilio Epheſino habetur, *Verbum Dei ſuſtinuiſſe*, dicitur, *generationem carnalem, carnis ſuæ natiuitatem, ſuã faciens, & ideò verè prodiiſſe ex Virgine, & natũ eſſe carnaliter:* & ſimilia habentur in epiſtola Cyrilli cum Con- D cilio Alexan. ad eundem Neſtor. quæ in Epheſino recipitur, & approbatur. Idẽ docet egregiè Damaſcen. lib. 3. de fide, c. 7. Fulgentius lib. de fide ad Petrum, c. 2.

Iſai. 7. *Matth. 1.* *Virgo vere, ac proprie Chriſtum parit.* *Luc. 2.* *Conci. Lateranenſ.* *Conc. Chalcedonenſ.* *Leo Pap.* *Natiuitas Chriſti ex Virgine vera, & propria.* *Ioan. 18.* *Iſai. 9.* *Conc. Lateranenſ.* *5. Synodo.* *6. Synodo.* *Conc. Ephe.* *Cyril. Alex.* *Conci. Alexãdri.* *Damaſc.* *Fulgent.*

Ex hac concluſione ſequitur primò Chriſtum exiuiſſe de vtero Virginis per naturalem viam, qua reliqui homines naſci ſolent. Quod Damaſcen. lib. 4. c. 15. his verbis docuit, *Conceptio quidem per aurẽ contigit, procreatio autem per eam partẽ, qua fœtus in lucem oriri cõſueuit.* Ratio eſt, quia hoc eſt de ratione veri partus, veræque natiuitatis. Congruentia verò tã concluſionis quàm huius conſectarij eſt, quia Deus non tantum voluit fieri homo, ſed etiam filius hominis, & fœminam quandã voluit eſſe veram Dei matrẽ: non eſſent autem vera mater, & verus filius, niſi eſſet verus par- E tus, & vera natiuitas: vnde elegãter dicit Nazian. orat. 51. quæ eſt epiſt. 3. ad Cheledon. *Chriſtum diuino modo genitũ eſſe, quia ſine opera viri, & humano, quia iuxta pariendi conſuetudinem.* Et non minùs ſapienter diem Nazianz. orat. 16. de amore pauperum, non longè à principio dixit, *voluiſſe Deum non tantùm naturam ſed etiam natiuitatem noſtrã honorare, & ideo vtramque aſſumpſiſſe, cum omni proprietate, abſque macula tamen, vel indecentia, prout Deum decebat.* Et cõfirmatur, quia quidquid aliud dicatur, ſine fundamẽto & neceſſitate dicitur: & præſertim, quia aſſerere tranſitum ab extremo in extremum ſine medio, maius fortaſſe miraculum eſt, rémque obſcuriorem & difficiliorem reddit. Video tamẽ poſſe aliquem multa ex his, quæ adduximus de natiuitate in vtero interpretari: dicendum verò eſt multa ex illis neceſſariò intelligi de natiuitate extra vterum: alia verò ad illam etiam extendi, quatenus ad quoddam complementum & perfectionem matris hæc natiuitas pertinet.

Nazianzen.

Secundò colligitur ex eadem concluſione B. Virginem ad partum Chriſti, non merè paſſiuè, ſed aliquo modo agendo, & quaſi impellendo cõcurriſſe ad fœtum emittendum. Hoc enim ad partus & natiuitatis veritatem pertinet, quoniam aliàs non ipſa Virgo peperiſſet Chriſtum, ſed vel ab aliqua extrinſeca cauſa eductus eſſet ex vtero, vel certè ipſe virtute ſua ex vtero exiuiſſet, ſicut egreſſus eſt de ſepulchro. Beata igitur Virgo, vt vera ſit mater, eum impulſum, vel efficaciã, quam aliæ matres ſolent, in ſuo partu ad emittendam prolem adhibuit. Vnde Eccleſia canit, *Enixa eſt puerpera Regẽ.* Et confirmari hoc poteſt, quia in hoc nulla eſt difficultas, neque indecentia. Nam efficere per ſe potiùs ad perfectionem pertinet, & potuit fieri ſine vllo labore aut violẽtia: præſertim cùm diuina virtute factum ſit, vt ſine vlla reſiſtentia vel repugnãtia id fieret, ſicut ſuprà cùm de Virginitate Mariæ ageremus declaratum eſt, vbi fundamentum contrarij erroris diſſoluimus, latiùs de illo dicturi infrà, agentes de Chriſti reſurrectione. Quo in loco oſtendemus poſſe vnum corpus ſimul cũ alio in eodem loco exiſtere. Quod (vt Auguſt. inquit lib. 22. de Ciuit c. 8. *illi ſoli non credunt, qui etiam Dominum Ieſum per integra virginalia matris enixum, & ad diſcipulos oſtiis clauſis ingreſſum non credunt.*

Virgo actiuo impulſu Chriſtum emittit ex vtero. *Auguſt.*

SECTIO II.

Vtrùm Chriſti natiuitas abſque dolore matris & ſordibus puerperij perfecta ſit.

NEminẽ ex iis, qui Deiparã Virginẽ in partu permanſiſſe crediderunt, inueni, qui aſſeuerit cum dolore peperiſſe, hæc enim duo conſentanea eſſe nõ poſſunt: nõ defuerunt tamẽ, qui ſordibus puerperij eã putarint obnoxiam. In quã ſententiã inclinauit Abulen. ſuper c. 12. Leuitic. quæſt. 2. 3. 4. & 13. & clariùs in 20. Idẽ aſſeruit Eraſmus Luc. 2. Caiet. verò hîc art. 6. circa ad 3. partim deſcendit in hanc ſententiã, partim eam corrigit. Dicit n. interceſſiſſe in illo partu omnia, quæ nõ ex peccato ſed ex natura ſunt, quæq; in ſtatu innocentiæ extitiſſent: addit verò, Angelorũ miniſterio prouiſum fuiſſe vt nulla neceſſaria eſſet ablutio: *vt & manus Virgineæ* (inquit) *ac huiuſmodi obſcuris ſeruarẽtur mundæ, & mens ipſius ad tanti gaudij fructus magis vnita eſſet.* Ratio huius ſententiæ eſſe poteſt, quia vt cõſtat ex Ariſtot. 2. de Genet. Animal. c. 4. & Galeno, lib. de formatione fœtus, quando homo concipitur, mẽbranæ quædã in vtero matris formãtur, in quibus fœtus inuoluitur, & intra illas vſq; ad tempus natiuitatis continetur, quæ licèt varia habeant nomina & officia (quorũ explicatio nõ eſt huic loco neceſſaria) vulgari tamen appellatione *ſecundinæ* dicuntur, & hæ rũpũtur tẽpore natiuitatis, vt proles exeat: poſt cuius natiuitatẽ mater ſecundinas emittit & copiam ſanguinis, qui ad nutrimentũ prolis illic fuerat congregatus. Certũ igitur videtur Chriſti corpuſculum intra huiuſmodi mẽbranas fuiſſe conceptũ, aliàs nec naturalem ſtatum habuiſſet in vtero matris, nec naturali modo potuiſſet alimentũ exurgere, nec excrementa emittere, neq; ab externis alterationibus tueri, ad quę munera huiuſmodi mẽbranæ à natura ſunt datæ: ſi igitur Chriſti corpus quãdiu fuit in vtero matris, his eſt ſecundinis inuolutum, neceſſe fuit tempore natiuitatis rũpi, vel alio modo illis expoliari, vt aliis hominibus accidit; ergo neceſſarium etiam fuit beatam Virginem extra corpus ſuum illas emittere (erant enim iam ſuperfluæ & quaſi excrementa quædam) cum hac autem emiſſione, ſanguinis etiam emiſſio coniuncta eſt.

Abulen. *Eraſm.* *Caiet.* *Ariſtot.* *Galen.* *Secundina quid.*

Partus Virginis ſine dolore. Greg. Naz. Greg. Nyſ. Damaſcen. Iſai. 66.

Dicendum verò eſt primò, beatam Virginem peperiſſe abſque vllo dolore. Probatur primò ex patribus, Greg. Nazianz. in Tragœdia de Chriſto patiente, circa princ. Virginem introducit de ſe dicentem, *Parens expers laboris, & doloris.* Gregorius Nyſſ. orat. 1. de reſurrectione, idem docet, & Damaſc. lib. 4. de fid. c. 15. qui accommodant illud Iſai. 66. *Antiquam parturiret, peperit, & antequã perueniret partus eius, peperit maſculũ,* vbi. Septuaginta legunt, *antequã veniat dolor parturientium, effugit, & peperit maſculum.* Idem docet Auguſtin. ſerm. 14. de Natiuitat. & ſerm. 1. de Aſſumptione. Fulgent. ſer. de laudibus Virgin. Bernard. hom. 3. in *Miſſus eſt,* & ſerm. 4. in vigilia Natiuitatis, vbi eleganter tractat, quomodo virgo tam à pœna pariendi cum dolore, quàm ab ſterilitatis maledictione fuerit immunis. Denique Eccleſia in officio natiuitatis canit, *Neſciens Virgo virum, peperit ſine dolore Saluatorẽ ſeculorum.* Vltimò probatur rationibus. Prima eſt (qua ſancti Patres vtuntur;) quia dolor partus reſpondet libidini & voluptati cõceptionis. Vnde Damaſc. ſuprà, *Quam voluptas,* inquit, *non anteiuit, nec dolor quidem in partu ſequutus eſt.* Secundò, quia maximè decebat Chriſtũ, vt ortu ſuo nullum prorſus incommodum etiam temporale matri afferret, præſertim cùm facillimè poſſet huiuſmodi nocumentum vitare. Tertia & propria ratio philoſophica eſt illa D. Thomæ, quia dolor oritur ex diuiſione, aut violenta compreſſione, vel relaxatione partium, oſtenſum autem eſt nihil horum paſſam fuiſſe B. Virginem.

Aug. Fulgent. Bernard. Damaſc.

In partu Virgo ſecundinas non emiſit. Canon. Trullan.

Dico ſecundò: B. Virgo in partu ſuo non emiſit ſecundinas. Hæc cõcluſio afferta eſt à Patribus in Trullo congregatis Can. 79. his verbis: *Abſque vllis ſecundinis ex Virgine partum eſſe confitẽtes, vt qui ſine ſemine conſtitutus ſit, idque toti gregi annunciãtes eos, qui propter ignorantiam aliquid faciunt, quod non decet, correctioni ſubiicimus;* & infrà ſubdit, *non licere ex communibus, & iis, quæ in nobis fiunt, inenarrabilẽ Virginis partum, quæ ſupra mentem & ſermonem Verbum peperit, definire, metiri, ac deſcribere.* Quæ definitio magnam habet authoritatẽ, quoniam illi canones, præterquam quod pluſquam à ducentis viginti Patribus editi ſunt, in 7. Synodo, act. 7. can. 1. approbati videntur, vt Surius adnotauit. Qui etiam aduertit eandem Synodum, & Florentinam, & Adrianum, ac Michaelem ſummos Pontifices horum canonum authoritate vſos fuiſſe. Et quamuis quorũdam Græcorum temeritate aliqui eorum deprauati eſſe dicantur, hic tamen (de quo agimus) nunquam in dubium reuocatus eſt. Illud tamen valde huius canonis vim atque efficaciam minuit, quod aliqui codices non legunt; *abſque ſecundinis,* ſed, *abſque vllo dolore,* & ita vertit Iouerius in ſuis ſanctionibus Eccleſiaſticis. Ego verò, cùm originale Græcum conſulere non potuerim, quòd illo caream, non poſſum de alterutra verſione certum ferre iudicium: ſi tamen intentionem illius decreti ſpectemus, veriſimile eſt mentem illorũ Patrum fuiſſe, quam Surius explicuit. Reprehendunt enim ibi quorundam cõſuetudinem, qui in honorem ſecundinarum impollutæ Virginis quaſdam obſeruabant cæremonias, & rationem reddunt, quia non eſt honor Virginis illi attribuere, quæ cæteris parientibus cõmunia ſunt. Intendunt ergo negare huiuſmodi ſecundinas in partu virgineo. Et hanc concluſionem confirmabunt, quæ in ſequenti afferemus.

7. Synod. Surius. Iouer.

Natiuitas Chriſti ſine ſordibus, facta. 6. Synod. Sophron. Epiphan.

Dico ergo tertiò, Virginis partũ Chriſtiq; natiuitatem puriſſimè ſine vllis ſordibus fuiſſe perfectũ. Probatur primò ex Patribus in 6. Synod. act. 11. Sophron. in ſua epiſtola partũ Virginis vocat *incorruptibilẽ,* quia ſcilicet, *ſine fluxu ſanguinis, aut ſimili paſſione perfectus eſt,* & ſimili ratione Epiphan. li. 3. cont. hæreſ. in fine, *Natus eſt,* inquit, *per genitales meatus citra pudefactionẽ, impollutè, abſque inquinamentis.* In eandem ſententiam cõ-

A ſpirãt Nazianz. in Tragœdia, Chriſtus patiens, col. 10. & 11. & Cypr. in ſer. de natiuit. Chriſti, *Maria,* inquit, *genitrix, & obſtetrix, nullus dolor, nulla naturæ cõtumelia in puerperio:* vbi alia multa habet ad idem propoſitũ. Item Aug. 29. cont. Fauſtũ, c. 3. & 4. & lib. de quinque hæreſib. c. 5. *Stulte,* inquit, *vnde ſerdes ex Virgine matre, vbi nõ eſt concubitus cum homine patre?* Deniq; D. Tho. hîc art. 6. ad 3. in eadẽ eſt ſententia. Negat enim, & meritò cum Hieron. lib. cont. Heluid. interfuiſſe in partu Virginis obſtetricum miniſterium, aut mulierum ſedulitatem, quæ non parum fuiſſet neceſſaria, ſi B. Virgo ſordibus puerperiis fuiſſet obnoxia. Et quamuis Caiet. propter hanc cauſam adhibendũ putauerit Angelicũ miniſterium: non videtur tamen neceſſarium, nec expediens B in hoc negotio alterius creaturæ, præterquam ipſius Virginis operã interpoſitã fuiſſe. Et cõfirmatur. Nam propter hanc cauſam docent ſancti Patres infrà referẽdi, B. Virginẽ non indiguiſſe purificatione, quia *germinans germinauit ſicut liliũ,* ſi licet verba Iſai. 35. accõmodare. Vnde Cyprian. ſuprà elegãter dicit prodiiſſe Chriſtũ ex virgine, *ſicut fructũ ex arbore, aut ſicut radium ex ſole,* quibus, & aliis exẽplis explicant ſancti Patres ſummã puritatẽ, & munditiam illius partus. Ratione tandẽ declaratur: nã hæc cõcluſio ex præcedẽti ſequitur. Sunt autẽ, qui exiſtiment poſſe interdum naturaliter fieri, vt mulier ſine huiuſmodi ſecũdinis aut ſordibus pariat. Quod indicare viſus eſt Cornel. Ianſen. in concord. c. 10. citans Ariſtotelẽ: tamen neq; Ariſtot. C id aſſerit, neq; videtur naturaliter poſſibile. Tractat quidẽ hac de re Ariſt. lib. 7. de Gener. Anim. & c. 9. dicit, interdũ emittere fœminã parientẽ ſaniẽ pallidam, interdũ cruentã, & ſubdit nonnullis neutrũ accidere: nõ tamẽ dicit alicui accidere partũ ſine emiſſione ſecundinarũ, aut ſanguinis, & aliorũ excrementorũ, vt ex ſequẽti c. manifeſtè cõſtat. Et ratio id cõuincit, quia ille modus cõceptionis eſt à natura præſcriptus, & fieri nõ poteſt, quin nouẽ illis mẽſibus, quibus puer alitur in vtero aliqua excrementa & ſanguinis copia cõgregata ſint, quæ in partu neceſſitate quadã naturali expellũtur. Nõ oportet igitur in naturali actione fundari: ſed operæ pretiũ eſt fateri miraculũ aliquod fuiſſe neceſſarium, vt Chriſti natiuitas dicto modo fieret: D ſed illud miraculũ maximè decebat, & tãti filij dignitatẽ, & Virginis puritatẽ. Et ſicut expediẽs fuit, vt Chriſtus naſcẽdo non eſſet matri alicuius doloris cauſa, ita quoq; vt nullã ei corporalẽ immunditiã aut indecentiam afferret. Vnde, licèt hoc miraculũ non ſit in Euãgelio expreſſum: ex ipſa tamẽ rei decẽtia piiſsimè creditur, accedente præſertim Patrũ quos attulimus authoritate. Et in Euãgelio nõnullũ habemus indiciũ, dicente Luc. c. 2. *Peperit filium ſuum primogenitum, & pannis eum inuoluit, & reclinauit eum in præſepio.* Quibus verbis inſinuatur nullam aliam actionem mundationémve in eo negotio interceſsiſſe, aut fuiſſe neceſſariam, vt Hieron. ponderauit, contra Heluidium, & D. Thom. hîc art. 6. ad 3. & bene Caietanus.

Greg. Naz. Cyprian. Auguſt. D. Thom. Hieron. Caiet. Cyprian. Cornel. Ianſen. Ariſtote. Partus fœminarum naturaliter non eſt ſine ſordibus. Luc. 2. Hieron. D. Thom. Caieta.

E Dupliciter autem explicari poteſt hoc miraculum. Primò, vt Chriſti conceptio facta fuerit abſque illis mẽbranis, & ſecũdinis. Quod fieri poteſt veriſimile: tũ quia miraculosè Spiritus ſancti virtute cõceptus eſt: tũ etiam, quia videtur ceſſaſſe illarũ neceſsitas. In naturali enim cõceptione incipit ſecundina formari, vt geniturã complectatur, in qua vis ſeminis ineſt, vt ita paulatim formetur fœtus. Hęc autem ratio in Chriſti cõceptione ceſſauit, quia momento perfecta eſt abſq; ſemine, & abſque impuro ſanguine matris, ex quorũ concurſu, & actione vnius & alterius diſpoſitione generatur hęc mẽbrana craſſa, ſicca, & duriuſcula. Si autẽ Chriſtus in vtero matris nõ fuit inuolutus his mẽbranis, abſq; nouo miraculo factũ eſt, vt in natiuitate inuẽtæ, non ſint, ablatis autẽ ſecundinis facilè intelligitur

agitur ratio ob quam nullæ aliæ ſordes inuentæ fuerint, nec ſanguinis emiſſio, quia hæc omnia potiſſimùm eueniunt in aliorum partu ex diuiſione ſecundinarum, in quibus illa omnia congregantur. Hic verò dicendi modus, quãuis fieri potuerit, neceſſe tamẽ eſt, vt multa miracula congerat ferè cõtinua illis nouem menſibus, vt in principio huius ſect. argumentabamur. Duo tamen ſunt præcipua. Alterum pertinet ad alimentũ fœtus, quia fœtus per vmbilicum ſecundinis copulatur, per quas ſugit ſanguinẽ à matre, & ideo ſecundinæ plenæ ſunt venis. Vnde Chriſti corpuſculũ his mẽbranis caruiſſet, nõ potuiſſet naturaliter ali. Niſi fortaſſe verum ſit (quod aliqui dicũt) præter has mẽbranas prodire ex venis matricis fœminæ quoſdã veluti funiculos, quibus fœtus coniungitur matri in vmbilico, vt nutriatur. Nã ſi hoc verum eſt, facilè intelligitur fieri potuiſſe, vt Virgo nõ haberet tempore partus ſuperfluum ſanguinẽ, quẽ euacuaret, ſed ſolùm ſanguinem puriſſimum, qui & ad ſui corporis, & filij nutritionem ſufficeret. Alterum miraculum eſt, quia nõ poterat naturaliter corpus Chriſti in vtero Virginis non habere aliqua excrementa; oportuiſſet ergo vel illa iniicere in matricem Virginis, quod nec decebat, neque eſt ordini naturæ conſentaneum, vel certè fieri miraculosè debuit, vt alia reſoluerentur.

Alius modus explicandi hoc miraculũ facilior eſſe videtur, ſi dicamus Chriſtum quidẽ fuiſſe conceptum mẽbranis inuolutũ, & ita habuiſſe in vtero matris ſtatum omnino naturalẽ: tempore autẽ natiuitatis, ſicut prodiit per naturales vias ſine ruptione clauſtri virginalis, ita etiam exiuiſſe illas mẽbranas eas penetrãdo abſque ruptione, atq; hac ratione purũ ac nudum ex vtero matris elapſum fuiſſe. Mẽbranas autẽ illas, cum omnium ſanguine, & excremẽtis in illis concluſis nõ fuit neceſſe in lucẽ hanc prodire poſt Chriſtum natũ: ſed diuina virtute fieri potuit, vt vel in aliam materiã reſoluerentur, vel alio miraculoſo modo in alium cõuenientem locum transferrentur. Primùm quidem, vt partus Virginis omni ex parte eſſet puriſſimus, eiúſq; integritas ac virginitas ex illius modo manifeſtaretur. Deinde; quia cùm ſecundinæ ſint corpus denſum, ac durũ, nõ poterant ex vtero Virginis exire abſq; ruptione clauſtri virginalis ſine miraculo penetrationis, vel trãſitus ab extremo in extremum ſine medio. Cũ ergo neceſſarium fuerit aliquod miraculũ, credẽdum eſt Deum illud elegiſſe, quod & dignitati myſterij accommodatius eſſet, & facilius, vt omnia poſſunt optimè expediri. Nã (vt doctè dixit Caiet.) hęc ſecreta miracula, quæ aliena ſunt ab omni ſuſpicione, maximè decuerũt Chriſtũ, etiã in tẽpore infantiæ propter matris obſequiũ, & vt ſuauiùs omnia diſponerẽtur & citiùs expedirentur. Addit præterea & rectè, hęc omnia cõduxiſſe ad cõfirmationẽ, & augmentũ fidei Ioſeph, qui cũ matre adorabat natũ mundi Dominum.

Denique circa hanc rem obſeruatione dignus eſt locus Hieron. libro cõtra Heluid. vbi ad illũ loquens, ſic inquit, *Iunge ſi libet, noſtras contumelias, nouẽ menſibus vterũ intumeſcentem, faſtidia, partum, ſanguinẽ, pãnos, non erubeſcimus.* Hæc enim verba per exaggerationem intelligi poſſunt, ſenſu quaſi conditionato, vt quãdo alteri reſpondendo dicimus, etiam ſi totum, quod aſſumit, concedatur, non ſequi, quod intendit. Sic inquit Hieronym. licèt neceſſarium eſſet cõcedere aduerſario illa, quæ in humana cõditione vilia & abiecta eſſe videntur, non propterea negãdum fuiſſe Chriſtum natum eſſe ex Virgine, & illam virginem permãſiſſe. Quo fit, vt ſi neceſſarium non ſit omnia illa cõcedere, magis conuincatur hæreticus, quòd ſine occaſione vel cauſa in illam ſententiam inciderit. Et quia reuera illa concedere nõ erat neceſſarium, quaſi ſe corrigens ſubdit Hieron *Sed vt hæc, quæ ſcripta ſunt, non ne-*

Hieron.

A *gamus, ita illa, quæ non ſunt ſcripta, renuimus.* Quæ reſpõſio ſatisfacere poſſet huic loco, niſi idem Hieron. in epiſt. 22. ad Euſtoch. de cuſtodia Virginitatis, mentem ſuam ampliùs explicuiſſet, dicens: *Nouem menſibus in vtero vt naſcatur expectat, faſtidia ſuſtinet, cruentus egreditur.* Quorum verborum nullam commodam expoſitionem inuenio, nihilominus ſententia à nobis explicata magis probanda videturr Hieron.

SECTIO III.

Quo in loco natus ſit Christus.

TRia loca huius glorioſæ natiuitatis poſſumus ex Euangeliſtis colligere, Bethleem, diuerſorium, ac præſepe, vt vnus ſit veluti proprius, alius communis, tertius communior, quíque pluribus pateret. De B ſingulis igitur aliquid breuiter adnotandum.

Primum itaque, Chriſtum natum eſſe in Bethleem Iudæ, fide cõſtat ex Matthæo, & Luca, & æqua certitudine conſtat fuiſſe prædictũ à Michæa c. 5. Meſſiam naſciturum fuiſſe in Bethleem. ita enim Matth. c. 2. & Ioan. c. 7. illum locum interpretãtur. Nam quãuis dici poſſit, eos non interpretari, ſed referre, quod ſacerdotes & ſcribæ aliiq; dicebãt: tamẽ reuera eam interpretationem approbant, imò ideo referunt, vt doceãt impletũ fuiſſe in Chriſto illud ſignũ Meſſiæ, quod inter Iudæos cõmuni omnium erat conſenſione acceptum, eo quòd in Scriptura eſſet expreſſum. Neq; ad aliũ applicari poſſunt illa verba, *ex te enim exiet dux, qui regat populũ meum Iſrael.* Nõ enim poſſunt attribui C Dauid, cùm multo ante hãc prophetiã, quæ de futuro loquitur, natus ſit: neq; Zorobabeli, qui natus eſt Babylone: neq; alicui alteri, nullus enim alius dux Iſrael, poſt illam prophetiam ortus ex Bethleem. *Christus naſcitur in Bethleem Iudæ.* *Matth. 2.* *Luc. 2.* *Mich. 5.* *Ioan. 7.*

Sed dicent Hebræi, etiam Chriſtum nũquam fuiſſe ducem, aut Dominũ populi Iſrael. Reſpondemus, vel non eſſe ſermonem de Iſrael ſecundùm carnẽ, nec de principatu aut dominio tẽporali: ſed de Iſrael, & duce ac paſtore ſpirituali, de quo dictum eſt Oſeæ 1. *Congregabuntur filij Iudæ, & filij Iſrael pariter, & ponent ſibimet caput vnũ,* & Hiere. 31. *Ecce dies venient, dicit Dominus, & feriã domui Iſrael, & domui Iuda fœdus nouum,* & infrà, *Dabo legem meam in viſceribus eorum, & in corde eorum ſcribã eam.* Vel etiã addere poſſumus Chriſtũ eſſe ducẽ populi Iſrael. Multi n. à principio Euangelicæ prędicationis illi nomina dederunt, & plures quoD tidie cõuertuntur, & in fine ſeculi omnes tandem illi ſubiicientur. Illud verò in prædictis teſtimoniis obſeruandũ eſt, Michæã prædixiſſe Chriſtum naſciturũ in Bethleem Ephrata, Matthæum tamen referre, illũ natũ eſſe in Bethleem Iudæ. Hæc tamen nulla eſt differentia, quæ ad rẽ pertineat: eadem enim vrbs Bethleem olim dicta eſt *Ephrata*, vt patet Gen. 35. & 48. & Pſal. 131. quẽ ad hoc myſteriũ accommodat eleganter Hier. epiſt. 27. dicẽs, Dauidem in verbis illi: *Si introiero in tabernaculum domus meæ, &c. donec inueniã locum Dòmino,* explicaſſe deſideriũ, quo tenebatur cognoſcendi hoc myſterium, & ſtatim oculis prophetalib. illud agnouiſſe, dicens: *Ecce audiuimus eum in Ephrata, inuenimus eum in cãpis ſyluæ.* Hæc autem Bethleem erat in E ſorte Iudæ nõ procul ab Ieruſalẽ (vt ait Euſeb. lib. 7. de Dem. c. 2.) id eſt, vel triginta quinq; ſtadiis, vt ait Iuſtinus Apolog. 2. vel ſex milliariis, vt ſcribit Hierõ. de locis Hebraicis, & ideo dicta etiã eſt Bethleem Iudæ, vt diſtingueretur ab alia Bethleẽ quæ erat in tribu Zabulon, vt conſtat Ioſue 19. & notauit Hieron. in Matth. & lib. de locis Hebraicis. Qui etiam animaduertit vtrũq; nomẽ myſterio natiuitatis Chriſti rectè adaptari. Bethleem enim *domus panis*, interpretatur Ephrata autẽ *fructifera*, Chriſtus autẽ & panis eſt vitæ, & præcipuus vniuerſi fructus. Quãquã enim hæc nomina nõ fuerint ab hominib. propter hoc myſterium impoſita; ſed vel propter illius terræ pinguedinem, ac *Obiectio.* *Reſponſio.* *Oſeæ. 1.* *Hiere. 31.* *Gen. 35. & 48.* *Pſal. 131.* *Hieron.* *Euſeb.* *Iuſtin.* *Ioſue 19.* *Hieron.*

fœcũditatem, vel (vt alij volunt) appellatione ſumpta ab aliquibus priſcis hominibus, de quibus mentio fit 1. Paral. 4. diuina autem prouidentia fieri potuit, vt myſterio à ſe prædefinito nomina congruerent. Vnde etiã ratio colligitur, ob quam Chriſtum eo loco naſci oportuit, ſcilicet, vt in eo, quod per Prophetam dictũ fuerat, impleretur. Prædictum autem fuit, vt hoc eſſet nobis vnum ex certis ſignis aduentus Meſſiæ.

Obiectio. *Reſponſ.* Dices; Sed cur prædefiniuit Deus, vt in hoc loco potius quã in alio naſceretur. Reſpondetur ſi generatim loquamur, & conſideremus Bethleem, vt erat patria Dauid, non alia ratione elegit eam, quam ipſum Dauid, ſcilicet, ſua voluntate, & beneplacito: poſtquã autẽ elegit naſci ex Dauid, decuit in patria illius naſci, vt locus ipſe natiuitatis origenem demonſtraret. Si verò conſideretur Bethleem, vt erat exigua & humilis ciuitas, eadem ratione electa eſt, qua Chriſtus humilem ac pauperem naſcendi modum elegit. Vnde ſer. 1. de Epiphan. inquit Leo, *Sed qui ſerui ſuſceperat formam, Bethleem prælegit natiuitati, Ieroſolymam paſſioni.* *Bethleem in natiuitatem Chriſti cur electa.*

Dubium. *Matth. 2.* *Mich. 1.* Sed hinc oritur grauis difficultas ex loco Michææ 5. prout ab ipſo ſcribitur, & à Matthęo refertur c. 2. ille enim Bethleem ciuitatem minimam ac paruã appellat, dicens, *& tu Bethleem Ephrata minimus es in millibus Iudæ.* Matthæus autem, *Nequaquam minima es.* Quæ videtur aperta contradictio, in qua diſſoluenda tã Hieronymus quàm alij deſudarunt. Sed quoniam & ad noſtrum inſtitutũ non multum refert, & ab aliis diligẽter tractata eſt, præſertim à Cornel. Ianſen. c. 9. Concordiæ, & à Frãciſco Ribera Michææ 5. ideo breuiter tantũ adnotabo, nonnullos ex Patribus antiquis tam Græcis, quã Latinis citare hoc teſtimonium Michææ cũ negatione, vt videre licet in Iuſtino in Dial. cont. Thryphon. Cyr. Alex. lib. 2. de fide ad Reginas, ſub titulo, quòd Chriſtus ſit Deus. Orig. lib. 1. contra Celſ. ſatis poſt med. Tertull. lib. contra Iudæos c. 12. Cypri. lib. 2. teſtimon. c. 12. & Aug. 18. de Ciuit. c. 30. Chryſoſt. in demonſtratione, quòd Chriſtus ſit Deus, imò & Hieron. epiſt. 27. eodem modo legit, & Euſeb. lib. 6. de Demon. c. 13. quãuis lib. 2. demonſtration. 51. lib. 7. demonſtr. 4. negationẽ non adhibeat. Vnde conijci poteſt aliqua exemplaria Græca habuiſſe illã negationem (vt indicatur in noua editione Septuaginta interpretũ iuſſu Sixti V.) edita aut fortaſſe (quod veriſimilius eſt) interdũ Patres citaſſe verba Prophetæ, prout ab Euangeliſta relata ſunt, quod ex Ambr. lib. 5. epiſt. 18. non obſcurè colligitur. Priùs enim refert verba Prophetæ cum negatione, & tamen paulo inferiùs dubium mouet de apparenti contradictione inter Euangeliſtam, & Prophetam, quam dicit eſſe verborum, non tamen ſenſuum, vt ipſe explicat. *Cornel. Iãſen.* *Ribera.* *Teſtimonij Michææ & Matthæi, concordia.* *Iuſtin.* *Cyril. Alex.* *Origen.* *Tertull.* *Cyprian.* *Auguſt.* *Chryſoſt.* *Hieron.* *Euſeb.* *Ambroſ.*

Breuiter tamen ſenſus Prophetæ fuiſſe videtur, Bethleem exiguum oppidũ fuiſſe, ciuiũ ſcil. numero, & murorũ ambitu: nõ tamen dignitate, & nobilitate, quandoquidẽ ex illo naſciturus erat Meſſias. Quod enim, cùm *paruulũ* eũ vocat de quãtitate (vt ita dicã) ſitus ſeu loci loquatur, nullus eſt qui dubitet. Nam & proprietas verborum id poſtulat, & ex re ipſa conſtat Bethleem paruũ fuiſſe oppidum. Vnde Ioan. 6. *Caſtellum* appellatur. Quòd autẽ docere voluerit Propheta dignitate & nobilitate fore magnũ, cõſtat ex ſequentibus verbis, *Ex te mihi egredietur dominator in Iſrael*: imò ideo præmiſit, & ante oculos poſuit localem exiguitatem eius, vt amplitudo eius & dignitas mirabilior videretur. Euãgeliſta autem Matthæus, quia prior pars de loci quãtitate nihil ad myſterium pertinebat, partem aliam de illius dignitate diſertis verbis explicare ſtuduit, dicens: *Nequaquam minima es in Principibus Iudæ.* Et vt explicaret ſe loqui de loci dignitate, ſubdit; *Ex te enim exiet Dux*: addens particulam, *enim*, quæ etiam non eſt in Propheta. Nam cauſa, ob quam *Ioan. 6.*

A Bethleem non eſt minima dignitate, ea eſt, quia in illa natus eſt Chriſtus. Quę tamen ratio ad loci magnitudinem accõmodari non poſſet. Et ita nulla eſt contradictio, quia Euangeliſta non tam exteriorem verborũ ſonum, quam ſenſum reſpexit. Nec exiſtimo neceſſarium vt legãtur in Propheta per interrogationẽ verba illa, *Minimus es in millibus Iudæ*; tum, quia nec Hebræo, neque etiam in Græco codice eſt nota interrogationis, neq; vllus Patrum illã adhibuit: tum etiam, quia ſi ita legatur, ex vi horum verborũ non habebitur ex hoc loco Bethleẽ fuiſſe exiguum oppidũ, quod ſine dubio intendit affirmare Propheta. Deniq; quia hoc modo affirmatiuè legendo, meliùs cõſiſtit ſenſus: tacitè enim indicata ſeu ſubintellecta latet ibi cõiun-
B ctio aduerſatiua, vt ſenſus ſit: *Tu Bethleẽ paruulus quidẽ es, ſed ex te egredietur dominator in Iſraël*: ac ſi diceret, ſed virtute & dignitate magnus exiſtis. Vnde Greg. Naz. orat. 19. Funeb. in patr. ſuum. *Nulla* (inquit) *res prohibuit quo minus Bethleem ſimul & parua ciuitas eſſet, & totius terræ Metropolis, vt pote Chriſti parens, atque nutrix.*

Secundò dicitur Chriſtus natus in diuerſorio, vt cõſtat Luc. 2. Quid autem hoc diuerſorium fuerit, & vbi fuerit ſitum, nõ ſatis cõſtat, & quidem Hieron. in epitaphio Paulæ, ſeu epiſt. 27. ſignificat fuiſſe domum aliquã in Bethleem ſitam, ad quam aduenæ tanquam ad hoſpitium cõmune diuertebant: ſic enim de Paula ſcribit, *Bethleem ingreſſa, & in ſpecum Saluatoris introiẽs, poſtquam vidit ſacrum Virginis diuerſorium, & ſtabulũ, in* *Hieron.*
C *quo agnouit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe Domini ſui.* Fauere etiã videtur Cyprian. ſer. de Natiuit. Chriſti. vbi de paſtoribus loquens inquit: *Veniunt in Bethleem, quem prædixit Gabriel, inuenitur Emanuel, ciuitas parua, domus paupercula, ſuppellex exigua.* Beda lib. de locis ſanctis, c. 8. dicit, diuerſorium fuiſſe, *quaſi naturale ſemiantrum, in Orientali angulo Bethleem ſitum*, vbi ſignificat fuiſſe intra muros Bethleem. *Cyprian.* *Beda.*

Aliorum verò ſententia eſt, diuerſorium illud fuiſſe ſpeluncam quandam in ſuburbiis Bethleemiticis poſitam. Ita indicat Hieron. in epiſt. 17. & 18. vbi locum illum appellat ſpeluncam Saluatoris, & paruum terræ foramen. Orig. etiam 1. cõtra Celſ. ſatis poſt med. Euſeb. lib. 7. de demõſt. c. 1. demonſt. 4. vbi dicit, nũc o- *Hieron.* *Origen.* *Euſeb.*
D ſtendi agrũ, in quo Virgo enixa infantẽ depoſuit. Clariùs Nicen. lib. 1. Hiſt. c. 13. affirmat locũ illũ fuiſſe ſpeluncã extra oppidũ poſitã. Et poteſt afferri probabilis coniectura, quia cùm eo tẽpore magna hominũ multitudo in Bethleẽ cõflueret, vt deſcriberetur iuxta Cęſaris edictũ, accidere facilè potuit, vt Ioſeph & B. Virgo intra Bethleẽ hoſpitiũ non interuenirent, & ideo ad prædictã ſpeluncam extra muros diuertere cogerentur. Dicitur enim fuiſſe locus ille quaſi publicũ & cõmune receptaculum, ad quod pauperes, peregrini, vel paſtores cõfugere ſolebant. Ratio verò, ob quam Chriſtus huiuſmodi locum, in quo naſceretur, elegit, moralis quidẽ eſt, vt reprobaret gloriã mundi, & dãnaret ſeculi vanitatẽ, vt Bern. dicit orat. 3. de Natiuit. *Niceph.* *Diuerſorium in quo naſcitur Chriſtus qualẽ.* *Bernard.*
E Quæ ratio optima eſt, ſi locus ille, vt pauper, & abiectus conſideretur: ſi autẽ ſpectemus illũ, vt hoſpitium quoddã, & Chriſtũ velut in via naſcentẽ, conueniens etiã fuit (vt inquit Pet. Chryſol. ferm. 175.) *Vt viator in via naſceretur, vt omnis aditus excluderetur erroris, & viator tãdẽ cælũ peteret, qui terreni itineris in caſum diu ſudores pertulerat, & labores.* Vel certè (vt Greg. ait hom. 8. in Euãg.) *propterea nõ in parentũ domo, ſed in via naſcitur, vt oſtẽderet quòd per humanitatẽ ſuã, quã aſſũpſerat, quaſi in alieno naſcebatur.* Addit verò Caiet. hîc literalẽ rationẽ huius myſterij fuiſſe, quia ad occultãdã huius Natiuitatis excellentiã, & matris Virginitatẽ, oportuit vt remotis arbitris, procúlq; ab amicis & cognatis, atque adeò extra domiciliũ propriũ beata Virgo pareret. Eadẽmq; raőe potuit eſſe cõueniẽs, vt in loco remoto, & extra

extra vrbē poſito partus accideret, alioqui vel oporteret obſtetricē vocari, & alia, quæ in partu neceſſaria eſſe ſolent, adhiberi, vel neceſſarium eſſet myſterium Virginei partus omnibus patere. Pręſertim quia oportebat, Paſtorum ac Magorum adorationem abſque tumultu & publica manifeſtatione ac multorum admiratione fieri. Cùm ergo diuina Sapientia ſuauiter omnia diſponat, locum ad hæc omnia accommodatum elegit: & ideo credibile eſt locum hunc extra vrbem poſitum fuiſſe. Neque obſtat, quòd dicitur Chriſtus in Bethleem natus, quia alicuius oppidi ſeu ciuitatis nomine etiam ſuburbia comprehenduntur.

In præſepio reclinatur. Chriſtus.

Tertius locus huius natiuitatis dicitur præſepe, de quo Hieronymus epiſt. 18. Præſepe (inquit) in quo Infantulus vagit, ſilentio magis quàm infirmo ſermone honorandum eſt. Obſeruandum verò eſt, præſepe nō fuiſſe proprium locum natiuitatis Chriſti, ideſt, quem Chriſtus exiens ex vtero matris primò attigit, ſeu occupauit: priùs enim B. Virgo, vt Euangeliſta dicit, *Peperit filium ſuū*, & poſtea, *reclinauit illus in præſepio*. Vnde non immeritò ſcire aliquis cupiet, quis fuerit locus, quē naſcens Chriſtus ſuo ſacratiſſimo corpore primò tetigit. Videri enim poteſt fuiſſe terra, ſeu pauimentū illius ſpeluncæ, quia ibi nulla fuit obſtetrix, quē prolē reciperet. Quòd ſi ita fortaſſe fuit, non exiguum in eo facto Chriſtus humilitatis exemplū præſtitit. Veriſimilius autem eſt manus & brachia B. Virginis fuiſſe primū locum, quem Chriſtus extra vterū occupauit, vt Caiet. hîc art. 6. docere videtur. Et quia vix poterat decenti modo fieri, vt ipſamet Virgo naſcentem ex ſe Infantem ſuſciperet, veriſimile eſt Angelorū miniſterio fuiſſe ſuſceptum, & in manibus Virginis poſitum. Hoc enim totum Chriſti dignitatē decebat, & B. Virgini tale gaudium, & amoris ſignificatio debebatur. Vnde eleganter Cyprian. ſerm. de natiu. Chriſti, Genitrix (inquit) eſt, & obſtetrix, & deuotā dilectæ ſoboli exhibet clientelā, attrectat, amplectitur, iūgit oſcula, porrigit mammam: totum negotium plenum gaudij.

Caiet.

Chriſtus ex vtero matris prodiens Angelorum manibus ſuſcipitur.

Cyprian.

Sed rogas, cur B. Virgo filiū poſtea reclinauerit in præſepio. Reſpondeo, ſi literalem & humanam rationem ſequamur, id neceſſitate quadam factū eſſe, quia nec ſemper poterat brachiis Virginis aut Ioſephi ſuſtineri, neque ibi commodior inueniebatur locus. Si autem contemplemur diuinam prouidentiam, cuius admirabili conſilio omnia fiebant, tradunt Patres rationes varias, tum morales, tum allegoricas, vt videre licet in homiliis, & orationibus de Natiuitate Chriſti. Illa hoc loco notanda videtur, quam Chryſoſt. hom. 1. in Lucam attigit, dicens: *Quare in præſepio? vt impleretur vaticinium Iſaiæ Prophetæ, cognouit bos poſſeſſorē ſuum, & aſinus præſepe Domini ſui. Scriptū eſt in alio loco homines, & iuuenta ſaluabis Domine. Si homo es, panē comede: ſi animal es, ad præſepe accede.* Et eandem rationem latiùs proſequitur, aliàs ſimul inſinuans Greg. Nyſſen. orat. de ſancta Chriſti Natiu. *Porrò præſepe rationis, atque ſermonis expertium animalium domicilium eſt: in quo Verbum naſcitur, vt bos cognoſceret poſſeſſorē ſuum, & aſinus præſepi Domini ſui: bos ſubditus legi, aſinus oneribus portādis deſtinatum animal, quod peccato ſimulachrorum cultus, oneratū atque grauatum eſt. At brutis quidem conueniens cibus, & victus gramen ac fœnum eſt. Qui producit enim gramen, & fœnum pecoribus (inquit Propheta) rationale autem animal pane nutritur. Quamobrem præſepio, quod eſt habitaculum brutorū, is, qui de cœlo deſcēdit, panis vitæ proponitur, vt etiā bruta rationali inuicem ſumpto cibo, rationem adipiſcantur. Medius igitur inter bouem & aſinum in præſepio, vtriuſque Dominus eſt, vt ſoluto interſtitio ſæpis ambos in ſeſe creet vnū nouum hominē, & ab hoc graue legis iugum auferat, & illum ſimulachrorū cultus onere leuet.* Ex quibus verbis intelligimus Chriſtum non ſolùm iacuiſſe in præſepio, verum etiam inter animalia bruta, bouem ſcilicet &

Chriſtus in præſepio cur reclinatus.

Inter bouem & aſinum naſcitur Chriſtus.

A aſinum, & tunc ad literam impletum eſſe, quod iuxta ſeptuaginta Interpretes Abacuc c. 3. prædixit: *Conſideraui opera tua, & expaui: in medio duorū animaliū cognoſceris.* Quam lectionē & interpretationē videtur amplecti Eccleſia in officio Natiu. Domini, dicens, *O magnū myſterium, & admirabile ſacramētum, vt animalia viderēt Dominū natum iacētem in præſepio.* Et in officio de Circunci. Domini, inquit, *Domine audiui auditum tuum & timui: conſideraui opera tua, & expaui, in medio duorū animalium iacebat in præſepio, & fulgebat in cœlo.* Atq; hæc fuit ſentētia antiquorū Patrū, Greg. Nyſſ. nuper citati, Nazianz. orat. in Chriſti natiuitatē. Cyril. Ieroſ. Catech. 12. Aug. orat. cont. Iudęos, & Pagan. c. 13. Hieron. epiſt. 27. ad Euſtochium, Paulini epiſt. 10. ad Seuerum.

Abacuc. 1.

Greg. Nyſ. Greg. Naz. Cyril. Iero. Auguſt. Hieron.

B Vltimò circa præſepis locum notandū eſt, Chryſ. citata homilia indicare fuiſſe lapideum, ſeu luteū. *Io. ſi mihi liceret*, inquit, *videre illud præſepe, in quo Dominus iacuit, nunc nos Chriſtiani, quaſi pro honore, tulimus luteū, & poſuimus argenteum, ſed mihi pretioſus eſt, quod ablatum eſt.* Alij verò dicunt fuiſſe ligneū; & hæc videtur eſſe communior Eccleſiæ Romanę traditio, in qua præſepe illud vſque in hodiernum diem ſumma reuerentia ſeruatur in D. Mariæ templo, quod *Maioris* nomen obtinuit. Denique refert Hieron. epiſt. 48. in loco illius ſpeluncæ inſignem Eccleſiam extructam eſſe, & præſepe loco altaris collocatum. Eiuſdem quoque Eccleſiæ meminit Beda lib de locis ſanctis, c. 8.

Chryſoſt.

Hieron.

Beda.

SECTIO IV.

C *Quo tempore Chriſti natiuitas acciderit.*

OMnia ferè, quæ de circunſtantiis huius tēporis inquiri poſſunt, in ſuperiorib. ſunt definita. Supponenda ergo ſunt hoc loco, quæ in 1. tomo diſp. 6. ſect. 1. de tēpore, quo facta eſt Incarnatio, ſcripſimus, vbi cōcluſimus factā fuiſſe ferè quatermilleſimo anno à creatione mūdi, anno ſecūdo Olympiadis centeſimæ nonageſimæ quartæ, qui iuxta computationem Romanorū fuit annus quadrageſimus primus imperij Auguſti. Huic autē fundamento addendum eſt, ab incarnatione vſq; ad Natiuitatē Chriſti nouē integros mēſes fuiſſe tranſactos. Refert enim Epiph. hæreſ. 51. quoſdā dixiſſe Chriſtū ſeptimo à ſua cōceptione mēſe fuiſſe natū, alios verò, fuiſſe geſtatum in vtero nouem menſibus, & ferè decem & ſeptem diebus. Vtrumque D verò eſt omnino falſum, vt conſtat ex Eccleſiaſtica traditione, quā notauit Aug. lib. 4. de Trinit. c. 5. & lib. 83. q. in 56. & Chryſoſt. hom. 1. in Lucā, & hoc idē intelligit Sophronius in epiſtola ſynodali, quæ refertur 6. ſynodo, act 11. cùm inquit, *In vtero Virgineo deportatū, tempus expleuiſſe legitimi puerperij* Damaſc. verò lib. 4. c. 15. *Nouē*, inquit, *menſes expleuerat, ac decimum iam ingreſſus erat, cùm in lucē prolatus eſt*, & Theorianus, in legatione ad Armenos, dicit nouem menſibus & quinque dieb⁹ Chriſtū fuiſſe in vtero matris, ſed nihil docet à ſuperioribus Patrib. diuerſum. Nam Auguſt. etiam dicit nouem menſes & ſex dies inter conceptionē & natiuitatē interceſſiſſe: loquitur autem de menſibus æqualibus, & triginta diebus conſtantibus, nu- E merando autem menſes inæquales, prout ſunt in cōmuni vſu hominū, ſolùm nouē integri menſes interfuerunt, qui omnes ducentos ſeptuaginta ſex dies cōplectuntur, vt etiam Aug. animaduertit, & facilè poteſt dignoſci cōputando dies, qui ſunt inter feſta Annunciationis & Natiuitatis Chriſti, prout in Romana Eccleſia celebrantur. Ratio autē huius temporis non eſt alia (vt notarunt Sophronius, & Damaſ.) niſi quia, hoc eſt legitimum tempus, & maximè cōnaturale ad perfectam hominis natiuitatem, in iis autem quæ ad perfectionem naturæ pertinent, & indecentiam non habent, voluit Chriſtus naturali modo naſci. Tertiò tandem ſupponēdū eſt ex dictis ſuprà citato loco, tomi primi, & ex hoc ipſo diſput. 9. ſect. 5. Chriſtum cō-

Quo tempore Chriſti natiuitas euenerit.

Epiphan. Auguſt. Chryſoſt.

Sophron. Damaſcen. Theorian.

Athanaſ. Chryſoſt. Auguſt. Cle. Alex. Nicephor.

ceptum eſſe vigeſimo quinto die Martij, vt ex Athanaſio, Chryſoſt. & Aug. Clemente Alexandr. & Niceph. ibi citatis & ex Eccleſiaſtica traditione conſtat.

Ex his igitur ſequitur primò, Chriſti natiuitate cõtigiſſe iuxta Græcorum computationem anno tertio Olympiadis cẽteſimæ nonageſimæ quartę, iuxta modũ autẽ computandi Romanorũ anno quadrageſimo ſecundo imperij Auguſti, vt ex Euſebio, Epiphanio, Clemente Alex. & Beda citato loco notauimus: & in eandem ſententiã Tertullianũ & Irenæũ interpretati ſumus. Vna verò difficultas ſupereſt hoc loco explicanda: nam Lucas Euangeliſta refert Chriſtũ natũ eo ferè tẽpore, quo facta eſt prima deſcriptio ſub Quirino: at teſte Ioſepho lib. 18. antiquit. c. 13. ille cenſus ſeu deſcriptio ſub Quirino incidit in annũ trigeſimũ ſeptimũ poſt victoriã Actiacã, qui fuit quadrageſimus nonus imperij Auguſti, illud ab initio conſulatus ſeu triumuiratus numerando. Reſpondetur, vel Ioſephũ non loqui de cenſu, & deſcriptione, cuius Euangeliſta Lucas meminit, vel certè annorum computatione lapſum eſſe. Priorem reſpondendi modũ amplexus eſt ſcholiaſtes Euſebij, Dadræus, lib. 1. Hiſt. c. 5. quanquã Euſebius ibi illo teſtimonio Ioſephi in confirmationẽ hiſtoriæ Euãgelicæ vtatur nulla huius diſcordiæ mẽtione facta. Itaq; ex ipſis verbis Lucæ conſtat nõ ſemel tãtùm ſed ſæpius exactũ fuiſſe hoc tributum ſub Quirino, ſic enim inquit, *Hæc deſcriptio prima facta eſt ſub præſide Syriæ Cyrino.* Nam quod dicit *primã*, nõ ſimpliciter intelligit, ſed ſub illo pręſide: nã ſub aliis priùs ſæpe fuerat tributũ Iudæis à Romanis impoſitum, & imperatũ. Dicit ergo prædictus author Ioſephum nõ fuiſſe loquutũ de primo cenſu, cuius Lucas mentionẽ fecit: ſed de ſecunda, vel tertia deſcriptione (illæ enim per luſtra fiebant) quæ poſt Herodis mortẽ, & Archelao iam in exilium miſſo, facta eſt. Poſteriorẽ verò reſpondendi modũ conſtantiſſimè defendit vir eruditus Baronius in apparatu ſuorũ annaliũ, quia reuera (ſi attentè legatur idẽ Ioſephus in vltimis verbis lib. 17. & c. 1. & 3. lib. 18.) apertè loqui videtur de primo cenſu ſub hoc præſide exacto: latiſſimè ergo probat hic author lapſũ fuiſſe Ioſephũ, referentẽ hanc deſcriptionẽ ad tẽpora Archelai poſt defunctũ Herodẽ: quem ſæpius in eadẽ hiſtoria lapſũ eſſe demõſtrat, ne præſens error incredibilis videatur. Indicat etiã cauſã erroris, nimirum, quòd in rebus ad Herodianum regnũ pertinentibus, nouẽ annos prætermiſerit. Ac deniq; oſtendit, præter diuinã authoritatẽ, licèt humana coniectura agẽdum eſſet, maiorem fidẽ Lucæ adhibendã eſſe, quàm Ioſepho: tũ quòd fuerit illis tẽporibus vicinior: tũ etiã quòd res Chriſtianorum, & meliùs nouerit, & ſinceriùs vbique tractet, ac referat: tum denique, quia hæc hiſtoria Lucæ à nullo Ethnicorũ & antiquorum hoſtiũ fidei in hac parte reprehenſa eſt: quin potiùs Iulianus apoſtata apud Cyrillũ, lib. 6. contra illũ, hoc Lucę teſtimonio cõprobat, Chriſtũ cum patre & matre fuiſſe deſcriptũ ſub Cyrino. Igitur quicquid ſit de Ioſephi teſtimonio, certum eſt hanc deſcriptionẽ factam fuiſſe eodẽ anno quo natus eſt Chriſtus. Id enim disertè affirmat Euãgeliſta. Quod autẽ Euſeb. in Chronico deſcriptionẽ hanc videtur ponere in ſecũdo anno Olympiadis centeſimæ nonageſimæ quartæ, natiuitatẽ autẽ Chriſti in tertio, intelligendũ eſt, Quirinũ ſuperiori anno fuiſſe Romã miſſum, vt cenſum faceret, deſcriptionẽ autem factã eſſe ſequenti anno, quo natus eſt Chriſtus. Vnde etiã certũ eſt illẽ deſcriptionem factã eſſe regnante Herode, ante Archelaũ, atq; adeò vigeſimo nono, vel ad ſummũ trigeſimo anno ab Actiaca victoria, qui fuit quadrageſimus ſecũdus imperij Auguſti. Sub quibus autẽ conſulibus Romanis, & quo anno Herodiani regni natiuitas Chriſti contigerit, prætermitto dicerẽ, quòd neq; ad ſcholaſticũ

Marg.: Euſeb. Epiphan. Cle. Alex. Beda. Tertull. Irenæ. Dubium. Ioſeph. Reſponſio. Dadræus. Euſeb. Luc. 2. Deſcriptio ſub Cyrino Præſide quo anno facta. Baron. Cyril. Euſeb.

A inſtitutũ, neque ad fidei confirmationẽ, vel defenſionẽ pertinere cẽſeo; tum etiã, quia res mihi eſt incerta, de qua nihil affirmare ſed aliorũ tantũ ſententias poſſem referre. Quod ſatis diligenter præſtitit Cæſar Baronius ſuprà, & Benedictus Pererius lib. 11. in Dan. q. 5.

Cæſ. Baro. Benedict. Pereri.

Secundò ex dictis principiis colligitur, quo menſe & die natus eſt Chriſtus. Clemens enim Alex. lib. 1. ſtromat. versùs finem, refert quoſdam hæreticos aſſeruiſſe Chriſtum Dominum natum eſſe vigeſimo vel vigeſimo primo die Aprilis: alios verò vigeſima quinta die Maij, Epiphanius autem hæreſ. 51. dicit natum fuiſſe ſexto die Ianuarij, quam ſententiam tacito authoris nomine refert, ac reiicit Hieronymus, Ezech. 1. in principio, dicens eo die manifeſtatum fuiſſe Chri- B ſtum, non natum, quanquam ipſe non de ſexto, ſed de quinto die Ianuarij loquatur. De quo infrà dicemus agentes de baptiſmo Chriſti, & Ægyptios eo die ſolitos fuiſſe celebrare natalem Domini diẽ refert Caſſian. coll. c. 1. & habetur etiã in præfatione, ad epiſt. Theophyl. Alexand. tom. 1. Bibl. & apud Iſidor. lib. 1. Eccl. off. & inſinuat Origen. hom. in diuerſos.

Cle. Alex. Epiphan. Hieron. Caſſian. Theophyl. Alex. Iſidor. Origen.

Vera ergo ſentẽtia eſt, Chriſtum natum eſſe vigeſimo quinto die menſis Decẽbris, quæ ſatis probatur ex Eccleſiaſtica traditione, & feſti celebritate, quã à tẽporibus Apoſtolorũ eo die obſeruatã eſſe cõſtat ex Clemẽte lib. 5. conſt. Apoſtol. c. 12. aliàs 13. & ex Oroſio lib. 7. c. 2. Eadem eſt ſententia antiquorũ Patrum, Euodij apud Niceph. lib. 2. Hiſt. c. 3. Chryſ. hom. 1. in C Lucã, Aug. 4 de Trinit. c. 5. & in enarratione Pſal. 132. paulo ante finem. Anaſtaſij Epiſcopi Nicæni, libro quæſt. in Scripturã q. 92. Ratio autẽ ob quam Chriſtus elegit eo menſis tempore naſci, moralis quidem ac myſtica multiplex aſſignatur à Patribus, qui notãt natum eſſe aſperiori tempore hyemis, id ſtatim amplectẽs, quod carni laborioſus erat, & moleſtius. Bernar. hom. 3. de Natiu. Domini, natũ etiã eſſe ait quando dies creſcere incipiunt, quia Dei diſpẽſatio in ipſo creſcebat, & Auguſtinus in dicto Pſal. 132. & ſerm. 18. de natiu. Dñi. Propria verò ratio eſt, quia facta conceptione vigeſimo quinto die Martij, naturalis ordo poſtulabat, vt natiuitas in prædictum diem incideret.

Clem. Pa. Oroſ. Chryſoſt. Auguſt. Anaſtaſ. Nic. Nicephor. Bernard. Natiuitatis Chriſti menſis, & dies. Auguſt.

Sed quæres fortaſſe, quænam dies hebdomadę illa D fuerit. Reſpondetur rem eſſe incertam. Quidam enim (vt Baronius ſuprà refert) dixerunt natũ eſſe feria ſexta. Cæterũ probabilius eſt natũ fuiſſe die dominica. Id enim affirmat ſexta Synodus c. 8. Idẽ tradit Niceph. 1. lib. Hiſt. c. 12. vbi de die Circũciſionis loquitur, ſed in idem incidit. In eadem ſententia eſt Sophron. orat. de natali Chriſti, & Anton. 1. p. Hiſt. tit. 5. c. 1. §. 2. ſequitur Guilierm. Duran. lib. 6. rationalis, c. 13 & Dadr. in lib. de emendatione temporum, & in ſcholio ſuper Euſ. lib. 1. hiſt. c. 5. Et quidem, ſi Chriſtus cõceptus eſt feria ſexta hebdomadæ, neceſſariò conſequitur vt die Dominica fuerit natus. Cuius enim rectè computãti facilè patebit, ſi vigeſimaquinta dies Martij incidit in feriam ſextam, neceſſe eſſe, vt dies vigeſimaquinta ſequentis menſis Decembris ſit dies Dominica. Quod E autẽ Chriſtus incarnatus fuerit feria ſexta hebdomadæ, veriſimile fit ſententiis Patrum dicentium eodem die fuiſſe incarnatum & mortuum, vt videre licet in Aug. & aliis ſuprà citatis, & in Athan. q. 17. ad Antiochum, vbi dicit Chriſtũ eodem die fuiſſe conceptum, quo Adam fuit creatus. Conſtat autem illum fuiſſe creatũ feria ſexta (vt notat Gaudentius tract. 1. in Exodum) quia creatus eſt ſexta die pridie ante ſabbatum.

Dubium. Reſponſio. Baron. Sexta Synod. Nicephor. Sophron. Anton. Gulierm. Durand. Dadræus. Auguſti. Athanaſ.

Dices: Sancti Patres numerantes res admirandas, quæ die Dominica acciderunt, ponunt in illa reſurrectionem Domini, non tamen Natiuitatem, vt videre licet in Leone epiſt. 81. ad Dioſcorũ, & Aug. ſer. 154. de temp. Reſpondeo ex authoritate negatiua non ſumi efficax argumentum, potuerunt igitur ſancti

Obiectio. Leo Papa. Auguſtin. Reſponſio.

hoc

hoc omittere, vel quia erat incertum, vel quia illis in mentem non venit.

Vltimò tandem inquiri poteſt de hora huius natiuitatis. *Anaſt. Nic. Anaſtaſ. Sinai. Iſich. Baron.* Anaſtaſius enim Nicenus loco citato dixit natū eſſe hora ſeptima diei; Anaſtaſius verò Sinaita libr. 7. Hexamer. dicit natum fuiſſe ad veſperam. Iſichius autem (vt refert Baronius) ſcripſit natum fuiſſe hora tertia diei. Non citat autem locum, neque explicat, de qua hora tertia intelligat, quia ſi loquatur de hora tertia veſpertina, ferè coincidit cum præcedenti, & eſt improbabilis ſententia: ſi autem de matutina (licèt incerta ſit) tamen propinquior eſt veritati. Dicendum eſt ergo Chriſtum natum eſſe poſt duodecimam horam noctis illius, quæ fuit naturalis diei initium, antequam artificialis dies incoharetur. Hoc colligitur ex Euangelio adiuncta Eccleſiæ traditione: ex Luc. enim 2. c. non obſcurè colligitur Chriſtum noctu natum eſſe in illis verbis, *peperit filium ſuum primogenitum*, ſi adiungātur alia, *Et paſtores erant in regione eadem vigilantes & custodientes vigilias noctis ſuper gregem ſuum.* *Luc. 2. Natalis Chriſti hora.* Et hinc orta eſt Eccleſiaſtica traditio celebrandi ſacram noctem illam, & ſacrificium in ea offerendi ex decreto Theleſphori Papæ in ſua epiſt. decretali, c. 2. Quod notauit etiam Damaſus Papa in Pontificali, in vita Teleſphori. *Pap. Damaſ. Teleſph. Caietan.* Quòd verò poſt mediam noctem Chriſtus natus ſit, neceſſariò dicendum eſt (vt rectè Caiet. Luc. 2. notauit, vt Chriſti natiuitas ad diem ſequētem pertineat. Nam ſi natus eſſet ante mediam noctem, potius dicendus eſſet natus vigeſimaquarta quàm vigeſimaquinta Decembris die. Neque enim dici poteſt, quòd fuerit natus nocte ſequēti, in qua vigeſimus quintus dies terminatur: nam Eccleſiaſtica traditio docet cōtrarium; illa enim nox, in qua dies vigeſimus quintus inchoatur, ſacra & ſolemnis in vniuerſa Eccleſia habetur. Et confirmari hoc poteſt à contrario. Nam quamuis Chriſtus Dominus Euchariſtiæ Sacramētum inſtituerit in ea parte noctis feriæ quintæ quę exitum & finem illius diei tenebat: tamen quia ante mediam noctem illud myſterium perfecit, eius celebritas in feriam quintam, non verò in ſextam refertur. At feſtum Reſurrectionis diei Dominicæ tribuitur, quia licèt Reſurrectio fortaſſe noctu facta ſit, tamen poſt mediam noctem, inchoante iam naturali die Dominica perfecta eſt. Idem ergo iudicium eſt de die & hora Natiuitatis. De illis autem horis, quæ ſunt à media nocte vſque ad initium lucis, nihil certi affirmari poteſt: quo autem aliquis crediderit natiuitatem hanc immediatiùs mediæ nocti iam elapſæ contigiſſe, eo (vt exiſtimo) minùs à vero aberrabit. Ita enim ſentire videtur Eccleſia, quæ ad hanc natiuitatem accommodat verba illa Sap. 18. *Sap. 18.* *Cùm quietum ſilentium contineret omnia, nox in ſuo curſu medium iter haberet, omnipotens ſermo tuus exiliens è cœlo à regalibus ſedibus venit.* *Platin.* Et Platina in vita Teleſphori, refert ex inſtitutione ipſius primam Miſſam natalis Domini circa mediam noctem celebrandam eſſe: quod etiam nunc ſeruat conſuetudo.

QVÆSTIO XXXVI.

De manifeſtatione Chriſti nati, in octo articulos diuiſa.

De qua re Doctores tractant, Matth. 2. & Luc. 2.

DEinde conſiderādum eſt de manifeſtatione Chriſti nati.

Et circa hoc quæruntur octo.

Primò, vtrùm natiuitas Chriſti debuerit eſſe omnibus manifeſta.

Secundò, vtrùm debuerit aliquibus manifeſtari.

A *Tertiò, quibus manifeſtari debuerit.*

Quartò, vtrùm debuerit ipſe ſe manifeſtare, vel potius manifeſtari per alios.

Quintò, per quæ alia manifeſtari debuerit.

Sextò, de ordine manifeſtationum.

Septimò, de ſtella per quam manifeſtata fuit eius natiuitas.

Octauò, de veneratione Magorum, qui per ſtellam, Chriſti natiuitatem cognouerunt.

ARTICVLVS I.

Vtrùm natiuitas Chriſti debuerit eſſe omnibus manifeſta.

AD primū ſic proceditur. Videtur, quòd Chriſti natiuitas debuerit eſſe omnibus manifeſta. 199. *Inf. q. 39. art. 8. 3.* B *Impletio enim promiſſioni debet reſpondere. Sed de promiſſione aduentus Chriſti dicitur in Pſal. 49. Deus manifeſtè veniet. Venit autem per carnis natiuitatem: ergo videtur, quòd eius natiuitas debuerit eſſe toti mundo manifeſta.*

2. Præterea, Primæ ad Timoth. 1. dicitur, Chriſtus in hunc mundum venit peccatores ſaluos facere. Sed hoc non fit, niſi in quantum eis gratia Chriſti manifeſtatur, ſecundùm illud Tit. 2. Apparuit gratia Dei & Saluatoris noſtri omnib. hominibus, erudiens nos: vt abnegantes impietatem, & ſecularia deſideria, ſobriè & piè & iuſtè viuamus in hoc ſeculo. Ergo videtur, quòd Chriſti natiuitas debuerit eſſe omnibus manifeſta.

C *3. Præterea, Deus ſuper omnia pronior eſt ad miſerendum ſecundùm illud Pſalm. 144. Miſerationes eius ſuper omnia opera eius. Sed in ſecundo aduentu, quo iniuſtitias iudicabit, veniet omnibus manifeſtus, ſecundùm illud Matt. 24. Sicut fulgur erit ab Oriente, & paret vſq; in Occidentem, ita erit aduentus filij hominis. Ergo multo magis primus aduentus, quo natus eſt in mundo ſecundùm carnem, debuit eſſe omnibus manifeſtus.*

Sed contrà eſt, quod dicitur Iſaiæ 45. Verè tu es Deus abſconditus, ſanctus Iſrael ſaluator. Et Iſaiæ 53. Quaſi abſconditus eſt vultus eius, & deſpectus.

Reſpondeo dicendum, quòd natiuitas Chriſti non debuit eſſe cōmuniter omnibus manifeſta. Primò quidem, quia per hoc impedita fuiſſet humana redemptio quæ per crucem eius D *peracta eſt. Quia, vt dicitur primæ ad Cor. 2. Si cognouiſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent.*

Secundò, quia hoc diminuiſſet meritum fidei, per quam venerat homines iuſtificare: ſecundùm illud Rom. 3. Iuſtitia Dei, per fidem Ieſu Chriſti. Si enim manifeſtis indiciis Chriſto naſcente, eius natiuitas omnib. appareret, iam tolleretur ratio fidei: quæ eſt argumentum non apparentium, vt dicitur Hebr. 11. Tertiò, quia per hoc veniſſet in dubium veritas humanitatis ipſius. Vnde Auguſt. dicit in Epiſt. ad Voluſianum. *Eſt Ep. 2. non multū remote ante me. to. 2.* *Si nullas ex paruulo in iuuentutem mutaret ætates, nullos cibos, nullos caperet ſomnos: nónne opinionem confirmaret erroris nec hominem verum vllo modo ſuſcepiſſe crederetur? & dum omnia mirabiliter facit, auferret: quod miſericorditer fecit.*

E *Ad primum ergo dicendum, quòd authoritas illa intelligitur de aduentu Chriſti ad iudicium, ſecundùm quod gloſſa ibidem exponit.*

Ad ſecundum dicendum, quòd de gratia Dei Saluatoris erudiendi erant omnes homines ad ſalutem, non in principio natiuitatis eius: ſed poſtea tempore procedēte, poſtquam operatus eſt ſalutem in medio terræ. Vnde poſt paſſionem & reſurrectionem ſuam dicit diſcipulis ſuis, Matth. vlt. Euntes docete omnes Gentes.

Ad tertium dicendum, quòd ad iudicium requiritur, quòd authoritas iudicis cognoſcatur: & propter hoc oportet quòd aduentus Chriſti ad iudicium ſit manifeſtus. Sed primus aduentus fuit ad omnium ſalutem, quæ eſt per fidem, quæ quidem eſt de non apparentibus, & ideo primus Chriſti aduentus debuit eſſe occultus.

COMMENTARIVS.

NOn eſt facile explicare, quo ſenſu de manifeſtatione Chriſti D.Thom.interroget: variis enim modis potuit Chriſti natiuitas manifeſtari, tum in modo, tum etiam in obiecto. In modo quidem, quia potuit manifeſtari vel clarè, & ſecundùm ſe, aut per intellectualem viſionem, aut etiam per corporalem, vel ſolùm per prædicationem, & teſtimonium, & ſigna externa, aut euidentia, quæ intellectum conuincerent, vel ſolùm ſufficientia ad certam rei fidem faciendam. In obiecto autem, quia poterat prædicari vel ſola natiuitas illius hominis, vel ſalus etiam futura per ipſum, aut etiam eius diuinitas. Quod ergo ad obiectum attinet, ſeu ad rem manifeſtam, ſine dubio ſermo eſt de Chriſto Deo, & homine, hominúmque redemptore, prout eius cognitio ad ſalutem neceſſaria eſt. Manifeſtare enim illum tantùm, vt hominem recens natum, parum & ad eius honorem & ad noſtram ſalutem referebat. Quod verò pertinet ad modum manifeſtationis, Caiet. D.Thom. intelligit de vltimo modo, qui eſt per ſigna, quæ euidenter facerent rem fide dignam, & omnes homines ad illam credendam inducerent, & efficaciter attraherent. Quæ expoſitio videtur ſanè conſentanea rationi: quia huiuſmodi manifeſtatio eſt accommodata viatoribus, & ad eorum ſalutem & ad Chriſti honorem pertinere maximè videri poterat: & ideo de illa videtur mouiſſe quæſtionem D.Thomas, vt ex ſecunda ratione huius artic. & ex art. ſequenti, ad 1. non obſcurè colligitur. Vult tamen D.Th. his locis vt indicia talia ſint, quæ omnino rem manifeſtent, non quòd oporteat, vt rem clarè, & prout in ſe eſt, oſtendant; ſed ſolùm, vt ſint tam efficacia, vt ad ſubiiciendum & cōuincendum intellectum bene diſpoſitum ſufficiant, qualia fuerunt oſtenſa paſtoribus aut Magis, quamuis neceſſe non ſit, ſemper eſſe externa, poterat enim etiam interiùs ſimilis manifeſtatio fieri. Itaque de eodem genere manifeſtationis videtur D.Th. in hoc art. loqui, & in ſequenti, vbi concludit debuiſſe natiuitatem Chriſti aliquibus manifeſtari, certum eſt autem ſolùm prædicto modo fuiſſe manifeſtatam.

Caietan.

Obiectio. Suppoſita verò hac tituli expoſitione, difficiles ſunt rationes, quibus D.Th. reſponſionem ſuam cōfirmat. Negat enim debuiſſe Chriſti natiuitatem omnibus ſtatim manifeſtari triplici ratione. Primò, quia impedita fuiſſet humana redemptio, quæ per crucem perficienda erat. Secundò, quia impediretur meritum fidei. Tertiò, quia poſſet de veritate humanitatis Chriſti dubitari. Hæc autem incommoda, & præſertim ſecundum & tertium, minimè ſequuntur ex ſola manifeſtatione prædicta. Nam inprimis quamuis omnibus ſtatim prædicata eſſet natiuitas, & ſufficientibus ſignis demonſtrata: non tamen omnes neceſſariò crederent: poſſet ergo nihilominus non impediri mors Chriſti. Et confirmatur: nam Herodi fuit quodammodo manifeſtata natiuitas, qui nihilominus nō credidit, ſed Chriſti mortem meditatus eſt. *Reſponſ.* Reſponderi verò poteſt, ſuppoſito modo redemptionis noſtræ à Deo prædefinito, non fuiſſe conueniens natiuitatem Chriſti manifeſtari ſtatim omnibus v.g. Iudæis, eo modo, quo fuit manifeſtata paſtoribus, vel alio ſimili, quia licèt non omnino neceſſariò ſequatur, valde tamen veriſimile eſt potuiſſe inde ſequi, vt omnino vel magna ex parte impediretur modus redemptionis noſtrę à Deo præordinatus. Et credibile eſt Deum in æterno ſuo conſilio præuidiſſe hoc fore, ſi illud fieret.

Obiectio. Secunda verò ratio D. Thomæ videtur difficilior. Cur enim ſi natiuitas Chriſti omnibus prædicaretur, meritum fidei tolleretur, & nō potiùs fundaretur? *Caietan.* Reſpondet Caiet. non omnino auferendum ſed minuendum ſaltem fuiſſe meritum fidei. Sed inprimis D. Th. non minuendum, ſed tollendum fuiſſe concludit: ſic enim loquitur, *Iam tolleretur ratio fidei.* Et idem repetit ar. ſequenti ad 1. Deinde, cur etiam minueretur? certè in paſtoribus, & Magis non fuit diminutum: nam potiùs eorum fides laudatur, & exaggeratur à Patribus. *Reſponſ.* Reſponderi poteſt, licèt D.Th. loquatur de manifeſtatione, quæ per prædicationem, ſeu ſigna interna vel externa incipiat, tamen ſimul includere terminum illius manifeſtationis, quæ tendat vſque ad claram & corpoream viſionem Chriſti nati, talis enim fuit manifeſtatio facta paſtoribus, Simeoni, & Annæ, vt magis ex art. 6. conſtabit: hæc autem manifeſtatio partim minueret, partim tolleret meritum fidei. Nam circa ea, quæ clarè viderentur, tolleret fidem, & ita minueret meritum eius. Nec refert nūc metaphyſicè diſputare, an circa myſteria ſic viſa poſſet fides exerceri, præſenti enim inſtituto & rationi ſatis eſt, quòd moraliter, & vt in plurimū, nullus ferè fide crederet quæ clarè eſſet intuitus. Vnde ſecūdò dici poteſt, ſi Chriſti natiuitas tam euidentibus ſignis omnibus eſſet manifeſtata, quamuis non ſequatur in omnibus & ſingulis hominibus tollendam eſſe rationem fidei, valde tamē probabiliter ſequi, quamplures eſſe credituros magis propter indicia, & ſigna, quæ exteriùs apparebant, quàm propter diuinum teſtimonium: & ita potuiſſet vera ratio fidei, & meritum eius impediri.

Obiectio. Tertia denique ratio ſubobſcura eſt. Cur enim, ſi vera Chriſti natiuitas omnibus manifeſtaretur, reuocanda eſſet in dubium veritas humanitatis eius? Nam potiùs faciliùs ab omnibus crederetur, ſicut à Magis & paſtoribus eſt credita, præſertim quia ea manifeſtatio ex virtute diuinitatis crederetur profecta. *Reſponſio.* Reſpondetur, non oportere, vt ſingulæ rationes omnia probent: ſed ſatis eſſe, ſi vnaquæque aliquid cōcludat. Hęc ergo ratio potiſſimùm probare videtur, non decuiſſe Chriſtum naſci in ea ætate, in qua poſſet per ſeipſum omnibus manifeſtari: & ita videtur illam exponere D.Th. ar. 4. & teſtimonium Auguſtini, quo hîc vtitur, hoc maximè indicat. Deinde addi poteſt, licèt non omnes homines plures tamen potuiſſe inde ſumere occaſionem negandi veram Chriſti humanitatem, & præſertim homines poſterioribus temporibus futuri, quibus illa manifeſtatio tam clara facta non fuerat. Diuina ergo ſapientia, quæ ſuauiter omnia diſponit, & omnibus hominibus ac temporibus prouidet, non in principio natiuitatis Chriſti ſed poſtea conuenienti tempore Saluatoris aduentum omnibus manifeſtare diſpoſuit, vt rectè hîc D.Th. ad 2. concludit, art. ſequenti magis explicat.

In ſolutione ad primum explicat D. Thom. verba illa Pſal. 49. *Deus manifeſtè veniet*, intelligenda eſſe de poſteriori Chriſti aduentu, qui erit ad iudicandum, & indicat generalem regulam interpretandi eodem modo omnia ſimilia ſacræ Scripturæ loca, in quibus publicus ac manifeſtus Chriſti aduentus prædicatur. Et in ſolutione ad 3. optimam rationem reddit, ob quam Chriſtus in priori aduentu occultè venit, in poſteriori verò publicè venturus eſt. Quæ ſunt notanda pro his, quæ in vltima parte huius operis dicenda ſunt, vbi de ſecundo aduentu & iudicio latiùs diſſeremus.

ARTICVLVS II.

Vtrùm natiuitas Chriſti debuerit aliquibus manifeſtari.

AD ſecūdum ſic proceditur. Videtur, quòd natiuitas Chriſti nulli debuerit manifeſtari. Quia, vt dictum eſt, hoc erat congruum humanæ ſaluti, vt primus Chriſti aduentus eſſet occultus. Sed Chriſtus venerat, vt omnes ſaluaret, ſecundùm illud primo ad Timotheum 197.

motheum 4. Qui eſt ſaluator omnium hominum, maximè fidelium. Ergo natiuitas Chriſti nulli debuit manifeſtari.

2. Præterea, ante natiuitatem Chriſti manifeſtata erat beatæ Virgini & Ioſeph futura Chriſti natiuitas. Non ergo erat neceſſarium Chriſto nato, eandem aliis manifeſtari.

3. Præterea, nullus ſapiens manifeſtat id, ex quo turbatio naſcitur, & detrimentum aliorum. Sed manifeſtata Chriſti natiuitate, ſubſecuta eſt turbatio: dicitur enim Matth. 2. quòd audiens Herodes Chriſti natiuitatem, turbatus eſt, & omnis Hieroſolyma cum illo. Ceſſit etiam hoc in detrimentum aliorum, quia ex hac occaſione Herodes occidit pueros in Bethleem, & in omnibus finibus eius, à bimatu, & infrà. Ergo videtur quòd non fuerit conueniens Chriſti natiuitatem aliquibus manifeſtari. B

Sed contrà eſt, quòd Chriſti natiuitas nulli fuiſſet proficua, ſi omnibus eſſet occulta. Sed oportebat Chriſti natiuitatem eſſe proficuam: alioquin fruſtrà natus fuiſſet. Ergo videtur, quòd aliquibus manifeſtari debuerit Chriſti natiuitas.

Reſpondeo dicendum, quòd, ſicut Apoſtolus dicit Romanorum decimotertio, Quæ à Deo ſunt, ordinata ſunt. Pertinet autem ad diuinæ ſapientiæ ordinem vt Dei dona, & ſecreta ſapientiæ eius non æqualiter ad omnes, ſed immediatè ad quoſdam perueniant, & per eos ad alios deriuentur. Vnde, & quantum ad reſurrectionis myſterium, dicitur Act. 10. quòd Deus dedit Chriſtum reſurgentem manifeſtum fieri non omni populo, ſed teſtibus præordinatis à Deo. Vnde & hoc etiam debuit circa ipſius natiuitatem obſeruari, vt non omnibus Chriſtus manifeſtaretur, ſed quibuſdam, per quos poſſet ad alios deuenire.

Ad primum ergo dicendum, quòd ſicut fuiſſet in præiudicium ſalutis humanæ, ſi omnibus hominibus Dei natiuitas innotuiſſet, ita etiam ſi nulli nota fuiſſet. Vtroq; enim modo tollitur fides: tam ſcilicet per hoc, quòd aliquid eſt totaliter manifeſtum, quàm etiam per hoc, quòd à nullo cognoſcitur, à quo poſſit teſtimonium audiri. Fides enim eſt ex auditu vt dicitur Rom. 10.

Ad ſecundum dicendum, quod Maria & Ioſeph inſtruendi erant de Chriſti natiuitate antequam naſceretur: quia ad eos pertinebat reuerentiam exhibere proli conceptæ in vtero, & etiam obſequi naſcituræ. Eorum autem teſtimonium propter hoc, quod erat domeſticum, fuiſſet habitum ſuſpectum circa magnificentiam Chriſti, & ideo oportuit, vt aliis manifeſtaretur extraneis, quorum teſtimonium ſuſpectum eſſe non poſſet. D

Ad tertium dicendum, quòd ipſa turbatio ſequuta ex natiuitate Chriſti manifeſtata congruebat Chriſti natiuitati. Primò quidem, quia per hoc manifeſtatur cœleſtis Chriſti dignitas. Vnde Gregorius dicit in Homilia, Cœli rege nato, Rex terræ turbatus eſt: quia nimirum terrena altitudo confunditur, cùm celſitudo cœleſtis aperitur. Secundò, quia per hoc figurabatur iudiciaria Chriſti poteſtas. Vnde Auguſtinus dicit in quodam ſermone Epiphaniæ. Quid erit tribunal iudicantis, quando ſuperbos Reges cunabula terrebant infantis? Tertiò, quia per hoc figurabatur deiectio regni diaboli, quia, vt Leo Papa dicit in ſermone Epiphaniæ, non tantum Herodes in ſemetipſo turbatur, quantum Diabolus in Herode: Herodes enim terrenum hominem æſtimabat, ſed diabolus Deum cognoſcebat, & vterque regni ſui ſucceſſorem timebat, diabolus cœleſtem, ſed Herodes terrenum. Superfluè tamen, quia Chriſtus non venerat regnum in terra habere. Vnde Leo Papa dicit Herodi loquens, non capit Chriſtum regia tua: nec mundi Dominus, poteſtatis tui ſceptri eſt contentus anguſtiis. E

Homil. 10. in Euãg. in prin.

Id formaliter habet Chryſ. homil. 2. in Matth. ante med. in opere imperfecto, to. 2. in ſer. 4. de Epiphan. inter prin. & med.

Quòd autem Iudæi turbabantur, qui tamen magis gaudere debuerant, aut hoc eſt, quia, vt Chryſoſtomus dicit de aduentu iuſti, non poterant gaudere, inquit, aut volentes A *fauere Herodi quem timebant: populus enim plus iuſto fauet eis, quos crudeles ſuſtinet. Quòd autem pueri ab Herode ſunt interfecti, non ceſſit in eorum detrimentum, ſed in eorum profectum. Dicit enim Auguſtinus in ſermone quodam de Epiphania. Abſit, vt ad liberandos homines Chriſtus veniens de illorum præmio, qui pro eo interficerentur, nihil egerit qui pendens in ligno, pro eis, à quibus interficiebatur, orauit.*

Homil. 2. in Matt. in opere imperfecto, ſuper illud. audiens Herodes turbatus eſt. to. 2. ſer. 13. de Epiph. Ex mille loq. tit. Magus.

Hic artic. ex dictis in præcedenti expoſitus relinquitur. Quod verò in ſol. ad 3. de cæde innocentum attingitur, dicetur commodiùs infrà diſputat. 17.

ARTICVLVS III.

Vtrùm ſint conuenienter electi illi, quibus eſt Chriſti natiuitas manifeſtata.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd non ſint conuenienter electi illi, quibus eſt Chriſti natiuitas manifeſtata. Dominus enim Matthæi decimo mandauit diſcipulis, In viam Gentium ne abieritis, vt ſcilicet prius manifeſtaretur Iudæis, quàm Gentibus. Ergo videtur, quòd C *multo minus à principio fuerit reuelenda Chriſti natiuitas Gentilibus, qui ab Oriente venerunt, vt habetur Matth. 2.*

2. Præterea, Manifeſtatio diuinæ veritatis præcipuè debet fieri ad Dei amicos: ſecundùm illud Iob 36. Annuntiat de ea amico ſuo. Sed Magi videntur eſſe Dei inimici: dicitur enim Leuit. 19. Non declinetis ad Magos, nec ab Ariolis aliquid ſciſcitemini. Non ergo debuit Chriſti natiuitas Magis manifeſtari.

3. Præterea, Chriſtus venerat totum mundum à poteſtate diaboli liberare: vnde dicitur Malach. 1. Ab ortu ſolis vſq; ad Occaſum, magnum eſt nomen meum in Gentibus. Non ergo ſolùm in Oriente poſitis debuit manifeſtari, ſed etiam vbique terrarum debuit aliquibus manifeſtari.

4. Præterea, omnia ſacramenta veteris legis erant Chriſti figura. Sed ſacramenta veteris legis diſpenſabantur per miniſterium ſacerdotum legalium. Ergo videtur, quòd magis debuerit Chriſti natiuitas manifeſtari ſacerdotibus in templo, quàm paſtoribus in agro.

5. Præterea, Chriſtus ex Virgine matre natus eſt, & ætate paruulus erat. Conuenientius igitur videtur fuiſſe, quòd Chriſtus manifeſtaretur iuuenibus & virginibus, quàm ſenibus & coniugatis, vel viduis, ſicut Simeoni, & Annæ.

Sed contrà eſt, quod dicitur Ioan. 13. Ego ſcio quos elegerim. Quæ autem fiunt ſecundùm Dei ſapientiam, conuenienter fiunt. Ergo conuenienter ſunt electi illi, quibus eſt manifeſtata Chriſti natiuitas.

Reſpondeo dicendum, quòd ſalus, quæ erat futura per Chriſtum, ad omnem diuerſitatem hominum pertinebat, quia ſicut dicitur Coloſſ. 3. In Chriſto Ieſu non eſt maſculus, & fœmina, Gentilis, & Iudæus, ſeruus, & liber, & ſic de aliis huiuſmodi. Et vt hoc in ipſa Chriſti natiuitate præfiguraretur, omnibus conditionibus hominum eſt manifeſtatus, quia, vt Auguſtinus dicit in ſermone de Epiphania, Paſtores fuerunt Iſraëlitæ, Magi Gentiles, illi propè, iſti longè: vtrique tamen ad angularem lapidem concurrerunt. Fuit etiam inter eos alia diuerſitas: nam Magi, fuerunt ſapientes, & potentes, paſtores autem ſimplices, & viles. Manifeſtatus etiam eſt iuſtis, Simeoni, & Annæ & peccatoribus, ſcilicet Magis. Manifeſtatus eſt etiam, & viris, & mulieribus, ſcilicet Simeoni, & Annæ, vt per hoc oſtendere

In ſerm. 4. qui eſt 32. in ord. non procul à princ. toto.

oſtenderetur, nullam conditionem hominum excludi à Chriſti ſalute.

Ad primum ergo dicendum, quòd illa manifeſtatio natiuitatis Chriſti fuit quædam prælibatio plenæ manifeſtationis, quæ erat futura. Et ſicut in ſecunda manifeſtatione primò annuntiata eſt gratia Chriſti per Chriſtum, & eius Apoſtolos Iudæis, & poſtea Gentilibus: ita ad Chriſtum primò peruenerunt Paſtores, qui erant primitiæ Iudæorum, tanquam propè exiſtentes: & poſtea venerunt Magi à remotis, qui fuerunt primitiæ Gentium: vt Auguſtinus dicit.

Ser. 2. de Epiphan. qui eſt 30. in ordine, circa princ. to. 10. in ſer. 2. Epiph. à med. tom. 10.

Ad ſecundum dicendum, quòd (ſicut Auguſtinus dicit in ſerm. de Epiphan.) Sicut præualet imperitia in ruſticitate Paſtorum, ita præualet impietas in ſacrilegiis Magorum: vtroſque tamen ſibi lapis ille angularis applicuit, quippe qui venit ſtulta eligere, vt confunderet ſapientes: & non vocare iuſtos, ſed peccatores: vt nullus magnus ſuperbiret, nullus infirmus deſperaret. Quidam tamen dicunt, quòd iſti Magi non fuerunt malefici, ſed ſapientes Aſtrologi: qui apud Perſas, vel Chaldæos Magi vocantur.

Hom. 2. Mat. in oper. imper. ſup. illud. Ecce Magi ab Oriente. tom. 2.

Ad tertium dicendum, quòd ſicut Chryſoſtom. dicit, Ab Oriente venerunt Magi, quia vnde dies naſcitur, inde initium fidei proceſſit, quia fides lumen eſt animarum. Vel quia omnes, qui ad Chriſtum veniunt, ab ipſo & per ipſum veniunt. Vnde dicitur Zachar. 6. Ecce vir, Oriens nomen eius. Dicuntur autem ab Oriente, ad literam, veniſſe, vel quia de vltimis Orientis partibus venerunt, ſecundùm quoſdam, vel quia de aliquibus vicinis partibus Iudææ venerunt, quæ tamen ſunt regioni Iudæorum ad Orientem. Credibile tamen eſt, etiam in aliis partibus mundi aliqua indicia natiuitatis Chriſti apparuiſſe, ſicut Romæ fluxit oleum, & in Hiſpania apparuerunt tres Soles, paulatim in vnum coëuntes.

Ad quartum dicendum, quòd ſicut Chryſ. dicit, Angelus manifeſtans Chriſti natiuitatem, non fuit Hieroſolymam, non requiſiuit Scribas, & Phariſæos: erant enim corrupti, & præ inuidia cruciabantur. Sed paſtores, qui erant ſynceri, antiquam conuerſationem Patriarcharum & Moyſi colentes. Per hoc etiam paſtores ſignificabantur Doctores Eccleſiæ, quibus Chriſti myſteria reuelantur, quæ latebãt Iudæos.

lib. 2. in Lu. c. cuius initium eſt de Simeone & Anna. to. 5.

Ad quintum dicendum, quòd ſicut Ambroſius dicit, generatio Domini non ſolùm à iuuenibus ſed etiam à ſenioribus, & iuſtis accipere teſtimonium debuit, quorum etiam teſtimonio propter iuſtitiam magis credebatur.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm Chriſtus per ſeipſum natiuitatem ſuam manifeſtare debuerit.

Lib. 8. Phyſ. tex. 39. to. 2.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd Chriſtus per ſeipſum natiuitatem ſuam manifeſtare debuerit. Cauſa enim quæ eſt per ſe, ſemper eſt potior ea, quæ eſt per aliud: vt dicitur in octauo Phyſicorum. Sed Chriſtus ſuam natiuitatem manifeſtauit per alios, putà, paſtoribus per Angelos, & Magis per ſtellam. Ergo multo magis per ſeipſum debuit ſuam natiuitatem manifeſtare.

2. Præterea, Eccleſiaſtici 20. dicitur, Sapientia abſcondita, & theſaurus inuiſus, quæ vtilitas in vtriſq;? Sed Chriſtus à principio ſuæ conceptionis plenè habuit ſapientiæ & gratiæ theſaurum. Niſi ergo hanc plenitudinem manifeſtaſſet per opera & verba, fuiſſet fruſtrà ei data ſapientia, & gratia: quod eſt inconueniens, quia Deus & natura nihil fruſtrà faciunt, vt dicitur in 1. de Cœlo.

lib. 1. de Cœlo tex. 32. to. 2.

3. Præterea, in libro de infantia Saluatoris legitur, quòd Chriſtus in ſua pueritia multa miracula fecit. Et ita videtur, quòd ſuam natiuitatem per ſeipſum manifeſtauerit.

In ſerm. 4. de Epiph. in me. incipit hic ſer. Iuſtum & rationabile.

Sed contrà eſt, quod Leo Papa dicit, quòd Magi viderunt & adorauerunt puerum Ieſum in nullo ab humanæ infantiæ generalitate diſſimilem. Sed alij infantes non ſeipſos manifeſtant. Ergo neque decuit, quòd Chriſtus per ſeipſum ſuam natiuitatem manifeſtaret.

Reſpondeo dicendum, quòd natiuitas Chriſti ad humanam ſalutem ordinabatur, quæ quidem eſt per fidem. Fides autem ſalutaris diuinitatem & humanitatem Chriſti confitetur. Oportebat igitur ita manifeſtari natiuitatem Chriſti, vt demonſtratio diuinitatis eius, fidei humanitatis ipſius non præiudicaret. Hoc autem factum eſt, dum Chriſtus in ſeipſo natiuitatem ſimilem infirmitati humanæ exhibuit, & tamen per Dei creaturas diuinitatis virtutem in ſe monſtrauit. Et ideo Chriſtus non per ſeipſum ſuam natiuitatem manifeſtauit, ſed per quaſdam alias Creaturas.

Ad primum ergo dicendum, quòd in via generationis & motus oportet per imperfecta ad perfectum perueniri. Et ideo Chriſtus priùs manifeſtatus eſt per alias creaturas: & poſtea manifeſtauit ſe per ipſum manifeſtatione perfecta.

Ad ſecundum dicendum, quòd licèt ſapientia abſcondita ſit inutilis, non tamen ad ſapientem pertinet. vt quolibet tempore manifeſtet ſeipſum, ſed tempore congruo. Dicitur enim Eccleſ. 20. Eſt tacens non habens ſenſum loquelæ, & eſt tacens ſciens tempus apti temporis. Sic ergo ſapientia Chriſto data non fuit inutilis, quia ſeipſum tempore congruo manifeſtauit, & hoc ipſum, quòd tempore congruo abſcondebatur, eſt ſapientiæ indicium.

Homil. 22. in Ioan. non lõge à prin. to. 32.

Tertium dicendum, quòd liber ille de infantia Saluatoris eſt apocryphus. Et Chryſoſt. dicit ſuper Ioan. quòd Chriſtus non fecit miracula antequam aquam conuertit in vinum, ſecundùm illud, quod dicitur Ioan. 2. Hoc fecit initium ſignorum Ieſus. Si enim ſecundùm primam ætatem miracula feciſſet, non indiguiſſent Iſraelitæ alio manifeſtante eum: cùm tamen Ioannes Baptiſta dicat Ioann. primo: vt manifeſtetur in Iſraël propterea veni in aqua baptizans. Decenter autem non incepit facere ſigna in prima ætate, exiſtimaſſent enim phantaſma eſſe Incarnationem, & ante opportunum tempus cruci eum tradidiſſent, liuore liquefacti.

ARTICVLVS V.

Vtrùm natiuitas Chriſti debuerit per Angelos & ſtellam manifeſtari.

200.

AD quintum ſic proceditur. Videtur, quòd non debuerit manifeſtari per Angelos Chriſti natiuitas. Angeli enim ſunt ſpirituales ſubſtantiæ, ſecundùm illud Pſal. 103. Qui facit Angelos ſuos ſpiritus. Sed Chriſti natiuitas erat ſecundùm carnem, non autem ſecundùm ſpiritualem eius ſubſtantiam. Ergo non debuit per Angelos manifeſtari.

2. Præterea Maior eſt affinitas iuſtorum ad Angelos, quàm ad quoſcunque alios, ſecundùm illud Pſal. 53. Immittet Angelus Domini in circuitu timentium eum, & eripiet eos. Sed iuſtis, ſcilicet Simeoni, & Annæ, non eſt manifeſtata Chriſti natiuitas per Angelos. Ergo nec paſtoribus per Angelos manifeſtari debuit.

3. Præterea, Videtur, quòd nec magis debuerit manifeſtari per ſtellam. Hoc enim videtur eſſe erroris occaſio, quãtum ad illos, qui æſtimant ſydera natiuitatibus hominum dominari. Sed occaſiones peccandi ſunt hominibus auferendæ. Non ergo fuit conueniens quòd per ſtellam Chriſti natiuitas manifeſtaretur.

4. Præterea, Signum oportet eſſe certum ad hoc, quod per ipſum aliquid manifeſtaretur. Sed ſtella non videtur

eſſe

eſſe ſignum certum natiuitatis Chriſti. Ergo inconuenienter fuit Chriſti natiuitas per ſtellam manifeſtata.

Sed contrà eſt, quod dicitur Deut. 32. Dei perfecta ſunt opera. Sed talis manifeſtatio fuit opus diuinum. Ergo per conuenientia ſigna fuit effecta.

Reſpondeo dicendum, quòd ſicut manifeſtatio ſyllogiſtica fit per ea, quæ ſunt magis nota ei, cui eſt aliquid manifeſtandum: ita manifeſtatio quæ fit per ſigna, debet fieri per ea, quæ ſunt familiaria illis, quib. manifeſtatur. Manifeſtum eſt autem, quòd viris iuſtis eſt familiare, & conſuetum, interiori Spiritus ſancti inſtinctu edoceri, abſque ſignorum ſenſibilium demonſtratione, ſcilicet per Spiritum prophetiæ. Alij verò corporalibus rebus dediti per ſenſibilia ad intelligibilia adducuntur. Iudæi autem conſueti erant diuina reſponſa per Angelos accipere, per quos etiam legem acceperant: ſecundùm illud Actor. 7. Accepiſtis in diſpoſitione Angelorum. Gentiles verò, & maximè Aſtrologi conſueti ſunt ſtellarum curſus inſpicere. Et ideo iuſtis, ſcilicet Simeoni, & Annæ manifeſtata eſt Chriſti natiuitas per interiorem inſtinctum Spiritus ſancti: ſecundùm illud Luc. 2. Reſponſum accepit à Spiritu ſancto, nō viſurum ſe mortem, niſi priùs videret Chriſtum Domini. Paſtorib. autem, & Magis tanquam rebus corporalib. deditis manifeſtata eſt Chriſti natiuitas per viſibiles apparitiones. Et quia natiuitas non erat purè terrena, ſed quodammodo cœleſtis, ideo per ſigna cœleſtia vtriſque Chriſti natiuitas reuelatur. Vt enim Auguſt. dicit in ſerm. de Epiph. Cœlos Angeli habitant, & ſydera ornant; vtriſq; ergo cœli enarrant gloriam Dei. Rationabiliter autem paſtoribus tanquam Iudæis, apud quos frequenter factæ ſunt apparitiones Angelorum, reuelata eſt natiuitas Chriſti per Angelos. Magis autem aſſuetis conſideratione cœleſtium corporum, manifeſtata eſt per ſignum ſtellæ: quia (vt Chryſoſt. dicit) per conſueta eos Dominus vocare voluit, eis condeſcendens: eſt autem & alia ratio, quia, vt Greg. dicit, Iudæis tanquam ratione vtentib. rationale animal, id eſt, Angelus, prædicare debuit. Gentiles verò, quia vti ratione neſciebant, ad cognoſcendum Dominum, non per vocem, ſed per ſigna perducuntur. Et ſicut Dominum iam loquentem annuntiauerunt Gentilibus prædicatores loquentes, ita eum nondum loquentem elementa muta prædicauerunt. Eſt etiam & alia ratio: quia vt Auguſt. dicit in ſermone Epiphaniæ, Abrahæ innumerabilis fuerat promiſſa ſucceſſio non carnis ſemine, ſed fidei fœcunditate generanda. Et ideo ſtellarum multitudini eſt comparata, vt cœleſtis progenies ſperaretur. Et ideo Gentiles in ſyderibus deſignati, ortu noui ſyderis excitantur, vt perueniant ad Chriſtum, per quem efficiuntur, ſemen Abrahæ.

Gloſ. ord. ſuper 2. c. Matt. ſuper id Vidimus ſtellam.

Hom. 6. in Matth. ſup. illud, Ecce ſtella quam viderant. to. 2.

Gregor. 10. in Euang. circa prin.

Ad primum ergo dicendum, quòd illud manifeſtatione indiget, quod de ſe eſt occultum: non autem illud quod de ſe eſt manifeſtum. Caro autem eius, qui naſcebatur, erat manifeſta, ſed Diuinitas erat occulta. Et ideo conuenienter manifeſtata eſt illa natiuitas per Angelos, qui ſunt Dei miniſtri. Vnde & cum claritate Angelus apparuit, vt oſtenderetur, quòd ille qui naſcebatur, erat ſplendor paternæ gloriæ.

Ad ſecundum dicendum, quòd iuſti non indigebant viſibili apparitione Angelorum: ſed eis ſufficiebat interior inſtinctus Spiritus ſancti propter eorum perfectionem.

Ad tertium dicendum, quòd ſtella natiuitatem Chriſti manifeſtans, omnem occaſionem erroris ſubtraxit. Vt enim Auguſtin. dicit contra Fauſtum, Qui tandem Aſtrologi ita conſtituerunt naſcentium hominum fata ſub ſtellis, vt aliquam ſtellarum homine aliquo nato circuitus ſui ordinem reliquiſſe, & ad eum qui natus eſt, perrexiſſe aſſeuerent; ſicut accidit circa ſtellam, quæ demonſtrauit natiuitatem Chriſti. Et ideo per hoc non confirmatur error eorum, qui ſortem naſcentium hominum aſtrorum ordini colligari arbitrantur, non autem credunt aſtrorum ordinem ad hominis natiuitatem poſſe mutari. Similiter etiam, vt Chryſoſt. dicit, Non eſt hoc aſtronomiæ opus, à ſtellis ſcire eos, qui naſcuntur: ſed

Lib. 2. c. 5. à med. to. 6.

Hom. 6. in Mat. non procul à princip. tom. 2.

A *ab hora natiuitatis futura prædicere. Magi autem tempus natiuitatis non cognouerunt: vt hinc ſumentes initium à ſtellarum motu futura cognoſcerent, ſed potiùs è conuerſo.*

Ad quartum dicendum, quòd ſicut Chryſoſt. refert, in quibuſdam Scripturis apocryphis legitur, quòd quædam gens in extremo Orientis iuxta Oceanum, Scripturam quandam habebat ex nomine Seth, de apparitura hac ſtella, & muneribus huiuſmodi offerendis: quæ gens diligenter obſeruabat huius ſtellæ exortum, poſitis exploratoribus duodecim, qui certis temporibus de nocte aſcendebant in montem, in quo poſtmodum eam viderunt, habentem in ſe quaſi paruuli formam, & ſuper ſe ſimilitudinem crucis. Vel dicendum, quòd ſicut dicitur in lib. de Quæſtionibus veter. & noui Teſta-
B *menti, Magi illi traditionem Balaam ſequebantur, qui dixit, Orietur ſtella ex Iacob. Vnde videntes ſtellam extra ordinem mundi, hanc eſſe intellexerunt, quam Balaam futuram iudicem Regis Iudæorum prophetauerat. Vel dicēdum, ſicut Auguſt. dicit in ſer. de Epiph. quòd ab Angelis aliqua admonitione reuelationis audierunt Magi, quòd ſtella Chriſtum natum ſignificaret: & probabile videtur quòd à bonis, quando in Chriſto adorando ſalus eorum iam quærebatur. Vel ſicut Leo Papa dicit in ſerm. de Epiph. præter illam ſpeciem, quæ corporeum incitauit obtutum, fulgentior veritatis radius eorum, corda perdocuit, quod ad illuminationem fidei pertinebat.*

Homil. 2. in Matth. in ope. impe. ſupra illud Vidimus ſtellam eius tom. 2.

in l. q. ex nouo teſta. q. 39. to. 4. op. Aug.

in ſerm. 7. quæ eſt 35. in ord. ante med.

In ſer. 4. parū ante med.

C

ARTICVLVS VI.

Vtrùm natiuitas Chriſti ordine conuenienti fuerit manifeſtata.

Ad ſextum ſic proceditur. Videtur, quòd inconuenienti ordine Chriſti natiuitas fuerit manifeſtata. Illis enim debuit primò manifeſtari Chriſti natiuitas, qui Chriſto propinquiores fuerunt, & qui magis Chriſtum deſiderabant: ſecundùm illud Sap. 6. Præoccupat eos, qui ſe concupiſcunt, vt ſe priorem illis oſtendat. Sed iuſti propinquiſſimi erant Chriſto per fidem, & maximè eius aduentum
D *deſiderabant: vnde dicitur Luc. 2. de Simeone, quòd erat homo iuſtus, & timoratus, expectans redemptionem Iſrael. Ergo prius debuit manifeſtari Chriſti natiuitas Simeoni, quàm paſtoribus, vel Magis.* 201.

In ſerm. 2. de Epiph. to. 10.

2. Præterea, ſecundùm Auguſtinum Magi fuerunt primitiæ Gentium Chriſto crediturarum. Sed primò plenitudo Gentium intrat ad fidem, & poſtmodum omnis Iſraël ſaluus fiet: vt dicitur Rom. 11. Ergo prius debuit manifeſtari Chriſti natiuitas Magis, quàm paſtoribus.

3. Præterea, Matt. 2. dicitur, quòd Herodes occidit omnes pueros, qui erant in Bethleem & in omnibus finibus eius, à bimatu, & infrà, ſecundùm tempus quod exquiſierat à Magis. Et ſic videtur, quòd per duos annos poſt Chriſti natiuitatem Magi ad Chriſtum peruenerint. Inconuenienter igitur
E *poſt tantum tempus fuit Gentilibus Chriſti natiuitas manifeſtata.*

Sed contrà eſt, quod dicitur Dan. 2. Ipſe mutat tempora, & ætates. Et ita tempus manifeſtationis natiuitatis Chriſti videtur congruo ordine eſſe diſpoſitum.

Reſpondeo dicendum, quòd Chriſti natiuitas primò quidem manifeſtata eſt paſtoribus ipſo die natiuitatis Chriſti, vt enim dicitur Luc. 2. Paſtores erant in regione eadem vigilantes, & cuſtodientes vigilias noctis ſuper gregem ſuum, & vt diſceſſerunt ab eis Angeli in cœlum, loquebantur ad inuicem, tranſeamus vſque Bethleem, & venerunt feſtinantes. Secundò autem Magi peruenerunt ad Chriſtum decimatertia die natiuitatis eius, quo die feſtum Epiphaniæ, celebratur. Si enim reuoluto anno, vel etiam duobus annis veniſſent, non inueniſſent eum in Bethleem: cùm ſcriptum ſit Luc. 2.

Luc. 2. quòd poſtquam perfecerunt omnia ſecundùm legem Domini (offerentes ſcilicet puerum Ieſum in templum) reuerſi ſunt in Galilæam in ciuitatem ſuam Nazareth. Tertiò autem manifeſtata eſt iuſtis in templo quadrageſimo die à natiuitate Chriſti, vt habetur Luc. 2. Et huius ordinis ratio eſt: quia per paſtores ſignificantur Apoſtoli, & alij credentes ex Iudæis, quibus primò manifeſtata eſt fides Chriſti: inter quos non fuerunt multi potentes, nec multi nobiles: vt dicitur 1. ad Cor. 1. Secundò autem fides Chriſti peruenit ad plenitudinem Gentium, quæ eſt præfigurata per Magos. Tertiò autem peruenit ad plenitudinem Iudæorum, quæ eſt præfigurata per iuſtos: vnde & in templo Iudæorum eſt eis Chriſtus manifeſtatus. A

Ad primum ergo dicendum, quòd, ſicut Apoſt. dicit Rom. 9. Iſrael ſectando legem iuſtitiæ, in legem iuſtitiæ non peruenit: ſed Gentiles, qui non quærebant iuſtitiam, Iudæos communiter in iuſtitia fidei præuenerunt. Et in huius figuram Simeon, qui expectabat conſolationem Iſrael, vltimò Chriſtum natum cognouit, & præceſſerunt eum Magi, & paſtores, qui Chriſti natiuitatem non ita ſolicitè expectabant. B

Ad ſecundum dicendum quòd licèt plenitudo Gentium prius intrauerit ad fidem quàm plenitudo Iudæorum: tamen primitiæ Iudæorum præuenerunt in fide primitias Gentium, & ideo paſtoribus prius manifeſtata eſt Chriſti natiuitas quàm Magis.

Chryſ. ho. 10. in Matth. ante med. to. 2. Aug. in ſer. 7. ante med. & in alio ſer. de Epiph. poſt ſer. ad fra. in eremo, tom. 10.

Ad tertium dicendum, quòd de apparitione ſtellæ, quæ apparuit Magis, eſt duplex opinio. Chryſoſt. enim ſupra Matth. & Auguſt. in ſerm. Epiph. dicunt, quòd ſtella Magis apparuit per biennium ante Chriſti natiuitatem: & tunc præmeditantes, & ſe ad iter præparantes, à remotiſſimis partibus Orientis præuenerunt ad Chriſtum tertia decima die à ſua natiuitate. Vnde & Herodes ſtatim poſt receſſum Magorum, videns ſe ab eis illuſum mandauit occidi pueros à bimatu: & infrà, dubitans ne tunc Chriſtus natus eſſet, quando ſtella apparuit, ſecundùm quod à Magis audierat. Alij verò dicunt ſtellam apparuiſſe primò, cum Chriſtus natus eſt, & ſtatim Magi viſa ſtella iter arripientes, longiſſimum iter tredecim diebus peregerunt, partim quidem adiuti diuina virtute, partim autem dromedariorum velocitate. Et hoc dico, ſi venerunt ex extremis partibus Orientis. Quidam tamen dicunt eos veniſſe de regione propinqua, vnde fuerat Balaam, cuius doctrinæ ſectatores fuerunt. Dicuntur autem ab Oriente veniſſe: quia terra illa eſt ad Orientalem partem terræ Iudæorum. Et ſecundùm hoc Herodes non ſtatim recedentibus Magis, ſed poſt biennium pueros interfecit. Vel quia dicitur interim accuſatus Romam fuiſſe, vel aliquorum periculorum terroribus agitatus à cura interficiendi puerum interim deſtitiſſe. Vel quia potuit credere Magos fallacis ſtellæ viſione deceptos, poſtquam non inuenerunt, quem natum putauerant, erubuiſſe ad ſe redire: vt Auguſtinus dicit in libro de conſenſu Euangeliſtarum. Ideo autem non ſolùm bimos pueros interfecit, ſed etiam infrà: quia (vt Auguſtinus dicit in quodam ſermone Innocentum) timebat ne puer, cui ſydera famulantur, ſpeciem ſuam paulò ſupra ætatem vel infrà transformaret. C D

lib. 2. c. 11. inter. med. & fi. to. 4. gloſ. ord. ſuper illa verba Matth. 2. à bimatu.

ARTICVLVS VII.

Vtrùm ſtella, quæ Magis apparuit, fuerit vna de cœleſtibus ſtellis.

202. Op. 60. c. 7. Et Matt. 2. to. 4.

AD ſeptimum ſic proceditur. Videtur, quòd ſtella, quæ magis apparuit, fuerit vna de cœleſtibus ſtellis. Dicit enim Aug. in quodam ſermone Epiphaniæ: Dum pendet ad vbera, & vilium patitur Deus inuolumenta pannorum, repentè nouum de cœlo ſydus effulſit. Fuit igitur ſtella cœleſtis, quæ Magis apparuit.

2. Præterea, Aug. dicit in ſerm. quodam Epiph. Paſtoribus Angeli, Magis ſtella Chriſtum demonſtrat, vtriſq; loquitur lingua cœlorum, quia lingua ceſſauit Prophetarum. Sed Angeli paſtoribus apparentes, fuerunt verè de cœleſtibus Angelis. Ergo & ſtella Magis apparens, fuit verè de cœleſtibus ſtellis.

In ſerm. 2. Epiph. qui eſt 30. in ordine, & ſer. 3. eiuſdem feſti, tom. 10.

3. Præterea, Stellæ quæ non ſunt in cœlo, ſed in aëre dicuntur ſtellæ, cometæ quæ non apparent in natiuitatibus Regum, ſed magis ſunt indicia mortis eorum. Sed illa ſtella deſignabat Regis natiuitatem: vnde Magi dicunt Matth. 2. Vbi eſt qui natus eſt Rex Iudæorum? vidimus enim ſtellam, eius in Oriente. Ergo videtur: quòd fuerit de cœleſtibus ſtellis.

Sed contrà eſt, quod Aug. dicit in lib. 2. contra Fauſtum: Non ex illis erat ſtellis, quæ ab initio creaturæ itinerum ſuorum ordinem ſub creatoris lege cuſtodiunt, ſed nouo Virginis partu nouum ſydus apparuit.

lib. 2. cap. 5. à med. to. 2.

Reſpondeo dicendum, quod ſicut Chryſoſt. dicit ſuper Matth. quòd illa ſtella, quæ Magis apparuit, non fuerit vna cæleſtium ſtellarum, multipliciter manifeſtum eſt. Primò quidem, quia nulla alia ſtellarum hac via incedit: hæc enim ſtella ferebatur à Septentrione in Meridiem, ita enim Iudæa iacet ad Perſidem, vnde Magi venerunt. Secundò apparet hoc ex tempore: non enim ſolùm apparebat in nocte, ſed etiam in media die, quod non eſt virtutis ſtellæ, ſed nec etiam Lunæ. Tertiò, quia quandoq; apparebat, & quandoq; occultabatur. Cùm enim intrauerunt Hieroſolymam, occultauit ſeipſam; deinde vbi Herodem reliquerunt, ſeipſam monſtrauit. Quartò, quia non habebat continuum motum, ſed cùm oportebat ire Magos, ibat, cùm oportebat ſtare ſtabat, ſicut, & de columna nubis erat in deſerto. Quintò, quia non ſurſum manens, partum Virginis demonſtrabat, ſed deorſum deſcendens, hoc faciebat. Dicitur enim Matth. 2. quòd ſtella, quam viderant Magi in Oriente, antecedebat eos, vſque dum veniens ſtaret ſuprà vbi erat puer. Ex quo patet, quòd verbum Magorum dicentium, Vidimus ſtellam eius in Oriente, non eſt ſic intelligendum, quaſi ipſis in Oriente poſitis ſtella apparuerit exiſtens in terra Iuda, ſed quia viderunt eam in Oriente exiſtentem, & præceſſit eos vſque in Iudæam, quamuis hoc à quibuſdam ſub dubio relinquatur. Non autem potuiſſet diſtinctè domum demonſtrare, niſi eſſet terræ vicina. Et ſicut ipſe dicit, hoc non videtur proprium eſſe ſtellæ, ſed virtutis rationalis cuiuſdam. Vnde videtur hæc ſtella virtutis inuiſibilis fuiſſe in talem apparentiam transformata. Vnde quidam dicunt, quòd ſicut Spiritus ſanctus deſcendit ſuper baptizatum Dominum in ſpecie columbæ: ita apparuit Magis in ſpecie ſtellæ. Alij verò dicunt, quòd Angelus qui apparuit paſtoribus in humana ſpecie, apparuit Magis in ſpecie ſtellæ. Probabalius tamen vt videtur, quòd fuerit ſtella de nouo creata non in cœlo, ſed in aëre vicino terræ, quæ ſecundùm Diuinam voluntatem mouebatur. Vnde Leo Papa dicit in ſermone Epiphaniæ: Tribus Magis in regione Orientis ſtella nouæ claritatis apparuit, quæ illuſtrior cæteris, pulchriorq; ſyderibus, in ſe intuentium oculos animoſque conuerteret, vt confeſtim aduerteretur, non eſſe otioſum, quod tam inſolitum videbatur. E

Homil. 6. poſt med. 1. fol. à 1. hom. to. 2.

In ſerm. 1. non longe à prin.

Ad primum ergo dicendum, quòd cœlum in ſacra Scriptura, quandoque dicitur aër: ſecundùm illud, Volucres cœli & piſces maris.

Ad ſecundum dicendum, quòd ipſi Angeli cœleſtes ex ſuo officio habent, vt ad nos deſcendant in miniſterium miſſi: ſed ſtellæ cœleſtes ſuum ſitum non mutant. Vnde non eſt ſimilis ratio.

Ad tertium dicendum, quòd ſicut ſtella illa non eſt ſequuta motum ſtellarum cœleſtium, ita nec etiam, ſtellarum cometarum: quæ nec de die apparent; nec curſum ſuum ordinatum mutant. Et tamen non omnino aberat ſignificatio cometarum, quia cœleſte Regnum Chriſti

commi

comminuit, & cõſumit vniuerſa Regna terræ, & ipſum ſtabit in æternum: vt dicitur Daniel. 2.

ARTICVLVS VIII.

Vtrùm Magi conuenienter ad Chriſtum adorandum venerint.

203. Matth. 2. princ. *AD octauum ſic proceditur. Videtur, quòd Magi non conuenienter ad Chriſtum venerandum venerint. Vnicuique enim Regi reuerentia debetur à ſuis ſubiectis: Magi autem non erant de regno Iudæorum. Ergo cùm ex viſione ſtellæ cognouerunt natum eſſe Regem Iudæorum, videtur quòd inconuenienter venerint ad eum adorandum.*

2. Præterea, Stultum eſt viuente Rege aliquo, extraneum Regem annuntiare. Sed in regno Iudææ regnabat Herodes. Ergo ſtultè fecerunt Magi, alterius Regis natiuitatem annuntiantes.

3. Præterea, certius eſt cæleſte indicium, quàm indicium humanum. Sed Magi ducatu cæleſtis indicij ab Oriente venerant in Iudæam. Stultè ergo egerunt, præter ducatum ſtellæ humanum indicium requirendo, dicentes, Vbi eſt qui natus eſt Rex Iudæorum?

4. Præterea, Munerum oblatio, & adorationis reuerentia, non debetur niſi Regibus iam regnantibus. Sed Magi non inuenerunt Chriſtum regia dignitate fulgentem. Ergo inconuenienter ei munera & reuerentiam regiam exhibuerunt.

Sed contrà eſt, quod dicitur Iſai. 60. Ambulabunt Gentes in lumine tuo, & Reges in ſplendore ortus tui. Sed qui Diuino lumine ducuntur, non errant. Ergo Magi, abſque errore, Chriſto reuerentiam exhibuerunt.

ar. 6. huius q. arg. 2. *Reſpondeo dicendum, quòd ſicut dictum eſt, Magi ſunt primitiæ Gentium in Chriſtum credentium: in quibus apparuit, ſicut in quodam præſagio fides, & deuotio Gentium venientium à remotis ad Chriſtum. Et ideo ſicut deuotio & fides Gentium eſt abſque errore per inſpirationem Spiritus ſancti: ita etiam credendum eſt Magos à Spiritu ſancto inſpiratos ſapienter Chriſto reuerentiam exhibuiſſe.*

In ſerm. 2. qui eſt 30. in ord. ante medium illius, tom. 10. *Ad primum ergo dicendum, quòd ſicut Auguſt. dicit in ſermone Epiphaniæ, cùm multi Reges Iudæorum nati fuiſſent, atque defuncti nullum eorum Magi adorandum quæſierunt. Non itaque Regi Iudæorum quales illic eſſe ſolebãt, hunc tam magnum honorem longinqui, alienigenæ, & ab eodem regno prorſus extranei à ſe deberi arbitrabantur: ſed talem natum eſſe didicerunt, in quo adorando, ſe ſalutem, quæ ſecundùm Deum eſt, conſecuturos minimè dubitauerunt.*

Hom. 2. in Matth. in ope. imper. ſuper illud, Vidimus ſtellam. *Ad ſecundum dicendum, quòd per illam annuntiationem Magorum præſignabatur conſtantia Gentium Chriſtum vſque ad mortem cõfitentiũ. Vnde Chryſoſt. dicit ſuper Matth. quòd dum conſiderabant Regem futurum, non timebant Regem præſentem: adhuc non viderant Chriſtum, & iã parati erant pro eo mori.*

In ſerm. 6. & eſt 34. in or. de med. tom. 10. *Ad tertium dicendum, quòd ſicut Auguſtinus dicit in ſermone Epiphaniæ: Stella, quæ Magos perduxit ad locum, ibi erat cum matre Virgine Deus Infans, poterat eos ad ipſã perducere ciuitatem Bethleem, in qua natus eſt Chriſtus: ſed tamẽ ſubtraxit ſe, donec de ciuitate, in qua Chriſtus naſceretur, etiam Iudæi teſtimonium perhiberent: vt ſic geminato* In ſer. 4. de Epiphan. inter prin. & med. *teſtimonio confirmati (ſicut Leo Papa dicit) attentiori fide expeterent, quem & ſtellæ claritas & prophetiæ manifeſtabat authoritas. Et ita ipſi annuntiant Iudæis Chriſti natiuitatem, & interrogant locum, credunt, & quærunt, tanquam ſignificantes eos, qui ambulant per fidem, & deſiderant ſpeciem: vt Auguſtinus dicit in ſermon. Epiphaniæ. Iudæi au-* In ſerm. 6. qui eſt 34. in or. de temp. paulò à prin. to. 10. *tem indicantes eis locum natiuitatis Chriſti, ſimiles facti ſunt fabris arcæ Noe, qui alijs, vbi euaderent, præſtiterunt, & ipſi diluuio perierunt. Audierunt, & abierunt inquiſitores, dixe-* A *runt, & remanſerunt doctores ſimiles lapidibus milliariis, qui viam oſtendunt, nec ambulant. Diuino etiam nutu factum eſt, vt aſpectu ſtellæ ſubtracto, Magi humano ſenſu in Ieruſalem irent quærentes in ciuitate regia Regem natum, vt in Ieruſalem primò Chriſti natiuitas publicè annuntiaretur (ſecundùm illud Iſaiæ 2. De Sion exibit lex, & verbum Domini de Ieruſalem) vt etiam ſtudio Magorum de longè venientium, damnaretur Iudæorum pigritia propè exiſtentium.*

Ad quartum dicendum, quòd ſicut Chryſoſt. dicit ſuper Matth. ſi Magi terrenum regem quærentes, veniſſent, fuiſſent confuſi: quia tanti itineris laborem ſine cauſa ſuſcepiſſent, vnde nec adoraſſent, nec munera obtuliſſent. Nunc autem quia cæleſtem regem quærebant, etſi nihil regalis excellentiæ in eo viderent, tamen ſolius ſtellæ teſtimonio contenti eum adorauerunt: vident enim hominem, & agnoſcunt Deum. Et Homi. 2. in Matth. in ope. imp. ſuper illud, & intr. do. tom. 2. B *offerunt munera dignitati Chriſti congruentia: aurum quidem, quaſi Regi magno: thus, quod in Dei ſacrificio ponitur, immolatur vt Deo: myrrha, qua mortuorum corpora condiũtur, præbetur, tanquam pro ſalute omnium morituro. In quo etiam, vt Greg. dicit, inſtruimur, vt nato Regi aurũ (per quod ſignificatur ſapientia) offeramus, in conſpectu eius, ſapientiæ lumine ſplẽdentes.* Hom. 10. in Euang. poſt med. illius. *Thus autem, per quod exprimitur orationis deuotio, offerimus Deo, ſi per orationum ſtudia Deo redolere valeamus. Myrrham autem, quæ ſignificat mortificationem carnis, offerimus, ſi carnis vitia per abſtinentiam mortificemus.*

C

DISPVTATIO XIV.

In ſex Sectiones diſtributa.

De ſignis, & prodigiis, quibus Chriſti natiuitas manifeſtata eſt, præſertim Magis.

DIuus Thomas in tota hac quæſt. non diſputat ſolùm de illa manifeſtatione Chriſti nati, quæ eadem die ſeu nocte natiuitatis eius facta eſt: ſed ſimpliciter de omnibus manifeſtationibus, quæ illis diebus Natiuitati proximis in Scriptura factæ eſſe leguntur, & eas ad quatuor reuocat. Prima facta dicitur Mariæ, & Ioſepho, quã attigit art. 2. ad 2. de qua nihil D aliud dicit, quàm eam eſſe factam ante natiuitatem Chriſti, quia ad eos pertinebat reuerentiam exhibere proli cõceptæ in vtero, & etiam obſequi naſcituræ, & hoc quidem indubitatum eſt, quantum ad reuelationem fidei, quam Virgo & Ioſephus habuerunt de Diuinitate & dignitate Chriſti naſcituri, & de modo etiam (vt exiſtimo) naſcendi, ſalua matris integritate & virginitate, quanquam hoc poſterius non ſit tam certum, ſicut prius, quod in Euãgelio expreſſiùs habetur, de qua re plura dicam inferiùs tractando de perfectione fidei beatæ Virginis. An verò circumſtantiæ huius natiuitatis, ſcilicet locus, tempus, & reliquæ reuelatæ fuerint beatæ Mariæ, & Ioſepho ante Chriſti ortũ, incertum eſt, piè tamen ita credi poteſt. Ratio enim D. Thom. hoc etiã probabiliter perſuadet, oportuiſſe ſci- E licet hæc etiam illis priùs manifeſtari, vt conuenientiùs & opportuniùs naſcituræ proli deſeruirent. Et de hac manifeſtatione nihil aliud dicendum occurrit. Secũda ergo manifeſtatio facta eſt paſtoribus, tertia Magis, quarta Simeoni & Annæ, de quibus promiſcuè D. Thom. agit in omnibus his articulis. Quia verò de prima & tertia pauca dicenda occurrunt, præter ea quæ in Euangelio continentur, quæ ad illas pertinent, quæq; omnibus his manifeſtationibus & aliis ſignis vel prodigiis in hac natiuitate factis communia ſunt, in ſequenti ſectione expediemus; in reliquis verò, quæ ad Magorum aduentum & adorationem pertinent, & longiore indigent expoſitione, perſequemur.

SECTIO I.

Quibus ſignis quibúſque perſonis Chriſti natiuitas manifeſtata ſit.

DE materia huius dubij nihil ferè certum inuenio, præter ea, quæ Euangeliſtæ referunt, & ideo breuiſſimè dicendum eſt, quamuis non oportuerit Chriſti natiuitatem vniuerſo orbi ſtatim manifeſtari (vt circa art. 1. D. Thom. explicatum reliquimus) oportuiſſe tamen aliquo modo diſponi ſeu præparari mundū, vt veniētem Saluatorem ſuſciperet. Vt enim ait Leo Pap. ſerm. 1. de Epiphan. *Ad omnium hominum ſpectabat ſalutem, vt iam vniuerſo declararetur mundo, cùm adhuc exiguo detineretur oppidulo.* Quocirca eo tempore adimpletum videtur, quod Aggæus Propheta c. 2. prædixerat, *Adhuc vnum modicum eſt, & ego commouebo cœlum, & terram, & mare, & aridam, & mouebo omnes gentes, & veniet deſideratus cunctis gentibus.* Varia enim legimus in hiſtoriis eo tempore accidiſſe prodigia, vt videre licet in Oroſio lib. 6. cap. 22. & ſequentibus, & in Iulio Obſequente lib. de prodigiis, cap. 128. & ſequent. quæ licèt non omnia in die natalis Domini facta fuerint: vniuerſa tamen ad Chriſti ortum illuſtrandum diuinitus ordinata fuiſſe omnes ſcriptores pij ac Catholici annotarunt.

Leo Papa. *Agg. 2.* *Oroſ.* *Iul. Obſe.*

Primum prodigium ſit de templo pacis, quod à Romanis æternum exiſtimabatur, quod ex ſuis oraculis haberent, donec Virgo pareret, duraturum: corruiſſe autem dicitur ea nocte, qua Deipara Chriſtum peperit. Ita refert Bonauent. opuſ. de quinq; feſtiuitatibus pueri Ieſu, capit. 2. & habetur etiam in quadam homilia de natiuitate Chriſti, quæ ſub nomine Petri Damiani habetur in Lippomano, tom. 8. & Surio, tom. 6. Cæſar tamen Baronius in principio ſuorum annalium diligenter obſeruauit homiliam illam non eſſe Petri Damiani, quòd in ea mentio fiat Bernard. qui (vt ipſe dicit) quinquaginta annis, vel (vt ex Trithemio colligitur) nonaginta poſterior fuit, & eruditè oſtendit hiſtoriam illam non ſolùm incertam, ſed etiam falſam eſſe, quia ante Veſpaſianum, qui templum pacis Romæ ædificauit (teſte Ioſepho lib. 7. de bello Iudaico) nullum aliud templum pacis Romæ fuiſſe legitur, quod in natali Chriſti corruere potuerit.

Prodigia in aduētu Chriſti qualia. *Bonauent.* *Lippoman.* *Surius.* *Caſ. Baronius.* *Templum pacis, Romæ quādo fuerit.* *Trithem.* *Ioſeph.*

Secundum prodigium refertur de fonte olei, qui Romæ toto quodā die ſine intermiſſione fluxit. Huius meminit diuus Thomas hîc artic. 3. ad 3. & multi exiſtimant hoc accidiſſe eadem die, ſeu nocte, qua Chriſtus natus eſt. Oroſius tamen, quā dicto lib. 6. cap. 19. huius prodigij meminit, illud tertio anno Triumuiratus, hoc eſt, viginti ſeptem annis ante Chriſti natiuitatem accidiſſe confirmat, quanquam illa ſignificatum fuiſſe dicat Chriſtum (qui *vnctus* interpretatur) regnante Auguſto fuiſſe naſciturum. Idémque dicit de multis aliis prodigiis, quæ eodem tempore refert accidiſſe: quale etiam tertium illud prodigium eſt, quod D. Th. eodem ſuprà citato loco ponit, de tribus ſolibus, qui in Hiſpania apparuerunt, in vnúmque paulatim coierūt. Cuius etiam meminit Iulius Obſequens ſuprà. Plinius verò lib. 2. hiſtor. cap. 31. ſæpius refert apparuiſſe tres ſoles: non dicit tamen in vnum coiuiſſe, quamuis hoc tempore Auguſti Imperatoris accidiſſe commemoret prope initium Trimuiratus, vt ex Conſulibus, quos ibi refert, colligi poteſt.

D. Thom. *Oroſ.* *D. Thom.* *Iul. Obſeq.* *Plin.*

Quartò refert ſanctus Bonauent. citato loco, in nocte natiuitatis omnes nefando peccato inquinatos ſubitò interiiſſe, addítque alia quæ incerta ſunt. Quintum prodigium eſſe poteſt, dæmonum oracula eo tēpore conticuiſſe, & interdum vel inuitum dæmonem hanc cauſam ſeu rationem ſui ſilentij reddidiſſe, vt Nicephorus poſt alios refert lib. 1. hiſtor. c. 17. Cū enim A Auguſtus nullum in templo Apollonis reſpōſum acciperet, causámque interrogaret, tandem reſpondit in hunc modum,

Niceph.

Me puer Hebræus, diuos Deus ipſe gubernans,
Cedere ſede iubet, triſtémque redire ſub Orcum:
Aris ergo dehinc tacitis abſcedito noſtris.

Sextò ac poſtremò loco prodigij ponere poſſumus generalem pacem in vniuerſo Imperio Romano ſub vno Principe factam, vt Chriſtus Princeps pacis naſceretur, ſicut prædictum fuerat Iſai. 9. & 11. Habitabit lupus cum agno, &c. *Iſai. 9. & 11.*

Secundò dicendum eſt oportuiſſe Chriſti natiuitatem aliquibus perſonis peculiariter manifeſtari. Hoc rectè declarat D. Thom. hîc art. 2. quoniam ſicut poſ- B ſet in detrimentum fidei cedere, ſi Chriſtus omnibus abſque delectu manifeſtaretur: ita etiam ſi omnes lateret. Nam *ſapientia abſconſa, & theſaurus inuiſus, quæ vtilitas in vtriſque?* Eccleſiaſt. 20. Item propter hāc cauſam reſurrectio Chriſti, quamuis non fuerit omnibus patefacta, demonſtrata tamen eſt *teſtibus præordinatis à Deo*, vt dicitur Act. 10. Denique ex Euangelio hoc cōſtat, in quo tres narrantur huius myſterij manifeſtationes. Prima facta paſtoribus, circa quam ſolum occurrit notandum ex Beda de locis ſanctis c. 8. illos paſtores fuiſſe tres, & in loco, vbi eis apparuit Angelus, fuiſſe Eccleſiā ædificatā: illum autem locū fuiſſe prope Bethleem iuxta turrim Ader, id eſt, *gregis*, iuxta quam Iacob pauit greges ſuos (vt refert Hieron. in epitaphio C Paulæ, ſeu epiſt. 27.) Secunda eſt facta Simeoni & Annæ: quam inquit D. Th. art. 6. factam eis eſſe in tēplo. Intelligendus autē videtur, quoad viſibilē ſeu corpoream manifeſtationem Chriſti nati, ſimul cum interna illius cognitione. Nam quoad aliquam interiorem reuelationem antè præceſſiſſe videtur. Nam de Simeone inquit Lucas c. 2. quòd *reſponſum acceperat à Spiritu ſancto, non viſurum ſe mortē, niſi priùs videret Chriſtū Domini, & venit in Spiritu in templum.* De hac reuelatione præter Ambroſ. & expoſitores Lūc. 2. legi poſſunt homiliæ ſanctorum Patrum de feſto Purificationis, & de Simeone legi poteſt Epiphanius lib. de Vitis Prophetarum, iuxta finem, & Timotheus Presbyter Ieroſolymitanus ſermone de ſancto Simeone: de Anna verò D legi poteſt Ambroſius in lib. de viduis, parum à principio, & Cyrillus Ieroſolymitanus catech. decima, & de vtroque Gregorius Nyſſenus, & Amphilochius, & Chryſoſtomus homiliis de occurſu Domini.

Natiuitatis Chriſti manifeſtatio neceſſaria. *D. Thom.* *Eccleſ. 20.* *Act. 10.* *Beda.* *Hierony.* *D. Thom.* *Luc. 2.* *Epiphan.* *Timoth. Ieroſolymita.* *Ambroſ.* *Cyril. Iero.* *Greg. Niſ.* *Amphiloc.* *Chryſoſt.*

Tertia reuelatio facta eſt Magis, de qua in ſequentibus ſectionibus fusè dicendum eſt. Nunc ſolùm eſt obſeruandum, duas priores reuelationes factas eſſe Iudæis: tertiam verò Gentibus. Hoc tamen ordine, vt priùs Chriſtus natus viſus ſit à paſtorib. Iudæis, deinde adoratus à Magis gentilibus: poſtea in templo cognitus à Simeone & Anna Iudæis. Quibus ſignificatum eſt, Chriſtum eſſe Saluatorem Iudæorum & gentium, & ab vtriſque eſſe cognoſcendum, & adorandū: ita tamen, vt agnitionis Chriſti initium à Iudæis ſu- E meretur, ab eis verò ad gentes tranſiret, in eiſque propagaretur, & conſeruaretur vſq; ad finem ſeculi, quando Iudæorum vocatio iterum conſummanda eſt. Indicauit hoc Auguſtinus, ſermone ſecundo de Epiphania, dicens, *Nunc ergo chariſſimi gratiæ filij & hæredes, videte vocationem veſtrā, in manifeſtato Iudæis & Gentibus Chriſto, tanquā angulari lapide, perſeuerātiſſima dilectione cohærere. Manifeſtatus etenim eſt in ipſis cunabulis infantiæ ſuæ iis qui propè, & iis qui longè erant, Iudæis, in paſtorū propinquitate, gentibus, in Magorum longinquitate.* Et ſermone quarto, *Illi Magi, quidnam fuerunt, niſi primitiæ Gentium? Iſraelitæ Paſtores, Magi gentiles, illi propè, iſti longè, vtrique tamen ad angularem lapidem cucurrerunt, veniens quippe, ſicut Apoſtolus dicit, euangelizauit pacem nobis, qui eramus longè, & pacē his qui propè: ipſe eſt enim pax noſtra*

Auguſt.

Chryſoſt. *noſtra, qui fecit vtraque vnum*. Addit verò Chryſoſtomus homilia ſexta ſuper Matth. voluiſſe Chriſtum ab ipſo ſtatim initio, *Oſtium gentibus reſerare, vt Iudæorum amentiam reprehenderet, & domeſticos cultores ſuos per externos erudiret*. Rupertus. Conſiderat etiam Rupertus libro ſecundo in Matth. prope initium, in Magorum adoratione gentium perfectionem præſignificatam eſſe. Paſtores enim Iudæi, & ab Angelo inſtructi, non adeò ſunt eruditi, vt procidentes adorarent, aut munera offerrent, ſed tantummodo *venerunt, & cognouerũt de verbo, quod dictum erat illis*: Magi verò primitiæ gentium, & venerunt, *& procidentes adorauerunt, & munera obtulerunt*, quibus interiorem fidem magnámque myſteriorum Chriſti cognitionem proteſtati ſunt.

SECTIO II.

Quot & cuius conditionis viri Magi fuerint.

Iam de numero quàm Magorum ſtatu & conditione varia eſt ſcriptorum opinio. Gloſſa. Gloſſa enim Matthæi ſecundo, eos in magna multitudine fuiſſe exiſtimat. De illorum verò ſtatu & conditione quidam exiſtimant illos fuiſſe Reges: alij verò negant, quibus Ianſen. magis aſſentit Ianſenius cap. 9. concordiæ. Fundamentum eſt, quoniam neque Euangeliſta eos Reges vocat: quod tamen non tacuiſſet, quippe cùm ad gloriam Chriſti non parum pertineret, quòd non quilibet homines ſed Reges ac Principes illi ſubmitterentur. Præterea hoc explicare fuiſſet neceſſarium ad perfectam hiſtoriæ narrationem. Erat enim hæc circunſtantia valde neceſſaria: tum ad intelligendas prophetias in hoc myſterio impletas: tum etiam, vt Sacramentum futuræ conuerſionis gentium expreſſiùs indicaretur. Ad hæc, ſi Magi Reges fuiſſent, Herodes certè regio honore & apparatu eos excepiſſet, quod tamen non fecit, quantum ex Euangelio colligi poteſt. Denique hoc plurimum ſuadet, quòd nullus veterum Patrum eos *Reges* appellat. Quanquam, quia erant potentes viri, & propter magiam ſeu ſapientiam Regi adſtarent, quia ſine eorum conſilio nihil in regno fieret, *Reges* appellari poſſint. Huiuſmodi autem fuiſſe ſapientes, & Magos in Perſide ex lib. Eſther colligi poteſt: ex qua regione Magos veniſſe, poſtea oſtendemus. Hieron. Et in hanc ſententiam videtur inclinare Hieron. Daniel. 2. qui dicit apud Chaldæos philoſophos & ſapientes *Magos* appellari, & iuxta eorum ſententiam Reges & Principes eiuſdem gentis omnia facere: & ſubdit, *vnde & in natiuitate Domini, ipſi primũ ortũ eius intellexerunt*. De eorum denique ſcientia varia etiã eſt opinio. Quidam enim exiſtimant illos verè fuiſſe ſapientes, alij verò fuiſſe maleficos, & ariolos. Ita ſenſit Auguſtinus ſermone ſecundo de Epiphania, dicens; *Præualet imperitia in ruſticitate paſtorũ, & impietas in ſacrilegiis Magorum*. Origen. Idem ſentit Origenes lib. 1. contra Celſum, circa finem, vbi Magos interpretatur, *qui cum dæmonibus habent commercium, eóſque ad artes ſuas & operationes inuocare ſolent*. Et ſubdit viſo in cœlis prodigio, vſos fuiſſe hos Magos ſuis incantationibus, vt quid ſignificaret, intelligerẽt: dæmones autem iam à Chriſto ſuperatos conticuiſſe, indéque coniectaſſe hominem, qui per ſtellam ſignificabatur, potentiorem eſſe dæmoniis, ideóque eum adorare decreuiſſe. Idem ferè Baſil. homil. 13. in Num. inclinat in eandem ſententiam Baſilius homil. de humana Chriſti generat. & Iuſtinus Iuſt. Mart. Martyr contra Tryphonem, circa medium, in illis verbis: *Magi enim, quos dæmon ſibi vendicarat ad omnia maleficia, poſtquam venerunt, vt adorarent Chriſtum, videntur ab illo defeciſſe redacti in huius poteſtatem*. Idem ſentit Ignatius. Ignatius epiſt. 14. ad Epheſios, circa finem, vbi agens de ſtella, quæ apparuit Magis, inquit: *Hinc euanuit mundi ſapientia: præſtigiæ factæ ſunt nugæ: magia riſus,*

A *omnes ritus malitiæ aboliti*. Et ab hac ſententia non abhorret D. Thomas hîc articulo tertio, ad ſecundum. D. Thom. Fundamentum horum authorum ſolùm in Magorum nomine poſitum eſt, quia Magiæ nomine huiuſmodi artes maleficæ ſignificari ſolent, vt ſumitur ex Philone Philo. lib. trigeſimo hiſtoriæ, cap. primo, & Tertullianus lib. Plinius. Tertul. de idololatria, vbi hac ratione dicit magiam Romanis legibus puniri.

Magi tres. Dicendum verò eſt primò, hos Magos tres tantùm numero fuiſſe. Hæc eſt communis ſententia Sanctorum, Leo Pap. Leonis Pap. ſermone primo de Epiphania, *Tribus igitur Magis, &c.* & ſermone quarto, *Tres itaque viri, &c.* & ſermone quinto, *Tres Magos præuia ſtella perduxit*, & in reliquis ſermonibus ſemper illos tres fuiſſe Auguſt. teſtatur Auguſt. ſerm. primo Epiphanię, vbi dicit ſigniB ficatum eſſe Trinitatis myſterium in tribus muneribus, & tribus perſonis, ſingulis ſingula munera offerẽtibus. Rupert. Rupertus lib. ſecundo in Matth. *Tres homines*, inquit, *tribus partibus orbis Aſiæ, Africæ, & Europæ, fidei cõfeſſionis & adorationis exempla exiſtere meruerunt*. Eadem Anſelm. eſt ſententia Anſelmi, & ferè reliquorum expoſitorum Matth. ſecundo. Et coniectura ex tribus muneribus deſumi poteſt, ſi verum eſt (quod Auguſtinus dixit) ſingulos ſingula munera obtuliſſe, quod etiã probat Beda infrà citandus. Beda. Quanquam Anſelmus ſuprà, Anſelm. Abulenſ. & Abulenſ. quæſtione decima octaua in Matth. ſecundum cap. potiùs exiſtiment ſingulos tria munera obtuliſſe, quia hoc magis congruit myſterio, quoniã ſinC guli agnoſcebãt & profitebantur Chriſtum eſſe Deũ, Regem, & mortalem hominem: hæc itaque cõiectura incerta eſt. Maius argumentum ſumi poteſt ex communi ſenſu Eccleſiæ, & vulgari ac antiquiſſima pictuBeda: ra. Denique Beda in collectaneis, non longè à principio, horum virorum nomina vultúſq; deſcribit. Magorum nomina & vultus. *Priùs*, inquit, *dicitur fuiſſe Melchior ſenex, & canus, barba prolixa, & capillis, aurum obtulit Regi Domino. Secundus nomine Gaſpar, iuuenis, imberbis, rubicundus, thure, quaſi Deo oblatione digna, Deum honorabat. Tertius fuſcus integrè barbatus, Balthaſar nomine, per myrrham filium hominis moriturum profeſſus eſt*.

Dico ſecundò, hos non fuiſſe maleficos, ſed veriſimile eſt, fuiſſe ſapientes Aſtrologos. Docet expreſsè D Anſelm. Anſelm. Matth. 2. dicens, *Non malefici, ſed ſapientes Aſtrologi fuerunt*. Tres Magi aſtrologi, non malefici. Quæ verba ſumpſit ex opere imperfecto homil. 2. Rupertus etiã vocat *ſapientes gentiles*, inRupert. dicat Leo Pap. ſerm. 4. de Epiphan. his verbis, *Gẽs, quæ Leo Pap. ſpectãdorum ſyderum arte pollebat*, clariùs Cyprianus, ſerCyprian. mone de ſtella, & Magis, *Arte*, inquit, *mathematica vim & diſcurſum nouerant planetarum, & elementorũ naturam, & aſtrorum miniſteria certis experimentis obſeruabant*. Iſidorus. Inclinat in eandem ſententiã Iſidorus lib. de paſſione Domini, cap. decimo quarto. Fundamentũ huius Magi quinã dicantur. ſententiæ eſſe poteſt, quia nomen *Magorum* non ſemper in malam ſumitur partem, ſed interdum veros ſapiẽtes ſignificare ſolet; ergo non eſt, cur propter ſolum Magorum nomen eos maleficos eſſe iudicemus. Nam ex illo ſolo nomine hoc non probatur: qui autem non E probatur malus, bonus præſumi debet. Aſſumptum patet, primò ex Iſidoro libro octauo Etymolog. cap. nono, vbi dicit primùm ſtellarum interpretes Magos fuiſſe vocatos, & ſubdit huiuſmodi fuiſſe, qui ad Chriſtum adorandum venerunt. Quanquam ibidem etiam dicat maleficos vulgo *Magos* appellari. Deinde ex Hieronymo Daniel. ſecundo, vbi ſic inquit, *Videntur mihi incantatores eſſe, qui verbis rem peragunt, Magi, qui de ſignis philoſophantur, malefici, qui ſanguine vtuntur, & victimis*. Et infrà, *Conſuetudo & ſermo communis Magos pro maleficis accipit, qui aliter habentur apud gentem ſuam, eo quòd ſint philoſophi Chaldæorum*, & huiuſmodi ſignifiPerſarum Magi. cat fuiſſe hos Magos, qui Chriſtum adorauerunt. Et ſimilia ferè habet Iſai. 47. vbi tamen indicat hos

Magos fuiſſe ex ijs, qui ex *Aſtrorum curſu lapsúque ſyde-* A *rum res humanas regi arbitrantur.* Tertiò idem Hieronym. tom. 9. in regula monachorum, cap. de abſtinentia Philoſophorum, refert apud Perſas tria fuiſſe genera Magorum, & quoſdam eorum fuiſſe doctiſſimos, & eloquentiſſimos, qui præter farinam & oleum, nihil aliud in cibum ſumebant; non eſt ergo incredibile, ex horum genere fuiſſe Magos Chriſti adoratores.

Adoratores Chriſti Magi Reges fuerũt. Dico tertiò: Quamquam incertum ſit, an iſti Magi Reges fuerint; veriſimile tamen ac probabile eſt, eos Reges fuiſſe. Prior pars ex dictis inter referendam cõtrariam ſententiam ſatis conſtat. Poſterior verò probatur teſtimoniis antiquorum Patrum. *Auguſt.* Auguſtin. ſeu Author operis de mirabilibus ſacræ Scripturæ, lib. 3. cap. 4. hoc ſentit in verbo illo, *Reges alacres pergunt.* Idẽ B ſerm. 43. ad fratres in eremo. *Audiſtis*, inquit, *fratres mei chariſſimi, ſanctiſſimos Reges Dominum diligenter quæſiuiſſe.* *Tertullia. Iſai. 8.* Tertullianus lib. 3. contra Iudæos, c. 9. de hoc myſterio interpretans verba Iſai. 8. *Antequam ſciat puer vocare patrem ſuum, & matrem ſuam, auferetur fortitudo Damaſci:* & illud *Pſalm. 71.* Pſalm. 71. *Dabitur illi de auro Arabiæ, & Reges Arabum & Saba dona adducent*, inquit, *Nam & Magos Reges ferè habuit Oriens, & Damaſcus Arabiæ retro deputabatur, antequã tranſcripta eſſet in Syrophœnicem ex diſtinctione Syriarum, cuius tunc virtutem Chriſtus accepit, accipiendo inſignia eius, aurum ſcilicet, & odores.* Vnde *Iſidor.* Iſidor. lib. de paſſione Domini, cap. 15. idem ſentiens, inquit, *Nam & Magos Reges habuit Oriens.* Et vterque *Plin. Cicer.* videtur alludere ad locum Plinij ſuprà citatum ex lib. C 30. cap. 1. Cicer. etiam refert lib. de Diuinat. neminẽ eſſe potuiſſe Regem Perſarum, qui non priùs Magicã ſcientiam didiciſſet, quod etiam retulit Philo lib. de *Theophyl.* ſpecialibus legibus. Theophyl. præterea Matth. 2. eos *Reges Perſicos* appellat, ſimiliter & Anſelm. ibi *Reges* vocat. Quam ſententiam multi alij expoſitores ſequũtur, & eandem docet *Arnold. Carnot.* Arnoldus Carnotenſis, in opuſculo de laudibus Virginis. *Reges*, inquit, *Arabum, & Saba, ab Oriente egreſſi ſequuti ſtellam inſoliti luminis, genibus curuatis, & humi purpura defluente, Ieſum noſtrum pannoſum adorantes donis ſacramentalibus venerati ſunt.* Et confirmatur: nam Patres dicunt, & Eccleſia in officio feſti Epiphaniæ indicat, in hac Magorum adoratione *Pſalm. 71.* impletam eſſe prophetiã Dauid Pſalm. 71. *Reges Tharſis & inſulæ munera offerent, Reges Arabum, & Saba dona adducent*; *Iſai. 60.* cui concinit Iſaias c. 60. dicens, *Et ambulabunt gentes in lumine tuo, & Reges in ſplendore ortus tui.* Rectè enim ſtella, quæ Magis apparuit, *ſplendor ortus* Chriſti, & *lumen* illum indicans interpretari poteſt, quam ſequentes ambularunt gentes, & Reges Magi, vt Chriſtum natum colerent. Vnde infrà ſubdit, *Omnes de Saba venient, aurum & thus deferentes, &c.* Ita expoſuit D. *Proſper.* Proſper de promiſ. & prædict. Dei, par. 3. promiſ. 6. *Chryſoſt.* Chryſoſtomus homil. 1. ex variis in Matth. & *Eucher.* Eucherius in Iſai. & *Iulian. Archiepiſcop. Tolet.* Iulianus Archiepiſcopus Toletanus, lib. 1. contra Iudæos à medio, & *Arnoldus Carnoten.* Arnoldus Carnotenſis ſuprà. Nec diſſentit commentarius *Hierony.* Hieronym. Pſalm. 71. dicens, *in Magorum muneribus inchoatum eſſe, quod ibi* E *fuerat à Propheta prædictum:* ſubdit tamen, *Ipſi enim gentium Regúmque typum tenuiſſe monſtrantur.* Quibus verbis contrariæ ſententiæ & Ianſenij expoſitioni fauere videtur: tamen ſicut dicens Hieronymus, hos Magos fuiſſe *typum gentium*, non excludit quin verè gentiles fuerint, ita dicens fuiſſe *typum Regem*, nõ excludit, quin verè Reges fuerint; dicuntur ergo *typus*, tanquam primitiæ gentium, earúmque Regum, ac Imperatorum. Et quamuis hæc ſententia non poſſit in Euangelio ſatis fundari; tamen dona, quæ Magi obtulerunt, non videntur Regibus indigna, & verbum illud *Apertis theſauris ſuis*, apparatum Regium indicat. Euangeliſta verò Magorum nomine, potius quàm Regum vſus eſt, fortaſſe, quia ſapientiæ nomen dignius quàm potentiæ exiſtimauit. Vel (vt Canus dixit *Canus.* lib. vndecimo de locis, capit. quinto ad quartum) non exiſtimauit Euangelij teſtimonium regio apparatu cumulandum. Quòd verò Herodes Magos parum honorificè exceperit, Herodianæ ſuperbiæ tribuendum exiſtimauit idem Canus. *Canus.* Ego verò ex Euangelio non video colligi poſſe, quo apparatu vel honore Magos exceperit. Itaque Euangelij hiſtoria ab hac ſententia non abhorret, & antiqui Patres (quicquid Ianſenius dicat) ita ſimpliciter loquuntur. Et alioqui ſententia hæc plauſibilis eſt, eámque Chriſtianus populus iam olim imbuit: non eſt ergo, cur ſine alio fundamento aut vtilitate deſeratur: piè igitur ac probabiliſſimè creditur Magos fuiſſe Reges.

SECTIO III.

Ex qua regione venerint Magi ad adorandum Dominum.

DVæ circumſtantiæ huius myſterij diligenter inquirendæ ſunt, locus ſcilicet, & tempus, quoniam ex earum cognitione hiſtoriæ veritas multum pendet. In vtraque autẽ duo loca & tempora explicanda ſunt, nimirũ locus vnde diſceſſerunt, & ad quem venerunt, ſeu in quo Chriſtum adorauerunt: & ſimiliter tempus, in quo ſtella eis primùm apparuit, vt in eo à patria ſua diſceſſiſſe credantur: & tempus in quo Chriſtum venerati ſunt.

Principiò igitur de regione, ex qua Magi venerunt, Euangelium ſolùm dicit eos *ab Oriente* veniſſe. Vnde hoc ſolum certum eſt, nimirum patriam Magorum *Regio Magorum Orientalis.* reſpectu Bethleem Orientalem fuiſſe. Animaduertendum eſt enim particulam illam, *Ecce Magi ab Oriente venerunt*, dupliciter poſſe exponi, primò tantùm reſpectiuè, habita ratione vtriuſque loci, ex quo & ad quem tendebant: quo ſenſu, qui Roma Hiſpaniam veniret, poſſet dici ab Oriente venire, id eſt, à regione, quæ reſpectu Hiſpaniæ Orientalis eſt. Quod exemplum declarat hunc ſenſum, licèt quiddam verum contineat; non tamen eſſe proprium, nec ſatis explicare ſenſum dictorum verborum. Alio ergo modo explicari poteſt abſolutè *ab Oriente*; id eſt, à regione aliqua in Orientali plaga ſita: quem ſenſum magis etiam explicant ſequentia verba, *Vidimus ſtellam eius in Oriente.* Hic enim modus loquendi (vt ex vſu etiam Latinorum conſtat) propriè indicat illam mundi partem, quæ Orientalem plagam occupat, ſicut *Occidens* dicitur hæc pars, quam nos habitamus, in qua licèt reſpectiuè poſſint diſtingui pars Occidentalis, & Orientalis: tamen ſimpliciter nõ appellatur hæc regio *Oriens*, ſed *Occidens*. Quoniam autem ipſum Oriens vaſtiſſimum eſt, cui Palæſtina confinis eſt, & quaſi terminus eius, quamquam iſti Magi dicantur ab Oriente veniſſe, intelligi poteſt (vt hîc diuus Thomas articul. tertio, ad tertium notauit, & dubium reliquit) veniſſe à vicino aliquo Orientali loco, vel à remotis Oriẽtis partibus: hoc verò poſterius magis indicãt verba Euãgelij, *Vidimus ſtellã eius in Oriente*, & illud, *Reuerſi ſunt in regionẽ ſuam.* Et ita hoc ſæpe repetit Leo Papa in ſermonibus de Epiphania, *Leo Papa.* in quorum ſecundo inquiens, *Hunc principem natũ longinquè Oriẽtalium gẽtium nationes inſolito noui ſyderis ſplẽdore didicerunt*, & in tertio vocat Magos *remotionis Oriẽtis habitatores*, & ſermone quarto, *gẽs in longinqua Orientalis plagæ regione cõſiſtens*, & ſermone quinto, *Hoc autem ſignũ, quod Magos in longinquo poſitos efficaciter mouit, &c.* & ſermone ſexto, *à remotiſſima Orientis parte venerũt.* Et eodem modo loquitur Chryſoſtom. hom. 6. in Matth. *Chryſoſt.* Ambroſius lib. 2. in Lucam, cap. de Magis, & alij Patres infrà citandi. *Ambroſ.* Quorum ſententia aptior etiã eſt ad exagge

exaggerandum & amplificandum myſterium.Et hæc eſt ſufficiens ratio, ſeu congruentia, propter quam creditur Chriſtus potius ex remotis quàm ex vicinis regionibus Magos ad ſe colendum & adorandum adduxiſſe.

Plin. Cicer. Baſil. Iuuencus Chryſoſt. Theophyl. Euthym. Hierony. Hierony. Theodore.

Quæ autem fuerit illa Magorum regio incertum eſt, quia ex Scriptura nihil habemus,& ſancti Patres variè loquuntur. Quidam enim ex Perſia eos veniſſe dixerunt,fortaſſe quia Magorum authoritas inter Perſas maxima fuit, vt ex Plinio & Cicerone ſuprà retulimus.Ita Baſilius hom.de humana Chriſti generatione, & Iuuencus libr.ſecundo Hiſtoriæ Euangelicæ, Chryſoſtomus(quem ſequuntur Theophylact.& Euthym.) homil.6.in Matth. Qui inſuper addit eos ex Septentrione veniſſe.Nam & Hieronym. Mich. 5. dicit Perſidem Occidentalem eſſe reſpectu Ieruſalem. Sed non video,quo modo hæc duo cum Euangelio cohæreant; niſi fortaſſe intelligat Chryſoſtomus Magos quidem veniſſe ex Oriente, non tamen linea recta, ſed declinando ad ſeptentrionalem plagam, ſimpliciter tamen certius eſt Perſiam eſſe orientalem. Eadem ſententia habetur in imperfecto homil.ſecunda.Tribuitur etiam Cyrillo Alexandrino,ſed de illius ſententia ſtatim dicam.Certant etiam Hieronymus,Daniel. ſecundo, & Theodoretus libro quinto Hiſtoriæ,cap.38. Sed hi ſolùm dicunt Magorum ſcientiam & authoritatem plurimum in Perſide viguiſſe.

Origen. Hierony. Ambroſ. Theodor. Ancyr. Ianſen.

Secunda ſententia affirmat eos veniſſe ex Meſopotamia,ſeu Chaldæa;vel quia Magorum ſcientia inter Chaldæos maximè floruit: vel certè quia Balaam, cuius ſucceſſores Magi fuiſſe dicuntur, Chaldæus fuit. Ita indicat Origenes homil 13.in Numer.versùs finẽ, & Hieronym.Iſai.47.Daniel.ſecundo,& Ambroſ. lib. ſecundo,in Lucam, cap.de Magis,& Theodotus Ancyranus orat.de natiuitate Chriſti: & hanc ſententiam defendit Ianſenius cap.nono Concordiæ,qui exiſtimat Patres pro priori ſententia citatos ab hac nõ diſſidere: ſed ſub nomine Perſarum Chaldæos comprehendiſſe, quòd aliquando vnum fuerit Perſarum & Chaldæorum regnum.

Patria Magorum Arabia Felix.

Veriſimilius tamen eſt hos Magos ex Arabia Felice veniſſe. Triplex enim eſt Arabia. Prima dicitur *Deſerta*,quæ in controuerſiam non cadit, quia non habitabitur.Altera dicitur *Petra*, quæ minùs quidem diſtat à Palæſtina, non tamen Orientalis eſt: ſed Meridionalis maximè reſpectu Iudææ. Solùm ergo relinquitur *Arabia Felix*, vt ſi verum eſt Magos ex aliqua Arabia fuiſſe,conſequenter credatur ex hac Arabia & non ex aliis adueniſſe. Illud autem fit veriſimile primùm teſtimoniis Scripturarum,quæ de hoc myſterio ab Eccleſia,& ſanctis Patribus intelliguntur, Pſal. ſeptuageſimo primo, *Reges Arabum & Saba dona adducent*,& inferiùs, *Dabitur ei de auro Arabiæ*. Quamquam enim Hieronymus, Auguſtinus,Baſilius, Theodoret.& alij intelligant ibi generaliter eſſe prædictum gentes,Reges,ac Principes adoraturos Chriſtum, eique vt vero Deo munera oblaturos, eáque expoſitio reiicienda non ſit: non tamen propterea excluditur, quin ibi etiam prædictum ſit huius adorationis initium ab Arabicis Regibus, & aurum Arabiæ offerentibus ſumendum fuiſſe.Quod Eccleſia ſentire videtur, cùm Pſalmum illum huic feſtiuitati accommodat, & alij Patres ſuprà citati, qui de hoc myſterio exponunt, & præterea Cyrillus Alexandrinus, libr. quarto in Iſai. orat. quarta: Tertullianus libr. contra Iudæos, capit. nono,& libr.tertio contra Marcion. capit. decimo tertio.Aymo, & Incognitus, Hugo Cardinalis, Lyranus, & alij in expoſitione illius Pſalmi. Et conſonat prophetia Iſaiæ,cap.ſexageſimo, *Inundatio camelorum operiet te,dromedarij Madian,& Epha,omnes de Saba venient,aurum,& thus deferentes,& laudem Domino annunciantes*, vbi Hieronymus, *Madian*, inquit, *& Epha regiones ſunt trans Arabiam, fertiles camelorum,omniſque prouincia appellatur Saba,vnde fuit & Saba Regina, quia venit ſapientiam audire Salomonis.* Idem verò Hieronymus libr. quæſtionum in Geneſim, circa illa verba, capit.decimi, *filij autem Chus,Saba*, & circa illa, *filij Regina Saba*, dicit à priori Saba, qui per *Samech* ſcribitur,appellatos eſſe Sabæos, & regionem Saba, *quæ nunc*, inquit, *interpretatur Arabia*: de qua dicit intelligendum eſſe illud Pſalm. ſeptuageſimi primi, *Reges Arabum,& Saba.* Alij verò exiſtimant eam regionem traxiſſe nomen à nepote Abrahæ, de quo fit mentio Geneſ.vigeſimo quinto: nam & ibi nominantur Madian, & Epha, & deinde ſubditur Abraham ſeparaſſe eos ab Iſaac ad plagam Orientalem, & ibi Hieronymus,in quæſt. Hebraicis ait, iuxta hiſtoricos Hebræorum eos occupaſſe Arabiam, quod etiam ſentit Epiphanius,in compendio doctrinæ,quod habetur lib.tertio,aduersùs hæreſes in fine, qui tamen Arabicam illam regionem, vnde Magi venerunt, *Magodiam* appellat,indicans ab ea fuiſſe Magos ſic appellatos. Denique Plinius libr ſexto,capitul.vigeſimo octauo, Sabæos Arabes eſſe dicit:quod latiùs tractat lib. 12. cap. 14.Iuxta prædictas ergo prophetias rectè intelligitur Magos Arabes fuiſſe.

Pſal.71. Hierony. Aug. Baſil. Theodore. Cyril. Alexand. Tertullia. Aymo. Incognit. Hugo Cardinal. Nico.Lyr. Iſai.60. Hierony. Regio Madian & Epha. Geneſ.25. Epiphan. Plinius.

Iuſti.mart. Iſai.8. Tertullia. Cyprian. Cyril. Alexandrin. Iſidor.

Secundò in hac ſententia ſunt antiqui Patres, Iuſtinus Martyr dialog.cum Tryphone. *Quamprimum*, inquit, *natus eſt, Magi ex Arabia profecti adorarunt eum*: & vt ad hoc myſteriũ accõmodet prophetiam Iſai.8. *Priuſquam ſciat prouocare patrem, & matrem, auferetur fortitudo Damaſci*,ſubdit,Damaſcum ſitam eſſe in terra Arabica, quamuis nunc contributa ſit Syro Phœniciæ. Et idem dixit expreſsè Tertullianus dicto lib. 3.contra Marcio.capit. 13. Cyprianus etiam ſerm. de ſtella,& Magis. *Nec multo poſt*,inquit, *Arabum fines huius rei notitia penetrauit, & incolis Saba præclari ſtella luminis cœleſte numen nouis ſplendoribus indicauit.*Præterea Cyrillus Alexandrinus libr.4.in Iſai. oratione quarta,exponens verba illa cap.49. *Ecce iſti de longè venient, & ecce illi ab Aquilone,& Mari,& iſti de terra Auſtrali*, ipſe legit, *de terra Perſarum*,& exponit de aduentu Magorum,& ſubdit interdum Perſiam Arabiam nominari, vel è conuerſo. Et fortaſſe eodem ſenſu Iſidorus libr.de paſſione Domini,cap. 14. dicit Magos veniſſe *de gente Perſarum,& de Arabia,& Saba*.Nam quia Arabia Fœlix ſic eſt Perſiæ vicina, vt ab ea ſolo Perſico ſinu ſeparetur,interdum ſub *Perſiæ* appellatione comprehenditur.Et hoc modo poſſent ad hanc ſententiam accommodari Sancti in primo citati.

Quomodo Magi veniſſe dicantur è Perſide.

3.Reg.10. Tertullia. *Arabia felix aromatum ferax, & auri.* Irenæ. Hilar.

Tertiò ſumitur coniectura ex qualitate donorum, quæ Magi Chriſto obtulerunt: Arabia enim Felix ferax eſt auri,& aromatum,vnde Regina Saba magnam vim auri & aromatum Salomoni attulit, quando ad illius gloriam videndam venit. 3. Regum 10. Vnde Tertullian. in Apologet. capit. 42. ad hanc Arabiæ abundantiam alludens,inquit, *Thura planè non emimus, ſi Arabiæ queruntur, ſciant Sabæi pluris & carioris ſuas merces Chriſtianis ſepeliendis profligari, quàm Diis fumigandis*.& cap.30. grana thuris vocat *Arabicæ arboris lacrymas*.Et Plinius lib.12.cap.14. Regionem Saba *thuriferam* vocat,& ſolam ferè Arabiam eſſe *feracem thuris*. De auro verò ſufficiens teſtimonium eſt illud Pſalm. *Dabitur ei de auro Arabiæ*. Vnde obiter colligimus literalem rationem, ob quam Magi hæc dona obtulerunt,fuiſſe,quia illorum regio illis rebus maximè abundabat,& in maiori æſtimatione ac pretio inter ipſos habebantur. Myſticas autem rationes tradunt ſancti Patres ſuprà citati, quæ in eis videri poſſunt,præſertim in Irenæo lib.3.contra Hæreſ. cap.10. Hilario canon.1.in Matth. vbi ſic inquit, *In auro regem, in thure Deum, in myrrha hominem.* Atque ita

Sacramenti omnis eſt conſummata cognitio, in homine mortis, in Deo reſurrectionis, in Rege iudicij. Similia verè leguntur in Leone, Cypriano, & Chryſoſtomo, & Gregor. Nyſſeno oratio. de ſancta Chriſti natiuitate. Iſidoro lib. de allegoriis noui Teſtamenti in principio, & Ruperto lib. ſecundo in Matth. in principio, qui ſentiunt eas rationes myſticas fuiſſe ab ipſis Magis intellectas, & intentas ad profitendam veram fidem, quam de Chriſti diuinitate ac humanitate habebant. Quod expreſſiùs docuit Theodotus Ancyranus, oratio. de natiuitate Chriſti, habita in Concilio Epheſino, tom. 6. appendice 5 capit. 2. Addi poteſt in confirmationem concluſionis, ex Hieronymo Iſai. 15. quòd licèt Balaam oriundus fuerit ex Meſopotamia: illud tamen vaticinium, *orietur ſtella ex Iacob*, non in Meſopotamia ſed in Arabia protulit. Illuc enim à Rege Moab vocatus fuerat, vt conſtat ex Num. 23. Moab autem, inquit Hieronymus, prouincia eſt in Arabia. Fateor tamen Hieronymum non explicare illam eſſe Arabiam Felicem.

Leo Papa. Cyprian. Chryſoſt. Greg. Nyſſ. Iſidor. Rupert. Theod. Ancyran. Hierony. Iſai. 15. Num. 23.

A B

Obiectio. Pſal. 71. Sed obiici poteſt, quia in illo eodem Pſalm. 71. dicitur, *coram illo procident Aethiopes, & inimici eius terram lingēt, Reges Tharſis & Inſulæ munera offerent*, & Pſal. 67. dicitur, *Aethiopia præueniet manus eius Deo*: ſed Tharſis eſt in India Orientali; Æthiopia verò longè ab Arabia diſtat. Et confirmatur: nam vbi in illo Pſalm. 71. dicitur, *Reges Arabum, & Saba*, illud *Saba* in Hebræo per *Samech* ſcribitur, quomodo regionem Æthiopiæ ſignificat, vt ex Iſai. 43. & 45. colligitur, & ibi Hieronymus indicat in poſteriori capite. Confirmatur ſecundò, quia Arabia potius eſt meridionalis, quàm Orientalis, vnde Regina Saba, *Regina Auſtri* appellatur.

Pſal. 67. Pſal. 71. Iſai. 43. & 45. Hierony.

Reſponſio. Ad primum de nomine *Tharſis*, reſpondetur ex Hieronym. 3. tom. Epiſt. 133. ad Marcel. & Iſai. 2. illud nomen æquiuocum eſſe, & interdum ſignificare Indiæ regionem: interdum verò ipſum mare; & hoc poſteriori modo ſumitur in prædicto Pſalmo, vt *Reges Tharſis* dicantur, qui regnant in inſulis maris, ſiue hoc generatim intelligatur, ſiue ſpecialiter de inſulis maris, ſeu ſinus Perſici, cui fortaſſe aliquis horum Magorum dominabatur. De nomine autem *Aethiopiæ* omnes Sancti intelligunt ea voce per metaphoram ſignificari omnem Eccleſiam ex gentibus congregandam, quia peccatis deformis ac nigra erat, ſed per Chriſtum erat pulchritudinem conſequutura, & Iſraeliticum populum præuentura. Ita exponunt Theodoretus, Ruffinus, Auguſtinus, Incognitus, & alij dicto Pſalmo 67. & 71. & Origen. homilia 1. in Cantica, Chryſoſtomus homil. prima ex variis in Matth. Neque obſtat, quòd illud verbum gentium conuerſionem generatim ſignificet, quia (vt ſuprà dixi) hæc expoſitio alteram non excludit, præſertim quòd potuit priùs prædici vniuerſalis conuerſio gentium, & poſtea in particulari initium & primitiæ illius conuerſionis deſignari, vt prædicti Sancti etiam exponunt.

Regio Tharſis quæ. Theodore. Ruffin. Auguſt. Incognit. Origen. Chryſoſt.

Ad primam confirmationem, incertum eſt illud, quod aſſumitur: nam Hieronymus quæſtion. Hebraicis in Geneſim, & Iſai. 43. indicat, *Saba* per *Samech* ſcriptum Arabiæ regionem ſignificare: vnde fortaſſe ſcriptum per vnam literam, ſcilicet *Schin*, ſignificat vniuerſam Arabiam, ſcriptam verò per aliam literam *Samech*, ſpecialem aliquam prouinciam vel regionem eius. Vnde in hoc Pſalmo 71. vbi nos legimus, *Reges Arabum, & Saba*, Hebræi legunt *Reges Saba*, & *Saba* primum per *Schin*, & ſecundum per *Samech*. Quòd ſi fortaſſe eſt aliud Saba in Æthiopia, cuius nomen ibi poſitum eſt: reſpondetur, non omnia quæ ibi prædicta ſunt, ad Magorum aduentum pertinere: neque oportere, vt omnia ſtatim initio natiuitatis Chriſti fuerint impleta. Quòd verò potius Reges Arabiæ quàm Aethiopiæ initium huic conuerſioni daturi eſſent, & prophetia Iſaiæ confirmauit, apud quem nullus dubitat, quin *Saba* Arabiam ſignificet, & euentus ipſe probauit.

Saba regio quæ.

Vnde ad ſecundam confirmationem reſpondetur eam rectè concludere hos Magos non fuiſſe Aethiopes. Nã Aethiopia omnino eſt Auſtralis; propter quod aliqui exiſtimant & indicat Origen. ſuprà, Reginam Auſtri ex Saba Aethiopica veniſſe: at verò Arabia, quamuis nonnihil ad Auſtrum declinet, Orienti tamen vicinior eſt. Vnde Tacitus lib. 5. Hiſtor. Iudæam à parte Orientali dicit ſpectare Arabiam, quod maximè verum eſſe cenſetur, ſi hyemalis ſolſtitij ratio habeatur.

Origen. Tacitus.

SECTIO IV.

Quo loco & tempore Magi Chriſtum adorauerint.

PRimò de loco, in quo Magi Chriſtum inuenerunt, omnes ferè Patres conueniunt illum fuiſſe Bethleem. Quia Matth. 2. ſatis apertè indicatur, in illis verbis, *Et mittens eos in Bethleem, dixit, Ite, &c.* adiunctis illis, *Qui cùm audiſſent Regem, abierunt*, vtiq; Bethleem ſtella duce, *Vſque dum veniens ſtaret ſuprà vbi erat puer.* Diſſenſio tamen eſt, in quo loco Bethlemitico, & inuenerint, & adorauerint Magi Chriſtum. Nonnulli enim exiſtimant, locum illum non fuiſſe ſpeluncam, ſeu ſtabulum, in quo Chriſtus natus fuerat: ſed domũ aliquam oppidi Bethleem, fundati fortaſſe in verbo illo Matth. 2. *Et intrantes domum, inuenerunt puerum.* Ita docet Epiphanius libr. 2. contra hæreſes in 51. *Ingreſſi*, inquit, *in domum, inuenerunt puerum cum Maria, non ampliùs in præſepi, non ampliùs in ſpelunca, ſed in domo.* Exiſtimat enim Epiphanius Magos non poſt decimum tertium à natiuitate diem, ſed poſt duos annos Chriſtum adoraſſe, & ideo conſequenter rectè opinatur, non in ſpelunca, ſed in aliqua alia domo eum inueniſſe.

Matth. 2. Matth. 2. Epiphan.

C

Verior tamen ac communior ſententia eſt, eodem loco fuiſſe Chriſtũ adoratum à Magis, quo fuit natus. Ita docet Hieronymus Epiſtol. 18. & 27. *Hic demonſtratus à ſtella, hic adoratus à Magis*, Chryſoſtomus homilia ſexta in Matth. *In præſepi, inquit, & tugurio.* Idem ſignificat homil. prima ex variis in Matth. & orat. de ſancto Philogonio paulo poſt medium. *Accurrunt*, inquit, *vt illum videant in præſepi iacentẽ*, Gregor. Nyſſ. orat. de ſancta Chriſti natiuitate, *Regẽ in ſpelunca latentem non ignorauerũt.* Cyprian. de ſtella & Magis *In loco humili, & ſupellectile vili Rex regum, & Dominus dominantium inuenitur, cognoſcitur, adoratur.* Idem indicat Theodotus Ancyranus, ſuprà dicta oratione de natiuitate, & optimè Euthym. Matth. 2. dicens de Euangeliſta, *Turgurium hîc domũ appellat, quod Lucas diuerſorium dixit, domus enim erat, quod vtcunque inhabitaretur.* Et eadem ſententia frequens eſt apud ſanctos Patres, Leonẽ, Auguſtinũ, Fulgentiũ, & Euſebium Emiſſenũ Bernardum, & reliquos in concionibus de Epiphania. Vnde Nicephor. lib. 1. Hiſtoriæ c. 13. hanc ſententiã certiorem eſſe dicit. Et cõſtat, quia beata Virgo nõ diſceſſit à loco partus vſq; ad Purificationẽ: oſtendimus autem hoc myſteriũ ante purificationem contigiſſe. Deinde qua ratione negat Epiphanius inuentum eſſe Chriſtũ in præſepi, poſſet negare inuẽtũ eſſe in Bethleẽ, vt ſtati cõmodiùs argumẽtabimur, quia hæc quæſtio ex alia de tẽpore pẽdet.

Chriſtus in præſepi adoratus à Magis. Hierony. Chryſoſt. Greg. Nyſſ. Cyprian. Theod. Ancyr. Leo Papa. Auguſt. Fulgent. Euſe. Emi. Bernard. Nicephor.

D E

Secundò ergo de tempore adorationis Magorum, quod ad menſem & diem attinet, ſuppono accidiſſe ſexta die Ianuarij, de qua re commodior diſputandi locus incidet infrà quæſt. 38. Tota ergo hoc loco diſputatio eſt de anno, quo poſt Chriſti natiuitatem hoc myſterium peractum fuit. Nam idem Epiphanius loco ſuprà citato, & libr. 1. hæreſi 30. versùs finem, docet Chriſtum adoratum fuiſſe à Magis biennio poſt

Epiphan.

poſt ſuam natiuitatem. Fundatur, quoniam Herodes iuſſit interfici infantes *à bimatu & infrà, ſecundùm tempus, quod exquiſierat à magis.* Signum igitur eſt eos perueniſſe Ieruſalem, biennio poſtquam ſtellam Chriſtum natum oſtendentē inſpexerat. Quòd ſi obiicias, quia iuxta hanc ſententiam non inueniſſent Magi Chriſtum in Bethleem: nam Euangeliſta dicit, ſtatim poſt Virginis Purificationem reuerſos eſſe parentes Chriſti in Nazareth ciuitatem ſuam. Reſpondet Epiphanius, ob venerationem Natiuitatis Chriſti ſolitos fuiſſe Deiparam & Ioſeph redire ſingulis annis Bethleem, & ita contigiſſe, vt ibi inuenirentur à Magis, non quidem in ſpelunca, ſed in domo aliqua (vt Euangeliſta ſignificat.) Quia in aliis annis non concurrebat tanta hominum frequentia, venientium, vt deſcriberentur iuxta Cæſaris edictum, quæ fuit occaſio, vt in nocte Natiuitatis Virgo & Ioſeph non ad domum aliquam ſed ad ſpeluncam diuerterent. Huius ſententiæ videtur etiam eſſe Euſebius in Chronico. Nam eodem anno videtur ponere, & aduentum Magorum, & occiſionem Innocentium: quod videtur potiſſimum huius ſententiæ fundamentum. Quia veriſimile eſt Herodem non diſtuliſſe tanto tempore Innocentium cædem: ſed ſtatim, ac intellexit ſe fuiſſe illuſum à Magis, illam exequutioni mandaſſe.

Obiectio. *Reſponſio.* *Euſeb.*

Nihilominus communior ſententia ac veriſimilior eſt Magos perueniſſe Bethleem decimo tertio die poſt Chriſtum natum. Quod aliquantulum indicat Matth. dicens, *Cùm natus eſſet Ieſus in Bethleem Iudæ, ecce Magi ab Oriente venerunt.* Deinde hæc videtur eſſe communis traditio, & ſenſus Eccleſiæ, quam ſupponunt omnes Patres ſuprà citati, qui dicunt Chriſtum inuentum eſſe à Magis in diuerſorio, quod non fuiſſet credibile, ſi poſt duos annos Magi adueniſſent. Ita ſcribit Ammonius Alexand. in harmonia quatuor Euangeliorũ. Nicephor lib. 1. cap. 13. & Albinus de diuinis officiis capit. de Epiphania, & Anſelm. Matth. 2. Vnde eleganter Auguſt. ſerm. 2. de Epiphania. *In præſepi tunc iacebat, & Magos ab Oriente ducebat, abſcondebatur in ſtabulo, & agnoſcebatur in cœlo, vt agnitus in cœlo manifeſtaretur in ſtabulo.* Tertiò, quia, vt venirent ex Arabia, vſque Bethleem, non indigebant tanto temporis ſpatio: diſtat enim trecentis ad ſummum leucis, quas decem diebus perficere potuerunt. Præſertim cùm Iſai. 60. indicetur, eos in dromedariis fuiſſe venturos. Quod obiter confirmat hos Magos veniſſe ex Arabia, in qua hi cameli procreantur, qui dromedarij dicuntur: hoc autem animal velociſſimum eſt, teſte Ariſt. lib. 9 de hiſt. animal. capit. vltimo, & Philoſtratus in vita Apollonij ait, conficere vno die *mille ſtadia,* id eſt, quadraginta leucas.

Matth. 2. *Ammon. Alexan. Nicephor. Albin. Anſelm. Auguſt.* *Iſai. 60.* *Ariſtotel. Philoſtrat.*

Ad fundamentũ Epiphanij reſpondent aliqui ſtellam apparuiſſe Magis biennio ante natiuitatem Chriſti. Ita docet Auguſtinus, & ex eodem fundamento id colligit ſerm. 7. de Epiphania, cùm enim dixiſſet Magos veniſſe paucis diebus à natiuitate Chriſti tranſactis ſubdit in cœlo vidiſſe ſtellam, *non ante paucos dies, ſed ante ferme biennium, ſicut inquirenti Herodi patefecerunt. Vnde à bimatu, & infrà, ſecundùm tempus, vt ſcriptum eſt, quod inquiſierat à Magis.* In eadem ſententia eſt Chryſoſt. hom. 7. in Matth. quamuis non dicat ante biennium ſed ante multum tempus ſtellam apparuiſſe. In imperfecto autem Matth hom. 2 dicitur, Magos iter egiſſe per biennium præcedente ſtella: non explicatur autem, an illud biẽnium præceſſerit, vel ſubſequutum fuerit Chriſti natiuitatem, ex iis verò, quæ inferiùs dicuntur, colligi poteſt præceſſiſſe, cùm aſſeratur Magos inueniſſe Chriſtum in præſepi. Atque idem planè ſenſit Theophylact. Matth. 2. & Niceph. lib. 1. Hiſt. c. 13.

Prima reſponſio ad fundamentum. Epiph. Auguſt. *Chryſoſt.* *Theophyl. Nicephor.*

Cæterùm hæc ſententia difficilis creditu eſt. Primò, quia (vt contra Epiphanium argumentabamur) non A potuerunt Magi tantum tempus in via conficere: nec veriſimile eſt eos poſt viſam ſtellam profectionem diſtuliſſe: nec oportuit illis ſtellam apparere ante tẽpus ad illud iter agendũ neceſſariũ, præſertim quia *Spiritus ſancti gratia neſcit tarda molimina.* Deinde cùm peruenerunt Ieruſalem, non inquirebant de Rege naſcituro: ſed iam nato, dicentes, *Vbi eſt, qui natus eſt rex Iudæorum,* & addunt, *vidimus enim ſtellam eius,* id eſt, regis nati; ergo ſtella ſtatim, ac illis apparuit, indicauit illis nõ naſciturum, ſed natum. Vnde Aug. ſer. 4. de Epiph. Eo, inquit, *die quo natus eſt Chriſtus, illi ſtellam in Oriente viderunt, & quem natum indicaba, agnouerunt, & ex illo die ad hunc diem occurrerunt.* Idem indicat Leo Papa ſerm. 1. de Epiph. in illis verbis, *Mox ab omnibus voluit* B *agnoſci, qui dignatus eſt omnibus naſci. Tribus igitur Magis in regione Orientis ſtella noua claritatis apparuit,* & ſerm. 2. dicens, *ſimul Magos per ſtellã, & Paſtores per Angelos ortũ Domini didiciſſe.* & Fulgentius ſerm. de Epiph ſic loquitur, *Hæc ſtella nunquã antè apparuit, quia nunc eam puer iſte creauit, & à Magis ad ſe venientibus præuiam deputauit.* Atque ad eundem modum loquuntur cæteri Patres, qui de Epiphania ſcribunt. Et hanc ſententiam magis videtur probare D. Thom. hic art. 6. ad 3.

Stella Magis non apparuit ante Chriſti natiuitatem. *Auguſt.* *Leo Papa.* *Fulgent.* *D. Thom.*

Ad fundamentum ergo Epiphanij reſponſio vulgaris eſt (quam ibidem D. Thom. refert) Herodem non occidiſſe infantes ante biennium tranſactum, quia Romãm eo tempore vocatus fuit, eo quòd à filiis ſuis apud Cæſarẽ fuerat accuſatus: neque eo anno vſque ad C ſequentem redire potuit. Sed hoc non ſolùm eſt incertum: verùm etiam antiquis hiſtoriis parum conſentaneum. Euſeb enim lib. 1. hiſtor. cap. 8. poſt Innocentium mortem, indicat Herodem domeſticis calamitatibus ac ſeditionibus fuiſſe afflictum.

Secunda reſponſio. *Euſeb.*

Aliter reſpondet Aug. 2. lib de conſenſu Euãgeliſt. cap. 11. his verbis, *Omitto dicere, quot & quantis occupationibus regia cura diſtendi potuerit, & per plurimos dies ab illa intentione, vel auerti omnino, vel impediri.* Et in toto illo capite varias huius dilationis cauſas & occaſiones excogitat, quæ ſine dubio accidere potuerunt. Non tamen exiſtimo neceſſarium concedere Herodem per biennium diſtuliſſe Innocentiũ cædem, habemus quidem ex Luca nõ occidiſſe illos intra primũ vel fortaſſe etiã intra ſecundum menſem. Nam priùs Virgo præ- D ſentauit filium in templo, & deinde deſcendit cum Ioſeph Nazareth, & veriſimile eſt ibi aliquo tempore habitaſſe priuſquam admoniti ab Angelo in Ægyptum diſcederent, poſt quem diſceſſum teſte Matthæo mors Innocentiũ ſequuta eſt. Interceſſit ergo aliquod tempus à reditu Magorum, vſque ad mortem Innocentiũ, & fortaſſe, non fuit tantùm duorum menſium, ſed plurium, tum propter coniecturas Auguſtini: tum etiam quia veriſimile eſt, priuſquam tam immane facinus Herodes aggrederetur, omnem abhibuiſſe diligentiam, vt conquiſitos Magos ad ſe reuocaret. Quãquam autem ſtatim intra paucos mẽſes infantes occidi iuſſerit, fecit tamen vt interficerentur omnes à bimatu, & infrà, non quia exiſtimaret ſtellam ante duos E annos apparuiſſe Magis: ſed præ nimio timore, & ob maiorem certitudinem, & ſecuritatem. Quod rectè docuit Chryſ. hom. 7. his verbis, *Quòd à biennio & infrà interfecit, ne miremur, ſiquidem pauor & furor, maioris ſecuritatis & certitudinis cauſa, etiam tempus profert, ne quiſquam eius ætatis fortè is potiſſimum, propter quem alij interimuntur, effugiat.* Addi etiam poteſt (quod hîc D. Thom. ex Aug. refert) timuiſſe Herodem, *ne cui ſydera famulabantur ſpeciem ſuam paulo ſupra vel infra ætatem transformaret.* Addo denique, quanquã Herodes à Magis didiciſſet tempus apparitionis ſtellæ: non tamen potuiſſe ab eis diſcere an eodẽ die, quo ſtella apparuit, natus fuerit puer, nec ne, & ideo, vt quod intendebat, certiùs aſſequeretur, interficiendos curauiſſe infantes,

Auguſt. *Vera reſponſio.* *Infantes innocentes quo tempore ab Herode interempti.* *Chryſoſt.* *D. Thom.*

etiam natos aliquo tempore ante apparitionem ſtellæ, cuius ſignum eſt,quia etiam alios necandos iuſſit,quos poſt ortam ſtellam natos eſſe certò comperiebat. Et hoc modo interpretor verbum illud Euangeliſtæ, *à bimatu,& infrà ſecundùm tempus,quod exquiſierat à Magis*: quia ſcilicet conſiderato tempore ortus ſtellæ,humana quadam aſtutia arbitratus eſt intra tempus illud Redemptoris natiuitatem contigiſſe. Ex dictis in hac ſectione obiter colligitur(ſi vera ſunt, quæ ſuprà de die natiuitatis Chriſti diximus) hanc adorationem Magorum die Veneris contigiſſe,quia Chriſtus ortus fuit die Dominica,& à Magis adoratus fuit eodem anno poſt tredecim dies. Neque obſtat,quòd in quibuſdam decretis,quæ poſt ſextam Synodum habentur in 3. tom. Con.& illi tribuuntur,in 8.eorum ſignificatur , hanc diem fuiſſe Dominicam.Nam(ſi attentè legatur) non dicit die Dominica Chriſtum adoratum fuiſſe à Magis: ſed illis ſtellam refulſiſſe , quod verum eſt. Quia (vt diximus)illis apparuit in die natiuitatis Chriſti. Aliud verò ibi dicitur, ex quo poſſet nonnullum ſumi argumentum , ſcilicet baptiſmum Chriſti accidiſſe die Dominica: dicemus autem infrà hoc & illud myſterium in eadem die facta fuiſſe.Sed eſt facilis reſponſio. Fuerunt enim in eodem die menſis,id eſt,ſexto Ianuarij,qui non ſemper eſt idem hebdomadæ dies,vt per ſe conſtat.

Adoratio Magorum die Veneris contigit.

Obiectio.

Reſponſ.

SECTIO V.

Quæ fuerit ſtella,quæ Magis apparuit,& quomodo moueretur,ac eos duceret.

Stella, quæ Magis apparuit, non fuit ex cœleſtibus.
D Thom.
Chryſoſt.
Damaſc.

DE ſtella quæ Magis apparuit, concors eſt omniũ ſententia,non fuiſſe aliquam ex cœleſtibus. Ita docet D.Thom.hîc artic.7.Vbi plures rationes adducit ſumptas ex Chryſoſt.hom.6.in Matth. quas Damaſcen lib.2.cap.7.his breuioribus verbis complectitur, *Sydus,quod Magis apparuit,non ex illis erat , quæ in ipſo mundi ortu condita ſunt. Id quod ex eo liquidò perſpicitur, quòd ea nunc ab Ortu ad Occaſum,nunc à Septentrione ad Auſtrum progrediebatur,nunc deliteſcebat , nunc ſeſe rurſus aperiebat,id quòd à ſyderum ordine & natura diſcrepat.* Et eadem priùs docuerat Baſil.homil.de humana Chriſti generatione , & eadem eſt ſententia Originis lib. 1. contra Celſum non longè à fine. Quam optimè confirmat Auguſt.lib.2.cont.Fauſt.cap.5.& ſerm. 3. de Epiphania,Fulgentius in ſerm. de Epiphania , Leo item Papa ſerm.3.de Epiphania *nouum Sydus* illud appellat. Quæ ſententia(vt Auguſt.doctè indicauit) ſolùm probabilior eſt,non certa. Nam rationes illæ ex motu eius deſumptæ non omnino cogunt. Nam licèt illa eſſet ex ſtellis cœleſtibus, iuberi poterat nato Chriſto relinquere,quod agebat , & ad Chriſtum manifeſtandum deſcendere,nouóque modo & inuſitato moueri. Sed licèt hoc diuina potentia facere potuerit: id tamen,quod facilius eſt,& pauciora miracula minorémque immutationem ordinis vniuerſi requirit , feciſſe credendum eſt: multo autem facilius fuit nouam ſtellam condere,quàm è cœlo diuellere,& vacuum illum locum relinquere,aut cœlum ad illum replendum rarefacere,aut nouo & inuſitato corpore illum replere, ac rurſus ſtellam ſuo peracto miniſterio illuc reducere. Adde ſtellam hanc,quæ Magis apparuit (vt Leo Pap. inquit ſerm.1.& 3.de Epiphania)illuſtriorem ac pulchriorem cæteris ſyderibus fuiſſe. Quod etiam docuit Ignatius epiſt.14.ad Epheſ.& Chryſoſt.ſuprà,qui probat eluxiſſe pluſquam ſolem,quia lucebat in die , hoc autem(vt ipſe rectè argumentatur) non poterat ſtellis cœleſtibus naturaliter conuenire , cùm ab ipſo ſole lumen accipiant;oportuit ergo,vt Deus illi lumen adderet: eadem autem facilitate potuit nouam ſtellam creare.

Baſil.
Origen.
Auguſt.
Fulgent.
Leo Papa.

Stella à Magis viſa cæteris illuſtrior ſyderibus.
Leo Papa.
Ignat.
Chryſoſt.

Difficultas verò ſupereſt, cuius naturæ fuerit illa A ſtella. In qua in primis certum exiſtimo illam fuiſſe naturæ corporeæ,id eſt,verum corpus lucidum , & illuminans.Itaque neque fuit aliquid ſpecie tantùm apparens,ſeu phantaſticum, quia Euangelium apertè ſignificat fuiſſe ſtellam exterioribus ſenſibus obiectam, atque lucentem : neque etiam fuit lux aliqua quaſi ſubſiſtens,& per ſe ſeparata : tum quia non eſt neceſſe hoc nouum miraculum ſine neceſſitate fingere : tum etiã,quia ſtella ſignificat corpus aliquod , & non tantũ accidens.Et hinc fit illam ſtellam ex materia & forma ſubſtantiali fuiſſe cõpoſitã : hoc enim(vt ſupponimus) connaturale eſt omni corpori : & habuiſſe præterea lucem,quæ accidens eſt corporis illuminantis , quale illud fuiſſe,& nomen ipſum ſtellæ probat , & munus: B quomodo enim dux viæ eſſe poſſet,niſi illuminando? Ex qua autem materia conſtiterit , qualis etiam eius forma fuerit,& quale lumen,valde incertum eſt.

Stella à Magis viſa vere corporea & lucida.

Dubium 1.

Primum enim inquiri poteſt,an illa materia fuerit cœleſtis,vel inferioris ordinis. Primum enim videtur nomen *ſtellæ* ſuadere , quod ſignificat corpus aliquod cœleſte: Scriptura autem propriè intelligenda eſt , ſi commodè poteſt. Vnde ferè omnes Sancti ſuprà citati hoc vocant *cœleſte ſignum*,ſeu *a cœlo datum*. In contrarium verò eſt, quia non fuit neceſſarium aliquid nouum ex nihilo creari. Item quia oportuiſſet poſt illud breue tempus , vel ſtellam illam annihilari , vel cœlo poſtea affigi,vtrumque autem abſurdum eſt.

Reſponſio.
Materia ſtellæ à Magis viſa qualis.

Quare veriſimilius videtur fuiſſe ex materia aerea C ſeu elementari procreatam,vt ſentit Abulenſ. Matth. 2.D.Thom.hîc ar.7.ad 1.& hoc ſignificãt Patres,quãdo dicunt illã non fuiſſe *cœleſtem ſtellam*. Non enim ſolũ intelligunt non fuiſſe ex numero cœleſtiũ aſtrorum: ſed etiã non fuiſſe illius ordinis,& naturæ.Et hoc ipſũ ſignificare voluit Origenes dicto lib. 1. cõtra Celſum, cùm dixit illam eſſe *ad ſimilitudinem cometæ*. Non enim intelligit fuiſſe eiuſdem rationis , quoad ſplendorem & motũ,ſed ſolùm quoad materiam, ex qua facta eſt. Nec nomen *ſtellæ* obſtat : tum quia ſæpe in Scriptura nominatur res prout exteriùs apparet,ſeu prout vulgo nominatur : tum etiam , quia interdum nomen *ſtellæ* in Scriptura cometas ſignificat , ſeu corpora lucida in aere apparentia , ſicut & ipſe aer interdum *cœlum* ap- D pellatur.

Origen.

Dub.2.

Deinde inquiri poteſt , qualis fuerit forma, & ſpecies huius ſtellæ,an fuerit forma alicuius corporis ſimplicis,vel mixti,atque ita perfecta , vt ei fuerit connaturalis totus ille ſplendor,& lux.In quibus,ſi diuinare licet , dicendum eſt in primis fuiſſe tale illud corpus, vt ei fuerit connaturalis illa lux. Quia hoc non repugnat:imò tam facilè fieri poterat virtute diuina , ſicut in præternaturali ſubiecto , aliàs prior effectus perfectior eſt,magíſque diuinam ſapientiam & Chriſti maieſtatem demonſtrans.Hinc verò probabile fit,corpus illud fuiſſe mixtum aliquod perfectum , quia non fuit corpus cœleſte(vt diximus)neque aliquod ex elementis,ſunt enim valde imperfecta corpora,& nulli eorum E tantum lumen connaturale eſt:præter hæc autem non dantur alia corpora ſimplicia.

Reſponſio.

Dub.3.

Rurſus de ipſa luce talis ſtellæ inquiri poteſt,quanta fuerit.Nam(quo ad eſſentiam ſpectat)veriſimile eſt fuiſſe eiuſdem rationis cum reliquis:de intenſione verò Patres citati ſignificant fuiſſe ſole ſplendidiorem,vt patet ex Ignatio , Chryſoſt.Damaſc.& aliis ſuprà citatis,qui omnes inde argumentum ſumunt,quòd in meridie luceret,Eccleſia in hymnis Epiphaniæ canit,*Quæ ſtella,quæ ſolis radium vincit decore,ac lumine.*

Reſponſio.
Lux ſtellæ à Magis viſa quanta.

Nihilominus tamen non exiſtimo neceſſarium, vt habuerit lucem intenſiorem & maiorem luce ſolis, quia difficile creditu eſt perfectiorem lucem eſſe connaturalem alicui inferiori corpori , aut datam eſſe à Deo ſine neceſſitate. Vt enim in meridie luceret &

ret &

ret & videri poſſet,ſatis erat,quòd eſſet terræ propinqua,& haberet lucem valde perfectam, & materiam admodum denſam, hoc enim plurimum confert ad lucendum magis. Ex quo etiam obiter reſponderi poteſt ad curioſam interrogationem,ſi ſtella illa tam pulchra & lucida fuit, & in meridie lucebat, quomodo ab aliis hominibus præterquam à Magis viſa non fuit, non ſolùm in propinquis ſed etiam in remotis regionibus? Vel ſi viſa fuit,quomodo non omnes in ſui admirationem rapuit,& per totum orbem eius fama percrebuit? Ratio enim fortaſſe eſt, quia cùm eſſet terræ vicina,tantùm in locis propinquis lucebat, præſertim in die:nocte verò fortaſſe eleuabatur, ita vt ſolùm ab iis qui ſyderibus cognoſcendis vacabant, diſcerni poſſet,vt Niceph.inquit lib.1.Hiſt.cap.13. *Nycephor.*

Dubium 4. Vltimò tandem inquiri poteſt de motu & motore huius ſtellæ. Quòd enim ſtella illa moueretur ad ducendos Magos,veriſimile eſt. Duplex enim eſt opinio in hac re. Altera dicit Magos non ſemper vidiſſe ſtellam,ſed ſemel tantùm in principio,poſtea diſparuiſſe, donec iterum eis apparuit, quando egrediebantur Ieruſalem,vt Bethleem pergerent. Cui ſententiæ videntur fauere illa verba Matth. *Et ecce ſtella,quam viderant in Oriente, antecedebat eos.* Tantùm ergo viſa fuit in Oriente,& poſtea non fuit dux itineris,niſi ab Ieruſalem vſque ad Bethleem.Idem videntur indicaſſe Magi illis verbis,*Vidimus ſtellam eius in Oriente.* Et hanc ſententiam amplexi ſunt Caitan. Matth. 2. & Ianſen.c.9. Concordiæ, & tribui ſolet Baſilio hom. de humana Chriſti generatione, & Aug. ſerm.2.Epiphaniæ: ſed hi Sancti nihil clarè dicunt. Vnde contraria ſententia, ſcilicet ſtellam fuiſſe ducem Magorum, ſempérque eos fuiſſe comitatam, & ab eis viſam, communis eſt antiquorum, Chryſ. hom.6.in Matth. & 2. imperfecti,quem Theophylactus, Euthym. & alij ſequuntur Matth.2.vbi Hieron.idem indicat, & clariùs Beda, & Leo Papa ſerm.4.Epiphan.& fauet hymnus Eccleſiaſticus, *Ibant Magi,quam viderant, ſtellam ſequentes præuiam.* Et hæc ſententia eſt ſatis veriſimilis: oportebat enim homines ignorantes & nouos in fide ſenſibili ſigno duci,& ita D.Th.hîc hanc amplectitur ſententiam.Neque Euangelium repugnat,quia non oportuit omnia explicatè dici. Sed eſt vlteriùs animaduertendum ex eodem D.Thom.dupliciter poſſe intelligi Magos vidiſſe ſtellam,& illius ductu in Iudæã veniſſe.Primò,quòd ipſa non fuerit localiter præſens in Oriente, ſed tantùm in Iudæa, ſeu ſupra Bethleem, fuerit autem viſa à Magis in Oriente exiſtentibus, qui illam reſpicientes & quaſi ante oculos ſemper habentes in Iudæam venerint. Secundò, quòd ipſa ſtella viſa fuerit exiſtens in Oriente, & ſemper comitata fuerit Magos venientes per viam,illíſque iter demonſtrans, ſicut ducebat Deus populum Iſrael per deſertum in columna nubis,& ignis.Et hic poſterior modus eſt ſine dubio verus,& ab omnibus citatis Patribus explicatus, & conſentaneus illis verbis Euangelij, *Vidimus enim ſtellam eius in Oriente*, & euidentiùs illis, *& ecce ſtella,quam viderant Magi in Oriente,antecedebat eos vſque dum veniens,ſtaret ſuprà vbi erat puer.*Mota ergo fuit illa ſtella vſque ad locum natiuitatis Chriſti.

Ex quo facilè intelligitur motum illum non fuiſſe naturalem,& ab intrinſeco: ſed ab aliquo intellectuali motore, erat enim motus quaſi progreſſiuus, & (vt Chryſoſt. & alij notant) interdum erat vniformis, interdum verò per modum deſcenſus, & aliquando quiete interrumpebatur ex libertate motoris abſque vlla alia Phyſica cauſa,vt videre licet, cùm peruenit Bethleem;tum enim & ſtetit ſtella,& deſcendit prope ipſum locum natiuitatis Chriſti, vt illum euidentiùs deſignaret,quæ omnia nõ poterát,niſi ab intellectuali motore proficiſci. Quis autem ille motor fuerit, non *Chryſoſt.*

A conſtat: veriſimile autem eſt non fuiſſe motam immediatè à Deo,ſeu Spiritu ſancto, vt videtur indicari in hom.2.imperfecti,ſed media aliqua virtute Angelica, quia Deus cùm cõmodè fieri poteſt,operatur per cauſas ſecundas,& quantum ex Scripturis colligi poteſt, regulariter loquendo huiuſmodi motus per Angelos operatur,atque in hac ſententia eſt Abulen.ſuprà, & hoc modo interpretari poſſumus Chryſoſt. hom.6. in Matth.& Theophylact.ac Euthym.qui eum ſequũtur, & Aug. ſi author eſt operis de mirabilibus ſacræ Scripturæ, in lib.3.c.4.qui dicunt illam ſtellam non fuiſſe veram, ſed inuiſibilem aliquam virtutem in ſpeciem ſyderis transfiguratam,intelligunt enim non fuiſſe verã ſtellam cœleſtẽ non tamen non fuiſſe verum corpus B lucidum:quia verò inuiſibilis virtus illam mouebat,& quaſi per illã loquebatur, ideo dicitur fuiſſe inuiſibilis virtus in ſpeciem ſtellæ transfigurata, ſeu quaſi aſſumens & mouens corpus in figuram ſtellæ apparens.

Vnum verò ſupereſt dubium,ſi Magi ab ſtella dirigebantur,quomodo diuerterunt à via, & neceſſarium fuit illis inquirere,vbi Chriſtus natus eſſet. *Dubium.* Reſpondetur,hoc confirmat,quod nuper dicebamus, ſtellam illam motam fuiſſe ab aliqua intelligentia, cuius arbitrio & diuina in primis voluntate factum eſt, vt aliquando ſeſe occultaret: vel radios lucis continendo, ſuſpendente Deo concurſum ſuum: vel ita ſeſe eleuando,vt videri non poſſet.Veriſimile autẽ eſt (quod Chryſoſt.inquit) duxiſſe Magos vſque Ieruſalem, & C ibi ſe occultaſſe, vnde factum eſt, vt ipſi putauerint ibi eſſe terminum itineris,& (vt Leo Pap.inquit) *Regem natum in ciuitate regia fuiſſe requirendum.* Cur autẽ voluerit Deus occultari ſtellam Magis, vt ipſi Chriſtum in Ieruſalem requirerent.Cur etiam conſequenter voluerit permittere turbationem Herodis, & Innocentium cædem, eleganter diſputatur à ſanctis Patribus in citatis locis,qui varias rationes reddunt, quas D. Th. attigit ſuprà articul.2.ad 3.ſumma earum eſt. Primò voluiſſe Deum Chriſti natiuitatem publicè annuntiari Iudæis per gentes:tum vt eorum ignorantia & excæcatio indicaretur:tum vt ipſi verum proferrent teſtimonium de loco natiuitatis Meſſiæ, quo conuincerentur,vt ſcribit Leo ſer.2.de Epiphã tum denique, D vt Magi, qui erant primitiæ gentium, fidem ſuam & animi conſtantiam manifeſtarent,& omnibus, quorũ duces futuri erant,exemplo eſſent. Secundò, voluiſſe Deum permittere Herodis turbationem: tum vt illius tyranni crudelitas & aſtutia oſtenderetur: tum etiam, vt exemplo illo conſtaret nihil poſſe humana conſilia aduersùs diuina, neque Chriſtum fuiſſe interficiendũ, quando Reges terræ volebant,ſed quando ipſe voluit, vt eleganter tradit Fulgentius ſerm.de Epiphania. Tũ denique, vt manifeſtaretur praua Iudæorum diſpoſitio, qui ſimul cum Herode turbati & Chriſti necem machinati fuerunt,vt notat Hieron. Matth. 3. Tertiò, voluiſſe Deum cædem Innocentium permittere: tum propter eorum commodum & gloriam, vt veri martyres efficerentur, vt eſt conſtans totius Eccleſiæ & E Patrum omnium ſententia,vt agentes de baptiſmo latiùs dicturi ſumus: tum etiam, vt Chriſtus omnibus modis à martyribus teſtimonium acciperet, & quædam futurorum martyrum ſemina ac initia ſtatim iacerentur, & vt in infantibus, in quibus nullum meritum aut diſpoſitio inueniri poterat, gratia Chriſti & ſingularis prærogatiua martyrij euidentiùs commendaretur,vt Bernardus inquit,ſermone de Innocentibus. Præterea,vt opere ipſo infantes infanti Chriſto deſeruirent,eiúſque natiuitatis teſtes eſſent,vel quia dum in eis completur prophetia illa, *Rachel plorans filios ſuos*, ſignum natiuitatis Meſſiæ datum eſt, vel quia dum propter Chriſtum natum occiduntur, certiſſimum illi teſtimonium præbent. Vnde etiam factum

Reſponſio. *Chryſoſt.* *Leo Papa.* *D.Thom.* *Leo Papa.* *Fulgent.* *Hierony.* *Innocentium cædes cur à Deo permiſſæ.* *Bernard.* *Ierem.*

ctum, vt non ſolùm teſtes, ſed etiam præcones eiuſdem natiuitatis extiterint. *Leo Papa.* Nam vt eleganter inquit Leo Papa ſerm. 2. de Epiphania. *Et ſæuitia Herodis volens primordia ſuſpecti ſibi Regis extinguere, huic diſpenſationi neſciens ſeruiebat, vt dum atroci intentus facinori, ignotum ſibi puerum indiſcreta infantium cæde perſequitur, annunciatum cœlitus dominatoris ortum inſignior vbique fama loqueretur, quam promptiorem ad narrandum diligentiorémque faciebat, & ſupernæ ſignificationis nouitas, & cruentiſſimi perſecutoris impietas.*

SECTIO VI.

Quomodo viſa ſtella Magi cognouerint Christi natiuitatem.

FVit quorundam ſententia Chriſti natiuitatem potuiſſe à Magis per Aſtrologiæ ſcientiam & ſtellarũ conſtellationem agnoſci. *Petr. Aliacenſ. Six. Senen. Hierony.* Ita docuit Petrus de Aliaco, q. 30. in Geneſ. vt latiùs tractat Sixtus Senen. lib. 6. Bibl. annotat. 10. Cui ſententiæ videtur fauere Hieronymus in 47. cap. Iſai. circa finem dicens, *Magi de Oriente venerunt Domini ſtellam ſe vidiſſe dicentes, vel ex artis ſcientia, vel ex vaticinio Balaam prophetæ ſui.* Et ſimilia verba reperiuntur nomine Aug. lib. 3. de mirabilib. *Aug.* Scripturæ, capit. 4. Sed eſt ſententia prorſus falſa, nec poteſt habere niſi hæreticum fundamentum: nimirum generationes hominum fatali quadam neceſſitate ex ſtellarum conſtellationibus prouenire: quod eſt hæreticum, humanámque libertatem deſtruens. Et multo abſurdius ac intolerabilius eſt id ſentire de diuinis operibus, ac ſupernaturalibus myſteriis, in quo ordine Chriſti conceptio & natiuitas exiſtunt. Legatur contra hunc errorem generaliter Leo Pap. epiſt. 91. vel *Leo Papa.* iuxta alios codices, 93. ad Turibrum, & in ſpeciali tractando de hoc myſterio Gregorius Nyſſenus Oratione de natiuitate Chriſti, Chryſoſtomus & cæteri Græci in Matthæum. Greg. Pap homil. 10. in Euãg. Auguſt. ſerm 6. Epiph. & 2. lib. cont. Fauſt. cap. 5. & ſequẽtibus, *Greg. Nyſſ. Chryſoſt. Greg. Papa Auguſt.* qui tamen præcipuè diſputãt de ſtella, quæ Magis apparuit, & rectè dicunt non potuiſſe illam eſſe fatum pueri, ſed (ſi ita loqui licet) potiùs puerum ſtellæ fatum appellandum eſſe. Quia non puer propter ſtellã, ſed ſtella propter puerum demonſtrandum exorta eſt. Vnde eleganter Petrus Chryſol. ſerm. 156. circa illud *Pet. Chryſ.* verbum, *Stellam eius: Habere,* inquit, *cœpit ſtellam vnam, totam qui fecit, habet, & continet creaturam: qui habet ſtellam, non habetur à ſtella, neque ipſe agitur curſu ſtellæ: ſed ipſe ſtellæ agit curſum, cuius per cœlum ſic curſum dirigit, ſic moderatur inceſſum, ſic viam temperat, vt Magorum ſeruiat & mittatur ad egreſſum.* Quocirca verbum ſuprà citatum ex Hieronymo, obiter tantùm dictum eſſe videtur, & non affirmando: ſed ſub diſiunctione quadam. Poteſt præterea ita exponi, vt non ſit ſenſus, potuiſſe Magos viſa ſtella ex illa per artis ſcientiam cognoſcere Chriſti natiuitatem: ſed quòd arte iuuari potuerint ad intelligendam eam ſtellam fuiſſe nouam, & inuſitatã. Eadem expoſitio adhiberi poteſt verbis Auguſtini, quæ obſcuriora ſunt, quanquam ille liber incertæ eſt authoritatis.

Secunda ſententia eſt, Magos, qui ſucceſſores erant Balaam, ex vaticinio illius fuiſſe edoctos orituram aliquando ſtellam, quæ natiuitatem Regis cuiuſdam Iudæorum indicaret, iuxta verbum illud Num. 24. *Numer. 24.* *Orietur ſtella ex Iacob, & cõſurget virga de Iſrael,* ac propterea ſumma cura ac ſolicitudine obſeruaſſe & expectaſſe ortum illius ſtellæ, & ideo illa viſa ſtatim fuiſſe motos ad quærendum Regem per eam indicatum. Hæc eſt communis antiquorum Patrum ſententia, Orig. *Origen. Baſil.* hom. 13. 15. & 18. in Num. & lib. 1. cont. Celſum, Baſil. dicta homil. de humana Chriſti generatione. Qui addunt, forſan per aduentum Domini ſenſiſſe Magos ſuorũ Deorum ſeu potiùs dæmonum poteſtatẽ debi-

A litatam, indéque cœpiſſe cognoſcere magnæ virtutis eſſe Regẽ natum, & per ſtellam indicatum. In eadem ſentẽtia ſunt ferè omnes expoſitores Matth. 2. Hieron. Theophyl. Euthym. Anſelm. Chryſoſt. in imperfecto hom. 2. Idẽ ferè omnes Patres in homiliis de Epiphan. Leo Pap. præſertim ſerm. de ſtella & Magis, & bene Petrus Chryſol. ſerm. 156. *Non curioſitate,* inquit, *Chaldæa, nõ arte magica ſed Iudica Prophetia:* & ſerm. 157. *Non Chaldæa arte, ſed de priſca ſanctorum traditione maiorũ. Erãt iſti de genere Noe, de filiis Abrahæ, qui Chriſtum naſci per Deum didicerant, non per artem, eúmque hominem Deum Regem moriturum alto cognouerãt Sacramẽto.* *Hierony. Theophy. Euthym. Anſelm. Chryſoſt. Leo Papa. Cyprian. Chryſolo.* Quibus verbis indicat hîc author non ex ſola prophetia Balaã ſed etiam ex maiorum traditione habuiſſe Magos fidem de aduentu Chriſti, & ex illa motos fuiſſe, vt B ad Chriſtum adorandum feſtinarent. Eandem ſententiam de prophetia Balaam docuit Iſidorus lib. de paſſione Domini, cap. 13. & idem ſentiunt Hieron. Iſai. 47. Auguſtinus lib. 3. de mirabilibus ſacræ Scripturæ, & Gregor. Nyſſenus orat. de ſancta Chriſti natiuitate. Denique Ambroſ. lib. 2 in Lucam, cap. de Magis. *Iſidor. Hierony. Auguſt. Greg. Nyſſ. Ambroſ.* Accedit, etiam prophanos authores tradidiſſe, per totum Orientem famam percrebuiſſe, Regem quendam naſciturum in Iudæa fuiſſe, qui rebus omnib. potiretur. Ita colligitur ex Cicerone lib. 2. de diuinatione, & Suetonio in vita Veſpaſiani: & tradunt ex noſtris Oroſius lib. 6. cap. 6. & Ægeſipus lib. 5. & alij. *Cicer. Sueton. Oroſius. Ægeſip.*

Dicendum tamen eſt Magos ſimul cum externo ſigno ſtellæ habuiſſe internum lumen, ac diuinam illuſtrationem. *Viſa ſtella, interius illuminati Magi.* C Ita docet D. Thom. hîc art. vltimo: & videtur mihi conſtans ac certa ſententia, quam iis verbis docuit Leo Papa ſer. 1. de Epiphania. *D. Thom. Leo Papa.* *Dedit ergo aſpiciẽtibus intellectum, qui præſtitit ſignum, & quod fecit intelligi, fecit inquiri, & ſe inueniendũ obtulit requiſitus,* & ſerm. 3. *Magnitudinem ſignificationis intelligunt, agente hoc ſine dubio in eorum cordibus inſpiratione diuina, vt eos tãtæ viſiõnis myſterium non lateret, & quod oculis oſtendebatur inſolitum, animis non eſſet obſcurum,* & ſer. 4. *Præerat huic miraculo gratia Dei, &c.* & inferiùs, quaſi exponens ſecundùm ſententiam ſuprà citatam, inquit, *Quamuis autem diuinæ dignationis eſſet hoc munus, vt cognoſcibilis gentibus fieret natiuitas Saluatoris: ad intelligendum tamen miraculum ſigni potuerunt Magi etiam de antiquis Balaam præ-* D *nuntiationibus commoneri.* Idem ſenſit Fulgentius ſer. de Epiph. & latè Chryſolog. ſerm. 156. & ſequentibus de eodem myſterio, & Auguſtinus ſerm. 7. *Fulgent. Chryſolo. Aug.* *Hanc ſtellam,* inquit (*ſicut intelligitur*) *admirati, cuius etiam eſſet conſequenti reuelatione noſſe meruerunt, Regis videlicet Iudæorum, eóque nato, cùm & hoc eius gratia cognouiſſent, ad eum adorandum hodie occurrere potuerunt,* & optimè etiam Chryſoſt. hom. 6. in Matth. Qui hoc confirmat, ſimul *Chryſoſt.* cum Auguſtino ſuprà, quia Magi non venerunt ad Chriſtum ſola cogitatione & ſpe regni temporalis: tum quia non ſperarent illum futurum temporalem Regem ſuum, ſed gentis alienæ: tum etiam, quia magno periculo ſe expoſuerunt, nouum Regem in alieno E Regno, & in ciuitate regia, & coram Rege qui tunc regnabat, futurum ſucceſſorem quærentes. *Fides, & religio Magorum inſignis.* Præterea, quia infantulum adorarunt nulla Regis videntes inſignia, cuius gratiam tunc captare non poterant, ſi tantùm homo & Rex temporalis futurus crederetur, quãdoquidem eorum obſequium non agnoſcebat, neque etiam apud illius parentes humanam aucupari beneuolentiam ſeu adulationem potuerunt, cùm eos pauperes & inopes eſſe proſpicerent. Denique quia ad patriam redeunt nullo ſpectato temporali præmio. Cognouerunt igitur Chriſtum eſſe plus quàm hominem, & Regem plus quàm temporalem: atqui huiuſmodi cognitionem ſine gratia Spiritus ſancti habere nequiuerunt, eo vel maximè, quòd ſuis muneribus inſignem quandam de Chriſto cognitionem declararunt, vt

ſuprà

ſuprà ex ſanctis Patribus citauimus, & vno verbo dixit eleganter Fulgentius ſuprà, *Attende, quid obtulerunt, & agnoſce, quid crediderunt.* Deinde in toto itinere, ac diligentia quærendi Chriſtum, & in illa animi conſtantia, qua de illo Ieroſolymis interrogarunt, & in illo *gaudio valde magno*, quo gauiſi ſunt, viſa iterum ſtella, ac denique in eo obſequio, quo coram puero in præſepi inuento prociderunt, eúmque adorarunt, inſignē animi virtutem, fidem, religionem, atque charitatem oſtenderunt. Ergo non eſt dubium, quin ſingulari & excellenti gratia ab Spiritu ſancto fuerint interiùs præuenti, & adiuti. Poſtremò in Euangelio legimus poſt adoratum Chriſtum accepiſſe Magos in ſomniis reſponſum, *ne redirent ad Herodem*: quid ergo mirū, quòd exiſtentes in Oriente diuinum reſponſum acceperint, vt Chriſtum adorandum adirent? cognouerunt ergo ſtellæ ſignificationem diuino lumine. Voluit autem Deus non tantùm interiùs eos illuminare, ſed etiam ſenſibili ſtellæ ſigno ducere: tum quia erant imperfecti, & quaſi paruuli in fide: tum etiam, quia hæc eſt ſuauis diuinæ prouidentiæ diſpoſitio, vt per ea, quæ vnicuique familiaria ſunt, vnumquēque ad ſe trahat, & moueat. Quia ergo Magi in rerum cœleſtium ac ſtellarum conſideratione verſabantur, ideo eis per noui ſyderis illuſtrationem demonſtrari voluit, vt rectè D. Th. art. 5. declarat, & art. 3. ad 3. vbi dicit ideo ab Oriēte fuiſſe vocatos, vt ſignificaretur à Chriſto, cuius nomen *Oriēs* eſt Zachar. 6. attractos fuiſſe. Denique Chryſoſt. hom. 11. in cap. 1. Ioannis, Magos dicit fuiſſe factos à Chriſto magiſtros Iudæorum, & hom. 16. & variis in Matth. ad Chriſtum loquens, inquit, *Ipſe aduentu tuo Magos ab Oriēte vocaſti, & Euāgeliſtas eos ad ſua remiſiſti.*

Zachar. *Chryſoſt.*

QVÆSTIO XXXVII.

De legalibus circa puerum Ieſum obſeruatis, in quatuor articulos diuiſa.

204. *Infr. q. 40. a. 4. co. Et 4. di. 1. c. q. 2. ar. 2. q. 3. & opu. 60. cap. 5.*

DEinde conſiderandum eſt de circumciſione Chriſti. Et quia circumciſio eſt quædam profeſſio legis obſeruandæ (ſecundùm illud Gal. 5. Teſtificor omni homini circumcidenti ſe, quoniam debitor eſt vniuerſæ legis faciendæ) ſimul cum hoc quærendum eſt de aliis legalibus circa puerū Ieſum obſeruatis.

Vnde quæruntur quatuor.
Primò, de eius circumciſione.
Secundò, de nominis impoſitione.
Tertiò, de eius oblatione.
Quartò, de matris purgatione.

ARTICVLVS I.

Vtrùm Chriſtus debuerit circumcidi.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd Chriſtus non debuerit circumcidi. Veniente enim veritate, ceſſat figura. Sed circumciſio fuit Abrahæ præcepta, in ſignum fœderis, quod erat de ſemine naſcituro, vt patet Geneſ. 17. Hoc autem fœdus fuit in Chriſti natiuitate completum. Ergo circumciſio ſtatim ceſſare debuit.

2. Præterea, Omnis Chriſti actio noſtra eſt inſtructio: vnde dicitur Ioan. 13. Exemplum dedi vobis, vt quemadmodū ego feci, ita & vos faciatis. Sed nos nō debemus circumcidi: ſecundùm illud Gal. 5. Si circumcidimini, Chriſtus vobis nihil proderit. Ergo videtur, quòd nec Chriſtus debuerit circumcidi.

3 Præterea, Circumciſio eſt ordinata in remedium origi- A *nalis peccati. Sed Chriſtus non contraxit originale peccatū, vt ex ſupradictis patet. Ergo Chriſtus non debuit circūcidi.*

Sed contrà eſt, quod dicitur Lucæ 2. poſtquam conſummati ſunt dies octo, vt circumcideretur puer.

Reſpondeo dicendū, quòd pluribus de cauſis Chriſtus debuit circumcidi. Primò quidem, vt oſtendat veritatem carnis humanæ, contra Manichæum, qui dixit eum habuiſſe corpus phantaſticum, & contra Apollinarium, qui dixit corpus Chriſti eſſe diuinitati conſubſtantiale: & contra Valentinum, qui dixit Chriſtum de cœlo corpus attuliſſe. Secundò, vt approbaret circumciſionem, quā olim Deus inſtituerat. Tertiò, vt comprobaret ſe eſſe de genere Abrahæ, qui circumciſionis mandatum acceperat in ſignum fidei, quam de ipſo habuerat. Quartò, vt Iudæis excuſationem tolleret ne reciperent, ſi B *eſſet incircumciſus. Quintò, vt obediendi virtutem nobis ſuo commendaret exemplo. Vnde & octaua die circumciſus eſt, ſicut in lege erat præceptum. Sextò, vt qui in ſimilitudinem carnis peccati aduenerat, remedium, quo caro peccati conſueuerat mundari, non reſpueret. Septimò, vt legis onus in ſe ſuſtinens, alios à legis onere liberaret, ſecundùm illud Galat. 4. Miſit Deus filium ſuum factum ſub lege, vt eos qui ſub lege erant, redimeret.*

Ad primum ergo dicendum, quòd circumciſio per remotionem carnalis pelliculæ in mēbro generationis facta ſignificat ſpoliationem vetuſtæ generationis, à qua quidem vetuſtate liberamur per paſſionem Chriſti. Et ideo veritas huius figuræ non fuit plenè impleta in Chriſti natiuitate, ſed in eius paſſione, antequam circumciſio ſuam virtutem & ſtatum habe- C *bat. Et ideo decuit Chriſtum ante ſuam paſſionem tanquam filium Abrahæ circumcidi.*

Ad ſecundum dicendum, quòd Chriſtus circumciſionem ſuſcepit eo tempore, quo erat ſub præcepto. Et ideo ſua actio in hoc eſt nobis imitāda, vt obſeruemus ea, quæ ſunt noſtro tempore in præcepto: quia vnicuique negotio eſt tempus & opportunitas, vt dicitur Eccleſ. 8. Et præterea, vt Orig. dicit, ſicut mortui ſumus cum illo moriente, & conſurreximus Chriſto reſurgenti: ita circumciſi ſumus ſpirituali circumciſione per Chriſtum, & ideo carnali circumciſione non indigemus. Et hoc eſt, quod Apoſtolus dicit Coloſſ. 2. In quo, ſcilicet Chriſto, circumciſi eſtis circumciſione non manu facta, in expoliatione corporis carnis, ſed in circumciſione Domini noſtri Ieſu Chriſti.

Ad tertium dicēdum, quòd ſicut Chriſtus propria volun- D *tate mortem noſtram ſuſcepit, quæ eſt effectus peccati (nullum in ſe habens peccatum) vt nos à morte liberaret, & ſpiritualiter nos faceret mori peccato, ita etiam, & circumciſionem, quæ eſt remedium originalis peccati, ſuſcepit abſque hoc quod haberet originale peccatum: vt nos à legis iugo liberaret, & vt in nobis ſpiritualem circumciſionem efficeret: vt ſcilicet ſuſcipiendo figuram impleret veritatem.*

COMMENTARIVS.

NOn inquirit D. Thom. de debito præcepti, ſeu de morali debito ad motum honeſtatem neceſſario: ſed ſolùm de debito decentiæ, aut congruitatis. Et hoc ſenſu reſpondet debuiſſe ſeu decuiſſe Chriſtū circumcidi. Cuius rei ſeptem rationes affert, non quidem neceſſarias, ſufficientes tamen, ſuppoſito myſte- E rio iam facto. Solùm in quinta, quæ fundatur in exemplo obedientiæ, obſeruandum eſt, non eſſe ſenſum Chriſtum obediiſſe præcepto circumciſionis, quo obligaretur, & hoc modo dediſſe nobis exemplum obedientiæ, ſed potiùs ob reuerentiam illius legis ſe illi ſubdidiſſe, cùm ea non teneretur, & hoc modo exemplum obedientiæ præbuiſſe.

Argumenta D. Thom. facilia ſunt, eorúmque doctrina in ſequenti diſputatione explananda ampliùs eſt. Id verò quod Caietan. notat circa ſolutionem ad ſecundum, quanquā alienum eſt ab hoc loco, corrigendum tamen breuiter eſt. Tractat enim, an liceat nunc vti circūciſione, non vt legali cæremonia, neq; ad obſer

Caietan. *Vſus circumciſionis omnino illicitus hoc tempore.*

obſeruandam legem antiquam, neque in remedium A originalis peccati: ſed ſolùm propter conformitatem ad Chriſtum, & licèt dubitando tantùm procedere videatur: in eam verò ſententiam inclinat vt ablato ſcandalo hoc per ſe malum non ſit, ſed potiùs bonum, quia obiectum eſt indifferens, & finis, ad quem ordinatur bonus. Hæc ſententia ſine dubio falſa eſt (vt D.Thom.docuit in 4.d.1.q.2.art.5.q.3.ad 3.) Ratio eſt, quia Chriſtus non aſſumpſit circumciſionem, niſi vt cæremoniam legalem: velle ergo conformari Chriſto in vſu circunciſionis eſt re ipſa velle conformari illi in vſu cæremoniæ legalis, quod non magis licet in circumciſione, quàm in omnibus aliis cæremoniis legis, quas Chriſtus ſeruauit. Quòd ſi quis in ea actione vel paſſione conſideret ſolùm id quod materiale & B corporale eſt, vanum eſt, & ſuperſtitioſum, velle in hoc conformari Chriſto; ſi verò reſpiciat dolorem, & carnis afflictionem, non licet homini hoc conformari Chriſto, abſcindendo vel minimam corporis ſui partem, ſicut nemini licet, vel manum ſibi perforare, ſpineam coronam capiti infigere, vt Chriſto conformetur.

D.Thom.

ARTICVLVS II.

Vtrùm conuenienter fuerit Chriſto nomen impoſitum.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd inconuenienter fuerit Chriſto nomen impoſitum. Veritas enim Euangelica debet prænuntiationi propheticæ reſpondere. Sed Prophetæ aliud nomen de Chriſto prænuntiauerunt: dicitur enim Iſai.7. *Ecce Virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel. Et* 8. *Voca nomen eius, accelera, ſpolia detrahe, feſtina prædari. Et* 9. *Vocabitur nomen eius, Admirabilis, Conſiliarius, Deus, fortis, pater futuri ſeculi, Princeps pacis, & Zach.6.dicitur, Ecce vir Oriens nomen eius. Ergo incōuenienter vocatum eſt nomen eius Ieſus.*

2. Præterea, Iſa.62. dicitur, Vocabitur tibi nomen nouum quod os Domini nominauit. Sed hoc nomen Ieſus, non eſt nomen nouum, ſed pluribus fuit in veteri Teſtamento impoſitum: vt patet etiam ex ipſa genealogia Chriſti, Luc.3. ergo videtur, quòd inconuenienter vocatum eſt nomen eius Ieſus.

3. Præterea, hoc nomen, Ieſus, ſalutem ſignificat, vt patet per id, quod dicitur Matth.1. Pariet filium, & vocabit nomen eius Ieſum, ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum. Sed ſalus per Chriſtum nō eſt facta ſolùm in circumciſione, ſed etiam in præputio: vt patet per Apoſt. Rom. 4. inconuenienter ergo hoc nomen fuit Chriſto impoſitum in ſua circumciſione.

Sed contrà eſt authoritas Scripturæ, in qua dicitur Luc.2. quòd poſtquam conſummati ſunt dies octo, vt circumcideretur puer, vocatum eſt nomen eius Ieſus.

Reſpondeo dicendum, quòd nomina debent proprietatibus rerum reſpondere. Et hoc patet in nominibus generū, & ſpecierum: quia, vt dicitur 4. Metaph. ratio quam ſignificat nomen eſt definitio, quæ deſignat propriam rei naturam. Nomina autem ſingularium hominum ſemper imponuntur ab aliqua proprietate eius, cui nomen imponitur. Vel à tempore, ſicut imponuntur nomina aliquorum Sanctorum his, qui in eorum feſtis naſcuntur. Vel à cognatione: ſicut cùm filio imponitur nomen patris, vel alicuius de cognatione eius: ſicut propinqui Ioannis Baptiſtæ volebant eū vocare nomine Patris ſui Zachariam, non autem Ioannem: quia nullus erat in cognatione eius, qui vocaretur hoc nomine, vt dicitur Luc.1. Vel etiam ab euentu, ſicut Ioſeph vocauit primogenitum ſuum Manaſſem, dicens, Obliuiſci fecit me Deus omnium laborum meorum, Gen. 41. Vel etiam ex aliqua qualitate eius, cui nomen imponitur, ſicut Geneſ.25. dicitur, quòd quia primus egreſſus eſt de vtero matris, rufus erat, & totus (in morem pellis) hiſpidus, vocatum eſt nomen eius Eſau, quod interpretatur rubeus. Nomina autem quæ imponuntur aliquibus diuinitus, ſemper ſignificant aliquod gratuitum donum eis diuinitus datum: ſicut Geneſ.17. dictum eſt Abrahæ, appellaberis Abraham, quia patrem multarum gentium conſtitui te. Et Matth. 16. dictum eſt Petro, Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam. Quia igitur Chriſto hoc munus gratiæ collatum erat, vt per ipſum omnes ſaluarentur, ideo conuenienter vocatum eſt nomē eius Ieſus, id eſt, Saluator, Angelo hoc nomen prænuntiāte, non ſolùm matri, ſed etiam Ioſeph, qui erat futurus eius nutritius.

Ad primum ergo dicendum, quòd in omnibus illis nominibus quodammodo ſignificatur hoc nomen Ieſus, quod eſt ſignificatiuum ſalutis. Nam in hoc quod dicitur, Emmanuel, quod interpretatur, nobiſcum Deus, deſignatur cauſa ſalutis, quæ eſt vnio diuinæ & humanæ naturæ in perſona Filij Dei, per quam factum eſt, vt Deus eſſet nobiſcum, quaſi particeps noſtræ naturæ. Per hoc autem quod dicitur, Voca nomen eius, Accelera, ſpolia detrahe, &c. deſignatur, à quo nos ſaluauit, quia à diabolo, cuius ſpolia abſtulit, ſecundùm illud Coloſſ. Expolians principatus, & poteſtates, traduxit confidenter. In hoc autem quod dicitur, Vocabitur nomen eius admirabilis, &c. deſignatur via & terminus noſtræ ſalutis, C *in quantum, ſ. admirabili diuinitatis conſilio, & virtute, ad hæreditatem futuri ſeculi perducimur, in quo erit pax perfecta filiorum Dei, ſub ipſo principe Deo. Quòd verò dicitur, Ecce vir, Oriens nomen eius, ad idem refertur, ad quod primum, ſcilicet ad* Incarnationis *myſterium, ſecundùm quod exortum eſt in tenebris lumen rectis corde.*

Ad ſecundum dicendum, quòd his, qui fuerunt ante Chriſtum, potuit conuenire hoc nomen Ieſus ſecundùm aliquam aliam rationem, putà, quia aliquam particularem & temporalem ſalutem attulerunt. Sed ſecundùm rationem ſpiritualis & vniuerſalis ſalutis, hoc nomen proprium eſt Chriſto, & ſecundùm hoc dicitur, eſſe nomen nouum.

D *Ad tertium dicendum, quòd ſicut Geneſ.17. legitur, ſimul Abraham ſuſcepit nominis impoſitionem à Deo, & circumciſionis mandatum. Et ideo apud* Iudæos *conſuetum erat, vt ipſo die circūciſionis nomina pueris imponerentur, quaſi ante circumciſionem perfectum eſſe non habuerint. Sicut etiam nunc pueris in baptiſmo nomina imponuntur. Vnde ſuper illud Prouerb.4. Ego filius fui patris mei, tenellus, & vnigenitus coram matre mea, dicit Gloſſ. Quare Salomon ſe vnigenitum coram matre nominat, quem fratrem vterinum præceſſiſſe Scriptura teſtatur, niſi quia ille mox natus ſine nomine, quaſi nunquam eſſet, de vita deceſſit. Et ideo Chriſtus ſimul cùm fuit circumciſus, nominis impoſitionem accepit.*

E

COMMENTARIVS.

QVatuor breuiter & eleganter explicat D. Thomas in hoc articulo. Primum hoc nomen *Ieſus*, fuiſſe Chriſto accommodatiſſimum, fuit enim diuinitus impoſitum: nomina autem, quæ diuinitus imponuntur, ſumi ſolent ex aliquo munere gratiæ diuinitus collato. Chriſto autem hoc munus gratiæ datum eſt, vt ſcilicet fuerit omnium Saluator. Secundum eſt in ſolutione ad 1: in hoc nomine, cætera Chriſti nomina, quæ in Scripturis inueniuntur, mirabiliter contineri, de qua re plura in diſputatione ſequenti dicenda ſunt. Tertium eſt in ſolutione ad 2. hoc nomen, prout Chriſto im

Nomen Ieſu conuenienter Chriſto impoſitum.

ſto impoſitum eſt, fuiſſe nouum, & nunquam antea alteri impoſitum, quia licèt ipſo materiali nomine nõnulli antea inſigniti fuerint, ratio autem & etymologia nominis noua ac ſingularis in Chriſto fuit. Alij enim dicti ſunt, *Ieſus*, vel propter aliquod temporale commodum, quod hominibus attulerunt, vel propter eorum imitationem, & cognationem: ſolus autẽ Chriſtus dictus eſt *Ieſus*, eo quòd futurus erat author ſpiritualis vitæ, ac ſalutis. Iuxta quam doctrinam explicat
Iſai.62. D.Thom. locum Iſai.62. *Vocabitur tibi nomen nouum, quod os Domini nominauit.* Quæ doctrina & expoſitio
Cyril. conſentanea eſt Cyril.lib.5.de Trinit. dicendi nomen *Ieſus*, eſſe nomen nouum Verbo impoſitum, carnis natiuitatem indicans, & Iſaiæ vaticinium implens. Idẽ expreſſiùs docet idem Cyril. lib. de fide ad Theodoſ. prope medium. Sed licèt hæc expoſitio probabilis ſit, idem tamen Cyril. & Hieron. non ad Chriſtum, ſed ad Eccleſiam, & ſpiritualẽ populum Iſrael, locum illum Prophetæ referendum putant. Et quidem planus contextus literæ hoc requirit, ſic enim inquit: *Propter Sion non tacebo, & propter Ieruſalem non quieſcam, donec egrediatur, vt ſplendor iuſtus eius, & Saluator eius, vt lampas accendatur. Et videbunt gentes iuſtum tuum, & cuncti Reges inclytum tuum, & vocabitur tibi nomen nouum, quod os Domini nominauit.* Illud enim pronomen, *tibi*, ad Eccleſiam manifeſtè refert prophetiã: illi ergo noua ex ore
Hieron. ipſius Dei nomenclatura promittitur. Quod dicit Hieron. impletum fuiſſe, quando Chriſtus dixit Petro, *Su-*
Euſeb. *per hanc petram ædificabo Eccleſiam meam.* Vnde Euſeb. lib.2. de Demonſt. Euangel. Demonſtr.49. dicit, hoc nomen nouum, eſſe nomen Chriſtianorũ *quod à Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti appellatione deductum in toto orbe terrarum laudibus & fauore celebratur.* De quo legi
Chryſoſt. poteſt Chryſoſt.hom.18.in 1.cap.Ioannis.

Quartum eſt in ſolutione ad tertium, conuenienter fuiſſe Chriſto nomen impoſitum in die circũciſionis, cuius literalem rationem reddit. Quia inter Iudæos ita erat in more poſitum, quem morem ortum eſſe dicit: tum ex eo, quòd Abraham ſimul cum circumciſionis mandato nouum nomen à Deo accepit: tum etiam, quòd ante circumciſionem, cùm infantes non eſſent Deo reconciliati, non cenſebantur habere eſſe perfectum, neque nomine digni. Quæ ratio eſt optima, & accommodari poteſt impoſitioni nominis, quæ nunc fit in baptiſmo. In Chriſto tamen Domino locum non habet: nam ſecundùm ſe ab initio cõceptionis meruit & habuit tale nomen: imò, illud *vocatum eſt ab Angelo, priuſquam in vtero conciperetur*, ſeruari tamen in ſe voluit populi ſui conſuetudinem. De qua re nonnulla addemus diſputat. ſequenti.

DISPVTATIO XV.

In duas Sectiones diſtributa.

De myſterio circumciſionis.

Qvæ ad materiam de circumciſione ſpectant, non ſunt hoc loco tractanda, cùm de hac re ex profeſſo diſputet D. Th. q. 70. quam diuina ope in ſequenti tomo explicabimus. Solùm ergo ſupponenda
Gen.17. eſt hiſtoria Gen 17. vbi Deus præceptum tradidit Abrahæ, eiúſque poſteris de circumcidendis octauo die infantibus. Quod præceptum non poterat obligare infantes, donec ad ætatem adultam peruenirent: obligabat tamen parentes, vt in filiis ſuis illud obſeruarẽt. De hoc ergo præcepto videndum eſt, qua ratione vel obligatione in Chriſto fuerit impletum, ac deinde nõnihil de nomine ei impoſito dicemus. Quam diſputationem, & duas proximè ſequentes breuiter expedie-
A mus, quia res faciles ſunt: eas tamen non omnino prætermittẽdas duximus, vt integra ac completa doctrina traderetur.

SECTIO I.

Vtrùm licuerit, vel decuerit Chriſtum circumcidere.

SVppono in primis Chriſtum non fuiſſe ſubiectum præcepto circumciſionis, ſeu quod idem eſt, parẽtes eius non fuiſſe obligatos ad circumcidendum illũ; non ſolùm, quia Deus erat, ſed etiam, quia non fuerat ex ſemine virili, communi aliorum modo genitus (vt latiùs probaui tomo præcedẽti, diſput.43. ſectione 2.) Quod tamen per ſe, & ex vi illius præcepti intelligẽ-
B dum eſt, an verò propter ſcandalum vitandum nonnulla fuerit obligatio, dicam inferiùs.

Duplex ergo hinc oritur dubitandi ratio. Prior eſt, quia ſecluſo præcepto Dei non liceret Iudæis filios ſuos circumcidere: tum quia vulnus illud in tenerrima ætate mortis periculum afferre poterat: tum etiam, quia nullius membri abſciſſio vel mutilatio per ſe licita eſt, ſecluſo Dei præcepto, vel vrgente neceſſitate, ſed in Chriſto ceſſauit diuinum præceptum: ergo non licuit hominibus diuinam eius carnem attingere, & ſacratiſſimum ſanguinem fundere.

Secunda ratio dubitandi eſt, quia circumciſio præcipuè inſtituta fuit, vt eſſet ſignum fœderis inter ſemẽ
C Abrahæ, & Deum, Geneſ.17. ſignificabat autem, vel *Gen.17.* Chriſtum venturum: erat enim quædam proteſtatio & ſignaculum fidei Chriſti venturi, vt indicatur ad Rom.4. vel ſpiritualem circumciſionem per fidem *Rom.4.* Chriſti conferendam. Hac enim ratione dabatur in membro generationis, quia Chriſtus ex ſemine Abrahæ erat naſciturus, & quia futurus erat remediũ peccati originalis, quod per circumciſionem traducitur: ergo tale ſignum non poterat verè applicari Chriſto iam nato, & natura ſua à peccato immuni. Et hæc ratio efficaciùs probat non decuiſſe Chriſtum circumcidi, & ſignum peccatoris aſſumere.

Dicendum verò eſt, primò ſanctum & honeſtum *Chriſtus octauo die circũciſus.* fuiſſe, Chriſtum circumcidi. Eſt concluſio de fide: nam
D in primis de fide certum eſt, Chriſtum fuiſſe circumciſum. Ita enim vniuerſa Eccleſia intellexit verbũ illud Luc.2. *Poſtquam conſummati ſunt dies octo, vt circumcideretur puer, vocatum eſt nomẽ eius Ieſus.* *Luc.2.* Nam licèt Euãgeliſta, facta mentione diei ad circumciſionem inſtituti, tranſitum facere ad nominis impoſitionem, nec affirmare expreſsè videatur Chriſtum fuiſſe circumciſum: tamen verus ſenſus illius loci eſt: *Poſtquã conſummati ſunt dies octo*, id eſt, poſtquã aduenit dies octauus circumciſioni puerorum indictus, & poſtquam in eo circumciſus eſt puer, illi Ieſu nomen impoſitum eſt. Ita Ammonius Alex. in harmonia quatuor Euãgeliorum, Ambr. hîc, & alij expoſitores. *Ammon. Alex.* Nam quia conſuetum erat, & lege præſcriptum, vt infantes circumciderentur,
E ideo Euangeliſta potius id tanquam indubitatum manifeſtúmque ſupponere, quàm diſertè narrare viſus eſt. Quia verò impoſitio nominis propria & peculiaris fuit, ideo de illa diſtinctiùs ſcripſit. Quanquam ſi textum Græcum attendamus, in eo apertiùs hoc indicatur, additur enim coniunctio, *&*, hoc modo, *Poſtquam conſummati ſunt dies octo, vt circumcideretur puer, & vocatum eſt nomen eius Ieſu*, illa enim dictio copulatiua manifeſtè ſupponit illum circumciſum eſſe, & præterea illi fuiſſe impoſitum nomen Ieſu.

Deinde certum etiam de fide eſt, licitè ac ſanctè egiſſe eos, qui Chriſtum circumciderunt. Primùm enim B.Virgo, quæ peccare non poterat, in eum actum conſenſit, iuſtus etiam Ioſeph, tanquam nutritus & quaſi pædagogus Chriſti, ſuam in eo facto voluntatem interpoſuit, imò (vt aliqui volunt) circumci

cumciſionis etiam ipſe miniſter fuit. Præterea totũ id factũ eſt voluntate eiuſdẽ Chriſti,& æterni Patris qui *ipſũ miſit factũ ſub lege,vt eos, qui ſub lege erãt,redimeret.*

Ad Gal.4.

Obiectio.

Dices, etiam voluntariè paſſus eſt Chriſtus, & nihilominus actio,à qua proueniebat illa paſſio, nõ erat bona:ergo idẽ poſſet quis dicere in præſenti. Reſpondetur eſſe valde diuerſam rationem, illa enim actio erat iniurioſa,& intrinſecè mala: hæc autem minimè, & ideo non ſolùm,vt paſſio, ſed etiam, vt actio fuit Chriſto voluntaria,& non ſolùm permiſſa, ſed etiam ordinata ab æterno Patre. Quod dupliciter explicari poteſt:primò,quia veriſimile eſt non eſſe factam à Ioſeph & B.Virgine abſque ſpeciali Dei reuelatione. Et fortaſſe quando Angelus docuit Ioſeph nomen,quod puero erat impoſiturus,ſimul ſignificauit, vt illud imponeret die circumciſionis,more conſueto.Vnde Epiphanius lib.1. hæreſi 30. ſub finem, alios pueros,inquit, non eſſe authores circumciſionis, ſed parentes ipſorum:Chriſtum autem ſicut incarnationem, & cõceptionem, ac nominis impoſitionem, ita & circumciſionem ſibi ipſi diſpoſuiſſe. Secundò, ſecluſa etiam reuelatione,illa circumciſio tunc erat actio ſacra & religioſa, & authoritate diuina ad diuinum cultum inſtituta,& vt illius vſus eſſet licitus,non oportebat, vt obligatione legis fieret, poterat enim voluntariè aſſumi ab his,qui lege Moyſis non obligabantur, quamquam poſt illam aſſumptam ſeruandæ legi obnoxij manerent,teſte Paulo ad Galat. 5. Ergo,& ſi Chriſtus non eſſet ſubiectus legi circumciſionis:iuſtè tamen & ſanctè potuit à parentibus circumcidi.

Reſponſ. Circumciſio Chriſti ſancta. — *Epiphan.* — *Galat.5.*

Neque obſtat circumciſionis ſignificatio: eſt enim hæc differentia inter voces,& res,ſeu facta, quòd vocum vſus primarius eſt ſignificatio:at verò res ſeu facta habere poſſunt alium primarium vſum. Deinde voces expreſſius ſignificant,quàm facta,ac denique in eodem facto poteſt multiplex ſignificatio fundari, ita vt vna poſſit ab alia ſeparari. Prima ergo ratio inſtituendi circuncìſionem fuit ad conſignãdum populum Dei, & homines diuino cultui quodammodo deſtinãdos,iuxta illud Geneſ.17. *Statuam pactum meum inter me,& te,vt ſim Deus tuus,& ſeminis tui poſt te*, & infrà, *Circumcidetis carnem præputij veſtri, vt ſit in ſignum fœderis inter me, & vos*:hic ergo vſus & ſignificatio optimè potuit in Chriſtum Dominum cadere. Aliæ verò ſignificationes,cùm non eſſent expreſſæ,non erant neceſſariò coniunctæ cum illo opere, & ita poterant ſeparari,& vitari omne mendacium: ſicut conſtat, quia non ſolùm poſt Chriſtum natum,ſed etiam poſt mortem eius multo tempore licita fuit circumciſio, & Paulus licitè circumcidit Timotheum abſque vllo mendacio,vel falſa ſignificatione.

Primaria circumciſionis ſignificatio quæ. — *Gen.17.* — *Act.16.*

Ex quibus ferè expeditæ relinquuntur rationes dubitandi initio poſitæ.Quibus addo,quamuis per ſe nõ fuerit neceſſarium parentibus Chriſti, puerum circũcidere: per accidens tamen ad vitandum ſcandalum, meritò exiſtimari potuiſſe neceſſarium. Quia cùm partus eſſet manifeſtus omnibus,miraculum autẽ conceptionis eſſet occultiſſimum, non potuiſſet non generari graue ſcandalum, ſi circumciſio fuiſſet prætermiſſa. Et quanquam hæc neceſſitas fortaſſe non tanta fuerit,vt obligationem ſimpliciter induceret, quia nõ erat neceſſarium,vt cæteris conſtaret, ſi fortaſſe circumciſio omitteretur,nihilominus tamen demonſtrat ratio facta hunc fuiſſe conuenientiſſimum modum, non ſolùm ad vitandum ſcandalum; ſed etiam ad ſignificandam promptiſſimam voluntatem parendi legi,eique reuerentiam exhibendi, eam nimirum exequendo etiam cùm non obligaret.

Dico ſecũdò,decuiſſe maximè Chriſtum circumcidi. Eſt concluſio æquè certa,ac præcedens. Quam optimis rationibus cõfirmat D.Th.in art. quæ omnes ferè ad literã deſumptæ ſunt ex Epiphanio loco nuper citato,vbi ſic inquit, *Propter multas cauſas circumciſus eſt,& primùm,vt oſtenderet ſeipſum in veritate carnem aſſumpſiſſe,propter Manichæum, & eos, qui dicunt,eum in ſpecie apparuiſſe*, & poſtea eandem rationem applicat contra Apollinarem,& Valentinũ.Secundò, *Vt nõ haberent Iudæi excuſationem,ſi enim non fuiſſet circũciſus,poterant dicere, Non potuimus Chriſtũ ſuſcipere.* Quam rationẽ eleganter tetigit Chryſoſt.ſimilẽ cauſam agens, hom.34.in acta Apoſt. & rationem reddẽs, cur Paulus Timotheũ circumciderit,inquit, *Hæc eſt cauſa circumcidendi,non enim ferebant audire verbum ab incircumciſo: vnde opus circumcidit,vt circumciſionem tollat.*Tertiò addit Epiphanius,*Oportebat ipſum, qui præceperat Abrahã,vt circũcideretur,ſignaculi apparentis gratia, dati verò ad figuram veri ac inuiſibilis,nunc circũcidi, & hoc ſignaculum confirmare.*Sic Euſeb.Emiſ.hom. in octaua natiuitatis Domini, *Ideo ipſe circũciſus eſt,vt legẽ compleret, & bonam eſſe oſtenderet.* Et Cypr.ſerm. de hoc myſterio,*Neque hoc ſacramentum,*inquit,*conſuetudini antiquæ ſubtrahere voluit Chriſtus, & licèt non eſſet in hoc tempore neceſſarium,tamen ne antiqua religio prorſus reproba videretur,in ſe voluit circumciſionis aptari ſignaculũ.* Quartò pergit Epiph. *Durauit hæc vſque ad Chriſtum, & hac de cauſa etiam ipſe circumcidi voluit*,ſic Euſeb.Emiſ.ſuprà, *Circumciſio in Chriſto completa eſt, in quo & aliæ legis cæremoniæ conſummatæ ſunt,finis enim legis Chriſtus.* Vnde eleganter Aug.ſerm.13.de tempore, *Dominus quidem ſuſcepit circumciſionem, ablaturus ipſam circumciſionem, ſuſcepit vmbram,daturus lucem,ſuſcepit figurã, impleturus veritatem.*Apertiùs idem Aug.lib.q. noui Teſtamenti, q.22.*Circumciſio,*inquit,*vſque ad Chriſtũ ducta eſt*,& infrà,*Ideo,debuit circumcidi,vt ipſe probaretur eſſe, qui promiſſus Abrahæ eſſet, ita vt de cætero circũciſio ceſſaret impleta promiſſione.* In quibus verbis quintam rationẽ indicat Aug.videlicet oportuiſſe Chriſtum circũcidi, ne à ſemine Abrahæ exiſtimaretur alienus, & cõſequenter non crederetur eſſe ille, de quo Abrahæ prædictũ fuerat, *In ſemine tuo benedicentur omnes gentes.* Sextò ſubiungit Epiph.*Vt circumciſus rationabiliter, circumciſionem diſſolueret, & aliam maiorem oſtenderet, non velut qui non haberet,& ſibi ipſi conſtitueret,ſed qui haberet quidem,oſtenderet autẽ,quòd hac nõ ampliùs eſſet opus,ſed maiori.* Quam rationem eiſdem ferè verbis tradit Euſeb. Emiſ.ſuprà dicens,*Ideo circũciſus, vt eius nobis ſignificationem cõmendaret.*Et infrà, *& Iudæi quidẽ in vno mẽbro circumciduntur,quare autem circumcidantur,nõ intelligũt; Chriſtiani verò quid circumciſio ſignificet intelligentes, non vnum tantùm,ſed omnia membra circumcidunt, non pellis inciſione,ſed totius ſuperfluitatis abiectione.* Septima ratio ſumi poteſt ex verbis ipſius Chriſti ad Ioannem Baptiſtam Matth.3.*Sine modo, ſic enim decet nos implere omnem iuſtitiam.* Sicut enim Chriſtus baptizari volens ſummum dedit exemplum humilitatis, ita circumciſionem ſuſcipiens:*Manifeſtum*(inquit Bernardus)*dedit humilitatis exemplum, quia nec veſtigium quidem vllum vulneris habens,alligaturam non refugit vulneris.* Dedit etiam exẽplum obedientiæ, patientiæ,charitatis,cæterarúmque virtutũ,quæ omnes iuſtitiæ nomine cõprehenduntur.Octauam denique rationem addere poſſumus,voluiſſe ſtatim poſt natiuitatem circũcidi, vt pro nobis Deo Patri ſatisfacere inciperet, & redemptionis noſtræ initiũ, quod non minoris valoris eſſet,quàm totum pretium,Patri offerret.*Nobis enim,*inquit Euſebius Emiſſ.*circumciditur Dominus,ſicut enim pro nobis eſt baptizatus,& paſſus,ita & pro nobis eſt circumciſus.* Vnde Paulus ad Gal.5.*Factus,*inquit,*ſub lege, vt eos qui ſub lege erant,redimeret*,& 2. ad Corinth.5. *Eum, qui nõ nouerat peccatum, pro nobis peccatũ fecit, vt nos efficeremur iuſtitia Dei in ipſo.*Itaque ſicut non fuit indecens, Chriſtum aſſumere carnem in ſimilitudinẽ carnis peccati,

Epiphan. Circumciſio Chriſti multis modis decentiſſima. — *Chryſoſt.* — *Euſeb. Emiſ.* — *Cyprian.* — *Epiphan.* — *Euſeb. Emiſ.* — *Auguſt.* — *Epiphan.* — *Euſeb.Emiſ.* — *Matth.3.* — *Bernardus ſerm.1.de circumciſione.* — *Euſeb.Emiſ.* — *Galat.5.* — *2.Cor.5.*

ita

ita nec fuit indecens, ſed multis rationibus conuenientiſſimum circumciſionem aſſumere, quæ licèt in aliis carnem peccati ſignificaret: in ipſo verò ſolùm veritatem carnis, ſimilitudinem autem carnis peccati & totius peccati, remedium indicaret, ac polliceretur.

Cætera, quæ de hoc myſterio deſiderari poterant, vel facilia ſunt, vel ex communi ratione circumciſionis petenda, quale eſt illud de circumſtantia temporis, ſeu octaui diei de qua videri poteſt Bernard. ſerm. 3. de hoc myſterio. De circumſtantia autem loci cauendus eſt lapſus Niceph. lib. 1. Hiſt. cap. 12. dicentis Chriſtum fuiſſe circumciſum in domo Ioſeph, in quo nec ſibi conſtat, cùm ſtatim cap. ſequenti dicat, Chriſtum inuentum eſſe à Magis in ſpelunca, & præſepi: nec verum dicit, quia certum eſt, B. Virginem vſque ad diem purificationis à loco natiuitatis Chriſti non diſceſſiſſe: fuit ergo in eodem diuerſorio circumciſus, vt rectè notauit Epiphan. lib. 1. contra Hærcſes tom. 1. cap. 8. poſt Hæreſim 20.

Bernard. *Nicephor.* *Locus circumciſionis Chriſti.* *Epiphan.*

Vltimò tandem inquirere aliquis poſſet, quid de præputio Chriſti factum ſit. In qua re ſolùm dicere poſſumus in præſenti loco, præputium illud ſumma diligentia ac veneratione ſeruatum eſſe à B. Virgine, hoc enim per ſe veriſimile eſt, & pietati ac charitati Virginis conſentaneum. An verò in reſurrectione iterum particula illa fuerit corpori Chriſti coniuncta, infrà agentes de Chriſti reſurrectione dicemus.

Dubium. *Præputium Chriſti.*

SECTIO II.

Cur nomen Ieſu fuerit Chriſto Domino in circumciſione impoſitum.

D. Cyprianus, lib. de cardinalibus Chriſti operibus, cap. de ratione circumciſionis, indicat, ſicut Præceptum fuit Iſraelitis, vt octauo die paruulos circumciderent, ita etiam fuiſſe mandatum, vt eodem die nomina eis imponerent. Sic enim inquit, *Hoc cùm octaua die iuſſum ſit celebrari, & nomen circumciſo aptari, intimatum eſt ijs, qui digni Sanctorum conſortio cenſebãtur, quòd eorum nomina ſcriberentur in Cœlis, & æternæ beatitudinis, quam poſt vitã huius ſeptimanam octaua conſequitur, hæredes fierent, & conſortes, quicumque vitæ innocentia ſeſe Domino conſecraſſent.* Non eſt autem intelligendum, vtrumque fuiſſe à Deo diſtinctè & propriè præceptum, Gen. enim 17. vbi lex circumciſionis traditur, nulla de nomine imponendo fit mentio: ſed conſuetudinem imponendi nomen octauo die, veluti neceſſaria quadam conſequutione ſuppoſita hominum conditione ex lege circumciſionis ortã fuiſſe. Eſt enim neceſſarium hominibus, vt filiis ſuis propria imponãt nomina, vt eos diſtinguere, vocare, ac de eis loqui poſſint, & propter eaſdem cauſas neceſſe eſt hanc impoſitionem non differri, ſed à principio natiuitatis fieri. Quia verò oportet eam publicè & cũ aliqua ſolemnitate fieri, ideo omnibus nationib. in more fuit, vt poſt aliquot natiuitatis dies ſolemni aliquo ritu hæc nomina imponerentur. Vnde Athenienſes apud Suidam, decimo natiuitatis die conuocatis cognatis, & amicis, & oblatis Diis ſacrificiis nomina filiis imponebant. Romani verò (vt author eſt Feſtus) octauo die puellis, pueris autem nono imponebant nomina, eos priùs luſtrando Diis, & ideo dies illi *luſtrici* vocabantur. Cùm ergo ritus circumciſionis inter Iudæos fuerit celeberrimus, & per illum infantes ſuos paucis diebus poſt natiuitatem Deo conſecrarent, conſequens fuit, vt eodem die, quo eos circumcidebant, eis inderent nomina. Vnde hanc fuiſſe Iudæorum conſuetudinem, apertè colligitur ex Luc. 1. & 2. & docent omnes Patres explicantes hoc myſterium. Ex quo Theophyl. & Euthym. Luc. 1. rectè coniectant, circumciſionem fuiſſe ſolitam præcedere nominis impoſitionem. Tum quia decebat, vt prius ſignaculum Dei imprimeretur, quàm imponeretur humanum. Tum etiam, quia non cenſebatur inter homines dignus nomine, qui nondũ fuerat Deo conſecratus.

Gen. 17. *Suidas.* *Feſtus.* *Luc. 1. & 2.* *Theophyl.* *Euthym.*

Hunc igitur morem & quaſi politicam legem obſeruare voluit Chriſtus: tum vt in omnibus rebus honeſtis ac decentibus ſuæ genti aſſimilaret ſeſe: tum etiam, vt in omnibus ſe verum hominem oſtenderet, vt latè tractat Auguſt. ſerm. 40. de tempore. Chriſtus enim verus Deus cùm ſit, & homo, ſicut proprium nomen habet, quod diuinam eius perſonam & naturam exprimit, quale eſt nomen Verbi, filij, ſapientiæ genitæ, imaginis, ac ſimilia, ita oportuit, vt ſecundùm humanam naturam proprium nomen haberet, quo inter veros homines cenſeretur, & ideo inter alias cauſas, quando per circumciſionem vera eius caro & ſanguis comprobata ſunt, tunc illi proprium hominis nomen imponitur.

Ex iis ergo primò concluditur decuiſſe vt Chriſto recèns nato in die Circumciſionis proprium hominis nomen imponeretur. Secundò verò addendum eſt, oportuiſſe vt hoc nomen diuina quidem authoritate, miniſterio tamen Angelorum & hominũ imponeretur. Quòd enim diuina authoritas, & Angeli miniſterium interceſſerit ex Matth. 1. & Luc. 1. & 2. apertè conſtat, vbi Angelus priùs ad Mariam miſſus, *Ecce*, inquit, *concipies in vtero, & paries filium, & vocabis nomen eius Ieſum:* certum eſt autem Angelũ non nunciaſſe Virgini, niſi quòd à Deo acceperat. Vnde Cyril. lib. de fide ad Theodoſium prope medium, hæc Angeli verba tractans, *Nomen*, inquit, *hoc nouum à Patre opinor per Angeli vocem impoſitum eſt*, & infrà, *Quando ergo vnigenitus filius, qui patri coæternus ante omnia ſecula extitit, nouiſſimis temporibus homo factus, & ex muliere natus, & filius declaratus, & primogenitus appellatus, & inter multos fratres numeratus eſt, tunc ille quoque qui ſecundùm naturam pater eſt, patris leges (vt ita loquar) ſequutus, nomen hoc præfiniuit.* Et ideo (vt notauit Bern. ſerm. 2. de circumc.) de hoc nomine loquens, cap. 2. idem Euangeliſta Lucas, *vocatum*, dicit, *eſſe ab Angelo. Vocatum planè*, ait Bernardus, *non impoſitum, nempe hoc ei nomen eſt ab æterno, à natura propria habet, vt ſit ſaluator, innatum ei eſt nomẽ hoc, non inditum ab humana vel angelica creatura.* Ratio verò eſt: primò, quia nomen imponere munus eſt habẽtis authoritatem in eum, cui imponitur, nullus autem propriũ ius & authoritatem habuit in Chriſtũ hominem, niſi Deus ipſe. Secundò, quia perfecta nominis impoſitio ex perfecta rei cognitione procedit: nullus autem dignitatem Chriſti perfectè cognoſcebat, niſi ſolus Deus. Tertiò, hæc nominis impoſitio, quando à Deo fit, eſt ſignũ ſpecialis beneuolẽtiæ diuinæ & ſingularis dignitatis eius, cui imponitur, vt in Abraham, Iſaac, Ioanne Baptiſta, & Petro videre licet. Denique, priuilegium hoc accipiendi nomen à Deo in veteri ac nouo Teſtamẽto paucis quidem, aliquibus tamen inſignibus perſonis conceſſum fuit, non debuit igitur Chriſto denegari. Vbi obiter obſeruandũ eſt, in Scripturis ſacris interdum inueniri nomina aliquorum virorum, poſt ætatis progreſſum mutata, interdũ à principio impoſita vel ante conceptionẽ reuelata. Quando enim vel in Dei cognitione, aut meritis, aut in munere aliquo & dignitate progreſſu temporis erant ſpecialiter profuturi, non à principio, ſed poſt aliquod tempus ætatis nomen à Deo ſuſcipiebant, vt nominis mutatio mutationem in perſona factam indicaret, vt in Abraham & Petro conſtat, & notarunt Origenes, in præfat. Epiſtolæ ad Romanos, & Hieron. in principio epiſtolæ ad Roman. & lib. 4. in Ieremiam, in fine. At verò qui à principio inſigne munus vel donum aliquod gratiæ acceperunt, ſimul habuere nomina diuinitus indita, quibus eorum prærogatiua indicaretur, vt videre licet in Iſaac, in quo ſpes Meſſiæ ex ſingulari Dei promiſſione poſita fuit, & in Ioanne Bapti-

Matth. 1. *Luc. 1. & 2.* *Chriſto diuinitus nomen inditum.* *Cyrill.* *Luc. 2.* *Bernard.* *Nomina in ſcriptura qualiter imponi ſolita.* *Origen.* *Hieron.*

ſta, qui in vtero matris gratiam ſuſcepit. Chriſtus igitur, qui à principio in omni munere & gratia fuit perfectiſſimus, meritò à ſuo ortu proprium ac perfectiſſimum nomen à Deo ſortitus eſt.

Chriſto per homines nomen imponitur.

Deinde, quòd hæc impoſitio per homines facta ſit, cõſtat, quia tam Mariæ quàm Ioſeph dictũ eſt ab Angelo, *& vocabis nomen eius Ieſum*. Et meritò. Primùm quidem, quia ſuauis diuinæ prouidentiæ diſpoſitio hoc poſtulabat. Deinde, quia beata Virgo quaſi iure materno hanc ſibi poteſtatem vendicabat. Pertinet enim ad parentes, vt filiis nomina imponant: & quamuis hoc ius patri potiſſimum debitũ ſit, tanquam capiti primariam poteſtatem habenti, in cuius ſignum legimus, Abraham filio Iſaac nomen impoſuiſſe, Gen. 18. non tamen omnino mater excluditur, vt ex Gen. 29. & ex aliis locis facilè colligi poteſt. Quod tunc maximè locum habet, quando vel filius patre deſtituitur, vel ipſe exequi hoc munus non poteſt, qua de cauſa Lucæ 1. cùm Zacharias loqui non poſſet, Eliſabeth quaſi ſuo iure vtens, dixit, *Nequaquã, ſed vocabitur Ioannes*. Cùm ergo beata Virgo eſſet vera Chriſti mater, ipſa debuit filio ſuo nomen imponere: imò cùm reuera ſola ipſa fuerit parens eius, ad eam ſolam hoc munus pertinere videbatur. Noluit autem Deus ſanctiſſimum Ioſeph, vtpote verum ſponſum & maritum Virginis hac dignitate & authoritate priuari. Vnde rectè Chryſoſt. hom. 4. in Matth. ita introducit Angelum loquentem ad Ioſeph, *Nõ quia ex Spiritu ſancto eſt, idcirco te à miniſterio tantæ exiſtimes diſpenſationis extraneum. Nam & ſi nihil habeas in hac generatione commune, tamen quod eſt proprium patris, quodque nihil lædit Virginis dignitatẽ, hoc tibi facilè concedo, vt ſcilicet nato nomen imponas. Quanquam enim non ſit filius tuus: tu tamen curã erga illum & ſolicitudinẽ oſtendes parentis, & propterea te illi ab ipſa ſtatim nominis impoſitione approprio, familiaremq́; facio nati infanti.* Denique cùm Chriſtus futurus eſſet ſubditus illis, ſcil. Mariæ, & Ioſeph, mirum non eſt quòd eorum voluntate & mutuo conſenſu nomen receperit.

Gen. 18. & 29. *Luc. 1.* *Chryſoſt.*

Nomen Ieſus Chriſto conuenienter inditum.

Tertiò dicendum eſt, nomen Ieſus aptiſſimum & conuenientiſſimum fuiſſe, vt Chriſto Domino imponeretur. Ad hanc concluſionem confirmandam ſufficit quòd in præcedenti dictum eſt, hoc nomen à diuina ſapientia fuiſſe excogitatum, eiúſque voluntate & authoritate ſapienter inditum. Vt autem eius impoſitionis cauſam explicemus, primò ſtatuendum eſt hoc nomen Hebræum eſſe, cuius etymologiam nonnulli ſequuti Oſiandrum hæreticum, à nomine ineffabili, & tetragrammaton Ieoua deducendam putant, addita ſeu interpoſita vna vel altera litera, quæ Hebraicũ nomen Iehoſua compleat, quo myſterium Incarnationis ſignificari dicunt. Sed hæc, quæ in Scriptura & Patribus fundata non ſunt, omittamus. Certum igitur eſt *Ieſu* nomen à verbo ſaluandi originem ducere, teſte Angelo Matth. 1. *Vocabis nomen eius Ieſum, ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum.* Vbi Hieronymus *Ieſus Hebræo ſermone ſaluator dicitur, etymologiam ergo nominis eius Euangeliſta ſignauit, dicens, Vocabis nomen eius Ieſum, quia ipſe ſaluum faciet populum ſuum.* Vnde vbicumque in veteri Teſtamento ſub hoc nomine Meſſias promittitur, Septuaginta σωτὴρ vertũt & Hieronymus, ſeu vulgata *ſaluatorem*, Iſai. 62. *Propter Sion non tacebo, & propter Ieruſalem non quieſcam, donec egrediatur vt ſplendor iuſtus eius, & ſaluator eius, vt lampas accendatur*, & Mich. 7. *Ego autem ad Dominum aſpiciam, & expectabo Deum ſaluatorem meum*, quod Abac. 3. Ieſu nomine retento dicitur, *Ego autem in Domino gaudebo, & exultabo in Deo Ieſu meo.* Vbi in Hebræo nõ eſt nomen integrũ Ieſu, ſed nomen *Ieſu*, quod ſalutem ſignificat: & poteſt intelligi abſtractum poſitum pro concreto actiuo, ad denotandam ſaluatoris perfectionem, & ita Septuaginta verterunt *in Deo ſalutare meo*.

Matth. 1. *Hieron.* *Ieſus à ſaluãdo dictus.* *Iſai. 62.* *Mich. 7.* *Abac. 3.*

A Secundò obſeruandum eſt, hoc nomen fuiſſe Chriſto impoſitum tanquam proprium eius. Poteſt autem dici proprium. Primò vt diſtinguitur contra metaphoricum. Cùm enim in Scriptura ſacra Chriſtus Dominus variis nominibus metaphoricis appelletur, dicitur enim *paſtor, oſtium, via*, & aliis pluſquam triginta, quæ numerat Hieron. Ezech. 46. & multa congerit Cypr. lib. 2. ad Quirinum, à principio, & Cyril. Ieroſ. cat. 10. omnia tamen ſub hoc nomine *Ieſu*, & propria eius ſignificatione comprehenduntur. Secundò poteſt hoc nomen *Ieſu* dici proprium, vt à communi ſeu appellatiuo diſtinguitur, vt enim notauit Hier. Matth. 16. Redemptor noſter, & *Chriſtus* dicitur, & *Ieſus*, ſed nomẽ *Chriſti*, nomen eſt dignitatis, nomen autem *Ieſu*, ſolum B eſt proprium: nomen enim *Chriſti* ex vi ſuæ ſignificationis commune eſt, reges & ſacerdotes ſignificans, qui oleo vngebantur, & inde deductum eſt ad ſignificandos iuſtos, & ſanctos, quia gratia Dei vnguntur, & inde tandem deriuatum ad Meſſiam per antonomaſiam ſignificandam, quòd Rex futurus eſſet, & ſacerdos, ac Deus, & homo oleo diuinitatis vnctus, vt latè Euſebius lib. 4. de demonſt. Euangelica, cap. 15. & Nicephor. lib. 1. Hiſt. c. 4. At verò nomen *Ieſu* proprium fuit ad hanc perſonam in hac natura ſignificãdam impoſitum. Tertiò poteſt hoc nomen dici proprium Redemptoris, quia nulli alteri tributum eſt, & hoc ſenſu contendunt aliqui hoc nomen, vt ita dicam, materia- C liter ſumptum ita eſſe proprium Chriſti, vt nulli alteri antea fuerit impoſitum. Ita tradidit Galatinus lib. 3. de arcanis, c. 20. & Sanctes Pagninus in interpretatione nominum Hebraicorum, quos ſequutus eſt Ianſenius c. 7. concordiæ. Nam etiam ſi aliqui ſunt in Teſtamento veteri ſimili nomine appellati, vt *Ieſus Naue*, *Ieſus Syrach, & Ieſus Ioſedech*, reſpondent hi ſcriptores, eorum nomen non fuiſſe eiſdem omnino literis conſcriptum, nomen enim eorum erat Iehoſua, Chriſti autem Ieſus, quod neque eſt idem, neque eandẽ habet interpretationem. Nam *Iehoſua* ſignificat *Deus ſaluabit*, ſeu *Deus ſalus*. *Ieſus* verò (vt dictum eſt) ſignificat *Saluatorem*. Sed maiorem fidem exiſtimo adhibendam eſſe antiquis Patribus, & in linguarum cognitione peritiſ- D ſimis; qui docuerunt nomẽ hoc quoad materialem literarum ſonum multis antea fuiſſe impoſitum, quamquam vis & efficacia illius nominis noua & ſingularis fuerit in Chriſto. *Ipſe enim ſolus* (vt Cyril. Ieroſ. ſuprà dixit) *Ieſus appellatur vero nomine, à ſalutari medicina habens appellationem.* Propter quod excellentiores viri, quibus hoc nomen priùs impoſitum eſt, typi ac figuræ Chriſti extitiſſe cenſentur. Quod abũdè probat locus ille Zach. 3. *Oſtendit mihi Dominus Ieſum ſacerdotẽ magnum.* Quo loco verum ac proprium Ieſu nomen poſitum eſſe, omnes Patres docuerũt, adeò, vt quidam eorum de ſolo Chriſtò verba illa ad literam interpretentur, vt Tertul. lib. contra Iudæos, c. vlt. vbi inquit, *delineatum eſſe ibi Chriſtum ſummum ſacerdotem,* E *& in perſona ſua, & in ipſius nominis ſacramento.* Idẽ Lactan. lib. 4. c. 14. Orig. hom. 9. in Leuit. Ambr. lib. 3. de fide, c. 4. Alij verò licèt in ſenſu hiſt. de Ieſu filio Ioſedech interpretẽtur: allegoricè tamẽ intelligi de Chriſto non negant, & omnes cõſentiunt typum fuiſſe ob ſimilitudinẽ nominis, officij, &c. vt latè eo loco Hier. tractat, & Euſeb. 4. lib. de Demonſt. Euan. c. 29. vbi ſic inquit, *Magnus ſacerdos, qui dicitur Ieſus, apertiſſimã imaginẽ, & notã euidentiſſimã ſeruare mihi videtur Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti, qñ & illius nomine decoratur, & populi de Babylone redeũtis, qui captiuus illic fuerat, ductor extitit.* Eadẽ eſt ſẽtẽtia Aug. 12. cõtra Fauſt. c. 36. Theodoreti, & aliorũ interpretũ Zach. 3. Deinde, q̃ Ioſue eodẽ nomine in Chriſti figuram donatus fuerit, ſæpius teſtatur Iuſt. Martyr, in dialogo cõtra Tryphonẽ, vbi inter alia cõſiderat, Moyſen, cũ Ioſue mitteret in terrã promiſſionis illi

Ieſu nomen Chriſto proprium. *Hieron.* *Cyprian.* *Cyril. Ieroſ.* *Euſeb.* *Nicephor.* *Galatin.* *Sãctes Pagni.* *Ianſen.* *Cyril. Ieroſ.* *Zachar. 3.* *Tertul.* *Lactan.* *Orig.* *Ambr.* *Hieron.* *Euſeb.* *Auguſt.* *Theodoret.* *Iuſt. Mart.*

illi nomen mutaſſe,& ablato nomine Auſes vel Oſee, Ieſum vocaſſe, quoniam introducturus erat populum in eam, vt ſicut in hoc munere, ita & in nomine typum Chriſti gereret. Et idem ſenſit Tertullianus lib. cont.Iudæos,cap.9.& lib.3.contra Marcionem, c.16. & Aug.lib.16.cont.Fauſtum,cap.18.& ſequentibus, & lib.2.quæſtionum in Exodum,q.103.& Ambroſ.in Pſal.47.in fine,& Hieron.lib.1.contra Iouinianum,latiſſimè omnium Origen.hom.2.in Exod.22. in Num. & Ioſue,& optimè Theodoretus in principio libri Ioſue. Denique Philo lib. de humanitate, & Ioſephus lib.5.antiquitatum,cùm ſæpius Ioſue nominant, *Ieſum* illum appellant.Et Euſeb.lib.4.de Demonſt.in vltimis ferè verbis id confirmat,ipſius vocis interpretationem exactè explicans. Non eſt igitur hoc nomen in ſono verborum proprium ſolius Chriſti Domini: neque hoc refert ad dignitatem vel excellentiam eius, quæ magis ex impoſitione & ratione eius, quàm ex ſono petenda eſt.

Tertull. Auguſt. Ambroſ. Hieron. Origen. Philo. Ioſeph. Euſeb. Vide Leonem Caſtrum in 7.c.Iſai.

Nomen Ieſum cur Chriſto impoſitum.

Tertiò igitur loco obſeruandæ ſunt cauſæ, ob quas Chriſto Domino hoc nomen impoſitum eſt,quas Patres citati latè perſequuntur, & ideo breuiter illas indicabo.Prima eſt(quam hîc tetigit D.Th.in corp.art.) Quia nomina propria imponuntur ex rerum ſeu perſonarum proprietatibus: eſt autem Chriſto maximè proprium eſſe Saluatorem non ſolùm corporum, ſed etiam animorum:nec tantùm à temporalibus damnis, ſed maximè ab æternis, nec ſolùm auferendo ſummũ peccati malum,ſed conferendo etiam perfectam gratiæ ſanitatem. Cùm enim perfecta ſanitas in proportione conſiſtat, Chriſtus veluti vniuerſis rebus debitam tribuens proportionem, ſaluatoris nomen perfectiſſimè adimpleuit, *pacificans per ſanguinem ſuum quæ in cœlis,& quæ in terra ſunt,* ad Coloſſ.1. Vnde obiter intelligimus huius nominis impoſitionem, aptiſſimè infantis circumciſionem fuiſſe ſubſequutã. Non enim prius Saluatoris nomine inſigniri voluit,quàm ſanguinem ſuum pro hominibus funderet:quia verò quælibet gutta illius ſanguinis ad omnium hominũ ſalutem ſufficere poterat, ideo oblato noſtræ redẽptionis pretioſiſſimo ſymbolo Saluatoris nomen digniſſimè eſt meritus. Et hinc colligitur ſecunda ratio huius impoſitionis, quia hoc nomen ad Chriſti Domini dignitatem & honorem maximè pertinet, non ſolùm quia Diuinam eius vim & efficaciam indicat, quæ ad ſalutem hominum perficiendam illi neceſſaria fuit: ſed etiam quia ſuis operibus, & victoriis illud promeruit. Eſt namque illud nomen vnicuique glorioſius, quod non ſolùm à natura ſeu ab origine manat, ſed etiam propriis ac egregiis factis comparatum eſt. Vnde Paulus ad Phil.2. *Humiliauit ſemetipſum,factus obediens vſque ad mortem,mortem autẽ Crucis, propter quod & Deus exaltauit illum,& dedit illi nomen,quod eſt ſuper omne nomen,vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, &c.*

Coloſſ.1. Philip.2.

In nomine Ieſu quomodo reliqua Chriſti contineantur nomina. Bernard.

Tertiam rationem inſinuat D.Th. hîc ad primum, & eam latè perſequitur Bern.ſer.2.de Circumciſione, videlicet, quia in hoc nomine omnia alia Chriſti nomina,tam propria, quàm metaphorica cõprehenduntur.In primis enim in hac voce diuinitas Chriſti exprimitur, quia nullus alius, niſi verus Deus nos ſaluare poterat,vt Patres citati docent,& explicando hoc nomen dixit Epiph. hæreſ. 29. In quo illud ſpecialiter perpendendum eſt,quòd Matth. cap.1. cùm dixiſſet, *& vocabis nomen eius Ieſum,* ſtatim ſubdidit, hoc factũ eſſe vt impleretur,quod Iſaias prædixerat, *Et vocabitur nomen eius Emmanuel.* Solent enim Patres interrogare, & latè tractare,quomodo, cùm de Meſſia fuerit prædictum,vocandum eſſe Emmanuel,non illud,ſed Ieſu nomen acceperit. Et quamuis diuerſi diuerſa reſpondeant, vt videre licet in Chryſoſt.Theoph. Euthym. ibi Lactan.lib.4.cap.22.Tertull. lib.3. contra Marcio-

Epiphan. Matth.1. Emmanueli, nomen Chriſto cur non inditum. Chryſoſt. Theophyl. Euthym. Lactant. Tertul.

A nem,cap.8. & 9.Auguſt. ſer.8. de Nat. Matthæus tamen potiùs dixit per huius nominis impoſitionẽ, prophetiam illam impletam eſſe:non enim erat ſenſus illius,Meſſiam nominandũ eſſe hac materiali voce Emmanuel, ſed rem illa voce ſignificatã ei eſſe tribuendam; quia tunc verè ac ſingulari modo Deus nobiſcũ eſſe incepit,quando Verbum caro factum eſt. Quod myſterium apertiſſimè nobis declarat nomen *Ieſu*, quo non ſolùm Verbi maieſtas,ſed etiam humanitatis veritas indicatur,ſine qua Saluatoris munus Deus exequi non poſſet.Significatur autem illa humanitas,tanquam principium & radix bonorum omniũ, quæ ſub nomine *ſalutis* comprehenduntur.

Auguſt. Matth.1.

Vnde tanquam quarta ratio colligi poteſt, quæ ad B nos homines pertinet. Voluit enim Deus hoc nomine miſeros homines conſolari, eorúmque ſpem erigere. Prædixerat enim Deus Iſai.62. *Propter Sion non tacebo, & propter Ieruſalem non quieſcam, donec egrediatur vt ſplẽdor iuſtus eius, & Saluator eius vt lampas accendatur.* Et quoniam hic Saluator futurus erat hominibus omniũ bonorum fons, & origo, in toto illo capite hæc deſcribit Iſaias, & tandem concludit, *Ecce Dominus auditum fecit in extremis terræ,dicite filiæ Sion, Ecce Saluator tuus venit.* Et aliis ſæpe locis volens prædicto Chriſti aduentu homines conſolari,& ad fiduciam excitare,ſub nomine Saluatoris illum proponit,vt potiſſimum videre licet c.12.*Confitebor tibi Domine, quoniã iratus es mihi,conuerſus eſt furor tuus, & conſolatus es me. Ecce Deus Saluator meus,fiducialiter agam, & non time-* C *bo,quia fortitudo mea & laus mea Dominus, & factus eſt mihi in ſalutem; haurietis aquas in gaudio de fontibus Saluatoris.* Vnde etiam Angeli prædicantes Chriſti Natiuitatem,Luc.1.*Saluatorem* ſtatim nominant,dicentes, *Quia natus eſt vobis hodie Saluator.* Propterea ergo *Ieſu* nomen Chriſtus elegit,vt vel ipſo nomine audito hominũ animi erigerentur:tum etiam vt beneuolentiam erga homines cõmendaret. Cùm enim poſſet ab aliis innumeris perfectionibus appellari eam potiſſimùm elegit, quæ ſummũ eius erga homines amorẽ indicaret. Denique ſicut inter omnia Dei attributa, miſericordia eſt,quæ potiſſimum prædicatur, & extollitur, ita illud maximè nomen elegit, quod miſericordiam cõmendaret, maximè cui potiſſimum conuenit illud Cantic.1.*Oleum effuſum nomen tuum,*vt latè & elegan- D ter perſequitur Bernard.ſer.15. in Cantica. Et ideo de hoc nomine dicitur Actor.4. *Non eſſe aliud ſub cœlo,in quo oporteat nos ſaluos fieri.*

Iſai.62. Saluatoris nomẽ ſolatium, ac ſpes hominum. Iſai.12. Luc.1. Cantic. Bernardin. Actor.4.

ARTICVLVS III.

Vtrùm Chriſtus conuenienter fuerit in templo oblatus.

260.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd inconuenienter fuerit Chriſtus in templo oblatus. Dicitur enim Exod.13. Sanctifica mihi omne primogenitum,quod aperit vuluam in filijs Iſrael. Sed Chriſtus exiuit de clauſo E *Virginis vtero,& ita matris vuluã non aperuit. Ergo Chriſtus ex hac lege non debuit in templo offerri.*

2. Præterea, Illud quod eſt ſemper præſens alicui, non poteſt ei præſentari. Sed Chriſti humanitas ſemper fuit Deo maximè præſens,vtpote ſemper ei coniuncta in vnitate perſonæ.Ergo non oportuit,quòd coram Domino ſiſteretur.

3. Præterea, Chriſtus eſt hoſtia principalis,ad quam omnes hoſtiæ veteris legis referuntur,ſicut figura ad veritatẽ. Sed hoſtiæ non debet eſſe alia hoſtia. Ergo non fuit conueniens,vt pro Chriſto alia hoſtia offerretur.

4. Præterea, Inter legales hoſtias præcipua fuit agnus, qui erat iuge ſacrificium:vt habetur Num.28.vnde etiam Chriſtus dicitur agnus,Ioan.1.Ecce agnus Dei.Magis ergo

fuit conueniens, quod pro Chriſto offerretur agnus, quàm par A *turturum, vel duo pulli columbarum.*

Sed in contrarium eſt authoritas Scripturæ, quæ hoc factum eſſe teſtatur, Luc. 2.

Art. 1. huius quæſt. in corp. & ad 3.

Reſpondeo dicendum, quòd ſicut dictum eſt, Chriſtus voluit ſub lege fieri, vt eos, qui ſub lege erant, redimeret, & vt iuſtificatio legis in ſuis membris ſpiritualiter impleretur. De prole autem nata duplex præceptum in lege traditur. Vnum quidem generale, quoad omnes: vt ſcilicet, completis diebus purificationis matris offerretur ſacrificium pro filio, ſiue pro filia: vt habetur Leuitic. 12. Et hoc quidem ſacrificium erat, & ad expiationem peccati, in quo proles erat concepta, & nata, & etiam ad conſecrationem quandam ipſius: quia tunc primò præſentabatur in templo, & ideo aliquid offerebatur in holocauſtum, & aliquid pro pec- B *cato. Aliud autem præceptum erat ſpeciale in lege de primogenitis, tam in hominibus, quàm in iumentis. Sibi enim Dominus deputauerat omne primogenitum filiorum in Iſrael, pro eo, quòd ad liberationem populi Iſrael percuſſerat primogenita Ægypti, ab homine vſque ad pecus, primogenitis filiorum Iſrael reſeruatis. Et hoc mandatum ponitur Exod. 23. in quo etiam præfigurabatur Chriſtus, qui eſt primogenitus in multis fratribus, vt dicitur Rom. 8. Quia igitur Chriſtus ex muliere natus erat quaſi primogenitus, & voluit fieri ſub lege, hæc duo Euangeliſta Lucas circa eum fuiſſe obſeruata, oſtendit, primò quidem id quod pertinet ad primogenitos, cùm dicit, Tulerunt illum in Ieruſalem, vt ſiſterent eum Domino, ſicut ſcriptum eſt in lege Domini: Quia omne maſculinum adaperiens vuluam, ſanctum Domino vocabitur. Secundò, illud, quod pertinet communi-* C *ter ad omnes, cùm dicit, Vt darent hoſtiam, ſecundùm quòd dictum erat in lege Domini, par turturum, aut duos pullos columbarum.*

Ad primum ergo dicendum, quòd, ſicut Gregor. Nyſſen. dicit, illud legis præceptum in ſolo incarnato Deo ſingulariter & ab alijs differenter impleri videtur. Ipſe namque ſolus ineffabiliter conceptus ac incomprehenſibiliter editus, virginalem vterum aperuit non antea connubio reſeratum, ſeruans & poſt partum inuiolabiliter ſignaculum caſtitatis. Vnde quod dicit, adaperiens vuluam, deſignat, quòd nihil antea inde intrauerat, vel exiuerat. Et per hoc etiam ſpecialiter dicitur maſculinus, quia nihil de fœmineitate culpæ portauit. Singulariter etiam ſanctus, quia terrenæ contagia corruptelæ, immaculati partus nouitate non D *ſenſit.*

Ad ſecundum dicendum, quòd ſicut Filius Dei nō propter ſeipſum factus eſt homo, & circumciſus in carne, ſed vt nos per gratiam faceret deos, & vt ſpiritualiter circumcidamur: ſic propter nos ſiſtitur Domino, vt diſcamus Deo præſentare noſmetipſos. Et hoc poſt circumciſionem eius factum eſt, vt oſtendat neminem niſi circumciſum vitijs, dignum eſſe diuinis conſpectibus.

Ad tertium dicendum, quòd propter hoc ipſum voluit hoſtias legales pro ſe offerri, qui erat vera hoſtia, vt figura veritati coniungeretur, & per veritatem figura approbaretur, contra illos, qui Deum legis negant à Chriſto fuiſſe in Euangelio prædicatum. Non enim putandum eſt (vt Orig. E *dicit) quòd filium ſuum bonus Deus ſub lege fecerit, quam ipſe non dederat.*

Homil. 14. in Luc. in medio illius to. 3.

Ad quartum dicendum, quòd Leuit. 12. præcipitur, vt qui poſſent, agnum pro filio, aut filia, ſimul & turturem ſiue columbam offerrent: qui verò non ſufficerent ad offerendum agnum, duos turtures vel duos columbarum pullos offerrent. Dominus ergo qui cùm diues eſſet, propter nos egenus factus eſt, vt illius inopia diuites eſſemus: vt dicitur 2. ad Corinth. 8. pro ſe pauperum hoſtiam voluit offerri: ſicut & ipſa natiuitate pannis inuoluitur, & reclinatur in præſepio. Nihilominus tamen huiuſmodi aues figuræ congruūt: turtur enim quia eſt auis loquax, prædicationem & confeſſionem fidei ſignificat: quia verò eſt animal caſtum, ſignificat caſtitatem; quia verò eſt animal ſolitarium, ſignificat contemplationem. Columba verò eſt animal manſuetum, & ſimplex, manſuetudinem & ſimplicitatem ſignificans. Eſt etiam animal gregale: vnde ſignificat vitam actiuam. Et ideo huiuſmodi hoſtia figurabat perfectionem Chriſti, & membrorum eius. Vtrumque etiam animal propter conſuetudinem gemendi, præſentes Sanctorum luctus deſignat: ſed turtur, quæ eſt ſolitaria, ſignificat ſecretas orationum lacrymas. Columba verò, quæ eſt gregalis, ſignificat publicas orationes Eccleſiæ. Vtrumque verò animal duplicatum offertur, vt ſanctitas ſit non ſolùm in anima, ſed etiam in corpore.

Gloſſ. ord. ſuper illa verba Luc. 2. Par turturum.

COMMENTARIVS.

B DVo præſtat D. Th. in corpore art. Primùm enim declarat duo præcepta in veteri lege data, aliud generaliter ad omnes filios, aliud ſpecialiter ad primogenitos pertinens, & vtrumque oſtendit in Chriſto fuiſſe ſeruatum ex Euangelio Lucæ. De qua re in ſequenti diſputatione fuſiùs dicturi ſumus. Secundò rationē reddit, ob quam hæc legalia præcepta in Chriſto ſeruata ſint, & nullam aliam reddit, niſi *quia voluit fieri ſub lege*, ſubintelligit autem ſub his breuibus verbis ferè omnes rationes ſuprà tractatas art. 1. nam ferè omnes hîc accommodari poſſunt, vt idem D. Th. art. ſequenti ſignificauit.

In ſolutione ad primum refert D. Thom. ex Greg. Nyſſeno expoſitionem illius præcepti de ſanctificando primogenito, quod aperit vuluam matris, quod vi- C delicet in Chriſtum maximè conueniat: quam D. Th. non reiicit, ſed ex illa potiùs ſoluit argumentum. De hac tamen re quid ſentiendum ſit, diximus ſuprà cùm de virginitate B. Mariæ ageremus, vbi alia etiam teſtimonia Ambr. Orig. & aliorum Patrum tractauimus, ac oſtendimus hanc non eſſe literalem expoſitionem, ſed allegoricam, illámque locutionem, quòd Chriſtus aperuerit vuluam matris, quamuis in ſenſu, quo ab his Patribus aſſeritur, vera ſit, quia ipſe dedit matri ſuæ fœcunditatem, quia tamen non eſt propria, ſed metaphorica, non eſſe abſque ſufficienti declaratione vſurpandam. Quocirca ad literam intelligendo legis præceptum, concedi poſſet argumento, legem illam ad Chriſtum non pertinuiſſe, ipſum tamen ſe illi voluntariè ſubdidiſſe. Præſertim, quia licèt reuera D illum non comprehenderet, tamen ſpecie & exiſtimatione hominum ſub illa continebatur, & propterea cùm nollet miraculū conceptionis ſuæ tunc omnibus manifeſtari, voluit omne offendiculum & ſcandali occaſionem auferre. Aliæ ſolutiones argumentorum doctrinam moralem continent obſeruatione dignam.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm mater Dei conuenienter ad templum purganda acceſſerit.

E *AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd inconuenienter mater Dei purganda ad templum acceſſerit. Purgatio enim non videtur eſſe niſi ab immunditia. Sed in beata Virgine nulla fuit immunditia, vt ex ſuprà dictis patet. Ergo non debuit, vt purganda ad templum accederet.*

207. Art. præced. ad 1.

2. Præterea, Leuit. 12. dicitur: Mulier quæ ſuſcepto ſemine peperit maſculum, immunda erit ſeptem diebus: & ideo ei præcipitur, quòd non ingrediatur Sanctuarium, donec impleantur dies purgationis eius. Sed B. Virgo peperit maſculum ſine virili ſemine. Non ergo debuit ad templum venire purganda.

3. Præterea, Purgatio ab immunditia non fit niſi per gra-

tiam

tiam. Sed ſacramenta veteris legis gratiam non conferebant, A *ſed ipſa potius ſecum gratiæ authorem habebat. Non ergo conueniens fuit, vt ad templum purganda veniret.*

Sed contrà eſt authoritas Scripturæ, qua dicitur Lucæ 2. quòd impleti ſunt dies purgationis Mariæ ſecundùm legem Moyſi.

Reſpondeo dicendum, quòd ſicut plenitudo gratiæ à Chriſto deriuatur in matrem, ita decuit vt mater humilitati filij conformaretur, humilibus enim Deus dat gratiam, vt dicitur Iacobi 4. Et ideo ſicut Chriſtus licèt non eſſet legi obnoxius, voluit tamen circunciſionem & alia legis onera ſubire, ad demonſtrandum humilitatis & obedientiæ exemplum, & vt approbaret legem, & vt calumniæ occaſionem Iudæis tolleret, propter eaſdem rationes voluit & matrem ſuam implere legis obſeruantias, quibus tamen non erat ob- B *noxia.*

Ad primum ergo dicendum, quòd licèt B. Virgo nullam haberet immunditiam, voluit tamen purgationis obſeruantiam implere, non propter indigentiam, ſed propter legis præceptum. Et ideo ſignanter Euangeliſta dicit, quòd impleti ſunt dies purgationis eius ſecundùm legem: ipſa enim ſecundùm ſe purgatione non indigebat.

Ad ſecundum dicendum, quòd ſignanter Moyſes videtur fuiſſe locutus ad excipiendam ab immunditia matrem Dei, quæ non peperit ſuſcepto ſemine: & ideo patet, quòd non obligabatur ad impletionem illius præcepti, ſed voluntariè purgationis obſeruantiam adimpleuit, vt dictum eſt.

In cor. art. *Ad tertium dicendum, quòd legalia ſacramenta non purgabant ab immunditia culpæ, quod fit per gratiam, ſed* C *hanc purgationem præfigurabant. Purgabant autem purgatione quadam carnali ab immunditia irregularitatis cuiuſdam: ſicut in ſecunda parte dictum eſt. Neutram tamen immunditiam B. Virgo contraxerat: & ideo non indigebat purgari.*

P. 2. q. tom. 2. art. 2.

COMMENTARIVS.

AFfirmat D. Thom. conuenientiſſimè id feciſſe B. Virginem, non quòd lege teneretur, ſed vt filio in humilitate conformaretur. Vbi duo breuiter obſeruanda ſunt, primò cùm D. Thomas dicit B. Virginem non fuiſſe obnoxiam legis obſeruantiis, non eſſe D intelligendum abſolutè, & in vniuerſũ: nulla eſt enim ratio, ob quam dicamus B. Virginem omnino fuiſſe liberam & exemptam ab omni legis obligatione, etiam poſt filij conceptionem, & partum, quia nec ex dignitate matris Dei hoc neceſſariò ſequebatur, nec ad dignitatem Virginis pertinebat, nec ſpecialem aliquã decentiam vel conuenientiam habebat, præſertim cùm lex illa eſſet diuina, & omnibus generaliter eſſet propoſita. Senſus ergo D. Thomæ eſt, decuiſſe B. Virginem implere legis obſeruantia etiam illas, quibus reuera non erat obnoxia, vt in hac cæremonia ſpecialiter accidit, propter ſingularem rationem, quam in ſol. ad ſecundum explicat, ſcilicet, quia in ipſis verbis legis B. Virgo fuerat exempta, quam rationem ſtatim E fuſiùs explicaturi ſumus.

Secundò obſeruandum eſt, quamuis D. Thom. priùs ſolùm dixerit, propter humilitatem debuiſſe Virginem legem purificationis ſeruare, poſtea verò tacitè tres alias cauſas inſinuare, ſcilicet, vt obedientiæ exemplum præberet, vt approbaret legem, & vt calumniæ occaſionem tolleret, quæ omnes facilè poſſunt ad vnam humilitatem reuocari: nam qui verè eſt humilis, & perfectè obedit legi, & optimè de illa ſentit, ac ſentire ſe oſtendit, & potius vult exiſtimari abiectus & impurus, quàm ſcandalum fratribus aut offenſionis occaſionem tribuere.

DISPVTATIO XVI.

In duas Sectiones diſtributa.

De Chriſti præſentatione, & Virginis Purificatione.

SVpponenda in primis eſt fides hiſtoriæ, ex Luc. 2. capite, vbi ſic habetur: *Et poſtquã impleti ſunt dies purgationis eius ſecundùm legem Moyſi tulerunt illum in Ieruſalem, vt ſiſteret eum Domino, &c.* Ex quibus *Luc. 2.* verbis, adiunctis legibus, Exod. 13. & Leuit. 12. conſtat hoc factum eſſe quadrageſimo die à natiuitate Domini, vt Eccleſiaſtica etiam traditio habet. Vſque ad illum ergo diem permanſit B. Virgo in Bethleem: quid autem eo tempore, præſertim poſt aduentum Magorum, factum fuerit, ſcriptum non eſt: ſed vniuſcuiuſque conſiderationi contemplationíque relinquitur. Igitur prætermiſſo illo tempore ad declarandum myſterium præſentationis & purificationis accedimus. *Exod. 13.* *Leuit. 12.*

SECTIO I.

Vtrùm debuerit B. Virgo Chriſtum in templo præſentare, ac redimere, & pro eo ſacrificium offerre.

PRincipio præ oculis habenda ſunt verba duarum legum, quæ ad myſterium præſens ſpectant. Prior eſt de primogenitis, Exod. 13. *Sanctifica mihi omne primogenitum, quod aperit vuluam in filiis Iſrael,* & infrà, *Cũque introduxit te Dominus in terram Chananæi, ſicut iurauit tibi, & patribus tuis, & dederit tibi eã, ſeparabis omne quod aperit vuluam Domino,* & infrà, *Omne primogenitum hominis de filiis tuis pretio redimes.* Illud autem pretium quantũ futurum eſſet explicatur Num 18. illis verbis: *Redemptio erit poſt vnum menſem ſiclis argenti quinque põdere ſãctuarij.* Poſterior, quæ ad omnes filios pertinebat, Leuitici 12. *Mulier, ſi ſuſcepto ſemine pepererit maſculum, immunda erit ſeptẽ diebus, iuxta dies ſeparationis menſtruæ, & die octauo circũcidetur infantulus: ipſa verò triginta tribus diebus manebit in ſanguine purificationis ſuæ,* & infrà: *Cúmque expleti fuerint dies purificationis ſuæ pro filio, ſiue pro filia, deferet agnum anniculum in holocauſtum, & pullũ columbæ, ſiue turturem pro peccato,* & infrà, *Quòd ſi non inuenerit manus eius, nec potuerit offerre agnum, ſumet duos turtures, vel duos pullos columbarum, vnum in holocauſtum, & alterum pro peccato, orabítque pro ea ſacerdos, & ſic mundabitur.* *Exod. 13.* *Leuit. 12.*

Circa has igitur leges primò omnium obſeruandum eſt, in prima earum deſignari quidem locum, ſcilicet templum, quod ſolum erat oblationi ſacræ accommodatum, non verò præfigi certum diem, quo illa oblatio primogeniti facienda erat. Veriſimile tamen eſt ſolitã fuiſſe fieri eam oblationem eodẽ die, quo mater purificanda templum adibat, quia neque ante illum poterat commodè filius offerri, cùm mater nõ poſſet templum adire, nec erat vlla ratio cur ampliùs differretur, cùm opportunè poſſet vtraque lex eadem opera impleri. E contrario verò in altera lege definitur tempus, ac dies, quo illud ſacrificium offerendum erat: non tamen in ea præſcribitur, vt filius in templum & ad locum ſacrificij adduceretur, vel Deo & Sacerdoti præſentaretur. Vnde, quando filius non erat primogenitus, non erat neceſſarium ex vi alicuius legis, vt in templo præſentaretur: cùm verò erat primogenitus, quia ratione prioris legis offerendus erat in templo, ſimul & præſentabatur, & ſacrificium offerebatur. Quapropter, cùm Lucas dicit, *Poſtquam impleti ſunt dies purgationis eius, ſecundùm legem Moyſi, tulerunt illum in Ieruſalem, vt ſiſterent eum Domino, ſicut ſcriptum eſt in lege Domini*; in priori parte facit mentionem ſecundæ legis,

in poſteriori verò primæ,& poſtea ad ſecūdam legem regreditur,cùm inquit, *Et vt darent hoſtiam, ſecundùm quod dictum eſt in lege Domini.*Itaque ex concurſu(vt ita dicam) ſeu coniunctione legum euenit, vt hæc omnia eodem loco & tempore peragerentur.

Secundò obſeruandum eſt, certum eſſe priorem legem latam eſſe ratione filij;non verò ratione matris. Nam licèt non obligaret filium,ſed parentes ad ipſum filium offerendum, tamen per ſe præcipiebatur oblatio & ſanctificatio filij, non propter ſanctificationem ſeu purificationem matris: ſed per ſe in memoriam accepti beneficij, quando Deus primogenitos Ægypti interfecit, vt in manū forti populū ſuum ex Ægypto educeret. Dicebatur autem, tunc ſanctificari primogenitus, non quia ab aliqua immunditia etiam legali purificaretur:ſed quia ſpeciali ritu Deo cõſecrabatur, & à rebus prophanis ſeparabatur. Ex qua explicatione ſatis perſpicuum eſt nulla ratione fuiſſe indecens,aut incongruū,Chriſtum in templo præſentari, & offerri, & multis titulis ac rationibus fuiſſe conuenientiſſimum. Primò enim hîc applicari poſſunt rationes omnes, quæ ſuprà de circunciſione factæ ſunt, quæ in præſenti myſterio quodam modo magis vrgent, quia in eo nulla eſt vmbra vel ſignificatio peccati: ſed potiùs ex illo intelligitur Chriſtum eſſe verum hominem ex muliere procreatum, ac verè ſanctum,quia ſtatim ab initio Domino fuit conſecratus, & oblatus, quod in hoc myſterio ſpecialiter ſignificatum eſſe, inquit Ambroſ. in Luc.in hunc modum, *Verbis legis promittebatur Virginis partus,& verè ſanctus,quia immaculatus.*Quæ verba,& alia,quæ ibi ſubiicit, tractaui ſuprà diſputatione de virginitate. Deinde fuit hoc ſpecialiter expediens: tum vt Chriſtus omnibus modis ſeſe pro nobis in ſacrificium offerret: tum etiam, vt non ſolùm nos redimeret, ſed etiam pro nobis redimeretur: primogenitus enim in templo oblatus, non ibi manebat, ſed pretio redimebatur:vt eodem cap. 13.dicitur: illud autem pretium erant quinque ſicli, Num. 18. Tum etiam vt ſtatim ab infantia templum illud honoraret & impleret prophetiam Aggæi 2.*Veniet deſideratus cũctis gentibus,& implebo domum iſtam gloria,dicit Dominus exercituũ:magna erit gloria domus iſtius nouiſſimæ,pluſquã primæ:*& illud Malach.3.*& ſtatim veniet ad templum ſanctum ſuum Dominator quem vos quæritis, & Angelus teſtamenti quem vos vultis.*

Chriſtum in templo præſẽtari & offerri, conuenientiſſimum. *Ambroſ.* *Exod. 13.* *Num. 18.* *Agg. 2.* *Malach. 3.*

Dubium 1. Difficultas verò eſt,an hæc oblatio Chriſti in templo etiam ſecundùm legem Moyſi,facienda fuerit.Vbi non eſt dubium,an hæc lex Chriſtum obligauerit. Diximus enim ſuprà,eo quòd eſſet Deus, & abſque virili ſemine de Spiritu ſancto conceptus, exemptum fuiſſe à totius legis Moſaicæ obligatione. Solùm igitur poteſt dubitari,an verba illius legis iuxta formã præcipiendi, quam præ ſe ferunt,in Chriſtum conueniant, quanquã eum propter alias cauſas non obligent.Et ratio dubij oritur ex illo verbo, *Quod aperit vuluã in filiis Iſrael.* Videtur enim Chriſtus Dominus non aperuiſſe vuluam matris,cũ natus ſit integra manente eius virginitate, & ideo ex hoc capite verba legis nullo modo videntur poſſe Chriſto adaptari. In contrariũ verò eſt,quia Lucas dixit,*Tulerunt eum in Ieruſalem,vt ſiſterẽt eũ Domino,ſicut ſcriptũ eſt in lege Domini:Quia omne maſculinum adaperiens vuluam ſanctũ Domino vocabitur;* indicat ergo Chriſtũ fuiſſe ex primogenitis, qui aperiunt vuluã matris,quin potiùs Chryſ.Ambroſ. Origẽ. Gregor.Nyſſenus,& alij Patres diſputatione 5. ſectione 2. citati,ſentiunt Chriſtum ſingulari modo aperuiſſe vuluã matris, & ideo hanc legẽ ſingulariter illũ indicaſſe.

Circa hoc prætermiſſa illa ſententia antiquorum, quæ magis myſtica eſt,& ſpiritualis (vt ſuprà dixi) duplex poteſt eſſe dicendi modus. Primus eſt, verbum illud,*Qui aperit vuluam*, ab Spiritu ſancto additum

A eſſe propter Chriſtum,vt verbis huius legis nullo modo comprehenderetur, quia aperire vuluam propriè & in rigore ſignificat, more conſueto & ordinario naſci,vias & meatus generationis perfectè aperiendo.Quomodo dixit Hormiſta Papa epiſt.1.c.3.Chriſtum non aperuiſſe vuluam matris: & hanc expoſitionem videtur indicare Beda Luc. 2. licèt ſubobſcurè: & Cyrillus Ieroſolymit. homil. de occurſu Domini, dicens,*Samuel quidem,& Iſaac, & ſimul etiam Iacob,& Ioſeph,& alij multi,qui præter ſpẽ nati ſunt ex ſterilibus,& aperuerunt infertiles vuluas matrum,Sancti Domino vocati ſunt:Chriſtus autem ſolus ex ſolo vnigenitus cùm virginales portas non aperuiſſet,non eſt ſanctus Domino: ſed Sanctus ſanctorum,& Dominus dominorum, & Deus deorum, &* B *primogenitus primogenitorum, Rex regnantium, & vocabitur,& credetur,& nunc in templo à Simeone prædicabitur.* Et hæc ſentẽtia eſt probabilis,quia verba legis in proprietate ſermonis intelligenda ſunt. Item quia ex vi illius verbi filius maſculus, qui poſt fœminam naſceretur,quamuis inter maſculos eſſet primus, nõ comprehendebatur hac lege, nec erat offerendus in templo, quia non aperiebat vuluam matris: ſed inueniebat apertam ex priori partu fæminæ,vt Caietã. Lippomanus,& Oleaſter,& alij expoſuerũt;ergo maiori ratione Chriſtus,licèt fuerit primogenitus,cùm non aperuerit vuluam matris, nullo modo fuit verbis legis comprehenſus. Neque huic expoſitioni obſtant verba Lucæ. Solũ enim ſignificare voluit Chriſtum fuiſſe oblatum C in templo, vt in eo ſeruaretur,quod de primogenitis aperientibus vuluam in lege ſtatutum erat, non quia hæc verba ad ipſum pertinerent, ſed quia cùm reuera eſſet primogenitus,& myſterium natiuitatis eius ignoraretur,decuit illam legem in eo ſeruari.

Hormiſ. Papa. *Cyrill. Iero.* *Reſpon. 1. vera.* *Caietan.* *Lippom.* *Oleaſt.* *Chriſtus lege de præſẽtatione non comprehenſus.*

Alter dicendi modus eſſe poteſt, vt verbum illud: *Qui aperit vuluam*,non in ea proprietate, & quaſi materiali ſignificatione ſumatur, videlicet vt neceſſarium fuerit ad obligationem illius præcepti apertionem vuluæ fieri ex filij natiuitate: ſed vt nihil aliud ſit aperire vuluam, quàm primò exire per vuluam. Quanquam enim ab illo effectu, qui naturaliter fieri ſolet à filiis, qui primò exeunt ab vtero matris, eo nomine appellentur *primogeniti*: tamen id, ad quod ſignifican- D dum tranſlata videtur illa vox, ſolùm eſt ipſe filius qui abſolutè eſt primogenitus: ſeu qui primò exit ex vtero,ſiue materialiter rumpat clauſtrum matris, ſiue non. Et iuxta hanc exponendi rationem Chriſtus erit primogenitus adaperiens vuluam, & ita verbis quidẽ legis comprehendetur, quamuis lege non obligetur. Et hunc dicendi modum indicat Rupertus lib. 2. de Trinit.& operibus eius,in Exod.cap. 24. & Abulenſis cap.13.Exodi,in principio,& eum ſequutus eſt Ianſenius capit.10.Concordiæ.Et eſt probabilis:prior tamen ſicut ſimplicior, ita & altior & proprietati literæ magis conſentaneus videtur.

Reſponſ. 2. probabilis. *Rupertus.* *Abulenſ.* *Ianſen.*

Tertiò principaliter circa poſteriorem legem obſeruandũ eſt ambiguum eſſe verbũ illud,*pro peccato*, ſim- E pliciter enim ponitur,& non explicatur an ad matrem vel ad filium referendum ſit.Vnde conſequẽter manet ambiguum,an hæc lex ſaltem quantum ad ſacrificium offerẽdum pro peccato,filium vel matrem reſpiciat,id eſt, an poſita ſit propter aliquam matris vel potiùs propter filij ſanctificationem. In qua re duplex etiam poteſt eſſe dicendi modus.Primus, verbum illud referendum eſſe ad matrem,pro cuius peccato hoc ſacrificium offerebatur:atque ita legem hanc nullo modo ad Chriſtum pertinuiſſe, ſed ad Virginis purificationem, de qua in ſequenti ſectione dicendum eſt. Huius ſententiæ eſt Lyra Leuit. 12. quam ibidem ſequutus eſt Abulenſis quæſt. 23. & 30. & Caiet. ibi, & Ianſenius c. 10. Concordiæ. Et poteſt fundari primò in ſequentibus verbis, *Et tradet ſacerdoti, qui offeret illam*

Dub. 2. *Nic. Lyr.* *Abulenſ.* *Ianſen.*

coram

coram Domino, & orabit pro ea: quæ verba non obſcurè indicare videntur fœminam eſſe, pro qua ſacerdos offerebat hoc ſacrificium, ſicut pro ea orabat, vt mundaretur. Secundò, quia (vt ait Caietanus) regulare eſt, vt offerẽs pro peccato, intelligatur offerre pro peccato ſuo. Tertiò, quia filius non habebat peccatũ, pro quo offerretur: originale enim iam ſupponebatur per circumciſionem deletum, vel in fœminis per illud remedium illis accomodatum. Quòd ſi ab iis authoribus inquiras, quod ſit hoc peccatũ fœminæ, pro quo hoc ſacrificium offerebatur? Abulenſis & Caietanus reſpondent nullum in particulari, ſed in communi pro peccatis, à quibus nemo eſt immunis. Sed hoc duriuſculum eſt: nam hæc ſpecialia ſacrificia ſemper ad ſpecialem maculam delendam inſtituebantur. Lyranus reſpondet, offerri pro peccato libidinis, quod in coitu quantumuis licito regulariter admiſcetur, ſaltem ſecundùm aliquam venialem inordinationem. Sed neque hoc placet: tum, quia hoc peccatum non neceſſariò neque ſemper committitur: tum etiam, quia eadem ratione inſtituendum eſſet ſacrificium pro ſimili peccato viri: tum denique, quia ſi quod eſt huiuſmodi peccatum, non in partu ſed in conceptionẽ committitur: priùs ergo expiandum eſſet, nec oportuiſſet partum expectare. Burgenſis ergo & Ianſenius reſpondent hoc non eſſe peccatum aliquod, quod ſit vera culpa: ſed eſſe legalem immunditiam, vel irregularitatem ex ſordibus puerperij & fluxu ſanguinis contractam. Sed licèt hæc expoſitio rectè explicata probabilis ſit, interrogare ab his authoribus poſſumus, cur non poſſit ſimiliter explicari de peccato filij; id eſt, pro immunditia legali, & irregularitate contracta ex immunda natiuitate.

Caietanus. Burgenſ. Ianſen.

Alter modus exponendi verbum illud, *pro peccato*, eſt vt ad prolem referatur, ita vt illud ſacrificium eſſet propter aliquod peccatum prolis expiandum, ita docuit Auguſtinus lib. quæſtionum in Leuiticum, quæſtio. 40. quem hîc articul. 3. diuus Thomas & Caietanus ſequutus eſt, & Gloſſa ordinaria Leuitic. 12. & ibi Hugo Cardinalis, Rupertus lib. ſecundo in Leuiticum, cap. decimo ſexto, Beda & Euthymius Lucæ ſecundo, ſanctus Eligius homilia de Purificatione. Auguſtinus fundatus videtur in verbo illo Leuitici, *Cùmque expleti fuerint dies Purificationis ſuæ, pro filio ſiue pro filia deferet agnum anniculum, &c.* Non ignorauit tamen Auguſtinus poſſe facile reſponderi, verbum illud, *pro filio, ſiue pro filia*, non eſſe conſtruendum cum ſequenti verbo, *Defert agnum, &c.* ſed cum antecedenti, ſcilicet, *Cùm expleti fuerint dies Purificationis*, ita vt ſenſus ſit, cùm expleti fuerint purgationis dies deſignati pro filio ſiue pro filia, defert agnum in holocauſtum. Cùm hanc igitur expoſitionẽ, quæ planè literalis eſt, Auguſtinus videret, adiunxit verba Lucæ capite ſecundo, *Cùm inducerent puerum Ieſum parentes eius, vt facerent ſecundũ conſuetudinem legis pro eo*: quibus indicatur pro eo oblatum fuiſſe ſacrificium. Sed hæc etiam verba per ſe ſumpta non admodum cogunt, quia referri poſſunt non ad hanc legem, ſed ad alteram ſuprà expoſitam. Induxerunt enim eum in templum, vt pro eo facerent, ſecundùm conſuetudinem legis, id eſt, vt illum præſentarent, & offerrent Deo. Sed obſtat huic expoſitioni quod Eccleſia in officio Purificationis Reſpõſorio ſecundo & tertio primi nocturni, aliter videtur exponere, dicens: *Obtulerunt pro eo Domino par turturum, aut duos pullos columbarum.* Quæ verba torqueri quidem poſſunt ad improprios ſenſus, vt *pro eo* dicatur oblatum ſacrificium, id eſt, propter natiuitatem eius, ſeu occaſione illius: tamen in rigore multum fauent huic ſententiæ: quæ (quidquid nimis licenter dicat Ianſenius) valde probabilis eſt, præſertim cùm ſit grauiſſimorum Patrum.

Auguſt. D. Thom. Caietan. Gloſſ.ord. Hug.Card. Ruper. Beda. Euthym. Eligius. Luc. 2. Ianſen.

Oportet tamen illam conuenienter exponere: nunquam enim ij Sancti dixerunt offerri hoc ſacrificium pro peccato originali prolis. Nam licèt Auguſtinus dicat hîc indicari vitiatam originem ex Adamo, & prolem in iniquitatibus eſſe conceptam, propter quod diuus Thomas dixit hoc ſacrificium *ad expiationem peccati in quo proles erat concepta & nata*: nihilominus non exiſtimo loquutos fuiſſe de peccato originali quoad culpam eius quam vbique docent ſolitam fuiſſe auferri per circumciſionem: loqui ergo videntur de immunditia contracta ex vi conceptionis impuræ, ac libidinoſæ, & natiuitatis ſordidæ, & (vt ita dicam) ſanguinolentæ. Nam quia tota hæc corruptio ex infectione peccati orta eſt, ideo ſacrificium illud dicitur eſſe pro peccato.

Auguſt. D.Thom. Reſponſio probalis.

Quocirca quaſi tenendo mediam viam inter has ſententias, vel illas conciliando, probabiliter cenſeo illud verbum, *pro peccato*, neque ad ſolam matrem, neque ad ſolum filium, ſed ad vtrumque eſſe referendum. Quod ſanè videtur Auguſtinus indicaſſe his verbis: *Cur ergo non illud, quod natum eſt, purgari dicit Scriptura per hoc ſacrificium, ſed ipſam quæ peperit? an ad ipſam quidem, vnde illa origo trahebatur, relata purgatio eſt propter ſanguinis fontem? non poterat tamen ſine ipſius fœtus purgatione, qui ex ipſo ſanguine exortus eſt.* Et eandem ſẽtentiam indicat Origenes homilia 14. in Lucam. Vbi enim nos legimus, *Cum impleti eſſet dies purgationis eius*, ipſe legit, *dies purgationis eorum*, vt habent nonnulli codices Græci, & ad vtrumque, matrem ſcilicet, & prolem, purgationem refert. Ad quod magis explicandum, conferri poteſt doctrina, quam Ianſenius affert: cùm in Scriptura dicitur offerendum eſſe aliquod ſacrificium *pro peccato*, non ſemper intelligi illud ſacrificium offerendum eſſe in ſatisfactionem, ac remiſſionem alicuius culpæ: ſed illam vocem eſſe compoſitam ad ſignificandum quoddam genus ſacrificij inſtituti ad quamcunque expiationem, vt ex Leuitic. 14. & 15. & ex aliis locis conſtat. In hac ergo lege præcipiebatur fœminæ, vt tam pro ſe, quàm pro filio offerret holocauſtum in gratiarum actionem, & ſacrificium pro peccato, ad ſuam purgationem, & ſanctificationem filij, qui ſpeciali modo tunc Deo dicabatur. Nam licèt per circumciſionem maſculi ſanctificarentur: tamen neque illa cæremonia fuerat peculiariter in lege Moyſi inſtituta; ſed antiquior, nec erat generalis omni proli, & habuit aliam propriam & ſpecialem rationem inſtitutionis, & ideo conueniens fuit vt per ſpeciale legis ſacrificium ſtatim filij ſanctificarentur legali ſanctificatione, ac Deo conſecrarẽtur, vel certè, vt magis ac magis mundarentur, ac liberarentur à reliquiis originalis peccati, vt Hugo Cardinalis adnotauit, & indicauit Euthymius ſuprà dicens: *Iuſſit lex vt darent par turturum propter pueri tẽperantiam. Eſt enim turtur animal caſtiſſimum, aut duos pullos columbarum propter eius fœcunditatem.* Ex quibus omnibus intelligere licet, hanc legem obſeruatam eſſe a Virgine non ſolùm propter ſe: ſed etiam filius huic legi ſe ſubiecit: quamquam multis nominibus ab illa eſſet liber, & ſpecialiter, quia nulla indigebat ſanctificatione, nec propria, nec legali. Potuit tamen holocauſtum quod erat in gratiarum actionem, propriè pro illo offerri, ſacrificium autem pro peccato non ita propriè, ſi ſecundùm ſpecialem rationem & intentionem ſuam conſideretur. Nam quatenus omne ſacrificium continet cultum Dei, & poteſt in gratiarum actionem offerri, ſic poterat etiam tale ſacrificium pro Chriſto offerri: imò ab ipſomet offerebatur, etiam in ſatisfactionem pro totius naturæ peccato.

Reſponſ. vera. Auguſt. Origen. Ianſen. Leuit. 14. & 15. Hug.Cardin. Euthym.

Quartò & vltimò obſeruandum eſt, in lege præceptum eſſe, vt in hoc holocauſto agnus offerretur

paupe

pauperibus tamen fuiſſe permiſſum, vt loco agni offerrent vnum pullum columbæ, ſeu turturem in holocauſtum: alterum verò pro peccato. Lucas ergo Euangeliſta, vt denotaret parentes Chriſti obtuliſſe ſacrificium pauperum nulla agni mentione facta, inquit, *vt darent hoſtiam, ſecūdum quod ſcriptum eſt in lege Moyſi, par turturum, aut duos pullos columbarū.* Eſt autem obſeruatione dignum, cur Euangeliſta non definitè ſed ſub diſiunctione eorum oblationem retulerit, lex enim ſub diſiunctione fuit lata, quia voluit hoc offerentium voluntati relinquere, tamen in effectu non ſeruabatur: niſi definitè alterum eorum offerendo; cùm ergo Lucas non legiſlatoris ſed hiſtoriographi munus exerceat, cur non definitè retulit, quid Virgo obtulerit? Reuera nulla alia eſt ratio, niſi quia ſolùm voluit ſignificare Virginis paupertatem, quod nobis eſſe poterat vtile. Nam quòd obtulerit turturem aut pullum columbæ, nihil ad noſtrā inſtitutionē referebat. Addit verò Abulenſ. Leuit. 13. quæſtio. 29. beatam Virginem non propter paupertatem, quam reuera pateretur, id eſt, quia eſſet impotens ad offerendum agnum: ſed propter paupertatem, id eſt, vt affectum paupertatis demonſtraret, & vt filium, quem offerebat, paupertatis amatorem eſſe ſignificaret, ideo non agnum ſed turturem obtuliſſe. Et addunt aliqui myſterium aliud, ſcilicet, quia cùm verum agnum offerret non oportebat figuratiuum agnum offerre. Confirmat autem Abulenſis ſuam ſententiam, quia beata Virgo habuit quinque ſiclos quibus Chriſtum redimeret: ergo etiam potuiſſet agnum emere, ſi voluiſſet. Præterea confirmatur, quia paucis antè diebus dono acceperat à Magis aurum, & alia quæ erant ſufficientis valoris ad emendum agnum.

Abulenſ.

Turturem Virgo cur obtulerit, & non agnum.

Sed hæ coniecturæ & myſticæ rationes ita ſunt accipiendæ, vt literalis ſenſus non corrumpatur. Certum eſt itaque beatam Mariam impleuiſſe legem verè ac propriè, ac ſi ea obligaretur, verba autem legis erant: *Quòd ſi non inuenerit manus eius, nec potuerit offerre agnum, ſumet duos turtures, &c.* oportet ergo, vt hæc verba ad literam vera ſint in Virgine, alioqui non obſeruaſſet legem. Verba autem illa moraliter intelligenda ſunt, ſi non poſſet commodè & iuxta ſtatum ſuum, & hoc ſenſu fatendum eſt Virginem non potuiſſe: habebat enim tenuē ſubſtantiam, & extra patriam multis diebus peregrinabatur, & ideo licèt abſolutè poſſet, non tamen moraliter iuxta ſtatum ſuum, & ideo non tenebatur in rigore offerre agnum, etiamſi aliàs fingamus lege obligari. Hoc autem poſito, ſunt optimæ duæ rationes adductæ, ob quas elegit potius offerre pauperum oblationem, quàm diuitum. Tum etiam propter humilitatem, qua libenter ſe pauperem oſtendebat, ac profitebatur. Coniectura autem illa de quinque ſiclis non cogit: nam potiùs, quia oportuit expendere quinque ſiclos in redemptionem filij, prout abſolutè & ſine vlla remiſſione in lege ſtatuebatur, ideo nō erat ei tanta facultas, vt ſimul poſſet commodè agnum offerre. Ad alteram verò coniecturam de oblatione facta à Magis dicitur, vel dona Magorum non fuiſſe magni valoris & quantitatis, vel magna ex parte Virginem & Ioſeph aliis pauperibus ex eis ſubueniſſe. Ac denique (quidquid de hoc ſit) non mutauit ſtatum Virginis, ac pauperem conditionem, quod eo tempore aliquam maiorem pecuniæ copiam haberet, poterat enim prudenter eam in futuros vſus reſeruare.

Origenis ſententia ſingularis.

Non prætermittam in fine huius ſectionis aduertere ſingularem quandam ſententiam Orgenis, ne fortaſſe aliquis in eam offendat. Ille enim de hac Virginis oblatione ſermonem habens homil. 14. in Lucam, ſic inquit: *Turturum par & duos pullos columbarū pro Saluatore videmus oblatos, ego, & aues iſtas beatas puto, quæ pro ortu Domini oblatæ ſunt.* Et, *quomodo aſinam*

A *Balaam miror, & felicitate accumulo: quia digna fuerit non ſolùm videre Angelum Dei, ſed etiam ore reſerato in humanum ſermonē erumpere: ſic multo ampliùs has volucres prædico eaſque ſuſtollo, quod pro Domino noſtro & Saluatore oblatæ ſunt. Vt offerrent pro eo par turturum, aut duos pullos columbarum. Nouum quid forſitan videar inferre, ſed pro maieſtate rei parū dignum. Sicut noua fuit generatio Saluatoris non ex viro & muliere, ſed ex ſola tantùm Virgine, ſic & par turturum & duo pulli columbarum non fuerunt tales quales oculis carnis aſpicimus: ſed qualis Spiritus ſanctus in ſpecie columbæ deſcendit, & venit ſuper Saluatorem, quando in Iordane baptizatus, tale fuit & par turturum. Non erāt volucres iſtæ vt iſtæ quæ per aerem volitant, ſed diuinū quiddā, & humana contemplatione auguſtius, ſub ſpecie columbæ & turturis apparebat, vt non talibus victimis, qualibus omnes homines, ille qui pro toto mundo naſcebatur, & pati habebat, coram Domino mundaretur: ſed vt diſpenſatio eius noua omnia, ita etiam nouas haberet hoſtias ſecundùm voluntatem omnipotentis Dei.* Hæc fortaſſe ab Origene dicta fuerunt in aliquo ſenſu metaphorico ad innuendū hoc ſacrificium, quatenus à Virgine & pro Chriſto oblatum eſt, ſingularem habuiſſe excellentiam, ac ſpeciali Spiritus ſancti prouidentia fuiſſe ordinatum: alioqui tamen de fide certū eſt, aues illas fuiſſe veras quales ab aliis offerri ſolebant. Hoc enim veritas & proprietas Scripturæ requirit, & Origenes in hac parte ſuſpectus eſt, facilè enim, literali ſenſu Scripturæ relicto, ad metaphoricum diuertit.

(B appears in margin beside "bæ & turturis apparebat")

SECTIO II.

Vtrùm ex neceſſitate vel obligatione legis beata Virgo ad templum purganda venerit.

Bernard.

NOn eſt quòd in controuerſiam vertamus, an beata Virgo ſanctè ac conuenienter egerit, legem Purificationis obſeruans. Quoniam (vt eleganter Bernardus dixit ſermone 3. de Purificatio.) non eſt diſſimilis ratio Purificationis matris, & filij Circunciſionis. Sicut enim decuit, vt filius, etiamſi impurus ac peccator eſſet exiſtimandus, legem ſeruaret, vt humilitatem ac obedientiam profiteretur omnémque ſcandali occaſionem vitaret; ita ob eaſdem cauſas oportuit D Virginem purificari. *Eſto itaque* (inquit Bernard.) *ô beata Virgo, inter mulieres tanquam vna earum: nam & filius tuus ſic eſt in numero puerorum.*

Cùm ergo conſtet hoc fuiſſe conueniens, quærimus an etiam fuerit neceſſarium. In qua quæſtione duæ includuntur: prima, an cauſa ſeu ratio huius legis in beata Virgine inuenta fuerit, vt propterea cenſenda ſit ſub lege comprehenſa: altera eſt, an verba legis ad ipſam pertineant, ſolent enim leges obligare, etiamſi ratio earum in particulari ceſſet. Priorem quæſtionem latè tractat Abulenſ. Leuitic. 12. quæſt. 2. & ſequent. & opinatur rationem propter quam lex illa introducta eſt, in beata Virgine inuentam fuiſſe. Nam illa lex lata fuit propter immunditiam corporalem parturientium ex fluxu E Sanguinis prouenientem, vt patet ex illis verbis: *Orabit pro ea ſacerdos, & ſic mundabitur à profluuio ſanguinis ſui.* Sed licèt beata Virgo in ſuo partu mundior fuerit aliis fœminis; non tamen omnino caruit fluxu ſanguinis; ergo ratio legis in ea viguit. Sed hæc ipſemet ratio oppoſitam ſententiam veram eſſe demonſtrat: oſtendimus enim ſuprà diſputatio. 13. ſectio. 2. partum Virginis fuiſſe puriſſimum, omníſque ſordis immunem, & à fluxu ſanguinis liberum. Quam eſſe communem Patrum ſententiam, & rationi valde conſentaneam, oſtendi ſuprà citato loco. Vnde eleganter Bernardus dicto ſermone: *Nihil in hoc conceptu, nihil in partu impurum fuit, nihil illicitum, nihil purgandum. Nimirum cùm proles iſta fons puri*

Abulenſ.

Macula in Virgine nulla Purificationis indiga.

Bernard.

puritatis ſit, & purgationem venerit facere delictorum quid in me legalis purificet obſeruatio,quæ puriſſima facta ſum,ipſo partu immaculato? Et Euſebius Emiſſenus ſermone de Purificatione. *Quamuis*, inquit, *purgationis dies ad beatam Mariam Virginem non pertinent : expectauit tamen ipſa,donec omnes purgationis dies complerentur, quos non ſibi ſed aliis mulieribus, lex conſtituerat. Non enim de ea dictum fuerat,Omne ſanctū non tanget,quæ ipſum ſãctum ſanctorum in gremio teneba,in ſinu fouebat, & virgineo lacte nutriebat.* Et ſanctus Eligius, *Nequaquam immunda iudicatur, quæ ſancto Spiritu obũbrante totius mũditiæ & ſanctitatis authorem genuiſſe probatur*, & ſimilia habet Anſelmus in hoc Lucæ Euangelium. Sed omnium grauiſſimè Cyrillus Alexandrinus libro ſecundo de fide ad Reginas, parum à principio, vbi ex ſua & cuiuſdam antiqui Epiſcopi,cuius nomen non refert, ſententia,hæc profert verba, *Quòd ſi is,qui Deus ſecundùm naturã eſt, vtpote vnigenitus Dei Filius, ſeruili forma indutus,ſacræque Virginis primogenitus appellari non dedignatus,ſemetipſum redemptionem pro omnibus tradidit:clarè patet, in quantam impietatem prolabantur Ariani qui Deiparam Mariam iis ſacrificiis, quæ pro puerperiis ex lege offerri mos erat,opus habuiſſe aſſerunt.* Sit igitur cõſtans, ac certum, B. Virginem nullam habuiſſe maculam propter quam Purificatione indigeret.

Euſeb.Emiſ. Eligi. Anſelm. Cyrill. Alex.

Reliquum eſt explicemus, an verbis legis fuerit comprehenſa. Fuit enim ferè omnium Patrum, qui hanc legem explicarunt, concors ſententia, non abſque myſterio, & ſingulari Spiritus ſancti prouidentia additum eſſe in ea verbum illud, *Mulier ſi ſuſcepto ſemine peperit maſculum:* vt indicaretur, hac lege non eſſe comprehenſam illam mulierem, quæ abſque ſuſcepto ſemine maſculum pareret. Ita ponderauit Origenes homilia 8. in Leuiticum, Rupertus libro 2. in Leuitic.capite 16.Euſebius Emiſſenus, ſanctus Eligius, Bernardus, & Laurentius Iuſtinianus in citatis concionibus de Purificatione, & Theophylactus Lucæ ſecundo. *Bene*,inquit, *dixit ſecundùm legem Moyſi: nam ſecũdùm veritatem nulla neceſſitate adſtringebatur, dictum enim eſt in lege, mulier,quæ ſuſcepto ſemine conceperit,&c.* Similia ferè verba habent Euthymius, & Beda ibi, quos ſequutus eſt Caietanus ibi. At verò Abulenſis in 12.cap.Leuitic. quæſtione 2.hanc ſententiam reiicit coniecturis quibuſdam,& rationibus parum vrgentibus. Summa earum eſt,quia ſine cauſa legiſlator intenderet illo verbo excipere beatam Virginem, cùm illa exceptio nullius futura eſſet vtilitatis, quia nec beata Virgo illa vſura erat, nec aliis conſtare poterat eam abſq; ſemine concepiſſe. Hanc verò ſententiam amplexi ſunt moderni expoſitores, qui Hebraicarum literarum peritiores ſibi videntur. Oleaſter in Leuiticum, Ianſenius capitul.decimo Concordiæ, & inclinat etiam Caietan. ſuper Leuiticum. Me autem coniectura Abulenſis nihil mouet, valde enim vtile eſſe potuit, quòd admiranda Virginis Conceptio tanto antea tempore fuerit à Moyſe propheticè indicata. Quod verò ad phraſim Hebraicam pertinet, licèt fortaſſe verum ſit, *ſemen* ſæpe non ſignificare principium generationis; ſed prolem ipſam,& ideo, *facere ſemen*, idem eſſe quod *generare*: tamen, ſi conſideremus nullum verbum eſſe in Scriptura ſine myſterio, & legiſlatorem vtrumque verbum poſuiſſe, veriſimile eſt non ſine cauſa id feciſſe: ſed ad Indicandum aliquod myſterium, præſertim cùm ſeptuaginta Interpretes non vertant, *Mulier,quæ fecerit*,ſed,*quæ ſuſceperit ſemen*, quod propriè ad principium generationis refertur. Et Hieronymus hanc retinens interpretationem, ita ſentire viſus eſt. Neç factum exiſtimo abſque ſpeciali Dei prouidentia, quòd vulgata editio tam apertè hoc myſterium indicauerit, quódque tot annis in Eccleſia fuerit receptum; non igitur eſt à viris Catholicis ac piis tam facilè contemnendum. Addo, quamuis phraſis illa Hebraica idem ſignificet,quod *prolem concipere vel emittere*, vel (vt alij ad rem explicandam dicunt) idem ſit, quod *ſeminificare*: nihilominus, ſi verbi & locutionis vim & etymologiam conſideremus, propriè ſignificare, prolem emittere ex concepto ſemine: ergo quacunque ratione exponatur, eſt locus prædicto myſterio. Denique omnes fatentur, beatam Virginem non fuiſſe obligatam hac lege, vt videre licet in citatis Patribus, & in Chryſoſtomo homilia de occurſu Domini, ſolus enim Abulenſis hoc in dubium reuocare auſus eſt, dicens obligatam quidem fuiſſe ex vi verborum legis: ãn verò re ipſa fuerit obligata, vel alia via aut ratione fuerit exempta, incertum eſſe,ex diuino arbitrio & diſpenſatione pendere. Ianſenius autem videns hoc aduerſari communi ſenſui Eccleſiæ, & Sanctorum, prudentiùs quidem, fortaſſe tamen minùs conſequenter dixit, licèt verba legis Virginem comprehendere poſſent, ac ligare; nihilominus tamen illam non obligaſſe: tum quia in ea ceſſauit ratio legis, non ſolùm quia ſordibus puerperij caruit; ſed etiam, quia ipſum auctorem ſanctitatis & munditiæ peperit: tum etiam, quia peperit Deum, quia ſupra omnem legem erat. Hæ tamen rationes (ſi rectè expendantur) non ſufficiebant, vt beata Virgo non obligaretur lege, ſi verbis legis comprehendetur. Nam ceſſante fine legis in particulari, non ceſſat obligatio legis, & quòd filius fuerit omni lege ſuperior,quia Deus erat, non oſtendit idem eſſe matri attribuendum, alioqui totius veteris legis obligatione Virgo libera fuiſſet, quod nulla ratione nititur. Vt ergo firmo ac conſtanti fundamento dicamus B. Virginem non fuiſſe hac lege obligatam, aſſeramus neceſſe eſt verbis legis non fuiſſe comprehenſam.

Origen. Rupert. Euſe.Emiſ. Eligius Bernard. Laur.Iuſti. Theophyl. Euthym. Beda. Caietan. Abulenſ. Oleaſter Ianſen. Caietan. Hyerony.

Virgo lege de Purificatione lata non fuit comprehenſa.

Chryſoſt. Ianſen.

Cætera,quæ de hoc myſterio deſiderari poſſunt legantur in homiliis ſanctorũ Patrum, & in expoſitoribus Euangeliorum, & ſpecialirer de reuelatione facta Simeoni & Annæ nonulla tetigimus ſuprà diſputatione 14. ſectione 1. vbi ſanctos Patres, qui de hac re ſcripſerunt,indicauimus, præſertim Chryſoſtomum, Gregor. Nyſſenum, Cyrillum Ieroſolymitanum, ex quibus colligere licet, quàm ſit antiqua in Eccleſia huius myſterii celebratio ac feſtiuitas, & vnde duxerit originem cæremonia benedicendi, & accendendi cæreos in hac feſtiuitate, quæ tempore etiam Cyrilli Ieroſolymitani erat in vſu, *Læti*,inquit, *hodie lampades ornemus,idmque filij lucis ceras veræ luci Chriſti offeramus. Quoniam lumen ad reuelationem genitum mundo apparuit, ideo lumina ex lumine reſplendeamus.* Legatur Albinus Flaccus lib. de Diuinis officiis, cap. de Purificatione, vbi dicit, Eccleſiam inter alias cauſas introduxiſſe hanc cæremoniam ad mutandam luſtrandi conſuetudinem, quam Gentes obſeruabant, dicentes hunc menſem Deo Februo, vt Auguſtinus etiam retulit, libro 7. de ciuitate, cap. 7. & eandem rationem habet Beda in libro de ratione temporum, & latiùs Innocent. ſermone de Purificatione, & plures alias rationes affert Eligius dicta homil. 2. de eadem feſtiuitate.

Chryſoſt. Gregor. Nyſ. Cyril. Ieroſo.

Mos benedicendi & accendendi cæreos in die Purificationis vnde ortus.

Alb.Flac. Auguſt. Beda. Inn.3.Pap.

Vltimò obſeruari hoc loco poteſt, legem hanc de Purificatione, ſicut alias cæremoniales omnes veteris legis, iam ceſſaſſe; permiſſum tamen eſſe ab Eccleſia, vt ſi fæminæ velint poſt partum abſtinere aliquamdiu ab ingreſſu Eccleſiæ, & poſtea deferre prolem, vt pro ea ad Dominum preces fundantur, poſſint id facere, vt patet ex capit. vnico de Purificatione poſt partum. Oportet tamen, vt omnis ſuperſtitio ſeruandi legem veterem abſit, ſolúmque fiat cauſa religionis, & ob reuerentiam loci ſacri, & in hunc ſenſum piè interpretanda ſunt quædam verba

Lex vetus de Purificatione puerperæ iam ceſſauit.

verba, quæ in Miſſa Æthiopum leguntur in benedictione puerperæ, in hũc modum: *Tu Domine, inſtituiſti Moyſem ſeruum tuum in lege tua, & docuiſti eum cõſtitutionem mundam quæ conuenit omni fœminæ, quæ peperit*, & infrà, *Quæſumus pro ancilla tua, quæ ſeruauit conſtitutionem, & optat ingredi in ſanctum tabernaculum tuum, &c.* Intelligitur enim ſeruaſſe conſtitutionem, quantum ad ſimilitudinem quandam externæ cæremoniæ, non quoad propriam rationem, & obligationem legis.

DISPVTATIO XVII.

In tres Sectiones diſtributa.

De reliquis myſteriis vitæ Chriſti vſque ad annum ætatis eius trigeſimum.

EXplicato Purificationis myſterio, ac reliquo tempore vitæ Chriſti prætermiſſo diſputationem de baptiſmo eius ſtatim aggreditur D.Thom. nos verò, priuſquã ad illius myſterij explicationẽ accedamus, duo præſtanda duximus Primum enim, vt hiſtoriæ ſeriem meliùs texendo, nihil, quoad fieri poteſt, intactum relinquamus, de Saluatoris infantia, déque reliquo vitæ tempore ab Euangeliſtis prætermiſſo, pauca dicemus. Deinde, quoniam reliqua myſteria vitæ Chriſti minùs coniuncta ſunt cum diſputatione de beata Virgine, abſoluemus omnia, quæ ad illius excellentiam & dignitatem ſpectare videbuntur. Quibus finitis reliqua vitæ Chriſti myſteria & cæterarum quæſtionum D.Thomæ explicationem perſequemur.

SECTIO I.

Cur Chriſtus in Ægyptum fugere voluerit.

Matth. 2.

MAtthæus Euãgeliſta cap. 2. poſt narratam trium Magorum hiſtoriam, ſtatim ſubiungit, *Qui cùm receſſiſſet, ecce Angelus Domini apparuit in ſomnis Ioſeph, dicens, Surge & accipe puerũ, & matrem eius, & fuge in Ægyptum, & eſto ibi, vſque dum dicam tibi. Futurũ eſt enim vt Herodes quærat puerum ad perdendum eum.* In quibus verbis ſignificari videtur ſtatim poſt diſceſſum Magorum, nullâque mora temporis interpoſita Chriſtum Ægyptum fugiſſe. Si tamen, quæ ſuprà dicta ſunt, recolamus, neceſſe eſt, vt multi dies interceſſerint. Diximus enim ſuprà Magos adoraſſe Chriſtum decimotertio die ab eius natiuitate: ex Luca autem cap. 2. conſtat, quadrageſimo die fuiſſe Chriſtum in templo oblatum, & poſtea reuerſos eſſe parentes eius in Galilæam in ciuitatem Nazareth: & veriſimile eſt aliquo tempore ibi habitaſſe: conſtat igitur plures dies & fortaſſe aliquot menſes præceſſiſſe antequam beata Virgo diſcederet in Ægyptum, quamuis incertum ſit, quantum illud tempus fuerit. Verbum ergo illud Matthæi, *Qui cùm receſſiſſent, ecce Angelus Domini, &c.* poſitum eſt ad hiſtoriam continuandam, non ad indicandum ſtatim poſt reditum Magorum hanc reuelationem fuiſſe ſubſequutam.

Luc. 2.
Quo tempore Chriſtus in Ægyptum ſeceſſerit.

Obiectio.

Dicere verò poſſet aliquis, reuelationem quidem eſſe factam Ioſepho ſtatim poſt diſceſſum Magorum, ante purificationem: illum verò expectaſſe conueniens tempus fugiendi. Quod videtur inſinuare Anſelmus Matth. 2. dicens: *Quamuis timerent Herodem, tamen non ſunt auſi trãſgredi legem quin ad templum puerum deferrent, vbi Simeon accepit eũ in vlnas ſuas, & Anna de eo multa prophetauit.*

Anſelm.

Reſponſ.

Sed hoc nullo modo dici poteſt, repugnat enim conſequentibus verbis Euangelij Matth. *Qui conſurgens accepit puerum, & matrem eius nocte, & ſeceſſit in Ægyptum.* Vbi omnes Sancti contemplantur ſummam diligentiam & obedientiam ſancti Ioſephi, quia ſubitò &

A abſque vlla mora Angelicæ monitioni paruit, & ita omnes expoſitores hanc reuelationem ponunt factam, vt minimum poſt Purificationem. Et quamuis Ianſenius in Concordia indicet factam eſſe antequam redirent Nazareth poſt præſentationem templi, & expreſſiùs Caietanus id affirmet Matth. 1. motus coniectura probabili, non tamen efficaci, vt videbimus: tamen (ſi attentè Euangelium Lucæ conſideretur) contrarium verius apparet, vt Euthym. ibi adnotauit, & ſenſerunt Tatianus, & Ammonius Alexandrinus in harmoniis Euangeliorum, & colligi poteſt ex Origene homilia 28. in Lucam, & Anſelmus (ſi rectè perpẽdatur) in eadem eſt ſententia. Nam poſt verba ſuprà citata ſubiungit, *Quo facto ſeceſſerunt in Nazareth, &*

Ianſen. Caietan. Euthym. Tatian. Ammon. Alex. Anſelm.

B *cùm rumor de puero iam inciperet dilatari, mittitur Angelus Gabriel, qui in Ægyptum faciat puerum deportari.* Vbi indicat (quod Ammonius etiam ſuprà notauit) ante præſentationem in templo Herodem non fuiſſe commotum, nec cœpiſſe quærere Chriſtum ad interficiendum, poſtea verò, cùm ex iis quæ in templo Simeon & Anna publicè de Chriſto prædicauerant adiunctis aliis, quæ præceſſerant, rumor de illo percrebuiſſet, cœpiſſe illum magis pertimeſcere, & contra Chriſtum ira incitari, ideóque miſſum eſſe Angelum, qui Ioſephum admoneret. Quod ergo Anſelmus dixerat parentes Chriſti timuiſſe Herodem etiam ante Purificationem, non eſt intelligendum, ac ſi timor ille ex reuelatione ab Angelo facta ortus eſſet: ſed quia ex

Ammon.

C humana coniectura, & prudentia, cum ardenti amore ad Chriſtum coniuncta & diligenti cura cuſtodiendi illum, ſuſpicionem aliquam vel timorem concipere potuerunt.

His ergo poſitis inquirendum occurrit, quæ fuerit neceſſitas fugiendi in Ægyptum. Et eſt ratio dubij, quia Herodes nõ iuſſit interfici omnes infantes Regni ſui, ſed ſolũ in Bethleem, & in omnibus finibus eius, Chriſtus autẽ & parentes non habitabant Bethleem, ſed Nazareth: ergo nullum erat periculum, quòd eſſet Chriſtus interficiendus: non ergo erat, quòd hac occaſione arrepta fugerent in Ægyptum. Eo vel maximè quòd Deus, à quo illa reuelatio profecta eſt, iam præuiderat quo in loco innocentium cædes futuræ eſ-

D ſent, & præſcierat non fuiſſe futuras in Nazareth. Et confirmatur, quia quando Ioſeph redit ex Ægypto, propter timorem Archelai filij Herodis, diuertit à Iudæa ad ciuitatem Nazareth, exiſtimãs ibi ſe futurum omni periculo liberum, ac ſecurum: ergo eadem ratione potuiſſe ibi manere ante diſceſſum. Addunt infideles, ſi Chriſtus verus Deus fuit, quid oportuit fuga vitæ conſulere? Imò quid poteſt eſſe iniquius (aiebant Neſtoriani apud Maxentium dialogo primo) quàm vt credatur Deus propter hominem fugiſſe in Ægyptum.

Chriſtus in Ægyptum cur fugit.

Dicendum verò eſt primò, proximam & literalem cauſam ſeu rationem huius itineris fuiſſe ad vitandum periculum mortis, quod ex inſidiis He-

E rodis Chriſto Domino imminebat. Erat enim à Deo prædefinitum vt non in infantia, ſed in adulta ætate poſt prædicatum Euangelium pro hominibus moreretur, & ideo (ait Fulgentius ſermone de Epiphania) *Dignatus eſt in Ægyptum fugere, vt poſtea crucem dignaretur aſcendere: faciet enim* (vt infrà ſubdit) *eum mori benignitas propria, non malignitas aliena.* Neque huic rationi obſtat obiectio facta: quia in primis, licèt potuiſſet Chriſtus potentia ac maieſtate ſua non ſolùm Herodis inſidias impedire, ſed etiam regno illum vitáque priuare: noluit tamen poteſtate vti, ſed dignatione. Vt enim notauit Euſeb. lib. 9. de demonſt. Euangel. demonſt. 4. *Non decebat Saluatorem adhuc puerum miracula exordiri, atque ante tempus diuinam oſtentare virtutem.* Vnde rectè Fulgent. *fugit,* inquit,

Fulgent. Euſeb. Fulgent. Petr. Chryſol.

inquit, *non formidine humana ſed diſpenſatione Diuina,* A
1.Reg.11 & *fugit non neceſſitate, ſed poteſtate.* Et elegãter Petr. Chry-
22. ſologus ſerm. 150. *Quid eſt,* inquit, *quod ſic cæleſtis cauſa*
3.Reg.17. *triſtatur, vt humanus ſe cõfundat auditus, laſſetur animus,*
laboret intelligẽtia, ſenſus hebetetur, fides nutet, ſpes titubet,
credulitas ipſa ſuccumbat, perſequente homine Deus fugit,
ſæuiente terra cœlum trepidat, & pauor patris filio fugiente
monſtratur, Dauid perſequente Saul ad Iudæam confugit,
recepit vicinia, domus vnius viduæ Heliæ ſufficit ad late-
bras, Chriſto fugiente locus deeſt, prouincia deficit, nõ ſubue-
nit patria, & quæ ſequuntur vſque illuc, *Euangeliſta*
igitur referendo talia videtur excitaſſe hæreticorũ latratus.
Cauſam verò & myſteriũ explicans ſubiũgit inferiùs,
Bellicoſus quòd in bello fugit, artis eſt, non timoris, Deus
quando fugit hominem, Sacramenti eſt, non pauoris, potẽs, B
quando ſe ſubducit infirmo, inſequentem non pauet ſed foris
producit, vult enim in aperto vincere, qui publicam referre
cupit ex hoste victoriam; hinc eſt quòd Chriſtus fugit, vt ce-
dat tempori, non Herodi: & cætera quæ eleganter perſe-
quitur. Deinde licèt Diuina prouidentia poſſet in ciui-
tate Nazareth eum cuſtodire immunẽ, tamen ſi pro-
uidentiam humanam ſpectemus, non ſatis exiſtimari
poterat ibi eſſe ſecurus, quia cùm Herodes tunc eſſet
vtriuſque prouinciæ Rex: facilè poterat inquirere, &
perſcrutari diligenter, donec intelligeret fœminã quã-
dam peregrinã, & aduenã Bethleem peperiſſe, ac poſt-
ea diſceſſiſſe, ac ita paulatim poterat Saluatorem inue-
Hieron. nire. Præſertim cùm (vt notat Hieron. circa illa verba C
Matth.2. Matth. 2. *Mortui ſunt enim, qui quærebant animã pueri:*)
non ſolùm Herodes, ſed etiam Scribæ, & Phariſæi, vt
illi morem gererent, Chriſti necem procurarent. Nec
refert, quòd Deus præſciuerit Herodem non fuiſſe in-
terfecturum infantes Nazareth, ſed Betleem: tum quia
noluit Deus negotium hoc gubernari iuxta præſcien-
tiam ſuam, ſed iuxta periculi grauitatem, prout modo
hominibus accõmodato vitari poterat: tum etiam, quia
licèt tantùm conſtet interfectos fuiſſe Bethleemiticos
infantes; non tamen inde ſequitur non adhibuiſſe He-
rodem omnem aliam diligentiam in toto Regno ſuo,
ſi fortaſſe alicubi veſtigium aliquod noui Regis nati
inueniret. Denique (ſi coniectura Caietani vera eſſet)
faciliùs videretur hoc expediri, putat enim ille Virgi- D
nem & Ioſeph poſt purificationem non rediiſſe Na-
zareth, ſed potiùs voluiſſe habitare in Iudæa, Ieroſo-
lymis, aut Bethleem. Tamen huic coniecturæ non aſ-
ſentior: tum quia non habet fundamentum, neque eſt
conſentanea Lucæ: tum quia etiam oportet rationem
reddere, cur non redierint Nazareth, vel ſaltem cur de
hoc non fuerunt admoniti, ſi ſatis ibi erant ſecuri, &
neceſſe erit tunc vti rationibus adductis.
Secundam verò & principalem cauſam addidit E-
uangeliſta, ſcil. fugam hanc *non de periculi metu ſed de*
Pet.Chryſ. *prophetiæ veniſſe myſterio*, vt Petrus Chryſologus ſuprà
dicit, *Vt adimpleretur*, inquit, *quod dictum eſt à Domino*
per prophetam dicentem, Ex Ægypto vocaui filium meum.
Si enim in Ægyptum non fugiſſet, ex Ægypto vocari non E
Euſeb.Emiſ. *potuiſſet*, vt Euſeb. Emiſſenus loquitur. Hoc autem loco
cauẽda eſt nimis libera (ne dicã temeraria) interpreta-
Ianſen. tio Ianſenij, c. 11. Cõcordiæ, vbi negare auſus eſt, ver-
Fuga Chriſti ba illa (vt ſunt apud Oſeam) continere vllo modo de
in Ægyptum Chriſto prophetiam, ſed ſolùm per accommodatio-
ab Oſea Pro- nem quandam ab Euangeliſta citari. Vt ſi quis de pa-
pheta prænũ- tre nimium amante filium dicat in illo impleri illud
tiata. Poëtæ, *Omnis in Aſcanio cari ſtat cura parentis.* Et (quod
grauius eſt) licentiam præbet ita interpretandi ſimilia
Euangeliſtarum loca, cùm dicunt, *Vt adimpleretur, quod*
dictum eſt per Prophetam. Sed (vt quemadmodum ſen-
tio, loquar) ſententia hæc grauem errorem & Euange-
licæ veritati valde pernicioſum continet. Primò, quia
pugnat cum verbis Euangeliſtæ dicentis, *Vt adimple-*
retur, quod dictum eſt à Domino per Prophetã. Non enim

potuit clariùs dicere, Dominum per Prophetam lo-
quutum fuiſſe in illis verbis de hoc myſterio, quod in
Chriſto impletum eſt. Deinde pugnat cum intentione
Euangeliſtæ. Vt enim oſtendat Chriſtum eſſe, quem
prophetiæ reſpiciebant, & in quo omnes implentur,
adducit prophetiam, & oſtendit cõcordiam inter præ-
dictionem, & effectum, & hanc vim habet illud ver-
bum, *Vt adimpleretur*, illud enim propriè adimpleri di-
citur, quod prædictum erat. Tertiò pugnat cum com-
muni ſententia Sanctorum: omnes enim exponen-
tes, tam locum Matth. quàm Oſeæ, intelligunt ibi
contineri de Chriſto prophetiam, vt videre licet Hier. Hieron.
vtroque loco, & epiſtol. 150. ad Algaſiã, q. 2. & Chry- Chryſoſt.
ſoſtom. Theoph. Euthym. Anſelm. Beda, D. Thoma, Theophyl. Euthym.
Gloſſ. ordinaria & aliis expoſitionibus Matth. 2. Vnde Anſelm.
Euſeb. Emiſſenus ſuprà ſic inquit, *Impleta eſt prophe-* Beda.
tia, & vtilitas prophetiæ. Et Petrus Chryſologus ſuprà D.Thom.
dixit verba illa allata eſſe ab Euangeliſta, vt cauſam Gloſſ.ord.
redderet ex myſterio prophetiæ. Hanc etiam ſenten- Euſ.Emiſſ. Pet.Chryſ.
tiam indicauit Gregor. Nazianzen. orat. 24. dicens, *De* Greg. Naz.
quo, id eſt, de Chriſto, *nunc mihi quoque patrem audire*
videor dicentem, Ex Ægypto vocaui filium meum, vbi
Elias Cretenſis adnotat, ex Euangeliſtæ teſtimonio Elias Cret.
conſtare hanc fuiſſe de Chriſto prophetiam. Et eodem
modo exponit Athanaſ. tom. 1. lib. de Incar. Verbi Dei
longè à medio, clariùs Proſper de promiſſionibus & Proſp.
prędiction. Dei, par. tertia, cap. 8. & Anaſtaſius Synaita Ana.Syn.
lib. duodecimo commentariorum in Hexameron Eu- Euſeb.
ſebius, & alij quos ſtatim referam.

Dubitari autem ſolet, vtrùm verba illa, prout à Pro- Dubium.
pheta ſunt dicta ad prædicendum hoc myſterium, in
ſenſu literali vel ſpirituali ſint dicta: Euſebius enim di-
cto lib. de Demonſt. demonſt. 4. non ſolùm ſentit illã
prophetiam ad literam eſſe de Chriſto, ſed etiam nul-
lum alium pati literalem ſenſum. Quæ ſententia ve-
riſimilis non eſt, & ideo alij concedunt illa verba ad
literã eſſe dicta de populo Iſrael, nihilominus tamen
etiam in ſenſu literali dicta eſſe de Chriſto: ita Lyra-
nus, & Carthuſianus, Matth. 2.

Communior tamen ſententia eſt, illa verba in ſen-
ſu literali eſſe dicta de populo Iſraël, qui ſolet filius Reſponſio.
Dei in Scriptura appellari, vt patet Exod. 4. *Filius meus* Exod.4.
primogenitus Iſraël, & ideo ſub ea ratione interdum ge-
rere figuram Chriſti: atque ita conſequenter dicta eſ-
ſe de Chriſto in ſenſu ſpirituali. Ita exponunt Chry- Chryſoſt.
ſoſt. homil. 8. in Matth. quem Theophylact. & ferè alij Theophyl.
Græci ſequuntur, Origenes hom. 17. in Numeros, tra- Origen.
ctans verba illa, *Deus eduxit illum de Ægypto, cuius*
fortitudo ſimilis eſt Rhinocerotis, & probabile exiſtimat
hæc verba eodem modo intelligi de Chriſto, quod et-
iam notauit Hieronym. Matth. 2. clariùs verò eandem
ſententiam docuit idem Hieronymus Oſee 11. & alij, Hieron.
quos congerit Franciſcus Ribera in illum locum, vbi Ribera.
copioſè ac doctè hanc ſententiam ſuadet. Et eſt ſine
dubio vera, niſi fortaſſe in modo loquendi ſit contro-
uerſia. Concedimus enim omnes hunc ſenſum fuiſſe
ab Spiritu ſancto intentum, vt Euangeliſta Matthæus
explicuit. Quamquam enim ſenſus ſit ſpiritualis: ſi ta-
men in alio loco Scripturæ explicatus ſit, ab eo ſumi-
tur firmum argumentum, cùm iam conſtet eſſe ab
Spiritu ſancto intentum. Præterea nullus negare po-
terit, quin illa verba immediatè ſignificauerint popu-
lum Iſraël educendum de Ægypto, & rem illam fuiſſe
figuram Chriſti vocati ex Ægypto. Vnde fit verba il-
la mediante re proximè ſignificata hoc myſterium ex-
preſſiſſe, quæ eſt definitio ſpiritalis ſenſus. Quia tã-
men illa verba immediatè relata, ad hoc myſterium
illud etiam in omni proprietate ſermonis apertè con-
tinent, & declarant: ideo addiderunt alij authores, non
ſolùm in ſenſu ſpirituali, ſed etiam in literali illud ſigni-
ficare. Nam illa verborum proprietas non abſque ſin-

gulari Spiritus ſancti prouidẽtia ſeruata eſt: quod quidem piè & non ineruditè animaduerſum eſt. Quia tamen propria ratio ſenſus literalis requirit, vt nõ ſolùm oratio nudè ſumpta illum ſenſum in proprietate ſermonis referre poſſit, ſed etiam vt in eo ſenſu poſſit cũ antecedentibus & conſequentibus texi, & vnum integrum hiſtoricum ſeu literalem ſenſum conficere: quod prædictis verbis in dicto ſenſu non poteſt conuenire, ideo non poteſt in rigore & propriè dici ſenſus literalis.

Fuga Chriſti in Aegyptum ab Iſaia propheta prædicitur.
Iſai. 19.
Chryſoſt.
Euſeb.

In confirmationem huius rationis Euangeliſtæ addere poſſumus factum etiam id eſſe, vt adimpleretur, quod dictum eſt per Iſaiam, cap. 19. *Ecce Dominus aſcendet ſuper nubem leuem, & ingredietur Ægyptum, & commouebuntur ſimulachra Ægypti à facie eius.* Ita confirmauit hanc rationem Euangeliſtæ Chryſoſt. homil. 2. imperfecti: & Euſebius libro 6. de Demonſtrat. cap. 20. latè locum hunc de hoc myſterio declarat, & Athanaſ. loco ſuprà citato de Incarnatione Verbi, & Procopius in Iſaiam, qui per *nubem leuem*, ſacram Virginem intelligit, cuius vlnis in Ægyptum Saluator inuectus eſt. Quæ *nubes* dicitur, quia per eam Deus pluit in terras gratiam Chriſti (vt dixit Ambroſius de inſtitutione Virginis) *leuis* verò, quia *virili ſemine prægrauata non eſt*, vt ibidem dixit Ambroſius & in exhortatione ad Virgines, & Hieronymus ſuper Iſaiam, vel quia nullum habuit pondus peccati, nec paſſionis, aut fomitis, vel quia *ſuper res omnes terrenas volabat*, vt dixit Procopius. Quamquam per *nubem leuem*, etiam caro Chriſti ex Spiritu ſancto concepta intelligi poſſit, vt iidem Patres interpretantur, & Auguſtinus tractatu trigeſimo quarto in Ioannem, & Proſper de prædictionibus Dei, parte tertia, capitulo ſecundo. Addit præterea Euſebius tunc etiam impletum illud eſſe, *Commouebuntur ſimulachra Ægypti à facie eius. Nam Dæmones, inquit, qui animas Ægyptiorum ſubiectas habebant, cùm ſenſiſſent nouam diuinámque virtutem ad ſe acceſſiſſe, illicò commoti ſunt, & fluctuationem ac perturbationem in ſeipſis pertulerunt, corque ipſorum & vis intelligendi intrinſecus in ipſis conuicta ſunt, ceſſerúntque, ac fugata ſunt.* Indicat autem Euſebius ſimulachra tunc non fuiſſe ſenſibiliter commota, ſubdit enim, *Et tunc quidem inuiſibiliter dæmones talia paſſi ſunt.* Nicephorus verò libro decimo Hiſtoriæ, capitulo trigeſimo primo ſignificat, etiam ipſa corporea ſimulachra corruiſſe, vbi miraculum quoddam refert de arbore, quæ in ciuitate Hermipoli ad Chriſti ingreſſum ſeſe ad terram vſque reuerenter inflexit, vt ipſum adoraret. Idem refert Sozomenus libro quinto Hiſtor. capitulo vigeſimo. Et in Hiſtoria Lauſiaca in vita ſancti Apollinis Abbatis, capitulo quinquageſimo ſecundo, memoriæ prodidit Palladius, in eadem ciuitate Hermipoli extare templum, in quod ingreſſo Saluatore omnia idola proſtrata comminutáque ſunt. Procopius etiam ſuper dictum locum Iſaiæ hoc indicat, dicens, *Cùm Dominus in puerili ætate in Ægyptum deuectus eſt, ineffabili potentia confregit idola.* Citari etiam ſolent in hanc ſententiam Athanaſius libro de Incarnatione Verbi, & Origenes hom. 3. in diuerſos. Tamen reuera ij Patres ſolùm dicunt per Chriſtum confracta eſſe Ægypti idola, quando gens illa per Euangelij prædicationem ad ipſum conuerſa eſt, cuius velúti indicium ac præſagium fuit introitus pueri Ieſu in Ægyptum, & ita apertè ſe exponit Euſebius. Illud ergo quod de euerſione idolorum dicitur incertum eſt. Et quidem quod in tota Ægypto acciderit, non eſt admodum veriſimile; quòd verò in aliqua ciuitate, in qua Chriſtus habitauit, diuina eius virtus idola confregerit, non eſt incredibile, quamquam in dicto loco Iſaiæ non habeat fundamentum; ſed in quadam humana hiſtoria ſatis incerta. Et idem iudicium ſit de

Athanaſ.
Procop.
Ambroſ.
Hieron.
Aug.
Proſper.
Euſeb.
Chriſtus puer Aegyptum ingreſſus Idola deſtruit.
Sozomen.
Pallad.
Procop.

A aliis miraculis, quæ circumferuntur à puero Ieſu in Ægypto facta, de quibus videri poteſt Burcardus in deſcriptione Terræ ſanctæ, parte ſecunda, capitulo quarto, & Cæſar Baronius in Annalibus anno primo. *Burcard.* *Cæſ. Bar.*

Vltimò his duabus cauſis migrationis Chriſti in Ægyptum, quas Euangeliſta attigit, & veluti literales ſunt, addere poſſumus alias myſticas, & morales. Prima eſt, quam attigit Leo Papa ſermone ſecundo de Epiphania, his verbis, *Tunc autem etiam Ægypto Saluator illatus eſt, vt gens antiquis erroribus dedita, iam ad vicinam ſalutem per occultam gratiam ſignaretur, & quæ nondum eiecerat ab animo ſuperſtitionem, iam hoſpitio reciperet veritatem.* Quam rationem magis explicans Euſebius ſuprà, inquit in Ægypto initium accepiſſe idolatriam, eámque gentem fuiſſe omnium ſuperſtitioſiſſimam, & inimicam populi Dei, & longiſſimè à Prophetis abfuiſſe, & ideo apud illos Dei virtutem primò commoratam eſſe. Ex quo dicit factum eſſe, vt plus apud Ægyptios quàm apud alios homines Euangelicę doctrinæ verbum inualuerit. Quibus adde, propter hanc cauſam Ægypti nomine ſæpe in Scriptura ſignificari gentes vniuerſas, vt notauit Hieronymus dicto loco Iſaiæ 19. qui hoc modo illum tropologicè interpretatur, vt ſcilicet ibi prædictum ſit, Dominum in humana carne venturum in mundum, & vniuerſam Ægyptum, id eſt, gentilitatem ſubiugaturum. Ad hoc ergo ſignificandum voluit Chriſtus ſtatim in infantia in veram ac propriam Ægyptum deferri, & Ægyptiorum errores profligare (vt ait Gregor. Nazianzen. oratio. 35.) Et hanc rationem eleganter perſequitur Origen. dicta homil. 3. in diuerſos. Eam verò auget & confirmat Leo Papa ſermone 3. de Epiphania his verbis, *Aegypto ſe parentum miniſterio ſubuectus intulerat, repetens ſcilicet Hebrææ gentis antiqua cunabula, & principatum veri Ioſeph maioris prouidentiæ poteſtate diſpones, vt illam duriorem omni inedia famem, qua Aegyptiorum mentes veritatis inopia laborabant, veniens de cœlo panis vitæ & cibus rationis auferret; ne ſine illa regione pararetur ſingularis hoſtiæ ſacramentum, in qua primum occiſione agni ſalutiferum crucis ſignum & Paſcha Domini fuerat præformatum.*

Exilij Chriſti in Aegyptum rationes & cauſæ.
Leo Papa.
B
Euſeb.
Hieron.
C
Greg. Naz.
Orig.
Leo Pap.

Altera ratio moralis eſt, quam Origenes ſuprà tetigit his verbis Chriſtum alloquens, *Fuge in Aegyptũ, vt ij, qui nomine Chriſti perſecutionem patiuntur, qui tribulationes tolerant, qui iniurias perferunt, fortiter ſtent, viriliter prælientur, Eccleſiam non deſerant; ſed ſemper meminerint, quia Dominus à peccatoribus perſecutionem perpeſſus eſt;* Et infrà, *Fugit enim Dominus de loco in locum, non mortem timens, neque interfectionem formidans; ſed myſterium & conſummationem paſſionis expectans.* Vnde vlteriùs colligunt Sancti, voluiſſe Chriſtum docere exemplo ſuo ſectatores ſuos, licere in perſecutionibus fugere. *Nam quiſquis in Chriſto manens interim cedit, nõ fidem denegat, ſed tempus expectat*, vt dixit Cyprianus in libro de lapſis, parum à principio. Et Athanaſius apolog. de fuga, qui addit, *decuiſſe Chriſtum, ſicut eſuriendo, ſitiendo, patiendo, ita quoque ipſa ratione fugiendo oſtendere ſe carnem geſtare, & hominem factum eſſe.* Et ſtatim adducit in exemplum myſterium, quod explicamus; eandémque rationem tetigit Tertullianus libro de fuga in perſecutione, cap. 8. & Auguſt. tractat. 15. in Ioan. & epiſtol. 180. Addit Euſebius Emiſſenus ſermo. de Innocentibus, Chriſtum fugiendo Herodem, nos docuiſſe, diabolum & membra eius fugere, nec itineris difficultate terreri, quia melius eſt duro labore fatigari, quàm ab hoſtibus necari. Et eleganter Petrus Chryſologus ſermon. 150. *Chriſtus fugit nobis, non ſibi Chriſtus fugit, vt diſpenſata temporibus ſacramenta ſeruaret, Chriſtus fugit, vt futuris & virtutibus perfidis materiam tolleret excuſandi, credituris, &*

Origen.
D
Cyprian.
Athanaſ.
E
Tertull.
Auguſt.
Euſeb. Emiſ.
Chryſolog.

fidei

fides fiduciam largiretur, quia in perſecutione melius eſt fugere, quàm necare, & ſerm. 151. acutè ponderat non dixiſſe Angelum Ioſepho, Vade in Ægyptum, ſed, *fuge in Ægyptum*, vt apertè fugá ipſa & mandari & honorari videretur; infrà verò ſubdit, *Chriſtum fugiſſe, vt fugas noſtras in perſecutionibus temperaret:* vbi rationes alias eleganter affert, quæ ibi videri poſſunt.

SECTIO II.

Quando & ad quem locum Chriſtus ex Ægypto redierit.

Non eſt quòd de ratione & cauſa, ob quam Chriſtus ex Ægypto rediit, quæſtionem moueamus. Rediit enim, quoniam Ieruſalem elegerat paſſioni, & vt in Iudæa doctrinam ſuam diſſeminaret. Definitum quippe erat, vt *de Sion exiret lex, & Verbum Domini de Ieruſalem.* Solùm ergo videntur poſſe deſiderari in hoc reditu duæ illæ circumſtantiæ, temporis & loci, in titulo propoſitæ, quoniam ad Euangelicæ hiſtoriæ intelligentiam earum cognitio conferre poteſt.

De tempore igitur huius reditus illa quæſtio tractāda occurrit, quo anno ætatis ſuæ Chriſtus ex Ægypto redierit, hoc enim cognito, & ſtabilito tempore, quo è Galilæa egreſſus eſt, facilè erit colligere, quot annis Ægyptum incoluerit. Prima ergo ſententia eſt Epiphanij dicentis, Chriſtum quarto ætatis ſuæ anno ex Ægypto rediiſſe. Ita docet lib 1. Panarij, tom. 1. in fine, poſt hæreſim 20. & lib. 3. hæreſ. 78. vnde colligit Chriſtum tantùm duobus annis habitaſſe in Ægypto, exiſtimat enim illo expleto biennio à natiuitate fuiſſe adoratum à Magis, & deinde in Ægyptum profectū. *Seuer. Sulpit. Epiphan.* Hæc ſententia tribui etiam poteſt Seuero Sulpitio lib. 2. ſacræ hiſtoriæ, quatenus opinatur, ſicut Epiphanius, Chriſtum natum eſſe trigeſimo tertio anno regni Herodis, & Herodem regnaſſe triginta ſeptem annos. Inde enim fit Chriſtum rediiſſe quarto ætatis anno, rediit enim ſtatim poſt obitum Herodis, vt ex Euangelio colligitur.

Secunda ſententia eſt Nicephori lib. 1. cap. 14. qui dicit rediiſſe tertio anno ętatis, atque adeò ferè eiſdem tribus annis manſiſſe in Ægypto. Docuerat enim c. 13. fugam Chriſti in Ægyptum accidiſſe ſtatim poſt eius præſentationem.

Tertia opinio eſt, Chriſtum eodem, vel initio ſequentis anni, quo iuit in Ægyptum, inde rediiſſe. Ita refert Cæſar Baronius in Annalibus anno octauo, & tribuit Onuphrio Panuinio in Faſtis, atque idem ſentit in Chronico Eccleſiaſtico, vbi ponit hunc reditum Chriſti ex Ægypto in tertio anno ætatis Chriſti: cùm tamen alibi in eodem anno videatur ponere fugam. Nam in faſtis lib. 2. Comment. dicit Chriſtum natum eſſe anno ſeptingenteſimo quinquageſimo ſecundo, ab vrbe condita in fine eius, circumciſum autem, adoratum à Magis, & oblatum in templo initio anni ſeptingenteſimi quinquageſimi tertij. Poſtea verò anno 754. ſubdit hæc verba, *Hoc anno Herodes Iudæorū Rex pueros interfecit, Ioſeph & Maria Chriſtum Dominum in Ægyptum tranſportarunt.* Harum ſententiarū nullum reperio probabile fundamentum.

Quarta opinio eſſe poteſt Chriſtum veniſſe ex Ægypto, vel in fine quinti vel initio ſexti anni ætatis ſuę. *Ianſen.* Ita Ianſenius cap. 11. Concordię. Cuius fundamentum eſt, quia Chriſtus natus eſt anno trigeſimo ſecundo *Euſeb.* regni Herodis (vt colligitur ex Euſebio in chronico.) Ponit enim initium regni Herodis anno tertio Olympiadis 186. natiuitatem autē Chriſti Olympiade 194. anno tertio: regnauit autem Herodes triginta ſeptem *Ioſeph.* annis, vt eſt omnium ſententia, Euſebij ibi, & Ioſeph.

A 14. antiquitatum, cap. 26. & lib. 17. cap. 10. & aliorum, quos referam. Relinquitur ergo Chriſtum agentem ferè ſextum ætatis annum ex Ægypto rediiſſe. Et pro eadem ſentētia afferri poteſt Beda lib. de ſex ætatibus. *Beda.* Licèt enim dicat regnum Herodis triginta ſex annis finitum fuiſſe, aſſerit tamen Chriſtum natum eſſe trigeſimo primo anno regni eius.

Quinta ſententia eſt Chriſtum rediiſſe ex Ægypto in fine ſeptimi, vel initio octaui anni ætatis ſuæ. Ita ſentit Ammonius Alexand. in harmonia Euangeliorum, *Ammo. Alex.* dicit enim Chriſtum continuum ſeptenniū egiſſe in Ægypto, & in eadem ſententia eſt Anſelmus *Anſelm.* Matthæi ſecundo dicens, Dominum latuiſſe ſeptem annis, & habitaſſe in quadam ciuitate Ægypti, quæ B vocata eſt Heliopolis, & inferiùs ſignificat fugam Chriſti in Ægyptum contigiſſe ferè poſt annum à natiuitate. Dicit enim innocentes fuiſſe occiſos poſt annum, & dies quatuor ab ortu Chriſti: colligitur autem ex Euangelio Chriſtum paulo ante Innocentium necem aufugiſſe, vnde fit, iuxta ſententiam Anſelmi, fieri etiam potuiſſe vt Chriſtus in Ægypto octauum ætatis annum expleuerit. Quod verò Anſelmus dicit de tempore cædis Innocentium, non video, quo fundamento nitatur, niſi quòd fortaſſe exiſtimauit, Innocentes eo die fuiſſe interfectos, quo eorum ſolemnitas ab Eccleſia celebratur, nimirum 28. die Decembr. cúmque hoc non potuerit fieri eodem anno, quo Chriſtus eſt natus, cùm nondum fuiſſet circumciſus, adoratus à Magis, oblatus in templo, & in Ægyptum delatus, C quæ omnia ante Innocentium necem facta eſſe compertum eſt, coniectauit Anſelmus eam cædem ſequēti anno à Natiuitate Chriſti accidiſſe. Illud verò fundamentum, quod Anſelmus ſupponit, infirmum eſt & incertum, non enim neceſſe eſt Innocentes eo die interfectos eſſe, quo Eccleſia eos colit; imò fortaſſe, neque vno die interfecta eſt tanta Innocentium multitudo.

Vltima opinio eſt Cæſaris Baronij, qui in Annalibus anno 8. *Cæſ. Baron.* exiſtimat Chriſtum rediiſſe ex Ægypto, inchoato nono anno ætatis ſuæ, & nititur diſcurſu quodam ſatis probabili. Primùm enim ſupponit Herodem ſuperuixiſſe vſque ad octauum annum ætatis Chriſti: mortuum autem (vt omnes cum Ioſepho te- *Ioſeph.* D ſtantur) poſt Paſchale tempus. Deinde ſumit hunc reditum Chriſti ex Ægypto accidiſſe ſeptimo die Ianuarij, vt habetur in omnibus martyrologiis, Romano, Bedæ, Adonis, Vſuardi, & aliorum. Vnde concludit non rediiſſe Chriſtum vſque ad initium anni noni ætatis ſuæ, quod eſt apertè conſequens. Quòd enim cùm mortuus fuit Herodes Chriſtus ageret octauum annum, probat Cæſar, quia natus eſt vigeſimo nono anno regni Herodis, qui (vt eſt omnium ſententia) triginta ſeptem annis regnauit. Aſſumptum probat idem Author latè in Apparatu, oſtendens initium regni Herodis ſumendum eſſe ab anno ſecundo, 187. Olympiadis, quo anno Auguſtus Antonium & Cleopatram E bello ſuperauit Actiaco. Nam licet priùs ante aliquot annos Herodes fuiſſet Rex inſtitutus; anni tamen regni illius (vt ipſe coniectat) non ſunt numerandi niſi à victoria Actiaca, poſtquam fuit ab Auguſto in regno confirmatus, & ſtabilitus. Nam in ſuperioribus annis partim non fuerat potitus regno propter Antigonum, qui illud occupauerat, partim videbatur cecidiſſe à dignitate Regia, quod Antonij partes eſſet ſequutus, vt conſtat ex Ioſepho, libro decimoquinto Antiquitatum, capitulo decimo. Et confirmat hanc ſententiam, quia cùm Auguſtus omnia Antonij acta reſcidiſſet, & Herodes priùs ope Antonij regnum ſuſcepiſſet, non eſt veriſimile, Herodem ab eo tempore, quo ab Auguſto illud accepit. Quòd verò ab eo tempore triginta

ſeptem anni tranſierint, colligit ex aliis locis Ioſephi, libro decimo quarto antiquitatum, capite decimo ſeptimo, & libro decimo ſeptimo, capite octauo, & libro primo de bello Iudaico, capite vigeſimo primo, in quibus ſcribit Herodem decimum quintum egiſſe ætatis annum, quando Antipater pater eius adminiſtrationem Iudææ ſuſcepit à Iulio Cæſare in Conſulatu Caleni, & Vatinij, & ſuperuixiſſe vſque ad ſeptuageſimum ætatis annum. Quibus annis computatis, planè colligitur regnaſſe triginta ſeptem annis, ſumpto initio à monarchia Auguſti, vſque ad octauum Chriſti annum.

Reditus Chriſti ex Aegypto quando.

In hac re nihil certum ac firmum definiri poteſt, pendet enim ex re valde incerta, vnde ſcilicet ſumendum ſit initium regni Herodis, quam etiam Benedictus Pererius, vir alioqui in his chronologiis valde verſatus, inſolutam reliquit libro vndecimo in Danielem, quæſtione quinta. Si tamen coniectura vtendum eſt, certè non diſplicet diligens Baronij obſeruatio. Illud ergo in primis probabilius ſit, Chriſtum Dominum intra paucos menſes à natiuitate Ægyptum petiiſſe, ſuprà enim veriſimiliùs exiſtimauimus, Herodẽ non plus temporis Innocentium necem diſtuliſſe. Deinde veriſimilius etiam eſt, ſtatim poſt obitum Herodis ex Ægypto rediiſſe, vt ex Matthæi capitulo ſecundo colligitur. (*Matth. 2.*) Nec refert, quòd Herodes obiiſſe dicatur initio Veris, & Chriſti reditus ex Ægypto Ianuario menſe in Kalendariis annumeretur. Exiſtimo enim non numerari diem, quo ex Ægypto diſceſſit, ſed quo in patriam peruenit. Et non oportuit vt ſtatim eodem die aut menſe, quo mortuus eſt Herodes, Ioſepho Angelus apparuerit, vt reditum pararet. Denique certum eſt rediiſſe Chriſtum aliquot annis ante duodecimum ſuæ ætatis, vt colligitur ex illo verbo Lucę ſecundo, (*Luc. 2.*) *Et ibant parentes eius per omnes annos in Ieruſalem in die ſolenni Paſchæ*, vbi loquitur de eo tempore, quo habitabant Nazareth ſimul cum puero Ieſu: habitarunt ergo ibi aliquot annis, priuſquam Ieſus factus eſſet duodecim annorum. An verò illi fuerint tres aut plures anni, incertum eſt, parúmque ad fidei myſteria explicanda refert, ſicut etiam abſcondita ſunt & occulta, quæ à Chriſto & eius matre illis annis peracta ſunt.

Supereſt vt de altera Sectionis parte breuiter diſſeramus, de loco ſcilicet, ad quem parentes Chriſti ex Ægypto redierunt, quem Matthæus dicit fuiſſe Nazareth, & ita de hoc nulla eſt controuerſia: (*Dubium.*) quòd verò Euangeliſta ſubdit Ioſephum ob timorem Archelai illuc migraſſe, duplicem quæſtionem habet. Prior eſt, cur dicatur illuc diuertiſſe ob timorem, & non potiùs, quia illa erat propria patria vnde diſceſſerat. Poſterior eſt, quomodo exiſtimauerit ſe ibi fore ſecuriorem, cùm ſicut Archelaus in Iudæa, ita in Galilæa regnaret Herodes Tetrarcha pro Herode patre ſuo.

Caietan. Propter priorem difficultatem exiſtimauit Caiet. Matth. 2. parentes Chriſti, poſt illius præſentationem non rediiſſe Nazareth, neque intendiſſe ibi ampliùs habitare, & ideo in reditu in eadem intentione perſeuerantes in Iudæa habitare voluiſſe.

Sed hæc reſponſio neque habet ſufficiens fundamentum, nec nobis viſa eſt verbis Lucæ ſatis conſentanea, vt ſuprà diximus. (*Auguſt.*) Auguſt. igitur lib. 2. de conſenſu Euangel. cap. 9. reſpondet, cùm primùm Angelus apparuit Ioſepho in Ægypto, illum intellexiſſe *iuſſum ſe eſſe pergere in Iudæam, ipſa enim primitus intelligi potuit terra Iſraël*; poſtea verò cùm audiſſet regnare Archelaum, noluiſſe ſe tali periculo obiicere, ſed cogitaſſe Galilæam etiam potuiſſe ſub terra Iſraël comprehendi. Quæ reſponſio neque ipſi Auguſtino ſatisfecit, quia non eſt veriſimile Ioſephum exiſtimaſſe aliquid ſibi eſſe præceptum ab Angelo, quod reuera nõ erat, niſi cum Hilario dicamus reuera prius fuiſſe Ioſephũ (*Hilar.*) monitum ab Angelo, vt in Iudæam rediret; poſtea verò, vt iret in Galilæam. Quod tamen neque ex verbis Euangelij colligi poteſt, nec videtur admodum veriſimile. Nam (vt idem Hilarius obiicit) cur per Angelum fieret admonitio, quæ ſtatim mutanda erat. Et ideo Auguſtinus ſubdit aliam reſponſionem, quæ videtur nonnihil Caietano fauere. (*Reſponſio.*) Dicit enim, *videri potuiſſe parentibus Chriſti cum puero, de quo talia per Angelica reſponſa didicerant, non eſſe habitandum niſi in Ieruſalem, vbi erat templum Domini; poſtea verò ob timorem Archelai mutaſſe voluntatem, quia non iubebantur diuinitus ibi habitare.* Quæ reſponſio eſt veriſimilis; nec tamen fauet ſententiæ Caietani, quia non dicit parentes Chriſti à principio concepiſſe eam voluntatem; ſed poſt Angelicas apparitiones. Solùm occurrunt duo addenda; primum, indicare Auguſtinum in vltimis verbis Ioſephũ concepto timore Archelai ſuo arbitratu mutaſſe voluntatem, & decreuiſſe ire in Galilæam, quia aliud nõ erat diuinitus præceptum: ex verbis tamen Matthæi colligitur illum ex diuina reuelatione id feciſſe, vt patet ex illo verbo, *Et admonitus in ſomnijs*. Vnde Hilarius (*Hilar.*) canone 2. in Matthæum illud explicans, inquit, *per Angelum monetur, vt in Galilæam tranſeat, & in regionis eius ciuitate Nazareth inhabitet.* Alterum eſt, ſatis probabile videri (quod Ianſenius dicit) Ioſephum voluiſſe ire in Iudæam non vt ibi habitaret, ſed vt gratias Deo ageret, & ſacrificium in templo Deo offerret; poſtea verò timuiſſe ne in templo agnitus Chriſtus Archelao manifeſtaretur.

(*Dubium.*) Sed quæret aliquis, quomodo ergo ſingulis annis regnante eodem Archelao ibant parentes Chriſti in templum Ieroſolymitanum? (vt Lucas narrat.) (*Luc. 2.*) Non eſt enim dubium quin vltra duodecimum ætatis Chriſti annum Archelaus regnauerit, licèt Auguſtinus hoc (*Reſponſio. Auguſt.*) vertat in dubium, omnes enim hiſtoriæ nouem annos illum regnaſſe referunt. Dici ergo poteſt cum eodem Auguſtino, libro ſecundo de conſenſu Euangeliſtarũ, cap. 10. *fieri potuiſſe, vt per diem feſtum inter tam ingentem hominum turbam latenter aſcenderent, mox reuerſuri: ibi tamen alijs diebus habitare metuerent.*

(*Auguſt.*) Ad ſecundam dubitationem reſpondet Auguſtinus dicto libro ſecundo, cap. 8. eo tempore, quo Archelaus regnabat, nondum Herodem patrem eius habuiſſe tetrarchiam Galilææ, ſed illam poſtea ſuſcepiſſe, quando miſſus eſt Archelaus in exilium. Sed hoc non conſonat hiſtoriis, quibus narratur, Herodem diſtribuiſſe regnum inter tres filios, & Cæſarem teſtamentum illius confirmaſſe, vt author eſt Ioſephus libro 17. antiquitat. cap. 17. aliàs 13. (*Ioſeph.*) Reſpondetur ergo, Ioſephum minùs timuiſſe Herodem Antipam, quam Archelaũ, vel quia Archelaus propriè ſucceſſerat in regno Iudææ, & quamuis nondum Regis nomen à Romanis obtinuerat; affectabat tamen illud, & Ieroſolymis imperabat, ad quam Magi acceſſerant, quęrentes nouum Regem Iudæorũ; & ideo veriſimilius erat eum ſimul cum regno alterius ſucceſſoris odium à patre hæreditaſſe. Vel certè, quia Antipas iuſtè ac pacificè prouinciam ſuam moderabatur; Archelaus verò crudelior erat, ac tyrannicè gubernabat, propter quod etiam regno priuatus eſt, & miſſus in exilium, vt videre eſt in Ioſepho, dicto libro Antiquitatum, capitulo vltimo, & libro ſecundo de bello Iudaico, capit. ſexto.

SECTIO

SECTIO III.

Quid egerit Chriſtus, quámque viendi rationem cum parentibus tenuerit, vſque ad trigeſimum ætatis annum.

DE toto hoc tempore vitæ Chriſti Domini nihil certi habemus præter nonnulla valde generalia capita quæ ex Scripturis colliguntur. Primum eſt, Chriſtum hoc tempore habitaſſe in Nazareth cũ parentibus ſuis. Hoc colligitur ex Luc. 2. vbi expreſsè hoc aſſeritur de tempore vſque ad duodecimum ætatis annum; de reliquo verò ſolùm dicitur, *Et deſcendit cum eis, & venit Nazareth*, & infrà, *Et Ieſus proficiebat ſapientia, & ætate, & gratia apud Deum & homines.* Si autem cum his coniungãtur, quæ ſtatim capitulo tertio idem Euangeliſta ſcribit, *Anno autem quinto decimo imperij Tiberij Cæſaris, &c.* ſatis indicatur, vſque ad illum annum permanſiſſe in Nazareth, rationémque viuendi in ſuperiori capite deſcriptam tenuiſſe, hoc eſt, non ſolitariam, nec ab hominum conuictu ſemotam; ſed veluti communem & ordinariam in exterioribus. Ita Abulenſ. Matth. decimo tertio, q. 79. qui aduertit Chriſtum vocatum eſſe Nazaræum, quòd maiorem vitæ partem Nazareth tranſegiſſet, cur autem hoc vitæ genus in ea ætate elegerit dicemus infrà, quæſtionem quadrageſimam explicantes.

Hinc intelligimus eo tempore pauperem vitam Chriſtum duxiſſe, quia parentes eius pauperes fuerũt, vt ex Euangelio colligitur: tum ex iis, quæ de Natiuitate Chriſti narrantur, tum ex iis, quæ dicuntur de Purificatione Virginis & de oblatione ab ipſa facta, quæ pauperum propria fuit (vt ibi notauimus:) tum etiam ex iis, quæ dicuntur de fabrili arte, quam Ioſephus exercebat; quæ accommodata eſt homini pauperi.

Chryſoſt.

Vnde Chryſoſtomus homilia 67. in Matthæum, *Regulas*, inquit, *nobis præbuit, ne maiora, quàm neceſſarius vſus exigat, requiramus. Itaque quando naſcebatur, non magnificas ædes, non locupletem matrem, ſed pauperrimam & fabro deſponſatam elegit.*

Baſil.

Et ſimilia habet Baſilius libro de conſtitutionibus monaſticis capite quinto, cuius verba paulo inferiùs commodiùs referemus. Ac denique Origenes homilia octaua in Leuiticum, agens de oblatione Virginis in templo, *In hoc*, inquit, *oſtenditur, verum eſſe illud, quod ſcriptum eſt, quia Chriſtus Ieſus, cùm diues eſſet, pauper factus eſt, ideo & matrem, de qua naſceretur, eligit pauperem.*

Pauperem vitam Chriſtus agit.

Secundò hinc colligo, quamquam Chriſtus hac ætate pauperem egerit vitam; non tamen adeò inopem, vt è mendicato viueret: an verò hunc modum viuendi poſtea ſponte aſſumpſerit, quando ad prædicandum progreſſus eſt, infrà dicemus. Ratio verò cur de illo tempore id aſſeramus, in promptu eſt. Quia eo tempore in domo parentum, & ex eorum bonis vel laboribus alebatur,

Hieron.

vnde Hieronymus epiſtola 22. ad Euſtochium de cuſtodia virginitatis, *Vſque ad triginta*, inquit, *annos parentum paupertate contentus eſt.* Non ergo opus fuit victum mendicare; neque enim putãdum eſt parentes Chriſti adeò inopes fuiſſe, vt aliorum eleemoſynis viuerent (vt hæretici huius temporis non in laudem ſed in Virginis contemptum falsò & ſine vllo fundamento confingunt.) Nam in primis ex Scriptura ſacra habemus Ioſephum fabrilem artem exercuiſſe, non ſolent autem huiuſmodi artifices mendicare, neque eleemoſynas exhibere. Deinde ſuprà diſputation. 2. ſection. 1. & 3. Sanctos Patres retulimus aſſerentes parentes Virginis honeſtæ fuiſſe conditionis, & beatam Virginem fuiſſe vnigenitam, & hæredem, & ideo nupſiſſe viro eiuſdem tribus, & familiæ, qnin potiùs

Nicephor.

annotat Nicephorus lib. 1. Hiſtor. cap. 3. parentes

A Domini rediiſſe Nazareth è Bethleem, poſt Chriſti natiuitatem, *propter eam, quæ tum ibi eis erat, ſubſtãtiam, & poſſeſſionem. Vtrobique enim*, inquit, *habitabant, quòd vtroque loco prouentum aliquem (vt conijcere licet) haberent.*

Euſeb. Emiſſ.

Denique Euſebius Emiſſenus hom. in Natiuitat. Virg. Mar. *Manifeſtum*, inquit, *eſt, beatiſſimam Virginem Mariam, quæ nobiliſſima hæres parentibus ſuis in hæreditatem ſucceſſerat (ſiquidem neque fratres habuit, neque habuiſſe legitur) neminem de alia tribu coniugem accipere potuiſſe. Sed fortaſſe dicis eam non habuiſſe hæreditatem. Lege ergo in Leuitico, & inuenies, quòd nemo hæreditatem ſuam ex toto vendere poterat, etſi vſum eius vendere potuiſſet. Veniente namque iubilæo omnis hæreditas ad proprium dominum reuertebatur, quomodo ergo ſine hæreditate eſſe pote-*

B *rat, quæ ex tam nobiliſſimis parentibus orta fuerat?* Itaque licèt non eſſent diuites Maria & Ioſeph; non tamen adeò inopes exiſtimandi ſunt, vt ſine aliorum ſubſidio paruam familiam ſuam alere non poſſent. Neque decebat ſanctiſſimam Virginem talis egeſtatis modus, ac viuendi ratio. Neque etiam ad virtutis ac ſanctitatis perfectionem fuit neceſſaria, neque conueniens, ſaltem pro eo tempore, quo in ſtatu matrimonij vitam priuatam & in exterioribus rebus communem agebat. Et eadem ratione non oportuit Chriſtum ſaltem pro illo tempore hunc paupertatis modum aſſumere.

Hæc verò generatim intelligenda ſunt, vt caſus

C ſpeciales excipiamus. Nam de tribus illis diebus, quibus Chriſtus annum agens duodecimum à parentibus abfuit, Bernard. Bonauent. & alij, qui de illo myſterio ſcribunt, probabiliter credunt Chriſtum è mendicato vixiſſe. Et idem aliqui contemplantur de tempore, quo in Ægypto peregrinabatur, quod accidere fortaſſe interdum potuit; incertum tamen eſt an factum fuerit.

Secundum caput eſt, Chriſtum duodecimo ætatis anno in die ſolemni Paſchæ veniſſe cum parentibus ad Ieroſolymitanum templum, conſummatíſque diebus feſtiuitatis, parentibus id ignorantibus, Ieroſolymis remanſiſſe; poſt triduum verò inuentum fuiſſe in templo, *ſedentem in medio Doctorum, audientem illos, &*

D *interrogantem eos, ita vt omnes ſtuperent ſuper prudentia & reſponſis eius.* De quo myſterio, quia quæ ad ſcholaſticum inſtitutum pertinent, ſuprà dicta ſunt diſp. 3. ſect. 3. ideo hoc loco ſolùm adiiciam: primò ex hac hiſtoria colligi, quòd Lucas Euangeliſta cap. 2. dicit, *Et ibant parentes per ſingulos annos in Ieruſalem in die ſolẽni Paſchæ*, etiam de Chriſto intelligendum eſſe.

Luc. 2.
In templum Salomonis quotannis Chriſtus aſcẽdat.

Nam ſtatim de anno duodecimo ſubdit, *Aſcendentibus illis, conſummatíſque diebus, cùm redirent, remanſit puer Ieſus.* Vbi dicit puerum remanſiſſe, quem antea non dixerat apertè cum parentibus veniſſe. Vult ergo intelligi, filium nunquam ſeparari à parentibus ſolere, præſertim in operibus religionis, & pietatis, & ideo ſub verbo illo, *Aſcendentibus illis*, filium etiam fuiſſe comprehenſum: ergo ſimiliter in prioribus verbis, cùm di-

E cuntur parentes ſoliti eſſe aſcendere per ſingulos annos, de Chriſto etiam dictum eſſe, intelligendum eſt.

Ambroſ.

Secundò obſeruandum eſt, voluiſſe Chriſtum (vt Ambroſ. notat lib. 2. in Lucam) à duodecimo ætatis anno ſumere ſuæ diſputationis exordium, ſuæque eximiæ ſapientiæ indicium dare, & quaſi radium quendam ſui ſplendoris emittere, vt ab ea ætate, in qua perfectum rationis iudicium incipere ſolet, ſeſe paratum oſtenderet ad iuſſa Patris implenda, & vt Iudæorum animos aliquo modo excitaret, ac diſponeret, vt poſtea doctrina eius non omnino noua videretur, neque ipſe repentè omnino Doctor prodiret; ſed recordari poſſent eum à tenera ætate magnum ſapientiæ ſuæ ſpecimen illis exhibuiſſe. Cætera videri poſſunt in expoſitoribus Euangelij, legi etiam poteſt Baronius in

Baron.

Annalibus, anno 12. nam quæ adducit, hiſtoriam illuſtrare poſſunt.

Luc. 2. Tertium eſt, quod Lucas ſubdit capit. 2. *Et deſcendit cum eis, & venit Nazareth, & erat ſubditus illis.* Ex quo verbo colligunt ſancti Patres, Chriſtum Dominum toto hoc tempore coluiſſe, & obediuiſſe parentibus ſuis, vt eleganter notat Hieronymus epiſtol. 47. de vitando ſuſpecto contubernio, cuius verba ſuprà retuli agens de dignitate ſancti Ioſephi. Addunt etiam, eos in rebus domeſticis iuuiſſe, & præſertim ſanctum Ioſephum, quamdiu vixit in arte fabrili. Vnde Baſilius in conſtitut. Monaſticis, cap. 5. *Cùm prima*, inquit, *ſua ætate parentum ſuorum imperio eſſet ſubiectus, & labores corporis omnes æquo vnà cum ipſis animo illis obediens tolerauit. Veriſimile eſt enim cùm homines illi eſſent & iuſtitiæ & pietatis cultores: tenues tamen, ſolitos eos in aſſiduis corporis laboribus verſari, & hac ratione quotidianum ſibi victum quæritare. Porrò Ieſus cùm his (vt diuinæ literæ prædicant) eſſet ſubiectus, ſine dubio in perferendis etiam vnà cũ ipſis laboribus, morigeram declarabat ſuam obedientiam*, & ſimilia ferè habet Iuſtinus dialogo contra Tryphonem, & reuelatum fertur ſanctæ Brigittæ, libro ſexto reuelation. cap. 18. Ex quo veriſimile eſt etiam poſt mortem Ioſephi (diximus enim ſuprà probabile eſſe eum ante trigeſimũ Chriſti annum mortuum fuiſſe) Chriſtum Dominum per ſe ſolum in ea ætate fabrilem artem exercuiſſe, vt ſe ac beatiſſimã matrem ſuam aleret. Vnde Marc. 6. dicebant de illo Iudæi, *Nónne hic eſt faber, filius Mariæ, &c.* Quod verbum licèt conuincat, potuit enim ſic appellari, vel ob vulgi exiſtimationem, vel quia erat filius fabri, vt putabatur, ſicut ibi Carthuſian. & Ianſenius notant: nihilominus adiuncta ratione, ſumitur inde veriſimile argumentum: nam vt ibi Caietan. notat, cùm eo tempore literis non vacaret (vt patet ex aliorum verbis & admiratione, *quomodo literas ſcit, cùm non didicerit?*) credendum eſſe, arti fabrili operam dediſſe, ne vagus & otioſus videretur. Et idem conſiderauit idem Caietan. infrà q. 40. in prin. & ante illum ſanctus Bonauent. in lib. meditat. vitæ Chriſti, cap. 15. ac ferè omnes, qui vitam Chriſti Domini deſcribunt, vno excepto Simone de Caſſia, lib. 4. de vita Domini, cap. 2. qui oppoſitum indicat ſine fundamento.

Hieron. *Baſil.* *Obedientia Chriſti erga parentes.* *Iuſt. mart.* *Fabrilem artẽ Chriſtus exercet.* *Marc. 6.* *Caiet.* *Bonau.*

Quartum eſt, verbum illud eiuſdem Euangeliſtæ Luc. capit. ſecundo, *Et Ieſus proficiebat ſapientia, & ætate, & gratia apud Deum, & homines.* Quæ verba in primo tomo huius materiæ, agens de gratia & ſcientia Chriſti, fusè tractaui, & expoſitionibus ibi datis intelligi poteſt his verbis deſcripſiſſe Euangeliſtam ſummam perfectionem omnium ac ſingularum actionũ, quas Chriſtus toto hoc tempore exercuit. Apud Deum enim erant excellentis meriti, & coram hominibus etiam ſumma prudentia & honeſtas in eis elucebant. Nec prætermittendum exiſtimo, quòd cum Euangeliſta in eo capite bis indicet hunc Chriſti profectum, diuerſis tamen verbis illum deſcribit. Priùs enim agens de ætate Chriſti ante duodecimum annum, *Puer*, inquit, *creſcebat, & confortabatur, plenus ſapientia, & gratia Dei erat in illo.* Vbi nullam mentionem facit de profectu, niſi quoad ætatem; de ſapientia autem & gratia ſolùm dicit, fuiſſe illis plenum. Nam cùm in his nunquam creuerit in ſe; ſed ſolùm quoad oſtenſionem & manifeſtationem per operationes, quas in ea ætate coram hominibus non ita demonſtrabat, ideo tunc non dicitur in his creuiſſe, ſed his fuiſſe plenus. At poſtea agens de illo in grandiori ætate, *Proficiebat*, inquit, *ſapientia, ætate, & gratia apud Deum, & homines*, quia toto eo tempore maxima virtutis ac ſapientiæ opera perficiebat, & in eis quodammodo augebatur, vel in multitudine & excellentia operum, vel in demonſtratione ac oſtenſione ſuæ virtutis. Scio priora verba à multis accipi in eodẽ ſenſu, quo poſteriora. Quia in Græco dicitur, *& confortabatur ſpiritu*, quam particulam *ſpiritu*, ferè omnia exemplaria Græca habent, licèt in vulgata Latina deſit: & ita legunt Theophylactus & Euthymius, & interpretantur de augmento in extenſione ſpiritus, & virtutis, & in robore ad vincendam omnem malitiam. Illud autem verbum, *Plenus ſapientia*, ſi ad verbum è Græco reddatur, idem ſignificat, quod implebatur ſapientia: Participium enim πληρούμενον de præſenti eſt, & prædictam propriam ſignificationem habet, vt iidem authores interpretantur, & Cyrillus ac Origenes ſtatim citãdi: quæ lectio & interpretatio probabilis quidem eſt; prior tamen, quam adduximus, non eſt omnino reiicienda. Nam in prioris illa particula *ſpiritu*, etiam ab antiquioribus Patribus Græcis videtur prætermiſſa, vt apertè colligitur ex Origene, homilia decima octaua, & decima nona in Lucam, & clariùs ex Cyrillo Alex. lib. 2. de fide ad Reginas, ante medium, vbi illud verbum *& confortabatur*, ad corpus refert, his verbis, *exinanitioni quidem verè conuenire aſſerimus, cùm corporei incrementi ſuſceptionem, tum corpulentarum quoque partium conſolidationem, & confortationem.* Et eodẽ modo legit & exponit hunc locum S. Vigilius lib. 4. contra Eutychetem, circa finem, & Gaudentius Brixienſis in reſponſione ad Paulum Diaconum, de his verbis, *Pater maior me eſt.* Aliud autem verbum, *plenus ſapientia*, licèt iuxta vim verbi Græci, ſuprà dicto modo verti poſſet; tamen etiam admittit vulgatam lectionem, & ſignificationem. Vnde B. Vigilius lib. 3. contra Eutychetẽ, verſùs finem, ita citat hunc locum, *Puer autem creſcebat, & confortabatur, repletus ſapientia.* Denique (vtcumque legatur) res, de qua agimus, ſatis conſtat, voluiſſe ſcil. Euangeliſtam docere Chriſtum, in quo gratia & ſapientia Dei ſingulari modo ſemper habitauit, toto illo tempore eximia gratiæ & ſapientiæ opera exercuiſſe, & vnà cum corporis incremento (vt Cyrillus ſuprà dixit) ſapientiam illius & gratiam quotidie magis magíſque foris ſeſe prodidiſſe.

Theophyl. *Euthym.* *Cyril.* *Orig.* *Alex.* *Vigil.* *Gaudent.* *Cyril.*

Quintò & vltimò addere poſſumus, verbum illud Ioannis ſecundo, *Hoc fecit initium ſignorum Ieſus in Cana Galilææ, & manifeſtauit gloriam ſuam.* Nam ex hoc loco colligunt Patres, Chriſtũ toto hoc ætatis ſuæ tẽpore miracula non edidiſſe; quidam enim exponere voluerunt illud fuiſſe primum ſignum factum à Chriſto in Cana Galilææ: non verò primum ſimpliciter. Quam expoſitionem refert Chryſoſt. hom. 22. in Ioã. & licèt non probet, non tamen reiicit. Tamen reuera non eſt veriſimilis, quia Euangeliſta non dicit hoc eſſe primum miraculum factum in Cana Galilææ, ſed ſimpliciter dicit hoc fuiſſe initium ſignorum Ieſu, & hoc initium dicit factũ eſſe in Cana Galilææ, deinde ſubdit, *& manifeſtauit gloriam ſuam*, indicans antea non aliã manifeſtaſſe per ſigna, & miracula. Denique quid referebat, quòd illud miraculum eſſet primum in illa ciuitate? vel cur potius adnotatum eſſet ab Euangeliſta primùm miraculum in Cana factum, quàm in aliis ciuitatibus? Sẽſus ergo planus eſt, illud miraculum fuiſſe initium ſignorum, quibus Chriſtus cœpit ſuã gloriam manifeſtare, & diſcipulorum fidem ſibi conciliare. Propter quod dixit de Chriſto Tertullian. lib. de baptiſmat. cap. 9. *Prima rudimenta poteſtatis ſuæ vocatus ad nuptias aqua auſpicatur.* Eandem ſententiã latè probat Epiphan. hæreſi 51. Ita etiam exponunt Ambr. ſer. 19. D. Thomas infrà quæſt. 43. art. 3. Theophylactus & Euthymius ibi, & inclinat magis Chryſoſtomus, qui tanquam certiùs affirmat Chriſtum ante baptiſmum miracula non edidiſſe; quod latiùs confirmat homilia decima ſexta in Ioannem, dicens, ſigna illa & miracula, quæ de Chriſti infantia referuntur, vera non eſſe, & optimas congruentias adducit, ob quas non

Ioan. 2. *Initium miraculorum Chriſti quando.* *Chryſoſt.* *Tertull.* *Epiphan.* *Ambroſ.* *D. Thom.* *Theophyl.* *Euthym.* *Chryſoſt.*

non decuit Chriſtum in ea ætate miracula facere. Primò, quia cùm nondum doceret, nec diſcipulos haberet, non indigebat miraculis, miracula enim ſunt ad doctrinam confirmandam. Deinde, quia ſi ante ætatem conuenientem miracula ederet, vel phantaſma putaretur, vel ante conueniens tempus morti traderetur. Denique quia oportuit priùs manifeſtari à Ioanne Baptiſta, ſicut ipſe dixit Ioann. 1. *Vt manifeſtetur in Iſrael, ego veni in aqua baptizãs:* ergo ſignum eſt antea non fuiſſe miraculis manifeſtatum. Quod tamen intelligendum eſt de miraculis ab ipſo Chriſto factis in ſui manifeſtationem, ita vt ipſe oſtenderet ſe eſſe authorem eorum; quod ideo dico, vt excludam mira illa opera, quæ in Chriſti infantia patrata ſunt. Nam in illis ex modo, quo fiebant, non oſtendebatur ipſum puerum eſſe authorem eorum, ſed à Deo fieri ſingulari amore & beneuolentia erga illum. Relinquitur ergo Chriſtum ea ætate priuatam vitam egiſſe, & reliqua omnia, quæ ab eo tunc temporis geſta dicuntur, incerta eſſe & apocrypha, vt Gelaſius Papa docuit in capitul. Sancta Romana, decima quinta diſt. de quibus videri etiam poteſt Irenæus libro primo contra Hæreſes, capite decimo ſeptimo, & quæ ibi Feuardentius notat. Et hæc de infantia & priuata vita Saluatoris ſufficiant, quæ hoc loco intermittenda eſt, vt quæ de B. Virgine dicenda ſuperſunt, antequam ab illa ſeparemur, compleamus.

Miracula in infantia à Chriſto cur non edita.

Gela. Pap.

Irenæ.

Feuarden.

DISPVTATIO XVIII.

In quatuor Sectiones diſtributa.

De perfectione meritorum & gratiæ beatæ Virginis.

DIſtinximus in principio huius materiæ triplicem Virginis ſanctificationem, & ſolùm primam explicuimus (quoniam de illa ferè ſola diuus Thom. quæſtio. 27. diſſeruit) ſupereſt igitur, vt de ſecunda, quæ per totum illius vitæ tempus durauit, ac demum de tertia, quæ in fine viæ illi in præmium data eſt, ſermonem inſtituamus. Quoniam verò ſecunda ſanctificatio per propria merita potiſſimum facta eſt, & cum illa coniuncta fuit aliorum donorum gratiæ, ſcientiæ, ac ſapientiæ perfectio, de his omnibus hoc in loco diſputabimus eodem ferè ordine, quo in priori tomo de huiuſmodi donis animæ Chriſti collatis diſſeruimus. In præſenti autem diſputatione ſolùm de meritis ac perfectione gratiæ ſanctificantis, quam beata Virgo obtinuit, in ſequenti verò de donis ſcientiæ, & ſapientiæ, poſtea de gratiis gratis datis dicemus.

SECTIO I.

Vtrùm beata Virgo toto tempore vitæ ſuæ potuerit in gratia creſcere per propria merita.

POſt primam ſanctificationem, beatam Virginem ſuis meritis ac operibus magnum gratiæ augmentum conſequutam eſſe compertum eſt. Diximus enim ſuprà non fuiſſe à principio beatam, ſed viatricem: gratia autem viatoris augeri poteſt per bona opera (vt fides docet) quanto ergo Virginis opera fuerunt meliora, tanto vberius gratiæ augmentum per ea mereri potuit, quod euidentiùs ex dicendis conſtabit. Solùm igitur diſputari poteſt an hæc poteſtas merendi & augendi gratiam durauerit in beata Virgine toto tempore mortalis vitæ. In qua re neminem inuenio, qui negauerit potuiſſe Virginem creſcere in gratia vſque ad filij conceptionem, quia eo tempore

A potuit ſemper ad maiorem perfectionem tendere, & ex fide & charitate magis ac magis operari, & nunquam vltimam perfectionem gratiæ conſequuta eſt, quamdiu filium non concepit. Vnde Gabriel Angelus, qui eam *gratiam plenam* appellauerat, deinde ſubiunxit, *Spiritus ſanctus ſuperueniet in te*, vt nimirum *ſuperimpleret eam* (vt Bernardus dixit) id eſt, vt abundantiori gratia & ſanctitate cumularet, vt cæteri Patres exponunt. Videantur, quos in primo tomo citaui, diſputatione octaua, ſectione ſeptima & octaua, dum tractarem, quomodo beata Virgo meruerit eſſe mater Dei, condignam illi dignitati diſpoſitionem merendo: totum enim illud meritum incarnationem filij anteceſſit.

Bernard.

B De tempore autem ab incarnatione filij vſque ad mortem fuit quorundam opinio, beatam Virginem non potuiſſe amplius mereri, neque in gratia creſcere. In hanc ſententiam, quamuis cum timore, inclinat Scotus in 4. diſtinctione 4. quæſtione ſext. ad quintum, Almain. in 3. diſtinctione 3. quæſtione 3. Poſſunt etiam citari Richardus ibi articulo primo, quæſtione quarta, & Alenſis 3. parte, quæſtione 9. memb. 3. articulo ſecundo, §. ſecundo, ad primum, quatenus dicunt beatam Virginem poſt conceptionem filij non potuiſſe peccare, quia erat in ſtatu plenæ gratiæ & perfectæ charitatis. Et diuus Thomas ſuprà, quæſtione 27. articulo quinto, ad ſecundum, quatenus dicit *gratiam Virginis fuiſſe conſummatam in conceptione filij*, & C diuus Bernardinus ſermone 51. de conceptione, qui dicit Virginem in filij conceptione accepiſſe tantam gratiam, quantam accipere poteſt viatrix creatura, ac denique Damaſcenus orat. 1. de dormitione Deiparæ, vbi ita loquitur, *Mors enim eos*, id eſt, alios ſanctos, *perficit, beatóſque oſtendit, id videlicet ipſis afferens, vt in eorum virtutem nulla iam mutatio cadat: minimè tamen hoc in te vſurpabimus, neque enim mors tibi beatitudinem attulit, neque migratio perfectionem conciliauit. Omnium etenim bonorum initium, mediũ, & finis, ſecuritas etiam ac vera confirmatio illa ſeminis expertè conceptione poſita fuit.* Fundamentũ huius ſententiæ ſolùm eſſe poteſt, quia decuit beatam Virginem ad concipiendum filium perfectiſſimè præparari, ac diſponi: ergo veriſimile D eſt accepiſſe tunc gratiam quantam pura creatura capere poteſt; non igitur habuit poſtea, quo vltrà progrederetur.

Scotus.
Almain.
Richard.
Alenſ.

D. Thom.

Bernardin. Sen.

Damaſ.

Hæc verò ſententia mihi probabilis non eſt, quare ſine vlla dubitatione dicendum exiſtimo, potuiſſe Virginem poſt filij incarnationem creſcere in gratia. Ita ſumo ex diuo Thom. dicta quæſtione 27. art. 5. ad ſecundum, vbi triplicem perfectionem gratiæ Virginis diſtinguit: primam quia diſpoſita fuit, vt eſſet idonea mater Chriſti: ſecundã, quam accepit in conceptione Chriſti: tertiam, quam habet in gloria. Et quamuis expreſsè non dicat hanc vltimam & conſummatam gratiam in intenſione fuiſſe maiorem cæteris: tamen reuera hoc etiam intendit, ita enim præfert tertium E ſtatum ſecundo, ſicut ſecundum primo: & ſimilia habet opuſculo 60. articulo tertio. Et eandem doctrinam aliis verbis inſinuauit Rupertus libro ſexto in Cantica, non longè à principio, dicens Virginem *in ſua prima ſanctificatione fuiſſe vt auroram, in filij conceptione vt lunam, in morte vt ſolem*, quia ſemper perfectiorem gratiam habuit. Et ſub hac ipſa metaphora *Auroræ* explicauit optimè eandẽ doctrinam Bonauentura in ſpeculo Mariæ, capite 9. & 11. expreſſiùs docuit hanc concluſionem Durand. in tertio, diſtinctione 3. quæſtione 4. dicens, licèt beata Virgo poſt filij conceptionem non potuerit peccare, potuiſſe tamen mereri, quia erat purè viatrix. Idem Gabriel ibi quæſtion. 2. articulo 3. dub. 1. inde enim probat Virginem habuiſſe libertatẽ ad actus præceptos, etiam poſt filij conceptionẽ,

D. Thom.
Poſt Chriſti incarnationẽ creſcere in gratia Virgo potuit.

Rupert.

Bonauen.

Durand.

Gab.

quia aliàs non potuiſſet mereri, nec de facto meruiſſet eliciendo actum bonum, quod reputat omnino falſum, idémque tenet Ocham, quem ibi citat. Eandem ſententiam docuit Vega lib. 10. in Tridentinum, cap. 2. cuius verba, quia probabiles rationes continent, referam. *Quis enim*, inquit, *neget ipſam ſanctiorem & gratiorem Deo fuiſſe, poſtquam filium Dei concepit, peperit, & nutriuit, pro nobis patienter tulit in cruce mori? ſi fieri poteſt, vt gratior ſit aliquis apud Deum vno tempore, quàm alio, neſcio, quemadmodum poſſit quis credere, tam parui apud Deum fuiſſe tanta illa ac præcellentia obſequia, vt non eam, poſt ipſa, multo habuerit chariorem, & gratiorem? Nã quod quidam exiſtimant, datam ei eſſe in conceptione filij Dei totam gratiam, quam poſtea meritura erat, ſomnium eſt abſque vllo fundamento, contra legem Dei effectum, quod eadem facilitate, qua dicitur, merito eſt contemnendum.* Idem docuit Sotus in 4. d. 5 articulo 2. eiſdem ferè verbis: *Quis ambigat, quin, cùm merita præmium præcedant, per tam egregia omnium virtutum officia, quæ poſt ſacratiſſimum partum accumulauit, cumulatior etiã in dies & excellentior illi accreſceret gratia? fuit quidem gratia plena ante conceptionem filij, quantum par erat, vt fieret Christi mater: attamen gratia illa non fuit eo modo ſumma, vt non poſſet deinceps meritis augeri.* Eandem denique ſententiam cæteri Theologi in 3. diſt. 3. ſupponere videntur vt certam, & Patres vbicunque diſputant de obſequiis B. Virginis in Chriſtum, & de doloribus ac cruciatibus, quos in eius nece ſuſtinuit. Tandem ratione probatur primò, quia (vt bene dicti authores dicunt) per ſe incredibile eſt, tot labores & dolores ex perfectiſſimo amore & charitate pro Chriſto ſuſceptos nullius fuiſſe meriti apud Deum, aut perſonam Virginis illi gratiorem & chariorem non reddidiſſe.

Vega. *Sotus.*

Obiectio. Dicet aliquis, etiam Angeli exhibent Deo multa miniſteria, & obſequia, & ex perfecto amore, & tamen neque merentur, neque fiunt illi gratiores. Chriſtus quoque per ſua opera non reddebatur gratior Deo.

Reſponſio. Sed differentia inter hos Sanctos & Virginem, veritatem hanc illuſtrat, & rationem eius à priori oſtendit. Primò enim beata Virgo quamdiu in tempore mortali vixit, non fuit beata, neque in ſtatu comprehenſoris ſecundùm animam (vt in ſuperioribus probatum eſt:) ergo per fidem ſemper ambulauit; ergo erat in ſtatu merendi; ergo poterat mereri augmentum gratiæ. Quia ex parte gratiæ nullum erat impedimentum, cùm nondum eſſet in termino, & ipſa de ſe augeri poſſit in infinitum, neque alia conditio ad hoc meritum neceſſaria deerat. Niſi quis fingat ſingularem legem in Virgine, vel potiùs exceptionem à lege communi, de poteſtate merendi in ſtatu viæ, quæ conficta eſſet, & ſine fundamento, & in Virginis potius detrimentum poneret, quàm vtilitatem. Melius eſt enim cuilibet viatori poſſe mereri, quàm ſine fructu operari: ſed hæc poteſtas conceſſa eſt omnibus viatoribus; cur ergo dicemus negatam eſſe Virgini, eo præſertim tempore, quo perfectiùs operata eſt? Exemplum ergo de ſanctis Angelis adductum, non eſt accommodatum, cùm illi in termino ſint. Neque etiam exemplum de Chriſto Domino eſt ad rem: tum quia ob dignitatem ſuæ perſonæ erat infinitè gratus: tum præterea, quia etiam ille ſecundùm animam fruebatur Deo, & vt ſic non erat viator: tum etiam quia vt viator fuit, mereri potuit; & aliis, & ſibi, quatenus capax erat alicuius præmij; ergo negandum non eſt beatam Virginem mereri potuiſſe: ſed non potuit mereri aliis de condigno; ergo ſibi: ergo potuit per merita in gratia creſcere: quia nec ratione dignitatis ſuæ perſonæ, nec ratione ſtatus erat incapax huius augmenti.

Obiectio. Sed dici poteſt, beatam Virginem potuiſſe quidem toto vitæ ſuæ tempore mereri non augmentum gratiæ de nouo obtinendo, ſed iam obtentum. Potuit e-
A nim Deus eo momento, quo filium concepit, dare illi omnem gratiam, quam toto tempore vitæ ſuæ meritura erat: iam enim Deus omnia illa merita præuidebat, & poterat illorum præmium ſtatim conferre, decuiſſe autem videtur, ſaltem gratiæ augmentum illi ſtatim præbere, vt beata Virgo, ſimul ac mater Dei effecta eſt, fieret illi gratiſſima, atque chariſſima.

Reſponſio. Sed hæc euaſio in primis ſine fundamento conficta eſt præter ordinariam legem, exactámque ac propriam merendi rationem, quæ poſtulat, vt meritum antecedat præmium, & principiũ meriti ipſum meritũ, præſertim in eadem perſona. Præterea principium meriti nunquam cadit ſub meritum: ſi autem tota gratia, quæ futura erat præmium meritorum Virginis, ante-
B ceſſiſſet tempore eadem merita, neceſſariò fuiſſet principium illorum. Nam gratia, quæ antecedit in operante exequutionem operum, eſt principium eorum, quatenus apud Deum grata & meritoria ſunt: meruiſſet ergo beata Virgo ipſum principium meriti: quod neque in Chriſto Domino concedimus. Rurſus vix poteſt intelligi ille modus meriti, & præmij niſi omnino immutando omnes leges ac conditiones merendi. Quod ita declaro, quia ſi beata Virgo à principio incarnationis habuit omnem gratiæ intenſionem quam perpetuò eſſet habitura; ergo ex illo tempore potuit elicere actus charitatis æquales in intenſione ipſi gratiæ. Quia gratia de ſe non eſt otioſa: ſed efficax ad operandum iuxta totam perfectionis ſuæ
C latitudinem: & ſi in aliquo puro viatore ita vnquam operari potuit, maximè in Virgine, quæ nunquam diuinæ gratiæ reſtitit, neque obſtaculum eius efficaciæ oppoſuit; operabatur ergo ex tota intenſione habitus gratiæ, & charitatis, ſed per vnum actum charitatis ita intenſum meretur homo æqualem intenſionem habitus (vt ex materia de gratia & de charitate ſuppono:) ergo beata Virgo vel poſt vnum actum ſuæ gratiæ adæquatũ nihil per ſequẽtes meruit (quod improbatum eſt) vel ampliorem, quàm receperat, meruit gratiam. Niſi quis fortaſſe dicat, tam ſingulis actibus æqualibus, quàm omnibus ſimul eandem omnino gratiam veluti pluribus titulis meruiſſe, ſicut de Chriſto Domino dici ſolet. Sed hoc non rectè dicitur,
D Chriſti enim meritum fuit infinitum, & ideo non potuit eſſe intẽſiuè maius in multis actibus, quàm in vno, in Virgine autem meritum ſingulorũm actuum erat finitum, & vnumquodque capax noui præmij: non ergo poterat omnibus ex æquo ſatisfieri vno & eodem finito præmio, ſeu gratiæ augmento. Denique aliorũm hominum merita non ita remunerantur (vt ſuppono:) cur ergo dicemus beatam Virginem in hoc deterioris fuiſſe conditionis.

Reſponſio ad argumenta in oppoſitum. Supereſt reſpondeamus teſtimoniis initio poſitis. Diuus Thomas, cùm dicit beatam Virginem in conceptione filij fuiſſe in gratia cõſummatam, non intelligit de conſummatione ſimpliciter, quæ ſolùm futura eſt in gloria: ſed de conſummatione, per quam ita con-
E firmata eſt in bono, vt ampliùs peccare nõ poſſet. Vnde ſic inquit, *in conceptione filij conſummata eſt in gratia confirmante eam in bono.* Et idem eſt reliquorum Scholaſticorum ſenſus, vno vel alio excepto. Ad teſtimonium ſancti Bernardini reſpondetur, veriſimile eſſe beatam Virginem in conceptione filij habuiſſe maiorem gratiam, quàm vllus viator in ſtatu viæ vnquam habuerit: non tamen inde fit, habuiſſe tunc tantam gratiam, quantam ipſamet in ſtatu viæ habitura erat.

Ad Damaſcenum (cuius verba difficilia ſunt, & per exaggerationem dicta) reſpondeo intelligendum eſſe de perfectione gratiæ, quoad omnis mali remotionem, & perfectam ſecuritatem, & confirmationem in bono: non verò quoad omnem intenſionem, ſeu perfectionis modum, aliàs ex eiſdem

dem verbis colligi poſſet, beatam Virginem ab eo tempore, quo filium concepit, fuiſſe plenè ac perfectè beatam.

Ad vltimam coniecturam reſpondetur, plenitudinem gratiæ Virginis non repugnare augmento, ſemper enim ab inſtanti conceptionis plena fuit: quia ſemper habuit quidquid pro temporis opportunitate conueniens fuit, & dignitatem eius decuit: ſemper tamen magis ac magis impleri potuit, quia hoc ipſum eiuſdem dignitati ac meritis eius debitum erat. Quocirca, ſicut dignitati matris non fuit debitum, vt ad ſtatum gloriæ ſubitò tunc eleuaretur, ita neque, vt omne gratiæ augmentum illi conferretur: ſed quod viatoris ſtatui eſſet proportionatum, ſufficiénſque principium perueniendi ad ſtatum gratiæ conſummatæ, ſeu gloriæ Deiparæ conſentaneum. Et hoc ſenſu etiam dici poteſt accepiſſe in conceptione filij omnem gratiæ perfectionem, non formaliter, ſed quaſi in radice. Quo ſenſu explicari etiam Bernardinus & Damaſcenus poſſent. Sit ergo certum, beatam Virginem quamdiu hic vixit, potuiſſe mereri.

SECTIO II.

Vtrum beata Virgo in ſingulis actibus ſingulíſque momentis vitæ ſuæ perfectè & quaſi continue meruerit.

Expoſita poteſtate merendi, quam beata Virgo toto tempore vitæ habuit, ſequitur, vt actum ſeu perfectum exercitium huius poteſtatis explanemus. In qua re illud ſolum in genere certum eſt, beatam Virginem meruiſſe ſuis actibus, perfectúmque gratiæ augmentum conſequutam eſſe, quoniam illa poteſtas non fuit otioſa, ſed in actum prodiit multo perfectius, quàm in cæteris iuſtis. Vnde Auguſtinus de bono coniugali, capite vigeſimo quinto, *Quæ ſint*, inquit, *Mariæ merita, quis ignorat?* & Damaſcenus libro quarto, capite decimo quinto, creuiſſe dicit ſicut *oliuam fructiferam*. A nobis verò ſpecialiùs explicandum eſt, qualis fuerit perfectio huius meriti, tam in multitudine actuum, quàm in perfectione (vt ita dicam) intenſiua, & extenſiua, eiúſque continuatione.

Auguſt.

Damaſ.

Dico ergo primò, beatam Virginem per omnes ac ſingulos actus humanos, quos in mortali vita poſt primam ſanctificationem exercuit, augmentum charitatis, gratiæ, & gloriæ meruiſſe. Dixi, *poſt primam ſanctificationem*, quia per actum, quo ſe ad illam diſpoſuit, licèt primam gloriam meruerit; non tamen gratiam & augmẽtum eius, vt in ſuperioribus docuit. Probatur ergo, quia in primis beata Virgo nullos habuit actus indeliberatos, neque inter deliberatos habuit aliquem malum (vt in ſuperioribus demonſtratum eſt:) ergo omnes actus eius fuerunt moraliter boni (quia non datur actus indifferens in indiuiduo, in eo præſertim qui perfecto modo operatur:) ergo omnes fuerunt meritorij, quia (vt per ſe credibile eſt) omnes actus ſuos frequenter referebat in Deum magna charitate dilectum; quia nullum habebat inordinatorum affectuum impedimentum. Vnde veriſimile eſt frequentiſſimè ac ferè ſine intermiſſione, quamdiu vigilabat, de Diuinis rebus cogitaſſe, mentémque ſuam in Deo fixam habuiſſe. Cùm enim plenum dominium ſuorum actuum haberet, nunquam præter voluntatem ſuam diſtrahebatur, voluntariè autem non aduertebat mentem à Diuina contemplatione, niſi fortaſſe corporis imbecillitas aut neceſſitas eam

Per ſingula opera Virgo augmentum gratiæ merebatur, & gloriæ.

A compelleret, quod raro accidere poterat. Ad externas enim actiones peragendas ſatis erat interiorem mentis attentionem remittere, quanquam non omnino ſuſpenderetur: vt autem corruptibile corpus id ferre poſſet, in cauſa erat, quòd ſummã facilitate & iucunditate in Diuinis meditationibus verſabatur. Teſtis eſt Ambroſius libro ſecundo de Virginibus, in principio, qui eleganter virtutum officia, quibus beata Virgo apud Deum promerebatur, deſcribit. Inter alia, *Intenta*, inquit, *operi verecunda ſermone, arbitrum mentis ſolita non hominem ſed Deum quærere*, & infrà, *Vt ipſa corporis ſpecie ſimulacrum fuerit mentis, figura probitatis*, & iterum, *Hæc ad ipſos ingreſſus Angeli inuenta domi in penetralibus ſine comite, ne* B *quis intentionem abrumperet, ne quis obſtreperet. Neque enim comites fœminas deſiderabat, quæ bonas comites cogitationes habebat.* Nihil ergo in ſingulis operationibus beatæ Virginis ad rationem meriti de condigno deeſſe poterat.

Ambroſ.

Dico ſecundò: Ita meruit per ſingulos actus, vt ſtatim augmentum gratiæ, quod promerebatur, obtineret. Hæc concluſio probari poteſt iuxta varias Theologorum ſententias, de augmento gratiæ & charitatis per noſtra merita. Quidam enim exiſtimant omne gratiæ augmentum, quod iuſtus meretur (ſiue per intenſos ſiue per remiſſos actus illud mereatur) ſtatim conferri. Quæ ſententia valde probabilis ſemper mihi viſa eſt, quia meritum eſt ſufficiens cauſa præmij, & ideo, ſi ratione ſtatus non repugnat, ſtatim confertur. Et in hac ſententia concluſio poſita euidens eſt. Alij verò cenſent, non dari ſtatim augmentum gratiæ, niſi meritum eius in actu intenſiori ac feruentiori fundetur: & in hac ſententia probanda eſt concluſio ſumpto alio principio, ſcilicet beatam Virginem ſemper reſpondiſſe Diuinæ gratiæ vocanti, tantúmque cooperatam fuiſſe, quantum poterat iuxta menſuram Diuinæ gratiæ, quæ illi conferebatur. Quod probo primò, quia quidquid perfectionis in genere gratiæ ſanctificantis alicui puræ creaturæ conceſſum eſt, non eſt beatæ Virgini denegatum (vt initio huius materiæ oſtendimus:) ſed illa gratiæ perfectio data in primis eſt Angelis ſanctis (vt conſtat ex prima parte, quæſtione 62. articulo 6.) & nonnullis hominibus ſaltem aliquo tempore vitæ, beato Franciſco poſt vocationem ſuam vſque ad mortem; quod facilius credi poteſt de Paulo, ac reliquis Apoſtolis; & per ſe probabile eſt in tanta multitudine ac varietate donorum gratiæ, hoc etiam fuiſſe aliquibus hominibus diuinitus datum: maximè igitur beatæ Virgini. Secundò ita explicatur, quia in beata Virgine nihil fuit, quod eam impediret, ac retardaret, quominus Diuinæ gratiæ cooperaretur quantum poſſet, quia nec habebat fomitem, neque vllam potentiarum deordinationem: ergo ſicut ſancti Angeli propter hanc cauſam omnino cooperati ſunt Diuinæ gratiæ, ita etiam B. Virgo. Præſertim, quia licèt in conditione naturæ eſſet inferior, in diuinis donis erat ſuperior, & ab Spiritu ſancto facilè poterat tam accommodatè, támque ſuauiter ſemper moueri, vt pro menſura vocationis reſponderet. Ex hoc ergo principio ita concludo: Beata Virgo quando amabat Deum ſemper operabatur ex tota efficacia charitatis, & gratiæ, tam habitualis, quàm actualis, ſeu mouentis: ergo ſemper ita operabatur, vt mereretur augmentum gratiæ, & ſe diſponeret ad illud ſtatim obtinendum. Probatur conſequentia, quia veriſimile eſt actum ſic elicitum à charitate eſſe intenſiorem habitu, à quo procedit, quia habitus de ſe eſt ſufficiens principium actus æqualis, quòd ſi accedat ſpecialis Dei motio, facilè eliciet intenſiorem. Quòd ſi quis contendat, Beatam Vir

Augmentum gratiæ, quod Virgo merebatur, ſtatim obtinuit.

Virginem non ſemper habuiſſe motionem, qua intenſiùs operaretur, in hoc non multum contendam, quia res incerta eſt, quamuis pietati magis conſentaneum ſit, altiùs & excellentiùs de Virgine ſentire. Ad probandam verò conſequentiam illatam ſatis eſſe exiſtimo, quòd beata Virgo (vt dixit etiam ſanctus Bernardinus dicto ſerm.51.cap.3.) *nihil vnquam elegit, niſi quod ei ſapientia diuina demonſtrabat, tantùmque ſemper dilexit Deum, quãtum à ſe diligendum exiſtimauit.* Quid enim ampliùs in homine viatore deſiderari poteſt, quo ſe ad recipiendum gratiæ augmentum diſponat, quam quòd cum diuina & ex diuina gratia operetur, quantum iuxta menſuram diuinæ motionis poteſt? Si enim Deus non denegat ſuam gratiam facienti ex priori gratia quod in ſe eſt, quomodo negabit præmium augmenti gratiæ facienti quantum ex diuina gratia poteſt ad illud merendum? Certè qui plus requirit, impoſſibilem conſtituit huius augmenti conſequutionem in hac vita, idque ſine fundamento, & præter diuinæ gratiæ liberalitatem, vel potiùs præter diuinæ iuſtitiæ in remunerandis meritis æquitatem, & præter infirmorum hominum neceſſitatem, & vtilitatem. Ex qua ratione, cum proportione applicata, idem concludi poteſt de omni merito beatæ Virginis fundato in quibuſcunque actibus, quarumcunque virtutum, & de quacunque latitudine ac multitudine meritorum, vel ex multitudine actuum, vel ex continuatione ac perſeuerentia proueniente. Nam cùm beata Virgo omnibus iis modis meruerit operando perfectè & ex tota efficacitate ſuæ gratiæ, & auxilij, ſtatim obtinebat quidquid gratiæ merebatur: quia faciebat, quod in ſe erat ad id obtinendum: nihil autem aliud deſiderari poteſt, vt dictum eſt.

Bernard.

Maria per actus perfectiſſimos vitæ actiuæ & contemplatiuæ meruit.

Dico tertiò: Beata Virgo meruit per actus perfectiſſimos tam vitæ actiuæ, quàm contemplatiuæ. Hanc concluſionem pono ad explicandam ampliùs perfectionem huius meriti, ſimúlque declarandam eximiã ac perfectiſſimam rationem viuendi, & aptiſſimam ad ſanctitatem augendam, quam beata Virgo in hac vita habuit. Et primum in genere probari poteſt, quia perfectiſſimus ſtatus hominis vtramque vitam, actiuam & contemplatiuam, complecti debet, vt diuus Thomas docet 2.2.quæſt.188. art. ſexto, & infrà quæſtio. 40. articulo primo ad ſecundum. Vbi hanc viuendi rationem dicit Chriſtum aſſumpſiſſe: maximè autem decuit Virginem imitari filium, & poſt illum, perfectiſſimum viuendi modum habere. Secundò declaratur breui diſcurſu facto de vita Deiparæ, quam in tria potiſſima tempora partiri poſſumus. Primum protenditur vſque ad filij conceptionem, de quo ſuprà initio diſputation. ſeptimæ ex antiquorum Patrum ſcriptis oſtendimus, beatã Virginem in templo habitaſſe, ibíque diuinæ contemplationi potiſſimùm vacaſſe, & ardentiſſimis deſideriis ac orationibus Meſſiæ aduentum impetraſſe, ac promeruiſſe. Addit verò Ambroſius libr. ſecundo de virginib. in principio, non caruiſſe tunc Virginem perfectiſſimo exercitio virtutum ad vitã actiuã pertinentium, inter alia, *Quid ego, inquit, exequar ciborum parſimoniam, officiorum redundantiam, alterum vltra naturam ſuperfuiſſe, alterum pene ipſi naturæ debuiſſe? Illic nulla intermiſſa tempora, hinc congeminatos ieiunio dies, & ſi quando reficiendi ſucceſſiſſet voluntas, cibus plerunque obuius, qui mortem arceret, non delicias miniſtraret.* Vbi quanquam Ambroſius non loquatur in particulari de hoc tempore, ſed generatim de tota vita Virginis: tamen, quæ dicit, ad illam maximè ætatem ſunt accommodatiſſima. Refert præterea Sabellicus libro ſecundo exemplorũ capitulo quarto, & nono, & lib. octauo, capit. quarto, ex quadã antiqua traditione, ſolitã fuiſſe Virginem tota hac ætate à prima luce ad tertiam diei horã con-

D.Thom.

Modus viuendi Virginis vſque ad filij conceptionem.

Ambroſ.

Sabellic.

A templationi ac rebus ſacris vacare: deinde verò vſque ad meridiem operi alicui incumbere: reliquam verò diei partem ſacræ lectioni, orationi, impẽdere. Quod etiam ita fuiſſe reuelatum ſanctæ Brigittæ refert Caniſius, qui de hac ætate Virginis latè diſputat lib. de beata Maria, capitulo 12. & 13.

Caniſ.

Secundum tempus durauit ab incarnatione vſque ad Aſcenſionem Domini, in quo excellentiora opera vtriuſque vitæ exercuit: tum quia maiori ſemper gratia & ſanctitate pollebat: tum etiam, quia maiorem opportunitatem perfectiùs operandi nata eſt. Primò enim ad hoc tempus ſpectat ſingulare illud meritum fidei, charitatis, obedientiæ, & humilitatis, quod in ipſa filij conceptione enituit, quando ſuum conſen-
B ſum præſtitit. Vt mirum in modum ponderat, & exaggerat Bernardinus Senenſis ſermone 51. Ponderant etiam Ambroſius libro ſecundo in Lucam Bernardus in homiliis in *Miſſus eſt*, & Laurentius Iuſtinianus ſermone de Annuntiatione. Deinde quod ad vitam contemplatiuam pertinet, plurimum ad perfectionem eius contulit præſentia filij, qua ſemper fruebatur, & ad illum amandum non tantùm gratiæ ſed etiam naturæ impetu ferebatur, vt rectè notauit Anſelmus lib. de excellentia Virginis, capite 4. Accedit quòd *ſedens ſecus pedes filij audiebat verbum illius*, nunquam enim ferè à filio diſcedebat, propter quod Epiphanius hæreſ. 78. eam vocat, *perpetuam Ieſu ſectatricem.* Quòd ſi audiendo verba Simeonis vel aliorum
C cuſtodiebat ea, *conferens in corde ſuo*, quid audiendo verba filij exiſtimandum eſt effeciſſe? Denique quod ad vitam actiuam ſpectat, in hac ætate exercuit ſumma pietatis officia erga filium: ſponſo etiam ſuo miniſtrauit, ac familiæ curam geſſit. Et (quod caput eſt) maximos labores & dolores ſimul cũ filio ſuſtinuit, vt rectè cõſiderauit Anſelmus libro de excellentia Virginis, capite quinto, & eleganter Rupertus 3. libro in Cantica, in fine. Item Petrus Damianus ſermone primo, de natiuitate beatæ Mariæ.

Modus viuendi Mariæ ab incarnatione vſque ad Aſceſionem Domini. Bernar. ſen.

Ambroſ.

Lau.Iuſtin.

Anſelm.

Epiph.

Anſel.

Rupert.

Pet.Dam.

Tertium tempus durauit vſque ad beatæ Virginis obitum, quo tempore cœleſtem quandam vitam egiſſe nemo pius dubitare poteſt. Vnde (vt eſt apud Sabellicum ſuprà, & Nicephorum libro ſecundo Hi-
D ſtor.capit.3.) poſt Chriſti mortem in Ioãnis domo habitauit, priuatámque & ab hominum conſortio ſemotam vitam egit, vbi filij abſentiam perpetua illius conſideratione & charitate compenſabat. Vnde Laurentius Iuſtinianus ſermone de Aſſumptione, de hac ætate Deiparæ loquens, inquit, *Nullus ardorem virginis ſufficit explicare, quanto deſideriorum cremabatur incendio, quàm crebris ſuſpiriis angebatur*, & alia quæ eleganter perſequitur, & Rupertus libro quinto in Cantica, cuius magnam partem in explicanda altiſſima Virginis contemplatione ponit. Nec verò huic tempori exercitium actiuæ vitæ defuit: quin potiùs, cùm aliis temporibus actiuam vitam circa corporales actus exercuiſſet, in hoc tempore illam in ſpiritualibus actibus, qui ex
E ſuo genere perfectiores ſunt, exhibuit. Nam (vt ſub nomine Hieronymi refertur ſermone de Aſſumptione, ſequent.diſput. latiùs dicemus) Apoſtolos docuit, & Lucam Euangeliſtam de myſteriis fidei inſtruxit. Et credibile eſt in conſolandis ac ſpiritualiter iuuandis aliis fidelibus ſæpe occupatam fuiſſe. Vnde beatus Ignatius epiſtol.3. ad Mariam, eam deprecatur, vt ſe confortare & conſolari dignetur, ad quem beata Virgo reſcripſit, eum confirmans in fide, & ad perſequutiones ſuſtinendas erigens, eique aduentum ſuum cum Ioanne Euangeliſta ad Antiochenam Eccleſiam inuiſendam pollicetur. Et Epiphanius hæreſ. 78. dubitat, an beata Virgo cum Ioanne in Aſiam perfecta ſit: Patres autem Concilij Epheſini, capite 27. tom. 2. affirmant ipſam cum Ioanne Euangeliſta Epheſio-

Modus viuendi Mariæ in nouiſſimo vitæ tempore.

Sabellic.

Niceph.

Lau.Iuſti.

Hieron.

Ignat.

Epipha.

Conc.Eph.

rum

rum ciuitatem incoluiſſe. Quod ſi ita factum eſt, propter proximorum ſalutem & Eccleſiæ augmentum ſine dubio peractum eſt. Conſtat igitur beatam Virginem in toto vitæ ſuæ progreſſu perfectiſſimas operationes actiuæ ac contemplatiuæ vitæ exercuiſſe, quas *Ignat.* eleganter deſcribit Ignatius epiſtol. 1. ad Ioannem Euangeliſtam, vbi poſt multa ita concludit: *Sicut nobis à fide dignis narratur, in Maria matre Ieſu humanæ naturæ natura ſanctitatis Angelicæ copulatur, & hæc talia excitauerunt viſcera noſtra, & cogunt valde deſiderare aſpectum huius, ſi fas eſt, fari, cœleſtis prodigij, & ſacratiſſimi ſpectaculi.* Cuius epiſtolæ meminit etiam Bernardus *Bernard.* ſermone 7. in Pſal. 90.

Dico quartò: Veriſimile eſt, beatam Virginem toto tempore vitæ ſuæ continuè meruiſſe, & in gratia creuiſſe. Hæc concluſio duplicem poteſt habere ſenſum, & in vtroque eſt pia & probabilis, in altero *Alb. Magn.* autem certior. Docet illam Albert. Magnus, libro de beata Virgine, capite 16. & 177. & 197. Vbi dicit nouum priuilegium Virginis fuiſſe, quia quolibet tempore meruit. Quod dictum refert & approbat Anto- *Antonin.* nius 4. part. titul. 15. c. 20 §. 6. Idem tenet Bernardinus *Bernard. de Buſt.* de Buſto 4. part. ſerm. 9. §. vltimo, dicens non eſſe dubitandum, quin à primo inſtanti vſus liberi arbitrij vſque ad ſuum feliciſſimum tranſitum ſemper fuerit in *Caniſ.* actu merendi. Indicat Caniſius libro 5. capite 1. in illo verbo, *Cuius vita iugis & continua quædam fuit contemplatio*, & alios ſtatim referemus. Poteſt autem hæc concluſio intelligi, vel de tempore, quo vigilabat, & hoc ſenſu non ſolùm eſt veriſimilis, ſed etiam certa, quia quandiu ratione vſa ſit, ſine vlla intermiſſione *Amb.* ſemper eſt bene operata, vt rectè dixit Ambroſius libro 2. de virginibus, in principio. Et patet, quia cùm haberet perfectum dominium ſuorum actuum, nunquam eſt indeliberatè operata, nec verò ceſſare omnino poterat ab omni actu externo, & interno: tum quia hoc ferè eſt humano modo impoſſibile: tum etiam, quia in homine vtente ratione, & potente aduertere, nonnulla culpa eſſet, ſic otioſum manere: ſemper ergo ex quo permanentem vſum rationis habuit, aliquem actum liberum exercuit, vel internum tantùm, vel ſimul externum: ergo continuè bene operata eſt: ergo continuè meruit. Vtraque conſequentia conſtat ex principiis poſitis. Alio ergo modo intelligi poteſt concluſio etiam de tempore, quod ſomno tribuebat, & hoc ſenſu eſt incerta: ſed quòd ſit veriſimilis probari poteſt. Primò teſtimonio Ber- *Bernard. Senen.* nardini Senenſis dicto ſermon. 51. art. 1. Vbi ex ſua & aliorum ſententia dicit, non fuiſſe ſomno impeditam, quominus liberè in Deum conuerti poſſet, & affert coniecturam, quia hoc priuilegium aliquibus Sanctis pro aliquo vitæ tempore conceſſum eſt. Accommo- *Ierem. 1.* dat etiam illud Ierem. 1. *Virgam vigilantem ego video.* Idem habet in 3. opere ſermonum, tractatu de beata Virgine, ſerm. 4. art. 1. cap. 2. vbi dicit, etiam cùm dormiebat, fuiſſe Virginem in altiori contemplatione, quàm fuerit aliquis alius dum vigilaret. Vnde illi at- *Cant. 5.* tribuit verba illa Cant. 5. *Ego dormio, ſed cor meũ vigilat.* *Rupert.* Quæ eleganter de Virgine exponit Rupertus, libro 5. in Cantica, initio, vbi inter alia inquit, *Multarum quoque animarum fuit, & eſt, non ſolùm ſecundùm ſimilitudinẽ otio ſancto dormire, id eſt, à terrenis curis vacare, & in cæleſtibus per contemplationem corde vigilare: verùm etiam eodẽ modo, quo & Iacob dormiuit, ſecundùm corpus dormire, & ſecundùm animã cæleſtia videre, ſed tu, ô Cœlum Dei, vnica ſedes Domini, in vtroq; vigilãdi modo cunctis mortalibus ſiue terrenis hominibus longè eminentior extitiſti, longè ſtudioſior ad contemplandum eum, in quem deſiderant Angeli proſpicere, atque aptior fuiſti.* Fauet huic ſententiæ Am- *Ambroſ.* broſius libro 2. de Virginib. in principio dicens, *Dormire non prius cupiditas quàm neceſſitas fuit: & tamen, cùm*

A *quieſceret corpus, vigilaret animus, qui frequenter in ſomnis aut lecta repetit, aut ſomno interrupto continuat, aut diſpoſita gerit, aut gerenda prænunciat.* Quæ verba tractans *Caniſ.* Caniſius lib. 1. cap. 13. in hanc ſententiam inclinat, *Bernardin. Buſto.* quam etiam tenet Bernardinus Buſto in Mariali, 3. p. *Dionyſ. Richel.* ſermon. 1. p. 3. & Dionyſi. Richelius in illud Cantic. 5. *Ego dormio, & cor meum vigilat*, art. 18. & cõfirmari po- *Auguſt.* teſt ex Auguſtino 5. contra Iulian. cap 9. Vbi de hominibus in ſtatu innocentiæ inquit: *Tam felicia erant* *Bernardin. Bonauen. Caniſ.* *ſomnia dormientium, quàm vita vigilantium.* Ergo maiori ratione poſſumus de beata Virgine dicere, tam felicem fuiſſe dormiendo, quàm vigilando. Quidquid enim perfectionis gratiæ in illo ſtatu communicatum eſt, illi non eſt denegatum. Ex quo aliam ſumo confir- B mationem, quia Angelis ſanctis datum eſt, vt ex quo in primo inſtanti ſuæ creationis conuerſi ſunt in Deum, nunquam ab illius actuali amore ceſſauerint, ſed hoc donum maximè pertinet ad perfectionem charitatis, & ſanctitatis: ergo credi poteſt communicatum eſſe beatæ Virgini. Præterea, ſi verum eſt beatæ Virgini datam eſſe aliquam ſcientiam, ſeu cognitionem per ſe infuſam, qua vti poſſet ſine conuerſione ad phantaſmata, facilè intelligimus etiam in ſomno potuiſſe illa ſcientia vti, & conſequenter meritoriè per voluntatem operari, quia hæc non pendet à corpore, ſi intellectus expeditus ſit ad cogitandum, & proponendum obiectum: eſt autem probabile beatam Virginem præditam fuiſſe hac ſcientia vel toto vel C maiori tempore vitæ ſuæ. Eſt ergo veriſimilis hæc ſententia, quanquam in re adeò incerta, vt nihil conſtanter affirmare poſſimus.

Addo tamen, licèt demus hoc meritum propter ſomnum & corporis imbecillitatem interdum interruptum eſſe: nihilominus tam breuem fuiſſe illam moram, tótque diuinis cogitationibus fuiſſe interceptam, vt morali quodam modo poſſit hoc meritum appellari continuum. Beata enim Virgo partim propter optimam corporis temperiem, partim propter moderatiſſimam viuendi rationem exigui temporis ſomno indigebat, & ex virtute perfecta, qua corpus ſuum affligebat, magnam etiam illius temporis partem vigiliis & orationi tribuebat. Vnde Bernardinus, D ac Bonauentura, & Caniſius ſuprà, varias reuelationes referunt, quibus nonnullis hominibus patefactum fuit, ſolitam fuiſſe beatam Virginem ferè integras noctes inſomnes meditando ac orando traducere, & ipſo eo tempore, quo dormiebat, credi poteſt ſolitam fuiſſe, præ nimia charitate, qua Deum diligebat, frequenter excitari à ſomno, ac ſtatim animum ſuum in Deum eleuare. Hoc enim experimento conſtat accidere, & ex diuina gratia concedi multis, qui diuina charitate flagrant, præſertim eo tempore, quo de rebus diuinis frequentiùs cogitant, & in actibus diuini amoris ſæpius ac frequẽtiùs exercentur: hæc enim animi promptitudo atque facilitas ad eliciendos huiuſmodi motus in Deum maior fuit ac perfectior in E beata Virgine à principio vitæ, quàm fuerit in quocunque alio Sancto eo tempore, quo maiorem perfectionem & deuotionem conſequutus eſt, vt ex ſuprà dictis de perfectione primæ ſanctificationis Virginis ſatis conſtat.

SECTIO III.

An beata Virgo aliquod agumentum gratiæ obtinuerit ex opere operato, & quibus modis.

QVòd B. Virgo magnum gratiæ augmentum ex opere operato fuerit conſequuta, dubitari non

non poſt, quia non fuit peioris conditionis, quàm alij iuſti, nec ſacramenta fuerunt in illa minùs efficacia, imò eo quidem magis, quo meliori diſpoſitione illis vtebatur. Solùm ergo neceſſe eſt vt modos ſeu tempora huius augmenti diſtinctiùs aperiamus, & explicemus. Poſſunt autem ad tria capita reuocari. Primum eſt ſacramentum illud, quod in remedium originalis peccati fœminis applicari ſolitum erat, in illo enim gratia dabatur non propriè ex opere operato, ſed ad modum eius, id eſt, præter omne meritum ſuſcipientis, ſicut dabatur in circumciſione, & in remedio legis naturæ: præſertim quando infantibus applicabantur, vt infrà dicemus agentes de ſacramentis in genere. Certum eſt autem B. Virgini paulò poſt eius natiuitatem applicatum eſſe hoc ſacramentum, ſicut Ioannes Baptiſta circumciſus fuit, etiamſi in vtero matris fuiſſet ſanctificatus. Extraordinaria enim Dei ſanctificatio non obſtat, quominus ordinaria remedia contra peccata applicari debeant, præſertim cùm hæc ſupernaturalia & diuina myſteria non ſint hominibus nota: ergo in hoc ſacramento datū eſt Virgini aliquod augmētum gratiæ ad modū operis operati. Quia hæc gratia infallibili lege dabatur per tale ſacramentum, & B. Virgo eo potiſſimùm tempore capax erat augmenti gratiæ, & prior ſanctificatio non reddiderat illam incapacem huius ſacramentalis gratiæ. Notauit hoc Paludan. in 3. q. 2. paulo ante ſolutiones principalium argumentorum.

Sacramentum pro remedio originalis peccati inſtitutū Maria cum augmēto gratiæ ſuſcepit.

Palud.

Alterum caput continet vſum ſacramentorum nouæ legis, & fructum eorum, de quibus ſimiliter certum eſt, non caruiſſe Virginem fructu illorum, quibus eſt vſa, quanquam Scotus in 1. ſectione citatus in hoc dubitauerit, cuius ſententiam Soto & alij ibidem citati meritò reiiciunt. Eſt enim certum principium fidei, hæc ſacramenta conferre gratiam non ponentibus obicem. Solùm ergo ſupereſt, vt dicamus, quibus ſacramentis nouæ legis Deipara vſa fuerit: & quidē de tribus conſtat non fuiſſe Virgini collata. Primum eſt Ordo, cuius non erat capax propter fœmineum ſexum. Secundum eſt Pœnitentia, cuius materiam non habuit, & ideo illud ſuſcipere non potuit. Tertium fuit Matrimonium, quod à Virgine contractum non eſt, poſtquam in ſacramentum nouæ legis eſt inſtitutum. De duobus verò certum eſt, illa ſuſcepiſſe: primum eſt ſacramentum Baptiſmi, vt omnes Theologi docent, & Euth. Ioā. 3. *Scribunt*, inquit, *quidā Apoſtolorum temporibus proximi, quod Chriſtus Petrum & Virginem matrem baptizauerit: Petrus verò reliquos Apoſtolos*, quibus verbis videtur explicari hiſtoria, quam ex Euodio refert Nicephorus lib. 2. cap. 3. Vbi dicit Chriſtum manibus ſuis Petrum *tantummodo* baptizaſſe: explicandum autem videtur, vt illa dictio excluſiua non excludat Virginem Chriſto coniunctiſſimam, quæ non eſt eiſdē legibus, quibus cæteri, cōprehēdenda. Ratio verò eſt, quia præceptum Baptiſmi omnibus generatim propoſitum eſt, & verbum illud, *Niſi quis renatus fuerit*, neminem excipit, neque oportet, vt nos beatam Virginem ex aliquo ſpeciali priuilegio excipiamus, cùm nec fundamentum habeat, neque ad eius perfectionem pertineat. Secundò, quia hoc decuit ad exemplum aliorum fidelium. Tertiò, quia per Baptiſmum conſtituuntur & ſignantur membra Eccleſiæ, prout à Chriſto inſtitutæ, cuius perfectiſſimum membrū debuit eſſe beata Virgo. Tandē quia per Baptiſmū datur poteſtas vtendi ſacramentis nouæ legis, ſacratiſſima autē Virgo eis vti debuit, præſertim Euchariſtia.

Scotus. Soto.

Sacramentum ordinis pœnitentia, & Matrimonij Virgo non ſuſcepit.

Euthym. Maria Virgo Chriſti manibus baptizata.

Euod. Niceph.

Alterum ergo ſacramentum, quod certum eſt beatā Virginē frequenter accepiſſe, eſt Euchariſtia. Primò, quia vſus huius ſacramenti eſt in præcepto diuino, quod eadē ratione, quia præceptum Baptiſmi Virginē comprehendebat. Secundò, frequentia eius eſt in A conſilio, & per ſeſe honeſtiſſima, & vtiliſſima, & valde conformis eximiæ charitati Virginis erga filium. Tertiò, quia legimus Actor. 2. in primitiua Eccleſia fideles omnes vel quotidie vel frequenter vſos eſſe hoc ſacramento: ergo multo magis beata Virgo hanc conſuetudinem obſeruauit.

Euchariſtiæ ſacramentum frequenter Virgo ſuſcepit.

Actor. 2.

His duobus adiūgi poteſt tertium Confirmationis ſacramentum: nam licet reuera illud nō receperit quoad ſignum viſibile, in quo ratio ſacramenti conſiſtit, recepit tamen characterem, gratiam, & abundantiam Spiritus ſancti, quæ ſunt effectus illius ſacramenti. Sicut enim Apoſtoli in die Pentecoſtes præter omne meritum ſuum receperunt quaſi ex opere operato Spiritum ſanctum, & perfectiſſimum confirmationis effe- B ctum, & ideo poſtea ſacramentum ipſum non ſuſceperunt, quia iterari non poteſt, ita maiori ratione beata Virgo eodem die ſimilem effectum & donum perfectius ac copioſius accepit.

Sacramentum confirmationis aliquo modo Virgo recepit.

Solùm igitur de ſacramento Extremæ vnctionis poteſt eſſe controuerſia. Multis enim indecens ac indecorum videtur, quòd B. Virgo illo munita fuerit. Ita ſentit Palud. in 4. diſt. 23. quæſt. 3. articul. 2. Supplementum Gabrielis quæſt. 1. dub. 3. & Victoria in ſum. num. 222. Fundamentum eſſe poteſt, vel quia beata Virgo erat incapax huius ſacramenti, quoniam inſtitutum eſt pro iis tantùm, qui aliquando actualiter peccauerunt, vt conſtat ex forma illius, in qua dicitur, *Remittat tibi Deus, quidquid peccaſti per viſum, auditum, &c.* C Beata autem Virgo nunquam actualiter peccauit: ſicut ergo, quia hoc ſacramentum inſtitutum eſt pro infirmis ægritudine corporali, ideo dari non poteſt ſanis, ita quia inſtitutum eſt pro iis, qui actuali labe peccati aliquando infecti fuerunt, ideo dari non poteſt iis, qui nunquam peccauerunt. Vel ſecundò, licèt admittamus beatam Virginem fuiſſe capacem huius ſacramenti, videtur tamen indecens, vt vngeretur: tum quia non decuit deprecari illi remiſſionem actualium peccatorum: tum etiam propter honeſtatem, præſertim cùm illo non indigeret, nec ratione effectus, nec ratione alicuius præcepti diuini, quod nullum eſſe creditur de tali ſacramento.

Palud. Supplemen. Gab. Victor.

Alij verò exiſtimant beatam Virginem ante mor- D tem vnctam fuiſſe. Ita docuit Albert. Magn. in mariali, cap. 72. & 74. cuius ſententiam referens Antonin. 3. p. tit. 14. cap. 8. §. 3. *Ponit*, inquit, *Albertus, quòd beata Maria in morte ſe fecerit inungi, ſicut etiam communicauit, & hoc non, quia indigeret, cùm nullū peccatū etiam veniale nec reliquiæ peccati eſſent in ea, ſed vt præberet fidelibus in omnibus exemplum humilitatis, & vitæ Chriſtianæ.* Et hanc ſententiam ſequutus eſt Sylueſter in Roſa aurea, tract. 3. de quæſtionibus impertinentibus, caſu 53. & Bernardinus de Buſto 4. parte principali, ſerm. 11. part. 3. Caniſius etiam libr. 1. de beata Maria, c. 9. in hac eſt ſententia, dum laudat Albertum ſupra cap. 81. dicentem beatam Virginem omnia ſacramenta nouæ legis ſuſcepiſſe, *Præter Ordinem*, quod verbum vel E correctione vel pia aliqua interpretatione indiget, vt ex dictis patet, debuiſſet enim matrimonium & pœnitentiam excipere. Supponit verò hæc ſententia non eſſe de neceſſitate huius ſacramenti, vt perſona cui tribuitur, aliquando peccauerit actualiter: ſed ſatis eſſe, vt habeat vſum rationis, & conſequenter, quod in ſe eſt, peccare poſſit, & à dæmone tentari, vt graues Theologi docent in 4. d. 23. Bonauent. Richard. Guilielmus de Rubio, Maior, & alij. Quia hoc ſatis eſt ad primum effectū, propter quem per ſe primò hoc ſacramentū eſt inſtitutum, ſcilicet ad confortandum hominem in vltima pugna, præbendo auxilium aduerſus inſidias inimici, quæ eo tempore ſolent eſſe vehementiores, ſimulque ſpiritualem ſanitatem præſtandam, ſi homo illa indiguerit, atque etiam corpora

Alb. Magn. Antonin. Sylueſter. Bernardin. de Buſto. Caniſ.

Bonauent. Richard. Guliel. de Rub. Maior.

poralem, ſi illi expedierit. Ita enim graues Theologi hunc effectũ explicant, vt ſuo loco vberiùs dicemus, & interim videri poſſunt Petrus Sotus lectione 2. de hoc ſacramẽto, & Palatius in 4 d. 23. diſputatione 2. concluſione 1. Homo autẽ adultus, quamuis nunquã peccauerit, ex ſe capax eſt huius effectus, & verbã formæ circa illum vera erunt in ſenſu conditionali, ſcilicet, *ſi quid peccaſti*. Hoc enim modo ordinatum eſt hoc ſacramentum ad peccata vel eorum reliquias delendas, vt ex verbis Iacobi c. 5. colligitur, *ſi in peccatis eſt dimittentur ei*. Ergo licèt beata Virgo numquã peccauerit, capax fuit effectus huius ſacramenti, quia capax fuit gratiæ, & ſpiritualis auxilij, quo aduersùs inſidias inimici in vltima pugna ita muniretur, ac ſi illi obiiciendę eſſent: nam ſimpliciter libertatem habuit, quamuis diuinitùs eſſet in bono confirmata.

Pet. Sotus. Palat.

Sacramẽtum extremæ vnctionis vtrum Virgo ſuſceperit.

Iudicium inter has ſententias pendet ex principiis pertinentibus ad ſacramentũ Extremæ vnctionis, ſcilicet, quod ſit ſubiectum capax illius, quis effectus, & quæ forma. Ne igitur hoc loco hæc omnia ſine ſufficienti probatione & examine definiamus, reſpondeamus tantùm ſub conditione, ſi vt homo ſit capax huius ſacramenti, neceſſarium non eſt, quòd actualiter peccauerit, B. Virginem fuiſſe capacẽ illius: ſi autem fuit capax illius, veriſimilius eſſe illud ſuſcepiſſe, tum propter fructum eius, tum propter fidei ac fidelium, ædificationem, & humilitatis exemplũ. Neque enim ex parte formę eſt vlla indecentia, tum quia facilè intelligi poteſt, conceſſum eſſe in hoc peculiari caſu, aliquod ſpeciale priuilegium. Tum maximè, quia ſenſus illius eſt conditionalis, vel (vt ita dicam) potentialis, id eſt, *Remittat tibi Deus, ſi quid peccaſti*, vel conferat Deus tibi gratiã ſufficientem ad delendam omnem maculam, quæ per ſenſus contrahi ſolet. Neque etiam ex parte materiæ erat hoc indecens, quia ſemper applicatur cum ſumma honeſtate.

In cõceptione filij virgo ſingulariter ornata.

Tertium caput huius augmenti conſtitui poteſt in aliquibus temporibus, vel opportunitatibus, in quibus B. Virgo immediatè à Deo ſuſcepit ſingularẽ ſanctificationem, ſeu augmẽtum eius. Huiuſmodi intelligimus fuiſſe inſtans illud in quo filium concepit, vt omnes Theologi in 3. d. 3. ſentire vidẽtur. Qui dicunt, ſicut in cõceptione ſua accepit primã ſanctificationẽ, præter omne meritum, & præter omnem ſacramentalem ſanctificationem, ſed ex ſingulari priuilegio: ita in cõceptione filij accepiſſe præter omne meritũ ſingularem perfectionem ſanctificationis, ob nouam & admirabilem præſentiam diuini Verbi, iuxta verbum Angeli dicentis, *Spiritus ſanctus ſuperueniet in te*. Et hoc modo ſenſit apertè D. Th. ſuprà q 27. a. 3. tunc fuiſſe illi ſublatum fomitem peccati, qui iuxta illius ſententiam, antea tamẽ fuerat ligatus, & ar. 4. docet gratiam Virginis in filij cõceptione fuiſſe quodammodo conſummatum. Idem latè Durand. ſupr. q. 3. Scotus etiã, & reliqui quos ſect. 1. retuli, dum aiunt, tam perfectã fuiſſe in eo inſtanti gratiam Virginis, vt ampliùs creſcere non potuit, hoc neceſſariò ſupponunt. Idem apertè docent Damaſcen. Rupertus, ac Bernardinus ibi citati. Bernardus ſæpe in homiliis ſuper *Miſſus eſt*, Laur. Iuſtin. ſerm. de Annunciat. Denique Athanaſ. ſerm. de ſanctiſſima Deipara, inquit, *Tunc deſcendiſſe Spiritum ſanctum in virginem cũ omnibus ſuis virtutibus eſſentialibus, imbuentem eam gratia, & virtute*; & infrà excludit errorem, *putantium tantùm vim quandã & energiam illi datam eſſe Spiritus, vt incarnatio perficeretur*. Et paulò poſt ſubdit, *ſecundùm orthodoxorũ dogmatum rectitudinem virtute & ſpiritu eſſe impletam Virginem, tum vt corpus eius ſanctificaretur; tum vt ſalutarem illum fœtum concipere poſſet*. Vnde Euſeb. Emiſ. homil. ſuper *Miſſus eſt*, in feriam quartam Dominicæ quartæ Aduentus, *Cùm gratiæ*, inquit, *plena, ſit priuſquam concipiat poſt conceptionem quanta abundauit?* Et Albertus Magnus in Mariali, c. 69. quem imitatur D. Thom. opuſc. 60. artic. 3. triplicem diſtinguit plenitudinem gratiæ Virginis, aliam vocat *ſufficientiæ*, quam habuit à principio, aliam abundantiæ, quam dicit habuiſſe in filij conceptione: aliam *ſingularis excellentiæ*, quam in toto vitæ decurſu conſecuta eſt. Denique afferri poteſt cõiectura, quia quando beata Virgo viſitauit Eliſabeth, propter Chriſti præſentiam, & Ioannes fuit ſanctificatus, & Eliſabeth gratia impleta: quid ergo mirum, quòd diuinum Verbum ingrediens vterum Virginis, ſingulari modo illam ſanctificauerit. De hoc ergo argumento nullus ſine temeritate dubitare poteſt. Alia verò ſunt tempora, de quibus ſimile quidpiam probabiliter coniectare poſſumus, quamuis ſit res minùs certa, huiuſmodi ſunt dies natiuitatis Chriſti, dies mortis, vel reſurrectionis eius; de die verò Pentecoſtes iam diximus.

D. Thom.

Durand. Scotus.

Damaſc. Rupert. Bernardin. Bernard. Lau. Iuſt. Athanaſ.

Euſeb. Emi.

Alb. Magn. D. Thom.

SECTIO IV.

Quantam gratiæ perfectionem ac intenſionem fuerit B. Virgo conſequuta.

HActenus varios modos explicuimus, quibus beata Virgo toto tempore vitæ ſuæ in gratia & ſanctitate creuit, reliquum eſt vt tandem concludamus, & explicemus cumulum gratiæ, quem toto illo tempore congregauit, id eſt, in quo gradu & intenſione gratiam habuit in inſtanti mortis ſuæ. In qua re vnum tantùm eſt certum, ſcilicet eam gratiam fuiſſe intenſiorem, quàm ſit in ſupremis Angelis, vel hominibus ſanctis. Sicut enim de fide eſt Deiparam in perfectione beatitudinis eſſe omnibus ſuperiorẽ, ita etiam certum eſt in intenſione gratiæ omnes antecellere, quia perfectio beatitudinis perfectioni gratiæ reſpondet. Et hoc etiam facilè oſtendi poteſt ex his, quæ de prima ſãctificatione & meritis beatæ Virginis hactenùs tractata ſunt. Solùm ergo deſiderari poteſt, vt explicemus, quanta fuerit hæc excellentia, vel quis exceſſus huius gratiæ Virginis reſpectu gratiæ collatæ reliquis Sanctis, vel ſingulis, vel omnibus ſimul ſumptis. Quæ res cùm nec reuelatione manifeſta ſit, nec certa ratione oſtendi poſſit, vix tractari poteſt, nedum à nobis definiri, quia non poſſumus verè dicere beatam Virginem tot habuiſſe gradus gratiæ, neque plures, neque pauciores. Nihilominus tamen conandum nobis eſt, vel ſub ratione aliqua communi & vniuerſali, vel per comparationem ad alios Sanctos, perfectionem & excellentiã huius gratiæ, quoad fieri poſſit, explicare.

Dico ergo primò, beatam Virginem in fine vitæ perueniſſe ad ſummam & (vt ita dicam) pene immenſam gratiæ perfectionem, & intenſionem. Probatur primò ex modo loquendi ſanctorum Patrũ. Damaſcenus enim orat. 2. de Aſſumptione, *gratiæ abyſſum* Virginẽ vocat, Epiphanius oratione de laudibus Virginis, *Gratia*, inquit, *ſancta Virginis eſt immenſa*. Et infrà vocat eam, *mare ſpirituale habens gemmam cœleſtẽ Chriſtum*. Et infrà, *ſolo Deo excepto cunctis ſuperior exiſtis, cui prædicandæ neque hominum neque Angelorum lingua ſufficit*. Sic etiam Anſelmus de excellentia Virginis, cap. 3. inquit, *Nullus hominum vel Angelorum penetrare poteſt immenſitatem diuini amoris erga Virginem*. Et infrà, *Ineffabilis eſt & ſtupenda omni ſeculo huius mulieris gratia, & exaltatio*. Et cap. 8. poſt multa concludit, *Quid amplius dicere poſſum, Domina, immenſitatem quippe gratiæ, & gloriæ & felicitatis tuæ conſiderare incipienti, & ſenſus deficit, & lingua faiſcit*. Sic etiam Bernardus ſermone quarto, de Aſſumptione, *ineffabile* vocat priuilegium meritorum ſanctiſſimæ Virginis, & Bernardinus

Damaſc. Epiph.

Gratia Virginis in fine vitæ immenſa prope.

Anſelm. Bernard. Bernardin.

nus dicto ſermone 51. tantam dicit eſſe perfectionem Virginis, *vt ſoli Deo cognoſcenda reſeruetur.* Multa ſimilia habet Andreas Cretēſis oration. de dormitione Virginis, vbi inter alia vocat eam *omnis ſanctitatis ſanctiſſimum theſaurum.* Ephrem quoque in oratione de laudibus Virginis inter alia inquit, *Sanctior Cherubin, ſanctior Seraphim, & nulla cōparatione cæteris omnibus ſuperis exercitibus glorioſior.* Bonauētura in ſpeculo Mariæ, cap. 5. *Immenſa certè fuit gratia, qua ipſa fuit plena.* Denique verba illa, quæ ſuprà ex Ignatio citauimus, quibus in epiſtola prima ad Ioannem, eam vocat *cœleſte prodigium, & ſacratiſſimum ſpectaculum*, ſatis indicant hanc gratiæ immenſitatem.

And. Cret. Ephrem. Bonau. Ignat.

A

Secundò, explicatur concluſio rationibus. Prima, quia ſupremus inter ſanctos Angelos valde intenſam habet gratiam, ita vt veriſimile ſit nullum ſanctorum hominum ad eam gratię perfectionem perueniſſe, ſolis Chriſto & Virgine exceptis; peruenit autē ille ſupremus Angelus ad eam gratiæ perfectionem, per vnum, vel ad ſummum duos actus fidei, ſpei, charitatis, religionis, obedientiæ, humilitatis, & aliarum virtutum, ſi fortaſſe illos in breuiſſimo illo interuallo, quo fuit viator, exercere potuit Eſt enim communis Theologorū doctrina, Angelū in primo inſtanti per aliquem actum ſe diſpoſuiſſe ad primam gratiam recipiendam, & in ſecundo perfectè & ex toto conatu operando, illam conſummaſſe. Ex hoc ergo concluditur ratio. Nam beata Virgo in primo inſtanti ſuæ ſanctificationis perfectiorem gratiam aſſequuta eſt, quàm ſupremus Angelus in ſua prima ſanctificatione, ſed beata Virgo non duobus, aut tribus, ſed penè infinitis actibus perfectis, & ex toto conatu atq; tota efficacia ſuæ gratię & charitatis elicitis, eiuſdem gratiæ augmentum & perfectionem promeruit: ergo eſt pene immenſum hoc augmentum. Vtraque aſſumptio in ſuperioribus probata eſt; conſequentia verò ſolùm conſideratione indiget, & (vt ita dicam,) enumeratione frequentiſſimorum actuum charitatis & aliarum virtutum, quos beata Virgo ſexaginta annorum ſpatio exercuit.

B

C

Secundò vt hoc ampliùs explicetur, ſuppono actus amoris Dei elicitos à charitate eſſe meritorios augmenti eiuſdem charitatis, & conſequenter gratiæ & gloriæ ſecundùm totam latitudinem graduum, eorúmque æqualitatem & adæquationem, ita vt ſi actus ſit vt quatuor, mereatur quatuor gradus augmēti gratiæ, & ſic de reliquis. Et quidē quòd ij actus meritorij ſint ſecundùm totam latitudinē ſuam augmēti habitus, certum eſſe cēſeo, quia ſi ſolùm eſſent meritorij ſecūdùm exceſſum actus remiſſi, vel æqualis, nullius eſſent valoris, ac meriti, quod pluſquam falſum eſſe cēſeo, & repugnans doctrinæ Cōcilij Trident. Seſſ. 6. vt latiùs in prima ſecūdæ docetur. Quod verò hoc augmentum ſit cum prædicta æqualitate, & proportione, non de omnibus actibus meritorijs, ſed de ſolis perfectiſſimis actibus charitatis aſſeritur, non vt certū, ſed vt veriſimilius, quia ſicut in prima ſanctificatione ſi quis diſponitur per actum charitatis vt quatuor, habitum æqualem ſuſcipit ex vitali diſpoſitione, ita etiam pari vel maiori ratione, qui poſt iuſtificationem primam ſimilem actum operatur, totidem gradus augmenti & perfectionis habitus cōſequitur: quia in hoc actu intercedit meritū de condigno, quod non inuenitur in prima diſpoſitione. Præterea, ſicut hi actus charitatis ſunt nobiliſſimi, ita etiam ſunt efficaciſſimi ad meritum & augmentum eiuſdem charitatis: ergo rationi cōſentaneum eſt, vt tot gradus mereantur, quot in ſe habent. Ex hoc ergo principio cōcluditur, Virginis gratiam ſæpiſſimè fuiſſe effectam duplo maiorem, quàm antea erat, quia (vt ſuprà oſtendi) operabatur ex tota virtute gratię, & motionis diuinæ; igitur eliciebat actus æqualis vel maioris intenſionis, quàm eſſet habitus: ergo per ſingulos actus huiuſmodi ita creſcebat illa gratia, vt fieret duplo maior, quàm in principio erat: ſed hi actus numero & multitudine fuerunt pene infiniti, vt ex dictis etiam patet; ergo.

D

E

Tertiò conſiderandū vlteriùs eſt, poſteriores actus hoc modo & cū hac perfectione elicitos ſemper extitiſſe duplo maioris meriti, quàm priores, quia ſemper procedebant ex habitu facto intenſiori per priorem actum ſecundùm totam latitudinem eius. Vnde ſi prior gratia Virginis fuit verbi gratia, vt centum, & per illam operata fuit vt cētum, gratia effecta eſt ducentorum graduū: ſi ergo poſtea gratia illa operabatur ſecundùm totam actiuitatē ſuā, efficiebat actum habitui proportionatum, vel intenſiorem: ergo vlteriùs talis gratia per talem actum in duplo augebatur: ergo ſi hoc modo iterum atque iterum ac ſæpiſſimè, & gratia augeatur per actus, & aucta eliciat meliores actus, & à melioribus meliùs augeatur, in fine augmenti tanta erit perfectio, vt vix poſſit humano ingenio comprehendi. Hic autem diſcurſus præter principium poſitum de merito actus ſecundū totam latitudinem, ſupponit aliud, ſcilicet ſtatim dari homini totum augmentū, quod per huiuſmodi actus meretur. Sed quam ſit verum, & rationi conſentaneum, ex dictis in ſecunda ſectione ſatis conſtat. Nam licèt de merito fundato in actibus, in quibus homo non operatur, quantum poteſt, nec facit totum, quod in ſe eſt, magis ſit controuerſum ac dubium, an ſtatim detur augmentum illi reſpondens: tamen de merito illorum actuum in quibus homo facit totū quod in ſe eſt, nulla videtur eſſe poſſe ratio dubitandi. Præſertim, quia etiam de merito actuum remiſſorum veriſimilius eſt ſtatim habere effectum augmenti gratiæ ſibi reſpondentis, quia meritū de ſe eſt ſufficiens cauſa præmij.

Quartò ex eiſdem principiis, poteſt ampliùs explicari hæc perfectio: nam ex illis manifeſtè ſequitur beatam Virginem in fine vitæ ſuæ potuiſſe tot gradus gratiæ vno actu mereri, quot in toto tempore ſuperioris vitæ, per omnes actus & modos ſanctificationis & augmenti eius, fuerat conſecuta. Quia ille actus eliciebatur ab actu ſic intenſo, ex tota virtute & efficacia ſua, & ex toto conatu & auxilio ſibi proportionato ergo merebatur per talem actum tot gradus gratiæ & charitatis, quot antea habebat, vel certè plures; ergo multiplicando huiuſmodi actus, pene immenſum & incomprehenſibile erit tale augmentum.

Contra hanc aſſertionem nihil inuenio, quod poſſit difficultatem parere, niſi fortaſſe quod aliquibus videri poterit incredibile tale ac tantum augmentum, quia excellentiam ac magnitudinem eius capere non poſſunt. Si tamen quis conſideret Deiparæ dignitatem penè infinitam, & initium ſanctificationis eius, quod fundamentum habuit in montibus ſanctis, ſeu in culmine ſanctitatis, & progreſſum vitæ eius admirabilis, ac diuinæ, non hæſitabit ob admirationem; ſed facilè (vt exiſtimo) intelliget totam hanc gratiæ perfectionem optimè in beatam Virginem conuenire. Dices, hinc ſequi videtur quēlibet iuſtum, vel ſanctum, ſi aliquo tempore merendo perſeueret, præſertim poſtquam ad perfectionem peruenit, breui tempore poſſe conſequi ingens gratiæ augmentum: nam principia poſita eadē ferè proportione applicari poſſunt. Reſpondetur non eſſe ſimilem rationem, primò, quia reliqui ſemper habent impedimentum fomitis, & rarò operantur ſecundùm totam latitudinem habituum, præſertim ſi ſint valdè intenſi. Deinde quia etiam, cùm ad eam perfectionem deueniunt, vix attingunt primam gratiam

Obiectio. Reſponſio. Obiectio. Reſponſio.

tiam, quam vel beata Virgo vel primus Angelus in ſua prima ſanctificatione obtinuerunt.

Augmentum charitatis, & gratiæ Virginis in fine vitæ quantum.

Dico ſecundò: Probabiliter credi poteſt beatam Virginem conſequutam eſſe plures gradus gratiæ & charitatis, quàm ſint in omnibus ſanctis hominibus, & Angelis, etiam collectiuè ſumptis; itaque ſi mente concipiamus ex multitudine gratiarũ Sanctorũ omnium vnam intenſiſſimam gratiam conſurgere (quod ſolùm explicandæ rei gratia dictum ſit) non adæquaret intenſionem gratiæ Virginis. Concluſio hæc ab Scholaſticis antiquiſque ſcriptoribus non diſputatur, & ideo fortaſſe in terminis à nemine reperietur aſſerta, ſicut etiam neque negata eſt, neque improbata; ſit tamen probabilis, & veriſimilis, tum teſtimoniis & coniecturis adductis in prima concluſione, tum etiam in quas nunc adiiciemus. Primùm enim ſancti Patres, vbicunque loquuntur, de gratia Virginis, & gloria (perinde namque eſt) tam magnificè de ea ſentiunt, & loquuntur, vt non ſolùm prædictam perfectionem, ſed maiorem etiam illi tribuere videantur. *Ileſon.* Ileſonſus ſermone ſecundo de Aſſumptione, *Sicut eſt incomparabile quod geſſit, & ineffabile, quod percepit, ita eſt incomprehenſibile præmium gloriæ, quod meruit.* *Andr. Cre.* Andreas Cretenſis ſermone de dormitione Deiparæ, talem ac tantum dicit eſſe ſtatum gloriæ Virginis, *vt qui a nec diſcerni poſſit, honoretur ſilentio.* Et infrà, *Quæ habes cum aliis non comparabilem appellationem, quæ excepto Deo ſolo, es omnibus altior.* Ac denique concludit, *O ſancta, & ſanctis ſanctior, & omnis ſanctitatis ſanctiſſime theſaure.* Petrus Damianus ſermone de Aſſumptione, *Virgo*, inquit, *inter animas Sanctorum, & Angelorum choros ſupereminentes, & euecta, merita ſingulorum & omnium titulos antecedit*, vbi illæ duæ particulæ, *ſingulorum*, & *omnium*, energiam aliquam habere videntur, & ibidem ita dicit ſuperare Virginem alios Sanctos in gratia, ſicut Sol in luce & claritate ſtellas excedit, ac tandem de eadem Virgine ſic loquitur, *In illa inacceſſibili luce perlucens, ſic virorumque ſpirituum habebat dignitatem, vt ſint quaſi non ſint, & comparatione illius nec poſſint nec debeant apparere.* Et ſermone de natiuitate Virginis, *Quid grandius Virgine Maria, quæ magnitudinem ſummæ diuinitatis intra ſui ventris concluſit arcanum? Attende Seraphim, & videbis quidquid maius eſt, minus Virgine, ſolùmque opificem opus iſtud ſupergredi*, & infrà, *gloria, quæ eam ex hoc mundo tranſeuntem excepit, principiũ ignorat, neſcit finem, de qua nihil aliud poſſumus dicere, niſi quia glorioſa dicta ſunt de te gloria Dei.* Et ſermone de Annũtiatione, *Hæc eſt, in quam dulcis Dominus cum omni ſua dulcedine ſuperuenit. Cùm enim feciſſet Deus omnia opera ſua valde bona, hoc melius fecit, conſecrans ſibi in ea reconciliatorium aureum.* *Damaſ.* Damaſcenus orat. 1. de dormitione Virginis, ſatis poſt medium, *Dei matris*, inquit, *& ſeruorum Dei infinitũ eſt diſcrimen.* Chryſoſtomus in liturgia, primum negat aliquid eſſe in tota rerum vniuerſitate, quod cum beata Virgine comparari queat. Deinde eam vocat *incomparabiliter glorioſiorem, quàm Seraphin.* Et in ſermon. quem Eccleſia refert in feſto natiuitatis B. Virginis, *Magnum reuera miraculum, fratres dilectiſſimi, fuit ſemper beata Virgo Maria. Quid namque illa maius aut illuſtrius vllo vnquam tempore inuentum eſt, ſeu aliquando inueniri poterit? hæc ſola cœlum ac terram amplitudine ſuperauit. Quidnam illâ ſanctius? non Prophetæ, non Apoſtoli, non Martyres, non Patriarchæ, non Angeli, non Throni, non Dominationes, non Seraphim, non Cherubim, nõ denique aliud quidpiam inter creatas res viſibiles, aut inuiſibiles maius aut excellentius inueniri poteſt.* Nihil ergo Chryſoſtomus excipit, ſiue Virgo beata cum ſingulis, ſiue cum omnibus Sanctis cõparetur. *Ephrem.* Vnde Ephrẽ oratione de laudibus Virginis, *Nulla*, inquit, *comparatione omnibus ſuperis exercitibus glorioſior, præſtantiſſimum orbis terræ miraculum, omnium Sanctorum corona ob fulgorẽ inacceſſa.* Lauren. Iuſt. in ſermone de Aſſumptione, apertiùs inquit, *Merito quidquid honoris, quidquid felicitatis habebatur in ſingulis, totum abundabat in Virgine. Hinc Sanctorum admiratio de Maria.* *Anſelm.* Anſelmus de laudibus Virginis, c. 9. *Pura ſanctitas, & ſanctiſſima puritas puriſſimi pectoris eius omnem omnis creaturæ puritatem ſiue ſanctitatem tranſcendens, incomparabili ſublimitate hoc promeruit, vt reparatrix perditi orbis digniſſimè fieret*, & cætera, quæ ſubiungit, quæ ad eandem rem confirmandam plurimum valẽt. *Bonauent.* Et hoc ipſum confirmat, quod Bonauent. opuſculo de laudibus Virginis, c. 7. ex ſententiis Patrum docet, Dei gloriam magis in ſola Virgine quàm in cæteris Dei operibus purè creatis relucere, atque adeò perfectiones omnes in cæteris rebus diuiſas ac diſtributas in Virgine beata excellentiori modo eſſe congregatas. Et accommodat verba illa, *Omnia flumina intrant in mare & mare non redundat.* Quia omnia flumina gratiarum intrant in Mariam, & dignitatem eius non excedunt. Vnde *ſicut in mari*, inquit, *aquarum, ita in Maria ſunt congregationes gratiarum.* *Hieron.* Quod Hieronymi verbis cõfirmat, dicentis, *Cæteris per partes præſtatur, Mariæ verò ſimul ſe tota infudit gratiæ plenitudo.* *Eccl. 24. Bernar.* Affert etiam id Eccl. 24. *in plenitudine Sanctorũ detentio mea*, & cum Bernardo ſic explicat, *Ideo in plenitudine Sanctorum Mariæ detentio fuit, quia in mirifica perfectione ſua, plenitudo perfectionis omnium Sanctorum illi non defuit.* Quod poſtea declarat diſcurrendo per ſingulas virtutes, & gratiarũ genera: poſſumus autem eadẽ ratione per omnes gradus gratiæ ſanctificantis diſcurrere: horum enim collectio & cõgregatio multo magis ad illius perfectionem pertinet. Et ad hoc confirmandũ conferre poſſunt, quibus ſuprà diſp. 3. oſtendimus, quidquid donorum gratiæ diuiſum eſt in reliquis Sanctis, totũ fuiſſe collectum in Virgine. *Hieron.* Quamobrem Hieronymus eã vocat, *hortum deliciarum, in quo condita ſunt omnia florum genera, & odoramenta virtutum*, *Petr. Dam.* & Petrus Damianus ſuprà *locum voluptatis* appellat, *quem Deus omnibus gratiæ diuitiis cumulauit.*

Secũdò principaliter fit veriſimilis cõcluſio variis coniecturis. Prima ſumitur ex dignitate matris Dei, quæ in ſuo genere eſt infinita. Nam Deus vnicuique dat gratiam accommodatam ſtatui ac muneri ſuo, vt in principio huius materiæ explicuimus: ſed tota hæc gratiæ intenſio ac plenitudo optimè conuenit cum dignitate matris Dei. Primò, quia illa dignitas eſt altioris ordinis, & ſuo modo infinita: vnde etiamſi in infinitum illa gratia intenderetur, nunquam excederet terminos, aut debitam proportionẽ illius dignitatis. *Euthym. And. Cret.* Propter quod Euthym. ſermone de Zona Virg. & Andr. Cretenſis ſerm. de dormitione Deiparæ, dixerunt, *Si quid, quod nos ſuperat, in ea diuina operata eſt gratia, nemo miretur intuens ad nouũ & ineffabile quod in ea peractum eſt myſterium ab omni infinitate infinities infinitè exemptum:* ergo, cùm ex diuina ſapientia ad certũ gradum definita, fuerit illa gratia, veriſimile eſt eam eſſe talem, támq; perfectã, vt omnes inferiores in ſe quodammodo cõplectatur. *Anſelm.* Sicut enim Anſelm. dixit, *decuiſſe Virginẽ ea puritate nitere, qua maior ſub Deo nequeat intelligi*, ita dicere poſſumus decuiſſe eã ſanctitate & gratia perfici, qua nulla maior in vlla pura creatura, neque in omnibus ſimul intelligatur. Et confirmatur, quia maior eſt dignitas matris Dei, quàm munera Sanctorum omnium, & dignitates, etiamſi in vnam congregentur: ergo optimè huic dignitati reſpondet gratia, quæ omnium aliorum gratias ſuperat. *Bernardin.* Propter quod S. Bernardin. ſermon. 15. de feſtiuitatibus Virginis, dicit plus meruiſſe Mariam eo actu fidei & obedientiæ, quo Angelo annuncianti filij conceptionem aſſentita eſt, & aſſentiendo ſeſe condignè diſpoſuit, ac de congruo meruit, vt eſſet mater Dei, quàm meruerint

fuerint omnes Sācti omnibus actibus ac meritis ſuis, quia videlicet eo actu meruit ſaltem de congruo eam dignitatem, cui excellentior gratia & gloria quodammodo debetur. Et ad hoc accommodat verba illa Sapientis, *Multæ filiæ congregauerunt ſibi diuitias, tu ſupergreſſa es vniuerſas.* Ac tandem concludit tantam eſſe perfectionem Virginis, vt ſoli Deo cognoſcenda reſeruetur.

Obiectio.

Dices hac ratione probaretur beatam Virginem habuiſſe hanc gratiæ plenitudinem ab eo ſaltem inſtanti, in quo incepit eſſe mater Dei.

Reſponſio.

Reſpondetur negando conſequentiam: ſatis eſt enim, quòd tunc habuerit totam hanc perfectionem quaſi in radice, quia nondum peruenerat ad vltimum terminum perfectionis ſuæ; quanquam, ſi quis illud conſequens concederet, fortaſſe non admodum erraret.

Secunda ratio eſſe poteſt, quia Deus plus amat Virginem, quàm reliquos Sanctos omnes: ergo plus gratiæ illi confert, gratia enim reſpondet amori Dei erga perſonam quam perfectè amat. Antecedēs probatur, quia talis amor videtur debitus matri. Vnde Auguſtinus (prout refert Bonauentura in ſpeculo Mariæ, capite ſexto) ad Virginem ſic loquitur, *Te ipſe Rex regum, vt matrem veram & decoram ſponſam præ omnibus diligens amoris amplexu ſibi aſſociat.*

Auguſt. Bonau. Anſelm.

Et Anſelmus libro de excellentia Virginis, capitulo quarto, inde cōcludit amorem Dei erga Virginem eſſe maiorem, quàm erga aliàs creaturas, quia quod carius amauit, illi ſeruauit. *Oſtendit ergo,* inquit, *amorem erga matrē, quo nullum putemus eſſe poſſe maiorem,* & infrà, *Quid ergo hîc dicemus, eſtne, putatis, vlla mens hominis, quæ modum huius dilectionis, quam Deus ad hanc Virginem habuit, queat penetrare?* & infrà, *Poteſtne, quæſo, vllus hominum, aut Angelorum iſtius amoris immenſitatem penetrare, vel dignitati honoris illius, quidquam cogitatu percipere comparabile?*

Bernard. Gloſſ. Cant. 4. Method.

Hinc etiam Bernardinus dicto ſermone, capitulo tertio, Chriſtum potius veniſſe pro ſola Virgine redimenda, quàm pro cæteris omnibus hominibus, quod refert ex Gloſſa in id Canticorum quarto, *Vulneraſti cor meum, ſoror mea ſponſa,* &c. Hinc etiam Methodius ſermone de Purificatione Virginis, ad eam ſic loquitur, *Euge, quæ debitorem illum habes, qui omnibus mutuatur, Deo enim vniuerſi debemus, tibi autem etiam ille debet.*

Abulenſ.

Quocirca quod Abulenſis primo Prologo in Matthæum, quæſtione decima nona, ſimpliciter dixit, Chriſtum plus diligere Eccleſiam, quàm matrem ſuam, ſi ſub Eccleſia matrem comprehendit, indubitatum eſt, quia hoc modo comparatur totum cum parte, & hoc ſenſu rectè probant, quæ adducit Chriſtum maximè diligere Eccleſiam ſuam, quam *ſuo ſanguine redemit* ad Epheſios quinto.

Epheſ. 5. Maria magis Chriſto dilecta, quam Eccleſia.

Si verò per Eccleſiam intelligit reliquum corpus Eccleſiæ excludendo Virginem (quomodo ſumi debet, vt rectè fiat comparatio) in hoc ſenſu falſum eſt, quod inquit, amorem Chriſti ad Eccleſiam eſſe incomparabiliter maiorem, quàm ad matrem ſuam, & Eccleſiā incomparabiliter maioris æſtimationis eſſe apud Chriſtum, quàm matrem ſuam. Ratio autem illius eſt, quia Deipara eſt quædam pars Eccleſiæ, & redempta, ſicut vnus de Eccleſia. Quæ ratio in prædicto ſenſu nullius eſt momenti, quia etiam reliquum corpus abſque Virgine, non eſt tota Eccleſia, ſed pars eius, quæ licèt multitudine & extenſione maior ſit, tamen beata Virgo intenſiuè, & in valore ac pretio eſt longè excellentior: & illius redemptio (vt cum Bernardino diximus) magis fuit à Deo intenta, quàm reliquorum hominum. Poteſt verò confirmari hæc ratio, quia veriſimile eſt, beatam Virginem plus amare Deum, quàm cæteros Sanctos ſimul.

Bonauen.

Nam (vt rectè dixit Bonauentura in ſpeculo Mariæ, capitulo ſexto, circa finem.) *Quid mirum, ſi præ omnibus diligat, quæ præ omnibus eſt dilecta?* A Decuit enim inter matrem & filium amorem mutuum eſſe perfectiſſimum, præſertim, quia tali filio à tali matre talis amor debebatur; habuit autem beata Virgo omnem perfectionem, quam habere debuit.

Amor Virginis erga Deū quantus.

Denique veriſimile eſt beatam Virginem hunc amorem & optaſſe, & petiiſſe: cur ergo dubitabimus illum impetraſſe?

Anſel.

Ponderat & exaggerat hunc amorem eleganter Anſelmus quinto libro de excellentia Virginis, capitulo quarto, & inter alia ſic Virginem alloquitur: *Et tu, ô beatiſſima fœminarum, in quam fluxit iam copioſa & ſupereminens gratia omnium gratiarum, quid animi, quæſo, gerebat ad eum, qui tibi hæc magna fecit?* quaſi dicat, habuiſſe amorem diuino amori conſentaneum. B

Similitudo inter gratiam Chriſti & Virginis.

Tertia ratio iis non diſſimilis colligi poteſt ex ſimilitudine ac proportione inter Chriſtum & Virginem. Diximus enim in priori tomo, gratiam creatam animæ Chriſti infuſam, cùm non fuerit infinita, (quia eſſe non potuit) fuiſſe tamen, quantum eſſe potuit, proportionatam dignitati capitis, & maieſtati Verbi Dei, & ideo in intenſione ſuperaſſe omnes aliorum hominum & Angelorum gratias etiam ſimul ſumptas; decuit autem Virginem eſſe Chriſto ſimillimam, & coniunctiſſimam; ergo in hac etiam perfectione & intenſione gratiæ debuit ad illius perfectionem cum debita proportione accedere.

Obiectio.

Dices, cùm hæc excellentia conueniat Chriſto C ratione ſuæ dignitatis, potiùs fit illi iniuria, ſi Virginem ei faciamus æqualem.

Reſponſio.

Reſpondetur, ideo diximus cum debita proportione, non cum æqualitate: Chriſti enim gratiam tam ipſius Virginis, quàm reliquorum ſanctorum Angelorum & hominum gratias etiam ſimul collectas plurimum ſuperat; gratia autem Virginis ſolùm cum aliorum Sanctorum gratiis confertur, & illas ſuperare dicitur, & in hoc dicimus ſeruari optimam proportionem, & ſimilitudinem.

Bernardin. Maria aquæductum gratiæ.

Primò quidem quia (vt Bernardus dixit ſermone de Natiuitate beatæ Mariæ) Chriſtus in Eccleſia eſt tanquam fons gratiæ: beata autem Virgo, vt aquæductus, reliqui verò Sancti, vt riuuli: ergo in Chriſto, vt in fonte congregantur omnes gradus gratiæ, D qui tam ad aquæductum, quàm ad riuulos fluunt; in Virgine verò, vt in aquæductu, congregantur omnes, qui ad riuulos deriuantur: hoc enim modo, & in toto corpore Eccleſiæ eſt optima proportio, & inter Chriſtum & Virginem conueniens ſimilitudo, & coniunctio.

Deinde hinc poteſt quarta ratio formari. Nam quia gratia Chriſti reſpectu omnium eſt gratia capitis, ideo habet illam excellentiam, ſed beata Virgo participat illam dignitatem; decet ergo, vt & gratia eius illam perfectionem participet.

Iren.

Explicatur ſecunda propoſitio aſſumpta ex ſanctis Patribus, Irenæo libro tertio contra Hæreſes, capitulo trigeſimo tertio, *Sicut Eua inobediens facta, & ſibi & vniuerſo* E *generi humano cauſa facta eſt mortis, ſic & Maria habens prædeſtinatum virum: tamen Virgo obediens, & ſibi vniuerſo generi humano cauſa facta eſt ſalutis;* & infrà; *Euæ inobedientiæ nodus ſolutionem accepit per obedientiam Mariæ, quod enim alligauit Virgo Eua per incredulitatem, hoc Virgo Maria ſoluit per fidem.*

Hierony.

Quomodo dixit etiam Hieronymus in Epiſtola ad Euſtochium de cuſtodia Virginitatis, *Mors per Euam, vita per Mariam.*

Auguſt.

Latiùs Auguſtinus ſermone trigeſimo quinto de Sanctis: *Altior cælo eſt, de qua loquimur, abyſſo profundior, cui laudes dicere conantur. Hæc eſt enim, quæ ſola meruit mater, & ſponſa vocari, hæc primæ matris damna reſoluit, hæc homini perdito redemptionem adduxit. Mater enim generis noſtri pœnam intulit mundo; genitrix Domini noſtri ſalutem edidit mundo, auctrix peccati Eua, auctrix*

auctrix meriti Maria, Eua occidendo obfuit. Maria viuificando profuit, illa percuſſit, iſta ſanauit. Ex quo principio inferiùs ita cóncludit, *Quid dicam pauper ingenio, cùm de te quidquid dixero, minor laus eſt quàm dignitas tua meretur? Si cœlum te vocem, altior es, ſi matrem gentium dicam, præcedis, ſi formam Dei appellem, digna exiſtis, ſi dominam Angelorum vocitem, per omnia te eſſe probaris,* Similia multa habet ſermone vndecimo & decimo ſeptimo de Natiuitate. *Petr. Chryſ.* Eleganter verò & copioſè Petrus Chryſolog. ſermone 140. *Quantus ſit Deus, ſatis ignorat ille, qui huius Virginis mentem non ſtupet, animum non miratur. Pauet Cœlum, tremunt Angeli, creatura non ſuſtinet, natura non ſufficit, & vna puella ſic Deum in ſui pectoris capit, recipit, oblectat hoſpitio, vt pacem terris, Cælis gloriam, ſalutem perditis, vitam mortuis, terrenis cum Cœleſtibus parentelam, ipſius Dei cum carne commercium, pro ipſa domus exigat penſione,* & ſermone 142. *ipſe,* inquit, *Angelus miratur, omnes homines vitam meruiſſe per fœminam.* *Bernard.* Hinc Bernardus ſermone ſecundo de Aſſumptione, *Per te,* inquit, *acceſſum habemus ad filium, ô benedicta inuentrix gratiæ, genitrix vitæ,* & ſermone ſecundo Pentecoſtes, *Tunc,* inquit, *operabatur ſalutem noſtram in medio terræ, in vtero videlicet Virginis, qui mirabili proprietate terræ medium appellatur. Ad illam enim, ſicut ad medium, ſicut ad arcam Dei, ſicut ad rerum cauſam, ſicut ad negotium ſeculorum reſpiciunt, & qui in cœlo habitant, & qui in inferno, & qui nos præceſſerunt, & nos qui ſumus, & qui ſequentur, & nati natorum, & qui naſcentur ab illis,* & infrà, *In te Angeli lætitiam, iuſti gratiam, peccatores veniam inuenerunt in æternum. Meritò in te reſpiciunt oculi totius creaturæ, quia in te, & per te, & de te, benigna manus omnipotentis quidquid creauit, recreauit.* Et ſimilia multa habet in ſerm. *Signum magnum,* & in ſermone de Natiuitate Mariæ, *Maria omnibus ſalutaris, & vtilis.* quibus in locis indicat nullum gratiæ donum communicari hominibus niſi per Mariam, & inter alia inquit, *Maria omnibus facta eſt, ſapientibus & inſipientibus copioſiſſima charitate ſe debitricem effecit, omnibus miſericordiæ ſinum aperuit, vt de plenitudine eius accipiant vniuerſi, captiuus redemptionem, æger curationem, triſtis conſolationem, peccator veniam, iuſtus gratiam, Angelus lætitiam, tota Trinitas gloriam, denique filij perſona humanæ carnis ſubſtãtiam, vt nemo ſit qui ſe abſcondat à calore eius.* *Ephrem.* Subſcribunt eidem ſententiæ ſanctus Ephrem. orat. ad ſanctiſſimam Virginem, vbi *mediatricem & reconciliatricem* appellat, & ſanctus Germanus ſermone de *German.* Cœna Domini, latiſſimè Petrus Damianus ſermone *Petr. Dam.* de Annunciatione, & ſermone de Aſſumptione, & ſermone primo de Natiuitate Mariæ, quorum nonnulla verba infrà afferemus tractantes de interceſſione Virginis, & cultu illo debito. Si ergo omnia gratiæ dona per Virginem cæteris communicantur, rationi conſentaneum eſt, vt in ipſa priùs recipiantur. Quòd ſi de gratijs, vel donis, aut virtutibus (vt ita dicam) diuerſarum rationũ, nemo hoc negabit, propter dictam cauſam, & alias, quas in principio huius materiæ adduximus, videtur ſanè, neque de gradibus & intenſione gratiæ id eſſe negandum, cùm ad perfectionem ſanctitatis hoc maximè pertineat. Vnde rectè dixit Bonauen. ſuprà, *Bonauen. Laur. Iuſt.* *Quid mirum, ſi omnis gratia ad Mariam confluxit, per quam tãta gratia ad cæteros diffluxit?* Et Laur. Iuſtin. ſermone de Annũciatione, *Magna,* inquit, *profectò fuit Mariæ gratia, exuberans, atq; completa quæ cœlis dedit gloriam, terris præbuit Deum, gaudiũ præſtitit Angelis, ſeculóque pacem refud.t, fide docuit gentes, vitijſque finem impoſuit: humanæ vitæ inſtituit ordinem, atque ſpiritualem edidit moribus diſciplinam. Quomodo non eſt Maria, iuxta Gabrielis oraculum, plena gratia, quæ effecta eſt mater Dei paradiſi ſcala, cœlis ianua, interuentrix mundi, dæmonum fuga, peccatorum ſpes, Dei & hominum veriſſima mediatrix?*

A Quinta & vltima ratio formari poteſt ex præcedentibus, quia actus perfectæ charitatis, quos beata Virgo habuit in hac vita, innumerabiles fuerunt, ita vt eorum multitudo poſſit fortaſſe cum numero Sanctorum omnium conferri, quia (vt oſtendimus) ferè totam vitam in perpetua contemplatione tranſegit, in qua feruentiſſimè Deum amabat, & hunc amoris actum frequentiſſimè repetebat. Præterea oſtendimus, non minus meruiſſe beatam Virginem quolibet horum actuum, quàm meruit ſupremus Angelus illo actu perfectè libero, quo meritũ ſuum conſummauit; vnde fit conſequens ſæpiſſimè ſingulis actibus plus meruiſſe beatam Virginem, quàm ſingulos homines ſanctos omnibus actibus vitæ ſuæ, quia B meritum ſupremi Angeli non fuit minus perfectum, quàm totum meritum cuiuslibet hominis, ſaltem regulariter loquendo (vt abſtineamus à quæſtione non neceſſaria, an ſcilicet aliquis homo præter Virginem maiorem gratiam conſequutus fuerit, quàm ſupremus Angelus) igitur, ſi huiuſmodi actus meritorij beatæ Virginis adęquant numerum omnium beatorum, planè conſequitur, etiam gratiam eius ſuperare gratiam omnium illorum. Si verò numerus actuum eſt inferior numero Sanctorum (vt credi facile poteſt) compenſari poteſt hęc inęqualitas. Primò, gratia ipſa quæ data fuit Virgini ex opere operato. Secundò perfectione: & valore ſingulorum actuum: nam etiam meritum primi Angeli excedit merita multo- C rum inferiorũ ſimul ſumpta. Tertiò augmento, & maiore intenſione ipſorum actuum, non enim fuerunt omnes inter ſe ęquales, ſed quo gratia fiebat auctior, eo actus ab illa procedentes erant intenſiores & maioris meriti, vt ſuprà fusè declaratum eſt. Quæ omnia ſi exactè computentur, fit reuera valde veriſimile, quod aſſerimus: in re enim adeò obſcura, & non apertè reuelata, non eſt quærenda maior certitudo.

Nec video, quid poſſit contra hanc ſententiam obiici, niſi fortaſſe, quòd noua, inuſitata, ac præter hominum opinionem eſſe videatur. Sed non eſt cur nouum cenſendum ſit, quod doctrinæ priſcorum Patrum, non ſolùm non aduerſatur; verum etiam ita ab eis inſinuatur, vt meritò illis attribui poſſit: vt ſal- D tem exiſtimari, hanc eſſe accommodatam explicationem eorum, quæ ipſi magno verborum pondere virtute docuerunt. Accedit, quòd cùm ante viginti annos in Academia Salmaticenſi rogatus à grauibus viris quæſtionem hanc diſputare atque definire fuerim aggreſſus, cúmque in hanc ſententiam valde propenderem, rei nouitate detentus, eam proprio iudicio ac ſententia definire auſus non fui, donec Doctores ſapientiſſimos & in rebus Theologicis valde verſatos conſului, quibus omnibus pia atque probabilis hæc ſententia viſa eſt.

Poterat hoc loco diſputari, quid ampliùs pręter gratiæ perfectionem beata Virgo ſibi meruerit, ſed *Obiectio.* ſi generalia principia de merito obſeruentur, & com- *Reſponſ.* E modè applicentur, non eſt quod in hac re ampliùs immoremur. Nam ſingularis illa quæſtio, an beata Virgo aut Incarnationem aut dignitatem matris Dei meruerit, in priori tomo, diſputatione decima, ſectione ſeptima, diligenter tractata eſt, de gloria verò, quam ſibi Virgo promeruit, infrà eſt dicendum. Præter gratiam autem & gloriam nihil eſt quod per ſe cadat ſub meritum, niſi quòd ad illas per ſe ordinatur aut per ſe eſt cum illis coniunctum. Denique de merito beatæ Virginis reſpectu aliorum, an ſcilicet aliis etiam meruerit, nonnihil in hac ſectione attigimus, & ſuperiùs tractantes de merito Incarnationis. Conſtat enim de condigno nihil meruiſſe nobis beatam Virginem, quia eſt proprium priuilegium Chriſti, de congruo vero meren

rendo Incarnationem magnum bonum nobis promeruit, & dum vixit, potuit etiam multa bona aliquibus hominibus mereri. An verò aliquid amplius nobis meruerit, dum hîc viueret, aut nunc etiam nobis mereatur, vel ſaltem impetret, infrà diſputandum eſt, Diſputatione 23. ſectione prima, & ſecunda.

DISPVTATIO XIX.

In ſex Sectiones diſtributa.

De ſcientia, & ſapientia, quam B. Virgo in ſtatu viæ conſequuta eſt.

QVæ diximus de gratia ſanctificante Virginis beatæ, communia ſunt omnibus virtutibus Theologicis, & moralibus, & Spiritus ſancti donis, quæ cum eadem gratia connexa ſunt, vnde explicando perfectionem huius gratię, & meritorum Deiparę excellentiam, quam in his omnibus virtutibus habuit, explicatam reliquimus; & obiter nonnulla adduximus de frequentiſſimo vſu ac ferè continua eorundem exercitatione. Quapropter nihil amplius de illis dicendum occurrit. Solùm ergo ſupereſt, vt de intellectualibus perfectionibus, atque gratiis gratis datis ſermonem inſtituamus: de prioribus in hac diſputatione, de poſterioribus verò in ſequenti diſſerendo.

SECTIO I.

Vtrùm beata Virgo habuerit in hac vita perfectam diuinarum rerum cognitionem.

PRincipio ponendum eſt, quamdiu Deipara vixit in corpore mortali, non fuiſſe beatam ſecundùm animam (vt oſtendimus ſuprà diſputatione quarta, ſectione prima) vtor autem beatitudinis nomine, vt indicem, non habuiſſe ſtabilem ac permanentem viſionem, an verò habuerit interdum illam in raptu, dicemus diſputatione ſequenti.

Ex hoc autem principio neceſſariò ſequitur, habuiſſe in hac vita fidem myſteriorum Dei (vt eadem diſputatione quarta, ſectione ſeptima dixi) quia fundamentum ſanctitatis & iuſtitiæ in viatore eſt fides, ſed beata Virgo quandiu fuit in corpore mortali, fuit viatrix, & ſancta: ergo per fidem ſemper ambulauit, quia ſine fide non potuiſſet placere Deo, & ideo Lucæ ſecundo, Beata prædicatur, quia credidit.

Luc. 2.

Virginis fides perfectiſſima.

Ex quo vlteriùs manifeſtum eſt, hanc fidem in Virgine fuiſſe perfectiſſimam, tum ex parte ſubiecti, in quo fuit valde intenſa, & prorſus certa, omnem motum etiam primo primum dubitationis excludens; tum ex parte obiecti, quia per illam diſtinctiſſimè credidit myſteria Trinitatis, & Incarnationis, & reliqua omnia, quæ ad diuinitatem & humanitatem pertinent. Ita docent Patres, Ambroſius libro ſecundo de Virginibus, & libro ſecundo in Lucam, Epiphan. ſermone de laudibus Virginis, Auguſtinus ſermone de Aſſumptione, Bernardus, ſermone trigeſimo quinto in Cantica, circa finem, & in libro de paſſione Domini, qui inter eius opera habetur capitulo ſecundo. Rupertus ferè toto libro in Cantica. Vnde Abulenſis parad. prima, capitulo trigeſimo primo, dicit propter hanc fidei perfectionem vocari Virginem ab Auguſtino, & Bernardo *matrem credentium.* Ratio autem ſumenda eſt ex principiis ſuprà poſitis. Oſtendimus enim beatam Virginem habuiſſe omne donum, omnémque perfectionem gratiæ ſanctificantis, quæ Angelis vel hominibus communicata eſt, imò & excellentiori modo: to-

Ambr.
Epiphan. Auguſt. Bernard.
Rupert. Abulens.

A ta autem hæc perfectio fidei ad dona gratiæ ſanctificantis pertinet. Deinde oſtendimus in beata Virgine fuiſſe in omni genere virtutis eximam ſanctitatem: ſed fides eſt fundamentum iuſtitiæ, ergo debuit infundi in perfectione proportionata tantæ ſanctitati, & iuſtitiæ. Præterea oſtendimus in beata Virgine nullum fuiſſe inordinatum motum in aliqua potentia ipſius: ergo nullum dubitationis impulſum aut motum paſſa eſt. Denique agentes de eius innocentia, eximiam fidem, quam in filij conceptione, paſſione, ac morte habuit, apertè demonſtrauimus. Blaſphemat igitur Lutherus, qui fidem Centurionis, Mariæ fidei præfert, eo quod Matthæi octauo, de Centurione dixit Chriſtus, *Non inue-* B *ni tantam fidem in Iſraël.* Eo tamen loco non comparat Chriſtus Centurionem cum omnibus, ac ſingulis, qui ex populo in ipſo crediderunt, hoc enim modo, non ſolùm fides Virginis, ſed etiam Simeonis, & Annæ, Ioſephi, & Ioannis Baptiſtæ, & Magorum, atque aliorum plurimorum, fuit maior, quàm fides Centurionis. Comparat ergo cum his, quibus ipſe prædicauerat, & coram quibus miracula fecerat, quíque fidem in Chriſtum inde conceperant, inter quos hic Centurio excelluiſſe dicitur, vel ſimpliciter, vel ſolùm proportione quadam, quia ille cùm eſſet gentilis, & neque ex Scriptura, neque ex maiorum traditione eſſet inſtructus, faciliùs, conſtantiùs, atque admirabilius credidit.

Obiectio. Matt. 8. Reſponſio.

C Sed quæret aliquis, an beata Virgo fuerit conſecuta totam hanc fidei perfectionem à principio ſuæ ſanctificationis, vel poſtea temporis diſcurſu. Vbi nō poteſt eſſe difficultas de perfectione intenſiua. Nam certum eſt, non habuiſſe totam illam à principio, ſed in illa creuiſſe, ſicut in gratia, aliíſque virtutibus, habuit tamen à principio & ſingulis temporibus eam fidei intenſionem, quæ intenſioni gratiæ proportionatè reſponderet. Deinde nulla etiam eſt difficultas de illa perfectione, quæ omnem dubitationis motum excludit. Quia conſtat hanc habuiſſe à principio, ex quo caruit fomite: igitur ſolùm poteſt inquiri de perfectione ex parte obiecti crediti, præſertim an à principio diſtinctè cognouerit myſteria Trinitatis, & Incarnationis. Eraſmus enim ſenſit bea- D tam Virginem non adoraſſe filium ſuum ſtatim ac illum peperit, quia non conſtat tunc cognouiſſe illum eſſe Deum. Sed eſt impia & heretica ſententia, contra vniuerſæ Eccleſiæ ſenſum, ac traditionem, vt conſtat ex iis quæ in ſuperioribus de Annunciatione Angelica, & de Chriſti Natiuitate tractauimus, & ex iis, quæ ſancti Patres tradunt explicantes hæc myſteria, præſertim Cyprianus ſermone de Natiuitate, Auguſtinus ſermone nono de Natiuitate, Bernard. homiliis ſuper *Miſſus eſt*, Ambroſius ſuper Lucam, & libro de Ioſeph Patriarcha, capitulo ſecundo, vbi Mariæ & Ioſephi meminit, & diuus Thomas ſuprà quæſtione trigeſima, articulo primo ad ſecundum. Item ex Lucæ primo colligitur ſanctam Eliſabeth co- E gnouiſſe, & credidiſſe eum, quem beata Virgo conceperat eſſe Deum, vt patet ex illis verbis, *Vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me?* Quomodo igitur potuit hoc ignorare ſancta Virgo? Dicendum eſt igitur beatam Virginem à principio ſuæ ſanctificationis habuiſſe fidem explicitam Trinitatis, quia huius obiecti cognitio maximè ſpectat ad primariam fidei perfectionem, quam Angeli: & Adam habuerunt in ſua prima ſanctificatione: ergo multo magis beata Virgo. Deinde cognouit explicitè myſterium Incarnationis, quoad ſubſtantiam illius, id eſt, Verbum diuinum ſecundam Trinitatis perſonam carnem fuiſſe aſſumpturum. Quod eodem argumento probari poteſt, quia

Dubium 1.

Eraſm. Qualem fidei perfectionem ab initio ſuæ ſanctificationis Virgo habuit.

Cyprian. Auguſt. Bernard. Ambr. D. Thom.

Luc. 1.

quia etiam hæc eſt maxima fidei perfectio, quæ aliquibus in prima ſanctificatione eſt communicata, & ſuperiùs oſtendimus etiam Ioannem Baptiſtam, cùm in vtero ſanctificatus eſt, Chriſtum Deum & hominẽ cognouiſſe. Non oportuit autem vt à principio cognoſceret B. Virgo omnes circumſtantias huius myſterij. Certum eſt enim non agnouiſſe, ex qua fœmina Deus eſſet aſſumpturus carnem, neque quo loco, & tempore: in horum igitur cognitione proficere potuit, priùs legendo & intelligendo vetus Teſtamentum, poſtea per Annunciationem Angelicam, Chriſti doctrinam, ac multarum rerum experimentum.

Dubium 2.

Ex hac verò reſpõſione alia dubitatio oritur. Quantum B. Virgo in hac Dei cognitione profecerit, an ſcilicet Apoſtolos, & Theologos omnes, qui in Eccleſia Dei fuerunt, ſuperauerit. Reſpondetur ſine vlla dubitatione ita de B. Virgine ſentiendum eſſe. Primò enim ita ſentiunt Patres, Anſelm. lib. de excellentia Virginis, capitulo ſeptimo, *Licèt ipſi,* ſcilicet Apoſtoli, *per reuelationem Spiritus ſancti edocti fuerint in omnem veritatem; incomparabiliter tamẽ eminẽtiùs ac manifeſtiùs ipſa per eum Spiritum veritatis, illius veritatis profunditatem intelligebat, & per hoc multa eis per hanc reuelabantur, quæ in ſe non ſolum ſimplici ſcientia, ſed ipſo effectu, ipſo experimento didicerat.* Vnde Sancti eam ſæpe vocant *Apoſtolorum Magiſtram,* Ignatius epiſtola prima, vocat *noſtræ religionis magiſtram.* Ac propterea Rupertus lib. ſecundo de gloria & honore filij hominis, circa principium, inter alia dicit, habuiſſe Virginem tempus tacendi, & tempus loquendi, priúſque duraſſe quandiu Chriſtus in hoc mundo vixit, *cùm conſeruabat & conferebat in corde ſuo omnia diuina verba, & erat hortus verè cõcluſus, & fons ſignatus;* poſterius verò tempus à Chriſti Domini Aſcenſione inchoaſſe, in quo *erant emiſſiones eius paradiſus & fauus diſtillans labia eius.* Denique eadem ratione Bernardus, ſermone quarto, in *Miſſus eſt,* dicit Mariam Euangeliſtas illuminaſſe *iuxta ſui nominis,* inquit, *etymologiam!* Nam Maria inter alias interpretatiónes *illuminatrix* exponitur à D. Hieronymo, libro de nominibus Hebraicis in Exodum. Denique Ambroſ. libro primo de inſtitutione Virginis, capitulo ſeptimo, de Ioanne Euangeliſta dicit, *mirum non eſſe præ cæteris fuiſſe loquutum myſteria, cùm ei præſto eſſet aula cœleſtium ſacramentorum.* Et Euſeb. Emiſſen. ſermone de Aſſumptione Virginis, *Ipſa,* inquit, *non ſolùm ſecundùm humanitatem, ſed etiam ſecundùm diuinitatem, & contemplari, & plus omnibus cognoſcere meruit.* Et confirmatur, quia B. Virgo à ſanctis Patribus eſſe dicitur *omnium hæreſum interemptrix,* vt patet ex Athanaſio, ſermone de ſanctiſſima Deipara, Hieronymo, vel Sophronio, in ſermone de Aſſumptione; Bernardo in ſer. *ſignum magnum,* & ſuper *Salue Regina,* prout habetur inter opera eius; & Ruperto libro primo in Cantica, *Quia ſicut ante nos,* inquit, *dictum eſt, Tu es ſola Virgo, quæ vniuerſam hæreticam prauitatem interemiſti.* Vnde canit Eccleſia, *Gaude Maria Virgo, cunctas hæreſes interemiſti in vniuerſo mundo.* Poteſt autem hoc ſpecialiter attribui beatæ Virgini, vel quia generando eum, qui eſt *lux vera, quæ illuminat omnem hominem,* omnes errorum tenebras fugauerit: vel quia ſingulari modo cunctis fidei defenſoribus ac doctoribus opitulatur: vel (quod ad rem præſentem pertinet) quia ſingulari modo fuerit fidei magiſtra, & quia ipſos etiam Apoſtolos docuerit, quorum doctrina omnes hæreſes interimuntur. Denique confirmatur ratione, quia tota hæc perfectio fidei & cognitionis diuinæ erat proportionata ſanctitati & dignitati B. Virginis: tum etiam, quia in ea fuerunt cauſæ potiores & efficaciores ad hanc diuinam ſapientiam conſequendam, vt in ſequenti ſectione docebimus.

Reſponſ. Apoſtolos & Theologos omnes fidei cognitione Virgo ſuperauit. — Anſelm. — Ignat. — Rupert. — Virgo Apoſtolorum Euangeliſtarumq́; magiſtra. — Bernard. — Hieron. — Ambroſ. — Euſeb. Emiſ. — Athanaſ. Hieron. Sophron. Bernard. Rupert. — Maria hæreſum interemptrix quomodo dicitur.

SECTIO II.

Quibus modis B. Virgo in Dei cognitione profecerit, dum in humanis fuit.

VAriis modis ſolet rerum cognitio comparari: doctrina, ad quam librorum continua lectio reuocatur, & inuẽtione, ad quam pertinet effectuum experimentum, & obſeruatio ad ipſorum cauſas cognoſcendas conducens. Primum igitur certum eſt B. Virginis ſapientiam omneſque progreſſus, quos in eã fecit, primùm ab Spiritu ſancto, vt à primo & principali Doctore manaſſe; ab illo enim accepit per reuelationem & infuſionem primam cognitionem diuinorum myſteriorum, & dona ſcientiæ, ſapientiæ, & intellectus, quibus hæc cognitio maximè iuuatur. Deinde per ſanctos Angelos, præſertim per Gabrielem ante filij conceptionem ſæpe fuit inſtructa, & edocta, vt Cedrenus refert in Compendio hiſtoriæ, & Gregorius Nicomedenſis homilia de oblatione Virginis, & Bernardus homilia quarta, in *Miſſus eſt,* cuius verba ſtatim referam, de qua re multa etiam ſuprà diximus agentes de Annunciatione Angelica. Rurſus poſt Chriſti Incarnationem, dubium non eſt, quin ab illo fuerit ſingulariter inſtituta, atque illuminata, vt latè proſequitur Rupertus libro primo in Cantica. Vnde Ambroſius libro de inſtitutione Virginis, capitulo decimo quarto, ab eo tempore, quo filiũ geſtabat in vtero, ſentit, illius opera & auxilio in hac ſapientia profeciſſe, ſic enim inquit, *Verè autem aluus ille Mariæ crater tornatilis, in quo erat ſapientia, quæ miſcuit in cratere vinum ſuum indeficientem piæ cognitionis gratiam, diuinitatis ſuæ plenitudinem ſubminiſtrans.* Hinc etiam ſic colligit Anſelm. in homilia ſuper Euang. Luc. 10. *Intrauit Ieſus in quoddam caſtellum; Chriſtus, vt dicit Apoſtolus primo ad Corinthios, & ad Coloſſenſes ſecundo, eſt Dei virtus, & Dei ſapientia, & in eo ſunt omnes theſauri ſapientiæ, & ſcientiæ Dei, & Chriſtus eſt in Maria: ergo omnes theſauri ſapientiæ, & ſcientiæ Dei ſunt in Maria.*

Spiritus ſanctus primus Mariæ in fide & cognitione magiſter. — Cedren. — Greg. Nicom. — Bernard. — Rupert. — Ambroſ. — Anſelm.

Quæri verò non immeritò poteſt, an ab aliis hominibus aliquid beata Virgo didicerit in hac diuinarum rerum cognitione. Bernardus enim homilia quarta, in *Miſſus eſt,* partem negantem indicare videtur, dum inquit Gabrielem nuntiaſſe Virgini conceptionem Eliſabeth, *quia decuit, vt ab Angelo potiùs quàm ab homine myſterium diſceret, ne mater à conſiliis filij aliena videretur. Et vt ipſa rerum tempus & ordinem melius tenens, ſcriptoribus & prædicatoribus Euangelij referet veritatem, quæ & plenè de omnibus à principio cœlitus fuerat inſtructa myſteriis.* Anſelmus etiam libro de excellentia Virginis, capitulo ſeptimo dicit, per ſpiritum veritatis fuiſſe altius ac profundius edoctam, quàm Apoſtolos. Sicut ergo ipſi non ab hominibus, neque per hominem (ſcilicet purum) ſed per reuelationem Spiritus ſancti, & Chriſti Domini inſtructi ſunt, ita multo potiùs B. Virgo.

Dubium. — Bernard. — Quidnam ab hominibus de diuinis myſteriis Virgo cognouerit. — Anſelm.

Quòd ſi quis obiiciat, quia Lucæ ſecundo Simeon docuit Virginem, dicens, *Ecce hic poſitus eſt in ruinam, &c.* & ibidem ſubiungitur, quod capit. etiam primo dictum fuerat, *Maria autem conſeruabat omnia verba hæc conferens in corde ſuo.* Quibus verbis indicatur beatam Virginem multa didiciſſe ex iis, quæ alij de Chriſto loquebantur. Reſponderi poteſt, Simeonem non propter Virginem inſtruendam, ſed propter alios, & propter Eccleſiam illa prophetica verba protuliſſe; loquutum autem eſſe ſingulariter ad Virginem, quia illa myſteria

Obiectio Luc. 1. & 2. — Reſponſ.

ſpecialiter ad eam pertinebant. Quæ expoſitio ſuaderi præterea poteſt, quia Simeon in illis verbis alluſiſſe videtur ad locum Iſai. octauo, *Et erit vobis in ſanctificationem: in lapidem autem offenſionis; & in petram ſcandali duabus domibus Iſrael, in laqueum & in ruinam habitantibus Ieruſalem, &c.* Quem locum de Chriſto exponunt Petrus prima Canonica, capitulo ſecundo, & Paulus ad Rom. 9. qui etiam ad Hebr. 2. de Chriſto exponit ſequentia verba Iſaiæ, *Ecce ego, & pueri mei, quos dedit mihi Dominus; in ſignum & in portentum Iſraël, à Domino exercituum, qui habitat in monte Sion.* Indicauit ergo ſanctus Simeon, hoc ſignum & hunc lapidem eſſe Chriſtum: ſed beata Virgo erat verſatiſſima in Scripturis, & eas optimè norat: ergo nihil docuit eam Simeon, quod ignoraret, ſed in memoriam adduxit, quòd ſæpe legerat, & intellexerat. Quòd autem beata Virgo obſeruaret verba, quæ audiebat, & in corde ſuo ea recogitaret, nullum argumentū eſt, quòd propterea ab omnibus aliquid diſceret, ſed ſolùm quòd audiendo huiuſmodi verba occaſionem ſumeret, magis ac magis diuina myſteria contemplandi. Et hunc eſſe Euangelij ſenſum conſtat, tum quia huiuſmodi verba dicuntur de rebus ac myſteriis notioribus, & pertinentibus ad ipſam ſubſtantiam incarnationis, & redemptionis humanæ, quæ non eſt veriſimile Virginem ignoraſſe; tum etiam, quia de eiſdem rebus ſæpius illa eadem verba dicuntur. Eſt ergo hæc ſententia ſatis veriſimilis, & non parum confirmari poteſt ex iis, quæ multi Theologi docent de eximia ſapientia B. Virgini infuſa, quæ partim iam attigimus, partim attingemus ſectione ſequenti. Et quidem ſi ſermo ſit de ſubſtantia myſteriorum fidei, & perfecta eorum intelligentia, nihil exiſtimo Virginem à puro homine didiciſſe, quia nec decuit, nec oportuit, cùm ſingulariter fuerit à Spiritu ſancto præuenta. Si tamen ſit ſermo de aliquibus circumſtantiis, vel de alicuius rei futuræ prædictione, vel fortaſſe etiam alicuius loci Scripturæ intelligentia, & ſimilibus, non eſt inconueniēs, quòd myſterio hominum ea interdum didicerit: quia non ſimul habuit à principio horum omnium exactam cognitionem.

Iſaiæ 8. *1. Pet. 2.* *Rom. 9.* *Hebr. 2.* *Reſponſio.*

Secundò creuit B. Virgo in cognitione, & ſapientia, ex aſſidua lectione ac meditatione ſanctarū Scripturarum, ac diuinorum myſteriorum contemplatione. Ita docet Auguſtin. ſermone quinto de Natiuitate, dum Virginem alloquitur, *Recole Maria propheticam lectionem, neque enim te ſcientia poteſt diuinorum præterire librorum, quæ ipſam plenitudinem paritura es Prophetarum*, Ambr. libr. 2. de virginibus, *Tunc minùs ſola eſſe videbatur, cùm ſola eſſet. Nam quomodo ſola, cùm tot libri adeſſent, tot Archangeli, tot Prophetæ?* Orig. hom. 6. in Lucam, dicit, *Mariam fuiſſe turbatam* in ſalutatione Angeli, quia nunquam legerat ad alium quempiam ſimilem factum eſſe ſermonem, *Habebat*, inquit, *legis ſcientiam, & Prophetarum vaticinia quotidiana meditatione cognouerat.* Vnde Greg. Nyſſ. ſer. de Natiuit. & Sophronius ſerm. de Aſſumpt. dicunt, B. Virginem à tenera ætate didiciſſe ſanctam linguam, & quandiu in tēplo vixit, lectioni ſacrarum Scripturarum & meditationi vacaſſe. Et Andr. Ieroſol. ſerm. in ſalutationem Deiparæ, *Veriſimile*, inquit, *eſt ipſam & de clara ſtirpe natam, & Dauidis filiam, haud ignaram diuinorum, quæ in diuinis literis habentur, oraculorum fuiſſe.* Ratio verò eſt, quia (vt ſuprà oſtendimus) B. Virgo optimam partem vitæ contemplatiuæ ſibi elegit, munera autem huius vitæ ſunt diuinarum rerum ac Scripturarum lectio, meditatio, & contemplatio: ergo in iis maximè B. Virgo ſe exercuit. Quòd autem hoc exercitio plurimum in diuina cognitione profecerit, per ſe notum eſt, nihil enim eſt, quod ad huius cognitionis perfectionem magis iuuet, vt ipſa etiam experientia doce- A re poteſt. Præſertim, cùm B. Virgo perfectiſſimo ingenio ac intellectu polleret, & animum haberet pacatiſſimum, & ab omni mentis perturbatione ſemotum, cúmque earum rerum, quas legebat, intelligentiam orationibus ſuis à Deo deprecaretur, nemo enim (vt exiſtimo) audebit hoc in dubium reuocare: aut negare quin fuerit tam iuſta deprecatio à Deo exaudita; ergo ſingulari etiam Spiritus ſancti gratia & lumine continuè adiuuabatur, vt legendo, meditando, ac contemplando in hac diuina ſapientia mirabiles progreſſus faceret.

Auguſt. *Ambroſ.* *Origen.* *Maria ſacrarum literarū ſcientiſſima.* *Greg. Nyſſ.* *Sophron.* *Andr. Ieroſol.*

Tertiò dicendum eſt, B. Virginem multorum effectuum experimento & obſeruatione ita in aliquorum myſteriorum cognitione profeciſſe, vt euidentia quadam naturali ſeu morali illa vera eſſe diiudicauerit. B Quomodo dixit Bernard. homilia quarta, in *Miſſus eſt, Soli datum eſt noſſe, cui datum eſt experiri.* Et Anſelm. de excellentia Virginis, capitulo ſeptimo; *Multa in ſe non ſolùm ſimplici ſcientia, ſed ipſo effectu, ipſo experimento didicerat myſteriis Domini noſtri Ieſu Chriſti.* Et Bernardin. dicto ſermone quinquageſimo primo, *non ſolùm per diuinam reuelationem, ſed ipſo experimento.* Et Antoninus quarta parte, tit. decimoquinto, capitulo decimoſeptimo, paragrapho primo, *Vidit*, inquit, *& experta eſt ſe concepiſſe non opere humano, & ſe peperiſſe paruulum cum virginitatis honore.* Et infrà ex hoc principio colligit cum Alberto, beatam Virginem habuiſſe de Incarnatione, & de Verbo incarnato cognitionem, quæ eſt C ſupra fidem. Denique Auguſt. in libro de Aſſumptione Virginis, cap. 7. inter alia dicit, ex iis, quæ acciderunt in cōceptione, natiuitate, & aliis myſteriis Chriſti, liquidò potuiſſe Virginem cognoſcere, quòd talia obſequia non niſi Deum decerent. Et Athanaſ. ſerm. de ſanctiſſima Deipara, dicit per ſigna & effectus vidiſſe Virginem Verbum incarnatum non ſeipſo & facie ad faciem, ſed eo modo, quo nos per actiones vitæ cognoſcimus euidenter animam noſtram. Et declaratur breuiter, quia quædam opera miraculoſa euidenter expetta eſt in ſe, vt conceptionem ſine viro, ſubitam ac momentaneam prolis animationem in vtero exultantem, melius quàm Ioannes exultauerit, partum ſine dolore, Angelorum miniſteria, Mago- D rum ac paſtorum aduentum. Deinde in mente ac voluntate experiebatur mirificos ardentiſſimi amoris effectus, ſingularis gaudij omnino ſpiritualis ac diuini, admirabilis intelligentiæ cum profundiſſima humilitate. Quæ omnia non obſcurè teſtabantur, Deum eſſe illorum operum authorem. Ad hæc adiungebat prophetias, eáſque euidenter impleri intuebatur. Ex his ergo, & ſimilibus euidenter inferebat Gabrielem Angelum fuiſſe nuntium à Deo miſſum, & conſequenter ſibi vera narraſſe, ſéque verum Deum in vtero concepiſſe, ac denique omnia, quæ ipſe poſtea edocuit, vera eſſe

Bernard. *Anſelm.* *Antoninus.* *Albert.* *Auguſt.* *Athanaſ.*

Dices: qualis fuit hæc Virginis cognitio, naturalíſne, an ſupernaturalis, ſcientiæ, an fidei? Reſpondeo E reſpectu aliquarum rerum, quas euidenti experimento immediatè cognoſcebat B. Virgo, fuiſſe cognitionem naturalem non ſcientiæ propriè dictæ, ſed euidentis experientiæ, vt v. g. quòd concepit ſine viro, quòd peperit ſine dolore, & ſimilia. Aliarum verò rerum cognitio, quam ex hac euidenti experientia eliciebat, naturalis etiam erat, cùm ex naturali cognitione profecta, & in illa omnino fundata eſſet. Vnde non erat fides, ſed dici poteſt ſcientia, quia quatenus ex effectibus naturalibúſq; ſignis oriebatur: & quoad multa erat cognitio euidens in teſtificante, vt quādo ſola euidentia ſignorum & effectuū abſque aliquo adiuncto teſtimonio, non erat ſufficiens ad colligendam alicuius veritatis euidentem cognitionē. Et huius generis ſunt myſteria ad diuinitatē pertinētia: nam quæ ad huma

Dubium. *Reſponſ.*

ad humanitatem pertinent, priori modo cognoſci poterat.

Obiectio. Dices: Si B. Virgo conſequuta eſt euidentem cognitionem myſteriorum fidei, ergo neque indiguit fide, Reſponſ. neque illam habuit. Reſpondetur, negando conſequentiam: nam in primis ante huiuſmodi veluti experimétalem cognitio neceſſaria illi fuit fides, niſi enim crediidiſſet, nunquam intellexiſſet, neque ſupernaturales effectus in ſe experta eſſet. Deinde, cognitio euidens poſtea acquiſita, non potuit expellere fidem, eſt enim inferioris rationis, & minus certa, quàm ſupernaturalis fides, & ideo non poteſt certitudinem eius excludere, neque illius actum omnino impedire. Vnde etiam fit, vt ad iudicandum de ſupernaturalibus myſteriis iuxta eorum dignitatem, modo ac lumine ſupernaturali, neceſſaria Virgini fuerit fides infuſa, quæ licèt obſcuritate videatur inferior, tamen in obiecto formali, atque adeò in eſſentia ſua ſimpliciter eſt ſuperior.

SECTIO III.

Vtrùm habuerit beata Virgo ſcientiam aliquam diuinorum myſteriorum per ſe infuſam.

Prima ſententia eſſe poteſt, habuiſſe Virginem ab inſtanti conceptionis ſupernaturalem ſcientiam per ſe infuſam diuinorum myſteriorum. Ita ſentit ſanctus Bernardinus tractatu de beata Virgine, ſermone quarto, articulo primo, capitulo quarto, dicens, *In prima ſanctificatione quantum ad rationem & intellectum, tanta ei ſapientiæ claritas à Deo ſuperinfuſa eſt, quòd perfectè intelligebat creaturas, & creatorem, & ſpiritus & omnia bona amplectenda, & mala fugienda.* In eadem ſententia videtur eſſe Albertus Mag. libr. de beata Virgine, capitulo ſeptuageſimo primo, vbi inquit, Virginem habuiſſe cognitionem ſupra fidem, & ſuper cognitionem puræ creaturæ exiſtentis in via, & capitulo nonageſimo ſexto dicit, ſimul cum habitu fidei habuiſſe habitum, quo perfectius quàm Adam in ſopore, & quàm Ioannes ſuper pectus Domini recumbens, & quàm Paulus in raptu cognouit myſteria ſupernaturalia, & capitulo centeſimo trigeſimoſecundo, & centeſimo quadrageſimonono, inter alia Virginis priuilegia ponit, quòd Trinitatem ſine medio per ſpecialiſſimam gratiam in via cognouit, & idem ferè dicit de myſterio Incarnationis. Addit etiam habuiſſe Virginem per gratiam *cognitionem matutinam, & veſpertinam. Veſpertinam* intelligere videtur fuiſſe fidem: *matutinam* autem ſcientiam infuſam. Quam doctrinam ferè amplectitur Antoninus 4. part. tit. decimoquinto, capit. 17. §. 1 vbi inter alia dicit habuiſſe beatam Virginem in habitu, & in actu perfectiorem cognitionem, quàm Paulum in raptu. Quanquam non à principio ſanctificationis, ſed ex quo Deum concepit, hãc diuinam cognitionem illi tribuat. Et capitulo decimo octauo, paragrapho ſecundo, diſtinctiùs refert & approbat Alberti doctrinam. Præterea Dionyſius Rychelius Cant. 5. dicit ab initio habuiſſe *ſplendidiſſimam & exuberatiſſimam ſapientiam ſibi infuſam.* Idem Bernar. de Buſto in Mariali, ſermone ſecundo, & nono. Fundamentum ſolum eſt, quia Deus potuit hanc perfectionem matri ſuæ tribuere, & eſt conſentanea dignitati, & ſtatui eius. Quæ ſententia, & pia eſt, & probabilis, præſertim de tempore poſt filij conceptionem: nam de anteriori tempore non videtur adeò veriſimilis.

Bernard. *Alb. Magn.* *Antoninus.* *Dionyſ. Richel.* *Bernard. Buſto.*

Mihi tamen diſtinctione vtendum videtur; poſſumus enim loqui propriè & in rigore de ſcientia per ſe infuſa, vt includit, & lumen intellectuale clarum ac euidens, & ſpecies repræſentantes res ſupernaturales creatas, prout in ſe ſunt, increatas verò, quantum ex creatis ſupernaturali euidentia cognoſci poſſunt. Alio modo loqui poſſumus de cognitione per ſe infuſa in communi, comprehendendo fidem, ita tamen, vt non ſolùm ratione luminis, ſed etiam ratione ſpecierum intelligibilium, quæ ad vſum illius luminis neceſſariæ ſunt, intelligatur eſſe per ſe infuſa, & apta, vt anima coniuncta corpori mortali, poſſit illa vti ſine conuerſione ad phantaſmata. Lumen enim fidei per ſe infuſum eſt, & de ſe non requirit conſortium phantaſmatum, cùm Angelis etiam commune ſit. Vnde proprius etiam actus eius, qui eſt aſſenſus veritatis reuelatæ, de ſe non requirit phantaſmata. Nam & Angeli viatores actum habuerunt eiuſdem rationis (vt opinor) cum noſtra fide. Per accidens ergo ratione ſubiecti, vſus fidei, prout in nobis eſt, fieri non poteſt ſine conuerſione ad phantaſmata, quia obiectum illi proponitur modo connaturali homini per ſpecies ſenſib. acquiſitas. Vnde in Angelis, quia propoſitio obiecti fit altiori modo illis connaturalis, ideo vſus eiuſdem fidei in eis nullo modo à ſenſibus pendet.

Dico ergo primò, veriſimilius eſſe, habuiſſe B Virginem cognitionem ſupernaturalem per ſe infuſam, quoad lumẽ, & ſpecies, ita vt obiecta fidei modo Angelico per altiores ſpecies illi fuerint diuinitus propoſita independenter à phantaſmatibus. Et in hoc ſenſu explicato ſententia principio adducta, eſt reuera probabiliſſima, & multi ex citatis authoribus poſſunt facilè in hunc ſenſum adduci. Et probatur primò, quia totus hic modus cognitionis eſt non ſolùm poſſibilis, ſed etiam facilis, & multum conferre potuit ad maiorem ac perfectiorem vſum gratiæ ſanctificantis, & non excedit limites viatoris, quin potiùs in viatoribus Angelis inuentus eſt: ergo valde credibile eſt conceſſum fuiſſe beatæ Virgini. Secundò multa priuilegia conceſſa creduntur B. Virgini, quæ vel hunc modum cognitionis requirunt, vel certè illo poſito, faciliùs & commodiùs intelliguntur, vt verbi gratia, quòd in primò inſtanti ſuæ conceptionis fuerit per propriam diſpoſitionem & conuerſionem in Deum ſanctificata. Item quòd toto tempore infantiæ habuerit vſum rationis circa res diuinas. Item quòd tempore ſomni, in Dei contemplatione & amore occupari poſſet: quæ omnia, & ſi quæ ſunt alia id genus facilè intelliguntur poſito prædicto modo cognitionis per ſe infuſæ, & ſine illo intelligi nequeunt, abſque aliis permultis miraculis. Tertiò, hoc modo rectè etiam intelligitur, potuiſſe Virginem in ſtatu viæ nunquam deſiſtere ab actuali aliqua diuinarum rerum conſideratione, abſque corporis impedimento, aut defatigatione, corpus enim non defatigatur contemplatione intellectus, niſi propter neceſſariam eius cooperationem, & phantaſmatum concomitantiam: decuit autem (vt ſuprà diximus) animam B. Virginis, ex quo creata eſt, nunquam à Dei cognitione & amore ceſſare. Nam ſi hoc Angelis datum eſt, quomodo credemus beatæ Virgini fuiſſe negatum?

Scientiã diuinorum myſteriorum per ſe infuſam Virgo quomodo habuerit.

Quartò, hoc etiam modo intelligimus potuiſſe Virginem altiùs & perfectiùs ex vi cognitionis & amoris Diuini, quem perpetuò habebat, præuenire in ſe, & cohibere omnem inordinatum motum. Vnde ſanctus Bernardinus ſuprà ſermone quarto, articulo primo, capite tertio, & ſermone octauo, articulo tertio, capite quarto: & Gerſon tractatu quinto, ſuper *Magnificat*, Alphabeto octuageſimo ſexto, litera C, requirunt vt potiſſimam cauſam intrinſecam huius perfectionis, independentiam mentis Virginis à corpore in

Bernard. *Gerſon.*

Diuina

Diuina cognitione, & ſapientia. Ex quibus rationibus colligitur, Virginem habuiſſe hoc genus cognitionis, ab initio ſuæ ſanctificationis: hoc enim conſequenter probant rationes factæ, ſi alicuius ſunt momenti.

Dico ſecundò, veriſimile eſt, beatam Virginem, non ſolùm habuiſſe infuſam ſimplicem fidem, ſed etiam Theologicam ſapientiam, qua diſtinctius cognoſcuntur myſteria fidei, & veritates, ſeu concluſiones, quæ in eis continentur. Iuxta hanc etiam concluſionem poſſunt intelligi multi ex authoribus in principio huius Sectionis citatis, & illi fauet Bernardus (*Bernard.*) dicta homilia quarta, *in Miſſus eſt*, dicens, *à principio fuiſſe cœlitus ac plene de omnibus myſteriis instructam*: & Anſelmus (*Anſelm.*) ſuprà dicens, *Licèt Apoſtoli per reuelationem Spiritus ſancti edocti fuerint in omnem veritatem: incomparabiliter tamen eminentiùs ac manifeſtiùs ipſa per eum Spiritum ſanctum, veritatis illius profunditatem intelligebat.* Quem imitatur Bonauent. (*Bonau.*) in lib. de laudibus Virginis, capite octauo. Præterea fauent Sancti ſuprà citati dicentes, Mariam fuiſſe Apoſtolorum magiſtram: ergo decuit eam eſſe ſapientiſſimam in omnibus myſteriis noſtræ religionis, multo magis quàm Apoſtoli fuerunt: conſtat autem Apoſtolos non ſolùm habuiſſe habitum fidei infuſum, ſed etiam habitum ſcientiæ Theologiæ, qui ad explicandam & defendendam fidem vtiliſſimus eſt. Hoc autem fiet veriſimilius, ſi ſupponamus hunc habitum Theologiæ, ſi ſit perfectus & inclinans ad aſſentiendum, cum maiori certitudine, quam ſit omnis certitudo naturalis, eſſe ſupernaturalem, & ex natura ſua per ſe infuſum, ſicut eſt prudentia infuſa, quod eſt valde probabile, vt nunc ſuppono ex iis, quæ in principio primæ partis, & in materia de gratia tradi ſolent. Quo ſuppoſito, rationi valde conſentaneum eſt, beatam Virginem habuiſſe hunc habitum per ſe infuſum, quia decuit illam eſſe perfectam omni ſupernaturali virtute tam morali, quàm intellectuali, ſtatui viatorum accommodata. Præſertim cùm & ad propriam perfectionem, & ad diuinarum rerum contemplationem, & ad aliorum vtilitatem, multum potuerit ei talis ſcientia deſeruire.

Dubium. Sed quæres, vtrùm habuerit hanc ſcientiam à principio ſuæ conceptionis, vel à filij incarnatione, vel aliquo alio tempore, vt in die Pentecoſtes: de his enim tribus temporibus dubitari poteſt, & coniecturæ in vtramque partem facilè afferri. *Reſponſ.* Mihi tamen videtur, omni tempore habuiſſe hanc ſcientiam, nón tamen ſemper cum eadem perfectione, ſed in ſingulis ætatibus per eam intellexiſſe omnia, quæ illo tempore erant opportuna, & pro ratione ſtatus decebant. Itaque in principio exiſtimo habuiſſe perfectam ſcientiam Theologicam earum rerum, quæ ad cognitionem Diuinitatis & Trinitatis ſpectant, quia hęc cognitio per ſe eſt valde expetenda, & quaſi neceſſaria ad perfectionem viatoris. Habuit etiam perfectam ſcientiam de promiſſione Meſſiæ, & conſequenter de myſterio Incarnationis ſecundùm ſubſtantiam eius, quia aliqua illius cognitio in omni ſtatu per ſe fuit neceſſaria. Vnde perfectio eius pertinebat ad perfectionem ſtatus viatoris. Habuit denique eam ſcientiam infuſam quæ ad intelligendum vetus Teſtamentum ſufficeret, quia hæc etiam perfectio decebat Virginem in omni ſtatu vitæ ſuæ, vt ex ſuprà dictis ſatis conſtare poteſt. Nihilominus tamen potuit ille habitus diſcurſu temporis perfici, cùm in intenſione, tum etiam fortaſſe in extenſione quadam, & in maiori vſu & exercitio, cum acquiſitione plurium ſpecierum intelligibilium, per quas homo redditur habilior ad ipſius ſcientiæ operationes. Sed ſpecialiter credi poteſt aliquibus temporibus accepiſſe Virginem ſingulare augmentum huius ſcientiæ

A à Deo infuſum, vt in Incarnatione vel natiuitate Chriſti circa ea, quæ ad Chriſtum ipſum & ad myſterium redemptionis humanæ pertinebant. Quia ſtatui illius temporis conſentaneum erat, vt maior cognitio daretur Virgini de myſterio, quod in ipſa & per ipſam perficiebatur. Et eadem ratione in die Pentecoſtes accepit ampliorem ſcientiam de rebus omnibus, quæ ad ſtatum Eccleſiæ Chriſti pertinent, vt de ſacramentis omnibus, de vocatione Gentium, & reprobatione Iudæorum, de ceſſatione legalium, & ſimilibus.

Quæres, ſi ita edocta fuit beata Virgo in omnibus myſteriis fidei, cur in controuerſia illa de ceſſatione legalium, cùm tanta fieret inquiſitio, non fuit ipſa ab *Dubium.*
B Apoſtolis vocata, vt rem totam doceret, & illuſtraret? quod enim quidam dicunt eo tempore iam obiiſſe, falſum eſſe inferiùs oſtendemus. Reſpondet Rupertus (*Rupert.*) libro primo in Cantica, circa medium, Virginem interfuiſſe Concilio, & omnem ſoluiſſe quæſtionem. Sed hoc neque in Scriptura legitur, neque conſentaneum eſt his, quæ in Actibus Apoſtolorum narrantur, neque eſt veriſimile, quia munus illud in Eccleſia ad ſtatum & ſexum fœmineum non pertinet. *Reſponſio.* Neque oportuit beatam Virginem ex ſingulari aliqua diſpenſatione illud exercere: tum quia hoc nihil ad eius perfectionem pertinebat: tum maximè, quia eo tempore veluti indicabatur forma futurorum Conciliorum, & docebatur Eccleſiæ modus, qui in
C definiendis fidei quæſtionibus obſeruandus eſſet. Quapropter licèt quilibet Apoſtolus per ſe poſſet quæſtionem definire: maluerunt tamen publico Concilio rem totam ſtatuere, & ob eandem cauſam non oportuit, vt Virgo in Concilio adeſſet, vel loqueretur, quamquam fieri potuerit, vt Apoſtoli priuatim Virginem conſuluerint, & ab illa fuerint inſtructi.

Dico tertiò: Veriſimilius eſt beatam Virginem non habuiſſe ſcientiam euidentem, & per ſe infuſam ſupernaturalium myſteriorum. Hæc concluſio videtur contraria nonnullis ex authoribus ſuprà recitatis, ſed nihilominus eſt conſentanea antiquioribus Theologis, qui, licèt quæſtionem hanc ex
D profeſſo non exagitent, tamen, dum omnino de illa tacent, & hanc ſcientiam Chriſto ſingulariter tribuunt, eam ſatis indicare videntur. Et idem argumentum ſumi poteſt ex Patribus antiquis, apud quos nullam huius ſcientiæ mentionem inuenio, ſed ſolùm perfectæ fidei, & illius ſcientiæ, & ſapientiæ, quæ cum perfecta fide coniuncta eſſe poteſt. Præterea (vt non diſputemus, an cum tali ſcientia potuiſſet ſimul eſſe fides) tamen vel otioſa eſſet, vel ſaltem parum neceſſaria. Nam, cùm illa ſcientia ſit ſupernaturalis, & per ſe infuſa, eſſet eiuſdem ordinis cum fide, & non minùs certa: ergo ſuperflua eſſet fides, vel denique multum minui poſſet meritum & exercitium eius. Vnde ſumitur alia coniectura, quia hæc ſcientia non
E erat neceſſaria ad perfectionem ſanctitatis, & meriti, neque ſtatui viatorum eſt accommodata: non eſt ergo ſine ſufficienti ratione, aut aliquo maiori fundamento ponenda.

SECTIO IV.

Vtrùm per ſpeciales reuelationes nonnulla cognouerit beata Virgo.

IN ſuperioribus Sectionibus egimus de cognitione rerum ſupernaturalium permanente, & per modum habitus, nunc dicendum ſupereſt de reuelationibus, ſeu illuſtrationibus, quæ fieri ſolent tran

transeunter, & per modum actus. Quæ (vt generatim loquamur) ad duo capita reuocari poſſunt, ſcilicet in Verbo, & extra Verbum, ſeu per viſionem Dei claram, aut per aliquod aliud genus abſtractiuæ cognitionis.

B. Virgo in hac vita interdum vidit diuinam eſſentiam. — Antonin. — Bernard. — Albert. — Dionyſ. Rich. — Gerſon. — Caſalius. — Vilanoua. — Medin. — Cyprian. — Rupert.

Dico ergo primò, piè ac probabiliter credi poſſe, B. Virginem in hac vita interdum eleuatam fuiſſe ad videndum clarè diuinam eſſentiam breui tempore. Hæc eſt ſententia grauium authorum diui Antonini quarta part. titulo decimoquinto, capit. decimoſeptimo, paragrapho primo, *fortè*, inquit, *in ipſo conceptu vel partu illi datum eſt ad horam, vt videret myſterium huiuſmodi, vt in patria, ſicut Paulus vidit Deum in raptu.* Et affert in huius rei confirmationem verba illa Bernardi homilia quarta in *Miſſus eſt, Illi ſoli datum eſt noſſe, cui datum eſt experiri*, & illa, *Vt qui ſoli Patri notus eſt, ſic & illi*: & in eandem ſententiam citat Albertum. Quam eſſe certam dixit Dionyſius Richelius ſuper Dionyſ. de cœleſti hierarchia, articulo decimooctauo: & Gerſon Alphabeto decimo quinto, titulo octauo, Alphabeto octuageſimo octauo, titulo nono: & Vbertinus Caſalius libro primo arboris vitæ crucifixi, c. nono, circa finem, & Vilanoua Archiepiſcopus Valentinus, in ſermone de Reſurrectione, & Medina ſupra quæſt. vigeſima ſeptima, articulo quinto, in fine. Et inſinuat diuus Cyprianus, ſermone de natiuitate, his Verbis, *Vnde & matri plenitudo gratiæ debebatur, & Virgini abundantior gloria, quæ carnis & mentis integritate inſignis, ſpirituali & corporali intus & extrà Chriſti præſentia fruebatur.* Vbi agit de die natiuitatis, in quo dicit fuiſſe datam Virgini abundantiorem gloriam qua Chriſti præſentia intus & extrà frueretur. Rupertus etiam libro tertio in Canticis in ea verba, *Oculi tui columbarum*, dicit Virginem *raptam eſſe in tertium Cœlum, & vidiſſe arcana myſteria, quæ non licet homini loqui, perfectiùs & excellentiùs, quàm Paulum.* Ex quo verbo ſumi poteſt prima coniectura. Quia probabilis ſententia eſt, Paulum & Moyſem vidiſſe aliquãdo Diuinam eſſentiam viuentes in corpore mortali: ergo idem de Virgine ſentire non ſolùm probabile, ſed & probabilius magiſque rationi conſentaneum exiſtimandum eſt, quia omnia priuilegia gratiæ reliquis conceſſa, perfectiori & abundantiori modo Virgini fuere collata.

Obiectio. — Exod. 33. Ioan. 1. 1. Timoth. 6. — Reſponſ.

Dicunt aliqui, illud principium eſſe verum in iis bonis, quæ ad propriam ſanctificationem ſpectant: priuilegium autem illud videndi interdum Deum in via, non referre ad maiorem hominis ſanctificationem, ſed ſolùm eſſe quoddam donum gratis datum, & ideo licèt probabile ſit, illud eſſe conceſſum Paulo, & Moyſi, quia Scriptura ſacra id indicat, & nonnulli Sancti ita eam exponunt, non propterea fieri veriſimile de beata Virgine, de qua nec Scriptura ſacra quidquam indicat, neque antiqui Patres aliquid docent, cùm tamen alioqui ſit vniuerſalis Scripturæ lex, *Non videbit me homo, & viuet*, Exodi trigeſimo tertio, & apud Ioannem capite primo, *Deum nemo vidit vnquam*, & apud Paulum, primo ad Timoth. ſexto, *Quem nullus hominum vidit, ſed nec videre poteſt.* Sed in primis, ſine cauſa negatur hoc donum inter ea, quæ ad propriam ſanctificationem hominis pertinent, eſſe annumerandum. Non enim per ſe ad aliorum tantùm vtilitatem, ſed potiſſimùm ad ſuſcipientis bonum ac perfectionem confert. Magnũ enim ſpirituale bonum ſecum affert non ſolùm, quia pro eo tempore, quo durat, totam animam Deo vnit, & ſingulari eius amore & charitate inflammat (quod per ſe ſatis eſſet) ſed etiam, quia tranſacta illa viſione, memoria, & veſtigium eis manens in homine, plurimum poteſt excitare ad eundem Dei amorem, & ad maiorem cum eo familiaritatem concordiſque puritatem. Quocirca, ſi priuilegium hoc aliquibus hominibus datum eſſe creditur, immeritò Virgini negatur; non enim oportet aliud ſpeciale teſtimonium, vel rationem magis propriam ſpectare, ad credenda huiuſmodi priuilegia & ſingularia beneficia diuinitus Deiparæ eſſe data. Nam in ipſamet dignitate matris tanquam in radice & fonte omnia continentur, vt ſuprà latè declarauimus, agentes de prima eius ſanctificatione, præſertim cùm non deſint authores graues, & Sancti, quia ita ſentiant.

Addo denique, ſimpliciter loquendo probabilius fortè eſſe, neque Paulum, neque Moyſem donatos fuiſſe, dum adhuc vitam mortalem agerent, claro conſpectu Diuinæ eſſentiæ. Quia reuera Scriptura ſacra hoc non affirmat, ſi rectè intelligatur, vt frequentiùs à ſanctis Patribus intelligitur, & ablato Scripturæ teſtimonio, nullum eſt fundamentum, neque ſufficiens ratio, vt illos à generali regula Scripturæ excipiamus. Hoc verò non obſtante, de B. Virgine piè ſatis ac probabiliter creditur interdum vidiſſe in hac vita Deum, vel in die Incarnationis aut natiuitatis Chriſti, propter ſingularem matris dignitatem, ad quam tunc euecta eſt, vel in die Reſurrectionis, propter incredibilem dolorem, quem in Chriſti paſſione ſuſtinuit, vel aliis temporibus opportunis iuxta diuinæ ſapientiæ diſpoſitionem.

Obiectio Athanaſ. — Reſponſ.

Contra hanc verò concluſionem obiici poteſt Athanaſius ſermone de ſanctiſſima Deipara, vbi negat vidiſſe B. Virginem in die Incarnationis Verbum, ſeu Incarnationis myſterium, prout in ſe eſt. Et in quæſt. ad Antiochum, quæſtione 12. generaliùs negare id videtur de toto tempore vitæ. Sed hoc poſterius teſtimonium incertum eſt. Ad vtrumque verò, licèt fateamur Athanaſium fuiſſe illius ſententiæ, id non obſtat, quominus contraria ſententia probabiliter defendi poſſit.

Multas inuitata reuelationes Virgo habuit. — Ambroſ. Hieron. Greg. Nic. — Luc. 1. Anſelm. — Rupert.

Dico ſecundò, extra Verbum, ſeu per cognitionem abſtractiuam etiam habuit beata Virgo in hac vita varias ac multiplices reuelationes. Concluſio eſt certa; & probatur primò generali ratione, quia hoc beneficium & ſignificatio diuini amoris & familiaritatis ferè omnibus hominibus, qui ſingulari dono ſanctitatis excelluerunt, conceſſum eſt, & præſertim virginibus, & ſtatum contemplatiuæ vitæ profitentibus, vt ex hiſtoriis, quæ geſta Sanctorum continent, ſatis conſtat: ergo multo magis hoc beneficium concedendum eſt Virgini. Deinde ante filij conceptionem, dum in templo habitaret, frequentes habuiſſe diuinas illuſtrationes, & Angelorum conſpectus docent Ambroſius, Hieronymus, Gregorius Nicomedienſis, & alij Patres, quos ſuprà retuli, diſputatione ſeptima, in initio, & diſputatione nona ſectione tertia. In filij autem conceptione, primùm accepit inſignem illam reuelationem, quam per Angelum Gabrielem factam Lucas narrat, capitulo primo. Addit præterea Anſelmus, libro de excellentia Virginis, capitulo ſeptimo, *Accepiſſe Virginem ea hora, qua filium concepit, ſuæ prædeſtinationis, & ſuper omnes choros Angelorum exaltationis, certam atque indubitatam reuelationem.* Quod etiam ſentit Damaſcenus oratione prima, de dormitione Deiparæ. Poſt Incarnationem verò inter diuinas reuelationes computari poteſt, quòd Chriſtus poſt reſurrectionem ſuam illi ante cæteros apparuit, ſuámque gloriam euidenter oſtendit, vt infrà ſuo loco tractabimus. Huc etiam ſpectat, quòd poſt Aſcenſionem ſuam, Chriſtus illam frequenter viſitaſſe ac docuiſſe creditur, vt affirmat Rupertus libro tertio in Cantica, &

Laur. Iuſt. tica,& eleganter Laur. Iuſt. ſerm. de Aſſumpt. dicens, *Neque Angelica tantùm; verùmetiam filij ingiter viſione ac colloquio exultauit, illi enim cœleſtis viſio debebatur, cui incomparabilis gratiæ inerat plenitudo.* Hinc denique *Andr. Cret.* Andreas Cretenſis, ſermone de Aſſumptione, Virginem vocat, *fontem, qui non poſſit exhauriri, diuinarum reuelationum.*

Dubium. Sed quæret aliquis quænam eſſet illa cognitio, quæ per has reuelationes Virgini communicabatur? *Reſponſ.* Reſpondetur non poſſe aliquid certum, quòdque omnibus reuelationibus commune ſic affirmari; ſed pro diuerſitate obiectorum, ac rerum, vel opportunitatum, credendum eſt fuiſſe qualitatem cognitionis. Itaque ſæpe erat cognitio fidei, vt patet in reuelatione, quæ de conceptione filij Dei & hominis per Gabrielem facta eſt. B Et idem eſt credibile de reuelatione propriæ ſalutis, & prædeſtinationis: (ſi verum eſt, illã habuiſſe) interdum verò fortaſſe eleuabatur, vt clarè videret ac intueretur rem, quæ ſibi reuelabatur, vel perſonam, per quam fiebat reuelatio, vt ſuprà cùm Athanaſio, q. 10. ad Antioch. diximus, vidiſſe clarè & in ſe Gabrielem Angelum ſibi Incarnationem Chriſti nuntiantem. Denique nonnulla myſteria potuit cognoſcere per euidentiam in atteſtante, ſicut Prophetæ interdum illa cognoſcebant. Nam, quòd ipſa verum ac perfectum Prophetiæ donum habuerit, in ſequenti diſputatione probandum eſt.

SECTIO V.

Vtrùm habuerit B. Virgo humanam ſcientiam rerum naturalium.

QVæſtio hæc intelligi poteſt de ſcientia acquiſita, & infuſa, rurſus de infuſa, tam per accidens, quàm per ſe (ſuppono enim de rebus etiam, & obiectis naturalibus poſſe homini communicari ſciẽtiam per ſe infuſam: vt in priori tomo agentes de ſcientiis animæ Chriſti, latiùs diximus.) Quidam ergo exiſtimant habuiſſe Virginem ſcientias omnes naturales, *Antoninus.* & humanas, per accidẽs infuſas. Ita ſentit Antoninus tertia part. titul. 15. cap. 19. §. 2. & in eandem ſenten- *Albertus.* tiam refert Albertum. Et ſuaderi poteſt primò, quia D Adam habuit has ſcientias infuſas. Secundò, quia hæ ſcientiæ ſunt neceſſariæ primùm ad perfectionem ſcientiæ Theologicæ, in qua diximus beatam Virginẽ fuiſſe inſtructiſſimam: deinde ad exactam Scripturarum intelligentiam, denique ad ſcientiam morum & prudentiam, quam ſuprà diximus habuiſſe Virginem ab initio infuſam, non tantùm per accidens. Alij verò addunt, habuiſſe Virginem harum rerum ſcientiam etiam per ſe infuſam, vt poſſet ſpirituales ſubſtantias, Angelos, & animas, prout in ſe ſunt, perfectè cognoſcere ac contemplari. Quæ ſententia tribui ſolet Ia- *Iac. Chriſtop.* cobo Chriſtopolitano, in tractatu quodam ſuper Canticum *Magnificat*.

Mihi tamen videtur primò eſſe veriſimilius, non E fuiſſe communicatam Virgini in hac vita ſcientiã rerum naturalium, naturalem, capacitatem intellectus humani ſuperantem, & ita hoc ſenſu non fuiſſe illi datam ſcientiam per ſe infuſam huiuſmodi rerum. Hæc concluſio non aliter probatur, niſi, quia de hac ſcientia Virginis nulla eſt mentio apud Doctores ſanctos, & antiquos Theologos, & alioqui nec neceſſaria illi fuit ad propriam ſanctitatem, & perfectionem, neque ad munus, & officium, ad quod aſſumpta fuit; non enim futura erat magiſtra ſcientiarum, aut veritatum naturalium. Præterea ſcientia huiuſmodi non eſt debita ſtatui viatoris, neque ad perfectionem fidei neceſſaria. Ad hæc, ſcientia hæc de ſe vniuerſalis eſt, & primariò circa res ſupernaturales verſatur: diximus autem, de rebus ſupernaturalibus habuiſſe Virginem huiuſmodi ſcientiam, cur ergo exiſtimabimus, habuiſſe illam de rebus naturalibus, quarum cognitio minus eſt neceſſaria? Quòd denique B. Virgo habuerit cognitionem propriam ſubſtantiarum ſpiritualium, prout in ſe ſunt, nullum eſt argumentum, quòd habuerit hanc ſcientiam per ſe infuſam, de qua in hac concluſione loquuti ſumus. Primùm quidem, quia nõ fuit neceſſe, vt habuerit illam cognitionem permanenter, ac per modum habitus, ita vt arbitrio ſuo poſſet, cùm vellet, ſpirituales ſubſtãtias intueri, hoc enim nulla ſufficienti ratione, vel authoritate conſtat, ſed ſolùm quòd aliquando Diuina reuelatione ad huiuſmodi cognitionem fuerit eleuata. Deinde, quia licèt cõcedamus habuiſſe illam cognitionem habitualem, potuiſſet fieri per ſpecies proportionatas animæ ſeparatæ, confortando ſolum intellectum Virginis, vt poſſet illis vti independenter à corpore mortali: nulla ergo ratione videtur hæc ſcientia per ſe infuſa neceſſaria Virgini, nec ſine aliquo maiori fundamento aſſerenda.

Dico ſecundò veriſimile eſſe habuiſſe B. Virginem per accidens infuſam eam cognitionem rerum naturalium, vel moralium, quę ad perfectam Scripturarum intelligentiam, & ad perfectionem Theologicæ doctrinæ, item ad penetranda, explicanda, ac ſuadenda fidei myſteria, denique ad conſummatam prudentiam & cognitionem rerum agendarum illi fuit neceſſaria *Qualiter Virgini ſcientia, rerum naturalium ſit infuſa.* C aut expediens. Hæc concluſio ex ipſis terminis videtur per ſe probabilis. Nam huiuſmodi ſcientia naturalis ex ſe, non eſt admodum neceſſaria Virgini, neq; ita accommodata ſtatui & conditioni eius, vt propter ſe eſſet expetenda, aut inquirenda. Et ita (vt mea fert opinio) in harum ſcientiarum vſu parum ſe exercuit: libentiùs enim ac vtiliùs ſupernaturalium rerum cognitioni & contemplationi vacabat. Nihilominus tamen hęc naturalium veritatum cognitio, ad eos fines, quos in concluſione explicuimus, valde vtilis eſt, ac neceſſaria. Oſtendimus autem, decuiſſe B. Virginem habere omnem illam ſupernaturalis cognitionis perfectionem: ergo credendum eſt habuiſſe eam naturalem cognitionem, quæ ad ſupernaturalem neceſſaria eſt: non eſt autem veriſimile proprio labore ac induſtria paulatim illam acquiſiuiſſe, quia (vt diximus) non decuit eam in huiuſmodi actionibus occupari: ergo veriſimile eſt habuiſſe hanc cognitionem, vel omnino vel maiori ex parte dono datam à Deo. quanquam potuerit etiam ex principiis cognitis, plurium veritatum cognitionem elicere: plurimum enim valebat ingenio, & pacatiſſimum habebat animum, vt facillimè poſſet quaſdam veritates ex aliis indagare.

Quòd ſi quis inquirat quando fuerit illi infuſa hæc *Dubium.* cognitio, & an ſimul habuerit totam eius perfectionem, vel per diſcurſum, aut interualla temporis. Re- *Reſponſio.* ſpondetur rem eſſe incertam; ſolúmque dici poſſe eo tempore & modo illam habuiſſe, quo ſecundùm ordinem Diuinæ ſapientiæ, & iuxta conditionem & ſtatum vitæ eius conueniens fuit.

SECTIO VI.

Vtrùm in B. Virgine aliqua fuerit ignorantia.

DVplex à Dialecticis diſtinguitur ignorantia, alia poſitiua conſiſtens in errore, quæ dicitur *praua diſpoſitionis*. Alia eſt priuatiua conſiſtens in carentia ſcientiæ, quæ dicitur *ignorantia negationis*, quæ à Theologis diſtingui ſolet in propriam ignorantiam priuatiuam, quæ dicit carentiam ſcientiæ debi- *Ignorantia quotuplex.* tæ aut conuenientis alicui iuxta illius ſtatum & conditio

ditionem, & hæc propriè meretur *ignorantiæ* nomen: alia eſt per ſolam negationem ſcientiæ poſſibilis, non tamen debitæ, aut pertinentis ad hominis ſtatum, & hęc non propriè dicitur ignorantia, ſed negatio ſcientiæ.

Gerſon. *Cordub.* *Luc. 2.* *Luc. 1. & 2.*

Prima ergo ſententia eſſe poteſt, beatam Virginé interdum habuiſſe in intellectu errorem, & in phantaſia falſas imaginationes. Ita ſentit Gerſon Alph. 15. liter. S, qui ſolùm loquitur de eo tempore, quo Virgo dormiebat, in quo dicit potuiſſe habere falſa ſomnia. Generaliùs tamen etiã de tempore vigiliæ, & de proprio iudicio erroneo hoc docuit Cordub. libr. primo Theologicarum quæſtionum, quæſtione quadrageſima ſexta, fundatus in verbis illis Lucæ 1. *Exiſtimantes autem illum eſſe in comitatu.*

Secũda ſententia eſſe poteſt, fuiſſe in Virgine ignorantiam priuatiuam: quia (vt conſtat ex Euangelio Lucæ 1. & 2.) multa non intelligebat, & ideò interdum admirabatur, & conſeruabat verba quæ audiebat, eáque in corde ſuo conferebat, interdum interrogabat, *Quomodo fiet iſtud?* denique de illa & Ioſepho expreſsè dicitur: *Et ipſi non intellexerunt*, nimirum Chriſti Domini reſponſionem.

Nullus error ignorantiáve praua diſpoſitionis in intellectu Virginis.

Dicendum verò eſt primò, in intellectu beatæ Virginis nunquã fuiſſe errorem, neque ignorantiam prauæ diſpoſitionis. Hæc concluſio apud me certa eſt, & cótraria pias aures offendere videtur, eámque ſupponere videntur omnes authores, qui tribuunt Virgini donũ iuſtitiæ originalis ab initio ſanctificationis ſuæ: expreſsè verò id docuit Bartholomæus Medina ſuprà, quæſtione trigeſima, articul. 1. Probatur auté primò, quia in ſtatu innocentiæ non fuiſſet illa imperfectio erroris: beatæ autem Virgini communicata eſt omnis perfectio illius ſtatus, iis exceptis quæ corpori mortali & paſſibili repugnant: omnis enim huiuſmodi perfectio ſtatum ac dignitatem Virginis decebat. Secundò, quia error vel deceptio pœna eſt per peccatũ, introducta, vt ex prima ratione conſtat, & ex D. Thom. 1.2. quæſtio. 85. articul. 3. ergo ſicut beata Virgo non contraxit culpam, ita neque hanc pœnam. Diximus enim in ſuperioribus, ſicut beata Virgo fuit præſeruata à culpa, ita fuiſſe præſeruatam ab illis pœnis, quæ magnam aliquam indecétiam & ſpiritualem imperfectionem continent, inter quas ſine dubio annumeranda eſt pœna erroris, & deceptionis, non minus quã quælibet alia inordinatio virium animæ. Vnde oritur tertia ratio, quia beata Virgo habuit plenum dominium ſuarum potétiarum, ſummámque prudentiam, abſque vllo inordinato motu; ergo poterat facilè nũquam definitè iudicare de rebus incertis: ſed vel ſuſpendere iudicium, vel iudicare hoc eſſe probabile, aut veriſimile, vel apparens, vel aliquid huiuſmodi. Hæc enim exiſtimatio ſufficit ad operandum prudenter, & qui non vult ſe exponere periculo errãdi, ſi perfectè dominatur ſuis actibus, cũ hac moderatione iudicat, adeò vt ipſi etiam Beati de his rebus, quas certò non norunt, non aliter iudicium ferant, niſi Diuina reuelatione inſtruantur: quos in hac perfectione imitatam eſſe beatam Virginem credibile eſt, cùm & facilè potuerit, & melius ac perfectius hoc ſit.

D. Thom.

Et hinc facilè exponi poſſunt verba illa *exiſtimantes illum eſſe in comitatu.* Primò, per Synecdochem, vt ſcilicet pluraliter dicatur de multis, quod in aliquo tantùm accidit: ſicut dicuntur latrones blaſphemaſſe Chriſtum, quamuis alter tantùm blaſphemaret. Sic enim dici potuerunt parentes Chriſti exiſtimaſſe illũ eſſe in comitatu, quia Ioſeph ita exiſtimabat. Vnde Rupertus libro primo in Cantica docet, Virginem optimè tunc temporis cognouiſſe, vbi filius eſſet: ſed quia erat tépus tacendi, diſſimulaſſe, atque ita ſe geſſiſſe, ac ſi id ignoraſſet, & exiſtimaſſet filiũ eſſe in co- A mitatu. Quod tamen abſolutè & ſimpliciter non placet. Patres enim ſimpliciter intelligunt Euangelicam hiſtoriam, prout ſonat, atq; ſentiunt beatam Virginé ignoraſſe, vbi Chriſtus tunc eſſet, quia hoc nullã imperfectionem importat, quæ Virginem non deceat, & propter myſterium expedire potuit, vt tunc ſe Chriſtus matri occultaret, quod etiam illi ad meritum & nobis ad exemplum prodeſſe poterat. Secundò ergo exponi poſſunt illa verba, parentes Chriſti exiſtimaſſe eum eſſe in comitatu, non ſimpliciter iudicando ita eſſe, iudicio falſo ac erroneo, ſed ſolùm iudicando id accidere potuiſſe, & ex ſignis & circũſtantiis occurétibus id fuiſſe veriſimilius, quod iudicium verũ erat, & ſufficiens ad illa omnia, quæ ab Euãgeliſta narran- B tur. Et eodem ſenſu piè exponendos cenſeo expoſitores ſacros, ſibi alicubi falſam exiſtimationem Virgini tribuere videantur, vt circa eandem hiſtoriam, quòd perdiderit filium exiſtimando rediiſſe cum Ioſepho, & ſi quæ ſunt ſimilia.

Rupert.

Luc. 1. & 2. *In intellectu Virginis ignorantia non fuit.* *Origen.*

Dico ſecundò, beatam Virginem non omnia ſemper ſciuiſſe, ſed pro temporum varietate nonnulla ignoraſſe negatiuè: nihilominus tamen nunquam habuiſſe propriè ignorãtiam priuatiuam. Prior pars nota eſt ex Euangelio Lucæ primo & ſecundo: vt inter referendum ſecundam ſententiam dictum eſt. Ratio verò ſolùm eſt, quia ſicut non oportuit, illam ſemper eſſe beatam, ita etiam neque fuit neceſſarium, neque conſentaneum ſtatui eius, vt omnia ſciret, & ideo ne- C que ante Angelicam annuntiationem ſciuit ſe futurã matrem Dei, neque modum conceptionis: & ſimiliter per Incarnationem non omnia futura ſemper cognouit, neque quæ in loco diſtanti fiebant, neque omnes circumſtantias myſteriorum Chriſti. Quo ſenſu piè exponẽdus eſt Origenes homil. vigeſima in Lucã, dum negat habuiſſe Virginem eo tempore fidem plenã omniũ myſteriorũ, ſcilicet quoad diſtinctã cognitionem rationum omnium, ac circũſtantiarum illorũ. Altera pars explicatur, quia beata Virgo omni tépore vitæ ſuæ eam omniũ rerum cognitionem habuit, quę pro ratione ſui ſtatus illi maximè expediebat: hoc enim illius dignitatem & perfectionem decebat; ergo non habuit propriè ignorantiam priuatiuam, quæ D huic cognitioni opponitur, vt in principio Sectionis expoſitum eſt.

Obiectio. *Reſponſ.*

Contra hanc verò poſteriorem partem ſolùm video obiici poſſe verbũ illud Lucæ ſecundo, *Et ipſi non intellexerunt.* Cùm enim Chriſtus de Patre ſuo æterno loquutus eſſet, & beata Virgo illius verba non intellexerit, videtur illa ignorantia fuiſſe valde moralis, ac propria, & de re ad ſtatum eius valde pertinente. Reſpondetur: Si verba illa ad Virginem referantur (non enim deſunt qui vel propter circumſtantes, vel per Synecdochem propter Ioſeph dicta exiſtiment) ſi (inquam) de Virgine intelligantur, non poteſt eſſe ſenſus eam non intellexiſſe Chriſtum, cùm dixit, *Neſciebatis, quia in his, quæ Patris mei ſunt, opor-* E *tet me eſſe?* de ſuo æterno Patre fuiſſe loquutum. Tam clarum enim erat, vt neque Ioſeph in hoc hæſitare potuerit. Sciebant enim Chriſtum non habere Patré alium in terris. Et licèt veriſimile ſit, Chriſtum interdum Ioſephum ipſum Patris nomine appellaſſe: tamen euidens erat, Chriſtum non dixiſſe illa verba propter Ioſeph, tum quia numero multitudinis loquutus eſt, *Neſciebatis, quia in his, quæ Patris mei ſunt, &c.* Patrem ſuum ab vtroque diſtinguens. Tum etiam, quia manifeſtum erat Chriſtum illis diebus non tractaſſe negotia, quæ ad Ioſephum pertinerent. Quamuis ergo beata Virgo rectè intellexerit Chriſtum loqui de Patre ſuo cæleſti, dicitur tamen non intellexiſſe Chriſti verba, quia non ſatis comprehendit, quænam eſſent res illæ ad æternum Patrem

pertinentes, in quibus Chriſtum occupari & propter eas parentes ſuos relinquere oportuerat: vel etiam, quia non intellexit, an ſignificare voluerit Chriſtus appropinquaſſe iam tempus manifeſtandi ſeipſum mundo, & inchoandi humanam redemptionem, vt notauit Ianſenius capit. vndecimo Cõcordiæ. Et hoc modo explicatis illis verbis nõ attribuitur Virgini aliqua ignorãtia priuatiua, ſed ſolùm carentia ſciétię alicuius rei, quæ ad ipſam illo tẽpore minimè ſpectaret.

Ianſen.

Et ex iis facilè intelligitur quomodo in beata Virgine potuerit eſſe vera ac propria admiratio: tũ, quia in ea fuit noua rerum cognitio, quæ admirationẽ parere ſolet: tum etiam, quia de rebus antea cognitis, ſi noua quadã attentione cõſiderentur, aut nouo modo proponantur, poteſt etiam admiratio oriri, vt latiùs in priori tomo diximus agentes de Chriſti admiratione in commentar. artic. octauo, quæſtione 8.

DISPVTATIO XX.

In tres Sectiones diſtributa.

De gratijs gratis datis beatæ Virgini.

HÆc ſola ſupereſt diſputatio de bonis ſupernaturalibus Deiparę collatis in ſtatu viæ, quam pro materię dignitate breuiſſimè expediemus, has gratias gratis datas ad tria capita reuocantes. Quædam enim ad cognitionem, quædam ad ſermonem, quædam denique ad operationem ſpectant, de quibus ſigillatim dicendum eſt.

SECTIO I.

Vtrùm habuerit beata Virgo gratias gratis datas ad cognitionem pertinentes.

PRæcipua harum gratiarum eſt prophetia, ad quã ſpirituum diſcretio reuocatur, interpretatio item ſermonum in quodam ſenſu ſub hoc capite comprehendi poteſt.

Dico ergo primò, beatam Virginem verè ac propriè fuiſſe prophetiſſam, atque adeò habuiſſe gratiam prophetiæ. Concluſio eſt certa, & communis Sanctorum, quam colligunt ex Lucæ primo: vbi beata Virgo, cùm dixit, *Magnificat anima mea Dominũ, &c.* prophetico ſpiritu loquuta eſt. Vnde Ambr. ibi, *Quo maior*, inquit, *eſt perſona, eo plenior eſt prophetia.* Quamobrẽ Baſilius exponens illa verba Iſai. 8. *Acceſſi ad prophetiſſam, & in vtero cõcepit*, de beata Virgine illa interpretatur dicẽs, *Quòd Maria prophetiſſa fuerit, ad quam proximè per ſpiritus prænotionẽ acceſſerit Iſaias, nemo contradixerit, qui ſit memor verborũ Mariæ, quæ prophetico afflata ſpiritu eloquuta eſt, Magnificat anima mea Dominũ.* Et inferiùs, *Quòd ſi animũ ad vniuerſa eius verba accõmodaueris, nõ vtiq, diſſidiũ negaueris, quòd fuerit prophetiſſa.* Eodẽ modo expoſuit illa verba Iſaiæ, Cyrillus lib. 1. in Iſaiã, oratio. 5. dicens, *Sanctã Virginem prophetiſſam vocat*: & eandem amplectuntur Nazian. oration. 42. quæ eſt ſecũda in Paſcha, Epiphanius hæreſ. 78. ſub finem, Gregor. Niſſenus libr. de teſtimonio ex veteri Teſtamento contra Iudęos, capit. de natiuitate Chriſti ex Virgine, Euſe. lib. 7. de Demonſtratio. c. 6. Hieronymus verò in Iſaiam (licèt aliam ſequatur expoſitionem) ſubdit tamen, *Quidam prophetiſſam ſanctam Mariam interpretantur, quam Prophetam fuiſſe non dubiũ eſt. Ipſa enim loquitur in Euangelio, Ecce enim à modo beatam me dicent omnes generationes.* Auguſt. etiam 17. de Ciui. c. vltimo. *Iſtorum*, inquit, *quinque prophetatio, ſcilicet, Zachariæ, Elizabeth, Simeonis, Annæ, & Ioannis Baptiſtæ, ex Euangelio*

Luc. 1. Virgo veram habuit gratiã prophetiæ. Ambroſ. Baſil. Iſai. 8.

Cyril.

Greg. Naz. Epiphan. Greg. Nyſ.

Euſeb. Hierony.

Auguſt.

A *nobis nota eſt, vbi & ipſa Virgo mater Domini, ante Ioannem prophetaſſe inuenitur.* Præterea Rupertus libro 1. in Cantica, eã vocat *Prophetiſſã Prophetarum, quia & Prophetas docuit, & de ipſa omnes Prophetæ prophetarunt.* Idẽ lib. 1. de Trinitate, & eius operibus in Iſaiam c. 34. Diuus Thomas ſuprà, quæſt. 27. artic. 5. ad tertium. Adamus Iſaiæ 8. Galatinus, lib. 7. de Arcanis, c. 4. 5. & 12. & ad hoc cõfirmandũ valet, quæ ſuprà diximus de reuelationibus B. Virgini factis. Nã ferè illæ omnes reuelationes prophetię dici poſſunt. Ratio verò generalis, tã huic gratiæ, quàm cęteris omnibus cõmunis eſt, quia beata Virgo ita fuit plena gratiæ, vt quidquid aliis per partes datum eſt, totum ſimul in ea fuerit cumulatè perfectum, ſicut dignitatem eius decebat.

Rupert.

D. Thom. Adamus Galatin.

B Et ex hac concluſione infertur obiter, accepiſſe Virginem aliquo modo donũ illud, & ſingulare Spiritus ſancti auxilium, quod ſolet dari Scriptori ſacro ad canonicam Scripturam ſcribẽdam. Nam ſicut ſcriptori canonico Spiritus ſanctus dictat ſingula verba, ita B. Virgini dictauit ſingula verba, quæ in illo celebri cantico, *Magnificat anima mea Dominum*, protulit, quæ omnia, ſicut ab ipſa prolata ſunt, Lucas Euangeliſta ſcripſit (hoc enim, & ad fidem hiſtoriæ, & ad reuerentiam debitam virgineis verbis pertinet) canticum autem illud canonica eſt Scriptura nõ ſolũ quaſi materialiter, id eſt, quia Euangeliſta refert B. Virginem illud protuliſſe: ſed etiam formaliter, ac per ſe, vt ab ipſa Virgine prolatum eſt, & vt tale recipitur

C ab vniuerſa Eccleſia: fuerunt ergo ſingula verba illius à Spiritu ſancto dictata. Habuit ergo tunc donum & gratiam de qua loquimur. Nam quòd hæc detur ad loquendum, vel ſcribendum, non variat rationem doni, quod ad gratiam prophetiæ reuocari poteſt, vel (vt alij volunt) ad interpretationem ſermonum. An verò B. Virgo aliquid ſcripſerit, non conſtat. Nam epiſtola quædam ad Ignatium, quæ nomine eius circumfertur, incertę authoritatis eſt, ſi tamen Eccleſiæ conſtarçt, illam, vel aliquam aliam fuiſſe à B. Virgine ſcriptam, nemo (vt exiſtimo) dubitaret, quin inter canonicas ſcripturas eſſet annumeranda.

Dico ſecundò, datã fuiſſe Virgini gratiam interpretationis ſermonum. Probatur concluſio, quia ſi hæc

D gratia exponatur in ſenſu ſuperiùs tractato, iam conſtat fuiſſe in Virgine: ſi autem intelligatur eſſe ſpeciale donũ, & auxiliũ Dei ad veram Scripturæ ſacræ intelligentiam aſſequendam, in præcedenti diſputatione oſtendimus, quantum B. Virgo in hac cognitione excelluerit, quam certum eſt non tantùm proprio labore & ingenio fuiſſe aſſequutam, ſed multo magis ope, ac inſpiratione diuina. Confirmatur, & declaratur, quia hæc gratia quamuis propter vtilitatem aliorum potiſſimùm dari ſoleat, multum tamen ad propriam ſuſcipientis perfectionem confert, non ſolùm quatenus intellectum illuſtrat: ſed etiam quatenus ad excitandam & mouendam voluntatem adiuuare poteſt: vtraq; autem ratione oportuit dari Virgini, ſcili-

E cet & propter eius perfectionem, & propter aliorum vtilitatem, quia futura erat magiſtra Apoſtolorum, & Euangeliſtarum, quibus hoc donum datũ eſt, quia futuri erant lux mundi: ergo multo magis debuit dari B. Virgini, quę ipſorum lux futura erat, cuiuſque *vita inclyta* (vt Eccleſia canit) *cunctas illuſtrat Eccleſias.*

Dico tertiò, datam præterea eſſe B. Virgini gratiam illam, quæ dicitur *diſcretio ſpirituum.* Poteſt autem hæc gratia duobus modis explicari, primò vt ſit internum lumen, ſeu reuelatio, per quam homo intuetur interiores cogitationes cordium, quæ cognitio per modum ſcientiæ habitualis infuſæ ſoli Chriſto communicata creditur. Vnde non exiſtimamus Virgini tribuendam, iuxta ea quæ præcedenti diſputatione diximus: non eſt tamen incredibile, interdum

per

per ſpecialem reuelationem Spiritus ſancti datum eſſe Virgini, vt aliorũ cogitationes poſſet intueri, prout expedire aliquando potuit, vel ad res agendas, vel ad aliorum vtilitatem. Hęc enim gratia ſic explicata pars eſt prophetiæ, & aliis Sãctis interdum communicata eſt, præſertim initio naſcẽtis Eccleſiæ, quoniam plurimum conferre poterat ad perſuadendam fidem, & confirmandos eos, qui credere incipiebant, vt colligitur ex 1. ad Corinth. 14. Alio modo exponi poteſt hæc gratia, vt ſignificet ſpeciale donum Spiritus ſancti ad diſcernendum, à quo ſpiritu, bono vel malo, interiores cogitationes ac deſideria proueniant, tam in ipſomet, qui donũ hoc recipit, quàm in aliis. Quod ergo pertinet ad proprios interiores motus ipſius Virginis, certũ eſt in omni ætate ac vitæ ſuæ tempore habuiſſe ſingulare Spiritus ſancti auxilium, vt certiſſimè iudicaret omnes ſuos motus & affectus ab Spiritu ſancto eſſe profectos quia ſingulari modo ab Spiritu ſancto regebatur, & nullam mentis cogitationẽ aut motionem habere potuit, velut ab extrinſeco motore inſpiratam, quę non eſſet à bono ſpiritu, quia caruit fomite, & omni interna deordinatione potentiarum, vt in ſuperioribus oſtenſum eſt. Quocirca licèt exteriùs tẽtari potuerit, ſicut tentatus fuit Chriſtus: non tamen interiùs per inordinatum aliquem affectũ, vel motũ. In exterioribus verò tentationibus, vel apparentibus reuelationibus (ſi fortaſſe interdũ eas paſſa eſt, in hoc enim potuit Chriſto aſſimilari, quamuis interdum id fit) in iis, inquam, occaſionibus credendũ eſt, ita fuiſſe ab Spiritu ſãcto illuminata, partim per infuſam prudentiam, partim per hanc gratiam diſcernendi ſpiritus, vt certitudine quadam infallibili poſſet inter bonum & malum ſpiritum diiudicare. Cuius ſufficiens argumentum eſt diuinum illud colloquium, quod cũ Angelo Gabriele habuit, in quo tanta prudentia viſa fuit, *vt omnia verba eius à ſapientiæ theſauro profecta & à Spiritu ſancto dictata* eſſe videantur, ſicut Damaſcenus dixit oratione prima de Aſſũptione. Denique (quod attinet ad diſcernendos ſpiritus aliorum) credendum eſt beatam Virginem etiam in hoc habuiſſe gratiam ſingularem, nõ ſolùm propter ſummam experientiã, quam de rebus ſpiritualibus habuit, ſed etiã per ſpeciale Spiritus ſancti donũ, quo maximè indiguit poſt Chriſti Domini Aſcenſionem. Erat enim tunc omniũ magiſtra, ad quam conſilij cauſa fideles vndique confluebant, vt ex Epiſtolis Ignatij, & ex aliis Patribus ſuprà citatis conſtat. Addit diuus Antonius, hanc gratiam diſcernendi ſpiritus fuiſſe quodammodo debitam ſummæ Virginis humilitati. Cùm enim beatus Antonius vniuerſum mundum videns plenũ laqueis inter ſe cõnexis, exclamaſſet, *Quis euadet laqueos iſtos?* reſpõſum ei eſt, *Sola humilitas*. Summæ igitur humilitati Virginis datum eſt, vt omnes dæmonũ deceptiones poſſet agnoſcere, atque ita ſpiritus diſcernere.

2. Cor. 14.

Gratia diſcernendi ſpiritus Virgini data.

Damaſ.

Ignatius. Antoni.

SECTIO II.

Vtrùm habuerit beata Virgo gratias illas, quæ circa ſermonem verſantur.

Gratiæ hæ quatuor ſunt, ſermo fidei, ſcientiæ, ſapientiæ, ac donum linguarum.

Primò igitur gratia fidei dupliciter exponitur, primò vt non tantùm ad ſermonem, ſed etiam ad interiorem mentis actum referatur, & importet ſingularem & extraordinarium modum certitudinis in rebus fidei credendis, vel abſolutè & per ſe, ſeu quaſi ſpeculatiuè vel practicè in ordine ad aliquid operãdum. Et hoc ſenſu nemo dubitare poteſt, quin B. Virgo gratiam fidei habuerit, quia omnibus modis habuit perfectiſſimam mentis fidem, vt ſæpe in ſuperioribus

Gratia fidei Virgini data.

A oſtenſum eſt. Alio modo refertur hæc gratia fidei ad ſermonem, & nihil aliud eſt, quàm ſpeciale donum Spiritus ſancti ad proponendas & explicandas res fidei modo accommodato hominibus ſimplicioribus, & rudioribus, præſertim cùm primùm ad fidem veniunt. Et hoc etiam ſenſu per ſe ſatis credibile eſt habuiſſe Virginem huiuſmodi donum, ſeu auxiliũ, quia (vt diximus) omnium magiſtra fuit, & omnibus omnia fieri oportuit.

Secundò ex eodem principio conſtat habuiſſe gratiam ſermonis ſcientiæ, & ſapientiæ, quæ nihil aliud ſunt, quàm vires & facultates quædam, ſeu auxilia, ad explicandas facilè & confirmandas res fidei per cauſas, & rationes, vel ſuperiores, vel inferiores. Cùm enim beata Virgo de rebus fidei cum ſimplicioribus &
B cum ſapientioribus tractaret, omnibus modis oportuit in eis tum intelligendis, tum explicandis eſſe inſtructam. De quibus gratiis plura videri poſſunt in D. Antonino 4. par. tit. 15. c. 19. §. 1. & 2.

Obiici verò poteſt D. Thomas, quæſt. 27. artic. 5. ad 3. Vbi negare videtur habuiſſe Virginem vſum ſapientiæ quãtum ad docendum, quia hoc non conueniebat ſexui muliebri, ſecundùm illud 1. ad Timoth. 2. *Docere autem mulierem non permitto.* Reſpondetur tamen cum Caietano ibi, illud eſſe intelligendum de vſu docẽdi publicè, & pro cõcione: priuatim enim docere vel inſtruere aliquem de rebus fidei, interdũ decet etiã fœminas, & in ſuperioribus oſtendimus, beatam Virginem Apoſtolos etiam docuiſſe. Quin potiùs
C Rupertus lib. 5. in Cantic. cõtendit, interdum etiã publicè docuiſſe. Nã ob ſingularem aliquam rationẽ aliquando conceſſũ eſt hoc fœminis, vt de Maria Magdalena legimus Sed hoc dictum Ruperti incertũ eſt.

Obiectio. D. Thom. 1. Timot. 2. Reſponſio.

Rupert.

Tertiò hinc oritur ratio dubitandi de dono linguarum, quia videtur dari ad publicas functiones, & conciones, & ideo videri poteſt hæc gratia nõ fuiſſe Virgini neceſſaria. Et ita Caietanus dicta quæſt. 27. artic. 5. negare videtur beatã Virginẽ habuiſſe vſum huius gratiæ, quod eſt negare illi hanc gratiã, quia hæ gratiæ gratis datæ in vſu conſiſtunt, non in aliquo habitu. Sed nihilominus veriſimilius creditur non defuiſſe Virgini hanc gratiam, vt docent Albertus in Mariali, & Antoninus ſuprà §. 8. qui exiſtimat in die Pẽtecoſtes
D ſimul cum Apoſtolis hoc donum accepiſſe, vt nihil ſpiritualis gratiæ illi deeſſet. Quod etiam poteſt colligi ex Athanaſio ſerm. de Deipara, dicente, *Virginem omnibus gratijs abũdaſſe*. Et cõfirmatur, quia initio Eccleſiæ, frequenter dabatur hoc donum fidelibus non ſolùm illis, qui futuri erant prædicatores Euangelij, ſed etiam aliis ferè communiter, vt conſtat Acto. 8. & 19. quid ergo mirũ, quòd fuerit beatæ Virgini cõceſſum? Eo vel maximè, quòd licèt beata Virgo non eſſet ad varias nationes ac gentes migratura, vt eas doceret, veriſſimile tamen eſt, & ex Patribus ac hiſtoriis colligitur, fideles ex variis nationibus ad illam confluxiſſe, tum pietatis cauſa, tum vt ab ipſa magis inſtruerentur, ac in fide confirmarentur oportuit ergo, vt & illos
E intelligeret, & ab illis intelligi poſſet, quæ duo ſunt huius gratiæ munera. Denique mihi eſt probabile etiam ante illa tempora habuiſſe vſum huius gratiæ (ſi fortaſſe neceſſitas vel occaſio illũ poſtulauit) vt, verbi gratia, quando Chriſtus adoratus fuit à Magis, credibile eſt illos intellexiſſe, vel cùm peregrinata eſt in Aegyptum, Aegyptiorum lingua vti potuiſſe.

Caieta.

Donum linguarum virgini datum. Albert. Antonin. Athanaſ.

Act. 8. & 19.

SECTIO III.

Vtrùm B. Virgo habuerit gratias ad operationem pertinentes.

Dvæ ſunt huiuſmodi gratiæ, ſcilicet, gratia miraculorum, & gratia ſanitatum, quæ ad vnam

reuocari poſſunt: quia ſanitatis reſtitutio, prout per [A] huiuſmodi gratiam fit, præter naturam & extraordinariam legem eſt, & ideo inter miracula computari poteſt. De gratia ergo miraculorum generatim dicta, vt has duas gratias comprehendit D.Thom.q.27.art.5.ad 3.negat B. Virginem in vita mortali habuiſſe vſum huius gratię, quod eſt dicere non habuiſſe illam, quia hæc etiam gratia in vſu conſiſtit. Fundamentum eſt, *quia tunc tẽporis confirmanda erat doctrina Chriſti miraculis, & ideo ſoli Chriſto & diſcipulis eius, qui erãt baiuli doctrinæ Chriſti, cõueniebat miracula facere.* Et hanc ſententiam ſequens Caietanus ibi, addit aliud fundamẽtum, quia ſolida Theologia fundatur in ſacra Scriptura: ex ſacra autem Scriptura non habemus, B. Virginem, dum vixit in vita mortali, feciſſe miracula. [B]

D.Thom.
Caietan.

Contrariam verò ſententiam docent Albertus in Mariali, & D. Antoninus ſuprà §. 5. & 6. & Rupertus lib. 3. in Cantica, dum in vniuerſum docet, B. Virginem habuiſſe omnes gratias gratis datas, & eodẽ modo citari poteſt pro hac ſententia Athanaſ. dicto ſermon. de ſanctiſſima Deipara. Et hęc ſententia ſimpliciter videtur vera: vt tamen eam explicemus, oportet, & varia tempora & varia miraculorum genera, ſeu varios modos illa operandi diſtinguere.

Albert.
Antoninus.
Athanaſ.

Primò igitur de tempore ſeu ætate Virginis, antequam filium conciperet, nec conſtat, nec aliqua veriſimili ratione affirmare poſſumus, eam aliqua miracula edidiſſe, nec videtur illud tempus fuiſſe adeò opportunum ad huiuſmodi gratiam exercendam. Quia [C] neque ad doctrinam confirmandam erant neceſſaria, nec merita & ſanctitatem Virginis oportebat tunc per miracula manifeſtari.

Secundò de tempore à conceptione Chriſti Domini, vſque ad eius Aſcenſionem, etiam eſt veriſimile nulla per ſe edidiſſe miracula, præſertim publica. Et hoc fortaſſe præcipuè intendit diuus Thomas, probabiliterque ſuadet eius ratio, & exemplum, quo vtitur, de Ioanne Baptiſta, qui propter hanc cauſam *ſignum fecit nullum*, vt dicitur Ioa. 10. Dico autem per ſe, quia per filium dici poteſt, Virgo interdũ operata eſſe miracula fide ac impetratione ſua. Hic enim eſt vnus modus cõcurrendi ad miracula, ſcilicet, impetrando, [D] & hac ratione operatio virtutum fidei attribui ſolet. Quia talis oratio requirit peculiarem fidei perfectionem, & ſingularem Spiritus ſancti motionem ad petendum miraculum tanta fide & fiducia, vt infallibiliter obtineatur, iuxta illud. *Si habueritis fidem, ſicut granũ ſinapis, dicetis monti huic, Tranſi hinc illuc, & tranſibit.* Matth. 17. Et hoc modo dicere poſſumus B. Virginem habuiſſe fidem miraculorũ, & per illam operatã eſſe, obtinẽdo à filio miraculorum operationem. Cuius ſignum habemus in miraculo nuptiarũ, quod fide ſua mater à filio obtinuit, ſuámq; fidem oſtendit (vt Sancti notãt) tum in eo quod primum miraculum publicum à filio poſtulauit: tum etiam in eo, quòd Chriſti reſpõſione conturbata non fuerit, quamuis exteriori ſpecie videri poſſet, paſſa fuiſſe repulſam. Quin [E] potiùs confidenter dixit miniſtris, *Quidquid dixerit vobis, facite.* Dixi prӕterea, præſertim publica, quia de ſecretis miraculis incertum eſt, an aliqua fecerit, præſertim tempore infantiæ Saluatoris, vel in Aegypto, vel aliis temporibus, ſi fortaſſe aliqua opportunitas vel neceſſitas occurrit.

Ioan. 10.
Matt. 17.

Tertiò, de tempore poſt Chriſti Aſcenſionem, veriſimile eſt B. Virginẽ multa miracula perpetraſſe, vel præbuiſſe multis ſanitatem. Quia licèt ad eam non pertineret, publicè concionari, vel perſuadere fidem, tamen ad magnum Eccleſię bonũ, & profectum pertinebat, quòd agnoſceretur & coleretur vt Dei mater. Quod totum in Chriſti Domini manifeſtationem redundabat, & fidẽ in ipſum confirmabat: ergo non fuit præter ſtatum & cõditionem Virginis, vt eo tempore miracula faceret, & inſignia beneficia hominibus conferret, quibus eorum fides, & deuotio augeretur. Quamobrem Damaſcenus ſermone primo de Natiuitate Virginis, eam vocat *miraculorũ abyſſum.* Et Andreas Cretenſis ſermone de Aſſumptione, eam vocat *miraculorum effectricem, poteſtatem habentem, quæ nequeat labefactari,* Et confirmatur: nam (vt ibidem refert hic author, & Damaſcenus ſermone primo, de Aſſũptione: & Simeõ Metaphraſtes de vita & dormitione Deiparæ) corpus B. Virginis, ſtatim poſt obitũ eius, multa pericula operatũ eſt, & ſepulcrum eius ſolum, quia corpus illud aliquo tempore habuit, effectione miraculorum illuſtre fuit. Quid ergo mirum, quòd etiam, dum vitam ageret, ſimilia opera interdum effecerit? Nec ratio D.Thomæ contra hoc concludit: quia etiã B.Virgo fuit illo tempore ſuo modo magiſtra fidei, & miracula eius in gloriam filij & fidei confirmationem cedebant. Ratio verò Caietani inefficax valde eſt, ab authoritate enim negatiua Scripturæ nullũ argumentum in Theologia ſumitur, vt conſtat ex iis, quæ de aliis myſteriis ſuprà tractata ſunt, & quæ generatim de traditionibus Eccleſiaſticis cõtra hæreticos Theologi docent.

Gratiam miraculorum, & ſanitatum quo tempore virgo exercuit.
Damaſc.
And.Cret.
Simeon Metaphraſt.

DISPVTATIO XXI.

In quatuor Sectiones diſtributa.

De glorioſa morte & aſſumptione, beatæ Virginis.

DIſputauimus hactenus de donis gratiæ, & ſciẽtiæ, quæ B. Virgo in ſtatu viæ cõſequuta eſt, ſimúlque (quantum ſcholaſtica ratio patitur) myſteria vitę eius percurrimus: reliquum eſt, vt de felici ſtatu gloriæ eius diſſeramus. Quoniã verò mors terminus eſt viæ ac trãſitus ad beatitudinẽ, priùs de morte eius, poſtea de reſurrectione, aſſumptione, ac denique de eximia eius gloria, & beatitudine dicemus.

SECTIO I.

Vtrùm B. Virgo corporalem mortem paſſa fuerit.

EPiphanius hæreſ. 78. hanc quæſtionem attingens inſolutam relinquere viſus eſt. *Quærãt*, inquit, *veſtigia Scripturarũ, & inuenerint vtique neque mortẽ Mariæ, neq; an mortua ſit, aut nõ mortua, neq; an ſepulta ſit, aut nõ ſepulta.* Et inferiùs, *Ego enim non audeo dicere, ſed ſilentiũ mihi impero, fortaſſis enim alicubi etiam veſtigia inuenerimus ſanctæ illius, ac beatæ, ſic nec inuenire datur mortẽ ipſius.* Et paulo pòſt, *Non autẽ omnino definio hoc, & non dico, quòd immortalis mãſit, ſed neque affirmo an mortua ſit.* Fundamẽtum eius eſt ſuprà tactum, quod iterum repetit, dicens, *Exceſſit enim Scriptura mentem humanã, & in ſuſpenſo reliquit propter vas pretioſum, ac excellentiſſimũ.* Cui fundamẽto addi poteſt, quòd nec ex hiſtoriis humanis aliquid certi habemus de morte eius. Libellus enim, qui de tranſitu Virginis inſcribitur, & à Trithemio, Melitoni Sardicenſi tribuitur, & apocryphus eſt, teſte Gelaſio Papa in c. ſancta Romana, diſt. 15. & falsò Melitoni imponitur, vt ex Hieronymo de ſcriptoribus Eccleſiaſticis colligi poteſt. Referens enim Melitonis ſcripta, huius nõ meminit, Et ex Beda in retractione Actorũ, c. 8. Vbi & opus ipsũ refutat, quòd multa hiſtoriæ Lucæ de Actis Apoſtolorũ repugnantia cõtineat, & non dicit eſſe Melitonis, ſed illi imponi. Præterea alius liber, qui de eodem tranſitu ſeu Aſſumptione Virginis inter opera Hieronymi refertur, omnium ſententia non eſt Hieronymi, quia in eo fit mentio hæreſum Neſtorij, & Eutychetis, quæ poſt

Epiphan.
Trithem.
Gela. Pap.
Hieron.
Beda.

Hiero

Hieronymum exortæ ſunt. Quæ coniectura eodem modo probat non eſſe Sophronij, vt aliqui exiſtimāt, quia Sophronius æqualis eſt Hieronymo, vt ex libro eiuſdē Hieronymi de Scriptoribus Eccleſiaſticis conſtat. Nihil ergo eſt ſcriptum vnde aliquid certi de Virginis obitu definiri poſſit.

Virginis mors.

Nihilominus ſine vlla dubitatione dicēdum eſt B. Virginem mortem obiiſſe. Ita ſentit hoc tempore vniuerſa Eccleſia, & ad id cōfirmandum ſufficit generalis regula Scripturarum. Nam omnes filij Adæ corporali morti obnoxij ſūt, à qua regula neque authoritas vlla, neque ratio ſuadet excipiendam eſſe Virginem. Quin potiùs grauiſſimi & antiquiſſimi Patres eam mortuam eſſe teſtantur, vt conſtat ex Damaſceno, Epiphanio Presbytero Conſtantinopolitano, Andrea Cretenſi, ſermon. de dormitione Deiparæ, & Iuuenali Ieroſolymitano, apud Nicephorū lib. 5. Hiſt. c. 4. & Simeone Metaphraſte de vita & dormitione Deiparæ, die 15. Auguſti, qui omnes referūt Dionyſiū Areopagitam locò ſtatim citando, & ex aliis recētioribus, quos ſtatim commemorabo. Ratio etiam hoc ſuadet, quia in primis decuit B Virginem eſſe ſimilem Chriſto: cùm ergo Chriſtus mortem ſuſceperit, non oportuit B. Virginem ab hac lege excipi. Deinde vt per mortem Virginis conſtaret euidētiùs, & indiguiſſe Chriſti morte, qua fuit redempta, & habuiſſe carnem paſſibilem, à qua Chriſtus ſimilē ſumpſit, & ita excluderetur error eorum, qui finxerunt, B. Virginem fuiſſe cuiuſdam cœleſtis ſeu Angelicæ naturæ, vt Epiphan. ſuprà refert, & D. Thom. in 3. diſt. 4. quæſt. 2. art. 1. Tandem quia mors nullam imperfectionem includit, quæ Virginem non deceat: quin potiùs eſt pœna, quæ propter Deum ſuſcepta magnū gratiæ augmentum promereri poteſt: propter quod *mors Sanctorum pretioſa in conſpectu Domini* eſſe dicitur: ergo nulla eſt cauſa, ob quam à morte corporis fuerit præſeruata. Neque Epiphan. hāc veritatem negat citato loco: ſed ſolùm aſſerit in Scriptura nihil de illius morte referri.

Damaſc. Epiphan. Cond. And. Cret. Iuuen. Iero. Nicepho. Simeon Metaphraſt.

Epiphan. D. Thom.

Dubium 1.

Sed quæret aliquis primò: Quæ fuerit cauſa, vel occaſio mortis Deiparæ, an ſcilicet morbo aliquo, ſeu ęgritudine vſque ad mortem laborauit, vel abſque aliqua naturali cauſa, ſola Dei voluntate, & arbitrio defuncta ſit, ſicut mortuus videtur Moyſes, cui dixit Deus, *Aſcende in montē, & morere ibi.* Deut. 32. Vnde c. 34. ſubditur, *Mortuúſq; eſt ibi Moyſes ſeruus Domini in terra Moab, iubente Domino,* & ſicut mortuus videtur Ioānes Euangeliſta, ſi vera eſt hiſtoria, quam Nicephorus refert lib. 2. c. 42. qui propter hāc fortaſſe cauſam dixerat lib. 1. c. 35. Ioannem mortuum fuiſſe eo modo, quo Dei genitrix. Ex quibus exemplis hæc pars poſterior veriſimilis fieri videtur, quia hic mortis modus videtur excellentior, & innocentiæ ac puritati Virginis quodammodo debitus. Item quia mortua creditur ſine vllo dolore, (vt Damaſcenus ſentit orat. 2. de dormitione Virginis.) Tum, quia ſine libidine concepit, omníque inordinata concupiſcentia ſemper caruit. Tum etiam, quia in morte filij maiores dolores, quàm in morte ſentiantur, deguſtauit.

Deut. 32. & 34.

Nicephor.

Damaſc.

C. Virgo vi amoris mortua.

Addere tamen poſſumus, quāuis B. Virgo mortua non fuerit, vi alicuius morbi corporalis: vt tamen amoris & ardentiſſimi deſiderij & intentiſſimæ contemplationis obiiſſe. Fieri enim poteſt, vt mens tanta efficacia & intēſione in his actibus occupetur, vt veluti deſtituat corpus, ita vt paulatim eius diſpoſitiones remittantur, ac deficiant, ac tandem, ob earum defectum, non poſſit anima in corpore conſeruari.

Iſidor.

Ambroſ. Beda.

Non defuerunt tamen, qui dicerent, eā fuiſſe martyrio coronatam, vt videre licet apud Iſidorū lib. de vita & morte Sanctorū, c. 68. & apud Ambroſium & Bedam Lucæ ſecundo, ſed (vt iidem authores dicunt) hoc nullo probabili fundamento nititur, quia nulla hiſtoria, nulla traditio, nulláque probabilis authoritas hoc confirmat. Verba autem illa Simeonis, *tuam ipſius animam pertranſibit gladius,* ex quibus falſa ſuſpicio orta videtur, non eſſe de corporali eius morte intelligenda, in ſuperioribus oſtenſum eſt.

Dubium 2.

Quæres ſecundò, quo ætatis anno mortua fuerit. Reſpondetur rem eſſe incertam. Ex his enim, quæ in ſuperioribus dicta ſunt de Chriſti conceptione, & in ſequentibus de morte eius dicemus, conſtat B. Virginem egiſſe annum quadrageſimum nonum, quando Chriſtus Dominus mortuus eſt. Quia quando illum peperit, iam decimum quintum annum expleuerat, & Chriſtus trigeſimo quarto anno ętatis inchoato mortuus eſt: expleuerat ergo tunc temporis B. Virgo quadraginta octo ætatis annos, & agebat quadrageſimū nonum. Poſt Chriſti autem mortem quidam dixerunt vixiſſe tantùm annum integrum, & aliquot menſes. Quæ tamen ſententia inter omnes improbabiliſſima eſt, & ſolùm in quadam incerta & apocrypha reuelatione fundata.

Reſponſ.

Alij ergo exiſtimarunt vixiſſe Virginem vſque ad ſecundum annū imperij Claudij, qui fuit vndecimus à Chriſti morte, quo primum Petrus profectus fuit Romam, teſte Euſebio in Chronicis, & Hieronymo de Scriptoribus Eccleſiaſticis. Vnde fit cōiectura, Petrū permanſiſſe in Iudæa, quandiu Deipara vixit: ſtatim verò poſt mortem eius diſceſſiſſe, vt Romam pergeret. Quocirca iuxta hanc ſententiam B. Virgo obiit anno ætatis quinquageſimo nono, vel iā expleto, vel propè. Quę fuit ſententia Euodij apud Nicephorum, lib. 2. Hiſtor. capit. tertio, quam ipſe videtur ſequi, tam ibi, quàm capit. 21. vbi dicit, beatam Virginem obiiſſe cùm annum ageret ſexageſimum. Vnde ſentit, quod Euodius dixit, intelligendum eſſe de annis quinquaginta nouem expletis: non tamen ſibi conſtat Nicephorus, dum dicit B. Virginem mortuam eſſe quinto anno imperij Claudij, qui eſt decimus quartus à morte Chriſti, vt apertè conſtat ex dictis, & ex Chronico Euſebij. In eandem ſententiam de quinquaginta nouē annis refertur Hippolytus Thebanus ab Epiphanio Presbytero Conſtantinopolitano, in ſermone de Deipara, vt refert Turrianus lib. tertio, pro Epiſtolis Pontificiis, cap. 16. Quanquam (vt Cæſar refert in Annalibus anno quadrageſimo octauo) ille author potiùs aſſeruit beatam Virginē tantùm quinquaginta ſeptē annos vixiſſe: & ibidem refert alios aſſeruiſſe, quinquageſimo octauo ætatis anno diē humanæ vitæ clauſiſſe. Quæ fortaſſe varietas ex eo orta eſt, quòd circa annum conceptionis, vel mortis Chriſti, aliter, quàm nos ſupponimus, opinabantur. Ab hac ſententia parū diſcrepat Driedo lib. 3. de dogmatibus ſacræ Scripturæ, tracta. 3. cap. 4. vbi dicit, B. Mariam obdormiſſe anno duodecimo poſt Chriſti mortem, ſecundū Chronologiam Euſebij. Sed apud Euſebium hoc ego nō reperio: quin potiùs in Chronico eius Aſſumptio B. Virginis annotatur in anno ſexto imperij Claudij, qui eſt decimus quintus à morte Chriſti, vt dixi, quāquam illa adnotatio videatur potius ab aliquo addita, quàm ab Euſebio ſcripta. Sic enim habet, *Maria Virgo, Ieſu Chriſti mater, ad filiū in Cœlum aſſumitur, vt quidam fuiſſe ſibi reuelatum, ſcribunt.* Nunquam enim Euſebius huiuſmodi incertis reuelationibus vti ſolet, neque ante ipſum aliquid de huiuſmodi reuelatione ſcriptum inuenimus.

Euſeb. Hierony.

Euod. Nicephor.

Hippoly. Theban. Epiphan. Conſtant. Turrianus. Cæſ. Baron.

Dried.

Euſeb.

Turrian. Cæſ. Baron.

Hinc autem orta eſt aliorum opinio dicentium, B. Virginē obiiſſe annū agentē ſexageſimum tertiū, quā eſſe vulgi opinionē dicit Turrianus ſuprà. Cæſar autem Baronius ſcribit opinionem hanc fundari in traditione quadam, eámque diſtinguit ab opinione, quæ colligitur ex dicto loco Euſebij. Sed ſi iuxta principia poſita fiat computatio, nulla eſt diuerſitas.

Reſponſio.

Vltima verò ſententia, quæ in re ambigua veriſimilior videtur,eſt B. Virginem mortuam fuiſſe anno ætatis ſeptuageſimo ſecũdo. Ita ſentit dictus Epiphanius Presbyter & Cedrenus in compẽdio hiſtoriæ,& inſinuat Andreas Cretenſis ſerm.de dormitione Deiparæ,dũ inquit perueniſſe Virginem *ad ſummam ætatem*.Et hanc ſententiam cõfirmat eleganter Cæſar ex teſtimonio Dionyſij,c.3.de diuinis nominibus, vbi ſic inquit:*Nã & apud ipſos diuino ſpiritu plenos Pontifices noſtros, cùm & nos (vt noſti) & plerique ex ſanctis fratribus noſtris ad contuendũ corpus illud, quod authorẽ vitæ Deũq; ceperat,cõueniſſemus,aderat autem & frater Domini Iacobus,& Petrus ſupremũ decus, & antiquiſſimum Theologorũ columen,vbi poſt contuitum placuit,vt infinitè potentem, diuinæ infinitatis bonitatẽ Pontifices laudarẽt omnes, quiſq; pro captu ſuo.*Quæ verba de ſãcto corpore B.Virginis, & nõ de ſepulchro Chriſti,aut de domo Ioãnis,in qua Chriſtus cœnauerat,eſſe intelligẽda,& ipſa verba per ſe ſumpta ſatis ſuadent,& eſt cõmunis ſentẽtia Sanctorum,qui ex hoc loco colligunt diuina prouidentia factum eſſe,vt omnes Apoſtoli, qui tũc temporis viuebant,& præcipuè ex eorum diſcipulis ac Pontificibus Eccleſiæ ad tranſitum ac funus B. Virginis cõuenirẽt.Ita Maxim.D.Thom.& Albert.Magn. illũ locũ exponentes Damaſc. & Andr. Cretenſis orationibus de dormitione & Aſſumptione Virginis , Epiphan. Presbyter,& Simeon Metaphraſtes,ſcribentes de vita & educatione Deiparæ , Nicephorus & Iuuenalis Ieroſolymitanus apud eũdem lib.2.hiſtor. c.21.22.& 23.Vbi hanc hiſtoriam de tranſitu & glorioſo funere virginei corporis latè deſcribit. Et inter alia affirmat etiam Chriſtum Dominum magna Angelorum multitudine comitatũ dormitioni eius interfuiſſe. Quod etiam affirmarunt Damaſc.And.Cret.& alij.Indicant etiam Athan.de ſanctiſſima Deipara,& Bernar.ſerm. 1.de Aſſũptione.Igitur (vt quod intẽdimus cõcludamus)ſcribit Dionyſ.citato loco trãſitum Virginis , & Apoſtolorum conuentum illius cauſa coactum:at verò Dionyſius (vt hiſtoria Actuum Apoſtolicorũ colligitur) nõ venit ad fidem,vſque ad decimum octauũ annũ à nece Chriſti, qui fuit quinquageſimus ſecundus à natiuitate eius,quia non antea Paulus peruenit Athenas:ergo,vt poſſet adeſſe morti Virginis,neceſſe eſt,vt B.Virgo vltra ſexaginta ſex annos vixerit,& ita euertuntur omnes ſuperiores ſentẽtiæ.Veriſimile autem eſt à conuerſione Dionyſij vſque ad aduentũ eius in Ieruſalẽ,aliquot annos fluxiſſe,preſertim ſi(vt Turrianus & Baronius citatis locis indicant) cõuentus ille Apoſtolicus abſq; miraculo, ſuaui diſpoſitione diuinæ prouidentiæ factus fuit. Quia & Petrus eo tempore Roma Ieroſolymam rediiſſe creditur , & Paulus etiam circa illa tempora Ieroſolymam reuerſus fuit poſt conuerſionem Dionyſij, & alia ab eo geſta , quæ in Actibus Apoſtolorum narrantur à c. 18.ad 21. eſt ergo in re incerta veriſimilis hæc coniectura.

Quo ætatis ſuæ anno Virgo ſit mortua. Epiphan. Presbyter. Cedren. And.Cret. Cæſ.Baron. Diony. — Maxim. D.Thom. Albert. Damaſ. And.Cret. Epiph.Presby. Simeon Metaphraſt. Nicephor. Iuuen. Iero. — Damaſc. And.Cret. Athanaſ. Bernard. — Act.17. — Turrian.Cæſ. Baron. — Act.20.& 21.

SECTIO II.

Vtrùm B.Virgo paulo poſt mortem glorioſa ſurrexerit, & in Cælum aſſumpta fuerit.

Sepulchrum Virginis multis miraculis clarum. Damaſc. And.Cret. Simeon. Metaphraſt. Hieron. Euſeb. Sozomen Theodoret. Beda.

DE ſtatu , quem corpus & anima B. Virginis poſt mortem eius habuerũt , antequam iterum coniungerentur,nihil ferè dicendum occurrit. Nã de corpore eius conſtat ex omnibus hiſtoriis ſuprà citatis, ſtatim poſt mortẽ fuiſſe in ſepulchro repoſitum,quod Damaſ.And.Cret.& Simeon Metaphraſt.magnis miraculis fuiſſe à Deo illuſtratũ referunt. Vnde admiratione dignum videri poteſt Hieronymum,Euſebium, Sozomenum & Theodoretum,numerantes celebriora ſepulchra,aut loca ſãcta Ieroſolymitana,ſepulchri huius nõ meminiſſe.Beda tamẽ lib.de locis ſanctis, c. A 6.huius ſepulchri mẽtionẽ facit, & in illius loco Eccleſiam extructã eſſe dicit. Vnde veriſimile eſt , quod dicit Borchard.in deſcript.Terræ ſanctæ, 1.p.c.7.§.47. poſt cladẽ Ieroſolymitanã ſepulchrũ hoc multo tempore latuiſſe,poſteaque fuiſſe repertum.Nam nũc etiã,qui ſacra Ieroſolymorũ loca inuiſunt , hunc locum ſepulchri Virginis cernere ſe dicũt. Et in lib.de Aſſũptione Virginis(qui nomine Hieronymi circũfertur) dicitur monſtrari ſepulchrũ eius in valle Ioſaphat inter montes Sion & Oliueti : additq; Beda prope illud cõſpici ſepulchrũ ſãcti Ioſeph.In illo ergo ſepulchro repoſitum fuit corpus B.Virginis, & integrum atque prorſus incorruptum vſque ad glorioſam eius reſurrectionem perdurauit,vt omnes citati Patres docent, B & per ſe manifeſtum eſt, conſiderata dignitate, puritate ac innocentia Virginis beatiſſimæ,& ex dicendis hoc ampliùs conſtabit.

Borchard.

Anima Virginis à corpore ſeparata ſtatim vidit Deum.

De anima autẽ Virginis à corpore ſeparata,certũ eſt ſtatim vidiſſe Deũ,atq;in cælũ fuiſſe ſublatã.Hoc cõſtans eſt ex certiſſimis principiis fidei. Eſt enim mors terminus vię hominibus à Deo pręſcriptę ad præmiũ promerendũ,quod animæ perfectè purgatæ & mũdæ ſtatim ac diſcedũt è corporibus cõſequuntur,poſtquã Chriſtus Domin⁹ per mortẽ ſuã pro toto humano genere ſatisfecit,ſed anima B.Virginis abſq;vlla macula aut debito pœnæ,& perpetuò vixit, & à corpore diſceſſit , ergo ſtatim beata fuit , & ad locum beatorum euecta.

In tranſitu à via ad patriã Virgo amorem Dei non interrupit.

C Vnde obiter cõiectare licet,in tranſitu à via ad patriã non interrupiſſe,aut intermiſiſſe B. Virginem diuinę charitatis,& amoris actum,ſed vel eundem,quẽ vſque ad mortem in terra viuens liberè exercuit , in termino viæ maiori quadam perfectione & neceſſitate cõtinuaſſe (ſi tamen verũ eſt,vt fortaſſe eſt , actũ diuini amoris in via & in patria eſſe poſſe eiuſdẽ rationis) vel certè ſi quis ſentiat eſſe diuerſos,ſaltem ſequitur B. Virginẽ ab actu amoris viæ immediatè trãſiſſe ad actum amoris patrię abſque vlla intermiſſione.Veriſimile enim eſt animã B. Virginis eo præſertim tempore,quo morti appropinquabat,nunquã ab actu diuini amoris ceſſaſſe,quia neq;corporis dolore, neq;ſenſuum perturbatione impediebatur. Quin potiùs, quia ex diuina reuelatione horã & momentũ ſui D diſceſſus præſciebat (vt Patres omnes ſuperiùs allegati docẽt)quo ad exoptatũ illum terminum, magis ac magis accedebat, eo vehementiùs diuina charitate & amore flagrabat, atque ſic diſpoſita vſque ad inſtans mortis,quod dicitur *primum non eſſe hominis*,peruenit, in quo & videre Deum & illum beatifica charitate diligere incepit:nulla ergo facta fuit interruptio. Ad quantam verò gloriæ perfectionem anima Virginis tunc aſſumpta fuerit,dicemus Sect.4.

Paulo poſt mortem Virgo in corpore glorioſa reſurrexit. — Athanaſ.

Addẽdũ eſt vltimò,beatã Virginẽ paulo poſt mortẽ ad glorioſam & immortalẽ vitam corporis & animæ reſurrexiſſe,atq; in cælũ glorioſam aſcendiſſe. Ita ſentit vniuerſa Eccleſia: & hic eius cõſenſus ex antiquorũ Patrũ traditione manauit, vt conſtat ex Atha- E naſio in ſermon.de ſanctiſsima Deipara. Quod tamẽ opus pleriq; viri eruditi dubitãt an ſit Athanaſij, quia videtur poſt tẽpora Cõcilij Epheſini editũ , cùm in eo refellatur error Neſtorij,& Cyrillus ac alij Patres cõcilij Epheſini nunquã illius operis meminerint , cùm tamẽ authoritate Athanaſij ſæpius vtantur. Alij tamẽ probabile exiſtimãt eſſe Athanaſij, quia ſub eius nomine eſt ab Eccleſia receptum ante multos annos, & nullus dubitat authorẽ illius fuiſſe virũ aliquẽ valde illuſtrem in Eccleſia,pietate,doctrina , & antiquitate præſtantẽ.Et idẽ iudiciũ eſt de libris de Aſſumptione, qui ſub nomine Auguſtini,Hieronymi,vel Sophronij referũtur,ex quib.hæc veritas cõfirmari poteſt. Præterea ex Damaſceno & Andrea Cretenſi orationibus de

Sophron. Damaſc. And.Cret.

bus de

Iuuenal. Ieroſol. Niceph. bus de dormitione Deiparæ. Item ex Iuuenali Ieroſolymitano apud Niceph. lib. 2. hiſt. c. 23. Vbi refert non ſine diuino conſilio factum eſſe, vt funeri Virginis Apoſtolus Thomas defuerit, cúmque paulo pòſt Ieroſolymam veniſſet, ſacrum tumulum, vbi corpus Virginis poſitum fuerat, reſeratum fuiſſe, vt à ſancto Apoſtolo & videri poſſet & adorari, non tamen fuiſſe refertum, ſed ſola ſepulchralia linteamina aptè loco commodo compoſita. *Quæ & ipſe* (inquit Niceph.) *& qui cum eo adorant, cùm veneratione exoſculatu, incredibilique voluptate odoriſq; ſuauitate repleti, ſepulchrum quidem ad priſtinum conformant modum, miraculum autem ipſum quaſi per manus poſteris traditum, ad nos quoque tranſmiſerunt.*

Vnde omnes poſteriores Sancti, & Doctores traditionem hanc amplexi ſunt Bernardus, & Laurentius Iuſtinianus in ſermonibus de Aſſumptione, Anſelm. de excellentia Virginis, capite 8. Rupertus libr. ſexto in Cantica, tractans illa verba, *Quæ eſt iſta, quæ progreditur, tanquam aurora conſurgens?* Richard. Victorinus in Cantica, cap. 42. Hugo item Victorinus libro tertio eruditionis Theologicæ, cap. 125. vbi inter B. Virginis priuilegia ponit, *quòd ſine dolore mortis obiit, quodq; cum corpore in Cælo viuit, & ad dexteram filij ſingulariter ſedet, Pſalmiſta teſtante, Aſtitit Regina à dextris tuis in veſtitu deaurato, circumdata varietate.* Item D. Thom. ſuprà q. 27. artic. 1. & Opuſc. 8. Bonauent. in ſpeculo Mariæ, cap. 2. Antoninus prima parte Hiſt. titulo 6. capite tertio. Gerſon Alphabeto 14. & conſentiunt Scholaſtici in 3. diſtinct. 3. Et confirmatur ex celebritate feſti Aſſumptionis B. Virginis, quod valde antiquum eſt in Eccleſia. Nam licèt Niceph. lib. 17. capit. 28. dicat tempore Mauritij Imperatoris inſtitutum fuiſſe: tamen ex Athanaſio, Andrea Cretenſi, Sophronio, & aliis conſtat fuiſſe antiquius. Dicit etiam Nicephorus, tunc fuiſſe inſtitutum feſtum dormitionis Virginis. Vnde Vſuard. & Ado in ſuis Martyrologiis dicũt, Eccleſiam celebrare dormitionem Virginis. Nam *vbi eius ſanctiſſimum corpus collocatum ſit, plus*, inquiunt, *elegit ſobrietas Eccleſiæ, cum pietate neſcire, quàm quid friuolum & apocryphum inde tenendo docere.* Sed hoc apertè pugnat cum communi ſenſu Eccleſiæ, vt conſtat ex omnium fidelium tam ſimplicium quàm ſapientum mente, & ſermone, & inſcriptione Romani Martyrologij, ac Miſſalis ex officio illius diei in introitu Miſſæ, & aliis antiphonis, & verſiculis, in quibus ſæpe repetit B. Virginem aſſumptam fuiſſe in cælum. Neque eſt veriſimile intelligere de Aſſumptione ſolius animæ: tum, quia Aſſumptio localis propriè & in rigore refertur ad corpus: tum, quia etiã animæ aliorum Sanctorum deferuntur in cælum: & tamen Eccleſia nullius Aſſumptionem confitetur, aut celebrat, ſed ſolùm tranſitum, migrationem, aut natalem diem.

Bernard. Laur. Iuſt. Anſelm. Rupert. Richard. Vict. Hug. Victor. D. Thom. Bonauent. Antonin. Gerſon. Feſtũ Aſſumptionis Mariæ quam ſit antiquum. Niceph. Athan. Andr. Cret. Sophron. Vſuard. Ado.

Rationes ſeu congruentiæ ad hanc veritatem perſuadendam accuratè indicantur à citatis Patribus, præſertim Auguſtino, & Damaſceno, & obiter attinguntur nonnullæ Scripturæ: quæ ad hoc myſterium piè accommodantur. Summa earum eſt. Prima, quia cum corpus Chriſti ex corpore Virginis ſumptum ſit, dici poſſunt quodammodo eſſe vna caro. Quare ſicut Adam dixit: *Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea*, ita è contrario Chriſtus dicere poteſt, *Hæc nunc caro de qua eſt caro mea*: ſicut ergo decuit carnem Chriſti omni ex parte eſſe beatam, & incorruptam: ita etiam & carnem matris, cuius gloria in illius honorem redundat. Vnde hîc meritò accommodatur illud Pſal. 131. *Surge Domine in requiem tuam, tu & arca ſanctificationis tuæ.* Hæc enim arca videtur eſſe illa, de qua Eccleſia canit. *ventris ſub arca clauſus eſt.* Vnde à Patribus Græcis frequenter appellatur Virgo, *arca ſacroſancta.* Ad quam meritò accommodari poſſunt verba illa Apocalypſ. 11. *Apertum eſt templum Dei in cœlo, & viſa eſt arca teſtamenti eius in templo eius.* Sicut Bonauent. ſuprà capitul. 9. accommodat etiam illud 3. Reg. 8. *Intulerunt ſacerdotes arcam fœderis Domini in locum ſuum.*

Auguſt. Pſal. 131. Apocal. 11. 3. Reg. 8.

Secunda, quia Chriſtus Ioannis 12. promiſit: *Vbi ego ſum, illic & miniſter meus erit*: beata autem Virgo ſingulariter miniſtrauit Chriſto, quia ex proprio ſanguine proprium illi corpus præbuit ac miniſtrauit, & proprio lacte illum aluit: ergo ſingulariter etiam in illa completa eſt hæc Chriſti promiſſio; ergo vbi ipſe eſt, iam ipſa cum eo regnat corpore, & anima glorioſa. Tertia, quia incredibile eſt (vt Auguſtinus inquit) corpus illud, ex quo Deus indutus eſt carne, & in quo primùm ab homine Deus viſus eſt, corruptum & in cinerem redactum eſſe. Vnde Auguſtinus, *Corpus Virginis eſcam vermibus traditum, quia ſentire non valeo, dicere perhorreſco.* Rurſus ſi corpus Virginis integrum & incorruptum in terra perſiſteret, incredibile eſt permiſſurum fuiſſe Deum, vt tanto tempore Eccleſiam lateret, & abſque honore & veneratione in occulto aliquo & inuiſo loco iaceret. Variis enim exemplis conſtat, cùm corpora aliquorum Sanctorum in obſcuris ac minus decentibus locis laterent, diuina prouidentia factum eſſe, vt Eccleſiæ reuelarentur, atque honorificè conderentur; quid ergo facturum fuiſſe credendum eſt cum corpore Beatæ Virginis, ſi adhuc in terris permaneret? Quarta, corpus Virginis fuit quodammodo initium humanæ ſalutis, quia ex illius ſanguine, corpus ſanguiſque Chriſti ſumptus eſt, quod fuit noſtræ ſalutis pretium: ergo rationi conſentaneum eſt, vt idem Virginis corpus ſingulari modo hanc redemptionem participauerit, atque adeò vt gloriam & immortalitatem ſtatim fuerit conſequutum. Quinta, quia hunc honorem quodammodo debebat filius matri, & ſponſus ſponſæ: ſicut ergo Salomon 3. Reg. 2. in ſpeciali throno matrem ad dexteram collocauit, ita & Chriſtus in Cœlo regnans: vnde multi de Chriſto & Virgine intelligunt verba illa Luc. 22. *Exierunt obuiam ſponſæ, & ſponſo.* Sexta, aliqui probabiliter exiſtimant, Ioannem Euangeliſtam iam ſurrexiſſe cum corpore glorioſo: probabilis etiam ſententia eſt, eos, qui cum Chriſto ſurrexerunt, corpore & anima glorioſo cum Chriſto regnare: ergo de corpore Beatæ Virginis non ſolùm erit hoc probabile, ſed certum. Septima, quia animæ beatorum appetunt gloriam corporum, & illam petunt. Vnde quatenus ex hac parte non habent expletum omnem appetitum, quædam accidentalis beatitudinis perfectio illis deeſt: ergo etiam anima beatæ Virginis à corpore ſeparata hunc habuit appetitum, ac deſiderium: ergo decuit ſtatim expleri, vt omni ex parte eſſet perfecta: & ſi hoc poſtulauit, ſine dilatione exaudita eſt propter ſingularem dignitatem, & quaſi iure materno. Tandem hoc priuilegium Virginis ad gloriam Dei ſpectat, Chriſtique Domini, & dignitatem Virginis, ſummamque innocentiam, puritatem, & charitatem maximè decet, quæ enim vniuerſæ carnis maculas non contraxit, & ab omnibus ſordibus quàm longiſſimè abfuit, non debuit, vt cæteri, carnis reſurrectionem expectare. Cui veritati nihil eſt, quod repugnet: ergo ſicut alia priuilegia proportionata matris Dei creduntur Virgini eſſe conceſſa, ita eſt ſine vlla dubitatione de hoc iudicandum.

Ioan. 12. Auguſt. 3. Reg. 2. Luc. 22.

Sed quæres, qua certitudine hæc veritas tenenda ſit. Author enim libro de Aſſumptione nomine Hieronymi, eam dubiam relinquere viſus eſt, quanquam ita piè poſſe exiſtimari non neget. Et ferè cùm eadem formidine hoc aſſeruit Auguſtinus (ſi au-

Dubium 1. Auguſt.

thor eſt libri de Aſſumptione, qui inter eius opera refertur, tom. 9.) & ſer. 34. de Sanctis, Abulenſ. etiam Matth. 22. q. 230. ſolùm dicit eſſe probabiliorem opinionem. Caietan. autem opuſc. de Conceptione dicit eſſe piam ſententiam, & ferè idem docet Sotus in 4. d. 43. Canus verò lib. 12. de locis cap. 11. addit eſſe petulantem temeritatem hoc negare, quem ſequutus eſt Corduba libr. 1. quæſtionum Theologicarum, q. 17. Catharin. autem lib. 4. contra Caietanum, & in opuſ. de Conceptione contendit eſſe de fide. Sed reuera non eſt, quia neque eſt ab Eccleſia definita, nec eſt teſtimonium Scripturæ, aut ſufficiens traditio, quæ infallibilem faciat fidem. Eſt igitur iam nunc tam recepta hæc ſententia, vt à nullo pio & catholico poſſit in dubium reuocari, aut ſine temeritate negari, atque adeò videtur habere eum gradum certitudinis, quem habet alia veritas ſuprà tractata de ſanctificatione Virginis in vtero matris.

Abulen. Caiet. Sotus. Canus. Cordub. Cathar. Reſponſ.

Dubium 2.

Ex iis colligere licet, incertum eſſe quanto tempore poſt mortem Virgo reſurrexit, in Cœlúmque aſſumpta fuerit. Quidam enim aſſeruerunt reſurrexiſſe, & aſſumptam eſſe quadraginta diebus poſt mortem ſuam, id eſt, 23. Septemb. Nam mors creditur accidiſſe die decima quinta Augusti, quando Eccleſia celebrat feſtum Aſſumptionis. Cui ſententiæ fauet Beda, qui in Martyrologio, nono Kalend. Octobris, ponit ſecundam Aſſumptionem ſanctæ Mariæ Virginis, & priorem poſuerat decimoctauo Kalend. Septembris, Vnde neceſſe eſt hanc intelligi de Aſſumptione in ſola anima: illam verò de Aſſumptione in anima, & corpore. Alij exiſtimant eodem die mortem, reſurrectionem, & Aſſumptionem accidiſſe, quia Eccleſia eodẽ die omnia celebrat. Quæ tamen coniectura debilis eſt, vt aſſertionem parum veriſimilem confirmet, aliquam verò probabilitatem habet ad præcedentem ſententiam refellendam: Eccleſia enim duplicem illam feſtiuitatem non agnoſcit.

Beda. Reſponſ.

Quanto poſt mortem tempore Virgo reſurrexit.

Probabilior ergo coniectura eſt poſt triduum reſurrexiſſe, hoc enim magis conſentaneum eſt hiſtoriis dictis. Dicit enim Nicephorus Apoſtolos totum triduum ad monumentum Virginis perſeueraſſe, hymnorum carmina audientes: poſt diem autem tertium aduenisſe Th. & quod ſuprà narratum eſt, accidiſſe: deinde quandam congruitatem habet, quod in hoc etiam B. Virgo fuerit filium imitata. Eodem autẽ die, quo reſurrexit, in cœlum aſſumpta eſt, quia nulla erat ratio vel occaſio alicuius dilationis, ſicut in Chriſti Domini Aſcenſione fuit. Quo autem honore & Angelico comitatu perducta in paradiſum fuerit tractāt eleganter ſancti Patres ſuprà citati, & pia potius conſideratione quàm ſcholaſtica diſcuſſione indiget. Præcipuè videri poſſunt Athan. ſerm. de ſanctiſſima Deipara, & Sophronius epiſt. de Aſſump. Virg. & Damaſ. orat. 1. de dormit. Virginis, in fine, & oratio. 2. per totum, & D. Anſelmus de excellentia Virginis, c. 8. qui Patres piè credunt non ſolùm omnes Angelorum & Sanctorum choros, verumetiam ipſummet Chriſtum Dominum in Virginis occurſum veniſſe, & cum ingenti gloria & gaudio ſecum eam in thronum deduxiſſe: quos Patres ſecutus eſt D. Anton. 1. parte Hiſtor. tit. 6. cap. 3. §. 1. & videri etiam poteſt Caniſius lib. 5. de Deipara, cap. 3. & ſequẽtibus. Illud denique in hoc myſterio aduertendum eſt, propter Aſſumptionis nomen, & propter vulgarem picturam, qua depingitur Virgo quaſi Angelico miniſterio, & virtute in cœlum eleuata; videlicet non eſſe hoc ita intelligendum, ac ſi B. Virgo illorum opera ad aſcendendum indigeret, propria enim virtute, quæ omnibus glorioſis corporibus communis eſt, aſcendere poterat. Dicitur ergo Aſſumpta ab Angelis, quia honoris cauſa eam comitabantur, & magis dicitur aſſumi, quàm aſcendere, quia illa virtus ſimpliciter non erat connaturalis tali perſonæ, ſicut fuit Chriſto, ac proptereа etiam (vt ſuprà dicebam) magis propriè dicitur Aſſumptio de corpore, quàm de ſolo ſpiritu, quia ſpiritus non tantùm glorioſa, ſed etiam propria & naturali virtute aſcendere poteſt.

Cur Virgo ab Angelis in cœlũ dicatur aſſumpta.

SECTIO III.

Ad quantam perfectionem eſſentialis beatitudinis fuerit Virgo aſſumpta.

Primum omnium certum eſt, B. Virginem ſuperare in perfectione beatitudinis, omnium hominum & Angelorum hierarchias. Hęc eſt veritas fidei quam Eccleſia confitetur illis verbis, *Exultata eſt ſancta Dei genitrix ſuper choros Angelorum ad cœleſtia regna.* Et eam vt certiſſimam vniuerſa Eccleſia amplexa eſt. Vnde Anſelm. de excellentia Virginis, c. 4. *Tota*, inquit, *Chriſtianitas nouit, quæ illam ſuper omnes cælos exaltatam, & Angelicis choris prælatam certiſſimè credit.* Quod infrà c. 8. eleganter confirmat: Et eadem eſt omnium antiquorum Patrum traditio, quos magna ex parte ſuprà retuli diſputatio. 18. ſect. 4. de eximia Virginis ſanctitate ſermonem habens, vbi attuli Chryſoſt. Damaſc. Ephrem, Andream Cretenſem, Petrum Damianum, & alios. Quibus adiungi poteſt Iacobus, qui in liturgia, Virginem appellat *glorioſiorem, quàm Cherubim, & Seraphim.* Et Athan. de ſanctiſſima Deipara, vbi eam inquit, *verè eſſe Reginam & dominam omnium à dextris filij aſſiſtentem, & vbiq; regnantem.* Et Bernard. ſerm. 1. & 2. de Aſſumptione, *Quantum gratiæ in terris adepta eſt præ cæteris, tantum obtinuit in cælo gloria ſingularis.* Et Guarricus ſerm. de Aſſumptione, ſic introducit Chriſtum loquentem: *Nullus mihi plus miniſtrauit in humilitate mea, nulli abundantiùs adminiſtrare volo in gloria mea, nec ſatis glorificatus videor, donec tu glorificeris.* Et Damaſ. orat. 1. de dormitione Deiparæ, *Omnes*, inquit, *res creatas ſuperat, omnibus dominatur operibus, ſuper cælos cœlorum extollitur incomparabiliter.* Et Nazianz. in inuocatione ad Virginem, *Præſtantiorem exercitibus cœleſtibus vocat.* Rationes verò non ſunt neceſſariæ, quia ex iis, quæ de gratia & merito B. Virginis diximus, ſunt ſatis manifeſtæ.

Virgo in perfectione beatitudinis omniũ hominum, & Angelorũ hierarchias ſuperat. Anſelm. Chryſoſt. Damaſ. Ephrem. Andr. Cret. Petr. Dam. Iacob. Athan. Bernard. Guarric. Damaſc. Greg. Naz.

Reliquum eſt, vt ad explicandam hanc beatitudinis virgineæ perfectionem, quid in verbo ſingulariter videat doceamus. Dico autem *ſingulariter*, quia ſuppono videre ea omnia, quæ communia ſunt omnibus beatis, vt ſunt myſteria fidei, & rerum naturalium genera, & ſpecies, & ſi quæ ſunt ſimilia. Suppono etiam hæc omnia videre maiori intẽſione, & claritate, quàm vllum Angelorum, aut hominum: hoc enim neceſſariò conſequitur ex perfectiore beatitudine, vt per ſe notum eſt. Solùm ergo deſiderari poteſt, vt explicemus perfectionem quaſi extenſiuam in ordine ad res creatas, ſeu effectus in Deo viſos, ac denique vt viſionem beatæ Mariæ cum aliorum beatorum viſionibus comparemus.

Secundò ergo probabiliter dicitur B. Virginem videre in verbo quidquid omnes Angeli & puri homines vident. Explicatur concluſio, contingit enim aliquẽ, qui eſt minùs perfectè beatus, aliquid videre in verbo, quod nõ videatur à perfectiori beato, quia perfectio beatitudinis non ſumitur ex iis obiectis ſecundariis, ſed ex perfectiore viſione Dei. Et inter ipſa obiecta ſecundaria, quamuis vnum lateat perfectiorem beatum, poſſunt alia ab ipſo videri, ratione quorum nõ ſolum cõpenſetur perfectio viſionis, ſed etiam ſuperetur. Hoc igitur modo, quãuis Deipara beatitudinis perfectione omnes ſuperet, poſſet aliquis videre in verbo aliquid, quod ipſa non videat. Dicimus ergo,

Virgo videt in Verbo quicquid Angeli, homineſq; vident.

quam

quamuis ex ſola maiore perfectione intenſiua beatitudinis non conſequatur beatam Virginem videre omnia quæ omnes ac ſinguli beati vident, nihilominus verum eſſe beatam Virginem etiam in hac perfectione extenſiua ſuperare omnes Beatos. Quod vt probẽ, rurſus aduerto, tripliciter poſſe in hoc genere vnum Beatum excedere alium. Primò, quia vnum & idem ſupernaturale opus ſeu myſterium perfectius cognoſcit quàm alius, plures, v.g. rationes, circumſtantias, ſeu cauſas illius cognoſcendo. Secundò, quia vnus cognoſcit aliquas rerum ſpecies, quas non cognoſcit alius. Tertiò, quia cognoſcit aliqua indiuidua. De primo & ſecundo membro ferè nulla eſt difficultas in præſenti concluſione, quia de ſupernaturalibus myſteriis certum eſt omnia perfectius videri à beata Virgine in Verbo, quàm ab vllo beato. Hæc enim myſteria ad duo præcipuè referuntur, Trinitatis ſcilicet, & Incarnationis, omnes enim alij effectus ſupernaturales, & gratiæ, ad incarnationem aliquo modo ordinantur, vel ab illa manant. Myſterium autem Incarnationis magis ad Virginem pertinet, quàm ad vllum alium beatorum, & ideo nullus eſſe poteſt infra ipſam qui plura de hoc myſterio cognoſcat, quàm illa, præſertim cùm cõiunctio, quam beata Virgo habet cum tali opere, & fructus gratiæ ac meritorum, quos per ipſum obtinuit, omnium aliorum beatorum ſtatum ac dignitatem excedat. Myſterium verò Trinitatis, cũ nihil aliud ſit, quàm Deus ipſe, eo ab vnoquoque beato perfectius videtur, quo in eſſentiali perfectione beatitudinis magis reliquos ſuperat, quia eſſentialis perfectio beatitudinis penes hoc potiſſimum obiectum attendenda eſt. In quo non ſunt aliæ rationes præter eſſentiales, & notionales, quas omnes vniuerſi beati neceſſariò vident; quamuis vnus maiori claritate & intenſione, quàm alius, in quo B. Virgo omnes antecedit, vt in principio huius ſectionis dictum eſt. Rurſus (quod ad ſpecies rerum pertinet) vidẽt omnes beati vniuerſas, quæ vel in aliqua temporis differentia futuræ ſunt, vel in virtute cauſarum naturalium continentur. De ſpeciebus verò abſolutè poſſibilibus incertum eſt, an aliquis beatus aliquid in hoc genere videat. Si tamen nonnulli vident aliquas, ſolùm eſt, quatenus ex perfectione viſionis neceſſariò cõſequitur: quidquid autem eſt perfectionis in viſione beatifica aliorum beatorum, viſioni B. Virginis deeſſe non poteſt: quia & dignitas eius, & merita, & gratia, pene infinitè dignitatem, gratiam, ac merita reliquorum beatorum excedunt: ergo ſi quæ ſpecies poſsibiles à Beatis videntur in Verbo, omnes illas videt B. Virgo, & tum has, tum cæteras omnes perfectius videt ac comprehendit, quàm cæteri.

In tertio autem membro, id eſt, in indiuiduorum cognitione, ſolet eſſe maior differentia inter beatos. Fieri enim poteſt, vt inferiores beati plura ex iis videant, quia ad eorum ſtatum pertinent. Sed de his etiam rebus vera eſt doctrina tradita, B. ſcilicet Virginẽ videre omnia ſingularia, & indiuidua, quæ omnes ac ſinguli beati vident. Nam (vt ſuppono ex 1. par. q. 12.) videt vnuſquiſque beatus in Verbo à principio beatitudinis omnes effectus ſingulares ad ſuum ſtatum pertinentes, menſurãdo ſtatũ illum non per momẽta & ſucceſſiones noſtri temporis: ſed per inſtans æternitatis in qua ipſi, vt beati ſunt, viuunt: ſed omnia, quę ad ſtatum omnium & ſingulorum beatorum pertinẽt, altiori quadam ratione ſpectant ad Virginis ſtatum: ergo videt ipſa quidquid ſinguli vident. Explicatur minor, quia omnes iſti effectus, vel res ſingulares, quę dicuntur ad ſtatum beatorum pertinere, pertinet aliquo modo ad effectus gratiæ, & ad ſalutem prædeſtinatorum ordinantur. Nam qui huiuſmodi non ſunt, nec de illis beati ſoliciti ſunt, nec per ſe pertinent ad

A beatificam eorum perfectionem: ſed B. Virgo ſingulari modo cooperata eſt Chriſto ad omnium hominum ac prædeſtinatorum ſalutem, vt ſuperius diſput. 18. ſect. 4 ex Patrum ſententiis oſtendimus. Et nunc ſufficiunt verba Andr. Cret. ſerm. de dormit. Virginis. *Sola præter naturam fuit electa ad naturam renouandam, ſola deſeruit opifici vniuerſæ naturæ.* Et confirmatur: nam B. Virgo propter hanc cooperationem, & propter matris dignitatem vocatur à Patribus *Mater viuentium, domina rerum, regina beatorum*, vt videre eſt in Aug. ſer. de natiu. & ſer. 35. de Sanctis, Athan. de ſanct. Deipara, Damaſ. lib. 4. c. 15. Anſel. lib. de excellentia Virginis, c. 9. ergo ad ſtatum eius pertinent omnia, quæ ad ſingulos ſubditos, ſeruos, ac ſpirituales eius filios ſpecia-

Andr. Cret.

Auguſt.
Athan.
Damaſ.
Anſelm.

B liter pertinent. Denique vt exemplis rem explicemus, quidquid ſanctus Bernard. in ſua religione operatus eſt, adiutricem habuit B. Virginem, & hoc idem de B. Dominico, ac ſingulis aliis meritò affirmare poſſumus: comparatur ergo ad omnes B. Virgo tãquam vniuerſalis cauſa, ad quam referuntur omnia, quæ ad ſingulos pertinent. Complectitur ergo eminenti dignitate & ſtatu ſuo omnia, quæ ad inferiores ſtatus ſingulorũ, pertinent: ergo in omni rerum genere videt in Verbo, quidquid omnes ac ſinguli beati vident.

Tertiò, ex his piè & probabiliter colligo, videre beatam Virginem in Verbo, quidquid Deus videt ſcientia viſionis, iis ſolùm exceptis, quæ ſingulariter ad Chriſtum & ad interiores animę eius cogitationes
C pertinent. De hac exceptione nullus (vt opinor) dubitauit. Quia cum beata Virgo longè ſit Chriſto inferior, tam dignitate, quàm beatitudine non decet vt ſine manifeſtatione & conſenſu eius omnes illius cogitationes & interiores actus intueri poſſit. Nec enim pertinet ad ſtatum inferioris, vt omnes cogitationes ſuperioris videat, neque vllum eſt probabile fundamentum ad hoc aſſerendum, præſertim cùm beata Virgo non omnino comprehendat excellentiam gratiæ, & gloriæ Chriſti Domini. Hac igitur relicta exceptione, de reliquis probatur concluſio. Primò ex iis quę Patres docẽt de excellentia glorię ac beatitudinis Deiparæ, Bernard. enim in ſer. *ſignum magnum*, tractãs
D illa verba Apocal. 12. *Et mulier amicta ſole*, & per illam Virginem intelligens cum Aug. lib. 4. de Symbolo ad Catechumenos, cap. 1. *Iure*, inquit, *ſole perhibetur amicta, quæ profundiſſimum Diuinæ ſapientiæ, vltra quam dici poteſt, penetrauit abyſſum, vt quantum creaturæ conditio patitur, luci illi inacceſſibili videatur vnita.* Quæ verba, ne nimium probare videantur, non de abſoluta capacitate obedientiali intelligenda ſunt: ſed ſecundum legẽ ordinatam, & iuxta congruentem ac decentem rationem conſiderata conditione perſonæ ac dignitate, cũ qua aptiſſimè quadrat hæc perfectio viſionis, de qua loquimur. Vnde Germanus ſerm. de Aſſumpt. *Spiritus tuus ô Maria, viuit in æternum, omnia obſeruas, omnia intueris, & inſpectio tua ad omnes ſe porrigit.* Et plures ſta-

Videt Virgo in Verbo quicquid Deus per ſcientiam viſionis, exceptis iis, quæ ad Chriſtum ſingulariter pertinent.

Bernard.
Apocal. 2.
Auguſt.

German.

E tim referam. Secũdò ita hoc confirmo, quia veriſimile eſt, totam multitudinem beatorum inferiorum Virgine videre omnia, quæ habitura ſunt eſſe in aliqua differentia temporis, his exceptis, quę ad perſonas Chriſti & Virginis ſpectant. Non quòd ſinguli omnia videant, ſed quòd, dum hi quædam vident, alij alia, tota beatorum collectio totam rerum collectionem exhauriat: quia re vera omnia ſunt propter electos, ita vt peccatorum & reproborum permiſſio ad bonum prædeſtinatorum ordinetur. Cùm ergo vnuſquiſque videat, quæ ad ſe ſpectant, & omnia ſint propter illos, omnes videbũt omnia. Sed B. Virgo videt omnia, quæ omnes & ſinguli vident (vt probatum eſt) & præterea videt omnia, quæ ſibi ſunt propria: ergo. Tertiò ratio in præcedenti aſſertione facta, ad hanc poteſt accommodari, quia omnia ſupernaturalia quo-

dam

dammodo per Virginem & propter Virginem facta ſunt, vt Sancti loquuntur: Quia per illam facta eſt incarnatio, per quam ſeu propter quam facta ſunt cætera omnia bona: mala enim ſunt horum defectus, quæ ſicut priuationes per habitus cognoſcuntur: eſt ergo B. Virgo ſub Chriſto veluti vniuerſalis cauſa illi coniunctiſſima; ergo ad illius ſtatum pertinet totum vniuerſum & ſtatum beatorum omnium ac damnatorum in Verbo comprehendere. Quæ tota perfectio maximam congruentiam habet cum dignitate matris Dei, Dominæ, ac reginæ rerum omnium, nihilque eſt quod illi obſtare poſſit; ergo.

Obiectio. *Reſponſ.* Dices: Videmur æquare matrem filio in perfectione gloriæ, atque eſſentialis beatitudinis. Reſpondetur, minimè id ſequi; primùm, quia ſimpliciter non videt anima Virginis omnia, quæ cadunt ſub ſcientiam viſionis, ſicut videt anima Chriſti. Deinde licèt videret omnia: nihilominus multum excederet Chriſtus in viſione Dei, quia perfectiori lumine & claritate videt Deum, & ex rebus poſſibilibus multo fortaſſe plura intuetur.

Perfectio Virginea beatitudinis quanta. Quartò addo, probabiliter credi poſſe ſuperare Virginem in perfectione viſionis beatæ non ſolum ſingulos ſanctos Angelos, vel puros homines, ſed etiam vniuerſas omnium perfectiones in vnum collectas. Senſus huius aſſertionis, eiúſque fundamentum ex ſuprà dictis de gratia & meritis B. Virginis petenda ſunt. Nam (vt Ildephonſ. loquitur ſer. 2. de Aſſumptione) *ſicut eſt incomparabile quod geſſit, & inæſtimabile quod accepit, ita eſt incomprehenſibile præmium gloriæ, quod promeruit.* *Ildephon.* Quæ verba cum aliis multis ſanctorum Patrum teſtimoniis retuli ſuprà diſputat. 18. ſectio. 4. quæ hoc loco repetere moleſtum & ſuperuacaneum eſſet. *Bonau.* Addi verò poteſt, quod Bonauen. lib. de laudibus Virginis, ex Patrum ſententiis dicit, Dei gloriam magis in ſola Virgine, quàm in cæteris Dei operibus (Chriſtum ſemper excipio) enitere. Quod verum non eſſet, niſi omnium bona & perfectiones gloriæ in Virgine eſſent congregatæ. Vnde concludit, *glorioſum gloriæ Mariæ priuilegium eſt, quod poſt Deum maior noſtra gloria & maius noſtrum gaudium ex Maria eſt.* Cætera quæ hîc deſiderari poſſunt, in prædicto loco videãtur.

SECTIO IV.

Vtrùm habeat omnes perfectiones gloriæ accidentalis, corporis, & animæ.

EX iis, quæ de eſſentiali gloria Virginis dicta ſunt, facilè intelligi poteſt, quid de accidentali eius gloria ſit ſentiendum. Hæc enim gloriam eſſentialem conſequitur, illíque proportionatur, ac commenſuratur. Primum igitur (quod ad animam pertinet) quædã ſunt perfectiones gloriæ accidentalis omnibus beatis communes: quamuis non ſint æquales in omnibus, vt ſunt variæ reuelationes, quæ fiunt extra Verbum, gaudia, impetrationes aliquorum effectuum, & ſi quæ alia ſunt huiuſmodi. De quibus nullum eſt dubium quin B. Virgo perfectiùs & cumulatiùs abũdet huiuſmodi præmiis accidentalibus, quàm omnes alij beati, vt per ſe conſtat ex hactenus dictis. Aliæ verò ſunt perfectiones ſingulariter & propriè pertinentes ad quaſdam perſonas, ſeu munera & ſtatus earum. In quo ordine poni poſſunt aureolæ, quæ tribus ſtatibus hominum attribui cenſentur, ſcilicet, Virginibus, Doctoribus, & martyribus. Et de aureola quidem virginitatis conſtat, tanto eſſe excellentiorem in Virgine, quanto ipſa perfectiùs cæteris virginitatem coluit, quod enim abſque pugna carnis perfectiſſimam caſtitatem ſeruauerit, nec illius meritum nec coronam diminuit, vt doctè ac piè & copioſè ad hoc propoſitum

A diſſeruit Supplem. Gab. 4. d. 49. q. 4. art. 3. dub. 2. Rurſus exiſtimo non caruiſſe propria aureola Doctoris, quia (vt ſuprà ex ſanctis Patribus oſtendimus) ſingulari & excellentiori modo fuit fidei magiſtra, & Doctorum doctrix. *Aureola doctoris in cœlo Virgo fruitur.* Neque enim ad hanc aureolam promerendum neceſſe eſt publicè docere, aut pro concione prædicare: ſed ſatis eſt, veritatem fidei in alios diffundere, vt D. Thom. docet in 4. d. 49. q. 5. art. 5. *D. Thom.*

Dubium. Dubitatio nonnulla eſt de aureola martyrij, quia B. Virgo violentam mortem paſſa non eſt; vt ſuprà diximus; non ergo fuit verè martyr: ergo neque habet aureolã martyrij. Neque enim ſatis eſt, quod in morte filij valde de illius paſſionibus doluerit: alioqui qui meditando Chriſti paſſionem vehementer dolent,
B hanc aureolam conſequerentur, quod eſt apertè falſum. Et hanc ſententiam tenet Abulenſ. Matth. 13. q. 20. & Sotus in quarto, d. 49. q. 5. art. 2. *Abulen.* *Sotus.* Aliis ſimpliciter videtur B. Virginem verè ac propriè habere aureolam martyrij. Ita docuit Supplem. Gab. ſuprà, & Viguerius in inſtitutionibus Theolog. cap. 14. §. 3. verſ. 2. *Viguer.* & poteſt fundari, quia ſancti abſolutè eam vocant *martyrem & pluſquam martyrem*, vt colligitur ex Bernard. in ſerm. *ſignum magnum*, Hier. ſer. de Aſſump. Ildephonſ. ſer. 2. de Aſſump. Anſelm. lib. de excell. Virg. ca. 5. *Bernard.* *Hieron.* *Ildephon.* *Anſelm.* qui hoc epithetum præcipuè Mariæ attribuunt propter dolorem, quem in filij morte paſſa eſt. De quo Simeon dixit: *Tuam ipſius animam pertranſibit gladius. Qui* (inquit Anſelmus) *maior fuit omnibus doloribus. Quidquid enim cru-*
C *delitatis inflictum eſt corporibus martyrum, leue fuit aut potius nihil comparatione tuæ paſſionis. Quæ nimirum ſua immenſitate tranſfixit cuncta penetralia tua, tuiq́; benigniſſimi cordis intima. Et vtique pia domina non crediderim te potuiſſe vllo pacto ſtimulos tanti cruciatus quin vitam amitteres, ſuſtinere, niſi ipſe ſpiritus vitæ dulciſſimi filij tui, pro quo moriente conquerebaris, & tantopere torquebaris, te confortaret.* Ex quibus verbis poteſt hæc ſententia in hunc modum explicari. Chriſtus Dominus verè ac propriè martyr fuit. Nã propter veritatem morum & doctrinę violenter interfectus eſt, vt docet D. Th. loco citat. ex 4. ſententiarum, B. autem Virgo, tum propter ſummam cum Chriſto coniunctionem, tum, quia ſimul cũ filio conſtanter perſeuerabat in ſuæ fidei & amoris
D teſtimonio, ſimul cum ipſo patiebatur. Et (vt inquit Lauren. Iuſt. lib. de triumphali Chriſti agone, cap. 21.) *cor eius clariſſimum paſſionis Chriſti ſpeculum, & perfecta mortis imago effectũ erat.* Ergo ſimul cum Chriſto martyr effecta eſt. Nam licèt Chriſti interfectores directè non intenderent illam propter Chriſtum affligere, tamen re ipſa perſequendo Chriſtum, ipſam perſequebantur, & occidendo Chriſtum, quantum in ipſis erat, eam interficiebant. Qui modus paſſionis & perſequutionis ſufficiens eſt ad martyrium, vt in Innocentibus conſtat, qui verè fuerunt martyres, quamuis perſequutores non intenderent occidere eos propter Chriſtum, ſed ſolùm interficere Chriſtum: ergo ex hac parte ſufficienter B. Virgo paſſa eſt propter fidem, &
E propter Chriſtum. Aliunde verò ſuſtinuit dolorem ſufficientem ad inferendam mortem corporis, niſi peculiari Dei auxilio fuiſſet ſuffulta; ergo poteſt dici martyr, vel (vt Ephrem eam vocat orat. ad Virginem) *martyrum honor ac Decus*: ergo hoc ſatis eſt ad aureolam martyrij comparandam. *Ephrem.*

Hæc controuerſia parui momenti eſſe videtur: nam in gloria eſſentiali conſtat habere Virginem, quidquid reſpondere poteſt perfectiſſimo martyrio: tum propter diſcurſum factum: tum, quia animo & voluntate paratiſſima fuit ad mortem pro Chriſto ſuſtinendam. Quod verò pertinet ad accidentalem ornatum, ſeu decorem, qui *aureola* dicitur, etiam videretur certum aliquid peculiare habere beatam Virginem in hoc genere, quod eſt veluti inſigne *Aureolã martyrij in cœlo, quomodo Virgo habeat.*

quod

quoddam excellentiſſimæ fortitudinis, & charitatis eius, ſiue hoc dicatur aureola martyrij, ſiue aliquid eminentius illa quod videtur propriùs ac veriùs dici. Quemadmodum etiam veriſimile eſt, ob dignitatem matris Dei egregium pietatis opus, quod B. Virgo in Chriſtum exercuit, habere ipſam, ſingularem aliquem ſplendorem, ac decorem, qui perfectior ſit, quàm omnis aureola, qui tamen inter aureolas non connumeratur: ſed perfectio quædam eſt altioris rationis.

Dotes Virginei corpris in cœlo qales. Et ex iis facilè eſt intelligere, quid de gloria corporis Virginis ſentiendum ſit. Habet enim omnes illas dotes, quæ omnibus beatis communes ſunt, tantóque excellentius, quanto perfectiori animæ beatitudine fruitur. Rurſus ob ſingularem filij generationem, caſtiſſimam atque puriſſimam exiſtimo habere in corpore ſingularem aliquem & admirabilem ſplendorẽ, vel aliquid aliud, quod ſit veluti inſigne Regiæ dignitatis ac diuinæ maternitatis ac principatus, & dominij in omnes beatos, Bonau. in ſpeculo B. Virginis, c. 6. *Bonau.*

Singularem in cœlo chorũ ſub Chriſto Virgo conſtituit. Ex quibus omnibus tandem ſequitur, B. Virginem ita in omnibus excedere alios beatos, vt ſub Chriſto ipſa ſola ſpecialem ſedem & ſingularem chorum in beatitudine conſtituat. In ordinibus enim Angelorum ſanctorum nouem chori diſtinguuntur miniſteriis, & operationibus diſtincti: ſancti verò homines, vel ſub illis ordinibus collocantur, vel certè in illis ordinantur, & conſtituuntur. Nam (vt Theologi docent in 2. d. 9.) ad ſingulos ordines Angelorum aliqui homines aſſumuntur: at verò B. Virgo, quoniam habuit ſuperiorem dignitatem, quæ altioris eſt ordinis & miniſtrorum ſtatum excedit, ideo per ſe ſingularem chorum conſtituit. Et hoc modo dicitur ab Eccleſia: *exalta ſuper omnes choros Angelorum*, tanquam omnium domina, ac regina. De qua melius, quàm de Eſther verum eſt, quod ſcribitur Eſther 2. *Ducta eſt ad cubiculum regis, & habuit gratiam & miſericordiam coram eo ſuper omnes mulieres, & poſuit diadema regni in capite eius.* *Eſther 2.*

DISPVTATIO XXII.

In tres Sectiones diſtributa.

De adoratione B. Virginis.

POſtquam de omnibus Deiparę perfectionibus actum eſt, ſupereſt, vt de cultu ac veneratione, qua illam proſequi tenemur, ſermonem inſtituamus. Hic autem cultus ad duo præcipua capita reuocari poteſt. Alterum eſt honor, ſeu adoratio, de quo in diſputatione præſenti. Alterum eſt oratio, de quo in ſequenti dicemus. Quoniam verò de adoratione tum in genere, tum de illa, quæ ſanctis hominibus & Angelis debetur, in priori tomo copioſè ſatis diſputatum eſt, ideo ea ſolùm quæ ſunt Virginis propria, hoc loco adiungemus.

SECTIO I.

Vtrùm B. Virgo cultu religioſo adoranda ſit.

HÆretici, qui ſanctos homines adorandos negãt, nullam Virginis exceptionem faciunt. Sed quoniam nihil ſpeciale afferunt ad cultum Virginis euertendum, & quæ generalia ſunt, prædicto loco ſatis ſunt pertractata, eos miſſos faciamus. Alia hæreſis extremè contraria fuit Collyridianorum, qui Virginẽ adorabant vt Deã, & illi ſacrificia offerebant. Ita refert Damaſc. lib. de hæreſ. & Epiph. hæreſ. 78. Eccleſia verò & Catholica veritas media via incedit. *Collyridianorum hæreſ. Damaſ. Epiph.*

Dicendum eſt ergo primò, B. Virginem eſſe adorandam. Eſt de fide ex ſuprà dictis de Sanctis in communi. Nam ſi reliqui ſunt adorandi, multo magis B. Virgo. Vnde in ſeptima Synod. actione 4. 6. & 7. & in Triden. ſeſſ. 25. in decreto de reliquiis & veneratione *7 Synod. Conc. Trid.*

A Sanctorum, primo loco docetur Deiparæ adoratio. Sanctorum teſtimonia ex citato loco peti poſſunt, & ſtatim plura afferemus explicando rationem huius adorationis. Ex qua etiam conſtabit à priori ratione huius concluſionis. Contra quam nihil video quod obiici poſſit, niſi fortaſſe Epip. d. hæreſ. 78. vbi negare videtur Virginem eſſe adorandam. Sed mens eius ex hæreſi, quam impugnat, colligenda eſt; nomen ergo adorationis pro latria vſurpauit, vnde ibidem poſtea docet B. Virginem honore ac veneratione proſequendam eſſe. *Obiectio. Epiph. Reſponſ.*

Secundò, piè addi poteſt, B. Virginem ab initio ſeculi, tam in Eccleſia triumphante, quàm in militãte aliquo modo adoratam eſſe. Explicatur, quia in primis B S. Angeli à principio ſuæ creationis Chriſtum fide cognouerunt, & à principio beatitudinis eundem in Verbo intuiti ſunt. Tum, quia fidei viſio reſpondet, tũ etiam, quia ad eorum ſtatum maximè ſpectabat ſuum caput ac Regem agnoſcere. De qua re in priori tom. ſup. q. 18. & 19. D. Th. plura attulimus, & in 1. p. q. 57. & 62. fuſiùs tradi ſolet. Hinc ergo veriſimile eſt cognitam etiam fuiſſe à ſanctis Angelis ab initio Deiparã, vel communi conceptu, vt in ſtatu viæ, credendo Deum ex fœmina ſumpturum carnem, vel proprio & particulari, vt in beatitudine intuendo fœminam illam, ex qua Verbum incarnandum erat. Cùm enim illa viſio ſit perfectiſſima, & clariſſima, veriſimile eſt, ita eſſe terminatam ad myſterium Incarnationis, vt C clarè etiam viſa ſit ea quæ futura erat mater Dei: pręſertim quia etiam B. Virginis cognitio multum ad eorum ſtatum pertinebat, cùm ipſa perpetuò futura eſſet eorum Domina, ac Regina. Item, quia incredibile eſt tam perfectum Dei opus, quale eſt B. Virgo, non videri ab aliquo beato in Verbo. At ſi ab aliquo videtur, maximè à S. Angelis. Quòd ſi nunc ab eis videtur in Verbo, etiam ab initio viſum eſt, quia viſio beata non recipit mutationem, & augmentum. Et hoc indicauit D. Th. ſup. q. 30. ar. 2. ad 3. ſi rectè ponderetur ſolutio, & cum argumento conferatur. Et ex doctrina, quam ibi tradit, interpretari poſſumus nonnullos Patres, qui interdum ſignificari videntur, Angelos non cognouiſſe matrem Dei, vt videre licet in Bern. hom. 1. D *Miſſus eſt*, & ſerm. 4. & 5. de Aſſumpt. vbi Angelis accommodat verba illa, *Quæ eſt ita, quæ progreditur?* quaſi inquirentibus de perſona ſibi ignota: quod etiam habet Laur. Iuſt. ſer. de Annun. Tamen ex D. Th. citato loco interpretamur hæc intelligẽda eſſe de cognitione quoad omnes circumſtãtias, non verò quoad ſubſtantiam & perſonam ipſam. Ex hoc ergo vlteriùs concluditur, ſicut Chriſtus, vel fide creditus, vel clarè in verbo viſus ſtatim adoratus eſt ab Angelis, quomodo multi interpretantur illud ad Heb. 1. *Et cùm iterum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit: Et adorent eum omnes Angeli eius*, ſemel enim præceptus eſt adorari ab Angelis, cùm primùm illis per fidem propoſitus eſt, & iterum cùm re ipſa fuit incarnatus. Sic E igitur etiam beatiſſima eius mater, cùm primùm ſanctis Angelis eſt cognita, fuit ab eis adorata, cùm ab eis ſit cognita, vt Dei Mater, ac Domina omnium, atque adeò, vt adoratione digna. *Decet enim* (vt Damaſ. inquit orat. 1. de Natiuit. B. Mariæ, & 2. de Aſſumpt.) *Dei matrem ea quæ filij ſunt, poſſidere, & ab omnib. adorari.* *Adoratio Virginis perpetua. D. Thom. Bernard. Laur. Iuſt.*

Rurſus eodem ferè diſcurſu explicari poteſt ſemper Virginem fuiſſe in Eccleſia ex hominibus conſtante cognitam & in veneratione habitam ante aduentum Chriſti, non quidem ab vniuerſa plebe, quæ valde implicitè & confusè ac imperfectè Chriſtum cognoſcebat, ſed à Sapientibus, Patriarchis ac Prophetis, à quibus & præcognita fuit, & prædicta, vt ex Hieronymo, Bernardo, & aliis Patribus in principio huius libri oſtendimus: poſt Chriſti *Cultus Virginis in Eccleſia qualis, quamque antiquus.*

autem

autem aduentum, dum in vita mortali extitit, à fidelibus omnibus, qui illam cognoſcebant, in ſummo honore eſt habita, vt ex antiquis hiſtoriis conſtat, &
Auguſt.
Dies feſti in honorem Virginis dicati.
ex Epiſtolis Ignatij ad Ioannem Euangeliſtam. Poſtquam verò in cœlum tranſlata eſt, ſingulari cultu eſt ab vniuerſa Chriſti Eccleſia celebrata. Cuius rei certam fidem faciunt: primò vniuerſalis conſenſus, & traditio Eccleſiæ, cuius initium ignoratur, quod teſte Auguſt. lib. 4. de Bap. c. 24 certum indicium eſt huiuſmodi traditionem vſque ad Apoſtolorum tempora eſſe reuocandam. Secundò ex antiquorum Patrum certis teſtimoniis, quæ partim in ſuperioribus attulimus, agentes de dignitate, gratia, & gloria B. Virginis, partim in ſequentibus ſectionibus afferemus. Tertiò ex diebus feſtis, quos Deo in memoriam & honorem Virginis Eccleſia dicauit. Cuiuſmodi ſunt, in primis feſtum Annuntiationis, in quo ante mille annos, con-
Auguſt.
Andr. Ieroſ.
Athanaſ.
Leo Pap.
Conc. Tol. 12.
ciones habuere Auguſt. Andreas Ieroſolym. & alij. Et multo antiquius eſſe conſtat ex Athanaſ. de ſanctiſſima Deipara, & ex Leone Papa, ep. 4. c. 2. ex Con. Tol. 12. c. 1. quibus locis ſignificatur feſtiuitatem hanc eſſe ab Apoſtolis inſtitutam. Aliud feſtum eſt Purificationis Virginis, quod nonnulli exiſtimarunt tempore
Niceph.
Paul. Diac.
Iuſtiniani Imperatoris fuiſſe inſtitutum ex Nicephor. lib. 17. hiſt. c. 28. & Paulo Diac. lib. 10. rerum Romanarum. Sed licèt fortaſſe eo tempore fuerit ſpeciali præcepto ſancitum ſeu renouatum: ſolemnitatem au-
Greg. Nyſſ.
Chryſoſt.
Cyril. Alex.
Surius.
Leo Pap.
Alb. Flac.
tem ipſam antiquiorem fuiſſe, conſtat ex Greg. Nyſſ. Chryſoſt. Cyril. Alexand. concionibus de Purificatione, quæ apud Surium leguntur, & ex Leone Papa ſuprà, Et de hoc videri poſſunt, quæ tradit Albin. Flacc. lib. de diuin. offic. c. de Purificatione. Tertium eſt feſtum Aſſumpt. de quo in ſuperioribus dictum eſt, &
Conc. Mag.
Conc. Lugd.
huius ac præcedentis meminit Concilium Maguntiacum ſub Carolo Magno, cap. 36. Conc. Lugd capit. 1. de conſec. diſt. 3. Quartum eſt feſtum Natiuitatis Virginis, de cuius antiquitate diximus ſup. agentes de prima ſanctificatione Virginis. His quatuor feſtiuitatibus, quæ celebriores & antiquiores ſunt, additæ ſũt aliæ in Eccleſia Roman. Quinta ergo eſt feſtiuitas S. Mariæ ad Niues, ante mille ducentos annos, tempore Liberij Pap. inſtituta ob diuinam reuelationem, vt conſtat ex eius geſtis, & ex antiquiſſima traditione, & ex inſigni monumẽto, quod Romæ adhuc extat. Sexta eſt viſitationis, quæ in Eccleſia Græca antiquior eſt, vt conſtat ex Græcorum Calend. In Latina verò ab Vrbano VI. ante ducentos annos fuit inſtituta: po-
Conc. Baſil.
ſtea verò in Concilio Baſilien. confirmata, vt conſtat ex Seſſione 43. huius Concilij. Septima eſt Conceptionis eiuſdem Virginis, de qua ſuprà diſputatio. 3. ſectio. 5. latè dictum eſt. Octaua eſt Præſentationis B. Virginis in Templo, quæ ante multos annos in Eccleſia Latina inchoata eſt. Nam in conſtitutionibus Manuelis Imperatoris, quas in Latinum vertit Ioannes
Ioan. Cleond.
Cleondaius, quædam extat tit. de feriis, conſtit. 1. qua præcipitur hoc feſtum ſeruari ac celebrari die 21. Nouemb. quæ conſtitutio facta eſt ante quadringentos quinquaginta annos tempore Cœleſtini. II. Et quamuis non fuerit in vniuerſali Eccleſia iam inde introducta: à multis tamen Eccleſiis celebrata eſt,
Sixt. V. Pap.
præſertim in Hiſpania, ac tandem à Sixto V. vniuerſali Eccleſiæ propoſita. Vnde nunc rectè quadrat (quod
Antoninus.
ab Antoni. p. 4. tit. 15. cap. 24. §. 3. animaduerſum eſt) cùm in Eccleſia octo ſint ſolemnitates Deo in ſolum ipſius cultum dicatæ, ſcilicet Trinitatis, Pentecoſtes, Natiuitatis, Circumciſionis, Epiphaniæ, Reſurrectionis, Aſcenſionis, & Corporis Chriſti, tot eſſe vniuerſales feſtiuitates in Virginis honorem eidem Deo conſecratas. Quibus addi poſſunt ſingulares feſtiuitates Virginis, quæ in diuerſis prouinciis celebrantur. Quales ſunt in Hiſpania feſtum Expectationis Virginis, ante nongentos annos inſtitutum, vt ex Conc. X.
Con. Tol. X.
Toletano conſtat, & feſtum Deſcenſionis eiuſdem, quod in Eccleſia præſertim Toletana antiqua traditione colitur, & vtraque feſtiuitas à Gregorio XIII. nuper confirmata eſt. Tandem in vniuerſa Eccleſia dies Sabbati in peculiarem Virginis memoriam & honorem deſtinatus eſt. Cuius rei certum initium reperire non potuit: dicitur autem inchoata fuiſſe in Concilio Claramõtano, ſub Vrbano II. ante quingentos annos, quod tamen Concilium nunc non extat.

Templa in honores Virginis cõſecrata.
Quartò principaliter teſtantur eandem traditionẽ antiquiſſima templa Deo in honorem beatæ Virginis conſecrata, quorum tam frequẽs eſt in hiſtoriis mentio, támque euidens experientia, cum maiorum traditione coniuncta, vt ſuperuacaneum ſit in eis numerandis immorari. Quod maximè illud confirmat, quia in huius cultus confirmationem magna & frequentia miracula in huiuſmodi templis Virgineis Deus operatur. Legantur, quæ eruditè congerit Caniſius, lib. 5. de B. Maria, cap. 23. 24. 25. & quæ c. 22. refert de imaginibus Virginis & veneratione earum, eandem veritatem confirmare poſſunt. De qua re multa attigimus præcedenti tomo agentes de imaginum adoratione.

Ex quibus omnibus conſtat adorationem hãc, quæ Virgini debetur, eíque ab Eccleſia tribuitur, cultum Religioſum continere, quia & in Dei honorem redundat, & ad pietatem & ſpirituale bonum animarum conducit. Quod maximè confirmant ea quæ de ſimili cultu religioſo Sanctorum in genere diximus, & in ſequentibus ſectionibus ampliùs explicabitur.

SECTIO II.

Ob quam potiſſimam rationem B. Virgo ſit adoranda.

Expedita quæſtione, an ſit hæc adoratio, vt explicemus qualis ſeu cuius rationis illa ſit, oportet obiectum eius explicare. Et quoniam de materiali obiecto conſtat, cùm de beata Virgine ſermo ſit, ſolùm ſupereſt vt formalem rationem huius adorationis explicemus. Triplex enim poteſt ratio adorationis in Virgine intelligi.

Prima ratio adorationis Virginis.
Prima igitur ratio, propter quam poteſt Virgo adorari, extrinſeca eſt qualis in reliquis, vt in cruce vel clauis Chriſti reperitur. Sicut enim crux, & Chriſtum tetigit, & inſtrumentum fuit noſtræ redemptionis, ita multo perfectiùs beatiſſima Virgo & Chriſtum tetigit, & ad noſtram redemptionem eſt cooperata. Hoc igitur modo adorabilis eſt B. Virgo ratione extrinſeca, id eſt, quatenus Chriſtũ tetigit, ita vt tota ratio huius adorationis ſit Chriſtus. Ita ſentit D. Th. ſup. q. 25. art.
D. Thom.
Caiet.
5. Vbi Caiet. id clariùs exponit. Eſt tamen ex eiſdem authoribus, & aliis Theologis in 3. diſt. 9. obſeruandũ quanquam hæc ratio ſpeculatiuè conſiderata ſufficiens ſit, vt propter eam Virgo ſit adorabilis: practicè tamen ſeu in vſu non eſſe hoc modo adorandam, præſertim communi ac publica Eccleſiæ adoratione, non quia hoc ſit intrinſecè malum: nam reuera non eſt. Nam ſi quis idoneus ſit ad diſcernendas rationes adorationis, & cauendum omne periculum, & ad ſcandalum vitandũ, nulla eſt in huiuſmodi adoratione deordinatio, aut malitia. Sed tamen illius cõmunis vſus vitandus dicitur. Primò propter periculũ, quod eſſe poteſt in adoranda creatura rationali propter diuinã excellẽtiã, licèt extrinſecè applicatã. Cùm enim creatura rationalis per ſe ſit capax abſolutę adorationis, propter aliquã intrinſecam excellentiã, fieri poteſt, vt homines, præſertim ignorantes, in errorem labãtur, diuinam illi tribuẽtes excellẽtiam. Propter quam cauſam

ſuperiori lib. diximus, neq; hominem, vt eſt ad imaginem Dei, neq; Sãctos, vt ſingulari modo ſunt templa Dei, eſſe latria adorandos propter diuinam excellentiam. Secundò, quia maior honor perſonæ adoratæ eſt, quòd propter intrinſecam & propriam excellentiam colatur, quàm propter extrinſecã habitudinem contactus, v. g. aut repræſentationis: quia huiuſmodi honor potius eſt teſtimonium excellentiæ illius perſonæ, propter quam fit adoratio, quàm eius in quam materialiter terminatur adoratio.

[Secunda ratio adorationis Virginis.] Secundò adorari poteſt B. Virgo propter intrinſecã ſanctitatem, quã habet: quod eſt per ſe notum ex his quæ in genere de adoratione Sanctorum dicta ſunt. Quia in B. Virgine eſt ſanctitas eiuſdem rationis, & maioris perfectionis, vt ſuprà probatum eſt.

[Tertia ratio adorationis Virginis.] Tertia ratio propter quam eſt adorabilis B. Virgo, aſſignari poteſt dignitas matris Dei. Hoc ſumo ex D. Th. in 2.2.q.103.a.4.ad 2. & ita declaratur. Quia hęc dignitas diſtincta eſt à dignitate gratię, & altioris quodãmodo rationis, quàm illa, vt in principio huius materiæ oſtendimus. Rurſus non eſt extrinſeca, ſed propria, & intrinſeca ipſius virginis, ſiue in ea intelligatur eſſe phyſicè, propter relationem realẽ ad Chriſtũ, quæ eſt in virgine, ſiue moraliter, vt eodẽ loco ſuprà citato explicui, ſicut dignitas Regis eſt in Rege, quod ſatis eſt ad abſolutam & propriam adorationem. Eſt ergo adorabilis Virgo propter hanc dignitatem, ſicut ipſa dixit Luc. 1. *[Luc. 1.]* *Quia fecit mihi magna, qui potẽs eſt. Et quia reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ, ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes*: vt illi non incõmodè applicare poſſimus verba Apoſtoli ad Phili. 2. *[Philip. 2.]* *Humiliauit ſemetipſũ, propter quod & Deus exaltauit illã, & dedit illi nomẽ quod ſub* Deo *eſt ſuper omne nomẽ*, ſcilicet, nomẽ matris Dei, vt in hoc nomine omne genu flectatur cõgruẽti & accõmodata adoratione. Vt enim ſuprà ex Damaſceno *[Damaſc.]* dicebamus orat. 2. de Aſſũptione virginis, *Decet matrẽ ea quæ filij ſunt poſſidere, & ab omnibus rebus adorari.* Ex quibus verbis confirmatur, & magis explicatur hic titulus adorationis. *[Dominiũ Virginis in creaturas omnes vnde ortum.]* Nã B. virgo eo quòd mater Dei eſt, habet ſpeciale quoddã ius & dominiũ in omnes creaturas. ſed vnicuique iure dominij debetur ab inferioribus adoratio: ergo. Maior patet ex ſanctis Patribus, qui primò fundant hoc dominiũ in cõiunctione: & affinitate inter Deũ & virginem. *[Athanaſ.]* Athanaſ. ſermone de ſanctiſſima Deipara, *Quia ipſe Rex eſt, & Dominus, mater quæ eum genuit, & Regina & Domina verè cenſetur.* Et infrà quaſi explicans vel limitans hoc dominiũ dicit, *eſſe ſecundum ſexũ fœmineum*, ac ſi diceret eſſe tale, quale eſſet in vxore, vel matre, propter coniunctionẽ ad Regem. Quanquã enim non ſoleat habere ſupremum dominiũ: ſuã tamẽ poteſtatem imperandi habet, & omnes illi, tanquam dominæ ac ſuperiori deferunt. *[Damaſc.]* Vnde Damaſc. libr. 4. de fide, cap. 15. *Verè enim*, inquit, *rerum omnium conditarũ domina effecta eſt, cùm creatoris mater extitit.* *[Aug.]* Et Aug. ſer. 35. de Sanctis, agens de hac matris dignitate, *Quid*, inquit, *dicã pauper ingenio, cũ de te quidquid dixero, minor laus ſit quã dignitas tua meretur?* & infrà: *Si dominam Angelorũ vocitẽ, per omnia te eſſe probaris.* *[Rupert.]* Et Rupert. lib. 3. in Cant. circa id cãt. 4. *Veni, coronaberis, ita* (inquit) *coronaberis, vt in cœlis Regina ſanctorũ, & in terris Regina ſis regnorũ.* *[Anſelm.]* Et Anſelmus de Excellentia Virginis, c. 8. *Deus eã cunctæ ſecum creaturæ perẽni iure dominaturam in throno gloriæ ſuæ collocauit.* *[Bernard. Pet. Dam. 7. Synod.]* Et eodẽ modo loquũtur Bernar. ſer. 1. de Aſſumptio. Petrus Dam. ſer. 1. de Natiuit. Mariæ. Ac deniq; VII. Synodus, actione 4. citãs Gregoriũ, eam ſpecialiter vocat *omniũ Chriſtianorum dominam*, indicans alium titulum huius dominij, ſcilicet, quia ad noſtram redẽptionẽ ſingulari modo cooperata eſt. Sicut enim Chriſtus eo quòd nos redemit, ſpeciali titulo Dominus eſt, ac Rex noſter, ita & beata Virgo propter ſin-

A gularem modum, quoad noſtram redemptionem cõcurrit, & ſubſtantiam ſuam miniſtrando, & illum pro nobis voluntariè offerendo, noſtrámq; ſalutem ſingulariter deſiderando, petendo, procurando. Propter quod *mater* etiam *omnium hominum* dicitur, vt inquit Rupert. lib. 13. in Ioan. *[Rupert.]* *Quia nimirum ſalutis omnium cauſam, tunc ſine dolore, peperit, quãdo Deum hominem factũ de carne ſua genuit. Et tunc magno dolore parturiebat, quando iuxta crucem eius ſtabat.* Ergo titulus hic maternitatis ac dominij eſt ſufficientiſſima adorationis ratio. In quo magna eſt differentia inter virginem, & alios Sanctos, quidquid Durand. dicat in 3. d. 9. q. 3. *[Durand.]*

[Obiectio.] Sed dicet aliquis hanc rationem adorationis nõ eſſe à prima diſtinctam, quia beata Virgo nõ aliter effecta

B eſt mater Dei, quàm concipiendo ipſum, contingendo, & in vtero ſuo portando. *[Reſponſio.]* Reſpõdeo eſſe magnam & apertam differentiam, quia in prima ratione ſolùm conſideratur præciſa ratio contactus, vel repræſentationis, quæ: vt ſic, non dicit moralem dignitatem propriam creaturæ rationalis, ſed ſolùm habitudinem quandam, quæ in rebus etiam inanimatis repetitur. Item illa prima ratio non requirit cauſalitatẽ aliquã, nec propriam coniunctionem ad Chriſtum, & Deũ: ſed reperiri poteſt in qualibet alia perſona, quæ Chriſtum tetigiſſet. At verò in hac vltima ratione conſideratur dignitas omnino propria creaturæ rationalis, fundata in vera cauſalitate matris, & ſingulari ad

C Chriſtũ cõiunctione: ſunt ergo hi tituli valde diuerſi.

[Obiectio.] Rurſus tamen obiici poteſt, quia hæc dignitas ſic explicata, & præciſè ſumpta, non eſt ſufficiens ratio abſolutæ adorationis. Nam ſi à gratia ſanctificãte ſeparetur, non conſtituit perſonam per ſe adorabilem: ergo hic titulus ſeparatus à ſecundo nõ eſt ſufficiens ratio adorationis. *[Reſponſio.]* Reſpondeo primò fieri nõ poſſe ſecundùm potentiam ordinariam, & iuxta legem quaſi connaturalem dignitati matris, quin dignitas gratiæ cõiuncta ſit, & veluti conſequatur dignitatem matris, vt in ſuperioribus oſtendi: & hoc ſatis eſt, vt hæc matris dignitas per ſe & vi ſua intelligatur eſſe ſufficiens ratio adorationis. Secundò, admiſſo illo caſu, dupliciter poſſet fingi: primò, vt ea perſona, quamuis

D eſſet ſine gratia, non tamen eſſet in peccato mortali, ſed veluti in puris naturalibus adiuncta ſolùm dignitate matris Dei, abſque vlla alia gratia, vel beatitudine ſupernaturali, vel ordinatione, vel acceptatione ad illam: & in eo caſu dico eam perſonam fore adorabilem propter dignitatem matris, quia eſt ſufficiens ratio, & non eſſet impedita. Secundò, poteſt fingi talis perſona in ſtatu peccati, & inimicitiæ diuinæ, & in eo ſtatu non poſſet adorari cultu ſaltem religioſo, quia peccatum exiſtens redderet illam indignam tali adoratione, & impediret rationem aliam propter perſonæ indignitatem.

E

SECTIO III.

Cuius ſpeciei & virtutis actus ſit hæc Virginis adoratio.

EXplicato formali obiecto huius adorationis, facilè erit exponere, & cuius naturæ ſit, & ad quam virtutem pertineat: *[Virgo non poteſt propriè adoratione latria adorari.]* primò enim de fide certũ eſt, beatam Virginem non poſſe adorari propria ac perfecta latria. Hæc enim ſoli Deo debetur propter excellentiam infinitam, & increatam, quam virgini attribuere idololatria eſſet, & hoc ſenſu Epipha. & Damaſcenus *[Epiph. Damaſc. Ambroſ.]* damnant, vt hæreticos Collyridianos, qui virginem latria colebant, & eodem dixi Ambroſ. libr. 3. de Spiritu ſancto, c. 12. adorationem Chriſti propriam non eſſe cum eius matre communicandam.

[Obiectio.] Sed contrà: nam Eccleſia videtur hanc adorationem Virgini tribuere, dum eam vocat ſpem noſtram

ſtram, matrem gratiæ, & ſimilibus titulis eam honorat, ac ſi ipſa eſſet author gratiæ, & ſalutis, quod pertinet ad cultum latriæ. Et ſimilia reperiuntur in ſanctis Patribus, *Aug.* Aug. ſermone ſecundo de Annunciatione, qui vocat eam *ſpem vnicam peccatorum.* Similia habet *Bernard.* Bernard. ſermone de Natiuitate beatæ Mariæ. *Ephrem.* Ephrẽ oratione de laudi. Virginis, vbi vocat, *gaudium ſalutẽ, & pacem mundi,* & pleraq; id genus in ſuperioribus allata ſunt. *Reſponſ.* Reſpondetur in his omnibus non verba, ſed verborum ſenſum eſſe attendendum. Quanquã enim etiam inter homines eodem verbo petamus à Rege, & ab amico Regis, vt noſtri miſereatur, vel nos adiuuet: tamen non idem reſpectu vtriuſq; ſignificamus, neque idem ab vtroq; poſtulamus: ſed alterum vt faciat, alterũ verò vt intercedat, rogamus. Sic igitur Eccleſia & Patres loquuntur ad Virginem, quam etiam (vt ſuprà vidimus) interdum vocant *reparatricẽ,* ac *mediatricem,* non immediatè & per ſe, ſed per Chriſtum, quia Redemptorem nobis genuit, & apud illum plurimum valet, vt in diſputatione ſequenti latiùs dicemus. Quæ mẽs & ſenſus Eccleſiæ tam eſt per ſe perſpicuus, & omnibus notus, vt propterea Sancti nihil formident illis modis ſecuriſſimè loqui.

Secundò licèt ſuprà dixerimus beatam Virginem publico & communi cultu non eſſe adorandam propter extrinſecam excelletiã Chriſti, ſeu propter contactum ad illum: tamen ſi ita aliquãdo ab aliquo adoretur, certum eſt illud adorationis genus ad religionẽ pertinere, atque dici poſſe ſecundariam latriã, quatenus ab eadem virtute latriæ proficiſcitur, quamuis reuera ſit actus diſtinctus ab adoratione latriæ propriè: & ſimpliciter dicta. Quia illa adoratio, vt terminatur præciſè ad Virginem, non eſt ſumma adoratio, neque abſoluta, neq; propter intrinſecam excellentiam increatam, ſed eſt ſimilis illi, qua reliquiæ Chriſti adorantur. Quæ omnia cõſtãt ex dictis ſuprà de reliquiis, eſt enim prorſus eadem ratio, itaque hæc concluſio iuxta ibi dicta explicanda eſt, & amplificanda.

Adoratio hyperdulia Virgini debita ob ſanctitatem gratiæ, quam habet. Tertiò, ſi beata Virgo propter ſanctitatem gratiæ & gloriæ adoretur, talis adoratio eſſentialiter eiuſdẽ ſpeciei eſt cum adoratione aliorum Sanctorum, & ab eadem virtute proficiſcitur, quia excellẽtia, in qua nititur, eiuſdẽ ſpeciei eſt, & eodem modo eſſentiali Virginem perfecit. Quanquã quia hæc dignitas excellẽtior eſt in virgine, quàm in aliis Sanctis, adoratio etiã illi reſpondens perfectior in eadem ſpecie magiſque illi debita eſt. Ad quam excellentiam explicandam Theologi hanc Virginis adorationem nõ ſimpliciter *duliam,* ſed *hyperduliam* vocarunt: quæ vox excellẽtem duliam ſignificat. Circa quam vocem ſolùm obſeruãdum eſt, interdum ſolere vſurpari ad ſignificandam omnem adorationem, quæ aliquo modo excedit cõmunem duliam, & inferior eſt, quã perfecta latria. Et hoc modo non ſolùm dicitur de adoratione fundata in ſanctitate gratiæ, ſed etiam de aliis, vt in ſuperioribus dictum eſt, & in ſequenti aſſertione dicam. *Hyperdulia quotuplex.* Alio autem modo, & magis proprio, vox *hyperdulia,* ſignificat adorationẽ, quæ propter gratiam creatam datur, eminens tamẽ eſt ac perfectiſſima in illa oratione, & hoc modo in præſenti ſumitur: ſed habet etiam hic vſus quãdam latitudinẽ. Eſt enim in hoc genere quædam hyperdulia non ſimpliciter, ſed reſpectu quorũdam, quo modo ſicut Ioannes Baptiſta & Apoſtoli dicuntur habere excellentem gratiam, & gloriam, ita dici poſſunt adorari hyperdulia. *Felician.* Et ita loquitur Felicianus contra ſecundam confeſſionem Andeburgenſem, art. 2. quæſt. 4. Alia verò eſt hyperdulia non reſpectu huius, vel illius, ſed ſimpliciter in tali genere, & hoc modo dicitur beata Virgo adoranda hyperdulia, quia habet ſummam excellentiã gratiæ, quæ moraliter, & in vſu Eccleſiæ ſit fundamẽtũ, & ratio huius

A adorationis. Quod propterea dico, quia in Chriſto Domino eſt gratia creata multo perfectior, quàm in virgine, propter quam poſſet excellẽtiori hyperdulia adorari, quàm B. Virgo, tamen hic modus adorationis in Chriſto non eſt vſitatus, quia in Chriſto eſt excellentior dignitas gratiæ vnionis.

Sed quæret aliquis in quo conſiſtat hic exceſſus, ſeu maior perfectio hyperduliæ vltra cõmunem duliam. *Dubiũ. 1.* Quia neque externi actus ſunt diuerſi, vt per ſe conſtat, neq; interni, cùm dictum ſit actus voluntatis eiuſdem rationis eſſe, nec per ſe poſſint in intentione differre, quia interdum inferior ſanctus poteſt intenſiori affectu coli, quàm beata Virgo. *Reſponſ.* Reſpondetur primùm eſſe differentiam in exiſtimatione, à qua hæc adoratio procedit, quæ de Virgine altior eſt, & excellẽtior. Secundò in actibus voluntatis poteſt aſſignari differen-B tia non intenſionis (hæc enim eſt impertinẽs, vt rectè argumentum probat) ſed veluti obiectiua, & appretiatiua, quatenus aliquis vult, & maiora honoris ſigna Virgini exhibere, & (quantum in ſe eſt) honorem virginis aliorũ honori præferre, ita vt ſi neceſſariũ eſſet alterutrum prætermittere, potius aliorum Sanctorũ, quàm Virginis cultum omitteret. Tertiò hinc poteſt aſſignari differentia in actibus externis, poſſunt enim aliqui deſtinari ad ſingularem Virginis excellentiam ſignificandam, qui aliis Sanctis accommodari non poſſunt, vt in verborum vſu conſpicitur, & ad alias actiones facilè accommodari poteſt.

Qualis Virgini debeatur adoratio ob dignitatẽ matris Dei. Quartò adoratio illa, quæ tribuitur Virgini propter ſpecialem matris Dei dignitatem, quamuis lato modo C ſuprà expoſito *hyperdulia* vocetur: videtur tamen eſſe diuerſæ naturæ, ac ſpeciei à dulia, ſeu hyperdulia, quæ in dignitate gratiæ fundatur, & præcedẽti aſſertione explicata eſt. Hæc videtur eſſe ſententia D.Th. 2.2. quæſt. 103. art. 4. ad 2. Vbi dicit hyperduliam, quę debetur Virgini propter affinitatẽ ad Deum, eſſe potiſſimam ſpeciem duliæ cõmuniter ſumptæ. *Caiet.* Vbi Caietanus aduertit Virginẽ habere conſanguinitatẽ cum Chriſto, vt Deo: & ideo illi deberi ſpecialẽ adorationẽ, *quia propria,* inquit, *operatione attigit fines diuinitatis,* id eſt, quia cõcepit, peperit, ac nutriuit Deum. Ratione probatur, quia dignitas in qua fundatur hæc adoratio, eſt ſpecie diſtincta à dignitate gratiæ habitualis, & ad alium ordinem ſpectat, ſcilicet ad ordinẽ vnio-D nis hypoſtaticæ; ergo adoratio in illa fundata, eſt diuerſæ rationis, quia habet obiectũ formale diuerſum. Dices: Ergo adoratio ſancti Petri propter dignitatem *Obiectio.* Apoſtolicam, vel ſancti Ioannis propter dignitatem præcurſoris, erit etiam diuerſæ ſpeciei ab adoratione propter ſanctitatem. *Reſponſ.* Reſpondetur non eſſe eandem rationem: tum, quia hæ non ſunt dignitates, quæ præciſæ ſumptæ ſint ſufficiens ratio religioſi cultus, de quo nunc loquimur, ſed ſunt miniſteria quædã, quæ coniuncta cum gratia conferre poſſunt ad maiorem quendam honorem, & venerationem. Tum etiam, quia illa omnia miniſteria immediatè ordinantur ad gratiam ſanctificantem, & ita in eodem ordine con-E ſtituuntur, ac propterea tota illa adoratio ad duliam pertinet; dignitas autem matris Dei in vtroque excellit.

Dubiũ. 2. Sed quæres, an hæc adoratio ſit perfectior alterâ, quæ in gratia fundatur. Nam dignitas gratiæ (vt ſuprà vidimus) multis excellentior videtur, quàm dignitas matris Dei præciſè conſiderata: ergo etiam adoratio in ea fundata erit perfectior, quia licèt altera videatur ad altiorem ordinem pertinere, quia aliquo modo reſpicit hypoſtaticam vnionem: tamen fieri poteſt, vt ſupremum inferioris ordinis excedat infimum ſuperioris. *Reſponſ.* In contrarium verò eſt, quia dignitas matris conſiderando omnia, quæ formaliter, & in virtute, vel quaſi in radice includit,

excel

excellentior eſt (vt ſuprà oſtendimus:) ergo etiã adoratio, quæ in illa nititur, perfectior eſt. Et confirmatur: nam propter hanc cauſam Eccleſia potiſſimũ veneratur Virginem, & matrem Dei, & hanc rationem maximè prædicat, & omnibus præponit; ergo intelligit ob hãc cauſam illi deberi potiſſimùm cultum. Adde hanc dignitatem matris requirere gratiam tanquã congruentem, & veluti connaturalem diſpoſitionem, & ideo illa vna adoratione, qua adoratur mater Dei, vt ſic, etiam coadoratur eius ſanctitas, & omnis eius perfectio ſub altiori quadam ratione, quatenus ſcilicet omnia manent ex maternitate Dei, & ad illam ordinantur. Et hic videtur perfectiſſimus modus adorationis Virginis, & maximè proprius & accommodatus dignitati eius.

Dubium 3. Vltimò inquiri poteſt à quo habitu oriatur hæc adoratio. Ad quod tribus modis reſponderi poteſt. Primò, vt oriatur à virtute duliæ, à qua oritur adoratio aliorũ Sanctorum, quia hæc virtus inclinat ad honorandam perſonam creatam, propter quãcumq; dignitatem creatam ſupernaturalem, vel ſupernaturali regulæ conformem. Sed hic modus non videtur admodum probabilis, neq; conſentaneus iis quæ dicta sũt. Quia ratio formalis huius adorationis eſt valde diuerſa, & licèt ſit ſupernaturalis, tamẽ eſt in diuerſo ordine, & conſtituit actum valdè diuerſum, non ergo eſt cur dicamus habitum eſſe eundem. Secundò ergo dicitur proficiſci ab eodẽ habitu Religionis, à quo oritur Dei & Chriſti adoratio. Primò, quia licèt hæc dignitas matris creata ſit: tamen reſpicit excellentiã increatam, & inde ſumit valorem ſuum, quod videtur ſufficere ad vnitatem habitus. Vnde in humanis idem habitus, qui inclinat ad honorandũ Regem, inclinat etiam ad honorandam matrem Regis vt ſic. Videntur enim hæc eſſe quaſi correlatiua, & ideo conſequutionem quandam inter ſe habere, quæ ſatis eſt, vt in eodem habitu ſeu principio radicentur. Et huc ſpectare videtur, quod ſæpe Patres dicunt, *totum honorem matris ad filium referri.* Tandẽ, quia hæc dignitas (vt dixi) pertinet ad ordinem vnionis hypoſtaticæ; ergo adoratio, quæ in illa nititur, pertinet ad illam virtutem, quæ vnionem hypoſtaticam veneratur. Sicut enim dulia, quæ reſpicit gratiam creatam, complectitur omnia quæ ſunt illius ordinis, ita religio, quæ reſpicit excellentiam increatam, & conſequenter gratiam vnionis, comprehendet omnia, quæ in eodem ſunt ordine. Hic dicendi modus videtur ſatis probabilis.

Reſponſio. Tertiò verò dici poſſet hoc genus adorationis cõſtituere propriam virtutem, & habitum diſtinctum à cæteris, quia fundatur in ſingulari quadam dignitate propria, & intrinſeca creaturæ. Quod ſatis eſſe videtur, vt diſtinguatur à virtute religionis, vt ſignificare *D.Thom.* viſus eſt D.Thom. in citato loco ex 2.2. reuocans hãc adorationem potius ad duliam in communi quàm ad religionem. Quia licèt vltimatè totus hic honor matris cedat in honorem filij: proxima tamen & immediata ratio eius diuerſa eſt, & non conſideratur vt reſpectiua, ſed vt abſolutè conſtituit hãc perſonam excellentem, & veneratione dignam. Cùm verò hæc dignitas ſingularis ſit inter omnes creaturas, mirũ non eſt, quòd ſingularem ac propriam virtutem requirat. Quapropter hic etiam dicendi modus probabilis cẽſendus eſt. Quid autem ſimpliciter verius ſit, aliis iudicandum relinquo.

DISPVTATIO XXIII.

In tres Sectiones diſtributa.

De *beatæ Virginis interceſſione, atque inuocatione.*

Materia huius diſputationis reliquis Sãctis cõmunis eſt. Et quoniã de illa nihil in ſuperioribus diximus, nõ omnino generalia principia prætermittemus, præſertim cùm

A hæretici, qui hanc Virginis interceſſionem deteſtantur, nihil ſingulare afferant quod in reliquos Sanctos maiori ratione non conueniat. Curabimus tamen in ea præſertim incumbere, quæ beatæ Virgini ſũt propria. Quoniam verò inuocatio interceſſionẽ ſupponit (ſi enim beata Virgo pro nobis non intercederet, ſuperuacanea eſſet eius inuocatio) idcirco priùs de illius interceſſione, ac deinde de inuocatione diſſeremus.

SECTIO I.

Vtrùm beata Virgo ante ſtatum beatitudinis fuerit aliquo modo noſtræ ſalutis cauſa.

B Non defuerunt hæretici, qui dicerent beatã Virginem eſſe præcipuam ſalutis noſtræ cauſã, vel per modum efficientiæ, vel per modum meriti, & redemptionis. In quem errorem videntur incidiſſe hæretici, quos refert Epiphanius hæreſ. 78. & 79. Et eũdem Eccleſiæ Catholicæ tribuunt huius tẽporis hæretici. Quoniam Catholici Virginem oramus, vt noſtri miſereatur, eámque nuncupamus *matrem gratiæ, & miſericordiæ, reparatricem ſæculi, & mediatricem generis humani.* Addunt etiam nos dicere Virginem, non tantùm orare Chriſtum, ſed etiam ei imperare. Hic tamen error nullum habet fundamẽtum. Quòd verò ſit falſa calumnia, quam Nouatores imponunt Catholicis, ex dicendis conſtabit. *Epiph.*

C Dicendum ergo eſt primò beatam Virginem non fuiſſe per modũ cauſæ efficientis propriam, aut principalem cauſam noſtræ ſalutis. Hæc concluſio eſt certiſſima, & in primis ſi intelligatur de cauſa prima, vel etiam de cauſa principali, ac per ſe noſtræ ſalutis, eſt certa de fide. Quia beata Virgo, nec Deus eſt, vt ſit cauſa prima alicuius effectus, nec virtutem habet iuſtificandi aut dandi gratiam, vel gloriam: cùm etiam hoc ſit propriũ ſolius Dei, iuxta illud Pſalm. 83. *gratiã & gloriam dabit Dominus.* Vbi nomine *gratiæ*, omne ſupernaturale donũ cõprehenditur, iuxta illud Iacobi 1. *Omne datum optimũ, & omne donũ perfectum, deſurſũ eſt deſcendens à patre luminum.* Quòd ſi hæc concluſio intelligatur de cauſa efficiẽte quacũq; ratione, vel principali, vel inſtrumentali, nõ eſt expreſsè de fide. Quia neque eſt expreſſa in Scriptura, neque tradita, aut definita ab Eccleſia, neque ex principiis fidei euidenter colligitur: tamen eſt certa, ita vt oppoſitum aſſerere, plus ſit quàm temerarium. Quia eſt præter omnium Theologorum doctrinam, & ſine fundamento. Neq; enim beata Virgo habet de ſe hanc efficientiam inſtrumentariam, neque vlla probabili authoritate vel ratione dici poteſt, Deum illam eleuare ad huiuſmodi actionem: quin potiùs ſolam Chriſti humanitatem ſentit Eccleſia eſſe inſtrumentum Deo coniunctum ad efficiendam gratiam: ſacramenta verò eſſe inſtrumenta ipſius humanitatis. Quòd autem beata Virgo ſit etiam inſtrumentum Chriſti, inauditum eſt, aliàs etiam poſſet dici eſſe inſtrumentum ad conſecrandũ (quod eſſet hæreticũ) nullo igitur modo eſt cauſa efficiens gratiæ, præſertim ſi ex lege ordinaria ac regulariter loquamur. Nam ſi quis dicat per modũ miraculi interdum aſſumptam fuiſſe, vt inſtrumentũ ad alicuius ſanctificationẽ, v.g. Ioãnis Baptiſtæ, vel alterius, id eſſet quidẽ incertum: non tamẽ aliqua cenſura dignũ. *Virgo nõ fuit propriè cauſa noſtræ ſalutis.* *Pſalm. 83.* *Iacobi. 1.*

D

E

Vnde vlteriùs, ſi eadem concluſio generaliùs intelligatur de omnibus beneficiis, non ſolùm ſupernaturalibus, ſed etiam naturalibus, vt ſunt ſalus corporis, bona temporalia, &c. proportione ſeruata eandem habet veritatem. Quia beata Virgo, nec cauſa prima poteſt eſſe horum bonorum, nec cauſa ſecunda principalis, nec ordinariè poteſt illa efficere, etiam inſtrumentaliter, niſi per modum miraculi,

quando Deus ei virtutem prętat. An verò ex Dei dono conceſſum ſit B. Virgini, & poſitum in eius volũtate, vt hæc bona, vel omnia, vel aliqua poſſit in hominibus operari miraculosè, & inſtrumentaliter, in hoc nihil inuenio certa fide eſſe definiendum: probabilius tamen exiſtimo hoc eſſe propriũ animæ Chriſti, cui potentia faciendi miracula per modum habitus ſeu permanentis facultatis data eſt, & ideo non tantùm rogando Deum, ſed etiam volendo, & imperando creaturis, operatur.

Quomodo Virgo ſalutis noſtræ cauſa fuerit.

Dico ſecundò, quamuis beata Virgo, nec nos redemerit, nec aliquid de condigno nobis meruerit: tamen impetrãdo, merendo de congruo, & ad Incarnationem Chriſti ſuo modo cooperando, ad noſtram ſalutem aliquo modo cooperata eſt. Prior pars eſt certa de fide, quia eſſe mediatorem Dei ac hominum propriè ac perfectè ſolius eſt Chriſti, vt in præcedenti tomo, in q. 26. probatum & explicatum reliquimus. Poſterior verò etiam eſt clara, ſcilicet quòd beata Virgo tribus modis ad ſalutem noſtram operata fuerit. Primò merendo de congruo Incarnationem. Secundò orando, & petendo, & quandiu fuit in via, de congruo merendo nobis ſalutem. Tertiò concipiendo Chriſtũ noſtræ ſalutis authorem. Quæ omnia ex dictis in ſuperioribus ſatis patent. Et eiſdẽ modis ſæpiſſime ſancti Patres beatæ Virgini attribuunt, quòd noſtræ fuerit ſalutis cauſa, quos latè ſuprà retuli, diſp. 18. ſect. 4. agẽs de excellẽtia gratiæ Virginis, & diſp. 3. ſect. 5. explicãdo locũ illum Gen. 3. *Ipſa conteret caput tuũ.* Præter quos videri poſſunt Irenæus lib. 3. cap. 33. Anſelm. lib. de Laud. Virg. cap. 9. Fulgent. ſerm. de Laud. Mariæ, ex partu Saluatoris, vbi egregiè opponit Mariam Euæ, vt ſicut hæc fuit humani caſus principium, ita illa fuerit noſtræ reparationis exordium, & cauſa. Vnde Aug. ſer. 17. de Nat. *Auctrix peccati Eua, auctrix meriti Maria.* Et Innoc. III. ſer. 2. de Aſſumpt. *Quod damnauit Eua, ſaluauit Maria.* Quæ comparatio prædictũ Sanctorũ ſenſum exponit. Eua enim non fuit propria ac directa cauſa humani caſus, quia in ea non peccauimus, dicitur autem cauſa noſtræ ruinæ, quia Adamum ad peccandum induxit: ita igitur B. virgo nõ fuit per ſe cauſa noſtræ ſalutis, nec nos redemit, nec de condigno nobis meruit; dicitur ergo cauſa: quia nobis Chriſtum genuit & aliquo modo ipſum nobis promeruit, & obtinuit. Quo ſenſu dicit etiam Bernard. ſer. 98. *Per te Virgo ſancta, cælũ repletum eſt, infernus euacuatus eſt, & ruinæ cæleſtis Ieruſalem inſtauratæ.* Et infrà, *Maria omnibus facta eſt, ſapientibus & inſipientibus copioſiſſima charitate debitricẽ ſe fecit, omnibus miſericordiæ ſinũ aperuit, vt de plenitudine eius accipiant vniuerſi, captiuus redẽptionem, æger curationem, triſtis conſolationem, peccator veniam, iuſtus gratiam, Angelus lætitiam, tota Trinitas gloriam, denique filij perſona carnis humanæ ſubſtantiã, vt non ſit, qui ſe abſcondat à calore eius.* Et Germanus ſermone de Zona Domini, ſic virginem alloquitur, *Non eſt vlla ſatietas tuæ defenſionis, non eſt numerus tuorum beneficiorũ. Nullus enim eſt, qui ſaluus fiat, niſi per te Virgo ſãctiſſima, nemo eſt qui liberetur à malis, niſi per te ô puriſſima: nemo eſt cui donum concedatur, niſi per te ò caſtiſſima, nemo eſt cui miſereatur gratia, niſi per te ô honeſtiſſima.* Quæ omnia per Chriſtum, quem ipſa genuit, veritatem habere intelligenda ſunt. Quo modo etiam dixit Andreas Ieroſolymit. orat. de dormit. virg. *Sola præter naturam fuit electa ad naturam renouãdam: ſola deſeruit opifici vniuerſæ naturæ.* Quod infrà explicans ſic loquitur ad virginẽ, *Rex deſiderauit gloriã tuæ pulchritudinis, & adamauit diuitias tuæ Virginitatis, & in te habitauit, & inter nos fixit tabernacula, & per te* Deo *& Patri nos reconciliauit.* Similiter Ephrẽ orat. ad virginem, inquit, *Per te reconciliati ſumus Chriſto,* Deo *meo, Filio tuo: tu captiuorum redemptio, & omnium ſalus. Aue pax gaudium, & ſalus mundi: aue mediatrix glorioſiſſima, aue vniuerſi terrarum orbis cõciliatrix.* Deinde Petrus Damianus ſermone de Annuntiatione, *Euocatur cæleſtis ille conuentus, init Deus conſilium, cogit concilium, facit* Deus *ſermonẽ cum Angelis de reſtauratione eorum, & de redemptione hominũ, ac ſtatim de theſauro diuinitatis Mariæ nomen euoluitur, ac per ipſam, cum ipſa, & in ipſa totum hoc faciendum decernitur, vt ſicut ſine ipſo nihil factum eſt, ita ſine illa nihil refectum ſit,* & multa ſimilia habet ſermone de Aſſumptione, vbi poſt multa concludit: *In Virgine Virga, & baculo cruce, peccatorũ ſpes, & conſolatio ſita eſt, quemadmodũ Propheta clara voce declarat, dicens, Virga tua & baculus tuus ipſa me conſolata ſunt.* Et ſermone primo de Natiuitate virginis, *Hodie*, inquit, *nata eſt illa, per quam renaſcimur omnes,* quod tum illa, tum in duabus ſequentibus concionibus eleganter proſequitur. Denique Richard. Victorinus cap. 26. in Cantic. *Talis*, inquit, *fuit in virtutibus, tantáque fuit eius charitas, vt non ſolùm ad eius gentẽ, Iudæos videlicet, extẽderetur: ſed ad ignotos, & notos, ad omnes denique homines dilatata fuerit, pro his indeſinenter orauit, pro his ſolicita fuit, pro his orando exaudita fuit, dicente ad eam Angelo Gabriele, Inueniſti gratiã apud Deum, ſcilicet quem quærebas. Omnium ſalutem deſiderauit, quæſiuit, & obtinuit: imò & ſalus omnium per ipſam facta eſt, vnde & mundi ſalus dicta eſt.*

Irenæ. Anſelm. Fulgen. Auguſt. Innocen. Bernard. German. Andreas. Ephrem. 1. Pet. Dam. Richard. Victor.

SECTIO II.

Vtrùm beata Virgo nunc etiam in cœlo exiſtens ad noſtram ſalutem cooperetur, pro nobis intercedendo.

NOn inueni aliquem in particulari negaſſe beatæ Virginis interceſſionem potius, quàm aliorum Sanctorum, neque potuit hoc in alicuius mentem cadere, ſeruos nimirum poſſe rogare pro nobis Deum, non verò matrem. Illi verò hæretici, qui generaliter & in vniuerſum negarunt Sancto intercedere pro nobis, idem de beata Virgine docuerunt. Horum author Vigilantius fuit, vt teſtis eſt Hieronymus libr. contra illum, quem ſequuti ſunt Henriciani, vt tradit Bernardus ſermon. 66. in Cantica: & Vvaldenſis, vt refert Antonin. quarta part. titul. 11. cap. ſeptimo, §. ſecũdo. Catharin. vt refert Turrecremata in ſumma de Eccleſia, lib. 4. part. 2. capit. 35. & Ioannes Vvicleph apud Vvaldenſem tomo tertio, de ſacramentalibus c. 108. Fundamentum horum eſſe potuit, vel quia inutile putarunt, quòd beata Virgo intercedat pro nobis, cùm Deus ſit paratiſſimus ad benefaciendum nobis: vel ſecundò, quia putant hoc eſſe iniurioſum Chriſto, quia hoc eſt ponere alium mediatorem præter ipſum, ac ſi eius interceſſio non eſſet ſufficiens, vel denique quia exiſtimant Sanctos ignorare res noſtras, & ideo non poſſe excitari, vt nobis quicquam poſtulent.

Hieron. Bernard. Anton. Turrecrem. Vvaldenſ.

Ex quo tertio fundamento videtur ortus ſecundus error, quem Lutherani ſectantur, beatam Virginẽ & alios Sanctos in genere & in vniuerſali intercedere pro nobis, quia in communi cognoſcunt indigentiam noſtram, labores, pericula, &c. Quæ cognitio ſufficit, vt ex charitate moueantur ad optãda & petenda nobis Diuina beneficia: at verò in particulari negant Sanctos intercedere, hoc vel illud beneficium huic vel illi perſonæ petendo, quia ignorant, quid vnuſquiſque deſideret, vel qua re indigeat.

Virgo pro nobis in cælo intercedit.

Dicendum verò eſt primò, beatam Virginem pro nobis in cœlo orare, ac intercedere. Eſt de fide ex communi ſenſu Eccleſiæ, & traditione. Et probari in primis poteſt teſtimoniis, & rationibus, quibus probari ſolet in genere Sanctos orare pro nobis. Nam ſi alij pro nobis intercedunt, multo magis id præſtabit beata Virgo, quæ & gratia apud Deum

& cha

& charitate erga homines reliquos omnes ſuperat.
Antecedens verò de ſanctis Angelis conſtat frequen-
Tob.12. tibus Scripturæ locis. Tobiæ duodecimo, *Ego obtuli*
Dan.10. *orationẽ tuā Domino.* Daniel decimo: *Princeps regni Per-*
Apoc.8. *ſarum reſtitit mihi.* Apocalypſ. octauo, *Aſcẽdit fumus in-*
cenſorum de orationibus Sanctorum, de manu Angeli corā
Deo. De Sāctis verò hominibus ſūt egregia verba illa
2.Pet.1. Petri 2. canon. c.1. *Dabo autem operam frequenter habere*
vos poſt obitum meum, vt horum memoriam faciatis, id eſt,
habere vos in memoriam, vóſq; iuuare: vt hæc adim-
Apoc.5. pleatis Apocalypſ. etiam cap.5. *Viginti quatuor ſeniores*
ceciderunt corā agno, habentes ſinguli phialas aureas plenas
odoramentorum, quæ ſunt orationes Sanctorum. Et hic eſt
communis ſenſus Eccleſiæ, & ſanctorum Patrū, quo-
Alanus. rum egregia teſtimonia congerunt Alanus toto Dia-
Bellarm. log.3. & Bellarminus libr.1. de Sanctorum beatitudi-
ne, cap.18. Hîc verò afferre poſſumus propria teſti-
Aug. monia de beata Virgine. Auguſtinus ſerm.35. de Sā-
ctis, poſtquam de felicitate Virginis multa dixerat, ita
ipſam alloquitur, *Has ergo tuas felicitates poſſidens, cõuer-*
tere ad noſtrarum miſeriarum ſalutem. Inter hæc igitur fra-
tres cum toto mentis affectu beatiſſimæ Virginis nos interceſ-
ſionibus committamus, vt ipſa nos ſedula prece commẽdare
dignetur in cœlis. Neque enim dubium, quæ meruit pro libe-
randis proferre pretium, poſſe plus omnibus liberatis impẽde-
re ſuffragium. Et multa ſimilia habet ſermone ſecundo
Ger. Conſtãt. de Annunciatione. Germanus Conſtantinopolitanus
ſermone de Zona Virginis: *Quis*, inquit, *poſt tuum fi-*
lium curam gerit generis humani ſicut tu? quis ita nos defẽ-
dit in noſtris afflictionibus? quis in ſupplicationibus adeò pu-
gnat pro peccatoribus? Tu enim, cùm habeas maternā apud
tuum filium fiduciam, & potentiam, nos tuis interpellationi-
bus & interceſſionibus eis efficis familiares, & das ſalutẽ, &
ab æterno liberas ſupplicio: omnia tua admirabilia ſunt, ô
Deipara, omnia ingentia, & aliorum vires ſuperantia: pro-
pterea, & patrocinium tuum maius eſt, quàm intelligentia
apprehendi poſſit. Et inferiùs concludit: *Potens ergo eſt tuū*
auxilium, ô Deipara, ad ſalutem, & non indiget aliquo alio
ad Deum interceſſore. Quo vltimo verbo non excludit
Chriſtum, quem nomine Dei meritò complectitur,
nec aliorum Sanctorum interceſſionem excludit: ſed
ſolùm docet Virginem non vti aliis Sanctis, vt inter-
ceſſoribus ad Deum: ſed alios potiùs ad Virginis in-
And.Cret. terceſſionem confugere. Similiter Andreas Cretenſis
in ſermone de Aſſūptione Virginis, ſic illam affatur:
Abi in pace, placa Dominum pro communi figmento. Nā
quandiu verſabaris in terra, te habuit parua terræ portio: ex
quo tamen tranſlata es è terra, te vniuerſus mūdus continet
commune propitiatorium. O vitæ ſuppeditatrix, & vita vi-
Ephrem. *uentium, & cauſa vitæ.* Nec diſſimiliter Ephrem in ora-
tione citata, eam vocat, *Peccatorum & auxilio indigen-*
tium apud Deum adiutricem. Ex his verbis illam ſalutat:
Aue vallum fidelium, & mundi ſalus, aue tranquillum por-
tus, aue refugium peccatorum, & hoſpitium, aue propitiato-
rium laborantium, aue animæ meæ ſpes bona, aue Chriſtia-
norum omnium firma ſalus. Præterea ſanctus Bernardus
Bernard. multis in locis hanc beatæ Virginis interceſſionem
eleganter cõmendat, & exaggerat, vt videre licet ho-
milia ſecunda, in *Miſſus eſt*, ex qua nonnulla verba ſe-
quenti ſectione referam, & in ſermone, *Signū magnū.*
Quod ſi verè eſt plena pietatis & gratiæ, plena manſuetudi-
nis & miſericordiæ, age gratias ei, qui talem tibi mediatricẽ
benigniſſima miſeratione prouidit, in qua nihil poſſit eſſe ſu-
ſpectum. Deinque omnibus omnia facta eſt, & quæ ſu-
prà retuli. Multa ſimilia habet in ſermone de Natiui-
tate Mariæ, de aquæductu; & ſerm. ſecundo Domini-
cæ primæ poſt Epiphaniam, *Si piè à nobis pulſata*
fuerit, non deerit neceſſitati noſtræ, quoniam miſericors eſt,
Bonauent. *& mater miſericordiæ.* Præterea ſanctus Bonauent. in
ſpeculo Mariæ, ſæpius veritatem hanc docet, &
nonnulla ex Scriptura & ex ſanctis Patribus colli-
A git, præſertim capitulo 8. *Quia Dominus*, inquit, *po-*
tentiſſimus tecum eſt, ideo & tu es potentiſſima ſecum, po-
tentiſſima es per ipſum, potentiſſima apud ipſum, ita vt verè
dicere poſſis illud Eccleſiaſt. vigeſimo quarto, in Ieruſalem
poteſtas mea. Et infrà refert Anſelmum dicentem: Anſelm.
Exaudi pia, adeſto propitia, adiuua potentiſſima, & infrà,
Quid mirum, inquit, *ſi Maria in filio ſuo permaneat in*
æternum, cùm etiam beneficia Mariæ in ſeruis ſuis perma-
neant in æternum? Et infrà, accommodans illud Ruth Ruth.2.
ſecundo: *Benedicta es à Domino filia, quæ priorem mi-*
ſericordiam poſteriore ſuperaſti, Magna, inquit, *erga mi-*
ſeros fuit miſericordia Mariæ adhuc exulantis in mun-
do, ſed multo maior erga miſeros eſt miſericordia eius iam
regnantis in Cœlo. Vnde pro ſplendore prioris miſericor-
B *diæ fuit pulchra vt Luna, pro ſplendore verò poſterioris, mi-*
ſericordiæ eſt electa vt Sol. Nam quemadmodum Sol Lu-
nam ſuperat magnitudine ſplendoris, ſic priorem Mariæ
miſericordiam ſuperat magnitudo poſterioris. Similia re-
petit cap.12. citans Bernardum dicentem, *Quis mi-* Bernard.
ſericordiæ tuæ, ô benedicta, longitudinem & latitudinem
& ſublimitatem & profundum queat inueſtigare? Et in
toto illo libro multa congerit ſimilia, & cap.5. ac-
commodat Virgini verba illa Pſalm. *Abyſſus abyſ-* Pſalm.
ſum inuocat, exponens, id eſt, *mater filium pro nobis*, &
refert Auguſtinum de Virgine dicentem, *Sicut apud* Auguſt.
Deum eſt potentior, ita & præ omnibus Sanctis eſt pro
nobis ſolicitior. Hinc Gregorius Nicomedienſ. *omni-* Greg.Nicod.
C *potentem*, vocat Virginem, oratione ſua. Et Anſelm.
de Laudibus Virginis, cap. duodecimo, inquit, *Te*
ſic Deus exaltauit, vt omnia ſecum poſſibilia eſſe donaue-
rit. Et infrà, *Tu velis, & nequaquam fieri non poterit.* Ac
denique Petr. Damian. ſermone primo de Natiui-
tate Mariæ: *Fecit*, inquit, *tibi magna, qui potens eſt, &*
data eſt tibi omnis poteſtas in Cœlo, & in terra, & nihil
tibi impoſſibile, cui poſſibile eſt deſperatos in ſpem beatitu-
dinis reuelare. Quomodo enim illa poteſtas potentiæ tuæ po-
terit obuiare, quæ de carne tua carnis ſuſcepit originem?
accedis enim ad illud aureum reconciliationis humanæ al-
tare, non ſolùm rogans, ſed etiam imperans, Domina, non
ancilla. Quæ poſteriora verba calumniantur valdé-
que reprehendunt hæretici huius temporis, vt re-
D fert Caniſius libro quinto capite vndecimo, vbi ſi- Caniſ.
milia verba refert ex Bonauentura, & propter hanc
cauſam nobis imponunt, quòd rogemus Virginem,
vt iubeat filium facere, quod petimus. Sed nullus
Chriſtianorum hoc modo orat. Quod enim per me-
taphoram dictum eſt ad exaggerandam efficaciam
interceſſionis Virginis, non eſt propriè vſurpandum,
ſicut Ioſue 10. dicitur, *Obediente Deo voci homi-* Ioſue 10.
nis: vnde non fit, nos, cùm rogamus Deum impera-
re illi.

Rationes ad hanc veritatem confirmandam colli-
guntur ex prædictis verbis Sanctorum. Prima, quia
beata Virgo, dū in mortali corpore vixit, orabat pro
hominibus: ergo multo magis in patria. Antecedens
E neque ab hæreticis negatur, quia conſtat ex Scriptu-
ra ſacra in hac vita fideles & iuſtos orare pro aliis, &
Lucæ 2. beata Virgo rogauit filium, vt indigentibus Luc.2.
ſubueniret. Conſequentia verò probatur, quia orare
pro hominibus eſt opus charitatis, miſericordiæ, ac
religionis: ſed beata Virgo in ſtatu beatitudinis, nec
minore charitate nos proſequitur, noſtrique miſe-
retur, nec minùs Deum colit ac reueretur, quàm
in via; ergo ex hac parte non minus excitatur in pa-
tria ad orandum Deum pro nobis, quàm in via. Aliū-
de verò in ſuperioribus oſtenſum eſt beatam Virginẽ
intueri in Verbo, quæ hîc geruntur apud nos: ergo
hinc etiam potentior erit ad orandum in patria, quā
in via; quia in via, neque omnes noſtras miſerias ita
cognoſcebat, & quas cognoſcebat, non ſemper cõſi-
derabat, ſicut nunc eas ſemper in Verbo contẽplatur.

Præterea ex parte Dei nihil eſt quod huic interceſſioni magis in patria obſtet, quàm in via. Quia quamuis ſit paratiſſimus ad benefaciẽdum nobis: nihilominus vult rogari à nobis tã pro nobis, quàm pro aliis, quia ita vult nobis benefacere, vt tamen velit per media charitati & religioni magis conſentanea, nobíſque vtiliora, ſua bona nobis elargiri: ergo eadem ratione vult rogari à Virgine pro nobis ad maiorem ſui gloriam, & charitatis virginis oſtenſionem, & vt ſecundùm ipſum beata Virgo à nobis honoretur, vt par eſt, vt ſtatim dicemus. Denique nulla fit in hoc iniuria Chriſto: ſed totum potiùs in illius gloriam cedit, quia (vt in fine ſuperioris tomi quæſt. *26.* artic. primo diximus) quamuis ſolus Chriſtus ſit per ſe mediator, præcipuus inter nos, & Deũ, nihilominus ſancti homines & Angeli quodam modo ſunt mediatores, tamen per ipſum Chriſtum. Nam ad ipſum & per ipſum intercedũt pro nobis, & ita etiam beata Virgo in nomine eius petit, cùm pro nobis orat, & per ipſum impetrat, quidquid impetrat. Quia quidquid omnes homines & ipſa etiam Virgo à Deo obtinẽt, per merita Chriſti obtinẽt, vt in eodem priori tomo, quæſtione decima nona latiſſimè probatum eſt. Sic igitur per Virginis interceſſionem nõ obſcuratur, ſed illuſtratur potiùs Chriſti gloria, quandoquidem tota illa oratio Virginis Chriſto nititur, & non adhibetur eo quòd merita & orationes Chriſti per ſe ſufficere non poſſint: ſed quia ipſe voluit vt conuenienti modo & ordine nobis applicarentur, vt eadem applicatio in maiorem noſtram vtilitatem & ſuorum Sãctorum ac præſertim beatæ matris ſuæ honorẽ cederet.

Ex quibus rationibus colligitur beatam Virginem non ſolùm in generali ſed etiam in particulari pro nobis orare. Quia omnia, quæ adduximus, hoc probant, & ſi quod obſtaret, maximè quòd res noſtras ignoraret. Atqui certiſſimum eſt illas agnoſcere (vt in ſuperioribus oſtenſum eſt.) Nam licèt de modo cognoſcendi & de multitudine rerum cognitarum diſputatio ſit inter Theologos: tamen quòd res noſtras aliquo modo cognoſcat, quãtum ad ſtatum ſuæ beatitudinis & ad Eccleſiæ vtilitatem neceſſarium eſt, nullus catholicus dubitat. Id enim non ſolùm de beata Virgine ſed etiam de cæteris Sanctis proportione ſeruata vniuerſalis Eccleſia ſentit. De qua re in materia de beatitudine diſputatur latiùs in 1. part. quæſtio. 12. & in 1. 2. quæſt. 3. & 2. 2. q. 83. & videri poteſt Aug. lib. de cura pro mortuis agenda, c. 15. & Greg. 12. Moral. cap. 13. *Auguſt. Greg. Pap.*

Vltimò colligitur ex dictis, non ſolùm intercedere pro nobis beatam Virginem, ſed etiam eius interceſſionem eſſe omnium efficaciſſimam, vt omnes Sãcti citati docent; & rationes factæ conuincunt. Quin potiùs ſi vera ſunt quæ de charitate & gratia beatæ Virginis in ſuperioribus docuimus, exiſtimo à B. Virgine in hac poteſtate & efficacia non ſolùm Sanctos ſingulos, ſed omnem etiam cæleſtem curiam ſuperari. Itaque, ſi cogitatione fingamus beatam Virginẽ aliquid poſtulare, totámque curiam cæleſtẽ illi reſiſtere (ſicut apud Danielem vnus Angelus alteri reſiſtebat) potentior eſſet maioríſque efficaciæ & valoris apud Deum Virginis, quàm reliquorum Sanctorum omnium oratio. Et ita quidem ſentiunt ſancti Patres paulo antè citati, éſtque dignitati matris maximè cõſentaneum, & perfectiſſimæ gratiæ & charitati beatę Virginis quodammodo debitum. Et ideo Eccleſia & frequentius & altiori quodam modo orat ad Virginem, quàm ad reliquos Sanctos, vt iamiam dicemus. *Efficacia Virgineæ interceſſionis quanta.*

SECTIO III.

Vtrùm beata Virgo ſit à nobis oranda.

HÆretici qui negant Virginem orare pro nobis, conſequenter negaturi ſunt ipſam eſſe à nobis A orandam. Quia neque petere ab illa poſſumus, vt nobis bona elargiatur tanquam eorum author, neque etiam vt à Deo vel Chriſto ea nobis obtineat, ſi pro nobis non orat. In quo errore verſantur omnes hæretici citati Sectione præcedenti, & præterea omnes huius temporis Nouatores, qui generaliter dicunt inutile eſſe interpellare Sanctos, quia nos non audiũt: & illicitum, quia eſt contra gloriam Chriſti vnici mediatoris noſtri: nullus tamen hæreticus fuit, qui admittens aliquem Sanctorum poſſe à nobis orari, hoc ſpecialiter beatæ Virgini denegauerit.

Quapropter dicendum eſt, beatam Virginem inuocandam eſſe & orandam ab hominibus. Concluſio eſt de fide ex communi vſu, & conſenſu totius Eccleſiæ, ac perpetua traditione Sanctorum, quæ colligitur ex omnibus ſuprà adductis. Vbicunque enim dicunt B beatam Virginẽ orare pro nobis, & ipſam orant, & à nobis orandam eſſe docẽt. Præterea in canone Miſſæ, & in liturgiis Iacobi, Baſilij, & Chryſoſtomi, ſæpe fit inuocatio & oratio ad ſanctiſſimam Virginẽ, ex quo euidenter colligitur hanc eſſe Apoſtolicam traditionem. Accedunt præterea ſancti Patres, Auguſtinus, ſermone 18. de Sanctis *Accipe itaque quaſcunque exiles, quaſcunque meritis tuis impares gratiarum actiones, & cũ ſuſceperis vota, culpas noſtras orãdo excuſa, admitte noſtras preces intra ſacrarium exauditionis, & reporta nobis antidotum reconciliationis, &c.* & ſimilia habet ſerm. 35. de Sanctis, & Anſelmus de Laudibus Virg. capite 12. *Rogamus te Domina, per ipſam gratiam, qua te pius & omnipotẽs Deus ſic exaltauit, & omnia ſecum poſſibilia eſſe donauit, quatenus id apud ipſum impetres, nec ſis obſecratu* C *difficilis, quia proculdubio ideo vnigenitus filius tuus Dominus noſter Ieſus Chriſtus erit ad concedendũ promptiſſimus.* Optima etiam ſunt verba illa Germani Conſtantinopolitani in ſermone de Zona virginis. *Quæſo vt in aduentu filij tui, cùm aſſiſtemus omnes iudicandi, tu vt maternam habens fiduciam, & maximam potentiam, valida illa manu tua ab æterno igne nos eripias.* Illuſtris etiam eſt, quamuis vulgaris locus ille Bernardi homilia 2. in *Miſſus eſt. Si inſurgant venti tentationum, ſi incurras ſcopulos tribulationũ, reſpice ſtellam, voca Mariã. In periculis, in anguſtijs, in rebus dubijs Mariam cogita, Mariam inuoca. Non recedat ab ore, non recedat à corde, & vt impetres eius orationis ſuffragium, non deſeras conuerſationis exẽplũ.* D Et in ſermone, *Signũ magnum. Quid ad Mariam accedere trepidet humana fragilitas?* Et infrà, *Amplectamur veſtigia Mariæ, fratres mei, & deuotiſſima ſupplicatione beatis illius pedibus prouoluamur, teneamus eã nec dimittamus, donec benedixerit nobis. Potens eſt enim, nẽpe vellus eſt mediũ inter rorem & arcam, mulier inter Solem, & Lunã, Maria inter Chriſtum, & Eccleſiam conſtituta.* Et in ſermone de Nat. Mariæ. *Ad patrem verebaris accedere, Ieſum tibi dedit mediatorem, ſed forſitan & in ipſo majeſtatẽ vereare diuinam, aduocatum habere vis, & ad ipſum, ad Mariam recurre, &c.* quæ latè & eleganter proſequitur Athanaſ. in ſerm. de ſanctiſſima Deipara, ſub finem, ſic inquit, *Ad te clamamus, recordare noſtri ſanctiſ-* E *ſima Virgo, & retribue nobis pro exiguis iſtis eloquijs magna dona ex diuitijs tuarum gratiarum, tu quæ gratia plena es. Nam ideo his vocibus, vt ex re ipſa deſumptis, & natura laudatoris, præcipuè in tuum encomium vtimur, ſi quando hymnus, ſi quando laus tibi, ſiue à nobis, ſiue ab vniuerſa Eccleſia offertur.* Gregor. Nazianz. orat. 18. de laudibus ſancti Cypriani, de eodem ſancto hæc refert. *Virginémque Mariam ſupplex obſecrans, vt periclitandi ſuppetias ferret, ieiunij, & chameuniæ pharmaco ſeſe communit.* Et Gregor. Nyſſenus ſimilia refert in oratione de Gregorio Thaumaturgo, cui virginem inuocatam apparuiſſe ſignificat. Neque eſt diſſimile, quod de ſe ipſo refert Rupertus Abbas, initio Canticorum. Tandem in Concilio Epheſino frequentes ſunt homi

B. Virgo inuocanda, & orãda. *Auguſt.* *Anſelm.* *Germã. Conſtantinop.* *Bernard.* *Athanaſ.* *Greg. Naz.* *Greg. Nyſſ.* *Rupert.* *Cõc. Epheſin.*

homiliæ Cyrilli, & aliorum Patrum, in quibus beatæ Virginis auxilium, & opem implorãt. Et in 6. Synod. action. 18. Conſtantinus Imperator fidei ſubſcribens ait, *ſperare ſe ſalutem conſequi à multorum munerũ datore Deo interceſſionibus ſanctæ immaculatæ Deiparæ*. Et in 7. Synod. act. 6. tom. 6. cũ relatus eſſet canon. 15. Conciliabuli Conſtantinopol. vbi anathema fertur in eum, qui Deiparæ interceſſiones ſyncera fide non poſtulauerit: reſpondet Epiphanius totius ſacroſanctæ Synodi nomine: *In his firmata & ſtabilita catholica Eccleſia, ab ijs, qui aliter, quàm dogmata & traditiones eius habent, ſentiunt, non vult confirmari*. Et Concil. Baſilienſe, ſeſſ. 43. *Inter omnes*, inquit, *qui cæleſtẽ Regem pro nobis interpellant, præcipuè ad glorioſiſſimam illam & omni laude digniſſimam Dei genitricem Mariam eſt recurrendum, quæ quãto altior exiſtit tanto humilius ad nos reſpicit, omnes ad ſe trahere cupiens, pro quibus in vtero geſtauit Saluatorem*. Denique Trident. ſeſſ. 25. generatim definit Sanctorum inuocationem. Vnde his addi poſſunt omnia teſtimonia, quæ inuocationi Sanctorum communia ſunt, quæ tanto efficaciùs conuincunt de Virgine, quanto ipſa excellentior eſt ipſis.

(Margin: 6. Synod. — 7. Synod. — Epiphan. — Conc. Baſil. — Conc. Trid.)

Præterea adiungi poteſt ratio ſimilis illi, quæ ſectione præcedenti facta eſt. Quia beata Virgo orat & intercedit pro nobis, & hoc modo nos adiuuat, cur ergo non expediet illam orare, vt hoc ipſum beneficium nobis præſtet? Inter homines enim non ſolùm rogamus eum, qui rem optatam præſtare poteſt, ſed etiam eum, qui apud eum intercedere poteſt: quid ergo obſtare poteſt, quin ſimili modo ad Virginẽ oremus? Neque enim timendum eſt, ne noſtras orationes non agnoſcat, quia (vt probauimus, & vniuerſa Eccleſia ſentit) res noſtras cognoſcit, & præcipuè orationes, quæ maximè ad illius honorẽ & ſtatum beatificum & ad noſtram vtilitatem pertinent. Deinde non obſtat Chriſti honor, quia ſicut ipſa Virgo per Chriſtum orat, & ſicut nos, cùm Deum oramus, per Chriſtum petimus, ita cùm oramus Virginem, non aliud petimus, quàm vt Chriſtum ipſum pro nobis oret, vel Deum per Chriſtum: & vt noſtram indignitatem & infirmitatem ſuppleat, & ita totum redundat in gloriam Chriſti. Atque eadem ratione totum cedit in diuinam gloriam: quia hæc oratio ad Virginem prædicto modo & ſenſu facta non ad cultum latriæ, ſed ad cultum duliæ vel hyperduliæ pertinet.

(Margin: Obiectio. Reſponſio.) Dices: Nónne maior eſſet fiducia, maiórque Dei gloria, ſi immediatè ad Deũ accederemus? Reſpondetur interdum hoc facere, bonum eſſe, ac expediẽs: tamen quod aliquando per Virginem accedamus, etiam eſt illi placitum, & per ſe conueniens. Primò, ob maiorem reuerentiam Diuinæ majeſtatis, vt ſignificauit Bernardus locis ſuprà citatis. (Margin: Bernard.) Secundò, propter matris honorem. Vt enim Deus amicos ſuos honoret, interdum per eos facit, quod ſine illorum interceſſione non concedit, ſicut legimus feciſſe cum Abraham & Abimelech, Geneſis 20. & clariùs cum Iob & amicis eius, Iob. 42. (Margin: Geneſ. 20. Iob. 42.) *Iob autẽ ſeruus meus orabit pro vobis, faciẽ eius ſuſcipiã*. Tertiò, vt dignitas interceſſoris ſupleat inopiam noſtram, vnde Virginem interpellare, non eſt de Diuina miſericordia diffidere, ſed de propria indignitate & indiſpoſitione timere. Vnde Bernardus dicta homil. in *Miſſus eſt, Si* (inquit) *criminum immanitate iactatus, &c.* (Margin: Bernard.) & eodem ſenſu dixit in ſermon. de Natiuit. Mariæ: *Hæc peccatorum ſcala, hæc tota ratio ſpei meæ*. Et ſimilia multa habent Petrus Damianus, Andreas Creten. & alij ſuprà citati, & optimè Richardus Victorinus capit. 23. in Cant. (Margin: And. Cret. Richard. Vict.)

Ex his ſequitur, non ſolùm eſſe à nobis Virginem orãdam, ſed etiam præ omnibus Sanctis. Primò, quia eius oratio dignior eſt, & efficacior (vt oſtendimus) & ipſa quo nos magis amat humiliórque eſt, eo prõ-

A ptior eſt & ſolicitior pro nobis. Secundò, quia eius oratio vniuerſalior eſt: nam quidquid alij impetrant, aliquo modo per Virginem impetrant, quia (vt Bernardus dixit) illa eſt mediatrix ad mediatorem, & veluti collum, per quod influentiæ capitis ad corpus deſcendunt, & ideo epiſtol. 174. monet Bernardus, (Margin: Bernard.) vt quidquid Deo offerre volumus, per Mariam offeramus, *vt eodem alueo ad largitorem gratiæ gratia redeat, quò fluxit*, & ſermon. *Signum magnum, Totum*, inquit, *nos habere voluit per Mariam*. Et Germanus ſermon. de Zona, (Margin: German.) *Nemo eſt, cui donum concedatur, niſi per te*. Et ideo vocant illã, *refugium noſtrum, naufragantium portum*, & ſimilibus encomiis, quæ paſſim in citatis Sanctis reperientur. B Et hinc ortũ eſt, vt inter alios ſanctos non vtamur vno vt interceſſore ad aliũ, quia omnes ſunt eiuſdem ordinis: ad Virginem autem tanquam ad Reginam & Dominam alij adhibentur interceſſores. Quo ſenſu Angelicam ſalutationem aliis Sanctis recitamus, vt nimirum eam pro nobis Virgini repræſentent. Rurſus, hinc etiam fit interdum, vt nonnullos Sanctos ad hæc vel illa ſpecialia beneficia obtinenda ſingulares aduocatos habeamus, vt conſtat ex vſu Eccleſiæ, & indicauit Auguſtin. epiſt. 137. (Margin: Auguſt.) virginẽ autem ad omnia habemus vniuerſalem aduocatam, quia in omnibus eſt potẽtior, quàm cæteri in ſingulis. Hinc denique ortum eſt vt Eccleſia ſancta, & præſtãtioribus modis virginem oret, eam vocando, *ſpem noſtram, vitam, dulcedinem, matrem miſericordiæ, &c.* C & frequentius ac inſtantius ad illam, quàm ad reliquos Sanctos oret. Nullus enim eſt dies, in quo non illi publicas orationes offerat, vel in horis canonicis, vel in Miſſæ ſacrificio, vel ſigno publicè dato ſemel, aut bis, aut ter in die, vt vniuerſus populus virginem deprecetur. De qua conſuetudine nihil omnino certum reperire potui, quamuis in vita D. Bonauenturæ referatur, eius authoritate & diligentia cœpiſſe introduci conſuetudinem præbendi ſignum in occaſu Solis ad virginem ſalutandam, quod in ſuperioribus etiam tactum eſt. Præterea in concionibus etiam publicis orationem ad virginem præmittit, de qua conſuetudine legi poteſt Arboreus 4. Theoſophiæ, cap. 6. & Caſtro verbo Oratio. hæreſ. 4. Deinde ad eam D inuocandam plures dies feſtos illi habet dicatos, vt ſuprà latè explicuimus. Sentit ergo Eccleſia virginis interceſſionem & orationem præ omnibus aliis ſibi eſſe vtilem ac neceſſariam: eſt ergo beata virgo à nobis præ omnibus oranda. Vt autem Bernardus dixit, (Margin: Bernard.) ne oratio inefficax ſit, poſt Deum eſt à nobis amãda, & imitanda.

QVÆSTIO XXXVIII.

De baptiſmo Ioannis in ſex articulos diuiſa.

De qua re diſputant Doctores in 4. diſt. 2. & expoſitores ſanctarum Scripturarum, Matth. 3.

E *DEinde conſiderandum eſt de Baptiſmo, quo Chriſtus baptizatus eſt baptiſmo Ioannis: primò conſiderandum eſt de baptiſmo Ioãnis in communi: ſecundò, de baptizatione Chriſti.*

Circa primum quæruntur ſex.

Primò, vtrùm conueniens fuerit, quòd Ioãnes baptizaret.

Secundò, vtrùm ille baptiſmus fuerit à Deo.

Tertiò, vtrùm contulerit gratiam.

Quartò, vtrùm alij præter Chriſtum illo baptiſmo debuerint baptizari.

Quintò, vtrùm baptiſmus ille ceſſare debuerit Chriſto baptizato.

Sextò, vtrùm baptizati baptiſmo Ioannis erant poſtea baptizandi baptiſmo Chriſti.

DISPVTATIO XXIV.

In ſex Sectiones diſtributa.

De Ioanne Chriſti præcurſore.

QVoniam ab hac diſputatione pręcipuã iam nunc huius materiæ partem exordimur, in qua de myſteriis vitæ ac mortis Chriſti Domini, ac de eo præſertim tempore, quo ſeſe hominibus publicè manifeſtauit ac prodidit, tractandum eſt: operæ pretium duximus à Ioanne Chriſti præcurſore initium ſumere, quoniam & ad hoc præcipuè eſt miſſus, vt de Chriſti aduentu publicum teſtimonium prædicaret, & ab illius baptiſmate Chriſtus cognoſci ac manifeſtari cœpit. B Dicemus ergo primò de ipſo Ioanne, quis qualíſve fuerit, ad quod munus à Deo aſſumptus, quibúſque gratiæ donis ac priuilegiis ornatus ſit, deinde de baptiſmo eius in genere, ac tandem de Chriſto à Ioanne baptizato, & ab æterno Patre inter Iordanis fluenta manifeſtato diſſeremus.

SECTIO I.

Vtrùm Ioannes Baptiſta fuerit præcurſor Meſſiæ in lege promiſſus.

DVo ſũt præcipua in Scripturis vaticinia, quibus futurus Meſſiæ præcurſor prædictus eſt. Primũ eſt apud Iſai. c. 60. *Vox clamantis in deſerto, parate viam Domini, rectas facite in ſolitudine ſemitas Dei noſtri.* (*Iſai. 40.*) C Alterum eſt apud Malachiã c. 3. *Ecce ego mitto Angelũ meũ, & præparabit viam ante faciem meã.* (*Malach. 3.*) Quę teſtimonia (vt indicauit Iuſtinus Martyr dialogo cum Tryphone, enarrans præſertim prius teſtimonium) ſi ante rem impletã conſiderentur, obſcuram prophetiam & ambiguum continere ſenſum videri poſſunt: poſtquam tamen manifeſtata veritas eſt, ac Ioannes Chriſtum prædicauit, & poſt prædicationẽ eius lex Prophetæque ceſſarunt, & in Chriſto impleta ſunt omnia, quæ de Meſſia prædicta olim fuerant, ſatis apertè mõſtratum eſt prænũciari hiſce in locis Meſſiæ præcurſorẽ. (*Iuſti. Matt. Præcurſor Chriſti à Prophetis prædictus.*) Vnde Euſeb. lib. 9. de Demõſt. c. 5. & Proſper de prædictionib. & promiſſion. Dei, par. 3. c. 1. & Iuſtin. ſuprà ſignificãt, inter alia ſigna quæ data ſunt Iudæis ad cognoſcendum Meſſiæ aduentum, id vnum fuiſſe, quod D ante illum præcurſor quidam, tãquam publicus præco, anteceſſurus eſſet, qui & hominũ reſeraret aures, & oculos illuminaret, vt veniẽtem Meſſiam, & audire poſſent, & cognoſcere. (*Euſeb. Proſper. Iuſtin.*) Quapropter meritò huius præcurſoris munus ſub duplici metaphora in illis teſtimoniis ſignificatur. Primò enim appellatur *Vox.* Quia (vt inquit Epiph. hæreſ. 69. circa mediũ) *vox eſt præparatiua auditus hominũ, primùm enim inarticulatam vocẽ ſonantem reddere ſolent, clamãtes, è longinquo vocãtes eos, qui ab ipſis aliquid audire debent, & vbi illi vocẽ ſolam audierint, & mentem ad audiendum conuerterint, auréſque præparauerint, tunc is qui ſonantẽ vocem emiſit, de cætero diſtinguit ſermonem, quem dicere voluit. Sic etiam Ioãnes vox fuit, aures hominum præparans, non enim ipſe verbum, ſed poſt ipſum venit verbum.* (*Epiph.*) Deinde appellatur *Angelus*, nõ natura (vt ſenſit Origenes tom. 5. in Ioan. & eius tacito nomine Cyrill. refert lib. 1. Ioã. c. 7. & Beda Marc. 1.) ſed munere & officio, vt iidẽ Patres tradunt. (*Origen. Cyrill. Beda.*) Quia nimirum præcurſor Domini futurus erat nuncius à Deo miſſus, qui clamaret, & aduentum Meſſiæ hominibus nuntiaret, ſicque viã Domino præpararet. Vnde quaſi ad euertendum illum errorem dixit Ioan. c. 1. *Fuit homo miſſus à Deo, homo*, inquit, propter naturam, ſed *Miſſus à Deo*, & ideo Angelus miniſterio. (*Ioan. 1.*) Vt autẽ notauit Chryſoſt. in imperfecto in Matthæũ, hom. 27. ſingulariter vocatus eſt *Angelus*, præcurſor Domini, (*Chryſoſt.*) A vt ſanctitas eius ac vitæ puritas, quæ tanto muneri neceſſaria erant, indicarentur. *Puto*, inquit, *quòd glorioſior eſt Ioãnes, quia homo fuit, & propter virtutis meritũ, Angelus eſt vocatus, quàm ſi nomine Angelus & natura fuiſſet. Angelus enim hoc ipſo, quòd Angelus nõ eſt virtutis præmium, ſed naturæ proprietas. Iſte autẽ mirabilis eſt, qui in humana natura Angelicam ſanctitatem tranſgreſſus eſt, & obtinuit quod non habuit natura, per gratiam.*

Primum igitur omnium conſtat ex his teſtimoniis, promiſſum fuiſſe à Prophetis quendam hominem, Meſſiæ præcurſorem, cuius id eſſet futurum munus, præparare ſcilicet viam ante faciem Meſſiæ, non ſolũ nuntiando aduentum eius (quod aliis quoque Prophetis commune fuit) ſed etiã oſtendendo illũ præſentem, & quaſi digito monſtrando, & prædicatione B ſua homines diſponendo, vt illum ſuſciperent. Vnde Chryſoſtomus ſuprà, *Omnes Prophetæ venturum teſtati ſunt, ille ſolus iam veniſſe monſtrauit: deinde alij Prophetæ miſſi ſunt vt aduentum eius annunciarent, iſte autẽ vt præpararet viam ipſius: aliud autem eſt aduentum eius annuntiare, aliud eſt viam præparare. Nuntiantibus aduentũ eius prædicationis ſermo commiſſus eſt: præparanti autem vias humanæ correctionis opus iniunctum eſt.*

Secundò conſtare ex his facilè poteſt, has prophetias impletas eſſe in Ioanne, atque adeò illum fuiſſe præcurſorem Meſſiæ à Deo promiſſum. (*Ioannes Baptiſta Meſſiæ præcurſor à Deo promiſſus.*) Primò, quidẽ, quia priorem prophetiam expoſuit idem Ioannes de ſeipſo Ioannis primo, vbi interrogatus à Iudæis, quiſnam eſſet, cùm negaſſet, ſe Chriſtum eſſe, Eliam aut (*Ioan. 1.*) C Prophetam, & ipſi vrgerent, dicentes, *Quis es, vt reſpõſum demus his, qui miſerunt nos? quid dicis de te ipſo?* ait, *Ego vox clamãtis in deſerto, dirigite viam Domini, ſicut dixit Iſaias Propheta.* Vbi clarè affirmat eſſe ſe præcurſorem Meſſiæ, illum, quem ſub nomine *vocis* Iſaias antè prædixerat, & ita etiam expoſuerunt Matth. & Luc. cap. tertio, & Marcus cap. primo. (*Matth. 3. Luc. 3. Marc. 1.*) Poſterius autem teſtimonium, de ipſomet Ioanne expoſuit Chriſtus Matth. vndecimo dicens, *Hic eſt de quo ſcriptũ eſt, Ecce ego mitto Angelum meũ ante faciem tuam.* (*Matth. 11.*) Secundò hoc patet ex cõcenſione verborũ vtriuſq; prophetiæ cum rebus à Ioanne geſtis, & in Ioanne. Primum enim verè is dicitur *vox clamantis in deſerto.* Quia, vt Luc. dicit c. 3. *factum eſt verbum Domini ſuper Ioannem Zachariæ filium in deſerto, & venit in omnem regionẽ Ior-* D *danis prædicans baptiſmum pœnitentiæ.* (*Luc. 3. Tota Ioan. vita verè vox clamantis in deſerto.*) Quin potiùs vniuerſa eius vita appellari poteſt perpetua quædam *vox clamantis in deſerto*, quia ab vtero matris cœpit Chriſtum in montanis Iudææ prædicare, ac diuulgare; & ſtatim ac natus eſt, per patrem ſuum cœpit de Chriſto prophetare, ac prædicare. Nam (vt dicit Eccleſia in hymno ſancti Ioãnis) per ipſum fuit vox Zachariæ reſtituta, & gratia prophetiæ cõmunicata, qua Chriſti aduentum prædicauit, dicens, *Benedictus Dominus Deus Iſrael, quia viſitauit & fecit redemptionem plebis ſuæ.* Deinde ſtatim ab infantia eremum inhabitare orſus (vt infrà dicemus) quamuis nõ verbis, factis tamen ac exemplo Chriſtum virtutíſque viã prædicare cœpit. Inde tandem poſtea egreſſus, propriè & verè fuit E *vox clamantis*, ſeu *vox clamans in deſerto.* Quod ad literam (vt inquit Cyrillus in Eſai. & Euſebius ſuprà) intelligitur de deſerto prope Iordanem, in quo pœnitentiam prædicare exorſus eſt. (*Cyrill. Euſeb.*) Per metaphoram verò (vt inquit Hiero.) *intelligitur Eccleſiæ ſolitudo*, de qua Iſai. 35. dicitur, *Lætare deſerta ſitiens, exultet ſolitudo, & floreat quaſi lilium.* (*Hieron. Iſai. 35.*) Hæc enim deſerta erat notitia Dei, & ab idolis tenebatur. Verba item alterius prophetiæ optimè in Ioannem conueniunt, qui & nuntius Dei fuit, & Angelicã in terris vitam agens, miſſus à Deo Patre eſt *ante faciem ſuam*, id eſt, ante Verbum incarnatum, quod *facies Patris* dicitur, iuxta illud Pſalmi 79. *Domine Deus virtutum conuerte nos, &* (*Pſalm. 79.*)

oſtende

oſtende faciem tuam, & ſalui erimus. Vel certè miſſus eſt ab ipſomet Verbo, *ante faciem ſuam*, id eſt, ante ſeipſum, iuxta communem phraſim Scripturæ. Vnde Zacharias Luc. 1. intelligens completam eſſe filio ſuo hanc prophetiam, inquit: *Tu puer Propheta Altiſſimi vocaberis, præibis enim ante faciẽ Domini, parere vias eius.* Parauit autem viam Domini (vt in vtraque prophetia prædictum erat) prædicando Chriſtum iam veniſſe, & Regnum cœlorum propè eſſe, & hortando omnes ad pœnitentiam, vt ſeſe ad Chriſtum & ſpirituales eius fructus ſuſcipiendos cõpararent. Eſt igitur manifeſtũ in Ioãne impleta vtraque de præcurſore Meſſiæ prophetia: ipſe ergo fuit præcurſor à Deo promiſſus. De quo nonnulli Patres etiam interpretantur illud Pſalm. 131. *Paraui lucernam Chriſto meo.* Ita Cyrillus libro primo in Ioannem cap. ſeptimo, & Tertullianus lib. contra Iudæos, cap. nono, vbi ſic inquit: *Nec nouum eſt Spiritu ſancto, Angelus appellare eos, quos miniſtros ſuæ virtutis Deus præfecit. Idem enim Ioannes non tantùm Angelus Chriſti vocatus eſt, ſed & lucerna lucens ante Chriſtum. Paraui enim*, inquit, *lucernam Chriſto meo, vt Dauid prædicat. Quare ipſe Chriſtus veniẽs adimplere Prophetas, dicit ad Iudæos: Ille fuit lucerna ardens, & lucens, vtpote qui non tantùm vias eius præparabat in eremo, ſed & agnũ Dei demonſtrando, illuminabat mẽtes hominum præconio ſuo.* Eandem expoſitionem habent Idacius Clarus libro 1. contra Varimadum Arianum non longè à principio, Auguſt. & Hieronym. eundem Pſalmum exponentes.

Luc. 1. — *Ioãnis Chriſti lucerna.* — *Pſalm. 131.* — *Cyrill. Tertul.* — *Idacius. Cla.* — *Aug.* — *Hier.*

SECTIO II.

Quodnam fuerit munus præcurſoris.

IN hoc munere explicando hæretici huius temporis mirè allucinantur, & infinita mendacia confingunt. Dicunt enim Baptiſtæ miniſterium fuiſſe abrogare Moſaicam lègem, ſicut de facto, inquiunt, & iure abrogauit, & cæremonias Moſaicas abſtulit, totúmq; ſtatũ religionis mutauit. Hinc præterea addunt ipſum nouum Teſtamentum inchoaſſe, & baptiſmũ in illo permanſurum inſtituiſſe, gentéſque ad illum & ad Eccleſiæ ſocietatem manifeſtè recepiſſe, & alia ſimilia, quæ latè refert Caniſius lib. de ſancto Ioanne, cap. 6. Ad hæc autem portenta aſſerenda ſolũ nituntur verbis illis Chriſti Luc. 16. *Lex & Prophetæ vſque ad Ioannem.* Propter quæ nonnulli etiam Patres aſſeruerunt Ioãnẽ fuiſſe antiquæ legis finem, & nouæ principium. Vnde Cyril. Ieroſol. cat. 3. *Veteris*, inquit, *Teſtamenti finis & noui principium eſt baptiſmus, Ioannes erat dux eius, quo maior inter natos mulierũ nullus, qui fuerat Prophetarum. Omnes enim Prophetæ & lex vſque ad Ioannem, & idem erat rerum Euangelicarum principium, initium enim Euãgelij Ieſu Chriſti erat Ioannes baptizans.* Et infrà vocat Ioannem huius gratiæ ducem. Et ſanctus Paulinus in natali 9. de ſancto Felice, ſic inquit:

Hic eſt præcurſor Domini, & Baptiſta Ioannes,
Idem Euangelij ſacra ianua, metaque legis.

Caniſ. — *Luc. 16.* — *Cyrill. Ieroſ.* — *Paulin.* — *Pet. Chryſ.*

Inſuper Petrus Chryſologus ſermone 91. de ſancto Ioanne in hunc modum loquitur, *Chriſti præco, arcanum Patris, filij nuntius, ſignifer ſuperni Regis, peccatorum venia, Iudæorum correctio, vocatio gentium & (vt propriè dicam) legis & gratiæ fabula.*

Sed horum hæreticorum ſententia, & in Chriſtum iniurioſa eſt, & nullo nititur apparenti fundamento. Dicendum igitur eſt præcurſoris munus illud dũtaxat fuiſſe, quod in prædictis Prophetarũ teſtimoniis cõtinetur, quódq; Zacharias Luc. 1. illis verbis cõplexus eſt. *Tu puer Propheta Altiſſimi vocaberis, præibis enim ante faciem Domini parare vias eius, ad dandã ſcientiam ſalutis plebi eius.* Hanc verò *ſcientiã ſalutis*, præcurſoriſq; miniſteriũ apertiùs explanat Ioan. cap. 1. dicẽs, *Fuit homo* A *miſſus à Deo, cui nomẽ erat Ioãnes. Hic venit in teſtimoniũ vt teſtimonium perhiberet de lumine, vt omnes crederent per illũ. Nõ erat ille lux, ſed vt teſtimoniũ perhiberet de lumine.*

Præcurſoris officium quod — *Luc. 1.* — *Ioan.*

Primum ergo ac præcipuum munus præcurſoris fuit, vt teſtimonium de Chriſto perhiberet, prædicando ipſum eſſe Meſſiam in lege promiſſum, & vt populũ præpararet ac diſponeret ad hoc teſtimoniũ de Chriſto ſuſcipiendum. Quod partim fecit exemplo vitæ innocentiſſimæ, & integerrimæ, partim prædicando pœnitentiam, & ad hunc eundem finem (vt infrà dicemus) ordinatus eſt baptiſmus eius, quo mediante multitudinem hominum congregabat, quibus Chriſtum ac Meſſiam annunciabat. Et ita exponunt hoc munus præcurſoris Patres omnes exponentes præ- B dicta Ioannis & Lucæ teſtimonia, præſertim Auguſtin. Ambroſius, Chryſoſtomus, Cyrillus, & alij, quos ſtatim referam. Confirmatur ex rationibus, quas Sancti aſſignant, ob quas fuit neceſſarium hoc præcurſoris munus: nimirum quoniam Chriſti aduentus futurus erat occultus, & in humilitate ac paupertate, ideóq; conueniens fuit, vt præter alia ſigna de Meſſia exhibita præcederet etiam quidam teſtis omni exceptione maior, qui illum veluti digito demonſtraret, vt rectè dicit Auguſtinus tractatu 35. in Ioannem. Accedebat præterea, homines propter innumera peccata fuiſſe veluti obcæcatos ad videndũ lumẽ Chriſti, quare expediens idcirco erat, vt prædicatio Ioan- C nis præcederet, qua homines ad pœnitentiam prouocaret, vt ablatis denſiſſimis delictorum tenebris, ſplendidiſſimum iuſtitiæ ſolẽ intueri poſſent, vt Auguſtinus latè proſequitur homil. 20. & 21. de Sãctis, & Origen. tom. 5. & Chryſoſt. homil. 5. in Ioannem præcurſoris ergo munus nullum aliud fuit, quàm teſtimonium reddere Meſſiæ, & præparare homines ad illud teſtimonium ſuſcipiendum.

Auguſt. — *Ambr.* — *Chryſ.* — *Cyrill.* — *Auguſt.* — *Origen.* — *Chryſ.*

Ex quo infero, & dico ſecundò, non pertinuiſſe ad munus præcurſoris ferre legem gratiæ, aut nouum condere teſtamentum. Eſt de fide, & probatur primò, quia id nõ eſſet ante Chriſtũ præcurrere, ſed munus potiùs ac dignitatem Chriſto præripere. De illo enim ſolo ſcriptum erat Iſai. 33. *Dominus Rex noſter,* D *Dominus legifer noſter*, & Ioel. 2. *Filij Sion exultate & lætamini in Domino Deo veſtro, quia dedit vobis Doctorem iuſtitiæ.* Quæ teſtimonia, aliáque ſimilia fusè explicuimus & confirmauimus in præcedenti tomo diſputat. 47. ſectione 2. ſed omnia clariùs explicuit Ioannes c. 1. dicens; *Non erat ille lux, ſed vt teſtimoniũ perhiberet de lumine.* Et infrà refert teſtimoniũ eiuſdem præcurſoris dicẽtis, *De plenitudine eius nos omnes accepimus, & gratiã pro gratia, quia lex per Moyſem data eſt, gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt.* Sub gratia autem, quæ à veteri lege diſtinguitur, vniuerſa lex gratiæ cõprehẽditur, in qua potiſſimum eſt gratia ipſa, & efficacia, quã ad illam conferendam habet. Propter quam ad Rom. 8. vocatur à Paulo, *lex ſpiritus vitæ in Chriſto Ieſu.* E Et confirmatur, quia nunquam æternus Pater iuſſit nobis, vt obediamus præceptis Ioãnis, ſed filij ſui, dicẽs, *Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene cõplacui, ipſum audite*, Matth. & Luc. 9. & 2. Pet. 1. Neq; Chriſtus ipſe præcepit nobis ſeruare mandata Ioannis, ſed ſua, Ioan. 13. *Mandatum nouum do vobis*, & c. 14. *Mandata mea ſeruate.* Et cap. 15. *Si præcepta mea ſeruaueritis, manebitis in dilectione mea.* Et Matth. vlt. dicit Apoſtolis, *Docete omnes gentes, docẽtes eos ſeruare omnia quæcũq; mandaui vobis.* In tota autem Scriptura nullũ eſt verbum, in quo inſinuetur Ioannem fuiſſe legiſlatorem: ergo hæretici hoc aſſerẽtes, & ſibi ipſis contrarij ſũt, qui nihil credendum exiſtimãt, niſi quod in Scriptura habetur, & ipſi Scripturæ repugnant, quæ ſolũ Chriſtum facit legis gratiæ authorem. Et confirmatur ſecundò: nam præceptũ de ſuſcipiendo baptiſmo (quod

Nouam legẽ, aut teſtamentum condere non fuit munus præcurſoris. — *Iſai. 33.* — *Ioel. 2.* — *Ioan. 1.* — *Matth. 9.* — *Luc. 9.* — *2. Pet. 1.* — *Ioan. 13. 14. & 15.* — *Matth. vlt.*

videtur

videtur eſſe veluti ianua totius legis gratiæ,& in quo ipſi hæretici multum ponunt, non eſt à Ioanne latũ, ſed à Chriſto. Tum quia (vt infrà probabo) baptiſmus Chriſti valde diuerſus eſt à baptiſmo Ioannis,& præceptum de baptiſmo Chriſti durat: de baptiſmo autem Ioannis nullum eſt, imò nec fuiſſe vnquam, etiam quando Ioannes baptizabat, veriſimile eſt, vt infrà dicemus. Et quidem tametſi fuerit,ad legẽ gratiæ non pertinuiſſe, certũ profectò eſt,cùm in illa nõ obliget,neque obligauerit vnquam.Tum etiam,quia Ioan. 3. legimus Chriſtum dixiſſe, *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto*,de Ioãne verò nec ſcriptum nec traditum habemus, quòd ſimilia verba, quæ præceptum indicare poſſunt,protulerit. Nec ſine cauſa dixit Chriſtus; *Ex aqua, & Spiritu ſancto*, vt ſignificaret ſe nõ præcipere baptiſmum Ioannis, qui erat in ſola aqua: ſed ſuũ,qui futurus erat etiã *in Spiritu ſancto*, vt dicitur Ioan.1. Tandem lex noua,vel eſt idem quod nouum Teſtamentum,vel in illo continetur: ſed non eſt teſtator noui Teſtamenti Ioannes, ſed Chriſtus; non enim Ioannes morte ſua ſed Chriſtus illud confirmauit,teſte Paul.ad Hebr.9.non ergo Ioannes eſt author legis nouæ, ſed Chriſtus. Neque enim à Ioanne factæ ſunt promiſſiones noui Teſtamenti:ſed à Chriſto, neque in Ioannis meritis fundãtur,ſed Chriſti, nec Ioannes fundauit Eccleſiam, inſtituit Sacramenta,ſummúſve illius eſt Pontifex, ſed Chriſtus, vt prædicta diſputatione 47. ſuperioris tomi latiùs tractatum eſt.

Ioan. 3. *Ioan. 1.* *Hebr. 9.*

Lex vetus nõ eſt à Ioãne abrogata.

Hinc dico tertiò Ioannem non immutaſſe neque abrogaſſe legem veterem, neq; hoc ad munus illius pertinuiſſe. Hæc aſſertio de fide eſt,& neceſſariò ſequitur ex præcedẽti. Quia lex vetus non eſt abrogata,niſi per nouam. Neque authoritas abrogandi legẽ eſt,niſi apud eum,qui authoritatem habet illam condendi. Vnde vtraque authoritas æquè ſoli Chriſto in Scriptura tribuitur, ad Galat.3. *Chriſtus nos redemit de maledicto legis,factus pro nobis maledictus.*& infrà, *Quid igitur lex,propter tranſgreſſionem poſita eſt,donec veniret ſemen,cui promiſerat*,& infrà, *Priuſquam veniret fides, ſub lege cuſtodiebamur cõcluſi, in eam fidem,quæ reuelãda erat. Itaq; lex pædagogus noſter fuit in Chriſto,at vbi venit fides, iam non ſumus ſub pædagogo.* Per fidem autem intelligit Paulus viuã fidem Chriſti & gratiam noui Teſtamẽti,ſicuti apertè explicuit ſubiungens, *Omnes enim filij Dei eſtis per fidem in Chriſto Ieſu.Quicunque enim in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis*,& cap.4.*Cùm eſſemus paruuli,ſub elemẽtis mundi eramus ſeruientes: at vbi venit plenitudo temporis, miſit Deus filiũ ſuum factum ex muliere,factum ſub lege, vt eos qui ſub lege erant,redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus.*Et deinde poſtquã veritatem hanc variis modis ac teſtimoniis Scripturæ confirmaſſet,concludit,*Itaque fratres non ſumus ancillæ filij,ſed liberæ,qua libertate Chriſtus nos liberauit.* Nõ ergo Ioannes ſed Chriſtus legem veterẽ abrogauit,nóſque ab illius iugo & ſeruitute liberauit. Quapropter in Scriptura vbicunque excluditur lex, ſtatim gratia Chriſti ſubiungitur, Act.15.*Quid tentatis Deũ imponere iugum ſuper ceruices diſcipulorum, quod neq; Patres noſtri neque nos portare potuimus,ſed per gratiã Domini Ieſu Chriſti credimus ſaluari.* Et ita hæc veritas vt manifeſta ſupponitur ab omnibus Patribus,& Theologis, vbicunq; de ceſſatione legalium diſputãt, vt videre licet præſertim in Auguſtino,& Hieronymo in epiſt. quas inter ſe mutuo de hac materia ſcripſerunt. Adiungi etiam poteſt in huius & præcedentis aſſertionis confirmationem locus ille Deuteron.18.*Prophetam de gẽte tua, & de fratribus tuis,ſicut me ſuſcitabit tibi Dominus Deus tuus,ipſum audies*, & infrà, *Prophetam ſuſcitabo eis de medio fratrum tuorum ſimilẽ tui, & ponã verba mea in ore eius,loquetúrq; ad eos omnia,quæ præcepero illi. Qui autẽ verba eius, quæ loquetur in nomine meo,audire noluerit, ego vltor exiſtã.* Quod teſtimoniũ de Meſſia eſſe intelligendum in ſuperiori tomo,diſput. 2. fuſiùs oſtendi. Prædicitur autem in illo Meſſiam futurum alterum legiſlatorem diuinæ legis: & inſinuatur non obſcurè Moyſi legem fuiſſe obſeruandam, donec ipſe veniret & noua diuináque præcepta ferret. Ille ergo diuinus Propheta fuit author nouæ legis, & abrogator veteris,& non Ioannes,qui interrogatus à Iudæis,an eſſet Propheta, verè ac fideliter reſpondit, *Nõ*. Vt enim notauit Cyrill.lib.1.in Ioan.c.24.non ſciſcitabantur illũ an eſſet qualiſcunque Propheta(hoc enim modo nõ inficiaretur eſſe ſe Prophetã) ſed an eſſet ὁ προφήτης, id eſt, ille Propheta, cuius præcepta & leges audituri eſſent.Et ideo meritò reſpondit, ſe non eſſe Prophetam illum, ſed eſſe vocem præparantem homines,vt eſſent diſpoſiti ad audiendum illum Prophetã, eiúſq; fidẽ & Euangelium ſuſcipiendum. Et hoc ſenſu dixit rectè Auguſt.ſerm.20.de ſanctis, Ioannem ſub lege exiſtentẽ Chriſtũ proclamaſſe, & prædicaſſe, & hoc modo legẽ ad Euangeliũ tranſmiſiſſe. *Quod enim*, inquit, *nondum natus de ſecreto materni vteri prophetauit,& expers lucis iam teſtis eſt veritatis, hoc eſt intelligendũ,quod latens ſub velamine,& carne literæ,& Redẽptionem mundi ſpiritu prædicauit,& nobis Dominum noſtrum de quodã legis vtero proclamauit*,& infrà, *Quod autem Ioãnes in carcere conſtitutus ad Chriſtum diſcipulos ſuos ordinat, legẽ ad Euãgeliũ tranſmittit*,& infrà, *Præmittitur ante Ieſũ Chriſtũ Ioannes,quaſi Teſtamentũ vetus ante nouum.* Similiter Hilar.can.14. in Matth. *Ioannes*,inquit,*formam prætulit legis,quia lex Chriſtũ prædicauit,& Ioãnes profectus ex lege eſt,Chriſtũ ex lege prænuncians.* Elegantiùs & apertiùs Chryſoſt.homil.3.imperfecti,tractans illa verba, *Vox clamantis in deſerto. Vox*,inquit,*eſt ſonus confuſus,nullum ſecretum cordis oſtendens*,& infrà, *Verbum autem eſt ſermo rationabilis myſteriũ cordis aperiẽs*,& infrà, *Ideo ergo Ioãnes dictus eſt vox,non verbum,quia per Ioannem neque miſericordias ſuas Deus,neque iuſtitias,neq; ante conſtitutionẽ mundi præparata conſilia, demonſtrauit,ſed hoc tantummodo,quia aliquid magnifacere Deus in hominibus meditabatur:poſtea autem per filium ſuum pleniſſimum myſteriũ ſuæ voluntatis aperuit*, & infrà allegoricè exponens locuſtas,quas manducabat Ioannes. *Quod docebat*, inquit, *idem manducabat, volatilia quidẽ erant, non autẽ magna, nec ſatis in altum volantia,quia Iudæi,quibus à Ioãne pœnitentia ſola iniungebatur, ſecundùm iuſtitiam legis, metu pœnæ viuebant,non ſecundùm ſpiritualia & altiſſima Chriſti præcepta*, & infrà, *Ideo Ioannes mel agreſte edebat,quoniam adhuc ante Chriſtum, ante Spiritum ſanctum conſtitutus ſub lege, legis vtebatur eloquijs, inſipidis, inſuauibus, & agreſtibus*,& infrà, *Filius Dei ſub lege factus eſt,vt eos qui ſub lege erant,redimeret, & educeret: Ioãnes autem ſub lege natus eſt,non vt eos,qui ſub lege erant, educeret,ſed vt eſſent ſub lege,& ſecundum legem,& viuerent,& docerent: propterea nihil extra legem aut fecit, aut docuit:ſed tantùm pœnitentiam prædicauit.*

Galat. 3. *Lex vetus per Chriſtum abrogata.* *Act. 15.* *Deuter. 18.* *Cyrill.* *Auguſt.* *Hilar.* *Chryſoſt.*

Præterea ex re ipſa,& ex proceſſu Euãgelicæ hiſtoriæ facilè conuinci poteſt,Ioannem, neque factis ſuis legis opera neglexiſſe, neque verbis illam non eſſe obſeruandam docuiſſe. Si enim Iudæi frequenter Chriſto obiiciebant, quòd (ipſorum exiſtimatione) legem tranſgrederetur, quomodo crimen hoc non obſeruaſſent in Ioanne, aut cur illud diſſimulaſſent? Deinde in Actibus Apoſtolorum ſæpe legimus, præſertim capite 21. vſque ad 26. quam acriter Iudæi Paulum perſequerentur, quod gentibus communicare, legem tranſgredi, & templum violare videretur, ac docere non eſſe neceſſarium legem Moyſi obſeruare; quid igitur facturi eſſent, ſi Ioannes ante Chriſti & Apoſtolorum prædicationẽ, ac miracula legem abrogare auſus eſſet. Ad hæc,cum bapti

Act. 21.

baptiſmus Ioannis non eſſet legi contrarius; ſed potius quodam modo conſentaneus, eo quòd aquæ baptiſmata ac lauacra frequentiſſima eſſent in illa lege; nihilominus tamen quoniam nouum baptizandi ritum introducebat, ab illo interrogant. *Quid ergo baptizas ſi tu non es Chriſtus, neque Elias, neque Propheta?* ergo ſi aliquid contra legem aut faceret, aut doceret; multo magis illud obiicerent, eiúſque rationem poſtularent: ergo id aſſerere alienum eſt ab Euangelica hiſtoria, voluntariéque confictum.

Obiectio. hæreticorum.

Sed hæreticorum reſpondendum obiectionibus, qui præcipuè nituntur verbis illis: *Lex & Prophetæ vſque ad Ioannē.* In quibus duo ſunt explicanda, alterū de duratione Prophetiæ, alterum de duratione legis: quorum primum licèt ad præſentem controuerſiam pertinere non videatur, per ſe tamen difficultatē habet, quia non ſolùm ipſe Ioannes Propheta fuit: ſed etiam multi poſt ipſum prophetauerunt, præſertim Ioannes Euangeliſta, & alij, de quibus in Actibus

Reſponſio.

Apoſtolorum fit mentio, & in epiſtolis Pauli, & aliis, & præſertim in Apocalypſi multa ſpiritu prophetico dicta continentur. Imò & in antiquis Prophetis multa ſunt, quæ vſque ad Ioannem non ſunt impleta, ſed tempora legis gratiæ reſpiciunt. Dicendum verò eſt cum Hieronymo Matth. 11. ſermonem eſſe de Prophetis, qui de Chriſto venturo ſcripſerunt. Nam quia Ioannes non ſolùm illum venturum eſſe dixit, ſed iā veniſſe oſtendit, & digito demonſtrauit, ideo vſque ad illum dicuntur eſſe Prophetiæ. Nam licèt in eis multa contineantur poſterioribus impleta tēporibus, tamen quia præcipuus omnium prophetiarum ſcopus erat Chriſtus, ideo abſolutè dicuntur prophetiæ eſſe vſque ad illud tempus, in quo Chriſtus præſens manifeſtari cœptus eſt. Aliam interpretationem ſtatim trademus.

Prophetias vſque ad Ioannē duraſſe quomodo intelligendum.
Hieron.

Legem duraſſe vſque ad Ioannem quomodo intelligendum.
Matth.1.

Altera pars de lege, primò poteſt in eundem ſenſum exponi ex verbis Matth. cap. 11. *Prophetæ & lex vſque ad Ioannem prophetauerunt.* Vbi non dicitur Lex, vſque ad Ioannem duraſſe, ſed prophetaſſe. Vniuerſa enim lex quædam erat prophetia, myſteria Chriſti repræſentans, quæ dicitur prophetaſſe vſq; ad Ioannem, quia ex eo tempore cœpit impleri. Antea enim erat veluti grauida, & ſub velaminibus ac figuris Chriſtum continebat: à temporibus autem Ioannis parturire eſt orſa, quando iam non figuris ſed apertè regnum cœlorum prædicare, & Chriſtus cœpit oſtēdi. Et hanc expoſitionem indicauit Euthym. c. 58. in Lucam, & cap. 20. in Matth. qui aliam expoſitionem addit, dicens omnes Prophetas & legem vſque ad Ioannem Iudæis prophetaſſe, eúmque fuiſſe vltimum prophetarum: deinceps verò nullum alium eis prophetaſſe. Vel aliter dicamus ſenſum eſſe, legē duraſſe vſq; ad Ioannem (vt philoſophicis terminis vtamur) intelligendum eſſe intrinſecè duraſſe vſque ad illum, quia toto ipſius tēpore durauit, & iam inde abrogari cœpit, quaſi extrinſecè, quia tunc cœpit Euangelium prædicari, & homines præparari ad deſerendam illā legem, altiorémq; amplectendam. Vnde Ambr. libr. 8. in Luc. in principio, *Lex & prophetæ vſque ad Ioannem, non quia lex deficit, ſed quia incipit Euangelij prædicatio. Videntur enim minora cōpleri, cùm potiora ſuccedunt.* Et ad eundem ferè modum exponit Aug. libr. 83. quæſt. in 58. aliam partem de prophetia, vbi dicit Ioannē prophetiæ geſtaſſe perſonā: Chriſtū autem, qui per prophetiā prænuntiabatur, Euangelij duxiſſe perſonam, & ideo prophetiam cœpiſſe minui, poſtquā id, quod prænuntiabat, aduenit. Itaque ſentit ideo dictum eſſe, *Lex & Prophetæ vſque ad Ioannem,* quia ex tūc antiqua prophetia minui cœpit. Vnde inferiùs inquit, *Poſtquā ergo prophetia ipſa in Ioanne conſtituta digito oſtendit præſentem quem venturū ab exordio generis humani cecinerat,*

Euthym.
Ambroſ.
Aug.

A *incipit minui, atq; inde creſcere prædicatio regni Dei.* Et in eodem ſenſu Hieron. epiſt. 151. ad Algaſiam, quæſt. 1. *Lex, inquit, & Prophetæ vſque ad Ioannem prophetauerunt, non quòd Ioannes prophetarum ſit finis, & legis: ſed ille qui Ioannis teſtimonio prædicatus eſt.*

Ioannes initiū legis nouæ, & finis veteris quomodo.

Ex his conſtat, quis ſit ſanctorum Patrum ſenſus, quorum authoritate hæretici abutuntur. Vocāt enim Ioannem principium legis nouæ, & finem veteris in eodem ſenſu, quia ab illo prædicari cœpit, & promitti regnum Cœlorum, & demonſtrari Chriſtus noui Teſtamenti conditor; & ita dici poteſt Ioannes quaſi extrinſecum principium nouæ legis, ſicut lucifer dicitur eſſe initium diei, & finis noctis. Vnde Tertul. lib. B 4. in Marcion. cap. 33. *Agnoſcamus,* inquit, *Ioannem conſtitutum inter vetera, & noua, ad quem deſineret Iudaiſmus, & à quo inciperet Chriſtianiſmus,* quod infrà explicans ſubdit, *Ioannes antecurſor & præparator oſtenditur viarum Domini Euangelium ſuperducturi, & regnum Dei promulgaturi.* Sic etiam Greg. Nazianz. orat. 21. in laudem Athanaſij, Ioannem vocat *lucernam ante lucem, vocem ante ſermonem, mediatorem,* & ſubdit, *mediatorem, inquam, veteris & noui Teſtamenti,* & orat. 20. Baſiliū cū Ioanne conferens, inter alia inquit, *Ipſe quoque inter duo teſtamenta medius, illius videlicet literam euertens, huius autem ſpiritum in publicum efferens, ac per externæ & viſibilis legis euerſionem occultā legem implens.* Quæ verba per accommodationem de Baſilio dicuntur: nomi- C ne autem *viſibilis legis,* intelligi videtur lex carnis: nomine autem *legis occultæ,* lex ſpiritus, & rationis; propriè verò pertinent ad Ioannem Baptiſtam. Non ſunt autem ita intelligenda, ac ſi Ioannes directè euertiſſet legem veterem, aut cōtra illam prædicaſſet: ſed quòd regnum Cœlorum, & ſpiritum legis nouæ & eius authorem paulatim oſtendens ac prædicans, quoddam fuerit legis veteris euertendæ principium. Hinc denique Aug. lib. quæſtionum veteris & noui Teſtamenti, in 69. ſimul dicit prædicante Ioanne ceſſaſſe legem veterem, & illam nihilominus duraſſe vſque ad Chriſtum, per quem abrogata eſt, & ſimul etiam dicit legem & prophetas fuiſſe vſque ad Ioannem, & fuiſſe vſque ad Chriſtum, Quia vtrūque iuxta diſtinctionem poſitam verum eſt.

Tertull.
Greg.Naz.
Auguſt.

D

SECTIO III.

Quam ſanctitatis & gratiæ perfectionem fuerit Ioannes Baptiſta conſequutus.

IN hac ſectione ſermo eſt de gratia ſanctificante: nam de gratiis gratis datis in ſectione 5. dicendum. Duplex autem perfectio gratiæ diſtingui poteſt: altera quæ conſiſtit in collatione boni: altera, quæ ad remouendum malum pertinet. De priori dicemus in ſectione hac, de poſteriori verò in ſequenti.

Dico ergo primò perfectionem gratiæ, & ſanctitatis, quā B. Ioannes eſt conſequutus, fuiſſe eximiam. Hæc aſſertio dupliciter explicari poteſt, primò abſolutè, ita vt ſenſus ſit Ioannem dignioribus atq; excellentioribus ſanctis & Dei amicis eſſe annumerandū, & hoc ſēſu eſt de fide, vt eſt vniuerſalis Eccleſiæ ſen- E ſus ac traditio, quæ ſatis probatur teſtimonio Anguli Luc. 1. *Erat magnus coram Domino,* & infrà, *Ipſe præcedet ante ipſum in ſpiritu, & virtute Eliæ.* vbi Ambr. *Non corporis,* inquit, *ſed animi magnitudinem declarauit, eſt coram Domino magnitudo animi magnitudo virtutis. Ætatem enim animæ numeramus nō pro ratione tēporis, ſed pro qualitate virtutis,* & infrà, *Ideo fortaſſe in Spiritu & virtute Eliæ, quia ſanctus Elias & virtutem habuit magnā & gratiam.* Similiter & Procopius ibidē docet more Scripturæ ſacræ ſolùm eum magnū prædicari, qui virtute, & ſanctitate verè magnus & ſingularis exiſtit. Quod etiā optimè declarauit Angelus verbo illo, *corā Domino.* Homines enim ea vident, & in exiſtimatione habēt quę apparēt, Deꝰ autē intuetur cor. Et hoc ſaltē

conuin

conuincit ſermo Chriſti Matthæi 11. *Inter natos mulierum non ſurrexit maior Ioanne Baptiſta*. Ex quibus verbis licet colligere alteram rationem explicandi hanc Ioannis ſanctitatem, eum cum aliis conferendo. In ea verò exponenda duo ſunt extrema vitanda.

Vnum eſt eorum, qui propter prædicta Chriſti verba exiſtimare poſſent, Ioãnẽ in perfectione ſãctitatis, & gratiæ omnibus hominibus teſtimonio Chriſti anteponi. Alterum eſt hæreticorũ huius temporis, qui vel ad vitandum extremum errorem, vel certè, quia ipſi neque inæqualis ſanctitatis gradus, neque verã aliquam in hominibus ſanctitatem agnoſcunt: ſed ſolam imputationẽ iuſtitiæ Chriſti, negant verba illa eſſe de perfectione ſanctitatis intelligenda: ſed ſolùm de excellentia muneris & officij præcurſoris. Sed in primis quòd Chriſtus de perfectione vitæ ac ſanctimoniæ loquutus ſit, tum ex ipſis verbis tum ex Sanctorum Patrum expoſitione euidenter conſtat. *Quid*, inquit, *exiſtis in deſertum videre arundinem vento agitatam*? Hìc certè non officium ſed animi virtutẽ conſtantiámque commendat. *Quin exiſtis videre hominem mollibus veſtitum?* Quibus ſanè verbis vitæ auſteritatem, ac ſeueritatem perfectámq; mundi abnegationem declarat. *Sed quid exiſtis videre? Prophetam? etiam dico vobis pluſquam Prophetam*: iis quidem verbis muneris magnitudinem ac dignitatem exaggerat, nõ tamẽ vt in ea perſiſtat: ſed vt lex illa ad explicandam excellentiã ſanctitatis aſcendat. Vnde ſequẽtibus verbis ſatis indicat eum ſicut munere, ita & ſanctitate & innocentia, Angelum fuiſſe. Ac tandẽ iureiurãdo cõfirmat, *inter natos mulierum non ſurrexiſſe maiorem Ioãne Baptiſta*. Eo vel maximè quòd nomine Prophetæ Iudæi in cõmuni ac vulgari ſermone intelligebãt hominem, qui non ſolùm futura prædiceret: ſed etiã ſingulari quadã virtutis laude & Dei familiaritate polleret. Vnde Ioã. 9. cùm Phariſæi cæcũ interrogaſſent, quid de Chriſto ſentiret, ille reſpondit, *Quia Propheta eſt*, illo verbo ſignificans illũ eſſe eximiũ ac ſanctiſſimũ virũ. Similiter turbæ Chriſti ſanctitatem confiteri, & laudare volentes, ſæpe dicebant eum eſſe Prophetam, aut Prophetam magnum ſurrexiſſe, & Deum viſitaſſe plebem ſuam; cùm ergo Chriſtus interrogat, *Quid exiſtis videre? Prophetam?* communi & conſueta ſignificatione, Prophetæ nomine vſus videtur. Vnde cùm ſubiungit eſſe *pluſquam Prophetam*, planè indicat non ſolum munere, ſed etiam ſanctitatis gloria inter cæteros Prophetas excelluiſſe, quod ſtatim apertius declarans dixit: *Inter natos mulierum, &c.*

Ioannis ſanctitas eximia.

Propheta nomen apud Iudæos excellens. Ioan. 9.

Chryſoſt.

Accedunt ſanctorum Patrum teſtimonia, & expoſitiones Chryſoſt. homil. 37. in Matth. hæc verba Saluatoris de magnitudine ſanctitatis intelligẽs ex rebus ipſis ita cõfirmat, *Veniat tibi in mentem menſa illius, educatióque, & mentis altitudo, ita enim in terris, quaſi in cælis verſabatur, &c.* & hom. 27. operis imperfecti, *Quando vox proximior verbo, non tamen verbum, tanto Ioannes propinquior Chriſto, non tamen Chriſtus*, & iterum, *Vide ergo, quia omnibus ſanctis eſt maior; cui ſolus Chriſtus eſt prior.* Hæc autẽ Chryſoſt. verba ſuprà tactam difficultatem inculcãt, quoniã in aliud extremũ inclinant. Ita enim videtur Chryſoſt. ſanctitatem Ioannis extollere, vt ſolũ Chriſtum ei anteponere videatur, quod commune ei eſt cũ reliquis Patribus, vt videre licet in Theophylact. Euthym. & aliis expoſitoribus. Amb. lib. 5. in Lucam prope finem, qui dicunt Chriſtum comparare Ioannem cũ natis ex mulieribus humano, & cõmuni natiuitatis modo, non verò cũ nato ex Virgine. Vnde Ambroſ. *Hunc* (id eſt, Ioannem) *omnibus dico eſſe maiorẽ, ſed inter mulieris non virginis natos. Maior enim fuit ijs, quibus æqualis eſſe poterat ſorte naſcendi. Alia iſta natura eſt, nec cum humanis generationibus cõparanda.* Sentiũt igitur hi Patres Ioannẽ, omnibus Sanctis teſtimonio Chriſti eſſe prælatum Chriſto ipſo duntaxat excepto. Quin etiam iuxta expoſitionem Auguſt. lib. 2. contra aduerſar. leg. & Prophet. cap. 5. & tract. 13. in Ioan. & Epiph. hæreſ. 26. & Chryſo. in imperfecto, quẽ Theophylact. & Euthym. imitantur, ipſemet Chriſtus fecit hanc exceptionem, cũ dixit, *Qui autẽ minor eſt in regno Cœlorum, maior eſt illo*, ſeipsũ vocans minorem in Regno Cœlorum, quia & minor erat ætate, & apud homines in Eccleſia militante (quam Regnũ Cœlorum appellat) in minori æſtimatione habebatur. Quæ expoſitio propter authoritatem dictorũ Sanctorũ valde probabilis eſt, quanquam Cyrillus lib. 2. Theſau. c. 4. eo quòd illa abuteretur Eunomius, vt Chriſtũ puerũ hominem faceret eam reiiciat. At verò (vt Iuriſperiti dicũt) *exceptio firmat regulam*: ergo Chriſtus ſe ſolum excipiens, affirmat Ioannẽ eſſe omnibus aliis ſine vlla exceptione maiorem. Quapropter Ambr. ſer. 94. hæc eadem verba tractans, *Præcellit*, inquit, *cunctis, eminet vniuerſis, antecellit Prophetas, ſupergreditur Patriarchas, & quiſquis ex muliere eſt, inferior eſt Ioanne*. Et Cyrillus Ieroſoly. cat. 3. ad Illuminatos. *Etiãſi Eliã Theſbitem dixerit eſſe in Cœlum aſſumptum, attamen nõ eſt maior Ioanne. Moyſes maximus legiſlator, & omnes Prophetæ, ſed non maiores Ioanne. Non ergo prophetas prophetis audeo cõparare, ſed ipſe Dominus noſter, & illorũ Dominus Ieſus pronunciauit, Maior inter natos mulierum Ioanne non ſurrexit: non inter natos Virginum, ſed mulierum. Magna ſerui ad conſeruos comparatio: filij verò ad ſeruos minimè comparanda eſt gratia, & excellẽtia.* Aug. ſer. 23. de ſanctis. *Si in natis mulierum, hoc eſt, in hominibus, nemo exurrexit maior Ioanne Baptiſta, quiſquis Ioanne plus eſt, non tantùm homo, ſed & Deus eſt*, & præfat. in 2. enarrationem in Pſal. 29. tractans verba in Pſal. 44. *Vnxit te Deus Deus tuus oleo exultationis præ participib. tuis*, colligit Chriſtũ nõ eſſe vnctũ eo modo, quo cæteri homines iuſti, Patriarchæ, Prophetæ, Apoſtoli, Martyres, & quidquid magnũ eſt in genere humano. *Quandoquidem*, inquit, *nihil maius extitit in genere humano quã Ioannes Baptiſta, nec in natis mulierũ exurrexit. Si quæris excellẽtiã hominis, Ioannes Baptiſta eſt. Cuius autẽ Ioannes ſe dicit non eſſe dignum corrigiam calceamenti ſoluere, quid erat ille niſi amplius quàm cæteri homines?* Interpretatur ergo hãc gratiæ magnitudinem de excellentia gratiæ ſanctificantis, quã in nullo pro homine ſentit eſſe maiorẽ, quã in Ioanne Baptiſta. Eodẽ ferè modo loquũtur alij Patres in cõcionibus de Ioanne Baptiſta, Maximus Honorius, Euſebius Emiſſenus, Petrus Chryſol. Bernard. Laurẽtius, Iuſtinianus & alij. Sed inter omnes excedere videtur Cyrillus libro ſecundo theſauri, cap. 4. vbi prædicta verba tractans, inquit, *Non maior inter natos mulierum tempore dicitur, ſed virtutis ſublimitate, qua ad eos peruenit terminos, quo natura humana peruenire poteſt.*

Theophyl. Euthym. Ambroſ.

Auguſt. Epiph. Chryſ. Theophyl. Euthym.

Cyrill.

Auguſt.

Maxim. Honori. Euſeb. Emiſſ. Petr. Chryſ. Bernard. Laurẽ. Iuſtin. Cyrill.

Nihilominus huiuſmodi ſanctorum Patrum dicta prudenti moderatione explicanda ſunt, & ad verba Saluatoris, & ad rem de qua agimus, applicanda. In primis enim certum eſt in huiuſmodi Sanctorũ comparationibus non poſſe B. Virginem comprehendi. Etenim in gratiæ, & ſanctitatis perfectione B. Virginẽ ſuperiorem Ioanne extitiſſe, indubitatum eſt, atque etiã eo tempore, cùm Chriſtus prædicta verba protulit, vt ex tractatis in ſuperioribus ſatis conſtat. Neque quoad hoc verba Chriſti difficultatem habent, vt ex dicendis facilè conſtabit, præſertim cùm dici poſſit non cum fœminis ſed cum viris tantùm illum contuliſſe. Nonnulla autem Patrum verba, præſertim Chryſoſtomi, Ambroſij, & Auguſtini, quæ videntur vniuerſaliora, & veluti per quandam exaggerationem dicta, piè interpretanda ſunt, & vel ad ſenſum verborum Chriſti accommodanda: vel ſaltem dicendum beatam Virginem ita eſſe cum Chriſto coniunctam, vt cum illo excipi intelligatur.

Ioannes minor Virgine.

Nam

Nam ſicut Theologi dicunt, dictionem excluſiuam non excludere concomitantia, ita dici poteſt, cùm nonnulli Patres aſſerunt ſolum Chriſtum eſſe maiorem Ioanne, non excludi Virginem, ſed potiùs cum Chriſto copulari, & comprehendi. Cuius manifeſtum argumentum eſt, quia aliis locis anteponunt Virginem non modò omnibus ſanctis hominibus, ſed etiam omnibus Angelis, quorum teſtimonia ſuperiùs attulimus: Ioannem verò nunquam præferunt omnibus Angelis, vt videre licet citatis locis, & Petrus Chryſologus ſermone 127. ad ſummum vocat illum *Angelis parem*, & eodem modo loquutus fuit Auguſt. ſerm. 22. de Sanctis. Quin potiùs Aug. lib. 2. contra aduerſ. legis, & Prophet. c. 5. & lib. quæſtionum veteris Teſtam. q. 28. dicit alios Prophetas eſſe æquales Ioanni, licèt non maiores, quæ eſt etiam ſententia Hieronym. Matth. 11.

Pet. Chryſ.
Auguſt.
Hierony.

Deinde ex vi verborum Saluatoris non cõſtat Ioannem eſſe ſanctiorem omnibus Sanctis noui Teſtamẽti, præſertim Apoſtolis, non quòd hoc affirmare dignum aliqua cenſura ſit, ſed quòd ſit incertum, & Chriſti teſtimonio probari non poſſit: Chriſtus enim de præterito tempore vſque ad illud, in quod ea verba protulit, loquutus eſt, dicens, *Inter natos mulierum non ſurrexit maior.* Vnde non ſequitur maiorem vnquam poſtea fuiſſe ſurrecturum neminem. Quod in verbis Lucæ euidentiùs apparet, vbi non ſimpliciter *maior*, ſed inter Prophetas *maior* dicitur: ergo inde non colligitur eſſe maiorem Apoſtolis, præſertim cùm Prophetarum nomine Sancti præcipuè veteris Teſtamenti intelligi ſoleant. Adde Anſelmi & S. Thomæ iudicio Matth. 3. Apoſtolos munere & officio ſuperiores fuiſſe Ioanne, quia fuerunt Eccleſiæ fundamenta, vniuerſaléſque paſtores ac principes, & in vniuerſo orbe teſtimonium Chriſto reddiderunt, quod Ioannes in vno populo Iudæorum præſtitit. Cum ergo Deus det gratiam & ſanctitatem muneri accommodatam, fieri poteſt, vt ſicut Apoſtoli miniſterio ſuperiores fuerunt Ioanne, ita fuerint & gratia: igitur Chriſti verba non poſſunt de Apoſtolis intelligi.

Anſel.
D. Thom.
Inter Ioannẽ, & Apoſtolos comparatio.

Non tamen ideo aſſero Apoſtolos fuiſſe ſanctiores Ioanne: nã Anſelmus, & D. Thomas, qui affirmant eos miniſterio antecellere Ioannem, negant meritis & ſanctitate eſſe illo ſuperiores. Et ratio adhiberi poteſt, quia licèt ſimpliciter munus Apoſtolicum fuerit maius poteſtate, dignitate, & rerum agendarum magnitudine, ac difficultate, fieri tamẽ potuit, vt miniſterium Ioannis conſiderata Iudæorũ diſpoſitione, & temporis opportunitate, quando neque Chriſtus vlla miracula ediderat, neque gratia Spiritus ſancti adhuc effuſa fuerat, abundantiorem quandam gratiam & vitæ innocentiam poſtulauerit, vt eius teſtimonium, quod nullis miraculis aut ſignis, ſed ſolius vitæ authoritate confirmabat, idoneum & omni fide digniſſimum prudenter exiſtimari poſſet. Vnde egregiè Cyril. lib. 1. in Ioan. cap. 7. *Quomodo*, inquit, *authoritati eius credendum non erat, qui tãto cumulo virtutis præfulſit, vt lux ipſa à nonnullis crederetur?* Et in eandem ſententiam Euſeb. lib. 6. de Demonſt. capit. 5. quæſtionem proponit, quid eſſet in Ioanne, *quo capta multitudo illa admiraretur hominem, & prædicanti baptiſma pœnitentiæ fidem haberet, cũ præſertim nulla illius geſta memoriæ prodita ſint. Neque enim quòd aut mortuos excitauerit, aut alia miracula fecerit, ſcriptum extat.* Et reſpondet, *nihil aliud, quàm nouum & admirabile vitæ genus*: cúmque latè illius mores deſcripſiſſet, tandẽ cõcludit, *Hæc igitur arbitror ipſum Ioãnem intuentibus, admirationem ac ſtuporem erga hominem attuliſſe.* Addo denique, quamquam Deus nũquam deneget omnem gratiam neceſſariam ad obeũdum munus, in quo ipſe hominem conſtituit: non tamen ſolam illam neceſſariò præbere, ſed interdum longè ma-

Anſelm.
D. Thom.
Inter Ioannẽ & Apoſtolos comparatio.
Cyril.
Euſeb.

A iorem: ſicut quibuſdam Apoſtolorum maiora impertiuit dona gratiæ, quàm aliis, licèt in Apoſtolico munere omnes fuerint æquales. Et è contrario, quamuis B. Petrus fuerit aliis poteſtate ac dignitate ſuperior, nõ propterea neceſſe eſt, vt ſanctitate omnes ſuperauerit. Sic igitur, quamuis miniſterium Ioannis inferius fuerit, & propter illud præciſè conſideratum non indiguerit tanta gratia, quanta Apoſtoli: nihilominus fieri potuit, vt ex ſingulari Dei beneuolentia, & propter coniunctionem, & ſpiritalem quandam familiaritatem ad Chriſtum, cumulatiorem gratiam ſuſceperit. Ergo hæc comparatio incerta eſt, nihilque videtur in ea temere affirmandum.

Præterea, etiam ſi comparationem hanc à Chriſto factam ad Prophetas veteris Teſtamenti limitemus, B neceſſe non eſt, vt propter verba Chriſti ſtrictè ac rigoroſè intellecta eum omnibus ſanctis Chriſto antiquioribus anteponamus.

Ioannes Baptiſta maior ne ſanctis omnibus fuerit.

Primò quidem, quia (vt ex verbis Lucæ colligitur) non cum omnibus Sanctis, qui eum anteceſſerunt, ſed cum ſolis Prophetis comparatus eſt, niſi dicamus perinde eſſe, comparare Ioannem cum Prophetis, & cum omnibus antiquioribus iuſtis. Nam ante Ioannem nulli Sancti fuerunt maiores Prophetis. Omnes enim Patriarchæ & celebriores veteris Teſtamẽti homines prophetiæ gratia claruerunt. Præſertim, quia (vt paulo antè diximus) propter hanc cauſã deriuatum eſt hoc nomen in illo populo ad ſignificandum quemlibet virum vitæ moribus & ſanctitate conſpicuum.

C Secundò eſto hoc ita ſit, in prædictis verbis non aſſeritur Ioannem eſſe maiorem ſuperioribus iuſtis, ſeu Prophetis, ſed alios non eſſe maiores illo. Vnde fieri potuit (vt Aug. & Hieron. notarunt) vt aliqui fuerint Ioanni pares. Quanquã ad hoc etiã reſpõderi poſſit, licèt verba illa nudè atque præciſè ſumpta, ita poſſint exponi: cũ antecedentibus tamen ſequentibúſque coniuncta, & iuxta vſitatũ loquendi modũ, non ſolùm negatiuum, ſed etiam poſitiuum & affirmatiuum ſenſum continere. Primò quidem, quia præmiſerat Chriſtus Ioannem eſſe plus quàm Prophetam, & in huius confirmationem ac declarationem ſubdidit, nullum ex muliere natum eſſe maiorem illo. Deinde, quia in cõmuni modo loquendi eo dicendi genere ſignificamus D aliquem eſſe ſanctiorem doctiorémve aliis.

Auguſt.
Hieron.

Tertiò addi poteſt, Chriſtum non dixiſſe ſimpliciter Ioannem fuiſſe ſanctiorem omnibus Prophetis, ſed nullum ſurrexiſſe maiorem illo. Quod multi exiſtimant referri poſſe ad primã ſanctificationem Ioannis, ita vt ſenſus ſit, nullum Prophetam ſurrexiſſe à peccato originis cum abundantiori gratia, ac pluribus priuilegiis, & Spiritus ſancti donis. Quo non obſtante fieri potuit, vt in progreſſu viæ alij fuerint maiorem ſanctitatem conſequuti. Sed & hoc etiam facile reiici poteſt. Tũ quia ille ſenſus de prima ſanctificatione nõ videtur literalis, ſed valde metaphoricus. Nunquam enim verbũ, *ſurrexit*, in Scriptura in ea ſignificatione ad literam ſumitur, & in Euangelio Lucæ non eſt verbum, *ſurgo*; ſed verbum ſubſtantiuum, *eſt*, vnde idem E ſignificat aliud verbum abſolutè dictum: ſicut quando Chriſto populus acclamabat, *Propheta magnus ſurrexit in nobis*, id eſt, apparuit, ſeu miſſus eſt à Deo: & Deut. 9. *Nõ ſurrexit vltrà Propheta in Iſrael ſicut Moyſes.* Tũm etiam, quia (vt ſtatim dicam) ex prima Ioannis ſanctificatione adiuncta perfectione vitæ eius ſatis veriſimiliter colligitur, non minus Ioannem reliquos Sanctos in augmento ſanctitatis gratiæ, quàm in prima ſanctificatione antecelluiſſe.

Deu. 9.

Quartò dici poſſet ex Cyrillo libr. 2. Theſauri, c. 4. Ioannem dictum eſſe maiorem, *propter humanam virtutem, in cuius vſu & exercitio mirabilis fuit, propter aſperrimam vitam, & quia eremum ſemper coluit: & ro-*

bore animi carnem rationi ſubiecit. Nihilominus tamen mirabiliores Ioanne eſſe, qui per ſpiritum renati ſunt, cuius donum Regnum Cœlorum dicitur, iuxta illud, Regnum Cœlorũ intra vos eſt, Lucæ decimoſeptimo. In quibus verbis non eſt intelligendum, docere Cyrillum Ioannem habuiſſe virtutem humanam ſine gratia Spiritus: ſed præcisè alteram cum altera comparare, & ſignificare voluiſſe meliorem eſſe vel minimam gratiam, quàm maximam virtutem humanam per ſe conſideratam. Quæ expoſitio eſt quidem ſubtilis, non tamen admodum literalis, præſertim cùm perfectio virtutis Ioannis non niſi ex abundanti gratia Spiritus profecta ſit, & illius augmentum perfectionémque meruerit.

Quintò tandem exponi poſſunt prædicta verba, Ioannem non dici maiorem propter ſolam ſanctitatis excellentiam ac perfectionem: ſed propter ſingularem modum, maioréſque prærogatiuas ac priuilegia ſanctitatis, in quibus ſine dubio excelluit, ac ſingularis fuit. Sed hoc etiam non ſatisfacit: tum quia declaratum eſt Chriſtum præcipuè loquutum eſſe de vitæ ſanctitate, quæ reuera ſola eſt, quæ facit ſimpliciter maiorem apud Deum: tum etiam, quia ex illis prærogatiuis rectè perpenſis, fit conſequens, in perfectione etiã ſanctitatis Ioannem excelluiſſe, vt ſtatim explicabitur. Quocirca quamuis propter hos varios exponendi modos, nec certum nec conſtans ſit, in quo gradu ſanctitatis Ioannes inter omnes Sanctos & Prophetas collocandus ſit; eſt tamen veriſimile ſuperare omnes antiquos Patriarchas ac Prophetas, & abſque iniuria poſſe cum Apoſtolis ac reliquis Sanctis noui Teſtamenti conferri.

Secundò ac principaliter explicari poteſt aſſertio ſuprà poſita ex progreſſu vitæ ſancti Ioannis, quæ in Euangelio deſcribitur (quod inter ſingularia eius priuilegia non immeritò annumerandum eſt.) Primò enim conceptio eius Angelo eſt annuntiata, quod de nullo alio, niſi de Chriſto in nouo Teſtamento legitur: in veteri autem de vno tantùm, aut altero, iiſque præſtantiſſimis viris, nimirum Iſaac, & Samſone, qui præter inſignem ſanctitatem, Chriſti Domini typi fuerunt. Et in hoc priuilegio ſingulare præterea fuit in Ioanne quòd eius conceptio ab eodem Gabriele Angelo, à quo Chriſti Incarnatio annuntiata eſt, & quidem in templo; imò & in ſacratiori parte templi, nimirum in Sancta ſanctorum, vt putant Bernard. ſerm. de priuilegiis Ioannis Baptiſtæ. Ambroſ. Beda, Euthym. Lucæ 1. & Auguſtin. tract. 49. in Ioannem, qui hac de cauſa cenſent Zachariam patrem Ioannis fuiſſe ſummum ſacerdotem. Verius tamen eſt Zachariam non fuiſſe ſummum ſacerdotem. Lucas enim non vocat eum principem Sacerdotum, vel Sacerdotem ſummum, ſed ſimpliciter *Sacerdotem*, qui alios habebat æquales, atque eiuſdem ordinis, vt colligitur ex illo verbo Luc. 1. *Fuit Sacerdos quidam nomine Zacharias*, & infrà, *Factum eſt autem, cùm ſacerdotio fungeretur Zacharias in ordine vicis ſuæ*, id eſt, ſuæ claſſis, ſeu familiæ, de qua priùs dictum fuerat, *de vice Abiæ*. Vt enim conſtat ex 1. Paralipomen. 24. ſacerdotum multitudo in viginti quatuor ordines ſeu claſſes erat diſtincta, quæ *vices* dicebantur, ſeu *turmæ*. 2. Paralip. 20. Vnus ergo ex his ſacerdotibus erat Zacharias. Vnde non eſt ingreſſus in Sancta ſanctorum, in quæ ſolus ſummus Sacerdos ſemel in anno ingrediebatur: ſed in aliam templi partẽ, quę vocabatur *primum tabernaculũ*, ſeu *ſancta*, ad Hebr. 9. quod erat poſt primũ velum, & in eo erat altare thymiamatis, & panes propoſitionis, atque illuc ſoli ſacerdotes functionis ſuæ tempore ingrediebantur. In hoc ergo loco facta eſt conceptionis Ioannis annuntiatio, & quidem grauiſſimis verbis, magnificiſque de Ioanne prædictionibus, noménque illi impoſitum, quod gratiam ſignificat, quæ omnia excellentem Ioã-

Gen. 73. Iud. 11.

Bernard. Ambr. Beda. Euthym. Auguſt.

Zacharias Ioannis pater non fuit ſummus ſacerdos. Luc. 1. 1. Par. 20. & 24.

Heb. 9. Lege Franciſcum Toletanum in ca. 8. Ioannis & Baronium in apparatu.

A nis ſanctitatem futuram manifeſtè indicant.

Secundò poſt conceptionem in vtero matris, repletus eſt Spiritu ſancto, & donum gratiæ ſanctificantis & prophetiæ ac liberi arbitrii vſum & perfectam quandã Chriſti cognitionem accepit, quæ omnia latè in ſuperioribus tractata ſunt, cùm de prima Virginis ſanctificatione ageremus. Et videri præterea poteſt Ambroſ. ſerm. 63. Vbi ad Ioannem accommodat illud Ieremiæ 1. *Priuſquam te formarem in vtero, noui te, & antequam exires de vulua, ſanctificaui te, & prophetam in gẽtibus dedi te.* Quæ ibidem Hieron. de Ioanne interpretatur. Vnde eleganter Petrus Chryſol. ſerm. 88. *Beatus*, inquit, *Ioannes, qui ante Dei ſpiritum meruit intonare, quam hominis vagiret in fletu. Beatus, qui ante diuina poſ-*
B *ſidere meruit, quàm ſortiretur mala. Beatus, qui ante meruit Cælum ſcire quàm terram. Beatus, qui antequam videret præſentia, futura meruit nunciare. Beatus, qui antè Deum capere potuit, quàm ſuo ipſe caperetur à corpore. Beatus, & ſingulariter eſt. Beatus qui antequam ſaperet quærere, meruit conquiſiuit. Beatus qui nõ peruenit ad gratiam per laborem, ſed ad labores ipſius gratiæ dignatione deſcendit.* Et ſimilia habet ſerm. 91. *Videtis quemadmodum Ioannes ante peruenit ad cælum, quam tangeret terram, ante accepit diuinum ſpiritum, quàm haberet humanum, ante ſuſcepit diuina munera, quàm corporis membra, ante cœpit viuere Deo, quàm ſibi, ante rapuit arma, quàm membra, & vt vinceret mundum, vicit ante naturam, antequam Chriſtum præcederet, ſe præceſſit.*

Ioannes in vtero matris gratia repletus.

Ambr. Ierem. Hieron. Pet. Chryſ.

C Tertiò, poſt primam ſanctificationem in vtero vſque ad natiuitatem ſuam plurimum in diuina gratia & ſanctitate creuit. Quia (vt Orig. Ambroſ. & alij Patres ſentiunt) non ſolùm in ipſo ſanctificationis inſtanti vſum rationis habuit: ſed etiam poſtea in illa permanſit. Quod ſi verum eſt, dubitari non poteſt quin actus fidei, charitatis ac religionis ſæpius exercuerit, & quòd B. Virginis & Chriſti præſentia ſingulariter fuerit illis tribus menſibus ad eos exercendos excitatus, & adiutus. Ac denique in eius natiuitate tot ſigna & mirabilia facta ſunt, vt homines ſtupore repleti dicerent, *Quis putas puer iſte erit? etenim* (ſubdit Euangeliſta) *manus Domini erat cum illo.* Vnde licèt hæc per ſeſe ſanctitatem aut gratiam ſanctificantem non augerẽt,
D ſunt tamen honorifica eximiæ beneuolentiæ diuinæ ac conſpicua Ioannis ſanctitatis indicia.

Origen. Ambroſ.

Quartò, paulo poſt natiuitatem ſtatim ab infantia in eremũ ſe abdidit, & admirabilem vitæ rationẽ inſtituit, vt iis verbis indicauit Lucas capite primo, *Puer autem creſcebat, & confortabatur ſpiritu, & erat in deſerto vſque in diẽ oſtenſionis ſuæ ad Iſrael.* Quod explicans cap. 3. dicit fuiſſe ibi, donec factum eſt ſuper eum verbum Domini, & ad concionandum & baptizandum exiuit. Ex quibus locis (quidquid hæretici huius temporis nugentur) intellexit ſemper Eccleſia, Ioannem à prima ætate conſortia hominum vitaſſe, vitámq; ſolitariam in eremo duxiſſe, vnde in eius hymno canit,

Ioannes ab infantia eremi incola. Luc. 1. & 3.

Antea deſerti teneris ſub annis
E *Ciuium turmas fugiens petiſti.*

Vnde Simeon Metaphraſt. Ioannis vitam deſcribens dixit, *vix à faſcijs ſolutum ſolitudinem habitaſſe, vitámque egiſſe angelicam.* Et Chryſoſt. hom. 10. in Mat. *Ab ipſis incunabulis in eremo ſemper inhabitauit, & angelicam quandam vitam mortali in carne præ ſe tulit*, & hom. 38. *Ita in terris, quaſi in cœlo verſabatur*, & infrà, *Nulli hominum, antequam ad baptizandum accederet, Deo autem ſoli ſua ſemper offerebat colloquia, neminem vidit vnquam conſeruorum, neque ab aliquo horum viſus fuit, nõ lacte nutritus, non lecto ſuſceptus, non tecto, non foro, non alia re humana vſus erat.* & hom. 15. in Ioan. *Vita & aſperitate, & omnium hominum contẽptu erat inſignis, ſiquidem veſte, menſa, domo, & ipſo victu contempto eremum ab ineunte ætate coluit*, & Hieron. aduersùs Luciferianos,

parum

A parum à principio: *Quid mihi neceſſe eſt in talis viri laudibus immorari, cùm a Deo Patre etiam Angelus nuncupetur? Planè Angelum, qui poſt materni ventris hoſpitium eremi deſerta ſectatus, paruulus de ſerpentibus luſit, qui oculis ſpectantibus Chriſtum, nihil aliud eſt dignatus aſpicere, quia eloquijs Domini, quæ melle & fauo dulciora ſunt, dignā Deo vocem erudiuit, & ne quæſtionem morer, ſic decebat creſcere præcurſorem Domini*, & epiſt. 4. ad Ruſticum, *Ioānes Baptiſta ſanctam matrem habuit, Pontificiſq; filius erat: & tamen nec matris affectu nec patris opibus vincebatur, vt in domo parentum cum periculo viueret caſtitatis. Viuebat in eremo, & oculis deſiderantibus Chriſtum nihil aliud dignabatur aſpicere. Veſtis aſpera, zona pellicea, cibus locuſtæ, mélq; ſylueſtre, omnia virtuti continentiæq; præparata.* Et epiſt. 7. ad Lætam, *Samuel nutritur in templo, Ioannes in*
B *ſolitudine præparatur, hic fugit vrbes, zona pellicea cingitur, locuſtis alitur, ac melle ſylueſtri, & in typum pœnitentiæ prædicandæ tortuoſiſſimi animalis veſtitur exuuijs.* Similia habet Origen. hom. 11. in Lucam, *Origen.* *Dignè qui ſic conceptus fuerat, & natus, non expectauit, vt à patre nutriretur, ſed receſſit, & abijt in deſerta, vbi purior aer erat, & cælum apertius, & familiarior Deus, vt vacaret orationibus, & cum Angelis conuerſaretur, appellarétq; Dominum, illúmque audiret reſpondentem, & dicentem: Ecce adſum. Sicut enim Moyſes loquebatur, & Deus reſpondebat ei, ſic puto, quòd Ioannes loquutus fuerit in deſerto, & Dominus reſponderit ei.* Eadem ferè repetit homil. 16. Vnde de augmento gratiæ illius ſic loco ſuperiori loquitur, tractans illud:
C *Puer autem creſcebat & confortabatur ſpiritu. Non in eadē permanebat menſura, qua cœperat: ſed ſemper creſcebat in eo ſpiritus, & per ſingulas horas & momenta ſpiritu ſuccreſcente anima quoq; ſua incrementa capiebat, & non ſolùm anima, ſed etiam ſenſus & mens augmenta ſpiritus ſequebantur.* Eodem modo de Ioanne loquuntur, & vitæ illius rationem exponunt Epiphan. hæreſ. 63. in fine. Euſeb. lib. 9. de Demonſt. c. 5. Theophylact. Euthym. & alij exponentes loca Matthæi, & Lucæ, Aug. Bern. Beda, Euſeb. Emiſſen. & reliqui Patres concionibus de Ioanne Baptiſta. *Epiph. Euſeb. Theophyl. Euthym. Auguſt. Bernard. Beda. Euſe. Emiſ.* Huic etiam rei fidem faciunt Hiſtoriographi, qui referunt Ioannem Baptiſtam annum cum dimidio ætatis agentem ductum eſſe in eremū à matre ſua, Herodianam fugiente fortaſſe iram, vt ſcribit Niceph. lib. 1. Hiſtor. cap. 14. & Cedren. in compen-
D dio hiſtoriæ, *Nicephor. Cedren.* qui addit delituiſſe in ſpelunca quadam, ibíque matrem obiiſſe, Angelum autem curam pueri ſuſcepiſſe. Cuius ſpeluncæ ad Iordanem ſitæ fit mentio in Prato ſpirituali, cap. 1. & ibi dicitur Eccleſia ædificata, cuius etiam meminit Beda lib. de locis ſanctis, c. 13. *Beda.* Errant ergo Hæretici, qui negant Ioannem eremū inhabitaſſe, & ſolitariam egiſſe vitam, nihil aliud deſerti nomine interpretantes, quàm domum parentum in montanis ſitam. Quod & alienū eſt à proprietate verborum Scripturæ, & ſanctorum Patrum expoſitione, & ſenſu Eccleſiæ. Eo vel maximè, quòd domus Zachariæ non erat in deſerto, ſed intra quandam ciuitatem in montanis ſitam, vt colligitur ex illis verbis Luc. 1. *Exurgens Maria abijt in montana cum feſtinatione in*
E *ciuitatem Iuda, & intrauit domum Zachariæ.* Ex his ergo omnibus conſtat, cùm B. Ioannes à principio plenitudinem Spiritus ſancti fuerit conſequutus, & poſtea tāto tempore, adeò continuè, conſtanter ac intensè per illam meruerit, magnam perfectionem fuiſſe ſanctitatis adeptum.

Vltimò perfectionem gratiæ & meriti Ioannis inde explicare poſſumus, quòd perfectiſſimum ſtatum vitæ actiuæ & contemplatiuæ aſſequutus eſt: primū enim ad perfectionem vitæ contemplatiuæ duo potiſſimùm pertinere videntur: alterum quaſi diſponens, & præparans, ſcilicet corporis mortificatio, & carnis afflictio: alterum, in quo propria huiuſce vitæ ratio conſiſtit, ſcilicet vnio mentis ad Deum, & charitatis ac

A contemplationis perfectio. Primum horum explicatur in Euangelio variis in locis. Nam de eius abſtinentia dixit Chriſtus Matth. 11. *Venit Ioānes, neque manducās, neque bibens.* *Matth. 11.* Propter quod dixit Baſilius concione 1. de ieiunio, *Baſil. Ioannis abſtinentia.* *Ioannis Baptiſtæ vita quid aliud erat, quàm vnicum ac perpetuū ieiunium?* Et Ambroſ. lib. de Elia & ieiunio, c. 3. *Quia vitæ*, inquit, *humanæ poſſibilitatem continentia ſupergreſſus fuerat, non homo, ſed Angelus appellatus eſt.* Dicitur ergo Ioannes veniſſe *non manducans, neque bibens*, non quia omnino nihil manducaret: ſed quia vix humano cibo, & qui ad hominem alendum ſufficeret, vteretur. Vnde Matth. 3. dicitur, *Eſca autem eius erat locuſtæ, & mel ſylueſtre.* *Matth. 3.* In quo cibo exponendò licèt Sancti varij ſint: omnes tamen conueniunt, fuiſſe cibū auſterum & vilem, inſuauem & amarum, vt notarunt
B Auguſt. ſer. 65. de tempore. Chryſoſt. Euthym. & Ambroſ. in Matth. & Luc. 3. cap. & Chryſoſt. etiam hom. 2. in Marcum, & Orig. hom. 11. in Lucam. *Auguſt. Chryſoſt. Euthym. Ambroſ. Orig.* Rurſus dicitur de veſtitu eius in eiſdem locis Euangelij, fuiſſe *de pilis camelorū, & zonam pelliceam circa lūbos ſuos.* Quod veſtimentū cilicium fuiſſe ſignificat Paulinus epiſtol. 10. ad Seuerum dicens, *Paulin.* *Ioannem pili camelorum hirto tegmine veſtiebant.* Et in carmine de Ioanne Baptiſta,

Veſtis erat curui ſetis contexta Cameli,
Contra luxuriam molles duraret vt artus,
Arcerétque graues compuncto corpore ſomnos.

Apertiùs D. Anſelm. Mat. 3. *Anſelm.* *Gerebat*, inquit, *habitum pœnitentiæ, dum cilicio camelino indutus eſſet, & cibos ſylueſtres comederet.* Alij verò Patres, quamuis non apertè
C dicant fuiſſe cilicium: omnes tamen docent fuiſſe aſperum, ac pœnitentis indumentum. Id etiam colligunt ex aliis verbis Chriſti Matth. 11. *Quid exiſtis videre? hominem mollibus veſtitum?* *Matth. 11.* vt videre licet in Ambroſ. ſerm. 65. Greg. hom. 6. in Euangelia, & Chryſoſt. hom. 3. imperfecti, *Ambroſ. Greg. Chryſolo.* vbi de zona pellicea ſpecialiter dicit fuiſſe morem Iudæorum zonis laneis præcingi: Ioannem verò ob maiorem carnis macerationem zona pellicea vſum fuiſſe. Vnde Gaudentius Brixienſ. tract. 2. in Exod. *Gau. Brix.* *Zona*, inquit, *pellicea circa lumbos mortificationem ſignificat vitiorum: pellis enim, quæ aptatur in vſu, non niſi mortui animantis eſt.* Et eodem ferè modo loquuntur Hieron. Theophyl. & alij in Matth. alíique
D Patres ſuprà citati, ac denique Nazian. *Hierony. Theophyl. Greg. Naz.* qui hæc omnia his verſibus complectitur in carmine de præceptis ad Virgines,

Melle famem agreſti repulit viliq́ue locuſta
Zacharias genitore ſatus, textiq; cameli
Membra pilis, habuitq; domum verſatile cœlum,
Atque in humo dura corpus dabat ipſe ſopori.

Alterum, quod ad perfectionem vitæ contemplatiuæ præſertim ſpectat, inſinuatum eſt à Luca c. 1. *Luc. 1.* his verbis: *Puer autem creſcebat, & confortabatur ſpiritu.* Et ex dictis de vita eius ſolitaria, auſtera, & pænitenti per ſe fit credibile non niſi in diuinis cogitationibus, colloquiis, & affectibus potuiſſe toto illo tempore verſari, vt docent Patres locis ſuprà citatis, & optimè Bernar. ſerm. de priuilegiis Ioan. Baptiſtæ, *Bernard. Ioannis contemplatio quanta.* *Relinquit Ioannes*
E *mundum, homines fugit, patriam neſcit, parentes aſpernatur, & in ſolius diuinitatis apicem defigit obtutus. Mira rerum conuerſio, hominem vix mundū ingreſſum, mundi fugere gloriam, & ſeculi cupiditates non ſolùm obliuiſci, ſed neſcire, perpetuúmq; cum diuinitate habere conſortiū.* Et Chryſoſt. hom. 1. in Marcum, *Chryſ.* *Felix iſta conuerſatio, deſpicere homines, Angelos quærere, vrbes deſerere, & in ſolitudine inuenire Chriſtum.* Hinc docet Bernard. ſerm. de natiuit. Baptiſtæ, *Bernard.* Ioannem in rebus diuinis magiſterio ſpiritus intrinſecus edoctum fuiſſe, *Ioannes in ſpiritu, tanquam Angelus eruditur, nimirum tanto propinquior Verbo, quanto vox verbo vicina, cui nulla voce alia media, quod foris ſonet, oportet intimari. Neque enim Ioannem prædicatio ſed inſpiratio docuit, quem replebit ſpiritus in vtero matris ſuæ*

A *verè ardens & vehementer accenſus, quæ ſic præoccupauit flamma cœleſtis*,& infrà, *Ardens erat in ſe ipſo vehementi auſteritate conuerſationis erga Chriſtum intimo quodam & pleno feruore deuotionis*. Nec diſſimilia ſunt verba *Chryſoſt.* Chryſoſt.hom.12.in Ioannem. *Ita igitur Ioannes cùm omnibus ſe ſenſibilibus exuiſſet, alijs magiſtris non indiguit, ſed cœlitus eruditus eſt.* Et eodem modo loquitur *Greg.* Gregor. lib.1.dialog.cap.1. Huc accedit quòd hac de cauſa frequenter ſancti Patres Ioannem vocant, *Principem, & quaſi exemplar vitæ monaſticæ*, quæ tota in contemplatione poſita eſt. Vnde *Bernard.* Bernard. ſupradicto ſermone de priuilegiis Baptiſtæ, *Ioannes ætatis ſupergreſſus infantiam,& nobilioris generis generoſitatem oblitus, ſoli vacat diuinitati, factus forma vitæ, monachorum propoſitum, Anachoretarum principium, totius religionis aſſertio.* Et *Chryſoſt.* Chryſoſtomus hom.1. in Marcum, *Monachorum principem* vocat. *Hieron.* Hieronymus verò epiſtol. 22. ad Euſtochium de cuſtodia Virginitatis *principem anachoretarum* appellat. Et eadem eſt ſententia *Iſidor.* Iſidor.lib. 2. de diuinis officiis, cap.de monachis. *Caſſian.* Caſſiani collat. 18. cap. 6. *Euthym.* *Theoph.* Euthym.& Theophyl.in Matth. *Niceph.* Nicephori lib. 8. Hiſtoriæ, cap.39.& *Sozomen.* Sozomeni libr.1.cap.12. Conſtat igitur beatiſſimum Ioannem vitæ contemplatiuæ ſummum apicem attigiſſe.

Quòd verò actiuæ vitæ partem ſumma cum laude ac virtutis exemplo exercuerit, *Bernard.* *Non eſt* (vt Bernardus inquit) *currentis linguæ volubilitate diſſerendum, ſed Euangelicæ dignitatis comprobandum eloquio.* In illo enim legimus perfectiſſima munera vitæ actiuæ, in quibus ſanctus Ioannes diuino iuſſu & inſpiratione ſe exercuit. Primò enim (vt Lucas ait cap. 3.) *Luc.3.* *Factum eſt ſuper eum verbum Domini,& venit in omnem regionẽ Iordanis, prædicans baptiſmum pœnitentiæ in remiſſionem peccatorũ.* Et vt Patres animaduertunt, illi ſingulariter datum eſt, vt primus omnium regnum cœlorum clarè ac diſtinctè hominibus annuntiaret. Deinde miſſus eſt ad baptizandos homines, eóſque ad Chriſti baptiſma præparandos, & (quod maximæ dignitatis iudicium eſt) ipſiuſmet Chriſti baptizator efficitur, dicente Chriſto: *Matth.5.* *Sine modò, ſic enim decet nos implere omnem iuſtitiam.* Tertiò, Chriſto teſtimonium perhibet, eúmque præſentem demonſtrat, dicens, *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Denique ſumma animi conſtantia, veritatem docens, vitia ac hominum peccata reprehendit, & vſque ad mortem, quam pro tuenda veritate ſuſtinuit, in hoc admirabilis vitæ genere perſeuerauit. Concludamus igitur cum *Ambroſ.* Ambroſ.præfat.in Lucam Ioannem Baptiſtam humilitate, abſtinentia, fide, veſtimento, cibo, nuntio, ad ſummum quendam ſanctitatis gradum perueniſſe.

SECTIO IV.

Vtrùm Ioannes malo culpæ,& defectibus, qui ex illo fluunt, ſubiectus fuerit.

TRia ſunt culparum genera, originale, mortale, ac veniale, defectúſque duo, qui ex illis naſcuntur, ignorantia, & fomes peccati, de quibus in præſenti quæſtione aliquid deſiderari poteſt. Nam de cæteris malis pœnæ, quæ licèt ex peccato oriantur, per ſe tamen nec indecentia ſunt, nec inter maxima mala annumerantur (vt ſunt mors dolor, & huiuſmodi) nihil eſt quod dicamus, cùm ex Euangelio conſtet, Ioannem his incommodis fuiſſe ſubiectum, & ad illius profectum, maximúmque bonum pertinuerit ea pati, ac propter Deum ac virtutem conſtanter ſuſtinere. *Ioannes in originali peccato cõceptus.* Primò igitur certum ſit Ioannem in peccato originali fuiſſe conceptum, & vſque ad ſextum à conceptione ſua menſem in culpa ac Dei inimicitia extitiſſe. Hoc exiſtimo eſſe omnino certum. Licèt enim in Scriptura non ſit in particulari expreſſum & explicatum, continetur tamen illis regulis generalibus, quibus ſignificatur omnes homines, qui ex Adamo per ſeminalem rationem originem ducunt, originalem ab eo maculam contrahere. Conſtat autem ex Luca 1. *Luc.1.* Ioannem hoc naturali modo fuiſſe conceptum. Quod autem ab illa generali regula non fuerit ſpeciali priuilegio exemptus, totius Eccleſiæ conſenſu & ſanctorum Patrum traditione conſtat,& inſinuatum eſt ab Angelo Luc.1. *Luc.1.* *Et Spiritu ſancto replebitur adhuc ex vtero matris ſuæ.* Senſus enim eſſe videtur, quamuis non in ipſo conceptionis momento, adhuc tamen in matris vtero exiſtentem eximio quodam fuiſſe ſanctificationis genere ſanctificandum. Vnde inferiùs ſubditur cùm poſt ſex menſes à conceptione Ioannis audiiſſet vocem B Mariæ Eliſabeth, Ioannem in vtero exultaſſe, & repletam eſſe à Spiritu ſancto Elizabeth. Vbi Patres omnes in ſuperioribus citati intelligunt, tunc primùm Ioannem ſanctificatum, & originale peccatum illi fuiſſe dimiſſum. Ratio verò, præter communem legem, ſolùm eſt, quia non oportuit priuilegium hoc alteri quã Deiparæ communicari, neque ad munus præcurſoris neceſſarium erat.

Ioannes Baptiſta fomiti peccati ſubiectus. Secundò ex hoc principio colligo, Ioannem Baptiſtam fuiſſe ſubiectum fomiti, & ex renatis motibus ſentientis appetitus, quibus *ſentiebat aliã legem in membris ſuis repugnantem legi mentis ſuæ,& captiuum ipſum ducentem in legem peccati.* Hæc aſſertio eiſdem modis, quibus præcedens probanda eſt. Nam hic fomes in- C trinſecè ſequitur ex originali culpa, atque carentia originalis iuſtitiæ, huiuſmodi autem fomes ſecundùm ordinariam legem non tollitur, quando originale peccatum remittitur, vt in baptiſmo conſtat,& experientia ipſa ſatis oſtendit,& colligitur ex iis quæ *Conc.Trid.* Concil. Triden. tradit Seſſ.5.can.5.& *Auguſt.* Auguſtinus 1.retract. c. 26. & ſæpe aliàs: ergo quamuis Ioanni fuerit remiſſa originalis macula; nihilominus in illo fomes permanſit. Quia nullum eſt fundamentum quo illum hac in parte à generali regula excipiamus,& ſingulare ei priuilegiũ fuiſſe conceſſum affirmemus: cùm nec ex Scriptura ſacra colligi poſſit, neque ab aliquo ſanctorum Patrum aſſeratur: imò neque in dubium reuocetur. Quin potiùs omnibus in locis ſuprà citatis (in quibus D de pœnitentia Ioannis diſputant) apertè ſupponunt eũ paſſum eſſe carnis pugnam,& contradictionem,& ad eam moderandam ac ſuperandam, ieiuniis, vigiliis, ac diuturna carnis maceratione indiguiſſe. Denique neque ex munere præcurſoris, vel ex alia Ioannis dignitate, probabilis cõiectura fieri poteſt, vt fomite caruiſſe dicatur. Neque enim Paulus poſtquã à Deo vocatus & gentium Apoſtolus effectus eſt, inferior fuit dignitate,& officio, neque charitate in Chriſtum, neque diuina contemplatione,& tamen interdum vehementibus fomitis motibus premebatur. Quin potiùs (ſi occaſiones aut miniſterij neceſſitatẽ ſpectemus) multo magis indigebant hoc dono Apoſtoli, quàm Ioannes, E hic enim ferè ſolitariam vitam egit, ita vt etiam eo tempore, quo concionabatur, & baptizabat in deſertis verſaretur; Apoſtoli verò per vniuerſum orbem peregrinabantur, varias prouincias peragrando. Vnde neceſſe erat inter homines, hoc eſt, inter occaſiones, & pericula ſæpe verſari, & nihilominus tali dono caruerunt, & cuidam eorum (vt de omnibus intelligatur) dictum eſt, *Sufficit tibi gratia mea, virtus in infirmitate perficitur.* Idem ergo eadem vel maiori ratione de Ioanne intelligendum eſt. *Obiectio.* Contra hoc verò obiici poteſt *Orig.* Origen. homil. 9. in Leuit. dicens, zonam pelliceam circa lumbos Ioannis ſignificaſſe partem illam corporis eius, ita emortuam, vt neque leuis motus neque alius quiſquam in lumbis eius fuiſſe credatur; ſed ſola caſtitas, & pura pudicitia. *Reſponſ.* Reſpondeo, idem de Ieremia affirmat, vnde ſano

modo

modo intelligendus eſt de motu voluntario, aut quod rariſſimè & leuius quàm cæteri homines hos motus paſſus fuerit.

Auguſt.

Tertiò ex his probabiliùs colligo, Ioannem Baptiſtam non caruiſſe omni culpa veniali. Hæc conſequutio nititur doctrina Auguſtini lib. 5. contra Iulian. c. 9. vbi exiſtimat rectè inferri eum, qui caruit actuali culpa, carere etiam originali: ergo ſi Ioannes habuit originale, habuit etiam actuale. Vnde idem Auguſtinus libro de natura & gratia, capitulo 36. cùm oſtendiſſet in vniuerſum omnes homines concluſos eſſe ſub peccato tam originali, quàm actuali, ſolam beatam Virginem excepit, de qua nullam vult, cũ de peccatis agitur, haberi controuerſiam. Quæ exceptio ſatis indicat ex ſententia Auguſtini neminem alium eſſe excipiendum, & meritò. Sunt enim in Scriptura generales regulæ, *neminem eſſe qui non peccet, ſi dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus.* Propter quas Auguſtinus libro de bono perſeuerant. capitulo 2. inter tria dogmata, quæ dicit Eccleſiam aduersùs Pelagianos defendere. *Vnum eſt, in quantacunque iuſtitia, ſine qualibuſcunque peccatis in hoc corruptibili corpore neminem viuere.* Et in eam ſententiam refert Cyprian. in expoſitione orationis Dominicæ. Qui lib. de opere & eleemoſynis, ita loquitur, *Agnoſcamus diuinæ indulgentiæ munus ſalubre & emendandis purgãdiſque peccatis noſtris, qui ſine aliquo conſcientiæ vulnere eſſe non poſſumus, inſiſtamus.* Et infrà, *Si autem nemo ſine peccato eſſe poteſt, quiſquis ſe inculpatum dixerit, aut ſuperbus, aut ſtultus eſt.* Similia habet lib. 3. ad Quirinum, num. 56. Et eadem generalis locutio paſſim in Patribus reperietur, præſertim apud Hieronymum in dialogis cõtra Pelagianos, Gregor. lib. 17. Moral. c. 10. aliàs 8. & libr. 18. cap. 5. aliàs 4. vbi quædã dicit eſſe peccata, quæ à iuſtis vitari poſsũt, quædam quæ non poſſunt, & lib. 32. cap. 4. aliàs 2. & Bernard. libro de præcepto & diſpenſatione. Vbi abſolutè dicit eſſe impoſſibile cuius mortalium, quin interdum ſaltem venialiter peccet. Non eſt ergo, cur ab hac generali regula Ioannem Baptiſtam ſine alia authoritate, aut rationis fundamento excipiamus. Addo Apoſtolos etiam poſt Apoſtolatum & confirmationem in gratia, ac plenitudinem Spiritus ſancti, interdum venialiter deliquiſſe: Paulus enim ad Galat. 2. affirmat Petrum reprehenſibilem fuiſſe. Dixi tamen aſſertionem hanc ſolùm eſſe probabiliorem, quia non defuerunt Catholici quidam, qui hoc priuilegium Ioãni tribuerint, vt Galatin. lib 7. de Arcanis, cap. 9. & Catharinus opuſc. 2. de eximia Chriſti prædeſtinatione, quoniam de illo canit Eccleſia,

Cyprian. Hierony. Greg. Bernard. Galat. 2. Galatin. Catharin.

Antra deſerti teneris ſub annis
Ciuium turmas fugiens petiſti,
Ne leui ſaltem maculare vitam
Flamine poſſes. Et rurſus,
O nimis felix, meritique celſi
Neſciens labem niuei pudoris.

Quibus adiungi poſſunt nonnulla Patrum teſtimonia, quæ in aſſertione ſequenti declarabimus. Propter quæ horum authorum ſententia nulla cenſura digna eſt, vt notauit Driedo libro 1. de grat. & lib. arbit. cap. 5. part. 2. Præſertim cùm D. Auguſt. qui conſtantiùs ac frequentiùs docet, nullum hominem poſſe vitare omnia peccata, interdum dicat, *Si quis doceat aliquem fuiſſe, qui non ex viribus liberi arbitrij, ſed ſingulari gratiæ priuilegio illa vitauerit, nec temere, nec pernicioſè errare*, vt videre licet libr. de ſpiritu & litera, capit. 2. & epiſtol. 95. quam ipſe cum aliis quatuor Epiſcopis Africanis, ad Innocentiũ I. ſcripſit. Vnde Concil. Trident. ſeſſ. 6. can. 23. negat quidem poſſe hominem ſine ſpeciali priuilegio viuere abſque peccato veniali, & affirmat hoc priuilegium datum eſſe beatæ Virgini. An verò alteri conceſſum fuerit, nec affirmat, nec negat. Eſt ergo res hæc, quæ ſub opinionem cadere poteſt: tamen quia nullum eſt ſufficiens fundamentum ad hoc priuilegium aſſerendum, & generales regulæ ſunt in contrarium, ideo aſſertionem poſitam longe probabiliorem iudicamus. Prædicta autem Eccleſiæ verba ita exponi poſſunt, quòd priorum ſenſus ſit, Ioannem fugiſſe hominum conſortia, vt (quoad fieri poſſet) venialia peccata vitaret, & ne ſermone offenderet, quod frequentiſſimum eſt, non tamen inde fit aſſequutum fuiſſe, ne vnquam venialiter caderet. In poſterioribus autem verbis nomine *labis* intelligi poteſt mortalis culpa, præſertim caſtitati oppoſita, propter cuius inſignem perfectionem meritò appellari poteſt *niuei pudoris.* Addere denique poſſumus duplex eſſe genus venialium peccatorum: aliud, quod plena libertate & deliberatione committitur: aliud, quod ex ſurreptione contrahitur. De hoc poſteriori genere euidentior eſt aſſertio poſita, quia vix & non ſine magno miraculo fieri poteſt, vt homo, qui inordinationi fomitis ſubditus eſt, interdum hoc peccati genere non inficiatur. At verò de priori genere peccati non eſt improbabile, Ioannem nunquam venialiter peccaſſe, & ita exponi poſſe prædictum Eccleſiæ hymnum. Nec de Apoſtolis poſt Spiritus ſancti aduentum id eſt incredibile, quia hoc genus peccati, in modo peccandi, ſimile eſt mortali, ſolúmq; in grauitate & materia differt. Sed in hac re nihil certi ſtatuendum cenſeo.

Dried. Auguſt. Conc. Trid.

Ioannes Baptiſta ab vtero matris confirmatus in gratia.

Quartò dicendum eſt, Ioannem Baptiſtam nunquam mortaliter peccaſſe, atque adeò in prima ſua ſanctificatione confirmatum in gratia fuiſſe. Hanc aſſertionem exiſtimo ita certam, vt ſine magna temeritate ac errore negari non poſſit. Probari primũ poteſt ex verbis Angeli ad Zachariam, *Spiritu ſancto replebitur adhuc ex vtero matris ſuæ*, Luc. 1. In quo teſtimonio ponderandum in primis eſt aduerbium illud *adhuc*, & illa præpoſitio *ex*. Nam vis illorum verborum eſt, non ſolum replendum fuiſſe in vtero Spiritu ſancto, ſed ex vtero, quia ex eo tempore deinceps ſemper futurus erat Spiritu ſancto repletus Quod rectè perpendit Iãſenius c 2. Concordiæ. Deinde verbum ipſum *replebitur Spiritu ſancto*, perfectam quandam ſanctificationẽ, firmam, ac ſtabilem indicat. Quòd ſi antecedentia & ſubſequentia verba ponderentur, hoc plurimum confirmabunt. Præmiſit enim Angelus: *Erit magnus coram Domino, & vinum, & ſiceram non bibet*: quibus verbis indicauit fore perpetuò conſecrandum diuino obſequio, & poſtea ſubiungit: *Et multos filios Iſrael conuertet ad Dominum Deum ipſorum, & ipſe præcedet ante illum, in Spiritu, & virtute Eliæ.* Ac denique in fine capitis concluditur, *Puer autem creſcebat & confortabatur ſpiritu*: nunquam ergo amiſit Spiritum ſanctum, quem in prima ſanctificatione recepit, ſed in illo ſemper creuit. Et hoc etiã maximè confirmant omnia quæ de eius prædicatione & vita narrat idem Luc. c. 3. Matth. c. 3. & 11. Propter quæ dixit Greg Nyſ. lib. 6 de beatitudinib. in 3. *Quod paruum aut magnum in vita illorum* (agit enim etiam de Elia) *hiſtoria nouit delictum?* Quæ verba, & alia quæ ibidem adiungit, iuxta hanc aſſertionem temperanda ſunt. Secundò, vniuerſa Eccleſia & Patres omnes hoc modo Scripturam intelligentes, ita planè ſentiunt de innocentia & prima ſanctificatione Ioannis. Etenim niſi Eccleſia ſentiret Ioannem ab eo tempore perpetuò fuiſſe ſanctum. Denique amicum, nunquam natiuitatem eius tanta veneratione coleret. Vnde Ambroſ. lib. 2. in Lucam dicit, *Ioannem cœpiſſe à menſura perfectæ ætatis plenitudinis Chriſti.* Clariùs Athan. ſerm. 4. contra Arian. ad medium dicit, *quoſdam fuiſſe puros omni crimine, ſiquidem Ieremias ex vtero ſanctificatus, & Ioannes dum adhuc à grauida matre geſtaretur, exultauit in gaudio ad vocem Deiparæ Virginis.* Quibus verbis aliam egregiam coniecturam

Luc. 1. Ianſen. Luc. 3. Matth. 3. & 11. Greg. Niſ. Ambroſ. Athan.

indicat; valde enim veriſimile eſt non fuiſſe Deum largiturum alicui tam ſingulare ac miraculoſum ſanctificationis modũ, quem permiſſurus eſſet in grauia peccata labi, ac tanto beneficio priuari. Quapropter Beda ſerm.in vigil.Ioan.Baptiſt ſic colligit, *Qui viuenti & conuerſanti inter homines poterat deeſſe virtutis, qui etſi vt homo in iniquitatibus conceptus eſt, contra morem tamẽ humanæ conditionis non in delictis eum præuaricationis, ſed in gratia remiſſionis mater ſua peperit. Neque enim dubitãdum eſt, quin Spiritus ſanctus, qui eum repleuit, etiã peccatis omnibus abſoluit.* Vbi *abſoluere*, apertè vocat, præuenire, ne in ea laberetur.

Cypr.

Hinc etiam Cyprian. libr.1. epiſt.6. aliàs epiſt.76. inquit, vt certum eſſet Ioannem quando baptizauit Chriſtum, habuiſſe Spiritum ſanctum, accepiſſe illum, adhuc in vtero matris conſtitutum. Quæ collectio nullius eſſet momenti, niſi Cyprianus vt manifeſtum ſupponeret, non potuiſſe Ioannem Spiritum ſanctum amittere, à quo tam maturè fuerat præuentus.

Greg.Mag.
Ioannes Baptiſta culpæ mortalis experſ.

Præterea Greg.libr.3. Moral. cap.5. de carcere & morte Ioannis ſermonem habens, *Nunquid credimus*, inquit, *aliquid fuiſſe, quod in eius vita illa ſic deſpecta mors tergeret? Sed quando ille vel in cibo peccauit, qui locuſtas ſolummodo & mel ſilueſtre edit? quid Deo, vel de qualitate ſui tegminis deliquit, qui camelorum pilis corpus operuit? quid de conuerſatione ſua offendere potuit, qui de eremo non receſſit?*

Beda.

Apertiùs loquitur Beda homil. de decollatione Ioann.Baptiſt.dicens, *Quis noſtrûm dicere audeat, beatum Ioannem actu vel dicto vel habitu vel motu peccaſſe? Quis in eius præcordijs peccato poterat eſſe locus, quem & ante natiuitatem Spiritus ſancti conſecrauit aduẽtus?* Quæ verba tam generalia ſunt, vt peccatum etiam veniale excludere videantur; ſed temperanda ſunt, vt ſolùm de mortalibus, quæ ſimpliciter peccata ſunt, intelligantur.

Euſe.Emiſ.

Et eodem modo exponendus eſt Euſeb.Emiſſ.ſermone 1.de Ioanne Bapt.cùm in hæc verba loquitur, *Sicut vas plenum balſamo admixtionem liquoris alterius reſpuit, & penitus excludit, ita in eum nihil ſecularis maculæ introire poterat, in quo ſanctificationis plenitudo regnabat.* Deinde hoc confirmari poteſt ex ſuprà citatis Sanctorum teſtimoniis, in quibus agentes de acerbiſſima Ioannis pœnitentia, ex eo potiſſimùm capite illam exaggerant, quòd cũ eſſet à peccato immunis, tam aſperam vitæ rationem amplexus ſit.

Bernard.

In cuius rei confirmationem egregia ſunt Bernardi verba, ſermon.in Natiuitat. Baptiſt. *Ioannes ſanctus homo miſſus à Deo, imò Angelus Dei, quo nullus maior in natis mulierum, innocentiſſimum illud corpus ſic caſtigat, ſic affligit.* Denique afferri poſſunt ad hoc oſtendendum varia epitheta, quibus ſancti Patres Ioannem ornant, dum illum vocant, *virtutis ſcholam, magiſterium vitæ, ſanctitatis formam, normam iuſtitiæ, orbis exemplum, correctionem Iudæorum.*

Auguſt. Chryſolo. Bernard. And. Iero. Iſidor.

Quæ omnia & ſimilia videri poſſunt in Auguſt.ſermone 22.de Sanctis, Petro Chryſologo ſermone 127.Bernard.ſermone de Excellent.Ioannis.& Andrea Ieroſolymitano de amputatione capitis Ioannis Bap.& Iſidor.libro de vita & morte Sanctorum, cap. 67.Sed in illis omnibus titulis & nominibus vel ſupponitur vel apertè continetur Ioannis innocentia, ſimùlque indicatur multiplex ratio, propter quam expediens fuit, vt hoc donum Chriſtus ſuo præcurſori, teſti, ac eximio concionatori concederet, quę ad corripiendos Iudæos ac iuſtitiæ parandam viam præmittebat. Sic ergò conſtans atque certiſſimum, Ioannem à prima ſanctificatione fuiſſe in gratia confirmatum. In qua re nec diſſentientem aliquem Catholicum, nec difficultatẽ ex Scriptura, aut ex rationibus deſumptam inuenio. Quid verò hæreticorum ineptiis reſpondendum ſit, poſt ſequentem aſſertionem ſubiiciemus.

Ioannes qualem habuerit ſcientiam.

Quintò igitur, quod ad ignorantiam pertinet, quamuis negandum non ſit, Ioannem multa ignoraſſe, & vt hominem interdum decipi, aut errare potuiſſe; tamen in rebus ad bonum animæ pertinentibus, certum eſt nihil ignoraſſe, quod ad perfectionem ſanctitatis neceſſarium ſit. Prior pars conſtat primò ex ipſa naturali hominis conditione, & imbecillitate. Deinde ex radice originalis peccati. Tertiò, quia ſi Ioannes fuit ſubiectus fomiti, cur non etiam ignorantiæ, ac humanæ deceptioni? Denique quia nullo probabili fundamento affirmari poteſt datum eſſe Ioanni peculiare aliquod priuilegium, quo hæc imperfectio tolleretur, cũ nonnulli dubitẽt, an id ipſi Deiparæ ſit datum. Occurrebat verò hoc loco ſtatim inquirendum, quarum rerum ſcientiam Ioannes habuerit, & vtrùm aliqua vel per ſe, vel per accidens infuſa, illi data fuerit; ſed non exiſtimo oportere de re prorſus incerta prolixiùs diſputare. Præſertim cùm nihil aliud probabiliter dici poſſit, neque amplius neceſſarium ſit, quàm quod in poſteriori parte aſſertionis continetur, quæ ex dictis in hac & præcedenti Sectione probata relinquitur. Oſtendimus enim, Ioannem ab initio ſuæ ſanctificationis perfectam quandam gratiam, & perfecto modo, id eſt, cum Dei & Chriſti cognitione, amore, & exultatione ſuſcepiſſe, atque in ea in dies ſingulos debita proportione creſcendo, ad ſanctitatis faſtigium tandem perueniſſe: ergo neceſſe eſt, vt ſemper habuerit ſpiritualium ac diuinarum rerum cognitionem huic perfectioni ſanctitatis accommodatam. Deinde Ioannes Propheta fuit, & pluſquam Propheta, miſſus à Deo, vt de Chriſto teſtimonium perhiberet: ergo habuit quidquid neceſſarium eſt, vt aliquis teſtis fide dignus habeatur; ad hoc autem non tantùm innocentia & vitæ probitas, ſed etiam ſcientia earum rerum neceſſaria eſt, quarum ferendum eſt teſtimonium: ergo cùm beatus Ioannes de Chriſto, de Regno Cœlorum, de Spiritus ſancti gratia in homines effundenda teſtimonium eſſet redditurus, & rectas ad Deum vias oſtenſurus, oportuit de his omnibus perfectam habuiſſe notitiam. Quod refellendo hæreticorum errores ampliùs confirmabimus.

Hæreticorum errores circa ſanctitatem Ioannis. Caniſ.

Contra doctrinam enim in hac & præcedenti aſſertione contentam Brentius & alij hæretici huius temporis (vt Caniſius refert libro de ſanct.Ioan.capite 9.) varia mendacia ex falſa ſacrarum literarum intelligentia confingunt. Primò enim docent, imprudenter egiſſe Ioannem, ac grauiter peccaſſe, quando Chriſtum recuſauit baptizare, dicens: *Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me?* Matthæi 3. Quia eo facto iudicium conſiliúmque ſuum, iudicio & conſilio Chriſti videtur prætuliſſe.

Matth. 3.

Secundò, ex verbo illo, *Et ego neſciebam eum*, Ioan. 1. colligunt ante baptiſmum habuiſſe Ioannem ſolùm humanam quandam opinionem de Chriſto, donec in baptiſmo aſſequutus fuit perfectam cognitionem, per diuinam reuelationem.

Ioan.1.

Tertiò hîc referri poteſt antiqua ſententia quorundam, qui dixerunt etiam poſt baptiſmum dubitaſſe Ioannem an Ieſus eſſet Meſſias promiſſus, quando in vinculis conſtitutus miſit ad illum diſcipulos, qui eum interrogarẽt, *Tu es qui venturus eſt, an alium expectamus?* Matthæi 11. & Lucæ 6. Ita ſentit Tertullianus libro de præſcriptio. Hæret.cap.8.his verbis, *Cùm adhuc dubitaretur apud omnes an eſſet Chriſtus, cùm etiam Ioannes certus eſſe deſiiſſet*, & lib.de baptiſ.cap.10. *Ipſum, quod cæleſte donum in Ioanne fuerat ſpiritus prophetiæ, poſt totius ſpiritus in Dominum tranſlationem, vſque adeò defecit, vt quem prædicauerat, quem aduenientem deſignauerat, poſtmodum an ipſe eſſet, miſerit ſciſcitatum.* Idem repetit lib.4. contra Marc. cap.18 vbi inquit Ioannem auditis virtutibus Chriſti, ſcandalum paſſum fuiſſe, & ideo dubitaſſe an Chriſtus eſſet, qui expectabatur, & cauſa Ioannis Chriſtum dixiſſe, *Beatus qui non fuerit ſcandalizatus in me.* Quem errorem de Ioannis ſcandalo fuiſſe Marcionis,

Matth. 11. Luc.7. Tertul.

col

Epiphan. *Iuſtin.*

colligitur ex Epiphanio hæreſ. 42. confutat. 8. vbi dicit, verba illa, *Beatus qui non fuerit ſcandalizatus in me*, Marcionem ad Ioannem retuliſſe. Quin etiam Iuſtinus Martyr quæſt. 38. ad Orthodoxos ſignificat Ioannem hanc interrogationem per diſcipulos feciſſe, vt diſceret, & Chriſtum miracula coram diſcipulis Ioannis feciſſe, vt & illis & per illos Ioanni perſuaderet, ſe eſſe eum, de quo idem Ioannes teſtatus fuerat.

Chryſoſt. *Ambroſ.* *Cyprian.* *Auguſt.* *Caniſ.*

Ad primam obiectionem facilis eſt reſponſio. Patres enim omnes factum illud Ioannis explicantes, illius fidem, humilitatem, modeſtiam, ac moderationem maximè commendant. Inter peccatores enim Dominum ac Redemptorem ſuum agnouit, & quaſi ſtupore quodam in admirationem raptus expauit, eúmque attingere & vt peccatorem baptizare veritus eſt. Vt tamen Chryſoſt. notat, nec pertinax fuit, nec contentioſus: ſed Chriſto præcipienti ſtatim obſequutus eſt. Ita exponunt Ambroſ. libr. 2. in Lucam. Chryſoſt. hom. 12. in Matth. Cyprian. libr. de cardinalibus Chriſti operibus, cap. de baptiſ. Chriſti, Auguſt. ſer. 29. & 37. de tempore, & alij Patres, quorum teſtimonia & ſententias Caniſius refert ſuo loco ſuperiùs citato.

Ioannes ab vtero matris Chriſtum verum Deum, & Meſſiam eſſe cognouit. *Ambroſ.* *Hilar.* *Bernard.*

Ad ſecundam obiectionem: Occaſio errandi hæreticis fuit, quòd de tota infantia & de Ioannis educatione ſiniſtrè & contra Euangelicam hiſtoriam ſentiunt. Putant enim in domo parentum vixiſſe & cum Chriſto Domino omni tempore ætatis ſuæ familiariter & amicè conuerſatum eſſe. Vnde fit, vt non potuerint interpretari verba illa, *Et ego neſciebam eum*, quòd Chriſtus de facie ignotus fuerit Ioanni, & ideo exponunt de ignorantia perſonæ, quòd ſcilicet eius diuinitatem & dignitatem certa fide ac reuelatione nondum agnoſceret. At verò ſancti Patres ſicut aliter de Ioanne ſentiunt, ita longè aliter locum hunc interpretantur. In primis enim docent, Ioannem à viſceribus matris Chriſtum verum Deum eſſe, verúmque Meſſiam cognouiſſe. Ita docent Ambroſ. & alij multi, quos retulimus agentes de prima ſanctificatione Ioannis, & de vſu rationis illi accelerato. Docent præterea reliquo vitæ tempore vſque ad baptiſma ſolitariam vitam egiſſe, & Spiritus ſancti inſtinctu ac illuſtratione magis ac magis edoctum eſſe, vt præcedenti Sectione retulimus. Et ita conciliari poſſunt Hilarius, & Bernardus. Ille enim libr. 6. de Trinitate versùs medium, tractans verbum illud Patris, *Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. Hoc*, inquit, *Ioannes licèt non ignarus audiuit; tamen ad doctrinam noſtram paternæ vocis teſtimonium mittitur*, & infrà, *Ioannes enim iam ab vtero prophetans non eguit hac voce, Hunc audite.* At verò Bernard. in ſerm. de excellentia Ioannis inter eius priuilegia ponit, quòd illi in baptiſmate prima facta ſit Trinitatis reuelatio Intelligendum enim hoc eſt de reuelatione externa clariori & expreſſiori, quàm antea facta eſſet alicui. Etenim ſi loquamur abſolutè de quacunque reuelatione, neque ipſi Ioãni tunc primum facta eſt, cùm priùs Chriſtum filium Dei eſſe, eúmque in Spiritu ſancto baptizaturũ cognouiſſet, neque ipſe Ioannes fuit primus cui Trinitas reuelata eſt.

Ioannes de facie Chriſtum ignorabat. *Franciſcus Tolet.* *Ianſen.*

Ex his ergo principiis neceſſariò colligunt Patres, cùm dixit Ioannes, *Et ego neſciebam eum*, non ignoraſſe, eum eſſe verum Meſſiam, verúmque Deum, quamquam in illo verbo exponendo varij ſint, vt latè tractat ac diligenter Franciſcus Toletus, capit. 1. Ioann. annotat. 72. & Ianſen. cap. 14. Vera tamen expoſitio eſt, Ioannem quandiu in deſerto fuit, de facie Chriſtũ ignoraſſe, quia nunquam cum illo conuerſatus fuerat, neque familiariter egerat, quod non abſque diuina prouidentia factum eſt, vt teſtimonium eius de Chriſto apud homines omni ſuſpicione careret. De illo ergo tempore dixit Ioannes, *Et ego neſciebam eum*, & ideo ſubdidit, *Sed qui miſit me baptizare, ille mihi di-* A *xit, Super quem videris Spiritum ſanctũ deſcendentẽ & manentẽ, ille eſt qui baptizat in Spiritu ſancto.* Hæc expoſitio colligitur ex Chryſ. Theoph. Ruper. Euthym. & aliis.

Chryſoſt. *Theophyl.* *Rupertus.* *Euthym.* *Obiectio.*

Solùm poteſt obſtare, quia priuſquam Ioannes vidiſſet Spiritum ſanctum in ſpecie columbæ deſcendentem in Chriſtum, eum agnouerat, eíque teſtimonium reddiderat, dicens, *Ecce agnus Dei*: nam illa viſibilis oſtenſio facta eſt poſt baptiſmum Chriſti; Ioannes verò ante baptiſmum protulit illa verba, cùm videret Ieſum venientem ad ſe, & poſtea timuit illum baptizare propter reuerentiam, & humilitatem.

Reſponſ. *Chryſ.* *Euthym.* *Ianſen.* *Ioan. 1.* *Greg.*

Reſponſio communis ex Chryſoſt. Euthym. & aliis ſuper 1. caput Ioannis eſt, Ioannẽ non vno modo cognouiſſe Chriſtũ, ſed priùs propheticè & interiori reuelatione, B poſtea externa, & ſignũ datum Ioanni illis verbis, *Super quem videris Spiritum ſanctum deſcendentem, & manentem*, non fuiſſe ſolùm ad ipſius cognitionem, id eſt, vt ipſe in particulari Chriſtũ agnoſceret, ſed vt agnoſceret ad teſtimonium de eo reddendum, & de populo manifeſtandum, vt etiam ſignificauit ipſe Ioannes dicens ſtatim poſt illa verba, *Et ego vidi, & teſtimonium perhibui, quia hic eſt filius Dei.* Ita reſpõdet Ianſen. capit. 14. & 16. Concord. Addendum verò eſt in obiectione facta aliquid aſſumi incertum, ſcilicet id quod narrat Ioannes capite 1. *Altero die vidit Ioannes Ieſum venientem ad ſe, &c.* contigiſſe ante Chriſtum baptizatum. Quanquam enim interdum hoc indicet Gregor. hom. 6. in Euang. & homil. 1. in Ezech. probabilius tamẽ eſt, C poſtea contigiſſe. Nam ſtatim ſubditur, *& teſtimonium perhibuit Ioannes dicens, quia vidi Spiritum ſanctum quaſi columbam deſcendentẽ.* Quod conſtat in Chriſti baptiſmate factum eſſe, igitur ex hac parte obiectio nullam difficultatem habet. Quomodo autem Ioannes cognouerit Chriſtum accedentem ad baptiſmum, priuſquam columba ſuper eum apparuiſſet, dici poteſt, ante publicam oſtenſionem columbæ, Ioannem vidiſſe deſcendentem ipſam columbam, & manentem ſuper Chriſtum, quia non ſine cauſa ſingulariter illi dictum fuit, *Super quem videris Spiritum deſcendentem, & manẽtem*, ſed hoc non ſatis quadrat cõtextui Matth. & aliorum Euangel. vt latiùs dicemus Diſputat. ſequenti. Addi ergo poteſt communi reſponſioni ſuprà poſitæ, Ioannem habuiſſe eo tempore reuelationem de Chri- D ſto, & per eam illum cognouiſſe, quem antea non agnouerat; tamen hanc reuelationem priùs incepiſſe interiùs, ac tandem conſummatam eſſe in illo externo ſigno columbæ deſcendentis, & vocis Patris perſonantis, ac tunc reuelationem perfectam, & aptam non ſolùm ad priuatam Ioannis cognitionem; ſed etiam ad reddendum publicum de Chriſto teſtimonium, & ideo meritò dixiſſe Ioãnem illud ſignum ſibi eſſe datum, quo Chriſtum cognoſceret, & agnitum demonſtraret, ac de illo teſtimonium præberet.

Ioannes ad Chriſtum diſcipulos cur miſerit cum legatione. *Hierony.*

Ad tertiam obiectionem dicitur, Ioannem non miſiſſe diſcipulos ad Chriſtum, eo quòd dubitaret eum eſſe verum Meſſiam & Redemptorem mũdi, ſed potiùs, vt ipſi diſcipuli, & occaſione interrogationis eo- E rum, reliqua plebs, viſis miris operibus Chriſti, eiúſq; verbis auditis, magis in fide eius confirmarentur. Vnde eleganter Hieron. epiſt. 151. ad Algaſiam, q. 1. *Ioãnes mittebat diſcipulos ſuos in vinculis conſtitutus, vt ſibi quærens illis diſceret, & capite truncandus illum doceret eſſe ſectandum, quem interrogatione ſua magiſtrum omnium fatebatur. Neque enim poterat ignorare, quem ignorantibus antea monſtrauerat, de quo Patrem intonantem audierat, Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui.* Et hæc eſt ſine dubio literalis expoſitio illius interrogationis. Subiungit verò ſtatim Hieronym. aliam his verbis: *Quid autem dicit, Tu es qui venturus es? hunc quoque ſenſum habere poteſt. Scio, quòd ipſe ſis, qui tollere veniſti peccata mundi. Sed quia ad inferos deſcenſurus ſum, etiam*

interrogo,vtrùm & illuc ipſe deſcendas,vt qui te in terris hominibus nuntiauit,etiam inferis nuntiem , ſi fortè venturus es? Quam poſteriorem expoſitionem ſequutus Gregor.homil. 6. in Euangel. & 1. in Ezech.& illam poſt priorem ſubiunxit Beda libr.3.in Lucam,cap:27. Tamen reuera potius eſt allegorica,quàm literalis, vt patet tum ex illo verbo,*Qui venturus es*:nam abſolutè dictum,ſignificat venturum in hunc mundum non in infernum,præſertim cùm tunc Ioannes in mundo eſſet, & nondum ad ſinum Abrahæ deſcendiſſet:tum ex illo verbo , *alium expectamus*. Planè enim loquutus eſt de Meſſia expectato à Iudæis : nam quòd deſcenſurus eſſet in infernum , neque omnibus erat notum , neque ita expectatum:tum denique ex reſponſione Chriſti, in qua ſolùm oſtendit ſe eſſe Chriſtum , & per eum impleri ſigna Meſſiæ à Prophetis prædicta;de deſcenſu autem ad inferos nihil reſpondit. Addo interrogationem illam in hoc ſenſu vix fuiſſe vtilem futuram, quia quòd Chriſtus iam veniſſet , veriſimile eſt , iam tum fuiſſe notum Patribus in limbo exilientibus , vel per diuinam reuelationem , vel certè teſtimonio iuſtorum , qui poſt Chriſtum natum illuc deſcenderat, Simeonis Ioſephi,& aliorum , & non erat cur Ioannes dubitaret,quin deſcendens in limbum hoc ipſum teſtificari poſſet.Quòd verò Chriſtus deſcenſurus eſſet in infernum ſi Ioannes antea ignorabat, certè ex illa interrogatione & reſponſione addiſcere non poterat. Veriſimilius autem eſt,myſterium illud & ipſi Ioanni & veteribus iuſtis fuiſſe ex antiquis prophetiis notum. Licèt enim de illo myſterio non ſint admodum frequentes , nec ſine obſcuritate ; tamen à ſapientibus prophetis , & à Ioanne , qui pluſquam propheta erat, non ignorabantur.

Greg.
Beda.

Et propter eaſdem rationes mihi etiam non placet alia expoſitio , quam in commentariis ſuper Matth. adiungit Hieronymus his verbis, *An non conueniat filio Dei,vt guſtet mortem,& alium ad hæc Sacramenta miſſurus es?* Quomodo enim dubitare potuit Ioannes Chriſtum fuiſſe moriturum pro hominibus , quem mundi Redemptorem eſſe credebat? Aut quomodo ſciſcitari poterat , an alteriùs mors ad hæc Sacramenta perficienda futura erat ſufficiens? Ad hæc in Scripturis, præſertim Iſaiæ , clariſſimè erat prædictum , Meſſiam moriturum eſſe pro hominibus,quis autem exiſtimet Ioannem,aut non legiſſe Iſaiam , aut legendo non intellexiſſe ? Denique veteres Patres animaduertunt, Ioannem demõſtraſſe Chriſtum ſub metaphora agni, vt indicaret illum per mortem fuiſſe offerendum in ſacrificium pro peccatis hominum. Sola ergo prima expoſitio vera eſt,& literalis,quam elegantiſſimè confirmat Chryſoſt.homil.37.in Matth. oſtendens nullo modo potuiſſe cadere dubitationem , vel formidinem in Ioannẽ,qui tot ac tantis teſtimoniis Chriſtũ agnouerat,neque rationem vllam habebat , quæ ſe ad dubitandum induceret,& hom.38.id rectè confirmat ex verbis , quibus conſtantiam Ioannis Chriſtus prædicauit,*Quid exiſtis videre? arundinem vento agitatam? Excuſat*,inquit,*Ioannem oſtendens non ipſum eſſe mutatum à priori ſua ſententia,neque eſſe leuem hominem,qui huc atque illuc iactetur:ſed ſtabilem,atque conſtãtem*.Nec minùs eleganter Hilarius can. 11.in Matth. *Ioannes detentus carcere Dominum ignorat? & Propheta tãtus Deum ſuum neſcit? atq; võturum vt præitor nuntiauit,conſiſtentem vt Propheta agnouit,aduenientem vt confeſſor veneratus eſt , vnde tam variè,& tam abundanti eius ſcientiæ error obrepſit? Sed conſequens de eo Domini teſtimonium ſentire hoc ita non ſinit,neque ſanè credi poteſt Spiritus ſancti gloriam in carcere poſito defuiſſe*.Et infrà,*Tali igitur Ioannes exemplo non ſuæ, ſed diſcipulorum ignorantiæ conſulit*. Et eãdem expoſitionẽ habet Ambroſ.lib.5.in Lucã,circa finem , Anſelm. Theophyl.& Euthym.in Matth.eámq; egregiè explicat Rupert.lib.9.de gloria & honore filij hominis , in Matthæum,in principio,priùs demõſtrans nihil aliud interrogaſſe Ioannem à Chriſto per Diſcipulos,niſi an eſſet verus Meſſias in lege promiſſus,ac deinde oſtendens hoc feciſſe Ioannem , vt ij diſcipuli ab ipſomet Chriſto audirent,& operibus eius comprobatum viderent,ipſum eſſe Chriſtũ. Addit denique Chryſoſt. dicta homil.37.de hoc fuiſſe ſolicitum Ioannem , cùm eſſet in vinculis,& mortem ſibi eſſe propinquã agnoſceret;*Dum timeret,ne pernicioſæ materiam opinionis relinqueret,ſi diſcipuli maiorem ſe Chriſto putantes , nullo pacto illi coniungerentur,& ideo hoc modo Chriſto ipſos offerre curauit*.Nulla ergo in fide Ioannis dubitatio,nulla in hoc eius facto culpa fuit,nullum denique ſcandalũ paſſus eſt.Non igitur propter Ioannem dixit Chriſtus,*Beatus eſt qui non fuerit ſcandalizatus in me*; ſed propter diſcipulos Ioannis,qui inuidiæ moribus in Chriſtũ inſurgebant,& ita illius operibus ſcandalizabantur,vt exponit Hieronymus ſuprà,& cæteri Patres. Addit verò Hilarius,Chriſtum ſtatim ſubiunxiſſe Ioannis encomium, ne exiſtimare quiſquam poſſet propter Ioannem illa verba dixiſſe.Aliter tamẽ Epiphan.inquit dicta hæreſ. 42.quoniã Chriſtus aiebat nullum eſſe maiorẽ Ioanne inter natos mulierum,ideo dixiſſe beatum eſſe qui in ipſo non ſcandalizaretur,exiſtimans Ioannem ſe etiam maiorem eſſe. Quæ tamen expoſitio aliquantulum videtur eſſe violenta , quia Chriſtus nondum encomium illud de Ioanne protulerat , quando hanc edixit ſententiam. Potiùs ergo accommodanda eſt hæc expoſitio ad animum diſcipulorum Ioannis , qui affectu quodam humano cupiebant Ioannem eſſe maiorem, & ideo in Chriſto ſcandalizabantur , cuius opinionem & exiſtimationem in dies augeri cernebant.Quo ſanè modo expoſitio hæc cum ſuperiori coincidit.

Hieron.
Chryſoſt.
Hilar.
Ambroſ.
Anſelm.
Theophyl.
Euthym.
Rupertus.
Chryſoſt.
Hierony.
Hilar.
Epiphan.

SECTIO V.

Quæ gratiæ gratis datæ & ſingularia priuilegia in Ioanne fuerint.

DIximus de gratia ſanctificante, meritis , & innocentia ſanctiſſimi Ioannis & obiter fidem & cognitionem ſupernaturalem eius attigimus. Ex quibus facilè colligere licet , fuiſſe in illo omnes virtutes per ſe infuſas,& omnia Spiritus ſancti dona;hæc enim ex natura ſua gratiam ſanctificantem comitantur,earúmque perfectio gratiæ perfectioni proportionatè reſpõdet.Reliquum ergo eſt , vt de gratiis gratis datis nonnulla dicamus , ac tandem ſingularia eius priuilegia breuiter enumeremus.

Primò igitur ex omnibus gratiis gratis datis ſolùm videtur certum , fuiſſe in Ioanne gratiam prophetiæ. Pars negatiua huius aſſertionis ex ſequentibus conſtabit,quia reliquæ gratiæ nulla certa authoritate oſtendi poſſunt,quod ſecus eſt in gratia prophetiæ. De hac enim prædixit Zacharias Lucæ primo,*Et tu puer Propheta Altiſſimi vocaberis*.Et ex ipſo vſu id cõfirmari poteſt,ſtatim enim c. 3. dicit idem Euangeliſta , *Factum eſt verbum Domini ſuper Ioãnem Zachariæ filium in deſerto*;qui dicendi modus ſpiritum propheticum indicat. Vnde ſtatim deſcribit actum prophetandi , *Veniet fortior me,ipſe vos baptizabit in Spiritu ſancto,& igne , cuius ventilabrum in manu eius,& purgabit arcam ſuam*. Et ad eundem ſpiritum prophetiæ ſpectat quod refert Ioannes capit.primo,*Qui miſit me baptizare in aqua,ille mihi dixit,&c*.Eſt ergo ſecundùm fidem certum , Ioannem fuiſſe verè ac propriè Prophetam. Quocirca , cùm Chriſtus dixit Matth.11.*Quid exiſtis videre? Prophetam? Amen dico vobis,& pluſquam Prophetam*; non ita intelligendum eſt , ac ſi affirmare voluerit Ioannem quidẽ eſſe aliquid maius Propheta, & negare eſſe verum

Luc.1.
Matth.11.

Prophe

Prophetam, ſed potiùs, quòd vtrumque affirmauerit, ſcilicet & eſſe Prophetam, & aliquid amplius. Et in hunc ſenſum exponunt locum illũ ſancti Patres. *Hieron.* Vnde Hieronymus dicta epiſt. ad Algaſ. quæ. 1. *Plus*, inquit, *quàm Propheta, quòd ad priuilegium prophetale etiam Baptiſtæ acceſſit præmium, vt Dominum ſuum baptizaret.* *Ioannes quomodo plus quam propheta.* Rurſus, idem Hieronym. Matth. 11. & ſuper ad Epheſ. 3. *Plus*, inquit, *quàm Propheta, quod quem alij prædicauerant, ipſe digito demonſtrat*, vt etiam tradit *Auguſt.* Auguſt. libr. 2. contra literas Petiliani, capit. 37. & tract. 4. in Ioannẽ, *Hilar.* & Hilarius can. 11. in Matth. *Gloriam*, inquit, *omnem Ioannis Dominus oſtendit, dicens eſſe eum vltra Prophetam, qui ſoli ipſi licuerit, & prophetare Chriſtum, & videre.* Addit præterea *Hierony.* Hieron. ad Galat. 1. in principio, eſſe plus quàm Prophetam, *Quia non tantùm Propheta, ſed etiam Apoſtolus fuit.* Quam Apoſtoli dignitatem eidem Ioanni tribuunt *Chryſoſt.* Chryſoſt. hom. 15. ex variis in Matth. *Damaſ.* Dam. lib 4. de fide, c. 16. *Cyril.* Cyril. lib. 2. in Ioan. c. 1. *Orig.* Origenes tom. 32. in Ioan. circa illa verba, *Amen amen dico vobis, qui recipit eum, quem ego miſero, me recipit.* Qui Patres, vt *Ioan. 1.* Ioannem Apoſtolum vocent, nituntur verbis illis Ioã. 1. *Fuit homo miſſus à Deo*, quia *Apoſtolus* idem eſt quod *miſſus*. Vnde non loquuntur de dignitate Apoſtolica propriè ſumpta, vt ad legem Euangelicam pertinet, & includit vniuerſalem quandam poteſtatem, & iuriſdictionem in vniuerſum orbem; ſed largè, vt ſignificat Chriſti prædicatorem, ac teſtem ſpeciali modo à Deo miſſum. Propter quod etiam *Angelus* in Scriptura dictus eſt, *Miſſus ad viam Domino præparãdam*, qua etiam appellatione & munere ſuperior cæteris Prophetis fuit, vt eodem loco Chriſtus ſignificauit. Eodem modo *Ambroſ.* interpretatur Ambroſ. 4. de fide, capit. 4 Ioannem eſſe plus quàm Prophetam, quanquam diuerſam rationem adiungat, ſcilicet, quia nondum editus prophetauit. *Iſidor.* Quam rationem habet etiam Iſidor. libr. de vita & obitu Sanctorum noui Teſtamenti, & *Bernard.* Bernard. ſermon de natiuitat. Ioannis Baptiſt. *Chryſoſt.* Deinde Chryſoſtom. homil. 27. imperfecti, eandem expoſitionem indicans, rationem illam magis exaggerat his verbis, *Quis Prophetarum cùm eſſet Propheta, Prophetam facere potuit? Elias quidem vnxit Eliſæum in Prophetam: non tamen prophetandi gratiam illi donauit, iſte autem in vtero matris exiſtẽs diuini introitus ſcientiam matri donauit, & os illius in verbo confeſſionis aperuit, vt cuius non videbat perſonam, cognoſceret dignitatem*, & infrà, *Statim exultans puer prophetauit non voce, ſed motu.* Præter has verò addi poteſt alia ratio *Chryſoſt.* ex eodem Chryſoſt. ibi, *Quia omnes prophetæ prophetauerunt de Chriſto: de illis autem non prophetatum eſt, ipſe autem non ſolùm prophetauit de Chriſto, ſed etiam alij Prophetæ prophetauerunt de ipſo.* *Ioannes ſilentium prophetarum.* Tandẽ dici poteſt ex Chryſoſtom. homil. 15. ex variis in Matth. *Quia Ioannes non ſolùm Propheta fuit: ſed etiam ſilentium Prophetarum*, quoniam ſicut ipſe Chriſtus ibidẽ dixit, *Lex & Prophetæ vſque ad Ioannem.* Quæ ratio fundatur in altera ſuprà poſita, quòd Ioannes non prophetauit Chriſtum futurũ; ſed præſentem monſtrauit, & ideo in illo reliqui Prophetæ ſiluerunt. *Auguſt.* Vnde rectè Auguſt. libr. 7. de Ciuitat. capit. 24. *Nouiſſimus Propheta*, inquit, *fuit Ioannes, qui iuuenis iam iuuenem Chriſtum non quidem futurum prædixit, ſed tamen incognitum* (ſcilicet de facie) *prophetica cognitione monſtrauit, propter quod ipſe Dominus ait, Lex & Prophetæ vſque ad Ioannem.* Fuit ergo Ioãnes verus Propheta, licèt omnibus dictis modis pluſquam Propheta fuerit. Et eodem ſenſu accipiendum eſt, quod de illo *Luc. 7.* Chriſtus dixit Luc. 7. *Maior inter natos mulierum Propheta Ioãne Baptiſta nemo eſt.* Nã his verbis apertè affirmat, vel potiùs ſupponit, eum eſſe Prophetam: imò & maiorem cæteris. Congruentia denique adiungi poteſt, quia hoc donum maximè neceſſarium erat Ioãni, vt fidem & authoritatem teſtimonio ſuo conciliaret. Prima enim conditio in fideli teſte neceſſaria, eſt

A certa rerũ cognitio, quæ de rebus diuinis & occultis ab homine viatore maximè per prophetiam comparatur.

Obiectio. Solùm poteſt contra hãc veritatem obiici eiuſdem Ioannis teſtimonium, qui interrogatus, *Propheta es tu?* reſpondit, *Non ſum*, Ioan. 1. & difficultatem auxit inter- *Ioan. 1.* pretatio Auguſt. tract. 4. in Ioannem, dicentis, *Et non* *Auguſt.* *erat Propheta Ioannes: maior erat, quàm Propheta.* Vbi etiã Chriſti teſtimonium ſuprà tractatum, aliter quàm nos, interpretari videtur. Quod acutè confirmat à ſimili. Nam illæ interrogationes Chriſti, *Quid exiſtis videre, arundinem vento agitatam? hominem mollibus veſtitum,* ſenſum reddunt negatiuum; ergo & illa, *Quid exiſtis videre? Prophetam?* ſimilẽ quoque ſortitur intelligentiã.

Reſpon. Reſpondetur primùm cum Cyril. & Chryſoſt. Orig. *Origen.* B Theoph. & Euthym. Ioann. 1. hanc interrogationem in- *Theophy.* telligi non de quocumq; Propheta in communi, ſed *Euthym.* in particulari de illo, quem Moyſes Deuter. 18. prædi- *Ioan. 1.* xerat: Iudæi enim non intelligebant illum Prophetam *Cyril.* futurum eſſe Meſſiam, & ideo poſtquam ſciſcitati ſunt *Chryſoſt.* *Orig* à Ioanne an eſſet Meſſias, Eliáſve quem ante Meſſiam *Theophyl.* expectabant, rurſus interrogant, an ſit inſignis ille *Euthym.* Propheta: & hoc ſenſu meritò negauit Ioannes eſſe ſe *Deut. 18.* illum Prophetam, quamuis alioqui verus eſſet Propheta. Quam expoſitionem tanquam improbabilem reiicit Ianſenius capit. 16. Concordiæ, ſed exceſſit *Ianſen.* valde, ſufficiens enim erat tantorum Patrum authoritas, vt eam faceret probabilem, & ratio, quia (vt Euthymius inquit) illi aut vix aut nullo modo dubitare pote- C rant, quin Ioannes eſſet Propheta, quem frequenter prophetantem audierant, igitur interrogabant de aliquo ſingulari Propheta. Cui etiam fauet articulus Græcus, quia non Propheta ſimpliciter, ſed *ille propheta* dicitur. Secundò reſpondeo cum Auguſtino (quem *Greg. Papa.* Gregorius ſequitur homil. 3. in Euangel.) Iudæos in *Auguſtin.* communi interrogaſſe, an eſſet Propheta, eos tamen de Propheta aliquo ex iis qui iam antea præceſſerant vel certè illis ſimili in gratia & munere prædicendi futura intellexiſſe. Et in hoc ſenſu negauit Ioannes ſe eſſe Prophetam, non quòd negauerit ſe habere ſpiritum prædicendi futura: ſed quòd negauerit hoc eſſe ſuum præcipuum munus, aut ſe eſſe ordinarium Prophetam, qui quaſi in obſcuro & de longinquo futura tantùm prædiceret, & non potiùs præſentem demonſtraret D eum, in quem prophetiæ tendebant vniuerſæ, quo ſenſu dictum eſt, *Lex & Prophetæ vſque ad Ioannem.* Et ad eundem modum intelligi rectè poteſt Chriſtum negaſſe Ioannem eſſe Prophetam, quamquam iuxta ſenſum magis literæ conſonum reuera non neget, ſed affirmet potiùs, cùm ſubiungat, *etiam dico vobis, pluſquam Prophetam.*

Gratia interpretationis ſermonum Ioanni data. Secundò de alia gratia gratis data, quæ ad cognitionem etiam pertinet, *& interpretatio ſermonis dicitur,* veriſimile eſt datam eſſe Ioanni, ſiue hæc gratia ſignificet ſpeciale auxilium ad Scripturam ſacram interpretandam, ſiue ad ſcribendum, vel loquendum more canonici ſcriptoris. Et quidẽ in priori ſenſu eſt res facilior, & magis propria. Oportebat enim tam inſignẽ E Prophetam, Chriſti præconẽ ac nuntium, eo Scripturas intelligere ſpiritu, quo eſſent diuinitus conditæ. Et vt vno exemplo rem totam exponamus quando Ioannes de ſeipſo interpretatus eſt prophetiam Iſaiæ, *Vox* *Iſai. 40.* *clamantis in deſerto*, ſine dubio eius interpretatio infallibilem habuit authoritatem, quia non ſolùm ex humanis coniecturis, ſed ex ſingulari Spiritus ſancti inſtinctu orta eſt. Hanc ergo vocamus gratiam interpretationis ſermonum. At verò in poſteriori ſenſu certum eſt, Ioannem Baptiſtam non fuiſſe ſcriptorem canonicum, atque ita ad hoc munus non accepiſſe ſpecialem gratiam; tamen quia verbo multa dixit, & prophetauit, quæ in Euangelio narrantur, & canonicam authoritatem habere videntur, non tantùm quaſi materia

materialiter, vt ab Euangeliſta referuntur, ſed etiam formaliter, prout ab ipſo Ioanne ſunt dicta, ideo quoad hæc dicimus aliquo modo hanc gratiam participaſſe.

Gratia diſcernendi ſpiritus Ioan. quomodo data.

Tertiò eſt alia gratia ad cognitionem pertinens, quæ *diſcretio ſpirituum* appellatur, quæ in vno ſenſu ſed in maxima ſua perfectione ſignificat diuinam quãdam vim ad cognoſcendas cordium cogitationes. Quo ſenſu probabilius exiſtimo, Ioannem non habuiſſe hãc gratiam, quia qua ratione non fuit expediens, vt ſigna vel miracula faceret (ſicut infrà dicemus) eadem non oportuit, vt poſſet hominum cogitationes reuelare, quia hoc eſt vnum ex maximis miraculis, & quod in Scriptura ſacra poni ſolet, vt maximum diuinæ omnipotentiæ ſignum.

Obiectio. Reſponſ.

Dices: Potuit cognoſcere etiamſi non eſſet aliis reuelaturus. Sed contra, quia huiuſmodi gratia non datur propter propriam perfectionem, ſed ad vtilitatem aliorum, & maximè ad confirmandam fidem, quæ vtilitas non obtinetur, niſi aliis de huiuſmodi gratia ſeu cognitione conſtet. Sicut in Chriſto Domino videmus ſæpe verbis & factis oſtendiſſe ſe cognoſcere aliorum corda, & cogitationes, vt hoc modo fidem ſibi conciliaret, doctrinámque ſuam confirmaret. Sicut ergo eo tempore cætera ſigna Chriſto reſeruata ſunt, & ideo *Ioannes ſignum fecit nullum*; ita de hac gratia videtur exiſtimandum. Alio verò ſenſu ſignificat hæc gratia ſpeciale donum ad diſcernendos motus à bono vel malo ſpiritu prouenientes. Et hoc ſenſu non dubito quin Ioannes hanc gratiam habuerit. Maximè enim pertinet ad perfectionem ſpiritualis viri, & præſertim cùm Ioannes fuerit publicus concionator, & doctor, ad quem conſilij cauſa homines confugiebant, vt etiam ex Euangelio colligitur, Luc. 3. vbi eum interrogabant, *Quid ergo faciemus?*

Luc. 3.

Gratia ſermonis quomodo Ioanni communicata.

Quartò de gratiis pertinentibus ad ſermonem non videtur dubium quin Ioannes habuerit gratiam fidei, ſcientiæ, & ſapientiæ. Quoniam hæ in tanto concionatore valde fuerunt neceſſariæ. Gratiam autem, ſeu donum linguarum probabiliùs videtur non habuiſſe: tum quia prædicaturus non erat, niſi in regione Iudæorum: tum quia hoc etiam fuiſſet quoddam miraculoſum ſignum, quod non minus homines in admirationem raperet, quàm cætera miracula, vt in Apoſtolis experientia docuit Act. 2. ergo nec neceſſarium, nec conueniens fuit, hoc donum communicari Ioanni.

Act. 2.

Ioan. 10.

Ioannes miracula non patrauit.

Quintò de aliis duabus gratiis ad operationem pertinentibus expreſsè dicitur Ioan. 10. *Quia Ioannes quidem ſignum fecit nullum.* Vbi ponderanda ſunt Euangeliſtæ verba. Non enim videtur ipſe hoc affirmare, ſed ex aliorum ore referre. Sic enim ait loquens de Chriſto, *Quærebant igitur eum apprehendere, & exiuit de manibus eorum, & abiit iterum trans Iordanem in eum locum vbi erat Ioannes baptizans primum, & manſit illic, & multi veniebant ad eum & dicebant, quia Ioannes quidem ſignum fecit nullũ.* Ex quibus conſtat alios hoc aſſeruiſſe, & Euangeliſtam ſolùm referre, quod illi dixerunt. Vnde non videtur eſſe de fide, quia ipſe non affirmat eos verà dixiſſe, neque Spiritus ſancti inſtinctu loquutos, neque fuiſſe homines ſingularis ſanctitatis: ſed de media plebe, qui nondum in Chriſtum credebant, ſed illis ſeſe rationibus & coniecturis ad credendum excitabant. Nihilominus non videtur in dubium reuocandum, quin ea ſententia ſit vera, & certa. Tum, quia licèt Euangeliſta id non expreſsè affirmet, ſed referat, tacitè confirmat tamen. Commemorat quippe credidiſſe in Chriſtum permultos, & explicat, qua ratione fuerint ad credendum permoti, conferendo ſcilicet facta Ioannis cum factis Chriſti, & verba Ioãnis, in quibus teſtimonium Chriſto reddiderat, cum iis, quæ in ipſo Chriſto eſſent experti. Sicut ergo mens Euangeliſtæ fuit, eos rectè feciſſe credendo, ita etiam tacitè affirmauit, prudenti veráque ratione fuiſſe adductos. Hoc ergo modo & refert & affirmat ſimul, Ioannem ſignum feciſſe nullum. Et ita intelligit hunc locum Chryſoſt. homil. 60. in Ioannem, quem Theophyl. & Euthym. imitantur, & eadem eſt ſententia Aug. tract. 48. Ex quo vlteriùs addendum eſt, nomine ſignorum comprehendi opera vtriuſque gratiæ, ſic enim ait, *Nullum miraculum oſtendit Ioannes, non dæmonia fugauit, non expulit febrem, non cœcos illuminauit, non mortuos ſuſcitauit, &c.* Et eadem eſt ſententia aliorum expoſitorum, & ex ipſa voce *ſigni* conſtat. Vſurpatur enim ad ſignificanda extraordinaria & ſingularia opera, atq; adeò miraculoſa, quibus annumeratur ſanitatum effectio, quando præter ordinem naturæ fit. Ratio autem, ſeu congruentia, ob quam ita diuinitus ordinatum eſt, redditur à D. Thom. in hac q. art. 2. ad 2. Quia Ioannis doctrina & operatio ad Chriſtum ordinabatur, & ideo vt homines principaliter in Chriſtum intenderent, & differentiam inter ipſum & Ioannem agnoſcerent, expediens erat, vt Ioannes miracula non faceret, ſed vt vitæ exemplo & Scripturæ teſtimonio doctrinam confirmaret ſuam.

Chryſoſt. Theoph. Euthym. Auguſt.

Vltimò ex dictis in hac & præcedentibus Sectionibus conſtat, quot & quanta fuerint priuilegia ſancti Ioannis. Omnia enim reuocari poſſunt vel ad gratiam ſanctificantem, & virtutes, quæ illam comitantur, vel ad gratias gratis datas, vel ad ſtatum vitæ actiuæ & cõtemplatiuæ, vel ad miniſterium, in quo eſt à Deo conſtitutus: de quibus omnibus in ſuperioribus dictum eſt. Quocirca nihil hoc loco addendum ſupereſt iis, quæ ſequenti Sectione de illius gloria & aureolis dicemus.

SECTIO VI.

Quæ ſit excellentia gloriæ S. Ioannis.

HActenus diximus de donis ac miniſteriis gratiæ, quæ in hac vita Ioannes eſt conſequutus, reliquum eſt, vt de donis gloriæ dicamus, quod facile erit ex præcedentibus colligere, cùm gloria gratiæ operibúſque reſpondeat.

Gloria Ioannis quanta.

Primò igitur certum eſt, in eſſentiali gloria B. Ioannem ſummum quendam gradum & excellens præmium fuiſſe conſequutum. Gratia enim & merita, quibus in hac vita Ioannes inter alios excelluit, non fuerunt inania vel humana tantùm, ſed digna ſingularis coronæ ac præmij apud Deum. Vnde eleganter Bernar. dicto ſerm. de Excellent. S. Ioannis, *Conſidera*, inquit, *manſiones regni & vniuerſum ordinem humanæ generationis circumnuola, ſolùmque Ioannem tã veteris quã noui Teſtamẽti Patribus videbis eſſe propoſitum vel æquatum*, & inferiùs in Seraphinorum ordine illum conſtituit.

Bernard.

Hìc verò addendum eſt, glorioſam B. Ioannis animam non ſtatim, ac ſeparata eſt à corpore, hanc gloriam fuiſſe conſequutam. Quia (vt ex Euangelio conſtat) ante Chriſtum Dominum mortuus eſt, quo tempore ianua regni nondum erat hominibus patefacta. Vnde æquali quoque certitudine conſtat fuiſſe Ioannem eo tempore in eo loco, in quo iuſtorum animæ recipiebantur, eíſque inſtantem iam iam ſui exilij terminum annuntiaſſe.

Dubium.

Hinc verò dubitatio oritur, vtrùm Ioannes dicendus ſit ad nouum, an potiùs ad vetus Teſtamentum ſpectare? Videtur enim ex hoc ſequi pertinere ad Teſtamentum vetus: tum quia in eo videntur diſtingui Sancti noui ac veteris Teſtamenti, quòd illi in termino viæ ſtatim ad gloriam admiſſi ſunt, ſi nullum habuiſſent perſonalem obicem: hi verò minimè, donec totius naturæ impedimentum auferretur: tum etiam, quia Ioannes mortuus eſt, priuſquam nouum Teſtamentum eſſet confirmatum: ſanguine enim & morte Chriſti (vt Paulus inquit) confir

confirmatum eſt. Tum denique, quia vetus Teſtamentum obſeruauit, illiúſque præceptis ac legibus obnoxius fuit, non autem præceptis & legibus noui Teſtamenti. Vnde Epiphan. lib. de vitis Prophetarum, Ioannem vltimo loco ponit, indicans fuiſſe vltimum Prophetam veteris Teſtamenti. Nihilominus D. Thom. 2. 2. quæſtio. 174. articul. quar. ad tertium ſimpliciter dicit Ioannem pertinere ad nouum Teſtamentum. Et hoc modo explicat, quomodo Ioannes potuerit eſſe maior Propheta, quàm Moyſes, de quo ſcriptum erat Deuteronom. vltimo, *Nō ſurrexit vltrà in Iſrael Propheta ſicut Moyſes. Nam hoc loco,* inquit, *comparatio fit cum Prophetis veteris Teſtamenti: Ioannes autem ad nouum Teſtamentum pertinet, cuius miniſtri præferũtur etiā ipſi Moyſi, quaſi magis clarè ſpeculātes,* vt habetur 2. ad Corinth. 3. Quo vltimo verbo rationem huius rei indicat, quia Ioannes apertè Chriſtum cognouit, & in eum, non iam venturum, ſed præſentem credidit. Quæ videtur prima & quaſi fundamentalis differentia inter Patres veteris & noui Teſtamenti. Deinde probabile eſt, Ioannem à Chriſto fuiſſe baptizatum, D. Thom. hîc artic. 6. ad 3. exiſtimat cum Chryſoſt. homil. 4. imperfecti. Quod etiam ſentit Nazian. oratio. 39. versùs finem, dicens de Chriſto, *Sciebat enim paulo poſt futurum, vt ipſe Baptiſtam baptizaret.* Baptiſmus autem ianua eſt noui Teſtamenti. Quamobrem Iſidor. lib. de vita & morte Sanctorum, Ioannem ponit inter Sanctos noui Teſtamenti. Hæc verò diſceptatio videtur eſſe poſſe de modo loquendi. Quia non poteſt certa aliqua ratione definiri quid omnino requiratur, vt quiſpiam ex Sanctis ad nouum Teſtamentum propriè pertinere dicatur. Nam ſi aliquis contendat neceſſarium eſſe, vt viuat is aliquo tempore poſt confirmatum huiuſmodi Teſtamentum per mortem Chriſti, non poterit (vt exiſtimo) ab opinione ſua efficaci aliqua ratione adduci, & idem ferè erit, ſi quis è contrario contendat ſufficere baptiſmum, vel fidem Meſſiæ iam Incarnati, vt aliquis de nouo Teſtamento eſſe cenſeatur.

Epiphan. D. Thom. Deute. 34. 2. Cor. 3. D. Thom. Chryſoſt. Greg. Naz. Iſidor.

Reſpon. Ioannes Baptiſta non ad vetus, ſed ad nouum Teſtamentum pertinet.

Hic verò poſterior modus loquendi cum D. Thom. mihi magis probatur. Quia cùm præcipua ratio veteris Teſtamenti conſiſtat in promiſſione & expectatione Meſſiæ, qui iam illum non expectabat, ſed præſentem intuebatur, ſub ea ratione non ad vetus ſed ad nouum Teſtamentum pertinere meritò cenſebitur. Confirmatur ac declaratur in Ioanne: nam promiſſio ac prædicatio expreſſa Regni cœlorum, propria eſt noui Teſtamenti: hæc autem initium habuit à Ioanne Baptiſta: ergo ille etiam ad nouum Teſtamentum pertinuit. Poſſet tamen aliquis diſtinctione fortaſſe non improbabili vti. Poteſt enim Ioannes conſiderari, vel vt membrum Eccleſiæ, vel vt Propheta & præcurſor Chriſti. Priori modo non pertinuit Ioannes ad nouum Teſtamentum, quia non fuit propriè membrum Eccleſiæ, vt à Chriſto inſtitutæ, prius enim mortuus eſt, quàm Chriſtus Eccleſiam ſuam perfectè fundaret: poſteriori autem ratione meritò dicitur pertinere ad nouum Teſtamentum, quia præſentem Chriſtum annuntiabat, non futurum, ſicut veteres Prophetæ. Et hoc modo locutus eſt diuus Thomas citato loco, & ſimili modo in præſenti quæſtione, articulo primo ad primũ dicit, baptiſmum Ioannis aliqua ratione pertinuiſſe ad legem Chriſti, quia fuit quaſi Sacramentale quoddam diſponens ad baptiſmum Chriſti.

Ioannes virgo perpetuus.

Secundò dicendum eſt habere Ioannem in beatitudine, præter communem gloriam accidentalem, quæ ex eſſentiali manat, tres aureolas, Virginis, Doctoris, & Martyris: probantur ſingulæ partes. Nam in primis Ioannem fuiſſe perpetuò Virginem, communis eſt totius Eccleſiæ vox, & conſenſus, eúmque inter virgines numerant, Ignatius epiſtola nona ad

Ignatius.

A Philadelphienſes, Epiphanius hæreſi 63. Ambroſius ſermone 65. Caſſianus libro ſexto de cœnobiorum inſtitutis, capit. quarto. Et idem colligitur ex omnibus Patribus, qui eum *Angelum* appellatum eſſe dicunt, quòd Angelicam vitam in corpore duxerit (quos ſuprà latè retulimus) ſed præcipuè videri poteſt Chryſoſtomus homil. 10. & 38. in Matthæum. Ratio præterea ex dictis eſt manifeſta, quia oſtendimus Ioannem nunquam mortaliter peccaſſe: turſus ex Euangelio, & ex ijs, quæ ſuprà de inſtituto & ratione eius diſſeruimus, conſtat eum vxorē non duxiſſe, cùm ſolitariam & ereminticam vitam egerit: ergo neceſſe eſt, vt Virgo permanſerit. Nam ſine graui peccato, aut illicita copula virginitas à cœlibe amitti non poteſt. Vnde rectè Petrus Chryſologus, *Meritò in natis mulierum cunctis maior eſt hic Ioannes, qui non ſolùm adulteras arguit; ſed & licita mulierum conſortia virginitatis amore calcauit,* & rurſus, *Quid peteret luxuria, niſi caſtitatis interitum, pudicitiæ necem?* Idem ſermon. 127. Ioannem vocat *virginitatis ſpeculum, pudicitiæ titulum, caſtitatis exemplum.*

Epiphan. Ambroſ. Caſſian. Chryſoſt. B Petr. Chry.

Quæret verò fortaſſe aliquis, an Ioannes non ſolùm Virgo fuerit, ſed etiam virginitatem ſuam Deo voto conſecrauerit. De hoc nihil inuenio à veteribus ſcriptum; ſatis tamen piè & probabiliter id affirmare poſſumus, quoniam ab infantia ſe totum Deo conſecrauit, vitámque cœlibem ac ſolitariam perpetuò agere decreuit: ergo veriſimile eſt, hoc ſuum propoſitum voto firmaſſe; vt & immobilius eſſet, & Deo gratius. C Neque id omnino intactum Patres reliquerunt, ſed indicant potiùs, cùm dicunt Ioannem monaſticam vitā egiſſe, ac monachorum principem fuiſſe, ſicut antea retulimus Ex his ergo ſatis conſtat habere Ioannem in gloria Virginis aureolam. Nam ſi virginitatem coluit, non carebit propria virginum corona. Atque eadem ratione probari breuiter poteſt, habere aureolam Doctoris, quia teſte Chriſto *lucerna fuit ardens & lucens.* Quibus verbis munus Doctoris ſeu Euangelici prædicatoris indicatur, quemadmodum Chriſtus Apoſtolis dixit, *Vos eſtis lux mundi, & ſic luceat lux veſtra coram hominibus,* Matth. 5. Denique ex Euangelica hiſtoria, & ex iis, quæ in ſuperioribus diximus de munere Ioannis ſatis conſtat, ipſum Doctoris munus obiiſſe.

Aureolā virginis, & Doctoris in cœlo Ioānes habet. Matth. 5.

Poſtremò martyrem fuiſſe Ioannem, atque adeò D martyris aureolam habuiſſe, etiam colligitur ex Euangelio, in quo legimus interfectum fuiſſe ab Herode, eo quòd de adulterio ab ipſo reprehenderetur. Interfectus ergo eſt, quia teſtimonium perhiberet veritati, ſeu quòd virtutis actum exerceret, quo ad rationem martyrij ſatis eſt, vt D. Thom. oſtendit 2. 2. quæſtion. 124. articulo 5. vbi hoc exemplo Ioannis probat id ſufficere ad rationem martyrij. *Nam in Eccleſia,* inquit, *beati Ioannis Baptiſtæ martyrium celebratur, qui nō pro neganda fide, ſed pro reprehenſione adulterij mortem ſuſtinuit.* Quam rationem ſcripſit Auguſtinus Pſalm. 140. in fine his verbis, *Pro lege veritatis, pro æqualitate, pro iuſtitia, ideo ſanctus, & ideo martyr.* Et eandem appellationem illi tribuit Ambroſius dicto ſermone 65. & cæteE ri Patres exponentes hiſtoriam decollationis eius, vel in concionibus de eadem re. Vnde obiter notandus eſt & cauendus error Ioſephi libro 18. antiquitat. capit. ſeptimo dicentis, Ioannem fuiſſe interfectum ab Herode, quoniam veritus eſt, ne tanta hominis authoritas defectionem aliquam pareret. Quæ ratio (ſi vera eſſet) per ſe ſola ſatis non eſſet, vt ea mors rationem martyrij haberet. Vera ergo ratio eſt, quam Euangeliſta protulit, quæ abſque vlla prorſus dubitatione ad martyrium ſatis fuit, vt bene confirmat Nicephorus libro primo Hiſtoriar. capit. 19. Qui rurſus addit eum paſſum eſſe martyrium anno trigeſimo ſecundo ætatis cum dimidio, quod etiam dixit Algerus

Aureolam Martyrij in cœlis Ioannes habet vt verus martyr. D. Thom. Auguſt. Ambroſ. Ioſeph. Nicephor.

Alger. Hieron. Iſidor. Nicephor. gerus libr. 2. de Euchar. capit. 7. Addunt denique Hieronym. Epiſt. 27. & Iſidor. de vita & morte Sanctorum corpus eius apud Sebaſtem fuiſſe ſepultum: & notat Hieronym. (quem Nicephorus imitatur) truncum corpus fuiſſe ſepulturæ traditum. Nam *Herodiades* (ait Nicephorus) *Ioannis reprehenſionem quodammodo etiam poſt capitis reſectionem verita, coniungereque id rurſus reliquo corpori timens, apud ſe remotis arbitris in abſtruſiori regiæ loco ſepeliendum duxit.*

Corpus Ioannis vbi ſepultum, & quomodo. Hoc verò loco offerebat ſeſe quæſtio de reliquiis & corpore Ioannis, an credendæ ſint eſſe in terris, & quo in loco eſſe probabiliter exiſtimentur, & qua rurſum veneratione habendæ. Sed hoc poſtremum commune eſt Ioanni cum cæteris Sanctis, & diſputatum in ſuperiori tomo; de aliis verò, quæ ad hiſtoriam pertinent, legi poteſt Can de S. Ioanne, c. 14. & nonnihil *Caniſ.* attingemus inferiùs, cùm de his, qui cum Chriſto ſurrexerunt, diſputabimus.

Hîc verò adnotare non omittam locum Gregor. libr. 9. epiſtol. 39. dicentis, *Corpus præcurſoris poſt mortem à perſecutoribus fuiſſe incenſum, ſicut* (inquit) *hiſtoria mortis eius teſtatur.* Quæ verba vt admiranda notauit Adrianus Pap. ſuprà in Reſcripto de imaginibus ad Carolum Magn. c. 23. eo quòd in Euangelio legimus, corpus Ioannis poſt mortem à diſcipulis eius ſepultum eſſe, Marc. 6. Fieri tamen potuit, vt poſt illa tempora oſſa Ioannis fuerint igni tradita, & hoc fuiſſe me-*Greg.* moriæ proditum in hiſtoria, quam Gregorius allegat.

ARTICVLVS I.

Vtrùm fuerit conueniens Ioannem baptizare.

208. *4. d. q. 2. ar. 2. 4.* AD primum ſic proceditur. *Videtur, quòd non fuerit conueniens Ioannem baptizare. Omnis enim ritus Sacramẽtalis ad aliquam pertinet legem. Sed Ioannes non introduxit nouam legem. Ergo inconueniens fuit, quòd nouum ritum baptizandi introduceret.*

2. Præterea, Ioannes fuit miſſus à Deo in teſtimonium tanquam Propheta: ſecundùm illud Lucæ 1. Tu puer Propheta Altiſſimi vocaberis. Sed Prophetæ qui fuerunt ante Chriſtum, non introduxerunt nouum ritum, ſed ad obſeruantiam legalium rituum inducebant, vt patet Malach. vltim. Mementote legis Moyſi ſerui mei. Ergo nec Ioannes nouum ritum baptizandi introducere debuit.

3. Præterea, Vbi eſt alicuius rei ſuperfluitas, non eſt ad illud aliquid addendum. Sed Iudæi excedebant in ſuperfluitate baptiſmatum, dicitur enim Marci 7. quòd Phariſæi & omnes Iudæi, niſi crebrò lauerint manus non manducant, & à foro venientes niſi baptizentur, non comedunt, & alia multa ſunt, quæ tradita ſunt illis ſeruare, baptiſmata calicum, & vrceorum, & æramentorum, & lectorum. Ergo inconueniens fuit, quòd Ioannes baptizaret.

Sed contrà eſt authoritas Scripturæ Matth. 3. vbi præmiſſa ſanctitate Ioannis, ſubditur, Quòd exibant ad eum multi, & baptizabantur in Iordane.

Habetur ex ſerm. 1. de Epiph. te. 10. *Reſpondeo dicendum, quòd conueniens fuit Ioannem baptizare, propter quatuor. Primò quidem, quia oportebat Chriſtum à Ioanne baptizari, vt baptiſmum conſecraret, vt Auguſtinus dicit ſuper Ioannem. Secundò, vt Chriſtus manifeſtaretur. Vnde ipſe Ioannes Baptiſta dicit Ioannis primo, vt manifeſtetur, ſcilicet Chriſtus in Iſrael, propterea veni ego in aqua baptizans: concurrentibus enim turbis ab baptiſmum, annuntiabat Chriſtum, quod quidem facilius ſic factum eſt quàm ſi per ſingulos diſcur-* A *riſſet, vt Chryſoſtom. dicit ſuper Ioan. Tertiò vt ſuo baptiſmo aſſuefaceret homines ad baptiſmum Chriſti. Vnde Gregorius dicit in quadam homil. quòd ideo Ioannes baptizauit, vt præcurſionis ſuæ ordinem ſeruans, qui naſciturum Dominum naſcendo præuenerat, baptizando quoque baptizaturum Dominum præueniret. Quartò, vt ad pœnitentiam homines inducens, homines præpararet ad dignè ſuſcipiendum baptiſmum Chriſti. Vnde ibidem Beda dicit, quòd quantum catechumenis nondum baptizatis prodeſt doctrina fidei, tantum profuit baptiſma Ioannis ante baptiſma Chriſti. Quia ſicut ille prædicabat pœnitentiam, & baptiſmum Chriſti prænuntiabat, & in cognitionem veritatis, quæ mundo apparuit, attrahebat: ſic miniſtri Eccleſiæ primò erudiunt, poſt peccata eorum redarguunt, demum in baptiſmo Chriſti remiſ-* B *ſionem peccatorum promittunt.* *Chry. ho. 10. in Ioan. ante medium, tom. 3. Homil. 7. in Euan. parum ante med.*

Ad primum ergo dicendum, quòd baptiſmus Ioannis non erat per ſe Sacramentum: ſed quaſi quoddam Sacramentale diſponens ad baptiſmum Chriſti. Et ideo aliqualiter pertinebat ad legem Chriſti, non autem ad legem Moyſi.

Ad ſecundum dicendum, quòd Ioannes non ſolùm fuit Propheta, ſed plus quàm Propheta, vt dicitur Matth. 11. fuit enim terminus legis, & initium Euangelij. Et ideo magis pertinebat ad eum, verbo & opere inducere homines ad legem Chriſti, quàm ad obſeruantiam veteris legis.

Ad tertium dicendum, quòd baptiſmata illa Phariſæorum erant inania, vtpote ad ſolam munditiam carnis or- C *dinata. Sed baptiſmus Ioannis ordinabatur ad munditiam ſpiritualem: inducebat enim homines ad pœnitentiam: vt dictum eſt.*

Quæſtio huius art. per ſe facilis eſt, & litera D. Thom. adeò perſpicua, vt non indigeat commentario, præter dicta Diſputat. præcedenti, & ea quæ in ſequenti addemus.

ARTICVLVS II.

Vtrùm baptiſmus Ioannis fuerit à Deo.

D AD ſecundum ſic proceditur. *Videtur, quòd baptiſmus Ioannis non fuerit à Deo. Nihil enim Sacramentale, quod eſt à Deo, denominatur ab homine puro, ſicut baptiſmus nouæ legis non dicitur Petri, vel Pauli, ſed Chriſti. Sed ille baptiſmus denominatur à Ioanne, ſecundùm illud Matthæi vigeſimo primo, Baptiſmus Ioãnis vnde erat? è cælo, an ex hominibus? ergo baptiſmus Ioannis non fuit à Deo.* 209. *4. d. 2. q. 2. ar. 1. qu. 3. Baptiſmus hic non fuit Sacramentum ſed Sacramẽtale.*

2. Præterea, Omnis doctrina de nouo à Deo procedens, aliquibus ſignis confirmatur, vnde & Dominus Exod. 4. dedit Moyſi poteſtatem ſigna faciendi. Et Hebr. 2. dicitur, Cùm fides noſtra principium accepiſſet enarrari à Deo ab eis E *qui audierunt, in nos confirmata eſt, conteſtante Deo ſignis, & portentis. Sed de Ioanne Baptiſta dicitur Ioan. 1. Ioannes ſignũ fecit nullum. Ergo videtur, quòd baptiſmus quo baptizauit, non eſſet à Deo.*

3. Præterea, Sacramenta, quæ ſunt diuinitus inſtituta, aliquibus ſacræ Scripturæ præceptis continentur. Sed baptiſmus Ioannis non præcipitur aliquo præcepto ſacræ Scripturæ. Ergo videtur, quòd non fuerit à Deo.

Sed contrà eſt quod dicitur Ioan. 1. Qui me miſit baptizare in aqua, ille mihi dixit, Super quem videris Spiritum, &c.

Reſpondeo dicendum, quòd in baptiſmo Ioannis duo poſſunt conſiderari, ſcilicet ipſe ritus baptizandi, & effe-ctus

ctus baptiſmi. Ritus quidem baptizandi non fuit ex hominibus, ſed à Deo qui familiari Spiritus ſancti reuelatione Ioannem ad baptizandum miſit. Effectus autem illius baptiſmi fuit ab homine: quia nihil in illo baptiſmo efficiebatur quod homo facere non poſſet. Vnde non fuit à ſolo Deo, niſi in quantum Deus in homine operatur.

Ad primum ergo dicendum, quòd per baptiſmum nouæ legis hominis interitus per Spiritum ſanctum baptizantur, quod facit ſolus Deus. Per baptiſmum autem Ioannis, ſolum corpus mundabatur aqua. Vnde dicitur Matth. 3. Ego baptizo vos in aqua, ille vos baptizabit in Spiritu ſancto. Et ideo baptiſmus Ioannis denominatur ab ipſo: quia ſcilicet nihil in eo agebatur, quod ipſe non ageret. Baptiſmus autem nouæ legis nō denominatur à miniſtro, qui principalem baptiſmi effectum non agit, ſcilicet interiorem emūdationem.

Ad ſecundum dicendum, quòd tota doctrina & operatio Ioannis ordinabatur ad Chriſtum, qui multitudine ſignorum & ſuam & Ioannis doctrinam confirmauit. Si autem Ioannes ſigna feciſſet, homines ex æquo Ioanni & Chriſto attendiſſent. Et ideo vt homines principaliter Chriſto intenderent, non eſt datum Ioanni vt faceret ſignum: Iudæis tamen quærentibus quare baptizaret, confirmauit ſuum officium authoritate Scripturæ, dicens, Ego vox clamantis in deſerto, & vt dicitur Ioan. 1. Ipſa etiam auſteritas vitæ eius officium commendabat, quia vt Chryſoſtomus dicit ſuper Matth. mirabile erat, in humano corpore tantam patientiam videre.

Ad tertium dicendum, quòd baptiſmus Ioannis non fuit ordinatus à Deo niſi vt modico tempore duraret, propter cauſas prædictas. Et ideo non fuit commendatus aliquo præcepto communiter edito in ſacra Scriptura, ſed familiari quadam reuelatione Spiritus ſancti, vt dictum eſt.

COMMENTARIVS.

Ioannis baptiſmus à Deo.

PRoprius ſenſus huius articuli eſt: an baptiſmus Ioannis quoad ritum & modum baptizandi fuerit à Deo inſtitutus, & Ioanni traditus, ac inſpiratus, an verò fuerit humanum inuentum. Ad maiorem autem doctrinæ explicationem, diſtinguit diuus Thomas inter ritum & effectum baptiſmi, & quoad ritum dicit baptiſmum illum fuiſſe à Deo, iuxta illud Ioan. 1. *Qui miſit me baptizare in aqua.* Ex quo verbo conſtat, ex peculiari Spiritus ſancti inſpiratione fuiſſe Ioannem ad baptizandum miſſum, atque ita à Deo accepiſſe baptiſmum. Sed poſſet aliquis reſpondere, accepiſſe quidem Ioannem à Deo reuelationem, ſeu præceptum baptizandi, non tamen modum ritúmve baptiſmi. Sed cùm Euangeliſta dicat, *Qui miſit me baptizare in aqua*, illo verbo ſatis totum illius baptiſmi ritum expreſſit, quia (vt infrà videbimus) nihil aliud erat de neceſſitate illius baptiſmi, quàm exterior aquæ ablutio. Quamquam, etiamſi aliquid aliud ad ritum illius baptiſmi pertinuiſſet, totum id foret intelligendum ſub illo verbo eſſe comprehenſum, ſicut cùm dicimus Chriſtum miſiſſe Apoſtolos ad baptizādum, illa voce complectimur totum id, quod ad baptiſmum Chriſti perficiendum neceſſarium eſt. Quia licèt nomen illud ab exteriori lotione ſumptum ſit: ſignificat tamen totam illam actionem, vel cæremoniam, quæ ad baptiſmum perficiendum eſt neceſſaria. Quoad effectum verò illius baptiſmi ait diuus Thomas fuiſſe ab homine. Quod nihil aliud dictum eſt, quàm baptiſmum illum non habuiſſe effectum vllum ſupernaturalem: ſed in ſola externa lotione, quæ ab homine fit, conſtitiſſe. Quod (vt infrà videbimus) certum eſt de effectu ex opere operato, & propria efficacia ipſius

Ioan. 1.

A baptiſmi. Nam ad effectum gratiæ ex opere, ſeu diſpoſitione operantis conſequendum poterat ille baptiſmus aliquo modo concurrere, excitandò & mouendo homines ad pœnitentiam: quo ſenſu, inter alios dictus eſt ille *baptiſmus pœnitentiæ*.

In ſolut. ad primum notandum eſt verbum illud, *Baptiſmus nouæ legis non denominatur à miniſtro, qui principalem baptiſmi effectum non agit, ſcilicet interiorem emūdationem.* Exponendum namque eſt iuxta communem doctrinam D. Thom. ſcilicet in baptiſmo nouæ legis miniſtrum non agere effectum gratiæ ſua virtute, neque ſuo nomine: ſed in virtute Chriſti, & ideo meritò vocari *baptiſmum Chriſti*. In baptiſmo autem Ioannis nihil fiebat, niſi illud ſenſibile & externum, B quod ab homine virtute propria fieri poteſt. De ſolutione ad ſecundum & tertium, dicemus in proxima diſputatione ſequenti.

ARTICVLVS III.

Vtrùm in baptiſmo Ioannis gratia daretur.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd in baptiſmo Ioannis gratia daretur. Dicitur enim Marci primo, Fuit Ioannes in deſerto baptizans, & prædicans baptiſmum pœnitentiæ in remiſſionem peccatorum. Sed pœnitentia, & remiſſio peccatorum eſt per gratiam. Ergo baptiſmus Ioannis gratiam conferebat. C

210. *4. d. 2. q. 2. art. 1. q. 1. cor.*

2. Præterea, Baptizandi à Ioanne confitebantur peccata ſua, vt habetur Matth. 3. & Marc. 1. Sed confeſſio peccatorum ordinatur ad peccatorum remiſſionem, quæ fit per gratiam. Ergo in baptiſmo Ioannis, gratia conferebatur.

3. Præterea, Baptiſmus Ioannis propinquior erat baptiſmo Chriſti, quàm circumciſio. Sed per circumciſionem remittebatur peccatum originale: quia, vt Beda dicit, idem ſalutiferæ curationis auxilium circumciſio in lege contra originalis peccati vulnus agebat, quod nūc baptiſmus agere reuelatæ gratiæ tempore conſueuit. Ergo multo magis baptiſmus Ioannis remiſſionem peccatorum operabatur, quod ſine gratia fieri non poteſt.

Beda in ho. circumciſionis inter prin. & medium. Eam habes in homil. totius anni.

Sed contrà eſt, quod Matth. 3. dicitur, Ego quidem baptizo vos in aqua in pœnitentiam. Quod exponens Greg. in quadam Homil. dicit, Ioannes non in Spiritu ſed in aqua baptizat, quia peccata ſoluere non valet. Sed gratia eſt à Spiritu ſancto, & per eam peccata tolluntur. Ergo baptiſmus Ioannis gratiam non conferebat. D

Homil. 7. in Euan. parum ante med.

Reſpondeo dicendum, quòd ſicut dictum eſt, tota doctrina & operatio Ioannis præparatoria erat ad Chriſtum: ſicut miniſtri, & inferioris artificis eſt præparare materiam ad formam, quam inducit principalis artifex. Gratia autem conferenda erat hominibus per Chriſtum, & ſecundùm illud Ioan. 1. Gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt. Et ideo baptiſmus Ioannis gratiam non conferebat, ſed ſolùm ad gratiam præparabat tripliciter. Vno quidem modo per doctrinam Ioannis inducentem homines ad fidem Chriſti. E *Alio modo aſſuefaciendo homines ad ritum baptiſmi Chriſti. Tertio modo per pœnitentiam, præparando homines ad ſuſcipiendum effectum baptiſmi Chriſti.*

Ad primum dicendum, quòd in illis verbis (vt Beda dicit) poteſt intelligi duplex baptiſmus. Vnus quidem, quem Ioannes baptizando conferebat, qui dicitur baptiſmus pœnitentiæ, quia ſcilicet ille baptiſmus erat quoddam inductiuum ad pœnitentiam: & quaſi quædam proteſtatio, quâ profitebantur homines ſe pœnitentiam acturos. Alius autem eſt baptiſmus Chriſti, per quem peccata remittuntur, quem Ioannes dare non poterat: ſed ſolùm prædicabat, dicens, Ille vos baptizabit in Spiritu ſancto. Vel poteſt dici quòd prædi-

Super illud Marc. 1. Fuit Ioannes in deſerto baptizans, eſt c. 3. ſecundum ordinē Bedæ.

prædicabat baptiſmum pœnitentiæ, id eſt, inducẽtem ad pœnitentiam: qua quidem pœnitentia ducit homines in remiſſionem peccatorum. Vel poteſt dici quòd per baptiſmũ Chriſti (vt Hieronymus dicit) gratia datur, qua peccata gratis dimittuntur: quod autem conſummatur per ſponſum, initiatur per paranymphum, ſcilicet Ioannem. Vnde dicitur, quòd baptizabat, & prædicabat baptiſmum pœnitentiæ in remiſſionem peccatorum: non ideo, quia hoc ipſe perficeret, ſed quia præparando ad hoc homines diſponebat.

Super illud Marc. 1. Prædicans baptiſm. pœnit. tom. 9.

Ad ſecundum dicendum, quòd illa confeſſio peccatorum, non fiebat ad remiſſionem peccatorũ ſtatim per baptiſmum Ioannis exhibendam, ſed conſequendam per pœnitentiam conſequentem; & per baptiſmum Chriſti, ad quem pœnitentia illa præparabat.

Ad tertium dicendum, quòd circumciſio inſtituta erat ad remedium originalis peccati. Sed baptiſmus Ioannis ad hoc non erat inſtitutus, ſed ſolùm erat præparatorius ad baptiſmum Chriſti: vt dictum eſt. Sacramenta autem ex vi inſtitutionis ſuum habent effectum.

COMMENTARIVS.

IN corpore articuli nihil occurrit explicandum, quia tam aſſertio negatiua D. Thom. quæ poſita etiam erat in articulo præcedenti, quàm ratio, ſeu congruentia, quam adiungit, ſatis in ipſo contextu perſpicua ſunt, de re verò ipſa diſputabimus ſtatim diſputat. 25. ſect. 2.

Baptiſmus Ioannis cur baptiſmus pœnitentiæ dicitur.

In ſolutione ad primum explicat D. Thom. locum Marci 1. *Fuit in deſerto Ioannes baptizans, & prædicans* C *baptiſmum pœnitentiæ in remiſſionem peccatorum.* Quia in eo obſcurum eſſe videtur, quo modo Ioannes dicatur baptizaſſe in remiſſionem peccatorum, cùm per baptiſmum eius gratia non daretur, per quam peccata remittuntur. Et ideo eſt prima expoſitio in illis verbis non vnũ, ſed duo baptiſmata indicari. Aliud enim eſt baptizare, aliud baptiſmum prædicare. Ioannes ergo vnum baptiſmum dabat, & alium prædicabat, non ergo baptiſmus à Ioanne datus ſed prædicatus dicitur eſſe in remiſſionem peccatorum, dabat enim baptiſmum ſuum, prædicabat autem baptiſmum Chriſti, qui dicitur dari *in remiſſionem peccatorum.* Quæ expoſitio confirmari poteſt teſtimonio eiuſdem Ioannis Baptiſtæ, ſic loquentis apud Ioannem cap. 1. *Ego baptizo* D *in aqua, medius autem veſtrùm ſtetit, quem vos neſcitis, ipſe eſt, qui poſt me venturus eſt, qui ante me factus eſt,* & infrà, *Qui miſit me baptizare in aqua, ille mihi dixit, ſuper quem videris Spiritum deſcendentem, & manentem ſuper eum, hic eſt qui baptizat in Spiritu ſancto.* Ecce duplex baptiſma, aliud datum à Ioanne, aliud prædicatum. Et hanc expoſitionem attigit Gregor. homil. 20. ſuper Euangelia, Beda ſuper Marcum, nec videtur valde diſſimilis expoſitio Hieronymi in Marcum dicẽtis, *Quod conſummatur per ſponſum, initiatur per paranymphum.* Dicitur enim Ioannes præparaſſe & depoſuiſſe homines ad baptiſmum Chriſti: tum baptizando, tum perfectiorem Chriſti baptiſmum prædicando. Hæc verò E expoſitio non videtur probanda: nam certũ eſt, ipſummet baptiſmum Ioannis dici in Scriptura baptiſmum pœnitentiæ, vt conſtat ex verbis Pauli Actuum decimo nono: *Ioannes baptizauit baptiſmo pœnitentiæ populũ.* Cùm ergo dicitur Ioannes prædicaſſe baptiſmum pœnitentiæ, non eſt ſenſus prædicaſſe baptiſmum Chriſti, ſed ſuum, prius enim quàm illum daret, oportebat prædicando homines ad eum ſuſcipiendum inuitare. Vnde Matth. cap. 3. *Venit,* inquit, *Ioannes prædicans, & dicens, Pœnitentiam agite.* Lucas verò cap. 3. addit, *Venit prædicans baptiſmum pœnitentiæ.* Vnde Ambroſ. *Aliud,* inquit, *fuit baptiſma pœnitentiæ, aliud verò gratiæ eſt.* Secunda ergo expoſitio, & facilis eſt, Ioannem prędicaſſe pœnitentiam, & baptiſmum pœnitentiæ in remiſſionem peccatorũ, non vt hæc per ipſum baptiſmum obtineretur: ſed per pœnitentiam, in cuius quaſi teſtimonium baptiſmus ille dabatur, & ideo dictus eſt *baptiſmus pœnitentiæ.* Et hanc expoſitionem magis videtur probare D. Th. hîc, & Caiet. & ad illam magis accommodat verba Hieron. ſuprà citata. Quia enim Ioannes prædicatione & baptiſmo ſuo inuitabat homines ad pœnitentiam, & remiſſionem peccatorum, quæ per Chriſtum conſummantur, ideo dicit Hieronymus, initiari per Ioannem, quod conſummatur per Chriſtum.

D. Thom. Caiet.

In ſolutione ad ſecundum inſinuat D. Th. confeſſionem illam peccatorum, quam faciebant Iudæi ad Ioannis baptiſmum accedentes, fuiſſe propriam & vocalem manifeſtationem peccatorum, quæ vnuſquiſq; commiſerat. Et quidem, quòd fuerit actio diſtincta à ſuſceptione illius baptiſmi, dubitari non poteſt, quidquid Caiet. ſuper Euang. dicat, quia verba Euangeliſtarum ſunt ſatis aperta. Quòd verò illa non tantùm fuerit confeſſio peccatorum in genere (vt quidam putant) ſed in ſpecie (vt hîc D. Th. inſinuat) ſententia eſt Baſil. lib. 1. de baptiſ. part 2. aliquantulum à principio, & in regulis breuioribus regula 288. & Chryſoſtom. hom. 3. imperfecti, & Tertul lib. de baptiſm. c. 20. quẽ ſequitur Ianſenius c. 13. Concordiæ, & Caniſ. lib. 1. de corrupt. ver. Dei, c. 8. quia aliud eſt, ſe agnoſcere peccatorem, quod omnes homines habent, aliud peccata ſua confiteri, quod difficilius eſt. Illa verò cõfeſſio nec Sacramentalis erat, vt per ſe notum eſt, nec à Ioanne exigebatur, ſed vel ex quodam feruore verè pœnitentis animi, vel ex quadam conſuetudine, quæ in illa lege erat huiuſmodi confeſſiones faciendi, proficiſcebatur, vt latè ac bene explicat Ianſenius ſuprà.

In ſolutione ad tertium ſignificat D. Th. circumciſionem ex vi ſuæ inſtitutionis habuiſſe effectum remittendi originale peccatum. Dicit enim fuiſſe inſtitutam in remedium originalis peccati, & ſubdit, Sacramenta habere effectum ex vi ſuæ inſtitutionis. Sed hæc intelligenda ſunt accommodatè, iuxta ea quæ D. Thom. in proprio loco de Circumciſione docet. Non enim fuit Circumciſio propria cauſa gratiæ, ſed ſignũ, & conditio, ad cuius præſentiam Deus gratiam conferebat, peccatúmque originale remittebat nõ ex virtute ipſius Circumciſionis, neque ex ſpeciali ac propria ratione inſtitutionis eius, ſed ex prouidentia ac promiſſione Diuina, quapropter Chriſtum venturum ſtatuit iuſtificare infantes, cùm primùm ritu aliquo religioſo Deo conſecrarentur. Sed de hoc latiùs in ſequenti tomo.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm alij præter Chriſtum baptiſmo Ioannis baptizari debuerint.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd baptiſmo Ioannis ſolus Chriſtus debuerit baptizari. Quia ſicut dictum eſt, ad hoc Ioannes baptizauit, vt Chriſtus baptizaretur: ſicut Auguſt. dicit ſuper Ioannem. Sed quod eſt proprium Chriſto, non debet alijs conuenire. Ergo nulli alij debuerunt illo baptiſmo baptizari.

Artic. 1. Tract. 15. in Ioan. inter prin & medium, tom. 9.

2. Præterea, Quicunque baptizatur, aut accipit aliquid à baptiſmo, aut baptiſmo aliquid confert. Sed à baptiſmo Ioannis nullus aliquid accipere poterat (quia in eo gratia non conferebatur, vt dictum eſt) nec aliquis baptiſmo aliquid conferre poterat, niſi Chriſtus, qui tactu mundiſſimæ ſuæ carnis aquas ſanctificauit. Ergo videtur, quòd ſolus Chriſtus baptiſmo Ioannis debuerit baptizari.

3. Præ

art. præced.

3. Præterea, Si alij illo baptiſmo baptizabantur, hoc non erat niſi vt præpararentur ad baptiſmum Chriſti: & ſic conueniens videbatur, quòd ſicut baptiſmus Chriſti omnibus confertur, & magnis, & paruis, & Gentilibus, & Iudæis, ita etiam & baptiſmus Ioannis conferretur. Sed non legitur quòd ab eo pueri baptizarentur, nec etiam Gentiles: dicitur enim Marci 1. quòd egrediebantur ad illum Iſraëlitæ vniuerſi, & baptizabantur ab illo. Ergo videtur, quòd ſolus Chriſtus à Ioanne debuerit baptizari.

Sed contrà eſt quod dicitur Lucæ 3. Factum eſt, cùm baptizaretur omnis populus, & Ieſu baptizato, & orante aperti ſunt cœli.

Tract. 4. in Ioan. à med. & tract. 5. inter prin. & medium, to. 9.
Art. 1. & 3. huius q.

Reſpondeo dicendum, quòd duplici de cauſa oportuit alios à Chriſto baptizari baptiſmo Ioannis. Primò quidem (vt Aug. dicit ſuper Ioan.) quia ſi ſolus Chriſtus baptiſmo Ioannis baptizatus eſſet, non deeſſent, qui dicerent baptiſmum Ioannis, quo Chriſtus eſt baptizatus, digniorem eſſe baptiſmo Chriſti, quo alij baptizantur. Secundò, quia oportebat per baptiſmum Ioannis alios ad baptiſmum Chriſti præparari: ſicut dictum eſt.

Art. 1. huius quæſt.

Ad primum ergo dicendum, quòd non propter hoc ſolum fuit Ioannis baptiſmus inſtitutus, vt Chriſtus baptizaretur, ſed etiam propter alias cauſas, vt dictum eſt. Et tamen ſi ad hoc ſolum eſſet inſtitutus, vt Chriſtus eo baptizaretur, oportebat prædictum inconueniens vitari, alijs hoc baptiſmo baptizatis.

Ad ſecundum dicendum, quòd alij, qui ad baptiſmum Ioannis accedebant, non poterant quidem baptiſmo aliquid conferre, nec tamen à baptiſmo gratiam accipiebant, ſed ſolum pœnitentiæ ſignum.

Ad tertium dicendum, quòd quia ille baptiſmus erat pœnitentiæ, quæ pueris non conuenit, ideo baptiſmo illo pueri non baptizabantur. Conferre autem Gentibus viam ſalutis, ſoli Chriſto reſeruabatur, qui eſt expectatio Gentium, vt dicitur Gen. penult. Sed & ipſe Chriſtus Apoſtolis inhibuit Gentilibus Euangelium prædicare, ante paſſionem, & reſurrectionem: vnde multo minùs conueniebat per Ioannem Gentiles ad baptiſmum admitti.

COMMENTARIVS.

QVæſtio huius articuli eſt facillima, & nulla indiget expoſitione, nec ferè habet dubitandi rationem. Nam cùm ille eſſet baptiſmus pœnitentiæ, & ad hoc præcipuè daretur, vt omnes ad illam excitarentur, & ad baptiſma Chriſti præpararentur, perſpicuum eſt, debuiſſe generatim omnibus hominibus conferri. Hinc verò colligit D. Thom. in ſolut. ad 3. baptiſmum illum non eſſe datum infantibus, qui non ſunt capaces pœnitentiæ, in cuius ſignificationem vel excitationem baptiſmus ille dabatur. Baptiſmus enim Chriſti, quia virtute ſua prodeſſe poteſt, datur infantibus: ille autem baptiſmus, cùm per ſe non prodeſſet, & alioqui non poſſet excitare infantes ad pœnitentiam, non erat cur ipſis tribueretur. Quod non obſcurè colligitur ex Matth. & Lucæ 3. vbi ij qui baptizabantur à Ioanne dicuntur confiteri peccata ſua, & corripi à Ioanne, & ſimilia, quæ non niſi in adultos conueniunt. Addit denique diuus Thom. baptiſmum illum non fuiſſe datum Gentilibus, quod ex eiſdem Euangeliſtis, & ex Marco, & Ioanne haud obſcurè colligitur. Nam ratio D. Thom. eſt optima. Et ante Chriſti prædicationem non expediebat viam ſalutis publicè gentibus prædicari. Vnde Luc. 1. inquit Zacharias ad Ioannem, *Tu puer Propheta Altiſſimi vocaberis, præibis enim ante faciem Domini parare vias eius, ad dandam ſcientiam ſalutis plebi eius:* non ergo miſſus eſt ad prædicandum gentibus, ſed Iudæis tantùm: Ioannes autem illos ſolos baptizabat, quibus baptiſmum & pœnitentiam prædicabat. Denique ad munus præcurſoris ita fieri oportebat, quia magnum fuiſſet Iudæis ſcandalum, ſi Ioannes ad baptiſmum ſuum homines gentiles & incircumciſos vocaret.

Matth. 3. Luc. 3.
Luc. 1.

ARTICVLVS V.

Vtrùm baptiſmus Ioannis debuerit ceſſare Chriſto baptizato.

AD quintum ſic proceditur. Videtur, quòd baptiſmus Ioannis ceſſare debuerit, poſtquam Chriſtus fuit baptizatus. Dicitur enim Ioan. 1. vt manifeſtetur in Iſrael, propterea veni in aqua baptizans, ſed Chriſto baptizato ſufficienter fuit manifeſtatus, tum per teſtimonium Ioannis, tum per deſcenſum columbæ, tum etiam teſtimonio paternæ vocis. Ergo videtur, quòd non debuerit poſtea baptiſmus Ioannis durare.

2. Præterea, Auguſtinus dicit ſuper Ioan. Baptizatus eſt Chriſtus, & ceſſauit Ioannis baptiſmus. Ergo videtur, quòd Ioannes poſt Chriſtum baptizatum, non debuerit baptizare.

Tract. 4. in Ioan. inter med. & fin. tom. 9.

3. Præterea, Baptiſmus Ioannis erat præparatorius ad baptiſmum Chriſti. Sed baptiſmus Chriſti incepit ſtatim Chriſto baptizato; quia tactu ſuæ mundiſſimæ carnis vim regeneratiuam contulit aquis, vt Beda dicit. Ergo videtur, quòd baptiſmus Ioannis ceſſauerit Chriſto baptizato.

Super 3. cap. Luc. ſuper illa verba, factum eſt ante, & gloſſ. ord. ſuper illa verba Luca, Et Ieſu baptizato.

Sed contra eſt, quòd dicitur Ioan. 3. quòd venit Ieſus in Iudæam terram, & baptizabat, erat autem & Ioannes baptizans. Sed Chriſtus non baptizauit, niſi poſtquam fuit baptizatus. Ergo videtur, quòd poſtquam Chriſtus fuit baptizatus, adhuc Ioannes baptizabat.

Reſpondeo dicendum, quòd baptiſmus Ioannis ceſſare non debuit Chriſto baptizato. Primò quidem, quia (vt Chryſoſtomus dicit) ſi ceſſaſſet Ioannes baptizare, Chriſto baptizato, exiſtimaretur, quòd zelo vel ira hoc faceret. Secundò, quia ſi ceſſaſſet à baptizando, Chriſto baptizante, diſcipulos ſuos in maiorem zelum immiſiſſet. Tertiò, quia perſiſtens in baptizando, ſuos auditores mittebat ad Chriſtum. Quartò, quia (vt Beda dicit) adhuc permanebat vmbra veteris legis: nec debuit præcurſor ceſſare, donec veritas manifeſtaretur.

Hom. 28. in Ioan. nõ multum remotè à princ. tom. 3.

Ad primum ergo dicendum, quòd nondum Chriſtus erat plenè manifeſtatus eo baptizato: & ideo adhuc neceſſarium erat, quòd Ioannes baptizaret.

Habetur in gloſſ. ord ſuper illa verba, Erat autem & Ioan.

Ad ſecundum dicendum, quòd baptizato Chriſto ceſſauit baptiſmus Ioannis: non tamen ſtatim, ſed eo incarcerato. Vnde Chryſ. dicit ſuper Ioannem. Æſtimo propter hoc permiſſam eſſe mortem Ioannis, & eo ſublato de medio, Chriſtum maximè prædicare cœpiſſe, vt omnis multitudinis affectio ad Chriſtum tranſiret, & non vltra his quæ de vtroque erant, ſententijs ſcinderetur.

Hom. 18. in Ioan. non remo:è à prin. tom. 3.

Ad tertium dicendum, quòd baptiſmus Ioannis præparatorius erat, non ſolùm ad hoc quòd Chriſtus baptizaretur, ſed etiam ad hoc quòd alij ad Chriſti baptiſmum accederet. Quod nondum fuit impletum Chriſto baptizato.

COMMENTARIVS.

IN hoc articulo explicatur tempus quo durauit Ioannis baptiſmus, & in corpore articuli ſolùm dicit D. Thom. duraſſe poſt Chriſti baptiſmum. Quod rectè colligit ex Ioan. 3. vbi dicitur, *Poſt hæc venit Ieſus, & diſcipuli eius in Iudæam terram, & illic demorabatur cum eis, & baptizabat. Erat autem & Ioannes baptizans in Ænon, iuxta Salim:* & c. 4. in initio, *Vt ergo cognouit Ieſus, quia audierunt Phariſæi, quòd Ieſus plures diſcipulos facit, & baptizabat, quàm Ioannes, &c.* certum eſt autem, Chriſtum non habuiſſe diſcipulos, nec baptizaſſe per illos donec baptizatus fuit à Ioanne. Durauit ergo

baptiſmus Ioannis aliquo tempore, poſtquam baptizatus eſt Chriſtus. In ſol. verò ad 2. addit D. Thomas, duraſſe vſque ad incarcerationem Ioannis, quod non obſcurè etiam indicatur Ioan. 3. cùm dicitur, *Erat autem Ioannes baptizans in Ænon iuxta Salim, quia aquæ multæ erant illic, & veniebant, & baptizabantur, nondum enim miſſus fuerat Ioannes in carcerem*; indicat ergo Euangeliſta, Ioanne coniecto in vincula ceſſaſſe eius baptiſmum. Vnde Chryſoſtom. homil. 28. exponens illud verbum Ioannis, inquit, *In eum vſque diem eum baptizaſſe ſignificat*, vbi optimas etiam congruentias adducit. Ioannes enim, poſtquam in carcerem coniectus fuit, per ſe baptizare non potuit (vt conſtat) nullibi autem legimus per diſcipulos ſuos baptizaſſe. Quod non ſine myſterio & ratione actum eſt, tum quia baptiſmus illius duraturus non erat, tum etiam quia præcipuè baptizabat, vt occaſionem haberet prædicandi Chriſtum, & diſponendi homines ad cognitionem illius, quod munus fuit proprium eius, nec poterat per diſcipulos exerceri. Antequam verò coniectus eſſet in vincula, ſicut non fuit expediens vt à prædicando Chriſto ceſſaret, ita neque à collatione baptiſmi, quia nondum erat Chriſtus perfectè manifeſtatus.

Obſeruandum verò hîc eſt, D. Thom. ſolùm egiſſe de fine aut termino huius baptiſmi, nihil autem de initio dixiſſe, fortaſſe quoniam ex Luca cap. 3. habemus, cœpiſſe Ioannem baptizare anno 15. imperij Tiberij Cæſaris, & multos ante Chriſtum baptizaſſe. Obſeruandum denique eſt, D. Thom. explicaſſe terminum baptiſmi Ioannis ex circumſtantia coniectionis eius in vincula, quo autem anno vtrumque acciderit, ſcilicet Ioannem coniectum eſſe in vincula, & ceſſaſſe baptiſmum eius, D. Thom. non explicat. Vnde etiam obſcurum relinquitur, quanto tempore ſeu quot annis baptiſmus Ioannis durauerit. De qua re dicemus agentes de tempore, quo Chriſtus fuit baptizatus.

ARTICVLVS VI.

Vtrùm baptizati baptiſmo Ioannis eſſent poſtea baptiſmo Chriſti baptizandi.

213. infra quæſt. 66. art. 9. 2. & 4. d. 2. q. 2. art. 4.

AD ſextum ſic proceditur. Videtur, quòd baptizati baptiſmo Ioannis non fuerint baptizandi baptiſmo Chriſti. Ioannes enim non fuit minor Apoſtolis, cùm de eo ſcriptum ſit Matth. 11. Inter natos mulierum non ſurrexit maior Ioanne Baptiſta. Sed illi qui baptizabantur ab Apoſtolis, non iterum baptizabantur, ſed ſolummodo addebatur eis impoſitio manuum. Dicitur enim Actor. 8. quòd aliqui baptizati tantùm erant à Philippo in nomine Domini Ieſu: tunc Apoſtoli, ſcilicet Petrus & Ioannes, imponebant manus ſuper illos, & accipiebant Spiritũ ſanctũ. Ergo videtur, quòd baptizati à Ioanne non debuerint baptizari baptiſmo Chriſti.

Tract. 4. in Ioan. inter med. & fin. tom. 9.

2. Præterea, Apoſtoli fuerunt baptizati baptiſmo Ioannis: fuerunt enim quidam eorum diſcipuli Ioannis, vt patet Ioan. 1. Sed Apoſtoli non videntur eſſe baptizati baptiſmo Chriſti: dicitur enim Ioan. 4. quòd Ieſus non baptizabat, ſed diſcipuli eius. Ergo videtur, quòd baptizati baptiſmo Ioannis, non erant baptizandi baptiſmo Chriſti.

3. Præterea, Minor eſt, qui baptizatur, quàm qui baptizat. Sed ipſe Ioannes non legitur baptizatus baptiſmo Chriſti. Ergo multo minùs illi qui à Ioanne baptizabantur, indigebant baptiſmo Chriſti.

4. Præterea, Actor. 19. dicitur, quòd Paulus inuenit quoſdam de diſcipulis, dixitque ad eos: Si Spiritum ſan- A *ctum accepiſtis credentes. At illi dixerunt ad eum: Sed neque ſi Spiritus ſanctus eſt, audiuimus. Ille verò ait: In quo ergo baptizati eſtis? Qui dixerunt, in Ioannis baptiſmate. Et ſequitur, quòd baptizati ſunt iterum in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti. Sic ergo videtur, quòd quia eſſe Spiritum ſanctum neſciebant, oportuit eos iterum baptizari: ſicut Hieronymus dicit ſuper Ioelem, & in epiſtola de viro vnius vxoris, & Ambroſius in libro de Spiritu ſancto. Sed quidam fuerunt baptizati baptiſmo Ioannis, qui habebant plenam notitiam Trinitatis. Ergo non erant baptizandi iterum baptiſmo Chriſti.*

cap. 2. Ioel. non multum remotè à fin. tom. 6. Amb. lib 1. cap. 3. circa prin. tom. 2.

5. Præterea, Roman. 10. ſuper illud, Hoc eſt verbum fidei, quod prædicamus, dicit gloſſ. Auguſtinus: Vnde eſt iſta tanta virtus aquæ, vt corpus tangat, & cor abluat, niſi faciente verbo, non quia dicitur, ſed quia creditur? B *Ex quo patet, quòd virtus baptiſmi dependet ex fide. Sed forma baptiſmi Ioannis ſignificauit fidem Chriſti, in qua nos baptizamur: dicit enim Paulus Actuum 19. Ioannes baptizabat baptiſmo pœnitentiæ populum, dicens, In eum qui venturus eſt poſt ipſum, vt crederent, hoc eſt, in Ieſum. Ergo videtur, quòd non oportebat baptizatos baptiſmo Ioannis iterum baptizari baptiſmo Chriſti.*

Eſt gl. Aug. tract. 40 in Ioan. à med. illius, tom. 9.

Sed contrà eſt, quod Aug. dicit ſuper Ioan. Qui baptizati ſunt baptiſmate Ioannis, oportebat vt baptizarentur baptiſmate Chriſti.

Tract. 5. in Ioan. inter prin. & medium. tom. 8.

Reſpondeo dicendum, quòd ſecundùm opinionem Magiſtri in 2. diſt. 4. Sent. illi, qui baptizati ſunt à Ioanne, neſcientes Spiritum ſanctum eſſe, ac ſpem ponentes in illius C *baptiſmo, poſtea baptizati ſunt baptiſmo Chriſti. Illi verò qui ſpem non poſuerunt in baptiſmo Ioannis, & Patrem & Filium & Spiritum ſanctum credebant, non fuerunt poſtea baptizati, ſed impoſitione manuum ab Apoſtolis ſuper eos facta, Spiritum ſanctum receperunt. Et hoc quidem verum eſt, quantum ad primam partem, quod multis authoritatibus confirmatur.*

Sed quantum ad ſecundam partem eſt penitus irrationabile quod dicitur. Primò quidem, quia baptiſmus Ioannis, neque gratiam conferebat, neque characterem imprimebat, ſed erat ſolùm in aqua, vt ipſemet dicit Matth. 3. Vnde baptizatis fides, vel ſpes, quam habebant in Chriſtũ, non poterat hunc defectum ſupplere. Secundò: quia quando in ſacramento omittitur, quod eſt de neceſſitate ſacramenti, non ſolùm oportet ſuppleri, quod fuerat omiſſum, ſed D *oportet totaliter innouari. Eſt autem de neceſſitate baptiſmi Chriſti, quòd fiat non ſolùm in aqua, ſed etiam in Spiritu ſancto: ſecundùm illud Ioannis tertio, Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei. Vnde illis qui tantùm in aqua baptizati erant baptiſmo Ioannis, non ſolùm erat ſupplendum quod deerat (vt ſcilicet daretur eis Spiritus ſanctus per impoſitionem manuum) ſed erant iterato totaliter baptizandi in aqua & Spiritu.*

Ad primum ergo dicendum, quòd ſicut Auguſtinus dicit ſuper Ioannem, ideo poſt Ioannem baptizatus eſt, quia non dabat baptiſmum Chriſti, ſed ſuum: quòd autem dabatur à Petro, & ſi quod datum eſt à Iuda, Chriſti erat. E *Et ideo ſi quos baptizauit Iudas, non ſunt iterum baptizandi: baptiſma enim tale eſt, qualis eſt ille, in cuius poteſtate datur, non qualis ille, cuius miniſterio datur. Et inde eſt etiam quòd baptizati à Philippo diacono, qui baptiſmum Chriſti dabat, non ſunt iterum baptizati: ſed acceperunt manus impoſitionem per Apoſtolos, ſicut baptizati per ſacerdotes confirmantur per Epiſcopos.*

Tract. 5. in Ioan interpr. & medium, tom. 6.

Ad ſecundum dicendum, quòd ſicut Auguſtinus dicit ad Seleucianum, intelligimus diſcipulos Chriſti fuiſſe baptizatos, ſiue baptiſmo Ioannis (ſicut nonnulli arbitrantur) ſiue, quod magis credibile eſt, baptiſmo Chriſti, neque enim miniſterio baptizandi defuit, vt haberet baptizatos ſeruos, per quos cæteros baptizaret, qui non defuit

Epiſt. 108. à med. præcipuè, tom. 2.

memora

memorabilis illius humilitatis miniſterio, quando eis pedes lauit.

Hom. 4. in Matt. in oper. imperfecto ſuper illud ſine modo, tom. 6. *Ad tertium dicendum, quòd ſicut Chryſoſt. dicit ſuper Matthæum per hoc quod Chriſtus Ioanni dicenti: Ego à te debeo baptiẓari, reſpondit, Sine modo: oſtenditur, quòd poſtea Chriſtus baptizauit Ioannem. Et hoc dicit in quibuſdã libris apocryphis manifeſtè ſcriptum eſſe. Certum tamen eſt, vt Hieron. dicit ſuper Matth. quòd ſicut Chriſtus fuit baptizatus in aqua à Ioanne, ita Ioannes à Chriſto erat in Spiritu baptizandus.*

Ad quartum dicendum, quòd non eſt tota cauſa quare illi fuerunt baptiẓati poſt baptiſmum Ioannis, quia Spiritum ſanctum non cognouerant, ſed quia non erant baptiſmo Chriſti baptizati.

Ad quintum dicendum, quòd ſicut dicit Auguſtinus contra Fauſtum, Sacramenta noſtra ſunt ſigna præſentis gratiæ: ſacramenta verò veteris legis fuerunt ſigna gratiæ futuræ. Vnde ex hoc ipſo, quòd Ioannes baptiẓauit in nomine venturi, datur intelligi, quòd non dabat baptiſmũ Chriſti, qui eſt ſacramentum nouæ legis.

DISPVTATIO XXV.

In quinque Sectiones diſtributa.

De baptiſmo Ioannis.

DIſputatio hæc poſſet in materiam de ſacramento baptiſmi reiici, quoniam collato inter ſe Chriſti Ioanníſque baptiſmo, vtriuſque ratio meliùs dignoſci poſſet: tamen tum propter D. Thomam, tum propter rationem, quæ ipſum mouit, ſcilicet vt commodiùs myſterium baptiſmatis Chriſti explicemus, hoc loco expedienda eſt. Primùm igitur naturam, cauſas, effectúſque huius baptiſmi explicabimus: deinde cum Chriſti baptiſmate illud breuiter conferemus.

SECTIO I.

An baptiſmus Ioannis eſſentialiter conſtiterit ex aliqua materia, & forma.

QVoniam ex omnibus Euangeliis conſtat Ioannem baptizaſſe, & in actis Apoſtolorum ſæpe etiam fit mentio baptiſmatis Ioannis, ideo ſuppono illud reuera extitiſſe, & inquiro, quid fuerit? Poteſt autem eius eſſentia dupliciter explicari. Primò per partes phyſicas, illíſve ſimiles, materiam ſcilicet, & formam, vel per principia metaphyſica, genus ſcilicet, & differentiam: hoc poſteriori modo explicabitur poſtea declarando, an ille baptiſmus ſacramentum fuerit, quod nunc intelligi non poteſt, donec effectus & inſtitutio illius baptiſmatis intelligatur. Priori igitur modo nunc tractanda res eſt.

Materia remota baptiſmi Ioannis aqua naturalis. Principio igitur certa fide conſtat, quaſi materiam remotam baptiſmatis Ioannis fuiſſe aquam naturalem. Nam, vt conſtat Matth. tertio, & Marc. 1. Ioannes in Iordane baptizabat aqua ipſius fluminis, quæ naturalis erat, & Ioan. tertio dicitur, *Erat Ioannes in Ænon baptiẓans iuxta Salim, quia aquæ multæ erant ibi.* Aquæ autem ſimpliciter dictæ naturales aquas ſignificant. Vnde Actor. 1. dixit Chriſtus: *Ioannes quidem baptiẓauit aqua,* quod ipſemet Ioannes teſtatus fuerat Matth. & Lucæ 3. & Marc. ac Ioan. 1. dicens, *Ego baptizo in aqua.* *Matth. 3. Marc. 1. Ioan. 3. Act. 1. Luc. 3. Ioan. 1.*

Secundò certum item eſt, quaſi materiam proximam, vel eſſentiam illius baptiſmatis conſtitiſſe in ipſo vſu, vt nomen ipſum baptiſmi præ ſe fert, & in his duobus abſque vlla controuerſia habuit ſimilitu-

A dinem ille baptiſmus cum baptiſmo à Chriſto inſtituto, & hoc ſenſu dixit Tertullianus lib. de baptiſm. cap. 4. *Nec quicquam refert inter eos, quos Ioannes in Iordane, & Petrus in Tyberi tinxit,* ſcilicet, quoad ſimilitudinem materiæ. Tractat enim ibi de ſimilitudine, quæ eſt inter naturales aquas, propter quam quælibet ad baptiſmum conficiendum ſufficit. Difficultas ergo ſupereſt, an totus ritus & eſſentia illius cæremoniæ poſita fuerit in ſola externa ablutione aquæ, vel illa ſola fuerit materia, & aliquid aliud adiunctũ per modum formæ. *Tertull.*

Prima ſententia affirmat, habuiſſe baptiſmum illum eandem formam, quam habet noſter baptiſmus: ita neceſſe eſt ſentiant hæretici, qui affirmant baptiſ-

B mum Ioannis & Chriſti omnino eiuſdem rationis fuiſſe. Quem errorem Donatiſtis tribuit Auguſt. lib. 2. contra literas Petiliani c. 32. quanquam Donatiſtæ reuera non affirmabant Ioannem baptizaſſe ſub forma Trinitatis, vt ex Auguſtino conſtat. Vnde neceſſe eſt eos negaſſe, hanc formam eſſe de eſſentia baptiſmi Chriſti, vel certè imperitè ſecum pugnaſſe. Et in eodem errore verſantur huius temporis hæretici, vt referunt Caniſ. libro de ſancto Ioan. c. 9. Et Bellar. lib. 1. de ſacramento bap. c. 19. *Auguſt. Caniſ. Bellarm.*

Secunda ſententia eſt, Ioannem baptizaſſe ſub aliqua forma, non quidem inuocando Trinitatem, ſed Chriſtum venturum, vt, verbi gratia, dicendo, *Ego te*

C *baptizo in nomine Chriſti venturi,* vel alio ſimili modo. Ita ſentit D. Th. hîc art. 6. ad 5. vbi Caiet. id ſupponit, ac ſentit. Idem tenet Magiſt. in 4. d. 2. & Bonauent. ibi explicans literam Magiſtri, Palud. q. 2. art. 1. Marſil. q. 2. art. 2. Alenſ. 4. p. q. 9. memb. 3. art. 1. Hugo Victorinus lib. 2. de ſacram. parte 6. cap. 6. Cui ſententiæ videtur fauere Hieronymus circa illa verba Ioelis 2. *Effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem,* vbi ſic inquit, *Vnde & in actibus Apoſtolorum, qui baptizati erant baptiſmate Ioannis, in eum, qui venturus erat, hoc eſt, in nomine Domini Ieſu, quia reſponderunt Paulo interroganti, ſed nec ſi ſit Spiritus ſanctus nouimus: iterum baptizantur, imò verum baptiſma accipiunt, quia ſine Spiritu ſancto, & myſterio Trinitatis quidquid vna vel altera perſona accipi-* *D. Thom. Caiet. Magiſt. Bonauent. Palud. Marſil. Alenſ. Hugo Vict. Hieron. Ioel.*

D *tur, imperfectum eſt.* Ambr. item 1. de Spiritu ſancto, c. 7. *Ioannes quidem in aduenientis Ieſu, non in ſuo baptizabat nomine, & ideo ſpiritu neſciebant* (loquitur de illis, de quibus eſt ſermo Act. 19.) *quia nec baptiſmum in Chriſti nomine, ſicut Ioannes baptizare ſolebat, acceperant.* Denique Aug. in lib. quæſtionum noui Teſtamen. q. 29. dicit baptiſmum Ioannis nõ fuiſſe *ſine Saluatoris mentione.* Fundari poteſt hæc opinio in verbis Act. 19. *Ioãnes baptiẓauit baptiſmo pœnitentiæ populum, dicens in eũ, qui venturus eſſet poſt ipſum, vt crederent,* hoc eſt, in Ieſu, vbi Beda in eadem eſt ſententia. *Ambroſ. Auguſt. Act. 19. Beda.*

Tertia ſententia negat, Ioannem baptizaſſe ſub aliqua forma verborum. Hanc tenent in 4. diſt. 2. Durãd. q. 3. Gabr. q. 2. Sotus quæſtio. 2. art. 1. Scotus verò q. 2. vtramque cenſet probabilem. Fundamentum huius

E ſententiæ eſt, quia ex Scriptura hoc non colligitur, & alioqui non erat neceſſaria hæc forma ad finem illius baptiſmatis. *Durand. Gabr. Sotus. Scot.*

Dico breuiter primò certum eſſe, Ioannem nõ baptizaſſe ſub illa forma, *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti.* Hoc colligitur ex Actor. 19. vbi baptizati baptiſmo Ioannis negãt ſe nomen Spiritus ſancti audiuiſſe: ergo ſignum eſt in illo baptiſmo non fuiſſe ſolitam fieri Trinitatis inuocationẽ. Quod teſtimonium eſſet euidens, ſi certum eſſet illis hominibus datum fuiſſe integrum baptiſmum Ioannis, ſed quia hoc Ambroſius ſuprà negare viſus eſt, ideo non videtur omnino concludere, quanquam (vt verum fatear) non video qua ratione, aut fundamento id negetur. Quia abſolutè ibi dicuntur illi homines baptizati baptiſ- *Actor. 19.*

baptiſmo Ioannis, quod ſimpliciter non ita eſſet, niſi baptiſmum illum integrum accepiſſent. Deinde, ideo Paulus explicauit illis, quomodo Ioannes baptizaret, vt eos doceret, qua ratione fieri poterat, vt baptizati eſſent Baptiſmo Ioannis, & nihil de Spiritu ſancto audiuiſſent: ergo ſupponit, potuiſſe illos accipere integrũ Ioannis baptiſmum ſine Spiritus ſancti inuocatione. Et ita intellexit hunc locum Hier. loco ſuprà citato, & idem indicat in epiſt. 150. ad Hedibiam, q. 2. Præterea conſtat hæc veritas, quia Chriſtus fuit, qui hanc formam inſtituit, vt conſtat ex verbis illis, *Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti*, Matth. vlt. Ac meritò, quia expreſſa fides Trinitatis nõ eſt omnibus publicè prædicata, niſi per Chriſtum, & Apoſtolos, non per Ioannem. Rurſus (vt infrà dicemus) baptiſmus Ioannis non dabat Spiritum ſanctum; neque ergo neceſſe erat in illo inuocari. Vnde quod Ioannes ipſe dixit, *Ego vos baptizo in aqua, alius veniet qui fortior me eſt, ipſe vos baptizabit in Spiritu ſancto*. Exponi poteſt tum dando, tum etiam inuocando Spiritum ſanctum. Vnde apud Aug. lib. 2. contra literas Petiliani, cap. 32. habentur hæc verba, *Ioannes dedit aquam ſine nomine Trinitatis, ſicut ipſe profeſſus eſt, dicens, Ego baptizo vos in aqua, &c.* Fateor tamen hæc verba eſſe Petiliani, non Auguſtini, cæterùm quia Auguſtinus illa admittit, ſententiam approbare viſus eſt.

Hieron. *Matth. vlt.* *Auguſt.*

Baptiſmus Ioannis non fuit ſub vlla forma verborum.

Dico ſecundò, ex Scripturis colligi non poſſe an Ioannes baptizauerit ſub certa forma verborum, nec ne: illis tamen, & rationi magis conſentaneum videtur, Ioannem in ſuo baptiſmo nulla forma vſum fuiſſe. Prior pars conſtat, quia in Euangelio, vbi præcipuè narratur huius baptiſmi hiſtoria, nulla talis formæ fit mentio, neque etiam in loco illo Actuum, quia ibi non dicitur, Ioannem baptizaſſe in nomine Chriſti, ſeu inuocando illud, ſed dixiſſe, *vt crederent in eum, qui venturus eſſet poſt ipſum*. Quorum verborum ſenſus apertus eſt Ioannem docuiſſe & monuiſſe eos, quos baptizabat, vt in Chriſtum crederent; ex quo non fit, vt formam illam ſuo baptiſmati adhiberet, quia non eſt ſermo de forma, ſed de doctrina, vt latè Chryſoſt. hom. 10. in Matth. quanquam eo loco nihil dicat de prædicto Pauli teſtimonio, ſed ſolùm prædicationem & baptiſmum Ioannis explicet.

Chryſoſt.

Poſterior pars declaratur primò, quia vbique in Scriptura tantùm dicitur Ioannis baptiſma fuiſſe *in aqua*: non eſt ergo vnde aſſeramus fuiſſe etiam in verbo, ſeu habuiſſe formam aliquam. Deinde eſt coniectura, quia poſtquam Ioannes aliquo tempore baptizauit, miſerunt ad eum Phariſæi interrogantes, an eſſet Chriſtus: ergo ſignum eſt illum non fuiſſe ſolitum baptizare in nomine Chriſti venturi. Præterea, vel intelligitur baptizaſſe in nomine Chriſti venturi, ſolùm eo ſenſu, quo Iudæi credebant, Chriſtum eſſe venturum, & hoc non eſt veriſimile: tum quia Chriſtus tũc non erat venturus hoc ſenſu; ſed iam venerat, neque ad Ioannis munus pertinebat prædicare hoc modo Chriſtum venturum, ſed præſentem; vel baptizabat in nomine Chriſti venturi, id eſt, quia iam iam manifeſtandus erat hominibus, & baptizaturus eos in ſpiritu. Quomodo intelligendum videtur, quod dicit Paulus prædicto loco, Ioannem docuiſſe homines, vt crederent in eum, qui poſt ipſum venturus erat: at, ſi Ioannes baptizaſſet hoc ſenſu explicato, ante baptiſmum exigeret ab hominibus fidem illius, in cuius nomine baptizandi erant: hoc autem non eſſe veriſimile non obſcurè colligitur ex Marc. 3. & Lucæ ſeptimo. Ad hæc eſt alia coniectura, quia ſi Ioannes baptizaret ſub illa forma, etiam Chriſtum ſub eadem baptizaſſet. Conſequens autẽ videtur abſurdum. Dices in Chriſto non ſeruaſſe illam formam, vt reſpondent Paludanus & Marſilius. Sed contrà, quia ſequitur reuera Chriſtum non recepiſſe baptiſmum Ioannis, ſicut non recipit nunc Sacramentum Baptiſmi, qui abluitur ſine forma. Deinde, cùm ille baptiſmus fuerit potiſſimùm inſtitutus, vt eſſet occaſio parandi viam Chriſto, vt ipſe baptizaretur ad ſanctificandas aquas, credendum eſt eo modo fuiſſe inſtitutum, quo expediebat vt Chriſto commodè applicaretur. Tandem in Sacramentis nouæ legis, formæ verborum inſtitutæ ſunt, quia ſunt aptæ ad expreſſiùs ſignificandos ſpirituales effectus gratię horum ſacramentorum, & ad inuocandam ſeu applicandam virtutem Diuinam, quæ in eis principaliter operatur: ſed in baptiſmate Ioannis non dabantur gratia, aut ſpirituales aliqui effectus (vt iam dicemus) nec virtus Diuina ſpecialiter in eo operabatur; ergo non fuerunt in eo verba neceſſaria: ſicut neque in Sacramentis veteris legis adiungebantur verba propter eorum imperfectionem, & propter prędictam cauſam.

Marc. 3. *Luc. 7.*

Vltimò igitur ex iis concluditur, totã ſubſtantiam & eſſentiam illius baptiſmi poſitam fuiſſe in exteriori aquæ ablutione. Patet tam ex dictis teſtimoniis Scripturæ, quàm à ſufficienti enumeratione, quia excluſis verbis nihil aliud eſſe videtur quod de neceſſitate vel de eſſentia illius baptiſmi dici poſſit. Dices, ſi ille baptiſmus tantùm erat ablutio quædam exterior, nihil ergo habebat ſacri; nihilque à communi & vulgari ablutione differebat. Reſpondetur negando conſequentiam: nam illa cæremonia ex intentione & ſpeciali deputatione ſeu impoſitione & modo quo fiebat, habebat rationem quandam ſigni, & cæremoniæ ſacræ. Baptizabat enim Ioannes *baptiſmo pœnitentiæ in remiſſionem peccatorum*. Vnde ille baptiſmus erat ſignũ quoddam ſubiectionis, & humilitatis, quo homines ſeſe peccatores profitebantur, & indigere interna ablutione, atque remiſſione peccatorum. Erat etiam ille baptiſmus ad ſignificandũ perfectiorem baptiſmum Chriſti futurum: & ita licèt materialiter non eſſet niſi ablutio aquæ: tamen in ratione talis cæremoniæ, & ſigni à communi ablutione differebat.

Baptiſmus Ioannis in externa aqua ablutione poſitus. *Obiectio.* *Reſponſio.*

SECTIO II.

Vtrùm baptiſmus Ioannis ad dandam gratiam fuerit inſtitutus, vel cuius rei gratia.

Explicata eſſentia & natura huius baptiſmi, ſequitur vt aperiamus cauſas eius. Et quoniam intrinſecæ cauſæ cum rei ſubſtantia concidunt, ſuperſunt tantùm extrinſecæ explicandæ: dicamus ergo primò de finali, quoniam hæc quodammodo prior eſt, & rei naturam maximè declarat, præſertim in rebus arte ſeu vſu hominum factis; ſimul verò dicemus de effectu, quoniam finis & effectus in eandem rem incidunt. Hæretici ergo huius temporis contendunt baptiſmũ Ioannis non minus contuliſſe gratiã, quàm noſtrum, qui ſanè conſequenter videtur loqui. De noſtro enim baptiſmo dicunt, non conferre gratiam niſi excitando fidem: quis autem neget etiã baptiſmum Ioannis potuiſſe excitare fidem? Et hæc videtur eſſe antiquior hęreſis Donatiſtarum, vt colligitur ex citato loco Aug. lib. 2. contra Petilianum, cap. 23.

Auguſt.

Dicendum verò eſt primò, baptiſmum Ioannis nõ habuiſſe virtutem conferendi gratiam, neque ad hunc finem inſtitutum. Hæc aſſertio eſt de fide. Et probatur primò ex Scriptura, Sanctorum expoſitionibus adiunctis. Nam Matth. & Luc. 3. Marc. & Ioannis 1. differentiam conſtituit ipſemet Ioannes inter ſuum, & Chriſti baptiſma, dicens, *Ego baptizo vos in aqua, qui autem poſt me venturus eſt, ipſe vos baptizabit in Spiritu ſancto*. Quæ differentia ita ſumenda neceſſariò eſt, vt intelligatur baptiſmus Ioannis non contuliſſe

Baptiſmus Ioannis non contulit gratiam. *Matth. 3.* *Luc. 3.* *Marc. 1.* *Ioan. 1.*

tuliſſe gratiam, & ſpiritum. Nam cùm vterque baptiſmus Ioannis & Chriſti ſit in aqua, certè cùm inter eos conſtituitur differentia, & Ioannis baptiſma eſſe in aqua dicitur, neceſſariò intelligendum eſt eſſe tantùm in aqua: baptiſmum autem Chriſti habere vtrumque, aquam ſcilicet, & ſpiritum, vt dicitur Ioan. 3. Vnde eleganter Richar. Vict. tract. de baptiſ. Chriſti, *Ioannes baptizat in aqua ſolùm ſicut homo, Ieſus in aqua & Spiritu ſancto, ſicut homo Deus. Baptizare in aqua & ſpiritu eſt omni ſorde peccati mundare, inſuper gratiam infundere.* Idem docent Ori. tom. 8. in Ioan. Cyr. lib. 1. in Ioan. c. 26. & lib. 2. c. 57. Chryſoſt. hom. 10. 11. & 12. in Matth. Vbi expreſsè dicit in Chriſti baptiſmo dari Spiritus ſancti gratiam: Ioannis autem baptiſmum hoc dono caruiſſe, & 16. in Ioan. id confirmat illis verbis, quæ dixerunt quidam baptizati baptiſmo Ioan. Act. 19. *Sed neque ſi Spiritus ſanctus eſt, audiuimus.* Idē hom. 40. in acta Apoſt. Nazian. orat. 39. in ſancta lumina, prope finem dicit, baptiſmum Ioannis non fuiſſe omnino ſimilem Iudæorum baptiſmatibus, quia ad pœnitentiam dabatur, neque etiam fuiſſe æqualem baptiſmo Chriſti, quia ſpiritum non dabat. Cuius ſententiæ ſenſus eſſe videtur, Ioannis baptiſmum non fuiſſe, vel ſolum ſignum aut figuram futurorum, ſicut fuit tranſitus maris rubri, vel ad tollendos aliquos legales defectus, vel immunditias, ſicut erant Iudæorum lauacra, ſed fuiſſe ad excitandos homines ad pœnitentiam, eóſque ad Chriſti baptiſma diſponendos, & in hoc legalia baptiſmata ſuperaſſe: fuiſſe tamen inferiorem baptiſmo Chriſti, quia gratiam ex opere operato non conferebat. Eodem modo Baſil. loquitur hom. 13. & lib. 1. de baptiſmo non longè à principio, *Quantum diſcriminis eſt inter ſpiritum, & aquam, tantundem videlicet eſt inter eum qui baptizat in Spiritu ſancto, & eum qui baptizati in aqua.* Vnde Damaſc. lib. 4. cap. 10. propter hanc cauſam baptiſmum Ioannis *rudimentarium* appellat. Eandem ſententiam latè docet Hieron. dial. contra Luciferianos, vbi contrarium errorem vocat *dogma peruerſum.* Eandē ſententiam tradunt Ambroſ. præfat. in Pſal. 37. Greg. hom. 7. in Euangelia, Auguſt. frequenter contra Donatiſtas lib. 2. contra literas Pet. c. 32. & lib. 3. cap. 56. lib. 1. de baptiſmo, c. 7. & lib. 5. de Baptiſmo, cap. 9. & 10. & epiſt. 48. ad finem, & præterea in Enchirid. cap. 49. & lib. quæſtionū noui Teſtamenti, q. 29. optimè Leo Pap. epiſt. 4. c. 9. Denique videtur hæc veritas definita in Concilio Trident. ſeſ. 7. can. 1. de baptiſmo, vbi anathemate ferit eū, qui dixerit baptiſmū Ioannis habuiſſe eandem vim, quam habuit baptiſmus Chriſti. Nam licèt poſſet aliquis tergiuerſari dicens, hinc ſolùm colligi, baptiſmum Ioannis non contuliſſe tantam gratiam, vel eoſdē ſpirituales effectus omnes, quos Chriſti baptiſmus, non verò nullum omnino cōtuliſſe, aut peccatum non remiſiſſe. Quæ interpretatio, ſi nuda verba conſideremus, non poteſt ex illis ſatis cōfutari: ſi tamen attendamus mentem Concilij, quæ non eſt alia, quàm Scripturæ, & Sanctorum, quibus nititur, intelligemus apertè non fuiſſe intentionem eius comparare hæc baptiſmata in quātitate virtutis: ſed in ſpecie (vt ita dicam) quia vnum habet vim conferendi gratiam, qua caruit aliud. Ratio verò ſeu congruentia eſt, quia Ioannes neque erat author gratiæ, nec redemptor peccatorum, ſed præcurſor redemptoris; ergo neque oportuit, nec decuit, vt ante Chriſtum inſtitueret baptiſmum, quo gratiam daret, vel ex opere operato peccata remitteret, hoc enim ad illius munus non pertinuit: ſed ſolùm, vt ſua prædicatione homines ad gratiam Chriſti ſuſcipiendam præpararet. Et ideo de Chriſto dictum eſt, *Gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt,* Ioan. 1 de Ioanne verò ſolùm dicitur, *Præibis ante Dominum parare vias eius,* Luc. 1. Hanc rationem attigit & eleganter explicuit Tertul. lib. de bapt. c. 10.

Ioan. 3. Rich. Vict. Orig. Cyril. Chryſoſt. Act. 19. Greg. Nax. Baſil. Damaſ. Hieron. Ambroſ. Greg. Auguſt. Leo Pap. Conc. Trid. Ioan. 1. Luc. 1. Tertul.

Dico ſecundò, Ioannis baptiſmus ſolùm fuit inſtitutus, vt Chriſti manifeſtationi ac oſtenſioni deſeruiret, atque viam ad baptiſmum Chriſti pararet. Ita docuit ipſemet Ioannes illis verbis, *ſed vt manifeſtetur in Iſrael, propterea veni ego in aqua baptizans,* Ioan. 1. Quomodo autem baptiſmus ille ad manifeſtandum Chriſtum contulit, variis rationibus explicuit D. Thom. hîc art. 1. Nam in primis, ſicut prædictum erat, venturum eſſe Meſſiam, ita de illo fuerat ſcriptum effuſurum ſuper homines aquam mundam, qua ab omnibus inquinamentis mundarentur, Ezech. 36. & aliis locis, quæ congerit eleganter Cyprian. epiſt. 63. & ideo, vt admonerentur homines, Meſſiam eiúſque baptiſmum iam iam adeſſe, decuit (vt Gregor. inquit hom. 7. in Euang.) vt ſicut Ioannes prædicatione ſua, ita baptiſmo, homines ad Chriſtum & baptiſmum eius excitaret. Deinde, in ipſo baptiſmo Ioannis manifeſtatus eſt Chriſtus à Patre coram vniuerſa multitudine, quæ ad baptiſmum Ioannis confluebat, & ipſe Ioannes commodiùs hoc modo potuit Chriſtum prædicare omnibus, qui ad baptiſmū accedebant, vt Chryſoſt. notauit hom. 16. in Ioan. & latiùs hom. 10. in Matth. & Cyril. 1. in Ioan. c. 36. & Aug. tract. 4. in Ioan. qui alias rationes adducunt, quæ in D. Thom. legi poſſunt. Solū notanda eſt alia, quam tetigit Aug. tractatu 5. in Ioan. his verbis, *Quare miſſus eſt Ioannem baptizans, quia oportebat baptizari Chriſtum.* Quæ poteſt ad illam de manifeſtatione reuocari, oportuit enim vt Chriſtus in baptiſmo à Patre manifeſtaretur.

Baptiſmus Ioannis cur inſtitutus. Ioan. 1. D. Thom. Ezech. 39. Cypr. Greg. Chryſoſt. Cyr. Auguſt. D. Thom.

Supereſt verò hæreticorum obiectio, quia Matth. 3. dicitur Ioan. dediſſe *baptiſmum pœnitentiæ in remiſſionē peccatorū.* Quæ verba explicans Baſil. lib. de baptiſmo, excellentiam baptiſmi Ioannis ex illis colligit, dicens, *Simul atque acceſſerat quis, & peccata ſua, quantacunque & qualiacunque fuiſſent, cōfeſſus fuerat, in Iordanis flumine baptizabatur, & confeſtim peccatorū remiſſionē accipiebat,* & Cyril. Ieroſ. cat. 3. *Baptizabantur,* inquit, *ab illo confitētes peccata ſua, primū oſtendebant vulnera, deinde ille medicamēta ponebat, & credētes liberabat ab igne æterno,* & Aug. lib. 5. de baptiſmo, cap. 9. dicit, baptizari in aqua pœnitētiæ in remiſſionem peccatorum, nulli hominū niſi Ioanni fuiſſe conceſſum, & in illo lib. qq. noui Teſtamenti, qui eius nomine circūfertur, in q. 29. indicatur, baptiſmum Ioannis remiſiſſe peccata, quamuis gratiam non contulerit. Reſpondetur ad locum Matth. illū baptiſmū dictum eſſe *pœnitentiæ,* quia introductus eſt ad excitandos homines ad pœnitentiā, quā propterea Ioannes cœpit prædicare, dicens, *pœnitentiā agite.* Et quia per pœnitentiam remittuntur peccata, dicitur etiam fuiſſe *in remiſſionem peccatorum,* nō quam ipſe per ſe daret, ſed ad quā per pœnitentiā comparandam, homines excitaret. Vnde eleganter Chryſologus ſer. 137. *Erat,* inquit, *penes Ioannem venia, ſed non ſine pœnitentia, erat remiſſio, ſed luctibus comparata,* & infrà, *Per baptiſmum Ioannis purificabatur homo ad pœnitentiam, non promouebatur ad gratiam: at verò Chriſti baptiſma ſic regenerat, ſic immutat, ſic hominē reddit ex vtero nouum, vt præterita neſciat, &c.* Aug. ſer. 27. de tem. *Prædicabat in deſerto Ioannes baptiſmum pœnitētiæ in remiſſionem peccatorum, non quo crimina commiſſa deleret, ſed quo emendaret errantes. Nam remiſſio peccatorum Chriſti gratiæ ſeruabatur.* Et hinc eſt, quòd in Scriptura baptiſmus Chriſti, ſæpe dicitur *mundare, regenerare, & ſaluare,* ad Epheſ. 5. ad Titum 3. nunquam verò hoc dicitur de baptiſmo Ioannis. Item quamuis ad baptiſmum Chriſti requiratur pœnitentia Act. 2. non tamē ipſe appellatur *baptiſmus pœnitētiæ,* ſicut baptiſmus Ioan. Quia non eſt ſolū ad excitandos homines ad pœnitentiam, ſicut erat ille, ſed potiùs ſupponere debet pœnitentiam. Denique baptiſmo Chriſti tribuitur remiſſio peccatorum tan-

Obiectio. Matt. 3. Baſil. Cyr. Iero. Auguſt. Reſponſio. Baptiſmus Ioannis baptiſmus pœnitentiæ cur dictus. Pet. Chry. Auguſt. Epheſ. 5. Titum 3. Act. 2.

quam proximæ cauſæ, vt Act. 2. & aliis locis citatis, at verò Ioannis baptiſma ſolùm media pœnitentia dicitur fuiſſe propter remiſſionem peccatorum. Et idẽ eſt ſine dubio ſenſus Cyrill. & Baſil. locis ſuprà citatis. Auguſtinus verò expreſsè negat baptiſmum Ioannis dediſſe remiſſionem peccatorum, quin potiùs lib. 5. de baptiſm. cap. 10. aliam expoſitionem illorum verborum Matthæi indicat, quam ſuprà tractauimus in commentario art. 1. D. Th. dicens, Ioannem baptizaſſe *in remiſſionem peccatorum*, quia dando baptiſmum aquæ prædicabat alium baptiſmum, in quo erant remittenda peccata, & hoc modo dicit Ioannem vel baptiſmum eius dediſſe remiſſionem peccatorum non *in re*, ſed *in ſpe*. Quod ex Gregor. & Beda ibidem retulimus.

August. *Greg.* *Beda.*

SECTIO III.

Quando fuerit inſtitutus & datus baptiſmus Ioannis, quantùmque durauerit.

DVplex diſtingui ſolet cauſa efficiens ſacramentorum, inſtituens & miniſtrans, & vtraque inquirenda eſt in baptiſmo Ioannis. Quia licèt propriè ſacramentum non ſit (vt infrà dicam) modum tamen ſacramentorum imitatur.

Primò igitur de inſtitutione Baptiſmi Ioannis certum eſt, illum à Deo duxiſſe primam originem. Hoc conſtat ex Luca cap. 3. dicente, *Factum eſt verbum Domini ſuper Ioannem Zachariæ filium in deſerto, & venit in omnem regionem Iordanis prædicans baptiſmum pœnitentiæ.* Quibus verbis ſatis indicatur, hoc fuiſſe verbum Domini factum ſuper Ioannem, ſcilicet vt ad baptizandum & baptiſmum prædicandum exiret. Quod clariùs explicuit ipſemet Ioannes dicens Ioan. 1. *Qui miſit me baptizare, ille mihi dixit, &c.* ex præcepto ergo Dei baptizauit: hoc ergo modo baptiſmus ille à Deo traxit originem. Nam qui Ioanni dixit, *Super quem videris ſpiritum deſcendentem, & manentem, hic eſt, qui baptizat in Spiritu ſancto*, non fuit alius niſi Deus (fuit enim illa diuina reuelatio:) idem ergo Deus illum ad baptizandum miſit, vt rectè exponit Cyril. lib. 2. in Ioan. cap. 2. & 3. dicens hæc dixiſſe Ioannem, *ne ſua ſponte præcurrere videretur, qui nõ ſuæ voluntatis, ſed diuinæ diſpenſationis miniſter fuit.* Et Auguſt. lib. 4 de bap. cap. 22. dicit, eundem Dominum Ioanni dediſſe munus baptizandi qui ab eodem baptizatus eſt, quod per communicationem tantùm idiomatum intelligendum eſt (vt ipſe disertè explicuit tract. 5. in Ioann.) baptizatus enim fuit Dominus in humanitate, non eſt autem veriſimile per humanitatem miſiſſe Ioannem ad baptizandũ, ſicut Apoſtolos poſtea miſit, vt ex verbis Euangelij ſatis conſtat. Et confirmatur primò concluſio ex verbis Chriſti Matth. vigeſimo primo, vbi Chriſtus interrogat, *Baptiſmus Ioannis vnde erat, è cælo, an ex hominibus?* quod ideo interrogauit, quia intelligebat Phariſæos non fore negaturos baptiſmum Ioannis fuiſſe è cælo, & à Deo duxiſſe originem. Ex quo tanquam ex vero principio eos conuincere volebat, quod malè agerent non credentes Ioanni, qui de ipſo teſtimonium præbuerat, vt Chryſoſtom. & cæteri exponunt. Rurſus confirmatur, quia non fuiſſet auſus Ioannes propria authoritate nouum & inuſitatum ritum introducere, quin potiùs ipſi etiam Iudæi intelligebant id, ſine diuino mandato & authoritate non licuiſſe. Vnde, cùm Ioannes negaſſet ſe eſſe Meſſiam, Eliam, aut Prophetam, ab eo ſciſcitantur, *Quid ergo baptizas ſi tu non es Chriſtus, neque Elias, neque Propheta?* Ac ſi dicerent, ſi nõ es Propheta, ergo non habes diuinã reuelationem, & mandatum baptizandi, quomodo ergo audes propria authoritate baptizare? Ipſe autem Ioannes reſpondit tacitè, ſe non propria ſed diuina authoritate baptizare, quia plus erat, quàm Propheta, ſcilicet Præcurſor Domini: vnde inquit, *Ego vos baptizo in aqua, medius autem veſtrùm ſtetit, quem vos neſcitis.*

Baptiſmus Ioannis à Deo. *Luc. 3.* *Ioan. 1.* *Cyril* *Auguſt.* *Matth. 21.* *Chryſoſt.*

A

Difficultas verò ſupereſt, vtrùm ille baptiſmus ita duxerit à Deo originem, vt ab illo fuerit immediatè inſtitutus, an ſolùm quia ipſe miſit Ioannem ad baptizandum, illi committens, vt ſuo arbitrio baptiſmum inſtitueret. Hæretici enim huius temporis priori modò explicant inſtitutionem huius baptiſmi, vt illum noſtro baptiſmo ſimiliorem efficiant. Nonnulli verò Catholici, vt ab illis omnino diſſideant, docent, proximum inſtitutorem huius baptiſmi fuiſſe Ioannem, cuius arbitrio & voluntati ritus illius baptiſmi à Deo commiſſus eſt. Quod confirmant ex appellatione, quia in Scriptura ille baptiſmus frequenter vocatur *baptiſmus Ioannis*; fuit ergo Ioannes non miniſter ſolùm, ſed inſtitutor illius baptiſmi: illa enim denominatio non ſolet miniſtris attribui. Hac enim ratione baptiſmus Chriſti nunquam appellatur baptiſmus Petri, aut Pauli. Quam differentiam inter baptiſmum Chriſti & Ioannis indicauit Aug. lib. 5. de bap. c. 13. & hanc ſententiam tradidit Bellarmin. lib. 2. de bap. c. 20. & Medina hìc.

B

Auguſt. *Bellarmin.* *Medin.*

Nihilominus dico ſecundò, ritum huius baptiſmi immediatè eſſe à Deo inſtitutum, & Ioanni traditum. Hæc eſt expreſſa ſententia D. Thom. hîc art. 2. quem ſequitur Sotus in 4. d. 2. q. 2. art. 1. Et in eandem ſententiam inclinat Caniſ. lib. de B. Ioanne, c. 7. Et ſatis probata videtur in commentario art. D. Thom. ex verbis illis Ioannis, *Qui miſit me baptizare in aqua*: ex iis enim habemus totum ritum illius baptiſmi: ergo Ioannes non tantùm in genere præceptum baptizandi, ſed etiam in particulari accepit ritum quo baptizaturus eſſet, quia ille ritus (vt probatum eſt) non erat alius, niſi vt in aqua fieret baptiſmus. Et declaratur ampliùs: nam in ritu illius baptiſmi duo poſſunt ſpectari, alterum (vt ita dicam) poſitiuum, alterum negatiuum. Poſitiuum appello, quod fiebat per ablutionem naturalis aquæ, & quoad hoc negari non poteſt, fuiſſe in particulari ex inſtitutione diuina, vt verba citata videntur conuincere. Negatiuum autem voco, quod non habuit alias eſſentiales cæremonias, neque aliquã formam, &c. Et quoad hoc contendere poſſet aliquis, quamuis Deus præſcripſerit Ioanni, vt in aqua baptizaret: illius tamen arbitrio commiſiſſe, vt modum & ritum talis baptiſmi inſtitueret, vt v. g. quòd cum forma vel ſine illa fieret, vel alio ritu. Sed hoc mihi non probatur, & variis modis reiici poteſt. Primò, quia de facto probabilius credimus, in illo baptiſmo non fuiſſe alium ritum præter ablutionem aquæ: ergo ſaltem de facto totus ille ritus non fuit alius, niſi quem Deus præſcripſit; ergo gratis & ſine fundamento dicitur, fuiſſe liberum Ioanni adiungere alium ritum ſi voluiſſet. Deinde, quia Chriſtus dixit Apoſtolis: *Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti*, non ſolùm poſitiuè colligimus hunc ritum eſſe eſſentialem huic baptiſmo: ſed etiam negatiuè, nihil illi adiungi poſſe, quod eſſentiale ſit; ergo ſi Deus præcisè dixit Ioanni, *baptiza in aqua*, non ſolùm poſitiuè colligendum eſt illum fuiſſe ritum eſſentialem, ſed etiam negatiuè nihil adiungi potuiſſe, quod eſſet eſſentiale: vnde licèt fateremur, potuiſſe Ioannem ſuo arbitrio adiungere aliquas cæremonias, non tamen propterea dicendum eſſet, eas eſſe potuiſſe de eſſentia illius baptiſmi. Et confirmatur, quia vbicunque in Scriptura dicitur Ioannem baptizaſſe *in aqua*, intelligitur excluſiuè in ſola aqua, vt ſuprà notauimus: ergo ſi Deus præcisè reuelauit Ioanni vt baptizaret in aqua, rectè intelligitur, præſcripſiſſe ritum illius baptiſmi in ſola aqua. Et confirmatur præterea: quia aliàs potuiſſet Ioannes inſtituere ſuum baptiſmum ſub illa forma, *Et ego baptizo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti*; quod

C D E

Baptiſmus Ioannis à Deo inſtitutus. *D. Thom.* *Sot.* *Caniſ.* *Ioan. 1.* *Mat. 28.*

quod non apparet veriſimile. Sed dicunt aliqui hæc rectè conuincere, illum baptiſmum datum eſſe Ioanni ex inſtinctu Spiritus ſancti, nihilominus Ioannem illum ritum inſtituiſſe. Sed non video quomodo hæc cohæreant, aliàs eodem modo poſſent dici ſacramenta vetera inſtituta à Moyſe. Quia licèt ea acceperit ex reuelatione diuina: ipſe tamen fuit primus eorum promulgator. Deinde quæro, quid ſit baptiſmum inſtitui à Deo niſi quòd Deus ipſe tradat & præcipiat ritum talis baptiſmi, quod enim tradat per hominem, non tollit, quin inſtitutio diuina ſit. Quocirca ſi aliquando vocatur Ioannes inſtitutor illius baptiſmi, intelligendum eſt, quia fuit primus promulgator. Ita loquitur D.Th. 4.d.2.q. 2. art. 1. Tandem coniectura alterius opinionis parum efficax eſt, eam enim diſſoluit D.Thom. hîc art. 2. ad 1. dicens baptiſmum Ioannis denominatum fuiſſe ab ipſo Ioanne. Quia cùm ſpiritualem non conferret effectum, nihil in eo agebatur quod ipſe non faceret, & ideo quamuis ipſe non eſſet inſtitutor illius baptiſmi: tamen quia in exequutione non ſolùm erat miniſter, ſed veluti cauſa principalis, ideo ab ipſo Ioanne denominabatur. Et nihil aliud ſignificauit Auguſtinus citato loco, cùm enim dicit Ioanni datam eſſe poteſtatem baptizandi, non eſt ſenſus, illi datam eſſe poteſtatem inſtituendi baptiſmum: ſed conferendi illum propria virtute, & per modum principalis cauſæ. Quo etiam ſenſu dixit Tertul. lib. de baptiſmo, c.10. *Ioannis baptiſmum diuinum fuiſſe, mandato tamen, non & poteſtate, quod & Ioannem à Domino miſſum legimus in hoc munus: cæterùm humana conditione.* Quibus verbis idem, quod D. Thom. hîc docet, ſcilicet baptiſmum illum fuiſſe diuinum quoad ritum & inſtitutionem, non verò quoad effectum. ideóque *humanum* denominari, quod idem eſt, ac denominari baptiſmum Ioannis. Addit, etiam poteſt, ſicut lex vetus dicta eſt *lex Moyſi*, non quia eius ille author fuerit (hoc enim ſenſu lex illa diuina fuit, quia ſolum Deum habuit authorem) ſed quia per Moyſem primùm eſt promulgata, & quia ſpiritum nõ dabat, neque alium effectum ſupernaturalem ſecũdùm ſe habebat: ſic nimirum dici de baptiſmo Ioannis poſſe.

Tertul.

Ex his dico tertiò proximam cauſam illius baptiſmi effectiuam fuiſſe ſanctum Ioannem. Hoc per ſe notum eſt ex Euangelio, & ex paulo antè dictis explicatum relinquitur, Ioannem non tam fuiſſe miniſtrum, quàm principalem cauſam illius baptiſmi, quamuis vtroque modo denominari poſſit. Nam in genere cauſæ moralis dici poteſt miniſter Dei, quia miſſus ab illo eiúſque iuſſu illud miniſterium exercebat, tamẽ in genere cauſæ phyſicæ dici cauſa propria & principalis poteſt, vt ex D. Th. hîc colligitur. Quia quidquid erat in illa actione, vel effectu eius, humana poterat virtute fieri.

Dubium.

Sed quæret aliquis, vtrùm Ioannes ſolùm per ſe ipſum baptizauerit, an verò etiam diſcipulis illud munus commiſerit. Cùm enim ille baptiſmus tantùm fuerit quædam ablutio exterior, videtur veriſimile potuiſſe facilè per alios exerceri. Nihilominus Ioannẽ ſolum per ſe ipſum baptizaſſe, eſt expreſſa ſententia Cyril. lib.2. in Ioan c.57. & fortaſſe aliter fieri non potuiſſe, probabilius eſt. Et primum quidem colligi poteſt ex Ioan.3. & 4. nam in priori loco ſic dicitur, *Erat autem & Ioannes baptizans in Ænon iuxta Salim, quia aquæ multæ erant illic, & veniebant, & baptizabantur, nondum enim miſſus fuerat Ioannes in carcerem.* Vbi ponderanda eſt illa particula, *enim*, redditur enim cauſa, quòd Ioannes baptizaret, quia nondum erat miſſus in carcerem, ex quo colligitur non per diſcipulos; ſed per ſeipſum baptizaſſe. Nam ſi per diſcipulos baptizaſſet, potuiſſet vtique baptiſmus eius durare etiam ipſo coniecto in vincula. Vnde in poſteriori loco de Chriſto explicatur, quòd non baptizaret ipſe, ſed diſcipuli

Reſponſio.

Ioannes non per diſcipulos, ſed per ſeipſũ baptizat.
Cyril.
Ioan. 3. & 4.

A eius, quod de Ioanne non dicitur, ſed ſolùm baptizaſſe. Denique hoc colligi poteſt ex illis verbis eiuſdem Ioannis, *Qui miſit me baptizare, ille mihi dixit*, Ioan. 1. ſoli ergo Ioanni datum eſt præceptum baptizandi, nec legimus datam eſſe ei poteſtatem communicandi munus illud cum aliis hominibus. Præterea ex fine illius baptiſmi hoc colligi poteſt. Ordinabatur enim ad Chriſti manifeſtationem (vt diximus) & ad munus præcurſoris pertinebat: ſicut ergo Ioannes non poterat per alios exercere munus præcurſoris, ita neque baptizare. Quocirca quamuis ille baptiſmus eſſet tantùm in aqua; tamen quatenus erat cæremonia quędam ſacra, vna ex circumſtantiis illius erat, vt à Ioanne ſolo miniſtraretur. Et hinc ſumi poteſt alia ratio, ob quam
B ille dictus eſt baptiſmus Ioannis, quam ſignificauit etiam Auguſt. lib.5. de baptiſ. c.13. & tract.5. in Ioan.

Ioan. 1.
Auguſt.

Contra hoc verò obiici poteſt, quia Act.19. dicitur, cùm Paulus perueniſſet Epheſum, perueniſſe ibi quoſdam diſcipulos Ioannis baptiſmate baptizatos, qui non videntur ab ipſo Ioanne potuiſſe immediatè baptizari, cùm ille nunquam Epheſi baptizauerit. Reſpondetur potiùs credendũ illos fuiſſe Iudæos aliquos, qui eo tempore, quo Ioannes baptizabat, Ieroſolymis inuenti fuerant, & ab illo tunc fuiſſe baptizatos. Quod ipſemet Paulus ſequentibus verbis indicauit, dicens, *Ioannes baptizauit baptiſmo pœnitentiæ populum, &c.*

Ex quo vltimò colligitur qua ratione baptiſmus ille durare non potuerit vltra vincula Ioannis, & cum vita
C illius ſimul fuerit extinctus, vt latè docet Aug. tract. 4. in Ioan. Quia nimirum ſolo illius miniſterio nitebatur: & ſicut Ioan. nullus ſucceſſit in munere præcurſoris, ita neque in miniſterio baptizandi illo baptiſmo. Quòd autem vſque ad incarnationem Ioannis durauerit, in commentario art.5. explicatum eſt.

Auguſt.

SECTIO IIII.

Vtrùm baptiſmus Ioannis fuerit ſacramentum veteris aut nouæ aut alterius legis.

PRimò hæretici ſuprà citati, qui hunc baptiſmum eundem eſſe exiſtimant cum baptiſmo Chriſti,
D conſequenter dicent eſſe ſacramentum nouæ legis, non enim negant noſtrum baptiſmum eſſe verum ſacramentum. Quanquam fortaſſe Donatiſtæ non dicerent, illum baptiſmum, prout à Ioanne inchoatum, pertinuiſſe ad nouam legem, ſed fuiſſe etiam ante illam. Hæretici verò huius temporis, qui dicunt Ioannem inchoaſſe nouam legem, conſequenter dicunt, illum eſſe ſacramentum nouæ legis, vt referunt Lindan. lib. 4. Panopl. cap. 16. Caniſ. lib. de B. Ioanne. Bellarmin. lib. 1. de bap. c. 16. Et hi conſequenter etiam docent, baptizatos baptiſmo Ioannis non fuiſſe iterum baptiſmo Chriſti baptizandos.

Lindan.
Caniſ.
Bellarmin.

Sed horum hæreticorum nullum eſt fundamentum, vt ex hactenus tractatis de ritu & effectu illius baptiſ-
E mi conſtare poteſt.

Secundò fuit multorum Catholicorum ſententia, baptiſmum illũ fuiſſe verũ ſacramentum ſpecie, ac natura diuerſum à noſtro baptiſmo, quia tam in ritu, quã in ſignificatione & efficacia ab illo differebat, diſtinctum etiam à ſacramentis veteris legis, quia talis baptiſmi modus in tota illa lege non continebatur: ſimile tamen ſacramentis veteribus, quia erat egenum elementum, quoniam gratiam non conferebat. Ita opinatus eſt Hugo Victor. lib. 2. de ſacr. p. 6. c. 6. Magiſter in 4.d.2. quem ibi D.Th.q.2.ar.1.q.1. ſequutus eſt, & Bonau. ar.2.q.2. Duran. q.3. Palu. q.2. art. 2. Richar. ar.2.q.1. Alexan. 4.p.q.3.mem.3. Marſil q.2.ar.2. Fũdamentũ eſt, quia ille baptiſmus erat quædã ſancta cæremonia ordinata ad aliqualẽ hominũ ſanctificationem

Hug Vict.
Magiſt.
D.Thom.
Bonau.
Durand.
Palu.
Richard.
Alexan.
Marſil.

& ſigni

& ſignificans gratiam, & ſpiritualem ablutionem per Chriſtum dandam: nihil ergo illi deerat ad veram rationem ſacramenti, quin potiùs Marſilius exiſtimat fuiſſe perfectius ſacramentum, quàm legalia, quia non ſolùm ſignificabat gratiam, ſed etiam proxime ad illam diſponebar.

Baptiſmus Ioannis non fuit ſacramẽtum nouæ legis.

Dicendum verò eſt primò, illum baptiſmum non fuiſſe ſacramentum nouæ legis. Hoc eſt de fide. Et probatur primò, quia ſacramenta nouæ legis tantùm ſunt ſeptem à Chriſto inſtituta, ille autem baptiſmus nullũ ex his ſacramentis fuit, maximè enim fuiſſe baptiſmus Chriſti, quod dici non poteſt ſecundùm fidem, vt ex dictis conſtat. Quia differebant, primò in ritu ex parte formæ quæ rei eſſentiam conſtituit. Secundò in efficacia, vt oſtenſum eſt. Tertiò conſequenter in ſignificatione, quia baptiſmus Chriſti ſignificat gratiam præſẽtem, quæ per ipſum datur: baptiſmus autem Ioannis, vel non ſignificabat gratiam, vel non vt à ſe conferendam. Quartò in origine, quia noſter baptiſmus inſtitutus eſt à Chriſto Deo homine, ille autem à Deo vt ſic inſpiratus eſt. Quintò hinc fit, vt ille baptiſmus nõ potuerit eſſe profeſſio, neque omnino Sacramentum nouæ legis, ſicut eſt noſter baptiſmus, quia neque fuit inſtitutus ab authore huius legis, vt ſic, neque etiam tẽpore huius legis. Nam antequàm hæc eſſet inchoata, ille incepit, & extinctus eſt antequam illa fuerit tradita. Hinc fit ſextò, quòd per illum baptiſmum non imprimebatur character indelebilis, ſicut imprimitur per noſtrum. Quia per illum non regenerabantur homines, neque profitebãtur aliquam legem, neque efficiebantur membra alicuius Eccleſiæ, nec denique fiebãt capaces aliorum ſacramentorum magis, quàm antea eſſent. Et ita hæc eſt omnium ſanctorum Patrum ſententia, quos latè retulimus ſect. 1. & 2. & omniũ Theologorum quos paulo antè citaui.

Ioannis baptiſmo baptizati baptiſmum Chriſti tenebantur ſuſcipere. D. Thom.

Act. 19.

Caniſ. Bellarmin. Chryſ. Beda. Innocen. Hierony. Ambroſ. Auguſt.

Ex quo inferunt omnes (vno excepto Magiſtro, qui in hoc grauiter errauit) illum baptiſmum Ioannis non fuiſſe ita ad ſalutem ſufficientem, quin poſt inſtitutum & præceptum Chriſti baptiſmum obligati fuerunt omnes ad ſuſcipiendum illum, etiamſi baptiſmo Ioannis eſſent baptizati, ſicut D. Thom. hîc docet art. vltim. & ſine vlla dubitatione eſt de fide certũ. Quod manifeſtè probatur primò ex illa hiſtoria Act. 19. Vbi baptizati baptiſmo Ioannis iuſſi ſunt iterum baptizari baptiſmo Chriſti, vt euidenter conſtat ex plano literæ contextu, & proprietate verborũ; quæ hæretici huius temporis variis modis conantur ad falſos & metaphoricos ſenſus detorquere, tam improbabiliter atque impudenter, vt ſuperuacaneum cenſeam eos referre. Præſertim cùm legi poſſint apud Caniſium lib. ſæpe citato, cap. 7. & Bellarminum lib. 1. de bap. c. 22. prædicto autem modo intelligunt eam hiſtoriam Chryſ. Beda & omnes expoſitores. Innocentius Pap. epiſt. 22. cap. 1. Orig. tom. 8. in Ioannem. Hier. Ioelis 2. & Dialog. contr. Luciferianos, Ambroſ. ad Galat. 3. Auguſt. lib. 2. contra literas Petiliani, cap. 37. & lib. 5. de baptiſmo, cap. 9. & 10. Vnde tract. 5. in Ioannem, *Qui baptizati ſunt à Ioanne, non eis ſucceſſit, baptizati ſunt enim baptiſmo Chriſti, quia non baptiſmus Chriſti, baptiſmus Ioannis, qui decipiunt baptiſmum Chriſti, baptiſmum Ioannis non quærunt, qui acceperunt baptiſmum Ioannis, baptiſmum Chriſti quæſierunt.* Et confirmatur, quia veriſimile eſt aliquos ex Apoſtolis Chriſti fuiſſe baptizatos à Ioanne, præſertim Andream, qui diſcipulus eius fuerat: quin potiùs de omnibus id affirmant Chryſoſt. hom. 1. in Acta Apoſt. & Tertul. lib. de baptiſ. c. 12. & tamen conſtat omnes Apoſtolos fuiſſe baptizatos baptiſmo Chriſti, vt videre licet in Auguſt. epiſt. 108. ad Seleucianum. Quin etiam eſt veriſimile, multos ex iis Iudæis, qui initio Apoſtolicæ prædicationis Ieroſolymis conuertebantur ad fidem Chriſti, fuiſſe antè à Ioanne baptizatos. Dicit enim Marcus c. 1. quòd *egrediebatur ad Ioannem omnis Iudææ regio, & Ieroſolymitæ vniuerſi, & baptizabantur ab eo*, & tamen omnes ſine diſcrimine, cùm conuertebantur, ſtatim baptizabantur baptiſmo Chriſti, vt conſtat ex Actibus Apoſtolorum, vbi c. 2. quærentibus Iudæis à Petro, & reliquis Apoſtolis: *Quid faciemus viri fratres?* reſpondit Petrus, *Pœnitẽtiã agite, & baptizetur vnuſquiſque veſtrùm in nomine Ieſu Chriſti, &c.* Quibus verbis baptiſmum Chriſti proponit omnibus vt neceſſarium, quanquam dubitari non poſſit, quin multi ex illis eſſent baptiſmo Ioannis abluti. Tandem ſimile argumentum ſumi poteſt ex verbis Chriſti Matth. vltimo, *Baptizantes eos in nomine Patris & filij & Spiritus ſancti.* Ex quo præcepto ſumenda eſt ratio à priori huius varietatis, quia baptiſmus Chriſti omnibus hominibus eſt in præcepto, vt neceſſarius ad ſalutem; ſed per ſolũ baptiſmum Ioannis non impletur hoc præceptum. Tum quia baptiſmus Ioannis longè alius erat à baptiſmo Chriſti. Tum etiam, quia ille baptiſmus non imprimebat characterem Chriſti; ergo. Quocirca ſine fundamento diſtinxit Magiſter inter baptizatos baptiſmo Ioannis Nã ſi non habebant, inquit, notitiam Trinitatis ſeu Spiritus ſancti, indigebant baptiſmo Chriſti, propter locum Act. 19. ſi autem iam habebant notitiam Trinitatis, non oportebat iterum baptizari. In quo grauiter & valde inconſtanter lapſus eſt. Quia neceſſitas baptiſmi Chriſti non eſt propter notitiam Trinitatis cõparandam (ad id enim ſatis eſt inſtructio, & doctrina) ſed ex præcepto Chriſti oritur, quod minus obligabat eos, qui fidem Trinitatis habebant, quàm qui illius ignari erant. Item cùm baptiſma Chriſti non ſolùm ſit præceptum, ſed etiam medium neceſſarium ad ſalutem eius, neceſſitas etiam eſt propter effectum eius quem non dabat baptiſmus Ioannis, etiamſi homines illum ſuſcipientes, cognitione Trinitatis pollerent.

Chryſoſt. Tertul.

Auguſt.

Marc. 1.

Matt. vlt.

Act. 19.

Ioannis baptiſma non erat neceſſarium.

Ex his ergo colligitur alia differentia inter baptiſmum Ioannis, & noſtrum, quòd hic eſt ad ſalutem neceſſarius, non verò ille. Vnde etiam fit, vt oportuerit hunc durare vſque ad finem mundi, non tamen illum. Fit etiam, hunc vniuerſo mundo fuiſſe propoſitum & prædicatum: illum verò tantùm vni regioni Iudæorum. Denique hinc conſequenter neceſſarium fuit, vt hic miniſtrari potuerit non ſolùm à Chriſto vel Apoſtolis, ſed ab aliis etiam hominibus: illi verò ſatis fuit ſolius Ioannis miniſterium, quia ſolùm pro illo breui tempore inſtitutus eſt.

Dubium.

Elias Cre.

Reſpon.

Quæri verò hîc obiter poteſt: an pro illo tempore quo ille baptiſmus durauit, fuerit neceſſarius Iudæis, non quidem neceſſitate medij: nam hoc modo ſatis ex dictis conſtat non fuiſſe neceſſarium, cùm nihil contulerit ad neceſſarium ad ſalutem, ſed neceſſitate ſaltem præcepti. Elias Cretenſis ſuper orationem 1. Nazian. § *Idcirco Ieſus Baptiſmi aqua tingitur*: ſignificat de hoc fuiſſe eo tempore Diuinum præceptum, ſicut erãt alia legalia. Verius tamen contrarium apparet, & ideo dicendum eſt, neque hoc modo fuiſſe neceſſarium, vt bene docuit Paludan. in 4. diſtinct. 2. quæſt. 2. art. 2. Quia huiuſmodi præceptum non continetur in præceptis legis nouæ, nec veteris, vt per ſe notum eſt. Neque ſine certa ratione, aut authoritate affirmandum eſt, cùm ex voluntate Dei pendeat. Et confirmatur ex Luca ſeptimo, vbi ſic dicitur, *Phariſæi & legis periti conſilium Dei ſpreuerunt in ſemetipſos non baptizari ab eo:* fuit ergo ille baptiſmus in conſilio, non ſub præcepto. Vnde ſtatim, & inferiùs capite vigeſimo, reprehendit Chriſtus Phariſæos quòd Ioanni fidem non adhiberent; quódque in eum eſſent blaſphemi: quòd autem baptizari ab eo noluerint, nunquam eos reprehendit tanquam alicuius præcepti tranſgreſ-

Baptiſmus Ioannis in cõſilio Iudæis fuit, non in præcepto. Luc. 7. & 20.

greſſores, ſignum ergo eſt, non fuiſſe in præcepto: congruentia verò eſſe poteſt, quia ille baptiſmus non erat res adeò vtilis, & neceſſaria, vt oporteret ſtrictè mandari.

Baptiſmus Ioannis non fuit ſacramẽtum legis antiquæ.
Iuſtinus.

Dico ſecundò, baptiſmum illum non fuiſſe ſacramentum legis veteris. Ita docent ferè omnes Theologi relati & referendi, Iuſtin. Martyr q. 36. ad Orthodoxos, *Baptiſma* (inquit) *Ioannis prævium erat legis gratiæ, & ideo ſupra legem erat*, id eſt, præter obligationem legis, vel etiam aliquo modo perfectior veteribus vmbris, quia propinquius ad Chriſtum diſponebat. Et hoc modo dixit Naz. orat. 36. in ſancta lumina, Ioannem non baptizaſſe *Iudaico more*, & Aug. lib. 5. de bap. c. 6. nulli hominum conceſſum eſſe ante Ioannem illo baptiſmi genere baptizare. Quia non in aqua ſolùm, ſed ad pœnitentiam & aliquo modo ad remiſſionem peccatorum comparandam dabatur, quod non habebant vetera baptiſmata. Ratio verò eſt, quia ſacramenta legis veteris ſunt illa, quæ in veteri lege continentur, & per Moyſem à Deo data fuerunt. Vnde etiam circumciſio, quæ non eſt ex Moyſe, ſed ex Patribus, à multis non cenſetur ſacramentum veteris legis, quanquam de illa maior quædam ſit ratio. Quia licèt non fuerit primum in illa lege data, fuit tamen veluti acceptata, & eius præceptum in ea lege obligauit, & veluti ianua ac fundamentum illius extitit: baptiſmus autem Ioannis nullo modo contentus fuit ſub lege veteri, nec per Moyſem traditus, nec præceptus, aut obſeruatus. Vnde ipſimet Iudæi cùm viderent, illum ritum eſſe præter legem Moyſis, interrogabant: *Quid ergo baptizas ſi tu non es Chriſtus?* Corrigendus ergo eſt Orig. lib. 5. in ad Roman. c. 6. vbi dicit, Chriſtum fuiſſe baptizatum, *non eo baptiſmate quod in Chriſto eſt, ſed eo quod in lege eſt.* Vbi baptiſmum Ioannis vocat baptiſmum in lege. Et infrà ſubdit, *Baptiſmus Ioannis expletio erat veterum, non inchoatio nouorum.* Sed re vera ille baptiſmus non fuit propriè in lege veteri, (vt oſtenſum eſt) potuit tamen hoc modo appellari, propter quandam ſimilitudinem, quia erat baptiſmus inefficax, & in aqua ſolùm.

Nazian.
Auguſt.
Ioan. 1.
Origen.

Obiectio.

Dices: Cur magis dicitur *expletio veterum, quàm inchoatio nouorum?* Quia ſicut fuit quodãmodo terminus legis veteris: ita fuit initium nouæ, extrinſecus tamen vtrique, quia ad neutram pertinuit. Reſpondetur: Quia durante lege veteri, & antequam noua promulgata eſſet, & inſtitutus eſt, & ceſſauit.

Reſponſio.

Baptiſmus Ioannis non fuit ſacramẽtum.
Albertus.
Sot.

Dico tertiò, baptiſmus Ioannis non fuit propriè ſacramentum. Ita D. Thom. hîc art. 1. & Albert. in 4. d. 2. art. 6. Sot. q. 2. art. 1. & recentiores omnes. Ratio tamen non ab omnibus efficax redditur. Prima eſſe ſolet, quia omnia ſacramenta ſpectant ad veterem vel nouam legem. Neceſſe enim eſt, ſacramẽtum ad legem aliquam diuinã pertinere: quia à ſolo Deo inſtitui poteſt, ſaltem ſecundùm potentiam ordinariam: lex autem diuina poſitiua nulla eſt præter veterem, aut nouam. Baptiſmus autem Ioannis non fuit ſacramentum veteris legis, nec nouæ. Quæ ratio efficax eſſet ſi probaretur de ratione ſacramenti eſſe, vt ſub aliqua lege comprehendatur, quod prædicta ratione non fit, nec videtur neceſſarium: quia non eſt de ratione ſacramenti, vt eius vſus præcipiatur, ſicut multi de Confirmatione & Extrema vnctione putant. Et quia præceptum eſt quid extrinſecum, & poſterius ratione Sacramenti.

Alia ratio eſt, quia ille baptiſmus non fuit per ſe inſtitutus ad ſignificandum, ſed ad diſponendos homines ad pœnitẽtiam. Verùm hoc in primis videtur gratis dictum. Cur enim ille baptiſmus non fuit propter aliquam ſignificationem, ſicut alia ſacramenta vetera? Deinde non poſſet ille baptiſmus deſeruire ad excitandos & præparandos homines, niſi haberet aliquam ſignificationem, quia non poterat excitare, niA ſi tanquam ſignum: ſicut vox non poſſet hominem excitare, ſi non ſignificaret. Denique omnes Sancti dicũt, Ioannem baptiſmo ſuo Chriſto baptiſmum prænuntiaſſe. Et D. Thom. dixit fuiſſe ſacramentale quoddam, quod intelligi abſque ratione ſigni ſacri non poteſt. *D. Thom.*

Tertia ergo ratio ſit, quia de ratione ſacramenti eſt, vt ſit cæremonia ſtabilis ad ſanctificandum hominem aliquo modo inſtituta, & gratiam ſanctificantẽ modo practico ſignificans. Quam definitionem nunc ſuppono, latiùs in materia de Sacramentis in genere explanandam: ſed in hoc baptiſmo ferè nihil horum reperitur, quia ille baptiſmus nec conferebat per ſe aliquam ſanctificationem internam ſpiritualem, nec legalem, ſeu cæremonialem, quia non auferebat irre-B gularitatem aliquam, immunditiam vt legalem: nullo ergo modo per ſe ſanctificabat, ſed ſolùm excitabat homines, vt ſe peccatores recognoſcerent, & aliquod humilitatis opus exercerent. Deinde non fuit ille baptiſmus cæremonia ſtabilis, quę pro ſtatu alicuius legis permaneret. Quo ſanè ſenſu intellecta prima ratio reiicienda non eſt. Quia licèt de ratione ſacramenti non ſit vt ſingulis ſit in præcepto: eſt tamen vt permanentem habeat inſtitutionem, atque vt hoc modo ad aliquam legem ſeu ſtatutum alicuius legis pertineat. At baptiſmus Ioannis non fuit inſtitutus, vt cũ aliqua lege duraret, ſed ſolùm vt præambulum quoddam & diſpoſitio remota ad introductionem legis nouæ. Rurſus non videtur ille baptiſmus habuiſſe practicam ſi-C gnificationem gratiæ, quæ per illum baptiſmum, tanquam per ſignum quoddam practicum promitteretur, ſed primò & per ſe introductus fuit, ad excitandos homines ad pœnitentiam, & humilitatem, & hinc quaſi ex naturali ſimilitudine habuit, vt aliqualiter Baptiſmum Chriſti futurum ſignificaret eo modo, quo vnus actus virtutis ex natura rei ſignificat alium ſimilem, vel actus exterior interiorem. Et hoc modo admitti etiam poteſt ſecunda ratio ſuprà tacta. Non ergo fuit ille baptiſmus Sacramentum.

Quòd ſi inquiras, quid tandem ſit, Iuſtinus q. 37. vocat illum *præludium*, ſeu, *procœmium Euangelicæ gratiæ.* Rabbanus libro 2. de inſt. cleric. c. 26. vocat, *Veluti catechiſmum ad Baptiſmum Chriſti.* Indicat etiã Hieron. Ma-D ri. 1. Cyr. 2. in Ioan. c. 57. appellat, *Introductorium ad perfectionem*, D. Thom. art. 1. vocat, *quaſi quoddam ſacramẽtale diſponens ad baptiſmum Chriſti.* Denique (vt ſæpe dixi) ſolùm fuit cæremonia quædam externa ad prouocandos homines ad virtutem, quod non ſatis eſt ad rationem Sacramenti, niſi latiſſimè ea voce vti velimus.

Dubium.
Reſpon.
Baptiſmus Ioannis quid.
Hieron.
Cyril.
D. Thom.

QVÆSTIO XXXIX.

De baptizatione Chriſti, in octo articulos diuiſa.

DEinde conſiderandum eſt de baptizatione Chriſti. Et circa hoc quæruntur octo.

Primò, vtrùm debuerit baptizari. Secundò, vtrùm debuerit baptizari baptiſmo Ioannis. Tertiò, de tempore baptiſmi. Quartò, E *de loco. Quintò, de hoc quòd ei ſunt cœli aperti. Sextò, de Spiritu ſancto apparente in ſpecie columbæ. Septimò, vtrùm illa columba fuerit verum animal. Octauò, de voce paterni teſtimonij.*

ARTICVLVS I.

Vtrùm fuerit conueniens Chriſtum baptizari.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd non fuerit conueniens Chriſtum baptizari, baptizari enim eſt ablui. Sed Chriſto non conuenit ablui, in quo nulla fuit impuritas. Ergo videtur quòd Chriſtum non decuerit baptizari.

214. 4. d. 2. q. 2. a. 3. q. 3. & q. 3. a. q. 1. corp. & Mat. 3. co. 12. opu. 60. cap. 6.

2. Præterea, Chriſtus circumciſionem ſuſcepit, vt impleret legem. Sed Baptiſmus non pertinebat ad legem. Ergo nõ debebat baptizari.

3. *Præ*

3. *Præterea, Primum mouens in quolibet genere eſt immobile ſecundùm illum motum: ſicut cælum quod eſt primum alterans, non eſt alterabile. Sed Chriſtus eſt primum baptizans, ſecundùm illud Ioannis 1. Super quem videris Spiritum deſcendentem, & manentem, hic eſt qui baptizat: ergo ipſum non decuit baptizari.*

Sed contrà eſt, quod dicitur Matthæi 3. quòd venit Ieſus à Galilæa in Iordanem ad Ioannem, vt baptizaretur ab eo.

Lib. 2. in Luc. c. vlt. in prin. tom. 5.

Reſpondeo dicendum, quòd conueniens fuit, Chriſtum baptizari. Primò quidem, quia vt Ambroſ. dicit ſuper Lucam, Baptizatus eſt Dominus, non mundari volens, ſed mundare aquas, vt ablutæ per carnem Chriſti, qui peccatum non cognouit, baptiſmatis vim haberent: & vt ſanctificatas aquas relinqueret poſtmodum baptizandis, ſicut Chryſoſt. dicit ſuper Matthæum. Secũdò, quia ſicut Chryſoſt. dicit ſuper Mat. quamuis ipſe non eſſet peccator, tamen naturam ſuſcepit peccatricem, & ſimilitudinẽ carnis peccati, propterea, & ſi pro ſe baptiſmate non indigebat, tamen in aliis, carnalis natura opus habebat. Et ſicut Greg. Nazien. dicit, Baptizatus eſt Chriſtus, vt totum veteranum Adam immergat aqua. Tertiò baptizari voluit, ſicut Aug. dicit in ſermone de Epiphania: quia voluit facere quod faciendum omnibus imperauit. Et hoc eſt quod ipſe dicit: Sic decet nos implere omnẽ iuſtitiam. Vt enim Ambroſ. dixit ſuper Luc. Hæc eſt iuſtitia, vt quod alterum facere velis, prior ipſe incipias, & tuo alios horteris exemplo.

Hom. 4. in oper. imperfecto non remotè à prin. tom. 2.

In orat. in ſãcta lumina à medio. tom. 5.

Lib. 2. in Luc. c. vlt. à med. tom. 5.

In corp.

Ad primum ergo dicendum, quòd Chriſtus non fuit baptizatus, vt ablueretur, ſed vt ablueret, ſicut dictum eſt.

Ad ſecundum dicendum, quòd Chriſtus non ſolùm debebat implere ea, quæ erant veteris legis, ſed etiam inchoare ea, quæ ſunt nouæ legis. Et ideo non ſolùm voluit circumcidi, ſed etiam baptizari.

Ad tertium dicendum, quòd Chriſtus eſt primum baptizans ſpiritualiter: & ſic non eſt baptizatus, ſed ſolùm in aqua.

TItulus huius articuli generatim de baptiſmo intelligendus eſt, abſtrahendo à baptiſmo Chriſti, vel Ioannis. Nam in artic. ſequenti inquirit D. Thom. qua ſpecie baptiſmi oportuerit baptizari Chriſtum. Et ideo vt rationes, propter quas id fuit expediens, meliùs explicemus, commodius erit vtrumque ſimul Articulum interpretari.

ARTICVLVS II.

Vtrùm Chriſtus baptiſmo Ioannis debuerit baptizari.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd Chriſtus non debuerit baptizari baptiſmo Ioannis: baptiſmus enim Ioannis fuit baptiſmus pœnitentiæ. Sed pœnitentia Chriſto non conuenit, quia nullum habuit peccatum. Ergo videtur, quòd non debuerit baptizari baptiſmo Ioannis.

Hom. 12. in Matt. non lõge à med. t. 2.

2. *Præterea, Baptiſmus Ioannis, ſicut dicit Chryſoſt. medium fuit inter baptiſmum Iudæorum, & Chriſti baptiſmum. Sed medium ſapit naturam extremorum. Cùm ergo Chriſtus non fuerit baptizatus baptiſmate legali, nec etiam baptiſmate ſuo: videtur, quòd pari ratione baptiſmate Ioannis baptizari non debuerit.*

3. *Præterea, Omne quod in rebus humanis eſt optimum, debet attribui Chriſto. Sed baptiſmus Ioannis non tenet ſupremum locum inter baptiſmata. Ergo non conuenit Chriſtum baptizari baptiſmo Ioannis.*

Sed contrà eſt quòd dicitur Matth. 3. quòd venit Ieſus in Iordanem, vt baptizaretur à Ioanne.

Tract. 13. in Ioan. aliquãtulum à prin. tom. 9.

A *Reſpondeo dicendum, quòd ſicut dicit Aug. ſuper Ioan. baptizatus Dominus baptizabat, non eo baptiſmate, quo baptizatus eſt. Vnde cũ ipſe baptizaret baptiſmo proprio, conſequens eſt, quòd non fuerit baptizatus ſuo baptiſmate, ſed baptiſmate Ioannis. Et hoc fuit conueniens, primò quidem propter conditionem baptiſmi Ioannis, qui non baptizauit in ſpiritu, ſed ſolùm in aqua: Chriſtus autem ſpirituali baptiſmate non indigebat, qui à principio ſuæ conceptionis gratia Spiritus ſancti repletus fuit. Patet ex dictis, & hæc eſt ratio Chryſoſtomi. Secundò, vt Beda dicit, baptizatus eſt baptiſmo Ioannis, vt baptiſmo ſuo baptiſmum Ioannis comprobaret. Tertiò, ſicut Greg. Nazian. dicit: Accedit Chriſtus ad baptiſmum Ioannis, ſanctificaturus baptiſmum.*

Beda. Mar. c. 1. circa prin. c. 4. tom. 2.

Nazian. in ora. in ſan. lumina à princ.

B *Ad primum ergo dicendum, quòd, ſicut ſuprà dictum eſt, Chriſtus baptizari voluit, vt nos ſuo exemplo induceret ad baptiſmum. Et ideo ad hoc, quòd eſſet efficacior eius inductio, voluit baptizari baptiſmo, quo manifeſtè non indigebat, vt homines ad baptiſmum accederent, quo indigebant. Vnde Ambroſius dicit ſuper Luc. Nemo refugiat lauacrum gratiæ, quando Chriſtus lauacrum pœnitentiæ non refugit.*

lib. 2. in Luc. c. vlt. à med. tom. 5.

Ad ſecundum dicendum, quòd baptiſmus Iudæorum in lege præceptus, erat ſolùm figuralis: baptiſmus autem Ioannis aliqualiter erat realis, in quantum inducebat homines ad abſtinendum à peccatis: baptiſmus autem Chriſti habet efficaciam mundari à peccato, & gratiam conferendi. Chriſtus autem neque indigebat percipere remiſſionem peccatorum C *quæ in eo non erant: neque recipere gratiam qua plenus erat: ſimiliter etiam cùm ipſe ſit veritas, non competebat ei, id quod in ſola figura gerebatur. Et ideo magis congruum fuit, quòd baptizaretur baptiſmo medio, quam aliquo extremorum.*

Ad tertium dicendum, quòd baptiſmus eſt quoddam ſpirituale remedium. Quanto autem aliquid eſt magis perfectum, tanto minori remedio indiget. Vnde ex hoc ipſo, quòd Chriſtus eſt maximè perfectus, conueniens fuit, quòd non baptizaretur perfectiſſimo baptiſmo: ſicut ille qui eſt ſanus, non indiget efficaci medicina.

COMMENTARIVS.

D

QVamuis D. Thomas ſimplicem ſeu affirmatiuam tantùm quæſtionem proponat, mens tamen ipſius fuit excluſiuam tractare quæſtionem, an ſcilicet debuerit ſolo baptiſmate Ioannis baptizari. Vnde ex his duobus articulis tres aſſertiones colligi poſſunt.

Baptiſmo Ioannis baptizari cur Chriſtus debuit

Prima eſt, conueniens fuiſſe Chriſtum baptizari baptiſmate Ioannis. In qua alia generalis concluſio continetur, ſcilicet fuiſſe conueniens aliquo baptiſmo baptizari. Huius aſſertionis varias adducit rationes D. Thom. Prima, vt ſuo baptiſmo mundaret, & ſanctificaret aquas, vimque regenerandi illis conferret. Hæc eſt 1. in 1. art. & 3. in 2. quam eiſdem ferè terminis habent Gregor. Nazian. oratione in ſancta lumina, quæ eſt 39. Hilarius canone 2. in Matth. Chryſoſt. homil. 10. in Matth. Ambroſ. ſerm. 4. Epiphan. & libr. 2. in Lucam, cap. vlt. Hieronymi. Mat. 8. Auguſt. ſerm. 1. Epiphan. & ſerm. 1. Dominicæ, infrà octau. Epiph. & ſerm. 2. addit, *Vt noui baptiſmatis conſtituat ſacramentum.* Vbi indicat, Chriſtum recipiendo baptiſmum Ioannis, inſtituiſſe ſuum. Quia (vt ſuo loco latiùs dicendum) tunc veluti deſtinauit aquas ad ſacramentale miniſterium. Et eodem modo intelligendum eſt *ſanctificaſſe illas*, aut dediſſe eis virtutem, non imprimendo qualitatem aliquam, ſed per extrinſecam denominationem, ſeu deputationem. Eodem modo explicanda eſt illa vox *mundaret*, quæ methaporicè hic vſurpatur, eámque ma-

Greg. Naz. Hilar. Chryſ. Ambroſ. Hieron. Auguſt.

E

gis

gis explicans Aug. lib. 3. de mirabilibus Scriptur. c. 5. *Ad baptiſmum* (inquit) *deſcendit, vt aquas, quas in delicto Adæ Deus non maledixerat, terra tamen, qua continebantur, maledictione infectas, purgaret.*

A

Secunda ratio in primo art. eſt, vt ſuo baptiſmo nobis proficeret: ipſe enim baptiſmate non indigebat, quod Nazian. ſup. dixit, quem Damaſc. imitatur lib. 4. c. 10. *vt veterem Adã in aquis ſepeliret*, quod poteſt exponi, vel ſecũdùm repræſentationem, quia illo baptiſmate ſignificatum eſt, totam humanam naturam in Chriſto & per Chriſtum à peccatis abluendam: vel ſecundùm valorem, & meritum, quia per illum humilitatis actum meruit Chriſtus, vt hominis peccatum deleretur, in aquiſque ſepeliretur. Vel ſecundùm inſtitutionem, quia ſuo baptiſmate dedit Chriſtus aquis virtutem ad lauandum atque mundandum veterem Adam. Et hoc vltimo ſenſu hæc ratio cum prima coincidit.

Greg. Naz. *Damaſc.*

B

Tertia ratio in primo art eſt. Quia decuit Chriſtum priùs exequi, quod faciendum omnibus imperabat. Quam rationem refert D. Thom. ex Aug. ſer. de Epiphania. Nam in primo ſic ait: *Quod facere nos voluit, prior ipſe fecit*, videtur tamen difficilis, quia ſi quid probat, illud eſt, oportuiſſe ſcilicet baptizari Chriſtum ſuo baptiſmo, non Ioannis, quia non hunc ſed illum præcepit. Hanc verò difficultatem veluti explicans Auguſt. tract. 5. in Ioan. ſic ait: *Authoritatem dare baptiſmo ſuo hinc dignatus eſt, vt cognoſcerent ſerui ſui, quanta alacritate deberent currere ad baptiſmum Domini, quando ipſe dignatus eſt, accipere baptiſmum ſerui*, & infrà, *accipiens vt, quod inferius erat ab inferiori ad id, quod ſuperius erat, hortaretur inferiorem*, ſimilia habet lib. 4. de baptiſ. c. 22. & lib. 3. de mirabilibus Scripturæ, c. 3. & eodem modo dixit Ambr. lib. 2. in Lucam, propè finem, *Quid enim tam diuinum ad populos prouocandos, quàm vt nemo refugiat lauacrum gratiæ, quando Chriſtus lauacrum pœnitentiæ non refugit? nemo ſe dicat exortem eſſe peccati, quãdo Chriſtus venit ad remedium peccatorum.* Ad hunc etiam modum accipiendum eſt, quod ait Nazianz. oratione 40. tres ſcil. eſſe hominis natiuitates, per generationem, per baptiſmum, per reſurrectionem, quas Chriſtus honorauit naſcendo, reſurgendo, & baptiſmum recipiendo. Hoc enim neceſſe eſt intelligi de baptiſmo ſecundùm externam ablutionem, non verò ſecundùm propriam rationem, & ritum noſtri baptiſmi. Et eodem modo exponenda ſunt verba Aug. lib. quæſt. noui Teſtament. q. 49. *Dignum erat, vt ipſe exemplo eſſet futuris filijs Dei, qui per baptiſmum filios Dei fieri docebat: & qui credentibus Spiritum ſanctum à Deo dari promittebat, debuit iſtud in ſemetipſo viſibiliter demonſtrare.* Et infrà, *Hominis cauſam ſuſcipiens, & per regenerationem filios Dei fieri docens, baptizari debuit, vt in ſe hoc oſtenderet ratum.*

Auguſt.

C

Ambroſ.

Greg. Naz.

D

Auguſt.

Quarta ratio ex art. 2. eſt, Chriſtum fuiſſe baptizatum, vt Ioannis baptiſmum cõprobaret, ſicut circumciſus eſt, vt circumciſionem bonam eſſe exemplo ſuo oſtenderet. Quam rationem attigit Chryſoſt. hom. 4. imperfecti, & Beda Mar. 1. & explicari ampliùs poteſt. Nam cùm Chriſtus eſſet ſtatim baptiſmum ſuum inſtituturus, ne videretur baptiſmum Ioannis tanquam malum abiicere, alium loco eius introducendo, decuit illum priùs accipere.

E

Quinta ratio adiungi poteſt ex Auguſt. in Enchir. cap. 49. dicente: *In aqua voluit baptizari à Ioanne, non vt iniquitas eius dilueretur: ſed vt magna commendaretur humilitas*, & ſerm 63. de verbis Domini, *Hoc fecit ad humilitatis exemplum, in ipſa quippe humilitate oſtendit impleri iuſtitiam.* Alludens ad verba Chriſti Matth. 3. *Sine modo, ſic enim decet nos implere omnem iuſtitiam.* Similia habet tract. 5. & 13. in Ioan. & lib. 4. de baptiſ. c. 22. & Bern. ſerm. 4. de Epiphan.

Auguſt.

Matth. 3.

Bernard.

Sexta, quæ præcedentem magis explicat, ſumitur ex Nazian. oratio. 39. dicente, *Chriſtus baptizatus eſt ante ſuæ prædicationis initium, vt ea res nobis documento eſſet, purgationem animique ſubmiſſionem priùs adhibendam eſſe, nec concionandi prouinciam ante ſuſcipi debere, quàm ad ſpiritualis & corporeæ ætatis perfectionem ventum fuerit.*

Greg. Naz.

Septima addi poteſt ex eodem Nazian. ibi baptizatum eſſe Chriſtum, *vt ſuum baptizatorem ſanctificaret*, id eſt, vt ampliori ſanctitate illum ornaret.

Octaua adiungi poteſt ex Aug. lib. 3. de mirabilibus Scripturæ, c. 5. vbi inquit, Chriſtum eſſe baptizatum, vt ſe dæmoni occultaret exiſtimanti illum ad baptiſmum acceſſiſſe tanquam lauacri & purgationis indignum Dices id non potuiſſe fieri ſine mendacio, quia illud erat ſignum peccatoris, & indigentis pœnitẽtia.

Auguſt.

Obiectio.

Reſpondetur ſæpe in ſuperioribus expeditam eſſe obiectionem ſimilem. Nam opera, quæ per ſe bona ſunt, fieri poſſunt propter ſuam honeſtatem ſine animo ſignificandi aliquid falſum, quamuis futurum fortè ſit, vt alij occaſionem deceptionis inde accipiant. Addi verò poteſt, Chriſtum propter ſe non indiguiſſe pœnitentia; tamen propter nos debuiſſe ſatisfacere, & humilitatis opera exercere, & hoc potuiſſe illo facto ſignificari.

Reſponſ.

Secunda aſſertio D. Th. eſt, non oportuiſſe Chriſtũ baptizari ſuo baptiſmate. Quam concluſionem notandam cenſeo propter huius tẽporis hæreticos. Qui ea potiſſimùm ratione probant, Ioannis baptiſmum eundem fuiſſe cum baptiſmo Chriſti, quoniam Chriſtus ſolo vno baptiſmo baptizatus fuit: conſtat autem illum fuiſſe baptiſmũ Ioannis. Decuit autẽ (inquiunt) vt ſuum baptiſmum ipſe reciperet. Tum propter magnum fidelium ſolatiũ. Tum etiam, quia per baptiſmũ efficimur vnum corpus (vt dicitur 1. ad Cor. 12.) D. Th. igitur veluti his hæreticis occurrens negat, decuiſſe Chriſtum proprium baptiſma ſuſcipere: cuius rei nonnullas reddit rationes. Primã inſinuat art. 1. ad 3. *Quia Chriſtus fuit primùm baptizans ſpiritualiter*, ac ſi diceret, Chriſtum eſſe principium noſtri baptiſmi in ſuperiori ordine exiſtens, & ideo ad hoc ſignificandum decuiſſe, vt ipſe non ſubderetur baptiſmo, quod inſtituebat. Quæ ratio explicanda eſt ex iis, quæ tradit D. Th. ſuprà q. 63. art. 5. & 6. vbi probat in Chriſto non eſſe characterem, quia in eo eſt plenitudo poteſtatis, & ſacerdotij, cuius character ſolùm eſt participatio quędam. Sic enim in præſenti, cùm per baptiſmum Chriſti imprimatur character baptiſmalis, qui eſt propriũ inferiorum militum inſigne, non oportuit illo inſigniri ſupremum ducem. Secunda ratio ex 2. artic. eſt, quia baptiſmus Chriſti eſt non tantùm *in aqua*; ſed etiam *in ſpiritu* (eſt enim regeneratio ſpiritualis) ne igitur videretur Chriſtus indigere tali regeneratione, non oportuit illum baptiſmum ſuſcipere. Quæ ratio habuit locum in baptiſmo Ioannis, qui tantùm erat *in aqua*. Tertia ratio ex ſolut. ad 2. & 3. in eodem art. eſt, quia baptiſmus Chriſti eſt ſpirituale remedium: Chriſtus autem, cùm eſſet perfectiſſimus, remedio non indiguit. Vt hoc igitur ſignificaretur, non oportuit ſuo lauari baptiſmate. De qua re commodè dicemus infrà in fine totius quæſt. diſput. 27. ſectio. 3.

Chriſtum ſuo baptizari baptiſmate non decuit.

1. Cor. 12. *D. Thom.*

Tertia aſſertio D. Th. eſt, non oportuiſſe Chriſtum baptizari aliquo baptiſmo de legali, ſeu veteris legis. Hanc habet D. Th. art. 2. ad 2. & ſolùm eam probat, quia ille baptiſmus erat tantùm figura; cùm autem Chriſtus eſſet veritas, nõ competebat ei (inquit) quod in ſola figura gerebatur. Quæ ratio videtur nimium probare, alioquin neque circumciſionem debuiſſet Chriſtus aſſumere, neque alias cæremonias legales exercere, quia *omnia in figura contingebant illis*. Quocirca hæc ratio D. Th. ſolùm probat in illis baptiſmatib. veteribus ſecundùm ſe cõſideratis non fuiſſe ſufficien-

Baptiſmo legali Chriſtũ baptizari cur non decens.

tem rationem,propter quam eis Chriſtus vteretur,& ideo,cùm in illis non inueniatur peculiaris ratio, quæ in circumciſione & aliis ſimilibus reperta eſt, veriſimile eſſe Chriſtum non fuiſſe illis vſum.Addo præterea,baptiſmata illa legalia non potuiſſe ab omnibus proprio arbitrio exerceri, ſed ad aliquam purificationem ab immunditiis legalibus. Quia ergo Chriſtus nulla purificatione indiguit, neque immunditiam legalem contraxit, idcirco neceſſe non fuit illis baptiſmatibus vti.

ARTICVLVS III.

Vtrùm Chriſtus conuenienti tempore fuerit baptizatus.

216. 4.d.4.q.3. art.1.q.2.1. & d.44.in prin.expoſitionis litera.

AD tertium ſic proceditur. Videtur,quòd non conuenienti tempore Chriſtus fuerit baptizatus. Ad hoc enim Chriſtus baptizatus eſt, vt ſuo exemplo alios ad baptiſmum prouocaret. Sed fideles Chriſti laudabiliter baptizantur,non ſolùm ante trigeſimum annum,ſed in infantili ætate.Ergo videtur, quòd Chriſtus non debuerit baptizari in ætate triginta annorum.

2. Præterea, Chriſtus non legitur docuiſſe,vel miracula feciſſe ante baptiſmum.Sed vtilius fuiſſet mundo,ſi priori tempore docuiſſet,incipiens à viceſimo anno, vel etiā prius. Ergo videtur,quòd Chriſtus,qui pro vtilitate hominum venerat,ante trigeſimum annum debuerit baptizari.

3. Præterea, Iudicium ſapientiæ diuinitus infuſæ,maximè debuit manifeſtari in Chriſto. Eſt autem manifeſtatum in Daniele tempore ſuæ pueritiæ: ſecundùm illud Daniel.13. Suſcitauit Dominus ſpiritum pueri iunioris, cuius nomen Daniel: ergo multo magis Chriſtus in ſua pueritia debuit baptizari,& docere.

4. Præterea, Baptiſmus Ioannis ordinatur ad baptiſmū Chriſti,ſicut ad finem. Sed finis eſt prior in intentione, & poſterior in executione: ergo vel Chriſtus debuit primus à Ioanne baptizari,vel vltimus.

Sed contrà eſt,quod dicitur Luc.3.Factum eſt, cùm baptizaretur omnis populus,& Ieſu baptizato,& orante: & infrà,Et ipſe Ieſus erat incipiens quaſi annorum triginta.

Reſpondeo dicendum, quòd Chriſtus conuenienter fuit in trigeſimo anno baptizatus. Primò quidem,quia Chriſtus baptizabatur quaſi ex tunc incipiens docere, & prædicare. Ad quod requiritur perfecta ætas: qualis eſt triginta annorum.Vnde legitur Geneſ.4. quòd triginta annorum erat Ioſeph,quando accepit regimen Ægypti. Similiter etiam 2. Reg.5.legitur de Dauid,quòd triginta annorum erat, cùm regnare cœpiſſet. Ezechiel etiam in trigeſimo nono cœpit prophetizare,vt habetur Ezech.1.Secūdò,quia ſicut Chryſoſt.dicit ſuper Matth. futurum erat, vt poſt baptiſmum Chriſti lex ceſſare inciperet. Et ideo hac ætate Chriſtus ad baptiſmum venit,quæ poteſt omnia peccata ſuſcipere, vt lege ſeruata nullus dicat, quòd ideo eam ſoluit, quia implere non potuit.Tertiò,quia per hoc, quòd Chriſtus in ætate perfecta baptizatur,datur intelligi,quòd baptiſmus parit viros perfectos,ſecūdùm illud Epheſ.4.Donec occurramus omnes in vnitatem fidei,& agnitionis filij Dei, in virum perfectū, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti. Vnde & ipſa proprietas numeri ad hoc pertinere videtur:conſurgit enim trigenarius numerus,ex ductu ternarij in denarium. Per ternarium autem intelligitur fides Trinitatis, per denarium autem impletio mandatorum legis, & in his duobus perfectio vitæ Chriſtianæ conſiſtit.

Homil.10. non remotè à pr.tom.2.

In oratio. in Epiphan. Lumina,poſt med.

Ad primum ergo dicendum, quòd ſicut Greg.Nazianzen.dicit,Chriſtus non eſt baptizatus, quaſi indigeret purgatione, nec quòd aliquod illi immineret periculum differendo baptiſmum, ſed cuius alij non in paruum redundat periculum, ſi exeat ex hac vita non indutus veſte incorruptionis,ſcilicet gratia.Et licèt bonum ſit poſt baptiſmum baptiſmi munditiam cuſtodire,potiùs tamen eſt (vt ipſe dicit) interdum pauliſper maculari, quàm gratia omnino carere. Eodem loco.

Ad ſecundum dicendum, quòd vtilitas, quæ à Chriſto prouenit hominibus,præcipuè eſt per fidem,& humilitatem, ad quorum vtrumque valet, quod Chriſtus in pueritia vel adoleſcentia non cœpit docere, ſed in perfecta ætate: ad fidem quidē, quia per hoc apparet in eo vera natura humanitatis, quòd per temporum incrementa corporaliter profecit; & ne huiuſmodi profectus putaretur eſſe phantaſticus, noluit ſapientiam ſuam vel virtutem manifeſtare ante perfectam corporis ætatem:ad humilitatem verò,ne ante perfectam ætatem aliquis præſumptuoſè prælationis gradum & docendi officium aſſumat.

Ad tertium dicendum, quòd Chriſtus proponebatur hominibus in exemplum omnium,& ideo oportuit in eo oſtendi id,quod competit omnibus ſecundùm legem communem: vt ſcil.in ætate perfecta doceret. Sed ſicut Greg.Nazianz. dicit,non eſt lex communis, quod raro contingit, ſicut nec vna hirundo ver facit. Aliquibus enim ex quadam ſpeciali diſpenſatione ſecundùm Diuinæ ſapientiæ ordinem & rationem conceſſum eſt præter legem communem, vt ante perfectam ætatem officium vel præſidendi vel docendi haberet: ſicut Salomon,Daniel,& Hieremias. Loco citato ad arg.1.

Ad quartum dicendum, quòd Chriſtus nec primus nec vltimus debuit à Ioanne baptizari: quia vt Chryſoſt. dicit ſuper Matth.Chriſtus ad hoc baptizabatur, vt confirmaret prædicationem, & baptiſmum Ioannis: & vt teſtimonium acciperet à Ioanne. Non autem creditum fuiſſet teſtimonio Ioannis, niſi poſtquam fuerunt multi baptizati ab ipſo. Et ideo non debuit primus à Ioanne baptizari. Similiter etiam nec vltimus:quia(ſicut ipſe ibidem ſubdit) ſicut lux ſolis nō expectat occaſum Luciferi, ſed eo procedente egreditur, & ſuo lumine obſcurat illius candorem: ſic & Chriſtus non expectauit,vt curſum ſuum Ioannes impleret,ſed adhuc eo docente,& baptizante,apparuit. Homil.4.in opere imper. circa prin. illius,tom.2.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm Chriſtus debuerit in Iordane baptizari.

217. Matth.3. co.4.fin.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd Chriſtus non debuerit baptizari in Iordane. Veritas enim debet reſpondere figuræ. Sed figura baptiſmi præceſſit in tranſitu maris Rubri; vbi Ægyptij ſunt ſubmerſi,ſicut peccata delentur in baptiſmo. Ergo videtur, quòd Chriſtus magis debuerit baptizari in mari Rubro, quàm in flumine Iordanis.

2.Præterea, Iordanis interpretatur deſcenſus. Sed per baptiſmum aliquis aſcendit magis, quàm deſcendat, vnde etiam Matth.3. dicitur, quòd baptizatus Ieſus confeſtim aſcendit de aqua: Ergo videtur inconueniens fuiſſe, quòd Chriſtus in Iordane baptizaretur.

3. Præterea, Tranſeuntibus filiis Iſrael, aquæ Iordanis conuerſæ ſunt retrorſum,vt legitur Ioſu.4. & ſicut etiam in Pſal. 113.dicitur.Sed illi,qui baptizantur, non retrorſum, ſed in antea progrediuntur. Non ergo fuit conueniens, quòd Chriſtus in Iordane baptizaretur.

Sed contrà eſt quod dicitur Marc.1.quòd baptizatus eſt Ieſus à Ioanne in Iordane.

Reſpondeo dicendum, quòd fluuius Iordanis fuit, per quem filij Iſrael in terrā promiſſionis intrauerunt. Hoc autem habet baptiſmus Chriſti ſpeciale præ omnibus baptiſmatibus,quòd introducit in regnum Dei; quod per terram promiſſionis ſignificatur.Vnde dicitur Ioan.3. Niſi quis renatus fuerit ex aqua,& Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei. Ad quòd etiam pertinet, quòd Helias diuiſit aquas Iordanis, quando erat in curru igneo rapiēdus in cœlū,vt dicitur 4.Reg.2. quia ſcilicet tranſeuntibus per aquā baptiſmi,per ignem Spiritus S. patet aditus in cœlum. Et ideo conueniens fuit,vt Chriſtus in Iordane baptizaretur.

Ad

Ad primum ergo dicendum, quòd tranſitus maris Rubri præſigurauit baptiſmum, quantum ad hoc quòd baptiſmus delet peccata; ſed tranſitus Iordanis, quantum ad hoc, quòd aperit ianuam regni cœleſtis, qui eſt principalior effectus baptiſmi, & per ſolum Chriſtum impletus. Et ideo conuenientius fuit, quòd Chriſtus in Iordane quàm in mari baptizaretur.

Ad ſecundum dicendum, quòd in baptiſmo eſt aſcenſus per profectum gratiæ, qui requirit deſcenſum humilitatis: ſecundùm illud Iacob. 4. Humilibus autem dat gratiam. Et ad talem deſcenſum referendum eſt nomen Iordanis.

Ad tertium dicendum, quòd ſicut Auguſt. dicit in ſermone de Epiphania. Sicut antea aquæ Iordanis retrorſum conuerſæ fuerãt, ita modò Chriſto baptizato retrorſum peccata conuerſa ſunt. Vel etiam per hoc ſignificatur, quòd contra deſcenſum aquarum, benedictionum fluuius ſurſum ferebatur.

DISPVTATIO XXVI.

In duas Sectiones diſtributa.

De tempore & ætate, in qua Chriſtus baptizatus eſt.

DE Chriſti baptiſmo, quoad ſubſtantiam, & cauſas eius nihil addendum occurrit iis, quæ in ſuperioribus dicta ſunt, quoniam ex Euangelio conſtat baptizatum fuiſſe Chriſtum baptiſmo Ioan. de quo quid fuerit, iam dictum eſt, cauſæ verò, ſeu rationes, ob quas Chriſtus baptizatus eſt, ſatis ſunt in cõmentario art. 2. explicatæ. Supereſt igitur, vt de circumſtantiis illius baptiſmi, ac de iis, quæ in ipſo acciderũt, diſſeramus. Tractat autem D. Th. in his duobus articulis de circũſtantiis temporis & loci baptiſmi Chriſti, & quidem de circumſtantia loci nihil dicendum occurrit. Tum quia non videtur eſſe res magni momenti. Tum etiam quia rationes omnes, quas D. Th. affert, allegoricæ ſunt, ac morales. Literalis enim fortaſſe ratio, ob quam Chriſtus in Iordane baptizatus fuit, ſolùm eſt, quia ille erat aptus, & accommodatus locus, vt ad illum maior hominum multitudo confluerет, vt coram eis Chriſtus à Patre & à Ioanne manifeſtaretur. De circumſtantia verò temporis accuratè diſputandum eſt, quoniam hîc iaciendum eſt fundamentum ad ea, quæ de tempore prædicationis, & mortis Chriſti, tractanda poſtea ſunt.

SECTIO I.

Quo die ac menſe baptizatus ſit Chriſtus.

Epiphan. PRima ſententia eſt Epiphanij hæreſ. 51. non longè à fine aſſerentis Chriſtum baptizatum eſſe ſexto Idus Nouembris. Quæ ſententia nullo teſtimonio ab ipſo probatur, nec video, quo niti fundamento poſſit. Quid verò de ea ſentiendum ſit, dicam poſtea.

Onuphr. Canus. Baron. Secunda ergo ſententia eſt, illum fuiſſe baptizatum ſexto die Ianuarij. Hanc tenent Onuphrius in faſtis lib. 2. Canus lib. 11. de locis, cap. 5. ad 6. & Cæſar Baronius in Apparatu ſuorum Annalium, vbi dicit, Romanam Eccleſiam ſemper ab Epiphanij ſententia abhorruiſſe, & antiquos Patres ac ipſammet Eccleſiam hanc ſententiam profiteri. Quod quam conſtanter ab ipſo dictum ſit, ex dicendis conſtabit. Nititur ergo hęc opinio in quadam Eccleſiaſtica traditione, quæ docet Epiphaniam, ſeu apparitionem Domini factam Magis, ſexta die Ianuarij accidiſſe (vt ſuprà de illo myſterio agentes indicauimus.) Sed eadem Eccleſiaſtica traditio docet eodem menſe menſíſque die Chriſtum fuiſſe baptizatum. Quod patet primò ex officio Epiphaniæ, vbi ſæpe hoc Eccleſia repetit. Vnde in primo reſponſorio inquit: *Hodie in Iordane baptizato Dom no, aperti ſunt cœli*, & in quadam Antiphona, *Hodie cœleſti ſponſo iuncta eſt Eccleſia, quoniam in Iordane lauit Chriſtus eius crimina*, & rurſus in alia, *Tribus miraculis ornatum diem ſanctum colimus, hodie in Iordane à Ioanne Chriſtus baptizari voluit.* Ac denique in Hymno, *Lauacra puri gurgitis cæleſtis agnus attigit, peccata, quæ non detulit, nos abluendo ſuſtulit.* Secundò videtur hæc antiquorum Patrum ſententia: Aug. ſer. 37. de tempore, ſic inquit: *Quanquam nonnulli hodie Dominum à Magis æſtiment adoratum, alij aquam in vino mutaſſe, quidam verò baptizatum illum à Ioanne confirment, in omnibus tamen Filius Dei creditur, in omnibus eſt vera feſtiuitas*, & eodem ſenſu dixerat ſerm. 29. *In hac die, ſiue quòd ſtella ortus ſui nuntium præbuit, ſiue quòd aquam in vinum conuertit, ſiue quòd in Iordanis vndis aquas ad reparationem humani generis ſuo baptiſmo conſecrauit, in quolibet horum ſalutis noſtræ myſteria continentur.* Et eodem ferè modo loquitur Ambroſ. ſerm. 18. 21. & 22. Sed (ſi rectè prædicta verba ponderentur) hi duo Patres non multum fauent huic ſententiæ. Nam fatẽtur quidem alterum ex iis myſteriis hoc die factum eſſe, incertum tamen relinquunt, omniáne, an vnum tantùm, & quod illorum fuerit. Et quamuis Ambr. in poſtremo loco addat hæc verba, *Licèt à diuerſis alterutrum factum eſſe credatur, ego verò vtrumque factum eſſe confirmo*: tamen myſticè hoc eſſe intelligendum ſtatim declarat dicens vnũ myſterium in alio contineri. Neque aliter videtur ſentire S. Maximus, cui potiſſimum ſolet hæc ſententia tribui. In ſermone enim de Epiphania ſic loquitur, *In hac, dilectiſſimi, celebritate, ſicut relatu paternæ traditionis inſtruimur, multiplici nobis eſt feſtiuitate lætandum. Ferũt enim hodie Chriſtum Dominum vel ſtella duce à gentibus adoratum, vel inuitatum ad nuptias; aquas in vina vertiſſe, vel ſuſcepto à Ioanne baptiſmo conſecraſſe fluenta Iordanis.* Vbi ſub diſiunctione loquens indicat quidem aliquod ex iis myſteriis illo die contigiſſe, non tamen omnia. Et ad eundem modum loquitur Orig. hom. 8. in diuerſos, & Caſſian. coll 10. c. 2. vbi refert Ægyptios ſolitos eſſe vna die celebrare Epiphaniorum feſtum, & natalis, ac baptiſmi Domini, *quoniam ſacerdotes illius prouinciæ* (inquit) *vel dominici baptiſmi, vel ſecundùm carnem natiuitatis eundem diem eſſe definiunt.* Vbi etiam ſub diſiunctione loquitur, & occaſionem præbet eodem ferè modo interpretandi Latinæ Eccleſiæ conſuetudinem, dum nimirum eodem die celebrat illa tria myſteria. Quia certum exiſtimat aliquod ex illis eo die eſſe factum, & incertum eſt, quod illorum ſit. Quocirca cùm in ea feſtiuitate dicitur, *Hodie baptizatus eſt*, vel, *Magis apparuit*, iuxta hanc ſententiam non intendit affirmare, reuera omnia hæc facta eſſe illo die, ſed omnia illo die repræſentari, atque in memoriam reuocari: ſicut quando Chriſti Domini reſurrectionem aut mortem colit, etiam dicit eo die Chriſtum eſſe mortuum, aut ex mortuis ſurrexiſſe, cùm tamen ſecundùm verã anni computationem, ſæpe non ſit idem dies, in quo hæc myſteria ſunt geſta. Et in aliquibus anni feſtiuitatibus ſæpe hoc accidit quandocumque Eccleſia ad recolendum aliquod myſterium, vel memoriam alicuius Sancti faciendam propter ſpeciales cauſas eligit diem aliquem præter eum, in quo reuera res ipſæ contigerunt: & nihilominus ita Eccleſia loquitur, ac ſi illo die facta eſſent.

Auguſt.

Ambroſ.

Maxim.

Origenes. Caſſian.

Propter hæc eſt tertia opinio, quæ negat quidem baptiſmum Chriſti accidiſſe ſexto die Ianuarij: non tamen affirmat, quo die contigerit; ſed incertum relinquit. Ita opinatur Ianſenius c. 14. Cõcordiæ, vbi negat interceſſiſſe annum inter baptiſmum, & nuptias; & tamen c. 18. affirmat nuptiarum miraculum ſexta die Ianuarij factum eſſe. Eodem modo opinatus eſt Benedi- Ianſen.

Pererius. A

ctus Pererius lib. 11. in Danielem, par. 1. Nam q. 6. affirmat Chriſtum ſexto Ianuarij conuertiſſe aquam in vinum: & tamen q. 7. veriſimilius credit non annum integrum, ſed paucos menſes fluxiſſe à die baptiſmi vſque ad nuptiarum diem. *Fran. Tolet.* Præterea Fräciſcus Toletus ſuper Ioannem, c. 2. annot. 15. credit eſſet probabilius, magiſque traditione Eccleſiæ conſentaneum, tria illa myſteria non accidiſſe vno eodémque die; non tamen docet, quòd ex his myſteriis ſexto Ianuarij die cõtigerit. *Cæſ. Baron.* Rurſus Cæſar Baronius in Annalibus, anno 31. negat etiam ſupradicta tria myſteria facta eſſe eodẽ die. Fundamentum eſt, quia Patres ſuprà relati non copulatiuè, ſed ſubdiſiunctiuè loquuntur ſentiũt ergo non omnia, ſed ſolùm aliquod ex iis myſteriis illo die factũ eſſe. Accedit, quòd ſi baptiſmus & nuptiæ eodem die acciderunt, neceſſe eſt inter illa annum integrum fuiſſe tranſactum; quia certiſſimum eſt, nõ fuiſſe facta eodem numero die. *Matth. 3. & 4. Ioan. 1. & 2.* Nam vt cõſtat ex Euangelio Matth. 3. & 4. Ioan. 1. & 2. poſtquam Chriſtus baptizatus eſt, ieiunauit quadraginta diebus, deinde verò diſcipulos vocauit, priuſquam nuptiarum miraculum patraret: ergo, vt eodem die factũ ſit, neceſſe eſt, vt integer annus reuolueretur: hoc autem creditu difficile eſt. *Act. 1.* Primò, quia D. Petrus Act. 1. dicit Chriſtum cœpiſſe docere, & congregare diſcipulos à baptiſmate Ioannis: ergo non eſt veriſimile integrum annum tranſegiſſe nullo ſigno ſeu miraculo facto. Secũdò, quia in baptiſmo Chriſtus declaratus eſt à Patre doctor & magiſter hominum: ergo ſtatim cœpit eo fungi munere: non ergo per annum diſtulit. *Auguſt.* Tertiò eſt vrgens locus apud Aug. ſerm. 154. de tempore, vbi affirmat baptiſmum Chriſti & miraculum nuptiarum die Dominico accidiſſe, quod eſſet impoſſibile, ſi poſt annum eodem die menſis vtrumque eſſet factum. Addi præterea poſſent hoc loco difficultates, quæ ex oppoſita ſententia ſequuntur circa ætatem Chriſti, & tempus mortis eius. Sed de his poſtea opportunius.

Inter has ſententias difficile eſt ferre iudiciũ, quoniam pendent ex hiſtoria valde incerta: exiſtimo tamẽ (vt conſequenter & cũ aliquo fundamento loquamur) alterutrum è duobus eſſe dicendum, ſcil. vel omnia illa tria myſteria eodem die eſſe facta, vel de nullo illorum definitè conſtare an illo die fuerit factum, nec ne? Vnde miror Ianſenium, Pererium, & Baronium, quomodo, cùm illud primùm negent, potuerint de aliquo illorum determinatè tam conſtanter affirmare illo die factum eſſe, vt dicant eſſe vetuſtiſſimam traditionem, vſum, & obſeruationem Eccleſiæ, communémq; Doctorũ ſententiam, cùm nullum ſit maius fundamentũ ad hoc aſſerendum de vno, quàm de alio, neque ipſi vllum afferant; ſed vnuſquiſque id eligat, quod aliis opinionib. vnicuique propriis videtur magis cõſentaneũ. Vnde fit, vt inter ſe etiã non conueniunt, dũ alius de baptiſmo, alius de nuptiarum miraculo, id affirmet.

Quocirca, ne cogamur omnia in dubiũ vocare, ſentiendum exiſtimo baptiſmũ Chriſti & alia etiam duo myſteria 6. die Ianuarij facta eſſe. Primò, quia id negare de feſto Epiphaniæ videtur ſanè cõmuni fidelium conſenſui reluctari, & iis teſtimoniis, quæ de tempore aduentus Magorũ ſuprà retulimus: non eſt autẽ maior ratio certitudinis (vt dixi) de hoc myſterio, quàm de reliquis. Secundò, quia reuera Eccleſia in officio Epiphaniæ, multũ huic ſentẽtiæ fauet. Quod verò quidam dicunt elegiſſe Eccleſiam illã opinionem, vt probabilem ad ſuam inſtituendam feſtiuitatem, nos omnino iuuat. Non enim contendimus noſtrã ſententiam eſſe certã: ſed vt probabiliorem eſſe eligendam, quandoquidem Eccleſia illã elegit. *Auguſt. Ambroſ.* Tertiò, licèt fateamur Auguſtinũ, & Ambroſiũ locis citatis non affirmare omnia illo eodem die eſſe facta; ſed ſolùm referre quoſdã ita de vno myſterio ſenſiſſe, quoſdam verò de alio; non tamen referunt quenquam negaſſe, aliquod ex iis myſteriis eo die eſſe tranſactum. Vnde ſine cauſa illis imponitur, quòd inſinuent non omnia ſed vnum tantùm illo die accidiſſe, ſed ſolùm præ ſe ferunt dubitationem aliquam, vel incertitudinem. Ita tamen vt in eam ſententiam magis propendeant, & iuxta illam ſimpliciter loquantur, vt videre licet in eodem Auguſtino ſerm. 36. de tempore, & Ambroſius de ſermone 18. & 20. Sanctus verò Maximus licèt vtatur coniunctione diſiungente *vel*, videtur tamen eam pro copulante poſuiſſe, quod Latinis frequens eſt. Et colligi poteſt ex verbis, quæ ſubiungit, *Et quam rectè nobis tria hæc myſteria vno acta die prædicantur, qui ineffabile Trinitatis arcanum vno Dei ſub nomine confitemur.* Et eodem

Baptiſmus Chriſti quando contigerit. B *Paulin.*

ſenſu videntur loquuti Paulinus in natali 9. ſancti Felicis, & Iſidorus libr. 1. de officiis Eccleſ. capit. de Epiphania qui ſimili modo loquendi vtuntur *Iſidor.* Quod euidens eſt, præſertim apud Iſidorum, qui ſic inquit, *Bernard.* *Siquidem eodem die idem Ieſus etiam Iordanis lauacro tingitur, diuiſóque cælo Spiritus ſancti deſcendentis teſtimonio Dei filius eſſe declaratur, cuius diei nomen ex eo, quòd apparuit gentibus, Epiphania nuncupatur*; dixerat autẽ eodem die Magis apparuiſſe. Deinde non eſt contemnẽda authoritas Bernardi, qui ſermone primo de Epiphania expreſsè id affirmat, dicens, *Nec ſola hæc apparitio, ſed altera quædam (ſicut a Patribus noſtris accepimus) hodie celebratur, quæ etſi longo poſt tempore facta creditur hoc ipſo die.* Vnde ſermonem ſecundum ſic exorditur, *Tres apparitiones Domini legimus vno quidem die, ſed non*

C *Pet. Chryſ.*

vno tempore factas. Idẽ repetit ſermone tertio. Et Petrus Chryſologus ſermone 57. vbi poſt multa in fine ita concludit, *Chriſtus diuerſo tempore, vno eodémque die Magorum munere, aquæ mutatione, atque Patris voce Deus trino teſtimonio noſcitur, ſitque de trina oſtenſione Chriſti Epiphania vna, & ſacrata ſolemnitas.* Et ſimiliter ſermon. 160. poſtquam multis verbis idem docuerat, concludit, *Tribus autem modis hodie Chriſti Deitas eſt probata, Magorum munere, Patris teſtimonio, aquæ mutatione in vinum, quia tribus ſtare omne verbum Scripturæ firmauit authoritas.* *Hieron.* Ad hæc Hieronym. Ezech. 1. exponens illa verba: *In quinta menſis*, dicit menſem illum fuiſſe Ianuarium, & in illa die ſignificatum eſſe baptiſma (in quo aperti ſunt Chriſto cæli) & Epiphaniorum diem hucuſque venerabilem. Quibus verbis indicat Chri-

D

ſtum apparuiſſe, & baptizatum eſſe quinta die Ianuarij. Sed fortaſſe propter propinquitatem dierum non exiſtimauit hoc ad figuram ſeu metaphoram referre. Inſinuat ergo Hieronymus hanc ſententiam, & ſatis apertè ſignificat baptiſmum aduentúmque Magorum in eundem incidiſſe diem. *Albinus.* Huc accedit Albinus lib. de Eccleſ. officiis, c. de baptiſmo Domini, qui memoriæ prodidit ieiuniũ Chriſti abſolutum eſſe decimo quinto Kalen. Mart. quem diem conſtat eſſe quadrageſimũ à die ſexto Ianuarii. Deinde verò ſubdit poſt anni reuolutionem inchoaſſe miracula, aquas in vinum conuertendo. Tandem diſertis verbis docet, illa tria myſteria eodem die eſſe facta. Denique in hanc ſen-

E *Leo Papa.*

tentiam propendet Leo Papa epiſtol. 4. vbi dum reprehendit eos, qui in die Epiphaniæ ſolemni ritu catechumenos baptizabant, cùm iuxta Eccleſiæ Romanæ ritum in die Paſchatis & Pentecoſtes baptizandi ſint, ſubdit in hunc modum, *Si quis autem Epiphaniæ feſtiuitatem, quæ in ſuo ordine debito honore veneranda eſt, ob hoc exiſtimat priuilegium habere baptiſmatis, quia hoc quidam putant, quòd in ea die Dominus ad baptiſmum ſancti Ioannis acceſſerit, ſciat illius baptiſmi aliam gratiam, aliam fuiſſe rationem, neque ad eãdem pertinuiſſe virtutem, qua ex Spiritu ſancto renaſcuntur, qui ex Deo nati ſunt.* Vbi quamuis eam ſententiam non referat, vt certam, eam tamen probabiliorem eſſe ſentiens non reiicit, vt aliorum rationem exclu-

dat: ſed illam potiùs vt veram amplecti videtur, vt **A** aliam cauſam Eccleſiaſticæ conſuetudinis præbet.

[Reſponſio ad argumenta in oppoſitũ.] Neque contra hanc ſententiam vrgent coniecturę, quibus tertia opinio fulciebatur, quin potiùs prima & ſecunda poſſunt hanc ſententiam comprobare. Nam veriſimilius eſt inter baptiſmum & nuptias annum interceſſiſſe, vt Caietan. etiam ſenſit quæſtione 43. art. 3. & patet. [Caiet.] Quia Chriſtus poſt baptiſmum receſſit in eremum, & ieiunauit quadraginta diebus, poſt ieiunium verò ſtatim rediit Nazareth, ibíque aliquo tempore cõmoratus eſt (ſi Epiphanio loco ſuperiùs commemorato credimus, ex Euang. enim probari id non poteſt.) [Epiph.] Quia etſi Luc. c. 4. ſtatim poſt hiſtoriam ieiunij & tentationis ſubdat: [Luc. 4.] *Et regreſſus eſt Ieſus in virtute ſpiritus in Galilæam, & fama exijt per vniuerſam regionẽ* **B** *de illo, & ipſe docebat in ſynagogis eorum, & magnificabatur ab omnibus, & venit Nazareth, vbi erat nutritus.* Tamen hoc (quod Lucas narrat) non accedit ſtatim poſt ieiunium, & tentationem: ſed poſtquam iam Chriſtus aliquo tempore prædicauerat, & multa ediderat miracula, vt ex ipſis verbis Euangeliſtæ, & ex Matth. 13. & Marc. 6. colligitur. [Matth. 13. Marc. 6. Auguſt.] Vnde Aug. lib. 2. de conſenſu Euangeliſt. cap. 17. hunc reditum Chriſti in Galilæam (quẽ Lucas memorat) poſt coniectum in vincula Ioannem accidiſſe teſtatur. Nihilominus tamen veriſimile eſt, etiam poſt ieiunium rediiſſe Nazareth, & nonnunquam inter ſuos fuiſſe verſatum, interdum verò veniſſe, vbi baptizabat Ioannes, vt illi eſſet occaſio ſæ- **C** pius de ipſo reddendi teſtimonium. Quod valde conueniens ac neceſſarium fuit, vt Chriſti fama & prædicatio ac teſtimonium Ioannis de ipſo per omnium aures vulgaretur, & ora. [Ioan. 1.] Et aliquo modo indicatur c. 1. Ioannis, vbi narratur, Chriſtum ſemel & iterum veniſſe ad Ioannem, qui ſtatim viſo Chriſto illum demonſtrabat, dicens: *Ecce agnus Dei*, & tamen ex contextu hiſtoriæ Euangelicæ, & ex iis, quæ ſuprà diximus, conſtat illa omnia accidiſſe poſt baptiſmum, & conſequenter poſt ieiunium, & tentationem, quæ immediatè baptiſmo ſucceſſerunt. Deinde poſtquam ſatis fuerat Chriſtus Ioannis prędicatione manifeſtatus, [Ioan. 1. & 2.] antequam miraculum in nuptiis edidiſſet, cœpit prædicare, & diſcipulos vocare, ac congregare, vt conſtat **D** ex Ioannis ſecundo. Vbi legimus Chriſtum habuiſſe diſcipulos, qui nuptiis & miraculo pręſentes affuerũt, & capit. 1. Andream & alterum diſcipulum Ioannis adhæſiſſe Chriſto, eúmque interrogaſſe, *Magiſter vbi habitas?* Qua interrogatione ſatis indicarunt (vt ibi Caietanus notat) iam tunc habitum fuiſſe Chriſtum publicum magiſtrum, & doctorem. Quod certè nomen breuiori tempore, quàm vno anno, ſibi comparare non poterat: igitur nihil mirum eſt (imò id congruit quidem) quòd annus integer inter baptiſmum & nuptias interceſſerit. In quo non deſiit Chriſtus doctoris munere fungi, quamuis non ſtatim cœperit patrare miracula. [Chryſoſt.] Quia (vt Chryſ. ait hom. 22. in Ioan.) *priùs debuerunt congregari diſcipuli, qui deuoti attenderent* **E** *miraculis, quæ fieri incipiebant, iiſque in fide, quam conceperant, confirmarentur.*

Ad tertiam verò coniecturam negatur vtrũque myſterium baptiſmi, & conuerſionis aquæ in vinum die Dominico accidiſſe. Nec eſt vlla ratio probabilis, qua id perſuadeatur. Illud autem Auguſtini teſtimonium non omnino cogit, vt huic rei fidem faciamus, præſertim cùm inter illos ſermones falsò nonnulli ſint Auguſtino adſcripti, ex quibus ille exiſtimari vnus poteſt. Quia neque Auguſtini ſtylum redolet, neque aliquid habet Auguſtino dignum. Vnde in quibuſdam decretis, quæ ſextæ Synodo tribuuntur, in octauo, [6. Synod.] vbi narrantur mira opera, quæ Deus die Dominico patrauit, inter alia ponitur baptiſmus Chriſti, non tamen nuptiarum miraculum.

SECTIO II.

Quo ætatis ſuæ anno Chriſtus Dominus fuerit baptizatus.

DVo ſunt hac in re certa. Primum eſt, Chriſtum fuiſſe baptizatum circa annum decimumquintum Imperij Tiberij Cæſaris. [Circa annum decimũ quintum Tiberij imperij baptizatus Chriſtus.] Hoc ex Euangelio, aliquo modo colligi poteſt. Nam Lucæ 3. aſſeritur anno decimoquinto Tiberij, factum eſſe verbum Domini ſuper Ioannem, vt ad prædicandum & baptizandum [Luc. 3.] exiret. Ex quo neceſſariò ſequitur ante illum decimũ quintum annum Chriſtum non fuiſſe baptizatum, vt per ſe conſtat. Additur verò ibidem, cùm baptizaretur omnis populus Ieſum etiam baptizatum fuiſſe: non tamen expreſsè eodem anno baptizatus dicitur. Non verò id eſt probare difficile. Primò, quia (vt hîc notauit D. Thomas articulo tertio ad quartum ex [D. Thom.] Chryſoſtomo homilia quarta imperfecti) [Chryſoſt.] Chriſtus, neque primus neque vltimus fuit à Ioãne baptizatus. Quia vt conuenienter poſſet Ioannes teſtimonium de Chriſto reddere, oportuit, vt priùs ad baptiſmum populi multitudo conflueret. Neque etiam vſque in finem differre baptiſmum ſuum decebat Chriſtũ, quia oportuit, vt adhuc Ioanne docente, & baptizante, manifeſtaretur, & inciperet docere ac baptizare Chriſtus, vt nulla inter eos videretur eſſe contentio, Diſcipulóſque ſuos ad Chriſtum mittere, & reliquos omnes in fide eius confirmare Ioannes poſſet, vt latiùs docuit D. Thomas quæſtione præcedent. artic. 5. [Differre baptiſmum ſuũ Chriſtus cur non debuit.] Et vtramque partem inſinuauit Lucas illo verbo: *Cùm baptizaretur omnis populus, Ieſu baptizato, &c.* Nam in hoc verbo continetur, vnà cum aliis acceſſiſſe Chriſtũ ad baptiſmum, atque adeò veniſſe ante ipſum alios, alios poſt ipſum. Baptiſmus autem Ioannis non durauit niſi per annum, & paulo ampliùs, quod ex hiſtoria Euangelica, & ex iis, quæ ſuprà diximus de ætate, in qua obiit Ioannes, manifeſtè datur intelligi: neceſſe eſt ergo, Chriſtum fuiſſe baptizatum eodem anno, quo Ioannes baptizare primùm cœpit, & ante impletum illum. Baptizatus ergo eſt ipſo anno decimoquinto Imperij Tiberij, vel certè non multo poſt illum impletum. Neque enim affirmare ſimpliciter poſſum, eueniſſe id intra ipſum annum decimũquintum. Quia non mihi conſtat, quo menſe illius anni Ioannes baptiſmum inchoarit: quanquam veriſimile ſit, ex quo Ioannes baptizare cœpit, Chriſtum non [Ioan. 1. & 2.] per plures menſes diſtuliſſe baptiſmum. Tum quia oportebat in operibus pietatis & humilitatis promptum ſe & paratum oſtendere, atque aliis exemplo eſſe. Tum etiam, quia ſciebat tempus prædicationis Ioannis futurum eſſe perbreue, & ideo expediens eſſe non differri manifeſtationem ſuã. Et cõfirmari poteſt: nam (vt colligitur ex primo & ſecundo cap. Ioannis) quando Chriſtus fecit miraculum in Cana Galileæ, nondũ erat Ioannes coniectus in vincula: ergo (ſi vera ſunt, quæ ſectione præcedenti docuimus) baptizauit Ioannes toto illo anno à Chriſti baptiſmate, vſque ad nuptias: ergo cùm eius baptiſmus paulo ampliùs durauerit, neceſſe eſt dicamus, Chriſtum prope initiũ baptiſmatis Ioannis, ſtatim ac populi multitudo cœpit ad illum concurrere, fuiſſe baptizatũ; ergo baptizatus fuit eodem decimoquinto Imperij Tiberij Et addi poteſt coniectura: quia Lucas non tam propter Ioannem Baptiſtam, quàm propter Chriſtum texuit hiſtoriam, deſignauítque tempus & annum, in quo Ioannes cœpit baptizare: ergo non ſolùm voluit indicare initium baptiſmi Ioannis, ſed multo magis initiũ baptiſmi Chriſti: credendum eſt ergo eodem anno vtrumque factum eſſe. Et ita ſentiunt Patres omnes, & expoſitores Euangeliorum, & Euſebius in Chronico. [Euſeb.]

Tertull.

Hinc colligitur grauem eſſe errorem,qui apud Tertullianum legitur,lib.contra Marcion.cap.15.nimirum cœpiſſe Chriſtum Dominum ſeſe hominibus manifeſtare anno duodecimo Imperij Tiberij. Siue enim hoc ex propria ſententia aſſerat, ſiue ex Marcione referat, nulla ratione poteſt conſiſtere.Tum quia Chriſtus nec docere cœpit , nec miracula edere , nec alio modo ſe publicè manifeſtare ante baptiſmum , vt omnes docent, & ex Euangelio non obſcurè colligitur, & manifeſtè teſtatur Petrus Actor. primo illis verbis , *Incipiens à Baptiſmate Ioannis.* Denique quia Præcurſor præire debuit ante Dominum,ſed Ioannes non cœpit ſeſe populo oſtendere , nec baptizare ante decimumquintum annum Tiberij;ergo nec Chriſtus.

Act.1.

Trigeſimum circiter ætatis annum agens baptizatur Chriſtus.
Luc.3.

Secundò eſt certum,ac de fide,Chriſtum baptizatũ fuiſſe circa trigeſimum ætatis ſuæ annum. Id enim teſtatur Lucas eodem loco iis verbis , *Et ipſe Ieſus erat incipiens quaſi annorum triginta.* Quæ verba ſine dubio referuntur ad ea,quæ immediatè præceſſerant , *Factũ eſt,cùm baptizaretur omnis populus , Ieſu baptizato , & orante, apertum eſt cœlum :* dicitur ergo Chriſtus fuiſſe quaſi triginta annorum,quando hoc accidit.Et hęc eſt communis omnium Patrum ſcriptorúmque ſentẽtia. Quam verò ob cauſam vſque ad tantam ætatem baptiſmum Chriſtus diſtulerit,variæ rationes redduntur à Patribus(vt hîc D.Th.art.3.notauit)quę partim morales ſunt,partim allegoricæ.Quas ferè Greg.Nazian. orat.39.his verbis complexus eſt : *Quæ res nobis documento eſſe debet,purgationem animique ſubmiſſionem prius adhibendam eſſe , nec concionandi prouinciam ante ſuſcipi debere, quàm ad ſpiritualis & corporeæ ætatis perfectionem ventum fuerit,* latiùs oratione 40. *At dices , Chriſtus triceſimo anno baptizatur , idq; cùm Deus eſſet, tu me baptiſmũ vrgere iubes? Cùm Deum dixiſti,quæſtio abs te ſoluta eſt.* Primò,*nam ille purgatio ipſamet erat,nec purgatione indigebat.* Secundò, *Nec verò ei quicquã periculi metuendum erat baptiſmi prorogãdi.* Tertiò, *Ille triceſimo anno,ac non prius ſeſe indicauit, ne oſtẽtationis cuiuſdam opinionem præberet.* Quartò, *Quia hæc ætas plenũ virtutis argumentũ docendique maturitatem habet.* Quintò, *Quoniam ei ſalutiferũ mundo ſuppliciũ ſubeũdum erat, omnia,quæ ad paſſionem ſpectabant,ad paſſionem concurrere oportebat,nimirum oſtenſionem,baptiſmũ,cœleſte teſtimonium,prædicationem,multitudinis concurſum,miracula,& velut corpus vnũ fieri nõ diuulſum,nec temporum interuallis diſiunctum , & interruptum.* Addi verò poteſt (ſi literalem,vt ita dicã, rationem ſpectemus) Chriſtum non fuiſſe antea baptizatum,quia Ioannes antea baptizare non cœperat: ideo autem Ioannes ante illud tempus baptizare non cœperat, quia , cùm eſſet illius baptiſmi priùs inſtitutor, non poterat ante maturam & perfectam ætatem tantum támque graue munus inchoare. Præſertim cùm oporteret priùs prædicare pœnitentiam , & per eam homines ad baptizandi ritum omnes in admirationem rapere,ac deinde in ipſo baptiſmo teſtimoniũ de Chriſto præbere.Quæ omnia in minori ætate, nec grauiter,nec conuenienter fieri poterant.

D.Thom.
Greg.Naz.
Baptiſmi Chriſti prorogandi cauſæ quæ fuerint.

His ergo poſitis grauis & difficilis controuerſia ſupereſt,quomodo intelligendum ſit,Chriſtum baptizatum eſſe agentem quaſi annum trigeſimum.Cuius deciſio pendet ex vero ſenſu illorum verborum Luc. *Et erat Ieſus incipiens quaſi annorum triginta.*

In qua re prima ſententia eſt,Chriſtum Dominum veniſſe ad baptiſmũ, anno vigeſimo nono ætatis ſuæ, in fine eius, antequam illum expleret , & trigeſimum inchoaret , vt ſenſus ſit,erat Ieſus quaſi incipiens annum trigeſimum ætatis,nondum enim inceperat : ſed iamiam propè ad illum accedebat. Ita Caietanus Lucæ tertio. Cui ſanè non multum repugnant verba Euangeliſtæ.Nam licèt multi dicant (& probabile ſit) nec participium illud *incipiens* , ad ætatem ſed ad ma- A nifeſtationem & prædicationem Chriſti eſſe referendum:nec aduerbium illud *quaſi*, referri ad participium *incipiens*, nec diminuere illud:ſed pertinere ad ætatem triginta annorum.Quia Lucas non dicit, *Quaſi incipiens annorum triginta,ſed incipiens quaſi annorum triginta.* Ita vt ſenſus planus ſit,erat Ieſus , quando baptizatus eſt, & cœpit manifeſtari quaſi annorum triginta:licèt hoc (inquam) ita ſit , nihilominus poſſet litera commodè admittere illum ſenſum. Rectè enim dici poteſt quaſi triginta annorum ille , qui ferè iam compleuit vigeſimum nonum annum , quamuis trigeſimum nondum attigerit,quia hanc vim habet illud aduerbium *quaſi*.

Caiet.

Et hæc ſententia probanda neceſſariò eſt illis authoribus,qui exiſtimarunt, Chriſtum trigeſimo ætatis B anno paſſum eſſe,quanquam eorum ſit opinio improbabilis,vt infra dicam. Item poſſet facile defendi hæc opinio Caietani,ſi vera eſſet ſententia Epiphanij,aſſerentis Chriſtum baptizatum eſſe menſe Nouembri. At verò poſitis iis,quæ diximus,& ipſe etiam Caietanus admittit , nempe Chriſtum baptizatum eſſe ſexto Ianuarij,nullo modo poteſt hæc opinio defendi.Quia Chriſtus explebat ætatis annum vigeſimo quinto die Decembris: ergo ſi nondum expleuerat vigeſimũ nonum ætatis annum, attigiſſet quidem ille tantummodo vigeſimũ octauũ,& tredecim dies:ergo non potuit dici quaſi triginta annorum, eo quòd ferè vigeſimum nonum ætatis annum impleſſet. Accedit quòd nullus veterum hunc dicendi modum ſequutus eſt.

Secunda ſententia extremè contraria eſt Chriſtum C triginta annos natum, attingentémque iam trigeſimũ primũ per aliquot menſes , aut ſaltem dies ad baptiſmum veniſſe.Primus author , qui diſertis verbis hanc ſcripſit ſententiam fuit Beda,libro de ratione temp. c. quadrageſimo quinto, quem ex recentioribus multi & graues ſcriptores ſequuntur , & ex antiquis Patribus in illius confirmationem adducuntur multi.Quorum præcipuus eſt Ignatius epiſtola quinta ad Trallianos,vbi ſic inquit, *Et expletis tribus annorum decadibus verè baptizatus eſt à Ioãne.* Quibus verbis (vt multis placet) expreſsè dicit expleuiſſe iam trigeſimũ annum. Quod confirmare videtur Chryſoſtomus homilia decima in Matth.dicẽs,*poſt triginta annos Ieſum veniſſe ad baptiſma* , eodémq; modo loquitur Euthymius Matth.3.in principio , & Bernardus ſermone primo D Epiphaniæ dicit,*Cùm trigeſimũ annum exegiſſet in carne.* Sed hæc Patrũ teſtimonia(ſi exactè conſiderentur)parum fauẽt huic ſententiæ Nam iis locis non tractant, an omnino completus eſſet trigeſimus annus ætatis Chriſti,quando ad baptiſmũ peruenit, ſed loquuntur communi & vulgari modo : in communi autẽ ſermone verè ac propriè dicitur aliquid factum eſſe expletis triginta annis,etiamſi durante anno trigeſimo factum ſit.Sicut Lucæ ſecundo dicitur , *Poſtquam conſummati ſunt dies octo,vt circumcideretur puer,* cùm tamen durante octauo die ſit circumciſus.Et Chriſtus dixit Marc.8. *Poſt tres dies reſurgam,* cùm tamen in ipſa die tertia reſurrecturus eſſet. Eſt præterea ad hanc expoſitionem E confirmandam optimum teſtimonium deſumptum ex canonibus collectis ex Græcis Synodis per Martinum Bracarenſem Epiſcopum, vbi can.20.ſic dicitur, *Si quis triginta ætatis ſuæ non impleuerit annos, nullo modo presbyter ordinetur , etiamſi valde ſit dignus , quia & ipſe Dominus trigeſimo anno baptizatus eſt , & ſic cœpit docere* ; conſtat autem non fuiſſe neceſſarium integrum complere trigeſimum ætatis annum , vt quis poſſet ordinari. Ex antiquis ergo Patribus non poteſt hæc ſententia ſatis ſuaderi : ex Scriptura autem probari etiam nequit hunc eſſe ſenſum Lucæ, perſuaderi verò poteſt , verba Lucæ commodè & ſine vlla vi hunc ſenſum pati. Quia aduerbium illud *quaſi* , non ſemper diminutionem , ſed interdum

Beda.
Ignat.
Chryſ.
Euthym.
Bernard.
Luc.2.
Marc.8.
Martin. Brac.Epiſc.

exceſ

Marc. 8. Ioan. 6. Matth. 14.

exceſſum licèt exiguum ſignificat. Vt cùm dicimus, *Hic ſunt quaſi mille homines*, ſignificare poſſumus, vel pauciores eſſe, quàm mille, vel paulo plures. Exemplum eſt in Euangelio Marc. 8. *Erant, qui manducauerāt, quaſi quatuor millia*, & ſimiliter Ioan. 6. dicuntur manducaſſe, *quaſi quinque millia*, & tamen Matth. 14. dicitur fuiſſe numerus *quinque millia virorum, exceptis paruulis, & mulieribus*. Quocirca, ſi hic modus dicendi magis conuenit cum humana hiſtoria, & chronologia, ſuſtineri poteſt non repugnare Scripturæ. Ex Scriptura verò aut alia Eccleſiaſtica authoritate probari ſatis non poteſt.

Abulen. Nico. Lyr. D. Thom. Trigeſimo ætatis inchoato anno baptizatus eſt Chriſtus. Greg. Naz. Hieron. Num. 4. Auguſt. Origen. Iuſt. Mar. Theophyl. Ambroſ. Irenæ. Euſeb. Epiphan.

Tertia opinio eſt, Chriſtum poſt expletum vigeſimum nonum annum, & inchoatum trigeſimum, ad baptiſmum veniſſe. Hæc eſt communis ſententia, vt Abulenſ. 3. & Lyranus Luc. 3. adnotarunt. Videtúrque eſſe expreſſa diui Thomæ articulo tertio dicentis, Chriſtum fuiſſe in trigeſimo anno baptizatum. Nam in omni ſermonis proprietate illud dicitur fieri tali anno, quod fit illo durante, antequam ad finem deueniat. Et eodem ferè modo loquuntur Patres antiqui, Nazianzenus oratione 39. & 40. *Trigeſimo* (inquit) *anno baptizatur*. Hieron. Ezechiel. 1. *Triginta annos natus venit ad baptiſmum, quæ in homine perfecta ætas eſt.* Et vtitur exemplo Numer. 4. vbi ſacerdotes dicuntur miniſtrare à triceſimo anno, & ſuprà, vbi ſine dubio requiritur, quòd attigerint triceſimum annum, non quòd expleuerint. Sic etiam Auguſtinus lib. 3. de mirabilibus ſacræ Scripturæ, cap. 5. dicit, Chriſtum trigeſimum annum agentem veniſſe ad baptiſmum. Origen. hom. 1. in Ezechiel. ferè nihil aliud dicit, quàm Euangeliſta, & eodem ferè modo Iuſtinus Martyr in dialogo cum Tryphone ait, *Chriſtus per annos ferme triginta expectauit, donec Ioan. præiret baptiſmum prædicando.* Theophylact. Luc. 3. ſolùm dicit, *cùm triginta annorum eſſet Dominus, baptizatus eſt.* & eodem ferè modo loquitur Ambroſ. Luc. 3. Quin etiam Irenæus lib. 2. cap. 39. dicit Chriſtum incepiſſe annum triceſimum, Euſeb. lib. 1 Hiſtoriæ, cap. 10. *Incipiebat* (inquit) *tūc triceſimum annum.* Denique Epiphanius ex profeſſo hoc ſuadet hæreſ. 51. Et hæc ſententia optimè verbis Lucæ conſonat. Quia aduerbium illud *quaſi*, & proprius & frequentius ad diminuendum ponitur, quàm ad augendum; ergo cùm dicitur Chriſtus fuiſſe *quaſi annorum triginta*, rectè exponitur nondum illos expleuiſſe.

Clem. Ale. Euſeb. Epiphan. Beda. Anni imperij Auguſti quot. Dion. Eutrop. Sueton. Euſeb. Tertul.

Poteſt etiam hæc ſententia humana hiſtoria ſeu chronologia confirmari; quanquam & illa etiam tam incerta ſit, vt facilè ad alias detorqueri quoque ſententias poſſit: tamen nonnulla ſtatuamus probabiliora, magíſque recepta principia, videbitur fortaſſe opinio hæc veriſimilior. Primum eſt, Chriſtum natum eſſe quadrageſimo ſecundo anno Imperij Auguſti, vt ex ſententia Clementis Alexādrini, Euſebij, Epiphanij, ac Bedæ oſtendimus in priori tomo, diſputatione ſexta, ſectione prima, in fine. Alterum eſt, Auguſtum imperaſſe annos quinquaginta ſex integros, numerando imperium eius ab initio conſulatus. Nam eodem ferè die, quo menſe Auguſti conſul renuntiatus eſt, poſt quinquaginta ſex annos, qui fuit ætatis eius ſeptuageſimus ſextus defunctus eſt. Vnde, ſi imperiū ab initio Triumuiratus arceſſamus, idem eſt annorum numerus, duobus tamen exceptis menſibus, qui ſoli à conſulatu ad Triumuiratum vſque fluxerunt. Hæc chronologiæ ratio ſumpta eſt ex Dione libro 48. & 56. hiſtor. Rom. Eutropio lib. 7. eiuſdem hiſtoriæ, Suetonio cap. 5. octauo, & ſequentibus. Quam amplecti videtur Euſebius in chronicis, tribuens Auguſto prædictos quinquaginta ſex annos imperij. Et idem colligitur ex Tertulliano libro contra Iudæos, capite octauo. Dicit enim Chriſtum natum eſſe quadrageſimo primo anno imperij Auguſti, & illo imperante quindecim annis vi-

A

Niceph. Onuph. Epiphan. Beda. Sueton. Ioſeph. Appian. Baron.

xiſſe, ex quo apertè efficiuntur dicti quinquaginta ſex anni, quicquid ſit, an ea, quæ aſſumit, vera ſint. Idem ſentit Nicephorus lib. primo, cap. 17. quatenus dicit, Auguſtum vixiſſe ſupra ſeptuaginta quinque annos, id eſt, ferè ſeptuaginta ſex. Conſtat enim ex prædictis hiſtoriis eum accepiſſe conſulatum pridie, quàm vigeſimum ætatis annum impleret: ſuperſunt ergo quinquaginta ſex anni imperij. Quod ergo ibidem ait Nicephorus imperaſſe quadraginta tribus annis, intelligendum eſt de tempore monarchiæ, quod ferè quadraginta quatuor annorum fuit iuxta veriorem ſententiam. Denique hanc computationem ſequitur Onuphrius, libro ſecundo faſtorum, & ferè reliqui recentiores. At verò Epiphanius in Ancorato, & Beda lib.

B

de ſex ætatibus, ſex menſes addunt huic imperio Auguſti. Quia fortaſſe non ab initio conſulatus ſeu triūuiratus illud numerant: ſed ab eo tempore, quo miſſus eſt à Senatu cum exercitu contra Antonium, quod ſex menſes durauit ante conſulatum, vt cōſtat ex Suetonio, & illo etiam tēpore dici poteſt imperaſſe. Quod ergo Ioſephus lib. 18. Antiquit. cap. 7. tribuit imperio Auguſti quinquaginta ſeptem annos cum dimidio, ab omnibus reiicitur. Niſi Auguſti imperium computetur à morte Iulij Cæſaris, quæ duobus fere annis anteceſſit primum Auguſti conſulatum, teſte Appiano libro quarto de bello ciuili. Quamuis alij vnū tantùm annum interceſſiſſe contendant, vt latè Baronius in apparatu Annaliū. Ex his ergo conſtat vixiſſe Chri-

C

ſtum, imperante Auguſto, quatuordecim annos integros, & præterea octo menſes, qui ſunt à fine Decembris, quando natus eſt Chriſtus, vſque ad finem Auguſti, quando Auguſtus mortuus eſt: ſi ergo iis quindecim addamus Tiberij imperantis annos, in cuius decimo quinto anno diximus Chriſtum fuiſſe baptizatum, efficiuntur prædicti triginta anni inchoati, & nondum expleti.

Onuph.

Sed vt hæc collectio clarior ſit, oportebit tertium principium adiungere, ſcilicet Tiberium ſtatim poſt mortem Auguſti abſque vlla intermiſſione, ſeu alicuius interregni interpoſitione, imperij gubernacula ſuſcepiſſe. Memoriæ enim proditum eſt, eodem ferè die quo Auguſtus obiit, Tiberium tanquam filium hæredem a-

D

doptatum ab Auguſto, regnare cœpiſſe, vt videre licet in Onuphrio ſupra, & aliis. Ex quo etiam intelligitur Tiberium cœpiſſe imperare mēſe Auguſto, vel (vt alij volunt) Septēbri, quia eo tempore mortuus eſt Auguſtus. Vt hinc etiā concludamus (ſuppoſita ſententia quā præcedenti ſectione elegimus) Chriſtum fuiſſe baptizatum quinto mēſe anni decimi quinti Imperii Tiberii (tot enim menſes fluxerunt à fine Auguſti vſque ad ſextum diem Ianuarii:) vixit ergo Chriſtus imperante Tiberio quatuordecim annos, & menſes ferè quinque, qui additi ſupra quatuordecim annos, & menſes octo, quos ſub Auguſto vixerat, efficiuntur vinginti nouem anni integri & aliquot dies. Vltimò tandem confirmari poteſt hæc ſententia ex Olympiadibus Euſebii, qua-

E

rum computatio ad texendas chronologias, & temporum ſeries, omnium probabiliſſima exiſtimatur, & tamen ille ponit baptiſmum Chriſti anno quarto Olympiadis ducenteſimæ primæ, cùm natiuitatem eius poſuiſſet anno tertio Olympiadis centeſimæ nonageſimæ quartæ, quæ ſi rectè computentur, apertè colliguntur triginta anni non integri, ſed inchoati.

Epiphan.

Hinc etiam explicatum relinquitur, quot menſes aut dies agerentur anni triceſimi Chriſti Domini, quando baptizatus eſt. Epiphanius enim ſuprà conſequenter dicit, attigiſſe tunc Chriſtum decimum menſem triceſimi anni. Sed hoc non poteſt conſiſtere cum iis, quæ de die baptiſmatis ſunt dicta, neque cum Romana chronologia, vt à nobis eſt explicata. Nā ſi Chriſtus fuiſſet baptizatus mēſe Nouēbri,

poſt expletum vigeſimum nonum ætatis annum, non potuiſſet baptizari intra decimum quintum annum Impetij Tiberij. Sed oportebat illum expleri, & inchoari decimum ſextum, ſaltem per tres menſes, qui inter Auguſtum & Nouembrem intercedunt, quod facilè ſupputari poteſt ex iis, quæ diximus. Dicendum eſt ergo, tantùm per tredecim dies inchoaſſe annum triceſimum. Totidem enim & non plures fluxerant à vigeſima quinta die Decembris, quando iuxta Eccleſiaſticam traditionem natus eſt, & vigeſimum nonum ætatis annum impleuerat vſque ad ſextam Ianuarij, quando illum baptizatum diximus. Ex quo etiam obiter colligitur baptizatum à Ioanne Chriſtum poſt tres, vel ad ſummum, poſt quatuor menſes, ex quo baptizare cœperat. Quia id orſus eſt facere inchoato iam decimo quinto anno Imperij Tiberij, Chriſtus autem baptizatus eſt quinto menſe illius anni. Vnde etiam veriſimile fit, Ioannem incepiſſe prædicationem ſuam ferè in initio anni decimi quinti Imperij Tiberij, & ita eſſe Lucæ narrationem intelligendam.

Obiectio. Vna verò ſupereſt obiectio, quia iuxta hanc ſententiam non videntur commodè exponi illa verba, *Erat Ieſus, incipiens quaſi annorum triginta.* Non enim rectè dicitur eſſe aliquis, *quaſi triginta annorum*, eo quòd ſolùm per tredecim dies, triceſimum annum inchoauerit: ſed potiùs cùm ad complementum ferè triceſimi anni peruenerit. *Reſponſio.* Reſpondetur quacunque ratione hæc verba exponamus, in omni rigore & proprietate prædictum ſenſum admittere. Nam ſi participium illud *incipiens*, referatur, non ad Chriſti ætatem, ſed ad manifeſtationem, ſeu prædicationem (vt ſuprà dicebam) nihilominus rectè dicitur Chriſtus fuiſſe, *quaſi triginta annorum*, quando prædicare cœpit. Quia iam annum agebat trigeſimum. Nam illud *quaſi*, præciſè ſumptum non indicat multum vel parum defuiſſe temporis illius trigeſimi anni; ſed ſolùm illum annum fuiſſe inchoatum, & nondum impletum. Et ita videtur exponere Origines homil. 28. in Lucam, & clariùs Euthymius Lucæ 3. *Origenes. Euthym.* Si verò participium illud *incipiens*, referatur ad ætatem Chriſti, adhuc eſt clarior & euidentior expoſitio. Si enim ſimpliciter dixiſſet fuiſſe, *quaſi annorum triginta*, ambiguum relinqueretur, eſſet ne in initio, vel fine, aut medio illius anni. Additum ergo participium *incipiens*, ad indicandum ita fuiſſe, *quaſi triginta annorum*, vt trigeſimũ inchoaret.

Obiectio. Dices, hoc ſenſu ſuperflua eſt illa particula *quaſi*, ſatis enim fuiſſet dicere, *Erat incipiens annorum triginta.* *Reſponſio.* Reſpondetur, ſi ita eſſet ſimpliciter ſcriptum, exiſtimari poſſet, vel ſaltem dubitari, an inciperet habere triginta annos completos, & ideo ad rem magis explicandam vtraque vox addita eſt. Ita videtur intellexiſſe Theophyl. apud quem ita legimus, *Et ipſe Ieſus incipiebat eſſe ferme annorum triginta.* *Theophyl.*

ARTICVLVS V.

Vtrùm Chriſto baptizato cæli debuerint aperiri.

218. infr. q. 49. ar. 5. 3. & 3. d. 18. art. 6. q. 3. 1. & d. 22. q. 3. art. 1. 4. & op. 60. c. 9.

AD quintum ſic proceditur. Videtur, quòd Chriſto baptizato non debuerint cæli aperiri. Illi enim aperiendi ſunt cæli, qui indiget intrare in cælum, quaſi extra cælũ exiſtens. Sed Chriſtus ſemper erat in cælo: ſecundùm illud Ioan. 3. Filius hominis, qui eſt in cælo. Ergo videtur, quòd non debuerint cæli aperiri.

2. Præterea, Apertio cælorum, aut intelligitur ſpiritualiter, aut corporaliter. Sed non poteſt intelligi corporaliter: quia corpora cæleſtia ſunt impaſſibilia, & infrangibilia: ſecũdùm illud Iob 37. Tu forſitan cum eo fabricatus es cælos, qui ſoliſſimi, quaſi ære fuſi ſunt. Similiter etiam nec poteſt intelli- **A** *gi ſpiritualiter, quia ante oculos filij Dei cæli antea clauſi non fuerant. Ergo videtur inconuenienter dici, quòd baptizato Chriſto, aperti fuerint ei cæli.*

3. Præterea, Fidelibus cælum apertum eſt per Chriſti paſſionem, ſecundùm illud Hebr. 10. Habemus fiduciam in introitu Sanctorum in ſanguine Chriſti. Vnde etiam nec Chriſti baptiſmo baptizati, ſi qui ante eius Paſſionem deceſſerint, cælos intrare potuerunt. Ergo magis debuerunt aperiri cæli Chriſto patiente, quàm eo baptizato.

Sed contrà eſt quod dicitur Luc. 3. Ieſu baptizato, & orante, apertum eſt cælum.

Reſpondeo dicendum, quòd ſicut dictum eſt, Chriſtus baptizari voluit, vt ſuo baptiſmo conſecraret baptiſmum, quo nos baptizaremur. Et ideo in baptiſmo Chriſti ea demonſtrari debuerunt, **B** *quæ pertinent ad efficaciam noſtri baptiſmi. Circa quam tria ſunt conſideranda. Primò quidem principalis virtus: ex qua baptiſmus habet efficaciam; quæ quidem eſt virtus cæleſtis. Et ideo baptizato Chriſto, apertum eſt cælum, vt oſtenditur, quòd de cætero celeſtis virtus baptiſmum ſanctificaret.* *Art. 1. huius quæſt.*

Secundò operatur ad efficaciam baptiſmi fides Eccleſiæ, & eius qui baptizatur, vnde & baptizati fidem profitentur, & baptiſmus, fidei dicitur ſacramentum. Per fidem autem inſpicimus cæleſtia, quæ ſenſum & rationem humanam excedunt. Et ad hoc ſignificandum Chriſto baptizato aperti ſunt cæli.

Tertiò, quia per baptiſmum Chriſti ſpecialiter aperitur nobis introitus regni cæleſtis, qui primo homini præcluſus fuerat **C** *per peccatum. Vnde baptizato Chriſto, aperti ſunt cæli: vt oſtenderetur, quòd baptizatis patet via in cælum. Poſt baptiſmum autẽ neceſſaria eſt homini iugis oratio, ad hoc quòd cælum introeat. Licèt enim per baptiſmum remittantur peccata, remanet tamen fomes peccati, nos impugnans interiùs, & mundus, & dæmones, qui impugnant exteriùs. Et ideo ſignanter dicitur Luc. 3. quòd Ieſu baptizato, & orante, apertum eſt cælum, quia ſcilicet fidelibus neceſſaria eſt oratio poſt baptiſmum. Vel vt detur intelligi, quòd hoc ipſum quòd per baptiſmum cælum aperitur credentibus, eſt ex virtute orationis Chriſti. Vnde ſignanter Mat. 3. dicitur, quòd apertum eſt ei cælum, id eſt, omnibus propter eũ, ſicut ſi Imperator alicui pro alio pertinenti dicat, Ecce, hoc beneficium non illi do, ſed tibi, id eſt, propter te illi: vt Chryſoſt. dicit ſuper Matth.* *Bed. c. 10. ſuper Luc.* *Homi 4. in Mat. à me. illius in opere imper. lib. 1.* *Homi. 4. in Matth. in opere imper. in medio illius tom. 2.*

D *Ad primum ergo dicendum, quòd ſicut Chryſoſt. dicit ſuper Matth. ſicut Chriſtus ſecundùm diſpenſationem humanam baptizatus eſt quamuis ipſe propter ſe baptiſmo non indigeret: ſic etiam ſecundùm humanam diſpenſationem aperti ſunt ei cæli, ſecundùm autem naturam diuinam ſemper erat in cælis.* *Circa finem commentarij in 3. c. Matth. tom. 9. Homi. 4. in Matth. in opere imper circa med. illius tom. 2.*

Ad ſecundum dicendum, quòd ſicut Hieron. dicit ſuper Matth. cæli aperti ſunt Chriſto baptizato, non reſeratione elementorũ, ſed ſpiritualibus oculis, ſicut & Ezechiel in principio voluminis ſui cælos apertos eſſe cõmemorat. Et hoc probat Chryſ. ſuper Matth. dicens, Quòd ſi ipſa creatura, ſcilicet cælorum rapta fuiſſet, non dixiſſet, aperti ſunt ei: quia quod corporaliter aperitur, omnibus eſt apertum. Vnde etiam Marc. 1. expreſsè dicitur, quòd Ieſus ſtatim aſcendens de a- **E** *qua vidit apertos cælos: quaſi ipſa apertio cælorum ad viſionem Chriſti referatur. Quod quidem aliqui referunt ad viſionem corporalem, dicentes, quòd circa Chriſtum baptizatum tantus ſplendor fulſit in baptiſmo, vt viderentur cœli aperti. Poteſt etiam referri ad imaginariam viſionem, per quẽ modum Ezechiel vidit cælos apertos. Formabatur enim ex virtute diuina & voluntate rationis talis viſio in imaginatione Chriſti: ad deſignandum, quòd per baptiſmum cæli aditus hominibus aperitur. Poteſt etiam & ad viſionem intellectualem referri, prout ſcilicet Chriſtus vidit iam baptiſmo ſanctificato apertum eſſe cælum hominibus, quod tamẽ etiam antè viderat fiendum.*

Ad tertium dicendum, quòd per paſſionem Chriſti aperitur cælum omnibus, ſicut per cauſam communem apertionis cælorum. Oportet tamen hanc cauſam communem

aper

apertionis cælorum ſingulis applicari ad hoc, quòd cælum introeant, quod quidem fit per baptiſmum, ſecundùm illud Rom. 6. Quicunque baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in morte ipſius baptizati ſumus. Et ideo potius fit mentio de apertione cælorum in baptiſmo, quàm in paſſione Chriſti. A

Hom. 4. in Matth. in opere imperfecto à medio illius, tom. 2.

Vel ſicut Chryſoſt. dicit ſuper Matth. baptizato Chriſto, cæli tantùm ſunt ei aperti: poſtquam verò tyranum vicit per crucem, quia non erant neceſſariæ portæ cælo, nunquam claudendo, non dicunt Angeli, Aperite portas, iam enim erant apertæ, ſed, Tollite portas. Per quod dat intelligere Chryſoſt. quòd obſtacula, quibus prius obſiſtentibus animæ defunctorum introire non poterant cælos, ſunt totaliter per paſſionem Chriſti ablata: ſed in baptiſmo Chriſti ſunt aperta, quaſi manifeſtata iam via, per quam homines erant in cælum intraturi.

COMMENTARIVS.

Baptizato Chriſto cur cæli aperti ſint. Cyprian.

DVo præcipuè tractat D. Thom. in hoc articulo: primum, cuius cauſa hoc ſignum factum ſit: alterum quomodo factum ſit. Primum explicat in corpore art. vbi tres rationes affert, ob quas Chriſto baptizato aperti ſunt cæli. Prima eſt, vt ſignificaretur virtutem cæleſtem datam eſſe baptiſmo. Vnde Cyprianus ſermone de bapt. Chriſti, *Adeſſe ſe tantis myſteriis, & præſentiam ſuam dignoſci dignata eſt ſempiterna diuinitas, cæliſque apertis in ſpecie colũbæ Spiritus ſanctus, & intelligi voluit, & videri.* Secũda, vt ſignificaretur, fidem quæ humana tranſcendat, & cæleſtia attingat, neceſſariam eſſe, vt baptiſmus in nobis efficax ſit: & præſertim indicatum eſt, debere eos: qui in Chriſto baptizantur, oculis fidei videre cælos ſibi aperiri, & Spiritum ſanctum ad eos mitti, ſi ipſi non reſiſtant, vel obicem ponant. Addit præterea Chryſoſt. homil. 12. in Matth. hoc factum eſſe, vt baptizati intelligant, ſe ad cæleſtia quærenda vocatos, nihilque iam cum rebus terrenis habere commune.

Chryſoſt.

Tertia ratio & vulgatiſſima eſt, vt ſignificaretur per Chriſti baptiſmum ianuam regni cælorum, quæ priùs clauſa erat hominibus, recluſam eſſe, & apertam. Ita Chryſoſt. ſuprà, & homil. 4. imperfecti, & Anſelm. Matth. 3. & ibidem Beda, & Luc. 3. *Ieſu* (inquit) *baptizato apertum eſt cælum, quia dum corporis humilitate Dominus vndas Iordanis ſubiit, diuinitatis ſuæ potentia cæli ianuas pandit.* Quæ omnes rationes partim morales partim allegoricæ conuenientiſſimæ ſunt. Tamen ad literam dici poteſt, quia Spiritus ſanctus viſibiliter deſcẽſurus erat in ſpecie columbæ, oportuiſſe viſibiliter demonſtrari columbam illam è cælo deſcendere ſingulari atque extraordinario modo. Ad hoc ergo cælum aperiri viſum eſt, ac præterea, vt vox Patris inde proficiſci videretur. Addi etiam poteſt ex Chryſoſtomo ſuprà oportuiſſe tunc maieſtatem Chriſti oſtendi: nam multi exiſtimare poterant, Ioannem eſſe maiorem illo. Tum propter admirandam vitæ rationem, & inſignem Ioãnis famam, ac nomen. Tum etiam, quòd Chriſtum viderent ab ipſo baptizatum. Vt ergo non deciperentur, ſed intelligere poſſent, Chriſtum eſſe maiorem Ioanne, & quodammodo cæleſtem hominem, imò & pluſquam hominem, ideo illo baptizato aperti ſunt cæli, & reliqua ſigna facta. Hæc enim ratio æquè de cunctis procedit, & efficacius de omnibus ſimul ſumptis, quàm de ſingulis. Vnde Cyril. Ieroſol. cat. 17. *Spiritus ſanctus deſcendit, cùm Dominus baptizaretur, ne baptizati dignitas lateret,* & infrà, *Aperti ſunt cæli, propter dignitatem deſcendentis Verbi.*

Anſelm. Beda.

Secundum, quomodo hoc factum ſit explicat D. Thom. in ſol. ad 2. vbi varias opiniones refert nec ſatis apertè ſententiam definit ſuam: qua de re poſteà diſſeremus. Cætera argumẽta nõ indigent expoſitione.

ARTICVLVS VI.

Vtrùm conuenienter Spiritus ſanctus ſuper Chriſtum baptizatum deſcenderit in ſpecie columbæ.

AD ſextum ſic proceditur. Videtur, quòd inconuenienter Spiritus ſanctus ſuper Chriſtum baptizatum dicatur deſcendiſſe in ſpecie columbæ. Spiritus enim ſanctus habitat in homine per gratiam. Sed in homine Chriſto fuit plenitudo gratiæ à principio ſuæ cõceptionis, quia fuit vnigenitus à Patre: vt ex ſuprà dictis patet. Non ergo debuit Spiritus S. ad eum mitti in baptiſmo. B

2. Præterea, Chriſtus dicitur in mundum deſcendiſſe per myſterium Incarnationis, quando exinaniuit ſemetipſum, formam ſerui accipiens. Sed Spiritus ſanctus non eſt incarnatus. Ergo inconuenienter dicitur quòd Spiritus ſanctus deſcenderit ſuper eum.

3. Præterea, In baptiſmo Chriſti oſtendi debuit, ſicut in quodam exemplari, id quod fit in noſtro baptiſmo. Sed in noſtro baptiſmo non fit aliqua miſſio viſibilis Spiritus ſancti. Ergo nec in baptiſmo Chriſti debuit fieri viſibilis miſſio Spiritus ſancti.

4. Præterea, Spiritus S. à Chriſto in omnes alios deriuatur: ſecundum illud Ioan. 1. De plenitudine eius non omnes accepimus. Sed ſuper Apoſtolos Spiritus S. deſcendit, non in C *ſpecie columbæ, ſed in ſpecie ignis. Ergo nec ſuper Chriſtum debuiſſet deſcendere in ſpecie columbæ, ſed in ſpecie ignis.*

Sed contrà eſt, quod dicitur Luc. 3. deſcendit Spiritus S. corporali ſpecie, ſicut columba in ipſum.

Reſpondeo dicendum, quòd hoc, quod circa Chriſtum factũ eſt in eius baptiſmo (ſicut Chryſoſtom. dicit ſuper Mat.) pertinet ad myſterium omnium, qui poſtmodum fuerant baptizandi. Omnes autem, qui baptiſmo Chriſti baptizantur, Spiritum S. recipiunt, niſi fictè accedant, ſecundùm illud Matth. 3. Ipſe vos baptizabit in Spiritu ſancto. Et ideo conueniens fuit, vt ſuper Chriſtum baptizatum Spiritus S. deſcenderet.

Hom. 4. in Matth. in opere imperfecto à med. princi. tom. 3.

Ad primum ergo dicendum, quòd ſicut Auguſt. dicit 15. D *de Trinit. abſurdiſſimum eſt dicere, quòd Chriſtus cùm iam triginta eſſet annorum, acceperit Spiritum S. Sed venit ad baptiſmum, ſicut ſine peccato, ita non ſine Spiritu ſancto. Si enim de Ioanne ſcriptum eſt, quòd Spiritu S. replebitur ab vtero matris ſuæ, quid de homine Chriſto dicendum eſt, cuius carnis ipſa conceptio non carnalis, ſed ſpiritualis fuit? Tunc ergo, id eſt, in baptiſmo, corpus ſuum, id eſt, Eccleſiam præfigurare dignatus eſt, in qua baptizati præcipuè accipiunt Spiritum ſanctum.*

Lib. 15. c. 26. à med. tom. 3.

Ad ſecundum dicendum, quòd ſicut Auguſtin. dicit in 2. de Trinitate, Spiritus ſanctus deſcendiſſe dicitur ſuper Chriſtum corporali ſpecie, ſicut columba: non quia ipſa ſubſtantia Spiritus ſancti videretur, quæ eſt inuiſibilis, neque ita quòd illa viſibilis creatura in vnitatem perſonæ E *diuinæ aſſumeretur: neque enim dicitur, quòd Spiritus ſanctus ſit columba, ſicut dicitur, quòd filius Dei eſt homo ratione vnionis. Neque etiam hoc modo Spiritus ſanctus viſus eſt in ſpecie columbæ, ſicut Ioannes vidit agnum occiſum in Apocalypſi: vt habetur in Apocalypſi 2. Illa enim viſio facta fuit in Spiritu per Spirituales imagines corporum: de illa verò columba nullus vnquam dubitauit, quin oculis viſa ſit. Nec etiam hoc modo in ſpecie columbæ Spiritus ſanctus apparuit, ſicut dicitur 1. ad Corinthios 10. Petra autem erat Chriſtus. Illa enim petra iam erat in creatura, & per actionis modum nuncupata eſt nomine Chriſti, quem ſignificabat: illa autem columba ad hoc tantùm ſignificandum repentè extitit, & poſtea ceſſauit, ſicut flamma, quæ in rubro apparuit Moyſi. Dicitur ergo Spiritus ſanctus deſcendiſſe ſuper Chri-*

Lib. 2. cap. 6. tom. 3.

Chri

Chriſtum, non ratione vnionis ad columbam, ſed vel ratione ipſius columbæ ſignificantis Spiritum ſanctum, quæ deſcendendo ſuper Chriſtum venit. Vel etiam ratione ſpiritualis gratiæ, quæ à Deo per modum cuiuſdam deſcenſus in creaturam deriuatur: ſecundùm illud Iacob. 1. *Omne datum optimum, & omne donum perfectum deſurſum eſt deſcendens à Patre luminum.*

Hom. 12. in Matth. ante medium. tom. 2.

Ad tertium dicendum, quòd ſicut Chryſoſt. dicit ſuper Matth. in principiis ſpiritualium rerum ſemper ſenſibiles apparent viſiones, propter eos qui nullam intelligentiam incorporalis naturæ ſuſcipere poſſunt: vt ſi poſtea non fiant, ex his quæ ſemel facta ſunt, recipiant fidem. Et ideo circa Chriſtum baptizatum corporali ſpecie Spiritus ſanctus viſibiliter deſcendit, vt ſuper omnes baptizatos inuiſibiliter poſtea credatur deſcendere.

Ad quartum dicendum, quòd Spiritus ſanctus in ſpecie columbæ apparuit ſuper Chriſtum baptizatum propter tria. Primò quidem propter diſpoſitionē, quæ requiritur in baptizato, vt ſcilicet non fictus accedat: quia dicitur Sapien. 1. *Spiritus ſanctus diſciplinæ effugiet fictum.* Columba autem eſt animal ſimplex, aſtutia, & dolo carēs: vnde dicitur Mat. 10. *Eſtote ſimplices ſicut columbæ.* Secundò ad deſignandum ſeptem dona Spiritus ſancti, quæ columba ſuis proprietatibus ſignificat. Columba enim ſecus fluenta habitat, vt inde viſo accipitre, mergat ſe vt euadat, quod pertinet ad donum ſapiētiæ, per quam ſancti ſecus Scripturæ diuinæ fluenta reſident, vt incurſum diaboli euadant. Idem columba meliora grana elegit, quod pertinet ad donum ſcientiæ, qua ſancti ſētentias ſanas, quibus paſcantur, eligunt. Item columba alienos pullos nutrit, quod pertinet ad donum conſilij, quo ſancti homines qui fuerunt pulli, id eſt, imitatores diaboli, doctrina nutriunt, & exemplo. Item columba non lacerat roſtro: quod pertinet ad donum intellectus, quo ſancti bonas ſententias lacerando non peruertunt hæreticorum more. Item columba felle caret: quod pertinet ad donum pietatis, per quam ſancti ira irrationabili carent. Item columba in cauernis petræ nidificat, quod pertinet ad donum fortitudinis, qua Sancti in plagis mortis Chriſti, qui eſt petra firma, nidum ponunt, id eſt, ſuum refugium, & ſpem. Item columba gemitum pro cantu habet, quod pertinet ad donum timoris, quo ſancti delectantur in gemitu pro peccatis. Tertiò apparuit Spiritus ſanctus in ſpecie columbæ propter effectum proprium baptiſmi, qui eſt remiſſio peccatorum & reconciliatio ad Deum, columba enim eſt animal manſuetum. Et ideo ſicut Chryſoſt. dicit ſuper Matth. in diluuio apparuit hoc animal ramum ferens oliuæ, & communem orbis terrarum tranquillitatem annuntians, & nunc etiam columba apparet in baptiſmo, liberatorem nobis demonſtrans. Quartò apparuit Spiritus ſanctus in ſpecie columbæ ſuper Dominum baptizatum, ad deſignandum communem effectum baptiſmi, qui eſt coniunctio Eccleſiaſticæ vnitatis, vnde dicitur Epheſ. 5. quòd Chriſtus tradidit ſemetipſum, vt exhiberet ſibi glorioſam Eccleſiam non habentem maculam aut rugam, aut aliquid huiuſmodi, lauans eam lauacro aquæ in verbo vitæ. Et ideo conuenienter Spiritus ſanctus in baptiſmo demonſtratus eſt in ſpecie columbæ, quæ eſt animal amicabile, & gregale: vnde & Cant. 5. dicitur de Eccleſia, *Vna eſt columba mea.* Super Apoſtolos autem in ſpecie ignis Spiritus ſanctus deſcendit propter duo. Primò quidem ad oſtendendum feruorem, quo corda eorum erant commouenda, ad hoc quòd Chriſtum vbique inter preſſuras prædicarent: & ideo etiam in igneis linguis apparuit. Vnde Auguſtin. dicit ſuper Ioann. Duobus modis oſtendit viſibiliter Dominus Spiritum ſanctum, ſcilicet per columbam ſuper Dominum baptizatum & per ignem ſuper diſcipulos congregatos: ibi ſimplicitas, hic feruor oſtenditur. Ergo ne Spiritu ſanctificati dolum habeant, in columba demonſtratus eſt: & ne ſimplicitas frigida remaneat, in igne demonſtratus eſt. Nec te moueat: quia linguæ diuiſæ ſunt, vnitatem in columba cognoſce. Secundò, quia ſicut Chryſoſt. dicit, cùm oportebat delictis ignoſcere (quod fit in baptiſmo) manſuetudo neceſſaria erat, quæ demonſtratur in columba: ſed vbi adepti ſumus gratiam, reſtat iudicij tempus, quod ſignificatur per ignem.

Hom. 12. in Matth. parū ante medium. tom. 2.

Tract. 6. in Ioan. aliquantulum à prin. tom. 9.

ARTICVLVS VII.

Vtrùm illa columba, in qua apparuit Spiritus ſanctus, fuerit verum animal.

AD ſeptimum ſic proceditur. Videtur, quòd illa columba, in qua Spiritus ſanctus apparuit, non fuerit verum animal. Illud enim videtur ſpecie tenus apparere, quod ſecundùm ſimilitudinem apparet. Sed Luc. 3. dicitur quòd deſcendit Spiritus ſanctus corporali ſpecie, ſicut columba in ipſum. Non ergo fuit vera columba, ſed quædam ſimilituto columbæ. 116.

Ioan. l. 20. co. 2. & op. tom. 6. 9.

2. Præterea, Sicut natura nihil facit fruſtrà, ita nec Deus, vt dicitur in 1. de Cælo. Sed cùm columba illa non aduenerit, niſi vt aliquid ſignificaret atque præteriret (vt Aug. dicit 2. de Trini.) fruſtra fuiſſet vera columba: quia hoc ipſum fieri poterat per columbæ ſimilitudinem. Non ergo illa columba fuit verum animal.

lib. 1. de cælo tex. 32. to. 2. lib. 2. de Trinit. c. 6. in fi. tom. 3.

3. Præterea, Proprietates cuiuslibet rei ducunt in cognitionem naturæ illius rei. Si ergo fuiſſet illa columba verum animal, proprietates columbæ ſignificaſſent naturam veri animalis, non autem effectus Spiritus ſancti. Non ergo videtur quòd illa columba fuerit verum animal.

Sed contrà eſt, quod Aug. dicit in lib. de agone Chriſtiano. Neque hoc ita dicimus, vt Dominum Ieſum Chriſtum dicamus ſolum verum corpus habuiſſe, Spiritum autem ſanctum fallaciter apparuiſſe oculis hominum, ſed ambo illa corpora vera eſſe credimus.

Reſpondeo dicendum, quòd (ſicut ſuprà dictum eſt) non decebat, vt filius Dei, qui eſt veritas Patris, aliqua fictione vteretur: & ideo non phantaſticum, ſed verum corpus accepit. Et quia Spiritus ſanctus dicitur ſpiritus veritatis, vt patet Ioann. 16. ideo etiam ipſe veram columbam formauit, in qua appareret, licèt non aſſumeret ipſam in vnitatem perſonæ. Vnde poſt prædicta verba Auguſt. ſubdit, Sicut non oportebat vt homines falleret filius Dei, ſic etiam non oportebat vt falleret Spiritus ſanctus: ſed omnipotenti Deo, qui vniuerſam creaturam ex nihilo fabricauit, non erat difficile, verum corpus columbæ ſine aliarum columbarum miniſterio figurare, ſicut non fuit ei difficile verum corpus in vtero Mariæ ſine virili ſemine fabricare cum creatura corporea, & in viſceribus fœminæ ad formandum hominem, & in ipſo mundo ad formandum columbam, vt imperio Domini, voluntatique ſeruiret.

c. 22. à med. tom. 3. q. 5. art. 1.

Exod. l. de agone Chriſtiano. c. 22. poſt med. tom. 3.

Ad primum ergo dicendum, quòd Spiritus ſanctus dicitur deſcendiſſe in ſpecie, vel ſimilitudine columbæ, non ad excludendam veritatem columbæ ſed ad oſtendendum quòd ipſe non apparuit in ſpecie ſuæ ſubſtantiæ.

Ad ſecundum dicendum, quòd non fuit ſuperfluum formare veram columbam, vt in ea Spiritus ſanctus appareret, quia per ipſam veritatem columbæ ſignificatur veritas Spiritus ſancti, & effectum eius.

Ad tertium dicendum, quòd proprietates columbæ, eodem modo ducunt ad ſignificandum naturam columbæ, & ad ſignificandos effectus Spiritus ſancti. Per hoc enim quòd columba habet tales proprietates, oſtenditur quòd columba ſignificet Spiritum ſanctum.

COMMENTARIVS.

IN his articulis tria tractat D. Th. Primum, cur baptizato Chriſto Spiritus ſāctus viſus eſt in eum deſcendere: ſcilicet ad ſignificandum Spiritum ſanctum dandum eſſe per Chriſti baptiſmum, iuxta illud, *Ipſe*

In Chriſtum baptizatum cur Spiritus S. deſcendit.

vos

Ioan. 1. & 3. *vos baptizabit in Spiritu ſacto*, Ioã. 1. & illud, *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſacto*, c. 3. Quod ampliùs explicant D. Thom. in ſolut. ad primum dicit cum Auguſt. lib. 15. de Trinitate, cap. 26. non deſcendiſſe Spiritum ſanctum in Chriſtum baptizatum, quod eũ tunc primò repleuerit. Ab inſtanti enim conceptionis ſuæ ita fuit omni gratia refertus, vt creſcere non potuerit. Deſcendit ergo ad ſignificandum donum, quod dandum erat baptizandis in Chriſto, & præterea ad indicandum donum illud pleniſſimè ac perfectiſſimè in Chriſto habitare, de cuius plenitudine omnes alij erant accepturi. Quod ſignificatum eſt Ioanni Baptiſtæ, quando illi dictum eſt, Ioan. 1. *Super quem videris Spiritum ſanctum deſcendentem, & manentem, ipſe eſt, qui baptizat in Spiritu ſancto*: vt latiſſimè exponit Auguſt. tract. 5. in Ioannem. Ex quo intelligitur aliter deſcendiſſe viſibiliter Spiritum ſanctum in Chriſtum, & in Apoſtolos, alióſve Sanctos: ad Chriſtum enim facta eſt miſſio viſibilis ſolùm quoad externam ſpeciem, & ſignificationem, non verò quoad internum effectum & inuiſibilem miſſionem. Vnde Spiritum ſanctum viſibiliter mitti ad Chriſtum, nihil aliud fuit, quàm Spiritus ſancti donum, quod à principio conceptionis in Chriſto erat, ac permanebat, nouo ſigno viſibili manifeſtari. At verò in aliis ſimul cum nouo viſibili ſigno facta eſt interior Spiritus ſancti miſſio per noua dona gratiæ, aut ſpecialem eorum perfectionem. Et ad hunc modum exponendi ſunt Patres, cùm interdum videntur docere Chriſtum in baptiſmate Spiritu ſancto fuiſſe vnctum, impletúmque illud Pſal. 44. *Vnxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ*: vt Athanaſ. orat. 2. contra Arianos, & Cyril. Ieroſolymitan. cat. 17. illuminat. & 3. myſtagogica, & Optatus Mileuitan. lib. 4. contra Parmen. Hieron. Iſa. 61. & Hilar. lib. 11. de Trinitate, intelligendi (inquam) ſunt, quoad externam manifeſtationem illius vnctionis. Nam alioqui certum eſt, Chriſtum in conceptione ſua fuiſſe perfectiſſimo Spiritu ſancto vnctũ perpetua atque inamiſſibili vnctione, vt docuit Damaſ. lib. 4. de fid. c. 6. Ambr lib. de Noe & arca, cap. 3. & lib. 2. in Lucam, in fine, ex quo id mutuatus eſt Beda lib. 1. in Lucam, cap. 10. & Greg. lib. 9. regiſtri, epiſt. 61. De qua re latiſſimè egimus multáque alia congeſſimus ex Patrib. in priori tomo, diſput. 18. ſect. 1. 2. & 3.

Auguſt. — *Ioan. 1.* — *Auguſt.* — *Miſſio viſibilis Spiritus ſã cti qualiter ad Chriſtum ſit facta.* — *Pſal. 44. Athanaſ. Cyr. Iero. Opt. Mileu. Hieron. Hilar. Damaſ.*

Secundum: declarat D. Thom. in ſol. ad 4. cur apparuerit Spiritus S. in ſpecie colũbæ. Cuius rei varias adhibet rationes, quæ ab ipſo enucleante ſatis exponuntur. Summa omnium eſt, vt in colũbæ proprietatibus tum effectus baptiſmi, tum diſpoſitio ſuſcipiẽtis ſignificentur. Quas breuiter attigit Tertul lib. de baptiſmo, c. 8. dicens: *Tunc ille ſanctiſſimus Spiritus ſuper mundata & benedicta corpora libens à Patre deſcendit ſuper baptiſmi aquas, tanquam priſtinam ſedem recognoſcens conquieſcit columbæ figuræ delapſus in Dominum, vt natura Spiritus ſancti declaretur per animal ſimplicitatis & innocentiæ, quòd etiã corporaliter ipſo felle careat columba*, lege Iſidorũ lib. 12. originũ, c. 7. Vnde quod D. Th hîc dixit per ſimplicitatem columbæ ſignificari diſpoſitionem, quã accedentes ad baptiſmum habituri ſunt, vt expoſuerunt etiã Ambroſ. & Beda in Lucam. Tertul. refert ad effectũ baptiſmi, ſeu donũ Spiritus ſancti, quod per illum datur. Subiungit deinde Tertul. rationem aliam, quæ hîc apud D. Th. eſt tertia, quã paucioribus verbis ille complexus eſt, lib. contra Valentinian. c. 2. dicens: *Columba à principio diuinæ pacis eſt præco.* Quem imitatus Hieron. dial. aduerſus Lucif. *Emittitur (inquit) de arca coruus, & non redit, & poſtea pacem terræ columba nũtiat. Ita & in baptiſmate Eccleſiæ tetertimo alite expulſo, id eſt, diabolo, pacem terræ noſtræ columba Spiritus ſancti nuntiat.* Similia habet epiſt. 83. ad Ocean. & Chryſ. hom. 12. in Matth. & egregiè Cyril. Ieroſ. dicta cat. 17. vbi latiùs figuram hanc & vtramque rationem perſequi-

Supra Chriſtum baptizatum in ſpecie columbæ cur Spiritus ſanctus apparuit. Tertul. — *Iſidor.* — *Ambroſ. Beda. Tertul.* — *Hieron.* — *Chryſoſt. Cyr. Ieroſ. Beda.*

A tur, & Beda Mat. 3. vbi aliam ſignificat rationem his verbis: *Ideo Spiritus ſanctus ſuper Saluatorem in ſpecie columbæ apparuit, quia nõ veniebat, vt per zelum peccata puniret, ſed vt per manſuetudinem toleraret.* Et inde colligit rationem ob quam Spiritus S. in baptiſmo deſcendit in ſpecie columbæ, in die verò Pentecoſtes in ſpecie ignis, dicens: *In igne verò ſuper ſimplices homines apparuit, vt eos ad pun enda in ſe peccata ſpiritualis feruor accenderet, quæ Deus per manſuetudinem vindicari parceret.* Quibus verbis comprehendit vtramque rationem D. Th. hîc in eadem ſolutione ad 4. Tertiò declarat D. Thom. art. 6. ad 2. & toto ar. 7. qualis illa columba fuerit, & quomodo apparuerit. Quæ res diligẽtiorem examinationem requirit in diſput. ſequenti tractandam.

B

ARTICVLVS VIII.

Vtrùm conuenienter Chriſto baptizato fuerit vox Patris audita filium proteſtantis.

AD octauum ſic proceditur. Videtur, quòd inconuenienter Chriſto baptizato fuerit vox Patris audita, Filium proteſtantis. Filius enim & Spiritus S. ſecundùm hoc quòd ſenſibiliter apparuerunt, dicuntur viſibiliter eſſe miſſi. Sed patri non conuenit mitti, vt patet per Auguſt. in 2. de Trinit. Ergo etiam nec apparere. 221. Inf. q. 45. art. 4. & q. 66. art. 6. cor. & opu. 60. c. 2.

2. Præterea, Vox eſt ſignificatiua verbi in corde concepti. Sed Pater non eſt verbum: ergo inconuenienter manifeſtatur C *in voce.* l. 2. de Tri. c. 12. in fin. t. 3.

3. Præterea, Homo Chriſtus non incipit eſſe filius Dei in baptiſmo, ſicut quidam hæretici putauerunt, ſed à principio ſuæ conceptionis fuit filius Dei: magis ergo in natiuitate debuit vox Patris proteſtari Chriſti diuinitatem, quàm in eius baptiſmo.

Sed contrà eſt quod Matth. 3. dicitur, Ecce vox de cælis dicens: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacui. art. 6. huius quæſt.

Reſpondeo dicendum, quòd (ſicut ſuprà dictum eſt) in baptiſmo Chriſti, qui fuit exemplar noſtri baptiſmi demonſtrari debuit, quod in noſtro baptiſmo perficitur. Baptiſmus autem, quo baptizatur fideles, conſecratur in inuocatione, & virtute Trinitatis, ſecundùm illud Mat. vlt. Euntes docete omnes Gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & filij, & D *Spiritus S. Et ideo in baptiſmo Chriſti (vt Hieron. dicit) myſterium Trinitatis demonſtratur. Dominus enim in natura humana baptizatur, Spiritus ſanctus deſcendit in ſpecie columbæ, Patris vox teſtimonium filio perhibentis auditur. Et ideo conueniens fuit, vt in illo baptiſmo Pater declaretur in voce.* In comment. 3. c. Matth. circa fin. t. 9.

Ad primum ergo dicendum, quòd miſſio viſibilis addit aliquid ſuper apparitionem, ſcilicet authoritatem mittentis. Et ideo filius & Spiritus S. qui ſunt ab alio, dicuntur mitti viſibiliter, & non ſolũ apparere: Pater autẽ, qui nõ eſt ab alio, apparere quidem poteſt, viſibiliter autem mitti non poteſt.

Ad ſecundum dicendum, quòd Pater non demonſtratur in voce, niſi ſicut actor vocis, vel loquẽs per vocẽ. Et quia proprium eſt Patri producere verbum, quod eſt dicere, vel loqui, E *ideo conuenientiſſimè Pater per vocem manifeſtatus eſt, quæ ſignificat verbum. Vnde & ipſa vox à Patre emiſſa filiationẽ Verbi proteſtatur. Et ſicut ſpecies colũbæ, in qua demõſtratus eſt Spiritus S. non eſt ipſa natura Spiritus ſancti, nec ſpecies hominis, in qua demonſtratus eſt ipſe filius, eſt ipſa natura filij Dei: ita etiam ipſa vox non pertinet ad naturam Verbi, vel Patris loquentis. Vnde Ioannis 5: Dominus dicit, neque vocem eius, id eſt, patris vnquam audiſtis, neque ſpeciem eius vidiſtis, Per quod (ſicut Chryſoſt. dicit ſuper Ioan.) paulatim eos in philoſophicum dogma inducens, oſtendit, quoniam neque vox circa Deum eſt, neque ſpecies, ſed ſuperior eſt, & figuris, & loquelis talibus. Et ſicut columbam & etiam humanam naturam à Chriſto aſſumptam tota Trinitas operata eſt, ita etiam & formationem vocis. Sed tamen in voce declaratur ſolùs Pater, vt loquens, ſicut* Hom. 39. in Ioan. à med. tom. 9.

naturam

naturam humanam ſolus Filius aſſumpſit, & ſic columba ſolus Spiritus ſanctus demonſtratus eſt, vt patet per Auguſt. in lib. de Fide ad Petrum.

Cap. 9. circa princ. tom. 3.

Ad tertium dicendū quòd Diuinitas Chriſti non debuit omnibus in eius natiuitate manifeſtari: ſed magis occultari in defectibus infantilis ætatis. Sed quando iam peruenit ad perfectam ætatem, in qua oportebat eum docere, & miracula facere, & homines ad ſe conuertere, tunc teſtimonio Patris erat eius diuinitas manifeſtanda, vt eius doctrina credibilior fieret: vnde & ipſe dicit Ioan. 5. Qui miſit me Pater, ipſe teſtimonium perhibet de me. Et hoc præcipuè in baptiſmo, per quem homines renaſcuntur in filios Dei adoptiuos. Filij autem Dei adoptiui inſtituuntur ad ſimilitudinem filij naturalis: ſecundùm illud Rom. 9. Quos præſciuit, hos & prædeſtinauit conformes fieri imaginis filij ſui. Vnde Hilarius dicit ſuper Matth. quòd ſuper Ieſum baptizatum deſcendit Spiritus ſanctus, & vox Patris audita eſt, dicentis: Hic eſt filius meus dilectus: vt ex his quæ conſummabantur, in Chriſto cognoſceremus per aquæ lauacrum, & de cæleſtibus portis ſanctum in nos Spiritum inuolare, & paternæ vocis adoptione, Dei filius fieri.

Cano. 2. in Matth. circa finem.

COMMENTARIVS.

Vox Patris in baptiſmo Chriſti audita cur. Auguſt. Hierony. Beda. Anſelm. Chryſoſt. Ambroſ. Cypria.

RAtio, quam D. Thom. reddit, vocem Patris auditam idcirco eſſe, vt expreſſa repræſentatio Trinitatis, illiúſque profeſſio in baptiſmo Chriſti futura, indicaretur, communis eſt Sanctorum omnium, vt videre licet in Auguſt. ſerm. 63. de verbis Domini. Hieron. Beda, Anſelm. & Chryſoſt. & aliis Græcis, & Latinis Matth. 3. & Luc. item 3. Vbi rectè Ambroſ. *Vidimus* (inquit) *Spiritum, ſed in ſpecie corporali, videamus & Patrem, ſed quia videre non poſſumus, audiamus.* Alia verò ratio addi poteſt ex Cyprian. lib. 1. ad Quirinum, cap. 10. auditam eſſe vocem Patris dicentis, *Ipſum audite*, eo quòd tunc lex Gratiæ inchoari videretur. Tertia addi poteſt ex Hilario canon. 2. in Matth. illius paternæ vocis teſtimonio indicatum eſſe, nos per adoptionem filios Dei fieri, cùm per baptiſmum regeneramur. Reliqua, quæ in ſolutionibus argumentorum traduntur, licèt obſeruatione digna ſint, expoſitione non indigent.

Hilar.

DISPVTATIO XXII.

In tres Sectiones diſtributa.

De iis, quæ in baptiſmo Chriſti acciderunt.

TRIA narrantur ab Euangeliſtis, cælorum apertio, columbæ deſcenſus, & vox Patris. De quibus ſigillatim dicemus, ac tandem ordinem eorum, quídque ad baptiſmum Chriſti contulerint, vel an naturam eius mutauerint, explanabimus.

SECTIO I.

Vtrùm baptizato Chriſto verè fuerit cælum apertum, ita vt externis ſenſibus percipi potuerit.

Baptizato Chriſto non eſt in cælis facta diuiſio.

PRimò Doctores omnes ſine controuerſia ac ferè ſine diſputatione docent, cælum, quod elementis imminet, non fuiſſe re ipſa diuiſum, non quia id fuerit Deo impoſſibile: ſed quia tam inuſitatum miraculum nec fuit tunc neceſſarium, nec verba Scripturæ cogunt, vt id fingamus. Primùm declaratur, quia in primis cælum incorruptibile diuidi miraculum eſt. Deinde illo diuiſo, vel oportuiſſet ſpatium interiectum vacuum relinqui, vel elementa ad illud replendum aſcendere. Ad hæc, ſi illa diuiſio fieret in cælo, & non in aere, non poſſet certè oculis percipi ſine nouo miraculo: ſi verò facta eſt ſimul in aere, hoc ſufficit ad

A repræſentationem myſterii, nec oportuit diuiſionem ad cælos vſque peruadere, quo vix poſſunt humani ſenſus attingere. Denique etiam Ezechiel. cap. 1. dicuntur cæli fuiſſe aperti, & Geneſ. 7. & Act. 7. & ſæpe aliàs reperitur idem modus loquendi Scripturæ, & non propterea fit, vt paſſim cæli diuiſi fuerint. Quomodo autem cæli dicantur aperti Chriſto baptizato, non eodem modo ab omnibus explicatur.

Ezech. 1. Geneſ. 7. Act. 7.

Quidam enim dicunt, in externis corporib. nullam diuiſionem, vel mutationem, quæ oculis cerni poſſet, factam eſſe, ſed ſolùm interiùs in mente, ſeu in imaginatione cælum, ac ſi apertum eſſet, apparuiſſe. Ita videtur ſenſiſſe Hieron. Matth. 3. & Ezech. 1. Quæ ſententia dupliciter explicari poteſt. Primò, vt ſolùm B per metaphoram dicatur *cælum apertum*, non quia vel viſui vel imaginationi ſic apparuerit: ſed ſolùm, quia viſus eſt ſenſibilis effectus columbæ, quaſi deſcendētis è cælo, ſicut Gen. 7. dicuntur, *apertæ cataractæ cæli*, propter abundantem aquarum fluxum: non verò propter aliquam cæli vel aeris diuiſionem. Quæ metaphora eſt frequens in Scriptura, *Aperiatur terra, & germinet ſaluatorem*, vel quia apparuerunt, & quodammodo viſa ſunt cæleſtia myſteria, ſicut Act. 7. dixit Stephanus, *Ecce video cælos apertos*; non quia viſu aut imaginatione cælum tanquam diuiſum aſpiceret, ſed quia videbat Chriſtum in cælo exiſtentem. Similiter quoque dicitur Ezech. 1. *Aperti ſunt cæli, & vidi viſiones Dei.* Vbi Hieron. hunc dicendi modum indicans, ait, *apertos* C *cælos non diuiſione firmamenti ſed fide credentis intelligi, eo quòd cæleſtia ſint illi reſerata myſteria. Vnde & in baptiſmate Saluatoris, quando Spiritus ſanctus in ſpecie columbæ deſcendit ſuper eum, apertos cælos legimus.* Eundem ſenſum indicat Matth. 3. cùm inquit: *Aperiuntur cæli, non reſeratione elemētorum, ſed ſpiritualibus oculis, quibus & Ezech. &c.* Idem Beda Mar. 1. & Chryſ. in imperfecto, hom. 4.

Geneſ. 7. Act. 7. Ezech. 1. Hierony. Beda. Chryſoſt.

Secundo modo explicari poteſt hæc ſententia quòd ipſum cælum diuiſum apparuerit, quaſi ſenſibili diuiſione, ita tamen, vt hæc apparitio non oculis ſed ſolùm imaginariæ viſioni ſit facta. In hunc modum explicant aliqui ſententiam Hieron. Bedæ, & Chryſoſt. iam expoſitam, & D. Thom. hîc ita interpretatur Ezechielem vidiſſe cælos apertos, & licèt vtrumque modum D probabilem exiſtimet, in hunc tamen maximè videtur propenſus. Nam eum ſecundo loco ponit, & ex duobus modis explicandi, priorem, qui eſt omnino per metaphoram intellectualémque viſionem ſignificat, vltimo loco conſtituit, & ita videtur eum præferre aliis (vt etiam Caietan. notauit) rationémque indicatur, quia viſio intellectualis perfectior eſt. Solet autem hæc ſententia fundari præcipuè in verbo Mat. 3. *Et ecce aperti ſunt ei cæli.* Nam illo pronomine *ei*, indicatur ſoli Chriſto oſtenſam eſſe illam cœlorum apertionem. Vnde Marcus: *Et ſtatim aſcendens de aqua vidi cælos apertos.* Solus ergo ipſe vidit: ergo non eſt facta mutatio, neque oſtenſio aliqua in obiectis ſenſibilibus, quæ aliorum etiam oculis patebant; ergo fuit ſolùm i- E maginaria in Chriſto, vel certè intellectualis.

D. Thom. Caietan. Matt. 3. Mar. 1.

Cælos in Iordane ſenſibiliter apertos alij præter Chriſtum vident quomodo.

Sed retorquendo hoc idem fundamentum, reiicienda videtur hæc ſententia; quia illa apertio cælorum non ſoli Chriſto, ſed cæteris etiam, qui præſentes aderant, oſtenſa eſt: ergo ſignum eſt factam eſſe per aliquam externam mutationem, & viſionem ſenſibilem. Patet conſequentia, quia licèt potuerit fieri in ſingulorum imaginationibus, tamen alius modus erat facilior, & hominum multitudini accommodatior. Antecedens verò conſtat ex omnibus coniecturis, quas ſuprà adduximus, ob quas fuit expediens cælos aperiri in Chriſti baptiſmate. Nam omnes fundantur in ſignificatione myſterij, quæ illo ſenſibili ſigno facta eſt: illa autem ſignificatio ſenſibilis, non erat Chriſto neceſſaria, ſed nobis: ergo oportuit

vt ta

vt talis eſſet, quæ ab aliis perciperetur. Vnde Sancti omnes, qui eas rationes afferunt, non obſcurè hoc ſupponunt. Et hinc etiam fit, illam apertionem non debere omnino metaphoricè exponi, quia ſic expoſita non ſignificat aliquod ſenſibile ſignum diſtinctũ à deſcenſu columbæ, ſed ſolam intelligentiam myſterij cœleſtis, & ſpiritualis ibi reconditi: ergo cùm illa apertio cenſeatur facta propter ſpecialem ſignificationem, non ſolam metaphoram continet, ſed veram mutationem in re factam, & ſenſibus obiectam ſignificat. Et augeri poteſt vis huius rationis, quia Euangeliſtæ tria illa diſtinctè enumerant, cœlũ apertum, columbam deſcendentem, & vocem de cœlo factã: ac duo poſteriora intelliguntur aliquo modo propriè facta, & ſẽſibus obiecta, inter ſeſe diſtincta: ergo eodem modo interpretãdum eſt primum, quòd ſit ſignum aliquod ſenſibile diſtinctum ab aliis duobus.

Marc. 1.

Confirmatur præterea ex Marco, qui ſub eodem verbo inquit, *Vidit cœlos apertos, & Spiritum tanquam columbam*: ſicut ergo intelligit ſenſibili & externa viſione vidiſſe columbam, ita & vidiſſe cœlos apertos intelligendum eſt. Vnde ſicut dicens Marcus Chriſtum vidiſſe columbam, non excludit quin alij viderint, ita etiam dum dicit vidiſſe cœlos apertos, non propterea ſolum ipſum vidiſſe putandum eſt. Neque etiam ex verbo Matthæi hoc colligi poteſt. Tum quia verbum illud, *Aperti ſunt ei*, ex Græco verbo verti poteſt, aperti ſunt *ſuper eũ*, ἐπαυτὸν. Quod dici poteſt, nõ quia ipſe viderit, ſed quia circa eũ facta eſt illa oſtenſio, & explicari potuiſſet illo modo, etiamſi ipſe eam non vidiſſet; ſed ſolùm alij, qui aderant. Vel ſi ad cognitionem referatur, ita vt ſenſus ſit, Chriſtum vidiſſe cœlum ſibi apertum, non propterà excluduntur alij (vt dixi) quin idem viderint, ſed explicatũ eſt ab Euãgeliſta illo ſpeciali modo, ad indicandum myſterium, cælos ſcilicet ſingulariter aperiri ei, qui baptizatur.

Cælorũ apertio ſenſibiliter in Iordane facta, aſtantium oculis viſa.

Secũdò igitur probabilius fit, illam cœlorum apertionem externis oculis viſam eſſe omnibus, qui aderant, & conſequenter factam eſſe per externam aliquam mutationem in obiecto ſenſibili. Nam licèt interdum fieri poſſit, vt etiam oculus aliquid videre videatur, non per mutationem obiecti, ſed per ſolam impreſſionem ſpeciei factam in oculo: tamen in præſenti non ita factum eſt. Quia quando ita fit viſio, vt eodem modo obiectum ab omnibus videatur, ſignum eſt, non fieri viſionem per huiuſmodi impreſſionem ſolam in vidente factam, ſed per mutationem obiecti. vt D.Thom. docuit (quamuis de re alia diſputans) infrà quæſt. 76. art. 8. Ratio verò eſt (quam etiam ſuprà tetigi de viſione imaginaria) qua hic modus eſt facilior, & magis proportionatus: tum ad ſenſibilem repræſentationem: tum ad viſionem, quæ omnibus præſentibus communis eſt. Ita ergo veriſimile eſt factam eſſe illam cœlorum apertionem, vt Ianſen. & alij recentiores docent, & priùs ſignificauerat Euthy. Matth. 3. & D.Thom. hîc non repugnat.

Ianſen. Euthym. D.Thom.

Quod ſi tandem inquiras, quænam mutatio in obiecto facta, & in quo obiecto ſeu corpore facta ſit. Dicendum eſt factam eſſe in aëre, qui in Scriptura nomine *cœli* frequentiſſimè appellatur. Nullum enim erat corpus propinquius & aptius ad eam immutationẽ recipiendam. Modus autem eſſe potuit. Primò, quod reuera ipſe aër diuiſus ſit, & in partes ſeparatus: ſed hoc difficultatem inuoluit, an ſpatium illud, quod erat inter partes diuiſas interiectum, eſſet vacuum, vel quodnam aliud corpus illud occuparet. Secundò, formari potuit in aëre ſpecies ſeu ſimilitudo aliqua apertionis, ſeu hiatus ſenſibilis, faciendo ſcilicẽt vt partes aëris ita oculos immutarent, vt apparerẽt diuiſæ, & diſtantes. Quod intelligi poteſt, ſi partes illæ, quæ ſeparari videntur, denſiores fiant, & lucidio- A res, ita vt ad illas poſſit viſus terminari: aër autem interiectus maneat rarior. Tunc enim videbũtur partes illæ inter ſe diſiungi, atque ita cœlum aperiri.

Cœlos in Iordane apertos intelligendum quomodo.

SECTIO II.

Vtrùm Spiritus ſanctus verè in ſpecie columbæ deſcenderit, ita vt externis oculis cerni poſſet.

NOn hîc inquirimus id, quod ad ipſam perſonam Spiritus ſancti ſpectat, quia ſupponimus illam nec per ſui mutationem deſcendere potuiſſe, ſed ſolùm, quia nouo modo repræſentata eſt in ordine ad ſpecialem gratiæ effectum (vt latiùs 1. par. quæſt. 43 B diſſeritur) nec ipſam ſecundùm ſe oculis videri poſſe corporeis: ſed ſolùm in figura, vel ſigno ſenſibili (vt tractatur ex profeſſo 1. q. 12.) Agitatur ergo hæc quæſtio de ipſo ſigno ſeu columba, ſub cuius ſpecie Spiritus ſanctus apparuit.

Columba in Iordane apparens oculis viſa.

Qua in re primò certum eſt, columbam illam exterioribus oculis viſam eſſe ſuper Chriſtum deſcendere, & in hoc omnes conueniunt. Primò, propter proprietatem verbi *videndi*, quod non oportet metaphoricè exponi de intellectuali vel imaginaria viſione. Vnde Auguſtinus libro 2. de Trinitate, cap. 6. ſic ſcribit, *De illa columba nullus vnquã dubitauit, quòd oculis viſa ſit*. Secundò, quia non ſolùm Chriſtus ſed etiam C Ioannes illam vidit, vt dicitur Ioannis 1. Tertiò, quia veriſimilius eſt ita deſcẽdiſſe, vt ab omnibus qui aderant conſpecta ſit, vt indicat Auguſtinus ſuprà, & docent expoſitores omnes ſuper Euangelia, præſertim Chryſoſtom. hom. 16. in Ioan. & probari poteſt omnibus rationibus ſuperiori ſectione adductis, & ſequenti ſect. latiùs tractabitur, & confirmabitur.

Auguſt. *Ioan. 1.*

Secundò certum eſt, ſiue illa columba verum fuerit animal, ſiue ſpecie tenus duntaxat, non fuiſſe hypoſtaticè vnitã Spiritui ſancto, vt hîc docet D.Thom. ad 2. cum Auguſtino loco citato, & Chryſ. hom. 11. in Matth. & eſt omnino certum. Non enim dicitur Deus factus columba, ſicut dicitur factus caro, aut homo, neque ad finem miſſionis ſeu apparitionis Spiritus D ſancti neceſſaria erat hypoſtatica vnio ſicut fuit ad finẽ incarnationis, vt rectè notauit D.Thom. 1. p. q. 43. artic. 7. ad 4. Quia non apparuit Spiritus ſanctus ſub ſpecie colũbæ, vt per illam aliquid operaretur merẽdo aut ſatisfaciẽdo, ſicut verbũ per humanã naturam. Denique licèt huiuſmodi natura irrationalis non ſit huius hypoſtaticæ vnionis omnino incapax, nõ tamẽ diuinam maieſtatem decet illi vniri. De qua re latiùs in ſuperiori tomo dictũ eſt. Circa hoc verò obſcurus eſt locus Tertul. libr. de carne Chriſti, c. 3. vbi dicit, *Spiritum columbæ corpori illapſum deſcendiſſe ſuper Dominum, qui Spiritus* (ait) *cum hoc eſſet, tam verè erat columba, quàm Spiritus, nec interfecerat ſubſtantiam propriam aſſũpta ſubſtantia extranea.* Sed hæc verba vel corrigenda E ſunt, quia Euangelium non dicit, Spiritum fuiſſe verè columbam, ſed apparuiſſe quaſi columbam: vel exponenda ſunt iuxta ea, quæ ſtatim dicemus.

D.Thom. Auguſt. Chryſoſt. *D.Thom.* *Tertull.*

His ergo poſitis controuerſia eſt, vtrùm illa columba fuerit verum animal, nec nè. Prima ſententia eſt, fuiſſe verum animal de nouo à Deo creatum ad illud munus. Ita ſentit Auguſt. lib. de agone Chriſtiano, cap. 22. ſolet etiam tribui Chryſoſt. hom. 12. in Matth. & 4. in Acta, ſed iis locis reuera neutrum affirmat, ſed ſolùm docet Spiritum ſanctum non dici apparere in ſpecie columbæ, vel ignis, quia naturam columbæ aſſumat, ſed quia in his repræſentatur. An verò ſub illa ſpecie vera fuerit natura columbæ, nec ne, non explicat. Ad hanc verò ſententiam accommodari poſſint verba Tertul. ſuprà citata, vt non ſit ſenſus, Spiritum verè factum eſſe columbam, ſed

Auguſt. Chryſoſt. *Tertull.*

ſed veram columbam aſſumpſiſſe, non hypoſtaticè; ſed vt in ea repræſentaretur. Auguſtinum ſequutus eſt Anſelm. Matth. 8. & Hugo Cardinalis Ioan. 1. & nonnulli ex Scholaſticis in 1. d. 16. ac denique D. Th. hîc art. 7. qui vtitur ratione ſumpta ex Auguſtino. Quia decuit, vt Spiritus veritatis, nec fictione vteretur, nec homines falleret: hoc enim argumento concludimus, Verbum aſſumpſiſſe veram hominis naturam, quoniam aliàs non decepiſſet. Sed (quidquid ſit de aſſertione) certum eſt rationem hanc non concludere. Eam enim in re ſimili diſſoluit idē D. Thom. 3. p. q. 76. art. 8. ex doctrina eiuſdem Aug. libr. 2. quæſtionum in Euangelia, quæſt. vlt. dicens: quando ſpecies aliqua diuinitus formatur, & ad veritatem aliquam ſignificandam refertur, nullam eſſe deceptionem, ſed veritatis ſignificatiouem. Vt cùm Chriſtus apparuit diſcipulis euntib. in Emaus in ſpecie peregrini, nulla fuit deceptio, etiam ſi ob eam cauſam cōtigerit alios decipi. Quia aliorum deceptio tribui non poteſt illi, qui verbis vel factis vera ſignificat ſine intētione fallendi. Neque eſt eadē ratio de humana natura à Verbo aſſumpta. Quia aſſumpta eſt nō tantùm ad repræſentandum: ſed ad exiſtendum, & operandum, & ideo non ſolùm dicitur Verbum apparuiſſe in ſpecie hominis, ſed factum homo: quod nequit eſſe verum ſine vera natura hominis.

Anſelm. Hug. Card. D. Thom. Auguſt. Luc. 24.

Columba in baptiſmo ſuper Chriſtum deſcendens, nō fuit vera, ſed apparens.

Secunda ergo ſententia eſt, columbam illam non fuiſſe verā ſed tantum apparentem. Hanc docet Aug. epiſt. 102. Vbi latè probat nō oportuiſſe illam ſpeciē columbæ vera informari anima, ſicut nec vocem Patris, quæ in eodem baptiſmate audita eſt, per organa vitæ formari. Idem lib. 3. de mirabilibus Scripturæ, c. 5. his verbis, *Quāuis corporali ſpecie Spiritus ſanctus ſuper Dominū deſcendere dicitur, non tamē de auibus ſūpſiſſe columbam, ſed ex aere, minimè dubitatur.* Quæ verba non poſſunt exponi ſolùm de aſſumptione ad vnionē hypoſtaticam: alioqui poſterior pars falſa eſſet, quia hoc modo nec veram nec apparentem columbam Spiritus ſanctus aſſumpſit. Videri tamē poteſt Auguſt. his verbis ſolùm negare illam columbam ſumptam eſſe ex auibus, quæ antea exiſtebant, non tamen fuiſſe verum animal de nouo ex aëre procreatū. Sed huic ſenſui repugnat ratio, quam Auguſtin. ſubiungit dicens, *Nequaquam enim ex auibus Spiritum ſanctum neceſſe fuit corpus aſſumere, dum aues in nullo tranſgreſſæ ſunt legē naturæ, ſed & ſi in aliquo tranſgrederentur, nō debuit à Spiritu aſſumi, vt ei delicti vindicta ſolueretur, cùm neq; rationalis ſit, neque æterna.* Quæ ratio directè ſolùm probat, naturam columbæ non eſſe aſſumptam à Spiritu in vnitatem perſonæ, hinc tamen conſequenter voluit cōcludere non oportuiſſe, vt eſſet vera, ſed tantū apparens, vt etiam in principio capitis dixerat, & inſinuat lib. 2. de Trinitat. cap. 5. dum ait, *Facta eſt quædā creatura ſpecies ex tēpore, in qua viſibiliter oſtēderetur Spiritus ſanctus, ſiue cùm in ipſum Dominum corporali ſpecie velut columba deſcendit, ſiue cùm die Pentecoſtes, &c.* Vbi etiam perpēdendum eſt eodem modo loqui Auguſt. de columba, & de igne Pentecoſtes, quē & ipſe Auguſt. dicta epiſtol. 102. & omnes docēt non fuiſſe verum ignē. Clarius videtur hoc docere Amb. lib. 1. de Sacram. cap. 5. dicens, *Non columba deſcendit, ſed quaſi colūba: Chriſtus carnem ſuſcepit, non ſicut carnem, ſed carnis veritatē, Spiritus autem ſanctus in ſpecie columbæ, non in veritate colūbæ.* Huc accedit Optatus Mileuitan. lib. 4. contra Parmenian. *Spiritale* (inquit) *oleum in imagine columbæ deſcēdit.* Nazian. verò orat. 39. ſolùm dicit, *Deſcendit vt columba corporeo modo conſpecta.* Et hoc ipſum videntur ſentire Chryſoſt. Theophylact. & Euthym. Matth. 3. qui ſēper vocant *ſpeciē columbæ*, ſeu *quaſi columbā*: expreſſiùs verò id docent recentiores expoſitores, Caietā. Ianſenius poſt Gloſſam Matt. 3. Lyran. Mar. 1. Abulēſ. quæſtion. 84. & 85. in tertium caput Matth. & Procopius Gen. 18. & hanc ſententiam ſequutus fuerat D. Tho. in 1. d. 16. ar. 3. q. vnica. Quæ videtur veriſimilior: cui in primis fauent verba Scripturæ, quæ non appellat ſimpliciter columbam, ſed *tanquam* vel *ſicut colūbam.* Quòd licèt referri poſſit ad ipſam perſonam Spiritus ſancti, qui non poteſt dici ſimpliciter colūba, etiamſi illa eſſet verum animal, cùm non eam hypoſtaticè aſſumpſerit, ideóq; dicatur *quaſi columba*, cōmodiùs tamē intelligitur de tota illa re, quæ apparuit: ſicut enim Actor. 2. dicitur apparuiſſe *tanquam ignis*, non ſolùm intelligitur de Spiritu ſancto, ſed & de ſpecie externa. Cōiecturæ verò ſunt, prima, quia Deus nihil facit fruſtrà, ad fidem autem illius apparitionis ſatis ſupérque erat imago columbæ, cùm ſolùm eſſet ad repræſentandum: & (vt Auguſtin. dixit dicta epiſt. 102.) nō minùs declaratur omnipotentia & ſapientia Dei in hoc, quòd ita illi creatura obtemperet, vt ſine animæ viuificantis miniſterio figura motúſq; volucris eadē potentia creatoris ingeratur aſpectibus, quàm creādo verum animal. Secundò, quia poſt factam illam repræſentationem, vel illud animal erat corrumpendum, & deſtruendum (vt Tertul. & alij anthores primæ ſententiæ factum eſſe fatentur) & ita ſuperuacanea fuiſſet illa creatio: præſertim cùm Deus non ſoleat deſtruere ea, quæ condidit, quando alioqui ex propriis principiis, & cauſis corruptio non ſequitur: vel permanſura erat illa columba, vt peracto miniſterio auolaret, ſicut reliquæ aues, & hoc non erat ita decens, neque ad confirmandum miraculum neceſſarium, vel admodum vtile. Tertiò omnes aliæ apparitiones, quæ miniſterio Angelorum in corporibus aſſumptis factæ ſunt, ità explicantur, vt res non ſint veræ, quæ apparent, niſi fortaſſe quando res apparentes ſunt ita ſimplices, ſeu imperfectæ, vt non poſſint facilius repræſentari, quàm fieri, vt nubes, & aliæ res huiuſmodi, non verò res aliæ perfectæ, ac viuentes. Neque enim tres viri, qui Abrahæ apparuerunt, fuerunt veri homines, & ſic de cæteris. Non eſt ergo, quòd in hac apparitione aliquid ſingulare & inuſitatum ſine nouo fundamento fingamus.

Auguſt. Ambr. Optat Mileu. Greg. Naz. Chryſoſt. Theopyl. Euthym. Caiet. Ianſen. Gloſſ. Lyra. Abulenſ. D. Thom. Act. 2. Auguſt. Tertull.

Dubium.

Sed inquiret tandem aliquis: Vtrùm hæc columba apparuerit ſuper Chriſtum ante, an poſt baptiſmum eius, aut vtroque tempore. Quæ difficultas orta eſt ex verbo Ioannis, *Super quem videris Spiritum ſanctum deſcendentem, & manentem, ipſe eſt, qui baptizat.* Hinc enim videtur ſequi, antequam Ioannes Chriſtum baptizaret, vidiſſe Spiritum deſcendentem, & manentem ſuper Chriſtum, quia antea illum cognouit: vnde fit ante baptiſmum deſcendiſſe columbam: & ita opinatur Caiet. Mat. 3. & alij, quos audacter loquutos eſſe meritò dixit Franciſc. Tolet. Ioan. 1. annotat. 72. quia ſine vllo Scripturæ fundamento id confingunt. Certum ergo ſit columbam apparuiſſe, Ieſu baptizato, vt dixit Lucas c. 3. imò expreſsè Matth. c. 3. dicit poſt baptiſmum Chriſtum aſcendiſſe de aqua, & ſtatim vidiſſe cælos apertos, & Spiritū deſcendentem, quaſi columbam; tunc igitur ſolùm credendum eſt, columbam apparuiſſe. Nam ſi antea etiam deſcendiſſet, vidiſſet vtique illam Chriſtus, & Euangeliſtæ aliquam illius mentionem feciſſent, quod non ſolùm non faciunt, imò in ipſo narrationis modo indicant apparitionem illam fuiſſe nouam & inſolitam. Ad difficultatem autem poſitam, iam ſuprà declaratum eſt, quomodo Ioannes priùs de facie ignorauerit Chriſtum, & poſtea ante baptiſmum priuata reuelatione illum cognouerit abſque ſigno externo: poſtea verò, publica reuelatione & aptiori ad teſtimonium de Chriſto reddendum.

Ioan. 1. Caiet. Franc. Tolet. Reſponſio. Poſt Chriſtū baptizatum columba apparet. Luc. 3. Matth. 3.

SE

SECTIO III.

Vtrum baptizato Chriſto vox Patris verè audita fuerit, & ob quam cauſam.

QVæſtio hæc intelligi primùm poteſt de ipſo ſigno externo, an verũ fuerit, id eſt, an fuerit vera vox, quæ percipi auribus poſſet: & hoc modo exiguam aut ferè nullam difficultatem habet. Nam certum eſt illam non fuiſſe vocem in ea veritate, ac proprietate, qua vox dicitur ſonus formatus, per organa vitæ informata anima, vt Auguſt. notauit epiſtol. 102. & eſt per ſe clarum. Æquè tamen certum videtur, illum fuiſſe verum ſonum realem, ac ſenſibilem, qui & ſenſum immutare & menti non minus ſignificare poſſet, quàm ſi eſſet vox ab homine prolata, vt eodem loco Auguſtin. aduertit, qui propterea dicit, ſonum illum talem fuiſſe, qualis edi poteſt ex corpore animato. Et patet ex verbis Euangeliſtarum, dicentium factam eſſe vocem de cœlo. Nam, vt hoc verum ſit, neceſſe eſt, vt ſaltem fuerit ſonus articulatus ad modum vocis, quia non poterat aliquid aliud, ſeu imago aut ſimilitudo vocis illis verbis ſignificari. Quod confirmari poteſt ex aliis locis Euangeliorum, in quibus voces ſimiles auditæ eſſe dicuntur, quæ ſtatim commemorabimus.

Auguſt. Vox in Iordane cælitus delapſa verus ſonus realis, & ſenſibilis.

Hinc neceſſariò ſequitur eam vocem auditam eſſe non ſolùm à Chriſto & Ioanne, ſed etiam à reliquis hominibus, qui præſentes aderant. Probatur ex dictis, quia erat verus ſonus ſenſibilis, nec poterat ſine nouo miraculo peruenire ad aures Ioannis, quin ad alios etiam deferretur. Deinde ex fine illius vocis, nõ enim propter Chriſtum & Ioannem ſolùm neceſſaria erat illa vox. Sicut Ioan. 12. cùm veniſſet de cœlo vox, & audita eſſet à turba, dixit Chriſtus, *Non propter me hæc vox venit, ſed propter vos.* Tertiò ex communi omnium interpretatione: Chryſoſt. hom. 12. in Matth. Theophil. Euthym. & aliorum.

Vox ſuper Chriſtum baptizatum de cœlo lapſa ab aſtãtibus audita.

Ioan. 12.

Chryſoſt. Theophyl. Euthym.

Obiect. Hilar.

Reſponſ. Ioan. 5.

Verum eſt, Hilarium libr. 9. de Trinitate ante medium ſignificare illam vocem non eſſe auditam, niſi à ſolo Ioanne præter Chriſtum. Et poteſt ſuaderi, quia ſi omnis populus illam audiſſet de cœlo delatam, omnes credidiſſent, nec fuiſſet teſtimoniũ Ioannis neceſſarium: cùm tamen ille poſt baptiſmum non ceſſauerit teſtimonium Chriſto reddere, quòd ſe maior eſſet. Sed hæc ſententia reuera non eſt veriſimilis, neque Hilarius eam docet. Ibi enim obiter interpretatur verba illa Ioan. 5. *Neque vocem eius audiſtis, neque ſpeciẽ eius vidiſtis.* Quæ ipſe refert ad hanc vocem Patris in baptiſmo auditam, & interrogat, quomodo illam nõ audierint Iudæi? & reſpondet, *Sed fortè in Ieroſolymis manentes non audierant, quia in deſertis Ioannes ſolus audierat.* Ex qua ratione potiùs colligitur eos, qui nõ mãſerant Ieroſolymis, ſed in deſerto cum Ioanne fuerãt, audiuiſſe vocem illam. Etenim ſi illi non audierunt, quia Ieroſolymis manſerunt, certè, ſi cũ Ioanne fuiſſent, audiuiſſent: cùm ergo dicit *ſolus Ioannes*, non excludit eos, qui comitabantur eum, ſed eos, qui Ieroſolymis manſerant. Et hæc quoad mentem Hilarij. Nã quod attinet ad verba illa Ioan. 5. *Vocem eius non audiſtis*, fortaſſe alium habent literalem ſenſum de quo legi poſſunt expoſitores.

Albert.

Ioan. 12.

Ad coniecturã verò reſponderi poteſt ex Alberto Matth. 3. eos, qui aderant, audiiſſe quidem confuſum ſonum illius vocis, non tamen diſtinctè ſignificationem eius percepiſſe. Sicut Ioan. 12. quando audita eſt vox illa, *Et clarificaui, & iterũ clarificabo, turba, quæ ſtabat, & audierat, dicebat tonitrum eſſe factum: alij dicebant, Angelus ei loquutus eſt.* Sed hoc & dicitur gratis ſine fũdamento, & licèt credi poſſet de aliquibus, qui fortaſ-

A ſe longè aberant, vel de rudi plebe, tamen veriſimile non eſt, verba illa non eſſe clarè ac diſtinctè percepta & audita à multis, ſicut in die transfigurationis Apoſtoli diſtinctè audierunt ſimile Patris teſtimonium, vt Petrus inquit 2. Canonica, c. 1. Reſpondetur ergo, mirum non eſſe, quòd Iudæi, quamuis vocem audierint, non ſtatim illi fidẽ adhibuerint, neque enim erat illis euidens eam vocem eſſe à Deo. Nam euidentiora ſigna poſtea habuerũt: quibus tamen non crediderunt.

Ex iis colligitur ac confirmatur, quod ſuprà dicebamus, neceſſarium eſſe, vt tria hæc ſigna ab omnibus, qui aderant, perciperentur. Quia (vt eleganter notat Chryſoſt. hom. 12. in Matth.) ſi omnes audiſſent vocẽ illam, *Hic eſt filius meus dilectus*, & nullũ vidiſſent ſpeciale ſignum, quod indicaret eum, de quo verba illa

Chryſoſt.

B dicebantur, potius crederent de Ioanne quàm de Chriſto proferri. Quia non eſt dictum: *Hic, qui baptizatur*, ſed ſimpliciter *hic*. Vnde, cùm maiorẽ haberent de Ioanne quàm de Chriſto exiſtimationem, potius illum deſignari putarent, quàm Chriſtum. Propterea ergo deſcendit Spiritus ſanctus in ſpecie columbæ, & ſuper Chriſtum manſit, vel vt Optatus Mileuitanus ait loco citato, *capiti eius inſedit, & vocẽ* (ait Chryſoſtomus) *traxit ad filium, cunctiſque fecit eſſe perſpicuũ, quòd illa vox de baptizato deberet intelligi*, quam ſententiam eiſdem ferè verbis habet Damaſ. orat. de tranſfig. *Paterna, inquit, voce cœlitus intonãte, dilectus filius eſſe aſſerebatur; is baptizabatur; à columba autẽ tanquã à ſpiritu, veluti digito indicabatur is, cui teſtimoniũ dicebatur.* Ne-

Opta. Mil. Chryſoſt.

Damaſ.

C ceſſarium ergo fuit, vt columba ab omnibus conſpici poſſet, quemadmodum vox potuit audiri: & quia cælorum apertio ad deſcenſum colũbæ fiebat, & omnia in eundem finem, Chriſti ſcilicet manifeſtationem tendebant, conſequens eſt, vt omnia æquè fuerint cunctorum ſenſibus obiecta.

Secundò poteſt intelligi quæſtio propoſita de veritate illius vocis quoad eius ſignificationem; id eſt, an vera fuerit illa vox de Chriſto prolata. Cum qua quæſtione cõiuncta eſt alia, ſcilicet quo ſenſu illa vox prolata ſit. Sed huiuſmodi quæſtiones partim ad materiam de Trinitate ſpectant, partim in priori tomo à nobis explicatæ ſunt: tum Diſput. 2. dum diuinitatem Chriſti monſtraremus: tum propiùs Diſput. 49. dum de Chriſti filiatione diceremus, vbi Adrianum Pa-

D pam, Concil. Francoford. & alios Patres retuli, ex hoc loco probantes Chriſtum eſſe filium Dei naturalem, & non adoptiuum, quod illi proprium eſt, ac ſingulare, & ideo ſingulariter vocatur à Patre *Filius meus*, id eſt, proprius ac naturalis, ac ſingulariter dilectus, id eſt, non filius, quia dilectus quod proprium adoptiuorum eſt: ſed dilectus, quia filius.

Et hinc colligitur primò, verba illa, vt vera ſint, ſingulariter tribuẽda eſſe perſonæ Patris, quia Chriſtus non eſt filius totius Trinitatis, ſed ſolius primæ perſonæ. Quòd ſi quæras quomodo poſſit illa vox ſoli Patri tribui, cùm à tota Trinitate ſit effecta. Reſpondet D. Thom. hîc ad 2. cum Fulgentio libr. de fide ad Petrum, cap. 9. licèt efficientia vocis cõmunis ſit toti

D. Thom. Fulgent. Cypr.

E Trinitati; ſicut columba ſpecialiter eſt ad repræſentandã perſonam Spiritus ſancti: ita illa vox ad declarandum ſolum Patrem, vt loquentem, & ideo vox illa ei ſingulariter tribuitur, & eius ſignificatio de ſola illius perſona vera exiſtit. Vnde eleganter Cyprian. ſer. de baptiſmo ſic ait, *Huc vſque, Domine ſancte Pater, nõ audiuimus te ita loquentẽ, vt perſonaliter tibi aſſignetur loquutio, quam proferres, hanc vocem à paternitate tua delatam, nemo eſt, qui ambigat; non eſt, qui ſibi hoc verbum audeat arrogare*, & infra, *Hoc teſtimonium auditum eſt, quia filius Dei eſt, quẽ Ioannes tenet in manibus, verus homo, verus Deus, vnicus Patris, dilectꝰ à Patre, immeritos nos dilexit. Duo grata vocabula, filius, & dilectus, ipſo Deo dictante*

A *ſtante noſtris ſenſibus imprimuntur, vt communio nominum nos aſſociet collegio munerum, & tantæ dulcedinis nomina noſtrum emolliant animum, accedantq́ deuotionis affectum. Per omnia ſibi Pater in filio complacuit.*

Secundum: ex prædicta verborum veritate & teſtimonio Cypriani colliguntur variæ rationes, propter quas hoc paternum ſignum datum eſt in Chriſti baptiſmate, quas etiam in commentario art. 8. explicatas reliquimus. Intelligitur denique, quomodo in Chriſti baptiſmo facta eſt expreſſa Trinitatis repræſentatio, ac manifeſtatio. Quia in Chriſto baptizato perſona filij erat, in columba autem & voce, perſonæ Patris & Spiritus ſancti repræſentatæ ſunt, ſimúlque indicatum eſt Chriſti baptiſmum in Trinitatis profeſſione ac inuocatione perficiendum fore.

In Chriſti baptiſmo expreſſa Trinitatis manifeſtatio facta.

B Ex hac autem veritate ſumpſerunt aliqui occaſionem aſſerendi, illum baptiſmum, quo Chriſtus baptizatus eſt, non tantùm fuiſſe baptiſmum Ioannis, & aquæ; ſed & gratiæ, eiuſdémque rationis cum baptiſmo à Chriſto inſtituto. Cui opinioni videtur fauere Damaſc. lib. 4. de fide, cap. 10. vbi diſtinguens varia genera baptiſmatum: *Quartum*, inquit, *Ioannis fuit, quintum Domini baptiſma, quo ipſe tinctus eſt.* Vbi Clichtoueus ita exponit Damaſceni ſententiam, vt ſimpliciter ſonat, & mordicus illam defendit. Sed licèt fortaſſe hæc ſententia potius ad loquendi modum quàm ad rem pertineat, vitanda tamen eſt: tum quia fauet huius temporis Hæreticis: tum etiam quia repugnat Patribus dicentibus Chriſtum baptizatum eſſe baptiſmo Ioannis, vt illum approbaret, C & vt magnam oſtenderet humilitatem aſſumendo imperfectum baptiſmum pœnitentiæ, cùm ipſe pœnitentia non egeret: tum denique quia in rigore eſt falſa. Primò, quia quando Chriſtus baptizatus eſt; nondum erat baptiſmus illius inſtitutus, quanquam tunc aliquo modo inceperit eius inſtitutio. Secundò, quia Ioannes, qui fuit miniſter illius baptiſmi, non habuit intentionem baptizandi baptiſmo Chriſti: ſed ſuo, quia tunc poteſtatem aliam non acceperat. Tertiò, quia de ratione baptiſmi Chriſti eſt, vt miniſter, qui baptizat, Trinitatem inuocet propriis verbis, quod Ioannes tunc non fecit: quin potiùs (ſi verba Euangeliſtarum attentè conſiderentur) illa met Trinitatis repræſentatio, quæ in illo baptiſmo facta eſt, D non fuit ad perficiendum conſecrandúmque baptiſmum. Sed potiùs peracto iam baptiſmate, & poſtquam Chriſtus iam ex aquis aſcenderat, facta eſt: ergo nec propter illam repræſentationem, nec propter aliã cauſam poteſt dici Chriſtus baptizatus ſuo baptiſmo, ſed Ioannis Damaſcenus autem lato quodam & improprio modo loquutus eſt, dicens Chriſtum baptizatum eſſe ſuo baptiſmo, quia dum baptizatus eſt à Ioanne, ſuum baptiſmum præfigurauit, & quodammodo inſtituit, vt ex Auguſtino ſumi poteſt libro 15. de Trinitate, cap. 26. Hieron. & Chryſoſt. Ambr. Beda, aliíſque expoſitoribus in Matth. & Luc. cap. 3.

Damaſ.

Clicthou.

Chriſtus baptiſmo Ioãnis lotus non ſuo.

QVÆSTIO XL.

De modo conuerſationis Chriſti, in quatuor articulos diuiſa.

Onſequenter poſtea, quæ pertinent ad ingreſſum Chriſti in mundum, vel ad eius principium: conſiderandum reſtat de his quæ pertinent ad progreſſus ipſius.

Et primo conſiderandũ eſt de modo conuerſationis ipſius: ſecundò, de tentatione eius: tertiò, de doctrina: quartò, de miraculis.

Circa primum quæruntur quatuor.

Primò, vtrùm Chriſtus debuerit ſolitariam vitam ducere, an inter homines conuerſari.

Secundò, vtrùm debuerit auſteram vitam ducere in cibo, & potu, & veſtitu, an cum alijs communem.

Tertiò, vtrùm debuerit abiectè viuere in hoc mundo, an in diuitijs, & honore.

Quartò, vtrùm debuerit ſecundùm legem viuere.

COMMENTARIVS.

QVanquam in ordine Euãgelicæ narrationis baptiſmum proximè ſequatur Chriſti ieiunium, & tentatio, D. Thomas autem, vt ſeruato doctrinæ ordine ab vniuerſalibus ad ſingularia deſcendat: explicato Chriſti baptiſmo, qui fuit quaſi initium oſtenſionis & manifeſtationis Chriſti, quæſtionem hanc interponit, in qua explicat rationem modúmque viuendi, quem Chriſtus in hac vita elegit. Et quæ in tribus primis articulis docet, ſunt quidem egregia, & ad mores hominum componendos notanda: adeò tamen perſpicua, vt expoſitione non egeant. Quare nullum illis adiiciemus commentarium: ſed vna breui diſputatione complectemur omnia.

ARTICVLVS I.

Vtrùm conueniens fuerit Chriſtum inter homines conuerſari.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd Chriſtus non debuerit inter homines conuerſari, ſed ſolitariam vitã agere. Oportebat enim quòd Chriſtus ſua conuerſatione non ſolùm ſe hominem oſtẽderet eſſe, ſed etiam Deum. Sed Deum non conuenit cum hominibus conuerſari: dicitur enim Dan. 2. Exceptis dijs, quorũ non eſt cum hominibus conuerſatio. Et philoſophus dicit in primo Politicæ, quòd ille, qui ſolitarius viuit, aut eſt beſtia, ſi ſcilicet propter ſæuitiam hoc faciat: aut eſt Deus, ſi hoc faciat propter contemplandam veritatem. Ergo videtur, quòd non fuerit conueniens, Chriſtum inter homines conuerſari.

222. Inf. a. 2. co. & ad 3. & 22. q. 25. ar. 6. co. 5. Pro. 30.

lib. 1. q. 2. à me. tom. 5.

2. Præterea, Chriſtus dum in carne mortali vixit, debuit perfectiſſimam vitam ducere. Perfectiſſima autem vita eſt contemplatiua: vt in ſecunda parte habitum eſt. Ad vitam autem contemplatiuam maximè competit ſolitudo: ſecundùm illud Oſeæ 2. Ducam eam in ſolitudinem, & loquar ad cor eius: ergo videtur, quòd Chriſtus debuerit ſolitariam vitam ducere.

22. q. 182. art. 4.

3. Præterea, conuerſatio Chriſti debuit eſſe vniformis, quia ſemper in eo debuit apparere id, quod optimum eſt. Sed quandoq́ Chriſtus ſolitaria loca quærebat turbas declinans. Vnde Remigius dicit ſuper Matt. Tria refugia legitur Dominus habuiſſe, nauim, montem & deſertum: ad quorum alterum quotieſcunque turbis comprimebatur, conſcendebat. Ergo & ſemper debuit ſolitariam vitam agere.

E *Sed contrà eſt, quod dicitur Baruch. 3. Poſt hæc in terris viſus eſt, & cum hominibus conuerſatus eſt.*

Reſpondeo dicendum, quòd conuerſatio Chriſti talis debuit eſſe, vt conueniret fini Incarnationis, ſecundùm quam venit in mundum. Venit autem in mundum, primo quidem ad manifeſtandum veritatem: ſicut ipſe dicit Ioann. 18. In hoc natus ſum, & ad hoc veni in mundum, vt teſtimonium perhibeã veritati. Et ideo non debebat ſe occultare vitam ſolitariam agẽs: ſed in publicam procedere publicè prædicando. Vnde Luc. 4. dicit illis, qui volebant eum detinere, Quia & alijs ciuitatibus oportet me euangelizare regnum Dei, quia ideo miſſus ſum. Secundo venit ad hoc, vt homines à peccato liberaret: ſecundũ illud 1. ad Tim. 1. Chriſtus Ieſus venit in hunc mundum, peccatores ſaluos facere.

Et

Et ideo vt Chryſoſt. dicit, licèt in eodem loco manendo poſſet Chriſtus ad ſe omnes attrahere, vt eius prædicationem audiret: non tamen hoc fecit, præbens nobis exemplum, vt perambulemus & requiramus pereuntem: ſicut paſtor ouem perditam, & medicus accedit ad infirmum. Tertiò venit, vt per ipſum habeamus acceſſum ad Deum, vt dicitur Rom. 5. & ideo familiariter cum hominibus conuerſando, conueniens fuit, vt omnibus fiduciam daret ad ſe accedendi. Vnde dicitur Matt. 9. Factum eſt diſcumbente eo in domo, *ecce multi publicani & peccatores venientes, diſcumbebant cum Ieſu & diſcipulis eius. Quod exponens Hieron. dicit, videbant publicanum à peccatis ad meliora conuerſum, locum inueniſſe pœnitentiæ, & ob id etiam ipſi non deſperant ſalutem.*

Ad primum ergo dicendum, quòd Chriſtus per humanitatem ſuam voluit manifeſtare diuinitatem. Et ideo conuerſando cum hominibus (quod eſt proprium hominis) manifeſtauit omnibus ſuam diuinitatem, prædicando, & miracula faciendo, & innocenter & iuſtè inter homines conuerſando.

Ad ſecundum dicendum, quòd (ſicut in ſecunda parte dictum) vita contemplatiua ſimpliciter eſt melior, quàm actiua, quæ occupatur circa corporales actus. Sed vita actiua, ſecundùm quam aliquis prædicando & docendo contemplata alijs tradit, eſt perfectior, quàm vita, quæ ſolùm contemplatur: quia talis vita præſupponit abundantiam contemplationis. Et ideo Chriſtus talem vitam elegit.

22. q. 182. ar. 4 & q. 158. art. 6.

Ad tertium dicendum, quòd actio Chriſti fuit noſtræ inſtructio. Et ideo vt daret exemplum prædicatoribus, quod non ſemper ſe darent in publicum, ideo quandoque Dominus ſe à turbis retraxit. Quod quidem legitur feciſſe propter tria. Quandoque quidem propter corporale quietem. Vnde Marc. 6. dicitur, quod Dominus *dixit diſcipulis, Venite ſeorſum in deſertum locum, & requieſcite puſillum: erant enim, qui veniebant, & redibant multi, & nec ſpatium manducandi habebant. Quandoque verò cauſa orationis. Vnde dicitur Luc. 6. Factum eſt in illis diebus, exijt in montem orare, & erat pernoctans in oratione Dei. Vbi ait Ambroſ. quod ad præcepta virtutis ſuo nos informat exemplo. Quandoque verò, vt doceret fauorem humanum vitare: vnde ſuper illud Matth. 5. Videns Ieſus turbas, aſcendit in montem, dicit Chryſoſt. Per hoc quòd non in ciuitate & foro, ſed in monte & ſolitudine ſedit, erudiuit eos, nihil ad oſtentationem facere, à tumultibus abſcedere, & maximè cùm de neceſſarijs diſputare oportet.*

l. 5. in Luc. c. cuius titulo eſt. De oratione Ieſu in monte ante me. to. 5.

Hom. 15. in Matth. circa prin. to. 2.

ARTICVLVS II.

Vtrùm Chriſtus auſteram vitam in hoc mundo ducere debuerit.

225. Inf. q. 41. a. 3. ad 1.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd Chriſtus debuerit auſteram vitam ducere in hoc mundo. Chriſtus enim multo magis prædicauit perfectionem vitæ, quàm Ioannes. Sed Ioannes auſteram vitam duxit, vt ſuo exemplo homines ad perfectionem vitæ prouocaret: dicitur enim Matth. quòd ipſe Ioannes habebat veſtimentum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos ſuos, eſca autem eius erat locuſtæ, & mel ſylueſtre. Quod exponens Chryſoſt. dicit, Erat mirabile in humano corpore, tantam patientiam videre: quod & Iudæos magis attrahebat. Ergo videtur quòd multo magis Chriſtum decuerit auſteritas vitæ.

Hom. 10. in Matth. ante me. to. 2.

2. Præterea, Abſtinentia ad continentiam ordinatur: dicitur enim Oſeæ 4. Comedent, & non ſaturabuntur, fornicati ſunt, & non ceſſauerunt. Sed Chriſtus continentiam in ſe ſeruauit, & alijs ſeruandam propoſuit, cùm dixit A *Matt. 19. Sunt eunuchi, qui ſe caſtrauerunt propter regnum cœlorum: qui poteſt capere capiat. Ergo videtur, quòd Chriſtus in ſe & in ſuis diſcipulis auſteritatem vitæ ſeruare debuerit.*

3. Propterea, Ridiculum videtur, vt aliquis diſtrictiorem vitam incipiat, & ab ea in laxiorem reuertatur: poteſt enim dici contra eum quod habetur Luc. 14. Hic homo cœpit ædificare, & non potuit conſummare. Chriſtus autem diſtrictiſſimam vitam incepit poſt baptiſmum, manens in deſerto: & ieiunans quadraginta diebus, & quadraginta noctibus. Ergo videtur non fuiſſe congruum, quòd poſt tantam vitæ diſtrictionem ad communem vitam rediret.

Sed contrà eſt, quod dicitur Matth. 11. Venit Filius B *hominis manducans, & bibens.*

Reſpondeo dicendum, quòd (ſicut dictum eſt) congruum erat incarnationis fini, vt Chriſtus non ageret ſolitariam vitam, ſed cum hominibus conuerſaretur. Qui autem cum aliquibus conuerſatur, conuenientiſſimum eſt vt ſe eis in conuerſatione conformet, ſecundùm illud Apoſtoli primæ ad Cor. 9. Omnibus omnia factus ſum. Et ideo conuenientiſſimum fuit, vt Chriſtus in cibo & potu communiter ſe, ſicut alij haberet. Vnde Auguſtin. dicit contra Fauſtum, quòd Ioannes dictus eſt, non manducans, neque bibens, quia illo victu, quo Iudæi vtebantur, non vtebatur. Hoc ergo niſi Dominus vteretur, non in eius comparatione, manducans bibénſque diceretur.

Ar. præc.

lib. 16. c. 30. ante med. to. 6.

C

Ad primum ergo dicendum, quòd Dominus *in ſua conuerſatione exemplum perfectionis dedit in omnibus, quæ per ſe pertinent ad ſalutem. Ipſa autem abſtinentia cibi & potus, non per ſe pertinet ad ſalutem: ſecundùm illud Romanor. 14. Non eſt Regnum Dei eſca & potus, & Auguſtin. dicit in lib. de Quæſtionibus Euangel. exponens illud Matt. 11.* I*uſtificata eſt ſapientia à filijs ſuis: quia ſcilicet ſancti Apoſtoli intellexerunt Regnum Dei non eſſe in eſca, & potu, ſed in æquanimitate tolerandi: quos nec copia ſubleuat, nec deprimit egeſtas. Et in tertio de doctrina Chriſtiana dicit, quòd in omnibus talibus non vſus rerum ſed libido vtentis in culpa eſt. Vtraque autem vita eſt licita, & laudabilis: vt ſcilicet aliquis à communi conſortio hominum ſegregatus,* D *abſtinentiam ſeruet, & vt in ſocietate aliorum poſitus, communi vita vtatur. Et ideo Dominus voluit vtriuſque vitæ exemplum dare hominibus. Ioannes autem (ſicut Chryſoſt. dicit ſuper Matth.) nihil plus oſtendit præter vitam, & iuſtitiam: Chriſtus autem & à miraculis teſtimonium habebat: dimittens ergo* I*oannem ieiunio fulgere, ipſe contraria inceſſit vita, ad menſam intrans Publicanorum, & manducans & bibens.*

lib. 20. c. 11. ante me. to. 4.

li. 3. c. 12. parũ à prin. to. 3

Ad ſecundum dicendum, quòd ſicut alij homines per abſtinentiam conſequuntur virtutem continendi, ita etiam Chriſtus in ſe, & in ſuis diſcipulis, per virtutem ſuæ Diui*nitatis carnem comprimebat. Vnde ſicut Matth. 9. dicitur: Phariſæi & diſcipuli* I*oannis ieiunabant, non autem diſcipuli Chriſti. Quod exponens Beda dicit, quòd* I*oannes vinũ* E *& ſiceram non bibit: quia illi abſtinentia meritum auget, cui potentia nulla inerat naturæ.* Dominus *autem, cui naturaliter ſuppetebat delicta donare, cur eos declinaret, quos abſtinentibus poterat reddere puriores.*

ſuper illud Marc. 2. Quare diſ. tui non ieiunant.

Ad tertium dicendum, quòd ſicut Chryſoſtom. dicit ſuper Matth. Vt diſcas quàm magnum bonum eſt ieiunium, & quale ſcutum eſt aduersùs diabolum, & quoniam poſt baptiſmum non laſciuiæ, ſed ieiunio intendere oportet, & ipſe ieiunauit, non eo indigens, ſed nos inſtruens. Non autem vltrà proceſſit ieiunando, quàm Moyſes, & Helias, ne incredibilis videretur carnis aſſumptio. Secundum myſterium autem, vt Greg. dicit, quadragenarius numerus exemplo Chriſti in ieiunio cuſtoditur: quia virtus decalogi per libros quatuor ſancti Euangelij impletur: denarius enim quater ductus, in quadragenarium ſurgit. Vel quia in hoc

hom. 13. in Matt. non remotè à prin. tom. 2.

Hom. 16. in Euang. poſt mediũ illius.

mortali corpore ex quatuor elementis ſubſiſtimus: per cuius voluptates, præceptis dominicis contrahimus, quæ per Decalogum ſunt accepta. Vel ſecundùm Auguſtin. in lib. 83. Quæſtionum, omnis ſapientiæ diſciplina eſt Creatorem creatúramque cognoſcere. Creator eſt Trinitas, Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus. Creatura verò partim eſt inuiſibilis, ſicut anima, cui ternarius numerus attribuitur: diligere enim Deum tripliciter iubemur, ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente. Partim viſibilis, ſicut corpus, cui quaternarius debetur, propter calidum, humidum, frigidum, & ſiccum. Denarius ergo numerus, qui totam inſinuat diſciplinam, quater ductus, id eſt, numero, qui corpori tribuitur, multiplicatus, quadragenarium conficit numerum, & ideo tempus quo ingemiſcimus, & dolemus, quadragenario numero celebratur. Nec tamẽ incongruum fuit, vt Chriſtus poſt ieiunium, & deſertum, ad communem vitam rediret: hoc enim conuenit vitæ ſecundùm quam aliquis contemplata alijs tradit, quam Chriſtus dicitur aſſumpſiſſe, vt primò contemplationi vacet, & poſtea ad publicum actionis deſcendat, alijs conuiuendo. Vnde & Beda dicit ſuper Mar. Ieiunauit Chriſtus, ne præceptum declinares: manducauit cum peccatoribus, vt gratiam cernens agnoſceres poteſtatem.

l. 83. q. 81. in prin. to. 4.

Id habet formaliter Amb. lib. 2. in Luc. in c. de Maria turbatæ conſolatione, non remotè à prin. tom. 5.

ARTICVLVS III.

Vtrùm Chriſtus in hoc mundo debuerit pauperem vitam ducere.

224. 4. cont. c. 5. ad 10. & opuſc. 18. c. 15. & opuſ. 20. l. 3. c. 5.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd Chriſtus in hoc mundo non debuerit pauperem vitam ducere, Chriſtus enim debuit eligibiliſſimam vitam aſſumere. Sed eligibiliſſima vita eſt quæ eſt mediocris inter diuitias & paupertatem: dicitur enim Prouerbiorum 30. Mendicitatem & diuitias ne dederis mihi, tribue tantùm victui meo neceſſaria. Ergo Chriſtus non debuit pauperem vitam ducere, ſed moderatam.

2. Præterea, Exteriores diuitiæ ad vſum corporis ordinantur, quantum ad victum, & veſtitum. Sed Chriſtus in victu & veſtitu communem vitam duxit, ſecundùm modum aliorum, quibus conuiuebat. Ergo videtur, quòd in diuitijs & paupertate communem modum viuendi ſeruare debuerit, & non vti maxima paupertate.

3. Præterea, Chriſtus maximè homines inuitauit ad exemplum humilitatis: ſecundùm illud Matth. 11. Diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde. Sed humilitas maximè commendatur in diuitibus: vnde dicitur 1. Tim. vltim. Diuitibus huius ſeculi præcipe, non altum ſapere. Ergo videtur, quòd Chriſtus non debuerit ducere Pauperem vitam.

Sed contrà eſt, quod dicitur Matth 8. Filius hominis non habet vbi caput reclinet, quaſi dicat, ſecundùm Hieronym. Cur me propter diuitias & ſeculi lucra cupis ſequi, cùm tantæ ſim paupertatis, vt nec hoſpitiolum quidem habeam, & tecto vtar non meo. Et ſuper illud Matth. 17. vt non ſcandalizemus eos, vade ad mare, dicit Hieronym. Hoc ſimpliciter intellectum ædificat auditorem, dum audit tantæ Dominum fuiſſe paupertatis, vt vnde tributa pro ſe, & Apoſtolo redderet, non habuerit.

In illud Mat. 8. accedens vnus ſcriba, ait illi. to. 9. l. circa fin. commẽ. ad c. 17. Mat. tom. 8.

Reſpondeo dicendum, quòd Chriſtum decuit in hoc mundo pauperem vitam ducere. Primò quidem, quia hoc erat congruum prædicationis officio, propter quod veniſſe ſe dicit Marc. 1. Eamus in proximos vicos, & ciuitates, vt & ibi prædicem: ad hoc enim veni. Oportet autem prædicatores verbi Dei, vt omnino vacent prædicationi, omnino à ſecularium rerum cura eſſe abſolutos: quod facere non poſſunt, qui diuitias poſſident. Vnde & ipſe Dominus Apoſtolos ad prædicandum mittens, dicit eis Matth. 10. Nolite poſſidere aurum, neque argentum. Et ipſi Apoſtoli dicunt, Act. 6. Non eſt æquum nos relinquere verbum Dei, & miniſtrare menſis. Secundò, quia ſicut mortem corporalem aſſumpſit, vt nobis vitam largiretur ſpiritualem: ita corporalem paupertatem ſuſtinuit, vt nobis diuitias ſpirituales largiretur. Secundùm illud 2. ad Corint. 8. Scitis gratiam Domini noſtri Ieſu Chriſti, quoniam propter vos egenus factus eſt, vt illius inopia vos diuites eſſetis. Tertiò, ne ſi diuitias haberet, cupiditati eius prædicatio adſcriberetur. Vnde Hieron. dicit ſuper Matth. Quòd ſi diſcipuli eius diuitias habuiſſent, viderentur non cauſa ſalutis hominum ſed cauſa lucri prædicare, & eadem ratio eſt de Chriſto. Quartò, vt tanto maior virtus diuinitatis eius oſtenderetur, quanto per paupertatem videbatur abiectior. Vnde dicitur in quodam ſermone Epheſini Concilij: Omnia paupera & vilia elegit, omnia mediocria, & plurimis obſcura, vt diuinitas cognoſceretur orbem transformaſſe terrarum, propterea pauperculam elegit matrem, pauperiorem patriam, egens fuit pecunijs: & hoc tibi exponit præſepe.

In illud Mat. 10. nolite poſſidere aurum, tom. 9.

Ad primum ergo dicendum, quòd ſuperabundantia diuitiarum, & mendicitas, vitanda videntur ab his, qui volunt viuere ſecundùm virtutem, in quantum occaſiones peccandi. Abundantia namque diuitiarum eſt ſuperbiendi occaſio: mendicitas autẽ eſt occaſio furandi, & mentiendi, aut etiam periurandi. Quia verò Chriſtus peccati capax nõ erat, propter hanc cauſam, ex qua Salomon hoc vitabat, Chriſto vitanda non erant. Neque tamẽ qualibet mendicitas eſt furandi & periurandi occaſio, vt ibidem Salomon ſubdere videtur, ſed ſola illa, quæ eſt contraria voluntati, ad quam vitandam homo furatur, & periurat. Sed paupertas voluntaria hoc periculum non habet: & talem paupertatem Chriſtus elegit.

Ad ſecundum dicendum, quòd communi vita vti, quantum ad victum & veſtitum, poteſt aliquis non ſolùm diuitias poſſidendo, ſed etiam à mulieribus & diuitibus neceſſaria accipiendo. Quod etiam circa Chriſtum factum eſt: dicitur enim Luc. 8. quòd mulieres quædam ſequebantur Chriſtum, quæ miniſtrabant ei de facultatibus ſuis. Vt enim Hieron. dicit contra Vigilantium, conſuetudinis Iudaicæ fuit, nec ducebatur in culpam more gentis antiquo, vt mulieres de ſubſtantia ſua victum atque veſtitum præceptoribus ſuis miniſtrarent. Sed quia hoc ſcandalũ facere poterat in nationibus, Paulus ſe abieciſſe commemorat. Sic ergo communis victus poterat eſſe ſine ſolitudine impediente prædicationis officium: non autem diuitiarum poſſeſſio.

Hoc habet formaliter. c. 17. Matt. ſuper illud. Erant ibi mulieres to. 9.

Ad tertium dicendum, quòd in eo, qui ex neceſſitate pauper eſt, humilitas non multum commendatur: ſed in eo, qui voluntariè pauper eſt (ſicut fuit Chriſtus) ipſa paupertas eſt maximæ humilitatis indicium.

DISPVTATIO XXVIII.

In tres Sectiones diſtributa.

De ratione ſeu ſtatu vitæ, quem Chriſtus in hoc mundo habuit.

IN hac diſputatione ſolùm tractandum eſt de tempore à baptiſmo Chriſti, quod dici poteſt tempus prędicationis ac manifeſtationis eius. Nam de tempore quod baptiſmũ anteceſſit, in ſuperioribus dictum ſat eſt: hîc verò pauca quædam addemus, prout loci & materiæ opportunitas poſtulauerit. Supponendum igitur in primis eſt, in modo ſeu ratione vitæ Chriſti Domini duo poſſe conſiderari. Vnum eſt id quod ad proprios mores, alterum quod pertinet ad munus, ſeu officium, quod ad aliorum vtilitatem exercuit. Quæ duo complexus eſt Lucas illis verbis Actorum 1. *Cœpit Ieſus facere, & docere*: & de illis eodem ordine tractat D. Thom. *Act. 1.*

D. Thom. diſputabitúrq; à nobis. Hîc enim de priori parte ſolū agemus, de poſteriori verò quæſt. 42. & ſequentibus. Deinde ſupponēda ſunt ea generalia principia, quæ in priori tomo ſatis probata ſunt, ſcilicet Chriſtum Dominum non potuiſſe non inſtituere vitam irreprehenſibilem, atq; honeſtiſſimam: imò operatum ſemper eſſe quod gratius erat Deo cuius voluntatem cognoſcebat, ſummáque ac perfectiſſima charitate diligebat. Quocirca de interiori animi eius perfectione & virtutum exercitio nihil ferè eſt quod hoc loco addamus. Quia ex dictis locis, & ex iis quæ de gratia & ſcientia beata & infuſa animæ Chriſti diximus, conſtat fuiſſe veluti in continuo actu, ſed exercitatione virtutum, actibus earum ſemper ſine otio vel interruptione ſibi inuicem ſuccedentibus, prout ordini charitatis Dei & proximorū magis erat conſentaneum. Solùm ergo dicendum ſupereſt de ratione viuendi, quā inſtituit in his rebus externis, quæ ad corporis moderationem & conuictum humanum pertinent. Nam licèt ex prædictis generalibus principiis apertè inferatur in his omnibus elegiſſe quod penſatis omnibus foret honeſtius, Deóque gratius, explicandum verò à nobis eſt, quid illud fuerit, quámve ob cauſam ita ſit factum.

SECTIO I.

Cur non inſtituerit Chriſtus vitam eremiticam, & ab hominum conſortio ſeiunctam.

Ratio dubitandi eſſe poteſt, quia hoc genus vitæ eſt perfectiſſimum & aptiſſimum ad nobiliores actus charitatis exercēdos, & familiariùs cū Deo agēdum, iuxta illud, *Ducam eam in ſolitudinem, & loquar ad cor eius*, Oſeæ 2. propter quod de hoc vitæ genere videtur Chriſtus dixiſſe, *Optimam partē elegit ſibi Maria*, debuit ergo Chriſtus eandē eligere. Dicet fortaſſe aliquis, hæc habere locū in puris hominibus, qui externis actionibus vel hominum conuerſatione impediri poſſunt, ne ſe Diuinis rebus feruēter impēdant, & interdum etiā exponi periculo minùs honeſtè operādi; non verò in Chriſto, cui nihil poterat ad perfectā virtutis rationē officere. Sed hoc non ſatisfacit: tum quia Chriſtus Dominus in modo vitæ ſuæ nō ſolū quid ſibi neceſſarium, ſed quid etiā nobis futurū eſſet, exēplo obſeruare debuit. Tum etiā quia licèt omnia Chriſti opera ex dignitate perſonæ haberent infinitam quandā perfectionem, ex ſe tamen & ex obiectis vnū præſtabat aliis, cúmque non poſſet omnia ſimul efficere (neque enim miracula non neceſſaria fingenda ſunt) debuit ea, quæ meliora eſſent, præſtare: huiuſmodi autē ſunt quæ in vita ſolitaria exerceri poſſunt; ergo.

Oſeæ. 2.
Luc. 10.

Vota Chriſto eremitica cur non decent.

Dicendum verò eſt conuenientius fuiſſe, vt Chriſtus Dominus inter homines verſaretur, & cum illis vitam communem ageret. Hoc eſt certū, quia ita factum eſſe conſtat ex Euangelio: certū eſt autē Chriſtū id egiſſe quod magis decebat. Rationē autem reddit D. Thomas. Quia hoc vitæ genus maximè neceſſariū vel vtile fuit ad finem Incarnationis, exercendúmque munus, ad quod à Patre fuit miſſus in mundum. Non enim venit ſolū, vt eſſet redemptor hominū, ſed etiā doctor, & magiſter, tum veritatem docendo, tū etiam exemplo ac doctrina hominum mores componendo. Quam rationem eleganter ac perſpicuè D. Thom. declarat & in tria capita diſtinguit. Solùm poteſt obiici, quia hæc ratio ad ſummum videtur probare de eo tempore quo Chriſtus prædicauit in mundo. Tūc enim neceſſe fuit peregrinari inter homines, & facilem ſe tractabilémq; præbere, vt eos ad ſui cognitionem & amorem alliceret: at verò de toto tempore vitæ ante baptiſmum non concludit hæc ratio. Quia tunc priuatam vitam egit, & neque docebat, neque populo concionabatur: ergo non oportuit tunc communem vitam agere. Potuiſſet quippe more Ioannis Baptiſtæ priùs ſolitariam & eremiticam vitam degere: poſtea verò opportuno tēpore homines docere, & ad eū finem cum ipſis vnà conuenire. Nec dici poteſt propter exemplum manſiſſe etiam illis prioribus annis inter homines: tum quia opera illo tempore facta ita priuata fuerunt, & paucis hominibus cognita, vt nemini ferè exemplo eſſe potuerint. Tum, quia licèt ſolitariā vitā ageret, plurimū poſſet exēplo ſuo homines ad ſimilē vitæ rationem, quæ omniū eſt perfectiſſima, permouere. Reſpondetur primò ad ipsūmet doctoris munus, quo poſtea fungendū ei fuit, conduxiſſe quāplurimum, vt totū prioris vitæ tempus in conſpectu & cōmuni hominum conuictu traduceret, vt cōpertū eſſet omnibus nihil ab hominibus didiciſſe vnquā, nec potuiſſe niſi diuinitus edoctū admirandā rerū diuinarū ſcientiā oſtēdere. Vnde hinc poſtea mirabātur dicentes, *Quomodo hic literas ſcit, cùm non didicerit?* Ioā. 7. Mar. 6. *Admirabātur in doctrina eius dicētes, Vnde huic hæc omnia, quæ eſt ſapientia, quæ data eſt illi, & virtutes tales, quæ per manus eius efficiuntur. Nōne hic eſt faber, filius Mariæ? &c.* Itaq; ipſemet cōuictus, & quaſi familiaris cōmunicatio, & vulgaris officij ac vitæ ratio occaſio fuit, vt eius doctrina maiorē haberet ſplendorē & admirationē. Secūdò, non oportuit exordiri ſolitariā vitā, & ab hominū frequētia conſortióq; ſemotā, cùm oporteret cū iis poſtea valde familiariter agere etiā cum publicanis, & peccatoribus eorū fragilitati quodammodo (in iis, quæ praua non erant) ſeſe accōmodando: tum vt eos ipſe à peccatis abduceret: tū vt ipſi maiori cum fiducia ad eū accederent. Hæc autem tanta mutatio poſſet, aut leuitatē indicare animi, aut ſuſpicionē afferre, quòd de prioris vitæ perfectione aliquantulū remiſiſſet. Tertiò magnū & admirabile eo tēpore datū eſt hominibus humilitatis exēplū, quod maioris eſſe momenti Chriſtus exiſtimauit, quam omnem aliā vitæ rationem inſtituere, quæ hominibus ſanctior & excellētior appareret. Addo etiam decuiſſe, vt Chriſtus exemplo ſuo doceret homines temperatè & ſine reprehenſione, inter homines degere.

Ioan. 7.
Marc. 6.

Ad rationē ergo dubitandi in principio poſitā reſpōdet D. Th. hîc ad ſecundū, perfectius eſſe illud vitæ genus, quod cū diuina contēplatione cōiunctā habet eā actionē, quia aliquis contēplando, & docendo, quæ meditatus eſt, aliis tradit. Et huiuſmodi vitę ratio à Chriſto eſt inita, quia licèt non ſēper prædicauerit, ſemper tamē vitæ ſuæ modū ad eū finē retulit, & quādo munus prædicatoris exercuit, diuinā contēplationē nō omiſit, non ſolū interiùs (vbi nūquā illa caruit) ſed etiā exteriùs, vacando ſcilicet ab externis functionibus, & ab hominū frequētia ſeſe abducēdo. Et hinc patet reſponſio ad alterā difficultatis partem. Nam in hoc vitæ genere inſtituēdo perfectiſſimū virtutū exēplar hominibus Chriſtus præbuit. Nec tamē oportuit exercere ſemper actus ex obiecto perfectiſſimos: tum quia debuit humano modo viuere, & operari: perfectio autem humanæ vitę varietatē quādā actionū neceſſariò requirit, tū etiā quia nō ſēper eſt meliùs operari actū ſecundū ſe, ſeu ex obiecto meliorē, ſed eum, qui fini charitatis magis eſt conſentaneus; tū denique quia cū Chriſtus ſit velut exemplar vniuerſale omnibus hominibus propoſitū, operæ pretiū fuit, vt omniū virtutum opera in eo elucerent, & (quoad fieri poſſet) omnes in ſe hominum conditiones, ætates, & ſtatus complecteretur eminentiori quadā ratione, vt omnes in eo haberēt quod imitarētur. Quā certè ob cauſam oportuit, vt & actiuā & contēplatiuam vitā ita cōiungeret, vt interdū eam actionem exerceret, quæ poſita eſt in corporalibus rebus; interdum verò ſpiritualem item aliquando vitā ageret in exterioribus vulgarem & cōmunem: aliquando rurſum cœleſtē, vt ieiunando quadraginta dies, pernoctando in oratione Dei.

Greg. Naz.

Hanc denique D. Thomæ doctrinam confirmare A poſſumus eleganti Gregorij Nazianz. teſtimonio, quod ipſe quidem Baſilio præſtitit oratio 20. multo tamen veriùs ac perfectiùs Chriſto quadrat. *Cùm ſolitaria*(inquit ille) *vita & quæ ſocietate gaudet, vtplurimum inter ſe diſſiderent, ac pugnarent, ne vtraque omnino, vel commoda, vel incommoda ſua, pura, & immixta haberet: præclarè eas inter ſe reconciliauit, ac permiſcuit, vt nec contemplatio communicationis expers eſſet, nec actio contemplatione careret, ſed quemadmodum terra & mare, ita etiam hæ duæ vitæ commoda ſua inter ſe communicantes ad vnicam Dei gloriam concurrerent.* Multáque ſimilia in eandem ſententiam ediſſerit orat. 21. in Athanaſ. vbi inter alia ſic ſcribit: *Sic enim hæc duo, hoc eſt, tranquillam actionem, & actuoſam tranquillitatem, conſociauit, & copulauit; vt perſuaſum omnibus redderet monaſticæ vitæ profeſſionem, morum potius grauitate & conſtantia quàm corporis ſeceſſione exprimi, atque inſigniri.* B

SECTIO II.

Vtrùm Chriſtus Dominus *religioſæ vitæ ſtatum coluerit.*

Iacob. 1.

SI nomine vitæ religioſæ intelligamus vitam ſanctã, & honeſtam eo generalis locutionis genere, quo dixit Iacobus cap. 1. *Religio munda & immaculata apud Deum & Patrem hæc eſt, viſitare pupillos & viduas in tribulatione eorum, & immaculatum ſe cuſtodire ab hoc ſeculo:* hoc, inquam, loquendi modò nõ eſt locus quæſtioni, ſatis enim conſtat, Chriſtum ſanctiſſimam duxiſſe vitam. C Si verò ea voce peculiarem illam viuendi rationem & ſtatum intelligamus, in quo homines ab affectibus terrenarum rerum abſtracti Diuino muneri conſecrantur, paupertatem, caſtitatem, & obedientiam colentes, hoc ſenſu pauca poſſunt certò affirmari, dubitari verò & inquiri permulta.

Primò igitur de obedientiæ voto aut profectione certum eſt non habuiſſe locum in Chriſto. Quia propter dignitatem perſonæ nulli hominum iure ſubditus fuit, vt priori tomo oſtẽſum eſt. Et quamuis prioribus annis ſubditus fuerit parentibus: poſtea verò nullum habuit cui ſpecialiter obediret, nec iure, nec facto, quamuis ſacerdotibus & Principibus Rẽpublicam gubernantibus iuxta communem legem & morem obedierit. D Secundò certum eſt Chriſtum Dominum perpetuam virginitatem ſeruaſſe. Hoc eſt de fide certum, quia licèt in Euãgelio in propriis terminis non ſit expreſſum; tamen ex tota illius ſerie ſatis conſtat, & vniuerſa Eccleſia ſemper intellexit, & omnes Patres paſſim prædicant, neque oportet rem ſatis perſpicuam ac manifeſtam, quam ne hæretici quidem in dubium vnquam vocarunt latiùs comprobare. Congruẽtiæ autem ſunt etiam per ſe notæ, primò quia hæc vitæ ratio eſt per ſe excellentior, & ad omnem finem incarnationis Chriſti magis accommodata, & officio Doctoris ac ſacerdotis ſummi aptiſſimè conueniens. Secundò, quia Euangelica puritas maximè decebat Diuinam perſonam. Tertiò propter exemplum: prædicaturus enim erat hominibus virgi- E nitatis conſiliũm, ideóque operæ pretium fuit, vt eos ad amplectendam illam ſuo exemplo permoueret. Quo loco adduci poſſunt omnia, quæ ſuprà agentes de virginitate B. Mariæ ex Patribus congeſſimus, illa enim multo magis in Chriſto locum habent.

Perpetua in Chriſto virginitas.

Dubium.

Inquiri tamen conſequenter poteſt, vtrùm Chriſtus Dominus Deo virginitatem ſuam & perpetuam caſtitatem voto conſecrarit. Sed de hac re nihil vel in Scriptura ſacra vel in veteribus Patribus ſcriptum inuenio: D. Thom. quidem 2.2.q.88.a.4.ad 3. in genere attigit quæſtionem, an Chriſtus aliquid vouerit & id ſimpliciter negare videtur, quanquam ſolùm dicat, quòd Chriſto ſecundùm ſe non competebat vouere, duáſque huius rei reddit rationes. Prima, quia erat Deus. Secunda, quia voluntatem habebat firmatam, & immobilem in bono (finis enim voti eſſe videtur ſtabilire voluntatem in ea re, quæ Deo promittitur:) ſed neutra harum rationũ concludit. Nam quamuis Deus eſſet, erat etiam homo.

D. Thom.

Quapropter mihi non eſt dubium quin non obſtante Diuinitate perſonæ ſuæ fuerit capax voti, & obligationis ex illo ortæ. Probatur, quia ratione naturæ & voluntatis humanæ erat capax proprij dominij, propriíque iuris, & obligationis. Item hac ratione poterat ſeſe obligare homini per veram promiſſionem, cur non etiam Deo? Nam vnitas perſonæ Diuinæ in vtráque natura Diuina & humana nõ obſtabat, quia ea non obſtante poterat intercedere vera ratio iuſtitiæ & ſatisfactionis Chriſti hominis ad Deũ (vt in ſuperioribus oſtenſũ eſt:) ergo poterat etiã interuenire promiſſio & obligatio eius. Non enim hæc eſt magis ad alterum, quàm iuſtitia. Præterea fuit Chriſtus capax præcepti; ergo & voti. Patet conſequentia, tũ quia votum habet vim cuiuſdam particularis legis, tum etiã quia non minus videtur repugnare Deo recipere legem à ſuperiore, quàm ſe obligare ſuperiori: ergo ſi primum habet locum in Deo propter aſſumptam naturam, ſecundum non repugnabit illi. Et hæ quidem rationes non ſolùm videntur probare non repugnaſſe ſimpliciter votum Chriſto, eo quòd Deus eſſet; ſed etiam non fuiſſe indecens, neque minùs conueniens, ſicut non fuit indecens habere præceptum, neque orare, ſacrificium offerre, alióſve actus religionis exercere: ergo neque actus vouendi, & voti obſeruatio, qui ſunt ex perfectioribus actibus religionis. Et hinc etiam videtur eneruari altera D. Thomæ ratio. Quia votum nec ſolum, nec præcipuè eſt propter firmandam voluntatem: ſed propter offerendum Deo obſequium, conſecrandámque & ad nobiliorem ordinem eleuandam ipſam voti materiam. Ac denque, vt actus ex voto factus profectior ſit, quàm ſine voto. Et hic etiam locum habet argumẽtum factum de præcepto, quod poſitum fuit Chriſto, etiamſi haberet voluntatem firmatam in bono idémque facturus eſſet, etiamſi non interueniret præceptum. Quia præceptum non ſemper ponitur propter inducendam ſeu firmandam voluntatem, ſed per ſe propter maius obedientiæ bonum.

Chriſtus voti capax ſicut & præcepti.

Ex quo aliqui probabiliter opinantur, ſicut Chriſtus habuit præceptum moriendi pro hominibus, ita etiam de eadem re votum emiſiſſe. Atque ad hoc accommodant illud Pſalm. 21. *Vota mea Domino reddam.* Nam Pſalmum illum de Chriſto omnes interpretantur. In eo enim habentur verba illa, quibus Chriſtus in cruce vſus eſt, *Deus Deus meus, quare me dereliquiſti*, & ita Gloſſa ibi verba illa de Chriſto interpretatur. Et quamuis diuus Thomas probabiliter dicat, Chriſtum ibi eſſe loquutum in perſona ſuorum membrorum, ſi tamen propriè & ſine incommodo poteſt de Chriſto intelligi, cur non ita interpretabimur? Nam & Hieronymus ibi inter alia inquit, *Vota Chriſti ſunt natiuitas, vel paſſio, vel myſterium corporis ac ſanguinis eius.* Quæ non poſſunt vota dici, niſi quatenus voto oblata ſunt. Eodem ferè modo exponit Auguſtin. ibi Baſilius verò & Theodoret. addunt, *votum* ibi propriè ſignificare promiſſionem. Eſt ergo probabile Chriſtum in primo inſtanti conceptionis ſuæ, ſe voto conſecraſſe Deo ad redimendos homines, & in hunc finem omnes actiones ac paſſiones vitæ ſuæ voto obtuliſſe: erit igitur etiam probabile perpetuæ virginitatis votum Deo nuncupaſſe. Et confirmatur tandem, quia virginitas per ſe eſt

Pſal. 21.

Gloſſa.

D. Thom.

Hieron.

Auguſt.

Baſil.

Theodor.

Reſponſ.

Chriſtum perpetuæ virginitatis votum Deo nuncupaſſe probabile eſt.

ſe eſt amabilis, & digna Chriſto: ergo & eius perfectio, ac cõſecratio. Huc accedit quòd hac ratione voluit Chriſtus, matrẽ ſuam virginitatem vouere: nobis etiam conſuluit vt idem faciamus: quid ergo obſtare poteſt quo minùs in hoc ipſe præierit exemplo, cùm ad perfectionẽ hoc ſpectet, & nullam imperfectionẽ includat, quæ Chriſtum deceat. Certè videtur hic dicendi modus habere plurimum pietatis, ac probabilitatis. Neque videtur aduerſari D.Thomæ, quia ipſe ſolùm videtur docuiſſe non fuiſſe eandem rationem vouendi in Chriſto, quæ in nobis eſt: atque eſſe in eo peculiarem cauſam, ob quam voto non indiguerit, quod rectè probãt rationes eius. An verò de facto vouerit, nec ne, videtur conſultò prætermiſiſſe propter rei incertitudinẽ: quod ſanè conſilium eligendum nobis eſt, ne rem nouam & incertam ſimpliciter affirmare videamur. Nobis ergo ſufficiat Chriſtum à principio caſtitatem coluiſſe, eámq; firma ac ſtabili volũtate ſibi propoſuiſſe, & in diuinũ honorẽ & gloriã retuliſſe. Vnde fit vt eminenter habuerit quidquid perfectionis eſt in caſtitate Deo conſecrata per votũ, ſiue proprium ac formale votum emiſerit, ſiue non.

Chriſtus paupertatem ſeruauit, & coluit. *Matth.17.* *2.Corinth. 8.* *Matth.10.& 19.*

Tertiò certum eſt, Chriſtum Dominum paupertatem ſeruaſſe, atque coluiſſe. Hoc conſtat ex hiſtoria Euangelica. Nã Matth.8. dicitur: *Filius hominis non habet vbi caput ſuum reclinet.* Idem notat Hieron. Mat.17. in illo facto, quando Chriſtus miſit Petrum ad mare, vt afferret vnde ſolueret tributum. Vnde 2.ad Cor.8. ait Paulus, *Scitis gratiã Domini noſtri Ieſu Chriſti, quoniã propter vos egenus factus eſt.* Deinde Chriſtus conſilium dabat Apoſtolis ſuis Matth.10. *Nolite poſſidere aurum, neq; argentum;* ergo maximè decebat vt quod prędicabat verbo, doceret exemplo. Vnde Matth.19. dicebat, *Si vis perfectus eſſe, vade, vẽde omnia quæ habes, & da pauperibus, & ſequere me,* id eſt, imitare me, & ſtatim ſubiũxit diuitẽ difficile poſſe ſaluari, & ideo Petrus reſpõdit *Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te;* ergo dabat Chriſtus diſcipulis ſuis exẽplũ paupertatis. Quocirca hæc veritas in genere & abſolutè ſũpta de fide eſt, & tradita in decretis Pontificum, quos ſtatim referam.

In modo autem explicandi hanc paupertatem magna controuerſia eſt, quæ (vt multi exiſtimãt) inter ſũmos quoq; Pontifices verſatur. Vt verò intelligatur, ponendum eſt primò, non eſſe ſermonem de paupertate, quæ excludat excellens illud, & quaſi diuinũ dominium quod Chriſtus habuit in omnes creaturas ratione hypoſtaticæ vnionis, de quo in priori tom. diſp. 48. ſect.2. latiùs diſſeruimus: eſt igitur ſermo de paupertate, vt eſt in vſu hominũ, & dicit carentiã humani dominij, aut vſus liberi earũ rerum quæ corpori neceſſaria ſunt. Secundò ponendũ eſt, non eſſe quæſtionem de tempore vitæ Chriſti ante baptiſmum. Nam de illo iam ſuperiùs ſatis diximus, victitaſſe ſcilicet ex bonis parentum: & fortaſſe etiam aliquid ſuo labore & fabrili arte peperiſſe. Nec affirmari ſatis poteſt, vtrũ aliquid eo tempore, vt proprium poſſederit, quanquã de bonis immobilibus ſatis certum videatur, eorũ nõ habuiſſe dominium, quia neque parentũ fuit hæres, neque illis emendis aut acquirendis nauauit operam. Quòd ſi beatus Ioſeph bona aliqua immobilia reliquit, veriſimilius eſt dono illa dediſſe Virgini, ſi iis ad vitam tranſigendam indigebat. Cæterarũ autẽ rerũ mobilium potuit fortaſſe Chriſtus habere dominium aliquod, ſeu proprietatẽ, licèt etiam fieri potuerit, vt ſolo vſu contentus ſibi à parentibus dato, dominiũ illis proprietatémq; permiſerit. Vel credi etiã poteſt in illa ſanctiſſima familia Ieſu, Mariæ, & Ioſeph omnia fuiſſe communia, ſeruato tamen ordine. Nam Ioſepho commiſſum erat, vt eſſet veluti diſpenſator illius domus, & veriſimile eſt, Chriſtum ſemper ſeſe vt ſubditum, inferiorémque geſſiſſe: atque adeò nihil

Quod genus paupertatis ante baptiſmũ, profeſſus, ſit Chriſtus.

A vt proprium toto illo tempore poſſediſſe, ac diſpenſaſſe, ſed iuxta parentum arbitratum.

Omiſſo ergo hoc tempore, de reliquo eſt controuerſia, quod genus paupertatis profeſſus tunc fuerit. Et primò eſt dubitatio de modo, ſeu obiecto huius paupertatis, vtrùm ſcilicet omniũ rerum dominium à ſe abdicauerit, ſolo vſu retento, an proprietatem aliquarũ rerum habuerit, vel in particulari, vel in communi: & eſt quæſtio de rebus mobilibus, nam de immobilibus eadẽ vel maior ratio eſt de hoc tempore, quæ de tota vita ſuperiori, & ita de his bonis nulla eſt cõtrouerſia, ſed de mobilibus & vſu conſũptibilibus. Ratio verò difficultatis eſt, quia Nicolaus IV. in cap. *exijt*, de verb. ſign. in 6. tradit Chriſtum exemplo ſuo B docuiſſe eam paupertatem quæ omnium rerum proprietate, tam in communi, quàm in particulari priuat. Vnde ſentire videtur, eo tempore non habuiſſe Chriſtum dominium, neque in particulari, neque in communi, etiam earum rerum quæ vſu conſumuntur. At verò Ioannes XXII. in Extrauagantibus, *Ad conditorem*, & *Cùm inter nonnullos*, & *Quia quorundã*, de verborum ſignificatione, videtur damnare vt hæreticum, dicere, Chriſtum nullius rei proprium dominium habuiſſe. De quorum Pontificum diſſenſione videri poſſunt Turrecremat. libro 2. ſumm. capite 112. Bellarmin. libro 4. de ſummo Pontifice, capit. 14. & Soto libro 4. de iuſt. quæſt. 1. artic. 1. Sed exponamus breuiter C primò, quid res habeat; inde verò conſtabit quid ad prædicta iura reſpondendum ſit. De re igitur ipſa quatuor mihi videntur partim certa, partim veriſimilia.

Aliquo tẽpore poſt Baptiſmũ Chriſtus aliquarum rerũ dominium in communi habet. *Ioan 4. & 6.* *Matth.14.* *Ioan.12. & 13.*

Primũm eſt in aliqua parte illius temporis habuiſſe Chriſtum aliquarum rerum dominium, ſaltem in communi, id eſt, ſimul cum diſcipulis. Hoc vt minimum docet Ioannes 22. & colligi poteſt ex Ioann. 4. vbi dicitur, *diſcipulos abiſſe in ciuitatem, vt cibos emerent.* Et cap.6. dixit Chriſtus ad Philippum: *Vnde ememus panes, vt manducent hi?* & Matth.14. dixit, *Non habent neceſſe ire date illis vos manducare.* & Ioan.12. dicitur: *Iudam habuiſſe loculos, & ea, quæ mittebantur portaſſe,* & additur ibidem Iudam fuiſſe *furem & latronem*, eò quòd aliquid ex illis bonis vſurparet. Agebat ergo contra D iuſtitiam, & dominium, quod in ea bona Chriſtus & alij Apoſtoli habebant: & cap.13. cùm Chriſtus dixiſſet Iudæ, *Quod facis fac citius*, putarunt diſcipuli, *quia loculos habebat Iudas quòd dixiſſet ei Ieſus, Eme ea, quæ opus ſunt nobis ad diem feſtum, aut vt egenis aliquid daret.* Quæ omnia ſupponunt fuiſſe aliquarum rerum dominium in collegio Apoſtolico, cui Chriſtus prȩerat. Vnde Gregorius Nazianzenus orat. 17. in fine, vt exemplo Chriſti homines ad erogandam eleemoſynam indicat, inquit, *Quin me mouet Chriſti crumena, quæ nos ad pauperes alendos exhortatur.* Et Auguſtinus libro de mendacio, cap. 5. *Videmus & ipſum Dominum habuiſſe loculos, quo ea, quæ dabantur, mittebantur, vt ſeruari poſſent ad vſus pro tempore neceſſarios.* Similia habet de opere Monachorum capit. decimo quarto, & E concione tertia in Pſalm. 103. & ratione probatur. Quia non poterat Chriſtus non habere vſum aliquarum rerum, & illum habebat liberum, & independentem ab alio, qui omnino eſſet extra collegium Apoſtolicum: ergo neceſſe eſt, vt vel Chriſtus ipſe, vel ſaltem totum illud collegium haberet talium rerum dominium. Patet conſequentia, tum quia dominium nihil aliud eſt, quàm facultas libera vtendi re in omnem vſum. Tum etiam, quia illæ res non habebant alium dominium. Niſi quis fortaſſe dicat voluiſſe Chriſtum, vt vel ſoli Apoſtoli haberent illud dominium, vel certè, vt maneret apud eos, à quibus eleemoſynas accipiebant, ipſis ſolum vſum recipientibus, quæ tamen & valde friuola ſunt,

Greg.Naz. *Auguſt.*

ſunt, & ſine fundamento conficta. Quia hoc neque ad perfectionem ſpectabat, neque ad moralem vſum aliquid referebat. Et hæc eſt fundamentalis ratio huius veritatis. Quia huiuſmodi dominium in communi, neque perfectioni neque eius ſtatui repugnat.

Propriũ, particulare rerũ dominiũ poſt baptiſmũ quãdo Chriſtus habuit.

Secundò veriſimilius mihi eſt in aliqua etiam parte illius temporis habuiſſe Chriſtum dominium aliquarum rerum proprium, & in particulari. Hoc probatur, quia non ſtatim, ac baptizatus fuit, habuit diſcipulos, quibus cum in communi viueret, vt eis ſtatim eſſent omnia cõmunia: ſed aliquo tempore ſaltẽ breui ſolus degebat, & quãdo cœpit habere ſectatores, non ſtatim habuit illos ſtabiles, & perfectionem profitentes. Vnde legimus ſemel atque iterum Apoſtolos vocaſſe, quia non ſtatim à principio cũ eo perB manſerunt, nec effecerunt vnum veluti corpus politicum, quod eſſet capax dominij communis: ergò neceſſe erat, vt eo tempore eorum, quæ Chriſtus poſſidebat, & ad victum & veſtitum ei donabantur, proprium ac peculiare haberet dominium, vt eiſdem rationibus oſtendi poteſt. Quia tunc habebat liberum vſum illarum rerum, nec poteſt fingi, apud quem alium earum dominium reſideret. Præterea hoc nihil perfectioni derogat, quia pro temporis & ſtatus opportunitate non poterat eſſe alia conueniens viuendi ratio. Denique hoc ipſum inſinuat Ioannes vigeſimus

Ioan. 22. pa.

ſecundus, dicens cùm hoc non ſit per ſe malũ, etiam decuiſſe, vt in hoc genere paupertatis & moderati dominij Chriſtus eſſet hominibus exẽplo. Cùm enim Chriſtus eſſet commune omnium exemplar, & doctor, decuit vt omnibus præberet exemplum, & iis, qui perfectam, & iis, qui minùs rigidam paupertatem profiterentur.

Chriſtus aliquando rerum omnium dominio omnino caruit.

Tertiò certum eſſe debet, Chriſtum Dominũ aliqua parte illius temporis nihil propriũ in particulari habuiſſe, ſed ad ſummum in cõmuni. Hoc ſentit vterque Pontifex ſuprà citatus. Et colligitur ſatis ex locis Euangelij, & aliis coniecturis & rationibus adductis.

Quartò, an aliquando Chriſtus tam in ſpeciali quã in communi omnium rerum proprietate caruerit, dubium & incertum eſt. In hoc enim Pontifices diſſidere videntur: poſſumus autem hac vti diſtinctione. Nã aliud eſt actu carere huiuſmodi rerum dominio: aliud verò etiam profeſſione, ſeu propoſito, vel (vt ita dicã) etiã aptitudine. Priori modo dubitari non poteſt, quin Chriſtus Dominus aliquando caruerit dominio rerum omnium tam in communi, quàm in particulari, vt fortaſſe cùm dicebat, *Filius hominis non habet vbi caput ſuum reclinet*, vel quando, *Mulieres eũ ſequebantur miniſtrãtes ei ex facultatibus ſuis*, Lucæ octauo. Quòd ſi

Matth. 8.

Luc. 8.

dicas tũc ſaltem habuiſſe veſtes, quibus operiebatur, quarum dominium non erat apud alium, ſed apud ipſum, vel ſaltem apud collegium Apoſtolicum, dicã certè, ſaltem eo tempore, quo in Cruce pependit, omniũ rerum temporalium & vſu & dominio caruiſſe. Nam libenter ceſſit iis, qui proprias veſtes eripuerant. Alij verò ab hac generali propoſitione excipiũt veſtes, quibus vtebatur, quod mihi non diſplicet. Nã licèt in Cruce vi priuari potuerit vſu illarum: non tamen dominio, quòd antea habebat, qualecumque illud fuerit. Vnde ſcriptum eſt, *Diuiſerunt ſibi veſtimenta mea, & ſupra veſtem meam miſerunt ſortem*, Pſal. 21. vbi vox illa *mea*, dominium indicat. Et hoc ſatis fuiſſe videtur, vt Nicolaus dicere potuerit Chriſtum dediſſe nobis perfectiſſimæ paupertatis exemplum, tam in communi quàm in particulari. Nã & Chryſoſt. hom. 17. in 2. epiſt. ad Corinth. explicans illa verba, *Propter nos egenus factus eſt*, & inquirens, quæ fuerit illa Chriſti paupertas, reſpondet fuiſſe eã, quã in ſua paſſione mõſtrauit. Poſteriori modo non reperio quòd aliquo tẽpore Chriſtus Dominus hoc genus paupertatis pro-

Pſalm. 21.
Nicol. Pap.

Chryſoſt.

A feſſus ſit ita, vt neq; in communi neque in particulari aliquid proprium habere decreuerit. Quod vt declaretur, fingamus Chriſtum paupertatẽ voto firmaſſe, & Apoſtolos votũ paupertatis emiſiſſe. Dico ergo, nunquã inſtituiſſe eã vitæ rationem & ſtatum, in quo nihil eſſent habituri neq; in cõmuni neq; in particulari, nec hanc paupertatem vouiſſe. Probatur, quia in nocte cœnæ Chriſtus habebat loculos; ergò in cõmuni habebat dominium aliquarum rerum (vt Nicolaus fatetur) ergo ſignum eſt nunquam antea profeſſum eſſe illum vitæ ſtatũ, qui hoc dominium in communi non admitteret. Nã ſi aliquando eam rationem viuẽdi Chriſtus inſtituiſſet, ab ea nunquã receſſiſſet. Fuiſſet enim quodammodo ab inchoato maioris ac ſtrictioris paupertatis ſtatu decidere: & iuxta hæc poſſunt intelligi, quæ Ioan. 22. de Chriſti paupertatẽ docet, quanquam fundamentum eius nobis probare nõ ſit neceſſe. Exiſtimat enim, vſum & dominium non diſtingui in his rebus, quæ vſu cõſummuntur, & inde concludit, ſi Chriſtus habuit vſum, habuiſſe etiã dominium. Quæ collectio, ſi bona eſſet, non ſolùm concluderet de dominio in cõmuni, ſed etiã in ſpeciali. Illud ergo quod Ioannes aſſumit, non pertinet ad doctrinã fidei, vnde non eſt ab eo vt Pontifice definitũ, ſed vt à priuato doctore probabiliter exiſtimatũ, atq; idcirco neceſſe non eſt, vt illi aſſentiamus. Verius enim eſt etiam in his rebus inueniri poſſe facultatem

In rebus vſu conſumptibilibus dominiũ ab vſu quomodo diſtinguitur.

C vtendi, quæ verè dominium non ſit, & quòd definita ſit ad determinatum vſum, ſempérque à voluntate alterius pendeat. Non igitur hac ratione negamus Chriſtum caruiſſe hoc dominio in cõmuni: ſed quia ex Euangelio colligi poteſt, nunquam eum profeſſũ eſſe huiuſmodi paupertatis genus.

Obiectio.
Reſponſ.

Dices: Hoc eſt perfectius: ergo oportuit vt aliquo tẽpore illud profiteretur. Reſpódeo primũ ſatis eſſe, vt interdum eã paupertatem exercuerit. Quia licèt profiteri hanc paupertatẽ ad ſtatũ perfectionis pertinere poſſit, nõ tamen neceſſe eſt, vt ad maiorẽ perfectionẽ pertineat. Nã pro diuerſitate perſonarũ & ſtatuũ, interdũ ita eſſe poteſt, interdũ minimè. Vnde Ioã. 22. in hoc ſenſu definit, nõ eſſe ſtatui perfectionis cõtrariũ, D aliquid in communi poſſidere. Et quidam dicti Fratricelli (qui oppoſitum docuerunt) vt hæretici damnati fuerunt. Quapropter, cùm Nicolaus indicat, quòd habere loculos aliquid de perfectione diminuit, dicens, Chriſtum, cùm loculos habuit, ſeſe infirmioribus minúſque perfectis accommodaſſe, vt omnibus exẽplo eſſet. Quidam dicunt nõ hoc definiiſſe, ſed aliud agẽdo, vt particularẽ doctorẽ tradidiſſe: quod inſinuauit Bened. 12. vt colligitur ex directorio inquiſitorum, q. 12. & 18. Meliùs verò dicitur, Nicolaum ſolùm aſſeruiſſe in genere paupertatis, minorem minúſque rigidam eſſe illã, quæ loculos habere permittit: non verò inde fit, quòd ſemper pertineat ad maiorẽ perfectionẽ ſimpliciter. Adde quamuis in particulari perſona, vel E Eccleſiæ cõgregatione ad perfectionis ſtatum pertineat, profiteri paupertatem in cõmuni, vel in particulari: tamen reſpectu totius Eccleſiæ, non pertinere ad perfectionẽ eius, vt non habeat bona cõmunia, id eſt, vt ea bona, quibus aluntur mẽbra eius, non ſint ſub dominio ſaltẽ ipſius corporis Eccleſiæ. Vnde primitiua Eccleſia, quæ videtur profeſſa ſtatũ perfectionis, habebat dominiũ bonorũ in cõmuni. Quia ergo Chriſtus cũ Apoſtolis Eccleſiã inchoabant, neceſſe fuit, vt ea bona, quæ habebant, eſſẽt ſub dominio illius corporis. Et ad hunc modũ poſſet exponi. Nicolaus Pap. Nam ibi ait Apoſtolos abdicaſſe dominium rerum in particulari, & in communi. Quod nequit intelligi de abdicatione communi reſpectu totius Eccleſiæ. Neque enim negari poteſt, quin eo tempore, quo fidelibus omnia erant communia ea bona, quibus vte-

Act. 4.

bantur

bantur Apoſtoli, eſſent ſub dominio totius Eccleſiæ: ergo ſolùm dici poſſunt abdicaſſe dominium in communi cõmunitate aliqua particulari, quæ fuerit ſpecialis congregatio, & pars Eccleſiæ. Sicque dici poteſt, viuente Chriſto nihil proprij habuiſſe collegium Apoſtolicum, etiam in communi. Quia quidquid habebant, commune erat ipſis, & omnibus fidelibus, ſeu Chriſti ſectatoribus, & diſcipulis. Et ita veriſſimũ eſt, Chriſtum dediſſe exemplum omnis perfectæ paupertatis, quæ in Eccleſia eſſe poteſt conuenienter.

Inter Nicolaũ & Ioannem 22. Pontifices nullum de Chriſti paupertate diſſidium.

Ex his conſtat, quid dicendum ſit ad dictorum Põtificũ decreta. Vt enim alia omittamus, quæ præſentis diſputationis non ſunt, quod ad nos pertinet: nulla eſt inter eos contradictio, quod etiam Ioannes 22. in vltima extrauaganti declarauit. Ioannes enim docuit Chriſtum aliquando habuiſſe rerum dominium, vel in particulari, vel in cõmuni, & contrarium vt hæreticum damnat: hoc autem Nicolaus nõ negat, ſed potiùs expreſsè id admittit, dũ declarat Chriſtũ habuiſſe loculos. Non definit autẽ Ioannes, ſemper Chriſtum habuiſſe hoc dominium; quia ex Euangelio colligi non poteſt, & ipſe ſolùm docet, quod in Euangelio continetur: fieri ergo potuit quòd Ioannes non negat vt aliquando neque in communi neque in ſpeciali quicquam Chriſtus habuerit, quanquam hoc multo minùs ſit certum, quod à Nicolao non expreſsè aſſeritur, & explicandum eſt iuxta ſuperiùs dicta. Sed roget quis, vtrùm Chriſtus votum prædictæ paupertatis nuncupauerit, ſicut D.Th. de Apoſtolis probabiliter colligit ex illis verbis: *Ecce nos reliquimus omnia & ſequuti ſumus te.* Nam inde videtur haberi, Apoſtolos hac in re fuiſſe Chriſtum imitatos, atque adeò illum vt ipſis foret exemplo, idem propoſitum oſtendiſſe, votóque firmaſſe. Sed hac in re nihil addendum occurrit iis, quæ in ſimili de caſtitate antea diximus. Nam licèt Medina hîc definiat vt certum, Chriſtum huiuſmodi votum non emiſiſſe: nihil tamen noui affert quod id oſtendat, nec D.Thom. cuius ſola authoritate & rationibus ipſe nititur, id vt certum definit, vt ſuprà ſatis explicato reliquimus.

Dubium. D.Thom. Matth.19. Reſponſ. Medina.

Illud ſanè certius eſt, ſiue Chriſtus paupertatem hanc vouerit, ſiue non: libera tamen & ſpontanea voluntate illam aſſumpſiſſe, vt noſtram ſalutem operaretur, nobiſq; perfectionis exemplo eſſet. In quo grauiter errauit Armachanus ſer. 4. qui dixit, Chriſtum nullius rei dominium vel proprietatem habuiſſe, non voluntate ſua, ſed quia ea conditione accepit à Deo vſum rerũ, vt nullã ſibi poſſet appropriare. Tale enim, inquit, accepit dominium, quale Adã in ſtatu innocẽtiæ. Adam verò hac conditione vſum rerum accepit. Quæ omnia vana ſunt, & ſine fundamento, & contra Paul. 2. ad Cor. 8. dicẽtẽ, eſſe gratiã & beneficiũ Chriſti, quod egenus fuerit propter nos. Ad hæc Chriſtus voluntariè pro nobis dolores: paſſionéſq; ſubſtinuit ergo ſimili voluntate pro nobis pauper factus eſt. Itẽ Ioã. 6. cùm turbæ illũ creare vellent Regẽ voluntariè fugit. Deniq; illud, quod de Adamo dicitur, incertũ eſt & fortaſſe non verum, tamen (quãuis ita eſſet) Chriſtus non erat ſubditus illis legibus: & præterea cũ ſecundũ corpus factus fuerit in ſimilitudinẽ carnis peccati, & quoad hoc non aſsũpſerit perfectiones iuſtitię originalis, conſequenter fuit capax dominij, & proprietatis, quæ introducta eſt, & accommodata ſtatui naturæ lapſæ, & carnis paſſibilis. Quòd ergo Chriſtus non aſſumpſerit hoc dominium politicum & humanum, non ideo fuit, quia eſſet incapax illius, ſed quia voluntariè illud à ſe abdicauit, ſeu vſurpare noluit.

Dubium. Caiet. Medina.

Tandem ſolet circa hanc Chriſti paupertatem inquiri, an interdum tanta fuerit, vt mendicare compulſus ſit. Caiet. Matth. 5. negat, Chriſtum aliquando mendicaſſe: cuius ſententiam ſequitur Medina hîc, A & Caſtrus lib. 10. aduerſus hæreſ. verbo, mendicitas. Fundamentum horum authorum ſolùm eſt, quia non legimus Chriſtũ mendicaſſe. Quãquam enim Ioã. 4. legamus Chriſtũ petiiſſe à Samaritana potum aquæ, illud verò non fuit propriè mendicare: nã illud etiam diuitibus & nobilioribus interdũ euenit. Quin potiùs legimus Chriſtum mendicis & egenis eleemoſynam erogaſſe. Legimus etiam mulieres quaſdam Chriſti ſectatrices, ſuis eum facultatibus aluiſſe. Addi ſolet in huius ſententiæ confirmationem, quòd in veteri lege videtur prohibitum mendicare. Deut. 15. *Omnino indigens & mendicus non erit inter vos.*

Caſtr. Ioan.4. Deut.15.

Contrariam ſententiam conſtantiſſimè defendit Vvaldẽſis lib. 4. doctr. fidei antiquæ, c. 3. & 4. vbi priorẽ ſententiam appellat nimis hæreticã, & Scripturæ ac veterũ doctorum aſſertioni contrariam. Sed in hac B cẽſura exceſſit, niſi loquatur iuxta mentẽ eorũ hæreticorum, quos impugnat. Illi enim negabant licere religioſis mẽdicare, & ideo negabant Chriſtũ mẽdicaſſe, vt mendicitatẽ damnarent. Et hoc modo hæreticum eſt dicere, Chriſtũ mendicitatẽ vitaſſe vt malã, quòd verò re ipſa mendicauerit, nec ne, ad dogmata fidei non ſpectat. Eandem ſententiam, ſcilicet Chriſtum mendicaſſe, tenuit Cathar. lib. 2. cõtra Caiet. & Sixtus Sen. lib. 6. Biblioth. anno 118. & 137. & Albert. Pigh. lib. 5. cõtra Eraſmũ. Probari autem poteſt, primò quia cõiecturæ alterius ſentẽtiæ nullius momẽti eſſe videntur. Vt enim omittã interdũ Aug. interpretatum eſſe actum illum petendi potum à Samaritana, fuiſſe actũ mendicandi. Itẽ, quod aliis placet verbũ illud Chriſti C Lu 19. *Zachæe in domo tua oportet me manere*, fuiſſe quoddã mendicãdi genus etiamſi demus, ſcriptũ non eſſe Chriſtũ interdum mendicaſſe non propterea ſequitur nunquam mendicaſſe. Quia neq; hoc etiam legitur, neq; omnia, quæ Chriſtus fecit, vel non fecit, ſcriptis mãdata ſunt. Deinde ex iis quæ ſcripta ſunt cõiicimus quæ ſcripta nõ ſunt. Vt ex eo quòd Chriſtus duodecimo ætatis anno relictis parẽtibus Ieroſolymis mãſit, piè colligunt Bernard. & Bonau. illis diebus è mendicato vixiſſe. Sic igitur legimus, eo tẽpore quo Chriſtus prædicauit, aliquando indiguiſſe vt alienis facultatibus aleretur, vt videre eſt Luc. 8. nõ conſtat autẽ, neq; eſt admodum veriſimile, ſemper fuiſſe illi vltro oblatas res omnes neceſſarias ipſo nihil petẽte: ergo veri- D ſimile eſt interdũ ſibi neceſſaria poſtulaſſe, quod eſt mendicare. Explicatur minor, primò quia licèt legamus, aliquãdo mulieres ſequentes ipſũ, eũ ſuis facultatibus ſuſtẽtaſſe, nõ tamẽ ſemper habuit mulieres ſectatrices. Nã in principio ſuæ prædicationis, quando diſcipulorũ delectũ habere cœpit, non eſt veriſimile, ſtatim adhæſiſſe ei comites fœminas, in eiúſq; obſequiũ ſuas facultates erogaſſe. Deinde quia Mat. 21. legimus Chriſtũ aliquando venientem Bethania Ieroſolymã in itinere eſuriuiſſe, & ad arborẽ fici acceſſiſſe, vt inde reficeretur, non ergo tunc aderant fœminæ, quæ ex facultatibus ſuis illum alerent. Quid ergo probibet, quo minùs ſimilem perſæpe paſſus inopiã, E è mendicato ſibi ſubuenerit? præterea veriſimilius viderur Apoſtolos interdũ mendicaſſe, vt quando miſſi sũt ſine pecuniis, & cæteris rebus apud Matth. & Luc vtrobiq; c. 10. vt prædicarent, & ab iis, quos docebãt victum haberent iuxta illud, *Dignus eſt operarius mercede ſua*: cur ergo non crederemus illud etiam interdum feciſſe Chriſtum, vt Apoſtolos ſuo inflammaret exẽplo, & quia actus ille eſt bonus, & humilitatem præſe fert. Neq; enim verum eſt fuiſſe inter Iudæos mendicare prohibitum. Verbum enim illud Deuteronom. 15. non prohibitionem continet, ſed promiſſionem: promittit enim Deus illis tantam rerum abundantiam, vt nemini mendicare futurum neceſſe ſit. Quæ promiſſio ſub conditione facta eſt, quæ ibi ſtatim ſub

Vvaldenſ. Cathar. Sixt.Senenſ. Alb.Pigh. Auguſt. Luc.19. Bonau. Luc.8. Matth 21. Matth. 10. Luc.10. Deut.15.

ſubiungitur, *Si audieris vocem Domini Dei tui*, & ideo non eſt impleta, quia conditio non eſt appoſita. Vel certè (vt exponit D.Thom. 2.2. quæſtion. 187. art. 5. ad 3.) licèt illa ſit prohibitio, non tamen fit egenis, ne mendicent: ſed diuitibus, ne in ſubueniendis pauperibus ita ſint auari, vt eos cogant mendicare. Quæ expoſitio videtur magis conſentanea textui: tum quia ibi non tradebantur promiſſiones: ſed potiùs præcepta, vel admonitiones quædã ad miſericordiam pertinentes. Tum quia ſtatim ſubiungitur in vulgata, *Non erit mendicus inter vos, vt benedicat tibi Dominus.* Intelligendum autem puto illud non tam fuiſſe rigoroſum præceptum, quàm exhortationẽ ad elargiendas copiosè eleemoſynas: tamen, quia id reipſa futurum nõ erat, ſubiungitur ibidem, *Non deerũt pauperes in terra habitationis tuæ, & ideo ego præcipio tibi, vt aperias manum fratri tuo, &c.* vbi nomen *pauperis* mendicum ſignificat, vt conſtat ex Hebræo, quia eadem vox eſt vtrobique. Et quia præceptum eleemoſynæ (quod ſtatim ſubiungitur) raro obligat, niſi quando is qui indiget petit: non ergo prohibiti erant mendici, qui ibidem futuri eſſe prædicuntur. Vnde in Euangelio legimus multos inter Iudæos mendicaſſe: vt de duobus cæcis Ioã. 9. & Lucæ 18. & de alio claudo Actor. 3. & de Lazaro Lucę 16. Et hinc facilè conſtat nullius momenti eſſe coniecturam illam, quòd Chriſtus interdum aliis eleemoſynam dabat. Hoc etiam de Apoſtolis dici poſſet, & de omnibus ferè, qui paupertatem voluntariam profitentur, quibus frequenter accidit, vt nonnulla, quæ mendicando quæſierunt, pauperibus elargiantur. Tandem de Chriſto rectè intelligitur illud Pſal. 39. *Ego autem mendicus ſum & pauper.* Nam Pſalmũ illum de Chriſto intelligit Paul. ad Hebræ. 9. item illud Pſalm. 108. *Perſecutus eſt hominem inopem, & mendicũ.* Petrus enim Actor. 1. exponit perſequutorem illum eſſe Iudam, atque adeò mendicum fuiſſe Chriſtum. Et ita etiam ibi interpretatur Hieronymus, Auguſtinus, Theodoretus, & Arnobius, Baſilius etiam in regulis breuiorib. regul. 262. ita legit locum illum Paul. 2. ad Corinth. 8. *Propter nos mendicus factus eſt.* Quia verbum Græcũ πτωχεύω propriè mẽdicare ſignificat, quanquam interpretetur, eum poſſe dici mendicum, quia ex diuite egenus factus eſt, & ſimiliter alij Patres ſentiunt poſſe *mendicum* exponi, id eſt, *pauperem, & egenum*, tamen nihil etiam vetat, quòd propriè & in omni rigore intelligatur, & idem eſt de aliis teſtimoniis, quæ Vvaldenſis congerit.

Ioan. 9. Luc. 18. Act. 3. Luc. 16.

Pſalm. 32. & 108. Act. 1.

Hieron. Auguſt. Theod. Arnob. Baſil. 2. Cor. 8.

Reſpõſio Chriſtum aliquando mendicaſſe probabile.

Quocirca (ſi in re incerta iudicium ferendum eſt) hæc poſterior ſententia videtur magis probãda, quia ſuppoſita Chriſti paupertate & variis itineribus, vix fieri potuit, vt non interdum illi occurrerit neceſſitas mẽdicandi: præſertim *cùm tanta paupertatis fuerit* (vt notat Hieron. Matt. 21.) *& ita nulli adulatus ſit, vt interdum in vrbe maxima nullum hoſpitem, nullã inuenerit mãſionem, & oportuerit eum redire Bethaniã, vt in domo Lazari hoſpitio reciperetur*, quod certè quoddã genus mẽdicitatis erat. Atque hactenus de Chriſti paupertate.

Hieron.

Vltimo loco ex his omnibus facilè colligi poteſt quid propoſitæ quæſtioni reſpondendum ſit. Nam ſi loquamur de ſtatu religionis, qui per tria vota eſſentialia conſtituitur, manifeſtè conſtat Chriſtum Dominum hoc ſenſu religioſam vitam profeſſum non eſſe. Quia neque illa tria vota emiſit, nec ſatis conſtat an aliquod eorum nuncupauerit. Si verò conſideremus id quod perfectionis eſt in ſtatu religionis, & religioſum vocemus eum, qui ſe totum ab effectu humanarum rerum abſtraxit, ac diuino cultui perpetuò & immobiliter conſecrauit, ſic certum eſt Chriſtum inſtituiſſe vitam habentem excellentiori modo quidquid perfectionis eſt in vita religioſa ſecluſis imperfectionibus. Nam ſtatus religionis ſolùm eſt

Chriſtus religioſus quomodo fuerit.

A via ad perfectionem, Chriſtus autem nunquam fuit in via perfectionis: ſed ſemper in termino. Rurſus alij indigent voto, quo eorum vitæ ratio ſtabilis ac firma cenſeatur: Chriſto autem Domino ſufficiens ad hoc erat deliberata voluntas, firmũmq; propoſitum, quia de ſe erat ita confirmatus in bono, vt ſemper quod eſſet perfectius facillimè poſſet operari. His autem aliiſque ablatis imperfectionibus, in Chriſto fuit ſumma perfectio paupertatis, caſtitatis, & obedientiæ; ad Deum quidem iure & facto, ad homines verò ſaltem vſu & facto. Nã homini iure ſubdi nõ debuit, non propter defectum, ſed potiùs propter perſonæ maieſtatem, & excellentiam. Denique ſummam habuit perfectionem charitatis, ad quã hæc omnia ordinantur: habuit ergo eminentiſſimo modo quidquid
B perfectionis in religioſum conuenientibus, & in quolibet alio perfectionis ſtatu eſſe poteſt.

SECTIO III.

Vtrùm Chriſtus vitam auſteram agere debuerit, an moderatam.

Quæſtio intelligitur de vitæ ſeueritate in victu, & veſtitu, rebúſque aliis, quæ ad corporis caſtigationem pertinent. Ratio dubitandi eſt, quia multis de cauſis videtur decuiſſe, vt Chriſtus magis quàm alij homines hoc vitæ genus inſtitueret. Primò, quia eiuſmodi vitæ ſeueritas maximè eſt ad hominis perfectionẽ in ſtatu naturæ lapſæ propter vincendas
C cupiditates, exercendámq; patientiam neceſſaria: ergo quamuis Chriſtus propter ſeipſum non egeret hoc medio ad perfectionẽ acquirendam: tamen vt homines ad illud amplectendum alliceret, oportuit vt eo vteretur. Secundò, quia huiuſmodi corporis afflictiones ſunt ad ſatisfaciendum Deo pro peccatis aptiſſimæ, quãuis autem Chriſtus non haberet peccata, pro quibus ſatisfaceret: tamen tota mortalis eius vita ordinata eſt ad ſatisfaciendum pro noſtris; ergo vt non ſolũ ex dignitate perſonæ, ſed etiam ex ipſorum operum proportione, & qualitate magis ſatisfaceret, decuit vt hanc vitæ rationem aſſumeret. Tertiò, multũ confert hoc ſeueræ vitæ inſtitutum ad commouẽdos homines & perſuadendum, quia magnam conciliat
D ſanctitatis opinionem. Et licèt non debeat propter hunc finem præcipuè fieri; tamen quando ſimul ſperari hic fructus poteſt, non eſt malum: ſed potiùs bonum ſimul intendere. Sed incarnatio & vita Chriſti ordinabatur ad docendos, excitandóſq; homines ad virtutem & pœnitentiam: ergo propter hunc etiam finem maximè decuit, vt vitæ ſeueritatem ſeruaret Chriſtus, & oſtenderet. Quæ omnia in Ioanne Baptiſta confirmari poſſunt, qui eximia vitæ auſteritate eſt vſus, non quidem propter peccata, quæ commiſerat, quæ vel nulla vel exigua fuerunt: ſed ne illa committeret, & vt hominibus pœnitentiæ præberet exemplum, ſicque ſanctitatis exemplo, & opinione, apud homines, plurimum valeret, vt teſtimoniũ de Chri-
E ſto redderet. Quartò, poteſt hæc pars ſuaderi ex facto ipſo: nam vita auſtera nihil aliud eſſe videtur, quàm vita laboribus & doloribus plena, & perpetuæ cuidã obiectioni ſeu corporis mortificationi & cruci ſubiecta: conſtat autem ex hiſtoria Euangelica, huiuſmodi fuiſſe Chriſti Domini vitam: ergo.

Dicendum verò eſt primò, non oportuiſſe, vt Chriſtum auſterum vitæ genus profiteretur. Concluſio hæc eſt certa, quæ ſatis probatur, primò ex factis, & verbis ipſiuſmet Chriſti. Matth. enim 11. dixit, *Venit Ioannes non manducans, neq; bibens, & dicunt dæmonium habet. Venit filius hominis manducans, & bibens, & dicunt, Ecce homo vorax, & potator vini*, ex quo loco colli

Vita Chriſti cur auſtera nõ decuit. Matth. 11.

colligunt ſancti Patres, conſultò Chriſtum inſtituiſſe vitam minus ſeueram ac rigidam, quàm Ioannem, *vt facilius omnes lucrifaceret*, vt dixit Chryſoſt. hom. 38. in Matth. qui ſubdit, *Illam autem viuendi viam, quæ ieiunio claros efficit, Ioanni omnino poſtea dimiſit, ipſe verò publicanorum atq; peccatorum menſas elegit, vt publicanos & peccatores ſaluaret*, Dicit autem, *poſtea*, quia, vt paulò antea dixerat, aliquando Chriſtus *illam quoque vitam confecit, cùm quadraginta diebus ieiunauit*. Quod breui tempore fecit, vt daret exemplum: communis autem modus vitæ fuit alius, vt commodiùs munus ſuum impleret. Ex eodem etiam loco colligit Irenæus libro quarto, contra Hæreſ. c. 51. *Chriſtum ita conuerſatum eſſe cum hominibus, vt eorum communibus cibis vteretur, & vinum biberet*. Sed latiùs hoc perſequitur Auguſt. lib. 16. contra Fauſt. cap. 31. animaduertens non ideo dictum eſſe, Ioannem nec manducaſſe, nec bibiſſe, quia omnino non manducaret, nec biberet: ſed quia vinum & ſiceram non biberet, ſed aquam, nec communibus cibis hominum vteretur: ſed locuſta, & melle ſylueſtri. Vnde rectè concludit de Chriſto dici, *venit filius hominis manducans, & bibens, eo quòd & vino & illo victu, quo Iudæi vtebãtur, vteretur*. Apertiùs D. Thom. Matth. 11. *dupliciter* (inquit) *homines attrahũtur ad bonam viam, quidã enim per ſpeciẽ ſanctitatis, alij per viam familiaritatis. Dominus & Ioãnes diuiſerunt ſibi duas vias; Ioãnes, imò Dominus per Ioannem elegit ſibi viã auſteritatis per ſe elegit viam lenitatis*. Et infrà quærit cur ita ſe geſſerit Chriſtus, & tres reddit rationes ſumptas ex fine redemptionis, quæ ibi legi poſſunt. Idem in Catena Mat. 11. vbi Chryſoſtomum, & Hieronymum citat, & Luc. 7. ibi affert Auguſt. lib 2. quæſt. Euangel. in 11. dicentem, Chriſtum vtendo cum cæteris cibo & potu, lætitiam regni ſignificaſſe. Multa ſimilia habẽt alij Patres, & expoſitores his locis, Ambroſ. lib. 2. in Lucam, c. 1. Abulẽſ. Matth. 11. q. 43. Quinque rationibus confirmat nõ decuiſſe Chriſtũ auſteram vitam agere. Idem Theophylactus, Euthymius, Caietanus, Gagneius, Titelmanus, & alij Matth. 11. vbi Palacius refert Druthmarum dicẽtem, Dominus ſumẽs à publicanis corporalem cibum, vt eis ſpiritualem traderet, ideo latiùs viuebat: idem Albertus Magnus Luc. 7. Ianſenius in cõcordia, cap. 47. De veſtitu autem conſtat ex Euangelio non fuiſſe vſum veſte cõtexta ex pilis camelorum, aut zona pellicea, ſicut Ioannem; ſed aliis, quæ in more eſſent apud Iudæos. Tum quia ſi in hoc aliquid ſingulare Chriſtus egiſſet, non omnes Euangeliſtæ id prætermiſiſſent. Tum etiã, quia veſtis aſpera, & rigida, ac menſa vulgaris, & communis non rectè inter ſe cohærent. Tum etiam, quia ſæpe in Euangelio fit mentio veſtimentorum Chriſti, & indicatur non fuiſſe vnum, & ſimplex: quin etiam fuiſſe ex materia communi, quia reliqui homines vterentur. Hoc patet ex Ioa. 13. *Surgit à cœna, & ponit veſtimenta ſua*, non quidem omnia (vt per ſe conſtat) neque enim nudum manere decebat: pluribus ergo veſtibus inducebatur. Quot etiam ex iis, quę in paſſione narrantur, euidenter conſtat. Nam Ioann. 19. milites quædã veſtimẽta inter ſe diuiſerunt, ſuper tunicã verò inconſutilem ſortẽ miſerunt; ergo neceſſe eſt fuiſſe veſtes diuerſas. Imò Euthym. his locis, & ſuper Matth. ex prædictis verbis colligit Chriſtum, vt minimum tribus veſtibus vſum fuiſſe, nimirum interiori tunica, ſiue ſubucula, & alio veſtimento, quod ſuper induſium geſtari ſolet, & pallio, quod eſt externum operimentum aliarum veſtium. In quo (vt idem author meminit) non agebat Chriſtus contra conſilium, quod Apoſtolis dederat Matth. 10. *Neque duas tunicas, &c.* Quia ibi non agit de pluribus veſtibus diuerſarum rationum, quæ veluti vnum integrum indumentum conſtituunt, ſed de veſtibus mutatoriis

Chryſoſt.
Irenæus.
Victus Chriſti qualis.
Auguſt.
Veſtitus Chriſti qualis.
Ioan. 13.
Ioan. 19.
Euthym.
Matth. 10.
Luc. 3.

A eiuſdem rationis. Sicut Ioãnes Bapt. cùm Luc. 3. dicebat, *Qui habet duas tunicas, det non habenti*, non loquebatur de veſtibus diuerſarum rationum, quæ ſingulæ ad munus ſuum neceſſariæ ſunt, vt homo integrè & decenter veſtiatur: ſed agebat de veſtibus ſuperfluis, & ad eũdem finem confectis. Rurſus ex iiſdem locis colligere licet, quanquam veſtes Chriſti pretioſæ nõ fuerint (quod aliqui de veſte inconſutili opinati ſunt, non tamen rectè, quia id nõ decet Chriſtum, qui dixerat, *Qui mollibus veſtiuntur, in domibus regum ſunt.*) Licèt (inquam) pretioſę non fuerint, non fuiſſe tamen omnino viles, ſed mediocres, & communes. Alioquin non tantam diligentiam adhibuiſſent milites, vt eas partirentur inter ſe ſe, ſortem mittentes, vt ne fie- B ret vlli iniuria, nec inter ſe contenderent, cui pars melior eſſet tribuenda Nam (vt rectè notauit Ianſen. cap. 143. concord. & inſinuarunt Theophyl. in Marcum, & Ambroſ. in Lucam) ſuper omnia veſtimenta ſortem miſerunt (vt ex verbis eorũdem Euangeliſtarum non obſcurè colligitur) ſed ſpecialiter ſuper tunicam, quam nullo modo ſcindere voluerunt, ne tota diſſolueretur, & omnino periret. Erat ergo veſtis illa lanea, & iuxta communem morem illius populi contexta. Vnde notat Iſidorus Peluſiota lib. 1. Epiſt. 74. ad Cratonem fuiſſe communem veſtem, qua vtebantur pauperes Galilæorum, fuit ergo victus & veſtitus Chriſti communis, & vulgaris. Quod ſi hoc verum eſt de illo tempore, quo mundo prædicauit, po- C tiore id iure credendum de priori tempore, quo priuatam degebat vitam. Præſertim, cùm tum temporis vulgarem exerceret artem, & more aliorum exteriùs viueret. Ratio autem omnium eſt, quam ſuprà tetigit Chryſ. & hìc explicuit D. Thom. art. 2. quia ad finem Incarnationis, ita fuit expediens, vt prædicatione ſua familiaríque vſu poſſet homines ad ſe allicere. Quam rationem ipſemet Chriſtus reddidit Phariſæis, quando eis calumniantibus, quòd cum publicanis & peccatoribus manducaret, reſpondit, *Non veni vocare iuſtos, ſed peccatores*, Matth. 9. Præterea, quia vt dixit Nicolaus IV. in c. *Exijt qui ſeminat*, de verborũ ſignificat. cùm Chriſtus omnib. ſit propoſitus in exemplar virtutis, & oportuit, vt omnes & fortes & infirmi in eo haberent quod imitarentur, atque in illum intuen- D tium nullus poſſet de virtute conſequenda deſperare. Et ideo ſummæ charitatis, atq; adeò & perfectionis in eo fuit, quòd *omnibus omnia fieri voluit, & fratribus aſſimilari, vt miſericors fieret*.

Dico ſecundò, Quamuis Chriſtus non egerit exteriorem vitam nimis ſeueram & rigidam: egit tamen moderatiſſimã, quæ ad ſeueram potius & auſteram, quàm ad blandam ac ſuauem propriùs videretur accedere. Hanc concluſionem probant rationes dubitandi in principio poſitæ, & per ſe videtur ſatis clara, & certa. Quia hoc vitæ genus decebat Chriſti perſonam, & grauitatem, præſertim cùm vitam perfectam prædicaret, omnéſque delicias aſpernandas doceret. Quod facere expediebat & verbo & exemplo, vt ex E his quæ de paupertate eius dicta ſunt, & de myſteriis infantię & iuuentutis eius liquidò conſtare poteſt. Denique hæc aſſertio ſoluendo difficultates in principio poſitas explicabitur & confirmabitur meliùs.

Ad primam ergo rationem reſpondetur ex diuo Thom. hìc ad 1. abſtinentiam cibi, & potus (& idem eſt de cæteris corporis afflictionibus) per ſe non pertinere ad ſalutem, neque ad perfectionem virtutis. *Quia regnum Dei non eſca, & potus*, ad Rom. 8. *Sed in æquanimitate tolerandi, quos nec copia ſubleuat, nec deprimit egeſtas*, vt dixit Auguſt. quem D. Thom. citat. Quod vt magis explicetur, aduertendum eſt, moderationem in cibo, & potu, & reliquis quæ ad

Matth. 11.
Luc. 7.
Veſtimentorum Chriſti qualitas.
Ioan. 19.
Ianſen.
Theophyl.
Amor.
Iſidor. Pel.
Chryſoſt.
D. Thom.
Matth.
Reſponſio ad argumenta in oppoſitum.
D. Thom.
Rom. 8.
Auguſt.

corporis cultum ſpectant, quatenus per eam ſeruatur medium rationis, pertinere, ac neceſſariam eſſe ad virtutem. Quia hoc eſt temperãtiæ obiectum; quæ virtus per ſe & in omni ſtatu homini eſt neceſſaria, præſertim in animali corpore viuenti: huiuſmodi autem virtutis obſeruatio non poteſt dici ſeueritas vitę, ſed moderatio, & temperatio. Alia verò eſt abſtinentia cibi, & potus: & aliarum deliciarum corporis, quæ non ſolùm ſuperflua moderatur, ſed etiam ex iis, quæ temperata cenſentur, multa reſpuit, & hęc in tota ſua latitudine dici poteſt pœnitentia: quæ ſi aliquo modo ſit excellens, vel ſupra communem hominum virtutem poteſt dici auſteritas ſeu ſeueritas vitæ, in qua varij poſſunt eſſe gradus, vt per ſe conſtat. Hæc ergo vitæ auſteritas, ſeu pœnitentia per ſe non eſt neceſſaria ad ſalutem, neque in ſtatu innocentiæ eſſet neceſſaria ad perfectionem virtutis, in ſtatu tamen naturæ lapſæ eſt valde vtilis, & neceſſaria ad perfectionem virtutis, nō propter ſe, ſed propter aliud. Primò ad ſatisfaciendum pro peccatis. Secundò ad frænandam carnis concupiſcentiam. Tertiò ad abſtrahendum animum ab effectu terrenarum rerum, vt deliciis corporis carés, propriis ac ſpiritualib⁹ oblectetur. Quartò ad humilitatis, patientiæ, fortitudinis, & ſimilium virtutum excitationem. Chriſtus ergo Dominus in primis dedit nobis exemplum moderationis, & temperantiæ, quatenus per ſe eſt ad virtutem neceſſaria, quia cùm hæc ſit propter ſe amanda, & obſeruanda, non potuit in Chriſto non eſſe perfecta. At verò auſteritatis & ſeueritatis vitæ non fuit ita neceſſarium, vt nobis daret exemplum, quia in eo non erat eadem ratio, & neceſſitas huius auſteritatis, quæ in nobis eſt, ſicut in ſtatu innocentiæ non eſſet neceſſaria. Quia quantum pertinet ad animi rectitudinem & perfectũ potentiarum omnium ordinem, atque integram ſubiectionem partis inferioris ad ſuperiorem, Chriſtus habuit pluſquam donum originalis iuſtitiæ, & impeccabilis fuit & connaturaliter in omni virtute perfectus, & ideo non indiguit vitæ ſeueritate, aut pœnitentia propter ſuprà dictos fines; & ideo ex hoc capite non fuit ita neceſſarium, vt exemplum ſummæ auſteritatis vel ſeueritatis hominibus præſtaret. At verò, quia non ſolùm propter ſe, ſed magna ex parte propter nos plurimum virtutum actus exercuit, & quia erat doctor & exemplar hominum, idcirco non omnino prætermiſit huius auſteritatis opera, ſed tempore opportuno quædam perfectiſſima & eximia illius præbuit exempla: vt cùm quadraginta diebus ieiunauit, & cùm circuiuit ita docens, vt non haberet vbi caput reclinaret, vt Chryſoſtomus ſuprà aduertit. Quæ tamen exempla ita cum ordinaria & communi vitæ moderatione coniunxit, vt & pœnitentiæ ac ſeueritatis vtilitatem nobis oſtenderet, & ſuo muneri prædicandi, ac leniter & familiariter conuerſandi cum hominibus, vt eos ad ſe traheret, non deeſſet.

Auſteritas vitæ in ſtatu naturæ lapſæ vtilis & neceſſaria quomodo.

Auſteritas vitæ non fuit Chriſto neceſſaria.

Auguſt. D.Thom.

Vita ſanctitas, & regula perfectionis nō eſt ex vitæ auſteritate penſanda.

D.Thom. Caſſian.

Ex quo præterea intelligi voluit (vt etiam Auguſtinus & diuus Thom. parum antea citati adnotarũt) quanquam auſteritas vitæ multum ad perfectionem conferat, & quodammodo neceſſaria ſit, non tamen ab illa ſumẽdam eſſe regulam perfectionis, ita vt ratio aliqua ſeu inſtitutum vitæ religioſæ eo perfectius cenſendum ſit, quo maiorem vitæ auſteritatem profitetur. Quod præter exemplum Chriſti, & Auguſtini & Thomæ authoritatem, ratio etiam conuincit, quia hæc auſteritas non eſt neceſſaria ad perfectioné propter ſe, ſed vt medium ad virtutem comparãdam, præſertim charitatem Dei, & proximi, vt per ſe conſtat, & tradit D.Thom. 2.2.q.184.art.3, & Caſſiã. quẽ ipſe refert collat. 1.c.7. ergo ſi de hoc medio aliquid remittatur, vel quia charitas Dei & proximi id poſtulat, vt accidit Chriſto, vel quia adhibentur alia me-

A dia, quę iudicantur magis neceſſaria, & opportuniora in aliquo ſtatu conſiderato fine & actionibus eius, quæ non poſſunt omnia cum ſumma illa ſeueritate coniungi, hominum fragilitate ſpectata, hęc (inquam) auſteritatis diminutio nihil remittet de perfectione ſtatus ſed ea non obſtãte tanto poterit eſſe maior perfectio, quanto & finis vitæ perfectior, & media ad eũ obtinendum magis ſunt proportionata. Nã vt paulus inquit, 1. ad Tim. 4. *Exercitatio corporalis ad modicum vtilis eſt, pietas autem ad omnia.* Quem locũ, licèt Chryſoſt. & Græci aliter interpretentur, tamen Ambroſ. Anſelm. D.Thom. Caieta. & alij intelligunt in eo loqui Palum de corporis afflictione & caſtigatione, & non quidem eam reiicere inutilem, ſed eam conferre

1. Timoth. 4. Chryſoſt. Ambroſ. Anſelmus. D.Thom. Caietan.

Perfectio ſtatus religioſi, maior, minorve vnde ſumendus.

Anſelmus.

B cũ pietate, quę in Dei cultu & proximorum beneuolentia & miſericordia poſita eſt, & hanc illi præferre vt meliorem, & vtiliorem, Vnde Anſelmus, *Corporalis (inquit) exercitatio, quæ eſt in ieiunijs, vigilijs, labore manuũ, ac multimoda corporis afflictione, parũ vtilitatis habet reſpectu magnæ vtilitatis, quàm habet pietas religioſæ mẽtis,* & infrà, *Exerce te ad pietatem, id eſt, compaſſionẽ proximorum, & ad opera miſericordiæ.* Quod magis explicans D. Thom. inquit, *Exercitatio ieiunij, & huiuſmodi in ſua natura non ſunt bona, ſed pœnalia, & ſi homo non peccaſſet, nihil horum fuiſſet, ſed ſunt bona medicinalia. Sicut enim rhabarbarum eſt bonum, in quantum releuat à cholera, ſic & iſta, in quantum comprimunt concupiſcentias: ergo ad iſtud modicum ſunt vtilia,* & infrà, *Quia tantùm ad morbum*

D.Thom.

C *peccati carnalis, non ſpiritualis, quia aliquando propter abſtinentiam homo in iracundiam, inanem gloriam, & huiuſmodi incurrit, præfert ergo abſtinentiæ pietatem, & accipitur hîc vtroq; modo pro cultu Dei, & miſericordia.* Quod huc ampliùs exponens Caietanus ait, *Secundum genus proprium corporalis exercitatio in ieiunijs, abſtinentijs, peregrinationibus, cilicijs & huiuſmodi ad modicum vtilis eſt, quia tantùm valet ad domandum corpus proprium, pietas autem ad omnia vtilis eſt, id eſt, officia pietatis erga Eccleſiæ membra, & cultus erga Patremfamilias domus, quæ eſt Eccleſia, ſunt vtilia ad omnia tam ſpiritualia, quàm temporalia.* Ad eundem modum intellexit hunc locum D.Bernardus in Apologia ad Guliel. Abbatẽ, vbi poſtquam prædicto modo Paulũ expoſuerat, ſubiũgit, *Siccine illa ſpiri-*

Caietan.

Bernardus.

D *tualia perſuades, vt etiã hæc ex regula habemus, corporalia dãnes? Nequaquam, ſed illa oportet agere, & iſta non omittere; alioquin cùm aut iſta omitti neceſſe eſt, aut illa, iſta potius omittenda ſunt, quàm illa. Quanto enim ſpiritus corpore melior eſt, tanto ſpiritualis, quàm corporalis exercitatio fructuoſior. Tu ergo cùm de horum obſeruatione elatus, aliis eadem obſeruantibus derogas, non te magis tranſgreſſorem regulæ indicas, cuius licèt minima quædam teneas, meliora deuitas? de quibus Paulus, Æmulamini, ait charïſmata meliora. Detrahendo quippe fratribus, in quo temetipſum extollis, perdis humilitatem, in quo alios deprimis, charitatem, quæ ſunt chariſmata meliora. Tu, ſi tuum corpus multis ac nimijs laboribus attereris, ac regularibus aſperitatibus mortificas membra tua, quæ ſunt ſuper terram, benefacis. Sed quid ſi ille, quam ſimiliter non*

E *laborantem diiudicas, modicum quidem habeat de hac, quæ eſt ad modicũ eſt vtilis, corporali videlicet exercitatione, amplius autem, quàm tu de illa, quæ ad omnia valet, id eſt, pietate?* Non poteſt ergo ex ſola vitæ auſteritate perfectio menſurari, ſed omnia conſideranda ſunt, præſertim finis, mediáque omnia, quatenus tali fini ſunt magis accommodata, ita vt non vnum tantùm aut alterum medium per ſe conſideretur, & cum alio conferatur, ſed vniuerſa mediorum, & viuendi ratio. Nam interdum, quod de corporali auſteritate remittitur, aliis laboribus compenſatur, & præſertim omnium ſpiritualium affectuum diligenti, ac continua moderatione, & omnium humanarum dignitatum,

& ho

& honorum abdicatione, ac denique integra voluntatis renuntiatione, quæ ad perfectionem obtinēdam maximè confert. Nam vt eleganter dixit Ioannes 22. in extrauaganti, *Quorundam* de verborum ſignificatione, *Magna quidem paupertas: ſed integritas maius bonū eſt, ſed obedientia maximū, ſi cuſtodiatur illæſa. Nam prima rebus, ſecūda carni, tertia verò mēti donatur, & animo.* Vnde fit, cùm corporis caſtigatio ad caſtitatem per ſe & vi ſua referatur, non poſſe inter maxima bona ad perfectionem conducentia annumerari, ſed medium locum tenere. Ac propterea Chriſtus Dominus prima ac præcipua exempla vitæ ſuæ in virtute obedientiæ conſtituit: deinde in operibus pietatis, & hominum conuerſione, & iis omnibus adiunxit aliquem vitæ ſeueritatem, docens hanc etiam eſſe neceſſariam, ſed in ea menſura, quæ ſuo muneri expediret.

Ioan. 22. Pap.

Vnde ad ſecundam rationem in principio poſitam reſpondetur, Chriſtum munus redemptoris cum munere doctoris coniunxiſſe, & vtrique omni ex parte ſatisfeciſſe, & ideo aſſumpſiſſe omnes dolores, & afflictiones corporis, quæ ſecundùm perfectam æqualitatem, & proportionem ad ſatisfaciendum pro nobis ſatis ſupérq; eſſent, eam autem vitæ ſeueritatem, quę ad perficiendum prædicatoris munus accommodata nō erat, omiſiſſe. Addere præterea poſſumus, auſteritatem vitæ & caſtigationem corporis non conſiſtere ſolùm iis in rebus, quæ manifeſtè & in hominum cōſpectu fiunt. Multa enim occultè ac ſecretò fieri ſolent, quibus corpus caſtigatur, & affligitur, vt ſecreta verberatio, cilicium, humíque cubatio, & alia id genus: quis autem ſcire poſt vtrùm Chriſtus Dominus ſæpe his modis carnē ſuam occultè afflixerat, vt magis ac magis pro noſtris ſceleribus ſatisfaceret? Ego quidem non dubito, quin ſæpe cùm in oratione Dei dies noctéſque conſumeret, peccata noſtra defleret, pro eíſque contriſtaretur. Quia charitas Dei & hominum illum vrgebat. An verò aliis modis ſupradictis vſus fuerit ad affligendā carnem ſuam, & ſatisfaciendum pro nobis, quia neq; ſcriptū inuenio, neq; admodū neceſſariū apparet, affirmare non audeo, quanquā neque indecens neque incredibile mihi eſſe videatur.

Corpus ſuum quomodo Chriſtus afflixerat.

Ad tertium, & ſimul ad exemplum de Ioanne Baptiſta reſpōdetur cū Chryſ. hom. 38. in Matth. Vbi de hoc argumento multa eleganter diſputat, & primum inquit, *Ioānes præter vitæ ſanctimoniam nihil aliud magni oſtēdit, quia nullum fecit ſignum, Chriſtus verò, ſignorum atque miraculorum teſtimonio claruit, & ideo aliam viuendi viam Ioanni dimittens, ipſe publicanorum atque peccatorū menſas elegit, vt publicanos atque peccatores ſaluaret.* Secundò ait Ioānem & Chriſtum venatorum more diuerſis & quaſi cōtrariis viis inceſſiſſe, vt homines caperent. *Nam quoniam vniuerſum pene genus humanum maximè ieiunantes ſolet admirari, & duritiam viuendi nimiū approbare, ideo à teneris vnguiculis diſpenſatione diuina duriter vixit Ioannes, vt ad credendum verbis ſuis populi ducerentur, Chriſtus verò licèt hanc viā ipſe confecerit, cùm quadraginta diebus ieiunauit, & cùm circūiit, ita docens, vt non haberet, vbi caput reclinaret, ſed tamen etiam alterā præparauit, vt faciliùs omnes lucrifaceret, & vt Iudæi nullā haberēt excuſatienē, ſic ſeueritas Ioannis triſtis & grauis videbatur, cur Ieſum edentē & bibentem repulerint.* Vnde concludit eadē fuiſſe vtriuſque ſtudia; & ſi ſpecie tenus contraria videantur. Nam à ſumma concordia diuerſas iniere vias, quæ tamen ad vnum exitum omnino perducerent. Hæc in ſententia & ferè ad verbum Chryſ. quæ valde notanda ſunt iis, qui diuerſa ſtudia virtutis, ac religionis profitentur, vt intelligant ad eundem terminum tendere omnia, & quamuis in exteriori cultu diuerſa & quaſi contraria ſint, re tamen vera ſummam inter ſe habere & poſſe & debere concordiam.

Chryſoſt. Chriſtus & Ioannes in eligendo vitæ ſtatu, cur tam diuerſi.

Ad quartum reſpondetur, cùm de vitæ auſteritate agitur, non eſſe ſermonem de his laboribus, quia in actionibus miſericordiæ circa proximos inueniuntur: neque de ea difficultate aut labore, quem in diuturna oratione, aut cōtēplatione corpus pati ſolet: neque etiam de iniuriis & doloribus, quos ab aliis Chriſtus paſſus eſt, neq; de paupertate vitę, & aliis huiuſmodi, quæ proprias habent cōſiderationes. Sed eſt ſermo de dura & rigida viuendi ratione, in modo tractandi corpus proprium, eiúſque neceſſitatibus ſubueniendi, vel illud moderandi, aut caſtigandi. Vnde ſi hæc omnia, quæ cōmemorauimus, ſimul in Chriſto Domino conſiderentur, non eſt dubium quin eius vita fuerit aſperrima, quia ex illis omnibus ſimul ſumptis non coaleſcit (vt ita dicam) vita auſtera, ſed vita ſanctiſſima & ſtudioſiſſima, & in ſe complectens perfectum exemplar omnium virtutum. Auſteritas autem vitæ non hæc complectitur, ſed quandam partem, vt diximus, pertinentem ad voluntariam corporis caſtigationem, & illam non omnem, ſed quę in exteriori viuendi ratione ac modo tractandi proprium corpus poſita eſt. Et hoc modo dicimus, eſtque omnino certum, non paſſum fuiſſe Chriſtum ſummam auſteritatem, ſed cum ea moderatione, quæ ad munus Redemptoris & Doctoris maximè congruebat.

Dubium.

Ex iis verò, quæ in hac ſectione diſputauimus, facilè expediri poteſt breuis quędam dubitatio, huic ſanè loco non importuna: vtrùm ſcilicet Chriſtus Dominus nudis pedibus inceſſerit. Nonnulli enim ita exiſtimarunt, Bonau. opuſc. ſeu epiſt. hac de re, quæ habetur tom. 1. opuſc. Lyranus Ioannis 1. & Replicator Mar. 1. Abul. q. 68. in 3. cap. Matth. & qu. 49. in 20. c. Exod. & videtur eſſe ſententia Hieron. epiſt. 72. ad Euſtochium de cuſtodia virginitatis, vbi ſic habet: *Moyſes & Ieſus Naue nudis in ſanctam terram pedibus iubentur incedere, & diſcipuli ſine calceamentorum onere, & vinculis pellium ad prædicationem noui Euangelij deſtinantur, & milites veſtimentis Ieſu ſorte diuiſis, caligas non habuere quas tolerēt, nec enim habere poterat Dominus quod prohibuerat ſeruis.* Quibus verbis etiam fundamenta huius ſententiæ indicat. Primùm eſt, quòd Chriſtus mittens diſcipulos ad prædicandum conſuluit, vel iuſſit, ne calceamenta portarent, Luc. 9. & Matth. 10. Quod interpretans Chryſoſt. hom. 9. ſuper Epiſt. ad Philip. ad literam intelligit fuiſſe præceptum, quod Chriſtus eo tempore diſcipulis ſuis impoſuit, quamquam illud poſtea in nocte cœnæ reuocauerit, quando dixit Apoſtolis. *Quando miſi vos ſine ſacculo, & pera, & calceamentis, nunquid aliquid defuit vobis? ſed nunc qui habet ſacculum, tollat ſimiliter & perā*, Luc. 22. quod eodem modo intelligit Auguſt. 21. cont Fauſt. c. 67. Secundum, quia quādo Chriſtus eſt crucifixus, nudatus eſt veſtibus, non calceis. Tertium addi poteſt, quia Magdalena lauit pedes Ieſu in domo Phariſæi Luc. 7. quod non potuiſſet commodè fieri, niſi Chriſtus nudis pedibus eſſet.

Bonauent. Lyra. Replicat. Abulen. Hieron.

Luc. 22. Auguſt.

Luc. 7.

Cæterùm cōtraria ſententia probabilior eſt, quam amplectūtur Burgenſis Marc. 1. addition. 1. Caiet. Luc. 3. Ianſenius in Concordia, cap. 55. & Franciſcus Toletus Ioan. 1. annotat. 65. & eſt ſentētia D. Auguſt. ſerm. 42. de Sanctis, vbi metaphoricè exponens illud verbū Chriſti, *Neque calceamenta*, de mortuis operibus, ſubdit, *Nam de ijs calceamentis quibus calceati ambulamus, conſolatur me idē Dominus meus. Si enim ipſe calceatus non eſſet, non de illo Ioannes diceret, Nō ſum dignus ſoluere corrigiam calceamentorum.* Quibus verbis vnū fundamentum huius ſententiæ indicat ſumptum ex dictis verbis Ioannis, quę videntur ſupponere Chriſtum vſum fuiſſe calceis, quanquam hæc verba multi exiſtimant dicta fuiſſe per modum prouerbij, quo voluit Ioannes

Reſponſio. Chriſtus calceatus inceſſit. Burgenſ. Caietan. Ianſen. Franc. Tolet. Auguſt.

dicere ſe eſſe indignum, vt vel in miniſterio viliſſimo Chriſto famularetur. Quę quidē interpretatio probabilis eſt, ſed non ſatisfacit, quia licèt verum ſit, Ioannem id ſignificare voluiſſe, probabilius tamen eſt, vſum fuiſſe verbis & modo dicendi, quæ in omni veritate & proprietate Chriſto poſſent adaptari. Deinde ſi id erat prouerbium illius gentis, ſignum eſt omnibus commune ac vulgare fuiſſe, vti calceis: ergo veriſimile eſt Chriſtum etiam illis fuiſſe vſum. Dici prętetea poteſt verbis Ioannis, tunc Chriſtum inceſſiſſe calceatum, quod nemo certè negare poteſt, quia illo tempore neque muneri neque modo viuendi Chriſti aliud expediebat, credi tamen poſſe poſtquam prædicare incepit, calceos abieciſſe. Contra hoc tamen eſt potiſſima coniectura huius opinionis, quia oſtenſum eſt, Chriſtum etiam tempore prędicationis ſuæ vſum fuiſſe communi modo viuendi in victu, & veſtitu: ergo etiam in calceorum vſu reliquis ſimilis fuit. Patet conſequentia, quia eſt eadem ratio, vel fortaſſe maior. Quia nudis pedibus ambulare magna pars eſt auſteritatis vitæ, & præſertim in terra aſpera, & calidiori, qualis eſt Iudæa, per quam aſſiduè diſcurrebat, & peregrinabatur. Et confirmatur: nam Prophetæ non incedebant nudis pedibus, vt colligi poteſt ex Iſa. 20. vbi ad commouēdum populum, & aliquod ſupplicium indicandum dixit Deus ad Iſaiam, *Vade, & tolle calceamenta tua de pedibus tuis*; ergo cùm hoc non fuerit moris apud Iudæos, & Chriſtus ſtuduerit ſeſe in exterioribus cōmuni modo accommodare, non eſt credibile in hoc ſolo fuiſſe ſingularem, prę ſertim cùm Euangeliſtæ nullam huius rigoris mentionē faciant, quæ non videretur omittenda, eo quòd eſſet inuſitata, notatúque digniſſima.

Iſa. 20.

Reſponſio ad argumenta in oppoſitum.
Auguſt.
Hierony.

Neque obſtant alterius ſententiæ fundamenta. Ad 1. enim (vt omittamus metaphoricas expoſitiones. Auguſt. ſuprà dicto ſerm. & lib. 2. de conſenſu Euangel. cap. 30. quas etiam attigit Hieron. Epiſt. 24.) dicēdum eſt, ſiue illud fuerit conſilium, ſiue præceptum, ſiue temporale, ſiue perpetuū, non fuiſſe ſenſum verborum Chriſti inſtruere diſcipulos, vt nudis omnino pedibus incederent, ſed vel, vt ſecum non ferrent duplicia calceamenta, & mutatoria, ſicut ſuprà explicuimus prohibuiſſe duas tunicas, & ita exponunt Burgenſ. & Caietan. Matth. 10. in idem ferè incidit. quod alij dicunt, ſolùm eſſe illo modo dicendi prohibitam nimiam curam & ſolicitudinem earum rerum, quæ corporis commoditati inſeruiunt. Sicut cùm ibidem dicitur, *Neminem ſalutaueritis in via*, nō ſignificatur id, quod litera præ ſe ferre videtur, ſed illo modo dicēdi ſignificata eſt diligentia, & ſolicitudo, quam in ſuo exercendo munere prædicatores Euangelici adhibere debēt. Vel certè meliùs intelligitur, Chriſtum dixiſſe diſcipulis, vt ſine calceis illud iter agerent: tum quia (ſi proprietas literę retineri poteſt) nō eſt cur ad alios ſenſus diuertamus. Tum etiam, quia Luc. 22. iterū dixit illis, *Quādo miſi vos ſine ſacculo, & pera, & calceamētis*. At verò licèt eos miſerit ſine calceis, non inde fit, vt nudis pedibus ambulauerint, ſed (vt Marcus cap. 6. expreſsè dicit) *calceati ſandaliis*, quę hoc differūt à calceis, quòd non cooperiūt totum pedem. Sed ſuperiorem partem relinquūt apertam. Quod ſignificat Auguſt. lib. 2. de conſenſu Euang. c. 10.

Burgenſis.
Caietan.
Luc. 22.
Marc. 6.
Auguſt.

Diſcipuli Chriſti calceati ſandaliis cur incedere iuſſi.

Quòd ſi quæras, cur Chriſto curæ fuerit, vt diſcipuli potius ſandaliis calceati incederent, quàm calceis: Auguſtinus varias rationes affert allegoricas, & inter alias hæc reddi poteſt, Chriſtum ſignificare voluiſſe ſolùm neceſſaria ferenda eſſe, ſandalia autem cùm plantam pedis muniant, humanę neceſſitati pręcisè ſubueniunt, quòd autem ſuperior pedis pars tecta ſit, potius commoditatis cuiuſdam, quàm neceſſitatis eſſe videtur. Sed fortaſſe literalis ratio eſt, quia Iudeæ incolæ, præſertim pauperes, ſandaliis frequentiùs vterentur ad iter verò agendum ſandalia cū calceis commutarent. Voluit autem Chriſtus diſcipulos ſuos etiam in via vti ſandaliis, vt ſignificaret nullo ipſis apparatu, vel ſumptu opus eſſe, neq; aliter in via quàm in orbe, cùm ſe comitarentur, inſtructos ire oportere. Ita reſpondet Ianſenius. Sed quia hæc tātùm eſt coniectura, potuit etiam è contrario accidere, vt iter agētes ſandaliis vterentur propter maiorem facilitatem, & agilitatem, ſicut noſtrates homines, vulgares, nimirum, ac plebei, in itinere quidem ſculponeis, in oppidis autē & vrbibus calceis vti cernimus: voluit ergo Chriſtus, vt nullum aliud calceamentum præter id, quo in itinere vſuri eſſent, ſecum adferrent, & hoc modo hæc reſponſio incidit in expoſitionem Caietani, eámque magis explicat.

Ianſen.

Ianſen.
Toletus.
Marc 6.
Luc. 7.

Ex hac verò doctrina colligūt multi, Chriſtū tempore prædicationis vſum fuiſſe ſandaliis, & non calceis. Ita ſentiunt Ianſenius, & Toletus ſuprà. Tū propter hoc conſilium, quod Apoſtolis dedit, & eorum vſum, quem Marcus refert. Tū ex illo facto Magdalenæ. Nam ſi Chriſti pedes non erant ſuperiùs cooperti, facilè poterant à Magdalena lacrymis irrigari. Prætetea quia Apoſtoli poſt Chriſti Aſcenſionem dicuntur vſi fuiſſe ſandaliis. Quod iuxta lectionem Græcā colligi poteſt ex Actor. 12. vbi dixit Angelus Petro, *calcea te caligas tuas*. Græcè enim legimus *ſandalia*, vbi Chryſoſt. & alij Græci ita exponunt, & gloſſa ordinaria. Vnde fertur Romæ ſeruari quoddam Petri ſandalium, & aliud B. Andreæ fertur eſſe in Hiſpania in ciuitate Ouetenſi, & ita de Apoſtolis opinantur Abulē. Matth. 10. q. 60. & 83. & Dionyſ. Carthuſianus ibidē, Et eūdem fuiſſe vſum priſcorum Chriſtianorum colligi poteſt ex Tert. lib. de pallio, cap. 5. & clariùs ex Clemen. Alexand. lib. 2. pædagog. c. 11. ergo veriſimile eſt, Chriſtum illis etiam fuiſſe vſum. Quæ coniecturæ probant quidem fieri potuiſſe, vt Chriſtus interdum ſandaliis vteretur, præſertim ſi illorum vſus erat in more Iudæorum, quòd verò nunquam vſus fuerit, nō ſatis probant. Nam ſi illi quoque erant in vſu, cur non etiā fieri potuit, vt illis interdum vteretur: cùm communi vſui ſe accommodauerit, ſicut diximus. Nihil ergo de hoc affirmari certò poteſt.

Chryſoſt.
Glo. Ordi.
Tertul.
Cle. Alex.

Ad ſecundam ergo coniecturā Hieronymi reſpondetur, vel milites crucifigentes Chriſtum contēpſiſſe calceos, vel ſandalia, quòd nullius eſſent valoris, vel certè nomine veſtimentorum comprehendi potuiſſe, ita enim vulgari more loquimur.

Accubitus veterum in menſis qualis.
Diony.
Lam.
Guil. Phil.
Exod. 12.

Ad tertiam de Magdalena iam reſponſum eſt, ſi verum eſt Chriſtum vſum fuiſſe ſandaliis. Alij verò reſpondent morem fuiſſe veteribus (quoniam in ſtragulis accumbebāt in conuiuiis) diſcalciari vt diſcumberent, ne fortè calceorum ſordibus pretioſa lectorū ſtragula inquinarentur. De quo multa cōgerit Dion. Lambinus in Scholis Horatij, ſatyra vltima, lib. 2. & Guilelmus Philander ſuper. Vitruuiū, lib. 6. c. 5. Et fortaſſe hac de cauſa dictū eſt Iudæis Exod. 12. vt manducaturi agnum calceamenta haberent in pedibus, quia nimirum in conuiuiis ſine calceis accumbere ſolerent, ſed de hac re hactenùs.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm Chriſtus in hac vita ſecundùm legem conuerſatus fuerit.

AD quartum ſic proceditur. Videtur; quòd Chriſtus non fuerit conuerſatus ſecundùm legem: Lex enim præcipiebat vt nihil operis in ſabbato fieret: ſicut Deus die ſeptimo requieuit ab omni opere, quod patrarat. Sed ipſe in ſabbato curauit hominem, & ei

manda

mandauit:vt tolleret lectũ ſuum,ergo videtur,quòd non fuerit ſecundùm legem conuerſatus.

2. Præterea, Eadem Chriſtus fecit, & docuit,ſecundùm illud Actor.1.Cœpit Ieſus facere,& docere.Sed ipſe Matth. 15.docuit,quòd omne quod intrat in os,non conquinat hominem,quod eſt contra præceptum legis, quæ per eſum & contactum quorundam animalium dicebat hominem immundum fieri,vt patet Leuit.11.Ergo videtur,quòd ipſe non fuerit ſecundùm legem conuerſatus.

3. Præterea,idem iudicium videtur eſſe facientis,& conſentientis:ſecundùm illum Rom.1.Non ſolùm illi qui faciũt. ſed & qui conſentiũt facientibus.Sed Chriſtus conſẽſit diſcipulis ſuis ſoluentibus legem,in hoc quòd ſabbato ſpicas vellebant,excuſando eos:vt habetur Matth. 12. Ergo videtur quòd Chriſtus non conuerſatus fuerit ſecundùm legem.

Sed contrà eſt,quod dicitur Matth.5.Nolite putare quoniam veni ſoluere legem,aut Prophetas.Quod exponẽs Chryſoſt.dicit.Legem impleuit,primò quidem nihil transgrediendo legalium,ſecundò iuſtificando per fidem, quod lex per literam facere non valebat.

Hom.16.in Matth.4.p.à prin. illius tom.1.

Reſponſio dicendũ, quòd Chriſtus in omnibus ſecundùm legis præcepta conuerſatus eſt.In cuius ſignum etiam voluit circuncidi: circunciſio enim eſt quædam proteſtatio legis implendæ:ſecundùm illud Galat.5. Teſtificor omni homini circuncidenti ſe, quoniam debitor eſt vniuerſæ legis faciendæ. Voluit autẽ Chriſtus ſecundùm legem conuerſari:primò quidem,vt legẽ veterem approbaret.Secundò,vt eam obſeruando,in ſeipſo conſummaret,& terminaret,oſtendens, quòd ad ipſum erat ordinata.Tertiò,vt Iudæis occaſionem calumniãdi ſubtraheret.Quartò,vt homines à ſeruitute legis liberaret: ſecundùm illud Galat. 4. Miſit Deus filium ſuum factum ſub lege,vt eos,qui ſub lege erant,redimeret.

Ad primum ergo dicendum, quòd Dominus ſuper hoc ſe excuſat à tranſgreſſione legis tripliciter. Vno quidem modo, quia per præceptum de ſanctificatione ſabbati,non interdicitur opus diuinum,ſed opus humanum: quamuis enim Deus die ſeptimo ceſſauerit à nouis creaturis condendis,ſemper tamẽ operatur in rerum conſeruatione,& gubernatione.Quòd autem Chriſtus miracula faciebat,erat operis diuini. Vnde ipſe dicit Ioã.5.Pater meus vſq; modo operatur, & ego operor.Secundò excuſat ſe per hoc,quòd illo præcepto non prohibentur opera, quæ ſunt de neceſſitate ſalutis etiã corporalis. Vnde ipſe dicit.Luc.13. Vnuſquiſque veſtrûm ſabbato non ſoluit bouem ſuum aut aſinũ à præſepio, & ducit adaquare? Et infrà 14. Cuius veſtrûm aſinus aut bos in puteũ cadet, & non continuò extrahet illum die ſabbati? Manifeſtum eſt autem,quòd opera miraculorum, quæ Chriſtus faciebat, ad ſalutem corporis & animæ pertinebant. Tertiò,quia illo præcepto non prohibetur opera quæ pertinent adDei cultum.Vnde dicitur Matth.12. An non legiſtis in lege, quia ſabbatũ violãt,& ſine crimine ſunt?& Ioan.7.dicitur,quòd circumciſionem accepit homo in ſabbato. Quòd autem Chriſtus paralytico mandauit,vt lectum ſuum ſabbato portaret,ad cultum Dei pertinebat.id eſt,ad laudem virtutis diuinæ. Et ſic patet,quòd ſabbatum non ſoluebat,quãuis hoc ei Iudæi falsò obiicerent,dicentes Ioan.9.Non eſt hic homo à Deo,qui ſabbatum non cuſtodit.

Ad ſecundum dicendum, quòd Chriſtus voluit oſtendere per illa verba,quòd homo non redditur immundus ſecũdùm animã ex vſu ciborum quorumcunque ſecundùm ſuam naturam,ſed ſolùm ſecundùm quandam ſignificationem: quòd autem in lege quidam cibi dicuntur immundi, hoc eſt per quandam ſignificationem. Vnde Auguſt. dicit contra Fauſtum,ſi de porco,& agno requiratur,vtrùm natura mundus eſt,dicimus,quia omnis creatura Dei bona eſt,quadam verò ſignificatione agnus mundus,porcus immundus eſt.

Lib. 6.c.7. non longe à prin.tom.6.

Ad tertium dicendum,quòd etiam diſcipuli quando eſurientes ſpicas ſabbato vellebant, à tranſgreſſione legis excuſantur,propter neceſſitatem famis. Sicut & Dauid non fuit tranſgreſſor legis,quando propter famis neceſſitatem comedit ſanctos panes,quos ei edere non licebat.

Hic articulus diligẽter expoſitus eſt ſuperiori tom. diſp.43.ſect.2.dum quæritur, Vtrùm Chriſtus ſubiectus fuerit alicui legi. Quapropter earundem rerum inutili repetitione lectori moleſti non erimus. Quod in ſequentibus ſemper obſeruabimus.

QVÆSTIO XLI.

De tentatione Chriſti, in quatuor articulos diuiſa.

De qua Doctores ſuper Matth. cap.4.

DEinde conſiderandum eſt de tentatione Chriſti. Et circa hoc quæruntur quatuor. Primò,vtrùm fuerit conueniens Chriſtum tentari.Secundò,de loco tentationis.Tertiò, de tempore. Quartò,de modo & ordine tentationis.

ARTICVLVS I.

Vtrùm conueniens fuerit Chriſtum tentari.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd Chriſto tentari non conueniebat. Tentare enim eſt experimentum ſumere, quod quidem non fit niſi de re ignota. Sed virtus Chriſti erat nota etiam dæmonibus: dicitur enim Luc.4. quod non ſinebat dæmones loqui: quia ſciebant eum eſſe Chriſtum. Ergo videtur, quòd non decuerit Chriſtum tentari. 226.

Opuſc.60. 6.11.prin.

2. Præterea, Chriſtus ad hoc venerat, vt opera diaboli diſſolueret:ſecũdùm illud Ioan.3.In hoc apparuit filius Dei, vt diſſoluat opera diaboli.Sed non eſt eiuſdem diſſoluere opera alicuius, & ea pati. Et ita videtur inconueniens fuiſſe, quod Chriſtus pateretur ſe tentari à diabolo.

3. Præterea, triplex eſt tentatio, ſcilicet à carne, à mundo, & à diabolo. Sed Chriſtus non fuit tentatus nec à carne, nec à mundo. Ergo nec etiam debuit tentari à diabolo.

Sed contrà eſt,quod dicitur Matth.4.Ductus eſt Ieſus à ſpiritu in deſertum,vt tentaretur à diabolo.

Reſpondeo dicendum,quod Chriſtus tentari voluit. Primò quidem, vt nobis contra tentationes auxilium ferret. Vnde Gregor. dicit in homil. Non erat indignum Redemptori noſtro, quod tentari voluit, qui venerat occidi. Iuſtum quippe erat, vt ſic tentationes noſtras ſuis tentationibus vinceret, ſicut mortem noſtram venerat ſua morte ſuperare. Secundò, propter noſtrã cautelam,vt nullus quantumcunque ſanctus ſe æſtimet ſecurum & immunem à tentatione. Vnde, & poſt baptiſmum tentari voluit:quia ſicut Hilarius dicit ſuper Matth.in ſanctificatis nobis maximè diaboli tentamenta graſſantur: quia victoria magis eſt ei exoptata de ſanctis. Vnde,& Eccleſ.2.dicitur, Fili, accedens ad ſeruitutẽ Dei, ſta in iuſtitia,& timore, & præpara animam tuam ad tentationem.

Hom.16.in Euang. non longe à prin.

Canon.3.in Matth. non longe à prin.

Tertiò,propter exemplum,vt ſcilicet nos inſtrueret, qualiter diaboli tẽtationes vincamus.Vnde Auguſt.dicit in quarto de Trin.quod Chriſtus diabolo ſe tẽtandum præbuit:vt ad ſuperandas tentationes eius mediator eſſet,non ſolùm per adiutorium,verùm etiam per exemplum.

Lib.4.c.13. aliquantulũ à princ. tom. 3.

Quartò,vt nobis fiduciam de ſua miſericordia largiretur. Vnde dicitur Heb.4.Non habemus Pontificẽ,qui non poſſit compati infirmitatibus noſtris, tentatum autem per omnia pro ſimilitudine abſque peccato.

Ad primum ergo dicendum,quod ſicut Auguſt. dicit in 9.de ciuit.Dei,Chriſtus tantum innotuit dæmonibus, quantum voluit: non per id, quod eſt vita æterna, ſed per quædam temporalia ſuæ virtutis effecta: ex quibus quandam coniecturam habebant, Chriſtum eſſe filium Dei. Sed

Lib.9.c.21.à princ.10.5.

quia rurſus in eo quædã ſigna humanæ infirmitatis videbãt, non pro certo cognoſcebant eum eſſe filium Dei, & ideo eum tẽtare voluit. Et hoc ſignificatur Matth.4.vbi dicitur quòd poſtquã eſuriÿt,acceſſit tentator ad eum:quia vt Hilar. dicit, Tentare Chriſtum diabolus nõ fuiſſet auſus, niſi in eo per eſuritionis infirmitatẽ quæ ſunt hominis recognoſceret. Et hoc etiã patet ex ipſo modo tentandi, cùm dixit,Si filius Dei es. Quod exponens Amb.dicit,Quid ſibi vult talis ſermonis exorſus,niſi quia cognouerat Dei filium eſſe venturum,ſed veniſſe per hanc infirmitatem corporis non putabat?

Canone 3. in Matth.non remote à princ. Ambr. l.4. in Luc. c. 14.in ord. in tit. de 1. tentatione Chriſti tom.2.

Ad ſecundũ dicendum,quòd Chriſtus venerat diſſoluere opera diaboli,non poteſtatiuè agendo,ſed magis ab eo & eius mẽbris patiendo,vt ſic diabolum vinceret iuſtitia, non poteſtate,ſicut Aug.dicit 13.de Trinit.quòd diabolus non potentia Dei ſed iuſtitia ſuperandus fuit. Et ideo circa tentationẽ Chriſti conſiderandũ eſt,quid propria volũtate fecit,& quid à diabolo paſſus fuit. Quòd enim tentari ſe offerret, fuit propriæ voluntatis. Vnde dicitur Matth. 4.ductus eſt Ieſus in deſertũ à Spiritu,vt tentaretur à diabolo. Quod Greg. intelligẽdũ dicit de Spiritu sãcto:vt ſcilicet illuc eũ Spiritus ſuus duceret, vbi eũ ad tentandũ ſpiritus malignus inueniret. Sed à diabolo paſſus eſt,vt aſſumeretur,vel ſupra pinnaculũ templi,vel etiam in montẽ excelſum valde. Nec eſt mirum (vt Gregor.dicit) ſi ſe ab illo permiſit in montem duci,qui ſe pertulit etiam à membris ipſius crucifigi. Intelligitur autem à diabolo aſſumptus non quaſi ex neceſſitate:ſed quia (vt Orig. dicit ſuper Lucam) ſequebatur eum ad tentationem, quaſi athleta ſponte procedens.

lib.13.c. 13. in princ. tom. 3.

Hom.16.in Euang.non longe à princ.

Hom. 16. Euang.non longe à princ. Hom.3.in Lucam in princ.to.3.

Ad tertiũ dicendum,quod ſicut Apoſtolus dicit,Chriſtũ in omnibus tentari voluit abſq; peccato. Tentatio autem,quæ eſt ab hoſte,poteſt eſſe ſine peccato : quia fit per ſolam exteriorem ſuggeſtionem. Tentatio autem,quæ eſt à carne,non poteſt eſſe ſine peccato:quia huiuſmodi tẽtatio fit per delectationẽ,& concupiſcentiam. Et ſicut Aug.dicit nonnullum peccatũ eſt quando caro concupiſcit aduersùs ſpiritum. Et ideo Chriſtus tentari voluit ab hoſte,ſed non à carne.

COMMENTARIVS.

RAtiones D.Thom.optimæ,& perſpicuæ sũt, atque ex ſanctis Patribus deſumptę, quos ipſe refert,quibus addi poteſt Cyprianus ſerm. de ieiunio & tentat.Chriſti,vbi inter alia inquit,*Voluit ſapientia Dei erudiendos informare exemplo,& contra tentamenta proponere documenta,vt videret,& ſentiret humana ratio, quàm inſuperabilis ſit,victrixq; peccati,ſi libero moderamine dirigatur.* Addit Chryſoſt.hom.13.in Matth.ideo poſt baptiſmũ tentatum fuiſſe,*Vt vnuſquiſque baptizatorum,ſi poſt baptiſma maioribus tentationibus vrgeatur,nõ turbetur quaſi inſperatũ ſibi aliquid obuiauerit.* In hom.verò 5.imperfecti dicit ideo tentatum eſſe Chriſtum,poſtquam teſtimonio Patris declaratus eſt filius Dei,vt ſignificaret nobis,quando abrenuntiamus diabolo,& filij Dei per baptiſmum efficimur,tunc totis nos & viribus & impetu agitari à dæmone, quaſi à ſe alienos, & iam Chriſti milites deſignatos. Significatum etiam eſt, inquit Tertullian.lib.de Bap. c.vlt. neminem intentatũ regnum Dei conſequuturum, ſimul verò declaratum eſt,ait idem Tertul.de orat.c.8.quis ſit artifex,& præſes tentationum omnium, datáq; nobis eſt virtus ad eum ſuperandum,vt docuit Damaſ.lib.3.cap.20.& in idẽ reddit quod ait Athanaſ. lib. de paſſione & cruce Domini,non longè à fine,tentatoris vires eſſe confractas, ita vt à ſectatoribus Chriſti conculcari & ludibrio haberi poſſit. Quod rectè expoſuit Aug. lib.3. de mirabil.ſacræ Scripturæ,cap.6.dicens, *Cùm inimicus damnatur,& vincitur,humano generi libertas & redemptio præparatur. In hoc namq; conflictu,dum Satanas ſupra authorem ſe eleuare voluit,homo,qui ſub eo illuc vſq; fuerit per Domini victoris auxilium vltra ipſum excreuit,& dum cõtra ſe fortiorẽ pugnare nititur,interim ille qui erat infirmior, aduersùs eum roboratur.* Ac denique elegãter Amb.libr. 4.in Luc.*Ductus eſt,vt diabolum prouocaret : nam niſi ille certaſſet,non mihi iſte viciſſet Myſterio,vt illum Adam de exilio liberaret. Exemplo,vt oſtenderet nobis diabolum ad meliora tendentibus inuidere,& tunc magis eſſe cauendum, ne myſterÿ gratiam deſerat mentis infirmitas.*

lib.19. de ciuit.Dei c.4. à med.tom. 5.

Tentari cur Chriſtus debuit.

Cypria.

Chryſoſt.

Tertull.

Damaſ.

Athanaſ.

Auguſt.

Ambroſ.

A

Sed eſt hoc loco obſeruandum (vt ſimul ſolutionẽ ad 1.D.Thom,explicemus) alias eſſe cauſas, ob quas Chriſtus ſe tentari permiſit, quas citati Patres explicarunt:alias verò, ob quas dæmon Chriſtum tentare auſus eſt. Alios enim homines potiſſimùm tentat dæmon, vt ad peccandum inducat. Chriſtum verò nec ſolùm nec præcipuè eam ob cauſam aggreſſus eſt,ſed potiſſimùm,vt exploraret,vtrùm verè filius Dei eſſet. Variis enim modis & ſuſpicatus fuerat, & audierat (inquit Chryſ.dicta hom.5.imperfecti) Chriſtum eſſe B filium Dei, & Saluatorem mundi, ab Angelis in die natiuitatis,à Ioanne,& à Patre in baptiſmo, aliunde verò ſigna & infirmitates veri ac paſsibilis corporis in eo conſpiciebat,& ideo acceſsit exploraturus, an eſſet verè filius Dei. Quod ſatis indicauit prima interrogatione, *ſi filius Dei es*, quod omnes expoſitores intelligunt de filio Dei vero, ac naturali. Nam quòd Chriſtus eſſet filius Dei per gratiam, id eſt,bonus ac ſanctus,dubitare nõ poterat,cùm peccatum nullum, opera autem virtutis innumera in eo conſpexiſſet, Quin etiam declarauit hoc in eo ſigno, quod ab eo poſtulauit,*Dic,vt lapides iſti panes fiant.* Nã à puro homine,licèt ſancto nõ erat cur huiuſmodi ſignum exigeret, quia certus erat, opus illud nec potuiſſe fieri C humana virtute,imò neq; Angelica,neq; ignorabat, homini iuſto ex eo,quòd ſit filius Dei adoptiuus,non ſtatim dari virtutem ad ſimilia opera facienda:de filio autem Dei naturali non dubitabat, quin tale miraculum edere poſſet. Voluit ergo explorare,an eſſet filius Dei naturalis:& ita exponunt Chryſ. Cyprianus, & reliqui Patres ſuprà citati.

Demon Chriſtum cur tentauit.

Chryſoſt.

Cyprian.

Ex quo intelligimus primò, dęmonem vſque ad illud tempus nondum agnouiſſe,Chriſtum eſſe verum Deum,an verò illum poſtea cognouit, infrà diſputabimus. Hoc verò facilè credi poteſt : tum ex hac ipſa tentatione,nam ſi perſuaſus eſſet, Chriſtum eſſe verum Deum,ac naturalem,illum aggredi auſus non eſſet. Tum etiam, quia vſq; ad id tempus nondũ Chri- D ſtus fecerat miracula in ſuæ diuinitatis teſtimonium, & quamuis multa mirabilia in eius conceptione & natiuitate contigerant,nonnulla creduntur fuiſſe dæmoni occultata virtute diuina, vt conceptio ex virgine ſine viro,& fortaſſe alia ſimilia. Præterea cùm potuerit Deus illa omnia efficere in puro homine, dubitare potuit dæmon,factum ne ita fuiſſet. Quando verò audiebat Chriſtum vocari filium Dei, etiam potuit decipi, & exiſtimare ſolùm propter ſingularem ſanctitatem & beneuolentiam Dei erga illum ita appellari.

Dubium.

Quocirca potiùs poteſt aliquis inquirere, quomodo potuerit dæmon dubitare, an Chriſtus eſſet filius Dei naturalis,cùm non dubitaret eum eſſe verum ho- E minem; & de myſterio vnionis hypoſtaticæ nihil poſſet ſuſpicari. Reſpondetur (vt omittamus quæſtionem illam : an ex carentia ſubſiſtentiæ potuerit in hanc ſuſpicionem venire, de qua in priori tomo ſatis dictũ eſt) cum Ambr.lib.4.in Luc.& Thom. hîc cognouiſſe dæmonem Dei filium eſſe venturum, quod intelligere potuit, vt per illam reuelationem, quam de Dei Incarnatione habuit, ſtatim ac creatus fuit,cuius occaſione,& inuidia peccauit,per quã licèt nec tempus nec modum nec cauſam humanę redemptionis agnouit,habuit tamen notitiam aliquã hypoſtaticæ vnionis,quam nõ ſolùm poſsibilem ſed & futuram eſſe credidit,& ideo perſpectis indiciis,quæ in Chriſto iam viderat meritò in ſuſpicionẽ diuinitatis eius venire potuit. Vel certè cognoſcere potuit Deum

Reſponſ.

Ambr.

D.Thom.

De Chriſti diuinitate dubitare dæmon quomodo potuit.

eſſe

eſſe venturum per Scripturas, & oracula Prophetarũ quibus ſatis apertè prædictum erat Meſſiam venturum,& futurum eſſe verum Deum & hominem, vt in princip.prioris tomi probatum eſt. Eas ergo cùm intelligeret dæmon,dubitare potuit, an Ieſus eſſet Meſſias, & conſequenter an eſſet verus Deus. Dices, ex Scripturis cognitionem accepiſſet, num eſſet verum quod ſtatim addunt Ambr.& D.Th.*Sed venire per hãc infirmitatem corporis non putabat.* Quia iiſdem Scripturis ſatis manifeſtum erat, Meſſiam quidem(quamuis verus Deus futurus eſſet) vẽturum tamen mortalem, atque paſſibilem:ergo dæmon,eo quòd videret Chriſtum paſſibilem,non dubitaret, an eſſet verus Deus, vt dicti Patres dicunt, ſed potiùs coniungendo ſigna infirmitatis cũ ſignis maieſtatis adduci profectò poſſet, vt eum Meſſiam, ac verum Deum eſſe crederet.

Obiectio.

Reſpondetur hoc argumento concludi dæmonem nõ ſatis intellexiſſe Scripturas omnes: neque omnia illarum myſteria inter ſe cõtuliſſe, vt Chriſtum agnoſceret. Quia quamuis dæmon magna vi naturali ad intelligendum polleat:tamen Scripturæ altiori quo ſunt conditæ Spiritu,intelligendæ ſunt,præſertim propheticæ prædictiones,quæ antequam omnino compleantur,obſcuriſſimæ ſunt. Accedit, quòd dæmon prauo ſuperbiæ & inuidiæ affectu impediri multum poterat, nec ſyncerum Scripturæ ſenſum præcalleret, ſed de hac re iterum poſtea redibit ſermo.

Reſponſ.

Secundò ex dictis intelligitur, hanc tentationem à dæmone fuiſſe inſtructam,& ad explorandum, & ad inducendum ad malum. Quod eleganter dixit ſuprà Ambr. *Artificem diaboli diſce verſutiam, ſic tentat vt exploret,ſic explorat,vt tentet.* Vſus enim eſt Ambr. verbo *tentandi*,in ea ſignificatione magis vulgari,qua in malam partem accipitur, idémque eſt, quod ad malum inducere, quamuis primaria ſignificatione idem tentare ſit,quod rem incognitam explorare,vt D.Thom. etiam notauit 1.p.q.114.art.2. Vnde in Scriptura ſacra tentatio vtroque modo ſumitur,vt vulgare eſt. Ex iis denique fortaſſe ortum eſt, quod Aug. exiſtimauit lib.9.de ciuit.21.diabolum,qui ad tentandum Chriſtũ acceſſit,fuiſſe principem dæmonum, eo quòd ad rem grauiſſimam explorandam venerat.

Ambroſ. *Tentare quid ſit.* *D.Thom.* *Auguſt.*

In ſolut. ad ſecundum reſponſio in forma notanda eſt,argumentum enim erat,*Chriſtus apparuit,vt diſſoluat opera diaboli*; atqui tentatio eſt opus diaboli: ergo nõ debuit illi ſubiici,ſed eam impedire potiùs, ac diſſoluere.Dicendum verò eſt,tentationẽ poſſe dici opus diaboli actiuè(vt ſic dicam)id eſt, vt ab illo progreditur,non tamen paſſiuè,vt in homine recipitur. Quia tentari & pati non eſt malum, ſi homo tentationibus reſiſtat,ſi verò conſentiat,malum id eſt, atque peccatum, quod licèt per ſe ac proximè ſit opus hominis, etiam eſt opus diaboli,vt conſulentis, & inducentis. Chriſtus ergo præcipuè venit ad diſſoluendum illud opus diaboli,quod eſt peccatum,non tamen ad tentationes ita diſſoluendas, vt omnino non ſint, ſed vt à nobis vinci poſſint, & ideo non fuit contrarium fini eius,vt ſe tentari permiſerit, ſed potiùs valde conſentaneum, vt victoriam nobis cõtra tentationes dæmonum reportaret, non ſolùm magnitudine potentiæ, ſed etiam merito iuſtitiæ,vt rectè D.Th.declarauit in hac ſolutione ad ſecundum.

Tentari quomodo non ſit malum.

Solutio ad tertium exiſtimari ſolet difficilis, quoniam in eo D.Th.ait Chriſtum non potuiſſe tẽtari per delectationem,& concupiſcentiam carnis, quia hæc non poteſt eſſe ſine peccato. Quod non videtur verũ, quia hæc concupiſcentia ſæpe eſt omnino naturalis, & præueniens omnem vſum rationis, & libertatis. Sed hæc difficultas expedita fuit in ſuperiori to. diſp. 34. ſect. 2. vbi diximus in nobis poſſe eſſe huiuſmodi motus ſine vlla culpa,etiam veniali, vt apertè probat

A ratio facta, & tradit Conc. Trid. ſeſſ.6. Quæ res tam clara eſt,vt D.Th.de illa dubitare non potuerit. Cùm ergo dicit,in Chriſto eſſe non potuiſſe huiuſmodi tentationis genus, quia non poteſt eſſe ſine peccato, intelligi poteſt non ſimpliciter,ſed ſub ea conditione, ſi ab homine præueniri poteſt,& euitari,& quia à Chriſto ſemper vitari poterat,ideo non potuit admitti ſine aliqua culpa. Vel ſecundò poteſt exponi, vt non ſit ſenſus non poſſe eſſe ſine peccato,id eſt, quin ipſa ſit peccatum,ſed nõ poſſe eſſe ſine aliquo peccato,quòd ſit veluti origo & radix eius. Quia hæc tentatio ſeu concupiſcentia ad fomitem pertinet, qui tantùm ex originali peccato originem duxit, & ideo interdum quaſi per dominationem extrinſecam peccatum ap-
B pellatur,vt Conc.Trid.ſuprà dixit.Addo etiam huiuſmodi motus per ſeſe eſſe indecentes,& ideo,quamuis vi ſua ac formaliter culpæ non ſint, ſi nulla voluntas intercedat, habent tamen quodammodo materialem turpitudinem culpæ, & idcirco nullo modo decebat eſſe in Chriſto:& ſic intelligendus etiam eſt B. Cypr. qui ſerm.de tentat.Chriſti hæc ſcribit: *Honeſtius cum ſpiritu quam cum carne luctamur, quia carnis fœdus complexus exhalans nebulas, eum qui ſibi adhæſerit aliqua ex parte contaminat,nec libidinum morſus quiſquam euaſit illæſus.*

Conc.Trid. *Concupiſcentia carnis quomodo non eſt ſine peccato.* *Conc.Trid.* *Cyprian.*

ARTICVLVS II.

C Vtrùm Chriſtus in deſerto tentari debuerit.

AD quartũ ſic proceditur. Videtur,quòd Chriſtus non debuerit tentari in deſerto. Chriſtus enim tentari voluit propter exemplum noſtrum:vt dictum eſt.Sed exemplum debet manifeſtè proponi illis, qui ſunt per exemplum informandi. Non ergo debuit in deſerto tentari. 227. *art.præced.*

2.Præterea,Chryſ.dicit ſuper Matth.quòd tunc maximè inſtat diabolus ad tentãdum, cùm viderit ſolitarios:vnde & in principio mulierem tentauit,ſine viro eam inueniens. Et ſic videtur per hoc,quòd in deſertum iuit,vt tentaretur,quod tentationi ſe expoſuit. Cùm ergo eius tentatio ſit noſtrum exemplum, videtur quod etiam alij debeant ſe ingerere ad tentationes ſuſcipiendas: quod tamen videtur eſſe periculo-
D *ſum,cùm magis tentationum occaſiones vitare debeamus.*

Hom. 13. in Matth. paulo poſt prin. to.5.

3.Præterea, Matth.4. ponitur ſecunda Chriſti tentatio, quia diabolus Chriſtum aſſumpſit in ſanctam ciuitatem,& ſtatuit eum ſuper pinnaculum templi. Quod quidem nõ erat in deſerto. Non ergo tentatus eſt ſolùm in deſerto.

Sed contrà eſt,quod dicitur Matth.1. quod erat Ieſus in deſerto quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, & tentabatur à Satana.

Reſpondeo dicendum, quòd (ſicut dictum eſt) Chriſtus propria voluntate ſe diabolo exhibuit ad tentandũ, ſicut etiã propria voluntate membris eius ſe exhibuit ad occidendum, alioquin diabolus venire ad eum non auderet.Diabolus autem magis attentat aliquem,cùm eſt ſolitarius,quia,vt dicitur Eccleſiaſt. 4. ſi quiſpiam præualuerit contra vnum, duo
E *reſiſtunt ei. Et inde eſt, quod Chriſtus in deſertum exiuit, quaſi ad campum certaminis, vt ibi à diabolo tentaretur. Vnde Ambroſ.dicit ſuper Lucam, quod Chriſtus agebatur in deſertum conſilio, vt diabolum prouocaret: nam niſi ille certaſſet,ſcilicet diabolus,non iſte mihi viciſſet,id eſt, Chriſtus. Addit autem & alias rationes, dicens hoc Chriſtum feciſſe myſterio, vt Adam de exilio liberaret, qui ſcilicet de Paradiſo in deſertum eiectus eſt: & exemplo, vt oſtenderet nobis diabolum ad meliora tendentibus inuidere.*

art præc.2. *lib.4. in Luc. in tit. de ductu Ieſu in deſertũ non longe à fine,to 5.*

Ad primum ergo dicendum, quod Chriſtus proponitur omnibus in exemplum per fidem, ſecundùm illud Hebr.12. Aſpicientes in Authorem fidei, & conſummatorem Ieſum. Fides autem(vt dicitur Rom.10.)eſt ex auditu:non autem ex viſu. Quinimo Ioan.20.dicitur:Beati,qui non viderunt,& crediderunt. Et ideo ad hoc quod tentatio Chriſti eſſet nobis in exem

in exemplum, non oportuit, quòd ab hominibus videretur, ſed ſufficiens fuit quòd hominibus narraretur.

Ad ſecundum dicendum, quòd duplex eſt tentationis occaſio. Vna quidem ex parte hominis, putà cùm aliquis ſe peccato propinquum facit, occaſiones peccandi non euitans. Et talis occaſio tentationis eſt vitanda, ſicut dictum eſt Lot. Gen. 16. Ne ſteteris in omni regione circa Sodomam. Alia verò tentationis occaſio eſt ex parte diaboli, qui ſemper inuidet ad meliora tendentibus: vt Ambroſ. dicit. Et talis tentationis occaſio non eſt vitanda. Vnde dicit Chryſ. ſupra Matthæum, quòd non ſolùm Chriſtus ductus eſt in deſertum à Spiritu, ſed omnes filij Dei habentes Spiritum ſanctum. Nō enim ſunt contenti ſedere otioſi, ſed Spiritus ſanctus vrget aliquod magnum apprehendere opus. Quod eſſe in deſerto, quantum ad diabolum: quia non eſt ibi iniuſtitia, in qua diabolus delectatur. Omne etiam bonum opus eſt deſertum quantum ad carnem, & mundum: quia non eſt ſecundùm voluntatem carnis, & mundi. Talem autem occaſionem tentationis dare diabolo, non eſt periculoſum: quia magis eſt auxilium Spiritus ſancti, qui eſt perfecti operis author, quàm impugnatio diaboli inuidentis.

Ar. præc. ad 3. & 2.2.q.88. art.4.ad 2. Amb. lib.4. in Luc. de ductu Ieſu in deſertum non procul à fine 10. 5. hom. in opere imperfecto in 3.p. à prin. tom.2.

Ad tertium dicendum, quòd quidam dicunt omnes tentationes factas fuiſſe in deſerto. Quorum quidam dicũt, quòd Chriſtus ductus eſt in ſanctam ciuitatem, non realiter, ſed ſecundùm imaginariam viſionem. Quidam autem dicunt, quòd etiam ipſa ciuitas ſancta, id eſt, Hieruſalem, deſertum dicitur, quia erat derelicta à Deo. Sed hoc non eſt neceſſarium: quia Marcus dicit, quòd in deſerto tentabatur à diabolo, non autem dicit, quòd ſolum in deſerto.

In hoc art. & duobus ſequentibus explicat D. Th. circunſtantias, ordinémque ac modum tentationis Chriſti, & obiter attingit aliqua de ieiunio eius. Quæ omnia in ſequenti diſputatione commodiùs explicabuntur: contextus enim D. Thom. ſatis perſpicuus eſt, nec alia indiget expoſitione.

ARTICVLVS III.

Vtrùm Chriſti tentatio debuerit eſſe poſt ieiunium.

228. q. præc. ar.2.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd Chriſti tentatio non debuerit eſſe poſt ieiunium. Dictum eſt enim ſuprà, quòd Chriſtum non decebat conuerſationis auſteritas. Sed maximæ auſteritatis fuiſſe videtur, quòd quadraginta diebus & quadraginta noctibus nihil comederit: ſic enim intelligitur quadraginta diebus & noctibus ieiunaſſe, qui ſcilicet in illis dieb. nullum omnino cibum ſumpſit, vt Greg. dicit, Ergo non videtur quòd debuerit huiuſmodi ieiunium tentationi præmittere.

Homil. 16. in Euang. circ. med.

2. Præterea, Marci 1. dicitur, quòd erat in deſerto quadraginta diebus & quadraginta noctibus, & tentabatur à Satana. Sed quadraginta diebus & quadraginta noctibus ieiunauit: ergo videtur quòd non poſt ieiunium ſed ſimul dum ieiunaret, ſit tentatus à diabolo.

3. Præterea, Chriſtus non legitur niſi ſemel ieiunaſſe. Sed non ſolùm ſemel fuit tentatus à diabolo: dicitur enim Luc. 4. quòd conſummata omni tentatione, diabolus receſſit ab illo vſque ad tempus. Sicut ergo ſecundæ tentationi non præmiſit ieiunium, ita nec primæ præmittere debuit.

Sed contrà eſt, quod dicitur Matth. 4. Cùm ieiunaſſet quadraginta diebus & quadraginta noctibus, poſtea eſuriit, & tunc acceſſit ad eum Tentator.

Reſpondeo dicendum, quòd conuenienter Chriſtus poſt ieiunium tentari voluit. Primò quidem propter exemplum: quia cùm omnibus (ſicut dictum eſt) immineat ſe contra tentationes tueri, per hoc quòd ipſe ante tentationem futuram ieiunauit, docuit quòd per ieiunium nos oportet contra tentationes armari: vnde inter arma iuſtitiæ Apoſtolus ieiunia connumerat, 2. ad Cor. 6. Secundò, vt oſtenderet, quòd etiam

Ar.1. huius q.

A *ieiunantem diabolus aggreditur ad tentãdum, ſicut alios qui bonis operibus vacant, & ideo ſicut poſt baptiſmum, ita poſt ieiunium Chriſtus tentatur. Vnde Chryſ. dicit ſuper Matth. vt diſcas, quàm magnum bonum eſt ieiunium, & qualiter ſcutum eſt aduersùs diabolum, & quorum poſt baptiſmum non laſciuiæ ſed ieiunio intendere oportet: & ideo Chriſtus ieiunauit, non ieiunio indigens, ſed nos inſtruens. Tertiò, quia poſt ieiunium ſequuta eſt eſuries, quæ dedit diabolo audaciã eum aggrediendi: ſicut dictum eſt. Cùm autem eſuriit Dominus (vt Hilar. dicit ſuper Matth.) non fuit ex ſurreptione inediæ, ſed naturæ ſuæ hominem dereliquit: non enim erat à Deo diabolus ſed à carne vincendus. Vnde etiam, vt Chryſ. dicit, non vltra proceſſit in ieiunando, quàm Moyſes & Helias, ne incredibilis videretur carnis aſſumptio.*

Hom. 13. in Matth. paulo poſt princip. tom.10. Art. 1. ad 1. art. Can. 3. in Mat. nō longe à prin. hom. 5. in Matt. in opere imperfecto ante med. to.3. & hom. 1. in Geneſ. à med. tom.1.

B *Ad primum ergo dicendum, quòd Chriſtum non decuit conuerſatio auſterioris vitæ, vt ſe communem exhiberet illis, quibus prædicauit. Nullus autem debet aſſumere prædicationis officium, niſi priùs fuerit purgatus, & in virtute perfectus, ſicut & de Chriſto dicitur Act. 1. quòd cœpit Ieſus facere, & docere. Et ideo Chriſtus ſtatim poſt baptiſmum auſteritatem vitæ aſſumpſit, vt doceret poſt carnem edomitam, oportere alios ad prædicationis officium tranſire: ſecundùm illud Apoſtoli, Caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo, ne fortè cum aliis prædicauero, ipſe reprobus efficiar.*

Ad ſecundum dicendum, quòd verbum illud Marci, poteſt ſic intelligi, quòd erat in deſerto quadraginta diebus & quadraginta noctibus, quib. ſcilicet ieiunauit. Quod autem dicitur, Et tentabatur à Satana, intelligendum eſt, non in illis
C *quadraginta diebus & quadraginta noctibus, quibus ieiunauit, ſed poſt illos, eo quòd Matth. dicit, Quòd cùm ieiunaſſet quadraginta diebus & quadraginta noctibus poſtea eſuriit: ex quo ſumpſit tentator occaſionem accedẽdi ad ipſũ, vnde & quod ſubditur, Et Angeli miniſtrabant ei, conſecutiuè intelligendum eſſe oſtenditur, ex hoc, quod Matth. 4. dicitur, Tunc reliquit eum diabolus, ſcilicet poſt tentationem, & ecce Angeli acceſſerunt, & miniſtrabant ei. Quòd verò interponit Matth. Eratq; cum beſtiis, inducitur, ſecundùm Chryſoſt. ad oſtendendum quale erat deſertum, quia ſcilicet erat inuium hominibus, & beſtiis plenum. Tamen ſecundùm expoſitionem Bedæ Dominus tentabatur quadraginta dieb. & quadraginta noctibus. Sed hoc intelligendum eſt non de illis tentationibus viſibilibus, quas narrant Matth. & Luc.*
D *quæ manifeſtè factæ ſunt poſt ieiunium, ſed de quibuſdam aliis impugnationibus quas fortè illo ieiunij tempore Chriſtus eſt à diabolo paſſus.*

Hom. 15. in Matth. paulo poſt. prin. to.2. c.1. Mar. in c. 1. Mar. in c.5. ſecundo eius ord. tom.2.

Ad tertium dicendum, quòd ſicut Ambr. dicit ſuper Luc. receſſit diabolus à Chriſto vſque ad tempus, quia poſtea non tentaturus, ſed apertè pugnaturus, aduenit: tempore ſcilicet paſſionis. Et tamen per illam impugnationem videbatur Chriſtum tentare de triſtitia & odio proximorum, ſicut in deſerto delectatione gulæ, & cõtemptu Dei per idololatriam.

lib. 4. in Luc. c. de receſ. diaboli à Chriſto ante me. to.5.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm fuerit conueniens ordo & modus tentationis Chriſti.

E

AD quartũ ſic proceditur. Videtur, quòd Chriſti non fuerit conueniens tentationis modus & ordo. Tentatio enim diaboli ad peccãdum inducit. Sed ſi Chriſtus ſubueniſſet corporali fami, conuertendo lapides in panem, non peccaſſet: ſicut non peccauit, cùm panes multiplicauit (quod non fuit minus miraculum) vt turbæ eſurienti ſubueniret. Ergo videtur, quòd nulla fuerit illa tentatio. 229.

Opuſ. 60. c. ib. circ. med.

2. Præterea, Nullus perſuaſor conuenienter ſuadet contrarium eius quod intendit. Sed diabolus ſtatuens Chriſtum ſupra pinnaculum templi, intendebat, eum de ſuperbia ſeu vana gloria tentare. Ergo inconuenienter perſuadet ei, vt ſe mittat deorſum: quod eſt contrarium ſuperbiæ, vel vanæ gloriæ, qui ſemper quærit aſcendere.

3. Præter

3. Præterea, Vna tentatio conueniens eſt, vt ſit de vno peccato. Sed in tentatione, quæ fuit in monte, duo peccata perſuaſit, ſcilicet cupiditatem, & idololatriam. Non ergo conueniens videtur fuiſſe tentationis modus.

4. Præterea, Tentationes ad peccata ordinantur. Sed ſeptem ſunt vitia capitalia: vt in ſecunda parte habitum eſt. Non autem tentauit niſi de tribus, ſcilicet gula, vana gloria, & cupiditate, non ergo videtur ſufficiens tentationis modus fuiſſe.

5. Præterea, Poſt victoriam omnem vitiorum, remanet homini tentatio ſuperbiæ, vel vanæ gloriæ: quia ſuperbia etiã bonis operibus inſidiatur, vt pereant, ſicut dicit Auguſt. Inconuenienter ergo Matth. vltimam ponit tentationem cupiditatis in monte, mediam autem inanis gloriæ in templo, præſertim cùm Lucas ordinet è conuerſo.

Super illud Matth. 4. non in ſolo pane viuit. homo. tom. 9.

6. Præterea, Hieron. dicit ſuper Matth. quòd propoſitum Chriſti fuit diabolum humilitate vincere, non poteſtate. Ergo non imperiosè & obiurgando eum repellere debuit, dicẽs, Vade retro Satana.

7. Præterea, Narratio Euangelij videtur falſum continere. Non enim videtur poſſibile, quòd Chriſtus ſupra pinnaculum templi ſtatui potuerit, quin ab aliis videretur: neque aliquis mons tam altus inuenitur, vt inde totus mundus inſpici poſſit, vt ſic ex eo potuerint Chriſto omnia regna mundi oſtendi. Inconuenienter ergo videtur deſcripta Chriſti tentatio.

Sed contrà eſt, Scripturæ ſacræ authoritas.

Hom. 16. in Euang. paulo poſt prin.

li. 31. Moral. c 42. in prin.

Reſpondeo dicendum, quòd tentatio, quæ eſt ab hoſte, fit per modum ſuggeſtionis, vt Greg. dicit. Non autem eodem modo poteſt aliquid omnibus ſuggeri, ſed vnicuique ſuggeritur aliquid ex his, circa quæ eſt affectus. Et ideo diabolus hominem ſpiritualem non ſtatim tentat de grauibus peccatis: ſed paulatim à leuioribus incipit, vt poſtmodum ad grauiora perducat. Vnde Greg. exponens illud Iob 39. Procul odoratur bellum, exhortationem ducum, & vlulatum exercitus, dicit, Bene duces exhortari dicti ſunt exercitus vlulare, quia prima vitia deceptæ menti quaſi ſub quadam ratione ſe ingerunt, ſed innumera quæ ſequuntur, dum hanc ad omnem inſaniam pertrahunt, quaſi beſtiali clamore confundunt. Et hoc idem diabolus obſeruauit in tentatione primi hominis: nam primò ſolicitauit mentem primi hominis de ligni vetiti eſu, dicens Geneſ. 3. Cur præcepit vobis Deus, vt non comederetis de omni ligno paradiſi? ſecundò de inani gloria cùm dixit, Aperientur oculi veſtri. Tertiò perduxit tentationem ad extremam ſuperbiam, cùm dixit, Eritis ſicut dij, ſcientes bonum, & malum. Et hunc etiam tentandi ordinem ſeruauit in Chriſto. Nam primò tentauit ipſum de eo quod appetunt quantumcunque ſpirituales viri, ſcilicet de ſuſtentatione corporalis naturæ per cibum: ſecundò, proceſſit ad id, in quo ſpirituales viri quandoque deficiunt, vt ſcilicet aliqua ad oſtentationem operentur, quod pertinet ad inanem gloriam: tertiò perduxit tentationem ad id, quod iam non eſt ſpiritualium virorum, ſed carnalium, ſcilicet vt diuitias & gloriam mundi concupiſcant vſque ad contemptum Dei, & ideo in primis duabus tentationibus dixit, Si filius Dei es: non autem in tertia, quæ non poteſt conuenire ſpiritualibus viris (qui ſunt per adoptionem filij Dei) ſicut duæ primæ. His autem tentationibus Chriſtus reſtitit teſtimoniis legis, non poteſtate virtutis: vt hoc ipſo, & plus hominem honoraret, & aduerſarium plus puniret, cùm hoſtis generis humani non quaſi à Deo, ſed quaſi ab homine vinceretur, ſicut dicit Leo Papa.

In ſerm. 1. de quadrag. paulo ante med.

Ad primum ergo dicendum, quòd vti neceſſariis ad ſuſtentationem, non eſt peccatum gulæ, ſed quòd ex deſiderio huius ſubſtentationis homo aliquid inordinatum faciat ad ad vitium gulæ pertinere poteſt. Eſt autem inordinatum, quòd aliquis, vbi poteſt recurſus haberi ad humana ſubſidia, pro ſolo corpore ſuſtentando, miraculosè ſibi cibum quærere velit. Vnde, & Dominus filiis Iſrael miraculosè manna præbuit in deſerto, vbi aliunde cibus haberi non poterat, ſimiliter & Chriſtus in deſerto turbas pauit miraculosè, vbi ali- A ter cibi haberi non poterant. Sed Chriſtus ad ſubueniendum fami, poterat aliter ſibi prouidere, quàm miracula faciendo, ſicut & Ioannes Baptiſta fecit (vt legitur Matth. 3.) vel etiam ad loca proxima properando. Et ideo reputabat diabolus, quòd Chriſtus peccaret, ſi ad ſubueniendum fami miracula facere attentaret, ſi eſſet purus homo.

Ad ſecundum dicendum, quòd per humiliationem exteriorem, frequenter quærit aliquis gloriam, qua exaltetur circa ſpiritualia bona. Vnde Aug. dicit in libro de ſermone Domini in monte. Animaduertendum eſt, non in ſolo rerum corporearum nitore atque pompa, ſed etiam in ipſis ſordibus luctuoſis eſſe poſſe iactantiam. Et ad hoc ſignificandum diabolus Chriſto ſuaſit vt ad quærendum gloriam ſpiritualem, corporaliter mitteret ſe deorſum.

lib. 2. c. 19. in med. to. 4.

B Ad tertium dicendum quòd diuitias & honores mundi appetere peccatum eſt, quando huiuſmodi inordinatè appetuntur. Hoc autem præcipuè manifeſtatur ex hoc, quòd pro huiuſmodi adipiſcendis homo aliquid inhoneſtum facit. Et ideo non fuit contentus diabolus perſuadere cupiditatem diuitiarum, & honorum: ſed induxit ad hoc, quòd propter huiuſmodi adipiſcenda Chriſtus eum adoraret, quod eſt maximum ſcelus, & contra Deum. Nec ſolùm dixit, Si adoraueris me: ſed addidit, Si cadens: quia vt dicit Ambroſ. habet ambitio domeſticum periculum: vt enim dominetur aliis, priùs ſeruit, & curuatur obſequio, vt honore donetur, & dum vult eſſe ſublimior, fit remiſſior. Et ſimiliter etiam in præcedentibus tentationibus, ex appetitu vnius peccati in aliud peccatum inducere eſt conatus, ſicut ex deſiderio cibi, C conatus, ſicut ex deſiderio cibi, conatus eſt inducere in vanitatem, ſine cauſa miracula faciendi & ex cupiditate gloriæ, conatus eſt inducere ad tentandum Deum, per præcipitium.

li. 4. in Luc. in tit. 3. de tẽtat. Chriſti, à me. tom. 5.

Ad quartum dicendum, quòd (ſicut dicit Ambroſ. ſuper Lucam) non dixiſſet Scriptura, quòd conſummata omni tentatione, diabolus receſſit ab illo, niſi in tribus præmiſſis eſſet omnium materia delictorum: quia cauſæ tentationum, cauſæ ſunt cupiditatum, ſcilicet carnis oblectatio, ſpes gloriæ, & auiditas potentiæ.

Ad quintum dicendum: quòd ſicut Auguſt. dicit in lib. de conſenſu Euangel. incertum eſt quid prius factum ſit, vtrùm regna terræ prius demonſtrata ſint ei, & poſtea in pinnaculum templi locatus ſit, an hoc priùs, illud poſtea: nihil tamen ad rem, dum omnia facta eſſe manifeſtum ſit. Viden- D tur autem Euangeliſtæ diuerſum ordinem tenuiſſe: quia quandoque ex inani gloria venitur ad cupiditatem, quandoque è diuerſo.

l. 3. de receſſu diaboli à Chriſto, circa prin. tom. 5.

Ad ſextum dicendum, quòd Chriſtus cùm paſſus fuiſſet tentationis iniuriam, dicente ſibi diabolo, Si filius Dei es, mitte te deorſum, non eſt turbatus, nec diabolum increpauit. Quando verò diabolus, Dei ſibi vſurpauit honorem, dicens, Hæc omnia tibi dabo, ſi cadens adoraueris me, exaſperatus eſt, & repulit eum dicens, Vade Satana. Vt nos illius diſcamus exemplo noſtras quidem iniurias æquanimiter ſuſtinere, Dei autem iniurias, nec vſq; ad auditum ſufferre.

libr. 3. c. 16. circ. me. to. 4.

Ad ſeptimum dicendum, quòd ſicut Chryſoſt. dicit, forſitan diabolus, quantum ad ſe, ſic Chriſtum aſſumebat in pinnaculum templi, vt ab omnibus videretur, ipſe autem neſciẽ- E te diabolo ſic agebat, vt à nemine viderentur. Quod autem dicit, & oſtendit ei omnia regna mundi, & gloriam eorum, non eſt intelligendum, quòd videret ipſa regna, vel ciuitates eorum, vel populos, vel aurum vel argentum. Sed partes terræ, in quibus vnumquodque regnum vel ciuitas poſita eſt, diabolus Chriſto digito demonſtrabat, & vniuſcuiuſque regni honores, & ſtatum verbis exponebat. Vel ſecundum Origin. oſtendit ei quomodo ipſe per diuiſa vitia regnabat in mundo.

Homil. 5. in Matth. circa med. in opere imperf. to. 2.

Hom. 13. in Luc. paulò à prin. to. 3.

***

DISPV

DISPVTATIO XXIX.

In quatuor Sectiones diſtributa.

De receſſu Chriſti in deſertum, & iis, quæ ibi acciderunt.

NArrant Euangeliſtæ Matthæus & Luc. 4. Marc.verò cap. 1. Chriſtum ſtatim poſt baptiſmum,ductum eſſe in deſertum, & ieiunaſſe quadraginta dies,& noctes,poſteáque eſuriiſſe, ac tentatum eſſe. Quæ omnia eo quo ſunt ordine propoſita,explananda à nobis ſunt.

SECTIO I.

Quid cauſæ fuerit cur Chriſtus in deſertum ſeceſſerit.

Matth.4. Marc.1. Luc.4. Chriſtus in deſertum ab Spiritu ſancto ducitur. Hieron. Ambroſ. Origen. Cypr. Anaſtaſ. Gre.Pap. Chryſoſt.

DVæ cauſæ huius myſterij explicandæ nobis ſunt efficiens, & finalis. De efficiente dicit Matth. *Ductus eſt Ieſus in deſertum ab ſpiritu*, Marcus, *expulit eum ſpiritus*,Lucas verò, *Agebatur in ſpiritu*. Quo loco omnes Patres intelligunt, Spiritum ſanctum ſignificari,Hier.in Matth.Ambr.lib.4.in Luc.Chryſ.homil. 13.in Matth.& 5.imperfecti.Origenes 29.in Lucam, *Quia quotquot Spiritu Dei ducuntur filij ſunt Dei:hic autem extra omnes propriè filius Dei erat,ideo & ipſum oportebat Spiritu ſancto duci.*Idem Cyprian.ſerm. de tentat. Athanaſ. in epiſt. ad Serapionem, Spiritum ſanctum non eſſe creaturam.Greg.hom.16.in Euãgelia,Chryſolog.ſerm. 11. Et primo hoc colligit Athanaſ. ex abſoluta *Spiritus* appellatione, antequam proximè præceſſerat,Spiritum ſanctum tanquam columbam deſcendiſſe in Chriſtum. Vnde apertè conſtat, eundem ſpiritum indicare,cùm ſubiungitur,*Ductus eſt à Spiritu*.Quod clariùs eſt apud Lucam dicentem, *Ieſus autem plenus Spiritu ſancto regreſſus eſt à Iordane, & agebatur in Spiritu. Nam cùm ſermo eſt* (inquit Athanaſ.)*de illis,apud quos eſt Spiritus ſanctus, & aliquid dicitur de ſpiritu in illis operãte, ſine additamẽto Dei,aut alterius notæ, ambiguum eſſe non poteſt, quin Spiritus ſanctus intelligendus ſit,maximè ſi adſit, Tò*, quem hoc loco reperies in omnibus Euangeliſtis. Præterea hoc ſatis probari poteſt ex verbis Matth. *Ductus eſt à ſpiritu, vt tentaretur à diabolo.*Nam ſi Spiritus malus eum duxiſſet,dicturus potiùs erat Euangeliſta,*Duxit eum ſpiritus vt tentaret eum.* Illa ergo diſtinctio & contrapoſitio *ſpiritus*,& *diaboli*,ſatis declarat ductum eſſe ab Spiritu ſancto.

Sine violentia ab Spiritu Chriſtus in deſertum adducitur.

Ex quo intelligimus primò, non fuiſſe Chriſtum ductum ab ſpiritu, motu corporali externo, & quaſi violento,ſed interno inſtinctu, & ſpirituali motione, cui Chriſtus voluntariè conſentiens, ſeipſum agebat, & ita intelligendum eſt naturali motu, & progreſſu iuiſſe in deſertum. Atque hac ratione exponenda ſunt illa verba Matth. *Ductus à ſpiritu*,id eſt, *Spiritu ſancto duce & comite*, vt Cyprianus inquit. Quod magis explicuit Lucas dicens, *Agebatur in ſpiritu*. Quod ita intelligendum eſt,ſicut illud Pauli ad Rom.8. *Qui ſpiritu Dei aguntur, hi ſunt filij Dei*, id eſt, qui eius internocientur impulſu,de quo impulſu intelligendum eſt illud Marci, *Expulit eum in deſertum*. Vnde eleganter Cyril.lib.2.ad Reginas, §. de Chriſti ſanctificatione, *Virtute* (inquit) *ſpiritus in deſertum agi dicitur, non quòd vi aliqua eo abreptus, adductúſve ſit: ſed quòd vitam ad tempus ibi traduxerit,moratuſq; ſit ſpiritus virtute armatus ſupra humanæ naturæ conditionem.*

Matth.4. Cyprian. Luc.4. Rom.8. Marc.1. Cyril.

Colligitur ſecundò,non potuiſſe Chriſtum non recta intentione & propter honeſtiſſimas cauſas in deſertum duci, quandoquidem & Spiritus ſancti motione, proprióque conſenſu, & voluntate, quæ non
A poterat non eſſe ſancta,& honeſta,ductus eſt.Sed oritur circa hoc difficultas ex verbis Euangeliſtæ dicentis, *Ductus eſt vt tentaretur à diabolo.* Vbi hanc vnicam ponit cauſam, quæ non videtur rationi conſentanea. Quia licèt tentari non ſit malum,quærere tamen tentationum occaſiones, & hominem aliquid eo fine operari,vt tentetur,non videtur honeſtum, qui enim hoc intendit,virtute vult aliquid mali fieri: nam tentatio,vt à dæmone proficiſcitur,mala eſt. Sicut ſi homo quippiam faceret,vt alteri daret occaſionem peccandi, ipſe ſine dubio peccaret; ergo idem eſt de eo, qui operatur, vt dæmoni occaſionem præbeat malè operandi.Quia licèt illa praua actio dæmoni non imputetur ad nouam pœnam ratione ſtatus:tamen reue-
B ra ipſa viſa eſt praua,quare non poteſt honeſta voluntate intendi.Nec refert,quòd dæmon ſit paratiſſimus ad tentandum, quia quamuis propter honeſtum finẽ liceat vti malitia eius qui paratus eſt: directè tamen intendere, vt is malum illud exequatur quod facere paratus eſt, & hac intentione aliquid efficere, id eſt, ad excitandum, ſeu prouocandum illum, non licet, quia hoc eſt malum ipſum intendere,ac velle. Et augetur difficultas, quia *omnis Chriſti actio noſtra eſt inſtructio*:licebit ergo nobis occaſiones quærere:vt à dæmone tentemur,quod planè videtur abſurdum. Hoc enim eſſet tentare Deum, & occaſionibus ac periculis peccandi ſeſe exponere.

Dubium.

Ex hac difficultate oritur alia,quia non videtur de-
C cuiſſe,vt Chriſtus in deſertum recederet,& quaſi eremiticam vitam inſtitueret. Tum quia nec propter ſe indiguit,nec propter nos: quia non oportuit, vt illius viuendi modi nobis exemplum præberet, qui hominibus non expedit,cùm ſit charitati,beneficientiæ, & humanæ communicationi contrarius, innumeríſque periculis expoſitus. Tum maximè, quia non decebat ſolitariam ac ſeueriſſimam vitam aggredi,quadraginta tantùm dies duraturam, ne videretur manum ad aratrum miſiſſe,& poſtea retro reſpexiſſe, atque inde ſumerent homines occaſionem ab inſtituta vitę ſeueritate recedendi, quod ipſemet Chriſtus damnauit, Luc. 9. Dicendum verò eſt primò Chriſtum Domi-
D num ob multas eáſque iuſtiſſimas cauſas ſtatim poſt baptiſmum in eremum ſeceſſiſſe. Nam licèt Euangeliſtæ vnam tantùm commemorent: non tamen excludunt alias, quæ à ſanctis Patribus excogitatæ ſunt.Et in primis, ſi proximam & quaſi intrinſecam cauſam contemplemur, ſine dubio Chriſtus reliquit hominum conſortia, & receſſit in locum omnino ſolitarium,& incultum, vbi tantùm beſtiæ verſabantur (vt Marcus notauit) vt illis diebus cœleſtem & quaſi Angelicam vitam ageret, *non quidem humanam & corpoream*, ait ſuprà Cyril. *ſed ſupra humanæ naturæ conditionem*, vt ab omni corporis cura & actionibus liber, ſoli diuinæ contemplationi vacaret. Hoc enim vitæ genus intelligere debemus Chriſtum egiſſe illis die-
E bus,nec enim otioſus eſſe poterat,cuius animus Deo erat coniunctiſſimus, nec ſomno indigebat, qui cibo & potu non vtebatur. Cumque ille receſſus in deſertum quaſi de ſe & natura ſua ad hunc finem tendat, non videtur dubitandum, quin propter hunc finem à Chriſto & ſancto Spiritu inſtitutus ſit & in hunc modum poſſunt exponi illa verba Lucæ, *agebatur in ſpiritu diebus quadraginta*, vt ſignificet omnibus illis dieb. actum eſſe à ſpiritu,id eſt, vitam omnino ſpiritualem ac pene diuinã omnibus illis diebus egiſſe: & ad hoc illuc eſſe ductum,vt huiuſmodi vitam ageret.Verumtamen hæc expoſitio violenta eſſe videtur, tum quia Græcè non dicitur *in deſerto*, ſed *in deſertum*, quod ſignificat terminum localis motus, qui non durauit quadraginta diebus: tum etiam quia vt ex textibus Græcis emẽdatioribus cõſtat,illud *quadraginta dieb…*

In deſertum Chriſtus cur ſecedit. Marc.1. Cyril.

non

non coniungitur cum verbo agebatur quod præceſſerat,ſed cum ſequentibus, vel ſi cum illo conſtruatur,aliquid ſubintelligendum eſt, ſcilicet agebatur in deſertum,vt ibi eſſet quadraginta diebus. Docuit tamen hanc ſententiam Cypr. d.ſerm.de tentat. *Eligitur*(inquit)*ſolitudo,vt ſoli Deo vacans anima,cùm in ſe per continentiam mactauerit voluptatis purgatis affectibus ad cœleſtia euolet*: loquitur de Chriſto ac ſi indigeret purgatione, & carnis maceratione, quia propter exemplum noſtrum ita operatus eſt,ac ſi hæc illi eſſent neceſſaria.Et hinc ſolui poteſt obiectio,ſi quis dicat, vt Chriſtus huiuſmodi duceret vitam,non indigebat ſolitudine,nec ceſſatione à cæteris humanis actionibus. Quia nihil illi impedimento eſſe poterat, quo minùs ſemper,& Deo frueretur per viſionem beatam,& per inferiorem aliquam ſcientiam in perpetua contemplatione perſeueraret. Reſpondetur, quamuis per ſcientiam per ſe infuſam potuerit Chriſtus ſine depẽdentia à ſenſibus contemplari diuina, tamen per cognitionem omnino naturalem non poterat ſine ſpeciali miraculo multa ſimul perfectè conſiderare, neq; etiam per operationem phãtaſiæ ſimul comitari operationem intellectus, ſi circa res varias, omninóque diuerſas verſaretur. Vt igitur Chriſtus Dominus ſecundùm omnes animi vires tam naturales, quàm ſupernaturales, tam intellectus, & voluntatis, quàm phantaſiæ,& appetitus, totum ſeſe in res diuinas immergeret,longè perfectiori modo,quàm ex natura rei poſſet, dum alia ſenſibilia tractaret, & cum hominibus conuerſaretur potuit illis diebus in deſertum recedere. Quo etiam modo intelligi poſſunt Euangeliſtæ,cùm aliis in locis dicunt ſolitum eſſe Chriſtum in deſertum ſecedere,vt oraret,vt Luc.5.*Ipſe ſecedebat in deſertum,& orabat*. Præterea quamuis receſſus in eremum non eſſet Chriſto neceſſarius propter hunc finem:tamen oportuit, vt ſuo exemplo nobis oſtenderet, ſolitariam vitam eſſe ad contemplationem aptiſſimam,& ad eam,vt ad finem potiſſimùm ordinari,vt latè diſſerit Caſſ.collat.19.Et hinc oritur ſecunda cauſa, & quaſi finis extrinſecus huius receſſus Chriſti in eremum,ſcilicet,vt hominibus daret exemplum. Primò quidem iis qui ſolitariam vitam amant, iam ſuo exemplo approbando,& ſuadendo, vt eleganter notauit Baſilius opuſ.de laudibus eremi,vbi poſt multa, quæ de illo argumento dixerat,concludit,*Et quid amplius memorem? quandoquidem ipſe ſaluator omnium in exordio ſuæ manifeſtationis inuiſere, ac propria te dignatus eſt habitatione conſecrare. Poſtquam enim baptiſmatis aquã, qua lotus eſt lauit (vt Euangeliſta teſtatur) ſtatim ſpiritus expulit eum in deſertum.* Similia ferè habet in epiſt.ad Chelidonium.Deinde hoc etiam facto dedit Chriſtus exemplum hominibus communem vitam degentibus,nimirum eos debere interdum ab hominum conſortio recedere,& ſoli Deo vacare,vt ſine offenſione, & periculo poſſint ad actionem deſcendere, & cum hominibus agere.Quod(vt D.Thom.notauit)ad eos ſpectat maximè, qui profitentur munus docendi & inſtruendi alios:quos priùs oportet contemplationi ſe dare,vt poſtea ſecuriùs maioríque cum fructu poſſint in proximorum ſalutem incumbere.Nam quia Chriſtus hoc erat genus vitæ profeſſurus, idcirco à diuina contemplatione exorſus eſt. Vnde obiter expeditur vltima difficultas ſuprà tacta. Non enim erat Chriſto Domino & muneri eius conueniens, vt illa ſolitudo per totam vitam duraret,ſed ſolùm vt eſſet diſpoſitio & præparatio ad ſuum munus exercendum:& hac intentione inita eſt,ideóque non fuit præter animi conſtantiam & robur,quòd quadraginta tantum diebus in ea permanſerit.

Cyprian. *Obiectio.* *Reſponſio. Ad vacandũ Deo quomodo ſolitudine Chriſtus indiguit.* *Luc. 5.* *Caſſian.* *Solitaria vita quam vtilis.*

Vltimò dicendum eſt, Chriſtum etiam ductũ eſſe in deſertum,vt cum dæmone pugnaret,eúmque ſupe-

A raret.Hanc cauſam reddit Euãgeliſta, eo quòd aptior erat ad explicandam tentationem, quam ſtatim erat narraturus. Poteſt autem(vt ad primam difficultatem reſpondeamus)hoc explicari, primò vt illa particula, *vt*,dicat cõſequutionem, non verò propriam cauſam, & rationem,quod eſt in Euangeliis frequentiſſimum. Itaque primariò ac per ſe receſſit in eremum Chriſtus propter honeſtatem,& exercitium virtutis, quod in eo obiecto reperitur, præſciens autem fore, vt ibi tentaretur à Satana,voluit id permittere propter cauſas articul. 1. commemoratas. Et hunc ſenſum indicauit Petrus Chryſolog.ſerm. 11. dicens, *Ieſus ductus eſt in deſertum à ſpiritu, non à diabolo, vt eſſet diuinus curſus, non humanus incurſus, vt eſſet ſpiritus præſcientiæ, inſcitia non eſſet humana.* Secundò poteſt illa particula, B *vt*, cauſaliter explicari, ita tamen, vt non tentatio ſed permiſſio tentationis & fructus eius intelligantur intenta.Quod quidem ad Spiritum ſanctum propriiſſimè referri poteſt, atque ita facilis eſt.Nam Deus ſapientiſſimè ac rectiſſimè facit permittendo tentationes peccatorum, & aliquid operando,vt faciliùs tentationi locus ſit, ſi dæmon illam exercere voluerit. Nã per hoc ipſe neque inducit dæmonẽ,nec poſitiuè prouocat, ſed ſolùm permittit propter maius bonum. Tamen quia hæc permiſſio Dei cum præſcientia illius, coniuncta,tam certa & infallibilis eſt, ac ſi eſſet efficax voluntas, ideo interdum in Scriptura ſacra dicitur Deus facere, quæ permittit, vel operari, ac ſi illud intenderet, cùm ſolam intendat per- C miſſionem, & hoc etiam modo loquuntur ſancti Patres in præſenti tentatione, vt videre licet in Ambroſio libro quarto in Lucam. Chryſoſtom. homil. 13.in Matth.& aliis ſuprà citatis. Sic ergo Spiritus ſanctus hac intentione duxit Chriſtum in deſertum, vt eum à Dæmone tentari permitteret propter effectum, & fructum tentationis, quem præſciebat. Quod non ſolùm cum Chriſto, ſed etiam cum aliis hominibus præſtat Deus, interdum cum iuſtis propter maius illorum bonum,interdum peccatoribus in pœnam, & ſupplicium.Poteſt etiam hæc intentio humanæ Chriſti voluntati tribui, ita vt non ſolùm Spiritus ſanctus eum hac intenſione duxerit, ſed etiam ipſe hac in- D tenſione inceſſerit. Et hoc etiam Chriſto Domino licuit: tum quia illi conſtabat hanc eſſe diuini ſpiritus voluntatem, & intentionem: tum maximè, quia præſciebat nullum ſibi ex ea tentatione periculum imminere, ſed potiùs in magnam Dei gloriam, hominum vtilitatem, ac dæmonis confuſionem redundaturam. Quamobrem non ſequitur, poſſe alios homines temere velle à dæmonibus tentari,aut ſeſe eorum tentationibus obiicere.Quia illis, nec de ſuo periculo, nec de Spiritus ſancti voluntate,& ſpeciali auxilio ita conſtat;quanquam(vt rectè hîc D.Thom. dixit artic.2.ad 2.)omnibus liceat virtutis perfectionem profiteri, tametſi intelligant, vehementiùs eſſe ſe à dæmonibus agitandos. Quia hoc non eſt Deum ten- E tare, ſed de illius potiùs auxilio & virtute ſperare, quæ efficacior eſt, quàm omnis dæmonum tentatio. Et eadem ratione licet ſolitariam vitam aggredi, ſi quis à Spiritu ſancto excitetur, licèt illic vehementiùs ſoleat dæmon homines vexare, vt idem notauit D.Thom.ex Chryſoſt.hom.13. in Matth. Cauendum tamen eſt,ne temere id fiat,quia ſecluſo extraordinario Spiritus ſancti inſtinctu ſecundùm ordinariam legem, vita prorſus ſolitaria non eſt incipientibus accommodata, ſed iis, qui diu ſe in virtute exercuerunt,& perfectionis apicem attigerunt, vt docuerunt antiqui Patres, Benedictus in ſua regula c. 1. Hieron. epiſt.1.ad Ruſticum. Auguſt.lib. de morib. Eccleſiæ, cap. 3. Qua de re eleganter loquitur Abbas Ioannes apud Caſſianum collat. 19.cap.3.Et ex his fit ſatis difficul

Quomodo in deſertũ Chriſtus cum diabolo pugnaturus egreditur. *Pet.Chryſ.* *D.Thom.* *Chryſ.* *Bened. Hieron. Auguſt.* *Caſſian.*

ficultatibus ſuprà poſitis. Quærere verò poteſt aliquis, quare remotus ac ſolitarius ſit locus electus ad congrediendum cum dæmone, ſed hac de re opportunius erit ſerm.ſect.2.& 3.

SECTIO II.

Quomodo potuerit Christus quadraginta diebus ſine ſenſu famis ieiunare.

PRimò Chriſtum quadraginta diebus ieiunaſſe, manifeſtè teſtantur Euangeliſtæ: cauſæ verò cur ieiunare voluerit, facilè ex dictis in prçcedenti ſectione colligi poſſunt. Scilicet, vt exemplo nobis eſſet. *Ne putet homo*(inquit Cyprian.)*ſe iam euaſiſſe periculum, & maceratione carnis non indigere, cùm in eremum venit*, & rurſus: *Elegit deſertum, ac ieiunium, vt ſolitudine fugiens mundum, & ieiunio macerans carnem, cum ſolo dæmone dimicetur.* Sic Baſil.hom.1.de ieiunio, *Dominus noſter non prius in carne, quam pro nobis aſſumpſerat, diaboli inſultus excepit, quàm eam ieiunio communiſſet.* Deinde, vt ieiunij neceſſitatem ac præſtantiam commendaret. Vnde Tertul.lib.aduersùs Pſychicos, c. 8. *Ipſe Dominus baptiſma ſuum, & in ſuo omnium, ieiuniis dedicauit, imò nouū hominem in veteris ſuggillationem virtute faſtidiendi cibi initiabat: vt eum diabolo rurſus per eſcam tentare quærenti, fortiorem fame oſtentaret. Præſtitit deinde ieiuniis legem ſine triſtitia tranſigendis: cur enim triſte, quod ſalutare? Docuit etiam aduersùs diriora dæmonia ieiuniis prælianduṁ. Quid enim mirum, ſi eadem operatione ſpiritus iniquus educitur, qua ſanctus inducitur?* Denique oſtendere ſuo exemplo voluit ad orationem & contemplationem ieiunium eſſe inſtar alarum, quibus anima ſurſum ferri & cœleſtia cōtemplari valet, vt dixit Chryſ. hom.1.in Geneſ.

Cyprian. Chriſtus cur ieiunauerit. — *Baſilius.* — *Tertul.* — *Chryſoſt.*

Secundò conſtat ex Euangelio, Chriſtum ita ieiunaſſe illis quadraginta diebus, vt nullum omnino cibum potúmve ſumpſerit. Expreſſè enim Lucas dicit, *Et nihil manducauit in diebus illis.* Vbi licèt expreſſa mentio non fiat abſtinentiæ à potu: nomine tamen manducationis comprehenditur. Quia manducatio ſeu refectio integra potum ac cibum comprehendit. Atque in hunc modum ieiunium hoc Chriſti ſemper vniuerſa intellexit Eccleſia. Vnde Cyril.lib. 2. ad Reginas. *Abſq; cibo, & potu*(inquit)*rebus vti humani corporis neceſſariis ibi degebat.* Et Ignat.epiſt.8. ad Philippen. *Quadraginta dies & noctes perdurauit ſine humano alimento*, & Aug lib.3.de mirabilib. Scrip.c. 6. *Nullo humani paſtus ſuffragio fultus.*

Cyril. Alex. — *Ignatius.* — *Auguſt.*

Statim verò ſe ſe offert inquirendū, qua virtute potuerit Chriſtus tot dies noctéſque ſine cibo potùque tranſigere, ſoláne diuina & miraculoſa, an aliquo modo naturali? Quibuſdam enim videtur potuiſſe hoc fieri modo quodammodo naturali, ſuppoſita ſupernaturali perfectione animæ Chriſti, per quam ita fuit illis diebus diuinæ contemplationi intentus, & quaſi continua raptus ecſtaſi, vt operationes animæ vegetantis omnino fuerint impeditæ: ad eum modum, quo Paulus in raptu ſine cibo & potu ac famis ſenſu permanſit. Quia cùm eadem anima ſit harum operationum principium, dum eius virtus circa ſuperiores actiones veluti abſorpta eſt, impeditur profectò, ne alias inferiores actiones exerceat. Quare tanta poteſt eſſe animæ in illas operationes intentio, vt hæ omninò impediantur. Vnde experimur ex nimia animi attentione in rerum meditatione, & contemplationē fieri, vt cibus concoqui, ac digeri nequeat: ergo eadē ratione, & proportione fieri poterit, vt omnino impediatur, impedita autem actione naturalis caloris, neceſſariò ac ſine nouo miraculo ſit vt homo ſine cibo & potu conſeruari poſſit, quamdiu illa animi attentio duraueri.

Dubium ieiunium Chriſti in deſerto quale. — *Baſil.*

Sed hæc ſententia non poteſt ſatisfacere. Quia licèt demus inter actiones vitales, in quibus anima propria virtute, & ſuo intrinſeco ac ſpeciali modo operatur, eſſe coniunctionem ſuprà dictam, actiones tamen merè naturales, quæ per ſolam alterationem qualitatum naturalium fiunt, impediri non poſſunt propter animi attentionem ad alias ſuperiores actiones, quia illæ qualitates in actione ſua merè naturali non pendent ab actuali animæ operatione, & influxu. At verò ſola actio harum qualitatum ſufficiens eſt, vt homo non poſſit naturaliter conſeruari quadraginta diebus ſine cibo, & potu. Quia tanto tempore neceſſariò fieret alteratio à calore naturali & partibus diſſimilibus inter ſe, & à medio ſeu corpore circunſtante, & ab aliis cauſis externis, quæ naturale hominis temperamentum ad vitam conſeruandam neceſſarium diſſoluerent.

Quapropter dicendum eſt, Chriſtum Dominum ſupernaturali virtute & miraculorum effectrice vſum eſſe, quia huiuſmodi actionem & alterationem impediuit. In quo Moyſem & Eliam ſuperauit, qui ſimili quidem modo quadraginta diebus ſine cibo potúque manſerunt, Exod.34.& 3.Reg.cap.19. ſed illi extrinſeca virtute Diuina, Chriſtus verò propria & intrinſeca virtute, qua plenum dominium habebat ſupra corpus ſuum, vt ea tantùm agere & pati poſſet, quæ vellet. Atque hæc eſt concors Patrum ſententia, præſertim Cyrilli, & Auguſtini, locis ſtatim citandis.

Reſponſio. — *Qua Chriſtus virtute quadraginta diebus ieiunus in deſerto permanſit.* — *Exod.34. 3.Reg.19.* — *Cyrill. Auguſt.*

Et hinc facilè expeditur dubitatio alia, quæ propter ſingularem Caietani ſententiam prætermitti hoc loco nō poteſt. Dubitat enim ille Matth.4. vtrùm Chriſtus quadraginta hiſce diebus, quibus ieiunauit, eſurierit, an verò expletis omnibus diebus. Et reſpondet, omnibus illis diebus famem ſenſiſſe, quia ſuperfluum eſt(inquit) multiplicare miracula ſine neceſſitate, imò aliàs quoque fruſtrà ieiunaſſet, ſi nihil ſenſiſſet. Nihil enim tale ieiunium, vel ad meritum, vel ad corporis afflictionem, vel ad noſtrum exemplum contuliſſet. Quam ſententiam hoc loco referens Medina probabilem exiſtimat. Mihi tamen & improbabilis, & temeraria vt minimum videtur. Primùm, quia ferè apertè repugnat verbis Euangeliorum. Nam Matth. dicit, *Cùm ieiunaſſet quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, poſtea eſuriit.* Dices, non tamē dicit antea non eſuriiſſe. Reſpondeo, niſi velimus vim literæ inferre, ſatis hoc ſignificat illa vox, *poſtea*, præſertim cùm Lucas addiderit: *Et conſummatis illis eſuriit.* Nam ſi quis narret expleto tali tempore aliquid eſſe factum, planè ſignificat antea non eſſe factum, vt patet ex ſimilibus locutionibus eiuſdem Lucæ, *Poſtquam conſummati ſunt dies octo*, c.2 *Et cùm complerentur dies Pentecoſtes*, Actor. Adde hanc eſſe communem veterùm Patrum & expoſitorum intelligentiam, vt videre licet in Hil Orig. Hier. Chryſ. Ambr. aliis denique Grçcis & Latinis ſuper Mat.& Luc. Vnde Baſ.d.hom.1.de ieiunio. *Et vide* (inquit) *quam mirabiliter ille tentationi per eſuritionē præbuit anſam, alioqui propter Diuinæ naturæ ſublimitatem non patebat ad illum aditus diabolo, niſi ſe per eſuritionem ad humanā imbecillitatē ſubmiſiſſet:* & Greg.Nyſ.lib.de Beatitudinib.in 4. *Cùm quadraginta dies*(inquit)*ieiunus permanſiſſet, poſtea eſuriit. Dedit enim quando volebat occaſionē naturæ officio ſuo fungendi, ſed tentationū inuentor, cùm intellexit affectum famis etiā illum inuaſiſſe, conſuluit vt lapidibus exciperet apetitum*, & cætera quæ perſequitur, hoc tentationis genus egregiè ad mores accōmodās, & Cyr.d.lib.ad Reg. *Cùm quantum ſat erat, tam ieiunaſſet, diuinaq; virtute abſq; cibo & potu incorruptam carnem conſeruaſſet, vix tandem, quæ propria illius ſunt, pati eam ſiuit, eſuriiſſe enim dicitur. Sed quam ob cauſam, quæſo eſuriit? Ob eam nimirum, quo aptè per vtrumq; Deum ſimul & homi*

Dubium. — *Caietan. ſententia.* — *Medina.* — *Reſponſio.* — *Matth.4.* — *Poſt quadraginta dies noctéſq; ieiunij Chriſtus eſuriit.* — *Luc.2.* — *Actor.1.* — *Hilar. Origen. Hieron. Chryſoſt. Ambroſ. Baſil.* — *Greg.Nyſſ.* — *Cyrill.*

August. *& hominẽ ſe eſſe declararet.* Præterea Auguſtinus lib. 3. A de mirab. ſcrip. c. 6. *Quare cõſũmatis quadraginta diebus eſurire Dominus Ieſus deſcribitur, cùm Moyſes & Elias tanto tẽporis ſpatio per ieiunium famem pati non memorentur? Famẽ verò, & laborem Redemptor noſter conſummato tanto dierũ numero ſuſtinet, quatenus & tentatori occaſionẽ tentãdi inferret, & noſceretur, quàm veram humanæ carnis* Chryſolo. *ſubſtãtiam geſtaret.* Tandem Petrus Chryſologus dicto ſermone vndecimo, *Poſtea* (inquit) *eſuriit. Hoc nõ eſt infirmitatis ſignũ, ſed inſigne virtutis, quia cũ dicit, poſtea eſuriit, quadraginta diebus & quadraginta noctibus probat in illo eſuriẽ nõ fuiſſe. Eſuriem ſentire, & vincere eſt laboris humani, diuinæ virtutis eſt eſuriẽ nõ habere.* Deinde verò ſubiungit rationes, ob quas poſtea eſurire voluit à ſuperioribus Patribus tactas. Quas etiã nõ obſcurè ſignificauit Ignatius dicta Epiſt. & Cyprian. ſermone de ieiunio & tentat. Domini, & Irenæus lib. 5. cõtra hæreſ. c. trigeſimo primo. Ratione præterea hoc declaratur, refellendo ſimul coniecturas Caietani. Quia vno eodémque miraculo fieri potuit, vt Chriſtus ſine cibo & potu quadraginta dies noctéſque tranſigeret, & vt famem ac ſitim non ſentiret: nimirum impediendo ac ſuſpendendo actionem caloris naturalis, aliorúmque contrariorum agentium; ergo in hoc nulla multiplicantur miracula, quin potius maius eſſet miraculum, quod fame premeretur tot diebus, nec tandem conſumeretur. Nam vel illa eſuries augebatur in dies, vel in eodem ſtatu permanebat. Si primum: ergo naturaliter mortem induceret, & maius eſſet miraculum in tanta corporis alteratione, ac debilitate viuum ac vegetum conſeruari. Si ſecundum, illud certè vt minimum eſſet æquale miraculum: quia in agentibus naturalibus eiuſdem rationis eſt, poſtquam applicata ſunt, & nõ impedita, inchoare actionẽ, & in ea ad finẽ vſq; progredi. Et ſimiliter eiuſdem miraculi eſt eorum actionem, vel in principio vel in progreſſu ſuſpendere: ergo (ſi alterutrum hîc dicendum eſt) meliùs dicitur, actionem eſſe ſuſpenſam in principio: & ideo illis diebus omnino fuiſſe appetitum ſibi & potus impeditum. Præterea dicunt Patres ſuprà citati non ſine myſterio factum eſſe, vt priùs Chriſtus tot diebus famis morſum non ſentiret, & poſtea eſuriret, nimirum vt cùm priùs aliquod dediſſet ſuæ diuinitatis indicium, veram poſtea humanitatem oſtenderet, atque ita dæmonem dubium ancipitémque relinqueret. Denique Chriſtus illis diebus non tantùm ieiunauit, vt per carnis afflictionem pro nobis ſatisfaceret, nobíſque exemplo eſſet, ſed etiam vt doceremur propter ſuperiores delectationes, corporales contemnere. Item, per diuinam contemplationem, & gaudium, quod ex ea naſcitur, quodammodo rerum ſenſibilium appetitum extingui, & memoriam cibi ac potus auferri. Sicut de Ioanne Abbate refert Caſſian. Caſſian. collat. 19. capit. 4. quòd deliciis ſpiritualibus occupatus, non recordabatur, an pridem comediſſet, necne. Vnde etiam ſumi poteſt confirmatio, quia non ſentire famem, ſine magno miraculo prouenire interdum poteſt ex nimia rerum diuinarum attentione, quæ omnes vires tum intellectus, tum etiam imaginationis abſorbeat. Ergo vel hæc de cauſa potuit Chriſtus nõ eſurire illis diebus: poſtea verò de illa attentione remittens, & calori naturali aliiſque agentibus veluti facultatem agendi præbens, famem ſenſit, eámque ſuſtinuit toto tempore, quo tẽtationes durarunt. In quo opportunum ſatis nobis exemplum præbuit patienter & æquo animo ferendi corporis moleſtias, quæ ex ieiuniis & tentationibus oriuntur.

SECTIO III.

Quo loco & tempore Chriſtus ieiunauit, & à dæmone tentatus eſt.

De cauſis, ob quas Chriſtus tentari ſe permiſit, ſatis in commen. articul. 1. dictum eſt, de circumſtantiis verò illis tentationis pauca dicenda ſuperſunt.

Principiò igitur de tempore, quo tentatus fuit, ſic ſcribit Matth. *Cùm ieiunaſſet quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, poſtea eſuriit, & accedẽs tẽtator dixit, ei, Si filius Dei es, &c.* Ex quibus verbis colligunt omnes B Patres, & docet expreſsè hîc D. Thomas art. 3. Chriſtũ fuiſſe tentatũ illis tẽtationibus (quas Euangeliſtæ narrant) poſt quadraginta dies ieiunij. Ita ſupponunt apertè omnes allegati in ſuperiori Sectione, qui dicũt dæmonem accepiſſe cauſam tentandi Chriſtum, quod eum eſurientem vidiſſet. Matth. *Quo tempore Chriſtus tentatus ſit.*

Circa quod dubitare poteſt aliquis, quia Matthęus nõ affirmat tẽtatorẽ acceſſiſſe, poſteaquã vidit Chriſtum eſurientem: ſed ſolùm vnum poſt aliud narrat, ex ordine autem literæ non rectè colligitur, eodẽ ordine res geſtas eſſe, quo recenſentur, præſertim cùm alij Euangeliſtę ſimpliciter narrent Chriſtum tentatũ fuiſſe illis diebus; imò Lucas priùs narrat fuiſſe tẽtatum, poſtea ieiunaſſe. Eſt autẽ aduertẽdum, D. Thom. C hîc artic. 3. in argumẽ. Sed cõtrà, in hunc modũ citare verba Matth. *Cum ieiunaſſet quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, poſtea eſuriit, & tunc acceſſit ad eum tentator.* Sed in textu Euãgelij non eſt illa particula, *Tunc*, nec in Græcis Latiníſve codicibus, cùm tamen in ea tota vis teſtimonij ſita eſſe videatur. Deinde refertur totus ille contextus, tãquam vna periodus, cùm tamẽ duplex ſit, quarum prior ibi finitur, *poſtea eſuriit*, poſterior verò ſubſequitur, *Et accedens tentator*, & ita locum habet difficultas propoſita. Ad quam dicendum videtur, non ex ſolo ordine literæ ſed ex tota narratione hoc ſufficienter colligi, præſertim cùm in fine illius concludãt Matthæus, & Lucas, *Et conſummata omni tẽtatione reliquit eum diabolus, & ecce Angeli acceſſerunt, &* D *miniſtrabant ei.* Ex quo rectè intelligimus, poſt finitam tentationem Chriſtum ſoluiſſe ieiuniũ, quod quadraginta diebus durauerat: ergo ſignum eſt, tentationem fuiſſe factã finitis illis diebus, vel certè in vltimo eorum. Quid enim horum duorum verius ſit, non ſatis certum eſt. Nam cùm Lucas dicat: *Conſummatis diebus poſtea eſuriit*, & tẽtatio poſt famem intelligatur ſubſequuta, videtur accidiſſe die quadrageſimo primo ab inchoato ieiunio, & hoc ſentit D. Thom. hîc art. 3. Aliunde verò obſtat, quod Patres dicunt, non ſine myſterio factum eſſe, vt Chriſtus non minus quàm quadraginta diebus ieiunauerit, ne minor eſſe, quàm Moyſes & Elias videretur & vt ieiunium in Eccleſia ſeruãdũ præſignificaret. Nec etiã quadraginta dies ieE iunij exceſſerit, ne exiſtimaretur nõ eſſe verus homo, & propter multa myſteria, quę de quadragenario numero frequẽter ipſi cõmentãtur. At verò ſi poſt integros quadraginta dies Chriſtus fuiſſet tentatus, oportuiſſet eum vltra quadraginta dies ieiunare, quia non poterant tentationes illæ vna hora, imò neque fortaſſe minori tempore, quàm vnius diei abſolui. Adde, argumentum illud ſumptum ex eo verbo, *conſummatis diebus*, nõ eſſe efficax, quia hic loquendi modus etiam locũ habet, quando vltimus dies inchoatus eſt, vt ſuprà diximus, exemplo eiuſdem Lucæ cap. 1. *Poſtquam conſummati ſunt dies octo.* Dubium. D. Thom. Reſponſ. *Quadraginta diebus cur Chriſtus ieiunauerit.*

Nihilominus facilè poteſt prior ſententia defendi, dicendo tentationes breui tempore fuiſſe conſummatas, & ideo non poſſe dici Chriſtum vltra Luc. 1.

quadraginta dies ieiunaſſe, quamuis non ſtatim in initio ſed poſt aliquot horas diei quadrageſimi primi cibum ſumpſerit.

Sed quanquam ratio facta ſatis cõcludat finem totius tentationis fuiſſe vel poſt quadraginta dies, vel in fine illorum: tamen non ſatis probat initium, ſeu primam illarum tentationum antea non fuiſſe. Quod quidem ex eo pendet, vtrùm illę tentationes quaſi cõtinuè factæ fuerint, prout narrantur, an verò interpoſitis aliquot diebus. Intelligi enim poteſt, dæmonem cœpiſſe tentare Chriſtum prima tentatione, decimo aut vigeſimo die, poſtea verò nonnullis diebus interiectis addidiſſe ſecundam, ac denique in fine tertio ac vehementiùs incubuiſſe. Quę explicatio Matthæo nõ repugnat, vt dixi, Marco autem & Lucæ conſentanea eſt, dicentibus, *Erat in deſerto quadraginta diebus, & tentabatur à Satana.*

Chriſtus tentari quando cœperit. Sed nihilominus omnes Patres & expoſitores intelligunt, tentationes expreſſas ab Euangeliſtis continenter eſſe factas: quia Matthæus & Lucas narratione ſua hoc magis indicant. Item, quia & ex modo primæ tentationis & ex verbis Euangeliſtarum non obſcurè colligitur, illam tẽtationem factam eſſe poſtquam Chriſtus eſurire cœpit. Hinc enim occaſione ſumpta inſtigabat illum dæmon, vt lapides in panem conuerteret: ergo omnes illæ tentationes factæ ſunt poſt quadraginta dies. Deinde finitis tentationibus addit Lucas, *Et conſummata omni tentatione diabolus receſſit ab illo vſque ad tempus*: ergo ſignificat poſtquam illum tentare cœpit, non deſtitiſſe vnquam, donec omnes tentationes conſummaret. Sine dubio ergo aſſerendum eſt ſine dierum interpolatione factas fuiſſe atque adeò poſt quadraginta dies ieiunij, & inchoatas & perfectas fuiſſe.

Dubium. Sed adhuc explicanda ſuperſunt verba illa Lucæ, & Marc. *& tẽtabatur à Satana.* Propter quę graues aliqui authores dixerũt, quãuis illę tẽtationes, quas in ſpecie Euãgeliſtæ exprimũt, factę ſint poſt ieiuniũ, aliis tamẽ modis, qui in Euãgelio nõ explicantur, Chriſtũ tentatũ à dæmone fuiſſe illis quadraginta diebus. Ita ſentit *Beda.* Beda libro primo in Marcũ c. quinto dicens, *Tentatur quadraginta diebus & quadraginta noctibus, vt indicet, quòd quandiu hic viuentes Domino ſeruimus, adeſt aduerſarius, qui iter noſtrũ tentando impedire non ceſſat.* Clariùs *Origen.* Origenes homil. vigeſima nona in Lucã, *Quadraginta* (inquit) *diebus tentatur Ieſus, & quæ fuerint tentamenta, neſcimus, quæ ideo forſitan prætermiſſa ſunt, quia maiora erant, quàm vt literis crederentur. Etſi ſic oportet dicere, ſicut mũdus capere non poterat omnes libros, ſi ſcripta fuiſſent quæ fecit, & docuit Ieſus; ſic quadraginta dierũ tentationes, quibus tentatus eſt Dominus à diabolo, mundus ferre nõ poterat, ſi Scriptura docuiſſet.* Idem ſentit Euſebius lib. 9. de De- *Euſeb.* monſtr. cap. ſeptimo, vbi dicit diebus & noctibus tẽtatum eſſe, & ad hunc ſenſum accõmodat verba illa *Pſal. 90.* Pſalm. 90. *Non timebis à timore nocturno, à ſagitta volãte in die, à negotio perambulante in tenebris, ab incurſu, & dæmonio meridiano.* Et ibidem ait magnam dęmonum cateruam omnibus illis diebus Chriſtum circũdaſſe ad eum inuadẽdum. *Euthym.* Euthym. verò Matth. 4. ita explicat hanc ſententiam, vt dicat illis diebus dæmonem tentaſſe Chriſtum, *è longinquo per ſomnium, per triſtitiam, per ignauiam, & ſimilia.* *D. Thom.* Nec diuus Thomas hîc artic. 3. ad 2. ab hac ſententia eſt alienus, ſed intelligendam eſſe dicit non de illis tentationibus viſibilibus, quas Euangeliſtæ narrãt: ſed de quibuſdam aliis impugnationibus, quas fortè illo ieiunij tẽpore Chriſtus eſt à diabolo paſſus. *Caietan.* Et Caietanus addit probabile videri illis diebus dæmones formaſſe corporeas ſimilitudines varias ad tentandũ Chriſtum, ſicut de beato Antonio, aliiſque Patribus anachoretis legitimus. Denique hanc ſententiã ſequitur Ianſenius cap. decimo quinto Cõcordiæ. Eſt igitur hæc opinio ſatis probabilis. Nam & per ſe credibile eſt dęmonem fuiſſe valde propenſum ad tentandum Chriſtum, & niſi fortaſſe ſpeciali Dei prouidentia fuit impeditus, magna ſolicitudine ac diligentia id peregiſſe. Præterea verba Euangelij fauere videntur. Nam licèt verba Marci non ita vrgeãt, quia ille rem breuiter & conciſè narrat, & ſimul dicit: *Tentabatur à Satana, & Angeli miniſtrabant illi.* Vnde ſicut ex hoc colligi nõ poteſt, ſæpius Angelos ei miniſtraſſe illis diebus: ſed ſolùm poſt ieiunium, & tẽtationes, ita nõ poteſt colligi ſæpius fuiſſe tentatum ante quadrageſimũ diem: ſenſus ergo erit in illis quadraginta diebus, vel immediatè poſt illos hæc omnia accidiſſe. Cæterùm verba Lucæ magis videntur fauere, quæ ita habent, *Agebatur à ſpiritu in deſerto,* vel, *in deſertũ diebus quadraginta, & tentabatur à diabolo,* vbi in Græco deeſt illa particula *&*, vnde ille numerus dierum coniungi videtur cũ verbo *tentabatur*, ſeu cũ participio *tentatus*, quod eſt in Græco, ſcilicet, *quadraginta diebus tentatus à diabolo.*

Sed reuera ſenſus Lucæ non eſt alius à ſenſũ Marci. Nã in Græco vtrobique eſt participium, idémque contextus. Vnde rectè intelligi poteſt primum illud verbum dictum eſſe à Luca per recapitulationem, ſeu anticipationem; poſtea verò diſtinctè ſuóque ordine eſſe narrata, quæ breuiter anticipata fuerãt, quod frequens eſt in Scriptura, iuxta ſextam regulam Ticonij apud Auguſt. lib. 3. de doct. Chriſt. cap. 36. Quocirca *Auguſt.* *Reſponſ. Quot dies, & quando tentatus à Dæmone Chriſtus ſit.* nullum video in Euangeliis ſufficiens fundamentum, vt aſſeramus illis diebus fuiſſe Chriſtum à dæmone tentatum. Deinde probabilius videtur, dæmonem nõ tentaſſe illis diebus Chriſtũ in forma viſibili, & quaſi humana perſuaſione, ſicut poſtea fecit, quod rectè docuit hîc diuus Thomas, & eſt clara ſentẽtia omniũ Patrũ, quos ſect. præcedẽti retuli, Ignatij, Hilarij, Hieronymi, Chryſoſtom. Ambroſ. Cypriani, & aliorũ, qui dicunt dæmonem non fuiſſe auſum aggredi Chriſtũ, donec eum cõſpexit eſurientem, & humana patientem. Valde enim timebat, ne fortaſſe eſſet pluſquam homo, propter ea quæ de illo audierat, & viderat. Et ideo quamdiu in deſerto illum vidit vitam agentem ſupra humanæ naturæ conditionem, & nihil ſentientẽ, nec occaſionem inuenit, nec auſus eſt apertè cum illo congredi. Ruſus ſecluſo hoc tentationis genere, cùm ipſe non potuerit Chriſtum tentare interna tentatione: ſed tantùm externa per ſuggeſtionem, vix apparet, quibus aliis modis tentare eum illis diebus potuerit, niſi fortaſſe obiecta aliqua ſenſibilia exteriùs proponẽdo, quibus vel terreretur, vel perturbaretur, vt excitando ſtrepitum vehementem, aut proponẽdo mõſtroſas figuras, & imagines. Qui ſanè modus poſſibilis quidem fuit: ſed tam puerilis mihi videtur, vt vix credam, dæmonem iis modis aggreſsũ eſſe Chriſtum, cuius inſignem virtutem & perfectionem, vel inuitus agnouerat, & dignitatem diuinam ſuſpicabatur, ac reuerebatur. Quocirca illæ Origenis exaggerationes nimiæ ſunt, & ſine aliquo fundamento ſcriptæ: verba autem Euthymij minùs cautè dicta. Quia dæmon non poterat torporem vel ſegnitiem in Chriſtũ immittere, quia hæc pertinẽt ad intrinſecum tentandi modũ, & ad imperfectionem fomitis, cùm hæc ſine aliquo affectu ſenſibili minimè fiant: quem nõ potuit dæmon in Chriſto excitare: ſed externa ſolùm obiecta proponere, ac repræſentare. Atque de tentationis tempore hactenus.

Secundò, de loco tentationis docent Euangeliſtæ, Chriſtum ductum eſſe in deſertum, ibíque tentatum eſſe, quare dubium non eſt, quin Chriſti tentatio in deſerto aliquo modo ſit facta. Cuius rei variæ rationes morales traduntur à Patribus locis citatis, quas hîc articul. 2. attigit D. Thomas. Quibus *In deſerto cur Chriſtus tentatus.*

addi

Cyprian.

addi poſſunt duæ, quas indicauit Cyprian. alteram iis verbis, *locus ſecretus eligitur, quia ſolius Dei iudicio ieiunia ſunt agenda.* Quam latè proſequitur, docẽs voluiſſe Chriſtũ hoc exẽplo docere in huiuſmodi externis operibus virtutum in primis humanas eſſe laudes fugiendas. Quæ ratio licèt à Cypriano in ieiunio explicetur, eandem maiorémque vim, habet in inſigni victoria de dæmone reportata. Quod infrà declarat dicens receſſiſſe in deſertum, vt fugiendo mundũ expeditior eſſet ad dæmonem ſuperandum. Vnde alteram rationem his verbis adiungit, *Vt anima expedita liberius obuiet impugnanti, ſecurior eſt congreſſus, vbi ſingula non vellicant dimicantem, nec inebriant animam lenocinia voluptatum.*

Dubium

Difficultas verò communis hoc loco eſt, an tota illa tentatio peracta fuerit in deſerto. Ratio dubitãdi eſt, quia quamuis Matthæus & Lucas referant, primam tentationem factam eſſe in eodem deſerto, in quo Chriſtus ieiunauit: ſecundam tamen in pinnaculo templi: tertiam verò in mõte excelſo narrãt eſſe factam. Circa hoc quidam dicũt reipſa omnes tentationes fuiſſe in deſerto factas, & Chriſtũ non verè ſed imaginariè tantùm ductum eſſe in Ieruſalẽ ſuper pinnaculũ templi. Ita refert hîc diuus Thomas, & videtur inſinuare, licèt ſuboſcurè, Cyprianus dicto ſermone, dum ait, *Localiter quidem in deſerto prima fuit tentatio, ſed cæteras eo modo circumduxit tentatoris aſtutia, quomodo Ezechiel, cùm ſuper fluuium Chobar ſederet Ieroſolymã raptus in ſpiritu ciuitatem ædificat, & metitur, & muros & templum inſtaurat, hoc modo ſuper culmen templi Chriſtus erat in ſpiritu.* Et poteſt hoc ſuaderi, quia in Euangelio dicitur, dæmonem oſtendiſſe Chriſto ſuper excelſum montem poſito omnia regna orbis terræ: quod nequit intelligi ſecundùm veram ac realem præſentiam. Quia non poterant ſimul omnia regna mundi ita obiici oculis, ac fieri localiter propinqua, vt verè & in ſe ipſis cernerentur: ergo neceſſe eſt id ſecundùm imaginariam præſentiam intelligi: ergo eadem ratione cætera quoque poſſunt intelligi.

D.Thom. Cypr.

Reſponſio.

Nihilominus vera ſententia eſt, Chriſtum Dominum verè & corporaliter ductum eſſe Hieroſolymam, & ſuper pinnaculum templi collatum. Ita ſentit diuus Thomas hîc, & Caietanus contrariam ſententiam *figmentum* vocat, quia verba Euangeliorum ſunt ſatis expreſſa: Matthæus enim ſic ait, *Tunc aſſumpſit eum diabolus in ſanctam ciuitatem*, ſeu *in Ieruſalem* (vt ait Lucas) *& ſtatuit eum ſupra pinnaculum templi.* Quæ verba ſunt hiſtorica, & propriè poſſunt intelligi. Deinde ſubiungit Euangeliſta, dixiſſe dæmonem, *Mitte te hinc deorſum*, quæ verba neceſſariò ſupponũt Chriſtum reuera fuiſſe in loco illo eminenti poſitum, quia (niſi ita eſſet) non poſſet inde ſe præcipitem agere. Præterea, quia dæmon non poterat interiùs immutare Chriſti phantaſiam) hoc enim non decebat) ſed externa ſolùm obiecta proponere, non poterat ergo efficere, vt Chriſtus imaginaria apprehenſione ſupra pinnaculum templi ferri videretur. Denique in hoc nullum eſt incommodum, nulla indecentia, vt videbimus. Quapropter Patres omnes ita hunc locum ad literam intelligunt, vt verba ſonant, vt ex omnibus ſuprà citatis patet, & ſtatim etiam nonnullos indicabimus.

D.Thom. Caiet. Matth. 4. Luc. 4.

Tentationes Chriſti non in deſerto omnes ſunt factæ.

Nec coniectura ex tertia tentatione ſumpta quicquam contrariæ ſententiæ confert. Quia etiam in illa reipſa Chriſtus fuit ductus ſuper montem excelſum, eíque dæmonſtrauit dæmon omnia regna mundi, non ſolùm imaginaria cognitione, ſed (vt rectè dixit Euthymius) *digito ei demonſtrans partes orbis, in quibus mundi regna ſita erant, dicens: In hac parte eſt regnum Romanorum, in illa Perſarum, in illa Syriorum, & ſic de aliis, & gloriam habet in iis rebus, illud in aliis, &c.* Hoc

Euthym.

A ergo modo in momento, id eſt, in breui tempore (vt Lucas ait) *oſtendit ei omnia regna mundi, & gloriã eorum.* Quæ omnia ſumpſit Euthymius ex Chryſoſtomo in imperfect. homil. 5. Theophyl. verò addit. *ſenſibiliter ei monſtraſſe in monte omnia regna, ante oculos ea apparere faciens.* Sed hoc quomodo fieri potuerit, vix intelligi poteſt, niſi fortaſſe veluti deſcribendo imagines quaſdam vrbium, quod non videtur neceſſarium.

Chryſoſt. Theophyl.

Dubium. Cypr.

Sed quæres rurſus: quomodo Chriſtus à Dæmone in hæc loca ſit ductus. Cyprianus ſuprà inconueniens ait eſſe credere diabolum eum tuliſſe, aut quòd Chriſtus ei ferendum ſe commiſerit, cuius inſidias agnoſcebat. Vnde concludit, proprio ſpiritu, id eſt virtute animæ ſuæ Chriſtum ad hæc loca deductum dæmo- B nis ſequentem veſtigia. In eandem ſententiam propendent Anſelm. Matth. 4. Origenes homilia 31. in Lucam: diuus autem Gregorius homilia 16. in Euangelia ſentit Chriſtum Dominum ab ipſo dæmone fuiſſe in templum & in montem excelſum tranſportatum. *Nec mirum (inquit) eſt, ſi ſe ab illo permiſit in montem duci, qui ſe pertulit etiam ab illius membris crucifigi.* In eadem ſententia eſt Chryſoſtom. homil. 5. imperfecti, & ferè reliqui expoſitores, & diuus Thomas hîc articul. 4. ad 7. Et hæc ſententia videtur magis conſentanea verbis Euangeliorum. Primùm illud verbum *aſſumpſit*, propriè hoc ſignificat. Deinde etiam verbum illud *ſtatuit eum ſuper pinnaculum templi*, ſupponit quòd ab ipſo vehebatur. Et addi poteſt conie- C ctura, quia hic modus erat facilis dæmoni. Nam ſi humano greſſu totum illud iter eſſet agendum, non niſi longo tempore, & magna Chriſti defatigatione confici poſſet. Rectè verò annotat diuus Thomas cum Chryſoſtomo, quamuis Chriſtus per aëra vectus ſit, non permiſiſſe tamen, vt ab aliis cerneretur, ne aut ſcandalum & admirationem eis ingeneraret, aut magis videretur.

Anſelm. Origen. Greg.

Reſponſ.

Chriſtus in templum, & montem excelſum à dæmone tranſportatus. Chryſ. D.Thom.

Ex his ergo neceſſariò concluditur, non omnes tẽtationes factas eſſe in deſerto, ſed primam tantùm: ſecundam verò in tẽplo Ieroſolymitano in pinnaculo, id eſt, in faſtigio ſeu in ſummitate ædificij: tertiã verò in alio monte excelſo. Quod autem fuerit illud deſertũ, & quis hic mons, quantúmq; inter ſe & à Ieroſolymis diſtauerint, affirmare non poſſum. Quia quãuis D nonnulla in expoſitoribus legãtur, mihi valde incerta ſunt & ambigua: fuerunt autem hæc loca ſingulis tentationibus accommodata. Nam locus deſertus, vbi cibus humanus inueniri nõ poterat, aptus erat, vt homo famelicus cibũ ſibi miraculosè fieri optaret, locus eminens & altus, atque in medio regiæ ciuitatis ſitus vanitati commodus: denique mõs excelſus, opportunus apparebat, vt oculus multa conſpiceret, quæ animus appeteret, & ideo ad tentãdũ de auaritia meritò electus eſt. Neque huic ſententiæ Euangeliſtæ repugnant, cùm ex eis potiùs deprompta ſit. Nec enim affirmant omnẽ tentationem factam eſſe in deſerto, ſed ſolũ Chriſtũ tẽtatũ eſſe in deſerto, quod verũ eſt, quia ibi primò tẽtatus eſt, indéque ſumptũ omnis tẽtatio- E nis initiũ. Neq; eſt incredibile, ſtatim poſt vltimã tẽtationẽ Chriſtum inuẽtũ eſſe in deſerto, propter verba Marci dicentis, *Et erat in deſerto quadraginta diebus & quadraginta noctibus, & tẽtabatur à Satana, erátq; cũ beſtiis, & Angeli miniſtrabãt illi.* Ex quo loco videtur colligi hæc omnia peracta eſſe in deſerto. Refert autem Matthæus illud Angelorũ miniſteriũ fuiſſe poſt vltimam tentationem, & omnes expoſitores intelligunt, cibum illi ac potum in eodem deſerto, in quo ieiunauerat, miniſtraſſe: ergo credibile eſt reductum eſſe in deſertum è mõte, in quo tentatus fuerat. Quod ſi hoc verum eſt, non eſt credendum, vectum eſſe à dæmone, cùm iam à tentando deſtitiſſet, & Matth. & Luc. narrent ſtatim ab eo receſſiſſe, ſed vel eorundem ſanctorum

Loca tentationum opportuna.

Marc. 1.

Poſt vltimam tentationem Chriſtus in deſertum reducitur.

ctorum Angelorum miniſterio, qui iam in deſerto menſam illi parauerant, vel ſua certè propria virtute, vt erat ei facillimum.

SECTIO IV.

Quibus in rebus, quóve ordine ac modo Chriſtus tentatus fuit.

TRia in titulo proponuntur, quæ ad complementum huius diſputationis neceſſaria videri poſſunt, & ideo breuiter expedienda ſunt. Primò igitur (quod ad res ſeu materias harum tentationũ attinet) omnes affirmant, vnam fuiſſe gulæ, alteram ſuperbiæ, ſeu gloriæ vanæ, auaritiæ alterã. In quo nulla ferè eſt difficultas, ſolùm eſt circa primam aduertendum, illam vocari tentationem gulæ, quia in materia cibi verſabatur, & quia inducebat Chriſtum ad ſubueniẽdum fami modo indebito, in quo includitur minùs cibi appetitus, & inordinatus, non ex parte materiæ, ſeu quantitatis, quæ reuera non exceſſiſſet medium temperantiæ in homine ſic eſuriente, cui nec manducatio, nec talis ſpecies cibi prohibita erat, ſed in modo iam explicato. Qui etiam vanitatem quandam continebat petendo miraculum, quod neque ad Dei gloriam pertinet, neque ad alium finem tunc erat neceſſarium, ſed ſolùm cuiuſdam oſtentationis cauſa. Idem ferè in tertia tentatione adnotandum eſt. Nam licèt promiſſio regnorum ad auaritiam pertineat: in ea tamen continentur ambitio, ſuperbia, & ſimilia vitia. Etenim appetitus regnandi dominandíque libido hæc omnia complectitur, & ita in omnibus his tentationibus fuit præcipuè intentata ſuperbia, & vanitas, quàmuis ſub diuerſis (vt ita dicam) coloribus, & ad diuerſas materias applicata.

Qua de re in deſerto tentatus ſit Chriſtus.

Illud præterea conſiderandum eſt, licèt hæc vltima tentatio, ratione promiſſionis à dæmone factæ, ad auaritiam pertinere dicatur: tamen ratione materiæ, ſeu actus ad quem inducebat Chriſtum, pertinuiſſe potiùs ad ſacrilegium, & idololatriam. Tamen ſicut Ariſtoteles dixit, qui furatur propter mœchiam, potius eſt mœchus, quàm fur: ita dæmon inducens ad ſui adorationem propter auaritiam, ſimpliciter dicitur de auaritia tentaſſe, & hoc ipſum in aliis tentationibus notãdum eſt, quàmuis in eis videatur paulatim proceſſiſſe. Nam in prima, videtur reſpexiſſe ad aliquod de ſe non malum, nempe eſurientis corporis refectionẽ, per medium tamen malum, & inordinatum. In ſecunda, reſpexit ad aliquid turpe quidem, & malum, ſed quod de ſe videri poſſet, non admodum graue, vt eſt vana apud homines exiſtimatio: per mediũ tamen magis, atque euidentius inordinatum. In tertia verò manifeſtiùs prodidit malitiam ſuam, & ad ſummum malum contra Deum induxit, propter infirmum quoddam motiuum, quod radix & occaſio vitiorum omnium eſſe ſolet.

Rectè etiam aduertit Caietanus hoc loco, ita voluiſſe dæmonem inducere Chriſtum ad hæc vitia, vt in ſingulis diuinitatem eius explorare ſtuduerit, ideóque in prima ab illo requiſiuit opus diuinitatis proprium, nempe vt rem vnam in aliam ſolo imperij ſui nutu verbóque conuerteret quod non niſi à Deo vel ſaltem virtute diuina fieri poteſt. Vnde ſi Chriſtus in teſtimonium & probationem, quòd eſſet filius Dei, prout à dæmone exigebatur, opus illud patraſſet, euidenter agnouiſſet dæmon, quod optabat. Chriſtus autem Dominus (vt notauit Irenæus libr. 5. contra hæreſ. capit. 21.) ita illum eluſit: *Vt ad illud, ſi filius Dei es, tacuerit, & hominis confeſſione eum excæcauerit, dicens: Non in ſolo pane viuit homo.* Et hæc ferè

A omnia in ſecunda tentatione obſeruari poſſunt, in qua etiam opus ſupernaturale in teſtimonium diuinitatis dæmon poſtulauit. Cui tamen ita Chriſtus reſpondit, vt de ſua diuinitate ſilens, & humanitatem recognoſcens, ac ſecundùm illam ſubiectionem ad Deum diceret, *Non tentabis dominum Deum tuum.* At verò in tertia tentatione dæmon nullum ſupernaturale opus exegit, quòd de illo obtinendo iam deſperaſſet: ſed flagitauit potiùs opus omnino diuinitati contrarium, & iniurioſum, vt ſi verus Deus eſſet, tanta blaſphemia & illata ſibi prouocatus iniuria, ſe dæmoni potiùs adorandum imperaret, atque hoc modo ſuam diuinitatem proderet, Chriſtus autem ſumma ſapientia, & eximia authoritate (qualis hominem B iuſtum deceret) dæmonis temeritatem audaciámque perfringit dicens, *Vade Satana*, & ſuam diuinitatem abſcondit, adiungens, *Dominum Deum tuum adorabis.*

Ex quibus etiam relinquitur, quomodo Chriſtus exemplo ſuo docuerit, qua ratione ſint à nobis dæmonis tentationes ſuperandæ. Primò, verbo Dei & Scripturis ſanctis vtendo. Secundò, diuina mandata in memoriam reuocando. Tertiò, diuinis promiſſionibus confitendo. Quartò, tentatoris inſidias percallendo, & nulla in re earum, quas intendit, ei cooperando: ſed magna fiducia in Deum, & authoritate etiam, ſi opus fuerit, illum repellendo.

Secundò (quod ad ordinem pertinet) nonnulla eſt C diuerſitas inter Euangeliſtas, quoad ſecundam, & tertiã tentationẽ. Quia Lucas ſecũdo loco tentationẽ de auaritia ſeu idololatria in excelſo mõte factã cõmemorat. Matthæus verò hanc ponit tertio loco, in ſecũdo verò tẽtationem factam in tẽplo, quam Lucas tertio loco recenſet. Quapropter Auguſtinus libro 2. de conſenſ. Euangeliſt. c. 16. dubiũ relinquit priùs, quid horum factum ſit, quem diuus Thomas hìc imitatur articul. 4. ad 5. Caietan. autem ibidem miratur, cur Auguſt. hoc in dubium vocauerit, & certũ exiſtimat eũ ordinem ſeruatũ fuiſſe, quem præſcribit Matthæus. Quia in Luca nulla eſt vox, quæ ordinem indicet, ſed ſimplex narratio vnius rei poſt aliã, ex qua ſerie narrationis non ſatis colligitur ordo rerum: at verò apud D Matthæum multa ſunt, quæ ordinem indicant. Nã finita prima tentatione dicitur, *Tunc aſſumpſit, &c.* quæ particula cõſequutionem vnius poſt aliud indicat, & ſimiliter poſt ſecundã ſubiũgitur, *Iterum aſſumpſit eum, &c.* Quibus verbis idem ordo indicatur, & tãdem abſoluta vltima tentatione concluditur, *Tunc reliquit eũ, diabolus.* Et hãc ſẽtẽtiã ſequũtur cõmuniter expoſitores oẽs, & veteres Chryſ. Patres. Hieron. Hilar. Chryſoſtom. & alij ſuprà citati, quibus addi poteſt Pacian⁹ in pareneſi de pœnitentia, in vltima parte, quæ eſt de baptiſmo, & expreſſiùs Caſſiã. collat. 5. c. 6. Qui ordo tentationũ eſt etiã ipſis rebus magis accõmodatus, vt ex dictis & iis quæ D. Thom. tradit planè colligitur.

Auguſt. D. Thom. Ordo tentationum Chriſti. Caieta. Hieron. Hilar. Chryſoſt. Patian. Caſſian.

Tertiò de modo harum tentationum omnes dicunt E apparuiſſe dæmonem in ſpecie viſibili, vt ipſa verba Scripturæ inſinuãt, *Accedens tentator*, nã illud verbum motũ corporalem indicat. Deinde ipſa mutua colloquutio etiã indicat corporalia organa. In qua autem ſpecie apparuerit dæmon non ſatis conſtat, omnes tamen exiſtimant, in humana ſpecie apparuiſſe, quia hæc ad loquendũ, & audiẽdum eſt aptior. Et Chartuſ. addit apparuiſſe ſub ſpecie viri ſancti. Denique credendũ eſt apparuiſſe ſub illa forma, quæ aptior ei ad perſuadendũ viſa eſt: modus autem ſolùm fuit per exteriorẽ ſermonem, quia dæmon non poterat Chriſti affectum vel interiores ſenſus aliter excitare, vt in ſuperioribꝰ diximus, & notauit Damaſc. lib. 3. de fide, c. 20. Vbi id cõfirmat, quia dæmon non potuit alio modo Adamum tentare: ergo multò minùs Chriſtum. Vnde

Sub ſpecie viſibili Chriſto diabolus tentator apparet.

Vnde bene coniectat Caietan.hîc , quamquam pauciſſimis verbis rei ſumma ab Euãgeliſtis referatur,tamen veriſimile eſſe dæmonẽ longa oratione fuiſſe vſum,vt Chriſtum flecteret,quanquam veriſimilius ſit à Chriſto ſolo vno aut altero verbo dæmonem fuiſſe ſuperatum , ac repulſum.

QVÆSTIO XLII.

De doctrina Chriſti,in quatuor articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum eſt de doctrina Chriſti. Et circa hoc quæruntur quatuor.

Primò,vtrùm Chriſtus debuerit prædicare ſolùm Iudæis,an etiam Gentilibus.

Secundò , vtrùm in ſua prædicatione debuerit turbationem Iudæorum vitare.

Tertiò,vtrùm debuerit prædicare publicè,vel occultè.

Quartò , vtrùm debuerit docere ſolùm verbo , vel etiam ſcripto.

De tempore autem,quo docere incepit, ſuprà dictum eſt, cùm de baptiſmo eius ageretur.

ARTICVLVS I.

Vtrùm conueniens fuerit, Chriſtum Iudæis & non Gentibus prædicare.

230 *Ad primum ſic proceditur.Videtur,quòd Chriſtus non ſolùm Iudæis ſed etiam Gentilibus debuerit prædicare.Dicitur enim Iſai.49.Parum eſt , vt ſis mihi ſeruus ad ſuſcitandum tribus Iſraël, & faces Iacob conuertendas,dedi te in lucem Gentium,vt ſis ſalus mea vſque ad extremum terræ.Sed lumen & ſalutem Chriſtus præbuit per ſuam doctrinam:ergo videtur,parum fuiſſe ſi ſolùm Iudæis & non Gentilibus prædicauit.*

2.Præterea,Sicut dicitur Matth.7.Erat docens eos,ſicut poteſtatem habens.Sed maior poteſtas doctrinæ oſtenditur in inſtructione illorum , qui penitus nihil audierunt , quales erant Gentiles , vnde Apoſtol. dicit ad Rom.15.Sic prædicans Euangelium hoc , non vbi nominatus eſt Chriſtus, ne ſuper alienum fundamentum ædificarem. Ergo multo magis Chriſtus prædicare debuit Gentibus , quàm Iudæis.

3.Præterea,Vtilior eſt inſtructio multorum , quàm vnius. Sed Chriſtus aliquos Gentilium inſtruxit, ſicut mulierem Samaritanam,Ioa.4.& Chananæam,Matth. 15.Ergo videtur quòd multò fortiùs Chriſtus debuerit multitudini Gentium prædicare.

Sed contrà eſt, quod Dominus dicit Matth. 15. Non ſum miſſus,niſi ad oues,quæ perierunt domus Iſraël.Sed Rom.10. dicitur,Quomodo prædicabunt,niſi mittantur ? Ergo Chriſtus non debuit prædicare niſi Iudæis.

Reſpondeo dicendum,quòd conueniens fuit prædicationem Chriſti, tam per ipſum , quàm per Apoſtolos à principio,ſolis Iudæis exhiberi. Primò quidem, vt oſtenderet per ſuum aduentum impleri promiſſiones antiquitus factas Iudæis,non autem Gentilibus. Vnde Apoſtol. dicit Roman. 25. Dico Chriſtum Ieſum miniſtrum fuiſſe circumciſionis (id eſt Apoſtolum , & prædicatorem Iudæorum) propter veritatem Dei,ad confirmandas promiſſiones Patrũ.Secundò , vt eius aduentus oſtenderetur eſſe à Deo.Quæ enim à Deo ſunt, ordinata ſunt:vt dicitur Rom.13.Hoc autẽ debitus ordo exigebat,vt Iudæis,qui Deo erant propinquiores per fidem , & cultũ vnius Dei priùs doctrina Chriſti proponeretur , & per A *eos tranſmitteretur ad Gentes. Sicut etiam in cœleſti hierarchia,per ſuperiores Angelos ad inferiores , diuinæ illuminationes deueniunt.Vnde ſuper illud Matth.15.Non ſum miſſus,niſi ad oues,quæ perierunt domus Iſraël , dicit Hierony. Nõ hoc dicit,quin & ad gentes miſſus ſit:ſed quòd primum ad Iſraël miſſus eſt.Vnde & Iſa.vltim.dicitur, Mittam ex eis,qui ſaluati fuerint (ſcilicet ex Iudæis) ad Gentes , & annuntiabunt gloriam meam Gentibus. Tertiò , vt Iudæis auferret calumniandi materiam : vnde ſuper illud Matth. 10. in via Gentium ne abieritis,dicit Hieronym.. Oportebat primùm aduentum Chriſti nuntiari Iudæis , ne iuſtam haberent excuſationem,dicentes,ideo ſe Dominum reieciſſe, quia ad Gentes & Samaritanos Apoſtolos miſerit. Quartò, quia Chriſtus per crucis victoriam meruit poteſtatem & do-* B *minium ſuper Gentes. Vnde dicitur Apocal.2.Qui vicerit dabo illi poteſtatem ſuper Gentes , ſicut & ego accepi à Patre meo , & Phil. 2. dicitur , quòd quia factus eſt obediens vſque ad mortem crucis,Deus exaltauit illum , vt in nomine Ieſu omne genu flectatur , & omnis lingua ei confiteatur. Et ideo ante paſſionem ſuam noluit Gentibus prædicari ſuam doctrinam:ſed poſt paſſionem dixit diſcipulis,Matth. vltim. Euntes docete omnes Gentes. Propter quod,vt legitur Ioan.12.cùm imminente paſſione quidam Gentiles vellent Ieſum videre , reſpondit,Niſi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit , ipſum ſolum manet : ſi autem mortuum fuerit , multum fructum affert. Et ſicut Auguſt. dicit ibidem , ſe dicebat granum mortificandum in infidelitate Iudæorum , & multiplicandum in fide omnium* C *populorum.*

> In illud verſum Matth. 15. Nõ ſum miſſ.tom.9.

> In illud Mat. 10.in viã gẽtium to.9.

> Tract. 51. in Ioannis circa mediũ illius, tom.9.

Ad primum ergo dicendum,quòd Chriſtus fuit in lumen & ſalutem Gentium per diſcipulos ſuos , quos ad prædicandum Gentibus miſit.

Ad ſecundum dicendum,quòd non eſt minoris poteſtatis, ſed maioris , facere aliquid per alios , quàm per ſeipſum. Et ideo in hoc maximè poteſtas diuina in Chriſto monſtrata eſt , quòd diſcipulis ſuis tantam virtutem contulit in docendo , vt Gentes , quæ nihil de Chriſto audierant , conuerterent ad ipſum. Poteſtas autem Chriſti in docendo attenditur , & quantum ad miracula , per quæ doctrinam ſuam confirmabat , & quantum ad efficaciam perſuadendi, & quantum ad authoritatem loquentis : quia loquebatur quaſi dominium habens ſuper legem,cùm diceret , Ego au- D *tem dico vobis : & etiam quantum ad virtutem rectitudinis,quam in ſua conuerſatione monſtrabat ,ſine peccato viuendo.*

Ad tertium dicendum , quòd ſicut Chriſtus non debuit à principio indifferenter Gentilibus ſuam doctrinam communicare , vt Iudæis tamquam primogenito populo deditus obſeruaretur:ita etiam non debuit Gentiles omnino repellere, ne ſpes ſalutis eis præcluderetur.Et propter hoc aliqui Gentilium particulariter ſunt admiſſi, propter excellentiam fidei, & deuotionis eorum.

COMMENTARIVS.

E Sententia D.Thom. in hoc articulo eſt,conueniẽs fuiſſe vt Chriſtus per ſe Iudæis tantùm prædicaret,gẽtibus autem per Apoſtolos,& diſcipulos ſuos. Cuius rei optimas & perſpicuas congruentias affert. Intelligendum eſt autem (vt ex eodem colligitur in ſol. ad 3.) non fuiſſe ſimpliciter Chriſto prohibitum ne gentes doceret , cùm interdum legamus id feciſſe, ſed miſſum eſſe dumtaxat , vt publicè & ex inſtituto Iudæis prædicaret , non verò gentibus , vtque hoc conuenienti tempore reſeruaret per Apoſtolos exequendum. Ex quo rectè colligit D. Thom. in ſol. ad ... Chriſtum non ſolùm fuiſſe doctorem Iudæorum , ſed etiam Gentium , modo nimirum quodammodo excellentiori , quíque virtutem eius & poteſtatem excellentiæ valde commendat.Habuit quippe

> Chriſtus doctor gentium quomodo.

authoritatem ad creandos doctores gentium longè aliter, quàm homines poſſint: etiamſi vtantur poteſtate ab eodem Chriſto data. Nam licet vicarius Chriſti poſſit mittere ad prædicandum, & dare ius docendi, non tamen facultatem ſeu ſufficientiam ad docendum, & multo minùs poteſt tribuere vim & efficaciam verbo. At verò Chriſtus vtrumque præbuit Apoſtolis, quos totius orbis doctores inſtituit, iuxta illud: *Ego dabo vobis os & ſapientiam, cui non poterunt contradicere omnes aduerſarij veſtri*, Luc. 21. Et ideo Paulus ad Gal. 1. gloriatur ſe eſſe conſtitutum Apoſtolorum gentium *non ab hominibus, neque per hominem, ſed per Ieſum Chriſtum*, & 1. ad Timoth. 2. *In quo poſitus ſum ego prædicator, & Apoſtolus (veritatem dico, & non mentior) doctor gentium in fide, & veritate*, quòd nimirum Doctores ab ipſo Chriſto immediatè creati excellentiores fuerint, & ſapientia virtutéque maiores.

Luc. 21. Galat. 1. 1. Timot. 2.

Obiectio. Sed poteſt quis circa rationem quartam D. Thom. obiicere. Probat enim ideo noluiſſe Chriſtum doctrinam ſuam gentibus ante mortem prædicare: quia eadem morte poteſtatem & dominium ſuper gẽtes meruit. Quæ ratio eodem modo in Iudæis procedit, quia etiam in illos ſingulare dominium & poteſtatem per mortem comparauit: nam & pro illis mortuus eſt, ſicut & pro gentibus. Reſpondetur rectè concludi hoc ſolo titulo non fuiſſe prædicandum Iudęis ante mortem: fuerunt tamen aliæ cauſæ, propter quas illis prædicare Chriſtus debuit, ſcilicet quia illis fuerat ſpecialiter promiſſus ac miſſus: & quia illis credita erant eloquia Dei, ac denique quia omnino oportebat, vt Chriſtus per ſeipſum aliquibus prædicaret: non poterat autem ab aliis conuenientius ordiri, quàm à Iudæis.

Reſponſ.

ARTICVLVS II.

Vtrùm Chriſtus debuerit Iudæis ſine eorum offenſione prædicare.

231 *AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd Chriſtus debuerit Iudæis ſine eorum offenſione prædicare. Quia vt Aug. dicit in lib. de Agone Chriſtiano, in homine Ieſu Chriſto, ſe nobis ad exemplũ vitæ præbuit filius Dei. Sed non debemus vitare offenſionem non ſolùm fidelium, ſed etiã infidelium: ſecundum illud 1. ad Corinth. 10. Sine offenſione eſtote Iudæis, & Gentibus, & Eccleſiæ Dei. Ergo videtur quòd etiam Chriſtus in ſua doctrina offenſionem Iudæorum vitare debuerit.*

2. Præterea, Nullus ſapiens debet facere vnde effectũ ſui operis impediat. Sed per hoc, quòd ſua doctrina Chriſtus Iudæos turbauit, impediebatur effectus eius doctrinæ. dicitur enim Lucæ 11. quòd cùm Dominus Phariſæos & Scribas reprehenderet, cœperunt grauiter inſiſtere, & os eius opprimere de multis, inſidiantes ei, & quærentes aliquid capere ex ore eius, vt accuſarent eum. Non ergo videtur conueniens fuiſſe, quòd eos in ſua doctrina oſtenderet.

3. Præterea, Apoſtolus dicit primæ ad Timoth. 5. ſeniorem ne increpaueris, ſed obſecra vt patrem. Sed ſacerdotes & principes Iudæorum erant illius populi ſeniores. Ergo videtur, quòd non fuerint duris increpationibus arguendi.

Sed contrà eſt, quod Iſa. 8. fuerat prophetizatum, quòd Chriſtus eſſet in lapidem offenſionis & petram ſcandali duabus domibus Iſraël.

Reſpondeo dicendum, quòd ſalus multitudinis eſt præferenda paci, quorumcũque ſingulariũ hominum. Et ideo quãdo aliqui ſua peruerſitate multitudinis ſalutem impediunt, non eſt timenda eorum offenſio a prædicatore vel doctore, ad hoc, quod multitudinis ſaluti prouideat. Scribæ autem & Phariſæi & principes Iudæorum ſua malitia plurimum impediebant populi ſalutem: tum quia repugnabant Chriſti doctrinæ, per quam ſolam poterat eſſe ſalus: tum etiã, quia prauis ſuis moribus vitam populi corrumpebant. Et ideo dominus non obſtante offenſione eorum publicè veritatem docebat, quam illi oderant, & eorum vitia arguebãt. Et ideo dicitur Matthæi 15. quòd diſcipulis Domino dicentibus, Scis quia Iudæi audito hoc verbo ſcandalizati ſunt: reſpondet, Sinite illos, cæci ſunt, ducéſque cæcorum: cæcus autem ſi cæco ductum præſtet, ambo in foueam cadunt.

Ad primum ergo dicendum, quòd homo ſic debet eſſe ſine offenſione omnibus, vt nulli det ſuo facto vel dicto minus recto occaſionem ruinæ. Sed cùm veritate ſcãdalum oritur, magis eſt ſuſtinendum ſcandalum, quàm veritas relinquatur: vt Gregor. dicit.

Ad ſecundum dicendum, quòd per hoc, quòd Chriſtus publicè Scribas & Phariſæos arguebat, non impediuit, ſed magis promouit effectum ſuæ doctrinæ, quia cum eorum vitia populo innoteſcebant minùs auertebatur à Chriſto propter verba Scribarum, & Phariſæorum, qui ſemper doctrinæ Chriſti obſiſtebant.

Homil. 7. in Ezech. aliquantulum à prin.

Ad tertium dicendum, quòd illud verbum Apoſtoli eſt intelligendũ de illis ſenioribus, qui non ſolùm ætate vel authoritate, ſed etiam honeſtate ſunt ſenes, ſecũdùm illud Numer. 11. Congrega mihi ſeptuaginta viros de ſenioribus Iſraël, quos tu noſti, quòd ſenes populi ſint. Si autem authoritatem ſenectutis in inſtrumentum malitiæ vertant, publicè peccando, ſunt manifeſtè & acriter arguendi: ſicut & Daniel dixit Daniel. 13. Inueterate dierum malorum, &c.

DOctrina huius articuli moralis eſt, & concionatoribus vtilis, vt & prudenter & fideliter ſub munere fungi ſciant, & ideo eam in ſequenti diſputatione latiùs tractabimus.

ARTICVLVS III.

Vtrùm Chriſtus omnia publicè docere debuerit.

AD tertiũ ſic proceditur. Videtur, quòd Chriſtus non omnia publicè docere debuerit. Legitur enim multa ſeorſum diſcipulis dixiſſe, ſicut patet in ſermone Cœnæ, vnde 9. Matt. 10. dixit, Quod in aure audiſtis in cubilibus, prædicabitur in tectis: non ergo omnia publicè docuit. 32

Opuſ. 60. cap. 14.

2. Præterea, profundæ ſapientiæ non ſunt niſi perfectis exponendæ: ſecundùm illud 1. ad Corin. 2. Sapientiam loquimur inter perfectos. Sed doctrina Chriſti continebat profundiſſimã ſapientiam. Non ergo erat imperfectæ multitudini communicanda.

3. Præterea, Idẽ eſt veritatem aliquam occultare ſilentio & obſcuritate verborum. Sed Chriſtus veritatem, quã prædicabat, occultabat turbis obſcuritate verborũ: quia ſine parabolis non loquebatur ad eos: vt dicitur Mat. 13. ergo pari ratione poterat occultare ſilentio.

Sed contrà eſt, quod ipſe dicit Ioann. 18. In occulto locutus ſum nihil.

Reſpondeo dicendum, quòd doctrina alicuius poteſt eſſe in occulto tripliciter. Vno modo quantum ad intentionem docentis, qui intendit ſuam doctrinam non manifeſtare multis, ſed magis occultare. Quod quidẽ cõtingit dupliciter, quandoque ex inuidia docentis, qui vult per ſuam ſcientiam excellere, & ideo ſcientiam ſuam non vult aliis communicare. Quod in Chriſto locum non habuit: ex cuius perſona dicitur Sap. 7. Quod ſine fictione didici, & ſine inuidia communico,

& hone

& honeſtatem illius non abſcondo. Quandoque verò hoc cõtingit propter inhoneſtatem eorum, quæ docentur: ſicut Aug. dicit ſuper Ioannem, quòd quædam ſunt mala, quæ portare non poteſt qualiſcunque pudor humanus, vnde de doctrina hæreticorum dicitur Prouerb. 9. Aquæ furtiuæ dulciores ſunt. Doctrina autem Chriſti non eſt, neque de errore, neque de immunditia, & ideo Dominus dicit Marc. 4. Nunquid venit Lucerna, id eſt, vera & honeſta doctrina, vt ſub modio ponant? Alio modo aliqua doctrina eſt in occulto, quia paucis proponitur, & ſic Chriſtus etiam nihil docuit in occulto, quia Chriſtus omnem doctrinam ſuam vel turbæ toti propoſuit, vel omnibus ſuis diſcipulis in communi. Vnde Auguſt. dicit ſuper Ioan. Quis in occulto loquitur, qui coram tot hominibus loquitur, præſertim ſi hoc loquitur paucis, quod per eos vult innoteſcere multis? Tertio modo aliqua doctrina eſt in occulto, quantum ad modum docendi. Et ſic Chriſtus quædam turbis loquebatur in occulto, parabolis vtens ad annuncianda ſpiritualia myſteria, ad quæ capienda non erant idonei, vel digni. Et tamen melius erat eis vel ſub tegumento parabolarum ſpiritualium doctrinam audire, quàm omnino ea priuari. Harum tamen parabolarum apertam & nudam veritatem Dominus diſcipulis exponebat, per quos deueniret ad alios qui eſſent idonei: ſecundum illud 2. ad Timoth. 2. Quæ audiſti à me per multos teſtes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt, & alios docere. Et hoc ſignatum eſt Num. 4. vbi mandatur, quòd filij Aaron inuoluerent vaſa Sanctuarij, quæ Leuitæ inuoluta portarent.

Tra. 96. circa fin. tom. 5. — *Tr. 113. in Io. in me. to. 9.*

Ad primum ergo dicendum, quòd (ſicut Hilarius dicit ſuper Matt. exponens illud verbum inductum) non legimus Dominum ſolitum fuiſſe noctibus ſermocinari, & doctrinam tradidiſſe in tenebris: ſed hoc dicit, quia omnis ſermo eius carnalibus tenebræ ſunt, & verbum eius infidelibus nox eſt. Itaque quod à ſe dictum eſt, cum libertate fidei & confeſſionis vult eſſe loquendum. Vel ſecundùm Hieron. comparatiuè loquitur, quia videlicet, erudiebat eos in paruo Iudææ loco reſpectu totius mundi, in quo erat per Apoſtolorum prædicationem doctrina Chriſti publicanda.

Can. 10. in Matth. parũ à med. — *Super verbum Mat. citatum in ar. to. 9.*

Ad ſecundum dicendum, quòd Dominus non omnia profunda ſuæ ſapientiæ ſua doctrina manifeſtauit, non ſolùm turbis, ſed nec etiam diſcipulis, quibus dixit Ioan. 16. Adhuc multa habeo vobis dicere, quæ non poteſtis portare modò. Sed tamen quodcunq; dignum duxit aliis tradere de ſua ſapientia non in occulto ſed palàm propoſuit, licèt non ab omnibus intelligeretur. Vnde Auguſtinus dicit ſuper Ioan. Intelligendum eſt ita dixiſſe Dominum. Palàm locutus ſum mundo ac ſi dixiſſet. Multi me audierunt, & rurſus non erat palàm, quia non intelligebant.

Tract. 113. in me. illius to. 9

Ad tertium dicendum quòd turbis Dominus in parabolis loquebatur (ſicut dictum eſt) quia non erant digni, nec idonei nudam veritatem accipere, quam diſcipulis exponebat. Quod autem dicitur, quòd ſine parabolis non loquebatur eis, ſecundùm Chryſoſt. intelligendum eſt quantum ad illum ſermonem: quamuis aliàs ſine parabolis multa turbis locutus fuerit. Vel ſecundum Auguſt. in lib. de quæſtionibus Euang. hoc dicitur, non quia nihil propriè loquutus eſt, ſed quia nullum ferè ſermonem explicauit, vbi non per parabolam aliquid ſignificauerit: quamuis in eo aliqua propriè dixerit.

In cor. art. — *Homil. 48. in Matth. circa princ. illius to. 2.* — *In libr. q. ex Matth. c. 51. 14. in prin.*

COMMENTARIVS.

Chriſtus omnia publicè, nihil in occulto docuit. Ioan. 18. Obiectio. Auguſt. Chryſ. Cyrill.

RESponſio D. Thom. ſimpliciter & abſolutè eſt Chriſtum omnia publicè: nihilq; in occulto tradidiſſe. Quæ aſſertio ſub his terminis de fide eſt: nam eiſdem illam Chriſtus aſſeruit, Ioan. 18. *Ego palàm loquutus ſum mundo, & in occulto locutus ſum nihil.* Circa quæ verba omnes ferè expoſitores, præſertim Auguſtinus, Chryſoſtomus, & Cyrillus, dubitant quomodo

A Chriſtus nihil in occulto docuerit, cũ ſæpe cum diſcipulis ſuis de diuinis rebus ſecretò egerit, Matth. 20. *Aſſumpſit duodecim diſcipulos ſuos ſecretò, &c.* & cap. 17. *Acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum ſecretò, & dixerunt: Quare nos non potuimus eiicere illum?* & ſtatim ipſe docuit eos. Et ſimiliter cap. 24. *Acceſſerunt ad eum ſecretò, dicentes: Quando hæc erunt?* & ſimiliter eos ſolos inſtruxit de ſignis diei iudicij. Pręterea in die transfigurationis, cum opere ipſo gloriam ſuam tribus tantùm Apoſtolis oſtendiſſet, dixit eis: *Nemini dixeritis viſionem, donec filius hominis à mortuis reſurgat,* Matth. 17. Ac denique in nocte cœnæ ſolis Apoſtolis multa magnáque myſterit declarauit, & illis ſpecialiter dixit, *Iam non dicam vos ſeruos, ſed amicos, quia omnia quæ audiui à patre meo,* B *nota feci vobis.* Nam licèt interdum Chriſtus publicè coram multis loqueretur: ita tamen ſub figuris & parabolis loquebatur, vt à paucis intelligeretur, videlicet ab Apoſtolis, quibus interdum doctrinam ſuam priuatim declarabat, & dicebat, *Vobis datum eſt noſſe myſteria Regni Dei, cæteris in parabolis, vt audientes non intelligant.*

Mat. 17. 20. & 24. — *Ioan. 15.* — *Matth. 13.*

Ad has igitur difficultates ſoluendas, vſus eſt diuus Thom. diſtinctione trimembri, quam ſumpſit ex Auguſtin. tractatu 113. in Ioannem, & poſſumus eam ad bimembrem reuocare. Dupliciter enim poteſt aliquis dici occultè loqui. Primò ex parte eorum, quibus loquitur: & ex modo ac intenſione qua loquitur: quia videlicet, & paucis loquitur, & ſecretè, ita vt C intendat doctrinam ſuam occultare. Secundò ex parte modi, quia loquitur verbis obſcuris, & ſub ænigmate, quamuis coram multis loquatur. Prior ſenſus eſt proprius, quia hæc ſignificatio propria illius verbi, *in occulto loqui.* Et hoc ſenſu loquutus eſt Chriſtus in citato loco. Vnde id explicuit, quia non in locis abditis, ſed in ſynagoga, in templo coram omnibus ſemper docuerat. Quo verbo non excludit, quin interdum in deſerto, interdum in naui, nonnunquam domi loquutus ſit, ſed quòd publica loca ad docendum non fugerit, neque aliud publicè aliud occultè prædicarit. Denique, quòd nunquam ita docuit, vt voluerit doctrinam ſuam tanquam mendacem & D fraudulentam in angulo latere. Vnde ſi interdum ſolos diſcipulos docebat, eos tamen iam antea inſtruxerat. *Quod in aure auditis, prædicate ſuper tecta, & quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine,* Matth. 10. Vt autem acutè dicit Auguſt. qui ita loquitur, vt velit publicè, quæ docuit, non poteſt dici occultè loqui, etiam ſi paucis loquatur. Et ita facilè expediuntur omnia, quæ in prima ratione dubitandi proponebantur. Quibus ſolùm addenda ſunt duo. Vnum eſt, licèt Chriſtus aliqua dixerit, vel oſtenderit Apoſtolis quæ voluit ſecretò teneri, quamdiu ipſe viueret, hoc non repugnare ſuprà dictis verbis eius. Quia illa omnia non aduerſabantur iis, quæ publicè docebat, neque erant alia quæ publicè dici non poſſent eo quòd eſſent mala, aut ſuE ſpecta (de quo genere doctrinæ Iudæi arguere Chriſtum volebant) ſed erant eiuſdem rationis cum iis, quæ publicè docebat, & ad ea magis ſtabilienda, & declaranda referebantur, vtque opportuno tempore publicè vulgarentur. Alterum eſt, multa Chriſtum docuiſſe Apoſtolos quæ non erant in vulgus imperitæ plebi propalanda: nec propterea dicendus eſt ea occultè docuiſſe. Quia (vt notauit Gregorius libr. 2. capit. 4. & latiùs Clemens Roman. epiſtol. 3.) ad ſapientiam doctoris pertinet, non omnia in vulgus effundere, ſed ea duntaxat quæ neceſſaria ſunt & quæ capere vulgus poteſt; altiora verò myſteria doctoribus ſolùm ac magiſtris populi tradendo. Quæ ſatis docentur publicè, quando iis qui ſunt capaces, & ad quorum munus pertinet eorum cognitio, proponuntur.

Reſponſ. — *Doctrina à Chriſto in occulto quomodo, tradita.* — *Matth. 10. Auguſt.* — *Quanam & quibus publicè proponẽda.* — *Greg. Pap. Clem. Pap. Vide cap. in mãdatis diſt. 43.*

Ex his facilè expediri poteſt ſecunda obiectio, quæ procedit iuxta aliam acceptionem occultæ doctrinæ ex parte modi, quę ad veritatem verborum Chriſti nõ referebat. Quia (vt Auguſt. etiam notauit) quando dixit, *palàm locutus ſum*, non fuit ſenſus, id eſt, perſpicuè, & clarè: ſed coram multis. Poteſt tamen etiam hoc modo explicari Chriſti ſententia, vt etiam volunt Cyrill. lib. 11. in Ioan. c. 44. Chryſoſt. hom. 82. Theophyl. Ioan. 18. qui tamen non eodem modo exponit verba Chriſti. Chryſ. enim & Theoph. dicunt Chriſtum reſpondiſſe ad mentem interrogantis, vt negaret ſe aliquid ſeditioſum aut falſum docuiſſe, quale ipſi Phariſæi & Pontifices exiſtimabant, & hoc modo dicit ſe palàm ſemper docuiſſe. Quia nunquam propter eam cauſam quicquam occultè & ſub ænigmate dixerat, ſed ſi quid interdum hoc modo docuiſſet, ſolùm fuit, quia myſteria erant altiora, quàm à multitudine capi poſſent. Aliter verò ait Auguſt. Chriſtũ dicere omnia ſe locutum eſſe palàm: nam (quod in ipſo erat) paratus profectò erat in palàm docere omnia, vt à cũctis poſſet intelligi, quia verò non omnes ad intelligendum erant, credendúmque diſpoſiti, idcirco non omnibus ita loquebatur. Tertiò poteſt dici ex Cyrillo, & paulo antea notatis, pietatis viam non ænigmaticè ſed dilucidè Chriſtum mundo prædicaſſe, quoad omnia, quæ neceſſaria ſunt, id eſt, quoad præcepta doctrinámque moralem & cognitionem fidei, quoad myſteriorum ſubſtantiam, altiora tamen myſteria pro temporum, & perſonarum opportunitate obſcurius tradidiſſe.

Cyrill. Chryſoſt. Theoph. Auguſt. Cyrill.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm Chriſtus debuerit doctrinam ſuam ſcripto tradere.

Ad Heb. 8. l. 2. in fin.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd Chriſtus doctrinam ſuam debuerit ſcripto tradere. Scriptura enim inuenta eſt ad hoc, quòd doctrina cõmendetur memoriæ in futurum. Sed doctrina Chriſti duratura erat in æternum: ſecundùm illud Luc. 21. Cælũ & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſibunt. Ergo videtur, quòd Chriſtus debuerit ſuam doctrinam ſcripto mandare.

2. Præterea, Lex vetus in figura Chriſti præceſſit, ſecundùm illud Hebr. 10. Vmbram habens lex futurorum bonorum. Sed lex vetus à Deo fuit ſcripta: ſecũdùm illud Exod. 24. Dabo tibi duas tabuas lapideas, & legem ac mandata quæ ſcripſi. Ergo videtur, quòd etiam Chriſtus doctrinam ſuam ſcribere debuerit.

Lib. 1. c. 7. ante med. to. 4.

3. Præterea, Ad Chriſtum, qui venerat illuminare his qui in tenebris & vmbra mortis ſedent (vt dicitur Lucæ primo) pertinebat erroris occaſiones excludere, & viam fidei aperire. Sed hoc feciſſet doctrinam ſuam ſcribendo: dicit enim Auguſtinus in primo de conſenſu Euang. quod ſolet nonnullos mouere, cur ipſe Dominus nihil ſcripſerit, vt aliis de illo ſcribentibus neceſſe ſit credere. Hoc enim illi & maximè Pagani quærunt, qui Chriſtum culpare aut blaſphemare non audent, eiq; tribuunt excellentiſſimam ſapientiam, ſed tamen tanquam homini. Diſcipulos verò eius dicunt magiſtro ſuo amplius tribuiſſe, quàm erat, vt eum filium Dei dicerent, & Verbum Dei, per quod facta ſunt omnia. Et poſtea ſubdit. Videntur parati fuiſſe hoc de illo credere, quod de ſe ipſe ſcripſiſſet, non quod alij de illo pro ſuo arbitrio prædicaſſent. Ergo videtur, quòd Chriſtus ipſe doctrinam ſuam ſcripto tradere debuerit.

Exod. lib. 1. de cõſenſu Euãg. c. 7. circa me. tom. 1.

Sed contrà eſt, quòd nulli libri ab eo ſcripti habentur in canone Scripturæ.

Reſpondeo dicendum, conueniens fuiſſe Chriſtum doctrinam ſuam non ſcripſiſſe. Primò quidem propter dignitatem ipſius. Excellentiori enim doctori excellentior modus doctrinæ debetur, & ideo Chriſto tanquam excellentiſſimo doctori hic modus competebat, vt doctrinam ſuam auditorum cordibus imprimeret. Propter quas dicitur Matth. 7. quod erat docens eos ſicut poteſtatem habens. Vnde etiam apud Gentiles Pythagoras & Socrates, qui fuerunt excellentiſſimi doctores, nihil ſcribere voluerunt. Scriptura enim ordinatur ad impreſſionem doctrinæ in cordibus auditorum, ſicut ad finem. Secunda propter excellentiam doctrinæ Chriſti, quæ literis cõprehendi non poteſt, ſecundùm illud Ioan. vlt. Sunt & alia multa quæ fecit Ieſus, quæ ſi ſcribantur per ſingula, nec ipſum arbitror mundum capere poſſe eos qui ſcribendi ſunt libros, quos ſicut Auguſt. dicit, non ſpatio locorum credẽdum eſt mundum capere non poſſe: ſed capacitate legentium comprehendi fortaſſe non poſſe. Si autem Chriſtus ſcripto doctrinam ſuam mandaſſet, nihil altius de eius doctrina homines æſtimarent, quàm quod Scriptura contineret. Tertiò, vt ordine quodam ab ipſo doctrina ad omnes perueniret, dum ipſe ſcilicet diſcipulos ſuos immediatè docuit, qui poſtmodum alios verbo & ſcripto docuerunt. Si autem ipſemet ſcripſiſſet, eius doctrina immediatè ad omnes perueniſſet. Vnde & de ſapientia Dei dicitur Prou. 9. quòd miſit ancillas ſuas vocare ad arcem. Sciendum tamen eſt (ſicut Auguſtinus in primo de conſenſu Euangel.) aliquos Gentiles exiſtimaſſe Chriſtum quoſdam libros ſcripſiſſe, continentes quædam magica, quibus miracula faciebat, quæ diſciplina Chriſtiana condemnat. Et illi tamen, qui Chriſti libros tales ſe legiſſe affirmant, nulla talia faciunt, qualia illum libris talibus feciſſe mirantur. Diuino enim iudicio ſic errant, vt eoſdem libros ad Petrum & Paulum dicant tanquam epiſtolari titulo prænotatos, eo quòd in pluribus locis ſimul eos cum Chriſto pictos viderunt. Nec mirum, ſi à pingentibus fingentes decepti ſunt, toto enim tempore quo Chriſtus in carne mortali cum ſuis diſcipulis vixit, nondum erat Paulus diſcipulus eius.

Tra. vlt. in Euang. Ioan. nõ procul à fine.

Lib. 1. c. 61. & 10 to. 4.

Ad primum ergo dicendum, quòd (ſicut Auguſtinus dicit in eodem libro) omnibus diſcipulis ſuis tanquam membris ſui corporis Chriſtus caput eſt. Itaq; cùm illi ſcripſerunt quæ ille oſtendit & dixit, nequaquam dicendum eſt, quòd ipſe non ſcripſerit, quandoquidem membra eius id operata ſunt, quod dictante capite cognouerunt. Quicquid enim ille de ſuis factis & dictis non legere voluit, hoc ſcribendum illis tanquam ſuis manibus imperauit.

Ad ſecundum dicendum, quòd quia lex vetus in ſenſibilibus figuris dabatur, ideo etiam conuenienter ſenſibilibus ſignis ſcripta fuit. Sed doctrina Chriſti, quæ eſt lex Spiritus vitæ, ſcribi debuit non atramento, ſed ſpiritu Dei viui, non in tabulis lapideis, ſed in tabulis cordis carnalibus, vt Apoſtolus dicit 2. ad Cor. 3.

Ad tertium dicendum, quòd illi qui Scripturæ Apoſtolorum de Chriſto credere noluerunt, nec ipſi Chriſto ſcribenti credidiſſent: de quo opinabantur, quòd magicis artibus feciſſet miracula.

COMMENTARIVS.

PRobat diuus Thom. tribus rationibus non fuiſſe conueniens, vt Chriſtus doctrinam ſuam ſcripto traderet. Et prima quidem ratio rectè probat, magis oportuiſſe, vt Chriſtus verbo doceret, quia ille eſt perfectior docendi modus. Præſertim quando doctrina non tantùm ad illuminandum intellectum; ſed etiam & maximè ad excitandum affectum ordinatur. Non videtur autem probare illa ratio non fuiſſe conueniens, vt præter illum modum ſcripto quoque Chriſtus doceret, cùm hic modus neque imperfectus ſit, neque quidpiam includat, quod Chriſtum non deceat, & melius videatur pluribus modis, quàm vno duntaxat docere: eo vel maximè, quòd modus docendi in ſcripto habet aliquam

Obiectio contra rationes D. Thom.

per

perfectionem,qua alius modus caret,ſcilicet durationem ſtabilem.Quo fit,vt non modò præſentibus, ſed prodeſſe etiam poſteris queat.Et hinc eneruatur etiã tertia ratio.Cur enim, non decuit imò & melius fuit, vt Chriſtus omnes nos immediatè doceret, ſi non verbo,ſaltem ſcripto?Certè ſi fieri potuiſſet,vt omnes eum loquentem audiremus, melius id exiſtimaretur, ac conuenientius:ergo cùm id potuerit ſaltem ſcripto fieri,cur negabimus id fuiſſe conueniens?Nam reuera magna fuiſſet conſolatio fidelium, ſi haberemus doctrinam ab ipſomet Chriſto ſcriptam.Et hinc tandem obſcurior redditur ſecunda ratio D. Thom. ſcilicet, quòd altitudo doctrinæ Chriſti non poterat literis comprehendi.Quidquid enim verbo profertur,poteſt literis ſignificari. Verba enim vel ſcripta vel voce prolata idem ſignificãt:ſi ergo doctrina Chriſti quantumuìs excellens & alta,potuit verbo doceri,cur non etiam ſcripto? Deinde doctrina Dei & Spiritus ſancti ſcriptis continetur, nec propterea putant homines in diuina ſciẽtia nihil aliud eſſe, quàm in Scriptura contineatur,non autem eſt altior, quàm Spiritus ſancti doctrina Chriſti.

Potiſſima quidem ratio quæ conuincit, fuiſſe conueniens,vt Chriſtus nihil nobis in ſcriptis traderet,& ita feciſſe eum,quem conſtat nihil potuiſſe facere,vel omittere, quod non fuerit conueniens. Dixi tamen ſuper art.1.huius 3.p.interdum dici conueniens,quod non eſt malum: ſed recta aliqua ratione fieri poteſt. Quidquid enim bonum eſt,ea ratione conueniens dici poteſt, & hoc ſenſu nulla eſt hîc difficultas. Quòd enim Chriſtus Dominus per ſeipſum doctrinam ſuã ſcriberet,vel non ſcriberet,& ex ſe indifferens eſt, & ſine dubio potuit propter aliquam honeſtam rationem,vel fieri,vel omitti. Vnde,cùm de facto omiſſum ſit,non eſt dubium quin conſultò & non caſu fuerit à Chriſto factum,& conſequenter quòd propter honeſtum finem effectum ſit,atque adeò,quòd in hoc ſenſu fuerit conueniens. Alio verò modo dicitur conueniens, quòd conſideratis omnibus magis eligendum iudicatur, vel quia propter ſe eſt amabilius, vel quia ad res alias eſt vtilius: & in hoc ſenſu non eſt facile rationem reddere, cur fuerit conueniens vt Chriſtus doctrinam ſuam ſcriptam non reliquerit. Neque fortaſſe id dicere eſt admodum neceſſarium: nam ſi aliquid ſcripſiſſet,non deeſſent rationes plures, propter quas id conuenientiùs crederetur, vel ſaltem erat res æquè indifferens, quia & ſcribendo & non ſcribendo æquè commodè ac ſufficienter potuit Chriſtus finem ſuum aſſequi,& noſtræ ſaluti ac inſtructioni prouidere.Si tamẽ hoc verum eſt(vt reuera eſſe videtur)hinc ſatis probabiliter concludi poteſt,conuenientius fuiſſe,vt Chriſtus in ſua doctrina ſcribenda nullam operam poneret.Quia ſcriptioni intendere,per ſe non eſt expetibile, neque Chriſto ad aliquam eius perfectionem dignitatémve neceſſarium. Si ergo ad commodum noſtrum neque erat neceſſarium, neque vtilius, impertinens fuit Chriſto huiuſmodi actio. Quòd autem nobis neceſſaria non fuerit,notum eſt. Quòd autem nec vtilior, patet, quia quidquid Chriſtus per ſeipſum ſcribere potuit,etiam per alios, & cum eodẽ fructu, & æquali certitudine,& authoritate. In quo differt multum Scriptura à voce viua.Nam Scriptura à quocunque manet,non magis mouet,neque illuminat,dummodo omnino eandem doctrinam,& eiſdem verbis contineat, & eadem veritatis authoritate munita ſit. Quæ omnia potuit habere Scriptura facta à Chriſto per miniſtros ſuos,& non per ſeipſum:at verò viua vox tam ad docendum, quàm ad mouendum & delectandum magnam vim & energiam habet, à perſona loquentis & ideo maximè oportuit, vt hoc ſaltem modo Chriſtus nos doceret.

Doctrina in ſcriptura à Chriſto tradi. conueniensne fuerit.

A Ex iis facile eſt intelligere vim rationum D.Thom. Nam prima fundatur non ſolùm in hoc, quòd modus docendi voce melior eſt ac perfectior: ſed etiam, qui illo poſito, aliud nihil ad Chriſti perfectionem vel ad noſtram vtilitatem referebat.Secunda verò ſolùm eſt congruentia quædam, quia videtur magis conſentaneum excellẽtiæ tantæ doctrinæ,vt in ipſo modo docendi primi,ac ſupremi doctoris eius indicatum ſit illam literis comprehendi non poſſe. Tertia etiam eſt optima, quia ſuppoſito, Scripturam illam non fuiſſe neceſſariam, conuenientius fuit ſeruare ordinem ſuauis prouidentiæ Dei,vt homines per homines doceãtur.Ex his etiam facilè intelliguntur,quæ de hac quæſtione diſſeruit Aug.lib.1. de conſenſu Euang. c. 7. & B ſequentibus. Ex quo etiam intelligere licet ad Chriſti authoritatem pertinuiſſe,vt ſcriptoribus eius tanta fides haberetur,ac ſi ipſe per ſeipſum ſcripſiſſet.

Reſponſio ad obiectionem. *Auguſt.*

Hìc verò optabit ſcire quiſpiam, quæ fides adhibenda ſit iis, qui dicũt Chriſtum aliquid ſcriptitaſſe. Nam Euſebius primo libro Hiſt.c.13. refert ſe vidiſſe epiſtolam à Chriſto Domino ſcriptam, & ad Regem Abgarum miſſam. Ioan. etiam 8. legimus Chriſtum digito ſcripſiſſe in terra.Reſpondetur,certiſſimum eſſe Chriſtum nihil ſcripſiſſe ad docendum, ſeu quod doctrinam contineret,ita enim docet vniuerſæ Eccleſiæ traditio.Nec enim veriſimile eſt Chriſtũ ſcripſiſſe aliquid ad docendum, ídque in Eccleſia nunquam fuiſſe receptum. De illa verò epiſtola, & res incerta C eſt:nam inter apocryphas ponitur à Gelaſio, & ignoratur(ſi fortè talis extitit epiſtola)vtrùm à Chriſto per ſeipſum,an per aliquem diſcipulum ſit ſcripta.Ac denique illa non fuit ad doctrinam tradendam, ſed vrbanitatis & ſalutandi cauſa.

Dubium. *Euſeb.* *Ioan.8.* *Reſponſ.* *Nihil ad doctrinã in Scriptis à Chriſto relictum.* *Gelaſ.Pap.* *Chriſtus digito ſcripſit in terra cur.*

Aliud verò quod ex Ioanne 8.affertur non eſt ad rem. Primò, quia illa non erat Scriptura permanens, & durabilis,de qua nunc loquimur.Secũdò, quia non erat ad docendum,ſed ad ſignificandum iis,qui adulteram accuſabant, dignos eſſe qui in terra ſcriberentur,iuxta illud Ierem.17.*Recedentes à te in terra ſcribentur*,vt indicauit Hier.lib.2.cont.Pelag. & Rabanus in Ioannem,& Ambr.ep.76. dum ait, *Peccatores in terra* D *ſcribuntur,iuſti in cœlo.*

Ierem.17. *Hieron.* *Raban.* *Ambroſ.*

DISPVTATIO XXX.

In tres Sectiones diſtributa.

De Chriſto Doctore,eiuſq; doctrina.

IN ſuperiori tomo diſp. 46. in initio adnotaui pertinuiſſe ad Chriſtũ,quatenus ſacerdos eſt, & ſummus Eccleſiæ Põtifex,munus docendi,ac prædicãdi hominibus,huius verò rei tractationẽ,quãuis cum diſputatione de Sacerdotio Chriſti cõiuncta videretur,in hunc tamen locum diſtulimus:tum vt ſeruaremus D.Th. ordinem:tum etiam quia Chriſtus in E mortali vita hoc præcipuè munus exercuit,poſtquam ſe hominibus manifeſtare cœpit. Poſſent autẽ de hac re multa diſputari, quæ vel in ſuperioribus ſũt dicta, vel ad alia Theologię loca ſpectant,& ideo ne eadem repetamus, neque ad peregrinas quæſtiones diuertamus, indicabo breuiter omnia, & ea ſeligam quæ ad pręſens inſtitutum ſpectãt.Primò ergo inquiri poſſet, an in Chriſto Domino fuerint omnia, quæ ad perfectũ doctorem neceſſaria ſunt. Sed circa hanc rem videãtur,quæ diximꝰ de ſciẽtia,gratia,innocẽtia,ac perfecta vita eius.Nam hæ ſunt,quę perfectum aliquem doctorẽ conſtituũt:hîc ergo ſolũ dicendũ,qua ratione cõueniat Chriſto hoc munus ſeu ius docẽdi homines. Secũdò inquiri poſſet,quib.& vbi prędicauerit,de qua re ſatis dictum eſt in comm.ar.1.& 3.Tertiò,quid ſeu quam

quam doctrinam docuerit & hæc res pertinet ad materiam de fide, & de ſacramentis: docuit enim doctrinam Fidei & ſacramentorum: hîc ſatis eſt, ſupponamus docuiſſe ſemper veritatem, nõ ſolùm quia Deus erat, ſed etiam quia vir ſummè ſapiens, ac ſummè iuſtus, non potuit aliud docere. Quia neque falli potuit, propter ſummam ſapientiam, neque fallere, propter bonitatem & innocentiam. Vnde etiam conſtat non quamcunque veritatem, ſed ad bonum animi ſpectantem docuiſſe, de quo nonnihil poſtea dicemus.

Quartò tractari poteſt, quomodo docuerit. In quo multa continentur, ſcilicet, an verbo, vel ſcripto, clarè, vel obſcurè, publicè vel ſecretè, de quibus iã egimus. Rurſus an ſufficienter doctrinam ſuam tradiderit, & veram eſſe, ac fide dignam, oſtenderit, & hoc ad materiam fidei ſpectat, vbi de credibilitate Chriſtianæ fidei latiſſimè diſſeritur, & in ſequenti diſputatione agentes de miraculis Chriſti nonnulla inſinuabimus. Deinde ad hoc etiam pertinet, quanta authoritate efficacique virtute verborum, atque adeò fructu vel ſcandalo prædicauerit, de quibus nonnulla dicemus. Vltimò dicendum eſt, quanto tempore prædicauit. Nam de initio prædicationis eius iam diximus fuiſſe poſt baptiſmum, ſeu tentationem eius. Quot verò annis durauerit, hoc loco dicendum erit.

SECTIO I.

Vtrùm Chriſtus ad docendos homines venerit, & perfectè munus illud obierit.

Chriſtus mũdi doctor, & magiſter diuinitus datus. Iſai.30. Dico primò, Chriſtum Dominum eſſe miſſum à Patre in mundum, vt eſſet doctor hominum. Eſt de fide. Quæ ſatis probatur Iſai.30. *Et erunt oculi tui videntes præceptorem tuum, & non faciet auolare à te vltrà doctorem tuum.* Quia ex quo Chriſtus Eccleſiam docere cœpit, nõ illam deſeruit, ſed eam ſemper docet per ſe aut per diſcipulos ſuos. Et ideo nomen hoc, *doctoris*, ſeu Magiſtri, ſibi ſpecialiter reſeruari voluit idem Dominus Matth.23. dicens, *Nec vocemini magiſtri, quia Magiſter veſter vnus eſt Chriſtus*, de quo propterea dicit æternus Pater per eundem Iſaiam c.55. *Ecce teſtem populis dedi eum, ducem ac præceptorem gentibus*, & cap.49. *Parum eſt, vt ſis mihi ſeruus ad ſuſcitandas tribus Iſrael, & fæces Iacob conuertendas. Dedi te in lucem gentium, vt ſis ſalus mea vſque ad extremum terræ*, & c.61. *Spiritus Domini ſuper me ad annũciandum manſuetis miſit me, vt mederer contritis corde, & prædicarem captiuis indulgentiam, & clauſis apertionem*, & Ioel.2. *Filij Sion, exultate, & lætamini in Domino Deo veſtro, quia dedit vobis doctorem iuſtitiæ.* Quem locum de Chriſto eſſe intelligẽdum nullus qui Iudæus non ſit negare poterit. Præſertim cùm paulo inferiùs ſubiungatur, *Et erit poſt hæc, effundam de Spiritu meo ſuper omnem carnẽ.* Quæ verba de Spiritus ſancti aduentu interpretatus eſt Pet. Act.2. Præterea, ipſemet Chriſtus teſtatus eſt de ſe Ioan.18. *Ego in hoc natus ſum, & ad hoc veni in mundum, vt teſtimonium perhibeam veritati*, & Luc.4. *Ad euangelizandum pauperib. miſit me.* Et ideo Matth. 11. vt ſe Chriſtus oſtenderet verum Meſſiam, inter alia ſigna hoc præbuit, *Pauperes Euangelizantur.* Ac denique Ioan. 13. *Vos* (inquit) *vocatis me Magiſter, & domine, & bene dicitis, ſum etenim.* Et ideo æternus Pater ſemel in baptiſmo, & iterum in transfiguratione eum vt proprium doctorem nobis propoſuit, dicens, *Hic eſt filius meus dilectus in quo bene complacui, ipſum audite.* Vnde Auguſt. orat. de quinque hæreſibus, ad finem. *Gratia* (inquit) *tibi Deus, æterna virtus, gratias tibi Deus Pater omnipotens, qui & filium tuum oſtendiſti, & mihi in Doctorem dediſti.* Ratio verò, ſeu congruentia eſt: quia ad ſalutem noſtram non tantùm neceſſarium erat, vt Chriſtus redemptionem noſtram perficeret, ſed etiam vt viam ſalutis opere & verbo nobis oſtenderet, alioqui non eſſet nobis ſufficienter prouiſum, quia ſine fidei & mediorum cognitione, quæ ad ſalutem neceſſaria ſunt, nullus poſſet ſaluari. Et ideo (vt Greg. inquit 1.p. paſtor. c.3.) *Ita Deus in carne apparuit, vt non ſolùm nos per paſſionem redimeret, ſed etiã conuerſatione doceret.* Et ipſe Dominus propter hãc cauſam ſeipſum appellat, *bonum paſtorem*, quod & verbo & doctrina oues ſuas paſchat, & pro eis animam ſuam ponat. Vnde in priori tomo diſp. inter rationes quas adduximus, propter quas fuit per ſe conueniens Deum fieri hominẽ, vna fuit vt ipſa Dei Sapiẽtia, quæ eſt *lux vera*, hominẽ doceret ac viã ſalutis oſtenderet.

[Margin: Matth.23. Iſai.55.49.61. Ioel.2. Actor.2. Ioan.18. Luc.4. Matth.11. Ioan.13. Luc.9. Auguſt. Greg.Pap. Ioan.10.]

Poteſtas docẽdi in Chriſto vnde orta. Dico ſecundò: Poteſtas docendi per ſe conuenit Chriſto ratione hypoſtaticæ vnionis: vnde non ſolùm homines, ſed etiam Angelos docere & illuminare poteſt. Cõcluſio eſt certa, quia Chriſtus ratione vnionis habet quòd ſit caput omnium, & conſequẽter vt poſſit in omnes influere, modo omnibus accommodato. Deinde ratione vnionis eſt ſummus Sacerdos, ac ſupremus Eccleſiæ paſtor, eſt autem de ratione ſummi Pontificis, vt poſſit docere & illuminare ſibi ſubditos. Habet etiam Chriſtus, quia Deus homo eſt, quaſi ius quoddam ad ſaluandos, & redimendos homines, & hoc etiam titulo habet vt poſſit eos docere, quatenus hoc medium neceſſarium eſt ad ſalutem hominum. Et hinc fit, potuiſſe Chriſtum obligare omnes homines ad ſuam doctrinam audiendam, quam ipſe per ſe vel per diſcipulos ſuos prædicabat, quod ad poteſtatem excellentiæ Chriſti pertinet, de qua ſuperiori tomo diſp.47. dictum eſt.

Virtus docendi in Chriſto quã excellẽs. Dico tertiò, facultas ſeu virtus docendi fuit maior in Chriſto, quàm in vlla creatura eſſe poſſit. Hoc conſtat primò, quia in Chriſto eſt maior ſcientia, & altiori modo, quàm ſit in vlla pura creatura, quàm à principio habuit ſummè perfectam & cõnaturalem. Vnde hoc illi ſingulare eſt, quod ita docet, vt nunquam diſcat, & ita ſit magiſter, vt nunquam fuerit diſcipulus. Nam licèt anima eius in primo inſtanti ſuæ creationis à Verbo ſciẽtiam acceperit, & ea ratione dici poſſit tũc didiciſſe, & habuiſſe magiſtrum Deum ipſum. Quomodo intelligi poſſunt verba illa Ioan.7. *Doctrina mea non eſt mea, ſed eius qui miſit me*, vt intelligit etiã Auguſt. lib.1. de Trinit. cap.12. & Ambroſ. lib. 2. de fide, cap.4. & lib.5. c. 2. tamen quia vnam & eandem perſonam cum Verbo componit, dicitur Chriſtus hãc ſcientiam à ſe habere, vt ſibi connaturalem, & ideò non tam didiciſſe, quàm perfectam ſcientiam ſimul accepiſſe. Diſcere enim videtur quendam motum, ſeu progreſſum ab imperfecto ad perfectum ſignificare. Sicut etiam Chriſtus, vt Deus per æternam generationem habet ſcientiam à Patre, de qua etiam intelligi poſſunt verba illa, *Doctrina mea non eſt mea, ſed eius, qui miſit me*, vt exponunt Aug. de Trin. c.2. & tract.27. in Ioannem, & Cyrill. lib.4. in Ioan. c.42. & Chryſoſt. hom.48. in Ioannem, nihilominus non poteſt propriè aut verè dici Verbum diſcere à Patre; quia per naturalem generationem ab illo habet ſciẽtiam perfectam. Ad hunc ergo modum loqui poſſumus de ſcientia humanitatis, quamuis nec tam perfecta illa ſit, neque eodem modo connaturalis. Intelligendum ergo hoc eſt ſecundùm quãdam imitationem: non verò ſecundùm æqualitatem. Et huic modo loquendi fauet Ambroſ. priori loco ſuprà citato. Nam cùm priùs dixiſſet Chriſtum, vt hominem protuliſſe illa verba: *Mea doctrina non eſt mea*, ſubdit, *Iudæi cùm doctrinam eius ſecundùm hominem quærerent, & dicerent, quomodo hic literas ſcit, cum non didicerit? Reſpondit Ieſus, Mea doctrina non eſt mea. Nam cùm ſine eruditione literarum doceat, non quaſi homo, ſed vt Deus videtur docere, qui doctrinam non didicerit, ſed inueniret. Adinuenit enim omnem*

[Margin: Ioan.7. Auguſt. Ambroſ. Auguſt. Cyrill. Chryſoſt. Excellẽtia doctrinæ in Chriſto vnde. Ambroſ.]

Baruc.3.

mnem viam diſciplinæ,& poſt hæc in terris viſus eſt,& cum hominibus conuerſatus eſt,Baruc.3.Hæc ergo prima cauſa ob quam Chriſtus in ratione doctoris ſuper omnes eminet.Nam vt de eo teſtatus eſt Baptiſta,Ioan.3.*Qui de cœlo venit,ſuper omnes eſt,& quod vidit & audiuit, hoc teſtatur.* Secunda ratio eſt,quia in Chriſto eſt maior ſanctitas,& vitæ puritas,quę ad excellentiam Doctoris maximè pertinet. Propter quod ipſe dixit Ioan. 9. *Quis ex vobis arguet me de peccato?*& ſubiunxit,*ſi veritatem dico vobis,quare non creditis mihi?*Tertia eſſe poteſt, quia Chriſtus non ſolùm habebat vim ad docendum exteriùs, proponendo veritatem (quod alij homines habere poſſunt)ſed etiam interiùs illuminãdo, & virtutem dando, ad intelligendum & credendum altiſſima myſteria, quæ ratio non attingit.Denique quia ita docet,vt etiam rudes & *quodammodo* ad ſcientiam capeſſendam ineptos interdum ſubitò ſapientes reddat, & diuinorum capaces myſteriorum.Quarta excellentia eſt, quia docendo non ſolum illuſtrat intellectum, ſed etiam cor penetrat,vt Paul.ait ad Hebr.4.Propter quod meritò dicebant diſcipuli Ioan. 6. *Quò ibimus? verba vitæ æternæ habes.*& ideo quando volebat, vnico verbo ita excitabat hominem,vt ſuæ voluntati & vocationi ſtatim obediret, quod diuinæ virtuti & efficaciæ verbi tribuendum eſt.

Ioan.9. Hebr.4. Ioan. 6.

In modo docẽdi Chriſtus inter omnes excellens. D.Thom.

Ex quibus præterea intelligitur, excelluiſſe etiam Chriſtum in modo docendi,vt art.1.ad 2. D.Th. notauit,vbi ex quatuor conditionibus hoc declarat. Primò,quòd ſuam doctrinam miraculis confirmabat.Secunda, quia loquebatur in virtute & efficacia ad perſuadendum.Tertia,quia magna authoritate ſuam doctrinam proponebat.Quarta,quia quod docebat probitate vitæ confirmabat. Vbi Caietanus addit conditiones alias, quæ magis ſunt proprietates doctrinæ, quàm modi docendi,ſcilicet,excellentia doctrinæ,vtilitas,rectitudo,integritas,& conſummata perfectio in rebus omnibus,quæ ad mores pertinent. Sed hæc (vt dixi) in materia de fide latiùs explicanda ſunt.

Caiet.

SECTIO II.

Virùm decuerit Chriſtum cum offenſione,& ſcandalo Iudæorum docere.

Matth.7. Prou.9. Eccl.8.

Ratio difficultatis eſt: quia ipſemet Chriſtus Dominus Matth.7.monet, *Nolite dare ſanctum canibus, neq; mittatis margaritas veſtras ante porcos.* Et Prou. 9. commonefacit Sapiens, *Noli arguere deriſorem, ne oderit te.*Et Eccl.8.*Non incendas carbones peccatorum arguens eos, & ne incendaris flamma ignis peccatorum illorũ.* Cùm ergo Chriſtum non lateret doctrinam ſuam nõ profuturam Iudæis, ſed potiùs futuram eis occaſionẽ perpetrãdi maiora mala, non par erat vt eos doceret, aut corriperet. Nam & ratio charitatis hoc poſtulat, quæ prohibet dari proximis occaſionem peccandi:& ratio etiam ipſius doctrinæ, ne otioſè & ſine fructu proiiciatur,atque omnino contemnatur. Quamobrẽ dixit Aug.lib.5.hom.in 41.*Si ſcirem non tibi prodeſſe,nõ te admonerem,non te terrerem*,& ſer.36.de Sanctis:*Solent* (inquit)*aliquoties doctores Eccleſiæ non pro negligentia peccantium ab increpatione ceſſare,ſed quia eos timent ex ipſa caſtigatione ad peiora malè prorumpere.* Quam rationem docendi tanquam prudentem laudat, & commendat, & 1.lib.de Ciuit.c.9.*Si propterea*(inquit)*quiſque obiurgandis & corrigẽdis malè agentibus parcit, quia opportunius tempus inquirit,vel eiſdem ipſis metuit, ne deteriores ex hoc efficiantur,vel ad bonam vitam,& piam erudiendos impediant infirmos alios & premant, atque auertant à fide, non videtur eſſe cupiditatis occaſio:ſed conſilium charitatis.* Eadem autem eſt ratio de doctrina & de correptione,& hæc omnia,quæ Aug.deſcribit in Chriſti prædicatio-

Auguſt.

A ne, & doctrina, vſu venerunt:fuiſſet ergo charitatis conſilium Iudæos ita diſpoſitos non docere. Vnde Hier.ſuper Amos 5.in hanc ſententiam videtur interpretari verba illa, *Ideo prudens in tempore illo tacebit, quia tempus malum eſt.Quando*(inquit)*vir Eccleſiaſticus & prudens in dono Dei multas impietates eſſe cognouerit,& non ſolum multas,ſed & fortes, quæ opprimere poſſint iuſtitiam,taceat in illo tempore,nec det ſanctum canibus.*Ac denique Greg.lib.6.1.Reg.c.2.propè finem. *Quandoque* (inquit) *mala Regum & terræ magnorum toleranda ſunt, ne exaſperati ad peiora dilabantur.* Vnde tandem augetur difficultas,quia prędicatio Chriſti exemplum eſſe debuit futuris Euangelij prædicatoribus,ſed ij prædicare aut docere non debent, quando maius timetur B damnum, quàm fructus ſperetur: ergo nec docere Chriſtus debuit cum tanta Iudæorum oſtenſione.

Hier. Amos 5. Greg.Pap.

Hæc difficultas ferè communis eſt in materia de correptione fraterna,& de ſcãdalo.Nam de illa interrogari ſolet(vt videre eſt 22.q.33.art.7.)an interdum ſit facienda publicè, etiamſi is qui corrigitur non ſit emendatus: de ſcandalo verò tractari etiam ſolet an propter aliquorum ſcandalum correptio ſit omittenda. Atque eadem eſt ratio de doctrina. Et ad vtramq; quæſtionem definiendam regula generalis eſt, quàm hîc ſtatuit D. Th. ſalutem multitudinis præferendam eſſe bono priuato cuiuſcunque perſonæ. Vnde ſi doctrina per ſe bona ſit,& ad ſalutem populi neceſſaria, aut valde vtilis,vel ad bonum promouendum, vel ad C vitanda mala & peccata,omittenda non eſt,quamquã aliqui perturbandi ſint,& peiores efficiendi. Quia illud ſcandalum non eſt datum, ſed acceptum, nec factum,ſed permiſſum ordo autem charitatis non obligat ad vitandum huiuſmodi ſcandalum cum aliorum detrimento, vel incommodo. Et eadem ratio eſt de correptione,ſi enim cõſideretur correptio,vt ad emẽdationem delinquentis dirigitur, ſub hac ratione facienda non eſt,vbi deſperatur fructus,nec dũ ſi maius detrimentum timeatur.At ſi reprehenſio vnius conſideretur, vt medium ad coërcendos alios, vel ſaltem ad impediendum, ne ſcelera quorundam alios ad ſimilia peccata inducant(ſolum habet locum in peccatis publicis)ſæpe non eſt omittenda,non ſolùm, ſi nõ D ſperetur emẽdatio priuatæ perſonæ, ſed neque etiam ſi maiora mala & peccata ipſius timeantur. Quia tũc reprehenſio non eſt inutilis,cùm communitati profutura ſperetur.Neque eſt iniuſta, cùm ſit quædam innocentium hominum,& ipſius virtutis, ac diuini honoris iuſta defenſio,& pœna quædam ipſius peccatoris de ſe medicinalis, ad quam infligendam ius habet Euangelicus prædicator,ac doctor,quatenus ad commune bonum neceſſaria eſt. Neque etiam eſt contra ordinem charitatis,quãdoquidem minus malum permittitur propter maius bonum,& ſcandalum illud nõ eſt actiuum,ſed paſſiuum,vt explicatũ eſt. Et hæc regula ſic explicata,& generatim ſumpta omnino certa eſt,& indubitata. Hoc enim ſenſu in Scriptura repre- E henduntur Prophetæ,& Paſtores,qui peccata populi non corrigunt,ſed diſſimulãt.Iſai.55.*Clama,ne ceſſes*,& c.56.*Canes muti non valentes latrare.*Thren.2 *Neq; aperiebant iniquitatẽ tuam*,& latiſſimè Ezech.3. 13. & 33. quib.locis videndus eſt Hier.qui hoc rectè declarat & cõfirmat.Et Greg.2.p.Paſt.c.4.Optimè Chryſ.in illud ad Tim.5.*Peccantem corã omnibus argue. Quid*(inquit) *non ne maius ſcandalũ facit corã omnib.arguere? Minimè id quidẽ.Magis n.ſcãdalizantur ſi peccata non ignorantes, nullũ inferri videãt cruciatũ,ſicut n.ſi impune peccatur plurimi delinquũt,ita ſi peccata puniãtur, cõplures virtuti ſtudẽt*:loquitur autẽ de peccatis publicis, de quib. Paul. fuerat locutꝰ,vt oẽs exponũt,& per ſe clarũ eſt.Nã de occultis Chriſtꝰ dixerat,*Corripe illũ inter te,& ipſũ ſolũ.* De qua re Ber.ep.78.elegãter dixit,*Cũ carpimur vitia,& inde*

Peccata publica etiam cum proximorũ offenſione quãdo corrigẽda.

Iſai. 55. & 56. Thren.2. Ezech.3. 13. & 33. Hieron. Greg.Pap. Chryſoſt. 1.Tim.5. Matth.18. Bernard.

inde ſcandalum oritur, ipſe ſibi ſcandali cauſa eſt, qui fecit quod argui debet; non ille qui arguit. Denique, nec cautior ſum in verbo, nec circumſpectior in ſenſu illo, qui ait, Melius eſt vt ſcandalũ oriatur, quàm vt veritas relinquatur. Quamquam neſcio quid proſit, ſi quod mundus clamat, ego tacuero, omniumq́; paſſim naribus in tecto fœtore ſolus diſſimulo peſtem. & Greg. lib. 7. epiſt. 1. quæ refertur in c. Paulus 2. q. 7. exponens illud, *Seniorem ne increpaueris. Hæc regula tunc ſeruanda eſt, cùm culpa ſenioris exemplo ſuo contrahit ad interitum corda iuniorum, vbi autem ſenior ad interitum iuuenibus exemplum præbet, ibi diſtricta increpatione feriendus eſt.* Atque multa ſimilia de hoc argumẽto facilè reperiuntur tam in dictis, quàm in factis, & exemplis, tum Prophetarum, cùm Apoſtolorum, & aliorum ſanctorum Patrum. Quamquam verò hæc generalis doctrina indubitata ſit, eam tamẽ ad praxim reducere circumſtantias omnes prudenter perpendere, vt Doctor Euangelicus, neque in tacendo ſegnis, neque in loquendo imprudens ſit, valde eſt difficile, & ideo & conſtanti animo & maturo iudicio pollere neceſſe eſt eum qui hoc munere fungitur.

Gregor.

Prudentia Chriſti in inſtruendis corripiẽdiſq́; Iudæis.

Ex hac verò regula optimè colligitur, prudentiſſimè egiſſe Chriſtum Dominum conſtanter docendo, & corripiendo Iudæos, etiam ſi multorum offenſionẽ, & ſcandalum inde oriturum eſſe præſciret. Hoc conſtat primò ex ipſius Chriſti authoritate, qui nihil potuit imprudenter aut præter charitatis ordinem operari: ſed legimus ita feciſſe, & diſcipulis interdum ipſũ monentibus, quòd Iudæi ſcandalizarentur, reſpondiſſe, *Sinite illos: cæci ſunt, & duces cæcorum.* Secundò id patet ex re ipſa. Nam doctrina Chriſti erat vniuerſo mundo neceſſaria, maioríſque momenti erat, quòd vel pauci illam reciperent, qui erant futuri veluti ſemen diſſeminandum & multiplicandum in vniuerſo orbe, quàm quòd Iudæi offenſionis ac ſcandali occaſionem acciperent. Deinde Iudæorũ principes, Scribæ, & Phariſæi publicè corrumpebant populũ, eiuſq; ſalutem impediebant; tum prauis moribus, tum etiam reſiſtendo veritati & doctrinæ Chriſti, quæ ſufficienter illis proponebatur, reprehendendo, & ideo non obſtante qualibet eorum offenſione, publicè à Chriſto obiurgandi fuerunt. Denique quamuis ex doctrina & reprehenſione Chriſti Iudæi ſumpturi erant occaſionem occidendi ipſum, quod grauius peccatum fuit quàm cætera omnia, quæ antea ipſi commiſerant, tamen hoc eorum malo bene vſurus erat Deus ad maximum bonum, qualis eſt redemptio, & totius mundi ſalus. Non ergo debuit Chriſtus doctrinam ſuam celare, ne illud malum fieret, ſed potiùs debuit neque à docendo neque increpando deſiſtere, ne tantum bonum impediretur.

Reſponſio ad argumenta in oppoſitum.

Rationes autem dubitandi in initio poſitæ ſolùm procedunt in illis caſibus, quando ex doctrina aut reprehenſione vel priuata vel publica nullum ſperatur commodum, ſed ſolùm detrimentum. Vel certè quando tãtum eſt malum, quod timetur, támque exiguum bonum, quod ſperatur, vt hoc potius prætermitti debere, quàm illud permitti prudenter iudicetur. Sæpe enim huiuſmodi caſus morales euenire poſſunt; cúmque hæc res neque intrinſecè mala ſit, neque neceſſariò bona, ſed iuxta diuerſas circumſtantias interdum vnum expediat, interdum aliud, ideo Scriptura & Sancti nunc vno modo loquuntur, nunc alio, vbique tamen idem intendunt, nimirum vt idem ſemper fiat, quod ordini charitatis magis fuerit conſentaneum.

SECTIO III.

Quanto tempore Chriſtus prædicauerit.

HÆc quæſtio neceſſaria eſt, vt intelligatur, qua ætate Chriſtus mortuus eſt, & ideo diligenter eſt hoc loco diſcutienda. Prima ergo ſententia eſt quorũdam Patrum, qui ſolum vnum annum Chriſti prædicationi adſcribunt. Ita docent Clemens Alex. lib. 1. ſtrom. non longè à fine, afferens illud Iſai. 61. *Spiritus Domini ſuper me, eo quòd vnxit me Dominus,* & infrà, *Vt prædicarem annum placabilem Domino,* & in hanc ſententiam meritò citari poſſunt Lactant. Iulius Afric. & alij, qui aſſerunt Chriſtum trigeſimo ætatis anno obiiſſe, quos infrà ſuo loco referemus. Tribui etiam ſolet hæc opinio Tertulliano, qui libr. contra Iudæos c. 8. dicit, Chriſtum mortuum eſſe anno 15. Imperij Tiberij. Sed hic author potiùs videtur erraſſe ponens initium prædicationis Chriſti anno 12. Tiberij, vt ſuprà ex lib. cont. Marcion. annotauimus.

Clem. Alex. *Eſaiæ. 61.* *Lactan.* *Iulius Afric.* *Tertull.*

Secunda ſententia eſt, Chriſtum Dominum duobus annis prædicaſſe. Hæc videtur etiam fuiſſe ſententia Apollinaris Laodiceni apud Hieronym. Daniel. 9. & eam ſequitur Cyrill. Alexand. in 29. cap. Iſaiæ in principio.

Apol. *Hier.* *Cyrill.*

Tertia ſententia & communis, eſt Chriſtum prædicaſſe tribus annis, & nonnullis menſibus, cuius authores poſtea referam.

Quarta ſententia eſſe poteſt, poſuiſſe in prædicatione ſuper quatuor annos menſes quoque aliquot.

Vt autem de his tribus ſententiis vltimis feramus iudiciũ (prima n. non in omni ſenſu eſt improbabilis) eſt animaduertendum initium prædicationis Chriſti poſſe computari vel à baptiſmo, vel à miraculo nuptiarum. Quæ differentia in noſtra ſententia multum ad præſentem quæſtionem refert. Exiſtimamus enim annum integrum inter illa duo myſteria interceſſiſſe: qui verò hoc negant, tantúmque aliquot menſes interceſſiſſe aſſerunt, nihil referre putant, quod à baptiſmo vel nuptiis prædicationis ſumatur exordium.

Principio igitur certum exiſtimo à miraculo nuptiarum poſuiſſe in prædicatione Chriſtum vt minimum duos annos aliquot menſes, aut dies, & in quo ferè omnes ſancti Patres conueniunt, idque ex diſcurſu Euangelij Ioannis manifeſtè colligunt. Nam capite 2. ſtatim poſt miraculum nuptiarum commemorat vnum paſcha, quod Chriſtus Ieroſolymis celebrauit, deinde c. 6. aliud memorat, quod ſine vlla dubitatione eſt diſtinctum à ſuperiori (vt apertè conſtat ex hiſtoria illorum capitum) atque ita numeratur vnus annus, qui vt minimum inter illa Paſchata interpoſitus eſt. Rurſus cap. 11. & 13. mentionem facit alterius paſchatis, in quo Chriſtus interfectus eſt, quod eſſe diſtinctum à reliquis eodem modo ex eadem hiſtoria conſtat: ergo neceſſe eſt, vt prędicatio Chriſti durauerit ſaltem duobus annis, quia tria paſchata nõ poſſunt minori tempore numerari. Quibus inſuper addẽdum eſt tempus illud, quòd à miraculo nuptiarum vſque ad proximum paſcha fluxit, quod iuxta ſententiam ſuprà à nobis approbatam fuit à 6. die Ianuarij vſque ad finem Martij. Et ex eadem ſententia ſequitur, ſi numeremus annos prædicationis Chriſti à baptiſmate, non poſſe à nobis pauciores quàm tres numerari, & hinc etiam euidenter confutatur prima ſententia. Quia ſiue initium prædicationis ſumatur à baptiſmo, ſiue à miraculo nuptiarum, non poteſt prædicationis tempus vno anno coarctari. Aliæ verò tres ſententiæ omnes habent aliquid probabilitatis, vel ſtatuendo diuerſum prædicationis initium, vel iuxta diuerſas ſententias probabiles circa annum, qui à baptiſmo ad nuptias vſque fluxit, diuerſimodè ſentiendo.

Ioan. 2. & 3. *Io. 11. & 13.*

Iam

Iam verò inquirendum ſupereſt, an ex hiſtoria Euangelica colligi poſſit alius huiuſce prædicationis annus,petito ipſius principio à miraculo nuptiarum, atque adeò vtrùm ab eo die numerandi ſint tres anni, an tantùm duo Nam quòd vltra triennium non extendatur,ex eadẽ hiſtoria Euangelica Ioannis ferè omnes authores colligunt.Quia Ioannes latè deſcribit,& per diuerſa paſchata indicat annos prædicationis Chriſti, ſaltem à miraculo nuptiarum. Et ideo vanum eſſet & ſine fundamento, aliquem annum addere qui ex hac Euangelica hiſtoria non colligatur, vt dicemus latiùs agentes de morte Chriſti. Tota igitur cõtrouerſia poſita eſt in expoſitione illorũ verborũ Ioannis 5. *Poſthæc erat dies feſtus Iudæorum, & aſcendit Ieſus Ieroſolymam.*

Teſtimonium Io.5.de die feſto Iudæorum.
1.Expoſitio.

Dubiũ eſt enim quod fuerit illud feſtum. Si enim fuit paſcha,cùm illud ſit diſtinctum ab iis,quæ cap.2.& 6. memorantur, atque illis interiectum,neceſſe erit addere alium annum: ſi autem fuit feſtum Pentecoſtes, vel aliquod aliud, nulla erit neceſſitas addendi alium annum.Prima ergo expoſitio,& ſatis frequens eſt, illud feſtum nõ fuiſſe paſcha.Primò,quia non eſt veriſimile Ioannem c.5.mẽtionem facere vnius paſchatis, & ſtatim cap.6 tranſitum ad aliud facere vnius integri anni hiſtoria prætermiſſa.

Secundò,quia Ioan.diligens fuit in deſignãdis feſtis paſchæ,vt ſeriem & veluti chronologiã prædicationis Chriſti notaret,& ideo diſtinctè ſemper illa nominat, & non communi vulgaríque voce *diei feſti*. Denique, quia aliàs neceſſarium erit nobis admittere quatuor annos integros prædicationis Chriſti, numerando à baptiſmate,quod inauditum eſt, & cum humana hiſtoria & chronologia non poteſt cohærere.

Chry. Theophyl. Euthym. Cyril.

Quòd ſi inquiras quodnam fuerit illud feſtum,de quo fit mẽtio Ioan.5.Chryſoſt.hom.35.in Ioann.(quem Theoph. & Euthym.ſequuntur)ſine probatione dicit, *Vt mihi videtur Pentecoſtes*,Cyrillus verò lib.2.cap. 123. eandem tenens ſententiam probationem adiungit, quia hoc feſtum videtur immediatè ſequutum poſt paſcha: at verò Iudæi nullum feſtum immediatè poſt paſcha celebrant,niſi Pentecoſtes. Aſſumptum verò ſolùm probatur à Cyrillo ex ordine hiſtoriæ,quia poſtquam c.2. Ioan mentionẽ fecerat paſchatis,vſque ad 5.c.nõ fecit mentionem alterius diei feſti. Quæ tamen probatio non eſt efficax,ſæpe enim Euãgelica hiſtoria facit trãſitum ab vno feſto ad aliud remotum.

Apollin. Hieron. D.Thom. Albert. Lyra. Pet.Com.

Hanc ſententiã docuit etiam Apollinaris,apud Hier.Daniel.9.D.Th. Albert.Magn.Lyran.& alij ſuper Ioan.& Petrus Comeſtor in hiſtor.Euang.c.81.

2. Expoſitio. Iren. Ianſ. Tolet. Pererius.

Secunda expoſitio eſt,illud feſtum fuiſſe paſcha.Ita ſenſit Iren.lib.2.aduerſ.Hæreſ.cap. 39. & optimè Rupert.lib.5.in Ioannem,in initio. Atque idem ſentiunt alij antiqui Patres, infrà citandi, & ex recentioribus Ianſen.& Fran.Tolet.ibi, & Benedict. Pererius libro 11.in Danielem quæſtione 7.Suaderi poteſt primò ex abſoluta appellatione *diei feſti*.

Teſtimonium Ioã.de die feſto intelligendum de Paſchate.

Quia neq; in veteri,neque in nouo Teſtamento,alia ſolemnitas abſoluta *diei feſti* appellatione nominatur, paſcha verò quaſi per antonomaſiam ſæpe ita vocatur, præſertim à Ioanne, vt cap.4.*Cum veniſſet in Galilæã exceperunt illũ Galilæi, cùm omnia vidiſſent,quæ fecerat Ieroſolymis in die feſto, & ipſi enim venerant ad diem feſtũ.* Vbi per diem feſtũ neceſſe eſt Paſcha intelligi, alludit enim ad hiſtoriam, quam c.2.narrauerat,quomodo ſcilicet in die Paſchę, eieciſſet Chriſtus ementes & vendentes è templo. Et videtur hic locus non parum vrgere, quia paucis interpoſitis ſubdit Ioan.in cap. 5. *Poſthæc erat dies feſtus Iudæorum*: ergo veriſimile eſt in eadem ſignificatione vſum eſſe illa voce.Præſertim,quia ſtatim cap.7.agẽs de alia ſolẽnitate ſub nomine *diei feſti*,non ſimpliciter ita vocauit,ſed cum addito *diem feſtum Scenopegiæ*,cap. verò 11.& ſequentibus ſæpe Paſcha, *diem feſtum* ſim-

Matth.26. Luc.2.

A pliciter appellat.Et ſimiliter Matth.capit.26.*Nõ in die feſto*,& Luc.cap.2.*ſecundùm conſuetudinem diei feſti*,quẽ paulo antea *Paſcha* vocauerat.Secundò eſt vehemens coniectura,quia illa omnia, quæ à Ioanne narrantur dicta & facta à Chriſto,à cap.2.(vbi in die Paſchæ dicitur eieciſſe ementes & vendentes è templo) vſque ad c.5.(vbi fit mentio huius diei feſti)non vidẽtur potuiſſe fieri ſolis quinquaginta diebus, imò neque breuiori tempore,quàm integro anno.

Ioan.3. Tempus meſſis in Iudæa quando.

Quod ita declaratur:nam cap.3.narrat colloquium Chriſti cum Nicodemo, & poſtea dicit veniſſe Ieſum cum diſcipulis in Iudæam, & ibi moratum eſſe,& baptizaſſe.Quo loquendi modo ſignificat nõ paucis diebus illic habitaſſe.Deinde (quod magis vrget)cap.4. B narrat rediiſſe Chriſtum à Iudæa in Galilæam,& tranſiiſſe per Samariam,& poſt colloquium cum Samaritana inter alia dixiſſe diſcipulis,*Nõnne vos dicitis,quòd adhuc quatuor menſes ſunt,& meſſis venit?* Quæ verba perpendens Rupert.ſuprà inquit,*Conſtat, quòd vbi non plus,quàm quatuor menſes ad meſſem interſunt, paſchalis feſtiuitas non plus,quàm duobus mẽſibus longè abeſt,quo vtique ſpatio temporis nulla alia feſtiuitas occurrit,in qua ſecundùm præceptum legis omne maſculum deberet apparere ante conſpectũ Domini.* Et ex eiſdẽ verbis colligunt S. Thom.Hugo Cardin.Claud.Caiet.& Ianſen. illud tẽpus,in quo Chriſtus Samariam pertranſiit,fuiſſe hyemale,inter Nouembrem,& Ianuarium. Quia tempus meſſis in Iudęa erat mẽſis Martij,vel Aprilis,vt colligi C poteſt ex Ioſue 4.Vbi dicitur populus Iſrael pertranſiuiſſe Iordanem decimo die menſis primi (qui erat Martius)& tamen capit.3.dictum erat, illud fuiſſe tẽpus meſſis his verbis,*Iordanis ripas alueí ſui tẽpore meſſis impleuerat.*

D.Thom. Hugo Card. Clau. Caiet. Ianſ. Ioſ.3.& 4.

Dicere verò aliquis poſſet in c. 4. per menſem primum non intelligi Martium,qui ſolùm erat primus in ordine ad feſtiuitates celebrandas, ſed Septembrem, qui erat primus in computatione anni communis Hebræorum.Sed hæc fuga excluditur capit.5.vbi dicitur *tranſmiſſo Iordane feciſſe populum Phaſe decima quarta die menſis ad veſperam in campeſtribus Iericho*;nõ autem eſt dubium quin de eodẽ menſe intelligatur:quia nõ permanſerunt ibi ſex menſes,vt facerent paſcha, ſed poſt D quatuor dies illud celebrarunt,vt notauit Theod.q 2. in Ioſue, & indicauit Hieron. libr. 1. contra Iouinianum circa med.Aliter eludi poſſet hic locus, dicendo verbis illis cap.3. non affirmari illud fuiſſe tempus meſſis, ſed comparari venundationem illam cum ea quæ tempore meſſis fieri ſolebat. Nam Septuaginta legunt,*ſicut in tempore meſſis*.Sed huic expoſitioni obſtat vulgata lectio,quæ non habet,*ſicut in tempore*, ſed ſimpliciter,*tempore meſſis*.Secundò, quia ſtatim cap.5. poſt narratam paſchæ celebrationem additur, *& comederunt de frugibus terræ die altero* (ſcilicet die decimo quarto menſis primi)*azymos panes,& polentam eiuſdem anni,defecitq; manna,poſtquã comederunt de frugibus terræ, neque vſi ſunt vltrà cibo illo filij Iſrael, ſed comederunt de frugibus præſentis anni terræ Canaan.* Ergo negari nõ po- E teſt,quin eo tempore fructus terræ iam ad maturitatem perueniſſent,atque adeò, quòd tempus meſſis iã inſtaret. Atque ita exponunt hunc locum Lyranus, Hugo,& Abulenſ.quæſt. 55. in cap. 3. qui aduertunt primum menſem Iudæorum interdum coincidere cũ noſtro Aprili, & ita potuiſſe accidere illo anno, cúmque illa regio calidior ſit,& prope Iordanem eſſet, & humidior, atque magis diſpoſita, vt citius fructus matureſcerent, fieri potuiſſe vt eo iam tempore aliqua ex parte meſſis inciperet.Et cõfirmari poteſt hæc ſẽtẽtia ex Leuit.23.vbi præcipitur in paſchate offerri manipulũ primitiarũ coram Domino, quod eſt ſignũ eo tempore ſegetes fuiſſe iam aptas ad meſſem. Vnde Ioſeph 3.antiquit.cap.12.refert,tempore paſchatis

Ioſ.5. Theod. Hiero. Hugo. Abulenſ. Lira. Leu.23. Ioſeph.

ſolita eſſe omnia ſata habere iam culmum,& ſpicã,& grana,& quamuis non eſſent omnino perfecta, fuiſſe tamen vicina maturitati,ſaltem in aliquibus locis, ita vt meti poſſent,vt manipulus ſpicarũ offerretur Deo, vtque poſſent grana torreri, & in ſacrificium offerri. Quod etiã notauit Lyranus ſuprà, & Leuit. ac Exod. 23. Vbi propter hanc cauſam primus menſis vocatur, *Menſis nouorum*,& apertiùs cap. 23. *Menſis nouarum frugum*. Relinquitur ergo,tẽpus illud, in quo Chriſtus pertranſiit Samariam,non potuiſſe eſſe paulo ante Pẽtecoſtem. Illud namque tempus non diſtabat à tempore meſſis per menſes quatuor, maximè cùm Chriſtus nõ de fine ſed de initio meſſis loquatur. Sic enim ait, *Adhuc quatuor menſes ſunt,& meſſis venit*; ergo illud feſtum,de quo Ioannes loquitur capit. 5. non potuit eſſe feſtum Pentecoſtes,quia illud proximè ſequutum eſt poſt tranſitum Ieſu per Samariam. Et eadem ratione concluditur,non poſſe etiam explicari locum illum de feſto tabernaculorum proximo Septembri celebrato poſt illud Paſcha, cuius facta fuerat mentio capit. 2. Quia in illo temporis interuallo nunquam defuêre quatuor menſes,vſq; ad tempus meſſis:ergo feſtum illud non fuit feſtum tabernaculorum. Nec etiam eſſe potuit feſtum Encæniorum (vt Caietan.finxit Ioan.5. quem Canus ſequitur lib.10.de locis.c.5. ad 6.) Tum quia illud feſtum non erat adeò ſolenne,vt ſimpliciter *dies feſtus*,quaſi per antonomaſiã diceretur. Quæ ratio generaliter probat de reliquis feſtis minoribus, quæ hyeme celebrabantur. Tum etiam, quia illo modo nõ poſſunt commodè verba Chriſti explicari. Oportuiſſet enim,vt ante menſem Nouembris, in quem feſtum illud incidebat,Chriſtus tranſiiſſet per Samariam: ergo tunc dicere non poſſet, *Adhuc quatuor menſes ſunt, & meſſis venit.* Eo vel maximè,quòd ſolùm in tribus ſolenniorib. feſtis,Paſchæ,Pentecoſtes,& Tabernaculorum tenebantur omnes Iudęi, qui Terrã promiſſionis incolebant, Ieroſolymam ad ſacrificandum aſcendere,vt conſtat Exod.23. Illud autem feſtum, de quo Ioannes loquitur c. 5. videtur fuiſſe aliquod ex iis tribus,vt omnes grauiores expoſitores intelligunt. Nam verba illa: *Erat dies feſtus Iudæorum,& aſcendit Ieſus Ieroſolymã*,vim habent cauſalis propoſitionis,ſcilicet aſcendiſſe Chriſtum,quia erat dies feſtus,nimirũ in quo omnibus aſcendendũ erat. Cùm ergo oſtenſum ſit nõ fuiſſe feſtum Pentecoſtes, neque Tabernaculorum, nihil ſanè veriſimilius dici poteſt, quàm quòd fuerit feſtum Paſchæ.

Lyra. Exod. Leu. 23. Ioan. 5. Ioan. 2. Caiet. Canus.

Contra hoc verò aliqui contendunt,tempus meſſis apud Iudæos fuiſſe eodem tempore, quo eſt apud nos. Nam Leuit. 33.& Exod. 23. indicatur finem meſſis in fine Auguſti accidere ſolitũ eſſe,atque colligunt feſtũ paſchæ incidere ſolitum in principium veris, vt Hieron notat Aggæi 2. Vnde fit eodem tẽpore paulo poſt paſcha,potuiſſe Chriſtum dicere, *Adhuc quatuor menſes ſunt,& meſſis venit*,vt ſenſit Cyril.lib.2.in Ioan. cap.106. Cui ſententiæ fauet Chryſ. tom. 2. ſermone quodã de Ioanne Baptiſta,vbi dicit, Iunium fuiſſe initiũ meſſis frumentaceæ. Iuxta quam ſententiam rectè intelligi poteſt locus Ioãnis de feſto Pentecoſtes. Sed præterquã quòd illa expoſitio de feſto Paſchæ nõ ſolùm prædicta ratione,ſed etiam aliis, & quidem efficacibus nititur. Hæc quæ ad refellendam prædictam rationẽ afferuntur nullo modo nobis ſuaderi poſſunt. Tum quia loca Scripturæ in contrarium adducta,tam aperta ſunt vt vix poſſint explicari. Tum etiam,quia id quod dicitur,repugnat & principiis geographiæ,& omni hiſtoriæ ac experientiæ. Tum etiam,quia ex citatis locis Leuit.& Exod.23. conſtat in feſto Pentecoſtes ſolitas eſſe offerri primitias frugũ, & duos panes ex primitiis tritici. Vnde fit eo tempore non ſolùm inchoatum ſed ferè finitum fuiſſe tempus meſſis,in fine autem Auguſti,non meſſis,ſed etiam vindemia finita erat ſolùm,vt eiſdem locis Lyranus notat,& Deuter. 26. Quod enim eſt ſignum multo antea finitum fuiſſe tempus meſſis. Nullo ergo modo à Paſchate ad initium meſſis poterant quatuor menſes ſupereſſe; non ergo potuerunt illa verba à Chriſto dici tempore veris, ſtatim poſt paſcha; ergo locus ille Ioan.5. non poteſt de Pentecoſte ſed ſolùm de paſcha intelligi.

Ex hac ergo huius loci expoſitione(quam veriorem exiſtimamus)concluditur,quatuor paſchata numerari à Ioanne poſt miraculum nuptiarum, & conſequenter numerando prædicationem Chriſti ab eo miraculo, tribus annis, & tribus menſibus duraſſe, atque adeò (ſi ſumamus initium à tempore baptiſmi) numerandos eſſe quatuor annos, & tres menſes.

Tempus prædicationis Chriſti quantum.

Sed ſuperſunt nonnullæ difficultates circa hãc ſententiam. Prima eſt,quia nullus author grauis tot annos tribuit prædicationi Chriſti,ſed ad ſummum tres & aliquot menſes,vt videre licet in Euſeb. libr. 8. de Demonſt. demonſt. 2. circa finem, vbi tamen non declarat, ex quo tempore illorum annorum diem ordiatur, in chronico tamen apertè, vt videtur à baptiſmate Chriſti repetere, vt patet computando quæ narrat in Olympiade ducenteſima prima,& ducenteſima ſecũda,ſed apertiſſimè id docet libr. 1. cap. 30. Euſebiũ autem ſecutus eſt Hieron. Daniel. 9. vbi Theodoret. idẽ ſenſit,& clariùs Ignat. epiſt. 5. ad Trallianos, *Triennium prædicauit Euangelium,ſigna,& prodigia patrauit.* Et videtur initium ſumere à baptiſmate, cuius proximè mentionem fecerat. Eandem ſententiam videtur tenuiſſe Beda lib. de ratione temporum, cap. 45.& Aymo Apocalypſ. 12. & Nicephorus lib. 1. cap. 29. ad hanc difficultatem nihil aliud habeo quod reſpondeã, niſi hos Patres non ſatis diſtinxiſſe inter initium prædicationis Chriſti ſumptum à baptiſmo, vel à miraculo nuptiarum,ſolúmque docere voluiſſe ex Euangelio Ioannis tres tantùm annos colligi poſſe,quod nos etiã fatemur. Cæterùm, quia ex traditione Eccleſiaſtica alium integrum annum credimus interceſſiſſe à baptiſmo,vſq; ad nuptias,ideo annum alium annumerãdum cenſemus,ſiue ille annumeratur inter annos prędicationis(quia ex tũc cœpit docere,& diſcipulos cõgregare,vt ſuprà diximus) ſiue dicatur initium potiùs eſſe ſumendum à nuptiis, quia tunc cœpit Chriſtus Dominus manifeſtare gloriam ſuam hominibus, & doctrinam miraculis confirmare, quo ad modum loquendi ſpectat. Quamuis prior,qui initium doctrinæ ſumit à baptiſmate,videatur magis vſitatus, magíſq; hiſtoriæ & rationi conformis.

Obiectio. Euſeb. Hiero. Theod. Ignat. Beda. Aymo. Nicephor. Reſpon.

Secunda difficultas ſumitur ex Luca cap. 3. dicens, *Anno quintodecimo imperij Tiberij Cæſaris,ſub principibus ſacerdotum Anna & Caipha factum eſt verbum Domini ſuper Ioannem.* Ex quibus verbis colligi videtur totum tempus prædicationis Chriſti comprehenſum eſſe ſub pontificatibus Annæ,& Caiphæ,id eſt,baptizatũ eſſe eo anno quo Annas pontificatum gerebat, mortuum autem in pontificatu Caiphæ. Nam hoc poſterius manifeſtò conſtat ex omnibus Euangeliis, illud verò prius ex hoc loco Lucæ deducitur. Et ita interpretatur Euſeb. lib. 1. Hiſt. cap. 10. Rurſus addendum eſt ex Ioſepho lib. 8. antiquitatum, capit. 3. inter Annã,& Caipham tres Pontifices interceſſiſſe Iſmaelem, Eleazarũ,& Simeonem,qui eo tempore anni erant, vt apertè colligitur ex verbis illis Ioannis cap. 11. *Cùm eſſet Pontifex anni illius*,& Ioſephus idem teſtatur. Ergo tota Chriſti prædicatio à baptiſmo vſq; ad mortem non potuit integrum quadrienniũ efficere. Quo argumẽto vſus eſt Euſebius ſuprà, eũque imitatur Nicephorus. Sed eſt valde inefficax argumentum multis de cauſis.

2. Obiect. Luc. 3.

Primò

Reſpon. Primò, quia etiam concedantur omnia quæ in argumento ſumuntur, conſequentia non eſt efficax. Quia cùm non conſtet, quando inciperet vel finiretur annus Pōtificatus illorum Pontificum, fieri rectè potuit, vt ſub illis quinque Pontificibus Chriſtus prædicauerit quatuor annis integris, & aliquot menſibus, vt facilè conſtabit intuenti, & conſideranti. Secundò, quia nō ſatis conſtat, Annam fuiſſe Pontificem ex anno, quo Chriſtus eſt baptizatus. Quia verba illa Lucæ, *Sub principibus Annæ, & Caiphæ*, valde ambigua ſunt & obſcura. Quia nudè ac ſimpliciter accepta potiùs indicare vidētur, vtrumque fuiſſe Pontificem eo anno, &
Auguſt. per vices miniſtraſſe, vt ſentit Aug. tract. 49. in Ioannem. Alij exiſtimant Caipham tunc fuiſſe Pontificem, & duraſſe vſque ad Chriſti mortem. Nam illum accepiſſe pontificatum quarto vel quinto anno imperij Tiberij, & in eo perduraſſe vſque ad finē imperij eius, non obſcurè colligitur ex Ioſeph. libr. 18. antiq. capit. 3.
Mat. 26. Io. 11. & 18. Anna & Caiphæ pontificatus qualis. & 7. quòd verò ipſe ſolus ſummus Pontifex eſſet, ſatis conſtat ex Matth. 26. *Duxerunt eum ad Caipham principem ſacerdotum*, & Ioan. 11. & 18. *Duxerunt eum ad Annam primùm, erat enim ſocer Caiphæ, qui erat Pontifex anni illius*; ergo etiā ille ſolus erat Pontifex anno baptiſmi Chriſti. Cum illo autem numeratus eſt Annas à Luca: tum quia Pontificatum paulo antè geſſerat, & idcirco nomen principis ſacerdotum nondum amiſerat: tum etiam quia erat ſocer Caiphæ, ac propterea eximia authoritate pollebat, atque hanc ob cauſam in paſſione Domini ad illum primùm ductus eſt Chriſtus. Quidam etiam arbitrantur illum fuiſſe ſummum præſidem Concilij Sanhedrin, ad quod veræ vel falſæ doctrinæ iudicium pertinebat. Nam Act. 4. in illo Cōcilio, quod aduersùs Apoſtolos coactum eſt, Annas vocatur princeps ſacerdotum, Caiphas verò deinde cum reliquis annumeratur, cùm tamen eodem anno, quo mortuus eſt Chriſtus, durante adhuc Caiphæ Pōtificatu Concilium illud congregatum ſit. Alij denique arbitrantur Annam & Caipham alternis annis pontificalem dignitatem obtinuiſſe, & ideo dictū eſſe, *ſub Anna & Caipha*. Quia licèt eo anno, quo Ioannes Baptiſta prædicare cœpit, alter eorum tantummodo eſſet Pontifex, tamen ſub vtriuſque pontificatu prædicauit, & vterque dicebatur princeps ſacerdotū, quia alternis ſibi annis mutuo ſuccedebant. Quæ res ſicut probari non poteſt, ita neque alia efficaciori ratione refelli. Addo præterea contra Euſeb. non potuiſſe dici *factum eſſe verbum Domini ſub Anna, & Caipha*, ſolùm quia Caiphas futurus erat Pontifex poſt trienniū vel quadriennium, quando Chriſtus mortuus eſt, præſertim cùm eo anno defunctus iam eſſet Ioannes: nullo ergo modo conſiſtere poteſt Euſebij cōputatio. Quod præterea euidenter conuincitur, quia hiſtoria Ioſephi qua Euſeb. vtitur, anteceſſit ferè per quatuordecim annos Chriſti baptiſmū, & prædicationē: accidit enim in initio imperij Tiberij, vt dictum eſt, & euidenter conſtat ex Ioſepho. Ex quo etiam facilè intelligitur, nō fuiſſe perpetuò obſeruatum eo tempore, vt ſummi Pontifices annui eſſent. Sed hoc pendebat ex Romanorum imperio: qui interdum breuiori tempore, interdum diuturniori, aliquem Pontificem patiebātur eſſe. Vnde etiam euenire poterat, vt idem ſæpe Pontifex fieret. Ex hiſtoria ergo & ſucceſſione horum Pontificum nihil certi de tempore prædicationis Chriſti haberi poteſt.

3. Obiectio. Tertia grauis difficultas ſumitur ex chronologia Romana Euangelicæ coniuncta. Nam ex Luca habemus Chriſtum baptizatum eſſe anno decimo quinto imperij Tiberij: ſed hiſtoriæ graues anno eiuſdē imperij decimo octauo, Chriſtū defunctū memorant: ergo nō potuit prædicatio Chriſti à baptiſmate inchoata quatuor integris annis durare. Sed hæc difficultas cō-

A modiorem locum habebit infrà cùm agemus de anno quo defunctus eſt Chriſtus, vbi docebimus eueniſſe id quidem anno decimonono imperij Tiberij, ex quo etiam confirmabitur ampliùs ſententia, quam hîc defendimus.

QVÆSTIO XLIII.

De miraculis à Chriſto factis in generali, in quatuor articulos diuiſa.

DEinde conſiderandū eſt de miraculis à Chriſto factis: & primò in generali, ſecundo in B *ſpeciali de ſingulis miraculorum generibus: tertiò in particulari de trāsfiguratione ipſius. Circa primum quæruntur quatuor.*

Primò, vtrum Chriſtus debuerit miracula facere.
Secundò, vtrum fecerit ea virtute diuina.
Tertiò, in quo tempore inceperit miracula facere.
Quartò, vtrùm per miracula fuerit ſufficienter oſtēſa eius diuinitas.

ARTICVLVS I.

Vtrùm Chriſtus debuerit facere miracula.

AD primū ſic proceditur. Videtur, quòd Chri- 231
C *ſtus miraculoſa facere non debuerit. Factum* Opu. 2. c. 7. &
enim Chriſti verbo ipſius debuit concordare. op. 3. ca. 135.
Sed ipſe dicit Matth. 16. Generatio mala, & & op. 11. a.
adultera ſignum quærit, & ſignum non da- 17. & opu.
bitur ei, niſi ſignum Ionæ Prophetæ. Non ergo debuit miracula facere. 60. c. 51. prin.

2. Præterea, Sicut Chriſtus in ſecundo aduentu venturus eſt in virtute magna, & maieſtate (vt dicitur Matth. 24.) ita in primo aduentu venit in infirmitate: ſecundùm illud Iſai. 53. Virum dolorum, & ſcientem infirmitatem. Sed operatio miraculorum magis pertinet ad virtutem quàm ad infirmitatem. Ergo non fuit conueniens, quòd in primo aduentu miracula faceret.

3. Præterea, Chriſtus venit ad hoc vt homines ſaluaret per fidem, ſecundùm illud Heb. 12. Aſpicientes in authorem D *fidei, & conſummatorem Ieſum. Sed miracula diminuunt meritum fidei, vnde Dominus Ioan. 4. dicit, Niſi ſigna & prodigia videritis, non creditis. Ergo nō videtur, quòd Chriſtus debuerit miracula facere.*

Sed contrà eſt, quod ex perſona aduerſariorum Dei dicitur Ioann. 11. Quid facimus, quia hic homo multa ſigna facit?

Reſpondeo dicendum, quòd diuinitus conceditur homini miracula facere propter duo. Primò quidem & principaliter ad confirmandam veritatem quam aliquis docet, quia enim ea, quæ ſunt fidei, humanam rationem excedunt, non poſſunt per rationes humanas probari: ſed oportet quòd probentur per argumētum diuinæ virtutis, vt dum aliquis facit opera, quæ ſolus Deus facere poteſt, credantur ea, quæ dicuntur eſſe à E *Deo, ſicut cùm aliquis defert literas annulo Regis ſignatas, creditur ex voluntate Regis proceſſiſſe, quòd in illis continetur. Secundò, ad oſtendēdam præſentiam Dei in homine per gratiā Spiritus ſancti, vt dum ſcilicet homo facit opera Dei, credatur Deus habitare in eo per gratiam. Vnde dicitur Galat. 3. Qui tribuit vobis Spiritū operatur virtute in vobis. Vtrumque autem circa Chriſtum erat hominibus manifeſtādum, ſcilicet quòd Deus eſſet in eo per gratiam, non adoptionis, ſed vnionis, & quòd eius ſupernaturalis doctrina eſſet à Deo. Et ideo conuenientiſſimum fuit, vt miracula faceret. Vnde ipſi dicit Ioannis decimo: Si mihi non vultis credere, operibus credite. Et Ioannis 5. Opera quæ dedit mihi pater vt faciam, ipſa ſunt, quæ teſtimonium perhibent de me.*

Ad primum ergo dicendum, quòd hoc quòd dicit, Signum non dabitur ei, niſi ſignum Ionæ Prophetæ, intelligendum eſt, vt Chryſoſt. dicit, quòd tunc non acceperunt tale ſignum, quale petebant, ſcilicet de cœlo: non quòd nullum ſignum eis dederit, vel quia ſigna faciebat, non propter eos, quos faciebat lapideos eſſe, ſed vt alios emendaret: & ideo non eis ſed alijs illa ſigna dabantur.

Hom. 54. in Matth. ante med. to. 2.

Ad ſecundum dicendum, quòd licèt Chriſtus venerit in infirmitate carnis, quod manifeſtatur per paſſiones: venit tamen in virtute Dei, quod erat manifeſtandum per miracula.

Ad tertium dicendum, quòd miracula in tantum diminuunt meritum fidei, in quantum per hoc oſtenditur duritia eorum, qui nolunt credere ea, quæ Scripturis diuinis probantur: niſi per miracula. Et tamen melius eſt eis, vt vel per miracula conuertantur ad fidem, quàm quòd omnino in infidelitate permaneant: dicitur enim primæ ad Corinth. 14. quòd ſigna data ſunt infidelibus, vt ſcilicet conuertantur ad fidem.

COMMENTARIVS.

Reſpondet D. Thom. conuenientiſſimum fuiſſe, vt Chriſtus miracula faceret. Quod euidẽter probat ex fine prædicationis Chriſti, & excellentia eius, ad quam confirmandam, & demonſtrandam Chriſti diuinitatem vtilia erant miracula. Non tamen declarat, vtrùm ad hunc finem fuerint ſimpliciter neceſſaria: cùm tamen ex verbis Chriſti Domini interdum neceſſitas, interdum vtilitas colligi videatur. Quam rem inferiùs diſputabimus, vbi etiam exponemus, quod in ſol. ad 3. tetigit D. Thom. quomodo miracula conferant ad fidem, & augeant vel minuant meritum eius.

Matth. 12. & 16.

Signum de cælo Iudæi quorſum petunt.

In ſol. ad 1. explicat D. Thom. locum illum Matth. 12. & 16. *Generatio praua, & adultera ſignum quærit, & ſignum non dabitur ei, niſi ſignum Ionæ Prophetæ.* In quo primùm obſeruandum eſt, Phariſæos petentes à Chriſto ſignũ de cœlo dupliciter peccare potuiſſe. Primò, ex praua intentione, quia non petebant illud ſignum, vt crederent: ſed vt occaſionem haberent calumniãdi Chriſtum vt ariolum, ſeu incantatorem. Hanc enim fuiſſe iſtorum mentem indicauit Chriſtus, tum eos appellans hypocritas (vt Græca habent, nonnulláq; latina) tum acriter inceſſens illis verbis, *Generatio praua, & adultera.* Secundò peccabant per duritiam, & infidelitatem contemnendo cætera miracula, quæ Chriſtus faciebat, & nouum atque inuſitatum ſignum exigentes, vt Chriſti potentiã explorarent. Propter quod dicuntur acceſſiſſe ad tentandum eum, & hanc eorum mentẽ indicauit Chriſtus, cùm illos arguit, quòd ex ſignis aeris faciem cœli diiudicare noſſent. Meſſiæ autem aduentum ex propriis eius operibus & ſignis nollent agnoſcere, & ideo ſine neceſſitate nouum ſignũ poſtularent. Propter hanc ergo duplicem cauſam Chriſtus eos acriter repulit, & omnino negauit ſignũ eis ſe eſſe daturum. Quod dupliciter D. Thom. exponit. Primò, quòd Chriſtus non negauerit abſolutè ſe daturum vnum ſignum, quandoquidem poſtea multa edidit miracula, ſed non daturum tale ſignum, quale illi volebant. Ita exponit Chryſoſt. hom. 44. Iuxta quã expoſitionem illud, *Niſi ſignum Ionæ Prophetæ*, non habet vim excipiendi propriè (nam exceptio propriè fit ex rebus comprehenſis ſub clauſula vniuerſali, à qua fit exceptio, reſurrectio autem non erat tale ſignum, quale petebãt Iudæi:) habet ergo vim aduerſatiuæ, ita vt ſit ſenſus, non dabitur eis ſignum, quale petunt, ſed aliud longè diſſimile, quod omnes eorum calumnias poſſit ſuperare. Alia expoſitio eſt, *Non dabitur eis*, id eſt, propter eos, ita vt non negauerit Chriſtus ſe factum ſigna, quæ aliis prodeſſent, ſed negat ſe facturum, vt conſulat eorum vtilitati, vel vt annuat eorum petitioni, quia lapidei erant, imò ferrei, ideoque talia ſigna poſcebãt. Ita etiam exponit Chryſoſt. & ſequitur Euthym. in Matth. ſuo cap. 23. & Theophyl. Matth. 26.

Signũ de cœlo quomodo Iudæis Chriſtus negat.

Chryſ.

Chryſ. Euthym. Theophy.

Quòd ſi obiicias, etiam illud ſignum Ionę non eſſe datum iſtis, qui ſignum petebant, id eſt, propter ipſos aut ipſorum petitionem. Reſpondent Theophylact. & Euthym. ſigna de cœlo, quæ facta ſunt in morte Chriſti, & in eius reſurrectione, ipſis Iudæis & induratis ſpecialiter data eſſe, vt vel conuerterentur, vel inexcuſabiles fierent, eorúmque cæcitas omnibus nota foret. Vide Ianſen. cap. 49. Conc. & Tolet. Ioan. 2. annot. 23.

Obiectio. Reſpon.

Ianſ. Tolet.

ARTICVLVS II.

Vtrùm Chriſtus fecerit miracula diuina virtute.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd Chriſtus non fecerit miracula diuina virtute. Virtus enim diuina eſt omnipotens. Sed videtur quòd Chriſtus non fuerit omnipotẽs in miraculis faciendis: dicitur enim Mar. 9. quòd non poterat ibi, ſcilicet, in patria ſua virtutẽ vllam facere. Ergo videtur quòd non fecerit miracula virtute diuina.

233 3. d. 15. q. 1. a. 3. c. & di. 15. q. 1. ar. 3. cor. & ad 4. & d. 5. q. 1. ar. 1. & op. 12. c. 17.

2. Præterea, Dei non eſt orare. Sed Chriſtus aliquando in miraculis faciendis orabat, vt patet in ſuſcitatione Lazari Ioann. 11. & in multiplicatione panum, vt patet Matth. 13. Ergo videtur, quòd non fecerit miracula virtute diuina.

3. Præterea, Ea quæ virtute diuina fiunt, non poſſunt virtute alicuius creaturæ fieri. Sed ea quæ Chriſtus faciebat, poterãt etiam fieri in virtute alicuius creaturæ: vnde & Phariſæi ei dicebant, quòd in Beelzebub principe dæmoniorum eyciebat dæmonia. Ergo videtur quòd Chriſtus non fecerit miracula virtute.

Sed contrà eſt, quod Dominus dicit Ioann. 14. Pater in me manens, ipſe facit opera.

Reſpondeo dicendum, quòd ſicut in prima parte habitum eſt, vera miracula ſola virtute diuina fieri poſſunt: quia ſolus Deus poteſt mutare naturæ ordinem, quod pertinet ad rationem miraculi. Vnde Leo Papa dicit in epiſtola ad Flauianũ, quòd cùm in Chriſto ſint duæ naturæ, vna earum eſt diuina, quæ fulget miraculis, altera ſcilicet humana, quæ ſuccũbit iniurijs. Et tamen vna earum agit cum cõmunicatione alterius, in quantum ſcilicet humana natura eſt inſtrumentum, diuina, ſicut ſuprà habitum eſt.

q. 1. q. 110. ar. 4.

Ep. 10. c. 4. parum à prin.

q. 13. ar. 3.

Ad primum ergo dicendum, quòd hoc quod dicitur, non poterat ibi vllam virtutem facere, non eſt referẽdum ad potẽtiam abſolutam: ſed ad id quod poteſt fieri congruenter, non enim congruum erat, vt inter incredulos operaretur miracula. Vnde ſubditur: Et mirabatur propter incredulitatem eorum: ſecundùm quem modum, dicitur Gen. 28. Num celare potero Abraham quæ geſturus ſum: & 19. Nõ potero facere quicquam donec ingrediaris illuc.

Ad ſecundum dicẽdum, quòd (ſicut Chryſ. dicit ſuper illud Matth. 14. Acceptis quinque panibus, & duobus piſcibus, aſpiciens in cœlum, benedixit & fregit) oportebat credi de Chriſto, quoniam à Patre eſt, quod ei æquale eſt. Et ideo vt vtrumque oſtendat, nunc quidem cum poteſtate, nunc autem orans miracula facit: & in minoribus quidem reſpicit in cælum, putà in multiplicatione panum: in maioribus autem, quæ ſunt ſolius Dei, cum poteſtate à ſeipſo agit: putà quando peccata dimiſit, mortuos ſuſcitauit. Quòd autem dicitur Ioan. 11. quòd in ſuſcitatione Lazari oculos ſurſum leuauit

uauit, non propter neceſſitatem ſuffragij, ſed propter exemplum hoc fecit. Vnde dicit, propter populum, qui circumſtat, dixi, vt credant, quia tu miſiſti.

Ad tertium dicendum, quòd Chriſtus alio modo expellebat dæmones, quàm virtute dæmonum expellantur. Nam virtute ſuperiorum dæmonum, ita dæmones à corporibus hominum expelluntur, quod tamen remanet dominium eorum quantum ad animam: non enim contra regnum ſuum diabolus agit. Sed Chriſtus dæmones expellebat non ſolũ à corpore, ſed multo magis ab anima. Et ideo Dominus blaſphemiam Phariſæorum dicentium eum in virtute dæmoniorum dæmonia eijcere, reprobauit: primò quidẽ per hoc, quòd Satanas contra ſeipſum non diuiditur: ſecundò, exemplo aliorum qui dæmonia eijciebant per Spiritum Dei: tertiò, quia dæmonium expellere non poſſet, niſi ipſum viciſſet virtute diuina: quartò, quia nulla cõuenientia in operibus nec in effectu erat ſibi, & Satanæ, cùm Satanas diſpergere cuperet, Chriſtus colligebat.

De hoc articulo legantur, quæ ſcripſimus priori tomo diſp. 31. ſect. 1. & 2.

ARTICVLVS III.

Vtrùm Chriſtus inceperit facere miracula in nuptiis.

236
4. d. 44. in expoſitione lit. & opuſ. 11. ar. 18. & 10. 1. le. 21. cor. 1. & ca. 2. l. 1. fi. & c. 15. l. 5. fi.

AD tertiũ ſic proceditur. Videtur, quòd Chriſtus non inceperit miracula facere in nuptiis mutando aquam in vinum. Legitur enim in libro de infantia Saluatoris, quòd Chriſtus in ſua pueritia multa miracula fecit. Sed miraculum de conuerſione aquæ in vinum fecit in nuptiis triceſimo vel triceſimo primo anno ſuæ ætatis. Ergo videtur quòd non inceperit tunc miracula facere.

2. Præterea, Chriſtus faciebat miracula ſecundũ virtutem diuinam. Sed virtus diuina in eo à principio ſuæ cõceptionis erat: ex tunc enim fuit Deus, & homo. Ergo videtur, quòd à principio miracula fecerit.

3. Præterea, Chriſtus poſt baptiſmũ, & tentationem cœpit diſcipulos congregare: vt legitur Matth. 4. & Ioan. 1. Sed diſcipuli præcipuè congregati ſunt ad ipſum, propter miracula, ſicut dicitur Luc. 4. quòd Petrũ vocauit obſtupeſcentem propter miraculum quod fecerat in captura piſciũ. Ergo videtur quòd ante miraculum quod fecit in nuptiis, fecerit alia miracula.

Sed contrà eſt, quod dicitur Ioan. 3. Hoc fecit initium ſignorum Ieſus in Cana Galilææ.

q. 36. art. 3.

Reſpondeo dicendum, quòd miracula facta ſunt à Chriſto propter confirmationem doctrinæ eius, & ad oſtendendã virtutem diuinam in ipſo. Et ideo quantum ad primum, nõ debuit ante miracula facere, quàm docere inciperet. Non autem debuit incipere docere ante perfectam ætatem, vt ſuprà habitum eſt, cùm de baptiſmo eius ageretur; quantum autem ad ſecundum, ſic debuit per miracula deitatem oſtendere, vt crederetur veritas humanitatis ipſius. Et ideo ſicut dicit Chryſoſt. ſuper Ioan. decẽter non incepit ſigna facere in prima ætate: exiſtimaſſent enim phantaſma eſſe incarnationem, & ante opportunum tempus cruci eum tradidiſſent.

Hom. 20. in Ioan. parum ante med. illius, to. 3.

Hom. 16. in Ioann. circa med. illius to. 3.

Ad primum ergo dicendum, quòd ſicut Chryſoſtomus dicit ſuper Ioannem ex verbo Ioannis Baptiſtæ dicentis, Vt manifeſtetur in Iſrael, propterea veni ego in aqua baptizãs, manifeſtum eſt quòd illa ſigna, quæ quidam dicunt in pueritia à Chriſto facta, mẽdacia & fictiones ſunt. Si enim à prima ætate miracula feciſſet Chriſtus, nequaquam Ioannes eũ ignoraſſet, neque reliqua multitudo indiguiſſet magiſtro ad manifeſtandum eum.

Ad ſecundum dicendum, quòd Dei virtus operabatur in Chriſto ſecundùm quòd erat neceſſarium ad ſalutem humanam, propter quam carnem aſſumpſerat. Et ideo ſic miracu- A *la fecit virtute diuina, vt fidei de veritate carnis eius, præiudicium non fieret.*

Ad tertium dicendum, quòd hoc ipſum ad laudem diſcipulorum pertinet, quòd Chriſtum ſecuti ſunt, cùm nulla eũ miracula facere vidiſſent, ſicut Greg. dicit in quadã homil. Et Chryſoſt. dicit, tunc ſigna maximè neceſſarium erat facere, quando diſcipuli iam congregati erant, & deuoti, & attendentes his, quæ fiebant. Vnde ſubditur, Et crediderunt in eum diſcipuli eius: non quia tunc primùm crediderunt; ſed quia tunc diligentiùs & perfectiùs crediderunt. Vel diſcipulos vocat eos, qui futuri erat diſcipuli, ſicut exponit Aug. in lib. de conſenſu Euangeliſtarum.

Gr. hom. 5. in Euan. in prin. Chryſ. hom. 21 in Ioann. paulo à prin. tom. 3.

li. 2. ca. 27. ar. med. to. 3.

Circa hunc articulum videantur dicta ſuprà hoc B tomo, diſputatione 17. ſect. 3.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm miracula per Chriſtum facto ſufficienter eius diuinitatem oſtenderint.

237
3. d. 15. q. 1. a. 2. & d. 16. q. 1. art. 3. eo. & 1. com. c. 6. & l. 4. c. 55. ad 8. & quod. 2. art. 6 ad 4. & Ioan. 15. l. c, 5. col. 2.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd miracula, quæ Chriſtus fecit, non fuerint ſufficientia ad oſtendendum diuinitatem ipſius. Eſſe enim Deum & hominem, proprium eſt Chriſto. Sed miracula quæ Chriſtus fecit, etiam ab aliis ſunt facta; ergo videtur quòd non fuerint ſufficientia ad oſtendendam diuinitatem ipſius.

C *2. Præterea, Virtute diuina nihil eſt maius. Sed aliqui fecerunt maiora miracula, quàm Chriſtus, dicitur enim Ioan. 14. Qui credit in me, opera, quæ ego facio, & ipſe faciet, & maiora horum faciet. Ergo videtur quòd miracula quæ Chriſtus fecit, non fuerint ſufficientia ad oſtendendam diuinitatem ipſius.*

3. Præterea, Ex particulari non ſufficienter oſtenditur vniuerſale. Sed quodlibet miraculorũ Chriſti fuit quoddam particulare opus. Ergo ex nullo eorum potuit manifeſtari ſufficienter diuinitas Chriſti, ad quam pertinet vniuerſalem virtutem habere de omnibus.

Sed contrà eſt, quod Dominus dicit Ioan. 5. Opera quæ dedit mihi Pater vt faciam, ipſa teſtimonium perhibent de me.

Reſpondeo dicendum, quòd miracula, quæ Chriſtus fecit, D *ſufficientia erant ad manifeſtandam diuinitatem ipſius, ſecundùm tria. Primò quidem, ſecundùm ipſam ſpeciem operũ, quæ tranſcendebant omnem poteſtatem creatæ virtutis: & ideo non poterant fieri niſi virtute diuina. Et propter hoc cæcus illuminatus dicebat Ioann. 9. A ſeculo non eſt auditum, quia aperuit quis oculos cæci nati: niſi eſſet hic à Deo nõ poterat facere quicquam. Secundò, propter modum miracula faciendi: quia ſcilicet quaſi ex propria poteſtate miracula faciebat, non autem orando, ſicut alij. Vnde dicitur Lucæ 6. quòd virtus de illo exibat, & ſanabat omnes. Per quod oſtẽditur (ſicut Cyrillus dicit) quòd non accipiebat alienam virtutem, ſed cùm eſſet naturaliter Deus, propriam virtutem ſuper infirmos oſtẽdebat, & propter hoc innumerabilia miracula faciebat. Vnde ſuper illud Matth. 8. Eiiciebat ſpiritus verbo,* E *& omnes malè habentes curauit, dicit Chryſoſt. Intende quantam multitudinem hominum curatam tranſcurrunt Euangeliſtæ, non vnumquemq; curatum enarrantes, ſed vno verbo pelagus ineffabile miraculorum inducentes. Et ex hoc oſtendebatur, quòd haberet virtutem coæqualem Deo patri, ſecundùm illud Ioan. 5. Quæcunque Pater facit, hæc & filius ſimiliter facit. Et ibidem, Sicut Pater ſuſcitat mortuos, & viuificat, ſic & Filius hominis, quos vult viuificat.*

Tertiò ex ipſa doctrina, qua ſe Deum dicebat, quæ niſi vera eſſet, non confirmaretur miraculis diuina virtute factis. Et ideo dicitur Mar. 1. Quænam doctrina hæc noua; quia in poteſtate ſpiritibus immundis imperat, & obediunt ei.

Ad primum ergo dicendum, quòd hæc erat obiectio Gentilium. Vnde Aug. dicit in epiſt. ad Voluſianum, Nulla, inquiunt, competentibus ſignis tãta maieſtatis indicia claruerunt: quia laruialis illa purgatio, quia ſcilicet dæmones effugabat, debilium curæ, reddita vita defunctis, ſi & alia conſiderentur Deo parua ſunt: & ad hoc reſpondet Aug. Fatemur & nos talia quædã feciſſe Prophetas, ſed & ipſe Moyſes, & cæteri Prophetæ Dominum Ieſum prophetauerunt, & ei gloriam magnam dederunt. Qui propterea talia & ipſe facere voluit: ne eſſet abſurdum quod per illos faceret, ſi ipſe etiã non faceret. Sed tamen, & aliquid proprium facere debuit, naſci de virgine, reſurgere à mortuis, cælum aſcendere: hoc Deo qui parum putat, quid plus expectet ignoro. Num homine aſſumpto alium mundum facere debuit: vt eum eſſe crederemus per quem factus eſt mundus. Sed nec maior mũdus, nec iſti æqualis in hoc mundo fieri poſſet. Si autem minorem faceret infra iſtum, ſimiliter hoc quoq; parum putaretur. Quæ tamen alij fecerunt, Chriſtus excellentius fecit. Vnde ſuper illud Ioannis 15. *Si opera non feciſſem in eis, quæ nemo alius fecit, &c. dicit Aug. Nulla in operibus Chriſti videntur eſſe maiora, quàm ſuſcitatio mortuorũ: quod ſcimus etiam antiquos feciſſe Prophetas. Fecit tamen aliqua Chriſtus, quæ nemo alius fecit. Sed reſpondetur nobis, & alios feciſſe quæ nec ipſe nec alius fecit. Sed qui tam multa vitia, & malas valetudines vexationéſq; mortalium tanta poteſtate ſanaret, nullus omnino legitur antiquorum. Vt enim taceam quos iubendo, ſicut occurrebant, ſaluos ſingulos fecit: Marcus dicit, quòd quocunq; loco introibat in vicos, aut in villas, aut ciuitates, in plateis ponebant infirmos, & deprecabantur eum, vt vel fimbria veſtimenti eius tangerent, & quotquot tangebant eum, ſalui fiebant. Hæc nemo alius fecit in eis. Sic enim intelligendum eſt quod ait, in eis, non inter eos, aut coram eis, ſed prorſus in eis, quia ſanauit eos. Nec tamen alius quicunque in eis alia opera fecit, quoniã quiſquis alius homo aliquid eorum fecit, ipſo faciente fecit: hoc autem ipſe non illis facientibus fecit.*

Ep. 3. med. illius to. 2. — Epi. 3. à med. illius to. 2.

Innuitur 23. tra. in c. ſuper illud maiora demonſtrabat illis, tom. 9.

Ad ſecundum dicendum, quòd Aug. exponẽs illud verbum Ioan. inquirit, quæ ſint iſta opera maiora, quæ credentes in eũ erant facturi, an fortè, quòd ægros ipſis tranſeuntibus etiam eorum vmbra ſanabat, maius eſt enim quòd ſanet vmbra, quàm fimbria. Veruntamen quando iſta Chriſtus dicebat, verborum ſuorum facta & opera commendabat. Cùm enim dixit, Pater in me manens ipſe facit opera: quæ opera tunc dicebat, niſi verba quæ loquebatur? Et eorũdem verborum fructus erat fides illorum. Veruntamen euãgelizantibus diſcipulis non tam pauci, quàm illi erant, ſed Gentes etiam crediderunt. Nónne ab ore ipſius diues ille triſtis abſceſſit? & tamen poſtea, quod ab illo auditum nõ fecit vnius fecerunt multi, cũ per diſcipulos loqueretur. Ecce maiora fecit prædicatus à credentibus, quàm locutus eſt audientibus. Verùm hoc adhuc mouet, quòd hæc maiora per Apoſtolos fecit: non autem ipſos tantùm ſignificans ait: Qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipſe faciet. Audi ergo, & intellige: Qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipſe faciet. Prius ego facio, deinde & ipſe faciet, quia facio, vt faciat. Quæ opera niſi vt ex impio iuſtus fiat? Quod vtique in illo, ſed non ſine illo, Chriſtus operatur. Prorſus maius hoc eſſe dixerim, quàm creare cœlum, & terram, cœlum enim & terra tranſibunt, prædeſtinatorum autem ſalus, & iuſtificatio permanebit. Sed & in cœlis Angeli ſunt opera Chriſti, nunquid etiam his operibus maiora facit qui cooperatur Chriſto ad ſuam iuſtificationem? Iudicet qui poteſt, vtrùm maius ſit iuſtos creare, quàm impios iuſtificare. Certè ſi æqualis eſt vtrunque potentiæ, hoc maioris eſt miſericordiæ. Sed omnia opera Chriſti intelligere, vbi ait, Maiora horum faciet: nulla nos neceſſitas cogit: horum enim forſitan dixit, quæ illa hora faciebat. Tunc autem verba fidei faciebat; & vtique maius eſt verba iuſtitiæ prædicare (quod fecit propter nos) quàm impios iuſtificare, quod ita facit in nobis, vt faciamus & nos.

Ad tertium dicendum, quòd quando aliquod particula- A *re opus, proprium eſt alicuius agentis; tunc per illud particulare opus probatur tota virtus agentis, ſicut cùm ratiocinari ſit proprium hominis, oſtenditur aliquis eſſe homo ex hoc ipſo quòd ratiocinatur circa quodcunq; particulare propoſitum. Et ſimiliter cùm propria virtute miracula facere ſit ſolius Dei, ſufficienter oſtenſum eſt Chriſtum eſſe Deum, ex quocunq; miraculo quod propria virtute fecit.*

De quæſtione huius articuli integra diſputatio nobis eſt ſtatim inſtituenda, & ideo ſolùm eſt circa literam adnotandum, tria illa quæ D. Thom. in art. ponit, non eſſe diuiſim ſed coniunctim accipienda, & præſertim tertium non eſſe ſeparandum à reliquis. Niſi enim Chriſtus affirmaſſet, ſe eſſe Deum, & B in huius veritatis confirmationem miracula edidiſſet: ſola ipſa miracula per ſe ſumpta non ſatis oſtenderent, ipſum eſſe verum Deum; at verò facta in confirmationem doctrinæ, efficaciſſima fuerunt ad illam roborandam, vt ſtatim oſtendemus. Oportet autem, antequam diſputationem inſtituamus, ſequentem quæſtionem D. Thom. percurrere, quoniam eandem continet materiam, & ſi quid eſt in ea difficultatis, eadem diſputatione aptiùs comprehendetur.

QVÆSTIO XLIV.

De ſingulis miraculorum ſpeciebus, in quatuor arti- C culos diuiſa.

Deinde conſiderandum eſt de ſingulis miraculorum ſpeciebus.

Et primò, de miraculis quæ fecit circa ſpirituales ſubſtantias.

Secũdò, de miraculis quæ fecit circa cœleſtia corpora.

Tertiò, de miraculis quæ fecit circa homines.

Quartò, de miraculis quæ fecit circa creaturas irrationales.

ARTICVLVS I.

D Vtrùm miracula facta per Chriſtum circa ſpirituales ſubſtantias fuerint conuenientia.

Ad primũ ſic proceditur. Videtur, quòd miracula, quæ fecit Chriſtus circa ſpirituales ſubſtantias, non fuerint conuenientia. Inter ſpirituales enim ſubſtantias ſancti Angeli præpollent dæmonibus: quia vt Aug. dicit in 3. de Trinit. lib. 3. c. 4. non *ſpiritus vitæ rationalis deſertor, atq; peccator, regitur per* procul à pr. *ſpiritum vitæ rationalem, pium, & iuſtum. Sed Chriſtus non* tom. 4. *legitur aliqua miracula feciſſe circa Angelos bonos. Ergo nec etiam circa dæmones aliqua miracula facere debuit.*

2. Præterea, Miracula Chriſti ordinabantur ad manife- E *ſtandam diuinitatem ipſius. Sed diuinitas Chriſti non erat dæmonibus manifeſtanda, quia per hoc impeditum fuiſſet myſterium paſſionis eius, ſecundùm illud 1. Cor. 2. Si cognouiſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent. Ergo non debuit circa dæmones aliqua miracula facere.*

3. Præterea, Miracula Chriſti ad gloriam Dei ordinabantur, vnde dicitur Matth. 9. quòd videntes turbæ paralyticum ſanatum à Chriſto, timuerunt, & glorificauerũt Deũ, qui dedit poteſtatem talem hominibus. Sed ad dæmones non pertinet glorificare Deum: quia non eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris, vt dicitur Eccl. 15. Vnde & ſicut dicitur Marc. 1. & Luc. 4. non ſinebat dæmonia loqui ea, quæ ad gloriam ipſius pertinebant. Ergo videtur non fuiſſe conueniens, quòd circa dæmones aliqua miracula faceret.

A 4. Præterea, Miracula à Chriſto facta, ad ſalutem hominũ ordinantur. Sed quædam dæmonia ab hominibus eiecta fuerunt cum hominum detrimento quandoque quidem corporali, ſicut dicitur Marc. 9. quòd dæmon ad præceptum Chriſti exclamans, & multum diſcerpens hominem, exiit ab eo & factus eſt, ſicut mortuus: ita vt multi dicerent, quia mortuus eſt. Quandoque etiam cum damno rerum: ſicut quando dæmones ad eorum preces miſit in porcos, quos præcipitauerunt in mare. Vnde ciues illius regionis rogauerunt eum, vt tranſiret à finibus eorum, vt legitur Matth. 7. Ergo videtur inconuenienter feciſſe huiuſmodi miracula.

Sed contrà eſt, quod Zach. 13. hoc prænuntiatum fuerat vbi dicitur, Spiritum immundum auferam de terra.

B Reſpondeo dicendum, quòd miracula quæ Chriſtus fecit argumenta quædam fuerunt fidei, quam ipſe docebat. Futurum autem erat, vt per virtutem diuinitatis eius excluderet dæmonum poteſtatem ab hominibus credituris in eum: ſecundùm illud Ioan. 12. Nunc princeps huius mundi eiicietur foras. Et ideo conueniens fuit, quòd inter alia miracula etiam obſeſſos à dæmonibus liberaret.

Ad primum ergo dicendum, quòd homines ſicut per Chriſtũ erant à poteſtate dæmonum liberandi, ita per eum erant Angelis conſociandi: ſecundùm illud Col. Pacificans per ſanguinem crucis eius, quæ in cælis & in terris ſunt. Et ideo circa Angelos alia miracula hominibus demonſtrare non conueniebat, niſi vt Angeli hominibus apparent, quod quidem factum eſt in natiuitate ipſius, & in reſurrectione & aſcenſione eius.

C Ad ſecundum dicendum, quòd ſicut Auguſtinus dicit 9. de Ciuit. Dei, Chriſtus tantum innotuit dæmonibus, quantum voluit, tantum autem voluit, quantum oportuit. Sed innotuit eis non ſicut Angelis ſanctis per id quod eſt vita æterna: ſed per quædam temporalia ſuæ virtutis effecta. Et primò quidem videntes Chriſtum eſurire poſt ieiunium, æſtimauerunt eum non eſſe filium Dei. Vnde ſuper illud Luc. 4. Si filius Dei es, &c. dicit Ambroſius, Quid ſibi vult talis ſermonis exorſus, niſi quia cognouerat Dei filium eſſe venturum, ſed veniſſe infirmitatem corporis non putauit? Sed poſtmodum viſis miraculis, ex quadam ſuſpicatione coniecturauit eum eſſe filium Dei. Vnde ſuper illud Marc. 1. Scio quòd ſis ſanctus Dei, Chryſoſtomus quòd non certam aut firmam aduentus Dei habebat notitiam, ſciebat tamen ipſum eſſe Chriſtum in lege promiſſum. Vnde dicitur Luc. 4. Quia ſciebant ipſum eſſe Chriſtum. Quòd autem ipſum confitebãtur eſſe filium Dei, magis erat ex quadam ſuſpicione quã ex certitudine. Vnde Beda dicit ſuper Luc. Et dæmonia filium Dei confitebantur. Et ſicut poſtea dicitur, Sciebat eum eſſe Chriſtum: quia eum ieiunio fatigatum cùm diabolus videret, verum hominem intellexit. Sed quia tentando non præualuit, vtrùm filius Dei eſſe dubitabat. Nunc autem per ſignorum potentiam, vel intellexit, vel potiùs ſuſpicatus eſt eſſe filium Dei. Non ideo igitur Iudæis eum crucifigere perſuaſit, quia Chriſtum Dei filium non eſſe putauit: ſed quia ſe morte illius non præuidit eſſe damnandum. De hoc enim myſterio à ſæculis abſcondito, dicit Apoſtolus, quòd nemo principum huius ſeculi cognouit, ſi enim cognouiſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent.

Lib. 9. c. 21. parũ à princ. to. 5.

Li 4. in Lu. c. 14. in tit. de 1. tent. Chriſti, non procul à p. to. 3.

Super illud Lu. 4. Sciebãt ipſũ eſſe Chriſtum. Et c. 14. ſecund. ordin. Bed. to. 2.

Ad tertium dicendum, quòd miracula in expulſione dæmonum non fecit Chriſtus propter vtilitatem dæmonum, ſed propter vtilitatem hominum, vt ipſe eum glorificarent. Et ideo prohibuit eos loqui ea, quæ ad laudem ipſius pertinebant, primò quidem propter exemplum: quia, vt dicit Athanaſius, compeſcebat diaboli ſermonem, quamuis vera fateretur: vt nos etiam aſſuefaciat, ne curemus de talibus, etiamſi vera loqui videatur. Nefas eſt enim, vt cùm adſit nobis Scriptura diuina, inſtruamur à diabolo: eſt enim hoc periculoſum, quia veritati frequenter dæmones immiſcent mendacia. Secundò, quia (ſicut Chryſoſtomus dicit) non oportebat eos ſurripere officij Apoſtolici gloriam: A nec decebat Chriſti myſterium lingua fœtida publicari, quia non eſt ſpecioſa laus in ore peccatorum. Tertiò, quia (vt Beda dicit) nolebat ex hoc inuidiam accendere Iudæorum. Vnde etiam ipſi Apoſtoli iubentur reticere de ipſo, ne diuina maieſtate prædicata paſſionis diſpenſatio differretur.

Id habet Chr concione 2. de Lazaro ante me. tom. 2. & Theoph Luc. 4. & Mar. 1.

c. 4. in Lu. eſt in c. 24. ſecũdum ord. Bed. circa fin. illius to. 2.

Ad quartum dicendum, quòd Chriſtus ſpecialiter venerat docere, & miracula facere propter vtilitatem hominum principaliter quantum ad animæ ſalutem. Et ideo permiſit dæmones quos eiiciebat hominibus aliquod nocumentum inferre, vel in corpore, vel in rebus propter animæ humanæ ſalutem, ad hominum ſcilicet inſtructionem. Vnde Chryſoſtomus dicit ſuper Matth. quòd Chriſtus permiſit dæmonibus in porcos ire, non quaſi à dæmonibus perſuaſus: ſed primò quidem, vt inſtruat magnitudinem nocumenti dæmonum, B qui hominibus inſidiantur. Secundò, vt omnes diſcerent, quoniam nec aduersùs porcos audeant aliquid facere, niſi ipſe conſentiat. Tertiò, vt oſtenderet, quòd grauiora in illos homines operati eſſent, quàm in illos porcos, niſi eſſent diuina prouidentia adiuti. Et propter eaſdem etiam cauſas permiſit eum, qui à dæmonibus liberabatur, ad horam affligi, à qua tamen afflictione eum continuò liberauit. Per hoc etiam oſtenditur (vt Beda dicit) quòd ſæpe dum conuerti ad Deum poſt peccata conamur, maioribus nouiſque antiqui hoſtis pulſamur inſidiis. Quod facit, vel vt odium virtutis incutiat, vel expulſionis ſuæ vindicet iniuriam. Factus eſt etiam ſanatus velut mortuus (vt Hieronym. dicit) quia ſanatis dicitur, Mortui eſtis, & vita veſtra abſcõdita eſt cum Chriſto in Deo. C

Homil. 29. in Matth. circa me. to. 2.

Marc. 9. ſup. verbum in ar. circa to. 9.

In hoc articulo ſola ſolutio ad 2. ſingularem difficultatem tangit, an dæmones agnouerint Ieſum eſſe Meſſiam, & Deum, quam ſtatim diſcutiemus.

ARTICVLVS II.

Vtrùm conuenienter facta fuerint miracula per Chriſtum circa cœleſtia corpora.

D AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd inconuenienter fuerint à Chriſto facta miracula circa cœleſtia corpora, vt enim Dionyſ. dicit 4. capite de Diuinis nominib. Diuinæ prouidentiæ non eſt, naturam corrumpere, ſed ſaluare. Corpora autem cœleſtia ſecundùm ſuam naturam ſunt incorruptibilia, & inalterabilia, vt probatur in primo de cœlo. Ergo non fuit conueniens, vt per Chriſtum fieret aliqua immutatio circa ordinem cœleſtium corporum.

2. Præterea, Secundùm motum cœleſtium corporum temporum curſus deſignantur, ſecundùm illud Gen. 1. Fiant luminaria in firmamẽto cœli, & ſint in ſigna, & tempora, & dies & annos. Sic ergo mutato curſu cœleſtium corporum mutatur temporum diſtinctio, & ordo. Sed non legitur hoc eſſe perceptum ab Aſtrologis, qui contemplantur ſydera, & E computant menſes: vt dicitur Iſaiæ 47. Ergo videtur, quòd per Chriſtum non fuerit aliqua mutatio facta circa curſum cœleſtium corporum.

3. Præterea, Magis competebat Chriſto facere miracula viuens, & docens quàm moriens: tum quia, vt dicitur ſecundæ ad Cor. vltimo, Crucifixus eſt ex infirmitate, ſed viuit ex virtute Dei, ſecundùm quam miracula faciebat: tum etiam quia eius miracula confirmatiua erant doctrinæ ipſius. Sed in vita ſua non legitur, Chriſtum aliquod miraculum circa cœleſtia corpora feciſſe: quinimo Phariſæis petentibus ab eo ſignum de cœlo, eis dare renuit: vt habetur Matth. 21. & 16. Ergo videtur, quòd nec in morte circa cœleſtia corpora aliquod miraculum facere debuerit. Sed

contrà eſt, quòd dicitur Lucæ 23. Tenebræ factæ ſunt in vniuerſa terra vſque ad horam nonam, & obſcuratus eſt ſol.

Artic. 4. q. pr.

Reſpondeo dicendum, quòd (ſicut ſuprà dictum eſt) miracula Chriſti talia eſſe debebant, vt ſufficienter eſſe Deum oſtenderent. Hoc autem non ita euidenter oſtenditur per trãſmutationes corporum inferiorum, quæ etiam ab aliis cauſis moueri poſſunt, ſicut per tranſmutationem curſus cæleſtium corporum, quæ à ſolo Deo ſunt immobiliter ordinata. Et hoc eſt quod Dionyſius dicit in Epiſt. ad Polycarpum. Cognoſcere oportet non aliter aliquando poſſe aliquid peruerti cæleſtis ordinationis & motus, niſi cauſam haberet ad hoc mouentem, quæ facit omnia, & mutat ſecundùm ſuum ſermonem. Et ideo conueniens fuit, vt Chriſtus miracula fecerit etiam circa cœleſtia corpora.

Parum ante me. epi.

Ad primum ergo dicendum, quòd ſicut inferioribus corporibus naturale eſt moueri à cœleſtibus corporibus (quæ ſunt ſuperiora ſecundùm naturæ ordinem) ita etiam naturale eſt, cuilibet creaturæ, vt tranſmutetur à Deo ſecundùm eius voluntatem. Vnde Auguſtinus dicit 26. contra Fauſtum, & habetur in gloſ. Rom. 11. ſuper illud, Contra naturam inſertus es, &c. Deus creator & conditor omnium naturarum nihil contra naturam fecit, quia id eſt cuique rei natura, quod Deus facit. Et ita non corrumpitur natura cæleſtium corporum, cùm eorum curſus immutatur à Deo, corrumperetur autem, ſi ab aliqua alia cauſa immutaretur.

Lib. 26. ca. 3. ante med. to. 10.

Ad ſecundum dicendum, quòd per miraculum à Chriſto factum, non eſt peruerſus ordo temporum. Nam ſecundum quoſdam illæ tenebræ, vel ſolis obſcuratio, quæ in paſſione Chriſti accidit, fuit propter hoc quòd ſol ſuos radios retraxit, nulla immutatione facta circa motum cœleſtium corporum, ſecundùm quem tempora menſurantur. Vnde Hieronymus dicit ſuper Matth. Videtur luminare maius retraxiſſe radios ſuos, ne aut pendentem videret Dominum, aut impij blaſphemantes ſua luce fruerentur. Talis autem retractio radiorum non eſt ſic intelligenda, quaſi ſol in ſua poteſtate habeat radios emittere, vel retrahere: non enim ex electione, ſed ex natura radios emittit: vt dicit Dionyſ. 4. capite de Diuinis nominibus, ſed ſol dicitur retraxiſſe radios, in quantum diuina virtute factum eſt, vt ſolis radij ad terram non peruenirent. Origenes autem dicit hoc accidiſſe per interpoſitionem nubium. Vnde ſuper Matth. dicit, Conueniens eſt intelligere, quaſdam tenebroſiſſimas nubes multas & magnas concurriſſe ſuper Hieruſalem, & terram Iudææ, & ideo factæ ſunt tenebræ profundæ à ſexta hora vſque ad nonam. Arbitror enim ſicut cætera ſigna, quæ facta ſunt in paſſione, ſcilicet, quòd velum templi eſt ſciſſum, quòd terra tremuit, &c. in Hieruſalem tantummodo facta ſunt, ita & hoc. Aut ſi latiùs voluerit quis extendere ad terram Iudææ, propter hoc quod dicitur, Tenebræ factæ ſunt in vniuerſa terra. Quod intelligitur de terra Iudææ, ſicut in 3. libro Regum dicit Abdias ad Eliam, Viuit Dominus Deus tuus, quia non eſt gens aut Regnum, vbi non miſerit Dominus meus quærere te, oſtendens quòd eum quæſierat in gentibus, quæ ſunt circa Iudæam. Sed circa hoc magis credendum eſt Dionyſ. qui oculata fide inſpexit hoc accidiſſe per interpoſitionem lunæ inter nos & ſolem. Dicit enim in Epiſtol. ad Polycarpum. Inopinabiliter ſoli lunam incidentem videbamus in Aegypto ſcilicet exiſtentes: vt ibidem dicitur. Et deſignat ibi quatuor miracula.

In c. 27. ſuper illud, Ab hora 6. tenebræ factæ ſunt. to. 9. Homil. 35. in Mat. in 5. f. ante fi. hom. tom. 3.

In epiſtol. ad Polycarpum poſt me. illius.

Quorum primum eſt, quòd naturalis eclipſis ſolis per interpoſitionem lunæ, nunquam accidit, niſi tempore coniunctionis ſolis, & lunæ: tunc autem erat luna in oppoſitione ad ſolem, decima quinta exiſtens, quia erat paſcha Iudæorum. Vnde dicit: Non enim erat coniunctionis tempus. Secundum miraculum eſt: quòd cùm circa horam ſextam luna viſa fuiſſet ſimul cum ſole in medio cœli, in veſperis apparuit

Loco nunc dicto.

A ſuo loco, id eſt, in Oriente oppoſita ſoli. Vnde dicit: Rurſus ipſam vidimus, ſcilicet lunam à nona hora (in qua ſcilicet receſſit à ſole ceſſantibus tenebris) vſque ad veſperam ſupernaturaliter conſtitutam ad diametrum ſolis, id eſt, vt diametraliter eſſet ſoli oppoſita, & ſic patet quòd non eſt turbatus conſuetus temporum curſus, quia diuina virtute factum eſt, & quod ad ſolem ſupernaturaliter accederet præter tempus debitum, & quòd à ſole recedens in locum proprium reſtitueretur tempore debito. Tertium miraculum eſt, quòd naturalis eclipſis ſemper incipit ab Occidentali parte ſolis, & peruenit vſque ad Orientalem. Et hoc ideo: quia luna ſecundùm proprium motum, quo mouetur ab Occidente in Orientem, eſt velocior ſole in ſuo proprio motu, & ideo luna ab Occidente veniens attingit ſolem, & pertranſit ipſum, ad Orientem tendens. Sed tunc luna iam B pertranſiuerat ſolem, & diſtabat ab eo quaſi per medietatem circuli, in oppoſitione exiſtens, vnde oportuit quòd reuerteretur ad Orientem verſùs ſolem, & attingeret ipſum primò ex parte Orientali, procedens verſùs Occidentem. Et hoc eſt quod dicit, Eclipſim etiam ipſam ex Oriente vidimus inchoatam & vſque ad ſolarem terminum venientem (quia totum ſolem eclipſauit) poſtea regredientem. Quartum miraculum fuit, quòd in naturali eclipſi ex eadem parte incipit ſol priùs reapparere, ex qua incepit parte priùs obſcurari; quia ſcilicet luna ſe ſoli ſubiiciens naturali ſuo motu ſolem pertranſit verſùs Orientem, & ita partem Occidentalem ſolis, quam primò occupat, primò etiam derelinquit. Sed tunc luna miraculosè ab Oriente verſùs Occidentem C rediens non pertranſiuit ſolem, vt eſſet eo Orientalior: ſed poſtquam peruenit ad terminum ſolis reuerſa eſt verſùs Orientem: & ita partem ſolis, quam vltimò occupauit, primò etiam dereliquit. Et ſic ex parte Orientali inchoata fuit eclipſis, ſed in parte Occidentali priùs incepit claritas apparere. Et hoc eſt quod dicit: Et rurſus vidimus non ex eodem, id eſt, non ex eadem parte ſolis & defectum & purgationem, ſed è conuerſo ſecundùm diametrum factam. Quintum miraculum addit Chryſoſtomus ſuper Matth. dicens quòd tribus horis tunc tenebræ permanſerunt, cùm Eclipſis ſolis in momento pertranſeat, non enim habet moram, vt ſciunt illi qui conſiderauerunt. Vnde datur intelligi quòd luna quieuerit ſub ſole, niſi fortè velimus dicere quòd tempus tenebrarum computatur ab inſtanti, quo ſol incepit ob- D ſcurari, vſque ad inſtans, in quo totaliter fuit repurgatus. Sed ſicut Origenes dicit ſuper Matth. aduerſus hoc filij ſæculi huius dicunt: Quomodo hoc factum tam mirabile nemo Græcorum aut Barbarorum ſcripſit? Et dicit quòd quidam nomine Phlegon in Chronicis ſuis ſcripſit hoc in principatu Tiberij Cæſaris factum, ſed non ſignauit quòd fuerit in luna plena. Potuit ergo hoc contingere, quia Aſtrologi vbique terrarum tunc temporis exiſtentes non ſolicitabantur de obſeruanda eclipſi, quia tunc tempus non erat: ſed illam obſcuritatem ex aliqua paſſione aeris accidere putauerunt. Sed in Aegypto, vbi raro nubes apparent propter aeris ſerenitatem, permotus eſt Dionyſius & ſocij eius, vt prædicta circa illam obſcuritatem obſeruarent.

In prædi. epi. ad Polycarpũ à med. illius.

Hom. 89. Mat. nõ multum longè à pr. 2.

Hom. 35. in Mat. fo. 4 & 5 in fi. ante fi. hom. tom. 3.

Ad tertium dicendum, quòd tunc præcipuè oporte- E bat in Chriſto diuinitatem per miracula oſtendere, quando in eo maximè apparebat infirmitas ſecundùm humanam naturam. Et ideo in Chriſti natiuitate ſtella noua in cælo apparuit. Vnde Maximus dicit in ſermone Natiuitatis: Si præſepe deſpicis, erige parumper oculos, & nouam in cœlo ſtellam, proteſtantem mundo natiuitatem Dominicam contuere. In paſſione autem adhuc maior infirmitas circa humanitatem Chriſti apparuit, & ideo oportuit vt maiora miracula oſtenderentur circa principalia mundi luminaria. Et ſicut Chryſoſtom. dicit ſuper Matth. hoc eſt ſignum quod petentibus promittebat dare, dicens, Generatio praua & adultera ſignum quærit & ſignum non dabitur ei, niſi

Chry. 89. in Mat. circa pr. to. 2.

ſignum

ſignum Ionæ Prophetæ, crucem ſignificans, & reſurrectionẽ. A *Etenim multo mirabilius eſt in eo qui crucifixus erat hoc fieri, quàm in eo ambulante ſuper terram.*

COMMENTARIVS.

IN hoc articulo diuus Thomas totus eſt in explicãdis ſignis cœleſtibus, quæ in morte Chriſti contigerunt. De qua re inferiùs ſuo loco diſputandum à nobis eſt: ſicut ſuo etiam loco ſuprà diſſeruimus de ſigno cœleſtis ſyderis, quod tempore natiuitatis Chriſti Magis apparuit (quod hîc D. Thomas in ſolutione ad 3. attigit) ideóque hoc loco non eſt nobis ampliùs immorandum.

Verba Auguſtin. de potentia creaturarũ obedientiali quomodo intelligenda.

Solùm in ſolutione ad 1. ſano modo intelligenda B ſunt verba illa quæ diuus Thomas ex Auguſtino affert, id eſſe cuiuſque rei naturam, quod Deus facit, & ideo nihil poſſe Deum facere in creatura, quod ſit cõtra naturam eius, nec corrumpi aliquo modo cælum, ſi à ſuo naturali motu à Deo immutetur; corrumpendum autem fore ſi aliqua creatura immutaretur. Nam per hæc verba ſolùm indicata eſt potentia obediẽtialis, quam omnis creatura habet, vt Deo obediat, ratione cuius dicitur habere quandam vniuerſalem propenſionem ad omnia, quæ Deus in ea operari voluerit. Non eſt autem negandum, quin vnaquæque res habeat ſuam propriam particularémque naturam, & connaturales proprietates, quæ tales ſunt non ſolùm quia à Deo donantur, ſed quia res ipſa ex ſe illas po- C ſtulat. Vnde ſi iis priuetur, à quocunque priuetur, ſiue à Deo, ſiue à creatura, aliquid præter naturam patietur, & ex parte corrumpetur, ac imperfecta manebit.

ARTICVLVS III.

Vtrùm conuenienter Chriſtus circa homines miracula fecerit.

240 *AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd inconuenienter Chriſtus circa homines miracula fecerit, in homine enim potior eſt anima, quàm corpus. Sed circa corpora, multa miracula Chri-* D *ſtus fecit, circa animas verò nulla miracula legitur feciſſe: nam neque aliquos incredulos ad fidem virtuosè conuertit, ſed admonendo, & exteriora miracula oſtendendo, neque etiam aliquos fatuos ſapientes legitur feciſſe. Ergo videtur, quòd non conuenienter ſit circa homines miracula operatus.*

q. præced. ar. 2.

2. Præterea, Sicut ſuprà dictum eſt, Chriſtus faciebat miracula virtute diuina, cuius proprium eſt ſubitò operari, & perfectè abſque adminiculo alicuius. Sed Chriſtus nõ ſemper ſubitò homines curauit quantum ad corpus: dicitur enim Mar. 8. quòd apprehenſa manu cæci, eduxit eum extra vicũ, & expuens in oculos eius, impoſitis manibus interrogauit eũ, ſi quid videret, & aſpiciens ait: Video homines velut arbores ambulantes. E *Deinde iterum impoſuit manus ſuper oculos eius & cœpit videre & reſtitutus eſt ei viſus, ita vt clarè videret omnia. Et ſic patet quòd non ſubitò eum curauit: ſed primò quidem imperfectè, & per ſputum. Ergo videtur, non conuenienter circa homines miracula feciſſe.*

3. Præterea, Quæ ſe inuicem non conſequuntur, non oportet quòd ſimul tollantur. Sed ægritudo corporalis non ſemper ex peccato cauſatur, vt patet per illud quod Dominus dicit Ioan. 6. Neque hic peccauit, neque parentes eius, vt cæcus naſceretur. Non ergo oportuit vt hominibus corporum curationẽ quærẽtibus peccata dimitteret, ſicut legitur feciſſe circa paraliticum Mat. 9. Præſertim, quia ſanatio corporalis cũ ſit minus quàm remiſſio peccatorum, non videtur eſſe ſufficiens argumentum quòd poſſit peccata dimittere.

A *4. Præterea, miracula Chriſti facta ſunt ad confirmationẽ doctrinæ ipſius & teſtimonium diuinitatis eius, vt ſuprà dictum eſt.* *q. 1. ar. 4.* *Sed nullus debet impedire finẽ operis ſui. Ergo videtur inconuenienter Chriſtus quibuſdam miraculosè curatis præcepiſſe, vt nemini dicerẽt: vt patet Matth. 9. & Mar. 8. præſertim, quia in quibuſdam aliis mandauit, vt miracula circa ſe facta publicarent, ſicut Mar. 5. legitur, quòd dixit ei, quem à dæmonibus liberauerat: Vade in domum tuam ad tuos, & annuntia eis quanta tibi Dominus fecerit.*

Sed contrà eſt, quod dicitur Mar. 7. Bene omnia fecit, & ſurdos fecit audire, & mutos loqui.

Reſpondeo dicendum, quòd ea, quæ ſunt ad finem, debent fini eſſe proportionata. Chriſtus autem ad hoc in mundum B *venerat, & docebat, vt homines ſaluos faceret, ſecũdùm illud Ioan. 3. Non enim miſit Deus filium ſuum in mundum, vt iudicet mundum, ſed vt ſaluetur mundus per ipſum. Et ideo conueniens fuit, vt Chriſtus particulariter homines miraculosè curando oſtenderet ſe eſſe vniuerſalem & ſpiritualem hominum ſaluatorem.*

Ad primũ ergo dicendum, quòd ea quæ ſunt ad finem, diſtinguuntur ab ipſo fine. Miracula autẽ à Chriſto facta ordinabantur ſicut ad finem, ad rationalis partis ſalutem, quæ conſiſtit in ſapientiæ illuſtratione, & hominum iuſtificatione: quorum primum præſupponit ſecũdum: quia vt dicitur Sap. 2. in maleuolam animã non introibit ſapientia, nec habitabit in corpore ſubdito peccatis. Iuſtificare autem homines, non cõueniebat, niſi eis volentibus, hoc enim eſſet & contra ratio- C *nem iuſtitiæ, quæ rectitudinem volũtatis importat: & etiam contra rationem humanæ naturæ, quæ libero arbitrio ad bonum ducenda eſt, non autem per coactionem. Chriſtus ergo virtute diuina interiùs homines iuſtificauit, nõ tamen eis inuitis: nec hoc ad miracula pertinet, ſed ad miraculorũ finem. Et ſimiliter virtute diuina ſimplicibus diſcipulis diuinam ſapientiam infudit. Vnde dicit eis Luc. 21. Ego dabo vobis os, & ſapientiam cui non poterunt reſiſtere, & contradicere omnes aduerſarij veſtri. Quod quidem quantum ad interiorem illuminationem inter viſibilia miracula, non annumeratur, ſed ſolùm quantum ad exteriorem actum, inquantum ſcilicet videbant homines eos, qui fuerant illiterati & ſimplices tam ſapienter & conſtanter loqui. Vnde dicitur Actor. 4. Videntes Iudæi Petri conſtantiam,* D *& Ioannis, comperto quòd homines eſſent ſine literis & idiotæ, admirabantur, & tamen huiuſmodi ſpirituales effectus, etſi à miraculis viſibilibus diſtinguantur, ſunt tamen quædam teſtimonia doctrinæ, & virtutis Chriſti, ſecundùm illud Heb. 2. conſtante Deo ſignis & portentis & variis virtutibus, & Spiritus ſancti diſtributionibus. Sed tamen circa animas hominum, maximè quantum ad immutandas inferiores vires Chriſtus aliqua miracula fecit. Vnde Hier. ſuper illud Matth. 9. ſurgens ſecutus eſt eum, dicit, Fulgor ipſe, & maieſtas diuinitatis occultæ, quæ etiam in facie relucebat humana, vidẽtes ad ſe trahere, poterat ex primo aſpectu, &* *Super illud Mat. 9. Cum trãſiret vidit hominem ſedentem, to. 9.* *ſuper illud Matth. 21. Eiiciebat omnes vẽdentes & emẽtes, &c. dicit idem Hier. Mihi inter omnia ſigna, quæ fecit Dominus, hoc videtur eſſe mirabilius quòd vnus homo & illo* E *tempore cõtemptibilis potuerit ad vnius flagelli verbera tãtam eiicere multitudinem. Igneum enim quiddã atq; ſydereũ radiabat ex oculis eius, & diuinitatis maieſtas lucebat in facie eius.* *Super illud Mat. 21. vidẽtes Prin. & Scribæ mirabilia quæ fecit, to. 9.* *Et Orig. dicit ſuper Ioã. hoc eſſe maius miraculum eo, quo aqua conuerſa eſt in vinum, eo quòd illic inanimata ſubſiſtit materia, hîc verò tot millia hominum domãtur ingenia. Et ſuper illud Ioan. 18. Abierunt retrorſum, & ceciderunt in terrã, dicit Aug. Vna vox tantã turbã odiis ferocẽ armiſque terribilẽ ſine telo vllo percuſſit, repulit, ſtrauit: Deus n. latebat in carne. Et ad idẽ pertinet quod dicitur Luc. 4. quòd Ieſus trãſiens per medium illorum ibat: vbi dicit Chryſoſt. quòd ſtare in medio inſidiantium & non apprehendi, diuinitatis eminentiã oſtendebat, & quod dicitur Ioã. 8. Ieſus abſcõdit ſe, & exiuit de templo: vbi Aug. dicit, Non abſcõdit ſe in*

In fol. 128. qui liber primo in lucem prodiit anno Domi. 1555. Pariſiis apud Carolũ Guillart.

Tract. 112. in Io. poſt me.

to. 9.

A *ſe in angulo templi, quaſi timens, vel poſt murum aut columnam diuertens: ſed diuina poteſtate ſe inuiſibilem inſidiãtibus conſtituens, per medium illorum exiuit. Ex quibus omnibus patet, quòd Chriſtus quando voluit virtute diuina animas hominum immutauit: non ſolùm iuſtificando, & ſapientiam infundendo, quod pertinet ad miraculorum finem, ſed etiam exteriùs alliciendo, vel terrendo, vel ſtupefaciendo, quod pertinet ad ipſa miracula.*

Ad ſecundum dicendum, quòd Chriſtus venerat ad ſaluare mundum non ſolùm virtute diuina, ſed per myſterium Incarnationis ipſius. Et ideo frequenter in ſanatione infirmorum non ſola poteſtate diuina vtebatur, curando per modum imperij, ſed etiam aliquid ad humanitatem ipſius pertinens apponendo. Vnde ſuper illud Luc. 4. Singulis manus imponens, curabat omnes, dicit Cyrillus. Quamuis vt B *Deus potuiſſet omnes verbo pellere morbos: tangit tamen omnes, oſtendens propriam carnem efficacem ad præſtanda remedia. Et ſuper illud Mar. 8. Expuens in oculos eius impoſitis manibus, &c. dicit Chryſoſt. Spuit quidem & manus imponit cæco, volens oſtendere, quod verbum diuinum operationi adiunctum miracula perficit: manus enim operationis eſt oſtenſiua, ſputum ſermonis ex ore prolati. Et ſuper illud Ioan. 9. Fecit lutum ex ſputo, & liniuit lutũ ſuper oculos cæci, dicit Auguſtin. de ſaliua ſua lutum fecit, quia verbum caro factum eſt. Vel etiam ad ſignificandum, quòd ipſe erat qui ex limo terræ hominem formauerat: vt Chryſ. dicit. Eſt autem circa miracula Chriſti conſiderandum, quod communiter perfectiſſima opera faciebat. Vnde ſuper illud Ioan. 3. Omnis homo primũ bonum vinum ponit, dicit Chryſoſt. Ta-* C *lia ſunt Chriſti miracula, vt multo his quæ per naturã fiunt, ſpecioſiora, & vtiliora fiant, & ſimiliter in inſtanti infirmis perfectam ſanitatem conferebat. Vnde ſuper illud Matth. 8. & ſurrexit, & miniſtrabat illis, dicit Hieron. Sanitas, quæ confertur à Domino, tota ſimul redit. Specialiter autẽ in illo cæco cõtrarium fuit, propter infidelitatem ipſius, vt Chryſoſt. dicit. Vel ſicut Beda dicit, Quem vno verbo totum ſimul curare poterat, paulatim curat, vt magnitudinem humanæ cæcitatis oſtendat, quæ vix, & quaſi per gradus ad lucem redeat, & gratiam ſuam nobis indicet, per quam ſingula perfectionis incrementa adiuuat.*

Chryſoſt. in Matth. circa me. to. 2.

Tra. 54. in Io. 2. non remotè à pr. to. 9.

Ho. 21. in Io. poſt me. illius to. 3.

Super illud Mar. 8. Cum veniſſet Ieſus in domum Petri. tom. 9. Homil. 9. in Mat. Innuitur. Beda Mat. 8. Eſt c. 34. ſecundum eius or. to. 2. q. præ. ar. 2.

Ad tertium dicẽdum, quòd, ſicut ſuprà dictum eſt, Chriſtus miracula faciebat virtute diuina. Dei autem perfecta ſunt opera, vt dicitur Deuteronomij 32. Non eſt autem ali- D *quid perfectum, ſi finem non conſequatur: finis autem exterioris curationis per Chriſtum factæ, eſt curatio animæ, & ideo non conueniebat Chriſto, vt alicuius corpus curaret, niſi eius curaret animam. Vnde ſuper illud Ioan. 7. Totum hominem ſanum fecit in ſabbato, dicit Auguſtinus quòd curatus eſt, vt ſanus eſſet in corpore: & credidit, vt ſanus eſſet in anima. Specialiter autem paralytico dicitur; Dimittũtur tibi peccata: quia vt Hieronymus dicit ſuper Matth. datur ex hoc nobis intelligentia propter peccata pleraſque euenire corporum debilitates: & ideo forſitan priùs dimittuntur peccata, vt cauſis debilitatis ablatis, ſanitas reſtituatur. Vnde & Ioann. 5. dicitur, Iam noli ampliùs peccare, ne deterius tibi aliquid cõtingat. Vbi dicit Chryſoſtomus: Dicimus quòd ex peccatis nata erat ei ægritudo. Quamuis autem, vt Chryſoſtomus dicit ſuper Mat. quanto anima eſt potior corpore,* E *tanto peccatum dimittere maius ſit, quàm corpus ſanare: quia tamen illud non eſt manifeſtum, fecit minus, quod eſt manifeſtius, vt demonſtraret maius, & non manifeſtum.*

Tra. 30. in Io. à med. to. 9.

Mat. 9. ſuper illud, quid eſt facilius dicere to. 9.

Homil. 37. in Ioan. to. 3. Hom. 30. in Mat. à med. tom. 2.

Ad quartũ dicendum, quòd ſuper illud Matth. 9. Videte, ne quis ſciat, dicit Chryſoſt. Non eſt hoc contrarium, quòd hîc dicitur ei, quod alteri dicitur, Vade, & annuncia gloriam Dei. Erudit enim nos prohibere eos, qui volunt nos propter nos laudare: ſi autem ad Deum gloria refertur, non debemus prohibere, ſed magis iniungere, vt hoc fiat.

Hom. 33. non multum longè à pr. to. 2.

***

A

COMMENTARIVS.

QVæ diuus Thomas docet in articulo perſpicua ſunt. In ſolutione verò ad 1. inueſtigat, an ſicut Chriſtus fecit miracula in corporibus hominum, ita fecerit in animabus. In quã re in primis dubitari poteſt cur diuus Thom. omnino prætermiſerit mortuorum reſurrectionem. Huiuſmodi enim miraculum nõ minus circa animam quàm circa corpus fit. Tam ſupernaturale enim eſt animam ſemel à corpore ſeparatam iterum illi vniri, ſicut corpus animæ. Quando enim Chriſtus dixit, *Lazare veni foras*, non minus miraculoſum fuit animã obedire, & ab inferis illius vocis virtute reuocari, & corpori copulari, quàm corpus B ipſum ſubitò excitari, & extra monumentum prodire: hoc igitur miraculi genus circa animas verſatur. Tamẽ diuus Thom. de illo non eſt loquutus, quia in argumẽto non cõſiderat animã in ordine ad corpus, ſeu vt eſt forma corporis. Quoniam miracula, quæ circa illam ſub hac ratione fiunt, cùm terminẽtur ad totum compoſitum, ſub his miraculis (vt ita dicam) corporeis cõtinentur. Conſiderauit ergo animam, vt eſt mens, ſeu ſpiritus, id eſt, vt intelligit, & amat: nam ſub ea ratione quodammodo abſtrahit à corpore.

Dubium.

Reſpon.

In hac re eſt ſecundò conſiderandum, quòd licèt hominũ iuſtificatio potius ſit finis miraculorũ, quã inter miracula annumeranda, tamen quoad modum in- C terdum eſt miraculoſa, & tali modo facta, potuit etiã ad doctrinæ confirmationem & teſtimonium diuinitatis Chriſti adduci. Et hoc modo miraculoſum fuit, quòd Chriſtus verbo & imperio ſuo peccata dimitteret, quamquam quia talis modus nõ obiiciebatur ſenſibus, interdum oportuerit eum alio ſenſibili ſigno cõfirmare, ac manifeſtare, ſicut legimus factum Matth. 9. In hoc etiam genere numerari poſſunt ſubitæ conuerſiones hominum, qui diuturna cõſuetudine in peccatis volutabantur, ſicut de Matth. legimus. Sicut n. Aug. inter magna miracula Chriſti ponit, quòd per paucos & ſimplices homines mundum conuerterit, ita meritò etiam inter miracula magna numerari poteſt, quòd vno verbo Matthæum conuerterit, Matth. 9. vt D ibidem notat Hier. quanquam ſeſe indicit aliquid ſenſibile reluxiſſe in facie Domini quod vidẽtes ad ſe attrahere poterat primo aſpectu, quod etiam hîc diuus Th. refert, & non videtur ei diſplicere. Mihi tamen incertum eſt: nõ enim videtur neceſſarium, quòd in vultu Chriſti aliquid ſenſibile miraculosè apparuerit, præter decentiſſimam vultus eius grauitatem ac venuſtatẽ, efficacia enim verbi eius nõ erat in ſenſibili ſpecie, ſed in virtute, quamquã etiam aſpectus eius eſſet grauiſſimus, & vt ſic poſſet aliquid deſeruire.

Cõuerſio peccatoris is ſigne miraculum.

Mat. 9.

Auguſt.

Hier.

D. Thom.

Tertiò eſt in vltima parte eiuſdem ſolutionis obſeruandum, duo genera miraculorum ibi numerari. Primum eſt in virtute quam Chriſtus habebat in verbo ad terrendos homines, eóſque ſolo etiam verbo in terram proſternendos, vt Ioan. 18. fecit. Et hæc virtus E eſſe poterat vel ex actione circa animam, quia timorẽ ac terrorem incutiebat, vel etiam circa corpora, quia efficaciter illa mouere poterat, atque deiicere.

Verbo Chriſti, virtus & energia.

Aliud erat genus miraculi, quòd Chriſtus hominẽ ſenſibus in eorum ſeſe præſentia & clara luce celabat. Quomodo exponit D. Th. cũ Aug. quem ipſe refert, & Euth. Ioan. 8. illud Ioan. 8. *Ieſus abſcondit ſe & exiuit de templo*, & fortaſſe eodẽ modo accidit, quod dicitur Luc. 4. *Ieſus tranſiens per medium illorũ ibat*. Quãquã potuerit alio etiã modo id fieri, ſcilicet vt ſua ita illos præſẽtia perterruerit, vt in eum quãtumuis præſentem manus iniicere non ſint auſi. Illa verò ſui occultatio fieri potuit abſque actione miraculoſa circa alios per-

D. Th. Aug. Euth. Ioan. 8. Luc. 4.

Miraculoſa Chriſti præſentis occultatio Iudæis coram qualiter facta.

ſolam

ſolam ſuſpenſionem influxus ſenſibilium ſpecierum, ſicut diuus Thom.ſupra docuit,tenebras in die paſſionis fieri potuiſſe per ſolam ſuſpenſionem influxus radiorum ſolarium. Et ſi hoc modo facta eſt , non poteſt computari hoc miraculum inter ea , quæ facta ſunt circa animas,ſed potius videtur eſſe miraculum circa ipſum corpus Chriſti,in quo tale habebat dominium,vt poſſet etiam actionem naturalem ſeu emanationem ſpecierum ſuſpendere,ſicut miraculum tenebrarum magis fuit circa ſolem , quàm circa aerem. Alio verò modo potuit illud miraculum fieri, ſcilicet, vt quamuis ipſe Chriſtus ſui ſpecies effunderet , alij nihilominus,vel illis vti,vel ad eum videndum attendere non poſſent , & ſi hoc modo factum eſt , magis propriè dici poteſt,miraculum illud circa animas extitiſſe,prior tamen modus videtur facilior , & conſentaneus doctrinæ D.Th.infrà q.54.ar.1 ad 2.& 3.

In ſol.ad 2.duo attigit D.Th.Alterum eſt,cur Chriſtus miracula fecerit per actiones , & res ſenſibiles, quales ſunt contactus,ſaliua,& alia id genus. Et reſpōdet id feciſſe , vt doceret ipſam carnem ſuam habuiſſe vim effectricem horum miraculorum,de qua re videri poſſunt dicta ſuperiori tomo diſput. 31. ſect.3.5.6. & 8. Alterum eſt,cur Chriſtus quædam miracula non ſubitò ſed paulatim perfecit:& duplicem cauſam indicat. Prior eſt in diſpoſitione non phyſica ſed morali hominis ſuſcipientis beneficium , quem paulatim volebat Chriſtus ad perfectè credendum inflectere : poſterior eſt ſignificatio alicuius myſterij. Quod eſt notandum , vt Chriſti miracula non ſolùm vt eximia opera ac beneficia à nobis conſiderentur, ſed etiam vt ſigna per quæ interdum aliquid innuebat,ſeu loquebatur. Reliquæ ſolutiones non indigent aliqua notatione.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm conuenienter Chriſtus fecerit miracula circa creaturas irrationales.

AD quartum ſic proceditur. *Videtur , quòd inconuenienter fecerit Chriſtus miracula circa creaturas irrationales.Bruta enim animalia ſunt nobiliora plantis.Sed Chriſtus fecit aliquod miraculum circa plantas,putà cùm ad verbum eius eſt ſiccata ficulnea:vt dicitur Matth.21. Ergo videtur , quòd etiā circa animalia bruta miracula facere debuiſſet.*

2. Præterea,Pœna non iuſtè infertur niſi pro culpa. Sed non fuit culpa ficulneæ quòd in ea Chriſtus fructum non inuenit,quando non erat tempus fructuum.Ergo videtur,quòd inconuenienter eam ſiccauerit.

3.Præterea,Aqua & aer ſunt in medio cœli & terræ.Sed Chriſtus aliqua miracula fecit in cœlo(ſicut ſuprà dictū eſt) ſimiliter etiam in terra , quando in eius paſſione terra mota eſt.Ergo videtur etiam quòd in aere & aqua , aliqua miracula facere debuerit:vt mare diuidere,ſicut fecit Moyſes,vel etiā flumen,ſicut fecerunt Ioſue & Helias , & vt fierent in
E *aere tonitrua,ſicut factum eſt in monte Sinai , quando lex dabatur,& ſicut Helias fecit 3.Regum 18.*

4.Præterea,Opera miraculoſa pertinent ad opus gubernationis mundi per diuinam prouidētiam. Hoc autem opus præſupponit creationem. Inconueniens ergo videtur quòd Chriſtus in ſuis miraculis vſus eſt creatione,quando ſcilicet multiplicauit panes.Non ergo conuenientia videntur fuiſſe eius miracula circa irrationales creaturas.

Sed contrà eſt,quod Chriſtus eſt Dei ſapientia,de qua dicitur Sapien.8 quòd diſponit omnia ſuauiter.

Reſpondeo dicendum , quòd (ſicut ſuprà dictum eſt)miracula Chriſti ad hoc ordinabantur , quòd virtus diuinitatis cognoſceretur in ipſo ad hominum ſalutem. Perti-
A *net autem ad virtutem diuinitatis , vt omnis creatura ſit ei ſubiecta. Et ideo in omnibus creaturarum generibus miracula etiam facere oportuit , & non ſolùm in hominibus , ſed etiam in irrationalibus creaturis.*

Ad primum ergo dicendum, quòd animalia bruta propinquè ſe habent ſecundùm genus ad hominem,vnde & eadem die cum homine facta ſunt. Et quia circa corpora humana multa miracula fecerat,non oportebat quòd circa corpora brutorum animalium aliqua miracula faceret,præſertim quia quantum ad naturam ſenſibilem & corporalem, eadem ratio eſt de hominibus, & de aliis animalibus,præcipuè terreſtribus:Piſces autem cùm viuant in aqua, magis à natura hominum differunt,vnde & alio die ſunt facti. In quibus miraculum Chriſtus fecit in copioſa piſcium captu-
B *ra:vt legitur Luc.5.Ioan. vlt. & etiam in piſce, quem Petrus cepit & in eo inuenit ſtaterem:quod autem porci in mare præcipitati ſunt,non fuit operatio diuini miraculi,ſed operatio dæmonum ex permiſſione diuina.*

Ad ſecundum dicendum,quòd ſicut Chryſ.ſuper Matth. Homil.68. in
cùm in plantis vel brutis aliquid tale Dominus operatur,nō Mit.dum agit
quæras qualiter iſta ſiccata eſt ficus,ſi tempus non erat.Hoc de hiſt. ficul-
enim quærere eſt vltimæ dementiæ,quia ſcilicet in talibus nō n.&.10.3.
inuenitur culpa,& pœna:ſed miraculum inſpice , & admirare miraculi factorem.Nec facit creator iniuriam poſſidēti,ſi creatura ſua ſuo arbitrio vtatur ad aliorum ſalutem:ſed
magis(vt Hilar.dicit ſuper Mat.)in hoc bonitatis dominicæ Can.21.Mat.
argumentum reperimus.Nam vbi differre voluit procuratæ parum ante
per ſe ſalutis exemplum virtutis ſuæ poteſtatem in humanis med.
C *corporibus exercuit,vbi verò in contumaces formam ſeueritatis conſtituebat futuri ſpeciem damno arboris indicauit,& præcipuè(vt Chryſ.dicit)in ficulnea , quæ eſt humidiſſima, vt miraculum maius appareat.*

Ad tertium dicendum,quòd Chriſtus etiam in aqua &
aere fecit miracula,quæ ſibi conueniebant , quando ſcilicet, Loco iam di-
vt legitur Matth.8.imperauit ventis,& mari , & facta eſt cto in princip.
tranquillitas magna.Non autem conueniebat ei,qui omnia huius ſolutio-
in ſtatum pacis & tranquillitatis reuocare venerat , vt vel nis.
turbationem aeris vel diuiſionem aquarum faceret. Vnde Apoſtolus dicit Hebr.12.Non acceſſiſtis ad tractabilem & inacceſſibilem ignem & turbinem,& caliginem, & procellā.Circa paſſionem tamen diuiſum eſſe velum ad oſtendendum reſerationem myſteriorum legis.Aperta ſunt monumēta ad oſtendendum,quòd per eius mortem mortuis vita da-
D *retur. Terra mota eſt & petræ ſciſſæ ſunt, ad oſtendendum, quòd lapidea hominum corda per eius paſſionem emollirentur,& quòd totus mundus virtute paſſionis eius erat in melius commutandus.*

Ad quartum dicendum , quòd multiplicatio panum non Tract. 24. in
eſt facta per modum creationis,ſed per additionem extraneæ Ioan. non pro-
materiæ in panes conuerſæ. Vnde Auguſtinus ſuper Ioan- cul à p.10.9.
nem dicit:Vnde multiplicat de paucis granis ſegetes,inde in manibus ſuis multiplicauit quinque panes. Manifeſtum eſt autem quòd per conuerſionem grana multiplicantur in ſegetes.

COMMENTARIVS.

LItera diui Thomæ eſt elegantiſſima,& perſpicua: ſolùm ergo ſupereſt circa totam quæſtionem animaduertendum,diuum Thomam mentionem feciſſe omnium miraculorum,quæ circa res à ſe diſtinctas operatus eſt Chriſtus , prætermiſiſſe autem ea, quæ circa ſeipſum eſt operatus , cùm tamen illa ſint omnium excellentiſſima , & maxima , & ad doctrinam Chriſti confirmandam efficaciſſima , ex quibus alia facta ſunt in Chriſti infantia , vt partus ex Virgine alia tempore prædicationis , vt quòd quadraginta diebus ſine cibo & potu ieiunauerit , quòd ſuper aquas ambulauerit , & alia in eius paſſione & morte , vt quòd aqua & ſanguis fluxerunt è corpore iam

iam emortuo, alia in eius reſurrectione. Hæc verò non ſine cauſa prætermiſit diuus Thom. Nam inter hæc quædam ſunt, quæ ita pertinent ad corpus Chriſti, vt etiam fiāt circa res alias, vt eſt occultari ſenſibus, ambulare ſuper aquas, & hæc non ſunt omiſſa: ſed inter illa cenſentur miracula, quæ circa res alias ſunt facta. Alia verò ſunt miracula propria ipſius corporis Chriſti, quaſi in ipſo manentia, & hæc inter myſteria ipſius vitæ Chriſti meritò numerantur, & declarantur, ſicut in ſuperioribus factum eſt de miraculis infantiæ, & ieiunij, & inferiùs fiet de miraculis paſſionis, & reſurrectionis, & ideo nullum ex his miraculis declarandū ſupererat, præterquam trāsfiguratio eiuſdem. De qua propterea conuenientiſſimo ordine diuus Thomas quæſtionem ſequentem inſtituit, eámque nos poſt ſequentem itidem diſputationem explicabimus.

DISPVTATIO XXXI.

In quatuor Sectiones diſtributa.

De efficacia miraculorum Chriſti ad doctrinam eius ſuadendam.

DE miraculis Chriſti ſecundùm ſe, id eſt, an verè facta ſint, quáve poteſtate ac virtute, quáque actione ac modo, nihil hoc loco addēdum occurrit iis, quæ in priori tomo diſputatione 31. tractauimus. Quoniam verò ea miracula Chriſtus edidit ad ſuam diuinitatem manifeſtandam, confirmandámque doctrinam, illud videtur huius loci proprium, vt oſtēdamus quàm fuerint ad hunc finem aſſequendum efficacia. In quo tria potiſſimùm conſideranda veniunt, ſcilicet quàm fuerint illa miracula ad prædictum effectum neceſſaria, vel vtilia: rurſus quàm ſufficientia, & efficacia, ac denique in quibus hunc effectum habuerint.

SECTIO I.

Vtrùm miracula Chriſti fuerint ſimpliciter neceſſaria ad ſuadendam ac confirmandam eius doctrinam.

Ioan. 15. RAtio dubitādi eſt, quia ipſemet Chriſtus Ioan. 15. dicit, *Si opera non feciſſem eis, quæ nemo alius fecit, peccatū non haberent.* Ergo erant illa opera ſimpliciter neceſſaria, vt homines Chriſto credere tenerētur, quādoquidem ſine illis non peccarent non credendo: certum eſt autem Chriſto de peccato infidelitatis fuiſſe locutum: ergo fuerunt illa miracula neceſſaria, vt Chriſti doctrinam ſatis credibilem redderent. Quia (vt conſtat ex materia de fide) obligatio ad credendum ſtatim oritur, cùm doctrina ſufficienter prædicatur, Ioan. 10. ac proponitur. Vnde Ioan. 10. ait ipſemet Chriſtus, *Opera quæ ego facio in nomine Patris mei, hæc teſtimonium perhibent de me*, & infrà; *Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi.* In quibus conditionatis locutionibus neceſſitas talis medij virtute continetur. In contrariū verò eſt, quia præter miracula poſſunt eſſe alia teſtimonia, quæ ad doctrinam confirmandam ſufficiant, vt ſunt vitæ puritas cum ſapientia coniuncta, vnde Chriſtus docebat, *Quis ex vobis arguet me de peccato? Si* Ioan. 8. *veritatem dico vobis, quare non creditis mihi?* Ioānis 8. Itē prophetia, quæ cū impleta oſtenditur, ſufficiēs eſt veritatis teſtimonium: ſic igitur Chriſtus ſine miraculis poterat ex prophetiis impletis oſtēdere ſe eſſe verum Meſſiam (vt ſæpius fecit) hoc autem principium ſufficiens erat, vt oſtenderet ſe eſſe Deum: nam hoc etiam de vero Meſſia erat prædictum: ergo hoc etiam ſatis erat, vt ſuæ doctrinæ veritatem confirmaret. Et con-

A firmatur: nam Ioannes Baptiſta nullis factis miraculis ſola vitæ ſanctitate ſatis comprobauit teſtimonium, quod de Chriſto reddebat, ita vt non poſſent Iudæi prudenter non illi fidem adhibere: ergo, &c.

Suppono ſermonē eſſe poſſe vel de vtilitate miraculorum ad confirmandam doctrinam, vel de neceſſitate ſimpliciter, quæ intelligi poteſt, aut ſecundùm legem Dei ordinariam, aut etiam de potentia Dei abſoluta: rurſus vel de neceſſitate abſoluta, ideſt, nulla ſuppoſitione facta, vel de neceſſitate tantū ex hypotheſi. Itē tractari poteſt de neceſſitate, vt doctrina prudenter credi poſſit, vel non poſſit, ſed etiā debeat, nec poſſit homo ſine infidelitate illi non aſſentiri. Deniq; ſermo eſſe poteſt de neceſſitate vel in ordine ad fidē hu-
B manam, vel in ordine ad diuinam, id eſt, certā & infallibilem, quæ diuina authoritate nitatur. Aduertendum vltimò eſt, non eſſe hîc ſermonem de quacūque doctrina generali, ſed in particulari de doctrina Chriſti, quæ eſt ſupra omnē ſenſum, & ſupra omnem creatum intellectum.

Primò igitur certum eſt, ad ſuadendam hanc doctrinam aptiſſima media, & conuenientiſſima fuiſſe opera miraculoſa in eius cōfirmationem facta. Hoc eſt certiſſimum, primò ex ipſo vſu Chriſti teſtimonio cō firmato Ioan. 5. *Vos miſiſtis ad Ioannem & teſtimonium perhibuit veritati*, & infrà, *Ego autem habeo teſtimonium maius Ioanne. Opera enim, quæ dedit pater, vt perficiā ea, illa teſtimonium perhibent de me*, & capit. 10. *Opera quæ*
C *facio in nomine Patris mei, hæc teſtimonium perhibent de me*, & infrà, *Si mihi non vultis credere, operibus credite*, & cap. 14. *Alioquin propter opera ipſa credite.* Idem confirmat poteſtas data Apoſtolis ad faciēda miracula, quia poſt Chriſtum futuri erant primi huius doctrinæ prædicatores. Vnde Paul. ad Heb. 2. *Quomodo nos effugiemus, ſi tantam neglexerimus ſalutem, quæ cùm initiū accepiſſet enarrari per Dominū ab eis qui audierunt in nos confirmata eſt, cōteſtante Deo ſignis, & portentis.* Idē videri licet in lege veteri. Moyſi enim quia futurus erat primus illius legiſlator, magna virtus & poteſtas in miraculis faciēdis data eſt. Item apud omnes homines, qui Deo nolunt reſiſtere, magnam vim ſemper habuerūt miracula ad cœleſtem doctrinam cognoſcendam. Vnde
D Ioan. 3. dicebat Nicodemus, *Scimus quia à Deo veniſti Magiſter: Nemo enim poteſt hæc ſigna facere, quæ tu facis, niſi fuerit Deus cū eo*, & 3. Reg. 17. mulier illa videns reſuſcitatum filium dicebat ad Eliam, *In iſto cognoui, quòd vir Dei es tu, & quòd verbum Dei manet in ore tuo.* Ratio denique hoc confirmat quia ſupernaturalis doctrina neceſſe eſt, vt Deum ipſum habeat principalē authorem, & aſſertorem: ergo opera propria ipſius Dei ſunt etiam aptiſſima ad confirmandam talem doctrinam: quòd nimirum à Deo ipſo originem ducat. Quia euidens eſt talia opera non poſſe fieri, niſi virtute diuina: euidens eſt rurſum non poſſe Deum ſua authoritate ſingularíque virtute mendacium confirmare, & ideo hæc mira opera in veritatis confirmationem facta vo-
E cantur à Patribus, *Quaſi ſigillū Dei*, quo talē doctrinā conſignat.

Secundò certū eſt talia miracula, non fuiſſe ſimpliciter neceſſaria, vt doctrina Chriſti prudenter credi poſſet, & deberet, non ſolùm fide humana ac formidoloſa, ſed etiā infuſa ac certa. Hoc etiā exiſtimo certū, & probatur primò exēplo adducto Ioan. Bapt. cuius teſtimoniū de Chriſto tale erat, vt omni fide dignū eſſet, ita vt qui ſufficientē illius cognitionē haberet, grauiter peccaret, illi nō aſſentiendo: ſed ille nō fecit miracula; ergo nō ſunt ſimpliciter neceſſaria ad hūc effectū, nō ſolùm de potentia abſoluta, ſed nec de ordinaria. Maior patet ex illo Ioā. *Hic venit in teſtimoniū, vt teſtimoniū perhiberet de lumine*: opera autē Dei ſūt perfecta, & quando ad munus aliquod ſeu miniſteriū deſtinat

Marginalia (right column): *Miracula ad ſuadendam Chriſti doctrinam conuenientiſſima.* — Ioan. 5. — Ioan. 10. & 14. — Hebr. 2. — Exod. 4. — Ioan. 3. — 3. Reg. 17. — *Miracula non fuerunt ſimpliciter neceſſaria ad credendum Chriſti doctrinam.* — Ioan. 1.

nat quempiam, dat ei omnia neceſſaria ad illud obeũ-dum:dedit ergo Ioanni omnia neceſſaria, vt ſufficiens teſtimoniũ de Chriſto redderet(alioqui quid opus erat inſufficienti teſtimonio, & fide non digno?) & ideo Chriſtus Ioan.5.tacitè reprehendit Iudæos, quòd teſtimonio Ioannis non habuiſſent fidẽ, vt illi ſignificarunt Chryſ.hom.39.& Cyrillus lib.2.cap.149.

Ioan.5. Chryſoſt. Cyrill.

Obiectio.

Dices, Ioanni non fuiſſe neceſſaria miracula, quia non introducebat nouam legem,nouẽmve doctrinam ſupernaturalem, ſed eandem, quam haberent Iudæi, ſtabiliebat, & confirmabat, ſolúmque monſtrabat Meſſiã,quem ipſi expectabant.Accedit, quòd ſanctitas & aſperitas vitæ eius magnáque authoritas, quam apud populum habebat,poterant ad prędictum genus doctrinæ confirmandum ſine miraculis ſufficere.

Reſponſio.

Sed in primis myſterium præcipuum, quod Chriſtus & Ioannes prædicarunt, & ex quo tota veritas doctrinæ vtriuſque pendebat,idem omnino fuit,ſcil Ieſum eſſe verum Filium Dei, & Meſſiam in lege promiſſum, qui peccata mũdi tolleret,& ſpiritum vitę conferret: ergo ex parte doctrinæ eadem erat difficultas. Deinde quoad vitæ innocentiam, & ſanctitatem maior fuit in Chriſto,& licèt in exteriori modo viuendi maior eſſet aſperitas in Ioanne:tamen hæc non eſt ſimpliciter neceſſaria ad veritatis confirmationem, quando alioqui puritas & innocentia vitæ omnibus nota eſt,quæ tanta in Chriſto fuit, vt coram aduerſariis auſus ſit dicere, *Quis ex vobis arguet me de peccato?* vbi non ſolùm criminis probationem,verùm ne probabilem quidem & apparentem obiectionẽ extimuit. Tanta erat támque omnibus euidens ipſius innocentia.

Innocentia Chriſti quanta. Ioan.8.

Aliũde etiam ſuperabat Chriſtus Ioannem in virtute, ſapientia verborum,& in authoritate, qua loquebatur *tanquam poteſtatem habens.* Vnde non dubito quin ſecluſis miraculis,ſola Chriſti prædicatio prout ab illo fiebat, eſſet ſufficiens ad doctrinam ita ſuadendam, vt ad adhibẽdam ſibi fidem prorſus obligaret. Quomodo intelligi poteſt,quod ipſemet Chriſtus dixit Ioan.15. *Si nõ veniſſem, & locutus eis non fuiſſem,peccatum non haberent: nunc autem excuſationem non habent de peccato ſuo.* Vbi nulla miraculorum mentione facta inexcuſabiles appellat eos,qui ſibi loquenti non crediderãt.Tanta erat vis & efficacia verborum eius.Vnde Ioan.4. Samaritana abſque miraculis propter ſolum Chriſti ſermonẽ credidit,& poſtea,*multo plures crediderũt propter ſermonem eius,& mulieres dicebant. Quia iam non propter tuã loquelam credimus:ipſi enim audiuimus, & ſcimus, quia hic eſt ſaluator mundi,*&tamen Chriſtus ibi nulla miracula feciſſe legitur, ſed efficacia verbi ſui illos ita inferiùs commouit,vt & credere poſſent,& tenerentur. Et hæc eſt ratio à priori huius veritatis, quia Chriſti virtus nõ erat alligata miraculis,ſed poterat aliis modis veritatem doctrinæ ſuæ oſtendere & confirmare, atque ita eam prædicare, vt exteriùs ſufficienter proponeretur,& interiùs etiam ſufficienter excitaret, atque illuminaret hominem,vt ſi vellet, poſſet quidem diuino fultus auxilio ſibi præſentiſſimo credere.

Efficacia verborum Chriſti quanta.

Ioan.15.

Miracula ad confirmandã Chriſti doctrinam quomodo neceſſaria.

Dico tertiò:Miracula Chriſti Domini quodam modo dici poſſunt ad confirmandam ſufficientérque proponendam Chriſti doctrinam fuiſſe neceſſaria. Declaratur primò, quia quod moraliter eſt valde vtile, dici poteſt quodammodo neceſſarium: miracula autem Chriſti fuiſſe ad hunc effectum valde vtilia,iam oſtenſum eſt.Et præter dicta notant ſancti Patres aliam vtilitatem. Nam Chriſti opera ſimul erant & miracula, & magna beneficia,& miſericordiæ opera hominibus collata,& ad illuſtrandum intellectum,& ad amorem conciliandum aptiſſima. Quoniam verò ad ſuſcipiendam doctrinam,quæ euidenter non cogit intellectum, neceſſaria eſt pia voluntatis affectio,ideo ex hoc etiam capite fuerunt illa opera quodammodo neceſſaria, vt

A ea doctrina ab animis audientium beneuolè ſuſciperetur.Secundò, quamuis miracula non ſint neceſſaria ſingulis,vt poſſent credere, tamen reſpectu communitatis poſſunt dici quodammodo neceſſaria,quia ſine illis pauci crederent. Cuius ſignum eſt, quia interuenientibus ſignis, etiam miraculis, pauci in Chriſtum crediderunt,quid ergo ſi miracula non extitiſſent? Et hæc ratio neceſſitatis maximè augetur,ſi Eccleſia non conſideretur ſolùm,prout erat in illis hominibus, qui Chriſtum audierunt, ſed vt erat perpetuò vſque ad finem ſeculi duratura in eis, qui nec viderunt Chriſtũ, neque audierunt, & hoc ſenſu videtur dixiſſe Gregor. lib.27.Moral.cap.6. *Sanctis prædicatoribus nequaquam ad perſuadendum verba ſufficiunt, niſi etiam miracula* B *adiantur.* Tertiò poteſt hæc neceſſitas ita explicari, vt non ſit abſoluta,ſed ex ſuppoſione. Prædictum enim erat;Meſſiam patraturum magna miracula, vt conſtat Iſa.35.& aliis locis, vt ergo Chriſtus perſuaderet hominibus ſe eſſe verum Meſſiam, neceſſarium fuit, vt miracula faceret,quæ de Meſſia erant prædicta, quia ſicut neceſſarium fuit alia ſigna primi aduentus Meſſiæ impleri,ita & hoc.

Gregor. Iſa 35.

Reſponſio ad argumenta in oppoſitum. Teſtimonij Ioa.15 prima expoſitio.

Ex his ergo facilis eſt reſponſio ad rationes dubitandi initio poſitas.Nam,quæ ſecundo loco ſunt poſitæ, ſecundam aſſertionem cõfirmant:quæ priori loco, iuxta primam & tertiam exponi poſſunt vno è tribus modis.Primus eſt, ſi Chriſtus tam mira opera non feciſſet,Iudæos fore excuſandos,vt ſaltem non eo genere peccati nec tam grauiter delinquerent, ſicut nunc C peccarunt, non verò quòd omnino culpa vacarent. Nam etiam ſi abſque tot miraculis non crederent, eſſet ignorantia craſſa,& culpabilis, nunc autem nõ ſolùm fuit ignorantia, ſed & malitia, & blaſphemia in Spiritum ſanctum.Ab hoc ergo peccato excuſari poſſent,ſi nõ fuiſſent miracula, non tamen ſimpliciter ab omni peccato. Hanc reſponſionem indicat Toletus Ioan.4. annot.27. in fine. Sed difficultatem patitur, quia verba Chriſti abſoluta ſunt, & generalia, vnde ſimpliciter negare videtur Iudæos commiſſuros peccatum infidelitatis non credendo in Chriſtum, ſi ipſa miracula non feciſſet.Ita videtur exponere Auguſtin. tractat.89.

Tolet. Auguſt.

Secunda expoſitio.

Alter modus eſt, ſi Chriſtus miracula non feciſſet, D plurimos Iudæorum excuſari potuiſſe à peccato infidelitatis.Doctores enim, qui Scripturas intelligebant, Chriſtíque prædicationem faciliùs capere poterant, inexcuſabiles eſſent non credendo,etiam ſine miraculis,at verò plebeii,qui difficiliùs myſteria capiunt,potuiſſent excuſari à peccato,ſi nulla miracula vidiſſent, viſis autẽ tot miris operibus, inexcuſabiles facti ſunt. Hanc expoſitionem habet Toletus cap.15. annot.22. Sed non minorem difficultatem habet, quàm præcedens.Quia etiam quoad hoc verba Chriſti ſunt generalia,imò (ſi rectè ſeries contextus conſideretur) prædicta Chriſti verba potius ad Principes quàm ad plebem Iudæorum referebantur.Sic enim inquit, *Si me* E *perſequuti ſunt,& vos perſequentur:*at verò potius Principes quàm turba,perſecuti fuerant Chriſtum. Addit, *Sed hæc omnia facient vobis propter nomen meum,*at Principes Iudæorum perſecuti ſunt Apoſtolos; potius, quàm plebs.Subiungit,*Quia neſciunt eum,qui miſit me, ſi non veniſſem,& locutus fuiſſem eis,*& infrà,*Si opera non feciſſem in eis,*&c.de perſecutoribus ergo ſuis loquitur, &de eiſdem vtramque conditionalem propoſitionem profert.

Tolet. Ioan.15.

3.Expoſitio.

Tertius ergo modus exponendi eſſe poteſt, vt Chriſtus loquatur de neceſſitate ex ſuppoſitione. Nã cùm ſe Meſſiam eſſe prædicaret, ſi mira opera non præſtitiſſet,quę de Meſſia prædicta erant,nõ eſſet dignus, cui fides haberetur: nam facta dictis repugnarent, & ideo dicere potuit,*Si opera non feciſſem, peccatum nõ haberent,*

Si Chriſtus miracula

non feciſſet nũ Iudæi in non credendo peccaſſent.
Obiectio.
Reſponſ.

berent. Dices ergo antequam Chriſtus efficeret omnia miracula, quæ de Chriſto prædicta erant, non tenebãtur in eum credere. Reſpondetur, negando conſequentiam. Sicut etiam, ſi Chriſtus non reſurrexiſſet, nõ peccaremus in illum non credendo. Nam ſi Chriſtus non reſurrexit, *inanis eſt prædicatio noſtra, inanis eſt & fides veſtra, inuenimur autem & falſi teſtes Dei,* 1. ad Cor. 15. & tamen non inde fit, antequam Chriſtus reſurgeret, Iudæos non fuiſſe obligatos ad credendum ei. Nam talis præceſſerat prædicatio, quę ſufficiens erat ad credendum, illum eſſe Meſſiam promiſſum, & ad ſperandum fore, vt implerentur, quæ deerant. Vnde vtrumque verum eſt, ſcil. non fuiſſe expectanda omnia dicta miracula ad credendum, & quòd (ſi facta non fuiſſent) non peccarent, non credendo. Quia ſi Chriſtus non fuiſſet facturus ea miracula, quæ de Meſſia erãt prædicta, neque etiam poſſet ita proponere ſe eſſe Meſſiam, vt alios ad credendũ obligaret, & in ſenſu compoſito impoſſibile fuit ſic prædicare, & non facere prædicta miracula. Præter hos modos occurrit alius, nimirum, vt illis verbis, *Si opera non feciſſem in eis*, non tantùm miracula, ſed tota Chriſti vita & prædicatio contineantur, atque hoc modo nulla eſt difficultas. Quia ſenſus non eſt, ſi miracula non feciſſem, ſed abſolutè, niſi dictis & factis meam fidem ſatis confirmaſſem, *peccatum non haberent*, ex quo non ſequitur quòd ſi ſola miracula deeſſent, etiam excuſarentur. Et hic ſenſus videtur ſimplicior, eúmque indicauit Cyril. lib. 10. in Ioannem, c. 30.

1. Cor. 15.
4. Expoſitio.
Cyril.

Denique circa aliud teſtimonium ex Ioanne 10. *Si non facio opera Patris mei, nolite mihi credere,* addi poteſt alius ſenſus, qui mihi videtur germanus, ſcil. ſi opera, quæ facio, non ſunt à Patre meo, id eſt, ſi non ſunt virtute diuina facta, ſed dæmonis præſtigiis, nõ eſt, quòd mihi credatis: ſi autem ipſa opera ſeſe manifeſtant, quòd ſint diuina, vel illis ſaltem credite. Ex quo ſenſu nulla difficultas relinquitur præſenti quæſtioni. Quia licèt Chriſto non eſſent miracula ſimpliciter neceſſaria, vt dignus fide haberetur: tamen poſtquam mira opera feciſſet, ſi non ſatis conſtaret illa eſſe vera, & non ficta, non poſſet illi fides adhiberi, & hoc modo veritas miraculorum neceſſaria erat ad Chriſti doctrinam confirmãdam. Quę etiam non eſt neceſſitas ſimpliciter, ſed ex ſuppoſitione, ſcil. ſuppoſito quòd miracula fiant.

Teſtimonij Ioan. 10. expoſitio.

SECTIO II.

Vtrùm miracula Chriſti doctrinam ita confirmarent, vt ad credendum cogerent.

Principio certum eſt, miracula Chriſti ſufficientia fuiſſe ad doctrinam confirmandam, ita vt qui illa conſpexerant, prudẽter credere & poſſent & tenerentur. Quod euidenter probant verba Chriſti paulo antè tractata, & alia multa in ſuperiori ſectione adducta, & quæ dicemus, euidentiùs hoc confirmabunt. Quod ergo hîc explicatione indiget, illud eſt, vtrùm illa miracula euidenter oſtenderent, Chriſtum eſſe Deum, atque hoc modo cogerent, ſeu neceſſitatem inferrent intellectui ad aſſentiendum. Ratio difficultatis eſt, quia illa miracula non ſolùm oſtendebant euidenter, Chriſti doctrinam eſſe credibilem, ſed etiam eſſe veram, euidentia autem veritatis cogit intellectum. Antecedens probatur, quia euidens eſt talia opera, ſcilic. ſuſcitationem mortui, illuminationem cæci, & ſanitates tali modo factas, ſcilicet per ſolum imperium vel per contactum, non poſſe fieri niſi diuina virtute. Rurſus eſt euidens illa opera eſſe facta à Chriſto in confirmationem doctrinæ ſuæ: propterea enim dicebat, *Ipſa teſtimonium perhibent de me, & operibus credite.* Denique etiam eſt euidens, Deum non poſſe mentiri, &

Ioan. 10.

A ideo nec etiam poſſe virtute ſua ſpeciali mendacium confirmare: ergo ex his principiis euidens erat Chriſtum eſſe Deum & vera dicere. In contrarium verò eſt, quia ſi miracula Chriſti euidenter intellectũ conuincerent, omnes neceſſariò illum agnouiſſent, eique credidiſſent: atqui non ita accidit; ergo.

Vt controuerſiam hanc meliùs comprehendamus, reuocanda tota Chriſti doctrina eſt ad duo principia, quæ ipſe in ea perſæpe inculcabat, quoniam ab illis & totius doctrinæ veritas & cunctorum hominum ſalus pendebat. Vnum eſt eſſe ſe verum Meſſiam. Alterum eſt eſſe verum Deum. Quanquam enim hoc poſterius ex priori neceſſariò conſequatur ſuppoſitis iis, quæ de Meſſia in veteri Teſtamento prædicta erant
B (vt ſuperiori tom. diſp. 2. latè tractatum eſt) tamẽ quia intelligentia & cognitio Scripturarum non omnibus inerat, voluit Chriſtus vtrumque diſtinctè prædicare, & miraculis cõfirmare. Vnde vlteriùs aduertẽdum eſt, miracula Chriſti dupliciter conſiderari poſſe, vno modo vt cõiuncta cum Scripturis, & prædictionibus, quæ de Meſſia erant, alio modo per ſe, ſine coniunctione cum ſuperioribus prophetiis, non aliter, quàm ſi illæ non præceſſiſſent. Et ſub hac poſteriori ratione adhuc poſſunt dupliciter conſiderari, vel vt cadunt in aſſertionem Chriſti, qui affirmabat ſe eſſe Meſſiã, & Deũ, & in eius veritatis confirmationem talia miracula faciebat, vel per ſe ſola, vt ſunt veluti effectus diuinitatis
C ſub illa humanitate latentis abſq; vllo alio principio.

Dico primò, miracula Chriſti per ſe ſola & cum nullo alio principio coniuncta, etiam ſi euidenter vera eſſe cognoſcerentur, non erant ſufficientia ad cognoſcendum Chriſtum eſſe Meſſiam aut Deum. Hæc aſſertio eſt per ſe euidens, quia poterat Deus illa miracula facere per hominem purum qui non eſſet Meſſias. Nam etiam Chriſtus Dominus de diſcipulis ſuis dixit: *Maiora horum facient*, Ioan. 14. de qua re dixi etiam priori tomo, diſp. 3. ſect. 2. Quinimo nec miracula ſola per ſe euidẽter oſtẽdunt hominem eſſe ſanctum, atque adeò nec vera ſemper dicere. Quia poteſt Deus miracula per peccatores facere gratię enim gratis datæ non ſunt euidentia ſigna ſanctitatis.

Miracula Chriſti per ſe ſola non euidẽter conuincunt illũ eſſe Meſſiam & Deum.

D Dico ſecundò, miracula Chriſti, vt coniuncta prophetiis, quæ de Meſſia erant abſque alia Chriſti teſtificatione ſuæ diuinitatis euidenter oſtendebant ipſum eſſe Meſſiam, & Deum, dummodo & Prophetiæ intelligerentur, & crederentur, & veritas miraculorum euidenter cognoſceretur. Ratio huius poſterioris partis eſt, quia cognitio concluſionis præſupponit cognitionem præmiſſarum. Quòd autem ex illis principiis euidẽter ſequatur hæc cõcluſio, probatur. Quia in veteri Teſtamento ſatis clarè reuelatum erat Meſſiã futurum eſſe verum Deum, vt dicto loco oſtendimus. Deinde prędicta erant eius miracula tanquam propria ſigna, quibus certò dignoſci poſſet: ergo qui intuebatur illa opera & euidenter cognoſcebat eſſe illa, quæ
E Iſai. 35. erant prædicta, euidenti ſigno cognoſcere poterat, Chriſtum eſſe Meſſiam & conſequenter eſſe verum Deum. Et hoc argumento tacitè vſus eſt Chriſtus Matth. 11. cùm Ioanni interroganti per diſcipulos an ipſe eſſet Meſſias, reſpondit quidem miracula ipſa quæ faciebat oſtendens, alludens ſine dubio ad locum Iſaiæ, in quo eadem miracula eiſdem pæne verbis prædicta fuerant, vt indicauit Chryſ. ibi hom. 37. & optimè ac eleganter Lactantius lib. 4. de vera ſapientia, c. 15. & Athanaſ. lib. de incarnatione Verbi, eiúſque corporali aduentu. *Euidentia (inquit) documenta intueantur. Ait enim Scriptura, Tunc aperientur oculi cæcorum, &c. Quomodo audent vel contra iſta oculos attollere, ſiquidem prophetia Deum aduenturum ſignificet, & ſigna eius præſentia tempus oſtendunt?* & deinde notant quamquam antiqui Prophetiæ vnum, vel aliud miraculum

Ex miraculis Chriſti, cum Prophetarum teſtificatione coniunctis diuinitas eius quomodo euidenter agnoſcitur.
Iſai. 35.
Matth. 11.
Lactant.
Athanaſ.

culam patrauerint : tam multa verò miracula edere, proprium ſignum fuiſſe Meſſiæ. Quod etiam obſeruauit Ambr.lib.5.in Lucam cap.de miſſione diſcipulorum Ioannis ad Ieſum. Alia Patrum teſtimonia videri poſſunt priori tom.diſp.2.ſect.3.

Obiectio. Dicet aliquis hanc euidentiam ſolùm eſſe conſequentiæ,non conſequentis : quia non ſolùm fundatur in euidentia miraculorum , ſed in teſtimoniis etiã veteris Teſtamenti, quæ non erant euidenter vera , ſed fide credita. *Reſponſio.* Reſpondetur quãdo teſtimonia continent prædictionem rerum futurarum , ſi res prædictæ iam videantur impletæ, euidenter tunc conſtare illa fuiſſe vera. Quamuis ergo prophetiæ , in quibus hæc miracula & ſigna Meſſiæ prædicta erant antequam implerentur,ſola fide crederentur:viſis tamen effectibus, & euidenter agnitis, conuincitur intellectus vt credat illam prædictionem fuiſſe veram. Et in præſenti materia etiam conuincitur,illam prędictionem eſſe à Deo: tum quia erat de re contingenti,& libera,tum etiam, quia erat de effectibus ſupernaturalibus,qui à Dei volũtate,& ſingulari influxu pendebant. Vnum verò eſt, quod in tota hac cognitione videtur potius creditum, quàm euidens , ſcilicet an hæ prophetiæ dictæ ſint de Meſſia,& in quo ſenſu:& quoad hoc fatemur non eſſe hîc maiorem euidentiam, quàm eſſe poſſit in interpretatione cuiuſuis locutionis in propria & ſimplici verborum ſignificatione. Omnis enim euidentia, quæ eſt in teſtificante,neceſſariò ſupponit verba,vel ſigna, quibus ille loquitur, & eorum nudam atque apertam intelligentiam. Hîc verò ſupponimus prædictas prophetias de Meſſia , & eius diuinitate tam eſſe perſpicuas,& claras,vt à nemine,qui non ſit admodum pertinax,negari poſſint,maximè poſt earum euentum, vt prædictis diſputationibus, prima & ſecunda ſuperioris tomi fusè diſſeruimus. Denique ad rem præſentem ſatis nobis eſt euidentia conſequentiæ. Quia ſolùm hoc intendimus , ex illis prophetiis ſic intellectis , & euidentia miraculorum,neceſſariò ac euidenter inferri Chriſtum eſſe Meſſiam,ac verum Deum.

Dico tertiò:Miracula Chriſti euidenter cognita, & coniuncta teſtimonio ipſius Chriſti , qui aſſerebat ſe eſſe Meſſiam,& verum Deum,& in eius confirmationem talia miracula faciebat,conuincere poterãt Chriſtum eſſe verum Deum euidentia morali in teſtificante. *D.Thom. Caiet.* Hæc eſt ſententia D.Th.hîc,vt eum exponit Caiet. hîc,& infrà q.47. art.5. & in eandem inclinat D. Th. 3.diſt.16.q.1.art.3.& 1.contr.gent. c.6. *Scot. Athanaſ. Orig.* Scotus in prolog.ſent.q.4.& eandem ſupponere videtur Athan. dicto lib.de Incarn.& Orig.lib.8.cont.Celſum,eámque probat prima ratio dubitandi in principio poſita. Fundatur enim hæc euidẽtia in hac ratiocinatione. Quidquid Deus ſua authoritate confirmat,eſt verum,ſed id quod Chriſtus affirmabat , Deus ſua authoritate confirmabat : ergo erat verum , atqui affirmabat ſe eſſe Meſſiam,& Deum;ergo verè ita erat. Omnes præmiſſæ ſunt euidentes. Maior primi ſyllogiſmi euidens eſt, Deum non poſſe mentiri, vt nunc ſuppono. Minor, quia euidens eſt,vera miracula non poſſe fieri niſi virtute diuina : ſuppono autem euidenter cognoſci illa miracula eſſe vera,& in confirmationem eorum, quæ à Chriſto dicebantur facta. Denique quòd Chriſtus hæc doceret euidens erat audientibus.

Subterfugere poſſet aliquis,dicendo minimè repugnare vt Deus ſpeciali auxilio & gratia gratis data cõcurrat cum homine ad facienda miracula , quamuis ipſe homo illa faciat in cõfirmationem falſitatis. Quia hinc non ſequitur , quòd Deus mentiatur, & nullum aliud eſt principium huius repugnãtiæ aut incommodum,quod inde ſequatur. Antecedẽs declaratur. Nam primò,Deus dat ſacerdoti ſupernaturalem facultatem conſecrandi,& eam ipſius libertati committit, vt be-
A ne vel malè ea vtatur:& quando malè vtitur,Deus nihilominus ſpeciali ac ſupernaturali auxilio cum illo concurrit,ad faciendum opus vi ſua miraculoſum : & nihilominus malitia hominis in Deum non redundat: ergo idem erit in præſenti proportione ſeruata. Secũdò , Deus poteſt conferre homini gratiam ſanitatum, vt ſimiliter ea bene vel malè vtatur : ergo ſicut poteſt Deus concurrere cum tali homine ad conferendam miraculosè ſanitatem , etiamſi id faciat propter auaritiam,vel vanam gloriam,poteſt etiam concurrere, etiamſi id faciat ad decipiendos alios homines,atq; adeò in confirmationem falſitatis. Tertiò eſt ratio à priori, quia licèt homo,qui facit miracula , dicat ſe id facere in confirmationem eorum,quæ loquitur , non inde fit
B Deum concurrere ad eandem cõfirmationem. Sed cõcurret ſolùm ex vi prioris donationis,ſeu legis,vel pacti,quo ſtatuit dare illi homini talem virtutem, & cõcurrere cum illo,propter quemcũque finem ipſe operetur;ergo etiamſi Deus concurrat, non ſequitur ipſũ mentiri, nec confirmare mendacium : ſed ſolùm permittere,vt alij putent,confirmare. Denique nunquam eſt euidens miracula, prout à Deo procedunt , fieri in confirmationem veritatis:ſed ſolùm,prout ſunt ab homine. Quartò,ampliùs hoc exemplo illuſtratur difficultas : Fingamus Deum decreuiſſe craſtina die miraculum aliquod facere propter finem ſibi cognitum,& alicui homini hoc reuelaſſe. In eo caſu poſſet huiuſmodi homo errorem aliquem prædicare , ac dicere in eius confirmationem facturum Deum tali die tale mi-
C raculum, nunquid propterea teneretur Deus ceſſare à perpetrando miraculo,ne mendacium confirmaretur? aut propterea confirmaret , quia homo dicit propter hanc cauſam fieri,cum reuera Deus hoc non intẽdat, nec propter hanc cauſam faciat? Sicut ergo in hoc caſu non obſtante mendacio hominis,poſſet Deus miraculum facere, & non propterea mentiretur , licèt homines deciperentur , nec confirmaret mendacium, quamuis homines id exiſtimarent:ita quamuis propter alias cauſas daret alicui homini poteſtatem faciendi miracula, cum pleno dominio vtendi illa in quemcũque vſum bonum,vel malum , non propterea mentiretur concurrendo cum tali homine, nec reuera mendacium ſua authoritate confirmaret , quicquid homines ſibi perſuaderent.

D *Reſponſio.* Hæc argumenta(vt verum fatear)ſunt apud me difficilia, & vellẽ potius eorum ſolutiones ab aliis diſcere, quàm docere. *Durand.* Vnde Durand.q.1.prologi illa breuiter attingens, propterea negat miracula facta in teſtimonium veritatis efficere euidentiam eius. Cuius ſententia fortaſſe eſt vera de euidentia Mathematica, non tamen de euidentia morali, quæ ſufficiat ad conuincendum intellectum non admodum prauè diſpoſitum. Quod ita declaro, ſupponendo id,quod in materia de fide latiùs docetur,pertinere ad diuinã prouidẽtiam,vt non permittat aliquid falſum ſuo ſub nomine & authoritate ita proponi,atque exteriùs cõfirmari,vt ſecundùm rectam rationem cogantur homines ad crẽ-
E dendum illud eſſe dictum à Deo & aſſentiendum ea certitudine,quæ omnem dubitationẽ expellat. *Deus mendacia cõfirmare non poteſt per opera ſupernaturalia in confirmationẽ falſæ doctrinæ facta.* Quia ſi Deus hoc permitteret,&cooperaretur ad omnia ſigna, & opera , quibus mendacium confirmatur , quamuis reuera propriè nõ mentiretur(vt argumenta facta probant) quomodo tamen abuteretur ſuprema ſua poteſtate in præiudicium ſuæ authoritatis, quia fide dignus exiſtit. Nam ſi concurrentibus tot ſignis,& diuinis operibus exteriùs factis in cõfirmationem veritatis adhuc poſſet ſubeſſe falſitas , nulla ſupereſſet via ad crẽdendum Deo loquenti per homines , vel per ſigna, quod eſt contra diuinam veritatem & authoritatem, quam ipſum oportet habere in dicendo. Propter hanc ergo cauſam exiſtimo eſſe moraliter euidens,fieri non

vera opera ſupernaturalia, quæ fieri non poſſunt niſi A virtute diuina, & quòd illa faciat in confirmationem falſæ doctrinæ, quam vt diuinam & à Deo reuelatam proponit.

Obiectio. Dices: ergo eadem ratione pertinet ad Dei prouidẽtiam non permittere apparentia miracula, quę virtute dæmonum fieri ſolent, & ab Antichriſto fient. Quia illa etiam moraliter ſufficiunt ad decipiẽdos homines, qui vix poſſunt vera miracula à falſis internoſcere: illa autem deceptio, cùm fiat ſub ſpecie diuinæ virtutis & authoritatis, etiam redundat in præiudicium eiuſdem diuinę authoritatis, & meritò poteſt diminuere fidem, quæ Deo loquenti debetur. *Reſponſio.* Reſpõdetur non eſſe eandem rationem, quia quando ſunt falſa miracula, ſemper relinquitur aliquis modus, quo moraliter poſſint B diiudicari, ſi homines, quod in ſe eſt, faciant ad cognoſcendam veritatem. Primò bene conſiderãdo ipſamet opera, ſignáque & circumſtantias eorum. Secundò, conſiderando perſonam, vitam, & mores eius qui ſic loquitur, & operatur. Tertiò, conſiderando doctrinam ipſam, an aliqua in parte rationi aduerſetur, vel aliis reuelationibus diuinis ſufficienter propoſitis per Eccleſiam. Denique orando Deum, & conſulendo Scripturas, & prædicationes in ea factas, & ſigna data, ne in errorem inducamur. Itaque non pertinet ad prouidentiam Dei nõ permittere falſa ſigna, quæ ad probationem, & profectum electorum proſunt: ſed pertinet ad prouidentiam Dei dare auxilium, ac modum quo poſſint diiudicari, & cognoſci, quia non eſt diuinæ bonitatis, & ſapientiæ, vt permittat hominem tentari vltra id quod poteſt. C Ac propterea quando facta morali diligentia, & inueſtigatione adhuc conſtat euidenter vera eſſe miracula, quæ fiunt in confirmationem doctrinæ, nulla relinquitur ratio dubitãdi de talis doctrinæ veritate, præſertim ſi miracula ſint frequentia & magna authoritate ac poteſtate facta, & vitę innocentia ac ſanctitate confirmata, & in ipſa doctrina nihil contra honeſtatem, nihil contra rationem rectam, nihil denique contra alias diuinas reuelationes appareat. Quæ omnia in doctrina & miraculis Chriſti cumulatiſſimè inuenta ſunt, & ideo ad moralem euidentiam præſtandam ſatis fuiſſe creduntur. Ex his ergo ad difficultates poſitas dicendum eſt, quamuis demus poſſe Deum permittere aliquem efficere miraculum, ſeu D opus ſupernaturale, affirmantem ſe id facere in confirmationem alicuius rei, quę in ſe falſa eſt, quam tamen Deus neque affirmare neque confirmare intendit: nihilominus ſemper poſſe hominem, ſi velit, omnia, quę tale opus circumſtant, attentè conſiderare, ex eis conijcere, quo ſpiritu tale opus fiat, ita vt ſaltem dubitare poſſit, & ad Deum recurrere, & quantum in ſe eſt facere ad falſitatem vitandam, quòd ſi ita ſe gerat, ad diuinam prouidentiam ſpectabit nõ permittere eum decipi. Addo deniq; quando Deus dat poteſtatem ad ſupernaturale opus faciendum conſiderandum eſſe modum & finem eius. Quando enim datur modo ſtabili, ac permanenti non ad confirmandã veritatem, ſed ad E aliquam publicã vtilitatem, vt interdum datur gratia ſanitatis, vel alia ſimilis, tunc licèt quis diceret ſe illa vti in confirmationem veritatis, non ideo ſtatim eſſet illi fides adhibenda, ſed vtendum potiùs eſſet aliis regulis fidei certis, & infallibilibus. Si verò poteſtas hęc, & vſus eius datur ſingulari & extraordinario modo, ita vt non appareat alius finis vel vtilitas eius præter veritatis confirmationem: tunc certè maximè ſpectat ad diuinam prouidentiam non concurrere ſpecialiter ad tale opus quãdo homo per illud intendit falſitatem perſuadere, ac alios decipere propter rationes dictas.

SECTIO III.

Vtrùm miracula Chriſti coëgerint Angelos ad credendum Chriſto prædicanti, ſe eſſe Meſſiam, ac Deum.

Quæſtio hæc in malis Angelis tantũ locum habet quia beati ſemper Chriſtum clarè cognouerunt, ac in verbo viderunt: habere tamen poſſet locum in quolibet Angelo, ſecundùm ſuam naturã ſolùm conſiderato. Et ſpecialis ratio dubitandi in illis eſt, quia ipſi euidentiſſimè cognoſcunt veritatem miraculorũ, quia vident rerum ſubſtantias & actiones prout in ſe ſunt. Vnde, ſi miraculum ſit ſupernaturale quoad terminũ, vt quòd duo corpora ſint penetratiuè in eodem loco, poſtquam factum eſt, euidenter illud vident. Idémque eſt, ſi miraculum ſit in modo, vel ex parte ſubiecti, vt quando cæcus illuminatur, vel mortuus reſurgit, vel ex parte actionis, ſeu agentis, vt quando ſubitò & ſine applicatione naturalis agentis fit effectus ſanitatis, vel alius ſimilis. Rurſus euidenter etiam ſciunt hæc miracula non poſſe fieri niſi virtute diuina, quia euidenter cognoſcunt naturas rerum, & ſciunt in tota natura nõ eſſe virtutem, quę ad hoc ſe extendat, ſed ſolùm in authore naturæ: ergo viſis huiuſmodi miraculis conuincuntur ad credendum Deum eſſe teſtem eius doctrinæ, quæ per talia miracula confirmatur: ergo & ad credendam ipſam doctrinam. Sed dæmones hoc modo videbant miracula Chriſti, videbant etiam ea facere in confirmationem doctrinæ ſuæ: audiebant n. eum dicentem, *Vt autem ſciatis quia filius hominis habet poteſtatem in terra dimittendi peccata, adoleſcens, tibi dico, ſurge*, Matth. 9. & Ioan. 11. *Vt credant: quia tu me miſiſti*, & Ioã. 5. & 10. ſepe in ſua prædicatione hoc Chriſtus ſignificabat. Et quod maximè vrget, non ſolùm Chriſti, ſed etiam ipſius Dei teſtimonium bis audierunt. *Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui: ipſum audite*, & euidenter cognoſcebant illud non fuiſſe pronuntiatum opera alicuius dæmonis, ſed Dei, vel per ſeipſum, vel (quod perinde eſt) per ſanctos Angelos, ac miniſtros ſuos: ergo conuicti fuerunt ad credendum eo modo, quo Iacobus ait, *Dæmones credunt, & contremiſcunt*. In contrarium verò eſt illud Pauli 1. Cor. 1. *Si cognouiſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent.*

Matth. 9. Ioan. 11. Ioan. 5. & 10. Matth. 17. Iacob. 2. 1. Cor. 1.

In hac difficultate idem eſt quærere an dæmones de facto cognouerint, Chriſtum eſſe verum meſſiam ac Deum, & ad hoc credendum fuerint conuicti & neceſſitate compulſi. Quia ipſi vel non habent aſſenſum opinatiuum, & cum formidine, vel (ſi illũ habent) non habent piam voluntatis affectionem, qua propẽſi ſint ad ſupernaturalem veritatem credendam quando nullo modo coguntur, & conuinçuntur. Et ideo explicando, quid factum ſit, ſimul explicabimus modum ſeu neceſſitatem talis aſſenſus.

Dico ergo primò, ſi dæmones ſpeciali Dei prouidentia impediti non fuerunt, ne Chriſtum cognoſcerent, conuicti ſunt ad credendum, & aſſentiendum illum eſſe verum meſſiam à Deo promiſſum. Propono concluſionem hanc ſub conditione. Quia vt Aug. ait lib. 9. de Ciu. c. 21. *Chriſtus tantum innotuit dæmonibus, quantum voluit, tantum autem voluit, quantum oportuit.* Hæc igitur concluſio colligitur ex doctrina D. Th. & Sanctorum, vt ſtatim oſtendam, eámq; docet Caiet. hîc. Nunc ſolùm ratione probatur. Quia (vt dixi) dæmones euidenter cognoſcebant veritatem miraculorum Chriſti, & (quod magis eſt) ſi à Deo non fuerunt impediti cognouerunt euidenter fuiſſe conceptum ſine opera viri, & natum ex Virgine, matris integritate ſeruata, & in eius natiuitate euidenter audire potuerunt Angelos annuntiantes natum eſſe Saluatorẽ, qui eſt Chriſtus Dominus, quos euidenter ſciebant non poſſe mentiri, cùm ſciant eſſe beatos. Rurſus euidẽter cognoſcebant innocentiam, & puritatem vitæ Chriſti. Ad hęc audiebant ipſum Chriſtũ expreſsè dicẽtem ſe eſſe meſſiam promiſſum Ioan. 4. *Ego ſum, qui loquor tecũ*, & Matth. 15. cùm Petrus cõfeſſus eſſet, *Tu es Chriſtus Filius Dei vini*: ipſe cõfeſſionẽ eius approbauit dicens,

Auguſt. D. Thom. Caiet. Dæmon euidenter agnoſcebat veritatem miraculorũ Chriſti. Ioan 4. Matth. 15.

Matth. 11. *Ioan.* 17.

cens, *Beatus es, &c.* & c. 11. cùm Ioannes Bapt. miſiſſet ad quærendum, an ipſe eſſet Meſſias, ſatis clarè affirmauit oſtēdens miracula, & Ioā. cùm Martha dixiſſet: *Ego credidi, quia tu es Christus*, ipſe tacitè probauit, & poſtea faciēs miraculum, inquit: *Vt credant quia tu miſiſti*, intelligēs ſe eſſe illum, qui quaſi per antonomaſiā mittendus expectabatur. Quod clariùs dixit Ioan. 17. *Vt cognoſcant te ſolum Deum verum, & quē miſiſti Ieſum Chriſtū.* Quæ verba tam clara ſunt, & aperta, vt nullā amphibologiā, vel violētam aut falſam interpretationem patiantur. Præterea clarè intelligebant dæmones Chriſtum facere miracula in confirmationē huius veritatis, iuxta illud: *Vt credant homines, quia tu me miſiſti.* Deniq; ſciebāt Scripturas, & ſigna, ac miracula, quæ de Meſſia prædicta erāt, & euidenter cernebant ea o- B mnia cōpleri per Chriſtum: ergo vel inuiti cogebātur fateri ipſum eſſe Chriſtum, ſi à Deo nō ſunt impediti, ne ipſum agnoſcerēt. Neq; verò dici poteſt dęmonem volūtariè nō animaduertiſſe omnia ſigna, quibus Meſſias cognoſci poterat, neq; ac inter ſe, & cum operib. Chriſti contuliſſe, vt eū agnoſceret. Quia (vt ex Euangelio colligitur, & notant Patres explicantes Chriſti tentationem, vt ſuprà vidimus) dæmon ſummo ardebat deſiderio cognoſcendi Chriſtum, quis eſſet: ergo nō eſt veriſimile, volūtariè & data opera prætermiſiſſe aliquid, quo ipſum poſſet agnoſcere: ſi ergo diuina prouidentia impeditus non fuit, euidenter cognouit illū eſſe Meſſiā ex miraculis, & ſignis eius cum eiuſdē ac C Scripturarū teſtimonio coniunctis, & inter ſe collatis.

Dubium. Sed inquirendum ſupereſt an fuerit dæmon impeditus à Deo, ne hoc agnoſceret. Quidam affirmāt toto tempore vitæ mortalis nunquam dæmonē cognouiſſe Ieſum eſſe Meſſiam, ita vt definitè & indubitanter hoc iudicaret, conſequentérque impeditum eſſe à Deo, ne vel omnia Chriſti myſteria intueri, vel omnia verba eius audire, vel omnes prophetias, quæ de illo erant, conſiderare, & inter ſe conferre poſſet. Ita ſentit Carthuſ. Luc. 4. & Marc. 1. & ſuper ad Rom. 10. art. 4. citantur etiam Caiet. Scot. Abulenſis, ſed falsò. Poteſt verò ſuaderi hæc opinio: quia ſi dæmon agnouiſſet Ieſum Meſſiam, agnouiſſet etiam Filium Dei, ac verum Deum, quia ex Scripturis notum erat Meſſiam futu- D rum fuiſſe verum Filiū Dei. Cōſequens aliud eſt falsū. (*Carthuſ.* *1. Cor. 2.*)

Quia (vt Paulus citato locò dixit) ſi eum cognouiſſent eſſe Deum, non eſſent auſi ei paſſionem ac mortem tam ſolicitè moliri. Et ideo Hier. in Matth. cum Ignatio dicit impeditum eſſe dæmonem, ne myſteria natiuitatis & conceptionis Chriſti cognoſceret, ne ſi eum Deum eſſe ſciret, mortem eius impediret. (*Hieron.* *Ignat.*)

Reſponſ. *Chriſtum dæmon meſſiam verum eſſe cognoſcit.* Sed contraria ſententia mihi ſine dubio vera videtur. Quia licèt fortaſſe tempore infantiæ impeditus ſit dæmon, ne Chriſtum agnoſceret, nō ob eam profectò cauſam, ne mortem eius impediret; ſed ob eam potiùs, ne illum acriùs inſectaretur, & maturius quàm diuina prouidētia diſpoſuerat interficeret, vt D. Th. ſuprà docuit, q. 29. art. 1. ad 3. Nihilominus tamen, poſtquam E Chriſtus cœpit prædicare, antequam pateretur, permiſſus eſt dæmō, ſeu nō impeditus cognoſcere ipſum eſſe Chriſtum. Ita docet eodē loco D. Th. hîc, & q. 44. art. 1. ad 2. & infrà q. 47. art. 5. Lyr. Mar. 1. & Luc. 4. & Abul. Matth. 4. q. 22. Idem ſentit Amb. 1. ad Cor. 2. vbi expreſsè ait ſciuiſſe dæmones Ieſum eſſe eum, qui in lege promiſſus erat. Et Aug. lib. qq. noui & vet. Teſt. q. 66. Greg. Beda, & alij infrà citādi. Qui Patres hoc colligunt ex Marc. 1. & Luc. 4. vbi dæmon ſic Chriſtum alloquebatur: *Quid nobis, & tibi Ieſu Nazarene, veniſti perdere nos, ſcio te, qui ſis, ſanctus Dei*, & Mar. 5. & Matth. ac Luc. 8. vocabāt dæmones Chriſtum, *Filium Dei Altiſſimi.* Reſpōderi verò poteſt, vel vocaſſe Filiū Dei per adoptionē, & eximiam ſanctitatem, & eadem de cauſa vocaſſe, *Sanctum Dei*, vel certè mentitos eſſe, & adu- A landi & tentandi cauſa eum vocaſſe *Filium Dei.* Sed quāquam verba dęmonis non faciant fidem, tamē verba Lucæ videntur conuincere: ſubdit n dicto c. 4. *Non ſinebat ea loqui, quia ſciebant ipſum eſſe Chriſtū.* Quæ verba aliqui ita interpretātur, vt illud, *Quia ſciebāt*, nō ſumatur cauſaliter, neq; Euangeliſta reddat cauſam, ob quam Chriſtus nō ſinebat dæmonia loqui: ſed ſumantur indefinitè, ſeu ad explicandū, quid erat illud quod ea loqui non ſinebat, nempe quòd ſcirent ipſum eſſe Chriſtum. Nam hoc & dæmones dicebāt: *Scio quòd ſis Sanctus Dei.* Ita Ianſ. c. 28. Concord. & Eraſ. Mar. 1. Cui expoſitioni fauet Græca lectio, quāquam alteram etiā expoſitionē admittat. Et iuxta hanc interpretationem hoc teſtimoniū non habet maiorem vim, quā præce- B dentia. Tamē ſimplicior ſenſus videtur, vt illa ſint verba Euāgeliſtæ, & cauſaliter exponantur. Et ita exponit Beda lib. 2. in Luc. c. 4. dicēs: *Dæmonia Filium Dei confitebantur, & atteſtante Euāgeliſta ſciebāt ipſum eſſe Chriſtū.* Siue autem vno, ſiue alio modo interpretemur, ſancti Patres dicūt dæmonem cōpulſum eſſe tacere, nō quia falſum diceret, ſed quia nolebat Chriſtus dæmonis teſtimonio comprobari ſe eſſe Filium Dei. Ita Tert. licèt ſubobſcurè lib. 4. contra Marc. c. 7. & 8. Hier. Marc. 1. *Sciens ſanctum Dei obmuteſcere iubetur, quia ſciēs Deum, non ſicut Deum glorificauit*, & Matth. 8. circa illa verba, *Quid tibi, & nobis Ieſu Fili Dei. Nō voluntatis* (inquit) *iſta cōfeſſio eſt, ſed neceſſitatis extorſio*: & infrà, *Dæmones cernētes Dominū in terris repentè verſari, ad iudicādos ſe veniſſe* C *credebāt.* Quæ verba ex Hier. mutuatꝰ eſt Beda Chryſ. hom. 5. in Marcū. *Cogitur verum dicere, tormenta cogunt, ſed malitia vetat.* Et infrà, explicans verbū illud Chriſti, *Obmuteſce. Nolo me laudet vox tua, non veni, vt tuo teſtimonio comprobarer.* Clariùs id dixit Euthym. Marc. 1. & Theoph. Luc. 4. *Non ſinebat* (inquit) *dæmonia loqui: tum quòd non indigebat immundorū teſtimonijs: tū quòd nolebat accendi inuidia Hebræorum videntiū ab omnibus honorari.* Et Mar. 1. addit aliā rationem, ſc. vt nos doceret ne crēdamus dæmoniis, etiamſi vera dicant. Qui omnes Patres planè ſentiunt verum pronunciaſſe dæmonē, cùm aiebat ſe ſcire illum eſſe Chriſtū. Ratio verò eſt, quia nullum eſt fundamentū, vt aſſeramus Deū impediuiſſe D dæmonem, ne hanc veritatē agnoſceret: ergo cū alias conſtet ipſum habuiſſe ſufficiens principiū ad eam cognoſcendam, & Scriptura hoc magis ſignificet, nō eſt cur negetur. Antecedēs probatur. Quia nec eſt authoritas vlla ad id aſſerendū, nec ratio, aut inconueniens, quod inde ſequatur, vt ex ſequenti concluſione apertè conſtabit. Et confirmatur tandem expreſſo teſtimonio Aug. lib. 9. de Ciu. c. 21. *Ipſi* (inquit) *dæmones etiā hoc ita ſciunt, vt eidem Domino infirmitate carnis induto dixerint: Quid nobis, & tibi Ieſu Nazarene, veniſti huc ante tēpus perdere nos? Clarū eſt in his verbis, quòd in eis & tāta ſciētia erat, & charitas non erat*: & inferiùs ſubdit, quāuis in principio dęmō dubitaret, & ideo in tētatione explorare voluerit, an eſſet Chriſtꝰ: poſtea verò illū cognouiſſe, E *per quædam temporalia ſuæ virtutis effecta, & occultiſſima ſigna præſentiæ, quæ Angelicis ſenſibus, etiā malignorū ſpirituum potius, quàm infirmitati hominū poſſent eſſe conſpicua.*

(*Ianſ.* *Eraſ.* *Beda.* *Dæmones tacere ob Chriſti diuinitatē cur ab eo cōpulſi.* *Tertull.* *Hieron.* *Beda.* *Chryſoſt.* *Euthym.* *Theoph.* *Auguſt.*)

Lyra. *Abulen.* *Ambroſ.* *Auguſt.* *Gregor.* *Beda.* *Marc.* 1. *Luc.* 4. *Marc.* 5. *Matth.* 8. *Luc.* 8. *Reſponſio.* *Luc.* 4. *D. Thom.*

Chriſti diuinitatem dæmones ante eius mortem agnouerunt. Dico ſecundò, quāuis in principio dæmō de Chriſti diuinitate dubitauerit, veriſimile tamen eſt, antequam mortem eius machinaretur, exiſtimaſſe, ac iudicaſſe illum eſſe Filiū Dei naturalē. Hęc eſt ſententia D. Th. locis citatis, quāuis dicat, dæmonem non habuiſſe firmū hac de re indiciū, ſed potiùs ſuſpicionem, & formidoloſum aſſenſum. Et eodem modo intelligendum eſt, quod docet D. Th. 1. p. q. 64. art. 1. ad 4. & eandem ſententiam tuetur Caiet. hîc. Quæ probatur ex eiſdē locis Euāgelij ſuprà adductis, adiunctis Patrum expoſitionibus, ac teſtimoniis Hier. Matth. 8. in verbis ſuprà citatis, non ſolùm de Meſſia, ſed de Deo, ſeu Filio Dei loquitur, quāquam addat hæc verba, *Tam dæmones, quā* (*D. Thom.* *Hieronym.*)

diabolus ſuſpicari, magis Filium Dei, quàm noſſe intelligendi ſunt. Sed verba, quæ poſtea ſubiungit, declarant vocare ſuſpicionem, non quòd non eſſet iudicium definitum, ſed quia non erat clara cognitio, ſeu per Dei reuelationē, ſed per ſigna. Sic n. inquit, *Nemo enim nouit patrem, niſi filius, & cui voluerit filius reuelare.* (Matth. 11.) Et eodem modo intelligēdus eſt Beda (Beda.) lib. 2. in Luc. c. 14. cùm ait de dæmone, *Per ſignorū potentiam vel intellexit, vel potiùs ſuſpicatus eſt eſſe Filium Dei.* Idem lib. 1. in Marc. c. 8. & lib. 2. in Matth. 8. c. Euthym. & Theoph. (Euthym. Theoph.) ſuprà, & expreſſè Greg. (Greg. Pap. Iob 40.) 33. lib. Mor. c. 7. alias 10. tractās illa verba, *In oculis eius quaſi hamo capiet eum. In hamo* (inquit) *Incarnationis captus eſt, quia dum in illo appetit eſcā corporis, transfixus eſt aculeo diuinitatis,* & infrà ſubdit, *Et quidem Behemoth iſte Filiū Dei incarnatum nouerat, ſed redēptionis noſtræ ordinem neſciebat.* Et infrà, *Vnde bene dicitur, In oculis eius quaſi hamo capiet eū, in oculis quippe habere dicamus, quod coram nobis poſitum videmus. Antiquus verò hoſtis humani generis redemptorem ante ſe poſitum vidit, quē cognoſcendo confeſſus, confitendo pertimuit, dicens: Quid nobis, & tibi Fili Dei? in oculis itaq; ſuis hamo captus, quia & nouit, & momordit.* Idem ferè ſentit hom. 25. in Euāgelia, quamuis nonnihil recedat à priori ſententia. In eadem verò Greg. Nyſſ. (Greg. Nyſſ.) orat. 1. de reſurrect. vbi eodem modo locum Iob interpretatur. Item Aug. (Auguſt.) locis citatis præced. concluſione. Chryſ. (Chryſoſt.) etiam hom. 5. in Marcum, priùs videtur in hanc ſentētiam propenſus, poſtea verò, aut ab illa recedit, aut rem dubiam relinquit. Pōderat enim, cur dixerit dæmon, *Scio, qui ſis, ſanctus Dei. Et non, Scio quòd ſis ſanctus Deus,* inquit, *O peruerſitas mentis. Inter flagella & tormenta poſitus & ſcit verum, & tamē confiteri non vult.* Subdit verò poſtea: *Fingis te ſcire, ſed neſcis, aut enim ſcis, & doloſè taces, aut certè ignoras: non eſt enim ſanctus Dei, ſed ſanctus Deus.* Notat autem circa hoc Euthym. (Euthym.) non ſimpliciter dixiſſe, *Sanctus, ſed cum adiectione articuli, Ille ſanctus: ſiquidem & Prophetæ ſancti ſunt, ſed per participationem: ſolus autem Deus propriè, & natura ſanctus eſt. Ob id ergo dixit, ſanctus ille, hoc eſt natura & propriè ſanctus.* Et idem Chryſ. (Chryſoſt.) hom. 29. in Matth. affirmat tunc acceſſiſſe dæmones diuinitatem Chriſti prædicantes. Nec diſſentit Amb. (Ambroſ.) lib. 4. in Luc. c. de confirmatione doctrinæ Chriſti per miracula, qui Iudæorum improbitatem inde exaggerat, quòd quem dæmones confitentur, & Deum agnoſcunt, ipſi negarunt. Clariùs Tertul. (Tertull.) lib. contra Praxeam, c. 26. probās Chriſtum eſſe naturalem Filium Dei. *Hoc* (inquit) *& Satanas cū in tentationibus nouit, Si Filius Dei es, hoc & exinde dæmonia confitentur, Scio, qui ſit, Filius Dei,* & lib. 5. contra Marcionem, c. 6. eadem ferè habet verba. Et eleganter Athanaſ. (Athanaſ.) lib. de Incarnatione Verbi Dei, eiúſque corporali aduentu ſatis poſt medium, vbi ſic inquit: *Quod non eſt perſuaſum hominibus impijs, id dæmones ſuis oculis contuentur, Deúmque illū eſſe & ſentiunt & credunt, ideóque fugitiui & adorabūdi in has voces erūpūt, quæ tunc loquebantur, cùm ille adhuc in carne verſaretur, nouimus qui ſis, tu es ille ſanctus Dei. Rurſúmq; clamabāt, quid tibi nobiſcū Fili Dei?* Idémque ſentit in ep. ad Marcel. de interpr. Pſalmorum in fine. Et Greg. Nazianz. (Greg. Naz.) orat. 42. agens de Chriſti diuinitate: *Deitate fidem abrogas? hoc ne dæmones quidem ipſi fecerunt. Ita & iudicij peruerſitate Iudæos, & incredulitate dæmones ſuperas. Illi enim filij vocabulum æqualitatis vocem eſſe cenſuerunt, hi autem eum à quo fugabantur, Deum agnouerunt, doloribus nimirū, quos ſentiebant, fidem ipſi facientibus*: vbi Nicetas (Nicet.) notat Greg. alludere ad prædictum locum Marc. 1.

Secundò principaliter probatur ratione. Primò, quia in vet. Teſtamēto euidentiſſimè prædictum erat, Meſſiam futurum verum Deum, Deíq; filium (de quo in priori tom. diſp. 2. teſtimonia multa cōgeſſimus) ſed dæmon intelligebat eas Scripturas, & cognoſcebat Ieſum eſſe Meſſiam; ergò & eſſe Deū. Secundò, audiuit vnum & alterū teſtimonium Patris (vt ſuprà diximus) audiuit etiā ſæpe ab ipſomet Chriſto ſe eſſe filiū Dei, & vnum cum Patre, Ioan. 5. 8. 10. (Ioan. 5. 8. & 10.) & ſæpe euidētérque cernebat miracula in eius rei confirmationē facta. Sed ad hæc dici poteſt primò, Deū impediuiſſe, ne dæmon intelligeret Scripturas de diuinitate Meſſiæ, aut certè ne illas applicaret, & inter ſeſe & cum verbis, factis, & perſona Chriſti cōferret, impediuiſſe etiam, ne audiret teſtimonium Patris de Chriſto, aut ipſiuſmet Chriſti de ſeipſo. Sed hæc euaſio (Euaſio.) (vt ſuprà in ſimili dixi) nullo fundamento nititur. (Reſponſ.) Quia licèt aliquo tempore oportuerit Chriſtum occultari dæmoni, tamen hoc nō fuit neceſſarium toto tempore vitæ ad eum finem, ſcil. vt noſtra redemptio & paſſio Chriſti non impediretur, vt ſtatim oſtendam, ſecluſa autem hac neceſſitate nulla eſt ratio, neq; authoritas, quæ probet dæmonem impeditum eſſe à Deo, ne Ieſum Deum eſſe agnoſceret. Secundò reſponderi poteſt, dæmonē ſæpe quidē audiuiſſe, & legiſſe, Meſſiam eſſe Deum Deique filium: tamen non ſatis intellexiſſe, an diceretur Filius Dei naturalis, vel per participationē, & veriſimilius eſſe hoc poſteriori modo ea intellexiſſe, cùm non poſſet myſterium Incarnationis intelligere naturali cognitione, & aliunde haberet voluntatem prauè affectam, vt propterea, vbi non omnino cogeretur, in deteriorem partem rem acciperet. Quæ quidem euaſio conferre poteſt, vt intelligamus, quod aliqui Sancti dicunt, dæmonem nō tam habuiſſe certā cognitionem, quàm ſuſpicionem diuinitatis Chriſti, quia ſemper habuit hanc qualemcūque occaſionem nonnihil formidādi, vel timendi: tamen non fuit ſufficiēs vel ad iudicandū contrarium, vel ad ſuſpendendum aſſenſum. Nam in primis dæmon non ignorat Deum habere naturalem filium (myſterium n. Trinitatis à principio creationis agnouit) ſimiliter ante Incarnationis tempus cognouit Filium Dei fore incarnandum, vt Amb. Greg. (Ambroſ. Greg.) antè citati, & probatiores Theologi ſentiūt, & D.Th. (D.Thom.) in loco citato ex 1. p. docet etiā à principio creationis habuiſſe omnes Angelos huius myſterij reuelationē. (Vnde diabolus Chriſtū agnouit eſſe Filium Dei naturalē.) Ex hoc ergo capite non fuit difficile dæmoni intelligere, ac credere aliquē hominem eſſe Filium Dei naturalē. Quia hoc iam credebat eſſe poſſibile, & futurū: aliunde verò prædictiones Scripturæ erant tam multæ, támq; perſpicuę, vt vix credi poſſit angelicum intellectum in eis perſpiciendis allucinatū fuiſſe, verba etiā Chriſti erāt tam clara, vt ipſi quoq; Iudæi (ſicut Nazian. (Greg. Naz.) ſuprà notauit) intelligerent prędicare ſeipſum verum Dei filiū, & æqualem Patri. Quāquam ergo dæmō, quādiu non ſatis intellexit Ieſum eſſe Meſſiā, potuerit dubitare de ſenſu, in quo Chriſtus in baptiſmo. v.g dictus eſt Filius Dei, tamen poſtquā ſibi perſuaſit illū eſſe Meſſiam, & tot teſtimonia diuinitatis eius vidit, & audiuit, ſine dubio id credidit, quāuis fortaſſe interdū, quando non omnia cōſiderabat, propter magnitudinē myſterij, & ſuā prauā diſpoſitionem vel hæſitarat, vel etiā dubitarat.

Ex his verò neceſſariò cōcluditur, poſt Chriſti Reſurrectionem multo euidentiùs cognouiſſe dæmonem Chriſti diuinitatem, (Poſt reſurrectionem nullā de Chriſti diuinitate dubitationē habuit.) & ſi quam fortaſſe hæſitationem vel formidinem patiebatur, eam abieciſſe, & vel inuitū credidiſſe: atque tunc maximè locum habuiſſe, quod Iacob. ait c. 2. *Dæmones credūt, & contremiſcunt*, quódq; ait Paul. ad Phil. 2. (Ioan. 2. Philip. 2.) *In nomine Ieſu omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium & infernorum, & omnis lingua cōfiteatur, &c.* Ratio verò eſt manifeſta, quia in Chriſti morte & reſurrectione experti ſunt dæmones euidētiora ſigna diuinitatis Chriſti. Viderūt enim illū deſcēdentē ad inferos cum dominio, & poteſtate, & iuſtorū animas ex Tartari faucibus eripientem, videbant præterea ab Angelis Sancti adorari, & proclamari Deū ac Dominum virtutū. Sic enim multi Patres interpretantur verba illa Pſal. 23. *Attollite portas Principes veſtras,* (Pſal. 23.)

&

& eleuamini portæ æternales, & introibit Rex gloriæ. Quis eſt iſte Rex gloriæ? Dominus virtutum ipſe eſt Rex gloriæ. Rurſus ex tunc cœperunt euidentiùs intelligere, quo ſenſu Ieſus prædicaretur Deus Deíque filius: non per participationem, vel adoptionem, ſed per naturam. Ac denique intellexerunt eum eſſe, qui ſibi ipſis cùm primùm creati ſunt, per fidem eſt propoſitus, vt eum venerarentur, & tanquam ſuum caput ac principem recognoſcerent, quod ipſi facere detrectantes eiúſque diuinitatem ambientes, *tanquam fulgur è cœlo ceciderunt.*

Teſtimonii Pauli 1. ad Cor. 2. 1. expoſitio Origenes. Tertul. Chryſ. Hieron. Theoph. Anſel. 1. Cor. 2.

Supereſt vt explicemus illa verba Paul. 1. ad Cor. 2. *Si cognouiſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent.* Quæ à multis non de dæmonibus, ſed de Iudæorum principibus, vel in vniuerſum de principibus, ſeu de ſapientibus, ſeu philoſophis huius ſæculi intelliguntur. Quod patet ex Orig. hom. 2. in Cantica, & Tert. lib. 3. contra Marc. c. 6. Chryſ. Hier. Theophyl. Anſelm. ibi. Et eſt probabilis expoſitio, tamen habet difficultatem, quam attingam ſect. ſequẽti. Præterea illa verba Pauli, *Sapientiam loquimur non huius ſæculi, neque principũ huius ſæculi*, non videntur Iudæorum principibus conuenire. Tum, quia non poſſunt dici *principes huius ſæculi.* Tum etiam quia Paul. vniuerſaliter loquitur, dicens, neminem principum huius ſæculi cognouiſſe myſterium Chriſti, quod propter ſolos Iudæos dici non potuiſſet. Quod argumentum viſum eſt Caietano ibi inſolubile. Sed reſponderi poſſet, quòd ſi qui erant principes ſæculi, qui Chriſtum potuiſſent, & debuiſſent agnoſcere, maximè erant principes Iudæorum, vt Pilatus, ac alij, inter quos Chriſtus verſatus eſt, & ideo potuit Apoſtolus ex eo, quòd Chriſtus eſt crucifixus ab illis principibus huius ſæculi propter ignorantiam, generaliter concludere, non eſſe agnitum à principib. huius ſæculi.

2. Expoſitio. Hieron. Ambroſ. Anſel. Aug. Gregor. Caiet.

Sed quid ſit de hac expoſitione, alij verba illa de dæmonibus interpretantur, quæ etiam expoſitio eſt probabilis, & ſatis conſentanea textui, eámque Hieró. amplectitur Dan. 10. Ambr. 1. ad Cor. 2. & ibi Anſelm. Auguſt. dicta q. 66. noui Teſtamenti, vbi propterea negat, dæmones cognouiſſe Ieſum eſſe filium Dei, quamuis cognouerint eſſe Chriſtum. Ille verò non eſt certæ authoritatis. Greg. etiam locis ſuprà citatis verba illa de dæmonib. intelligit, & propterea in poſteriori loco dicit dæmones priùs in miraculis Deum cognouiſſe: poſtea verò dum viderent eum paſſibilem de cognitione ſua in dubitationem cecidiſſe. Sed melior eſt reſpõſio, quæ ex priori eius loco colligitur. Nimirum non dixiſſe Paulum ignoraſſe dæmones Chriſti diuinitatẽ: ſed myſterium abſconditum in Chriſti paſſione, & morte, ſcil. autem ac reparationem hominum, ac imperij dæmonum euerſionem, maximámque Dei gloriã & honorem in ea contineri. Ita exponit D. Th. hîc dicens, *Non ideo dæmon Chriſtũ Iudæis crucifigere perſuaſit, quia filium Dei non eſſe putauit, ſed quia ſe morte illius non præuidit eſſe damnandum.* Quæ verba ſumpſit D. Th. ex Beda locis ſuprà citatis. Eandem expoſitionem tradit Leo Pap. ſerm. 9. de paſſione dicens, *Neque ipſe itaque diabolus intellexit quòd ſæuiendo in Chriſtum ſuum, deſtrueret principatum, qui antiquæ fraudis iura non perderet, ſi ſe à Domini Ieſu ſanguine contineret; ſed malitia nocendi auidus dum irruit, ruit, dum capit, captus eſt, dum proſequitur mortalẽ, incidit in ſaluatorẽ.* Caiet. etiam tã 1. ad Cor. 2. quàm hoc loco ingenioſè declarat, quomodo dæmones, etiam ſi diuinam maieſtatem in Chriſto cognouerint non propterea à Chriſto perſequẽdo abſtinuerint, quin potiùs ex odio, & ira, quam cõtra Deum & res omnes eius inueteratam habent vehementiùs in eũ exarſerint. Quod ita poteſt ampliùs explicari. Nam dæmones ita Deũ odio habent, vt ſi poſſent in ipſam diuinitatẽ irruere, eámq; in nihilum redigere, id facere tentarẽt. Ergo etiã ſi cognouerint Chriſti humanitatẽ eſſe deificatam, & ipſius Dei ſingulari modo effectam, multo maiori odio mortem, ignominiam, atque omnia illi machinarentur mala. Item etiam ſi dæmon cognouerit perſonam Chriſti; non propterea contineri potuit ex amore, aut reuerentia (vt per ſe conſtat.) neque etiam ex timore ſeruili, quia nullum certum damnum timebat, vt magis iam explicabo.

D. Thom. Beda. Leo Pap. Caiet.

Obiectio.

Duæ verò difficultates ſuperſunt in hac expoſitione. Prior eſt, quia non videtur potuiſſe dæmon cognoſcere Ieſum eſſe Meſſiam ac verum Deum, & ignorare per paſſionem, & mortem eius eſſe homines redimendos, quia hoc etiam erat expreſsè prædictum in Prophetis, præſertim in Pſalmis & Iſaia, quin etiã ipſe Chriſtus ſæpe prædixerat ſe poſt triduum reſurrecturũ: ergo neceſſariò hoc etiam credebat dæmon: ergo ſciebat per mortem tendere Chriſtum ad gloriam, non tantùm ſuam, ſed etiam aliorum. Nam hoc etiam ſatis apertè prædixerat ipſemet Chriſtus, vt cùm dicebat, *Vado parare vobis locum, vt vbi ego ſum, & vos ſitis.* Poſterior eſt, quia dæmon, vt Iudæos ad necem Chriſti incitaret, præcipuè mouebatur ex odio Dei; ergo quamuis ſciret, futurum eſſe vt per mortẽ Chriſti amitteret imperium in omnes, non propterea deſiſteret à procuranda morte Chriſti, quia intelligebat maiorem fieri iniuriam Deo, Chriſtum occidendo, quã quolibet alio peccati genere. Hanc ergo iniuriam præ nimio odio prætuliſſet cuicunque alteri incommodo.

Ad priorem difficultatẽ reſpõdetur, eas prophetias non fuiſſe adeò claras, vt neceſſarium fuerit dæmoni omnes intelligere, antequã implerentur, & ideo facile potuit, vel ignorare illas, vel certè non animaduertere. Præſertim cùm ob nimiam ſuperbiã, & inuidiam totus eſſet poſitus in Chriſto expugnãdo, & ſuperando. Cõſiderandum eſt enim, ſicut, cùm homo vehementi paſſione ducitur aduerſùs inimicum, non ſemper conſiderat incõmoda ſibi imminẽtia, & licèt interdum aliquo modo repræſententur fidem non adhibet: ſed ſeipſum excæcat, ita accidiſſe dæmoni ob prauum affectũ, quẽ in Chriſtum habebat. Multi verò exiſtimãt in ipſamet nocte paſſionis Chriſti, quando iam antiquæ prophetiæ ad exitum perducebantur, cœpiſſe dæmonem aliquid ſuſpicari, & per vxorẽ Pilati voluiſſe Chriſti mortem impedire. Ita ſentit Anſ. Lyr. Caietan. Matth. 27. & Petrus Comeſt. in hiſtor Euangelica, cap. 166. & optimè Bernard. ſerm. 1. de reſurrectione. Sed hoc valde incertũ eſt: nam multi antiqui Patres exiſtimant, non dæmonem ſed bonum aliquem Angelum inmiſiſſe ſomnũ illum vxori Pilati, non vt impediretur mors Chriſti (ſciebat enim Deus non fuiſſe impediendam) ſed vt cauſam ſuam magis iuſtificaret & nullam excuſationẽ peccati Pilato relinqueret, & fidem noſtram magis cõfirmaret. Nam ſi dæmon voluiſſet impedire mortem Chriſti potius per Iudæos, quàm per vxorem Pilati, id facere aggrederetur. Ita ſentiunt ſuper Mat. c. 27. Orig. Hilar. Hieró. Chryſ. Theoph. Euth. Ambr. Luc. 23. Aug. ſerm. 121. de tempore, & Athan. ſerm. de paſſione & cruce Domini, qui tamen fatetur dæmonem in morte Chriſti fuiſſe ſolicitum de perditione ſua, & ideo incitaſſe Iudæos, vt dicerent verba illa, *Si filius Dei eſt deſcendat de cruce, & credimus ei. Quia Domini mortem*, inquit, *euitare cupiebat, ne alijs ſalus efficeretur.*

Matth. 27. Anſel. Lyr. Caiet. Pet. Com. Bernard.

Orig. Hilar. Hieron. Chryſoſt. Theoph. Euthym. Ambroſ. Aug. Anaſtaſ.

Ad poſteriorem partem reſpondetur, quamquam peccatum interficientium Chriſtum fuerit maximum: tamen multo maiorem eſſe diuinam gloriam, quæ ex Chriſti morte & hominum reparatione reſultat. Item multo maius malum eſſe, quod conſurgit ex infidelitate & idololatria ferè totius orbis. Denique cùm dæmon ſit ſuperbiſſimus, numquam committeret aliquid ex quo futurum ſciret, vt imperium in homines amitteret, & cultu ac adoratione priuaretur.

SECTIO IV.

Vtrùm ex Chriſti miraculis cognouerint Iudæi, Ieſum fuiſſe Meſſiam promiſſum verùmque Deum.

DIximus de Angelis, ſupereſt dicamus de hominibus, & tota quæſtio reuocatur ad Iudæos. Illi enim & Meſſiam ſperabant, & notitiam diuinarum Scripturarum habebant, & doctrinam Chriſti ac miracula experti ſunt. Agit autem ex profeſſo de hac re D. Th. infrà q. 47. ar. 5. non potuit tamen hoc loco prætermitti, ne res inter ſe connexas ſepararemus. Supponimus ergo ex hactenus dictis potuiſſe Iudæos, præſertim qui Scripturas nouerant, & verba Chriſti audiebant, eiúſque miracula conſpiciebant, cognoſcere illum eſſe Meſſiam, & conſequenter verum Deum. Probatur primò de cognitione per fidem infuſam, quia illud obiectũ ſatis ſupérque proponebatur, vt expoſitũ eſt. Secundò de cognitione per fidem humanam, vehementer inducentem intellectum ad aſſentiendum propter motiua ſenſibus manifeſta, ſuppoſita præſertim præditione Scripturarum, ad quas Chriſtus ſemper illos prouocabat, dicẽs, *Scrutamini Scripturas, quia illæ teſtimonium perhibent de me. Et ſi Moyſi crederetis, crederetis & mihi.* Neque hoc indiget maiori probatione, & ex iis, quæ dicemus, euidentiùs conſtabit. Difficultas ergo ſupereſt, an de facto Iudæi conuicti fuerint ad hoc credendũ. Ratio difficultatis eſt, quia ſuprà diximus miracula Chriſti coniuncta Scripturis, & teſtificationi eius (Ioan. 5.) euidenter oſtendiſſe ipſius diuinitatem, euidentia autẽ cogit intellectum: ergo coegit etiã intellectus Iudæorum. In contrarium verò eſt, quia etiam ſuprà diximus hanc euidentiam non oriri niſi veritas miraculorum euidẽter cognoſcatur, & prophetiæ & teſtimonia perſpicuè intelligantur: at verò homines nec poſſunt euidenter cognoſcere veritatem miraculorum, quia non intuentur naturas rerum, nec Scripturas poſſunt adeò clare intelligere, præſertim prophetias. Ad hæc quamuis nonnulla ſigna Meſſiæ in Ieſu viderentur impleta: tamen multa alia implenda ſupererant, præſertim ea, quæ de ſecundo Chriſti aduentu ſunt: neque verò erat illis euidens, quæ eſſent de primo quæve de ſecundo aduentu intelligenda. Denique hæc euidentia aliqualis eſſe poſſit, conſurgit tamen ex plena multarum rerũ & circunſtantiarum conſideratione: ingenium autem humanum vix poteſt ita omnia neceſſaria conſiderari, quin aliquid prætermittat, præſertim ſi aliquo prauo & repugnante affectu ducatur.

In hac re prima ſententia eſt, Iudæos cognouiſſe Ieſum eſſe Meſſiam, & verum Deum, & nihilominus ex ira, atque odio, quod contra eũ animo conceperant, illum interfeciſſe. Ita ſentiunt multi Patres exponentes parabolam vineæ Mat. 21. (Mat. 21.) vbi ait Chriſtus, *Agricolæ autem videntes filium, dixerunt intra ſe, hic eſt hæres, venite occidamus eum.* Per quos agricolas Iudæos ſignificat, vt ipſi etiam ſtatim intellexerunt, ſignificat eos cognouiſſe Chriſtum. Ita Origen. (Origenes.) tract. 19. in Mat. vbi inquit Iudæos cognouiſſe Chriſtum filium Dei, eúmque nihilominus occidiſſe, ſicut Herodes credidit Chriſtum naſciturum in Bethleem, & nihilominus quæſiuit illum, vt occideret, etiam ſi eſſet Meſſias promiſſus. Denique filius, Chryſ. (Chryſoſt.) quoque hom. 40. imperfecti apertè dicit, *Ex omnibus operibus eius cognouerunt eum filium Dei eſſe, & hoc ſignificant dicentes, hic eſt hæres.* Rurſus Beda (Beda.) lib. 3. in Mat. *Manifeſtiſſimè* (inquit) *probat Dominus non per ignorantiam, ſed per inuidiam Principes Iudæorum crucifixiſſe filium Dei, intellexerunt hunc eſſe de quo dictum eſt. Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam,* quæ verba vſurpauit Anſ. (Anſel.) eodẽ loco. Et confirmari hæc ſententia poteſt ex verbis Chriſti Io. 15. (Ioã. 12. & 15.) *Si nõ veniſſem, & loquutus eis non fuiſſem, peccatum non haberent; nunc autem excuſationem non habent de peccato ſuo, quia & viderunt, & nouerũt me, & Patrem meũ.*

A Et ideo c. 12. vocat eos Chriſtus *obcæcatos & obduratos:* non ergo ex ignorantia, ſed ex malitia Chriſtum cognitum occiderunt.

Secunda ſententia eſſe poteſt, Iudæos cognouiſſe Ieſum eſſe Meſſiã, non tamen eſſe verum Deũ: ita ſentit Euth. (Eut.) in Mat. ſuo c. 50. Dicit n. Chriſtum agnitum eſſe à Iudæis Regem Iſrael à Prophetis prædictum, nõ tamen filium Dei. Idem inſinuat Theoph. (Theoph.) ibid. dicens agnouiſſe Chriſtum, idem Burg. (Burg.) Mat. 21. Sixtus (Sixt.) lib. 6. anno 98. Lyran. (Lyran.) Mat. 21. Et hæc opinio quoad partem negantem fundari poteſt in illis verbis 1. Cor. 2. (1. Cor. 2.) *Quem nemo principũ huius ſæculi cognouit. Si n. cognouiſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent,* quæ (vt ſuprà vidimus) à multis Patribus exponũtur de principib. Iudæorum. B Neque hìc habet locum expoſitio quòd ignorauerint fructum redemptionis, non autem Chriſti diuinitatem. Quia Iudæi non habebant tam prauũ affectũ & odium in Deum ſicut dæmones, vt verum Deum agnitum interficere auderent. Et confirmari poteſt. Nã ſæpe voluerunt Iudæi Chriſtum interficere eo quòd ſe Deo æqualem faceret, vt patet Io. 8. & 10. (Ioan. 8. & 10.) *De bono opere non lapidamus te, ſed de blaſphemia, quia tu, homo cùm ſis, facis te ipſum Deũ.* Deniq; non videntur Phariſæi intellexiſſe Meſſiam futurũ verum Dei filium naturalẽ: ergo licèt cognouerint, eſſe Meſſiam, non inde fit cognouiſſe etiã filium Dei. Antecedens colligi poteſt ex Mat. 22. (Mat. 22.) vbi Chriſtus Phariſæos interrogauit: *Quid vobis videtur de Chriſto, cuius filius eſt?* Ipſis autem reſpon- C dentibus eſſe filium Dauid (quoniam reuera ſentiebant futurum purum hominẽ) obiecit rurſus verba eiuſdem Prophetæ: *Dixit Dominus Domino meo, &c.* (Pſal. 109.) vt cõcluderet eſſe plus quàm hominem & pluſquã filium Dauid.

Tertia ſentẽtia eſt, Iudæos neutrum cognouiſſe, ſcilicet neque eſſe Meſſiam, neque verum Deum. Ita ſentit Abul. (Abulen.) Mat. 21. q. vl. Caiet. (Caiet.) Luc. 23. (Luc. 23.) circa illa verba, *Ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt:* vbi ait ignoraſſe Iudæos, quis eſſet ille quem crucifigebant. Expreſſiùs id docet hìc q. 47. ar. 5. Quorum potiſſima ratio eſt, quam ſuperiùs tetigimus. Quia ipſi ſperabant Meſſiam futurum Regem temporalem. Nihil n. ſpirituale in diuinis promiſſionib. ac prophetiis intelligere valebant, vt in priori tom. diſp. 1. ſect. 4. fuiſſe declarauimus, vbi plures D ex Patrib. retulimus hoc docentes, & in Euangelio habemus nonnulla veſtigia. Nam ipſi etiam Chriſti diſcipuli in principio nihil altius de regno Chriſti cogitabant. Vnde dicebant, *Domine ſi in tẽpore hoc reſtitues regnum Iſrael.* Act. 1. (Act. 1.) & Luc. 24. (Luc. 24.) *Nos ſperabamus, quod ipſe eſſet redempturus Iſrael,* ſcilicet à Romanorum imperio. Denique filij Zedebæi (vt Patres notant) nihil aliud, quàm regnum temporale cogitabant, quando præcipuas in illo ſedes petebant, Mat. 20. (Mat. 20.) Cùm ergo Iudæi de regno Chriſti temporali cogitarent, & in eo nullum ſignum, indiciúmve eiuſmodi regni cernerent, non videntur potuiſſe cognoſcere eum eſſe Meſſiam.

In hac quæſtione primũ oportet diſtinguere de iis Iudæis qui in Chriſtũ crediderunt, vel de iis qui eũ in- E terfecerunt: nã de his poſteriorib. præcipuè eſt quæſtio. (*Iudæi in Chriſtum credentes Meſſiam illum eſſe verũque Deum agnouerunt.*) De priorib. autem breuiter dicendũ eſt, eos cognouiſſe Ieſum eſſe Meſſiam, ac verum Deum, ſicut cognouit Petrus, quando cõfeſſus eſt: *Tu es Chriſtus filius Dei viui.* Mat. 16. (Mat. 16.) & Martha, cùm dixit, *Ego credidi, quia tu es Chriſtus filius Dei, qui in hunc mundũ veniſti.* Io. 11. (Ioan. 11.) iuxta interpretationẽ Aug. (Aug.) tract. 49. & Hilar. (Hilar.) lib. 6. de Trinit. Ea verò cognitio ſolùm erat per fidẽ, vt apertè conſtat (Mat. 16.) ex verbis citatis, & ex illis, quæ Chriſtus dixit Petro: *Caro, & ſanguis nõ reuelauit tibi, ſed Pater meus,* vt fortaſſe in aliquib. ſaltem in principio non fuit illa fides cum certitudine neceſsaria ad fidẽ infuſam, ſed ſolùm fides quædam humana propter apparentia motiua. Rurſus intelligendũ eſt, eoſmet, qui in Chriſtum credebãt, facilius crediſiſſe illum eſſe Meſſiam, quàm verum Deũ.

Quia

Quia hoc poſterius continebat myſterium altius & obſcurius, & quod (vt veriſimile eſt) pauci diſtinctè intellexerunt vſque ad Chriſti reſurrectionem & Apoſtolorum prædicationem: ſed inuolute credebant, Chriſtum eſſe filium Dei cum inſigni quadam ſanctitate, & excellentia. Quia vulgus non erat tunc capax maioris cognitionis, vt patet ex toto diſcurſu Euangelij, & ex ignorantia, quæ in aliquibus Apoſtolis erat nocte cœnæ, vt meritò Chriſtus eis dixerit, *Tanto tempore vobiſcum ſum & non cognouiſtis me?* Ioan. 14. Vnde Petro dictum eſt ex ſingulari Patris dono tantam támque diſtinctam de Chriſto cognitionẽ ei fuiſſe datam, & de Martha Chryſ. & alij probabilius exiſtimant non cognouiſſe diſtinctè Chriſtum eſſe filium Dei naturalem. Ex his conſequenter colligitur hos qui in Chriſtum crediderunt, non omnes habuiſſe euidentiam veritatis doctrinæ eius, neque quòd ipſe eſſet Meſſias, aut Deus. Fuit quidem ipſis euidens, ipſum eſſe dignum fide, & prudenter fieri credendo illi (vt ſatis ex ſuperioribus conſtat) non tamen fuit euidens, vera eſſe, quæ diceret: tum quia ferè omnes erant ſimplices, ac illiterati homines, qui non ſciebant Scripturas. Tum etiam quia non omnes videbant cuncta miracula, & multo minùs eorum veritatem euidenter cernebãt. Præterea, quia non omnes ſciebant euidenter miracula illa fieri in confirmationem doctrinæ, aut non poſſe permittere Deum, vt falſitatis prædicator talia ſigna faceret.

Ioan. 14.

Chryſ.

Credens in Chriſtũ qualem de ipſo, eiuſque doctrinæ notitiam habuerunt.

Non eſt autem incredibile, imò valde probabile ac fortaſſe verum, nonnullos, qui miracula Chriſti viderunt, & in eum crediderunt, aliquando perueniſſe ad euidentem cognitionem veritatis doctrinæ Chriſti, ac diuinitatis eius. Quod maximè credi poteſt de Apoſtolis, ſaltem poſt Chriſti reſurrectionem (vt omittam beatam Virginem, quæ multo antea hanc euidentiam habuit.) Ita docuit hoc loco Medina ſuper q. 42. Et ſuadetur breuiter. Quia vt oſtendimus Chriſti opera coniuncta cum eius doctrina, & Prophetarũ prædictionibus ad exitum iam productis ſufficientia erant ad præſtandam hãc cognitionẽ euidentem in teſtificante: ſed Apoſtoli hæc omnia conſiderabant, & intelligebãt. Nã inprimis veritas miraculorum ſatis euidenter illis erat nota. Quid n. euidentius, quã Lazarum fuiſſe mortuũ, & poſtea vixiſſe; certè non erat minus euidens, quàm quemlibet alium hominem viuere, & idem iudicium eſt de illuminatione cæci nati, & ſimilibus operibus quæ ex diuturnitate, atque permanentia effectuũ, & ex eorum frequentia ſatis ſeſe oſtendebant eſſe vera: præſertim cùm is, qui ea faciebat, homines ad bonos mores inſtitueret, & ad illos ſeſe perfectè formaret, nullámque temporalem vtilitatem ab hominib. quæreret, ſed ſolum Dei honorẽ, & gloriam, & bonorũ morum inſtaurationem. Accedit quòd dũ ipſimet Apoſtoli faciebant miracula, euidenter ſciebant ſe non iniiſſe fœdus cum dæmone, ſed potiùs hoſtile bellum: ſciebãt etiam talia opera eſſe, quæ nõ poterant fieri vi dæmonis, & tamen fieri videbant virtute Chriſti, & in confirmationem doctrinæ eius. Præterea euidenter conſpexerant Chriſtũ à mortuis ſuſcitatum (quantum humanis ſenſibus aliquid poteſt euidenter iudicari:) ergo omnibus conſideratis euidens illis erat teſtimonium de Chriſti diuinitate, ac eius doctrinæ veritate. Neque contra hanc euidentem cognitionem aliquid afferri poteſt quod difficultatem ingerat. Quia hæc euidentia non excludit fidem ab homine, quanquam enim aſſenſus hic euidens ex ſignis non ſit aſſenſus fidei infuſæ, nec tam perfectus, aut certus, ſicut ille, nec in ſubſtantia ſua ſupernaturalis, ſicut ille quia nititur ſolo humano diſcurſu, & principiis, quatenus per ſenſus vel naturale lumen euidenter cognoſcuntur, nihilominus tamen huiuſmodi cognitio non excludit

Medina.

A à ſubiecto fidem infuſam qua homo voluntariè certiori aſſenſu credit, non humanis ſenſibus, ſed diuinæ veritati tanquam rationi aſſentiendi innixus. De qua re latiùs in 22. diſſeritur.

D. Thom. Plebs Iudæorum non agnouit Chriſtũ eſſe Meſſiam neque Deum.

Secundò, de aliis Iudæis qui non ſunt Chriſtũ ſequuti, D. Th. diſtinguit communẽ plebẽ à Iudæorũ principibus & Phariſæis, & de cõmuni plebe docet non agnouiſſe Ieſum eſſe Meſſiam, neq; Deum: quæ ſententia quoad hanc partem (ſi ſano modo explicetur) mihi certa videtur. Quia iſti (vt ſupponimus) non crediderunt in Chriſtum fide voluntaria (agimus n. de illis, qui per voluntatem non ei adhæſerunt) nec etiam fide coacta, quæ euidentiã aliquam ſupponit. Quia ij non erant tã capaces, vt poſſent ad euidentẽ cognitionem perueni-
B re. Neſciebant n. Scripturas, nec virtutẽ miraculorum, nec ſenſum verborum Chriſti, neq; alia multa, quorũ perfecta cognitio ad huiuſmodi euidentiam eſt neceſſaria. Non poteſt tamen negari fuiſſe in illo populo rumorem ſparſum, & vehementem ſuſpicionem exortam, quòd Ieſus eſſet Meſſias. Vnde Io. 7. dicebat quidam, *Ecce palam loquitur & nihil ei dicunt, nunquid verè cognouerunt principes, quia hic eſt Chriſtus?* ſtatim verò ſubiungunt, *ſed hunc ſcimus vnde ſit, Chriſtus autem cùm venerit nemo ſcit, vnde ſit.* Ex quo etiam dubitari non poteſt, quin præter eos, qui vera ac infuſa fide in Chriſtum credebant, multi ex plebe interdum hoc crederẽt fide humana, ſicut accidit in omnib. rebus, quæ in ore vulgi circumferuntur, & per coniecturas eliciuntur. Et
C tales fortaſſe fuerunt multi ex illis, qui Mat. 21. clamabant, *Oſanna filio Dauid,* & illo de quib. apud Io. c. 7. ſubditur, *De turba autem multi crediderunt in eum, & dicebant, Chriſtus cũ venerit nũquid plura ſigna faciet, quàm quæ hic facit,* & infrà, *Alij dicebant, hic eſt verè Propheta, alij, hic eſt Chriſtus, alij, nunquid e Galilæa venit Chriſtus? & facta eſt diſſenſio.* Itaque nullus ex his habebat euidẽtem cognitionem, ſed fidem aliquam humanam cum formidine, vel tantùm dubitationem, & ſuſpicionem. Alij verò habebant repugnantem ſententiam ortam, aut ex praua voluntate, aut ex leuib. coniecturis, & nõnullis ſignis, quæ videbantur non eſſe in Chriſto impleta, vel ex inconſideratione, vel denique ex timore Principũ qui eos inſectabantur, qui in Chriſtum crede-
D bant. Nã vt dicitur Io 9. *Iam conſpirauerant, vt ſi quis cõfiteretur eum eſſe Chriſtum, extra Synagogam fieret.* Quæ tamen omnia ad eorum ignorantiam excuſandam ſatis non erant. Quia motiua ad credendum erant de ſe ſufficientiſſima & vrgentiſſima, & ſi quid habebant dubitationis, facta mediocri diligentia poterant facile ab ipſo Chriſto eiúſque diſcipulis edoceri: timor autẽ humanus non poterat eos excuſare, vt per ſe conſtat. Potuit autem illa ignorantia culpæ grauitatem minuere & ex parte excuſare, impedimenta auferre, vt poſtea faciliùs eos poſſet tanti peccati pœnitere. Iuſtin. q. 108. ex iis qui Chriſtum non agnouerunt, exiſtimat fuiſſe eos, qui poſt Chriſti mortem facilè conuerſi ſunt. Et eodem fortaſſe ſenſu dixit Beda lib. 6. in Luc. cap. 94.
E Chriſtum orando in Cruce obtinuiſſe remiſſionem peccati eis, qui ex ignorantia peccauerant, non aliis.

Mat. 21. *Ioan. 7.* *Io. 9.* *Iuſt.* *Beda.*

Tertiò de principibus Iudæorum, & Phariſæis, qui Chriſtum perſecuti ſunt, verius videtur, eos non cognouiſſe Chriſtum eſſe filium Dei naturalem. Quod etiam D. Thom. docet, & in eo conueniunt authores primæ & ſecundæ ſententiæ, & ad id ſuadendum videntur efficacia ea, quæ in confirmationem ſecundæ ſententiæ adducta ſunt. Quia (quidquid ſit, an cognouerint, illum eſſe Meſſiam) tamen (vt ego exiſtimo pauci vel nulli ex principibus Iudæorum, qui eo tempore viuebant, intelligebant Meſſiam futurum verum Deum, neque myſterium Incarnationis ſuſpicabantur, & ideo in eo maximè ſcandalum patiebantur, quod Chriſtus, cùm eſſet

Iudæorum principes &

Phariſæi diuinitatē Christi ignorant. eſſet homo ſe prædicare Deum : quod tamen nullum A ſcandalum eis eſſet, ſi ſperarent aliquem qui ſimul eſſet verus homo, verúſque Deus.

Obiectio. Reſponſio. Dices : ergo non erat in tota Synagoga Iudæorum qui veram de Meſſia exiſtimationem haberet. Reſpondetur veram exiſtimationem habebant, qui ſperabant illum verum hominem, Prophetam ſanctum ac Deo coniunctiſſimum, in qua vera cognitione implicitè credebant reliqua, quæ ad Chriſtum pertinet quòd illis tunc ad ſalutem ſufficiebat: pauci verò erant, qui diſtinctè altiora myſteria de Meſſia cognoſcerent, & ſi qui erant, fuerant à Deo ſingulariter illuminati, vt Simeon, Anna, Zacharias, Elizabeth, & alij, qui ſine dubio Chriſto non repugnarunt, ſed facilè obtemperarunt. Fortaſſe etiam aliquis erat tam verſatus in Scripturis, támque ſyncerè ac propriè eas intelligens, vt aliquid de diuinitate Meſſiæ, vel ſuſpicaretur vel opinaretur : ſed hoc nihil certum affirmari poteſt. Quia illi Iudæi ſimul ſignum aut veſtigium dederunt talis cognitionis, neque tempore quo Chriſtus prædicauit, neque poſtea, ſemper enim conati ſunt Scripturas euertere, & ad falſos ſenſus detorquere.

Quartò (quod attinet an cognouerint Ieſum eſſe Meſſiam) exiſtimo illos fuiſſe ancipites, vel inconſtantes : multum enim & ſignis & prophetiis vrgebantur, & conuincebantur: vnde quando actuali paſſione odij, iræ, aut inuidiæ non erant commoti, & obcæcati, videbántque ſigna Chriſti, & conſiderabant verba Prophetarum, exiſtimo ſæpe definito aſſenſu, quamuis humano & ex coniecturis, iudicaſſe eum eſſe Meſſiam. Quia argumenta erant fortiſſima, quare ablato impedimento praui affectus, vehementiſque paſſionis non poterant non interdum habere
Euth. D.Thom. ſuum effectum. At verò (vt notauit Euth. Luc. 23. & ſignificat D.Th. ſuper 21. cap. Matth. & loco ſuprà citato) ſuborta paſſione, vel timore humano, quidam facilè ab hac perſuaſione cadebant, quia firmam fidem
Ioan.12. Phariſæi Chriſtum non cognouerunt eſſe Meſſiam. non habebant. Nam, vt dicitur Ioan. 12. *Cum tanta ſigna feciſſet coram eis, non credebant in eum vt ſermo Iſaiæ Prophetæ impleretur, excæcauit oculos eorum, &c.* Alij verò quamuis in eadem opinione perſiſterent, non audebant eam profiteri propter hominum timorem. Sic Io. eodem loco ſubiungit, *Verùm tamen ex principib. multi crediderunt in eū, ſed propter Phariſæos non confitebantur, vt è Synagoga non eiicerentur. Dilexerunt n. magis gloriam hominum, quàm Dei.* Quocirca tempore paſſionis Phariſæos, & principes qui Chriſtum crucifixerunt, veriſimilius eſt tunc non crediſſe illum fuiſſe verum Meſſiam: quod ſatis ſignificauit eis Chriſtus, quando in cōcilio interrogatus an eſſet Chriſtus ; reſpondit, *Si dixero vobis non creditis mihi.* Luc. 22. & Ioan. 10. cùm Iu-
Luc.22. Ioan.10.& 22. Actor.3. dæi dicerent, *Quouſque animam noſtram tolles?* ipſe reſpondit, *Loquor vobis & non creditis mihi*, & capite 12. habentur verba ſuprà citata. Ad hæc Petrus Actor. 3. *Scio quòd per ignorantiam feciſtis, ſicut & principes veſtri.*
Caiet. Nam licèt Caietan. hîc dicat poſſe illam ſimilitudinem intelligi in facto, ſeu in cooperatione eiuſdem
Act.22. 1.Tim.1. peccati, non tamen in modo ſeu origine culpæ : tamen verba ipſa planè intellecta ſatis indicant vtroſque ex ignorantia peccaſſe. Deinde Paulus in lege edoctus ad pedes Gamalielis dicit ſe miſericordiam conſequutum eſſe, quòd ex ignorantia fecerit. Vnde etiam colligi poteſt præceptorum eius in lege edoctum eadem ignorantia laboraſſe : idem ergo credibile eſt de cæteris ſaltem frequentius. Præterea hoc
Mat.23. ipſum indicauit Chriſtus affixus cruci, Matth. 23. illis verbis : *Ignoſce illis, quia neſciunt, quid faciunt.* Denique cùm Iudæi magna Dei beneficia per Meſſiam ſperarent, & hanc fidem & expectationem Meſſiæ non mutaſſent, ſi ſibi perſuaſiſſent hunc eſſe Meſſiam, & in hac perſuaſione duraſſent, non potuiſſent illi mortem ac perniciem tanto ſtudio machinari, vt hîc etiam optime locū habeat, quod Paulus dixit 1. ad Corinth. *1.Cor.2.* 2. *Si cognouiſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent.*

Neque contra hanc ſententiam ſic explicatam video aliquid obiici poſſe, quod difficultatem habeat, *Obiectio. Reſponſio. Matth.21.* niſi fortaſſe illud Matth. 21. *Hic eſt hæres.* Ex quo (cùm *Sap.2.* in parabola dictum ſit) non poteſt colligi firmum argumentum : tum quia non eſt neceſſe applicare ſingula verba parabolarum : tum etiam, quia non omnia in proprietate & rigore dicuntur. Vnde exponi poteſt eos dixiſſe, *Hic eſt hæres*, id eſt, hic ſe facit hæredem, & Dei filium, ſicut Sap. 2. de Iudæis prædictum erat dicturos, *Filium Dei ſe nominat, morte turpiſſima condemnemus.* Deinde poteſt exponi, *Hic eſt hæres*, id eſt, qui primum lo- B cum in populo tenet, quémque omnes ſequuntur & colunt. Præterea Caiet. inquit illo verbo Chriſtum ſub *Caiet.* parabola prædixiſſe, quod poſtea in Concilio Iudæi propriis verbis dixerunt, *Omnes credent in eum.* Dicere ergo, *Hic eſt hæres*, non fuit dicere, hic eſt Meſſias, ſed hic eſt in quem omnes credent, & ita fiet Dominus, ac hæres populi Iſrael. Ianſenius verò dicit illo *Ianſen.* verbo ſignificatum eſſe, vel quod multi ex Populo credebant, vel quod ipſi Principes facilè cognoſcere poterant, & debebant: quæ reſponſio colligitur ex Iuſtin. *Iuſtin.* q. 140. Denique id dici potuit, quia interdum conuincebantur ad id credendum, quamuis poſtea propter humanum timorem aut auaritiam, alióſve affectus, in ſua cæcitate permanſerint.

C Vltimò verò addendum in hac quæſtione eſt Iudæos, vel omnes, vel ferè omnes euidenter cognouiſſe Chriſtum fuiſſe virum iuſtum, & innocentem, & pœna mortis indignum. Hoc conſtat ex publica innocentia vitæ Chriſti, quæ tāta erat, vt eo interrogante, *Quis ex vobis arguet me de peccato?* Nullus ſit auſus ei quicquam obiicere, etiam ſi maximo illum odio proſequerentur. Deinde ex operibus miraculoſis, & doctrina eius id euidenter intelligere potuerunt. Denique etiam Iudas coram Iudæis profeſſus eſt, ſe tradidiſſe ſanguinem iuſtum, cui ipſi non contradixerunt.

QVÆSTIO XLV.

D De transfiguratione Chriſti, in quatuor articulos diuiſa.

De qua Doctores Matth. 17. Marc. 9. Luc. 9. & Doctores in 3. diſt. 16.

Deinde conſiderandum eſt de Transfiguratione Chriſti.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

Primò, vtrùm conueniens fuerit Chriſtum transfigurari.

Secundò, vtrùm claritas transfigurationis fuerit claritas glorioſa.

Tertiò, de teſtibus transfigurationis.

Quartò, de teſtimonio Paternæ vocis.

E

ARTICVLVS I.

Vtrùm fuerit conueniens Chriſtum transfigurari.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd non fuerit conueniens Chriſtum transfigura- 141. *ri. Non enim competit vero corpori, vt in diuerſas figuras mutetur, ſed corpori phantaſtico. Corpus autem Chriſti non fuit phantaſticum, ſed verum, vt ſuprà habitum eſt. Ergo videtur, quòd transfigurari non debuerit.*

2. Præterea, Figura eſt in quarta ſpecie qualitatis, claritas autem eſt in tertia, cùm ſit ſenſibilis qualitas. Aſſumptio ergo claritatis à Chriſto transfiguratio dici debet.

3. Præterea, Corporis glorioſi ſunt quatuor dotes (vt *q.5.art.1.* *infra*

infrà dicitur (ſcilicet impaſſibilitas, agilitas, ſubtilitas, & claritas. Non ergo debuit transfigurari magis ſecundùm aſſumptionem claritatis, quam ſecundùm Aſſumptionem aliarum dotium.

Nõ compleuit morte præuẽtus.

Sed contrà eſt quod dicitur Matth. 17. quòd Ieſus transfiguratus eſt ante tres diſcipulorum ſuorum.

Reſpondeo dicendum, quòd Dominus diſcipulos ſuos prænuntiata ſua paſſione, induxerat ad ſuæ paſſionis ſequelam. Oportet autem ad hoc quòd aliquis directè procedat in via, quòd finem aliqualiter præcognoſcat: ſicut ſagittator non rectè iaciet ſagittã, niſi priùs ſignum proſpexerit in quod iaciendum eſt. Vnde & Thomas dixit Ioã. 14. Domine neſcimus quò vadis, & quomodo poſſumus viam ſcire? Et hoc præcipuè neceſſarium eſt, quando via eſt difficilis & aſpera, & iter laborioſum, finis verò iucũdus. Chriſtus autem per ſuam paſſionem ad hoc peruenit, vt gloriam obtineret non ſolum animæ, quam habuit à principio ſuæ conceptionis, ſed etiam corporis, ſecundùm illud Luc. vltim. Hæc oportuit Chriſtum pati, & ita intrare in gloriam ſuam. Ad quam etiam perducit eos, qui veſtigia ſuæ paſſionis ſequuntur, ſecundùm illud Actor. 14. Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum cœlorum. Et ideo conueniens fuit, vt diſcipulis ſuis gloriam ſuæ claritatis oſtenderet, quod eſt ipſum transfigurari, cui ſuos configurabit, ſecundùm illud Philipp. 3. Reformabit corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori claritatis ſuæ. Vnde Beda dicit ſuper Matth. Pia prouiſione factum eſt, vt contemplatione ſemper manentis gaudij ad breue tempus delibata fortiùs aduerſa tolerarent.

Mat. 9. parũ à princ. to. 1. Super illud, Mat. 17. trãſfiguratus eſt ante eos, to. 9.

Ad primum ergo dicendum, quòd ſicut Hieronymus dicit ſuper Matth. nemo putet Chriſtum per hoc quòd transfiguratus dicitur, priſtinam formam & faciem perdidiſſe, vel amiſiſſe corporis veritatem, & aſſumpſiſſe corpus ſpirituale, vel aereum. Sed quomodo transformatus ſit, Euangeliſta demonſtrat, dicens: Reſplenduit facies eius ſicut ſol, veſtimenta autem eius facta ſunt alba ſicut nix. Vel ſplendor faciei oſtẽditur, & candor deſcribitur veſtium, non ſubſtantia tollitur, ſed gloria commutatur.

Ad ſecundum dicendum, quòd figura circa extremitatem corporis conſideratur: eſt enim figura quæ termino vel terminis cõprehenditur. Et ideo omnia illa quæ circa extremitatẽ corporis conſiderantur, ad figuram quodammodo pertinere videntur. Sicut autem color, ita & claritas corporis non trãſparentis, in eius ſuperficie attenditur. Et ideo aſſumptio claritatis transfiguratio dicitur.

Ad tertium dicẽdum, quòd inter prædictas quatuor dotes, ſola claritas eſt qualitas ipſius perſonæ in ſeipſa: aliæ verò tres dotes non percipiuntur niſi in aliquo actu, vel motu, ſeu paſſione. Oſtendit igitur Chriſtus in ſeipſo aliqua illarum trium dotium indicia, putà agilitatis cùm ſuper vndas maris ambulauit: ſubtilitatis quando de clauſo vtero Virginis exiuit: impaſſibilitatis quando de manibus Iudæorum vel præcipitare vel lapidare eum volentium, illæſus euaſit. Nec tamen propter illa transfiguratus dicitur, ſed propter ſolam claritatem, quæ pertinet ad aſpectum perſonæ ipſius.

COMMENTARIVS.

PRimùm omnium in argumento primo & ſecundo, cum ſolut. explicat D. Thom. quid nomen *Transfigurationis*, ſignificet, dicens non ſignificare mutationem formæ aut figuræ corporis Chriſti Domini. Quia talis mutatio fieri non poterat ſine magna alteratione, & immutatione intrinſeca corporis Chriſti, quam tunc fieri non decebat: ſolùm ergo ſignificat immutationem in vultus ſplendore, & candore veſtium. Quod (vt diuus Thomas refert) optimè colligit Hieronymus, ex ipſis verbis Euangeliſtæ, *Transfiguratus eſt ante eos, & reſplenduit facies eius, ſicut ſol, veſtimenta autem eius facta ſunt alba ſicut nix.* Quod ergo dixerat, *Transfiguratus*, ſequentibus verbis expoſuit. Eadem autem erit vocis ſignificatio, etiam ſi iuxta proprietatem Græci idiomatis *transformationem* vocemus. Quia forma & figura ad idem ſignificandum accipi ſolent, vt patet ex Ariſt. cap. de qualitate, & ideo mutatio facta in hominis vultu, quoad omnia quæ in eius ſuperficie apparent, ſiue ſit color, ſiue ſit ſplendor, *transformatio*, vel *transfiguratio*, dici poteſt. Vnde rectè Euthymius ſuo capite 34. in Matth. *Transformatus* (inquit) *eſt corpore quidem in propria figura manente, diuino verò ſplẽdore modicum quiddam in eo detegente ac faciem illuſtrante, ſpeciémque illius ad maiorem Dei ſimilitudinem immutante*. Et eodem modo exponendum eſt verbum Luc. 9. dicentis, *Et facta ſpecie vultus eius altera*, ſcilicet quoad ſplendorem, non verò quoad figuram vel alias qualitates.

Hieron. Mat. 17. Ariſt. in prædicamento de qualitate. Euthy. Luc. 9.

Secundò in corp. art. reddit diuus Thom. rationem, ob quam Chriſtus transfigurari voluit, ſcilicet vt hominibus oſtenderet finem, & terminum, quò per crucem & paſſionem peruenturus eſſet, diſcipulóſque ſuos, atque in illis omnes homines ad veſtigia crucis ſuæ, ſpe perueniendi ad eundem terminum ſeu eiuſdẽ gloriæ participationem excitaret, iuxta illud ad Rom. 8. *Si filij & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti, ſi autem compatimur, vt & conglorificemur.* Quam rationem ex Beda refert D. Th. eandem verò latè explicat Leo Pap. in ſerm. de transfiguratione, & eam tetigit Damaſcenus orat. de trãsfiguratione, dicens: *Nã qui laborum fructus perfectos habet, idem quoque intrepido animo in certamẽ deſcendit. Etenim lucri cupiditas homines eò adducere ſolet, vt corpori ſuo minimè parcant.* Quod humanis exemplis fusè declarat, & tacitam obiectionem diſſoluit.

Transfigurari cur Chriſtus voluit. Rom. 8. Beda. D. Thom. Leo Pap. Damaſ.

Poſſet enim aliquis dicere, ſatis fuiſſe per fidem oſtendi Apoſtolis Chriſti gloriam, & laborum terminũ, vt poſſent viam crucis amplecti: non ergo neceſſe fuit etiam quoad externam ſpeciem oſtendi. Nam & ipſemet Petrus huius myſterij teſtis de eodem ſermonem habens epi. 2. c. 1. *Habemus* (inquit) *firmiorem propheticũ ſermonẽ, cui bene facitis attendentes tanquã lucernæ lucenti in caliginoſo loco.* Cui reſpondendum eſt potuiſſe quidẽ fidem ſufficere, & ideo hanc oſtenſionem gloriæ Chriſti non fuiſſe ſimpliciter neceſſariam: fuiſſe tamen valde vtilem, ac conuenientem. Quia, vt Damaſc. prædicto loco ſubiungit, *Spirituales Domini propugnatores non terrenorũ quæſtuum cupidi, nec fluxorum bonorum deſiderio flagrantes, cùm ea quæ in ſpe poſita ſunt ipſis etiam oculis contuentur, eóſque qui priùs labores pertulerunt, bonorum in ſpe poſitorum deliciis fruentes conſpiciunt, maioribus animis ad certamina ſe comparant.* Secundam rationem ſignificat eodem loco Damaſc. Chriſtum transfiguratũ fuiſſe, ſuámque gloriam diſcipulis oſtendiſſe, vt diſcrimen inter vetus ac nouum Teſtamentum ſignificaret. Olim enim Iſraeliticus populus in faciem Moyſi intendere non poterat propter ſplendorem vultus, nunc autem Apoſtoli *reuelata facie gloriam Domini ſpeculantur.* Quod etiam ſignificatum eſſe dicit in nube lucida, quæ in transfiguratione apparuit. Moyſes enim caliginem ſubibat, vmbram & opacitatem legis ſubindicans: Chriſtum autem & Apoſtolos nubes lucida obumbrat, quia iam *myſterium à ſæculis abſconditum* detectum eſt, ac perpetua & ſempiterna gloria oſtenditur. Tertiam rationem addere poſſumus ex Leone Papa, ſermone de transfiguratione. Transfiguratum eſſe Dominum, *vt de cordibus diſcipulorum crucis ſcandalum tolleretur, nec conturbaret eorum fidem voluntariæ humilitas paſſionis, quibus reuelata eſſet abſconditæ excellentia dignitatis.* Itaque hoc myſterio actum eſt, vt Apoſtoli in fide de Chriſti diuinitate confirmarentur, & eum eſſe agnoſcerent, quem Prophetæ prædixerant, & lex præfigurauerat. Petrus enim

Obiectio. 2. Pet. 1. Reſponſio. Damaſc. 2. Cor. 3. Coloſſ. 1. Leo Papa.

Matth.

Matth. 16.

Matth. 16. Chriſti diuinitatem priùs confeſſus eſt: po- A ſtea verò cùm Chriſtus ſuam paſſionem & mortem prædicaret, exiſtimans rem illam Chriſto indignam, *Abſit*, inquit, *à te Domine, non erit tibi hoc*, quē Chriſtus acriter reprehendit. Vt verò eius & aliorum diſcipulorum infirmitati ſubueniret, ſtatim c. 17. eis ſuam gloriā oſtendit, vt neque propter infirmitatem paſſionis de ipſius diuinitate dubitarent, neque propter magnitudinem diuinitatis Crucis opprobrium exhorreſcerent, cùm illud talis haberet exitum gloriæ. Vnde quartam rationem colligere poſſumus, voluiſſe Chriſtum hoc myſterio hominibus oſtendere, quid corpori ſuo eſſet debitum, quantáque illud priuaret gloria propter eorū commodum ac reputationem. Et propter eandem fortaſſe cauſam, quando transfiguratus eſt, loquebatur *de exceſſu, quem completurus erat in Ieruſalem*, id eſt de paſſione ſua, quam vt pro hominibus poſſet aſſumere, gloriam corpori ſuo debitam intra ſinus animæ miraculoſæ repreſſerat. Cuius rei ſignum ac teſtimonium in die illa hominibus oſtendit. Nam (vt Damaſcenus ſuprà dixit) *Non externa gloria illi corpori acceſſit, ſed interna ex verbi deitate, modo quodam omnium ſermonem excedente, ipſi perſonaliter vnita.*

Matth. 17.

Corpus Chriſti gloria priuatis in hac verba propter hominum ſalutem.

Damaſc.

Tertiò in ſol. ad 3. incipit D. Th. ampliùs explicare, quid ſit hæc transfiguratio, nempe quòd ſit aſſumptio, ſeu communicatio illius claritatis, quæ eſt vna ex quatuor dotibus gloriæ corporis. Quam rationem art. ſequenti magis explicat: hîc verò rationem reddit, cur potiùs aſſumptio huius dotis dicatur *transfiguratio*, quā aſſumptio agilitatis, quando ſuper mare ambulauit, vel ſubtilitatis, quādo de clauſo Virginis vtero prodiit. Habet autē difficultatem ratio D. Thom. quia indicat ex quatuor dotibus corporis glorioſi ſolam claritatem inhærentem illi, quòd certè non omnes admittunt. Multi enim exiſtimant alias dotes eſſe qualitates, præſertim agilitatem, & impaſſibilitatem. Dici verò poteſt primùm D. Thom. non negare eſſe qualitates, ſed eſſe qualitates ſenſibiles, quæ per ſe immutent ſenſum, ſic enim ait, *Aliæ verò tres dotes non percipiuntur, niſi in aliquo actu vel paſſione*; nō ergo dicit non eſſe, ſed non percipi. Et hoc ſenſu rectè accommodatur ratio. Nā ratio & perfectio claritatis tota cōſiſtit in informatione, ſeu actu formali, quem cōfert corpori, quod propterea facit apparere alterius formæ, & idcirco immutatio ſecundum hanc dotem rectè vocatur, *trāsfiguratio*, ſeu *formatio*: at verò aliæ dotes vel nō ſunt qualitates, vel non ſunt huiuſmodi: ſed ordinantur ad aliquem actum ſecundum efficiendum, vel impediendum, vnde fit, vt nō immutent corporis formam, prout ſenſibus obiicitur, atque ita ſecundùm illas non dicitur fieri *transfiguratio*, ſeu *transformatio*. Addo prętereà (quiquid ſit, an propriè dotes corporis glorioſi omnes ſint qualitates, néc ne) certum tamen eſſe ad effectus aliarum dotum quos Chriſtus in mortali corpore aſſumpſit, nō fuiſſe neceſſarias inhærētes qualitates, quia quòd ambulauerit ſuper vndas maris, id fecit per virtutem miraculorum effectricem, quæ non eſt aliqua qualitas corpori Chriſti ſuperaddita (vt latè diſſeruimus priori tomo diſput. 31. ſect. 3. & 5. quòd verò per aliud corpus penetrauerit, nō poteſt per qualitatem hærentem fieri, quia neque in corpore glorioſo ille poteſt eſſe effectus qualitatis corporeæ, vt infrà latiùs dicemus. Denique, quòd de manibus Iudæorum interdū illæſus euaſerit (quod D. Th. reuocat ad dotem impaſſibilitatis) ſine dubio non eſt factum per qualitatē, qua illud corpus in ſe fieret impaſſibile, ſed ſolùm quia Iudæis occultatus eſt (vt ſuprà circa q. 44. in commētario art. 3. explicuimus.) At verò claritas transfigurationis non poteſt intelligi abſque inhærente qualitate, vt magis ex ſequentibus patebit, & ideo optima eſt differentia à D. Thoma aſſignata.

Transfiguratio quid ſit.

Obiectio.

Reſpon. D. Thom.

Cur ſola immutatio ſecūdum dotem claritatis, dicatur in Chriſto transfiguratio.

ARTICVLVS II.

Vtrùm claritas Chriſti in transfiguratione fuerit claritas glorioſa.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd illa claritas non fuerit claritas glorioſa. Dicit enim quædam gloſſa Bedæ ſuper illud Mat. 17. Transfiguratus eſt coram eis. In corpore inquit mortali oſtendit non immortalitatem, ſed claritatem ſimilem futuræ immortalitati. Sed claritas gloriæ eſt claritas immortalitatis. Non ergo illa claritas, quam Chriſtus diſcipulis oſtendit, fuit claritas gloriæ. 3. d. q. 2. ar. 1 B

2. Præterea, Super illud Luc. 9. Non guſtabunt mortem donec videant regnum Dei, dicit gloſſa Bedæ, id eſt, glorificationem corporis in imaginaria repræſentatione futuræ beatitudinis. Sed imago alicuius rei non eſt ipſa res. Ergo claritas illa non fuit claritas beatitudinis.

3. Præterea, Claritas gloriæ non eſt niſi in corpore humano. Sed claritas illa transfigurationis apparuit non ſolùm in corpore Chriſti: ſed etiam in veſtimentis eius, & in nube lucida quæ diſcipulos obumbrauit. Ergo videtur quòd illa claritas non fuerit claritas gloriæ.

Sed contra eſt, quod ſuper illud Matth. 17. Transfiguratus eſt ante eos, dicit Hieronymus: Qualis futurus eſt tempore iudicij, talis Apoſtolis apparuit. Et ſuper illud Matth. 17. Donec videant Filium hominis venientem in regno ſuo dicit Chryſoſtomus. Volens monſtrare quid eſſet illa gloria, in qua poſtea venturus eſt, in eis præſenti vita reuelauit, ſicut poſſibile erat eos diſcere, vt neque in Domini morte iam doleant. C

Super illud Mat. 17. trāſfiguratus eſt eos tom. 6.

Hom. 57. in Matth. circa prin. tom. 2.

Reſpondeo dicendum, quòd claritas illa, quam Chriſtus in transfiguratione aſſumpſit, fuit claritas gloriæ quantum ad eſſentiam, non tantùm quantum ad modum eſſendi. Claritas enim corporis glorioſi deriuatur ab anima claritate, ſicut Auguſtinus dicit in Epiſtola ad Dioſcorum. Et ſimiliter claritas corporis Chriſti in transfiguratione deriuata eſt à diuinitate ipſius (vt Damaſcenus dicit) & à gloria animæ eius. Quod enim à principio conceptionis Chriſti, gloria animæ non redundaret ad corpus, ex quadam diſpenſatione diuina factum eſt, vt in corpore paſſibili noſtræ redemptionis expleret myſteria, ſicut ſuprà dictum eſt. Non tamen per hoc adempta eſt Chriſto poteſtas deriuandi animæ gloriam ad corpus. Et hoc quidem facit quantum ad gloriæ claritatem in transfiguratione: aliter tamen quàm in corpore glorificato: nam ad corpus glorificatum redundat claritas ab anima, ſicut qualitas quædam permanens corpus afficiens, vnde fulgere corporaliter, nō eſt miraculoſum in corpore glorioſo. Sed ad corpus Chriſti in transfiguratione deriuata eſt claritas à diuinitate, & anima eius non eſt per modum qualitatis immanentis & afficientis ipſum corpus, ſed magis per modum paſſionis tranſeuntis: ſicut cùm aer illuminatur à ſole. Vnde ille fulgor tunc in corpore Chriſti apparens, miraculoſus fuit: ſicut & hoc ipſum quòd ambulauit ſuper vndas maris. Vnde Dionyſius dicit in Epiſtola quarta ad Caium: Super hominem operabatur Chriſtus ea quæ ſunt hominis: & hoc monſtrat Virgo ſupernaturaliter concipiens, & aqua inſtabilis; materialium & terrenorum pedum ſuſtinens grauitatem. Vnde non eſt dicendum (ſicut Hugo de ſanct. Vict. dicit) quòd Chriſtus aſſumpſit quatuor dotes claritatis, in transfiguratione agilitatis ambulando ſuper mare, ſubtilitatis egrediendo de clauſo vtero Virginis, & impaſſibilitatis in cœna, quando dedit corpus ſuum ad edendum, ſine hoc quòd diuideretur: quia dos nominat quandam qualitatem immanentem corpori glorioſo. Sed miraculosè habuit ea, quæ pertinent ad dotes. Et eſt ſimile quantum ad animam de viſione, qua Paulus vidit Deum in raptu, vt in ſecunda parte dictum eſt. D E

Epiſt. 56. ante med. tom. 2.

q. 14. ar. 1. ad 1.

Incipit in hac epi. Quæris in quidem circa med. illius.

Ad

Ad primum ergo dicendum, quòd ex illo verbo nō oſtenditur, quòd claritas Chriſti non fuerit claritas gloriæ, ſed quòd non fuerit claritas corporis glorioſi: quia corpus Chriſti nondum erat immortale. Sicut enim diſpenſatiuè factū eſt, vt in Chriſto gloria animæ non redundaret ad corpus, ita fieri potuit diſpenſatiuè, vt redundaret, quantum ad dotem claritatis, & non quantum ad dotem impaſſibilitatis.

Ad ſecundum dicendum, quòd illa claritas dicitur imaginaria fuiſſe, nō quia eſſet vera claritas gloriæ: ſed quia erat quædam imago repræſentans illam gloriæ perfectionem, ſecundùm quam corpus erit glorioſum.

Ad tertium dicendum, quòd ſicut claritas quæ erat in corpore Chriſti, repræſentabat futuram claritatem corporis eius, ita claritas veſtimentorum eius deſignabat futurā claritatem Sanctorum quæ ſuperabitur à Claritate Chriſti, ſicut candor niuis ſuperatur à ſplendore ſolis. Vnde Greg. dicit 32. Moralium, quòd veſtimenta Chriſti facta ſunt ſplēdentia, quia in ſupernæ claritatis culmine Sancti omnes, ei luce iuſtitiæ fulgentes adhærebunt. Veſtium enim nomine iuſtos, quos ſibi adiunget, ſignificat: ſecundùm illud Iſai. quadrageſimo nono, His omnibus velut ornamento veſtieris. Nubes autem lucida ſignificat Spiritus ſancti gloriam vel virtutem paternam (vt Orig. dicit) per quam Sancti in futura gloria protegentur. Quamuis etiam conuenienter ſignificare poſſit claritatem mundi innouati, quæ erit Sanctorum tabernaculum. Vnde Petro diſponente tabernacula facere, nubes lucida diſcipulos obumbrauit.

lib. 32. c. 5. in fine.

lib. 3. in Ma. in medium & fi. tom. 5.

COMMENTARIVS.

RESponſio D.Th. eſt, illam fuiſſe claritatem gloriæ quantum ad eſſentiam, non tamen quantum ad modum eſſendi. Explicat autem diuerſitatem huiuſmodi conſiſtere in hoc, quòd illa claritas non eſt data corpori Chriſti per modum qualitatis permanentis, ſed paſſionis tranſeuntis: non explicat autem vtrū illa differentia fuerit eſſentialis, an accidentalis. Dicens n. fuiſſe claritatem gloriæ quoad eſſentiam, indicat fuiſſe eiuſdem ſpeciei, atq; adeò ſolùm accidentaliter diſtingui, niſi interpretemur, dici *claritatem gloriæ quoad eſſentiam*, non ſecundùm ſpeciem vltimam, ſed ſecundùm gradum, ſeu ordinem rerū, quæ expoſitio videtur violenta. Aliunde, cùm D.Th. dicat differre, ſicut lumen aëris à claritate ſolis, videtur conſtituere differentiam ſpecificam. Nam ita cenſent multi Philoſophi differre inter ſe lumen aëris, & lucem ſolis. Sed prior expoſitio videtur probabilior & quoad mentem D.Th. (vt probatum eſt ex verbis eius) & quoad rem ipſam. Quia maior vel minor duratio qualitatis, quæ prouenit ex ſola cauſa extrinſeca conſeruante, non eſt ſatis ad ſpecificam diſtinctionē, neque illam indicat: ſicut ſi Paulo in raptu data eſt viſio Dei clara, & lumen gloriæ (hoc enim exemplo D.Th. hîc vtitur) lumen illud, & viſio non erant ſpecie diuerſa ab eis, quæ ſunt in animabus beatis quamuis breui tempore durauerint. Quia hoc fuit ab extrinſeco, ſolùm ex voluntate cauſæ conſeruantis, ſic ergo in præſenti. Item quia Sancti citati dicunt Chriſtum oſtendiſſe tunc gloriam, quam prædicabat: ergo.

Claritas trāsfigurationis in Chriſti corpore miraculoſa.

Ex hac verò concluſione infert duo D.Th. Primum eſt, fuiſſe miraculoſum, corpus Chriſti fulgere illa claritate. Poteſt autem hoc miraculum explicari aut ex parte corporis, quia in ſtatu corruptibili, & (vt ita dicam) animali, non eſt capax illius ſplendoris, & ex parte ipſius claritatis. Nam præter naturam eius eſt, quòd fiat tranſeunter, & non permanenter, atque incorruptibiliter. Vbi ſolùm eſt conſiderādum corpori humano ſecundùm propriam & intrinſecam naturam ſemper eſſe ſupernaturalem claritatem gloriæ, ſicut intellectui humano ſemper eſt ſupernaturale lumen gloriæ intellectuale. Ex hoc ergo capite non minus eſt mira- A culoſa claritas corporis glorioſi, quàm fuit claritas transfigurationis. Rurſus corpori humano informato anima beata ratione beatitudinis animæ quodammodò naturalis ac debita eſt propria gloria, & claritas. Vnde quia corpus Chriſti anima beata informabitur, ex hoc capite non magis fuit miraculoſa hæc claritas transfigurationis, quàm claritas corporis glorioſi. At verò, quia non quidquid eſt ſupernaturale, miraculoſum dicitur, ſed quod præter legem, ordinariúmque modum fit, ideo claritas transfigurationis data corpori mortali tali modo miraculoſa dicitur, non ex parte principij, ſeu animæ, neque ex parte corporis ſecundùm nudam eſſentiam eius, ſed ex parte ſtatus, & ex parte modi. Adde etiam, ex eo quòd illa claritas data B eſt ab aliis dotibus ſeparata.

Claritas trāſfigurationis fuerit ne dos corporis glorioſi.

Secundò infert D.Th. illam claritatem non eſſe dicendam dotem corporis glorioſi, ſed participationem eius, aut aliquid ad illam pertinens. Quod magis ad modum loquendi quàm ad rem ipſam ſpectat, ſuppoſita ſententia (quam duximus probabiliorem) has claritates non differre ſpecie. Vult enim D.Thom. dotem ſignificare qualitatem habentem modum ſtabilem, ac permanentem, ſeu inamiſſibilem, ſicut beatitudo hūc etiam ſtatum requirit: dos enim ſignificat beatificam proprietatem ad accidentalem ſaltem beatitudinem pertinentem.

Dubium. Caiet.

Circa rationem autem, qua D.Th. probat illā fuiſſe claritatem glorioſam, dubitat Caiet. Quia non ſolùm probat in anima Chriſti, eo, quòd glorioſa eſſet, C & diuinitati coniuncta, fuiſſe poteſtatem communicandi gloriam illam, & claritatem corpori. Sed hoc (vt idem Caiet. vidit) facilem habet reſpōſionem, quia probata ea poteſtate, D.Thom. pro comperto habuit à nemine poſſe in dubium reuocari, quin illa fuerit claritas gloriæ. Tum quia ſi aliqua claritas futura erat, potiori iure ac ratione futura illa, quæ à principio intrinſeco dimanare poterat, quàm alia, quæ extrinſecus adueniret. Tum etiam, quia illa claritas erat magis accommodata fini transfigurationis, ſcil. vt homines aliquo modo ſuis oculis gloriam Chriſti conſpicerent. Quia, ſi non fuiſſet illa glorioſa claritas, non vidiſſent homines gloriam Chriſti.

Reſponſio.

Dubium.

Maior difficultas eſſe poterat in principio (quod D. Thom. aſſumit) claritatem corporis glorioſi deriuari D ex claritate animæ, ex Aug. epiſt. 56. ad Dioſcorum, & in Chriſto deriuari à diuinitate illi corpori coniuncta, ex Damaſc. dict. orat. de transfiguratione. Sed prior pars, quòd cōmunis ſit omnibus hominib. non eſt hoc loco latè diſputanda. Ego verò ſic exiſtimo, id non eſſe intelligendum de propria ac phyſica dimanatione, quia claritas glorioſa animæ non eſt niſi aut lumen gloriæ, aut viſio beata: lumen autem gloriæ, eſt virtus quædam intellectualis, quæ ex natura ſua ſolùm eſt principium ſui actus ſecundi, ſeu operationis: operatio autem, quæ eſt ipſa viſio beata, eſt quidam actus immanens, qui per ſe & natura ſua non eſt operatiuus extra ſuam potentiam. Deinde illud lumē ac viſio per E ſe omninò abſtrahunt à corpore, & communia ſunt Angelis, atque illis omnino accidentarium eſt, quòd anima vniatur corpori: non eſt ergo vnde habeant naturalem virtutem effectricem claritatis in corpore, neque in anima glorioſa fingi, aut excogitari poteſt aliud principium, à quo phyſicè manet claritas. Nam gratia, quæ eſt in eſſentia animæ, & quando cōſummata eſt, vocatur etiam *gloria*, non eſt principium phyſicum talis claritatis, vt per ſe conſtat. Illud ergo fundamētum, ſeu dictum Aug. intelligendum eſt, non ſecundùm dimanationem phyſicam, ſed ſecundùm quādam rationem debiti fundatam vel in merito, vel in connaturali proportione inter animam, & corpus, & inter beatitudinem animæ, ac beatitudinem corporis. Et hoc ſatis

Aug.

Damaſc.

Reſponſio.

Claritas corporis glorioſi quomodo ex anima claritas dimanet.

eſt ad intentionem D. Th. vt ex dictis conſtat. Et eodem modo intelligenda eſt altera pars ex Damaſcen. ſumpta. Nam ſi conſideretur diuina perſona, quatenus ſubſiſtentia eſt vnita illi corpori, vt ſic non eſt principiũ alicuius phyſicę actionis ad extra, ſed ſolùm quatenus habet voluntatem, & omnipotentiam cum Patre, & Spiritu ſancto communem: ergo ab illa vt vnita non potuit phyſicè manare hæc claritas. Sed quia ratione illius eſt aliquo modo debita, & quia eadem perſona, quæ illam efficiebat, erat perſona illius naturæ, ideo dicitur ab ipſa diuinitate manaſſe. Sicut etiã gratia habitualis, & aliæ virtutes infuſæ, dicuntur dimanare à gratia vnionis, ſicut explicuimus in priori tomo diſp. 18. ſect. 3. Hæc verò intelligenda ſunt de emanatione connaturali per propriam & connaturalẽ actionem. Nam ſi ſit ſermo de actione inſtrumentaria, facilè intelligitur, animam Chriſti habere vim ad efficiendam gloriam in ſuo corpore, ſed hanc vim nõ habet propter beatitudinem animæ, nec ſolùm per illã, ſed propter vnionem ad Verbum, & per ſuam ſubſtãtiam, vel voluntatem, vel per viſionem ſi voluerit. Hanc verò actionem inſtrumentariã concedere omnibus beatis, ſeu viſionibus beatificis voluntarium eſt.

Solutiones argumentorum claræ ſunt. Solùm in ſol. ad 3. eſt animaduertendum D. Th. explicare cãdorem veſtium Chriſti in transfiguratione nihil aliud fuiſſe quàm claritatem, & ſplendorem. Caiet. addit ſplendorem veſtium à corporis ſplendore redundaſſe, quod etiam ſignificauit Euthym ſuo c. 34. in Matth. dicens: *Veſtimenta eius ſancta eſſe candida ſicut lumen diffuſo etiam in illa ſplendore.* Addit etiam Caiet. nubem lucidam ſplendore à corpore Chriſti, & eius veſtibus reſultante illuminatam eſſe. Quæ piè ac probabiliter ſunt cõſiderata. Quia non eſt dubium, quin ipſamet virtus Chriſti fuerit proximum principium efficiens omnem illum ſplendorem. Et ſic quidem fieri potuit, vt vnus ſplendor ab alio reſultaret. Et hic modus eſt magis connaturalis, magíſque declarat vim & energiam illius glorioſæ charitatis, qua corpora beata non ſolùm in ſe lucida erunt, ſed etiam *fulgebunt ſicut ſol*, & circumſtantia corpora illuſtrare poterunt.

D. Thom. *Caiet.* *Euthym. Cãdor in veſte & ſplendor in nube vnde ortus.*

ARTICVLVS III.

Vtrùm teſtes transfigurationis conuenienter fuerint inducti.

344. *AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd nõ conuenienter inducti fuerint teſtes transfigurationis. Vnuſquiſque enim maximè poteſt prohibere teſtimonium de notis. Sed qualis eſſet futura gloria, tempore transfigurationis Chriſti nulli homini per experimentum erat adhuc notum, ſed ſolis Angelis. Ergo teſtes transfigurationis magis debuerunt eſſe Angeli, quàm homines.*

2. Præterea, Teſtes veritatis non decet aliqua fictio, ſed veritas, Moyſes autem, & Helias non ibi verè affuerunt, ſed imaginariè: dicit enim quædam gloſſ. ſuper illud Luc. 9. Erant autẽ Moyſes & Helias, &c. Sciendum eſt, inquit, non corpora vel animas Moyſi & Heliæ ibi apparuiſſe, ſed in ſubiecta creatura illa corpora fuiſſe formata. Poteſt etiam credi Angelico miniſterio hoc factum eſſe, vt Angeli eorum perſonas aſſumerent. Non ergo videtur, quòd fuerint conuenientes teſtes.

3. Præterea, Act. 10. dicitur, quòd Chriſto omnes Prophetæ teſtimonium perhibent. Ergo non ſoli Moyſes & Helias debuerunt adeſſe tanquam teſtes, ſed etiam omnes Prophetæ.

4. Præterea, gloria Chriſti omnibus Chriſti fidelibus repromittitur: quos per ſuam transfigurationem ad illius gloriæ deſiderium accendere voluit. Non ergo ſolos Petrum, Iacobum, & Ioannem in teſtimonium ſuæ transfigurationis aſſumere debuit, ſed omnes diſcipulos.

In contrarium eſt Euangelicæ Scripturæ authoritas.

A *Reſpondeo dicendum, quòd Chriſtus transfigurari voluit, vt gloriam ſuam hominibus oſtenderet, & ad eam deſiderandam homines prouocaret: ſicut ſuprà dictum eſt. Ad gloriam autem æternæ beatitudinis adducũtur homines per Chriſtum, non ſolum qui poſt eum fuerunt, ſed etiam qui eũ præceſſerunt. Vnde eo ad paſſionem properante, tam turbæ, quæ ſequebantur, quàm quæ præcedebant, ei clamabant, Hoſanna: vt dicitur Matth. 21. quaſi ſalutem ab eo petentes. Et ideo conueniens fuit, vt de præcedentibus ipſum teſtes adeſſent, ſcil. Moyſes, & Helias: & de ſequentibus ipſum, ſcilicet Petrus, & Iacobus, & Ioannes, vt in ore duorum vel trium teſtium ſtaret hoc verbum.* Art. 1. huius quæſt.

Ad primum ergo dicendum, quòd Chriſtus per ſuam transfigurationem manifeſtauit diſcipulis corporis gloriam, B *quæ ad ſolos homines pertinet. Et ideo conuenienter nõ Angeli ſed homines ad hoc pro teſtibus inducuntur.*

Ad ſecundum dicendum, quòd gloſſ. illa dicitur eſſe ſumpta ex libro, qui intitulatur de Mirabilibus ſacræ Scripturæ, qui non eſt liber authenticus, ſed falſò adſcribitur Aug. & ideo illi gloſſæ non eſt ſtandũ. Dicit enim expreſſè Hier. ſuper Matth. Conſiderandum eſt, quòd Scribis & Phariſæis de cœlo ſigna poſcentibus dare noluit: hìc verò vt Apoſtolorum augeat fidem, dat ſignum de cœlo. Helia inde deſcendente, quo conſcenderat, & Moyſi ab inferis reſurgente. Quod non eſt ſic intelligendum quaſi anima Moyſi ſuum corpus reſumpſerit: ſed quòd anima eius apparuit per aliquod corpus aſſumptum, ſicut Angeli apparent. Helias autem apparuit in proprio corpore, non quidem de cœlo empyreo allato, ſed de aliquo eminenti loco, quo fuerat in curru C *igneo raptus.* Super illud Matth. 17. & apparuit illis Moyſes & Helias, tom. 9.

Ad tertium dicendum, quòd (ſicut Chryſoſt. dicit ſuper Matth.) Moyſes & Helias in medium adducuntur propter multas rationes. Prima eſt hæc: quia enim turpe dicebant eũ eſſe Heliam, vel Hieremiam, aut vnum ex Prophetis, capita Prophetarum ſecum ducit, vt ſaltem hinc appareat differentia ſeruorum, & domini. Secũda ratio eſt, quia Moyſes legem dedit. Helias pro gloria Domini æmulator fuit, vnde per hoc, quòd ſimul cum Chriſto apparẽt, excluditur calũnia Iudæorum accuſantium Chriſtum tanquam transgreſſorem legis, & blaſphemum, Dei ſibi gloriam vſurpantem. Tertia ratio eſt, vt oſtendat ſe habere poteſtatem mortis, & vitæ, & eſſe iudicem mortuorum, & viuorum, per hoc quòd Moyſem iam mortuum & Heliam adhuc viuentem ſecum ducit. D *Quarta ratio eſt: quia ſicut Luc. dicit, Loquebantur cum eo de exceſſu quẽ completurus erat in Hieruſalẽ, id eſt, de paſſione & morte ſua. Et ideo vt ſuper hoc diſcipulorum animos confirmaret, inducit eos in medium, qui ſe morti expoſuerũt pro Deo. Nam Moyſes cum periculo mortis ſe obtulit Pharaoni: Helias verò Regi Achab. Quinta ratio eſt: quia volebat vt diſcipuli ſui æmularentur Moyſi manſuetudinem, & Zelum Heliæ. Sextam rationem addit Hilar. vt oſtenderet ſcil. ſe per legem, quam dedit Moyſes, & per Prophetas, inter quos fuit Helias præcipuus, eſſe prædicatum.* Homil. 57. in Matth. ſuper illud, Apparuerunt Moyſes & Helias, tom. 9. Canone 17. in Matt. non remotè à pr.

Ad quartum dicendum, quòd alia myſteria non ſunt omnibus exponenda immediatè: ſed per maiores ſuo tẽpore ad alios debent deuenire. Et ideo, vt Chryſoſt. dicit, aſſumpſit E *tres tanquam potiores. Nam Petrus excellens fuit in dilectione, quam habuit ad Chriſtum, & iterum in poteſtate ſibi commiſſa. Ioannes verò in priuilegio amoris, quo à Chriſto diligebatur propter ſuam virginitatem: & iterum propter prærogatiuam Euãgelicæ doctrinæ. Iacobus autem propter prærogatiuam martyrij. Et tamen hos ipſos noluit hoc quod viderant, aliis annuntiare ante reſurrectionem, ne (vt Hieron. dicit) & incredibile eſſet pro rei magnitudine, & poſt tantam gloriam apud rudes animos ſequens crux ſcandalum faceret, vel etiam totaliter impediretur à populo, & vt cùm eſſent Spiritu ſancto repleti, tunc geſtorum ſpiritualium teſtes eſſent.* Homil. 57. in Matth. non procul à prin. tom. 2. Supra illud Matth. 17. Nemini dixeritis viſionẽ.

COMMENTARIVS.

IN corpore artic. probat D, Thom. oportuiſſe myſterium hoc coram aliquibus teſtibus fieri. Quia (vt rectè

Myſteriũ trãſfigurationis coram teſtibus cur effectum. rectè ſuprà notauit Euthym.)non fiebat propter Chriſtum,ſed propter vtilitatem noſtram:ſi autem eſſet omnino occultum, quæ fuiſſet in eo vtilitas ? Rurſus *Euthym.* optimam etiam congruentiam affert D.Th. ob quam decuit teſtes illos aſſumi,& ex hominibus, qui Chriſtum præceſſerant,& qui eum ſequebantur,vt indicaretur omnes futuros eſſe participes illius gloriæ per *Damaſc.* eundem Chriſtum. Cui addi poteſt (quod Damaſc. ait)vocaſſe Chriſtum teſtes vtriuſque Teſtamenti, vt ſe vtriuſque Dominum declararet, & eorum conformitatem oſtenderet. *Deut.73.* Denique rectè etiam probat D. *2.Cor.1.* Th. fuiſſe conuenientem illum numerum teſtium, vt in ore duorum vel trium firmaretur hoc verbum. *Leo Pap.* Quam rationem tetigit Leo Pap.dict.ſermo.de tranſ. Cui addi poteſt,accerſitos eſſe tres ex iis, qui ſequebantur Chriſtum,cùm ex iis,qui ipſum anteceſſerant, duo ſint tantùm vocati, vel vt ſignificaretur maior perfectio legis gratiæ, pluréſque eſſe gloriam conſequuturos ex iis, qui Chriſtum ſequuntur,quàm ex iis, qui præceſſerunt,vel certè, quia teſtimonium de excellentia illius gloriæ magis neceſſarium erat iis, qui crucem Domini erant inſpecturi, & imitaturi, quàm iis,qui iam præceſſerant. Cur autẽ hi potius homines, quàm alij aſſumpti ſint ad teſtimonium de hoc myſterio reddendum,explicat D.Th.in ſolut.argum.

In ſol.ergo ad primum rationem tradit, cur non ſint vocati Angli eámque eſſe dicit, *quia non ſpiritualis ſed corporalis gloria oſtendebatur.* Vbi ponderandum eſt, ſi D.Th. cenſuiſſet, Angelos non habere gloriam per Chriſtum, potuiſſe rationem reddere conſentaneam iis,quæ in corp.art.docuerat,ſolùm vocatos fuiſſe homines,quia ſoli illi perChriſtum ad gloriam adducuntur:tamen quia D.Th eſt in ea ſententia(quæ vera eſt) Angelos etiam habere gloriam à Chriſto, ideo nõ eſt vſus ea ratione,ſed alia de gloria corporis, quæ ſufficiens eſt.

In ſolut verò ad 3.(omiſſa ſolutione ad 2. de qua poſtea diſputandum)plures rationes adducit, ob quas Moyſes & Elias potius quàm alij ex veteribus in trãſfiguratione apparuerunt, *Chryſoſt.* quæ ſumptæ ſunt ex Chryſ. *Hilar.* hom.57.in Matth.& ex Hilario,can.17.in Matth Eaſ- *Damaſc.* dem ferè habet Damaſc.dicta orat. de transfiguratione,& *Leo Pap.* Leo Magnus loco citato. Qui aliam rationem indicat,ſcil.apparuiſſe Moyſem legiſlatorem,vt oſtenderetur poſſibilia fieri mandata per gratiam, & Eliam inſignemProphetam,vt doceretur prophetiam veram *Tertull.* fieri per Chriſti præſentiam. Adde ex Tertull lib.4. contra Marc.c.22.apparuiſſe Moyſem,& Eliam,quãdo pater dedit teſtimonium filio, eúmque nos audire præcepit.*Vt intelligatur facta trãſlatio auditionis à Moyſe legiſlatore,& Elia æmulatore legis, à creatore in Chriſtũ eius ſecundùm deceſſionem veteris & ſucceſſionem noui Teſtamenti. Tradit igitur Pater filio diſcipulos nouos, oſtenſis prius cum illo Moyſe,& Elia in claritatis prærogatiua,atque ita demiſſis quaſi iam officio & honore perfunctis*, & hanc rationem tetigit etiam Epiphan. hæreſ.42. conf. 17. Euangelij Marcionis dicens, Chriſtum duxiſſe ſecum in gloria ſua Moyſem,& Eliam, vt ſeſe oſtenderet,non eſſe contrarium legi,& Prophetis.

Petrus Iacobus,& Ioãnes teſtes aſſumpti transfigurationis cur. In ſolut.ad 4.rationem reddit,quare potius Petrus, Ioannes, & Iacobus huius myſterij teſtes vocati ſint, quàm alij Apoſtoli.Et ferè eandem habet *Damaſc.* Damaſc.dicta oratione,dicens,Petrum quidem vocatum eſſe, & quòd eſſet caput Eccleſiæ,& quòd Chriſto teſtimoniũ reddidiſſet, eſſe Filium Dei viui & experimento cognoſceret reuelatione æterni Patris ſe tantùm myſterium didiciſſe. Ioannes verò quòd eſſet virgo,quódq; de Chriſti diuinitate clariſſimum illud eſſet teſtimonium redditurus.*In principio erat Verbum*,vſq; ad illud, *& vidimus gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti à Patre*, *Ioan.1.* Ioan.1.vt poſſet dicere:*Quod audiuimus, quod vidimus*

A *oculis noſtris,quod perſpeximus:& manus noſtræ contrectauerunt de verbo vitæ annuntiamus vobis*, 1.Ioan.1. *Ioan.1.* Iacobum denique quòd Apoſtolorum primus martyrium eſſet pro Chriſto ſubiturus. Denique(ait Damaſc.) *Damaſc.* *hi vocati ſunt, quòd ſummis virtutum ornamentis prædıti eſſent,& ſingulariter à Chriſto diligerentur.*

ARTICVLVS IV.

Vtrùm conuenienter auditum fuerit teſtimonium paternæ vocis in transfiguratione.

B *AD quartum ſic proceditur.Videtur, quòd inconuenienter auditum fuerit teſtimonium paternæ vocis,dicẽtis:Hic eſt filius meus dilectus. Quia, vt dicitur Iob 33.ſemel loquitur Deus, & ſecundò idipſum non repetit. Sed in baptiſmo hoc ipſum paterna vox fuerat proteſtata. Non ergo fuit conueniens, quòd hoc iterum proteſtaretur in transfiguratione.* *245. In cat.anno. Matt. 7. lib. 2.& Marc. 9. lib.1.*

2. Præterea, In baptiſmo ſimul cum voce paterna affuit Spiritus ſanctus in ſpecie columbæ,quod in transfiguratione factum non fuit. Non ergo conueniens videtur fuiſſe Patris proteſtatio.

3.Præterea, Chriſtus docere incepit poſt baptiſmum,& tamen in baptiſmo vox Patris ad eum audiendum homines non induxerat: ergo nec in transfiguratione inducere debuit.

4. Præterea, Non debent aliquibus dici ea, quæ ferre C *non poſſunt,ſecundùm illud Ioan.16. Adhuc habeo vobis multa dicere, quæ non poteſtis portare modò. Sed diſcipuli vocem Patris ferre non poterant, dicitur enim Matth.17. quòd audientes diſcipuli ceciderunt in faciem ſuam, & timuerunt valde:ergo non debuit vox paterna ad eos fieri.*

In contrarium eſt authoritas Euangelicæ Scripturæ.

Reſpondeo dicendum, quòd adoptio filiorum Dei eſt per quandam conformitatem imaginis ad Filium Dei naturalem. Quod quidem fit dupliciter. Primò quidem fit per gratiam viæ quæ eſt conformitas imperfecta. Secundò, per gloriam patriæ, quæ erit conformitas perfecta, ſecundùm illud 1.Ioan.3. Nunc Filij Dei ſumus, & nondum apparuit quid erimus:ſcimus quoniam cùm apparuerit,ſimiles ei erimus,quoniam videbimus eum,ſicuti eſt. Quia igitur gra- D *tiam per baptiſmum conſequitur,in transfiguratione autem præmonſtrata eſt claritas futuræ gloriæ, ideo tam in baptiſmo, quàm in transfiguratione conueniens fuit manifeſtari naturalem Chriſti filiationem teſtimonio Patris,quia ſolus eſt perfectè conſcius illius perfectæ generationis ſimul cum filio,& Spiritu S.*

Ad primum ergo dicendum, quòd illud verbum referendum eſt ad æternam Dei locutionem, qua Deus Pater Verbum vnicum protulit ſibi coæternum. Et tamen poteſt dici, quòd licèt idem corporali voce Deus protulerit, non tamen propter idem, ſed ad oſtendendum diuerſum modum, quo homines participare poſſunt ſimilitudinem filiationis æternæ.

E *Ad ſecundum dicendum, quòd ſicut in baptiſmo, vbi declaratum fuit myſterium primæ regenerationis, oſtenſa eſt operatio totius Trinitatis per hoc, quòd fuit ibi filius incarnatus, apparuit Spiritus ſanctus in ſpecie columbæ, & Pater fuit ibi declaratus in voce:ita etiam in transfiguratione, quæ eſt Sacramentum ſecundæ regenerationis, tota Trinitas apparuit.Pater in voce,Filius in homine, Spiritus ſanctus in nube clara. Quia ſicut in baptiſmo dat innocentiam, quæ per ſimplicitatem columbæ deſignatur: ita in reſurrectione dabit electis ſuis claritatem gloriæ, & refrigeriũ ab omni malo,quæ deſignantur in nube lucida.*

Ad tertium dicendum, quòd Chriſtus venerat gratiam actualiter dare,gloriam verò promittere verbo.Et ideo conuenienter in transfiguratione inducuntur homines,vt ipſum audiant,non autem in baptiſmo.

Ad quartum dicendum, quòd conueniens fuit diſcipulos voce paterna terreri & proſterni, vt oſtenderetur, quòd excellentia illius gloriæ, quæ tunc demonſtrabatur, excedit omnem ſenſum & facultatem mortalium, ſecundùm illud Exod. 33. Non videbit me homo, & viuet. Et hoc eſt quod Hier. dicit ſuper Matth. quòd humana fragilitas conſpectũ maioris gloriæ ferre non ſuſtinet. Ab hac autem fragilitate ſanantur homines per Chriſtum, eos in gloriam adducendo: quod ſignificatur per hoc quod dixit eis, Surgite, nolite timere.

Super illud Matth. 17. audientes diſcipuli ceciderunt in facies, tom. 9.

Litera D. Thom. eſt elegans, & perſpicua nihilque addendum occurrit iis, quæ ſuprà diximus agentes de baptiſmo Chriſti, in quo Pater idem teſtimonium filio reddidit.

DISPVTATIO XXXII.

In tres Sectiones diſtributa.

De iis, quæ in transfiguratione Domini acciderunt.

EX rebus omnibus à Chriſto in vita geſtis ante paſſionem, ſolum myſterium transfigurationis ſupereſt explicãdum, quod licèt fuerit vnum ex miraculis, quod ad confirmationem doctrinæ ſuę perfecit: tamen quia in propria illius perſona geſtum eſt, & ſingularem habet excellentiam, dignitatem, atque vtilitatem, ideo meritò propria & ſpeciali diſputatione tractatur. Tria verò ſunt, quæ ad illius cognitionem deſiderari poſſunt: nimirum quid ſit transfiguratio, propter quid, & quibus circumſtantiis ſit facta. Quæſtio enim, an facta ſit, locum non habet: ſed ſupponenda eſt ex hiſtoria Euangelica. Ex his autem tribus partibus, ſecunda ſufficienter explicata eſt in cõmentario art. 1 D. Th. vbi rationes varias reddidimus, propter quas Chriſtus transfiguratus eſt: de prima verò tertiáque parte multa etiam circa præcedentes art. dicta, pauca verò quædam addenda ſuperſunt.

SECTIO I.

Vtrum transfiguratio facta ſit per nouam claritatem gloriæ corpori vel faciei Chriſti inhærentem.

IN hac re variæ poſſunt eſſe ſententiæ. Prima eſt, transfigurationem Chriſti non eſſe factam nouam, per aliquam mutationem effectam in ipſo obiecto: ſed ſolùm per immutationé ſenſuum Apoſtolorum. Quæ ſententia duobus adhuc modis fingi poteſt. Vnus eſt, quòd Apoſtoli reuera nihil exteriùs viderint: ſed ſolùm imaginaria repræſentatione omnia, quæ ibi narrantur, tranſacta ſint. Hanc ſententiam tribuit Henrico Medina hîc, non tamen deſignat locum, neque ego reperire potui. Eandem adſcribunt aliqui Bedæ propter quædam verba, quæ D. Th. hîc art. 2. argumento 2. refert. Sed illa, & à D. Thom. ſatis explicantur, & in Beda non reperiuntur. Quin potiùs Luc. 9. docet expreſsè contrarium. In gloſſ. autem interlineali Luc. 9. inueniuntur verba ſimilia: tamen ſenſus eſt quem D. Th. tradit. Igitur cuiuſcunque ſit illa opinio, erronea eſt, contra veritatem expreſſámque hiſtoriam Euangelij, quam ipſe Beda ſatis aptè & conuenienter exponit lib. 3. in Lucam, cap. 38. Itaque certum ſit proprietatem verborum eſſe retinendam, prout fides hiſtoriæ requirit, atque ita verè ac ſenſibiliter faciem Chriſti ſplenduiſſe, & idem iudicium eſt de reliquis, quæ narrantur. Alter modus, ſeu ſecunda ſentẽtia eſt, faciem Chriſti affulſiſſe oculis diſcipulorum, non quia nouum acquiſierit: ſed quia tunc datum eſt diſcipulis, vt videre poſſent lumẽ, quo caro Chriſti in ſe ſemper

A fulgebat. Sicut enim Aug. 22. de ciuit. c. 19. dicit in corpore Chriſti poſt reſurrectionem claritatem non defuiſſe: ſed oculis fuiſſe diſcipulorum abſconditã, quia eam ferre non poterat humanus atque infirmus aſpectus, ita exiſtimare aliquis poſſet, hãc claritatem nunquam defuiſſe corpori Chriſti, oculis tamen hominum fuiſſe occultam, quia illam intueri non poterant, atque ita in transfiguratione ſolùm fuiſſe confortatos oculos diſcipulorum, vt illam poſſent aſpicere. Quem dicendi modum poſſet aliquis ex Damaſc. colligere: ſic enim ſcripſit in prædicta oratione, *Coram diſcipulis transfiguratur, qui ſemper eodem modo glorificatus eſt, ac diuinitatis fulgore collucet*, & infrà, *Ac gloriam quidẽ caro, ſimul atq; ex nihilo in ortu producta eſt, obtinuit, diuinitatiſque gloria* B *corpori quoque gloriam conciliauit*, & infrà, *Quanquã igitur nũquam ſanctum illud corpus diuinæ gloriæ expers fuerit: at cùm ea gloria in corpore ſub aſpectu cadente obſcura eſſet, ab iis, qui carnis vinculo conſtringebãtur, cerni non poterat. Transfiguratur itaq; non quod erat aſſumens, neq; in id, quod non erat migrãs, verùm id quod erat diſcipulis ſuis declarans, eorum nimirũ oculos aperiens. Atque hæc ſentẽtia eſt horum verborũ, Transfiguratus eſt ante eos. Idẽ enim ipſe manens præter id, quod prius cernebatur, aliud nũc diſcipulis apparere videbatur.* Ad hunc modum videtur loqui Epiph. lib. 2. hæreſ. 69. in fi. Sed longè alia eſt mẽs Damaſceni. Sententia enim illa nullo modo ſuſtineri poteſt, eſt enim erronea cõtra verã corporis Chriſti poſ- C ſibilitatem. Dicere enim corpus Chriſti fuiſſe ſemper in ſe glorioſum, licèt non apparuerit, nihil aliud eſt, quàm affirmare ipſum in ſe fuiſſe impaſſibile, quãuis pati videretur. Dices, habuiſſe ſemper in ſe dotẽ claritatis abſq; dote impaſſibilitatis. Sed hoc eſt in primis contra vniuerſæ Eccleſiæ ſenſum, ac perpetuam traditionem, quæ docet Chriſti corpus caruiſſe corporis gloria, quãdiu vixit. Eſt præterea fingere ſine fructu, & fundamento quoddam perpetuum miraculum, nimirum vt corpus paſſibile & mortale fuerit ſemper glorioſa claritate affectum, & quòd ſplendor ille exiſtens in corpore nullo modo ſenſibus obiiceretur, & quòd corpus ipſum conſpiceretur non aliter lucidum, aut coloratum, quàm ſint alia corpora humana. Damaſc. D ergo in citato loco, gloriam corporis Chriſti vocat nõ claritatem corpoream: ſed ipſammet hypoſtaticam vnionem, ſeu diuinitatẽ ipſi carni Chriſti ſubſtantialiter vnitam, & hoc ſenſu dicit corpus illud fuiſſe glorificatum ſtatim, ac formatum eſt: hanc verò eius gloriam propter carnis paſſibilitatẽ fuiſſe occultam: in transfiguratione autem fuiſſe manifeſtatam nõ in ſe, ſed per radios glorioſę claritatis ab illa manãtes, nec quia ipſa tunc de nouo facta fuerit: ſed quia tũc quodam modo ſit facta viſibilis oculis diſcipulorũ, qui hoc ſenſu dicũtur fuiſſe tunc aperti, nõ quia immutatio in ſolis illis facta ſit, ſed quia latens diuinitas tũc quodammodo illis manifeſtata eſt. Hũc autem eſſe ſenſum Damaſc. conſtat. Tum ex eius doctrina lib. 3. de fide, c. 17. & in E aliis locis frequẽter, vbi hoc modo explicat hãc carnis glorificationem, quã *deificationẽ* etiam appellat. Tum etiam ex illamet oratione, vbi ſæpe dicit claritatẽ trãsfigurationis manaſſe ex ipſa deitate, & diſcrimen conſtituit inter claritatem, qua facies Moyſis ſplenduit à Chriſti claritate, quòd illa fuit ab intrinſeco: hæc verò (inquit) *ex inſita diuinæ gloriæ claritate manabat.* Sentit ergo fuiſſe hanc claritatem nouam, quamuis à diuinitate manantem, & eodẽ modo exponendus eſt Epiph. Cum hac verò interpretatione optimè conſentit alter locus Greg. Nazian orat. 49. de fide, vbi de hoc myſterio ſic loquitur: *Vt ſol cum in nube tegitur claritas eius cõprimitur, non cæcatur, & lumen illud, quod toto orbe diffuſũ claro ſplendore cuncta perfundit, paruo admodum obſtaculo nubis includitur, non auferttur: & ſic & homo ille, quem Dei filius induit, deitatem in illo non intercepit, ſed abſcõdit.*

Aug.

Damaſc.

Epiphan.

Chriſti corpus ante reſurrectionem non erat glorioſũ.

Obiectio.

Reſponſio.

Verba Damaſc. quomodo intelligenda.

Denique

Denique cùm ſe in monte paululum extra ipſum hominem extuliſſet, fulgore luminis eius pene obcæcati Apoſtoli ſunt, & infrà, *Vt claritas ſolis non vſque ad noſtros emicat viſus, ſed ſibi ſalua eſt, quia quod non videtur, infirmitatis eſt noſtræ, quorum oculos nubium texit obſcuritas, ita & maieſtas illa diuina, quæ vt dixi, corpus induerat, probat ſe non ſuo detrimento proprio latuiſſe fulgore; ſed carnis (vt dixi) beneficio, cuius cauſa Filius Dei filius hominis eſſe ſuſtinuit.*

Tertius modus explicandi hoc myſterium eſt, quod reuera noua quædam claritas circa Chriſtum ſit effecta, ratione cuius facies eius ſplendeſcere viſa ſit, ipſa verò claritas reuera non adhæſerit ipſi corpori, ſeu faciei Chriſti, ſed ſolùm aëri ad faciem autem Chriſti terminata fuerit extrinſecè, ſeu per ſolam contiguitatem, ſicut multi cenſent lucem ſolis terminari ad ſpeculum, ſeu ad corporis opaci ſuperficiem. Hic modus dicendi videtur inſinuari ab Aug. lib. 3. de mirab. ſacr. Scrip. c. 10.

Auguſt.

Vbi ſic inquit, *Licet in hac oſtenſione Domini facies ſolari ſplendore fulſerit, non ipſa caro ſplenduit; ſed diuinitas latens in corpore luminis ſui portiunculam conſpiciendam foris videntibus, quantum poterant conceſſit.* Sed hic etiam modus explicandi, licèt non ſit tam apertè erroneus, ſicut præcedentes, eſt tamen ſine dubio falſus. Primò, quia Matth. dicit *reſplenduiſſe faciem eius, ſicut ſolem, & eſſe transfiguratum, ſeu transformatum*, & Lucas dicit, *Et facta eſt ſpecies vultus eius altera.* Sed hæc omnia non poſſunt in proprietate ſermonis eſſe vera propter ſolum extrinſecum corpus Chriſto adiacens de nouo immutatum neceſſe eſt: ergo, vt in ipſamet facie & carne Chriſti facta ſit immutatio per aliquam qualitatem illi inhærentem, non quidem corrumpentem, neque alterantem naturalem diſpoſitionem eius, ſed perficientem, & illuſtrantem illam.

Matth. 27.
Luc. 9.

Secundò, quia quod Chriſtus paulo antè dixerat Matth. 17. *Sunt quidam de hîc aſtantibus, qui non guſtabunt mortem, donec videant filium hominis venientem in regno ſuo*, id eſt, in gloria ſua, multi Sancti interpretantur eſſe impletũ in Chriſti transfiguratione; vt Chryſ. Damaſc. Leo Papa, & alij ſuprà citati, & Euſeb. Emiſ. ſerm. in ſabbato poſt 2. Dominicam Quadrageſimæ. Qui omnes colligunt tunc eſſe viſum corpus Chriſti in glorioſa claritate corporis ſui, ſed corpus glorioſum non erit ſplendens per claritatem alterius corporis ad ipſum extrinſecè terminatam: ergo nec corpus Chriſti. Neque mens Aug. in verbis ſuprà citatis fuit negare carnem Chriſti verè ſplenduiſſe, ſed non proprio lumine, ſeu quod à ſe haberet, ſed lumine à diuinitate manante, vt verba ſtatim ſubiuncta declarant. *Veſtimenta candorem niuis habuerunt, dum neque de carne, neque de diuinitate erant. Niſi fortè vt per carnem diuinitas foris illuxit, ſic & caro illuminata de diuinitate per veſtimenta radiabat.*

Matth. 17.
Chryſoſt.
Damaſc.
Leo Papa.
Euſeb. Emiſ.
Auguſt.

Dicendum eſt igitur, Chriſtum transfigurari nihil aliud fuiſſe quàm corpus eius eximia gloriæ claritate ſibi ipſi inhærente de nouo affici, ac illuſtrari. Quod ex refutatione aliorum modorum, & ex dictis in cõment. articuli 1. & 2. D. Thom. ſatis eſt comprobatum.

Dubium.

Sed poſſunt circa hoc nonnulla dubia agitari. Primum eſt, an illa claritas fuerit eiuſdem naturæ cum lumine & claritate ſolis. Sed hæc dubitatio cõmunis eſt omnibus beatis, ſuppoſitis iis, quæ diximus, ſc. claritatem corporis Chriſti fuiſſe eiuſdem rationis cum claritate gloriæ, & ideo de illa plura dicemus infrà de reſurrectione diſputantes. Nũc breuiter videtur illam claritatem eſſe altioris rationis, quamuis contrariũ doceat Dur. in 3 diſ. 16. q. 2. ſine efficaci probatione. Noſtra verò ſententia eſt D. Th. ibi. q. 2. art. 1. ad 4. & ad 2. & eandem videtur ſupponere in tota hac q. tenet etiam Rich. in 4. d. 49. art. 4. q. 6. vbi dicit hanc claritatem eſſe ſupernaturalem. Idem ſentit Scot. ibi q. 15. & Sot. q. 4. art. 8. quamuis nõnihil hæſitet. Et videtur hoc magis cõſentaneum modo, quo Scripturæ de hac claritate loquuntur. Quanquam enim interdum illam comparent cum luce ſolis, ſicut hîc dicitur, *Et ſplẽduit facies eius ſicut ſol*, & Matth. 23. *Fulgebunt iuſti ſicut ſol*, tamen hæ comparationes fiunt (vt Patres notant) quia non eſt in ſenſibilib. aliud exemplum, quo intellectus noſter poſſit manuduci ad concipiendam illam admirandam claritatem corporum glorioſorum. Quam alterius rationis eſſe indicant Scripturæ aliis locis, Apocal. 21. vbi cæleſtem beatitudinem Ioannes deſcribit, *Ciuitas* (inquit) *illa non eget ſole, neque luna, vt luceant in ea, nam claritas Dei illuminabit illam, & lucerna eius eſt agnus.* & priùs dixerat, *Vidi ciuitatem ſanctam habentem claritatem Dei.* Solet enim Scriptura, quando excellentiã alicuius rei explicare vult, Dei cognitione inſignire, vt *paradiſus Dei, cedri Dei, mõtes Dei.* Sic ergo Ioannes, vt ſignificet claritatem illam eſſe alterius ordinis, & excellẽtiæ, vocat *claritatẽ Dei.* Vnde Paul. ad Phil. 3. *Reformabit* (inquit) *corpus humilitatis noſtræ, configuratũ corpori claritatis ſuæ*, nõ claritatis ſolis: ſed alterius excellentioris claritatis, quæ propria eſt corporis Chriſti, & ab illo tanquam à primo fonte & exemplari ad alia corpora beatorum manat. Deinde illa claritas habet principium & radicem alterius ordinis, nempe ſupernaturalem gloriam animæ: ergo & ipſa eſſe debet ſupernaturalis. Nam ſi anima dotibus ſupernaturalibus perficitur, cur nõ etiam & corpus? Præſertim cùm aliæ tres dotes corporis ſupernaturales ſint. Denique non repugnat intelligere claritatem corporalem in ſpecie ſua nobiliorem claritate ſolis: cur ergo negabimus Deum illam dediſſe corporib. beatorum, cùm hoc totum perfectioni illius beatitudinis ſit conſentaneum.

Reſponſ.
Durand.
D. Thom.
Richard.
Scot.
Soto.
Matth. 23.
Philip. 3.

An verò illa claritas gloriæ naturaliter poſſit oculis corporis videri, alio loco diſputandum eſt. Mihi tamen videtur, illam non eſſe extra latitudinem obiecti viſibilis, quanquam corruptibilis oculus propter imbecillitatem non poſſit fortaſſe in illam intendere, vt ideo veriſimile ſit (quod Dur. etiam ſuprà notauit) confortatos fuiſſe diſcipulorũ oculos, vt poſſent eam claritatem intueri. Nam quòd eam oculis corporis viderint, certiſſimum eſt; vt notauit Aug. lib. cont. Adimant. Manich. c. 28. De quo legi poteſt D. Th. in 4. d. 44. q. 1. art. 4. q. 2. & quæ dicemus in materia de reſurrect.

Claritas corporis glorioſi corporis oculis num videri naturaliter poſſit.

Alterum dubium eſt, vtrùm hæc claritas transfigurationis fuerit tãtùm in ſuperficie corporis Chriſti, an etiam in intimis partib. corporis: ſicut erat in nube, & videtur etiam fuiſſe in veſtibus, quia *diuina lucis communicatione condecorata fuerunt*, vt Damaſc. loquitur: inſinuans id, quod cum Caietano ſuprà dicebamus, corpus ipſum fulgore ſuo illuminaſſe veſtes: nõ potuiſſent autem veſtes illuminari à corpore ita, vt in externa ſuperficie candidæ apparerent, ac lucidæ, niſi lux totam ſubſtantiam veſtiũ penetraret, ac ſi eſſet Cryſtallus, vel aliud ſimile corpus. Nam ſi ſola ſuperficies vltima illuſtraretur, ſola interior ſuperficies quę erat carni coniuncta fuiſſet illuminata: exteriùs autem non appareret lux, ſed potiùs contegeretur, ſi ergo lux veſtes omnino penetrauit, multo magis totum Chriſti corpus. Deinde hæc claritas dicitur manaſſe ab anima beata: ergo ſicut anima beata totum corpus intimè informat, ita videtur proportionatum ac debitum illi eſſe, vt totum illud reddat fulgens, ac lucidum: atq; ita videtur ſentire Theologi de corporibus beatorum: ſicut ignitus carbo totus fulget non ſolùm in extima ſuperficie, ſed intùs, quia habet conceptum lumen, qui per poros foras radios effundit, vel ſicut ſol non ſolùm in vltima ſuperficie, ſed intimè in tota ſua ſubſtantia lucidus eſt: ergo idem dicendum eſt de corpore Chriſti. Quòd ſicut ſol fulſiſſe dicitur, & in gloria ſua apparuiſſe eo modo, quo à beatis conſpicietur (vt Damaſc. ait) vel ſicut in die iudicij apparebit (vt inquit Hier.) quantum ad claritatem

Dubium.
Damaſc.
Caiet.
Damaſc.

ritatem ſcil.corporis, non verò quantum ad viſionem diuinitatis,quam diſcipuli mortali carne circundati intueri non poterant, vt Leo Papa dicit.

Leo Papa. D.Thom.

Nihilominus D.Th.art.1.ad 2. ſentit claritatem illam tantùm fuiſſe in ſuperficie externa corporis Chriſti,& idem habet in 3.d.16. q.2.a.1. ad 3. & Dur. q.2. num.7. & D. Th. hoc colligit ex nomine transfigurationis.Nam ſicut figura eſt in termino , ſeu ſuperficie, ita color,ſeu claritas corporis, opaci , & inde dicta eſt transfiguratio mutatio illa quæ facta eſt in extremitate,ſeu ſuperficie corporis Chriſti:ergo illa claritas tantùm ibi fulſit.Deinde non poteſt eſſe claritas tam profundi corporis , quin illud reddat tranſparens & viſu penetrabile,quia lux eſt actus diaphani,vt diaphanum eſt: corpus autem Chriſti non videtur factum fuiſſe tranſparens in transfiguratione, alioqui viderēt Apoſtoli interiores partes corporis eius:cùm tamen ſolum legantur vidiſſe faciem eius ſplendeſcere. Quocirca nec veſtimenta eius facta ſunt tranſparentia,quia ſola ipſa ſunt alba,& non per illa viſa eſt caro Chriſti. Vnde ſicut candor,in extrema ſuperficie tantùm videtur, ita ille candor,ſeu ſplendor veſtium. Ex his ſententiis quælibet poteſt facilè defendi : hæc tamen poſterior videtur probabilior. Tum propter authoritatem D. Thom.Tum quia eſt magis conſentanea verbis Euangelij Tum quia ad finem & vtilitatem huius miraculi hoc ſatis eſt,& ideo non eſt augendum miraculum ſine neceſſitate; multo autē maius miraculum eſt mortale corpus totum intimè lucere , quàm in ſola ſuperficie extrema claritatē quamcumque recipere. Quapropter licèt probabile ſit corpora glorioſa futura eſſe lucida omnino & tranſparentia,non eſt neceſſe, vt de corpore Chriſti in transfiguratione hoc fateamur. Quia licèt tunc aſſumpſerit claritatem gloriæ,non tamen modo perfecto,& ſtabili , & ideo ſatis eſt , quod ſuperficietenus aſſumpſerit.

Durand. Claritas trāſfigurationis in ſuperficie tantum extima corporis Chriſti recepta.

Reſponſio.

Tertium dubium eſſe poteſt, an hæc claritas fuerit tantùm in facie Chriſti. Et ratio dubitandi eſſe poteſt, quia Matth.ſolùm dicit, *Et reſplēduit facies eius,ſicut ſol.* Luc.verò,*Et facta eſt ſpecies vultus eius altera,* indicant ergo ſolùm in facie Chriſti fuiſſe claritatem illam.Deinde ad vtilitatem miraculi hoc ſatis eſt,quia ſola ſpecies faciei ab Apoſtolis conſpiciebatur. Nihilominus veriſimilius eſt, totum corpus fuiſſe claritate perfuſū, quia totum dicitur *transfiguratum* , ſeu *transformatum.* Et quia totum informabatur anima beata, & quia tota hæc illuſtratio poterat miraculo deſeruire. Nā dum Euangeliſtæ dicunt ſplenduiſſe faciem eius, nō excludunt reliquas corporis partes. Nam ſine dubio etiam ſplendebant manus cùm cerni oculis poſſent, reliquæ autem intimę partes,quæ veſtibus tegebantur,quamuis in ſeſe immediatè non viderentur, in veſtibus tamen quodammodo conſpiciebantur,nempe per ſplēdorem , qui in veſtes ipſas redundabat. Vnde Marc. nulla faciei facta mentione ſolùm dixit: *Transfiguratus eſt,& veſtimenta facta ſunt ſplendentia,* vbi particula &, conſequutionem quandam videtur ſignificare , ac ſi diceret,totus ipſe eſt transfiguratus , & noua claritate perfuſus:vnde factum eſt , vt etiam veſtimenta ſplenduerint;eſt ergo veriſimile claritatem illam per totum Chriſti corpus fuiſſe diffuſam. Quam ſententiam expreſsè docuit Hier.in ep.61. ad Pamachium aduerſus errores Ioannis Ieroſolymitani,dicens,*Sic & Dominus noſter in monte transfiguratus eſt in gloria, nō vt manus ac pedes cæteraque membra perderet, & ſubitò in rotunditate, vel ſolis,vel ſphæræ volueretur: ſed eadem membra ſolis fulgore rutilantia Apoſtolorum oculos præſtringerent.Vnde & veſtimenta eius mutata ſunt in candorem,non in aërem, ne fortè & veſtes eius aſſeras ſpirituales. Et facies eius*(inquit) *fulgebat ſicut ſol.Vbi autē facies nominatur,exiſtimo , quòd & cætera membra conſpecta ſint.* Quod vltimū verbum

Dubium. Matth.17. Luc.9.

Reſponſ. Totum Chriſti corpus claritate gloria perfuſum.

Marc.

Hieronymus.

A ſic intelligendum exiſtimo , eſſe conſpecta per veſtimentorum ſplendorem,qui ex corpore radiabat. Nā, quòd veſtes ipſæ factæ ſint tranſparentes, & membra omnia in ſe ipſis viſis viſa ſint,nec neceſſarium eſt,nec veriſimile,quamquam(ſi id aſſeratur) multo magis dicendum erit omnia illa perfuſa fuiſſe lumine, & claritate.Sed illud prius(vt dixi)eſt veriſimilius. Quod etiam Aug. ſignificauit illis verbis , *Caro illuminata per veſtimenta radiabat,*& idem ſenſit Lyra Luc.9.dicens, *Veſtimenta facta eſſe candida , vt eſſent conformia claritati corporis.*

Auguſt. Lyr.

SECTIO II.

Vtrùm Moyſes & Elias verè cum Chriſto apparuerint in eius transfiguratione.

B PRincipio dicendum erit de Elia,de quo minor difficultas eſt.D.Th.igitur art.3.refert Gloſſam ſuper Luc.6.dicentem,Eliam verè non apparuiſſe , ſed Angelico miniſterio ſimulacrum Eliæ demonſtratum eſſe,& in ſolut.ad 2.dicit illam Gloſſam ſumptam fuiſſe ex libro de mirabilibus ſacræ Scripturæ , Auguſtino falsò adſcripto, ac propterea nullius eſſe authoritatis. Sed in illis libris de mirabilibus ſacræ Scripturæ eam inuenire non potui. Nam licèt referri ſoleat ex lib.3. cap.13.tamen ibi nulla omnino fit mentio Eliæ, in capite autem 10.expreſsè contrarium docetur, nimirum verè ibi Eliam apparuiſſe.In Gloſſa verò ordinaria , & apud Hugonem Luc .9.indicatur hæc ſententia, & vt C probabilis relinquitur,eámque tribuit Ambroſio Hugo Cardinalis , quam apud illum non reperio , neque alium inuenio huius ſententiæ defenſorē,neque rationem,qua nitatur, quapropter vt erronea reiiciēda eſt.

D.Thom. Gloſſ. Gloſſ ord. Hugo Card.

Dicendum itaque Eliam in propria ac vera perſona corpore & animo viuentē ibi apparuiſſe. Hoc probatur ex hiſtoria Euangelica,Marc.enim ſic inquit,*Et apparuit illis Elias cum Moyſe,*Matthæus verò,*Et apparuerunt Moyſes,& Elias cum eo loquentes,* Lucas autem addit , *Et ecce duo viri loquebantur cum eo , erant autem Moyſes,& Elias.*Quæ verba in ſua proprietate, quam hiſtoria requirit,vera eſſe non poſſunt,niſi in prædicto ſenſu,& ideo omnes Patres ita illa intelligunt,& conſentit vniuerſa Eccleſia.Præterea nulla in hoc difficul- D tas, quia Elias corpore & animo viuus perſeuerat , vt eſt communis traditio Patrum , quos infrà agentes de ſecundo Chriſti aduentu cōmemorabimus,nunc duos tantùm teſtes proferamus.Alter eſt Aug.lib.1.de peccator.meritis,c.3. dicens , *Neque enim Enoch & Elias per tam longam ætatem ſenectute marcuerunt,neque tamen credo eos iam illam ſpiritualem qualitatem corporum commutatos,qualis in reſurrectione promittitur, quæ in Domino prima præceſſit, niſi quia iſti fortaſſe , neque ijs cibis egent, qui ſui conſumptione reficiunt.* Alter eſt Tertull. lib. de anima,cap.35.*Elias*(inquit)*non ex deciſione vitæ, ſed ex tranſlatione venturus eſt,neque corpori reſtituendus,de quo non eſt exemptus,ſed mundo reddendus , de quo eſt tranſlatus,non ex poſtliminio vitæ , ſed ex ſupplemento prophetiæ.* E Cùm ergo Elias non eſſet ex mortuis reuocandus, ſed ex alio loco, in quo viuit,in montem Thabor transferendus,quod facili negotio fieri poterat,nō eſt , quòd ambigamus ita factum eſſe ; cùm Scriptura dicat ibi Eliam apparuiſſe,& cum Chriſto loquutum eſſe. Vnde meritò Epiphan.hæreſ.64. ex Proclo & Methodio hæc verba refert,& approbat:*Nihil Dominus mentitus eſt, quare non ſpectrum aut viſum oſtendit diſcipulis in mōte,Eliam,& Moyſem,quo ipſos deciperet,ſed id quòd erant extra falſitatē.*Statim verò occurrebat quæſtio, ex quo loco adductus ſit, D.Thom.enim hîc ſolùm dicit allatum eſſe non de cœlo empyreo , ſed de aliquo eminenti loco quo fuerat curru igneo raptus,ſed quæſtionem hanc in prædictum locum reiiciamus,vbi de Elia ex profeſſo diſputabimus.

Marc.9. Matth.17. Luc.9. Elias verè in transfiguratione Chriſti apparuit.

Aug. Tertull. Epiphan. Proclus. Method. Auguſt.

Secundò ex dictis licet colligere veram Moyſis animam

mam alicui corpori coniunctam præſentem myſterio affuiſſe. Hoc enim vt minimum probãt verba Scripturæ, & communis omnium Patrum cõſenſus, vt ſtatim videbimus. Vnde Auguſt. lib. de cura pro mortuis agenda, c. 15. vbi probat animas mortuorum interdum apparere, cùm induxiſſet Samuelis exemplum, quod in dubium reuocari poterat, ſubdit, *Quid de Moyſe dicturi ſumus, qui & in Deuter. mortuus, & in Euãgelio cum Elia, qui mortuus non eſt, legitur apparuiſſe viuentibus.* Vbi apertè ſentit hoc non poſſe in dubium reuocari. Quapropter quod Hugo Cardinalis Luc. 9. ex Chryſoſt. refert, nullam animam ex inferno exiuiſſe, donec Chriſtus illuc deſcẽdit, intelligendum eſt de exitu ad ſtatum gloriæ; quamuis ipſe Hugo non rectè in hoc ſentiat, ſicut de Elia dictum eſt.

Hugo Card. Chryſ.

Dubium.

Controuerſia autem eſt, in quo corpore Moyſis apparuerit, & quomodo illi fuerit anima coniuncta. Quã vt explicemus ſupponendum eſt, ante illud myſterium animam Moyſis manſiſſe à corpore ſeparatam, & in ſinu Abrahæ cum aliis Patribus quieuiſſe. Quod præmitto ad excludendas duas falſas opiniones. Prior eſt quorundam, qui dixerunt Moyſem nondum eſſe mortuũ, ſed cum Elia vſque ad iudicij diem reſeruari, vt iidem ſint teſtes iudicij, qui fuerunt transfigurationis. Ita ſentit Hilar. can. 20 in Mat. Ambr. etiam lib. 1. de Cain & Abel, c. 2. ſentit Moyſem non fuiſſe mortuũ, & ideo dicit, *Nemo ſcit ſepulturam Moyſi, quia vitam eius omnes nouerunt.* Idem inſinuat Hieronym. exponens verba illa Amos 9. *Qui ædificat in cælo aſcenſionem ſuã, Aſcendit inquit Dominus in cælo cum Henoch, aſcendit cum Elia, aſcẽdit cũ Moyſe, cuius ſepulturæ locus, quia in calũ aſcenderat, in terra non potuit inueniri,* & Greg. Nyſſen. lib. de vita Moyſis, ſub finem, ſic de illo ſcribit: *Virtuoſa vita huius ſæculi finem affert verbo Dei cõſummatum, finem dico viuũ, cui non ſuccedat ſepultura, cui nõ addatur tumulus, cui nullam oculis caliginem, nullam faciei corruptionẽ inducat.* Et ex recentioribus tenuit hanc ſententiam Catharin. Gẽ. 1. & 11. Ioan. Arboreus lib. 2. Theoſophiæ, c. 11. Qui authores nituntur quibuſdam cõiecturis, quas omitto, quia nihil habent difficultatis. Præſertim cũ de morte Moyſis expreſſa habeamus ſacræ Scripturæ teſtimonia. Deut. 34. dicitur, *Aſcendit Moyſes ſuper montem Nebo: mortuúſque eſt ibi Moyſes ſeruus Domini in terra Moab, iubente Domino.* Quæ vulgata verſio tollit ambiguitatem, quã habet verſio ſeptuaginta Interpretũ, & Ambroſium decepit. Illi n. legunt, *Mortuus eſt ibi iuxta verbũ Domini,* ex quo Ambroſ. colligit, illã non fuiſſe verã mortẽ: nã verbũ Domini nõ occidit, ſed viuificat. Quæ leuis eſt coniectura: nam verbum Dei interdũ occidit. Verbũ ergo illud nullũ aliud fuit, niſi illud, quod c. 32. Dominus dixerat Moyſi, *Aſcende in montem Nebor: & morere in mõte.* Quod eſſe intelligendũ de vera morte, tã expreſsè ibi explicatur, vt nõ videatur, quomodo potuerit in dubiũ reuocari. Additur enim, *Quẽ conſcendens iũgeris populis tuis, ſicut mortuus eſt Aarõ frater tuus in mõte Hor, & appoſitus populis ſuis.* Quid clarius. Rurſus additur, *Quia præuaricati eſtis contra me in medio filiorum Iſrael.* Vbi illa præmatura mors dicitur eſſe pœna illius culpæ. Denique poſt mortẽ dicitur traditus ſepulturæ, vnde quòd ſepulchrũ eius occultũ dicatur tantũ abeſt, vt inde coniiciendum ſit fuiſſe mortis expertem, vt potiùs mortem eius manifeſtè cõfirmat. Vnde Epiphã. lib. 1. hæreſ. 9. ſcribit corpus Moyſis fuiſſe ab Angelis ſepultum, quod in honorẽ tanti viri factũ eſſe dicit OEcumẽ. ſuper epiſtolã Iudæ ex Philone lib. de vita Moyſis, & latè tractat Abulenſ. Deut. 3. & 4. q. 2. & ſequẽtibus. Chryſ. verò hom. 1. in Mat. dicit factum id eſſe, ne Hebræi corpus eius adorarent. Denique Ioſephus lib. 4. antiquitatum in fine, dicit cõſultò Moyſem in ſacris voluminibus ſcripſiſſe ſe mortuũ, ne Iudæi propter excellentem eius virtutem à Deo raptum prædicarent.

Hilar. Ambroſ. Hieron. Amos 9. Greg. Nyſſ. Catharin. Ioan. Arb. Deut. 34. ſic Moyſes vere mortuus. Deut. 32. Sepulchrum Moyſi occultum quare. Epiph. Philo. Abulenſ. Chryſoſt. Ioſeph.

A Poſterior ſententia (quam etiam omnino falſam eſſe ſupponimus) dicit Moyſem quidem mortuum eſſe: ſtatim tamẽ ſurrexiſſe, ac propterea ſepulchrum eius agnouiſſe neminem. Ita tradidit Rabbi Samuel lib. de aduentu Meſſiæ, cap. 13. Sed hæc ſententia erronea eſt, & ſine vllo fundamento, & contra omnium Patrum conſenſum, vt videbimus ſtatim, & latiùs infrà agentes de deſcenſu Chriſti ad inferos.

Rabbi Samuel.

Cùm igitur animus Moyſis tunc eſſet à corpore ſeparatus in corpore, in quo apparuit in transfiguratione, duplex eſt opinio. Primò apparuiſſe in corpore aerea, quod non informabat, ſed ſolùm vt motor illi coniungebatur, ad eum modum quo Angeli ſolent aſſumere corpora. Hæc eſt opinio D. Thom. hîc art. 3. ad 2. B quem Lyranus ſequitur Mat. 17. Abulenſ. q. 59. & 55. ibi ratio ſolùm eſt, quia ad illam apparitionem id ſatis erat, neque oportebat tantum miraculum fieri, cùm ſtatim eſſet corpus relicturus.

D. Thom. Abul.

Secunda ſentẽtia eſt, Moyſẽ in vero ſuo corpore per verã Reſurrectionẽ & propriã animæ informationem apparuiſſe. Ita docet Hierõ. c. 17. Mat. illis verbis, *Moyſe ab inferis reſurgente.* Idẽ expreſsè Aug. d. lib. 3. de mirabil. ſacræ Scripturæ, c. 10. vbi in terminis quæſtionẽ tractat, & vtrãq; opinionẽ referens, hanc eligit & eandẽ indicat Damaſ. dict. orat. dicens: *In hoc monte mortuorũ reſurrectionis fides aſtruitur, ac mortuorum ac viuorũ Dominus eſſe declaratur, vt qui ſcilicet ex mortuis Moyſem aſſũpſerit, viuum autẽ Eliam teſtẽ adhibuerit,* & hanc opi- C nionem amplexus eſt Sotus in 4. d. 43 q 2. a. 1. ad 2. Et licèt prima ſit probabilis, hæc mihi magis probatur. Primò, quia hoc modo ſyncerior eſt veritas Scripturæ. Dicit n. apparuiſſe Moyſẽ, non eſſet autẽ Moyſes in omni proprietate, niſi corpore conſtaret. Secundò, quia ibi apparuerunt Moyſes, & Elias, vt eſſent teſtes gloriæ Chriſti, quapropter non fictè ſed verè apparere debuerunt: ergo eadem ratione debuit adeſſe Moyſes in corpore proprio, quia adhibitus eſt, vt eſſet teſtis oculatus, qui propriis ſenſibus gloriã Domini conſpiceret, quod eſſe non poterat, niſi in proprio corpore. Tertiò, quia (vt eſt probabilior opinio) anima ſeparata vi ſua naturali nõ poteſt aſſumere corpus, neq; mouere illud; ergo vt anima Moyſis aſſumeret aereũ corpus, & per D illud loqueretur, oportebat vim ei ſupernaturalẽ & miraculoſã imprimi: ergo, ſi oportet vt fateamur aliquod ſupernaturale opus, melius eſt proprij corporis aſſumptionẽ, ac temporaneã reſurrectionẽ fateri, cũ & æquè facilè à Deo fieri potuerit, illáque poſita Scripturæ verba, ac totũ myſterium propriùs ac veriùs intelligantur. Quin etiã conſonum huic ſententiæ eſt, quod aliqui ex antiquis Patribus docent in transfiguratione expleuiſſe Deũ, quod Moyſi promiſerat Exod. 33. Vbi Moyſi petenti à Deo, *Oſtende mihi gloriam tuã,* Dominus reſpõdit, *cùm trãſibit gloria mea, videbis poſteriora mea,* vt exponit Tertul. lib. 4. con. Marcionem, c. 22. & libro cõtra Praxeam, cap. 14. quibus locis dicit etiam in hoc monte expletũ eſſe illud Numer. 12. *Os ad os loquitur ad eũ in* E *ſpecie, non in ænigmate,* id eſt, *in ſpecie hominis, quã erat geſtaturus.* Eandem expoſitionẽ latè tradidit Irenæus lib. 4. contra hæreſ. c. 37. & Cyril. Hieroſol. cat. 10. & Orig. hom. 12. in Exodũ, quia omnes Patres ſentiunt Moyſẽ non tantùm viſione intellectuali, ſed etiam corporali vidiſſe gloriam Chriſti, & ſimiliter eſſe cum eo locutũ: ſentiunt ergo in proprio corpore viuum apparuiſſe.

Moyſes in proprio ſuo corpore in trãſfiguratione apparet. Hieron. Damaſ. Auguſt. Sotus. Exod. 33. Tertul. Irenæus. Cyril. Orig.

Sed duo hinc oriuntur breuia dubia. Primum eſt, an corpora Moyſi & Eliæ apparuerint etiam ſplendentia, & gloriæ claritate rutilantia. Et ratio dubij eſſe poteſt, quia Lucas inquit: *Erant autem Moyſes, & Elias, viſi in maieſtate,* quod alij vertunt, *viſi in gloria,* iuxta proprietatem vocis Græcæ δόξη.

Dubium.

Vnde Tertullian libro contra Marc. capite 22. dicit, Moyſem & Eliam viſos eſſe, *In conſortio claritatis, quod*

Tertul.

Orig. dignationis & gratiæ exemplũ eſt. Orig. hom. 21. in Exod. *Apparuerũt* (ait) *Moyſes & Elias in gloria, hic non refertur, quia glorificatus eſt vultus eius*, ſcilicet Moyſis, *ſed quia totus apparuerit in gloria*, & infrà, *neceſſario gauiſus eſt, quia iam non ſolum vultu glorificatus deſcendit de monte, ſed totus glorificatus aſcendit in montem.* *Damaſ.* Quin Damaſc. dicta orat. de transfiguratione, eandem ſententiam indicans, rationem adhibet, dicens, *Oportebat ſiquidem ipſis* (id eſt, diſcipulis) *conſeruorum ſuorum, ac Dei famulorum gloria, animique fiducia conſpecta, Domini benignitatem atque indulgentiã admirari, atque zelum inde maiorem concipere, & ad ſuſcipienda certamina confirmari*, & eandem ſententiam indicat *Epiphan.* Epiphan. hæreſ. 42. dum inquit, Chriſtum duxiſſe ſecum in propria ſua gloria Moyſem, & Eliam, & oſtendiſſe diſcipulis *quo ipſos cohæredes ſui regni oſtenderet*. In contrarium verò eſt. Primò, quia Euangelium de ſolo Chriſto dicit, *Reſplenduit facies eius ſicut ſol*, & ſolum illum fuiſſe transfiguratum, at ſi Elias claritatem gloriæ accepiſſet, etiam ille eſſe transfiguratus. Deinde, quia Moyſes & Elias non erant beati ſecundùm animam: ergo non conueniebat illis, vt haberent corpora glorificata.

Reſponſio. Corpora Moyſis & Eliæ nũ apparuerint cum claritate glorioſa. Tertul. Exod. 34.

In hac re probabilius videtur eos aliquò modo fuiſſe factos participes gloriæ, & claritatis corporis Chriſti (vt Luc. ſignificat) videtur autem veriſimile, habuiſſe illam claritatem ex conſortio, & redundantia corporis Chriſti, quod videtur ſignificaſſe Tertull. ſuprà loquens de Moyſe, dum ait, *ſteiſſe cum Chriſto os ad os, & facies ad faciem, & in gloria ipſius ne dum in conſpectu. De qua* (inquit) *gloria non aliter illuſtratus diſceſſit à Chriſto, quàm ſolebat à creatore.*

Dubium 2. Tertul.

Alterum dubium eſt: Quomodo cognouerit Petrus Moyſem & Eliam. Hoc tetigit Tertull. ſuprà, & primũ dicit non potuiſſe eos cognoſcere per imagines eorum, quia imaginum vſus erat Hebræis prohibitus. Sed hęc ratio rem incertam aſſumit, vt latè in priori tomo dixit diſp. 54 ſectio. 1. & 2. eſt tamen ratio veriſimilis: quia (quantum ex hiſtoriis colligitur) imagines apud Hebræos non erant in vſu. Deinde docet Petrum eos cognouiſſe in ſpiritu, id eſt, interno inſtinctu & reuelatione, & eſt hoc veriſimile. Quia cùm illi apparerent vt teſtes maieſtatis & gloriæ Chriſti, oportebat eos ab Apoſtolis cognoſci. Tertiò verò non eſt improbabile eos fuiſſe cognitos ex colloquio cum Chriſto, vel quia interdum ſunt ab alio propriis nominibus appellati, vel quia talem ſermonem ipſi habuerũt de paſſione Chriſti, vt ex illo agnoſci potuerint, vt notauit & latiùs explicuit Ianſen. c. 67. Concordiæ.

Reſponſio. Quomodo Moyſem, & Eliam in mõte Thabor Petrus agnoſcit. Ianſen.

SECTIO III.

Quibus circumſtantiis quóve ordine facta ſit transfiguratio.

Transfigurationis Chriſti tempus.

IN hac ſectione breuiter comprehẽdam pauca quædam, quæ ad completam huius myſterij explicationem videntur neceſſaria. Primum igitur de tempore, in quo Chriſtus transfiguratus eſt, ſcilicet quo mẽſe, die, aut anno, nihil ferè inuenio ab authoribus ſcriptum. Illud ſolum ex ſerie Euangelicæ hiſtoriæ veriſimilius colligitur Chriſtum poſt mortẽ Ioannis, cũ iam trigeſimum tertium ætatis annum ageret, nec multum *Matth. 16.* à paſſione abeſſet, quam paulo antea (Mat. 16.) vt iã imminentem, diſcipulis nũtiauerat, transfiguratum eſſe. *Ammon. Ale. Ianſen. Baron.* Ita ſenſerũt Ammon. Alexand. in harmonia euangelica. Ianſenius in Concordia, & Baronius in Annalibus. In verbis autẽ Euangeliorum notari ſolet quædam diuerſitas. Nam Matth. Marc. & Lucas numerant diẽm transfigurationis ab eo die, in quo Chriſtus ſermonem habuerat cum diſcipulis, eóſque ad crucem ferendam hortatus fuerat, concludens ſermonem illis verbis:

A *Sunt de hic ſtantibus, qui non guſtabunt mortem donec videant filium hominis*, &c. & Mat. & Marc. dicunt transfiguratum eſſe, *poſt dies ſex*: Lucas verò *ferè poſt dies octo*. Sed hanc varietatem facilè Patres conciliant, quia Matth. & Mar. omiſerunt dies extremos, quos Lucas numerauit. Ita Aug. de conſenſu Euangeliſtarum cap. 56. & omnes expoſitores, & Epiph. lib. 2. hæreſ. 66. in fine, ac Damaſc. in prædicta oratione. Qui addit Euãgeliſtas vtroque modo numeraſſe propter varia myſteria, quæ in vtroque numero indicantur, vt latiùs ipſe proſequitur.

Locus transfigurationis Chriſti.

Secundò de loco. Primũ Euangeliſtæ dicunt, Chriſtum transfiguratum eſſe in monte. Cuius rei ſancti Patres varias rationes morales, & myſticas afferunt. Il- B læ nobis ſufficiant, quas paucis verbis complexi ſunt Damaſc. dict. orat. & Euthym. ſuper Mat. *Subducit illos in montem excelſum ſeorſim, vt à nullo alio conſpici poſſit, nihil enim faciebat ad gloriam, ſed omnia ad vtilitatem.* *Damaſc. Euthym.* Præterea vt dicamus oportere à terrena ſubleuari humilitate eum, qui diuina contemplatione dignus habẽdus eſt. Item vt oſtenderet tantùm perfectis in charitate fore manifeſtãdum. Denique quoniam ſolitudo mater eſt orationis. *Transfigurari in monte cur Chriſtus voluit.* Addit Tertul. lib. 4. contra Marc. c. 22. *Tertul. Exod.* *In montem ſecedit: nam & priſtinum populum apud montem, & viſione & voce ſua Creator initiarat: oportebat in eo ſuggeſtu conſignari nouum Teſtamentum, in quo conſcriptũ vetus fuerat, ſub eodem etiam ambitu nubis, quam nemo dubitauit de aere creatoris conglobatam. Nec nũc muta nubes* C *fuit, ſed vox ſolita de cœlo, de quo in Pſal. 2. Filius meus es tu, ego hodie genui te, & in Iſaia, Quis Deum metuens audit vocem filij eius?* *Pſalm. 2. Iſaia 50.* Addunt præterea expoſitores Euangeliorum, ex hiſtoria vel traditione recepta, illum fuiſſe montem Thabor, quem multi cenſent eſſe illum montem, in quem (vt dicitur Matth. 28.) diſcipuli iuſſu Domini congregati ſunt, vt ipſum iam viuentẽ, & à mortuis ſuſcitatum, priuſquam in cœlum aſcenderet conſpicerent. *Matth. 28.* Qui propterea in magna veneratione à Chriſtianis eſt habitus, vt ex Hierõ. colligitur in epitaphio Paulæ, vbi refert eam ſolitam eſſe montem illum, religionis ergò, conſcendere, & ex Bed. de locis ſanctis, c. 17. qui refert ibi fuiſſe tres Eccleſias ædificatas in memoriam huius myſterij. *Hieron. Beda.* D Denique Damaſcen. ſuprà dicta orat. intelligit tunc impletum eſſe illud Pſal. 88. *Damaſ. Pſal. 88.* *Thabor & Hermon in nomine tuo exultabunt. Nam Hermon* (inquit) *priùs exultauit, quando paterno teſtimonio Chriſto ad baptiſmum profecto filij nomẽ tributum eſt, nunc verò exultat, ac lætitia perfunditur Thabor, diuinus ac ſanctus ille mons non minus gloria, quàm altitudine ſublimis*, &c. quæ ibidem eleganter proſequitur.

Ordo geſtorũ in transfiguratione Chriſti.

Tertiò circa ordinem ex Matth. & Marc. colligitur, primò Chriſtum fuiſſe transfiguratum, deinde apparuiſſe ei Moyſem & Eliam, poſtea dixiſſe Petrum, *Bonũ eſt nos hic eſſe*, & ſtatim factam eſſe nubem, quæ omnes illos complexa eſt, ac tunc auditam vocem, *Hic eſt filius meus dilectus*, qua territi diſcipuli ceciderunt in terram, poſteáque à Chriſto confortati lauantes oculos *neminẽ* E *viderunt niſi ſolum Ieſum*. Ex Luca verò addendum eſt, antequam Chriſtus transfiguraretur, oraſſe, & interim diſcipulos ſomno grauatos dormitaſſe, eiſque dormientibus Chriſtum transfiguratum eſſe, eique Moyſem & Eliam apparuiſſe, & poſtea Apoſtolos excitatos è ſomno vidiſſe gloriam Chriſti, & qui cum eo adſtabant. *Dubium.* Subdit autem Lucas Petrum nõ eſſe locuturum donec Elias Moyſes iam à Chriſto diſcedebant. Quod nonnullam difficultatem habet, quam tetigit Aug. lib. 2. de conſenſu Euangeliſt. c. 56. *Aug.* quia alij Euangeliſtæ ſignificant multo antea Petrum locutum quàm Moyſes & Elias cum Chriſto loquerentur. Dicendum verò eſt, Petrum non eſſe loquutum donec Moyſes & Elias colloquium cum Chriſto finierunt, & ſignum aliquod diſcedendi præbuerunt. *Reſponſio.* Hinc enim Petrus motus

videtur

Reſponſio. videtur ad ea verba proferenda, quaſi dolẽs, quòd gaudium illud tam breui tempore duraret. Addunt denique Euangeliſtæ præcepiſſe Chriſtum diſcipulis, ne quidquam de iis quæ viderant, loquerentur. Cuius rei cauſas adducit hìc D.Thom.art.3.ad 4 ex Hieron. quibus addi poteſt alia ex Damaſc. ſuprà quæ mihi valde placet, hoc feciſſe Chriſtum, ne aliorum diſcipulorum pectora mæſtitia perfunderentur. Adde etiam ne inuidiæ ſtimulis concitarentur, & præſertim (ait Damaſc.) *ne proditorem rabies in furorem ageret.*

D.Thom. Hieron. Damaſc.

QVÆSTIO XLVI.

De paſſione Chriſti in duodecim articulos diuiſa.

De qua Doctores in 3.d.15.vſque ad d.20.

COnſequenter conſiderandum eſt de his quæ pertinent ad exitum Chriſti de mundo. Et primò de paſſione eius: ſecundò de morte: tertiò de ſepultura: quartò de deſcenſu ad inferos.

Circa paſſionem occurrit triplex conſideratio: prima de ipſa paſſione: ſecunda de cauſa efficiente paſſionis: tertia de fructu paſſionis.

Circa primum quæruntur duodecim.

Primò, vtrùm neceſſe fuerit Chriſtum pati pro liberatione hominum.

Secundò, vtrùm fuerit alius modus poſſibilis liberationis humanæ.

Tertiò, vtrùm ille modus fuerit conuenientior.

Quartò, vtrùm fuerit conueniens, quòd in cruce pateretur.

Quintò, de generalitate paſſionis eius.

Sextò, vtrùm dolor, quem in paſſione ſuſtinuit, fuerit maximus.

Septimò, vtrùm tota anima eius pateretur.

Octauò, vtrùm paſſio eius impediuerit gaudiũ fruitionis.

Nonò, de tempore paſſionis.

Decimò, de loco.

Vndecimò, vtrùm conueniens fuerit, ipſum cum latronibus crucifigi.

Duodecimò, vtrùm paſſio pſius Chriſti ſit diuinitati attribuenda.

QVoniam præcipua myſteria à Chriſto in vltima cœna peracta, in ſequẽti tomo in materia de Euchariſtia explicanda ſunt, ideo his prætermiſſis incipit D.Thom. agere de paſſione. In quo tractatu multa repetit, quæ de Incarnatione & actionibus Chriſti in genere dicta ſunt, & ideo vt breuitati conſulamus, ea ſemper omittemus, & loca deſignabimus, in quibus in priori tomo tractata fuerint.

ARTICVLVS I.

Vtrùm fuerit neceſſarium Chriſtum pati pro liberatione humani generis.

146. 2.d.20.ar.1. q.3.& a.4.q. 1.&op.2.c.7.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd non fuerit neceſſarium Chriſtum pati pro humani generis liberatione. Humanum enim genus liberari non poterat, niſi à Deo, ſecundùm illud Iſaiæ. 45 Nunquid non ego Dominus, & non eſt vltrà Deus abſque me? Deus iuſtus, & ſaluans non eſt præter me. In Deum autem non cadit aliqua neceſſitas: quia hoc repugnaret omnipotentiæ ipſius. Ergo non fuit neceſſarium Chriſtum pati.

2. Præterea, Neceſſarium voluntario opponitur. Sed Chriſtus propria voluntate eſt paſſus: dicitur enim Iſaiæ 53. Oblatus eſt, quia ipſe voluit; non ergo neceſſarium fuit eum pati.

A *3. Præterea, Sicut in Pſal. 24. dicitur Vniuerſæ viæ Domini miſericordia, & veritas. Sed nõ videtur neceſſarium, quod pateretur ex parte miſericordiæ diuinæ: quæ ſicut gratis dona tribuit, ita videtur, quòd gratis debita relaxet abſque ſatisfactione, neque etiam ex parte diuinæ iuſtitiæ, ſecundum quã homo æternam damnationem meruerat. Ergo videtur, non fuiſſe neceſſarium, quòd Chriſtus pro liberatione hominum pateretur.*

4. Præterea, Angelica natura eſt excellentior, quàm humana, vt patet per Dion. 4. capite de di.no. Sed pro reparatione angelicæ naturæ, quæ peccauerat, Chriſtus non eſt paſſus. Ergo videtur, quòd nec etiam fuerit neceſſarium eum pati pro ſalute humani generis. cap.4. non remote à pri.

Sed contra eſt quod dicitur Ioan 3. Sicut Moyſes exaltauit B *ſerpentem in deſerto: ſic oportet exaltari Filium hominis, vt omnis qui credit in eum, non pereat, ſed habeat vitam æternam. Quod quidem de exaltatione in cruce intelligitur: ergo videtur, quòd Chriſtum oportuerit pati.*

Reſpondeo dicendum, quòd (ſicut Philoſophus docet in 5. Meta.) neceſſarium multipliciter dicitur. Vno quidem modo, quòd ſecundùm ſui naturam impoſſibile eſt aliter ſe habere: & ſic manifeſtum eſt, quòd non fuit neceſſarium Chriſtum pati, neque ex parte Dei, neque ex parte hominis. Alio modo dicitur aliquid neceſſarium ex aliquo exteriori. Quod quidẽ, ſi ſit cauſa efficiens, vel mouens, facit neceſſitatem coactionis: vtpote cùm aliquis non poteſt ire propter violentiam detinentis ipſum. Si vero illud exterius, quod neceſſitatem inducit, ſit finis, dicetur aliquid neceſſarium ex ſuppoſitione finis, quando C *ſcilicet finis aliquis, aut nullo modo poteſt eſſe, aut non poteſt eſſe conuenienter, niſi tali fine præſuppoſito. Non ergo fuit neceſſarium Chriſtũ pati neceſſitate coactionis, neque ex parte Dei, qui Chriſtum definiuit pati, neque etiam ex parte ipſius Chriſti, qui voluntariè paſſus eſt. Fuit autem neceſſarium neceſſitate finis: qui quidẽ poteſt tripliciter intelligi. Primò quidẽ ex parte noſtra, quia per eius paſſionem liberati ſumus: ſecũdùm illud Ioan. 3. Oportet exaltari Filium hominis, vt omnis, qui credit in eum, non pereat, ſed habeat vitam æternam. Secundò ex parte ipſius Chriſti, qui per humilitatem paſſionis meruit gloriam exaltationis. Et ad hoc pertinet, quod dicitur Luc. vl. Nonne oportuit Chriſtum pati, & ſic intrare in gloriam ſuam. Tertiò, ex parte Dei, cuius definitionẽ circa paſſionem Chriſti prænuntiatam in Scripturis & præfiguratam* D *in obſeruantia veteris Teſtamenti oportebat impleri. Et hoc eſt quod dicitur Luc. 22. Filius hominis, ſecundùm quod definitum eſt, vadit. Et Luc. vlt. Hæc ſunt verba, quæ locutus ſum ad vos, cùm adhuc eſſem vobiſcum, quoniam neceſſe eſt impleri omnia, quæ ſcripta ſunt in lege Moyſi, & Prophetis, & Pſalmis de me. Quoniam ſic ſcriptum eſt, & ſic oportebat Chriſtum pati, & reſurgere à mortuis.* lib.5. text. 6. tom.3.

Ad primum ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de neceſſitate coactionis ex parte Dei.

Ad ſecundum dicendum, quòd ratio illa procedit de neceſſitate coactionis ex parte hominis Chriſti.

*Ad tertium dicendum, quòd hominem liberari per paſſionem Chriſti conueniens fuit, & miſericordiæ, & iuſtitiæ eius. Iuſtitiæ quidem: quia per paſſionem ſuam Chriſtus ſatiſ*E*fecit pro peccato humani generis: & ita homo per iuſtitiam Chriſti liberatus eſt. Miſericordiæ vero, quia cùm homo per ſe ſatisfacere non poſſet pro peccato totius humanæ naturæ (vt ſuprà habitum eſt) Deus ei ſatisfactorem dedit filium ſuum, ſecũdùm illud Rom. 3. Iuſtificati gratis per gratiam ipſius, per redemptionem, quæ eſt in Chriſto Ieſu, quem propoſuit Deus propitiatorem per fidem in ſanguine ipſius. Et hoc fuit abundantioris miſericordiæ, quàm ſi peccata abſque ſatisfactione dimiſiſſet. Vnde dicitur Epheſ. 2. Deus, qui diues eſt in miſericordia, propter nimiam charitatem, qua dilexit nos cùm eſſemus mortui peccatis, conuiuificauit nos in Chriſto.* q.1.art.2.

Ad quartum dicendum, quòd peccatum Angeli non fuit remediabile, ſicut peccatum hominis, vt ex ſuprà dictis in prima parte patet. p.1.q.64.a.2.

COM

COMMENTARIVS.

Textus D. Thomæ eſt perſpicuus, ſi aduertamus eum non loqui de neceſſitate ſimpliciter, neque ad melius eſſe, vel ex ſuppoſitione, ſed abſtractè, ac præciſe: nam in ſequẽtibus explicat modum huius neceſſitatis. Tres verò quæſtiones hic attigit D. Thom. Prima an Chriſtus liberè vel neceſſariò ſeſe morti obtulerit, quam priori tomo diſputatione 37. latè diſputauimus. Secunda, an eius paſſio fuerit neceſſaria ad reparationem generis humani. Tertia in ſol. ad 3. cur Deus hominem lapſum reparauerit, & non Angelum, quas eodem tomo diſput. 4. ſect. 1. & 2. & 4. tractauimus, vbi etiã diximus, cur magis dicatur nos redemiſſe Chriſtus per paſſionem, & mortem, quàm per alia opera vitæ ſuæ.

ARTICVLVS II.

Vtrùm fuerit poſſibilis alius modus liberationis humanæ quàm per paſſionem Chriſti.

147 3. d. 20. ar. 4. q. 1. & opuſ. 1. c. 17. *Ad ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd non fuerit poſſibilis alius modus liberationis humanæ quàm paſſionem Chriſti. Dicit enim Dominus Ioan. 12. Niſi granum frumenti, cadens in terram, mortuum fuerit, ipſum ſolum manet, ſi autem mortuum fuerit, multum fructum affert, vbi dicit Auguſtinus quòd ſeipſum granum dicebat. Niſi ergo mortẽ paſſus eſſet, aliter fructum noſtræ liberationis non feciſſet.* Tract. 51. in Io. circa med. tom. 9.

2. Præterea, Matth. 26. Dominus dicit ad Patrem, Pater mi, ſi non poteſt hic calix tranſire, niſi bibam illum, fiat voluntas tua. Loquitur autem ibi de calice paſſionis. Ergo paſſio Chriſti præterire non poterat. Vnde & Hilar. dicit: ideo calix tranſire non poteſt, niſi illum bibat, quia reparari, niſi ex eius paſſione non poſſumus. Canon. 31. in Mat. nõ multum remote à fin.

3. Præterea, Iuſtitia Dei exigebat, vt homo à peccato liberaretur Chriſto per paſſionem ſatisfaciente. Sed Chriſtus ſuam iuſtitiam non poteſt præterire: dicitur enim 2. ad Timoth. Si non credimus, ille fidelis permanet, negare ſeipſum non poteſt. Seipſum autem negaret, ſi iuſtitiam ſuam negaret, cùm ipſe ſit iuſtitia: ergo videtur, quòd non fuerit poſſibile alio modo hominem liberari quàm per paſſionem Chriſti.

4. Præterea, Fidei non poteſt ſubeſſe falſum. Sed antiqui Patres crediderunt Chriſtum paſſurum: ergo videtur, quòd non potuerit eſſe, quin Chriſtus pateretur.

Lib. 13. c. 10. circa pr. to. 3. *Sed contrà eſt, quod Auguſtinus dicit 13. de Trinit. Iſtum modum, quo nos per mediatorem Dei, & hominum, hominem Chriſtum Ieſum, Deus liberare dignatur, aſſerimus bonum, & diuinæ congruum dignitati: verùm etiam oſtendamus, nõ alium modum poſſibilem Deo defuiſſe, cuius poteſtati cuncta qualiter ſubiacent.*

Reſpondeo dicendum, quòd aliquid poteſt dici poſſibile, vel impoſſibile dupliciter. Vno modo ſimpliciter, & abſolutè, alio modo ex ſuppoſitione. Simpliciter igitur abſolutè loquendo, poſſibile fuit Deo alio modo hominem liberare, quàm per paſſionem Chriſti: quia non eſt impoſſibile apud Deum omne verbum, vt dicitur Luc. 1. ſed ex aliqua ſuppoſitione facta, fuit impoſſibile: quia enim impoſſibile eſt Dei præſcientiam falli, & eius voluntatem ſeu diſpoſitionem caſſari, ſuppoſita præſcientia, & præordinatione Dei de paſſione Chriſti non erat ſimul poſſibile Chriſtum non pati, vel hominem alio modo quàm per eius paſſionem liberari. Et eſt eadem ratio de omnibus his quæ ſunt præſcita, & præordinata à Deo, vt in prima parte habitum eſt.

Par. 1. q. 13. art. 3. *Ad primũ ergo dicendum, quòd Dominus ibi loquitur ſuppoſita præſcientia, & præordinatione Dei ſecundùm quam erat ordinatum, vt fructus humanæ ſalutis non ſequeretur, niſi Chriſto patiente. Et ſimiliter intelligendum eſt, quod ſecundò obiicitur: Si non poteſt hic calix tranſire niſi bibam illum, ſcilicet propter hoc, quòd tu ita diſpoſuiſti, vnde ſubdit: Fiat voluntas tua.*

Ad tertium dicendum quòd hæc etiam iuſtitia dependet ex voluntate diuina ab humano genere ſatisfactionem exigente pro peccato: nam ſi voluiſſet abſque omni ſatisfactione hominem à peccato liberare, contra iuſtitiam non feciſſet. Ciuilis enim iudex non poteſt ſalua iuſtitia culpam ſine pœna dimittere, qui habet punire culpam in alium commiſſam: putà, vel in alium hominem, vel in totam rempublicam, ſiue in ſuperiorem principem. Sed Deus non habet aliquem ſuperiorem, ſed ipſe eſt ſupremum & commune bonum totius vniuerſi. Et ideo ſi dimittat peccatum, quod habet rationem culpæ ex eo, quod contra ipſum committitur, nulli facit iniuriam: ſicut quicunque homo remittit offenſam in ſe commiſſam abſque ſatisfactione, miſericorditer, & non iniuſtè agit. Et ideo Dauid miſericordiam petens, dicebat: Tibi ſoli peccaui: quaſi dicat, poteſt ſine iniuſtitia mihi dimittere.

Ad quartum dicendum, quòd fides humana, & etiam Scripturæ diuinæ, quibus fides inſtruitur, innitũtur præſcientiæ, & præordinationi Diuinæ. Et ideo eadem ratio eſt de neceſſitate, quæ prouenit ex ſuppoſitione eorum, & de neceſſitate, quæ prouenit ex præſcientia, & voluntate Diuina.

Huic artic. nihil addendum occurrit, ſed videnda ſunt dicta in citatis locis.

ARTICVLVS III.

Vtrùm fuerit aliquis modus conuenientior ad liberationem humani generis, quàm per paſſionem Chriſti.

Ad tertium ſic proceditur. Videtur, quòd alius modus cõuenientior fuiſſet liberationis humanæ, quàm per paſſionem Chriſti. Natura enim in ſua operatione imitatur opus diuinum, vtpote à Deo mota, & regulata. Sed natura nõ facit per duo, quod per vnum poteſt facere. Cur ergo Deus potuerit hominẽ liberare ſola propria voluntate, non videtur conueniens fuiſſe, quòd ad liberationem humani generis Chriſti paſſio adderetur. 248. 3. d. 18. ar. 6. q. 3. cor. & d. 20. ar. 4. quæ. 2. & quo. 1. ar. 2.

2. Præterea, Ea quæ fiunt per naturam, conuenientius fiunt, quàm ea, quæ fiunt per violentiam: quia violentia eſt quædam exciſio, ſeu caſus ab eo, quod eſt ſecundùm naturam: vt dicitur in libro 2. de cœlo. Sed paſſio Chriſti mortem violẽtam induxit: ergo conueniens fuiſſet, vt Chriſtus naturali morte moriendo, hominem liberaret, quàm quòd pateretur. Ex lib. 1. tex. 18. tom. 2.

3. Præterea, conuenientiſſimum videtur, quòd ille qui violenter, & iniuſtè detinet aliquid, per ſuperioris potentiam ſpolietur, vnde Iſaiæ 52. dicitur, Gratis venundati eſtis, & ſine argento redimemini. Sed diabolus nullum ius in hominẽ habebat, quem per fraudem deceperat, & per quandam violentiam ſeruituti ſubiectum detinebat. Ergo videtur conuenientiſſimum fuiſſe, quòd Chriſtus diabolum per ſolam potentiam ſpoliaret, abſque ſua paſſione.

Sed contrà eſt, quod Auguſtinus dicit 13. de Trinit. ſanandæ noſtræ miſeriæ conuenientior modus alius non fuit, quàm per Chriſti paſſionem. lib. 13. c. 10. paulo poſt pr. tom. 3.

Reſpondeo dicendum, quòd tanto aliquis modus conuenientior eſt ad aſſequendum finem, quanto per ipſum plura concurrunt, quæ ſunt expedientia fini. Per hoc autem quòd homo per Chriſti paſſionem eſt liberatus, multa concurrerunt ad ſalutem hominis pertinentia præter liberationem à peccato. Primò enim per hoc homo cognoſcit, quantum Deus hominem diligit, & per hoc prouocatur ad eum diligendum, in quo perfectio humanæ ſalutis conſiſtit

ſiſtit. Vnde Apoſtolus dicit Roman. 5. Commendat ſuam A charitatem Deus in nobis, quoniam cùm inimici eſſemus, Chriſtus pro nobis mortuus eſt. Secundò, quia per hoc dedit nobis exemplum obedientiæ, humilitatis, conſtantiæ, iuſtitiæ, & cæterarum virtutum in paſſione Chriſti oſtenſarum, quæ ſunt neceſſariæ ad humanam ſalutem. Vnde dicitur 1. Pet. 2. Chriſtus paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt ſequamini veſtigia eius. Tertiò, quia Chriſtus per paſſionem ſuam nō ſolum hominē à peccato liberauit, ſed etiam gratiam iuſtificantem, & gloriam beatitudinis ei promeruit, vt infrà dicetur. q. 48. Quartò, quia per hoc eſt homini inducta maior neceſſitas, ſe immunem à peccato conſeruandi, qui ſe ſanguine Chriſti redemptum cogitat à peccato, ſecundùm illud primæ Corinth. 6. Empti enim eſtis pretio magno: glorificate, & portate Deum in corpore veſtro. B Quintò, quia hoc ad maiorem dignitatem hominis ceſſit, vt ſicut homo victus fuerat, & deceptus à diabolo, ita etiam homo eſſet, qui diabolum vinceret: & ſicut homo mortem meruit, ita homo moriendo, mortem ſuperaret: vnde dicitur primæ ad Corinthios 15. Deo gratias, qui dedit nobis victoriam per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Et ideo conuenientius fuit quòd per paſſionem Chriſti liberaremur, quàm per ſolam Dei voluntatem.

Ad primum ergo dicendum, quòd natura etiam vt aliquid conuenientius faciat plura ad vnum aſſumit, ſicut duos oculos ad videndum. Et idem patet in aliis.

Ad ſecundum dicendum, quòd ſicut Chryſoſtomus dicit, Chriſtus non ſui mortem, quam non habebat, cùm ſit vita, ſed hominum mortem venerat conſumpturus. C Vnde non propria morte corpus depoſuit, ſed ab hominibus illatam ſuſtinuit. Sed etſi ægrotauiſſet corpus eius & in conſpectu omnium ſolueretur, inconueniens erat, eum qui ſanaret aliorum languores habere proprium corpus affectum languoribus. Sed & ſi abſque morte corpus alicubi ſeorſum depoſuiſſet, ac deinde ſe offerret, non crederetur ei de reſurrectione diſſerenti. Quomodo enim pateret Chriſti in morte victoria, niſi coram omnibus eam patiens per incorruptionem corporis probaſſet extinctam.

Ad tertium dicendum, quòd licèt diabolus iniuſtè inuaſerit hominem: tamen homo propter peccatum, iuſtè erat ſub ſeruitute diaboli derelictus à Deo. Et ideo conueniens fuit, vt per iuſtitiam homo à ſeruitute diaboli liberaretur, Chriſto ſatisfaciente pro ipſo per ſuam paſſionem. D Fuit etiam hoc conueniens ad vincendam ſuperbiam diaboli, qui eſt deſertor iuſtitiæ, & amator potentiæ, vt Chriſtus diabolum vinceret, & hominem liberaret, non per ſolam potentiam Deitatis, ſed etiam per iuſtitiam, & humilitatem paſſionis, vt Auguſtinus dicit 13. de Trinitate. lib. 1. ex c. 13. & 19. ſimul tom. 3.

COMMENTARIVS.

Hic etiam articulus in ſuprà dictis locis eſt expoſitus. Solùm circa rationes diui Thom. & id quod Caietanus notat aduertendum eſt, duplicem hîc fieri poſſe comparationem: vna eſt, alterius modi redemptionis quæ eſſet à perſona creata, cum redemptione facta à perſona diuina, in quo ſenſu quæſtio hæc magis eſt de incarnatione ipſa, quàm de paſſione, quamquam rationes diui Thomæ, præſertim 1. 3. & 4. etiam in hoc ſenſu procedant. Poteſt verò fieri alia comparatio inter hunc modum redemptionis, & alium qui eſſet ab eadem perſona diuina, non per mortem, ſed per aliud genus actionis: & hæc videtur eſſe propria huius loci, & de illa optimè procedunt etiam rationes D. Th. cætera videantur locis citatis.

***

ARTICVLVS IV.

Vtrùm Chriſtus pati debuerit in Cruce.

Ad quartum ſic proceditur. Videtur, quòd Chriſtus non debuit pati in cruce. Veritas enim debet reſpondere figuræ. Sed in figura Chriſti præceſſerunt omnia ſacrificia veteris Teſtamenti in quibus animalia gladio necabantur, alia poſtmodum igni cremabantur. Ergo videtur, quòd Chriſtus non debuerit pati in cruce, ſed magis gladio vel igne. 249. 3. d. 20. ar. 4. q. 2. ad 1. & 4. contr. c. 55. ad 17. & 18. & 2. quo. q. 4. 2. & op. 3. c. 235.

2. Præterea, Damaſcenus dicit, quod Chriſtus non debuerit aſſumere deteſtabiles paſſiones. lib. 3. orth. fid. c. 20. Sed mors crucis videtur fuiſſe maximè deteſtabilis, & ignominioſa, vnde dicitur Sapient. 2. Morte turpiſſima condemnemus eum. Ergo videtur, quòd Chriſtus non debuerit pati mortem crucis.

3. Præterea, De Chriſto dicitur: Benedictus qui venit in nomine Domini, vt patet Matth. 21. Sed mors crucis erat mors maledictionis, ſecundùm illud Deut. 21. Maledictus eſt à Deo, qui pendet in ligno. Ergo videtur, quòd non fuerit conueniens Chriſtum crucifigi.

Sed contrà eſt, quod dicitur Phil. 2. Factus eſt obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis.

Reſpondeo dicendum, quòd conuenientiſſimum fuit Chriſtum pati mortem crucis. Primò quidem, propter exemplum virtutis. Dicit enim Auguſtinus libro 83. quæſtionum: lib. 83. quæſt. 25. in pr. t. 4. Sapientia Dei hominem ad exemplum, quo rectè viueremus, ſuſcepit. Pertinet autem ad vitam rectam, ea quæ non ſunt metuenda, non metuere. Sunt autem homines, qui quamuis mortem ipſam non timeant, genus tamen mortis horreſcunt. Vt ergo nullum genus mortis rectè viuenti homini metuendum eſſet, illius hominis cruce oſtendendum fuit: nihil enim erat inter omnia genera mortis illo genere execrabilius, & formidabilius. Secundò, quia hoc genus mortis maximè conueniens erat ſatisfactioni pro peccato primi parentis, quod fuit ex eo, quòd contra mandatum Dei pomum ligni vetiti ſumpſit. Et ideo conueniens fuit, quòd Chriſtus ad ſatisfaciendum pro illo peccato ſeipſum pateretur ligno affigi, quaſi reſtituens quod Adam ſuſtulerat: ſecundùm illud Pſalm. 64. Quæ non rapui, tunc exſoluebam. Vnde Auguſtinus dicit in quodam ſermone de paſſione: Contempſit Adam præceptum, accipiens ex arbore pomum, ſed quicquid Adam perdidit, Chriſtus in cruce inuenit. Tertia ratio eſt, quia (vt Chryſoſtomus dicit in ſermone de paſſione) In homil. de cruce & latrone quæ incipit Hodierna die, non remotè à pr. tom. 3. in excelſo ligno, & non ſub tecto paſſus eſt, vt etiam ipſius aeris natura mundetur, ſed & ipſa terra ſimile beneficium ſentiebat, decurrentis de latere ſanguinis ſtillatione mundata. Et ſuper illud Ioannis 3. Oportet exaltari filium hominis, dixit: Exaltari audiens, ſuſpenſionem intelligas in altum, vt ſanctificaret aerem, qui ſanctificauerat terram, ambulando in ea. Quarta ratio eſt: quia per hoc, quòd in alto moritur, E aſcenſum nobis parat in cælum, vt Chryſoſtomus dicit. Et inde eſt, quod ipſe dicit Ioan. 12. Ego, ſi exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipſum. Quinta ratio eſt, quia hoc competit vniuerſali ſaluationi totius mundi. Vnde Gregorius Nyſſen. dicit, quòd figura crucis à medio contactu in quatuor extrema partita, ſignificat virtutem & prouidentiam eius, qui in ea pependit, vbique diffuſam. Chryſoſtomus etiam dicit, quòd in cruce expanſis manibus moritur, vt altera manu veterem populum, altera eos, qui ex Gentibus ſunt, trahat. Sexta ratio eſt, quia per hoc genus mortis diuerſæ virtutes deſignātur. Vnde Auguſtin. dicit in libro de gratia veteris & noui teſtamenti: In epi. 120. c. 26. à me. t. 2. Non fruſtrà tale genus mortis elegit, vt latitudinis, & altitudinis, & longitudinis, & profunditatis, de quibus Apoſtol. loquitur, magiſter exiſteret. Nam latitudo

quæ

quæ eſt in coligno, quod tranſuerſum deſuper figitur, hoc ad bona opera pertinet: quia ibi extenduntur manus. Longitudo in eo, quod ab ipſo ligno vſque ad terram conſpicuum eſt, ibi enim quodammodo ſtatur, id eſt, perſiſtitur & perſeueratur, quod longanimitati tribuitur. Altitudo eſt in ea ligni parte, quæ ab illa quæ tranſuerſum figitur, ſurſum verſus relinquitur, hoc eſt, ad corpus crucifixi: quia bene ſperantium ſuperna ſpectatio eſt. Iam verò illud ex ligno, quod fixum occultatur, vnde totum illud exſurgit, profunditatem ſignificat gratuitæ gratiæ, & ſicut Auguſtinus ſuper Ioan. dicit, lignum in quo fixa erant membra patientis, etiam cathedra fuit Magiſtri docentis. Septima ratio eſt, quia hoc genus mortis pluribus figuris reſpondet: vt enim Auguſtinus dicit in ſermone de paſſione, de diluuio aquarum humanum genus arca lignea liberauit. De Ægypto Dei populo recedente, Moyſes mare virga diuiſit, & Pharaonem proſtrauit, & populum Dei redemit. Idem Moyſes lignum in aqua miſit, & amaram aquam in dulcedinem commutauit. Ex lignea virga de ſpirituali petra ſalutaris vnda profertur. Et vt Amalec vinceretur, circa virgam Moyſes expanſis manibus extenditur: & lex Dei arcæ Teſtamenti creditur ligneæ, vt his omnibus ad lignum crucis, quaſi per quoſdam gradus veniatur.

Tract. 119. in Ioan. parum à prin. tom. 9.

Ad primum ergo dicendum, quòd altare holocauſtorum, in quo ſacrificia animalium offerebantur, erat factum de lignis, vt habetur Exod. 26. & quantum ad hoc veritas reſpondet figuræ. Non autem oportet, quòd quantum ad omnia, quia iam non eſſet ſimilitudo, ſed veritas, vt Damaſcenus dicit in 3. libro. Specialiter tamen, vt Chryſoſtomus dicit, non caput ei amputatur, vt Ioanni, neque ſectus eſt, vt Iſaias: vt corpus integrum, & indiuiſibile morti ſeruet, & non fiat occaſio volentibus Eccleſiam diuidere. Loco autem materialis ignis, fuit in holocauſto Chriſti, ignis charitatis.

lib. 3. orth. fid. c. 26. non longè à fin.

Ad ſecundum dicendum, quòd Chriſtus deteſtabiles paſſiones aſſumere renuit, quæ pertinebant ad defectum ſcientiæ, vel gratiæ, aut etiam virtuts. Non autem illa quæ pertinent ad iniuriam ab exteriori illatam: quinimo, vt dicitur Hebræ. 12. Suſtinuit crucem confuſione contempta.

Lib. 14. c. 3. & 4. tom. 6.

Ad tertium dicendum, quòd (ſicut Auguſtinus dicit 14. contra Fauſtum) peccatum maledictum eſt, & per conſequens mors, & mortalitas ex peccato proueniens. Caro autem Chriſti mortalis fuit, ſimilitudinem habẽs carnis peccati: & propter hoc Moyſes eam nominat maledictam: ſicut & Apoſtolus nominat eam peccatum: dicens ſecundæ ad Cor. 5. Eum qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit, ſcilicet propter pœnam peccati. Nec ideo maior inuidia eſt: quia dixit, Maledictus eſt à Deo: niſi enim Deus odiſſet, non ad eam ſuſcipiendam atque tollendam filium ſummitteret. Confitere ergo maledictum ſuſcepiſſe pro nobis, quem confiteris mortuum eſſe pro nobis. Vnde ad Galat. 3. dicitur: Chriſtus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum.

COMMENTARIVS.

Paſſio Chriſti in cruce vltio mortis conuenientiſſima.

QVoniam de materia huius articuli integram diſputationem inſtituturi ſumus, nunc circa textum D. Thom. ſolùm annotabimus, ex ſeptem rationibus, quibus probat fuiſſe conueniens Chriſtum in Cruce pati, non omnes ac ſingulas per ſe ſumptas probare aſſertionem: ſed vnaquæque ratio probat fuiſſe conueniens aliquid, quod in eo mortis genere reperitur, & conſequenter omnes ſimul ſumptæ rectè concludunt illud mortis genus ad reparationem & exemplum noſtrum fuiſſe conuenientiſſimũ. Itaque prima ratio D. Th. probat decuiſſe Chriſtũ ſuſtinere mortẽ valde *execrabilẽ ac formidabilẽ*. Quæ duo verba vidẽtur ferri ad ignominiã, & dolorẽ, eo n. magis formida- A tur mors quo maioribus cruciatibus ac doloribus ſuſtinenda eſt, & eo magis eam execramur, quo cum maiori ignominia & dedecore coniuncta eſt. Vt ergo Chriſtus exemplo ſuo nos doceret, non ſolùm non timere mortem, ſed nec genus mortis, etiam ſi cùm ſummo eſſet dolore ignominiáque coniunctum, Crucẽ ſubire voluit, in qua & ingens dolor erat, & ignominia non minor. Vnde Iſidorus libro 5. Originum, cap. vlt. circa finem. *Maiorem* (inquit) *eſſe pœnã Crucis, quam patibuli. Nam patibulum appenſos ſtatim exanimat, Crux autem ſuffixos diu cruciat. Vnde & in Euangelio latronibus, vt morerentur, & die ligno ante ſabbatũ deponerentur, crura cõfracta ſunt, quia ligno ſuſpenſi, citò mori nõ poterãt.* Et Aug. tract. 31. in Ioan. *Supplicium ideo durius erat, quia diutius* B *cruciabat, & omnes crucifixi lõga morte necabãtur.* Et ideo cùm Chriſtus citius inuentus fuerit mortuus, omnes admirati ſunt. Et in eandem ſententiam eleganter loquitur Auguſt. tract. 36. vbi dicit: *Illa morte peius nihil fuit inter omnia genera mortium, &c.* Eadem luculentiùs repetit idem Auguſtinus ſerm. 18. de verbis Domini, vbi inter alia inquit: *Si genus mortis exhorreſcit infirmitas, nihil eo tempore fuit ignominioſius, quàm mors Crucis, non enim fruſtra cõmendans eius obediẽtiam Apoſtolus addidit, dicens, Factus eſt obediens vſque ad mortem, mortem autem Crucis.* Quod verbum ponderans etiã Chryſoſt. ſerm. 7. in epiſt ad Philippenſ. ſic ſcribit, *Papæ, quàm magnum & vehemẽter ineffabile eſt, quòd ſeruus factus eſt. Quòd verò mortẽ ſuſtinuit multo plus eſt: ſed eſt & aliud maius quid-* C *dam iſto, & admirabilius. Quãmobrem? Quoniam non quæuis mors iſti ſimilis eſt, iſta nãque omniũ videbatur probroſiſſima, iſta plena dedecore, iſta maledicta. Maledictus enim, inquit, omnis, qui pepẽdit in ligno:* & D. Thom. ibi dicit illo verbo, *mortem, mortem autem crucis*, notari Chriſtum non fugiſſe ignominiam, quia mors erat ignominioſiſſima. Vnde & Sap. 2. dicitur in perſona Iudæorum, *Morte turpiſſima condemnemus eum.* Illo enim ſupplicij genere ſolùm mancipia, aut ſerui, non autem liberi ſolebant affici. Vnde Lactan. lib. 4. diuinarum Inſtit. c. 26. *Dicat*, inquit, *fortaſſe aliquis, cur ſi Deus fuit, & mori voluit, non ſaltẽ aliquo honeſto mortis genere affectus eſt? cur potiſſimum cruce? cur infami genere ſupplicij? quod etiam homini libero, quamuis nocenti videatur indignũ.* Cuius rei o- D ptimam rationem affert veluti amplificans ſuperiorem cauſam, ex noſtro exemplo deſumptam, iis verbis: *Vt is, qui humilis aduenerat, humilibus & infirmis opem ferret, & in omnib. ſpem ſalutis oſtẽderet, eo genere afficiẽdus fuit, quo humiles & infirmi ſolent, ne quis eſſet omnino, qui eum non poſſet imitari.* Addendum verò vlteriùs eſt non ſolùm propter exemplũ noſtrum voluiſſe Deum tã acerbum & ignominioſum mortis genus Chriſtum exaltare: ſed etiam vt Chriſti obedientia ad Deum, & charitas erga homines, & ſeueritas diuinæ iuſtitiæ magis oſtenderetur. Denique vt diuina ſapientia, ac virtus ampliùs eluceret dum per mortem ignominioſam, & dæmonem vicit, & homines ad ſui cognitionem & amorem traxit. Et ideo Paul. 1. ad Corinth. 1. Verbum crucis, *Dei* E *virtutem*, appellat, & ſubdit, *Quia quod ſtultũ eſt Dei, ſapientius eſt hominibus, & quod infirmum eſt Dei, fortius eſt hominibus.* Vnde Leo Papa ſermon. 1. de paſſ. Domini. *Non eſt*, inquit, *dilectiſſimi, erubeſcenda crux Chriſti, quæ de virtute eſt diuini conſilij; non de conditione peccati*: & ſerm. 2. *Crux Chriſti, ſacramentum veri & prænuntiati habet altaris, vbi per hoſtiam ſalutarem, naturæ humanæ celebraretur oblatio. Ibi ſanguis immaculati agni, antiquæ præuaricationis pacta delebat, ibi tota diabolicæ dominationis cõterebatur aduerſitas, & de elatione ſuperbiæ victrix humilitas triũphabat.* Rurſus ſer. 8. *O admirabilis potẽtia crucis! ô ineffabilis gloria paſſionis, in qua & tribunal Domini, iudicium mundi, & poteſtas eſt crucifixi.* Et cætera, quæ eleganter proſequitur. Vltimò conſiderandum eſt in hac ratione ex Chryſoſtomo dicto ſermone 7. ad Phlip. quamuis

Iſidor. · *Aug.* · *Ignominia crucis.* · *Aug.* · *Chryſoſt.* · *D. Thom.* · *Sap. 2.* · *Lactan.* · *Acerbitas & ignominia tãta in morte à Chriſto, cur aſſumpta.* · *1. Cor. 1.* · *Leo Pap.* · *Chryſoſt.*

quãuis Chriſtus ob prædictas cauſas hoc genus mortis elegerit, Iudæos verò idẽ genus ignominioſæ mortis ad eũ interficiendũ delegiſſe, vt Chriſtum probroſũ efficerẽt, *vt etſi nemo propterea ab ipſo abſtineret, quòd occiſus eſſet: abſtineret tamen vel ideo, quòd hoc pacto occiſus eſſet.* Quam Iudæorum mẽtem ſatis ſignificauit Ieremias illis verbis, *Venite mittamus lignum in panẽ eius, & nomen eius non memoretur ampliùs. Verùm* (proſequitur Chryſoſt.) *tanto magis ſplendet veritas, tãto redditur illuſtrior, quia tali mortis genere putabãt eum abominãdum fore, & omnino abominandiſſimum, & tamen nihil potuerunt, ſed ipſe illuſtrior ac maior eſſe oſtenditur.*

Secunda ratio probat, tantum decuiſſe Chriſtũ in ligno mori, quoniam per lignum ſeu fructum arboris deceptus homo fuerat. Quam rationẽ indicat Eccleſia, cũ in hymno canit, *Et medelã ferret inde hoſtis vnde læſerat,* & alibi, *Vt qui in ligno vincebat, in ligno quoque vinceretur.* Eandẽ breuiter ſignificauit Leo Papa ſer. 6. de paſſione, dicẽs, *Per lignum erigitur lapſus in ligno, & guſtu fellis, & aceti diluitur eſca peccati.* Et Damaſc. libr. 4. c. 12. *Quoniam morti per ligna aditus patuerat, conſentaneum erat vt per lignũ quoq; vita & reſurrectio donaretur.* Et Hieron ad Galat. 3. *Ille pependit in ligno vt peccatum, quod commiſimus in ligno ſciẽtiæ boni, & mali, ligno deleret appenſus.* Decuit enim vt eiſdem armis, quibus dæmon hominẽ vincerat, ab eodẽ vinceretur, & vt homo, ſicut per inobediẽtiã ligni peccauerat, ita per inobediẽtiã in ligno redimeretur. Ad quod accõmodari poſsũt verba illa Can. 8. *Sub arbore malo ſuſcitaui te, ibi corrupta eſt mater tua.* Nam priora verba de arbore crucis intelligit Gregor. ibid.

Leo Pap. *Damaſ.* *Hieron.* *Cant. 8.* *Greg.*

Exultari Chriſtum à terra in ligno eius decuit. *Ioan. 3. & 12.* *Chriſt.* *D. Thom.* *Lactant.*

Tertia & quarta ratio ſolùm ſunt congruentiæ, ob quas expediens fuit, Chriſtũ à terra eleuatũ, ſeu in aëre mori: iuxta illud Ioan. 3. *Oportet exaltari filium hominis,* & c. 12. *Ego ſi exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipſum.* Quã rationẽ præter Chryſoſtomum (quem D. Thom. citat) Luculenter tractat Lactant. lib. 4. de vera ſapientia, cap. 26. vbi ſic inquit, *Illa quoque præcipua fuit cauſa cur Deus crucẽ maluerit, quòd illa exaltari eũ fuit neceſſe, & omnibus gentibus paſſionẽ Dei noteſcere. Nam quoniã is, qui patibulo ſuſpenditur, & cõſpicuus eſt omnibus, & cæteris altior, crux potius electa eſt, quæ ſignificaret illum tã conſpicuum, tãq; ſublimẽ futurum, vt ad eum cognoſcẽdum pariter, & colendum cunctæ nationes ex omni orbe concurrerent.* Eandẽ rationẽ ſimul cum multis aliis amplificat elegãter. Athanaſ. lib. de Incarnatione Verbi, & corporali eius aduentu. Primò; quia oportuit Chriſti mortẽ eſſe notiſſimã, & in oculis omniũ, vt tãtò eſſet admirabilior & certior reſurrectio; quanto mors eſſet omnibus manifeſtior, ſeu (quo perinde ferè eſt) vt victoria de morte clariùs oſtẽdi poſſet, dũ eã in oculis omniũ in ſe prouocatã, mortuã reddidiſſet, *ac iã deinde inanem, & exhauſtã, ſui corporis incorruptibilitate probaſſet.* Secundò, quia oportuit diabolum præcipitari, aërémque purificari. Dæmon enim è cœlo lapſus in hoc aëre vim ſuam exercebat, & ideo Chriſtus in aëre ſublimatus, aërẽ purgauit, & cõtra dæmonũ inſectationes vim atq; efficaciã tribuit. Tertiò ſublimatus eſt in aëre, quia nouum cœlorum iter nobis apparebat, quos ipſe ſuo corpore in ſublime attollebat. Nam quemadmodum illud pro omnibus morti obtulit, ita quoque per illud viam ad cœlos commonſtrauit.

Athanaſ.

Quinta & ſexta ratio D. Thõ. propriè procedũt de ſupplicio crucis quoad figurã, & propriũ modũ eius. Et quinta eſt præcipua, & quæ freqnẽtiùs reperitur in Patribus optimè Lactan. ſuprà, *Extẽdit in paſſione manus ſuas, orbẽmq; dimenſus eſt, vt iã tunc oſtenderet ab ortu ſolis vſq; ad occaſum, magnũ populum ex omnib9 linguis & tribubus, cõgregatum, ſub alas ſuas eſſe venturum: & ſignum illud maximum, atq; ſublime frõtibus ſuis ſuſcepturum.* Et Athan. loco etiã ſ. citato. *Si mors Domini redemptio eſt* A *hominũ, quomodo nos aduocaſſet, niſi crucifixus eſſet? In ſola enim cruce mors extẽſis manibus toleratur, ideo ergo par erat, vt Dominus hoc modo mortem ſuſtineret, manúſq; eius extenderentur, vt hac quidem veterem populum, illã verò Gentiles attraheret, & ambos in ſe coniungeret.* Iuxta quã interpretationẽ aliter poſſumus exponere latitudinẽ, lõgitudinẽ, ſublimitatẽ, & profunditatẽ crucis, quam Aug. hic D. Thõ. citatus. Latitudo enim crucis deſignata ligno eius tranſuerſo indicat generalẽ fructum crucis, per vniuerſũ orbẽ diffundendũ, vt Lactantius, & Athanaſ. expoſuerunt: lõgitudo verò ſignificata in ligno recto, cuius extremę partes sũt ſublimitas, & profundũ, quia ex altera in terra infixũ, ex altera verſùs cælũ erigitur, hoc (inquã) lignum indicabat crucẽ, & in terra, & in B cœlo, & etiã ſubtus terram, vim & efficaciam habiturã, iuxta illud ad Coloſſ. 1. *Pacificãs per sãguinem crucis eius, & quæ in cælis, & quæ in terra ſunt,* & illud ad Phil. 2. *Vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, cœleſtiũ, terreſtriũ & infernorũ,* Vnde Damaſ. lib. 4. de fide, c. 12. dicit verbũ crucis appellari *virtutem Dei, quia ſicut quatuor extremæ crucis partes per medium centrum inter ſe cohærent, & conſtringuntur, ita per Dei potentiã ſublimitas, & profunditas, ac longitudo, & latitudo, hoc eſt, omnis tã viſibilis, quã inuiſibilis creatura continetur.* Aliter Hier. Marc. 15. inquit, *Species crucis, quid eſt, niſi forma quadrata mundi? Oriens de vertice fulgens, Arctiõ dextra tenet, Auſter in læua conſiſtit, Occidens ſub Plãtis firmatur.* Et idem ferè habet Beda Luc. 22. vbi refert carmina Sedulij lib. 1. Paſcha- C lis, in quibus eadẽ ſentẽtia cõtinetur. Aliter Clem. Alex. oratione exhortatoria ad Gentes in fine, dicit per extẽſionẽ manuũ Chriſti ſignificari, ſolutũ eſſe hominẽ, qui allegatus erat interitui, & corruptioni. Deniq; Greg. Naz. oratione prima apologetica ante mediũ, ferè omnes has rationes breuiſſimis verbis cõplexus eſt, dicẽs, *Idcirco lignũ aduerſùs lignum, & manus aduerſùs manum, illæ inquã fortiter extenſæ, aduerſùs incontinenter extenſã, illæ clauis confixæ, atq; conſtrictæ, aduerſùs remiſſam, & ſolutã illa orbis fines coniungentes, aduerſùs eam, quæ Adamũ è paradiſo exturbauit. Idcirco ſublimitas aduerſùs lapſum, & fel aduerſùs guſtum, & ſpinea corona aduerſùs prauum imperium, & mors aduerſùs mortem, & tenebræ aduerſùs lumẽ, & ſepultura aduerſùs illã in terrã reuerſionem, & reſurrectio propter reſurrectionem.* Plura de D hac re videri poſſunt apud Ambr. ſer. 55. & 56. Chryſoſtomũ tribus homiliis de cruce, in tertio tomo, & Irenæũ lib. 5. contra hæreſ. c. 17. & Cyprian. ſeu potiùs Ruffinum in expoſitione ſimboli, Cyprianum etiam ſermon. de paſſione Domini, & Aug. lib. 2. de doctrina Chriſtiana, c. 41. & tractat. 118. in Ioannem.

Quatuor partes crucis Chriſti quid portendant. *2. Coloſſ. 1.* *Philip. 1.* *Damaſ.* *Hieron.* *Beda.* *Sedul.* *Clem. Alex.* *Greg. Naz.* *Ambroſ.* *Chryſoſt.* *Irenæ.* *Ruffin.* *Cyprian.* *Aug.*

Septimam rationem ex eo conficit D. Thom. quòd oportuit veteres figuras crucis impleri. Quę ratio ſupponit myſteriũ futurũ, & cõuenientiã eius ſecundùm ſe, & ex eius ſuppoſitione procedit. Et ſimile argumẽtũ ſumi poſſet ex Prophetiis, quas infrà ſuo loco afferemus. Nã etiã prophetias impleri neceſſariũ erat. Offerebat autẽ ſe hoc loco occaſio multa dicẽdi de huiuſmodi Crucis figuris. Sed eã rem vt alienã ab ſcho- E laſtico inſtituto prætermittamus. Videri autẽ poſſunt multa de hoc argumẽto apud Iuſtinũ Mar. dialogo cũ Triphone, & apolog. 2. & Tertull. lib. 3. cõtr. Marciõ. c. 18. & ſequentibus, & libro contra Iudæos, c. 10. & ſequentibus. Lactantius lib. 4. de vera ſapientia, c. decimo octauo, & Aug. lib. 16. contr. Fauſt. c. 15. & ſequentibus, vt explicat, Virgam, qua Moyſes petrã percuſſit, fuiſſe crucis figuram. Damaſc. lib. 4. c. 12. vbi inter alia explicat, Iacob, quando cancellatis manibus & adorato virgæ faſtigio filiis Ioſeph benedixit, crucis myſterium delineaſſe. Quod etiam attigit Hieronym. Ierem. 13. Peruulgata etiam eſt Crucis figura in ſerpẽte æneo, quam ipſemet Chriſtus explicuit Ioã. 3. *Sicut Moyſes exaltauit ſerpentem in deſerto, ita oportet exaltari filium*

Iuſtin. *Tertull.* *Lactant.* *Auguſt.* *Damaſ.* *Hieron.* *Figuræ crucis* *Chryſ.* *Ioan. 3.*

Cyril. August. Chryſoſt. Galat. 2. Iuſt. Mar.

lium hominis. Quam Cyrillus ibi, Auguſt. Chryſoſt. & alij exponētes illud ad Galat. 3. *Factus pro nobis maledictum.* Refert etiam Iuſtin. ſuprà, agnum paſchalem in figuram Crucis ſolitum eſſe aſſari affixum duobus lignis, recto, & tranſuerſo, in modum Crucis expanſis. Moyſen præterea orantē expanſis manibus in figurā Crucis, vt populus vinceret, hoc myſteriū ſignificaſſe, multi Patres exponūt, quos retuli priori tom. diſp. 56. ſect. 3. Sed de his hactenus. Solutiones argumentorum primi & ſecundi non indigent annotatione vlla. De loco verò illo ad Galat. 3. qui in ſol. ad 3. tractatur, plura dicemus inferius in diſputatione de Myſterio Crucis.

ARTICVLVS V.

Vtrùm Chriſtus omnes paſſiones ſuſtinuerit.

250 Infr. 48. part. 2. lib. 10. in 2. fo. à principio libri.

AD quintū ſic proceditur. Videtur, quòd Chriſtus omnes paſſiones ſuſtinuerit. Dicit enim Hilar. 10. de Trinit. Vnigenitus Dei ad peragendum mortis ſuæ ſacramentum conſummaſſe ſe omne humanarum genus paſſionū teſtatur, cùm inclinato capite emiſit ſpiritum. Videtur ergo quòd omnes paſſiones humanas ſuſtinuerit.

2. Præterea. Iſai. 52. dicitur, Ecce intelliget ſeruus meus, & exaltabitur, & eleuabitur, & ſublimis erit valde, ſicut obſtupuerūt ſuper eum multi, ſic inglorius erit inter viros aſpectus eius, & forma eius inter filios hominum. Sed Chriſtus eſt exaltatus ſecundùm hoc, quòd habuit omnem gratiā, & omnem ſcientiam, pro quo ſuper eum multi admirantes obſtupuerunt. Ergo videtur, quòd inglorius fuerit, ſuſtinendo omnem paſſionem humanam.

artic. 3. huius quaſt.

3. Præterea, Paſſio Chriſti ordinata eſt ad liberationē hominis à peccato, vt ſuprà dictum eſt. Sed Chriſtus venit liberare homines ab omni genere peccatorum; ergo debuit pati omne genus paſſionum.

Sed contra eſt, quod dicitur Ioan. 19. quòd milites primi quidem fregerunt crura, & alterius, qui crucifixus eſt cum eo: ad Ieſum autem cùm veniſſent, non fregerunt eius crura. Non ergo paſſus eſt omnem humanam paſſionem.

Reſpondeo dicendum, quòd paſſiones humanæ poſſunt conſiderari dupliciter. Vno modo quantum ad ſpeciem, & ſic non oportuit Chriſtum pati omnem paſſionem, quia multæ paſſionum ſpecies ſibi inuicem contrariantur, ſicut combuſtio in igne, & ſubmerſio in aqua. Loquimur enim nunc de paſſionibus ab extrinſeco illatis, quia paſſiones ab extrinſeco cauſatas, (ſicut ſunt ægritudines corporales) non decuit eum pati, vt ſuprà dictum eſt. Sed ſecundùm genus, paſſus eſt omnem paſſionem humanam. Quod quidem poteſt conſiderari, tripliciter. Vno modo ex parte hominum, à quibus paſſus

q. 14. art. 4.

eſt. Paſſus eſt enim aliquid & à Gentilibus, & à Iudæis, & à maſculis, & à fœminis, vt patet de ancillis accuſantibus Petrum. Paſſus eſt etiam & à principibus, & à miniſtris eorum & popularibus, ſecundùm illud Pſal. 2. Quare fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania, Aſtiterunt Reges terræ, & principes conuenerunt in vnum aduerſus Dominum, & aduerſus Chriſtum eius. Paſſus eſt etiam à familiaribus, & notis, ſicut patet de Iuda eum prodente, & Petro ipſum negante. Alio modo patet idem ex parte eorum, in quibus homo poteſt pati. Paſſus eſt enim Chriſtus in ſuis amicis, eum deſerentibus. In fama per blaſphemias contra eū prolatas. In honore & gloria, per irriſiones, & contumelias ei illatas. In rebus, per hoc quod etiam veſtibus ſpoliatus eſt. In anima, per triſtitiam, tædium, & timorem. In corpore, per vulnera, & flagella. Tertio poteſt conſiderari in quantum ad corporis membra: paſſus eſt enim Chriſtus in capite, pungentium ſpinarum coronam, in manibus, & pedibus fixionem clauorum, in facie alapas, & ſputa, & in toto corpore flagella. Fuit etiam paſſus ſecundùm omnem ſenſum

A *corporeum: ſecundùm tactum quidem, flagellatus, & clauis confixus: ſecundum guſtum, felle & aceto potatus: ſecundùm olfactum, in loco fœtido cadauerum mortuorum (qui dicitur Caluariæ) appenſus patibulo: ſecundùm auditum, laceſſitus vocibus blaſphemantium & irridentium: ſecundùm viſum, videns matrem & diſcipulum, quem diligebat flentes.*

Citat. in argumen.

Ad primum ergo dicendum, quòd verbum Hilar. eſt intelligendum quantum ad omnia genera paſſionum, non autem quantum ad omnes ſpecies.

Ad ſecundum dicendum, quòd ſimilitudo ibi attenditur, non quantum ad numerum paſſionum & gratiarum, ſed quantum ad magnitudinem vtriuſq; quia ſicut ſublimatus eſt in domis gratiarum ſuper alios, ita deiectus eſt infra alios per ignominiam paſſionis.

B *Ad tertium dicendum, quòd ſecundùm ſufficientiam vna minima paſſio Chriſti ſuffeciſſet ad redimendum genus humanum ab omnibus peccatis: ſed ſecundùm conuenientiam, ſufficiens fuit quòd pateretur omnia genera paſſionum, ſicut iam dictum eſt.*

COMMENTARIVS.

CIrca literam huius articuli ferè nihil annotandum occurrit, quia perſpicua ſunt omnia, quæ D. Thomas dicit, & ſub illis capitibus, quæ numerat, poteſt quilibet ex Euāgelica hiſtoria recenſere in indiuiduo perſonas, à quibus Chriſtus paſſus eſt, conuitia, iniurias, paſſiones, ac dolores quæ ſuſtinuit, de
C quibus omnibus infrà in diſputationibus aliquid attingemus. Videri etiam poſſunt circa hunc articulū, quæ in ſuperiori tomo diſputata ſunt de defectibus à Chriſto aſſumptis, diſput. 32. & 34. In his verò, quæ Caietan. notat, rectè dictum eſt mala pœna quodammodo eſſe deificata, eo quòd à Chriſto aſſumpta ſunt. Quòd verò malum culpæ quodammodo etiam deificatum ſit, non rectè dictum eſt. Nam malo culpæ tanta dignitas omnino repugnat. Ratio enim ob quā malum pœnæ ad tantam dignitatem euectum eſt, nimirum vt valorem infinitum haberet ad ſatisfaciendum Deo, & vt nobis fieret amabile, ac deſiderabile, nō habuit locum in malo culpæ, quod neq; eſt aptum
D ad ſatisfaciendum, ſed potiùs ſatisfactionem requirit, neque etiam debet à nobis expeti, quin potiùs ipſum malum pœnæ aſſumptum eſt, vt ſit indicio, quàm ſit nobis odio habendū malū culpæ. Quòd verò Chriſtus aſſumpſerit corpus de maſſa peccatrice, non id fecit, vt peccatum illo modo deificaret, quia parentū peccata nullo modo ad ipſum pertinuerūt quoad culpam: ſed ſolùm quoad pœnam: ſed id fecit, vt peccatores honoraret, eorumque naturam deificaret. Hæc obiter dicta ſint propter notatiunculam Caiet. quem non in re, ſed ſolùm in proprietate ſermonis lapſum eſſe exiſtimo. De hac verò re diſputatum eſt diſput. 33. ſect. 2. tomi prioris.

E

ARTICVLVS VI.

Vtrùm dolor paſſionis Chriſti fuerit maior omnibus doloribus.

AD ſextum ſic proceditur. Videtur, quòd dolor paſſionis Chriſti non fuerit maior omnibus aliis doloribus. Dolor enim patientis augetur, ſecundùm grauitatem, & diuturnitatem paſſionis. Sed quidam martyres grauiores paſſiones & diuturniores ſuſtinuerunt, quàm Chriſtus, ſicut patet de Laurentio, qui eſt aſſatus in craticula, & Vincentio, cuius carnes ſunt vngulis ferreis laceratæ; ergo videtur, quòd dolor Chriſti patientis non fuerit maximus. 251 3. di. 15. q. 2. a. 3. q. 3. & ep. 3. & opuſ. 3. c. 238. & 239.

2. Præ

2. Præterea, Virtus mentis eſt mitigatiua doloris in tantum quòd Stoici poſuerunt triſtitiam in animam ſapientis nõ cadere, & Ariſtot. poſuit quòd virtus moralis medium tenet in paſſionibus. Sed in Chriſto fuit perfectiſſima virtus mentis; ergo videtur, quòd in Chriſto non fuerit maximus dolor.

lib. 2. Ethic. c. 3. 6. & 9. tom. 5.

3. Præterea, quanto aliquod patiens eſt magis ſenſibile, tanto maior ſequitur dolor paſſionis. Sed anima eſt ſenſibilior, quàm corpus, cùm corpus ſentiat ex anima. Adam etiã in ſtatu innocentiæ videtur corpus ſenſibilius habuiſſe, quàm Chriſtus, qui aſſumpſit corpus humanum cum naturalibus defectibus; ergo videtur, quòd dolor animæ patientis in purgatorio, vel in inferno, vel etiam dolor Adæ, ſi paſſus fuiſſet, maior fuiſſet, quàm dolor paſſionis Chriſti.

4. Præterea, Maioris boni amiſsio cauſat maiorem dolorem. Sed peccator peccando amittit manus bonum, quàm Chriſtus patiendo: quia vita gratiæ eſt melior, quàm vita naturæ, Chriſtus etiam, qui amiſit vitam, poſt triduum reſurrecturus, minus aliquid amiſiſſe videtur, quàm illi, qui amittunt vitam permanſuri in morte. Ergo videtur, quòd dolor Chriſti non fuerit maximus dolorum.

5. Præterea, Innocentia patientis diminuit dolorem paſſionis. Sed Chriſtus innocenter eſt paſſus, ſecũdùm illud Hierem. Ego autem quaſi agnus manſuetus, qui portatur ad victimam: ergo videtur, quòd dolor paſſionis Chriſti non fuerit maximus.

6. Præterea, in his, quæ Chriſti ſunt, nihil fuit ſuperfluum. Sed minimus dolor Chriſti ſuffeciſſet ad finem ſalutis humanæ: habuiſſet enim infinitam virtutem ex perſona diuina. Ergo ſuperfluum fuiſſet aſſumere maximum dolorem.

q. 15. art. 5. & 6. Sed contrà eſt, quod Thren. 1. dicitur ex perſona Chriſti, Attendite & videte, ſi eſt dolor, ſicut dolor meus.

Reſpondeo dicendum, quòd ſuprà dictum eſt, cùm de defectibus aſſumptis à Chriſto ageretur, in Chriſto patiente fuit verus dolor, & ſenſibilis, qui cauſatur ex corporali nociuo: & dolor interior, qui cauſatur ex apprehenſione alicuius nocumenti, quia triſtitia dicitur. Vterq; autem dolor in Chriſto fuit maximus inter dolores præſentis vitæ, quod quidem contigit propter quatuor. Primò quidem, propter cauſas doloris: nam doloris ſenſibilis cauſa fuit læſio corporalis, quæ acerbitatem habuit: tum propter generalitatem paſſionis, de qua dictum eſt: tũ etiam ex genere paſsionis, quia mors confixorũ in cruce eſt acerbiſsima: quia configuntur in locis neruoſis, & maximè ſenſibilibus, ſcilicet in manibus, & pedibus, & ipſum pondus corporis pendentis continuè auget dolorem, & cum hoc etiam eſt doloris diuturnitas, quia non ſtatim moriuntur, ſicut hi, qui gladio interficiuntur. Doloris autem interioris cauſa fuit: primò quidem omnia peccata humani generis, pro quibus ſatisfaciebat patiẽdo: vnde ea quaſi ſibi adſcribit dicens in Pſal. 21. Verba delictorũ meorum: ſecundò ſpecialiter caſus Iudæorum, & aliorum in eius morte delinquentium, & præcipuè diſcipulorum, qui ſcandalum paſsi ſunt in Chriſti paſsione: tertiò, etiam amiſsio vitæ corporalis, quæ naturaliter eſt horribilis humanæ naturæ. Secundò poteſt magnitudo doloris eius conſiderari ex perceptibilitate patientis, & ſecundùm animã, & ſecundùm corpus. Nam & ſecundũ corpus erat optimè cõplexionatus, cùm corpus eius fuerit formatum miraculosè operatione Spiritus ſancti: ſicut & alia quæ per miracula facta ſunt, fuerũt aliis potiora (vt Chryſoſtom. dicit de vino, in quod Chriſtus aquam conuertit in nuptiis) & ideo in eo maximè viguit ſenſus tactus, ex cuius perceptione ſequitur dolor. Anima etiam ſecundũ vires interiores, efficaciſsimè apprehendit omnes cauſas triſtitiæ. Tertiò, magnitudo doloris Chriſti patientis poteſt conſiderari ex doloris & triſtitiæ puritate. Nam in aliis patientibus mitigatur triſtitia interior, & etiam dolor exterior, ex aliqua conſideratione rationis, per quandam deriuationem, ſeu redundantiam à ſu-

q. 15. & art. præced.

Homil. 21. in loco à medio illius tom. 3.

A perioribus viribus ad inferiores, quod in Chriſto patiente non fuit, quia vnicuique virium permiſit agere, quod eſt ſibi proprium, ſicut Damaſcen. dicit. Quartò poteſt conſiderari magnitudo doloris Chriſti patientis, ex hoc quòd paſsio illa & dolor à Chriſto fuerunt aſſũpta voluntariè, propter finem liberationis hominum à peccato. Et ideo tantam quantitatẽ doloris aſſumpſit, quæ eſſet proportionata magnitudini fructus, qui inde ſequebatur. Ex his igitur omnibus cauſis ſimul conſideratio manifeſtè apparet, quòd dolor Chriſti fuerit maximus.

lib. 3. c. 15. à medio.

Ad primum ergo dicendum, quòd ratio illa procedit ex vno tantùm prædictorum, ſcilicet ex læſione corporali, quæ eſt cauſa ſenſibilis doloris. Sed ex aliis cauſis multo magis dolor Chriſti patientis augetur, vt dictum eſt.

B Ad ſecundum dicendum, quòd virtus moralis aliter mitigat triſtitiã interiorem, & aliter exteriorem dolorem ſenſibilem. Triſtitiam enim interiorem diminuit directè, in ea medium conſtituendo, ſicut in propria materia. Medium autẽ in paſsionibus virtus moralis cõſtituit (vt in ſecunda parte habitum eſt) non ſecundum quantitatem rei, ſed ſecundum quantitatem proportionis, vt ſcilicet paſsio non excedit regulam rationis. Et quia Stoici reputabant, quòd nulla triſtitia eſſet ad aliquid vtilis: ideo credebant, quòd totaliter à ratione diſcordaret, & per conſequens, quòd totaliter eſſet ſapienti vitanda, ſed ſecundùm rei veritatem triſtitia aliqua laudabilis eſt (vt Auguſtin. probat. in 14. de Ciuit. Dei) quando ſcilicet procedit ex ſancto amore, vtpote cùm aliquis triſtatur de peccatis propriis vel alienis. Aſſumitur etiam, vt vtilis ad
C finem ſatisfactionis pro peccato, ſecũdum illud Apoſt. 2. ad Cor. 7. Quæ ſecundùm Deum eſt triſtitia, pœnitentiam in ſalutem ſtabilem operatur. Et ideo Chriſtus, vt ſatisfaceret pro peccatis omnium hominum, aſſumpſit triſtitiã maximã quidem quantitate abſoluta, non tamen excedentem regulam rationis. Dolorem autem exteriorem ſenſus, virtus moralis directè non minuit: quia talis dolor non obedit rationi, ſed ſequitur corporis naturam. Diminuit tamen ipſum indirectè, per redundantiam à ſuperioribus viribus in inferiores, quod in Chriſto non fuit, vt dictum eſt.

in corp. artic.

p. 2. q. 64. art. 1. & 2.

Luc. 14. cap. 3. tom. 5.

Ad tertium dicendum, quòd dolor animæ ſeparatæ patientis, pertinet ad ſtatum futuræ damnationis, quæ excedit omne malum huius vitæ, ſicut ſãctorum gloria excedit omne
D bonum præſentis vitæ. Vnde cùm dicimus Chriſti dolorem eſſe maximum, non comparamus ipſum dolori animo ſeparatæ. Corpus autem Adæ pati non poterat niſi peccaret, & ſic fieret mortale & paſsibile, & minus doleret patiens, quàm corpus Chriſti, propter rationes prædictas. Ex quibus etiam apparet, quòd etiamſi per impoſsibile ponatur, quòd Adam in ſtatu innocentiæ paſſus fuiſſet, minus fuiſſet dolor eius, quàm Chriſti.

Ad quartum dicendum, quòd Chriſtus non ſolùm doluit pro amiſsione vitæ corporalis propriæ, ſed etiam pro peccatis omnium aliorum, qui dolor in Chriſto exceſsit omnem dolorem cuiuſcunque contriti: tum quia ex maiori ſapientia, & charitate proceſsit, ex quibus dolor contritionis augetur: tum etiam quia pro omnibus peccatis ſimul doluit:
E ſecundùm illud Iſai. 53. Verè dolores noſtros ipſe tulit. Vita autem corporalis Chriſti fuit tantæ dignitatis, & præcipuè propter diuinitatem vnitam, quòd de eius amiſsione etiã ad horam magis eſſet dolendum, quàm de amiſsione vitæ alterius hominis per quantumcunque tempus. Vnde & Philoſophus dicit 3. Ethic. quod virtuoſus plus diligit vitam ſuam, quanto ſcit eam eſſe meliorem, & tamen eam exponit propter bonum virtutis. Et ſimiliter Chriſtus vitam ſuam maximè dilectam, expoſuit propter bonum charitatis, ſecundùm illud Hierem. 12. Dedi dilectam animam meam in manibus inimicorum eius.

lib. 3. c. 9. circa med. to. 5.

Ad quintum dicendum, quod innocentia patientis minuit dolorem paſsionis quantum ad numerum: quia cùm nocens patitur, dolet non ſolùm de pœna, ſed etiam de culpa innocens autem ſolùm de pœna. Qui tamen dolor in eo au-

getur ex innocentia, in quantum apprehendit nocumentum illatum, vt magis indebitum. Vnde etiam & alij magis ſunt reprehenſibiles, ſi ei non cōpatiuntur, ſecundùm illud Iſai. 57. Iuſtus autem perit, & non eſt qui recogitet in corde ſuo.

Ad ſextum dicendum, quòd Chriſtus voluit genus humanum à peccatis liberare non ſola poteſtate, ſed etiam iuſtitia. Et ideo non ſolùm attendit quantam virtutem dolor eius haberet ex diuinitate vnita, ſed etiam quantum dolor eius ſufficeret ſecundùm humanam naturam ad tantam ſatisfactionem.

COMMENTARIVS.

DE materia huius articuli agemus proxima diſputatione. Litera autem D. Thomæ non indiget alia expoſitione: nam ex iis, quæ ibi dicemus, eſt ſatis perſpicua. Quod verò D. Thom. dicit in vltima ratione, & in ſol. ad 6. Chriſtum aſſumpſiſſe eam quantitatem doloris, quæ non ſolùm ex vnione ad Verbum, ſed ex ſe ſufficeret ad cōdignam ſatisfactionem pro humana natura, explicatum eſt in ſuperiori tom. diſp. 4. ſect. 4. in ſol. ſecundæ obiectionis, vbi diximus id eſſe intelligendum ſecūdùm quandam proportionem.

ARTICVLVS VII.

Vtrùm Chriſtus paſſus fuerit ſecundum totam animam.

252 3. diſt. 15. q. 2. art. 1. q. 3. & a. 3. q. 2. & veri. q. 26. art. 3. ad 1. & art. 8. & 9. & quol. 7. ar. 5. & opuſ. 3. cap. 235. Ex lib. 3. ex text. 6. & 12. tom. 2.

AD ſeptimum ſic proceditur. Videtur, quòd Chriſtus non fuerit paſſus, ſecundùm totam animam. Anima enim patitur patiēte corpore per accidēs, in quantum eſt corporis actus. Sed anima non eſt actus corporis ſecundùm quamlibet partem eius: nam intellectus nullius corporis actus eſt, vt dicitur in 3. de anima. Ergo videtur, quòd Chriſtus non fuerit paſſus, ſecundùm totam animam.

2. Præterea, Qualibet potentia animæ patitur à ſuo obiecto. Sed ſuperioris partis rationis obiectum ſunt rationes æternæ: quibus inſpiciendis, & conſulendis intendit, vt Auguſt. dicit 12. de Trinit. Ex rationibus autem æternis nullum potuit Chriſtus pati nocumentum, cùm in nullo ei contrariētur. Ergo videtur, quòd non fuerit paſſus ſecundùm totam animam.

lib. 12. c. 7. in in fin. tom. 3.

Hierom. ſuper illud Matth. 2. Capit. contriſtari & mœſtus eſſe tom. 9.

3. Præterea, quando paſſio ſenſibilis vſque ad rationem pertingit, tunc dicitur completa paſſio, quæ in Chriſto fuit, ſed ſolùm propaſſio, vt Hieronym. dicit. Vnde & dicit in epiſtol. ad Ioan. Euangeliſtam, quòd paſſiones ſibi illatas patiebatur ſecundùm iudicare ſolùm. Non ergo videtur, quòd Chriſtus ſecundùm totam animam pateretur.

Incepit hæc epiſto. Dion. Diony. Saluto te anima, & circa medium illius.

4. Præterea, Paſſio dolorem cauſat. Sed in intellectu ſpeculatiuo non eſt dolor: quia delectationi, quæ eſt ab eo, quod eſt conſiderare, nulla triſtitia opponitur, vt Philoſophus dicit in 1. Topic. Ergo videtur, quòd Chriſtus non pateretur, ſecundùm totam animam.

1. Topic. c. 13. in loco. Ab his, in quibus reperitur alterum contrarium, tom. 1.

Sed contrà eſt eſt, quod in Pſalmo 87. dicitur ex perſona Chriſti, Repleta eſt malis anima mea. Gloſſa, non vitijs ſed doloribus, quibus anima carni compatitur, vel malis ſcilicet pereuntis populi compatiendo. Non autem fuiſſet anima eius his malis repleta, ſi non ſecundùm totam animam paſſus eſſet. Ergo Chriſtus eſt ſecundùm totam animam paſſus.

Pſalm. 87. Et Auguſt. ibi tom. 8.

Reſpondeo dicendum, quòd totum dicitur reſpectu partium: partes autem animæ dicuntur potentiæ eius. Sic ergo dicitur anima tota pati, in quantum patitur, ſecundùm ſuam eſſentiam, vel in quantum ſecundùm omnes ſuas po-
A *tentias patitur. Sed conſiderandum eſt, quòd aliqua potentia animæ poteſt pati dupliciter. Vno modo paſſione propria, quæ quidem eſt ſecundùm quòd patitur à ſuo obiecto. ſicut ſi viſus patiatur ex ſuperabundāti viſibili. Alio modo patitur aliqua potētia paſſione ſubiecti, ſuper quod fundatur, ſicut viſus patitur patiēte ſenſu tactus in oculo, ſuper quē fundatur viſus, putà cùm oculus pungitur, aut etiam diſtemperatur per calorem. Sic igitur dicendum eſt, quòd ſi intelligamus totam animam ratione ſuæ eſſentiæ, ſic manifeſtum eſt totā animam Chriſti paſſam eſſe. Nam tota eſſentia animæ cōiungitur corpori, ita quòd tota eſt in toto, & tota in qualibet parte eius, & ideo corpore patiēte, & diſpoſitio ad ſeparationem ab anima, tota anima patiebatur. Si verò intelligamus totam animā, ſecundùm omnes potentias eius, ſic loquendo de paſſioni-*
B *bus propriis potentiarum, patiebatur quidem ſecundùm omnes vires inferiores: quia in ſingulis viribus inferioribus animæ, quæ circa temporalia operantur, inueniebatur aliquid quod erat cauſa doloris Chriſti: ſicut ex ſupradictis patet. Sed ſecundùm hoc ſuperior ratio non patiebatur in Chriſto ex parte ſui obiecti, ſcilicet Dei, qui non erat animæ Chriſti cauſa doloris, ſed delectationis & gaudij. Secundùm autem illum modum paſſionis, quo potentia aliqua dicitur pati ex parte ſui ſubiecti, ſic omnes potentiæ animæ Chriſti patiebātur: omnes enim potentiæ animæ radicantur in eſſentia eius, ad quam peruenit paſſio, paſſo corpore, cuius eſt actus.* *art. 5. & 6. huius q.*

Ad primum ergo dicendum, quòd licèt intellectus, ſecundùm quòd eſt potentia quædā, non ſit corporis actus, eſſentia
C *tamen animæ eſt corporis actus, in qua radicatur potentia intellectiua, vt in prima parte habitum eſt.*

Ad ſecundum dicendum, quòd illa ratio procedit de paſſione, quæ ex parte proprij obiecti, ſecundùm quam ſuperior ratio in Chriſto paſſa non fuit.

Ad tertium dicendum, quòd dolor tunc dicitur eſſe paſſio perfecta, per quam anima perturbatur, quando paſſio ſenſitiuæ partis pertingit vſque ad immutandum rationem à rectitudine ſui actus, vt ſcilicet ſequatur paſſionem, & nō habeat liberum arbitrium ſuper eam. Sic autem paſſio ſenſitiuæ partis non peruenit in Chriſto vſque ad rationem, ſed ex parte ſubiecti, ſicut dictum eſt. *P. p. q. 77. art. 1. & 2.*

Ad quartum dicendum, quòd intellectus ſpeculatiuus nō poteſt habere dolorem, vel triſtitiā ex parte ſui obiecti, quod eſt verum abſolutè conſiderādum, quod eſt perfectio eius. Po- *In corp. art.*
D *teſt tamen ad ipſum pertingere dolor, vel cauſa doloris per modum iam dictum.* *In corp. art.*

COMMENTARIVS.

IN titulo huius artic. multę quæſtiones continentur quas D. Thom. in corpore diſtinguit, vt bene Caiet. explicat. Sed vna tantùm eſt, in qua nonnihil poteſt eſſe difficultatis, quæ à nobis in ſuperioribus eſt ſatis tractata. Prima ergo quæſtio eſt, an tota anima Chriſti ſecundùm eſſentiam ſuam dolores paſſa ſit, & in hac licèt videatur eſſe aliqua controuerſia inter D. Thom. hîc, qui affirmat, & inter Scotū in 3. d. 15. qui hoc negare videtur, tamen in re non poteſt eſſe controuerſia; quia & certum eſt, dolorem non recipi immediatè in eſſentia animæ, ſed in potentia, cuius eſt actus vitalis, & immanens: & certum etiam eſt totam animam ſecundùm eſſentiam eſſe principale principium doloris, & hoc ſenſu ipſam pati, & ſentire dolorem.

Dubium. 1. *D. Thom.* *Scotus.* *Reſponſ.*

Altera quæſtio eſt an omnes potētiæ animæ Chriſti paſſæ fuerint ex parte ſubiecti? & hæc quæſtio videtur potius de modo loquendi, quàm de re. Quia potentiam aliquam pati ſolùm ex parte ſubiecti, nihil aliud eſſe videtur (quantū ex D. Thom. colligitur) quàm quòd ſubiectū, in quo talis potentia exiſtit, ſeu

Dubium. 2. *Reſponſio.*

radi

radicatur, patiatur, & hoc modo ex deciſione prioris quæſtionis eſt manifeſtum, omnes potentias animæ Chriſti paſſas eſſe patiente ipſa anima, in qua omnes potentię radicatur. Sed reuera valde impropriè dicetur aliqua potentia pati, ſolùm quia eſt in ſubiecto, quod per aliam potentiam patitur, niſi paſſio vnius potentiæ aliquo modo redundet in alteram, impediẽdo illã à ſua actione, vel alio ſimili modo. Vt in exẽplo D. Tom. quãdo tactus, qui eſt in occulto, patitur, dicitur viſus pati, quia illa paſſio aliquo modo redundat in viſum: nã dum alteratur tactus, mutatur diſpoſitio neceſſaria in organo, ad exercendam conuenienti modo operationẽ viſus. Quòd ſi hoc rigoroſo ſenſu hæc ſecunda quæſtio agitaretur, negandum potiùs eſſet, Chriſtum paſſum eſſe ex parte ſubiecti ſecundũ omnes animæ potentias, quia paſſio aut dolor vnius potentiæ, quantumuis maximus, non redundabat neceſſariò in omnes, etiam ſi omnes in eadẽ anima radicarentur, neque impediebat illas, quominus operationes ſuas perfectè exercerẽt, vt hîc D. Thom. docet, & latiùs dictum eſt in ſuperioribus, loco ſtatim citando. D. Thom. ergo quoad hanc quæſtionem nõ eſt loquutus in hoc ſenſu rigoroſo, ſed in priori, ſiue ille proprius ſit, ſiue improprius.

Dub. 3. Reſponſio. Anima Chriſti non in omnibus potentiis ſuis directè paſſa fuerit.

Tertia quæſtio eſt, an anima Chriſti paſſa fuerit in omnibus potentiis ſuis per ſe, ac directè, ex propriis actibus, & obiectis omnium potentiarum. Et hæc eſt propria quæſtio ad rem ſpectãs, & hoc loco intenta. Cui D. Thom. reſpõdet, animã Chriſti paſſam eſſe in omnibus inferioribus potẽtiis; non tamen in ratione ſuperiori. Et in priori quidem parte huius reſpõſionis nulla eſt difficultas, ſi conſiderentur ea, quę in præcedenti ar. dicta ſunt, & animaduertatur non vocari hîc paſſionẽ ſolũ dolorẽ, vel triſtitiã (hæc enim formaliter non ſunt, niſi in appetitu, & voluntate.) Sed vocatur paſſio, omnis immutatio corporis, vel animi, ex qua nata ſunt oriri dolor vel triſtitia. Illud etiam eſt aduertẽdum ſermonem hîc eſſe ſolùm de potentiis animæ, quę ſunt ad cognoſcẽdum, & appetendũ, quia eſt ſermo de paſione animali, ſeu vitali, & ita in hac parte nulla eſt difficultas. At verò alia pars negans Chriſtũ paſſum eſſe in portione ſuperiori, maiorem difficultatẽ & controuerſiam habet, ſed ea eſt à nobis latè diſputata in ſuperiori tomo, diſpu. 38. ſect. 2. vbi dixi etiã in portione ſuperiori paſſum eſſe Chriſtum triſtitiam, & dolorẽ, & expoſui, D. Thom. hîc eſſe intelligendũ de ratione ſuperiori in ordine ad ſuũ obiectũ primarium, quod eſt Deus, ita enim ipſe ſeipſum expoſuit. Et eodem loco latè diſputaui, quomodo in eadem volũtate Chriſti potuerint ſimul eſſe gaudiũ, & triſtitia, quod D. Thom. art. ſequenti tractat, cui propterea nihil addendum hoc loco occurrit.

ARTICVLVS VIII.

Vtrùm tota anima Chriſti in paſsione frueretur fruitione beata.

235 3. diſt 15. qu. 2 art. 3. q. 2. & veri q. 10. art. 11. ad 3. & q. 26. art. 9. & 10. & quoll. 1. q 2. a. 2. cor. & opuſ 3. c. 238. & 339. q. 15. a. 10. lib. 10. cap. 5. & lib. c. vlt.

AD octauũ ſic proceditur. Videtur, quòd anima Chriſti in articulo illius paſſionis, nõ tota frueretur fruitione beata. Impoſſibile eſt n. ſimul dolere, & gaudere, cùm dolor & gaudiũ ſint contraria. Sed anima Chriſti tota patiebatur dolorem in tempore paſſionis: vt ſuprà habitũ eſt. Non ergo poterat eſſe, vt tota frueretur.

2. Præterea, Philoſophus dicit in 7. Ethic. quòd triſtitia, ſi ſit vehemens, non ſolùm impedit delectationẽ contrariam, ſed quancunq; & è conuerſo. Dolor autem paſſionis Chriſti fuit maximus (vt oſtẽſum eſt) & ſimiliter delectatio fruitionis eſt maxima: vt in principio Secundæ partis habitum eſt. Non

art 6 huius quæſt.

A *ergo potuit eſſe, quòd anima Chriſti tota ſimul pateretur, & frueretur.*

P. 2. q. 4. lib. 1. ex c. 4. & 10. to. 3.

3. Præterea, fruitio beata eſt ſecundùm cognitionem, & amorem diuinorum vt patet per Auguſt. in 1. de doctrina Chriſtiana. Sed non omnes vires animæ attingũt ad cognoſcendum & amandum Deum. Non ergo tota anima Chriſti fruebatur.

li. 3. c. 15. poſt med.

Sed contrà eſt, quod Damaſc. dicit in 3. lib. quòd diuinitas Chriſti permiſit carni agere, & pati quæ propria. Ergo pari ratione cùm proprium eſſet animæ Chriſti, in quantum erat beata quòd frueretur, paſſio eius fruitionem non impediebat.

art. præced.

Reſpondeo dicẽdum, ſicut, quod dictum eſt prius, tota anima poteſt intelligi, & ſecundùm eſſentiam, & ſecundùm omnes eius potentias. Si autem intelligatur ſecundùm eſſentiã, B *ſic tota anima fruebatur, in quantum eſt ſubiectum ſuperioris partis animæ, cuius eſt frui diuinitate, vt ſicut paſſio ratione eſſentiæ attribuitur ſuperiori parti animæ, ita è cõuerſo fruitio ratione ſuperioris partis animæ attribuatur eſſentiæ. Si verò accipiamus totam animam ratione omnium potentiarum eius, ſic non tota anima fruebatur, nec directè quidẽ, quia fruitio non poteſt eſſe actus cuiuſlibet partis animæ, nec per redundantiam gloriæ: quia dum Chriſtus erat viator, non fiebat redundantia gloriæ à ſuperiori parte in inferiorem, nec ab anima in corpus. Sed quia nec è conuerſo ſuperior pars animæ impediebatur circa id, quod eſt ſibi proprium, per inferiorẽ, conſequens eſt, quòd ſuperior pars animæ perfectè fruebatur Chriſto patiente.*

Ad primum ergo dicẽdum, quòd gaudium fruitionis non C *contrariatur directè dolori paſſionis: quia non ſunt de eodem, nihil autem prohibet contraria eidẽ ineſſe non ſecundùm idẽ. Et ſic gaudium fruitionis poteſt pertinere ad ſuperiorẽ partẽ rationis per proprium actum, dolor autẽ paſſionis ſecundùm ſuum ſubiectum. Ad eſſentiã verò animæ pertinet dolor paſſionis ex parte corporis, cuius eſt forma: gaudium verò fruitionis ex parte potentiæ, cui ſubiicitur.*

Ad ſecundum dicendum, quòd verbum illud Philoſophi habet veritatem ratione redundantiæ, quæ naturaliter fit ab vna potentia animæ in aliam. Sed hoc in Chriſto non fuit, vt ſuprà dictum eſt.

Ad tertium dicendum, quòd ratio illa procedit de totalitate animæ ad eius potentias.

In corp. art. 6.

D DISPVTATIO XXXIII.

In duas Sectiones diſtributa.

De paſſione Chriſti in genere.

SVppono primò, ſermonem eſſe de iis, quæ Chriſtus Dominus paſſus eſt hominum actionibus, & iniuriis, præſertim eo tempore, quo poteſtati & manibus eorum eſt traditus. Nam de cæteris paſſionibus, laboribus, ac doloribus, quæ reliquo vitę tẽpore ſuſtinuit, nihil ferè in particulari ſcriptum habemus, quod expoſitione indigeat, in communi verò ſa-
E tis de hoc diximus in ſuperioribus, & præſertim in primo tomo ſuper q. 14. & 15. D. Thom.

Ex quo loco ſecũdò eſt præſertim ſupponendum, Chriſtum Dominum vere & nõ tantùm ſpecie ſuſtinuiſſe paſſiones omnes, quæ de ipſo leguntur, vt dolorem, triſtitiam, timorem, & huiuſmodi connaturales, & irreprehenſibiles affectus. Quod latè ibi oſtendimus diſput. 32. ſect. 1. & 3. & diſp. 34. & ſect. 3. & latiùs diſp. 38. ſect. 3. & ſuper quæſt. 15. D. Thom. in cõmentariis art. 5. & 17. Quibus locis & varios errores refellimus, & nõnulla Patrum dicta præſertim Hilarij, quæ obſcuriora videbantur, expoſuimus. Rurſus, Chriſtum ab hominibus paſsiones multas ſuſtinuiſſe, ex hiſtoriæ Euangelicæ veritate conſtat, de cauſis verò earum, & de fructu, qui ex illis ad nos redun

redundauit, nihil nunc dicendum eſt, tũ, quòd D. Th. tribus ſequentibus quæſtionibus de hac re latiſſimè diſputat, tum quòd in ſuperiori tomo ſatis à nobis explicata ſunt, vt ibi annotauimus. Quid verò hæc paſſio ſit, ex ipſo nomine conſtat, & ex iis, quæ in citato loco de triſtitia, & dolore dicta ſunt, & in ſequenti ſectione ampliùs explicabitur: igitur duo tantùm in genere explicanda ſuperſunt: quæ nimirum fuerint, & quàm graues hæ Chriſti paſſiones.

SECTIO I.

Quæ paſſionum genera Chriſtus ſuſtinuerit.

HÆretici huius temporis non contentis paſſionibus & doloribus, qui in Scriptura de Chriſto referuntur, dicunt ipſum pertuliſſe inferni cruciatus, & dolores. Quod non ſolùm affirmant de anima Chriſti poſt mortem (qua de re poſtea agemus) ſed etiam de Chriſto viuente in hac mortali vita; præſertim eo tẽpore, quo paſſus dicitur, ſcilicet ab illa hora, qua in horto orauit vſq; ad crucẽ. Cùm autẽ hi hæretici, cruciatus & dolores inferni nominant, non intelligũt dolorem ex combuſtione ignis prouenientem, quam vocamus *pœnam ſenſus*, ſed intelligunt *pœnam damni*, ſeu quãdam participationem eius, quæ conſiſtit in interna quadam ac vehemẽti anxietate, atque triſtitia, quã dicũt Chriſtum habuiſſe; eo quòd ſentiret Deum ſibi iratũ, ſéq; ita ab ipſo derelictũ, vt vehementiſſimè timeret, ne à morte abſorberetur, ac perpetuò à Deo alienatus maneret. Huius blaſphemiæ primus aſſertor & inuẽtor fuit Caluinus, quẽ Brentius, Melanchthon, & alij ſequuti ſunt (vt refert Robert. Bellarminus lib. 4. de Chriſto, c. 8.) Sed in hoc errore: quãplures hæreſes & blaſphemiæ cõtinentur. Primò, quòd Chriſtus in paſſione ſua ita ſenſerit Deũ ſibi iratum, vt de propria ſalute dubitauerit, quod repugnat & cum vera Chriſti diuinitate, & cũ perpetua beatitudine animæ eius, & cũ ſũma innocẽtia, ac perfecta ſciẽtia, qua & ſe immunẽ omni culpa cognoſcebat, & diuinã iuſtitiam non ignorabat, quę neminem ſine propria culpa perpetuò damnat. Deniq; pugnat cũ verbis ipſiuſmet Chriſti: qui in horto diſcipulis dixit, *Spiritus quidem proptus eſt, caro autẽ infirma*. Et Petro, *An putas, quia non poſſum rogare Patrem meum, & exhibebit mihi modò pluſquam duodecim legiones Angelorum*; Nũquid hęc verba ſunt hominis ſentientis ſibi Deum iratum? Poſtea verò dixit principi ſacerdotũ, *Amodo videbitis filium hominis ſedẽtem à dextris virtutis Dei, & venientem in nubibus cæli*. Sũt ne hæc verba hominis de ſua ſalute dubitantis? Deinde in cruce dixit latroni, *Hodie mecum eris in paradiſo*: non ergo formidabat de ſua ſalute, qui etiã alteri, & quidẽ maximo peccatori, ſalutem pollicebatur. Quod argumentũ notauit Hilarius lib. 10. de Trinit. vt hũc errorem, antequam natus eſſet, confutaret. Præterea Ioan. c. 18. ſic inquit, *Ieſus itaque ſciens omnia, quæ ventura erant ſuper ſe, proceſſit*, &c. nõ ergo acceſſit Chriſtus ad paſſionem, ignorans quid ſibi euẽturũ eſſet, atq; adeò nec de ſalute ſua dubitans: quin potiùs ſæpe antea ipſe prædixerat, *Filius hominis tradetur ad flagellandũ, & crucifigendum, & tertia die reſurget*. Ac denique diſceſſurus ex hac vita, dixit ad Patrem, *In manus tuas Domine commendo ſpiritum meum*.

Bellarmin. — Matth. 26. — Luc. 23. — Hilar. — Ioan. 8. — Matth. 10. — Luc. 23.

Secundus error horũ hæreticorum eſt, quod Chriſto attribuunt vel deſperationem, vel certè motus deſperationis, & verba inordinatè prolata, quib⁹ illũ deſperationis motũ expreſſit. Quod eſt hæreticũ, vt cõſtat ex dictis in priori tom. diſp. 33. ſect. 1. & 34. ſect. 2.

Tertiò errant hi hæretici, quoniam non putant ad redemptionem noſtram ſuffeciſſe dolores, paſſionem, & mortẽ, quæ Scriptura de Chriſto refert. Quod etiã A eſt hæreticum: nam Scriptura ſacra non tribuit noſtram redemptionem, niſi ſanguini & morti Chriſti, ad Rom. 5. ad Coloſſ. 1. ad Eph. 1. & ſæpe aliàs. Rom. 5. Coloſ. 1. Epheſ. 1.

Quartò denique errant, quia ſine vllo fundamento confingunt huiuſmodi genus doloris & anxietatis in Chriſto. Quia neque in Scriptura fundamentum habet, neque perfectioni & excellentiæ Chriſti conſonat, quia huiuſmodi pœnę genus coniunctũ eſt vel cũ culpa, vel cum magna ignorãtia: nec deniq; ad noſtrã vtilitatem confert. Quia neq; ad exemplum, cùm non deceat, neq; expediat nos huiuſmodi actiones imitari, neq; etiã ad noſtram redemptionem, quia aliæ paſſiones, quæ in Euangelio narrantur, ſatis ſupérq; fuerunt ad ſatisfaciendum pro nobis. Nõ immorabor autem in referendis ac diſſoluendis argumentis, quibus B hi hæretici nituntur: tũ quòd in eis nihil difficultatis ſit, vt videre eſt in Bellarmino ſuprà: tùm etiam, quia (ſi aliquid in ea re poteſt eſſe vtilitatis) traditum eſt à nobis priori tomo locis nuper citatis.

Dicendum eſt ergo primò, Chriſtum Dominum ſuſcepiſſe tãtùm eas paſsiones humanas, quas naturali modo ab hominibus tolerare poterat. Non aſſero, paſſũ eſſe omnes paſsiones huiuſmodi, quæ poſsibiles ſunt. Neq; enim fuit igne cõbuſtus, neq; enſe occiſus, neq; membra eius ſecta ſunt, oſsáve confracta, quæ omnia, & infinita ſimilia vnus homo ab aliis pati poteſt, ſed aſſero, quidquid Chriſtus paſſus eſt, contineri ſub hoc paſsionis modo. Quod ita declaro, quia C non eſt fingẽdum Deũ per ſe ipſum exagitaſſe Chriſtũ, aut ſpeciali modo, vel miraculoſo fuiſſe operatũ, vt Chriſtus inuſitatas aliquas paſsiones ſuſtineret, id n. alienũ eſt è Dei benignitate, neq; fundamentũ vllũ habet in Scripturis, aut traditione aliqua. Quod enim Iſa. 53. dicitur, Chriſtus *percuſſus à Deo, & humiliatus*, de morte ac flagellis eius à Hieronymo & omnib⁹ expoſitoribus, & permiſsiuè intelligitur, ſicut ad Rom 8. dicitur, *Proprio filio ſuo non pepercit: ſed pro omnibus tradidit illũ*. Rurſus nõ eſt etiam fingendũ Deũ permiſiſſe dæmoni, vt per ſeipſum illũ torqueret ſuo arbitrio, & voluntate. Quia quanquam hoc per ſe indecens non eſſet, neque alienũ à charitate Chriſti, ſi nobis eſſet neceſſariũ (nam qui permiſit ſe tentari, & in montem ferri à dæmone, permittere etiã poſſet, ſe torquere, & D dolorẽ ab eodem pati, & qui paſſus eſt à mẽbris dæmonis, potuiſſet etiã permittere ſe ab eodem dæmone immediatè torqueri, vt alias argumentatur Greg. hom. 16. in Euangelia) nihilominus tamẽ aſſerẽdũ nõ eſt, ita factũ fuiſſe, quia neq; nobis eſt neceſſariũ, nec id legimus, aut nobis eſt traditũ: ſed ſolũ permiſsũ eſſe dæmoni, vt per malos homines Chriſtum affligeret ac cõtriſtaret, quãtũ poſſet, ac vellet, iuxta illud Luc. 22. *Hæc eſt hora veſtra, & poteſtas tenebrarũ*, id eſt, malignorũ ſpirituũ, qui cùm hactenus ſemper per vos me perdere conati ſint, nũc tãdem permittũtur, quod diu concupierũt, perficere per vos, qui eorũ eſtis miniſtri, vt bene expoſuit Ianſen. c. 137. Concord. & ante eum Euthym. ſub cap. 78. in Lucam, & Lyram, Luc. 22.

Quis Chriſtus paſſiones ſuſceperit. — Iſai. 53. Hierony. Roman. 8. — Dæmon per ſeſe non cruciauit Chriſtum. Greg. — Luc. 22. — Ianſen. Euthym. Lyr.

E Ex his ergo concluditur, Chriſtũ tantùm ea paſsionũ genera ſuſtinuiſſe, quæ vi & malitia humana effici potuerũt. Quia ſecluſa ſpeciali virtute Dei, & immediata actione dæmonis, non ſupereſt alius paſsionis modus, quia (vt ſupponimus) ſermo eſt de paſsionib⁹ ab extrinſeco illatis, non à naturalibus cauſis, nec caſu, ſed virtute, & induſtria alicuius liberi agentis.

Secũdò dicendũ eſt in hoc genere ſuſtinuiſſe Chriſtũ omnes quodãmodo paſsiones, quas aliquis homo induſtria hominum pati poteſt. Hanc concluſionem rectè explicuit D. Thom. ar. 5. & rectè docet intelligẽdã eſſe nõ de ſingulis ſpeciebus paſsionũ, quia hoc nõ fuerat poſsibile: tũ quia quædã ex iis paſsionibus aliis repugnãt: tum etiã quia poſſunt infinitis modis excogita

gitari: intelligitur ergo de generibus paſſionum, quia ſcilicet Chriſtus in omni bono humano paſſus eſt, in omni exteriori parte corporis, in omnibus ſenſibus, ab omnibus perſonis, à coniunctis, ab alienis, Iudęis, à gentibus, & ſic reliquis. Solum eſt aduertendum nomine *paſſionis*, hîc non comprehendi ſolum paſſionem phyſicam, quæ corpus realiter attingit, & alterat, & dolorem efficit, ſed in vniuerſum omnem actum, quo priuatur homo aliquo bono ſuo, vel aliquod malum patitur, ſiue ſit per realem paſſionē, ſiue per extrinſecam tantùm denominationem, vt accidit in infamia, vel per immutationem intentionalem ſenſuum, vt in cōtumeliis, vel per ſolam priuationem, vt in amicorū deſertione, & ſimilibus. Et hoc modo eſt facilis, & perſpicua concluſio quæ ſatis ex Euangeliſtis conſtat.

Eſt verò prudenti lectori conſiderandū in his Chriſti paſſionibus nihil eſſe leuiter fingendum, quod vel ab Euangeliſtis narratum non ſit, vel ex iis, quæ ipſi narrant, adiuncta Patrū expoſitione probabiliter colligi non poſſit. Poſſunt quidem fideles piè meditari, acerbitatem earum paſſionum, quę narrantur, earúmque circumſtantias ex iis, quæ humano modo contingunt, & ex affectu & diſpoſitione taliū perſonarū coniectare: non tamen licet noua paſſionum figmenta cōfingere, quia hoc neque temeritate carere poteſt, neq; euidenti periculo falſitatis. Cur autem voluerit Chriſtus tot paſſionum genera perferre, optima eſt ratio, quam hoc loco Caiet. adhibet, ſcilicet vt omnes illas deificaret, & hominibus expetendas redderet, & vt doceret hominem omnia humana commoda cōtemnere, & nihil eorum malorum timere, quæ ab hominib. inferri poſſunt, ſicut ipſe dixerat, *Nolite timere eos* (timore ſcilicet mūdano) *qui occidunt corpus, animā autem non poſſunt occidere*, Mat. 10. quod vno verbo dixit Damaſ. lib. 3. de fid. c. 20. *Omnia hæc aſſumpſit, vt ſanctitatem omnibus afferret*, & hîc accommodari poſſunt rationes omnes quæ de ſupplicio crucis in art. 4. D. Th. explicatæ ſunt.

Caiet.

Matth. 10.
Damaſ.

SECTIO II.

Quàm graues & acerbi fuerint dolores paſſionum Chriſti.

QVoniam humana paſſio eo maximè videtur habere rationem pœnæ, quo dolorem vel triſtitiā infert, ideo ad intelligendam pœnam, quam Chriſtus pro nobis ſuſtinuit, acerbitatem dolorum eius oportet explicare. Poſſumus autem id præſtare, vel abſolutè, vel comparatione facta cum aliis doloribus. Et quidem priori modo, cùm nobis non conſtet, quis fuerit gradus illius doloris, ſolum dicere poſſumus dolores paſſionum Chriſti fuiſſe maximos, ac vehementes, vt conſtat ex ipſa narratione Euangelicæ hiſtoriæ, quam in ſequentib. diſputationibus ex parte explicabimus, & Sanctorum teſtimonia proferemus. Nunc ſufficiat teſtimonia Dauidis, & Iſaiæ, qui elegantiſſimè acerbitatem paſſionum Chriſti deſcribunt: ille Pſal. 21. *Circumdederunt me vituli multi, tauri pingues obſederunt me: aperuerunt ſuper me os ſuum, ſicut leo rapiens, & rugiens. Sicut aqua effuſus ſum, & diſperſa ſunt omnia oſſa mea. Factum eſt cor meum tanquam cæra liqueſcens in medio ventris mei*, & Pſ. 68. *Suſtinui, qui ſimul contriſtaretur, & non fuit & qui conſolaretur, & non inueni*, Iſa. c. 53. *Non eſt ſpecies ei, neque decor: & vidimus eum, & non erat aſpectus, & deſiderauimus eum deſpectum, & nouiſſimum virorum, virum dolorum, & ſcientem infirmitatem.*

Acerbitas dolorum Chriſti quanta.

Pſal. 21.

Pſalm. 68.
Pſal. 53.

Vt ergo hæc grauitas dolorum Chriſti aliquo modo à nobis explicetur, oportet comparatione vti. Poteſt autem hæc comparatio fieri, vel in ſpecie doloris, quę ex obiecto & cauſis eius ſumēda eſt: vel in intēſione, quæ cōparatio locum habet etiam inter dolores ſpecie diſtinctos, ſicut calor & frigus poſſunt in intenſione conferri, quamuis ſpecie differant: vel poteſt etiam fieri comparatio in duratione doloris, vel denique in

A extenſione, quæ ſolùm habere poteſt locum in dolore ſenſibili, quatenus eius cauſa per plures, vel potiores partes corporis extendi poteſt. Rurſus comparari poteſt dolor Chriſti, vel cum dolore, quē patitur anima, aut Angelus, ab igne inferni, vel purgatorij, vel cum dolore, quem patientur damnati cum corporibus ſuis poſt reſurrectionem: vel denique cū omnib. dolorib. quos homines in hac vita paſſi ſunt, aut etiam pati poſſunt. Denique animaduertendum eſt, nomine doloris non ſolùm intelligi ſenſibilem dolorem, qui ex reali læſione corporis naſcitur, ſed etiam interiorem triſtitiam, quæ naſcitur ex apprehenſione cuiuſcunq; mali præſētis, & odio illius quæ triſtitia, ſeu dolor interdum eſſe poteſt de malo culpæ propriæ, vel alienę,

B aut de malo pœnæ. Vt igitur de his omnibus nonnihil dicamus, ab iis quæ clariora ſunt initium ſumamus.

Primò itaque certum eſt, dolorē de peccatis omnib. fuiſſe in Chriſto vehemētiorem, & intēſiorem, quam fuerit, vel ſecundùm ordinariam potentiā eſſe poſſit in alio homine. Hoc affirmat D. Th. art. 6. ad 4. Vbi ſolū facit cōparationē cum dolore cuiuſcunq; hominis cōtriti. Et hoc ſenſu eſt euidens ob rationes, quas breuiſſimè D. Th. attigit. Quia ex parte materialis obiecti Chriſtus doluit de omnibus peccatis hominum ſimul ſumptis, ac perfectiſſimè conſideratis: ex parte obiecti formalis nullus ita cognouit, ac perpendit offenſionē Dei, ingratitudinē, & malitiam omnē, quæ eſt in peccato: ex parte cognitionis, nullus tā clarè ac tanta ani-

C mi attentione omnia, quę ad deteſtandū peccatū mouere poſſunt, conſiderauit: ex parte principij nullus tāta charitate Deum dilexit, aut Deū colere ac diuinum ius illæſum ſeruare ſtuduit. Deniq; nullus tātam gratiam habuit, tantúmque auxilium ad deteſtandū peccata; ergo ſine vllo dubio vehementius de illis doluit, quàm quiuis alius. Quæ ratio procedit de dolore peccati, vt eſt ad ſatisfaciēdum Deo, vel ex charitate Dei: eadem tamen fieri poteſt de dolore peccatorū, vt ſunt mala ipſorum hominum, eiúſq; æternam damnationē pariunt. Nā etiā Chriſtus intēſius diligebat homines, & diſtinctius ac clarius hæc eorū mala & damna perpendebat, quā vlla creatura. Quin potiùs addo huiuſ-

D modi dolorem de peccatis hominū fuiſſe in Chriſto vehementiorem & intenſiorē quàm ſint omnes alij dolores de quibuſcūque rebus vel obiectis, qui in hominibus vel Angelis ſunt, vel ſecundùm ordinariam potētiam eſſe poſſunt. Quod ita declaro, quia omnes alij dolores, aut ſunt praui, aut honeſti, naturales, aut ſupernaturales. De ſupernaturalibus iā dictū eſt, & eadē eſt ratio de quolibet dolore honeſto, quia cū hic dolor de peccatis omnib. oriretur in Chriſto ex perfectiſſima charitate, & gratia, exceſſit in intenſione omnē actū virtutis cuiuſcunq; creaturæ; quia nulla creatura tam intēsè operata eſt in aliquo genere virtutis, ſicut Chriſtus Dominus, quia gratia in Chriſto exce-dit in intentione omnē virtutē creaturæ: Chriſtus au-

E tē dolebat de peccatis hominū ſecundū totam intenſionē gratiæ ſuæ & charitatis. Et eadē ratio cōcludit, ſi cōparatio fiat cū quouis dolore prauo, & turpi. Quia omnis dolor huiuſmodi, elicitur per ſolas vires naturę humanæ, vel Angelicæ: nulla autem eſt naturalis potentia, quæ in ſuo gradu poſſit tā intenſum actū efficere, ſicut poteſt gratia Chriſti in ſuo ordine: exceſſit ergo hic dolor Chriſti in intenſione omnes dolores hominum, vel dæmonum, cuiuſcunque rationis ſint.

D. Thom.

Dolor Chriſti de peccatis omnibus quātus.

Secundò, ſi loquamur de interiori triſtitia, quæ prouenire poteſt ex malo pœnæ proprio, certum eſt naturalem triſtitiam, quam Chriſtus habuit de malis, quæ paſſus eſt, non fuiſſe tàm vehementem ex parte obiecti, ſeu ſecundùm ſpeciem ſuam, ſicut eſt triſtitia, quam damnati habēt de ſuo ſtatu, ac perditione. Hoc etiam docet D. Th. artic. 6. ad 3. Et ratio eſt manifeſta, quia

Triſtitia quā Chriſtus habuit de malis quæ patiebatur ſit ne cum triſtitia damnatorum cōparanda.

D. Thom.

quia illa triſtitia oritur ex malo pœnæ altioris ordinis, & rationis, nimirum ex pœna damni, & amiſſione æternæ beatitudinis (de hac enim potiſſimùm agimus, & habet coniũctam deſperationem ſalutis, ſicut gaudium beatorum, cum certa & inamiſſibili poſſeſſione coniunctum eſt: triſtitia verò Chriſti de proprio malo pœnæ ſolùm fuit de malo temporali & humano; ergo ſunt hæ triſtitiæ diuerſarum rationum; & illa eſt ſpecie ſua multo acerbior, ſicut malum ipſum quo nititur, eſt longè maius: nam actus proportionatus eſt obiecto ſuo, & effectus cauſæ. An verò idem dicendũ ſit, ſi hæ triſtitiæ in gradu intenſionis comparentur, non ita conſtat. Quia ſicut in naturalibus qualitatibus, poteſt qualitas in ſua ſpecie minùs perfecta, minúſque actiua, in intẽſione habere tot grad⁹, quot habet qualitas perfectior, vt patet in frigore, & calore, ita in actibus voluntatis, & appetitus poteſt idem reperiri, vt in amore patet, vel gaudio. Nam licèt amor Dei & gaudium de bonis eius, ſit excellentius ſecundùm ſpeciẽ, quàm amor vel gaudium boni creati: poteſt nihilominus interdum hoc eſſe intenſius illo: ſic igitur, quamuis hæc triſtitia Chriſti ſecundùm ſpeciem ſit inferioris rationis, quàm triſtitia damnatorum, fieri potuit, vt intenſiuè eſſet maior. Quæ ratio ſanè concludit hoc non repugnare, ſed ita accidere potuiſſe. An verò ita de facto fuerit, non poteſt conſtare, & veriſimilius eſt non fuiſſe tam intenſam, quia hæc triſtitia ſolùm eliciebatur ab appetitu vel voluntate Chriſti iuxta naturales vires, & efficaciam earum, erat enim triſtitia merè naturalis; ergo ad ſummum, habuit maximam intenſionem, quam anima Chriſti per naturales facultates, & vires earum poteſt efficere circa tale obiectũ, ſed veriſimile eſt damnatos, v. g. dæmones etiã triſtari de ſuo damno æternæ damnationis totis viribus, ac toto conatu, quẽ naturaliter poſſũt adhibere; ergo elicient triſtitiam intenſiorem: nam eorum voluntas natura ſua efficacior eſt, & obiectũ ipſum vehementius excitat talem conatum. Quòd ſi ſit ſermo de voluntatibus hominum damnatorum, quamuis illæ in naturali efficacia non ſuperent naturales vires voluntatis Chriſti: tamen vt minimum elicient actũ triſtitiæ intenſum, quantũ per vires naturę poſſunt, quia hoc naturale eſt, ſuppoſita apprehenſione tanti mali, & vltra hoc vnuſquiſque cogetur diuina virtute, vt eo vehemẽtiorem triſtitiam ſentiat, quo maiori pœna dignus eſt. Itaque hæc Chriſti triſtitia, cum triſtitia damnatorum, nec in ſpecie, nec in gradu comparabilis eſt.

Obiectio. Dicunt hæretici: Ergo non ſumpſit Chriſtus pœnã pro qua ſatisfacturus erat, nec æqualem illi. Conſequens eſt falſum: tum quia eſt contra illud *Iſa.53.* Iſai. 53. *Diſciplina pacis noſtræ ſuper eum.* Tum etiam, quia inde fit *Reſponſ.* Chriſtum non ſoluiſſe condignam pœnam. Sed hæc nullius momenti ſunt: concedo enim Chriſtum non aſſumpſiſſe formaliter, & in ſe pœnam illam pro qua ſatisfecit, alioquin aſſumpturus eſſet pœnam damni, & pœnam ignis æternã: aſſumpſit ergo pœnas huius vitæ, per quas pro pœnis alterius vitæ ſatisfaceret. Huius autem ſatisfactionis dignitas non ex identitate pœnæ, ſed ex proportione, neque ex ſola qualitate, & quãtitate pœnæ, ſed maximè ex dignitate perſonæ, & perfectione charitatis penſanda eſt, vt latiùs diximus in ſuperioribus.

Tertiò ſi conferamus hanc Chriſti triſtitiam cum omni alia humana triſtitia, quæ de humanis ac tẽpo-*D.Thom.* ralibus malis concepta eſt, veriſſimũ eſt (quod D.Th. *Triſtitia Chriſti quanta.* ait) Chriſti triſtitiam fuiſſe ſummã intẽſione, & acerbitate. Quod rectè probat D.Th. diſcurrendo per omnes cauſas, quę huiuſmodi triſtitiam generare, vel augere poſſunt. Nã obiectũ huius triſtitiæ ſecundùm ſe maximũ erat primùm mors, quod inter omnia humana mala cenſetur maximũ, & in Chriſto augebatur ex

A dignitate vitæ eius, quę diuina erat propter vnionem. Secũdò, modus mortis ignominioſiſſimus, & acerbiſſimus, & cum aliis grauiſſimis doloribus coniunctus, ex flagellis, ſpinis, & aliis ſimilibus paſſionibus ortus. Tertiò accedit perfecta & intenſiſſima apprehenſio horũ omnium, quæ maximè ſolet triſtitiam excitare. Quartò, volũtas & appetitus Chriſti permiſſus eſt naturæ ſuæ, vt circa tale obiectũ ſic propoſitũ, quantum naturę propenſione & efficacia poſſet, contriſtaretur, & diuinitus factum eſt, vt vnus actus alium nõ impediret, nec gaudium vnius partis in aliã redundaret, nec denique aliquod aliud ſolatium adhiberetur, quod triſtitiã illam poſſet minuere, vel leuare. Nã humanum nullũ habuit, quia ab amicis derelictus eſt, & ab vno

B venditus, ab alio negatus. Vnde de Chriſto dictum eſt Iſa. 63. *Torcular calcaui ſolus*, & Pſal. 68. *Conſolantem me quæſiui, & non inueni.* Diuina verò conſolatione omnino priuatus eſt modo iã explicato. Porrò quamquam neceſſariũ non ſit, Chriſtum toto tempore vitæ, hoc genus triſtitiæ aſſumpſiſſe, tamẽ, quòd aliquo tẽpore ſaltem in paſſione illã aſſumpſerit, omnes Theologi dicunt in 3. d. 15. cũ D. Th. hîc, eiuſque triſtitiæ ſufficiẽtia ſignũ ſunt ſudor ſanguineus, & illa verba Chriſti, *Triſtis eſt anima mea vſq; ad mortẽ*, quæ ita multi interpretantur, *Tanta afficior triſtitia, quæ poſſet mortem afferre, niſi ego mea virtute illã impedirem.* Aug. verò Pſ. 86. ita exponit, *Tanta eſt triſtitia animæ meæ, vt parũ abſim à morte.* Illa autem triſtitia, quæ tũc maxima videbatur, *Iſai. 63. Pſal. 68.*

C in progreſſu paſſionis aucta eſt, quãdo ipſe dolor ſenſibilis, & mali perpeſſio interiori repræſentationi adiungebatur: ac tandem in cruce videtur ad ſupremum gradũ perueniſſe, vt declarant illa Chriſti verba, *Deus Deus meus, vt quid dereliquiſti me?* de quib. poſtea redibit ſermo. Ergo omnibus perſpectis talem interdũ habuit Chriſtus triſtitiã humanã ac naturalẽ, qualẽ nullus hominũ habuit nec habebit. Fuit autem cõueniẽs Chriſtum tantam triſtitiam aſſumere, propter congruentias ſæpe allatas, ſcilicet propter maiorẽ excellentiam ſuæ ſatisfactionis, etiam ex parte pœnæ aſſumptæ, & propter exemplum noſtrum, ac propterea, vt euidẽtiùs veritatem naturæ aſſumptæ demõſtraret.

Sed obiici poteſt, quia in Chriſto multa erant, quæ *Obiectio.*

D poſſent triſtitiam eius lenire. Primò ipſa virtutis operatio atq; animi fortitudo, & cõſtantia, quæ per ſe plurimum valet ad conſolãdum hominem, etiam ſi inter maximos labores & res triſtes verſetur. Secundò charitas Dei, & proximi, quę magnũ gaudium ſecũ affert. Tertiò, ſpes fructus, videbat enim per eas paſſiones, hominũ æternã ſalutem eſſe cõparandam. Quartò, etiam humana conſolatione non omnino caruit. Nã licèt exteriùs nullus amicorũ permitteretur ad illũ accedere, & eũ alloqui: tamẽ multi, pręſertim B. Virgo & Apoſtoli fidem ad illũ ſeruarũt, & de eius paſſionibus anxij erãt, ac ſoliciti, quod ipſum non latebat, ex quo nonnullum ſolatium humanum capere poterat. Imò nec Angelica cõſolatione caruit, vt in horto declara-

E tum eſt. Vnde nonnulla ſumi poteſt coniectura, non omnino caruiſſe diuina, ſicut multi ſancti martyres inter ingentia tormenta exultabant cõſolatione diuina: ergo non videtur triſtitia Chriſti fuiſſe tam acerba támque omni conſolatione deſtituta. Reſpondetur, quamquam fieri potuerit, vt Chriſtus interdũ aliqua cõſideraret, quæ triſtitiam poſſent remittere, & cõſolationẽ afferre, nõ tamen oportuit, vt hæc ſemper haberet animo præſentia, vt ab eis aliquã cõſolationem caperet. Sed interdum vt ſummæ triſtitiæ locũ daret ab iis omnibus, quæ conſolationẽ afferre poterãt, animũ auertebat: loquor extra viſionẽ beatã, quæ ita ſuperiorẽ partem perficiebat, vt in inferiorẽ nullo modo redundaret. Interdũ verò, ne triſtitia conficeretur, ac naturales vires ad patiendum amitteret, poterat *Reſpõſio. Chriſtus in paſſione ſua omni ſolatio deſtitutus.*

triſti

triſtitiam remittere, & ea cõſiderare, quæ & conſolari & confortare hominẽ poſſent. Et hoc ſolùm probant omnia adducta: nihil tamen faciunt cõtra ſententiam à nobis poſitam, quia nõ aſſerimus ſemper Chriſtum habuiſſe illam ſummã triſtitiam, ſed aliquando. Addo tamen aliud eſſe mẽte cõtẽplari ea, quæ poſſunt hominem excitare & confortare ad agendum fortiter conſtanterque ſuſtinendas paſſiones, & iniurias: aliud verò hæc conſiderare, vt triſtitiam remittant. Poſſunt enim hæc duo coniungi, magna ſcil. animi conſtantia, & fortitudo cum eximia triſtitia, & ita in Chriſto Domino fieri potuit, vt ea cõſideratio, quæ animum confortabat, triſtitiam non leniret. Vnde in horto dicitur apparuiſſe Angelus *confortans eum*: non verò gaudium aliquod, vel delectationem afferens. Itaque hoc ſenſu non eſt dubium, quin interdum in portione inferiori caruerit omni diuina conſolatione, quæ triſtitiam mitigare poſſet, qui in hoc voluit ſuos martyres ſuperare, & maiorem animi fortitudinem ac potentiam oſtendere, & ſua triſtitia eorũ cõſolationẽ promereri.

Luc. 22.

Dolor Chriſti ſenſibilis quãtus.

Quartò ſupereſt cõferamus ſenſibilem Chriſti dolorẽ cum reliquis, eſt enim in eo alia difficultatis ratio, quàm in triſtitia. Et vt omittamus, quæ clara ſunt, cõſtat in duratione non fuiſſe Chriſti dolorem maiorem reliquis, cum breui tempore durauerit. Deinde etiam eſt manifeſtum in extenſione, quæ eſt ex parte ſubiecti, non exceſſiſſe neq; ſuperaſſe dolores omniũ martyrum. Quia aliqui martyres ita fuere minutatim in fruſtra diſſecti, vt in omnibus partibus corporis externis, & internis dolorem vehemẽtem ſenſerint. Alij ſunt ferreis vnguibus laniati: alij lentis vel facibus vel igne combuſti per totum: at verò de Chriſto Domino non conſtat, quòd in omnibus partibus corporis etiã externis læſionem acceperit, quæ proprium dolorem cauſare potuerit, vt v.g in brachio, in crure, & in aliis fortaſſe partib. De interioribus ante multo certius eſt non accepiſſe Chriſtum propriam læſionem doloris effectricem. Quia nec flagella, nec claui, aut alia inſtrumenta doloris omnes partes penetrarunt. Verum eſt tamẽ quaſi per quandam redundantiam dolorem illum fuiſſe per totum corpus, & omnes partes præſertim ſolidas, & ſentientes diffuſum. Tum quia læſis quibuſdam partibus nerui contrahebãtur, & aliarum partium virtus debilitabatur. Tum etiam, quia ex nimio labore, & fatigatione abſque vlla requie, quam haberet, præſertim in cruce, neceſſariũ fuit, vt omnes partes dolore afficerentur: & hoc ſenſu in extenſione ex parte ſubiecti nullus dolor humanus videtur potuiſſe dolorem Chriſti ſuperare, quamuis alij fortaſſe fuerint in hoc æquales. Quia cum corpus humanum ſit finitum, facilè poteſt dolor totum illud occupare. Quod ſi ita contingat, non poterit eſſe in hoc exceſſus ſed æqualitas, in hoc autem dicimus exceſſiſſe interdũ aliquos martyres, quòd ferro aut igne directè in pluribus partibus corporis externis & internis tormenta paſſi ſunt. Et hinc vlteriùs ſequitur accidere potuiſſe, vt multi martyres in vna vel altera parte corporis maiorem ac intenſiorem dolorem perpeſſi ſint, quàm Chriſtus in alia, vt v.g. in oculis, lingua, & ſimilibus partibus, in quib. alij vehementer cruciati ſunt. Chriſtus autem aut minimè aut certè leuius. Cõparatio ergo fieri debet inter ſummũ dolorem ſenſibilẽ, quem Chriſtus habuit in ea parte corporis, in qua maximũ dolorem ſenſit, & alium quemcunq; dolorem maximum. Ex quo intelligitur ad explicandam hanc acerbitatem doloris Chriſti nõ referre multitudinem dolorum ſeu læſionum, nempe quòd in manibus, & pedibus clauis fuerit cõfixus, in capite ſpinis coronatus, & toto corpore flagellatus: nam hæc augent dolorem extenſiuè, non intenſiuè. In quo eſt notanda differentia inter dolorem & triſtitiam. Nam triſtitia oritur ex

Dolores Martyrum in comparatione dolorum Chriſti quales & quãtus.

A apprehenſione interiori: poteſt autem intellectus, vel imaginatio ſimul, ac per modum vnius apprehendere multa, quę triſtitiam vehementiorẽ ac intenſiorẽ efficiãt: at verò dolor ſenſibilis cauſatur ex reali læſione, & ideo quòd hæc in diuerſis partibus multiplicetur, nõ auget dolorem intenſiuè, ſed extẽſiuè, niſi fortaſſe læſio vnius redundet in alteram, vt ſuprà dicebamus.

Dolor Chriſti intenſiue omniũ maximus

Sic igitur intellecta & explicata hac comparatione ſentẽtia D.Th. eſt, dolorẽ Chriſti fuiſſe maximum intenſiuè, non quidem omniũ dolorum, qui eſſe poſſunt de potẽtia abſoluta (nã in eodẽ Chriſto potuiſſet eſſe maior dolor, ſi vehementior cauſa aut læſio adhiberetur) ſed eorũ, quos homines paſſi ſunt. Cuius aſſertionis duplex ratio ex D.Tho. colligitur. Prima eſt, quia B magnitudo doloris oritur, & ex magnitudine lęſionis, quæ eſt cauſa doloris, & ex diſpoſitione patientis, quę eſſe poteſt magis perceptiua doloris, tũ ex optima cõplexione corporis, in qua ſenſus tactus maximè viget: tum ex efficacia animæ, & interiori apprehenſione, ex qua vis doloris maximè pẽdet. At verò in Chriſto Domino, & læſio corporis fuit magna, præſertim quãdo clauis affixus, iiſq; toto corporis pondere dũtaxat innixus, capite ſpinis coronatus, totóq; corpore cruciatus, in cruce pepẽdit. Complexio etiam corporis eius fuit perfectiſſima, & vis animæ ad apprehendũ, & attendendum efficaciſſima: ergo & dolor eius fuit maximus. Secũda ratio, quæ ex D.Th. colligitur, eſt, quia Chriſtus volũtariè aſſumpſit hanc doloris magnitudi- C nem, vt pro nobis exactiùs ſatisfaceret. Hæc verò ſecunda ratio ita intelligẽda eſt, vt non putetur Chriſtus ſuo arbitrio intendiſſe illũ dolorem vltra eum gradũ, quem tales cauſæ in tali corpore ſic diſpoſito naturaliter efficere poterant. Quia (vt cõcedamus hoc miraculum fuiſſe poſſibile) non eſt neceſſariũ, neq; vlla authoritate vel ratione fundatũ, ſed ex hac ratione ſolũ concludendum eſt, Chriſtum Dominum nullo modo impediuiſſe cauſas huius doloris, neq; aduertiſſe interiorem mentis ſeu imaginationis apprehẽſionem: ſed potiùs efficaciſſimè ea omnia conſideraſſe, quæ augere dolorem poſſent. Itaque tota vis rationis in priori conſiſtit, & poſterior ſolum eſt addita, vel ad explicãdam congruentiam, ob quam Chriſtus tã acerbũ do- D lorem aſſumpſit, vel ad excludendam tacitã obiectionẽ, cauſas ſcilicet doloris fuiſſe grauiſſimas: Chriſtum autẽ volũtate ſua potuiſſe illas impedire; nec enim ita fecit, ſed vnicuiq; cauſæ & facultati permiſit operari, quę illius ſunt propria, vt Damaſ. dixit lib. 3. c. 15. & 20.

Damaſ. Obiectio.

Sed adhuc ſupereſt difficultas circa aſſertionem D. Th. & priorem eius rationem. Quamquã enim rectè cõcludat in eodem genere doloris, vel ſuppoſitis cauſis æqualibus, ſeu eiuſdẽ rationis, non tamẽ in vniuerſum probat de omnib. doloribus ſenſibilibus. Nam in iis poteſt eſſe nõ ſolùm diuerſitas maioris & minoris intenſionis intra eandem ſpeciem: ſed interuenire etiã poteſt differentia ſpecifica pro diuerſitate læſionũ, ſeu cauſarum. Nõ enim videtur eſſe eiuſdẽ rationis dolor, E qui prouenit ex cõbuſtione ignis, & qui ex diuiſione cõtinui, aut qui ex nimio calore, vel ex nimio frigore naſcitur. Habent enim obiecta valde diuerſa, vnde etiam in ipſo effectu ſenſibili modo valde diuerſo percipiuntur, vt in fame & ſiti perſpicere licet: ſunt enim hæ paſſiones quædam doloris. Et è contrario ex delectationibus ſenſibilibus cõfirmari poteſt, neque enim omnes ſunt eiuſdem rationis, igitur nec dolores. Hoc ergo ſuppoſito fieri poteſt, vt alius dolor ſẽſibilis ſpecie ſua ſit grauior, quàm is qui oritur ex confixione manuum, aut pedum, aut ex aliis læſionibus, quæ in Chriſti corpore factæ ſunt. Vnde enim conſtat eã læſionem natam eſſe efficere ſummum dolorem, quoad eſſentiã, & ſpeciem doloris ſenſibilis? Quòd ſi ex alia cauſa, vt v.g. igne aut ſimili, poteſt oriri grauior dolor in ſpecie:

in ſpecie: ergo cum aliæ cauſæ doloris alterius rationis applicatæ fuerint aliis hominibus fieri poteſt, vt ex eo c. eorum dolor fuit maior, ſaltem quoad grauitatem eſſentialem,quamquam ex diſpoſitione patientis fuerit minor aptitudo ad dolendum. Quin potiùs hæc ratio procedere poteſt, etiã ſi ſupponantur dolores eſſe eiuſdẽ rationis, & differre ſolùm in inteſione. Nam poteſt eſſe tantus in læſione,cauſáve doloris,vt exceſſum ex diſpoſitione ſentientis exuperet. Vidétur autẽ læſiones ſeu vulnera aliquorũ Martyrum plurimũ exceſſiſſe læſionem factã in corpore Chriſti:ergo.

Reſponſio. Hæc obiectio apud me conuincit,non poſſe in hac re eſſe certitudinem, ſed rem eſſe dubiam, & ancipitem,& potuiſſe quidem vno vel altero modo accidere. Neque ad perfectionem noſtræ redemptionis & paſſionis Chriſti multum refert exacta hæc in intentione & doloris acerbitate comparatio:ſatis enim eſt, quòd aſſumpſerit grauiſſimos dolores, quãtum expediebat decebátq; maximè: nihilominus tamen recedẽdum non eſt à ſententia D.Th.quam etiã Theologi in 3.diſt. 15.magis probant,& communi ſenſu priorũ fidelium videtur recepta, & ad illam accõmodari ſolent verba illa Thr.1. *Attẽdite ſi eſt dolor,ſicut dolor meus.* Magis enim exaggerat charitatem Chriſti erga nos: atque illius prouidentia potuerunt facilè omnes cauſæ ita diſponi,præparari,aut permitti; vt maximũ ipſi dolorem incurrerent. Deinde ex parte ſubiecti cõſtat fuiſſe in Chriſto ſufficientem cauſam maioris doloris: ex parte verò læſionis valde grauem, & efficacem:ita vt de nulla alia conſtat eſſe maiorem intenſiuè in determinata parte ſubiecti; ergo omnibus conſideratis ſentiendum eſt,dolorem Chriſti fuiſſe maximum inter omnes dolores quos mortales homines in hac vita paſſi ſunt vel aliquando patientur.

Ex quibus colligo primum,non ſolum in determinata corporis parte,v.g manibus, pedibus, & capite ſenſiſſe Chriſtum dolorem maximum,ſed etiã in toto corpore:ita quòd conſiderando dolorem illum, quem Chriſtus in cruce patiebatur; tanquam vnam paſſionem per totum corpus diffuſam,nullus hominum vnquam habuerit totum corpus ſuum ſimul tanto dolore affectum. Quia licèt ille dolor Chriſti non fuerit æqualis in omnibus partibus eius, & in aliqua habere potuerit remiſſiorem dolorem, quàm aliquis Martyr in alia: tamen conſiderando totam integram corporis affectionem,in nullo fuit vnquam ſimilis diſpoſitio,& acerbitas doloris,vt ratio facta proportionaliter applicata ſufficienter oſtendit.

Dolor Chriſti pœna & dolore damnatorũ minor.

Secundò colligitur,quid dicendum ſit, ſi hic dolor comparetur cum dolore gehennæ, qui dicitur *pœna ſenſus.* Ille enim ſine vlla dubitatione eſt longè alterius rationis,& prout ſit in ſolis ſpiritibus, habet etiã perceptionem,ſeu ſenſum alterius ordinis, & ideo nõ eſt dubium quin ratione ſua ſit acerbior.Quòd autem ſit etiam intenſior in gradibus,non ita conſtat:eſt tamen veriſimilius propter rationem ſuprà factam de triſtitia,quæ hîc facilè applicari poteſt. Nam & cauſa doloris,quæ eſt ignis,vt inſtrumentum diuinę iuſtitiæ,& diſpoſitio patientis, cùm ſit purè ſpiritualis, ac propterea magis efficax,etiam ad maiorem intenſionem conferre poteſt. An verò idem dicẽdum ſit de animabus purgatorij, res magis dubia eſt, quia illæ mitiùs puniuntur. Vnde aliqui credũt non ſolùm in Chriſto, ſed etiam in aliis hominibus reperiri poſſe interdum maiorem dolorem,quàm in animabus purgatorij.Sed quoad genus pœnæ & doloris mihi non eſt dubium, quin dolor purgatorij ſit maior,quia eſt eiuſdem ordinis cum pœna ſenſus inferni. Quod verò attinet ad intẽſionem probabile eſt,poſſe aliquam pœnam purgatorij eſſe minus intenſam, quia poteſt eſſe propter cauſam leuem. De qua rę latiùs in materia de purgatorio.Denique,quid dicendum eſt, ſi comparatio fiat cum dolore ſenſibili, quem patiẽtur corpora damnatorum poſt reſurrectionem?Res etiã eſt incerta, quia ille dolor damnatorum videtur eſſe futurus ſenſibilis, eiuſdem rationis cum dolore qui percipitur ex cõbuſtione ignis, nihilominus probabilius eſt etiam illum dolorem futurum eſſe maiorem,& ignem non ſolùm naturali virtute,ſed etiam vt inſtrumentum Dei ad illum eſſe cooperaturum:ſed de hoc aliàs.

DISPVTATIO XXXIV.

In tres Sectiones diſtributa.

De iis quæ Chriſtus Dominus vſque ad comprehenſionem paſſus eſt.

EXplicata generatim acerbitate paſſionis Chriſti,vt ea quæ nonnullam difficultatem habent in iis, quæ de rebus in ea geſtis narrantur, & Theologicam expoſitionẽ requirunt,in particulari pertractemus,totam illam hiſtoriã in tres præcipuas partes diuidemus,primam vſque ad Chriſti comprehenſionem:ſecundam vſque ad crucis geſtationem:tertiam vſque ad mortem. In hac igitur diſputatione,quę primam partem continet,tria potiſſimùm myſteria declaranda occurrunt,ſcilicet venditio Chriſti,Iudæq; crimen,ſudor ſanguinis,quem orãs in horto paſſus eſt,ac denique quomodo à Iudæis fuerit comprehenſus In quibus myſteriis exponẽdis non ſolùm dicemus,quòd Chriſtus paſſus fuerit (quod videtur noſtri inſtituti proprium)ſed etiam, ſi oportuerit, vt res tota magis illuſtretur, interdum declarabimus,quid Chriſtus fecerit,loquutúſve ſit.

SECTIO I.

Quàm ob cauſam & quo pretio Iudas Chriſtum vẽdiderit.

PRimò ſupponendum eſt ex hiſtoria Euangelica, Iudã Chriſtum vendidiſſe, vt conſtat ex verbis illis 27.*Tũc abiit vnus de duodecim,qui dicebatur Iudas Iſcariotes,ad Principes Sacerdotum,& ait:Quid vultis mihi dare, & ego eum vobis tradam?* Ex quo loco coniectare poſſumus Iudam pepigiſſe cũ Iudæis de Chriſto tradendo pridie ante noctem cœnæ.Vt enim ex eo loco cõſtat,biduo ante Paſcha Principes & Phariſæi Concilium coegerunt, vt de Chriſto capiendo & interficiendo deliberarent Narrat autem ſtatim Matth. Iudam, cùm ægrè tuliſſet factum illud de muliere, quæ in Bethania effudit vnguentũ ſuper caput Ieſu,abiiſſe ad Principes ſacerdotum. Hinc ergo intelligi poteſt iuiſſe ad Concilium in quo erant congregati, atque ita illo eodem die de tradendo Chriſto pepigiſſe. *Matth.27.*

Dices:Ergo die Martis vendidit illum;quia ille erat dies biduus ante Paſcha, quod diẽ Iouis ad veſperam incipiebat: non ergo factum eſt pridie ante cœnam. *Obiectio.*

Reſponſio. Reſpondetur ſi ſolùm conſideremus literã Euangelij, potuiſſe hoc modo exponi, tamen adiuncta Eccleſiaſtica conſuetudo & traditio declarat,illud biduum dictum eſſe reſpectu diei feſti, qui die Veneris celebrabatur,atque adeò factum Iudæ contigiſſe die Mercurij,& in eodem fuiſſe coactum Concilium Iudæorum aduersùs Ieſum.Nam propter hanc cauſam dies Mercurij inter dies, qui ſpectant ad paſſionem Domini, numeratur:quia in eo cœpit pati Chriſtus, cum in eo venditus ſit, & ideo etiam apud complures fuit antiqua conſuetudo ieiunandi feriâ quarta in honorem paſſionis Domini.vt conſtat ex Aug.epiſt.86. *Quonam die Iudas Chriſtũ vendidit. Auguſt.*

Sed rurſus dices,Matthæus narrat Iudam vendidiſſe Chriſtum ſtatim poſt cœnam factam in Bethania: conſtat autem ex Ioan.c.12.cœnam illam factam eſſe ſexto ante paſcha die:ergo venditio Iudæ antea etiam facta eſt. *Obiectio. Ioan.12.*

Non defuerunt qui dicerent cœnam illam, & vnctionem, de qua loquitur Ioannes, eſſe diuerſam ab ea,de qua loquitur Matthæus; & ita potuiſſe diuerſo tempore celebrari, alteram ſexto die ante Paſcha,

alteram

Matth. 26. Ioan. 12. alteram biduo. Nam etiam videntur in diuerſis domibus celebratæ: Matthæus enim ait Chriſtum cœnaſſe in domo Simonis leproſi: Ioannes verò ſignificat cœnaſſe in domo Marthę, aderant enim Lazarus & Maria, & Martha miniſtrabat, non eſt autem veriſimile miniſtraſſe in aliena domo. Itẽ Matt. dicit fœminã illã vnxiſſe caput Ieſu, Ioannes verò ait Mariã vnxiſſe pedes: apud Matth. diſcipuli indignantur, apud Ioannem ſolus Iudas: & iuxta hanc ſententiam facilis eſt reſpõſio ad obiectionem, ſcilicet cœnam narratam à Matt. contigiſſe biduo ante Paſcha: quam verò narrat Ioannes antea celebratam, fuiſſe diuerſam. Hæc fuit ſententia Orig. tract. 35. in Matth. & eandẽ indicat Chryſ. hom. 81. in Matth. & clarè Euth. ſuo c. 62. in Matth. & hanc ſententiam ſequutus eſt Cæſar Baron. in Annal. anno 32. & 34. eamq; ex Euangelio colligi exiſtimat. *Origen. Chryſ. Euthym. Cæſ. Baron.*

Sed leui fundamento motus eſt, quia neque Matt. neque Marc. ſcripſerunt cœnam illam factam eſſe biduo ante Paſcha, ſed cùm narrare inciperent Concilium Iudæorum illo die factum, & deinde narraturi *Reſponſio.* eſſent proditionem Chriſti, quam in eo Concilio Iudas fecit, per recapitulationem interpoſuerunt, quid ante paucos dies geſtum eſſet in illa cæna, vt occaſionem indicarent, quia Iudas indignatus & ad Chriſtũ prodendum impulſus eſt. Vnde neque etiam dicũt Iudã ſtatim poſt illã cœnã abiiſſe ad prodẽdum Chriſtũ: ſed finita narratione vnctionis, quam interpoſuerant, reuertũtur ad hiſtoriæ narrationẽ, quã aggreſſi erant. Deinde tot ſunt circũſtantię ſimiles in vtraque cœna, & vnctione, vt non ſit veriſimile diuerſas fuiſſe, præſertim cùm contrariæ coniecturæ non repugnẽt eidẽ cœnæ. Nã illa de diuerſo tẽpore iã reiecta eſt: alia verò de diuerſa domo non cogit: tum quia Chryſ. hom. 64. *Chryſ.* in Ioan. refert multos ſenſiſſe cœnã quam narrat Ioãnes, non fuiſſe factam in domo Lazari, potuit n. Martha, vel ex magna ad Chriſtũ deuotione, vel propter cognationem & familiaritatem aliquã cum Simone in domo eius miniſtrare. Tum etiam, quia Theoph. in Matth. refert illum Simonem fuiſſe Patrem Lazari, *Niceph. Theoph.* & Marthæ, quod etiam refert Niceph. lib. 1. Hiſt. c. 17. Reliquæ coniecturæ faciliores ſunt: nõ enim oportet, vt ſinguli Euangeliſtæ ſingula narrent, ſed ſatis eſt, vt ea quæ referunt, inter ſe non pugnent: non pugnãt autẽ quòd eadem mulier in eadem cœna vnxerit pedes, & caput, & quòd Iudas cœperit indignari, & poſtea alij diſcipuli eum imitati ſint; quamuis fortaſſe nõ eadem intentione, vt Chryſ. dit. Et eadem reſponſio eſt ad cętera, quę obiici ſolẽt, vt egregiè obſeruauit Aug. *Auguſt. Anſelm. Rupert. Chryſoſt.* qui præcipuus author eſt eius ſententiæ lib. 2. de conſenſu Euang. c. 79. quã ſequuti ſunt Anſel. Matt. 26. & Rupert. lib. 10. in Ioan. & eam videtur tãdem tenuiſſe Chryſ. hom. 64. in Ioan. dum Matthæum cum Ioanne *Hieron.* concordare nititur, & eandem ſequitur Hier. Mat. 26. qui attentè eſt legendus: nam initio videtur diſtinguere mulierem, quæ vnxit pedes Domini ab ea quæ vnxit caput. Sed quidquid ſit de eius ſententia quoad diſtinctionem perſonarum (de quo aliàs) tamen non diſtinguit has cœnas in Bethania factas, & narratas à Matth & Ioanne, vt euidenter patet ex ſequentibus, imò in priori diſtinctione non videtur agere de vnctione pedum, quam narrat Ioannes, ſed quam narrat Luc. c. 7. quæ ſine dubio fuit diuerſa, & antea facta eſt. Deniq; hanc ſententiã ſequuntur Caiet. Ianſ. Tolet. & alij: iuxta illã facilè patet ſolutio ad obiectionẽ factã, nimirũ Iudã non vendidiſſe Chriſtũ eo die, quo cœna facta eſt. Quia licèt immediatè poſt illã narretur, non oportet res eodem ordine geſtas eſſe quo narrantur.

Chriſtus à Iuda vendi cur paſſus eſt. Secundò dicendum eſt de cauſa huius venditionis, quæ inquiri poteſt, vel ex parte Dei, vel ex parte Iudæorum, aut ex parte Iudæ. Ex parte quidem Dei, cur permiſerit Chriſtum à Iuda vendi. Ad quod reſpõ- A dendũ eſt propter eam cauſam permiſiſſe vendi, propter quam permiſit comprehendi, flagellari, & crucifigi. Quam Paulus ad Rom. 8. vno verbo complexus, *Rom. 8.* dixit, *Qui proprio filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnib. tradidit illũ.* Itaque inter alia voluit Chriſtũ pro nobis hoc genus iniuriæ, infidelitatis, & ingratitudinis perpeti, vt & nos doceret ſimilia mala patienter ferre, & vt ſpecialem modum triſtitiæ & doloris, quem talis proditio cauſare poterat, ad ſatisfaciendum pro nobis aſſumeret. Vnde de hoc afflictionis genere ſcriptum eſt Pſ. 40. *Homo pacis meæ, in quo ſperaui, qui edebat panes meos, magnificauit ſuper me ſupplãtationem.* *Pſal. 40. Auguſt. Hieron.* Vbi Aug. & Hieron. de Iuda hoc interpretantur, & ponderant verbum illud *panes meos*, quo dicunt eſſe indicatum B myſterium Euchariſtiæ, cuius proditor Iudas particeps fuit, vt in materia de Euchariſtia latiùs dicẽdum eſt. Et eodem modo exponunt verba illa Pſ. 54. *Pſal. 54.* *Si inimicus meus malè dixiſſet mihi, ſuſtinuiſſem vtique: & ſi is, qui oderat me, ſuper me magna locutus fuiſſet, abſcondiſſem me forſitan ab eo, tu verò homo vnanimis, dux meus, & notus meus, qui ſimul mecum dulces capiebas cibos, in domo Dei ambulauimus cum conſenſu, &c.*

Rurſus ex parte Iudæorũ inquiri poteſt non quidẽ quid eos impulerit, vt Chriſtum comprehendere cuperent (nam ſatis notũ eſt ex Euangelio, inuidia, & odio motos eſſe) ſed ſpecialiter quid eos mouerit, vt vt pecuniis emerent, quem quotidie in templo, vel in ciuitate ſuo arbitrio, ſine difficultate vlla poterant cõ- C prehendere. Sed huius rei cauſam aperuerunt etiam Euangeliſtæ: Marcus enim ſic inquit c. 14. *Quærebant ſummi Sacerdotes, & Scribæ, quomodo eum dolo tenerent, & occiderent.* Lucas verò addit, *Timebant verò plebem.* Itaque ſicut timebant illum occidere, *in die feſto, ne tumultus fieret in populo*, ita etiam timebãt publicè & corã plebe eum comprehendere, ne fieret ſeditio, & ne fortaſſe multi eũ defendere conarentur. Propter hanc ergo cauſam quærebant opportunitatem, vt in loco ſecuro, & remoto eum caperent, atque in iudicio ſiſterent, & tumultum ac plebẽ contra eum excitarent, priuſquã ſe tueri aut à diſcipulis amiciſq; defẽdi poſſet. Ad hoc ergo cautè præſtandum ſuã induſtriam ac diligentiam Iudas promiſit, & propterea gauiſi ſunt D Iudæi, pecuniamque ei ſpoponderunt. Addi etiã poteſt timuiſſe Iudæos, ne Chriſtus eorum cogitata cognoſcens fugeret, ſeque occultaret. Nam c. 11. inquit *Ioan. 11.* Ioannes, Iudæos ad inuicem colloquẽtes dixiſſe: *Quid putatis, quia non venerit ad diem feſtum? Dederant autem Pontifices & Phariſæi mandatum, vt ſi quis cognouerit, vbi ſit, indicet, vt apprehendant eum.*

Denique ex parte Iudæ, quid ipſum impulerit ad vendendum Chriſtum, non defuerunt quidam hæretici Caietani appellati, qui dicerent Iudam bene egiſſe vendẽdo Chriſtũ, vel quia Chriſtus legẽ peruertebat, quod Iudas impedire voluit; vel certè, quia Chriſtũ perfectè cognouit, & ex perfecta cognitione veritatis eum prodidit zelo generis humani quod cognouit E non poſſe ſaluari niſi per Chriſtũ, nec Chriſtũ potuiſſe mori, niſi ab ipſo proderetur. Ita ferè refert Iren. lib. 1. contra Hæreſ. vlt. & Tert. lib. de præſcriptionib. aduerſus hæreticos, c. 47. Epiph. hæreſ. 38. Poſſunt autẽ *Iren. Tertul. Epiph. Ioan. 13.* hi hæretici in cõfirmationẽ ſui erroris adducere verba illa Chriſti, *Quod facis fac citius.* Niſi enim bene operaretur, non eum Chriſtus ad operandũ impelleret.

Sed repugnant euidentibus Scripturæ teſtimoniis: paſſim enim in Euangelio hoc Iudæ peccatum damnatur, & Chriſtus dixit, *Væ homini illi, per quem filius hominis tradetur, bonum erat ei ſi natus non fuiſſet homo ille,* Matth 26. & apud Ioannem cap. 13. *Vos mundi eſtis, ſed* *Matth. 26. Ioan. 13.* *non omnes; ſciebat enim, quis eſſet qui traderet eum, & propterea dixit, Non eſtis mundi omnes,* & ibidem, *Cùm diabolus miſiſſet in cor, vt traderet eum Iudas,* & infrà,

Et poſt

Et poſt buccellam introiuit in eum Satanas, & exiuit continuò. Denique iſti hæretici peiores ipſo Iuda eſſe videntur. Ille enim peccatum ſuum confeſſus eſt & agnouit, dicẽs: *Peccaui tradens ſanguinem iuſtum.* Quibus verbis etiam rationem ſui peccati agnoſcit, quòd nimirum contra omnem iuſtitiã, virum innocentem ac ſanctum prodiderit. Quamquã (vt notauit Leo Papa ſerm. 1 de paſſione) non coràm grauitatem ſui peccati declarauit: in quo aliud peccatum ſuæ infidelitatis indicauit, non enim peccauit ſolùm tradendo hominem iuſtum, ſed etiam tradendo ipſum filium Dei, quem ille non ſatis agnoſcebat, nec credebat.

Matth. 17.

Leo Papa.

Dicendum eſt ergo, Iudam propter auaritiã Chriſtum vendidiſſe. Hæc eſt communis ſententia omniũ Patrum quam colligũt, tum ex eo, quod Matt. & Mar. antequam narrent hanc Iudæ proditionem, interponunt indignationem eius ob vnguentum effuſum ſuper caput Ieſu. Quam ortam fuiſſe ex auiditate pecuniæ, declarauit Ioannes illis verbis: *Non quia de egenis pertinebat ad eum, ſed quia fur erat.* Vnde colligunt ex eo die machinatum eſſe Iudam, quomodo venderet, vt illam iacturam reſarciret. Tum etiam, quia hanc mẽtem ſuam ſatis ipſemet expãdit illis verbis: *Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam?* Vnde Aug. enarrat Pſal. 63. *Auaritia, quæ captiuauit diſcipulum comitem Chriſti, captiuauit & militẽ cuſtodem ſepulchri:* & Chryſ. hom. 64. in Ioannem inquirens, cur Chriſtus diſpenſatorem pecuniæ fecerit eum, quem furem & auarũ eſſe non ignorabat, dicit Chriſtum hoc permiſiſſe, vt maius malum vitaret, ſcilicet, vt cupiditas & auaritia eius inde expleri poſſet, & ita tolleretur ei proditionis occaſio. Quam rationem attigit etiam Euth. ſuper c. 12. Ioann. Quæ tamen hoc ſenſu accipienda eſt, quòd tanta fuerit cupiditas Iudæ, vt expleri nõ potuerit iis, quæ furabatur, niſi etiam Magiſtrum ſuum venderet. Et ita ſunt intelligenda verba quæ ſubdit Chryſ. *Neque enim poterat dicere pecuniarum id cupiditate feciſſe, ſufficientes enim loculi eſſe debebant, qui eius ſatiſfacerent cupiditati, ſed ſola malitia.* Non enim intẽdit negare Iudã hoc feciſſe cupiditate pecuniæ; ſed ſolùm non fuiſſe talem cupiditatem illam; quæ aliquam vel humanã poſſet excuſationem habere, erat enim nimis effrenata cupiditas, & ex ingenti malitia orta. Quam porrò ad mixtam auaritiæ malitiam ſignificare volens Leo Pap. ſer. 8. de paſſione, inquit: *Impius Iudas maluit miniſter eſſe diaboli, quàm Apoſtolus Chriſti, quem non timoris perturbatione deſeruit, ſed pecuniæ cupiditate diſtraxit. Hoc perfidus Iudas inebriatus veneno, dum ſitit lucrũ, peruenit ad laqueum, & tam ſtultè impius fuit, vt triginta argenteis, & Dominum venderet & Magiſtrum.* Illud verò eſt conſiderandum, non fuiſſe proditum à Iuda Chriſtum, vt occideretur: ſed ſolùm quia exiſtimauit fore, vt in exilium mitteretur, aut in carcere detineretur, ne populum commoueret. Hinc enim factum eſt, vt poſtea intelligens Chriſtum damnatum eſſe à Iudæis, pœnitentia ductus fuerit referens triginta argenteos, vt narratur Matth. 27. non ergo motus eſt inuidia aut odio, ſicut alij Iudæi, ſed auaritia.

Auaritia cauſa Iudas Chriſtum vẽdidit.

Ioan. 12.

Matt. 16.

Aug.

Chryſ.

Leo Pap.

Matth. 27.

Obiectio.

Dices: Quî potuit Iudas, qui tot ac tanta miracula Chriſti conſpexerat, propter ſolum affectum pecuniæ illum tradere Iudęis? Quidam dicunt Iudam non credidiſſe, illa fuiſſe vera miracula ſed apparentia, & virtute dæmonis facta. Quod ſentit Hier. Matth. 26. Vel dici poteſt, quamuis crediderit miracula eſſe vera: nõ tamen cognouiſſe, nec credidiſſe Chriſtum eſſe Deũ, ſed ſolùm virum iuſtum, & ſanctum, hoc enim tam euidens illi erat ex dictis & factis Chriſti, vt aliud ſibi perſuadere non potuerit, vt poſtea ipſemet confeſſus eſt, dicens: *Tradens ſanguinem iuſtum:* excœcatus tamen paſſione & auaritia ipſum prodidit. Ad quod eo faciliùs induci potuit, quo & indignatus erat ex priori facto,

Hieron. Matth. 26.

A & non ęſtimauit tantum nocumentũ fuiſſe Chriſto inferendum, vt dictum eſt. Quamquam autem ille iuſtum eſſe Chriſtum crederet, cum autem ad Phariſæos eſt loquutus, vt eum proderet, grauiſſimè mentitum eſſe credendum eſt (quod eſt nouum peccati genus.) Vt enim factum ſuum excuſaret, & probabile Iudæis faceret, neceſſarium illi fuit Chriſtum accuſare, & dicere ſe zelo legis moueri ad illum tradendum, cuius mores expertus erat, neque ferre poterat, &c. Ianſen. in Conc. c. 128.

Ianſen.

Tertio dicẽdum de pretio, quo Iudas Chriſtũ vendidit, de quo ſolus Matt. ſcripſit fuiſſe triginta argenteos. Circa quod duę occurrũt dubitationes. Prima eſt, quæ fuerit illa pecuniæ quantitas, ſi eam iis mẽſuris, B quæ apud nos ſunt in vſu, metiamur. Secũda, quomodo veritas non exactè reſponderit figuræ. Nã Patriarchæ Ioſeph. vẽditio figura fuit vẽditionis Chriſti, ille autẽ tantũ viginti argenteis venditus legitur Gen. 37.

Matth. 27.

Gen. 37.

Circa primam magna eſt opinionũ diuerſitas, quas latè refert Ianſ. c. 128. Concord. quarum breuis ſumma eſt, quoſdam aſſeruiſſe illos argenteos eiuſdem valoris fuiſſe cum noſtris quos Hiſpani *reales* vocant. Ita ſentit Rupert. lib. 10. in Matth. qui ait Iudam ſolitũ fuiſſe furari decimã partem eorum quæ habebat in loculis, & ita ceptis his triginta denariis, recuperaſſe decimã partem trecentorum denariorum, quibus vnguentum vendi poterat, quam ſibi periiſſe indignè ferebat.

Dubium.

Ianſen.

Rupert.

Secunda opinio eſt, vnumquemque argenteum il- C lorum habuiſſe valorem decẽ denariorum, ſeu argenteorum noſtrorum, atque ita vendidiſſe Chriſtum trecentis illis denariis, quib. vnguentũ vendi poterat. Ita Lyrã. Matth. 26. Sed hæc dicta ſunt ſine fundamento.

Lyran.

Tertia ergo opinio Ianſenij eſt valorem argentei fuiſſe quatuor argenteorum ex noſtris, atque adeò triginta argenteos æquiualuiſſe duodecim ſcutis argenteis, ſeu quindecim florenis, ſeu centum & viginti argenteis ex noſtris. hæc enim omnia idem ſunt. Fundamentum eſt, quia *argenteus* ſubſtantiuè ſumptus, idem ſolet ſignificare, quod *ſiclus*, vt patet ex lib. 2. Reg. c. 18. & Iſa. 7. adiuncta expoſitione Hier. & ex Ioſeph lib. 3. antiq. c. 9. Siclus autẽ pendebat quatuor drachmas, vt dicit Ioſeph. & Hier. Ezech. 4. & Ierem. 32. drachma D autem eiuſdem ferè ponderis & valoris erat cum noſtro argento, vt Budæus & omnes tradunt.

Ianſen.

Sicli & drachmæ valor.

2. Reg. 18.

Iſai. 7.

Hieron.

Ioſeph.

Budæus.

Addit verò idem author ex Bud. lib. 5. de aſſe probabile etiam eſſe, argenteum, quo Hebræi vtebantur, duas drachmas Atticas pepẽdiſſe & ex iis eſſe triginta illos argenteos, quibus vẽditus fuit Dominus, quia etiam nunc aliqui eorum viſuntur Romæ, & Pariſiis eius ponderis, & qualitatis. Quam ſententiam ſequutus eſt Franc. Riber. Amos 8. & Zach. 11.

Franc. Rib.

At verò Cæſ. Bar. in Annalib. in Appendice ad annum 34. aliam excogitauit ſententiã, dicens verũ quidem eſſe hoc pretium ſolutũ eſſe Iudæ in nummis argenteis, qui erãt in vſu Iudæorũ, quales ſunt, qui modò oſtendũtur, & creduntur eſſe ex illis, qui Iudæ nu- E merati ſunt à Scribis, & Phariſæis, non tamen ſolos triginta eſſe numeratos, ſed multo plures. Exiſtimat enim argẽteum hoc loco ſignificare librã argenteam, quia iuxta Hebræorũ traditionem, quam ibi ex Rabbinis, & ex Aria Montano refert, hæc vox, *argenteus*, licet in Pentateucho ſignificet *ſiclum*: in Prophetis verò ſignificat *libram*, & veriſimile eſt Matthæum hac ſignificatione vſum eſſe illa voce, cùm propheticã prædictionem afferat. Et ita iuxta hanc ſententiã triginta argenteorum valor fuit ferè trecentorum aureorum. Nam vnaquęque libra argentea pendere dicitur quatuor & cẽtum denarios, ſeu argenteos ex noſtris. Præter dictam verò vocabuli obſeruationem, nititur potiſſimùm hic author ea coniectura, quòd 30. illis argẽteis emptus eſt ager figuli in peregrinorũ ſepulturam, vt con

Cæſ. Baron.

Argenteus quid.

vt cōſtat Matth. 27. & Act. 1. vbi dicitur ager ille, *Emptus de mercede iniquitatis*, quo ſignificatur ſolo illo pretio emptū eſſe. Non eſt autē veriſimile agrū prope Ieroſolymam, quem eſſe oportuit non exiguę magnitudinis, vt poſſet capere omnes peregrinos, quibus Ieroſolyma abundabat, potuiſſe emi minori pretio, præſertim cùm ager ille non ad tempus, id eſt, vſq; ad annum Iubilæi (vt moris erat apud Iudęos) ſed in perpetuum emeretur, eo quòd vſui ſepulturæ aſcribi deberet in poſterum.

Matth. 27.
Act. 2.

Iudas cur tā vili pretio Chriſtum vēdidit.

Sed (ſi coniectura vtendum eſt) obſtat huic ſententiæ alia quæ apud me maiorem (vt verum fatear) probabilitatē efficit. Quî enim credi poteſt, Iudæos tā facilè obtuliſſe trecētos aureos propter opus, quod nullius ferè laboris vel negotij erat, præſertim cùm Iudas nec rogatus, nec quæſitus ſeſe ad tradendū Chriſtum obtulerit propenſúmque oſtenderit? Vnde Hieron. Matth. 26. hac coniectura colligit Iudam vili pretio Chriſtū vēdidiſſe. *Sed quaſi vile* (inquit) *tradens mancipium, in poteſtate ementium poſuit quantum vellent dare.* Et cæteri omnes expoſitores idem ſentiūt, illud pretium fuiſſe multo minoris valoris. Quanquam enim dicere quis poſſet, Iudæos præ nimio deſiderio, quo ardebāt comprehendendi Chriſtum, facilè maximam pecunię vim obtuliſſe: id fieret veriſimile, ſi vel in opere ipſo, vel in proditore aliquam difficultatem experti eſſent, eo vel maximè, quòd eo tempore decem aurei in maiori pretio & æſtimatione habebantur, quàm nunc centum.

Reſponſio.
Quo pretio Chriſtus à Iuda venundatus.
Zach. 11.

Quocirca nō coniecturis, ſed propria ſignificatione vocis *argēteus*, quæſtio hæc definienda eſſet: cū autem vox illa ſit valde æquiuoca, & varias monetas ex argento factas ſignificare ſoleat, vix poteſt certa ratione definiri, in qua ſignificatione hoc loco ſumenda ſit tam in Euangelio, quàm apud Zachar. c. 11. Videtur autem veriſimiliùs argenteum illic ſignificare ſimplicem aliquam monetam argenti, quę tunc erat in vſu, & illam fuiſſe vel ſiclum, vel dimidiā partem ſicli, vt tertia & quarta opinio aſſerebat. Potuit autē ea quantitas pecuniæ ſufficere ad emēdum agrum in ſepulturam peregrinorum, vel quia non ſola illa emptus eſt: nam licèt Scriptura dicat ex illis emptum eſſe, non tamen affirmat ex ſolis illis, vel certè quia non oportebat agrū eſſe adeò magnum, quia rari ſolēt eſſe peregrini, qui in aliqua ciuitate moriūtur, etiam ſi magna illorum multitudo illuc confluat, vt etiam nunc Romæ & Compoſtellæ videre licet. Nam ad ſepeliēdos peregrinos exiguus locus ſufficit, præſertim, quia (vt dicebam) eo tempore moneta carior erat, quàm nunc ſit, quare tunc decem aureis emi poterat ager, qui nunc fortaſſe non potuiſſet centum comparari.

Dubium.

Ad vltimam dubitationem non defuerunt, qui in loco Geneſ. triginta argēteos exiſtimarent eſſe legendū. Sed lectio illa nullam habet probabilitatem, quia & Hebręi codices habent viginti, & eodem modo legūt omnes codices emendatiores vulgatæ editionis, ſeptuaginta etiā Interpretes quoad numerum *viginti* legunt, quamuis quoad pecuniæ qualitatem non argenteos, ſed aureos interpretati ſunt. Ioſephus etiam lib. 2. Antiquit. c. 3. numerum viginti retinuit, ſed non dicit viginti aureis vel argenteis fuiſſe venditum, ſed viginti minis, quod longè maius pretium eſt. Nā vnaquæq; mina ſexaginta ſiclos pendebat, vt conſtat Ezech. 45. Sed in vtroque erratum eſt: nam & Hebraica veritas, & vulgata editio viginti argenteos habet, & ita eſſe legendum notauit Hieron. quæſtionibus Hebraicis in Gen. & Matth. 26. Vbi expreſsè refellit trāſlationem Septuaginta, ſubdens, *Neque enim pretioſior eſſe poterat ſeruus, quàm dominus.* Ad dubitationem ergo reſpondetur, non oportuiſſe figuram in omnibus cōuenire cum re repreſentata. Et addi poteſt ex prædictis verbis Hieronymi in hoc ſeruatam eſſe proprietatem figuræ, quòd ſeruus minori pretio venditus eſt, quàm Dominus. Addo denique neque hūc pretij numerū relictum eſſe ſine figura, & prophetia. Nā Exodo 21. pro ſeruo aut ancilla occiſis ſolui præcipiebantur triginta ſicli argentei: vnde Iudæi tanti Chriſtum emere voluerunt, quantum ab eis ſeruus ęſtimabatur, Zachariæ autem 11. de hoc pretio prædictum erat, *Appenderunt mercedem meam triginta argenteos*, id eſt, cum pro beneficiis acceptis gratiā reddere deberent, dederunt Iudæ triginta argenteos, vt me traderet. Ita exponūt Hieron. ibi. & ſuper Matth. Ruffin. in Symb. Cyril. Ieroſol. catecheſ. 13. & huius prophetiæ meminit Matth. c. 27. quanquam mutatis verbis, & non tribuit illam Zachariæ, ſed Ieremiæ, quod non paruā difficultatem multis ingeſſit, quam variè expediunt Origē. Hieron. & alij expoſitores ibi, & Aug. lib. 3. de conſen. Euangeliſtarum cap. 7. Sed illud veriſimilius videtur, Euangeliſtam non poſuiſſe nomen Ieremiæ, ſed ſimpliciter nomē Prophetæ: ab aliquo autem additum nomen Ieremiæ in margine, poſtea irrepſiſſe in textum in aliquibus codicibus, non enim in omnibus habetur. Et hæc eſt ſententia Hieron. quam Ianſenius c. 140. magis probat, & eandem ſequitur Cæſar Baronius in dicta appendice.

Ioſeph.
Ezech. 45.
Hierony.
Reſponſ.
Ioſeph à fratribus in Aegyptum quo pretio venditus.
Exod. 21.
Zachar. 11.
Hieron.
Ruffin.
Cyril. Iero.
Orig.
Auguſt.
Ianſen.
Cæſ. Baron.

SECTIO II.

Vtrum ſudor ſanguineus Chriſti in horto orantis verus ac naturalis fuerit.

EXplicata Chriſti vēditione, quæ legalem cœnam anteceſſit, explananda ſequebantur myſteria cœnæ: ſed quoniā hæc in ſequentem tomum, vbi myſterium Euchariſtiæ explicabimus, à nobis remittuntur, gradū facimus ad explicandum ea, quæ Chriſto orāti in horto contigerunt: hæc enim proximè poſt cœnam ſubſequuta ſunt. Sic enim habēt Euangeliſtæ, *& hymno dicto exierunt in montem Oliueti*, qui prope Ieruſalē erat, *Sabbati habens iter*, vt dicitur Act. 1. id eſt, per vnum miliare diſtans, tantum enim itineris licebat Iudæis in Sabbatho agere (vt OEcumenius ibi notat) vel ſex ſtadiis (vt Ioſephus tradit lib. 6. de bello Iudaico, c. 3.) In eo ergo itinere, quantum ex Matthæi & Marc. colligi poteſt, ſermonem habuit Chriſtus cum diſcipulis, in quo & eorum ſcandalum, & mortem ſuam, ac reſurrectionem iterum prædixit, Petroque aſſerenti ſe nullo modo ſcandalum in eum paſſurum, quòd eum eſſet negaturus, etiam prædixit, quamuis iā antea in cœna iterum atq; iterum eandem negationē illi prædixiſſet (vt Auguſt. notauit lib. 3. de conſen. Euangeliſt. capit. 2.) & in eodem itinere pertranſiit Chriſtus torrentem Cedron, qui per vallem fluit, quæ inter montem oliuarū, & Ieruſalem interiacet (vt Ioſeph. ſuprà retulit) ac tandem peruenit in villam Gethſemani, quæ erat ad radices montis Oliuarum (vt Hieronym. refert lib. de traditionibus Hebraicis.) Erat autem ibi hortus (vt Ioannes refert) in quem ingreſſus eſt Ieſus cum diſcipulis, vt oraret. Tria autem ſunt potiſſima, quæ ab Euangeliſtis narrantur facta in illa oratione: primum, quod *cœpit Ieſus pauere, & tædere, & mœſtus eſſe*, Secundū oraſſe ad Patrem illis verbis, *Pater, ſi poſſibile eſt, &c.* Tertium addit ſolus Lucas dicens, *Et factus eſt ſudor eius, ſicut gutta ſanguinis decurrentis in terram.* Quæ verba quamuis Hilarius libro 1. de Trinitat. dicat in multis codicibus tam Græcis, quàm Latinis deeſſe, & idem ſignificet Hieronym. libro 2. contra Pelagian. quatenus ſolùm dicit eam partem hiſtoriæ in multis codicibus Græcis & Latinis reperiri:

Matth. 27.
Sabbathi iter quantum.
Act. 1.
Oecumen.
Ioſeph.
Auguſt.
Ioſeph.
Hieron.
Luc 22.
Hilar.

periri: tamen certa fide tenẽdum eſt eam partem eſſe canonicã, & Scripturã ſacram: præſertim poſt Conc. Tridentini decretum in ſeſſ. 4. vbi definit, libros Scripturæ integros eſſe ſuſcipiendos, cum omnibus ſuis partibus, prout in Eccleſia Catholica legi conſueuerunt, & in Vulgata Latina editione habentur. Hęc autem pars communi Eccleſiæ cõſuetudine & conſenſu recepta eſt, & antiquiſſimi Eccleſiæ Patres eam vt canonicam ſuſceperunt, vt patet ex Dionyſ. cap. 4. de Cæleſt. Hierar. Epiphan. hæreſ. 69. Auguſt. Irenæo, & aliis quos ſtatim referam. Quæ omnia intelligenda ſunt etiã de illa parte, in qua Lucas refert apparuiſſe Angelum confortantem Chriſtũ. Vnde ſi in aliquibus codicibus hæc pars deeſt, credendum eſt expunctam fuiſſe ab aliquibus indoctis, ſpecie pietatis. Nam & S. Nicon in quadam epiſtola de religione Armenorum refert, eos abſtuliſſe ex Euangelio hanc hiſtoriam de ſudore ſanguinis, imbecillitatis hoc eſſe exiſtimantes, non diuinæ maieſtatis.

Igitur de prima & ſecũda parte huius myſterij multa dicta sũt in ſuperioribus, de prima in primo tomo circa qu. 15. D. Thom. in comment. art. 7. & diſp. 38. ſect. 2. & in hoc, præcedẽti diſput. multa de hac triſtitia Chriſti dicta ſunt. De ſecunda verò parte, id eſt, de illa Chriſti oratione, & de volũtate à qua profecta eſt, dixi in primo tomo diſput. 33. ſect. 1. vbi reputaui hæreticos, qui hanc Chriſti orationem auſi ſunt reprehendere, & diſput. 24. ſect. 3. interpretatus ſum Aug. & Hieron. qui interdum indicant verba illa, *ſi poſſibile eſt*, &c. profecta eſſe ex ignorantia aliqua, & dubitatione, in diſputat. verò 38. ſect. 2. expoſui, illa oratione declaraſſe Chriſtum naturalem affectum voluntatis ſuæ quem permittere in ſe voluit, & exteriùs exprimere, ad confirmandam naturæ aſſumptæ veritatem, & triſtitiæ ſuæ acerbitatem declarandam. Solùm ergo ſupereſt, vt hoc loco de tertia parte huius myſterij ſermonem inſtituamus.

Chriſtus in horto verum ac naturalem ſanguinem ſudauit.

Theophyl.

Dico ergo primò, Chriſtum Dominum verum, proprium, ac naturalem ſanguinem emiſiſſe, quando ſanguinẽ ſudaſſe fertur. Hæc aſſertio mihi eſt certa: nam verba Lucæ ſunt expreſſa, & cùm hiſtoriã contineãt, propriè intelligẽda ſunt. Vnde (quod Theophylactus dixit) ea ſcripta eſſe per hyperbolem. Nã ſicut qui amarè flet, dicimus ſanguinem flere, ita qui præ anxietate & interno labore nimiũ ſudat, dicitur ſanguinem ſudaſſe, id eſt, fluentem ſudorem fortiter ſtillaſſe: hęc (inquam) interpretatio cùm aliena ſit à literæ proprietate, & neceſſaria non ſit, nullo modo eſt admittenda. Sed ait Euthym. qui in eadem eſt ſententia ſuo capit. 64. in Matth. Lucam non dicere Chriſtum ſudaſſe ſanguinem: ſed ſudorem eius fuiſſe, ſicut ſanguinis guttas, id eſt, fuiſſe craſſum, & concretum ſudorẽ ſimilem guttis ſanguinis. Sed certè, ſi ſolam ſimilitudinem voluiſſet Lucas ſignificare, potiùs dixiſſet, *Sicut guttæ aquæ*: ſimiliores enim videntur guttæ ſudoris guttis aquæ, quàm ſanguinis. Adde particulam illã, *ſicut*, quẽmadmodũ & particulã, *quaſi*, nõ ſemper ſignificare in Scriptura ſimilitudinẽ: ſed interdũ identitatẽ, & veritatẽ, vt Ioã. 1. *Vidimus gloriã eius gloriam quaſi vnigeniti à Patre*. Deniq; ſi in hoc loco per particulã illam, *ſicut*, importatur aliqua ſimilitudo quæ à veritate deficiat, non eſt in ſubſtãtia ſanguinis, quaſi verum ſanguinem non ſudauerit Chriſtus, ſed in forma & figura guttarum. Quia fortaſſe non habebant perfectã figurã guttæ, ſed illi ſimilẽ, vel certè, quia nõ erant ex puro ſanguine, ſed aliquid ſudoris habebant admixtũ. Itaque ſimpliciter fatendum eſt, Chriſtum ſanguinẽ verum ſudaſſe, vt Euangelij litera prę ſe fert, & communi ſenſu Eccleſiæ intellecta eſt, etiã ab Apoſtolorum temporibus: vt colligere licet ex Iuſtino Martyre dialog cum Tryphone, Irenæo lib. 4. contra hæreſ. c.

Euthym.

Ioan. 1.

Iuſti. Martyr. Irenæ.

32. vbi contra negantes veritatem carnis Chriſti illud incommodum infert, quòd *globos ſanguinis* non ſudaſſet. Idem repetit lib. 4. cap. 69. Idem ſentit apertè Epiph. in Ancorato, & Athanaſ. lib. 6. ad Theophyl. qui eſt de beatitudine filij Dei, anathema dicit in eos, qui Chriſtum verum ſanguinem ſudaſſe negant: Hilar. etiam & Hieronym. locis citatis, planè intelligunt ea verba de vero ſanguineo ſudore, & Auguſt. lib. de conſenſu Euangeliſt. capit. 4. vbi dicit Chriſtum emiſiſſe ſudorem ſanguineum. Ammonius verò Alexa. in Harmonia Euangeliorum, *ſudorem ſanguinolentum*, appellauit. Ratio huius ſudoris propria & literalis ſtatim explicabitur. Rationes autem myſticæ variæ traduntur à Patribus, Beda ſuper Lucam dicit, ſignificatum eſſe hoc Chriſti ſudore defluente in terram etiam terrenos homines ſanguine Chriſti eſſe irrigandos. Aug. in lib. ſententiarum, ſententia 68. *Orans* (inquit) *cum ſudore ſanguineo Dominus Ieſus Chriſtus, ſignificabat de toto corpore, quod eſt Eccleſia, emanaturas martyrum paſſiones*. Bernard. ſerm. 3. in Dominicam Palmarũ, dicit Chriſtum non fuiſſe contentum lacrymis oculorũ: ſed totius corporis ſanguineis lacrymis peccata noſtra flere, ac lauare voluiſſe.

Epiph. Athanaſ.

Hilar. Hieron. Auguſt.

Ammon. Alexand.

Beda.

Aug.

Bernard.

Sanguinei ſudoris in Chriſto cauſa qua fuerit.

Caiet. Ianſen.

Dico ſecundò, Chriſtus Dominus abſque ſpeciali miraculo ſanguinẽ ſudauit ex vi internæ afflictionis, & agoniæ, quam in illa oratione paſſus eſt. Ita ſentit Caietan. Lucæ 22. à cuius opinione non multum diſcrepat Ianſenius c. 137. Concord. Declaratur primò, ratione theologica. Quia ſi ille ſanguis miraculosè eſſet emiſſus, & nõ ex vi interioris afflictionis, non fuiſſet ſignum certũ & euidens maximi angoris, & triſtitiæ interioris, quia miraculosè poterat etiã cum minima afflictione, imò ſine vlla emitti. Cõſequens autem eſt contra ſenſum omniũ Sanctorũ ab vniuerſa Eccleſia receptum. Secundò hoc explicat Caietan. naturali & phyſica ratione. Quia ſicut magnitudo paſſionis pellit violenter ſudorem, ita ſi vehemens ſit paſſio, & deficiat ſudoris materia, fieri poteſt vt ſanguinem expellat. Sicut natura vi (vt ita dicam) effrenis concupiſcentiæ coacta, deficiente ſemine in propriis organis, ſanguinem fundit, & deficiente lacte, qui nimium vbera emungit, vt dicitur, elicit ſanguinem: in Chriſto autem corpus erat debile, & exhauſtum, cúmq; alioqui afflictio interior eſſet vehemens, fieri potuit, vt deficiente materia ſudoris, ſanguis fuerit ex vi interioris afflictionis expulſus. Nam & Ariſt. lib. 3. de Hiſt. animal. c. 19. dicit interdum euenire ex abundantia ſanguinis, & intẽperie corporis, vt aliquis ſanguinem ſudet: hæc autem cauſa non habuit locum in Chriſto: tamen, ſicut hæc à natura eſt, ita alia à nobis explicata eſt naturalis, & ſufficiẽs ad hũc effectũ.

Ariſtotel.

Obiectio.

Dices: Metus & triſtitia, quibus tunc Chriſtus angebatur, non emittunt ſanguinem foras, ſed potiùs ad cor attrahũt, natura ita prouidẽte, vt principaliori mẽbro in huiuſmodi afflictionis tempore ſubueniatur. Reſpondetur: ſi angor & afflictio ex triſtitia metúque proueniens tãta ſit, vt corpus cõmoueat, & inflãmet, vim habent attenuandi ſanguinem, & aperiendi poros, & hinc cõſequi poteſt emiſſio ſanguinis ad exteriores partes corporis. Eo vel maximè, quòd licèt Chriſtus naturali affectu timeret, tamen deliberata voluntate, & efficaci, & actu appetitus à voluntate imperato, mortem, & omnes dolores, qui efficaciſſimè proponebantur, amplectebatur, & naturalem affectũ ſuperabat, & hinc agonia proueniebat. Ex hoc ergo actu fortitudinis, & audaciæ, magis quàm ex timore, & triſtitia illa corporis alteratio & sãguinis emiſſio prouenire potuit. Quod ſatis narratione ſua Lucas indicauit dicẽs, *Et factus in agonia prolixius orabat, & factus eſt ſudor eius ſicut gutta ſanguinis decurrẽtis in terram.*

Reſponſ.

Luc. 22.

Sed

Obiectio. Sed vrgebis: nam licèt fieri poſſit, vt aliquis ſubtilis ſanguis per poros effluat tamen verba Lucæ indicant,non tenues ſed craſſiores guttas,ex craſſiori ſanguine concertas,vſque ad terrã decurriſſe.Hanc enim vim habet dictio Græca θρομβοι,quæ grumum craſſiorem ſignificat:ergo non videtur hoc naturaliter fieri potuiſſe.*Ianſen.* Quæ ratio tãdem mouit Ianſenium,vt diceret non omnino naturali cauſæ,ſed miraculo tribuendum eſſe,quod de Chriſti ſudore refert Lucas.*Reſponſ.* Sed dici poteſt,licet propter dictã cauſam naturalem,ſubtilis ſanguis & liquidus è Chriſti corpore flueret,tamen ſtatim ac perueniebat ad externam corporis ſuperficiem condenſari potuiſſe abſque miraculo, propter aeris intemperiem,præſertim cùm eſſet nox, aérque frigidior.Sic ergo ſanguis denſior & craſſior effectus, & in guttulas diuiſus, in terram decidebat.

Obiectio. Hilar. Reſponſio. Huic verò noſtræ ſentẽtiæ cõtradicere videtur Hilar.lib.10. de Trin. his verbis, *Sudorem verò nemo infirmitati audebit deputare,quia dũ & contra naturam eſt ſudare ſanguinẽ,neque infirmitas eſt,quod poteſtas non ſecundùm naturæ conſuetudinem geſſit.* Exponi tamen poteſt hoc non fuiſſe infirmitatis,hoc eſt,impotẽtiæ,& coactionis:Chriſtus enim nõ ex imbecillitate, aut ex impotentia ita timuit,aut triſtatus eſt,vt ſanguinẽ ſudauerit,ſed volũtariè hos affectus in ſeipſo permiſit.Deinde dici poteſt,poteſtatis miraculoſę in Chriſto fuiſſe ſuſtinere tam ingentem triſtitiam,ac internum dolorem , ex quo tam mirabilis externus effectus effluxit,fortaſſe enim id non eſt homini poſſibile per naturã:vel ſaltem fieri non poteſt , vt homo huiuſmodi paſſionem patiatur,quin mors inde ſubſequatur, & hoc modo concedi poteſt aliquod miraculoſum opus hîc interceſſiſſe.Non negat autem Hilarius,quòd poſito tali effectu in corpore ita diſpoſito potuerit naturaliter ſequi prædictus effectus.

Reliquum erat,vt de Angelo confortante Chriſtũ (quod eodẽ loco Lucas narrat) aliqua diſputaremus: ſed hunc locum ſufficienter tractauimus in priori tomo ſuper quæſt.12.D.Thom.in comment. articul. 4. *Angelus Chriſtum in horto confortat.* quibus nihil ferè hoc loco addendum occurrit. Id eſt duntaxat adnotandũ,Angelum illum in forma ſenſibili & humana apparuiſſe,ſolúmq; exteriùs loquutũ ad Chriſtum fuiſſe, vt ex verbis Lucæ facilè colligi poteſt,& ex iis,quæ ſuprà agẽtes de tentatione Chriſti diximus, ſcilicet nõ potuiſſe interiores Chriſti potentias immutari immediatè ab Angelis. Vnde ſicut exteriùs tantùm tentari potuit, & ita confortari,non tamen doceri,aut illuminari, vt in prædicto loco ex priori tomo citato D.Thomas diſſeruit. Quis autem ille Angelus fuerit,incertum eſt, nihílque inuenio de ea re à ſanctis Patribus dictum.

SECTIO III.

Quæ mirabilia acciderint in Chriſti comprehenſione.

Iudæ oſculum maxima Chriſti iniuria. IN hoc myſterio duo præcipuè conſiderari poſſunt, ſcilicet quid in eo Chriſtus ſit paſſus,& quid egerit. Prior pars propria eſt noſtri inſtituti,nihil tamen habet,quòd ſcholaſticã diſputationem requirat, ſed piã potiùs cõſiderationem,ac meditationem. Ad tria verò capita reuocari poſſunt,quæ tunc Chriſtus paſſus eſt.Primum eſt iniuria, & infidelitas Iudæ, qui oſculi ſigno illũ tradidit.*Orig. Hieron.* De quo legi poteſt Origen. tractat. 36.in Matth.& Hieronym.Matth. 26. qui dicunt timuiſſe Iudam,ne Chriſtus ſeipſum transformaret,vel trãsfiguraret,ne agnoſci poſſet,& ideo dediſſe Iudæis hoc ſignum.Sed hoc difficile creditu eſt. Primò quia A non eſt ſufficiens fundamentum,vt aſſeramus Iudam hoc timuiſſe, quia transfigurationi Domini non abfuerat: neque ab aliis audire id potuit, cùm illis præceptum fuerit ne id dicerent,& ipſi tacuerint,vt dicitur Lucæ 9. *Luc. 8.* Deinde,quia ſi Iudas timuit, ne Chriſtus eo modo ſe occultaret, etiã timere potuit ne ſibi ipſi inuiſibilis fieret,vel alterius formæ: ergo pari ratione timere poſſet ne ſuum ſignum eſſet inutile. Quin potiùs Cyril.lib.11.in Ioan.c.33.& Chryſ. homil. 82. in Ioãnem, *Cyril. Chryſ.* dicunt Chriſtum poteſtate diuina ita ſeſe occultaſſe miniſtris Iudæorum,& ipſi Iudæ,vt eum non agnouerint,quando eos interrogauit, *Quem quæritis?* quanquam neque hoc ſit admodum veriſimile, ſed probabilius eſt quod Aug.dicit lib.3.de conſen.Euãg. *Ioan. 18. Auguſt. Ammon.* B cap.5.& Ammonius in harmonia Euang.Iudam, qui alios antecedebat, primum omnium vſque ad Chriſtũ veniſſe,eúmque agnouiſſe,& oſculum dediſſe, & tunc Chriſtũ eum interrogaſſe, *Amice,ad quid veniſti?* *Matth. 26.* vt cor eius leniret,& ad meliorem mẽtem reuocaret: ſtatim verò, vt eum confunderet,ſubiunxiſſe, *Oſculo filium hominis tradis?* ac deinde vlteriùs proceſſiſſe, quaſi ſeſe offerens iis , qui ad eum comprehendendũ veniebant,eóſque interrogaſſe, *Quem quæritis*,non quia priùs ſeſe illis occultaſſet , ſed vt oſtenderet potentiam ſuam in miraculo, quod ſtatim fecit,& quòd voluntariè ſeſe morti offerebat. Qui ordo rerum ex ipſo Euangelio ſatis conſtat , & quia ſi Iudas non cognouiſſet Chriſtũ antequam ipſe interrogaret, C *Quem quæritis?* ſuperuacaneum poſtea fuiſſet illius ſignum, quia iam Chriſtus ſe ſatis prodiderat.

Obiectio. Oſculi ſigna Iudæis à Iuda cur datum. Dices.Quid neceſſe fuit,Iudam prębere hoc ſignũ cùm eſſet omnibus probè cognitus,præſertim Phariſęis eorúmque miniſtris.Multi cenſent id factum eſſe propter Iacobum fratrem Domini , qui erat Chriſto ſimillimus.Sed facilius dici poteſt,Iudam fuiſſe valde ſolicitum,ne errore aliquo Chriſtus è manibus militũ elaberetur,vt illa eius verba ſatis declarant *Tenete eum,& ducite cautè.*Ferebatur enim ſemper eadem pecuniæ cupiditate, quia nondum illam acceperat , ſed promiſſa tantùm illi erat,vt planè ex Euangelio conſtat. *Reſponſ.* Hac ergo de cauſa ſolicitus fuit in eo ſigno præſtãdo,& quia nox erat,& ideo facilè in perſona errari D poterat, & pręterea quia cohors militũ Romanorũ, quæ ad Chriſtum capiendum veniebat,facilè poterat eum de facie non agnoſcere.Hęc ergo fuit prima iniuria,quam in hoc myſterio Chriſtus paſſus eſt , quæ ſanè fuit maxima: *Ingratitudo Iudæ erga Chriſtum quanta. Hieron.* in qua ferenda Chriſtus ſummam patientiam & charitatem oſtendit:Iudas autem ſummã ingratitudinem,ac mentis cæcitatem, adeò vt viſum Hieronymo ſit eum nõ crediſiſſe,ſigna & miracula Chriſti fuiſſe vera,ſed magicis artibus facta,alioqui non exiſtimaſſet poſſe à ſe Chriſtum decipi: Cyrillus autem ſuprà dicit eum paſſione obcæcatum nõ conſideraſſe ea,quæ faciebat.Plura de hoc Iudæ facinore legantur apud Chryſ.hom.de proditione Iudæ, & Leonem magnum ſer.de paſsione. *Chryſ. Leo Pap.*

E *Ab omnibus in comprehenſione Chriſtus deſeritur.* Secundò paſſus eſt Chriſtus deſertionem ab amicis,& diſcipulis, *omnes enim relicto eo fugerunt*, quod nõ ſine ſpeciali Chriſti prouidentia factum eſſe ſatis ſignificatum eſt illis verbis,quæ Ioannes refert, dixiſſe Chriſtũ. *Si ergo me quæritis,ſinite hos abire*, vt ibid. Aug. *Matth. 26. Ioan. 18. Auguſt.* notauit tractat.112. *Oſtendit*,inquit, *quam curã ſalutis eorum omni tẽpore habuerit.* Quod magis explicans Rupertus lib.13. in Ioan.erit prænouiſſe Chriſtum non fuiſſe tũc Apoſtolos ſatis firmos in fide,neque diſpoſitos ad patiendum, & ideo non permiſiſſe eos comprehẽdi.Quia facilè eum eſſent negaturi, & ita rectè exponit illud verbũ,quod ſubdit Ioan. *Vt adimpleretur quod dixit,quos dediſti mihi,non perdidi ex eis quemquam*, *Ioan. 18.* quia etiam tũc ſeruauit eos corporaliter, ne ſpiritualiter perirent. Addunt verò Aug.& Chryſoſt.hom.82.

ex hac Chriſti prouidentia,& efficacia verbi eius factum eſſe vt Iudæi neminem Apoſtolorum comprehenderint: neque etiam Petrum,qui auſus fuerat ſeruum principis ſacerdotum vulnerare, quod non immeritò inter miracula à Chriſto tunc facta computari poteſt.

Caiet. *In nullum Apoſtolorũ miniſtri Iudæorum in horto manus iniecerunt.* *Epiphan.* *Hierony.* *Beda.* *Ambr.* *Greg.* *Theophyl.* *Euthym.*

Ex quo vlteriùs colligit Caiet.adoleſcentem illum (quẽ Marcus refert cõprehenſum eſſe à militibus, & nudum relicta ſyndone ex manibus eorum effugiſſe) nõ fuiſſe aliquem ex Apoſtolis: quanquam Epiphan. hæreſ. 78. dicat fuiſſe Iacobum fratrem Domini, & Hieron.pſ.37. Et quãuis Beda ſuper Marcum probabile cenſeat illum fuiſſe Ioannem Euangeliſtam, quæ fuit etiã ſententia Ambroſ. ſuper Pſal. 36. & Gregor. lib.6.Reg.cap.2.& 14.Moral.capit.23. Sed Caietani ſententia veriſimilior videtur,quam latiùs ipſe cõfirmat in ientaculo 6.q.4.& fuit etiam ſententia Theodoreti,& Euthym.in Mar.Quia cùm verbum Chriſti fuerit efficax, non potuerunt Iudæorum miniſtri in aliquem Apoſtolorum manus inijcere. Addo nullum fuiſſe fundamentum ad affirmandum illum fuiſſe Iacobum,vel Ioãnem præſertim cùm neuter eorũ adoleſcens tunc fuerit, vel potiùs adoleſcentulus (vt Græca habent.)Nam Iacobus ſexageſimum ętatis annum exegerat, Ioannes verò trigeſimum attigerat, ſi tempora & ætates, in quibus mortui ſunt conſulantur. Addo incredibile eſſe aliquem ex Apoſtolis tunc fuiſſe nudum, & ſola ſyndone coopertum, quare veriſſimile eſt(quod Caietanus dicit)illum fuiſſe aliquem ex ſeruis, qui in ea villa degebant. Sed de hic ſatis.

Dubium. *Reſponſ.* *Fuga Apoſtolorum Chriſtum deſerentium peccatúmve fuerit.*

Inquiri verò hîc poſſet,an Apoſtoli peccauerint fugiendo, & deſerendo Chriſtum. Reſpondeo breuiter ſi actum illum externum ſecundùm ſe, & ſecundum occurrentes circumſtantias per ſe conſideremus,non videri actum de ſe malum,quia neq; ipſi poterant defendere Chriſtum,nec debebant (vt ſtatim dicã) ſeſe autem obiicere morti,aut comprehenſioni, non erat eis ſpecialiter præceptum.Quia non erat ipſi pro hominibus morituri,nec Chriſto erat eorum mors tunc neceſſaria: neque etiam ad confitendam, vel non negandam fidem,erat neceſſarium non fugere.Quia fugam de ſe non eſt contra fidei confeſſionem, ordinatur enim ad vitã cuſtodiendã,nõ ad explicandam:mẽtem ergo non habebat ille actus,vnde eſſet de ſe malus,maximè cùm diſcipuli audiſſent Chriſtum dicentem, *Sinite hos abire.*Dico autem per ſe,quia per accidens, aut ratione ſcandali, aut ob cõſcientiam erroneam,aut ſi fortaſſe fuga illa ex aliqua dubitatione in fide ſeu fiducia in Chriſtum orta eſt,potuit in illo actu interuenire peccatum.

Comprehenſio Chriſti qualis.

Tertiò paſſus eſt Chriſtus comprehenſionem violentam magno cum ſtrepitu armatorum hominum,à quibus non ſolùm eſt comprehenſus: ſed etiam ligatus tamquam inſignis quidam latro,& malefactor,vt ipſemet dixit. De quo myſterio legi poteſt Cyril. Ieroſol.catel.13.& Alexandrinus,lib.11.in Ioã.c.32.& 33.& tunc impletũ eſt illud Pſalm.21.*Circumdederunt me vituli multi; tauri pingues obſederunt me*,& illud:*Circumdederunt me canes multi, concilium malignantium obſedit me.*Et illud Iſai.53.*Sicut ouis ad occiſionem ducetur.* Et illud Thren. 4. *Spiritus oris noſtri Chriſtus Dominus captus eſt*,vt ibi Hieronym.exponit.

Cyrill. *Pſalm. 21.* *Iſai.53.* *Thren.4.* *Hieron.* *Thren.*

Quoad ſecũdam partem ſuperiùs propoſitam,duo miracula breuiter conſideranda ſunt, quæ tunc Chriſtus eſt operatus. Quia licèt non directè pertineant ad paſſionem eius: pertinent tamen ad oſtendendam innocentiam eius, & voluntatem, qua patiebatur: quæ duo in toto hoc negotio præ oculis ſemper habenda ſunt; ideo enim Chriſtus etiam eo tempore, quo infirmior & imbecillior videbatur, miracula o-

A perari non deſtitit,ne exiſtimaretur à maieſtate & poteſtate ſua accidiſſe, aut inuitus & coactus pati. Primũ ergo miraculũ fuit proſtrare vnico verbo,*ego ſum*, tãtam hominum multitudinem,quod factum eſt efficacia verbi & potentiæ Chriſti. Nam ſicut verbo ſuo omnia creauit, & panem in corpus ſuum conuertit, vel ſicut Pſalm.24.dicitur,*Vox Domini confringentis cedros*,ita facilè fuit eodem verbo homines proſternere. Et non caret myſterio (vt Rupertus indicauit) verbum illud,*ego ſum*,quod eſt diuinitatis propriũ, à qua virtus & efficacia illius verbi manauit. De quo eleganter Leo Pap.ſerm.1.de paſſione, *Hoc verbum illam manum ita ex ferociſſimis congregatam, quaſi quodam fulmine, ictu proſtrauit, atque perculit, vel omnes illi atroces,* B *minaces,atque terribiles retro acti corruerent*,ſerm. 15. dicit hoc fuiſſe diuinæ poteſtatis indicium; *Quæ impiorum conatus,non armis contrarijs, neque illius creaturæ potentis auxilio,ſed ſola Dei virtute proſterneret.* Et ibidem: *Vna Domini voce ita percuſſa eſt illa multitudo, vt omnes ſimul amiſſio mẽbrorum officio retrorſum acti eliſiq; corruerint.*Quo ſignificat non ſolùm impetu quodam deiectos eſſe in terrã, ſed etiam priuatos eſſe virtute ſentiente,& mouente, ita vt ſuſtinere ſe ac regere non valerent,ſicut paralyticis ſolet accidere.

Efficacia verbi Chriſti quanta. *Ioan.18.* *Pſal.24.* *Rupert.* *Leo Pap.*

Dubium. *Reſponſ.* *Cyril.* *Greg.*

Quæri autem ſolet,cur potiùs factum eſt,vt retrorſum caderent,quàm in faciem, vel alio modo.Cuius rei variæ rationes myſticæ videri poſſunt in Cyril.lib. 11.in Ioannem,c.33.& Greg hom.9.in Ezech.Propria C & literalis ratio eſſe videtur, quia maior potentia & efficacia verbi Chriſti reluxit in eo deiectionis modo.

Secundum miraculum fuit, quòd Chriſtus reſtituit auriculam Malcho, quam ei Petrus abſciderat. Hoc enim poſt præcedens factum fuiſſe conſtat ex Ioan. 18.& latè explicat Auguſt.lib.5. de conſen. Euang c. 5.De hoc autem miraculo præter ſuprà dicta nihil aliud notãdum occurrit,quàm quòd propria & ſpeciali ratione videtur Chriſtus hoc miraculum feciſſe, nõ ſolùm ad exemplum manſuetudinis,& patientiæ: ſed etiam ne Iudæi arriperent occaſionem accuſandi illũ, quòd ſe violenter defendere voluiſſet, & publicum Reipublicæ miniſtrum per ſe au per diſcipulos vulneraſſet.

Ioan.18. *Auguſt.*

Dubium.

D Hinc verò occaſio oritur inquirendi,an peccauerit Petrus in eo facto.Et ratio dubitandi eſſe poteſt, quia Petrus ex amore Chriſti motus eſt ad eum defendendũ vt Chryſoſtom.notat homil.85.in Matth.& Hieronym.Matth.26.& Auguſtinus lib.de agone Chriſtiano,cap.27.*Petrus* (inquit) *non ſuperbia,ſed quamuis carnali,tamen amore Domini hoc fecit.* Idque per ſe ſatis credibile eſt: & alioquin factum ipſum ex obiecto nõ erat malum, quia licitum eſt defendere innocentem, Eccleſiaſtici 4.& Prouerb.24. Vnde Cyrillus libro 11. in Ioannem cap.35.*Petrus*(inquit)*gladium habuit, quia ſecundùm legem gladio ſe defendere licebat. Vnde intentio Petri,qui gladium aduerſus hoſtes accepit à mãdato legali non fuit aliena*, & infrà ſignificat, Chriſtum non re- E prehendiſſe factum Petri, vt malum, ſed vt minùs perfectum,*Chriſtus* (inquit) *motum huiuſmodi quamuis ſecũdùm legem fuerit, repreſſit, quaſi longè à perfecta virtute conſtitutum.*Quin potiùs Ambroſius Lucæ 22.factũ Petri cõparat cum facto Phinees.*Petrus* (inquit) *eruditus in lege, promptus affectu, qui ſciret Phinees reputatum ad iuſtitiã,quod ſacrilegos peremiſſet, percuſſit principis ſeruum.* Et confirmatur:nã Chriſtus paulo antea dixerat diſcipulis,*qui non habet,vendat tunicam ſuam,& emat gladium*:ergo potuit Petrus intelligere voluntatẽ Chriſti fuiſſe, vt gladios haberent ad ſui defenſionem; ergo exiſtimauit actum illum eſſe iuxta Chriſti voluntatem. Vnde Auguſtinus in quæſtionibus noui & veteris Teſtamenti,quæſtione 104.indicat,Petrum non

Chryſoſt. *Hieron.* *Aug.* *Eccleſ.4.* *Prou 14.* *Cyril.* *Ambroſ.* *Num.25.* *Luc.22.*

non iniuſtè percuſſiſſe. *Quia ſicut ſignificatur in Luca, ipſo Domino permittēte percuſſit*, & infrà addit, Chriſtum non dixiſſe Petro, *Qui accipit gladiū gladio peribit*, propter id, quod fecerat, *ſed ne iterum percuteret; permiſſum enim ei erat, vt dolorem faceret, non vt occideret*. In contrarium verò eſt, quia Chriſtus videtur reprehendiſſe factum illud, vt malum pœnáque dignum, ſic enim ait,

Matth. 26.

Conuerte gladium tuum in vaginam, omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt. Quæ verba ius indicāt, nō factū. Neque enim omnes, qui gladio aduerſùs alios vtuntur, re ipſa gladio pereunt, digni tamen ſunt, vt gladio perimātur. Quod de iis neceſſe eſt intelligi, qui iniuſtè gladio vtūtur, & ideo non ſine myſterio dixit Chriſtus, *Omnes, qui gladium acceperint*, propria ſcilicet authoritate, vel arbitratu ſuo, vt notauit Aug. 22. contra Fauſtum, cap. 70. ſignificat ergo Petrum, hoc modo vſum eſſe gladio. Item huius rei rationes varias ſubdit Chriſtus, dicens, *Calicem, quem dedit mihi Pater, non vis vt bibam illum? Quomodo ergo implebuntur Scriptura?* Petrus enim ſatis intellexerat Dei ordinationē eſſe, vt Chriſtus pateretur, & Chriſti volūtatem eſſe, vt omnino ita fieret. Vnde alio in loco, cùm Petrus Chriſto prædicenti paſſionem ſuam dixiſſet, *Abſit à te Domine*, grauiter ab ipſo increpatus audiuerat, *Vade poſt me Satana, ſcandalum es mihi, quia non ſapis ea, quæ Dei ſunt, ſed ea, quæ hominū*: ergo in hoc opere fecit cōtra Dei ordinationē, & Chriſti voluntatē ſibi cognitā, & (quantū in ſe eſt) voluit Scripturarum prædictiones inanes reddere. Deinde addit Chriſtus, *an putas, quia non poſſum rogare Patrē meum? &c.* ac ſi diceret, Tu exiſtimas indigere me defenſione tua, in quo multum erras: ergo etiam ex hoc capite reprehenſibile fuit factum Petri. Ex imperfecta enim fide & Chriſti exiſtimatione ortum eſt.

August. — Matth. 26. — Matth. 16.

Reſponſ. — Hieron.

In hac re mihi vera videtur ſentētia Hieronymi, qui Matth. 26. vno verbo dixit, Petrum hoc feciſſe eodem mentis ardore, quo cætera. Alludit autem Hieronym. ad id, quod ipſemet dixerat Matth. 14. *In omnibus locis ardentiſſimæ fidei inuenitur Petrus. Volentem ad paſſionem pergere prohibet, & licèt erret in ſenſu, non tamē errat in affectu, nolens eū mori, quem filium Dei fuerat paulo ante cōfeſſus*. Itaque ſi factum ipſum ſecundum ſe conſideremus, excuſari non poteſt propter rationes dictas: & præterea (vt rationi in contrarium factæ reſpondeamus) quia factum Petri potuit habere rationem iuſtæ defenſionis, non ſolùm quia erat contra Chriſti voluntatem, ſed etiam quia illa non erat defenſio, ſed temeraria quædam aggreſſio, & iræ impetus, aut vindictæ. Non enim Petrus poterat Chriſtum à tot armatis militibus vno mucrone defendere. Vel igitur Petrus cōſiderabat Chriſtum vt imbecillē hominem indigentem defenſione, & ſic etiam ipſe erat impotens ad defendendum, & ideo nō habebat iuſtam rationem inchoandi defenſionem, vt ſi aliquis videret decem homines aggredientes innocentem, ſi non ſperaret ſe poſſe defendere innocentem, etiamſi ſperaret poſſe vnum vel alterū ex aggreſſoribus occidere, non iuſtè faceret, neque actio illa dici poſſet iuſta defenſio: vel Petrus conſiderabat Chriſtum, vt habētem virtutem pluſquam humanam, qua nixus, & in virtute verbi eius, quod dixerat, *Qui non habet tunicam, emat gladium*, ſperabat ſe poſſe aduerſùs totā cohortem illum tueri, ſicut alibi dixit, *Tota nocte laborātes nihil cepimus, in verbo autem tuo laxabo rete*. Hanc enim fuiſſe mentem Petri, veriſimiliter poſſumus inde conijcere, quòd ſtatim Chriſto obtemperauit imperanti, *Conuerte gladium tuum in vaginā*, vt Chryſoſt. ſuprà indicauit. Sed (licèt hoc admittamus) non poſſumus factum Petri ſecundùm ſe excuſare, quia vt tantum facinus aggrederetur virtute Chriſti fretus, debuiſſet illius verbum, & præceptum expectare. Et ita rectè intelligitur quod Aug. dixit lib. 22. contra Fauſtum, cap. 70. Petrum non bene vſum fuiſſe gladio. *Quia Dominus* (inquit) *iuſſerat vt ferrum diſcipuli eius ferrent: ſed non iuſſerat, vt ferirēt*. Ex quo vlteriùs duplex alia inordinatio in illo actu inuenitur. Altera quòd Petrus ſe expoſuit euidenti periculo mortis ſine iuſta cauſa; imò propter actionem iniuſtam. Altera, quòd Chriſtum ipſum, quem defendere cupiebat, maiori periculo expoſuit. Dedit enim occaſionem Iudæis, vt acriùs in Chriſtum ſæuirent, & cauſandi iuſtam aliquam, vel apparentem occaſionem accuſandi Chriſtum. Et hęc quidem vera ſunt, conſiderando factum ſecundùm ſe. An verò perſona ipſa excuſanda ſit, non facilè dixerim, quia ex nimio feruore & amore potuit non conſiderare has rationes omnes, inuolūtaria ſeu inuincibili conſideratione. Vnde Chryſoſt. dicit id feciſſe Petrum ex pio & feruenti amore. Ambroſ. verò indicat, fuiſſe illum actum quaſi ex dono Spiritus ſancti: at verò Auguſtinus ſuprà, id non excuſat: ſed planè dicit peccaſſe non minus, quàm Moyſem, quando percuſſit Aegyptium, *Vterq; enim* (inquit) *non deteſtabili immanitate, ſed emendabili animoſitate iuſtitiæ regulā exceſſit*. Imò nec Cyril. dict. c. 35. videtur illum omnino excuſare: Sed cùm hoc ex interiori affectu & diſpoſitione Petri pendeat, non poteſt à nobis certa ratione definiri, nō caret autem magna probabilitate dicere, Petrum tanto feruore & amore motum eſſe, vt nihil peccauerit non conſiderando omnia, quæ in illo negotio conſideranda erant.

Quo animo Petrus Malchi auriculam obtruncat. — Luc. 22. — Luc. 6. — Chryſ.

Auguſt. Factum Petri culpa ne caruerit. — Chryſ. — Ambr. — Auguſt. — Exod. 2.

DISPVTATIO XXXV.

In tres Sectiones diſtributa.

De ijs quæ Chriſtus Dominus vſque ad latam mortis ſententiam paſſus eſt.

IN iis omnibus quę Chriſtus paſſus eſt ex quo fuit comprehenſus vſque ad flagellationem nihil ferè eſt, quod diſputationem noſtram requirat, præter ea, quę Euangeliſtę narrant de Petri negatione. Quæ licèt non videatur ad Chriſti paſſionem pertinere, pertinet tamē maximè: quia licèt nō externū dolorē, iniuriā tamen, & triſtitiā ei intulit maximā. De cęteris ergo omnibus paſſionibus ſolū eſt hiſtoria Euāgelica breuiter adnotanda. Chriſtus enim à militibus comprehenſus, primū ductus eſt ad Annam, de hoc enim nulla poteſt eſſe cōtrouerſia, cū ſit expreſſum in Euangelio. Vnde, quod legitur apud Clemen. lib. 5. Conſt. Apoſtol. cap. 16. primùm ductum eſſe ad Caipham, deinde ad Annam, vt apocryphum reijciēdum eſt. Quanquam Turrianus illud interpretari conetur. Deinde aliqui exiſtimant in domo Annæ contigiſſe, quæ Ioānes narrat de prima negatione Petri & de alapa Chriſto inflicta propter reſponſū quod Pōtifici reddiderat: & ita intelligit Auguſt. lib. 3. de conſenſ. Euāg. c. 6. Quia poſt eā narrationem ſubdit Ioan. *Et miſit eum Annas ligatum ad Caiphā*. Alij verò exiſtimāt hæc verba dicta eſſe à Ioāne per recapitulationē, nō ſeruato ordine hiſtoriæ, aut præteritum illud *miſit*, poſitū eſſe pro præterito pluſquam perfecto *miſerat*. Iuxta quam expoſitionem non eſt neceſſe aliquid horū factum eſſe in domo Annæ, ſed in domo Caiphæ, vt ſentit Origen. tractat. 35. in Matth. & Cyril. lib. 12. in Ioannem, capit. 1. qui tamen in libro 11. cap. 38. quædam verba interponit in textu Ioannis, quæ non habentur in vulgata, ſcilicet, *miſerunt autem eum ligatum ad Caipham Pontificem*. Et hæc expoſitio magis accommodata eſt textui, præſertim iuxta

Clem. Papa. — Turrianus. — Aug. Ioan. 18. — Orig. Cyril.

Chriſtus ad Annam cur adductus. Auguſt. Cyril. Beda. Euthym.

ta ea, quæ alij Euangeliſtæ narrant, vt videbimus A ſequenti Sectione. Itaque in domo Annæ nihil actum legimus: ſed ſolùm videtur eò Chriſtus adductus propter coniunctionem Annæ cum Caipha, vel vt illi aliquis honor deferretur, vel certè vt ipſe authoritate ſua Chriſti comprehenſionem approbaret, atque proueheret, vt omittam rationes alias, quæ in Auguſt. Cyril. Beda, Euthym. & aliis expoſitoribus legi poſſunt.

Chriſtus in domo Caiphæ quanta ſit paſſus. Matth. 26. Deu. 25. Num. 12. Iſai. 50. Aug. Ioan. 18.

Poſt hæc ab Anna ductus fuit ad Caiphā, in cuius domo multa quidem contigerunt admiranda, & conſideratione digniſſima, quæ tamen noſtram explicationem non deſiderant, nec noſtri ſunt inſtituti, ſed ſolùm ad literam Euangeliorum explicandam pertinent. Obſeruandum ergo eſt breuiter, tota illa nocte B Chriſtum Dominum in domo Caiphæ variis iniuriis ac doloribus fuiſſe affectum. Primùm enim alapis, & colaphis percuſſus eſt: deinde velauerunt faciem eius, vt liberiùs irriderent, & conuitiis inceſſerent, dicētes, *Prophetiza nobis, &c.* quaſi irridētes ei, quòd ſeſe Prophetā iactaret. Rurſus expuebant in faciē eius, quòd erat eximiæ ignominiæ, vt cōſtat ex Deu. 25. & Num. 12. Præterea credibile eſt aliis modis eum afflixiſſe, & ictibus eum cęcidiſſe, & pręſertim barbā eius expilaſſe genáſq; vulſiſſe, iuxta illud Iſai. 50. *Corpus meum dedi percutientibus, & genas meas vellentibus.* Illud etiam eſt obſeruandū, Chriſtum Dominum percuſſum, & iniuriis affectum à Iudæis interdum tacuiſſe: interdum verò manſuetè quidem, tamen prudēter & grauiter reſpondiſſe, C quod præcipuè notatum eſt ab Auguſt. tractat. 115. in Ioan. & lib. 1. de ſer. Domini in monte, c. 20. & epiſt. 5. ad Marcellinum, notatū (inquam) eſt in verbis illis quæ Chriſtus dixit, cùm primùm alapam accepit, *ſi malè locutus ſum, teſtimonium perhibe de malo, ſi autem bene, cur me cædis?*

Dubium. Matth. 5. Reſponſ.

Circa quę dubitat Auguſt. quomodo Chriſtus non obſeruauit conſilium, quod dederat, *ſi quis te percuſſerit in dextram maxillam tuam, præbe illi & alterā.* Et imprimis reſpondet, illud cōſilium non eſſe iuxta corticem literę intelligendum, ſepius enim id facere non expedit. Sed literalis ſenſus illius modi loquendi eſt, ſimilem iniuriam ęquo & trāquillo animo eſſe ferendam, & debere nos eſſe paratos ad ſuſtinendum potius aliā D iniuriam, quàm vlciſcendam priorem. Et hoc modo perfectiſſimè ſeruauit Chriſtus, quod pręceperat.

In Paſſione ſua interdum cum pro ſe Chriſtus reſponderit. Auguſt. Chryſoſt. Baſil. Ephrem.

Vnde addit Aug. Chriſtum tunc non tacuiſſe, ſed reſpondiſſe, ne videretur ob iniuriā iratus, aut perturbatus: dum enim magna animi tranquillitate, & verborum māſuetudine loquutus eſt, ſatis oſtendit nihil eſſe interiùs perturbatū. Sic Chryſ. hom. 5. in 1. ad Cor. circa finē, dicit Chriſtum his verbis magis declaraſſe ſuam manſuetudinem, quàm ſi tacuiſſet. Hinc etiam Baſil. hom. cōtra iraſcentes, hæc verba Chriſti tractās. *Māſuete* (inquit) *atque immoto animo percutientē ſuſtine*, quod etiam optimè proſequitur ſanct. Ephrem. ſer. de paſſione Domini. Addendum vlteriùs eſt, Chriſtum ita fuiſſe loquutum, vt innocentiam ſuam tueretur, & E ſuam cauſam, quæ ſimul etiam Dei & omnium noſtrum cauſa erat, defenderet, ne tacēdo videretur ſentire, ſe malè fuiſſe loquutū aut iuſta de cauſa percuſſum. Et hoc ipſum in toto progreſſu Dominicæ paſſionis eſt diligenter obſeruandum. Vbicunque enim ad refellendam calumniam, vel contra doctrinam ſuā vel contra perſonam & innocentiam reſpondere oportebat, id fecit ſumma animi modeſtia: atq; interdum magna authoritate, ne animum deſpondiſſe videretur, & vt nobis exemplum daret, non ſolùm patienter ſuſtinendi iniurias, verùm etiam conſtanter loquendi vbi oportuerit, & Dei honor, aut publica vtilitas id requiſierit. Et hæc ſatis ſint de reliqua parte totius hiſtoriæ paſſionis. Quomodo ſcilicet ductus fuerit Chriſtus ad Pilatum, & coram hoc omnino tacuerit, coram illo vero interdum reſponderit, interdum minimè. Quæ rectè perpendit Athanaſ. orat. de paſſione & cruce Domini, & alij Patres exponentes Euangelia. Igitur tria præcipua capita totius Hiſtorię, vſque ad crucifixionem excluſiuè tractanda telegimus, ſcilicet de negatione Petri, de Chriſti flagellatione, & de coronatione, & illuſione quæ cum illa coniuncta fuit.

Athanaſ.

SECTIO I.

Quoties Petrus Chriſtum negauerit, & quomodo.

Charthuſ. Caiet. Auguſt. Caiet. Luc. 22.

DVo ſunt præcipuè declaranda, primum numerus negationum, ſecundum genus peccatî, vbi nonnihil de Petri pœnitentia adiungemus. Circa primum nonnulli aſſerunt, Petrum negaſſe Chriſtū pluries, quàm ter. Ita Carthuſian. Matth. 27. & Caiet. Ioā. 18. Fūdamentum eſt, quia ex tribus primis Euangeliſtis conſtat apertè, Petrum vt minimum ter negaſſe Chriſtum in domo Caiphæ: ſed ex Ioāne etiam colligitur negaſſe illum in domo Annæ; ergo neceſſe eſt, vt pluries, quàm ter negauerit, Imò ſi credendum eſt Aug. tractat. 113 in Ioan. & lib. 3. de cōſenſu Euāgel. c. 6. hinc efficitur ſexies vt minimum negaſſe Chriſtū, quia Aug. dicit ter in domo Annæ illum negaſſe. Exiſtimat enim Aug. omnes negationes relatas à Ioā. factas eſſe in domo Annæ. Primā quidem, quia ordo literæ Ioannis hoc indicat, & præterea quia Matth. ſignificat primā negationem in domo Caiphæ factā eſſe, poſtquam Petrus ingreſſus fuerat atrium iámque ſedebat: Ioānes verò indicat negationem à ſe relatam accidiſſe in ipſo ingreſſu. Et ſimile argumētum fit de ſecunda nam Matth. refert Petrum ſecundò negaſſe, cùm ianuam exiret ad interrogationem ancillæ, Ioannes verò dicit Petrūm ſtātem ad ignem, vt calefieret, interrogatum ab iis qui aſtabant, negaſſe. Et idem argumentum fit de tertia negatione. Nam Ioannes dicit interrogatū fuiſſe Petrum à ſeruo Pōtificis: Matthæus verò ab iis, qui aſtabant. Verba etiam, quibus Petrus interrogatur, & quibus negat, in iis, Euangeliſtis ſunt valde diuerſa: ſunt ergo omnes negationes diſtinctæ. Quin potiùs propter ſimile argumētum addidit Caietanus ſeptimam negationē in domo Caiphæ: quia Lucas poſt negationem ad interrogationem ancillæ, addit, *Et poſt puſillum alius videns eum dixit: Et tu de illis es: & dixit, O homo nō ſum.* Quę negatio videtur diuerſa ab omnibus, quæ Matth. & Marc. narrant: & tamen accidit in domo Caiphæ: quater ergo negauit in domo Caiphæ, & ter in domo Annæ.

Petrus ter tātum Chriſtū negauit. Mat. 26. Luc. 22. Ioan. 13. Chryſoſt. Ioan. 21. Aug.

Dicendum verò eſt, Petrum ter tantùm negaſſe Chriſtum. Hæc ſententia communior eſt, & probari poteſt primò ex verbis Chriſti, *ter me negabis.* Si enim pluries eſſet negaturus, cur non prædixiſſet: vel cur potius numerum ternarium deſignaret, quàm alium? Certè niſi voluiſſet deſignare certū numerum, & dicere neque maiorem neque minorem eſſe futurum, potiùs ſimpliciter prædixiſſet, *Me negabis.* Addo Euāgeliſtas omnes fuiſſe ſolicitos in demōſtrando Chriſti prædictionē fuiſſe impletam, & ideo ſinguli Petri negationē narrāt (vt notauit Chryſ. hom. 82. in Ioan. vnde non niſi trinā ſinguli ſcripſere negationē, indicātes Chriſti prædictionem trina tantùm negatione fuiſſe implendam. Secundò, omnes antiqui Patres exponētes Euangelia tantùm trinæ negationis mentionem faciunt. Multi etiam tractantes 21. c. Ioan. dicunt pro trina negatione reddidiſſe Petrum trinam cōfeſſionem. Vnde Aug. tract. 123. in Ioā. *Redditur* (inquit)

trinæ

Trina à Petro redditur Chriſto pro trina negatione confeſſio.

trinæ negationi trina cõfeſſio, ne minus amori lingua ſeruiat, quàm timori, & plus vocis elicuiſſe videatur mors imminẽs, quàm vita præſens, & Cyril. lib. 12. in Ion c. 64. *Quoniam Petrus ter in tempore paſſionis negauit, iure nunc ab eo terna dilectionis confeſſio petitur vt terna negatio æquali confeſſionis numero compenſetur. Ita, quod verbis commiſſum fuit, verbis curatur.* Idem ſignificauit Ambroſ. lib. 2. de ſacram. c. 7. dicens, *Petrus qui antea negauerat, vt illum lapſum aboleret, tertiò interrogatur à Chriſto, ſi ſe amaret.* Idem Luc. 22. Et Euthym. Ioan. 21. *Pro trina negatione trinam offert confeſſionem*, & Hieron. ep. 149. ad Marcellam. *Trinam negationem trina poſtea confeſſione deleuit*, qui ep. 39. dixerat, *Petrum ter negantem, amaræ in ſuum locum reſtituere lacrymæ.*

Cyril. Ambroſ. Euthym. Hieron.

Tertiò, quia omnia quæ Euangeliſtæ referunt, poſſunt ſatis in concordiam redigi. Quia in primis veriſimilius eſt, omnes negationes, quas Ioannes refert accidiſſe in domo Caiphæ. Quod dupliciter explicari poteſt. Primò cum Euthym. ſuper 26. c Matth. ſi dicamus eandem fuiſſe domum Annæ, & Caiphæ. Potuit enim id facilè contingere, eo quòd Annas eſſet ſocer Caiphæ: contingit autem ſæpe vt gener domum ſoceri incolat. Hæc verò reſponſio primò omnino diuinat: quia non habet fundamentum ad hoc aſſerẽdum. Deinde non videtur conſona Euangelio: nam dicitur Chriſtus miſſus ab Anna ad Caipham: ſi autem in eadem domo habitaſſent, non eſſet cur mitteretur. Nam licèt dici poſſet in eadem domo fuiſſe diuerſa conclauia, inter quæ erat atrium, & ita potuiſſe ab vno ad alium mitti: tamen ſi intra eandem domum habitaſſet, cùm vterq; maximo deſiderio teneretur vidẽdi Chriſtum comprehẽſum, & alloquendi & examinandi illum, nõ eſt veriſimile expectaſſe, vt ab vno ad alium mitteretur, & non potiùs ſtatim conueniſſe ſimul, vt illum venientem exciperent. Secundò ergo hoc melius explicatur dicendo Chriſtum ad Annam adductum nihil ibi fuiſſe immoratũ, ſed protinus ad Caipham fuiſſe deductum: atque ita negationes Petri, & omnia quæ Ioannes narrat, in domo Caiphæ accidiſſe (vt ſuprà ex Orig. retulimus) & fit veriſimile. Quia ſemper Ioannes vocat *atrium*, ſeu *domum pontificis*. Annas autem non erat Põtifex: ſed Caiphas. Quòd enim Caiet. & alij dicunt ſimul ambos fuiſſe Pontifices, & fundamentum non habet, & contra legem erat, & mores Iudæorum, & verbis ipſius Ioannis repugnat dicentis ſingulariter de Caipha. *Quia erat Pontifex anni illius*, & de illo Pontifice ſemper loquitur cùm ait, *Erat notus Pontifici: In atrium Põtificis*, ac denique cùm dixit, *Pontifex ergo interrogauit Ieſum.* Ex quo actu etiam intelligi poteſt illum fuiſſe Caipham. Nam examinare rerum ad Pontificem pertinebat. Denique iam ſuprà explicuimus, quomodo illa verba Ioannis, *& miſit eum Annas ad Caipham Pontificem*, ad hunc ſenſum rectè accommodentur, vel per recapitulationem aut ſumendo illud præteritum *miſit*, pro pluſquam perfecto *miſerat.* Quod ait Cyril. Ioannem repetiuiſſe, vt indicaret locum, in quo omnes negationes Petri acciderunt.

In domo Caiphæ negationes Petri omnes acciderunt. Origen. Ioan. 18. Caiet. Ioan. 11. & 18. Cyrill.

Secundò ſuppoſita identitate loci, declaratur quomodo omnes negationes quas Euangeliſtæ referunt, ſint eædem. Et quidem de prima nulla eſt difficultas inter Matth. Marcum & Lucam. Solùm eſt inter eos differentia, quòd vnus quibuſdam verbis vtitur, alius aliis, rem tamen eandem explicant, vel etiam vnus addit aliquid, quod alius tacet, vt v.g. Marcus & Luc. referunt, Petrum tunc ſediſſe ad ignem, quod Matth. nõ negauit, quamuis neque hoc dixit. Eſt etiam alia differentia, quòd Matth. & Marc. incipiunt narrare negationes Petri poſt contumelias Chriſto factas in domo Pontificis: Lucas verò priùs narrat negationem, ſed hoc non refert (vt Auguſtin. notauit lib. 3. de conſenſ.

A Euang. c. 6.) quia non oportet ordinem narrationis ſemper ordini rerum eſſe conformem, & veriſimilius eſt neque omnino anteceſſiſſe, neque ſubſequutas eſſe, ſed fuiſſe interpoſitas. Quia contumeliæ ferè continuè illa nocte Chriſto irrogabantur, negationes autem per interualla temporum factæ ſunt. Quòd autem prima negatio (quam refert Ioannes) non ſit alia ab ea, quæ eſt prima apud alios Euangeliſtas, non difficile explicatur. Quia in duobus videtur eſſe differentia, primò quia Matth. dicit Petrum extitiſſe foris in atrio, quando primum Chriſtum negauit: Ioannes verò dicit iam fuiſſe introductum ab alio diſcipulo. Sed hæc non ſunt pugnantia, quia aduerbium illud *foris*, relationẽ quodammodo dicit. Prius ergo erat Petrus *foris*, id eſt, extra totã domum, & à diſcipulo introductus eſt in primum atrium, & hoc dixit Ioannes, adhuc tamen dicitur
B eſſe *foris*, non reſpectu totius domus, ſed reſpectu ſecundi atrij, vel illius aulæ, in quam erat Chriſtus introductus, & hic eſt ſenſus Mat. vt conſtat. Quoniam poſtquam narrauit contumelias Chriſti, ſubdit, *Petrus autem ſedebat foris in atrio.* Tum ex Marco, qui loco illius aduerbij *foris*, dicit, *In atrio deorſum.* In hoc ergo atrio quòd erat foris, & intus, reſpectu diuerſorum prima contigit negatio. Neque eſt verum, Ioannem dicere factam eſſe in ipſo ingreſſu hoſtij, ſed ſolùm narrat, Ioannem introduxiſſe Petrum: deinde ancillam oſtiariam interrogaſſe Petrum, non verò dicit, ſtatim in ipſo ingreſſu id accidiſſe. Alterum in quo diſcorda-
C re videntur, eſt, quia Lucas dicit, Petrum cum aliis circumſediſſe ad ignem: Ioannes verò cum illis ſtetiſſe, conciliantur tamen, quia in primis verbum *ſtandi*, interdum ſignificat ſolùm præſentiam, vt Ioan. 1. *Medius veſtrûm ſtetit, quem vos neſcitis*, & Luc. 6. *Foris ſtant quærentes te.* Deinde Ioannes non dicit Petrum ſtetiſſe, quando primò negauit: ſed priùs narrat negationem, poſtea ſubdit, *ſtabant autem, &c.* intelligi ergo poteſt ſediſſe, quando negauit: ſtatim verò poſt hanc negationem ſurrexiſſe, & exiiſſe foras ante atrium (vt Marcus retulit) & deinde iterum intraſſe, & acceſſiſſe ad ignem, & cum aliis ibi fuiſſe.

Prima Chriſti negatio quæ. Ioan. 1. Luc. 6.

De ſecunda negatione conueniunt Matt. & Marc. factam eſſe ad interrogationem ancillæ, quam Mat-
D thęus explicat fuiſſe diuerſam à priori: Lucas verò ait: *Et poſt puſillum alius*, quo pronomine relatiuo maſculini generis indicat non fuiſſe ancillam, ſed aliquem hominem. Quod euidentiùs colligitur ex reſponſione Petri, *O homo non ſum*: at verò Ioannes ſolùm dicit, *Dixerunt ergo ei: Nunquid tu ex diſcipulis eius es?* Propter quod Auguſt. ſuprà ait aliquem hominem ſimul cum ancilla interrogaſſe Petrum, dediſſéque illi huius negationis occaſionem. Sed eſt diligenter conſiderandũ, Marcum & Matth. non dicere, ancillam alloquutam Petrum, ſed circumſtantes, ad quos cum illa eſſet loquuta, vnus ex eis interrogauit Petrum, an ita eſſet, ſicut illa affirmabat: in hoc ergo nulla eſt repugnantia. Maior apparere poteſt eſſe in eo, quod Matt. dicit
E hanc ſecundam interrogationem ancillæ factam eſſe, Petro ianuam exeunte: Ioannes verò dicit, *Erat autem Simon Petrus ſtans, & calefaciens ſe, dixerunt ergo ei, &c.* Propter hoc fortaſſe dicit Cyrillus lib. 12. in Ioan c. 1. omnia hæc quæ Ioannes narrat poſt primam negationem pertinere ad tertiam. Sed iuxta hanc expoſitionem, vel fatendum eſt, eſſe plures negationes trib. (quod noſtræ ſententiæ aduerſatur) vel Ioan. non narraſſe tres; quod videtur eſſe contra contextum, & intentionem tam Ioannis, quàm reliquorum Euangeliſtarum, vt ſuprà notauimus. Aliter Origenes tractatu 35. in Matth. explicat illud, *Exeunte autem ipſo*, id eſt, volente exire, nondum autem egreſſo. Sed hoc repugnat Marc. qui ſtatim poſt primam negationem dixit, *Et exiit foras ante atrium, & ſtatim gallus cantauit.*

Secunda Petri negatio. Luc. 22. Ioan. 18. Auguſt. Ioan. 18. Cyrill. Ioan. 18. Origen.

Beda. Anſelm. Concordia Euāgeliſtarum circa ſecundā Petri negationem.

Dicendum ergo videtur, cum Beda & Anſelm. Marcum explicaſſe, quod Matth. breuiùs dixit. Cùm ergo Matth. ait, *Exeunte autem illo*, non eſt intelligendum in ipſo exitu, vel Petro foras exiſtente, ſecundò negaſſe: nam ex eodem Matth. conſtat omnes negationes factas eſſe intra atrium, vt patet ex illis verbis quæ in fine ſubiungit, *Egreſſus foras fleuit amarè.* Intelligendum ergo eſt Petrum poſt primam negationem exiiſſe extra atrium (vt Marcus dixit) & tunc ab alia quadam ancilla viſum, atque ad eum iterum in atrium reuerſum & ad ignem applicatum acceſſiſſe illam ancillam, & interrogaſſe, occaſionémque ſecundò negandi dediſſe. Imò addit Anſelm. ancillam ſtatim ac vidit, & obſeruauit Petrum exeuntem dixiſſe circumſtantibus, *Et hic erat cum Ieſu.* Petrum verò non fuiſſe interrogatum ab aliquo homine, nec reſpondiſſe negando, donec ad atrium & ad ignem reuerſus eſt.

Anſelm.

Tertia Petri negatio.

In tertia negatione facilior eſt concordia. Nā quod Matth. & Marc. aiunt, *Poſt puſillum*, Lucas explicuit, *& interuallo facto quaſi horæ vnius*, Rurſus Matth. & Marc. generatim dicunt eos qui aſtabant interrogaſſe Petrū. Lucas verò dicit quendam ſingularem hominem hoc feciſſe, & Ioannes explicat, illum hominem fuiſſe ſeruum Pontificis, cognatum Malchi, cuius auriculam Petrus abſciderat. Sed hæc etiam facilè rediguntur in concordiam, potuit enim ille ſeruus inchoare ſermonem inſtare deinde alios, & Petrum vrgere. Atque hac ratione nulla eſt repugnantia: nam omnis alia varietas, quæ eſt in interrogationibus aliorum, & reſpōſionibus Petri, non ſpectat ad repugnantiam, vel contrarietatem: ſed ad illam generalem varietatem, quæ in Euangeliis reperitur, & ad concordiam potiùs eorum ſpectat, vt Aug. notat lib. 2. de conſenſu Euangel. c. 12. & ſequentibus, ſcilicet quòd eandem rem variis modis referunt, & vnus attigit quod alius omiſit.

Auguſt.

Dubium. Petri negationes quomodo ante galli cātum fuiſſe dicantur. Matth. 26. Reſponſ. Marc. 14.

Solùm hic dubitare quis poterat: nam iuxta hæc quæ diximus ante galli cantum tantùm ſemel Petrus Chriſtum negauit: Chriſtus autem ſimpliciter dixerat, *Antequam gallus cantet, ter me negabis*, Matth. 26. Reſpondetur hoc explicuiſſe Marcum cap. 14. dicentem, *Priuſquam gallus vocem bis dederit.* Et ideo ipſe ſolus inter Euangeliſtas curam habuit obſeruandi poſt primā negationem ſemel gallum cantaſſe, iterum autem poſt tertiam. Quod ergo apud Lucam, & Matth. dixit Chriſtus, *Antequam gallus cantet*, intelligendum eſt, vel cum Aug. Beda, & Anſelmo, ſupra, antequam gallus cantet, animo paratus eris ad ter me negandum, & exteriùs id exequi incipies. Vel meliùs cum recentioribus, antequam gallus præcipuum cantum ſuum det, ſeu antequam cantum ſuum expleat: dicitur enim gallus bis cantare, ſemel media nocte, & iterum prope auroram, & hunc poſteriorem cantum eſſe præcipuum, & quaſi complementum alterius. Sed facilius eſt dicere Marcum explicaſſe, quod alij Euangeliſtæ dixerunt, & hæc de priori parte ſectionis.

Auguſt. Beda. Anſelm.

Circa poſteriorem partem, ſcilicet quomodo Petrus peccauerit, non defuerunt etiam ex priſcis Patribus, qui Petrum in eo facto à peccato excuſauerint, quamquam non omnes eodem modo. Principio igitur Hilar. can. 32. in Matth. & Amb. lib. 10. in 22. cap. Luc. excuſant Petrum, ita verba eius interpretando, vt falſam negationem non contineant. Quod enim dixit, *Non noui eum*, dicunt eſſe verum, quia, *Nemo nouit filium niſi Pater.* Quod verò dixit, *Non noui hominem quē dicitis*, dicunt eſſe verum, quia non noſcebat purum hominem, aut malefactorem hominem, ſicut ipſi putabant. Et ſimiliter, quod dixit, ſe non fuiſſe ſequutum Ieſum Nazarenum, dicunt ſenſum eſſe, non eſſe illum ſequutum, quòd eſſet Nazarenus, & Galilæus, ſed quòd eſſet filius Dei. Secundò, dixit Origen. tract. 35. in Matth. Petrum quidem negaſſe Chriſtum, tamen

Hilar. Ambr. Matth. 11. 1. Cor. 12. Marc. 10. Ioan. 7.

A non peccaſſe, quia non poterat non negare. Quia *Nemo poteſt dicere, Dominus Ieſus, niſi in Spiritu ſancto*, & ideo ad eos, qui Ieſum confitentur, dicitur: *Non eſtis vos qui loquimini, ſed ſpiritus Patris veſtri, qui loquitur in vobis*, Matth. 10. At verò Petrus non habebat Spiritum ſanctum. *Nondum enim erat hominibus datus, quia nondum erat Ieſus glorificatus.* Adde quòd Chriſtus prædixerat, Petrum ſe negaturum, & non poterat falſum eſſe quod dixerat: ergo non poterat Petrus nō negare.

Matth. 10.

Dicendum eſt primò, Petrum grauiter peccaſſe negando Chriſtum. Hoc eſt de fide. Probatur primò ex verbo Chriſti, *ter me negabis*: negare autem Chriſtum, graue peccatum eſt ex obiecto ſuo, & ideo dixit idem Chriſtus, *Qui me negauerit coram hominibus, negabo &* B *ego eum coram Patre meo.* Præterea negando Chriſtum mentitus eſt, dicens, *Non ſum, non noui hominem*; quod mendacium de ſe, & pernicioſum & iniurioſum erat Deo. Sed vlteriùs fuit iuramento confirmatum, periurium autem graue peccatum eſt. Rurſus quòd Petrus peccauerit, ſatis ſignificauit Chriſtus illis verbis Luc. 22. *Et tu aliquando conuerſus confirma fratres tuos.* Denique ipſemet Petrus peccatum ſuum agnoſcens, *Fleuit amarè.* Et in hac ſententia conueniunt omnes catholici Scriptores, & eſt vniuerſæ Eccleſiæ ſenſus. Ex quo etiam certum eſt illud peccatum fuiſſe mortale, vt apertè docent Aug. tract. 113. in Ioannem & Chryſoſt. hom. 83. in Matth. vbi illud appellat *ietrum & inſolitum crimen.* Neque excuſatio Ambr. & Hilar. probabi- C lis eſt, repugnat enim verbis Chriſti, *Ter me negabis*, & alibi, *Donec ter abneges noſſe me.* Vnde Hieron. Matt. 26. & ep. 149. ad Marcellam, *Ridiculam* appellat illam interpretationem, quia mendacem facit Saluatorem. Aug. etiam tract. 6. in Ioan. de hac expoſitione dicit, *Quidam fauore peruerſo Petrum excuſare nituntur*, & infrà: *ſed quid multis immoror? cùm ipſe Dominus abſtulerit omnes humanæ argumentationis ambages, dicens, Donec ter me neges, non accuſemus Chriſtum cùm defendimus Petrum.* Tandem per ſeſe ſatis conſtat, incredibile eſſe illas amphibologias, & verborum interpretationes fuiſſe à Petro excogitatas, & intentas. Et fortaſſe Hilarius & Ambr. ſolùm aſſerere voluerunt, verba Petri ſecundū ſe conſiderata poſſe in hunc modum exponi. Vnde D Hilar. non excuſat Petrum à culpa, ſed dicit, *propè ſine piaculo fuiſſe, tamen quia ex infirmitate carnis, vel ambiguus extitit, amariſſimè fleuiſſe, recolentem trepidationis iſtius culpam, ſe neque admonitum potuiſſe vitare.* Ambr. etiam poſt illas interpretationes ſubdit, *Sed nos excuſamus: Dominus autem non excuſauit, non enim ſatis eſt inuoluta reſponſio confitentis Ieſum ſed aperta confeſſio. Quid prodeſt verba inuoluere, ſi videri vis negaſſe? & ideo Petrus non de induſtria ſic reſpondiſſe inducitur, quia poſtea recordatus eſt, & tamen fleuit. Maluit enim ipſe ſuum accuſare peccatum, vt iuſtificaretur fatendo, quam grauaretur negando. Quia re fleuit? quia culpa obrepſit ei.* Fortaſſe etiam voluerunt hi Sancti dicere Petrum non negaſſe corde & animo Chriſtum, ſed exteriùs, & in hoc E peccaſſe: indicant tamen etiam exteriùs vſum eſſe verbis ambiguis. Quod non eſt hæreticum, neque erroneum: non eſt autem probabile. Multo verò magis improbabilis & erronea eſt excuſatio Origenis. Quia certum eſt Petrum antea habuiſſe gratiam Spiritus ſancti. Neque enim ſine ipſius auxilio confiteri potuit Chriſtum *filium Dei viui*, neque gratia carebat, quando Chiſtus illi dixit, *Vox mundi eſtis, ſed non omnes*, &, *Qui lotus eſt non indiget niſi vt pedes lauet.* Itaque quamuis ante paſſionem non eſſet datus Spiritus ſanctus ſigno viſibili, & cum ea plenitudine, qua die Pentecoſtes, tamen gratia Spiritus ſancti, & auxilium ad non peccandum, & confitendum Chriſtum conferebatur hominibus: alioqui neque Iudæi peccatum haberent non credentes

Petrus in Chriſti negatione grauiter peccauit.

Luc. 22. Matth. 26.

Auguſt. Chryſ. Ambr. Hilar.

Hieron.

Auguſt.

Hilar.

Matth. 16.

Ioan. 11.

tes illi. Quòd verò Chriſtus prædixerat Petro peccatum ſuum, nõn abſtulit ei libertatem ad non peccandum,de qua re aliàs latiùs.

Auguſt. Cyrill. Petrus negãdo Chriſtum fidẽ non amiſit.

Secundò verò dicendum eſt,Petrum non ita negaſſe Chriſtum,vt fidem amiſerit,ſed ſolùm charitatem. Ita docet Auguſt.tract.113.in Ioan.& Cyril. lib.12.c.1.Et ratio eſt, quia non legimus Petrum negaſſe diſſentiendo,ſed ſolùm exteriùs negando,imò neque exteriùs negauit Chriſtum eſſe Deum,vel Meſſiam, ſed ſolùm ſe noſſe illum, ſequutúmve fuiſſe. Hoc autem peccatum directè eſt contra confeſſionem fidei, non cõtra fidem:vnde non expellit fidem,ſed charitatem. Sicut qui exteriùs negat ſe eſſe Chriſtianum, non negat fidei veritatem,ſed in eius confeſſione deficit,non eſt autem cur Petro imponamus aliud peccatum,quã eius verba indicent. Vnde Leo Pap.ſerm.9. de paſſione ſic Petrum alloquitur:*Vidit in te Dominus non fictam fidem,non dilectionem auerſam, ſed conſtantiam fuiſſe turbatam.* In quibus verbis non eſt intelligendum, Petrum habuiſſe charitatem,ſed non amiſiſſe illam exiſtimationem, quam de Chriſto habebat, & bonum affectum erga illum,quamuis humanum,& imperfectum. Et eodem modo intelligendus eſt Bernardus dicens, *in Petro non fuiſſe extinctam charitatem, ſed ſopitam.* Quod durius quidem dictum eſt: exponi tamen poteſt,quòd quia non peccauit ex defectu fidei,neque ex directa auerſione in ipſum Chriſtum, ſed ex quadam fragilitate,ita charitatem amiſit,vt facilè potuerit eam recuperare, ideóque dicitur non tam extincta,quàm ſopita.Quinimo Cyril.lib.11.Ioann.c.41. addit,illum negaſſe Chriſtum,ex quodam nimio affectu ad Chriſtum, quia ex amore illius cupiebat eum videre,& ideo negauit,ne ingredi atrium,& ibi adeſſe,ac videre Chriſtum prohiberetur. Probabilius autem eſt præ timore eum negaſſe, ſicut ei indicauerat Chriſtus, dicens, *Animam tuam pro me pones? Amen amen dico tibi,non cantabit gallus donec ter me neges.*Nam his verbis ſatis ſignificauit, non ex affectu ad ipſum: ſed ex metu illum fuiſſe negaturum.

Leo Pap. Bernard. Cyril. Ioan.13.

Petrus negare Chriſtum cur à Deo permiſſus. Leo Papa. Chryſoſt. Auguſt. Cyrill. Greg.

Quas verò ob cauſas Deus tam grauem lapſum permiſerit, facilè poteſt vnuſquiſque conſiderare, & apud prædictos Patres legere,præſertim Leonem dicto ſerm.9.Chryſoſt.hom.80.in Matth.Auguſt.ſerm. 124.de tempore,Cyrillum lib.12.c.1.& Gregor.hom. 21.in Euangelia. Solum hoc adnotandum exiſtimo propter huius temporis hæreticos, qui propter hunc Petri lapſum,& alios,quos ipſi vel confingunt,vel vltra veritatem exaggerant, eum dicũt fuiſſe indignum Eccleſiæ primatu:adnotandum(inquam)eſt,ideo permiſſum fuiſſe ſic cadere, quia futurus erat paſtor Eccleſiæ,vt in ſua culpa diſceret,qualiter aliorum miſereri debuiſſet(vt Greg.ait,Vel(vt ait Hieron.dicta ep. 149.)vt exemplo Petri intelligeremus, quanta vis ſit pœnitentiæ, per quam non ſolùm veniam conſequi, ſed etiam maiorem dignitatem recuperare aut obtinere poſſumus.Addunt etiam Ambroſ.Luc.22.& D. Th. Matth. 26. Petrum permiſſum eſſe cadere, quia nimium de ſua conſtantia fidebat, vt paulo antea illis verbis oſtendit. *Si oportuerit me mori tecum, non te negabo*(vt ibidem Hieronym.& Chryſoſt.hom.83 adnotarunt) & ita illius exemplo omnes edocti ſumus, neminem quantumuis ſanctum, & in quauis dignitate conſtitutum, debere de ſua gratia, vel ſtabilitate confidere.

Greg. Hieron. Ambroſ. D.Thom. Hieron. Chryſ.

Petrus poſt pœnitẽtiã peccati veniam adeptus.

Vltimò dicendum eſt Petrum ſtatim ſui peccati perfectam pœnitentiam egiſſe, atque illius veniam fuiſſe conſequutum. Hoc conſtat ex Euangeliſtis, ex quibus ſolus Lucas originem huius pœnitentiæ indicauit, dicens, *Et conuerſus Dominus reſpexit Petrum.* Circa quæ verba dubitari ſolet, an intelligenda ſint de corporali, vel tantùm de ſpirituali intuitu. Ratio

Dubium.

A difficultatis eſt,quia Petrus negauit deorſum in atrio: Chriſtus autem erat ſuperiùs in interiori parte domus.Propter quod Auguſt.lib.3. de conſenſ. Euang. cap.6.& lib.1.de gratia Chriſti,c.45. hoc interpretatur de interiori aſpectu,ſeu auxilio,quo Chriſtus Dominus reſpexit Petrum,eúmque ad pœnitentiam excitauit,& negat poſſe dici, quod corporalibus oculis Dominus viſibiliter aſpexerit Petrum. Et ita etiam interpretatur prædicta verba Ambroſ. ſuper Lucam. Idem ſentit Beda lib.6.in Luc.22.cap.Eadem videtur eſſe ſententia Leonis Papæ ſer. 9. de paſſione dicens, *Dominus Ieſus: qui intra pontificale concilium ſolo corpore tenebatur, trepidationem diſcipuli foris poſiti diuino vidit intuitu,& pauentis animum,mox vt reſpexit,erexit, & in*
B *fletus pœnitudinis incitauit.*Et eleganter ſerm.3.*illis turbatum diſcipulum conuenit oculis quibus eum piè viderat eſſe turbandum:& in illum conuerſa eſt veritatis inſpectio, vbi erat cordis facienda correctio.*Et poteſt hæc ſententia confirmari ex illis Scripturæ locutionibus: *Reſpice in me,& miſere mei,*& ſimilibus. Quæ ſententia, cùm ſit tantorum Patrum,non poteſt non eſſe valde probabilis.Mihi tamen difficultatem ingerunt verba Luc. Nõ enim tantùm dixit,*Dominus reſpexit Petrum,* ſed dixit, *Et conuerſus Dominus reſpexit Petrum.*Nam illud participium *conuerſus*, non poteſt intelligi de interiori & ſpiritali conuerſione, quia Chriſtus non fuerat ante auerſus à Petro:ergo intelligitur de conuerſione corporali, habebat enim faciem auerſam à Petro, eámq;
C ad illum conuertit.Et ita intelligunt Chryſ. hom. 86. in Matth.Euth.cap.66.in Matth.Theoph.Luc.22.qui notant Petrum adeò fuiſſe timore turbatum, vt vix galli cantum audierit, donec Chriſtus ſigno vultus eum alloquens,excitauit,& ad ſaniorem mentem reuocauit. Et hanc ſententiam amplectitur Maximus Turinenſis duabus homiliis de negatione Petri, vbi dicit Chriſtum non oculis reſpexiſſe Petrum,& mihi videtur magis literalis. Neque eſt difficile inuenire modum,quo Chriſtus potuerit corporaliter reſpicere Petrum:vel quia Chriſtus eductus eſt foras,& in tranſitu reſpexit Petrum,vel quia non conſtat tertiam negationem, quæ per horam diſtauit à ſecunda factam eſſe infrà in atrio. Nullus enim Euangeliſtarum hoc
D dicit: ſed tantùm de prima.Imò neque dicunt factam eſſe ad ignem & potiùs ibi ſignificant factam,quo ſatellitum multitudo cõfluebat,quos veriſimile eſt non longè à Chriſto concurriſſe:fieri ergo potuit vt Petrus cupiens videre Chriſtum(vt ex Cyrillo ſuprà dicebamus)curauerit aſcendere, & ingredi aulam,ita vt potuerit videre Chriſtum,ſimulq́ue ab eo conſpici. Vtcunque verò ſit,certum eſt aſpectum exteriorem non fuiſſe ſine interiori illuſtratione, & motione, qua ita Chriſtus tetigit cor Petri,vt flante eius ſpiritu,ex oculis Petri aquæ fluxerint, & felices manarint lacrymæ, *quæ ad diluendam culpam negationis*(vt Leo Pap.inquit) *virtutem ſacri habuere baptiſmatis.*Quibus verbis ſigni-
E ficat talem fuiſſe pœnitentiam Petri,vt non ſolùm ad culpam,ſed etiam ad omnem pœnam tollendam ſufficerint. Quod veriſimile faciunt illa verba Euangeliſtarum: *Fleuit amarè.* De quibus, ac de pœnitentia Petri plura videri poſſunt apud citatos Patres, præſertim Ambroſ.ſuper Luc.22.c.Aug.dicto lib.1. de gratia Chriſti, capit. 44. & 45. Chryſ.hom.1. & 4. de pœnitentia,& orat.5.cont. Iudæos.

Aug. Ambr. Beda. Leo Pap. Pſalm.24. Chriſtus corporalibusne oculis Petrum negantem aſpexerit. Chryſ. Euthym. Theoph. Maxim. Petri lacrymæ Pſal.147. Leo Pap. Matth.26. Luc.22. Auguſt. Ambr. Chryſ.

SECTIO

SECTIO II.

Quoties & quàm acerbè flagellatus ſit. Chriſtus.

Matth. 27. Marc. 15. Ioan. 19.

QVòd Chriſtus Dominus iuſſu Pilati ſit flagellatus expreſsè referunt Matt. Mar. & Ioan. An verò de eadem flagellatione loquãtur, non conſtat, quia Matth. & Marcus ſignificant fuiſſe flagellatum, poſtquam ſententia mortis fuit in eum prolata, ſic enim aiunt, *Videns Pilatus quia nihil proficeret, tradidit illis Ieſum flagellis cæſum, vt crucifigeretur*: at verò Ioan. cap. 19. apertè dicit eum fuiſſe flagellatum ante ſententiam mortis in eum latam. Ex qua diuerſitate oritur ratio dubitandi: an fuerit bis flagellatus (vt quidam volunt) ſemel ante ſententiam, iterum verò poſt illam, vel ſi ſemel tantum, aut ante ſentẽtiam, & Marcus, & Matthæus loquuti fuerint per recapitulationem: an verò poſt ſententiam, & Ioannes loquutus fuerit per anticipationem. Et hinc oritur alia dubitatio, quæ fuerit ratio huius flagellationis. Hieron. enim Matth. 27. refert fuiſſe Romanis conſuetudinem eos priùs flagellandi, qui pœna capitis damnandi forent, quod Chriſtus ob hanc ſolam cauſam flagellatus eſt ſemel, & poſt ſententiam latam flagellandus fuit. Lucas autem quamuis flagellorum expreſsè mentionem non fecerit: tamen illis verbis *Corripiam eum & dimittam*, ſignificauit (vt notauit Euthymius) & ita ex ea his verbis colligunt Cyril. Auguſtin. Chryſoſt. Theophyl. Euthymius & alij expoſitores, Pilatum flagellaſſe Chriſtum, vt aliqua ex parte ſatisfaceret furori Iudæorum, eúmque poſſet morte liberare. Quod etiã indicauit Ioannes referens poſt flagellationem exiiſſe Pilatum & oſtendiſſe Iudæis Chriſtum atque dixiſſe, *Ecce homo, nullam inuenio in eo cauſam.* Et iuxta hæc neceſſe eſt fuiſſe flagellatum ante ſententiam. Quòd ſi flagellatus etiam fuit propter priorem cauſam (vt ſentit Hieronym. & Matt. indicat) ſequitur bis eſſe flagellatum. Tertiò hinc oritur alia dubitatio de acerbitate flagellationis. Nam, ſi ſolùm eſt facta tanquam via ad mortis ſupplicium, credendum eſt non fuiſſe valde acerbam: ſed pro conſuetudine, & more Romanorum. Si autem facta eſt animo ſatisfaciendi Iudæis, vt eſſent contenti illa pœna, fit veriſimile fuiſſe acerbiſſimam ad placandos Iudæorum animos.

Hieron. Chriſtus à Pilato flagellari iubetur quare. Luc. 22. Euthym. Cyrill. Auguſt. Chryſ. Theoph. Euthym. Ioan. 19.

Dicò primò Chriſtum Dominum fuiſſe flagellatum, antequam ſententia mortis in eum eſſet lata, & non ampliùs. Prior pars eſt certa: nam expreſsè id aſſerit Ioannes, neque habet locum anticipatio, quia ipſe ſatis explicat ordinem rerum, cùm ait poſt flagellationem contendiſſe Pilatum cum Iudæis, an eſſet morte dignus, nec ne, ac tandem timore humano adductum, ſediſſe pro tribunali, mortiſque ſententiam protuliſſe. Poſterior pars eſt ita recepta, vt contraria, vel propter ſolam nouitatem nullo ferè fundamento nixam, prorſus reiicienda ſit. Nullus enim antiquorũ Patrum hoc excogitauit, & Euangelium Ioannis vix hoc admittit. Nam poſt ſententiam mortis latam illis verbis: *Tunc ergo tradidit eis illum, vt crucifigeretur*, ſtatim ſequitur, *Suſceperunt autem Ieſum, & eduxerunt eum*, &c. Deinde verba Matth. & Marc. nullo modo indicant aliam flagellationem, quę poſt latam ſententiam ſubſequuta ſit, ſic enim habent, *Tunc dimiſit illis Barabbam: Ieſum autem flagellatum tradidit eis, vt crucifigeretur.* Quibus verbis non dicunt flagellaſſe Ieſum, vt crucifigeretur: ſed Ieſum iam flagellatum tradidiſſe, vt crucifigeretur: quod verum erit, etiam ſi multo antea Chriſtus eſſet flagellatus. Deinde (ſi attentè conſiderentur omnes circunſtantię) facilè intelligetur omnes hos Euangeliſtas de eadem flagellatione eſſe loquutos. Nam Ioannes ante ſententiam narrat Chriſtum fuiſſe flagellatum, ſpinis coronatum, & à

Chriſtus ſemel tantum flagellatus ante mortis ſententiam. Ioan. 19. Matth. 17. Marc. 15.

A militibus illuſum, quæ omnia Matth. & Marcus poſt ſententiam retulerunt: neceſſe eſt ergo dicamus omnia hæc per recapitulationem fuiſſe ab eis narrata, niſi velimus fingere ea omnia bis facta eſſe. Denique eſto concedamus fuiſſe Romanis morem flagris cædendi capite plectendos: tamen ea flagellatio potuit etiam ad hunc finem ſufficere, vt dicemus.

Dico ſecundò, Pilatum flagellaſſe Chriſtum, vt Iudæis ſatisfaceret. Chriſtum verò flagellari voluiſſe, vt Patri ſatisfaceret. Ratio enim huius inſignis ignominiæ ac doloris inquiri poteſt vel ex parte Dei & Chriſti, vel ex parte Pilati, & Iudæorum. Et ex parte quidẽ Dei, & Chriſti eadem ratio eſt, huius paſſionis, quæ cæterarum, quam explicuit Iſa. c. 53. *Poſuit Dominus in* B *eo iniquitatem, omnium noſtrûm*, & infrà, *Vulneratus eſt propter iniquitates noſtras, diſciplina pacis noſtræ ſuper eũ*, & Pſal. 128. *ſupra dorſum meum fabricauerunt peccatores, prolongauerunt iniquitatem ſuam*, & ideo Pſalm. 34. dicitur in perſona Chriſti, *Congregata ſunt ſuper me flagella, & ignoraui*, id eſt, innocens fui, & cauſam illorum in me neſciui: ſed aliorum culpas in me expiandas ſuſcepi. Propter quas Pſalm. 37. ait, *Et ego in flagella paratus ſum*, & per Iſaiam cap. 50. *Corpus meum dedi percutientibus*, & Pſalm. 72. *Et caſtigatio mea in matutinis.* Chriſtus enim matutino tempore flagris cæſus fuit. Ex quibus colligere licet aliam diuinam rationem huius flagellationis, ſcilicet, vt prophetiæ implerentur, quamquam ipſarum prophetiarum ra- C tio ſit, quæ priùs eſt tacta. Quę ita etiam explicari poteſt, Chriſtum flagellatum eſſe, vt à nobis auerteret diuina flagella. Item vt nos doceret patienter ſuſtinere, ſi contingat propter eum flagellari, iuxta illud Act. 5. *Ibant Apoſtoli gaudentes*, &c. At verò ex parte Iudæorum non eſt, quòd rationem reddamus: ipſi enim reuera nec poſtularũt, nec intenderunt flagellationem Chriſti, quamquam eis non diſplicuerit, dummodo non ea ſola afficeretur pœna. Pilatus ergo ſuo arbitratu illum flagellauit, vt Iudæis aliquid concederet: vſus autem eſt illa pœna. Primò, quia extra pœnam mortis aut mutilationis nulla eſt in vſu grauior, maioriſve doloris. Secundò, quia nulla erat maioris ignominiæ, erat enim pœna ſeruorum, vt colligitur ex *lege, in ſer-* D *uorum, ff. de pœnis.* Et ex Actorum vigeſimo ſecundo conſtat, non licuiſſe ciuem Romanum flagellari propter ignominiam. Quod etiam legitur apud Ciceronem orat. pro Caio Rabirio: & in ſeptima actione in Verrem. Tertiò, quoniam hæc pœna non excludebat pœnam mortis: ſed illam fortaſſe antecedebat, voluit Pilatus hanc potius adhibere, quàm aliam, ne Iudæos ad iram commoueret, ſi fortè deſperarent eum mortis pœna eſſe puniendum: voluit ergo eos paulatim lenire, atque adducere, vt pœnam mortis ei remitti conſentirent.

Flagellari Chriſtus cur voluerit. Iſai. 53. Pſal. 128. Pſal. 34. Pſal. 37. Iſai. 50. Pſal. 72. Actor. 5. Flagellarum ignominia quanta. Act. 22. Cicero.

Dico tertiò, Chriſtum valde grauiter fuiſſe flagellatum. Ita videntur ſentire omnes viri Catholici, ac pij, qui de hoc myſterio ſcripſerunt, & colligi poteſt ex E prædicta ratione. Nam Pilatus eo animo Chriſtum flagris cædi iuſſit, vt ea eſſet totius accuſationis integra pœna. Iudæíque maiorem non exigerent: ergo veriſimile eſt præcepiſſe, vt flagellatio eſſet acerba & grauis: ſi enim eſſet moderata, non exiſtimaretur ſatis ad placandos Iudæos. Secundò confirmari poteſt: nam Chriſtus vbicunque prædicebat ſuam paſſionem primùm omnium cõmemorabat flagella. Matth. 20. *Tradetur gentibus ad flagellandum*, &c. & in prophetiis de paſſione Chriſti fit inſignis mẽtio huius vapulationis, Pſal. 72. *Fui flagellatus tota die.* Quod aliqui explicãt dictum eſſe propter magnitudinem flagellationis, id eſt, tam crudeliter, ac ſi tota die eſſem flagellatus. Non eſt ergo veriſimile, quod quidam dicunt, tantùm quadraginta plagas vna minùs iuxta conſuetudinem Iudæ

Chriſtus atrociter flagellatus. Matth. 20. Pſal. 72.

Iudæorũ accepiſſe. Tertiò, hoc explicatur ex circumſtantiis huius flagellationis: nam primò Chriſtus, vt flagellaretur alligatus columnæ eſt, vt habet traditio. Nam hæc columna dicitur Romę eſſe in templo ſanctæ Praxedis, & Hieron. ep. 27. ſic inquit de locis Ieroſolymitanis: *Oſtendebatur illic columna Eccleſiæ porticum ſuſtinens infecta cruore Domini, ad quam vinctus dicitur, & flagellatus.* Quibus verbis ſignificat columnam illam eſſe maiorem ea quæ Romæ conſpicitur, & ideo fortaſſe illa Romana tantùm eſt pars eius columnæ, niſi loquatur Hieron. de inferiori porticu, quæ humiliori columna poterat ſuſtineri. Beda libr. de locis ſanctis, cap. 3. dicit in ſuperiori planitie montis Sion ædificatam eſſe magnam Eccleſiam, *in cuius medio erat columna marmorea, cui adhærens Dominus flagellatus eſt.* Secũdò flagellatus fuit Chriſtus à militibus. Quod enim Ioannes dicit, *Apprehendit Pilatus Ieſum, & flagellauit,* non eſt putãdum Pilatum manu ſua flagellaſſe Chriſtum, vt exiſtimauit Beda lib. 4. in Marc. c. 44. id enim incredibile eſt, non enim erat officium illud Præſidis, cùm vile & infimum ſit, & præter omnium gentium conſuetudinem. Neque verò fingi poteſt Pilatum aliqua ira percitũ id feciſſe. Nam potiùs fauebat Chriſto, & curabat eum eripere è manibus Iudæorum. Dicitur ergo flagellaſſe illum, quia tradidit eum militibus, vt flagellarent. Vnde coniectare licet eos magna vi adhibita eũ verberaſſe, quod ex aliis conuitiis, quib. eum affecere, nõ obſcurè colligitur. Et præſertim, quia præter iuſſum præſidis videntur illum ſpinis coronaſſe. Quod ſignificauit Ioannes, cùm ſubdit, *& milites plectentes coronam de ſpinis*, &c. Et veriſimile etiam eſt Iudæos, qui aderant, milites incitaſſe, & data etiã pecunia corrupiſſe, vt eum acriùs verberarent. Tertiò flagellum (vt Euthym. notat c. 67. in Matth.) erat è funiculis, aut loris contextum, & quidam dicunt habuiſſe in extrema parte ferrea quædam puncta, quæ carnem lacerarent, alij verò affirmant etiam catenas fuiſſe loris admixtas. Quamuis alij dicant primò fuiſſe funibus craſſioribus flagellatum: ſecundò additos eſſe ferreos ſcorpiones: tertiò catenis, quartò virgis ſpineis cæſum, non quòd quater ſit flagellatus, ſed quòd in eadem flagellatione hæc omnia inſtrumenta ſint continenter intermixta. Sed hæc incerta ſunt, quamuis dicantur ex quadam traditione referri ab iis, qui Terram ſanctam incolunt.

Hieron. — *Beda.* — *Beda.* — *Chriſtus à militibus Romanis flagellatus* — *Ioan. 19.* — *Euthym.*

Quartò de numero plagarum nihil inuenio ab antiquis Patribus ſcriptum, multi tamen pij ſcriptores, præſertim ex recentioribus, affirmant fuiſſe vltra quinque milia, quod aliquibus videtur incredibile. Quia nec Iudæi, nec Romani cõſueuerant ita flagellare, & quia tot verbera ſufficerent ad necandum hominem; cùm ergo Pilatus flagellaret Chriſtum, ne illum necaret, non eſt veriſimile permiſiſſe eum tam acriter verberari. Et licèt Ludolphus Chartuſ. in vita Chriſti, 2. p. c. 58. & Echius in ſer. de paſſione Domini, & alij referant hoc fuiſſe reuelatum cuidam fœminæ, tamẽ neque huiuſmodi reuelationes fœminarum cogunt nos, vt eas veras eſſe credamus, neque ibi dicitur plagas flagellorum, ſed vulnera paſſionis eum numerum exceſſiſſe. Itaque hæc res incerta eſt. Vnde licèt veriſimilius ſit flagella multum exceſſiſſe quadragenarium numerum propter rationes adductas, & quia Chriſtus non more Iudæorum, ſed Romanorum flagellatus eſt: tamen quãtus fuerit ille numerus, affirmare non poſſumus, quia neque in Euãgelio habetur, neque in Scriptura, neq; à Sãctis Patribus traditus eſt.

Ludolph. — *Echius.*

SECTIO III.

Quæ & quanta paſſus fuerit Chriſtus, quando ſpinis fuit coronatus.

IN hoc myſterio explicando ferè nihil eſt difficultatis, & ideo breuiter expediemus illud. Tria enim A poſſunt hoc loco deſiderari: Primò quæ, & qualis fuerit hæc corona. Secundò, quibus circumſtantiis hæc coronatio facta ſit. Tertiò, quæ fuerit eius cauſa, & ratio.

Circa primum Euangeliſtæ nihil aliud dicunt præterquam Chriſto Domino impoſitam fuiſſe à militibus ſpineam coronam. Vbi eſt apud Ioannem obſeruandum, quod ſuprà cœpimus indicare, ſic enim ſcribit, *Apprehendit Pilatus Ieſum & flagellauit, & milites plectentes coronam de ſpinis impoſuerunt capiti eius.* In qua diuerſitate narrationis, videtur planè indicare Pilatum non iuſſiſſe militibus, vt imponerent hanc coronam Chriſto, neque aliis contumeliis eum afficerent, quæ ibi narrantur. Nam ſi Pilatus hoc iuſſiſſet, ſicut B dicitur flagellaſſe Chriſtum, ita dici poſſet & ſpinis coronaſſe. Quia (ſicut diximus) non per ſeipſum flagellauit, ſed per milites; cùm ergo Euangeliſta vnum tribuat Pilato, aliud verò militibus, videtur planè inſinuare Pilatum non ita præcepiſſe vnum, ſicut aliud, vt obſeruauit Chryſoſt. hom. 83. in Ioan. Auguſtinus verò tract. 116. ſolùm ſub diſtinctione dicit Pilatum præcepiſſe hæc, vel permiſiſſe: quo pacto etiam Leo Papa ſermon. 10. de Paſſio. loquens de Pilato (inquit) *Dominum Ieſum diuerſis contumeliis affici, aut permiſit aut iuſſit.* Qualis autem fuerit illa corona, & quales ſpinæ, ex quibus fuit contexta, communiter fertur fuiſſe ex iuncis marinis, qui habent oblongas & acutas ſpinas duriores terreſtribus, & ita indicant ſpinæ illæ, quæ C in Eccleſia aſſeruantur. De numero verò ſpinarum nonnulli affirmant fuiſſe duas, & ſeptuaginta, alij plures, alij verò pauciores: quo autem fundamento vel traditione hoc nitantur, non inuenio, quia veteres Patres agentes de hoc myſterio, nihil dicunt: omnes tamen intelligunt illam coronam fuiſſe integram, ac circularem, quæ coronæ inſtar regiæ totum vndique caput Saluatoris ambiret.

Spinea corona Chriſti. — *Ioan. 19.* — *Chryſoſt.* — *Auguſt.* — *Leo Pap.*

Poteſt verò aliquis dubitare, cùm hæc corona Chriſto ſit ante latam ſententiam mortis impoſita, quando Pilatus adhuc curabat eum à morte liberare, quomodo permiſerit huiuſmodi coronam illi imponi, quæ non poterat non inferre vulnera lethalia. Reſpõdetur non eſſe hoc neceſſarium, quia non eſt intelli- D gendum ſpinas illas craneum capitis perforaſſe, ſed ſolam carnem & pellem, quæ eſt in capite, & veriſimile eſt ſpinas ita fuiſſe infixas per ſuperiorem capitis partem, vt per inferiorem ſanguine conſperſæ prodirent, atque hac ratione fortiter in carne infixæ hærerent. Vnde neceſſe erat vehementem ſequi dolorem, præſertim quando venas ſimul & neruos traieciſſent.

Dubium. — *Reſponſ.*

Quod attinet ad ſecundum; multas & graues contumelias narrant Euangeliſtæ, quas Chriſtus in hoc myſterio paſſus eſt ab integra cohorte. Etenim cùm Iudæorum vox eſſet, Chriſtum ſe feciſſe Regem, voluerunt milites (vt Hieronymus, Athanaſius, Cyrillus, Chryſoſtomus & omnes notant) ei vt falſo fictóque E Regi illudere. Primum ergo adduxerũt Ieſum in prætorium, vt in loco publico maior eſſet iniuria maiórque contumelia. Deinde exuunt illum propriis veſtibus (vt inquit Matth.) ex quo aliqui colligunt omnibus veſtibus fuiſſe priuatum, ita vt nudus manſerit. Sed eſt animaduertendum duobus modis poſſe intelligi, hæc peracta fuiſſe: primò vt eodem loco, & vna quaſi continenti actione Chriſtus fuerit flagellatus, indutus purpura, coronatus, & illuſus, & ſi hoc ita eſt, conſtat illum fuiſſe nudatum omnibus veſtibus, vt flagellaretur, & conſequenter veſte purpurea indueretur, & illuderetur, quia iuxta hanc expoſitionem non fuit bis denudatus: ſed ſemel tantùm, neque videtur aliquid eſſe in Euangelio, quod repugnat huic expoſitioni. Nam licèt Matth. poſt illa verba,

Hieron. — *Athanaſ.* — *Cyrill.* — *Chryſ.* — *Matth. 27.*

ba: *Tunc dimiſit illis Barabbam, Ieſum autem flagellatum tradidit eis, vt crucifigeretur, ſubdat: Tunc milites præſidis ſuſcipientes Ieſum in prætorium, congregauerunt ad eum vniuerſam cohortem, & exeuntes eum, chlamydem coccineā circumdederunt ei:* tamen certum eſt, vel illa verba, *Ieſum autem tradidit, vt crucifigeretur,* dicta eſſe per anticipationem, vel hęc poſteriora per recapitulationem. Nam ex Euangelio Ioannis conſtat, priùs fuiſſe Chriſtum in omnibus contumeliis affectum, quàm fuerit traditus ad crucifigendum: ergo non obſtantibus illis prioribus verbis rectè intelligi poteſt Ieſum, ſtatim ac flagellatus eſt, antequam propriis veſtibus indueretur, chlamyde coccinea circumdatum, aliáque ludibria eſſe paſſum. Et confirmatur: nam veriſimile eſt Chriſtum, quando flagellatus eſt, traditum eſſe militibus, quos ſuprà diximus fuiſſe miniſtros, & ab eis ductum eſſe in atrium prætorij: tum quia ſi verùm eſt Chriſtum alligatum eſſe ad columnam, vt flagris cæderetur, melius intelligitur id factum eſſe in atrio, quàm in interiori parte domus. Tum etiam, quia ſi flagellatus eſt ad placandos Iudæos, etiam veriſimile eſt publicè fuiſſe flagellatum, vt & ab omnibus conſpiceretur, maiorique ignominia afficeretur: ergo quamuis Euangeliſtæ in ordine narrationis hoc non explicent, tamen ex his, quæ narrāt, veriſimiliter colligitur non bis, ſed ſemel tantùm fuiſſe Chriſtum traditum militibus ante ſententiam mortis, vt eum educerent in atrium prætorij, & flagellarent, eos verò ſtatim poſt flagellationem induiſſe eum purpura, coronaſſe ſpinis, atque illuſiſſe.

Alio verò modo intelligi poteſt, Chriſtum poſt flagellationē permiſſum eſſe propriis veſtibus indui: poſtea verò cùm Pilatus differret mortis ſententiam in eū dicere, vel eo præcipiente milites, vt magis Iudæos placaret, vel ſua voluntate in Iudæorum gratiam, aut certè, vt veluti ludicro aliquo ſpectaculo oblectarentur, eum iterum exuiſſe. Quem ſenſum videtur indicare Matth. illis verbis, *Et exuerunt eum, & chlamydem coccineam circumdederunt.* Quibus ſignificat, tunc eum non ad flagellationem, ſed ad hunc ſpecialem actum, exutum fuiſſe. Et hæc videtur eſſe communior expoſitio omnium interpretum. Qua ſuppoſita non ſatis conſtat, an tunc fuerit nudatus omnibus veſtibus: vel ſolùm aliqua ſuperiori veſte; hinc enim videtur hoc poſterius probabile, quia veſtis purpurea, qua indutus eſt, erat tantùm ſuperior quædam veſtis, non videtur autem conſentaneum, vt toto corpore nudus ſola chlamyde coccinea fuerit circūdatus: veſtis enim illa non erat ad hunc vſum apta, neque ad repræſentationem, quam ipſi milites intendebant. Nihilominus Orig. tract. 31. in Mat. dicit eum tunc non ſolùm fuiſſe veſtimentis ſpoliatum extimis, ſed etiam tunica inconſutili, & ſtola. Itaque ſentit omnino fuiſſe nudatum: & verbum illud Matth. *& exuerunt eum*, ſimpliciter & abſolutè dictum videtur hoc indicare. Atq; ita hęc ſententia eſt probabilis, & accommodata; tum ad pietatem: nam hoc modo intelligitur, hāc iniuriam nec ſine magno dolore fuiſſe, quia veſtes carnibus recenti verberatione laceratis adhærebant, vnde non poterant ſine magno dolore diuelli, nec ſine magno pudore, qui ex illa denudatione oriebatur, tum etiam ad myſticos ſenſus. Sic enim intelligitur ter fuiſſe Chriſtus propriis veſtibus omnino nudatus, vt flagellaretur, vt illuderetur, vt crucifigeretur. In quibus plura moralia documenta, facilè excogitari poſſunt.

Origen.

Chriſtus in Prætorio à Pilato militibus nudatus.

Præterea poſt prædictam denudationem ſequutæ ſunt aliæ contumeliæ. Induerunt enim eum veſte coccinea, coronarunt ſpinis, dederúntque ei arundinem pro regali ſceptro, ac denique flectentes genua coram ipſo, ſpuebant in faciem eius, alapas dabant, & arundine percutiebant. Quæ multa indigent meditatione,

A diſputatione verò ferè nulla. Illa enim diuerſitas, quæ videtur eſſe inter Mat. & alios Euangeliſtas de veſte rubra, quia Matth. eam vocat *coccineam*, Marcus verò & Ioannes *purpuream*, facilè conciliatur. Quia licèt *coccus*, & *purpura*, propriè in rigore ſumpta diuerſa ſint, vt conſtat ex Plin. lib. 9. c. 35. & 36. & lib. 21. c. 8. tamen propter ſimilitudinem coloris interdum vnum pro alio vſurpatur, & ita in præſenti nihil aliud ſignificant, quàm veſtem rubei coloris, aptam ad ludicram illam regni Chriſti repræſentationem: quia purpura Reges & Imperatores vti ſolebant. Et ita exponit Athanaſ. in lib. de paſſ. & cruce Domini. Ambroſ. verò Luc. 23. *chlamydem cocineam & purpuream tunicam*, diſtinctas veſtes fuiſſe exiſtimat. Sed id non eſt neceſſe,
B quamuis ſi verum eſt Chriſtum omnino fuiſſe nudatum propriis veſtibus, non eſt incredibile pręter chlamydem indutum eſſe alia veſte. Quia chlamys ſolum erat paludamentum: quo principes & milites Romani ſuper arma vtebantur.

Chlamyde coccinea Chriſtus induitur.

Plin.

Athan.

Ambroſ.

Quod attinet ad tertiam rationem huius myſterij, eodem modo explicanda eſt, quo in aliis fecimus. Nā ex parte eorum, qui his iniuriis Chriſtum afficiebant, ratio iam explicata eſt, ſcilicet vt regno eius irriderēt, ſimúlque vt eum dolore ac dedecore afficerent. Ex parte autem Dei, & Chriſti plura myſteria ſancti Patres conſiderant, ex quibus Hier. Matt. 27. *Nos*, inquit, *hæc intelligamus myſticè, in chlamyde coccinea opera gentiū cruenta ſuſtentat, in corona ſpinea maledictum ſoluit antiquum*
C *ſpinas, & tribulos germinabit tibi*, Gen. 3. *in calamo venenata occidit animalia.* Quod explicans Athan. ſer. de Paſſ. & cruce Domini, inquit dæmonem ignorantem dediſſe Chriſto gladium contra ſe, quia arundo ſerpentibus lethalis eſſe dicitur. Alij in chlamyde rubea dicunt ſignificatum eſſe imperium, quod Chriſtus ſuo ſanguine comparabat. Vnde Apocal. 19. viſus eſt veſte conſperſa ſanguine, in qua ſcriptum erat: *Rex regum, & Dominus dominantium.* Clemens verò Alex. lib. 2. Pædag. c. 7. addit coronam ſpineam nos propheticè ſignificaſſe & typum fidei noſtræ fuiſſe, quod ibi latè explicat. Nec diſſimiliter Tertul. lib. de corona militis, cap. 14. *Ex ſpinis*, inquit, *in figura delictorum, quæ*
D *nobis protulit terra carnis*, & alia quæ ibi proſequitur.

Myſtica in cōtumeliis Chriſti ſignificatio.

Hier.

Gen. 3.

Apoc. 19.

Clem. Alex.

Tertul.

DISPVTATIO XXXVI.

In quatuor articulos diuiſa.

De crucifixione Chriſti.

EXplicatis omnib. cruciatuum ac ignominiarum generibus, quæ ante latam ſententiam Saluator noſter paſſus eſt, ſupereſt vt de vltimo eius ſupplicio ſermonem inſtituamus. Duo ſunt autem conſideranda, primum id quod pertinet ad crucifixionem ipſam & intrinſecum modum eius: ſecūdum
E de extrinſecis circumſtantiis illius.

SECTIO I.

Quàm iniquè fuerit Chriſtus ad crucis ſupplicium damnatus.

ANtequam de crucifixione ipſa dicamus, oportet vt de ſententia iudicis ac de itinere Chriſti vſque ad locum ſupplicij nonnulla præmittamus. Primum expediemus in hac ſectione. In qua breuiter dicendum eſt, Chriſtum Dominum iniqua atque iniuſta Pilati ſententia damnatum eſſe ad crucis ſupplicium, Iudæis hoc pertinaciter efflagitantibus. Hoc conſtat ex narratione Euangeliſtarum, præſertim Ioannis: vnde Petrus 1. canone capite 2. inquit, *Tradebat autem iudicanti ſe iniuſtè*, id eſt, permittebat, ſe tra

1. Pet. 2.

ſe tradi iudici, qui iniuſtè eum iudicaturus erat. Aduertendum autem eſt Græcè legi, *Iudicanti ſe iuſtè* & ſic eſt ſenſus diuerſus, ſed non contrarius, ſcilicet, *Cùm pateretur, non comminabatur: tradebat autem*, id eſt, committebat omnia diuino iudicio ſeu Deo, qui iuſtum iudicium de ſe ferebat, non iniuſtum, ſicut homines.

Luc. 19.

Dubium.

Solùm poteſt hoc loco inquiri primò, quid mouerit Iudæos, vt hoc genus ſupplicij Chriſto Domino procurarent. Ratio dubitationis eſt, quia ipſimet dixerunt, *Nos legẽ habemus, & ſecundùm legem noſtram debet mori, quia filiũ Dei ſe fecit:* at verò in tota lege veteri non erat lex, quæ hoc genus mortis imponeret. Illi enim alluſerunt ad legem latam Leuit. 24. contra blaſphemos, ſic enim paulo antè dixerant, *Blaſphemauit, quid adhuc egemus teſtibus?* ibi autẽ non imponebatur pœna crucis, ſed lapidationis. Reſpõdetur, Iudæos ex ſola ira & odio optaſſe hãc mortẽ Chriſto, propter maiorem acerbitatẽ & ignominiam eius (vt ſuprà in commentario art. 4. diximus.) Vnde non poſtulabant vt iuxta legem Moyſi iudicaretur, ſed iuxta morẽ Romanorum, nec ſolùm vt blaſphemus, ſed etiã vt reus Cæſareæ maieſtatis, quia ſe Regẽ fecerat, & ideo ſũmam & acerbiſſimam pœnam poſtulabant. Quia tamen interdum videbant Pilatum propenſum ad abſoluendũ Ieſum, ſuam etiam legem interponebant, & ſecundùm illam etiam eſſe reum mortis affirmabant. Nam ſi hoc ſemel obtinerent, facilè exiſtimabãt fore vt illud etiam genus mortis quod optabant aſſequerentur. Notant etiam aliqui, Iudæos ſolitos eſſe homicidas crucifigere: Romanos verò, famulos latrones. Vnde hoc ſupplicium duplici titulo Barrabæ debitum erat, qui & homicida erat, & latro (vt Euangelium teſtatur.) Quoniam ergo Iudæi Barrabam Chriſto prætulerant, in eum transferendum putarunt eſſe ſupplicium, quod illi homicidæ ac latroni debebatur, & ita ſtatim ac illis data eſt optio, & Barrabam elegerunt, aduersùs Chriſtum clamare cœperunt, *Crucifige, crucifige.*

Leuit. 24.
Matth. 26.
Reſponſ.
Luc. 23.
Ioan. 19.

Dubium.

Secundò inquiri poteſt, quamuis hæc ſententia lata in Chriſtum reipſa iniuſta fuerit, & Iudæi ab hac iniuſtitia & multiplici alia malitia odij, inuidiæ, &c. excuſari non poſſint, eo quòd vel ex malitia, vel ex affecta ignorantia id egerint: an ſaltem Pilatus poſſit excuſari ignorantia. Videtur enim potuiſſe excuſari; quia ſecundùm allegata teſtimonia ſatis videntur probata delicta, quæ Chriſto obiiciebantur, quandoquidem infinita erat hominum multitudo, quæ hæc teſtabatur. Et confirmatur: nam Chriſtus dixit Pilato, *Non haberes poteſtatem vllam, niſi tibi datum eſſet deſuper*: ergo Pilatus vtens hac poteſtate à Deo data, exiſtẽtibus legitimis accuſatoribus, & teſtibus, poteſt à culpa excuſari. Reſpondetur nullo modo excuſari poſſe. Fuit quidem peccatum eius aliqua ex parte leuius peccato Iudæorum: non tamen poteſt excuſari quin grauiſſimè peccauerit. Et vtrumque ſignificauit Chriſtus illis verbis Ioã. 19. *Propterea, qui me tradidit tibi, maius peccatum habet.* Vbi iuxta communem expoſitionem Cyril. Chryſoſt. Auguſt. Euthymij, & aliorum, quam etiam probant Leo, ſerm. 8. de paſſione, & Baſil. in regulis breuioribus, reſponſ. 46. & colligitur ex Auguſt. in enarrat. Pſalm. 63. comparatio fit inter peccatũ Pilati, & Iudæorũ, & horum grauius eſſe dicitur, quàm illius. Deinde ipſemet Pilatus cognouit Chriſti innocentiam, imò Athanaſ. ſerm. de paſſ. & cruce dicit, cognouiſſe Chriſti diuinitatem, quod difficilius eſt creditu, tamẽ de innocentia non eſt dubiũ id enim ipſe teſtatus eſt, & verbis, & ſigno lauandi manus. Euidenter etiam cognouit nõ fuiſſe legitimas probationes, quia neque ordo iuridicus ſeruatus eſt, nec examinati teſtes. Deniq; publica quadã euidẽtia conſtabat de Chriſti innocentia, & Iudæos, odio atq; inuidia contra eum fuiſſe percitos. Peccauit ergo Pilatus tam in re iudicata, quàm in modo iudicandi, & celeritate, ac temeritate ferendi ſentẽtiam. Quo loco rectè accommodari poſſunt verba Baſil. epiſt. 37. dicentis, *Si ij, qui rerum in hoc mundo potiuntur, quando facinoroſum aliquem morti ſunt adiudicaturi, cortinas obducunt, & ſpectatiſſimos quoſque ad cauſæ tractationem aduocant, multúmque temporis inſumunt, nunc legis rigorem contuentes, nunc naturæ communionem ſuſpicientes, multúmque ingemiſcentes, iudicandi neceſſitatem deplorantes, quanto magis oportebat*, &c. Et ſimilia legi poſſunt in Clemente lib. 2. Conſt. c. 56. Ad rationem ergo dubitandi iam reſponſum eſt.

Reſponſ.
Ioan. 19.
Cyrill.
Chryſ.
Auguſt.
Euthym.
Leo Pap.
Baſil.
Peccatum Pilati in Chriſti damnatione, leuius peccato Iudæorum.
Baſil.
Clem. Pap.

Ad illud verò de poteſtate Pilati reſpondetur cum Chryſoſt. hom. 83. in Ioan. illa Chriſti verba permiſſiuè eſſe intelligenda. Itaque non fuit illi data poteſtas, ſed permiſſa. *Alioquin*, ait Chryſoſtomus, *ſi data eſſet ei poteſtas, non eſſet reus criminis.* Sed hoc expoſitione indiget, quia nomine poteſtatis intelligi poteſt, vel facultas, ſeu vis ad interficiendum, vel iuriſdictio, & authoritas: priorem poteſtatem habebat Pilatus in Chriſtum, ſi ſolùm naturales vires humanitatis conſideremus. Nam ſi Chriſtus voluiſſet poteſtate effectrice miraculorum vti, non haberet Pilatus vim interficiendi Chriſtum, & ex hoc capite poteſt illa poteſtas dici permiſſa potius, quàm data, quamuis aliunde vis illa & facultas quam Pilatus habebat per ſe, & ſuos milites ad occidendum Chriſtum, non ſolum permiſſa, ſed data dici poteſt à Deo, eo modo, quo temporalia bona dantur à Deo, per prouidentiam naturalem, quamuis poſtea homo illis malè vtatur. At verò ſi loquamur de poteſtate vt dicit iuriſdictionem, & authoritatem ſuperioris, hanc dicunt aliqui habuiſſe Pilatum non ſolùm permiſſam, ſed conceſſam, quia erat præſes, & Dominus ſe ei ſubdiderat; nihilominus verò peccaſſe non peccato vſurpatæ iuriſdictionis: ſed peccato abutendi iuriſdictione ſibi data. Sed verius exiſtimo Pilatum non habuiſſe talem poteſtatem in Chriſtum. Cùm enim eſſet Dei filius, liber erat, nullíque humanæ poteſtati ſubiectus, vt dictum eſt priori tomo, diſp. 43. ſect. 2. Hoc ergo ſenſu non poteſt dici illi data poteſtas, ſed permiſſa. Quia Chriſtus Dominus nunquam ſe illi ſubdidit iure (vt ita dicam) id eſt, volens reuera fieri ſubditus illius, & vt alius haberet iuriſdictionẽ in ſe. Vbi eſt enim declarata hæc Chriſti voluntas, vel quo fundamento fingi poteſt? De facto verò permiſit ſe tractari vt ſubditum. Vnde etiam ex hoc capite fuit iniqua ſententia Pilati, quia fuit in non ſubditum, quanquam circa hanc circũſtantiã potuerit facilius per ignorantiam excuſari, nõ credo tamen fuiſſe illam ignorantiã inuincibilẽ, quia ab ipſiſmet Iudæis audiuit quòd Chriſtus filium Dei ſe feciſſet, & *cùm audiſſet hunc ſermonẽ, magis timuit*, & ex ore ipſius Chriſti audierat ipſum eſſe Regem, nõ ad modum regũ huius mundi, ſed alio excellẽtiori: audierat etiam multa alia de Chriſto, quæ illũ obligabãt, ſaltẽ ad expectandum, & inquirendum, vt veritatẽ cognoſceret, & quis ille eſſet, quem iudicandum ſibi offerebãt, & tamen propter humanũ timorem temere ſe præcipitem egit: & in illũ ſentẽtiã damnationis dixit.

Chryſ.
Fueritne aliqua Pilato poteſtas in Chriſto.
Ioan. 19.

Ex quibus tandem colligitur hanc Pilati ſententiã multis capitibus fuiſſe iniuſtã, ex defectu iuriſdictionis, ordinis iudiciarij, & ex defectu æquitatis. Nihilominus tamen peccatum Iudæorum fuit grauius, quia omnis hæc iniquitas ab illis habuit originem, ipſi enim quaſi coëgerunt illum: vnde ij ex odio peccarunt, ille verò ex timore humano. Denique illi maiorem habebant de Chriſto & de diuinis rebus cognitionem, & ideo minùs poteſt eorum peccatum excuſari.

Pilati in Chriſtum ſentẽtia modis multis iniuſta.

SECTIO II.

Vtrùm Chriſtus crucem, in qua ſuſpenſus eſt, proprijs humeris geſtauerit.

Luc. 23. HAc in re nonnulla videtur eſſe diuerſitas inter Euangeliſtas. Nam Lucas videtur hoc negare, cùm dicit, *Ieſum verò tradidit voluntati eorum. Cùm autẽ ducerent eum, apprehenderunt Simonem quendã Cyrenenſem venientem de villa, & impoſuerunt illi crucem portare poſt Ieſum*, & eodem ferè modo loquuntur Marc. & Ioan. 19. Matth. At verò Ioannes expreſsè dicit, *Et baiulans ſibi crucem, exiuit in eum, qui dicitur Caluariæ, locum*. Vnde Chriſtus crucem ſuis humeris portat. certum de fide eſt, Chriſtum portaſſe crucem ſuam aliquo tempore, vel ſpatio illius itineris. Nam hoc manifeſtè dicit Ioan. Vnde omnes colligunt, vt minimum impoſitam eſſe Chriſto crucem, quando exiuit de prætorio, eámque portaſſe vſque ad eum locum, in quo Simoni Cyrenenſi occurrerunt. Nam, quòd eum in via offenderint, Lucas ſignificat illis verbis, *venientem de villa*: ergo vſq; ad eum locum portauit illam Chriſtus, vt Ioannes docet. In quo dicunt ſancti impletam eſſe figuram Iſaac portantis ligna ad ſacri- Gen. 22. Chryſ. Aug. Iſa. 9. ficium Geneſ. 22. ita Chryſoſtom. hom. 84. in Ioannis & Aug. ſerm. 71. de tempore qui addit tunc etiam impletum eſſe illud, quod per Iſaiam ſcriptum erat c. 9. *Factus eſt principatus ſuper humerũ eius*. Crux enim, quia Chriſtus per illam de dæmone triumphauit, & ſuam Philip. 2. exaltationem meruit (vt dicitur ad Philip. 2.) inſigne eſt, & quaſi ſceptrum regale imperij Chriſti. Vnde e- Tertull. leganter Tertul. libr. cont. Iudæos, c. 10. *Quis omnino Regum inſigne poteſtatis ſuæ humero præfert, & non aut capite diadema, aut in manu ſceptrum, aut aliquam propriæ veſtis notam? ſed ſolus nouus Rex ſæculorum Chriſtus Ieſus nouæ gloriæ, & poteſtatem, & ſublimitatem ſuam in humero extulit, crucem ſcilicet, vt ſecundum prophetiam, Domi-* Pſal. 59. *nus exinde regnaret à ligno*. Eadem repetit lib. 3. contra Iuſtin. Marcion. c. 19. Sic etiã Iuſtinus Apolog. 2. pro Chriſtianis dicit illis verbis, *ſignificatam eſſe vim crucis, cui* Ambr. *Dominus humeros ſubiecit*. Eadem ferè tradit Ambroſ. Aug. lib. 3. de fide, cap. 4. & eleganter Auguſtin. tract. 117. in Ioann. *Ibat*, inquit, *ad locum, vbi fuerat crucifigendus, portans crucem ſuam Ieſus, ſi ſpectet impietas, grande ignominiæ documentum, ſi pietas, grande fidei munimentum: ſi ſpectet impietas, videt regem, pro virga regni, lignũ ſui portare ſupplicij: ſi pietas, videt Regem baiulantem lignum ad ſemetipſum figendum, quod figuratus fuerat etiam in frontibus regum, in eo ſpernendus oculis impiorum, in quo erant eum gloriatura corda Sanctorum. Dicturo enim Paulo, mihi abſit gloriari, niſi in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti, ipſam crucem ſuam ſuo geſtans humero commendabat, & lucernæ arſuræ quæ ſub modio ponenda non erat, candela-* Leo Pap. *brum ferebat*. Sed elegantiſſimè inter omnes Leo Pap. ſerm. 8. de paſſ. *Traditus* (inquit) *Dominus ſæuientium voluntati, ad irriſionem regiæ dignitatis, ſupplicij ſui iuſſus eſt eſſe geſtator vt impleretur quod Iſaias Propheta prænunderat, dicens: Ecce natus eſt puer, cuius imperium ſuper humeros eius. Cum ergo Dominus lignum portaret crucis, quod in ſceptrum ſibi conuerteret poteſtatis, erat quidem hoc apud impiorum oculos grande ludibrium: ſed manifeſtabatur fidelibus grande myſterium; quia glorioſiſſimus diaboli victor, & inimicarum virtutum potentiſſimus debellator pulchra ſpecie triumphi ſui portabat trophæum, & inuictæ patientiæ humeris ſignum ſalutis adorandum regnis omnibus inferebat*. Ex quibus teſtimoniis colligi poſſunt plures rationes, ex parte Dei, & Chriſti, propter quas hoc myſterium peractum eſt. Quibus addi poſſunt Euthym. egregia verba Euthy. in Ioan. *Ferebat crucem in humeris tanquam extrenuus miles lanceam, qua deiecturus erat ad-* Cyrill. *uerſarium*. Et quæ ſcribit Cyril. lib. 12. in Ioã. c. 28. *Crucem portat Chriſtus, non ſibi, ſed nobis tranſgreſſoribus debi-* A *tam*, & infrà, *hoc ſingulari præclariſſimoq́, Chriſti facinore ad fortitudinem robúrque animi, quo pati omnia proprietate velimus, mirum in modũ exhortamur. Omnis enim, inquit, qui non accipit crucem ſuam, & ſequitur me, non eſt me dignus*. Et hæc quidem ex parte Chriſti.

At verò ex parte militum & Iudæorum impoſita eſt illi crux, quia moris erat, vt homines crucifigendi crucem deferrẽt, vt teſtatur Plutarch. lib. de ſera Nu- Plutarch. minis vindicta. Quocirca ex vi ſententiæ latæ, & non ſolũ ex ſingulari odio, hæc pœna Chriſto fuit addita. Quod indicauit Euthym. c. 67. in Matth. dicens, *Pri-* Euthym. *mũ impoſuerunt ipſi crucem tanquam condemnato, & baiulans eam exiuit*. Nec ſunt diſſimilia, quæ dixit Athana- Athanaſ. ſius, de paſſ. & cruce Domini, *Poſtquam Dominus iudicatus eſt, crucem ſuam, ſiquidem iudicium ſubijt, & ſtetit ante præſidem*. Et idem inſinuat Chryſoſt. hom. 88. in Chryſ. B Ioanné, illis verbis, *Et ei crucem tanquam reo impoſuerũt*.

Addendum denique eſt propter alios Euangeliſtas ab eo loco, quo Simon Cyreneus in via occurrit, ei fuiſſe crucem impoſitã, vt eam poſt Chriſtum portaret. Quod duobus modis intelligi poteſt. Primò, vt nõ fuerit Chriſto crux ſublata, ſed Simon conductus fuerit, vt ſimul cum Chriſto illam portaret, & ita intelligit Caiet. verba illa Luc. 23. *Impoſuerunt crucẽ Simoni* Luc. 23. Caiet. Ioan. 19. *vt portaret illã poſt Ieſũ, Chriſtus enim* (inquit) *ferebat illã in anteriori parte, Simon verò in poſteriori, & ita ibat poſt Ieſum*. Atq; hæc explicatio videtur poſſe cõfirmari ex Ioanne dicente, *Et baiulans ſibi crucem exiuit in eũ, qui dicitur Caluariæ, locũ*. In quibus ſignificat vſque ad illũ locum eam portaſſe. Et hanc expoſitionem cõfirmant multæ picturæ. Alio verò modo exponi poſſunt illa C verba Luc. occurrente Simone, crucẽ ſublatam Chriſto, illi fuiſſe impoſitam, vt eam ferret poſt Ieſum, ſiue illud, *poſt*, explicetur in ordine ad tẽpus, id eſt, poſtquam Chriſtus illam portauerat, ſiue in ordine ad locum, id eſt, quòd Chriſtus anteiret, ſequeretur autem Simon portans crucẽ. Et hoc ſignificant magis verba Euangeliſtarum, *Angariauerunt Simonẽ, vt tolleret crucem eius, & impoſuerunt ei crucẽ*. Atque eſt communior Patrum expoſitio Hieronym. Theophylact. Euthym. Hieron. Theoph. Euthym. Matthæi 27. & Auguſtin. libr. 2. de conſenſ. Euang. c. 10. Orig. tract. 35. in Matth. & Athanaſ. orat. de paſſ. Aug. Orig. & cruce Domini. Ratio verò huius factie vriſimilis eſt, quia Chriſtus defatigatus cruciatibus, vel deficiebat Athanaſ. D in via, & interdum cadebat, vel lentiùs incedebat, quã ipſi cuperent, qui vitam eius citò finire cupiebant, & ne turbatio populi oriretur, & quia erat dies feſtus, & poſt illum Sabbatum ſequebatur. Fuerunt autem à Deo multa myſteria in hoc facto ſignificata, quæ in prædictis Sanctis legi poſſunt, & apud Gregorium Greg. lib. 8. Moral. cap. 26.

Inquiri verò poteſt hoc loco (quod ad ea, quæ diximus magis explicanda, attinet) quanta fuerit crucis Dubium. magnitudo. De hac re nihil dicũt ſancti Antiqui. Quidam verò recentiores explicantes Euangelia referunt crucem Chriſti fuiſſe longitudinis quindecim palmorum: tantæ verò craſſitudinis, vt poſſet pon- E dus hominis etiam proceræ ſtaturæ facilè ſuſtinere. Addit verò Petr. Comeſt. cap. 172. hiſtor. Euang. qua- Petr. Comeſt. tuor fuiſſe ligna in cruce, primum rectum, quod fuit prædictæ magnitudinis, ſecundũ tranſuerſum, de quo nihil legimus, credendũ verò eſt fuiſſe alteri proportionatũ, tertium fuit tabula, in qua titulus crucis ſcriptus fuit. Ex quo obiter colligi poteſt, neceſſariũ fuiſſe, vt in cruce Domini ſuper lignum tranſuerſum fuerit aliqua pars ligni recti eminens, in qua titulus crucis cõfigi potuerit, ita vt crucis figura talis fuerit, qualis in Eccleſia depingitur. Quod etiam ſignificare vidẽtur omnes Patres diſtinguẽtes quatuor crucis partes altitudinem, latitudinem, longitudinem, & profũdum. Omnes enim, & præcipuè Auguſtinus libro 2. Aug. de

A de doctrina Chriſtian.cap.41.diſtinguentes has quatuor crucis partes altitudinem appellatam ſuperiorem partem crucis, quæ eſt ſuper lignum tranſuerſum. Verùm eſt tamen, argumentum illud ex titulo crucis deſumptum non ſatis oſtendere, figuram crucis per ſe habuiſſe hanc ſuperiorem partem. Vnde aliqui exiſtimant tantùm fuiſſe inſtar figuræ litteræ, T. quæ erat ſignum ſalutis,& deliberationis à percuſſione Angeli, Ezech. 9. & apud Ægyptios dicitur vitam ſignificaſſe (vt Ruffinus refert lib. 2. Hiſtor.c. 29.& libr.5.cap. 17.) Ad affigendum autem titulum poterat aliquod fruſtum ligni ſuperaddi, & cruci affigi.Sed quanquam hoc ita ſit, & res ſit incerta, non tamen videtur ſine maiori fundamento recedendum à communi exiſtimatione fidelium, videtur enim orta ex antiqua traditione, quæ in imaginibus etiam conſeruatur. Et videtur quoque hæc figura magis accommodata homini crucifixo, qui corpore ſimilem figuram refert. Denique ſæpe homines inuerſo ordine crucifigebantur (vt de ſancto Petro communis habet traditio)& tunc neceſſe erat crucem habere ſuprà lignum tranſuerſum, partem aliquam, quæ terræ infigeretur. Quartum lignum crucis dicitur fuiſſe ſtipes defoſſus in rupe, in quo infixa erat crux. Sed de hoc ligno maior mihi eſt dubitatio, quia non video,cur non fuerit facilius, & firmius ipſummet lignum crucis in terra, ſeu rupe defigi. Quidquid tamen ſit, certum eſt, quando Chriſtus crucem portabat,ſolùm conſtaſſe ex duobus lignis recto ſcilicet,& tranſuerſo.

Ruffin.

Figura crucis Chriſti qualis.

Dubium 2.

Reſponſ.

Tandem poteſt inquiri, an verum ſit, quod à multis affirmari ſolet:beatam Virginem occurriſſe Chriſto Domino in via crucem portanti. Reſpondetur hoc in Scriptura non contineri: neque ab antiquis Patribus tradi:non tamen eſſe reiiciendum. Id enim affirmant ſanctus Bonauen.in lib.meditat.vitæ Chriſti,cap.77. & ſancta Brigitta lib.1.reuelat.cap.10.Vbi dicit beatam Virginem præſentem affuiſſe, quando Chriſtus flagellatus eſt, & quando portauit crucem, & quando fuit cruci affixus,cúmque hoc poſtremum ex Euangelio conſtet, ex eo poteſt id de quo agimus, probabiliter colligi.Quia rumor paſſionis Chriſti per Ioannem vel alios potuit ad Virginem perferri ſtatim ac comprehenſus eſt.Vnde veriſimile eſt multo ante, quàm damnatus eſſet ad mortem, Virginem exiiſſe domo,vt eum videret,vehementi enim amore,& dolore angebatur: non ergo fuit difficile, vt audita ſententia mortis ſtatim ad locum ſupplicij properaret,& in via vel illi occurrerit, vel expectarit vt eum conſpiceret.Cauendum eſt tamen,ne quis exiſtimet beatam Virginem fuiſſe inter mulieres illas, quæ Chriſtum flebant, ad quas ipſe dixit, *Nolite flere ſuper me.* Illæ enim (vt notat Leo Papa ſermon. 10. de Paſſione) ſolùm mouebantur quodam humano affectu,quo *ſolet infirmior ſexus, etiam pro iis qui digni ſunt morte,ad lacrymas moueri:*quem non reprehendit Chriſtus,nam licèt ſupernaturalis non eſſet,erat tamen pius, ſed reprehendit earum exiſtimationem. Putabant enim eum coactum pati vt imbecillem, & qui ſe tueri non poſſet,& cauſam mortis non intelligebant, nec peccatum eorum qui eum occidebant, & ideo illis dixit Chriſtus, *Nolite flere ſuper me:ſed ſuper filios veſtros:*hæc autem exiſtimatio in beatam Virginem cadere non poterat.Et quamuis ſummè doleret, ac fleret: tamen exteriùs nullum ſignum vociferationis,aut perturbationis edidiſſe,ſed ſumma modeſtia ac conſtantia dolorem hunc vehementiſſimum tuliſſe, putandum eſt. Vnde quod ſuprà Bonauentura dicit, beatam Virginem factam eſſe ſemimortuam præ anguſtia, piè interpretandum eſt,ſicut infrà dicemus agentes de crucifixione.

Bonau. Brigit.

Chriſto crucẽ geſtãti occurriſſe matrem in via veriſimile eſt.

Luc.23. Leo Pap.

SECTIO III.

An verè Chriſtus Dominus fuerit crucifixus.

NOn defuerunt hæretici, qui negarent Chriſtum Dominum fuiſſe in cruce poſitum:ſed Simonem Cyrenenſem, qui conductus fuit vt crucem ferret, fuiſſe etiam Chriſti loco cruci affixum. Ita ſentit Baſilides, vt referunt Irenæus lib.1.contr.hæreſ.cap.23. Tertull.lib.de præſcript.Hæreticor.c.46.Euſeb.lib.4. Hiſtor.c.8.Epiph.hæreſ.2.Aug. hæreſ. 4. qui nullum referunt huius hæreſis fundamentum. Poteſt tamen afferri illud Deuteronom.21.*Maledictus omnis qui pen-* B *det in ligno*: ſi ergo Chriſtus in eo pependiſſet, eum hæc maledictio comprehendiſſet, quod abſurdiſſimũ eſt dictu. Alij verò hæretici dixerunt quidem Chriſtũ poſitum fuiſſe in cruce: negarunt tamen fuiſſe clauis affixum, ſed funibus, aut alio modo ligatum. Hunc errorem tribuunt aliqui Anabaptiſtis. Sed ego non reperio apud Prateolum, vel alium, qui hæreſum catalogum conſcripſerunt:refert autem Prateolus quẽdam Ioannem VVeſtphalum hæreticum in quadam concione de paſſione dixiſſe. *Quis ſcit,ac funiculis eum alligauerunt cruci?*Fundamentum horum hæreticorum eſſe potuit, quia apud Hebræos erat mos ſuſpendendi homines in cruce, non tamen clauis affigendi, vt C patet ex Deut.21.

Iren. Tert. Euſeb. Epiph. Aug. Deut.21. Prateol.

Dicendum verò eſt primò, Chriſtum Dominum in cruce fuiſſe poſitum, ac ſupplicio affectum: eſt de fide, quæ primò conſtat ex hiſtoria Euangelica,& ex Paulo ad Philip. 2. dicente, *Factus obediens vſque ad mortem,mortem autem crucis*,& 1.Corinth.1. *Prædicamus Chriſtum, & hunc crucifixum*: & plura afferemus in ſecunda concluſione. Eſt enim in nouo Teſtamento frequentiſſima hæc veritas. Secundò,probari poteſt ex veteri Teſtamento,in quo multis oraculis prędicta fuit hæc veritas,Deuter.28.*Erit vita tua pendens ante te*, quod de hoc myſterio interpretatur Leo Pap. ſerm.8. de paſſione, Auguſtin.16. cont.Fauſtum,cap. 22.& 23.Iren.lib.5.cap.18. Lactant.lib.4.de vera ſa- D pientia,c.18.Tertul.lib. cont.Iudæos,cap.11.& 12.qui legit,*Et erit vita tua pendens in ligno ante oculos tuos*, & Cyp.lib.2.ad Quirinum,c.20. Præterea Pſal 95. Dauid prædixerat, *Dicite in gentibus, quia Dominus regnauit à ligno.*Quãquã enim neq; in vulgata editione habeatur particula illa,*à ligno*,neq; in Hebræis codicib. tamen olim fuiſſe particulam eam in Hebræo,& malitia Iudæorum expunctã, contendit Iuſtinus Martyr Dial.cont. Tryphonẽ,& ita refert hunc locũ Tertull. cont.Iudæos,c.10.& 12.& Leo Pap.ſerm.4.de Paſſio. Cyprian.lib. de monte Syna & Syon.Aug. & Arnob. in illum locum. & Ambroſ.1.Corinth.15. Ac deniq; magno argumento eſt, quod ſeptuaginta Interpretes ita verterint, quanquam Genebr.exiſtimat,particulã E illã additã eſſe ab ipſis interpretibus ſpiritu prophetico,ad explicandum modum ſingularem,quo Dominus regnaturus erat,& tẽpus, ex quo regni poſſeſſionem erat obtẽturus, ſcilicet ex quo mortuus eſt in ligno. Sed verius exiſtimo (quod etiam viri docti cenſent,vt notauit Pamelius ſuper Tertullianũ)hanc eſſe genuinam lectionẽ illius loci,quã Eccleſia videtur recepiſſe in illo hymno,*Impleta ſunt,quæ cõcinit,Dauid fidelis carmine,dicens in nationibus,Regnauit à ligno Deus.* Præterea hoc idem myſteriũ indicatum eſt à Ierem. c.11. *Mittamus lignum in panẽ eius*,id eſt, crucẽ in corpus eius,quod eſt *panis vitæ*,vt exponit Tert.lib.3.cõt. Marcian.cap.19. & lib.4.cap.40.& Iuſtinus prædicto Dialog.& Lact. lib.4.c.18. & Cypr.lib.2.cont.Iud.c. 15.& 20.& Ruffinus in expoſitione Symboli,& indicant Hieron. & Origenes in Ieremiam. Denique in

Deut.21. Crucis ſupplicio Chriſtus afficitur. Philip.2. 1.Cor.1. Deut.28. Leo Pap. Aug. Iren. Lactant. Tertull. Cypr. Pſalm.99. Iuſt.Mart. Tertull. Leo Pap. Cypr. Aug. Arnob. Ambr. Genebr. Pamel. Myſteriũ crucis olim prænunciatum. Ierem.11. Tertul. Iuſtin. Lactant. Cypr. Ruffin. Hieron. Orig.

hunc etiam ſenſum à prædictis Patribus exponitur illud Deut.33.vbi Moyſes benedicens Ioſeph,ait, *Quaſi primogeniti tauri pulchritudo eius, & cornua Rhinocerotis in manibus eius, in illis ventilabit gentes vſq; ad terminos eius.* De quo teſtimonio videri poteſt Iuſtinus dicto Dialogo;& optimè Tertul.lib.contra Iudæos,c.10.vbi dicit cornua Rhinocerotis præferre figuram crucis. Vnde de eodē myſterio rectè intelligitur illud Achab 3. *Cornua in manibus eius, ibi abſcondita eſt fortitudo eius.* Quem locum de eodem myſterio exponunt Hieron. ibi,& Cyprian.dicto libro contra Iudæos, c. 21. Aug. 18.de Ciuitat.c.32.Et Euſeb.libr.6.de demonſtrat. c. 15. Et ad hoc videtur alludere Paul. 1. ad Corinth.1. dicens: *Quod infirmum eſt Dei, fortius eſt hominibus.* Nam in cruce Chriſti, quæ hominibus infirma videtur, eius maxima fortitudo relucet. Rationes ad probandam hanc concluſionem petendæ ſunt ex dictis ſuprà in commentario,artic.4.vbi expoſuimus, quid mouerit Iudæos, vt Chriſtum ſupplicio crucis afficerent, quid verò Deum,& Chriſtum, vt tantam ignominiam ſuſtinere voluerit.

Deut.33. Iuſtin. Tertull. Achab 3. Hieron. Cypr. Aug. Euſeb. 1.Cor.1.

Quocirca nihil huic veritati repugnat locus ille Deut. 21. Primò, quia,vt Paul.ait ad Gal.3.tanta fuit Chriſti charitas,vt *nos redemerit de maledicto legis,factus pro nobis maledictum.* Vnde Aug.libr.14.cont.Fauſt.c. 2.& 12.refellens Fauſti hæreſim,qui propter hunc locū libros Moyſis reiiciebat,ſic inquit: *Aufert Chriſtus de maledicto maledictum,quomodo de morte mortem,& de peccato peccatū.* In Chriſto ergo nihil aliud eſt illa maledictio,quàm mors,vel pœna peccati,nō proprij,ſed noſtri.Et eandem reſponſionem habet idem Aug.cōtra Adimantum Manichæum,c.21. Secundò addendum eſt ex Hieronym. ad Galat.3. & Tertull.lib.contra Iudæos cap.31. literalem ſenſum illius loci Deut. 21.eſſe, maledictionem illam ferri in eū, qui propter merita delictorum ſuorum ſuſpenditur in ligno, quia non pati pœnam,ſed eſſe dignum pœna, inuiſum eſt Deo, & eandem expoſitionē amplectitur Epiph. hæreſ. 66. & colligi poteſt ex ipſo contextu,ſic enim inquit: *Quando peccauerit homo,quod morte plectendum eſt, &c.* Idq; rectè confirmat Hieronym. Nam ſi Mardochæus iniuſtè ſuſpenderetur in ligno,in quo iuſtè fuit ſuſpenſus Aman, aut ſi tres pueri apud Danielē cruci affigerentur, quia non adorabant idola, nullo modo ad eos pertinuiſſet hęc maledictio.Iuxta hāc ergo expoſitionem non eſt Chriſtus comprehenſus ſub hoc maledicto legis,quin potiùs de ligno, in quo ipſe fuit ſuſpenſus ſcriptū eſt, *Benedictū lignum,per quod fit iuſtitia,* Sapientiæ 14.Tamen ſicut Chriſtus, quamuis nō aſſumpſerit carnem peccati, quia aſſumpſit ſimilitudinē eius, dicitur interdū ab Apoſtolo factus pro nobis peccatū,ita quamuis non aſſumpſerit id quod maledictione dignum eſt,in iis qui iuſtè ſuſpenduntur in ligno,dicitur tamē ab Apoſtolo factus pro nobis maledictum, & hæc eſt mens Aug citatis locis. Non omittam vltimò animaduertere, quod Hierony. ſuprà refert,ſe fuiſſe edoctum à quodam Hebræo, poſſe illum locum Deuter. ita legi, *Non permanebit cadauer eius in ligno, quia contumelioſè Deus ſuſpenſus eſt.* Iuxta quam lectionem ſenſus erit, quia Deus contumelioſè ſuſpenſus eſt in ligno, in eius honorem lege præſcriptum ſit, vt corpora crucifixorum non maneant in ligno,ſed ſepulturæ tradantur.

Gal.3. Aug. Hieron. Epiph. Sap.14. Hieron.

Chriſtus in cruce clauis affixus. Act.2.& 4. Corin.1.

Dico ſecundò:Chriſtus Dominus fuit in cruce clauis affixus.Eſt de fide, expreſsè enim habetur ſæpe in Euangelio.Nam vox *crucifixionis,* hoc propriè ſignificat,ea autem vtūtur Euangeliſtæ, & Petrus Act.2.& 4 *Quem vos crucifixiſtis,*& Paur.1.ad Corint. *Prædicamus Chriſtum,& hunc crucifixum.* Denique,ne poſſint hæretici impropriè interpretari crucifixionem pro ſuſpenſione, vel adhæſione in ligno, eſt euidens lo-

A cus Ioan.20.vbi dixit Thomas, *Niſi videro in manibus eius figuram clauorum, non credā.* Cui poſtea dixit Chriſtus, *Infer digitum tuum huc,& vide manus meas.* Prętereà prædicta erat hæc veritas Zachariæ c.12. *Aſpicient ad me,quem crucifixerunt.* Quem locū de hoc myſterio expoſuit Ioan.c.19.& latè tractant expoſitores ibi,& Euſeb.lib.8.de Demonſt.c.4.& Auguſt.1.de Trini c. 13.& 20.de Ciuit.cap.30. Et rurſus apud eundē prophetā c.13.dicitur, *Quid ſunt plagæ iſtæ in medio manuū tuarum?* Et dicet, *His plagatus ſum in domo eorū qui diligebāt me.* Quę verba Eccleſia intelligit de plagis Chriſti,& eſt ſatis cōſentanea expoſitio,vt rectè proſequitur Franciſcus Ribera in eum locum. Denique eſt aperta prophetia Pſalm. 21. *Foderunt manus meas & pedes meos.* Nam licèt Hebræi contendant,non eſſe ita legendum:ſed, *Sicut leo manus meas,& pedes meos,* ſup- B ple lacerauerunt:tamen illa lectio noua eſt, ab inimicis Chriſti excogitata ex ſimilitudine quadam literarum: cæterùm ſeptuaginta Interpretes verterunt, vt vulgata habet lectio, & Hieronymus ſequēs Hebraicam veritatem eodem modo tranſtulit, *Fixerunt manus meas,& pedes meos,* neque vnquam meminit alterius lectionis, quod argumento eſt, eius tempeſtate non fuiſſe confictam. Rurſus ex Eccleſiaſtica hiſtoria conſtat hæc veritas.Nam Helena Conſtantini mater, ſimul cum cruce clauos inuenit,quibus Chriſtus Dominus crucifixus fuit,vt refert Theodor.lib. 1. Eccleſ. c.18.Niceph.lib.8. c.29.Sozomenus lib.7.c.1.Socrates lib.1.c.17. Ruffinus lib.1.c.18.& Ambr.in oratio. de obitu Theodoſij.

Ioan.20. Zach.12.& 13. Ioan.19. Euſeb. Aug. Franc.Rib. Pſal.21. Hieron. Theodor. Niceph. Sozom. Socrat. Ruffin. Ambr.

Denique vt fundamento contrariæ hæreſis reſpō- C deamus: Primum,non fuit omnino præter conſuetudinem Iudæorum, eos quos cruce puniebant clauis affigere,legimus enim 2.Reg.c.21.ſeptem filios Saul fuiſſe crucifixos: nam licèt lex non præſcriberet talē modum pœnæ:non tamen prohibebat.Deinde(quidquid ſit de lege Iudæorum) conſtat tamen Romanos vſos eſſe hoc genere ſupplicij,de quo multa legi poſſunt apud Couarru.lib.4 variarum reſol.cap.5.Chriſtus autem non eſt punitus à Iudæis, ſed à Romanis: vnde multa in illo geſta ſunt, quæ lege veteri non erant præſcripta. Latus enim eius apertum eſt,& niſi inuentus eſſet mortuus, crura eſſent illi confracta. Et ex his etiam colligi poteſt ratio,ob quam Chriſtus eſt D hoc ſupplicio affectus. Nam ex parte Gentilium fuit eorum conſuetudo, ex parte Iudæorum odium in Chriſtum:ex parte verò Chriſti fuit voluntas ſuſtinēdi maximum dolorem, qui in his clauorum vulneribus ſentitur, vt in ſuperioribus explicatum eſt.

2.Reg.21. Couar.

Dub.1.

Duo verò ſuperſunt hîc explicanda. Primum eſt, an Chriſtus fuerit cruci affixus in terra, vel in aëre, id eſt, vtrùm priuſquam erecta fuerit crux, & defoſſa in terram, Chriſtus in ea fuerit affixus: an verò è contrario, priùs fuerat erecta,deinde Chriſtus in ea ſit appenſus. Quidam dicunt factum eſſe priori modo, & referunt, in locis ſanctis demonſtrari nunc locum crucifixionis diſtantem à loco, in quo crux in- E fixa eſt terræ per aliquot paſſus.Et videtur hic modus eſſe facilior:tum ad crucifigendum Chriſtum,tum ad ampliùs eum torquendum. Vnde multi meditantur vehementer fuiſſe extenſum corpus Chriſti, vt manus & pedes eius foramina in cruce facta poſſent attingere.Quo ſenſu exponunt Hieronym.Auguſtin.& Euthym. illud Pſal.21. *Dinumerauerunt omnia oſſa mea,* & illud *Diſperſa ſunt omnia oſſa mea,* id eſt,quaſi ex locis ſuis euulſa, atq; ita diſtenta,vt dinumerari poſſēt: hoc autem non poterat tā facilè fieri in aëre, ſicut iacente cruce ſuper terrā.Alij nihilominus dicunt prius fuiſſe crucem erectam,& poſtea eleuatum Chriſtum vt in ea crucifigeretur. Et hoc docet Bonauentura in lib. meditat. vitæ Chriſti,cap.78. & Ludolphus 2.

Reſponſ. Hieron. Aug. Euthym. Pſal.21. Bonau. Luholph.

part.

part.vitæ Chriſti,c.63. & lib.reuelationum S. Brigittæ,c.10.vbi etiam ſcribitur, poſtquam altera manus confixa fuit cruci,fune attractam eſſe alteram,donec pertingeret ad foramen in alia crucis parte factum.Et huic ſententiæ videntur fauere Sancti, qui de crucifixione Chriſti per modũ aſcenſus loquuntur, vt Ambroſ.lib.10.in Lucam c. *Qualis Chriſtus crucem aſcenderit*,quod ſic incipit: *Refert igitur conſiderare qualis aſcendat,&c.* & Cypr.ſerm.de paſſione Domini, *Aſcendiſti Domine palmam, quia illud crucis tuæ lignum portendebat triumphum de diabolo.* & Greg.Cant.7. ita explicat illud, *Aſcendam in palmam,& apprehendam fructus eius, quia in cruce ſuſpenſus fructum vitæ apprehendit*, iuxta illud Gen.49. *Ad prædam fili mi aſcendiſti.* Sed hæc facilè poſſunt ad vtrumque dicendi modum accommodari, & ideo vtrumque poteſt quilibet piè meditari: nam quomodo re ipſa factum ſit, incertum eſt.

Ambr. *Cypr.* *Greg.* *Gen. 49.*

Dubium 2. Secundò quæri poteſt, quot clauis fuerit Chriſtus affixus.Nam cùm certum ſit non fuiſſe pauciores tribus,nec plures quatuor, non ſatis conſtat, an fuerint tres, vel quatuor. Multi enim cenſent fuiſſe tantum tres,quod ſentiunt Bonau. & Ludolphus Carthuſian. locis antea citatis, & nonnulli recentiores,videturq; eſſe communis ſenſus populi Chriſtiani, & frequens pictura Chriſti crucifixi. Ratio verò adiungi poteſt, vel quia hic numerus clauorum ſufficit,vel quia maiorem cruciatum, & dolorem affert, quia ſi tantùm fuerunt tres claui, oportuerit vtrumque pedem alterum ſuperpoſitum alteri,vno clauo configi,quare neceſſe fuit huiuſmodi clauum longiorem & craſſiorem eſſe, ac proinde magis magiſq; terebrare pedes. Propter quam rationem videtur in hanc ſententiam inclinare Abulenſ. Parad.5.c.10. Eámque nonnulli confirmare nituntur ex citatis hiſtoriis de inuentione clauorum, ſed nihil ex eis effici poteſt, quia nihil dicunt de numero clauorum,& Ambroſ. & alij tantùm duorum mentionem faciunt, quorum alterum in fræno equi, alterum in clypeo Conſtantini Helena ponendum curauit.Aliorum verò opinio eſt,eos clauos fuiſſe quatuor,ita ſentit Greg.Turon.lib.1.de gloria martyrum,c.6.vbi dicit in ſtipite crucis fuiſſe tabulam,in qua pedes Chriſti ſingulis clauis infixi fuerunt. Et huic ſententiæ videtur fauere Cyprian. ſerm. de paſſion.dicens, *Clauis ſacros pedes terebrantibus*, atque eadem ſententia habetur 1. lib.reuelat. S.Brigittæ,cap.10. & illi fauent aliquæ antiquæ imagines, in quibus cernitur Chriſtus hoc modo crucifixus. Et poteſt etiã afferri coniectura: tum quia difficile erat, vtrumque pedem vno clauo perforari, & præſertim, quia erat vehemens periculum, ne aliquod os confringeretur. cùm tamen certum ſit nullum os corporis Chriſti fuiſſe confractum. In hac re nihil certi ſtatui poſſe exiſtimo.

Bonau. Ludolph. Carthuſ. *Quod clauis cruci Chriſtus affixus.* *Abulenſ.* *Ambr.* *Greg. Tur.* *Cypr.*

SECTIO IV.

Vtrum Chriſtus omnino nudus & ſpinis coronatus fuerit crucifixus.

Explicato myſterio crucifixionis Chriſti,ſequitur, vt de circumſtantiis eius dicamus. Incipimus autem ab iis, quæ propinquiores videntur Chriſti corpori, hæ verò tantùm duæ ſunt, quæ in titulo propoſito attinguntur.

Circa priorem ergo partem de Chriſti nuditate. vnum videtur certum, ſcilicet Chriſtum Dominum fuiſſe nudatũ omnibus veſtibus, quibus induebatur. Nam Euangelium dicit,milites diuiſiſſe ſibi veſtimẽta Chriſti,& ſuper tunicã,quę interior ſubucula fuiſſe exiſtimatur,miſiſſe ſortẽ. In dubium ergo reuocatur, an nudus omnino fuerit crucifixus,vel aliquod velum ei ſit datum, quo verenda tegerentur. Quidam enim

A hoc poſterius ſentiunt,ac piè meditãtur,quod legitur in dict.libr. reuelat.S.Brigittæ,vbi B.Virgo ſic loquẽs introducitur: *Stante filio meo,ſicut natus erat nudo corpore, vnus tunc accurrens apportauit ſibi velamen, quo ipſe exultãs intime velabat verẽda ſua.* Iuxta quæ verba Chriſtus prius tectus fuit, quàm crucifigeretur, vel in altũ eleuaretur. Et confirmari poteſt, quia Chriſtus tantũ ea paſſus eſt,quæ ipſe decreuit,ac voluit:ergo cùm in hac nuditate videatur eſſe quædam indecentia valde repugnans honeſtati, veriſimile eſt Chriſtum ita decreuiſſe paſſionem ſuam, ac mouiſſe voluntates eorũ qui aſtabant, vt huiuſmodi nuditatem adeò verecũdam pati minimè coactus ſit. Denique propter hanc naturalem honeſtatem omnes crucifixi imagines hoc B modo depinguntur: ergo veriſimile eſt propter eandem cauſam effeciſſe Deum,vt in ipſa re repræſentata eadem honeſtas ſeruaretur.

Nihilominus communior ſententia ſanctorum Patrum eſt, Chriſtum omnino nudum, abſque alicuius partis velamine,crucem aſcendiſſe. Ita Ambr.lib.10. in Lucam,vbi ſic inquit: *Refert conſiderare qualis aſcendat,nudũ video.Talis aſcendit,quales nos authore Deo natura formauit, talis in paradiſo homo primus habitauerat, talis ad paradiſum homo ſecundus intrauit.* Idẽ ſignificat Athan.orat. de Paſſ.& cruce Domini,dicens: *Exuebat veſtimenta ſua:decebat enim, cùm hominem introduceret in paradiſum,exuere tunicas, quas Adam accepit,cùm è paradiſo eijceretur.* C Atq; eandem ſententiã amplectuntur Bonau. & Ludolphus locis citatis. Coniectura etiam adiungi poteſt, primò, quia Chriſtus,cũ alligatus fuit columnæ,vt flagellaretur,omnium ſententia omnino nudus fuit: ergo non recuſauit pro hominibus affici hoc dedecore, & dolore, atque triſtitia ex huiuſmodi pudore orta. Præterea(ſi ratione humana vtamur). non eſt veriſimile hoſtes ipſos Chriſti habuiſſe curam tegendi illum. Quis etiam ex iis qui aſtabant, auſus eſſet illi ſubuenire, aut hanc beneuolentiam in eum oſtendere?quinimo,etiam ſi aliquis,vt B.Virgo Magdalena,ac Ioãnes hoc auderet,nõ fuiſſet permiſſus ab iis, qui omnem iniuriam & ignominiam Chriſto vehementer optabant.Si autem diuinæ prouidentiæ ra-D tionem ſpectemus, nihil abſurdi eſt, quòd Chriſtus nuditate ſua noſtram nuditatem operire voluerit, omniúmq; temporalium rerum abiectionem perfectã docuerit. Item hoc ſigno manifeſtauit,fuiſſe à Patre relictum voluntati & arbitrio Iudæorum.Denique in huius rei confirmationem afferri poteſt, hanc Chriſti nuditatẽ figuratam eſſe in Noë,Gen.9.qui cùm vineã plantaſſet inebriatus vino illius, omnino nudatus eſt. Quod de Chriſto eleganter explicant Aug.16.de Ciuit.cap.2.& lib.12. cont. Fauſt.c.263.& Cypr.ep.63. Rupertus, & Eucher.in Gen.In re igitur incerta,hæc ſententia poſterior probabilior videtur.

Chriſtus omnino nudus crucis affigitur. *Ambr.* *Athanaſ.* *Bonau. Ludolph.* *Gen. 9.* *Aug. Cypr. Rupert. Eucher.*

Circa poſteriorem partẽ prima ſententia eſt,Chriſtum non fuiſſe crucifixum cum ſpinea corona, quia E quando nudatus eſt chlamyde coccinea, & propriis iterum indutus veſtibus ad portãdum crucem, depoſuit cætera inſignia regia,quamuis ludicra:ergo veriſimile eſt etiam tum ablatam illi fuiſſe coronam. Ita colligit Euthym.c.67.in Matth.Sed hæc opinio nullã affert probabilẽ coniecturam, & ideo probabilior eſt altera ſententia, quæ affirmat Chriſtum ductum eſſe ad patibulum cum ſpinea corona, & cum eadem eſſe cruci affixũ.Ita docuit Orig.tract.35.in Matt.qui melius quàm Euthy.ita colligit ex verbis Matth. *De chlamyde ſcriptũ eſt, quoniã denuo ſpoliauerunt eum chlamyde coccineam,de corona autẽ ſpinea nihil tale Euangeliſtæ ſcripſerunt,propterea quod & nos quærere voluerunt exitum rei de corona ſemel impoſita,& nunquam detracta.* Et eandem ſententiam indicat Cyprian.ſermon.de paſſ.Domini, vbi Chriſtum in cruce pendentem ſic alloquimur,

Euthym. *Chriſtus ſpinis coronatus cruci affigitur.* *Orig.*

 Con

A *Conſiderauí opera tua, & expaui clauis ſacros pedes terebrantibus foſſiſq́; manibus de vulnerum anxietate non loqueris, de ſpinis ſacrum caput pungentibus non quereris, ſed ſatagis, vt innoteſcat poſteris, quare derelictus à Deo videaris, expoſitus contumelijs, & Iudæorum ludibrijs.* In eadem ſententia eſt Tertullian. libr. contr. Iudæos, capite 13. vbi de Chriſto explicans figuram Iſaac, inquit, *Iſaac cum ligno reſeruatus eſt, ariete oblato in vepre cornibus hærente, & Chriſtus: ſuis temporibus lignum humeris ſuis portauit, inhærens cornibus crucis, corona ſpinea in capite eius circumdata.* Confirmari etiam hoc poteſt ex traditione, quæ habet, Chriſtum, cùm duceretur ad locum ſupplicij, portans crucem in via, ſudario quodam faciem terſiſſe atque in eo effigiem ſuam impreſſam reliquiſſe, & ſudariũ ipſum ſanguine tinctum, qui per faciẽ fluebat propter ſpineam coronã. B Deinde, ſi ex parte militum rationem literalem attẽdamus, poteſt reddi probabilis ratio, quare exuerunt eum chlamyde, non verò abſtulerunt coronã ſpineã, quia veſtis illa purpurea fortaſſe erat alicuius valoris, & erat aliena, & fieri potuit, vt proprius Dominus eã recuperare voluerit. Quæ ratio in corona ſpinea locũ non habet. Rurſus auferre coronam eſſet aliquo modo leuare dolorem eius: in mutatione autem veſtium nulla erat diminutio doloris, quin potiùs poterat eſſe aliqua accretio, non eſt ergo eadem ratio de vtroque: & ideo non rectè dicitur Euangeliſtam ſub vno aliud comprehendiſſe, ſed meliùs colligitur, affirmando vnum, & tacendo aliud, indicaſſe veſtem eſſe ſublatã, nõ autem coronam. Vltimò non omittam aduertere, quoſdam exiſtimare, neceſſarium fuiſſe auferri coronam, vt veſtis inconſutilis indui, exuíve poſſet. C Vnde meditantur tempore crucifixionis ſublatam eſſe, & iterum impoſitam. Quod etiam indicatur in lib. 1. S. Brigittæ, c. 10. & 11. Et aliqui addunt, quandò iterum corona impoſita eſt, noua vulnera in capite effeciſſe. Sed hæc quamuis vera eſſe poſſint, & ideo nullum ſit periculum ea piè meditandi: tamen non habent ſufficiens fundamentum, vt ſimpliciter aſſerantur, quia ſpinæ non erant adeò oblongæ, & veſtis ipſa, quamuis eſſet inconſutilis, poterat eſſe ſuperiori parte ſatis diuiſa, ita vt cõmodè exui poſſet, ſed de his hactenus.

Tertull.

Aliæ circumſtantiæ huius myſterij ſunt tempus, locus, & latronum ſocietas, cum quibus crucifixus eſt Chriſtus, de quibus quoniam D. Thom. tractat D in reliquis articulis huius quæſtionis, ideo illos explicando hanc diſputationem ſimul abſoluemus.

ARTICVLVS IX.

Vtrùm Chriſtus fuerit conuenienti tempore paſſus.

254. Inf. art. 10. Corin.

AD nonum ſic proceditur. Videtur, quòd Chriſtus non fuerit conuenienti tempore paſſus. Paſſio enim Chriſti figurabatur per immolationem agni paſchalis: vnde & Apoſtolus dicit 1. ad Corinth. 5. Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus. Sed agnus paſchalis immolabatur decimaquarta die ad veſperam: vt dicitur Exod. 12. Ergo videtur quòd Chriſtus tunc debuerit pati, quod patet eſſe falſum. Nam tunc paſcha cum ſuis diſcipulis celebrauit (ſecundùm illud Mar. 14. primo die azymorum, quando paſcha immolabant) ſequenti autem die paſſus fuit.

2. Præterea, Paſſio Chriſti dicitur eius exaltatio: ſecundum illud Ioan. 3. oportet exaltari filium hominis. Ipſe autem Chriſtus dicitur ſol iuſtitiæ: vt patet Malach. vlt. Ergo videtur quòd debuerit pati hora ſexta, quando ſol eſt in ſua maxima exaltatione, cuius contrarium videtur per id quod dicitur Marc. 15 Erat autem hora tertia, & crucifixerunt eum.

3. Præterea, Sicut ſol in hora ſexta maximè exaltatur quolibet die, ita in ſolſtitio æſtiuali maximè exaltatur quolibet anno. Debuit ergo magis pati circa tempus ſolſtitij æſtiualis, quàm circa tempus æquinoctij vernalis.

4. Præterea, Per præſentiam Chriſti in mundo, mundus illuminabatur, ſecundùm illud Ioan. 9. Quandiu ſum in mundo, lux ſum mundi: conueniens igitur fuiſſet humanæ ſaluti, vt diutius in hoc mundo vixiſſet, ita quòd non pateretur in iuuenili ætate, ſed magis in ſenili.

Sed contrà eſt quod dicitur Ioan. 13. Sciens Ieſus quia venit hora eius, vt tranſeat de hoc mundo ad patrem. Et Ioan. 2. dicit, Nondum venit hora mea. Vbi dicit Auguſtin. Vbi tantum fecit, quantum ſufficere iudicauit, venit hora eius, non neceſſitatis, ſed voluntatis. Conuenienti igitur tempore paſſus eſt. Tra. 8. in Ioã. non procul. à fin.

Reſpondeo dicendum, quòd (ſicut ſuprà dictum eſt) paſſio Chriſti ſubiecta erat eius voluntati. Voluntas autem regebatur diuina ſapientia: quæ omnia conuenienter, & ſuauiter diſponit, vt dicitur Sap. 7. Et ideo dicendum eſt quòd cõuenienti tempore paſſio Chriſti celebrata eſt. Vnde Auguſt. in lib. Quæſtionum vet. & nou. Teſtam. dicit, Omnia proprijs locis, & temporibus geſſit Saluator. Ar. 1. huius quæſt.

Ad primum ergo dicendum, quòd quidam dicunt Chriſtum fuiſſe paſſum decima quarta luna, quando Iudæi paſcha immolabant. Vnde & Ioan. 18. dicitur, Iudæi non introierunt in prætorium Pilati ipſo die paſſionis, vt non contaminarentur, ſed vt manducarent Paſcha. Vbi Chryſoſt. dicit, quòd tunc Iudæi faciebant paſcha, ipſe verò ante vnam diem celebrauit paſcha, reſeruans ſuam occiſionem ſextæ feriæ, quando vetus paſcha fiebat. Cui videtur conſonare, quod dicit Ioan. 13. quòd ante diem feſtum paſchæ, Chriſtus facta cœna pedes diſcipulorum lauit. Sed contra hoc videtur eſſe quod dicitur Matth. 26. quòd prima die azymorum acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum, dicentes, Vbi vis paremus tibi comedere paſcha? Ex quo patet, quòd cùm primus dies azymorum dicatur decimus quartus dies menſis primi, quando agnus immolatur, & luna pleniſſima eſt (vt Hieronym. dicit) conſtat decimaquarta luna Chriſtum cœnam feciſſe, & decimaquinta eum eſſe paſſum. Et hoc expreſſius manifeſtatur per id quod dicitur Marc. 14. Primo die azymorum, quando paſcha immolabant, &c. Luc. 22. Venit dies azymorum, in quo neceſſe erat occidi Paſcha. Hom. 82. in Ioan parum à med. tom. 3. Super illud Matt. 26. prima die azymorum acceſſerunt. tom. 9.

Et ideo quidam dicunt quòd Chriſtus die conuenienti in 14. luna paſcha cum diſcipulis ſuis manducauit, demonſtrans quòd vſque ad vltimum diem non erat contrarius legi, vt Chryſoſt. dicit ſuper Matth. Sed Iudæi occupati circa procurationem mortis Chriſti contra legem celebrationem paſchæ in craſtinum diſtulerunt. Et propter hoc de his dicitur quòd in die Paſſionis Chriſti noluerunt intrare prætorium, vt non contaminarentur, ſed vt manducarent Paſcha. Hom. 82. in Matt. paulò à prin. tom. 2.

Sed nec iſtud videtur eſſe conſonum verbis Marci dicentis: Primo die azymorum quando paſcha immolabant. Simul ergo Chriſtus, & Iudæi vetus paſcha celebrauerunt. Et ſicut Beda dicit ſuper Marc. licèt Chriſtus, qui eſt paſcha noſtrum, ſit crucifixus ſequenti die, hoc eſt, decimaquinta luna: attamen nocte qua agnus immolabatur, E corporis ſanguiniſq́; ſui diſcipulis tradens myſteria celebranda, & à Iudæis tentus, ac ligatus ipſius immolationis, hoc eſt, paſſionis, ſuæ ſacrauit exordium. Cùm autem dicitur Ioan. 13. ante diem feſtum paſchæ, intelligitur hoc fuiſſe decimaquarta luna, quod tunc euenit 5. feria: nam luna exiſtente decimaquinta erat dies ſolemniſſimus paſchæ apud Iudæos. Et ſic eundem diem, quem Ioannes nominat ante diem feſtum paſchæ, propter diſtinctionem naturalem dierum, Matthæus nominat primum diem azymorum: quia ſecundùm ritum Iudaicæ feſtiuitatis ſolemnitas incipiebat à veſpera præcedentis diei. Quod autem dicitur, eos comeſturos eſſe paſcha in decimaquinta luna, intelligendum eſt, quòd ibi paſcha non dicitur agnus paſchalis (qui immolatus fuerit decimaquarta luna) ſed dicitur cibus paſchalis, Beda in cap. Marc. 14. in c. 43. ſecundũ Bedæ ordinem tom. 1.

id eſt,

id eſt, azymi panes: quos oportebat comedi à mundis. Vnde A *Chryſoſt. ibidem aliam expoſitionem ponit quòd paſcha poteſt accipi pro toto feſto Iudæorum, quod ſeptem diebus agebatur.*

Hom. 86. in Ioan. à med. t. 3.

Ad ſecundum dicendum, quòd ſicut Auguſtinus dicit in lib. de conſenſ. Euang. hora erat quaſi ſexta cùm traditus eſt Dominus crucifigendus à Pilato, vt Ioannes dicit. Non enim erat plenè ſexta, ſed quaſi ſexta, id eſt, peracta quinta, & aliquid etiam de ſexta eſſe cœperat, donec completa ſexta Chriſto pendente in cruce, tenebræ fierent. Intelligitur autem fuiſſe hora tertia, cùm clamauerunt Iudæi, vt Dominus crucifigeretur: & veraciſſimè demonſtratur, tunc eos crucifixiſſe quando clamauerunt: ergo ne quiſquam cogitationem tanti criminis auerſus à Iudæis in milites conuerteret, erat inquit hora tertia, & crucifixerunt eum, vt illi eum potiùs crucifixiſſe B *inueniantur, qui hora tertià vt crucifigeretur, clamauerunt. Quamquam non deſunt, qui per paraſceuem, quam Ioan. commemorat, dicens: Erat paraſceua hora quaſi ſexta, horam diei tertiam velint intelligi paraſceuæ, quippe interpretatur præparatio. Verum autem Paſchæ quod in paſſione Domini celebratur, incepit præparari ab hora noctis nona, quando ſcilicet omnes principes Sacerdotum dixerunt, Reus eſt mortis. Ab illa ergo noctis hora, vſque ad Chriſti crucifixionem, occurrit hora paraſceues ſexta ſecundum Ioan. & hora diei tertia ſecundùm Marc. Quidam tamen dicunt, quòd hæc diuerſitas ex peccato ſcriptoris apud Græcos contingit: nam figuræ, quibus tria & ſex repræſentantur, ſatis ſunt propinquæ apud eos.*

Lib. 3. c. 13. non procul à pr. tom. 4.

Ad tertium dicendum, quòd ſicut dicitur in libro de Quæſtionibus vet. & nou. Teſtamenti, tunc voluit Dominus C *paſſione ſua mundum redimere, & reformare quando eum creauerat, id eſt, in æquinoctio. Et tunc dies ſuper noctem increſcit: quia per paſſionem Saluatoris à tenebris ad lucem perducimur. Et quia perfecta illuminatio erit in ſecundo aduentu Chriſti, ideo tempus ſecundi aduentus æſtati comparatur. Matth. 24. vbi dicitur, Cùm ramus eius iam tener fuerit, & folia nata, ſcitis quia prope eſt æſtas: ita & vos cùm videritis hæc omnia, ſcitote quia propè eſt, & in ianuis. Et tunc etiam erit maxima Chriſti exaltatio.*

In lib. q. ex no. Teſtam. prin. t. 4. inter opera. Aug.

Ad quartum dicendum, quòd Chriſtus in iuuenili ætate pati voluit, propter tria. Primò quidem, vt ex hoc magis ſuam dilectionem commendaret quòd vitam ſuam pro nobis dedit, quando erat in perfectiſſimo ſtatu. Secundò, quia non conueniebat, vt in eo appareret naturæ diminutio, D *ſicut nec morbus, vt ſuprà dictum eſt. Tertiò, vt in iuuenili ætate moriens & reſurgens, futuram reſurgentium qualitatem in ſeipſo Chriſtus præmonſtraret. Vnde dicitur Epheſ. 4. Donec occurramus omnes in vnitatem fidei, & agnitionis filij Dei virum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti.*

q. 14. ar. 4.

255.

MAteria huius articuli latiſſima eſt, & integram diſputationem ac plures quæſtiones requirit, & comprehendit non ſolam crucifixionem, ſed totam paſſionem Chriſti à principio eius vſque ad finem, & ideo infrà commodiori loco, poſtquam de Chriſti morte dixerimus, propriam de hac materia diſputationem inſtituemus.

ARTICVLVS X.

Vtrùm Chriſtus fuerit conuenienti loco paſſus.

Supra q. 35. a. 7. ad 1. & inf. q. 83. a. 3. ad 1. Et op. 6. c. 18. col. 2.

AD decimum ſic proceditur. Videtur, quòd non conuenienti loco Chriſtus paſſus fuerit, Chriſtus enim paſſus eſt, ſecundùm carnem humanam, quæ quidem concepta fuit ex Virgine, in Nazareth, & nata in Bethleem. Ergo videtur quòd A *non in Ieruſalem ſed in Nazareth vel in Bethleem pati debuerit.*

2. Præterea, veritas debet reſpondere figuræ. Sed paſſio Chriſti figurabatur per ſacrificia veteris legis. Sed huiuſmodi ſacrificia offerebantur templo. Ergo videtur, quòd & Chriſtus in templo pati debuerit, & non extra portam ciuitatis.

3. Præterea, Medicina debet morbo reſpondere. Sed paſſio Chriſti fuit medicina contra peccatum Adæ. Adam autem non fuit ſepultus in Ieruſalem, ſed in Hebron, dicitur enim Ioſue 14. Nomen Hebron antè vocabatur Cariatarbæ: Adam maximus ibi inter Enacim ſitus eſt. Ergo videtur, quòd Chriſtus in Hebron & non in Ieruſalem pati debuerit.

B *Sed contrà eſt, quod dicitur Luc. 13. Non capit prophetam perire extra Ieruſalem. Sed Chriſtus fuit Propheta. Conuenienter ergo paſſus eſt in Ieruſalem.*

Reſpondeo dicendum quòd ſicut dicitur in lib. 83. quæſtionum. Omnia proprijs locis & temporibus geſſit Saluator: quia ſicut omnia tempora ſunt in manu eius, ita etiam omnia loca. Et ideo, ſicut conuenienti tempore Chriſtus paſſus eſt, ita etiam conuenienti loco.

Aug. in lib. q. ex nou. Teſt. q. 55. in pr. t. 4.

Ad primum ergo dicendum, quòd Chriſtus conuenientiſſimè in Ieruſalem paſſus eſt. Primò quid m, quia Ieruſalem erat locus à Deo electus, ad ſacrificia ſibi offerenda. Quæ quidem figuralia ſacrificia figurabant Chriſti paſſionem, quod eſt verum ſacrificium, ſecundùm illud Epheſ. 5. Tradidit ſemetipſum hoſtiam & oblationem in odorem ſuauitatis. Vnde Beda dicit in quadam homilia, C *quòd appropinquante hora paſſionis, Dominus appropinquare voluit loco paſſionis, ſcilicet in Ieruſalem, quo peruenit ante ſex dies Paſchæ, ſicut agnus Paſchatis ante ſex dies Paſchæ, id eſt, decima luna ſecundùm præceptum legis ad locum immolationis ducebatur. Secundò, quia virtus paſſionis eius ad totum mundum diffundenda erat, in medio terræ habitabilis pati voluit, id eſt, in Ieruſalem. Vnde dicitur Pſalm. 73. Deus autem Rex noſter, ante ſæcula operatus eſt ſalutem in medio terræ, id eſt, in Ieruſalē quæ dicitur eſſe vmbilicus terræ. Tertiò, quia hoc maximè conueniebat humilitati eius, vt ſcilicet, ſicut turpiſſimum genus mortis elegit, ita etiam ad eius humilitatem pertinuit, quod in loco tam celebri confuſionem pati non recuſauit. Vnde Leo Papa dicit in quodam ſermone Epiphaniæ.* D *Qui ſerui ſuſceperat formam Bethleem prælegit natiuitati Ieruſalem paſſioni. Quarto, vt oſtenderet à principibus populi Iudæorum, exortam eſſe iniquitatem occidentium ipſum, & ideo in Ieruſalem, vbi principes morabantur, voluit pati. Vnde dicitur Actuum 4. Conuenerunt in iſta ciuitate aduersùs ſanctum puerum tuum Ieſum, quem vnxiſti, Herodes, & Pontius Pilatus cum Gentibus & populis Iſrael.*

Hom. in Dominica Palmarum in pr. quare eam in homil. totius anni.

In ſer. I. ante med.

Ad ſecundum dicendum, quod Chriſtus non in templo, aut in ciuitate, ſed extra portam paſſus eſt propter tria. Primo quidē, vt veritas reſponderet figuræ: nam vitulus, & hircus, qui ſolemniſſimo ſacrificio ad expiationem totius multitudinis offerebantur, extra caſtra comburebantur, vt præcipitur Leuit. 16. Vnde dicitur Hebræor. 13. Quorum E *animalium infertur ſanguis pro peccato in ſancta, per Pontificem, horum corpora cremantur extrà caſtra, propter quod & Ieſus ſanctificaret per ſuum ſanguinem populum extra portam paſſus eſt. Secundo, vt per hoc daret nobis exemplum exeundi à mundana conuerſatione. Vnde ibidem ſubditur: Exeamus igitur ad eum, extra caſtra, improperium eius portantes. Tertio, vt Chryſoſtomus in ſermone de paſſione, dicit. Noluit Dominus pati ſub tecto, non in templo Iudaico, ne Iudæi ſubtraherent ſacrificium ſalutare, ne putares pro illa tantùm plebe oblatum. Et ideo foras ciuitatem, foras muros, vt ſcias ſacrificium eſſe commune quod totius terræ eſt oblatio, quod communis eſt purificatio.*

In ſer. qui incipit hodierna die Dominus noſter aliquā- tulū à pr. to. 33.

Ad tertium dicendum, quòd (ſicut Hieronymus dicit, ſuper illud per Matthæum.) Quidam expoſuit Caluariæ locum, in quo ſepultus eſt Adam, & ideo ſic appellatum: quia ibi antiqui hominis ſit conditum caput. Fauorabilis interpretatio, & mulcens autem populi, nec tamen vera. Extra vrbem enim, & foras portam, loca ſunt in quibus truncantur capita damnatorum, & Caluariæ, id eſt, decollatorum ſumpſere nomẽ. Propterea autem ibi crucifixus eſt Ieſus, vbi priùs erat area damnatorum, vt ibi erigerentur vexilla Martyrij. Adam verò ſepultum iuxta Hebron, & Arbee, in Ieſu Filij Naue volumine legimus. Magis autem Ieſus crucifigendus erat in loco communi damnatorum, quàm iuxta ſepulchrum Adæ, vt oſtenderetur quòd crux Chriſti, non ſolùm erat in remedium, contra peccatum totius mundi.

Super illud Matth. 27. Et venerunt in locum qui dicitur Golgotha. to. 9.

COMMENTARIVS.

Act. 2. & 4. PRima generalis aſſertio diui Thomæ eſt Chriſtũ eſſe cõuenienti loco paſſum. Quam fundat in ratione generali ſcilicet, quia omnes circũſtantiæ paſſionis Chriſti fuerunt ſpeciali Dei prouidentia definitæ, ac ordinatæ, iuxta illud Actuũ 2. *Hunc definito conſilio, & præſciẽtia Dei traditum per manus iniquorum affigentes interemiſtis*, & c. 4. *Conuenerunt in ciuitate iſta aduersùs ſanctum puerum tuum Ieſum facere, quæ manus tua & conſilium tuum decreuerunt fieri.* Circa quam rationẽ quoniam D. Thomas in his articulis ſæpe illam repetit, obſeruandum eſt in paſſione Chriſti conſiderari poſſe actionem Iudæorum, quæ cùm mala ſit, nõ fuit definita à Deo abſoluta, & efficaci voluntate: ſed ſolùm permiſſa. Poteſt item conſiderari paſſio Chriſti, quæ bona eſt, & hæc fuit à Deo voluntate abſoluta præordinata, ſicut etiam ab ipſo Chriſto fuit abſoluta voluntate amata. *Paſſio Chriſti qualiter à Deo præordinata.* Quoniam verò paſſio hæc ab illa actione neceſſariò pendebat, eſt vlteriùs conſiderãdũ, Deum prius ratione, noſtro modo intelligendi, quàm in æterno conſilio præordinaret hanc paſſionẽ præuidiſſe quid Iudæi facturi eſsẽt in Chriſtum, ſi illis permitteret ſuo arbitrio & voluntate vti, qua præſciẽtia ſuppoſita Deus ordinauit Chriſtum tali tempore, & loco naſci, prædicare, & alia opera facere, ſimúlq; voluit permittere Iudæos ea facere, quæ facturos ipſe præuiderat, ſi permitterentur, & tunc etiam voluit, & ordinauit vt Chriſtus & eo tempore, loco atque modo, quo paſſus eſt, ea pateretur, quæ paſſus eſt, & hoc ſenſu dicitur præordinata paſsio Chriſti, ita, vt illud verbum dicat anteceſsionem æternitatis, in qua conſilium Dei definitum eſt ad tẽpus, in quo executioni mandatum eſt, non verò vt dicat anteceſsionem ordinis, ſeu rationis voluntatis prædefinientis paſsionem Chriſti ad voluntatẽ permittentem actionem Iudæorum, neque ad prædictam ſcientiam conditionatam, quæ vtrique voluntati neceſſariò ſupponẽda eſt. Hoc ergo modo dicitur Deus prædefiniiſſe locum, & tempus paſsionis Chriſti, quatenus ſe tenent (vt ita dicã) ex parte paſsionis, non verò, vt tenent ſe ex parte actionis Iudæorum, quia vt ſic nõ ſunt prædefinita, ſed permiſſa. Quanquã ea permiſsio, ſuppoſita prædicta ſcientia conditionata, quoad infallibilem conſequutionem rei permiſſæ, eandẽ certitudinem habeat, quã voluntas efficax, ſolúmq; differat in cauſalitate. Addo denique quamuis Deus nõ prædefiniat actum peccati, quia non poteſt inſtigare, nec determinare volũtatem ad talem actũ, nec abſolutè velle illud, cùm prauum obiectũ ſit: tamen ſuppoſita determinatione voluntatis humanæ ad aliquod malum agendum, poſſe Deum pro ratione ſuæ ſapientiæ inclinare illã, vt in hoc loco potius, quàm in alio id operetur, quia facta priori ſuppoſitione iam hoc nõ eſt malum, ſed indifferens, vel bonum reſpectu cauſæ extrinſecæ. *Locus paſſionis quomodo præordinatus à Deo.* Sicut

A ſuppoſita determinatione voluntatis ad peccandum, verbi gratia ad iniuriã faciendam, non eſt per ſe malum inclinare & conſulere, vt hanc potius quàm illam inferat. Hoc ergo etiam modo potuit Deus præordinare locum mortis & paſsionis Chriſti, ſuppoſita Iudæorum praua diſpoſitione à Deo præuiſa, ſed hæc in p. p. & 1. 2. vberiùs diſputantur. Suppoſita ergo hac generali aſſertione, vt magis in ſpecie hæc circumſtãtia explicetur, diſtinguere poſſumus more philoſophorum, tria loca paſſionis Chriſti. Vnus eſt communiſſimus, ſcilicet ciuitas Ieroſolymorum, alius eſt locus communis extra ciuitatem, tertius quaſi proprius, nimirum mõs Caluariæ. De his ergo tribus locis tres aliæ colliguntur aſſertiones ex tribus ſolutionibus argumentorum.

B Secunda ergo aſſertio D. Thom. eſt, conuenieus fuiſſe Chriſtum pati Ieroſolymis. *Chriſtus cur Ieroſolymis paſſus.* Hanc probat diuus Thomas ſol. ad 1. quatuor optimis rationibus. Prima ex eo ſumitur, quòd Ieruſalem erat ciuitas à Deo cõſtituta ad ſacrificia ſibi offerenda, quibus Chriſti ſacrificium præfigurabatur. Circa quam ſolum occurrit aduertendum (ſi rationem à priori ſpectemus) potiùs ea de cauſa ſtatuiſſe Deum, vt ſacrificia, Chriſti holocauſtum repræſentantia, Ieroſolymis ſibi offerrentur, quia in eo loco erat Chriſtus moriturus. Nam ſacrificium mortis Chriſti fuit cauſa exemplaris, & quodãmodo finalis præcedentium ſacrificiorum: cùm ergo dicitur Chriſtus tali loco mortuus, vt implerentur figuræ; illud non tam explicat cauſam & rationem, quã C conſequutionem, & neceſſariam connexionem.

Secunda ratio ſumpta eſt ex Pſalm. 73. *Operatus eſt ſalutem in medio terræ.* *Pſal. 73.* Qui locus ſaltem in ſpirituali ſenſu, rectè intelligitur de redemptione hominum, quam Chriſtus operatus eſt, quæ quia omnibus hominibus erat profutura, meritò in Ieruſalem facta eſt, quæ in medio terræ ſita eſſe dicitur. Quam rationem indicauit Tertullian. lib. 2. carminum contra Marcionem cap. 4. *Tertull.*

Golgotha locus eſt, capitis caluaria quondam,
Lingua paterna prior ſic illum nomine dixit,
Hic medium terræ eſt, hic eſt victoria ſignum.

D Hieronymus etiam in Ezech. 5. dicit Ieruſalem *in medio mundi ſitum eſſe*, ita exponens prædicta verba Pſalm. 73. & illa Ezech. 5. *Iſta eſt Ieruſalem, in medio gentium poſui eam, & in circuitu eius terras.* *Hieron. Ezech. 5.* Idem Cyrill. catech. 13. & Hilar. canon. 33. in Matth. Beda etiam de locis ſanctis cap. 3. Ioſephus autem lib. 3. de bello Iudaico, cap. 2. ſolum dicit Ieruſalem eſſe in medio Iudææ, & quaſi vmbilicum regionis, inde autem fit eſſe ferè in medio orbis, qui tunc habitari exiſtimabatur, & hoc ſatis eſt ad ſignificationem myſterij, quamquam in rigore & propriè non ſit Ieruſalem in medio totius mundi. *Cyrill. Hilar. Beda. Ioſeph.* Tertia ratio eſt moralis, & ſatis clara. Quarta verò videtur maximè literalis. Nam quia Ieruſalem erat quaſi Metropolitana ciuitas Iudæorum, E in qua erant capita totius Synagogæ, & principes Sacerdotum, & cõcilium ſanhedrim, oportuit Chriſtum ibi prædicare, & ſeipſum manifeſtare. Ex quo conſequutum eſt, vt ibi etiam fuerit interfectus. Propter quod generalem ſententiam protulerat ipſe Chriſtus, *Non capit Prophetam perire extra Ieruſalem*, Luc. 13. *Luc. 13.* Quod intelligi poteſt vel per antonomaſiam dixiſſe de ſeipſo, qui erat Propheta ille prædictus Deut. 18. *Deut. 18.* Vel (ſi generaliter intelligatur) ſenſus eſt Ieroſolymitanam ciuitatem fuiſſe optimum locum ad ſimilia flagitia patranda. Quia ad eam præcipuè mittebantur Prophetæ, & quia quo erat magis ampla, ac nobilis, eo maioribus peccatis & iniuſtitiis abundabat.

Tertia

Tertia aſſertio D. Thomæ, in ſolut. ad 2. eſt, oportuiſſe Chriſtum pati, non in ciuitate, ſed extra portam eius. Ex qua concluſione intelligimus, præcedentem ita eſſe intelligendam, vt nomine Ieruſalem comprehendatur non ſolùm ciuitas, ſed etiam eius ſuburbia; vel certè vt Ieroſolymis interfectus dicatur Chriſtus, quia à ciuitate Ieroſolymitana, quæ præcipuè ſunt homines ipſi, & intra ciuitatem ipſam traditus eſt & damnatus ad mortem, quamuis extra ciuitatis mœnia ductus ſit, vt interficeretur. Huius autem aſſertionis tres etiam congruentias optimas affert D. Thomas myſticas, & morales. Et de prima videri poteſt locus Pauli ad Hebr. 13. & ibi expoſitores, & Tertull. lib. 9. cont. Iudæos in fine. Addi præterea poteſt, ſicut ſacrificium Chriſti figuratum fuit in Abel, ita etiam in hoc fuiſſe impletam illam figuram, quia Cain foras fratrē eduxit, vt eum occideret. Deinde pati voluit Chriſtus extra Ieruſalem, vt ſignificaret paſſiónem ſuam parū profuturam fuiſſe illi genti, & futurum fuiſſe vt fructus eius ad alias gentes deriuaretur. Vnde aliqui traditione haberi dicunt, Dominum in cruce poſitum terga vertiſſe ad ciuitatem Ieruſalem. Sed hæc & alia ſimilia myſtica ſunt. Hiſtorica verò ratio eſſe videtur, tum quòd malefactores frequentiùs occidi ſolent extra ciuitatem. Tum etiam quòd in lege Moyſis præcipiebatur, blaſphemos duci extra caſtra, vt punirétur. Chriſtus autem vt blaſphemus delatus fuit.

Extra muros Ieruſalem cur Chriſtus ſit paſſus.

Hebr. 13. Tertull.

Quarta aſſertio D. Thomæ in ſolut. ad 3. eſt Chriſtum conuenienter crucifixum eſſe in monte Caluariæ, qui erat communis locus damnatorum. Circa quam concluſionem eſt aduertendum, fuiſſe communem ſanctorum Patrum traditionem, Adam ſepultum eſſe in eo monte, in quo Chriſtus fuit crucifixus, indéque appellatum eſſe *Caluariæ montem*, quia ibi primi hominis caput reconditum erat. Ita docuit Orig. tract. 35. in Matth. Tertull. lib. 2. Carminum contra Marcionem, cap. 4.

In mōtē Caluariæ cur Chriſtus ſit paſſus.

Orig. Tertull.

Hîc hominem primum ſuſcepimus eſſe ſepultum,
Hîc patitur Chriſtus, pio ſanguine terra madeſcit:
Puluis Adæ vt poſſit veteris cum ſanguine Chriſti
Commixtus ſtillantis aquæ virtute lauari.

Idem Athanaſ. ſerm. de paſſione & cruce Domini Epiphan. hæreſ. 46. Chryſoſt. homil. 84. in Ioannem, Ambroſ. lib. 5 epiſt. 16. & Luc. 23. Auguſt. ſerm. 71. de tempore, vbi has etiam congruentias adiungit dicēs, *Et verè, fratres, non incongruè creditur, quia ibi erectus ſit medicus, vbi iacebat ægrotus, & dignum erat, vt vbi occiderat humana ſuperbia, ibi ſe inclinaret diuina miſericordia; & ſanguis ille pretioſus etiam corporaliter puluerem antiqui peccatoris, dū dignatur ſtillando contingere redemiſſe credatur*, & Baſilius c. 5. Iſaiæ in principio dicit hanc famam non ſcripto traditam, ſed memoria conſeruatā in Eccleſia fuiſſe, & ſtatim adiungit ſimiles congruētias. In eadem ſententia eſt Cyprianus ſermon. de Reſurrectione Domini, ac denique Hieronymus Epiſt. 17. ad Marcellam, nomine Paulæ & Euſtochij. Hęc verò ſententia non placuit eidem Hieronymo Matt. 27. & ſuper ad Epheſ. 5. exiſtimat enim eū locum, in quo crucifixus eſt Dominus fuiſſe illum, in quo alij malefactores ſolebant ſupplicio affici, & ideo dictum eſſe Caluariæ locū, quia *capita dānatorum ibi truncabantur.* Et confirmat ex eo quòd alij duo latrones ibidem crucifixi ſunt cū Chriſto. Addit tandē Adam ſepultū eſſe iuxta Hebron, vt legimus Ioſue 14. *Adam maximus ibi inter Enacim ſitus eſt.* Et hanc ſententiam ſequuti ſunt multi ex poſterioribus Doctoribus: Rupertus in Ioannem, & D. Thomas hoc loco, Lyranus, Ianſenius, Eraſmus, & alij. Addit D. Thomas congruentiā, quia magis fuit expediens Chriſtum crucifigi, in communi loco damnatorum, quàm ſuper ſepulchrum Adæ, ne Chriſti crux profutura putaretur peccato Adæ, & non aliorum.

Adam in mōte Caluariæ ſepultus creditur. Athan. Epiph. Chryſ. Ambr. Aug.

Baſil.

Cypr. Hieron.

Ioſue 14.

Rupert. D. Thom. Lyr. Ianſen. Eraſm.

A

Sed in hoc aliud eſt loqui de reipſa, an ſcilicet Adamus ſepultus eſſet in loco Caluariæ, aliud de denominatione Caluariæ, vnde ſumpta ſit. Quod ergo ad rem attinet in primis non videtur contemnenda tantorum Patrum traditio. Neque enim veriſimile eſt, non fuiſſe ex aliquo probabili fundamento ortam. Præſertim quia argumentum Hieronym. ex loco Ioſue 14. deſumptum, non eſt efficax. Quia nomen *Adam*, non eſt tantùm proprium ſed commune, idem ſignificans quod *homo*, 2. Reg. 7. Oſeæ 11. Sumitur autem prædicto loco in hac ſignificatione, & ſenſus eſt, aliquem hominem proceræ ſtaturæ ibi eſſe ſepultum. Vnde Hieronymus in epiſtol. 27. quæ eſt epitaphium Paulæ, dicit pleróſque exiſtimaſſe illum maximum hominem ibi ſepultum eſſe Caleb. Alij ex textu colligunt eſſe Enac, filium Arbæ, de quo fit mentio Ioſuæ 15. Ille enim exiſtimatur fuiſſe gigas, & progenitor gigantum, qua de cauſa gigantes in Scriptura vocantur filij Enacim. Numer. 15. Deuteronom. 1. & 2. Ioſue 11. & Ioſeph. lib. 3. Antiquit. cap. 2. refert eo loco ſolita eſſe reperiri oſſa gigantum, qui ibi ſepeliebantur. Alij cenſent, illum hominem fuiſſe Arbæ, cuius erat illa ciuitas, & à quo nomen accepit. Denique aliqui dicunt, Adamum priùs ſepultum eſſe Ieroſolymis in monte caluariæ: poſtea verò tranſlatum eſſe in Hebron: ſed hoc nullo nititur fundamento. Prior verò ſolutio omnino ſoluit argumentum Hieronymi, quare non eſt relinquenda communis traditio.

B

2. Reg. 7. Oſeæ.

Hieron.

Ioſue 15. Enac. gigantum progenitor. Num. 13. Deut. 1. & 2. Ioſue 11. Ioſeph.

C

Addendum autem eſt, ſatis etiam credibile eſſe, illum locum fuiſſe quoque communem aliis damnatis ad mortem: tum quia nulla eſt ratio, cur fingamus Chriſtum ad locum peculiarem fuiſſe ductum: tum etiam quia cùm eſſet eminens, & prope ciuitatem, facilè intelligi poteſt fuiſſe commodum ad illum vſum. Neque obſtat, quòd Ioannes dicat in illo loco fuiſſe hortum, ſeu prædium. Quia non oportet intelligi eam partem in qua crucifixus eſt Dominus fuiſſe prædium, vel hortum, alioqui non dixiſſet in loco, vbi crucifixus eſt Dominus fuiſſe hortum: ſed potiùs Chriſtum fuiſſe crucifixum in horto. Intelligi ergo debet, prope illum locum fuiſſe hortum, aut certè in ipſo monte ad radicem eius fuiſſe prædia, ſolitóſque puniri damnatos ad mortem, in ſuperiori eius parte, à qua potuit totus *mons Caluariæ* appellari. Atque ita in illo loco, vbi crucifixus eſt Dominus, id eſt, in mōte illo potuit eſſe hortus, quamuis ex alia parte, etiam eſſet locus inſtitutus ad ſupplicia damnatorum.

Obiectio. Ioan. 18.

D

Reſponſ.

Vnde (quod attinet ad denominationem Caluariæ) probabile eſt quod Hierony. dicit ſumptā eſſe ex eo, quòd ibi *trūcarentur capita dānatorū*, illa in alia etymologia eſt valde recondita & incerta, ſed hoc cū ad nomen pertineat non multum refert. Non prætermittā autem adnotare aliam etymologiam, quā Cyrillus Ieroſolymitanus catech. decima tertia, ſcriptam reliquit. *Aliqui* (inquit) *prophetice locū hunc Caluariæ appellarunt, in quo verum caput Chriſtus crucem ſuſtinuit, ſicut Apoſtolus dicit, qui eſt caput omnis principatus, & poteſtatis, caput hoc in loco Caluariæ paſſum eſt. O magnā propheticā appellationem, modo enim & nomen hoc te admonet, vt non tanquā ſimplici homini attendas crucifixo, caput enim omnis poteſtatis crucifixum eſt.* Denique adnotandum eſt, quod affirmat Auguſtinus dict. ſerm. 71. de tempore, hunc montē in quo crucifixus fuit Dominus, fuiſſe illū in quo Abrahā filiū Iſaac ſacrificare voluit, & in eam ſententiam refert Hieronymum, qui hoc affirmat Marc. 15. ex traditione Iudæorum, quamuis multi exiſtiment, hos commentarios non eſſe Hieronymi,

Caluariæ locus vnde dictus.

Cyrill. Ieroſ.

E

Hieron.

Beda.

nymi, & in eandem ſententiam conſentit Beda libro de locis ſanctis, cap. 2.

ARTICVLVS XI.

Vtrùm conueniens fuerit, Chriſtum cum latronibus crucifigi.

AD vndecimum ſic proceditur. Videtur, quòd non fuerit conueniens Chriſtum cum latronibus crucifigi, dicitur enim 2. ad Cor. 6. Quæ participatio iuſtitiæ cum iniquitate? Sed Chriſtus factus eſt nobis iuſtitia à Deo, iniquitas autem pertinet ad latrones. Non ergo fuit conueniens, vt Chriſtus ſimul cum latronibus crucifigeretur.

B

Orig. hom. 35. in Matth poſt 5 fol. à princ. hom. t. 3. libr. 10. in Luc. c. cuius ti. eſt deſponſione præmij tom. 5.

2. Præterea, ſuper illud Matthæi 26. Si oportuerit me mori tecum non te negabo, dicit Orig. Mori cũ Ieſu pro omnibus moriente hominum non erat. Et Ambr. dicit ſuper illud Luc. 22. Paratus ſum tecum, & in carcerem & in mortem ire. Paſſio, inquit, Domini æmulos habet, pares non habet. Multo igitur minùs conueniens videtur, quòd Chriſtus ſimul cum latronibus pateretur.

3. Præterea, Matth. 27. dicitur, quòd latrones, qui crucifixi erant cum eo, improperabãt ei, Sed Luc. 23. dicitur, quòd vnus eorum, qui crucifixus erat cum Chriſto, ei dicebat, Memento mei Domine, dum veneris in regnum tuum. Ergo videtur, quòd præter latrones blaſphemantes fuerit cum eo crucifixus, alius non blaſphemans. Et ſic videtur inconuenienter ab Euangeliſtis narratum, quod Chriſtus fuerit cũ latronibus crucifixus.

C

Sed contrà eſt quod Iſai. 53. fuerat prophetatum: Et cum ſceleratis reputatus eſt.

Hom. 88. in Mat. aliquantulũ à p. to. 2.

Reſpondeo dicendum quòd Chriſtus inter latrones crucifixus eſt alia quidem ratione quantum ad intentionem Iudæorum, alia verò quantum ad Dei ordinationem. Quantũ enim ad intentionem Iudæorum, duos latrones vtrinq; crucifixerunt (ſicut dicit Chryſoſt.) vt eorum ſuſpicionis fieret particeps. Sed non ita euenit: nam de illis nihil dicitur. Huius autem vbique crux honoratur, Reges diademata deponentes, aſſumunt crucem in purpuris, in diadematibus, in armis, in menſa ſacrata, vbique terrarum crux emicat. Quantum verò ad Dei ordinationem, Chriſtus cum latronibus crucifixus eſt: quia vt Hieronym. dicit ſuper Matthæũ. Sicut pro nobis maledictum crucis factus eſt Chriſtus, ſic pro omnium ſalute inter noxios quaſi noxius crucifigitur.

Matt. 27. ſuper illud venerunt in locũ qui dicitur Golgotha. t. 6. in 4. ſerm. de paſſione parũ à pri. Aug. tr. 31. in Ioã. in fi. to. 9.

D

Secundò, dicit Leo Papa in ſermone de paſſione, duo latrones, vnus ad dexteram, & alius ad ſiniſtram crucifiguntur, vt in ipſa patibuli ſpecie monſtraretur illa, quæ in iudicio ipſius, omnium hominum facienda eſt diſcretio. Et Auguſtinus dicit ſuper Ioan. Ipſa crux, ſi attendas, tribunal fuit: in medio enim iudice conſtituto, vnus, qui credidit, liberatus: alius qui inſultauit, damnatus eſt, iam ſignificabat quid facturus eſt de viuis, & mortuis alios poſiturus ad dexteram, alios verò ad ſiniſtram.

Cano. 33. in Mat. ante me.

Tertio ſecundùm Hilarium duo latrones læuæ, ac dexteræ affiguntur, omnem humani generis vniuerſitatem, vocari ad Sacramentum paſſionis Domini oſtendẽtes. Sed quia per diuerſitatem fidelium, ac infidelium, fit omnium ſecundùm dexteram ſiniſtrámque diuiſio, vnus ex duobus ad dextram eius ſitus, fidei iuſtificatione ſaluatur.

E

Cap. 15. in Mar. in c. 44. ſecundũ eius ord. circa me. tom. 1.

Quartò, quia vt Beda dicit ſuper Marc. latrones, qui cum Domino crucifixi ſunt, ſignificant eos, qui ſub fide & confeſſione Chriſti, vel agonem martyrij, vel quælibet arctioris diſciplinæ inſtituta ſubeunt. Sed qui hoc pro æterna gloria gerunt, dextri latronis fide deſignantur: qui verò humanæ laudis intuitu, ſiniſtri latronis mentem imitantur & actus.

Hom. 84. in Mar. non remota à pr. t. 3.

Ad primum ergo dicendum quòd ſicut Chriſtus debitum mortis non habuit, ſed mortem voluntariè ſubijt, vt ſua virtute vinceret mortem: ita etiam non habuit meritum, vt cum latronibus poneretur, ſed voluit cum iniquis deputari, vt ſua virtute iniquitatem deſtrueret. Vnde Chryſoſtomus

A

dicit ſuper Ioan. quòd latronem in cruce conuertere, & in paradiſum inducere, non minus fuit, quàm concutere petras.

Finitis 5. f. priorib. à pri. ho. 35. in Mat. numeranda t. 3. Li. 3. c 16. in med. to. 4.

Ad ſecundum dicendum, quòd non conueniebat, vt cum Chriſto aliquis alius pateretur ex eadem cauſa. Vnde Origenes ibidem ſubdit, Omnes fuerant in peccatis, & omnes opus habebant, vt pro eis alius moreretur, non ipſi pro alijs.

Super illud Matt. 27. latrones improperabant ei, t. 9.

Ad tertium dicendum, quòd ſicut Auguſtinus dicit in libro de conſenſu Euangeliſtarum, poſſumus intelligere Matth. poſuiſſe pluralem numerum pro ſingulari, cùm dixit, latrones improperabant ei. Vel poteſt dici ſecundùm Hieronym. quòd primum vterque blaſphemauerit, deinde viſis ſignis vnus eorum crediderit.

B

COMMENTARIVS.

IN hoc articulo replicat diuus Thomas aliam circumſtantiam crucifixionis Domini, eiúſque optimas rationes reddit: tum ex parte Iudæorum, tum ex parte Dei. Ex parte quidem Iudæorum vnam reddit rationem ſumptam ex Chryſoſtom. homil. 88. in Matth. voluiſſe ſcilicet Iudæos Chriſti cauſam confundere cum cauſa latronum, vt eadem omnium ratio eſſe exiſtimaretur. Item addi poteſt id feciſſe, vt ſupplicium Chriſti in maiorem eius ignominiam cederet, iuxta illud Iſai. 53. *Et cum iniquis deputatus eſt.* Quamquam enim hoc intelligi poſſit impletum in ipſomet ſupplicio crucis, quo affectus eſt, ac ſi eſſet reus: tamen Marcus capite 15. notauit, hoc facto ſpecialiter impletam prophetiam illam. Secundò ex parte diuinæ prouidentiæ affert D. Thomas quatuor rationes ex Patribus deſumptas, ob quas hoc facinus permiſſum eſt. Quibus addi poteſt alia ex Chryſoſtom. homil. 84. in Ioann. Permiſiſſe hoc Deum, vt ſicut (iuxta commune prouerbium) oppoſita iuxta ſe poſita magis eluceſcunt, ita iuſtitia Chriſti inter latrones poſita clarior appareret. Vnde *tribus crucifixis miracula patuerunt: nemo tamen vllum alteri latronum attribuit, ſed ſoli Ieſu, & ita diaboli inſidiæ irritæ factæ ſunt.* Alia etiam ratio adiungi poteſt. Fuiſſe ſcilicet hoc eximium diuinæ prædeſtinationis conſilium, quo præordinatum erat, vt latro ille eo modo admirabili ſalutem æternam conſequeretur, vt tradit Auguſtinus ſermone 120. de tempore, his verbis, *Vt redimeret impios (ſicut ait ſermo diuinus) vt redimeret iniquos, inter iniquos reputatus eſt, inter duos, quos dextra leuáque legimus pependiſſe. Seipſum confuſioni & opprobrio crucis tradidit, vt latronem glorificaret.* Hoc autem conuenientiſſimum fuit. Tum vt efficacia paſſionis ſtatim in ipſo ligno crucis conſpiceretur: tum etiam, vt diaboli inſidiæ in caput ipſius retorquerentur, vt Chryſoſtom. ſuprà dixit. *Quia dum ex duobus vnus ſaluus factus eſt, non ſolùm crucifixi gloriam non offendit: ſed potiùs non parum auxit.* Neque enim minus fuit in cruce latronem conuerti, & in paradiſum ingredi, quàm petras collidi.

Chryſ. *Iſai. 53.* *Matth. 15.* *Chryſ.* *Aug.* *Chryſ.*

E

Solutiones ad primum & ſecundum non indigent expoſitione. In ſolutione verò ad 3. attingit diuus Thom. concordiam Euangeliſtarum. Nam Matt. & Marcus in plurali dicunt latrones improperaſſe Chriſto: Lucas verò vnum ait blaſphemaſſe, alterum verò confeſſum eſſe Chriſtum. Et duas adhibet ſolutiones. Prior eſt, in principio vtrumq; latronem blaſphemaſſe Chriſtum; poſtea verò alterum pœnituiſſe. Hanc ponit diuus Thomas poſteriori loco, vnde videtur illam magis probare. Fuit autem hæc expoſitio Hieronym. Chryſoſtom. Theophyl. & Euthymij in Matth. & Cyril. Ieroſolym. cat. 13. Orig. tractatu 35. in Matth. ſignificat eam Hilar. Canon.

Matth. 17. Mar. 15. Luc. 13. *Hieron. Chryſ. Theoph. Euthym.*

Cyrill. Origen. Hilar. Matth. Epiph. Aug. Anſelm. Ambr.

33.in Matth.Poſterior expoſitio eſt:Marcum & Matthæum loquutos fuiſſe figuratè, vtentes numero plurali pro ſingulari, quæ loquutio eſt frequens in Scriptura.Ita Epiph. hæreſ.66.in catalogo hæreſ.& Aug. lib.3.de conſenſ.Euang.c.16.& Anſelm. in Matth. Et hæc expoſitio videtur mihi præferenda, quamquam Amb.lib.10. in Luc. ſub dubio vtramque relinquens, dicat, *Fortaſſe & iſte priùs conuitiatus eſt, ſed repentè conuerſus*, & infrà, *Potuit enim de vno pluraliter dicere, ſicut eſt illud ad Heb.11. In pellibus caprinis, ſecti ſunt, obturauerunt ora leonum, cùm ſolus Elias melotem habuiſſe, Iſaias ſectus eſſe Daniel leonibus intactus manſiſſe doceatur.*

Dubium 1. Sed antequam ad alia tranſeamus, oportet de his latronibus nonnulla breuia dubia explicare. Primũ eſt, B an fuerint clauis affixi crucibus. *Reſponſio.* Cui breuiter reſpondendum eſt ſine vlla dubitatione. *Latrones cum Chriſto crucibus clauis affixi.* Primò propter verbum *crucifigendi*, quo Euangeliſtæ vtuntur. Nam propriè ſignificat fixionem clauis factam, præſertim cùm in eodem contextu eodem modo de Chriſti atq; iſtorum crucifixione ſermo fit. Et vbicunq; in Scriptura legimus aliquem fuiſſe crucifixum, & non tantũ ſuſpẽſum, intelligimus clauis eſſe affixum. Deinde ex iis, quæ leguntur de inuentione crucis Chriſti. Legimus enim in hiſtoriis ſuprà citatis, cũ inuentæ eſſent tres cruces, non potuiſſe diſcerni, quænã illarũ eſſet Chriſti, donec miraculo diiudicatũ hoc eſt. Hinc enim neceſſariò concluditur cruces illas fuiſſe, & eiuſdẽ figuræ, & omnes habuiſſe foramina clauorũ. Si enim crux C Chriſti hac in re excelleret, facilè potuiſſet è ſigno à cæteris diſcerni. *Ambr.* Et quamquam Ambroſ. in oratione de obitu Theodoſij, differat à prædictis hiſtoriographis, quia non dicit crucem Chriſti miraculo eſſe cognitam, ſed in titulo: nam licèt titulus ſeparatus fuerit inuentus & non cruci affixus, tamen potuerũt videri in ſummitate crucis ſigna, & veſtigia affixionis tituli, quod etiam ſentit Chryſ. hom.84. in Ioan. *Chryſ.* Quamquã hoc ita ſit, nihilominus Ambroſ. confirmat hanc ſententiam, quatenus dicit, illas cruces in reliquis omnibus fuiſſe ſimiles, nec potuiſſe diſcerni. Tãdem adhiberi poteſt coniectura, quia cũ Iudæi voluerint Chriſtum exiſtimari latronem, eiúſq; cauſam ſimilem reputari cauſæ latronum, veriſimile eſt eodem genere pœnæ exterioris latrones affeciſſe. Et hanc ſentẽtiam D docuit Auguſt. ſerm.130. de tempore, *Aug.* vbi de bono latrone loquens inquit, *In ſemetipſo erat clauis confixus, & non ſaucium intellectum, neque confixum ſenſum habebat*: & Chryſoſt. hom.1. de cruce & latrone. *Quòd mente ſana vigilabat clauorum confixione conſtrictus, quis poterit non admirari?* & Greg. 18. Moral. cap.23. *Greg.* *In cruce claui manus, pedeſq; eius ligauerunt, nihilque in eo à pœnis liberum niſi cor, & lingua remanſerant.* Denique Abulenſ. *Abul.* paradoxa 3. cap.44. rectè notat conſuetudinem quorundam, qui aliter latrones pingunt ligatos, & non affixos, ex indiſcreta aliquorum deuotione introductam eſſe.

Dubium. Secundò de bono latrone dubitari poteſt, quomodo Chriſtum cognouerit, cùm tam multa tunc eſſent quæ illius fidem & cognitionem poſſent impedire. E Præſertim ex parte Chriſti ſcandalum crucis, *Latro Chriſtũ de cruce pendentem quomodo cognoſcit.* videbat enim tunc eum in ſumma ignominia, dolore & abiectione: ex parte verò ipſius, quod etiam erat poſitus in grauiſſimo dolore, & anguſtia. Communis reſponſio ſanctorum Patrum eſt, hunc latronem fuiſſe tunc interiùs à Deo illuminatum, cùm exteriùs nihil haberet, quod eum ad eam fidem & cõfeſſionem excitaret. Vnde Leo Papa ſermone 2. de paſſione. *Leo Pap.* *Quæ iſtam fidem exhortatio perſuaſit? quæ doctrina imbuit? quis prædicator accendit? non viderat priùs acta miracula, ceſſauerat tunc languentium curatio, cæcorũ illuminatio, viuificatio mortuorum: ea ipſa, quæ mox erant gerenda, non aderant: & tamen Dominum confitetur, & Regem, quem vi-* A *det ſupplicij ſui eſſe conſortem. Inde ergo oriebatur hoc donum, vnde accepit fides ipſa reſponſum.* In qua ſententia Leonis notanda ſunt illa verba, *ea ipſa quæ mox erant gerenda non aderant*. Videtur enim illis tacitè reprehendere id, quod apud Hieronymum in capite *Hieron.* 27. Matth. reperimus ſcriptum, *Sole fugiente, terra commota, ſaxiſq; diſruptis, & ingruentibus tenebris, vnum latronem cœpiſſe credere, & confiteri Ieſum.* Quam ſententiam penè eiſdem verbis habet Chryſoſtom. homil.2. de cruce & latrone, *Chryſ. Orig.* & ſignificat Origen. tract. 35. in Matth. Sed mirum eſt, hos Patres non animaduertiſſe, hanc ſententiam pugnare cum Euangelio, quia exceptis tenebris cætera ſigna acciderunt mortuo iam Chriſto (vt planè ex Euangelio conſtat) cùm tamen ex eodem Euangelio perſpicuum ſit, latronem conuerſum eſſe viuente Chriſto. Solis autem defectio, & tenebræ poſt latronis conuerſionem à Luca narrantur. Eandem verò cum Leone ſententiam docet Cyril. c.13. dicens, *Cyrill.* *Quæ virtus te illuminauit, ò latro? quis te docuit adorare contemptum, & ſimul cruci affixum? O lumen perpetuum illuminans obſcuratos?* Eãdem ſententiam latiſſimè proſequitur Auguſt. dicto *Aug.* ſerm.130. de tempore, Chryſoſt. ſerm. de latrone, & *Chryſ.* ſerm.1. de cruce, & latrone.

Cæterùm (quamquam verũ ſit hoc ita fieri potuiſſe, ſicut hi Patres affirmant) tamen duo nihilominus videntur addenda. Primum eſt, fieri etiam potuiſſe, vt hic latro, antequam eſſet datus in cuſtodiam, Chriſti prædicationem audierit, miraculáque conſpexerit, & fortaſſe in ipſum crediderit: cur enim hoc repugnat? aut vnde poteſt oppoſitum oſtendi? non enim neceſſe eſt, vt omnes, qui Chriſto credere incipiebant, ſtatim vitia ac peccata relinquerẽt, poteſt enim fides incipere eſſe ſine charitate, ſicut & conſeruari. Vnde Aug. *Aug.* lib.1. de Origin. anim. cap.9. ſub dubio relinquit, an fuerit antea baptizatus baptiſmo Chriſti, *Baptizatum* (inquit) *non fuiſſe, quoniam nemo noſtrûm nouit, nemo conuincit.* Sed quamuis hic modus dicendi neque Euãgelio neque rationi repugnet: non eſt tamen recedendũ à communi ſententia Patrum, qui vbique ſentiũt latronem illum in cruce cœpiſſe credere in Chriſtum. Quod præter citatos Patres affirmat Auguſtinus lib. *Aug.* 4. de Baptiſmo contra Donatiſtas, cap.22. & ſequentibus, *Cypr.* & inſinuat Cyprian. ſerm. de cœna Domini, & *Greg.* Gregor. loco ſuprà citato. *Inſpirante Deo, totum illi obtulit, quod in ſe liberum inuenit, vt corde crederet ad iuſtitiã, ore confiteretur ad ſalutem. In corde autem fidelium tres ſũmopere manere virtutes teſtatur Apoſtolus, fides, ſpes, charitas, quas cunctas ſubitò repletus gratia, & accepit latro, & ſeruauit in cruce.* Quæ tamen ſententia faciliùs fundari poteſt, ſi teneamus primam ſententiam recitatam in concordia Euãgeliſtarum, nimirum principio ambos blaſphemaſſe: poſtmodũ verò alterũ crediſiſſe. Suppoſita verò altera expoſitione, ſolum poteſt fundari hæc communis opinio probabili coniectura: quia cũ de hoc homine ſolum legamus antea fuiſſe latronem & ſolum in cruce confeſſum eſſe Chriſtũ, non eſt vnde fingatur antea crediſiſſe. Præſertim cũ probabile ſit magnam partem illius temporis, quo Chriſtus prędicauit, in vinculis fuiſſe: reliquam verò partem in latrociniis conſumpſiſſe. Ait enim Leo Papa ſuprà fuiſſe inſidiatorem viarum, *Leo Pap.* & ſaluti hominum ſemper infeſtum, quod colligit ex ſupplicio crucis. Vnde ſubdit, *Vſque ad crucem reus, ſit Chriſti repentè confeſſor.*

Secundò addendum eſt, quamuis verum ſit in cruce fuiſſe cõuerſum ad fidem, & præcipuam cauſã illius conuerſionis fuiſſe internam motionem & illuſtrationem Spiritus ſancti; ex parte tamen obiecti, ſit credibile iuuari potuiſſe, primò, fama miraculorum, quæ audierat, & fortaſſe etiam nonnulla viderat, vt expreſsè attigit Origenes dict. tractatu 35. in *Orig.*

Matth.

Matth. ſecundò exẽplis virtutum, quæ in Chriſto cõſpiciebat, eximiæ videlicet charitatis, qua illũ pro inimicis orantem audierat, & patiẽtiæ ac modeſtiæ, &c. vt expreſsè notarunt Theophy. Luc. 22. & Euthym. c. 67. in Matth. tertiò publica voce populi acclamantis Chriſtum innocentem, propter odium vſq; ad crucẽ adductũ eſſe. Sed hæc omnia non ſatis eſſent ſine magna & pene miraculoſa Dei motione, & illuſtratione, qua cognitionem Chriſti tam explicatam habuit, vt eum & innocentem hominem, & altioris regni regẽ & ſupremum Dominum, in cuius poteſtate eſſet ſubuenire, ſi vellet ſimul confiterentur.

Theoph. Euthym.

Dubium.

Cypr. Auguſt.

Tertiò dubitari poteſt, quomodo ſanctus hic latro ſaluus fuerit ſine baptiſmo. Quod dubium propono, ſolùm propter Cyprian. & Auguſt. ille enim Epiſtol. 73. ad Iubaianum, propter hanc fortaſſe cauſam, hunc latronem martyrem facit, & ſuo ſanguine baptizatũ, ídque repetit in ſermone de cœna, & in ſerm. de paſſione Domini. Quam ſententiam refert Aug. lib. 1. de Anima, & eius origine, cap. 9. & libr. 4. de baptiſm. c. 22. & hoc poſteriori loco dicit, martyrium non fuiſſe ſimpliciter neceſſariũ huic latroni, vt potuerit ſaluari. Quia fides & contritio cordis ſufficere poteſt, vbi propter tẽporis anguſtias baptiſmus conferri nequit. In priori verò loco explicat Cyprianum in hunc modum, quòd licèt nõ fuerit propriè martyr, quia nõ eſt mortuus propter Chriſtum, neq; in teſtimonium fidei eius: *Tamen apud Deum tantum valuit, quòd confeſſus eſt Dominum crucifixum, quantum ſi fuiſſet pro Domino crucifixus, atq; ita inuenta eſt in eo menſura martyris, qui tunc in Chriſto credidit, quando defecerunt qui futuri erant martyres.* Addit verò ibidem Auguſtinus, non eſſe improbabile tunc fuiſſe baptizatum baptiſmo aquæ tinctũ illa aqua quæ ex latere Chriſti manauit. Sed hi duo ſancti Patres fuerunt ſoliciti in explicando, quomodo potuerit hic ſanctus latro ſine baptiſmo ſaluari, & ideo alius ad baptiſmum ſanguinis, alius ad baptiſmum aquæ, vel flaminis recurrunt. Verum non oportebat eſſe ſolicitos: quia tunc neceſſitas baptiſmi nondũ vrgebat, quare nec fuit propriè martyr, neq; eſt veriſimile potuiſſe baptizari aqua, quę de latere Chriſti profluxit. Tũ quia nullus ibi erat baptizans cùm Chriſtus eſſet mortuus, & fortaſſe etiã ipſe latro. Tũ etiã quia nulla fuit forma. Deniq; quia vix eſt credibile aquam tanto impetu è latere exiliiſſe, vt latronẽ attingeret, præſertim ſi verũ eſt, hunc latronem dexterã Chriſti tenuiſſe, aquam veram de latere Chriſti ſiniſtro manaſſe.

Reſponſ.

Bonus latro ſine baptiſmo ſanguinis & aquæ ſaluari quomodo potuit.

Dubium 4. Luc. 23.

Quartò dubitari poteſt de ſenſu verborum Chriſti, *Hodie mecũ eris in paradiſo.* Quia vox illa *paradiſus*, varias ſignificationes habet in Scriptura: ſed ad rem duę ſũt præcipuæ, altera, qua vſurpatur pro terreſtri paradiſo: altera, qua metaphoricè pro gloria cœleſti ſumitur. Neq; enim defuerũt Patres, qui priori modo in his verbis Chriſti accipi contẽdãt, vt Iuſtin. Martyr. q. 75. 76. & 85. ad Orthodoxos, & multi ex Patribus (quos retulimus) dicunt latroni fuiſſe promiſſum paradiſũ, ex quo eiectus fuit Adam. Et hanc expoſitionem defendit Euthym. cap. 81. in Lucam. Sed hæc expoſitio primò fundata videtur in falſo errore, iam ab Eccleſia damnato, quòd animæ ante diem iudicij cœleſtẽ gloriam non aſſequantur. Præterea non poteſt accõmodari verbis Chriſti: tum quia promiſſio eius reſpõdet petitioni latronis: ille autem non petebat terreſtrem paradiſum, ſed conſortium regni cœleſtis: tum etiam quia Chriſtus nõ erat futurus illo die in paradiſo terreſtri: vt infrà Diſput. 42. Sect. 4. dicturi ſumus, vbi illam particulam, *hodie*, exactiùs explicabimus. Omitto (quod multi cenſent) paradiſum terreſtrem non extare iam nunc. Quod ſi ita eſt, non potuit certè fieri illius promiſſio. Promiſit ergo Chriſtus latroni viſionem beatam, eodem die conferendam. Et ita intelligunt Patres citati, & præterea Aug. epiſt. 57. ad Dardanum, vbi latiſſimè hunc locum tractat, & licèt per *Paradiſum* videatur intelligere locum corporeum: intelligit tamen eſſe locum illum, in quo beati fruuntur Deo vbicunque ille ſit.

Iuſtin. Euthym.

Reſponſio quid paradyſi nomine.

Chriſtus latroni promiſit.

Auguſt.

Cyrill. Ieroſol. dictum de bono latrone.

Solùm ſupereſt hoc loco adnotandus locus Cyrilli Ieroſolym. ne alicui fortaſſe ſit occaſio errandi. In citata enim catecheſi 13. prædictam expoſitionẽ eleganter approbans, ex ea infert, hunc latronem ingreſſum fuiſſe paradiſum ante omnes antiquos Patriarchas, atque adeò hunc primum inter homines poſt Chriſtum, Deum clarè vidiſſe. Sed hæc ſententia in rigore non eſt vera, quia (vt infrà dicemus) ianua regni cœleſtis in inſtanti mortis Chriſti aperta fuit hominibus: in eodem ergo momento omnes qui digni erant, neque alio impedimento tenebantur, ingreſſi ſunt: ergo cùm Chriſtus mortuus fuerit ante latronẽ, neceſſe eſt, vt multi fuerint paradiſum ingreſſi ante illum. Neque ex verbis Chriſti poteſt aliud colligi, quia non dixit latroni, tu ſolus, vel tu primus eris mecum in paradiſo. Neque fortaſſe Cyrillus voluit oppoſitum docere: ſed ſolùm ponderare huic latroni primùm omnium factam eſſe promiſſionem ſpecialem, & datam certam ſpem ingrediendi paradiſum, ſtatim poſt ſuum obitum, quod neque Abrahæ, neq; Moyſi conceſſum eſt. Itaque verba Cyrilli, licèt minùs propria ſint, intelligenda ſunt tamen non de proprietate abſoluta, ſed proportionali, vt ita dicam, id eſt, hunc latronem fuiſſe primum, qui ſtatim poſt ſuum obitum paradiſum ingreſſus eſt. Atque ita prius proportionaliter ingreſſum eſſe, quàm omnes anteriores ſanctos. Illi enim longo tempore poſt mortem hic vero ſtatim ab inſtanti ſuæ mortis vidit Deum.

Dubium.

Reſponſ.

Sed hac occaſione inquiri hìc poterat, an hoc ſit certum, ſcilicet, latronem hunc ſtatim poſt obitũ admiſſum fuiſſe in paradiſum, abſque vlla mora. Reſpondetur de fide ſolùm eſt certum, eo die, quo Chriſtus dixit, ingreſſum fuiſſe paradiſum. Quod poteſt intelligi vel de artificiali, vt ſit ſenſus, *Hodie*, id eſt, ante ſolis occaſum, vel de die naturali, & ita poteſt extendi vſque ad mediam noctem. Vnde ſi quis diceret poſt mortem habuiſſe hunc latronem aliquid purgandum, atque ita per aliquot horas fuiſſe in purgatorio; dum tamen diceret intra illum diem naturalem fuiſſe in paradiſo, nihil diceret contra fidem. Cæterùm probabilius, & doctrinæ ſanctorum magis conſentaneum, ac denique ferè certum eſt, ſtatim ſine vlla mora fuiſſe beatum. Quia credendum eſt conuerſionem adeò miraculoſam, fuiſſe ita perfectam, vt integram remiſſionem culpæ & pœnæ conſequuta ſit. Item quia opera Chriſti erant perfecta, & verba eius indicant pleniſſimam remiſſionem. Denique etiam tormentum crucis, & confractio crurium illi potuerunt ad plenam ſatisfactionem valere. Et fortaſſe hoc etiam cenſerunt, Cyprian. & Auguſt. appellantes hunc martyrem, & baptizatum: Quia ſcilicet aſſequutus eſt plenam remiſſionem, quæ per baptiſmum & martyrium obtineri ſolet.

Anima boni latronis ſine purgatorio paradiſum ingreſſa.

ARTICVLVS XII.

Vtrùm paſſio Chriſti ſit eius diuinitati attribuenda.

AD duodecimum ſic proceditur. Videtur, quòd paſſio Chriſti ſit eius diuinitati attribuenda. Dicitur enim primæ ad Cor. 2. Si cognouiſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent. Sed Dominus gloriæ eſt Chri

257. 4. cont. c. 55. ad 14.

A

eſt Chriſtus ſecundùm diuinitatem: ergo paſſio Chriſti competit ei ſecundùm diuinitatem.

2. Præterea, Principium ſalutis humanæ eſt ipſa diuinitas, ſecundùm illud Pſalm. 36. Salus autem iuſtorum à Domino. Si ergo paſſio Chriſti ad eius diuinitatem non pertineret, videtur quòd non poſſet nobis eſſe fructifera.

3. Præterea, Iudæi puniti ſunt pro peccato occiſionis Chriſti, tanquam homicidæ ipſius Dei: quod magnitudo pœnæ demonſtrat. Hoc autem non eſſet, ſi paſſio ad diuinitatem non pertineret: ergo paſſio Chriſti ad diuinitatem eius pertinuit.

Incipit hæc Epiſt. Ego arbitrabar.

Sed contrà eſt quod Athanaſius dicit in Epiſtola ad Epictetum: Natura Deus manens Verbum eſt impaſſibile. Sed impaſſibile non poteſt pati. Paſſio ergo Chriſti non pertinebat ad eius diuinitatem.

B

q. 2. art. 2. & 3.

q. 16. art. 5.

Habetur in prima ſynodo Epheſ. 2. n. 21.

Reſpondeo dicendum, quòd (ſicut ſuprà dictum eſt) vnio humanæ naturæ & diuinæ facta eſt in perſona, & hypoſtaſi, & ſuppoſito, manente tamen diſtinctione naturarum: vt ſcilicet ſit eadem perſona, & hypoſtaſis diuinæ & humanæ naturæ, ſalua tamen vtriuſque naturæ proprietate. Et ideo (ſicut ſuprà dictum eſt) ſuppoſito diuinæ naturæ, attribuenda eſt paſſio, nō ratione diuinæ naturæ, quæ eſt impaſſibilis, ſed ratione humanæ naturæ. Vnde in epiſtola ſynodali Cyrillus dicit: Si quis non confitetur, Dei Verbum paſſum carne, & crucifixum carne, anathema ſit. Pertinet ergo paſſio Chriſti ad ſuppoſitum diuinæ naturæ, ratione naturæ paſſibilis aſſūptæ, non autem ratione diuinæ naturæ impaſſibilis.

Ad primum ergo dicendum, quòd Dominus gloriæ dicitur crucifixus, non ſecundùm quod eſt Dominus gloriæ, ſed ſecundùm quòd erat homo paſſibilis.

C

In illo ſerm. Concil. Epheſ.

Ad ſecundum dicendum, quòd (ſicut dicitur in quodam ſermone Epheſini Concilij) mors Chriſti tanquam facta mors Dei, ſcilicet per vnionem in perſona, deſtruxit mortem: quoniam Deus & homo erat, qui patiebatur. Non enim natura Dei læſa eſt, ſed humana, neq; mutatione ſua ſuſcepit paſſiones.

Ad tertium dicendum, quòd ſicut ſubditur ibidem, non purum hominem crucifixerunt Iudæi, ſed Deo intulerūt præſumptiones. Pone enim principem loqui per verbum & hoc formari per literas in charta aliqua, & dirigi ciuitatibus, & aliquis inobediens chartam diſrumpat, ad mortis ſententiā deducetur, non tanquam chartam diſrumpens, ſed tanquam verbum imperiale diſrumpens. Non ergo ſecurus ſit Iudæus, tanquam purum hominem crucifigens: quod enim videbat,

D

quaſi charta erat; quod autem in ea celabatur, imperiale verbum erat natum ex natura, non prolatum per linguam.

Circa hunc artic. legantur dicta de communicatione idiomatum in priori tomo.

DISPVTATIO XXXVII.

In quatuor Sectiones diſtributa.

De iis, quæ Chriſtus in cruce pendens ante mortem paſſus & operatus eſt.

E

EXplicata crucifixione Chriſti, antequā ad eius mortem gradū faciamus, ad huius materiæ complementum, operæ pretium viſum eſt nonnulla, quæ dum Chriſtus vixit cruci affixus, acciderunt & notatu digna ſunt explanare. Nam quædam ex illis ad Chriſti paſſionem iniuriáſque ei illatas pertinent: quædam verò eius charitatem & innocentiam demonſtrant, quæ in hac paſſionis cauſa potiſſimum perpendenda ſunt. Omnia igitur, quæ Euangeliſtæ narrant, ad quatuor præcipua capita redigi poſſunt. Primum eſt diuiſio & ſortitio veſtimentorum Chriſti à militibus facta. Alterum eſt tituli crucis impoſitio. Tertium, quòd aceto fuerit potatus. In vltimo

A

comprehendemus verba, quæ Chriſtus in cruce loquutus eſt, ſimúlque an tunc Teſtamentum condiderit, explicabimus.

SECTIO I.

Quomodo milites veſtimenta Chriſti inter ſe diuiſerunt, & quod genus peccati & iniuria hoc fuerit.

Diuiſio, ac ſortitio in veſtimentis Chriſti à Deo cur permiſſa.

DE hoc myſterio duo narrant Euangeliſtæ. Primum eſt, milites quædam Chriſti veſtimenta inter ſe diuiſiſſe. Alterum ſuper tunicam inconſutilem miſiſſe ſortem. Vtrumque autem (ſi diuinæ prouidentiæ rationē ſpectemus) factum eſt: tum vt adimpleretur prophetia, vt Euangeliſta notauit, *Diuiſerunt ſibi veſtimenta mea, & ſuper veſtem meam miſerunt ſortē.* Tum quia Chriſtus omnibus rebus ac fortunæ bonis priuari & ſpoliari voluit. Tū propter alias rationes myſticas, quas Patres tradunt, vt ſtatim adnotabimus. Si verò ex parte militum cauſam cōſideremus, Theoph. & Euthym. dicunt, & indicat etiam Chryſ. milites non ex auaritia, nec propter veſtium æſtimationem motos eſſe ad diuidendas & ſortiendas illas (alioqui idem feciſſent de veſtibus latronum, quas non eſt veriſimile fuiſſe viliores) ſed id feciſſe in nouam irriſionē Chriſti, illum ſubſannando, ac ſi illa eſſent veſtimenta eo digna, qui ſe Regem prædicauerat. Sed in primis, vnde

B

Pſal. 21.

Theophyl. Euthym. Chryſoſt.

C

Diuiſio veſtimentorum à militibus cur facta.

conſtat non vſurpaſſe milites, atque inter ſe diuiſiſſe veſtes latronū? Nam quòd Euangeliſtæ hoc non narrent, nullum eſt argumentum, quia ipſi non aſſumpſerunt prouinciam narrandi omnia, quæ circa illos acta ſunt: ſed ſolùm attigerunt ea, quæ ad Chriſti hiſtoriam texendam poterant conducere. Deinde, quamuis illa ratio horum authorum contemnenda non ſit: non eſt tamen negandum, quin etiam propter vtilitatem ſuā id fecerint milites. Nam id ſolet eſſe veluti ſtipendium huiuſmodi miniſtrorū, vt notauit Cyril. lib. 12. in Ioan. c. 32. Vnde eam etiam ob cauſam tunicam inconſutilem non diuiſerunt, ſed ſortiti ſunt, quia, ſi ſcinderetur, omnino redderetur inutilis. Addunt verò nonnulli, ex Procopio Gaza in Geneſim cap. 28. milites fuiſſe

Lyra. Pro. Gaz.

D

ſolicitos, vt haberent partem veſtium Chriſti, præſertim tunicam, quia ſperabant fore in eis virtutē ad depellendos morbos. Nā ſæpe audierant, & fortaſſe etiā viderant plurimos earum cōtactu in priſtinam ſanitatem fuiſſe reſtitutos. Sed hoc non eſt veriſimile. Huiuſmodi enim ſpes ſine aliqua fide in Chriſtum haberi non poterat: illi autem milites nullam fidem vel æſtimationem de Chriſto habebant. Quòd ſi fortaſſe exiſtimabant illum eſſe virum ſanctū, & timore humano vel cupiditate eum auſi erant occidere, & in eo peccato perſeuerabant, quomodo credibile eſt eos ſperaſſe per illius veſtes conſequituros eſſe ſalutem, aut alia ſupernaturalia beneficia? Nulla ergo pietatis ſpecie moti ſunt ad hoc agendum: ſed ſolùm vel propter vtilitatem temporalem, vel vt Chriſtum irriderent. Ex quo intelligitur actum illū ex parte militum fuiſſe nouum peccatum furti, ſeu rapinæ, præter aliam rationem iniuriæ, quæ eſſe poterat in irriſione, & contemptu Chriſti.

E

Euthym.

Partitio veſtimē orū Chriſti inter milites quomodo facta.

Sed circa ſingula aliquid notandū ſupereſt. Et primò circa diuiſionē. Duobus enim modis fieri potuit, primò abſque diuiſione alicuius veſtis, diſtribuendo ſcilicet integras veſtes in quatuor partes: & vnoquoq; milite vnam accipiente. Hūc modum refert Euthym. ſed non approbat. Primò, quia iuxta illū oportebat ad minimū Chriſtum indui quinque veſtibus, quod ipſi videtur incredibile. Sed certè licet id credi non poſſit de veſtibus, quæ totum corpus tegunt, vt ſunt toga, vel tunica, tamē ſi numerētur etiā veſtes, quæ tantū partē

corporis operiunt, vt ſunt thorax, caligæ, & alia id genus, id non eſt improbabile, neq; etiã eſt incredibile Chriſtum huiuſmodi genere veſtium fuiſſe vſum. Secundò verò improbatur ille modus dicendi ex verbis Ioan. *Et fecerunt quatuor partes, vnicuique militi partẽ, & tunicam, &c.* & infrà, *Non ſcindamus eam.* Quo verbo apertè indicatur, alias veſtes fuiſſe ſciſſas. Præterea, quia facta eſſet partitio ſine ſciſſione, per partiales veſtes, potuiſſet tunica alicui illarũ partiũ annumerari, atq; ita non fuiſſet neceſſe ſortẽ mittere ſuper eam. Et ideò Euthym. (quàm alij recentiores ſequuti ſunt) probabilius exiſtimat, illam partitionem factã eſſe ſciſſis veſtibus per ſuturas in quatuor partes, iuxta numerũ militum, quos quatuor fuiſſe rectè hinc deducit Aug. tract. 118. in Ioan. Et hanc ſententiã docuit Cyril. cat. 13. ille verò exiſtimat, Chriſtum præter tunicam non habuiſſe niſi aliam veſtem, quæ neceſſariò diuidenda fuit, cùm in ſortes nõ fuerit miſſa. Euthym. verò vt minimum exiſtimat fuiſſe duas præter tunicam, quia in plurali dicuntur veſtimenta diuiſa: quod tamen argumentum non eſt efficax. Quia (vt ſuprà diximus) quando eſt ſermo de multis, interdum ſolet in numero multitudinis referri, quod circa vnũ duntaxat geſtum eſt. Atque ita de hoc numero veſtiũ Chriſti nihil certi poteſt affirmari, quãuis de ſciſſione veſtium prædicta ſententia probabilior videatur.

Aug. *Cyril.*

Dubium. Tertiò circa ſortitionẽ dubitari ſolet, an ſola tunica miſſa ſit in ſortem, vel etiam veſtes aliæ. Ratio dubij eſt, quia Ioannes ſolũ de tunica refert dixiſſe milites, *Non ſcindamus eam, ſed ſortiamur.* Et idem videtur colligi ex prophetia Dauid, *Super veſtem meam miſerunt ſortẽ.* Et ita ſentiũt Aug. & S. Thom. in Ioan. In contrarium verò eſt, quia reliqui Euangeliſtæ dicunt, *Diuidentes veſtimenta, miſerunt ſortes,* & Marc. addit, *Mittentes ſortẽ ſuper eis, quis quid tolleret.* Et ita multi exiſtimãt facta diuiſione veſtium in quatuor partes, vt nullus conqueri poſſet, ſorte definitum eſſe, quæ pars cuiq; obtingeret. Ita ſignificat Ambroſ. Luc. 23. dicens, *Diuiduntur veſtimeta: alij aliud ſorte defertur.* & Theophyl. Mar. 15. & hanc ſententiam recentiores amplectũtur. Et videtur certè valde conſentanea verbis Marci, quibus indicatur quidquid vnuſquiſque militũ accepit, ſorte tuliſſe. Et per ſe videtur hoc veriſimile, ſcilicet ad vitandas contentiones, & rixas, ad ſortes deſcendiſſe. Quia aliàs nullus eſſet ſua parte contentus. Et hoc etiam eſt argumentũ, eos in propriam vtilitatem veſtes diuiſiſſe. Nec repugnat hæc ſententia Ioanni, aut prophetiæ, quia ſenſus illius eſt, ſolam veſtem inconſutilem manſiſſe indiuiſam, & tantũ ſorte alicui obtigiſſe: cæteras autem veſtes diuiſas fuiſſe: non excludit tamen, quin de illis poſtea iacta fuerit ſors.

Ioan. 19. *Pſal. 21.* *Aug.* *D.Th.* *Matth. 27.* *Luc. 23.* *Marc. 15.* *Ambr.* *Theophyl.* *Reſponſio.* *Sortitio ſuper veſtes Chriſti omnes facta.*

Vltimo loco ſupererat dicendum de myſteriis, quæ in hac diuiſione & ſortitione latuerunt: ſed quoniam hoc ad inſtitutum noſtrum non pertinet, videantur de hac re SS. Patres exponẽtes Euangelia, præſertim Cyril. Aug. Amb. Chryſ. & Athã. dicto ſerm. de paſſ. & cruce. Duplex verò myſteriũ frequẽtiùs notatur à Patribus. Primũ eſt, per veſtes Chriſti, Eccleſiam ſignificari. Nã de iuſtis ſcriptũ apud Iſaiam eſt, *His omnibus tanquã ornamento veſtieris.* Eccleſiæ autẽ amplitudo ſignificata eſt in quatuor partibus veſtimentorum, quæ quatuor orbis plagas ſignificant. Per tunicam autẽ inconſutilem ſignificata eſt vnitas Eccleſiæ, vt præter notatos Patres, notauit Cypr. lib. de vnitate Eccleſiæ. Alterũ eſt (quod obſeruauerunt Cyril. & Athan.) tunicã incõſutilem ſignificaſſe carnẽ Chriſti, quã quatuor orbis partes impartibiliter inter ſe partiti ſunt. Cũ quo myſterio rectè quadrat, quod notauit Euthym. veſtem illam fuiſſe à B. Virgine contextam. Addit Ambr. aliam myſticam ſignificationem quatuor Euangeliſtarum, ſorte diuinæ gratiæ inter ſe geſta Chriſti diuidentium, quam elegantèr perſequitur.

Cyril. *Auguſt.* *Ambroſ.* *Chryſ.* *Athanaſ.* *Iſai. 49.* *Cypr.* *Cyril.* *Athanaſ.*

SECTIO II.

Cur fuerit titulus ſuper crucem Chriſti impoſitus.

In narranda hiſtoria huius tituli omnes Euangeliſtæ conueniunt, ſed in modo narrandi aliquatenus differre videntur. Primò enim Matth. poſt Chriſtũ crucifixum, & diuiſa veſtimenta, ſubdit, poſitam eſſe *cauſã ſuper caput eius.* Ioannes verò priùs narrat tituli inſcriptionem, poſtea veſtium diuiſionẽ. Sed hoc nihil adfert difficultatis. Quia (vt ſæpe diximus) non oportet ordinem narrationis ordini rerum reſpondere; neque Euãgeliſtæ dum aliquid priùs memorant, propterea affirmant factum eſſe priùs. Incertum tamen hinc relinquitur, vtrum horum prius fuerit, nec mihi conſtat, an poſitus ſit titulus ſuper crucem, poſtquam in illa elatus in ſublime Chriſtus eſt, an verò priùs: veriſimile tamen eſt non fuiſſe poſitum, donec iam Chriſtus fuit crucifixus. Vnde ſi affixus fuit cruci antequam à terra eleuaretur, probabile eſt tunc etiam fuiſſe titulum affixum: nam maiori difficultate & labore poſtea affigeretur. Si autem Chriſtus affixus eſt cruci iam erectæ & eleuatæ in aera, credibilius eſt finita Chriſti crucifixione, ſtatim affixum eſſe titulum. Vnde vtraq; ratione fit probabile, hunc actum anteceſſiſſe diuiſionem veſtium.

Titulus cruci Chriſti quando impoſitus.

Quòd ſi ratio inquiratur, cur titulus cauſæ fuerit affixus cruci Chriſti potius, quàm crucibus latronum. Reſponderi poteſt primò, fortaſſe etiam eorum cruces habuiſſe titulos, quia licèt Euangeliſtæ non narrent, tamen non inde fit non habuiſſe, vt in ſimili ſuprà diximus. Quod ſi ita eſt, ratio huius inſcriptionis reddi poterit. Quia mos erat inſcribendi cauſam ſupplicij. Nihilominus tamen Chryſ. homil. 84. in Ioan. ex iis, quæ in inuentione crucis Chriſti acciderunt, probat latronibus non fuiſſe titulos ſuperpoſitos. Atque hinc colligit, non ſine ſpeciali Dei ordinatione hoc factum eſſe, dicens, *Non parua in hoc diſpenſatio, ſed hinc pendet. Cùm enim poſtmodum defoſſum eſſet lignum crucis, nulla de eo cura ſuſcepta, cùm & fideles timerent, & alii vacarent, contigit vt diu poſt perquireretur: & cùm tres cruces inuentæ eſſent, par eſt, & quia media erat, & propter titulum, Domini crucem agnitam: nam latronum cruces titulũ non habebant.* Eandẽmq; ſententiã eiſdẽ pene verbis ſequutus eſt Euthym. c. 67. in Matth. dicens, *Iuxta diuinam omnino prouidentiã titulũ ſuper ſolam Chriſti crucẽ poſitum eſſe.* Et inferiùs etiã addit, inuentã Domini crucem: *A titulo potiſſimùm fuiſſe cognitam.* Theoph. verò in Ioan. c. 19. ita hoc explicat, vt dicat, propterea diuina diſpenſatione factum eſſe, vt ſola crux Chriſti titulũ haberet, vt poſtea nõ ignoraretur, ſed per hoc ſignũ cognoſci poſſet. Sed quidquid de re ipſa ſit, ratio verò quæ hos Patres mouit, nõ videtur multũ vrgere. Primò quidẽ, quia iuxta hiſtoriã in Eccleſia magis receptam, & ſuprà indicatam, in crucis inuentione non fuit cognita crux Domini ab aliiſque diſcreta ex titulo, ſed ſpeciali miraculo. Deinde, quia licèt demus ex titulo fuiſſe cognitam, potuit hoc eſſe, non quia aliæ cruces titulis carerẽt: ſed quia diuerſas admodũ ſupplicij cauſas continebant. Quod ſignificat Ambr. orat. de obitu Theodoſij, dicẽs, *Tria patibula cõfuſa reperit: ſed nõ potuit obliterari Chriſti triumphus,* & infrà, *Inuenit quia in medio patibulo prælatus titulus erat, Ieſus Nazarenus Rex Iudæorũ,* & infrà, *Habeat ergo Helena, quã legat, vnde crucẽ Domini recognoſcat.* Ergo licèt aliæ cruces titulos haberẽt, ex varietate inſcriptionũ poſſet ſatis crux Chriſti cognoſci. Quãuis autẽ hęc ratio nõ cogit, nihilominus illorũ Patrũ opinio per ſe probabilis eſt, & poteſt facilè ſuſtineri. Ea verò poſita neceſſe eſt reddere ſpecialẽ rationẽ, cur potius Chriſti cauſa, quã aliorum inſcripta ſit. Et fortaſſe eſſe potuit, quia eius cauſa erat inſignior, & illuſtrior. Nã licèt fortaſſe huiuſmodi titulus non

Dubium. *Reſponſio.* *Latronũ crucibus titulus non ſuperpoſitus cur.* *Euthym.* *Theoph.* *Ambroſ.*

non omnibus ſoleret apponi: probabile tamen eſt in cauſis inſignibus, hunc morem ſeruatum eſſe. Fortè etiam propria & ſpecialis ratio mouit Pilatum, de quo ſtatim dicam.

Secundò videntur diſcordare inter ſe Euangeliſtæ in deſcribendo hoc titulo, qui cauſam ſupplicij Chriſti continebat. Matth. enim dicit ſcriptum eſſe, *Hic eſt Ieſus Rex Iudæorum.* Marc. tãtùm habet, *Rex Iudæorum.* Luc. *Hic eſt Rex Iudæorum.* Ioannes verò, *Ieſus Nazarenus Rex Iudæorum.* Dicendum verò eſt nullo modo inter ſe pugnare, cùm eandem rem contineant, quãuis diuerſis verbis Ea tamen, quæ Ioãnes retulit, ſunt reuera ipſamet, quæ ſcripta fuerunt in titulo, vt nunc etiam conſpiciuntur Romæ in templo ſanctæ Crucis: continent autem illæ quatuor voces, primò nomen proprium (quod Lucas omiſit, & per pronomen *hic*, illud explicauit.) Quia verò multi eo nomine appellari poterant, ſubiunctum eſt cognomen ex patria ſumptum: alia verò duo verba cauſam continent, quã eiſdem verbis omnes Euangeliſtæ poſuerũt. Verbum autem illud *hic eſt* (quod Matth. & Lucas poſuerunt) formaliter nõ erat in titulo: erat tamẽ virtute, & in ſenſu, quem ipſi explicarunt, potius quàm formalia verba.

Matt. 27. Marc. 15. Luc. 23. Ioan. 19. Titulus cruci Chriſti ſuperpoſitus qui.

Sed hîc rurſus inquiri poteſt, cur Pilatus voluerit his verbis cauſam Chriſti deſcribi: non enim dixit, Hic ſe regem finxit, aut fecit: ſed ſimpliciter eum *regem* appellauit. Et difficultatem auget, quòd cùm Iudæi conquererentur de huiuſmodi titulo, vellẽtque inſcribi ipſum dixiſſe, *Rex ſum Iudæorum*: ipſe nihilominus in ſententia perſtitit. Hac de cauſa aliqui exiſtimant Pilatum reuera cognouiſſe, Ieſum eſſe verum Regem, ſicut antea multis verbis ſignificauerat Iudæis, dicens: *Ecce Rex veſter*, & rurſus, *Regem veſtrum crucifigam?* Et huic ſententiæ videtur fauere Chryſ. hom. 84. in Ioan. dum ait, Pilatum ſcripſiſſe hunc titulum, cũ vt Iudæos vlciſceretur: tum vt Chriſtum excuſaret. *Nam cùm eũ tanquam prauum tradidiſſet, & ſententiam hanc latronum ſocietate confirmari vellet, ne quis tam turpem mortis notã inurere & tãquam malum & perditum eum accuſare poſſet, vt calumniantium os obſtrueret, in Regem ſuum inſurrexiſſe denuntiat, & tanquam trophæo cuipiam literas inſculpſit, clara voce & victoriam & regnum profitentes, quamuis non perfectè.* Sic etiam Auguſt. Pſalm. 56. dicit hunc titulum ſcriptum eſſe, *Ad exprobrandam frõtem Iudæorum, quod à Rege ſuo manus non abſtinuerunt.* Et rurſus poſtquam retulit querelam Iudæorum apud Pilatum de hoc titulo, *Reſpondit* (inquit) *eis Pilatus: Quod ſcripſi, ſcripſi, quid ſuggeritis mihi falſitatem? ego nõ corrumpo veritatem.* Et ibi latè explicat hoc myſterium prædictum eſſe in titulo illius Pſalmi, qui eſt huiuſmodi, *In finem ne corrumpas tituli inſcriptionem. Nã illud* (inquit) *ne corrumpas tituli inſcriptionem, non video, quomodo pertineat ad illum Dauid. Non enim aliquis titulus inſcriptus erat ipſi Dauid, quem corrumperet Saul.* Vnde inferiùs cõcludit, *Saul ergo, populus Iudæorum erat, Dauid Chriſtus erat, titulus ibi, Rex Iudæorum.* De quo infrà iterũ redibit ſermo. Et confirmari hoc poteſt, quia Pilatus euidenter cognoſcebat innocentiam Chriſti, quam apertè eſt profeſſus, & alioqui ipſum audierat dicentem, *Regnum meum non eſt de hoc mundo.* Intellexerat etiã quid vxor ſua paſſa eſſet propter Chriſtum: ergo non eſt mirum quòd ſibi perſuaſerit Chriſtum eſſe regem. Cæterùm hoc eſt creditu difficile. Primò, quia vel Pilatus intellexit Chriſtum iure, licèt non facto, eſſe regem temporalẽ Iudæorũ: & hoc nõ, quia Chriſtus illi dixit, *Regnum meum non eſt de hoc mundo*, neq; habuit aliquod aliud fundamentũ ad hoc credendũ. Vel intellexit eſſe regẽ ſpiritualem, & alterius rationis, & ſi hoc intellexiſſet, non dixiſſet eſſe regẽ Iudæorũ, ſed totius mundi.

Dubium.

Chryſ. Ioan. 19.

Aug. Pſal. 56.

Dici ergo poteſt, Pilatum non intellexiſſe Chriſtũ eſſe Regem, eo modo, quo nos credimus eum eſſe Re-

Reſponſio.

A gem, ſcilicet, regem cœli, & terræ, & reuera ſupremũ Dominum totius mundi: aut etiã Iudæorum, hæc etiã & ſimilia non poſſunt vllo ſufficienti fundamento affirmari: tamen quia certò ſciebat Chriſtum eſſe innocentem, vt ſæpe confeſſus eſt, & ab ipſomet audierat ſe Regem eſſe, non tamen huius mundi, non credidit ipſum mentiri: ſed confusè intellexit, eum habere inter Iudæos regiam dignitatem alterius rationis à regno temporali, pertinentem ad ritum Iudaicum, ſicut Pontifices, & Prophetæ habebant inter Iudæos ſingularem excellentiam, & dignitatem. Itaq; veriſimile eſt, intellexiſſe Chriſtum iuxta religionẽ Iudæorum fuiſſe virũ, ab illorũ Deo miſſum, eiſque datũ, vt in rebus ad religionem pertinentibus eos inſtrueret, & guberna-
B ret. Et hoc ſenſu, aliòve ſimili vocaſſe illum *Regem Iudæorum*, atque ita non in Chriſti ignominiam, & accuſationem, ſed potiùs in excuſationem & honorem, atque in Iudæorum opprobrium & indignationẽ, hunc titulum poſuiſſe. Erat enim illis infenſus, propterea quòd in procuranda morte innocentis ei fuerãt moleſtiſſimi. Et hoc modo explicata hæc ratio eſt ſatis probabilis, quam ex contextu Euangelico acutè deduxit noſter Cardinalis Toletus c. 18. & 19. in Ioan. Alio verò modo poteſt hæc ratio explicari, Pilatum poſuiſſe hunc titulum ex humano timore. Nam quia Iudæi illi comminati fuerant, *Si hunc dimittis, non es amicus Cæſaris*, voluit quaſi teſtimonio publico oſtendere, & ſatisfacere Cæſari, quòd regnum eius diligenter defen-
C diſſet. Voluit etiam omnibus ſatisfacere, cur ad mortem damnaſſet hominem quem innocentem iudicauerat, ſcilicet quia accuſatus eſſet, quòd regnum affectaſſet, aut quòd Regis Iudæorum nomen vſurpaſſet. Noluit autẽ ſcribere, *Se feciſſe Regem Iudæorum*: ſed ſimpliciter, *Rex Iudæorum*, vel in odium ipſorum Iudæorũ, quibus hoc diſplicebat, vel quia nunquam ipſum audierat dicentem ſe eſſe Regem Iudæorum, ſed *Regem, qui teſtimonium perhiberet veritati*: ſed ipſos tantùm Iudæos audierat hoc illi obiicientes, & ideo noluit ſcribere, ſe feciſſe aut dixiſſe Regem Iudæorum: ſed ſimpliciter, & indefinitè, *Rex Iudæorum.* Deniq; addit Cyril. Alex. lib. 12. in Ioan. cap. 31. & Aug. tract. 117. in Ioannẽ, diuina prouidẽtia factum eſſe, ad gloriã Chri-
D ſti, & prophetiarum cõplementum, vt Pilatus etiam ignorans, quid faceret, regnũ Chriſti, Iudæis reluctantibus, publicè profiteretur. Vnde de hoc myſterio intelligit fuiſſe ſcriptũ in titulo Pſ. 56. *Ne corrumpas tituli inſcriptionẽ.* Quod ita explicuit etiã Nicolaus Papa I. Epiſt. ad Michael. Imperatorem. Vnde ſumpſit Aug. occaſionẽ dubitandi, *Si diuina prouidentia factũ eſt, cur non potius Rex hominũ, quàm Rex Iudæorũ ſcriptum eſt?* Et reſpõdet, intelligendos eſſe in illo titulo Iudæos ſpirituales, id eſt, fideles, & iuſtos, qui filij Abrahæ dicũtur ad Galat. 3. & ad Rom. 4. Quod quidẽ intelligendũ eſt in myſtico ſenſu, fortaſſe ab Spiritu ſancto intẽto. Nã ad literã Pilatus ſolũ intellexit de Iudæis carnalibus, à
E quibus Chriſtus accuſatus erat, quòd ipſorum regnũ affectaſſet.

Tituli crucis inſcriptio talis à Pilato cur poſita.

Tolet. Ioan. 19.

Tituli crucis inſcriptio redũdat in gloriam Chriſti.

Cyril. Auguſt.

Pſal. 56. Nic. Papa Aug.

Galat. 3. Rom. 4.

Tertiò narrãt Lucas, & Ioannes, hunc titulum ſcriptum eſſe Hebraicè, Græcè & Latinè, quod tamen reliqui Euangeliſtæ non expreſſerunt: nec tamen negarunt. Intelligendum autem eſt, titulum nõ ſemel tantũ partim Hebraicè, partim Grecè, partim Latinè, ſed ter potiùs in prædictis idiomatibus fuiſſe integrè deſcriptum. Ita n. omnes expoſitores docent, & ex ipſo titulo (qui Romæ aſſeruatur) clarè conſtat. Ratio etiam id perſuadet. Vt enim notarunt Aug. tract. 117. in Ioan. Euth. cap. 67. in Matth. ſcripſit Pilatus titulum illis tribus linguis, vt ab omnibus gẽtibus, & nationibus, quæ ad diem feſtum Ieroſolymã venerant, legi poſſet. Erãt enim illæ linguæ præcipuæ & frequentiores in orbe Hebræa propter antiquitatem, & quia illius regionis

Titulus crucis quonam idiomate inſcriptus.

Auguſt. Euthym.

erat propria Græca propter ſapientiam & eloquentiã Græcorum: Latina propter Romanorum potentiam, & gloriam; ergo ad hunc finem neceſſarium fuit, vt in vnaquaque harum linguarum integrè ſcriberetur. In quo etiam ſignificatum fuit Chriſti regnum per vniuerſum terrarum orbem propagatum iri, & omnes gentes ac linguas Chriſti obſequio fuiſſe mancipandas, iuxta illud Daniel. 7. *Dedit ei poteſtatem, & honorem & regnum, & omnes populi, & tribus, & linguæ ipſi ſeruiēt*, & illud Pſal. 71. *Adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes ſeruient ei.* Et ad Philip. 2. *Et omnis lingua confiteatur, quia Dominus Ieſus Chriſtus in gloria eſt Dei Patris.* Ita Cyril. Alexãd. lib. 12. in Ioan. c. 30. ſignificauit Nicolaus Papa loco citato. Addit Theophyl. Luc. 23. *Hoc licet, non è mente ſcribentis, ſymbolum fuiſſe, quòd potētiſſimi gentium, quales Romani, & ſapientiſſimi, quales Græci, & religioſiſſimi, quales Hebræi, regno Chriſti ſubiiciendi eſſent.* Et ſuper Ioan. cap. 19. inquit, his linguis ſignificatum eſſe, *Dominum, regem eſſe Philoſophiæ practicæ, naturalis, & theologiæ*, quod fuſiùs proſequitur.

Tituli crucis myſtica ſignificatio. — *Dan. 7.* — *Pſal. 71.* — *Philip. 2.* — *Cyril.* — *Nic. Papa* — *Theophyl.*

SECTIO III.

Quando & quomodo vinum & acetum felle mixtum fuerint Chriſto ad bibendum data.

Ratio difficultatis eſt, quia Matth. & Marcus ante crucifixionem narrant datum eſſe Chriſto vinum ad bibendum, ita enim legimus in vulgata Latina. Nã iuxta Græcam Matth. non dicit, *vinum*, ſed *acetum*, & ita legũt Græci, Origenes, Chryſ. Theophyl. Euthym. Et præterea inter ſe differunt. Nam Matthæus dicit illud fuiſſe *Vinũ felle permixtũ*, Marcus autẽ dicit fuiſſe *Myrrhatum vinum*, Matth. quoque ait, *Guſtaſſe illud, non tamen bibiſſe*, Marcus verò ſimpliciter negat accepiſſe. Poſt crucifixionem verò iidem narrant, datum eſſe Chriſto acetum ad bibendum in ſpongia. Luc. verò & Ioan. prætermiſſo priori potu vini, tantùm aceti meminerunt. Ioannes autem in eo enarrando differt à prioribus Euangeliſtis, cùm dicat acetum datum eſſe Chriſto occaſione illius verbi, *Sitio*, quod in cruce protulit: alij verò dicunt propinatum illi eſſe acetum, ſtatim ac dixit, *Eli, Eli, &c.*

Primò igitur omnium certum eſt, bis vt minimum fuiſſe Chriſto potum in paſſione datum: id enim expreſsè habetur ex Marco, & Matth. Vnde mirum eſt in hoc Lyranum ſuper Matthæum hallucinatum fuiſſe.

Lyr.

Secundò certum eſt, prius quàm Chriſtus Crucem aſcenderet, illi fuiſſe propinatum vinum ad bibendũ, ſtatim ac in montem Caluariæ peruenit, paulo antea quàm crucifigeretur. Ita enim Matth. & Marcus ſignificant; & credibile eſt, fuiſſe illius gentis conſuetudinem, quando aliquis eſſet capite plectendus, præſertim in Cruce, quod erat acerbiſſimum ſuppliciũ, vt vinum deferrent, quo poſſent hominem confortare, ne deficeret.

Ante crucifixionem potus Chriſto datus.

Difficultas verò eſt, an hic potus datus ſit Chriſto ſemel tantũ ante crucifixionem, vel etiam bis, atque adeò, an Matthæus & Marcus de eodem potu loquãtur. Communis ſententia affirmat, fuiſſe eundem potum, qui reuera fuit vinum, vt Marcus ait, & in Matth. vel ita eſt eligendum (vt etiam aliquot Græci codices habent) vel ſi legatur *acetum*, ita dictum eſt, quia erat vinum acidum, iámque aceti ſaporem referebat. Illud autem fuit *myrrha conditum* (vt Matthæus dicit) dicitur autem à Marco *cum felle mixtum*, quia vel ſimul fel habebat, vel per metaphoram, quia amariſſimũ erat, dictũ eſt felle mixtum. Hoc autem vinum Chriſtus nõ accepit, vt Marcus dixit. Quia licèt illud deguſtauerit (vt Matth. refert) non tamẽ bibit, neq; in ſtomachum traiecit. Ita ferè hoc explicant, & Euangeliſtas conciliant, Hieronymus, Beda, Anſelmus, & Aug. lib. 3. de conſenſu Euangeliſtarum, capite vndecimo. Aliis verò

Hieron. Beda. Anſelm. Aug. Euthym.

A magis placet Matthæum & Marcum de diuerſis potibus eſſe loquutos. Quam ſententiam indicat Euthymius c. 67. in Matthæum, & Theophylactus in Marcum, vtramque ſententiam probabilem relinquit. Hãc verò poſteriorem opinionem cõſtanter defendit Cæſ. Baronius in Annalibus, anno 34. noua quadam ratione quam eleganter & eruditè perſequitur. Dicit enim, vinum myrrhatum non fuiſſe vinum amarum (vt cæteri omnes ſcriptores communiter exiſtimant) ſed vinum optimum, quod in vaſis myrrhinis admixtis variis ſpeciebus condiebatur, vt ſaporem odorémque gratiſſimũ imbiberet, & ad confortandum hominem maiorẽ vim haberet. Huiuſmodi enim vinum in vſu magnóque pretio fuiſſe apud antiquos, probat ex Plinio lib.
B decimoquarto Hiſtoriarum, capite duodecimo, & ex Martiali veteribúſque aliis, apud quos *myrrhina* appellatur. Ex nominis ergo ſimilitudine coniectat hic author, huiuſmodi fuiſſe vinum myrrhatum, de quo Matth. loquitur. Vnde conſequenter colligit illud non fuiſſe propinatum Chriſto ex odio: ſed ex commiſeratione alicuius, qui id attulerat, vt aliquod ſolatiũ Chriſto vel etiam aliis dãnatis ad mortem afferret. Quod, cùm guſtare noluiſſet, ab aliis (inquit) qui eum odio habebant, vinum felle mixtum ei propinatum eſt. Et huic ſẽtẽtiæ fauet, quod Lyranus in Matth. refert ex traditione Iudæorum, ſtatutum eſſe à ſenioribus eorũ, vt damnatis ad mortem vinum aromaticum daretur, propter illud Prouerbior. vltimo, *Date ſiceram mœrentibus, & vinum iis qui amaro ſunt animo.* Hæc ſẽtẽtia nõ
C eſt improbabilis, præſertim ſi (vt Græca frequentiùs habent) Matthæus *acetum* ſcripſit. Non enim placet, vt aceti nomine vinum ad corruptionem tendens explicemus: alioqui etiam poſſet eodem modo exponi aliud acetum, quod poſt crucifixionẽ ei datum eſt: & eodem modo poſſet explicari prophetia, vnde non poſſet conſtare verum & proprium acetum Chriſto fuiſſe propinatum. Et eadem ratione non placet, vt apud Matth. nomine *fellis* intelligamus amaritudinem myrrhæ. Non enim metaphoris vti neceſſe eſt, vbi proprietas poteſt retineri verborum. Si verò (vt probabilius eſt) Matth. non *acetum*, ſed *vinum*, ſcripſit (in quo Græci codices ſunt emẽdandi: facilè enim potuerunt corrumpi, propter vocis ſimilitudinem, vt Ianſe-
D nius notauit) hoc (inquam) poſito, facilè defendi poteſt, illud vinũ fuiſſe vnũ & idem, dũmodo myrrhatũ & felle mixtũ cẽſeatur. Si cui verò placuerit fuiſſe diuerſa, non repugnabit Euangelio, aduerſabitur tamen ferè omnibus expoſitoribus. Rurſus an illud vinum myrrhatum fuerit tam pretioſum (vt Baronius ſcribit) nihil incertum eſt, & difficile eſt creditu tãta diligentia & cura in crucifixorum vſus fuiſſe conditum. Nam ſi dicamus hoc beneficium ſpecialiter fuiſſe Chriſto collatum, propter ſpecialem alicuius deuotionem: id non fit probabile, cùm Pſal. 68. de illo ſcriptum ſit, *Conſolantem me quæſiui, & non inueni*, ac ſtatim ſubdatur, *Dederunt in eſcam meam fel*: nam ij qui eũ amore proſequebãtur, vel non audebant illi ſubuenire, vel præ ni-
E mio dolore vix poterant, vel certè intelligebant non fore hoc illi gratũ. Si autem dicamus huiuſmodi vinũ ſolitum eſſe dari hominibus dãnatis ad mortem, etiã id difficile credi poterit, præſertim cùm authores ſcribant illam pretioſam myrrhinam in vaſis myrrhinis, quæ ſunt pretioſiſſima, & rariſſima, admixtis variis & pretioſis rebus, ſolere condiri. Faciliùs ergo credi poterit in eo vino admixtũ aliquid myrrhæ, non ex odio ſed ex conſuetudine, neq; ob delicias & guſtum (fortaſſe enim amarum erat) ſed quòd eſſet efficacius ad confortandum hominem, & impediendum, ne vapores caput hominis occuparent, vt ibidem ex Ariſtot. Baronius refert. Nam ſi hunc effectum efficere poteſt vas myrrhinum, eundem poterit præſtare myrrha vi-

Theoph. — *Cæſ. Baron.* — *Vinum myrrhinum, ſeu myrrhatum.* — *Quale vinum ante crucifixionẽ Chriſto datum.*

no immixta. Sed hæc ſint ſatis de re incerta, concordia enim Euangeliſtarum ſatis ex dictis conſtat.

Dubium.

Quæri verò poteſt, cur Chriſtus illud vinum non biberit? De vino felle mixto, ait Theophyl. fuiſſe mortiferum, & habuiſſe venenũ admixtum, & quia Chriſtus elegerat mortem crucis, & non aliam, noluiſſe accipere. Sed hoc non video, quo fundamento dictum ſit. Hieronymus ad myſticos ſenſus recurrit. Ait enim guſtaſſe, ſed non bibiſſe, vt ſignificaret, ſe mortem guſtaturum, non tamẽ in ea permanſurum. Alij dicunt ſignificaſſe, guſtaſſe ſe peccati pœnam, nõ tamẽ bibiſſe culpam. Fortaſſe literalis ratio eſt, quia tunc non indigebat potu, & noluit bibere ſine cauſa. Vel certè noluit tunc extinguere ſitim, vt vehementiùs eam in cruce pateretur. Tũ quia hæc maior pœna erat, quàm illa, quæ eſſe poterat in vini amaritudine. Tum etiam, vt in cruce impleretur prophetia, quæ de ſiti Chriſti erat prædicta. Si autem vinum myrrhatum erat dulce & pretioſum, illud nec guſtare voluit, cùm vinum felle permixtum ſaltem guſtauerit, vt omnem conſolationem omnino reſpueret. Deniq; ipſe dixerat in cœna, non guſtaturum vinum vſque ad mortẽ quod voluit obſeruare.

Spongia aceto plena Chriſto in cruce pendenti oblata.

Tertiò dicendum eſt, Chriſto iam crucifixo & in cruce pendenti in ſpongia propinatum fuiſſe acetum. Hoc conſtat ex omnibus Euangeliſtis. Sed ſupereſt inter expoſitores controuerſia, an Euangeliſtæ omnes de eodem potu loquantur. Et ratio dubij eſt, quod Matth. & Marc. dicunt ſpongiam fuiſſe arundini vel calamo impoſitam, Ioannes autem inquit: *Illi autem ſpongiam plenam aceto hyſſopo circũponentes, obtulerant ori eius.* Propter quod Cyril. Alexandr. 12. libro in Ioann. cap. 35 docet diuerſas fuiſſe has actiones. *Alij* (inquit) *calamo, alij ligno hyſſopi potum Ieſu offerebant.* Sed hæc dubitandi ratio non cogit ad hoc aſſerendum: nam ſi lignum hyſſopi ſatis eſſe poterat ad ſuſtinendam ſpõgiam, nõ eſt difficile intelligere, ipſummet vocari potuiſſe arundinem, vel calamum, & ita ſentiunt Theophylact. & Euthym. eſt tamen per ſe difficile creditu, lignum ſeu culmum hyſſopi fuiſſe aptum ad hoc munus, cùm hyſſopus herba ſit humilis, & mollis, quæ non emittit longum neque durum calamũ, vt videre licet in Plinio libro 26. capite quarto, Dioſcoride libro 3. capite 28. Vnde 3. Reg. 4. de Salomone dicitur, *Diſputauit ſuper lignis, à cedro, quæ eſt in Libano, vſque ad hyſſopum, quæ egreditur de pariete,* quaſi diceret, quæ eſt minima herba. Quocirca hæc difficultas non tam eſt de concordia Euangeliſtarum, quàm de intelligentia Ioannis, quomodo ſcilicet potuerit ſpongia hyſſopo circũponi. Quidam igitur dicunt ſpongiam non fuiſſe impoſitam hyſſopo: ſed potiùs hyſſopum mixtũ aceto, & ſpongiam fuiſſe illo liquore, ex aceto & hyſſopo confecto, imbutam. Hanc interpretationem indicauit Theophylact. in Ioannem, & eam defendit Baronius loco citato, quam dicit eſſe accommodatam textui Græco. Sed planè repugnat verbis Ioannis, cùm apertè dicat, ſpongiam aceto plenam, hyſſopo fuiſſe circũpoſitam, & non è contra acetum fuiſſe hyſſopo conditum. Et textus Græcus eodem prorſus modo habet, quo Latinus vulgatus. Caietan. ergo reſpondet ſpongiam fuiſſe ligatam calamo, nexu herbæ hyſſopi. Sed, vt verba Ioannis meliùs accommodentur, intelligi poteſt, in ſummitate arundinis factum eſſe ex herba hyſſopi, receptaculum quoddam, & veluti caniſtrum, in quo facilè poſſet immitti ac ſuſtineri ſpongia. Atq; hac ratione propriiſſimè intelligitur, ſimul fuiſſe ſpõgiam impoſitam & calamo & hyſſopo. Qui modus fit etiam veriſimilis ex eo, quòd accommodatior erat, vt facilè poſſet ſpõgia poni in ſummitate calami, abſque alio vinculo, & nexu.

Matth. 27. Marc. 15. Ioan. 19. Cyril. Theoph. Euthym. Hyſſopus herba. Plin. Dioſcori. 3. Reg. 4. Theoph. Baron. Caiet. Hyſſopo ſpongia quomodo impoſita.

Dubium.

Maiorem rationem dubitandi affert differentia ſuprà tacta in enarratione Euangeliſtarũ. Nã Ioannes dicit Chriſto ſitienti, & propria voce ſitim explicanti, datum eſſe hunc potum. Alij verò dicunt poſt verbũ illud, *Eli Eli,* &c. quendam ex iis, qui aſtabãt, per iocũ, & irriſionem accepiſſe ſpongiam, vt ei potum daret. Propter quam varietatem videtur poſſe defendi ſententia illa Cyrilli, ſæpius datum eſſe acetum Chriſto in cruce pendenti. Cui etiam fauet modus loquendi Lucæ, *Illudebant ei milites, accedentes, & acetum offerẽtes ei, dicentes, Si tu es Rex Iudæorum, ſaluum te fac.* Sed tamen verior ſententia eſt, de eadem re Euãgeliſtas eſſe loquutos. Statim n. poſt illa verba, *Deus Deus meus, vt quid dereliquiſti me?* Chriſtus protulit aliud verbum, quod ſolus Ioannes ſcripſit, *ſitio*, quod propriè & de ſiti corporali intelligendum eſt. Reuera enim ſitiebat, & (vt Cyrillus ſuprà notauit) naturale ei fuit vehemẽtem ſitim pati, quia ab hora cœnæ nihil biberat, & ſemper vigilauerat, multúmque laborauerat, ac vehementi agonia & triſtitia ſudorem ac ſanguinem emiſerat. Denique cruci affixus ferè totum ſanguinem fuderat, ac pene exhauſtus fuerat. Quæ omnia ex natura rei acerbam ſitim excitare poterant, quam Chriſtus explicare voluit (præter myſticos & ſpirituales ſenſus) vt oſtenderet ſe non ſolũ exteriùs ſed etiam interiùs vehementer torqueri. Sciens etiam inde futurum fuiſſe, vt Scripturæ implerentur, dum Iudæi vel milites mouerentur ad nouam pœnam & iniuriam illi inferendam in Scripturis prædictam, quam ipſe non recuſabat, quamuis eorum actionem non intenderet. Occaſione igitur illius verbi à Chriſto prolati, oblatum eſt illi acetum, quod Ioannes explicauit. Alij Euangeliſtæ quamuis hoc prætermiſerint, non tamen negarunt. Quod autem Lucas in plurali loquitur, intelligendum eſt, ſicut ſuprà diximus, per ſyllepſim, ſeu ſynecdochem. Nam quod fit à multitudine, quamuis per vnum fiat, ſolet dici factum eſſe à pluribus.

Ioan. 16. Cyril. Reſponſio. Sitis Chriſti de cruce pendentis vnde orta. Matth. 27. Ioan. 9.

Dubium.

Sed inquiri hîc ſolet, quomodo tam facilè potuerint ad manum haberi ſpongia, aliáque inſtrumẽta neceſſaria ad dandum potum Chriſto iam in crucem acto. Reſponſio communis Caietan. Ianſenij, & aliorum eſt, fuiſſe conſuetudinem deferendi acetum quo potarent crucifixos, eorúmque mortem accelerarent. At verò Cæſar Baronius ſuprà contendit ſpongiam, acetum, & hyſſopum adduci ſolita, vt cruciatus eſſet productior, & vehementior. Quia illa omnia apta erant ad ſiſtendum ſanguinem, ſiue acetum potaretur, ſiue vulneribus applicaretur, vt ex Plinio & aliis colligit. Sed ipſe in eo diſcurſu ſupponit acetum illud fuiſſe hyſſopo conditum, quod nobis ſuprà non placuit. Dici tamen in præſentia poteſt, ſatis eſſe, quod vtcunque ſit hyſſopo admotum. Nam & per ſe habet ad hoc virtutem aliquam, & inde poteſt maiorem participare, ſicut ex coniunctione etiam cum ſpongia ad eum effectum dicitur reddi efficacius. Aliud tamen videtur huic ſententiæ obſtare, quia veriſimilius eſt voluiſſe milites & Iudæos mortem crucifixorum accelerare potius, quàm retardare, illos quidem, vt ſeſe expedirent, neque cogerentur ibi diutius adeſſe ad cuſtodiã damnatorum, hos verò, quoniam ſecundùm legem oportebat eadem die crucifixos è patibulo deponere. Quę coniectura magis vrgebat in morte Chriſti: tum quia ex odio, & timore tumultus, vehementer optabant illum citiſſimè occidere. Tum etiam, quia erat dies feſtus. Sed hæ coniecturæ facilè ſolui poſſunt. Quia milites non poterant immutare eam conſuetudinem, ſi à iudicibus ſtatuta erat, neque Romani Iudæorum legibus aſtringebãtur. Quare cùm hæc ſententia principiis philoſophicis ſit magis conſentanea, & Scripturæ & Patribus non repugnet, præferenda videtur. Nam etiam Lyranus ſuprà Matth. priorem ſententiam reiicit. Etenim illa ſine vllo fundamento

Cæſ. Bar. Acetũ Chriſto in cruce cur datum.

mento aſſerit, acetum potatum habere vim ad accelerandum mortem.

Dubium. Vltimò tandem circa hunc Chriſti cruciatum inquiri poteſt, cur ſicut ad expletionem prophetiæ propinatum fuit Chriſto acetum in potum, non etiam datum fuit fel in cibum. Vtrumque enim Pſal. 68. prędictum erat, *Dederunt in eſcam meam fel, & in ſiti mea potauerũ me aceto.* *Pſal. 68.* Neq; enim negari poteſt, quin vtraque pars huius prophetiæ Chriſtum reſpiciat, cùm vtraque ab Euangeliſtis de Chriſto explicata ſit. Reſpondent quidam ex Aug. ſuper Pſal. 88. illa verba, *Aug.* *Dederunt in eſcam meam fel*, per modum prouerbij eſſe intelligenda, id eſt, incredibili acerbitate dolorum me cruciarunt. Eſt enim phraſis hæc in Scriptura trita ſatis, ac peruulgaris. Quam expoſitionem indicant etiã Theodoret. & Baſil. ſic exponentes; *Ipſum cibum amarum mihi reddiderũt, quia cibus in dolore & anguſtia ſumptus, etiã ſi ſuauis ſit, amarus redditur.* Hæc expoſitio mihi non probatur, quia non ſeruat Scripturæ proprietatem abſque ſufficienti cauſa. Alioqui etiã potũ aceti poſſemus metaphoricè interpretari. Cur enim vnam partẽ potius quàm aliã propriè intelligemus? *Euthym.* Euthym. igitur partim ſuper Pſal. 68. partim ſuper Matth. multa commentatur, vt explicet hoc eſſe ad literã impletum, & dicit fieri potuiſſe, vel, vt aliqui porrexerint Chriſto fel ad manducandum, vel fragmẽta fellis aridi pro buccella panis, aceto vinóve diluta dediſſe. Sed hæc, licèt vera eſſe poſſint: tamen quia non colliguntur ex Euangelio, non videntur probanda. Nam iuxta hanc reſponſionem ſequitur, ſaltem ex Euangeliis nõ ſatis oſtendi, illam prophetiam fuiſſe impletam. Quod videtur eſſe præter intentionem Matth. *Matth. 27.* qui non ſine cauſa fel nominauit, & expreſſit, vt communiter expoſitores ibi intelligunt, & Hieron. Pſal. 68. & Ruinus in Symbolo, & Tertul. lib. contr. Iudæos, c. 10. *Hieron. Ruffin. Tertul.* Cenſeo igitur, primam partem illius prophetiæ impletam eſſe, quando ante crucifixionem datũ fuit Chriſto vinũ felle permixtum. *Reſponſio.* Quia etiam ſi fel datum ſit in vino, verè dicitur datum eſſe in cibum. Non enim ita ſentiunt intelligenda verba Pſalmi, *Dederunt in eſcam meam fel*, id eſt, in cibo meo miſcuerunt fel: ſed ipſum fel dederunt mihi in eſcam: *Fel Chriſto in eſcam quomodo, vel quãdo datum.* hoc autem veriſſimè ac propriiſſimè dicitur, etiamſi id, quod datur in cibum, vino vel alteri liquori permixtum detur, vt ſorberi potius poſſit, quàm comedi, quod ſatis conſtat ex vulgari & communi loquendi modo. Verè enim dicitur auis dari in eſcam, etiamſi comminuta vel in ius redacta præbeatur. Et hæc eſt (vt exiſtimo) intelligentia antiquorum Patrum, & propter hanc cauſam Tertul. ſuprà ita legit prædicta verba Pſalmi, *Miſerunt in potum meum fel.* *Tertul.* Lactant. verò lib. 4. c. 18. dicit illa verba Pſalmi impleta eſſe in cibo, & potu, quæ antequam Chriſtum Iudæi crucifigerent, illi obtulerunt. *Lactan.*

SECTIO IV.

Vtrùm Chriſtus verbis, quæ in cruce protulit, teſtamentum condiderat.

HAnc propono dubitationem, tum vt occaſionem nobis præbeat breuiter explicandi verba, quæ Chriſtus in cruce loquutus eſt; tum etiam quod ad intelligenda nonnulla Scripturæ teſtimonia fideique myſteria conducere poteſt. Eſt igitur in primis ſupponendum, teſtamentum propriè ſignificare vltimam hominis voluntatem, qua de ſua hæreditate diſponit, vt conſtat ex communi vſu huius vocis. Quia verò hominis voluntas non ſit data hominibus niſi per aliquod ſignum, aut inſtrumentum, ideo ipſum etiam inſtrumentum, quo voluntas teſtatoris continetur, ac panditur, *teſtamentum* ſolet appellari, & vtraque ſignificatio ad Deum eſt in Scripturis tranſlata. Voluit enim Deus homines eſſe

A participes hæreditatis ſuæ. Et hanc ſuam voluntatem variis modis conteſtatus eſt, vnde hæc voluntas Dei hominibus ſignificata, *teſtamentum* dicitur. *Teſtamentum Dei quod ſit.* Tamẽ quia hæc voluntas Dei manifeſtaretur homini per modum promiſſionis non abſolutæ, ſed conditionatæ, ideo teſtamentum Dei dicitur etiam fœdus, & pactum. Vnde Aug. lib. 1 locutionum de Geneſi, num. 94. *Amani* (inquit) *Scriptura pro pacto ponere teſtamentum.* *Auguſt.* Et ideo vbi Exod. 24. legimus, *Hic eſt ſanguis fœderis*, Paul. ad Heb. 9. citat, *Hic eſt ſanguis teſtamenti*, & vbi Geneſ. 17. circũciſio dicitur *ſignum fœderis*, Eccleſ. quadrageſimo quarto dicitur, *In carne eius ſtare fecit teſtamentũ.* *Exod. 24. Hebr. 9. Geneſ. 17. Eccleſ. 44.* Rurſus quia conditio, ſub qua Deus ſuam hæreditatem promittit, eſt obſeruatio mandatorum eius, ipſum etiam Dei

B præceptum, *teſtamentum* appellari ſolet, vt Ioſue 7. *Tranſgreſſus eſt teſtamentum meum, quod diſpoſui ad eos*, vt ibi notauit Aug lib. quæſtionum in Ioſue. *Ioſue 7. Aug.* Hinc deniq; diſtinguuntur duo teſtamenta in Scripturis, *nouum*, & *vetus*, vt conſtat Ierem. 31. ad Galat. 4. ad Hebr. 8. *Teſtamentum nouũ & vetus. Ierem. 31. Galat. 4.* quæ diſtinguuntur tum in diuinis promiſſionibus, quæ in teſtamento veteri præcipuè erãt temporales: in nouo autem ſpirituales, & æternæ: iuxta illud, *Melioris teſtamenti mediator eſt, quod in melioribus repromiſſionibus ſancitum eſt*, ad Heb. 8. *Hebr. 8.* Tum quia illud continebat præcepta externa, & carnalia: hoc autem interna, & ſpiritualia, iuxta illud, *Pactum feriam cum domo Iſrael. Dabo legem meam in viſceribus eorum, & in corde eorum ſuperſcribam eam*, ad Heb. 8. *Ierem. Hebr. 8.* Denique illud ſacramenta ha-

C bebat egena, & infirma, vnde iubebat, ſed nõ iuuabat: hoc verò habet ſacramenta efficacia gratiæ, quibus plurimum iuuat ad implendum, quod iubet, vt latiſſimè tractat Auguſt. lib. toto de ſpiritu & litera, præſertim c. 25. & lib. quæſtionum in Exodum, quæſt. 166. & lib. 3. contra duas Epiſt. Pelagian. cap. 4. *Auguſt.* Hinc denique ipſæ Scripturæ, in quibus hæc voluntas & promiſſiones Dei continentur, *teſtamentum nouum* & *vetus* dicuntur, tanquam inſtrumenta Dei voluntatem continentia, & ſignificantia. Præcepta etiam ipſa vetera, & noua poſſunt dici *vetus*, & *nouum teſtamentum*, ac denique ipſa ſacramenta, quæ etiam ſunt ſigna vel inſtrumenta pacti, promiſſioniſque diuinæ.

Secundò ſupponendum eſt, Chriſtũ Dominũ teſtamentũ condidiſſe nõ vetus & temporale, ſed nouum,

D & æternũ. *Teſtamentum nouum, & æternum Chriſtus condidit.* Hoc in primis conſtat ex Paul. Hebr. 7. dicente, *Melioris teſtamenti ſponſor factus eſt Ieſus*: vocat autem *ſponſorem*, *Heb. 7.* quia (vt dicebamus) diuinum teſtamentũ per modum pacti & promiſſionis fit, dando leges & præcepta, & promittendo hæreditatem ſeruantibus ea, & ideo c. 8. vocat Chriſtum, *Mediatorem noui teſtamẽti.* *Hebr. 8.* Quia Deus per Chriſtum nouũ Teſtamentũ condidit, & bona illius repromiſit, quæ ſuo ſanguine idẽ Chriſtus nobis promeruit, & ideo ſanguis eius dicitur, *Sanguis noui teſtamẽti æterni*, Marc. 14. Luc. 22. & 1. ad Corinth. 11. & ad Heb. 13. dicitur, *Sanguis teſtamenti æterni.* *Marc. 14. Luc. 22. 1 Cor. 11. Hebr. 13.* Quin Chriſtus teſtamentum quod condidit, ſuo ſanguine ita confirmauit, vt in æternum duraturum ſit, vel ſimpliciter, quantum ad bona, quæ pro-

E miſit, vel vſque ad finem ſæculi, quoad leges, & ſacramẽta, quæ ſtabiliuit. Et hinc colligitur, Chriſtum ante mortem ſuam condidiſſe hoc teſtamentum, quia prior debet eſſe inſtitutio teſtamenti, quàm mors teſtatoris, teſtamentũ enim morte confirmatur, vt Paulus docuit ad Hebr. 9. *Alioquin* (inquit) *nondum valet, quamdiu viuit, qui teſtatus eſt*, *Hebr. 9.* vbi de Chriſto Domino loquitur: ſupponit ergo Chriſtum dum vixit, teſtamentum cõdidiſſe. Loquimur autem de teſtamento, vt ſignificat vltimam voluntatem verbis aut ſignis ſufficienter expreſſam, ſiue ſit ſcriptum, ſiue non, hoc enim nihil ad rem præſentem refert.

His ergo poſitis difficultas ſupereſt, an Chriſtus Dominus in cruce poſitus, hoc teſtamentum con- *Prima ſententia.*

diderit,

diderit, vel antea, prima ſententia eſſe poteſt, Chriſtum in cruce teſtamentum condidiſſe. Primò, quia ſi verba Chriſti in cruce ſpectemus, inueniemus omnia, quæ in prudenti teſtamento condendo obſeruari ſolent. Primò enim ſolet is, qui teſtatur, animam ſuam Deo offerre, & cõmendare: hoc Chriſtus in cruce præſtitit. Secundò ſolet, qui teſtatur, ſi ab aliquibus paſſus eſt iniurias, eas in teſtamento remittere, quod etiam Chriſtum in cruce feciſſe legimus. Tertiò, qui teſtatur, prouidere ſolet filiis, ſi eos habet, vel parentibus, ſi eius ope indigent, vel amicis: Chriſtus autem in cruce, & matris curam habuit, & amici Ioannis, ac ſpiritualis filij. Vnde Ambroſ. Epiſt. 82. in fin. *Teſtabatur in cruce Chriſtus, & inter matrem atque diſcipulum diuidebat pietatis officia.* Denique hæreditatem promittit qui teſtatur: hãc Chriſtus latroni pollicetur in cruce, & in perſona eius omnibus in ſe credentibus, ac verè pœnitentibus. Secundò ibi concurrebant omnes circumſtantiæ ad condendum teſtamentum neceſſariæ. Solet enim teſtamentum, quando neceſſitas aut periculum priùs nõ vrget, in fine vitæ inſtitui: Chriſto autem nullam imminebat periculũ, cùm horã mortis ſuæ præſciret; nõ ergo illi fuit neceſſarium teſtamentum condere ante vltimum vitæ terminum. Fuit autem conueniens vſque ad illud tempus differre, tum vt oſtenderet in ſua voluntate & conſilio omnia momenta eſſe poſita, tum etiam, vt ſe oſtenderet liberum, ſuíque iuris, etiam ſi clauis fixus, & in hoſtium poteſtate, quaſi vinctus & captiuus eſſe videretur. Deinde vt teſtamẽtum eius ſtatim ac eſſet abſolutum, ſeu (vt ita dicam) immediatè pòſt morte confirmaretur. Tãdem quia vt teſtamẽtum ſit validum, oportet, vt ſolenne ſit, & corã teſtibus fide dignis fiat, teſtamentum autem in cruce inſtitutum, maximã ſolennitatem habuiſſe neceſſe eſt. Nã publicè & coram omni plebe fiebat, & in loco alto, ac voce publica, vt à nemine poſſit ignorari, & corã teſtibus fide digniſſimis, Maria Virgine, Ioanne Euangeliſta, Magdalena, & aliis. Tertiò tunc Chriſtus condidit teſtamẽtum nouum, quãdo abrogauit prius. Quia, ſicut Paulus ait ad Hebr. 8. *Dicẽdo nouum, veterauit prius: quod autem antiquatur, & ſeneſcit, prope interitũ eſt*, ita nos dicere poſſumus inſtituendo nouum teſtamentũ abrogaſſe prius. Sed Chriſtus in cruce pendẽs, dixit, *Conſummatum eſt.* Quo verbo ſignificauit impletas fuiſſe omnes prophetias, omnéſque vmbras, & figuras, & conſequenter conſummatum teſtamentum quod in illis fundabatur: ergo illo verbo ſignificauit Chriſtus & nouũ Teſtamentũ fuiſſe tunc plenè cõditũ, & antiquũ ablatũ, vt explicuit D. Th. hîc q. 47. ad 1.

Ambr. — Heb. 8. — Ioan. 19. — D. Thom.

2. Sententia. Secunda ſententia eſſe poteſt Chriſtum Dominum non in cruce ſed in nocte cœnæ condidiſſe Teſtamentum nouum. Hæc videtur antiquorum Patrum ſentẽtia, Damaſ. libro 4. cap. 14. *Cũ voluntariam* (inquit) *mortẽ noſtra cauſa ſuſcepturus eſset, ea nocte, qua ſeipſum tradebat, Teſtamentum nouum ſanctis ſuis diſcipulis, & Apoſtolis, ac per illos omnibus, qui in eum credunt, inſtituit.* Indicauit enim Tertul. lib. 4. contra Marc. c. 40. vbi de myſterio, quod Chriſtus in cœna perfecit, ſermonem habens, inquit: *Sic, & in calicis mentione teſtamentũ conſtituit ſanguine ſuo obſignatũ.* Vbi alludit ad verba, quæ Chriſtus in cœna protulit, *Hic eſt ſanguis meus noui Teſtamenti*, illius ſcilicet, quod ipſe tunc condebat. Quod etiã ſignificauit Chryſoſtomus homil. 83. in Matth. dicens: *Hoc ipſum nouum Teſtamentum cõfirmat. Et quemadmodum vetus pecudes, & vitulos habebat, eodẽ modo nouum Dominicum poſcet ſanguinem.* Et idem ſentit Ambroſ. 1. ad Corinth. 11. Secundò hoc idem probatur ex verbis Chriſti Luc. 22. *Hic calix nouum teſtamentum eſt in meo ſanguine*, vel (vt Matth. & Marc. habent) *Hic eſt ſanguis noui teſtamenti.* Quo loco omnes expoſitores Chryſoſt. Theoph. Euthym. Anſel. Ambroſ. aduertunt

Damaſ. — Tertul. — Chryſ. — Ambr. — Luc. 22. — Matt. 26. — Marc. 14. — Chryſ. — Theoph. — Euthym. — Anſel.

A oppoſuiſſe Chriſtum ſanguinem ſuum ſanguini hircorum & vitulorũ, quo antiquum teſtamentum ſancitũ eſt, dicente Moyſe Exod. 24. *Hic eſt ſanguis teſtamenti, quẽ mãdauit Deus ad vos.* Sicut ergo Moyſes dicens illa verba obſignauit vetus Teſtamẽtũ, ita Chriſtus dicẽs: *Hic eſt ſanguis noui teſtamẽti*, nouũ teſtamẽtũ obſignauit. Nõ poteſt autẽ teſtamentũ obſignari, niſi etiã cõdatur: ergo ibi etiã cõditũ eſt nouũ teſtamentũ. Tertiò ex iis, quæ geſta ſunt in cœna. Ibi n. Chriſtus præcipua præcepta legis nouæ diſcipulis tradidit, nimirum præceptũ charitatis, *Hoc eſt præceptũ meum vt diligatis inuicẽ*, & illud, *Mandatum nouum do vobis*, & præceptum noui ſacrificij, *Hoc facite in meam commemorationẽ.* Quibus etiã verbis vſum præcipui ſacramenti præcepit. B Ibidẽ etiam facta eſt promiſſio remiſſionis peccatorũ, quæ virtute continet promiſſionem gratiæ, & gloriæ, & non eſt facta vni, vel alteri: ſed omnibus præſentibus, & abſentibus. *Qui pro multis effundetur in remiſſionẽ peccatorum.* In his autem quaſi in primis quibuſdã capitibus continetur nouũ teſtamẽtum, in quo per ſe & eſſentialiter tantùm ſunt præcepta fidei viuæ, & ſacramentorũ cum promiſſione æternæ hæreditatis. Deinde hoc totum geſtum eſt coram legitimis teſtibus qui futuri erant principes Eccleſiæ, *& miniſtri noui teſtamẽti.* 2. ad Cor. 3. quod miniſterium in eadem cœna ſũt conſequuti. Nã illis verbis, *Hoc facite in meã commemorationẽ*, ordinati ſunt ad ſacerdotes, & *diſpenſatores myſteriorum Dei.* 1. ad Cor. 4. nõ debuerunt autem miniſtri C teſtamẽti ante ipsũ teſtamentũ initiari, ſed in ipſo teſtamẽto ſolẽt inſtitui. Deniq; tẽpus illud aptiſſimũ erat ad teſtamẽtũ cõdendũ: quia tũc Chriſt⁹ vale dixit diſcipulis ſuis, vt ad paſſionẽ, & mortẽ iret. Vnde oportuit, vt pri⁹ diſponeret ea, q̃ ad nouũ teſtamẽtũ pertinebãt.

Exod. 24. — Ioan. 13. — Luc. 22. — Matth. 26 — 2. Cor. 3. — Luc. 22. — 1. Cor. 4.

Tertia ſententia eſſe poteſt, Chriſtũ neque in cœna, neq; in cruce teſtamentũ condidiſſe, ſed paulatim in diſcurſu vitæ ſuæ, præſertim à baptiſmate, & prædicatione ſua. Fundamentũ eſt, quia condere teſtamentum nouũ nihil aliud fuit, quã legẽ nouã ferre ſub expreſſa promiſſione gratię, remiſſionis peccatorũ, ac regni cœlorũ, noua ſacramẽta, ac nouum ritũ colẽdi Deũ inſtituendo. Sed Chriſtus non præſtitit hoc in ſola cœna, & cruce, ſed prædicto tempore. Nã ſtatim à principio D prædicationis cœpit promittere regnũ cœlorũ, eámq; promiſſionem ſæpiſſime in diſcurſu prædicationis ſuæ confirmauit. Deinde vel in Baptiſmo, vel paulo pòſt ſacramentum Baptiſmi inſtituit, qui eſt quaſi fundamentum ſeu initium nouæ legis, & ianua, qua Chriſti hæreditatẽ adimus. Rurſus alia ſacramenta diſcurſu temporis inſtituit, nec de omnibus conſtat quando ſunt inſtituta, quamuis conſtet de aliquibus. Ad hæc præceptum Fidei de ſuo aduentu ac de diuinitate ſua, quæ eſt vna ex præcipuis conditionibus noui teſtamẽti multo ante cænã ſufficienter prædicauit, ac promulgauit Chriſtus Dominus: ergo non vno vel alio definito actu ac tempore condidit hoc teſtamẽtũ: ſed ſucceſſione temporis, ac diuerſis actionibus. Ex hoc au- E tem diſcurſu (ſi rectè procedit) apertè colligitur, nouũ teſtamentum nõ fuiſſe à Chriſto integrè cõditum ante mortẽ. Multa enim ex præcipuis, ac valde neceſſariis, addita ſunt poſt reſurrectionem eius. Nã eo tẽpore inſtitutum eſt ſacramentum pœnitentiæ, & præceptum confeſſionis latum: imò & præceptum baptiſmi antea datum non erat. Monarchia etiã Eccleſiaſtica poſtea inſtituta eſt, & ſuprema, poteſtas Petro delegata, antea enim ſolùm erat promiſſa hæc autem omnia cõſtituunt integrè nouã legem, ſeu nouũ teſtamẽtum.

3. Sententia.

Vt rem hanc exactè explicemus, duplici ratione Chriſti perſonam conſiderare poſſumus. Vno modo vt perſonam publicam, id eſt, vt caput & authorem ſummúmque Eccleſiæ Pontificem, ac legiſlatorem. Secundò, vt perſonam priuatam habentem pro-

priam aliquam & ſpecialem cognitionem. Sicut enim ſolet diſtingui duplex ratio in gratia Chriſti, ſcilicet capitis,& priuatæ perſonæ,ita nos hanc duplicem rationem in eius voluntate conſiderare poſſumus, & ſub vtraque intelligi poteſt condere teſtamentum, & declarare vltimam voluntatem ſuam. Et nouum quidem teſtamentum propriè condidit vt caput & Pontifex Eccleſiæ. Quia condidit illud vt legiſlator, & quatenus virtutem habet ad infundendam gratiam,& gloriam in cohæredes ſuos. Vt priuata autem perſona diceretur condere teſtamentum ſi tantùm vt homo ex bonis temporalibus & humanis aliquid legaſſet.

Chriſtus vt caput & Pontifex Eccleſiæ nouum Teſtamentum in cruce non condidit.

Dico ergo primò, Chriſtus Dominus vt caput & Pontifex Eccleſiæ nullo modo inſtituit teſtamentum nouum in cruce pendens. Hæc concluſio probatur: Quia Chriſtus in cruce nullū verbum protulit, quod ad hoc teſtamentum condendū pertineat. Quod breuiter oſtenditur diſcurrendo per ſingula verba,quæ in cruce protulit, quæ ſeptem ab Euangeliſtis referuntur.

Prima Chriſti in cruce pendentis vox. Luc.23. Iren.orat. Cyprian.

Primū eſt illud, *Pater dimitte illis,nō enim ſciunt quid faciunt.* Quod retulit Lucas cap.23. Quibus verbis oſtenditur,in primis (vt Irenæus ait lib.3.contra hæreſ. cap.20.)longanimitas,patientia, miſericordia,& bonitas Chriſti,dū etiam eos,qui ipſum occidebant,excuſat,pro eiſq; orat. Deinde (vt ait Cyprian. ſerm. de paſſione)oſtendit ſe Chriſtus in verbis illis Pōtificem ac mediatorem inter Deū,& homines. Quia,vt Paul. dicit ad Hebræos 5. *Pontifex ex hominibus aſſumptus,pro hominibus conſtituitur in iis quæ ſunt ad Deum, vt offerat dona & ſacrificia pro peccatis, vt condolere poſſit iis, qui ignorant,& errant.* Vnde Leo Papa ſerm.4.de paſſione, *Paſſio*(inquit) *Chriſti ſalutis noſtræ continet ſacramenta, quam Dominus Ieſus ita ad omnium ſuſcepit ſalutem, vt inter clauos quibus ligno tenebatur affixus pro interfectoribus ſuis paterna clementia ſupplicaret, & diceret, Pater ignoſce illis,quia neſciunt quid faciūt.* Paulus autē ad Hebræos 5.de Chriſto Pontifice loquens ait, *Qui in diebus carnis ſuæ preces ſupplicationéſque ad eum, qui poſſit illum ſaluum facere à morte,cum clamore valido & lacrymis offerens,exauditus eſt pro ſua reuerentia.* Exauditus autē dicitur,ad oſtendendam vim & efficaciam illius orationis. Eo enim modo exaudita fuit oratio, qua Chriſtus exaudiri voluit. Vnde licèt nō omnibus crucifixoribus dimiſſum ſit peccatum, nihilominus tamen oratio Chriſti ſuum effectū cōſequuta fuit,quia Chriſtus(vt ait) Theophyl.Luc.23.non abſolutè voluit omnibus dimitti:ſed omnibus qui illius pœnitentiam agerent. Vnde Hieronym.in illa verba Iſai.27. *Idcirco ſuper hoc dimittetur iniquitas domui Iacob. Propter hoc*(inquit)*id eſt, propter Chriſti orationem auferetur peccatum eius,ſi voluerit agere pœnitentiam,& merebitur benedictionem Dei,qui ſibi maledictionem fuerat imprecatus,dicens, Sanguis eius ſuper nos,& ſuper filios noſtros.* Itaque ea ratione & veniam pœnitentibus obtinuit,& auxilium ſufficiēs,quo pœnitere poſſent. Adde etiam ex D. Th. ſuprà quæſt. 21.ar.4.ad 2.& Euthym.Luc.23.illa ratione obtinuiſſe Chriſtū efficax auxilium ad peccati remiſſionē cum effectu conſequendam:hoc tamen modo non eſſe factam pro omnibus,ſed pro prædeſtinatis tantū:& hoc ſenſu videtur dixiſſe Leo Papa ſerm. 11. *De eius orationis potentia fuiſſe,vt prædicatio Petri Apoſtoli ex iis qui dixerunt,Sanguis eius ſuper nos,& ſuper filios noſtros,multorum ad pœnitentiam corda conuerteret, & vno die baptizarentur tria ferè milia Iudæorum,fieretque cor vnum, & anima vna:paratorum iam pro eo mori, quem popoſcerant crucifigi.* Et ita etiam cenſent multi confeſſionem latronis,& centurionis,& eorum, qui *reuertebantur percutiens pectora ſua*,huic Chriſti orationi eſſe adſcribēdam. Denique multi exiſtimant propter hanc Chriſti orationem, Iudæorum ſupplicium per quadraginta & eo amplius annos dilatum eſſe, vt poſſent (ſi vellent)pœnitentiam agere, ſuíque peccati remiſſionem conſequi. Quod indicat Cyprian. ſuprà, vbi copioſè & eleganter de huius rationis efficacia tractat. At verò in huius orationis verbis nihil eſt quod ad teſtamentum nouum condendum pertineat, quia licèt Chriſtus exemplum nobis dederit pro inimicis orandi: non tamen illis verbis aliquid præcepit, vel promiſit, vel aliquem noui teſtamenti ritum inſtituit.

Heb.5. Leo Papa. Hebr.5. Oratio Chriſti de cruce precantis exaudita quomodo. Theoph. Hieron. Luc.23. D.Thom. Euthym. Leo Papa.

Secūda Chriſti pendentis in cruce vox. Luc.23.

Secundum verbum Chriſti in cruce fuit ad latronē: *Hodie mecum eris in paradiſo*,de quo multa in ſuperioribus dicta ſunt. Et hoc etiam fuit quidem verbū ſummi Pontificis,qui poteſtatem habebat excellentiæ ad remittenda peccata,& dandi gratiam ac perſeuerantiam in illa,atque adeò promittendi regnum cœlorum: ſed neque hoc verbum aliqua ratione ad nouū teſtamentum cōdendum ſpectauit. Sicut etiam cùm dixit Magdalenæ, *Remittuntur tibi peccata tua*, ille fuit quidam actus poteſtatis,excellentiæ,& remiſſionem peccatorū per eum præſtitit:non tamen propterea ad inſtitutionem noui teſtamenti pertinuit.

Luc.7.

Tertia Chriſti de cruce pendentis vox. Ioan.19.

Tertium verbum Chriſti fuit ad matrem, *Mulier, ecce filius tuus.* Et ad Ioannem, *Ecce mater tua.* Quod quidē fuit verbum pietatis & charitatis, quo oſtendit quanta cura & ſolicitudine res matris curabat, quantúmq; dolori eius & orbitati cōpatiebatur. Fuit etiam (vt Aug.dicit tract.119.in Ioānem)exemplum,quo docuit,quomodo ſint honorandi parentes. Per ſe autem conſtat,illa verba nihil pertinuiſſe ad noui Teſtamēti inſtitutionē. Imò neque illis verbis explicuit Chriſtus aliquem actum pertinētem ad ipſum,vt caput Eccleſiæ,ſeu vt perſonam publicam: ſed fuit actus perſonæ priuatæ,quæ curam gerebat matris ſuæ. Quamquam enim Cyrillus lib.12.in Ioan.cap.34.reprehendat eos, qui dicunt Chriſtum carnis coniunctione commotum fuiſſe, tamen non videtur negandum, quin propter ſpecialem coniunctionem, quam ſecundùm naturam humanam Chriſtus habebat cum Virgine, ſpecialem illius curam geſſerit,vt Auguſt.in.ſuprà docuit. Chryſoſtom. Theophyl.& Euthym.in Ioannē. Neque ipſe Cyrillus hoc negare potuit. Nam ſtatim ſubdit, illo actu,& reipſa nos docuiſſe Chriſtum honorādos eſſe parentes;ergo tunc Chriſtus loquutus eſt ad Virginē vt ad parētem. Imò Chryſoſtom.ait hoc facto obſtruxiſſe Chriſtum os Marcionis, *Nam ſi nō eſſet genitus*(inquit)*ſecundùm carnem,neque matrem habuiſſet,cuius gratia tantam circa eam ſolam habuiſſet prouidentiam?* Vnde eleganter Cyprianus ſerm.de paſſione Domini, *Conſidero te in cruce de matre ſolicitum,cui volenti loqui tecum, cùm euangelizares,negaueras retro actis diebus colloquiū. Nunc materno moueris affectu,& thalamum humanitatis tuæ cubiculario dilecto commendas,& prouides ſedulò benedictæ inter mulieres Apoſtolicam clientelam, & obſequium virginis,virgini diſcipulo tradis.* Senſus ergo Cyrilli eſt, Chriſtum nō fuiſſe cōmotum ex ſenſibili affectu, ſed ex ratione dictante matrem eſſe honorandam. Cur autē Chriſtus communi nomine *mulieris*, Virginem appellarit,dixi ſuperiùs diſputatione 1.huius tom.ſect.1. Quā etiam ob cauſam,eam potius Ioanni quàm alteri cōmendauerit,alterius negotij eſt. Dici autem poteſt breuiter,mortuū iam tunc fuiſſe Ioſephū (vt in ſuperioribus diximus) ex Apoſtolis verò ſolum Ioannem affuiſſe cruci,& ſua cōſtantia & amoris ſignificatione tantum honorem tantúmque beneficium meruiſſe:ad quod etiā plurimum cōtulit ſingularis eius puritas,& virginitas, & quod(vt par eſt credere)ſingulari amore Virginem proſequeretur (& quod caput eſt) quòd eum Chriſtus vnicè diligebat. Neque verò defuêre quidam,qui affirmarent, & ſcriptis proderent, tam efficacia fuiſſe illa Chriſti verba,vt proprium ac Phy-

Auguſt. Cyril. Aug. Theoph. Euthym. Chryſ. Cyprian.

ſicum

ſicum effectum effecerint, quē ſignificabant, vt ita veras & phyſicas relationes matris & filij, Virgini Ioanníque impreſſerint. Sed hoc fictitium eſt, & impoſſibile. Quia relationes non poſſunt imprimi ſine fundamento Illud tamen veriſimile eſt, Chriſtum illis verbis impreſſiſſe Virgini & Ioanni ſingularem quēdam mutuum affectum maternum ac filialem. Sed de hoc aliàs.

Matth.17.
Marc.15.
Quartum verbum eſt, *Deus Deus meus, vt quid dereliquiſti me?* De cuius ſenſu nihil hoc loco dicam, quoniam illud ſatis tractaui in priori tomo, diſputatione 33. ſect. 1. & inferiùs diſput 38. ſect. 2. iterum de illo ſermo redibit. Certum ergo eſt, verbū hoc, cùm nec promiſſionem nec præceptum contineat, ad rationem teſtamenti nullo modo pertinere, ſed ſolùm fuiſſe quandam oſtenſionem grauiſſimi doloris, & afflictionis, quam Chriſtus patiebatur in inferiori parte abſq; vllo ſolatio, quod in eam redundaret. Et eadem ratio eſt de quinto verbo, *ſitio*, de quo in præcedenti ſectione multa diximus. Vtrumque enim fuit prolatum tantùm ad explicandum dolorem animi, & corporis, vt vtriuſque veritas & acerbitas pœnæ manifeſtaretur.

Quarta & quinta Chriſti pendentis de cruce vox.

Ioan.19.
Sextum verbum, *Conſummatum eſt*, nullam inſtitutionem continet, nec promiſſionem, aut præceptum: ſed ſolā teſtificationem Chriſti, quòd iam prophetiæ cōpletæ eſſent, quæ de paſſionibus prædicta erant. Ac ſi diceret, nihil aliud iam ſupereſt in mea paſſione implendum, ſicut Luc. 18. dixerat, *Ecce aſcendimus Ieroſolymam, & conſummabuntur omnia quæ dicta ſunt à Prophetis de filio hominis.* Hic eſt enim ſenſus literalis illius verbi quod Chriſtus protulit, vt ſignificaret mortem ſuam non caſu accidere, ſed eo tempore ac modo, quo à Deo præordinata erat, & prędicta. Quod autem Teſtamentū vetus conſummaretur, id eſt, aboleretur, cōſequutū quidē eſt ex morte Chriſti, hoc tamen nō eſt propriè illo verbo ſignificatum. Quia nec verbū *conſummatum eſt*, id propriè ſignificat, nec tunc quando Chriſtus illud protulit Teſtamentum vetus exoleuerunt, ſed paulo pòſt in morte eius abrogatum eſt.

Sexta Chriſti de cruce pendentis vox.
Luc.18.

Septimum verbum fuit, *Pater in manus tuas commēdo ſpiritum meum.* Quod ſtatim præ ſe fert nihil continere ſub ſeſe, quod ad inſtitutionem Teſtamēti noui pertineat, neque prolatum eſſe à Chriſto, vt exerceret aliquod munus capitis, & Pontificis: ſed ſolùm vt oſtenderet affectum, pietatem, ac reuerentiam, quam erga Patrem habebat ſuum. Et aduenisſe iam tempus, de quo ipſe prædixerat Ioan. 15. *Exiui à Patre, & veni in mundum, iterum relinquo mundum, & vado ad Patrem.* Et vt confutaret hæreticorum blaſphemiam, qui propter ſuperiora verba, *Deus, Deus meus*, &c. deſperationē illi imponere auſuri erant. Nam in hoc verbo oſtēdit ſummā certitudinem, & ſecuritatē quòd ſuus ſpiritus eſſet ſub tutela & protectione Dei, hoc enim propriè metaphorica illa loquutio ſignificat, iuxta illud Sapientiæ 2. *Iuſtorum animæ in manu Dei ſunt, & nō tanget illos tormentum mortis: viſi ſunt oculis inſipiētiū mori, illi autem ſunt in pace*, & Deut. 33. *Omnes ſancti in manu illius ſunt.* Addunt etiam aliqui eo verbo indicaſſe Chriſtum certitudinem ſuæ reſurrectionis. Nam verbū illud *commendandi*, iuxta proprietatem verbi Græci ſignificat traditionem alicuius rei, veluti in depoſitū, vt ſeruetur, & poſt exiguum tempus reſtituatur.

Septima Chriſti pendentis in cruce vox.
Luc.15.
Ioan.15.
Sap.3.
Deut.33.

Ex his ergo omnibus ſatis conſtat, nullum in verbis Chriſti prolatis in cruce, veſtigium fuiſſe inſtitutionis teſtamenti noui, cùm tamen de ratione teſtamenti ſit, vt propriis & claris verbis inſtituatur. Dicet aliquis, non verbo ſed facto ipſo inſtituiſſe teſtamentum nouum, proprium ſacrificium offerendo, quo teſtamentum illud cōfirmatū eſt. Sed hoc nullius momenti eſt, quia aliud eſt obſignare teſtamentum, aliud

Obiectio.
Reſponſio.

A condere: ſicut etiam inter homines teſtamentum morte confirmatur, id eſt, ſtabile, & irreuocabile fit; nō tamē in ipſa morte fit. ſed factū ſupponitur. Adde (quod infra oſtendemus) illud ſacrificium crucis non fuiſſe ſacrificium proprium nouæ legis, vt propter ſolum illud poſſit dici aliquo modo tunc eſſe teſtamentum nouum conditum.

Dico ſecundò: Chriſtus Dominus vt caput & princeps Eccleſiæ præcipuè condidit nouū Teſtamentum in cœna, quoad id quod in eo eſt præcipuum, quamuis aliqua, quæ ad illius integritatem pertinent, aliis temporibus inſtituerit. Priorem partem huius aſſertionis probant, quæ adduximus in ſecunda ſententia. Et poteſt breuiter ita explicari. Quia tunc aliquis propriè dicitur inſtituere teſtamentum, quando aliquibus re-
B linquit omnia bona ſua, ſed Chriſtus in cœna reliquit Eccleſiæ ſuum corpus & ſanguinem, atque ſeipſum totum, in quo & omnes diuitiæ eius & omne bonum continetur: vbi non incommodè explicari poteſt illud Zach. 9. *Quod eſt bonū eius, & quod pulchrum eius: nonne frumētum electorum, & vinum germinās virgines:* Deinde tunc etiā promiſit Eccleſiæ ſuum ſpiritum, & præcipua præcepta tradidit (vt ſuprà dicebamus) ac deniq; noui teſtamēti expreſsā mētionē fecit: ergo ſine dubio tunc præcipuè cōdidit teſtamentum nouum, quod ſuo etiā ſanguine tunc incruētè immolato ſanciuit: poſtea verò in ſacrificio cruento omnino ſtabiliuit, ac confirmauit. Poſterior pars aſſertionis ſatis probatur ex iis,
C quæ in tertia ſententia adducta ſunt. Nam cùm teſtamentum nouum multa contineat, potuit pro ratione diuinæ Sapientiæ temporibus opportunis quoad diuerſa præcepta & ſacramenta, paulatim & ſucceſſiuè perfici. Neque eſt inconueniens, teſtamentum hoc prius fuiſſe morte teſtatoris confirmatum, quā fuerit omni ex parte abſolutum, quia hoc ipſum indicium fuit, teſtatorem non diu fuiſſe inter mortuos permanſurum, ſed paulo pòſt ad vitam rediturum, atq; omnibus rebus ſuis vltimam manum impoſiturum, antequam in cœlum aſcenderet.

Chriſtus vt caput & princeps Eccleſiæ nouum teſtamentum præcipue in vltima cœna condidit.
Zach.9.

Dico tertiò, Chriſtus, vt priuatus homo propriè teſtamentum non condidit. Quia nulla bona temporalia habuit de quibus diſponeret: ſi autem aliquid egit
D quod vmbram teſtamenti haberet, illud potius in cruce, quàm alibi factum reperitur. Hoc probant adducta in prima opinione, & nihil amplius. Atq; hęc de Chriſti paſſione ſufficiant.

Chriſtus vt priuatus homo teſtamentum proprie non condidit.

QVÆSTIO XLVII.

De cauſa efficiente Paſſionis Chriſti, in ſex articulos diuiſa.

DEinde conſiderandum eſt de cauſa efficiente paſſionis Chriſti.

Et circa hoc quæruntur ſex.

Primò, vtrùm Chriſtus fuerit ab aliis occiſus, vel à ſeipſo.

Secundò, ex quo motiuō ſeipſum paſſioni tradiderit.

Tertiò, vtrùm Puer tradiderit eum ad patiendum.

Quartò, vtrùm fuerit conueniens, vt per manus gētium pateretur, vel potiùs à Iudæis.

E *Quintò, vtrùm occiſores eius eum cognouerint.*

Sextò, de peccato eorum, qui Chriſtum occiderunt.

ARTICVLVS I.

Vtrùm Chriſtus fuerit ab alio occiſus, ān à ſeipſo.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd Chriſtus non fuerit ab alio occiſus, ſed à ſeipſo. Dicit enim ipſe Ioannis 10. Nemo tollit animam meam à me, ſed ego pono eam. Ille autem dicitur aliquem occidere, qui animam eius tollit. Non eſt ergo Chriſtus ab aliis occiſus, ſed à ſeipſo.

255. Inf. q. 50. art. 1. ad 2. & q. 51. ar. 3. Cor. Et op. 3. c. 337. & 338.

2. Præ

2. Præterea, illi qui ab aliis occiduntur, paulatim debilitata natura deficiunt, & maximè hoc apparet in crucifixis: vt enim dicit Auguſt. in 4. de Trinit. longa morte cruciabãtur ligno ſuſpenſi. In Chriſto autem non hoc accidit: nã clamans voce magna, emiſit ſpiritum: vt dicitur Matth. 27. Non ergo Chriſtus eſt ab aliis occiſus, ſed à ſeipſo.

lib. 5. c. 1. 3. paulo poſt pr. tom. 3.

3. Præterea, Illi qui ab aliis occiduntur per violentiã moriuntur, & ita non voluntariè: quia violentum opponitur voluntario. Sed Auguſtinus dicit in 4. de Trinit. quòd ſpiritus Chriſti non deſeruit carnem inuitus, ſed quia voluit, quando voluit, & quomodo voluit. Non ergo Chriſtus eſt ab aliis occiſus, ſed à ſeipſo.

Sed contrà eſt, quod dicitur Luc. 18. Poſtquam flagellauerint, occident eum.

Reſpondeo dicendum, quòd aliquid poteſt eſſe cauſa alicuius effectus dupliciter. Vno modo directè ad illud agendũ. Et hoc modo perſecutores Chriſti eum occiderunt, quia ſufficientem cauſam mortis ei intulerunt, cum intentione occidendi ipſum, & effectu ſubſequente: quia ſcilicet ex illa cauſa eſt mors ſubſecuta. Alio modo dicitur aliquis cauſa alicuius indirectè, ſcilicet, quia non impedit cùm impedire poſſit, ſicut ſi dicatur aliquis alium perfundere, quia non clauſit feneſtram, per quam imber ingreditur. Et hoc modo ipſe Chriſtus fuit cauſa ſuæ paſſionis, & mortis: poterat enim ſuã paſſionem, & mortem impedire. Primò quidem, aduerſarios reprimendo, vt eum aut non vellent, aut non poſſent interficere. Secundò, quia ſpiritus eius habebat poteſtatem conſeruandi naturam carnis ſuæ, ne à quocunque læſiuo inflicto opprimeretur. Quod quidem habuit anima Chriſti, quia erat verbo Dei coniuncta in vnitate perſonæ, vt Auguſt. dicit in 4. de Trinit. Quia ergo anima Chriſti non repulit à proprio corpore nocumentum illatum: ſed voluit, quòd natura corporalis illi nocumento ſuccumberet, dicitur ſuam animam poſuiſſe, vel voluntariè mortuus eſſe.

lib. 4. c. 13. de Trin. to. 3.

Ad primum ergo dicendum, quòd cùm dicitur: Nemo tollit animam meam à me, intelligitur, me inuito: quod enim aliquis ab inuito aufert, qui reſiſtere non poteſt, illud propriè dicitur tolli.

Ad ſecundum dicendum, quòd vt Chriſtus oſtenderet, quòd paſſio illata per violentiam, eius animam nõ eripiebat, naturam corporalem in ſua fortitudine cõſeruauit, vt etiam in extremis poſitus voce magna clamaret, quod inter alia miracula mortis eius computatur. Vnde dicitur Marc. 15. Videns autem Centurio qui ex aduerſo ſtabat, quia ſic clamans expiraſſet, ait: Verè hic homo filius Dei erat. Fuit etiã & mirabile in Chriſti morte, quòd velociùs mortuus fuit aliis, qui ſimili pœna afficiebantur. Vnde dicitur Ioan. 19. quòd eorum, qui cum Chriſto crucifixi erant, fregerunt crura, vt citò morerentur: ad Ieſum autem cùm veniſſent, vt viderunt eum iam mortuum, non fregerunt eius crura. Et Marc. 15. dicitur, quòd Pilatus mirabatur, ſi iã obiiſſet. Sicut enim eius voluntate, natura corporalis conſeruata eſt in ſuo vigore vſque ad extremum: ſic etiam quando voluit, ſubitò ceſſit nocumento illato.

Ad tertium dicendum, quòd Chriſtus ſimul & violentiam paſſus eſt, vt moreretur, & tamen voluntariè mortuus fuit: quia violentia corpori eius illata eſt, quæ tamen tantum corpori eius præualuit, quantum ipſe voluit.

COMMENTARIVS.

MAteria huius articuli per ſe eſt perſpicua: ſolùm eſt aduertendum, cùm diuus Thomas dicit Chriſtum fuiſſe cauſam paſſionis, & mortis ſuæ, non directam, ſed indirectam, non loqui de cauſa propria, ſeu morali, ſed de cauſa tantùm per accidens phyſicè loquendo. Nam vt aliquis dicatur cauſa ſimpliciter, & moralis alicuius effectus, non ſatis eſt, quòd poſſit effectum impedire, & non faciat; ſed oportet

A vt etiam teneatur, quia alioqui effectus non imputatur, nec moraliter reputatur voluntarius. Chriſtus autem Dominus, licèt potuerit ſuam mortem vitare, nõ tamen tenebatur. Quia licèt homo ſemper teneatur non ſe occidere, non tamen tenetur ſemper cuſtodire vitam, cùm poſſit: ſed poteſt eam exponere propter cauſas graues, ſicut Chriſtus eã expoſuit pro hominum redemptione.

Dubitat autem hîc Caietan. quomodo verum ſit, potuiſſe Chriſtum vitare mortem ſuam. Quia Scot. in 3. diſtinctione 16. q. 2. hoc negare videtur. Sed non video hîc ſpecialem quæſtionem de morte potius, quàm de aliis defectibus, ſeu paſſionibus corporis, de quibus generatim dictum eſt ſuperiori tomo, diſpu-

Dubium. Caiet. Scot.

B tatione 32. ſect. 3. Et ſumma omnium eſt, voluntatem Chriſti per vires ſuas naturales non potuiſſe vitare dolorem, paſſiones, & mortem, vbi ſemel corpori ſufficientes cauſæ naturales horum effectuum eſſent applicatæ. Et hoc ſenſu exiſtimo loquutum Scotũ: eúmque Caietanus admittit, neque vllus Catholicus poteſt in dubium reuocare. At verò voluntas Chriſti, vt organũ Verbi poterat multis modis hos effectus impedire, quod etiam conſtat ſuppoſita inſtrumentaria virtute, quam anima Chriſti habuit ad ſupernaturales effectus. Scotus autem, quia virtutem hanc inſtrumẽtariam propriam & phyſicam non admittit, nihil de hac poteſtate loquutus eſt: non tamen, credo, negaret quin eo modo, quo Chriſtus faciebat alia mira-

Reſponſio. Chriſtus vitare mortẽ ſuã quomodo potuit.

C cula, poſſet etiam hoc facere, ſi expediret. Occurrebat tamen hîc quæſtio, quam diuus Thomas attingit ſolutione argument. quomodo de facto mors ſeu ſeparatio animæ Chriſti à corpore facta ſit, & vtrùm ad illam aliquid anima Chriſti directè & poſitiuè fuerit cooperata. Sed hoc pertinet propriè ad diſputationem de morte Chriſti, quam infrà circa quæſtionem 50. inſtituemus.

ARTICVLVS II.

Vtrùm Chriſtus fuerit ex obedientia mortuus.

D *AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd Chriſtus non fuerit ex obedientia mortuus. Obedientia enim reſpicit præceptum. Sed non legitur Chriſto fuiſſe præceptum, quòd ipſe pateretur. Non ergo ex obedientia paſſus fuit.*

259. Inf. q. 48. art. 4. & 3. col. & 4. cõtra g. c. 55. d 13. & 16. & op. 3. c. 234. a. Rom. 5. l. 2. & lib. 5. col. 5. fin.

2. Præterea, Illud dicitur aliquis ex obedientia facere, quod facit ex neceſſitate præcepti. Chriſtus autem non ex neceſſitate ſed voluntariè paſſus fuit. Nõ ergo paſſus ex obedientia.

3. Præterea, Charitas eſt excellentior virtus quàm obediẽtia. Sed Chriſtus legitur ex charitate paſſus: ſecundùm illud Epheſ. 5. Ambulate in dilectione, ſicut & Chriſtus dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis. Ergo paſſio Chriſti magis debet attribui charitati, quàm obedientiæ.

Sed contrà eſt, quod dicitur Philip. 1. Factus eſt obediens

E *Patri vſque ad mortem.*

Reſpondeo dicendum quòd conuenientiſſimum fuit, quòd Chriſtus ex obedientia pateretur. Primò quidem, quia hoc conueniebat iuſtificationi humanæ: vt ſicut per vnius hominis inobedientiam peccatores conſtituti ſunt multi, ita per vnius hominis obedientiam, iuſti conſtituantur multi, vt dicitur Rom. 5. Secundò hoc conueniens fuit reconciliationi Dei ac hominis. Vnde dicitur Rom. 5. Reconciliati ſumus Deo per mortem filij eius, in quantum ſcilicet ipſa mors Chriſti fuit quoddam ſacrificium acceptiſſimum Deo: ſecundùm illud Epheſ. 5. Tradidit ipſum pro nobis oblationem & hoſtiam Deo, in odorem ſuauitatis. Obedientia verò omnibus ſacrificiis antefertur, ſecundùm

dùm illud 1. Reg. 15. *Melior eſt obedientia quàm victima.* Et ideo conueniens fuit, vt ſacrificium paſſionis & mortis Chriſti ex obedientia procederet. Tertiò hoc conueniens fuit eius victoriæ qua de morte & authore mortis triumphauit. Non n. miles vincere poteſt, niſi duci obediat, & ita homo Chriſtus victoriam obtinuit, per hoc quòd Deo fuit obediens: ſecundùm illud Prouerb. 11. *Vir obediens loquetur victorias.*

Ad primum ergo dicendum, quòd Chriſtus mandatum accepit à Patre, vt pateretur: dicitur enim Ioan. 10. *Poteſtatem habeo ponendi animam meam, & poteſtatem habeo iterum ſumendi eam, & hoc mandatum accepi à Patre meo,* ſcilicet ponendi animam, & ſumendi eam. Ex quo (vt Chryſoſtomus dicit) non eſt intelligendum, quòd prius expectauerit audire, & opus ei fuerit dicere: ſed voluntarium monſtrauit proceſſum, & contrarietatis ad Patrem ſuſpicionem deſtruxit. Quia tamen in morte Chriſti lex vetus conſummata eſt (ſecundùm illud quod ipſe moriens dixit Ioan. 19. *Conſummatum eſt*) poteſt intelligi, quòd patiendo omnia veteris legis præcepta impleuit. Moralia quidem, quæ in præceptis charitatis fundantur, impleuit in quantum paſſus eſt, & ex dilectione Patris (ſecundùm illud Ioan. 14. *Vt cognoſcat mundus, quia diligo Patrem, & ſicut mandatum dedit mihi Pater, ſic facio, ſurgite eamus hinc,* ſcilicet ad locum paſſionis) & etiam ex dilectione proximi, ſecundùm illud Galat. 2. *Dilexit me, & tradidit ſemetipſum pro me.* Cæremonialia verò præcepta legis, quæ ad ſacrificia & oblationes præcipuè ordinantur, impleuit Chriſtus ſua paſſione, in quantum omnia antiqua ſacrificia figuræ fuerunt illius veri ſacrificij, quod Chriſtus obtulit moriendo pro nobis. Vnde dicitur Coloſſ. 2. *Nemo vos iudicet in cibo aut in potu, aut in parte diei feſti, aut neomaniæ, quæ ſunt vmbra futurorum, corpus autem Chriſti,* eo ſcilicet, quòd Chriſtus comparatur ad illa, ſicut corpus ad vmbram. Præcepta verò iudicialia legis, quæ præcipuè ordinantur ad ſatisfaciendum iniuriam paſſis, impleuit Chriſtus ſua paſſione: quoniam (vt in Pſalm. 68. dicitur) *quæ non rapuit, exoluit,* permittens ſe ligno affigi, pro pomo, quod de ligno homo rapuerat contra Dei mandatum.

Hom. 59. in Ioan. in pag. 3. à pr. 10. 3.

Ad ſecundum dicendum quòd obedientia etſi importat neceſſitatem reſpectu eius quod præcipitur, tamen importat voluntatem reſpectu impletionis præcepti, & talis fuit obedientia Chriſti. Nam ipſa paſſio & mors ſecundùm ſe conſiderata naturali voluntati repugnabat: volebat tamẽ Chriſtus Dei voluntatẽ circa hoc implere: ſecundùm illud Pſalm. 39. *Vt facerem voluntatem tuam Deus meus volui.* Vnde dicebat Matth. 26. *Si non poteſt tranſire à me calix iſte, niſi bibam illum, fiat voluntas tua.*

Ad tertium dicendum quòd eadem ratione Chriſtus paſſus eſt ex charitate, & obedientia: quia & præcepta charitatis ex obedientia impleuit, & obediens fuit ex dilectione ad patrem præcipientem.

Materia huius articuli diligenter diſputata eſt in priori tomo diſput. 43. ſect. 1. 2. & 3. & quia hîc nihil addendum occurrit, nihil etiam repetendum eſſe cenſeo.

ARTICVLVS III.

Vtrùm Deus Pater tradiderit Chriſtum paſſioni.

160. 3. d. 20. ar. 5. q. 1. & quo. 1. a. 3. fin. & Mat. 26. col. 2.

AD tertiũ ſic proceditur. Videtur, quòd Deus Pater non tradiderit Chriſtum paſſioni. Iniquum enim & crudele videtur eſſe, quòd innocens paſſioni & morti tradatur. Sed ſicut dicitur Deuter. 32. *Deus fidelis, & abſq; vlla iniquitate.* Ergo Chriſtum innocentem nõ tradidit paſſioni, & morti.

2. Præterea, Non videtur quòd aliquis à ſeipſo, & ab alio morti tradatur. Sed Chriſtus tradidit ſemetipſum pro nobis: ſecundùm quòd dicitur Iſai. 53. *Tradidit in mortem animã ſuam.* Non ergo videtur, quòd Deus Pater eum tradiderit.

3. Præterea, Iudas vituperatur ex eo, quòd tradidit Chriſtum Iudæis: ſecundùm illud Ioan. 6. *Vnus ex vobis diabolus eſt:* quod dicebat propter Iudã, qui eũ erat traditurus. Similiter etiam vituperantur Iudæi, qui eum tradiderunt Pilato: ſecundùm quod ipſe dicit Ioan. 18. *Gens tua, & Pontifices tui tradiderunt te mihi.* Pilatus etiam tradidit ipſum vt crucifigeretur, vt habetur Ioan. 19. *Non eſt autem participatio iuſtitiæ cum iniquitate:* vt dicitur 2. ad Corinth. 6. Ergo videtur, quòd Deus Pater non tradiderit Chriſtum paſſioni.

Sed contrà eſt, quod dicitur Rom. 8. *Proprio filio ſuo non pepercit Deus, ſed pro nobis omnibus tradidit illum.*

Reſpondeo dicendũ, quòd (ſicut dictum eſt) Chriſtus paſſus eſt voluntariè ex obedientia Patris. Vnde ſecundũ tria Deus Pater tradidit Chriſtum paſſioni. Vno quidem modo, ſecundùm quòd ſua æterna volũtate præordinauit paſſionẽ Chriſti ad humani generis liberationem, ſecũdùm illud quod dicitur Iſai. 53. *Dominus poſuit in eo iniquitatem omnium noſtrũm:* & iterum *Dominus voluit conterere eum in infirmitate.* Secundò, in quantum inſpirauit ei voluntatem patiendi pro nobis, infundendo ei charitatem. Vnde ibidem ſequitur, *Oblatus eſt, quia ipſe voluit.* Tertiò non protegendo eum à paſſione, ſed exponendo perſequentibus. Vnde & legitur Matth. 27. quod pendens in cruce Chriſtus dicebat, *Deus meus, Deus meus vt quid dereliquiſti me?* quia ſcilicet poteſtati perſequentium eum expoſuit, vt Auguſt. dicit de gratia noui Teſtamenti.

art. præced.

In epi. 120. ex c. 6. & 10. tom. 2.

Ad primum ergo dicendum, quòd innocentem hominem paſſioni & morti tradere contra eius voluntatem, eſt impium, & crudele: ſic autem Deus Pater Chriſtum non tradidit, ſed inſpirando ei voluntatem patiendi pro nobis. In quo oſtenditur, & Dei ſeueritas, qui peccatum ſine pœna dimittere noluit (quod ſignat Apoſtolus dicens, *Proprio filio ſuo non pepercit*) & bonitas eius in eo, quòd cùm homo ſufficienter ſatisfacere non poſſet per aliquam pœnam, quam pateretur, ei ſatisfactorem dedit. Quod ſignauit Apoſtolus dicens, *Pro nobis omnibus tradidit illum,* & Rom. 3. dicit, *Quẽm ſcilicet Chriſtum propoſuit Deus propitiatorem per fidem in ſanguine ipſius.*

Ad ſecundum dicendum, quòd Chriſtus ſecundùm quòd Deus tradidit ſemetipſum in mortem, eadem voluntate & actione, qua & Pater tradidit eum: ſed in quantũ homo tradidit ſeipſum voluntate à Patre inſpirata. Vnde non eſt contrarietas in hoc, quòd Pater tradidit Chriſtum, & ipſe tradidit ſemetipſum.

Ad tertium dicendum, quòd eadem actio diuerſimodè iudicatur in bono vel in malo, ſecundùm quòd ex diuerſa radice procedit. Pater enim tradidit Chriſtum, & ipſe ſemetipſum ex charitate, & ideo laudantur. Iudas autem tradidit ipſum ex cupiditate, Iudæi autem ex inuidia, Pilatus ex timore mundano, quo timuit Cæſarem: & ideo ipſi vituperantur.

COMMENTARIVS.

HVnc articulum propoſuit D. Thom. ad explicãda illa verba Pauli ad Rom. 8: *Proprio filio ſuo non pepercit Deus, ſed pro nobis omnibus tradidit illum.* Quæ ſic egregiè exponit, Deum tradidiſſe Chriſtum pro nobis quatenus æterno conſilio definiuit, vt per mortem ſuam nos redimeret, ex quo ortum eſt, vt pro nobis fieret homo paſſibilis, eíque Pater inſpirauerit voluntatem moriendi pro nobis, ac denique vt manibus perſequentium illum obiecerit, & eorum voluntati poteſtatique permiſerit. Vnde Origen. lib.

Teſtimonii Pauli ad Rom. 8. expoſitio.

Deus Pater Chriſtum ſuũ pro nobis tradidit morti.

Origen.

lib. 7. in Epiſt. ad Rom. *Pro nobis* (inquit) *tradidit eum, non illa traditione qua dictum eſt, Tradet frater fratrem in mortem, & parẽtes filios, ſed tradidiſſe eum dicitur hoc ipſo, quòd eum, cùm in forma Dei eſſet, paſſus eſt exinanire ſemetipſum, & formam ſerui ſuſcipere, & vſque ad mortem crucis peruenire.* Ex qua poſitione obiter refellitur impietas hæreticorum noſtri temporis, dicentium Patrem tradidiſſe Chriſtum inſpirando Iudæis eius mortem, eóſq; ad illam inſtigando. Sed de hoc aliàs. Eodem autem modo exponenda ſunt ferè ſimilia verba Iſai. c. 53. *Dominus poſuit in eo iniquitates omnium noſtrûm,* quæ Septuaginta hoc modo verterunt, *Dominus tradidit eum propter iniquitates noſtras.* Quæ in hunc modum legit, & exponit Tertul. lib. contra Praxeam, c. 30. vbi, Patrem tradere filium exponit nihil aliud fuiſſe, quàm mortem permittere. Clemens verò Alexan. lib. 1. Pædagog. c. 8. ſic legit, *Dominus tradidit ipſum peccatis noſtris,* & exponit, *Peccatorum ſcilicet correctorem, & directorem, & ideo hic ſolus poteſt peccata dimittere.* Sic etiam exponenda ſunt verba Chriſti Mat. 26. *Calicem quem dedit mihi Pater, non vis vt bibam illum?* Dicitur enim dediſſe prædictis modis. Solùm eſt in his locutionibus conſiderandũ, cùm dicitur Pater tradidiſſe Chriſtum, ſi in verbo *tradendi*, includatur miſſio filij, propriè id dici de prima perſona Trinitatis: ſi autem ſolùm dicat ordinationem redemptionis noſtræ, & permiſſionẽ mortis Chriſti, ſic propriè dici de tota Trinitate, atq; hoc ſenſu Patrẽ nõ perſonaliter, ſed eſſentialiter ſumi, quãuis appropriatè poſſit accommodari primæ perſonæ Trinitatis.

(Margin: Iſai. 53. — Tertul. — Clem. Alex. — Matt. 26.)

Circa rationem verò expoſitionis D Th. inquiri poterat, quomodo Deus prædefiniuerit mortem Chriſti. Item quomodo eam Chriſto inſpirauerit, & ſuam de illa voluntatẽ oſtenderit. Sed de hac re videantur, quæ ſuprà notauimus, quæſt. præcedenti in commentar. ar. 10. & in priori tom. d. ſputat. 47. ſect. 3.

Dubium. Caiet. Circa ſol. ad primũ meritò dubitauit Caietan. quomodo D. Th. agens de Deo, dixerit impium eſſe, innocentem inuitum ad mortem trahere. Cùm enim Deus ſit Dominus vitæ, & mortis, reſpectu illius non eſſet impiũ, etiam ſi innocẽtem inuitum ad mortem traheret. Reſponſio. Et reſpondet, cùm D. Th. ita loquutus eſt, non tractaſſe in ordine ad Deum, ſed ſecũdùm ſe, & abſolutè. Obiectio. Sed non ſatis percipitur, quomodo de hoc poſſimus loqui abſolutè, & non in ordine ad aliquem. Vel quid referat ad argumentum, quod de Deo procedit, conſideratio abſoluta, quæ in Deo non habet locum. Deinde, etiam reſpectu hominis non poteſt ea loquutio accommodari, quia reſpectu hominis iniquum eſt innocentem morti tradere, non ſolùm inuitum ſed etiam volentẽ. Dices, interdum ex iuſta cauſa poteſt tradi innocens hoſti, etiam ſi occidendus ſit, dũmodo ab habente poteſtatem tradatur, vt à Republica. Reſpondetur, in eo caſu etiam inuitum poſſe tradi: imò hoc ipſo, quòd eſſet ſimpliciter inuitus, iam non eſſet innocens, quia in eo caſu tenetur ipſe conſentire. Et ſimiliter in præſenti, ſi Deus vellet aliquem innocentem morte afficere, & ipſe abſolutè repugnaret, hoc ipſo deſineret eſſe innocens, ſi de diuina voluntate ei conſtaret. Videtur ergo D. Thom. vſus illa propoſitione, ſolùm ad explicandam ſuauem diuinæ prouidentiæ diſpoſitionem. Reſponſio. Nam licèt ſit abſolutus Dominus, & poſſit ſuo arbitratu abſque alia cauſa, quem voluerit, vita priuare, non vult tamen vti abſoluto dominio, ſed legibus iuſtitiæ, & æquitatis, quodammodo ſe accommodat. Et hoc modo non conſiderando in Deo abſolutam Domini poteſtatem, ſed ſolam rationem gubernatoris ac iudicis, crudele eſſet, & iniquum, innocentem inuitum interficere. Præſertim quia hoc ipſo, quòd mors eius eſſet inuoluntaria, eſſet quoque conſe-

A quenter ad ſatisfaciendum Deo, & ad omnes alios effectus prorſus inutilis. Et hoc fortaſſe ſibi voluit Caietanus, quamuis obſcurè loquutus ſit. Aliæ ſolutiones claræ ſunt ex dictis.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm fuerit conueniens, Chriſtum pati à Gentilibus.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd nõ fuerit conueniens Chriſtum pati à Gentilibus. Quia enim per mortem Chriſti homines erat à peccato liberandi, conueniens B *videbatur, vt pauciſsimi in morte eius peccarent. Peccauerunt autem in morte eius Iudæi, ex quorũ perſona dicitur Matth. 21. Hic eſt hæres, venite occidamus eũ. Ergo videtur conueniens fuiſſe, quòd in peccato occiſionis Chriſti Gentiles non implicarentur.* 261.

2. Præterea, Veritas debet reſpondere figuræ. Sed figuralia ſacrificia veteris legis non Gentiles, ſed Iudæi offerebant. Ergo neque paſsio Chriſti, quæ fuit verum ſacrificium, impleri debuit per manus Gentilium.

3. Præterea, Sicut dicitur Ioan. 5. Iudæi quærebant Chriſtum interficere, non ſolùm quia ſoluebat Sabbatum, ſed etiã quia patrem ſuum dicebat Deum, æqualem ſe Deo faciens.

Sed hoc videbatur eſſe ſolùm contra legem Iudæorum, C *vnde & ipſi dicunt Ioan. 19. Secundùm legem debet mori, quia filium Dei ſe fecit. Videtur ergo conueniens fuiſſe quòd Chriſtus non à Gentilibus, ſed à Iudæis pateretur, & falſum eſſe quod dixerunt, Nobis non licet interficere quemquam: cùm multa peccata ſecundùm legem morte puniantur, vt patet Leuit. 20.*

Sed contrà eſt, quod ipſe Dominus dicit Matth. 20. Tradunt eum Gentibus ad illudendum & flagellãdum, & crucifigendum.

Reſpondeo dicendum, quòd in ipſo modo paſsionis Chriſti præfiguratus eſt effectus ipſius. Primò enim paſsio Chriſti effectum ſalutis habuit in Iudæis, quorum plurimi in morte Chriſti baptizati ſunt: vt patet Act. 2. & 3.

Secũdò verò Iudæis prædicãtibus, effectus paſsionis Chriſti, tranſiuit ad Gentes. Et ideo conueniens fuit, vt Chriſtus à D *Iudæis pati inciperet, & poſtea Iudæis tradentibus, per manus Gentilium, eius paſsio finiretur.*

Ad primum ergo dicendum, quòd Chriſtus ad oſtendendũ abundantiam charitatis ſuæ, ex qua patiebatur, in cruce poſitus veniam perſecutoribus poſtulauit. Et ideo vt huius paſsionis fructus ad Iudæos & Gentiles perueniret, voluit Chriſtus ab vtriſque pati.

Ad ſecundum dicendũ quòd paſsio Chriſti fuit ſacrificij oblatio, in quantum Chriſtus propria volũtate mortem ſuſtinuit ex charitate. In quantum autem à perſecutoribus eſt paſſus, non fuit ſacrificium, ſed peccatum grauiſsimum.

Ad tertium dicendum, quòd ſicut Aug. dicit, Iudæi dicentes, Nobis non licet interficere quemquã, intellexerunt non ſibi licere interficere quemquam, propter feſti diei ſanctitatẽ, E *quã celebrare iã cœperant. Vel hoc dicebant (vt Chryſ. dicit) quia volebant eum occidi, non tanquam tranſgreſſorẽ legis, ſed tanquam publicũ hoſtem, quia Regem ſe fecerat, de quo non erat eorũ iudicare. Vel quia non licebat eũ crucifigere (quod cupiebant) ſed lapidare, quod in Stephano fecerunt. Vel melius dicendum eſt, quòd per Romanos, quibus erant ſubiecti, erat eis poteſtas occidendi interdicta.*

(Margin: Tract. 14. in Ioã. circa medium to. 9. — Hom. 82. in Ioan. poſt me. illius to. 3.)

COMMENTARIVS.

HIc articulus non indiget expoſitione. Solùm eſt notanda ſolutio ad 3. in qua diuus Th. dubitat quomodo vera fuerint verba illa quæ Iudæi dixerunt

Teſtimonij Ioan. 18. Expoſitio 1. Ioan. 19. Pilato Ioan. 18. *Nobis non licet interficere quemquam,* A cùm ipſimet dixiſſent, *Nos legem habemus, & ſecundum legem noſtram debet mori.* At verò licitum erat Iudæis eum interficere qui ſecundùm legem reus mortis erat. Refert igitur D. Thom. varias reſponſiones. Prima eſt non licuiſſe Iudæis interficere quendam in die Paſchæ. Ita reſpondent *Cyril.* Cyril. lib. 12. cap. 6. & *Aug.* Aug. tract. 114. & eandem attigit *Chryſoſt.* Chryſoſt. Hom. 82. in Ioan. & 86. in Matth. & *Beda.* Beda Ioan. 18. Et poteſt fundari in eo, quòd refertur *Act. 12.* Act. 12. vbi, cùm Herodes apprehendiſſet Petrum, quoniam dies erant azymorum, non ſtatim interfecit illum: ſed tradidit militibus ad cuſtodiendum. *Volens poſt Paſcha, producere eum populo.* Sed hic locus non ſatis probat, id non licuiſſe: ſed non decuiſſe, vel ordinariè non fuiſſe in vſu. In caſu autem B raro, & atroci, qualem Iudæi fingebant cauſam Chriſti, non ſatis cõſtat id non licuiſſe. Præſertim cùm iam eſſet cauſa ab eis in conſilio præiudicata, eſſétque per milites ſolos executioni mandanda. Præterea ſi ſolùm propter temporis circumſtantiam hoc illis non licuiſſet, facilè fuiſſet Pilato reſpondere illis, vt paucos dies expectarent: poſtea verò eum interficerent.

Expoſitio 2. Secunda reſponſio eſt, Iudæos voluiſſe Chriſtum occidere, non tantùm vt legis ſuæ transgreſſorem, ſed etiam vt ſeditioſum, hoſtémque Cæſaris, cuius regnum affectaſſet, propter quod delictum non licebat eis iudicare, neque interficere illum. Sed & hæc reſponſio eſt difficilis creditu. Tum quia Iudæi, quando illa verba dixerunt, nullum aliud crimen Chriſto obiecerant niſi blaſphemiam. Tum etiam, quia per le- C gem etiam licebat Iudæis quodcunque crimen punire condigna pœna.

Expoſitio 3. Tertia reſponſio eſt, Iudæos non eſſe loquutos de quacumque pœna mortis, ſed de crucifixione, ita vt idem fuerit dicere, *Nobis non licet interficere,* ac ſi dixiſſent, nobis non licet crucifigere. Hanc expoſitionem *Chryſ. Euthym. Theophyl.* habet etiam Chryſoſt. & eam ſequuntur Euthymius & Theophylactus. Et illi fauent verba, quæ ſtatim ſubdit Euangeliſta, *Vt ſermo Ieſu impleretur, quem dixit, ſignificans qua morte eſſet moriturus,* ſcilicet morte crucis, ac ſi apertiùs diceret, hoc dixerunt Iudæi, vt crucifigeretur. Sed in primis hæc verba ſignificare poſſunt non cauſam, propter quam id dixerunt Iudæi, ſed conſequutionem, vt ſæpe diximus. Deinde etiam mens & deſiderium Iudæorum eſſet hoc efficere, vt Chriſtus crucifigeretur: tamen illis verbis non hoc ſignificarunt, nec videtur eſſe poſſe hic illorum ſenſus. Tum quia nec verba id ſignificant, & tunc nondum à Pilato petierant Chriſtum crucifigi. Tum etiam, quia facilè potuiſſet illis reſpondere, nõ oportere eum crucifigi, ſed ſatis fuiſſe lapidari, vel alio mortis genere affici.

Expoſitio 4. Quarta reſponſio, quam D. Thomas magis probat, eſt, eo tempore non licuiſſe Iudæis aliquem interficere, non propter legem Dei prohibẽtem; ſed quia per Romanos id erat eis interdictum. Quod ex Euangelio colligi ex parte poteſt. Ideo enim adduxerunt Chriſtum ad Pilatum, ideo etiam ab eo poſtularunt, vt Barabbam ſibi concederet, quia ipſi non erant iudices in cauſa mortis. *Act. 18.* Item Actor. 18. adduxerunt Paulum coram Gallione, quia ipſi non ſunt auſi illum occidere. *Ioſeph.* Quin etiam Ioſeph. 20. lib. Antiquitat. c. 8. refert Annam Pontificem occidiſſe Iacobum ſine conſenſu præſidis Romani, & propterea priuatum fuiſſe *Rupert.* pontificatu. Et hanc expoſitionem ſequitur Rupertus in Ioannem. Sed habet difficultatem. Quia id, quod *Ioan. 8.* aſſumitur, eſt valde incertum. Nam Ioan. octauo: Iudæi in cauſa adulteræ oſtendebant, ſe habere facultatem *Act. 7. Ioan. 18.* lapidandi illam iuxta legem Moyſi, & Actor. 7. lapidauerunt Stephanum. Dici poteſt factum eſſe vel conſentientibus vel conniuentibus Romanis: non quia abſolutè hoc eſſet in eorum poteſtate. Sed hinc oritur potiſſima difficultas contra hanc reſponſionem. Nam ſaltem ex conſenſu præſidis Romani abſque vlla dubitatione eis licebat interficere malefactorem: at verò iam Præſes Romanus ſuum conſenſum dederat, dicens, *Accipite eum vos, & ſecundum legem veſtram iudicate eum;* iam ergo non poterant illo ſenſu reſpondere, *Nobis non licet.*

Quinta reſponſio eſt, Phariſæos ex ſpeciali & propria ſecta hoc obſeruaſſe, vt neminẽ ad mortẽ damnarent, vt refert Ioſephus filius Gorionis lib quarto hiſtoriæ Iudaicæ, cap. 6. Illi ergo ſpecie religionis dixerunt, *Nobis non licet:* multi enim, & præcipui ex his, qui mortem Chriſti procurabant, erant Phariſæi, & quia authoritatem apud populum habebant, eos alij imitati ſunt, hoc præcipuè ea excuſatione intendentes, vt & Chriſtus à Romanis crudeliori morte afficeretur, & ipſi minorem apud plebem inuidiam ſibi conciliarent. Sed hæc reſponſio, in primis diuinat, & leui nititur fundamento. Deinde cùm Pilatus dixit, *Accipite eum vos, & ſecundum legem veſtram iudicate eum,* non eſt loquutus ad Phariſæos, ſed ad iudices populi: non ergo Phariſæi: ſed iudices debuerunt reſpondere. *Expoſitio 5. Ioſeph. Ioan. 18.*

Quocirca illud, in quo omnes hæ expoſitiones cõueniunt, certum eſt, Iudæos vſos fuiſſe hac excuſatione, intentione crucifigendi Chriſtum, & vitandi populi inuidiam. Quomodo autem verum dixerint ad ſe excuſandum, incertum eſt. Omnibus verò conſideratis, id quod prima ſententia aſſerebat, videtur veriſimilius. Illi etenim omnino volebant ſtatim Chriſtum interfici, timebant enim vehementer, ne è manibus elaberetur: & ideo ſumpſerunt eam probabilem excuſationem, quòd eo tempore non liceret eis aliquem ad mortem damnare. Quæ expoſitio euidentiùs conſtabit ex iis, quę infrà dicemus de die, in quo interfectus eſt Dominus.

ARTICVLVS V.

Vtrùm Chriſti perſecutores eum cognouerint.

D *AD quintum ſic proceditur. Videtur, quòd perſecutores Chriſti eum cognouerunt. Dicitur enim Matth. 21. quòd agricolæ videntes filium dixerunt intra ſe, Hic eſt hæres, venite occidamus eum. Vbi dicit Hieronym. Manifeſtè Dominus probat ex verbis Iudæorum, principes non per ignorantiam, ſed per inuidiam Dei filium crucifixiſſe: intellexerunt enim eum eſſe illum, cui Pater per Prophetiam dicit, Poſtula à me, & dabo tibi Gentes hæreditatem tuam. Ergo videtur, quòd cognouerint eum eſſe Chriſtum, vel Filium Dei.* *262. Opuſ. 60. cap. 18. in fin. & 1. ad Cor. 2. 2. Cor. 1. Id innuit. c. 21. Matth. in fi. illius tom. 9. & etiam in gloſſ. ord.*

2. Præterea, Ioan. 15. Dominus dicit, Nunc autem & viderunt, & oderunt, & me, & Patrem meum. Quod autem videtur, manifeſtè cognoſcitur. Ergo Iudæi cognoſcentes Chriſtum, ex cauſa odij ei paſſionem intulerunt.

E *3. Præterea, In quodam ſermone Epheſini Concilij dicitur: Sicut qui chartam imperialem diſcerpſerit, tanquam Imperatoris diſrumpens verbum ad mortem addicitur: ſic crucifigens Iudæus, quem viderat, pœnas dabit, tanquam in ipſum Deum, verbum præſumptionis inijciens. Hoc autem non eſſet, ſi eum eſſe Dei filium, non cognouiſſent: quia ignorantia eos excuſaſſet. Ergo videtur, quòd Iudæi crucifigentes Chriſtum cognouerint eum eſſe Filium Dei.*

Sed contrà eſt, quod dicitur 1. ad Corinth. 2. Si cognouiſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifiſſent, & Actor. 3. dicit Petrus, Iudæis loquens: Scio, quia per ignorantiam feciſtis, ſicut & principes veſtri, & Dominus in cruce pẽdens dicit, Pater dimitte illis, non enim ſciunt quid faciunt.

Reſpondeo dicendum, quòd apud Iudæos, quidam erant maiores, & quidam minores. Maiores quidem, qui eorum principes dicebantur (vt dicitur in lib. Quæſtionum veteris & noui Teſt.) ſicut & dæmones cognouerunt eum eſſe Chriſtum promiſſum in lege: omnia enim ſigna videbant in eo, quæ dixerant futura Prophetæ. Myſterium autem diuinitatis eius ignorabant: & ideo Apoſtolus dicit, Quod ſi cognouiſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent. Sciendum tamen, quòd eorum ignorantia non eos excuſabat à crimine: quia erat quodammodo ignorantia affectata: videbant enim euidentia ſigna diuinitatis ipſius: ſed ex odio & inuidia Chriſti, ea peruertebant, & verbis eius, quibus ſe Dei filium fatebatur, credere noluerunt, vnde ipſe de eis dicit Ioan. 15. Si non veniſſem, & loquutus eis non fuiſſem, peccatum non haberent, nunc autem excuſationem non habent de peccato ſuo. Et poſtea ſubdit, Si opera non feciſſem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent, & ſic ex perſona eorum accipi poteſt, quod dicitur Iob 21. Dixerunt Deo, recede à nobis, ſcientiam viarum tuarum nolumus. Minores verò, id eſt, populares, qui myſteria Scripturæ non nouerant, non plenè cognouerunt ipſum eſſe nec Chriſtum, nec Filium Dei: licèt enim aliqui eorum in eum crediderint, multitudo tamen non credidit. Et ſi aliquando dubitauerunt, an ipſe eſſet Chriſtus, propter ſignorum multitudinem, & efficaciam doctrinæ (vt habetur Ioan. 7.) tamen poſtea decepti fuerunt à ſuis principibus, vt eum non crederent, neque Filium Dei, neque Chriſtum. Vnde & Petrus eis dixit, Scio, quia per ignorantiam feciſtis, ſicut & principes veſtri: quia ſcilicet, per principes ſeducti erant.

Aug. in lib. q. ex no. teſtam. qui incipit, Deus certè q. 66. à med. tom. 4.

*Ad primum ergo dicendum, quòd illa verba dicuntur ex perſona colonorum vineæ, per quos ſignificantur rectores illius populi, qui eum cognouerunt eſſe hæredem quantum cognouerunt eum eſſe Chriſtum promiſſum in lege. Sed contra hanc reſponſionem eſſe videtur, quòd illa verba Pſalmi, Poſtula à me, & dabo tibi Gentes hæreditatem tuam, eidem dicuntur, cui dicitur, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Si ergo cognouerunt eum eſſe illum, cui dictum eſt, Poſtula à me, & dabo tibi Gentes hæreditatem tuam, ſequitur quòd cognouerint eum eſſe Filium Dei. Chryſoſtom. etiam ibidem dicit, quòd cognouerũt eum eſſe Filium Dei *. Beda etiam dicit ſuper illud Luc. 23. Quia neſciunt quid faciunt, Notandum, inquit, quòd non pro eis orat, qui quem Filium Dei intellexerunt, crucifigere, quàm confiteri maluerunt. Sed ad hoc poteſt reſponderi, quòd cognouerunt eum eſſe Filium Dei, non per naturam, ſed per excellentiam gratiæ ſingularis. Poſſumus tamen dicere, quòd etiam verum Dei filium cognouiſſe dicuntur, quia euidentia ſigna huius rei habebant: quibus tamen aſſentire propter odium & inuidiam noluerunt, vt eum cognoſcerent eſſe Filium Dei.*

*Hom. 40. in Matth. in opere imperf. à med. tom. 2. c. 64. ſecũd. or. * Beda circa pr. tom. 2.*

Ad ſecundum dicendum, quòd ante illa verba præmittitur, Si opera non feciſſem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent, & poſtea ſubditur: Nunc autem viderunt, & oderunt, & me, & patrem meum. Per quod oſtenditur, quòd videntes opera Chriſti mirifica, ex odio proceſſit, quòd eum Filium Dei non cognouerunt.

Ad tertium dicendum, quòd ignorantia affectata non excuſat à culpa, ſed magis videtur culpam aggrauare: oſtẽdit enim hominem ſic vehementer eſſe affectum ad peccandum, quòd vult ignorantiam incurrere, ne peccatum vitet. Et ideo Iudæi peccauerunt, non ſolùm vt homines Chriſti, ſed etiam tanquam Dei crucifixores.

Hunc articulum tantùm per occaſionem hîc D. Thom. præmiſit, vt in art. ſequenti, peccatum crucifigentium Chriſtum explicaret, nos verò ſuprà rem hanc in proprio loco tractauimus, cùm de Chriſti miraculis ageremus.

ARTICVLVS VI.

Vtrùm peccatum Chriſtum crucifigentium fuerit grauiſſimum.

SIc proceditur ad ſextum. Videtur, quòd peccatum crucifigentium Chriſtum non fuerit grauiſſimum. Non enim eſt grauiſſimum peccatum, quòd excuſationem habet. Sed ipſe Dominus excuſauit peccatum crucifigentium eum, dicens: Pater ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt. Non ergo peccatum eorum fuit grauiſſimum. 269.

Sup. art. 4. ad 2. fin. & opuſ. 60. c. 18. ſi.

2. Præterea, Dominus dixit Pilato Ioan. 19. Qui tradidit me tibi, maius peccatum habet. Ipſe autem Pilatus fecit Chriſtum crucifigi per ſuos miniſtros. Ergo videtur fuiſſe maius peccatum Iudæ proditoris, peccato crucifigentium Chriſtum.

3. Præterea, Secundùm Philoſophum in 5. Ethicor. Nullus patitur iniuſtum volens, & ſicut ipſe ibidem dicit, Nullo patiente iniuſtum, nullus facit iniuſtum: ergo volenti nullus facit iniuſtum. Sed Chriſtus voluntariè eſt paſſus: vt ſuprà habitum eſt. Non ergo iniuſtum fecerunt crucifixores Chriſti, & ita eorum peccatum non fuit grauiſſimum.

l. 5. Eth. ca. 9. tom. 5.

art. 2. huius quæſt.

Sed contrà eſt, quod ſuper illud Matth. 23. Et vos implete menſuram patrum veſtrorum, dicit Chryſoſtomus. Quantum ad veritatem exceſſerunt menſuram patrum ſuorum: illi enim occiderunt homines, iſti Deum crucifixerunt.

Homil. 45. in Matth. in opere imperf. aliquantulum à med. tom. 2.

Reſpondeo dicendum, quòd ſicut dictum eſt, Principes Iudæorum cognouerunt Chriſtum: & ſi aliqua ignorantia fuit in eis, fuit ignorantia affectata, quæ eos non poterat excuſare. Et ideo peccatum eorum fuit grauiſſimum: tum ex genere peccati, tum ex malitia voluntatis. Minores autem Iudæi grauiſſimè peccauerunt quantum ad genus peccati: in aliquo tamen diminuebatur eorum peccatum, propter eorum ignorantiam. Vnde ſuper illud Luc. 23. Neſciunt quid faciunt: dicit Beda, Pro illis rogat qui neſcierunt quid facerent, Zelum Dei habentes, ſed non ſecũdùm ſcientiam. Multo autem magis fuit excuſabile peccatum Gentilium, per quorum manus crucifixus eſt, qui legis ſcientiam non habebant.

art. præ. in arg. & in reſponſione.

c. 94. ſecun. or. Beda circ. pr.

Ad primum ergo dicendum, quòd excuſatio illa Domini non refertur ad principes Iudæorum, ſed ad minores de populo: ſicut dictum eſt. *In corp. art.*

Ad ſecundum dicendum, quòd Iudas tradidit Chriſtum, non Pilato, ſed principibus Sacerdotum, qui tradiderunt eum Pilato: ſecundùm illud Ioan. 18. Gens tua, & Pontifices tui tradiderunt te mihi. Horum tamen omnium peccatũ fuit maius, quàm Pilati, qui timore Cæſaris Chriſtum occidit. Et etiam quàm peccatũ militum, qui de mandato præſidis Chriſtum crucifixerunt non ex cupiditate, ſicut Iudas, nec ex inuidia & odio, ſicut principes Sacerdotum.

Ad tertium dicendum quòd Chriſtus voluit quidem ſuam paſſionem, ſicut & Deus eam voluit. Iniquam tamen actionem Iudæorum non voluit, & ideo occiſores Chriſti ab iniuſtitia non excuſantur. Et tamen ille, qui occidit hominem, iniuriam facit, non ſolùm homini occiſo, ſed etiam Deo, & reipublicæ. Sicut etiam & ille qui occidit ſeipſum, vt Philoſophus dicit in 5. Eth. Vnde & Dauid damnauit illum ad mortem, qui non timuerat mittere manum, vt occideret Chriſtum Domini, quamuis eo petente: vt legitur 2. Reg. 1.

Lib 5. eth. c. vlt. non longè à prin. tom. 5.

COM

COMMENTARIVS.

RESponſio D.Thomæ eſt, peccatũ illud fuiſſe grauiſſimum ex genere ſuo,& in principibus Iudęorum habuiſſe magnam grauitatem ex malitia, & ex ignorantia affectata: in plebe autem leuius fuiſſe propter maiorem ignorantiam,quę quo maior erat in militibus Romanis,eo magis eos excuſare poterat.

Peccatũ crucifigentium Chriſtũ quale.

Circa quam doctrinam, vt eam explicemus, nonnulla notanda ſunt.Primum eſt, in hoc peccato occiſionis Chriſti,ſecundùm ſe conſiderato, plures malitias ſecundùm ſpeciem reperiri. Nam primò ſi conſideremus Chriſtum vt innocentem,& ea morte indignum,illud fuit peccatum homicidij,& iniuſtitiæ. Secundò conſiderando Chriſtum, quatenus erat Meſſias promiſſus à Deo,hominúmque redemptor, vt ſic occiſio eius habet malitiam impietatis, eò grauiorẽ quo ſpiritualis coniunctio,ſeu paternitas maior eſt, quam carnalis.Tertiò ſi conſideretur, quatenus fidei prædicator,quam ſufficienter proponebat, eius occiſio habet malitiam infidelitatis: Quia in odium eius fidei, quam prædicabat, illum occiderunt. Vnde dicebant, *Secundùm legem noſtram debet mori, quia Filiũ Dei ſe fecit.* Quartò poteſt cõſiderari Chriſtus, quatenus Deus erat,& homo,& vt ſic occiſio eius fuit immane ſacrilegium contra iuſtitiam Deo debitã. Nam ſicut Chriſti adoratio actus eſt religionis, qua Deus colitur, ita eiuſdem interfectio, aut quælibet iniuria, aut contumelia,ſacrilegium eſt religioni contrarium.

Peccatũ crucifigentium Chriſtum non fuit omnium grauiſſimum. *Gab.* *D.Thom.* *Ioan.17.* *Reſponſio.*

Ex his ſequitur primò nullam malitiam illius peccati fuiſſe ſummam ex iis, quæ eſſe poſſunt in omni genere peccati,vt bene notauit Gabr. lect. 87. in Canon.ex D.Th.hac 3.part.q.80.art.5.Nam malitia odij Dei,ſecundùm ſe, & ex genere ſuo grauius peccatum eſt,quia directè & formaliter contra Deum.Dices,etiam peccatum Iudæorum,fuit odium Dei, iuxta illud Ioan.17.*Nunc autem & viderunt,& oderunt me,& Patrem.* Reſpondetur primum, aliud eſſe loqui de peccato externo crucifixionis, aliud de interiori actu à quo procedebat,vel imperabatur. Peccatum ergo ipſum, ſecundùm ſe habebat malitiam iniuſtitiæ, vel ſacrilegij,& per ſe non requirebat formale odium, ſicut occiſio hominis per ſe eſt iniuſtitia,&non requirit odiũ, quamuis ex ipſo poſſit procedere. Deinde eſto peccatum illud in Iudæis, præſertim in principibus eorũ ortũ fuerit ex formali odio Chriſti,quod velut per communicationem idiomatum erat odium Dei:ſed tamen non erat formale odium Dei,vt Deus eſt. Neq; enim Iudæi abominabantur diuinam naturam,aut perſonã, neque ei ſecundùm ſe malum aliquod optabant: ſed erat odium Dei in aſſumpta natura, quod ſecundùm ſe minus peccatum eſt,quàm odium diuinitatis. Sicut charitas ad Deũ maior eſt, quàm ad Chriſtum vt hominem. Quin potiùs ſi formaliter & ſecundùm ſpeciem comparetur infidelitas Iudæorum cum Chriſti homicidio, maius peccatum fuit infidelitas quàm occiſio Chriſti. Quia per ſe maiori virtuti opponitur, ſcil.fidei,quæ maior eſt, quàm religio, vel iuſtitia: & quia infidelitas eſt peccatum contra diuinitatem, ſecundùm ſe, cùm aliud peccatum circa humanitatem verſetur.Et hinc etiam rectè colligit Gabr ſuprà, maius fuiſſe peccatum in Iuda deſperare, quàm tradere Chriſtũ. Quia illud prius fuit contra virtutem Theologicam,atque adeò contra diuinitatem ipſam. Vnde ab aliquibus peccatum illud dicitur eſſe *peccatũ in Spiritum ſanctum*,quod maius eſt,quàm *peccatũ in filiũ hominis.* Et hoc modo intelligi poteſt dictum Greg.lib. 11.moral.cap.5. *Iudas peius de peccato pœnituit, quàm peccauit.*

Gabriel. *Peccatum deſperationis in Iuda grauius peccato proditionis.* *Greg.Papa.*

Grauitas peccati crucifigẽtium Chriſtũ ex obiecto.

Secundò ſequitur, poſt peccata contra theologicas A virtutes, hoc peccatum occiſionis Chriſti eſſe ex ſuo genere maximum,vel ferè.Probatur:nam in primis eſt contrarium maximæ virtuti poſt theologicas, quæ eſt religio,ſeu iuſtitia ad Deum.Deinde immediatè attingit ipſam perſonam Dei, quamuis non in propria ſed in aſſumpta natura. Dices,maius videri peccatũ blaſphemiæ, & contumeliæ in Deum ipſum ſecũdùm ſe, ſeu in diuinitatem eius,quia attingit Deum ipſum non in aſſumpta natura,ſed in propria. Reſpondetur poſſe quidem inter hæc duo peccata inueniri mutuum aliquem exceſſum, ſecundùm rationes comparationéſq; diuerſas,omnibus tamen conſideratis maius eſſe peccatum occiſionis Chriſti. Quia Deum lædit in re ſibi maximè coniuncta, & de ſe maius nocumentum infert,auferendo vitam infiniti valoris: B Blaſphemia verò tantùm lædit Deũ in honore,vel fama, quæ ſunt magis extrinſeca.Et iuxta aſſertionem hanc poteſt exponi D.Th.hìc,cùm ait hoc peccatum eſſe grauiſſimum, ſcil.inter ea quæ ſunt contra virtutes morales; quamuis etiam poſſit intelligi, non loqui in proprio rigore reſpectiuo:ſed abſolutè vocare grauiſſimũ, id eſt, valde acerbum, & graue. Sicut etiam ibi dixi fuiſſe grauiſſimum ob circũſtantiam,ex parte peccantiũ ex malitia: cùm tamen ſine vlla dubitatione potuerit ea circũſtantia grauiori modo concurrere. Aliam interpretationem poſteà ſubiiciemus. Et hæc de grauitate illius peccati ſecundùm ſe conſiderati.

Reſponſio. *D.Thom.*

Crucifixores Chriſti inexcuſabiles in peccato ſuo omnes. *Ioan.18. & 19.* *Matth.27.*

Secundò igitur poſſumus ſpectare grauitatem huius peccati ex parte peccantium.In quibus multa poſ- C ſunt conſiderari. Primum eſt ſcientia,vel ignorantia, de qua re ſatis in ſuperioribus diximus.Et ad minimũ certũ eſt ex dictis,neminem ex iis,qui ad Chriſti mortem concurrerunt, poſſe ſimpliciter excuſari propter ignorantiam à grauiſſima culpa, ſaltem homicidij viri ſancti,& innocentis.Quod de Pilato ſuprà oſtẽdimus, quia ipſe confeſſus eſt, *Nullam inuenio in eo cauſam,* & cùm lauit manus ſuas dixit:*Innocens ego ſum à ſanguine iuſti huius.* De principibus etiam Iudæorũ id ſatis conſtat ex ſuprà dictis,quibus addi poteſt, ipſos ſcienter falſos aduersùs Chriſtũ teſtes induxiſſe. De plebe autem Iudæorum poteſt eſſe aliqua dubitatio & maior de militibus Romanis. Nihilominus tamen innocentia Chriſti tam publica erat,ac manifeſta,vt neminem D ad illius mortem cooperantẽ ignorantia excuſare potuerit,ſaltem à malitia iniuſtæ cædis. At verò quoad aliam malitiam ſacrilegij,vel impietatis, poterat maior ignorantia interuenire,atque adeò excuſatio maior ſaltem in Gentilibus,& in plebe Iudæorum, vt patet ex D.Thom.hìc, & ex ſuperiùs dictis. Quanta verò fuerit,non poteſt à nobis definiri: vix tamen poteſt in aliquo admitti inuincibilis, cũ omnes multa de Chriſto,eiúſq; diuinitate vidiſſent ſigna, & audiſſent teſtimonia,quæ vel ad credendũ, vel ſaltem ad veritatem pleniùs diſcendam,eos obligarent. In principibus autem Iudæorum nulla eſſe potuit excuſatio,vt Chriſtus ipſe dixit Ioãnis decimo quinto, quia eorum ignoran- E tia fuit valde craſſa,& affectata,& ex quadam obſtinatione & duritia magis quàm ex fragilitate aliqua.Non videtur tamen poſſe negari,quin, ſi Iudæi agnoſceret, & ſibi perſuaderent Chriſtum eſſe verum Deum, & nihilominus eum interficere auſi eſſent, peccatum ex hac parte eſſet grauius, quia eſſet maior irreuerentia, & iniuria Dei. Nihilominus tamen Iudæorũm peccatũm dicitur grauiſſimum ex parte peccantium, vel quia ſermo eſt de peccato, quod moraliter loquendo in hominem cadere poterat:nam ille alius modus peccandi,& occidendi Deũ cognitum, vix poterat in homines cadere. Vel certè, quia circũmſtantia infidelitatis, & voluntariæ excœcationis nõn minus quàm alia videtur aggrauare. Huc accedunt aliæ circumſtantiæ

D.Thom.

grauiſſimæ prauorum affectuum, odij, iræ, & inuidiæ in Chriſtum, qui ex magna ſuperbia & ambitione oriebantur. Quæ omnia ex hiſtoria Euangelica conſtant, & ex ſumma illa diligentia importunáque poſtulatione ac furore, quo in morte Chriſti procuranda impij Iudæi debacchati ſunt. Quo tandem fit, vt peccatum illud ſaltem in indiuiduo, conſideratis omnib. malitiis, & circumſtantiis eius, poſſit exiſtimari grauiſſimum omniũ, quæ ab hominibus vnquam commiſſa ſunt. Quo ſenſu poteſt exponi D. Thom. & eodem videtur dixiſſe Bernard. ſermone quodam de paſſione Domini, peccatum illud fuiſſe, *Grauiſſimum, ac ſingulare*, quamquam hoc etiam incertum ſit, & Bernard. rectè intellectus facilè poſſit exponi. Solet verò comparari hoc peccatum cum peccato Adæ, quia illud videtur fuiſſe grauius propter nocumentum generis humani. Sed Bernard. ſuprà videtur hoc peccatum præferre, quia maioris æſtimationis eſt dignitas Filij Dei, quàm omnes homines: & præſertim, quia non conſtat illud nocumentum eſſe ita præuiſum ab Adamo, vt multum aggrauaret. Sed de hoc etiam nihil certi definiri poteſt. An verò quia perſona Chriſti fuit infinita, peccatum crucifigentium Chriſtum fuerit infinitum, & cur Iudæorum demeritum ex illa circumſtantia non tantum creuerit, quantum Chriſti meritum, & ſatisfactio ex circumſtantia perſonæ patientis, latè tractatum eſt in priori tomo diſp. 4. ſect. 4.

Peccati crucifigentiũ Chriſtum grauitas & magnitudo. *D. Thom.* *Bernard.*

B

In ſolut. ad 1. explicat D. Thom. verba illa Chriſti, *Pater dimitte illis, non enim ſciunt, quid faciunt*, quòd illa excuſatio non ad principes, ſed ad minores de populo Iudæorum referenda ſit. Quæ eſt expoſitio Bedæ Luc. 23. & Iuſtin. queſt. 108. Quòd ſi obiicias verba Petri Actor. 3. *Scio, quia per ignorantiam feciſtis, ſicut & principes veſtri.* Reſpondendum eſt, illam particulam, *ſicut*, dicere ſimilitudinem in ignorantia aliqua, non æqualitatem. Sed difficile creditu eſt, Chriſtum oraſſe tantùm pro plebe, & non pro principibus. Tum quia oratio eſt vniuerſalis, & illa cauſa non videtur addita ad limitandam orationem, ſed ad facilitandam impetrationem. Tum etiam, quia Chriſtus dedit exemplum dilectionis inimicorum, vnde orare etiam debuit pro principibus Iudæorũ, qui erant præcipui inimici eius. Denique, quia effectus illius orationis, quos ſuprà poſuimus, etiam in principibus Iudæorum locum habere potuerunt. Quare dici poteſt, orationem Chriſti generalem fuiſſe, & illam excuſationem ad omnes etiam pertinere poſſe, quia omnes aliqua ignorantia laborarunt. Nam licèt hæc in principibus fuerit affectata, tamen quatenus ex aliqua parte diminuit audaciã, vel irreuerentiam in Deum, potuit ad impetrandam veniam allegari. Et huic expoſitioni magis videntur fauere omnia, quæ circa hanc orationem ex ſanctis Patribus ſuprà tradidimus.

Teſtimoniũ Luc. 23. Expoſitio. Beda. Iuſtin. Act. 3.

C

Oratio Chriſti pendentis in cruce generalis pro omnibus crucifixoribus.

D

In ſolut. ad 2. D. Thom. inſinuat grauius peccaſſe Pontifices Iudæorum, quàm Iudam, Pilatúmque, & milites eius. Et de hac parte poſteriori ſuprà diximus. Circa priorem verò Caiet. cenſet peccatum Iudæ fuiſſe grauius, propter maiorem Chriſti cognitionem, & altiorem ſtatum quem habebat: & propter maiorem ingratitudinem, ac denique propter maiorem proditionis turpitudinem. Ad D. Thomam autem tacitè reſpondet non definiiſſe contrarium, ſed indeciſam quæſtionem reliquiſſe. Cæterùm ego in primis exiſtimo D. Thom. definiiſſe quæſtionem, aliàs argumento non ſatisfeciſſet. Deinde cenſeo, eius ſententiam eſſe veriorem propter duas præcipuas rationes, quas D. Thomas inſinuat. Prima eſt, quia Iudas reuera noluit Chriſtum occidi, neque id futurum exiſtimauit, vt eius pœnitentia, quamuis peruerſa, declarauit, & ſuprà etiam expoſuimus. Et hanc rationem inſinuat D. Thomas cùm dicit, Iudam nõ tradidiſſe Chriſtum Pilato, ſed Pontificibus. Altera eſt, quia Iudas ex cupiditate, non ex inuidia, & odio tradidit Chriſtum, ſicut principes Iudæorum. His addi poteſt, quòd Principes Iudæorum maiori duritia, & pertinacia in Chriſto tradendo perdurarunt, quod etiam eſt ſignum vehementioris ac interioris affectus: quæ omnia, ſi rectè perpendantur, videntur magis peccatum augere.

D. Thom. *Caiet.* E *Grauius peccauerunt pontifices Iudæorum quàm Iudas.* A

Solutio ad 3. clara eſt. Ex ea tamen colligi poteſt ſumma quædam totius quæſtionis huius de cauſa efficiente paſſionis Chriſti. Illud enim opus, vt fuit actio Iudæorũ nullo modo eſt tribuenda Chriſto aut Deo. Quia licèt Deus ad eam concurrerit, phyſicè tanquam vniuerſalis cauſa: tamen quia illa actio abſolutè mala eſt, in Deum referri non poteſt: ſed hoc modo tribuitur Iudæis, vt proditoribus, & homicidis Actor. 7. gentibus, vt executoribus, Matth. 10. Luc. 18. dæmoni, vt primo inſtigatori, Ioan. 13. At verò quatenus illa paſſio tenuit ſe ex parte Dei, & Chriſti, voluntate ſua illam acceptauit, permiſit, & non impediuit, ſic tribuenda eſt Chriſto, & Deo. Et ita intelliguntur Scripturæ Iſai. 53. Ioan. 11. ad Galat. 2. ad Roman. 8. Nec de hac materia aliquid amplius diſputandum occurrit.

Cauſa efficiens paſſionis Chriſti quæ. B *Act. 7. Matth. 10. Luc. 18. Ioan. 13.*

C

QVÆSTIO XLVIII.

De modo paſſionis Chriſti quantum ad effectum, in ſex articulos diuiſa.

DEinde conſiderandum eſt de effectu paſſionis Chriſti. Et primò de modo efficiendi: ſecundò de ipſo effectu.

Circa primum quæruntur ſex.

Primò, vtrùm paſſio Chriſti cauſauerit noſtram ſalutem per modum meriti.

Secundò, vtrùm per modum ſatisfactionis.

Tertiò, vtrùm per modum ſacrificij.

Quartò, vtrùm per modum redemptionis.

D

Quintò, vtrùm eſſe redemptorem ſit proprium Chriſti.

Sextò, vtrùm cauſauerit effectum noſtræ ſalutis per modum efficientiæ.

Senſus D. Thom. in titulo quæſtionis eſt, agendum eſſe de modo, quo paſſio Chriſti ſuũ effectum operata eſt. Itaque non hîc agitur de modo paſſionis ſecũdùm ſe, ſed de modo, quo influit in effectum. Et hac occaſione tractat hîc D. Thom. de merito & ſatisfactione Chriſti, & de redemptione noſtra, quæ res, quia copioſè diſputata eſt à nobis in priori tomo, hoc loco iterum repetenda non erit, vbi nihil noui addendum occurrit, ſed quæ in genere dicta ſunt de operib. Chriſti, paſſioni applicanda ſunt.

E

ARTICVLVS I.

Vtrùm paſſio Chriſti cauſauerit noſtram ſalutem per modum meriti.

264.

SIc proceditur ad primum. Videtur, quòd paſſio Chriſti non cauſauerit noſtram ſalutem per modum meriti. Paſſionum enim principia non ſunt in nobis. Nullus autem meretur vel laudatur, niſi per id, cuius principiũ eſt in ipſo. Ergo paſſio Chriſti nihil eſt operata per modum meriti.

Infr. q. 62. ar. 5. & 3. d. 18. ar. 5. & 4. d. 1. q. 1. a. 4. q. 3. veri. q. 25. 4. 6. ad 20. & tom. 4. ſi. q. 19. a. 4. & q. 34. art. 2.

2. *Præ*

2. Præterea, Chriſtus ab initio ſuæ cõceptionis meruit, & ſibi, & nobis, vt ſuprà dictum eſt. Sed ſuperfluum eſt aliquem iterum mereri id quod antè meruerat. Ergo Chriſtus per ſuam paſſionem non meruit noſtram ſalutem.

3. Præterea, Radix merendi eſt charitas. Sed charitas Chriſti non fuit magis augmentata in paſſione quàm antè. Ergo non magis meruit ſalutem noſtram patiendo, quàm antè fecerat.

Sed contrà eſt, quod ſuper illud Philipp. 2. Propter quod & Deus exaltauit illum, &c. dicit Aug. Humilitas paſſionis, claritatis eſt meritum, claritas humilitatis eſt præmium. Sed ipſe clarificatus eſt, non ſolùm in ſeipſo, ſed etiam in ſuis fidelibus: vt ipſe dicit Ioan. 17. Ergo videtur, quòd ipſe meruit ſalutem ſuorum fidelium. *Tract. 104. in Ioan. non procul à fin. to. 9.*

Reſpondeo dicendum, quòd (ſicut ſuprà dictũ eſt) Chriſto data eſt gratia, non ſolùm ſicut ſingulari perſonæ, ſed in quantum eſt caput Eccleſiæ: vt ſcilicet ab ipſo redundaret ad membra. Et ideo opera Chriſti hoc modo ſe habent tam ad ſe, quàm ad ſua membra, ſicut ſe habent opera alterius hominis in gratia conſtituti ad ipſum. Manifeſtum eſt autem, quòd quicumque in gratia conſtitutus, propter iuſtitiã patitur, ex hoc ipſo meretur ſibi ſalutem, ſecundùm illud Matth. 5. Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam. Vnde Chriſtus per ſuam paſſionem non ſolùm ſibi, ſed etiam omnibus membris ſuis meruit ſalutem. *Quæſt. 8.*

Ad primum ergo dicendum, quòd paſſio, in quantum huiuſmodi, non eſt meritoria: quia habet principium ab exteriori. Sed ſecundùm quòd eam aliquis voluntariè ſuſtinet, ſic habet principium ab interiori: & hoc modo eſt meritoria.

Ad ſecundum dicendum, quòd Chriſtus à principio ſuæ conceptionis meruit nobis ſalutem æternam: ſed ex parte noſtra erant quædam impedimenta, quibus impediebamur conſequi effectum præcedentium meritorum. Vnde ad remouendum illa impedimenta, oportuit Chriſtum pati: vt ſuprà dictum eſt. *q. 46. art. 3.*

Ad tertium dicendum, quòd paſſio Chriſti habuit aliquem effectum, quem non habuerunt præcedentia merita, non propter maiorem charitatem, ſed propter genus operis, quod erat conueniens tali effectui: vt patet ex rationibus ſuprà inductis de conuenientia paſſionis Chriſti. *q. 46. art. 3. & alijs.*

De hoc art. videantur dicta in priori tomo, diſp. 41. ſect. 1. & ſequentibus cum illis coniungendo, quæ diximus diſp. 39. ſect. 2. vbi tractauimus, per quos actus Chriſtus meruerit.

In ſolut. ad 2. & 3. attingit D. Thomas, an Chriſtus meruerit aliquid ſua paſſione, quod prioribus actibus non meruerit, & cur meritum noſtræ ſalutis ſpecialiter tribuatur paſſioni, cùm per reliqua opera vitæ ſuæ etiam nobis meruerit. Sed de his videnda ſunt, quę diximus eodem tomo diſput. 4. ſect. 4. in ſecunda obiectione.

ARTICVLVS II.

Vtrùm paſſio Chriſti cauſauerit noſtram ſalutem per modum ſatisfactionis.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd paſſio Chriſti non cauſauerit noſtram ſalutem per modum ſatisfactionis. Eiuſdem enim videtur eſſe ſatisfacere, cuius eſt peccare: ſicut patet in alijs pœnitentiæ partibus: eiuſdem enim eſt conteri, & confiteri cuius eſt peccare. Sed Chriſtus non peccauit: ſecundùm illud 1. Petri 2. Qui peccatum non fecit. Ergo ipſe non ſatisfecit propria paſſione. *265. 4. cor. c. 55. ad 25. & 24. & op. 60. c. 18. col. 6.*

A

2. Præterea, Nulli ſatisfit per maiorem offenſam. Sed maxima offenſa fuit perpetrata in Chriſti paſſione, quia grauiſſimè peccauerunt qui eum occiderunt: vt ſuprà dictũ eſt. Ergo videtur, quòd per paſſionem Chriſti non potuerit Deo ſatisfieri. *q. præ. ar. 6.*

3. Præterea, Satisfactio importat æqualitatem quandam ad culpam, cùm ſit actus iuſtitiæ. Sed paſſio Chriſti nõ videtur eſſe æqualis omnibus peccatis humani generis: quia Chriſtus non eſt paſſus, ſecundùm diuinitatem, ſed ſecundùm carnem: ſecundùm illud 1. Pet. 4. Chriſto igitur paſſo in carne; Anima autem in qua eſt peccatum, potior eſt quàm caro. Non ergo Chriſtus ſua paſſione ſatisfecit pro peccatis noſtris.

B

Sed contrà eſt, quod in perſona eius dicitur Pſalm. 68. Quæ non rapui, tunc exoluebam. Non autem exoluit qui perfectè non ſatisfecit. Ergo videtur quòd Chriſtus patiẽdo, perfectè ſatisfecerit pro peccatis noſtris.

Reſpondeo dicendum, quòd ille propriè ſatisfacit pro offenſa, qui exhibet offenſo id, quod æquè vel magis diligit, quàm oderit offenſam: Chriſtus autem ex charitate, & obedientia patiendo, maius Deo aliquid exhibuit, quàm exigeret recompenſatio totius offenſæ humani generis. Primò quidem propter magnitudinem Charitatis, ex qua patiebatur. Secundò, propter dignitatem vitæ ſuæ, quam pro ſatisfactione ponebat: quæ erat vita Dei, & hominis. Tertiò, propter generalitatem paſſionis, & magnitudinem doloris aſſumpti: vt ſuprà dictum eſt. Et ideo paſſio Chriſti non ſolùm ſufficiens, ſed etiam ſuperabundans ſatisfactio fuit pro peccatis humani generis: ſecundùm illud primæ Ioannis ſecundo. Ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris, non pro noſtris autem tantùm, ſed etiam pro totius mundi. *q. 46. ar. 6.*

C

Ad primum ergo dicendum, quòd caput & membra ſunt quaſi vna perſona myſtica: & ideo ſatisfactio Chriſti ad omnes fideles pertinet, ſicut ad ſua membra. In quãtum etiam duo homines ſunt in charitate, vnus pro alio ſatisfacere poteſt, vt infrà patebit. Non autem eſt ſimilis ratio de confeſſione, & contritione: quia ſatisfactio conſiſtit in actu exteriori, ad quem aſſumi poſſunt inſtrumẽta inter quæ computantur etiam amici.

Ad ſecundum dicendum, quòd maior fuit charitas Chriſti patientis, quàm malitia crucifigentium. Et ideo plus potuit Chriſtus ſatisfacere ſua paſſione, quàm crucifixores offendere occidendo: in tantum quòd paſſio Chriſti ſufficiens fuit, & ſuperabundans ad ſatisfaciendum pro peccatis occidentium ipſum.

D

Ad tertium dicendum quòd dignitas carnis Chriſti non eſt æſtimanda ſolùm ſecundum carnis naturam, ſed ſecundùm perſonã aſſumentem, in quantum ſcilicet erat caro Dei, ex quo habebat dignitatem infinitam.

Videantur dicta in priori tomo, in tota diſput. 4. in ſol. ad 1. attingit D. Th. quæſtionem cur vnus homo poſſit ſatisfacere pro alio: non verò conteri, vel confiteri. Sed hæc res habet proprium locum in materia de ſatisfactione.

E

ARTICVLVS III.

Vtrùm paſſio Chriſti operata ſit per modum ſacrificij.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd paſſio Chriſti non ſit operata per modum ſacrificij. Veritas enim debet reſpondere figuræ. Sed in ſacrificijs veteris legis, quæ erant figuræ Chriſti, nunquam offerebatur caro humana, quinimo hæc ſacrificia immunda, & nefanda habebantur: ſecundùm illud Pſ. 105. *266. Infr. q. 49. a. 4. cor. & q. 73. a. 4. co. & ad 3. & q. 83. art. 1. cor. & op. 60. c. 18. col. 6.*

Effuderunt ſanguinem innocentem, ſanguinem filiorum ſuorum, & filiarum ſuarum, quas ſacrificauerunt ſculptilibus Chanaam. Ergo videtur, quod paſſio Chriſti ſacrificium dici non poſſit.

Libro 10. col. paulo à princ. tom. 5.

2. *Præterea, Auguſtinus dicit in 10. de Ciuitate Dei, quod ſacrificium viſibile, inuiſibilis ſacrificij ſacramentum, id eſt, ſacrum ſignum eſt. Sed paſſio Chriſti non eſt ſignum, ſed magis ſignatum per alia ſigna. Ergo videtur, quod paſſio Chriſti non ſit ſacrificium.*

3. *Præterea, Quicumque offert ſacrificium, aliquod ſacrum facit, vt ipſum nomen ſacrificij demonſtrat. Illi autem qui Chriſtum occiderunt, non fecerunt aliquod ſacrum, ſed magnam malitiam perpetrauerunt. Ergo paſſio Chriſti magis fuit maleficium, quàm ſacrificium.*

Sed contrà eſt, quod Apoſtolus dicit Epheſ. 5. Tradidit ſemetipſum pro nobis, oblationem, & hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis.

Lib. 10. c. 6. in prin. to. 9.

Reſpondeo dicendum, quòd ſacrificium propriè dicitur aliquid factum in honorem propriè Deo debitum ad eum placandum. Et inde eſt quod Auguſtinus dicit in 10. de Ciuitate Dei. Verum ſacrificium eſt omne opus quod agitur, vt ſancta ſocietate inhæreamus Deo, relatum ſcilicet ad illum finem boni, quo veraciter beati eſſe poſſimus. Chriſtus autem (vt ibidem ſubditur) ſeipſum obtulit in paſſione pro nobis, & hoc ipſum opus quod voluntariè paſſionē ſuſtinuit, Deo maximè acceptum fuit, vtpote ex charitate maximè proueniens. Vnde manifeſtum eſt, quòd paſſio Chriſti fuerit verum ſacrificium. Et ſicut ipſe poſtea ſubdit in eodem lib. Huius veri ſacrificij multiplicia variáque ſigna erant ſacrificia priſca Sanctorum: cùm hoc vnum per multa figuraretur, tanquam verbis multis res vna diceretur, vt ſine faſtidio multum commendaretur. Et cùm quatuor conſiderentur in omni ſacrificio (vt Aug. dicit in 4. de Trin.) ſcilicet cui offeretur, à quo offeratur, quid offeratur, pro quibus offeratur, idem ipſe vnus verúſque mediator per ſacrificium pacis reconcilians nos Deo, vnum cum illo maneret, cui offerebat, vnum in ſe faceret, pro quibus offerebat, vnus ipſe eſſet, qui offerebat, & quod offerebat.

Lib. 4. ar. 14. non longè à fi. tom. 3.

Ad primum ergo dicendum, quòd licèt veritas reſpondeat figuræ, quantum ad aliquid, non tamen quantum ad omnia: quia oportet, quòd veritas figuram excedat. Et ideo conuenienter figura huius ſacrificij, quo caro Chriſti offertur pro nobis, fuit caro non hominum, ſed aliorum animalium ſignificantium carnem Chriſti, quæ eſt perfectiſſimum ſacrificium. Primò quidem, quia ex eo quòd eſt humanæ naturæ caro, congruè pro hominibus offertur, & ab eis ſumitur ſub ſacramento. Secundò, quia ex eo quòd erat paſſibilis, & mortalis, apta erat immolationi. Tertiò, quia per hoc, quòd erat ſine peccato, efficax erat ad emundanda peccata. Quartò, quia ex eo, quòd erat caro ipſius offerentis, erat Deo accepta propter ineffabilem charitatem, ſuam carnem offerentis. Vnde Auguſtinus dicit in 4. de Trin. Quid tam congruenter ab hominibus ſumeretur, quod pro eis offerretur, quàm humana caro? & quid tam aptum huic immolationi, quàm caro mortalis? & quid tam mundum pro mundandis vitijs mortalium, quàm ſine contagione carnalis concupiſcentiæ caro, nata in vtero, & ex vtero virginali? & quid tam gratè offerri & ſuſcipi poſſet, quàm caro ſacrificij noſtri, corpus effectum ſacerdotij noſtri.

Lib. 4. cap. 14. in medio, to. 3.

Loco citato in arg.

Ad ſecundum dicendum, quòd Auguſt. ibi loquitur de ſacrificijs viſibilibus figuralibus. Et etiam ipſa paſſio Chriſti, licèt ſit aliquid ſignatum per alia ſacrificia figuralia, eſt tamen ſignum alicuius rei obſeruandæ à nobis: ſecundùm iſtud 1. Petr. 4. Chriſto igitur paſſo in carne, & vos eadem cogitatione armamini: quia qui paſſus eſt in carne, deſiit à peccatis, vt iam non hominum deſiderijs, ſed voluntate Dei, quod reliquum eſt in carne viuat temporis.

Ad tertium dicendum, quòd paſſio Chriſti ex parte occidentium ipſum, fuit maleficium: ſed ex parte ipſius ex A *charitate patientis, fuit ſacrificium. Vnde hoc ſacrificium ipſe Chriſtus obtuliſſe dicitur: non autem illi, qui eum occiderunt.*

COMMENTARIVS.

Materiam huius artic. tractaui etiam in ſuperiori tomo diſput. 46. ſectio. 1. Cùm enim de ſacerdotio Chriſti ſermo eſſet, operæ pretium fuit explicare proprium illius ſacrificium, quoniam eſt potiſſimus actus ſacerdotij, & poteſtas per actus explicanda eſt. Hîc igitur ſolùm circa D. Thom. rationem occurrit difficultas. Probat enim Chriſti paſſionem fuiſſe ſacrificium, quia fuit aliquid factum in honorem B propriè Deo debitum ad eum placandum. Quæ ratio (ſi ſolida eſt) probat circumciſionem Chriſti fuiſſe ſacrificium, & ieiunium, orationem, & ſimilia. Nam in hæc omnia conuenit illa ratio ſacrificij, quam D. Thomas ex Auguſtino ſumpſit. Vnde non videtur D. Thomas probare, & conſequenter, nec docere paſſionem Chriſti eſſe propriè, & in rigore ſacrificium: ſed ſolùm in lata, & communi ſignificatione, qua omne opus bonum factum in cultum Dei, ad eúmque placandum, dicitur ſacrificium. Et augetur difficultas: nam ſacrificium propriè dictum debet eſſe ſignum ſenſibile publica authoritate ad ſignificandum aliquid ſacrum, & ſpirituale impoſitum, & permanenti lege C ſtatutum, quæ omnia non videntur conuenire Chriſti paſſioni, & morti. Hæc verò difficultas poſtulabat ad perfectam ſui deciſionem, integrum tractatum de natura ſacrificij: quia verò iam dudum ab initio ſtatuimus, ne peregrinas quæſtiones aliunde quaſi diuulſas adduceremus, & quoniam in ſequenti tomo materiam de ſacrificio integrè diſputamus, ideo ad dubitationem poſitam hoc loco dicēdum eſt, diuum Thomam breuiter ac conciſè ſacrificij notionem hoc loco poſuiſſe. Nam (vt argumentum conuincit) in ea amplitudine multa continentur, quæ propriè ſacrificia non ſunt, atque idcirco addendum eſt, de ratione ſacrificij eſſe, vt ſit oblatio exterior & ſacra, ordinata ad colendum, vel placandum Deum publico & ſo- D lenni ritu. Agitur enim hîc præcipuè de ſacrificio propitiatorio, quod aſt actus ſacerdotis propriè dicti, qui (vt Paulus ait ad Hebræos 5.) *ex hominibus aſſumptus, pro hominibus conſtituitur in ijs, quæ ſunt ad Deum, vt offerat dona, & ſacrificia pro peccatis.* Quam rationem ſacrificij etiam in ſuperiori tomo ſufficienter explicatā reliquimus, & ex ea optimè concluditur, Chriſti paſſionem & mortem fuiſſe verum ac proprium ſacrificium, quia per eam Chriſtus *ſe obtulit oblationem, & hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis*, ad Epheſios 5. ad Hebræos 7. & ſequentibus. Fuit etiam illa oblatio à Deo ordinata, & inſtituta, tanquam ſupremus cultus illi offerendus pro toto genere humano in ſatisfactionem, & reconciliationem eius, & ad hunc cultum offerendum, Chriſtum ſummum ſacerdotem ordina- E uit, vt prædicto loco latiùs explicatum eſt. Ad argumentum ergo reſpondetur non eſſe eandem rationem de aliis actionibus, vel operibus Chriſti. Tum quia alia non ſunt ita ordinata ad placandum Deum, & conſummandam redemptionem, ſicut paſſio, & mors: tum etiam, quia de ratione ſacrificij eſt vt victima aliquo modo conficiatur, & immutetur in honorē Dei, quod factum eſt per paſſionem, non verò per alias actiones. Sunt verò qui dicant, totam Chriſti vitā fuiſſe veluti vnicum ſacrificium, quod in morte conſummatum eſt. Quod piè dictum eſt, non tamen in rigore, ſecundùm propriam rationem ſacrificij. Quin potiùs neque tota paſſio videtur propriè & intrinſecè pertinere ad rationem ſacrificij: ſed ſolùm id, quod Chriſtus

Dubium.

D. Thom. Aug.

Reſponſio.

Hebr. 5.

Paſſio Chriſti verū, ac proprium ſacrificium.

Epheſ. 5.

Hebr. 7.

ſtus in cruce paſſus eſt. Ibi enim accepit vulnera lethalia, & ad illius mortem proxime ordinata. Et ideo dicitur à Patribus hoc ſacrificium oblatum in altari crucis, vt videre licet in Leone Papa epiſtol. 84. ad Epiſcopos Palæſtinæ. Et multi eo modo exponunt verba Pauli ad Hebr. 13. *Habemus altare, de quo edere non habent poteſtatem, qui tabernaculo deſeruiunt.* Et colligi etiam poteſt ex Paulo ibidem dicente: *Quorum animalium infertur ſanguis pro peccato, horum corpora cremantur extra caſtra, ita & Ieſus, vt ſanctificaret per ſuum ſanguinem populum, extra portam paſſus eſt*: indicans in myſterio crucis, quod extra portam peractum eſt, oblatum fuiſſe hoc ſacrificium. Ideo etiam Chriſtus portans crucem dicitur fuiſſe ſignificatus in Iſaac portante ligna ad ſacrificium. Igitur reliqua quæ anteceſſerunt, fuerunt quaſi via & applicatio victimæ ad ſacrificium non ſine magno myſterio, & diuina ordinatione, veluti ritu myſtico extra portam in altari crucis, manibus extenſis, ſolemni die Paſchæ, conſummatum eſt.

Heb. 13.

Gen. 22.

Ad aliam difficultatem, quòd ſacrificium oportet eſſe ſignum ſenſibile. Reſpondetur, duplicem ſignificationem poſſe in ſacrificio excogitari, aliam moralem, de qua dixit Auguſtinus libro 10. de ciuit. c. 5. *Sacrificium viſibile inuiſibilis ſacrificij ſignum eſſe*: aliam myſticam, de qua dixit Auguſtinus libro 1. contra aduerſ. legis, & Proph. cap. 18. *Vnum verum & ſingulare ſacrificium Chriſti multis eſſe antea ſacrificiorum ſignificatum figuris.* Prior ſignificatio eſt eſſentialis omnino ſacrificio, quia ſine illa eſſe non poteſt verus cultus latriæ, quod eſt de eſſentia ſacrificij: & hæc ſignificatio in Chriſti ſacrificio inuenta eſt. Significabat enim interdum ſacrificium, quo Chriſtus vitam ſuam offerebat ad placandum Deum, ſignificabat etiam deſtructionem peccati, & ipſius mortis mortem, quam ſacrificium illud operaturum erat. Poſterior autem ſignificatio non eſt de eſſentia ſacrificij, ſed inuenta eſt in omnibus ſacrificiis veris, & à Deo vel ex ſingulari eius inſpiratione inſtitutis, vel in expectationem, vel in commemorationem ſacrificij Chriſti. At verò in ſacrificio Chriſti, quod fuit prototypus cæterorum ſacrificiorum, non oportuit ſignificationem illam inueniri, ſed potiùs ipſum per cætera ſacrificia ſignificari.

Aug. Quanam ſignificatio ſit de ratione proprij ſacrificij.

Et ex his ad alteram partem (ſcilicet quòd oportebat ſacrificium lege ſtabiliri) reſpondetur illud eſſe verum de ſacrificio (vt ita dicam) legali, quod cum lege durat, non verò de ſacrificio, quod eſt ſupra omnem legem communiter hominibus impoſitam, quale fuit ſacrificium Chriſti, quod cauſa vniuerſalis, & exemplar ſacrificiorum omnium, finíſque legis veteris, ac principium & fundamentum nouæ fuit.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm paſſio Chriſti operata ſit noſtram ſalutem per modum redemptionis.

267. Inf. q. 49 a 2. & 3. d. 19. a. 2. & 3. d. 19. a. 4. & op. 60. c. 8. col. 6.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd paſſio Chriſti non ſit operata noſtram ſalutem per modum redemptionis. Nullus enim emit, vel redimit quod ſuum eſſe non deſiit. Sed homines nunquam deſierunt eſſe Dei: ſecundùm illud Pſalm. 23. Domini eſt terra, & plenitudo eius, orbis terrarum, & vniuerſi qui habitant in eo. Ergo videtur, quòd Chriſtus non redemerit nos ſua paſſione.

L. 13. de Tri. c. 13. in pr. tom. 3.

2. Præterea, Sicut Auguſtinus dicit 13. de Trinitate. Diabolus à Chriſto iuſtitia ſuperandus fuit. Sed hoc exigit iu- A *ſtitia, vt ille qui inuaſit doloſè rem alienam, debeat priuari ea, quia fraus & dolus nemini debet patrocinari, vt etiam iura humana dicunt. Cùm ergo diabolus creaturam Dei, ſcilicet hominem, doloſè deceperit, & ſibi ſubiugauerit, videtur, quòd non debuerit homo per modum redemptionis ab eius eripi poteſtate.*

3. Præterea, Quicunque emit, aut redimit aliquid, pretium ſoluit ei, qui poſſidebat. Sed Chriſtus non ſoluit ſanguinem ſuum (qui dicitur eſſe pretium redemptionis noſtræ) diabolo, qui nos captiuos tenebat. Non ergo Chriſtus ſua paſſione nos redemit.

Sed contrà eſt, quod dicitur 1. Pet. 1. Non corruptibilibus auro vel argento redempti eſtis de vana veſtra conuerſatione paternæ traditionis, ſed pretioſo ſanguine, quaſi agni immaculati, B *& incontaminati Chriſti. Et Galat. 3. dicitur, Chriſtus nos redemit de maledicto legis factus pro nobis maledictum. Dicitur enim pro nobis factus maledictum, in quantum pro nobis paſſus eſt in ligno, vt ſupra dictum eſt. Ergo per paſſionem ſuam nos redemit.* *q. 46. ar. 4. ad 3. arg.*

Reſpondeo dicendum, quòd per peccatum dupliciter homo obligatus erat. Primò quidem ſeruitute peccati, quoniam qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati: vt dicitur Ioannis 8. & 1. Pet. 2. A quo quis ſuperatus eſt, huius & ſeruus eſt. Quia igitur diabolus hominem ſuperauerat, inducendo eum ad peccatum, homo ſeruituti diaboli addictus erat. Secundò, quantum ad reatum pœnæ, quo homo erat obligatus ſecundùm Dei iuſtitiam. Et hoc etiam eſt ſeruitus quædam, ad ſeruitutem enim pertinet, quòd aliquis patiatur quod non vult: cùm liberi hominis ſit vti ſeipſo, vt vult. C *Quia igitur paſſio Chriſti fuit ſufficiens, & ſuperabundans ſatisfactio pro peccato, & reatu pœnæ generis humani: eius paſſio fuit quaſi quoddam pretium, per quod liberati ſumus ab vtraque obligatione. Nam ipſa ſatisfactio quâ quis ſatisfacit, ſiue pro ſe, ſiue pro alio, pretium quoddam dicitur, quo ſeipſum vel alium redimit à peccato, & à pœna: ſecundùm illud Daniel. 4. Peccata tua eleemoſynis redime: Chriſtus autem ſatisfecit non quidem pecuniam dando, aut aliquid huiuſmodi: ſed dando id quod fuit maximum, ſeipſum ſcilicet pro nobis. Et ideo paſſio Chriſti dicitur eſſe noſtra redemptio.*

Ad primum ergo dicendum, quòd homo dicitur eſſe Dei dupliciter. D *Vno modo in quantum ſubiicitur poteſtati eius. Et hoc modo nunquam homo deſiit Dei eſſe: ſecundùm illud Daniel. 4. Dominatur excelſus in regno hominum, & cuicunque voluerit, dabit illud. Alio modo per vnionem charitatis ad eum: ſecundùm quod dicitur Romanorum 8. Si quis Spiritum crucis non habet, hic non eſt eius. Primò ergo modo nunquam homo deſiit eſſe Dei: ſecundo verò modo deſiit eſſe Dei per peccatum. Et ideo in quantum fuit à peccato liberatus Chriſto paſſo ſatisfaciente, dicitur per paſſionẽ Chriſti eſſe redemptus.*

Ad ſecundum dicendum, quòd homo peccando obligatus erat, & Deo, & diabolo: quantum enim ad culpam, Deum offenderat, & diabolo ſe ſubdiderat, ei cõſentiens. Vnde ratione culpæ non erat factus ſeruus Dei: ſed potiùs à Dei ſeruitu- E *te recedens, diaboli ſeruitutem incurrerat, Deo iuſtè hoc permittente propter offenſam in ſe commiſſam. Sed quantum ad pœnam principaliter homo erat Deo obligatus ſicut ſummo iudici: diabolo autem tanquam tortori: ſecundùm illud Mat. 5. Ne fortè tradat te aduerſarius tuus iudici, & iudex tradat te miniſtro, id eſt, Angelo pœnarum crudeli, vt Chryſoſtomus dicit. Quamuis igitur diabolus iniuſtè, quantum in ipſo erat, hominem ſua fraude deceptum, ſub ſeruitute teneret, & quantum ad culpam, & quantum ad pœnam: iuſtum tamen erat hoc hominem pati, Deo permittente quantum ad culpam, & ordinante, quantum ad pœnam. Et ideo per reſpectum ad Deum iuſtitia exigebat, quòd homo redimeretur, non autem per reſpectum ad diabolum.* *Ho. 11. in Mat. in opere imper. non longe à fi. tom. 2.*

Ad tertium dicendum, quòd quia redemptio requirebatur

beatur ad hominis liberationem per reſpectum ad Deum, nõ autem per reſpectum ad diabolum, non erat pretium ſoluendum diabolo, ſed Deo: & ideo Chriſtus ſanguinẽ ſuum (qui eſt pretium noſtræ redemptionis) non dicitur obtuliſſe diabolo, ſed Deo.

Quod in hoc articulo quæritur, reipſa diuerſum nõ eſt ab eo, quod in præcedentibus tractatum eſt: ſolúmque proponitur ad explicandam metaphoram emptionis, ſeu redemptionis, qua meritum & ſatisfactio Chriſti pro nobis in diuina Scriptura explicantur. De qua re ſatis ſupérque dictum eſt ſuperiori tomo diſput. 4. ſect. 3.

ARTICVLVS V.

Vtrùm eſſe redemptorem, ſit proprium Chriſti.

268. 3.d.19.ar.4. q.2. *AD quintum ſic proceditur. Videtur, quòd eſſe redemptorem, non ſit proprium Chriſti. Dicitur enim in Pſalm. 30. Redemiſti me Domine Deus veritatis. Sed eſſe Dominum Deum veritatis, conuenit toti Trinitati. Non ergo eſt proprium Chriſti.*

2. Præterea, Ille dicitur redimere, qui dat pretium redemptionis, ſed Deus Pater dedit filium ſuum redemptionem pro peccatis noſtris, ſecundùm illud Pſalm. 100. Redemptionem miſit Dominus populo ſuo. Gloſſ. id eſt, Chriſtum, qui dat redemptionem captiuis. Ergo non ſolùm Chriſtus, ſed etiam Deus Pater nos redemit. Gloſ. in c.1. ibid.

3. Præterea, Non ſolùm paſſio Chriſti, ſed etiam aliorum Sanctorum proficua fuit ad noſtram ſalutem: ſecundùm illud Coloſſ. 1. Gaudeo in paſſionibus pro vobis, & adimpleo ea, quæ deſunt paſſionum Chriſti in carne mea, pro corpore eius, quod eſt Eccleſia. Ergo non ſolùm Chriſtus debet dici redemptor, ſed etiam alij Sancti.

Sed contrà eſt, quod dicitur Gal. 3. Chriſtus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum. Sed ſolus Chriſtus factus eſt pro nobis maledictum. Ergo ſolus Chriſtus debet dici noſter Redemptor.

Reſpondeo dicendum, quòd ad hoc quòd aliquis redimat, duo requiruntur, ſcilicet actus ſolutionis, & pretium ſolutum. Si enim aliquis ſoluat pro redemptione alicuius rei, pretium, quod non eſt ſuum, ſed alterius, ipſe non dicitur redimere principaliter, ſed magis ille cuius eſt pretium. Primum autem redemptionis noſtræ eſt ſanguis Chriſti, vel vita eius corporalis, quæ eſt in ſanguine, quo ipſe Chriſtus exoluit. Vnde vtrumque iſtorum ad Chriſtum pertinet immediatè, in quãtum eſt homo, ſed ad totam Trinitatem, ſicut ad cauſam primam, & remotam: cuius erat, & ipſa vita Chriſti, ſicut primi authoris, & à qua inſpiratum fuit ipſi homini Chriſto, vt pateretur pro nobis. Et ideo eſſe immediatè redemptorem proprium eſt Chriſti, in quantum eſt homo: quamuis ipſa redemptio poſſit attribui toti Trinitati, ſicut primæ cauſæ.

Elicitur ex Gloſ. ord. ibid. *Ad primum ergo dicendum, quòd Gloſſ. hoc ſic exponit, Tu Domine Deus veritatis, redemiſti me in Chriſto clamante: In manus tuas commendo ſpiritum meum. Et ſic redemptio immediatè pertinet ad hominem Chriſtum: principaliter autem ad Deum.*

Ad ſecundum dicendũ, quòd pretium redemptionis noſtræ homo Chriſtus ſoluit immediatè, ſed de mandato Patris ſicut primordialis authoris.

Ad tertium dicendum, quòd paſſiones Sanctorum proficiunt Eccleſiæ, non quidem per modum redemptionis, ſed per modum exempli, & exhortationis, ſecundùm illud 2. ad Corinth. 1. Siue tribulamur pro veſtra exhortatione, & ſalute.

A

COMMENTARIVS.

HVnc articulum egregiè expoſuit Caietan. hîc. Ex quo aduertendum eſt primò, poſſe munus redimendi dici proprium Chriſti, vel reſpectu aliarum diuinarum perſonarum, vel reſpectu aliorum hominum, vel etiam Angelorum. Priori modo ita eſt proprium Chriſti eſſe redemptorem, ſicut proprium eſt illius, incarnari, eſſe hominem, pati, & mori. Quocirca ſi redimere ſignificet vitam ſuam & ſanguinem offerre pro hominibus, hoc ita eſt proprium Chriſti, vt non conueniat aliis perſonis. Si autem ſignificet abſolutè conferre pretium, vel concurrere, excitare, & mouere ad

B ipſam pretij oblationem, ſic non eſt proprium Chriſti: ſed totius Trinitatis opus. Nam ſicut tota Trinitas operata eſt incarnationem, ita etiam contulit Chriſto humanam vitã, & ſanguinem, atq; adeò pretium, quo nos poſſet redimere, eadémq; Trinitas inſpirauit Chriſto voluntatem moriendi pro nobis, & illi cooperata eſt, vt ſeipſum pro nobis offerret in pretium. Quòd ſi inquiras, an abſolutè Chriſtus ſolus dicendus ſit nos redemiſſe, & non Pater, neque Spiritus ſanctus. Reſpondeo, hoc ad ſignificationem vocis pertinere, atq; ita cõſulendum eſſe vſum eius. Videtur autem in Scriptura, præſertim in nouo Teſtamento, vbi frequentiùs ſermo eſt de hominum redemptione, *Redimere* dici de eo, qui immediatè ſoluit pretium, ideóq; ſignificare propriam Dubium. Redemptio hominũ propria Chriſti quomodo. Apoc. 5.

C actionem perſonalem Chriſti, ſicut comedere, vel ſanguinem effundere. Vnde Apocalypſ. 5. dicitur de agno, *Dignus es Domine accipere librũ, & aperire ſignacula eius, quoniam occiſus es, & redemiſti nos Deo in ſanguine tuo*, & ad Titum 2. *Expectantes beatã ſpem, & aduentum gloriæ magni Dei, & Saluatoris noſtri, Ieſu Chriſti, qui dedit ſemetipſum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, &c.* Et eodẽ ſenſu nomen Redemptoris abſolutè dictum proprium eſt Chriſti, qui eodem modo dicitur, *noſtra ſanctificatio, & redemptio*, 1. ad Cor. 1. & ita etiam redẽptio ſæpe attribuitur Chriſto, vt propria illius, ad Roman. 3. ad Epheſ. 1. & ad Coloſſ. 1. ad Timoth. 2. ad Hebr. 9. Quia ipſius propriũ fuit, *dare animã ſuam in redemptionem pro multis*, Mat. 20. interdum verò *redimere* ſumitur Tit. 2. 1. Cor. 1. Rom. 3. Epheſ. 1. Coloſ. 1. 1. Tim. 2. Heb. 9.

D priori modo, & ita explicat D. Th. hîc ad 1. illum Pſal. 30. *Redemiſti me, Domine Deus veritatis*, id eſt, redemiſti me per Chriſtum, & in Chriſto: quamquam ad literam *redimere*, illo loco nihil aliud ſit, quàm de manibus perſequentium eripere, quæ ſignificatio frequẽs etiam eſt in Scriptura. In ea verò ſignificatione videtur propriè dictum Luc. 1. *Benedictus Dominus Deus Iſrael, qui a viſitauit, & fecit redemptionem plebi ſuæ.* Et ad eundem modum exponit D. Thom. in ſol. ad 2 illud Pſalm. 100. *Redemptionem miſit Dominus populo ſuo.* Matth 20. D. Thom. Pſalm. 30. Luc. 1. Pſalm. 100.

Poſteriori modo, id eſt, facta comparatione ad alias perſonas creatas, certum eſt, proprium eſſe Chriſti eſſe redemptorem. Qua de re videantur dicta priori tom. in commentario ar. 1. q. 26. D. Thom. vbi expoſuimus

E quomodo Chriſtus ſit vnicus mediator inter Deum, & homines, idémque his nominibus *Redemptoris, & Mediatoris*, ſignificetur. Contra hoc verò obiicit D. Thom. in argumento 3. illud ad Coloſſ. 1. *Adimpleo ea, quæ deſunt paſſionum Chriſti in carne mea, pro corpore eius, quod eſt Eccleſia.* Et reſpondet, paſſiones Sanctorum proficere Eccleſiæ, non per modum redemptionis, ſed per modum exempli, & exhortationis. Circa quam reſponſionem meritò dubitat Caietanus, quia præter illos duos modos exempli, & exhortationis poſſunt opera iuſtorum prodeſſe aliis per modum ſatisfactionis, vel quia vnus propria voluntate poteſt pro alio ſatisfacere, illi ſuam ſatisfactionem applicando: vel quia ſatisfactione Sanctorum in theſauro Eccleſiæ repoſitæ Obiectio. Teſtimonij Paul 1. ad Coloſ. 1. expoſitio. Caiet.

poſ

poſſunt per claues Eccleſiæ applicari aliis ad indulgentiam, & remiſſionem pœnarum. At verò ſatisfactio pro aliis genus quoddam redemptionis eſt, quandoquidem ſoluto pretio alter a pœna liberatur. Ad quam obiectionem Caietan multa dicit, neſcio tamen an mentem diui Thom. ſatis explicent. Ego exiſtimo D. Th. prudenter egiſſe, id tantum attingendo, quod locus Pauli poſtulabat. Nam reuera literalis ſenſus illius loci eſt, quem diuus Thomas ſignificauit. Nam paſſionibus Chriſti verè ac propriè nihil deeſt, niſi vt nobis earum fructus applicetur; & in hoc laborabat Paulus exemplo, & doctrina, & propter hoc paſſiones ſuſtinebat, vt etiam in ſuperiori tomo diſputatione 4. ſect. 10. attigimus, & fauente Deo latiùs in materia de ſatisfactione dicemus. An verò paſſiones iuſtorum poſſint aliis prodeſſe ad ſatisfactionem, quia neque huius loci erat, neque breuiter explicari poterat, D. Thomas omnino ab ea quæſtione abſtinuit: & ſimpliciter negauit huiuſmodi opera prodeſſe Eccleſiæ per modum redemptionis. Ita enim loquendum eſt abſolutè, & ſimpliciter, etiam ſi proſint per modum ſatisfactionis: vel quia licèt vnus poſſit ſatisfacere pro alio, non tamen de condigno, ſed tantùm de congruo (vt multi volunt:) vel, quod certius eſt, quia non ex perfecta iuſtitia, quam nomen redemptionis ſignificat. Et hæc videtur eſſe magis propria ratio, quàm aliæ, quas attigit Caietan. etſi ille non ſint reiiciendæ, ſcilicet quia ſatisfactio Chriſti eſt ſimpliciter neceſſaria, aliæ tantùm ex abundantia: illa liberat ſimpliciter ab omni culpa, & pœna: hæc tantùm à quadam pœna temporali. Quibus etiam addi poteſt, alias ſatisfactiones non prodeſſe Eccleſiæ, niſi vt fundatas in Chriſto, ex cuius meritis, & virtute prouenit, vt inter membra eius eſſe poſſit ſatisfactionis communicatio. Denique propter has cauſas non dicitur homo redimere ſeipſum, quamuis poſſit pro ſe ſatisfacere: ergo multo minùs poterit dici redimere alios, etiam ſi aliquo modo pro illis ſatisfaciat.

Opera ſanctorum quomodo proſint Eccleſiæ.

ARTICVLVS VI.

Vtrùm paſſio Chriſti operata ſit noſtram ſalutem per modum efficientiæ.

269. *Inf. q. 49. a. 1. Cor. & op. 3. c. 238. fin. & ad Ro. 4. fi. & 1. Cor. 5. lect. 2. cor. 4.*

AD ſextum ſic proceditur. Videtur, quòd paſſio Chriſti non ſit operata noſtram ſalutē per modum efficientiæ. Cauſa enim efficiens noſtræ ſalutis eſt magnitudo diuinæ virtutis: ſecundùm illud Iſai. 59. Ecce non eſt abbreuiata manus eius, vt ſaluare non poſſit. Chriſtus autem crucifixus eſt ex infirmitate: vt dicitur 2. ad Corinth. 13. Non ergo paſſio Chriſti efficienter operata eſt noſtram ſalutem.

2. Præterea, Nullum agens corporale efficienter agit niſi per contactum, vnde etiam & Chriſtus tangendo mundauit leproſum, vt oſtenderet carnem ſuam ſalutiferam virtutem habere: ſicut Chryſoſtom. dicit. Sed paſſio Chriſti non potuit contingere omnes homines. Ergo non potuit ſufficienter operari ſalutem omnium hominum.

Hom. 16. in Matth. & in opere imper. hom. 21. id innuit tom. 2.

3. Præterea, Non videtur eiuſdem eſſe operari per modum meriti, & per modum efficientiæ: quia ille, qui meretur, expectat effectum ab alio. Sed paſſio Chriſti operata eſt noſtram ſalutem per modum meriti. Non ergo per modum efficientiæ.

Sed cōtrà eſt, quod dicitur 1. ad Corinth. 1. quòd verbum crucis, his qui ſalui fiunt, eſt virtus Dei. Sed virtus Dei efficienter operatur noſtram ſalutem. Ergo paſſio Chriſti in cruce efficienter operata eſt noſtram ſalutem.

Reſpondeo dicēdum, quòd duplex eſt efficiens, principale, & inſtrumentale. Efficiens quidē principale humanæ ſalutis, eſt Deus. Quia verò humanitas Chriſti eſt diuinitatis inſtrumentum (vt ſuprà dictum eſt) ideo ex conſequenti, omnes actiones & paſſiones Chriſti inſtrumentaliter operantur in virtute diuinitatis ad ſalutem humanam. Et ſecundùm hoc paſſio Chriſti efficienter cauſat ſalutem humanam.

q. 13. ar. 2. & 3. & q. 43. art. 2.

Ad primum ergo dicendum, quòd paſſio Chriſti relata ad Chriſti carnem, congruit infirmitati aſſumptæ: relata vero ad diuinitatem, conſequitur ex ea infinitam virtutem, ſecūdùm illud 1. ad Cor. 1. Quod infirmum eſt Dei, fortius eſt hominibus, quia ſcilicet ipſa infirmitas Chriſti in quantum eſt Dei, habet virtutem excedentem omnem virtutem humanam.

Ad ſecundum dicendum, quòd paſſio Chriſti, licèt ſit corporalis, habet tamen ſpiritualem virtutem ex diuinitate vnita. Et ideo per ſpiritualem contactum efficaciam ſortitur; ſcilicet, per fidem, & fidei ſacramentum: ſecundùm illud Apoſtoli, Quem propoſuit Deus propitiatorem per fidem in ſanguine ipſius.

Ad tertium dicendū, quòd paſſio Chriſti ſecundùm quòd comparatur ad diuinitatem eius, agit per modum efficientiæ: in quantum verò comparatur ad voluntatem animæ Chriſti, agit per modum meriti: ſecundùm verò quòd conſideratur in ipſa carne Chriſti, agit per modum ſatisfactionis in quantum per eam liberamur a reatu pœnæ: per modum verò redemptionis, in quantum per eam liberamur à ſeruitute culpæ: per modum autem ſacrificij, in quantum per eam reconciliamur Deo, vt inf. à dicetur.

Doctrina D. Thomæ in hoc articulo difficilis planè eſt, niſi benignè explicetur. In quo tam ad rem explicandam, quàm ad exponendam ſententiam D. Thom. pro viribus laboratum eſt ſuperiori tomo diſp. 51. ſect. 7. Neque hoc loco aliquid addendum occurrit.

QVÆSTIO XLIX.

De effectibus paſſionis Chriſti, in ſex articulos diuiſa.

DEinde conſiderandum eſt de ipſis effectibus paſſionis Chriſti.

Et circa hoc quæruntur ſex.

Primò, vtrùm per paſſionē Chriſti ſimus liberati à peccato. Secūdò, vtrùm per eam ſimus liberati à poteſtate diaboli. Tertiò, vtrùm per eam ſimus liberati à reatu pœnæ. Quartò, vtrùm per eam ſimus Deo reconciliati. Quintò, vtrùm per eam ſit nobis aperta ianua cœli. Sextò, vtrùm per eam Chriſtus adeptus ſit exaltationem.

Cùm paſſio Chriſti potiſſimùm operetur per modum meriti, & ſatisfactionis, nihil aliud eſt quærere effectus illius paſſionis, quàm quærere quid Chriſtus ſua paſſione meruerit, aut pro quibus perſonis, vel pro qua re ſatisfecerit. De quo in priori tomo fusè diſputatum eſt, & ideo ferè in tota hac quæſt. nihil aliud præſtabimus, quàm deſignare loca, in quibus tractata vnaquæque res eſt. Ordo verò huius præcedentiſque quæſt. videri poteſt quodammodo inuerſus, quia priùs oportebat inueſtigare, quid cauſa poſſit operari: & deinde modum, quo poteſt operari: D. Th. verò voluit priùs explicare varios modos operandi paſſionis Chriſti, quia ad ſingulos effectus poſſunt omnes vel plures eorum applicari, quod in ar. 1. & aliis præſtat, eſtque ad eorum intelligentiam obſeruandum.

ARTICVLVS I.

Vtrùm per paſſionem Chriſti ſimus liberati à peccato.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd per paſſionem Chriſti non ſimus liberati à peccato. 270 *3. d. 19. ar. 1.* *Liberare enim à peccato, eſt proprium Dei: ſecundùm illud Iſai. 43. Ego ſum qui deleo iniquitates tuas propter me. Chriſtus*

Chriſtus autem non eſt paſſus ſecundùm quòd Deus, ſed ſecundùm quòd homo. Ergo per paſsionem Chriſti non ſumus liberati à peccato.

2. Præterea, Corporale non agit in ſpirituale. Sed paſsio Chriſti eſt corporalis, peccatum autem non eſt niſi in anima, quæ eſt ſpiritualis creatura. Ergo paſsio Chriſti non potuit nos emundare à peccato.

3. Præterea, Nullus poteſt liberari à peccato, quod nondum commiſit, ſed quod impoſterum eſt commiſſurus. Cùm igitur multa peccata poſt Chriſti paſsionem ſint commiſſa, & tota die committantur, videtur quòd per paſsionem Chriſti non ſimus liberati à peccato.

4. Præterea, Poſita cauſa ſufficienti nihil aliud requiritur ad effectum inducendum. Requiruntur autem adhuc alia ad remiſsionem peccatorum, ſcilicet baptiſmus, & pœnitentia. Ergo videtur, quòd paſsio Chriſti non ſit ſufficiens cauſa remiſsionis peccatorum.

5. Præterea, Prouerb. 10. dicitur, Vniuerſa delicta operit charitas, & 15. dicitur, per miſericordiam, & fidem purgantur peccata. Sed multa ſunt alia de quibus habemus fidem, & quæ ſunt prouocatiua charitatis: ergo paſsio Chriſti nõ eſt propria cauſa remiſsionis peccatorum.

Sed contrà eſt, quod dicitur Apoc. 1. Dilexit nos, & lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo.

Reſpõdeo dicendum, quòd paſsio Chriſti eſt propria cauſa remiſsionis peccatorum tripliciter. Primò quidem, per modũ prouocantis ad charitatem: quia, vt Apoſtolus dicit Rom. 5. commendat Deus ſuam charitatem in nobis, quoniam cùm adhuc inimici eſſemus, Chriſtus pro nobis mortuus eſt. Per charitatem autem conſequimur veniam peccatorum, ſecundùm illud Luc. 7. Dimiſſa ſunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Secũdò paſsio Chriſti cauſat remiſsionẽ peccatorum per modum redẽptionis: quia cùm ipſe eſt caput noſtrum per paſsionem, quam ex charitate & obedientia ſuſtinuit, liberauit nos tanquam membra ſua à peccatis; quaſi per pretiũ ſuæ paſsionis. Sicut ſi homo per aliquod opus meritorium, quod manu exerceret, redimeret ſe à peccato quod pedibus commiſiſſet. Sicut enim naturale corpus eſt vnum ex membrorum diuerſitate conſiſtens, ita tota Eccleſia, quæ eſt myſticum corpus Chriſti, computatur quaſi vna perſona cum ſuo capite, quod eſt Chriſtus. Tertiò per modum efficiẽtiæ, in quantum caro ſecundùm quam Chriſtus paſſionem ſuſtinuit, eſt inſtrumentum diuinitatis; ex quo eius paſſiones, & actiones operantur in virtute diuina ad expellendum peccatum.

Ad primum ergo dicendum, quòd licèt Chriſtus non ſit paſſus ſecundùm quòd Deus, tamen caro eius eſt diuinitatis inſtrumentum. Et ex hoc paſſio eius habet quandam diuinam virtutem dimittendi peccata, vt dictum eſt.

In Cor. art. *Ad ſecundum dicendum, quòd paſſio Chriſti licèt ſit corporalis: ſortitur tamen quandam ſpiritualem virtutem ex diuinitate, cuius caro ei vnita eſt, vt inſtrumentum. Secundùm quam quidem virtutem paſſio Chriſti eſt cauſa remiſſionis peccatorum.*

Ad tertium dicendum, quòd Chriſtus ſua paſſione nos à peccatis liberauit cauſaliter, id eſt, inſtituẽs cauſam noſtræ liberationis, ex qua poſſunt quæcunque peccata quandocunque remitti, vel præterita, vel præſentia, vel futura. Sicut ſi medicus faciat medicinam, ex qua poſſint quicunque morbi ſanari, etiam in futurum.

q. 46. ar. 4. & aliis. *Ad quartum dicendum, quòd quia paſſio Chriſti præceſſit, vt cauſa quædam vniuerſalis remiſſionis peccatorũ (ſicut dictum eſt) neceſſe eſt quòd ſingulis adhibeatur ad deletionem propriorum peccatorum. Hoc autem fit per baptiſmum, & pœnitentiam, & alia ſacramenta, quæ habent virtutem ex paſſione Chriſti, vt infrà patebit.*

q. 62. art. 5. *Ad quintum dicendum, quòd etiam per fidem applicatur nobis paſſio Chriſti ad percipiendum fructũ ipſius: ſecundùm illud Rom. 3. Quem propoſuit Deus propitiatorem per fidem in ſanguine eius. Fides autem per quam à peccato mundamur, non eſt fides informis: quæ poteſt eſſe etiam cum peccato, ſed eſt fides formata per charitatem, vt ſic paſſio Chriſti nobis applicetur, non ſolùm quantum ad intellectum, ſed etiam quantum ad effectum. Et per hunc etiam modum peccata dimittuntur ex virtute paſſionis Chriſti.*

De hoc artic. videantur dicta ſuperiori tom. diſp. 4. ſect. 3. & diſp. 41. ſect. 1.

ARTICVLVS II.

Vtrùm per paſſionem Chriſti ſimus liberati à poteſtate diaboli.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd per paſſionem Chriſti non ſimus liberati à poteſtate diaboli. Ille enim non habet poteſtatem ſuper aliquos, in quibus nihil ſine permiſſione alterius facere poteſt. Sed diabolus nunquam potuit aliquid in nocumentum hominum facere, niſi ex permiſſione diuina: ſicut patet Iob 1. & 2. quòd poteſtate diuinitus accepta, eum primò in rebus, & poſtea in corpore læſit. Et ſimiliter Matth. 8. dicitur, quòd dæmones niſi Chriſto concedente, non potuerunt in porcos intrare. Ergo diabolus nunquam habuit in hominibus poteſtatem. Et ita per paſſionem Chriſti, non ſumus liberati à poteſtate diaboli. 271 2. d. 19. ar. 2. & 3. diſ. 19. ar. 2. & verb. q. 29. ar. 7. ad 9. & opuſ. 90. c. 18. cor. 8. & He. 2. le. 4. c. 1.

2. Præterea, Diabolus poteſtatem ſuam in homines exercet tentando, & corporaliter vexando. Sed hæc adhuc in hominibus operatur poſt Chriſti paſſionem. Ergo non ſumus per paſſionem Chriſti ab eius poteſtate liberati.

3. Præterea, Virtus paſſionis Chriſti in perpetuum durat (ſecundùm illud Hebr. 10. Vna oblatione conſummauit ſanctificatos in ſempiternum) ſimpliciter etiã vbique exenditur. Sed liberatio à poteſtate diaboli, nec eſt vbique (quia in multis partibus mundi adhuc ſunt idololatræ) nec etiã erit ſemper: quia tempore Antichriſti maximè ſuam poteſtatem exercebit diabolus in hominum nocumentum: de quo dicitur 2. ad Theſſ. 2. quòd eius aduentus erit ſecundùm operationem Satanæ in omni virtute, & ſignis & prodigiis mendacibus, & in omni ſeductione iniquitatis. Ergo videtur quòd paſſio Chriſti non ſit cauſa liberationis humani generis à poteſtate diaboli.

Sed contrà eſt, quod Dominus dicit Ioan. 12. imminente paſſione: Nunc princeps huius mundi eiicietur foras: & ego ſi exaltatus fuero à terra, omnia trahã ad meipſum. Eſt autem exaltatus à terra per crucis paſſionem. Ergo per eam diabolus eſt à poteſtate hominum eiectus.

Reſpondeo dicendum, quòd circa poteſtatem, quam diabolus in homines exercebat ante Chriſti paſſionem, tria ſunt conſideranda. Primum quidem ex parte hominis, qui ſuo peccato meruit, vt in poteſtatem traderetur diaboli, per cuius tentationem fuerat ſuperatus. Aliud autem eſt ex parte Dei, quem homo peccando offenderat qui per ſuam iuſtitiam hominem reliquerat poteſtati diaboli. Tertium eſt ex parte ipſius diaboli, qui ſua nequiſſima voluntate hominem à conſecutione ſalutis impediebat. Quantũ ergo ad primum, homo eſt à poteſtate diaboli liberatus per paſſionem Chriſti, in quantum paſsio Chriſti eſt cauſa remiſsionis peccatorum. Quantum autem ad ſecundum, dicendum, quòd paſsio Chriſti nos à poteſtate diaboli liberauit, in quantum nos Deo reconciliauit, vt infrà dicetur. Quantum verò ad tertium, paſsio Chriſti nos à diabolo liberauit, in quantum in paſsione Chriſti exceſsit modum poteſtatis ſibi traditæ à Deo, machinando in mortem Chriſti, qui non habebat meritum mortis, cùm eſſet abſque peccato. Vnde Auguſt. dicit in 13. de Trinit. Iuſtitia Chriſti ar. 3. huius q. l. 13. c. 14. nõ longe à fi. t. 3.

victus

victus eſt diabolus, quia cùm in eo nihil morte dignum inueniret, occidit eum tamen: & vtique iuſtum eſt, vt debitores, quos tenebat, liberi dimittantur in eum credentes quem ſine vllo debito occidit.

Ad primum ergo dicendum, quòd non dicitur ſic diabolus in homines poteſtatem habuiſſe, quaſi poſſet eis nocere, Deo non permittente. Sed quia iuſtè permittebatur nocere hominibus, quos tentando ad ſuum conſenſum perduxerat.

Ad ſecundum dicendũ, quòd diabolus etiam nunc poteſt quidem Deo permittente homines tentare, quantum ad animam, & vexare quantum ad corpus. Sed tamen præparatũ eſt homini remedium ex paſſione Chriſti, quo ſe poteſt tueri contra hoſtis impugnationes, ne deducatur in interitum mortis æternæ. Et quicunque ante paſſionem Chriſti diabolo reſiſtebant, per fidem paſſionis Chriſti hoc facere poterant, licèt paſſione Chriſti nondum peracta. Quantum autem ad aliquid nullus poterat diaboli manus euadere: vt ſcilicet non deſcenderet in infernum à quo poſt paſſionem Chriſti, ſe poſſunt homines eius virtute tueri.

Ad tertium dicendum, quòd Deus permittit diabolo, poſſe decipere homines, in certis perſonis, temporibus, & locis, ſecundùm occultam rationem iudiciorum ſuorum. Semper tamen per paſſionem Chriſti eſt paratum hominibus remedium ſe tuendi contra nequitias dæmonum, etiam tempore Antichriſti. Sed ſi aliqui hoc remedio vti negligant, nil deperit efficaciæ paſſionis Chriſti.

COMMENTARIVS.

EAdem ſunt loca conſulenda, quia res eadem eſt aliis verbis explicata, quia non aliter liberauit nos Chriſtus à poteſtate diaboli, quàm liberando nos à peccato. Quod fecit aut merendo nobis remiſſionem peccati iam contracti, vel commiſſi, vel merendo nobis auxilium ne in peccata labamur, & quòd dæmonis tentationes vincere poſſimus, vel certè ſuis meritis obtinendo, ne dæmon nos tam acriter inſectari & tentare permittatur. Quæ in prædictis locis tractata & explicata ſunt omnia. Circa id verò, quod diuus Thomas ait, dæmonem in paſſione exceſſiſſe modum poteſtatis ſibi traditæ à Deo, dubitat Caietanus, quia dæmon nõ potuit facere, niſi quod Deus illi permiſit. Sed reſponſio eſt facilis, D. Thom. non loqui de abſoluta permiſſione Dei, ſed de poteſtate illa, quæ data eſt dæmoni vt tortori ad vindicandam in homine iniuriam diuinam, quam in ſe vel in ſuo parente commiſerat. Quam poteſtatem exceſſit, quando Chriſtum aggreſſus eſt, qui immunis erat à peccato.

ARTICVLVS III.

Vtrùm per paſſionem Chriſti homines ſint liberati à pœna peccati.

272. Inf. q. 52. a. 5. cor. & q. 86. a. 4. ad 3. Et 3. d. 19. ar. 3. & verit. q. 19. a. 7. ad 9.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd per paſſionem Chriſti, non ſint homines liberati à pœna peccati. Præcipua enim pœna peccati eſt æterna damnatio. Sed illi qui damnati erant in inferno pro ſuis peccatis, nõ ſunt per Chriſti paſſionem liberati: quia in inferno nulla eſt redẽptio. Ergo videtur, quòd paſſio Chriſti non liberauit homines à pœna peccati.

2. Præterea, Illis qui ſunt liberati à reatu pœnæ, non eſt aliqua pœna iniungenda. Sed pœnitentibus iniungitur pœna ſatisfactoria. Non ergo per paſſionem Chriſti ſunt homines liberati à reatu pœnæ.

3. Præterea, Mors eſt pœna peccati: ſecundùm illud Rom. 6. Stipendium peccati mors. Sed adhuc poſt paſſionem Chriſti homines moriuntur; ergo per paſſionem Chriſti non ſunt homines liberati à reatu pœnæ.

A *Sed contrà eſt, quod dicitur Iſai. 53. Vere lãguores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portauit.*

Reſpondeo dicendum, quod per paſſionem Chriſti liberati ſimus à reatu pœnæ dupliciter. Vno modo directè, in quantũ ſcilicet paſſio Chriſti fuit ſufficiens, & ſuperabundans ſatisfactio pro peccatis totius humani generis. Exhibita autem ſatisfactione ſufficienti, tollitur reatus pœnæ. Alio modo indirectè, in quantum ſcilicet paſſio Chriſti eſt cauſa remiſſionis peccati, in quo fundatur reatus pœnæ.

Ad primum ergo dicendum, quòd paſsio Chriſti ſortitur effectum ſuum in illis, quibus applicatur per fidem, & charitatem, & per fidei ſacramenta. Et ideo damnati in inferno, qui prædicto modo paſsione Chriſti non coniunguntur, effectum eius percipere non poſſunt.

B *Ad ſecundum dicendum, quòd (ſicut ſuprà dictum eſt) ad hoc quòd conſequamur effectũ paſsionis Chriſti, oportet nos ei configurari. Configuramur autem ei in baptiſmo ſacramentaliter: ſecundùm illud Rom. 6. Conſepulti ſumus ei per baptiſmũ in mortem. Vnde baptizatis nulla pœna ſatisfactoria imponitur: quia ſunt totaliter liberati per ſatisfactionẽ Chriſti. Quia verò Chriſtus ſemel tantũ pro peccatis noſtris mortuus eſt (vt dicitur 1. Petri 3.) ideo non poteſt homo ſecundariò configurari morti Chriſti per ſacramentum baptiſmi. Vnde oportet, quòd illi qui poſt baptiſmum peccãt configurẽtur Chriſto patienti, per aliquid pœnalitatis vel paſsionis, quam in ſeipſis ſuſtineant: quæ tamen multo minor ſufficit, quàm eſſet condigna peccato, cooperante ſatisfactione Chriſti.* art. 1 huius q. in cor. & ad 4.

C *Ad tertium dicendum, quòd ſatisfactio Chriſti habet effectum in nobis, in quantum incorporamur ei, vt membra ſuo capiti: ſicut ſuprà dictum eſt. Membra autem oportet capiti conformari. Et ideo ſicut Chriſtus primò quidem habuit gratiam in anima cum paſsibilitate corporis, & per paſsionem ad gloriam immortalitatis peruenit, ita & nos, qui ſumus membra eius, per paſsionem ipſius liberamur quidem à reatu cuiuslibet pœnæ: ita tamen, quòd primò recipimus in anima ſpiritum adoptionis filiorum, quo adſcribimur ad hæreditatẽ gloriæ immortalis, adhuc corpus paſsibile, & mortale habentes. Poſtmodum verò configurati paſsionibus, & morti Chriſti, in gloriam immortalem perducimur: ſecundùm illud Apoſtoli Rom. 8. Si filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti, ſi tamen compatimur, vt & glorificemur.* ar. 1. huius q.

D Videantur loca prædicta, & pro materia de ſatisfactione notetur ſolutio ad 2. quam meritò Caietanus obſeruauit.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm per paſſionem Chriſti ſimus Deo reconciliati.

273. Sup. q. 49. art. 4. cor. & 3. d. 19. ar. 5. q. 2. & opuſc. 60. c. 18. col. 8.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd per paſſionem Chriſti non ſimus Deo reconciliati. Reconciliatio enim non habet locum inter amicos. Sed Deus ſemper dilexit nos: ſecundùm illud Sapient. 11. Diligis omnia quæ ſunt, & nihil odiſti eorum quæ feciſti. Ergo paſsio Chriſti non reconciliauit nos Deo.

E *2. Præterea, Non poteſt idem eſſe principium & effectus: vnde gratia, quæ eſt principium merendi, non cadit ſub merito. Sed dilectio Dei eſt principium paſsionis Chriſti: ſecundùm illud Ioan. 3. Sic Deus dilexit mundum vt filium ſuũ vnigenitum daret. Non ergo videtur, quòd per paſsionem Chriſti ſimus reconciliati Deo, ita quòd de nouo nos amare inciperet.*

3. Præterea, Paſsio Chriſti impleta eſt per homines Chriſtum occidentes, qui ex hoc grauiter Deum offenderunt. Ergo paſsio Chriſti eſt magis cauſa indignationis, quàm reconciliationis Dei.

Sed

Sed contrà eſt quod Apoſtolus dicit Rom. 6. Reconciliati ſumus Deo per mortem filij eius.

Reſpondeo dicendum, quòd paſſio Chriſti eſt cauſa reconciliationis noſtræ ad Deum dupliciter. Vno modo in quantum remouit peccatum per quod homines conſtituuntur inimici Dei: ſecundùm illud Sapient. 14. Similiter odio ſunt Deo impius, & impietas eius, & in Pſalm. 6. Odiſti omnes qui operantur iniquitatem. Alio modo in quantum eſt ſacrificium Deo acceptiſſimum: eſt enim hoc propriè ſacrificij effectus, vt per ipſum placetur Deus. Sicut cum homo offenſam in ſe commiſſam remittit propter aliquod obſequium acceptũ, quod ei exhibetur. Vnde dicitur 1. Regum 26. Si Dominus incitat te aduersùm me, adoretur ſacrificium, & ſimiliter tãtum bonum fuit, quòd Chriſtus voluntariè paſſus eſt, quòd propter hoc bonum in natura humana inuentum, Deus placatus eſt ſuper omni offenſa generis humani, quantum ad eos, qui Chriſto paſſo coniunguntur, ſecundùm modum præmiſſum.

Ad primum ergo dicendum, quòd Deus diligit omnes homines, quantum ad naturam, quam ipſe fecit: ſed odit omnes quantum ad culpam, quam contra eum homines committunt: ſecundùm illud Eccl. 12. Altiſſimus odio habet peccatores.

Ad ſecundum dicendum, quòd paſſio Chriſti non dicitur quantum ad hoc Deo nos reconciliaſſe, quod de nouo nos amare inciperet: cùm ſcriptum ſit Ierem. 31. In charitate perpetua dilexi te. Sed quia per paſſionem Chriſti ſublata eſt odij cauſa, tum per ablationẽ peccati, tum per recompenſationem acceptabilioris boni.

Ad tertium dicendum, quòd ſicut occiſores Chriſti homines fuerunt, ita & Chriſtus occiſus. Maior autem fuit charitas Chriſti patientis, quàm iniquitas occiſorum. Et ideo paſſio Chriſti magis valuit ad reconciliandum Deum toti humano generi, quàm ad prouocandum ad iram.

COMMENTARIVS.

Materia huius articuli in eiſdẽ locis diſputata eſt. Eſt enim eadem, quæ præcedentium diuerſis vocibus, & reſpectibus. Solùm eſt ſolutio ad 2. adnotanda. Non enim videtur directè reſpondere argumento. Nam, argumentum procedebat de dilectione Dei hoc modo. Quia recõciliare nos Deo videtur idem eſſe quod promereri nobis amorem diuinum, cuius peccando facti eramus indigni: ſed Chriſti paſſio non potuit promereri nobis Dei dilectionem, quia potiùs ſupponit Dei dilectionem erga nos, & ab illa proceſſit. Quod argumentum non minus in dilectione æterna procedit, quàm ſi ex tempore in Deo inciperet. Diuus Thomas autem in ſolutione ſolùm reſpõdet, Chriſtum per paſſionem ſuam non meruiſſe, vt Deus ex tempore nos diligere inciperet, quod eſt euidens, quia id repugnat Deo, cùm includat mutationem. Meruit ergo vt ille amor Dei in tempore inciperet habere in nobis effectum, & quantum in ſe eſt abſtulit impedimentum illius amoris, offerendo condignam ſatisfactionem pro peccatis noſtris. Sed quamquam hoc verum ſit, non videtur omnino ſatisfactũ propriæ difficultati. Ideo addendum eſt, quamuis dilectio Dei ſecundùm ſe ſit vna, & ſimplex per comparationem, tamen ad diuerſa obiecta ratione diſtingui, & ſecundùm quandam rationem poſſe eſſe principium, ſecundùm aliam verò terminum meriti. Vt in præſenti illa dilectio generalis Dei circa genus humanum, qua voluit illi dare Chriſtum in redemptorem, non cadit ſub meritis Chriſti, ſed eſt principium eorum, at illa quã propter merita Chriſti iam exhibita, vel præuiſa homines ſanctificat, & ſibi reconciliat, poteſt optimè cadere ſub meritis Chriſti, ſiue promerẽdo nobis effectũ illius dilectionis, ſiue ipſammet dilectionẽ, vel electio-

Dilectio Dei ſeu electio cadere ſub Chriſti merito quomodo potuit.

A nem Dei, vt ad nos liberè terminatã. Vtrumque enim verum eſt, quicquid aliqui hoc loco contendant. De qua re plura non dicam quia, fusè illam diſputaui priori tomo diſp. 4. ſect. 14.

ARTICVLVS V.

Vtrùm Chriſtus ſua paſſione aperuerit nobis ianuam cœli.

Ad quintum ſic proceditur. Videtur, quòd Chriſtus ſua paſſione non aperuit nobis ianuam cæli. Dicitur enim Prouerb. 11. Seminanti iuſtitiam merces fidelis. Sed merces iuſtitiæ eſt introitus regni cœleſtis. 247. 3. d. 18. a. 6. q. 2. & 3. d. 19. art. 3. & 4. q. 2. a. 2. q. 6. & verb. q. 29. ar. 7. ad 9.

B *Ergo videtur, quòd ſancti Patres qui operati ſunt opera iuſtitiæ, fide conſequuti eſſent introitum regni cœleſtis etiam abſque Chriſti paſſione. Non ergo paſſio Chriſti eſt cauſa apertionis ianuæ regni cœleſtis.*

2. Præterea, Ante paſſionem Chriſti Helias raptus eſt in cœlum: vt dicitur 4. Regum 2. Sed effectus non præcedit cauſam. Ergo videtur, quòd apertio ianuæ regni cœleſtis non ſit effectus paſſionis Chriſti.

3. Præterea, Sicut legitur Matth. 3. Chriſto baptizato aperti ſunt ei cæli. Sed baptiſmus præceſſit paſſionem. Ergo apertio cæli non eſt effectus paſſionis Chriſti.

4. Præterea, Mich. 2. dicitur, Aſcendit pandens iter ante eos. Sed nihil aliud videtur eſſe pandere iter cæli, quàm eius ianuam aperire. Ergo videtur, quòd ianua cæli ſit nobis aperta, non per paſſionem Chriſti, ſed per Aſcenſionem eius.

C

Sed contrà eſt, quod Apoſtolus dicit Hebr. 10. Habemus fiduciam in introitu Sanctorum, ſcilicet cæleſtium, in ſanguine Chriſti.

Reſpondeo dicendum, quòd clauſio ianuæ eſt obſtaculum quoddam prohibens ab ingreſſu. Prohibebantur autem homines ab ingreſſu regni cœleſtis propter peccatum, quia ſicut dicitur Iſa. 35. via illa ſancta vocabitur, & non tranſibit per eã pollutus. Eſt autem duplex peccatũ impediens ab ingreſſu regni cœleſtis. Vnum quidem commune totius humanæ naturæ, quod eſt peccatum primi parentis, & per hoc peccatũ præcludebatur homini aditus regni cæleſtis. Vnde legitur Gen. 3. quòd poſt peccatum primi parentis, collocauit Deus Cherubin, & flammeum gladium, atque verſatilem, ad cuſtodiendam viam ligni vitæ. Aliud autem eſt peccatum ſpeciale D *vniuſcuiuſque perſonæ, quod per proprium actum committitur vniuſcuiuſque hominis. Per paſſionem autem Chriſti liberati ſumus, non ſolùm à peccato communi totius humanæ naturæ, & quantum ad culpam, & quantum ad reatum pœnæ, ipſo ſoluente pretium pro nobis, ſed etiã à peccatis propriis ſingulorum qui communicant eius paſſioni per fidem, & charitatem & fidei Sacramenta. Et ideo per paſſionem Chriſti aperta eſt nobis ianua regni cæleſtis. Et hoc eſt quod Apoſtolus dicit Hebr. 9. quòd Chriſtus aſſiſtens Pontifex futurorum bonorum, per proprium ſanguinem introiuit ſemel in Sancta, æterna redemptione inuenta. Et hoc figuratur Numer. 35. vbi dicitur, quòd homicida manebit ibi, ſcilicet in* E *ciuitate refugij, donec Sacerdos magnus, qui oleo ſancto vnctus eſt, moriatur, quo mortuo poterit in domum ſuam redire.*

Ad primum ergo dicendum, quòd ſancti Patres operando opera iuſtitiæ, meruerunt introitum regni cæleſtis per fidem paſſionis Chriſti (ſecundùm illud Hebr. 11. Sancti per fidem vicerunt regna, operati ſunt iuſtitiam) per quam etiam vnuſquiſque à peccato purgabatur, quantum pertinet ad emundationem propriæ perſonæ. Non tamen alicuius fides vel iuſtitia ſufficiebat ad remouendum impedimentum, quod erat per reatum totius humanæ creaturæ, quod quidem remotum eſt pretio ſanguinis Chriſti. Et ideo ante paſſionem Chriſti nullus intrare poterat regnum cæleſte, adipiſcendo ſcilicet beatitudinem æternam, quæ conſiſtit in plena Dei fruitione.

Ad

Ad ſecundum dicendum, quòd Helias ſubleuatus eſt in cœlum aëreum: non autem in cœlum empyreum, qui eſt locus Sanctorum. Et ſimiliter etiam Enoch raptus eſt ad Paradiſum terreſtrem: vbi cum Helia ſimul creditur viuere vſque ad aduentum.

q.39.art.3. *Ad tertium dicendum, quòd (ſicut ſuprà dictum eſt) Chriſto baptizato aperti ſunt cœli, non propter ipſum Chriſtum, cui ſemper patuit: ſed ad ſignificandum, quòd cœlum aperitur baptizatus baptiſmo Chriſti, qui habet efficaciam ex paſſione ipſius.*

Ad quartum dicendum, quòd Chriſtus ſua paſſione meruit nobis introitum regni cœleſtis, & impedimentum remouit. Sed per ſuam aſcenſionem nos quaſi in poſſeſſionem regni cœleſtis introduxit. Et ideo dicitur, quòd aſcendit pandens iter ante eos.

COMMENTARIVS.

IN titulo huius articuli obſeruandum eſt non eſſe omnino idem mereri nobis regnum cœlorum, ſeu æternam beatitudinẽ, & aperiri nobis ianuam regni. Nam licèt in hoc illud contineatur: non tamen conuertuntur, Chriſtus enim Angelis meruit regnum cœlorum: non tamen propriè eis aperuit ianuam regni, quæ nunquam eis clauſa fuit. Hominibus autem per peccatum fuit clauſa, per quod contraxerunt reatum æternæ damnationis, & carentiæ beatitudinis, pro quo Chriſtus condignè ſatisfaciendo, ianuam regni nobis aperuit. Et ita in hac metaphora duplex ille effectus hactenus explicatus meriti & ſatisfactionis Chriſti pro nobis continetur. Quia in re ferè non explicat effectum diſtinctum à præcedentibus. Solùm in circunſtantia temporis (vt ita dicam) nouum aliquid hoc loco addi poteſt.

Ianua cœli per paſſionem Chriſti quomodo aperta. Ad quod intelligendum obſeruandum eſt, dupliciter potuiſſe Chriſtum aperire hominibus per ſuã paſſionem ianuam regni. Vno modo per paſſionem vel exhibitam, vel præuiſam. Nam ſicut Deus propter ſatisfactionem Chriſti, & merita præuiſa, contulit gratiam antiquis iuſtis, eiſq; æternam pœnam remiſit, ita etiam potuiſſet illis æternam beatitudinem conferre. Vnde ſicut verè nunc dicuntur per paſſionem Chriſti iuſtificari; ita etiam verè dicerentur per eandem paſſionem ad regnum introducti, & conſequenter diceretur ianua regni per ipſammet paſſionem eis aperta, quæ per peccatum Adę fuerat clauſa. Quòd ergo paſſio Chriſti abſolutè abſtrahendo ab hoc quod ſit exhibita, vel tantùm præuiſa, aditum hominibus ad regnum aperuerit, certiſſimum eſt ex dictis de meritis & ſatisfactione Chriſti, nec nouam habet quęſtionem. Alio ergo modo intelligi poteſt, paſſionem Chriſti exhibitam ſtatim aperuiſſe hominibus ianuam regni cœleſtis: non tamen ſolùm præuiſam, & in hoc ſenſu propriè tractatur ac definitur hæc quæſtio, & in ea, præter omnia quæ diximus de merito, & ſatisfactione Chriſti, duæ aliæ catholicæ veritates includuntur. Prior eſt, ante mortem Chriſti nulli hominum patuiſſe aditum ad æternam beatitudinem obtinendam. Poſterior eſt, à morte Chriſti omnes iuſtos, qui nil habẽt purgandum, ſtatim introduci ad regnum cœlorum. Sed hæc poſterior quæſtio propriam locum habet in materia de beatitudine, & ideo, ne ab inſtituto more recedamus, in eum locum reiicienda eſt, præſertim cùm ad explicanda Chriſti myſteria & valorem meritorum eius ferè nihil pertineat. Certum eſt enim ex principiis iam traditis, Chriſtum exhibendo ſatiſfactionem (quantum in ſe eſt) ſufficientiſſimè aperuiſſe ianuam regni, & abſtuliſſe omne impedimentum, atque adeò, quantum eſt ex parte Chriſti, ſtatim dari. An verò aliunde, vel ob alias cauſas differatur, alterius

A ſpeculationis eſt, quamquam de fide ſit non differri. Prior verò quæſtio poterat hoc loco diſputari: tamen quia inferiùs occurret commodior locus, cùm agemus de ſtatu, & loco animæ Chriſti ſeparatæ à corpore, ideo vſque in illum locum differenda eſt.

ARTICVLVS VI.

Vtrùm Chriſtus per ſuam paſſionem meruerit exaltari.

B *AD ſextum ſic proceditur. Videtur, quòd Chriſtus per ſuam paſſionem non meruerit exaltari. Sicut enim cognitio veritatis eſt proprium Deo, ita & ſublimitas: ſecundùm illud Pſalm. 112. Excelſus ſuper omnes gentes Dominus, & ſuper cœlos gloria eius. Sed Chriſtus, ſecundùm quòd homo, habuit cognitionem omnis veritatis, non ex aliquo merito præcedente, ſed ex ipſa vnione Dei, & hominis: ſecundùm illud Ioan. 1. Vidimus gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti à patre, plenum gratiæ, & veritatis. Ergo neque exaltationem habuit ex merito paſſionis, ſed ex ſola vnione.* 275 3.diſt.18.ar.4.q.3.

2. Præterea, Chriſtus meruit ſibi à primo inſtanti ſuæ conceptionis, vt ſuprà habitum eſt, non autem maior charitas fuit in eo tempore paſſionis, quàm antè. Cùm ergo charitas ſit merendi principium, videtur, quòd non magis meruerit per paſſionem ſuam exaltationem, quàm ante. q.19.ar.4.& q.34.art.4.

3. Præterea, Gloria corporis reſultat ex gloria animæ, C *vt Aug. dicit in Epiſtola ad Dioſcorum. Sed Chriſtus per paſſionem ſuam non meruit exaltationem quantum ad gloriam animæ, quia anima eius fuit beata à primo inſtãti ſuæ conceptionis. Ergo neque etiam per paſſionem meruit exaltationem, quantum ad gloriam corporis.* Epiſt.56.ante med.tom.2.

Sed contrà eſt, quod dicitur Philip. 2. Factus eſt obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis, propter quod & Deus exaltauit illum.

Reſpondeo dicendum, quòd meritum importat quandam æqualitatem iuſtitiæ, vnde & Apoſtolus dicit Rom. 4. quòd ei, qui operatur merces, imputatur ſecundùm debitum. Cùm autem aliquis ex ſua iniuſta voluntate ſibi attribuit plus quàm ſibi debeatur, iuſtum eſt, vt diminuatur etiam quantum ad id, quod ſibi debebatur: ſicut cùm furatur quis v- D *nam ouem, reddet quatuor, vt dicitur Exod. 22. Et hoc dicitur mereri, in quantum per hoc punitur eius iniqua volũtas. Ita etiam cùm aliquis ſibi ex iuſta voluntate ſubtrahit quod debebat habere, meretur vt ſibi amplius ſuperaddatur, quaſi merces iuſtæ voluntatis. Et inde eſt, quod ſicut dicitur Luc. 14. Qui ſe humiliat, exaltabitur. Chriſtus autem in ſua paſſione ſeipſum humiliauit infra ſuam dignitatem, quãtum ad quatuor. Primò quidem, quantum ad paſſionem, & mortem, cuius debitor non erat. Secundò, quantum ad locum, quia corpus eius poſitum eſt in ſepulchro, & anima in inferno. Tertiò, quantum ad confuſionem, & opprobria, quæ ſuſtinuit. Quartò, quantum ad hoc, quòd eſt traditus humanæ poteſtati, ſecundùm quod ipſe dicit Pilato Ioan. 19. Nõ ha-* E *beres in me poteſtatem, niſi datum tibi eſſet deſuper. Et ideo per ſuam paſſionem meruit exaltationem quãtum ad quatuor. Primò quidem, quantum ad reſurrectionem glorioſam: vnde dicitur in Pſal. 138. Tu cognouiſti ſeſſionem meam, id eſt, humilitatem meæ paſſionis, & reſurrectionem meã. Secundò, quantum ad aſcenſionem in cœlum: vnde dicitur Epheſ. 4. Deſcendit primùm in inferiores partes terræ: qui autem deſcendit, ipſe eſt & qui aſcendit ſuper omnes cœlos. Tertiò, quantum ad conſeſſum paternæ dexteræ & manifeſtationem diuinitatis ipſius: ſecundùm illud Iſai. 52. Exaltabitur, & eleuabitur, & ſublimis erit valde: ſicut obſtupuerunt ſuper eum multi, ſic inglorius erit inter viros aſpectus eius. Et Phil. 2. dicitur, Factus eſt obediens vſque ad mortẽ, mortem autem crucis: propter quod & Deus exaltauit illum,* &

& dedit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen: vt ſcilic. ab omnibus nominetur Deus, & omnes ei reuerentiam exhibeāt ſicut Deo. Et hoc eſt quod ſubditur: Vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, cæleſtium, terreſtrium, & infernorum. Quartò, quantum ad iudiciariam poteſtatem: dicitur enim Iob 36. Cauſa tua quaſi impij iudicata eſt, cauſam iudiciúmque recipies.

Ad primum ergo dicendum, quòd principium merendi, eſt ex parte animæ, corpus autem eſt inſtrumentum meritorij actus. Et ideo perfectio animæ Chriſti, quæ fuit merendi principium, non debuit in eo acquiri per meritum, ſicut perfectio corporis, quod fuit paſſionis ſubiectum, & per hoc fuit ipſius meriti inſtrumentum.

Ad ſecundum dicendum, quòd per priora merita Chriſtus meruit exaltationem ex parte ipſius animæ cuius volūtas charitate & alijs virtutibus informabatur. Sed in paſſione meruit ſuam exaltationem per modum cuiuſdam recompenſationis, etiam ex parte corporis: iuſtum eſt enim, vt corpus, quod fuerat ex charitate paſſioni ſubiectum, acciperet recompenſationem in gloria.

Ad tertium dicendum, quòd diſpenſatione quadam factum eſt in Chriſto, vt gloria animæ ante paſſionem non redundaret ad corpus, ad hoc quòd gloriam corporis honorabilius obtineret, quando eam per paſſionem meruiſſet. Gloriam autem animæ differri non conueniebat, quia anima immediatè vniebatur Verbo, vnde decens erat, vt gloria repleretur ab ipſo Verbo: ſed corpus vniebatur Verbo, mediante anima.

De hoc art. egimus in priori tom. diſp. 40. ſect. 3.

HOc loco Bartholomæus Medina prolixam inſtituit diſputationē de mediis, quibus Chriſti merita hominibus applicantur, & cur quibuſdam, nō verò omnibus fructus infinitus meritorum Chriſti communicetur. Sed diſputatio hæc neque huius loci eſt, neque vnam tantùm Theologiæ materiam ſed plures eáſque grauiſſimas complectitur, de gratia & iuſtificatione, de fide & operibus, de Sacramentis, de prædeſtinatione ac reprobatione hominum, quæ omnia pro dignitate hoc loco tractare, ſatis per ſe cōſtat, nec fieri poſſe, nec expedire, in ſummam verò ea redigere, & ſuperuacaneum, & inutile. Quod verò ad præſentem rem ſpectat, paucis verbis attigimus in priori tomo, diſp.... ſect. 3. in fine.

QVÆSTIO L.

De morte Chriſti, in ſex articulos diuiſa.

DEinde conſiderandum eſt de morte Chriſti.
Et circa hoc quæruntur ſex.
Primò, vtrùm conueniens fuerit Chriſtum mori.
Secundò, vtrùm per mortem fuerit ſeparata diuinitas à carne.
Tertiò, vtrùm fuerit ſeparata diuinitas ab anima.
Quartò, vtrùm Chriſtus in triduo mortis fuerit homo.
Quintò, vtrùm corpus eius fuerit idem numero viuum, & mortuum.
Sextò, vtrùm mors eius ſit aliquid operata ad noſtram ſalutem.

ARTICVLVS I.

Vtrùm conueniens fuerit Chriſtum mori.

276 Infr. q. 52. ar. 1. cor. 4. con. c. 59. ad 1. & quod. 2. art. 2.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd nō fuerit conueniens Chriſtum mori. Illud enim quod eſt primum principium in aliquo genere, non diſponitur per illud quod eſt contrarium illi generi: ſicut ignis qui eſt principium caloris, nunquam poteſt eſſe A *frigidus. Sed Filius Dei eſt fons & principium omnis vitæ, ſecundùm illud Pſal. 35. Apud te eſt fons vitæ. Ergo videtur, quòd non fuerit conueniens Chriſtum mori.* cor. & opuſc. c. 7. & opuſc. 3. c. 234. & 238. fin. & opuſc. 60. cap. 19.

2. Præterea, Maior eſt defectus mortis quàm morbi: quia per morbum peruenitur ad mortem. Sed non fuit conueniens Chriſtum aliquo morbo langueſcere: vt Chryſoſt. dicit. Ergo etiam non fuit conueniens Chriſtum mori.

3. Præterea, Dominus dicit Ioan. 10. Ego veni vt vitam habeant, & abundantiùs habeant. Sed oppoſitum non perducit ad oppoſitum. Ergo videtur, quòd non fuerit conueniens Chriſtum mori.

Sed contrà eſt, quod dicitur Ioan. 11. Expedit vobis, vt vnus homo moriatur pro populo, & non tota gens pereat. B *Quod quidam Caiphas prophetice dicit, vt Euangeliſta teſtatur.*

Reſpondeo dicendum, quòd conueniens fuit Chriſtū mori. Primò quidem ad ſatisfaciendum pro humano genere, quod erat morti adiudicatum propter peccatum: ſecundùm illud Gen. 2. Quacūque die comederitis, morte moriemini. Eſt autem cōueniens ſatisfaciendi pro alio modus, cùm aliquis ſe ſubijcit pœnæ, quam alius meruit. Et ideo Chriſtus mori voluit, vt moriendo pro nobis ſatisfaceret, ſecundùm illud 1. Pet. 3. Chriſtus ſemel pro peccatis noſtris mortuus eſt. Secundum, ad oſtendendam veritatem naturæ aſſumptæ: ſicut enim Euſebius dicit: Si aliter poſt conuerſationem cum C *hominibus, euaneſcens ſubitò euolaret fugiens mortem, ab omnibus compararetur phantaſmati. Tertiò, vt moriendo nos à timore mortis liberaret: vnde dicitur ad Heb. 2. quòd communicauit carni, & ſanguini, vt per mortem deſtrueret eum, qui habebat mortis imperium, id eſt, diabolum; & liberaret eos, qui timore mortis per totam vitam obnoxij erant ſeruituti. Quartò, vt corporaliter moriendo ſimilitudini peccati, id eſt, pœnalitati, daret nobis exemplum moriēdi ſpiritualiter peccato, vnde dicitur Rom. 6. Quòd n. mortuus eſt peccato, mortuus eſt ſemel: quòd autem viuit, viuit Deo: ita & vos exiſtimate mortuos quidem eſſe peccato, viuentes autem Deo. Quintò, vt à mortuis reſurgendo, & virtutem ſuam oſtēderet, qua mortem ſuperauit, & nobis ſpem reſurgendi à mortuis daret. Vnde Apoſtolus dicit 1. ad Cor. 15. Si Chriſtus* D *prædicatur, quòd reſurrexit à mortuis, quomodo quidam in vobis dicunt, quòd reſurrectio mortuorum non eſt.*

Ad primum ergo dicendum, quòd Chriſtus eſt fons vitæ ſecundùm quòd Deus, non autem ſecundùm quòd homo: mortuus eſt autem ſecundùm quòd homo, non ſecundùm quòd Deus. Vnde Auguſt. dicit contra Felicia. Abſit, quòd Chriſtus ſic ſenſerit mortem, vt quantum in ſe eſt vita, vitam perdiderit: ſi enim hoc ita eſſet, vitæ fons aruiſſet. Senſit ergo mortem participatione humani affectus quem ſponte ſuſceperat: non naturæ ſuæ perdidit potentiam, per quā cuncta viuificat. Lib. cont. Felic. c. 14. in princ. tom. 6.

Ad ſecundum dicendum, quòd Chriſtus non ſuſtinuit mortem ex morbo prouenientem, ne videretur ex neceſſitate E *mori propter infirmitatem naturæ. Sed ſuſtinuit mortem ab exteriori illatam, cui ſe ſpontaneum obtulit, vt mors eius voluntaria oſtenderetur.*

Ad tertium dicendum, quòd vnum oppoſitum per ſe non ducit ad aliud, ſed quandoque per accidens: ſicut frigidum, quandoque per accidens calefacit. Et hoc modo Chriſtus per ſuam mortem nos perduxit ad vitam, dum ſua morte mortem noſtram deſtruxit: ſicut ille, qui pœnam pro alio ſuſtinet, remouet pœnam eius.

HIc art. nulla indiget expoſitione. Nam congruentiæ, quas D. Thom. affert, ſunt perſpicuæ, & de illis, atque aliis videri poſſunt ſententiæ Patrum, quas ſuprà retulimus agentes de paſſione, & crucifixione. Nam eadem eſt horum omnium ratio. Videri etiam

poſſunt

poſſunt hæ rationes,& aliæ apud Euſeb. lib. 4. de Demonſt.c.12.& Athan.ſerm.de paſſione,& cruce Domini. In ſolutionibus item argumentorum nulla eſt difficultas. Circa ſolutionem verò ad 2. cur Chriſtus non aſſumpſerit corporis ægritudines, & an naturaliter moriretur,ſi non eſſet violenter occiſus, videantur quæ diximus ſuperiori tomo,diſp. 32.ſect. 2.

ARTICVLVS II.

Vtrùm in morte Chriſti fuerit ſeparata diuinitas à carne.

277

3.di.2.q.2.a.1.q.1.& diſt.21.q.1.a.1.q.1.& quo.2.a.1.cor.& quol.4 art.6.co.& opu.3.c.236.& 137.& opuſ.60.c.19.fin.lib.10.in Luc.in tit. de commēt.ſpiritus Ieſu in med.tom.5 q.6.art.1.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd in morte Chriſti fuerit ſeparata diuinitas à carne. Vt enim dicitur Matth.27. Dominus in cruce pendens clamabat, Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquiſti me? Quod exponens Ambr.dicit, Clamabat homo ſeparatione diuinitatis moriturus: nam cùm diuinitas à morte libera ſit, vtique mors ibi eſſe non poterat, niſi vita diſcederet: quia vita diuinitas eſt. Et ſic videtur, quòd in morte Chriſti ſit diuinitas ſeparata à carne.

2. Præterea, Remoto remedio ſeparantur extrema. Sed diuinitas vnita eſt carne mediante anima: vt ſuprà habitum eſt. Ergo videtur, quòd cùm in morte Chriſti anima ſit ſeparata à carne, quòd per conſequens diuinitas ſit à carne ſeparata.

3. Præterea, Maior eſt virtus viuificatiua Dei, quàm animæ. Sed corpus mori non poterat niſi anima ſeparata: ergo multo minùs mori poterat, niſi ſeparata diuinitate.

q.16.art.4.

Sed contrà eſt, quòd ea quæ ſunt humanæ naturæ, non dicuntur de Filio Dei, niſi ratione vnionis, vt ſuprà habitum eſt. Sed de Filio Dei dicitur id, quod conuenit corpori Chriſti poſt mortem, ſcil. eſſe ſepultum: vt patet in Symbolo fidei, vbi dicitur, quòd Filius Dei conceptus eſt, & natus ex Virgine, paſſus, mortuus, & ſepultus. Ergo corpus Chriſti non fuit in morte à diuinitate ſeparatum.

Reſpondeo dicendum quòd illud, quod per gratiam Dei conceditur, nunquam abſque culpa reuocatur, vnde dicitur Rom. 11. quòd ſine pœnitentia ſunt dona Dei, & vocatio. Multo autem maior eſt gratia vnionis, per quam diuinitas vnita eſt carni Chriſto, in perſona, quàm gratia adoptionis, per quam alij ſanctificantur, & etiam magis permanens ex ſui ratione: quia hæc gratia ordinatur ad vnionem perſonalem, gratia autem adoptionis ad quandam vnionem affectualem, & tamen videmus, quòd gratia adoptionis nunquam perditur ſine culpa: cùm igitur in Chriſto nullū fuerit peccatum, impoſſibile fuit, quòd ſolueretur vnio diuinitatis à carne ipſius. Et ideo ſicut ante mortem caro Chriſti vnita fuit ſecundùm perſonam & hypoſtaſim Verbo Dei, ita & remanſit vnita poſt mortem, vt ſcilicet non eſſet alia hypoſtaſis Verbi Dei, & carnis Chriſti poſt mortem, vt Damaſc. dicit in 3. lib.

Lib.3. orth.fi. c.27. circa finem.

Ad primum ergo dicendum, quòd derelictio illa non eſt referenda ad ſolutionem vnionis perſonalis: ſed ad hoc quòd Deus pater eum expoſuit paſſioni. Vnde relinquere ibi, non eſt aliud quàm non protegere à perſequentibus. Vel dicit ſe derelictum quantum ad illam orationem, qua dixerat, Pater ſi fieri poteſt, tranſeat à me calix iſte: vt Aug. exponit in libro de Gratia noui Teſtamenti.

In epiſt. 120. ex cap.6.& in tom.4.

Ad ſecundum dicendum, quòd verbum Dei dicitur vnitum carni, mediante anima, in quantum caro per animā pertinet ad humanam naturam, quam Filius Dei aſſumere intendebat: non autem ita quòd anima ſit quaſi medium ligans vnita. Habet autem caro ac anima quod pertineat ad humanam naturam, etiam poſtquam anima ſeparatur ab ea: in quantum ſcilicet in carne mortua remanet ex diuina ordinatione quidam ordo ad reſurrectionem. Et ideo non tollitur vnio diuinitatis.

A

Ad tertium dicendum, quòd anima habet vim viuificandi formaliter: & ideo ea præſente, & vnita formaliter, neceſſe eſt corpus eſſe viuum. Diuinitas autem nō habet vim viuificandi formaliter, ſed effectiuè: non enim poteſt eſſe corporis forma. Et ideo non eſt neceſſe, quòd manente vnione diuinitatis ad carnem, caro ſit viua: quia Deus non ex neceſſitate agit, ſed ex voluntate.

COMMENTARIVS.

EGregia eſt ratio, qua D.Th. probat corpus Chriſti in morte non fuiſſe à diuinitate ſeparatum. Quia Deus neminem priuat gratia illi conceſſa abſque eius culpa: gratia autem vnionis facta eſt corpori Chriſti. B Quam rationem ſumpſit ex Greg.Niſſen. orat.1. de reſurrect. cuius verba in diſput. referam. Eámque confirmat D.Th. comparatione facta inter gratiam vnionis, & adoptionis. Nam gratia adoptionis nunquam amittitur ſine culpa; ergo neque gratia vnionis, quæ maior eſt, & ex ſuo genere permanentior, cùm ſit ſubſtantialis vnio ipſius diuinitatis. Vnde rectè notat Caietan. primam propoſitionem aſſumptam intelligendam eſſe de gratiis ſuo genere permanentibus, ac de ſe incorruptibilibus. Nam gratiæ, quæ conſiſtunt in actu ſecundo, & de ſe ſunt veluti tranſeuntes, haberi poſſunt, & amitti ſine culpa.

Greg.Niſſ. Corpus Chriſti in morte à diuinitate nō ſeiunctū quare. Caiet.

Sed dicere aliquis poſſet, quamuis gratia Dei de ſe permanens non auferatur ſine culpa, manente ſubiecto, tamen deſtructo ſubiecto poſſe id accidere. Sicut, C ſi verum eſt, per gratiam adoptionis aliquas virtutes, vel qualitates permanentes infundi corpori hominis, quamuis illæ non amittantur ſine culpa manente homine: tamen illo mortuo deſtruentur, etiam ſi nulla culpa intercedat; ergo eodem modo, cùm gratia vnionis facta ſit humanitati, deſtructa per mortem humanitate, tolletur illa gratia. Reſpondetur vnionem illam ita eſſe factam cum humanitate, vt per ſe, & immediatè facta etiam fuerit cum anima, & corpore (vt ſuprà quæſt.6. latè dictum eſt) & ideo quamuis per mortem deſtructa fuerit humanitas: nō tamen deſtructum omnino fuit ſubiectum, in quo vnio illa facta eſt, ac proinde non fuit priuatum gratia vnionis ſibi conceſſa. Dices: Ergo nulla pars corporis, ſeu materiæ, in qua D facta eſt hæc vnio, ſeparata eſt ampliùs à Verbo, propter eandem rationem. Conſequens autem eſt planè falſum. Quia partes materiæ, quæ per continuā actionem reſoluebantur, vnitæ erant Verbo, & tamen ſine dubitatione vlla dimittebantur. Reſpondetur, negando ſequelam, quia in huiuſmodi partibus, cùm reſoluuntur, & ſeparantur, poteſt dici deſtrui ſubiectum, in quo facta eſt vnio. Quia licèt maneat eadem materia prima: non tamen manet in ratione corporis humani, ſeu partis humani corporis, cui facta eſt hæc gratia. Nam propterea dicitur corpus hoc aſſumptum mediante anima, vt hîc explicat D.Th. ad 2. & latiùs diximus priori tomo diſput.17.ſect.4. Denique in illis E partibus, cùm non eſſent iterum vniendæ animæ, non fuit ratio, ob quam diuinitati vnitæ manerent.

Obiectio. Reſponſio. Obiectio. Reſponſio. D.Thom.

In ſolut. ad 1. obſeruandū eſt in argumento D.Th. propoſuiſſe ſententiam Ambroſij exponētis verba illa, *Deus Deus meus, vt quid dereliquiſti me?* de derelictione per ſeparationem diuinitatis à carne, cui potuiſſet etiam adiungere Hilarium Cāt.33. in Matth. dicentē, *Clamor verò ad Deum corporis vox eſt recedentis à ſe Verbi conteſtata diſſidium.* In ſolutione verò reſpondet D.Th. aliter exponendo verba Chriſti, de derelictione per permiſſionem paſſionis, & mortis. Ad authoritatem autem Ambroſij nihil dicit, modeſtè illum reprehendens, & eius ſententiam relinquens, indicans nullam pati expoſitionem: & idem iudicium eſt de verbis Hilarij,

Ambr. Hilar. Matth.17.

larij, ſunt enim ſimillima. Poſſemus quidem eos exponere de receſſu, vel ſeparatione diuinitatis non ſubſtantiali, ſed quoad protectionem & defenſionem: tamen vix patiuntur verba hunc ſenſum: ſed de hoc plura in Diſputatione.

ARTICVLVS III.

Vtrùm in morte Chriſti fuerit facta ſeparatio diuinitatis ab anima.

278 3.d.21.q.1. art.1.q.2.& quol.2.art.1. col.& opuſc. 3.c.136.& opuſc.60.c.9. fin.& Pſal. 21.col.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd in morte Chriſti fuerit ſeparatio diuinitatis ab anima. Dicit enim Dominus Ioannis 10. Nemo tollit animam meã à me, ſed ego pono eam à me ipſo, & poteſtatem habeo iterum ſumendi eam. Non autem videtur, quòd corpus animã ponere poſſit, eam à ſe ſeparando: quia anima non ſubijcitur poteſtati corporis, ſed potiùs è conuerſo. Et ſic videtur, quòd Chriſto, ſecundùm quod eſt Verbum Dei, conueniat animam ſuam ponere. Hoc autem eſt ea à ſe ſeparare. Ergo per mortem anima eius fuit à diuinitate ſeparata.

Refertur 3. ſent. diſt. 2. paragr. 6.

2. Præterea, Athan. dicit maledictum, qui totum hominem quem aſſumpſit Dei filius, denuo aſſumptum, vel liberatum, tertia die à mortuis reſurrexiſſe non confitetur. Sed non potuit totus homo denuo aſſumi, niſi aliquando fuerit totus homo à Verbo Dei ſeparatus. Totus autem homo componitur ex anima & corpore. Ergo aliquando fuit facta ſeparatio diuinitatis & à corpore & ab anima.

3. Præterea, Propter vnionem ad totum hominem Filius Dei verè dicitur homo. Si ergo ſoluta vnione animæ & corporis per mortem, Verbum Dei remanſit vnitum animæ, ſequeretur quòd verè dici potuiſſet, Filium Dei eſſe animam. Hoc autem eſt falſum: quia cùm anima ſit forma corporis, ſequeretur quòd Verbum Dei fuerit corporis forma, quod eſt impoſſibile; ergo in morte Chriſti anima fuit à Verbo Dei ſeparata.

4. Præterea, Anima & corpus ab inuicem ſeparata, non ſunt vna hypoſtaſis, ſed duæ. Si igitur Verbum Dei remanſit vnitum tam corpori, quàm animæ Chriſti, ſeparatis eis ab inuicem per mortem Chriſti, videtur ſequi, quòd Verbum Dei durante morte Chriſti, fuerit duæ hypoſtaſes, quod eſt inconueniens. Non ergo poſt mortem Chriſti remanſit anima verbo vnita.

lib.3.orth.fid. c.27. in med.

Sed contrà eſt, quod dicit Damaſc. 3. in lib. Et ſi Chriſtus mortuus eſt vt homo, & ſancta eius anima ab incontaminato diuiſa eſt corpore: diuinitas tamen inſeparabilis ab vtriſque permanſit, ab anima dico, & corpore.

art.princ. in arg.2.& q.6. art.1.

Reſpondeo dicendum, quòd anima vnita eſt Verbo Dei immediatius, & propriùs, quàm corpus, cùm corpus vnitum ſit Verbo mediante anima, vt ſuprà dictum eſt. Cùm ergo Verbum Dei non ſit ſeparatum in morte à corpore, multo minùs ſeparatum eſt ab anima: vnde ſicut de Filio Dei prædicatur id quod conuenit corpori ab anima ſeparato, ſcilicet eſſe ſepultum, ita de eo in Symbolo dicitur, quòd deſcendit ad inferos, quia anima eius à corpore ſeparata, deſcendit ad inferos.

Tract.47.in Ioan.poſt med. tom.9.

Ad primum ergo dicendum, quòd Auguſt. exponens illud verbum Ioan. inquirit, cùm Chriſtus ſit verbum, anima, & caro, vtrùm ex eo quod eſt verbum, ponat animam, an ex eo quod eſt anima, an iterum ex eo quod eſt caro. Et dicit, quòd ſi dixerimus, quòd Verbum Dei animam poſuit, ſequitur, quòd aliquando anima illa ſeparata eſt à Verbo, quod eſt falſum: mors enim corpus ab anima ſeparauit, à Verbo autem animam ſeparatam eſſe non dico. Si verò dixerimus, quòd ipſa ſe anima ponat, ſequitur, quòd anima ipſa à ſe ſeparata ſit: quod eſt abſurdum. Relinquitur ergo, quòd ipſa caro animam ſuam ponit, & iterum eam ſumit, non poteſtate ſua, ſed poteſtate Verbi inhabitantis carnem:

A *quia ſicut ſuprà dictum eſt, per mortem non eſt ſeparata diuinitas Verbi à carne.* In corp.art.

Ad ſecundum dicendum, quòd in Verbis illis Athan. non intellexit, quòd totus homo denuo ſit aſſumptus, id eſt, omnes partes eius, quaſi Verbum Dei partes humanæ naturæ depoſuerit per mortem: ſed quòd iterato totalitas naturæ aſſumptæ, ſit in reſurrectione redintegrata per iteratã vnionem animæ & corporis.

Ad tertium dicendum, quòd verbum Dei propter vnionem humanæ naturæ, non dicitur humana natura: ſed dicitur homo, quod eſt habens humanam naturam. Anima autem & corpus ſunt partes eſſentiales humanæ naturæ. Vnde propter vnionem Verbi ad vtrumque eorum, non ſequitur, quòd Verbum Dei ſit anima vel corpus, ſed quòd ſit habens B *animam vel corpus.*

lib.3.orth fi. c.17.à medio.

Ad quartum dicendum, quòd ſicut Damaſc. dicit in 3. lib. quòd in morte Chriſti eſt ſeparata anima à carne, non eſt vna hypoſtaſis in duas hypoſtaſes diuiſa: nam & corpus & anima Chriſti ſecundùm idem ex principio in Verbi hypoſtaſi habuerunt exiſtentiam, & in morte inuicem diuiſa, ſingulum eorum manſit, vnam hypoſtaſis Verbi habens. Quare vna Verbi hypoſtaſis Verbi & animæ & corporis extitit hypoſtaſis: nunquam enim neque anima, neque corpus propriam habuerunt hypoſtaſim, præter Verbi hypoſtaſim. Vna enim ſemper Verbi hypoſtaſis, & nunquam duæ.

COMMENTARIVS.

C

HIc articulus ex dictis in ſuperiori explicatus eſt. In ſolutione tamen primi argumenti tractat D. Th. illa Ioan. 10. verba, *Ego pono animam meam, vt iterum ſumam eam: nam poteſtatem habeo ponendi animam meam, & iterum ſumendi eam.* Quibus videtur ſignificare. Verbum diuinum animam à ſe ſeparaſſe, & iterum aſſumpſiſſe, quia illud pronomen, *ego*, pro perſona Verbi ſupponit. Et reſpondet ex Aug. tract. 47. in Ioan. illa verba dicta eſſe à Verbo non ſecundùm ſe, ſed ratione carnis, ita vt Verbum per carnem animam poſuerit, id eſt, ab eadem carne animam ſeparauerit, & iterum aſſumpſerit. Sed (quidquid ſit de re ipſa) non exiſtimo tamen propter hæc verba eſſe neceſſarium D dicere, carnem ipſam ſpecialiter concurriſſe ad deponendam & reſumendam animam. Aliis enim duobus modis poteſt ſufficienter explicari ille locus. Primò, vt *anima* nihil aliud ſignificet, quàm vitam corporalem, ſicut eſt frequens in Scriptura, & ibidem paulo antea: *Bonus paſtor animam ſuam dat pro ouibus ſuis*, id eſt, vitam ſuam. Et ita ſenſus eſt facilis, vitam meam corporalem pono, id eſt, voluntariè amitto, *vt iterum ſumam*, id eſt, vt iterum illam mihi reſtituam, & ita exponunt Chryſ. & Theoph. & Euthym. Vel ſecundò, ſi per *animam* intelligamus eſſentialem partem, *Verbum ponere animam*, non eſt ſeparare illam à ſe, ſed ſeparatã à corpore ponere. Prior tamen expoſitio videtur propria, & literalis.

Ioan.10. Aug. Teſtimonij Ioan.10. expoſitio. Chryſ. Theophyl. Euthym. Athanaſ.

E In ſolutione ad ſecundum attingitur queſtio, an tota humanitas habeat aliam vnionem ad Verbum diſtinctã à partialibus vnionib. corporis, & animæ: quæ in morte fuerit amiſſa, & in reſurrectione reſtituta. Nam Athan. ibi citatus affirmantem partem indicat. D. Th. verò nihil de hoc affirmauit: ſed ſolùm dicit totalitatem naturæ redintegratam fuiſſe in reſurrectione per iteratam vnionẽ animæ, & corporis. Sed hãc rem ſatis diſcuſſimus priori tomo, diſp. 17. ſect. 5. vbi ſententiã quam hìc indicat Athan. probabiliorẽ duximus.

Circa ſolutionem ad tertium tractat D. Th. an ex vnione Verbi cum anima, vel corpore, ſequatur communicatio idiomatum, quòd anima ſit Deus, &c. videantur dicta de hac re ſuprà diſp. 14. ſect. 3. & 4. diſp. 15. ſect. 6. in fine.

ARTI

ARTICVLVS IV.

Vtrùm Chriſtus in triduo mortis fuerit homo.

279

32 d.21.q.1. a.1.& quo.2. ar.1.& quo. 3.art.4. co.fi. & quo.4.art. 1.& epiſt.3. ſ.236. opuſc. 69.c.20.ſi. li. 1.c.13. circa princ.tom.3. lib.9.c.4.ante med.tom.5.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd Chriſtus in triduo mortis fuerit homo. Dicit enim Aug. in primo de Trin. Talis erat illa ſuſceptio, quæ Deum hominem faceret,& hominem Deū. Sed illa ſuſceptio non ceſſauit per mortem. Ergo videtur, quòd per mortem non deſierit eſſe homo.

2. Præterea, Philo dicit in 9. Ethic. quòd vnuſquiſque homo eſt ſuus intellectus: vnde & poſt mortem, animam Petri alloquentes dicimus, Sancte Petre ora pro nobis. Sed poſt mortē Filius Dei non fuit ſeparatus ab anima intellectuali. Ergo in illo triduo Filius Dei fuit homo.

B

3. Præterea, Omnis ſacerdos eſt homo. Sed in illo triduo mortis, Chriſtus fuit ſacerdos: aliter enim non verum eſſet quod dicitur in Pſal. 109. Tu es ſacerdos in æternum. Ergo Chriſtus in illo triduo fuit homo.

Sed contrà, Remoto ſuperiori, remouetur inferius. Sed viuum, ſiue animatum eſt ſuperius ad animal, & ad hominem: nam animal, eſt ſubſtantia animata ſenſibilis: ſed in illo triduo mortis corpus Chriſti non fuit viuum, neque animatum. Ergo non fuit homo.

Habetur in cōcil.1. Epheſ. cap.12.

C

Reſpondeo dicendum, quòd Chriſtum verè fuiſſe mortuū, eſt articulus fidei. Vnde aſſerere omne illud, per quod tollitur veritas mortis Chriſti, eſt error contra fidem. Propter quod in epiſt. ſynodali Cyrilli dicitur, Si quis non confitetur Dei Verbum paſſum carne, & crucifixum carne, & quod mortem guſtauit carne, anathema ſit. Pertinet autem ad veritatem mortis hominis vel animalis, quòd per mortem deſinat eſſe homo vel animal: mors enim hominis, vel animalis prouenit ex ſeparatione animæ, quæ complet rationem animalis, vel hominis. Et ideo dicere Chriſtum in triduo mortis hominem fuiſſe, ſimpliciter & abſolutè loquendo erroneum eſt. Poteſt tamen dici, quòd Chriſtus in triduo homo fuit mortuus. Quidam tamen confeſſi ſunt Chriſtum in triduo hominem fuiſſe, dicentes quidem verba erronea, ſed ſenſum erroris nō habentes in fide. Sicut Hugo de ſancto Vict. qui ea ratione dixit, Chriſtum in triduo mortis fuiſſe hominem, quia dicebat animam eſſe hominem, quod tamen eſt falſum: vt in prima parte oſtenſum eſt. Magiſter etiam Sentētiarum in 22. diſt. tertij lib. poſuit, quòd Chriſtus in triduo mortis fuit homo alia ratione: quia credidit quòd vnio animæ & carnis non eſſet de ratione hominis, ſed ſufficeret ad hoc, quòd aliquid ſit homo, quod habeat animam humanam, & corpus, ſiue coniuncta, ſiue non coniuncta. Quod etiam patet eſſe falſum ex his quæ dicta ſunt in 1. p. & his quæ ſuprà dicta ſunt, circa modum vnionis.

lib.2. de ſacr. 1.parte c.11.

q.75.art.4. lib.2.ſent.3. 22 pap.1.

D

p.p.q.75.a.4. q.2.art.5.

Ad primum ergo dicendum, quòd Verbum Dei ſuſcepit animam, & carnem vnitam: & ideo illa ſuſceptio fecit Deū hominem, & hominem Deum. Non autem ceſſauit illa ſuſceptio per ſeparationem Verbi ab anima, vel à carne, ceſſauit tamen vnio carnis & animæ.

E

Ad ſecundum dicendum, quòd homo dicitur eſſe ſuus intellectus, non quia intellectus ſit totus homo, ſed quia intellectus eſt principalior pars hominis, in quo virtualiter conſiſtit tota diſpoſitio hominis: Sicut ſi rector ciuitatis dicatur tota ciuitas, quia in eo conſiſtit tota diſpoſitio ciuitatis.

Ad tertium dicendum, quòd eſſe ſacerdotem, conuenit homini ratione animæ, in qua eſt ordinis character. Vnde per mortem homo non perdit ordinem ſacerdotalem, & multo minus Chriſtus, qui eſt totius ſacerdotij origo.

COMMENTARIVS.

QVæſtio huius art. (ſi rectè conſideretur) eadem eſt cum illa, quam D. Th. tractauit ſuprà q.2.a.5. A an in Chriſto homine facta fuerit vnio animæ & corporis. Qua ratione fuit neceſſaria illa vnio animæ, & corporis, vt Verbum fieret homo, eadem ratione fuit neceſſaria, vt perſeueraret homo, & ideo ſicut ex principio fidei, quòd Deus factus eſt homo, neceſſariò ſequitur aſſumpſiſſe corpus, & animam inter ſe vnitam, ita ex contrario principio, quòd in morte diſſoluta fuit vnio animæ & corporis, ſequitur tunc Deum deſiiſſe eſſe hominem. Quocirca nulla hîc ſupereſt noua difficultas. Videantur dicta priori tomo, diſp.14. ſect.4.

Dubium. Durand.

An verò concedendum ſit, in triduo fuiſſe Chriſtū, quæſtio eſt de modo loquendi, & Durandus quidem in 3.d.26.q.2. abſolutè negat. Quia Chriſtus dicit ſuppoſitum ſubſiſtens in duabus naturis humana & diuina: B Chriſtus autem in triduo non ſubſiſtebat in illis duabus naturis. Item Ieſus non erat in triduo, quia ſi non erat homo, non erat hic homo; ergo neque erat Chriſtus. Vnde infert Durandus non eſſe verū, Chriſtum deſcendiſſe ad inferos, & iacuiſſe in ſepulchro. Alij verò dixerunt in triduo verè ac propriè fuiſſe Chriſtum, quia fuit eius anima, quæ eſt Chriſtus. Ita Vvicleph. vt refert Vvaldenſ. lib.1. doctrinalis fidei antiquæ, c.34. qui hæreticus in modo non errabat: tamē in ſenſu & ratione ſuæ locutionis incidit in errorem, quem ex Hugone hic refert D. Thom. Dicebat enim animam eſſe hominem. Dicendum eſt ergo propriè & in rigore Chriſtum, vt ſignificat ſubſiſtentem in duplici natura integra, non permanſiſſe in triduo, vt argumentum ſuprà factum probat: tamen per ſynecdochem C tribuendo parti appellationem totius, dicitur Chriſtus fuiſſe in triduo, ſicut nunc dicitur ſanctus Petrus eſſe in cœlo. Vel certè (vt Caiet. hîc notat circa titulum art.) Chriſtus in triduo non ſignificabat ſuppoſitum duarum naturarum, id eſt, diuinitatis, & humanitatis, ſed ſuppoſitum diuinitatis quod erat vnitum animæ, & corpori. Sed hæc ſunt ſatis de quæſtione de modo loquendi.

VValdenſ.

D.Thom.

Reſponſio. In triduo verène, ac propriè Chriſtus fuerit.

Caiet.

ARTICVLVS V.

Vtrùm fuerit idem numero corpus Chriſti viuentis & mortui.

280

quo.2.ar.1. & quo.3.ar. 4.ad 1.& quod.4.q.5.

D

AD quintum ſic proceditur. Videtur, quòd non fuerit idem numero corpus Chriſti viuentis & mortui. Chriſtus enim verè mortuus fuit, ſicut & alij homines moriuntur. Sed corpus cuiuſcumque alterius hominis, non eſt ſimpliciter idem numero mortuum & viuum: quia differunt eſſentiali differentia. Ergo neque corpus Chriſti eſt ſimpliciter idem numero mortuum & viuum.

Lib.5. met. tex.12. to.3.

Lib.2. de anima, tex.9. & 7. met. tex. 35. to.2. & 3.

E

2. Præterea, Secundùm Philoſoph. in 5. Metaph. Quæcunque ſunt diuerſa ſpecie, ſunt etiam diuerſa numero. Sed corpus Chriſti viuum & mortuum fuit diuerſum ſpecie, quia non dicitur oculus, aut caro mortui, niſi æquiuocè: vt patet per Philoſophum in 2. de Anima, & 7. Metaph. Ergo corpus Chriſti non fuit ſimpliciter idem numero viuum & mortuum.

3. Præterea, Mors eſt corruptio quædam. Sed illud corrumpitur corruptione ſubſtantiali, poſtquam corruptum eſt, iam non eſt: quia corruptio eſt mutatio de eſſe in non eſſe. Corpus ergo Chriſti poſtquam mortuum fuit, non remanſit idem numero, cùm mors ſit ſubſtantialis corruptio.

Circa me illius inci. Ego arbitrabar.

Sed contrà eſt, quod Athanaſius dicit in Epiſtola ad Epictetum: Circumciſo corpore, & potato, & manducante, & laborante, & in ligno affixo, erat impaſſibile, & incorporeum Dei Verbum, hoc erat in ſepulchro poſitum. Sed corpus Chriſti viuum fuit circumciſum, & in ligno affixum. Corpus autem Chriſti mortuum fuit poſitum in ſepulchro. Ergo hoc idem corpus, quod fuit viuum, fuit etiam mortuum.

lib.2.Top.in fi.illius,to.1.

Reſpondeo dicendum, quòd hoc quod dico ſimpliciter, poteſt accipi dupliciter. Vno modo ſecundùm quod ſimpliciter idem eſt quod abſolutè,ſicut ſimpliciter dicitur quod nullo addito dicitur,vt Philoſ.dicit. Et hoc modo corpus Chriſti mortuum & viuum ſimpliciter fuit idem numero:dicitur enim aliquid eſſe idem numero ſimpliciter, quia eſt ſuppoſito idem.Corpus autem Chriſti viuum,& mortuum,fuit ſuppoſito idem:quia non habuit aliam hypoſtaſim,viuum & mortuum,præter hypoſtaſim Verbi Dei,vt ſuprà dictum eſt. Et hoc modo loquitur Athanaſ. in authoritate inducta. Alio modo ſimpliciter idem eſt, quod omnino vel totaliter: & ſic corpus Chriſti mortuum & viuũ non fuit ſimpliciter idem numero:quia non fuit totaliter idem,cùm vita ſit aliquid de eſſentia corporis viuentis:eſt enim prædicatum eſſentiale,non accidentale. Vnde conſequens eſt,quòd corpus,quod deſinit eſſe viuum,non totaliter idem remaneat.Si autem diceretur, quòd corpus Chriſti mortuum totaliter idem remaneret, ſequeretur quòd non eſſet corruptum, corruptione dico mortis: quod eſt hæreſis Caianitarum, vt Iſid.dicit, & habetur in Decr.23.q.3.lib. & Damaſc. ait lib.3. quòd corruptionis nomen duo ſignificat: vno modo ſeparationem animæ à corpore, & alia huiuſmodi: alio modo perfectam diſſolutionem in elementa. Ergo incorruptibile dicere corpus Domini (ſecundùm Iulianum & Caianum)ſecundùm primum corruptionis modum ante reſurrectionem,eſt impium,quia corpus Chriſto non eſſet conſubſtantiale nobis,nec in veritate mortuum eſſet, nec ſecundùm veritatem ſaluati eſſemus. Secũdo autem modo corpus Chriſti fuit incorruptum.

Art. 2. huius quæſt.in arg. Sed contra. — *Iſid.8. Ety. c.5.1.Decr.24. q.3.c.quidam autem hæretici à medio. Damaſ.lib.3. c.28.in princ.*

Ad primum ergo dicendum, quòd corpus mortuum,cuiuſcunque alterius hominis non remanet vnitum alicui hypoſtaſi permanenti,ſicut corpus Chriſti mortuum. Et ideo corpus mortuum cuiuſcunque alterius hominis,non eſt idem ſimpliciter,ſed ſecundùm quid:quia eſt idem ſecundùm materiam,non autem idem ſecundùm formam. Corpus autem Chriſti remanet idem ſimpliciter propter identitatem ſuppoſiti:vt dictum eſt.

In corp.art.

Ad ſecundum dicendum, quòd quia idem numero dicitur aliquid ſecundùm ſuppoſitum, idem autem ſpecie eſt idem ſecundùm formam, vbicunque ſuppoſitum ſubſiſtit in vna ſola natura,oportet,quòd ſublata vnitate ſpeciei, auferatur vnitas numeralis. Sed hypoſtaſis Verbi Dei ſubſiſtit in duabus naturis, & ideo quamuis in Chriſto non remaneat corpus idem ſecundùm ſpeciem humanæ naturæ, remanet tamen idem numero ſecundùm ſuppoſitum Verbi Dei.

Ad tertium dicendum, quòd corruptio & mors nõ competit Chriſto ratione ſuppoſiti ſecundùm quod attenditur vnitas,ſed ratione naturæ,ſecundùm quam inuenitur differentia mortis,& vitæ.

COMMENTARIVS.

Reſponſio D.Thom.eſt,ſimpliciter, id eſt,abſolutè & ſine addito fuiſſe idem numero corpus propter identitatem ſuppoſiti:non tamen fuiſſe omnino, & ex omni parte,cùm fuerit ſub diuerſis formis. De qua aſſertione quoad rem ipſam poſtea diſputabimus. Quoad intelligentiam verò literæ D.Thom. difficile eſt,quod ait,illud dici ſimpliciter idem numero, quod eſt ſuppoſito idem. Anima enim & corpus Chriſti inter ſe non erant vnum numero, etiamſi eſſent ſuppoſito idem,& humanitas & diuinitas non ſunt numero idem,etiamſi ſint ſuppoſito idem. Et ſimiliter,ſi Chriſtus dimitteret animam, quam habet, & aſſumeret aliam, non propterea eſſent vna numero, licèt eſſent in eodem ſuppoſito. Reſpondeo, totum hoc pertinere etiam ad modum loquendi. Exiſtimo tamen D.Thom. locutum eſſe in eo ſenſu, quo ſuperiori tom. diſp.13. ſect.2.cum eodem D.Thom.diximus, ſi verbum aſſumeret plures humanitates, futurum eſſe vnum hominem,& nõ plures. Sic ergo in præſenti dicit,eſſe idem

Obiectio. — *Reſponſ.*

A corpus numero propter identitatem ſuppoſiti, loquẽdo de corpore in concreto. Obiectiones autem factæ ſolùm probant naturas, vel partes in abſtracto ſumptas non poſſe dici idem numero propter identitatem ſuppoſiti

ARTICVLVS VI.

Vtrùm mors Chriſti aliquid operata ſit ad noſtram ſalutem.

B *AD ſextum ſic proceditur. Videtur, quòd mors Chriſti nihil operata ſit ad noſtrã ſalutem. Mors enim eſt quædam priuatio:eſt enim priuatio vitæ. Sed priuatio, cùm non ſit res aliqua, non habet aliquam virtutem agendi. Ergo non potuit aliquid operari ad noſtram ſalutem.*

281 *Infr.q.52.ar. 2.cor. & q. 76.a.1.ad 4. & ad Gal.1. col.4.*

2. Præterea, Paſſio Chriſti operata eſt, ad noſtram ſalutem per modum meriti. Sic autem non potuit operari mors Chriſti: nam in morte ſeparatur anima à corpore, quæ eſt merẽdi principium. Ergo mors Chriſti eſt operata aliquid ad noſtram ſalutem.

3. Præterea, Corporale nõ eſt cauſa ſpiritualis. Sed mors Chriſti fuit corporalis: non ergo potuit eſſe cauſa ſpiritualis C *noſtræ ſalutis.*

Sed contrà eſt, quod Aug.dicit in 4.de Trin. Vna mors noſtri Saluatoris(ſcilicet corporalis)duabus mortibus noſtris (id eſt,animæ & corporis)ſaluti fuit. *L.4.c.3.circa fin.tom.3.*

Reſpondeo dicendum, quòd de morte Chriſti dupliciter loqui poſſumus. Vno modo, ſecundùm quòd eſt in fieri: alio modo ſecundùm quòd eſt in facto eſſe. Dicitur autem mors eſſe in fieri quando aliquis per aliquam paſſionem, vel naturalem,vel violentam tendit in mortem. Et hoc modo idem eſt loqui de morte Chriſti, & paſſione ipſius. Et ita ſecundùm hunc modum mors Chriſti cauſa eſt ſalutis noſtræ: ſecundùm id quod de paſſione ſuprà dictum eſt. Sed in facto eſſe,mors Chriſti conſideratur,ſecundùm quòd iam facta eſt D *ſeparatio corporis & animæ, & ſic nunc loquimur de morte Chriſti. Hoc autem modo mors Chriſti non poteſt eſſe cauſa ſalutis noſtræ per modum meriti, ſed ſolùm per modum efficientiæ: in quantum ſcilicet nec per mortem diuinitas ſeparata fuit à Chriſti carne:& ideo quicquid cõtigit circa carnem Chriſti, etiam anima ſeparata, fuit nobis ſalutiferum virtute diuinitatis vnitæ. Conſideratur autem propriè alicuius cauſæ effectus ſecundùm ſimilitudinem cauſæ:vnde quia mors eſt quædam priuatio vitæ propriæ, effectus mortis Chriſti attenditur circa remotionem eorum, quæ contrariantur noſtræ ſaluti, quæ quidem ſunt mors animæ & mors corporis, & ideo per mortem Chriſti dicitur eſſe deſtructa in nobis & mors animæ, quæ eſt peccatum noſtrum (ſecundùm illud Rom.4. Traditus eſt,ſcilicet in mortem, propter delicta* E *noſtra)& mors corporis, quæ conſiſtit in ſeparatione animæ: ſecundùm illud primæ ad Corinth.15. Abſorpta eſt mors in victoria.*

quæſt.49.

Ad primum ergo dicendum, quòd mors Chriſti eſt operata ſalutem noſtram ex virtute diuinitatis vnitæ,& nõ ex ſola ratione mortis.

Ad ſecundum dicendum, quòd mors Chriſti ſecundùm quòd conſideratur in facto eſſe, etſi non eſt ad noſtram ſalutem operata per modum meriti: eſt tamen operata per modum efficientiæ,vt dictum eſt. *In corp.art.*

Ad tertium dicendum, quòd mors Chriſti fuit quidem corporalis:ſed corpus illud fuit inſtrumentum diuinitatis ſibi vnitæ,operans in virtute eius etiam mortuum.

COM

COMMENTARIVS.

DVo docet in hoc articulo D.Thom. Primum eſt, Chriſtum per mortẽ in facto eſſe nihil meruiſſe nobis: ſed ſolùm per mortem in fieri. Quod eſt dicere, Chriſtum meruiſſe nobis toto tempore, quo patiebatur: in inſtanti verò mortis iam non meruiſſe. Quod eſt veriſſimum, quia tunc iam non erat homo, nec viator, vt latiùs eſt à nobis diſputatum in ſuperiori tom. diſp. 39. ſect. 3. Alterum eſt, mortem Chriſti in facto eſſe per modum efficientiæ operatam eſſe noſtram ſalutem. Quod neceſſariò eſt intelligendum de carne ipſa, ſeu humanitate, quòd ſcilicet ratione mortis fuerit veluti proportionatum, & accommodatum inſtrumentum ad aliquos effectus noſtræ ſalutis, vt etiam hìc Caiet. & Medina explicarunt, & latiùs diximus priori tom. diſ. 31. ſect. 7.

DISPVTATIO XXXVIII.

In tres Sectiones diſtributa.

De morte Chriſti quoad ſubſtantiam, & cauſas eius.

POſtquam diſputatum eſt de paſſione Chriſti, conſequens eſt, vt de illius morte diſſeramus. De qua tria diſputanda occurrunt. Primùm de morte ipſa ſecundùm ſe, quod in hac diſputatione breuiter expediemus, quia circa D. Th. literam omnia ferè tacta ſunt. Secundò de prodigiis, quæ in ea morte acciderunt, de quo dicemus diſputatione ſequenti. Ac denique de tempore quo illa mors accidit, hæc enim ſola circunſtantia explicanda ſupereſt. Cæteræ enim ipſa paſſione expoſitæ ſunt.

SECTIO I.

Vtrùm Chriſtus verè ac naturaliter mortuus fuerit.

D.Thom. Damaſ. Iſidor.

NOn defuerũt hæretici qui negarẽt Chriſtum verè mortuũ eſſe. Ita enim cẽſuerunt Caiani, vt hìc D. Th refert ex Damaſc. lib. 3. de fide, c. 28. & Iſid. 8. Etymolog. c. 5. Et idẽ neceſſe eſt ſenſiſſe hæreticos omnes qui in Chriſto veritatem humanæ naturæ, aut corporis humani, aut corporis paſſibilis negarunt, quorum errores fusè relati atq; refutati ſunt in 1. tomo, q. 4. & 5. & 14. Hi hæretici nullum omnino habent fundamẽtum, niſi fortaſſe, quòd indecens & indecorum illis viſum eſt Deum mori: vel certè quòd putarunt Chriſti corpus ex vi vnionis factum eſſe impaſſibile. Quod videtur etiam ſenſiſſe Ambr. lib. 10. in Lucam, quatenus ſentit neceſſarium fuiſſe diuinitatem recedere à corpore, vt mori poſſet.

Chriſtus verè mortuus.

At verò fidei veritas imò & articulus fidei eſt Chriſtum verè fuiſſe mortuum. In qua veritate probanda non oportet prolixiùs immorari, quia verba Euangeliſtarum ſunt expreſſa, & in omnibus Symbolis eam apertè profitemur. Ac denique hæc eſt vnica fides, & ſpes Chriſtianorum, qui per mortem Chriſti credunt ſe eſſe redemptos à morte peccati, & ab æterna morte animæ, & corporis. Rationes verò ſunt theologicę quidem, quia ad manifeſtationem diuinæ ſapientiæ, & virtutis, & ad delendum delicta noſtra, id fuit conuenientiſſimum, iuxta illud, *Mortuus eſt propter delicta noſtra*, ad Rom. 4. phyſicè verò, quia reuera habuit corpus paſſibile, & mortale, & tot doloribus ac paſſionibus affectum eſt, vt ad interimendum hominem fuerint ſufficientiſſimi.

Dubium. Reſponſio.

Sed hinc naſcitur dubium, an illa mors fuerit naturalis. Poteſt autẽ dici naturalis, vel vt diſtinguitur à miraculoſa, vel vt diſtinguitur à violenta, vel vt diſtinguitur à libera, & de ſingulis breuiter dicemus.

Mors Chriſti naturalis.

Dico ergo ſecundò, mors Chriſti in ſe non fuit miraculoſa, ſed naturalis. Explico. Nam vt mors in Chriſto locum haberet, quoddam miraculũ exponi neceſſe fuit, nimirum vt quamuis anima eſſet glorioſa, corpus permitteretur eſſe paſſibile, & hoc ſenſu omnis paſſio, & dolor, & mors Chriſti poteſt dici miraculoſa, tanquam ex miraculo proueniens. At verò ſuppoſito hoc miraculo dicimus Chriſti mortem fuiſſe naturalẽ, id eſt, ex vi actionis naturalium cauſarum neceſſario ac naturali ordine ſubſecutam. Quo in ſenſu eſt certa concluſio, quam docent Theologi in 3. d. 36. qui etiam addunt, futurum potiùs fuiſſe magnum miraculum, ſi ex talibus tormentis in tali corpore mors non fuiſſet ſubſecuta. Ratione declaratur, quia naturale eſt homini, vt ad conſeruandam vitam talem corporis diſpoſitionem ac compoſitionem requirat, ita vt ſi illa diſſoluatur, vel remittatur vſque ad certum gradum, vel terminum, ſub illo conſeruari nequeat: ſed corpus Chriſti Domini magnam per paſſionem paſſum eſt alterationem, & diſſolutionem quandam debitæ compoſitionis, quatenus ſanguinem ſuum effudit, & cum eo alios humores. Ex quo neceſſe etiam fuit, vt magna vis vitalium & animalium ſpirituum effluxerit: ergo, cùm hæc alteratio & diſſolutio multis horis durauerit, neceſſarium fuit peruenire ad eum ſtatum, in quo vita naturaliter conſeruari non poſſet, atque adeò & mortem naturaliter ingruere.

Obiectio.

Dices: potuit anima Chriſti à corpore recedere, antequam ad eum terminum extremúmque diſcrimẽ perueniret, & tunc mors miraculoſa eſſet: ita verò factum eſſe colligi poteſt ex illis verbis, *Ego pono animam meã & nemo tollit eam à me*, Ioan. 12. Vnde D.Th. q. 47. art. 1. ad 2. dicit mirabile fuiſſe in Chriſti morte, quòd mortuus ſit citius, quàm alij, qui ſimili paſſione afficiebantur. Pilatus quoque miratus fuit, quòd iam obiiſſet Marc. 15. & addit D.Th. *Sicut enim eius voluntate natura corporalis conſeruata eſt in ſuo vigore vſque ad extremum ſic etiam quando voluit ſubito ceſſit nocumento*. ſic etiam Cyp. libro de idolorum vanitate de Chriſto dicit, *Crucifixus præuento carnificis officio ſpiritũ ſponte dimiſit*, & Origenes libro 2. contra Celſum ſignificat, animam Chriſti ſpõte receſſiſſe à corpore, quando adhuc naturaliter poſſet viuere. Et confirmari hoc poteſt ex modo mortis Chriſti: refert enim Ioannes, Chriſtum priùs voce magna clamaſſe, finitiſq; illis verbis: *Pater in manus tuas cõmendo ſpiritum meum*, ſtatim efflaſſe animam. Sed ſi eſſet in naturali diſpoſitione morti proxima, non potuiſſet tam potentem clamorem effundere. Ergo ſignũ eſt, emiſiſſe ſpiritum, etiam tũc cùm robur corporis & firmitatem haberet, atque adeò prius quàm naturalis neceſſitas poſtularet. Vnde etiam *Centurio vidẽs quòd ſic clamans expiraſſet*, exclamauit, *Verè filius Dei erat iſte*. Quod non aliũde intulit, niſi quia conſpexit eũ arbitrio ſuo emiſiſſe ſpiritũ, ſtatim ac tam validè clamauit. Vnde Hieronym. ibi Mat. 26. *Diuinæ poteſtatis*, inquit, *fuiſſe indicium ſpiritum ſic emittere*, & Marc. 15. *Nos* (inquit) *cum ima voce, vel ſine voce morimur, qui de terra ſumus, ille verò cum exaltata voce expirauit, qui de cælo deſcẽdit*. Et Chryſoſtom. hom. 89. in Mat. *Eapropter* (inquit) *voce magna clamauit, vt oſtenderet ſua totum id fieri poteſtate*. Quod aliis verbis docuit Athanaſ. quæſt. 77. ad Antiochum dicens, *Chriſtum clamaſſe, vt ſuam declararet potentiam*, & quæſtione 76. hoc ipſum indicat tractans quæſtionem cur Chriſtus priùs inclinauerit caput, & poſtea ſpiritum emiſerit, cùm alij homines priùs mori ſoleant, & poſtea caput inclinare. *Quia omnibus* (inquit) *impletis, quæ pati debuerat, ſola mors reſtabat adhuc, atque hæc quidem ſibi metuens appropinquare non audebat, ideo Chriſtus inclinato capite vocauit ipſam*.

Ioan. 12. D.Thom. Marc. 15. Cypr.

Et in eodem ſenſu videtur dicere Euſeb. lib. 4. de Demóſt. c. 12. *Cùm altiùs vocẽ emiſiſſet ſolutus à corpore abiit, neutiquam expectans dum mors ad ipſum accederet, ſed illã cunctantem, ac veluti ceſſantem, & fugitantem, ipſe à tergo inſequitur.* Et hanc ſententiam tenet Gab. lect. 82. in Cã. lit. D. vbi addit congruentiam, ſcilicet Chriſtum anteuertiſſe tempus naturalis mortis, vt euidentiùs conſtaret ſua ſponte, & voluntate mori.

Nihilominus hic modus dicendi non eſt veriſimilis, ſed omnino dicendum videtur animam Chriſti non prius deſeruiſſe corpus ſuum, quàm in illo fuerit ſufficiens cauſa mortis, id eſt, talis diſpoſitio, cum qua non poſſet anima naturaliter corpus illud informare. Probatur primò, quia alioqui Chriſtus non eſſet occiſus à Iudæis, & Gentibus. Quia reuera non fuiſſet mortuus ex vi vulnerum ab eis inflictorum. Neq; ſatis eſt quod Gabriel ait occidiſſe eũ, quia volũtariè inflixerunt vulnera, ex quibus mors eſſet ſecuta, niſi Chriſtus præueniſſet. Nam licèt hoc ſatis fuerit ad committendã culpam internã homicidij, non tamen vt verè dicerentur exteriùs occidiſſe, quia de facto non eſt mors ex eorum actione ſecuta. Sicut quãdo Saul iacebat in terra lethalibus ſauciatus vulneribus, ex quibus fortaſſe interiret, vtq; citius moreretur, poſtulauit ab Amalecite, vt ipſũ interficeret, certè in eo caſu Saul non dicitur verè interfectus ab iis militibus, qui priùs eum vulnerant: ſed ab illo, qui eum vltimò percuſſit, quem propterea Dauid poſtea capite plecti iuſſit: eo quòd auſus eſſet interficere *Chriſtum Domini*. Sic ergo in præſenti dici non poſſet verè ac propriè occiſus à militibus Chriſtus. Vnde fieret vlteriùs, Chriſtum ſeipſum interfeciſſe, quia illa mors eo inſtanti, quo facta eſt, aliquam cauſam efficientem habuit: ſed non naturalẽ extrinſecã, vt prædicta opinio aſſerit: ergo. Tãdem nulla eſt ratio, vel cõiectura, quæ cogat ad illum mortis modum aſſerẽdum, nec videtur rationi conſentaneũ, vt prius anima Chriſti deſeruerit corpus ſuum, quàm ſit deſerta ab ipſo (vt ſic dicam) id eſt, quàm corporis debilitas ac neceſſitas naturalis id poſtularet.

Chriſtus ex vi vulnerũ mortuus.

3. Reg. 31.

2. Reg. 1.

Quin potiùs exiſtimant aliqui, non ſtatim mortuum eſſe Chriſtum, ac corpus habuit ita debilitatũ ac diſpoſitum, vt naturaliter non poſſet ab anima informari, ſed miraculosè aliquo tempore vitã conſeruaſſe. Quod videtur ſignificare D. Th. quodl. 1. art. 3. & coniectura eſſe poteſt. Quia vix credibile eſt, corpus temperatiſſimum poſt tã crudelẽ flagellationem, atrociáque tormenta, tam multã & tã copioſam ſanguinis effuſionem potuiſſe naturaliter tãto tempore morti reſiſtere. Et confirmari poteſt ex ſudore ſanguineo Chriſti, & triſtitia vehementi, quam tunc paſſus eſt, quæ tãta fuiſſe videtur, vt ad hominem extinguendum ſufficeret. Præſertim, cùm vſque ad mortẽ durauerit, iuxta illud, *Triſtis eſt anima mea vſque ad mortẽ:* hoc enim etiam exponi poteſt (vt Caiet. ibi indicauit) de intenſione triſtitiæ, quæ tanta fuit, vt ad mortem vſque perduceret, niſi ei diuina virtus obſtitiſſet. Nec verò ex hoc modo dicendi ſequitur fuiſſe mortem Chriſti miraculoſam, ſed potius dilationem mortis. Et iuxta hunc etiam dicendi modum rectè intelligũtur omnia, quæ ex Scriptura & Patribus adducta ſunt. Sic enim Chriſtus, quando voluit emiſit ſpiritum, & non quando leges naturæ ad id cogebant, quod diuinæ poteſtatis eſt.

Mat. 26. Caiet.

Sed (licèt hoc probabile ſit) non tamen videtur neceſſarium. Nunquã enim Chriſti anima præternaturali modo corpus ſuum informauit: ſed ſemper habuit in corpore, connaturales ac ſufficientes diſpoſitiones, ſaltem quæ ad cõſeruationem neceſſariæ ſunt. Cur enim fingemus miraculum non neceſſarium, quod nec in Scriptura nec in ratione fundari poteſt, nec ad explicandam acerbitatem paſſionis, & mortis Chriſti quicquã refert? Quocirca ſi fortaſſe nocumenta illata Chriſto in paſſione de ſe fuerunt efficacia, vt breuiori tempore mortem afferrent, & illis diuina virtute reſtituit Chriſti corpus, ſeu anima, ne tam citò deficeret, non id factum eſt conſeruando animam in corpore ſine ſufficienti diſpoſitione, ſed efficiendo potiùs ne corporis diſpoſitiones tanta celeritate deficerent, id eſt, retinendo ſanguinem, & ſpiritus, ne breuiori tempore eis corpus deſtitueretur, calorémq; & alias corporis qualitates ſimiliter conſeruando, ne proportio ac temperamentum omnino neceſſarium ſolueretur. Etenim (ſi quod genus miraculi interceſſit) iſtud videtur facilius, magíſq; proportionatum, quamquam & hoc incertũ, neque admodum neceſſarium videatur. Nam (quoad triſtitiam interiorem attinet) non credo Chriſtum in ſuo appetitu talem ac tantam permiſiſſe, quæ ipſum poſſet naturaliter interimere. Quo enim fundamento hoc affirmari poteſt? Nã potius videtur aliquid inordinationis vel indecentiæ habere: non enim poteſt triſtitia interimere, niſi intercedẽte magna commotione humorum, & corporis alteratione. Deinde ratio poſtulat, vt in huiuſmodi affectibus admittendis, præſertim quando ex ſola interna conſideratione excitantur, moderatio aliqua adhibeatur. Quod verò attinet ad extrinſeca nocumenta, & vulnera non ſatis conſtat talia fuiſſe, vt non potuerit humanum corpus dimidia diei parte illa ſuſtinere.

Vnum ergo ſolum miraculum certũ eſt in ea morte interceſſiſſe, ſcilicet, quòd potuerit voce magna clamare, cùm eſſet iam morti proximus. Nõ enim fieri poterat, vt haberet naturalem virtutem ac robur ad eum clamorem emittendum corpus pene exangue, ac vitalibus ſpiritibus & conſequenter viribus ferè exhauſtũ. Et in hoc miraculo oſtendit Chriſtus (vt prædicti Patres aiunt) potentiam ſuã. Sicut enim potuit reſiſtere, & ſuperare debilitatem corporis, ad ſic clamandum, ita potuiſſet morti reſiſtere ſi vellet, & ideo ait D. Thom. dicto quodlib. declaraſſe Chriſtum illo facto ſe eſſe dominum vitæ, & mortis. Et non neceſſitate abſoluta ſed ſponte mortem ſuſcipere, cui facilè reſiſtere poſſet, ſi vellet. Et ita etiã facilè intelliguntur omnes Scripturæ, & ſententiæ Patrum adductæ. Hinc verò non fit, mortem Chriſti in ſe & propriè fuiſſe miraculoſam: ſed habuiſſe miraculum adiunctum, quod paulo antè præceſſit.

Clamor Chriſti in cruce iã iam morituri miraculoſus.

D. Thom.

Dices miraculũ fuit corpus, quod robur habuit ad talẽ vocem emittendã, ſtatim mori. Reſpondeo, ſi robur illud fundatum eſſet in intrinſeca corporis diſpoſitione, bona eſſet conſequutio: tamen quia non inde ortũ eſt, ſed ex virtute operatrice miraculum, ideo nullũ nouũ miraculum fuit, quod corpus diuinitus eleuatum ad illam vocẽ emittendam, ſtatim naturę ſuæ relictum, mortẽ naturaliter oppeteret. Cẽturioni autem miraculoſa fuit illa aerum ſucceſſio, & coniunctio, quia reuera ſimpliciter loquendo miraculoſa erat, quamuis ipſe fortaſſe non perciperet, in quo eſſet ratio miraculi cõſtituta. Pilatus autem (vt ego exiſtimo) nõ tam mirabatur de velocitate mortis Chriſti, quod exiſtimaret tormenta nõ fuiſſe ſufficientia ad illũ interficiendũ, quàm quod aliquid diuinum ſeu pluſquam humanũ de Chriſto ſuſpicatus fuerat, & ideo vel ſperaret, vel formidaret illum non tã citò, aut certè neque omnino moriturum fuiſſe.

Obiectio. Reſpon.

Dico tertiò: Mors Chriſti violenta fuit, & non naturalis. Probatur, quia licèt naturale fuerit mori poſita tali corporis diſpoſitione: tamen ea diſpoſitio ex cauſa extrinſeca, ac violenta orta eſt. Oportet autem meminiſſe violentum non eſſe idem, quod coactum (hoc enim opponitur appetitui elicito illud verò naturali) vis autem illata Chriſto, & ſi non

Mors Chriſti violenta ſed, non coacta.

nõ fuerit propriè coactio, quia ipſe voluntate abſoluta non reſtitit, ſi enim reſiſtere voluiſſet, nulla humana vis contra eum valuiſſet. Fuit autem violenta, quia fuit cõtra naturalem inclinationem. Et ſpecialiter in hominibus violenta mors dicitur, quæ fit præter intrinſecam hominis diſpoſitionem, & actionem ac reactionem ex qua naturalis mors ſolet oriri, & fit per applicationem extrinſecæ cauſæ corrumpentis.

Mors Chriſti omnino libera, ac voluntaria. Dico 4. Mors Chriſti non fuit naturalis, id eſt, neceſſaria, ſed potiùs libera, ac voluntaria, quatenus ſupernaturali virtute illã impedire potuit, & noluit: vt in q. 47. art. 1. ſatis explicatum reliquimus. *Obiectio.* Dices: ergo male egit Chriſti anima recedendo à ſuo corpore voluntate ſua, cùm poſſet in illo permanere. *D. Thom.* Reſpondet D. Thomas in dicto quodl. *Si anima in ſua poteſtate haberet recedere à corpore, quando vellet, & iterũ aduenire, nõ maioris eſſet culpæ, ſi corpus deſereret, quàm quòd habitator ſuam deſerat domum.* Quia ergo Chriſti anima hanc poteſtatẽ habuit, ideo nulla culpa illi fuit ſic recedere. Iuxta quam reſpõſionem, etiam ſi illa anima recederet à corpore optimè diſpoſito, nulla eſſet culpa: imò neque ſe occidere eſſet Chriſto culpæ tribuendum. Quod quidem in ſenſu cõpoſito verum eſt. Nam ſi Chriſtus id feciſſet, nulla eſſet culpa: tamẽ ſecũdùm ſe ſecluſiſque miraculis obiectum illud ſeſe occidendi malum eſt. Facilius ergo dicitur (quod in dicto etiam art. q. 47. indicauit D. Thomas) animam Chriſti non debuiſſe miraculo vti, vel ad reſiſtendum cauſis extrinſecis, ne corpori nocerent, vel ad informandum corpus carens diſpoſitione ad huiuſmodi informationem neceſſaria. Nulla enim vel naturalis, vel diuina lex obligabat ad huiuſmodi miraculum efficiendum: ſed potiùs lex charitatis, & obedientię poſtulabant, vt propter conſummandam hominis redemptionem mortis legibus ſe ſubiiceret.

SECTIO II.

Quænam ſubſtantialis vnio in Chriſti morte diſſoluta ſit.

Separatio animæ à corpore in morte Chriſti facta. PRimum omnium conſtat in morte Chriſti factam eſſe ſeparationẽ animæ à corpore. In hac enim ſeparatione eſſentialiter mors hominis conſiſtit, & hanc ſeparationem ſignificarunt Euãgeliſtæ illis verbis, *Expirauit*, ſeu, *Tradidit, vel emiſit ſpiritum.* Animã enim, *Spiritum* appellarunt, vt Sancti omnes interpretantur exponentes illa verba, & Athanaſ. lib. de Incarnat. Epiph. hæreſ. 42. in confutatione 73. Marcionis. Et rationẽ Caiet. addit, quia animus dum viuificat corpus habet ratione animæ, quia tunc propriè animat: cùm verò incipit eſſe à corpore ſeparatus veluti induit rationẽ ſpiritus. Quæ ratio (ſi etymologiam vocis ſpectemus) non eſt contemnenda (ſi autem vſum) & anima quoque ſeparata, nomen *anima*, retinet, iuxta illud, *Non derelinques animam meam in inferno*, *Pſal. 15.* Pſal. 15. & anima coniuncta vocatur ſpiritus, iuxta illud, *Et inſpirauit in eo ſpiraculum vitæ*, *Geneſ. 1.* Gen. 1. *Eccl. 12.* Eccl. 12. *Spiritus redit ad Deum, qui dedit illum*, vbi ſimul anima ſeparata & coniuncta, *ſpiritus* appellatur.

In morte Chriſti humanitas eſſe deſiit. Hinc ſequitur primò in morte Chriſti deſiiſſe eſſe humanitatem eius. Quia de eſſẽtia humanitatis eſt vnio corporis, & animæ. Vnde etiam fit deperditam tunc eſſe vnionem humanitatis ad Verbum non per propriã ſeu purã ac præciſam ſeparationem extremorum, ſed per deſtructionem alterius extremi, vt notauit Durand. *Durand.* in 3. d. 21. q. 1. Nam duarum rerum vnio vtriuſque exiſtentiam neceſſariò ſupponit, vnde ablata humanitate non potuit manere vnio humanitatis ad Verbum. *Obiectio.* Dices, verum eſt nõ manſiſſe illam vnionem in humanitate, manſiſſe tamen in anima, & corpore: atq; ita licèt non manſerit vnio humanitatis, id eſt, afficiens, & vniens humanitatẽ: manſit tamen vnio quæ erat huma-

A nitatis, vniens Verbo animã, & corpus. *Reſpon.* Reſpondetur, hoc quidem rectè dici (ſi vnio humanitatis ad Verbum nihil addit partialibus vnionibus animæ, & corporis) tamen, ſi verum eſt, totam vnionem humanitatis partialibus illis vnionib. quicquam addere, ſicut totalitas humanitatis addit aliquid præter animam, & corpus, ſaltem modum diſtinctum, neceſſe eſt dicere deſtructa humanitate, deſtrui etiam eius vnionem, vt totalem: & formaliter ac integrè nõ manere, etſi maneãt partiales vniones, ex quibus in re ipſa conſtabat, ſicut etiam non manet humanitas, etiam ſi maneant partes, ex quibus conſtabat.

Verbũ in triduo deſiit homo eſſe. Secundò ex dicto principio infertur, Verbum in triduo ab inſtanti mortis non fuiſſe hominem. Quia homo B humanitate conſtituitur: deſtructa ergo humanitate deſiit eſſe homo. *Obiectio.* Dices, homo anima conſtituitur: ſed *Hug. Vict.* Verbum habuit animam; ergo manſit homo. Item, homo *Magiſt.* conſtat corpore, & animo, ſed tunc Verbum etiam *Reſponſio.* his conſtabat; ergo. His rationibus videntur moti Hugo Vict. lib. 2. de Sacr. p. 1. c. 11. & Mag. in 3. d. 22. vt dicerẽt, non obſtante morte Chriſti Verbum permanſiſſe hominem. Sed vt D. Th. ſuprà, & Bonau. & reliqui Theo- *D. Thom.* logi in prædicta d. notarunt, grauiter lapſi ſunt in re *Bonau.* Theologica ex falſo philoſophico principio. Reſpõdetur, ergo hominẽ conſtitui anima vt forma informante corpus: in morte verò Chriſti permanſiſſe animam in Verbo, vt partialem naturam hypoſtaticè terminatam: non verò vt formam informantem. Ac ſimiliter ho- C mo conſtat corpore & animo, vt partibus eſſentialibus, vnam naturam actu componentibus: in Verbo autem manſerunt anima & corpus poſt Chriſti mortem, non vt partes actu componentes vnam naturam, ſed ſolùm vt ſubſiſtentes eadem Verbi ſubſiſtentia, & ideo certũ eſt Verbum in triduo non fuiſſe hominem.

Corpus & anima in Chriſti morte diuinitate ſeparata non ſunt. Dico ſecundò, in Chriſti morte non fuiſſe ſeparata à diuinitate corpus, & animã. Itaq; non propriis, ſed diuina Verbi ſubſiſtentia ſubſiſterunt. Cõcluſio eſt cõmunis Theologorũ cũ D. Th. hìc & Mag. 3. d. 21. & eſt certa ex cõmuni traditioòe & conſenſu Eccleſiæ. Primum enim colligitur ex Symbolo Apoſtolorũ, in quo ſic ha- *Symb. Apoſt.* betur; *Et in Ieſum Chriſtũ filiũ eius, vnicũ Dominũ noſtrũ, qui cõceptus eſt de Spiritu ſancto, natus ex Maria Virgine,* D *paſſus ſub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & ſepultus, deſcendit ad inferos.* Quæ omnia dicuntur de filio Dei ſolũ per cõmunicationẽ idiomatũ propter hypoſtaticam vnionẽ. Sicut ergo ex his verbis neceſſariò infertur, quãdo Chriſtus pependit in cruce. Verbũ fuiſſe naturæ humanæ hypoſtaticè vnitũ: ita etiã cõcluditur, cũ corpus eius iacuit in ſepulchro, vel anima deſcẽdit ad inferos, Verbũ fuiſſe illis hypoſtaticè vnitũ. Et hoc modo afferri poſſent hoc loco omnia teſtimonia Patrũ aſſerẽtium, Chriſtũ vel Deũ ſepultũ eſſe, vel ad inferos deſcẽdiſſe, quæ poſtea ſuis locis referemus. Confirmari hoc poteſt ex alia locutione fidei, ſcilicet Deum mortuum eſſe, ſeu mortẽ pro nobis accepiſſe, vt expreſsè loquitur Conc. *Conc. Tol.* Tol. 11. in confeſſione fidei. Nã ſicut, ſi in inſtanti con- E ceptionis Chriſti Verbũ non fuiſſet vnitũ corpori, non potuiſſet verè dici Deus conceptus ex Virgine, ita ſi nõ eſſet vnitũ corpori mortuo in inſtanti mortis, non potuiſſet verè dici Deus mortuus, ſeu aſſumpſiſſe mortẽ: ſicut etiam, ſi Verbum dimitteret humanitatẽ, licèt in eodem inſtanti peccaret, iam Deus non peccaret. Video dici poſſe participium *mortuus*, ampliare ad id quod eſt, vel fuit: tamen reuera, *aſſumpſiſſe mortem*, non rectè ita explicatur, ſed requirit vnionem cum corpore mortuo, præſertim cùm etiam ſit concedendum Deum ſurrexiſſe à mortuis. Nam teſte Paul. ad Col. 1. *Col. 1.* filius Dei hac ratione eſt, *primogenitus mortuorũ.* De quo idem Paul. Actor. 13. interpretatur illud Pſalm. 21. *Filius* *Pſal. 21.* *meus es tu, ego hodie genui te.* Nõ autem reſurgit, niſi quod mortuum iacet; ergo neceſſe eſt ad veritatem harum

locutio

locutionum,vt filius Dei manſerit corpori vnitus.Præterea eſt hæc communis Patrum ſententia.Damaſcen. (*Damaſ.*) lib.3.cap.27.ex quo illud axioma manauit, *Quod Deus aſſūpſit,nunquā dimiſit*.Greg.Nyſſ. (*Greg.Nyſſ.*) orat.1.de reſurrectione: *Cùm Deus*(inquit)*totum hominem per ſui infuſionē, & cōtemperationem in diuinam naturam transformaſſet,in tēpore,quo paſſio adminiſtrata eſt, ab altera parte id,quod ſemel immixtū & contemperatū erat,non ſeparauit:Nam dona Dei huiuſmodi ſunt,vt eorū illum pœnitere non poſſit: ſed animā quidem Deitas à corpore ſponte ſua diſiunxit, ſe autē in vtriſque manere oſtendit*.Et infrà ex hac veritate declarat, quomodo ſimul eſſe potuerit idem filius Dei in ſepulchro,& in paradiſo.Quod clariùs dixit Athanaſ. (*Athanaſ.*) lib. de Incarnatione Chriſti.*Nōnne diuiſus in duas partes vt homo,& in ſepulchro,& apud inferos agebat*: & infrà inquit,*Deitatem nudam non potuiſſe ad inferos deſcendere,& expirationem non fuiſſe Deitatis traductionem,ſeu transmigrationem:ſed animæ diſceſſum*.Idem latè docet Auguſtinus tractatu 47.in Ioannē.Ratio verò eſt, quam ſuprà in cōment.ar.2.D.Th.explicatam reliquimus.Hîc verò addere poſſumus, cùm Chriſtus ſtatim ſurrecturus eſſet in eadem humanitate Verbo hypoſtaticè vnita,non oportuiſſe,vt relinqueret partes eius,& eas ſtatim reaſſumeret. Præterea Verbū aſſumpſit noſtram naturam, ad operandum noſtram ſalutem:ſed etiam in morte illam operatum eſt moriendo, deſcendendo ad inferos, reſurgendo; ergo oportuit ſemper illam vnionem cōſeruare,vt hæc omnia Deus ipſe pro nobis operaretur. Tandem corpus & anima Chriſti ita fuerunt vnita hypoſtaticè Verbo Dei, vt vnio eorum ad Verbum non habuerit eſſentialem ſeu Phyſicam dependentiam ab vnione eorum inter ſe; ergo diſſoluta hac vnione non ſequitur illam etiam fuiſſe diſſolutam: ergo non fuit amiſſa.Quia quod non eſt neceſſarium ad mortē Chriſti,neque ad noſtram ſalutem, & ad honorem Chriſti non pertinet, ſed potiùs illi ac diuinæ gratiæ derogat, nullo modo aſſerēdum eſt.

Obiectio. Ambroſ. Dices ex Ambroſ. libro 10. ſuper Lucam,corpus Chriſti non potuiſſe mori manēs Verbo vnitum,quia cùm Verbum ſit vita,illo præſente non potuit mors in Chriſto locum habere. *Reſponſ.* Reſpondetur,ſi(vt Ariani dicebant) Verbum fuiſſet carni vnitum, per modum animæ formaliter viuificantis illam, argumentum locum haberet:tamen,cùm illa ſententia ſit hæretica,facilè reſpondetur,Verbum in ſe eſſe vitā, non fuiſſe tamen vnitum corpori vt formam viuificantem,ſed per modum ſubſiſtentiæ, & ideo ſicut manet corpus ſubſiſtens abſque anima, & humana vita, ita potuiſſe manere corpus vnitum Verbo abſque eadem vita. Vnde eleganter Auguſt. (*Auguſt.*) lib. contra Felicianum,c. 14.*Sic mortuus eſt non recedente vita, ſicut paſſus eſt non pereunte potentia*.

Obiectio. Hilar. Ambroſ. Matth.27. Euſeb. Contra hanc autem veritatem videntur ſenſiſſe (vt ſuprà dixi) Hilar. in Mat.& Ambroſ.in Lucam,ita exponentes verba illa Chriſti,*Deus,Deus meus,vt quid dereliquiſti me?* Et eodē modo videtur loqui Euſebius lib. 4.Demonſt.c.12.vbi ſic inquit,*Tanquam homo corpus de more ſepeliendum reliquit, ab eodem verò corpore tanquam Deus diſceſſit*. *Reſpon.* Sed horum Patrū ſententia,ſi(vt verba ſonant)intelligatur de receſſu per ſeparationem hypoſtaſis,omnino vt erronea reiicienda eſt, nec video probabile fundamentum, quo nitatur.Nam verba illa Chriſti Domini, *Vt quid dereliquiſti me?* longè diuerſum ſenſum habēt,ſcilicet de deſertione,per carentiam omnis gaudij & conſolationis,qua acerbæ paſſionis pœna ac triſtitia mitigaretur. Poſſent autem dicti Patres (vt ſuprà dicebam) exponi de ſeparatione quoad protectionem carnis:quod neceſſarium videtur in Ambroſ. Neque enim dicere quis audebit illum exiſtimaſſe,diuinitatem fuiſſe corporis Chriſti loco animæ:cùm ergo dicit,*Cùm diuinitas vita ſit,nō poſſet caro mori,niſi ab ea ſepararetur*,neceſſariò exponendus eſt per metaphoram lo- A qui.Ad eum modum, quo apud Theodoretum (*Theod.*) in reprehenſione 12. Anathematiſmi Cyrilli (*Cyril.*) ex perſona eiuſdem Cyrilli referuntur hæc verba: *Non paſſus Deus Verbum carni vnitum:ſed caro coniuncta Deo Verbo, & ſecundùm ſuam indulgentiam, propria ſuſtinuit. Non enim paſſio vel mors facta fuiſſent, niſi ipſe permiſiſſet. Nam ſi anima præſente non ſit mors,quomodo Deo præſente, nec ſolùm præſente ſimpliciter ſed etiam coniuncto ſecundùm ſummam quandam & ipſi ſoli comprehēſibilem vnionem,turbaret eius templum,vel paſſio,vel mors?* Quæ verba ipſe Cyrillus in reſponſione admittit. Vnde neceſſariò ſunt in prædicto ſenſu intelligenda.

Vltimò hîc inquiri poterat,quæ communicatio idiomatum ex hac vnione oriatur, de quo videri poſſunt B dicta ſupra priori tom. q. 16. & aliquid addemus infrà q.51.a.1.circa ſol.ad 3.Rurſus tractandū ſupererat,an idem ſentiendum ſit de ſanguine in paſſione effuſo: manſiſſe ſcilicet vnitum Verbo in triduo: de hac verò re dicemus commodiùs infrà diſput.47.ſect.3.

SECTIO III.

Vtrùm in morte Chriſti aliqua noua generatio vel hypoſtatica vnio interceſſerit.

HÆc quæſt. non habet locum in anima Chriſti Domini.Quia ex illa nihil generari poterat, nec noua vnio in ea fieri,quia prior conſeruata ſatis erat,vt C Verbo vnita maneret. Quamquam dubitant aliqui an fuerit neceſſarium priorem vnionem diſſolui, & nouam fieri, ſed ſine dubio id neceſſe non fuit, quia (vt dicimus latè in ſuperiori tom.q. 6.) partes,ſcilicet anima, & corpus, ſecundùm ſe,ac prius natura fuerunt vnitæ Verbo independenter à tota humanitate. Procedit ergo quæſtio in corpore Chriſti, & duplex dubitatio in ea continetur, altera phyſica eſt, altera Theologica.

Dubium Phyſicum. Phyſica dubitatio eſt,an in corpore Chriſti recedēte anima,introducta fuerit alia forma ſubſtantialis. Videtur enim hoc neceſſarium fuiſſe iuxta principia Philoſophiæ,ne materia manſerit ſine forma ſubſtantiali: hac enim de cauſa in vniuerſum neceſſarium eſt, cor- D ruptionem vnius eſſe alterius generationem. In cōtrarium verò eſt,quia ſi alia forma eſſet introducta, non manſiſſet idem corpus, quia variata forma non manet idem compoſitum.Conſequens autem eſt contra modum loquendi Scripturæ, & Sanctorum. Ioannis 19. (*Ioan.19.*) *Hic acceſſit ad Pilatum,vt tolleret corpus Ieſu*.Pſal.19. (*Pſal.19.*) *Caro mea requieſcet in ſpe*.Vnde Athan.epiſt.ad Epictetum (*Athanaſ.*) contra Hæreticos,*Corpus quidē cruciatus patiebatur,fluxitque ab illius latere ſanguis,& aqua: idem tamen,quia tēplum Verbi deitate adimplebatur*, & in Reſcripto ad Liberium,dixit,*Eandem carnem Chriſti fuiſſe obnoxiam paſſionibus,& morti,& affixam in cruce,& poſtea reſuſcitatam*. Similiter Leo Pap.ſer.1.de Aſcenſione. (*Leo Papa.*) *Ad ſananda*(inquit)*infidelium cordium vulnera,clauorum, & lanceæ erāt* E *ſeruata veſtigia,vt non dubia fide,ſed conſtantiſſima ſcientia teneretur,eam naturam in Dei Patris cōſeſſuram throno,quæ iacuerat in ſepulchro*.Et ſimilia ferè habet Aug. (*Aug.*) lib. contra Felicianum,c.14. & Ser.3.de Aſcenſione, *Oſſa inter ſepulchri anguſtias paulo antè concluſa,Angelorum cœtibus inſeruntur*. Greg. (*Greg.*) hom. 29. in Euangelia, & alij Patres agentes de ſepultura, Aſcenſione, & Reſurrectione Domini.

Opinio de forma corporeitatis. Propter hæc aliqui Theologi dixerunt in corpore Chriſti defuncti nullam formam ſubſtantialem fuiſſe introductam,quamuis non omnes eodem modo. Alij enim in vniuerſum putant idem vſu venire in quauis hominis morte. Exiſtimant enim recedente anima manere formam corporeitatis ſolam, eámque ad materiam conſeruandam ſufficere. Hæc fuit

Henric. Scot. Durand.

fuit opinio Hẽrici quodl. 2. q. 2. quã latè defendit Scot. in 4. d. 1. q. 3. Durandus etiam in 3. d. 21. q. 2. ſignificat eam ſentẽtiam philoſophicam eſſe præferendam, quia neceſſaria videtur ad vitandum erroneum loquẽdi modum in hac materia, ſcilicet non manſiſſe idem numero corpus mortuum, quod erat viuum, & conſequenter illud corpus, quod priùs fuit vnitum Verbo, non manſiſſe illi vnitum, quia deſtructo altero extremo, neceſſe eſt deſtrui vnionem. Sed hæc ſententia ſupponit duo principia philoſophica falſa. Vnum eſt formam corporeitatis eſſe re diſtinctam ab anima. Alterum eſt poſſe manere ſubſtantiale indiuiduum corporis, in nulla tamen ſpecie corporis conſtitutum. De quibus non eſt hîc diſputandi locus: ſatis ſit dicere, verã theologicam doctrinam non poſſe ex his falſis principiis pendere, vt ſtatim explicabimus.

Henric. Marſ.

Aliorum ergo ſententia fuit, manſiſſe corpus Chriſti poſt mortẽ abſque vlla forma ſubſtãtiali. Ita iudicat probabile Hẽric. quodl. 1. q. 4. tenet Marſ. in 3. q. 3. a. 1. & latiùs q. 13. a. 1. qui dicit, neminẽ antiquorũ Doctorũ aſſeruiſſe, nouã formã introductã fuiſſe in corpus Chriſti, anima recedente. Vnde ſupponendo non eſſe in cõpoſito formã corporeitatis diſtinctam ab anima, omnino exiſtimat neceſſarium, vt manſerit materia ſine forma. Qui non fundatur in principio philoſophico. Neque enim exiſtimat hoc eſſe naturale in morte cuiuſlibet hominis, ſed vtitur ratione Theologica, ſcilicet, quia illa forma vel fuiſſet aſſumpta à Verbo, vel non, neutrũ autem exiſtimat dici poſſe ſine magno incommodo. Sed hoc poſtea videbimus. Nunc hic dicẽdi modus non videtur veriſimilis, quia fingit nouum miraculum, ſine vlla cauſa, vel neceſſitate, & ſine vllo fundamento. Vnde mirũ eſt, quomodo Marſilius dicat, nullũ authorem aſſeruiſſe nouã formã ſubſtantialem introductam fuiſſe in materiã corporis Chriſti, cùm D. Th. totaq; eius ſchola neget fieri poſſe, vt materia maneat ſine forma. Deinde cur negabimus, corpus Chriſti mortuũ fuiſſe verum cadauer humanum. Nam ſi hoc negatur propter ſolã identitatem corporis viui, & mortui, negetur etiam in cadaueribus Sanctorũ introduci formã cadaueris, quia reliquiæ Sanctorum adorantur tanquam ipſamet Sanctorum corpora. Præterea ſupponẽdo (vt Marſ admittit) non dari formã corporeitatis, hoc ipſo quòd anima ſeparatur à materia non poteſt manere idem corpus, quod antea erat, quatenus corpus ſignificat compoſitum ex materia, & forma, ſiue introducatur alia forma, ſiue non; ergo negare huiuſmodi formam nihil ferè confert ad ſaluandam corporis identitatem, cùm in omni ſententia maneat eadem materia: non tamen idem compoſitum ex materia, & forma.

Inde mortuũ Chriſti corpus cadaueris forma introducta.

D. Thom.

Corpus Chriſti mortuum idem cum viuo quomodo fuerit.

Dicendum eſt ergo, ex Chriſti morte cõſecutũ fuiſſe vt in materiam corporis eius noua forma cadaueris introduceretur, ſicut in reliquorum hominum morte fit. Et hæc eſt ſentẽtia D. Th. hîc, & diſcipulorũ eius. Quia hic eſt ordo, & modus naturalis humanæ mortis, quẽ immutari non fuit neceſſe. Quomodo autem illud corpus mortuũ idem fuerit cum viuo, ſatis explicatum eſt à D. Th. ſuprà. Illud ſolũ addo, hanc identitatẽ meliùs intelligi, ſi dicamus manere idem corpus numero quoad materiã, quãtitatẽ, & omnia alia accidentia ſenſibilia, à quibus corporis ratio vel denominatio præcipuè ſumi videtur. Quia prima radix quantitatis & corporeæ molis eſt materia: forma autẽ cadaueris non per ſe intenditur, ſed per accidens introducitur, ne materia maneat ſine forma, & quia illa materia retinens priorẽ organizationem, retinet etiã habitudinem ad priorem formã: hæc ſatis ſunt, vt illud dicatur ſimpliciter idem corpus. Neque enim in omnibus rebus inuenitur idem modus identitatis, ſeu vnitas. In Chriſto etiam illud fuit ſingulare, quòd fuit etiam corpus illud omnino idem ex parte ſuppoſiti, vt iam explicabimus.

A

Occurrit igitur ſecunda dubitatio Theologica, quam ſupra latè verſat Marſilius: an ſcilicet illa forma cadaueris, atque adeò integra natura ex illa forma & materia compoſita, aſſumpta fuerit à Verbo Dei. Marſilius enim ſuprà exiſtimat ſemel admiſſa huiuſmodi forma neceſſarium eſſe dicere, illam & compoſitum ex illa non eſſe aſſumptum hypoſtaticè à Verbo Dei. Quia aliàs aliquid Verbum aſſumpſiſſet, quod poſtea dimitteret; contra commune axioma Theologorum. Quod poteſt confirmari primò, quia aſſumptio illius formæ, & compoſiti non erat ad noſtrã redemptionem neceſſaria, & alioqui erat noua actio ſupernaturalis, cuius effectus ſtatim erat diſſoluẽdus; ergo ſuperuacaneũ fuiſſet illam actionẽ efficere. Et aliunde nihil eſt, quod nos cogat ad huiuſmodi aſſumptionẽ aſſerẽdã. Quia ex doctrina Scripturæ & Sanctorũ ſolùm habemus, corpus Chriſti manſiſſe vnitum Verbo Dei, quod neceſſariò intelligendũ eſt de corpore quod antea erat vnitũ, quia Sancti non dicunt nouam vnionem eſſe factã: ſed priorem nõ fuiſſe diſſolutam; ergo ſolùm intelligunt de corpore, quoad materiã primã. Et confirmatur ſecundò, quia licèt illud corpus manſerit vnitũ Verbo nõ admittũtur à Theologis hę locutiones, cadauer eſt Deus, vel è contrario, Deus eſt cadauer. Cuius rei non poteſt reddi ratio melior, quàm Deum non aſſumpſiſſe totam naturam illius cadaueris, ſed ſolam materiam. Nã quod quidam dicunt naturam cadaueris eſſe imperfectã, & quaſi per accidens, & propter aliud, non propter ſe aſſumptam, non videtur ſatisfacere. Quia natura integra cadaueris non eſt pars alterius ſicut materia, forma, aut ſanguis: ſed eſt per ſe natura integra licèt imperfecta, & ideo videtur ſatis eſſe vt ex illa reſultet cõmunicatio idiomatũ, ſicut reſultaret, aſſũpta natura ignis, vel leonis. Vnde D. Thom. hîc ar. 3. ad 3. negans hãc loquutionem, *Deus eſt corpus*, rationẽ reddit: *Quia tantùm aſſumpſit corpus, prout eſt pars eſſentialis humanæ naturæ*; ergo cùm cadauer, prout includit aliã formã ſubſtantialem, non poſſit dici pars eſſentialis humanæ naturæ, ſentit diuus Thomas, vt ſic nõ fuiſſe vnitũ Verbo Dei. Et eodẽ modo Richard. in 3. diſt. 21. ar. 1. quæſt. 2. ad 2. dicit, *Verbum non remãſiſſe vnitum carni poſt ſeparationem animæ, vt cuidam toti, ſed vt parti humanæ naturæ*. Et idem ferè dicit Bonauent. art. 1. p. 2.

Dubium Theologicum Marſ.

B

C

D. Thom.

Richar.

D

Bonau.

Aliunde verò videtur neceſſariò dicendum nouam illam formam, & naturam cõpoſitam fuiſſe aſſumptã à Verbo. Quod Marſil. ſuprà probat, quia aliàs illud cadauer ſubſiſteret noua ſubſiſtentia creata. Quia natura integra ſubſtantialis ab alio non aſſumpta neceſſariò habet ſecum ſuam ſubſiſtentiam; eſſet ergo in illo cadauere ſuppoſitum creatum præter ſubſiſtentiam Verbi, quod videtur eſſe valde abſurdum, & cõtra Damaſ. & alios Patres dicentes in corpore Chriſti mortuo, & anima ſeparata non fuiſſe aliud ſuppoſitum propter Verbum Dei, vt D. Thom. hîc art. 3. ad 3. latè refert.

Damaſ.

D. Thom.

E

In morte Chriſti noua ne interceſſerit hypoſtatica vnio.

In hac re, quã à paucis authorib. inuenio in terminis diſputatã, nihil noui affirmare audeo: ſed cẽſeo ſimpliciter aſſerendũ corpus Chriſti mortuũ mãſiſſe vnitum Verbo Dei, & in illa ſubſtantia abſolutè & ſimpliciter nullũ aliud ſuppoſitum extitiſſe propter Verbũ Dei. Et quoad hoc rectè loquitur Marſ. ſuprà, & verè dicit, nullum authorẽ contrariũ aſſeruiſſe. Poteſt autem hoc variis modis explicari. Primò, ſi teneamus in ſubſtãtiis omnino materialibus, quantũ formæ non ſubſiſtunt, nõ eſſe aliã ſubſiſtentiã propter ſubſiſtẽtiã materiæ, in qua forma exiſtit, & per quã tota natura ſubſiſtit. Nã ea opinione ſuppoſita dici poſſet in præſenti nullã eſſe factã nouã vnionẽ ad formã, vel naturã cadaueris: ſed ex vi ſolius vnionis antea factæ illius materiæ cũ Verbo manſiſſe totũ illud cadauer ſubſiſtens in verbo, eo modo, quo ſubſiſtere poteſt. Et hic modus nullũ habet in

Theolo

Theologia incommodum. Tamen quia illud fundamẽtum metaphyſicum multis videbitur difficile, adiungi poteſt alius modus, nimirum, quamuis ex natura rei, ex materia, & forma vnitis reſultet ſubſiſtentia totius, cuius compoſitionem ingreditur partialis ſubſiſtentia materiæ: tamen, quia materia corporis Chriſti ſubſiſtebat ſubſiſtentia Verbi, quæ non poteſt eſſe pars, ſeu nouam ſubſiſtentiam componere, ideo ex vi præcedẽtis vnionis talis materiæ ad Verbum impedimentum eſſe poſitum, ne adueniente forma cadaueris reſultaret ſubſiſtẽtia totius, & ita quãuis talis forma denuo adueniens nõ fuerit in ſe, & proximè vnita Verbo: nihilominus ex illa, & materia non reſultaſſe ſuppoſitum creatum, neque illam integram naturam manſiſſe per ſe, & adæquatè ſubſiſtentem in ſe: ſed in Verbo, mediante ſola materia in qua extitit forma, ſolùm per inexiſtentiam, & quaſi inhærentiam abſque alia ſubſiſtentia. Et hic modus eſt etiam probabilis, & facilè defendi poteſt. Tertiò verò dici poteſt, totam illam naturam ſubſtantialem ſpeciali modo vnionis ſibi adæquato vnitam eſſe immediatè Verbo. Qui modus videtur magis receptus, & facilior, quia nullũ eſt inconueniens, quod Verbum aliquid aſſumpſerit, quod poſtea id miſerit, quando illud non eſt per ſe, & ex primaria intenſione aſſumptum: ſed veluti in via, & propter aliud. Deinde ſuppoſito priori miraculo, ſeu ſupernaturali opere, rebus ipſis magis conſentaneum eſt, vt neq; cum ſubſiſtentia diuina alia coniungatur, quod vix intelligi poteſt, neque natura integra maneat ſine proxima & adæquata ſubſiſtentia. Et ita licèt negari nõ poſſit, quin oportuerit hunc modum vnionis noua actione fieri, quandoquidem ipſe eſt nouus, & res etiam quę vnitur, noua eſt: tamen, quia fit conſequenter ratione prioris operis, vel miraculi, ideo non cenſetur omnino noua vnio, ſed veluti conſequens, & concomitans antiquam. Et hoc modo facilè eſt rationibus dubitandi in principio poſitis ſatisfacere.

DISPVTATIO XXXIX.

In duas Sectiones diſtributa.

De prodigiis, quæ in morte Chriſti Domini acciderunt.

IN hac diſputatione ſermo eſt de miraculis, in aliis creaturis: nã de iis, quæ facta ſunt in ipſo corpore Chriſti, partim ſuperiùs dictum eſt, partim in ſequentibus diſputationibus dicemus, agentes de iis, quæ in corpore Chriſti geſta ſunt. Hæc autem prodigia dicuntur in Chriſti morte facta non ſolùm, quia in ipſomet inſtanti mortis acciderunt (hîc enim vix conſtare poteſt) ſed quia prope ipſam mortẽ Chriſto iam in cruce pendente facta ſunt. Ex quibus vnum inſigne prodigium narratur obueniſſe ante Chriſti mortem, ſcilicet ſolis defectio. *Et tenebræ factæ ſunt ſuper vniuerſam terram*, in quo multa continentur miracula, vt infrà videbimus. Poſt mortem verò varia prodigia narrantur ab Euangeliſtis, præſertim à Matth. quæ breuiter explicabuntur.

SECTIO I.

Vtrùm in morte Chriſti tenebræ factæ ſint in vniuerſo orbe, & quæ earum cauſa fuerit.

Matth. 27. Marc. 15. Luc. 23.

QVòd Chriſto in cruce pendente factæ ſint tenebræ ſuper vniuerſam terram à ſexta hora vſq; ad horam nonam, iis ferè verbis affirmant Mat. Marc. & Lucas. Quare de hoc nulla eſt cõtrouerſia: ſed de eorũ A verborũ intelligentia, & præſertim, an intelligendum ſit in vniuerſo mundo defeciſſe lumẽ ſolis, vel tantùm in regione Iudææ, quæ ibi nomine vniuerſæ terræ appellata ſit. Hac in re fuit ſentẽtia Orig. tract. 35. in Mat. *Orig.* quem Eraſm. in 27. c. Mat. eſt ſecutus, tenebras illas ſolùm in Iudæa accidiſſe. *Eraſm.* Ratio eſſe poteſt, quia huiuſmodi prodigia præcipuè fiebant propter Iudæos: ergo non oportebat ſignum hoc extra Iudæorum fines apparere. Sicut etiam alia prodigia, ſcilicet terræ motus, &c. non acciderunt niſi in illa regione. Nec verbum Euangeliſtarum, *Super vniuerſam terram*, cogit ad aliã interpretationem. Quia interdum in Scriptura ille modus loquendi reperitur. Et confirmatur primò ex Orig. quia ſi illæ tenebræ in vniuerſo orbe accidiſſent, notatæ B ſine dubio eſſent, & obſeruatæ ab aliquo gentilium ſcriptorum, qui eo tempore, vel propè floruerunt, Strabone, Valer. Maximo, aut Plinio, erat enim res valdè admirabilis notatúq; digna: nullus autem illius prodigij meminit. Secundò, quia niſi multa miracula multiplicentur, non potuit illa ſolis defectio eſſe tam vniuerſalis. Quia vel facta eſt per interpoſitionem nubiũ denſiſſimarum, ad eum modum, quo facta ſunt in Ægypto (vt Origen. putat) vel certè (vt Dionyſius indicat) *Dionyſ.* per interpoſitionem Lunæ: neutro autem modo potuerunt tenebræ eſſe à Deo vniuerſales.

Dicendum verò eſt primò, eã Solis defectionẽ vniuerſalem fuiſſe in toto orbe. Hæc eſt communis ſententia, Chryſ. hom. 89. in Mat. quã clariùs explicuit Euthym. c. 67. & Theoph. Mat. 27. Hier. ibidẽ, & frequẽtiùs C cæteri expoſitores. Gaudent. tract. 3. in Exod idẽ ſignificat Athanaſ. ſer. de paſſione & cruce Domini, illis verbis, *Rerũ natura ſuo ſole deſtituta fuit*. Idẽ ſentiũt Tertull. & alij, quos referam, & D. Th. ſup. q. 44. ar. 2. ad ſecundũ. *Chryſ. Euthym. Theoph. Hieron. Gaudent. Athanaſ. Tertul. D. Thom.* Quæ probatur primò ex verbis omniũ Euangeliſtarum, ſunt enim adeò expreſſa, & conformia, vt temeritatis eſſe videatur ea reſtringere, aut ſine fundamento in ſenſu impropria interpretari Et confirmari hoc poteſt, quia in Scriptura, hæc ſolis defectio occaſus ſolis appellatur: occaſus autem ſolis ſignificat generalẽ lucis abſentiã. Antecedens patet ex illo Amos 8. *Amos.* *Et erit in die illa, dicit Dominus, occidet vobis ſol in meridie, & tenebreſcere faciam terrã in die luminis*. Quẽ locũ de hoc myſterio D interpretãtur præter Hierõ. & alios interpretes Cyril. Hieroſol. Cat. 13. Iſidor. lib. de paſſ. Domini, c. 45. Tertul. lib. 4. cõt. Marcionẽ, c. 42. Cyp. lib. 2. ad Quirinũ, c. 23. Ruffin. in ſymb. Euſeb. lib. 10. de Demonſt. c. 6. Aug. lib. qq. ex vtroq; teſtã. q. 15. & nõnulli ex his, præſertim Tertul. de eodẽ myſterio interpretantur verba illa Iſai. 50. *Induã cœlos tenebris*, & Iſidor. citat etiã illud Ierem. 15. *Occidit ei Sol cùm adhuc eſſet dies*. *Hieron. Cyril. Iſidor. Tertul.* Secũdò Dionyſ. Areop. epiſt. 7. ad Polycarp. cõtra Apolophanẽ refert, ſe Heliopoli in Ægypto vidiſſe eam ſolis defectionem ſimul cũ ipſo Apolophane. Idem repetit epiſt 10. ad eũdẽ Apolophanem. Et licèt Eraſm. has epiſtolas non recipiat, tamẽ apud omnes eruditos, & probos in authoritate ſunt. Rurſus Tertul. in Apologetico, c. 21. indicat E etiã Romæ viſã eſſe illam ſolis defectionem, quẽ non eſt veriſimile ſcribentem aduersùs gentes vti hiſtoria incerta, & illis incognita. Sunt autẽ hæc Tertul. verba: *Eodẽ momẽto dies mediũ orbẽ ſignante ſole ſubducta eſt: deliquiũ vtiq; putauerunt, qui id quoq; ſuper Chriſtum prædicatum non ſcierunt. Et tamen eum mundi caſum relatum in Archiuis veſtris habetis*. Ex Græcis præterea hiſtoriographis Phlegõ lib. 14. Olympiadarũ, eiuſdẽ eclipſis meminit. vt ipſemet Orig. ſuprà refert. & Euſeb. in Chronico ſub Tiberio, Oroſius etiã lib. 7. ſuæ hiſtoriæ, c. 4. Idem colligitur ex Gregor. Turo. lib. 1. ſacræ hiſtor. Sedulio libro 5. Paſchal. Lactantius quoque lib. 4. de vera Sapientia, c. 19. refert, huiuſmodi vniuerſalem Solis defectionẽ à Sibyllis fuiſſe prædictã. *Phlegon. Orig. Euſeb. Oroſ. Greg. Tur. Sedul. Lactan. Auguſt. Iſa 50. Eclipſis ſolis in morte Chriſti facta mũdo vniuerſalis.* Tertiò nulla eſt ratio propter quã omnia prodigia facta in Chriſti morte *Orig.*

debu-

debuerint intra Iudææ terminos contineri,cũ Chriſtus non ſolùm pro Iudæis,ſed etiã pro gentibus moreretur,neceſſariúmque foret diuinitatem eius & humanitatẽ omnibus eſſe teſtatã. Quòd ſi aliquod prodigium vniuerſale eſſe debuit,maximè illud, quod in Sole fiebat,quod eſt totius mũdi luminare. Adde etiã ex prædictis hiſtoriis colligi, terræmotum non fuiſſe tantùm in Iudæa,de quo infrà dicam. Vnde illis duobus ſignis cœli, & terræ, monſtratum eſt eum, qui moriebatur,cœli & terrę eſſe cõditorem, & tam cœleſtes,quàm terreſtres creaturas Domino ſuo famulari ac mortem eius deflere,vt Theophylact.notauit.Ex quibus non ſolùm noſtra ſententia confirmata relinquitur:ſed etiam oſtenſum eſt,coniecturas Orig.nullius eſſe momenti.

Theophyl.

Colligitur etiam hinc non eſſe veriſſimilem modũ, ſeu cauſam harũ tenebrarum quam Origenes excogitauit,ſcilicet,quòd nubes aliquę valde denſæ inter Solem & terram interpoſitæ fuerunt. Quemadmodũ probabile eſt,tenebras Ægyptiacas accidiſſe,quæ harum figuræ fuerunt. Illa enim cauſa ſine vllo fundamento excogitata fuit ab Origene, quia ſufficiẽs viſa eſt ad eam exiguam extenſionem tenebrarum, quam ipſe factam opinatus eſt:tamen ad obſcurandum Solem in toto orbe minimè potuit eſſe ſufficiens. Ac deinde Euſebius ſuprà ex Phlegoneo refert, in eis tenebris viſas eſſe ſtellas in toto cœlo,quod eſt ſignũ,magnam fuiſſe aëris ſerenitatem,ac perſpicuitatem:non ergo erat denſis nubibus obſcuratum. Quod præterea ad maiorem miraculi euidẽtiam, ita fieri oportuit. Nam ſi ſolo nubium obiectu,& in paruo terræ ſpatio illæ tenebræ contigiſſent, facilè exiſtimari poſſet caſu aliquo, & ab aliqua cauſa naturali prouenire potuiſſe,vt indicauit Aug.de mirabilib.ſacræ Scripturæ, lib.3.cap.22.

Exod.10. Euſeb. Phlegon. Aug.

Sed difficultas eſt in aſſignãdo modo, & cauſa huius effectus.Et ratio dubitandi eſt, quia Dionyſ. ſuprà refert, huiuſmodi tenebras factas eſſe per eclipſim, ſeu interpoſitionem Lunæ inter Solem, & terram, in qua etiam interpoſitione quatuor ponderauit miracula præter totũ naturæ ordinem.Primum, quòd Luna obiecta eſt Soli in plenilunio,cùm naturaliter ſolũ poſſit hoc fieri tempore coniunctionis Solis cum Luna.Quo argumento vtitur ſæpe Auguſt.vt probet illam eclipſim miraculoſam fuiſſe, vt epiſt.18.ad Hiſichium,& lib.3.de Ciuit.c.15.Secundùm, quòd Luna paulo antè in proprio ſitu erat, maximè diſtans à Sole, quia ſuo naturali motu diſcurrebat: ſubitò verò magna celeritate retroacta eſt, ſoliq; obiecta; ac finito triũ horarũ ſpatio iterum eadẽ celeritate ad eum ſitum reuerſa eſt, ad quem, ſuo naturali motu incedens,illis horis perueniſſet.Quod factũ eſt,vt licèt tẽpore,quo durauit hoc prodigium,cœlorũ motus fuerint aliquantulum immutati:eo verò tranſacto, in ſuo naturali ordine, ſitúq; permanſerint, ac ſi nihil accidiſſet. Tertium miraculum, quod in naturali eclipſi Luna incipit obiici Soli ab occidẽtali parte,quoniam tendit ab occidente in oriens:in hac verò eclipſi cœpit obſcurare Solem à parte orientali, quia retroacta eſt ab oriẽte in occidens. Quartũ,quia in naturali eclipſi,ea pars Solis,quę priùs obſcuratur per interpoſitionem Lunæ,priùs etiam incipit apparere,Luna in ſuo proprio motu,velocius quàm Sol, progrediente: at verò in hac eclipſi Luna poſtquã obiecta Soli eſt, nõ eſt vlteriùs progreſſa: ſed retrogrediendo in ſuum ſitum recurrit.Vnde factum eſt,vt ea pars Solis, quæ vltimò obſcurata fuerat,priùs apparere inceperit.Hęc notauit Dionyſ.vt fuſiùs explicuit D. Thom. in loco citato:& ita ipſe etiam pro cõperto habet, has tenebras factas eſſe per interpoſitionem Lunæ. In contrarium verò eſt,quia ſola Luna non poteſt impedire illuſtrationem Solis in toto orbe.

Dubium. Ecclypſis ſolis in morte Chriſti multis clara miraculis. Auguſt. D.Thom.

A Dicendum eſt ergo ſecundò, propriã & adæquatã cauſam harũ tenebrarũ terræ fuiſſe,quia diuina virtute factum eſt,vt Sol radios ſuos contineret,ita vt licèt nullum corpus interiiceretur inter Solem,& terrã,nõ illuminaret illam.Hæc eſt ſententia Hieron. in c. 27. Mat.quem ſequitur Beda,lib.4.in Marc.c.15.& lib.6. in Luc.cap.23.Caiet.& alij.Eandem priùs ſignificauit Cypr.de bono patien.dicens, *Cùm ad crucem Domini confundantur ſidera elemẽta turbentur, contremiſcat terra, nox diem claudat,Sol,ne Iudæorũ facinus aſpicere cogatur, & radios & oculos ſuos ſubtrahat,&c.*Idem ſentit Oroſi. lib.7.hiſt.c.8.Et probatur dicta ratione, aliter n. non potuiſſet defectio ſolis eſſe vniuerſalis. Præterea, hîc modus eſt facilis,quia ſicut ignis Babylonicus conti-
B nuit actionem ſuã, Deo ſuſpendente concurſum ſuũ; ita Sol potuit non illuſtrare terram, quia Deus ſuſpendit ſuum concurſum.

Eclypſis ſolis in morte Chriſti cauſa quæ fuerit. Hieron. Beda. Caiet. Cyp. Oroſ.

Tertiò addendũ eſt, ſimul interpoſitam fuiſſe Lunam inter Solem,& terram.Hoc ſolùm cõſtat authoritate Dionyſij.Et congruentia reddi poteſt, quia vt miraculũ eſſet maius, & manifeſtius,voluit Deus vtroq; modo fieri. Deinde voluit vtrumque luminare maius Chriſto ſpecialiter deſeruire, & ad occultandã Chriſti nuditatem quantum in ſe erat,quodammodo facere, alterum continendo radios ſuos, alterum regrediẽdo,vt ſeſe Soli obiiceret, in qua dignitas Chriſti morientis manifeſtata eſt, cui cœleſtes creaturæ ſeruiebãt. Propter quam etiam cauſam aliud miracu-
C lum ſuperioribus adiũctum eſt (vt D.Th.ſuprà notauit ex Chryſ.hõ.89. in Ioã.ſcilicet quòd illæ tenebræ per tres horas durarunt, cùm naturalis eclipſis tanto tempore durare non poſſit. Quia ſcilicet Chriſtus in cruce tribus horis pependit,quo euidenter oſtenſum eſt,effectum illum non caſu,nec propter aliam cauſã fieri,niſi propter Chriſtũ.Potuit autẽ fieri, vt illis tribus horis vtrumq; aſtrũ,nimirum Sol,& Luna quieta permanſerint,vt D.Thõ.ſuprà indicat)vel certè,quod facilius videtur,vt Sol naturalem ſuũ motum peragerer,& illũ Luna præternaturaliter ſubſequeretur,ſeruans ſemper eandem proportionẽ, & interpoſitionẽ inter Solẽ & terrã. Dices, ſi Sol cõtinuit radios ſuos, quî fieri potuit,vt Dionyſius conſpiceret Lunæ inter-
D poſitionem,& eclipſim. Reſpondetur ſolùm impeditũ fuiſſe Solem,ne terrã illuminaret: nõ tamen ne ſuperiores cœli partes illuſtraret.Nã (vt ſuprà diximus) eo tẽpore ſtellæ lucebãt, quas à Sole illuſtrari, communior eſt Philoſophorũ ſententia. Adde, etiam ingreſſum egreſsúmq; Lunæ ſub Sole ſucceſſiuè factũ eſſe, & non oportuiſſe perfectas tenebras vnico inſtãti fieri, aut expelli,ſed paulatim prout Luna ingrediebatur,& egrediebatur ſub Sole,atq; ita factũ eſſe, ex Dionyſij obſeruatione non obſcurè colligitur.Imò D.Th. exiſtimat probabile nõ eſſe neceſſariũ, vt perfectæ tenebræ tribus horis durauerint,ſed illas horas cõputari ab eo tẽpore,quo cœpit remitti lumen Solis,vſque ad illud inſtãs, in quo ad naturalem ſtatum
E reſtitutũ eſt.Quod eſt quidẽ veriſimile,quanquã exiſtimo,tẽpus illud,quo immorata Luna eſt ingrediendo,& egrediẽdo ſub Sole,fuiſſe perexiguũ.Quia licèt tanta mora interceſſerit,vt obſeruari ſenſibus potuerit,tamen non eſt neceſſe tantam fuiſſe, vt per horam integram durauerit, atque ita perfectè tenebræ vltra duas horas durarunt,& ideo ſimpliciter tribus,aut ferè tribus horis duraſſe,dici poſſunt.

D.Thom. Chryſoſt. Eclypſis ſolis in Chriſti morte quandiu durauit. Obiectio. Reſponſ.

SECTIO II.

Quæ prodigia, & quomodo facta ſint mortuo iam Chriſto, & in cruce pendente.

MIraculum defectionis Solis, de quo hactenus ante Chriſti mortem accidit:cætera,quæ ab Euangeliſtis narrantur poſt mortem,licèt plura numero ſint,breuius tamen expediri poſſunt Primum ergo Matth.narrat velum templi ſciſſum eſſe,quod Lucas

Primum poſt mortem Chriſti prodigium
Matth.27.
Luc.33.
Auguſt.
Velum Templi ſciſſum quid portenderit.
Ambroſ.

poſuit antequã mortem Chriſti narraret, ſed antici- A patione vſus eſt, verba enim Mat. ſatis clarè denotant conſequutionem rerũ. Sic enim ait, *Emiſit ſpiritum, & ecce velum templi ſciſſum eſt*, ac ſi clariùs diceret, *& ſtatim*, ſeu *ſubitò*, hoc euenit, vt notauit Aug. lib. 5. de conſenſ. Euangeliſt. c. 9. Quid autẽ voluit Deus hoc prodigio ſignificare? Multa dicunt ſancti Patres, quæ ad expoſitores Euãgeliorum magis ſpectant. Omnia verò videtur comprehendiſſe Ambr. libr. 10. in Lucam paucis his verbis: *Verbũ ſcinditur, quod vel duorum populorum diuiſio, vel myſteriorũ ſinagogæ prophanatio, declaratur. Scinditur ergo velũ vetus, vt Eccleſia noua fidei ſuæ vela ſuſpendat. Sinagogæ velamen aufertur, vt religionis interna myſteria reuelato mentis cernimus obtutu.* Itaq; hac veli diuiſione ſignificatum eſt, antiquatã iam eſſe le- B gem Iudaicam, templum fore prophanãdum, & ſacrificia abolẽda, ſicuti prædictum erat Daniel. 9. Rurſus Sacramenta, quæ ſub velamine literæ occulta erant, per Chriſti mortẽ eſſe patefacta. Quã porrò myſticã ſignificationem eleganter, vt ſolet, perſequitur Leo Pap. ſerm. 17. & 18. de paſſione. Addit Cyril. lib. 22. in Ioan. c. 37. etiam ſignificatum eſſe, per mortem Chriſti propalatam eſſe ſanctorum viam, & ianuam cæli apertam, quæ antea clauſa erat, ad Heb. 9. Deniq; ſubiungit Theophil. Matth. 27 voluiſſe Deum ſigno Iudæis accommodato oſtendere, quantum eorum ſcelus deteſtaretur. Mos enim erat Iudæis, audita blaſphemia in Deum ſcindere veſtes ſuas. *Ita ergo* (inquit) *nunc diuinum templum, quaſi ægrè ferens mortem Chriſti* C *diſrumpit veſtem ſuam.*

Dan.9.
Leo Pap.
Cyril.
Hebr. 9.
Theoph.

Dubium.
Ianſen.
Orig.

Eſt autẽ de hoc velo cõtrouerſia quotuplex fuerit, & quodnam fuerit ſciſſum, Ianſenius enim cap. 143. Concord. refert opinionem Origenis, aſſerentis duo fuiſſe in templo vela: vnũ in intima parte templi quæ *Sancta ſanctorum* dicebatur, in quam ſolus ſupremus Pontifex ſemel in anno ingrediebatur; quámque velũ hoc diuidebat ab alia parte, quæ dicebatur *Sancta*: in quam reliquis ſacerdotibus ad ſacrificia offerenda ingredi fas erat. Alterũ in exteriori parte templi, quod diuidebat Sancta ab alia parte templi magis externa, quã populus ingrediebatur: & hoc poſterius diuiſum eſſe, ait Orig. nõ prius. Quã Orig. ſententiam Ianſen. improbabilem eſſe cenſet, quia licèt in tabernaculo D fuerint duo vela (vt ex Heb. 9. conſtat) tamen in tẽplo Salomonis non videtur fuiſſe, niſi vnum coram Propitiatorio. *Quia pro priori velo erant* (inquit) *oſtia, & portæ templi.* Et confirmatur, quia ſi eſſet duplex, non dicerent Euangeliſtæ adeò indiſtinctè, *Et velum templi ſciſſum eſt.* in modo ergo loquendi ſatis ſignificant fuiſſe tantùm vnicum.

Heb. 9.

Velum templi quotuplex.

Sed in primis quod attinet ad numerùm velorum ſententia Origenis valde probabile habet fundamentum. Nam Ioſephus lib. 6. de bello Iudaico. cap. 6. id expreſsè teſtatur, deſcribens enim totam fabricã templi, dicit illam interiorem partem, ad quam ſoli ſacerdotes ingrediebantur, ſeparari ab exteriori, interiecta porta deaurata, quæ fores habebat aureas, & aulæum E longitudine pari. Hoc eſt velum, quod ibi latè deſcribit. Et infrà ſubdit, *Intima verò tẽpli pars viginti cubitorum erat, diſcernebatur autem ſimiliter velo ab exteriori, & Sancta ſanctorum vocabatur.* Deinde præter Ioſephum, & Orig. teſtatur id apertè Cyril. libr. 12. in Ioan c. 37. vbi priùs ſic inquit: *Velum templi linteamen quoddã erat de latere ad latus, à ſuperioribus templi in medio pẽdens, vt ad interius tabernaculum ſolus Põtifex ingredi poſſet.* Poſtea verò ſubdit, *In primis enim ianuis tẽpli velum erat extenſum, intra quod primum tabernaculum erat.* Eandem ſententiã manifeſtè ſupponit Hierõ. epiſt. 150. quæſt. 8. cùm quæſtionẽ proponit, quòd velum templi ſciſſum fuerit exteriùs, an interiùs. Quocirca cũ res hæc ſolũ ex hiſtoria pendeat, & tam graues antiquiq; ſcriptores hoc referant, non video quo fundamento ne- A gari poſſit. Nam quòd Euangeliſtæ indefinitè loquantur nullũ eſt argumẽtũ. Sæpe enim indefinita loquutio æquiualet particulari, ac ſi dicerent, qudddam velum templi ſciſſum eſſe. Neque oportuit magis definitè loqui, quia ad hiſtoriã nihil referebat. Quòd verò in exteriore parte templi parietes eſſent, & oſtia nihil impedit, quominus in eis velum eſſe poſſet, vt per ſe conſtat.

Cyril.
Hieron.

Dubium.
Quodnã velum templi ſciſſum.
Cyril.

Quòd autẽ ex iis velis ſciſſum fuerit, res dubia eſt. Communis enim opinio eſſe videtur ſciſum fuiſſe velum, quod Sancta ſanctorum occultabat, & hoc apertè ſentit Cyrillus ſuprà. Nam Sancta ſanctorum cœleſtem patriã repræſentabãt, vt colligitur ex Paulo ad Hebr. 9. ſi ergo ſciſſio veli ſignificauit ianuam cæli B aperiri neceſſe eſt, vt illud velum ſciſſum fuerit, quod coram Sanctis ſanctorum pendebat. Idem docet expreſsè Iſidorus ſuper exodum c. 50. Euthym. cap. 67. in Matth, Leo Pap. ſerm. 10. de Paſſione: *Velũ, cuius obiectu includebantur Sancta ſanctorum, à ſummo vſque ad ima diſruptum eſt, & ſacrum illud myſticúmque ſecretum, quod ſolus ſummus Pontifex iuſſus fuerat intrare, reſeratũ eſt, vt nihil iã eſſet diſcretionis, vbi nihil reſederat ſanctitatis.* Ex quibus verbis aliæ rationes myſticæ ad hoc cõfirmãdum ſumi poſſunt. Cæterùm exterius velũ ſciſſum fuiſſe præter Orig tract. 35 in Matt. affirmat expreſsé Hieronimus loco nuper citato. Et vterque vtitur myſtica coniectura. *Quia nunc ex parte videmus & ex parte cognoſcimus: cùm autem venerit, quod perfectũ eſt,* C *tunc & velum interius diſrumpendum eſt, vt omnia, quæ nunc nobis abſcondita ſunt, domus Dei Sacramenta videamus. Nunc enim per ſpeculũ videmus in ænigmate, & cùm hiſtoriæ nobis velũ ſciſſum ſit, vt ingrediamur atrium Dei: tamen ſecreta eius, & vniuerſa materia quæ in cœleſti Ieruſalem clauſula retinentur, ſcire non poſſumus.* Hæc Hierõ. quæ videtur ad literã ex Origene deſumpſiſſe. Quod igitur horum verius ſit, mihi incertum eſt. Quia allegoricæ rationes non cogunt; & verba Euangeliſtarum communia ſunt. Si tamẽ verum eſt, quod refert Ariſteas in hiſtoria de ſeptuaginta Interpretibus, illud extrinſecum verum tale fuiſſe, vt templum in circuitu clauderet, veriſimile eſt fuiſſe appellatum ſimpliciter, *velum templi.* Sed quoniam illius Ioſephus nõ memi- D nit, imò videtur prorſus diuerſum ab iis, quæ Ioſephus commemorat, mihi ſuſpecta res eſt.

Hebr. 9.
Iſidor.
Euthym.
Leo Pap.
Orig.
Hieron.
Ariſteas.

Secundum in morte Chriſti prodigiũ terræ motus.
Pſalm.17.
Hebr. 12.

Secundum prodigium fuit terræmotus, quod factum eſt primo ad iram Dei indicandam intet illud Pſalm. 16. *Commota eſt, & contremuit terra, & fundamẽta eius conturbata ſunt, quoniam iratus eſt eis.* Secundò ad ſignificandam magnam mutationem rerum futurarum Quod inſinuat Paul. ad Hebr. 12. dicẽs, *Cuius vox mouit terram tunc,* (id eſt, cùm promulgaretur lex vetus) *nunc repromittit dicens. Adhuc ſemel, & ego mouebo nõ ſolùm terram, ſed & cælum. Quod autem adhuc ſemel dicit declarat mobilium tranſlationem tanquam factorum, vt maneant ea, quæ ſunt immobilia.* Tertiò ad iudicandum ſupplicium, quod Iudæis imminebat propter mortem E Chriſti. Ac denique propter alias cauſas, quæ Theophyl. Euthym. & alij expoſitores Euangeliorum, & Hieron. dicta q. 8. obſeruarunt.

Theophil.
Euthym.
Hieron.

Dubium.
Orig.
Terræ motus in morte Chriſti factus non generalis fuerit.

Quæri verò poteſt, quibus in locis hic terręmotus cõtigerit. Orig. tractat. 35 in Matth. ſentit ſolùm Ieroſolymis, vel ad ſummum in terra Iudææ accidiſſe. Et ſanè ex Euãgeliis nihil aliud colligi poteſt, vnde hoc ſatis eſt, ad hiſtoriæ Euangelicæ veritatem. Ex aliis verò hiſtoriis colligi videtur, non ſolùm in Iudæa, ſed aliis etiam in locis eo tempore terræmotum accidiſſe. Referunt enim Cornelius Tacitus libro 2. ſuorum Annalium, & Plinius lib. 2. hiſtoriæ, cap 84. Paulus Oroſius lib. 7. hiſtoriæ, c. 4. tempore Tiberij plures ciuitates in aſia terręmotu corruiſſe. Quem terręmotum accidiſſe eodem die paſſionis Domini multi arbitrantur, ad quem videtur alluſiſſe Auguſt. de mi-

Conc. Ta.
Plin.
Pau. Proſ.

rabili

A rabilibus ſacræ Scripturæ lib.2.c.3.dicens: *In die mortis Domini duodecim ciuitates in Tracia terræmotu concidiſſe.* Sed tamen eũ terræmotũ non in anno Dominicę paſſionis,ſed tredecim, vel 14. annos antea accidiſſe, colligitur ex Euſeb.in Chronico,qui terræ motum illum adſcribit quinto anno Tiberij:cũ tamen Chriſtus anno 18.vel 19.eiuſdem Tiberij obierit. Nihilominus tamẽ idẽ Euſeb.in 18.anno Tiberij ſcribit hęc verba, *Bithinia terræmotu concuſſa,& in vrbe Nyſſena ædes plurimæ corruerũt,quæ omnia his congruunt quæ in paſſione Saluatoris acciderunt.* Et infrà, ex Phlegonte refert,hunc terręmotum Bithiniæ eodem anno, & die quo generalis ſolis defectio, accidiſſe. Itaque duo terræmotus videntur accidiſſe in Aſia tempore Tiberij, vnúſque eorum in diem paſſionis Domini incidiſſe: fuit igitur mota terra in aliis regionibus extra Iudæam. An verò tota terra contremuerit,non conſtat.

[Euſeb.] *[Phlegon.]*

[Tertium in morte Chriſti prodigium petrarum diruptio.] Tertium prodigium fuit petrarum diſciſſio. Quod aliqui exiſtimãt conſequutum eſſe ex vehementi terræmotu & petrarum concuſſione. Quod fieri quidem potuit:tamen Matth.hoc narrat,vt prodigium diuerſum, & ſpeciali Dei prouidentia factum ad conuincendam Iudæorũ perfidiã,& eorum corda lapidea ſignificanda,quæ tot prodigiis commota non ſunt, cũ tamen dura ſaxa ſciſſa fuerint. Addit Hieronym.ex Euangelio Nazaræorum,etiam ſuperliminare tempus quod ingentis erat magnitudinis, per medium diuiſum fuiſſe,& Cyril.Ieroſolymit.Cat.13.refert,in mõte Caluariæ vſq; in hodiernam diẽ apparere, claréq; mõſtrari,vbi petrę ſciſſę ſint propter Chriſtũ. Præterea, dicitur eſſe traditio incolarũ eius loci, rupẽ illius montis,in qua tres cruces fixę erãt,ita diuiſã fuiſſe, vt ſciſſio inter crucẽ Chriſti, maliq; latronis interiecta ſit,quaſi eũ à Chriſto ſeparãs Refert deniq; Baronius in Annalibus,anno 34.non ſolùm Ieroſolymis, ſed in aliis etiã regionibus diſruptos fuiſſe montes, ſcilicet montem Aluerniæ in Hetruria,& Caietæ promontorium prope campanum littus, quod dicit conſtare ex traditione incolarum.

[Hieron.] *[Cyr.Ieroſ.]* *[Baron.]*

[Quartum in morte Chriſti prodigium ſepulchrorum patefactio.] Quartum prodigium fuit ſepulchrorũ patefactio. Quod Cęſar Barõ.terræmotui etiam tribuit. Sed dubitari non poteſt,quin fuerit ſingulari Dei prouidentia factum,ad efficaciam mortis Chriſti oſtẽdendam, per quam mortua mors fuerat,& Sancti erant ad immortalẽ vitã reuocandi. Vnde D. Thom. ſuprà quæſt. 45.art.4.ad 3. *Aperta ſunt monumẽta ad oſtendendũ,quod per eius mortẽ mortuis vita daretur.* & Cyril. Ieroſol. dicta cat.13. *Defecit*(inquit)*ſol propter iuſtitiæ ſolẽ,petræ ſciſſæ ſunt propter ſpiritualem petram,ſepulchra aperta ſunt, & mortui ſurrexerunt propter eum, qui eſt inter mortuos liber, & emiſit ipſe vinctos de lacu non habente aquã.* Obſeruãda autẽ ſunt verba Matth.ſic ſcribentis: *Et monumenta aperta ſunt,& multa corpora Sanctorum,qui dormierant, ſurrexerũt,& exeuntes de monumentis, poſt reſurrectionem eius venerunt in ſanctã ciuitatem,& apparuerunt multis.*

[Caſ.Caron.] *[D.Thom.]* *[Cyril.Ieroſ.]* *[Matt.27.]*

[Dubium.] In quibus dubitari poteſt,an hæc omnia acciderint ſtatim mortuo Chriſto. Nam difficile eſt creditu aliquem ex iis Sanctis ante Chriſtum ſurrexiſſe:ẽ contrario verò nõ videtur poſſe dubitari, quin monumẽta ſtatim aperta fuerint ſimul cum terræmotu, & petrarum ſciſſione:at verò reſurrectio Sanctorum eodẽ contextu & modo narratur. Nihilominus dicendum eſt,monumẽta quidem fuiſſe aperta eodem tempore quo terræ motus fiebat, & ſaxorũ crepitus,ac ſciſſio. Ita enim Matth. indicat,& omnes interpretes & Sãcti exponunt. Quia omnia hæc ſigna ſunt quodammodo eiuſdem rationis,& inter ſe connexa,pręſertim,ſi verum eſt,ex terræmotu reliqua eſſe conſequuta. At verò de corporibus,quæ in monnmentis iacebant, probabile eſt non ſurrexiſſe vſque ad Chriſti reſurrectionem. Nã ipſe Matth.dicit, *Exiuiſſe de monumentis poſt reſurrectionem Chriſti.* ita enim diſtinguẽda & cõſtruenda ſunt verba Matth. vt habemus in vulgata. Certum eſt autem ſimul,ac reſurrexerunt, exiuiſſe de monumentis. Itaq; alia verba, *Et multa corpora Sanctorũ, quæ dormierãt ſurrexerunt,* per anticipationem poſita ſunt, de qua re plura dicemus infrà,de Chriſti reſurrectione agentes.

[Reſponſ.]

Præter hæc prodigia,quæ ex Euangelio habentur, narrant aliud Hieron.& Chryſoſt.in Matth. Euſeb. in Chronico, auditas ſcilicet tũc fuiſſe voces in templo clamãtium, *Migremus ex hoc loco.* Sed an hoc acciderit tẽpore paſſionis,incertum eſt. Nam Ioſeph.(cuius teB ſtimonio Hierõ.& Euſeb. vtuntur) factum eſſe dicit paulo ante excidiũ Ieroſolymitanum tempore Pentecoſtes,vt cõſtat ex lib.2 de bell.Iudaico,c.13.&lib. 7.c.12. Aliud ex Plutarcho narrat Euſeb. lib.5.de præparatione c.9.circa inſulas(quas appellãt Echinadas) à quibuſdã Romanis ex Ægypto in Italiam nauigantibus auditam fuiſſe vocem gubernatori nauis præcipientem. *Quando iuxta paludem fueris, annuntia Pan magnum mortuum eſſe.* Quòd cùm ille feciſſet, magnus gemitus auditus eſt quorundam diſcedentium ab illo loco. Quod multi referunt, ad mortem Chriſti, per quam Princeps huius mundi foras eiectus eſt. Deniq; Paulus Palacios ſuper Mat. aliud prodigium refert ex reuelatione ſanctæ Brigittæ. Eodem momento, quo C Chriſtus expirauit,omnes homines,qui vbiq; terrarũ erãt ſubito quodam horrore ac timore fuiſſe perculſos, cauſam illius effectus ignorantes. Sed horum quæ in Euangelio non habentur, fides ſit penes authores.

[Hieron.] *[Chryſoſt.]* *[Euſeb.]* *[Ioſeph.]* *[Plutar.]* *[Euſeb.]* *[Paul.Pala.]*

DISPVTATIO XL.

In ſex Sectiones diſtributa.

De tempore paſſionis,& mortis Domini.

DIſputationem hanc in hunc locum reiecimus,quoniam paſſioni & morti Chriſti cõmunis eſt. Sumus autem in ea annum, menſem,diem,& horã declaraturi, in qua Chri D ſtus mortuus eſt. Et quoniam ex Euangelio conſtat mortuum eſſe die proximè ſequenti, poſtquam cum diſcipulis cœnauit, hîc etiam tractanda erit celebris illa controuerſia,quo die lunæ Chriſtus cœnauerit,ac mortuus fuerit. Quamobrem non poterit diſputatio hæc non eſſe cæteris prolixior.

SECTIO I.

Quo anno ætatis ſuæ Chriſtus Dominus diem obierit.

INquirimus primùm omnium ætatis annum, quoniam in illo cognito, & ſuppoſitis iis, quæ ſuperiori tomo de anno Incarnationis Dominicæ dicta ſunt, E facilè erit intelligere, quo anno ab orbe condito fuerit mortuus. In hac ergo quæſtione ſex inuenio ſententias,quatuor improbabiles,& iã antiquatas: duas verò probabiles, ex quatuor prioribus duæ peccant per exceſſum,per defectum duæ.

Prima eſt Chriſtum exceſſiſſe quadrageſimum ætatis annum. Hanc docuit Irenæus 2. lib. cont. hæreſ. c.39.& 40. vbi ferè quinquaginta annos ætatis Chriſto attribuit. Auguſt. etiam libro 2. de doct. Chriſt. cap.28.refert quoſdam dixiſſe Chriſtum quadraginta ſex annos vixiſſe, quos ex ignorantia hiſtoriæ lapſos dicit. Et Irenæus quidem ſuam ſententiam confir-

mat: primò authoritate & traditione quorundã preſ-
byterorum Aſiæ, indicans eos à Ioanne Euangeliſta
edoctos fuiſſe. Secundò id colligit ex verbis Ioan. 8.
Ioan.8. *Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidiſti.*
Nullus enim ad iuuenem triginta annorum ita lo-
quitur, ſed ad eũ,qui iam nõ longè à quinquageſimo
ætatis anno diſtare videtur. Tertiò addit coniectu-
ras,ſcilicet,quia decuit Chriſtum omnem hominis æ-
tatem ſanctificare. Præterea, quia hæc ætas proue-
ctior, honorabilior, & muneri præceptioris accom-
modatior erat.Hæc verò ſententia ab omnibus Patri-
bus reiecta eſt. Quia tum ex Euangelica tum ex hu-
mana hiſtoria falſa eſſe conuincitur.Primum ſatis cõ-
ſtat ex iis,quæ dicta ſunt de tẽpore,quo Chriſtus ba-
ptizatus eſt,ac prædicauit.Nã ex Euangelio cõſtat ba-
ptizatum eſſe trigeſimum annum agentem, & paulo
pòſt ſuam prædicationem inchoaſſe, vt ex modo E-
Act.1. uangelicæ narrationis,& ex verbis Petri Act. 1. con-
ſtat.Rurſus non prædicauit vltra quatuor annos,prę-
ſertim à miraculo nuptiarũ, vt in ſuperioribus oſten-
ſum. Secundum declaratur, quia Chriſtus paſſus eſt
ſub Pontio Pilato, vt præter Euangelicam hiſtoriam
ſcripſit etiã Ioſeph.lib.18.antiq. c.6. vbi Chriſto Do-
mino illuſtre teſtimonium reddit. Idem verò Ioſeph.
Ioſeph. eod.lib.c.11.refert,Pilatũ ante Tiberij mortem Iero-
ſolyma diſceſſiſſe: ergo neceſſe eſt, vt Chriſti mors
Tyberio imperante contigerit. Tyberius autẽ viginti
tribus annis nondũ integris imperauit,vt in omnibus
hiſtoriis vulgatum eſt. Cùm ergo trigeſimus Chriſti
annus in XV. imperij. Tyberij inciderit, nullo modo
potuit quadrageſimum ętatis annum Chriſtus attin-
gere.Et hoc euidentiùs conſtabit ex ſequentibus, vbi
oſtẽdemus Chriſtum decimo octauo, vel decimo no-
no anno imperij Tyberij Cæſaris paſſum eſſe.Funda-
menta Irenęi non habent difficilem reſponſionem.Il-
lorum enim presbyterorum traditiones apocryphæ
ſunt,& ignotæ authoritatis Illa autem verba Euãge-
lij, *Quinquaginta annos habes*, dici potuerunt vſitato
quodam & vulgari modo loquendi, vel certè quòd
Chriſtus, ob vultus grauitatem, & corporis macera-
tionem,ac ſeueram vitam,maioris ætatis appareret,
quàm reipſa eſſet.Reliqua ſolutione non indigent.

Secunda ſententia eſſe poteſt, Chriſtum mortuũ
eſſe anno 34.ætatis expleto,& 35. inchoato. Quæ li-
cèt à nullo authorum (vt reor) aſſeratur: videtur ta-
men poſſe colligi ex probabilibus principiis.Primum
eſt, Chriſtum baptizatum eſſe ãnno trigeſimo ætatis
expleto. Secundum, poſt integrum annum effeciſſe
miraculũ in nuptiis.Tertium,à nuptiis vſque ad mor-
tem Chriſti quatuor paſchata numerari à Ioanne, id
eſt,tres anni integri,& aliquot menſes. Ex iis ergo ſi-
mul ſumptis neceſſariò cõcluduntur triginta quatuor
anni integri,& aliquot menſes ætatis Chriſti. Nihi-
lominus autem cenſeo opinionem hanc improbabi-
lem eſſe, quia licèt ex ſola hiſtoria Euangelica non
poſſit conuinci,hanc ſententiã eſſe falſam, & impro-
babilem(vt diſcurſus factus oſtendit)tamen adiuncta
Græca Romanáq; hiſtoria communiter recepta, nul-
lo modo ſuſtineri poteſt. Quia oportuiſſet Chriſti
mortem cõtigiſſe in ducenteſima tertia Olympiade,
& vigeſimo anno imperij Tyberij, quod non poteſt
vlla cum probabilitate affirmari,vt videbimus.Quo-
circa quamuis illa tria principia ſingula per ſe proba-
bilia ſint: tamen omnia illa ſimul coniungere non eſt
probabile,quod in rebus probabilibus ſæpe euenit.

Tertia ſententia eſt,Chriſtum mortuum eſſe exple-
to trigeſimo ætatis anno. Nam initio illius baptiza-
Iſai.61. tus eſt,& in illo prædicauit iuxta illud Iſai.61. *Vt præ-
dicarent annum acceptabilẽ Domino*, & illo finito mor-
A tuus eſſe aſſeritur.Hæc fuit ſentẽtia Valẽtini & Gno-
ſticorũ,vt refert Irenæus ſuprà,& Epiphan.hæreſ.52. Iren.
vbi eam impugnat. Et eandem ſentẽtiam tenuit Cle- Epiphan.
mens Alex lib.1.ſtromat. qui dicit expleto trigeſimo Clem. Alex. Iul. Afric.
anno, Chriſtum mortuum eſſe, & Iulius Aſricanus Hieron.
apud Hieron.Daniel.9. Referri etiam poteſt Lactan- Lactant.
tius lib.4. de vera ſapiẽtia,c.10.vbi ait Chriſtum fuiſ-
ſe crucifixũ anno 15.imperij Tyberij,quem fuiſſe tri-
geſimum ætatis Chriſti conſtat ex Luca. Et eodem Tertull. Euſeb.
modo errauit Tertull.lib.contra Iudæos,capite 8.(vt
notauit Euſebius in Chronico,Olympiade 194.) de
cuius ſentẽtia ſuprà diximus agẽtes de prædicatione
Chriſti. Et ad hanc ſententiam videtur alluſiſſe Aug. Auguſt.
epiſt.80.cùm dixit, *A natiuitate Domini hodie computa-
B tur anni ferme quadringenti viginti, à reſurrectione autem,
vel aſcenſione eius anni plus minus trecenti nonaginta.* Sen-
tit ergo à natiuitate ad reſurrectionem ſolùm triginta
annos fluxiſſe.Sed cũ Auguſt.dicat, *ferme & plus mi-* Aug.
nus,non exactè rationem temporis habuit. Quod ve-
rò idem Auguſtinus lib.18.de Ciuit.capite vltimo di-
cit,Chriſtum paſſum eſſe ſub conſulibus Rubelio Ge-
mino,& Ruffo Gemino,quorum conſulatus in annũ
15.Tyberij incidit,vt cõſtat ex hiſtoriis:videtur potius
in Conſulibus,quàm in Chriſti ætate à Tertulliano &
aliis ſcriptoribus deceptus.

Quarta ſententia eſt,Chriſtum obiiſſe anno trigeſi-
moprimo ætatis expleto,inchoato trigeſimo ſecũdo.
Ita ſenſerunt Seuerus Sulpitius libro ſecũdo ſacrę hi- Seuer.Sul.
C ſtoriæ,Philaſtrius lib.de hæreſibus, capite de hæreſi. Philaſ.
circa annos Chriſti. Atq; eadem ſententia tribui po- Cyril. Alex.
teſt Cyril.Alex.Caſſiodoro,& Apollinari Laodeceno Caſſiodor. Apollin.
ſuprà citatis in diſput.de doctrina Chriſti,ſect.3.qua-
tenus dicunt,Chriſtum duobus tantùm annis prædi-
caſſe.Et eandem tradit Paulus Oroſius lib.7.Hiſt.c.4. Paul.Oroſ.
dum inquit,Chriſtum eſſe mortuũ anno 17. imperij
Tyberij,Sed hę duæ ſententiæ etiam ſunt planè falſę,
& improbabiles.Quia repugnant Euangelio, ex quo
(vt ſuprà vidimus) euidenter concluditur, Chriſtum
cœpiſſe prædicare poſt 29 annum ætatis, & vt mini-
mum prædicaſſe tribus annis integris, & aliquot mẽ-
ſibus.Quo argumento tertia ſententia euidentiſſimè
refutatur.Quarto verò aliquo modo reſpondere poſ-
D ſet Chriſtum non habuiſſe triginta annos expletos,
quando fecit miraculum nuptiarum, poſtea verò ſo-
lùm prędicaſſe duobus annis:hoc enim probabile eſt
(vt ſuprà vidimus)ſed hæc euaſio non reddit illam o-
pinionem probabilem, quia conſideratis verbis Luc. Luc.3.
c.3. & quæ facta narrantur à Chriſto à tempore ba-
ptiſmi vſque ad nuptias,non eſt veriſimile, Chriſtum
nondum expleuiſſe tunc trigeſimum annum ætatis.
Nã baptizatus dicitur, *Quaſi annorum triginta*, & po-
ſtea ieiunauit quadraginta diebus congregauit diſci-
pulos,&c.Adde neceſſarium eſſe dicere,in illo primo
paſchate (cuius Ioannes meminit c.2.) in quo Chri-
ſtus eiecit ementes & vendentes è templo, habuiſſe
iam tunc ſaltem triginta annos,& tres mẽſes: alioqui
E habuiſſet tantùm viginti nouem annos, & tres men-
ſes. Quare in baptiſmo non habuiſſet viginti nouem
annos integros, quia non potuit baptiſmus non di-
ſtare ab illo paſchate vltra tres menſes. Quia (vt di-
ctum eſt) illo tempore Chriſtus ieiunauit, tentatus
eſt, congregauit diſcipulos, fecítque miraculum
nuptiarum,& alia quæ Ioannes narrat c.1.& 2.At ve- Ioan.1.
rò ab illo primo paſchate vſque ad mortem Chri-
ſti vt minimum fluxerint duo anni integri,quia Ioan-
nes euidenter numerauit tria paſchata: ergo nullo
modo ſuſtinere poteſt, quin Chriſtus expleuerit tri-
geſimum ſecundum ætatis annũ.Quod etiam ex pro-
phana hiſtoria cum Euangelica coniuncta clarè con-
uinci

uinci poteſt, vt in ſequentibus ſententiis enarrandis videbimus.

Quinta ergo ſententia valdè probabilis eſt Chriſtũ mortuum eſſe expleto trigeſimo ſecũdo ætatis anno, & inchoato trigeſimo tertio. Hoc ſentit Epiphan. hæreſ. 78. dicens, *Chriſtum crucifixum eſſe anno trigeſimo tertio ſui aduētus in carne.* Et colligitur ex omnibus authoribus qui dicunt Chriſtũ obiiſſe anno 18. imperij Tyberij, vt ex dicēdis patebit. Illud autē affirmāt Euſeb. in Chronico, Beda libro de ratione temporũ, c. 7. lib. de ſex ętatibus, Niceph. lib. 1. hiſt. c. 40. Et ex recentioribus hanc ſententiã defendunt Ioann. Lucidus lib. de vero die paſſionis Chriſti, Dried. lib. 3. de dogmatibus tract. 3. c. 5. 4. parte, Canus lib. 11. de locis c. 5. & 6. & Benedictus Pererius lib. 11. in Daniel. q. 7. Hæc verò ſententia variis modis ab iis authoribus explicatur iuxta diuerſa principia ſuprà poſita de ætate, in qua baptizatus eſt Chriſtus, & de tempore, in quo prædicauit, & de anno, qui inter baptiſmum & miraculum nuptiarum interceſſit. De quibus ſatis in ſuperioribus dictum eſt. Nonnulla verò generalia fundamenta huius ſententiæ poſtea expendemus.

Epiphan. Euſeb. Beda. Nicephor. Io. Dried. Canus. Pereri.

Sexta igitur ſententia, quam nos probabiliorem exiſtimamus, eſt, Chriſtũ Dominũ mortuũ eſſe expleto trigeſimo tertio anno ætatis, annum agentē trigeſimũ quartũ. Hanc docet Beda lib. de ratione temporũ, c. 4. vbi incunctanter dicit, hanc eſſe Eccleſiæ fidem quam vſu quodam & traditione Eccleſiaſtica confirmat. Et eandem tenet Marianus Scotus in Chronico Et ex recētioribus Onuphrius in Faſtis, Genebrardus in chroni. & Cæſar Baronius in Annalibus, anno 34. qui refert Chryſoſt. Cedrenum, Nicetã, & Hieronym. Et hæc ſententia neceſſariò ſequitur ex principiis poſitis à nobis in ſuperioribus. Diximus enim Chriſtum baptizatum eſſe inchoato anno trigeſimo ætatis, & poſt annum miraculum nuptiarum edidiſſe, & poſtea numerari quatuor paſchata à Ioanne: ergo neceſſariò concluduntur triginta tres anni, & tres menſes. Quia verò annus ille à baptiſmo ad nuptias à multis in dubium reuocatur, loco illius ſumam aliud principium quod certius exiſtimatur etiam ab iis ſcriptoribus, qui aliud negant, quique quintam ſententiam defendunt: nimirum Chriſtum aquam in vinum commutaſſe die ſexto Ianuarij: quam eſſe vetuſtiſſimam traditionem, vſum, & obſeruationem Eccleſię Catholicæ, cõmuniemque ſcriptorum ſententiam, affirmat Benedictus Pererius dicto lib. in Daniel. quæſt. 6. Neque ego reperio aliquem authorem Catholicum hoc negaſſe. Hinc ergo fit, Chriſtum eo tempore ſcilicet ante tredecim dies expleuiſſe ætatis annos. Quæro igitur, an expleuerit tunc trigeſimum, & inchoauerit trigeſimum primum, vel potiùs expleuerit vigeſimum nonum, & inchoauerit trigeſimum. Hoc poſterius dici non poteſt, quia hinc ſequitur fuiſſe baptizatum Chriſtum duobus vel tribus menſibus antequam expleret vigeſimum nonum annum. Quia (vt ſuprà oſtendi) neceſſarium fuit baptiſmũ antecedere nuptias ſaltem tribus vel quatuor mēſibus. Conſequens autē illud omnino falſum eſt (vt ſuprà vidimus) ergo neceſſariò dicendum eſt primum, ſcilicet, Chriſtum triginta iam annos natum in nuptiis patraſſe miraculũ, ergo addendo quatuor paſchata, quæ numerat Ioan. concluditur neceſſariò prædicta ætas triginta trium annorum, & aliquot menſiũ. Et cõfirmari poteſt hæc ſententia, computãdo annos Chriſti per Olympiades Græcorum. Ad quod ſuppono primò, initium Olympiadum in menſe Iunio eſſe ſumendum, vt latè deducit Onuphrius lib. 1. faſtorum. Suppono deinde Chriſtum Dominum natum eſſe anno 3. centeſimæ nonageſimæ quartæ Olympiadis, vt ſuprà etiam oſtendi-

Chriſtus trigeſimũ quartum ætatis annum agens moritur. Beda. Marian. Scot. Onuph. Genebr. Cæſ. Baron. Chryſoſt. Cedren. Niceph. Hieron. Pereri.

A mus ex Euſeb. in Chronico, Beda in lib. de ſex ætatibus, & aliis. Tertiò pono Chriſtum mortuum eſſe anno 4. ducenteſimæ ſecũdæ Olympiadis, quod omnes ferè ſcriptores ſine controuerſia admittunt, ex Euſeb. in Chronic. vbi ex Phlegõte refert miraculoſam ſolis defectionem, in paſſione Domini factam, illo anno 4. ducenteſimæ ſecũdæ Olympiadis accidiſſe. Ex his ergo concluditur neceſſariò prædictus annorũ numerus. Nam ex centeſima nonageſima quarta Olympiade Chriſtus vixit ſex menſes tertij anni illius Olympiadis, & præterea annum integrum. Quia cùm initiũ anni Olympiaci ſumatur in fine Iunij, & Chriſtus natus ſit in fine Decembris, apertè concluditur natum eſſe in dimidio illius anni: natus eſt autem in tertio B anno illius Olympiadis, vixit ergo anno, & dimidio illius. Sed præterea vixit octo Olympiades integras minus tribus menſibus, tot enim deſunt vſque ad ducẽteſimam quartã, in cuius anno quarto, menſe Martio, id eſt, nono menſe illius vltimi anni Olympiaci, mortuus eſt Chriſtus: octo autem Olympiades continent triginta duos annos, vt per ſe cõnſtat: ergo ſi addas annum cum dimidio, & tres menſes ſumas ad cõplendas octo Olympiades colliges ætatem Chriſti triginta trium annorum, & trium menſium.

Euſeb. Beda. Phlegon.

Duo verò ſunt quæ huic ſententiæ maximè obſtare videntur. Vnum pendet ex principiis Aſtronomicis, quod poſtea agentes de die Paſchatis attingemus, Alterum oritur ex computatione ſecundùm Romanã C Chronologiam. Poſuimus enim ſuprà Chriſtum natũ eſſe anno 42. imperij Auguſti, ac præterea diximus Auguſtũ imperaſſe tantũ quinquaginta ſex annis: vixit ergo Chriſtus imperante Auguſto 14. annis. Sed iuxta cõmunē ferè omniũ ſententiã Chriſtus mortuus eſt 18. anno imperij Tyberij, vt docet Euſeb. in Chronico Beda lib. de ſex ætatibus, & de ratione tẽporũ, c. 7. Epiph. lib. de põderibus, & mẽſuris. Marian. Scotus in Chronico. Niceph. Calixtus lib. 1. Hiſtor. cap. vlt. Niceph. Gregoras in Chronographia. Sed decem & octo anni ſupra quatuordecim reddunt triginta duos. Oſtendimus item ſuprà inter finem imperij Auguſti, & initium Tyberij, nullum tempus interceſſiſſe; ergo. Et poteſt hoc ipsũ aliter explicari. Nã diximus ſuprà D Chriſtum eſſe baptizatum, cùm inchoaret trigeſimũ annum: dicit autem Lucas baptizatum eſſe 15. anno imperij Tyberij; ergo, ſi mortuus eſt 18. anno eiuſdem Tyberij non potuerunt intercedere à baptiſmo vſque ad mortem niſi tres anni, & aliquot menſes; ergo nõ potuit explere Chriſtus trigeſimũ tertiũ ætatis annũ.

Obiectio. Euſeb. Beda. Epiphan. Marian. Scot. Niceph. Calixt.

Hæc difficultas duobus modis expediri poteſt. Prior eſt imperiũ Auguſti cõputari poſſe à morte Iulij Cæſaris, vel à primo conſulatu Auguſti, & priori modo Chriſtum natum eſſe quadrageſimo ſecundo anno imperij Auguſti, poſteriori autem modo in quadrageſimo primo. Atq; ita ab illo anno vſq; ad 28. imperij Tyberij fluxiſſe triginta tres annos integros, & aliquot menſes. Hunc modum dicendi defendit Cæſar E Baronius in Apparatu Annalium, & anno trigeſimo quarto. Sed hæc ſentẽtia nullo modo nobis probatur. Primò, quia ex illa ſequitur, Chriſtum eſſe baptizatum poſt expletum trigeſimum ætatis annum, quod non conſonat Euangelio. Secundò, quia iuxta hanc cõputationē vel negãdum eſt interceſſiſſe annum inter baptiſmum, & miraculum nuptiarum, vel negandum eſt à miraculo nuptiarum, vſque ad mortem Chriſti fluxiſſe quatuor paſchata: vel deniq; dicendũ eſſet, Chriſtũ vltra triginta quatuor annos integros vixiſſe. Deinde iuxta prædictã ſẽtẽtiã natiuitas Chriſti non in tertio, ſed in ſecundo anno centeſimæ nonageſimæ quartæ Olympiadis eſſet ſtatuenda, quod Euſebio repugnat, & aliis ferè ſcriptoribus. Poſterior ergo

Reſponſ. Chriſtus quo anno Tyberij Cæſaris mortuus. Onuph. Euſeb. Phlegon. Baron.

ergo reſponſio ſit, Chriſtum non decimo octauo, ſed decimo nono anno imperij Tyberij mortuũ eſſe. Ita docuit Onuphrius libr. 2. faſtorum. Et videtur planè colligi ex Chronico Euſebij. Ponit enim initiũ imperij, Tyberi, in principio anni ſecũdi cẽteſimæ nonageſimæ octauæ Olympiadis: mortẽ autẽ Chriſti in quarto anno ducenteſimę ſecundæ Olympiadis circa finẽ, vt ſuperiùs explicatum eſt; ergo vixit Chriſtus in imperio Tyberij decem & nouem inchoatis annis. Nam totidem conficiũt quinque Olympiades dempto primo anno vnius, & parte poſtremi anni vltimæ Olympiadis. Aſſumptum patet ex ſupradicta hiſtoria Phlegontis referentis, eclipſim mortis Chriſti in anno quarto ducenteſimæ ſecundæ Olympiadis accidiſſe. Quo argumento preſſus Baronius ſuprà, duobus modis reſpondet. Primò, mẽdoſum eſſe locum, & legendum eſſe, *Tertio anno*, vbi habetur, *Quarto*, quia Euſebius referens verba Phlegontis, ponit ea in tertio anno illius Olympiadis; ergo non eſt veriſimile, ad confirmationem ſuæ ſentẽtiæ adduxiſſe hiſtoriam ſibi apertè repugnantem. Secundò reſpondet, Phlegontem non numeraſſe annũ quartum illius Olympiadis more Græcorum: ſed ſecundùm Romanam computationem, id eſt, appellaſſe illum quartum annum, quia ſub eiſdem Cõſulibus, & eodem anno 18. imperij Tyberij, quartus annus illius Olympiadis inchoatus eſt, quãuis ante initiũ eius, atque adeò in tertio anno illius Olimpiadis reuera eclipſis illa acciderit. Sed quod ad hanc poſteriorem reſponſionem ſpectat, nirum mihi videtur, & incredibile Plegontem Græcum hiſtoriographum, & egregium Olympiadum obſeruatorem (vt Euſebius teſtatur) ac ſingulos annos ſingularum Olympiadum diſtinctè numerãtem, Romana potius cõputatione, quàm Græca vſum eſſe. Prior verò reſponſio quàm ſit voluntaria, ſatis conſtat, pari enim facilitate dici poſſet vitio ſcriptoris errorem irrepſiſſe in verba Euſeb. & vbi legitur: *Decimò octauo anno imperij Tyberij*, legendum eſſe, *Decimo nono*. Fateor quidem apparere contradictionem in verbis Euſebij. Vnde autem orta ſit, non ſatis reperio.

Euſeb.

SECTIO II.

Quid fuerit Paſcha Iudæorum, & quo tempore celebraretur, & ab azymorum feſto quomodo differret.

EXplicato anno mortis Chriſti, vt de menſe ac die diſſeramus, quoniam ex Euangelio ſolùm conſtat Chriſtum in Paſchate, ſeu primo die azymorum eſſe mortuum, neceſſariò ſumendum eſt initium ab explicatione diei, in quo Iudæi Paſcha celebrarant. Cuius ſolennitatis fundamentum erat illa lex lata Exod. 12. *Mẽſis iſte vobis principium menſium, primus erit in menſibus anni. Decima die menſis huius tollat vnuſquiſque agnũ per familias, & domos ſuas, & ſeruabitis eũ vſque ad 14. diẽ menſis eius, immolabitq; eum vniuerſa multitudo filiorũ Iſraël ad veſperam, & edens carnes nocte illa aſſas agni, & azymos panes cũ lactucis agreſtibus, & comedetis feſtinãtes. Eſt enim phaſe, id eſt, tranſitus Domini. Habebitis autem hanc diẽ in monumentum, & celebrabitis eã ſolemnem Domino in generationibus veſtris cultu ſempiterno. Septẽ diebus azyma comedetis. In die primo non erit fermentum in domibus veſtris. Dies prima erit ſancta, atq; ſolẽnis, & dies ſeptima eadẽ feſtiuitate venerabilis*, Hæc ſunt Scripturæ verba, quæ ad noſtrum inſtitutum ſpectant, quanquam nonnulla verba in eis recenſendis, prætermiſſa ſint.

In quibus exponendis primùm omnium aduertendũ eſt, duo præcepta, duáſq; ſolẽnitates, ac feſta Iudęorũ in eis cõtineri. Alterũ, appellatur Phaſe ſeu Paſcha, alterum feſtum azymorum, quæ duo interdum confunduntur: & alterum pro altero ponitur, quia ſimul incipiebant: propriè tamẽ ſunt reuera diſtincta, vt ex-

Ioſeph. Cyril. Beda. Abulen. Tolet.

A preſsè docet Ioſeph lib. 3. antiq. c. 10. & notarunt Cyril. lib. 9. in Leuit. Beda in lib. hymnorum. qui habetur to. 1. Abul. 2. part. ſui defenſorij c. 3. & Franciſc. Tolet. in Ioan. c. 7. annotat. 2. Sunt autem multa diſcrimina obſeruanda inter hæc præcepta, quæ pluri mum lucis huic diſputationi afferrent.

Primò ergo conſideranda eſt materia, & forma horum præceptorum, & in quo conſiſteret vtraq; dictarũ feſtiuitatũ. Nã præceptũ de azymis præcipue videtur fuiſſe negatiuum, eiúſq; materia erat, vt abſtinerent à pane fermentato: conſequenter verò, quia nõ poterant omnino abſtinere ab eſu panis, præcipiebatur vſus azymi panis, nõ ſimpliciter, & abſolutè, ſed ſi quis pane vti vellet. Nã ſi poſſet aliquid & vellet illis

Celebritas Paſcha, & feſtum azymorum longe diuerſa.

B diebus omnino à pane abſtinere, & aliis cibis vti, quãtũ eſt ex vi huius pręcepti, nõ peccaret, dũmodo fermentatum non comederet. Quia Deus hoc præcepto nõ per ſe intẽdebat præcipere eſũ panis: ſed deſignare qualitatem eius, vt per ſe conſtat. Præcipiebatur præterea hac lege, vt prima & vltima die azymorum ab omni opere ſeruili eſſet feriatio, & quoad hãc partem etiã erat præceptum formaliter negatiuum, quãquam finis eius eſſet, vt illis diebus cultui Dei vocarent. Præter hãc verò aliquid etiam poſitiuum præcipiebatur, nimirũ vt illis diebus varia ſacrificia offerrentur, vt patet Num. 28. vbi de iis diebus azymorum ſic pręcipitur. *Dies prima venerabilis & ſãcta erit, omne opus ſeruile nõ facietis in ea, offeretiſq; incenſum holocauſtũ*

Num. 28. 2. Para. 35. Ioſeph. Leuit. 23.

C *Domino, vitulos de armẽto duos, arietem vnum, agnos anniculos immaculatos ſeptẽ, &c.* & infrà, *Ita facietis per ſingulos dies ſeptem dierũ.* Et rurſum, *Dies quoq; ſeptimus celeberrimus & ſanctus erit vobis, omne opus ſeruile non facietis in eo.* De hiis verò ſacrificiis populus participare poterat, quantum ex 2. Paral. c. 35. colligi poteſt. Quamuis de hirco, qui iis diebus pro peccato offerebatur, refert Ioſeph. lib. 3. antiq. c. 10. in vſum ſacerdotum ſolitum fuiſſe reſeruari. Adde præterea, ſecundo die azymorum præceptum eſſe Leuit. 23. offerri manipulum primitiarum.

At verò aliud præceptum erat affirmatiuum, duóq; præcipuè continebat: primum immolationem agni: alterum, eſum eius cum quibuſdam circũſtantiis. Primum continetur illis verbis, *Immolabitque eũ vniuerſa*

D *multitudo Iſraël ad veſperam.* Quod præceptum ſupponebat præparationem agni à decima die menſis, & conditiones agni, ſcilicet vt eſſet anniculus, & ſine macula. Secundùm autem continetur illis verbis, *Et edent carnes nocte illa aſſas igni, & azymos panes, &c.* Vnde in hac lege ſicuti directè præcipitur eſus agni, & lactucarum agreſtium, & aliæ circumſtantiæ, ita & vſus azymorũ: conſequenter verò prohibentur illo pręcepto quædam alia, ſcilicet vt nihil crudum vel coctũ aqua comederetur, &c. Et in hac poſteriori parte huius præcepti nulla eſt difficultas, comedebatur enim agnus in ſingulis domibus, & ab omnibus tam ſacerdotibus quàm laicis.

At verò in priori parte difficile eſt explicatu, vbi &

Dubium.

E à quibus offerẽdum eſſet illud ſacrificium agni, id eſt, an in tẽplo, & à ſacerdotibus, nec ne. Et eſt ratio dubij, quia Exod. 12. nulla facta mentione ſacerdotum dicitur, *Immolabitq; eum vniuerſa multitudo filiorum Iſraël ad veſperã, & ſument de ſanguine eius, & ponent ſuper vtrumque poſtem, ac in ſuperliminaribus domorũ.* Quibus verbis indicatur in ſingulis domibus, & à quolibet è populo fore ſacrificandum. Vnde Philo lib. 3. de vita Moyſis, ſic ſcribit, *Eius menſis luna decima quarta ſub ipſum tempus, quo luna ſuum orbem ſolet complere lumine, celebratur migrationis publicæ feſtiuitas, quã Chaldaicè Paſcha nominant. Quo tempore, nõ vt alias plebei homines victimas adducunt ad altare mactandas à Sacerdotibus, ſed, iubente*

Exod. 12.

Phylo.

lege

lege, tota gens ſacrificat, dum pro ſe quiſque mactat hoſtiam propriis manibus. Et libr. de Decalog. numerando dies feſtos, inquit, *Et quod patria Hebræorum lingua Phaſe dicitur, quando popularitèr ſinguli ſacrificant non expectatis Sacerdotibus ipſi permiſſu legis fungentes ſacerdotio, quotannis per vnum diem deſtinatum huic negotio.* Idem indicat Ioſephus 2. Antiq. c. 6. aliàs 10. *Quartadecima* (inquit) *die omnes ad exitum animati ſacrificabant:* & infrà, *Vnde nunc ſolenne nobis manet idem ſacrificium, quam ſolemnitatem vocamus paſcha.* Et addi poteſt coniectura, quia cùm agnus eſſet mactandus luna decima quarta ad veſperam, & ſtatim eſſet comedendus, fieri nô poterat, vt tot agnorum milia, quot pro vniuerſo populo Iſrael erant neceſſaria, in templo, & per manus ſacerdotum, tam breui tempore mactarentur.

Ioſeph.

In contrarium verò eſt, quia de ratione ſacrificij eſt vt à Sacerdote ſacrificetur, & ſuper altare offeratur: quod in lege veteri non erat extra templum Ieroſolymitanum, & ideo non poterant extra illud ſacrificia offerri: ſed hæc agni mactatio erat verum ſacrificium, quod ſatis conſtat ex citatis locis; ergo neceſſe erat vt per Sacerdotes offerretur.

Dicetur fortaſſe (quod ſuprà indicat Philo) permiſſu legis datam eſſe omni populo poteſtatem ſacrificandi agnum paſchalem. Sed ſi hoc ita eſſet, omnes Iſraëlitæ poſſent dici verè ſacerdotes, & communis plebs tantum differret à Sacerdotibus Leuiticis (vt ita dicam) ſecundùm magis & minus: non tamen vera ac propria ratione ſacerdotij. Quia ad verum ſacerdotium ſatis eſt poteſtas ſacrificandi, ſiue vnum ſiue plura ſacrificia. Sicut in lege noua verum ſacerdotium eſt, quamuis ad vnum tantùm ſacrificium ordinetur. Et quamuis diuina lege ſtatutum eſſet, vt hoc ſacrificiũ ſemel in anno offerretur; nihilominus verus eſſet Sacerdos, qui poteſtatem illud offerendi haberet: ergo ſimiliter omnes qui habebant poteſtatem offerendi ſemel in anno ſacrificium agni, erant verè ſacerdotes. Conſequens autem eſt falſum, quia vt Paulus ait ad Hebræos ſeptimo, *Extra tribum Leui, nihil Moyſes de Sacerdotibus loquutus eſt.* Et confirmari poteſt hæc pars ex primo Eſdræ ſexto, *Fecerunt filij Iſrael transmigrationis paſcha, decima quarta die menſis primi. Purificati enim fuerant Sacerdotes, & Leuitæ, quaſi vnus, omnes mundi: ad immolandum paſcha vniuerſis filiis transmigrationis, & fratribus ſuis ſacerdotibus, & ſibi; & comederunt filij Iſrael qui reuerſi fuerant de transmigratione.* Ex quo loco habetur Sacerdotes immolaſſe Phaſe pro omni populo; erat ergo hic communis & vſitatus ritus ſacrificandi Phaſe, quia non eſt veriſimile Eſdram, qui volebat antiquum ritum inſtaurare, nouum introduxiſſe.

Hebr. 7.

1. Eſdr. 6.

Nec dici poteſt, *Paſcha*, hoc loco ſignificare reliqua ſacrificia, quę ſeptem diebus azymorum immolabantur. Tum quia hæc non cedebant in vſum populi, ſed ſacerdotum: at verò de illo Paſchate ſubditur; *Et comederunt filij Iſrael*; illud ergo idem Paſcha, quòd à filiis Iſrael comedebatur, id eſt, agnus à Sacerdotibus fuerat immolatum. Tum etiam, quia apertè ibi diſtinguitur vtrumque feſtum Paſchæ, & azymorum, & in citatis verbis ſolùm de Paſchate facta erat mentio: poſtea verò ſubditur. *Et fecerunt ſolemnitatem azymorum.* Tandem hoc ipſum confirmatur, quia (vt ex locis ſuprà citatis colligitur) agnus non poterat niſi in templo Ieroſolymitano immolari: hoc enim ſignificare videntur illa verba, *Sed in loco quem elegerit Dominus Deus tuus, vt habitet nomen eius ibi.* Huiuſmodi enim locus non poteſt propriè dici tota ciuitas Ieroſolymitana, quia non erat illa locus ſpecialiter electus, vt nomen Dei in ea ſpecialiter habitaret, niſi ratione templi. Quia eodem modo, quo habitabat in ea ciuitate, ſcilicet quia ibi habitabant fideles cultores Dei, habitabat etiam in reliquis ciuitatibus, & populis Iſraeliticis; ergo cùm ſpecialiter deſignatur locus in quo habitabat Deus, templum intelligitur; ibi ergo ſacrificandus agnus; ergo per manus ſacerdotum erat ſacrificandus.

2 In hac re diuerſæ ſunt ſententiæ inter recentiores, quamuis nullus ex profeſſo eam diſputet. Claud. Sainctes 1. repetitione Euchariſt. capit. 7. docet morem Iudæorum fuiſſe deferendi ad templum agnos, vt ibi iugularentur, & viſcera ſeparatim adolerentur opera Sacerdotum, & poſtea in ſingulis domib. aſſari & comedi fuiſſe ſolitos. At verò Marcellus lib. de tempore horarum canonicarum, c. 11. num. 12. dicit illud ſacrificium populariter peragi ſolitum eſſe non expectatis ſacerdotibus. Et idem ſentit Robert. Bellarm. libr. 1. de Miſſa, cap. 7. dum ait agnum ſolitum fuiſſe immolari in ſingulis domibus patrefamilias per ſe immolante, & reliquis per illum. Et hanc ſententiam priùs docuit Dionyſius Carthuſianus 2. Paralypom. cap. 30. & 25. Ex quibus locis videtur plurimum hæc ſententia ſuaderi. Nam in illo cap. 30. ſic dicitur, *Immolauerũt autem phaſe decima quarta die menſis ſecundi. Sacerdotes quoque, atque Leuitæ tandem ſanctificati obtulerunt holocauſta in domo Domini.* Vbi diſtinctio fit inter immolationem phaſe, & aliorum holocauſtorum. Et hæc tribuitur ſacerdotibus & dicitur facta *in domo Domini*, non verò illa: ſed abſolutè tribuitur filiis Iſrael. Et infrà dicitur, Leuitas immolaſſe pro iis, qui non potuerunt ſanctificari Domino, multa enim turba ſanctificata nô erat. In quo indicatur (vt Dionyſius notat) turbã, ſeu quemlibet de populo potuiſſe immolare phaſe, indiguiſſe tamen ſanctificatione legali. Et ideo hac deficiente Leuitas hoc munus obiiſſe: cùm tamen ad eos etiam non pertineret alia ſacrificia offerre, ſed ad ſacerdotes.

Claudius.

Marcell.

Bellarm.

Dion. Char. 2. Paral. 30.

Dionyſ.

Quocirca hæc ſententia, ſicut communior, ita & probabilior videtur. Et alia Scripturæ teſtimonia, quę in contrarium afferebantur, facilem habent expoſitionem. Nam in priori rectè intelliguntur ſub nomine *Paſcha*, comprehendi omnia ſacrificia, quæ illis dieb. fiebant, tam ſacrificium agni, quàm alia holocauſta, & ſacrificia, ex quibus aliquid etiam in vſum populi cedebat. In poſteriori verò per locum à Deo electum, in quo nomen eius habitaret præcipuè quidem intelligitur templum Ieroſolymitanum non tamen ſolum: ſed etiam comprehendi poteſt tota ciuitas Ieroſolymitana, quæ hoc ſpeciali priuilegio gaudebat, vt diuinum templum intra ſe haberet. Quamquam autem non oporteret hoc ſacrificium in tẽplo offerri, nihilominus ſpecialiter electa eſt Ieroſolyma, vel propter myſterium, quia verus agnus in ea ſacrificandus erat, vel certè, vt in ea ſolennitate omnes Iſraëlitæ Ieroſolymis conuenirent, & in tẽplo adorarent, ac alia ſacrificia offerrent. Illa verò difficultas præcipua de ſacerdotio ita expedienda videtur, vt cõcedamus quoad illum actum quemlibet de populo, vel (quod veriſimilius eſt) vnuſquiſque familiæ caput conſtitutum eſſe à Deo, vt ſacerdotem idoneum ad hoc ſacrificium offerẽdum: illud verò ſacerdotiũ non fuiſſe propriè Leuiticum, & legale: ſed potiùs ſimile illi ſacerdotio, quod in lege naturæ erat. Quod inde etiam confirmari poteſt, quia etiam ipſum ſacrificium agni paſchalis extra ſacrificia legalia, & illis quodammodo reputabatur antiquius: ſicut & ſacramẽtum circumciſionis Sacramẽtis legalibus erat vetuſtius. Sicut enim hoc fuit inſtitutum ante legem latam, ita & illud: nam quòd non tanto tempore anteceſſerit, nihil refert. Vnde Ieremiæ 7. ſimpliciter dicit Deus, *Non ſum loquutus cum patribus veſtris, & non præcepi eis in die, qua eduxi eos de terra Ægypti de verbo holocauſtomarum, & victimarum.* Quod neceſſariò intelligendum eſt de holocauſtis,

Sacrificij, agni paſchatis miniſter quis.

Ierem. 7.

Hieron. Clem.Papa. Auguſt. Anaſtaſ.

& victimis legalibus. Nam(vt notat Hier. ibi & Clemens lib.6.Conſt.cap.20.& Aug.lib.quæſt.vtriuſque teſtam. q.13. & Anaſtaſ.libr.quæſtionum ſacræ Scripturæ,quæſtion.50.)illa ſacrificia legalia non fuerunt propter ſe intenta à Deo, ſed vt populum ad idololatriam propẽſum ab illa reuocaret.& ideo inquit Deus ſe non dediſſe illa ſacrificia à principio ſed poſt adorationem vituli. At verò hoc ſacrificium agni à principio in ipſo exitu datum eſt, quia per ſe inſtitutum eſt in memoriam ſuſcepti beneficij, & in ſingularem & inſignem figurã paſſionis Chriſti,& ſacrificij nouæ legis,& ideo non habuit omnes conditiones ſacrificij legalis:ſed retinuit quandam amplitudinem ſacrificij legis naturæ,tam in loco vbi offerri poterat, quàm in ſacerdotio : atque in vtroque perfectior ratio figuræ ſeruata eſt. Nam Chriſti ſacrificium non erat in tẽplo Ieroſolymitano offerẽdum: *Quia crux Chriſti,non templi futura erat ara,ſed mundi*,vt ait Leo Papa ſerm.8.de Paſſion. Et ſacrificium legis nouæ non in vno tantùm templo offerendum erat,ſed in vniuerſa Eccleſia, quã ciuitas Ieroſolymitana repræſentabat, neque à ſacerdotib. definiti generis, ſed ex quauis familia fidelium aſſumi poſſunt,& ordinari,vt ſint in ſingulis Eccleſiis veluti Patresfamilias domus, vt pro vniuerſo populo poſſint immaculatum agnum offerre.

Phaſe Ieroſolymis tantum celebre.

Hactenus dictum eſt de prima differentia inter has ſolemnitates. Ex quibus colligi poteſt ſecunda ex circumſtantia loci deſumpta, quia Phaſe ſolùm Ieroſolymis poterat celebrari, poſtquam populus terram promiſſionis ingreſſus eſt: azyma verò in omni loco etiam extra Ieruſalem edendum erat, vt colligitur ex Deuteronom.16.priùs enim dicitur, *Immolabiſq; Phaſe Domino Deo tuo in loco quem elegerit Dominus Deus tuus, vt habitet nomen eius ibi*.Infrà verò ſubditur, *Non apparebit fermentum in omnibus terminis tuis ſeptem diebus*. Et infrà, *Non poteris immolare Phaſe,in qualibet vrbium tuarum, quas Dominus Deus tuus daturus eſt tibi: ſed in loco quem elegerit Dominus Deus tuus, vt habitet nomen eius ibi*.Et idem colligitur ex Exod.duodecimo, & 4 Reg. 23. Et ex Euangelio non obſcurè colligitur ad celebrandum paſcha omnes ſolitos fuiſſe aſcendere in Ieruſalem. Vnde etiam nunc Iudæi licèt Phaſe celebrare non audeant extra Ieruſalem: dies tamen azymorum obſeruant. Diſtinguere tamen oportet in hoc feſto azymorum id quod in eo erat per modum præcepti negatiui,vel affirmatiui. Nam quoad illud primũ obſeruandum erat à Iudæis vbique terrarum: quoad ſecundum verò, id eſt, quoad ſacrificia,quæ illis diebus offerebantur, non poterat extra templum Ieroſolymitanum obſeruari, quia legalia ſacrificia non poterant niſi in Ieroſolymitano templo offerri.

Deut.16. Exod.12. 4.Reg.23.

Tẽpus paſchæ & azymorũ.

Tertia differentia,&(quæ ad rem noſtram maximè ſpectat)eſt in circumſtantia temporis.Nam feſtũ paſchæ,vno tantùm die,eóque non integro, ſcilicet decima quarta luna primi menſis ad veſperam celebrabatur,vt conſtat ex Exod.12.Leuit.23. Deut.16. & aliis locis. At verò dies azymorum per ſeptem dies integros durabant,quorum initium ſumebatur ab eadem veſpera decimæ quartæ lunæ,& vſque ad vigeſimum primum protrahebantur. Et quoniam hæc poſterior pars clarior eſt, ſolùm eſt in ea aduertendum,feſtum azymorum propriè cæpiſſe celebrari decima quinta luna primi mẽſis,vt patet Leuit.23.*Menſe primo quarta decima Die menſis ad veſperam Phaſe Domini eſt, & quinta decima die menſis huius ſolemnitas azymorum Domini eſt.* Et hoc modo ſumpto initio azymorum ſeptẽ dies eius feſtiuitatis numerantur,vt ibidem dicitur,& Exod. 12.& 34.& Num.28.& Deut.16.Neque refert, quòd ibidem dicitur,*Sex diebus comedes azyma,& in die ſeptima, quia collecta eſt Domini Dei tui,non facies opus.* Nam hæc dies ſeptima diſtinctè ab aliis numeratur,

Exod.12. Leuit.23. Deut.16. Exod.12. & 34. Num.28. Deut.16.

A non quia non eſſet etiam dies azymorum (vt paulo antea in eodem capite dictum fuerat) ſed quia ſanctior & celebrior erat aliis diebus,vt Leuit.23.dicitur. At verò quia feſta Iudæorum incipiebant à veſpera præcedentis diei,iuxta illud Leuit.23. *A veſpera vſque ad veſperam celebrabitis Sabbata veſtra*: hinc fieri aliquando ſolet, vt etiam decima quarta luna diebus azymorum annumeretur, quia ad veſperam illius incipiebant Iudæi à fermentato abſtinere.Et hoc modo Matth.26.dicitur, *Prima autem die azymorum acceſſerũt diſcipuli ad Ieſum,dicentes, Vbi vis paremus tibi comedere paſcha?* Quod non potuit fieri decima quinta luna:ſed decima quarta ante veſperam, quia in veſpere illius diei comedẽdus erat agnus. Vocatur ergo prima dies
B azymorum ipſa decima quarta luna. Quod clarum etiam eſt apud Marcum cap.decimo quarto,dicentem, *Et primo die azymorum,quando paſcha immolabãt*.Et eodem ſenſu dixit Lucas capite vigeſimo ſecundo, *Appropinquabat autem dies feſtus azymorum,qui dicitur Paſcha*.Et ita intellexit hæc loca Auguſtinus epiſtola 86. ad Caſulanum. Et egregiè confirmatur ex Ioſeph.lib. ſecundo antiquitat.cap.quinto,aliàs 13.in fine dicente, *Quapropter in memoriam eius inopiæ feſta per octo dies celebramus,quos vocamus azymorum.* Quod non aduerſatur Scripturis ſuprà citatis,quia in illis diebus decimam quartam lunam comprehendit,quæ propter rationem ſuprà dictam, *Prima dies azymorum* interdum vocatur.

Leuit.23. Feſtiuitates Iudæorũ à veſpera vſq; ad veſperam. Leuit.23. Matth.16. Mar.14. Luc.22. Auguſt. Ioſeph.

C Circa alteram verò partem de tempore celebritatis Phaſe diſtinguendæ ſunt duæ actiones, quæ in illa ſolemnitate fiebant.Altera erat immolatio agni:altera eiuſdem eſus.De hac poſteriori compertum eſt debuiſſe fieri luna 14.in fine eius noctis,tempore,quando iam luna 15. inceperat. Ita ſentit Beda Luc. 22. Lyranus Abulenſis, & alij Exod. 12. Et colligitur ex verbis illis Exodi 12. *Et edent carnes nocte illa aſſas igni*; nocte ergo erat agnus comedendus: illa autem nox proximè anteceſſit diem decimum quintum, vt conſtat Exod.12.Quod inde etiam confirmatur,quia ab eo tempore quo agnus edebatur, incipiebant azyma, & fermentum erat prohibitum, non erat autem prohibitum vſque ad noctem 14.lunæ, quando iam
D 15.incipiebat.Aliàs ſi tota die decimæ quartæ lunæ eſſet prohibitum fermẽtum, non fuiſſent tantùm 7. ſed 8.integri dies azymorum,quia die 21.finiebantur:hoc autẽ apertè repugnat Scripturę.Vnde in lib.Paſchim, ſeu Paſchatum,(vt Ianſ.refert c.144.Concord.)ferunt Hebræi conſuetudinem ſuam fuiſſe,vt in fine 14.diei fermentum inquirerent ad lumen lucernæ, quia ſcilicet ea nocte incipiebat eſſe prohibitum,& ideo antequam comederent agnum cum azymis diligẽter ſcrutabantur domos,ne aliquid fermẽti remaneret.Quota verò hora noctis tenerentur Iudæi mãducare agnũ, illud ſolùm mihi videtur certum debuiſſe manducari ante dimidiam noctem. Tum quia (vt legimus 12. Exod.) Angelus *in noctis medio percuſſit omne primogeni-*
E *tum in terra Ægypti*, primogenitis Iudæorum exceptis.Et ſubditur inferiùs,*Nox iſta eſt obſeruabilis Domino, hanc obſeruare debent omnes filij Iſrael.* Vbi Lyranus hoc indicat.Tum etiam, quia ſi poſt mediam noctem comederetur, iam non decima quarta ſed potiùs die decimaquinta comederetur. Et fortaſſe propter hanc cauſam, quamuis eadem veſpera ſeu nox eſſet finis decimæ quartæ lunæ, & initium decimæ quintæ,non dicitur agnus comedendus in decima quinta luna,ſed in decima quarta,quia non comedebatur in illa, quatenus,iuxta feſtorum computationem, ad decimam quintam pertinebat:ſed quatenus erat pars illius diei naturalis,qui in decima quarta luna inceperat.Itaque propter has cauſas veriſimilius videtur ante mediam noctem debuiſſe agnum manducari. At verò à principio

Beda. Nic.Lyr. Abulenſ. Exod.12. Ianſ. Exod.12. Lyran.

A cipio noctis ad mediam vſque liberum erat, vt qua vellent hora cænare poſſent, quia nulla hac de re per legem inuenitur temporis facta definitio.

De tempore autem in quo altera actio, ſcilicet agni immolatio facienda erat, multiplex eſt opinio. Prima eſt Claudij repetitione 1. capit. 7. qui dicit tempus immolandi agnum comprehendiſſe totum diem decimę quartæ lunæ, vſque ad veſperam, quæ ingruebat lunæ decimæ quintæ, ita vt celebritas agni paſchalis diem quartum decimum, & noctem decimi quinti occuparet, illum quidem ad immolationem, hanc verò ad eſum. Cuius fundamentum poſtea examinabimus. Hæc tamen ſententia ſingularis eſt, & à nemine (vt opinor) antiquorum aſſeritur, nec vllum in Scriptura habet fundamētū: quin potiùs illi repugnat. Nā Exod. 12. & aliis locis vbi de hac feſtiuitate ſermo eſt, ſemper dicitur immolandum eſſe agnum 14. luna ad veſperam, vbi particula, *ad veſperam*, non dicit terminum ad quem vſque licebat immolare: ſed potiùs deſignat horam, & tempus, in quo id faciēdum erat, vt ex ipſis verbis planè conſtat, & omnes expoſitores ibi interpretantur. Certum ergo videtur ad veſperam decimæ quartæ lunæ debuiſſe agnum immolari. Duplex autē veſpera illius diei diſtingui poteſt, altera quæ erat initium illius diei, & finis decimæ tertiæ lunæ, altera in qua decima quarta luna vergebat ad exitum, & imminebat decima quinta. Dubitari ergo poteſt de quo veſpere intelligendum hoc ſit: & ratio dubij eſt, quia Ioſeph. lib. 2. antiquit. c. 5. iuxta verſionem Gelenij, ſic inquit, *Illuceſcente quarta decima omnes ad exitum animati ſacrificabant*: dicitur autem decima quarta illuceſcere, quando incipit. Vnde alia verſio habet, *Cùm autem inſtaret decima quarta dies*. Dicendum verò eſt ſine vlla dubitatione, hoc præceptum intelligendum eſſe de poſteriori veſpera, quando iam luna decima quarta ad exitum tendebat. Ita docent Beda, Ambulenſ. & Lyran. ſuprà. Et colligitur ex Cyrillo, & aliis, qui dicūt feſtum azymorum in ipſamet paſchæ celebritate inchoari. Et probatur ex 12. Exod. & aliis locis, in quibus inſtitutionibus huius feſti fit mentio. Illa enim verba, *Decima quarta luna ad veſperā*, hoc propriè ſignificāt. Item dies azymorum durabant vſque ad vigeſimum primum diem ad veſperam, vt dicitur Exod. 12. quod neceſſe eſt intelligi de vltimo veſpere in quo finitur dies vigeſimus primus: nam totus ille dies erat celeberrimus atque ſanctiſſimus: ergo incipiebant dies azymorum die decimo quinto à primo veſpere eius; ergo in eodem veſpere celebrandum erat Paſcha Nā hæ duę feſtiuitates ita iungebantur inter ſeſe vt vnius initium eſſe finis alterius. Quod etiam inde confirmatur, quia populus Iſraëliticus eadem nocte, qua Paſcha celebrauit, eductus ex Ægypto eſt, ſeu initio diei proximi ſequentis, iuxta illud Exod. 11. *In eadem ipſa die educam exercitum veſtrum de terra Ægypti*: eductus autem fuit die decimo quinto, vt ex eodem loco colligitur. Ideo enim ſingulariter præcipitur, vt illa dies ſit ſolemnis, & expreſsè docet Ioſephus lib. 2. antiq. c. 5. aliàs 13. ergo comedit Paſcha, & immolauit Phaſe in veſpera proximè antecedenti; ergo deinceps in eadem celebrandum fuit.

Dicet aliquis his rationibus rectè probari agnum fuiſſe comedendum nocte proximè præcedente diem decimum quintum (ſicut ſuprà etiam tradidimus) nihil verò concludere de immolatione. Poterat enim agnus immolari in principio lunæ decimæ quartæ ad veſperam, & reſeruari vſque ad diem ſequētem, vt in nocte comederetur. Sed hoc planè repugnat verbis Exod. 12. *Immolabit eum vniuerſa multitudo filiorum Iſraël ad veſperam, & edent carnes nocte illas aſſas igni*. Ex quib. apertè colligitur poſt immolationem in nocte proximè ſequenti comedendum fuiſſe agnū, at verò ſi potuiſſet immolari in priori veſpere, oportuiſſet noctem vnam & diem integrum interiici ab igni immolatione vſque ad eius eſum. Rurſus ſolo vno veſpere licebat agnum immolari; ergo hic erat finis lunæ decimæ quartæ, non autem eius initium. Nam ſi in priori licuiſſet, certè etiam liceret in poſteriori, quin potiùs toto illo die integro. Sit ergo certum immolandum fuiſſe agnum ad veſperam, quando luna decima quarta ad exitum tendebat.

Neque Ioſephus loco ſuprà citato nobis aduerſatur. Nam verba Græca non ſignificant initium, ſeu finem diei, ſed tantùm præſentiam ſeu exiſtētiam eius. Sic enim habent, ἐνστάσης δέ τῆς τέσσαρες καὶ δεκάτης, quæ ad literam verti poſſunt, *cùm adeſſet decima quarta* B *luna*. His adde Epiph. hæreſ. 50. dicentem à decimo die menſis, quando agnus præparabatur, vſque ad diem decimam quartam, in qua comedebatur, ſolitos fuiſſe Iudæos quinque diebus ieiunare, quod non poteſt eſſe verum, niſi agnus comederetur in fine diei decimæ quartæ. Vnde quod Alex. Alenſ. dicit 4. p. q. 100. mēb. 3. art. 3. Iudæos ſolitos eſſe ieiunare ſeptem dies, vt ſe præpararēt ad eſum agni, non video, quo fundamento dictum ſit. De hac verò re plenius diſputatum eſt infrà in 3. tom. diſp. 41. ſect. 1.

Sed adhuc ſupereſt explicandum, quæ ſit iſta veſpera, & quando inciperet finiretúrque, & quot diei horas comprehenderet. Quam rem difficilē reddidit Hebraica lectio, præſertim Leuitic. 23. quæ ſic habet, C *Inter duas veſperas*, vel (vt Septuaginta verterunt) *inter medium veſperarum*. Ex quibus verbis colligi videtur plures fuiſſe veſperas, & tempore intermedio Paſcha fuiſſe immolandum. Quæ autem fuerint hæ veſperæ explicatum difficile eſt, & ideo de ea re multa traduntur ab expoſitoribus eius loci, vt videre licet in catena Lypomani Geneſ. 1. & Exod. 12. & Abulenſ. Caiet. & Oleaſt. in Exod. & Leuit. & in Ianſen. c. 129. Concordiæ, & Hieron. Vvielmo in opere ſex dierum, lect. 11. & Marcell. Francolino d. lib. de horis Canonicis c. 18. 19. 20. & 44. Quidam ergo duas dixerunt eſſe veſperas, aliam ſolis, quæ eſt in occaſu ſolis, aliam totius diurni luminis, quæ eſt in principio noctis, quando iā D omnino finitur crepuſculum pomeridianum. Iuxta quam expoſitionem tempus intermedium duarū veſperarum erit ſolum ipſum crepuſculum nocturnum, quod vix durat vnius horæ tempore, & hoc ſignificāt Lypomanus & Oleaſter ſuprà. Cui expoſitioni fauet in primis locus ille Deut. 16. *Immolabis Phaſe veſpere ad ſolis occaſum, quando egreſſus es de Ægypto*, fauet etiā proprietas ipſius vocis; dictus enim *Veſper* eſt ab ſtella illa quæ *Veſper* appellatur, & luce recedente apparere incipit, vt ex Plin. colligitur lib. 12. c. 8. & Macrob. lib. 1. Saturnalium, c. 35.

Aliis verò illud tempus nimirum breue viſum eſt ad immolandum, aſſandum, parandúmque agnum, vt ſtatim in principio noctis ſi vellēt, poſſent illum mā- E ducare, cùm tamen de Chriſto Domino ſcriptum ſit Matth. 26. *Veſpere autem facto diſcumbebat cum diſcipulis ſuis*, quod intelligendum videtur de ſecundo veſpere, ſeu de principio noctis, & ideo dixerunt primam veſperam incipere à meridie, quando ſol incipit declinare: ſecundum verò ab occaſu ſolis, atque ita medium veſperarum eſſe totum pomeridianum tempus, quod Grecè ὀψία, Hiſpanicè *la tarde*, appellatur. Iuxta quam interpretationem agnus poterat immolari poſt meridiem, quacunque hora vſque ad noctem. Et hæc ſententia placuit Ianſenio, eſtque probabilis, quamuis illa veſperarum acceptio nimis ſit lata, nec in Scriptura habeat ſufficiens fundamentum.

Et ideo ſatis probabile videtur (quod alij exiſtimant) primam veſperam ſolitam eſſe incipere ſecunda, vel tertia poſt meridiem, quæ *nona hora*,

olim

Claudius. Exod. 12. Veſpere decimæ quartæ lunæ Agnus paſchalis immolatur. Ioſeph. Gelen. Dubium. Reſponſ. Exod. 12. Ioſeph. Obiectio. Exod. 12. Reſponſio. Leuit. 23. Lypoman. Abulenſ. Caiet. Oleaſter. Ianſen. Hier. Vvielm. Marc. Franc. Deut. 16. Plin. Macrob.

olim dicebatur, atque ita tempus medium inter duas veſperas incepiſſe ab hora nona, & duraſſe vſque ad noctem, quæ interdum etiam nomine veſperis ſignificatur, ſaltem quoad eius primam partē. Quæ interpretatio cōſētanea eſt vſui huius vocis, vt colligi poteſt ex Matth. 14. vbi ſic dicitur, *veſpere autem facto acceſſerunt ad eum diſcipuli eius dicentes, Deſertus eſt locus, & hora iam præteriit*, &c. Quo loco nomine veſperis ſignificatur hora ſecunda, vel tertia à meridie, quia neq; eſt veriſimile fuiſſe ipſum meridianum tempus: quando ſolet eſſe ordinaria hora prandij, cùm dicat, *Et hora iam præteriit*. Et Marcus cap. 6. *Cùm iam hora multa fieret*. Neque etiam credi poteſt tranſactam fuiſſe horam prandij vltra duas, vel tres horas: erat ergo ſine dubio multo ante occaſum ſolis. Vnde Lucas c. 9. clarius dixit, *Dies autem cœperat declinare*. Poſteà verò Chriſtus fecit miraculum quinque panum, & poſtquam omnes pranſi ſunt, dimiſit turbam, dimiſſa autē turba aſcendit in montem ad orandum, & poſtea ſubdit Matth. *Veſpere autem facto ſolus erat ibi*. Vbi neceſſe eſt nomine veſperis occaſum ſolis, vel primam noctis partem ſignificari. Ergo tempus inter veſperas rectiſſimè interpretamur tempus illud ab hora nona vſque ad occaſum ſolis, ſeu vſque ad perfectum luminis receſſum. Iuxta quam interpretationem illud Deut. 16. *Immolabis phaſe veſpere ad ſolis occaſum*, exponendum eſt non poſt ſolis occaſum, ſed quando iam ſol tendit ad occaſum. Et ita etiam optimè quadrat figura cum re repræſentata. Nam Chriſtus Dominus paulo poſt horam nonam mortuus eſt, qua hora agnus incipiebat immolari. Atque hanc ſententiam amplectitur Caiet. Exod. 12. vbi Lyran. parum diſcrepat, qui dicit incepiſſe ab hora ſeptima. Et in eam magis inclinat Abulenſ. 2. p. defenſ. c. 3. Et ſi dicat Iudæos extendiſſe, hoc tempus incipiendo hanc feſtiuitatem immediatè poſt meridiem, quando ſol incipit declinare à meridiano, iuxta ſecundam ſententiam ſuprà citatam. Vnde autem hanc conſuetudinem collegerit, non inuenio, præſertim cùm Ioſeph lib. 16. Ant. c. 10. aliàs 6. indicet generalem conſuetudinem Hebræorum fuiſſe inchoare ſabbata, ſeu feſtiuitates ſuas ab hora nona præcedētis diei, & clariùs lib. 7. de bello Iudaico, c. 17. *Cùm dies* (inquit) *feſtus adeſſet, qui paſcha vocatur, quando à nona quidem hora, vſque ad vndecimam hoſtias cædunt.* Hæc igitur, in re incerta, videtur veriſimilior ſententia.

Veſperis nomine apud Hebræos quid ſignificatur. — *Matth. 14.* — *Marc. 6.* — *Deut. 16.* — *Caiet. Nic. Lyr. Abulenſ.* — *Ioſeph.*

Quarta differentia inter has feſtiuitates, eſt in cauſa, ſeu ratione earum, cum qua coniungi poteſt differentia in nominibus & appellationibus, quamuis hæc interdum confundi ſoleant. Feſtiuitas igitur azymorū introducta eſt in memoriam beneficij ſuſcepti, quando populus eductus eſt de Ægypto, vt conſtat Exodi 12. *Obſeruabitis azyma: In eadem ipſa die educam exercitum veſtrum de terra Ægypti, & cuſtodietis diem iſtum in generationes veſtras ritu perpetuo*. Et c. 34. *Septem diebus veſceris azymis, ſicut præcepi tibi in tempore menſis nouorū, menſe enim verni temporis egreſſus eſt de Ægypto*, & idem repetitur Deut. 16. & ſubditur, *Septem dieb. comedes abſque fermento afflictionis panem, quoniam in pauorem egreſſus es de Ægypto.* Quando enim Hebræi ea nocte ad exitum ſe præparabant cogentibus Ægyptiis non ſūt permiſſi fermentare panem, & ideo fecerunt panes azymos, quos ſecum ferrent. In huius ergo rei memoriam iuſſi ſunt iis diebus quotãnis azymis vti. Et hinc dies illi dicti ſunt azymorum, vel ex materia, & re percepta, vel ex re repræſentata. Quia verò ex iis diebus non omnes erant feſtiui, ſed primus, & vltimus, ideo licèt omnes dicerentur dies azymorum: tamen feſtum azymorum propriè dicebantur illi duo tantùm dies, & in primo eorum dicebatur feſtum illud incipere, iuxta illud Leuit. 23. *Quarta decima die menſis ad veſperum phaſe Domini eſt, & quinta decima die menſis huius ſolemnitas azymorum Domini eſt.*

Feſtiuitas azymorum cur inſtituat. Exod. 12. & 34. — *Deut. 16.* — *Dies azymorū vnde dicti.* — *Leuit. 23.*

At verò feſtum paſchatis inſtitutum eſt in memoriam alterius beneficij quod eadem nocte egreſſionis ex Ægypto à Deo ſuſcepit Iſrael, quando Angelus percutiens, & primogenitos Ægyptiorum interficiēs, pertranſibat domos Hebræorum primogenitos eorū illæſos relinquens, vt conſtat Exod. 12. *Cùm introierint terram, quam Dominus daturus eſt vobis (vt pollicitus eſt) obſeruabitis cæremonias iſtas, & cùm dixerint vobis filij veſtri, Quæ eſt iſta religio? dicetis eis, Victima tranſitus Domini eſt, quãdo tranſiuit ſuper domus filiorum Iſrael in Ægypto, percutiens Ægyptios, & domos noſtras liberans.* Et hinc feſtiuitas illa vocata eſt *Paſcha*, ſeu, *Phaſe*, quæ vox diligenter eſt à nobis explicanda, quoniam ad ea, quæ dicentur, non parum conducet.

Feſtum paſchatis cur inſtitutum.

Exiſtimarunt ergo aliqui vocem *Paſcha*, Græcam eſſe à verbo πάσχειν quod pati ſignificat, quod eo die paſſus eſt Dominus. Vnde quod Moyſes dixit Exod. 12. *Eſt enim paſcha Domini*, putant propheticè eſſe dictum, id eſt, *paſſio Domini*, quod ſcilicet eo die paſſurus eſſet Dominus. Ita ſentit Tertullianus libr. contra Iudæos, cap. 10. & indicat Irenæus libr. 4. contr. Hæreſ. capit. 23. & Nazianz. orat. 2. de Paſchate. Sed hi Patres non ſunt ad literam vocem interpretati, ſed myſticè. Non enim putarūt carere myſterio, quòd eadem vox iuxta diuerſa idiomata varias habeat etymologias, quæ rebus ipſis accommodatæ ſint. Re tamen vera vox illa *phaſe*, Hebræa eſt, & *tranſitum*, ſignificat, vt clarè cōſtat ex Exod. 12. à verbo פסח quod eſt *tranſire*. Et ſumpta eſt hæc appellatio à ſuprà dicta cauſa, vel ratione, propter quam diximus hanc ſolemnitatem fuiſſe introductam in memoriam Angeli percutientis, vt notauit Hieronym. Matth. 26. Quamquam Naz. & Auguſt. putent ſuprà ſumptam eſſe illam vocem ex tranſitu populi Iſrael ex Ægypto in Terram promiſſionis, vel ex tranſitu per mare rubrum: ſed prior eſt vera & propria etymologia, vt conſtat ex citato loco Exodi. Poſtea verò aliquantulum corrupta eſt illa vox, & *Paſcha*, introducta, quæ nō Græca, ſed Chaldaica eſt, vt ſuprà ex Philone citauimus, libro tertio de vita Moyſis.

Exod. 12. — *Tertul. Iren. Greg. Naz.* — *Paſcha ſeu phaſe vnde dictum. Exod. 12. Hieron. Nazianz. Auguſt.* — *Philon.*

Vnde intelligitur hanc vocem primò eſſe impoſitā ad ſignificandam totam illam cæremoniā, ſeu ſolemnitatem cœnæ agni paſchalis, vt nō obſcurè indicatur in illis verbis Exod. 12. *Et comedetis feſtinanter: eſt enim Phaſe, id eſt, trãſitus Domini*, & Leuit. 23. *Quarta decima die menſis ad veſperã, phaſe Domini eſt*. Et in eadē ſignificatione dicitur Exod. 34. *Neq; reſidebit manè de victima ſolemnitatis phaſe.* Hinc verò ſecundò tranſlatū eſt hoc nomen ad ſignificandum ipſum agnum, qui luna decima quarta immolabatur. Exod. 12. *Immolate phaſe*, & ſic dicitur Mar. 14. *Quò vis, eamus paremus tibi comedere Paſcha*, & Luc. 22. *Venit dies azymorū in quo neceſſe erat occidi Paſcha*. Et in eadē ſignificatione dixit Paul. 1. ad Cor. 5. *Paſcha noſtrū immolatus eſt Chriſtus*. Item 2. Eſdr. c. 1. *Immolate paſcha*. Ex hac verò duplici ſignificatione duplex alia orta eſt. Nā in primis, quia ſolemnitas Phaſe coniuncta erat cum feſto azymorum, ſicut ipſum feſtum Paſchatis interdū diebus azymorū annumeratur, (vt diximus) ita etiā dies azymorū nomine Paſchatis ſignificantur, Act. 12. *Volens poſt Paſcha*, id eſt, poſt dies azymorum, *producere eū populo*, & Luc. 22. *Appropinquabat autem dies feſtus azymorū, qui dicitur Paſcha*. Et eodem modo Ioan. c. 13. diē primū azymorum, vocat *diem feſtum Paſchæ*, & Matt. c. 26. indifferēter appellare videtur Paſcha & azyma, dicēs, *Erat autem Paſcha, & azyma poſt biduū*. Notauit hoc Beda Marc. 14. Luc. 22. & in quadam homil. in feriam 3. Dominicæ Palmarum, dicens, quamuis *Paſcha* propriè ſignificet ſolum diem immolationis agni: tranſ-

Exod. 12. Leuit. 23. — *Vox phaſe ſeu paſcha vſurpari quomodo ſolita.* — *Exod. 12.* — *Mar. 14. Luc. 22. 1. Cor. 5. 2. Eſdr. 1.* — *Act. 12. Luc. 22.* — *Ioan. 13. Matth. 26.* — *Beda.*

latum

latum tamen eſſe ad ſignificandos dies azymorum. Ex A quo tandem tranſlatum etiam eſt ad ſignificandas victimas, quæ (vt ſuprà diximus) illis diebus offerri ſolebant ex *Num. 28.* Numer. 88. quo ſenſu dictum videtur *Deut. 16.* Deut. 16. *Immolabis Phaſe Domino Deo tuo, de ouibus, & de bobus.* Vbi *Auguſt.* Aug. in quæſt. in Deut. q. 24. dicit hoc eſſe additum propter ſacrificia, quæ in diebus azymorum erant immolanda, & *Ambulenſ.* Ambulenſis ſecunda parte defenſorij, cap. 8. & expoſitores communiter. Et eodem modo intelligi poteſt illud *2. Paral. 35.* 2. Paralip. 35. *Dederunt Sacerdotibus ad faciendum phaſe pecora commixtim duo millia ſexcenta, & boues trecentos,* & infrà, *Immolatum eſt phaſe, aſperſeruntque ſacerdotes manu ſua ſanguinem, & Leuitæ detraxerunt pelles holocauſtorum.* Et in ſuperioribus alia teſtimonia ex 1. Eſdræ 6. explicuimus. B

SECTIO III.

Vtrùm Chriſtus Dominus vltimam cœnam eo tempore celebrarit, quo lege præſcriptum erat, atque adeò, an decima quarta luna cœnauerit cum diſcipulis, & decima quinta ſit paſſus.

STatuendum primò eſt, Chriſtum Dominum ante paſſionem ſuam legalem cœnam cum diſcipulis celebraſſe, agnúmque paſchalem ritu Iudaico immolaſſe, & comediſſe. Quæ res tam aperta eſt in Euangeliſtis, vt mirum ſit non defuiſſe hoc tempore hæreticos, qui eam negarent. Dicunt enim (vt *Claud.* Claud. refert. repetit 1. de Euch. cap. 7.) Chriſtum miſiſſe diſcipulos primo die azymorum, vt paſcha præpararent, ideóq; non poſſe id intelligi de agno paſchali, quia illud tẽpus iam non erat opportunum ad agnum immolandum, & comedendum, cùm ante illum diem immolandus eſſet, ac comedendus. Sed & ante hos refert *Theoph.* Theoph. Matth. 26. quoſdam hæreticos negaſſe Chriſtum cœnaſſe agnum paſchalem. Qui diuerſo nitebantur fundamento, ſcilicet, quia Iudæi ſtantes comedebant agnum: Chriſtus autem legitur recubuiſſe ad cœnandum.

Matth. 26. Sed hæc ſententia eſt planè hæretica. Nam Matth. D 26. apertè dicitur, miſiſſe Chriſtum diſcipulos, vt præpararent paſcha, illúdque poſtea cum eis comediſſe. Neque dici poteſt *Paſcha*, ibi myſticè aut in alia ſignificatione ſumi. *Chriſtus cum diſcipulis Phaſe celebrat.* Tum quia hoc eſt contra hiſtoriæ fidẽ, veritatem, ac certitudinem, & cõtra omnium Patrum expoſitionem. Tum etiam, quia Chriſtus miſit diſcipulos dicens, *Ite ad ciuitatem ad quendam, & dicit ei, Magiſter dicit, Tempus meum propè eſt, apud te facio paſcha, cum diſcipulis meis.* Conſtat ergo, *paſcha*, ibi propriè ſumi, quia aliàs ille alius non intellexiſſet Chriſti nũtiũ. *Marc. 14.* Tum præterea quia Mar. 14. expreſsè dicitur, *Primo die azymorum, quando paſcha immolabant, dicunt ei diſcipuli, Quò vis eamus, & paremus tibi vt manduces paſcha.* Vbi verbum illud, *Quando paſcha immolabant*, neceſſe eſt intelligi de agno paſchali. Ergo & ſequentia E in quibus dicitur iuiſſe diſcipulos, & præparaſſe paſcha, & poſtea Chriſtum cum eis cœnaſſe, vt rectè ex- *Epiph.* ponit Epiph. hereſ 30. inde etiam argumentum ſumẽs *Luc. 22.* aduersùs eos, qui negabant licere carnes comedere. Et *Ioan. 13.* idem eſt manifeſtum, ex narratione Luc. c. 22. & de *1. Cor. 11.* hac cœna legali abſq; vlla dubitatione loquitur Ioannes cap. 13. cùm dicit, *& cœna facta*, & Paul. 1. ad Cor. 11. cùm ait, *Similiter & calicem poſtquam cœnauit dicẽs*, *Conc. Trid.* vt rectè expoſuit Concilium Trid. ſeſſ. 22. c. 1. & Aug. *Auguſt.* tractat. 55. in Ioan. & lib. 3. de conſenſu Euangeliſtarum, capit. 1. & in ſequenti tomo de myſterio Euchariſtiæ diſputatum eſt latiùs. Præterea hic ritus paſchalis erat celeberrimus, ac præcipuus inter Iudæos, & in A diuina lege in primis commendatus (vt bene D. Th. in 1. ad Corinth. 5. lect. 2.) & conſtat ex adductis Sectione præcedenti: ergo veriſimile non eſt à Chriſto ritum illum eſſe prætermiſſum, aut ſi prætermiſiſſet, quomodo non fuiſſet ei crimen illud à Iudæis obiectum? Denique fundamentum contrarij erroris nullius momenti eſt: quia (vt præcedenti Sectione expoſuimus) *prima dies azymorum*, illis locis non ſignificat 15. lunam, ſed 14.

Dices, lege præceptum erat, vt die decima agnus *Obiectio.* adduceretur, & vſque ad decimam quartam diem ſeruaretur. Reſpondetur primò ex Abul. Exod. 12. illud *Reſponſio. Ambulenſ.* non fuiſſe ita lege ſtatutum, vt ritu perpetuo ſeruaretur: ſed tantum pro ea nocte quæ Iudæi egreſſi ſunt B Ægypto. Vnde licèt illud tradatur 12. Exod. nunquam tamen repetitur in omnibus aliis locis, in quibus illius præcepti mentio fit. Et literalis ratio reddi poteſt, quia tunc propter inſtantem neceſſitatem oportuit Iudæos antea eſſe præparatos ad hoc ſacrificium & ad exitũ: poſtea verò nulla erat huiuſmodi neceſſitas. Ratio verò myſtica eſt ad præfigurandum Chriſtum, qui die dominica, quinque diebus ante paſſionem ſuam ſolemniter ingreſſurus erat Ieroſolymã, tãquam agnus, qui ad victimam præparabatur, vt ex Chryſ. notauit *Chryſoſt.* D. Thom. in Catena Ioan. 12. & Beda homil. in Domi- *D. Thom. Beda.* nicam Palmarum, tractans verba illa Matth. 21. *Cum Anſelm.* *appropinquaſſet Ieſus Ieroſolymam*, & ſuper idem c. 21. *Lyr.* Matth. & ibidem Anſel. Lyr. & Gaigneus Ioan. 12. & *Gagn.* C Rupert. lib. 10. in Ioan. ſuper c. 10. & 11. & lib. 2. ſuper *Rupert.* Exod. c. 6. & lib. 5. de diuinis offic. c. 7. Qui tamen authores & multi alij, qui hoc myſterium notant, potiùs indicant illud præceptum adducendi agnum in domum decima die pertinuiſſe ad ritum perpetuò ſeruandum in illo ſacrificio. Et certè ex verbis Exodi aliud colligi non poteſt.

Quòd ſi hoc ita eſt, reſpondendum eſt cum Clau- *Reſponſ.* dio ſuprà fuiſſe Ieroſolymis conſuetudinem, vt ciues *Claud.* Ieruſalem decima die menſis adducerent in domos ſuas agnos, & pararent cubicula, ac cætera neceſſaria pro aduenis, & hoſpitibus, qui pene innumeri confluebant, cùm nec agnus extra Ieroſolymam offerri, nec illuc ante decimam diem venire omnes poſſent, vt agnos præpararent. Sic igitur peregrini homines poſtea accedentes (quamuis eadem die decimæ quartæ lunæ Ieroſolymam venirent) poterant facilè pretio dato domum conducere, & agnum iuxta ritum legis decima die adductum inuenire, vt paſcha poſſent celebrare. Quam conſuetudinem refert Claud. ex Ioſepho lib. 5. de bello Iudaico, cap. 45 Sed ille liber ſolis quatuordecim capitibus concluditur, in quibus nulla illius hiſtoriæ mentio fit, nonnihil verò indicat lib. 7. c. 17. & per ſeſe eſt illa hiſtoria veriſimilis, & iis quæ in Euangelio narrantur conſentanea.

Ad fundamentum autem aliorum hæreticorum primum negatur, neceſſarium fuiſſe agnum comedi ſtando, deinde dicitur Chriſtum cœnam legalem, & vſualem celebraſſe, & licèt in vna recubuerit, in alia ſtare potuiſſe, de qua re latiùs in materia de Euchariſtia dicturi ſumus.

Secundò ſtatuendum eſt Chriſtum Dominum interfectum eſſe die proximè ſequenti, poſtquam legalem cœnam cum diſcipulis manducauit, vt euidenter ex progreſſu Euangelij conſtat. Nam noctu cœnarũt, & ſtatim egreſſus eſt ad orandum in horto, ibíque comprehenſus, & paulo pòſt eodem die demum occiſus. Vnde in canone Miſſæ dicimus, *Qui pridie quàm pateretur, accepit panem*, &c. Quæ verba à tempore diui Petri dicta eſſe in Miſſa tradit Hugo Victor. *Hug. Victor.* in libro ſecundo, de ſacrament. part. 8. capit. vltim. In Breuiario autem Romano fertur, Alexandrinum primum illa addidiſſe. Et hinc fit, quæſtionem de die mortis

mortis Dominicæ coniunctam eſſe cum quæſtione de nocte cœnæ,quæ proximè anteceſſit.

His poſitis eſt celebris ſententia Græcorum dicentium Chriſtum decimatertia luna ad veſperā paſcha cœnaſſe,& luna 14.durante fuiſſe occiſum. Ita docet Euth.Matth.26.& Niceph.lib.1.Hiſt. c. 23. & ex antiquioribus Græcis videntur illi fauere Chryſ.homil. 82.in Ioannem.Interpretās enim verbum illud Ioan. 18. *Et ipſi non introierunt prætorium, vt non contaminarentur,ſed vt manducarent paſcha.Per paſcha* agnum paſchalem intelligit,*quem eo*(inquit) *die comeſturi erant, Chriſtus enim pridie fecerat paſcha, vt reſeruaret cædem ſuam in paraſceue, quando paſcha ſecundum antiquam inſtitutionem celebrandum erat.* Quæ verba Theoph.ſuis commentariis inſeruit,Cyrill. etiam Alexand. lib.12. in Ioan.capit.2.nomine *paſcha*,in illo loco intelligit agnū paſchalem. Ex qua interpretatione hæc ſentētia planè colligitur,præſertim cùm ipſe dicat: *Quia iam paſcha celebraturi erant*,& infrà ſubiungit, *Sed & illud multo ridiculoſius eſt,quòd vt agnum comederent, qui nihil aliud,quàm Chriſti myſterium figurabat,cauent, ne inquinentur,in ipſam autem veritatem inſaniunt.* Citari etiam poteſt Orig.tract.35.in Matth.quatenus dicit Chriſtū mortuum eſſe 14.luna,quod etiā affirmat Epiph.hær. 50. quamquam in hoc poſteriori loco obſcuriſſimis verbis hanc rem explicet. Huius etiam ſententiæ videtur fuiſſe Author q.noui & vet. Teſtamenti, inter opera Aug.q.94.in fine,adiunctis iis quæ tradit q.55. In commentariis etiam Anſelm. ſuper 27.c.Matth.in fine reperitur hæc ſententia, ſed videtur certè ab aliquo ſuppoſita ea Commentarij pars.Quia Anſel. 26. c.in initio docet contrarium, & in proprio quodam opuſculo de fermentato & azymo.Fundamenta potiſſima huius ſententiæ ſunt. Primò teſtimonium illud Ioan.cap.13. *Ante diem feſtum paſchæ*:Ex quo habetur Chriſtum cœnaſſe cum diſcipulis ſuis ante paſcha Iudæorum:ergo præuenit ſaltem vno die.Secundò,quia quando Iudæi Chriſtum accuſabant coram Pilato, nondum comederant paſcha, vt conſtat ex prædictis verbis Ioan.18. & ex aliis infrà tractandis;ergo Chriſtus paſſus eſt ante finem veſperæ lunæ 14. quando Iudæi immolaturi erant,& comeſturi paſcha. Tertiò adiūgitur ratio,& cōiectura. Nam oportuit veritatem reſpondere figuræ, ſed immolatio agni paſchalis erat figura ſacrificij crucis Chriſti, iuxta id Ioan. 9. *Os non comminuetis ex eo*; ergo vt veritas figuræ reſponderet, ſicut agnus immolabatur luna 14.ad veſperam ita eadē 14.luna debuit Chriſtus immolari. Vnde Leo Pap. ſer.7. de paſſione, *Hoſtia in hoſtiam tranſit, ſanguinem ſanguis excludit, & legalis feſtiuitas dum mutatur impletur.*Et Iren.lib.4 c.23.de Moyſe loquens,*Diem*(inquit) *paſſionis non ignorauit, ſed figuratè prænuntiauit eum Paſcha nominans,& in eadem ipſa die, quæ ante tantum temporis à Moyſe prædicata eſt, paſſus eſt Dominus adimplens Paſcha.*Et hæc eſt ratio, quare Chriſtus præuenit paſcha Iudæorum,ſcilicet,quia præſciuit fore,vt in legitimo die Paſchæ occideretur. Alia fundamenta, quæ hîc afferri ſolent tractabimus Sectione ſequenti.

Euthym. Niceph. Chryſ. Ioan.18. Theoph. Cyril. Origen. Epiph. Anſelm. Ioan.13. Iren.

Decimaquarta luna ad veſperam Phaſe Chriſtus celebrat. Matth.26. Marc.14. Luc.22.

Vera tamen ſententia eſt, Chriſtum cœnaſſe agnū legalem decima quarta luna ad veſperam, prout lege præſcriptum erat,& conſequenter luna decima quinta paſſum eſſe.Probatur primò ex Euang. Matth. 26. Mar.14.Luc.22. vbi dicitur Chriſtum cœnaſſe agnum prima die azymorum,in qua (ait Matth.) *Acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum dicentes, Vbi vis paremus tibi comedere paſcha?*& poſtea ſubdit:*Veſpere autem facto diſcumbebat cum diſcipulis.*Non poteſt autem hic locus intelligi de primo die azymorum,id eſt,de die decimæ quintæ lunæ ad veſperam ſeu ad finem eius,vt omnes tam Latini, quàm etiam Græci fatentur, & conuincit locus Ioan.13. *Ante diem feſtum paſchæ*:ergo neceſſe eſt intelligi de die decima quarta ad veſperam, quæ erat initium decimæ quintæ:& ideo *prima dies azymorum* vocabatur à parte totum nominando, vt ſuprà explicatū eſt.Reſpondet Euth.diem decimam tertiam vocatam eſſe ab iis Euangeliſtis, *Primam diem azymorum*, quia proximè præcedebat illam. Sed hoc nulla ratione ſuſtineri poteſt. Nam dies decima tertia ita diſtabat ab azymis,vt in tota illa,neque in aliqua parte illius obſeruari inciperent: quo ergo titulo dici poterat, *Prima dies azymorum?* Quis enim vltimam diem Auguſti dicat eſſe primam Septembris, quia proximè antecedit? Aliter reſpondet Euangeliſta, non dicere illum fuiſſe primum diem azymorum, ſed quòd inſtabat prima dies azymorum. Nam verbum Græcum ἦλθε ita commodè exponi poteſt.Quam expoſitionem aliqui etiam tribuunt Chryſoſtom. hom. 82. in Matth. Tamen neque eſt Chryſoſt. neque accommodari poteſt Euangeliſtis.Matth. enim nullo verbo vtitur: ſed ſimpliciter dicit, *Prima die azymorum acceſſerunt diſcipuli.* Vbi euidenter loquitur de die, in qua id factum eſt;quam non potuit vocare, *primam azymorum*, quia poſt illam inſtabat:quis enim ita loquitur?Marcus verò magis adhuc rem explicans inquit, *Prima die azymorum,quando paſcha immolabant.*Lucas verò, qui poſuit verbum ἦλθε,priùs dixit, *Appropinquabat autē dies feſtus azymorum:*poſtea verò vt ſignificaret illum diem iam aduenisse ſubdit,*Erat autem dies azymorum,quando paſcha immolabant.*Chryſoſtom.autem in citato loco potiùs dicit expreſsè illum diem vocatum eſſe *primum azymorum*,ab Euangeliſtis, quia in veſpere eius incipiebat obſeruatio azymorum, & hoc ſenſu dicit, quòd tunc inſtabat dies azymorum, quia iam illuxerat dies, ad cuius veſperam incipiebant azymorum dies.Quæ expoſitio eadem eſt cum ea, quam tradidimus.Quocirca nonnulli Græci videntes hos Euangeliſtas nullam pati expoſitionem, in tantam inſaniam inciderunt,teſte D.Thom.in 4.dictin.11. q.2.art.2. q. 3.Vt dicerent eos erraſſe & à Ioanne fuiſſe correctos. Quod non ſolùm hæreticum eſt, ſed etiam humana coniectura incredibile. Si enim Euangeliſtæ errare poſſunt,cur potius tres,quàm vnum erraſſe dicemus, cùm præſertim ij clarè loquantur, ille verò minimè? cúmque Matthæus in cœna præſens fuerit,ſicut Ioannes:nullus ergo errauit,neque eſt vlla contrarietas, vt poſtea videbimus.

Euthym. Matth.26. Mar.14. Luc.22. Chryſ. D.Thom.

Secundò ita docent omnes Patres.In primis Chryſ. dicta homil.82. ita exponit prædicta loca Euangeliorum, quem Theophylact.ſequitur.Idémque Chryſoſtom.hom.85.in Matth. expreſsè dicit, Chriſtum eo die manducaſſe paſcha,quo lege præſcriptum erat,& homil. 82. in Ioan.dicit celebraſſe paſcha eo die quo antiquitus celebratum erat. Illa enim vox *antiquitus*, planè dicit relationem ad tempus inſtitutionis. Præterea Theodor.q.24.in Exod.dicit Chriſtum traditum eſſe in manus Iudæorum in veſpera decimæ quartæ lunæ, quando paſcha immolabant. Idem ſignificat Theophylact.Alexand.epiſt.7.ad Theodoſium, apud Bedam lib.de ratione temporum c.57.quatenus negat licitum eſſe nobis ſoluere ieiunium luna 13. ſed obſeruandum eſſe vſque ad 14. in qua nimirum Chriſtus cœnauit.Idem ſentit Victor.Antiochenus, quem nuper Latinum reddidit Theodorus Peltanus noſtræ Societatis. Nam exponens locum Marci, ita eum intelligit ſicut expoſuimus.Denique Origen.tract.33.in Matth.(ſi attentè legatur)in eadem eſt ſententia. Interpretans enim illa Chriſti verba, *Scitis quia poſt biduū paſcha fiet*,dicit ea fuiſſe dicta à Chriſto in 11. luna cùm paſcha celebraretur die 14. quæ duobus diebus diſtabat ab 11.non computatis extremis. Et inde concludit Chriſtum traditum eſſe poſt illud biduum,ſicut ipſe prædixerat: & poſtea ſubdit Chriſtum paſſum eſſe

Chryſoſt. Theoph. Theodor. Theoph. Alexand. Beda. Vict.Ant. Theod.Pelt. Origen.

ſum eſſe pri mo die azymorum, cùm veſpera antecedenti Paſcha celebraſſet.

Hieron. Anſelm. Beda. Rupert. Ambroſ. Aug. Cyp. Tertull.

Ex Latinis verò idem docent Hieron. Anſel. Beda Rupertus, ac ferè reliqui omnes exponentes Euangelia: & præterea Ambroſ. epiſt. 83. Aug. epiſt. 86. Cypr. ſerm. de Cœna Domini, Anſel. lib. 2. de imagine mũdi, c. 17. Ruper. lib. 2. in Exod. c. 11. & idem ſentit Tertull. licèt ſuboſcurè lib. contra Iudæos, c 8. & 10.

Chryſoſt. Epiphan. Exod. 12. Num. 9.

Tertiò eſt manifeſta ratio, quia Chriſtus in omnibus legem ſeruauit, vt in ſuperioribus tractatũ eſt, & ad hoc propoſitum tradunt Chryſ. dicta homil. 82. in Matth. & Epiph. hæreſ. 51. Sed lege præſcriptum erat tempus celebrandi paſcha, vt conſtat Exod. 12: nec licebat tẽpus illud immutare priuata authoritate. Vnde Num. 9. dicitur, *Faciant filij Iſrael phaſe in tempore ſuo quartadecima die menſis ad veſperam*, & infrà, *Si quis autem & mundus eſt, & in itinere nõ fuit, & tamen non fecit phaſe exterminabitur anima illa de populis ſuis, quia ſacrificium Domino non obtulit tempore ſuo.* Et ibidem pro iis qui impediti erant illo die, præſcribitur dies decima quarta menſis ſecundi. Quod verò Euth. ait fuiſſe prohibitũ poſtponere nõ verò anticipare illũ diẽ, & voluntariũ eſt, cũ neq; authoritate, neq; ratione, neq; exemplo probari poſſit: & improbabile. Quia quando lex affirmatiua certũ tẽpus ſtatuit, vel diẽ, in quo aliquid faciendũ eſt, ſicut pro illo tẽpore obligat, & neque antea, neq; pòſt ita illo tẽpore impleri poteſt, & nõ antea. Præſertim quãdo circũſtantia temporis pertinet ad ſpecialem ritum, & cæremoniam actus præcepti, & in ſpecialem ſanctificationem, & memoriam talis diei, poſita eſt, ſicut erat in præſenti die 14. vt conſtat Exod. 12.

Euthym.

Obiectio. Reſponſ.

Quòd ſi quis tandem dicat Chriſtum fuiſſe ſupra legem. Reſpondetur, id quidem eſſe verum quoad obligationem, & culpam, non tamen quoad executionem obſeruantię legis, quam voluntariè voluit aſſumere, neq; quoad externam ſpeciẽ tranſgreſſionis legis, de qua ſine dubio accuſatus eſſet à Iudæis, ſi cõtra legem Paſcha celebraſſet: præſertim cũ Iudas proditor præſens adfuiſſet. Et hanc rationem eleganter perſequitur Gennadius Scholarius diſputans contra Græcos pro defenſione Concilij Florentini cap. 2.

Gennad.

Reſponſio ad argumenta oppoſitæ ſententiæ. Ioan. 13. Dies feſtus Paſcha quis. Exod. 12. Leuit. 23.

Ad fundamenta contrariæ ſententiæ. Primùm locus ille Ioan. 13. *Ante diem feſtum Paſchæ*, tantũ abeſt, vt cæteris Euangeliſtis contrarius ſit, vt potiùs noſtrã ſententiam confirmet. Nam ſi Chriſtus Dominus ante diem feſtum paſchæ cum diſcipulis cœnauit; ergo in die feſto Paſchę mortuus eſt. Nam (vt oſtendimus) pridie, quàm pateretur, cœnauit: dies autem feſtus Paſchæ erat 15. luna, vt cõſtat Exo. 12. & Leuit. 23. ergo cœnauit Chriſtus 14. luna. Reſpondent Græci diẽ feſtũ Paſchę appellari illũ diẽ, in quo Paſcha immolabatur, qui erat 14. & ideo diẽ ante illum non fuiſſe niſi 13. Sed errãt non diſtinguentes inter diem Paſchæ. Dies enim Paſchę erat ille, in quo immolabatur agnus de quo verè dicitur fuiſſe 14. luna: ſed idem ipſe dies Paſchæ erat ante diẽ feſtũ Paſchæ. Nã dies feſtus indicat illũ diẽ, in quo à ſeruilibus operibus vocatur, & omnino diuino cultui dicatus eſt, & hoc modo dies immolationis Paſchę non erat dies feſtus, quia in eo nõ erãt ſeruilia opera prohibita (vt ſuprà diximus:) ſequẽs autẽ primus dies azymorũ erat propriè dies feſtus Paſchæ: nã in eo ſeruilia opera interdicta erant, vt ſuprà etiam dictum eſt. Et de hoc apertè loquutus eſt Ioan. nã licèt huiuſmodi feſtũ inciperet à veſpera, tamẽ quia dies naturalis incipit à media nocte, ideo rectè dici poteſt, Ioãnem loquutũ eſſe de die naturali, ac feſtiuo, ante quẽ diem Chriſtus cœnauit cum diſcipulis. Hæc autem ita eſſe oſtendi poteſt primò ex eodẽ cap. 13. Ioan. Refert enim Chriſtũ dixiſſe Iudæ, *Quod*

Ioan. 13.

A *facis fac citiùs*, & ſubdit exiſtimaſſe quoſdã ex diſcipulis dixiſſe Chriſtum, *Eme ea, quæ opus ſunt nobis ad aum feſtũ.* Ex quo intelligimus diẽ ab ea nocte proximum, fuiſſe diem feſtum: alioqui nulla fuiſſet occaſio ſuſpicandi Chriſtum tanta feſtinatione voluiſſe, vt præpararentur neceſſaria ad feſtum, ſi dies integra adhuc ſupereſſet, in qua poſſent neceſſaria præparari. Secundò hoc ipſum confirmatur ex Leu. 23. & Num. 28. *Menſe primo, quartadecima die menſis ad veſperam Phaſe Domini eſt, & quintadecima die menſis huius ſolẽnitatis azymorũ Domini eſt*, Verè ergo dici poterat Phaſe eſſe ante ſolemnitatem azymorum. Hanc ergo ſolemnitatem vocauit Ioannes *diem feſtum Paſchæ, quia Paſcha* interdum ſignificat omnes illos dies azymorũ, vt ſuprà dixi. Et de primo illorum ſubditur in eodem loco Leuitic. *Dies primus erit vobis celeberrimus ſanctuſque, omne opus ſeruile non facietis in eo.* Tertiò denique ipſum nomẽ *feſti* hoc præ ſe fert, & poteſt exẽplo declarari. Quia nunc etiam in Eccleſia, feſta quoad officiũ Eccleſiaſticũ incipiũt in primis veſperis: & tamen quod in eis fit, rectè dicitur fieri ante diem feſtum, quia propria feſtiuitas & dies naturalis non incipit à veſpera, ſed à media nocte: ſic ergo intelligi poteſt ſuo modo ſeruatum eſſe inter Iudæos. Vnde licèt quoad legales cæremonias inciperent dies azymorum, ſicut alia feſta à veſpera antecedente: tamen quoad communem vſum, non incipiebant vſque ad mediam noctem. Et hanc interpretationẽ indicauit D. Thom. ſuprà quæſt. 46. art. 9. ad 1. dicẽs, Ioannẽ cõputaſſe dies naturales, quando dixit, *Ante diem feſtum Paſchæ*, & idem docet Ioan. 13. & eãdem doctrinã indicauit aliis verbis Caietan. ſuper Ioan. 13. & Exod. 12. dum diſtinguit dies legales, & vſuales Iudæorum, dicens illos à veſpera in veſperam, hos verò à media nocte in mediam noctem cõputari, Ioãnem autẽ de die vſuali fuiſſe loquutum. Aliter etiam dici poteſt Ioannem loquutum eſſe de die artificiali, qui incipit ab ortu ſolis, & in Scriptura ſimpliciter vocatur dies, & à nocte diſtinguitur. De hoc ergo die veriſſimè dictum eſt, ante illũ Chriſtum lauiſſe pedes diſcipulorum, quãdoquidem nocte, quæ illum diem præceſſit, munus illud obiuit.

Leuit. 23. Num. 8.

B

D. Thom.

C

Caiet.

D Aliud teſtimonium ex Ioan. 18. tractandum latè eſt ſectione ſequenti, vbi ex eodem oſtendemus Chriſtũ in die ſolenni paſchæ mortuũ eſſe: ex quo etiam conuincitur luna decimaquarta cœnaſſe, quod hîc intendimus.

Sacrificium agni Paſchalis figura Euchariſtiæ. Cypria. Leo Pap. Greg.

Ad vltimam coniecturam, primò dicitur ſacrificiũ agni Paſchalis non minus fuiſſe figuram Euchariſtici ſacrificij, quàm crucis, vt docent ſancti Patres, Cyprian. ſerm. de cœna Domini, & lib. de vnitate Eccleſiæ. Leo Papa ſerm. 7. de paſſione Domini. Gregor. homil. 22. in Euangelia, & alij, quos ſtatim, & latiùs infrà in materia de Euchariſtia commemorabimus. Cùm ergo idem ſacrificiũ agni fuerit figura vtriuſque ſacrificij Chriſti cruenti & incruenti, æquè profectò repræſentauit vtrumq; quoad id in quo conueniunt. E quodque eis præcipuũ eſt, ſcilicet quoad rem oblatã, quæ eſt agnus immaculatus, *qui tollit peccata mũdi*: quo ad ea verò, in quibus differunt, non potuit vtrumque æquè exprimere: ſed quoad aliqua repræſentauit vnũ, quoad alia verò aliud. Vnde in ratione ſacrificij cruẽti ſimilius fuit ſacrificio crucis (vt per ſe conſtat) in ratione tamẽ inſtitutionis, & in vſu, aliiſq; circũſtantiis magis repræſẽtauit Euchariſtiæ ſacrificiũ. Nã ſicut agnus Paſchalis inſtitutus eſt in memoriã trãſitus Angeli, & liberationis Iudęorũ, ita Euchariſtia in memoriã trãſitus Chriſti ex hoc mundo, & liberationis hominũ: & ſicut agnus immolatus cedebat in vſum Iudæorũ, ita Chriſtus incruente immolatus datur in cibũ Chriſtianorũ dicẽte Paulo 1. ad Cor. 5. *Etenim Paſcha* 1. Corin. 5.

cha noſtrum immolatus eſt Chriſtus. Præterea ſicut ille agnus comedebatur in pane azymo, ita hic Chriſtus manducatur ſub ſpeciebus panis. Sunt etiam multæ aliæ ſimilitudines, quas ſancti Patres citati, præſertim Greg. latè perſequitur. Ita ergo quoad temporis circumſtantiā magis repræſentauit ſacrificium agni, ſacrificium Euchariſtiæ, quàm crucis. Vnde Gregorius Nazian. orat. 2. de Paſchate, dicit imperaſſe Deum, vt agnus luna decimaquarta immolaretur, quia tunc Chriſtus daturus erat diſcipulis ſuū corpus, & ſāguinē Chryſ. verò hom. de prodit. Iudæ, & homil. 83. in Matth. dicit Chriſtū luna decimaquarta dediſſe diſcipulis Euchariſtiam, vt figurā agni Paſchalis impleret. Adde ex Ambr. epiſt. 83. & Cypr. epiſt. 63. per agnum ad veſperā immolatū præfiguratū eſſe Chriſtū fuiſſe immolandū in cruce ad veſperam mundi. Diximus etiā ſuprà, & ſignificat Irenæus lib. 4. contra Hæreſ. c. 13. per horā immolationis agni, ſignificatā eſſe horā, in qua Chriſtus in cruce moriturus erat. Hoc ergo modo fuit ſatis impleta illa figura.

Nazian. *Chryſ.* *Ambr.* *Cypr.*

Ad Patres verò, qui videntur dicere, Chriſtū mortuum eſſe luna decimaquarta partim ex dictis patet reſponſio, partim dicam ſect. ſequenti latiùs.

SECTIO IV.

Vtrùm Iudæi tempore mortis Chriſti celebrarent Paſcha, & feſtum azymorum tempore à lege præſcripto, atque adeò, an Chriſtus mortuus fuerit primo die ſolemni, ac feſtiuo azymorum.

Ex dictis in ſectione precedenti conſtat, Chriſtum mortuum eſſe luna 15. quia luna 14 cœnauit, & poſtridie occiſus eſt. Vnde neceſſariò fit, ſi Iudæi obſeruabant ritum Paſchæ, & azymorū in lege præſcriptum, Chriſtum occiſum à Iudæis eſſe poſtquā phaſe ſacrificauerant, in ipſo primo die azymorum ſolemni ac feſtiuo. Controuerſia ergo nunc eſt, an eo tempore, quo Chriſtus vixit, Iudæi ſeruarent tempora ſolennitatum à lege præſcripta. Nam hinc pendet reſolutio alterius quæſtionis: vtrùm Chriſtus fuerit occiſus in die feſto.

Sunt autem in hac re duæ Latinorum ſententiæ, quæ partim conueniunt cum ſententia Græcorum tractata ſectione præcedenti, partim differunt. Prima eſt Iudæos ex parte immutaſſe tempus celebrationis Paſchę, & azymorum, atq; adeò illo anno, quo Chriſtus mortuus eſt, non comediſſe agnum luna 14. ad veſperam, ſed 15. & feſtum azymorū reieciſſe in 16. Quę ſententia conuenit cum ſententia Græcorum in eo, quòd negat Chriſtum eadem die cœnaſſe agnum, quo cœnabant Iudæi, negat etiam occiſum eſſe in die feſto, ſed antequā illud inciperet, & antequam Iudæi immolarent phaſe. Differt tamen, quia Græci dicunt hoc accidiſſe propter anticipationem Chriſti, authores verò huius ſententiæ eueniſſe aiunt propter poſtpoſitionem Iudæorum. Quam originem traxiſſe dicunt, ex conſtitutione quadam facta à Iudæis in ſecūda templi inſtauratione, qua cautum eſt, ne vnquam primus dies azymorū in feria ſexta obſeruaretur. Sed ſi interdum luna 14. in feriam quintam incideret, immolatio agni in lunā 15. & dies feſtus in lunā 16. ſeu in Sabbatum transferretur. Quòd ſi dicas, quomodo auſi fuerint tēpora à lege præſcripta mutare. Reſpondetur obſeruaſſe illa, iuxta Eccleſiaſticam (vt ita dicā) cōputationem, non iuxta aſtrologicam, & naturalem. Sumebant n. Iudæi initium menſis à prima luna, ſeu Neomenia, & initium totius anni à prima luna poſt æquinoctium vernale: à qua ferè omnium feſtorum anni numerationē ſumebant. Vnde quādo prima Neomenia totius anni incidebat, v.g. in feriā ſextam, nō numerabant illam, vſq; ad diem Sabbati, & ita cōponebant Calendaria, & deſignabant Paſcha in 14. luna

A iuxta ſuam cōputationē, quāuis reuera eſſet 15. iuxta lunæ conuerſiones. Hanc ſententiam docuit Paulus Burgenſis in additionib. ad Lyranū Matth. 26. Ioann. Hentenius in præfatione ad Euthym. ſuper Euāgelia, Gagneius in id Ioannis 18. *Et ipſi non introierunt prætorium.* Ioan. Lucidus opuſculo de vero die paſſionis Chriſti, c. 9. Onuphr. lib. 2. faſtorum in commentariis, Ianſen. c. 128. Concordiæ, & Catharinus lib. 2. contra Caietan. Qui referunt conſtitutionem illā, ſeu traditionem Hebræorū, ex quodā libro Rabbi Gamalielis, de ſolis & lunæ motib. Reddunt autem rationem illius conſuetudinis, quia in primis non erat mala, quia nō tenebantur Iudęi ad celebrandas ſuas feſtiuitates exactè obſeruare motus cœlorū, & regulas Aſtronomiæ (id enim ferè impoſſibile erat:) ſatis ergo erat, vt
B ea celebrarent, iuxta vulgarem computationem ſuorum Calendariorum, ſicut nunc facit Eccleſia in obſeruatione feſtorum mobilium. Poterant ergo licitè hoc modo componere regulas Calendarij, quas ſciebant non ad amuſſim reſpondere iuxta calculū aſtronomicum, ſed plus minúſve ab illo diſtare. Deinde erat hoc illis vtile, ne cogerentur duo ſimul feſta ſeruare, in quibus neq; cibos parare, neq; mortuos ſepelire, neq; alia ſimilia illis licebāt, à quibus duobus cōtinenter diebus abſtinere valde oneroſum fuiſſet. Deniq; etiam nunc dicuntur Hebræi vti huiuſmodi Calendariis, vt quandocunq; prima Neomenia in feriam ſecūdam, quartam, vel ſextam incidat, in diem aliam
C transferatur, vt prædictū incommodum omnibus anni feſtis vitetur, vt Ioan. Hentenius ſuprà, & alij latiùs declarant. Fundamentum præcipuum huius ſententię eſt, quia ex Euangelio Ioan. apertè colligitur, Iudæos nondum mãducaſſe agnum, quando Chriſtum occiderunt; ergo vel hoc fuit, quia Chriſtus anticipauit Phaſe, vel quia Iudęi poſtpoſuerunt: non primum; ergo ſecundū. Primum antecedēs patet primò ex Ioan. 18. *Et ipſi nō introierunt prætorium, ne contaminarentur, ſed vt manducarent paſcha.* Secundò Ioan. 19. *Erat autem paraſceue Paſchæ,* id eſt, præparatio ad Paſcha. Ipſo ergo die, quo Chriſtus eſt crucifixus, nondum erat Paſcha celebratum, ſed ad illud fiebat præparatio. Et ita vi-
D detur exponere hunc locum Aug. tract. 117. in Ioā. & lib. 3. de cōſenſu Euangeliſtarum, c. 13 Beda, & Gloſſa ordinaria Ioan. 19. & Anſelm. Matth. 27. in illa verba: *Altera autē die, quæ eſt poſt Paraſceue.* Et confirmatur, quia ſi erat dies præparationis, ergo non erat dies feſtus in quo nihil licebat præparare. Alia fundamenta afferemus in ſequenti opinione.

Paul. Burg. *Ioan. Hent.* *Gagnei.* *Ioan. Luci.* *Onuphr.* *Ianſen.* *Catharin.* *Rab Gama.* *Ioan. 18. & 19.* *Auguſt.* *Beda.* *Gloſ. ord.* *Anſelm.*

Secunda ſententia eſt Iudæos ſolitos fuiſſe celebrare ſemper Paſcha luna decimaquarta ad veſperā: tamen quando hæc incidebat in feriam quintam, transferre ſolitos primum diem azymorum in diē Sabbati, ne duos nimirum feſtos dies continuè celebrarent. Quæ opinio differt à præcedenti, & à ſententia Græcorū in hoc, quia docet Chriſtum eadem nocte cœnaſſe agnū, quia illum cœnabat Synagoga Iudæo-
E rū vniuerſa: cū illis autem conuenit, quia docet Chriſtum non fuiſſe occiſum in die feſto, & ſolemni. Hæc fuit ſententia Rupert. lib. 2. in Leuit. c. 36. & lib. 10. in Matth circa id c. 26. *Scitis, quia poſt biduum Paſcha fiet.* Hic verò author in nulla vel hiſtoria vel traditione fundat eā conſuetudinem Iudæorum. Solùm contēdit ex Euāgelio probare Chriſtū non fuiſſe occiſū in die feſto. Primò ex illo Matth. 26. *Non in die feſto, ne fortè tumultus fieret in populo.* Secūdò eſt illa verbo Ioan. 19. *Vt non remanerent in cruce corpora Sabbato, erat enim magnus dies ille Sabbati:* porrò non alia erat ratione magnus, niſi quia feſtiuitas Paſchalis in eum transferebatur. Tertiò, quia in eo die multa opera facta ſunt à Iudæis, quæ in die feſto non licuiſſent: vt verbi gratia, omnia

Rupert. *Matt. 26.* *Ioan. 19.*

omnia quæ in Chriſti morte procurãda fecerunt: neq; eſt veriſimile eos publicè egiſſe cõtra obſeruantiã legis. Quia licèt aliis in rebus eſsẽt praui, tamẽ cęremoniarum legis erant obſeruantiſſimi, vnde nõ auſi ſunt ingredi prætorium, ne contaminarentur: imò Pilato dixerunt, *Nobis non licet interficere quemquam*. Deinde etiam pij viri, & mulieres nonnullæ fecerunt eo die, quæ non licebant die feſto, nimirũ, quòd Ioſephus ab Arimathia emerit ſyndonẽ, & depoſuerit Chriſti corpus de cruce, illúdque inuoluerit, ac poſuerit in monumento, & aduoluerit lapidem ad oſtiũ monumenti, Marc. 15. & de mulieribus, quòd reuertentes parauerunt aromata, & vnguenta; Luc. 23.

Ioan. 18.
Marc. 15.
Luc. 23.

Iudæi eadem qua Chriſtus nocte agnum Paſchalẽ immolant.
Matth. 26.
Mar. 14.
Luc. 22.

Dicendũ verò eſt primò Iudæos eadem qua Chriſtus, nocte cœnaſſe Paſchale agnum, atq; adeò poſt illius eſum mortem Chriſti à Pilato petiiſſe. Hęc ſententia eſt communis Theologorum, quos infrà referã & probatur primò ex Euangelio Matth. 26. & Marc. 14. Luc. 22. *Prima die azymorum, quando Paſcha immolabãt*. Vel (vt Lucas ait) *In quo neceſſe erat occidi Paſcha*. Ex quibus verbis, primò habemus Chriſtum comediſſe agnum prima die azymorum, non dicebatur autem, *prima dies azymorum*, niſi quia incipiebãt in ea Iudæi abſtinere à fermentato, ſcilicet ad veſperam lunæ decimæ quartæ, vt ſuprà explicatum eſt. Reſpõderi poteſt nõ vocari primã diem azymorum facto, ſed iure. Nam erat dies, in qua ſecundùm legem abſtinendum erat à fermentato, quamuis de facto Iudæi non facerent, ſed transferrent. Sed in primis hoc non dicitur conſequenter. Nam ſi Iudæi legitimè introduxerant eam conſuetudinem, & feſtorum tranſlationem, iam non tenebantur eo die ſeruare azyma; ergo nec iure nec facto erat primus dies azymorum. Deinde licèt illa interpretatio poſſit accommodari verbis Lucę, *In quo neceſſe erat occidi Paſcha*, quæ ius ſignificant, tamen cum verbis Marci ſtare non poteſt. *Quando Paſcha immolabant*, hæc enim factum & exequutionem apertè demonſtrant. Præterea idem conuinci poteſt ex verbis Chriſti Matth. 26. *Scitis, quia poſt biduum Paſcha fiet*: quæ nõ ius & obligationẽ, ſed factũ indicant. Præſertim, cùm diſcipuli, qui nõ erant docti, ſed vulgares homines, nihil aliud ſcirẽt de die, in quo Paſcha erat celebrandum niſi quod in vſu erat totius plebis, & tamen ipſi etiam diſcipuli ſupponentes illum eſſe diẽ Paſchatis, quęrebant à Chriſto, *Vbi vis paremus tibi comedere Paſcha?* Non eſt igitur ſermo in toto illo contextu Euãgelico, niſi de die, in quo de facto Iudæi Paſcha immolabãt: & tamen eodem die dicitur Chriſtus illud immolaſſe. Deniq; etiam ſi admittamus illã verborum Lucæ interpretationem, poteſt retorqueri argumentum contra prædictam ſententiã. Quia ſi iuxta legẽ neceſſe erat occidi Paſcha 14. luna, quãdo Chriſtus agnum cœnauit: ergo non ſolùm ſecundùm calculum aſtronomicum, ſed etiam iuxta vſitatum morem, & Calendarium Synagogæ id erat neceſſarium; alioqui fieret, illã conſuetudinem & traditionem Iudæorum eſſe legi contrariam, quod etiã auctores contrariæ ſententiæ concedere non audent: neque eſt veriſimile, quandoquidem dicunt eſſe introductam à viris ſanctis, & in lege peritis, & ſine vlla contradictione, vel Prophetarum reprehenſione tot annis obſeruatam. Quod argumentum potiùs videtur conuincere, nullam fuiſſe talem cõſuetudinem tempore Chriſti Domini, de quo ſtatim dicam. Tamen illa admiſſa, non propterea negandum eſt (quod in Euangelio eſt manifeſtum) Chriſtum eodem die celebraſſe Paſcha; quo Synagoga illud ſacrificabat, atq; adeò eodẽ modo numeraſſe decimam quartam lunam, quo in tota Synagoga numerabatur.

Matth. 26.

Secundò probatur noſtra ſententia teſtimoniis ſãctorũ Patrum. Nã in primis Græci, qui dicunt Chriſtũ cœnaſſe decima tertia luna, vt Iudæorum paſcha anteuerteret, manifeſtè ſupponunt ſolitos eſſe Iudæos celebrare Paſcha decima quarta luna, & eadem die tempore paſſionis Chriſti illud celebraſſe.

Deinde Patres tam Græci, quàm Latini vbicunque de hac materia loquuntur, nullam diſtinctionem faciunt inter tempus à lege præſcriptum, & à Chriſto, & à cæteris Iudæis in nocte cœnæ obſeruatum. Id patet ex authoribus ſuprà citatis, præſertim Theodor. q. 24. in Exod. dicente, Chriſtum eſſe traditum decima quarta luna, quando Iudæi Paſcha immolabant Et idem ſupponit Clem. Roman. lib. 5. conſtit. c. 13. & 16. Beda lib. de ratione temp. c. 57. & 59. Anſelm. lib. 2. de imagine mundi, cap. 17. vbi dicit Chriſtum iuxta ritum legis, & morem Iudaicum celebraſſe Paſcha, quando illi celebrabant. Rupert. lib. 2. in Exod. c. 18. & lib. 3. in Oſæ. c. 7. & lib. 4. de operibus Spiritus ſancti, c. 8. *Faciebant* (inquit) *Paſcha ſecundùm lunæ curſũ, decima quarta die, comedebant agnum ſecundùm legis mandatũ, & eadem nocte Dominum noſtrum coprehenderunt*. Deniq; Chryſoſt. homil. 85. in Matth. licèt in aliquo à noſtra ſententia diſcrepet, vt poſtea dicam, tamen eo ipſo hanc aſſertionem ſtatuit. Dicit enim Iudæos præita, & odio in Chriſtum præuaricatos eſſe legem, ſuóſq; ritus, & mores tranſgreſſos, paſcha differendo; ergo ſupponit, tam ſecundùm legem, quã ſecundùm obſeruatam conſuetudinem debuiſſe Paſcha ea nocte celebrari.

Theodoret.
Clem. Pap.
Anſelm.
Rupert.
Chryſoſt.

Tertiò id quod ſupponitur de illa traditione, & cõſuetudine apocryphum eſt, & improbabile. Nã in primis authores, & libri, qui ad eam probandam afferũtur, nullius ſunt authoritatis: ſolùm n. ſunt quidã Rabbini, qui ante quingentos tantùm annos ſcripſerunt. Deinde Ioſephus lib. 2. antiq. c. 5. & lib. 3. c. 10. cũ retuliſſet ritum lege præſcriptum, Exod 12. eodẽ modo ſuo tempore à Iudæis ſeruatum eſſe dicit, nulla facta mẽtione alicuius mutationis, ſeu tranſpoſitionis dierũ. Et eodem modo loquitur Philo Iudæus, tẽporibus Chriſti vicinus, in citatis libris de Decalogo, & lib. 3. de vita Moyſis. Idẽmq; refert Euſeb. lib. 7. hiſt. c. 26. ex Anatolio in libris de paſchate: qui id etiam confirmat authoritate Ioſephi, Philonis, & aliorũ antiquorũ. Idem Niceph. lib. 6. hiſt. c. 36. & 37. Et confirmatur: nam ex antiquis Patribus, & hiſtoria Eccleſiaſtica cõſtat, Iudęos indifferenter ſolitos eſſe celebrare paſcha decima quarta luna, in quocunq; die hebdomadæ incidiſſet, & ideo hæretici dicti *Quatuor decimani*, dicti ſunt *Iudaizantes*, quòd in quocunque die hebdomadę paſcha celebrandũ eſſe contenderent, ſi decima quarta luna in eum incideret. Quam conſuetudinem aliquãdo Orientalis Eccleſia magna ex parte ſeruauit. Ita colligitur ex epiſtola Concilij Niceni ad Eccleſiã Alexandrinam, quam refert Nicephor. lib. 8. hiſtoriæ c. 24. & 15. & Theodoret. lib. 1. hiſt. c. 9. & 10. & Socrat. lib. hiſt. c. 6. & in Tripartita lib. 2. c. 12. Itẽ ex epiſtola Conſtãtini Imperatoris, quàm refert Euſeb. lib. 3. de vita Conſtantini, c. 16. & 17. Idẽ colligitur ex eodẽ Euſebio lib. 5. hiſt. cap. 22. & ſequẽtibus, & Nicephor. lib. 4. hiſt. c. 36. & ex Aug. hæreſ. 29. & Epiphanio hæreſ. 50. & hæreſ. 70. Iſidoro lib. 8. originũ, c. 5. & Athanaſ. epiſt. ad Orthodoxos de ſynodis Arimini & Seleuciæ cõgregatis. Si igitur tempore primitiuæ Eccleſiæ, Iudæi paſcha celebrabant decima quarta luna, in quamcunque diem hebdomadæ incideret (vt diſertis verbis dicunt multi ex citatis Patribus) falſa omnino atque conficta eſt illa mutatio, atque obſeruatio dierũ, quæ ab alia ſententia aſſeritur. Præſertim quia ex hac eadem traditione cõſtat, ſolitos fuiſſe Iudæos die Dominica ſuum paſcha celebrare, ſi in illud decima

Ioſeph.
Philo.
Euſeb.
Anatol.
Nicephor.
Hæretici quatuor decimani.
Conci. Nice.
Theodoret.
Socrat.
Euſeb.
Aug.
Epiphan.
Iſidor.
Athanaſ.

quarta luna incidiſſet,& cõſequẽter feria ſecũda primũ die feſtũ azymorũ agere. Quod prædicta ſentẽtia negat,eo quòd aliàs neceſſariũ eſſet in ſequenti hebdomada duo feſta cõtinenter obſeruare, ſcilicet Sabbatum, & Dominicam diem, quæ futura erat ſeptima azymorum, in qua,iuxta legem, ab omni opere ſeruili vacandum erat: quod inconueniens prædicta ſententia vitare cupiebat.Illud verò quod aſſumimus, nõ obſcurè colligitur ex dictis Patribus, & ex Ambr. epiſt.83.& Beda libro de ratione temporũ,cap. 56.& 59. qui referũt hac de cauſa præceptum eſſe in Eccleſia,vt quando luna decimaquarta incidit in diem Dominicam,Paſchale feſtum in ſequentem Dominicam differatur,ne Chriſti annorum & Iudæorum celebritas in eum diem coincideret,quod nunc etiam obſeruat Eccleſia.De qua re videri poſſunt epiſtolæ decretales Pij I.& Victoris Pontificum.

Ambroſ. *Beda.*

Pius I.Pap. *Vict.Pap.*

Quartò hinc obiter ſoluitur præcipuũ fundamentum,quod excogitatum eſt ad hanc mutationem confingendam,ſimulq; oſtenditur nulla ratione fuiſſe neceſſariã,quia ſi aliqua eſſet, maximè ne duo dies feſti cõtinenter occurrerent:ſed hæc ratio nullius momenti eſt.Primò,quia reuera nunquam Iudæi hoc incommodum vitare ſtuduerunt,vt ex dictis ſatis conſtat,& ex Ioſeph.lib.13.antiquit.c.16.vbi refert, tẽpore Hircani feſtum Pentecoſtes proximè poſt Sabbatum incidiſſe.Ac præterea ex iis, quæ cõtraria ſententia docet,apertè conuincitur. Dicunt enim authores illius primum diẽ azymorum tempore mortis Chriſti celebratũ eſſe à Iudęis in die Sabbati:vnde neceſſe fuit ſeptimã diem azymorum incidere in feriam ſextam ſequentem:illa autem dies etiam erat feſtiua, & ſolemnis; ergo neceſſariò incidunt in illud incommodum quòd vitare ſtudent. Deinde nullum reuera erat incommodum in ea feſtorum continuatione. Duo etiã ſunt,quæ afferuntur, primum eſt de neceſſitate ciborum quæ in die feſto parari non poterãt.Sed hoc procedit ex falſo fundamento. Nam licèt in die Sabbati prohibitũ eſſet coquere & parare cibos,Exod.16.non tamẽ in aliis feſtiuitatibus,& præſertim in die Paſchę de quo & de die ſeptimo azymorũ dicitur Exod. 12. *Nihil operis facietis in iis exceptis eis,quæ ad veſcendũ pertinent*.Ac propterea(vt notauit D.Thomas Ioan.19.) prima dies azymorũ,licèt eſſet feſtũ Paſchæ, poterat eſſe paraſceue,id eſt,præparatio ad Sabbatum ſequẽtem. Alterum incommodum erat de ſepultura mortuorum, quam biduo differre valde fuiſſet moleſtum. Sed hoc etiam falſo nititur fundamento.Nam (vt aduertit Caietan. Leuitic. 23.) non erat prohibitum in die Paſchæ ſepelire mortuos,quia illud non erat opus ſeruile.Vnde Tobię 2.legimus eum die feſto ſurrexiſſe ante prãdium,& corpus mortuum occultè domum attuliſſe,vt illud poſtea ſepeliret.

Ioſeph. *Exod.12. & 16.* *D.Thom.* *Caiet.* *Tob.2.*

Obiectio. Sed dicunt,ſi feſtum Paſchæ feria ſexta, & decimaquinta luna celebraretur,neceſſariò ſequi, vt dies ſeptima feſti tabernaculorũ incideret in Sabbatũ, hoc autẽ erat inconueniens,quia in eo feſto multa fiebant quæ in Sabbato fieri non licebat. *Reſponſ.* Hæc verò argumẽtatio nullius momenti eſt. Tum quia diuina lex nihil in toto feſto tabernaculorum faciendum præcipiebat quod in die Sabbati fieri non poſſet,vt conſtat ex Leuit.23.& Num.26.Alia verò,quę Burgenſis refert,incerta ſunt,ex apocryphis traditionibus Iudęorum deſumpta,quas veriſimilius eſt non eſſe adeò antiquas: ſed multo poſt Chriſti tẽpora adinuentas.Tum etiam, quia ſi ea omnia, quæ in eo feſto ſolita fieri referũtur actiones erant religioſæ,& ſacræ, atque ad Dei cultũ pertinentes,nulla lex vetabat, quin in Sabbato fieri poſſunt,iuxta illud Matth. 12. *Sabbatis ſacerdotes in tẽplo Sabbatũ violant, & ſine crimine ſunt*: ſi autẽ actiones

Leuit.23. *Num.26.* *Matt.12.*

A illæ erant prophanæ,non erat propter eas immutatio feſti faciẽda.Vnde cõfirmatur tota hæc ratio. Quia omnes iſtæ cauſæ,vel incõmoda denuo excogitata, vt fieret hæc mutatio,etiãſi vera fuiſſent,nõ tamẽ eſſent de nouo exorta,ſed cũ ipſa diuina lege neceſſariò cõiũcta,veluti intrinſecè,& ex natura rei:ergo nõ poterãt ſufficere ad eã mutationẽ faciẽdam. Quia eo ipſo quòd neceſſariò cõſequuntur ex lege lata per ſe,& nõ tãtùm ex accidẽti,intelligitur legiſlator ea nõ curaſſe, ſed potiùs eis nõ obſtãtibus voluiſſe obligare lege ſua, prout ab ipſo lata eſt. Tandẽ vel illa mutatio & conſuetudo honeſta atq; legitima fuit,vel iniqua. Si primũ,ergo Chriſtus Dominus eã obſeruaſſet: nã de eo legimus,quòd *aſcendebat Ieruſalẽ ſecundùm conſuetudinẽ diei feſti*,alioqui ſequũtur incõmoda præcedenti ſectione illata cõtra Græcorũ opinionem:ſcilicet, quòd præbuiſſet Chriſtus occaſionẽ ſcãdali,ſi iuxta receptã iuſtãmq;conſuetudinẽ,legẽ Dei non obſeruaret.Item neq; Iudas neq; Phariſæi omiſiſſent, quin de hoc crimine illum accuſarẽt.Ac deniq;ſaltem aliud ſequitur incõmodũ ad materiã de Euchariſtia pertinens, ſcilicet,quamuis demus Chriſtum voluntariè anticipaſſe legalem cœnam agni, tamen poſt illam licuiſſe iuxta illã conſuetudinem fermento vti: ex quo facilè inciditur in ſentẽtiam Græcorum aſſerentium,Chriſtum in fermentato cõſecraſſe.Si verò dicatur ſecundũ,ſcilicet illam mutationẽ fuiſſe iniquam, mirum eſt fuiſſe introductam à viris ſanctis,qui tempore reædificationis templi affuerunt,& à nullo Prophetarum,neq; ab ipſo Chriſto Domino fuiſſe reprehẽſam. Sit igitur certũ tempore Chriſti Domini non fuiſſe factam huiuſmodi mutationem. Quod ſi verum eſt Iudęos eam nunc obſeruare, longè poſt Chriſti tempora illi conſuetudini initium dedere, vt etiam ex Rabbi Aben Eſra in commentario Leuit.c.23.refert Bellarmin.loco ſuprà citato. *Bellarmin.*

Primo azymorum die Chriſtus occiditur.

Dico ſecundò, Chriſtũ Dominũ interfectum eſſe in die feſto,ac ſolemni Paſchæ, quando Iudæi primũ diem azymorum celebrabant. Hæc cõcluſio neceſſariò ſequitur ex pręcedenti.Nam conſtat ex Euangelio Chriſtum interfectum eſſe die proximè ſequenti poſt noctem,in qua tam ipſe, quàm Iudæi omnes Paſcha immolabant:ſed dies ille erat primus azymorum ſolemnis atq; feſtiuus,vt conſtat ex 12.Exod.& aliis locis Scripturæ ſuprà citatis; ergo. *Exod.12.* Reſpõdet Rupertus, hoc ita futurum fuiſſe ſecundùm legem: Iudæos verò tranſtuliſſe feſtiuitatem. Sed hoc in primis, cùm ſine hiſtoria aut probatione aſſeratur,meritò reiicitur, vt per ſe incredibile,ac volũtariè confictum. Deinde rationes nuper adductę aduersùs Burgẽſis tranſlationẽ, eodem modo vrgent contra hanc ſententiam, & euidenter refellunt fundamentũ eius. Præterea ſequitur ex hac ſententia aliud incõmodum ad doctrinam de Euchariſtia pertinens. Nam ſi Iudæi prius cœnabant agnum cum azymis,& ſtatim redibant ad fermẽtum per integrum naturalẽ diem,ſequitur(inquam) Chriſtum ſeruaſſe hãc conſuetudinem, quæ iuſta eſſe ſupponitur.Vnde vlteriùs probabile fit illum in fermentato conſecraſſe. Nam conſecrauit poſt legalem cœnam, vſuali cœna iam inchoata, vel proximè ante illam,quando ad fermentum redire licebat.

Denique ex Scriptura ſacra,& Patribus poteſt hæc cõcluſio directè probari. Primò ex verbo illo Ioã. 13. *Ioan.13.* *Ante diem feſtum Paſchæ*. Nam præcedenti ſectione oſtendimus illud neceſſariò intelligendum eſſe de naturali ſeu artificiali die, qui proximè ſequebatur poſt eam noctem,in qua Chriſtus lauit pedes Diſcipulorũ, & hic appellatur à Ioãne *dies feſtus Paſchæ*:conſtat autem in illo mortuum eſſe Chriſtum.Secũdò,Ioan.18. *Ioan.18.* dicũt Iudæi, *Nobis non licet interficere quemquam*, quod ſuprà

ſuprà quæſt. 47. in commentario artic. 4. oſtendimus A intelligendum eſſe ratione feſti Paſchalis, quia nulla alia poteſt afferri ratio probabilis, cur eis non liceret hominē pœna mortis afficere, ſi alioqui illa eſſet dignus. Vnde Chryſ. Aug. Cyril. ac Beda, ſuprà pro hac expoſitione citati, hâc planè docent ſententiam. *Chryſoſt. Auguſt. Cyril. Beda.* Tertiò, eo die, quo Iudæi moliti ſunt Chriſti mortem, ſimul curarunt liberationem Barabbæ: eámq; obtinuerunt: ſed hoc poſterius factum eſt in die feſto; ergo & illud prius. Minor probatur ex verbis Luc. 23. *Luc. 23. Mar. 15. Matt. 27.* *Neceſſe autē habebat dimittere eis per diem feſtum, vnū*: & Marc. 15. *Per diē autem feſtum ſolebat dimittere eis vnum ex vinctis*. Matth. verò cap. 27. dicit, *Per diem ſolemnem*. Non poteſt autem eo loco dici: *Dies feſtus & ſolemnis*, niſi primus azymorum. Quod ſi quis exponat, id dici fieri per *diē ſolemnem*, quia fiebat in vigilia, & propter ſolemnitatem ſequētis diei, magnam vim infert literæ, cùm Euangeliſtæ apertè dicant, id ſolitum eſſe fieri in die feſto, & ſolemni, & ita, vt verba præ ſe ferūt, ſimpliciter intelligunt Patres omnes, vt videre eſt in Chryſoſt. Hieron. & aliis Græcis, & Latinis. *Chryſ. Hieron. Amos 8. Tertull.* Quartò afferre poſſumus illud Amos octauo, *Occidit ſol in meridie, & tenebreſcere faciam terram in die luminis, & conuertam feſtiuitates veſtras in luctum*. Quem locū quāuis allegorico ſenſu interpretatur Tertul. lib. contra Iudæos cap. 9. de die mortis Chriſti, & ſubdit, tunc cœpiſſe ſolēnitates Iudæorum verti *in luctum, quia in die ſolemni Paſchæ, & primo azymorum, ſol occidit in meridie, dū tenebræ factæ ſunt per vniuerſam terram*. Et eodē modo expoſuit Euſeb. lib. 10. Demonſt. Demonſtratione ſexta: & eleganter Cyril. Ieroſolymit. cap. 13. *Euſeb. Cyr. Ieroſ. Orig.* Quibus adiungi poteſt Origen. hom. 23. in Num. dicens, defeciſſe omnes Iudæorum feſtiuitates, eo quòd in loco ſancto, & in die feſtiuitatis Dominum Ieſum Chriſtū occiderūt. Et hoc etiā modo intelligendum eſt, quod ſcribit Clemens lib. 5. Conſt. cap. 14. aliàs 16. *Clem. Pap.* *In ipſo die ſuo feſto Dominum comprehenderūt, vt perduceretur ad exitum, quod ſcriptum eſt. Poſuerunt ſigna ſua ſigna, & in medio ſolemnitatis nō cognouerunt*. Dicit enim Iudæos comprehēdiſſe Chriſtum in die feſto, quia comprehenderunt illum in nocte decimæ quintæ lunę, ineunte iam die feſto iuxta computationem Hebræorum. Idē docet apertè Auguſt. tractat. 50. in Ioannem, exponens D illa verba, *Auguſt.* *Proximum ergo erat Paſcha Iudæorum, Illum*, inquit, *diem feſtum Iudæi cruentum habere Domini ſanguine voluerunt, illo die feſto occiſus eſt agnus, qui nobis eundē diem feſtum ſuo ſanguine conſecrauit*. Ratione nō poſſumus hanc veritatem confirmare, cùm ſolùm ad hiſtoriam pertineat, tamē (vt Leo Papa notauit ſermone 7. de Paſſione) *Leo Pap.* nō caruit myſterio, nec ſine diuino cōſilio factum eſt, *vt impij Iudæi, qui ſæuiendi in Chriſtū occaſiones ſæpe quæſierant, nō niſi in ſolemnitate Paſchali exercēdi furoris ſui acciperent poteſtatem*. Oportebat enim tam inſignē ſacrificium in die feſto, ac ſolemni offerri, & in eo antiquarum victimarum vmbras ac figuras conſummari.

Reſponſio ad argumenta in oppoſitum. Teſtimonij. Ioan. 18. 1. expoſitio.

Ad fundamenta aliarum opinionum, vt reſpondeamus exponenda ſunt varia loca Euangeliorū. Primus eſt Ioan. 18. *Ipſi nō introierunt prætorium, ne contaminarētur, ſed vt manducarent Paſcha*. Prima expoſitio eſt; Iudæos quidem nondum immolaſſe & comediſſe agnū, quādo Chriſtum accuſabant coram Pilato: id tamen non eueniſſe, aut quia tempus præſcriptum à legē nō eſſet tranſactū, aut quia ex antiqua cōſuetudine ſoleret immutari: ſed quia præoccupari, circa mortem Chriſti, non potuerant eo anno huic ſolemnitati vacare. Hæc verò reſponſio, ſi de omnibus Iudæis intelligatur, ęquè improbabilis eſt, ac aliæ opiniones ſuprà improbatæ: tum quia repugnat verbis Euangeliorum ſuprà tractatis: tum quia incradibile eſt vniuerſā plebem, atq; omnes homines exteros, qui ad immolandum agnum Ieroſolyma cōuenerant, in machinanda Chriſti morte fuiſſe occupatos, impeditóſque, ne agnum ſuo tempore immolare poſſent. Si autem intelligatur reſponſio ſolùm de Phariſæis, Scribis, ac principibus ſacerdotum, & de nonnullis eorum miniſtris, eſt probabilis hæc expoſitio, authore Chryſ. hom. 82. & 85. in Matth. quam Theophyl. ſequitur: & eadē videtur eſſe ſententia Cyrilli Alexan. loco ſuprà citato, quam etiam ex Euſebio Emiſſeno refert D. Thom. in catena Luc. 22. *Chryſ. Theophil. Cyril. Alex. Euſ. Emiſ. D. Thom. Leo Pap.* & hic videtur eſſe ſenſus Leonis Papę ſermone ſeptimo de paſſione, vbi ſic inquit: *Cùm Scribas & ſeniores populi ad impium concilium Pontifices congregarent, omniumque animos ſacerdotum cura admittendi* B *in Ieſum ſceleris occupaſſet, ipſi ſe doctores legis lege priuarūt, & ſpontaneo defectu ritus ſibi patrios abſtulerunt. Incipiēte enim feſtiuitate Paſchali, qui ornare templum, mundare vaſa, victimas prouidere, & legitimis purificationibus ſacratiorem diligentiam adhibere debuerant, parricidalis odij furore concepto, ad vnum opus vacant, & in vnum facinus ſimili crudelitate coniurāt*. Quę ferè verba mutuatus videtur Leo ex Hieronymo Matth. 26. circa illud, *Tunc congregati ſunt principes ſacerdotum*, &c. *Hieron. Matth. 26.* Addi etiam poteſt cōiectura. Quia cùm principes Iudæorum vehementi odio in Chriſtum ducerentur, Iudęque promiſſionem & aduentum auidiſſimè expectarent, veriſimile eſt tota illa nocte huic operi fuiſſe intētos, priùs præparando cohortem, & miniſtros, vt Chriſtum caperent poſtea ipſum cōprehendendo, examinando, ac C iniuriis afficiendo. Denique cum legamus Actor. 23. *Act. 23.* quoſdam Iudæos ita exarſiſſe odio in Paulum, vt ſeſe deuouerint, neq; mādūcaturos, neq; bibituros, donec ipſum occiderent, quid mirum eſt ſi dicamus hos Iudæos qui multo maiori odio in Chriſtum ardebant, tam fuiſſe ſolicitos circa mortem Chriſti, vt nihil de agni manducatione curarint?

Obiectio. Exod. 12. Quòd ſi obiicias, hoc non fuiſſe contra legem, quæ Exod. 12. præcipiebat, vt omnes eadem nocte māducarent agnum: Iudæos autem, quamuis alioqui eſſent iniquiſſimi, tamē in obſeruandis ſuis legalibus cæremoniis fuiſſe obſeruantiſſimos. *Reſponſ.* Reſpondetur, eos ita fuiſſe obcæcatos odio & inuidia in Chriſtū, vt maius D Dei obſequium exiſtimauerint curare illius mortem, quàm legem exequi. Et fortaſſe multi eorū ex nimia malitia atque ira contra propriam conſcientiam legē tranſgreſſi ſunt, vt animi affectum immoderatum & inſanabilem ſitim ſanguinis Chriſti explerent.

Nihilominus hæc expoſitio ſuſpecta mihi eſt. Quia illi Iudęi nullam habuerunt probabilem occaſionem omittendi celebrationem Paſchæ, etiam ſi omnē ſolicitudinem circa mortē Chriſti adhibere voluiſſent. Nam Iudas traditor, etiamſi de eadem re fuerit ſolicitus, tempus habuit māducandi Paſcha. Quinimo veriſimile eſt ita fuiſſe inter ipſos conſtitutum, vt poſt agni cœnam, noctis tempore, opportunam horam ad illum tradendum & comprehendendum quæreret. E Præſertim quia poſt cœnā agni lauit Chriſtus pedes diſcipulorum, inſtituit cœnam myſticam, & vſualem obiuit, & poſtquā egreſſus eſt Iudas, longū ſermonem habuit cū diſcipulis ſuis: habuerunt ergo ſatis temporis, vt poſſent agnum manducare. Adde, quòd ſi manducationem agni ea nocte à lege præſcriptā prætermiſiſſent, non debuiſſent manducare illum vſque ad 14. lunā menſis ſequentis, iuxta legem latam Num. 10. *Num. 10.* ergo non erant ſoliciti de manducatione agni, quādo prætorium non ſunt ingreſſi, vt manducarent Paſcha.

2. Expoſitio. D. Thom. Alcuin. Aug. Chryſoſt. Theoph.

Secunda ergo expoſitio eſt nomine *Paſchæ* eo loco nō agnū, ſed azymos panes ſignificari. Hāc amplexus eſt D. Thom. hîc q. 46. a. 9. ad 1. & ſuper Ioan. & in catena pro illa refert Alcuinū, eiq; fauēt Aug. tract. 114. in

in Ioan.& Chryſoſt.hom.82.in Ioan.& Theoph.Ioã. 18.eámque ſequitur Innocent.lib. 4. de myſterio miſſæ,cap.4.Duo verò huic expoſitioni obſtare poſſunt. Primũ eſt, quia nõ poteſt ex Scriptura oſtendi panes azymos interdum vocari *Paſcha*. Alterum eſt , quia ſimiliter non poteſt probari ex Scriptura ad manducandum azyma fuiſſe neceſſarium munditiam legalem,imò cùm panis azymus illis diebus eſſet quaſi vſualis , & ritus ille per ſeptem dies integros duraret, non eſt admodum veriſimile ad illum fuiſſe neceſſariam ſpecialem munditiam,vel obſeruantiam. Quæ obiectiones ſatis probant hãc expoſitionem eſſe valde incertam, ac dubiam. Si quis tamen eam ſuſtinere velit , reſpondere poteſt ad primam , nomen *Paſcha* (vt ſuprà dictum eſt) quamuis primæua ſignificatione ſolemnitatẽ dumtaxat agni ſignificaret,tranſlatum tamen eſſe ad ſignificãdum totum tempus ſolemnitatis azymorum.Vnde ſicut nomẽ *Paſcha* , prout ſignificat proprium Paſcha , interdum ſignificat tempus,in quo manducatur agnus, interdum agnum ipſum,ita etiam prout ſignificat totam ſolemnitatem azymorũ,interdum ſignificat totũ tempus illius ſolẽnitatis:interdum verò proprium cibum illius tẽporis, ſeu paſchalem,qui pręcipuè erat panis azymus:atque ita,cùm dicitur,*Vt manducarent Paſcha* , non malè exponitur,id eſt,vt manducarent Paſchalem cibũ.Neq; oportet , vt hæc ſignificatio huius vocis omnino eodem modo in aliis locis Scripturæ reperiatur , ſed ſatis eſt,quòd ex aliis probabiliter deducatur. Et eodem modo reſpondetur ad ſecundam. Nam panes azymi habebantur ſancti,& legales,ſicut panes propoſitionis, ad quos edendos neceſſaria erat munditia , vt a- *1.Reg.21.* pertè colligitur ex 1. Regum capite 21. quanquam in lege nullibi reperiatur expreſſum , quòd ea munditia eſſet neceſſaria,ſed ſolùm ſubintellectum ſit,quia panes ſancti habebãtur.Ad hunc ergo modũ, quãuis nõ æquali ratione,panes azymi ſancti,& legali obſeruatione ac puritate digni exiſtimari poſſunt, & ita inter *Ioſeph. Phylo.* ſacros cibos numerantur à Ioſepho libro tertio antiquit.c.10.& Philone lib. de vita cõtẽplat. iuxta finẽ.

Vera expoſitio. In prætorium Pilati ingredi Principes Iudæorum cur recuſauerint. Tertia verò expoſitio,quæ eo probabilior videtur, quo in Scriptura maius habet fundamentum,eſt, nomine *Paſcha* illo loco nõ ſignificari agnũ Paſchalẽ,ſed alia animalia,quę illis diebus ſacrificari ſolebãt.Quòd enim illis diebus, præſertim primo & vltimo, plures victimæ & ſacrificia Paſchalia offerrentur,conſtat ex *Num.28. Deut.16. 2.Para.30 & 35. Ioſeph.* Num.28.Deuteron.16.2.Paralipomen.30.& 35.& ex Ioſepho libro tertio antiquitat.capite decimo,& libr. 17.cap.vndecimo. Quòd verò hoſtiæ illæ, ſeu victimæ *Paſcha* nomine interdum in Scriptura ſignificentur,tradidit *Auguſt.* Auguſtinus libr.quæſt.ſuper Deuteron.c. *Leuit.6.7.& 22.* 24.& in ſuperioribus ex variis locis Scripturę probatum à nobis eſt ſect.2.in fine. Denique quòd huiuſ- *Num.18. Deut.22. Abulenſ.* modi victimæ Paſchales tantùm à mundis legitimè manducari poſſent generaliter colligitur ex Leuit.6. & 7.& 22.& ex Numer.18.ſpecialiùs verò ex Deute. 22. Rectè igitur in ſuprà dictis locis Ioannis nomine Paſchæ huiuſmodi ſacrificia intelligũtur.Quã expoſitionẽ attigit Abulenſis in ſecũda parte ſui defenſorij, eámque recentiores ſcriptores frequentiùs approbãt.

Secundum teſtimonium explicandũ , eſt illud Ioã. 19. *Erat autem paraſceue Paſchæ.* Circa quod notandũ *Aug.* eſt cum Auguſt.tracta.117.in Ioan.*paraſceuem* vocem Græcam eſſe, & *præparationem* ſignificare. Vnde fit, cùm Ioan.vocat diem mortis Chriſti *paraſceuem Paſchæ*,dupliciter poſſe intelligi. Primò vt vox illa , *Paſchæ*,ſignificet(vt ita dicam)terminum ad quem id eſt, præparationem ad Paſcha: & hęc interpretatio fauet obiectioni factæ,& ex illa ſequitur, Chriſtum non in primo die Paſchatis eſſe mortuum,ſed in vigilia Paſ- A chatis. Sed hæc interpretatio falſa eſt , vt oſtendam. Alio ergo modo exponenda eſt illa vox *Paſchæ* , vt ſignificet quaſi ſubiectum,ſeu tempus in quod dies ille *Teſtimonij Ioan.19. Expoſitio.* præparationis tunc incidit,ita vt habeat vim adiectiui, & idẽ ſit *paraſceue Paſchæ*,quod paraſceue Paſchale,ſeu quod in die Paſchæ fiebat.Hanc verò eſſe legitimam expoſitionem oſtẽdo.Primùm,quia feria ſexta erat apud Iudæos dies præparationis ad Sabbatum, quia in illa præparabantur neceſſaria ad Sabbatum. Quia(vt ſuprà diximus) licèt in aliis feſtis liceret neceſſaria ad victum præparare:non tamen in Sabbato. Vnde exod.35.etiã ſuccendere ignem prohibitũ erat, *Exod.35.& 16.* & ideo die ante Sabbatum omnia ita præparabant Iudæi vt in Sabbato omnino vacare poſſent, vt colli- B gitur Exod. 16. vbi die ſexta præcipiuntur colligere cibos duplices.Vbi Origen.hom.7.notat , hinc diem *Orig.* illam ſextam hebdomadæ vocatã eſſe *paraſceuẽ*.Quod non obſcurè colligitur ex Marco cap.15.dicente,*Erat* *Marc.15. Paraſceue Paſcha quid.* *paraſceue,quod eſt ante Sabbatum*:non ergo vocatur *paraſceue*,quia eſſet præparatio ad Paſcha:ſed quia communi nomine dies illa ita vocabatur. Et eodẽ ſẽſu dixit Mat.c.27.*Altera autem die,quæ eſt poſt paraſceuẽ*,qua *Matth.27.* circumloquutione,explicat diem Sabbati, & abſolutè vocat *paraſceuem* , planè indicans hoc nomine abſolutè dicto ſolitam eſſe ſignificari feriam ſextam. Et idem colligitur ex Luc. 23. dicente, *Erat paraſceue* *Luc.23.* *& Sabbatum illuceſcebat.* Et confirmatur , quia ad diem Paſchæ nulla præparatio fiebat:quia (vt diximus) in C eo poterant cibi præparari; ergo ſine fundamento dicitur diem illum vocari præparationem ad Paſcha. Confirmatur tandem ex Ioſepho lib.16. Antiq. c.10. *Ioſeph.* vbi refert Auguſti reſcriptum, vbi hęc verba habentur:*Neque cogi Iudæos ad præſtandum vadimonia Sabbato, aut pridie Sabbatorum,poſt horam nonam in paraſceue.* Vbi apertè vox illa,*paraſceue* , feriam ſextam ſignificat , quæ interdum etiam in antiquis canonibus Eccleſiæ retinetur,vt videre licet in can. 62. Apoſtolorum,& apud Clem.lib.7.Conſt.c.24. *Clem. Pap.*

Sed contra.Nã Aug.tract.120.in Ioan.dicit, *Acceleratã fuiſſe à Iudæis ſepulturã Chriſti , ne aduesperaſceret,* *Obiectio. Auguſt.* *quãdo iam propter paraſceuẽ,quã cœnam puram appellant, facere tale aliquid non licebat.*Et ſimilia habet Beda Ioã. *Beda.* 19.Sentiunt ergo Iudæos cœnaturos fuiſſe illa nocte D cœnã purã,& ideo Chriſti ſepulturã maturaſſe: cœna autẽ pura nõ videtur dici poſſe niſi cœna agni. De hoc teſtimonio Aug.atq; de cœna pura multa cõmẽtatur Cæſar Baron.in ſuis annalibus,ann.34.ac reprehendit *Caſ. Baron. 1.Cor.5. Auguſt. Reſponſ. Cœna pura quid.* eos, qui nomine *cœnæ puræ* cenſent appellari ſolitam quãlibet feriã ſextam,ſeu diem *paraſceues* , quia nulla ratio reddi poteſt huiuſmodi generalis appellationis. Vnde exiſtimat cœnam Paſchalem intelligi nomine cœnæ puræ propter azymos panes,qui puritatem & ſynceritatem ſignificabãt,1.ad Corinth. 5. Atque ita tandem fatetur Auguſtinum illum loco fauere cõtrarię ſententiæ aſſerenti Iudæos nondum cœnaſſe Paſcha quãdo Chriſtus mortuus eſt. Et confirmat ex eodem Aug.tract. 117. in Ioan. & lib.3.de conſenſu E- E uang.c.13. vbi *paraſceue Paſchæ* interpretari videtur, fuiſſe præparationem ad Paſcha. Sed quidquid ſit de aliis locis:tamẽ(quod ad cœnam puram attinet) probabilius exiſtimo , non diem paſchatis fuiſſe appellatum propter cœnã agni:ſed quãlibet diem paſceues, ſeu feriæ ſextæ,Aug.n.nõ dicit cœnam agni , nec paraſceuem Paſchæ vocatũ eſſe *cœnam puram*: ſed abſolutè *paraſceuẽ*:& eodem modo loquitur Beda. Et ex- *Beda. Iren.* preſsè Iren.lib.1.cõt.hęreſ.c.10.dicit diẽ appellari *cœnã purã*:& lib.5.c.3.*Paraſceue*(inquit)*quia dicitur cœna pura,id eſt,feria ſexta.* Cur autem feria ſexta ita ſit appellata,mihi nõ ſatis cõſtat.Probabile verò eſt ſolitos fuiſſe Iudæos in nocte feriæ ſextæ propter Sabbati

feſti

feſtiuitatem, ſolemnem aliquam cœnam inſtituere. A Conſtat enim ex Tertul.lib.5.contra Mar.c.4.Iudæos inter alias feſtiuitates annumerare cœnas puras, quas ibi à ieiuniis diſtinguit. Et hactenus de fundamentis allatis pro prima ſententia.

Reſponſio ad argumẽta ſecundæ ſententiæ. In fundamentis ſecundæ ſententiæ illa occurrunt exponenda teſtimonia, primum eſt illud Matt.29. *Nõ in die feſto.* Ad quod primum dicẽdum eſt cum Chryſ. *Matth.29. Chryſoſt.* hom.80.in Matth.eos, qui hoc dicebant, non pietatis cauſa fuiſſe permotos, vt id dicerent, aut quia putarẽt id eſſe contra ſolennitatem diei feſti, ſed (vt ipſimet dixerunt) *Ne tumultus fieret in populo.* Deinde quamuis nonnulli ex illis hoc conſilium dederint: ſed aliorum certè ſententia præualuit, præſertim cùm Iudas vltro offerret ſeſe pollicitus Ieſum ſine tumultu ac rumore B *Rupert.* tradere. Quod ferè notauit Rupertus lib.3.in Oſeam, circa illa verba: *Quieuit paulùm ciuitas à commiſtione fermenti.* Imò veriſimile eſt, Iudæorum principes maiori ex parte ſtuduiſſe, obſtinatoque animo voluiſſe Chriſtum in die ſolemni Paſchæ interficere, quando ex omnibus regionibus congregati erant Iudæi Ieroſolymis, vt ſupplicium eſſet celebrius, ac notius. Quod diuina prouidentia in bonum conuertit: nam inde factum eſt, vt Chriſti innocentia, & veritas mortis, ac reſurrectionis eius neminem poſſet latere, niſi voluntariè excæcari voluiſſet.

Magnus dies Sabbati quid. Secundus locus explicandus eſt, de *magno die Sabbati,* qui (vt ibi notat Rupertus) non propterea ita eſt *Rupert.* appellatus, quòd eſſet primus azymorũ: ſed quia erat C Sabbatum Paſchale, & ſimul cum feſtiuitate Paſchæ coniungebatur azymorum obſeruatio; quod multum augebat diei ſolemnitatem: tum propter dictam cauſam, tum etiam, quia quando illud Sabbatum occurrebat proximè poſt primum diem azymorum, non poterant Iudæi, qui Ieroſolymam conuenerant, longum iter agere, vt ad propria redirent, & ita reddebatur ſolemnior ille dies Sabbati propter magnam populorum frequentiam. Adde præterea, quod Deut.21. *Deut.21.* præceptum erat, vt corpora eorum, qui ſupplicio afficiebantur, eodem die de patibulo deponerẽtur. Aliunde verò inſtabat iam veſpera, in qua Solennitas Sabbati incipiebat, & quia cum illa coniuncta erat feſtiuitas azymorum, ideo ſoliciti erant, ne cogerentur, aut D in die Sabbati corpora deponere, quod fortaſſe non licebat eis, maximè quando facilè præueniri poterat, vel ea per totum diem, in patibulis relinquere, quod & contra legem erat, & contra tanti diei ſolemnitatẽ.

Obiectio. Dices maior erat ſolemnitas primi diei azymorum, quam ſolemnitas Sabbati, etiam ſi in ſecundum azymorum incideret. Rurſus grauius erat corpora hominum in patibulis ponere, & interficere, quàm ibi iam poſita relinquere; ergo, hoc poſterius tanta ſolicitudine vitarunt Iudæi, multo magis prius. *Reſponſio.* Reſpondetur, quidquid ſit de antecedẽti, quod non caret dubitatione, quia dies Sabbati, quoad aliquas actiones & circũſtantias feſtiuior erat (vt ſuprà ex dictis colligi poteſt) negatur conſequentia. Quia non erat æqualis affectus E Iudæorum. Antequam enim Chriſtum interficerent, vehementi paſſione & affectu mortis eius impellebantur, & ideo nihil de feſti ſolemnitate curabant, dummodo mortem eius accelerarent: poſtquam verò deſiderium expleuerunt ſuum, neque amplius haberent, quod aduersùs Chriſtum machinarentur, religionem dieſque feſtiuitatem ſimulare voluerunt.

Dubium. Tertio loco exponendum eſt, quomodo in die feſto potuerunt fieri à Iudæis omnia, quæ de paſſione Chriſti Euangeliſtæ narrant. Et primum quidem de *Reſponſio.* Iudæis hoſtibus Chriſti dici poteſt, eis non fuiſſe prohibitum cauſam dicere in die feſto, & mortem procurare, ſed exequi: iuxta illud Ioan 18. *Nobis non licet in-* *Ioan.18.* *terficere quemquam,* quod dictum à Iudæis eſſe propter diem feſtum, ſuprà cum Cyril. Chryſ. & Aug. docuimus. *Cyril. Chryſ. Auguſt.* Supponebant ergo Iudæi ſibi licere petere in die feſto mortem Chriſti, quod faciebant, cùm eam exequi recuſarent, quia non licebat. Secundò dici poteſt eos actos eſſe incredibili odio & inuidia in Chriſtum, adeóque fuiſſe obcæcatos, vt exiſtimarent magnum ſe obſequium præſtare Deo, interficiendo eum, quem Deo blaſphemum & genti ſuæ valde pernicioſum iudicabant: aliunde verò timebant populi tumultum, quia ſciebant eum habere plures diſcipulos à quibus diligebatur, verebantur denique ne aliqua ratione elaberetur è manibus, ſicut aliàs ſæpe fecerat, & ideo nacta opportunitate, eam neque breuiſſimo tempore differre voluerunt. Cuius voluntatis nonnulla ſigna prius dederant. Nam Ioan 7. in die feſtiuitatis Scenopegiæ voluerunt eum comprehendere, idémque tentarunt poſtea in die magno, ſeu octauo feſtiuitatis. Et *Ioan.7.&10.* Ioan.10. in alio die feſto eum lapidare tentarunt, vbi iam non tantùm procurare, ſed exequi mortem eius volebant in die feſto, ſicut Num.25. transgreſſor Sabbati eodem die lapidatus eſt. *Num.25.*

Dubium. Deinde de mulieribus, vel aliis perſonis, quæ ex pietate Chriſti corpus eodem die ſepulturæ mandarunt, *Reſponſio.* reſpõdetur facilè ea opera non fuiſſe ſeruilia ſed charitatis, & pietatis, & ideo nõ fuiſſe prohibita in illo die (vt ſuprà probatum eſt;) ſecus verò erat de die Sabbati, in quo non ſeruilia opera, ſed ſimpliciter opera prohibebantur, vt patet Exod.16.20. & in ſequentib. *Exod.16.&20.* Quod abſolutè de omnibus operibus Iudæi intelligebant, & ſaltem intelligi de laborioſis poteſt, quorum magna neceſſitas occurrebat, ſeu quæ ſine incommodo differri aut præueniri non poterant. Denique quod de mulieribus additur, quæ præparauerũt aromata, vt *Aromata ad vngendum Chriſti corpus mulieres quãdo parauerint* Chriſtum iam ſepultum vngerent, quamuis eandem poſſit admittere reſponſionem: probabile tamen eſt eas nõ id feciſſe eodem die, quo mortuus eſt Chriſtus, ſed die ſequenti poſt occaſum ſolis finita iam Sabbati feſtiuitate. Marcus enim c.16. expreſsè dicit: *Et cùm* *Mar.16.* *tranſiſſet Sabbatum, Maria Magdalena, & Maria Iacobi, & Saloma emerunt aromata, vt venientes vngerent Ieſum.* Vnde quod Luc.ait c.23. *Et reuertentes parauerunt aro-* *Luc.23.* *mata, & vnguenta, & Sabbato quidem ſiluerunt ſecundum mandatum,* vel intelligendum eſt per anticipationem vt (exponit Innocent.III.lib.4.de myſt.Miſſæ, c.4. vel *Innoc.III.* certè intelligi poteſt, quædam paraſſe illo die Veneris antequã ſol occideret, & Sabbatũ inciperet, quę domi habebãt vel ad manũ facilè habere poterãt: plura verò emiſſe poſtea die ſequẽti finita Sabbati feſtiuitate.

SECTIO V.

Qua die hebdomadæ: & menſis Chriſtus Dominus fuerit mortuus.

Dubitatio hæc facilè poteſt ex dictis in præcedenti ſectione definiri. Nã quod attinet ad priorem partem, ex dictis planè ſequitur, Chriſtum mortuum eſſe feria ſexta, hoc eſt, die Veneris, quod apertè *Feria ſexta Chriſtus moritur.* conſtat ex Euangelio. Dicitur enim Matth. 27. Chri- *Matt.27.* ſtus crucifixus & ſepultus *in die paraſceues,* & Marc.c. *Marc.15.* 15 addidit, *Quod eſt ante Sabbatum.* Et Luc.c.23. *Erat* *Luc.23.* (inquit) *Paraſceues, & Sabbatum illuceſcebat,* loquitur autem de die & hora ſepulturæ Chriſti, dicit autem illuxiſſe Sabbatum, quia erat prope occaſum ſolis, in cuius crepuſculo Sabbati feſtiuitas incipiebat. Deniq; Ioan.cap.19. dicit depoſitum fuiſſe Chriſtum de cruce *Ioan.c.19.* eodem die, quo ſepultus eſt, ne in cruce Sabbato maneret: conſtat ergo crucifixum eſſe die Veneris. Quod enim quidam exponere conati ſunt *Sabbatum,* ibi non ſignificare propriè & in rigore ſeptimam diẽ hebdomadæ, ſed paſchæ feſtiuitatem, inauditũ eſt, & omnino falſum, atque contra propriam ſignificationẽ *Paraſceues, & Sabbati:* & procedit ex falſo fundamento, ſcil. diẽ proximum poſt mortem Chriſti fuiſſe feſtum

Dies veneris in Eccleſia cur venerabilis ac celebris. Auguſt. Hieron. Clem.Pap. Clem.Alex. Ignat. Origen. Epiph. Tertul. Auguſt.

Paſchæ. Repugnat denique communi ſenſui, & traditioni Eccleſiæ, quæ ſextum diem hebdomadæ specialiter veneratur, ac celebrat, eo quòd Chriſtus Dominus in eo ſit mortuus, vt tradidit etiam Aug. libr. 4. de Trinit. c. 5. & ep. 119. ad Ianuar. c. 13. 14. & 15. quæ etiam habetur inter epiſt. Hier. to. 9. Et eandem ob cauſam ab initio Eccleſiæ obſeruatũ eſt, vt fideles eo die à carnib. abſtinerent, vt conſtat ex Clem. lib. 5. Conſt. c. vlt. & libr. 7. c. 22. aliàs 24. & Ignat. ep. 8. ad Philipp. iuxta finem, Clem. Alex. lib. 7. ſtrom. ſatis poſt mediũ, Orig. hom. 10. in Leuit. circ. finem, Epiph. hæreſ. 25. & in Ancorato Tertul. contra Pſychicos, c. 1. & 9. Aug. epiſt. 86. ad Caſulanum. Qui addunt etiam feria quarta ſolitum eſſe ſeruari ieiunium, quia in ea coactum eſt Concilium, in quo de morte Chriſti definitum eſt. B Propterq; Beda de ratione computi, c. 17. & lib. de ratione temporum, c. 45. *Nulli* (inquit) *Catholico dubitare licet Chriſtum feria ſexta fuiſſe occiſum.* Et ad id prodeſt congruentia ex Iren. lib. 5. contra hæreſ. c. 23. Quia decuit Chriſtum eadem mori die, qua homo creatus eſt, quia pro illo redimendo ac veluti recreando moriebatur: cõſtat autem ſexta die hominem fuiſſe creatum: imò arbitrãtur multi eodem die peccaſſe, de quo aliàs. Contra hanc autem veritatem occurrebat difficultas de die Pentecoſtes, ſeu aduentus Spiritus ſancti, quomodo potuerit eſſe Dominica dies, ſi Chriſtus feria ſexta mortuus eſt: ſed hanc tractabimus commodiùs infrà agentes de die reſurrectionis.

Beda. Iren.

Circa poſteriorem partem quæſtionis, non eſt ſermo de lunari menſe. Iam enim diximus Chriſtum in primo menſe, quem luna confecit poſt æquinoctium vernale die illius quinta decima fuiſſe crucifixum, ſed eſt ſermo de menſe ſolari. Et ratio dubij eſt. Quia primus mẽſis lunaris partim in Martium, partim incidit in Aprilem, & interdum plures dies vnius menſis, interdum verò plures alterius complectitur, & ideo res dubia eſt, an in Martio, vel in Aprili, & quotodie alterutrius menſis Chriſtus obierit. Vnde quidam dixerunt Chriſtum mortuũ eſſe in menſe Aprili, alij in die 16. (vt refert Marcell. Frãcolin. lib. de horis canonicis, c. 74. alij in die ſecũdo, alij verò in die tertio, quæ ſententia à multis recẽtioribus probatur. Quia rectè ſubducta ratione per tabulas Regis Alphõſi, & per computationem Eccleſiaſticam ex aureo numero, & literis Eccleſiaſticis anno trigeſimo quarto ętatis Chriſti, & per aliquot annos ante & poſt illum, dies decimæ quintæ lunæ non incidit in feriam ſextam hebdomadæ, neque in menſe Martio: repetitur autem incidiſſe in prædictum diem Aprilis. Ita Abulenſ. 2. parte defenſorij, c. 13. & Ioan. Lucidus lib. de vero die paſſionis Chriſti, cap. 9. & 12. Alij verò dixerunt Chriſtum eſſe mortuum in menſe Martio. Sed inter eos eſt magna varietas in aſſignando die, vt Beda etiam attigit lib. de ratione tẽporum, c. 59. vbi ait quoſdã ſenſiſſe Chriſtũ eſſe mortuum vigeſima ſexta die Martij, in quam ſententiam poteſt citari Epiph. lib. 4. c. 10. iuxta communem lectionem quæ habet, ſeptimo Calendas Aprilis Chriſtum fuiſſe mortuum, quam etiam ſequitur Onuphrius in Chronico, anno Chriſti trigeſimo quarto. Alij dixerunt Chriſtum mortuum fuiſſe trigeſima die Martij: alij è contrario in die ſeptima: alij in 18. vt refert Epiph. hæreſ. 50. vbi ipſe dicit fuiſſe in vigeſima ſecunda. Anſelm. verò ſuper Matth. c. 27. affirmant in vigeſima prima. Alij referunt Theophilum Cæſariẽſem aſſerentem mortuum fuiſſe in 24. vt colligitur ex Beda lib. de æquinoctio vernali, in fine, vbi ex eodem Theophilo, cum concilio ſub ſigno illo congregato, refert Chriſtum reſurrexiſſe ſeptimo Calendas Aprilis, hoc eſt vigeſima ſexta die Martij, vnde fit mortuũ eſſe die vigeſimo quarto, ſeu nono Calendas Aprilis. Vnde quod ibi dicitur iuxta hanc ſententiam Chriſtũ A eſſe paſſum ab vndecimo Calendarum Aprilis, hoc eſt, die vigeſima ſecunda Martij, intelligendum videtur, non quòd eo die fuerit comprehenſus, ſed quia eo die in concilio definitum eſt à Iudæis, vt Chriſtus moreretur. Aliàs ſi Chriſtus vndecimo Calendas fuiſſet comprehenſus ſequenti die, id eſt, decimo Calendas fuiſſet mortuus, vnde ſi non reſurrexiſſet niſi ſeptimo Calendas, duobus diebus integris iacuiſſet in ſepulchro, quod fidei repugnat, vt inferiùs oſtendemus.

Marc. Franc. Abulenſ. Ioan. Luc. Beda. Epiph. Onuphr. Anſelm. Theo. Cæſ.

Sed interpretatio durior videri aliquantulum poteſt, quia ibi dicitur Chriſtus paſſus ab vndecimo Calendarum Aprilis, quia ea nocte à Iudæis traditus eſt, Et ideo potiùs dicendum videtur mendoſos eſſe codices, in quibus legitur ſeptimo Calendas reſurrexiſſe: B nã legendũ eſt, octauo Calendas, vt emendatiores codices habent, & vt ex antecedẽtibus: & ſequentib. facile poteſt quiſq; coniicere. Quia ſolùm tres dies ibi numerãtur ab initio paſſionis vſque ad reſurrectionẽ.

Iuxta hanc ergo veram lectionem, & interpretationem, ex ſententia huius authoris, & Concilij cum eo congregati die vigeſima tertia Martij mortuus eſt Chriſtus: & ita refert, & ſequitur hanc ſententiam Theoph. idem Beda lib. de ratione temporum, c. 65. & idem colligitur ex c. 45. & 59. Ex quibus locis etiam conſtat olim Eccleſias Galliæ ſequutas fuiſſe hãc opinionem. Quæ fuit etiam ſententia nonnullorum Patrum, Euſeb. Cæſar. vt eſt apud Turrian. lib 5. Conſtitutionum Apoſtolicarum, cap. 16. & Lactantij libr. 4. C diuinarum inſtitut. c. 16. Nam licèt in quibuſdam codicibus legatur, Chriſtum mortuum eſſe ante ſeptimã diem Calendarum Aprilis, tamen emendatiores habent ante diem decimum, id eſt, decima die ante Calendas Aprilis, quæ eſt vigeſima tertia Martij Et eandem ſequitur Anſelm. lib. 2. de imagine mundi, cap. 7.

Beda. Euſeb. Cæſar. Turrian. Lactan. Anſelm.

Vltima denique ſententia frequentiùs recepta & vſitata eſt, Chriſtum mortuũ eſſe die vigeſima quinta Martij. Hanc (vt inquit Beda libr. de oratione temp. c. 28. & 45. plures Eccleſiæ magiſtri, & Doctores Eccleſiaſtici tradiderunt. Inter quos eſt Aug. lib. 4. de Trin. c. 5. & 18. de Ciuit. c. vlt. & lib. 83. quæſt. q. 56. Chryſ. ſer. quodam de natiuit. Ioan. Baptiſtæ. Tertull. lib. contra Iudæos, c. 8. quam ſequuntur D. Th. ſuper Ioan. c. 2. D Anton. Plat. Vſuard. & alij.

Beda. Auguſt. Chryſ. Tertul. D. Thom. Anton. Platina. Vſuard.

Inter quas ſententias nullum conſtans iudicium ferre poſſumus, quia pendet vel ex humana hiſtoria, vel ex tabulis aſtronomicis, & in vtroque eſt ſumma varietas, & ita res eſt incerta. Quare conſultius eſt vel iudicium differre, vel cum vltima, vtpote, communiore magiſque recepta ſententia loqui.

SECTIO VII.

Qua hora Chriſtus Dominus paſſus ſit, ac mortuus.

E HÆc ſola quæſtio ſupereſſe videtur, quæ ad hanc temporis circumſtãtiam plenè explicandã pertineat. In qua primùm inquiri poteſt, qua hora Chriſtus Dominus comprehenſus fuerit. Deinde qua hora cruci affixus, quáve mortuus. Reliquum enim temporis ſpatium, quod in aliis paſſionibus eius myſteriis poſitum eſt, ſatis ex Euangeliſtis & ex hactenus tractatis tractandiſque conſtabit.

Quota noctis hora comprehenſus ſit Chriſtus. Chryſ.

Ex tribus autem quæſtionibus tractatis, prima facilè expediri poteſt. Quia cùm Euangeliſtæ nihil expreſsè dicant, cõiectura ſolùm vti poſſumus ex iis quę ipſi referunt. Quibus rectè perpenſis, ac conſideratis veriſimilis videtur ſententia, quæ ex Chryſoſtomo colligitur homil. 84. in Matth. & 72. in Ioann. Chriſtum comprehenſum eſſe hora noctis intempeſta,

vna

vna fortaſſe, vel altera hora ante noctis dimidiũ. Quia poſt ſolis occaſum Chriſtus cũ diſcipulis ad celebrãdam legalem cœnam diſcubuit, iuxta illud Luc. 22. *Facta hora, diſcubuit*, cùm nec anticipare debuerit tẽpus à lege præſcriptum, neque exequutionem eius differre. Poſt cœnam autem agni diſcipulorũ pedes lauit; poſtea ſacramentum Euchariſtię inſtituit, deinde cænam vſualem, & communem cum diſcipulis manducauit, ac poſtea longum ſermonem quem Euangeliſta Ioannes refert, cũ eis habuit, ac tandem *hymno dicto exiuit in montem Oliueti*. Quæ omnia non potuerunt certè paucioribus, quàm tribus, vel fortaſſe etiam quatuor horis perfici. Rurſus in itinere vſque ad hortum aliquid temporis cõſumptum eſt: orando autem in horto videtur integram feciſſe horam, antequam primò ad diſcipulos reuerteretur, eóſque dormientes inueniret. Nam eis tunc dixit, *Sic non potuiſtis vnà hora vigilare mecum?* & tamen poſtea rediit, & orauit ſecundò & tertiò; ergo cum poſt hęc omnia comprehenſus ſit, vt rectè coniectamus ſumma nocte fuiſſe comprehenſum: vnde cum Auguſt. ait libr. 3. de conſ. Euang. c. 13. adhuc noctis primas partes fuiſſe, quando Chriſtus à Iudæis apprehenſus eſt, exponendus eſt, per primas partes noctis intellexiſſe eas quæ mediam noctẽ antecedunt. Quod etiam colligi poteſt ex probatione, quam ſubiungit, ſcilicet quia quando Chriſtus ad domum Annæ peruenit, nondum gallus cantauerat; inde enim ſolùm colligi poteſt nõdum fuiſſe mediam noctem, vnde Chryſ. ſuprà tractans verba Chriſti; *Nõ cantabit gallus*, &c. colligit ex illis verbis galli cantum non longè abfuiſſe ab illa hora. *Quia iam* (inquit) *ſecunda vigilia agebatur*. Quod verò Gab. lect. 13. in Can. dicit, Chriſti paſſionem, quantum ad violentum ab extrinſeco illatum hora noctis tertia incepiſſe, in qua Iudæi violentas manus in Dominum iniecerunt, non eſt ab hac ſententia alienum. Nam hora tertia comprehendebat totam ſecundam vigiliam noctis: nam prima durabat per tres primas horas noctis ſecundùm noſtram computationem: ſecunda verò protendebatur à fine primæ vigiliæ vſque ad mediam noctem, & tota illa dicebatur *hora tertia*, ſeu, *ſecunda vigilia*. in cuius dimidio tempore, ſeu circa finem eius comprehenſus eſt Dominus.

Luc. 22. Matth. 26. Auguſt. Chryſoſt. Gab.

Dubium. In ſecundo puncto grauior eſt difficultas propter apparentem contradictionem, quæ in Euangeliſtis eſſe videtur. Ioan. enim c. 19. planè indicat Chriſtũ fuiſſe crucifixum hora ſexta. Dicit enim horam quando Pilatus ſedit pro tribunali, vt ſentẽtiam mortis in Chriſtum diceret, fuiſſe quaſi ſextam: vnde colligere licet, quãdo crucifixus eſt, fuiſſe iam horam ſextam. Quod etiam ex Matth. colligi poteſt: nam cap. 27. dicit, *A ſexta hora tenebræ factæ ſunt ſuper vniuerſam terram, vſq; ad horam nonam*, & illa expleta ſtatim ferè mortuum eſſe Chriſtum. Luc. verò ait, *Erat hora ferè ſexta, & tenebræ factæ ſunt*. In contrarium verò eſt, quia Mar. cap. 15. expreſsè dicit, *Erat autem hora tertia, & crucifixerũt eum*, & tamen poſtea ſubdit, hora ſexta factas eſſe tenebras. Quæ diuerſitas in narratione Euangeliorum tam aperta contradictio nonnullis viſa eſt, vt dixerint alterius Euangeliſtæ codicem eſſe mendoſum. Quia ſigna (inquiunt) quibus numerus ternarius, vel ſenarius Græcè ſcribuntur, ſimillima ſunt, & ita facilè potuit vnum pro alio tranſcribi. Quam ſententiam ita indefinitè retulit D. Thom. ſup q. 46. ar. 9. ad 2. & neque illam reprehendit, neque declarat, in quo Euangeliſtarum mendum accideret, tamen in commentariis Hieronymi ſuper Pſal. 77. legimus textum Marci fuiſſe corruptum. Quam ſententiã ſequuti ſunt Caiet. Mar. 15. Sixt. lib. 6. Bib. annot. 131. & Can. lib. 2. de locis, c. 18. ad 5 qui falsò eandem opinionem Theoph. attribuit. Hic enim author Marc. 15. ſimpliciter affir- A mat Chriſtum crucifixum eſſe hora tertia, & Ioan. 19. idem confirmans potiùs in aliam ſententiam inclinat quòd error acciderit in Euangelio Ioannis, vt pro *tertia*, *ſexta* ſit poſitum, quamuis Theoph. ſolùm referendo procedat. Neutra tamen harum euaſionum eſt à nobis admittenda. Primò, quia ſi hoc modo licet ſine alio fundamento Scripturam corrigere, nihil erit firmum. Secundò, & maximè, quia in nullis codicibus nec Græcis, nec Latinis eſt vlla diuerſitas lectionis in Marco, vel in Ioanne, vt Eraſmus & alij expoſitores fatentur, & conſtat ex Auguſtino infrà citando, Beda, & aliis expoſitoribus Euangeliorum. Atque idẽ fuiſſe ab initio naſcentis Eccleſiæ inde licet conijcere, quoniam ex antiquiſſimis Patribus, quidam dicunt Chri- B ſtum crucifixum hora tertia, vt Teleſphorus in epiſtola decretali, & habetur in cap. *Nocte ſancta*, de conſec. d. 1. & apud Burchardum lib. 3. decreti, c. 63. Ambr. in hymno qui in Eccleſia Mediolanenſi ſic canitur,

Marc. 27. Luc. 23. Mar. 15. D. Thom. Hieron. Caiet. Sixt. Sen. Canus. Theoph. Eraſm. Auguſt. Theoph. Beda. Teleſph. Pap. Ambr.

Iam ſurgit hora tertia,
Qua Chriſtus aſcendit crucem.

Et Cyrillus Ieroſolymitan. cat. 13. *Crucifixus* (inquit) *hora tertia*, Hieronymus in Marc. (ſi tamen ipſe eſt author) qui etiam id cõfirmat. Poſtquam enim Chriſtus cruci affixus eſt, illudebatur à prætereuntibus, qui capita mouebant, quod non potuit accidere poſt horam ſextam, quãdo tenebræ terram ſuffuderãt. Ergo oportuit antea, ſcilicet hora tertia fuiſſe crucifixum. Alij verò dixerunt fuiſſe crucifixum hora ſexta, vt Clemẽs C lib. 5. Conſt. cap. 13. aliàs 16. & lib. 4. capit. 34. aliàs 40. Ignatius epiſt. 2. ad Trallianos. Cyprian. lib. de oratione Dominica. Iſidorus lib. 1. de Eccleſiaſticis, cap. 19. Athan. lib. de Virginit. *Sexta hora* (inquit) *celebrato preces cum Pſalmis, quoniam hac hora filius Dei ſublatus eſt in cruce*. Quæ diuerſitas inter ſanctos Patres, quamuis rei difficultatem augeat, tamen apertè oſtendit eos ita legiſſe codices Euangeliorũ ſicut nos legimus.

Cyr. Ieroſ. Hieron. Clem. Pap. Ignat. Cyprian. Iſidor. Athanaſ.

Addo præterea ſine fundamẽto dici hunc errorem accidiſſe propter ſimilitudinem, & facilem mutationem ſignorum numeralium: tum quia neque inter ea ſigna eſt tanta ſimilitudo, vt facilè mutari potuerint: tum etiam, quia non conſtat eas voces ſcriptas fuiſſe D ſignis numeralibus, & non potiùs propriis literis, ac vocibus vt nunc in Græcis codicibus habẽtur. Sit ergo certum, contextum Euangeliorum non eſſe mutandum nec corrigendum. Quo poſito duo videnda ſunt: primũ quomodo res ipſa ſe habeat: deinde verò quomodo Euangeliſtæ ſint in concordiam redigendi.

Dicendum eſt igitur, Chriſtum Dominum fuiſſe crucifixum in meridie, vel propè, ſeu quod idẽ eſt hora ſexta diei, vel circa illam. Hanc concluſionẽ in primis probat textus Ioannis, cuius veritas nulla alia ratione poteſt defendi, aut conſiſtere, vt videbimus. Secundò, eandem concluſionem probãt teſtimonia Patrum ſuprà allata, & communis ſenſus, ac traditio Eccleſiæ, quæ habet Chriſtum ante mortem tribus horis E in cruce pependiſſe: conſtat autem mortuum eſſe hora nona, vnde fit crucifixum eſſe in ſexta. Tertiò id poteſt explicari ex diſcurſu paſſionis Chriſti. Referunt enim Euangeliſtæ, Iudæos ſummo mane, id eſt, prima hora illius conſilium iniiſſe, atque in illud Chriſtum adduxiſſe, eúmque iterũ examinaſſe an eſſet Chriſtus, ac poſtea deduxiſſe eum ligatum ad Pilatum; vbi primùm facta eſt accuſatio Iudæorum, & variæ interrogationes, ac reſponſiones inter eos ad Pilatum, & inter Pilatum, & Chriſtum, quæ omnia ſi rectè penſentur plus quàm primam diei horam integrã requirunt. Deinde miſſus eſt Chriſtus ad Herodem, apud quem iterum accuſatur ab Scribis & illuditur ab Herode cum exercitu, & veſte alba induitur, & ad Pilatum remittitur, in quibus neceſſe fuit aliam horam, ſcilicet ſecundam diei conſumi. Poſtea inſtruitur

Hora ſexta in meridie crucifixus eſt Chriſtus.

noua

noua accuſatio,& examinatio cauſæ,apud Pilatũ, varij ſermones,& colloquia vltro citróque miſcētur,datúrque Iudęis optio,vtrùm vellent liberari,Barrabáne, an Chriſtum,& principes perſuaſerunt populo,vt peterent Barrabam,& tunc primum apertè clamauerũt de Chriſto, *Crucifigatur*. Atque ita in officio de cruce Chriſti à Pio V.probato,ſic dicitur:

Of.Pij V.

Crucifige clamitant hora tertiarum.

Circumferuntur etiam verſiculi quidam de horis Eccleſiaſticis,ab omnibus recepti in hunc modum:

Prima replet ſputis,cauſam dat tertia mortis.

Hæc ergo omnia in tertia hora facta ſunt;& vel tota vel magna pars eius in his elapſa eſt.

Poſt illam verò acclamationem Iudæorũ Chriſtus Dominus flagellatus eſt, & poſtea iterũ ductus à cohorte in prætoriũ,& exutus propriis veſtibus,& chlamyde coccinea circumdatus,& ſpinis coronatus, & à militibus variis modis illuſus. Quæ certè omnia non potuerunt breuiori tempore, quam tota hora quarta expedire. Poſtea à Pilato populis oſtenditur, quando Iudæi iterum clamauerunt, *Tolle, tolle,crucifige eum*, & illud:*ſecundùm legem noſtram debet mori; quia filium Dei ſe fecit.*Quo audito Pilatus *magis timuit*; atque iterum Chriſtum ſecum introduxit,longúmque cum illo ſermonem habuit, rediitque poſt ad populum cupiens liberare eum, & poſt nonnullas interrogationes, ac reſponſiones, tandem ſententiam mortis in eum tulit hora quaſi ſexta(vt Ioan.dixit) quia ſi rerũ ſeries ſpectetur,neceſſe eſt, vt minimum horam quintam tunc fuiſſe trãſactam,vel inſtaſſe finem eius. Deinde ſuſceperunt Ieſum,& iterum illuſerunt, & exuerunt chlamyde,& propriis veſtibus induerunt, atque in caluariæ locum adduxerunt, angariauerúntq; in via Simonem Cyrenenſem, & Chriſtus orationem habuit ad mulieres. Quæ omnia iter retardabant, ac tandem peruentum eſt ad locum Caluariæ, vbi priùs obtulerunt ei myrrhatum vinum, quod eſt ſignum aliquantulũ quieuiſſe prius,quàm eum crucifigerēt. Non potuit ergo in his omnibus non inſumi alia integra hora:ergo non potuit Chriſtus ante ſextam horam, vel prope illam crucifigi.Nam quæ acta legimus illo die, nõ potuerũt paucioribus quàm ſex horis abſolui omnia.

Ioan.19.

Teſtimonij Mar. 15. de hora crucifixionis Chriſti. 1.Expoſitio. Aug. Pſal.63.

Supereſt ergo,vt ſecundo loco concordiam Euangeliorum exponamus.In quo primò occurrit difficilis locus Marci ſuprà citatus. In cuius expoſitione plurimum laborauit Aug.lib.3.de conſenſ.Euang. c. 13. & tractat.117.in Ioan.& in lib.65.quæſtion.15.& in lib. q.noui & veteris Teſtamenti,q.65.& ſup.Pſ.63.circa illud,*Exacuerunt vt gladium linguas ſuas.* Qui duas excogitauit expoſitiones. Prima eſt, vt locus Marci ad literam intelligatur (vt ſonat) ſcilicet Chriſtum verè fuiſſe cruci affixũ hora diei tertia:locum autem Ioannis non eſſe intelligendum de ſexta hora diei: ſed de ſexta hora paraſceues Paſchæ, quoniam Ioannes ita inquit, *Erat autem paraſceue Paſchæ hora quaſi ſexta*:per Paſcha autem putat eſſe intelligendum ipſum Chriſtum,ſeu immolationem eius in cruce,quæ præparari (inquit)incepit hora nona noctis, à cuius initio computando vſq; ad tertiam horam diei,ſex præterlabuntur horæ.Erat ergo hora ſexta non diei, ſed præparationis veræ Paſchæ.Hæc verò expoſitio, nec ipſi Auguſtino admodum placet,nec probari vllo modo poteſt.Primò,quia quod de textu Marci dicitur,iuxta dicta non poteſt conſiſtere. Oſtenſum eſt enim Chriſtũ non potuiſſe crucifigi hora tertia diei computando durationem horarum,vt nos computamus, & ſumēdo earum initium à principio diei. Secundò, quia expoſitio Ioannis eſt nimis violenta, & metaphorica:tũ quia nomen Paſchæ in propria ſignificatione id non ſignificat,neque Euangeliſtæ vnquam eo ſenſu vtuntur ea voce:tum etiam, quia modus ille computandi

A & numerãdi horas nunquam eſt vſitatus:tum deniq;, quia gratis dicitur præparationem mortis Chriſti incepiſſe ab hora nona noctis. Nã ſi aliquod initiũ eius aſſignari poteſt,nõ poteſt eſſe aliud, niſi comprehenſio Chriſti,quæ non incepit hora nona noctis, neque multo poſt illam(vt quidam ſcribũt)ſed potiùs multo ante illam, quia hora nona noctis iuxta hanc computationem eſt tertia poſt dimidiam noctem iuxta noſtram computationem. Quia ab hora nona vſque ad diem tantùm ſuperſunt tres horæ noſtræ,vt Aug. etiã ſupponit:oſtendimus autem ſupra Chriſtum ante mediam noctem fuiſſe comprehenſum.

2.Expoſitio. Auguſt.

Secunda expoſitio Aug. eſt, Ioannem eſſe intelligendum ad literam,vt ſonat.Marcum verò loquutum B fuiſſe de crucifixione,non quando re ipſa facta eſt, in monte Caluariæ:ſed quando facta eſt à Iudæis, quantum in illis fuit,quando ſcilicet clamauerunt,*Crucifige crucifige eum.* Quod factũ eſſe hora tertia ſuprà declaratum eſt,ac probatum. Hanc expoſitionem ſequitur Innoc.lib.5.de myſt.Miſſæ,c.9.& D.Th.ſuprà vtramque expoſitionem Aug referens, huic magis adhærere videtur,ſicut & Bed in Ioan. & clariùs in Marcum vbi Theoph. eandem referens expoſitionem non improbat. Nihilominus tamen probari nullo modo poteſt.Primò,quia propter ſolam petitionem,aut acclamationem Iudæorum,non poteſt propriè ac verè dici Iudæos crucifixiſſe Chriſtum hora tertia, alioqui etiã dici poſſet,eum interfeciſſe ſummo mane, quando in C ſuo Conſilio ſententiam tulerunt, dicentes, *Reus eſt mortis*, imò idem dici poſſet in feria quarta, quando eandem ſentētiam in alio conſilio dixerũt.Eo vel maximè, quòd decretum vel petitio Iudæorum non erat cauſa efficax nec ſufficiēs crucifixionis Chriſti, donec Pilatus ſententiam diceret; ergo non ſolùm propriè, verùm etiam neque impropria,& metaphorica ſignificatione dici poteſt Chriſtus crucifixus hora tertia propter ſolam petitionem Iudæorum,cùm nõdũ Pilatus protuliſſet ſententiam, vſque ad horam ſaltem quintam, vt viſum eſt. Reſponderi poteſt, quamuis Pilatus non protulerit ſententiã hora tertia,ſedēs pro tribunali & authoritate iudiciaria: tamen tunc incepiſſe oſtendere Iudæis voluntatem conſentiendi pe- D titioni eorum.Cuius ſignum eſt quia ſtatim præcepit, eum flagellari, quæ erat veluti diſpoſitio quædam ad crucifixionem,iuxta legem Romanorum,(vt in ſuperioribus tractatũ eſt:ergo ex tunc habuit animum illũ crucifigēdi,ſi non poſſet aliter ſatisfacere Iudæis.Propter quam fortaſſe cauſam Clem.& Ignat.locis paulo antè citatis dicunt hora tertia ſentētiam mortis latam eſſe in Chriſtum.Et Athanaſ.d.lib. de virginitate dicit hora tertia adductum eſſe lignẽ crucis. Sed hæc in primis incerta ſunt.Nam potiùs(quantum ex Euãgelio coniici poteſt)Pilatus erat eo tempore anceps & dubius,cupiebatque eripere Ieſum à morte,atq;eo animo illum verberari iuſſit.Deinde vt ea omnia concedamus,non ſatis ſunt ad explicãdum textum Marc. E qui apertè loquitur de reali crucifixione in executione ipſa,non verò de animi deliberatione, niſi magnã vim,& æquiuocationem tam litera patiatur, quã ipſa ſeries hiſtoricę narrationis,quæ ſic habet,*Crucifigentes eum,diuiſerunt ſibi veſtimenta eius, quis quid tolleret,erat autem hora tertia, & crucifixerunt eum.* Vtrobique ergo de eadem crucifixione ſermo eſt.Præterea in vtroque loco euidenter loquitur Marc.de militibus,de quibus ſermo eſt ab illis verbis: *Milites autem duxerunt eum, &c.*& de illis dicitur,*Percutiebant eum,illudebant ei,dabant ei bibere myrrhatum vinum,diuiſerunt veſtimēta eius, crucifixerunt eum*,& poſtea, *& cum eo crucifixerunt duo latrones.* Non eſt ergo ſermo de Iudæis lingua crucifigentibus,nec de Pilato,animo vel ſentētia:ſed de militibus,manibus,clauiſq; Chriſtum in cruce figētibus.

Ioan.19. Innoc. D.Thom. Beda. Theoph. Mar.27. Clem.Pap. Ignat. Athanaſ. Marc.15.

Tertia

3. *Expoſitio.*

Tertia ergo expoſitio eſt, verba illa, *Erat autem hora tertia*, non eſſet coniungenda cum ſequentibus, *Et crucifixerunt eum*, ſed ſimpliciter, præciſè, ac per ſe ſumenda, referendáque ad tempus illud, in quo cœpit ſaluator pati à militibus Pilati. Ita Euthym. cap. 47. in Marcum. Quæ expoſitio placuit Catharino libr. 2. in Caiet. Sed vix poteſt etiam mente concipi. Quomodo enim poſſunt efficere ſenſum verba illa interpoſita, quæ nec cum antecedentibus, nec conſequentibus connectantur? Aut quo fundamento dici poteſt illa hora tertia referri ad hanc vel illã actionem, vel paſſionem, ſi nihil dicitur factum in illa, ſed ſolùm quòd erat hora tertia? Imò nec diuinari poteſt, quæ vel quãdo fuerit hæc hora tertia. Addo falſum eſſe, quod dicit Euth. Chriſtum cœpiſſe pati à militibus Pilati hora tertia. Nam ſi loquatur de initio poſt ſententiam latam, conſtat ex Ioanne fuiſſe horam quaſi ſextam. Si verò loquatur de initio paſſionis abſolutè, & ante ſẽtentiam, cõſtat fuiſſe multo ante horã tertiam, ſcilicet nocte præcedẽti, vel ſũmo mane, ſi ſermo ſit de iis, quę Chriſtus paſſus eſt, poſtq̃ duct⁹ eſt ad Pilati prætoriũ.

Euthym. Catharin.

4. *Expoſitio. Marcel.*

Quarta expoſitio quam ſolùm inuenio apud Marcellum lib. de horis canon. c. 23. eſt illud, *Et crucifixerunt eum*, non eſſe ſolùm copulatiuè interpretandum: ſed in vi aduerbij tempus ſignificantis, ita vt ſit ſenſus, *Erat autem hora tertia* non diei, ſed ex quo crucifixerunt eum, ita vt illis verbis ſignificauerit Marc. tribus horis Chriſtum in cruce pependiſſe viuum, dum milites diuidebant veſtimenta eius, illudebantque ei, ac latrones crucifigebãt. Sed hæc expoſitio auget potius difficultatem quàm explicet. Primò enim violenta eſt interpretatio illius copulatiuæ, & præter omnẽ vſum tam proprium, quam metaphoricum. Deinde illa, quæ Marcus ibi & in ſequentibus verbis narrat eſſe facta, ante ſextam horam geſta ſunt. Nam poſt illa omnia dicit, *Et facta hora ſexta tenebræ factæ ſunt*; ſi ergo iam tunc Chriſtus pependerat in cruce tribus horis, neceſſe eſt vt hora tertia diei fuerit crucifixus: incidimus ergo in eandem difficultatem.

5. *Expoſitio. communis. Lyran. Chartuſ. Gagn. Durand.*

Quinta ergo & communis ac vulgaris expoſitio eſt, qua vtuntur Nicol. Lyr. Dion. Chartuſ. Gagn. & alij recentiores Euangelij expoſitores infrà citãdi, & Magiſt. hiſt. Euãg. c. 66. citatur Duran. in Ratio. Diui. offi. lib. 5. c. 1. Sed hic potiùs ſequitur Aug. Ait ergo hæc opinio, Euangeliſtas de eadem re, atque de eodem tẽpore eſſe loquutos, quamuis ſub diuerſis rationibus ſeu habitudinibus, diuerſis item nominibus vſi fuerint. Ad quod explicandum aduertendum eſt primò quando de tempore alicuius actionis loquimur, interdum ſolere nominari tẽpus, quod inchoatum eſt, ſeu actu fluit, quod dicitur *tempus currens*, interdum verò quod immediatè antè præceſſit, & iam eſt exactum, ſeu quod immediatè ſubſequitur, quando proximè diſtat, & vterque modus eſt proprius vulgaris, & vſitatus. Sic enim quidquid fit poſt horam tertiam expletam ante inchoatam quintam, poteſt dici fieri hora quarta etiãſi fiat in principio vel fine illius: poteſt etiã dici fieri hora tertia, quia ſcilicet ante expletam quartam factũ eſt. Quod maximè tunc habet vſus, quãdo initium quartæ horæ aliquid factum eſt. Et eadem ratione ſi res fiat prope initium quintæ horæ, dici poteſt facta hora quinta, & præſertim ſi addatur particula diminuens, *quaſi* hora quinta.

Modus cõputandi horas diei varij.

Secundò eſt obſeruandum, horas diei ac noctis variis rationibus diuidi poſſe ac numerari, primò à media nocte ad meridiem, & à meridie ad mediam noctẽ aſtronomica numeratione, de qua conſtat non fuiſſe loquutos Euangeliſtas Conſtat enim ex dictis, iuxta hanc numerationem crucifixum eſſe Chriſtũ ferè hora duodecima diei, cùm eſſet tempus æquinoctij, & ſex horæ diei iam tranſiiſſent. Secundò numerando A horas ab occaſu ad occaſum ſolis, ſicut Itali numerãt, & hoc etiam modo cõſtat non fuiſſe loquutos Euangeliſtas quia iuxta eam rationem crucifixus eſt Chriſtus hora decima octaua. Tertiò incipiendo numerationem horarum ab ortu ſolis, & ſigillatim numerando omnes horas primam ſecundam, tertiam, &c. & hoc modo intellexerunt Euangeliſtas ſcriptores omnes, qui opiniones priores ſequuti ſunt: tamen hoc modo non poſſunt in concordiam redigi, ſi de eadem re loquuntur, vt verè loquuntur. Quia hora tertia nullo modo ex ſupradictis modis dici poteſt *quaſi ſexta*, cùm longè ab illa diſtet. Supereſt ergo quartus modus, qui olim fuit in vſu apud Iudæos, qui tam diẽ, quam noctem in quatuor vigilias ſeu partes diuide- B bant, ſingulis tres horas aſſignantes. Ita tradunt multi grauéſque authores ſtatim referendi: in modo autem explicandi hanc diuiſionem non concordant.

Quidam ergo dicunt, primam illarum partium vocatam eſſe *Primam*, & duraſſe per tres primas horas diei, ab ortu ſolis numerando, & ſic conſequenter de reliquis: nam ſecundam illarum, quæ tres ſubſequentes horas complectebatur, vocabant *tertiã*, aliam *ſextam*, aliam *nonam*. Quo ſuppoſito eſt facilis expoſitio. Nã Chriſtus Dominus crucifigi potuit ante inchoatam horam ſextam, id eſt, paulo ante meridiem, quando adhuc currebat hora tertia, id eſt, ſecũda pars diei, & ita potuit rectè Marcus dicere crucifixum eſſe *hora tertia*. Quia verò illa hora tertia iam ad exitum ten- C debat, & hora ſexta proximè, atque immediatè inſtabat, ideo rectè potuit dicere Ioan. *Erat hora quaſi ſexta*. Et hanc expoſitionem ſequuntur recentiores Ianſ. in concor. c. 143. & alij quos Marcell. refert. *Ianſ. Marcel.*

Obiectio.

Sed obiici ſolet contra hanc ſententiam. Quia hic diuiſionis modus videtur gratis & ſine fundamento confictus, præſertim cũ in Euangelio legamus Ioan. 11. *Nonne duodecim horæ ſunt diei?* vbi conſtat Iudæos ſolitos eſſe numerare non tantùm prædictas quatuor partes diei: ſed duodecim horas tertio modo ſuprà explicato. Vnde Ioan. 1. legimus: *Erat autem hora quaſi decima*, & Ioan. 4. *Heri hora ſeptima reliquit eum febris*. Et Matth. 20. *Circa vndecimam horam exiit*. Et confirmatur, quia licèt admitteremus diuiſionem illam diei in D quatuor partes, gratis diceretur, ſecundã partẽ vocatã eſſe tertiã horam, & tertiã ſextam, & quartã nonã: ſed primã, ſecundã, tertiã, & quartã. Prima quidem, quia nomen *hora*, nũquam in Scriptura ſignificat, niſi duodecimam diei partem, vt patet ex locis allegatis, ſicut quatuor partes, in quas nox diuidebatur, non dicebãtur quatuor horæ, nec tertia, ſexta, &c. Sed prima vigilia, ſecunda vigilia, &c. Deinde quia ſi prima ex his partibus dicta eſt *Prima*, vel ex ordine ad alias partes, vel quia in prima hora incepit, cur ſecunda pars non eſt etiam, vel ſecũda hora appellata, ex ordine ad alias partes, vel certè quarta hora, ex ſui initio, quia ſcil. hora quarta, incipiebat: & eadẽ interrogatio fieri poteſt de tertia & quarta parte. Nec refert ſi quis fortaſſe di- E cat diuiſionem hãc diei in quatuor partes fundamẽtũ habere in antiquis Patrib. vt videre licet in Tertul. lib. de ieiunio, c. 10. & Cyp. lib. de orat. Dominic. iuxta finẽ Chryſ. hom. 59. ad populũ, & Iſid. 1. de offic. Eccl. c. 19. qui tractãtes de horis can. ſeu de tẽporib. diei olim ſolemni ritu ad orationem deputatis, dicunt diuiſum fuiſſe diem, in huiuſmodi horas, & inſinuant traditionem antiquiſſimã, & à tẽpore Iudæorũ ſeruatã. Quod etiam colligi poteſt ex illo Act. 11. *Petrus & Ioannes aſcendebãt in tẽplũ ad horã orationis nonã*, & c. 10. *Aſcẽdit Petrus in ſuperiora, vt oraret circa horã ſextã*: & infrà, *Orãs erã hora nona in domo mea*. Hæc (inquã) reſpõſio nõ ſatisfacit: quia in citatis Patrib. nũquã reperimus tertiã, ſextã, aut nonã plures diei horas amplecti: ſed ſolùm ſingulas iſtarum horarũ diei in ordine ad res diuinas & offi

Ioan. 11. Ioan. 1. & 4. Matth. 20. Tertul. Cyprian. Chryſoſt. Iſidor. Act. 11. Act. 10.

& officiũ orationis fuiſſe ſolenniores. Neque ex Scripturæ locis citatis videtur aliud poſſe colligi. Illud etiã difficultatem auget, quod neque in Scriptura, neq; in citatis Patribus fit vlla mentio primæ horæ, ſed tãtùm numerant tertiam, ſextam, & nonam; & interdum addunt veſperam, de qua etiam ſæpe fit mentio in ſacris literis. Vnde nouum quoque ſumitur argumentũ contra prædictam diuiſionem dicto modo expoſitã. Quia ſi nona hora comprehendit decimam, vndecimam & duodecimam horam diei vſque ad occaſum ſolis, nullum diei tempus relinquitur, quod nomine veſperæ ſignificetur, niſi fortaſſe crepuſculum noctis, aut certè ſequitur nonam, & veſperam coincidere: neutrum autem conſonat, tam iis, quæ ſuprà dicta ſunt de veſpera, quam conſuetudini Eccleſiaſticæ, quæ in horis canonicis hęc tempora ſub hiſce nominibus diſtinguit.

Propter hæc alij, licèt admittant illam diuiſionem diei in quatuor partes multo aliter dictas voces explicant. Dicunt enim tertiam ſignificare eam partem, quæ durat per tres primas horas diei, & ad tertiã terminatur: ſextam autem vocari ſecundam partem, quę fluit vſque ad finem ſextæ horæ, nonã verò ſimili proportione partem tertiam diei nuncupari, quæ in fine horæ nonæ abſoluitur: quartam autem partem diei, quæ decimam, vndecimam, & duodecimam horam diei cõplectitur, veſperarum nomine appellari. Ita docent Calix. Placent. enar. 46. ſuper Euangelia quadrageſimæ, ſerm. de reſurrectione Domini. & Syluest. in Roſa aurea, in ſerm. diei Paraſceues, ar. 3. & in ſumma, verbo Ieiunium, q. 4. Marcel. dicto lib. de horis Canonicis, c. 21. iuxta quam explicationem expediuntur facillimè omnes dubitationes ſuprà poſitæ. Quia vnaquæque pars nomen accepit ab vltima hora in qua terminatur. Vnde quarta pars ab aliquibus vocatur etiam duodecima: ſed rectè quoque vocatur *veſpera*, quia vergit ad occaſum ſolis. Hoc etiam modo aſſignatur fundamentum huius diuiſionis ſatis probabile. Sumpta enim eſt ex quatuor illis ſolennioribus horis ad orationem, vel ad res ſacras deſtinatis, & licèt illæ voces *tertia, ſexta, & nona*, propriè ſignificent ſpeciales illas horas, quæ hiſce numeris notantur, tamen facilè extendi potuerũt ad ſignificandum totum illud tempus, quod in illis horis terminatur, vel quia per orationem, quæ ſingulis illis horis fit, ſatis fit toti illi tempori, vel quia orationes illis horis aſſignatę toto illo tempore fieri poterant. Aut certè (quod in idem redit) deſcriptio diurni temporis per illas horas tanquam per notiores, & celebriores ſæpe fiebat, intermediis omiſſis: & quæ in his horis intermediis fiebãt, dicebantur fieri in altera ex prædictis horis extremis, fortaſſe in ea, quę minùs diſtabat. Suppoſita ergo hac explicatione huius diuiſionis diei in quatuor partes, cõciliantur prædicta loca hoc modo: Chriſtum crucifixum eſſe tẽpore intermedio inter tertiã & ſextã horã, & ideo denominari potuiſſe ab vtroque extremo.

Calixt. Plac. *Syluest.* *Marcel.*

Et hæc interpretatio eſt quidem probabilis, ſed nõ minores difficultates patitur quàm præcedens. Primò quidem, quia ſi prima pars diei tribus primis horis cõcludebatur, difficile creditu eſt, propriè ac verè dici potuiſſe factũ eſſe hora tertia id, quod poſt horam integram, vel fortaſſe duas geſtum eſt. Vel è contrario ſi ſecunda pars diei ſub ſexta cõcludebatur, nõ erat cur Ioannes adderet, *hora quaſi ſexta*, ſed ſimpliciter dicendum eſſet *hora ſexta*. Secundò (quod me magis mouet) iuxta hanc expoſitionem oportet dicere Chriſtũ fuiſſe crucifixum intra horam quartam diei, vel ad ſummum in initio quintæ: hoc autem incredibile videtur, ſi quæ ſuprà notata ſunt de diſcurſu paſſionis attentè penſentur. Deinde tota illa interpretatio tãtùm videtur quadã coniectura probabili niti. Si autem cõiectura vti licet, poſſemus fortaſſe aliam non minùs pro-

A babilem excogitare, ſcilicet tertiam, ſextam & horã nonam diei fuiſſe olim ſpecialiter ad orandum deputatas, & ideo fuiſſe notiores, & celebriores (vt ſuprà probatũ eſt. Tamen quia homines facilè aliquãtulum anteponunt, vel poſtponunt actiones, quæ certis temporib. præſcriptæ ſunt, hinc fieri facilè potuit, vt nomen *tertiæ*, non tantùm horam tertiam, ſed etiam antecedentẽ & ſubſequẽtem complecteretur. Et eadem ratio eſt de ſexta & de nona. Sicut nunc etiam vulgari ſermone dicimus eſſe horam veſperarum, quamuis paulo magis vel minus diſtet. Et in hac ſignificatione hora tertia incipiebat à ſecunda hora diei, & finiebatur in quarta, & ſic de aliis: atque ita ſupereſt vndecima & duodecima hora diei, quæ poſſint veſperarum
B nomine ſignificari. Et iuxta hunc modum eſt ferè eadem conciliatio Euangeliſtarum: euitatur tamen prima difficultas tacta. Quia hoc modo propriè poteſt dici Chriſtus crucifixus hora tertia, etiã ſi in fine quartæ crucifixus ſit, quæ etiam dicitur *hora quaſi ſexta*, quia ſtatim à tempore quintæ horæ incipiebat ſexta, hoc modo, id eſt, in ordine ad orationem, vel ad res ſacras. Altera tamen difficultas eadem manet in hac ſentẽtia, quia videtur tempus illud quatuor horarum breuius, quàm vt potuerit in eo Chriſtus crucifigi.

Denique difficultates tactæ contra primum modũ explicandi illam diei diuiſionem, non ita vrgent, quin poſſit earum omnium ſufficiens ratio reddi, ſi cõmodè explicetur. Vnde, cùm aliàs modus ille aptior ſit ad
C explicandos Euangeliſtas, & ſoluendas difficultates in hiſtoria paſſionis occurrentes, videtur præferendus. Et primum quod attinet ad fundamentum, vel authoritatem, in qua nititur hæc partitio diei, eadem difficultas communis eſt huic modo, & cęteris. Atqui non dicimus diurnum tempus fuiſſe aliquando diuiſum in quatuor partes æqualesquæ illis nominib. *prima, tertia, ſexta, & nona*, ſignificentur, ſicut nox diuidebatur in quatuor vigilias, quia neq; hoc nobis eſt neceſſarium, neque ſufficiens habemus illius fundamentũ. Hoc ergo ſolum ex antiquitate ſumimus, illas horas, *tertiam, ſextam, & nonã*, fuiſſe celebriores fortaſſe, quia erãt ad orationem ſpecialiter deputatæ, atque ideo illarũ vſũ
D frequentiorem fuiſſe, magíſq; vſitatum ad referendas actiones ſacras, ſeu tẽpora, in quib. fiebant. Vnde cõiectamus extẽſionem aliquã factã eſſe in vſu & ſignificatione illarũ vocum, *tertiæ, ſextæ, & nonæ*, vt plus tẽporis, quàm ſingulæ ac præciſæ diei horæ ſignificarẽt, quacunque ratione id interpretemur. Deinde non refert, quòd nomẽ primæ horæ non reperiatur apud antiquos in hac ſignificatione. Quod enim hæc ſentẽtia aſſerit, ſolùm eſt, tres primas horas diei non eſſe comprehẽſas ſub nomine tertię, ſiue illud prima hora, ſiue ſimpliciter primum matutinum tẽpus aut mane diei, ſiue alio modo appelletur. Rurſus poteſt aptiſſima ratio reddi horum nominum in prædicta ſignificatione. Tempus enim aſſignatũ. v. g. ad eam orationem, quã
E *tertiã*, appellamus, erat hora tertia diei elapſa, ſeu audita: iuxta communem autem loquẽdi modum, quod faciendum eſt ſtatim audita hora tertia, propriiſſimè dicitur fieri *hora tertia*. Sic enim qui docet vel legit à ſigno horæ tertiæ, vſq; ad ſignũ horæ quartæ, propriè dicitur docere hora tertia. Ad hunc ergo modum illa oratio dicebatur fieri hora tertia, & inde extenſo vocabulo totũ illud tẽpus dicebatur tertia hora, donec inchoaret ſexta, de qua, & de nona eadẽ ratio eſt proportione ſeruata. Nec refert, quòd illud tempus, quod *nonæ* adſcribitur, poſſit etiã, *veſpera* appellari, iuxta vſũ ſcripturæ, & Iudæorũ. Quia nomẽ veſperę non eſt deſumptũ à tẽpore orationis, ſed aliunde, vt ſuprà tractauimus. Quãquam etiã dici poteſt, etiã ſi dicamus horã nonã incepiſſe audito ſigno horæ nonæ, & currẽte iam decima, non oportere, vt totum tempus reli-

quum vſque ad finem diei dicatur hora nona. Nam ſi fortaſſe antea erat tempus aliquod orationi vel ſacrificio veſpertino deputatum, incipiente illo tempore, poteſt dici finiri tempus nonæ. Iam enim diximus nõ oportere has voces ad ſignificandas æquales temporis partes eſſe extenſas: ſed vnaquæq; ſignificat tempus ſuę orationi conſecratum, quod eandem denominationem retinet, donec tempus alterius orationis incipiat, ſiue illud æquè diſtet, ſiue non. Tandem non obſtat, quòd in Scriptura ſacra interdum fiat mentio aliarũ horarum. Neq; enim negamus, quin Iudæi diuiderent diurnum tẽpus in duodecim partes, vel horas quibus ad metiendas ſuas actiones vterẽtur: quin potiùs illa nomina *tertiæ, ſextæ*, & *nonæ* horæ hãc diuiſionem ſupponunt, & ideo non eſt mirum, quòd interdũ fiat mentio aliarum horarum, præſertim quando agitur de integra diuiſione totius diei, vt in eo loco Ioã. 11. vel quando iuxta occurrentem materiam oportet proprium ac indiuiſibile tempus, quoad fieri poſſit, indicare. Et hoc modo videtur loquutus Pet. Act. 2. cũ dixit, *Cùm ſit hora diei tertia.* Ille enim propriiſſimè de tertia hora diei videtur loquutus. Quia id erat neceſſarium ad rem, de qua agebat, ſcilicet, vt oſtenderet non eſſe aptum tẽpus, in quo diſcipuli ebrij eſſe poſſent. Similiter in illo loco Ioan. 4. Regulus voluit cõferre tẽpus verborum Chriſti cum tẽpore, in quo melius filius habuit, & ideo oportuit propriam horã ſeptimam deſcribere. Et idem ferè eſt de alio loco Mat. 20. in quo oportuit declarare operarios vltimo loco vocatos ſolùm vna hora diei laboraſſe. Quod ergo dicimus, eſt, aliã deſcriptionem per horas ad orationem deputatas fuiſſe etiã valde vſitatã, vt ex aliis locis Scripturæ probauimus, & per ſe veriſimile eſſe, Euangeliſtas vſos eſſe hoc genere enumerationis: tum quia hoc apparet neceſſariũ ad eorum concordiã: tum quia non ſine cauſa, & myſterio ſolis illis vocibus vſi ſunt *tertia, ſexta*, & *nona*. Quia enim mos Domini erat res maximè ſacra, ac perfectiſſimũ ſacrificium, ideo voluerunt illã deſcribere per horas diuinis rebus deſtinatas, quæ etiã illo tempore, quo ipſi ſcripſerunt, inter Chriſtianos obſeruabantur in memoriam paſſionis Chriſti, vt eis ſpeciales orationes, ſeu horæ canonicæ recitarentur. Quocirca in re tam lubrica & difficili hæc expoſitio videtur omnino probanda, dum alia aptior non occurrerit.

Horarum cõputatio inter Iudæos qualis.

Act. 2.

Ioan 4.

Matth. 20.

Dubium. Luc. 23.

Adhuc verò ſupereſt difficultas ex verbis Luc. 23. dicentis: *Erat autẽ hora ſexta, & tenebræ factæ ſunt ſuper vniuerſam terrã*, cùm tamen Ioan. dicat hora ferè ſexta Pilatum ſediſſe ad iudicandum: quod neceſſe eſt factum eſſe ante illas tenebras, per horam ſaltem integram, & Matth. ac Marc. dicant tenebras ſeſe effudiſſe hora ſexta. Quæ difficultas facillimè poſſet expediri, ſi intelligerẽtur hæc loca de ſexta hora diei propriè, & in rigore. Nam (vt alibi ſuprà notauimus) illud *quaſi* poteſt interdũ minuere, & interdum addere, & ita in præſenti poteſt indicare, vel horam nondum inceptam, vel parũ antea tranſactã. Ioan. ergo dixit, *hora quaſi ſexta*, quia nõdum erat incepta: Lucas verò, quia paulo poſt tranſactam ſeu auditam ſextã horã tenebræ factæ ſunt. Alij verò Euãgeliſtæ dixerunt ſimpliciter *hora ſexta*, quia quod fit paulo poſt auditum ſignum alicuius horæ, in ea hora fieri dicitur, vt paulo antea notauimus. Quia verò dictum à nobis eſt Euãgeliſtas non numerare horas diei prædicto modo, ſed ſecundùm aliam enumerationem ſuprà explicatam, ideo addendum eſt Ioannem dixiſſe, *hora quaſi ſexta*, quia maior pars totius temporis, quod ſub hora tertia comprehendi poterat, tranſactum erat: quanquam fortaſſe integra hora diei deeſſet vſq; ad initiũ ſextæ horæ. Quando enim pluſquã dimidia pars præcedentis horæ trãſacta eſt, cõmuniter ſolemus dicere, quaſi

A adeſſe ſequentẽ horam. Quod maximè in loquutione Ioan. locũ habuit, quia illa hora cuius initium proximè inſtabat, erat reuera hora ſexta diei, & in fine eius quando ſcilicet audiri ſolet ſignum vniuſcuiuſque horæ, incipiebat ſexta hora, ſecundùm aliam appellationem, quam diximus ſumptam eſſe in ordine ad orationem ſeu res ſacras.

Quod verò Lucas dixit tenebras factas eſſe quaſi *hora ſexta*, dupliciter explicari poteſt: primò dicẽdo etiã tenebras inchoatas fuiſſe paulo ante auditum ſignũ ſextæ horæ. Nam illa particula diminuens *quaſi*, poteſt magis vel minùs minuere, & ideo licèt tẽpus, de quo loquitur Lucas, vt minimum diſtet per horã diei integrã à tempore, de quo loquitur Ioan. nihilominus B potuit eodem verbo explicari. Alij verò Euangeliſtæ dixerũt tenebras factas eſſe *hora ſexta*, quia prope auditum ſignum eius factæ ſunt. Sed hæc Lucæ expoſitio vnã patitur difficultatem. Qua videtur neceſſariũ, vt à crucifixione Chriſti, vſq; ad tenebras bonum aliquod temporis ſpatium interceſſerit, vt ſuprà ex Hieron. ſuper Marcum argumentabamur. Diximus autẽ exponentes locum Marci, Chriſtum crucifixum eſſe, paulo ante ſextam horam: ergo non potuerunt eodem tempore tenebræ fieri. Nam quod Canus dicit, Chriſtum crucifixum eſſe in initio ſexta hora diei, & tenebras inchoatas eſſe in fine eiuſdem horæ, non videtur poſſe conſiſtere cum narratione Ioannis, C etiam iuxta ipſius Cani interpretationem. Nam ſi Pilatus ſententiam dixit paulo ante initium ſextæ horæ, quomodo potuit Chriſtus crucifigi in initio eiuſdem horæ? Non enim potuerunt in dimidia hora naturali fieri omnia quæ à prolatione ſententiæ vſq; ad crucifixionem facta ſunt, vt ſuprà deduximus. Poteſt ergo aliter exponi Lucas, tenebras cœpiſſe ingruere aliquanto tempore poſt ſextam horã inchoatam, ſeu auditum ſignum illius, & ideo dixiſſe, *hora quaſi ſexta.* Quia nõ initio illius, ſed illa iam decurrente tenebræ factæ ſunt. Quod non obſtat, quominus alij Euangeliſtę dicere potuerint, factas eſſe *hora ſexta*, & hoc modo interceſſit aliquod tempus inter crucifixionem, & tenebras, nẽpe aliqua pars horæ tertiæ in fine eius, & alia, quæ fluxit in principio ſextæ. Quod tẽpus ſatis eſt D vt in eo potuerint fieri circa Chriſtũ crucifixũ ea, quę Euangeliſtæ narrant facta eſſe ante initiũ tenebrarũ.

Hieron.

Can.

Hora mortis Chriſti.

In tertio mẽbro præſentis quæſtionis indagandum iam nunc eſt, quota hora Chriſtus ſit mortuus. Quod facilè ex dictis decidi poteſt. Tres enim primi Euangeliſtæ ſignificant Chriſtũ mortuum eſſe hora nona, & quamuis nõ declarent expreſsè, in principio ne, an decurſu illius: tamen ſatis clarè ex eis colligi ac probari poteſt in initio, vel paulo pòſt mortuum eſſe. Dicunt enim tenebras duraſſe vſque ad horam nonam, nimirum inchoatam, ſiue vſq; ad auditum ſignũ horæ nonæ. Nã ſi licèt illud ſignũ reuera ſit finis naturalis horæ diei: tamen vocatur initiũ in ordine ad actiones, ſecundùm communẽ modum loquendi, & mẽſurandi, vt ſuprà notauimus. Deinde dicit Matth. Chri- E ſtum circa horã nonam exclamaſſe, *Deus meus, Deus meus*, &c. ſtatim ſubiungit mortem eius. Denique ab illo initio horæ nonæ vſq; ad occaſum ſolis tantùm tres horæ deerant: ergo non potuit Chriſtus mori multo poſt, quia ante ſolis occaſum fuit de cruce depoſitus, ac ſepultus: non potuerunt autem omnia, quæ facta leguntur à morte vſq; ad ſepulturã eius multo breuiori tempore, quàm trium horarum fieri, vt facilè patebit hiſtoriam Euangelicam conſideranti. Ex quo tandem colligitur (quod etiam Ianſenius annotauit) Chriſtum aliquantum plus tribus horis viuum in cruce pependiſſe. Quia (vt diximus) paulo ante ſextam crucifixus eſt, & tota hora ſexta, quæ (vt dictum eſt) tres horas diei cõplectebatur, viuus permanſit in cru- ce, ac

Matth. 27.

Ianſen.

ce,ac tandem in initio horæ nonæ(quod erat initium quartæ horæ à crucifixione ſua) vel paulo pòſt mortuus eſt.

QVÆSTI LI.

De ſepultura Chriſti,in quatuor articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum eſt de ſepultura Chriſti. Et circa hoc quæruntur quatuor.
Primò, vtrùm conueniens fuerit Chriſtum ſepeliri.
Secundò,de modo ſepulturæ eius.
Tertiò,vtrùm corpus eius fuerit in ſepulchro reſolutum.
Quartò,de tempore quo iacuit in ſepulchro.

ARTICVLVS I.

Vtrùm fuerit conueniens Chriſtum ſepeliri.

282. Inf.q.52.a.4. co.& opuſc.3. c.241. & 242.& opuſ. 60.c.20.pri. & 1.co.15. lect.1.c.3.

Ad primum ſic proceditur. Videtur,quòd non fuerit conueniens Chriſtum ſepeliri. De Chriſto enim dicitur in Pſal.87. Factus eſt ſicut homo ſine adiutorio, inter mortuos liber. Sed in ſepulchro includuntur corpora mortuorum, quod videtur eſſe contrarium libertati. Ergo non videtur fuiſſe conueniens, quòd corpus Chriſti ſepeliretur.

2. Præterea, Nihil circa Chriſtum fieri debuit,quod non eſſet ſalutiferum nobis. Sed in nullo videtur ad ſalutem hominum pertinere,quòd Chriſtus fuit ſepultus. Ergo non fuit conueniens Chriſtum ſepeliri.

3. Præterea, Inconueniens eſſe videtur,quòd Deus qui eſt ſuper cœlos excelſus,in terra ſepeliretur. Sed illud quod conuenit corpori Chriſti mortuo, attribuitur Deo ratione vnionis. Ergo inconueniens videtur,Chriſtum fuiſſe ſepultum.

Sed contrà eſt,quod Dominus dicit Matt.26. de muliere quæ eum inunxerat, Opus bonum operata eſt in me, & poſtea ſubdit, Mittens enim hoc vnguentum in corpus meum, ad ſepeliendum me fecit.

Reſpondeo dicendum quòd conueniens fuit Chriſtum ſepeliri. Primò quidem ad comprobandam veritatem mortis: non enim in ſepulchro aliquis ponitur, niſi quando iam de veritate mortis conſtat. Vnde & Marci 15. legitur,quòd Pilatus antequam concederet Chriſtum ſepeliri, diligenti inquiſitione cognouit eum mortuum eſſe. Secundò,quia per hoc quòd Chriſtus de ſepulchro reſurrexit, datur ſpes reſurgendi per ipſum,his qui ſunt in ſepulchro:ſecundùm illud Ioan. 5. Omnes qui in monumentis ſunt, audient vocem filij Dei, & qui audierint, viuent. Tertiò, ad exemplum eorum, qui per mortem Chriſti ſpiritualiter moriuntur peccatis:qui ſcilicet abſconduntur à conturbatione hominum. Vnde dicitur Coloſſ. 3. Mortui eſtis, & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo. Vnde & baptizati,qui per mortem Chriſti moriuntur peccatis,quaſi conſepeliuntur Chriſto per immerſionem ſecundùm illud Rom.6. Conſepulti ſumus cum Chriſto,per baptiſmum in mortem.

Ad primum ergo dicendum, quòd Chriſtus ſepultus, ſe inter mortuos liberum fuiſſe oſtendit, in hoc quòd per incluſionem ſepulchri,non potuit impediri, quin ab eo reſurgendo exiuerit.

Gloſſ.ord.ibi id habet.

Ad ſecundum dicendum,quod ſicut mors Chriſti efficiēter operata eſt noſtram ſalutem,ita etiam,& eius ſepultura. Vnde Hieron.dicit ſuper Matth. Sepultura Chriſti reſurgimus. Et Iſai. 53. ſuper illud,Dabit impios pro ſepultura,dicit Gloſſ. id eſt, Gentes, quæ ſine pietate erant, Deo patriq; dabit:quia mortuus & ſepultus eos acquiſiuit.

Ad tertium dicendum, quod ſicut dicitur in quodam ſermone Concilij Epheſini. Nihil horum,quæ ſaluant homines, iniuria Deo facit:quæ oſtendunt eum non paſſibilem,ſed clementem. Et in alio ſermone eiuſdem Concilij legitur,Nihil putat iniuriam Deus,quod eſt occaſio ſalutis hominibus: tu A *quidem non ita vilem Dei naturam arbitraberis, tanquam quæ aliquando ſubiecta poſſit eſſe iniurijs,*

COMMENTARIVS.

Litera huius articuli facillima eſt, & in corpore eius poſſet addi congruentia, voluiſſe Chriſtum ſepeliri, vt exemplo ſuo indicaret curam ſepeliendi mortuos honeſtam eſſe, & ad pietatem & miſericordiam pertinere,quam etiam attigit D.Thom.ar.2. D.Thom.

In ſolutione ad 1.de Chriſto explicat D.Thom.illud Pſalm. 87. *Factus ſum ſicut homo ſine adiutorio inter mortuos liber.* Quod dicit rectè accommodari corpori Chriſti,quod in ſepulchro liberum fuit,quia impediri non potuit, quin exiret,cùm vellet. Quam expoſitionem indicat Aug.in expoſitione illius Pſal.dicens: B *Inter mortuos liber eſt,qui carnem ſuam, tanquam ſolutum ab eis templum reſuſcitare poterat, cum volebat.* Hieronym. verò ibidem eadem verba de Chriſto interpretans, ad Chriſti animam ea referre videtur, dicens: *Inter mortuos liber, quia nemo me in inferno vinxit,ſed ego victorum catenam propria virtute calcaui.* Eodem modo Ruffinus in expoſitione Symboli Apoſtolorum. *Euidentiſſimè*(inquit)*de eo dicitur, Factus ſum,ſicut homo ſine adiutorio inter mortuos liber. Non dixit,homo,ſed ſicut homo, quia etiam deſcenderat in infernum: ſed inter mortuos liber,quia à morte teneri non poterat.* Quæ tamen verba tam ad corpus, quàm ad animam accommodari poſſunt. Eodem ferè modo exponit Cyprian. ſerm. de paſſione Chriſti versùs finem. Tota verò hæc expoſi- C tio allegorica eſt. Ad literam enim Dauid loquitur de ſeipſo;quando eum Saul,vel Abſalon ita affligebant, vt videretur à Deo derelictus. Vnde Baſilius & Theodoretus ita interpretantur illa verba; *Inter mortuos liber. Cùm nondum mortis ſeruituti per montem factus ſim obnoxius,me ipſe mortuis connumero.* Non eſt tamen negandum, quin prima expoſitio quamuis myſtica, ſit maximè ab Spiritu ſancto intenta,imò & Dauid quoque reſpexiſſe ad Chriſtum credibile eſt. Multa enim ſunt in illo Pſalmo, quæ vix poſſunt in alium conuenire.

Pſal.87. Chriſtus ſepultus inter mortuos liber. Aug. Hier. Ruffin. Cypr. Baſil. Theod.

In ſolut.ad 2.dicit D. Thom. ſepulturam Chriſti operatam eſſe noſtram ſalutem efficienter, quamuis non meritoriè. Sed hoc (vt in ſuperioribus notaui)nō D poteſt propriè intelligi, ſed per quandam proportionem,ſeu accommodationem,quatenus corpus ſepulchro traditum propter homines,eſt accommodatum inſtrumentum ad excitandos homines à ſepulchris.

In ſolut.ad 3.ſupponit D.Thom.eſſe communicationem idiomatum inter Deum, & corpus mortuum illi vnitum,& ea ratione verum eſſe dicere,Deum iacuiſſe in ſepulchro. In quo poteſt eſſe nonnulla difficultas, quia illa communicatio idiomatum, ſupponit veritatem huius propoſitionis, *Deus eſt corpus mortuum*,vel *hoc corpus eſt Deus.* Nam in huiuſmodi propoſitionibus fundatur: at verò illæ loquutiones non admittuntur communiter. Quia ibi corpus erat per modum partis humanæ naturæ: communicatio autē E idiomatum non eſt inter ſuppoſitum, & partem naturæ, quia nomen partis abſtractè ſignificat: propter quod non dicitur verum,in triduo eſſe animā. Dicendum verò eſt illam loquutionem ſimpliciter eſſe admittendam,Deus eſt ſepultus, vt dictū eſt ſuprà diſp. 38.ſect. 2. Hæc autem loquutio fundari poteſt vel in hoc, quod corpus illud ſimpliciter erat quoddam totum:vel certè (quod verius eſt) quod per ſynecdochē nomen totius parti tribuitur, quo modo Petrus dicitur ſepultus,vbi eſt corpus eius. Et eadem ratione dicitur Chriſtus ſepultus,& quia Chriſtus eſt Deus,dicitur etiam Deus ſepultus. Legatur Richard. in 3.d. 21.ar.1.q.2.& Bonau. d.22.ar.1.q.1.

Simpliciter dicitur Deus ſepultus.

ART.

ARTICVLVS II.

Vtrùm conuenienti modo Chriſtus fuerit ſepultus.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, nō conuenienti modo Chriſtum fuiſſe ſepultum, Sepultura enim eius reſpōdet morti ipſius. Sed Chriſtus fuit paſſus mortem abiectiſſimam: ſecundùm illud Sap. 2. Morte turpiſſima condemnemus eum: inconueniens videtur fuiſſe quòd Chriſto exhibita fuit honorabilis ſepultura: in quantum à Magnatibus fuit tumulatus, ſcilicet à Ioſeph ab Arimathia, qui erat nobilis Decurio (vt habetur Marc. 15.) & à Nicodemo, qui erat princeps Iudæorum: vt habetur Ioan. 3.

1. Præterea, Circa Chriſtū non debuit aliquid fieri, quod eſſet ſuperfluitatis exemplum. Videtur autem ſuperfluitatis fuiſſe, quòd ad ſepeliendum Chriſtum Nicodemus venit ferens mixturam myrrhæ & aloes quaſi libras centum (vt dicitur Ioan. 19.) præſertim cùm mulier præuenerit corpus eius vngere in ſepulturam, vt dicitur Marc. 24. Non ergo fuit hoc conueniens circa Chriſtum factum.

3. Præterea, Non eſt conueniens, vt aliquod factum ſibi ipſi ſit diſſonum: ſed ſepultura Chriſti fuit ſimplex ex vna parte: quia ſcilicet Ioſeph inuoluit corpus eius in ſindone mūda (vt dicitur Matth. 27.) non autem auro, aut gemmis, aut ſerico, vt Hieronym. ibidem dicit: ex alia verò parte videtur, fuiſſe ambitioſa, in quantum eum cum aromatibus ſepelierunt. Ergo videtur, non fuiſſe conueniens modus ſepulturæ Chriſti.

Super hæc verb. Matth. 27. tom. 9. & Beda ſuper Marc. c. 44.

4. Præterea, Quæcunque ſcripta ſunt, præcipuè de Chriſto, ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt, vt dicitur Rom. 15. Sed quædam ſcribuntur in Euangelijs circa ſepulchrum Chriſti, quæ in nullo videntur ad noſtram doctrinam pertinere: ſicut quòd fuit ſepultus in horto, quòd in monumento alieno, & nouo, & exciſo in petra. Inconueniens ergo fuit modus ſepulturæ Chriſti.

Sed contrà eſt, quod dicitur Iſa. 11. Et erit ſepulchrum eius glorioſum.

Reſpondeo dicendum, quòd modus ſepulturæ Chriſti oſtēditur eſſe conueniens quantum ad tria. Primò quidem quantum ad confirmandam fidem mortis, & reſurrectionis ipſius. Secundò, ad commendandam pietatem eorum, qui eum ſepelierunt. Vnde Aug. dicit in 1. de Ciuit. Dei: Laudabiliter commemorantur in Euangelio, qui corpus eius de cruce acceptum diligenter atque honorificè tegendum ſepeliendúmque curarunt. Tertiò quantum ad myſterium, per quod informantur illi, qui Chriſto conſepeliuntur in mortem.

Lib. 1. c. 13. circa me. to. 5.

Ad primum ergo dicendum, quòd circa mortem Chriſti commendantur patientia, & conſtantia ipſius, qui mortem eſt paſſus: & tanto magis, quanto mors fuit abiectior. Sed in ſepultura honorifica conſideratur virtus morientis, qui cōtra intentionem occidentium etiam mortuus honorificè ſepelitur: & præfiguratur deuotio fidelium, qui erant Chriſto mortuo ſeruituri.

Ad ſecundum dicendum, quòd in hoc, quod Euangeliſta dicit, Quòd ſepelierunt eū, ſicut mos eſt Iudæis ſepelire (ſicut Aug. dicit ſuper Ioan.) admonuit in huiuſmodi officijs, quæ mortuis exhibentur, morem cuiuslibet gentis eſſe ſeruandū. Erat autem iſtius gentis conſuetudo, vt mortuorum corpora varijs aromatibus condirentur, vt diutius ſeruarentur illæſa. Vnde & in tertio de doctrina Chriſtiana dicitur, quòd in omnibus talibus, non vſus rerum, ſed libido vtentis in culpa eſt. Et poſtea ſubdit, quòd in alijs perſonis plerunq́; flagitium eſt: in diuina vel prophetica perſona maximæ cuiuſdam rei ſignum eſt. Myrrha enim & aloes propter ſui amaritudinem ſignificant pœnitentiam, per quam aliquis in ſeipſo Chriſtum conſeruat abſque corruptione peccati: odor autem aromatum ſignificat bonam famam.

Tract. 120. in Euang. Ioan. à med. tom. 9.

Lib. 3. c. 12. ſtarum à prin. tom. 3. eodem loco nunc dicto.

Ad tertium dicendum, quòd myrrha, & aloes adhibe-

A bantur corpori Chriſti, vt immune à corruptione ſeruaretur, quod videbatur ad quandam neceſſitatem pertinere. Vnde datur nobis exemplum, quod licet poſſumus aliquibus pretioſis vti medicinaliter pro neceſſitate noſtri corporis conſeruandi. Sed inuolutio corporis pertinebat ad ſolam quandam decentiam honeſtatis, & in talibus ſimplicibus debemus eſſe contenti. Per hoc tamen ſignificabatur (vt Hieronym. dicit) quòd ille in ſindone munda inuoluit Ieſum, qui morte pura eum ſuſceperit. Et hinc, vt Beda dicit, ſuper Matth. Eccleſiæ mos obtinuit, vt ſacrificium altaris non in ſerico, neque in panno tincto, ſed in lino terreno celebretur: ſicut corpus Domini eſt in ſindone munda ſepultum.

Super illud Mat. 27. to. 9. Beda in prædictum verb. Mar. c. 44. ſecund. ord. Beda non procul. à fin.

Ad quartum dicendum, quòd Chriſtus ſepelitur in horto, B ad ſignificandum, quòd per mortem & ſepulturam ipſius, liberamur à morte, quam incurrimus per peccatum Adæ in horto paradiſi commiſſum. Ideo autem Saluator in aliena ponitur ſepultura (vt Auguſtin. dicit in quodam ſermone) quia pro aliorum moriebatur ſalute: ſepulchrum autem mortis eſt habitaculum. Per hoc etiam conſiderari poteſt paupertatis abundantia pro nobis ſuſceptæ: nam qui domum in vita non habuit, poſt mortem quoque in alieno ſepulchro reconditur, & nudus exiſtens à Ioſeph cooperitur. In nouo autem ponitur monumento (vt Hieronym. dicit) ne poſt reſurrectionem, cæteris corporibus remanentibus, ſurrexiſſe alius fingeretur. Poteſt autem & nouum ſepulchrum, Mariæ virginalem vterum C demonſtrare. Per hoc etiam datur intelligi, quòd per Chriſti ſepulturam omnes innouamur, morte & corruptione destructa.

Ser. 2. in vigi. Paſcha, qui eſt 255. in ordine poſt med. t. 10.

Super hoc verbum Mat. 27. tom. 9. & Beda c. 94. ſuper Lucam.

In monumento autem exciſo in petra conditus eſt (vt Hieronym. dicit) ne ſi ex multis lapidibus ædificatum fuiſſet, tumuli fundamentis ſuffoſſis ablatus furto diceretur. Vnde & ſaxum magnum, quod appoſitum fuit, oſtendet quòd non abſque auxilio plurimorum ſepulchrum potuiſſet reſerari. Si etiam ſepultus fuiſſet in terra, dicere poterant, Suffoderunt terram, & furati ſunt eum: ſicut Auguſtin. dicit. Significatur autem myſticè per hoc (vt Hilar. dicit) quòd per Apoſtolorum doctrinam in pectus duritiæ Gentilis quodam doctrinæ opere exciſum Chriſtus infertur, rude ſcilicet ac nouum, & nullo antea ingreſſu D timori Dei peruium. Et quia nihil præter eum oportet in pectora noſtra penetrare, lapis oſtio aduoluitur. Et ſicut Origen. dicit, non fortuitò ſcriptum eſt, quòd Ioſeph inuoluit corpus Chriſti ſindone munda, & poſuit in monumento nouo: & quòd aduoluit lapidem magnum: quia omnia, quæ ſunt circa corpus Ieſu, munda ſunt, & noua, & valde magna.

Super hoc ver. Mat. 27. t. 9. & Beda ſuper Lucā in virg. Paſchæ in ſer. 2. à me. t. 10. Hila. can. vlt. in Matth. non multum procul à fin. Hom. 35. in Matth. in vlt. ſol. hom. to. 3.

COMMENTARIVS.

Dubium circa teſtimonium Ioan. 19.

Litera eſt clara, & de re ipſa nonnulla dicemus diſputatione ſequenti. Solùm eſt hîc annotandus locus ille Ioannis 19. quem D. Thom. attigit in ſolut. ad 2. In quo dicitur, Nicodemum E adduxiſſe quaſi libras centum confectionis myrrhæ & aloes. Quia non ſolum ſuperfluum (vt D. Thom. argumentatur) verùm etiam incredibile apparet, tot libras vnguenti in vnius corporis vnctione fuiſſe conſumptas. Propter quod aliqui exiſtimarunt libram eo loco non ſignificare menſuram ponderis, ſed nummi: vt ſenſus ſit ad vngendum Chriſtum adductum eſſe vnguentum, quod centum libris fuerat comparatum Sed hæc expoſitio non placet: tum quia non quadrat contextui: tum etiam, quia non ſoluit difficultatem. Nam centum libræ argenti etiā videri poteſt nimia quantitas pecuniæ. Adde, nomē *libra* in ea ſignificatione, pro quantitate & mēſura pecuniæ non eſſe admodum generale, ſed in paucis nationib. vſurpari. Vnde neq; apud Latinos antiquos fuit in vſu in ea ſignificatione, neq; in Scriptura ſacra reperi

reperitur. Dicunt ergo alij illas libras fuiſſe minoris quantitatis quàm ſint, noſtræ: & Medina hîc aſſerit fortaſſe apud Iudæos libram vnciam fuiſſe. Sed non oportet hoc dicere ſine fundamento. Nam licèt verũ ſit non omnem libram eaſdem vncias habere, tamen certum eſt quamlibet pluribus vnciis conſtare, & frequentiùs conſtitiſſe duodecim.

Reſponſ. Nicodemus magnifice Christi corpus aromatibus condit, ac ſepelit.

Dicendum eſt ergo, Nicodemum fuiſſe virum diuitem, nobilem ac potentem, & (vt Chryſoſt. ait homil. 84. in Ioan.) voluiſſe ſepelire Ieſum, non vt reũ, ſed magnificè, tanquam magnum aliquem atque admirandum virum, & ideo magnam copiam myrrhæ ac aloes attuliſſe, vt Chriſti corpus condiretur, ſiue tota illa quantitas conſumpta fuerit in illa vnctione (hoc enim Euangeliſtæ non exprimunt) ſiue non ſolùm corpus, ſed etiam locum, ac pauimentum ſepulchri eo liquore perfuderit, id enim fieri etiam potuit, quamuis ſcriptum non ſit.

ARTICVLVS III.

Vtrùm corpus Chriſti fuerit in ſepulchro incineratum.

Inf. q. 53. a. 1. co. & ad 1. & 3. 1. d. 21. q. 1. a. 2. & q. 2. a. 1. ad 1. & op. 3. ca. 241. & op. 60. c. 20. co. 2.

284. *AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd corpus Chriſti in ſepulchro fuerit incineratum. Sicut enim mors eſt pœna peccati primi parentis, ita etiam & incineratio: dictum eſt enim primo homini poſt peccatum, Puluis es, & in puluerem reuerteris: vt dicitur Geneſ. 3. Sed Chriſtus mortem ſuſtinuit, vt nos à morte liberaret. Ergo etiam incinerari debuit corpus eius, vt nos ab incineratione liberaret.*

2. Præterea, Corpus Chriſti fuit eiuſdem naturæ cum corporibus noſtris. Sed corpora noſtra ſtatim poſt mortem reſolui incipiunt, & ad putredinem diſponuntur: quia exhalante calido naturali, ſuperuenit calor extraneus, qui putrefactionem cauſat. Ergo videtur, quòd ſimiliter in corpore Chriſti acciderit.

ar. 1. huius q.

3. Præterea, Sicut dictum eſt, Chriſtus ſepeliri voluit, vt daret hominibus ſpem reſurgendi etiam de ſepulchris. Ergo etiam incinerationem pati debuit, vt ſpem reſurgendi incineratis poſt incinerationem daret.

Lib. 3. ortho. fid. c. 18.

Sed contrà eſt, quod in Pſalm. 15. dicitur, Non dabis ſanctum tuum videre corruptionem. Quod Damaſcen. exponit in 3. lib. de Corruptione, quum eſt per reſolutionem in elementa.

Reſpondeo dicendum, quòd non fuit conueniens corpus Chriſti putrefieri, vel quocunque modo incinerari: quia putrefactio cuiuſcunque corporis prouenit ex infirmitate naturæ illius corporis, quæ non poteſt ampliùs corpus continere in vnum. Mors autem Chriſti (ſicut ſuprà dictum eſt) non debuit eſſe ex naturæ infirmitate, ne crederetur non eſſe voluntaria: & ideo non ex morbo ſed ex paſſione illata voluit mori, cui ſe obtulit ſponte. Et ideo Chriſtus, ne mors eius naturæ infirmitati adſcriberetur, noluit corpus ſuum qualitercunque putrefieri, aut qualitercunque reſolui: ſed ad oſtenſionem virtutis diuinæ voluit corpus illud incorruptum permanere. Vnde Chryſoſtomus dicit, quòd viuentibus alijs hominibus, his ſcilicet qui egerunt ſtrenuè, arrident propria geſta: his autem pereuntibus, pereunt. Sed in Chriſto eſt totum contrarium: nam ante crucem omnia ſunt mœſta & infirma: vt autem crucifixus eſt, omnia clariora ſunt facta, vt noſcas non purum hominem crucifixum.

q. præc. ar. 1. ad 2.

Intra qui dicitur, aduerſus gentiles demonſtratio quod Chriſtus ſit Deus parũ ante med. t. 5.

Ad primum ergo dicendum, quòd Chriſtus cùm non eſſet ſubiectus peccato, neque morti erat obnoxius, neque incinerationi: voluntariè tamen mortem ſuſtinuit propter noſtram ſalutem, ſecundùm rationes ſuprà dictas. Si autem corpus eius fuiſſet putrefactum vel reſolutum, magis hoc fuiſſet in detrimentum ſalutis humanæ: dum non crederetur A *in eo eſſe virtus diuina. Vnde ex perſona eius in Pſalm. 29. dicitur, Quæ vtilitas in ſanguine meo, dum deſcendo in corruptionem? quaſi dicat: Si corpus meum putreſcat, perdetur effuſi ſanguinis vtilitas.*

In Cor. art. & q. 50. ar. 1.

Ad ſecundum dicendum, quòd corpus Chriſti quantum ad conditionem naturæ paſſibilis putrefactibile fuit: licèt nõ quantum ad meritum putrefactionis, quod eſt peccatum. Sed virtus diuina corpus Chriſti à putrefactione præſeruauit, ſicut & reſuſcitauit à morte.

Ad tertium dicendum, quod Chriſtus de ſepulchro reſurrexit virtute diuina, quæ nullis terminis coarctatur. Et ideo hoc quòd à ſepulchro ſurrexit, ſufficiens argumentum fuit quòd homines erant reſuſcitandi virtute diuina non ſolùm de ſepulchris, ſed etiam de quibuſcunque cineribus.

B

COMMENTARIVS.

Chriſti corpus in ſepulchro non eſt in cineres ſolutum. Pſal. 15. Damaſc.

RESpondet D.Thom. negando Chriſti corpus in ſepulchro in cineres redactum eſſe. Quæ aſſertio certa eſt ſecundùm fidem, quam D.Thom. in argumento. *Sed contrà*, probat verbis Pſalm. 15. *Non dabis ſanctum tuum videre corruptionem.* Quæ cum Damaſcen. lib. 3. de fide cap. 28. de Chriſto interpretatur, & de corruptione, non hominis per mortem, ſed humani corporis iam mortui per putrefactionem, & reſolutionem in elementa. Quæ eſt expoſitio omnium Patrum in illum locum Auguſt. Hieronym. Baſilij, & Theodoreti. Et omnino certum eſt hunc eſſe proprium, ac literalem ſenſum, cùm Pe- C trus Act. 2. ita ſit hunc locum interpretatus, *Propheta* (inquit) *cum eſſet, & ſciret, quia iureiurando iuraſſet illi Deus de fructu lumbi eius ſedere ſuper ſedem eius prouidens loquutus eſt de reſurrectione Chriſti, quia neque derelictus eſt in inferno, nec caro eius vidit corruptionem.* Eodem modo expoſuit hunc locum Paul. Actor. 13. Vbi probat non poſſe de Dauide intelligi. *Dauid enim* (inquit) *in ſua generatione cùm adminiſtraſſet, voluntate Dei dormiuit, & appoſitus eſt ad Patres ſuos, & vidit corruptionem: quem verè Deus ſuſcitauit, non vidit corruptionem.* Ex quibus etiam teſtimoniis euidenter colligitur, ſermonem eſſe de prædicta corruptione corporis iam mortui: tum quia loquens Paulus de Dauide hæc D condiſtinguit, dicens eum & mortuum eſſe, & vidiſſe corruptionem: tum quia loquens de Chriſto, & ſupponit eum mortuum eſſe, cùm reſurrexiſſe affirmet, & negat vidiſſe corruptionem.

Aug. Hier. Baſil. Theod. Act. 2. Act. 3.

Ratio præterea, qua D.Thom. confirmat aſſertionem, eſt optima. Summa eius eſt, quia ſicut non decuit Chriſtũ corporis morbis & infirmitatibus ſubiacere, aut ex ægritudine mori, ne videretur hæc neceſſitate potius naturæ, quàm voluntate pati. Ita non decuit poſt mortem pati corruptionem, ne mors eius naturæ infirmitati adſcriberetur. Et in ſolutione ad primum addit rationem aliam. Nam Chriſtus mortem aſſumpſit propter noſtram vtilitatem, corporis autem mortui corruptio non erat nobis neceſſaria, aut vtilis, quia per illam nec mereri iam poterat, nec E ſatisfacere, quin potiùs poſſet eſſe nobis impedimento, ſi propter huiuſmodi corruptionem corporis, quiſpiam aut de veritate voluntariæ mortis, reſurrectioníſve, aut de virtute diuinitatis illi corpori coniunctæ dubitaret. Atq; in hunc modũ interpretatur illud Pſal. 29. *Quæ vtilitas in ſanguine meo, dum deſcendo in corruptionẽ*, id eſt, ſi deſcendero, ſeu ſi corpus meũ putrefiat, impedietur fructus, & vtilitas ſanguinis effuſi. Quo ſenſu interpretentur etiam hæc verba, Aug. & Hier. Et eſt ſatis accõmodatus ſenſus, quamuis ſpiritualis magis, quã literalis videatur. Tertia cõiectura, & ſatis literalis addi poteſt. Quia cùm corpus Chriſti paulo pòſt eſſet ſuſcitandũ non oportuit eũ in cinerẽ redigi.

Pſal. 29. Aug. Hier.

Vt enim Origenes notat libro ſecundo contra Celſum, ideo Christus non permiſit oſſa ſua confringi: A
ſed integrũ corpus manere voluit, vt ſignificaret citò eſſe reſurrecturum, multo ergo magis permittere nõ debuit corpus ſuum putrefieri, aut cineres ſolui.

In ſolutione ad ſecundum ſentit D. Thomas corpus Christi mortuum, ac ſuæ naturæ relictum naturaliter fuiſſe corrumpendum, atque adeò diuinæ virtutis fuiſſe, omnino incorruptũ conſeruari. Quæ ſententia communis eſt Theologorum in 3. diſt. 21. (vbi præſertim videri poſſunt Scotus, & Gabriel) & omnino indubitata videtur. Quia neceſſariò ſequitur ex vera compoſitione mortalis corporis ex quatuor elementis, atque humoribus. Quocirca ſicut in priori tomo q. 14. oſtendimus, Christi corpus mortale, ſub- B
lata omnipotentia diuina, neceſſitate quadam naturali fuiſſe ſubiectum paſſionibus corporis: ita dicendum eſt de corpore iam defuncto quoad vlteriorem corruptionem, ac reſolutionem, niſi diuina virtute ſpecialiter conſeruaretur.

Scot.
Gabr.
Corpus Christi defunctum ſua natura ob noxium corruptioni.

Obiectio.
Henricus.

Contra hanc verò doctrinam citari ſolet Henricus quodl. 12. quæſt. dicens corpus illud ex vi ſolius vnionis non potuiſſe naturaliter corrumpi, hoc genere corruptionis. Cui ſententiæ fauet Damaſcen. lib. 3. de Fide, c. 28. dicens corpus Christi fuiſſe incorruptibile illo genere corruptionis. Sed in hoc nõ poteſt eſſe inter Catholicos controuerſia, niſi fortaſſe in modo loquendi. Et in primis Damaſcen. ſeipsũ exponit, dicẽs C
Secundo corruptionis ſignificatu (ſcilicet per reſolutionẽ) *incorruptibile, hoc eſt, interitus expers corpus Domini confitemur, quemadmodum pij Patres nobis tradiderunt*: ſolùm ergo appellat incorruptibile, quia ſecundùm diuinam prouidentiam non potuit talem corruptionis modum pati. Quod rectè expoſuit Elias Cretenſis ſuper orationem primam. Nazian. his verbis, *Cùm Domini corpus, vt communem cum omnibus eſſentiam habens, mortale eſſet, proinde etiam vt alia ſimilia, mortem obibat: at verò ob Verbi in ipſum inſcenſionem, non iam vt ipſius naturæ conſentaneum erat corrumpebatur, verùm ob inhabitantem in ipſum Deum Verbum, à labe, à corruptione integrũ ſeruabatur. Atque admirabili modo hæc duo concurrerunt, nẽpe vt omnium hominũ mors in dominico corpore impleretur,* D
& item mors ac corruptio propter ſocium Verbum extingueretur. Quocirca cũ hoc genus prouidentiæ, & præſeruationis eſſet quodammodo debitũ ratione vnionis, poteſt dici quodammodo naturale, non quia ſola vnio per ſe ac formaliter ſumpta ſufficeret ad præſeruandũ illud corpus à corruptione, nec quia intrinſeca diſpoſitio & qualitas illius corporis natura ſua nõ eſſet corruptioni obnoxia. Neq; enim exiſtimãdum eſt corpus illud ſtatim poſt animæ ſeparationẽ fuiſſe aliqua intrinſeca qualitate affectũ, quæ vim haberet reſiſtẽdi omni corrũpẽti, omnémq; peregrinã alterationẽ impediendi: hoc enim ſinè vllo fundamẽto vel authoritate fingeretur. Huiuſmodi enim diſpoſitionẽ cõſequutum eſt illud corpus per reſurrectionẽ: antea ve- E
rò tale permãſit, quale exteriùs apparebat, & ideo lãcea aperiri potuit, & potuiſſent etiam crura eius confringi, ſi Deus permitteret, & potuit etiam frigefieri: ac deniq; de facto paſſum eſſe huiuſmodi alterationes, vſq; ad illũ gradum, in quo naturaliter poſſet conſeruari abſq; vlla putrefactione. Neque Henricus loco citato docet oppoſitum, imò expreſsè dicit, quòd illud corpus eſſet putrefactum curſu naturali, & miraculosè fuerit præſeruatum. Addit verò hoc miraculum ſequi ex priori vnione, & ideo fuiſſe futurum diuina prouidentia ita ordinante etiam ſi diu dilata eſſet reſurrectio. Sine cauſa ergo Scotus in tertia diſtinct. 21. quæſt. vnica Henricum reprehendit, & cum eo de modo loquendi potiùs, quàm de re ipſa contendit.

Damaſc.

Elias Cret.

DISPVTATIO XLI.

In tres Sectiones diſtributa.

De ijs, quæ poſt mortem circa Christi corpus facta ſunt.

IN ſuperioribus diſputationibus vſq; ad Christi mortem explanandam peruenimus. Reliquum ergo eſt, antequam de reſurrectione dicamus, vt de partibus ſeparatis, corpore ſcilicet, & anima, quid videlicet in vtraq; illo tempore actum ſit, inquiramus. Tria verò potiſſimùm ſunt quæ ab Euangeliſtis narrari videntur facta circa corpus Christi iam defunctum. Primò, quòd latus eius lancea apertũ ſit: deinde quòd depoſitum fuerit de cruce, & præparatum ad ſepulturam, ac demum ſepultum. De his igitur dicendum eſt, & obiter adiiciendum quoque quid B. Virgo in hoc myſterio paſſa ſit, vt quandam vulgi opinionem corrigamus, ac refellamus.

SECTIO I.

Vtrùm Christi corpus in cruce pendens poſt mortem fuerit ita lancea vulneratum, vt ex latere eius ſanguis & aqua manauerint.

RAtio dubitandi eſſe poteſt. Quia non videtur decuiſſe, vt Christus poſt mortem nouum vulnus acciperet, quia ſolùm propter peccata noſtra vulneratus eſt, vt eis mederetur: vulnus autem poſt mortẽ ſuſceptũ non poterat eſſe medicina peccati, cùm neque ratione meriti, neq; ſatisfactionis habere poſſet. Simili enim ratione dicemus inferiùs animam Christi poſt ſeparationẽ à corpore nihil ampliùs paſſam eſſe, & D. Th. ferè eodẽ diſcurſu intulit non debuiſſe Christi corpus in cineres redigi. Et confirmatur: nam ſicut decuit Christum ante mortem ab hominibus illudi, & iniuriosè tractari, ita etiam decuit poſt mortem honorari, vt eius virtus & diuinitas oſtẽderetur, vt Chryſoſt. etiam notauit in demonſtratione, quòd Christus ſit Deus. Et hac ratione, ſpeciali Dei prouidentia factum eſt, vt honorificè ſepeliretur. Ergo propter hanc fortaſſe cauſam, quidã hæretici dixerunt Christi corpus ante mortem fuiſſe lãcea vulneratum. Cuius hęreſis author dicitur fuiſſe Petrus Ioan. vt refert Guido Carmelita, & ex illo Caſtrus lib. 5. contra hæreſ. verbo Christus, hæreſ. 10. & Prateol. libro decimo quarto elenchi hæreſum, in 20.

Chryſ.

Guid. Carm.
Caſtr.
Prateol.

Dicendũ verò eſt primò corpus Christi poſt mortem, antequam de cruce deponeretur, lãcea vulneratũ eſſe, eiúſq; latus apertum. Aſſertio eſt de fide, quã contra prædictam hæreſim definiuit Clemens V. cũ Concilio Viennenſi, in Clem. de ſumma Trin. & fide cath. & probatur expreſſis verbis Ioã. 19. *Ad Ieſũ autem cùm veniſſent, vt viderunt eum iã mortuum, non fregerunt eius crura, ſed vnus militum lancea latus eius aperuit.* Quæ verba licèt expreſſa ſint, tamen ab illo hæretico ita corrumpebantur, vt per recapitulationẽ poſtrema verba exponeret, & loco illius præteriti *aperuit*, poneret præteritum perfectum, *aperuerat*, vt faciliùs poſſet referri ad illud tempus, in quo Christus adhuc viuebat. Quã falſam interpretationem damnare voluit prædictum Concilium, cùm dixit, *Nos igitur ad tã præclarum Euangeliſtæ teſtimonium, & ſanctorum Patrum ac doctorũ communẽ ſententiam, Apoſtolicæ conſiderationis (ad quam duntaxat hæc declarare pertinet) faciem conuertẽtes, ſacro approbante Concilio, declaramus prædictum Apoſtolũ & Euangeliſtã Ioannem rectum in præmiſſis factæ rei ordinẽ tenuiſſe, narrando, quòd Christo iam mortuo, vnus militum lancea latus eius aperuit.* Et verba Ioan. ſatis conuincunt: nam exponere, *aperuit*, id eſt aperuerat nõ eſt interpretari, ſed corrumpere Scripturam. Deinde, aduerſa

Corpus Christi poſt mortẽ de cruce pendens lancea perforatum.
Clem. V.
Ioan. 10.
Conc. Vien.

uerſatiua illa, *ſed vnus militum*, &c. planè oſtendit, id factum eſſe ab vno milite, poſtquam alij decreuerant Chriſti crura non frangere, eo quòd eum iã mortuum inueniſſent. Ratio verò huius facti, ſi ex parte militis percutientis inquiratur: dicere poſſumus cum Chryſ. hom. 84. in Ioan. & Cyril. lib. 12. c. 39. id feciſſe, vt vel exploraret, an verè Chriſtus mortuus eſſet, vel certè, ſi non eſſet, vt eum omnino interficeret, quod facere etiam potuit, vt Iudæis placeret, vel temeritate quadam ac ferocia militari. Ante verò, quàm mortuus exiſtimaretur, nemo auſus eſſet tale vulnus infligere: tũ quia crucifixorum ſupplicio hoc non continebatur: tum maximè, quia crucifixi permittebantur paulatim mori, nec ſolebat accelerari eorum mors aliis vulneribus inflictis. Et ideo licèt Iudæi cuperent eo die crucifixorum corpora citò de cruce deponere, non ſunt auſi eorum maturare mortem, ſed à Pilato id petierunt. Si autem ex parte Dei & Chriſti ratio inquiratur, permiſit ipſe lancea latus ſuum aperiri, primò vt magis teſtata eſſet, ac cõfirmata eius mors: quis enim dubitaret mortuum, cuius latus poſt tot ac tanta tormenta lancea apertum conſpiceret? Secundò, vt idem vulnus teſtimonium poſtea eſſet veræ reſurrectionis, quemadmodum Thomæ fuit. Tertiò propter myſteria ſanguinis & aquæ quæ ſtatim explicabimus. Propter quæ etiam voluit mortuus potius, quàm viuus hoc vulnus ſuſcipere, vt priùs intelligeretur conſummata redemptio per mortem, à qua virtus ſacramentorum fluxit, & per quam ianua regni aperta eſt. Quę omnia in apertione lateris, & in effuſione ſanguinis, & aquæ ſignificabantur. Et præterea voluit Chriſtus ante hoc vulnus mori, vt non tam extrinſeca neceſſitate ferientis militis, quam propria voluntate animã tradidiſſe crederetur.

Chryſ. *Cyrill.*

Corpus ſuum Chriſtus lancea aperiri cur permiſit Ioan.

Quòd ſi quis inquirat, quo in latere Chriſtus fuerit percuſſus, dextróne, an ſiniſtro, nullum firmum, ac certum reſponſum præbere poſſumus, quia neq; Scriptura id explicat, neque apud antiquos Patres aliquid hac de re ſcriptum inuenitur. Solùm dicunt omnes in hoc myſterio impletum eſſe, quod in Adamo & Eua fuerat præfiguratum, quando Eua de latere Adæ dormientis formata eſt in figuram Chriſti, de cuius latere dormientis in cruce formanda erat Eccleſia, vt ſignificauit Paul. dicens ad Epheſ. 5. *Sacramentum hoc magnum eſt, ego autem dico in Chriſto, & in Eccleſia*, & notauit Clemens Papa in prædicta Clementina, & Eucherius, Rupert. & alij in Geneſim. Hier. ad Epheſ. 3. Aug. tract. 9. in Ioan. & lib. 9 Geneſ. ad liter. c. 19. & Leo Pap. epiſt. 22. & alij quos retuli in priori tom. q. 1. in com. art. 3. Quibus adde Tertul lib. de anima, c. 43. ſic de Adamo loquentem, *Inde deducimur etiam imaginem mortis iam tunc eum recenſere, ſi enim Adam de Chriſto figurabat, ſomnus Adæ mors erat Chriſti dormituri in mortem, vt de iniuria perinde lateris eius vera mater viuentium figuraretur Eccleſia.* Hinc Ambroſ. lib. 5. de ſacr. c. 1. ſentit in eo latere fuiſſe Chriſtum vulneratum, ex quo Eua formata fuit. *Quare* (inquit) *de latere, quia vnde culpa, inde gratia: culpa per fœminam, gratia per Dominũ Ieſum Chriſtum.* Et Ruffinus in expoſitione Symboli, *Si quæres* (inquit) *cur non ex alio membro, ſed ex latere potius produxiſſe dicatur aquam, & ſanguinem. Videtur mihi in latere per coſtam mulier indicari, quia fons peccati, & mortis de muliere prima, quæ fuit primi Adam coſta, proceſſit fons redemptionis, ac vitæ de ſecundi Adam coſta producitur.* Coniectant autem viri docti & eruditi, Euam de ſiniſtro latere fuiſſe formatam, in quod vergit cor humanum: propter ſummum amorem, qui inter virum, & vxorem eſſe debet. Eam enim ob cauſam formata eſt fœmina ex viro, vt notauit D. Th. 1. p. q. 92. a. 2. & Aug. 12. de Ciuit. c. 25. Theod. Rupert. & alij in Geneſim. Hinc ergo coniicere poſſumus Chriſtum in

Dubium.

Eua de coſta Adæ dormientis educta figura Eccleſiæ de latere Chriſti defuncti formata. Gen. 2.

Epheſ. 5.

Clem. Pap. Eucher. Rupert. Hier. Aug. Leo Pap. Tertull.

Ambr.

Ruffin.

Reſponſ. Chriſtum in ſiniſtro latere lancea vulneratum veriſimile eſt.

D. Thom. Aug. Theod. Rupert.

A latere ſiniſtro fuiſſe vulneratum, tum vt res figuræ reſponderet: tum etiam, vt indicaretur ſumma eius charitas erga ſponſam Eccleſiam, cuius amore vulneratum erat cor eius; iuxta illud, *Vulneraſti cor meum.* Et eodem amore vulnerari voluit in ea potiſſimùm parte corporis, qua eius cor hominibus quaſi patere poſſet, intelligeréntque ſibi apertum oſtium per quod in cor Chriſti ingredi, illícque poſſent requieſcere. Vnde Aug. in Manual. c. 23. *Longinus* (inquit) *aperuit mihi latus Chriſti lancea, & ego intraui, & ibi requieſco ſecurus.* Poſſumus item literalem rationem adiungere, quia ſi miles Chriſtum vulnerauit exploraturus, aut certè perfecturus mortem eius, veriſimile eſt, cor eius voluiſſe transfigere. Denique ſi diuina prouidentia hoc permiſit, vt mors Chriſti eſſet magis teſtata, & euidens: conuenientius etiam fuit vt in ſiniſtro latere B percuteretur. Video tamen huic probabili coniecturę obſtare frequentem vſum pingendi imagines crucifixi in dextro latere vulnerati: ſolet autem hæc pictura in Eccleſia habere authoritatem, quoniam indicium eſt antiquæ traditionis, & conſenſionis Eccleſiæ. Sed non conſtat hanc conſuetudinem eſſe vel vniuerſalem, vel antiquam. Quare non eſt, quod nos multum moueat, quanquã nihil etiam ſit temere affirmandũ.

Can. 4.

Aug.

Secundò dicendum eſt, verum ſanguinem verámque aquam de latere Chriſti aperto fluxiſse. Hæc cõcluſio eſt de fide definita ab Innocentio in c. in quadam, de celebratione Miſsarum, contra quoſdam, qui negabant exiuiſse veram aquam, ſed pituitam, ſeu phlegmaticum quendam humorem, quem dicebant aquam appellatum, quia in eo aqua prædominatur. C Verba autem Ioannis in propria ſignificatione eſse intelligẽda ſemper Eccleſia intellexit, & veritas Scripturæ hoc requirit: nam in enarratione præſertim hiſtoriæ non fuiſset Ioannes vſus verbis impropriis, & metaphoricis. Deinde inquiro, cur aquam impropriè interpretentur. Reſpondent, quia non poterat naturalis aqua de corpore humano naturaliter exire. Sed in primis non defuerunt Catholici, qui hoc negarẽt. Nam (vt refert Abulenſ. parad. 2. c. 29. & 30.) quidam dixerunt in corpore humano, cùm primùm recedit anima & incipit frigeſcere, naturaliter generari aquam per reſolutionem phlegmatis, & ita potuiſse accedere in corpore Chriſti. Quæ ſententia præferenda eſ- D ſet præcedenti, ſi aliter veritas hiſtoriæ Euangelicæ conſiſtere non poſset: ſed non indiget Euangelica veritas Philoſophica fictione. Quia nec vera aqua tam citò potuiſset generari naturaliter, vbi non erat principium à quo generaretur, alioqui fluxiſset etiam per foramina clauorum, & ex quocunque corpore humano iam mortuo poſt aliquas horas, poſset naturaliter aqua educi, quod repugnat experientiæ. Concedendum eſt ergo id non potuiſse naturaliter fieri, nec tamen propterea negandum eſt fuiſse veram aquam. Quia etiam non poterat de corpore mortuo naturaliter ſanguis effluere, & nihilominus ſanguinem propriè interpretamur, quod neque ipſi hæretici negare E auſi ſunt. Vtrumq; ergo miraculosè accidiſse ad myſterium aliquod ſignificandum Patres Eccleſiæ docent. Primò, vt veritas humanæ naturæ aſsumptæ illo teſtimonio probaretur, de quo dixit Ioan. 1. Can. c. 5. *Tres ſunt qui teſtimonium dant in terra, ſpiritus, aqua, & ſanguis.* Spiritus enim clamore valido emiſsus, & in paternas manus commendatus teſtis fuit, in Chriſto fuiſse veram animam rationalem: ſanguis verò, & aqua ſignificarunt corpus Chriſti fuiſse verum humanum corpus compoſitum ex quatuor humoribus, quorum præcipuus eſt ſanguis & ex quatuor elemẽtis, quorum vnum eſt aqua quæ ad huiuſmodi miniſterium magis erat accommodata, quàm cætera. Secundò in ſanguine & aqua ſignificatum eſt, Eccleſiã pretio

De latere Chriſti in cruce verus ſanguis aqua manauit.

1. Ioan. 5.

Cur ſanguis aqua de latere Chriſti manauit.

pretio ſanguinis Chriſti fundandam atque abluendã eſſe. Vtrumque enim fit per baptiſmum, qui in aqua confertur & in ſanguine Chriſti habet efficaciã, iuxta illud Pauli ad Epheſ. 5. *Chriſtus dilexit Eccleſiam, & ſeipſum tradidit pro ea, vt illam ſanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ*: & illud Ioan. 5. *Hic eſt qui venit per aquam, & ſanguinem Ieſus Chriſtus, non in aqua ſolum, ſed in aqua & ſanguine*, id eſt, non in aqua tãtùm ſignificatiua, qualis erat in lauacris Iudæorum, & in baptiſmo Ioannis: ſed in aqua, quæ efficaciam haberet ex ſanguine Chriſti iam effuſo. Et propter hanc etiam cauſam hæc effuſio ſanguinis Chriſti non eſt facta ante mortem, quia tota hæc virtus ſanctificandi, & fundandi Eccleſiam ex morte Chriſti potiſſimùm dimanauit. Vnde Ambr. lib. 5 de ſacramen. c. 1. *Quare aqua? quare ſanguis? Aqua vt emundaret, ſanguis, vt redimeret.* Et hoc ſenſu intelligendi ſunt Patres, cùm dicunt in hoc vulnere lanceæ, fluxúq; ſanguinis, itaq; ſignificatam eſſe Eccleſiæ formationẽ ex latere Chriſti dormientis in cruce, vt Cypr. lib. de montibus Sinai, & Sion in fine, *Percuſſus* (inquit) *in latere lãcea, ſanguis, & aqua miſtus profuſus fluebat, vnde ſibi Eccleſiam ſanctam fabricauit.* Vnde vlteriùs in huiuſmodi ſanguine, & aqua ſignificata ſunt omnia ſacramenta Eccleſiæ, quæ ex Chriſti morte habent efficaciam. Aqua enim indicat baptiſmum, qui eſt ianua, ſanguis verò Euchariſtiam, quę eſt finis & conſummatio ſacramentorum, & ideo ſub his duobus reliqua comprehenduntur. Et hoc ſenſu dicunt etiam Patres per hoc myſterium indicatum eſſe, omnia ſacramenta de latere Chriſti manaſſe, citaui plures in priori tomo diſp. 39. ſect. 3. quibus addi poſſunt Cypr. ſerm. de paſſione Chriſti in fine, dicens: *De latere tuo fons egreditur in vitam æternam proſiliens*, & infrà: *Ex hoc fonte non tantùm ablutionis primæ, qua initiantur accedentes ad Chriſtum, vndas haurimus, ſed & compunctionem, & lacrymarum perennes effluunt riui, miſericordiarum ſuauitas, & totius pietatis effectus emanat. Tu Domine, Sacerdos ſancte, qui in tempore iracundiæ factus es reconciliatio ſancti huius ſanguinis permanentem plenitudinem reliquiſti, & beneficium huius ſancti liquoris in perpetuum tradidiſti, & conſtituiſti nobis inconſumptibiliter potum viuificum, crucis ſignum, & mortificationis exemplum.* Et eleganter Tertull. lib. de baptiſ. cùm c. 9. dixiſſet, etiã in paſſione ſua Chriſtum dediſſe teſtimonium baptiſmo aquæ, *cùm vulneratus eſt, & aqua de latere prorupit*, ſubdit c. 16. *Eſt quidem nobis ſecundum lauacrum, & ipſum ſanguinis, de quo Dominus: Habeo* (inquit) *baptiſmo tingi, cùm iam tinctus fuiſſet, venerat enim per aquam, & ſanguinẽ ſicut Ioannes ſcripſit, vt aqua tangeretur, ſanguine glorificaretur, proinde vt nos faceret aqua vocatos, ſanguine electos, hos duos baptiſmos de vulnere perfoſſi lateris emiſit. Quia, qui ſanguinem eius crederent, aqua lauarentur: qui aqua lauiſſent etiam ſanguinem potarent.* In quibus verbis tertium etiam myſterium indicat, in aqua ſcilicet, & ſanguine duplex fidelium baptiſma, nimirum ſanguinis, ſeu martyrij, & aquæ, ſeu ſacramenti baptiſmi ſignificatum eſſe. Quod myſterium notauit clariùs Ruffinus dicta expoſitione Symboli, dicens: *Poteſt etiam intelligi, quòd duplicem gratiam baptiſmi figurauerit, vnam, quæ datur per aquæ baptiſmum, aliam, quæ per martyrium profuſione ſanguinis quæritur.* Idem myſterium notauit Hieron. epiſt. 83. ad Oceanum dicens: *Latus Chriſti percutitur lancea, baptiſmi, atque martyrij pariter ſacramenta fundantur.* Vltimum myſterium adiungi poteſt ex eodem Ruffino eodem loco his verbis: *Hoc quidem myſticum eſt* (videlicet effundere ſanguinem, & aquam.) *Ipſe enim dixerat, quia flumina de ventre eius procedent aquæ viuæ, ſed produxit & ſanguinem quem petierant Iudæi venire ſuper ſe, & ſuper filios ſuos. Produxit ergo aquam, quæ credentes diluat: produxit & ſanguinem, qui condemnet incredulos.*

[Margin: Epheſ. 5. — 1. Ioan. 5. — Ambr. — Cypr. — Sanguinis & aquæ de latere Chriſti manatio myſtica ſignificatio. — Cypr. — Tertull. — Ruffin. — Hieron. — Ruffin.]

Vnũ verò poteſt hoc loco deſiderari, ſcilicet quomodo ſanguis & aqua fluxerint, an permiſta, vel ſeparata. Nam in citato loco Cypriani lib. de Sina, & Sion dicitur effluxiſſe ſanguis aqua miſtus. Dicendum verò ſine dubio eſt, exiuiſſe impermiſta, & loco ſeparata. Tũ quia hoc ſignificant verba Ioannis: *Fluxit ſanguis & aqua.* Tum etiã quia aliàs non potuiſſet aqua à ſanguine diſcerni: & tamen in prædicto modo dicẽdi ſignificatur diſtinctè potuiſſe cognoſci, & oculis videri. Quod ſignificatũ eſt etiã illis, *Et qui vidit teſtimoniũ perhibuit.* Nõ enim loquitur Ioãnes illis verbis de alia perſona à ſe diſtincta, vt videntur intellexiſſe, qui finxerunt eum, qui Chriſtum percuſſit, fuiſſe cæcum, appellatúmq; Longinum: atq; illo liquore, qui de latere Chriſti exiuit, viſum recuperaſſe, atq; ita de illo ſcriptum eſſe, *Vidit, & teſtimonium perhibuit.* Hoc enim apocryphum eſt. Neq; vllo modo eſt veriſimile militẽ illum, qui Chriſtum percuſſit, fuiſſe cæcum. Qualis enim eſſe poteſt cæcus miles? Neque etiã conſtat appellatũ eſſe Longinum, ſed potiùs fertur Centurionẽ eũ, qui exclamauit, *Verè filius Dei erat iſte*, fuiſſe Lóginum illum, qui poſtea martyr fuit, vt videre licet apud Lypomanũ tom. 6. & Surium tom. 2. ex Metaphraſte die 25. Martij, & 16. Octobris. Igitur Ioannes in tertia perſona de ſeipſo loquitur, ipſe enim vidit, & teſtimonium perhibuit, & verum ſcribendo dixit. Nõ potuiſſe autẽ (niſi aliud miraculum non neceſſariũ fingamus) videre aquã & ſanguinem exeuntem, niſi diſcretè effluerent. Vnde Cyprian. ſer. de paſſione Chriſti. *De latere* (inquit) *tuo fons egreditur in vitam æternam proſiliens, & de eadem conſubſtantialiq; origine diuiſis limitib. aqua & ſanguis emanant, ad complementum perfectionẽq; totius iuſtitiæ.* Duobus autem modis excogitari hoc poteſt. Primò vt ſimul tẽpore aqua & ſanguis exierint, per diuerſas tamen partes eiuſdẽ foraminis: & ſi hoc modo factum eſt, non potuit fieri ſine nouo miraculo, vt non permiſcerentur. Secundò intelligi poteſt, priùs totum ſanguinem exiiſſe: deinde verò aquã manaſſe. Et hic modus videtur facilior & accommodatus tum ordini narrationis Ioannis, tum etiã myſterio. Primus enim Chriſtus ſuum ſanguinem effudit: multique piè meditantur totum ſanguinem ſuum in paſſione fudiſſe, & in huius rei ſignum, ac teſtimonium, id quod reliquum erat, accepto lanceę vulnere profudiſſe. Poſtea verò effuſo ſanguine, & quaſi pretio ſoluto, manauit aqua, quæ virtutem ſanctificandi ab illo ſanguine habitura erat. Vnde Hierony. dicta epiſt. ad Oceanum, tractans ſimul hunc locum, & illum Ioan. 3. *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, &c.* inquit, *Quia ab aquis cœperat, finiuit in aquis.* Quòd ſi per aquam fidelem populum ſignificatum eſſe interpretemur (ſolent enim in Scriptura aquarum nomine populi ſignificari) rectè etiam conſonat, vt poſt effuſum omnino ſanguinem de latere Chriſti, intelligatur Chriſtianus populus, ſeu Eccleſiæ corpus de illius latere exiuiſſe. Denique hæc etiam ſucceſſio effuſionis aquæ poſt ſanguinis effuſionem, aptiſſima eſſe potuit, vt vtriuſque effuſio clarè ac diſtinctè diſcerneretur.

[Margin: Dubium. — Cypr. Reſponſ. — Sanguis & aqua de latere Chriſti impermixta fuerunt. — Ioan. 19. — Lypoman. Surius. Metaphraſ. — Cypr. — Hieron.]

Ad rationem ergo dubitandi in principio poſitam, reſpondetur. Quamuis vulnus lanceæ non fuerit neceſſarium ad meritum, vel ſatisfactionem: ad myſterium autem, & veritatis confirmationem fuiſſe vtiliſſimum. Addo etiam quoniam Chriſtus ante hoc vulnus nondum totum ſuum ſanguinem effuderat, atque effuſum oſtenderat: ideo quodammodo dici poſſe, nondum fuiſſe finitum tempus patiendi in corpore. Illo autem vulnere ſuſcepto finita fuit abiectio paſſionis, & honor glorioſæ ſepulturæ paulo pòſt incepit, in quo ſatis virtus omnipotentia morientis demonſtrata, vt Chryſoſtomus citato loco, & D. Thomas hìc articulo 1. ad 1. adnotarunt.

SECTIO II.

Quomodo fuerit corpus Chriſti de cruce depoſitum, & ad ſepulturam præparatum, quidve tunc B. Virgo paſſa fuerit.

Matth.27. Marc.15. Luc.23. Ioan.18. Chriſti corpus de cruce depoſitum quomodo.

PRimò de depoſitione corporis Chriſti Domini de cruce, Euangeliſtæ nihil aliud dicunt, quàm Ioſephum ab Arimathæa virũ nobilem, ac decurionem, ſeu ſenatorem populi, obtenta à Pilato facultate depoſuiſſe, ſeu tuliſſe corpus Domini, vt illud ſepulturæ traderet. Quomodo autem id factũ ſit, neq; Euangeliſtæ explicant, neq; ferè ab expoſitoribus aliquid additũ reperio. Obſeruari tamen poteſt primò dupliciter poſſe intelligi Chriſtum depoſitum de cruce. Primò cruce ſimul cũ corpore tollendo, ſeu euellendo è foramine petræ, in quo poſita fuerat, eámque in terra collocando, ac deinde clauis eductis corpus deponendo. Secundò fieri potuit, vt è cruce manente immota, & in ſuo loco erecta, corpus deponeretur. Quo autẽ horũ modorum factum ſit, non conſtat: & prior quidem videtur facilior, atque paucioribus indigens inſtrumentis: poſteriorẽ tamen iudicat communis Eccleſiæ pictura. Et fortaſſe, quãuis Pilatus dedit facultatem deponendi corpus, non intelligitur etiam illam dediſſe ad tollendam crucem. Solet enim hoc habere vſus Reipublicæ, vt cũ aliquis publicè damnatur propter delicta publica, & ſcãdaloſa, vel corpus eius maneat in loco ſupplicij, vel ſi datur facultas deponendi corpus, ſaltem maneat patibulũ, quaſi in ſignũ ſupplicij ad aliorum terrorem. Hac ergo ratione fortaſſe accidit, vt corpus deponeretur de cruce: nõ verò crux ipſa è proprio loco tolleretur. Atq; hæc forſan occaſio fuit, vt crux eo tempore à Chriſtianis non vſurparetur, neq; in varias partes pietatis ergò diuideretur: ſed integra vſq; ad tempora Helenæ permanere, atq; ita reperiri poſſet ſubtus terram. Fortaſſe enim in eodem loco manſit vſq; ad euerſionẽ Ieruſalem, & caſu factum eſt, vt ruinis contecta fuerit. Quod ſignificaſſe videtur Ambr. orat. de obitu Theodoſij dicens, *Aperit itaque humum, decutit puluerem, tria patibula confusè reperit, quæ ruina contexerat, inimicus abſconderat*, & infrà, *Poterat fieri, vt patibula inter ſe ruina confunderet.*

Ambr.

Obiectio.

Dices, quid obſtare potuit, quin B. Virgo, vel alij fideles, ſaltem clauos reſeruarent, quos Ioſephus è cruce eduxerat, conſtat enim non fuiſſe à fidelibus cuſtoditos: nam ſimul poſtea cũ cruce ab Helena inuẽti ſunt, vt Ambroſius ſuprà refert, & vulgaris Eccleſiæ traditio habet. Dicere poteſt aliquis clauos non fuiſſe extractos è cruce, ſed ab ipſis fixis manentibus, manus ac pedes Chriſti depoſitos, quia fortaſſe ob tẽporis breuitatem ac celeritatem non licuit eis in eruẽdis clauis immorari.

Reſponſ.

Tamen hic modus mihi non probatur, neceſſe enim fuiſſet foramina manuum ac pedũ maiora fieri, vt per clauorum capita extrahi poſſent: non eſt autẽ credibile pios homines auſos fuiſſe corpus Chriſti, quamuis mortuum, ampliùs lacerare, atq; diſrumpere: eo vel maximè, quòd nonnihil erat periculi, ne dum Chriſti corpus hoc modo deponerent, os aliquod manuum pedúmve confringerent. Vnde cõmunis ſenſus Eccleſiæ (quem pictura refert) eſt Ioſephum adduxiſſe omnia inſtrumenta neceſſaria ad clauos eruendos, vt Chriſti corpus poſſet de cruce deponi. Potius ergo dicerem, eadem legẽ, qua coactus fuit Ioſeph corpus tollere, & crucem immotam relinquere, coactum etiam fuiſſe clauos quoque in ea infixos tanquam potiſſima ſupplicij inſignia inſtrumentáque relinquere. Vnde licèt ad deponendum corpus Chriſti illos abſtulerit: fieri tamen potuit, vt eos iterum in cruce figeret propter dictam cauſam. Quòd ſi hæc ratio non probatur, ego quidem aliam probabilem non reperio, quamquam ſine ſpeciali Dei prouidentia, aut conſilio factum eſſe non dubitem.

Dubium.

A Illud etiam quæri poteſt, an neceſſe ſit dicere Ioſephum, & Nicodemũ propriis manibus corpus Chriſti Domini depoſuiſſe, quoniam Euangeliſtæ ita loquuntur, *Tulit, depoſuit*. Sed iam in ſuperiorib. diximus vim illius verbi hoc non requirere. Dicitur enim aliquis facere, quod fieri iubet, quamuis ipſe per ſe non faciat: quo modo Pilatus interdum dicitur flagellaſſe Ieſum. Et cùm alioquin illi eſſent viri nobiles, veriſimile eſt non per ſeipſos, ſed per alios Chriſti depoſitionem ſepulturámq; curaſſe.

Reſponſ. Chriſti corpus Ioſeph & Nicodemi manibus de cruce piè depoſitum.

Sed licèt hoc ita ſit, nihilominus magis videtur pietati conſentaneum, hos viros ſuis manibus depoſuiſſe Chriſtũ. Mouebantur enim affectu charitatis, & religionis, neq; exiſtimabant illud eſſe opus ſeruile, aut ſua nobilitate indignũ ſed religioſum potiùs, ac ſupra ſuum meritum, & di- B gnitatem: non tamen oportet, eos ſolos hoc feciſſe: iuuari enim ab aliis potuerunt, præſertim à Ioanne, & mulieribus, quæ præſentes aderant. Neque exiſtimãdum eſt piam operam B. Virginis ibi defuiſſe, quæ corpus Chriſti Domini ſtatim, ac de cruce depoſitum eſt, virgineo venerabunda ſuſcepit in gremio.

Dubium.

Tandem inquiri poteſt, qua hora Chriſti corpus depoſitum ſit. In quo Euangeliſtæ ſolum dicunt, poſtquam Chriſtus lancea vulneratus eſt, & iam ſerò factum eſſet, acceſſiſſe Ioſephum ad Pilatum, & ab eo facultatem petiiſſe, atque obtinuiſſe: poſtea verò illud de cruce depoſuiſſe. Ita ſumitur ex Mar. 15. & Ioann. 19. Vbi ſolum eſt aduertendum depoſitionem hanc fuiſſe ante ſolis occaſum per horam fortaſſe integrã C vel ferè. Nam ab occaſu ſolis incipiebat Sabbatum Iudæorum, quando non licebat illis operibus vacare: ideo ſoliciti fuerunt hi Chriſti cultores, vt totum negotium ſepulturæ eius ante occaſum abſoluerent, quod vix fieri potuiſſet, niſi ſaltem ante vnam horam inciperent Chriſti corpus de cruce deponere. Et hoc ſignificauit Mar. 15. illis verbis, *Cum ſerò eſſet factum, quia erat paraſceue, quod eſt ante Sabbatum.* Et ideo etiã in principio c. 16. notat mulieres tranſacto Sabbato emiſſe aromata, &c. idẽ indicat Lucas illis verbis, quæ ſuprà expoſuimus. *Dies erat paraſceues & Sabbatũ illuceſcebat*, & infrà, *Sabbato quidem ſiluerunt ſecundũ mãdatum.* Idem deniq; eſt, quod Ioannes ait c. 19. *Ibi ergo propter paraſceuem Iudæorũ, quia iuxtà erat monumentũ, poſuerunt Ieſũ.* Ex quibus tandẽ conſtat corpus Chriſti D poſt mortem duabus ferè horis in cruce pependiſſe.

Mar.15. Ioan.19. Corpus Chriſti de cruce depoſitum. Mar.15.& 16. Luc.23. Ioan.19.

Chriſti corpus ad ſepulturã præparatum quomodo. Ioan.19.

Secundò de modo, quo Chriſti corpus ad ſepulturã præparatũ eſt, & conditum Matth. Marc. & Luc. ſolũ dicunt Ioſephũ ab Arimathæa poſtquã depoſuit corpus Ieſu, inuoluiſſe illud in ſyndone mũda, ſolus verò Ioannes addit, Nicodemũ adduxiſſe aromata ad corpus Domini vngendum, atq; ita vnctum & ligatũ ſepulturæ tradidiſſe. Et de priori quidẽ parte nihil addẽdũ occurrit, iis quæ D. Th. ar. 2. in ſol. ad 3. dixit, vbi & rationẽ literalẽ illius pij facti reddit: ſcilicet id fuiſſe conuenientiſſimum propter quandã honeſtatẽ moralem, vt indicat, ſcilicet illo facto doceri debere nos huiuſmodi rebus ſimplicibus ac vilioribus eſſe cõtẽtos. Addit præterea rationẽ myſticã, nimirum ſignificatum eſſe Chriſtũ mente pura ac ſimplici ſuſcipien- E dum eſſe. Denique adducit ex Beda in huius myſterij memoriã, ſtatutũ eſſe ab Eccleſia, vt corpus Domini tantùm in panno lineo cõſecretur, vt habetur capite cõſulto, de conſecr. d. 11. & idem notat Hieronymus Matth. 37. Innocẽt. libro ſecundo de myſteriis Miſſæ, cap. 56. Vbi dicit corporales pallas ſignificare linteamina, quibus inuolutum fuit corpus Domini: partem autem, quæ plicata ponitur ſuper calicem, ſignificare ſudarium, quod fuerat ſuper caput eius ſeparatim inuolutum in vnum locum. Idem docet egregiè Alcuinus lib. de diuinis officiis, c. de celebratione Miſſæ, & eius ſignificatione, & Rupertus Amalarius,

D.Thom. Beda. Hieron. Innoc. Alcuin. Rupert.

Amala.
Hug. Vict.

malarius, Hugo Victorinus, ac ferè alij, qui de ſacramentis, & diuinis officiis ſcribunt. A

De poſteriore autem parte, ſcilicet vnctione corporis Domini, iam ſuprà diximus de quantitate illius vnguenti: de qualitate verò omnes ſcriptores dicunt fuiſſe illa aromata efficacia ad præſeruandum cadauera à corruptione, vt diutius cōſeruari poſſint. Quorum vſus frequens erat apud Iudæos, vt Euangeliſta dixit, indicans voluiſſe Chriſtum in huiuſmodi rebus, quæ ad pietatem ſpectabant, & quodammodo neceſſaria eſſe videbantur gentis ſuæ morem ſeruare, ſéq; communi conſuetudini conformare, vt ex Aug. rectè D. Thomas explicuit citato loco ad 2. & 3.

Chriſti corpus vnctum & aromatibus cōditum ante ſepulturam.

Vnum verò hinc naſcitur dubium, quod ab authoribus prætermittitur, quamuis reuera expoſitione indigeat. Dicunt enim omnes Ioſephum, & Nicodemū vnxiſſe corpus Domini eo animo, vt diutius incorruptum ſeruaretur. Vnde Chryſoſt. hom. 84. in Ioan. eos imperfectæ fidei arguit, dicens: *Adhuc de eo tanquam de puro homine opinabantur, & ea ferunt aromata, quæ maximè corpora ſeruare ſoleant, quod nihil magnum de Ieſu ipſos exiſtimare arguebat: multum tamen amorem præ ſeſerunt.* Ex qua doctrina naſcitur dubium. Nam ſi hi viri vnxerunt corpus Chriſti propter præſeruationem: ergo oportuit eos ſacrum illud corpus exenterare, & inteſtina extrahere, vt intus ac foris illud vngere poſſent. Patet ſequela, tum quia illi vſitato more vnxerunt corpus: hic autem eſt mos vngendi corpora, quādo propter præſeruationem vnguntur. Tum etiam, quia aliàs inutilis & inefficax eſſet vnctio. Nam externa vnctio in ſuperficie corporis non poteſt impedire, quominus interiora corrumpantur, præſertim cùm illa propter fæces, quæ ſunt intra corpus, & propter magnam humiditatem valde ſubiecta ſint corruptioni. Conſequens autem eſt abſurdiſſimum. Et ſanè propter hanc maximè cauſam hoc dubiolū prætermittere noluit, ne fortaſſe aliquis caſu in illud incidens, ita de Chriſti corpore ſentire auderet. Eſt enim reuera impium, & ab omni Eccleſiæ ſenſu alieniſſimum. Repugnat etiam ſimplici narrationi Euangeliſtarum, prout ab vniuerſa Eccleſia ſemper intellecta eſt. Solùm enim inquiunt fuiſſe vnctum aromatibus, inuolutum ſindone linteiſq; ligatum. Item Eccleſia ſemper intellexit quinque tantum vulnera Chriſtum in ſuo corpore ſuſcepiſſe; non ergo exenteratum fuit, quod piæ aures exhorreſcunt.

B
Chryſ.
Dubium.
C
Reſponſ.
D

Chriſti corpus aromatibus conditum cur.

Ad difficultatē ergo dici poteſt primò, licèt ea vnctio fieret propter præſeruationem aliquam, nō tamē fuiſſe adeò perfectam, & exactam, ſicuti apud nos interdum fieri videmus. Neq; enim credibile eſt cōmunē morem ſepeliēdi huiuſmodi fuiſſe. Quamuis ergo intenderetur præſeruatio, non tamen adeò diuturna: ſed qualis per externā vnctionē haberi poſſet. Deinde fortaſſe non improbabiliter dici poteſt, huiuſmodi vnctionem non fuiſſe ſolitam fieri propter præſeruationem: ſed honoris ergo, & propter decentiā quādā, ne fœtorem aliquem corpora exhalarent. Sicut etiam ſolebant Iudæi lauare cadauera, vt ex Acto. 6. colligitur, quæ conſuetudo etiam in Eccleſia antiqua eſt: vt colligitur ex Gregor. lib. 3. Dialog. cap. 17. & lib. 4. c. 16. & 27. & tamē illa ablutio non fit propter præſeruationem, ſed propter decentiam, & in beneuolētiæ ſignum. Ita ergo facilè introduci potuit, vt propter eaſdem cauſas lotioni adiungeretur vnctio, & ita fortaſſe factum eſt in hac vnctione corporis Chriſti Domini. Quod ſi hoc verum eſt, facilè Ioſephus & Nicodemus ab ignorantia & infidelitatis nota liberari poſſunt. Nam licèt ſapientiſſimè de Chriſto ſentirent, & proximam illius reſurrectionem ſperarent, religioſè admodum ac piè potuerunt corpus eius prædicto animo atque intentione vngere.

Act. 6.
E
Greg. Pap.

Dubium de B. Virgine.

Tertiò, locus hic poſtulat, vt explicemus, quid B. Virgo tēpore huius myſterij paſſa ſit, præſertim quādo filiū mortuum ac de cruce depoſitum in vlnis ſuſcepit. Eſt enim cōmunis vulgi opinio beatā Virginem eo tempore paſſam eſſe ſpaſmū, id eſt, præ nimio dolore ſenſum amiſiſſe, atque in terram corruiſſe. Cui opinioni fauet etiā cōmunis pictura. Nec deſunt ſancti Patres, & graues Scriptores, qui hoc modo de Virgine loquantur, quāuis nō omnes explicēt in hoc myſterio potius, quàm in aliis ſpaſmum ei accidiſſe. Alij enim hoc affirmāt de eo temporis articulo, in quo B. Virgo Chriſto crucem ferenti occurrit. Vnde qui hiſtoriā ſeu Terræ ſanctæ ſitum deſcribūt, dicunt in via Caluariæ fuiſſe templum, cuius ruinæ nunc extant, *quod Sācta Maria de ſpaſmo*, diceretur, quia in eo loco B. Virgo occurrit filio portanti crucem, & præ dolore quaſi exanimis concidit: & ſanctus Bonauentura lib. medit. vitæ Chriſti, cap. 77. de hac re loquens. *Cernens* (inquit) *eum oneratum ligno tam grandi, quod primò nō viderat, ſemimortua facta eſt præ anguſtia, nec verbū ei dicere potuit.* Alij verò hoc referunt ad illud tempus, in quo B. Virgo conſpexit Chriſtum nudum ſuper crucē extendi, vt crucifigeretur. Vnde Anſel. Dialogo de paſſione Domini, ex perſona Virginis ſic inquit: *Cùm veniſſent ad locum Caluariæ ignominioſiſſimum nudauerunt Ieſum filium meum totaliter veſtibus ſuis, & ego exanimis facta fui.* Alij de toto tēpore crucifixionis id affirmare videntur. Vnde in opuſculo de lamentatione Virginis Mariæ, quod habetur inter opera Bernardi, ſic dicitur: *Iuxta crucem Chriſti ſtabat emortua mater, quæ ipſum ex Spiritu S. concepit: vox illi non erat, quia dolore attrita iacēs pallebat, quaſi mortua viuens, viuebat moriens, moriebatur viuens, nec mori poterat, quæ viuens mortua erat.* Et ad eūdem modum loquitur Bonauent. ſupra cap. 79. *Credo, quòd vel propter anguſtiarum multitudinem abſorpta erat, & quaſi inſenſibilis facta, vel ſemimortua facta eſt, nunc quidem multo magis, quàm cum obuiauit ei crucem portanti*: & cap. 80. idem clariùs affirmat accidiſſe Virgini, quando Chriſtus lancea eſt vulneratus. *Tunc* (inquit) *mater ſemimortua cecidit inter brachia Magdalenæ.* Et ſimilia reperientur apud alios, qui meditationes vitæ Chriſti ſcripſerunt, quos ex parte ſuprà retuli, diſput. 4. ſection. 2.

Bonau.
Anſel.
Bernard.
Bonau.

Reſponſ. Quod B. Virgo in depoſitione corporis Chriſti de cruce ſenſerit.
Ambr.
Anſel.
Bernard.
Ioan. 9.

Dicendum autem eſt, cùm ſit certum B. Virginem toto tempore paſſionis Chriſti huiuſmodi animi & corporis affectionem paſſam non eſſe: certius tamen eſſe, atque euidentius, multo minùs in depoſitione Chriſti de cruce aliquid huiuſmodi ei accidiſſe. De priore parte huius ſententiæ dixi nonnulla ſuprà diſputat. 4. ſectione 3. vbi præter authoritatem Ambroſij, Anſelmi, & Bernardi eā probaui ex verbis illis Ioā. cap. 19. *Stabant autem iuxta crucem Ieſu Maria mater eius, &c.* quæ veritatem hanc mihi conuincere videntur, ſicut & ferè omnibus grauioribus expoſitoribus viſum eſt. Si enim eo tēpore, quo Chriſtus Dominus maiorem ignominiam maximóſq; dolores ſuſtinebat, nimirum dum viuus in cruce penderet, beata Virgo ſtabat iuxta crucem inter hoſtes Chriſti ſine vllo timore, & abſque animi deiectione, & infirmitate quomodo credibile eſt, in aliquo alio paſſionis tempore ſenſum, aut conſtantiam amiſiſſe? Nam ſi quid eiuſmodi B. Virgo paſſura fuiſſet, maximè ex nimio dolore, atque magnitudine triſtitiæ: ſed tunc maximè doluit, quando filius magis dolebat (erat enim affectu & animo cum eo crucifixa) filius autem grauiſſimum dolorem in cruce pendens viuus pertulit; ergo tunc maximè debuiſſet Virgo ſpaſmum pati: certum eſt autem ex verbis Ioannis, tunc nihil huiuſmodi paſſam eſſe; ergo. Denique ratio vniuerſalis eſt, quia B. Virgo ſemper habuit perfectum dominiū ſuper omnes actus, affectúſque ſuos, atque ita regebat

bat omnes mortis portionis inferioris, vt nihil indecorum, nihil diſſonum in ea eſſe permitteret. Erat autem valde indecens propter inferioris partis triſtitiã, ac perturbationem, corporis viribus & rationis vſu priuari: nõ igitur admiſit in ſe B. Virgo talem affectũ: ſed quamuis acerbiſſimè doleret, ita tamen moderabatur affectum ſuum, diuinum beneplacitum, ac gloriam fructúmq; paſſionis, & hominum ſalutem conſiderando, vt poſſet corpore & animo conſtans inter dolores permanere. Quod ſi neceſſarium fuit, etiam diuina virtus & gratia interceſſit, quæ & robur ac vires corpori adderet, & humores corporis quaſi contineret, ne præ doloris acerbitate nimium commouerentur. Ex qua ratione colligitur, B. Virginem non ſolùm non paſſam eſſe ſpaſmum: verùm etiam neq; aliquid egiſſe indecorum, neque aliquid, quod non ſummam modeſtiam præ ſe ferret: ſed (vt rectè loquitur Anton.4.part.theolog.tom.15.c.41.§.1.) *Stabat verecunda, modeſta, lacrymis plena, doloribus immerſa, ita tamẽ diuinæ voluntati conformis, quòd (vt Anſelmus ait) ſi oportuiſſet ad implendam ſecundùm rationem voluntatem Dei, ipſa filium in cruce poſuiſſet, atque obtuliſſet. Neque enim minoris fuit obedientiæ, quàm Abraham.* *Anton.*

Ex iis tandem eleganter cõuincitur poſterior pars. Quia quando Chriſtus deponebatur de cruce, iã non ſentiebat dolorẽ, iámq; à multis agnoſcebatur, atq; honorificè tractabatur, quæ omnia multum poterant dolorem Virginis lenire. Deinde reſurrectio eius propinquior erat, de cuius fide B. Virgo erat certiſſima, & veriſimile eſt ea ſpe ſępius animum ſuum erexiſſe, atque vires reſumpſiſſe. Non eſt ergo in hac parte credendũ picturis, quæ ex vulgi opinione introduci potuerunt. Quia fortaſſe nõ valuerũt aliter eximiũ Virginis dolorẽ pictura exprimere. Authores verò (qui in contrariũ adducuntur) inprimis non ſunt admodũ antiqui: at antiquiores non ſolùm illo modo non loquuntur, ſed etiam contrarium ſæpe indicant. Deinde aliqui ex illis libris, qui afferuntur, incerti ſunt, præſertim liber ille de lamentatione Virginis, inter incerta Bernardi opera ponitur. Dialogus etiam de paſſione Anſelmo adſcriptus, mihi eſt valde ſuſpectus, tũ quia ſtylus non redolet Anſelmum, tum etiam, quia multa in illo continentur, quæ nec grauitate nec doctrina Anſelmi digna videtur. Vt v.g quòd B. Virgo cœperit clamare, & eiulare, quando Chriſtus lãceæ vulnus accepit. Deniq; etiam illi Patres nõ omnes expreſsè loquuntur: Anſelmus enim in vno loco dicit, *Quaſi exanimis*, in aliis verò, quamuis dicat, *Exanimis facta fuit*, ſtatim verò explicat non amiſiſſe ſenſus officia. Dicit enim accepiſſe illicò Virginem velamen capitis, vt Chriſtum tegeret. Itaque verbum illud, *Exanimis*, ſolùm eſt poſitum ad explicandam acerbitatem doloris: eadémq; ferè eſt Bernardi & Bonauenturæ ſententia. Nam per exaggerationem quandam loquuti vidẽtur, vt loco etiam ſuprà citato dixi.

SECTIO III.

Vtrùm expediens fuerit Chriſtum ſepeliri.

Ratio dubitandi eſſe poteſt. Nam corpora defunctorum propter alterutram ex duabus cauſis ſolent ſepeliri, ſcilicet aut propter viuos, aut propter ipſum defunctum. Propter viuos quidem, vel ad eorũ conſolationem. Nam vt Aug. dixit lib.1.de Ciu.Dei, c.12. *Sepulturæ mortuorum ſolatia ſunt viuorum, dũ eos, quos amabant, prout poſſunt, honorant atq; honeſtè collocant.* Vel ad vtilitatem corporalem, neque enim ferre poſſent corpora corruptioni obnoxia. Vel etiam ad ſpirituale quendam fructum, non ſepeliendo corpora mortuorum, fidem reſurrectionis ſe habere teſtãtur, & de futura morte frequenter admonentur. Propter defũctos verò, tum quia eorum honori conſulitur, ac famæ, quatenus adhuc manent in memoria hominum tum *Aug.*

A etiam, quia hoc modo plura pro eis fiunt ſuffragia, ac frequentiùs oratur. At verò in Chriſto Domino neutra harum rationum locum habebat, cum enim Chriſti corpus, & propter vnionem ad Verbum corrumpi non poſſet, & paulo pòſt ſuſcitandum eſſet, propter ſe non indigebat ſepultura, quia neque indigebat hominum ſuffragiis, aut orationibus, neque ab eis honorẽ quærebat. maiórq; fuiſſet is ſi eorum diſcipuli præſens corpus ſemper haberent, ac venerarentur, & hoc etiã in maius ipſorum hominũ cõmodũ redundaret. Fuiſſet. n. præclarior Chriſti confeſſio, ac proteſtatio, maiorîſq; charitatis opus, atq; indicium, igitur cõuenientius fuiſſet corpus Chriſti ſepulturæ non tradi. Et B cõfirmatur, quia ſi tradẽdum fuit ſepulturæ, debuiſſet ſaltè in loco ſacro ſepeliri, & ſacris potiùs cæremoniis, ac ornatu, nimirũ cum Pſalmorũ & hymnorum cantu, &c. quàm humano ac ſolùm exteriori cultu.

Dicendum verò eſt primò, valde conueniens fuiſſe Chriſti corpus tradi ſepulturæ. Hæc aſſertio intelligi poteſt, vel ex parte ipſius Chriſti, conſiderando illud opus quaſi paſſiuè in ipſo corpore. Et hoc ſẽſu cõcluſio abſolutè eſt de fide, quæ ſatis probatur ex re ipſa. Quia ita factum eſt non ſine magna Dei prouidẽtia, atq; conſilio. Quidquid enim Chriſtus vel viuens, vel mortuus paſſus eſt, vt ſic, ex diuina ordinatione fuit: fuit ergo conueniens abſolutè, & ſimpliciter, ſiue hæc conuenientia ſumenda ſit reſpectu ipſius Chriſti, ſiue C reſpectu noſtri, hoc enim poſterius in præſenti verius eſt. Chriſti enim corpus propter ſe non admodũ egebat ſepultura (vt rectè probat difficultas in principio tacta) quãuis etiam fuerit dicens eum poſt tã inſignẽ mortem ab hominibus honorari, reuerentérque tractari. Reſpectu ergo hominum ſumenda eſt præcipua conuenientia huius myſterij, vt notarunt Cyril. Aug. & alij ſupra Ioannem. Ac propterea Gregor. Nazian. oratione 1. ſicut dixit, *Mors aduerſus mortem, & reſurrectio propter reſurrectionem*, ita etiam adiunxit, *Sepultura aduerſus illam in terram reuerſionem.* Circa quæ verba, ſic inquit Elias, *Quoniam poſt tranſgreſſionem, iſtud Adamus audiuit, Terra es, & in terram reuerteris: idcirco ſepultura Chriſtus afficitur, atque in monumento collocatur, vt Adamum hac condemnatione liberet. Ita Domini ſe-* D *pultura noſtram in terram reuerſionem delet.* Quod (vt ſuprà dixi) non eſt intelligendum, ac ſi Chriſtus per ſepulturam nobis de nouo quicquam meruerit, ſed quia ex vi præcedentis meriti, & quia voluntariè paſſioni ſe & ſepulturæ præuiiſæ obtulit, illud corpus fuit potens ad liberanda noſtra corpora ab illa maledictione, quam in Adamo incurrerant. Addit præterea D. Th. conueniẽtem fuiſſe Chriſti ſepulturam ad noſtram fidem de Chriſti morte & reſurrectione confirmandam. Nam in primis, quia ſepeliri non ſolent, præſertim à veris & fidelibus amicis, niſi corpora verè mortua, neque verè reſurgunt, niſi quæ veram mortẽ ſubierunt: ideo ſepultura magnũ fuit teſtimonium veræ mortis, & reſurrectionis. Ac deinde ipſum quoque ſepulchrũ, & lapis ille ſuperpoſitus perpetuũ eſt mo- E numentum, cùm vſque in hodiernum diem teſtis ſit mortis & reſurrectionis Chriſti. Vnde eleganter Pet. Chryſol. ſerm.47. tractans illa verba, *Angelus Domini deſcendit de cœlo, & accedens reuoluit lapidem*: inquit, *Nõ dixit, voluit, ſed reuoluit lapidem, qui aduolutus probauit mortẽ, & reuolutus extitit reſurrectionis aſſertor: Beatus lapis, qui Chriſtum reuelare meruit, & velare. Beatus qui non minus corda aperit, quàm ſepulchrũ. Beatus qui dat reſurrectioni fidem, fideiq; reſurrectionem. Mutatur hic ordo rerum, mortem, non mortuum deuorat hoc ſepulchrum, &c.* & ſimilia multum habet ſermon. 75. Hieronymus etiam epiſt.27. (quæ eſt epitaphium Paulæ) ſic de illa loquitur, *Ingreſſa ſepulchrum reſurrectionis oſculabatur lapidem, quem ab hoſtio monumenti amouerat Angelus, & ipſum*

Chriſti corpus ſepeliri decentiſſimum. *Cyril.* *Aug.* *Greg. Naz.* *Elias Cre.* *Pet. Chryſ.* *Hieron.*

ipſum corporis locum in quo Dominus iacuerat quaſi ſitiens deſideratas aquas fideli ore lambebat. Deniq; etiam dicitur Chriſtus ſepultus, vt myſticè ſignificaretur, nos eſſe cũ illo ſpiritualiter ſepeliendos iuxta illud ad Rom. 6. *Conſepulti enim eſtis per baptiſmũ in morte.* Vnde Aug. in Enchirid. cap. 53. *quidquid* (inquit) *geſtum eſt in cruce Chriſti, in ſepultura, & in reſurrectione, & aſcenſione, ita geſtum eſt, vt ijs rebus non myſticè tantùm dictis, ſed etiam geſtis configuraretur vita Chriſtiana, quæ hîc geritur.*

Rom. 6. Aug.

Secundò intelligi poteſt concluſio poſita de ſepultura Chriſti ex parte diſcipulorũ, ſeu vt erat actio ſepelientium ipſum. Et hoc etiã ſenſu eſt de fide certa, nimirum opus illud ſepeliendi Chriſtum fuiſſe honeſtum, ac pium. Hoc patet primò ex modo quo Euãgeliſtæ narrant hoc factum. Ideo enim præmittunt Ioſephum, & Nicodemum fuiſſe diſcipulos Chriſti, & Marc. de Ioſepho addit, *Quia & ipſe erat expectans regnũ Dei:* & fuſiùs Lucas, *Erat* (inquit) *vir bonus & iuſtus, hic nõ cõſenſerat conſilio, & actibus eorũ, quia expectabat, & ipſe regnũ Dei.* Et de Nicodemo notat Ioannes, fuiſſe illum, *qui venerat ad Ieſum nocte primũ*, vt ipſe narrauerat c. 3. vt ſignificaret illũ fuiſſe pium virum, quiq; iã in Chriſtum crediderat. Non autem ob aliam cauſam horum virtutes adnotarunt Euãgeliſtæ, niſi vt eorum factum ſtudioſum, magnæq; fidei & charitatis fuiſſe indicarent. Secundò conſtat concluſio ex vniuerſali conſenſu totius Eccleſię & traditione omnium Patrũ tam exponentium Euangelia, quàm myſteria vitæ, & mortis Chriſti tractãtium. Quin etiã addunt reliquos Chriſti diſcipulos, qui ibi aderant, ipſamq; Deiparam funeri Chriſti piam operam dediſſe. Addit etiam Simeon Metaphr. vitã Virginis deſcribens, die 15. Auguſti Ioſephum adhuc occultum diſcipulũ, & timore detentum Virginis hortatu fuiſſe excitatum, atq; animatum ad Chriſti corpus petendum, & ſepeliendum. Tertiò ſepelire mortuos per ſe bonum eſt, atq; honeſtum: ergo multo magis honeſtum fuit ſepelire corpus Chriſti. Antecedens de fide certum eſt, vt patet ex vſu Scripturæ. Abraham enim, & alij iuſti ſemper habuerunt curam ſepeliendi defunctos, & Iacob atque Ioſeph præceperunt corpora ſua ſepeliri in Terra promiſſionis, in qua Chriſtus moriturus ac ſepeliẽdus erat: non præcepiſſent autem niſi rem honeſtam. & 2. Reg. 2. Dauid laudat eos qui ſepelierant corpus Saul dicens, *Benedicti vos à Domino, qui feciſtis miſericordiam hanc cum Domino veſtro Saul, & ſepelitis eum.* Denique Tobias inter alia plurimum laudatur propter curam, quam habuit ſepeliendi mortuos. Idem confirmat Catholicæ Eccleſiæ perpetua conſuetudo. De qua videri poteſt Dionyſ. cap. 7. de Eccleſ. Hierar. Greg. Naz. orat. 4. quæ eſt 2. in Iulianum. Chryſ. hom. 4. ſuper epiſt. ad Hebr. & Aug. libr. de cura pro mort. agent. & lib. 1. de Ciuit. c. 12. & 13. Vbi licèt dicat vnumquémque fidelium non debere multum eſſe ſolicitum, quid poſt mortem circa corpus ſuum agendum ſit: addit tamen viuentes debere piam operam adhibere circa corpora mortuorum, præſertim fidelium, vt ea ſepelienda curent. Ratio verò eſt. Quia (vt dicebam) hoc opus & ad bonam hominum gubernationem eſt neceſſarium, & ad quoddam viuorum ſolatium, & ad aliquam vtilitatem ipſius defuncti, cuius etiam honori & decentiæ hac in re conſulitur. Eſt igitur hoc opus laudabile, & per ſe honeſtum. Prima verò conſequentia patet, quia hoc obſequium magis erat Chriſto debitum, quàm cuiuis alteri. Vnde Aug. & alij Patres notant voluiſſe Chriſtum ſepeliri, vt ſub hoc exemplo pietatis opus probaret. Quia etiam Matth. 26. in defenſionem Magdalenæ dixit, *Opus bonum operata eſt in me. Mittens enim vnguentum hoc ad ſepeliendum me fecit.* Quocirca licèt Chriſtus propter ſe quodammodo minùs hoc obſequio indigeret: tamen

Mar. 15. Luc. 23. Ioan. 3. & 19. Metaphr. Curã pro defunctis gerere honeſtiſſimũ. Gen. 49. & 50. 2. Reg. 2. Tob. 1. & 12. Dionyſ. Greg. Naz. Chryſ. Aug. Aug. Matth. 26.

etiam pertinuit ad decentiam quandam, & honorem illi debitum. Neque propter ſpem reſurrectionis proximæ futuræ prætermittendum fuit. Nam (vt omittã eos, qui Chriſti ſepulturam curabant, excepta Virgine, valde imperfectos fuiſſe in hac fide, & ſpe reſurrectionis) ad maiorem eiuſdem reſurrectionis fidem poterat ſepultura Chriſti pertinere, non ſolùm propter ea, quæ ſuprà diximus: ſed etiam, quia maioris fidei eſſe poterat credere, ſine vlla difficultate poſſe Chriſtum ſuum corpus è ſepulchro quantũuis clauſo, & grandi lapide obſerato, viuum educere. Ac denique magnæ fuit prudentiæ, cùm aliunde nihil aliud de diuina voluntate conſtaret, Chriſti corpus humano more religioſè, ac honeſtè curare.

Vnde dicendum eſt ſecundò, etiam modum funeris, ac ſepulturæ Chriſti, pro loci & temporis opportunitate fuiſſe conuenientiſſimum. Hæc cõcluſio eodem ferè modo explicanda & probanda eſt, ac præcedens. Nam ſi conſideretur modus huius funeris ex parte hominum, prudentiſſimè egerunt, primò ſeruando conſuetudinem gentis ſuæ, eámque exiſtimationi quam de ſanctitate ac dignitate Chriſti habebant, accommodando. Et ideò rectè etiam egerunt, illum vngendo, honeſtéque ad ſepulchrum deferendo. Deinde, quia tempus tale erat, vt moras non pateretur, meritò etiam in loco vicino, & cum eo ornatu comitatúque quem breui habere potuerunt, eum ſepelierunt. Sed & illud quoque prudentiæ fuit, & maximè etiam fidei eſſe potuit, in monumento ſcilicet nouo, in quo nullus alius poſitus antea fuiſſet, eum recondere. Tum quia nouo homini nouum monumentum debebatur, nec decebat diuinum corpus cum aliis cadaueribus ſepeliri. Tum etiam, quia ad finem reſurrectionis eius hoc expedire potuit, vt Hieronymus, & alij notarunt ne illius reſurrectio alteri poſſet attribui. Denique etiam fuit opus liberalitatis, quod Ioſeph monumentum, quod ſibi parauerat (vt ex Matt. colligitur) Chriſto tribueret. Si autem hoc opus ex parte Dei conſideretur, egregiè oſtendit diuinam ſapientiam, & prouidentiam. Ita enim res omnes diſpoſuit, vt & more conſueto, & pro loci & temporis opportunitate conuenienti ſepeliretur Chriſtus. & tamen plura myſteria in eo modo funeris & ſepulchri continerentur, ac denique omnes circumſtantias haberet, quæ ad perpetuitatem illius ſepulchri, & vtilitatem eius ſignificandam, veritatémque reſurrectionis Chriſti conteſtandam, erant neceſſariæ. Vt meritò impleta tunc cenſeatur eſſe prophetia Iſaiæ dicentis. *Et erit ſepulchrum eius glorioſum.* Quæ omnia quoniam à D. Tho. ſuprà copioſè explicantur, latiùs perſequi neceſſe non eſt.

Funus Chriſti conuenientiſſimum. Matth. 27.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm Chriſtus fuerit in ſepulchro ſolùm vna die, & duabus noctibus.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd Chriſtus non fuerit in ſepulchro ſolùm vna die, & duabus noctibus. Dicit enim ipſe Matth. 12. ſicut fuit Ionas in ventre Ceti tribus diebus & tribus noctibus, ita filius hominis erit in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus. Sed in corde terræ fuit in ſepulchro exiſtens. Non igitur fuit in ſepulchro ſolùm vna die & duabus noctibus.

285. Inf. q. 2. ar. 4. co. & q. 53. a. 2. co. & op. 3. c. 243. & op. 60. co. 20. co. 2. ſi. & 1. co. 15. l. 1. co. 2.

2. Præterea, Greg. dicit in hom. paſchali, quòd ſicut Samſon abſtulit media nocte portas Gazæ, ita Chriſtus media nocte auferens portas inferni reſurrexit. Sed poſtquam reſurrexit, non fuit in ſepulchro duabus noctibus integris.

Hom. 21. in Euang. declinando ad fi.

3. Præterea, Per mortem Chriſti lux præualuit tenebris. Sed nox ad tenebras pertinet, dies autem ad lucem. Ergo conuenientius fuit, quod corpus Chriſti fuerit in ſepulchro duobus diebus & vna nocte, quàm è conuerſo.

lib. 4. c. 6. poſt med. tom. 3.

Sed

Sed contrà eſt, quòd ſicut Aug. dicit in 4. de Trinit. à veſpere ſepulturæ, vſque ad diluculum reſurrectionis, triginta ſex horæ ſunt, id eſt, nox tota cum die tota, & nocte tota.

art. 6. q. præce. *Reſpondeo dicendum, quòd ipſum tempus, quo Chriſtus in ſepulcro manſit, effectum mortis eius repræſentat. Dictum eſt autem ſuprà, quòd per mortem Chriſti liberati ſumus à duplici morte, ſcilicet à morte animæ, & à morte corporis, & hoc ſignificatur per duas noctes, quibus Chriſtus in ſepulchro permanſit. Mors autem eius, quia non fuit ex peccato proueniens, ſed ex charitate ſuſcepta, non habuit rationem noctis, ſed diei, & ideo ſignificatur per diem integrũ, quo Chriſtus fuit in ſepulchro. Et ſic conueniens fuit, quòd Chriſtus vna die & duabus noctibus eſſet in ſepulchro.*

lib. 3. c. 24. in me. tom. 4. *Ad primum ergo dicendum, quòd ſicut Auguſt. dicit in lib. de conſenſu Euangeliſtarum. Quidam modum loquutionis Scripturæ neſcientes noctem voluerunt annumerare tres illas horas, à ſexta vſque ad nonam, quibus ſol obſcuratus eſt, & diem tres horas alias, quibus iterum terris eſt redditus, id eſt, à nona vſque ad eius Occaſum. Sequitur enim nox futuri Sabbati, quæ cum ſuo die computata, erunt duæ noctes & duo dies. Porrò autem poſt Sabbatum ſequitur nox primi Sabbati, id eſt, illuceſcentis diei Dominici, in qua tunc Dominus reſurrexit, & ita adhuc non conſtabit ratio trium dierum, & trium noctium. Reſtat ergo, vt hoc inueniatur, illo Scripturarum vſitato loquendi modo, quo à parte totum intelligitur, ita ſcilicet, quòd vnam noctem & vnam diem accipiamus, pro vno die naturali. Et ſic primus dies computatur ab extrema parte ſui, quâ Chriſtus in ſexta feria eſt mortuus, & ſepultus: ſecundus autem dies eſt integer cum 24. horis nocturnis & diurnis: nox autem ſequens pertinet ad tertium diem. Sicut enim primi dies, propter futurum hominis lapſum, à luce in noctem: ita iſti propter hominis reparationem, à tenebris computantur in lucem.*

lib. 4. c. 5. t. 3. *Ad ſecundum dicendum, quòd ſicut Aug. dicit in 4. de Trinit. Chriſtus in diluculo reſurrexit, in quo aliquid lucis apparet, & adhuc tamen aliquid remanet tenebrarum noctis. Vnde de mulieribus dicitur Ioan. 20. quòd cùm adhuc eſſent tenebræ, venerunt ad monumentum. Ratione ergo harum tenebrarum Greg. dicit Chriſtum media nocte ſurrexiſſe,* Hom. 21. in Euang. nõ remote à fin. *non quidem diuiſa nocte in duas partes æquales, ſed infra ipſam noctem. Illud enim diluculum, & pars noctis, & pars diei dici poteſt propter conuenientiam quam cum vtroque habet.*

Ad tertium dicendum, quod in tantũ lux in morte Chriſti præualuit (quæ ſignificatur per vnam diem) quod tenebras duarum noctium, id eſt, duplicis mortis noſtræ, remouit, vt dictum eſt.

COMMENTARIVS.

De tẽpore, quo Chriſtus iacuit in ſepulchro, duo ſunt certa. Primum eſt, Chriſtum eſſe ſepultum in occaſu ſolis, vel prope illum, vt ſatis conſtat ex dictis ſuprà de hora, qua Chriſtus fuit de cruce depoſitus. Alterum eſt, corpus Chriſti mortuum iacuiſſe in ſepulchro toto eo tempore, quod vſque ad reſurrectionem interlapſum eſt. Hoc enim per ſe notum videtur ſuppoſita vera morte illius corporis, & iis, quæ ab Euangeliſtis de eius ſepultura narrantur, à quibus quoque id eſt ſatis expreſſum. Hanc enim vim habet
Matth. 28. illud verbum Angeli Matth. 28. *Non eſt hic: ſurrexit enim* Per reſurrectionem ergo deſijt eſſe ibi, & vſque ad reſurrectionem manſit ibidem. Idem confirmat, quod infrà refert Matthæus de mendacio à Iudęis cõficto, Chriſti corpus ſublatum eſſe è ſepulchro: cum tamen inde non exierit ab alio ſublatum, ſed ſua virtute iam viuum, ac glorioſum. Ex his ergo duobus, quæ certa ſunt, colligitur quæſtionem hanc de temporis duratione, quo corpus Chriſti in ſepulchro permanſit, pendere ex alia, ſcilicet quo die, & quota hora reſurrexerit, quã poſtea ſuo proprio loco tractabo, & ideo in expoſitione huius articuli nihil eſt, quòd ampliùs immoremur.

Solùm circa rationem, qua D. Thomas probat in articulo fuiſſe conueniens Chriſtum iacere in ſepulchro vno die integro artificiali, & duabus noctib. ad ſignificandum, ipſum morte ſua, quæ per lucẽ diei ſignificatur, deſtruxiſſe duas mortes noſtras, animæ ſcilicet, & corporis, quæ in duabus noctibus indicantur, circa hanc (inquam) rationem aduertẽdum in primis eſt, illam eſſe myſticam: literalis verò eſt, quia illud tempus fuit conueniens ad demonſtrandam veritatem mortis Chriſti, vt inferiùs latiùs tractabimus. Deinde ſciendum eſt, illam rationem ſumptam eſſe ex Aug. lib. 4 de Trin. c. 3. & lib. 65. qq. quæſt. 16. & ſer. 181. de tempore, quam imitati ſunt Beda, & Anſelm. Mat. 12. & Alcuinus lib. de diuin. off. c. de feria ſexta.

Circa argumenta. De primo infrà ex profeſſo diſputandum eſt. Tertium eſt facile. Circa ſecundum in quo D. Thom. citat Greg. hom 21. in Euangelia explicantem de Chriſti reſurrectione figurã Samſonis Iud. 16. & dicentem Chriſtum media nocte ſurrexiſſe, obſeruandum eſt Gregorium applicando figuram Samſonis, qui media nocte exiit è ciuitate, & portas eius tulit, non dicere Chriſtum media nocte ſurrexiſſe, ſed ante lucem, iudicans, non oportere veritatem in omnibus circumſtantiis exactè reſpondere figuræ, ſicut ad hoc propoſitum notauit Bonauent. in 3. d. 22. q. 3. ad 1. Et ita eſt facilior expoſitio Gregorij. Quamquã ea etiam, quam adhibet D. Thom. vtilis eſſe poſſit propter alios Patres, qui aſſerunt Chriſtum media nocte ſurrexiſſe, vt infrà videbimus.

QVÆSTIO LII.

De deſcenſu Chriſti ad inferos, in octo articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum eſt de deſcenſu Chriſti ad inferos.

Et circa hoc quæruntur octo.

Primò, vtrùm fuerit conueniens Chriſtum ad inferos deſcẽdere.
Secundò, in quem infernum deſcenderit.
Tertiò, vtrùm totus fuerit in inferno.
Quartò, vtrùm aliquam moram ibi traxerit.
Quintò, vtrùm ſanctos Patres ab inferno liberauerit.
Sextò, vtrùm damnatos ab inferno liberauerit.
Septimò, vtrùm liberauerit pueros in peccato originali defunctos.
Octauò, vtrùm liberauerit homines de purgatorio.

DISPVTATIO XLII.

In duas Sectiones diſtributa.

De loco ac ſtatu animarum ſanctarum ante Chriſti mortem.

Hæc diſputatio neceſſaria mihi viſa eſt ad intelligẽda ea, quæ de loco, in quo beata Chriſti anima in triduo fuit: & de iis, quæ in eo operata eſt, adiicienda ſunt poſtea. In qua ſupponẽdum eſt, ſicut poſt mortem Chriſti, ita & ante illam, quatuor fuiſſe animarũ ſeparatarum ordines, ſeu ſtatus. Quædã, quæ in ſtatu peccati mortalis è corporibus emigrarũt: quædã, quæ in ſolo originali: quædam verò in ſtatu iuſtitiæ, cum aliqua tamẽ veniali culpa, aut reatu pœnæ: alia rurſũ iuſtæ, & omnino puræ, ac mundæ: ſiue ita è corporibus egreſſæ ſint, ſiue poſt egreſſum fuerint purgatæ plenéque mundatæ. De tribus prioribus generibus nõ habemus quæſtionem, quia in omnibus illis eadem eſt ratio de ſtatu & loco animarum ante & poſt Chriſti

Chriſti mortem. Nam quæ è vita in primo ſtatu deceſſiſſent, perpetuò detrudebantur in Tartarum: quæ verò in ſecundo, perpetuò quoque excludebantur à regno beatitudinis, & in proprio ipſis deſtinato loco (qui *Limbus puerorum* dicitur) recipiebantur, vbi vſque ad hodiernum diem manent, manebúntque vel perpetuò, vel vſque ad iudicij diem. Quas verò tertio loco annumerauimus, in locum purgatorij deferebantur. Poterant autem inde exire ante Chriſti mortem, quia poterant antea plenè purgari. Hoc enim non pēdebat ex exequutione mortis, ſeu reali ſatisfactione Chriſti pro genere humano: ſed ex commenſuratione, ac proportione pœnæ purgatorij ad reatū ex peccatis dimiſſis relictum, vt latiùs in materia de purgatorio dicendum eſt. Igitur ſermo præſens de quarto ordine animarum inſtituendus eſt. Supponimus autem vlteriùs ex materia de beatitudine, ſanctás animas plenè mundas & purgatas ſtatim ad beatitudinem euolare poſt Chriſti mortem. Inueſtigādum igitur eſt, an idem fieret ante Chriſti mortem, vel quò reciperētur illæ animæ, quémve ſtatum haberent.

SECTIO I.

Vtrùm animæ ſanctæ ante Chriſti mortem fuerint glorioſæ.

Eccleſ. 11. RAtio dubitandi in primis oriri poteſt ex verbis Sapientis Eccleſiaſtici 11. *Facile eſt coram Deo in die obitus retribuere vnicuique ſecundùm vias ſuas*: retributio ergo diuina ſemper vnicuique data eſt in die obitus, iuxta eius meritum, ſed retributio propria harū animarum eſt beatitudo. Secundò adiungi poteſt illud *Luc. 16.* Lucæ 16. vbi Lazarus conſolari dicitur, diues autem cruciari; ſicut ergo diues receperat pœnam vltimam, ita & Lazarus vltimum præmium. Vnde Auguſtinus *Auguſt.* epiſtol. 96. ad Euodium propter hoc teſtimonium fateri videtur animas ſanctas ante Chriſti aduentum diuinitatem vidiſſe Et eodem modo intellexit illum locum Iuſtin. Martyr quæſtion. 60. ad Gentes, quamuis *Iuſt. Mart.* ipſe hiſtoriam illam non admittat. Tertiò ex Paulo ad *Hebr. 11.* Hebræos 11. vbi de antiquis Sanctis dicit, *Per fidem vicerunt regna, adepti ſunt repromiſſiones.* Quod de repromiſſione vitæ æternæ intelligit Anſelmus ibidem. *Anſelm.* Obiicit tamen, quia in fine eiuſdem capitis dicit Apoſtolus, *Hi omnes teſtimonio fidei probati non acceperunt repromiſſiones.* Sed reſpondet priora verba eſſe intelligēda de beatitudine animæ: poſteriora verò de corporū reſurrectione Quartò vti poſſumus ratione, quia ad diuinam iuſtitiam ſpectat, vnicuique reddere præmiū, atque illud non differre, quando anima eſt iuſta, & nihil in ſe habet, quod beatitudini repugnet. Dicitur fortaſſe fuiſſe impedimentum ex parte totius naturæ humanæ, quia nondum Chriſtus pretium meriti & ſatisfactionis ſuæ pro illa ſoluerat. Sed quamuis hæc ratio ſit ſufficiens, ne tota natura humana ad beatitudinem admitteretur ante Chriſti paſſionem: non tamen, vt ſingulæ perſonæ ab ingreſſu beatitudinis retardarentur: alioqui nec remiſſio peccati, nec gratia danda fuiſſet alicui hominum ante Chriſti paſſionem, quia etiā reſpectu horum effectuum nondum erat pretium ſolutum. Et ſimiliter neque Angelis ſanctis danda eſſet gloria ante Chriſti mortem, quia etiam ipſi per Chriſtum illam obtinuerunt.

Nulla anima ante Chriſti mortem eſſentialem beatitudinem accepit. Nihilominus certa fide tenendum eſt, ante Chriſti mortem nullam animam quantumuis ſanctam, & puram, eſſentialem beatitudinem accepiſſe. Ita docent Theologi in 3. diſtinct. 18. & in 4. diſtinct. 2. D. Thom. ibi, & ſuprà quæſt. 49. articul. 5. & in hac etiam quæſt. articul. Alexand. Alen. 3. part. quæſtion. 18. membr. 4. Scotus in 4. diſtinct. 2. quæſt. 2. & reliqui: qui hoc ſen- *D. Thom. Alenſ. Scot. Innocens.*

A ſu tradunt Chriſtum morte ſua aperuiſſe hominibus ianuam regni. Quod potiùs de eſſentiali beatitudine, quàm de corporeo loco cæli Empyrei intelligendum eſſe, tradit etiam Innoc. in c. maiores, de baptiſmo.

Et probatur primò ex Paulo ad Hebræos 9. vbi explicans ritum illum veteris legis, quo ſummus ſacerdos tantùm ſemel in anno ingrediebatur in Sancta Sanctorum non ſine ſanguine, quem offerret pro peccato, dicit in hoc ſignificatum eſſe nondum fuiſſe *propalatam Sanctorum viam*, donec Chriſtus ſummus Sacerdos ſeipſum pro peccato in ſacrificium obtulit. Ita exponit Chryſoſt. hom. 15. Theophyl. & alij, & Ambroſ. inquit, *cælum mortalibus fuiſſe inacceſſibile.* Idē Anſelmus, & D. Thom. qui addit, propterea Chriſtum B vocari *oſtium* Ioann. 10. & *viam* Ioann. 14. quia ipſe aperuit viam & oſtium regni cælorum. Vnde ſubiūgit Paulus ſtatim cap. 10. *Habentes itaque fratres fiduciā in introitu Sanctorum in ſanguine Chriſti, quam initiauit nobis viam nouam, & viuentem per velamen, id eſt, carnem ſuā.* vbi Chryſoſt. homil. 18. *Introitum* (inquit) *hîc cælum dixit, & acceſſum ad ſpiritualia, quam inuiauit, inquit, ſeu propalauit. Dedicatio enim dicitur initium vtendi, & ideo nouam dicit, ſiquidem nunc apertæ ſunt portæ cæli, quod neque tempore Abrahæ contigit.* Et eodem modo exponunt reliqui Patres citati. Ac propterea de veteribus ſanctis dixit Paul. cap. 11. eiuſdem Epiſtolæ, *Iuxta fidē defuncti ſunt omnes iſti, non acceptis repromiſſionibus: ſed à longè eas aſpicientes*, vt ibi exponit D. Thom. & Anſel. C *A longè*, inquit, *id eſt, oculis fidei conſiderantes, quod poſt mortem eas eſſent accepturi, non protinus; ſed poſt longa tempora in aduentu Chriſti.*

Hebr. 9. Chryſoſt. Theophyl. Ambr. D. Th. Ioā. 10. & 14. Hebr. 10. Chryſoſt. Hebr. 11. D. Thom. Anſelm.

Secundò vti poſſumus alio teſtimonio Pauli ad Epheſ. 4. ita illud Pſalmi interpretantis, *Aſcendit in altum, captiuam duxit captiuitatem*, vbi nomine *captiuitatis* intelligit Sanctos antiquos, qui ante Chriſti mortem veluti captiui & in carcere detinebantur, quos ipſe moriens inde liberauit. De quo myſterio dicitur Zachar. 19. *Tu autem in ſanguine teſtamenti eduxiſti vinctos de lacu, in quo nō erat aqua*, vt ibi Hieronymus, Rupertus, aliíque exponunt. Idem quoque myſterium videtur ſignificaſſe Petrus 1. Canon. c. 3. dicens, *Chriſtus ſemel pro peccatis noſtris mortuus eſt, iuſtus pro iniuſtis, vt* D *nos offerret Deo, mortificatos quidem carne, viuificatos autem ſpiritu, in quo veniens prædicauit ijs, qui in carcere erāt ſpiritibus.* Proprius enim ſenſus eſſe videtur, Chriſtum *in ſpiritu* id eſt, in ſola anima prædicaſſe, ac ſimul contuliſſe æternam gloriam ſpiritibus ſanctis, qui in carcere erant detenti. Ita Cyril. Alexand. 12. in Ioan. cap. 36. & libr. 1. de fide ad Reginas, ſatis poſt medium, & lib. de fide ad Theodoſ. prope medium, vbi introducit Chriſtum dicentem *compeditis, Egredimini: & exiſtentibus in tenebris, Reuelamini.* Idem Nicephor. Conſtantinop. Epiſt. ad Leonem Pap. quæ habetur in Synodo Epheſina, tom. 3. cap. 22. iuxta finem, dicens, *animam Chriſti prædicaſſe illis ſpiritibus reſurrectionem, libertatémque & redemptionem imperiiſſe.* Idem Irenæus lib. 4. E contra hæreſ. c. 45. versùs finem, Athanaſ. Epiſt. ad Epictetum non longè à principio, quam refert Epiph. hæreſ. 77. Ruffinus in expoſitione ſymboli, & Cypr. libr. 2. ad Quirinum, c. p. 27 Damaſc. libr. 3. c. vltim. ac denique Clemens Alexand. lib. 6. ſtrom. prope mediū, cuius verba latiùs explicabimus ſequenti diſputatione, vbi plura in hanc ſententiam afferemus.

Epheſ. 4. Pſal. 67. Zachar. 19. Hieron. Rupert. 1. Pet. 3. Cyr. Alexand. Nicephor. Conſtant. Con. Eph. Irenæ. Athanaſ. Epiph. Ruffin. Cypr. Damaſc. Clem. Alex.

Tertiò in huius rei confirmationem notant ſancti Patres, initium Euangelicæ prædicationis ſumptum eſſe à regno cælorum, quod ſub eo nomine expreſſo antea in veteri Teſtamento non fuerat annuntiatum, quia tunc longè diſtabat, & pro illo ſtatu adiri non poterat. Vt ante paſſionem Chriſti appropinquaſſe dicitur regnum cælorum, Matth. 3. *Pœnitentiam agite,*

Regni cælorū prædicatio legis nouæ propria eſt. Matth. 3.

appropinquauit enim regnũ cœlorum. Quia nimirũ paſſio Chriſti, per quam ianua regni erat reſeranda, iam parum aberat. Quapropter illa iam exhibita non ſolùm appropinquaſſe ſed adueniſſe dicitur regnum cælorum. Hinc Chryſoſtom. homil. 4. in Marcum: *Quantum in meo corde eſt legens legem, legens Prophetas, leges & Pſalterium, nunquam regnum cœlorum audiui, niſi in Euãgelio. Quia antequam Chriſtus aperiret ianuam regni, omnes animæ iuſtæ detinebantur in inferno.* De qua re ſcribit optimè Hieronymus ad Dardanum, epiſtol. 129. docens, in veteri Teſtamento ſub figuris & vmbris promiſſum eſſe regnum cælorum: non verò apertè. Quia ianua illius nondum erat aperta. Vnde ſubiungit: *Sanguis autem Chriſti clauis eſt paradiſi, terram enim viuentium, quam primus Adam perdidit, ſecundus inuenitiſimò ab illo perditam iſte reſtituit. Mihi ergo* (concludit inferiùs) *in Euangelio promittuntur regna cælorum, quæ vetus inſtrumentum omnino non nominat.* Idem Hieron. Dialog. 1. contra Pelag. ſatis poſt medium, Auguſtin. 19. contra Fauſt. cap. vltimo, & 1. Retract. capit. 22. Indicat etiam Origenes lib. 5. ſuper epiſtol. ad Roman. circa illa verba, *Per vnius delictum in omnes homines in condemnationem.* Et alios in ſequentibus referemus.

Chryſ. Hieronym. Hieronym. Auguſt. Origen. Roman. 5.

Quartò, ratio à priori huius veritatis ex ordinatione ac lege Diuinæ iuſtitiæ ſumenda eſt, quæ in lapſu totius humanæ naturæ fundamentum habuit. Adam enim peccando omnibus hominibus clauſit regnum cælorum: nam totam naturam humanam in ſua radice infecit, atque odioſam Deo reddidit, ac propterea indignam æternæ beatitudinis reliquit. Fuit ergo iuſtitiæ diuinæ conſentaneum, neminem ad eam beatitudinem admittere, donec pro tota natura eſſet ſatisfactum. In quo magna eſt diuerſitas inter naturã Angelicam, & humanam, vt latiùs diximus ſuperiori tom. diſp. 42. ſect. 1.

In animabus Patrum in ſinu Abrahæ comorãtibus, vſque ad mortem Chriſti fides, & ſpes permanſit.

Ex his infertur, Sanctorum animas à corporibus ſeparatas retinuiſſe fidem, & ſpem vſque ad mortem Chriſti. Probatur, quia in primis certum eſt habuiſſe charitatem (nam de Sanctis & iuſtis loquimur) & potuiſſe illius actus exercere, vt per ſe conſtat, quia non erat futura otioſa charitas in illis iuſtis: ergo neceſſe eſt, vt aliquam ſupernaturalem cognitionem habuerint; ergo cùm non habuerint viſionem, neceſſe eſt, vt fidem retinuerint: fides autem, quæ per charitatem viuit, ſine ſpe eſſe non poteſt, quia, cùm nondũ teneat, quem amat, neceſſe eſt, vt ſpe in illum tendat. Deinde in animabus illis nihil erat quod ab eis fidem aut ſpem expelleret, cùm nec viſionem haberent repugnantem fidei, nec conſequutionem, quæ ſpei obiectum deſtrueret: neque etiam aliquem actum his virtutibus contrarium, cùm eſſent iuſtæ, & ſanctæ: ergo. Tandem in animabus purgatorij manet fides, & ſpes; ergo multo magis in iis animabus, quæ erant in ſinu Abrahæ. Hinc verò nonnullæ dubitationes oriuntur, quæ de ſtatu harum animarum inquiri poſſunt.

1. Dubium. Animæ ſanctorum Patrũ in ſinu Abrahæ confirmatæ in bono, & impeccabiles. Eccleſ. 11.

Prima eſt: an eſſent confirmatæ in gratia, ita vt peccare non poſſent. Cui breuiter reſpondeo, minimè peccare potuiſſe. Quia mors hominis, ſicut eſt terminus vitæ, ita etiam & viæ à Deo præfixæ, vt in ea poſſit bene vel malè operari, poſt mortem autem ſtatim vel obſtinatur in malum, vel confirmatur in bono, iuxta illud Eccleſiaſtes 11. *Si ceciderit lignum, ſiue ad auſtrum, ſiue ad aquilonem, vbi ceciderit, ibi erit.* Vbi mors *caſus* appellatur, *aquilonis* autem nomine ſtatus peccati, nomine autem *auſtri* ſtatus gratiæ ſignificatur, vt Hieronymus ibi exponit. Senſus ergo eſt omnem hominẽ vel in gratia vel in peccato decedere: & quoad hoc in eo ſtatu, in quo moritur, perpetuò manere, vt præter Hieronymum exponit etiam Gregorius 12. moralium, capite 3. & Bernardus ſermone 46. ex paruis. Et confirmatur: nam propter hanc cauſam animæ purgatorij ſunt confirmatæ in bono, & peccare non poſſunt, vt eſt communis certaque ſententia (quã Deo dante in 4. tom. huius 3. par tractabimus) ergo multo magis idem dicendum eſt de animabus ſanctis exiſtentibus in ſinu Abrahæ. Erant enim multo magis in termino, quàm animæ purgatorij, alioqui poſſent inde ad purgatorium vel etiam ad infernum tranſire. Quod eſt planè hæreticum contra vniuerſalem Eccleſiæ ſenſum, & contra illud Luc. 16. *Fili recordare, quia recepiſti bona in vita tua, & Lazarus ſimiliter mala: nunc autem hic conſolatur, tu verò cruciaris, & in his omnibus inter nos & vos chaos magnum firmatum eſt, vt ij, qui volunt hinc tranſire ad vos, non poſſint, neque inde huc tranſmeare.* Ex quibus omnibus non ſolùm probatur, illas animas non potuiſſe peccare mortaliter, ſed etiam neque venialiter. Vnde Auguſt. libr. 12. Gen. ad lit. c. 34. agens de ſinu Abrahæ ſic inquit, *Ibi tam nulla tentatio, vbi tanta requies poſt omnes dolores vitæ huius.*

Hieronym. Gregor. Bernard. Luc. 16. Aug.

1. Dubium. Reſponſio. Animæ ſanctorum in ſinu Abrahæ impeccabiles vnde.

Quòd ſi quæras, vnde hæc firmitas in bono oriretur. Reſpondeo breuiter, vt multa omittam, quæ ad alias materias ſpectant, non ex ſola natura, neque ex aliqua virtute intrinſeca, & inhærente, ſed ex diuina gratia tales animas protegente, ortam fuiſſe: quia neque ex intrinſeca neceſſitate perſeuerabant perpetuò in actuali Dei amore ſuper omnia, neque in intellectu habebant aliquid intrinſecum, quod eas neceſſariò contineret, ne inconſideratè vel imprudenter poſſent aliquid operari. Erat ergo omnino neceſſaria diuina protectio gratiæ, qua fiebat, vt vel ſemper eſſent in actuali amore, & contemplatione Dei, vel nunquam actum elicerent, quin priùs omnia ad bene ac prudenter operandum neceſſaria, conſideraret. Quomodo autem, hoc non obſtante, liberè operarentur, difficultas vulgaris eſt, quam facilè expedite quis poteſt ex iis, quæ tradidimus in priori tomo diſp. 27. ſect. 3.

2. Dubium Reſponſio. Animæ ſanctorum Patrũ in limbo incapaces meriti.

Secunda dubitatio ſimilis præcedenti eſt, an illæ animæ poſſent mereri. Et breuiter negandum eſt potuiſſe: quod etiam eſt certum. Ratio verò reddi non poteſt ex ſola rei natura, nihil enim repugnaret eas ibi mereri, cùm eſſent in gratia, & optimos actus liberos exercerent. Fundatur ergo in diuina lege, quæ ſolùm huius vitæ tempus ad merendum tribuit (vt in priori tomo, quæſtion. 19. diſputat. 39. ſectione 3. tractatum fusè eſt) & hoc quoque modo terminum viæ Deus in morte præſcripſit, iuxta illud Pauli 2. ad Corinth. 5. *Referet vnuſquiſque propria corporis prout geſſit, ſiue bonum, ſiue malum.* Quo ſenſu interpretatur Hieronym. illud Eccleſ. 9. *Mortui nihil nouerunt amplius, neque habent vltra mercedem,* & illud, *Quodcunque facere poteſt manus tua, inſtanter operare. Quia nec opus, nec ratio, nec ſapientia, nec ſcientia erunt apud inferos, quò tu properas,* ſcilicet quæ ad meritum prodeſſe poſſint. Quam expoſitionem ſequutus eſt etiam Gregor. 4. dialog. capit. 39. De qua re dicemus plura agentes de animabus purgatorij, vbi ex eodem principio oſtendemus eas non poſſe mereri. Quod etiam eſt certum, & inde poteſt deſumi argumentum ad propoſitam ſententiã confirmandam. Ac denique, quia aliàs pene infinita fuiſſent merita, quæ tanto tempore fierent. Quocirca prædicta aſſertio potiſſimùm intelligitur de merito proprio, ac de condigno, quod eſt in ordine ad propriã beatitudinem, & gratiæ incrementum. An verò de cõgruo poſſent mereri, vel incarnationem, vel aliquid aliud, ſibi vel aliis, fortaſſe eſt quæſtio de nomine, vt iam dicam.

2. Corin. 5. Hieronym. Eccleſ. 9. Greg. Pap.

Tertia

3. Dubium. Reſponſ.

Tertia enim dubitatio eſſe poteſt: an illæ animæ poſſent Deum orare pro ſe, vel pro aliis. In qua primũ certum exiſtimo, abſolutè & ſimpliciter potuiſſe orare: imò frequentiſſimè ac ſummis conatibus oraſſe, petendo Meſſiæ aduentum, ſuámque redemptionem. Ita docet hîc D. Th. art. ſecundo ad ſecundum, citans Auguſt. ſerm. 137. de tempor. vbi prope finem multa dicit in hanc ſententiam, quæ per ſe ſatis eſt clara. Nam ſi in hac vita hoc faciebant, vt ex innumeris locis ſacræ. Scripturæ conſtat, quos in ſuperiori tomo tractaui Diſput. 10. ſection. 6. cur non in eo ſtatu, in quo & maiorem charitatem habebant, & liberiores ac expeditiores ad orandum erant? Neque enim in eis aliquid erat, quod huiuſmodi orationem impedire poſſet. Nam orare pro ſeipſis non repugnat etiam animabus beatis, ſi aliquid illis deſit, & ita legimus in Apocalypſi eas poſtulare ſua corpora, eorúmque beatitudinem: multo ergo minùs repugnabat iis animabus, vt ſuum redemptorem, ſuam redemptionem, ſuámque beatitudinem flagitarent, cùm hæc omnia illis deeſſent. Vnde fit, vt pro ſeipſis orare poſſent, poſtulando tum prædicta bona, tum etiam alia quibus carebant. Pro aliis verò in communi ſaltem etiã orare poterant vt pro humano genere, pro Eccleſia, vel Synagoga, pro amicis, pro filiis, & pro aliis, quos in hac vita cognouerant. Vnde Ierem. 15. *Dixit Dominus ad me, ſi ſteterint Moyſes, & Samuel coram me, non eſt anima mea ad populum iſtum.* Qui modus loquendi ſupponit Moyſem, & Samuëlem, quamuis iam mortuos, ſolitos eſſe orare pro ſuo populo, multáque à Deo impetrate, vt ſatis ſignificauit ibi Hieron. & Greg. libr. 9. Moral. c. 9. aliàs 12. Et Chryſ. homil. 1. in Epiſtol. 1. ad Theſſalonicenſ. & apertior locus eſt 2. Machab. vltimo, vbi Iudas vidit Oniam, & Ieremiam iam defunctos orare pro populo Iſraël. Vbi ponderandum eſt verbum illud, *Hic eſt fratrum amator*, &c. eadem enim charitas, quæ in via mouet ad orandum, mouere poterat in eo ſtatu, cùm aliàs nihil eſſet, quod hanc ſaltem generalem orationem impediret. At verò in particulari, cùm illæ animæ neſcirent omnia, quæ in hoc mundo geruntur, orare non poterant, niſi iuxta menſuram cognitionis, quam habebant, quámque vel ab hac vita ſecum duxerãt, vel ab animabus illuc migrantibus acceperãt, vel ex locutione ſanctorum Angelorum, vel denique ex diuina reuelatione, quæ earum ſtatui tunc debita non erat: & ideo (vt exiſtimo) ex lege ordinaria non fiebat, ſingularia autem priuilegia, ſicut ſine fundamento affirmanda non ſunt, ita etiam nec temere reiicienda. Supponit autem hic diſcurſus animas non poſſe naturali virtute omnia cognoſcere, quæ hîc geruntur, quia non eſt neceſſe, vt omnium recipiant ſpecies infuſas: quæ eſt ſententia Auguſtini & Gregorij, quos refert & ſequitur D. Th. 1. p. q. 89. art. 8. vbi de hac re latiùs. Vnde etiam fit, vt eo tempore non poſſent regulariter orationes directè fundi ad animas in eo ſtatu exiſtentes. Quia cùm non viderent Deum, non poterant orationes hominũ ſupplicantium agnoſcere; poſtulare autem, vt Deus eas manifeſtaret illis, fuiſſet petere ſingulare priuilegium, & quaſi miraculum præter ordinariam legem. Et ideo in veteri Teſtamẽto legimus, fideles omnes interdum oraſſe directè ad Angelos. Geneſ. 48. *Angelus qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris iſtis*: legimus itẽ homines oraſſe Deum repræſentando merita Sanctorum iam defunctorum, vt eis iuuarentur. Exod. 32. *Recordare Domine Abraham, Iſaac, & Iacob*, & Daniel 3. *Propter Abraham dilectum tuum, & Iſaac ſeruum tuum, & Iſraël ſanctum tuum.* Legimus etiam vnum hominem directè poſtulare ab alio homine viuente, vt pro ſe oret, 1. Reg. 7. *Ne ceſſes pro nobis clamare ad Dominum.* Quòd

D. Thom. Auguſt.

Apoc.

Animæ ſãctorum Patrum in Limbo exiſtentes pro ſe atque aliis orare poterant.

Ierem. 15. Hieron. Greg. Papa Chryſoſt. 2. Mach. vl.

Gen. 48.

Exod. 32. Daniel. 3.

1. Reg. 7.

A autem aliquis directè orauerit Sanctos defunctos, vt ſe adiuuarent, vel pro ſe orarent, nuſquam legimus. Hic enim modus orandi eſt proprius legis gratiæ, in quo Sancti videntes Deum poſſunt etiam in eo videre orationes, quæ ad ipſos funduntur, de qua re latiùs in materia de Beatitudine.

Dubium. Reſponſio.

Quarta dubitatio eſſe poteſt, an illæ animæ pœnã aliquam ſuſtinerent. In qua breuiter dicendum eſt, in primis certũ eſſe caruiſſe omni pœna ſenſus ſeu ignis, imò potiùs magno gaudio & conſolatione affectas fuiſſe, tam ob ſtatum gratiæ, quàm ob ſpem certam futuræ gloriæ. Cognoſcebãt enim ſe eſſe in gratia cõfirmatas, & ita nullo timore afficiebantur, quod non poterat non afferre eis magnum ſolatium. De quo di-

B ctum eſt Lucæ 16. *Hic autem conſolatur*, vt bene Chryſ. hom. de diuite, & Lazaro. D. Thom. hîc artic. 5. ad primum, vbi in hunc ſenſum interpretatur Aug. & verba illa Ioan. 8. *Abraham exultauit, vt videret diem meũ.* Certum denique eſt, eas habuiſſe temporalem pœnã damni vſque ad Chriſti aduentum. Quia (vt dictũ eſt) diuina viſione carebant, & omnibus bonis, quæ illam intrinſecè conſequũtur: ex quo non poterant nõ mœrorem aliquem triſtitiámve perſentiſcere propter tãti boni dilationem vt D. Thom. hîc ar. 2. ad ſecundum apertè docet, & Caietan. artic. 5. Vnde Greg. 13. Moral. c. 16. aliàs 21. *In ipſis* (inquit) *inferni locis iuſtorum animæ ſine tormento tenebantur: graue tamen tædium illis fuit poſt ſolutionem carnis adhuc ſpeciem non videre creatoris.* Et de

C hac triſtitia intelligendus eſt Auguſt. ſerm. 2. de reſurrectio. cùm introducit dæmones ſuam flentes ruinam, his verbis: *Ligatos ſoluit, luctus eorum in gaudium conuertit. Ecce ipſi, qui ſub noſtris ſolebant ſuſpirare tormẽtis, inſultant nobis de perceptione ſalutis. Nunquam potuerunt ſic læti eſſe captiui*, & cætera quæ latè perſequitur.

Animæ ſãctorum in limbo pœna ſenſus omni carebãt.

Luc. 16. Chryſoſt. D. Thom. Auguſt. Ioan. 8.

Caiet. Gregor.

Auguſt.

Supereſt, vt rationes dubitandi in principio poſitas diſſoluamus. Prima fundatur in eo, quòd Deus dicitur retribuere in die obitus, quod accommodatè intelligendum eſt in diuerſis ſtatibus pro temporum diuerſitate. Tunc ergo in die obitus non dabatur iuſtis vltima retributio in ſeipſa propter naturæ impedimentũ: dabatur tamen in ſpe certa, & infallibili. Deinde ibi ſolùm dicit Sapiens, Deum conferre retributionem

D ſecundùm merita in die obitus: non tamen dicit, quænam ſit iſta retributio. Quocirca ille ſtatus quem ſanctæ animæ habebant in ſinu Abrahæ, poteſt dici retributio accõmodata ipſarum meritis pro illo tẽpore. Sic enim dixit Abraham Lucæ 16. ad diuitem, *Fili recepiſti bona in vita tua, & Lazarus ſimiliter mala: nunc verò hic conſolatur, tu verò cruciaris.* Vbi apertè ſignificat illũ ſtatum gaudii & conſolationis fuiſſe retributionem meritorum, non vltimam & perfectam, ſed tempori & ſtatui accommodatam. Sicut etiam animabus, quæ in purgatorium tendunt in die obitus datur retributio iuxta merita. Quia & pro malis operibus datur temporalis pœna, & pro bonis etiam datur tũc aliqua re-

E tributio. Nam confirmantur in bono & certæ fiũt ſuæ ſalutis æternæ: vnde maxima conſolatione recreantur; non recipiunt autem ſtatim vltimum præmium, quia nondum ſunt capaces. Quocirca tandem dici poteſt, omnes in die obitus recipere retributionem vltimam, niſi aliquod ex parte eorum impedimẽtũ interueniat.

Reſponſio ad argumenta in oppoſitum.

Luc. 16.

Et ex iis expedita manet ſecunda difficultas ſumpta ex citatis verbis Lucæ. Nam illa cõſolatio Lazari erat quidem de æterna beatitudine, non tamen in re obtẽta, ſed in ſpe. Locus autẽ Auguſtini, quo illa difficultas confirmabatur, valde obſcurus eſt, & quidem diuus Thomas hîc artic. 5. ad 1. ita interpretatur Auguſtinũ, vt non ſimpliciter neget Chriſtum deſcendendo ad inferos aliquid ſanctis Patribus contuliſſe, neque etiã affirmet eos antea vidiſſe Deũ: ſed ſolùm doceat, eos

D. Th.

A qui erant in ſinu Abrahæ,non fuiſſe doloribus inferni ſubiectos. Retulerat enim Auguſtinus opinionem, quæ hoc affirmabat, quam improbauerat, & quoad hoc ſubdit,ſe non inuenire, quid illis Patribus Chriſtus ſuo deſcenſu contulerit, ſcilicet quoad ſolutionẽ à doloribus.

Auguſt.

Sentẽtia Auguſt. de deſcenſu animæ Chriſti ad inferos.

Sed obſeruandum eſt, Auguſtinum eo loco ſentire ſinum Abrahæ, in quo erant Patriarchæ, Prophetæ, & alij iuſti, non fuiſſe in inferno, & conſequenter cùm in Scriptura dicitur, Chriſtum deſcẽdiſſe ad inferos, non intelligi de ſinu Abrahæ. Ex quo vlteriùs infert, illud beneficium, quod Chriſtus contulit iis, qui erant in inferno, illuc deſcendendo, & ſoluendo eos à doloribus inferni, non eſſe collatum illis Patribus, qui erant in ſinu Abrahæ, ſed quibuſdam aliis. Et hinc tandem concludit, ſe neſcire, quid Chriſtus deſcendendo ad inferos, Patribus exiſtentibus in ſinu Abrahæ contulerit, & potiùs ſentit nihil contuliſſe. B Sed ex hoc non poteſt inferri, Auguſtinum ſentire, illos Patres antea vidiſſe Deum, aut non recepiſſe hãc viſionem poſt paſſionem Chriſti, & propter ipſam, quia Auguſtinus hoc non dicit, ſed ſolùm ait, propter hunc effectum non fuiſſe neceſſarium deſcenſum Chriſti, & ideo ablata alia neceſſitate deſcendendi propter ſoluendos dolores inferni, concludit ſe non inuenire, quid ſuo deſcenſu Chriſtus his Patribus cõtulerit. Hanc verò eſſe mentem eius conſtat ex ratione quam reddit. Cùm enim dixiſſet, *Quia euidentia teſtimonia & infernum cõmemorant, & dolores, nulla cauſa occurrit, cur illo credatur veniſſe Saluator, niſi vt ab eius doloribus ſaluos faceret*: poſtea ſic infert, C *Vnde illis iuſtis, qui in ſinu Abrahæ erant, cùm ille ad inferna deſcenderet, nondum quid contulerit inuenio*: nimirum quia non ſoluit eos à doloribus. Et quia dicere poſſet aliquis contuliſſe eis viſionem beatam, ad hoc excludendum ſubdit hæc verba, *A quibus eum, ſecundùm beatificam præſentiã ſuæ diuinitatis, nunquam video receſſiſſe.* Vbi nõ dicit eos fuiſſe ſemper beatos, ſed eum per diuinitatem, & beatitudinem ſuam, & per propriam eſſentiam ſemper fuiſſe illis præſentem: quaſi diceret, ad communicandam eis hanc beatitudinem non fuiſſe neceſſarium illuc deſcendere. Hæc de mente Auguſtini. Nam de re ipſa poſtea dicemus, quanquam vno etiam verbo dici poſſet, Auguſtinum in tota illa epiſtola, inquirendo potius & dubitando, quàm affirmando proceſſiſſe, & ideo obſcurè ac dubitanter eſſe loquutum. Ad Iuſtinum reſpondetur falsò citari: nam potiùs eo loco D indicant neminem ante generalem reſurrectionem videre Deum, quod ab Eccleſia iam damnatum eſt, de qua re alibi.

Ad tertium cùm Paulus dicit, *Adepti ſunt repromiſſiones*, de temporalibus repromiſſionibus loquitur, vt communiùs expoſitores intelligunt. Quòd ſi admittere velimus expoſitionem Anſelmi ibi citatam, intelligendum eſt, Paulum loqui reſpectu temporis in quo ipſe ſcribebat. Nam iam tũ Patres antiqui adepti erãt repromiſſiones quoad animæ beatitudinem, non verò de tempore ante Chriſti aduentum.

Ad quartum ex ratione ſumptum, iam ferè reſponſum eſt: comparatio autem, quæ fit inter remiſſionem peccati, ſeu gratiam, & gloriam, non eſt eiuſdem E rationis. Quia gratia & remiſſio peccati erat ſimpliciter neceſſaria ad ſalutem: gloria verò poterat ſine incommodo æternæ damnationis aliquo tempore differri, vt dixi etiam in ſuperiori tomo, diſp. 41. ſect. 1.

SECTIO II.

In quo loco fuerint Sanctorum animæ ante Chriſti mortem.

Luc. 16.

DE hoc loco in Scriptura ſolùm habemus appellari Sinum Abrahæ, Luc. 16. *Factum eſt, vt moreretur etiam mendicus, & portaretur ab Angelis in Sinum Abrahæ*, & infrà expreſsè dicitur in eodem loco fuiſſe Abrahã. Ex quo rectè colligit Auguſt. dicta epiſt. 99. ibidem fuiſſe alios iuſtos Patriarchas & Prophetas, & abſurdum exiſtimat de hoc dubitare.

Aug.

Vnde lib de anima, & eius origin. c. 15. definit Sinum Abrahæ intelligendum eſſe, *Remotam ſedem quietis, atque ſecretã, quæ dicta eſt Abrahæ, non quod ipſe tantùm ibi ſit, ſed quod ipſe pater multarum gentium ſit poſitus, quibus eſt ad imitandũ fidei principatum propoſitus, ſicut & Deus Abraham ſe Deũ vocari voluit, cùm ſit innumerabilium Deus.* Quo autẽ loco ſeu in qua parte orbis ſitus ſit hic Abrahæ Sinus, in Scriptura non videtur expreſſum. Quòd autem non ſit in inferno, ſentit Auguſt. Epiſt. 57. & dicta Epiſtol. 99 Et fundamentum eius eſt. Quia *infernus* in Scriptura ſacra ſemper ſumitur in malam partem pro loco dolorum, ac tormentorum: Sinus autem Abrahæ dicitur eſſe locus quietis, & cõſolationis, & veluti cuiuſdam beatitudinis.

Auguſt.

Et confirmatur: nam Luc. 16. cõdiſtinguuntur Sinus Abrahæ, & infernus; ſic enim dicitur, *Factum eſt vt moreretur mendicus, & portaretur ab Angelis in Sinum Abrahæ: mortuus autem eſt, & diues, & ſepultus eſt in inferno.* Et inferiùs dicitur magnum chaos firmatum eſſe inter vnum, & alium locum.

Luc. 16.

Vnde quidam exiſtimarunt eſſe locum aliquem cœleſtẽ: alij eſſe paradiſum terreſtrem: alij (vt Aug. refert lib. 4. de Virgin. c. 15.) putarunt nõ eſſe locum animarum, ſed partem quandam animæ ipſius Abrahæ, quod ſatis ridiculum eſt, vt ibidem ipſe dixit, qui etiam lib. 8 Gen. ad lit. c. 5. dubitat quid Sinus Abrahæ ſit. Origenes autem ſuper Ioannem circa illa verba, *Erat autem vnus ex diſcipulis Ieſu recumbens in ſinu ipſius*, metaphoricè Sinum Abrahæ interpretatur.

Auguſt.

Origen. Ioan. 13.

Dicendum verò eſt primò, locum in quo animæ ſanctæ detinebantur vſque ad Chriſti mortem, quem *Sinum Abrahæ*, vel *Limbum ſanctorum Patrum* appellamus, fuiſſe in inferioribus partibus terræ. Concluſio hæc certa eſt, quæ primò probari poteſt ex modo loquendi ſacræ Scripturę. Nam Gen. 37. ait Iacob, *Deſcẽdam ad filium meũ lugẽs in infernũ.* Quo loco (quidquid hæretici contendant, vt poſtea videbimus) non poteſt inferni nòmine ſepulchrum intelligi. Primò, quia nec vox Latina hoc propriè ſignificat nec vox Hebræa שאול, cuius loco Septuaginta verterunt ᾅδης, quod ſignificat gehennam, non τάφος, quod ſignificat ſepulchrum. Secundò, quia cùm Iacob dicat ſe deſcẽſurum ad filium ſuũ, non loquitur de corpore, ſed anima, quia ſecundùm corpus non erat deſcenſurus ad ſepulchrũ filij ſui, non enim erat in eodem loco ſepeliendus. Pręſertim cùm putaret filium fuiſſe à fera peſſima deuoratũ: deſcenſurum ergo ſe dicit ſecundùm animam ad locum ſanctorum Patrum, in quo (ſine dubio) filium ſuum eſſe cõfidebat.

Sinus Abrahæ in qua terræ parte fuerit.

Geneſ. 37.

Dicit autem ſe deſcenſurũ in infernum; eſt ergo locus ille ſubterraneus, atque in inferioribus terræ partibus conſtitutus. Quin potiùs addo, ſi interdum in Scriptura veteri nomine inferni ſignificatur mors, vel ſepulchrum, vt Iob 7. & alibi, ideo eſſe, quia tunc per mortem omnes animæ, in aliquem inferni locum deſcendebant. Vnde reuera non tam ſepulchrũ vocatur infernus, quàm ipſamet mors, vocatur deſcenſus ad inferos. Præterea de eodem loco idẽ Iob loquebatur, cùm Geneſ. 42. & 44. dicebat, *Deducetis canos meos cũ mœrore ad inferos*, vt Chryſ. exponit hom. 4. in Marcum, & bene Hieronymus Eccleſiaſt. 3. vbi adiungit eundem locum optaſſe Iob cap. 14. cùm dicebat, *Quis mihi tribuat, vt in inferno protegas me?* Quod in eundem ſenſum expoſuit Greg. 11. Moral. capit. 6. aliàs 7. & libr. 13. cap. 16. & 17. ſimili modo exponit illud Iob 17. *Si ſuſtinuero, infernus domus mea eſt.*

Inferni nomẽ in Scriptura quid denotat.

Iob 7.

Gen. 42. & 44.

Chryſ.

Hieronym.

Iob 14.

Gregor.

Iob 17.

Et cõfirmari hoc poteſt ex 1. Regum 28. vbi anima

1. Reg. 28.

Samuelis

Samuelis viſa eſt de terra aſcēdere quaſi exiſtēs priùs in inferiori loco. Quamquam enim Auguſtinus lib.2. ad Simplicianum,quæſtion.3.& libr. 8. de quæſtionibus ad Dulcitiū quæſt.6.dubitauerit, an illa verè fuerit anima Samuelis,& multi id negauerint, vt Tertullianus libro de anima,capite 57.& Iuſtinus quæſtione 52.ad Gentes, & Auguſtinus libro 2.de mirabilibus ſacræ Scripturæ,capite 11.& libr.quæſtionum veteris teſtament.quæſt.27.& habetur in capite,nec mirum, 26.quæſt.5.Et libr.2.de doctrina Chriſtiana,capite 23. vocat *imaginem Samuelis*,& ita refertur in capit.illud, 26.quæſt.2.Sic etiā Hieronymus Matth.6. vocat *Samuelis phantaſma*, eodémque modo ſentit ac loquitur Rupertus libr.2.de operibus Trinitatis, in libro Regum,capite 17.& Anaſtaſ.Nyſſen.libro quæſtion. ſacræ Scripturæ,quæſt.37.& inclinat Iſidor. lib. 8. originum, capit.9.Nihilominus, illam fuiſſe veram animam,verius eſt:tum quia Scriptura dum poteſt commodè,ſimpliciter,ac propriè debet intelligi;præſertim in hiſtoria, ac ſæpe repetita narratione, qualis eſt in præſenti loco,qui propriè poteſt ſine incommodo intelligi. Quid enim obſtat, quin voluerit Deus in ſupplicium Saulis Samuelem illi verè apparere,vt illum reprehenderet,ac mortem illi prædiceret? Tum etiam, quia Eccleſiaſt. 46. inter encomia Samuēlis ponitur, quòd poſt mortem prophetauerit. Propter quod teſtimonium Auguſtin. libr.de cura pro mortuis agenda, capite 15.& 16. ſententiam mutauit,& diuus Thom. prima parte,quæſt.89.artic.8.ad 2.dicit: Si Eccleſiaſtici authoritas admittatur(vt omnino admittēda eſt) dicēdum eſſe,Samuelis animam verè apparuiſſe Sauli. Ad quod alludens Ambroſ.lib.primo in Lucam capit.de Zachariæ turbati confirmatione, dicit, *Samuel poſt mortem ſecundùm Scripturæ teſtimonium futura nō tacuit.* Et eandem ſententiam docet Iuſtinus Martyr dialogo cum Tryphone. Vnde veriſimile fit(quod multi viri eruditi putant)librum illum quæſtionum ad Gentes non eſſe Iuſtini. Et idem videtur ſenſiſſe Baſilius Epiſtol.80.citatur etiam Hieronymus in capit.7.Iſai. & 13.Ezech. Sed hæc loca in vtramque partem afferri poſſunt,ſicut & verba illa Nazianzen.oration.3.quæ eſt prima aduersùs Iulianum,*Samuel per ventriloquam trahitur,aut trahi videtur.* Denique Ioſeph.libro 6.antiquitatum,cap.14.aliàs 15.ita planè Scripturæ hiſtoriā intellexit. Quo ſenſu ſuppoſito,optimè etiam ex verbis Samuelis confirmatur concluſio poſita. Dixit enim Sauli, *Cras tu & filij tui mecū eritis*,id eſt,in loco inferni, ſeu ſub terram. Ita enim generatim loquutus eſt,quia fortaſſe Saul & filij eius non omnes ad eūdem locum ſubterraneū deſcenderunt. Vltimò probari poſſet cōcluſio illis teſtimoniis Scripturæ,quibus dicitur Chriſtus ad inferos deſcendiſſe,de quibus poſtea dicemus.

Auguſt. Tertul. Iuſtin. Auguſt. Hieronym. Rupert. Anaſtaſ. Nyſſen. Iſidor.

Anima Samuelis verè ac propriè Sauli apparet. Eccleſ.46. Auguſt. D.Thom. Ambroſ. Iuſtin. Mart. Baſil. Hieronym. Greg.Naz. Ioſeph.

Secundò principaliter probatur concluſio Patrum teſtimoniis,communíque Eccleſiæ conſenſu. Vniuerſa enim Eccleſia ita ſentit de loco antiquorū Patrum, vnde in hymno Aſcenſionis canit,

Inferni clauſtra penetrans,
Tuos captiuos redimens,& c.

Irenæ.

Sícque exponit Irenæus lib.4.c.45. & 66. quædam verba,quæ dicuntur fuiſſe Ieremiæ Prophetæ, & ab impiis Iudæis expuncta (quod incertum eſt.) Verba autem ſunt, *Recordatus eſt Dominus Sanctorum mortuorū ſuorū,qui prædormierunt in terræ limo, deſcendit ad illos.* Idē Iuſtinus Martyr dialogo cū Tryphone, Chryſoſt. hom.de Lazaro,& diuite, vbi Sinum Abrahæ vocat *Paradiſum in inferno exiſtentem.* Baſil.in id Pſal. 48. *Sicut oues in inferno poſiti ſunt.* Cyrill. Alexan. libr. primo de fide ad Reginas,capit. Quod Chriſtus ſit Deus, ex

Iuſt. Martyr. Chryſoſt. Baſil. Cyril. Alex.

A Matth. Vbi propter hāc cauſam dicit, *In Chriſti morte infernum Sanctorum animas emittere compulſum eſſe.* Idē ſentit Origenes lib.2.Periarch.versùs finē, & optimè Auguſtin.lib.20.de Ciuitate,cap.15. Atque idem docent multi ex Patribus citatis in priori probatione ex Scripturis,& plures alij,quos commodiùs in ſequenti diſputatione referemus.

Origen. Auguſt.

Tertiò poteſt adiungi ratio ex ordine diuinæ ſapiētiæ,& iuſtitiæ deſumpta. Nō enim expediebat animas illas à corporibus ſeparatas,& extra viā cōſtitutas ſuper hanc terræ ſuperficiem manere,quæ locus eſt viatoribus hominibus deputatus:& ideo extra paradiſum terreſtrem collocari debuerunt. Quia & pro hominibus viatoribus creatus fuit,& propter peccatū primi B hominis,pro quo nondum fuerat ſatisfactum, ab illo eiecti erant. Præterea ille locus deliciarum non erat aptus,neq; proportionatus animabus,quę adhuc in carcere detinebantur. Et propter eandem cauſam nō fuit expediens eas in cœlum aſcendere,præſertim Empyreum, vbi proprius locus Beatorum eſt. Iuſtè ergò ac ſapienter locus illis ſub terra conſignatus eſt.

Dices,cùm animæ ſeparatæ non ſint corporeæ,nō indigebant loco corporeo. Quod argumentum ſæpe habuit dubium Auguſtinus,vt videre licet libr.12.Geneſ. ad liter. cap. 32. & aliis. Reſpondetur tamen, hoc argumento probari poſſe,neque damnatas,neque purgandas animas eſſe in locis corporeis, imò neque beatas. Dicendum eſt ergo(quamuis multi aliter ſen-C tiant)non poſſe animam ſeparatam exiſtere in mūdo, quin ſit realiter præſens in certo aliquo ac determinato loco corporeo,nō quòd in illo ſit corporeo modo, id eſt,replens illum quantitatis mole: ſed quòd ſit ibi realiter præſens, & indiſtans: diſtans autem ab aliis corporibus,quæ in locis diſtantibus exiſtunt. Illud ergo ſpatium corporeum,in quo anima eſt realiter præſens,vocamus locum eius,ſiue propriè,ſiue metaphoricè dicatur locus,quod nihil ad præſentem veritatem ſpectat.

Anima ſeparata alicubi præſens neceſſario eſt.

Secundò dicendum eſt,hunc locum ſeu Sinum Abrahæ eſſe partem quandam inferni cæteris omnibus ſuperiorem. Vt intelligatur & probetur hæc aſſertio, ſupponendum eſt,iuxta quatuor ſtatus animarum,ali-D quo modo pœnales, qui fuerunt ante Chriſti mortē, quatuor diſtingui à Theologis in 4.d.45.loca ſubterranea,quæ circa terræ centrū eſſe cēſentur,& ideo *inferna* vocantur ad Phil.2.*cœleſtium,terreſtrium & infernorū*, vel *inferiores partes terræ*,ad Eph.4.& Eccleſiaſt.24.& Apocal.5.dicuntur eſſe *ſubtus terram.* Quædam enim animæ ſunt perpetuò damnatæ propter propriā mortalem culpam,& hæ ſunt in infimo loco, qui per antonomaſiā *infernus* dicitur Luc.16.*Sepultus eſt in inferno*,Matth.11.vſque *ad infernum deſcendens.* Iſai.54. & Numer.16.ſunt optima loca. De quibus videri poteſt Hieronym.in Iſai.& ad Epheſ.4. & Epiphan. in Ancor.à medio. Aliæ ſunt animæ iuſtæ: purgandæ tamen E aliqua pœna ignis,& hæ locum diſtinctum requirunt, cùm in ſanctitate & iuſtitia extremè diſtent ab aliis animabus, quāuis propter participationē pœnæ ignis vicinum locum poſtulare videantur. De quo loco, & de ſitu eius in quarto tom.huius tertiæ partis Deo iuuante dicemus. Aliæ ſunt animæ damnatæ propter ſolum originale peccatum,& hæ propter carētiam pœnæ ignis diuerſum locum ab vtriſque numeratis requirūt:& quia nec iuſtæ ſunt, vt cum iuſtis collocari debeāt,nec tam prauæ,vt ſocietatem aliorum damnatorum mereātur,quia nec Deum odio habent, neque blaſphemāt,neque(vt exiſtimo)inordinatè viuunt: ſed licèt fide careant,ſecundùm rationem naturalem rectè viuunt,de quo loco,& ſtatu in prima ſecundæ,vbi de peccato originali agitur,latiùs diſſeritur. Nūc ſufficiat

Sinus Abrahæ pars quadam inferni ſuperior. Philip.2. Epheſ.4. Eccleſ.24. Apoc.5. Luc.16.

teſtimoniũ Conc.Flor.in literis vnionis,vbi locũ harũ animarum in inferno collocat. Aliæ denique fuerunt animæ iuſtæ nulla purgatione indigentes: tamen propter naturæ impedimẽtum,vſque ad Chriſti mortem, quaſi in carcere detentæ,ac beatitudine priuatæ. Eæ igitur quartum locum requirunt diſtinctum à cæteris, vel propter carentiam pœnæ ignis,vel propter ſanctitatem animarũ,& ſpem certam beatitudinis,vel propter vtrumque.

Dubium. Statim verò occurrebat in hac enumeratione difficultas vulgaris de homine diſcedente in peccato originali,& actuali tantùm veniali. *Reſponſio.* Sed de hoc aliàs,multi enim negãt poſſe hominem in hoc ſtatu mori, vel quia ex natura rei repugnat in hoc ſtatu eſſe:vt D.Th. *D.Thom.* prima ſecundæ,q.89.art.6. vel quia licèt poſſit homo eſſe in hac vita in hoc ſtatu,nunquam contingit in eo mori,Deo fortaſſe id ſpecialiter prouidente. Alij verò admittendo huiuſmodi ſtatum etiam in anima ſeparata,dicunt huiuſmodi animam ad infimum locum inferni pertinere,quia perpetuò aliqua pœna ignis punienda eſt,vt *Richard.* Richar.in 4.d.45.artic.1.quæſt. 2. vbi id *D.Thom.* ſignificat D.Thom.facta dicta ſuppoſitione quæſt. 1. *Scot.* art.3.ad 6. Alij verò cum Scoto putant maculam illam poſſe purgari in purgatorio. De qua re quid ſentiendum ſit,in prædicto loco primæ ſecundæ tractandum eſt,& infrà in materia de pœnitentia aliquid attingemus.

Secundò obſeruandum eſt incertum eſſe,& hactenus non ſatis explicatum , quo ſitu & ordine hęc loca collocentur:& an contigua ſint,vel quantum inter ſe diſtent,& quibus terminis claudantur,ac denique an inter ea ſint interiecta aliqua ſolida corpora , quibus ſecernantur.Sed quia in 4.tom.in materia de purgatorio iterũ de his redibit ſermo,ideo in eum locum hæc omnia remittimus.Quia ferè præcipua difficultas huius rei conſiſtit circa ordinem , quem inter ſe ſeruant *Inferni Sinus,& receſſus varij.* Purgatorium,& Limbus puerorum. Nam ſi conſideretur conditio locorum,quatenus vnus requirit ignẽ, & non alius,videtur Purgatorium debere eſſe inferno propinquius. Si verò ſpectetur dignitas locatorum, quia in purgatorio ſunt animæ iuſtæ,videntur eſſe debere in loco magis ab inferno remoto. De extremis verò locis nulla eſt difficultas ; nam gehenna omnino debuit eſſe in loco infimo:tum propter maius demeritum , & deteriorem ſtatum perſonarum ibi exiſtentium:tum etiã quia ſicut meritis & deſperatione maximè diſtãt à beatitudine,ita etiam & loco diſtare debẽt.Quartus verò locus(de quo agimus) propter eaſdem cauſas ſuperior aliis omnibus exiſtimatur.Primò, quia animæ ibi exiſtentes erant iuſtæ,& omnino mũdæ:deinde quia minùs diſtabant ab ſtatu & ſpe beatitudinis:vt ergo ſeruetur proportio inter locum , & locatum,meritúmque & præmium,vel pœnam , oportuit has animas in ſuperiori & honoratiori loco collocari,& hoc aliquo modo poteſt confirmari ex Luc.16. vbi inter gehennam & Sinum Abrahæ magnũ chaos eſſe dicitur.Erat ergo hic Sinus multo eminentior & ſuperior.Vnde Chryſoſt.hom.de diuite in Lucam,notat Lucæ 16.dici de diuite exiſtente in inferno eleuaſſe oculos ſuos,vt Lazarum videret,tanquam in ſuperiori loco exiſtẽtem.Quod notauit etiam Tertul.libr. *Greg. Iob 17.* 4.cont.Marcion.c.34.& Gregor.libr.12.moral. c.6. ſic inquit:*Nec tamen ita iuſtorum animas ad infernum dicimus deſcendiſſe,vt in locis pœnalibus tenerentur:ſed eſſe ſuperiora inferni loca,eſſe & alia inferiora credenda ſunt , vt & in ſuperioribus iuſti requieſcerent , & vt in inferioribus iniuſti cruciarentur.* Et libr.13.cap.17. tractans illa verba , *In profundiſſimum infernum deſcendent omnia mea,* dicit,quamuis Iob deſcenſurus eſſet niſi ad hunc locũ animarum ſanctarum,qui cæteris locis inferni ſu-

A perior eſt:vocari tamen illum profundiſſimum, reſpectu cœli,& terræ.Ex his ergo ſatis probata eſt concluſio poſita,plura verò de hoc loco inquirere,ſcilicet , quonã corpore repleretur ille locus , diaphano, vel opaco, aere,vel terra,an eſſet tenebroſus,vel lucidus , vel ſimilia,ſuperuacaneum eſt hęc inueſtigare Quia omnia hæc ſunt nobis incognita : ſolùm poſſumus affirmare ibi nõ fuiſſe aliquod corpus,quod pœnam inferret ſãctis illis animabus,& veriſimile eſt aere fuiſſe plenũ: & propterea vocari Zachar.9.*Lacum , in quo non erat aqua.* *Zachar.9.* Eſt item veriſimile non fuiſſe lucidum,licèt contrariũ ſine probatione doceat Turrian lib.4.pro Epiſt. *Turrianus August.* Pontificiis,c.12.Probari verò poteſt ex Auguſtin. 12. Gen ad liter.c.34.licèt ille locus exponi poſſit de luce

B ſpirituali.Itaque loquendo proprie de corporea luce quod dixi,videtur probabilius. Tum quia modus loquendi Scripturæ hoc magis indicat,vt Iob 17. *Iob 17.* *Si ſuſtinuero,infernus domus mea eſt,& in tenebris ſtraui lectulum meum,* Iſai.49.*Vt diceret his,qui in tenebris ſunt,Exite:& his,qui in tenebris ſunt,Reuelamini.* *Iſai.49.* Quod de ſanctis Patribus in Limbo exiſtentibus rectè intelligitur. Tum etiam , quia naturaliter ibi eſſe non poteſt lux corporea,& ſupernaturaliter fieri,neq; illis animabus neceſſarium erat,nec pro ratione ſui ſtatus eius debebatur.Et hanc ſententiam docuit Anſelmus in Elucidario,iuxta finem,Bernard.ſermone 4.de omnibus Sãctis,& ſignificat Greg.ſuper Iob loco citato , eámque ſupponit D.Th.in 3.diſtin.22.quæſt.2.artic.2.quæſt.1. Rich.a.3.q.1.

C Ex his facilè ſoluitur ratio dubitandi in initio poſita.Quando enim Luc. 16. Sinus Abrahæ ab inferno diſtinguitur,nomine inferni ſignificatur gehenna , id eſt,infimus locus ex quatuor enumeratis.Ad Auguſtinũ verò reſpondetur,eo loco dubium fuiſſe,quia nondũ aſſecutus fuerat veritatem:aliis tamen locis agnouiſſe Sinum Abrahæ fuiſſe apud inferos , quod dicit expreſsè 20.de Ciuit.c.15.& in id Pſalm. 85. *Eduxiſti animam meã ex inferno inferiori.* Ad rationem autẽ,quæ aliquando Auguſtinum mouit,rectè reſpondet hîc D. Thom.art.1.ad 1.infernum ſignificare locum pœnæ, & hoc modo etiam comprehendere Sinum Abrahæ, quia erat veluti carcer,& in eo aliquam pœnam & mœrorem patiebantur animæ ſanctæ,vt diximus.

D

ARTICVLVS I.

Vtrùm fuerit conueniens,Chriſtum ad infernum deſcendere.

AD primum ſic proceditur. Videtur , quòd non fuerit conueniens, Chriſtum ad infernũ deſcendere. Dicit enim Auguſt. in Epiſtol. ad Euodium. Nec ipſos quidem inferos vſpiam ſcripturarum in bono appellatos potui reperire. Sed anima Chriſti non deſcendit ad aliquod malũ: quia nec animæ iuſtorum ad aliquod malum deſcendunt. Ergo videtur,quòd non fuerit conueniens, Chriſtum ad inferos deſcendere. 286. 3.di.22.q.& op.3.ca.241.& op.60.cap.21 princip. Epi.99. inter prin.& med. tom.2.

2.Præterea,Deſcendere ad inferos,non poteſt Chriſto cõ- E *uenire,ſecundùm diuinam naturam(quæ eſt omnino immobilis)ſed ſolum conuenire poteſt ei ſecundùm naturã aſſumptam.Ea verò quæ Chriſtus fecit vel paſſus eſt in natura aſſumpta,ordinantur ad humanam ſalutem,ad quam non videtur neceſſarium fuiſſe , quòd Chriſtus deſcenderit ad inferos,quia per paſſionem ſuam , quam in hoc mundo ſuſtinuit,nos liberauit à culpa,& pœna,vt ſuprà dictum eſt.* q.50.art.6. *Nõ igitur fuit conueniens , quòd Chriſtus ad infernum deſcenderet.*

3.Præterea,Per mortem Chriſti ſeparata eſt anima à corpore eius,quod quidem in ſepulchro poſitũ fuit:vt ſuprà habitum eſt. quæſt.præ. *Non autem videtur quòd ſecundùm animã ſolam ad infernum deſcenderit:quia anima,cùm ſit incorporea,non videtur,*

videtur, quòd localiter poſſit moueri: hoc enim eſt corporeum, vt probatur in ſexto phyſic. deſcenſus autem motum corporalem importat. Non ergo fuit conueniens, quòd Chriſtus ad infernum deſcenderet.

Lib.6.Phy. text.32.to.

Sed contrà eſt, quod dicitur in Symbolo, Deſcẽdit ad inferos. Et Apoſtolus dicit Epheſ. 4. Quod autem aſcendit, quid eſt niſi quia & deſcendit primum in inferiores partes terræ? gl. id eſt, ad inferos.

Gloſſ.inter. ibid.

Reſpondeo dicendum, quòd conueniens fuit, Chriſtum ad infernum deſcendere. Primò quidem: quia ipſe venerat pœnam noſtram portare, vt nos à pœna eriperet, ſecundùm illud Iſa. 5. Verè languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portauit. Ex peccato autem homo incurrerat non ſolùm mortem corporis, ſed etiam deſcenſum ad inferos. Et ideo ſicut fuit conueniens eum mori, vt nos liberaret à morte: ita conueniens fuit, eum deſcendere ad inferos, vt nos à deſcenſu ad inferos liberaret. Vnde dicitur Oſeæ 13. Ero mors tua ô mors, ero morſus tuus inferne. Secundò, quia conueniẽs erat, vt victo diabolo per paſſionem vinctos eius eriperet, qui detinebantur in inferno, ſecundùm illud Zachar. 9. Tu quoque in ſanguine Teſtamenti tui emiſiſti vinctos tuos de lacu. Et Coloſſ. 2. dicitur, Expolians principatus, & poteſtates, traduxit confidenter. Tertiò, vt ſicut poteſtatem ſuam oſtendit in terra, viuendo & moriendo, ita etiam poteſtatem ſuam oſtẽderet in inferno, ipſum viſitando, & illuminando. Vnde dicitur in Pſalm. 23. Attollite portas principes veſtras, gloſſ. id eſt, principes inferni auferte poteſtatem veſtram, vſque nunc homines in inferno detinebatis: & ſic in nomine Ieſu omne genu flectatur, non ſolùm cæleſtium, ſed etiam infernorum, vt dicitur Philip. 2.

Gloſ.or.& inter.ſimul ibi ex Aug.

Ad primum ergo dicendum, quòd nomen infernorum ſonat in malum pœnæ, non autem in malum culpæ. Vnde decuit Chriſtum in infernum deſcendere: non tanquam ipſe eſſet debitor pœnæ, ſed vt eos qui erant pœnæ obnoxij, liberaret.

Ad ſecundum dicendum, quòd paſſio Chriſti fuit quaſi quædam cauſa vniuerſalis humanæ ſalutis, tam viuorum, quàm mortuorum. Cauſa autem vniuerſalis applicatur ad ſingulares effectus per aliquid ſpeciale. Vnde ſicut virtus paſſionis Chriſti applicatur viuentibus per ſacramenta configurantia nos paſſioni Chriſti, ita etiam applicata eſt mortuis per deſcenſum Chriſti ad inferos. Propter quod ſignanter dicitur Zachar. 9. quòd eduxit vinctos de lacu in ſanguine Teſtamenti ſui, id eſt, per virtutem paſſionis ſuæ.

Vt exponit Gloſ.interl. ibid.

Ad tertium dicendum, quòd anima Chriſti non deſcendit ad inferos eo genere motus, quo corpora mouentur, ſed eo genere motus, quo Angeli mouentur, ſicut in prima parte habitum eſt.

1.p.q.53.

COMMENTARIVS.

QVamuis D. Thom. in articulo ſequenti ad doctrinam exactè tradendam diſtingat duplicem deſcenſum: alterum ſecundùm virtutem, ſeu effectum: alterum ſecundùm eſſentiam, ſeu realem præſentiam: ſimpliciter tamen ac propriè loquendo, deſcenſus ſignificat localem mutationem, quæ ad realem præſentiam ſeu exiſtentiam in inferiori loco terminatur. Et de hac intelligendus eſt titulus huius articuli, atque de eadem futurus eſt præcipuus ſermo in tota hac quæſtione.

Reſpondet igitur D. Thomas, affirmando conueniens fuiſſe Chriſtum ad infernum deſcendere: & in argumento, ſed contrà, probat ita factum eſſe: in articulo verò tres adducit rationes conuenientiæ. Prima eſt, quia Chriſtus venit, vt ſuſciperet noſtram pœnam, vt ab ea nos liberaret: homo autem in peccati pœnam deſcẽdebat ad inferos, & ideo oportuit Chriſtum illuc deſcendere, vt eo deſcenſu nos ea pœna liberaret, ſicut ſuſcepit mortem, vt mortem interficeret. Quæ ratio duplicem habet difficultatem. Prima eſt, quia collectio D. Thomæ non eſt in vniuerſum bona, alioqui oportuiſſet etiam Chriſtum ſuſcipere purgatorii & inferni cruciatus. Secunda eſt, quia aſſumptio ſolùm procedit de pœnis, pro quibus Chriſtus potuit ſatisfacere: deſcendendo autem ad inferos non ſatisfecit pro nobis; non fuit ergo propter eam cauſam neceſſarium ad inferos deſcendere. Adde illum deſcenſum Chriſti ad inferos non poſſe propriè vocari pœnam, ſed voluntariam quandam actionem, quæ de ſe nec triſtitiam inferre poterat, nec dolorem. Sicut ſi Rex viſitet carcerem, aut xenodochium, illa non eſt pœna. Quo exemplo vtitur Ruffinus in expoſitione Symboli, inde concludens, Chriſtum fuiſſe in loco carceris: non tamen ſicut alii, quia alij erant vt ſoluerent pœnas: Chriſtus verò vt abſolueret. Et idem explicuit optimè D. Thom in 3.d. 22. quæſtio. 2. articul. 1. quæſtiuncula prima, ad primum.

Obiectio. *Ruffin.* *D.Th.*

Reſpon. Reſpondetur in primis non fuiſſe D. Thom. mentem, hunc deſcenſum vocare propriè pœnam animæ Chriſti: quia reuera non fuit per modum ſupplicij, nec ad ſatisfactionem, & propter alias rationes ſuprà inſinuatas: tamen quia veluti materialiter ſimilitudinem habet cum pœna animarum, quatenus ea ratione impedita fuit anima Chriſti, ne ſtatim in cæleſtem locum aſcenderet, & ad hoc adducta, vt veluti exultaret, & vt in loco maieſtati ſuæ minùs proportionato exiſteret: ideo in hac ſimilitudine cum malo pœnæ coniecturam ſuam fundauit diuus Thom. Vnde in ſolutione ad primum rectè dicit, Chriſtum deſcendiſſe in infernum non tanquam pœnæ debitorem, ſed vt eos, qui erant pœnæ obnoxij, liberaret. Ex qua ſolutione etiam intelligi voluit, non fuiſſe conueniens, Chriſtum, præſertim poſt mortem, aſſumere quamcunque pœnam, vel dolorem nobis debitum: ſed ſolùm ea quæ ipſum Chriſtum decebant, & quibus ſe oſtenderet euerſorem pœnæ, potius quàm debitorem. Quocirca non eſt eadem ratio de pœna purgatorij, vel inferni. Et hoc eſt, quod vno verbo dixit acutè Caietanus, primam rationem D. Thom. ex ſol. ad 1. complendam eſſe. Et explicari ampliùs poteſt ex ſolutione ad 2. Decuit enim Chriſtum aſſumere noſtras pœnas, quæ nobis vtiles eſſe poſſent vel per modum ſatisfactionis, vel per modum applicationis ſatisfactionis iam factæ: deſcenſus autem ad inferos, licèt non eſſet ſatisfactorius, tamen fuit conueniens medium ad applicandum iuſtis fructum paſſionis, iuxta illud Zachar. *In ſanguine teſtamenti tui eduxiſti vinctos de lacu.* Pœnæ autem purgatorii, vel inferni neque per ſe nobis erant vtiles, quia illæ non ſunt inſtitutæ ad ſatisfaciendum pro aliis, ſed ad purgandos, vel puniendos eos, qui eas patiuntur. Neque etiam erant medium ad applicandam ſatisfactionem Chriſti.

Caiet. *Zachar.*

Ex his ſatis expoſitæ relinquntur ſecunda & tertia ratio, quæ per ſe ſunt faciles, quamquam, ſi nudè ſumantur, non videantur probare de deſcenſu locali, ſed tantùm ſecundùm effectum: ſed quia ipſa localis præſentia fuit medium accommodatum ad eos effectus in inferno præſtandos, qui in his rationibus enumerantur, nimirum vinctos eripere, expoliare principatus, & poteſtates, eiſque ſuam potentiam oſtendere, ac iuſtos viſitare, & illuminare, ideo illis rationibus ſatis concluditur, etiam localem deſcenſum fuiſſe conuenientem. Et hoc etiam eſt quod Caietanus dixit ſecundam rationem complendam eſſe ex ſolutione ad 2. Quæ ampliùs etiam roboranda eſt ex iis, quæ articul. ſequenti D. Thom. tradit.

Solutiones ad 1.& 2.iam ſunt expoſitæ, in ſolutione verò ad 3.multa dici poſſent de motu animæ ſeparatæ,quæ omitto, quia philoſophica ſunt. Non poterimus tamen non attingere aliqua diſputatione ſequenti.

Vltimò obſeruare oportet diuum Thom. in hoc articulo multa Scripturæ loca exponere, quæ nunc omittimus, quia ſequenti diſputatione expendenda ſunt.

ARTICVLVS II.

Vtrùm Chriſtus deſcenderit ad infernum damnatorum.

287. 3.diſ. 22.q.a. 1.q.2.& opu. 60.c.21.circa med.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur,quòd Chriſtus deſcēderit etiam ad infernum damnatorum: dicitur enim ex ore diuinæ Sapientiæ Eccleſ.24.Penetrabo omnes inferiores partes terræ. Sed inter partes inferiores terræ computatur etiam infernus damnatorum, ſecundùm illud Pſalm.62.Introibūt in inferiora terræ.Ergo Chriſtus, qui eſt Dei ſapientia,etiam vſque ad infernum damnatorū deſcendit.

2.Præterea, Act. 2. dicit Petrus, quòd Deus Chriſtum ſuſcitauit ſolutis doloribus inferni, iuxta quod impoſſibile erat teneri illum ab eo.Sed dolores non ſunt in inferno Patrum,neque etiam in inferno puerorum, qui non puniuntur pœna ſenſus propter peccatum actuale,ſed ſolùm pœna dāni propter peccatum originale. Ergo Chriſtus deſcendit in infernum damnatorum,vel etiam purgatorium, vbi homines puniuntur pœna ſenſus pro peccatis actualibus.

3.Præterea. 1. Pet. 3. dicitur,quòd Chriſtus his, qui in carcere concluſi erant,Spiritu veniens prædicauit,qui increduli fuerant aliquando.Quod,ſicut Athanaſ. dicit in Epiſtola ad Epictetum,intelligitur de deſcenſu Chriſti ad inferos:dicit enim quòd corpus Chriſti fuit in ſepulchro poſitum, quando ipſe perrexit prædicare his,qui in cuſtodia erāt,ſpiritibus:ſicut dixit Petrus.Conſtat autem,quòd increduli erant in inferno damnatorum.Ergo Chriſtus ad infernum dānatorum deſcendit. *Circa med. illius.*

4.Præterea, Auguſt.dicit in epiſtola ad Euodium; Si in illum Abrahæ Sinum Chriſtum mortuū veniſſe ſacra Scriptura dixiſſet,non nominato inferno,eiuſque doloribus,miror, ſi quiſquam ad inferos eum deſcendiſſe aſſerere auderet: ſed quia euidentia teſtimonia, & infernum commemorant, & dolores,nulla cauſa occurrit,cur illo credatur veniſſe Saluatorem:niſi vt ab eiſdem doloribus ſaluos faceret.Sed locus dolorum eſt infernus damnatorum. Ergo Chriſtus in infernum damnatorum deſcendit. *Eſt epi.21. inter prin. & med.to.2.*

5.Præterea,Sicut Auguſt.dicit in quodā ſermone de reſurrectione,Chriſtus ad infernum deſcendens, omnes iuſtos, qui originali peccato aſtricti tenebantur,abſoluit. Sed inter illos erat etiam Iob,qui de ſeipſo dicit Iob 16. In profundiſſimū,infernum deſcendent omnia mea.Ergo Chriſtus etiam vſque ad profundiſſimum infernum deſcendit. *In ſerm. 2. de reſurr.qui eſt in ordi. 137. paulo à princip.to.10.*

Sed contrà eſt,quod de inferno damnatorum dicitur Iob 10.Antequam vadam,& non reuertar ad terram tenebroſam,& opertam mortis caligine,vbi nullus ordo ſed ſempiternus horror inhabitat.Nulla autem eſt conuentio lucis ad tenebras,vt dicitur 2.ad Corinth.6.Ergo Chriſtus, qui eſt lux,ad illum infernum damnatorum non deſcendit.

Reſpondeo dicendum,quòd dupliciter dicitur eſſe aliquid alicubi.Vno modo per ſuum effectum,& hoc modo Chriſtus in quemlibet infernorum deſcendit, aliter tamen & aliter. Nam in infernum damnatorū habuit hunc effectum,quod deſcendens ad inferos,eos de ſua incredulitate, & malitia confutauit.Illis verò,qui detinebantur in purgatorio, ſpem gloriæ conſequendæ dedit.Sanctis autem Patribus, qui pro ſolo peccato originali detinebantur in inferno,lumen æternæ A gloriæ infudit. Alio modo dicitur aliquid eſſe alicubi per ſuā eſſentiam,& hoc modo anima Chriſti deſcendit ſolùm ad locum inferni,in quo iuſti detinebantur,vt quos ipſe per gratiam interiùs viſitabat ſecundùm diuinitatem,eos etiam ſecundùm animam viſitaret & loco.Sic autem in vna parte inferni exiſtens effectum ſuum aliqualiter ad omnes inferni partes deriuauit,ſicut & in vno loco terræ paſſus,totū mundum ſua paſſione liberauit.

Ad primum ergo dicendum,quòd Chriſtus,qui eſt Dei ſapientia,penetrauit omnes inferiores partes terræ,non localiter ſecundùm animam omnes circumeundo,ſed effectū ſuæ potentiæ aliqualiter ad omnes extendendo. Ita tamen quòd ſolos iuſtos illuminauit:ſequitur enim,Et illuminabo omnes ſperantes in Domino.

Ad ſecundum dicendum, quòd duplex eſt dolor, vnus B de paſſione pœnæ, quem patiuntur homines pro peccato actuali:ſecundùm illud Pſalm. 17. Dolores inferni circumdederunt me. Alius autem dolor eſt de dilatione ſperatæ gloriæ: ſecundùm illud Prouerb.13.Spes quæ differtur, affligit animam. Quem quidem dolorem patiebantur ſancti Patres in inferno,ad quod ſignificandum Auguſtin. in ſermon.de reſurrectione dicit,quod lacrymabili obſecratione Chriſtum orabant. Vtroſque autem dolores Chriſtus ſoluit ad inferos deſcendens:aliter tamen & aliter. Nam dolores pœnarum ſoluit, præſeruando ab eis:ſicut medicus dicitur ſoluere morbum,à quo præſeruat per medicinam:dolores autem cauſatos ex dilatione gloriæ actualiter ſoluit gloriā præbendo. *In ſerm. 2. de reſurr.qui eſt 136.in ord.à med.to.10.*

Ad tertium dicendum, quòd illud,quod ibi dicit Petrus, C à quibuſdam refertur ad deſcenſum Chriſti ad inferos, ſic exponentes verbum illud:His qui in carcere incluſi erant, id eſt,inferno,ſpiritu,id eſt, ſecundùm animam, Chriſtus veniens prædicauit,qui increduli fuerant aliquando. Vnde & Damaſc. dicit in tertio lib. quòd ſicut his, qui in terra ſunt,euangelizauit:ita & his,qui in inferno. *lib. 3. ortho. fid.c.20.* Non quidem vt incredulos ad fidem conuerteret,ſed vt eorum infidelitatem confutaret. Quia ipſa prædicatio nihil aliud intelligi poteſt,quā manifeſtatio diuinitatis eius,quæ manifeſtata eſt infernalibus per virtuoſum deſcenſum Chriſti ad inferos. Auguſtinus tamen meliùs exponit in Epiſtola ad Euodiū, *Epiſt. 99. à med. illius to.2.* vt referatur non ad deſcenſum Chriſti ad inferos:ſed ad operationem diuinitatis eius:quam exercuit à principio mundi. Vt ſit ſenſus,quòd his qui in carcere concluſi erant viuentes, ſcilicet in corpore mortali(quod eſt quaſi quidam carcer animæ)ſpiritu ſuæ diuinitatis veniens prædicauit per internas D inſpirationes:& etiam exteriores admonitiones per ora iuſtorum.His inquam prædicauit, qui increduli fuerant aliquando,Noe ſcilicet prædicanti, quando expectabant Dei patientiam,per quam differebatur pœna diluuij:vnde ſubdit in diebus Noe,cùm fabricaretur arca.

Ad quartum dicendum, quòd Sinus Abrahæ poteſt ſecundùm duo conſiderari:vno modo ſecundùm quietem, quæ ibi erat à pœna ſenſibili: & quantum ad hoc non competit ei nec nomen inferni,nec ſunt ibi aliqui dolores. Alio modo poteſt conſiderari quantum ad priuationem gloriæ ſperatæ: & ſecundùm hoc habet rationem inferni,& doloris.Et ideo nunc dicitur Sinus Abrahæ,illa requies beatorum:non tamen dicitur infernus, nec dicuntur nunc in Sinu Abrahæ eſſe dolores.

E Ad quintum dicendum, quòd ſicut Gregor. ibidem dicit,ipſa loca ſuperiora inferni profundiſſimum inferni vocat. *lib.13.Moral. c. 22. à med.* Si enim quantum ad celſitudinem cæli, aer iſte caliginoſus infernus eſt,quantum ad eiuſdem aeris altitudinem, terra quæ inferius iacet, & infernus intelligi, & profundum poteſt. Quantum verò ad eiuſdem terræ altitudinem, & loca illa inferni,quæ ſuperiora ſunt aliis receptaculis inferni,hoc modo inferni profundiſſimi appellatione ſignificantur.

COM

COMMENTARIVS.

SVppoſita diſtinctione ſuprà tradita D. Thom. duplici aſſertione reſpondet. Prima eſt, ſecundùm effectum Chriſtum in quemlibet locum inferni deſcendiſſe. Quam explicat de gehenna, purgatorio, & Sinu Abrahæ. Quia damnatos de ſua incredulitate confutauit, & veriſimile eſt dæmones ſpeciali triſtitia doloréque affectos eſſe, Chriſti gloriam & triumphum conſpicientes: animas autem damnatas etiam fuiſſe de nouo accidentaliter afflictas, & inuidia perculſas, videntes ſalutem vltimam cæteris hominibus aduenisſe, de cuius ipſæ participatione deſperauerant. Vnde intelligitur, hunc effectum ſolùm fuiſſe per modum cuiuſdam locutionis, ſeu reuelationis, qua datum eſt omnibus damnatis, vt Chriſti victoriam atque triumphum conſpicerent, quantum ad eorum confuſionem ſatis eſſet. Hunc autem effectum D. Thomas non probat, ſed quaſi per ſe credibilem & veriſimilem affirmat, vel probatum ſupponit ex nonnullis teſtimoniis Scripturæ, quæ in præcedenti artic. attigerat. Vt eſt illud Pſal. 23. *Attollite portas principes veſtras, & eleuamini portæ æternales*, & illud ad Coloſſ. 2. *Expolians principatus, & poteſtates, traduxit confidenter palã, triumphãs illos in ſemetipſo.* Triumphus ergo Chriſti ſolennis fuit ac publicus coram omnibus angelis & animabus tã bonis, quàm malis, vt ex tunc *omnis lingua confiteretur Dominum Ieſum eſſe in gloria Dei Patris*, ad Philip 2. Ex quo vlteriùs faciliùs explicatur, ac perſuadetur effectus circa animas in purgatorio exiſtentes. Nã illæ redemptionem ſuam perfectã eſſe agnouerunt, & ſpẽ obtinendi gloriam ſtatim poſt perfectam purgationem conceperunt, quæ magnum eis gaudium peperit. Denique, quòd in ſinu Abrahæ habuerit effectum, per ſe conſtat.

Chriſti triũphus, & gloria dæmonibus, & dãnatis infeſtiſſima.

Pſal. 23.
Coloſ. 2.
Philip. 2.

De alio autem loco, ſcilicet limbo puerorum, D. Thom. nihil dicit, neque explicat, an, vel quomodo Chriſtus in illum deſcenderit ſecundùm effectum. Et in articul. 7. vbi de his pueris ſpecialem habet ſermonem, negat quidem Chriſtum eduxiſſe eos pueros ab eo loco: nihil tamen explicat, quod in eis fuerit operatus. Caietanus verò in hoc articulo exponit, hos pueros comprehendi à D. Thom. ſub damnatis, atque ita Chriſtum habuiſſe in eis illum effectum, quẽ in aliis damnatis habuit, ſeruata proportione. *Quia confutati* (inquit) *ſunt de malitia originalis peccati, & de incredulitate, quam nec propria nec parentum fide euaſerunt.* Quin potiùs addit Medina hîc, locum horum puerorum non eſſe diſtinctum à loco aliorum damnatorum. Sed hoc poſterius, & eſt contra communem ſententiam Theologorum in 4 diſtinct. 45. vbi Paludan. Scotus & alij exiſtimant magis diſtare hũc locum à gehenna, quàm à purgatorio. Et multi etiam exiſtimant ſatis probabiliter eum locum non futurum perpetuum habitaculum horum puerorum, ſed ſolùm vſque ad diem iudicij. Denique acerbiſſima eſſet pœna eos detineri in gehenna, *vbi nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitat*, & in ſocietate ac conſortio dæmonum, & aliorum, qui perpetuò Deum blaſphemant, & oderunt Aliud verò, quod Caietanus dicit, eſt vtrumque probabile: ſatis tamen dubium. Quia hi paruuli, cùm nihil propria voluntate peccauerint, non videntur digni hac noua afflictione, reprehenſione, & confuſione. Et quamuis fructu redemptionis Chriſti frui non meruerint: non tamẽ videtur pietati Chriſti conſentaneum, vt eos contriſtaret, cùm ipſi per ſe impedimentum non poſuerint, nec ipſius redemptioni fuerint ingrati. Et ideo fortè D. Thomas de hoc effectu omnino tacuit, quia res erat dubia, & incerta. Quam latiùs tractandam, ac definiendam in propriũ

Caiet.
Medin.
Palud.
Scot.
Iob 10.
Caiet.

Infantes in limbo exiſtentes quid anima Chriſti in inferna deſcẽdente perſenſerint.

A locum remitto, quia ex alio principio mihi pendere videtur, ſcilicet an illæ animæ puerorum nunc cognoſcant originem ſtatus ſui, & lapſum primi parentis, & Chriſti redemptionem ſibi non applicatam. Nam ſi hæc non cognoſcant, apertè loquitur, Chriſtum non habuiſſe in eis illum effectum, quem Caietanus affirmat. Eſt autem veriſimile hæc non cognoſcere. Quia nec naturalia ſunt, neque ad earum ſtatum pertinere videntur, cùm neque illis poſſint ad ſalutem prodeſſe, neque oporteat, vt ad pœnam deſeruiant, quia cùm earum culpa non fuerit perſonalis, ſed quaſi naturalis, ſatis eſſe videtur, quòd patiantur generalem pœnam carendi viſione beata, regnóque cœlorum, abſque alio dolore vel afflictione perſonali. Aliunde verò B obſtat, quòd eæ animæ iudicantur iudicio priuato ſtatim in morte: ſicut poſtea in fine mundi iudicio iudicandæ ſunt vniuerſali: ſi autem iudicantur, neceſſarium videtur, ac rationi conſentaneum, vt intelligant rationem, & cauſam ſui ſtatus, quæ fuit lapſus earum in Adamo. Quòd ſi hoc agnoſcunt, veriſimile etiam eſt habere notitiam redemptionis Chriſti, & conſequenter Chriſtum deſcendentem ad inferos habuiſſe in illis aliquem effectum, non directè, vt eas affligeret, & puniret: ſed ad maiorem ſuam gloriam & honorem, vt ab omnibus aliquo modo cognoſceretur & in veneratione haberetur. Et hæc pars magis nobis probatur, quam infrà agentes de iudicio latiùs expendemus.

C Secunda aſſertio D. Thom. eſt, Chriſtum verè & ſecundùm eſſentiam deſcendiſſe ad Sinum Abrahæ, ſed non deſcendiſſe hoc modo ad alia loca inferni. Prior pars eſt certior, quàm poſterior: vtraque tamen longa examinatione, & diſputatione indiget, quam infrà trademus, in eaque varia teſtimonia, quæ D. Th. in ſolutionibus argumentorum attigit, commodiùs explanabimus.

ARTICVLVS III.

Vtrùm Chriſtus fuerit totus in inferno.

D *AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd Chriſtus non fuerit totus in inferno. Corpus enim Chriſti eſt pars eius: ſed corpus Chriſti non fuit in inferno: ergo totus Chriſtus non fuit in inferno.* 288. op. 3. c. 236.

2. Præterea, Nihil, cuius partes ab inuicem ſeparatæ ſũt, poteſt dici totum. Sed corpus, & anima, quæ ſunt partes humanæ naturæ, fuerunt ab inuicem ſeparata poſt mortem, vt ſuprà dictum eſt. Deſcendit autem ad infernum mortuus exiſtens. Non ergo potuit eſſe totus in inferno. q. 50. ar. 4.

3. Præterea, Illud totum dicitur eſſe in aliquo loco, cuius nihil eſt extra locum illũ. Sed aliquid Chriſti erat extra infernum: quia & corpus erat in ſepulchro, & diuinitas vbique. Ergo Chriſtus non fuit totus in inferno.

Sed contrà eſt, quod Auguſtinus dicit in libro de Symbolo. Totus Filius apud Patrem, totus in cælo, totus in terra, totus in vtero Virginis, totus in cruce, totus in inferno, totus in paradiſo, quò Latronem introduxit. lib. 3. c. 7. circ. princ. tom. 9.

E

Reſpondeo dicendum, quòd ſicut patet ex his, quæ in prima parte dicta ſunt, maſculinum genus refertur ad hypoſtaſim, vel perſonã, neutrum autem genus pertinet ad naturam. In morte autem Chriſti, licèt anima fuerit ſeparata à corpore, neutrum tamen fuit ſeparatum à perſona filij Dei, vt ſuprà dictum eſt. Et ideo in illo triduo mortis Chriſti, dicendum eſt, quòd totus Chriſtus fuit in ſepulchro, quia tota perſona fuit ibi per corpus ſibi vnitum: & ſimiliter, totus fuit in inferno: quia tota perſona Chriſti fuit ibi ratione animæ ſibi vnitæ: totus etiam Chriſtus tunc erat vbique ratione diuinæ naturæ.

P. p. q. 31. art. 2 ad 4. arg.
q. 50. ar. 2. 3. & 4.

Ad

Ad primum ergo dicendum, quòd corpus, quod tunc erat in ſepulchro, non eſt pars perſonæ increatæ, ſed naturæ aſſumptæ. Et ideo per hoc quòd corpus Chriſti non fuit in inferno, nõ excluditur, quin totus Chriſtus fuerit. Sed oſtẽditur quòd non fuit ibi totum, quod pertinet ad humanam naturam.

Ad ſecundum dicendũ, quòd ex anima & corpore vnitis conſtituitur totalitas humanæ naturæ, non autem totalitas diuinæ perſonæ. Et ideo ſoluta vnione animæ, & corporis per mortem, remanſit totus Chriſtus, ſed non remanſit humana natura in ſua totalitate.

Ad tertium dicẽdum, quòd perſona Chriſti eſt tota in quolibet loco, ſed non totaliter: quia nullo loco circũſcribitur. Sed nec omnia loca ſimul accepta eius immenſitatem comprehẽdere poſſunt, quinimo ipſe ſua immenſitate omnia comprehẽdit. Hoc autem locum habet in his, quæ corporaliter & circumſcriptiuè ſunt in loco: quòd ſi totum ſit alicubi, nihil eius libr. 3. c. 7. in med. tom. 9. *ſit extrà: ſed hoc in Deo locum non habet. Vnde Auguſt. dicit in ſermone de Symbolo. Non per diuerſa tempora vel loca dicimus vbique Chriſtum eſſe totum, vt modo ibi totus ſit, & alio tempore alibi totus, ſed vt ſemper vbique ſit totus.*

COMMENTARIVS.

IN hoc articulo non explicatur res noua, ſed modus loquendi. Nam in re conſtat, Chriſtum non deſcendiſſe ad infernum ſecundùm totam humanitatem, ſed tantùm ſecundùm animam, cui tota perſona Chriſti coniuncta erat, pro qua ſupponit Chriſtus, cùm dicitur ad inferos deſcendiſſe. Hac ergo ratione dicitur Chriſtus totus deſcendiſſe ad inferos, vt bene explicauit Dur. in 3. d. 22. q. 2.

Solutio ad tertium notanda eſt pro illa quæſtione, an Deus ſit extra mundum. Nam ſi attentè legatur, apertè docet D. Thom. ſententiam affirmantem. Dicit enim omnia loca ſimul accepta Diuinitatis immenſitatem capere, vel comprehendere non poſſe. Vnde infert in Deo non habere locum eum modum, ita exiſtẽdi alicubi, vt extrà non ſit.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm Chriſtus aliquam moram traxerit in inferno.

289. 2. d. 22. q. 2. ar. 1. q. 3. Et op. 90. c. 21. circa fi.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd Chriſtus nullam moram traxerit in inferno. Chriſtus enim ad hoc in infernum deſcẽdit, vt ex eo homines liberaret. Sed hoc ſtatim ab eo factum eſt in ipſo ſuo deſcenſu: facile enim eſt in cõſpectu Dei, ſubitò honeſtare pauperẽ, vt dicitur Eccl. 11. Ergo videtur quòd nullam morã in inferno traxerit.

In ſer. 2. de reſurrect. qui eſt in ord. 137. de tẽp. à med. illius tom. 10.

2. Præterea, Auguſt. dicit in ſerm. de reſurrectione, quòd ſine aliqua mora, ad imperium Domini ac Saluatoris omnes ferrei confracti ſunt vectes. Vnde ex perſona Angelorum cõcomitãtium Chriſtũ, dicitur: Tollite portas principes veſtras. Ad hoc autem Chriſtus illuc deſcendit, vt vectes inferni cõfringeret. Ergo Chriſtus in inferno nullam moram traxit.

3. Præterea, Luc. 23. dicitur, quòd Dominus in cruce pẽdens dixit Latroni, Hodie mecum eris in paradiſo. Ex quo patet, quòd eodem die Chriſtus fuit in paradiſo. Non autem ſecundùm corpus, quod poſitum fuit in ſepulchro; ergo ſecũdũ animam, quæ ad infernum deſcenderat. Et ita videtur, quòd non traxerit moram in inferno.

Sed contrà eſt, quod Petrus dicit Act. 2. Quem Deus ſuſcitauit, ſolutis doloribus inferni: iuxta quod impoſſibile erat teneri illum ab eo. Ergo videtur, quòd vſque ad horam reſurrectionis manſerit in inferno.

Reſpondeo dicendum, quòd ſicut Chriſtus, vt noſtras pœnas in ſe ſuſciperet, voluit corpus ſuum in ſepulchro poni, ita etiam voluit animam ſuam ad infernum deſcendere. Corpus autem eius manſit in ſepulchro per diem integrum, & duas A *noctes ad comprobandum veritatem mortis ſuæ. Vnde etiam tantũdem credendũ eſt, animã eius fuiſſe in inferno, vt ſimul anima eius educeretur de inferno, & corpus de ſepulchro.*

Ad primum ergo dicendum, quòd Chriſtus ſtatim ad infernum deſcendens Sanctos ibi exiſtentes liberauit, nõ quidẽ ſtatim educẽdo eos de loco inferni, ſed in ipſo inferno eos luce gloriæ illuſtrando. Et tamen conueniens fuit, vt tãdiu anima eius remaneret in inferno, quamdiu corpus manebat in ſepulchro.

Ad ſecundum dicendum, quòd vectes inferni dicuntur impedimenta, quibus ſancti Patres de inferno exire prohibebantur, reatu culpæ primi parentis: quos Chriſtus, ſtatim deſcendẽs ad inferos, virtute ſuæ paſſionis & mortis confregit. Et tamen voluit in inferno aliquandiu remanere propter B *rationem prædictam.* In corp. art.

Ad tertium dicendum, quòd illud verbum Domini eſt intelligendum non de paradiſo terreſtri corporeo, ſed de paradiſo ſpirituali in quo eſſe dicuntur quicunque diuina gloria perfruuntur. Vnde Latro, loco quidem cum Chriſto ad infernum deſcendit, vt cum Chriſto eſſet; quia dictum eſt ei, Luc. 23. *Mecũ eris in paradiſo: ſed præmio in paradiſo fuit: quia ibi diuinitate Chriſti fruebatur, ſicut & alij Sancti.*

COMMENTARIVS.

SEntentia D. Thom. in hoc artic. eſt, Chriſti animã fuiſſe in inferno vſq; ad horam reſurrectionis corporis è ſepulchro. Qua de re poſtea. Nunc ſolùm oc-C currunt obſeruanda duo. Primum eſt circa modum loquentis D. Thomæ, Chriſtus vt noſtras pœnas in ſe ſuſciperet voluit corpus ſuum in ſepulchro reponi, & animam in infernum deſcendere. Nam in eo ſignificat, exiſtentiam corporis Chriſti in ſepulchro, & animæ in inferno, fuiſſe pœnas à Chriſto ſuſceptas. Et ita ſimpliciter loquitur Caietanus hîc, & Actor. 2. Caiet. Act. 2. qui in hunc modum interpretatur verba illa Petri, *Quem Deus ſuſcitauit à mortuis ſolutis doloribus inferni*, id eſt, liberãdo illum à pœnalitatibus, quas in inferno patiebatur. Quæ duæ fuiſſe cenſentur, nimirum eſſe animam ſeparatã à corpore, & eſſe in loco vili, atque infimo: & aliæ duæ ſimiles conſiderari poſſunt ex parte corporis. Confirmat autem hoc Caietanus ex illo Pſalm. *Non derelinques animam meam in inferno.* Nã Pſal. 15. D his verbis ſignificatur fuiſſe beneficium animę Chriſti conceſſum liberari à loco inferni, & conſequenter aliquam pœnã fuiſſe ibi exiſtere: ſicut in verbis, quæ ſtatim Pſalmiſta ſubiungit, *Nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem*, indicat aliam pœnã humani corporis, ſcilicet corruptionem eius, à qua Chriſtus immunis fuit. Aliis verò non placet hic loquendi modus: quia pœnæ ac pœnalitates Chriſti in morte finitæ eſſe cẽſentur, quia tunc fuit conſummata noſtra redemptio, propter quã Chriſtus omnes pœnas & pœnalitates aſſumpſit. Nec D. Th. fauet priori ſententiæ, vt ex iis, quæ in art. 1. dicta ſunt, colligi poteſt. Nam licèt dicat, Chriſtum aſſumpſiſſe in anima & corpore ſeparatis, id quod in nobis habet rationẽ pœnæ ſeu pœnalitatis, E nõ tamẽ vnquã dixit in anima & corpore Chriſti hæc habuiſſe rationẽ pœnæ, ſeu pœnalitatis. Quod ita explicari poteſt; nam inprimis conſtat inter Catholicos Chriſti animam nullam triſtitiam, vel dolorẽ, aut tædiũ ſenſiſſe ob deſcenſum vel detentionẽ in inferno. Quatenus ergo pœna indicat aliquid dolorem afferẽs, non poteſt illa vocari pœna. Et hoc ſenſu acutè dixit Bonauentur. in 3. diſtin. 22. quæſt. 4. Chriſtũ fuiſſe in loco pœnæ ſine pœna. Deinde certum eſt, neque animam Chriſti fuiſſe in inferno detentam, neque corpus in ſepulchro poſitum in vindictam, vel ſupplicium, aut ſatisfactionem alicuius peccati. Quia nec Chriſtus aſſumpſit hæc ad ſatisfaciẽdum pro nobis, nec ob aliquam

Deſcenſus in infernũ nulla animæ Chriſti pœna fuit, ſicuti nec ſepultura corpori. Bonauent.

aliquam aliam culpam erat debita huiuſmodi pœna: ergo neque ea ratione poſſunt hæ vocari pœnæ, vel pœnalitates, ſcilicet, quatenus omne malum ſeu carentia cuiuſcunque boni propter culpam inflictam, eſt pœna, licèt fortè non ſentiatur, neque dolorem afferat. Igitur nullo modo hæ poſſunt vocari pœnalitates Chriſti. Et hic modus loquendi videtur proprior, & ſecurior. Quamuis diſſenſio ſit de modo loquendi, quia de re inter Catholicos conſtat. Poſſunt ergo dici carentiæ quædam aliquarum perfectionum, quæ pœnam mortis conſequutæ ſunt, & aſſumptæ ad veritatem mortis, & reſurrectionis magis confirmãdam: in ſe tamen non habentes veram rationem pœnæ: vt corpus Chriſti in ſepulchro poni, detinerique, ex morte conſequutum eſt: tamen ſuppoſita morte illud non eſt pœna, ſed commoditas potiùs corporis. Quod autem ſeparatio animæ & corporis facta per mortem aliquo tempore durauerit, neceſſitate quadam naturali conſequutum eſt. Quòd verò illud tempus breuius diuturniúſve fuerit, diuina voluntate definitum eſt, nõ in pœnam animæ vel corporis Chriſti, ſed iuxta rationem diuinæ ſapientiæ, prout ad bonum hominum & Eccleſiæ magis expediebat. Loca verò Scripturæ quæ Caietanus adducit, non rectè ab eo exponuntur. Illud enim Petri, *Solutis doloribus inferni*, non poteſt de iis pœnalitatibus (vt Caietanus loquitur) exponi propriè, cùm certum ſit, eas nullum animæ Chriſti dolorem attuliſſe. At cùm Scriptura *dolores* vocat, cum proprietate intelligenda eſt, cùm facilè poſſit. Quis autem ſit proprius huius loci ſenſus, infra videbimus.

Pſal. 15. Verba autem Pſalm. 15. *Non derelinques animam meã in inferno*, licèt concedamus indicare aliquod Dei beneficium, vel potiùs accidentale præmium debitum illi animæ; non ſolùm ratione vnionis, ſed etiam ratione meritorum, non tamen inde ſit, carentiam illius boni fuiſſe propriè pœnam, ſed medium quoddam accommodatum ad exequendum ea, quæ Deus circa homines diſpoſuerat, vt articul. 1. etiam tactum eſt.

Dubium. Secundò eſt obſeruandum, quod D. Thomas ait, ſimul animam Chriſti eductam fuiſſe de inferno, & corpus de ſepulchro. Nulla enim ratione videtur hoc poſſe conſiſtere, quia corpus non exiuit de ſepulchro niſi viuum, atque adeò anima informatum: non potuit autem informari ab anima, & virtute eius educi de ſepulchro, niſi priùs, vel per vnum inſtans anima in ipſo ſepulchro fuerit vnita corpori. Nam illa vnio neceſſariò in aliquo loco facienda fuit; ergo vel in ſepulchro, vel extrà: ſi extra ſepulchrum; ergo non potuit ab ipſa anima, & virtute eius educi de ſepulchro. Quia priùs ſaltem natura debuiſſet educi: repugnat autem animam prius natura mouere corpus, quàm illi vniatur; debuit ergo vnio fieri in ſepulchro; ergo neceſſarium fuit animam prius educi de inferno, & ad ſepulchrum adduci, quàm corpus inde exire; ergo non potuerat ſimul educi corpus de ſepulchro, & anima de inferno.

Reſponſio. Anima Chriſti de inferno & corpus de ſepulchro ſimul educta quomodo. Reſpondetur, argumentum mea ſententia conuincere, aliqua morula vel duratione eductam prius animam de inferno quàm corpus de ſepulchro. Hoc verò iuxta diuerſas ſententias de motu ſpiritualium rerum diuerſimodè explicari poteſt. Suppono enim hîc non eſſe confingenda miracula ſine neceſſitate: ſed potiùs præſuppoſitis myſteriis ac ſupernaturalibus operibus, quæ docet fides in cæteris rebus, id ſeruatum eſſe, quod eſt magis connaturale, quoad fieri poſſit. Atque ita ſine diſputatione & controuerſia ſumo, animam Chriſti non fuiſſe ſimul in duobus locis diſtantibus, item in vno inſtanti noſtri temporis fuiſſe iterum corpori vnitam. Hæc enim magis connaturalia ſunt, neque fuit vlla neceſſitas illa

A immutandi. De motu autem animæ ſeparatæ, ſicut & Angeli, quidam ſentiunt, non poſſe tranſire de extremo ad extremum, niſi per medium: quod ſi ita eſt, neceſſarium fuit aliquam vel breuiſſimam moram temporis conſumi ab exitu animæ Chriſti de inferno vſque ad inſtans, in quo fuit in ſepulchro corpori vnita, & conſequenter toto illo tempore priùs exiuit ipſa de inferno, quam corpus de ſepulchro. Quòd ſi quis velit hanc ſententiam (quæ valde probabilis eſt) defendere, poteſt exponere diuum Thomam cùm dicit *ſimul*, non loqui adeò mathematicè, ſed morali modo, id eſt, non prius exiuit anima, quam veniret ad aſſumendum corpus. Alij verò ſentiunt poſſe animam, ſicuti Angelorum, tranſire ab extremo ad extremum

B ſine medio, quod de corporibus glorioſis Durandus & alij affirmant. Quod probabilius erit de anima beata ſaltem ſupernaturali virtute debita ratione beatitudinis, & præſertim animæ Chriſti ratione vnionis. Et iuxta hanc ſententiam tantùm per vnum inſtans oportuit animam Chriſti prius exire de inferno, quàm corpus de ſepulchro. Nam illudmet inſtans, quod fuit primum non eſſe animæ Chriſti in inferno, fuit primum eſſe eius in ſepulchro, & in eodem fuit corpori vnita, atque immediatè pòſt eduxit corpus de ſepulchro. Et hoc modo ſaluatur dictum D. Thomæ in ſenſu magis rigoroſo: quia in eodem inſtanti, in quo anima mota eſt ab inferno, cœpit etiam corpus è ſepulchro moueri, vnumquodque tamen modo ſibi accõmodato. Durandus.

C Nam ſi verum eſt (vt infrà videbimus) corpus illud eductum fuiſſe per medium, penetrando ſaxum ſepulchro impoſitum, negari etiam non poteſt, quin aliquod tempus conſumpſerit, priuſquam de ſepulchro prodiret. Quo toto tempore verum eſt dicere, prius animam fuiſſe extra infernum, quàm corpus extra ſepulchrum, & nihilominus poſſunt dici ſimul educta, quia toto illo tempore iam corpus educebatur, modo ſibi accommodato, vt dixi.

Solutiones argumentorum D. Thom. ſunt faciles. Verba autem illa Chriſti, quæ in ſol. ad 3. tractat, *Hodie mecum eris in paradiſo*, & ſunt in ſuperioribus expoſita, & in ſequentibus nonnihil addemus.

D ARTICVLVS V.

Vtrùm Chriſtus deſcendens ad inferos, ſanctos Patres inde liberauerit.

AD quintum ſic proceditur. Videtur, quòd Chriſtus deſcendens ad inferos, ſanctos Patres inde non liberauerit. Dicit enim Aug. in epiſtola ad Euodium. Illis iuſtis, qui in Sinu erant Abrahæ, cùm Chriſtus in inferna deſcenderet, nondum quid contuliſſet, inueni à quibus eũ ſecundum beatificam præſentiam ſuæ diuinitatis, nunquam video receſſiſſe. Multum autem eis contuliſſet, ſi eos ab inferis liberaſſet. Non ergo videtur, quòd Chriſtus ſanctos Patres ab inferis liberauerit. 290. 3.d.22.q.2. ar.2.q.1. Et opu.3.c.242. Eſt epi.99.declinando ad medium illius 20.2.

2. Præterea, Nullus in inferno detinetur, niſi propter pec-

E *catum. Sed ſancti Patres, dum adhuc viuerent, per fidem Chriſti iuſtificati fuerant à peccato. Ergo non indigebant liberari ab inferno, Chriſto ad inferos deſcendente.*

3. Præterea, Remota cauſa remouetur effectus. Sed cauſa deſcendendi ad inferos eſt peccatum, quod fuit remotum per paſſionem Chriſti, vt ſuprà dictum eſt. Non ergo per deſcenſum Chriſti ad inferos ſancti Patres ſunt de inferno educti.

Sed contrà eſt, quod Auguſt. dicit in ſermone de reſurrectione, quòd Chriſtus quando ad inferos deſcendit, portam inferni & vectes confregit, & omnes iuſtos, qui originali peccato aſtricti tenebantur, abſoluit. q.50.ar.6.in fer.2.de reſur. qui eſt 137. in or.poſt med. tom.10.

Reſpondeo dicendum, quòd (ſicut ſuprà dictum eſt) Chriſtus deſcendens ad inferos, operatus eſt in virtute ſuæ Art. præc. ad 2.arg.

paſſio

paſsionis. Per paſsionem autem Chriſti liberatum eſt genus humanum, non ſolùm à peccato, ſed etiam à reatu pœnæ, vt ſuprà dictum eſt. Dupliciter autem homines reatu pœnæ erant aſtricti. Vno modo pro peccato actuali, quod quilibet in ſua perſona commiſerat. Alio modo pro peccato totius humanæ naturæ, quod à primo parente in omnes originaliter deuenit, vt dicitur Roman. 5. Cuius quidem peccati pœna eſt mors corporalis, & excluſio à vita gloriæ (vt patet ex his quæ dicuntur Geneſ. 2. & 3.) nam Deus hominem de paradiſo poſt peccatum eiecit, cui ante peccatum mortem fuerat comminatus, ſi peccaret. Et ideo Chriſtus deſcendens ad inferos, virtute ſuæ paſsionis ab hoc reatu Sanctos abſoluit, quo erant à vita gloriæ excluſi, vt poſſent Deum per eſſentiam videre, in quo conſiſtit perfecta hominis beatitudo, vt in ſecunda parte dictum eſt. Per hoc autem ſancti Patres detinebantur in inferno, quod eis ad vitam gloriæ, propter peccatum primi parentis, aditus non patebat. Et ſic Chriſtus deſcendens ad inferos, ſanctos Patres ab inferis liberauit. Et hoc eſt quod dicitur Zachar. 9. Tu verò in ſanguine Teſtamenti tui eduxiſti vinctos de lacu, in quo non erat aqua. Et Coloſ. 2. dicitur, quòd expolians principatus & poteſtates, ſcilicet infernales, auferendo Abraham, Iſaac & Iacob, & cæteros iuſtos, traduxit eos, id eſt, longè ab hoc regno tenebrarum ad cælum duxit, vt gloſ. ibidem dicit.

q. 49. ar. 3. & q. 50. ar. 6.

P. 2. q. 3. ar. 8.

Gl. int. & ord. ſimul.

Loco citato in argum.

Eſt ep. 99. ante med. to. 2.

Ad primum ergo dicendum, quòd Auguſtin. ibi loquitur contra quoſdam qui æſtimabant antiquos iuſtos ante aduentum Chriſti, in inferno doloribus pœnarũ fuiſſe ſubiectos. Vnde parum ante verba inducta præmittit dicens, Addũt quidam hoc beneficium antiquis etiam Sanctis fuiſſe cõceſſum, vt cùm Dominus, in infernum veniſſet, à doloribus ſoluerentur, ſed quonam modo intelligatur Abraham, in cuius ſinũ etiã pauper ille ſuſceptus eſt, in illis fuiſſe doloribus, ego quidem non video. Et ideo cùm poſtea ſubdit, ſe nõdum inueniſſe quid deſcenſus Chriſti ad inferos antiquis iuſtis contulerit, intelligendum eſt, quãtum ad abſolutionẽ à doloribus pœnarum: contulit tamen eis quantum ad adeptionem gloriæ: & per conſequens ſoluit eorum dolorem, quem patiebantur ex dilatione gloriæ. Ex cuius tamen ſpe magnum gaudium habebant: ſecũdùm illud Ioan. 8. Abrahã pater veſter exultauit, vt videret diem meum. Et ideò ſubdit: A quibus eum ſecundùm beatificam præſentiam ſuæ diuinitatis, nunquam video receſsiſſe: in quantum ſcilicet, ante aduentum Chriſti erant beati in ſpe, licèt nondum eſſent perfectè beati in re.

Ad ſecundum dicendum, quòd ſancti Patres dũ adhuc viuerent, liberati fuerunt per fidem Chriſti ab omni peccato tam originali, quàm actuali: & à reatu pœnæ actualiũ peccatorum: non tamen à reatu pœnæ originalis peccati, per quẽ excludebantur à gloria, nondum ſoluto pretio redemptionis humanæ. Sicut etiam nunc fideles Chriſti liberantur per baptiſmum à reatu actualium peccatorum, & à reatu originalis quantum ad excluſionem à gloria: remanẽt tamen adhuc obligati reatu originalis peccati, quantum ad neceſsitatem corporaliter moriendi, quia renouantur ſecundùm ſpiritum, ſed nondum ſecundùm carnem: ſecundùm illud Rom. 8. Corpus quidem mortuum eſt propter peccatum: ſpiritus verò viuit propter iuſtificationem.

Ad tertium dicendum, quòd ſtatim Chriſto mortẽ patiẽte, anima eius ad infernum deſcendit, & ſuæ paſsionis fructum exhibuit Sanctis in inferno detentis: quamuis ex loco illo non exierint, Chriſto apud inferos commorante: quia ipſa Chriſti præſentia pertinebat ad cumulum gloriæ.

COMMENTARIVS.

SEntentia D. Thom. in hoc articulo, & litera eius, eſt clara ex iis quæ in proxima diſputatione tractata ſunt. Solùm in ſolutione ad 3. poteſt deſiderari expoſitio illorum verborum D. Thom. *Statim Chriſto mortem patiente, anima eius ad infernum deſcendit, & ſuæ paſsionis fructum exhibuit ſanctis in inferno detentis*. Loquitur enim de fructu paſſionis, non quocunque, ſed de fructu æternæ beatitudinis. Hic enim maximè deſiderabatur ab illis Patribus, & ferè hic ſolus illis deerat. Et de hoc fuerat ſermo in reſponſione, & ratione corporis articul. Inquiri verò poteſt quomodo intelligendum ſit illud, *ſtatim*, an ſcilicet in eodem inſtanti mortis Chriſti ſancti Patres fuerint ab ipſo illuminati. Sed de hoc poſtea diſputabimus.

D. Thom.

ARTICVLVS VI.

Vtrùm Chriſtus aliquos damnatos ab inferno liberauit.

AD ſextum ſic proceditur. Videtur, quòd Chriſtus aliquos damnatos ab inferno liberauit. Dicitur enim Iſai. 24. Congregabuntur congregatione vnius faſcis in lacũ, & claudentur ibi in carcere, & poſt multos dies viſitabuntur. Loquitur autem ibi de damnatis, qui militiam cæli adorauerant. Ergo videtur, quòd etiam damnati, Chriſto deſcendente ad inferos, ſint viſitati, quod ad eorum liberationem videtur pertinere.

291. 3. d. 22. q. 2. art. 2 q. 2. & opu. 3. c. 242.

2. Præterea, Super illud Zachar. 9. Tu autem in ſanguine Teſtamenti tui eduxiſti vinctos de lacu, in quo non erat aqua. Dixit Gloſ. Tu eos liberaſti, qui tenebantur vincti carceribus, vbi nulla miſericordia eos refrigerabat, quam diues ille petebat. Sed ſoli dãnati includũtur carceribus abſque miſericordia: ergo Chriſtus liberauit aliquos de inferno damnatorum.

Gl. interl. ibid.

3. Præterea, Potentia Chriſti non fuit minor in inferno, quam in hoc mundo: vtrobique enim operatus eſt per potentiam ſuæ diuinitatis, ſed in hoc mundo, de quolibet ſtatu aliquos liberauit: ergo etiam in inferno liberauit aliquos de ſtatu damnatorum.

Sed cõtrà eſt, quod dicitur Oſeæ 13. Ero mors tua ò mors, morſus tuus ero inferne, Gloſ. Electos educendo, reprobos ibidem relinquendo. Sed ſoli reprobi ſunt in inferno damnatorum. Ergo per deſcenſum Chriſti ad inferos, non ſunt aliqui de inferno damnatorum liberati.

Reſpondeo dicendũ, quòd (ſicut ſuprà dictum eſt) Chriſtus deſcendens ad inferos, operatus eſt in virtute ſuæ paſsionis: Et ideo eius deſcenſus ad inferos, illis ſolis liberationis contulit fructum, qui fuerunt paſsioni Chriſti coniuncti per fidem charitate formatam, per quam peccata tolluntur. Illi autem qui erant in inferno damnatorum, aut penitus fidem paſsionis Chriſti non habuerant ſicut infideles: aut ſi fidem habuerant, nullam conformitatem habebant ad charitatem Chriſti patientis. Vnde nec à peccatis ſuis erant mũdati. Et propter hoc, deſcenſus Chriſti ad inferos non contulit eis liberationem à reatu pœnæ infernalis.

Art. præc. gloſ. interl. ibi.

Ad primum ergo dicendum, quòd Chriſto deſcendente ad inferos, omnes qui erant in quacunque parte inferni, ſunt aliqualiter viſitati: ſed quidam ad ſuam conſolationem, & liberationem, quidam autem ad ſuam confutationem, & confuſionem, ſicut damnati. Vnde ibidem ſubditur, Et erubeſcet Luna, & confundetur ſol, &c. Poteſt etiam referri ad viſitationem, qua viſitabuntur in die iudicij: non vt liberentur, ſed vt ampliùs condemnentur, ſecundùm illud Sophon. 1. Viſitabo ſuper viros defixos in fecibus ſuis.

Ad ſecundum dicendum, quòd cùm dicitur in Gloſ. Vnde nulla miſericordia eos refrigerabat, intelligendum eſt quantum ad refrigerium perfectæ liberationis: quia ſancti Patres ab illis inferni carceribus ante Chriſti aduentum non poterant liberari.

Poſita in arg. 2.

Ad tertium dicendum, quòd non fuit propter Chriſti impotentiam, quòd non ſunt aliqui liberati de quolibet ſtatu infernalium, ſicut de quolibet ſtatu mundanorum: ſed

propter

propter diuerſam vtrorumque conditionem. Nam homines quamdiu viuunt poſſunt ad fidem & charitatem conuerti: quia in hac vita non ſunt homines confirmati in bono, vel malo, ſicut poſt exitum ab hac vita.

COMMENTARIVS.

DOctrina D. Thomæ in hoc articulo communis eſt, & clara, quamuis Medina hîc quatuor contra illa argumenta obiiciat, quæ cuique Theologo (vt dicit) poſſunt faceſſere negotium. Sed quarta difficultas, quæ ab eo tangitur, ad materiam pertinet de ſuffragiis: & quod hoc loco neceſſarium videtur, attingemus poſtea. Alia verò tria argumenta ſunt eadem omnino, quæ D. Th. propoſuit, quæ ipſe eiſdem verbis repetit, & ſoluit nulla expoſitione addita, quia reuera in D. Th. ſunt adeò perſpicua, vt nulla indigeant.

Teſtimonij Iſai. 24. expoſitio. Solùm circa teſtimonium illud Iſai. 24. (quod in ſolutione primi argumenti exponitur) *Congregabuntur congregatione vnius faſcis in lacum, & claudentur ibi in carcere, & poſt multos dies viſitabuntur*, aduertendum eſt, *Origen.* hoc teſtimonio vſum fuiſſe Origenem ad confirmandum ſuum errorem, inferni pœnas aliquando finitum iri. Sed ex toto diſcurſu illius capitis, & ex verbis conſequentibus conſtat Prophetam non loqui de viſitatione ad conſolandum, ſeu liberandum à pœna: ſed ad puniendos ſeu confundendos peccatores. Nam de hac paulo antè dixerat: *Viſitauit Dominus ſuper mili-* *Hieron. Pſal. 88.* *tiam cœli.* Vbi Hieronymus. *Viſitauit* (inquit) *ægrotantem militiam*, ſecundùm illud, *Viſitabo in virga peccata eorum, & in flagellis iniquitates eorum.* Et poſt alia verba ſubiungit: *Erubeſcet luna, confundetur ſol.* Quæ ſunt verba vindictæ, & iræ, vt rectè hîc notauit D. Thomas; non poteſt ergo ex hoc loco colligi liberatio aliqua damnatorum. Vnde (ſi exponatur de deſcenſu Chriſti ad inferos) intelligitur viſitaſſe damnatos, eos conuincendo, & corripiendo. Et hæc eſt prima expoſitio D. Thomæ. Sed non eſt literalis, quia neque cum antecedentibus, & conſequentibus cohæret, neque in toto eo capite fit mentio de hoc myſterio. Magis ergo ad rem videtur ſecunda expoſitio: vt ibi ſit ſermo de viſitatione, quæ fiat in die iudicij, vbi Chriſtus quaſi de nouo damnatos condemnabit. In toto enim illo capite de vltima mundi conſummatione ſermo eſt.

Solùm eſt difficultas in ipſo contextu verborum. Præmiſerat n. Propheta, *Et erit in die illa, viſitauit Dominus ſuper militiam cœli*, quæ dies intelligitur eſſe dies *Hieron.* iudicij, vt Hieronym. & omnes exponunt. Vnde in illo intelligitur futurum eſſe, quod ſtatim ſubditur, *Et congregabuntur congregatione vnius faſcis in lacum, & claudentur in carcere.* Ergo illa viſitatio, quæ poſt multos dies futura dicitur, non videtur poſſe intelligi de viſitatione futura in die iudicij: ſed multo tempore *Adamus.* poſt illam. Propterea Adamus, & alij cenſent illis verbis, *Et poſt multos dies viſitabuntur*, ſignificari potiùs perpetuitatem eiuſdem pœnæ: ac ſi propterea diceret, viſitabit Dominus peccatores condemnando illos, *& poſt multos dies*, id eſt, poſt quodcumque tẽpus, ac ſemper viſitabit, quia ſemper puniet. Et hæc eſt ſatis commoda expoſitio. Poteſt autem retineri expo- *D. Thom.* ſitio D. Thom. dicendo, in verbis illis, *Poſt multos dies viſitabuntur*, non addi viſitationem à priori diſtinctam, ſed explicari eam futuram eſſe poſt multos dies, ſtatim enim ſubditur, *Erubeſcet luna, & confundetur ſol*, *Hieron.* quæ propriè ad diem iudicij pertinent, vt Hieron. ex- *Cyrill.* poſuit. Cyrillus verò hæc omnia multo aliter explicat, ſcilicet de idololatria per Chriſti aduentum tollenda, & de poteſtate dæmonum per Chriſtum ablata, ipſis virtute eius quaſi in cuſtodiam & carcerem con-

A cluſis. Quæ expoſitio in illo videri poteſt, latè enim eam perſequimur.

ARTICVLVS VII.

Vtrùm pueri, qui cum originali peccato deceſſerant, fuerint à Chriſto liberati.

AD ſeptimum ſic proceditur. Videtur, quòd pueri *292* qui cum originali peccato deceſſerant, fuerint *5. di. 12. q. 2. a. 2. q. 3. Et opuſ. 3. c. 242 a. 4. huius q. 2. ad 2. ar. 5. & 6. præced.* per deſcenſum Chriſti liberati ab inferno. Non enim tenebantur in inferno, niſi pro peccato originali, ſicut & ſancti Patres. Sed ſancti Patres ſunt ab inferno liberati per Chriſtum, vt ſuprà dictum eſt. Ergo & B pueri ſimiliter per Chriſtum ſunt ab inferno liberati.*

2. Præterea, Apoſtolus dicit Rom. 5. Si vnius delicto multi mortui ſunt, multo magis gratia Dei, & donum in gratia vnius hominis Ieſu Chriſti in plures abundauit. Sed propter peccatum primi parentis, pueri cum ſolo originali peccato decedentes, in inferno detinentur. Ergo multo magis per gratiam Chriſti ſunt ab inferno liberati.

3. Præterea, Sicut baptiſmus operatur in virtute paſſionis Chriſti, ita & deſcenſus eius ad inferos, vt ex dictis patet. Sed pueri per baptiſmum liberantur à peccato originali & ab inferno. Ergo ſimiliter liberati ſunt per deſcẽſum Chriſti ad inferos.

Sed contrà eſt, quod Apoſtolus dicit Rom. 3. quòd Deus propoſuit Chriſtum propitiatorem per fidem in ſanguine eius. Sed pueri, qui cum ſolo peccato originali deceſſerant, C *nullo modo fuerant participes fidei Chriſti. Ergo non perceperunt fructum propitiationis Chriſti, vt per ipſum ab inferno liberarentur.*

Reſpondeo dicendum, quòd (ſicut ſuprà dictum eſt) de- *art. præced.* *ſcenſu Chriſti ad inferos, in illis ſolis effectum liberationis habuit, qui per fidem & charitatem paſſioni Chriſti côiungebantur, in cuius virtute deſcenſus Chriſti ad inferos liberatorius erat. Pueri autem, qui cum originali peccati deceſſerant, nullo modo fuerant coniuncti paſſioni Chriſti per fidem, & dilectionem. Neque enim fidem propriam habere potuerant, quia non habuerant vſum liberi arbitrij: neq; per fidem parentum, aut per aliquod fidei ſacramentum fuerant à peccato originali mundati. Et ideo deſcenſus Chriſti ad inferos huiuſmodi pueros non liberauit ab inferno. Et præ-* D *terea ſancti Patres ab inferno ſunt liberati, per hoc quòd ſunt ad gloriam diuinæ viſionis admiſſi, ad quam nullus poteſt peruenire niſi per gratiam, ſecundùm illud Rom. 6. Gratia Dei vita æterna. Cùm igitur pueri cum originali peccato deſcendentes, gratiam non habuerint, non fuerunt ab inferno liberati.*

Ad primum ergo dicendum, quòd ſancti Patres, etſi adhuc tenerentur aſtricti reatu originalis peccati, in quantum reſpicit humanam naturam, tamen liberati erant per fidem Chriſti ab omni macula peccati: & ideo capaces erant illius liberationis, quam Chriſtus attulit deſcendens ad inferos. Sed hoc de pueris dici non poteſt, vt ex ſuprà dictis *In corp. art.* *patet.*

E *Ad ſecundum dicendum, quòd cùm Apoſtolus dicit, quòd Gratia Dei in plures abundauit, ly plures, non eſt accipiendum comparatiuè: quaſi plures numero ſunt ſaluati per gratiam Chriſti, quàm damnati per peccatum Adæ: ſed abſolutè, ac ſi diceret, quòd gratia vnius Chriſti abundauit in multos, ſicut & peccatum vnius Adæ peruenit ad multos. Sed ſicut peccatum Adæ ad eos tantùm peruenit, qui per ſeminalem rationem carnaliter ab eo deſcenderunt, ita gratia Chriſti ad illos tantùm peruenit, qui ſpirituali regeneratione, eius membra ſunt facti, quod non competit pueris deſcendentibus cum originali peccato.*

Ad tertium dicendum, quòd baptiſmus adhibetur hominibus in hac vita, in qua homo poteſt tranſmutari de culpa in gratiam, ſed deſcẽſus Chriſti ad inferos exhibitus fuit

animabus poſt hanc vitam, vbi non ſunt capaces tranſmutationis prædictæ. Et ideo per baptiſmum pueri liberantur à peccato originali, & ab inferno: non autem per deſcenſum Christi ad inferos.

COMMENTARIVS.

Chriſtus deſcendens in infernum pueros in limbo exiſtentes non liberauit.

RESponſio D. Thomæ eſt, Chriſtum Dominũ non liberaſſe eos pueros ab æterna pœna damni, quã patiuntur. Ratio eius eſt, quia Chriſtus deſcendens ad inferos, in illis ſolis effectum liberationis habuit, qui per fidem & charitatem paſſioni Chriſti cõiungebantur, & ſimiliter illis ſolis contulit gloriam, qui gratiam habebant, cùm gloria non comparetur niſi per gratiam. Sed dicet aliquis hoc eſſe, quod inquiritur, B ſcilicet an Chriſtus deſcendens ad inferos aliquibus contulerit charitatem & gratiam, quam antè non habebant. Videtur enim hoc fieri potuiſſe ſaltem in iis paruulis, qui non habebant voluntatem ita repugnantem diuinę dilectioni, ſicut alij damnati, qui ſunt in inferno. Ad hoc ergo reſpondet D. Thom. in ſolut. ad 3. Tempus à Deo deputatum, vt poſſit homo tranſmutari de culpa in gratiam, eſſe tempus huius vitæ, poſt illam verò iam nõ eſſe tempus huius tranſmutationis. Et hæc eſt ratio à priori aſſertionis tam huius articuli, quàm præcedentis. Illa enim pœna ex diuina lege eſt æterna, & ideo deſcendens Chriſtus ad inferos illam non immutauit, neque huiuſmodi damnatis ſua merita applicuit. Quæ ratio alio etiam modo explicari poteſt ex ſolutione ad 1. ſcilicet, neminem peruenire ad Dei viſionem niſi per fidem: at hi paruuli nunquam habuerunt fidem Chriſti, & ideo non fuerunt capaces, vt per viſionem beatam ab illo ſtatu liberarentur. Ille autem ſtatus ſicut non erat ſtatus viæ, neque meriti, ita non erat ſtatus acquirendi fidem, per quam perueniretur ad ſpeciem.

Nemo ſaluatur, niſi prius in vita fidem & gratiam habuerit.

Ex qua doctrina obiter obſerua, neminem ſaluari, qui non priùs in hac vita fidem & gratiam ſaltem habitualem habuerit. Quod vtile eſt ad definiendum illam quęſtionem de infantibus, qui per martyrium ſaluantur, an iuſtificentur ante inſtans mortis, nec ne. Quod quæri etiam ſolet de infante baptizato, ſi contingat eum mori in eodem inſtanti, in quo baptiſmus perficitur. Ex quibus etiam quæſtionibus poſſent deſumi argumenta contra diſcurſum D. Thom. in hoc art. ſi verum eſſet in eis caſibus poſſe hos infantes immediatè ad gloriam pertranſire, etiamſi in hac vita nec fidem nec gratiam eſſent conſequuti. Reſponderi verò poteſt eſſe diſſimilem rationem, quia illi in hac vita receperunt ordinaria media deſtinata ad ſalutem conſequendam, nimirum baptiſmum aquæ vel ſanguinis, & ita quodammodo dici poſſunt habuiſſe fidẽ, quia habuerunt baptiſmum, vel profeſſionem fidei in actu exercito. Veritas tamen eſt, infantibus martyribus dari gratiam ante mortis inſtans, quando iam naturaliter ampliùs viuere non poſſunt. In illo autem caſu de baptiſmo, exiſtimo illum non eſſe baptiſmum eſſentialiter perfectum, defectu ſubiecti, ideóque nec conferre gratiam nec fidem ante mortis inſtans, nec poſtea. De qua re latiùs in materia de baptiſmo.

D. Thom. Rom. 5.

In ſolutione ad 2. rectè exponit D. Thom. locum illum ad Rom. 5. *Non ſicut delictum, ita & donum. Si enim vnius delicto multi mortui ſunt, multo magis gratia Dei & donum, in gratia vnius hominis Ieſu Chriſti in plures abũdauit.* Dicit enim, verbum illud, *in plures*, non eſſe ſumendum comparatiuè, ſed poſitiuè, vt idem in plures, quod in multos. Quæ expoſitio, licèt videatur difficilis, quia Paulus comparationem videtur facere, cùm dicit, *multo magis*, tamen eſt communis omnium, & omnino vera, ac neceſſaria. Tum quia quoad effectum, A ſeu efficaciam plures homines condemnantur, quàm ſaluentur (vt rectè D. Thomas docet) & tam ex Scriptura, quàm ex re ipſa eſt ſatis notum: eiúſque rei cauſam attigimus ſuperiori tomo diſp. 4. ſect. 4. Tum etiam, quia quoad ſufficientiam, omnes ex ęquo ceciderunt in Adamo, & redempti ſunt per Chriſtum. Comparatio ergo Pauli hoc loco non fit in numero perſonarum: ſed in maiori dignitate perſonæ Chriſti, maioríque virtute gratiæ eius, quantum eſt ex parte illius. Quod euidentiùs patet ex textu Græco. Nam vbi nos legimus, *multi & plures*, Græcis eſt eadem vox, nempe, πολλοὶ, & πολλοὺς.

ARTICVLVS VIII.

Vtrùm Chriſtus ſuo deſcenſu liberauerit animas à purgatorio.

AD octauũ ſic proceditur. Videtur, quòd Chriſtus ſuo deſcenſu ad inferos, liberauerit animas à purgatorio. Dicit enim Auguſtinus in epiſtola ad Euodium. Quia euidentia teſtimonia, & infernum commemorant, & dolores, nulla cauſa occurrit, cur illo credatur veniſſe Saluator, niſi vt ab eiſdem doloribus ſaluos faceret. Sed vtrùm omnes quos in eis inuenit, an quoſdam, quos illo beneficio dignos iudicauit, adhuc requiro: fuiſſe tamen Chriſtum apud inferos, C & in eorum doloribus conſtitutis hoc beneficium præſtitiſſe non dubito. Non autem præſtitit beneficium liberationis damnatis: ſicut ſuprà dictum eſt. Præter eos autem nulli ſunt in doloribus pœnalibus conſtituti, niſi illi, qui ſunt in purgatorio. Ergo Chriſtus animas de purgatorio liberauit.

293 5. diſt. 18. q. 2. ar. 2. q. 4. Et opuſ. 3. c. 242. Eſt epi. 69 in ord epiſtolarum non remotè ante med. tom. 2.

2. Præterea, Ipſa Chriſti præſentia non minorem effectum habuit, quàm ſacramenta ipſius. Sed per Sacramenta Chriſti liberantur animæ à purgatorio, & præcipuè per Euchariſtiæ ſacramentum, vt infra dicetur. Ergo multo magis per præſentiam Chriſti ad inferos deſcendentis ſunt animæ à purgatorio liberatæ. *Art. 6. huius quæſt.*

3. Præterea, Chriſtus quoſcunque curauit in hac vita totaliter curauit, vt Aug. dicit in lib. de Pœnitentia, & Ioã. 7. Dominus dicit, Totum hominem ſaluum feci in ſabbato. D Sed Chriſtus eos qui in purgatorio erant, liberauit à reatu pœnæ damni, quo excludebantur à gloria. Ergo etiam liberauit eos à reatu pœnæ purgatorij. *q. 79. a. 2. in lib. de vera & falſa pœnit. c. 9. poſt med. tom. 4.*

Sed contra eſt, quod Gregor. dicit in 13. Moral. Dum conditor ac redemptor noſter clauſtra inferni penetrans, electorum exinde animas eduxit, nos illò ire non patitur, vnde iam alios deſcendendo liberauit. Patitur autem nos ire ad purgatorium: ergo deſcendens ad inferos, animas à purgatorio non liberauit. *Lib. 12. c. 29. circa fin.*

Reſpondeo dicendum, quòd (ſicut ſuprà dictum eſt) deſcẽſus Chriſti ad inferos, liberatorius fuit in virtute paſſionis ipſius. Paſſio autem eius non habet temporalem virtutem & tranſitoriam, ſed ſempiternam, ſecundùm illud Heb. 10. Vna oblatione conſummauit in ſempiternum ſanctificatos. Et ſicut patet, quòd non habuit tunc maiorem efficaciam paſſio E Chriſti, quàm habeat nunc. Et ideo illi, qui fuerũt tales quales nunc ſunt, qui in purgatorio detinentur, non fuerunt à purgatorio liberati per deſcenſum Chriſti ad inferos. Si qui autem inuenti ſunt tales, quales etiam non virtute paſſionis Chriſti à purgatorio liberantur, tales nihil prohibet per deſcenſum Chriſti ad inferos à purgatorio eſſe liberatos. *Art. 4. 5. 6. & 7. huius qu.*

Ad primum ergo dicendum, quòd ex illa authoritate Auguſt. non poteſt concludi, quòd omnes illi qui in purgatorio erant, fuerint à purgatorio liberati, ſed quòd aliquibus eorum fuerit hoc beneficium collatum, illis ſcilicet, qui iam ſufficienter purgati erant, vel etiam qui dum adhuc viuerent, meruerunt per fidem & deuotionem ad mortem Chriſti, vt eò deſcenderent, liberarentur à temporali purgatorij pœna.

Ad

Ad ſecundum dicendum, quòd virtus Chriſti operatur in ſacramentis per modum ſanationis & expiationis cuiuſdam. Vnde Sacramentum Euchariſtiæ liberat hominem à purgatorio, in quantum eſt ſacrificium quoddam ſatisfactorium pro peccato. Deſcenſus autem Chriſti ad inferos non fuit ſatisfactorius, operabatur tamẽ in virtute paſſionis, quæ fuit ſatisfactoria: vt ſuprà habitum eſt. (q.49.art.3. & alijs eiuſdẽ quæſt.) *Sed erat ſatisfactoria in generali, cuius virtutem oportebat applicari ad vnũquemque per aliquid ſpecialiter ad ipſum pertinens. Et ideo non oportet, quòd per deſcenſum Chriſti ad inferos, omnes fuerint à purgatorio liberati.*

Ad tertium dicendum, quòd illi defectus, à quibus Chriſtus in hoc mundo ſimul homines liberabat, erant perſonales, propriè ad vnumquemque pertinẽtes, ſed excluſio gloriæ Dei, erat quidam defectus generalis pertinens ad totam humanam naturam. Et ideo nihil prohibet eos, qui erant in purgatorio, per Chriſtum eſſe liberatos ab excluſione à gloria: nõ autem à reatu pœnæ purgatorij, qui pertinet ad proprium defectum. Sicut è contrario ſancti Patres ante Chriſti aduentum liberati ſunt à proprijs defectibus: nõ autem à defectu communi, ſicut ſuprà dictum eſt. (q.49.art.5.)

COMMENTARIVS.

NOn eſt facilis doctrina D.Thom. in hoc articulo: duas enim aſſertiones ſtatuit. In prima negat Chriſtum deſcendẽdo ad inferos liberaſſe omnes animas quæ in purgatorio erant, redditque rationẽ. Quia paſſio Chriſti non habuit tunc maiorem efficaciam, quàm nunc habeat: quia eius virtus non eſt tranſitoria, ſed eadem ſemper. Sicut ergo nunc non liberat omnes animas à purgatorio, donec ſoluant, ita nec tunc. Deinde verò ſubiungit ſecundam aſſertionem in hæc verba: *Si qui autem inuenti ſunt tales, quales etiam nunc, virtute paſſionis Chriſti à purgatorio liberantur, nihil prohibet per deſcenſum Chriſti ad inferos à purgatorio eſſe liberatos.* Affirmat ergo Chriſtum deſcendendo ad inferos aliquos à purgatorio liberaſſe. Quam aſſertionem non aliter probat, videtur tamen eam poſuiſſe propter authoritatem Auguſtini, quam in argumento primo refert, vt in eius reſolutione clariùs explicat. In hac verò doctrina primùm difficilis eſt ratio D. Thomæ, in prima aſſertione, quia ſimili ratione poſſet concludi, noſtra Sacramenta non magis iuſtificare nunc ex opere operato, quàm Sacramenta vetera, quia virtus paſſionis Chriſti ſemper eſt eadem. Quòd ſi dicas, licèt in ſe ſit eadem, tamen aliter operari in vno tempore, & aliter in alio: eadem ratione concludam, licèt in ſe ſit eadem, plura tamen operari in vno tempore, quàm in alio, & interdum per vnum medium, interdum per aliud. Sicut ergo nunc applicatur virtus paſſionis per ſuffragia Eccleſiæ ad liberandas animas à purgatorio, ita potuit tunc applicari per deſcenſum ad inferos, vel per impetrationem Chriſti, qui propter ſuæ præſentiẹ dignationem potuit hoc meritò poſtulare. Deinde eſt difficultas, quomodo cohæreat ſecunda aſſertio cum ratione ad probandam priorem aſſertionem adducta. Interrogo enim, qui ſunt illi, qui liberati ſunt? ſi dicatur (ex ſolutione ad 1.) fuiſſe eos, qui ſufficienter purgati erant: hoc certè nihil eſt, quia ſi iam ipſi ſufficienter ſoluerant, non ſunt per Chriſti deſcenſum liberati à purgatorio. Nam eodem tempore educerentur, etiamſi Chriſtus illuc non deſcendiſſet: quanquam tunc non fuiſſent ſtatim aſſumpti ad viſionem beatam, ſicut modò fuerunt: per hoc tamen non tam fuerunt liberati à purgatorio, quàm à Sinu Abrahæ, & à pœna, quam ibi reliqui Patres ſancti ſuſtinebant. Si verò dicas (ex eadem ſolutione ad 1.) liberatos fuiſſe eos, qui dum adhuc viuerent, meruerunt per fidem, & deuotionem ad mortem Chriſti, vt eo deſcendente libera-

A rentur à temporali purgatorij pœna. Quæro rurſus, an iſti per illam fidem & deuotionem reuera meruerint in hac vita remiſſionem alicuius pœnæ, & illa tantùm remiſſa fuerit in purgatorio: & ſi hoc dicatur, redit argumentum factum, quòd illis nulla facta ſit remiſſio propter deſcenſum Chriſti, ſed ſuis actibus, & pœnis ſufficienter ſoluerint. Vel præter omne meritũ, & ſatisfactionem ipſorum operantium aliqua pœna gratis remiſſa eſt à Chriſto ad inferos deſcendente propter priorem fidem, & deuotionem tanquam propter diſpoſitionem aliquam, vel meritum de cõgruo. Et contra hoc procedit ratio articuli, quia nunc nullus liberatur gratis à purgatorio virtute paſſionis Chriſti, etiamſi æqualem, vel maiorem fidem, & deuotionem
B habuerat ad paſſionem, quàm illæ animæ habuerunt: ergo neque illæ gratis liberatæ ſunt; quia virtus paſſionis ſemper eſt eadem. Quòd ſi cæteris exiſtentibus paribus ex parte animarum, aliquæ tunc liberatæ ſunt quæ nunc non liberantur, iam falſa eſt propoſitio, quam D.Thom. in priori parte articuli poſuit, ſcilicet, *Illi qui fuerunt tales, quales nunc ſunt, qui in purgatorio detinentur, non fuerunt à purgatorio liberati per deſcenſum Chriſti ad inferos.*

Reſpõdetur, nihilominus D.Thom. doctrinam piam eſſe & probabilem. Voluit enim extrema vitare, vt neque omnes animas purgatorij affirmaret eſſe liberatas, neque de omnibus negaret. Fundamentum autem primæ aſſertionis ita videtur explicandum, quòd paſſio Chriſti de ſe ſolùm eſt quędam vniuerſalis cau-
C ſa, quæ licèt virtutem habeat ſufficientem ad ſaluandum: tamen re ipſa non ſaluat neque liberat à pœnis, niſi per conuenientia media applicetur. Deſcenſus autem ad inferos per ſe non erat medium quaſi certa lege ſtatutum ad applicandam Chriſti paſſionem, & ſatisfactionem, & ideo per ſe, & infallibiliter non liberauit Chriſtus niſi eos quibus per fidem viuam, & ſufficientia media, erat Chriſti paſſio applicata ad perfectam remiſſionem peccatorum, vt erãt propria vniuſcuiuſque perſonæ, quia iam per mortem Chriſti erat impedimentum naturæ ablatum. Vnde tandem concluditur, nulla ſufficienti ratione affirmari poſſe, Chriſtum generaliter omnes animas purgatorij liberaſſe. Et contra hanc rationem ſic explicatam non procedit obiectio. Nam virtus paſſionis ſecundùm ordinariam
D legem applicari ſolet per ſacramenta, & ita hæc ſunt media per ſe ſtatuta ad hunc effectum, ideóque poteſt aliter applicari per quædam Sacramenta, & aliter per alia: deſcenſus autem ad inferos non fuit medium inſtitutum ad applicanda merita, & ſatisfactionem paſſionis Chriſti. Et ideo quãuis fateamur, potuiſſe Chriſtum ſua voluntate, vel impetratione, applicare illis ſua merita, & pro illis ſoluere, nullum tamen eſt fundamentum ad aſſerendum ita eſſe factum. Et hinc reſponderi poteſt ad ſecundam difficultatem, quomodo hæc ratio non repugnet ſecundæ aſſertioni. Nam illa ſolùm probat, non eſſe id aſſerendum generaliter de omnibus, quia ad hoc oporteret eſſe aliquam certam
E legem: tamen ſi in quibuſdam inuenta fuit aliqua ſpecialis ratio, ſeu congruitas, piè ac probabiliter credi poteſt, beneficium hoc illis eſſe conceſſum. Hæc autem ſpecialis ratio & congruitas videtur fuiſſe ſufficiens in iis, qui ſingularem aliquam perfectionem fidei ac deuotionis erga Chriſtum, vel paſſionem aut gloriam eius habuerunt. Neque obſtat, quòd aliquæ animæ, quæ nunc habent tantam fidem, & deuotionem, non ſtatim à purgatorio liberentur. Quia non dicimus ſatis eſſe ipſam fidem, vel deuotionem, niſi ſimul intercedat aliqua alia cauſa vel occaſio, ob quam congruum ſit, hoc beneficium liberationis alicui concedi. Vnde illa comparatio, quam D.Thom. facit inter eos,

Per deſcẽſum Chriſti ad inferos num liberatæ à purgatorio ſint animæ.

eos, qui nunc ſunt, & qui tunc erant in purgatorio, cum hac proportione intelligenda videtur. Quòd ſicut nunc aliquæ animæ liberātur à purgatorio per paſſionem Chriſti non ex lege iuſtitiæ, ſed ex Dei benignitate propter aliquam congruentiam fundatam aliquo modo in fide, & merito illarum; ita ex ſimili benignitate, liberatæ ſint aliquæ aliæ, in quibus ſimilis fides & meritum inuentum eſt, quando Chriſtus ad inferos deſcendit. Et hæc dicta ſint ad explicādam mentem D.Th. De re verò ipſa nonnihil poſtea addemus.

DISPVTATIO XLIII.

In quatuor Sectiones diſtributa.

De ſtatu, quem anima Chriſti habuit à corpore ſeparata.

SVpponimus animam Chriſti Domini eo tēpore, quo fuit à corpore ſeparata, fuiſſe plenè perfectéq; beatam quoad viſionem, amorem ac fruitionem Dei, retinuiſſéq; omnes perfectiones ſcientiæ, & gratiæ, quibus cùm eſſet coniuncta corpori, prædicta erat, vel in ſubſtantia ſua, vel in intellectu, & voluntate. Quod eſt omnino certum: tum quia hæ perfectiones non pendent à corpore, vnde ſi eſt certum fuiſſe beatam in corpore (vt in 1. tom. probatum eſt) multo magis extrà. Tum etiam, quia de fide eſt manſiſſe vnitam verbo Dei, ratione cuius vnionis omnia hæc illi debentur. Denique quia etiam propter infinita merita debitum illi eſſe potuit, vt nunquam eis priuaretur. Cùm enim propter ea merita potuerit etiam alios eo tempore beatificare, multo magis neceſſarium fuit eam tunc fuiſſe beatam. Quia verò fieri potuit, vt anima illa exiſtens in corpore, ſimul aliquid paſſa fuerit, vel ab extrinſeco agente, vel per internam cogitationem, ideo inquirendum ſupereſt, an idem acciderit Chriſti animæ iam ſeparatæ à corpore. Primò ergo inquiremus, an ſtatim in morte facta ſit omnino impaſſibilis, atque ideo omni ex parte beata, deinde vbi fuerit, ac tandem quid egerit.

SECTIO I.

An anima Chriſti per ſeparationem facta ſit omnino impaſſibilis.

PRima ſententia eſt hæreticorum huius temporis, animam Chriſti poſt mortē non ſolùm fuiſſe paſſibilem, ſed etiam pœnas inferni pertuliſſe: & (quod mirādum maximè eſt) non loquuntur de aliqua pœna ſenſus proueniente ab agente extrinſeco, v.g. igne, hāc enim ipſi etiam in aliis ſpiritibus eſſe negant, ſed loquuntur de interna & ſpirituali afflictione proueniente ex interna cogitatione; qua (vt inquiunt) apprehendebat Deum, vt ſibi iratum, & infeſtum, & ideo de ſua ſalute timebat. Vnde neceſſe erat anxietatem magnam animi, ac diros cruciatus pati. Ita docuerunt Caluinus, & Brentius, quos alij ſequuti ſunt. Fundamentū eorum fuiſſe videtur, vt exaggerarent Chriſti cruciatus, & dolores, & credibile redderent (quod vehementer optabant) noſtras ſatisfactiones iam non eſſe neceſſarias. Vnde videntur illa ratione vti, quam ſuprà circa art. 1. D.Th. attigimus. Quia Chriſtus debuit ſuſtinere omnes pœnas, quas noſtra peccata merebantur, iuxta illud Iſa. 53. *Diſciplina pacis noſtræ ſuper eum.* Sed noſtra peccata merebantur gehennæ pœnam; ergo oportuit, vt Chriſtus illa etiam afficeretur. Prçterea mouere eos potuit, quia ipſi non agnoſcunt proprium infernum, qui ſit locus corporeus & ſubterraneus, & ideo, vt explicent Scripturas dicentes, Chriſtum deſcendiſſe ad *Iſa. 53.*

A inferos, explicāt, hoc nihil aliud fuiſſe quàm humiliatum eſſe vſque ad pœnas inferni patiendas. Adhibentur rurſus aliqua Scripturæ teſtimonia, ita perperam intellecta, vt in eis referendis immorari inutile ſit. Prçſertim, quia potiſſima ſunt ea, in quibus explicatur timor, & triſtitia, ac magna pœna, quā Chriſtus in paſſione, & cruce ſuſtinuit. Propter quæ in eam dementiam Caluinus incidit, vt diceret, Chriſtum ab initio ſuæ paſſionis, ſeu ab ea triſtitia, quam eſt in horto paſſus, prædictos inferni dolores ſenſiſſe. Ea verò omnia teſtimonia partim in priori tomo (vbi in genere de triſtitia, ac timore Chriſti egimus) partim in ſuperioribus diſputationibus (vbi hæc myſteria in particulari tractauimus) expoſita ſunt, nōnulla etiam attingemus in ſequenti ſententia, quia illi communia ſunt.

B Secunda ſententia eſſe poteſt, Chriſti animam poſt mortem fuiſſe paſſibilem, non paſſione aliqua inordinata, quæ aliquam culpam vel errorem aut ignorantiam ſupponat: ſed paſſione innoxia, & irreprehēſibili. Vel interna, qualis eſſe poſſet triſtitia aliqua de hominum peccatis, aut de pœnis damnatorum, quatenus mala eorum ſunt, vel quid ſimile. Vel quaſi extrinſeca, vt v.g. pœna ignis, aut alia ſimili. Ita enim ſenſiſſe aliquos refert hic Medina. Et quamuis neminē pro hac ſententia referat, ſignificat tamen fuiſſe Catholicos, neque ipſorum ſententiam damnat, vt hæreticam, ſed tantùm, vt temerariam. Quia licèt dicerent Chriſtum paſſum fuiſſe pœnas damnatorū: non tamen eo modo, quo damnati, ſcil. inuoluntariè, aut cum interna deordinatione: ſed volūtariè pro peccatis noſtris, & ex maxima charitate. Bonau. etiam in 3. d. 21. art. 2. q. 1. incertum eſſe dicit, an anima Chriſti ſtatim poſt mortē fuerit impaſſibilis, quamuis probabilius id exiſtimet: & eum ſequutus eſt Gabriel ibi. dub. vlt. Poteſtque hæc ſententia fundari in illo Act. 2. *Quem Deus ſuſcitauit à mortuis ſolutis doloribus inferni.* Nam his verbis ſignificatur in reſurrectione ſolutam fuiſſe Chriſti animam à doloribus inferni. Item Pſ. 57. in perſona Chriſti dicitur, *Dolores inferni circundederunt me.* Et infrà 87. *Poſuerunt me in lacu inferiori, in tenebroſis, & in vmbra mortis.* Ratio etiam adiungi poteſt, quia non fuit repugnātia, quòd anima Chriſti, ſeparata à corpore, etiāſi videret Deum, pateretur. Quia ſicut paſſa eſt per corpus, ita etiam pati potuit immediatè, quia triſtitia & dolor vtroque modo redundat in eandem voluntatem; non eſt ergo repugnantia. Neque etiam eſt indecentia. Quia non eſt contra aliquam virtutem: imò potuit eſſe opus magnæ charitatis, & accōmodatum ad exaggerandam malitiā peccati. Denique propter has cauſas in corpore ſeparato ab anima aliquid pati voluit; ergo etiā in ipſa anima ſeparata à corpore pati potuit. *Medina.* *Bonau.* *Gabr.* *Act. 2.* *Pſal. 57.* *Pſal. 87.*

C D Tertia ſententia referri poteſt, animam Chriſti Domini in triduo aliquam pœnam extrinſecam, & (vt ita dicam) accidentariam fuiſſe perpeſſam: non ita, vt eam aliquo dolore, vel triſtitia afficeret: ſed ita, vt aliquo accidentario bono eam priuaret. Ita Caiet. vt ſuprà vidimus in commentario articuli quinti. *Caiet.*

E Dico tamen primò, animā Chriſti neque in corpore, neque à corpore ſeparatā paſſam eſſe internos cruciatus, & afflictiones, quas damnati patiuntur, ex eo quòd apprehendunt Deum ſibi iratum, & quia de ſua ſalute deſperant. Hæc aſſertio eſt de fide, & contraria eſt hæretica, & blaſphema. Et in primis quòd Chriſtus in paſſione nec fuerit incertus de ſua ſalute, nec formidauerit, quin pater ſe ſuámque humanitatem diligeret, ſatis in priori tomo & in hoc etiam in ſuperioribus demonſtratum eſt: & illa Chriſti verba ſufficiūt, quæ Caiphę dixit, *Amodo videbitis filium hominis venientē in nubibus cœli, &c.* Et quæ dixit latroni, *Hodie mecum eris in paradiſo.* Quæ pōderans Hil. lib. 10. de Trinitate, quaſi *Anima Chriſti cruciatus damnatorum nullo modo paſſa.* *Matt. 27.* *Luc. 23.* *Hilar.*

quaſi nouos hæreticos impugnans. *An ne tibi*(inquit) *metuere infernum credendum eſt, dicens latroni, Hodie mecum eris in paradiſo? Dominus communionẽ ei paradiſi mox pollicetur, tu Chriſtum ſub pœnali terrore conſtituis?* Illa etiam verba, quæ Chriſtus dixit mulieribus, non parum veritatem hanc declarant; *Nolite flere ſuper me, ſed ſuper vos ipſas flete: quia ſi in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet?* Ac ſi diceret, ſe tantùm pati temporalem pœnam: grauiorem verò peccatoribus ſeruatam eſſe. Præterea hi hæretici non ſolùm ſupponunt Chriſti animã non vidiſſe Deum in hac vita mortali: ſed etiam faciũt illam ignorantem, & ſubiectam erroribus, & inordinatis, atque indeliberatis motibus; imò & peccatis, vel deſperationis, vel immoderati timoris, qui in deſperationem poſſet inducere, & verba deſperationis extorquere. Quæ omnia ſunt manifeſtæ blaſphemiæ. Lege Robertum Bellarmin. lib. 4. de Chriſti anima, c. 8. vbi acutè Caluinum premit propriis eius verbis, ac ſententiis ſecum pugnantibus. Quòd verò neque poſt ſeparationem à corpore pati potuerit anima Chriſti huiuſmodi genus pœnæ, euidenter conſtat ex illo principio, quod tanquam de fide certum poſuimus, eam animam ſemper vidiſſe Deum, & quæ in ſequenti aſſertione adducemus, hoc etiam conuincunt.

Bellarm.

Anima Chriſti ſeparata à corpore ignem inferni, vel purgatorij paſſa non eſt.

Dico ſecundò: Anima Chriſti ſeparata à corpore non eſt paſſa pœnam ſenſus, ſeu ignis inferni, vel purgatorij. Hanc aſſertionem exiſtimo etiam eſſe de fide, & contrariam non ſolùm temerariam, ſed etiam hæreticam, quamuis non ſit adeò impia, & blaſphema, ſicut præcedens. Quia non tribuit Chriſto defectus ſcientiæ gratiæ, & gloriæ repugnantes, ſicut illa. Probatur concluſio, & cenſura illius, quia licèt non inueniatur in terminis hæc veritas ab Eccleſia definita: tamẽ in Scriptura, prout ab omnibus Sanctis & vniuerſa Eccleſia intelligitur, continetur, & ex aliis principiis fidei neceſſariò colligitur. Vtrumq; probatur primò ex illis verbis Chriſti Luc. 24. *O ſtulti, & tardi corde ad credendum, nonne oportuit pati Chriſtum, & ita intrare in gloriam ſuam?* Vbi euidẽter loquitur de paſſione crucis, poſtquam non inferni pœnã ſed gloriam & triumphum dicit fuiſſe ſequutum. Deinde cùm latroni dixit, *Hodie mecum eris in paradiſo,* apertè ſuppoſuit, ſe futurũ non in gehennæ doloribus, ac cruciatibus, ſed plenum gaudio, & fruitione beata. Præterea in illo verbo, *conſummatum eſt,* ſignificauit Chriſtus & paſſiones ſuas, & redemptionem noſtram in morte fuiſſe cõſummatas, iuxta illud, quod ipſe dixerat Luc. 18. *Ecce aſcendimus Ieroſolymã, & conſummabuntur omnia, quæ dicta ſunt à Prophetis de filio hominis.* Si autem omnes Prophetæ euoluantur, inuenientur prædictæ paſſiones eius vſq; ad corporis mortem: non tamen poſt illam duraturas fuiſſe Pſ. 21. Iſa. 53. &c. Denique hoc egregiè cõfirmat Paulus ad Phil. 2. dicens, *Exinaniuit ſemetipſum factus obediens vſque ad mortem, mortẽ autẽ crucis.* Ibi ergo fuit terminata obediẽtia Chriſti de redimẽdis hominibus, & illa fuit ſumma exinanitio, poſtquam non fuit ſequuta maior pœna: ſed potiùs gloria, & triumphus. Vnde ſubdit, *Propter quod & Deus exaltauit illũ, & donauit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomẽ, vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, cæleſtium, terreſtriũ, & infernorum.*

Luc. 24. Luc. 23. Ioan. 19. Luc. 18. Pſal. 21. Iſai. 53. Philip. 2.

Chriſtus triũphantis inſtar in infernum penetrat. Auguſt. Oſeæ 13.

Vnde poſſumus ſecundò argumentari. Nam licèt ſancti Patres doceant, Chriſtum ad inferna deſcendiſſe, ſimul tamen docent non vt reum, aut pœnis ſubiectum, ſed vt victorem ac triumphatorem deſcendiſſe, eique (vt Paulus dictis verbis indicauit) omne genu etiam in ipſis infernis fuiſſe curuatum. Quam rem elegantiſſimè deſcripſit Auguſt. ſerm. 137. de tempore, ad hoc ipſum inducens verba illa Oſeæ 13. *Morſus tuus ero inferne: Tunc enim* (inquit) *Dominus noſter Ieſus Chriſtus illum tenebrarum & mortis principem colligauit,*

A *legiones illius perturbauit,* & infrà in eandem ſententiam interpretans illud Ioan. 12. *Si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipſum, Poſtquã exaltatus eſt* (inquit) *id eſt, à Iudæis in cruce ſuſpenſus, mox vt ſpiritum reddidit, vnita ſuæ diuinitati anima ad inferorum profunda deſcendit, cùmque tenebrarum terminum quaſi deprædator, ſplẽdidus ac terribilis attigiſſet, aſpicientes eum impiæ ac Tartaricæ regiones, territæ ac trementes inquirere cœperunt, dicẽtes, Quiſnam eſt iſte terribilis, & niuis ſplendore coruſcans? Nunquam noſter talem excepit Tartarus? Inuaſor iſte, non debitor, exactor eſt, non peccator. Iudicem videmus, non ſupplicem. Hic ſi reus eſſet, tam potens non eſſet.* Et poſt multa ſimilia, quæ eleganter proſequitur, inquit: *Quis ergo iſte eſt, qui ſic intrepidus noſtros fines ingreditur? & non ſolum* B *noſtra ſupplicia non veretur, inſuper & alios de vinculis noſtris abſoluit?* Simili modo loquitur Cyril. Ieroſol. catech. 14. *Exterrita eſt mors, videns nouum quendam deſcendentem in infernum vinculis, quæ illic ſunt, nõ ligatum.* Idem ſignificat Hieron. Oſeæ 13. & ad Epheſ. 4. Hilar. lib. 20. de Trin. Amb. lib. de myſter. Paſch c. 14. & alij quos infrà referemus. Ex quibus ſatis conſtat hanc veritatem perpetuò in Eccleſia fuiſſe creditam, tanquam certam & indubitatã: ergo hoc ſatis eſt, vt exiſtimanda ſit de fide certa.

Ioan. 12. Cyril. Ieroſ. Hieron. Hilar. Ambr.

Tertiò, de fide eſt animas ſanctas, ſi ſint omnino puræ, nullúmque reatum pœnæ habeant, cùm ſeparãtur à corpore, non experiri pœnas purgatorij, nedum C inferni: ergo multo magis eadem certitudine idem eſt de Chriſti anima ſentiendũ; non ergo illa attigit ignem inferni, cùm nullam haberet culpam, nec purgatorij, cùm nullum haberet pœnæ reatum. Et reuera ſi authores ſecundi erroris ſuprà relati conſtanter loquerentur, potiùs dicere debuiſſent Chriſtum paſſum fuiſſe pœnas purgatorij, quàm inferni: quia voluntariè ac ex charitate & breui tempore illas paſſus fuiſſet, in quibus circumſtantiis pœna purgatorij cenſetur differre à pœna inferni. Quis autem neget eſſe hæreticum dicere Chriſti animam ſine vllo reatu pœnę pœnas purgatorij ſuſtinuiſſe, cùm de qualibet alia anima iuſta ita ſentire hæreticum ſit? Dices Chriſtum non eſſe paſſum ob reatum pœnæ, quam ipſe ſua cauſa D deberet, ſed noſtri cauſa, & vt fideiuſſor ac redemptor noſter. Sed huic euaſioni obſtant alia principia fidei. Primum quòd purgatorij pœna nõ eſt inſtituta ad ſatisfaciẽdum pro aliis (hoc enim eſt proprium officium huius vitæ) ſed ad ſatiſpatiendum propriis reatibus ac debitis. Deinde (quod præcipuum eſt) quia ſecundùm fidem Chriſtus in cruce pleniſſimè ſoluit pro omnibus noſtram conſummans redemptionem, ad Heb. 9. & 10. pretium quod ſoluit, non fuit pœna purgatorij, ſed ſanguis, 1. Pet. 3. & 1. Ioan. 1. Apoc. 5. & ideo noſtra redemptio morti eius, & non pœnalitatibus inferni ſingulariter tribuitur, ad Rom. 5. ad Coloſſ. 1. De qua re multa congeſſimus in 1. Tom. diſp. 4. & diſp. 13. ſect. 6. & diſp. 39. ſect. 3. ergo poſt mortem nec ſuimet cauſa, nec vt fideiuſſor habuit aliquem reatũ aut E debitum pœnæ: ergo nullo modo pati potuit pœnas purgatorij, vel inferni. Et hinc facilè poteſt colligi propria ratio huius veritatis quam in ſequente concluſione magis explicabo.

Heb. 9. & 10. 1. Pet. 3. 1. Ioan. 1. Apoc. 5. Rom. 5. Coloſſ. 1.

Anima Chriſti poſt mortẽ omnino impaſſibilis.

Dico tertio: Anima Chriſti Domini ab inſtanti in quo fuit à corpore ſeparata, fuit omnino impaſſibilis. Ita ſentiunt Theologi ſuprà citati: ſed illi probabiliorem dumtaxat exiſtimant hanc aſſertionem, mihi tamen ita certa eſt, vt contraria omnino improbabilis, temeraria, ac errori proxima videatur, & in primis ſuppono animam rationalem à corpore ſeparatam ſuapte natura eſſe impaſſibilem paſſione extrinſecus illata, quæ ad corruptionem tendat. Eſt n. ſpiritualis, quæ à corporibus pati non poteſt, neque ab vlla creatura alterari,

terari, corrumpíve. Solùm poſſet ex natura rei ab Spiritib. naturæ ſuperioris per vim alicubi detineri, quod genus quoddam paſſionis exiſtimari poteſt. Certum eſt autem animam Chriſti à nullo potuiſſe hanc vim pati, quia ratione vnionis habebat vim & efficaciam ſupra omnes ſpiritus. Vnde etiam in corpore mortali exiſtens eos ſuo nutu ac voluntate mouebat. Rurſus poteſt anima ſeparata ex natura rei pati paſſione vel receptione aliqua intentionali, recipiendo aliquā ſpeciem, vel ſpeciei modum, aut à Deo, aut per locutionem & illuminationem ab alio ſpiritu. Hæc verò receptio ex ſuo genere non pertinet ad paſſionem pœnalem, de qua nunc loquimur, ſed potiùs pertinere poteſt ad paſſionem perfectiuam, quæ habere nō potuit locum in anima Chriſti ſeparata, cùm eſſet omni ſcientia plena, niſi fortaſſe in ſpirituali locutione, quæ ad præſentem materiam non ſpectat. Non enim hîc explicandum eſt quo modo Angeli loquantur cum Chriſto vel nunc in gloria, vel cum anima eius in triduo. Poteſt tamē hæc qualiſcūque impreſſio ad paſſionem pœnalem pertinere, quando inuoluntariè recipitur, vel eſt de re quæ poſſit tædium triſtitiámve parere. Quod genus paſſionis inuenitur ſine dubio in gehenna; & fortaſſe in purgatorio animæ ſanctæ aliquid huiuſmodi patiuntur. In Chriſti autem anima habere locum non potuit: quia cùm ratione vnionis eſſet omnibus creaturis ſuperior, nihil inuoluntariè ab eis pati vel recipere poterat. Propter quam cauſam etiam in hac vita corpori vnita non potuit à dæmonibus pati ſuggeſtionem aliquam internam, vt in ſuperioribus dictum eſt. Cùm verò eſſet Deo vnita, & plenè beata, nec quidquam ſimile ab ipſo Deo pati, nec aliquod ei obiectum repræſentari poterat, quod illam contriſtaret, quia diuina fruitio nullam vel minimam triſtitiam ſecum admittit. Igitur conſiderata natura animæ rationalis, & ſuperadditis animæ Chriſti vnione hypoſtatica, & viſione beata, neceſſitate quadam naturali ſequitur, vt illa anima ſeparata ex natura rei ſit impaſſibilis: quia præter paſſiones enumeratas nulla alia excogitari poteſt.

Anima rationalis ſeparata pati quid poſſit.

Supereſt, vt probemus, etiam ſupernaturaliter fuiſſe impaſſibilem animam Chriſti ab inſtāti mortis. Quod facilè fiet, ſi ſupponamus non eſſe ſermonem de potētia remota, ſed proxima Potentiam remotam voco ſolam potentiam obedientialem cum non repugnantia, nec implicatione contradictionis. Quo certè ſenſu nō ſolùm in triduo, ſed etiam nunc anima Chriſti eſt paſſibilis, & omnes Angeli beati pati poſſunt: tamen ab hac potentia non denominantur res ſimpliciter & abſolutè loquendo, præſertim ſi conſtet lege ac promiſſione diuina ſtatutum eſſe, vt nunquam reducatur in actum. Potentia ergo proxima in præſentia dicetur, ſi fingamus alicui creaturæ datam eſſe inſtrumentariam virtutem, vt paſſionem aliquam in anima Chriſti ſeparata poſſet efficere, vel ſi diuinitus ordinatum eſſet, vt aliqua triſtitia poſſet affligere illam animā, non obſtante fruitione beata: & hoc ſenſu negamus potuiſſe illam animā ſupernaturaliter pati, ſed potiùs fuiſſe impaſſibilem. Et probatur primò, quia cùm hoc miraculum neque ſcriptum ſit, neque traditum, & ſit præter dignitatem & meritum vnionis hypoſtaticæ, temere fingeretur. Et in hoc eſt maxima differentia inter animam ſeparatā & coniunctam: quia dum eſt in corpore paſſibili, naturaliter pati poteſt ab extrinſecis agentibus, quæ Deus agere permittit ſine nouo miraculo; ſecus verò quādo iam eſt ſeparata. Atque eadem eſt differentia inter animam & corpus inter ſe ſeparata: nam corpus, ſiue coniunctum, ſiue ſeparatum ab anima, pati poteſt: & ideo mirum non eſt, quòd corpus Chriſti in triduo aliquid paſſum fuerit. Quia non fuit

A neceſſarium, vt Deus ſupernaturaliter omnē actionem naturalem impediret, ſed ſolùm eam quæ corruptionem afferret, aut quæ Chriſtum non deceret. At verò è contrario anima naturaliter nihil pati poterat: & non oportuit vt Deus aliquod inſtrumentum eleuaret, vt miraculum faceret, quo illa pateretur. Vnde eſt ſecunda ratio, quia Chriſtus non aſſumpſit paſſiones, ſeu potentiam proximam patiendi, niſi propter operādam noſtram ſalutem, & hac ratione miraculosè effecit vt anima exiſtens in corpore, etiamſi beata eſſet, capax foret triſtitiæ: ſed conſummauit opus noſtræ ſalutis dū in corpore mortali vixit: ergo non eſt cur anima à corpore ſeparata, ſupernaturaliter fieret paſſibilis: fuit ergo ſtatim impaſſibilis. Maior de fide eſt, vt latè tractaui ſuperiori tomo diſp. 5. Minor etiam eſt de fide, vt
B paulo antè probatum eſt. Et hæc eſt potiſſima differētia inter animam Chriſti coniunctam & ſeparatam, propter quam, licèt in vtroque ſtatu fuerit beata & vnita Verbo, in vno tamē fuit paſſibilis, & nō in altero. Tertiò, repeto argumentum ſuprà factum, quia animę ſanctæ poſt mortem ſaltē Chriſti, ſtatim ſunt glorioſæ & impaſſibiles, ſi nihil habeāt purgandum: ergo multo magis anima Chriſti Domini, propter eaſdem rationes quibus ſimilis conſequentia ſuprà probata eſt.

Quod tandem ita declaro: nam vel anima Chriſti de facto aliquid paſſa eſt in triduo, vel non. Primum dici non poteſt, vt probāt omnia quæ in ſecunda concluſione adduximus: illa enim generaliter procedunt de quauis paſſione. Conuincitur etiam exemplo aliarū
C animarū iuſtarum, quæ poſt Chriſti mortē nihil purgandum habent. Ac præterea, quia nihil fingi aut excogitari poteſt, quod tunc anima Chriſti paſſa fuerit, cùm neque gehennæ neque purgatorij pœnas ſuſtinuerit, neque illud tædium, vel triſtitiā, quā ſancti Patres ante Chriſti mortem patiebātur: nam potiùs ſuo aduentu ac deſcenſu ad inferos eam abſtulit. Neq; verò ipſe deſcenſus ad inferos aut exiſtentia in eo loco potuit Chriſtum affligere, quia non erant ei inuolūtaria, neque ibi exiſtebat vt reus, ſed vt victor, & Dominus. Denique neque peccata hominum, neque pœnæ damnatorum, quas intuebatur, triſtitiā parere potuerūt: aut ex charitate, & zelo diuini honoris, aut ex charitate & cōpaſſione proximorum. Alioqui etiam nunc poſſet Chriſtus & quilibet alius beatus ex earundem
D rerum conſideratione triſtari: non tamen ita eſt, quia ratione ſtatus nō ſunt capaces triſtitiæ, & quia omnia illa conſiderant ſub ordine diuinæ prouidētiæ ac iuſtitiæ, quam præferunt omnibus creaturarum cōmodis, & iudicant omnia illa in maiorem Dei gloriam & honorem cedere: eadem autem ratio eſt de anima Chriſti in triduo, quæ (vt diximus) nullam habuit cauſam, vel rationem, vt miraculosè aliquam triſtitiam in ſe admitteret: nihil ergo paſſa eſt ab inſtanti mortis; ergo ex tunc fuit impaſſibilis, quandoquidem nec ſecūdùm propriam naturam, & diſpoſitionem pati poterat, nec diuinitus ordinatum erat, vt aliquid pateretur.

Dico quartò: Anima Chriſti in triduo caruit quidem
E aliquibus perfectionibus gloriæ accidentalis, propriè tamen nullā pœnam ſuſtinuit. Hāc concluſionem ſatis explicui in cōmentariis articuli primi, & quinti. Et patet breuiter prior pars, quia caruit corpore, & omnib. gaudiis, & operationib. quæ per corpus nūc operatur, caruit etiā loco cęleſti, vt infrà dicā. Poſterior pars probatur, quia his bonis nō caruit in ſuppliciū, vel pœnam alicuius culpæ: ſed quia propter alias rationes diuinæ prouidentiæ ita expediebat. Adde hoc ipſum nunc etiā dici poſſe de Chriſto in cœlo regnante. Adhuc enim caret aliquo præmio accidentali: imò & aliqua mala extrinſeca ſuffert, quæ impropriè dicētur mala pœnæ. Adhuc enim à multis blaſphematur, & in multorum

Anima Chriſti in triduo nullā propriè pœnam ſuſtinuit.

menti

mentibus infamiam ſuſtinet, quia à multis adhuc exiſtimatur ſeductor, & iniquus. Vnde caret perfecta ac integra exaltatione nominis ſui: caret honore, & adoratione ſibi ab omnibus debita: caret denique ſocietate multorum prædeſtinatorum, atque adeò integro cõplemento ſui corporis myſtici. Quæ omnia ad gloriam & præmium accidentale pertinent: non tamẽ propterea dici poteſt adhuc ſuſtinere aliquam pœnã propter eandem rationem ſuprà dictam. Sicut etiam in quantũ Deus caret honore debito à multis, & fama, & exiſtimatione debita; non tamen propterea dici poteſt aliquam perpeti pœnam.

Reſponſio ad argumenta in oppoſitum. Ad fundamenta primi erroris nihil ferè oportet reſpondere, quia omnia aliis erroribus nituntur. Primò enim falſum eſt per Chriſti redemptionem factum eſſe, vt noſtræ diſpoſitiones & ſatisfactiones non ſint neceſſariæ. Deinde etiam eſt falſum, debuiſſe Chriſtum nos redimere per eaſdem pœnas, quibus peccatum in hac vita non remiſſum, in futura punitur, alioqui etiam in æternũ debuiſſet in inferno puniri: pœnæ ergo huius vitæ ſatis ſupérque fuerunt, cùm eſſent infiniti valoris. Præterea valde errant, dum negant eſſe proprium locum inferni, vt facilè conſtare poteſt ex diſputatione præcedenti, & nonnulla addemus ſect. ſequenti.

In fundamentis ſecundi erroris, ſolùm ſupereſt exponendus vnus vel alius Scripturæ locus. Ratio enim quæ ibi adiungitur, iam expedita eſt. Primus locus eſt Act. 2. *Quem Deus ſuſcitauit ſolutis doloribus inferni.* Quẽ locum Caietanus ibi exponit de pœnis accidentalibus & extrinſecis: ſed etiam expoſitionẽ ſuprà refellimus. Dupliciter ergo poteſt exponi cum Aug epiſt. 99. Primò, vt hæc verba referantur ad ipſum Chriſtũ, & hoc modo ſoluit dolores inferni nõ auferendo quos paſſus eſt: ſed præueniendo, ne illos pateretur. Secundò, vt referantur ad alios, & ita ſoluit dolores ab ánimabus ſanctis: quæ (vt ſuprà diximus) aliquos dolores patiebantur. Omitto aliter legi illum locum in Græco, ſcilicet, *ſolutis doloribus mortis*, quomodo legit Cryſoſt. hom. 6. in Acta. Nam lectio vulgata retinenda eſt, quamquam illa alia faciles etiã habeat expoſitiones, ſcilicet Chriſtum reſurrexiſſe ſolutis doloribus, quos in morte paſſus eſt, vel reſurrexiſſe ſoluta morte, quam tot doloribus ſuſtinuerat, vel certè, quòd ſicut morte ſua & reſurrectione mortẽ interemit, ita dolores, qui mortem comitari ſolent, quodammodo ſoluit, dando nobis ſpẽ vitæ immortalis, & impaſſibilis.

Teſtimonij Act. 2. Expoſitio. Auguſt. Chryſ.

Teſtimonij ex Pſal. 17. Expoſitio. Baſil. Theodor. Secundus locus ex Pſalmo 17. *Dolores inferni circumdederũt me*, facilem habet expoſitionem. Dolores enim inferni dicuntur, non qui ſunt in inferno, ſed *dolores mortiferi*, vt exponunt Baſilius, & Theodoſius. Nam (vt ſuprà dicebã) quia per mortẽ omnes homines deſcendebant in infernum, ideo mors quaſi quidam tranſitus ad infernum exiſtimabatur, & hac de cauſa grauiſſimi dolores, qui mortem poſſunt inferre, *dolores inferni* dicuntur. Hieronym. verò exponit dolores inferni, id eſt, *inuidiæ detrahentium, quæ mortem infernalem operantur.* Quod magis explicans Auguſtin. dicit, *Dolores inuidentiæ, qui perducunt ad infernum peccati, circundederunt me*, ſignificans non eſſe ſermonẽ de doloribus, quos Chriſtus patiebatur: ſed quos ex inuidia patiebantur, qui eũ perſequebãtur. Ita vt ſignificetur ira & rabies, quæ Iudæos in Chriſtum agitabant. Sed prior expoſitio magis literæ conſentanea videtur.

Hieron. Auguſt.

Pſal. 87. Expoſitio. Tertius locus explicãdus eſt ex Pſal 87. *Poſuerunt me in lacu inferiori, &c.* Qui eandem ferè cum præſenti habet expoſitionem. Nihil enim aliud illis verbis ſignificatur, quã acerba tormenta quibus Iudæi Chriſtũ affecerunt, vt eũ morti traderent. Eſt enim in his & ſimilibus locis conſiderandũ, Dauidẽ ita loqui de Chriſto, vt etiam de ſeipſo loquatur, ſuámque afflictionem de-

A ſcribat, quando à Saule vel ab Abſalone quærebatur: vt interficeretur. Et quia mors maximum malorum indicatur, & eo tempore cenſebatur, vt via adducens ad infernum, & ideo illis metaphoris, & loquendi modis, & ſuas & Chriſti calamitates deſcripſit, vt omnes Patres ſuprà citati intelligunt. Non eſt ergo in huiuſmodi locis ſermo de doloribus, quos damnati in inferno patiuntur.

SECTIO II.

Vtrùm anima Chriſti in triduo verè ac propriè deſcenderit ad inferos.

QVamquam nullus, qui ſacras Scripturas admittat, ſimpliciter negare audeat, Chriſtũm ad inferos B deſcendiſſe, quoniam (vt videbimus) & frequenter & expreſſis verbis id teſtantur: hæretici tamen nõnulliq; Catholici ita eas exponunt, vt euertant, atque rem ipſam negent. Primò ergo hæretici huius temporis cõtendunt, Chriſtum ſecundùm animam non deſcendiſſe ad aliquem locum ſubterraneum, qui nomine *inferni* ſignificetur. Putant enim huiuſmodi locum nullum eſſe, atque ſine fundamento ab Scholaſticis confictum. Et ideo quidem eorum (vt Brentius, & Caluinus) dicunt animam Chriſti deſcendiſſe ad inferos, ſolũ quia dolores inferni ſenſit. Alij neque hoc exiſtimant neceſſarium, quia deſcendere in infernum nihil aliud putãt fuiſſe, quàm mori. Iuxta quam interpretationem Chriſtus potius ſecundùm corpus, quàm ſecundùm animã C ad inferos deſcendit. Fundamentum huius erroris, præter tractata præcedenti Sectione ſolũ videtur eſſe potuiſſe. Quia nomine *inferni* in Scriptura ſepulchrum ſignificatur, iuxta illud Iob 17. *Si ſuſtinuero, infernus domus mea eſt:* & Pſal. 87. *Vita mea inferno appropinquauit*, & Pſal. 114. *Pericula inferni inuenerunt me*, id eſt, in pericula mortis *Diſſipata ſunt oſſa noſtra in infernum.* Ergo hoc eſt ſatis ad intelligendas Scripturas, quæ de deſcenſu Chriſti ad inferos loquitur. *Iob 17. Pſalm. 87. Pſalm. 114. & 149.*

Secunda ſententia eſt Durandi in 3. d 22. quæſt. 3. qui & admittit proprium locum ſubterraneum, qui *infernus* dicitur, & ad illum intelligit Chriſtum deſcendiſſe, & in his differt à ſuperioribus hæreticis: tamen in verbo *deſcendendi* ponit metaphoram. Quia non exiſtimat D Chriſtum propriè ſecundùm ſubſtantiam & præſentiã animæ ſuæ illuc deſcendiſſe: ſed tantùm ſecundùm virtutem, & efficaciam. Poteſt hæc ſententia ſuaderi primò, quia hoc ſatis eſt ad explicandas Scripturas, maximè cùm Chriſtus dicatur deſcendiſſe ad inferos, vt animas ſanctorum Patrum beatificaret, eáſque inde eriperet: ſed ad hoc non eſt neceſſaria præſentia ſubſtãtialis, ſed ſufficit virtus & efficacia: ergo. Et confirmatur à ſimili, quia etiam Chriſtus dicitur eo tempore fuiſſe in paradiſo, iuxta illud, *Hodie mecum eris in paradiſo*, & tamen non eſt neceſſe intelligere fuiſſe in loco paradiſi ſecundũ realem præſentiam, ſed ſecundùm efficaciam, ſcilicet quia ibi beatificauit animã latronis. Vel certè, ſi ibi fuit ſecundũ realem præſentiam, vel nõ fuit in inE ferno, vel in duobus locis diſtinctis, ac valde diſtantibus ſimul extitit. Secundò de Chriſto non ſolùm dicitur deſcendiſſe ad infernum, ſed etiam ad omnes partes inferni, iuxta illud Eccleſiaſt. 24. *Penetrabo omnes inferiores partes terræ, & inſpiciam omnes dormientes, & illuminabo omnes ſperantes in Domino:* & tamẽ non propterea creditur deſcendiſſe ad omnes partes inferni ſecundùm præſentiam realem. Nã diuus Thomas quoad locum gehennæ, & purgatorij hoc explicat de deſcenſu ſecundũ efficaciã: ergo eadẽ ratione poteſt Durandus id etiam exponere ſimili modo quoad Sinum Abrahæ. Tertiò propriũ fundamentum Durandi fuit. Quia res ſpirituales non dicuntur eſſe in loco, niſi ratione operationis tranſeuntis ad corpora, imò exiſtimat ille *Durand. Luc. 23. Ecc. 24.*

Angelum (idémque eſt de anima) non eſſe vbi operatur ſecundùm realem præſentiam: ſed ſecundùm præſentiam ordinis, anima autem ſeparata non poteſt habere operationem circa corpus, neque Chriſtus Dominus vllam habuit: ergo.

Dicendum verò eſt primò, Chriſtum Dominum ad infernum ſecundùm animam deſcendiſſe. Aſſertio eſt de fide. Intelligimus autẽ nomine *inferni*, locum aliquẽ certum ſubterraneũ. Et hoc ſenſu definita eſt hæc concluſio ab Eccleſia, vt poſtea videbimus. Probatur ergo primò ex Scriptura, & ſanctis Patribus. Primus locus & clariſſimus eſt Actor. 2. vbi Petrus ad probandam Chriſti reſurrectionem affert illud Pſalm. 15. *Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis ſanctũ tuum videre corruptionem*: & ſubdit, *Prouidens loquutus eſt de reſurrectione Chriſti, quia neque derelictus eſt in inferno, neque caro eius vidit corruptionem.* Si ergo anima Chriſti poſt ſeparationem à corpore non fuit derelicta in inferno: ſed inde reuocata, vt Chriſtus reſurgeret, neceſſe eſt, quòd illuc antea deſcenderit. Ita interpretatur hunc locum Baſil. Theodor. & Hieronym. ac reliqui expoſitores in Pſalm. 15. & Beda cũ aliis Actor. 2. & Auguſtin. Epiſtol. 57. & 99. & Ambroſ. ſerm. 74. Neq; poteſt hîc accommodari interpretatio *inferni* pro ſepulchro, cùm ſermo ſit de anima, non de corpore: quin potiùs à corpore, ſeu carne euidenter diſtinguitur: anima autem nõ fuit in ſepulchro. Secundus locus ſit Matth. 12. *Erit filius hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus.* Quod licèt à Chryſoſtomo & Euthymio exponatur de ſepulchro, quia ſepulchra Iudæorum erant inciſa in cauernis, & ſpeluncis, & ita erant quodammodo intra profundum corporis; rectiùs tamen exponitur de inferno cum Hieronymo, Theophylacto, & aliis. Tum quia *cor terræ* propriùs dicitur centrum eius, quod eſt in medio, ſicut cor eſt in medio animali. Tũ etiam, quia hoc ſenſu meliùs quadrat figuræ Ionæ, quam ibi Chriſtus explicuit. Nã Ionas dicitur fuiſſe *in ventre piſcis*, venter autem eſt quaſi medium, & profundum animalis. Dicitur etiã fuiſſe *in ventre inferi, in profundo, in corde maris, in abyſſo*. Quibus omnibus non ſepulchrum propriè, infernus autẽ aptiſſimè ſignificatur. Deniq; dicitur de Iona exiſtente in ventre ceti, *Clamaui ad Dominum, & exaudiuit me.* Quod rectè accommodatur animæ Chriſti exiſtenti in inferno, non autem corpori mortuo iacenti in ſepulchro. Rectè igitur intelligitur hic locus de anima ad inferos deſcendente. Vnde eleganter Tertullianus libr. de anima, capit. 55. ex hoc loco probat inferos eſſe in profundo terræ, dicens, *Nobis inferi non nuda cauoſitas, nec ſubdiualis aliqua mundi ſentina creduntur: ſed in foſſa terræ, & in alio vaſtitas, & in ipſis viſceribus eius abſtruſa profunditas. Siquidem Chriſtum in corde terræ triduũ mortis legimus expunctum, id eſt, in receſſu intimo, & interno, & in ipſa terra operto, & intra ipsã cauato, & inferioribus adhuc abyſſis ſuperſtructo.* Et infrà, *Forma humanæ mortis apud inferos functus, hîc quoque legi ſatisfecit, neque ante aſcendit in ſublimiora cælorum, quàm deſcendit ad inferiora terrarum, vt illic Patriarchas & Prophetas compotes ſui faceret.* Eodem modo exponit Irenæus libro quinto contra hæreſ. cap. 31. indicat Ambroſius ad Epheſios quarto: optimè omniũ Hieronymus Ionæ 2. Tertiò hi Patres eiſdem locis huic teſtimonio cõiungũt illud ad Epheſios quarto, *Quòd autem aſcendit, quid eſt, niſi quia & deſcẽdit primùm in inferiores partes terræ?* Apertè enim Paulus loquitur de loco inferni, vbi etiam Chryſoſtomus, Hieronymus, & alij exponunt. Tum quia non loquitur de deſcenſu ad terram, qui fuit per Incarnationem: ſed de deſcenſu ad inferiores partes terræ. Tum etiam, quia loquitur de illo deſcenſu, quo eduxit vinctos de lacu. Quartus locus eſt ad Roman. 10. *Quis aſcendit in cœlum? id eſt, Chriſtũ deducere. Aut quis deſcendit in abyſſum, id eſt, Chriſtum à mortuis reuocare.* Vbi ſupponitur Chriſtum fuiſſe in abyſſo, indéque fuiſſe reductum, vt reſurgeret: nomine autem *abyſſi* infernus ſignificatur. Vnde Lucæ 8. legio dæmonum rogabat Chriſtum ne imperaret illis, vt in abyſſum irent, & ideo cælo opponitur tanquam extremè diſtans ab illo, & vt res homini difficillima proponitur, illuc deſcendere ſicut in cœlum aſcendere. Ita exponunt Ambroſius, Anſelmus, Theodoretus, & Theophylactus, qui apertè dicit, *ex abyſſo*, id eſt, *ex abditiſſimo ac profundiſſimo loco inferorum.* Quintus locus eſt 1. Pet. 3. *Viuificatus autem ſpiritu in quo iis, qui in carcere erant, ſpiritibus veniens prædicauit.* De quo loco nonnulla diximus diſputatione præcedenti, & ſtatim plura attingemus.

Præter hæc verò teſtimonia, quæ propria ſunt, afferri poſſunt alia ex veteri Teſtamẽto, in quibus myſteriũ hoc adumbratum eſt. Vt eſt illud Pſal. 23. *Attollite portas principes veſtras, & eleuamini portæ æternales.* Quod de hoc myſterio exponunt Hieronymus, & Auguſtinus ibi, idem Auguſtinus ſermone 2. de reſurrectione, & ſignificat Athanaſius ſermone 4. cõtra Arianos versùs finem. Itẽ illud Pſal. 29. *Eduxiſti ab inferno animam meã.* Item illud Pſalm. 48. *Deus redimet animam meam de manu inferi, cùm acceperit me*: & illud Pſam. 106. *Quia cõtriuit portas æreas, & vectes ferreos confregit*, & illud Pſalm. 138. *Domine probaſti me & cognouiſti me, tu cognouiſti ſeſſionem meam, & reſurrectionem meam*, & infra, *Si aſcendero in cælum tu illic es: ſi deſcendero in infernũ ades.* Quæ loca, & ſimilia in ſenſu myſtico afferuntur, de quibus videri poteſt Hieronymus, Auguſtinus, Hilarius, & Baſil. in Pſalmos.

Secundò principaliter probanda eſt hæc veritas Eccleſiæ definitione, ac traditione. Definita enim eſt in Conc. Lateran. vt habetur in cap. firmiter, de ſumma Trinit. & fide Cathol. Idem traditur in Concil. Toletã. 4. in cõfeſſione fidei, & in ſymbol. Athanaſij, quod Eccleſia recepit, & in ſymbolo Apoſtolorum, prout nunc ab Eccleſia recipitur, & recitatur. Hunc etiã fuiſſe perpetuũ Eccleſiæ ſenſum ac traditionem, ex ſcriptis ſanctorum Patrum euidenter conſtat, quorum teſtimonia tam ſunt frequentia, & vulgaria, vt in eis recenſendis immorari ſuperuacaneũ videatur. Indicabo tamẽ nonnulla loca præter ea, quæ inter exponenda Scripturarũ teſtimonia indicata ſunt, tam in hac ſectione, quàm in præcedenti diſputatione, & alia quæ in ſequentibus neceſſariò erunt proferenda. Ex Græcis igitur Patribus docuerunt hanc veritatem Ignatius epiſtol. 5. ad Trallianos, Athan. lib. de Incar. Chriſti, prope finẽ, Clemẽs Alex. lib. 2. & 6. ſtromat. Gregor. Nazianzẽ. orat 35. quæ eſt 3. de Theologia in fine, & orat. 42. quæ eſt 2. in Paſcha, versùs finem, Baſil. homil. in Pſalm. 44. circa illud, *Myrrha, gutta, & caſia à veſtimentis tuis*, Cyril. Ieroſ. cat. 4. & 14. & Alexãd. lib. de fide ad Theodoſiũ, circa mediũ, Epiph in Ancorato, & hæreſ. 46. 69. 77. & 79. & in fine Panarij in profeſſione fidei. Damaſ. lib. 3. de fide, c. vlt. Orig. hom. 15. in Geneſ. Euſeb lib. 4. de Demonſtr. cap. 12. & lib. 1. hiſtoriæ, cap. vlt. refert rationem Thaddæi vnius ex ſeptuaginta diſcipulis ad Abagarũ, in qua inter explicanda alia Chriſti myſteria, deſcenſum ad inferos poſuit, eiúſque rationem reddidit idẽ Niceph. lib. 1. hiſtor. cap. 31. Ex Latinis verò Cyprian. lib. 2. aduersùs Iudæos, cap. 24. & 25. & ſermon. de paſſione circa finem, & ſermon. de Aſcenſione, prope finem. Leo Pap. Epiſtol. 91. aliàs 93. cap. 17. & ſermon 1. de reſurrectione, Ambroſ. lib. 3. de fide, cap. 3. clariùs in libr. de myſter. Paſchæ, cap. 4. Hieron. Oſeæ 13. Auguſt. epiſt. 57. & 91. & 20. de Ciuit. cap. 15. & tractat. 78. in Ioan. Greg. Magnus lib. 13. moral. cap. 15. & 16. Fulgentius libro 3. ad Traſimundum, c. 23. Vigilius lib. 2. contra Eutych. & Beda lib. 3. in Iob, cap. 37.

Margin notes (left): Pſalm. 15. Act. 2. Baſil. Theodor. Hieron. Beda. Auguſt. Ambroſ. Matth. 12. Chryſoſt. Euthym. Hieronym. Theophyl. Ioan. 2. Tertul. Irenæ. Ambroſ. Epheſ. 4. Chryſoſt. Hieron. Rom. 10.

Margin notes (right): Luc. 8. Anſelm. Theodoret. Theophyl. 1. Pet. 3. Pſal. 23. Hieron. Auguſt. Athanaſ. Pſal. 29. Pſalm. 106. & 138. Hieron. Auguſt. Hilar. Baſil. Concil. Tol. 4. Symb. Athan. Symb. Apoſt. Ignatius. Athanaſ. Clem. Alex. Greg. Naz. Baſil. Pſalm. 44. Cyril. Ieroſ. Alexand. Epiphan. Damaſ. Origen. Euſeb. Nicephor. Cypr. Leo Papa. Ambroſ. Auguſt. Greg. Pap. Fulgent. Vigil. Beda.

Vlti

Vltimò poſſumus congruentes rationes reddere, ob quas voluit Chriſtus ad inferna deſcendere, quas meliùs in ſequenti concluſione explicabimus, & in ſolutione argumentorum Durandi.

Anima Chriſti ſubſtantiali realique præſentia ad inferos deſcendit.

Pic. Mir.

Dico ergo ſecundò, Chriſti animam deſcendiſſe ad inferos ſecundùm ſubſtantiam ſuam, & realem præſẽtiam. Ita interpretantur hoc myſterium omnes Doctores Scholaſtici in 3. d. 23. vno excepto Durando, cuius ſententia non ſolùm non eſt probabilis (vt exiſtimauit Petrus Mirandulan. in apol. q. 1.) verùm potiùs eſt erronea, & planè hæretica. Primò, quia eſt contra Scripturam, vt ab omnibus Patribus exponitur, & ab Eccleſia vnanimi conſenſu intelligitur. Secundò, quia loquitur contra proprietatem verborum Scripturæ ſine vlla neceſſitate metaphorici ſenſus, & ſine vlla authoritate. Tertiò, verba illa, *Non derelinques animã meã in inferno*, nullo modo admittunt illũ ſenſum de exiſtẽtia per ſolã operationem, & efficaciã. Quia ſi nunquã ibi fuit, etiam ſi ſibi operaretur, non potuit ibi derelinqui. Item ſi anima Chriſti ſolùm per operationem fuit in inferno, quid quæſo eſt, ibi non derelinqui? Certè ſolùm eſſe poterit deſinere operari in inferno. Derelinqui verò in inferno, eſſe ſemper operari ibi: hæ autem interpretationes per ſe ſunt abſurdiſſimæ. Præſertim cùm Petrus addat Act. 2. *Iuxta quod impoſſibile erat teneri illum ab eo*, id eſt, Chriſtum ab inferno, non erat autem impoſſibile Chriſtum ſemper ibi operari: neque hoc fuiſſet teneri ab inferno, neque illo modo oportuiſſet eius animam ab inferno educi, vt corpori vniretur, & Chriſtus reſurgeret, quod tamen apertè Petrus intendit, atque ita exponit verba Dauid. Et eodem modo induci ferè poſſunt reliqua Scripturæ teſtimonia, in quibus, inter præmia diuinitus conceſſa animæ Chriſti, & inter mira opera virtutis eius ponitur, quòd anima eius paulo poſt deſcenſum ſuum liberata ab inferno ſit, quod non poteſt ad operationem referri. Nã ſi eſſet in inferno, tãtùm erat ibi operari, liberari ab inferno erit ceſſare ab illa operatione: hoc autem nullum erat beneficium animæ Chriſti, neque ad id præſtandum magna aliqua virtus erat neceſſaria. Quartò hæc veritas definita eſt ab Eccleſia, & in ſymbolo fidei ab Apoſtolis, & Athanaſio propoſita; ergo in ſẽſu proprio, & nõ metaphorico tradita eſt, aliàs cùm ſimul dicatur, reſurrexiſſe, & deſcendiſſe in cœlũ, poſſent omnia ad metaphoras traduci. Adde omnes Patres ſuprà citatos ita apertè exponere, & in dicto Con. Later. expreſsè declarari, deſcẽdiſſe, ſecundũ animã. Quia propter ſolã operationẽ dicitur anima Chriſti deſcẽdiſſe ad infernũ, poterit & dici aſcendiſſe in cælũ. Quia etiã ibi aliquod operata eſt, Angelos illuminando. Dicetur etiam iuiſſe ad paradiſum terreſtrem, vel eum locum, in quo Elias & Enoch viuũt. Quia veriſimile eſt, illis etiam manifeſtaſſe gloriam ſuam, eíſq; gaudium conſummatæ redẽptionis annũtiaſſe. Similiter dicetur anima Chriſti profecta in domum Virginis, vel in locum vbi Petrus amarè flebat peccatum: denique vbicunque aliquid operata eſt. Conſequens autem repugnat Scripturis, quæ dũ ſpecialiter dicunt animam Chriſti fuiſſe in inferno, & inde fuiſſe eductam, vt Chriſtus reſurgeret, apertè ſignificãt, & tantũ ibi propriè fuiſſe, & alio modo, quàm eſſet in aliis locis, vbi operabatur. Et confirmatur, quia aliàs eodem modo diceretur nunc Chriſtus deſcendere in terrã, quia in ea multa operatur per virtutem animæ ſuæ: imò & in infernum nunc deſcendit, quia interdum aliquid ibi operatur ſaltem in animabus purgatorij.

Pſal. 15.

Act. 2.

Sextò argumentor contra Durandi fundamentum. Quia vel repugnat animæ humanæ ſeparatæ, verè ac realiter eſſe præſentem in loco corporeo, ſeu in inferno, vel non. Si dicat primum, neceſſe eſt, vt neget, animas hominum damnatorum verè ac propriè eſſe in A inferno, quod eſt planè hæreticũ contra expreſſa Scripturæ teſtimonia ſuprà adducta diſput. præced. ſect. 2. & contra vniuerſalem Eccleſiæ ſenſum, & Patres omnes, vt in prima part. q. 64 latiùs oſtenditur. Quòd ſi dicat cum aliquibus diſcipulis D. Thomæ eſſe ibi, per paſſionem à corpore, ſeu ab igne: quid diceret de animabus puerorum, quæ nullam pœnam ſenſus patiuntur? Quid rurſus de animabus ſanctorum Patrum, in quarum loco nullus ignis erat, neque aliud corpus à quo afficerentur, vel in quod ipſæ operarentur? Dicet fortaſſe illas animas fuiſſe ibi, quia detinebantur ab illis corporibus. Sed in primis hoc eſt falſum, ſaltẽ de animabus ſanctorum Patrũ. Nullã enim vim à corporibus patiebãtur: fuiſſet enim illa quædã pœna ſenſus, & B miraculoſa operatio ſine neceſſitate fundamẽtóq; cõficta. Præſertim cùm illæ ſumma voluntate obedirent diuinæ voluntati, cuius iuſſu ibi manere cogebantur. Deinde inquiro, quid ſit ibi detineri? Certè nihil eſt aliud, quã eſſe, & conſeruari ſpiritũ aliquẽ præſentẽ tali corpori. Ergo hæc detẽtio, vt ſit poſſibilis, ſupponit eſſe poſſibilẽ realẽ præſentiã animæ ſeparatæ in tali loco, vel corpore, & addit, quòd talis præſentia fiat vel ſeruetur per efficaciã ipſius corporis, vel per aliam vim extrinſecam; ergo eadem ratione erit poſſibilis per virtutẽ diuinã, vel intrinſecam ipſius animæ vim. Quòd ſi hæc præſentia eſt poſſibilis, ſine cauſa negatur contra Scripturas animã Chriſti feciſſe ſeipſam realiter præſentem loco inferni, quod eſt illuc deſcendiſſe. Aliter eludit C hoc argumentum Durandus, dicens animas damnatas eſſe in inferno per deputationem, quia ſcilicet deſtinatæ ſunt, ac deputatæ, vt ibi perpetuò ſint reſumptis corporibus: animas verò ſanctorum Patrum, ante Chriſti aduentum fuiſſe in inferno per deputationem conditionatam, quia ibi futuræ eſſent cum corporibus, niſi redimerentur. Sed in hac reſponſione multi continentur errores. Primò enim ſequitur, animas damnatórum nunc reuera non eſſe in inferno. Quia nũc nõ ſunt præſentes: ſed erunt poſtea, cùm vnientur corporibus. Secundò ſequitur malos angelos non eſſe in inferno, quia non poſſunt deputari ratione corporum, quæ nũquam ſunt habituri. Tertiò ſequitur animas ſanctorum Patrum fuiſſe in gehenna damnatorum, quia ſecundùm D illam conditionatam deputationem ibi futuræ fuiſſent cum corporibus niſi redimerentur. Quartò ſequitur animas purgandas nullo modo eſſe in loco purgatorij, quia neque abſolutè nec conditionatè deputantur, vt ibi ſint cum corporibus, quia tantùm purgandæ ſunt in hoc ſtatu, in quo ſunt à corporibus ſeparatæ. Atque idem argumentum fieri poteſt de animabus infantium, ſi verum eſt eas poſt diem iudicij reaſſumptis corporibus non futuras in loco ſubterraneo, ſed in hoc mundo. Vltimò tandem argumentor, quia vel anima ſeparata eſt nuſquam, vel alicubi. Si nuſquam, primùm id intelligi nequit, deinde ſequitur animas Sanctorum nunc non eſſe in cœlo, & Chriſtum non verè ac realiter eduxiſſe animas Sanctorum ab inferno: ſed tantùm E ſpiritualiter, quæ omnia repugnant Scripturis, & Patribus. Si verò anima ſeparata poteſt eſſe alicubi, potuit ergo anima Chriſti eſſe in inferno: fuit ergo ibi, vt Scriptura dicit. Cur autem ibi fuerit, iam iam dicemus reſpondendo argumentis Durandi.

Euaſio.

Reſponſio.

Reſponſio ad fundamenta hæreticorum.

Ad fundamentum hæreticorum reſpondetur, primùm hæreticum eſſe dicere nomen *inferni* in Scriptura nunquam ſignificare locum ſubterraneum ſuppliciis animarum deputatum, eſt contra euidentiſſima loca Scripturarum, Lucæ 16. Matthæi 11. aliáque præcedenti diſputatione notata, & contra omnium Patrum ſententiam, & expoſitionem, vt videre licet in omnibus, quos hactenus adduximus, & Auguſtinus libro ſecundo Retractationum, cap.

capit.24.Hieronym.Iſai.14.Gregor.4.dialog.capit.42. Tertullian in apologetico,c.11.& 47.& lib.de anima, cap.54.& 55.Deinde probabiliter dici poteſt, *infernum* in Scriptura nunquam ſignificare ſepulchrum.Omnia enim loca,quæ ibi citantur,& ſimilia aptiſſimè explicari poſſunt de loco ſubterraneo inferni.Secundò,eſto, concedamus aliquando *infernum* ſignificare mortem, vel ſepulchrum,illud ſolum eſt ſignificatione analoga, & tranſlatitia, ex qua potiùs ſequitur infernũ propriè & ſimpliciter dictum ſignificare locum ſubterraneum, quando aliunde ad aliam ſignificationem non diſtrahitur.Nam(vt ſuprà dicebam) quia animæ omnium hominũ ante Chriſti aduentum ferebantur in infernum, inde mors reputata eſt,quaſi via ad infernum. Ex quo tandem fieri potuit, vt aliquando nomine *inferni* ſignificaretur.Tertiò ergo dicitur,Scripturam dicentem Chriſtum deſcendiſſe ad inferos, non poſſe vllo modo de ſepulchro vel de morte declarari, vt ſuprà probatum eſt.

Reſponſio ad argumenta Durandi.

Ad fundamenta Durandi: Ad primum falſum eſt eius interpretationem de deſcenſu per ſolam operationem ſatis eſſe ad explicandas Scripturas, vt ſatis liquidò oſtendimus. Ratio verò ibi adducta de beatitudine animarum ſanctorum Patrum, rectè quidem probat, non fuiſſe Chriſto ſimpliciter neceſſarium ſecundùm animam ad infernum deſcendere, vt aliorum animas bearet:tamen nos non id affirmamus propter neceſſitatem huius effectus, ſed quia Scripturæ id affimant. Congruentes autem rationes propter quas ita factum eſt à D.Thom. ar.1.&2.adducuntur. Quarum ſumma eſt. Primò,quia Chriſtus ſũma benignitate voluit eos, quos per gratiam interiùs ſecundùm diuinitatem illuminabat etiam ſecundùm animam loco viſitare,vt ſicut iis, qui in terra verſabantur, iuſtitiæ ſol ortus erat, ita etiam iis,qui infrà terram in tenebris & vmbra ſedebãt,illuceſceret,vt Damaſcenus inquit lib.3. de fide, cap. 29. Vbi alias rationes adducit, quæ in eo videri poſſunt. Quibus etiam addi poteſt,noluiſſe Chriſtum ſupra terram aſcẽdere, donec ſuum corpus ſecum ferret.Item voluiſſe ad inferna deſcendere, vt ſe victorẽ ac triumphatorem dæmonum declararet.Et propter alios effectus infrà tractandos, quos licèt abſque reali præſentia animæ ſuæ perficere potuiſſet,tamen conuenientiori modo,& ad ſuum finem magis accommodato eos præſtitit, illuc in propria perſona atque animæ ſubſtantia deſcendens.

D.Thom.
Cur reali præſentia in infernum Chriſtus deſcendit.
Damaſ.

Res ſpirituales ſine vlla operatione, vel applicatione virtutis poſſunt eſſe in loco.

Aliæ rationes Durandi,præter vltimam petunt difficultates proprias in ſequentibus Sectionibus tractandas. Vltima verò ratio primùm procedit ex falſo fundamento,ſcilicet animam,ſeu rem ſpiritualem nõ poſſe eſſe alicubi,niſi per operationem vel applicationem virtutis ad corpus, nec poſſe moueri ſecũdùm propriã ſubſtantiam,& realem præſentiam. Vtrumq; enim eſt falſum.Anima enim,cùm ſit res finita,& intra modum contineatur alicubi,neceſſariò eſt præſens,& indiſtans ab aliquo loco corporeo.Et quamuis tunc propriè non ſit in corpore tanquam in loco (vt diuus Thomas de Angelis docet, & rectè explicuit Gregor. Nyſſen. lib. 2.Philoſophiæ,cap.11.)tamen ſuo modo & per præſẽtiam ſibi intrinſecam verè dicitur eſſe ibi, vbi eſt corpus.Cùm enim res ſpirituales non concipiamus,prout in ſe ſunt,neceſſe eſt,vt de iis in ordine ad corpora loquamur. Propterea (quidquid ſit de naturali virtute ipſius animæ)tamen quòd per potentiam diuinam poſſit alicubi conſtitui, etiamſi nihil ibi operetur, docuit Aug 21.libr.de Ciuitat.cap.10. Et non video quomodo ab vllo Catholico poſſit negari, credendo ea, quæ de locis animarum fides docet, niſi fortaſſe excogitando actiones aliquas animarum circa corpora, abſque neceſſitate & fundamento confictas. Vnde vltimò dici

D.Thom.
Greg.Nyſſ.
Auguſt.

A poteſt Chriſti animam habuiſſe in inferno aliquam actionem circa corpora: videlicet imperio ſuo illuminaſſe non tantùm mentes animarum ſanctarum : ſed etiam aerem ipſum, ſeu locum corporeum, in quo illæ animæ habitabant, vt docent S.Thomas 3.diſt. 22. q. 2. art. 2. q. 1. Rich.art. 3. q. 2. Decebat enim, vt locus ille tanti victoris præſentia cohoneſtatus, quoad fieri poſſet illuſtraretur, maieſtatémque gloriæ referret.

D.Thom.
Richard.

Dubium.

Supereſt autem breue dubium ad hanc Sectionem pertinens.An hæc veritas de deſcenſu Chriſti ad inferos nõ ſolùm de fide ſit,ſed etiam articulus fidei.Et ratio dubij eſſe poteſt,quia in ſymbolo Niceno hic articulus non continetur.Et quamuis in ſymbolo Apoſto- B lorum habeatur,tamen,quòd ab ipſis Apoſtolis poſitus nõ fuerit,argumento eſt,quòd aliqui antiqui Patres exponentes ſymbolum illum omittant,vt Auguſtinus in libris de fide, ſymbolo, & libris de ſymbolo ad Catechumenos,& Irenæus libro 1.capit.2.& Tertul. lib. de velandis virginibus, in principio, & libro de præſcript.hæret.cap.13.& lib. contra Praxeam, in principio,& Origenes in initio librorũ Periarchon. Reſpondetur aliud eſſe inquirere, an hæc veritas poſita ſit ab Apoſtolis expreſsè in Symbolo,prout nunc habetur:aliud verò,an nunc computanda ſit inter articulos fidei. Quoad priorem partem, licèt non ſit omnino certum Apſtolos illam particulam addidiſſe, propter adducta teſtimonia:eſt tamen longè probabilius. Primò quidẽ, C quia prædicti authores non negant,Apoſtolos addidiſſe illam particulam, ſed ſolùm illam omittunt. Quia nec formaliter referunt totum ſymbolum Apoſtolicũ, prout ab eis editũ eſt,& nunc in Eccleſia recitatur,neq; in iis locis ſoliciti fuerunt de explicãdo myſterio, quod in articulis mortis & reſurrectionis continebatur. Secundò,quia alij Patres antiqui eam particulam referũt, & exponunt:quorum teſtimonium affirmãs maius eſt, quàm authoritas negatiua aliorum. Exponunt autem Chryſoſt.homil.2.de ſymbolo,Cyril. Ieroſolymit. cat. 4.& Ruffinus in expoſitione ſymboli. Qui tamen addit in Eccleſiæ Romanæ ſymbolo,& in Oriẽtis Eccleſiis non haberi illam particulam.Exiſtimo autem loqui de ſymbolo Niceno,nõ de Apoſtolico.Auguſtinus de- D nique ſermone 137.& 181. de tẽpore (qui eſt de expoſitione ſymboli)illam particulam addit, & exponit in c. 7.quin etiam ſerm. 115.(qui etiam eſt de traditione ſymboli)ſingulis Apoſtolis attribuens ſingulas particulas fidei,Thomę Apoſtolo tribuit hanc particulam,*Deſcendit ad inferna*.Euſebius verò lib.1.hiſtoriæ,capit.vltimo refert Thaddæum diſcipulum Chriſti in ſummã quandam,quaſi in ſymbolum redigens Chriſtianam fidem,hunc articulum cum aliis poſuiſſe. Denique Clithouæus ſuper Damaſcẽ.libro 3.de fide, capite vltimo, dicit hunc articulum fuiſſe à beato Philippo ſymbolo Apoſtolorum adiectum:non adiungit verò probationem,neque mihi conſtat vnde id licuerit. Satis tamen probabile ex dictis eſt,ab aliquo Apoſtolo fuiſſe addi- E tum. Vnde apparet eximia impudentia hæreticorum huius temporis, dicentium hunc articulum fuiſſe ab Scholaſticis excogitatum, quos imitatur Eraſmus in paraphraſi in Matthæum in prologo.

Sym.Nicen.
Symb.Apoſt.
Auguſt.
Irenæ.
Tertul.
Origen.
Reſponſio.
Deſcenſus Chriſti ad inferos in Symbolo Apoſtolorũ expreſſus.
Chryſoſt.
Cyr.Iero.
Ruffin.
Auguſt.
Euſeb.
Clithou.
Eraſm.

Veritas de deſcenſu Chriſti ad inferos nũ articulus fidei ſit.

Quoad aliam verò partem, an hæc veritas annumeranda ſit articulis fidei, ne ſit de nomine quæſtio, diſtinctione vtendum eſt. Si enim per articulum fidei intelligamus veritatem fidei ſpecialem difficultatem habentem (vt diuus Thomas illum definiuit 2.1.quæſt.1.artic.6.)ſic propriè dicendus eſt articulus fidei à cæteris diſtinctus, vt idem diuus Thomas ibi tradidit ar.8.Si verò nomine articuli intelligamus veritatem, quam omnes fideles explicitè ſcire ac credere teneantur,ſic non exiſtimo neceſſarium hunc

D.Thom.

compu

computare inter articulos fidei. Quia non eſt res admodum neceſſaria ſingulis hominibus:& quia ob hanc fortaſſe cauſam in ſymbolo Niceno omittitur. Cuius ſymboli cognitio videtur eſſe ſufficiens ad præceptum fidei implendum. Denique propterea forte Auguſt. & alij Patres in principio citati exponentes ſymbolum, non explicant populo hoc myſterium. Contra hoc ſentit Medina hîc articul. 1. dicens eſſe omnibus hominibus neceſſarium explicitè ſcire,& credere hunc articulum,& in Niceno ſymbolo eſſe omiſſum, non quia neceſſarius non ſit, ſed quia in Apoſtolorum ſymbolo erat ſufficienter traditus, nouáque difficultas orta non eſſet. Quæ ſententia eſt probabilis, ac ſecura: abſolutè tamen non exiſtimo dari tale præceptum, nec poſſe ſufficienter oſtendi.

Auguſt. *Medina.*

SECTIO III.

Quid Chriſtus in animabus exiſtentibus in inferno operatus ſit.

QVatuor (vt ſuprà diximus) erãt in inferno animarũ ordines, de quibus ſigillatim dicemus, atq; ita explicabimus omnes operationes, quas Chriſtus in eo loco habuit. Nam de actionibus eius circa corpora, non eſt aliquid certum, & (ſi quid eſt veriſimile) iam ſup à tactum eſt. De actionibus item circa Angelos ſanctos nihil ſpecialiter occurrit dicendum. Quia cùm illi iam viderent Deum, certum eſt animam Chriſti nihil noui in eos influxiſſe, quod ad eſſentialem beatitudinẽ pertinuit. Quia beatitudo eſt immutabilis, & augeri non poteſt ſecundùm naturam ſuam, & ſecundùm legẽ Dei ordinariam, & non ſunt fingenda miracula ſine fundamento, aut neceſſitate. Quoad accidentalem verò beatitudinem, credendum eſt Chriſti animam è corpore egredientem illuminaſſe Angelos, atque noua gaudia illis attuliſſe. Ea tamen actio per ſe non pertinet ad effectus à Chriſto factos in loco inferni, quia Angeli ſancti per ſe ad illum locum non pertinent. Quamquam dubitandum non ſit, eos cum Chriſto illuc deſcendiſſe.

Primò ergo certum eſt Chriſtũ deſcendendo ad inferos animabus ſanctis, quæ in Sinu Abrahæ erant, eſſentialem beatitudinem, ac cætera animæ dona, quæ illam conſequuntur, contuliſſe. Hoc de fide certum exiſtimo. Quia de fide eſt illas animas non vidiſſe Deum ante Chriſti mortem, vt ſuprà oſtendimus. Deinde eſt de fide certum, Chriſtum per mortem aperuiſſe hominibus ianuam regni (vt ibi declarauimus) ideóque de fide etiam certum eſt animas Sanctorum omnium poſt Chriſti mortẽ decedẽtiũ (ſi nihil purgandũ habeãt) ſtatim videre Deum: ergo idẽ eſt de prædictis animabus.

Chriſtus in infernum deſcendens animabus ſãctorum Patrum eſſentialem beatitudinem influxit.

Obiectio. Dices, quamuis ſit de fide, ſtatim vidiſſe Deum, non eſt tamen de fide animam Chriſti operatam eſſe in illis hanc viſionem. *Reſponſ.* Reſpondetur, quamuis probabiliter exiſtimemus Chriſti animam per veram ac phyſicam efficientiam operatam eſſe in his animabus lumen gloriæ, per quod Deum videre poſſent (vt etiam Caiet. hîc articul. 2. opinatur) nunc tamen non loquimur in hoc ſenſu: ſed abſtrahendo à phyſica efficientia, de operatione per modum meriti, vel quacunque alia ratione, ita vt ſenſus ſit Chriſtum deſcendiſſe ad inferos, vt propter ſua merita ſtatim ſancti Patres viſionẽ beatam acciperent, atque de illo loco ſimul cum Chriſti anima educerentur. Et hoc ſenſu dicimus eſſe hanc veritatem de fide, quam 13 cap. Oſeas prædixerat, dicens, *Ero mors tua, ô mors, morſus tuus ero inferne*, vt interpretãtur Aug. ſerm. 137. de tempore, & Greg. 12. Mor. c. 8. & Zacharias cap. 9. *Tu quoque in ſanguine teſtamenti tui emiſiſti vinctos tuos de lacu, in quo nõ erat aqua*, vt Hieronymus, Cyrillus, & ferè omnes exponunt. Quamuis Aug.

Caiet. *Oſeæ 13.* *Aug.* *Greg. Pap.* *Zach. 9.* *Hieronym.* *Cyril.* *Auguſt.*

A 18. de ciuitat. cap. 25. aliter interpretetur. Paulus pterea ad Epheſios 4. in eundem ſenſum de Chriſto interpretatur verba illa Pſal. 67. *Aſcendens in altum, captiuã duxit captiuitatem*, & ſubdit, *Quòd autem aſcẽdit, quid eſt, niſi quia deſcendit primùm in inferiores partes terræ?* Quæ verba veluti interpretans Thaddæus apud Euſeb. libro 1. hiſtor. c. vlt. *Deſcendit* (inquit) *ad inferos, & diſrupit maceriem, quam à ſæculo nemo diſruperat. Qui deſcendit quidẽ ſolus, aſcendit autem cum grandi multitudine.* Et ſimilia ferè verba habet Ignatius dicta epiſt. ad Trallianos. Denique omnes Patres ſuprà citati, cùm teſtatur Chriſtum deſcendiſſe ad inferos, addunt illuc deſcendiſſe, vt animas Sanctorum ibi quieſcentes liberaret. Propter quod rectè dixit Orig. hom. 15. in Gen. *Quòd Chriſtus*
B *dixit latroni, Hodie mecum eris in paradiſo, non illi ſoli dictum, ſed omnibus Sanctis dictum intellige pro quibus in infernum deſcendit.*

Pſalm 67. *Epheſ. 4.* *Euſeb.* *Ignat.*

Sed obiici poteſt, quia in eodẽ inſtanti, in quo Chriſtus eſt mortuus, animæ ſanctorum Patrũ beatitudinẽ acceperunt, cũ in illo inſtanti cõſummata ſit noſtra redemptio, & ablatum humanæ naturæ impedimentum, & conſequenter aperta ianua regni. Vnde, cùm in illis animabus nullum eſſet perſonale obſtaculum, in eodẽ inſtanti regnum ingreſſæ ſunt, & diuinã hæreditatem ac mercedem acceperunt. Ingreſſus namque ille temporis moras non requirit, & Deus non differt præmiũ, & coronam, quando ex parte hominis nullum eſt impedimentum. Sed in eo inſtanti nondum Chriſti anima
C deſcenderat ad infernũ: ergo nullo modo poteſt dici Chriſtus ſuo deſcenſu operatus eſſe hunc effectum, neque ea de cauſa illuc deſcendiſſe, cùm prius res eſſet facta, quàm ipſe illuc deſcenderet. Quæ ratio adeò mouit Durandum, vt propter illam negauerit Chriſtum ſecundùm realem præſentiam ad inferna deſcendiſſe. Reſpondetur tamen (ſi verum eſt ſpiritualem ſubſtantiam poſſe tranſire ab extremo in extremum abſque exiſtentia in medio) facilè intelligi poſſe hunc deſcenſũ Chriſti ad inferos fuiſſe per huiuſmodi diſcretam mutationem, atque adeò in eodem inſtanti, in quo Chriſtus eſt mortuus, animam eius fuiſſe præſentem in loco inferni. Mortuus eſt enim per primũ non eſſe; ergo in inſtanti mortis, iam non erat in corpore; ergo tranſiuit
D in eodem inſtanti ad locum inferni. Et hæc reſponſio, ſuppoſita illa ſententia, mihi valde probatur, quia & omnem difficultatem euacuat, & perfectiorem modũ deſcenſus Chriſto attribuit. Quapropter, etiam ſi ſecũdùm potentiam naturalem non eſſet poſſibilis animæ vel Angelo huiuſmodi motus, veriſimilius videtur Chriſti animam per ſupernaturalem potentiam, ſibi multis titulis debitam, & quaſi connaturalẽ, eo motus genere in infernum deſcendiſſe. Nam quòd diuina virtute ille motus fieri poſſit, certum exiſtimo; cũ nulla repugnantia, vel implicatio contradictionis in eo oſtendi poſſit. Secũdò, ſi quis velit aſſerere Chriſti animam motu continuo ad infernum deſcendiſſe, negare in primis poteſt, illas animas in eodem inſtanti, in quo
E Chriſtus eſt mortuus, fuiſſe beatas, quia noluit Chriſtus, antequam ipſe ſecũdùm animam præſens adeſſet, eas illuminare, quia hic modus congruentior illi viſus eſt, & illa breuis dilatio non erat magni, vel momenti, vel incommodi. Hæc verò reſponſio mihi ſanè non placet, cùm propter rationem inter argumentandum factam, quæ videtur efficax. Tum quia non exiſtimo dilationem beatitudinis, etiã ſi ſit per breuiſſimã moram, parui eſſe momenti. Neque eſt vlla ſufficiens ratio, ob quam credamus Chriſtum ſuo deſcenſu, hoc incõmodum illis animabus attuliſſe. Et ideo meliùs dicetur eo inſtãti fuiſſe illuminatas, & hoc attribui ſuo modo deſcenſui Chriſti, qui ab eo inſtanti cœpit illuc moueri, quamuis nondum illuc perueniſſet.

Obiectio. *Durand.* *Reſponſ.* *Ab inſtanti mortis Chriſti animæ ſanctorum Patrum lætæ eſſe cœperunt.*

Secun

Anima Chriſti ad infernũ delapſa damnatorum animas ab inferis non liberauit.

Secundò certum eſt animam Chriſti deſcendendo ad inferos nõ eduxiſſe de locis inferni animas ad æterna ſupplicia damnatas, neque illis beatitudinem contuliſſe (ſub damnatis comprehendimus etiam pueros in ſolo originali decedentes: quia licèt in pœnæ modo ab aliis differant, tamen in æternitate pœnæ damni eadem eſt de illis, ac de cæteris ratio.) Et hoc ſenſu aſſertio poſita eſt communis Sanctorum, quos ſuprà citauimus, & Theologorum in 3. d. 22. Sed antequam illã probemus inquiri ſtatim poteſt, an ſit certa de fide. Et ratio dubitandi eſſe poteſt, quia Gregor. Nazianzen. orat. 42. lib. 2. de Paſchate, agens de deſcenſu Chriſti ad inferos ſub dubio reliquit, *Vtrùm omnes ſine vlla exceptione aduẽtu ſuo ſaluos fecerit, an illic quoq; eos duntaxat, qui crediderunt.* Et Auguſtin. Epiſt. 99. ad Euodium, propter locum Act. 2. *Solutis doloribus inferni*, non dubitat affirmare, quin præter animas ſanctas, quæ in ſinu Abrahæ quieſcebãt, Chriſtus liberauerit aliquas ex iis, quæ dolores inferni patiebantur: incertum tamen relinquit, *An omnes, quos in eis doloribus inuenit liberauerit, an quoſdã illo beneficio dignos iudicauit.* Deinde Clẽ. Alex. 6. lib. ſtrom. ante medium ſcribit Chriſtum deſcendendo ad inferos, etiã dãnatis prædicaſſe ſuũ aduentũ, ac fructũ eius, ſi in ipsũ crederẽt, iis præſertim, quibus in hac vita nõ fuerat prædicatũ propter verba Petri 1. Canon. c. 3. *In quo* (id eſt, in ſpiritu) *& his qui in carcere erãt, ſpiritu veniens prædicauit, qui increduli fuerant aliquando, quando expectabãt Dei patiẽtiam in diebus Noe.* Illi enim qui increduli fuerunt in diebus Noe, damnati ſunt; ergo potuerunt aliquæ animæ damnatæ credere Chriſto in inferno prædicanti, ideóque inde educi. Vnde c. 4. ſubdit Petrus, *Ideo & mortuis prædicatum eſt Euangeliũ vt iudicentur quidem ſecundũ hominẽ in carne.* Eadémque ſentẽtia habetur in oratione de defunctis, quæ Damaſceno attribuitur. Et in quibuſdam Patrum hiſtoriis (vt Nicetas refert ſuper Gregor. Nazian. dicta orat. 42) legitur: Platonem appáruiſſe cuidã Chriſtiano, qui ei ſæpe maledicebat, & conuitiis lacerabat atque dixiſſe, *Ego quidem me peccatorem eſſe non inficior: verùm, cùm Chriſtus in infernũ deſcendit, nemo ante me ad fidẽ acceſſit.* Quin potiùs referũt etiã Irenæ. lib. 1 contra hæreſ. cap. 29. & Epiph. hæreſ. 14. Marcionem aſſeruiſſe Chriſtũ deſcendendo in infernum omnes animas damnatas liberaſſe; & (quod ſtultiſſimum eſt) ſanctorum Patrum animas ibi reliquiſſe, quòd prędicationi eius, quã inferno habuit, fidem adhibere noluiſſent. Tandem aliqui exiſtimarunt noſtra ſuffragia poſſe valere damnatis ad aliquam pœnæ remiſſionem. Multorum etiã opinio fert, Traiani Imperatoris animam orationibus ſancti Gregorij fuiſſe ab inferni pœnis ereptam, propter Damaſceni authoritatem in oratione de defunctis, vbi idem refert de Falconilla ſimiliter ab inferno liberata orationibus ſanctæ Teclæ. Quid ergo mirum, quòd Chriſtus deſcendens ad inferos animas damnatas liberauerit.

Dubium. *Greg. Naz.* *Auguſt.* *Act. 2.* *Clem. Alex.* *1. Petri 1.* *Nice.* *Irenæ.* *Epiph.*

Supplicia dãnatorũ æterna

Nihilominus reſpondeo concluſionem poſitam, intellectam ſecundũ ordinariam legem, atque vniuerſaliter de omnibus damnatis (vt poſſit eſſe locus alicui priuilegio) eſſe certã de fide. Propter quod Auguſt. lib. de hæreſ. in 79. inter hæreſes ponit, quæ aſſerit, Chriſto deſcendente ad inferos credidiſſe incredulos, & omnes inde liberatos, ſequutus Philaſtr. lib. de hæreſib. c. de deſcenſu Chriſti ad inferos, & ſatis conſtat ex vniuerſali conſenſu totius Eccleſiæ, & omnium ſanctorũ Patrum locis ſuprà citatis, & ex teſtimoniis Scripturæ, quæ iam afferemus. Nam in primis Scripturæ docent pœnas damnatorum eſſe æternas. Matth. vigeſimo quinto, *Ite in ignem æternum*, & inferiùs, *Et ibunt hi in ſupplicium æternũ.* Ergo etiã pœnæ eorũ, qui ante Chriſti aduẽtum damnati ſunt, ſunt æternæ. Nam de omnibus loquitur generaliter Scriptura; ergo non omnes liberati fuerunt à Chriſto. Quia ſi omnes fuiſſent liberati à Chriſto, omniũ pœna temporalis fuiſſet. Et hoc argumentum conuincit ſecundùm communem legem diuinæ iuſtitiæ nullam ex illis animabus fuiſſe inde eductam, quia hæc eſt lex lata, vt *vbi cecidit lignum, ibi maneat, ſiue ad auſtrum, ſiue ad aquilonem.* Item quia huius vitæ tempus conceſſum eſt hominibus ad comparandam, vel amittendã æternam vitam, & ideo, qui hìc non fuit vſus mediis conceſſis à Deo ad fidem, & gratiam obtinendam, ſecundùm legem ordinariam conſequi ſalutem non poteſt. Tandem quia aliàs peioris cõditionis fuiſſent homines, qui nunc damnantur, quàm qui ante mortem Chriſti: non ergo eduxit Chriſtus ab inferno animas damnatas. Et in hunc ſenſum interpretantur Auguſtinus, & Gregorius ſupra illud Oſeæ 13. *O mors, ero mors tua, morſus tuus ero inferne.* Dicitur enim Chriſtus interemiſſe mortem, quia omnino illam extinxit, & perpetuã vitam hominibus obtinuit: infernũ autem tantùm dicitur momordiſſe, quia non omnino illum euacuauit, ſed quandam ei partem duntaxat eripuit. An verò ex ſpeciali priuilegio ſua voluntate & arbitrio aliquem damnatum à gehenna Chriſtus eduxerit, dubitari quoquo modo poteſt. Nam licèt videatur temerarium hoc affirmare contra generales regulas Scripturæ, ſine fundamento, vel authoritate, ſimpliciter tamen non videtur eſſe erroneum, vel hæreticum. Quia non eſt de fide generalem illam legem, nullã diſpenſationem priuilegiúmve admittere. Et iuxta hæc poſſent intelligi Nazianzenus, & Auguſtinus ſuprà citati, quamquam Nazianzenus nõ videatur illa ſcripſiſſe verba, quoniam de hac veritate dubitaret, ſed ſolùm vt proponeret, quid de hoc myſterio inquirere ac ſcire oporteat. Auguſtinus verò rectè poteſt intelligi de animabus purgatorij, vt infrà dicemus. Ad Clementem Alexand. reſpondetur ea in re deceptum, atque ex parte ſequutum fuiſſe errorẽ Marcionis, quem meritò Iren. & Epiphan. impugnant, ad Damaſcenum reſpondetur, illam orationem falsò imponi ei.

Eccleſ. 11. *Aug.* *Greg.* *Oſeæ 13.*

Teſtimonij 1. Pet. 3. expoſitio.

Ad rationem dubitandi ſumptam ex loco Petri, omnino falſa & abſurda eſt illa intelligentia, hiſtoriáque de Platone, & ſimiles apocryphæ cenſendæ ſunt. Quia in inferno nulla eſt redemptio (vt Eccleſia ſentit.) Non eſt ergo ille ſtatus, vt in eo de nouo applicetur per fidẽ, & amorem redemptio Chriſti. Non igitur prædicauit Chriſtus damnatis, vt ſpẽ ſalutis illis præberet. Verba autem diui Petri, quæ obſcuriſſima ſunt, variis modis exponuntur. Auguſt. epiſtola 99. exiſtimat Petrum non loqui de deſcenſu Chriſti ad inferos, nec de prædicatione Chriſti facta per animam aſſumptam, ſed de prædicatione facta ab ipſo Deo per ſpiritum ſuum in diebus Noe. Vnde quod Petrus dicit, Chriſtũ *in ſpiritu* prædicaſſe, non intelligit Auguſtinus in anima, vel per animam, ſed in diuinitate ſua, vel *in ſpiritu*, id eſt, ſpirituali modo per internã inſpirationem. Quod verò dicit prædicaſſe *ſpiritibus qui in carcere erant*, Auguſt. exponit, id eſt, animabus hominũ quæ in corpore mortali tanquã in carcere erãt incluſæ. Quam expoſitionem magis probauit D. Thomas hìc artic. 2. ad 3. Eſt tamen creditu difficilis. Primò: quia multa verba exponuntur impropriè, & per tranſlationẽ, cur enim diceretur Chriſtus in diuinitate veniſſe ad prædicandum in diebus Noe? Propriè enim venire non potuit ſecundùm localem mutationem, vt per ſe conſtat, neque verò etiam impropriè ratione alicuius effectus. Quem enim ſingularem effectum in incredulis tunc habuit, vt ea de cauſa veniſſe dicatur? Deinde per carcerem interpretari corpus, valde metaphoricum eſt, & Origenis ſapit errorem, eo vel maximè, quòd Petrus dicit mortuis prædicaſſe Chriſtum, quod exponere de mor

Auguſt. *D. Thom.*

de mortuis ſpiritualiter per peccatum,valde violentũ eſt, præſertim cùm illos mortuos ab hominibus viuis Petrus diſtinguat,& ibidem in hoc ſenſu dicat,Chriſtum eſſe iudicem viuorum,& mortuorum. Denique non placet hæc expoſitio, quia iuxta illam non poteſt litera connecti, nec reddi ratio,cur Petrus repentè & abſque vlla occaſione illius prædicationis fecerit mẽtionem.

Propter quæ reliqui Patres frequentiùs explicant locum hunc de deſcenſu Chriſti ad inferos (vt annotauimus præcedenti diſput.ſect.1.)& optimè quadrat cum contextu. Dixerat enim Petrus, *Chriſtus ſemel pro peccatis mortuus eſt, iuſtus pro iniuſtis, vt nos offerret Deo, mortificatos quidem carne, viuificatos autem ſpiritu.* Vbi *ſpiritus*, cùm carni opponatur,animã manifeſtè ſignificat. Alia verò lectio habet: *Mortificatus quidem carne, viuificatus autem ſpiritu.* Et iuxta illam eſt ſenſus, Chriſtum, vt nos redimeret, mortificatum fuiſſe ſecũdùm carnem:non autẽ ſecundùm ſpiritum,id eſt, ſecũdùm animam,quæ viua ſemper & glorioſa permãſit. Subdit deinde, *In quo*, ſcilicet in ſpiritu(ad illũ n. euidẽter fit relatio)id eſt,in anima *veniẽs prædicauit ijs,qui in carcere erãt ſpiritu*,id eſt,ſecundùm animam:vel(vt alia litera habet) *his qui in carcere erãt ſpiritibus.* Quæ verba optimè ac propriè intelliguntur de animab. quæ erãt in inferno. Et accommodari etiam poſſunt animabus ſanctorum Patrum,quæ ſuo modo etiam erant in carcere,vt ſuprà vidimus. Meritò autem Petrus mentionem fecit huius deſcenſus Chriſti, vel vt declararet, quomodo viuificauit ſpiritu etiam eos, qui mortui erãt ſecundùm carnem,vel vt magis declararet, quod dixerat, Chriſtum manſiſſe viuum ſecundùm ſpiritũ, quandoquidem in illo deſcendit ad inferos, & Euangeliſtam egit. Sed difficultatem habent ſequẽtia verba, ſcilicet, *Qui increduli fuerant aliquãdo.* Senſus enim eſt, Chriſtum prædicaſſe in inferno illis animabus, quæ tempore Noë incredulæ fuerant. In quibus verbis eſt duplex difficultas. Prima quæ propriè ad nos pertinet,in quo ſtatu eſſent illæ animæ. Secunda, cur Petrus illarum fecerit ſpecialem mentionem, cùm Chriſtus ad omnes animas eiuſdem ſtatus æquè deſcenderit. Ad primã authores ſuprà citati dicunt,fuiſſe ex animabus damnatis. Sed hoc non colligitur ex verbis Petri. Nam licèt illæ animæ fuiſſent aliquando incredulæ, ſcilicet cũ fabricaretur arca Noe,cuius prædicationi & diuinis comminationibus credere noluerunt,donec pœnam diluuij expertæ ſunt:tamẽ poſtea conuerti potuerunt,pœnitentiã agere,ac ſaluari. Imò Petrus addens illam particulam *aliquando*, clarè indicat eas non ſemper perſeueraſſe in ea incredulitate. Deinde ſtatim c.4.dicit, *eos mortuos,quibus Euangelizatum eſt,iudicatos fuiſſe ſecundùm hominem in carne*,id eſt, pœna diluuij fuiſſe caſtigatos in corpore, viuere autẽ ſecundùm ſpiritum, non ergo fuerunt damnati. Alij ergo dixerũt,illas animas fuiſſe in purgatorio, in quo vſque ad deſcenſum Chriſti ad inferos detentæ ſunt propter duritiam ſuam,& incredulitatem : Chriſtum autem illuc deſcendentem eis prædicaſſe,eáſque ſpecialiter liberaſſe. Ita exponit Turrian. lib.4.pro epiſt. Pontificum, c.14. vbi ex hoc loco contendit probare locum purgatorij.

Turrian.

Quia Sinus Abrahæ non poteſt propriè dici carcer,nec locus tenebroſus,qualis ſignificatur fuiſſe locus, ad quẽ deſcendens Chriſtus mortuis prædicauit,vt colligitur ex Iſai.49.vbi hæc Chriſti prędicatio videtur deſcribi illis verbis. *Vt diceres his qui vincti ſunt, Exite,& in his qui in tenebris ſunt, Reuelamini.*

Iſa.49.

Sed hæc non eſt ſufficiẽs probatio:tum quia verius eſt(vt ſuprà dixi)locum illum ſanctarum animarum fuiſſe tenebroſum:tum etiam, quia illi Sãcti poterant dici eſſe in tenebris non ſolùm ſenſibilibus,ſed etiã ſpiritualibus, quia lumine gloriæ & viſione Dei A carebant. Et eadem ratione dici poterãt fuiſſe in vinculis,quia in eo loco detinebantur,& ab ingreſſu Patriæ,& cœleſti loco exulare cogebãtur: propter quod meritò etiam dici poſſunt fuiſſe in carcere. Præterea per ſe videtur incredibile illas animas tot annis fuiſſe in pœnis purgatorij. Adde incertum eſſe,an Chriſtus ex purgatorio aliquos eduxerit.

Meliùs ergo,& faciliùs dicitur,has animas fuiſſe ex illis iuſtis, qui erant in Sinu Abrahæ. Sed cur Petrus illarum in particulari mentionem fecit,cùm Chriſtus omnibus,qui ibi erant,dixerit, *Exite reuelamini.* Bellarminus ſuprà reſpondet Petrum feciſſe horum mentionem,quia de illis erat maius dubium,an eſſent ſalui néc ne. Sed hæc ratio non ſatisfacit, quia oportet B explicare,quid referret ad intentionem Petri, & epiſtolæ contextum hoc dubium tollere. Magis enim dubiũ eſt,an Salomon fuerit ex illis iuſtis,quos Chriſtus liberauit,& infinita dubia poſſunt agitari,de quibus Petrus ibi mentionem non fecit. Igitur retinendo vulgatam lectionem in illis verbis, *vt nos offerret Deo, mortificatos quidem carne, viuificatos autem ſpiritu*, ex eis videtur huius rei ratio ſumenda.

Diſcurſus Petri Apoſtoli in c.3. epiſtolæ ſuæ canonicæ primæ.

In toto enim illo capite Petrus conſolatur fideles,& animos addit ad patiendum pro Chriſto, & tandem ſummãm rationum in eo poſuit. Quòd licèt mortificemur carne,id eſt, in corpore affligamur, & puniamur:tamẽ per Chriſtum ſaluamur in ſpiritu. Hãc ergo rationem voluit illuſtri C exemplo declarare,ac perſuadere. Nulli enim vidẽtur magis mortificati in carne, quàm illi qui tẽpore diluuij aquis diuinæ iuſtitiæ ſubmerſi ſunt:tamẽ multi ex illius in fide Chriſti ſpiritu vixerunt,& ideo Chriſtus illis vnà cũ Sanctis aliis prædicauit,veniẽs in infernũ. Et ita etiam optimè intelliguntur verba c. 4. *Propter hoc enim, & mortuis euangelizatum eſt, vt iudicentur ſecũdùm hominem in carne*, id eſt, vt more hominũ,qui corpus poſſunt interficere,& non animam, puniantur in carne,viuant autem in ſpiritu. Neq; prædictæ expoſitioni obſtat, quod multi codices præſertim Græci nõ legant, *Mortificatos carne,& viuificatos ſpiritu*: ſed *Mortificatus & viuificatus.* Quam lectionem ſupponit etiã Aug. dicta epiſt.99. & eodem modo legit Ruffinus in D expoſitione ſymboli,& Idacius Clarus lib.3.cont.Varimadum.

Aug. Ruf. Idac.Clar.

Non(inquam)obſtat,quia emẽdatiores codices habent prædicto modo,vt videre licet in Bibliis Cõplutenſibus, & in aliis. Et idẽ exiſtimo olim fuiſſe in Grçcis codicibus:nam ita legit iuxta Theodor. Peltani tranſlationem Petr. Alexandrin. in lib.de Deitate,& refertur in Concil. Epheſin.tom.2.c.7.& Cyrill. lib.1 de fide ad Theodoſium,& libr. 2. ad Reginas, prout habentur in eodẽ concilio,c.4.& 6.

Theo.Pel. Petr.Alex. Conc.Epheſ. Cyrill.Alex.

Et reuera,ſi cõtextus per ſe cõſideretur,magis quadrat hæc lectio & verba ipſa, præſertim illud *viuificatos ſpiritu*, meliùs ac proprius de nobis dicũtur,quã de Chriſto. Hæc ergo videntur ſufficere ad fundandã dictã expoſitionẽ.

Ad alia verò exempla,quod ad effectum ſuffragio- E rum attinet,falſum eſt habere locũ in damnatis,vt rectè D.Tho.docuit in 4.d.45.q 2.art.5.

D.Thom.

De qua re,Deo dante,dicemus in 4 tom.huius 3.partis. Ad illud verò ſpeciale de Traiano(ſi vera eſt ea hiſtoria)dicendũ eſt cum Scholaſticis illum non fuiſſe ſimpliciter damnatum ad infernum, neq; immediatè trãſlatum ad beatitudinem:ſed reuocatum ad hanc vitam,vt pœnitentiam ageret. Verius tamen eſt,illam hiſtoriam nõ eſſe probatæ fidei:quia tota nititur authoritate Damaſ. & tamẽ opus illud,quod Damaſ. tribuitur,meritò creditur non eſſe illius. Non quidẽ,quod Damaſc. ſit antiquior Gregorio(vt exiſtimauit Medina hoc loco ar.6. ſequutus Trithemium, verius enim eſt Damaſc. vixiſſe tẽpore Iconomachorum imperante Leone Iſauro, & ſub Greg.II. de quo latè Billius in vita Damaſc. ſed propter rationes, ſcilicet, quia in oratione habe-

Traiani imperatoris anima non eſt Gregorij Papæ precibus ab inferni pœnis erepta.

Damaſc. Greg. Pap. Ioan.Diac. Bellarm. Canus.

tur alius error ſuprà reprobatus,& contrarius doctrinæ eiuſdem Damaſc.lib.2.de fide,c.4. Itē quia incredibile eſt Gregor. oraſſe pro Traiano Imperatore, cũ ipſe lib.34.Moralium,c.13.doceat non eſſe orandum pro damnatis. Item quia Ioannes Diaconus in vita Gregorij lib.2.cap.44.dicit,illam hiſtoriam in Eccleſia Romana nunquam fuiſſe exiſtimatam dignam fide. Quæ omnia latiùs perſequitur Bellarm.2.de purgatorio,cap.8. & attigit Canus lib.11.de locis,c.2.Sotus in 4.d. 15.q.2.artic.2. Atque eadem reſponſione expeditur exemplum aliud de Falconilla. Sed quæres an Chriſtus habuerit in damnatis aliquem alium effectum. Reſpondet non habuiſſe effectum in eis propter eorum commodum, aut perfectionem, nec vt eorum pœnas leniret.Omnia enim quæ hactenus adduximus, hoc totum probant, quia illæ animæ indignæ ſunt omni bono, præſertim illæ,quæ ſunt in gehenna.Habuit tamen Chriſtus in illis animabus eum effectum,quem D.Thom.ponit. Nam ſe ipſum ſecũdùm animam illis manifeſtauit, & vt ſe adorarent, compulit,vt generaliter verum ſit illud, *In nomine Ieſu omne genu flectatur,cœleſtium,terreſtrium, & infernorũ.* Vnde conſequenter factum eſt, vt & Chriſtus earum malitiam & pertinaciam reprehenderit,& ipſe ex ſuperbia nouam quandam afflictionem inuidiámque perſenſerint. Quæ omnia de propriè damnatis ad gehennam intelligenda ſunt.Nam de animabus puerorum(vt dixi in comment.art.2.)res eſt valde dubia,de qua ſufficiunt, quæ ibi diximus.

Dubium. Reſponſ. D.Thom. Philip.

Dubium.

Tertiò & vltimò ſupereſt dicamus de animabus purgatorij. In quibus certum eſt Chriſtum habuiſſe aliquem effectum illuminationis, gaudij, & conſolationis, vt in comment. art.8.explicatum reliquimus. Quod ergo in dubium vocatur, eſt, an ſtatim fuerint per Chriſtum liberatæ à pœna, & ad Sinum Abrahæ beatitudinémque traductæ. In qua re nihil eſt certũ, & ideo tres vel quatuor ſunt Catholicorum ſententię.Prima affirmat Chriſtum liberaſſe omnes animas, quas in purgatorio inuenit. Hæc tribui ſolet Bonau. in 3.d.22.q.5.Vbi tamen de purgatorio nihil dicit:interdum verò videtur huic ſententiæ ſuffragari,quatenus generatim ait,liberaſſe ab inferno omneselectos: tamen interdum videtur potiùs contrariæ ſententiæ fauere. Nam expreſsè dicit,*quòd Chriſtus ſolùm ad limbum deſcendit, vnde ſanctos Patres eripuit:& ita ad ſupremam partem inferni, non ad mediam,vel vltimam.* Citatur etiam Marſil. in 3.q 13.art.2. dub.3. vbi refert in hanc ſententiam Thom. de Argent. ipſe verò valde dubius eſt, licèt tandem in hãc partem inclinet.Quia eſt(inquit) *magis pia.* Eandem tenet Maior in 3.d.22. & inclinat Gabr. ibi dub.vlt.indicans hanc eſſe communem ſententiam doctorum:quam obſcurè tractat Supplementum Gab. in 4.d.45.q.1.ar.1.vbi priùs dicit Chriſtum euacuaſſe ſinum Abrahæ,omnes & ſingulos qui ibi erant liberando: & ita exponit, & Sanctos dicentes Chriſtum liberaſſe de inferno ſuos electos, intelligendos eſſe de electis qui nihil expiãdum habebant. Poſtea verò ſubdit Chriſtum liberaſſe ſingulos de purgatorio. Quæ verba vix intelliguntur, niſi fortaſſe velint liberaſſe aliquos & non omnes. Præterea in hanc ſententiam inclinant Sot.d. 15.q.1. a.1.& Gerſon.alph.8.liter.F. vbi dicit fortè Chriſtum purgatorium euacuaſſe. In eandem ſententiã adduci poteſt Turr.lib.4.cõt. Magd.c.12.quamuis ipſe indefinitè loquatur de animab.purgatorij: loci verò Scripturæ quos adducit,non probant,vt ſuprà dixi.Poteſt tamen aliquo modo fundari hæc ſententia in verbis illis Eccleſ.24.*Penetrabo omnes inferiores partes terræ, & inſpiciam omnes dormiẽtes in Domino.*Quæ verba de ſapientia incarnata,& de deſcẽſu eius ad inferos multi intelligunt,& inter eos D.Tho.ſed animæ purgatorij numerantur inter dormientes ſperantes in Domino: ergo. Et idem argumentum ſumi poteſt ex Gregor. lib.13.Moral.cap.20.dicente,Chriſtum deſcendendo ad inferos liberaſſe omnes electos: & fuſiùs Auguſt. ſerm. 137. de tempore. De electis ſuis nullum apud inferos reliquit:omnia abſtulit, vtique electa:illos rapuit,quos ſuos fide & actibus cognouit. Et præterea idem Auguſt.epiſt.99.propter locum Actor. 2.*ſolutis doloribus inferni*,neceſſarium exiſtimat dicere Chriſtũ liberaſſe aliquos ex his qui pœnas inferni patiebãtur, præter eos qui erãt in ſinu Abrahæ. Quod de animabus tantùm purgatorij ſine errore dici poteſt.Et idem habet 12.Gen.ad lit.c.33. expreſſiùs verò docuit hãc ſententiam Anſelmus in Elucidario, vbi inquirens quam pœnam haberent iuſti in inferno ante Chriſti deſcenſum,reſpondet quoſdam fuiſſe tantùm in tenebris,quoſdam verò etiam in quibuſdam pœnis,quod non poteſt intelligi niſi de animabus purgatorij:&tamẽ infrà ſubdit,*Omnes abſoluit,& in gloriam duxit Rex gloriæ.*Et ita exponit illud Iſai. 49. *Dicens ijs qui vincti ſunt;Exite,& ijs qui in tenebris ſunt,Reuelamini:* vbi per vinctos intelligit eos qui erant in pœnis. Poteſt tamen addi coniectura, quia in die triumphi & victoriæ ſolet concedi venia vinctis, præſertim his qui nõ ſunt rei mortis,quíque gratiam & beneuolentiã apud Principem inuenerunt.Item ſolet Deus propter orationem iuſti liberare animam à purgatorio:quid ergo mirum,quòd eo die ad Chriſti voluntatem & petitionem fuerit purgatorium euacuatum? Et ſimiles congruentiæ facilè poſſunt excogitari.

Secunda ſententia extremè contraria eſt,Chriſtum à purgatorio deſcenſu ſuo liberaſſe nullum, qui non iam ex integro luiſſet pœnas. Nam ſi aliquos fortaſſe reperit, quorum purgationis tempus in illo momento,quo Chriſtus deſcendit, vel certè eo tempore quo in inferno fuit, completum eſt,illos ſine vlla dubitatione liberauit:tamen, vt ſuprà dicebam, qui huiuſmodi fuerunt non tam à purgatorio, quàm à ſinu Abrahæ erepti ſunt.Et pro hac ſentẽtia poteſt referri Bonauentura, & eam videtur tenere Viguer.in inſtit. c.16.§.4. verſ.30. & poteſt ſuaderi,quia communiter ſancti ſolùm dicunt deſcendiſſe Chriſtũ ad infernum, vt eriperet antiquos Patriarchas, & Prophetas, ac alios iuſtos,qui erant in ſinu Abrahæ,vt expreſsè tractat Cyril.Ieroſ.catech.4.Gregor. autem & Auguſtinus in priori loco exponi poſſunt de his qui nihil habebant purgandum. Vel quòd eduxerit omnes, non quòd ſtatim omnes beatificauerit, ſed quia omnibus contulit,ne detinerentur in Limbo expectantes beatitudinem: quam tamen ſingulis dedit ſtatim, ac inuenti ſunt abſque perſonali aliquo reatu. Aug. verò in aliis duobus vltimis locis aliter locutus eſt: quia nondum intellexerat ſinum Abrahæ eſſe locum ſubterraneum & partem inferni; quod poſtea aliis locis docuit,vt ſuprà vidimus:& ideo non cogimur illi credere in citatis locis,cùm ex falſo fundamento proceſſerit. Quo deſtructo verba illi Petri, *ſolutis doloribus inferni*, rectè intelliguntur de ſanctis Patribus, quia etiam illi in inferno erãt,& dolorem de carentia beatitudinis, & dilatione redemptionis habebant.Eo vel maximè quòd verba illa iuxta aliam expoſitionem ſuprà traditam, de Chriſto poſſunt intelligi. Locus autem ille ex Eccleſiaſt.24 quanquam non conſtat ad literam intelligi de ſapientia incarnata, & de deſcẽſu eius ad inferos, potius quàm de ſapientia increata,quæ ſua prouidentia omnia viſitat, tamen hoc dato nihil inde probari poteſt;quia ibi ſolùm dicitur ſapientiam illuminaſſe omnes ſperantes in ſe:illuminatio autem latius patet, quàm glorificatio. Vnde veriſſimum eſt illuminaſſe etiam animas purgatorij, earúmque ſpem auxiſſe, & nouum gaudium contuliſſe: non tamen inde

inde fit eas liberaſſe; ergo neque in Scriptura, neque in Patribus eſt aliquod ſufficientiæ fundamentum ad aſſerendum Chriſtum liberaſſe omnes animas purgatorij: ergo cùm aliũde ſtet lex generalis diuinæ iuſtitiæ, vt qui in hac vita nõ ſatisfecerit, in alia ſatiſpatiatur; non poteſt ſine fundamento Scripturæ, & ſanctorum Patrum aliquid probabiliter affirmari quod huic legi iuſtitiæ repugnet. Et cõfirmatur primò: nam coniecturæ illæ de die triumphi, & ſimiles ſunt valde infirmæ, præſertim vt dicamus Chriſtum generaliter diſpenſaſſe in hac lege iuſtitiæ. Aliàs eadẽ ratione dici poſſet diſpenſaſſe cum damnatis, ſaltem cum infantibus eiſque immediatè ſua applicuiſſe merita, etiamſi in hac vita non fuerint applicata. Satis ergo fuit ad oſtenſionem ſuę victorię & triumphi, quòd omnibus iuſtis contulit noua gaudia, & aliquo modo beatitudinem iuxta vniuſcuiuſq; diſpoſitionem, aliis ſcilicet in re, aliis in proxima ſpe. Confirmatur ſecundò, quia alioqui melioris cõditionis fuiſsẽt illi homines mortui ante Chriſtum, quàm alij qui in lege gratiæ moriuntur, quod eſt contra perfectionẽ ſtatus legis gratiæ, & ſine vlla ſufficiente ratione. Cur enim Chriſtus deſcendens ad inferos omnibus illis animabus pœnã gratis remiſit, & regnans in cœlo non eandem indulgentiam concedit omnibus qui in ipſo moriuntur. Deinde inquiro, an eduxerit omnes animas, quas in purgatorio inuenit, cùm primùm illuc deſcendit, an verò omnes etiam illas quę illuc deſcendebant, quandiu ipſe in inferno manſit. Neutrũ enim videtur conuenienter & conſequẽter dici. Quis enim credat nullam animam, etiamſi deſcẽderet onerata grauiſſimarum pœnarum reatu, purgatam eſſe, quãdiu Chriſtus fuit in inferno, ſed ſtatim glorificatã ſolùm propter præſentiam eius in loco illo. Ac ſi illa præſentia eſſet nobilior & efficacior, quàm pręſentia quam habet in cœlo. Aut quomodo poteſt conſequenter dici liberatas fuiſſe eas quæ antea erant, cùm nulla ferè ſit maior vel diuerſa ratio.

Vnũ tamen video poſſe ad hæc omnia reſponderi: & poteſt eſſe tertius dicẽdi modus, Chriſtum ſcilicet eduxiſſe omnes animas è purgatorio, non tamen ſine ſufficiente compenſatione, & ſolutione pœnæ pro culpa. Potuit enim fieri vt diuturnitas temporis minueretur, ita tamen vt grauitate & acerbitate pœnæ compenſaretur. Hoc enim modo & legi iuſtitiæ ſatiſfieret; & propter Chriſti gloriam augendã maior captiuorũ numerus inferno eriperetur. Sed contra hunc modum (præter nouitatem eius) retorqueri poſſunt omnes rationes factæ. Inquiro enim, an tanta pœnæ diuturnitas ſit certa lege ſtatuta, nec ne. Si non eſt, ergo nihil eſt de nouo conceſſum his animabus propter Chriſtum. Si eſt; vnde conſtat in ea lege iuſtitiæ eſſe diſpenſatum? Item vel iſtis animabus fuit commodiùs acerbiora pati breuiori tempore, vel non: ſi nõ; quodnã beneficiũ illis contulit Chriſtus? Si verò fuit commodius: cur non confertur nobis ſimile beneficium propter Chriſtum iam glorificatũ, & oſtendentem Patri vulnera ſuæ paſſionis, quod illis collatum eſt propter Chriſtum deſcendentem ad inferos? Tandem, vel in commutatione ſeruata eſt omnimoda æqualitas, vel non. Si non; ſine cauſa ponitur, quia neceſſariò aſſerendum eſt diſpẽſatum eſſe in lege iuſtitię, & id quod deerat, ſolutum eſſe ex ſatisfactionibus Chriſti. Et contra hoc procedunt omnes rationes factæ. Nã idem dici potuiſſet de totius pœnæ remiſſione. Si verò dicatur, ſeruatam eſſe æqualitatem, id quidem difficilè intelligitur, quia dilatio beatitudinis vix poteſt ſola pœna ſenſus compenſari. Vel certè, ſi fuit æqualitas, nulla fuit neceſſitas, nec ratio ob quam illa commutatio fieret.

A Vltima ſententia eſt media inter præcedentes, ſcilicet Chriſtum non eduxiſſe omnes animas è purgatorio, aliquas tamen liberaſſe. Hæc eſt mens D. Thom. hîc art. 8. ad 1. quamuis reuera D. Thom. non omnino id affirmet: nam ſub diſiunctione loquitur: vnde ad veritatem ſententiæ eius ſufficeret prior modus, ſcilicet quòd Chriſtus eduxit eos qui iam perfectè ſoluerant. Tamen Caietanus hîc, & alij Thomiſtæ intelligunt D. Thomam in ſenſu copulatiuo, ſcilicet Chriſtum eduxiſſe animas, quæ vno vel alio modo aptæ erant ad exitum. Et videtur reuera mens diui Thomæ, quem ſequutus eſt Durand. in 3. diſp. 22. quæſt. 4. & Paludanus quæſt. 3. Authores quoque aliqui citati in prima ſentẽtia nihil aliud dicunt, cùm loquantur indefinitè B de animabus purgatorij, præſertim Gabriel & Turrianus. Et prior pars negatiua huius ſẽtẽtiæ ſatis probata eſt ex dictis in ſecunda opinione. Poſterior verò fit probabilis ex dictis in commẽtar. art. 8. Nam ſicut Chriſtus Dominus hîc viuẽs quibuſdam remiſit peccata ſpeciali gratia, & liberalitate, & moriẽs ſimilem latroni impertiuit gratiam, & poſtea reſurgẽs quoſdã ſecũ ſuſcitauit, non tamen omnes: ita veriſimile eſt aliquibus animabus purgatorij hoc beneficiũ contuliſſe propter aliquam ſpecialem rationem meriti, & deuotionis. Itẽ ſuffragia, & orationes Sanctorum iuuant animas purgatorij, vt citiùs liberẽtur: ergo multo magis iuuare poterit Chriſti oratio, ſi illę ſpeciali aliquo titulo eo modo iuuari merẽtur. Ergo ſimili modo credibile eſt ſua voluntate, & petitione aliqua tunc libe- C raſſe, quæ ad hoc magis erant diſpoſitæ.

Chriſtus per ſuum ad inferos deſcenſum non omnes è purgatorio eduxit animas
D. Thom.
Caiet.
Durand.
Palud.
Gabriel.
Turrian.

In hac re (vt ferè citati Theologi docent, & ſpecialiter Richard. in 3. diſp. 22. art. 3. q. 2.) vix poteſt definitũ ferri iudicium, cùm res ſit valde incerta pendens tantùm ex humanis coniecturis, quæ in omnem partem facilè accommodari poſſunt. Tamen inter omnes opiniones, ſententia D. Thom. videtur maiorem ſpeciem probabilitatis, ſimúlq; pietatis, ac iuſtitiæ diuinæ congruentem rationem habere.

Richard.

SECTIO IV.

Ad quæ loca inferni Chriſtus deſcenderit, quantúmque ibi moratus ſit.

HÆc duo ſub vno titulo comprehendimus, quia D breuiter poſsũt expediri. Circa priorẽ ergo partem certum eſt deſcendiſſe ad Sinũ Abrahæ, qui erat proprius locus iuſtorum: difficultas verò eſt de cęteris locis. Quidã n. probabile exiſtimant deſcẽdiſſe Chriſtum ad locũ gehennæ, & damnatorũ, & conſequenter ad cætera loca. Ita opinatur Bellar. lib. 4. de Chriſti anima c. 16. propter verba Sapientis Eccleſiaſt. 24. *Penetrabo oẽs inferiores partes terræ, inſpiciã omnes dormiẽtes.* Nã licèt D. Th. a. 1. ad 1. hæc verba explicet de penetratione ſecundũ effectum, tamẽ non videtur ſatisfacere, vt ſuprà in fauorem Durandi argumentabamur. Quia aliàs dici poſſet ad nullũ locum aliter deſcẽdiſſe, quã per effectum, cùm Scriptura æquè de omnibus E loquatur. Adducit pręterea quędã Patrum teſtimonia dicentiũ, Chriſtum deſcendiſſe *ad locũ doloris*, ex Aug. epiſt. 99. *In quo peccatores torquebãtur.* Fulgẽtio lib. 2. ad Traſimundum, c. 30. *Quique eſt domicilium magnæ illius mentis*, vt loquitur Emiſſenus orat. 1. de reſurrectione, & ſimilia. Adiungi præterea poteſt coniectura. Quia Chriſtus in omnibꝰ inferni locis aliquid operatus eſt: ſed perfectior modus operandi magíſque cõnaturalis eſt per realem præſentiam. Item in morte ſua declaratus eſt Chriſtus, Dominus viuorũ, & mortuorũ, ita vt omnes etiã dæmones & damnati ad eius regnũ pertineant, eiúſque poteſtati ſubditi ſint: ergo oportuit

Bellar.
Eccleſ. 24.
D. Thom.
Auguſt.
Fulgent.
Euſ. Emiſ.

tuit,vt ſua præſentia veluti poſſeſſionem regni ſui caperet,ac de omnibus triumpharet.

D.Thom. Bonau. Richard. Gabr. Palud. Marſil.

Contraria ſententia eſt communis Theologorum, D.Thom.hîc ar.2.& in 3.diſtinct. 22. vbi Bonau. Richard.Gabr.Palud.& Marſil queſt.13.& reliqui in hoc conueniunt,quoad locum damnatorum non deſcendit, ad locum autem purgatorij quidam eorum cenſent probabile deſcendiſſe,ſi verum eſt inde aliquos liberaſſe.Qui Theologi nullam aliam probationẽ adducunt,niſi quòd potiſſima & adæquata ratio,ob quã Chriſtus ad inferos deſcendit, fuit, vt ſanctos Patres viſitaret,& conſolaretur,vtq; eos inde educeret. Hãc enim rationem illius deſcenſus reddunt omnes Patres ſuprà citati.Vt videre licet, præſertim in Cyril.Ieroſolymitano,cat.4.Damaſc.lib.3.c.vltimo. Ruffino in expoſitione ſymboli,& Tertulliano lib.de Anima. Et reuera Scripturæ hanc potiſſimam cauſam aſſignant: ergo veriſimile eſt tãtùm deſcendiſſe in illum locum, in quo Sãctorum animæ exiſtebant.Vnde Aug. dicta ep.99.*Nulla*(inquit)*cauſa occurrit,cur illò veniſſe credatur Saluator,niſi vt ab eius* (id eſt, inferni) *doloribſ. ſaluos faceret.*Ergo ex ſententia Auguſtini ad nullum locum inferni deſcẽdit Saluator,ex quo neminem erepturus erat.Cõfirmat hoc D.Thom.hîc art.8. in argumento, *Sed contrà.*Quia non decebat Chriſtũ ad locum dãnatorũ deſcendere. *In quo nullus ordo,ſed ſempiternus horror inhabitat.*Iob 10. *Quæ enim conuentio lucis ad tenebras? Chriſti ad Belial?* 1.ad Cor.6.

Cyr. Ieroſ. Damaſc. Ruffin. Tertull.

Aug.

D.Thom.

Iob.10. 1.Cor.6.

In hac re cenſeo primam ſententiam,quãuis noua appareat,non eſſe tamen temerariam: neque omnino improbabilem. Quia non deſunt illi apparentia fundamenta, & contraria non fundatur certa authoritate,ſed dubiis coniecturis : multò tamen probabilius videtur Chriſtum non deſcendiſſe ſaltem ad locum damnatorum. Primum quidem propter communem cõſenſum Scholaſticorum:deinde,quia nulla apparet ſufficiens ratio,cur illuc deſcẽderit. Eſt enim propter ſuprà dicta conſiderandum, Chriſti animam non deſcendiſſe ad infernũ ſolũ propter effectũ, vel propter alios, ſed quodammodo propter ſe,ſuppoſito ordine diuinæ prouidentiæ. Quia cum illa anima à corpore ſeparata alicubi futura eſſet, nullus erat pro illo ſtatu aptior locus, in quo exiſteret. Erat enim ille locus ex diuina prouidentia deputatus pro animabus ſanctis vſq; ad conſummatam hominum redemptionem, & Chriſti reſurrectionẽ: ideo ibi debuit anima Chriſti etiam collocari,donec iterum corpus aſſumeret. Noluit enim ſine illo ſupra terram aſcendere.Hęc autem ratio optimè declarat, Chriſtum deſcẽdiſſe ad Sinum Abrahæ.Ad gehẽnam autem nullam habuit occaſionem deſcẽdendi, quia neq; ille locus erat accommodatus ipſi,neque effectus,quem ibi habuit,hoc requirebat. Quia totus fuit per modũ loquutionis ſeu cuiuſdam manifeſtationis.Vt autem vnus ſpiritus cũ altero loquatur,ſéque illi manifeſtet,nulla loci propinquitas neceſſaria eſt.Deinde vt Rex poſſeſſionem regni capiat, nõ perambulat omnia loca etiam vilia,& abiecta:ſed in ea ciuitate,quæ eſt caput regni,in qua eum maximè reſidere decet, totius regni ſuſcepit gubernacula.Igitur vt Chriſtus omnibus dãnatis ac dæmonibus dominaretur,eóſque terreret, & ſibi genua flectere cõpelleret, nec neceſſariũ nec expediens fuit vt ad eorum teterrimũ locum deſcẽderet. Et hæc de loco damnatorũ. Quæ pari ferè probabilitate procedũt de loco puerorum.Quia licèt in illa non ſint horror,& inordinatio,quæ in loco damnatorum, tamen etiã nõ congruebat Chriſto.Ac præterea, quia adhuc eſt incertum,an Chriſtus ſeſe manifeſtauerit his pueris,vel aliquid eis contulerit: & ſi quid contulit, non pertinuit ad eorũ ſalutem, aut ſpiritualem profectum

Anima Chriſti non deſcendit in triduo ad locũ damnatorum.

A ſed ſolùm ad recognitionẽ Domini Chriſti,ad quem effectum ſatis ſupérque erat loquutio, & ſpiritualis præſentia ſecundùm cognitionem.De loco verò purgatorij res eſt magis dubia, tamen etiam probabilius cenſeo,Chriſtum ad illum non deſcendiſſe. Primum, quia exiſtimo nõ eduxiſſe omnes animas è purgatorio & ſi aliquas eduxit,eas non in purgatorio,ſed in Sinu Patrũ glorificaſſe.Atqui vt eas illuc adduceret,non oportuit,vt ad locum purgatorij deſcẽderet, ſed vt ſuã volũtatem ac imperium manifeſtaret. Ad illuminandas verò cæteras animas iã diximus,non eſſe neceſſariã propinquitatem loci:ergo cùm aliàs nec loci qualitas & conditio eſſet Chriſti animæ accommodata, nec ex parte animarum,quæ ibi purgabantur eſſet ea
B congruitas, quæ erat in animabus Patriarcharum & Prophetarum,non oportuit Chriſti animam illuc deſcendere.

Chriſtus in triduo ad purgatorium non deſcendit.

Nec locus adductus ex Eccleſiaſt.24. difficilem habet expoſitionem. Primò quidem,quia non cõſtat,ibi ad literam eſſe ſermonem de Sapientia incarnata. Secũdò,quia licèt hunc locum interpretemur de deſcẽſu per effectum,tantum habetur,ex hoc ſolo loco nõ probari ſufficienter Chriſtum deſcendiſſe ad inferos ſecũdùm realem præſentiam, ex quo non ſequitur aliquid in fauorem Durãdi.Nam ex aliis locis Scripturæ neceſſariò cõuincitur, Chriſti animam ad aliquem locum inferni verè ac realiter deſcendiſſe. Tertiò reſpõdetur de Chriſto dici penetraſſe *omnes partes terræ,*
C quia non ſolùm ad ſuperficiem eius deſcendit,ſed etiã vſque ad infimum terræ locum penetrauit: nõ autem oportet, vt eum in locum quoad omnes eius ſinus quoquouerſum irruperit. Sicut c.decimo ſeptimo dicit Iob *In profundiſſimum infernũ deſcendent omnia mea,* vbi Gregorius libro decimo octauo, c. decimo ſeptimo,aliàs 22.adnotat,Iob non fuiſſe deſcenſurum vſq; ad infimam inferni partem : totum verò illum locum comparatione noſtri dici profundiſſimum infernum. Iã verò locus Auguſtini ad ſummã procedit de purgatorio,vt euidenter probatum eſt,cùm dicat non deſcendiſſe,niſi ad eum locum,ex quo animas eduxit.Et adhuc quoad hoc procedit Aug.in epiſt.ex eò fundamento, quòd exiſtimabat Sinum Abrahæ non poſſe
D dici locũ inferni,& dolorum, cuius cõtrarium ex eodem Auguſtino,& aliis Patribus ſatis oſtendimus. Et ita etiam conſtat, cætera Patrum teſtimonia de eodẽ loco ſufficienter intelligi.Coniecturæ verò probando noſtram ſententiam ſatis expeditæ ſunt.

Reſponſio ad argumenta in oppoſitum.

Iob.17. Greg. Pap.

Circa poſteriorem partem quæſtionis nulla ferè eſt difficultas,ſuppoſitis iis,quę diximus.Vnum tamẽ inuenio Nicephorum lib.1.Hiſtoriæ,c.31.dicentem eadem die,& hora,qua Chriſtus deſcẽdit ad inferos, rediiſſe ſecum ducẽtem Sanctorum animas, & cum eis ad Paradiſum tranſiiſſe.In quam ſentẽtiã citat Chryſoſtomum,nullum tamen locum deſignat, ſolúmque adducit coniecturã.Quia non erat rationi conſonum, animam eius apud inferos retineri, quæ nihil prorſus
E de primi parentis maledictione & exilio ſecum attuliſſet: & ideo ſubitò, ac in momento vno ad tabernacula Paradiſi immenſa luce relucentia tranſiuiſſe. Et confirmari poteſt ex illis verbis Chriſti, *Hodie mecum eris in paradiſo.* Quæ ad literã & in ſermonis proprietate verificari poſſunt deParadiſo terreſtri,etiamſi fateamur Chriſtum verè & ſecundùm realem præſentiam ad inferos deſcendiſſe. Potuit enim eadem die priùs deſcendere,& ſtatim paulo poſt ad Paradiſum tranſire ſecum ducẽs latronis animam;ergo ita exponendus eſt ille locus. Nam Scriptura ſacra, quando propriè exponi poteſt, non eſt ad metaphoras detorquenda. Et ita intelligit illum locum Iuſtinus quæſt. 76.ad Orthodoxos,& indicãt Irenæus,& alij antiqui,

qui

Iuſtin. Iren. Euthym.

qui exiſtimarunt, animas hominum expectare in paradiſo terreſtri, vſque ad corporum reſurrectioné, vt ſuam beatitudinem recipiant: præſertim ita exponit Euth.in fauorem illius ſententiæ,Luc.23.

Reſponſ. Chriſti anima per triduum in inferno fuit.

Nihilominus veritas eſt, Chriſti animam in inferno fuiſſe toto illo triduo,donec aſcendit:vt corpori vniretur hora reſurrectionis.Veritatem hãc non minus certam exiſtimo, quã quòd Chriſtus in infernum deſcenderit. Nam loca Scripturæ ſuprà citata, vtrumq; eodem ferè modo conuincunt,præſertim ille Mat.12. *Erit filius hominis in corde terræ tribus diebus,& tribus noctibus.*Quod dictum eſſe ratione animæ deſcendentis ad inferos,ſuprà ex ipſis verbis,& ex Sanctis Patribus oſtendimus:& tamen ibi non ſolùm dicit Chriſtus ſe deſcenſurum in cor terræ: ſed etiam ibi per triduum futurum.Idem probant verba Pſalm.15.prout exponuntur à Petro Act.2.*Quoniam non derelinques animam meam in inferno.Nam prouidens*(inquit Petrus)*loquutus eſt de reſurrectione Chriſti.* Igitur non eſt ibi derelictus, quia exiuit inde,vt reſurgeret; ibi ergo vſq, ad reſurrectionem manſit. Vnde eodem loco ait Petrus, *Quẽ Deus ſuſcitauit ſolutis doloribus inferni, iuxta quod impoſſibile erat teneri eum.* Tunc ergo ſolutus eſt à loco inferni, quando ſuſcitatus eſt. Ac tãdem Paul.ad Rom. 10. *Qui*(inquit)*deſcendet in abyſſum?id eſt,Chriſtũ à mortuis reuocare.*Ac ſi apertè diceret,tũc Chriſtũ ex abyſſo reductum,quãdo à mortuis reuocatus eſt.Conſtat ergo ex Scriptura,Chriſtũ manſiſſe in inferno vſque ad horam reſurrectionis, quam ita etiam intellexerunt omnes Patres ſuprà citati. Inter quos manifeſtè Aug. epiſt. 57.dicit animam ex inferno remeaſſe in die reſurrectionis.Vnde ex dictis verbis Chriſti,*Hodie mecũ eris in Paradiſo*, colligit in inferno fuiſſe paradiſum. Item Iren.lib.5.contra Hæreſ.cap.31.& Tertul.lib.de anima,c.55. ac Petrus Chryſolog.ſerm.64.explicans verba illa, *& ecce terræmotus factus eſt magnus* (quæ de die reſurrectionis dicta fuerunt) inquit, *Tremuit terra, non quia Angelus deſcẽdit de cœlo:ſed quia ab infernis Dominator aſcendit.*Denique omnes Scholaſt.in 3.d.22.in hac veritate conſentiunt.Rationes verò,ſeu cõgruentiæ ad hoc confirmandum, ex priori parte huius ſectionis ſufficienter peti poſſunt.

(Matth.12. — Pſalm.15. — Actor.1. — Rom.10. — Aug. — Luc.21. — Irenæ. — Tertull. — Chryſ. — Matth.28.)

Ad coniecturam Nicephori reſpondetur, Chriſti animam non fuiſſe detentam in inferno in pœnã:ſed ſolùm,vt expectaret corporis ſui reſurrectionem,quã oportebat aliquo tempore differri,vt eius veritas euidentiùs probaretur. Et eadem ratione detentæ ſunt etiam aliorum animæ,non iam in pœnam.ſed vt Dominum ſuum comitarentur:& quia non decebat ante ipſum aliquem exire.Ad illud verò teſtimoniũ,*Hodie mecum eris in Paradiſo*, Origen. tom.2. in Ioannem in fine dupliciter reſpondet. Primò,illud *hodie*,non ſumi propriè pro præſenti die,ſed pro præſenti tẽpore, vel ſeculo.Sed hoc eſt contra proprietatem verbi,& ſenſum Sanctorum,& Eccleſiæ. Secundò, fortaſſe Chriſtum priùs iuiſſe ad Paradiſum, vt impleret promiſſum, & deinde deſcendiſſe in infernum. Sed hoc eſt gratis confictum cõtra omnia in ſuperiorib. tractata.

(Orig.)

Aliter interpretabantur alij,quos Theoph. refert, ſcilicet Chriſtum dixiſſe,*hodie*,non quia eodem die id futurum eſſet,ſed ad indicandam certitudinem promiſſionis.Sed hæc expoſitio non ſolùm proprietatem verborum deſtruit,ſed etiam veritatem. Verba enim Chriſti non continent prophetiam de futuro, in quo ſolet interdum præſens pro futuro poni, ſed ſimplicẽ promiſſionẽ, quæ ſi non fuit impleta, prout facta eſt, non fuit vera.Alij exponebant,coniungendo dictionẽ *hodie*,cum antecedentibus verbis,hoc modo, *Amen dico tibi,hodie mecum eris,&c.*ſed eſt eluſio potius Scripturæ, quàm interpretatio. Sic enim ſine fructu adieciſſet Chriſtus illam temporis determinationem, in

A qua poſita eſt magna vis & energia illorum verborũ. Quia enim latro petierat, vt Chriſtus recordaretur ſui,quando veniret in regnum ſuum:ideo Chriſtus eũ docuit eodem die fuiſſe implendam petitionem eius. Dicendum ergo eſt,iuxta ſuperiùs tractata q.46.a 11. in commẽ.paradiſum in illis verbis non ſumi pro paradiſo terreſtri,ſed pro gloria,ac beatitudine:iuxta illud Apoc.*Vincenti dabo edere de ligno vitæ,quod eſt in paradiſo Dei mei.*Dices.Si licet metaphoricè interpretari paradiſum, cùm Chriſtus dicit ſe futurum in paradiſo,licebit etiam metaphoricè interpretari infernũ,vel deſcenſum,cùm Chriſtus dicitur deſcendiſſe in infernũ.Reſpondetur,non eſſe eandem rationem. Primò, B quia ex frequentiori vſu illius vocis *infernus*, tã in nouo quàm veteri Teſtamento,itẽ ex multitudine teſtimoniorum, & ex eorum contextu,& circumſtantiis, ac denique ex Eccleſiæ ac Sanctorum ſenſu, & interpretatione conſtat,deſcenſum ad inferos propriè eſſe intelligendum:at vox *paradiſus* licèt in primæua ſignificatione locum amœnum vel pomarium ſignificet: tamen in Scriptura, præſertim in nouo Teſtamento tranſlata eſt ad ſignificandum locum beatitudinis: vt patet etiam 2.ad Cor.12.Ac præterea ex circumſtantiis eiuſdem loci conſtat ita eſſe intelligendum. Quia latro non petebat eſſe in pomario:ſed in regno Chriſti, & hoc illi promiſit Chriſtus ſub nomine *paradiſi*, ſimul ſignificans latroni regnum ſuũ non eſſe de hoc C mundo, ſed in cæleſti beatitudine.Et ita etiam ibi interpretantur Ambr. Theophyl.& alij expoſitores. Ambr. Theoph.

QVÆSTIO LIII.

De reſurrectione Chriſti,in quatuor articulos diuiſa.

Conſequenter conſiderandum eſt de his,quæ pertinent ad exaltationem Chriſti. Et primò, de eius reſurrectione. Secundò, de eius aſcenſione. Tertiò, de eius ſeſſione ad dexteram Patris. Quartò,de iudiciaria poteſtate ipſius.

Circa primum occurrit quadruplex conſideratio. Quarũ D *prima eſt de ipſa Chriſti reſurrectione.Secunda,de qualitate reſurgẽtis. Tertia,de manifeſtatione reſurrectionis.Quarta,de eius cauſalitate. Circa primum quæruntur quatuor.*

Primò,de neceſſitate reſurrectionis eius.

Secundò, de tempore.

Tertiò, de ordine.

Quartò,de cauſa.

DISPVTATIO XLIV.

In octo Sectiones diſtributa.

De reſurrectione ſecundùm ſe.

E Poſt tractatum de Chriſti paſſione,& morte incipit D.Thom. conſequenti ordine de Chriſti reſurrectione diſſerere. Quia verò reſurrectionis ratio vniuerſalior eſt (Chriſto enim & aliis conuenire poteſt)neceſſarium viſum eſt,nõnulla præmittere reſurrectioni Chriſti,noſtræque communia. Quoniam ex eorum cognitione pendent ferè omnia, quæ de Chriſti reſurrectione tractanda ſunt. Dicemus ergo quid nomine reſurrectionis intelligamus,& an poſſibilis ſit & qua virtute.

SECTIO I.

Quid ſit reſurrectio,quæve ſint ad veram reſurrectionem neceſſaria.

Inquirimus priùs, quid ſit,quàm an ſit reſurrectio. Quia oportebat vocis ſignificationem ante omnia expli

explicare, quod non poteſt breuius, & clarius fieri, quàm inueſtigando ſimul rei quidditatem. Suppono igitur primò, reſurrectionem eſſe immutationem ſubſtantialem, qua id, quod priùs extiterat, & corruptum erat, idemmet iterum producitur. Hoc conſtat ex communi vſu huius vocis, præſertim in Scriptura, & ſanctis Patribus, & Eccleſiaſticis doctoribus à quibus potiſſimum ſumenda eſt huius vocis ſignificatio, quia non tam Latina eſt, quàm Eccleſiaſtica. Apud Latinos enim veteres non reperitur reſurrectionis vox, præſertim in hac ſignificatione. Neque mirum eſt, quod, cùm rem non agnouerint, nec vocem indiderint. Vnde licèt interdum vtantur verbo *reſurgendi*, non tamen in ea proprietate, quam deſcripſimus, ſed vt ſignificat inſtaurationem, ſeu reſtitutionem rei ad priorem ſtatum, quamuis non idem numero quod perierat, reparetur. Vt autem poſita deſcriptio conſtet, ſingula pene verba expendenda ſunt. Dicimus enim in primis reſurrectionem eſſe mutationem, in quo à creatione, ſeu potiùs à recreatione diſtinguitur: ſi enim Deus Angelum vel hominem ſemel productum in nihilum redigeret, rurſúmque illum poſtea produceret, eſſet illa recreatio, ſeu reſtitutio eiuſdem rei, quæ antea fuerat, in quo cum reſurrectione conueniret: non tamen foret reſurrectio prout nunc loquimur, quia non eſſet mutatio, ſed ſimplex effectio ex nihilo. Eſt ergo de ratione reſurrectionis, vt ſit propria mutatio, atque adeò, vt fiat ex præſuppoſita materia, ſeu ſubiecto: in hoc enim differt propria mutatio à ſimplici effectione, quæ mutationem non includit. Quòd ſi quis concedat, illam quoque ſimplicem reproductionem ex nihilo poſſe reſurrectionem dici, de nomine tantum quæſtionem agitabit. Quia certũ eſt, illam actionem conuenire in hoc cum reſurrectione, quòd ſit reproductio rei, quæ antea erat: tamẽ etiam conſtat hanc reproductionem, cùm fit ex ſubiecto adhuc permanente, eſſe diuerſæ rationis, & eſſe propriè mutationem, & poſſe propria aliqua voce ſignificari. In hac ergo ſignificatione vtimur reſurrectionis voce. Sic enim illa vtuntur Scriptura, & Patres; vt videbimus. Et ratio adiungi poteſt, quia ſicut res creatæ ſecundùm legem ordinariam non annihilantur, ita neque reproducuntur ex nihilo. Vnde ſi aliquid quod priùs fuerat, iterum producitur, ſemper fit per mutationem aliquam ex præſuppoſito ſubiecto: reſurrectio autem non ſignificat quamcumque reproductionem abſolutè poſſibilem, ſed ſecundùm potentiam, aut legem ordinariam: eſt ergo reſurrectio mutatio ex ſubiecto.

Reſurrectionis deſcriptio.

Reſurrectio propria ex præſuppoſito ſubiecto tráſmutatio.

Ex quo colligitur primò, reſurrectionem tantùm habere locum in rebus ex materia, formáque compoſitis. Quia tantũ hæ res poſſunt ex præſuppoſito ſubiecto produci, vel reproduci. Eſt tamen conſiderandũ interdum hanc vocem attribui rei ſpirituali ſeu ratione partis ſpiritualis: quomodo dicitur homo reſurgere ſpiritualiter, quando à ſtatu peccati ad ſtatum gratiæ reſtituitur: ſed illa eſt metaphorica ſignificatio, tũ quia ibi reuera non reparatur eadem numero gratia, quæ deſierat eſſe: tum etiam, quia idem homo ſimpliciter permanſit, ſolùm ſecundùm quædam accidẽtia mutatus eſt. Dicitur ergo tũc reſurgere homo ea Latina ſignificatione ſuprà poſita, qua reſurgere dicitur, quod ad meliorem ſtatum, quã priùs habuerat, reſtituitur. Secundò eſt obſeruandum, poſſe intelligi, vt in eodem ſubiecto idem numero accidens, quod deſtructum fuerat, iterum producatur per mutationem ex ſubiecto reſurrectioni ſimilem, quod mutationis genus etiam in ſpiritualibus rebus reperiri poteſt, vt conſtat: tamen ſicut eſſe, & productio accidentis non ſunt talia ſimpliciter, ſed ſecundùm quid, ita reſtauratio eiuſdem accidentis non eſt ſimpliciter reparatio,

Reſurrectio in rebus tantum materialibus propriè reperitur.

A ſed ſecundùm quid, & ideo non ſignificatur abſolutè nomine reſurrectionis. Igitur reſurrectio ſimpliciter dicta mutationem ſubſtantialem ſignificat (vt dixi) ac propterea ſolùm habet locum in ſubſtantiis ex materia, formáque compoſitis.

Ex quo vlteriùs ſequitur, non in quacunque re materiali, ſed in corruptibilibus tantùm reſurrectionem habere locum. Primò quidem, quia productio ex præſuppoſito ſubiecto, propriè nõ habet locum niſi in re generabili, & corruptibili: ergo nec reproductio. Deinde quia oportet (vt dixi) vt hæc mutatio tendat ad producendam rem, quæ priùs extiterat, corruptáque fuerat. Quia niſi eſſet deſtructa, nõ eſſet capax reproductionis, & niſi deſtructa fuiſſet per corruptionẽ non manſiſſet ſubiectũ, ex quo iterum produci poſſet. Neceſſe ergo eſt, vt corruptio: ſeu mors reſurrectionem antecedat: ſicut ergo corruptio non habet locum niſi in re corruptibili, ita neque reſurrectio. Dices: Poſſet Deus deſtruere cælum ſeparando formam, & conſeruando materiam, ex qua poſſet iterum illud reproducere; ergo habet locum reſurrectio in re incorruptibili. Reſpondetur illud eſſe præter naturas rerum, tamen in eo genere mutationis, ſicut cœlum eſt reparabile per actionem ex materia in ordine ad diuinam potentiam, ita in ordine ad eandem dici poteſt corruptibile, ſeu diſſolubile, eius materia manente. Omiſſis tamen his extraordinariis miraculis, reſurrectio de potentia ordinaria (vt loquimur) ſolùm in ſubſtantiis corruptibilibus locum habet, vt ſatis probatum eſt.

Reſurrectio in rebus ſolum corruptibilib. locum habet.

Obiectio.

Reſponſ.

Sed aduertendum eſt huiuſmodi ſubſtantias multiplices eſſe: & in omnibus intelligi poſſe huiuſmodi mutationis genus, quanquam non omnes etiam Catholici illud admittant, ſine fundamento tamẽ, vt poſtea videbimus. Reſurrectionis ergo nomen, generaliter ſumptum ad omnes huiuſmodi res accõmodari poteſt, frequentiùs tamen dicitur de rebus animatis, ſed maximè de homine, qui veluti per antonomaſiã, propriè reſurgere dicitur, & hoc modo vtimur ferè ſemper hac voce ſimpliciter dicta. Et ratio reddi poteſt. Quia (vt dixi) hæc vox vſurpata eſt ad ſignificandam hanc mutationem, vt interdum à Deo ſolita eſt fieri. Solẽt autem fieri propriè hominum reſurrectiones, non autem aliarum rerum, vt conſtat ex canonica & eccleſiaſtica hiſtoria. Quòd ſi interdum fortaſſe leguntur res aliæ, vel animalia mortua repentè miraculosè excitata, non eſt neceſſe credere tunc idẽ numero, quod exciderat, cum eadem forma excitari, cùm neque ex effectibus & ſignis colligi id poſſit, neque ad aliquẽ finem ſit neceſſariũ. In quo eſt magna differentia inter homines, & res alias corruptibiles. In homin n. forma ſeparata à corpore manet, & eſt immortalis, & ideo multiplicatio animarum & hominũ non eſt omnino per accidens, ſed per ſe ex intentione naturæ, vt notauit D. Thom. 1. p. q. 68. ar. 1. Vnde quia reſurrectio, vt ſic, non tendit ad multiplicationẽ, ſed ad reparationem eius, quod ceciderat, quando homo ſuſcitatur, neceſſe eſt, vt eadem anima, quæ manſerat ſeparata, iterum corpori vniatur, vt idem homo reſurgat. At verò in aliis rebus quando corrũpuntur, formæ omnino pereunt, ac deſinunt eſſe, & ideo earum multiplicatio eſt tantùm per accidens ad conſeruationem ſpeciei. Atque eadem ratione, ſi aliquando poſt corruptionem ſubitò excitari videntur, non eſt neceſſe, quòd in eodem indiuiduo ſed in eadem ſpecie reſurgant, quia ad finem intentum non magis refert vnum indiuiduũ, quàm aliud. Reſurrectio ergo ſimpliciter dicta tantum in hominibus regulariter locum habet. Et hoc ſenſu ſemper de reſurrectione loquemur.

Solus homo antonomaſticè reſurgere dicatur quomodo.

D. Thom.

Ex his ſatis expoſita relinquitur vltima pars in deſcriptione poſita, ſcilicet oportere, vt per reſurrectionem

nem idem homo fiat, qui antea deſierat eſſe. Nam ſi eſſet alius, iam non eſſet reſurrectio, ſed multiplicatio hominum, nouáque generatio. Sed licèt hoc certum ſit: tamen in explicanda hac identitate, ex qua ratio reſurrectionis pendet, nonnullæ occurrunt difficultates, quæ in ſequentibus ſectionibus commodiùs tractabuntur.

SECTIO II.

Vtrùm ſit neceſſarium, vt id quod reſurgit, eandem numero animam & materiam habeat.

QVoad priorem partem ſectionis attinet, res eſt facilis. Nam de anima rationali nulla eſt controuerſia propter rationem factã in fine præcedentis ſectionis: tamen ſuppoſita ſententia aſſerente in homine plures eſſe animas, & formas ſubſtantiales, aliqui exiſtimant non eſſe neceſſarium ad veram reſurrectionem, vt eadem numero anima ſentiens vel vegetans redeat. Quod neceſſariò ſequitur, ex eorum opinione, qui negant poſſe per diuinam potentiam reparari eãdem numero formam materialem, dependẽtémque à materia, poſtquam deſtructa eſt. Et licèt ſit poſſibile, tamen quoad reſurrectionem eiuſdem hominis non ſit neceſſarium, probari poteſt. Quia homo formaliter cõſtituitur per animã rationalẽ vt ſic, non verò per ſuperiores formas. Nihilominus contrarium verius eſt, vt colligitur ex D. Thom. in 4. d. 44. q. 1. ar. 1. q. 2. ad 3. Vbi inquit, ſi in reſurrectione nõ redeat eadem anima ſenſibilis, nõ fore idem animal, & conſequenter neq; eundem hominem. Quia hic homo eſſentialiter includit, quòd ſit hoc animal: & quia variata parte eſſentiali, nõ poteſt ſimpliciter manere idem, quod antea erat. Deinde ſuppoſita vera ſententia, in homine tantùm eſſe vnam formam ſubſtantialem, eſt hoc ſimpliciter neceſſarium. Quia nõ poteſt eadẽ numero anima rationalis redire, quin redeat eadẽ anima vegetãs, & ſentiens talis hominis, cùm ſit vna, & eadẽ, quæ non poteſt informare ſecundũ vltimum gradum, quin informet ſecundùm omnes. Tum quia in re non diſtinguũtur hi gradus, tum etiam quia ſunt eſſentialiter ſubordinati. Denique (etiam ſi verum eſſet illas animas eſſe diſtinctas, ac materiales) tamen ſine dubio poſſent à Deo iterum produci, vt in ſequentib. attingemus. Atque de facto aſſerendum eſſet, ita fieri in vera hominis reſurrectione, vt ſit verè idem numero homo, qui reſurgit.

Tota igitur difficultas verſatur in poſteriori parte quæſtionis, an ſcilicet neceſſitate reſurrectionis ſit eadem materia corporis reſurgentis, & mortui. In quo non eſt dubiũ de idẽtitate ſpecifica, ſeu eſſentiali. Quia cùm hæc ſpecies materiæ ſcilicet rerum generabilium, & corruptibiliũ ſit de eſſentia corporis humani, & cõſequenter de eſſentia hominis, ſi materia corporis reſurgentis nõ eſſet eiuſdẽ ſpeciei, cõpoſitum ex illa non ſolũ non eſſet idem homo, qui antea fuerat, verùm etiã neq; eſſet homo. Non eſſet ergo illa reſurrectio, ſed noua productio cuiuſdam noui monſtri. Vnde ſententia Euthichetis, Origenis, & aliorũ, qui poſuerunt corpora hominũ reſurgentiũ futura alterius rationis, quã nunc ſunt, vel hoc titulo hæreſis meritò damnatur, quod veritatẽ reſurrectionis euertat, quãuis illa hæreſis poſſit aliis modis intelligi, vt inferiùs iterum attingemus. Dubiũ ergo inter Catholicos ſolũ eſt de identitate numerica materiæ primæ. Quidam enim exiſtimant, non eſſe neceſſariam. Quæ ſententia tribuitur Origeni exponenti verba illa Pſal. 1. *Non reſurgunt impij in iudicio*, vt ex Methodio in dialogo Aglaophon, ſeu de reſurrectione refert Epiph. hæreſ. 64. vbi licèt non expreſsè loquatur identitate numerica, neceſſe eſt tamen ſaltem de hac intelligi. Nam expreſsè dicit nõ requiri idem primum ſubiectum, & hoc modo defendit

Origen. Method. Epiph.

A hanc ſententiam Dur. 4. d. 44. q. 1. Cuius fundamentum eſt, quia forma eſt, quæ dat cõpoſito eſſe, & vnitatem. Materia n. cùm de ſe ſit pura potentia, ab hac forma habet, quòd ſit hæc, & quòd diſtinguatur ab alia, quia ſicut totum eſſe eius eſt à forma, ita & identitas, & diuerſitas actualis: ergo quãdocumque eſt ſub eadem forma idem compoſitum reſultat: ergo, vt ſit vera reſurrectio eiuſdem hominis, ſatis eſt, quòd anima ſit eadem. Et cõfirmatur primò, quia in homine per nutritionem variatur materia, & fortaſſe per aliquos annos tota variatur: & nihilominus manet ſemper idẽ homo: ergo ſimiliter eſſet idem homo, ſi iterum produceretur ex eadem anima compoſitus, quamuis materia eſſet diuerſa; ergo eſſet vera reſurrectio. Et hoc argumẽtum amplificat valde Orig. apud Methodium ſuprà, inquirens, ſi materia futura eſt eadem in B reſurrectione, an ſit illa, quam homo habuit in pueritia, vel in ſenectute, quia materia ſemper fluit. Confirmatur ſecundò, quia aliàs ſi duo homines ſucceſſiuè habuiſſent eandem materiam, non poſſent poſtea ſimul reſurgere. Quia non poſſet vtrique eadem materia tribui ſine nouo ſaltem miraculo, ſcil. quòd eadem materia ſimul ſit ſub duabus formis, quod Durand. ſimpliciter impoſſibile eſſe iudicat. Similiter quia mortuus eſſet puer, non poſſet niſi puer reſurgere.

Durand.

Communis verò ſententia eſt, de neceſſitate reſurrectionis eſſe, vt corpus reſurgens conſtet ex eadẽ numero materia, ex qua priùs conſtitit. Ita D. Th. 4. cont. Gent. c. 81. & quodl. 11. art 6. & in 4. diſp. 44. q. 1. art. 1. q. 1. vbi Scot. Palud. Capreol. & cæteri Scholaſtici hãc C ſententiam amplectuntur. Ratio eſt, quia ſicut materia eſt de eſſentia hominis, ita identitas materiæ eſt de ratione eiuſdem hominis. Quod declaratur, refellendo ſimul præcipuum Durandi fundamentum, in quo repugnantiam quãdam inuoluere videtur. Materia enim ſuam propriam entitatem habet quæ ſub diuerſis formis manet eadem, aliàs in generatione nihil maneret in genito quod fuit in corrupto. Quia ſi aliquid manet, illud eſt aliqua res: maximè autem eſt res, quæ eſt materia: ergo repugnat, vt materia accipiat totam idẽtitatem, vel diuerſitatem à forma. Nam illa entitas, quæ ſupponitur formæ de ſe eſt eadem, vel diuerſa. Imò niſi hoc ita ſit in ipſa quæſt. quam Durand. admittit vt poſſibilem inuoluitur repugnantia. Nam ſi D materia, hoc ipſo, quòd eſt ſub eadem forma, eſt eadẽ, impoſſibile eſt, eandem animam informare diuerſas materias; quod in propoſita dubitatione ſupponitur. Quòd ſi Durandus dicat materiam, vt puram potentiam eſſe diuerſam: tamen vt eſt actu eſſe eandem, in primis falſum ſupponit. Quia quantumuis materia conſideretur, vt potentia pura in ordine ad actum formalem, neceſſe eſt vt in ſe ſit aliqua entitas, vt eſſe poſſit vera ac realis potentia paſſiua. Deinde non expedit difficultatem: quia materia etiam vt pura potentia, eſt de eſſentia compoſiti ſubſtantialis, & ideo ſi illa eſt diuerſa, non erit idem homo, qui reſurgit. Et cõfirmatur: nam tranſmigratio animarum (quam Pythagorei ponebant) non cenſebatur reſurrectio: ſed noua E generatio, quamuis eadem anima relicto vno corpore aliud informaret; ergo ad reſurrectionem non ſatis eſt identitas animæ, ſi diſtincta ſit materia, quã informat, ſed erit potius illa quædam animæ tranſmigratio.

D. Thom. Scot. Palud. Capreol.

Materia prima in ſe & de ſe propriam habet entitatem.

Durand.

Hæc difficultas pendet multum ex illa quæſtione, an variata materia ſub eadem forma ſit idem homo, nec ne. Quæ quidem multum poteſt eſſe de nomine. Nam res ferè conſtat, ſcilicet illum hominem omnino & quoad omnes partes eſſentiales non eſſe eundem; quoad præcipuam verò partem, quæ propriè hominem conſtituit, eſſe eundem, & ideo ſi illa variatio materiæ paulatim fiat, & ſub eadem corporis organizatione ſimpliciter cenſetur idem homo,

A loquendo humano more. Si autem fieret ſubita quædam mutatio totius corporis in aliud, non cenſeretur ſimpliciter idem homo, quamuis fortaſſe fieret modo imperceptibili, & cum organizatione & figura ſimili. Idem ſimpliciter vocaretur. Nam quòd variatio paulatim fiat, vel ſubitò ad veram rei identitatem vel diuerſitatem, nihil referre videtur: ſed ſolùm ad exiſtimationem, & ad loquendi modum. Iuxta hæc ergo difficultas poſita reſolui poſſet, dicendo reſurrectionem perfectam, ex omni parte requirere identitatem materiæ, reſurrectionem verò imperfectam, & ſecundùm quid poſſe conſiſtere cum ſola identitate formę.

De ratione perfectæ reſurrectionis eſt omnimoda formæ materiæq; identitas.

Vt tamen non tantùm modus loquendi, ſed res ipſa magis explicetur, aduerto, quòd cùm reſurrectio (vt B dixi) ſit mutatio quædam, in qua ſubiectum & terminus reperitur, interdum poteſt denominare ſubiectũ, quo modo dicimus reſurgere corpus, quod mortuum erat, corpus enim illud, ſubiectum eſt, non terminus reſurrectionis. Interdum verò poteſt denominare terminum, quo modo diximus reſurrexiſſe hominem, vt Lazarum, v.g. Animam verò propriè nõ denominat, quia illa non ceciderat, ſed viua permanſerat, quãuis denominari poſſit reunita corpori per reſurrectionẽ. Igitur ſi reſurrectio conſideretur in ordine ad terminum, ſi rectè reſponſum eſt, ſicut eſt idem, vel alius homo mutata materia ſub eadem anima, ita ſecundũ quid poſſe dici reproductionem, ſeu reſurrectionem eiuſdem hominis variata materia, non tamen ſimpli- C citer, & perfectè. At verò, ſi reſurrectio dicatur in ordine ad ſubiectum, ſic non poteſt dici vera illius reſurrectio, niſi eadẽ materia numero, quæ fuit in mortuo, ſit in homine ſuſcitato. Quia ſi non eſt eadẽ materia corporis mortui, & reſurgentis, quamuis reſurgat aliquo modo idẽ homo, tamen illud corpus, quod fuit mortuum, verè non reſurgit, quandoquidem vlteriùs non informatur anima. Item, quia ſi corpus denominatur reſurgens: ergo oportet, vt illa mutatio, quæ eſt reſurrectio, in illo fiat, tanquam in ſubiecto, aliàs nullo modo denominari poterit à tali mutatione: ergo neceſſe eſt, vt forma introducatur in illãmet materiam, ex qua tale corpus conſtat, quia corpus nõ eſt ſubiectum illius mutationis niſi ratione materiæ, quæ in ſe recipit formam. D Denique propter hanc cauſam in Scriptura ſacra non tantùm hominum reſurrectio prędicatur: ſed etiam promittitur ipſorum corporum, & oſſium, ac membrorum ſuſcitatio, vt ſignificetur non vtcunque homines eſſe ſuſcitandos, ſed perfectè, hoc eſt, per viuificationem eorundem corporum, quoniam videlicet hæc eſt de ratione perfectæ reſurrectionis. Vnde Ioan. 5. ait Chriſtus, *Venit hora, in qua omnes, qui in monumentis ſunt, audient vocem eius, & procedent, qui bona fecerunt, in reſurrectionem vitæ, qui verò mala egerunt, in reſurrectionem iudicij*, & Luc. 21. *Capillus de capite veſtro non peribit*, 1. ad Corinth. 15. *Seminatur corpus animale, ſurget ſpirituale: ſeminatur in corruptione, ſurget in incorruptione*, & Iob. 19. *In nouiſſimo die de terra ſurrecturus ſum, & rurſum circũdabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum.* E Vbi Greg. lib 14. c. 27. & ſeqq. id latè confirmat, & inter alia inquit, *Non rectè reſurrectio dici poteſt, vbi non reſurgit, quod cecidit.* Et eodem modo interpretatur hæc loca Hier. in ep. 61. ad Pammachium contra errores Ioannis Ieroſolymitan. & latè Aug. 22. de Ciu. c. 22. & ſeq. & in Enchir. c. 84. & ſeq. vbi fusè declarat, quomodo eadem materia ſit futura in corporib. reſurgentium, & optimè lib. 2. de conſolat. mortuorum, vbi id cõfirmat ex Iſa. 26. *Exurgent mortui, & reſurgen', qui in monumẽtis ſunt*, & Ezech. 73. *Oſſa arida audite verbum Dei, &c.* Et Fulgẽ. lib. de fide ad Petrũ, c. 3. vbi dicit in Chriſti aduentu à primi hominis corpore vſque ad omnium hominũ corpora eſſe ſuſcitãda, & ſingula corpora ſingulis ſuis animabus eſſe reddenda. Denique Damaſc. libr. 4. de fide, c. 28. *Reſurrectionem (inquit) dicentes, corporum reſurrectionem intelligimus. Reſurrectio enim nihil aliud eſt, quam ſecunda eius, quod cecidit, ſurrectio. Ex quo efficitur, vt illud ipſummet corpus, quod interit & diſſoluitur, tandem interitus expers ad vitam rediturum ſit.* Similia multa habet Tertul. in lib. de reſurrectione carnis, Chryſoſtomus varijs homilijs de reſurrectione, in tom. 5. & alij Patres, qui de hoc argumento ſcripſerunt, quorum teſtimonia in ſequentibus attingemus. Itaque quamuis ille modus imperfectæ reſurrectionis à Durando cõfictus concipi poſſit, & intelligi vt poſſibilis: tamen vera reſurrectio, prout Scriptura & Eccleſia de ea loquuntur, identitatem requirit non ſolùm animæ, ſed etiam materiæ. Et præter dicta, addi poteſt ratio ſumpta ab ordine diuinæ iuſtitiæ ex Dion. c. 7. de Eccleſ. Hier. par. 1. vbi ſic inquit, *Alij verò animabus aliorum corporum coniugia tribuunt, iniurijs (vt reor) quantum in ſe eſt afficientes corpora, quæ cum ſanctis animabus laborarũt, ſacriſq; retributionibus priuantes quæ ad finem ſanctiſſimi curſus peruenerunt.*

Luc. 21. 1. Cor. 15. Iob. 19. In reſurrectione eiuſdem omnino corporis futura reparatio.

Aug.

Iſa. 26. Ezech. 37. Fulgen.

Damaſc.

Tertull. Chryſ.

Dionyſ.

Reſponſio ad argumenta in oppoſitum.

Fundamento Durandi iam ſatis factum eſt: prima quoque confirmatio expedita eſt. Ad ſecundam verò de primo caſu, illo ferè argumento vtebantur gentes ad eludendã reſurrectionem, vt refert Iuſtin. in quæſtionib. Græcorũ ad Chriſtianos in fine. Quibus ipſe nihil aliud reſpõdet, quàm propter has nugas nõ eſſe reſurrectionem in dubium reuocandã, ſed ſpectandã Dei potentiam. Plura verò de eodẽ argumento ſcribit Athenagoras lib. de reſurrectione, vbi dicit, etiã ſi quis humanis carnibus veſcatur, nunquam illis nutriri, nec eas in ſe conuertere, ſed vim nutritiuam ſtatim reſilire, & id alimentũ abijcere. Sed hoc & contra experientiam eſt, & contra rationem phyſicã, quia naturalis calor naturaliter operatur. D. Th. ergo 4. d. 44. q. 1. ar. 2. q. 4. ad 3. & 4. ad 4. cont. gen. c. 81. reſpõdet, ſi eadem pars materię in duobus hominibus fuerit, illi eſſe tribuendam, qui eam habuit in ſua prima productione, quod ſi cõtingit in hoc eſſe æquales, illi eſſe tribuendam, qui primus illã habuit. Et hac ſola poſteriori regula vtitur Auguſtinus ſuprà citatis locis, dicens eam materiam illi animæ eſſe tribuendam, quæ primò illã informauit. Quia veluti primum ius in eã acquiſiuit, & illius facta eſt propria, quæ verò poſtea illam habuit, quaſi mutuatũ illã accepit. Sed in primis non video, quàm certa ratione hoc cõſtet, aut cur ſola temporis anteceſſio aliquod maius ius conferat. Præſertim cùm fieri poſſit, vt is, qui poſterius illam habuit diuturniori tempore eam poſſederit: vel certè vt habuerit per generationem, & quaſi primariũ ſui corporis fundamentum, alius verò ſolùm per nutritionẽ, vt D. Th. dixit. In cuius regula illud ſolùm difficultatis occurrit, quia ſolùm attendit rationem phyſicã, non moralem. Videtur autem etiam eſſe habenda meritorũ ratio. Dicendũ ergo videtur, ſine ſpeciali miraculo (quod fingendum non eſt ſine fundamento) non poſſe euenire, vt duo homines in toto vitæ diſcurſu eandem omnino materiam habeãt. Quia nullus eſt, qui ſolis humanis carnibus nutriatur: imò pauci ſunt, qui aliquando eis vtantur in cibum: ac deinde tot ſunt rerum trãſmutationes, vt naturaliter accidere non poſſit, eandem omnino materiæ partem tã in generatione, quàm in nutritione & augmento à duobus hominibus participari. Quocirca, non fingendo aliud miraculum, ſemper vnicuique reſtituitur ſaltẽ illa pars materiæ, quæ illius fuit propria, & non alterius hominis. Quòd ſi fortaſſe in aliquibus partibus materiæ communicent, & non ſufficiant ad vtrumq; corpus integrum formandum: tunc iuxta ordinem diuinæ prouidentiæ, & iuſtitiæ, vel diuidetur illa materia, vel alteri tota dabitur pro ratione meritorum

Iuſtin.

Athenag.

D. Thom.

Aug.

rum vtriuſque:ita,vt quoad fieri poſſit,ſeruetur iuſtitia diſtributiua,& homo accipiat præmium, vel pœnam etiam in ea parte corporis,quæ ad bene vel malè operandum magis illi cooperata eſt, alia verò pars materiæ ſupplebitur aliunde.In quo nihil fit cōtra veritatem reſurrectionis:quia verè reſurgit totum,quod ceciderat:ſupplentur autem defectus, quos in hominibus eſſe contingit. Et idem proportionaliter dicendum eſt, etiam ſi fingatur caſus, in quo aliquis homo nullam materiam habeat,quæ non fuerit alterius hominis.Quia cùm materia humani corporis in toto vitæ diſcurſu,multa ſit,etiam ſi pars materiæ vnius corporis alteri tribuatur,nūquam deerit aliqua pars materiæ proprij corporis,ex quo poſſit hominis reſurgētis corpus fabricari.Ac denique facile eſt Deo ſua potentia & prouidentia ita omnia diſponere ac diſtribuere,vt vnuſquiſque vel omnino vel maiori ex parte ſuum proprium corpus accipiat. Vnde vanum eſt, quod Origenes ſuprà interrogabat, an hæc materia ſumenda ſit ex puerili vel ſenili corpore? nihil enim hoc refert,dummodo identitas materiæ aliquo modo ſeruetur:reliqua verò Deus diſponet,vel prout magis expediet ad reddendum ſingulis condignum præmiū, pœnamve,vel prout neceſſarium fuerit ad communē omnium hominum reſurrectionem perficiendam.

Puer in exiguo defunctus corpore reſurgere in maiori quomodo poſſit.

Ex quo etiam facilis eſt reſponſio ad aliam partem ſecundæ confirmationis Durandi, ſcilicet quomodo poſſit reſurgere in maiori corpore,verbi gratia, virili, qui in paruo & in infantili mortuus eſt. In quo quidā dicūt, poſſe Deum ex quacunq; parte materiæ quantumuis minima fabricare corpus magnæ molis, & quantitatis,nulla facta additione ſubſtantiæ, ſeu materiæ, ſed tantùm quantitatis & aliorum accidētium. Sicut formauit corpus Euæ ex coſta Adæ:in qua exigua portio erat materiæ, & tamen corpus ex illa formatum perfectum & completæ magnitudinis fuit. Ita ſentit Greg.Nyſſ.orat.de reſur.circa mediū, & inſinuat Auguſt.ſerm.2.de conſolat.mortuorum,cap.3. dicens, *Sed dubitas quomodo de paruis oſſibus totus poſſit homo reſtitui. Reuera tu ex modica ſcintilla ignis ingentem ſuſcitas flammam. Deus non poterit ex modico cineris fermento totum corpuſculi tui redintegrare cōſperſum.* Nec defuerunt Philoſophi,qui crediderint hoc eſſe poſſibile. Quod ſi verum eſſet, facilè iuxta hunc dicendi modū omnia dubia ſuprà inſinuata ſoluerentur.Mihi tamen huiuſmodi reſponſio probari non poteſt.Quia modus ille vel impoſſibilis eſt,vel eo modo quo eſt poſſibilis ad veram reſurrectionem non confert. Quod ita explico: nam ex parua materia intelligi poteſt fieri corpus magnæ molis ſuis membris diſtinctum,æquè vel magis denſum, quàm ex eadem materia prius eſſet paruum compactum:hoc(inquam) intelligi poteſt, ſi talis materia ſub eadē vel ſub diuerſis partibus quātitatis,in pluribus locis,iuxta partium ac membrorum multitudinē conſtituatur.Hic tamen modus nec connaturalis eſt, nec veritati reſurrectionis accommodatus. Corpora enim reſurgentium futura ſunt in ſua natura,integra,& perfecta,& quantum ad ſubſtantialem compoſitionem pertinet,modo connaturali conſtituta. Si autem non fingitur huiuſmodi replicatio materiæ in multis partibus, & locis, non poteſt mēte cōcipi, quomodo ex parua materia fiat magnum corpus,nō per rarefactionem (hoc enim non eſt ad rem) ſed cum debita dēſitate,quæ maior eſt in virili, quàm in puerili corpore. Quia naturalis conſtitutio corporis in tanta denſitate neceſſariò requirit tantam materiam,ſicut & tantam quantitatem.Imò tanta quantitas neceſſariò poſtulat tantam materiam. Vnde ſi pars materiæ auferatur, vel pars quantitatis tollenda eſt,vel neceſſe eſt,vt ſine ſubiecto maneat.Quia quātitas veluti adæquatæ adhæret materiæ, ita vt pars

Greg.Nyſſ. Auguſt.

A quantitatis parti materiæ reſpondeat,& neque in vna parte materiæ intelligatur eſſe duplex pars quantitatis,neque vna pars quantitatis in duplici materiæ parte.Ergo ſicut ex parua quantitate non poteſt fieri magna æquè vel magis denſa, nulla addita quātitate:ita neque ex parua materia poteſt fieri magnum corpus ſubſtantiale,& materiale,nulla facta additione materiæ.Reſpondetur ergo cum D.Th.in 4.diſt.44.q.1.ar.2.q.4.ad 3.vt puer reſurgat in magnitudine perfecta, & in corpore naturali modo conſtituto, neceſſarium eſſe aliquam additionem fieri. Quod non erit contra veritatem, & perfectionem reſurrectionis, quia verè reſurget idem numero,quod cecidit, habebítque totā materiam eandem,quam antea habuit,ſed non illam B ſolam, quia non habuerat integram atque perfectam.

Ex his facilè etiam intelligi poteſt,an ſit de neceſſitate veræ reſurrectionis, vt tota materia, quæ fuit in mortuo, reſtituatur homini ſuſcitato. Dicendum eſt enim ad veram reſurrectionem ſolùm requiri, vt ex priori materia reſtituatur corpus humanum conſtans ex omnibus,quæ ſunt caro,ſanguis,& aliæ partes, & humores, quamquam aliquæ partes non ſunt ſimpliciter neceſſariæ,ſed ad quandam integritatē, ne corpus ſit mutilum,aut imperfectum, vt latiſſimè explicat D.Th.in 4.d.44.quæſt.1. art. 2. Illa ergo materia, quæ ſufficiens fuerit ad huiuſmodi corpus componēdum,reſumetur, & ſatis erit ad veram reſurrectionē. C Si qua verò ſuperfuerit, cùm illa non ſit neceſſaria corpori humano, nec erit neceſſaria ad veram reſurrectionem:ſi tamen aliquid defuerit, aliunde ſuppleri poterit,vt dictum eſt.

1. Dubium.

Duo tamen ſuperſunt dubia circa ſuperiùs dicta. Primum eſt,vtrùm non ſolùm neceſſarium ſit, vt materia totius corporis ſit eadem: ſed etiam vt materia ſingulorum membrorum reſpectiuè ſit eadem, id eſt, vt ex eadem parte materiæ, ex qua priùs conſtabat caput,cōſtet poſtea & ſimiliter manus,iecur,pes, &c. Nam D.Th. in 4.d.44.q.1.art.1.q. 3. indicat hoc eſſe de neceſſitate reſurrectionis, præſertim loquendo de materia quæ exiſtebat in partibus diuerſarum rationum. Quia facta variatione huiuſmodi partibus, fit D varietas eſſentialis. Et hanc ſententiam ſequuntur ibi aliqui recentiores. At verò D.Aug. in Enchirid. c. 89.& lib 22.de Ciuit.cap.10.expreſsè negat hoc eſſe de neceſſitate reſurrectionis. Quam ſententiam ſequutus eſt Anſelm.in Elucidario, & ad Epheſ.4.& ex Scholaſticis ſupplementum Gab. in 4.d.44.q.1. art.2. concl. 6. quam dicit eſſe communem doctorum ſententiam.Et probari poteſt ratione contraria illi,quam D.Th.ibi inſinuabat.Nam ſi totum corpus conſtat ex tota eadem materia realiter & ſubſtantialiter erit idē corpus,etiamſi inter partes ſit facta materiæ commutatio,quia huiuſmodi varietas non facit ſubſtātialem diuerſitatem,ſed ſitualem tantùm, vel accidentalem: ergo ea non obſtante erit ſimpliciter idem homo,qui E reſurgit;erit ergo vera reſurrectio.Et confirmatur.Nā de partibus homogeneis D.Thom. concedit non eſſe contra veritatem reſurrectionis, quòd ſitu tranſmutentur ſecundum materiam;ergo idem erit de partib. heterogeneis.Nam quamuis hæ partes dicātur diuerſarum rationum, hoc ſolum eſt quoad diſpoſitiones, & accidentia (nam in ſubſtantiali compoſitione non differunt:) ergo non obſtāte prædicta tranſmutatione erit ſimpliciter idem homo quoad ſubſtantiam,atque adeò & vera reſurrectio, quæ intrinſecè eſt mutatio ſubſtantialis.

D.Thom.

Auguſt.

Anſelm.

Sup.Gab.

Reſponſio. Identitas in materia ſingulorum membrorum quo-

Et hæc poſterior ſententia verior mihi videtur, ſi in rigore loquamur de his,quæ neceſſaria ſunt ad veram & abſolutam reſurrectionem. Si autē loquamur de maiori perfectione reſurrectionis, & prout illam

futuram

modo ſit de neceſſitate reſurrectionis.

futuram ſperamus, hoc modo probabilius eſt ſeruandam eſſe identitatem materiæ non ſolùm in toto: ſed etiam in partibus, quoad fieri commodè poſſit. Hoc enim diuinæ potentiæ facile eſt, habétque maiorem quandam congruitatem, & pertinere interdum poteſt ad perfectam remunerationem, & vindictam, vt nimirum in eadem parte, quæ fuit organum virtutis, aut vitij pręmium, vel pœna recipiatur. Sicut enim Sancti probant reſurrectionem, quia æquum eſt, vt corpus, quod fuit inſtrumentum animæ ad opera iuſtitiæ, ſit particeps beatitudinis eius: ita probari poteſt, cógruũ eſſe, vt pars, nimirum oculus, per quem Sanctus lacrymas compũctionis effudit, reſurgat etiam oculus, per quẽ Sanctus Chriſti viſione fruatur. Iuxta illud quod Iob. 19. *Quem oculi mei conſpecturi ſunt*, & ſic de cæteris. Quæ ratio, & congruentia maior eſt inter partes heterogeneas, quæ ſunt inſtrumenta operationis, earumque ordo, & ſitus intentus à natura eſt, quæq; aliquo modo formaliter diſtinguuntur: quàm in partibus homogeneis, quæ omnino ſunt eiuſdem rationis, & earum ſitus, & ordo quodammodo accidentarius eſt, & ita D. Th. ſuprà interpretatur ſuam & Auguſt. ſententiam.

2. Dubium.

Vnio animæ & corporis eãdem in ſpecie cũ priori neceſſaria ad reſurrectionẽ.

Alterum dubium eſt, an de neceſſitate reſurrectionis ſit eadem vnio animæ, & corporis, quę antea erat. Vbi non eſt ſermo de vnitate ſpecifica. Nam hæc ſine dubio eſt neceſſaria, quia in reſurrectione neceſſe eſt, vt anima informet corpus modo & cauſalitate formali connaturali ipſi animæ, & è contrario, vt materia ſuſcipiat animam, componatq; hominem concurrendo etiam modo connaturali in genere cauſæ materialis. Hæc ergo cauſalitas neceſſariò eſt futura eiuſdem rationis, & ſpeciei; ergo & vnio, quæ eſt ipſamet cauſalitas, ſeu quaſi via in ſuo genere ad effectũ iſtarũ cauſarum componendum. Quin potiùs fortaſſe non eſt poſſibilis vnio inter materiam & animam alterius ſpeciei: ſi tamen talis ſit vnio, vt ex ea homo reſultet. Nam ſicut homo eſt vnius ſpeciei: ita & vnio & informatio, per quam componitur, eſt vnius tantùm rationis. De vnitate verò numerica poteſt eſſe nónulla ratio dubitandi. Hinc enim videtur non ſolùm non eſſe neceſſarium, verùm nec poſſibile, vt idem modus vnionis reſtituatur. Quia non habet entitatem propriam, ſed ſolùm eſt modificatio entitatis, & non habet vnitatem numericam ab ipſa entitate, quam modificat, cùm in eadem entitate poſſint modi numero differentes ſucceſſiuè fieri: ergo indiuiduatur hic modus ex eo quod hîc & nũc fit in tali re; ergo hoc ipſo, quòd fit diuerſo tempore, & diuerſa actione, quã prior modus, neceſſariò erit numero diuerſus. Et confirmatur: nam propter hanc ſolam cauſam res ſucceſſiuæ, quæ ſemel tranſeunt, non poſſunt eædem numero reſtitui, quia ſunt modi quidam, qui per ſe diuiduantur ex eo quod hîc, & nunc fiant. Quocirca ille modus vnionis idem numero reſtitui poteſt, etiam eadem numero ſeſſio poterit reſtitui: ergo & eadem circulatio, & quælibet alia res ſucceſſiua. Hoc autem abſurdum eſt: aliàs ſequeretur etiam ex natura rei ſemper redire eundem numero modum, quandocunque in eadẽ re, & in ordine ad idem iterum, atque iterũ redit. Vt v.g. ſi poſtquam ſurrexi, iterum ſedeo in eodem loco, & cum eodem omnino ſitu, eadem omnino numero ſeſſio fiet, quæ antè præceſſerat: & idẽ eſt de figura, motu, & ſimilib. Quia in his nulla eſt ratio diſtinctionis, niſi temporis diuerſitas: ergo vel hæc nunquam ſatis eſt ad numericam diuerſitatem, & ita redibit, ſemper idem numero, vel ſi aliquando ſufficit, ſemper illam efficiet, etiam in ordine ad diuinam potentiam. In cótrarium autem eſt: quia de eſſentia hominis non tantũ ſunt materia, & anima, ſed etiam vnio earum inter ſe; ergo de ratione huius hominis, non tantum eſt hæc materia, & hæc anima, ſed hæc etiã vnio: ergo vt verum ſit, reparari hũc hominem abſolutè, neceſſarium eſt etiam hanc vnionem materiæ & formæ reſtitui. Reſpondent aliqui, illam vnionem eſſe accidens, & ideo non eſſe de neceſſitate eiuſdem hominis. Ita Viguerius in inſtitutionibus c. 21. §. 2. verſic. 4. Sed hoc eſt falſum: nam illa vnio non eſt accidens, ſed modus ſubſtantialis cùm ad compoſitionem ſubſtantiæ intrinſecè pertineat.

Viguer.

In hac re dicendum videtur; non eſſe ſimpliciter ad veram reſurrectionem neceſſarium, vt idem modus vnionis materiæ & formæ reſtituatur. Ita docet D. Thom. in 4. d. 44. q. 1. art. q. 2. ad 2. Quia principia, quæ ſimpliciter conſtituunt hunc hominem, ſunt materia, & forma: vnio autem eſt conditio, & quaſi via & cauſalitas in genere cauſæ materialis, & formalis ad hunc effectum conſtituendum, & ideo effectus ſeu homo erit ſimpliciter idem numero, ſi ex eiſdem principiis cóſtet, etiamſi vnio ſit numero diuerſa. Sicut ſi Chriſtus nunc humanitatem dimitteret, & iterum illam aſſumeret per aliam vnionem numero diſtinctam, nihilominus perſona compoſita eadem numero eſſet, quæ antea erat. Addo verò non eſſe impoſſibile Deo eandem vnionẽ numero reparare. Potuiſſet enim ille hanc vnionem numero nunc facere, ſi antea non fuiſſet: quòd autem priùs fuerit, cum iam non ſit, non abſtulit Deo potentiam ad illam faciendam. Item Deus potuiſſet conſeruare illã vnionem vſque ad hoc tempus: ergo eadem ratione poterit in priori, & poſteriori tempore illam efficere, non conſeruando eam in tempore medio: nulla eſt enim maior repugnantia, cùm conſeruare ſit reuera efficere. Tandem Deus non pẽdet in ſua actione à circumſtantiis, nec determinatur ab illis ad agendum hoc potius quàm illud? ſed à ſua voluntate. Et hæ rationes (vt verum fatear) procedunt de omnibus rebus, & modis, præſertim permanentib. (vt nũc abſtraham à diſputatione de ſucceſſiuis.) Neque inde tamen fit naturaliter ſemper eundem numero modum redire, quandocunq; redit omnino ſimilis in ſpecie. Hi enim modi, ſicut & res aliæ permanẽtes, non diſtinguuntur numero ex circumſtantiis extrinſecis, quia hîc & nunc fiunt (ſunt enim hæc valde extrinſeca) ſed diſtinguuntur, ſeipſis. Nam eo modo quo habent eſſe, per illud diſtinguũtur, ſicut & conſtituuntur. Tamen quamuis res hæ non diſtinguantur numero per illas circumſtantias: ſed agẽtia naturalia determinantur ad agendum hoc indiuiduum potius, quàm illud à ſubiecto, & circumſtantiis: & idcirco ſucceſſu temporis efficiunt formas & modos numero diuerſos in ſubiecto. At Deus non pendet, nec determinatur à ſubiecto, & circunſtantiis, ideóque poteſt & efficere vnionem numero diuerſam, & eandem reparare pro ſua voluntate. Ex quo tandem probabilius exiſtimo de facto reparari in reſurrectione eandem numero vnionem, quę antea fuerat inter materiam & formam. Quia licèt hoc non ſit ſimpliciter neceſſarium ad vnitatem eiuſdem nominis: tamen aliquid confert ad perfectionem vnitatem. Cùm ergo tam facile poſſit Deus eandem numero reſtituere, ſicut nouam efficere, veriſimilius eſt eandem reſtituere.

D. Thom.

Vnio materia eadem numero cũ priore non eſt de neceſſitate reſurrectionis.

Reproductio earũdem numero rerum permanentiũ poſſibilis Deo.

Vnio inter materiam & formam eadem cum priori recuperatur in reſurrectione.

SECTIO III.

Vtrùm ad reſurrectionem eadem requirantur accidentia, idemque ſexus

Circa priorem partem loqui poſſumus (ſicut in aliis diximus) vel de identitate ſpecifica, vel de numerica. Et videtur ſanè neutram vnitatem requiri. Quia cùm reſurrectio dicat mutationem ſubſtantialem (vt diximus) ſi reſtituatur eadem numero ſubſtantia, erit vera reſurrectio etiam ſi nulla accidentia

tia reſtituantur, neque eadem, neque ſimilia. Et ita videtur de reſurrectione ſenſiſſe Eutyches, qui dixit reſurrectura quidem corpora, non tamen palpabilia, ſed aëre ſubtiliora. Qui error ſolet etiam tribui Origeni, qui videtur negaſſe, futura eſſe corpora organica, ſed rotunda, vt videre licet in prateolo verb. Origeniſtæ, & ver. Eutychiani. Caſtr. verb. reſurrect. hær. 2. & 13. & videri etiam poteſt Sixtus Sen. lib. 5. Bibl. annotatione 143. qui eum vindicat ab hac nota. Dicendum itaque in primis, neceſſaria eſſe aliqua accidentia ſaltem ſimilia in ſpecie. Quod exiſtimo certum, quia de fide certum eſt ad veritatem reſurrectionis pertinere, vt reſurgat corpus heterogeneum habens oſſa, carnem, & neruos, cæteras partes aptè diſpoſitas, vt per animam rationalem viuificentur: ſed hæc diſpoſitio fieri nequit ſine aliquibus accidentibus, ac temperamento connaturali corpori humano: hæc ergo accidentia neceſſaria ſunt, ſaltem ſpecie ſimilia. Conſequentia cum minori euidens eſt. Maior verò conſtat ex Scripturis ſuprà citatis, in quibus oſſium & carnis reſurrectio promittitur. Vnde Chriſtus aiebat, *Palpate, & videte, quia ſpiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me videtis habere. Hoc ergo exemplo capitis noſtri* (vt inquit Concil. Tolet. 11. in confeſſione fidei) *confitemur veram fieri reſurrectionem carnis omnium mortuorum, neque in aerea vel qualibet alia carne (vt quidam delirant) reſurrecturos nos credimus: ſed in iſta, qua viuimus, mouemur, & ſumus.* Ex quo teſtimonio euidenter colligitur ad veritatem reſurrectionis non tantùm requiri eandem materiam primam. Hanc enim fortaſſe non negaſſent, ſaltem ſecundùm identitatem ſpecificam, Eutyches, Origenes, & alij, qui dicebant corpora reſurgentium futura aëra, vel rotunda. Nam hæc corpora eiuſdem materiæ eſſent, cum terreſtri: differrent autē in temperamento, & diſpoſitione. Ergo illi fuerunt hæretici non negando identitatem materiæ: ſed veritatem temperamenti corporis humani, & partium eius, quod temperamentum in accidentib. conſiſtit. Ratio verò eſt, quia licèt reſurrectio eſſentialiter ſit mutatio ſubſtantialis: tamen ſubſtantia, quæ per illam fit, non poteſt naturaliter conſiſtere abſq; huiuſmodi accidentib. & ideo quamuis hæc accidentia per ſe primò non requirantur, tanquam de eſſentia ipſius reſurrectionis, vel primarij termini eius: requiruntur tamē per ſe ſecundò, vt diſpoſitiones & proprietates neceſſariæ ad eam vnionem, quæ per reſurrectionem fit, vel eam conſequentes. Vnde intelligitur non ſolū eſſe neceſſaria hæc accidentia ſimilia in ſpecie: ſed etiam in illo gradu, & temperamento, quod poſſit eſſe connaturale corpori humano, tum in ſpecie, tum in indiuiduo. Quia ratio facta æquè de his omnib. procedit: de aliis autem accidentibus non eſt eadem ratio. Et propter hanc cauſam non dixi eſſe neceſſaria omnia accidentia, ſed aliqua. Nam ſi qua erant in homine prius viuente aduentitia, nihil ad perfectionem conducentia, neque ad naturalem rei ſtatum, hæc nō eſt neceſſe redire, quia neque pertinent ad identitatem ſimpliciter hominis, neque ex illa ſequuntur. Et ſimiliter fieri poteſt, ſalua veritate reſurrectionis, vt homo reſurgens habeat multa accidentia, quæ priùs non habuerat, nec in indiuiduo, nec in ſpecie. Quia hoc non repugnat cum vera eiuſdem hominis vnitate, neque eſt contra naturalem perfectionem eius, ſed ſpectare poteſt ad altiorem eius perfectionem, & ſtatum. Et hoc modo ſalua veritate reſurrectionis poteſt, *corpus animale reſurgere ſpirituale, & quod erat mortale reſurgere immortale*, vt Apoſtolus dixit 1. ad Cor. 15. & in ſequentibus latiùs declarabimus.

Origen. Prateol. Caſtr. Six. Senen.

Identitas accidentium ſpecifica ad reſurrectionem neceſſaria.

Luc. 24. Concil. Tol.

1. Cor. 15.

Secundò de vnitate numerica dicendum eſt quædā eſſe accidentia, quæ poſt mortem hominis, & diſſolutionem compoſiti ſemper manent in altera ex partibus ſeparatis, vt intellectus & voluntas in anima, & quantitas in materia prima, iuxta probabiliorem ſententiam, vt ad hoc etiam propoſitum docuit D. Tho. in 4. d. 44. q. 1. ar. 1. q. 1. ad 3. Et hæc accidentia neceſſe eſt, vt eadem numero redeant. Quia neceſſariò conſequuntur eadem principia ſubſtantialia, quorum vnio per reſurrectionem fit. Alia verò accidentia, quæ per ſe pendent à toto compoſito, & illo diſſoluto, vel ſtatim pereunt vt ſenſus vel paulatim corrumpūtur, vt calor & aliæ qualitates: & de his ſi in rigore loquamur, dicendum eſt, non eſſe ſimpliciter neceſſaria ad veram reſurrectionem. Ita D. Thom. loco cit. ad 4. Et patet, quia quamuis illa varientur, poteſt eadem ſubſtantia conſiſtere modo connaturali. Declaratur exēplo: nam quando Chriſtus v. g. illuminauit cæcum, non eſt neceſſe, vt eundem omnino numero viſum illi reſtituerit, quem antea habuerat, aut quem habiturus eſſet, ſi à principio generationis non impediretur. Quæ eſt enim huius rei neceſſitas? Sicut n. ignis quocunque calore, etiam ſi numero diſtinctus ſit, erit contentus, & connaturali modo exiſtet: ita ſi homo recipiat viſum ſuæ naturæ accommodatum, ſatis illi erit, tametſi idem numero non ſit: idem ergo dici poterit in reſurrectione. Et de facto ita eſſe futurum ſentiunt D. Thom. Scot. & Durand. Sotus & alij in 4. d. 44. & idem D. Thom. 4. contra Gentil. 81. ad 2. obiectionem. Sed licèt hoc probabile ſit, veriſimilius tamē eſt, in reſurrectione hominum quæ erit perfectiſſima reſtitutum iri eadem numero accidentia, præſertim illa quæ ſunt aliquo modo intrinſeca naturæ, vt ſunt facultates ſenſuum, & ſimiles. Quod indicatur verbis illis Iob, *Quem oculi mei conſpecturi ſunt.* Et congruentia adiungi poteſt. Quia hoc eſt Deo æquè facile, & pertinet ad quandam rationem iuſtitiæ, vt iidem ſenſus, qui fuerunt organa merendi, ſint etiam præmij participes. Et hanc opinionem elegit Palacius in 4. d. 43. diſp. 2. in fine.

Reſtitutio eorundē numero accidentium cum prioribus num. ſi ad reſurrectionem neceſſaria.

D. Thom.

D. Thom. Scot. Durand. Sot.

Iob. 19.

Palac.

Ex his oritur ratio dubitandi circa poſteriorem partem quæſtionis de identitate ſexus eiuſq; reſolutione. Sexus enim non pertinet ad ſubſtantialem idētitatem eiuſdem compoſiti. Nā ſi conſtet ex eadē materia & anima, erit idem compoſitum, quamuis ſexus varietur. Neque etiam pertinet ad ea, quæ intrinſecè conſequuntur ſubſtantialem hominis compoſitionē: ſed videtur eſſe quoddam accidens valde extrinſecū conſiſtens tantùm in figura quadam & ſitu aliquarū partium corporis humani; ergo licèt varietur, vel omnino tollatur, non tolletur veritas reſurrectionis. Et confirmatur: nam ita fiet in hominum reſurrectione, quæ tamē perfectiſſima erit. Aſſumptū patet ex Baſil. Pſal. 114. & Hierony. ad Epheſ. vbi ſic inquit, *Foueamꝰ, & viri vxores, & anima noſtra corpora: vt & vxores in viros, & corpora redigātur in animas, & nequaquā ſit ſexuū vlla diuerſitas. Sed quomodo apud Angelos non eſt vir, & mulier, ita & nos qui ſimiles Angelis futuri ſumus, iā eſſe incipiamus, quod nobis in cœleſtibus repromiſſū eſt.* Similia habet Athan. ſerm. 3. contra Arian. con longè à fine.

Baſil. Hier. Athanaſ.

Dicendum verò eſt in primis, in futura generali reſurrectione hominū ſeruandā eſſe ſexuū diuerſitatē, ita vt in eo vnuſquiſque reſurgat, in quo conceptus fuit. Hoc certū eſt, vt cōſtat ex doctrina omniū Scholaſticor. in 4. diſp. 44. neque aliquis Catholicus id vertit in dubium, ſed ſolū illi hæretici qui humanū corpus organicum negarunt futurum eſſe in hominibus reſurgentibus. Sancti verò Patres ſicut credunt illa corpora futura eſſe ſuis organis diſtincta, & compoſita, ita diſtinctionem ſexuum in eis futuram agnoſcūt, vt diſertè tradūt Tertul. lib. de reſurrectione carnis c. 60. & ſequentibus. Hier. epiſt. 61. ſuprà citata, ad Pāmach de erroribus Ioannis Ieroſolymitan. & in epiſt. 27. ad Euſtoch. non longè à fine, & Auguſtinus 12. de Ciuit.

In generali reſurrectione futura ſexuum diſtinctio.

Tertull. Hier. Aug.

Ciuit.c.17. vbi refert, quoſdam dixiſſe reſurrecturos A omnes in ſexu virili (quem errorem aliqui tribuunt Armenis) propterea quod Paulus ad Epheſ. 4. dixit, *Ephef.4.* *Donec occurramus omnes in virum perfectum, in menſurã ætatis plenitudinis Chriſti.* Quorum ſententiam ipſe reiicit. Primò, quia diſtinctio ſexuum non ad vitium ſed ad naturam pertinet. Et quamuis ad veterem vſum futura non ſit, poteſt tamen deſeruire ad decorem, & vt laudetur Dei ſapientia, atque clementia, qui & quod non erat fecit, & liberauit à corruptione, quod fecit. Secundò quia Chriſtus interrogatus à Saducęis, cuius in reſurrectione futura eſſet vxor illa, quæ ſeptem viros habuerat, non reſpondit in eo ſtatu non eſſe futuros viros, & fœminas, ſed non futuras nuptias; ſupponens potiùs futuras tunc fœminas, non B tamen ad vſum nuptiarum. Quod argumentum eodem modo ponderauit Beda Luc. 20. vbi eandem *Luc.20. Beda. Chryſ. Euthym.* ſententiam docet. Indicauit etiam Chryſoſt. hom.71. in Matth. & clariùs Euthym. ſuo cap.53. dicens, *Neque viri matrimonium contrahent, neque mulieres nuptui tradentur.* Et notat Lucam addidiſſe, *Neque ampliùs mori poterunt. Quia nuptiæ propter mortem factæ ſunt, & loco mortuorum alij generantur, vbi autem non eſt mors, iam neque nuptiæ ſunt.* Quæ verba optimè confirmãt, quod intendimus: cautè tamen legenda ſunt. Quia nuptiæ etiam in ſtatu innocentiæ fuiſſent, vnde non tantum propter mortem introductæ, ſed propter multiplicãdos homines donec impleretur numerus electorum. C Ex quo poteſt eadem proportione ratio confici. Quia poſt generalem reſurrectionem iam erit numerus electorum impletus: nõ ergo erunt nuptiæ neceſſariæ. Manebit tamen ſexuũ diſtinctio propter alias cauſas. *D.Thom.* Tertiã rationem addit D.Th. in 4.d.44.q.1.ar.3.q.3. Quia ad perfectã reſurrectionem oportet, vt redeat idem numero homo ſecundùm omnes conditiones, quas poſtulat talis natura non ſolùm ſpecifica, ſed etiã indiuidualis. Sed hanc ſexuum diuerſitatẽ poſtulat in primis ipſa natura ſpecifica, cuius diuerſi gradus implentur, per huiuſmodi varietatẽ. Deinde talis indiuidua natura, ſicut poſtulat certum temperamentum, & diſpoſitionẽ, ita & ſexum determinatum: ergo. Vltimam rationem adiungere poſſumus, quia vel omnes homines reſurgẽt vnius ſexus, vel nullius. Hoc D poſterius dici nullo modo poteſt, ſi pro conſtanti ſupponamus illa corpora futura eſſe organica, & verè humana, ac integra, & non monſtroſa nec mutila. Nã ſi propter fictam quandam honeſtatis ſpeciem, quis exiſtimet priuanda eſſe corpora glorioſa ſua integritate, & naturali compoſitione: eadẽ ratione dici poſſet, non habitura multa alia membra quæ turpitudinem præ ſe ferunt, aut pudorem. Si autem primum dicatur, inquiro, cur vnus ſexus retinendus ſit, & reiiciendus alius? Nũquid propter vitandã concupiſcẽtiã, & pudorẽ? Sed hoc nullius momenti eſt, quia in ſtatu innocentiæ nullus erat pudor, neq; concupiſcẽtia inordinata, propter ſummã animæ rectitudinẽ, & naturæ integritatẽ: ergo multo minus eſt, quòd in reſurrectione timeatur. Dices hoc ſolũ procedere in Sãctis, E non verò in dãnatis. Reſpondetur primũ nullum eſſe incõmodum, quod illi pudore afficiantur. Deinde illi etiam non patientur concupiſcentiæ motus: nam ſuo modò habebunt corpora quæ ab intrinſeco alterari non poſſint, ſed ſolùm ab igne, & aliis agentibus externis, quæ fuerint inſtrumenta diuinæ iuſtitiæ. Adde eos tanta triſtitia ac dolore afficiendos eſſe, vt nullus eis futurus ſit voluptãtis & concupiſcentiæ locus. Vel fortaſſe reiicietur ſexus fœmineus, quia imperfectus: vt enim Ariſtoteles dixit, fœminæ ſunt ex quodã defectu naturæ. Sed neque hoc dici poteſt, tum quia ad perfectionem vniuerſalis naturæ pertinet ipſa varietas rerum; etiam ſi in perfectione ſint inæquales. Tũ etiam, quia licèt ſexus virilis ex ſuo genere perfectior ſit: tamen etiam ſexus fœmineus eſt per ſe intentus à natura. Vnde non dicitur eſſe ex defectu naturæ, quia ſit monſtruoſus, aut per accidens: ſed quia in eo generatio naturalis eſt minùs perfecta; ergo ſeruabitur eadem diuerſitas in perfectiſſimo ſtatu naturæ. Quod ergo Paulus dicit, omnes reſurrecturos *in virum perfectum*, non propter ſexum: ſed propter perfectionem ætatis, & iudicij, dictum eſt, vt Ambr. ibi exponit. Vnde nomine viri, fœminæ etiam comprehenduntur, ſicut in illo Pſal. *Beatus vir, qui timet Dominum*, vt Hier. & Auguſt. expoſuerunt. Patres verò citati ſolùm ſentiunt non eſſe futuram ſexuum diuerſitatem, quoad vſum, ſecus quoad ſubſtantiam.

Ex quo vlteriùs inferre poſſumus, quamuis non ſit ſimpliciter neceſſarium ad veram reſurrectionẽ ſubſtantialem, vt ſeruetur idem ſexus in eo, qui reſurgit: pertinere tamen maximè ad perfectionẽ reſurrectionis. Priorem partem probat ratio dubitandi in principio facta, & quia ſine dubio poſſet Deus eundem hominem tranſmutare ab vno ſexu in alium, ſeruata identitate numerica ſubſtantiali: ergo poſſet etiam ſuſcitare eundem numero hominẽ in alio ſexu; ergo tunc eſſet vera reſurrectio. Poſteriorem verò partem probãt omnia, quæ adduximus de futura reſurrectione. Nam ex illis conſtat, hoc pertinere ad maiorem quandam identitatem eius, qui reſurgit, & ad ſtatum quaſi connaturalem, qui in reſurgẽte requiritur. Quia licèt reſurrectio in modo ſit ſupernaturalis: tamen terminus eius res naturalis eſt (præciſè loquendo de ſubſtantiali reſurrectione) & ideo vt perfecta ſit connaturalem in ſuo termino requirit ſtatum.

SECTIO IV.

Vtrùm reſurrectio ſit mutatio inſtantanea.

Hac in re nulla eſt difficultas, quod attinet ad ſubſtantialem ipſam mutationem. Nõ enim eſt dubiũ, quin poſſit fieri in inſtanti, & quod hic modus ſit maximè proprius & accõmodatus tali mutationi. Nã ſi generatio ſubſtantialis ſit in inſtanti, multo magis reſurrectio. *Mutatio ſubſtantialis in reſurrectione in inſtanti ſit.* Itẽ primi hominis productio facta eſt in inſtanti; ergo & reſurrectio de ſe eſt mutatio inſtãtanea: eſt n. eadẽ ratio. Nam in vtraq; actione facta eſt vnio totius animæ cum corpore, per diuinã virtutem. Dico autem hunc modum eſſe poſſibilẽ, & magis accommodatum ex natura rei tali mutationi. Quia ſi Deus vellet vnire animam corpori ſucceſſiuè, nõ dubito, quin de potentia abſoluta id facere poſſet. Nam licèt indiuiſibilis ſit, & tota ſimul neceſſariò vniri debeat cui vnitur, tamẽ hoc ipſo quod ex parte corporis eſt extenſio, & diuiſibilitas, poteſt ratione illius ſucceſſiuè fieri vnio, altero ex duobus modis. Primò, vt vnio in primo aliquo inſtãti fiat in aliqua certa ac determinata parte corporis, & deinde ſucceſſiuè extendatur ad reliquas. Secundò vt in nullo primo inſtanti intrinſeco fiat vnio animæ, cum determinata parte corporis: ſed ſucceſſiuè, & in tẽpore fiat. Neuter enim modus inuoluit contradictionem, tamẽ poſterior eſt apertè præter naturam rerum ſubſtantialium, præſertim viuentium: prior verò modus nec eſt conſentaneus diuinæ virtuti, quæ quantum in ſe eſt perfectè & efficaciter efficit actiones ſuas, quando ex parte illarum non eſt repugnantia: nec etiam eſt conſentaneus ipſi actioni & termino eius: eſt enim ſubſtantialis, &, vt ſit perfectus, poſtulat certam quantitatem, in qua totus redeat.

Itaque de ſubſtantiali mutatione non eſt difficultas: de mutatione verò accidentali, quam neceſſe eſt ſubſtantiali cõiungi, vt fabricetur, & ſuis organis cor

nis corpus diſponatur, vt animam recipiendam aptũ ſit, dubitari poteſt. Nam Aug. epiſt. 49. q. 1. ſignificat totum hoc furtum eſſe in inſtanti: imò (quod difficilius eſt) etiamſi materia, ex qua componendum eſt corpus, variis in locis diſperſa ſit, eadem celeritate fore corpus fabricandum, ac ſi tota eſſet ſimul. Et ita exponit verba illa 1. ad Cor. 5. *In momento, in ictu oculi, &c.* Quæ verba tractans etiam Hieronym. epiſt. 152. ad Minerium. *Non* (inquit) *ſaltem in breui ſpatio, ſed in atomo, & in puncto temporis, atque momento.* Et idẽ ſentiũt Theod. Oecumenius, Anſelm. & alij, 1. ad Cor. 15. & 1. ad Theſſal. 4. & Greg. Nyſſ. oratione 3. de reſurrect. In contrarium verò eſt, quia hæc mutatio accidentalis videtur intrinſecè petere ſucceſſionem.

1. Cor. 5. Hieron.

Theodoret. Oecumen. Anſelm. Greg. Nyſſen.

Quocirca in hac mutatione accidentali diſtinguere oportet. Nam quędã fit ſolo motu locali, quæ valde remotè concurrit, vt eſt congregatio materiæ, ſeu cinerum in locum reſurrectioni aptũ: & hac ſucceſſiuè fieri poſtulat, & ita fiet, quamuis breuiſſimo tempore. Quia vel aliter fieri non poteſt, vel (ſi quo modo poteſt) nõ oportet multiplicare miracula ſine neceſſitate, præſertim cùm Paulus qui dixit, *In momento*, dixerit etiam, *In ictu oculi*, quod breuiſſimam temporis moram ſignificat. Alia mutatio fit ſola alteratione, vt eſt intenſio, vel temperamentum qualitatum: & hæc (ſi per ſe tantùm conſideretur) non eſt dubium, quin poſſit fieri in inſtanti, quanquam ratio reſurrectionis ex ſe conſiderata, hoc non requirat. Quia licèt ponamus hanc mutationem ſucceſſiuè fieri, in termino eius fieret in inſtãti reſurrectio. Neque hoc etiam pugnaret cum ſententia Apoſtoli, quia poſſet illud tempus eſſe breuiſſimum. Nihilominus tamen, ſi conſideremus virtutem Dei infinitam, probabile eſt, de facto non futuram ſucceſſionem in hac mutatione pręcisè conſiderata. Quia qualitates, quæ per hanc mutationem fiunt, non requirunt per ſe ſucceſſionem in ſua productione: ſed ſolùm ratione reſiſtentiæ, quam agens non poteſt ſubitò ſuperare, reſpectu autem infinitæ potentiæ Dei nulla eſt reſiſtentia in contrariis qualitatibus, & ideo in hac mutatione præcisè conſiderata, nulla eſt ſucceſſio neceſſaria.

Alia verò eſt mutatio, quæ licèt alteratio ſit, habet tamen quandam mutationem localem cõiunctam, vt eſt rarefactio & condenſatio. Et de hac mihi non eſt dubiũ, quin natura ſua, & ſecluſus aliis miraculis petat ſucceſſiuè fieri. Quia non fit ſine aliqua mutatione loci, tum ipſius corporis, quod cõdenſatur, & rarefit: tum corporis ambiẽtis, quod vel alteri corpori cedit, quando rarefit, & maiorem locum occupat, vel ad replendum vacuum accedit, quando aliud per condenſationem ad minorem locum contrahitur Ex quo fit, vt ratio reſurrectionis per ſe non requirat, vt hæc mutatio in inſtanti fiat. Quia reſurrectio non poſtulat plura miracula, quàm ſint neceſſaria, vt idem, quod ceciderat, reſurgat. At verò hoc miraculum non eſt neceſſarium, quia licèt organizatio ratione cõdenſationis, & rarefactionis breui tempore fiat, nihilominus in termino eius reſurget in inſtanti idem homo.

An verò de facto mutatio hæc futura ſit in inſtanti, nec ne, inter Scholaſticos controuerſum eſt. Aliqui enim affirmãt, vt Scot. in 4. diſt. 43. q. 5. Duran. q. 4. Palud. q. 4. Sotus q. 2. art. 3. Qui tamen inter ſe diſſident in explicando, quomodo poſſit localis mutatio in inſtãti fieri. Durandus enim exiſtimat id eſſe impoſſibile, & ideo conatur inquirere modũ, quomodo id fiat ſine loci mutatione. Sed id nõ aſſequitur, quia reuera non poteſt, vt Sotus ſatis oſtendit. Neque etiam quod Paludanus dicit, ſatisfacit, ſcilicet hanc mutationem fieri, vt comitãtem generationem, vel corruptionem, & ideo poſſe fieri in inſtanti, vt ipſe latiùs declarat. Non (inquam) ſatisfacit. Quia ſi quod generatur eſt denſius, vel rarius, quàm erat illud, ex quo genitum eſt, ſemper manet eadem difficultas, quomodo in inſtanti generari poſſit ſine præuia diſpoſitione, quãdoquidem neceſſe eſt, vt maiorem vel minorem locum occupet. Scotus ergo admittit motum localem diuina virtute fieri in inſtanti: & in re idem dicit Sotus, corrigit tamẽ modum loquendi, vt ſcilicet non ſit motus, ſed mutatio. Alij verò Theologi negãt, hanc mutationem fieri in inſtãti, ſed tempore breuiſſimo. Ita ſentit Viguerius in Inſtit. c. 21. §. 2. verſ. 3. qui tamẽ falſo nititur fundamẽto. Exiſtimat enim hanc organizationem miniſterio Angelorum eſſe faciendam, quod eſt ſine fundamẽto dictum, & contra cæteros Theologos qui ſolam congregationem cinerum, quę per motum localem fit, Angelis concedunt. Sed de hac re poſtea.

Scot. Durand. Palud. Sotus.

Viguer.

In præſenti ergo dubitatione verum exiſtimo, poſſe Deũ hanc organizationẽ facere in inſtanti, vt in ſimili quæſt. dixi ſuprà tractãdo de Chriſti conceptione, vbi explicui modum, quo intelligi poteſt mutatio loci in inſtanti, quæ ibi intercedit. Eſt enim eadem omnino ratio in pręſentia, quare non eſt, quòd plura hac de re addamus. An verò Deus ſit vſurus hac poteſtate, & facturus hoc miraculũ in generali reſurrectione hominũ, incertũ eſt. Nam Scripturæ, quæ de hoc loquũtur, interdum indicãt ſucceſſionẽ, vt Ezech. 37. interdum ſubitam mutationem, quę breuiſſimum tempus admittit. Ita etiam loquũtur Patres ſuprà citati, & expoſitores omnes. Nec videtur vlla ſufficiẽs neceſſitas ad multiplicanda miracula. Et ita probabilẽ hãc partem exiſtimo: tamen etiam contraria poteſt facillimè defendi. Nam cũ in eo opere Deus immediatè operetur ſua infinita virtute, ad illius decorẽ & manifeſtationem pertinet, vt ſine illa mora operetur. Item quia aliàs oporteret ibi fieri aliquas trãſmutationes ſubſtãtiales medias, quod non videtur expediens. Eſt ergo probabile, hanc mutationem in inſtanti fieri. Illud tamen eſt certum, ſiue fiat in inſtanti, ſiue in tempore: tamẽ in quodam inſtanti terminari, & cõpleri, in quo ſimul fit vnio animæ cum corpore. Vnde valde errant qui cùm admittant organizationem fieri in inſtãti, dicũt nihilominus duratione antecedere vnionem animæ ad corpus. Sunt enim hæc pugnãtia. Quia vel illa organizatio pertingit vſque ad vltimã diſpoſitionem, & ita in eodem inſtanti inducetur forma, vel non pertingit, & ita non tota organizatio fit in inſtanti, cùm aliquid ſit illi addendum in alio tempore, vel inſtanti.

Organizatio in reſurrectione, an debeat in inſtanti fieri.

Ezech. 17.

SECTIO V.

Vtrùm reſurrectio ſit ſupernaturalis mutatio, à phyſica generatione eſſentialiter diſtincta.

Ratio dubitandi eſſe poteſt. Quia, ſi ſubſtantialem mutationem cõſideremus, nihil in ea videtur diuerſũ ab ea naturali actione, qua in hominis generatione anima corpori vnitur. Nam in primis terminus integer eſt idẽ: & ſimiliter terminus formalis, quia tã anima, quàm vnio animæ ad corpus eſt eadẽ, ſeu eiuſdem ſpeciei, & naturalis omnino. Rurſus vtraq; actio fit in inſtanti, & vtraq;, quatenus eſt vnio ad materiã, pendet ab illa, vtriuſq; quoque principium immediatũ eſt Deus. Nam licet in generatione naturali agens proximum attingat diſpoſitiones vltimas: non tamen attingit immediatè vnionem, quæ eſt modus ipſius animæ, & ſpiritualis ſicut illa: ergo nihil eſt, in quo poſſit vna mutatio ab alia eſſentialiter differre. Cõfirmatur, & explicatur hæc ratio. Nam poſtquam Deus aliquem ſuſcitauit, eadem actione cõtinuata, ac durante cõſeruat illam vnionem animæ, & corporis, quia illã fecit in primo inſtanti reſurrectionis (nulla enim alia actio,

actio,eſt neceſſaria,neq; oportet ſine cauſa illas multiplicare)ſed illa actio,qua conſeruat vnionem, eſt eiuſdem rationis,cum ea qua cõſeruat quemlibet aliũ hominẽ, & vnionem eius animæ ad corpus in generatione factam,quia homo ſuſcitatus(cęteris paribus) tam naturali modo exiſtit,& conſeruatur,ſicut homo genitus:ergo etiam illa actio, qua homo reſurgit, eſt eiuſdẽ rationis cum illa, qua primò generatur. Et hæ rationes procedũt de ſubſtantiali actione,& mutatione.Tertiò tamen poſſumus eodem modo argumẽtari de mutatione accidentali,quę eſt ad diſponendum, & organizandũ corpus. Nam ſi ſit in tempore, ad ſũmum differt in velocitate,& in agente(quæ differẽtia eſt accidentalis,vel extrinſeca)in reliquis autẽ omnino conueniunt,ſcilicet in termino, in ſubiecto, & in eductione de potẽtia illius. Si autem mutatio illa fiat in inſtanti, ad ſummum different tanquam mutatio inſtantanea,& ſucceſſiua,quam differẽtiam multi arbitrantur eſſe accidentalem,quando terminus eſt omnino idẽ,habens in ſe aliquam latitudinem.Et licèt in hoc admittamus eſſentialem diuerſitatem,non erit maior,quàm ſit inter calefactionem factam in inſtanti,vel in tempore,quæ nihil videtur referre,cùm inter actiones naturales poſſit hæc differentia reperiri.

In contrariũ verò eſt,quia reſurrectio(vt dicemus) eſt actio omnino ſupernaturalis; ergo non poteſt eſſe eiuſdem rationis cum actione naturali, qualis eſt prima generatio,ſeu vnio animæ & corporis.

De hac re nihil inuenio ab Scholaſticis dictum: triplex tamen poteſt excogitari dicẽdi modus. Quos vt explicemus, priùs diſtinguere poſſumus rationem actionis,prout dicit ordinẽ ad cauſã efficientẽ,ſeu actiuum influxum illius,& rationem paſſionis,prout tantùm dicit ipſam vnionẽ in fieri, quatenus tranſmutat ſubiectum in ordine ad talem terminum: hæ namque duæ rationes formales diuerſæ videri poſsũt,& intelligi poteſt variari vna,etiãſi alia non varietur.Vt v.g. ſi Deus ſe ſolo producat gratiã in anima, vel per Sacramentum corporeum,immutatio paſſiua animæ eiuſdem rationis videtur,quia ex parte animæ idem eſt modus receptionis, & ex parte etiã gratiæ idem modus vnionis: tam in fieri paſſiuo, quàm in facto eſſe At verò actiones,quib.gratia illis modis producitur, diſtinctæ rationis ſunt.Tum quia vna fit modo magis miraculoſo,quàm alia.Tum etiam,quia vna pẽdet eſſentialiter ab inſtrumẽto corporeo,à quo non pendet alia. Ad quam doctrinam cõfirmandam confert quod D.Th. 1.2.q.1.art.3.& aliis locis docuit, actionẽ vt actionem ſpecificari à principio agendi, quod propriè intellectũ de principio agendi non materialiter ſumpto,ſed formaliter, quatenus virtutem habet ad operandum,verum eſt. Et ex hoc principio intelligitur poſſe reſpectu eiuſdem effectus variari actiones,etiãſi modus paſſionis ſeu receptionis idem ſit.

Hoc ergo ſuppoſito,primus dicendi modus eſt,ſubſtãtialem mutationem reſurrectionis, quatenus dicit paſſiuam receptionem ex parte corporis,eſſe eiuſdem rationis cum mutatione ſubſtãtiali generationis,propter rationes primo loco factas: nihilominus tamẽ actionẽ, per quã fit à Deo hæc mutatio in reſurrectione,eſſe diuersã ab ea,qua fit hominis generatio, propter rationem in cõtrarium factam,& alias, quas ſtatim addemus.Sed hic modus dicẽdi difficultatem patitur:tum in explicando, quomodo actio illa ſit alterius rationis. Tum etiam in aſſignando differentiam inter actionem,& paſſionem quoad hoc. Priorẽ partem explicabimus ſtatim in ſecunda ſententia: poſterior declaratur.Nam,cùm dicitur,mutationem paſsiuam eſſe eiuſdem rationis,inquiro, quid intelligatur nomine mutationis paſsiuæ. Nam vel intelligitur ac-

A quiſitio noui modi vnionis,qui fit in materia,quando animæ coniungitur.Et hoc non,quia ſi hic modus cõſideretur in facto eſſe,naturalis quidem eſt:tamen etiam modus vnionis,qui fit in anima,eſt naturalis. Si autem cõſideretur in fieri, etiam in illo poteſt conſiderari ratio actionis,ſicut cõſideratur in vnione ipſius animæ; ergo ſi actio, qua fit vnio ex parte animæ,eſt ſupernaturalis,etiã actio, qua fit vnio ex parte materiæ,erit ſupernaturalis:& è cõtrario vterq; modus poteſt conſiderari per modum paſsionis,& vterque erit vel naturalis vel ſupernaturalis. Non enim eſt maior ratio de vno,quã de alio:igitur non poteſt in hoc ſenſu accommodari dicta diſtinctio. Secundo igitur nomine paſsiuæ immutationis poteſt intelligi ipſa vnio animæ,quatenus de nouo afficit immutàtq; materiã,ſeu tota illa vnio,quæ de nouo fit,nõ vt eſt ab agẽ-
B te,ſed vt afficit ſubiectũ. Et in hoc ſenſu impugnatur prædicta ſentẽtia,primò:quia paſsio hoc modo explicata nõ differt ex natura rei ab actione,ſed tãtùm ratione.Ipſa enim noua actio in paſſo recepta, eſt paſſio,& immutatio eius,& via, qua ad nouũ terminum tẽdit,ſeu trãſmutatur.Quæ habitudines mente quidẽ diſtinguuntur: in re autem non dicunt modos diſtinctos.Nulla eſt n.neceſsitas,vel ratio huiuſmodi diſtinctionis:ergo non poteſt actio eſſe alterius ordinis ſupernaturalis,quin paſsio ad eundẽ ordinem pertineat, ſola enim rationis diſtinctio nõ ſufficit eas in diuerſis ordinibus cõſtituere.Secundò, quia etiamſi admitte-
C remus diſtinctionem ex natura rei inter illas:nulla tamẽ eſt ratio,ob quã vna ſit cenſenda ſupernaturalis, & diſtinctæ ſpeciei,& non altera. Quia ſi actio eſt ſupernaturalis,oportet,vt reſpiciat Deum vt principiũ efficiẽs ſupernaturale; ergo cũ potentię actiuæ reſpõdeat potentia paſsiua proportionata,etiam paſsio reſpiciet materiam non ſecundùm potentiam naturalẽ, ſed obedientialem; ergo ſimiliter ratio paſsionis erit diuerſa.

Secundus dicendi modus eſſe poteſt,reſurrectionẽ abſolutè eſſe mutationẽ ſpecie diuerſam ab hominis generatione.Qui ita poteſt explicari.Primò, ſi teneamus vltimã diſpoſitionem,quæ in generatione naturali ordine naturæ antecedit introductionem animæ,
D eſſe principiũ efficiẽs illam vnionem tanquam inſtrumentũ generãtis.Hoc enim poſito facilè eſt actiones diſtinguere, quia actio quæ fit in generatione hominis eſſentialiter pẽdet ab iis principiis & inſtrumẽtis per quę naturaliter fit:& fortaſſe etiã pẽdet ab actuali influxu vteri materni:at verò actio quæ fit in reſurrectione, pendet à ſolo Deo vt operante præter cauſas naturales & ſupra totum ordinem earũ.Secũdò etiãſi dicamus diſpoſitiones materiæ non eſſe inſtrumenta efficiẽtia vnionem,ſed materialiter tantũ concurrere, & ſolum Deum eſſe immediatũ principium efficiens tam generationem quàm reſurrectionẽ, nihilominus in ipſo Deo poſſumus diſtinguere duplicem rationẽ agẽdi,alteram qua conſideratur vt principiũ naturæ,
E operãs per virtutem,influxúmque naturæ debitũ: alterã qua eſt operans ſupra totum naturæ debitum.Et iuxta has duas rationes diſtingui poterunt actiones, quæ manãt à Deo,vno vel altero modo operante. Actio enim Dei quę in naturali hominis productione interuenit,eſt iuxta naturæ debitum:& ita eſt à Deo præciſè vt principio naturæ accõmodato: actio verò reſurrectionis à Deo vt operãte ſupra totum ordinem naturæ. Ex diuerſa autẽ actione ſequitur diuerſa paſſio propter rationes factas contra primum modum.

Sed neq; hic modus mihi ſatisfacit:nam in primis ſupponẽdum eſt etiam reſurrectionẽ,vt dicit ſubſtantialem vnionẽ fieri in materia diſpoſita, atq; adeò ibi diſpoſitionem vltimam ordine naturæ antecedere introdu

A troductionem animæ : nã eadem eſt ratio quoad hoc de reſurrectione,& de quacumque alia hominis productione:quia sẽper anima vnitur eo modo quo eius natura exigit:exigit autem vt vniatur ſubiecto diſpoſito. Hinc ergo fit non eſſe neceſſarium has actiones diſtingui ex parte diſpoſitionum: nam eo modo quo cõcurrunt in prima productione, poterunt concurrere in ſecunda,niſi aliunde ſit ſpecialis repugnãtia,quæ aſſignari non poteſt.Solùm ergo poterit eſſe differentia in modo efficiendi ipſas diſpoſitiones , quæ differẽtia accidentaria eſt,& valde remota reſpectu ipſius actionis ſubſtãtialis,& in ſe conſiderata , fortaſſe non eſt eſſentialis,vt argumentabamur in principio huius dubitationis.Deinde illa duplex ratio efficiẽdi in Deo in præſente ſolùm videtur pertinere ad quãdã extrinſecam denominationem, non ad Phyſicam rerum diſtinctionem,quia quòd concurſus ſit debitus,vel non debitus,non ſufficit ad diuerſitatem Phyſicam,ſi aliàs nõ ſit diſtinctio in termino,vel in modo agendi : ſicut in rebus naturalibus motus violẽtus & naturalis,ſi ad eundem terminum tendant non differunt ſpecie intrinſeca,ſed denominatione : quia vnus eſt conſentaneus naturæ:alter verò non.Et ſimiliter in materia de gratia propoſitio alicuius obiecti,& inſpiratio aliqua, vocatur donum gratiæ,& ſupernaturale,quãdo datur præter naturæ debitum & ordinem , quãuis ipſa motio in ſe ſit naturalis:ergo idem erit in præſenti.Quod præterea ita declaro : Cùm Deus per reſurrectionem infundit animam corpori,quamuis operetur in materia vltra debitum naturale,nõ tamen vltra naturalem capacitatem materiæ:quia reuera ibi materia cõcurrit per naturalem potẽtiam paſſiuã qua eſt capax animæ:hæc enim ſemper eſt eadem & immutabilis, ſiue anima priùs fuerit in materia,ſiue non:ergo etiã Deus tunc operatur vt principium naturæ quoad actionem quam efficit,quamuis quoad debitum liberalius operetur,quàm natura poſtulet. Sicut ſi Deus illuminaret hunc aerem ſine ſole,vel alio luminoſo , aliquid quidem faceret vltra naturæ debitum,tamen id quod faceret eiuſdẽ rationis eſſet eum alio lumine & illuminatione naturali.Quin potiùs addo vlteriùs etiam ſub hac ratione debiti nihil deeſſe ſubſtantiali vnioni,quę fit in reſurrectione,ſecundùm ſe conſideratę, ſed tantùm ratione diſpoſitionũ. Ille enim modus organizationis & diſpoſitionis,qui fit in reſurrectione, eſt quidem præter totius naturæ debitum,tamen poſitis illis diſpoſitionibus,ratione earum poteſt dici debita talis animæ vnio,quia oportet diſpoſitiones tales eſſe,quæ talem animam requirant:nam futura eſt inter eas naturalis connexio ; ergo ex nullo capite intelligi ſatis poteſt,quòd hęc actio quę in reſurrectione interuenit ſit alterius rationis aut ordinis. Confirmatur tandem: nã ſi Deus annihilet Angelum,& iterum eum producat,hæc ſecunda productio non erit ſpecie diſtincta à prima,ſed eſsẽtialiter erit creatio.Et ſimiliter,ſi Deus, quãdo peccatorem,qui à priori gratia exciderat,iterũ ſanctificat, eandem numero gratiam quam priùs habuerat,illi reſtituat , illa actio nõ erit ſpecie diuerſa à priori gratiæ productione; ergo ſimiliter in præſenti.

Tertius ergo dicẽdi modus eſt,actionem qua fit reſurrectio,eſſe naturalem quoad ſubſtantiam,ſupernaturalem tãtùm quoad modum,&ideo non eſſe diuerſã eſſentialiter à prima hominis productione naturali,ſed tantùm differre accidentaliter in modo organizãdi,& diſponendi corpus. Hæc ſententia apertè colligitur ex Scoto,in 4.d.43.q.3.Marſ.q.vlt.art.1.Henric. quod lib. 11.q.4.qui exiſtimat facta ſufficiẽti corporis diſpoſitione nõ eſſe neceſſariam nouam actionem extrinſeci agentis,vt anima corpori iterum vniatur, ſed ſolùm prærequiri vt fiat intimè præſens corpori:nam ſtatim naturali impetu & cauſalitate vnietur ipſa corpori,etiamſi ab intrinſeco non ampliùs vniatur. Ipſa autem anima alibi exiſtens,ſi non impediatur, poteſt virtute ſua ſe facere præſentem corpori , & omnibus partibus eius.Atq; ita concludit non eſſe neceſſariam aliam actionem extrinſecam.Quę ſententia ſupponit etiam in hominis generatione poſita vltima diſpoſitione corporis & creatione animæ cum intima præſẽtia ad corpus,nõ requiri aliquam aliam actionem extrinſecã , ſed ipſam animam ſtatim naturaliter ſeipsã vnire,& quaſi complecti corpus. Quòd ſi dicas illam vnionem requirere aliquod principium efficiens , reſponderi poteſt naturaliter reſultare ab ipſa anima. Quæ ſentẽtia eſt quidẽ probabilis, ſed nũc nõ poteſt B examinari,nec eſt nobis neceſſaria.Itaque qualiſcunque ſit,& à quocunq; ſit hæc actio, quoad ſubſtantiã eiuſdem rationis cenſetur.Et quidẽ ſi comparatio fiat inter reſurrectionem & primã hominis productionẽ factam à ſolo Deo in Adamo,aut Eua , exiſtimo hanc ſentẽtiam eſſe certiſſimam:imò credo ſolùm eſſe differẽtiam in quadam denominatione;quia vna eſt productio rei quæ nunquam fuit,& ſimul cum prima animę creatione.Altera verò eſt productio rei quę iam iterum fuit,& nõ eſt ſimul cum animæ creatione,ſed cum cõſeruatione: quæ differentia eſt valde extrinſeca & accidẽtalis,vt rationes & exempla allata confirmãt.Si tamen comparatio fiat ad generationem propriam,ſic non eſt res tã certa : eſt tamen veriſimilior, C vt eadem argumenta probãt.Supererat tamen ad perfectam huius rei cognitionem explicandum , in quo cõſiſtat ille ſupernaturalis modus reſurrectionis. Nã, licèt hoc ex parte tactum ſit , nõ tamen eſt exactè declaratum;ſed hoc fiet commodiùs ſectione ſequente.

Scotus. Marſil. Henric.

SECTIO VI.

Vtrũ reſurrectio ſit poſſibilis naturaliter,vel ſupernaturaliter.

EXplicata ratione reſurrectionis facilè poteſt hæc quæſt.definiri,in qua nõ inquirimus an futura ſit, vel aliquãdo facta fuerit (hoc enim poſterius eſt tractãdum,vel in ſpeciali de reſurrectione Chriſti,vel in generali de reſurrectione hominũ) ſed inueſtigamus, D quid Deus in hac parte poſſit efficere.In quo etiã cõſiderandum eſt,poſſe eſſe ſermonem de reſurrectione vel præciſè, vt dicit reſtitutionem & viuificationem corporis iã emortui,vel de reſurrectione quæ præter vitam corporis habet adiunctam tranſmutationẽ corporis ad vitam immortalem impaſſibilem, & glorioſam.De hoc poſteriori ſenſu nihil diſputarunt Philoſophi,tamẽ ſine dubio multo magis illum modum exiſtimarent impoſſibilem,quàm priorem. Refert autem Tertull.lib.de præſcriptio.hæret.c.6.omnes Philoſophos exiſtimaſſe reſurrectionem impoſſibilẽ , *vt carnis(inquit)reſtitutio negetur,de vna omniũ Philoſophorum ſchola ſumitur*.Vbi,licet nõ dicat illos exiſtimaſſe eſſe impoſſibilem,hunc tamen fuiſſe illorum ſenſum, E ex eorũ principiis facilè cõiicitur. Alioqui enim illorum ideo negarunt reſurrectionem , quia credebant animam vnà cum corpore prorſus interire , atque idcirco negabant poſſe iterum ad corpus redire.Ita ſenſerant Epicurei,& Stoici,qui propterea Paulũ reſurrectionem prędicãtem,*nouorum dæmoniorum annunciatorem appellarũt*, Actor. 27. Eodẽ errore laborauit Plinius lib.2.Hiſtoriar.cap.7.& lib.7.cap.55. Nec ſolùm Philoſophi,ſed etiam inter Iudæos Sadducæi in hoc errore verſati sũt,vt cõſtat Matth 22.Marc.12.Actor. 5.23.& 25.vbi Feſto inſanire viſus eſt Paulus,eo quòd reſurrectionẽ prædicaret , dicens *: Quid incredibile iudicatur apud vos,ſi Deus mortuus ſuſcitat?*& infrà,*Si paſſibilis Chriſtus,ſi primus ex reſurrectione mortuorum*:& eoſdem

Tertullian. *Actor.2.* *Plin.* *Matth.2.* *Marc.12.* *Actor.5.23. & 25.*

dē imitatus eſt Marcion teſt Tertul.loco ſuprà citato.

Alij verò Philoſophi qui poſuerūt Deum agere ex neceſſitate naturæ, quãuis animam humanã immortalem eſſe cognoſcerēt,exiſtimarunt eam nec poſt ſeparationem ad corpus redire, nec Deum poſſe naturalem ordinem immutare,& fortaſſe hoc modo ſenſit Ariſtoteles,& alij.

Ex hæreticis verò quamuis multi reſurrectionem mortuorum negauerint,non conſtat autem,an eã negauerint,quia putarunt impoſſibilem: vel ſolùm quia non eſt animæ humanæ neceſſaria,vel vtilis corporis ſocietas: ſed potiùs ſolet eſſe impedimentum ad proprias actiones exercendas.Qua ratione ſolent vti hęretici, & aliis ſumptis ex corporum corruptione, & mortaliter,vt videre licet in Tertull.in lib.de reſurrectione carnis.In quibus omnibus indicant poſteriorē modum reſurrectionis eſſe impoſſibilē, & ideo priorem non eſſe conuenientem.

Tertullian.

Secundò ſententia extremè contraria referri poteſt eorum, qui dixerūt reſurrectionem etiam naturaliter eſſe poſſibilem.Pro qua induci poſsūt Pytagorici, & alii,qui poſuerunt trāſmigrationem animarū, vel eorundem aut ſimilium effectuum perpetuam reuolutionem,vt Aug.refert 12.de Ciuit.c.13.Quanquam iſti non de eiſdem numero effectibus,ſed de ſimilibus loquuti fuerint.Propter quod illa etiam animarum trāſmigratio(vt ſuprà dixi)nō eſſet vera reſurrectio.Quia non erat reditus ad idem corpus, quod notauit etiam Tertul.lib.de reſurrectione carnis,c 2.Democritusverò (vt ei tribuit Plinius ſuprà) eadem corpora & poſſe reuiuiſcere,& iterū victura eſſe exiſtimauit: ergo veriſimile eſt crediſſe hoc eſſe naturaliter poſſibile.Et ex Scholaſticis Scot.in 4 d.43.q.3.exiſtimat poſſe idē numero per naturā redire,ſi eadē materia iterum approximetur eidem agēti numero vel ſpecie.Vnde,inquit,ſi contingeret eandem materiam ſeminis & ſanguinis menſtrui,ex qua Petrus fuit conceptus, iterum ſub forma ſeminis,& ſanguinis menſtrui,& in matrice eiuſdē vel alterius fœminæ cōſtitui,formaretur,idē corpus,quod antea conceptum fuerat.De vnione autem eiuſdem animæ ait à ſolo Deo poſſe fieri : conſequenter tamē dicit eam fieri à Deo naturali modo, & ex debito naturæ,ſuppoſita eiuſdem corporis diſpoſitione.Et in eandē ſententiā inclinat Richard. ibi art. 3.q.1.ad 6.quatenus ſentit,facta applicatione eiuſdē materiæ eidē,vel ſimili agenti redire eūdem numero effectum.D.Thom.etiam ibi art.1.q.3.huic fauet ſententiæ,quatenus dicit,reſurrectionem futurā eſſe miraculoſam, quia diſpoſitio corporis non fit modo naturali per virtutem ſeminis. Nam hinc ſequi videtur, ſi ponamus eādem materiā applicari,vt per virtutem ſeminis diſponi poſſit,fieri etiam naturaliter poſſe, vt idē numero redeat.Et d.44.q.1.ar,1.q.2.ad 1.dicit per generationē naturalem nō redire idem numero,quia nō fit ex eadem materia.Non videtur autem naturaliter impoſſibile,vt ex eadē numero materia, ex qua vnus homo fuit conceptus,poſtea fiat alia conceptio. Nam Angelus poſſet ita applicare actiua paſſiuis, vt poſt aliquas trāſmutationes rediret eadē materia:idēque ex naturali curſu & ſucceſſione rerū naturaliūmque cauſarum fortuito poſſet accidere.Pro hac etiam ſentētia referuntur Marſ.& Henricus : ſed hi nihil dicunt præter id,quod adduximus in fine ſectionis pręcedētis.Fundamentum huius ſententiæ non eſt aliud, niſi quia ſi materia eſt eadem,& agens idem, effectus erit idem 8.Metaph.c.3.quia tūc non habēt effectus, vnde diſtinguantur. Quod argumentum potiſſimùm videtur vrgere, ſi ſupponamus materiam eſſe principium indiuiduationis.

Aug. Tertull. Plin. Scotus. Richard. D.Thom. Marſ. Henric.

Tertia ſententia media eſt,reſurrectionem hominis eſſe poſſibilem diuina, non naturali virtute : aliarum verò corruptibilium rerū nō eſſe poſſibilem reditum eiuſdem indiuidui corrupti, etiam per diuinam potētiam.Ita ſentit Durād.in 4.d.34.q 3.Ioan.de Neapoli quodl.21 q 6.Marſil.2.de Gen.q. vlt. Quibus videtur multum fauere D.Th.in 4.d.44 q.1.a.1.q.2.ad 1.Vbi dicit hominē poſſe reſurgere,quia, cùm poſt mortem maneat anima,quæ dat eſſe homini, nō interrūpitur per mortē eſſe ſubſtantiale ipſius hominis,& ideo nō ſequitur,vt nō poſſit idē numero redire propter interruptionem eſſendi,ſicut accidit, inquit, in aliis rebus corruptis,quarum eſſe omnino interrumpitur, forma non remanēte.Et in ſol.ad 3.ex hoc principio dicit, ſi in homine eſſet alia anima ſenſitiua præter rationalē, illam futuram eſſe corruptibilem,& ideo nō fore redituram eandem numero in reſurrectione. Supponit ergo,non poſſe eandē numero formā corruptibilē redire.Præterea hac 3.p.q.77.ar.5. ſentit fieri nō poſſe, vt quod in nihilū redactū eſt,idē numero redeat.Fundamentū huius ſententiæ, quoad poſtremam partem (in cæteris enim non eſt difficultas) potiſſimum eſſe videtur.Quia multiplicata actione,multiplicatur terminus:ſed actio,qua priùs res fuit producta,& cōſeruata,nō poteſt redire eadem numero;ergo nec terminus.Probatur minor,quia ſi actio poſſet redire eadem numero,etiam res ſucceſſiuæ poſſent eædem numero redire Alia argumenta congerit Durandus parui momenti,infrà verò ea attingemus.

Durand. Ioan. de Neapol. Marſil. D.Thom.

Reſurrectio hominis diuina virtute poſſibilis.

Dico primò,reſurrectionem hominis,ſaltem diuina virtute eſſe poſſibilem Hæc concluſio eſt de fide,imò in articulis fidei contenta,& ideo in ea probanda non oportet hoc loco immorari. Quia eiſdem teſtimoniis probāda eſt,quibus infràprobabimus,vel reſurrectionem Chriſti eſſe factā,vel aliorū hominū eſſe futurā. Præterea, quæ in Scriptura legimus de hominibus à Chriſto ſuſcitatis,vel ab aliis Prophetis, vt Elia, aut Eliſæo,vel ab Apoſtolis,ſatis cōuincūt contra hæreticos ſubſtātialē hominis reſurrectionē eſſe poſſibilem. Quòd autē ſit etiā poſſibilis reſurrectio corporis mortalis ad vitā immortalem,& glorioſā,nō pertinet propriè ad punctū de reſurrectione, ſed ad ſupernaturalē potiùs beatitudinem. Illud autē probabimus inferiùs agentes de dotibus corporis glorioſi.Contra philoſophos verò, qui non admittunt Scripturam, agendum eſt ratione naturali, quæ quam vim habeat ad hanc concluſionem probandam,dicam in ſequentibus.

Reſurrectio futura, diuina ſolum virtute poſſibilis.

Dico ſecundò:Reſurrectio,vt fit de facto,ſolùm diuina virtute ac ſupernaturaliter poſſibilis eſt.Hęc cōcluſio eſt mihi certa,quā docent omnes Theologi in 4.d 43.&44.vbi D.Th.Palud.Durād Richard.& alij. Idem D.Th.quodl.4 ar.5.& 4 contra Gēt.c.81.Henr. quodl.7.q.16. Aegidius theoremate 1. Et conſtat ex cōmuni modo loquēdi Sāctorū Dionyſ.c.6.de diuinis nominibus.*Nos(inquit)totas animas dico & ſocia corpora ad perfectā vitā & immortalē transferre pollicetur. Quod veteribus quidem præter naturā fortaſſe videatur:mihi verò, tibique,& veritati,& diuinum, & ſupra naturam, vt eſt, videtur ſupra naturā noſtram dixerim viſibilem: non ſupra omnipotentem.* Lact.lib.7.diuinarū inſtitutionum,c.23. *Reſurgent(inquit)& à Deo corporibus induentur,*& infrà, *Quæ de anaſtaſi philoſophi quoq; aliquid dicere conati ſunt tā corruptè,quàm poëtæ:*& infrà, *Nemo quærat à nobis quēadmodū fieri poſſit,neq; enim diuinorū operum poteſt reddi ratio:ſed ſi à principio Deus hominē,neſcio quo inenarrabili modo inſtituit,credamus,ab eodem reſtitui veterem poſſe,qui nouū fecit.*& Greg hō. 20. in Ezech. poſtquā multa de reſurrectione diſputaſſet,ita concludit: *Diuinæ virtutis myſterio,quæ comprehēdi non poſſunt non intellectu diſcutiēda ſunt,ſed fide venerāda. Quia quidquid ratione hominis comprehēdi poteſt,mirum iā eſſe non poteſt,ſed ſola eſt in miraculis*

D.Thom. Palud. Durand. Richard. Henr. Aegid. Dionyſ. Lactant. Greg. Pap.

raculis

raculis ratio potentia facientis. Et ad eundem modum loquitur Damaſc. lib. 4. de fide, c. 28. Chryſ. hom. de reſurrect. & hom. 65. in Ioan. & hom. 2. Actor. vbi dicit longè maius eſſe excitare mortuos, quàm ſcire diem iudicij. Et hom. 8. in 1. ad Theſſ. dicit, reſurrectionẽ eſſe diuinæ virtutis opus. Ambr. lib. de fide reſurrectionis, *Ideo* (inquit) *reſurrectio difficile creditur, quia Dei munus eſt.* Aug. etiãſi lib. 13. de Trinit. *Fides* (inquit) *totum hominẽ immortalẽ futurum, qui vtique conſtat ex anima, & corpore, nõ argumentatione humana, ſed diuina authoritate promittit.* Et multa ſimilia 22. de Ciu. c. 4. & ſequẽtibus. Deniq; hoc modo veritas reſurrectionis inter articulos fidei annumeratur, quia, prout à nobis creditur, nec fieri nec naturaliter cognoſci poteſt. Et propter eãdẽ cauſã Paul. 1. ad Cor. 15. eã appellat *myſterium*, dicẽs, *Ecce myſterium vobis dico.* Et ad eundẽ modũ loquitur ſæpe Scriptura de reſurrectione, tanquam de diuino, ac ſupernaturali opere. Ratio autẽ huius veritatis reddi poteſt ex duplici capite. Primò ex parte termini, quia non vtcunq; reſurget corpus humanũ, ſed immortale glorioſũ, & (vt Paulus loquitur) *ſpirituale.* Cõſtat enim huiuſmodi proprietates neq; eſſe naturales corpori humano, neq; virtute alicuius naturalis agentis cõferri poſſe. Item conſtat, beatitudinẽ animæ eſſe ſupernaturalẽ: ſed hæc reſurrectio corporũ erit beatitudini animæ proportionata; erit ergo ſupernaturalis ex parte termini. Et hac ratione potiſſimùm vtũtur Sancti ſuprà citati, eámque magis explicabimus, cùm agemus de dotibus corporis glorioſi. Secundò poteſt ratio ſumi ex modo, quo fiet corporum reſurrectio, & hac vtuntur D. Thom. & ferè alij Scholaſtici. Hic autẽ modus ex parte diſpoſitionũ corporis ſumẽdus eſt, & poteſt conſtitui vel in celeritate reſurrectionis, vel in hoc, quod ſine variis trãſmutationibus, quæ neceſſariæ sũt, vt homo generetur, ſolo Dei imperio perficietur. Quibus modis eſt ſupernaturalis, gratia ſanitatis, quamuis ex parte termini id, quod fit, ſit omnino naturale. Et hanc rationẽ tetigit Chryſoſt. in ſuprà dicta hom. 8. in 1. ad Theſſ. dicẽs, *Reſurrectio diuinæ virtutis eſt, cùm telluri mãdabit Deus, vt depoſitũ reddat, quẽadmodũ aliquãdo euocauit Lazarum, Lazare veni foras, &c.*

Ambr.
Aug.
1. *Corint.* 15.
Chryſoſt. Ioan. 11.

Dico tertiò, Reſurrectio, etiamſi præciſè conſideretur, vt eſt reparatio eiuſdẽ numero hominis, qui antea fuerat, nõ poteſt virtute alicuius agentis naturalis fieri, ſed à ſolo Deo. Loquor de agentibus naturalibus operantibus naturali virtute, vt cauſis ſecundis principalibus, vel vt inſtrumentis naturalibus earum. Nam loquendo de creatura, vt inſtrumento Dei ſupernaturaliter eleuato, non eſt dubium, quin eo modo poſſit reſurrectio fieri per creaturam: tamen quia in hoc nõ eſt aliqua peculiaris ratio magis, quàm in aliis miraculis, id omittimus, & ſub diuina potẽtia cõprehendimus. Et hoc modo cõcluſio poſita cõmunis eſt Theologorum, in 4. d. 43. & 44. vbi D. Thom. Sot. & alij ſuprà citati. Et cõfirmari poteſt ex difficultate, quę ſemper fuit in credenda mortuorum reſurrectione, nõ ſolùm propter ſpecialem modũ, quo futura eſt, quia nec Philoſophi illum agnoſcebãt, nec ſemper ab Apoſtolis prędicabatur: ſed ſimpliciter & abſolutè propter reparationẽ eiuſdẽ numero corporis, quod ceciderat. Vnde & in credenda ipſa Chriſti reſurrectione tanta fuit diſcipulorum difficultas, & ignorantia, vt viderentur illis deliramenta verba, quę de illa dicebantur. Ratio verò propria huius cõcluſionis ſumenda eſt ex parte organizationis, & diſpoſitionis corporis. Quia in primis fieri vix poteſt, vt eadẽ numero materia prima, ex qua fuit corpus hominis formatũ, iterũ ita applicetur vt per cauſas naturales poſſit ex ea homo generari. Quia per cõtinuã trãſmutationẽ, & reſolutionẽ materia facilè diſſipatur, diuiditur, & cõmiſcetur,

Reſponſio eiuſdem num. hominis in reſurrectione naturaliter non poſſibilis.
D. Thom. Sot.

A & ideo nunquã eſt omnino eadẽ, quæ ad generationẽ iterum aſſumitur. Deinde quamuis demus hoc interdum accidere: tamen agentia naturalia non poterunt eam diſponere ad eiuſdem animę introductionem, cũ eodem omnino temperamento, & organizatione. Primò quidem, quia proximum agens principale vel erit diuerſum, vel aliter diſpoſitum, quàm prius fuit, cùm ſemper ſit in cõtinua mutatione: variatio autem proximi agentis multum cõducit, vt effectus varietur ſaltem ſecundùm numerũ. Secundò, quia licèt interdum agẽs proximum ſit idem, vel eodem modo diſpoſitũ: tamen cœli influentia & cauſarum vniuerſarũ influxus neceſſariò erit diuerſus: & tamẽ ſine dubio multũ confert ad temperamentum conſtituendum. Tertiò,
B etiamſi agens naturale eſſet omnino idem, eadémq; materia, nõ rediret naturaliter idem numero effectus, qui antea fuit, nec eadẽ diſpoſitio, & organizatio corporis: aliàs calor eiuſdem aquæ ab eodẽ igne ſemper eſſet idẽ numero etiãſi millies deperderetur, & acquireretur. Similiter quotidianũ lumen, quod in aere fit à ſole, eſſet quotidie idẽ numero, Quæ sũt incredibilia, & cõtra Ariſt. 2. de generat. dicentem non redire, quod corrup ũ eſt. Et cõtra rationẽ. Quia materia, ſeu ſubiectũ de ſe eſt capax ad recipiendas varias formas, ſeu diſpoſitiones intra eãdem ſpeciem. Nã ſicut illius potẽtia paſſiua de ſe eſt indifferens ad plures formas intra idem genus ſpecie differentes, ita & ad plures diuerſas numero intra eãdẽ ſpeciẽ. Quia non eſt, vnde
C de ſe magis limitetur ad vnã, quàm ad aliam. Et ſimiliter agens naturale habẽs virtutem ad aliquem effectum, non limitatur ad vnũ indiuiduum, vt per ſe cõſtat: ergo, quamuis hoc agens ſæpius applicetur ad agendum in hoc ſubiecto, nõ erit determinatũ ad agẽdum ſemper idem numero. Quia neq; ex virtute ſua, neque ex capacitate ſubiecti habet hãc determinationem. Quin potiùs ex hoc vlteriùs colligimus, præter hoc ſubiectum, & hanc virtutem agendi, neceſſarium eſſe aliquid aliud, quod determinet agẽs ad efficiẽdũ hũc numero effectũ potius, quàm alium. Hoc autem determinans non poteſt eſſe, niſi aut Deus, au tales circumſtantiæ, cum quibus agens applicatur ad agẽdum: aut ipſa natura talis agentis, quæ de ſe eſt deter-
D minata ad operandum tali modo, & ordine, vt nunc poſtulet talem actionem, & cõcurſum, poſtea verò aliũ, & ſic de reliquis. Et inter hos modos hi duo vltimi (qui ferè in vnum coincidunt) veriſimiliores ſunt: nam hoc tribuere ſoli Deo non eſt philoſophicũ. Nã potiùs cauſæ ſecundæ determinauit concurſum Dei. Prẹterea, modus ille habet alias difficultates in Theologia, prẹſertim circa actus liberos, & cauſalitatẽ peccati. Ac deniq; poſito illo modo, ex ſolius Dei voluntate pendebit, quòd idem numero redeat, quod prẹcipuè intendimus. Si tamẽ verũ eſt agẽtia naturalia determinari illo alio modo ad effectus ſingulares, inde tãdem concludimus, poſtquam naturale agens determinatum ſemel fuit, introducendam hanc formam in
E hoc ſubiecto, nũquam ad eandem iterum determinari, etiamſi idem ſubiectum iterum atq; iterum illi applicetur, ſed ſemper ad aliam atque aliam numero diſtinctam, quia ſemper circumſtantiæ ſunt diuerſæ.

Reproductio eiuſdem effectus numero cur impoſſibilis in natura.
Ariſt. lib. 2. de gener.

Dico quartò per diuinã potentiam non ſolùm hominis reſurrectio, ſed cuiuſcunque alterius indiuidui reparatio poſsibilis eſt. Hæc eſt cõmunis ſententia ferè omniũ Theolog. in 4. diſt. 43. vbi latè Cap. q. 1. Palud. q. 2. & 3. & Sotus. d. 44. art. D. Thom. quod l. 4. art. 5 & opuſc. 9. cap. 82. Henr. quodl. 7. q. 16. Et probatur, quia in hoc non modò non apparet implicatio cõtradictionis: ſed neq; vlla etiam difficultas. Quia diuina potentia creãdo aliquam rem, non fuit imminuta: ergo ex parte ſua manet efficax ad illã rem iterũ creandam,

Cuiuſcumque indiuidui reproductio diuina virtute poſſibilis.
Capreol. Paludan. Sotus. D. Thom. Henr.

dam,& producendam,ſi ex parte eius nō fuerit repugnãtia,ſeu ſi productione indiguerit: ſed poſtquã illa res deſiit eſſe,quãtum eſt ex parte ſua indiget productione,vt ſit,& nulla eſt repugnãtia in hoc, quod iterum ſit:ergo neque in hoc quòd iterum producatur, poterit ergo iterum produci.Sed inquit Durandus, in hiſce eiſdem verbis inuolui repugnãtiam.Nam ſi iterum eſt;ergo bis eſt:ergo habet duplicem durationem ergo duplicem exiſtentiam;ergo ſunt duæ res & non vna,& eadem.Sed hoc eſt manifeſtũ ſophiſma, quòd idem fieri poſſet de homine quoad totum compoſitũ quod reſurgit. Quamuis ergo res, quæ priùs fuit iterúmque producitur,poſſit dici bis eſſe,non propterea dici poteſt habere duplicem durationem intrinſecã, ac permanentem:ſed vnam,& eandẽ, quæ dicitur bis eſſe,quia non durauit continuè,& ſine intermiſſione, ſed interrupta fuit,& ita in ordine ad extrinſecam durationem coextitit duabus menſuris diſtantibus, ſeu diſcõtinuis,& ideo dicitur bis fuiſſe.Sed vrgeri poteſt ex Durando,quia hoc ipſo quòd interrumpitur actio, neceſſe eſt poſtea nouã actionem fieri.Tum quia non magis poteſt eadem numero actio redire, quàm motus,aut tempus.Tum etiam, quia cùm mutata ſit habitudo agẽtis ad paſſum, neceſſe eſt & actionẽ mutari;ergo & terminũ eius multiplicari. Reſpondetur tamen,primùm negãdo aſſumptũ. Nam ſicut Deus eadem numero actione,quaſi continuè durãte, & creat Angelum,& per multos annos illũ conſeruat,ita poſſet ſuſpendere aliquo tẽpore illam actionẽ, & annihilare Angelum,eandémque iterum poſtea eadem actione producere,& conſeruare : nullã enim hoc inuoluit repugnantiam ex parte ipſius actionis.Si enim illa actio poteſt eadem durare per horã integrã, quæ eſt repugnãtia ex parte eius,quod duret ſeu fiat in extremis partibus horæ,& medio tempore non conſeruetur?Quocirca(quidquid ſit de motu,& tẽpore,quæ communiter cenſentur non poſſe eadem numero redire,quia ſucceſſiua ſunt,quamuis hactenus id non ſit demonſtratũ, non tamen eſt eadem ratio de actione, de qua loquimur,quæ indiuiſibilis eſt, & permanere ac durare multo tempore poteſt:& ideo, ſicut ſemel conſeruari poteſt in continuo tempore,ita & bis poni in eſſe,in tẽpore diſcontinuo. Loquor autem de tempore vero,vel imaginario:nam vtraque habitudo ſufficit ad intelligendam hanc iterationem eiuſdẽ actionis.Vnde nõ refert, quòd mutata ſit aliquo modo habitudo agẽtis ad paſſum,ſeu effectum.Quia ſi loquamur de habitudine, quæ præcedit actionem quaſi in actu primo,illa reuera non eſſe neceſſariò mutata,niſi in hoc,quòd agens & paſſum nõ intelliguntur coexiſtere eidem tẽpori vero,vel imaginario. Hinc autem non neceſſariò fit,vt varietur actio diuina,quia Deus in actione ſua non pendet à tẽpore,nec determinatur ad agendum ex circumſtantiis extrinſecis,ſed à volũtate ſua. Si verò ſit ſermo de habitudine in actu ſecũdo,quæ ſequitur actionem productiuam effectus,falſum eſt aſſumptũ,& petitur principiũ. Quia hoc eſt, quod contendimus, ſcilicet poſſe effectũ eſſe eũdem: & conſequenter poſſe habere eandem habitudinẽ ad ſuam cauſam. Addo denique etiam poſſe Deũ actionibus diuerſis eũdem numero effectum priùs producere,& poſtea reproducere.Quia cùm actio ſit via ad terminum, poteſt diuerſis viis ad eundem terminum tendi. Item actio eſt dependentia effectus ab agente, poteſt autẽ idem effectus pendere pluribus dependẽtiis ab agẽte. Sicut idẽ lumen poteſt vna actione fieri ab vno luminoſo, & poſtea conſeruari ab alio, quod neceſſe eſt fieri per diuerſam actionẽ, ſeu dependentiã.Et ſimiliter gratia nunc fit à Deo per Sacramentũ, & poſtea conſeruatur ſine Sacramento vbi neceſſe

Durand. 1. Obiectio. — *Reſponſio.* — *2. Obiectio.* — *Reſponſio.* — *Idem numero effectus per plures actiones ſeu dependentias pendere poteſt ab agente.*

A eſt dependentiam variari.Ratio deniq; eſt, quia actio ex natura rei eſt aliquomodo diſtincta ab effectu, & quidem modus eius, & ideo variari poteſt circa eundem effectum numero, ſicut alij modi variari poſſunt manente eadem re,quæ illis afficitur.

Ex quibus etiam colligitur,quàm ſit futile aliud argumẽtum Durandi, qui ex eo quòd naturalia agentia non poſſint idem numero reproducere, infert etiam Deum non poſſe.Quia id,in quo Deus ſuperat naturalia agentia,ſcilicet quod eſt virtutis infinitæ, & poteſt agere ex nihilo,nihil(inquit)cõfert ad hũc effectũ. Sed hoc eſt apertè falſum.Quia virtus infinita non ſolùm confert,vt poſſit cauſa producere meliora,& ſine dependentia à ſubiecto:ſed etiam,vt poſſit agere ſine
B dependentia à tempore,vel aliis circunſtãtiis. Ex quo prouenit, vt non limitetur ad agendum hîc & nunc hoc indiuiduum,ſicut naturalia agentia:ſed poſſit ſuo arbitrio agere,quod voluerit. Vnde potiùs poteſt hoc argumẽtum retorqueri contra Durãdum. Quia ratio, ob quam agentia naturalia non poſſunt reproducere idem numero,nõ habet locum in Deo. Quia eius virtus non eſt ita limitata,nec determinata,ſicut creaturarum:nulla ergo ratio eſt,cur hoc non poſſit.

Hinc tãdem diluitur alia ratio Durandi non minùs leuis.Quia ſi Deus,inquit,ageret ex neceſſitate naturæ,quamuis eſſet virtutis infinitæ, nõ poſſet idem numero reproducere.Ex hac enim hypotheſi impoſſibili quodlibet inferri poteſt. Quia enim ſupponitur
C Deus virtutis infinitę poſſe hoc facere,quod ſecũdùm ſe nõ inuoluit repugnantiã:quia verò ſupponitur agere ex neceſſitate naturæ,nõ poſſet reproducere idem numero,quia eſſet determinatus ad vnũ, & ideo vel ſemper ageret idẽ numero, vel nunquam. Sicut etiãſi ex neceſſitate naturæ ageret,vel ſimul ageret omnia, quæ poteſt,vel nihil ampliùs poſſet, quam illud,ad ꝙ, aut ex natura ſua,aut ab aliquo ſubiectodeterminaretur,vtrumque autem repugnat infinitæ virtuti. Et ita ego exiſtimo illũ modum agendi extra ſe ex neceſſitate naturæ extrinſecè repugnare cum infinitate ſimpliciter virtutis actiuæ. Sed de hoc aliàs, hæc enim ſufficiunt contra Durandum.

D Ex quibus ſolutum relinquitur fundamentum ſuprà poſitũ inter referẽdum eius ſententiam D.Thom.autẽ ibi citatus in poſtremo loco ſumpto ex hac 3.p. nõ eſt intelligendus loqui de potẽtia abſoluta, ſed de ordinaria,vt ibi(Deo dante)latiùs dicemus.Eodẽ modo exponenda ſunt alia loca ex 4.ſentent.quãuis ſint difficiliora:ſatis tamen eſt, D.Thom. aliis locis, vbi ex profeſſo diſputauit,disertè veritatem docuiſſe.

3. Obiectio. — *Reſponſio.* — *4. Obiectio.* — *Reſponſio.*

SECTIO VII.

Vtrum reſurrectio hominis ſit naturæ debita, ideóq; ſit à Deo vt authore naturæ.

NOn ſatis eſt oſtendiſſe actionem hãc & poteſtatẽ ad illam eſſe ſolius Dei propriã, niſi eam ex-
E plicemus,an ſit tribuenda Deo vt agenti ſecũdùm leges naturæ,an verò, vt agenti ſupra ordinem naturæ. Nam hinc pẽdet quæſtio,an illa actio ſit dicenda ſupernaturalis,nec ne?Ad hoc enim non ſat eſt,quòd à ſolo Deo fiat,vt patet de animæ creatione. Videtur autẽ hic effectus eſſe à Deo vt authore,conſeruatore, aut gubernatore; idq; duplici titulo ſeu ratione. Prima ſumitur ex parte ipſius hominis, quia in materia corporis humani poſtmortẽ manet eadẽ capacitas naturalis ad habẽdã animam quæ antea fuit. Hæc enim cùm à materia ex natura rei nõ diſtinguatur,variari nõ poteſt,manẽte eadem materia.Rurſus eadem ratione manet in anima ſeparata appetitus naturalis vt corpori vniatur,teſte Aug.lib.12.Geneſ.ad liter. c. 35. & D.Thom.

Auguſt. D.Thom.

D.Th. 1.p.q.76.ar.1.ad 6. Quia hic appetitus non eſt ſeparabilis, cùm ſit ipſamet rei natura, & in anima nihil aliud eſt, quàm naturalis ipſa capacitas, ſeu formalis aptitudo, quam habet ad informãdum corpus, quã neceſſe eſt in anima manere. Ergo ex parte vtriuſque principij, paſſiui, & formalis, eſt naturaliter poſſibilis hæc actio. Rurſus ſi totum compoſitum conſideretur, etiam videtur, deberi homini reſurrectio, vt poſsit humana ſpecies ſuam naturalem beatitudinem perfectè obtinere. Non enim ſola anima, ſed totus homo appetit eſſe beatus, vt per ſe conſtat: ergo oportet, vt totus etiam homo beatitudinem conſequatur. Cunctæ enim res ſuos vltimos fines naturaliter conſequũtur, cur ergo ſolus homo carebit ſtatu naturali, in quo naturalem beatitudinem poſsit obtinere. Sed non poteſt B eam in hac vita poſsidere ante mortem: tum quia dũ hîc viuit, ſemper eſt innumeris miſeriis & malis tum animæ tum corporis obnoxius, quæ repugnant ſtatui beatitudinis. Tum etiam, quia vera beatitudo æterna eſſe debet. Etenim amitti ſi poſsit, hoc ipſo ita animũ relinquit anxium, & ſolicitum, vt non poſsit eſſe beatus. Et ideo Aug. 13. de Trin. c. 8. & 20. definit non poſſe eſſe hominem beatum in corpore mortali; ergo ex prouidentia naturali debetur homini poſt mortem reſurrectio, vt poſsit naturaliter eſſe bearus. Nec ſatis eſt reſpondere, conſequuturum hominem naturalem beatitudinem in ſola anima, quia non eſt homo, nec per hoc ſatisfit appetitui totius ſpeciei. Ac præterea ipſamet anima ſeparata à corpore, eſt quodammodo C in ſtatu violento? non ergo eſſet in ſtatu apto ad beatitudinem perfectam, nec eſt conueniens, vt perpetuò maneat in eo ſtatu. Vnde Clem. lib. 5. conſt. c. 6 aliàs 8. *Qui corpus* (inquit) *Adæ ex terra fabricatus eſt, idem & Adæ corpus, & cæterorum poſt diſſolutionem reſurgere faciet, quòd hoc naturæ hominum rationis participi debeatur, viuere ſcilicet in ſempiternum.*

Secunda cauſa ſeu ratio dubitandi ſumitur ex diuina prouidentia. Quia non ſola anima eſt, quæ in hac vita bene aut malè de Deo meretur; ergo ad prouidẽtiam Dei ex natura rei ſpectat, vt non ſola anima præmium vel pœnam recipiat. Conſtat autem vel ipſa experientia, homines dum hîc viuũt, non accipere vel D bonorum operum præmia, vel malorum vindictam; ergo ad Dei prouidentiam pertinet hominem iterum ſuſcitare, vt totus vel puniatur, vel beetur. Qua ratione ad perſuadendam reſurrectionem vtuntur Sancti, Chryſ. hom. 65. in Ioan. *Ego* (inquit) *aliud dicam ab humanis rationibus: alij malitiam, alij virtutem ſectantur: ſed malitiæ ſectatorum multi feliciter in vltimam peruenerũt ſenectutem, virtutis autem contrà: quomodo ergo pro meritis vnuſquiſq; accipiet?* ſcilicet, ſi futura nõ eſt reſurrectio? Et eandem rationem repetit ſæpe Chryſ. in ſer. de reſurrectione. Optimè Theod. lib. 5. diuinorum Decret. c. de Iudicio, & latè Cyr. Ieroſ. cat. 18. Et Damaſ. lib. 4. c. 28. hac ratione nixus ita concludit: *Si non eſt reſurrectio, non eſt Deus, nec prouidentia.* Tertull. verò lib. de reſurrectione carnis, c. 14. inter alia multa, quæ de hac E ratione ſcribit, ſic inquit: *Hæc erit tota cauſa, imò neceſſitas reſurrectionis congruentiſſima, ſcilicet Deo deſtinatio iudicij,* &c. ſimilia repetit ſæpe in illo lib. c. 33. 34. 40. & ſequentib. & lib. de patientia cap. 11. Similiter Greg. Nyſ. orat. 3. de reſurrectione, ex hac ratione infert: *Si non eſt reſurrectio, non eſt iudicium.* Ex his ergo omnib. videtur concludi reſurrectionis opus ad naturalem Dei prouidentiã pertinere: atque ita, licèt à ſolo Deo fieri poſsit, tamen per ſe, ac præciſè ſumptum, poſſe inter naturalia opera computari, ſicut animæ creationem.

Chryſoſt. — Theod. — Cyril. Ieroſol. — Damaſc. — Tertull. — Greg. Nyſſ.

Hæc ſententia videri poteſt non omnino improbabilis, & accommodata ad explicãdam prouidentiam, quam Deus habiturus eſſet erga homines, ſi eos in puris naturalibus ſine ordine ad ſupernaturalem beatitudinem creaſſet.

Nihilominus tamen dicendum exiſtimo, reſurrectionem quacunque ratione cõſideratam non eſſe naturæ debitam ſola prouidentia naturali, atq; adeò ſimpliciter dicendam eſſe ſupernaturalem, non verò naturalem, niſi ſecundùm quid. Ita loquitur D.Th. in 4. d. 43. art. 1. q. 3. & Sot. latè q. 1. art. 2. & alij communiter: eſtque magis cõſentaneum locutionibus Scripturæ, & Sanctorum loquentium de reſurrectione, tanquam de re omnino ſupernaturali: non tãtùm propter gloriam corporum reſurgentium, quam reprobi non habebunt: & tamen in eis reſurrectio cenſetur ſupernaturalis propter ſolam reparationem, & viuificationem corporis iam defuncti. Quòd ſi dicatur ſupernaturalis propter modum, ſcilicet quia fit ſolo Dei imperio abſque aliis naturalibus tranſmutationibus, ex hoc ipſo concluditur, quod intendimus, quoniam reſurrectio non eſt nata fieri alio modo, cùm per cauſas ſecundas fieri nequeat. Prętereа hoc explicatur ex differentia inter animæ creationem, & reſurrectionẽ. Ad primã enim vnionẽ animæ, & corporis poſſunt agentia naturalia diſponere materiam, diſpoſitione ex natura ſua poſtulante talẽ formam, quocirca pertinet ad naturalem prouidentiam, & concurſum debitum, vt Deus illã infundat: at verò in ordine ad iteratã vnionem, quæ in reſurrectione fit, nihil poſſunt cauſæ naturales efficere, nec materiam ita diſponere, vt poſtulet illius animæ vnionem; ergo non poteſt illa reſurrectio dici ſimpliciter naturalis. Tertiò, ſi reſurrectio eſt naturaliter debita, vel eſt hoc intelligẽdũ de debito (vt ita dicã) phyſico, vel morali: neutrum dici poteſt. Nam debitum phyſicũ appellari poteſt id, quod debetur cauſis naturalibus ratione phyſicæ virtutis, quam habent ad cauſandũ. Sed hoc modo non eſt debita reſurrectio. Quia ſi conſideremus cauſam materialem, licèt in illa maneat capacitas eiuſdem formę: tamẽ illa eſt valde remota: Deus autẽ vt gubernator naturæ nõ tenetur explere omnem capacitatem remotam materiæ, ſed ſolùm quatenus per agẽtia naturalia poteſt ad proximã diſpoſitionem reduci. Alioqui deberet Deus varias formas in infinitum in materiã inducere, quia omnium eſt capax ſecundùm illam remotam capacitatem. Et ideo hæc capacitas materiæ ad formã priùs habitã congruè vocari ſolet obedientialis, potius quã naturalis. Quia iam non eſt in ſtatu, in quo poſſit per agentia naturalia ad proximam capacitatem reduci. Atque idem ferè eſt, ſi conſideretur aptitudo ipſius animæ, quæ eſt cauſa formalis. Quia etiam non tenetur Deus explere omnem appetitum naturæ, ſeu formæ, nec efficere vnionem eius ad ſubiectum, niſi ſuppoſita proxima capacitate ſubiecti: hanc verò non tenetur per ſe ſolus ipſe efficere, ſed ſeruato ordine cauſarũ naturaliũ. Deniq; ex parte etiam cauſæ efficientis, nulla eſt, cui propter phyſicam virtutẽ hæc actio, ſeu concurſus ad illam debeatur; ergo nullo titulo eſt debita naturaliter reſurrectio debito phyſico. Debitũ autem morale dici poteſt, quod debetur ratione finis, v.g. propter obtinẽdam beatitudinem: vel ratione iuſtitiæ diſtributiuæ, ſeu conuenientis gubernationis vniuerſi in ordine ad mores hominum. Sed hoc etiam debitum nulla ſufficienti ratione oſtenditur. Nam in primis ſatis eſt, vt homo poſſit eſſe beatus tanquã homo, vt Ariſt. dixit 1. & 10 Eth. & ideo non oportet, vt naturaliter poſſit habere beatitudinem carentẽ omni defectu, ac miſeria, aut perpetuam abſolutè & ſimpliciter, ſed humano modo. Homo enim non appetit eſſe beatus, niſi quandiu eſt: ad beatitudinem ergo naturalem hominis ſatis eſt, quòd durare poſſit, quandiu exiſtit homo. Quia ergo homo natura ſua corruptibilis eſt, ideo beatitudo etiam, quę naturaliter conferri poteſt homini, vt eſt integrum indiuiduũ ſpeciei

Reſurrectio res ſupernaturalis. — D.Thom. — *Reſurrectio ex ſola prouidẽtia naturali naturæ prorſus indebita.* — *Ariſtot.*

humanæ,nõ eſt ſimpliciter perpetua, ſed temporalis. Quia verò anima hominis eſt perpetua, ideo in illa perpetuò durare poteſt beatitudo hominis quantum ad id, quod in ea eſſentiale eſt, ſcilicet quoad cognitionem & amorem Dei naturalem. Et hoc tantùm eſt debitum, ac conſentaneum naturis rerum: quidquid verò vltra hoc additur, ſupernaturale eſt. Rurſus quãuis ſpes reſurrectionis ſit cõuenientiſſimum medium ad continendos homines in officio: & optimam rationem prouidentiæ, & ſeruandæ iuſtitiæ diſtributiuæ contineat: tamen non propterea dicendum eſt, hunc prouidentiæ modum eſſe ſimpliciter debitum naturę. Poſſet enim Deus aliis modis hominem gubernare. Imò aliqui cenſent, & inſinuat Scotus, ſi ſola ratio naturalis ſpectetur, fieri potuiſſe, vt Deus nullum ſpeciale iudicium ferret de factis hominum, bonis præmiũ maliſque pœnam tribuendo. Hoc tamen licèt potuerit fieri à Deo, vt ſupremo Domino: non tamen cenſeo, talem prouidentiæ modum eſſe rebus ipſis & naturis rationalibus cõſentaneum. Melius ergo dicitur, potuiſſe Deum ſtatuere alium modum prouidentiæ, & iuſtitiæ intra ordinem naturæ cõtentum. Nam quia anima eſt principium proprium, ac per ſe actionis bonæ, aut malæ, ſatis eſt hominem in ea recipere præcipuum virtutis præmium: corpus autem, quod tãtùm eſt organum animæ, ſicut in hac tantùm vita mortali eſſet inſtrumentum virtutis, ita in eadem poſſet recipere aliquod præmium ſuæ actioni proportionatum. Quod non oportet, vt conſiſtat in diuitiis temporalibus, & voluptatibus, quæ non ſolent ad virtutis exercitationem valde eſſe vtiles: ſed in aliis bonis, vel auxiliis, quibus corpus ipſum faciliùs & cõmodiùs poſſet ad virtutis ſtudium accendi. Nullo ergo modo debita eſt homini reſurrectio ex ſolo prouidentia naturali. Quæ omnia confirmari poſſunt eleganti teſtimonio Cypr. ſerm. de Reſur. Chriſti. *Homo, qui ex cæleſti & terrena materia compactus eſt, veſtitus extrinſecus pelle, & carnibus, tempus accepit, quo te iubente redderet terræ, quod de terra aſſumpſerat, & ad immaterialem originem reuerteretur ſpiritus, cuius natura diſſolutionis non admittit iniuriam. Corpus putredine & caro vermibus conſumenda, ſecundùm naturæ ſuæ rationem non poterat æternitatis priuilegio perfrui: & quod ſibi iure non competebat, à conditore nequibat exigere. Neque vlla eorum interrogatio ſuper hoc merebatur reſponſum. Sed tu, optime Domine, vltro gratiam volens dare ſpiritui, decreuiſti clementiùs, vt ex ſocietate, & clientela, quam reddiderat animæ caro, aliquid ei commodi proueniret, & quæ ei vehiculum fuerat, & particeps ſtudiorum, in recompenſatione miniſterij iterum dilecto accolæ conſociata, pudica, & pacifica rediret, nullas ſecum reuehens contumelias, quibus deinceps quietis internæ concuteret puritatem. Sed & hoc Domine, ad cumulum beneficij addidiſti, vt inter legem carnis & ſpiritus nulla poſtmodũ eſſet diuerſitas, nec poſt initium fœdus, vlla iterum inter eos recreſcat rebellio, ſed per manum tuã reconciliatio ordinata ſtabilis in perpetuum perſeueret. Te igitur iubente terra ſit caro, & expulſa de domo iterum coniungatur viro, non iam ancilla, ſed libera: & habitant vnius moris in domo, murmurationibus conſopitis, quas olim compugnantes inter ſe concupiſcentiæ concitabant.*

Ex quibus vltimis verbis poteſt alia ratio & vltima ad hoc idem confirmandum colligi. Quia ſi ex natura rei deberetur animæ ſeparatæ reditus ad corpus, vel deberet hoc fieri in corpore mortali, & corruptibili, atque eodem modo paſſionibus, mutationibúſq; ſubiecto, ſicut nunc eſt: vel in corpore ab his omnibus incommodis abſtracto. Si dicatur hoc ſecũdum, apertè ſequitur, illum reſurrectionis modum non poſſe eſſe naturæ debitum. Quî enim fieri poteſt, vt corpori natura ſua mortali ex naturali prouidentia debeatur immortalitas? Prouidentia enim naturalis non exten-

A ditur ad ea dona, quæ ſunt præter vel ſupra naturam. Alioqui dici poſſet ſtatum illum, quem Adamus habuit ante peccatum, quoad eum modum immortalitatis, & impaſſibilitatis corporis, quem tunc habuit, & quoad perfectam ſubiectionem inferiorum virium animæ ad ſuperiores, fuiſſe illi debitum ex prouidentia naturali, quod tamen eſt omnino falſum. Si verò dicatur primum, ſequitur in primis procedendum eſſe in infinitum in hac reuolutione mortis, & reſurrectionis hominis. Quia ſi reſurgeret mortalis, iterum moreretur; ergo, qua ratione poſt primam mortem ſuſcitatus eſt, excitandus eſſet poſt ſecundam, & ita in infinitum. Quod tanquam magnum abſurdum & ludibrium infert Aug. lib. 12. de Ciuit. cap. 13. contra eos
B Philoſophos, qui dicebant, futurum eſſe in Vniuerſo perpetuum earundem rerum reditum atque circuitionem. Deinde tale corpus non eſſet deſiderabile, neque animæ accommodatum, præſertim ſi naturalem beatitudinem eſſet cõſequuta. Impediret enim illam, ne expeditè ac ſine impedimento poſſet Deum contemplari, & amare, redderétq; iterum ſubiectam doloribus, & afflictionibus huius vitæ. Quocirca licèt anima põdere naturali dicatur appetere corpus, quia eſt naturalis forma eius: & quamdiu eſt in illo naturaliter, refugiat mortem, quia non eſt alium ſtatum experta, & quia ſimpliciter potius vellet perfectionem ſui corporis acquirere, quàm illo probari, iuxta illud, *Nolumus expoliari, ſed ſuperueſtiri*: tamen anima ſemel 1.Cor.15.
C à corpore ſeparata, & naturaliter beata, appetitu elicito, ac recto potius, credo, eligeret manere ſeparata, quàm redire ad corpus corruptibile, & paſſionibus ac ærumnis obnoxium. Quia reuera maius ſibi nocumẽtum afferret, quàm commodum. Quapropter ſtatus animæ ſeparatæ per ſe nõ poteſt dici ſimpliciter violentus. Quia licèt in eo careat anima complemento alicuius appetitus naturalis: tamẽ propriè nulla vis ei infertur. Sicut cæcus non dicitur eſſe in ſtatu violẽto, ſed imperfecto, ſic etiam anima eſſet in ſtatu aliqua ex parte imperfecto, non tamen ſimpliciter violento, præſertim quia ſecundum appetitum elicitum, & rationalem illũ ſtatum perferret alteri, quẽ naturaliter habere poſſet in corpore mortali. Et ex his ſatis re-
D ſponſum eſt ad rationes dubitandi ſuperiùs poſitas.

SECTIO VIII.

Vtrùm poſſit naturali ratione oſtendi reſurrectionem eſſe poſſibilem.

QVidã exiſtimãt nullo modo cognoſci poſſe, quia eſt ſupernaturalis: ratio autem naturalis non habet ſufficientia principia, quib. iudicet de ſupernaturalibus myſteriis, etiã vt poſſibilia ſunt. Propter quod diximus in principio huius materię, non poſſe ratione naturali cognoſci incarnationem eſſe poſsibilẽ. Et ita opinatur de reſurrectione Medin. hîc art. 1. & indicat Medina.
Sot. in 4. d. 43. q. 1. ar. 3. Sed in primis non negãt hi au- Sotus.
E thores, poſſe inueniri rationes naturales valde probabiles, quæ perſuadeant reſurrectionem eſſe poſsibilẽ: neque ego audeo dicere poſſe hoc demõſtrari ratione ita conuincente intellectũ, vt à nemine, etiam proteruo poſsit negari. Præſertim cùm videam non defuiſſe Theologos fide illuſtratos, qui negauerint, poſſe Deum iterum producere rem in nihilum redactam.

Nihilominus tamen exiſtimo, rationem factam in 4. concluſione, ſection. 6. cum omnibus, quæ circa illam dicta ſunt, ſatis eſſe ad conuincendum intellectum bene diſpoſitum, eſſe ferè phyſicam demonſtrationem. Denique cenſeo ferè æquali euidentia probari, poſſe Deum rem corruptam reparare, ſicut poſſe aliquid ex nihilo creare, præſertim in homine, poſt cuius corruptionem manent partes, ex quibus com

Poſſibilitas reſurrectionis ratione naturali quomodo poſſit oſtendi.

cõponitur. Vt enim rectè dixit Greg. hom. 26. in Euãg. *Longè minus eſt Deo reparare, quod fuit, quàm creaſſe, quod non fuit. Aut quid mirum ſi hominem ex puluere refecit, qui ſimul omnia ex nihilo creauit?* Et hom. 20. in Ezech. *Mirari* (inquit) *ſolent qualiter caro reuiuiſcere poſſit ex puluere. Miretur igitur altitudinem cœli, molem terræ, abyſſos aquarum, omnia quæ in mundo ſunt, ipſos quoque Angelos creatos ex nihilo. Minus eſt valde aliquid ex aliquo facere, quã omnia ex nihilo feciſſe.* Ac propterea dicit idem Gregor. lib. 14. Moral. c. 28. *Qui reſurrectionis fidem ex obedientia non tenent, certè hanc tenere ex ratione debuerunt.* Et Lactant. lib. 7. c. 23. *Si à principio* (inquit) *Deus hominem neſcio quo inenarrabili modo inſtituit, credamus ab eodem reſtitui veterem poſſe qui nouum fecit.* & Aug. ſerm. 19. de verb. Apoſt. vbi ſic inquit, *Te appello quicunque infideli animo de reſurrectione dubitas, & putas non poſſe mortuos reſuſcitari: quid eſt amplius, ex nihilo homines facere qui viuant, aut eos qui facti ſunt & vixerunt, reparare poſt mortem? Vtique plus eſt facere quod nunquam fuit, quam reparare quod fuit. Quomodo ergo impoſſibile eſſe dicis vt Deus, qui hominem formauit ex nihilo, reformet? Quomodo nos ſuſcitare non poteſt conuerſos in puluerem, qui etiam in nihilũ rediremus, facere poterat vt eſſemus, ſicut effecit nos eſſe, cum antea nunquam fuiſſemus.* Similia habet ſer. 64. de verb. Domini, in fin. & epiſt. 46. & ep. 146. & ſæpe alias. Et eandem rationem ex creatione ſumptã expendit optimè Cyrill. Ieroſ. Catech. 4. & 18. Athan. lib. de reſurr. mort. & mihi quidem vim demonſtrationis habere videtur propter ea quæ dixi in probatione quartæ concluſionis.

Quam hoc etiam modo declaro: nam opera & myſteria ſupernaturalia, quædam ſunt in ſua ſubſtantia & eſſentia ſupernaturalia: & de his verũ eſt non poſſe ratione naturali ſufficienter agnoſci, etiam vt poſſibilia, præſertim quando attingunt Deum ipſum, qui licèt cognoſcatur eſſe, quî tamen & quo modo ſit, imperfectè, cognoſcitur ſolo naturæ lumine, & huiuſmodi eſt myſterium Incarnationis, & ſimilia. Alia verò ſunt ſupernaturalia quoad modum tantùm, quia ſcilicet res factæ naturales ſunt, quãuis modus faciendi ſit proprius Dei, vel propter virtutem infinitam, vel propter ſummam independentiam, ac dominium in operando: & hæc non repugnant cognoſci vt poſſibilia ratione naturali. Nam inter hæc opera computari poteſt creatio, quæ ex modo quo fit, propria eſt Dei, & virtutem requirit infinitam, & tamen cognoſci poteſt ratione naturali. Præterea illuminare cæcum ſanitatem ſubitò, reſtituere ſine adiumento cauſarum ſecundarum, & ſimilia opera ſunt ſupernaturalia hoc modo, videtur tamen euidens lumine naturæ poſſe Deũ hæc opera facere: quia minora ſunt quàm creatio: & non habent maiorem repugnantiam, niſi quòd requirunt maiorem poteſtatem & virtutem agendi quam ſit in agentibus naturalibus: eſt autem euidens Deum habere huiuſmodi maiorem virtutem. Deniq; hoc ſenſu tantùm dicitur ſupernaturale opus quod ſuperat virtutem agẽdi omnium creaturarum: ſi ergo poteſt naturali ratione cognoſci Deum habere maiorem virtutem, imò & infinitam & omnipotentem, cur non poterit cognoſci poſſe efficere aliquid ſupernaturale in dicto ſenſu, Ergo cùm reſurrectio tantum ſit ſupernaturalis in dicto ſenſu, poterit naturaliter cognoſci vt poſſibilis: nam hoc non repugnat ex communi ratione operis ſupernaturalis, vt declaratũ eſt, neque ex ſpeciali, ratione reſurrectionis, quia reuera nulla eſt, vt etiam oſtendimus. Quin potiùs videtur minus difficile animam & materiã iam exiſtentes iterum vnire, quàm cæcum illuminare, aut ſimilia opera patrare. De qua re legi poteſt Duran. in 4. d. 43. p. q. 1.

Neque cõtra hoc obſtat, quòd reſurrectio fide credenda ſit, quæ autem fide creduntur, nõ poſſunt ratione naturali oſtẽdi. Tũ quia aliquæ ſunt veritates fidei, quæ ratione naturali etiam demonſtrantur, vt Deum eſſe, & eſſe creatorem, & animam eſſe immortalem, & id genus alia. Tum etiam, quia reſurrectionis veritas vt pertinet ad fidei art. non tantùm continet reſurrectionem poſſibilem, ſed etiam eſſe futuram generaliter in omnibus hominibus: & hoc cùm pendeat ex libera Dei prouidẽtia ac promiſſione, non poteſt ſimpliciter demonſtrari, quamuis poſſit vehementibus coniecturis perſuaderi, quas in ſuperioribus ſatis tetigimus, & de eis videri poſſunt Amb. Tertul. Athanaſ. in lib. de reſur. Chryſ. Greg. Nyſſ. Aug. & Greg. Magn. locis citatis. Baſil. hom. 8. Examer. Theophil. Antioch. lib. 1. contr. relig. Chriſtian. calum. D. Th. 4. cont. Gent. c. 49. vbi prædictas rationes *euidentes* appellat. Omitto reſurrectionem quam credimus & ſperamus, multa ſupernaturalia complecti, vt ſuprà dictum eſt, quæ non poſſunt, etiam vt poſſibilia ratione naturali inueſtigari.

ARTICVLVS I.

Vtrùm fuerit neceſſarium Chriſtum reſurgere.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd non fuerit neceſſarium Chriſtum reſurgere. Dicit enim Dam. in 4. lib. Reſurrectio eſt, ſecunda eius, quod diſſolutum eſt, & cecidit, animalis ſurrectio. Sed Chriſtus nõ cecidit per peccatum, nec corpus eius eſt diſſolutum, vt ex ſuprà dictis patet. Non ergo propriè conuenit ſibi reſurgere.

2. Præterea, Quicunq; reſurgit, ad aliquid altius promouetur: quia ſurgere eſt ſurſum moueri: ſed Chriſti corpus manſit poſt mortem diuinitati vnitum, & ita non potuit in aliquid altius promoueri. Ergo non competit ſibi reſurgere.

3. Præterea, Ea quæ circa humanitatem Chriſti ſunt acta, ad noſtram ſalutem ordinantur. Sed ſufficiebat ad noſtram ſalutem Paſſio Chriſti, per quam ſumus liberati à pœna & culpa, vt ex ſuprà dictis patet. Non ergo fuit neceſſarium quòd Chriſtus à mortuis reſurgeret.

Sed contrà eſt quod dicitur Luc. vlt. Oportebat Chriſtum pati, & reſurgere à mortuis.

Reſpondeo dicendum quòd neceſſarium fuit Chriſtum reſurgere propter quinque. Primò quidem ad commendationem diuinæ iuſtitiæ: ad quã conuenit exaltare eos qui ſeipſos propter Deum humiliant: ſecundùm illud Luc. 1. Depoſuit potentes de ſede, & exaltauit humiles. Quia igitur Chriſtus propter charitatem & obedientiam Dei ſe humiliauit vſque ad mortem crucis, oportebat quòd exaltaretur à Deo vſque ad glorioſam reſurrectionem. Vnde ex eius perſona dicitur in Pſal. 138. Tu cognouiſti (id eſt, approbaſti) ſeſſionem meam (id eſt, humilitatem & paſſionem) & reſurrectionem meam (id eſt, glorificationem in reſurrectione: ſicut Gloſſa exponit.) Secundò ad fidei noſtræ inſtructionem: quia per eius reſurrectionem confirmata eſt fides noſtra circa diuinitatẽ Chriſti. Quia vt dicitur 2. ad Cor. vlt. Etſi crucifixus eſt in infirmitate, ſed viuit ex virtute Dei. & ideo 1. ad Cor. 15. dicitur, Si Chriſtus non reſurrexit, inanis eſt prædicatio noſtra, inanis eſt & fides noſtra. Et in Pſalm. 29. dicitur: Quæ vtilitas in ſanguine meo, id eſt, in effuſione ſanguinis mei, dum deſcendo, quaſi per quoſdam gradus malorum, in corruptionem? Quaſi dicat, nulla. Si enim ſtatim non reſurgo, corruptúmq; fuerit corpus meum, nemini annunciabo, nullum lucrabor, vt Gloſſa exponit. Tertiò ad ſubleuationem noſtræ ſpei, quia dum videmus Chriſtum reſurgere, qui eſt caput noſtrum, ſperamus & nos reſurrecturos. Vnde dicitur 1. ad Cor. 15. Si Chriſtus prædicatur quòd reſurrexit à mortuis, quomodo quidam dicunt in vobis, quoniam reſurrectio mortuorum non eſt? Et Iob 19. dicitur, Scio, ſcilicet per certitudinem fidei, quòd Redemptor meus, id eſt, Chriſtus, viuit, à morte reſurgens: & ideo in nouiſſimo die de terra ſurrecturus ſum: repoſita eſt hæc ſpes mea in ſinu meo.

Quartò ad informationem vitæ fidelium, ſecundùm illud Romanorum 9. Quomodo Chriſtus ſurrexit à mortuis per gloriam

gloriam Patris, & ita nos in nouitate vitæ ambulemus. Et infrà Chriſtus reſurgens ex mortuis, iam non moritur: ita & vos exiſtimate vos mortuos quidem eſſe peccato, viuentes autem Deo.

Quintò, Ad complementum noſtræ ſalutis: quia (ſicut per hoc quòd mala ſuſtinuit, humiliatus eſt, moriendo, vt nos liberaret à malis, ita glorificatus eſt reſurgendo, vt nos promoueret ad bona, ſecundùm illud Romanorum 4. Traditus eſt propter delicta noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram.

Ad primum ergo dicendum, quòd licèt Chriſtus non ceciderit per peccatum, cecidit tamen per mortem: quia ſicut peccatum eſt caſus à iuſtitia, ita mors eſt caſus à vita. Vnde ex perſona Chriſti poteſt intelligi, quod dicitur Mich.7. Ne læteris inimica mea ſuper me, quia cecidi, conſurgam. Similiter etiam licèt corpus Chriſti, non fuerit diſſolutum per incinerationem, ipſa tamen ſeparatio animæ à corpore diſſolutio quædam fuit.

Ad ſecundum dicendum, quòd diuinitas erat carni Chriſti poſt mortem vnita vnione perſonali: non autem vnione naturæ, ſicut anima vnitur corpori vt forma ad conſtituendam humanam naturam. Et ideo per hoc quòd corpus eius vnitum eſt animæ, promotum eſt in altiorem ſtatum naturæ, non autem in altiorem ſtatum perſonæ.

Ad tertium dicendum, quòd paſſio Chriſti operata eſt noſtram ſalutem, propriè loquendo, quantum ad remotionem malorum: reſurrectio autem, quantum ad inchoationem, & exemplar bonorum.

COMMENTARIVS.

IN titulo obſeruandum eſt, *neceſſarium* non ſumi abſolutè pro re, vel actione, quæ vel ex neceſſitate fit, vel ad aliquem finem eſt ſimpliciter neceſſaria. Conſtat enim Chriſti reſurrectionem & fuiſſe à Deo factã liberè, & potuiſſe Chriſtum ſuam reſurrectionem vel differre vſque ad diem iudicij, vel omninò eam prætermittere: & nihilominus ſaluare homines, & in beatitudine in ſola anima regnare. Hoc enim neque contradictionem neq; aliquod abſurdum includit omnino repugnans Deo, vt dici poſſit ſimpliciter impoſſibile. Neceſſariũ ergo hoc loco dici poteſt dupliciter, primò prout idem eſt, quod longè conuenientius, & opportuni⁹, & hoc modo poteſt dici reſurrectio Chriſti neceſſaria, & ſecundum ſe, quia maximè decebat corpus Deo vnitum, viuum eſſe, & glorioſum: & in ordine ad finem noſtræ ſalutis, quia ad eam exequẽdam erat hoc medium aptiſſimum. Secundò poteſt dici neceſſarium cuius oppoſitum ſit impoſſibile, non quidẽ abſolutè, ſed facta aliqua ſuppoſitione. Vt v.g. ſuppoſito, quòd Chriſtus prædixerat ſe reſurrecturum, neceſſaria omnino erat eius reſurrectio, quia non potuit non eſſe fidelis, & verax. Quo ſenſu rectè dixit Paul.1.
1.Cor.5. ad Corinth.5. *Si Chriſtus non reſurrexit, vana eſt fides noſtra.* Similiter ſuppoſito Chriſtum de iuſtitia meruiſſe ſuam reſurrectionẽ, neceſſarium ſimpliciter erat ipſũ reſurgere. Quia non poteſt Deus præmium de iuſtitia debitum negare, cum hæc iuſtitia eius promiſſionem ſupponat. D.Thom. ergo in hoc titulo videtur neceſſarium ſumere vtroque modo, ſeu abſtractè, vt ex rationibus eius colligitur.

Reſurrectio Chriſti neceſſaria quomodo. Reſpondet ergo reſurrectionem Chriſti fuiſſe neceſſariam. Quam aſſertionem quinque rationibus cõfirmat. Prima fundatur in meritis Chriſti, & in ordine diuinæ iuſtitiæ. Quæ fulciri poteſt verbis eiuſdem
Luc.23. Chriſti Luc. 23. *Nonne oportuit pati Chriſtum, & ita intrare in gloriam ſuam*: & verbis Pauli ad Philip.2. *Factus*
Philippen.2. *obediẽs vſq; ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod & Deus exaltauit illum.* Quem locum de exaltatione reſurrectionis latè expoſuit Athanaſ. orat. 2. contra Arianos, quamquam eo loco indicet, eam exaltationẽ non fuiſſe mercedem meritorum, ſed debitam ratio-

A ne diuinitatis corpori vnitæ. At verò, licèt hic poſterior titulus verus ſit, non tamen eſt prior excludẽdus, qui magis eſt conſentaneus verbis Apoſtoli, vt latiùs tractatum eſt ſuperiori tom.diſp.40.ſect.3. Poteſt autem hæc ratio locupletari ex eodem Athan.lib.de Incarn.Verbi, eiúſque corporali aduentu, dicente, quia Chriſtus morte ſua mortem extinxerat, ideo reſurgere debuiſſe. *Profligata enim morte quid reliquum erat, niſi vt in trophæum deuictæ mortis reſurgeret?* Et hæc ratio, ſecluſo pacto, & promiſſione Dei, probat per ſeſe fuiſſe valde conueniens ac proportionatum hoc præmium illi merito: poſita verò promiſſione, probat fuiſſe ſimpliciter neceſſarium.

Secunda ratio ſumitur ex vtilitate & neceſſitate ad
B confirmandam fidem, Quæ dupliciter poteſt exponi. Primò, quia ſuppoſita prædictione Chriſti erat ſimpliciter neceſſarium ad veritatem fidei, Chriſtum implere quod promiſerat. Et hoc ſenſu (vt dicebam) intelli- *Teſtimonij*
gendum cenſeo locum Pauli, quem D.Thom. hîc ci- *Pauli 1.Cor.*
tat: *Si Chriſtus non reſurrexit, inanis eſt prædicatio noſtra,* *15.*
inanis eſt & fides veſtra. Abſolutè enim, etiamſi Chri- *Expoſitio.*
ſtus non ſurrexiſſet, potuiſſet eſſe in nobis vera fides, & ad ſalutem vtilis: tamen ſuppoſitis iis, quæ fides Chriſti docet, ſi Chriſtus non ſurrexiſſet, inanis eſſet talis fides, eſſet enim falſa. Et ita explicuit Paulus ſubdens, *Inuenimur autem & falſi teſtes Dei.* Et eodem modo intelligendum eſt, quod poſtea ſubiungit, *ſi Chriſtus non reſurrexit, vana eſt fides veſtra. Adhuc enim eſtis*
C *in peccatis veſtris.* Quia nimirum fides falſa non poſſet eſſe veræ ſanctitatis initium, ac fundamẽtum. Secundo modo poteſt hæc ratio intelligi nulla ſuppoſitione facta, & hoc modo probat, fuiſſe vtiliſſimum ad perſuadendam fidem, & vt homines poſſent faciliùs illã amplecti, Chriſtum reſurgere, ſimulque probat oportuiſſe, vt ſtatim ante Euangelij prædicationem reſurgeret. Et hunc ſenſum confirmant optimè alia duo Scripturæ teſtimonia, quæ D.Th. hîc adducit. Primum
eſt illud 2.ad Cor.vltim. *Etſi crucifixus eſt, ex infirmitate,* *2.Cor.13.*
ſed viuit ex virtute Dei. Alterum eſt ex Pſalm. 29. *Quæ* *Pſal.29.*
vtilitas in ſanguine meo, dum deſcendero in corruptione? id eſt, ſi in ea maneam & non reſurgam, neminem enim
D lucrabor paſſione mea. Et hoc etiam ſenſu rectè intel-
ligitur, quod ait Paul.ad Rom.4. *Mortuus eſt propter de-* *Rom.4.*
licta noſtra, reſurrexit propter iuſtificationem noſtram. Nam
licèt D.Th. infrà q.56 art.2. aliter hũc locum exponat *D.Thom.*
de cauſa inſtrumentali & exemplari: optimè tamen etiam exponitur de cauſa (vt ita dicam) obiectiua, & motiua. Chriſtus enim per paſſionem ſuam ſufficienter deſtruxit peccatum: tamen, vt nos iuſtificaremur & efficaciter nobis remitteretur peccatum, oportebat paſsionem Chriſti nobis applicari per fidem viuam.
Reſurrexit ergo propter iuſtificationem noſtram, id eſt, vt fi- *Reſurrectio*
des noſtra confirmaretur, & ſic efficaciter iuſtificare- *Chriſti effica-*
mur, vt rectè expoſuit Adamus in illum locum. Et ſu- *ciſſimum fidei*
mitur ex commentariis Hier. *Qui morte ſua noſtra pec-* *motiuũ, & incitamentum.*
E *cata aboleuit, neceſſariò reſurgens apparuit, vt iuſtitiam cre-* *Adam.*
dentium confirmaret. Et Anſel. *Reſurrexit* (inquit) *propter* *Hieron.*
iuſtificationem, id eſt, vt nos iuſtificando ſuſcitaret à morte *Anſelm.*
animæ, quatenus iuſtè viueremus, quod aliter nõ poteramus.
Et Ambr. quamuis aliam expoſitionem indicet, tamẽ *Ambroſ.*
huic fauet, cùm inquit, *Vt ad cumulum nobis iuſtificationis proficeret, reſurgens præceptis ſuis authoritatem tribuit, vt eorum æmulos nos hæc fiducia faceret, per quam iuſtificemur meritis nos augeremus, per quam gloriam adepti clari*
appareamus regno Dei. Chryſ. etiã ſer.9. in Ep.ad Rom. *Chryſ.*
ſub obſcurè quidem, tamen eleganter confirmat tum hanc expoſitionem, tum rationem D.Th dum inquit, in reſurrectione oſtenſum eſſe, Chriſtum non propter ſua peccata, ſed propter noſtra mortuum fuiſſe. *Quomodo enim ſurrexiſſet, ſi peccator fuiſſet? Si verò peccator non fuit, propter alios crucifixus eſt.* Et ita per reſurrectionem confir

confirmatur fides redemptionis noſtræ, vt per eam iuſtitiam aſſequi poſſimus, vt poſtea Chryſoſtomus fuſiùs declarat.

Rom. 1.

Poteſt præterea hæc D.Thom. ratio confirmari ex loco Pauli ad Rom. 1. *Qui prædeſtinatus eſt filius Dei in virtute ex reſurrectione mortuorum*, iuxta lectionem, & expoſitionem Græcorum, *Qui declaratus eſt*, quam in priori tom. diſp. 50. ſect. 2. ſatis probabilem eſſe oſtendimus. In reſurrectione enim Chriſti manifeſtata eſt vera eius diuinitas, atq; ita plurimum fides eius confirmata eſt. Et ob hanc cauſam ſpeciale ſignum ſuæ diuinitatis & veritatis obtulit Chriſtus Iudæis dicens, *Soluite tẽplum hoc, & in tribus diebus excitabo illud*, Ioan. 2. loquens de templo corporis ſui, vt Euangeliſta explicuit, & Matth. 12. Iudæis petentibus ſignum, ipſe reſpondit, *Generatio praua & adultera ſignum quærit, & ſignum non dabitur ei, niſi ſignum Ionæ Prophetæ*. Fuit autem reſurrectio ſignum diuinitatis: tum quia Chriſtus ſe ipſum ſuſcitauit, iuxta illud, *Et in tribus diebus excitabo illud*. Tum etiam, quia ipſe Chriſtus, ſicut dicebat ſe eſſe Deum, ita prædixerat ſe reſurrecturum, vnde ſua reſurrectione in vtroq; veracem ſe eſſe probauit. Item quia (vt eleganter dixit Petrus Chryſolog. ſerm. 75.) *qui ante ſuam mortem prædixerat ſuam reſurrectionẽ, vtique ſicut ſcire potuit, potuit & cauere: ſed quia vincere potuit, declinare contempſit, quia reſurrectionis gloria ſepeliuit morientis iniuriam.* Et hinc etiam declaratur optimè D.Thom. ratio. Nam ſi Chriſtuus mortuus in cruce, non reſurrexiſſet, erubeſcerent homines credere in hominem crucifixum, qui *Iudæis eſt ſcandalum, gentibus autem ſtultitia*. Reſurrectio igitur & pudorem & metum credentibus abſtulit, *qui reſurrectionis gloria ſepeliuit morientis iniuriam*. Denique, euentus ipſe veritatem huius rationis probauit. Cùm enim vſque ad paſſionem multa miracula Chriſtus feciſſet in confirmationem veritatis, quam prædicabat, pauci crediderũt: poſtea verò prædicantibus diſcipulis reſurrectionem eius, vno die multa millia hominum crediderunt in eum. Fuit ergo reſurrectio efficaciſſimum medium ad fidem conſeruandam, & perſuadendam. Et ita Athan. lib. de incarnat. Verb. eiúſque corporis aduent. ex his, quæ fides Chriſti in mundo operatur, ex gentiũ conuerſione, dæmonum expulſione, Chriſtum reſurrexiſſe latiſſimè confirmat.

Ioan. 2. Matt. 12. Petr. Chryſol. 1. Cor. 1. Athanaſ.

Reſurrectio Chriſti ſpei noſtræ nutrimẽtum. Leo Pap.

Tertia ratio ſumitur ex ſubleuatione ſpei noſtræ. Quam optimè declarat Leo ſerm. 1 de reſurrectione, c. 4. dicens, *Et hoc initium factum nobis eſt reſurrectionis in Chriſto, ex quo in eo, qui pro omnibus mortuus eſt, totius ſpei noſtræ forma præceſſit, &c.* & ſermone ſecundo, *Ita dubitandum non eſt de conſortio gloriæ, ſicut dubitandum non eſt de communione naturæ.* Quod in ſequentibus latè proſequitur: ac in fine tandem confirmat ex illo ad Philippenſ. 3. *Saluatorem exſpectamus Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui reformauit corpus humilitatis noſtræ, configuratum corpori claritatis ſuæ.* Rurſus Greg. 14. Moral. cap. 27. tractans eum locum, quem D.Th. hîc citat, *Scio, quòd Redemptor meus viuit, & in nouiſſimo die de terra ſurrecturus ſum*, ait, *Sui capitis gloriam ſequuntur membra. Redemptor ergo noſter ſuſcepit mortem, ne mori timeremus: oſtendit reſurrectionem, vt nos reſurgere poſſe confidamus. Vnde & eandem mortem non plus quàm triduanam eſſe voluit, ne ſi in illo ampliùs differretur, in nobis omni modo deſperaretur.* Et hoc eſt, quod Paul. dixit ad Epheſ. 2. *Conreſuſcitauit, & conſedere fecit in cœleſtibus in Chriſto Ieſu.* Nam cùm ipſe in te verè ſuſcitatus eſt, nos cum illo in ſpe conſurreximus: vnde Gregor. Nazianzenus oration. 41. *Heri (inquit) cum Chriſto in crucem agebar, hodie ſimul glorificor. Heri commoriebar, hodie ſimul viuificor. Heri conſepeliebar, hodie ſimul reſurgo*, & oratione 42. in principio, *Hodie ſalus mundo tam viſibili, quam inuiſibili, Chriſtus ex mortuis, ſimul ſurgite. Chriſtus ad ſe, redite. Chriſtus ex ſepulchro, peccati vinculis ſoluamini. Portæ inferi aperiuntur, & mors opprimitur, & vetus Adã deponitur, & nouus perficitur, ſi qua noua in Chriſto creatura, renouamini.* In quibus omnibus alludit Gregorius ad locum Pauli ad Coloſſ. 2. *Si conſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt ſapite, &c.* Nec diſſimile eſt, quod inquit Athanaſ. ſerm. de paſſione & cruce Domini, *Neceſſarium eſt ſurgente ſaluatore, conſurgere quoq; cum eo & ipſum Adamum, & omnes ex Adamo oriundos: & ſicut moriente Adam, manebamus nos per eum mortui, ita quoque ſurgente Dominico corpore, neceſſum erat omnes cum eo conſurgere. Hic enim intellectus eſt Pauli ad Corinthios ſcribentis, Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes viuificabuntur.* Et in huius ac præcedentis rationis confirmationem multa peti ex eodem Athanaſ. lib. de incarnat. Verbi, & corporali eius aduentu, & Petro Chryſologo ſerm. 74. & 75. Auguſt. ſer. 119. de temp. Vbi inter alia ait, *In paſſione quid agit? Docuit: quid tolleremus in reſurrectione, quid egit? Docuit quid ſperemus. Hîc opus, ibi merces. Opus in paſſione, merces in reſurrectione?*

Greg. Pap. D.Thom. Iob 19. Epheſ. 2. Greg. Naz. Coloſſ. 3. Athanaſ. 1. Cor. 15. Pet. Chryſol. Auguſt.

Atque ex his, quæ dicta ſunt, expoſita etiam eſt quinta ratio D.Th. quæ ferè cum duabus præcedentibus coincidit, ſcilicet Chriſtum reſurrexiſſe propter noſtræ ſalutis complemẽtum, vt non tantùm nos malis liberaret, ſed etiam bonis cumularet. Nam licèt vtrũmque nobis moriendo meruerit, viam tamen ad id obtinendum reſurgendo aperuit, exemplárque ac terminum noſtræ exaltationis oſtendit. Quarta verò ratio, moralis eſt, & non indiget expoſitione, nec ſolutione argumentorum, quæ facillimæ ſunt.

DISPVTATIO XLV.

In duas Sectiones diſtributa.

De Chriſti reſurrectione, & cauſis eius.

EX præcedenti diſputatione probatum ſupponimus, reſurrectionem Chriſti fuiſſe poſſibilẽ, & ideo ſolùm ſupereſt inquirẽdum, an facta ſit. Quid verò ſit, non indiget noua diſputatione. Quia quoad hoc non eſt alia ratio de Chriſti reſurrectione, & de quauis alia, quod attinet ad vnionem animæ cũ corpore ſufficienter diſpoſito. Quod verò pertinet ad vnionem hypoſtaticam, ſi aliqua in reſurrectione reparata eſt, ſatis etiam eſt in ſuperioribus dictum, addendum verò aliquid erit de propriis cauſis huius reſurrectionis.

SECTIO I.

Vtrùm Chriſtus verè reſurrexerit.

HÆretici, qui negarunt Chriſtum eſſe verum hominem, aut aſſumpſiſſe verum corpus humanũ, ac mortale, aut verè mortuum fuiſſe, neceſſe eſt, vt veram etiam reſurrectionem negauerint. Præter hos autem refert Epiph. hæreſ. 28. Cherinthum aſſeruiſſe, Chriſtum paſſum eſſe, & crucifixum, nondum verò reſurrexiſſe, reſurrecturum tamen poſtea in generali reſurrectione. Aliter verò refert errorem Cherinthi Irenæus lib. 1. contra hæreſes, cap. 24. Vbi dicit Cherinthum diſtinxiſſe Chriſtum à Ieſu, & aſſeruiſſe paſſionis tempore Chriſtum ad Ieſum receſſiſſe, & neq; mortem obiiſſe, neque reſurrexiſſe: Ieſum verò, & mortuum fuiſſe, & reſurrexiſſe. Aug. verò lib. de hæreſ. 8. expreſsè dicit Cherinthũ negaſſe Ieſum ſurrexiſſe. Porrò Tertul. lib. de carne Chriſti, c. 24. tacitis nominibus ſcribit, quoſdam aſſeruiſſe, adhuc eſſe animam Chriſti in cœlo ſine carne, quos reſurrectionẽ negaſſe neceſſe eſt. Ac præterea addit, alios dixiſſe exiſtere carnem

Epiph. Iren. Auguſt. Tertul.

carnem Chriſti in cœlo vacuam ſenſu. Hos errores attribuit *Philaſtr.* Philaſtrius Paſſioniſtis, Seleucianis, & Hermianis,qui dixerunt ſolam Chriſti animam aſcendiſſe in cœlos:reliquiſſe verò carnem ſuam in ſole, iuxta *Pſalm.18.* illud: *In ſole poſuit tabernaculum ſuum.* Poteſt præterea *Philaſtr.* hîc annecti error Apellis (qui vt Philaſtrius refert) affirmabat Chriſtum reſurrexiſſe, non tamen in ſua ac vera carne. Is enim,quamuis verbis fateri videretur,re *Auguſt.* tamen ipſa reſurrectionem negabat. Vnde Aug. hær. 23.abſolutè refert iſtum dixiſſe, Chriſtum ſine carne reſurgentem in cælum aſcendiſſe. Solent ij hæretici in *2.Cor.5.* confirmationem ſui erroris adducere illud 2.ad Cor.5. *Etſi cognouimus Chriſtum ſecundùm carnem, ſed iam non nouimus.*

Chriſtus reſurrexit à mortuis. Dicendum eſt,verè ac propriè Chriſtum à mortuis reſurrexiſſe. Concluſio eſt de fide,& inter articul.fidei ponitur in omnibus ſymbolis, & in Niceno additur, *Et reſurrexit tertia die ſecundùm Scripturas.* Qui modus *1.Cor.15.* dicendi ſumptus eſt ex Paul.1.ad Corinth.15.dicente, *Tradidi enim vobis in primis,quod & accepi, quoniã Chriſtus mortuus eſt pro peccatis noſtris ſecundùm Scripturas,& quia ſepultus eſt, & quia reſurrexit in tertia die ſecundùm Scripturas.* Nam quia hoc myſterium difficile hominibus apparebat,& eius fides firma & ſtabilis, erat illis maximè neceſſaria, ideo Apoſtolus & Eccleſia Scripturas proponunt,quæ verbum Dei continẽt,vt ſciamus nõ humanis teſtimoniis, ſed Dei authoritate hãc fidem niti. Significant etiam hoc myſterium fuiſſe in Scripturis prædictum,& ita fuiſſe impletum,ſicut fuit prænunciatum. Nam hoc plurimum valet ad illius fidem conciliandam. Propter quod Chriſtus,qui præcipuus teſtis fuit ſuæ reſurrectionis, quãuis eius authoritas ſufficientiſſima eſſe poſſet, ad illud confirmandum, vſus nihilominus eſt teſtimonio Scripturarum, *Luc.24.* vt patet Luc.24. *Vbi incipiens à Moyſe,& omnibus Prophetis interpretabatur illis in omnibus ſcripturis,quæ de ipſo erant.* Et infrà dixit ad eos: *Hæc ſunt verba, quæ loquutus ſum ad vos,cùm adhuc eſſem vobiſcum, quoniam neceſſe eſt impleri omnia,quæ ſcripta ſunt in lege Moyſi,& Prophetis, & Pſalmis de me. Tunc aperuit illis ſenſum,vt intelligerent Scripturas,& dixit eis,quoniam ſic ſcriptum eſt,& ſic oportebat Chriſtum pati,& reſurgere à mortuis tertia die.*

Dices,quæ ſunt hæc Scripturarum oracula,in quibus à Moyſe,Dauide,& aliis Prophetis Chriſti reſurrectio prædicta fuit? Reſpondetur,in primis nõ oportere intelligere, Chriſtum docuiſſe ſuam reſurrectionem ex libris Moyſi,Pſalmis, & Prophetis omnibus, ſed ex ſingulis adduxiſſe, quæ de ipſo erant. Nam in libris Moyſi non inuenitur expreſſa prophetia, quæ ad literam de reſurrectione Chriſti intelligatur. Quãuis *Geneſ.49.* valde indicata ſit à Iacobo Gen.49. verbis illis, *Catulus Leonis Iuda,requieſcens accubuiſti vt Leo,quis ſuſcitauit eum?* Quem locum notauit Cyril. Ieroſolym. ca*Deut.28.* tech.14. Adduci etiam poſſunt verba illa Deuter. 28. *Prophetam de gente tua,& de fratribus tuis, ſicut me ſuſcitabit tibi Dominus Deus.* Et infrà: *Prophetam ſuſcitabo eis de medio fratrum ſuorum, & ponam verba mea in ore eius, &c.* In quo teſtimonio fortaſſe non ſine myſterio bis poſitum eſt verbum: *ſuſcitabo* quamuis non oporteat ad literam de reſurrectione intelligi. Mediatè etiã (vt ita dicam) poteſt ex hoc teſtimonio reſurrectio confirmari. Nam in eo præcipimur audire verba huius Prophetæ, vt verba Dei: vnum autem ex verbis eius fuit promiſſio ſuæ reſurrectionis. Deinde in ſẽſu myſtico potuit ex libris Moyſi Meſſiæ reſurrectio confirmari. Fuit enim ſine dubio multis figuris adumbrata, *Geneſ.39.* ac repræſentata,vt in Ioſeph,qui poſt duos annos ter*Proſper.* tio ineunte è carcere educitur, vt exponit Proſper de *Geneſ.22.* Promiſſionibus & prædictionibus Dei,p 1.c.29 Et in Iſaac, quem in fide & ſpe reſurrectionis Abrahã im*Hebr.11.* molare non dubitauit,vt Paulus dicit ad Hebræos 11.

A tamen re ipſa Iſaac immolatus non eſt. *Quia reſurrectio filio Dei ſeruata eſt,* vt eodem lib. dicit Proſper c.17. Vnde Gregor.Nyſſen.eandem figuram eleganter tra*Greg.Nyſſ.* ctans orat.prima de reſurrect.in principio, *In vno* (inquit) *myſterium mortis, in vnico verò filio vita, qua morte non permiſcebatur, demonſtratur.* Cypr.etiam lib.2. aduer*Cyprian.* ſús Iudæos,c.25.dicit Chriſti reſurrectionem præfiguratam eſſe à Moyſe verbis illis Exod.19. *Et Dixit Do*-*Exod.19.* *minus ad Moyſem,Deſcende,& teſtificare populo,& ſanctifica illos hodie, & cras,lauentq; veſtimenta ſua, & ſint parati in diem tertium, in die enim tertia deſcendet Dominus coram omni plebe in monte Sinai.* Indicans illa die tertia ſignificatum eſſe tertium diem Reſurrectionis Chriſti, in quo ſpeciali modo Deus ad homines rediit, B vt nouum pactum, & legem vniuerſo orbi promulgaret.

Ex Pſalmis ſunt plura & clariora reſurrectionis teſtimonia. Illud eſt præcipuum quod ab Apoſtolo Petro expoſitum eſt Actor.2.& à Paulo Act.13.ex Pſal. *Pſal.15.* 15. *Quoniam non relinques animam meam in inferno, nec* *Act.2.&13.* *dabis Sanctum tuum videre corruptionem. Notas mihi feciſti vias vitæ,adimplebis me lætitia cum vultu tuo.* De quo teſtimonio multa diximus ſuprà tractantes de deſcenſu Chriſti ad inferos. Præterea de hoc ipſo myſterio exponit Paul.Actor.13.verba Pſal.2. *Dominus dixit ad* *Actor.13.* *me, filius meus es tu,ego hodie genui te.* Nam de Chriſti *Pſalm.2.* paſſione præmittitur in eodem Pſalmo, *Aſtiterunt Reges terræ, & principes conuenerunt in vnum aduerſus Do*-C *minum,& aduerſus Chriſtum eius:* vt Apoſtoli,& fideles congregati in vnum vnanimiter expoſuerunt, Act.4. *Actor.4.* Poſtea verò de reſurrectione ſubiungitur, *Dominus dixit ad me, &c.* & quia tunc data eſt Chriſto omnis poteſtas in cælo & in terra,additur, *Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam.* Nam de eodem Chriſto *Pſalm.2.* antea prædictum erat: *Ego autem conſtitutus ſum Rex ab eo ſuper Syon montem ſanctum eius,* id eſt, ſuper Eccleſiam,per Sion repræſentatam, cuius veluti poſſeſſionem poſt reſurrectionem ſuam Chriſtus accepit. Quæ omnia neceſſe eſt ad literam de Chriſto Domino intelligi. Rectè igitur etiam illa verba, *Ego hodie genui te,* de Chriſto homine intelliguntur. Quod etiam D ex verbo illo, *Dominus dixit ad me,* Baſilius in ſcholiis *Baſil.* rectè notauit. Quia filius vt Deus non appellaret Patrem *Dominum,* ſed vt homo: ergo vt ſic dicitur hodie genitus: & non ratione primæ conceptionis ex matre, vt conſtat ex ipſius Pſalmi contextu; ergo ratione reſurrectionis,in qua declaratum eſt, quàm fuerint iniquæ & inanes Iudæorum contra Chriſtum meditationes, & conſilia. Meritò autem reſurrectio generatio appellatur; quia (vt ſuprà dictum eſt) reuera eſt generatio quædam,cùm ſit præexiſtentis corporis ad vitam reuocatio. Propter quod vocatur Chriſtus *primogenitus ex mortuis,* ad Coloſ.1.& reſurrectionis tempus vocatur à Chriſto *tempus generationis,* Matth.decimo no*Coloſ.1.* *Matth.19.* no. Atque ita expoſuerunt etiam hunc Pſalmum Hi*Theoph.* E larius, & Theophilus Antiochenus ibi, Ambroſius *Hilar.* lib.3.de Sacramentis,cap.1.Chryſoſtomus Actor.13. *Ambr.* & Euſebius lib. 6. de demonſtr.c. 2. Solet autem hic *Chryſ.* *Euſeb.* locus exponi de generatione æterna filij Dei,vt Paulus ſignificat ad Hebræos 1. & ſæpe Patres, Cyrillus *Hebr 1.* lib.de fide ad Reginas,Athanaſ.ſerm.3. contra Aria*Cyrill.* nos, & in epiſt. de Nicena ſynodo, & Auguſtinus in *Athanaſ.* *Auguſt.* enarratione eiuſdem Pſalmi,& in Enchirid.c.quadrageſimo nono. Alij verò Patres interdum exponunt de temporali generatione ex matre, vt Chryſoſtomus *Chryſoſt.* homil.de fide in Chriſtum,tom.3.& Cyrillus Alexan*Cyrill.* drinus lib.2.de fide ad Reginas,& Gregorius Nyſſ.in *Nyſſen.* libro de cognitione Dei, qui refertur primo tomo Bi*Pſal.3.* bliothecæ. Hæ tamen expoſitiones ita admitti poſſunt,vt prior,quæ maximè literalis videtur, non reiiciatur.

Rurſus in huius myſterij confirmationem adduci A poteſt illud Pſal. tertij, *Ego dormiui, & ſomnũ cœpi; & exſurrexi, quoniam Dominus ſuſcepit me.* Hæc n. verba ſolet Eccleſia vſurpare in die reſurrectionis Domini. Et ita exponunt Auguſt. ibi. Iuſtin. dialogo contra Tryphonem, & Euſeb. lib. 13. de præparat. Euangelica, c. 7. quamuis hic ſenſus allegoricus videatur. Nam ad literam ſermo eſt de Dauid, in cuius perſona figuratus eſt Chriſtus. Vltimò ad hoc etiam meritò adduci poteſt Pſal. 56. qui totus eſſe videtur de Chriſti paſſione, & reſurrectione ſaltem in ſenſu myſtico ab Spiritu ſancto intento. Vnde Chriſto accommodantur illa verba, *Exurge gloria mea*, &c. & illa, *Miſit de cœlo, & liberauit me, & dedit in opprobrium conculcantes me.* Et ita exponunt ibi latè Auguſt. Hilarius & alij. Addit etiam Ignatius epiſt. 5. verba illa Pſal. 40. *Tu autem Domine, miſerere mei, & reſuſcita me, & retribuam eis:* & illa Pſal. 73. *Exurge Deus, iudica cauſam tuam.* Quibus multa ſimilia adduci poſſunt.

Auguſt. *Iuſtin.* *Euſeb.* *Pſalm. 56.* *Auguſt.* *Hilar.* *Ignat.* *Pſalm. 40. & 73.*

Tertiò in prophetiis plures ſunt huius myſterij prædictiones. Et in primis Paulus Actorum 13. de hoc myſterio explicat locũ Iſaiæ 55. *Feriam vobiſcum pactũ ſempiternũ miſericordias Dauid fideles.* Quod Paulus iuxta Septuaginta citat, *Sancta fidelia Dauid.* Sed difficile eſt intellectu, quomodo poſſint hæc verba ad Chriſti reſurrectionem aptari. Leo Caſtrenſis in Iſaiã vt hoc exponat, dicit in primis, Paulũ accipere plurale pro ſingulari numero, id eſt, *Sãctus Dauid fideles:* & *Dauid* ibi non ſignificare propriè Regem Dauid: ſed Chriſtum ex Dauide ortum, & in eo repræſentatum: atque ita *Sãctum Dauid* ſignificare corpus Domini: *fidele* autem idem eſſe, quod ſtabile, incorruptibile, & æternũ. Cõtra quam expoſitionẽ nihil oportet obiicere, quoniã ipſa per ſeſe ſtatim diſplicet, cùm omnia verba ad improprias ſignificationes detorqueat, & plura eorũ ſine vllo fundamento. Præterea quia ſi hæc verba in Iſaia conſiderentur, nec ipſis nec contextui poteſt accommodari talis expoſitio. Prius ergo ſupponenda eſt literalis intelligentia illorum verborum apud Iſaiam. Eſt enim ibi expreſſa promiſſio noui Teſtamenti, in quo implendæ erant omnes promiſſiones factæ Dauid ſiue per *Dauid* intelligamus Regẽ Dauid, cui præcipuè facta eſt promiſſio Meſſiæ, & æterni regni eius, ſiue intelligamus Chriſtũ, vt intelligit Hieron. Tum quia verba ſequentia hoc requirunt, *Ecce teſtem populis dedi eum, ducem, ac præceptorem gentibus:* tum etiam quia hæc phraſis eſt vſitata in Scriptura Pſal. 88. *Inueni Dauid ſeruum meum, oleo ſancto meo vnxi eum.* De quo poſtea ſubditur, *& ego primogenitum ponam illum*, &c. quod propriè in Chriſtum cõuenit. De quo etiam dicitur Ezech. 34. *Suſcitabo vobis paſtorem vnum ſeruum meum Dauid. Sancta* ergo *fidelia Dauid* appellantur ab Iſaia ſanctæ & diuinæ promiſſiones Chriſto, ſeu de Chriſto factæ, & eædem dicuntur *fideles miſericordiæ*, iuxta vulgatam lectionem Iſaiæ: Paulus ergo ab hoc literali ſenſu non recedit, neque intendit dicere in illis verbis, *Dabo vobis ſancta Dauid fidelia*, in particulari eſſe promiſſam reſurrectionem, aut corporis Chriſti incorruptionem (hoc enim nec Iſaias intendit, nec habet fundamentum, vt dixi) ſed, cùm dixiſſet, Chriſtum ſuſcitatum fuiſſe à Patre, iuxta illud, *Ego hodie genui te*, ſubdit, *Quod autem ſuſcitauit eum à mortuis iam non reuerſurum in corruptionem, ita dixit*, &c. id eſt, ita ex Scripturis colligitur, quia ſanctæ promiſſiones à Deo factæ in Chriſto erant implendæ. Vnum autem ex illis promiſſis fuit, *Non dabis Sanctum tuum videre corruptionem.* Itaque non affert illa verba Iſaiæ, vt in particulari probet reſurrectionem: ſed vt in generali aſſumat promiſſiones de Chriſto factas fuiſſe fideles, & ſuum exitum habituras. Cui expoſitioni adiungi etiam poteſt, cùm Iſaias inquit, *Miſericordias Dauid*

Actor. 13. *Iſai. 55.* *Leo Caſtr.* *Vaticinia prophetarum de reſurrectione Chriſti.* *Hieron.* *Iſai. 55.* *Pſal. 88.* *Ezech. 34.*

fideles, alludere ad promiſſiones factas Pſalm. 88. qui incipit, *Miſericordias Domini in æternum cantabo*, vt Hieronymus, & alij interpretes adnotarunt, tum propter verborum ſimilitudinem: vtrobiq; enim fit mentio diuini pacti, miſericordiæ, ac fidelitatis, tum etiam quia in illo continentur præcipuæ de Meſſia promiſſiones. *Diſpoſui teſtamentum electis meis. Iuraui Dauid ſeruo meo. Vſque in æternum præparabo ſemen tuum.* In illis autem promiſſionibus licèt non expreſsè, implicitè tamen continetur reſurrectionis promiſſio. Nam dicitur Chriſtus duraturus in æternum, & *thronus eius, ſicut dies cœli.* Paulus ergo, vt probet reſurrectionem, adducit locum Iſaiæ, ex quo generaliter habetur, has promiſſiones fuiſſe implendas, inter quas (vt dixi) reſurrectio continebatur: tamen, quia in hoc loco ſolùm continebatur implicitè, addit Paulus aliud teſtimonium, in quo ſpecialis & propria promiſſio reſur- B rectionis Chriſti continetur.

Pſal. 88. *Hieron.*

Eſt aliud teſtimonium Iſaiæ cap. 25. quod ad hanc veritatem firmãdum afferri poteſt, vbi de Chriſto dicitur, *Præcipitauit mortem in ſempiternum.* Ad quem locum alluſiſſe videtur Paulus 1. ad Cor. 15. cùm dixit ſcriptum eſſe, *Abſorpta eſt mors in victoria.* Nam (vt D. Thomas ibi notauit) teſtimonium illud ſecundùm ea verba non inuenitur in veteri Teſtamẽto, ſed ex hoc loco videtur deſumptum. Nam ſenſus idem eſt. Abſorbere enim mortem idem eſt, quod eam deſtruere, & profligare: hoc autem ipſum eſt, illam præcipitare: & in Hebræo ad literam eſt verbũ *abſorbendi*, pro quo Septuaginta poſuerunt verbum *deuorandi*. Obſeruandum autem eſt in Hebræo non legi paſſiuè, *Abſorpta eſt*, ſed actiuè *abſorpſit*, ſeu *deuorauit* (vt Septuaginta C tranſtulerũt) ſed vel actiuum poſitum eſt pro paſſiuo (quod eſt frequẽs apud Hebræos) vel non de omniũ hominum morte, ſed de ſingulari morte Chriſti intelligendus eſt hîc locus. Vnde Septuaginta non ſimpliciter, ſed cum articulo dixerunt, *Deuorauit illa mors prævalens*, quia mors Chriſti mortem omnium abſorpſit. Ex quo ſenſu rectè etiam ſumi potuit alia propoſitio paſſiua, *Abſorpta eſt mors in victoria.* Nam ſenſus idem eſt. Cum quo etiam coincidit illud Oſeæ 13. *O mors ero mors tua.* Ex hoc ergo loco colligunt Patres Chriſti reſurrectionem, quia cùm ipſe mortem deſtruxerit, atque deleuerit, non potuit ab ea abſorberi, aut detineri: vbi ergo prædicta eſt victoria Chriſti aduersùs mortem, ſatis etiam eius eſt prædicta reſurrectio. Vnde Euſeb. libro quarto de Demonſtrat. c. 12. D poſtquam dixerat Chriſtum ſua morte mortem fugaſſe, ſubdit, *Hac ſanè ratione ipſum etiam corpus mortuum excitatum eſt, & multa corpora, quæ dormierant, ſurrexerunt, vt meritò ex hoc in ſacris literis dictum ſit, Abſorpſit mors in victoria:* & Cyril. ſuper Iſaiam exponens illa verba, *Mors* (inquit) *prævaluit contra primum parentem, & contra omnem ſobolem: at in Chriſto vires amiſit. Tertia enim die reuixit, calcata morte, & factus eſt nobis reſurrectio, abſtulit elementa, & lacrymas, abſtulit opprobrium peccati.* Et eundem ſenſum indicat Athanaſius de cruce & paſſione Domini, vbi cùm dixiſſet, *Dominum non imbecillitate naturæ mortuum eſſe: ſed quòd mortem ad cædem necémque perſecutus ſit*, ſubdit: *Nõ enim* E *morte ſuperari potuit, ſed potiùs aculeum ſuum amiſit:* & infrà indicans locum Iſaiæ, *In deglutione mors fuit, poſtquam inualuerat.*

Iſai. 25. *1. Cor. 15.* *D. Thom.* *Mors in morte Chriſti abſorpta quomodo.* *Oſeæ 13.* *Euſeb.* *Cyrill.* *Athanaſ.*

Dices: Quamuis his teſtimoniis rectè probetur Chriſtum poſt mortem ſuam aliquando reſurrecturum, non tamen probari iam reſurrexiſſe. Reſpondetur primùm in multis ex prædictis locis ſatis doceri Chriſti reſurrectionem futuram fuiſſe paulo poſt mortem eius, ante prædicationem Euangelij, & conuerſionem gentium, vt patet tum illis verbis Pſalm. 15. *Non derelinques animam meam in inferno, nec dabis*

Obiectio. *Reſponſ.* *Pſalm. 15.*

Pſal.2.

bis ſanctum tuum videre corruptionem. Item ex alio Pſalmo, *Ego hodie genui te. Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ.* Vbi clarè ſignificatur Eccleſiæ propagationem futurã poſt Chriſti reſurrectionem. Quod etiam ſignificatum eſt

Mich.7.

Michææ.7. vbi in ſenſu allegorico Chriſtus ad mortem vel ad ſynagogam loquitur, *Non læteris inimica mea ſuper me: quia cecidi, conſurgam.* Et infrà, *Et aſpicies inimica mea, & operietur confuſione,* & tamen paulo pòſt ſubditur, *Dies vt ædificentur maceria tua. In die illa longè fiet lex, &c.* id eſt, ab illo die, quo ego conſurgam reædificabitur Eccleſia, & materia eius, quæ anteà fuerat diruta, & ceſſabit lex vetus, &c. Et idem inſinuatur in

Iſai.55.

priori loco Iſaiæ 55. Nam ſtatim poſt illa verba, *Miſericordias David fideles,* ſubditur, *Ecce teſtem populis dedi eum, ducem & præceptorem gentibus.* Rurſus in illo lo-

Oſeæ 13.

co Oſeæ 13. *O mors ero mors tua,* ſtatim ſubditur: *Morſus tuus ero, inferne,* vt ſignificetur, vtrumque ſimul fuiſſe futurum, ſcilicet, & mortem deſtruere per reſurrectionem, & infernum mordere educendo Sanctorum animas. Nam licèt verum ſit, perfectam mortis victoriam non conſummari quoad effectum vſque ad ge-

1.Cor.15.

neralem reſurrectionẽ (vt Paulus dixit 1. ad Cor.15.) tamen in Chriſti reſurrectione demonſtrata & inchoata eſt, & in virtute quodammodo conſummata, quatenus omnes in Chriſto reſurreximus, vt idem

Epheſ.2.

Paulus ait ad Epheſ.2.

Et ad eundem modum explicandus eſt alter locus Iſaiæ ſuprà expoſitus: quibus adiungi poteſt teſtimo-

Sophon.

nium Sophoniæ 3. *Expecta me, dicit Dominus, in die reſurrectionis meæ in futurum. Quia iudicium meum, vt congregem gentes, & colligam regna, &c.* Quo teſtimonio

Euſeb.
Aug.

vtitur Euſebius lib. ſecundo de Demonſt. cap. 17. & Auguſtinus decimo octauo de Ciuitat. cap. trigeſimo tertio, & ex eo probant Chriſtum reſurrexiſſe, & po-

Iob 19.

ſtea gentes ad ſe vocaſſe. Eſt etiam optimus locus Iob c.19. *Scio quòd redemptor meus viuit, & in nouiſſimo die de*

Greg.Papa.

terra ſurrecturus ſum. Vbi (vt rectè exponit Gregor. lib. 14. c. 26.) ex fide reſurrectionis Chriſti ſperabat Iob ſuam reſurrectionem: tamen (vt ex verbis eius conſtat) ſuam ſperabat in nouiſſimo die, Chriſti autem reſurrectionem longè antea factum iri credebat. Denique præter hæc ſunt alia teſtimonia in Prophetis, in quibus proprius etiam dies reſurrectionis Chriſti in-

Oſeæ 6.
Iona 2.

dicatur, vt Oſeę 6. & Ionę 2 de quibus in ſequenti diſputatione commodiùs dicemus.

Vltimò afferri poſſent teſtimonia noui Teſtamenti. Sed hæc & in ſuperioribus tacta ſunt, & tam ſunt frequentia, ac euidẽtia, vt ſuperuacaneum ſit in eis enarrandis immorari. Solùm deſiderari hoc loco poſſet expoſitio illius teſtimonij Actor. 1. vbi dicitur Chriſtus ad comprobãdam ſuam reſurrectionem præbuiſſe ſeu oſtendiſſe ſe diſcipulis ſuis, *in multis argumentis, per dies quadraginta apparẽs eis.* Oporteret enim exponere quæ fuerint hæc argumenta quibus Chriſtus probauit ſe poſt mortem iterum viuere, & quàm fuerint valida, &

D.Thom.

efficacia. Sed quia D.Thom. quæſt. 55. artic. quinto, & ſexto, hoc explicat, ideo ſi quid addendum occurrerit, in commentariis illorum articulorum dicetur. Rationes autem, ob quas Chriſtus ante generalem reſurrectionem voluit reſurgere, tractatæ ſunt in commẽtario primi articuli, & plura dicemus Sectione ſequenti. Statim verò occurrebat hîc quæſtio, an Chriſtus fuerit primus reſurgentium: eam verò tractat D.Thom. ar.3. in cuius commentario illam explanabimus.

Ex hac fidei veritate ſequitur primò, Chriſtum Dominũ reſurrexiſſe in vero corpore humano, id eſt, verè conſtante ex hac materia rerum generabilium, & corruptibilium, diſpoſita, & organizata eo modo, quo forma ac natura humana requirit. Et hoc voluit Chriſtus probare, ac perſuadere diſcipulis, quãdo eis dixit,

A *Palpate, & videte, quia ſpiritus carnem & oſſa non habet,* Luc.24.
ſicut me videtis habere. Nam (vt Leo Pap. ſerm. 1. de re- Leo Papa.
ſurr. notauit) vt reſurrectionis veritas multis documẽtis manifeſta fieret, apparere voluit Chriſtus diſcipulis, *non ſolum loquens cum eis, ſed habitans, atque conueſcens, & pertractari ſe diligenti, curioſóque contactu ab eis, quos dubitatio perſtringebat, admittens.* Quod latiùs ex- D.Thom.
poſuit D.Thom. infrà q.55. art.1.5.&.9.

Secundò ſequitur reſurrexiſſe Chriſtum in eodem numero corpore, quod mortuum in cruce reliquit. Ratio huius, & ſuperioris cõſectarij eſt: quia hæc ſunt neceſſaria ad veram reſurrectionem (vt ſuprà oſtenſum eſt) an Chriſtus verè reſurrexit. Solùm eſt obſer-

B uandum, cùm in tempore vitæ Chriſti Domini magna multitudo materiæ ſucceſſiuè fuerit per continuam nutritionẽ acquiſita, & adiuncta corpori Chriſti, fieri potuiſſe ſalua veritate reſurrectionis, vt ex quacunque parte illius materiæ ſufficienter conficeretur corpus, in quo Chriſtus eſſet reſurrecturus, vt ex ſuprà dictis de reſurrectione in communi cõſtare poteſt: tamen ad perfectiorem vnitatis modum pertinuit, vt idem corpus conſtans ex eadem omnino materia, ex qua tempore mortis conſtabat, reſurgeret. Tum quia hoc modo perfectiſſimè & omni ratio- Chriſtus in eodem numero corpore quod reliquit in cruce, reſurrexit.
ne reſurrexit idem omnino quod ceciderat. Tum etiam, quia hoc erat neceſſarium ad veritatem reſurrectionis demonſtrandam. Nam ſi Chriſtus aſſumpſiſſet corpus ex alia materia compactum, etiamſi eſſet illa,

C quæ ex eodem corpore Chriſti diſcurſu vitæ reſoluta fuerat, difficiliùs crederetur verè reſurrexiſſe. Erátque hoc quodammodo debitum illi ſanctiſſimo corpori, vt ſicut fuerat particeps crucis, & ignominię, ita etiam eſſet conſors gloriæ, & æternæ vitæ. Propter quod de illo prædictum erat, *Non dabis Sanctum tuum videre* Pſal.15.
corruptionem. Ex quo loco, & ex tota hiſtoria Euangelica certũ omnino eſt, idem numero corpus, quod in cruce pependit, ex eadémque materie conſtans, reſurrexiſſe. Et hanc identitatem demonſtrare voluit Chriſtus, cùm dixit Thomæ, *Infer digitum tuum huc, &c.* Quem locum tractans Leo Pap. ſerm. 1. de Reſur. Ioan.20.
inquit, *Ideo clauſis ad diſcipulos oſtiis introibat, & flatu ſuo* Leo Pap.
dabat Spiritum ſanctum, & dato intelligentiæ lumine ſan-

D *ctarum Scripturarũ occulta pandebat, & rurſus idẽ vulnus lateris, fixuras clauorũ, & omnia recentiſſimæ paſſionis ſigna mõſtrabat, vt agnoſceretur in eo proprietas diuinæ humanæque naturæ indiuidua permanere.* De qua re dicemus plura infrà q.54.a.4. Cũ autẽ dicimus cõſtare corpus illud ex eadẽ materia, quæ in eo inuenta eſt tẽpore mortis, nõ excludimus, quin aliquid materiæ illi corpori addi potuerit, ſi fortaſſe neceſſaria fuit. Hoc enim idẽtitati corporis non repugnat, & ad perfectã eius integritatẽ potuit eſſe neceſſariũ. De qua re dicturi ſum⁹ q.54.a.1.

Contra hanc veritatem fidei, nihil eſt, quod obiici poſſit, præter ea, quæ obiiciũtur aduersùs reſurrectionem in genere, eiúſq; poſſibilitatem, quæ in ſuperio-

E ribus tacta ſunt, & infrà diſputando de generali hominum reſurrectione ſi quid reſiduum fuerit addetur. Locus autem ille 2. ad Cor. 5. *Et ſi cognouimus Chriſtum* Teſtimonij Paul. 1. Cor.15. expoſitio.
ſecundùm carnem, ſed iam nõ nouimus, tractatus eſt à nobis ſuperiori tom. diſp.13. ſect. 3. vbi diximus nomine *carnis* intelligi carnem paſſibilem, in qua aliquando fuit cognitus Chriſtus, nunc autem, licèt eandem carnem habere credatur, non tamen paſſibilem. Quã expoſitionem præterea, quia ibi adduxi, his verbis cõfirmat Leo Pap. ſer. 1. de reſur. *Non diſſonat, dilectiſſimi, ab* Leo Pap.
hac fide magiſter gẽtiũ Apoſtolus Paulus, cùm dicit: Etſi cognouimus Chriſtum ſecũdùm carnẽ, ſed nũc iam nõ nouimus. Reſurrectio n. Domini non finis carnis: ſed cõmutatio fuit, nec virtutis augmento conſũpta ſubſtantia eſt, qualitas trãſit nõ natura defecit. Et meritò dicitur caro Chriſti in eo ſtatu, in quo fuerat nota, neſciri. Quia nihil in ea paſſibile, nihil re-

man

ſit in ea infirmum, vt ipſa ſit per eſſentiam, & non ſit ipſa per gloriam.

SECTIO I.

Quæ fuerint cauſæ reſurrectionis.

IN hac quæſtione breuiter diſcurrendum eſt per omnia cauſarum genera, in quibus aliquid explicandum occurrerit. Nam de materiali & formali nihil eſt quod dicamus, cùm iam poſitum ſit idem corpus, & maiori ratione tandem animam ad hanc reſurrectionem conueniſſe. Dicendum ergo eſt de cauſa finali, & efficiente vel morali, vt eſt meritoria vel phyſica principali, & inſtrumentali, ſeu miniſteriali.

Finis reſurrectionis Chriſti qui.

Primò igitur ad explicandam finalem cauſam adduci poſſunt rationes omnes propter quas D. Thom. ſuprà probauit, factã eſſe Chriſti reſurrectionem. Nam omnes illæ, atque in vniuerſum vtilitates omnes, quas dicunt Sancti proueniſſe nobis ex reſurrectione, finalem cauſam continẽt reſurrectionis Chriſti, & omnes continentur ſub illo verbo, quo dicitur Chriſtus propter nos homines reſurrexiſſe, ſicut & mortuus eſſe. Et huc ſpectat illud Paul. ad Rom. 4. *Reſurrexit propter iuſtificationem noſtram*, & illud Greg. Nazianzen. orat. 1. *Reſurrectio propter reſurrectionem*, id eſt, reſurrectio Chriſti propter noſtram reſurrectionem. Sed vltra hoc addendum eſt, licèt Chriſtus propter nos reſurrexerit: primò tamen, ac per ſe propter ſe ſuámque gloriam reſurrexiſſe. Itaque ſicut in priori tomo dicebamus, Verbum propter redemptionem noſtram carnem aſſumpſiſſe: & nihilominus primò ac per ſe voluiſſe incarnari propter excellentiam tanti myſterij, & vt ſeſe perfectiſſimo modo creaturis communicaret, ad eundem modum nunc dicimus Chriſti reſurrectionem ita fuiſſe à Deo ad noſtrum commodum ordinatam, vt tamen per ſeſe fuerit intenta, propter ipſius Chriſti gloriam, & exaltationem. Primò quidem, quia erat debita Chriſto Domino, propter maieſtatem Verbi in illo corpore inhabitantis. Propter quod dixit Petrus Act. 2. *Impoſſibile fuiſſe Chriſtum teneri ab inferno*, ſeu à timore, ita exponens illud Pſalmi, *Non derelinques animam meam in inferno, nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem.* Non enim decebat admirabilem ſanctificationem illius corporis per coniunctionem ineffabilem ad ipſam ſanctitatem per eſſentiam, vt vita & coniunctione ad ſuam animam diu orbaretur. Vnde Amb. lib. de Incarnat. Verbi Dei, & corporali eius aduentu, dicit, *Eum qui Dominici corporis reſurrectionem non credit, non ſatis intelligere vires Verbi ſapientiæque Dei. Nam ſi verum eſt eum corpus aſſumpſiſſe, eáque quæ corporis propria ſunt, vindicaſſe, quid de corpore, quæſo, ſtatuere debuit, aut quo fine tandem illud conſumere, cùm ſemel intra corporis viſcera receptus eſſet? Vt enim non moreretur fieri non poterat, quia pro omnibus erat in mortem offerendum: vt autem extinctum maneret, neque id fieri debuit, eo quòd vitæ ſacrarium eſſet. Vnde reuixit per ſuam, quæ in ipſo erat, vitam.* Similia repetit inferiùs, vbi inter alia inquit, *Quomodo Dominus ex toto vitam ſe eſſe demonſtraſſet, niſi id, quod mortale erat viuificaſſet.* Et ſer. 2. contra Arianos, in hunc modum exponit illud ad Philip. 2. *Propter quod & Deus exaltauit illum.* Refert enim particulam illam *propter quod*, ad præcedentia verba, *Qui cùm in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt, &c. Nam cùm dixiſſet* (inquit) *humiliauit ſemetipſum vſque ad mortem, ſtatim ſubintulit, Propter quod & Deus exaltauit illum, cupiens oſtendere, quòd & ſi ſicut homo mortuus fuerit, attamen vt vita exaltatus ſit reſurrectione?* & infrà, *Cur hic ſolus ex mortuis integer reſurrexerit, cauſa ea eſt quam Paulus priori loco ſtatuit: quòd cùm Deus eſſet, homo factus ſit, qui è cœlo & cœleſtis appellatur, eo quòd Verbum de cœlo deſcenderit, ideóque ſub imperio mortis detineri non potuit. Nam etſi humiliauit ſeipſum ſinens ſuum corpus vſque ad mortem procedere: nihilominus tamen illud è terris exaltauit, propterea quòd in illo erat filius Dei.*

Rom. 4.
Greg. Naz.
Actor. 2.
Pſal. 15.
Reſurrectio Chriſti ad gloriam & exaltationem ordinata.
Ambr.
Philip. 2.

Reſurrectio Chriſti ratione vnionis hypoſtaticæ quomodo debita.

Secundò hoc explicatur, quia ratione hypoſtaticæ vnionis, & ex gloria animæ, debita erat corpori Chriſti vita perpetua ac glorioſa: quòd autem aliquando fuerit mortale, factum eſt ex diſpẽſatione propter noſtram ſalutem: ergo conſummata noſtra ſalute per Chriſti mortem eiſdem rationibus debebatur illi corpori vita glorioſa per ſe, ac propter ſe, etiamſi nobis nõ eſſet vtilis ac neceſſaria eius reſurrectio. Vnde meritò dixit Athan. dicto lib. de Incarn. Verbi, reſurrexiſſe Chriſtum, *vt oſtenderet non ex imbecillitate mortuum eſſe: ſed ad extinguendam mortem, qua profligata, quid reliquum erat, niſi vt in trophæum deuictæ mortis excitaretur.* Quocirca ſi hæc intrinſeca cauſa reſurrectionis Chriſti perpendatur, excitandus fuiſſet Chriſtus ſtatim, ac redemptionem noſtram per mortem conſummauit. Et ideo (vt infrà videbimus) docẽt Patres dilationem reſurrectionis omnino fuiſſe propter nos, vt de veritate mortis euidẽtiùs conſtaret; hac verò cauſa & neceſſitate finita ſtatim (vt ita dicam) ab extrinſeco rediiſſe ad vitam multo magis, quàm reducatur aqua ad priſtinam frigiditatem impedimẽto ablato. Quomodo dixit Atha. epiſt. ad Epict. *Corpus mortalis naturæ per Verbum, quod in ipſo erat ſupra naturã reſurrexerit.* Sicut ergo aqua ablatis impedimentis natura ſua ſit frigida, primò quidem propter ipſam, quia hæc eſt naturalis diſpoſitio, quã eius forma requirit: deinde vt res alias frigefacere poſſit; ita Chriſti corpus ablata mortis neceſſitate, quaſi ab extrinſeco ad vitam reuocatũ eſt, & gloriã ſibi cõnaturalem accipit. Primò quidẽ propter ſe, quia hic ſtatus erat illi debitus ratione vnionis, & ſecundũ ordinẽ diuinæ prædeſtinationis per ſe primò intentus: deinde verò propter noſtram vtilitatem, vt ſuprà explicatum eſt: vnde etiam egregiè addit Petrus Chryſol. ſer. 78. & 81. reſurrexiſſe Chriſtũ propter creaturarũ omniũ ſeu totius Vniuerſi exaltationẽ ad nouã pacem, & tranquilitatẽ: *Orbẽ* (inquit) *totũ priſtinum reformat in corpus, vt quem ſibi taliter viderat eſſe cõpaſſum, ſuã ſecum ſuſcitaret ad gloriam.* Atq; hæc de finali cauſa.

Athanaſ.
Athanaſ.
Petr. Chryſ.

Chriſtus reſurrectionem ſuam quando meruerit.

Secundò de cauſa meritoria certum eſt Chriſtum Dominum fuiſſe cauſam meritoriam ſuæ reſurrectionis, vt docet D. Th. a. 4. ad 2. & latiùs diximus in priori tom. diſp. 40. ſect. 3. Hic verò inquiri poterat quando hoc meruerit: quidam enim auſi ſunt dicere, Chriſtum hoc meruiſſe poſt mortem per deſcẽſum animæ ad inferos. Nã *qui deſcendit ipſe eſt, & qui aſcendit*, & deſcenſu exaltationẽ meruit. Neq; n. illud opus fuit minoris charitatis, & humilitatis, quã cætera, quæ in vita geſſit. Sed hæc ſententia conficta eſt ſine fundamẽto. Oſtendimus n. in priori to. diſp. 30. ſect. 3. tẽpus merẽdi in Chriſto Domino, ſicut & in aliis omnib. hominibus, fuiſſe finitũ in morte. Tum etiã, quia Scriptura morti & paſſioni Chriſti tribuit meritum reſurrectionis. Quia licèt per totam vitam illam meruerit: tamen in morte hoc meritũ conſũmauit. Vnde Paul. ad Philip. 2. cũ dixiſſet, *Factus obediens vſq; ad mortẽ*: ſubdidit, *propter quod, &c.* non ergo poſt mortẽ, ſed vſq; ad mortem hoc meruit. Quapropter Aug. tract. 104. in Ioan. *Humilitas paſſionis, meritũ* (inquit) *reſurrectionis*: oportebat quippe, vt ipſum corpus eſſet organum ac inſtrumentũ meriti ſuæ reſurrectionis, & exaltationis. Alia de re hac adduximus prædicto loco, & ſuprà in cõm. a. 1. Quædã verò difficultas hic occurrebat de vnione hypoſtatica totius humanitatis, quæ diſſoluta humanitate, in morte fuit amiſſa, & conſequẽter in reſurrectione reparata (propter quod videtur dixiſſe Petrus Chryſolog. ſer. 80. *Reſurgens à mortuis Chriſtus reſumpſit hominem, non reliquit*) de hac, inquã, vnione occurrebat difficultas, an habuerit etiam cauſam meritoriam. Sed eam ſufficienter attigimus priori tom. diſp. 10. ſect. 4.

Epheſ.
Philip. 2.
Aug.

Tertiò de cauſa efficiente principali ſatis conſtat ex ſupradictis, ſolũ Deum potuiſſe eſſe cauſam reſurrectionis Chriſti: nam quoad hoc eadem eſt ratio de Chriſti, & de aliorum hominum reſurrectione. Vnde Act. 2. dicitur, *Quem Deus ſuſcitauit à morte*, & ad Roman. 8. *Qui ſuſcitauit Ieſum Chriſtum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora veſtra.* Quia verò Chriſtus ipſe Deus eſt, verè etiam dicitur, eundem Chriſtum fuiſſe cauſam principalem ſuæ reſurrectionis, nõ vt hominem, ſed vt Deum, *Quia, ſi & crucifixus eſt ex infirmitate, viuit ex virtute Dei.* 1. ad Corin. vlt. Et hoc modo intelligendum eſt, cùm dicitur propria virtute reſurrexiſſe, iuxta illud Ioan. 10. *Nemo tollit animam meam à me, ſed ego pono eam, vt iterum ſumam eam.* Et eodem modo dixit Leo Papa ſerm. 1. de reſur. *Deitas, quæ ab vtraque ſubſtantia non receſſit, quod poteſtate coniunxit.* Sic denique dixit Athanaſ. loco citato, *corpus Chriſti ſurrexiſſe per verbum, quod in ipſo erat.* Neque hîc occurrit noua difficultas, ſuppoſito, quod ſuprà oſtenſum eſt, diuinitatem non fuiſſe ſeparatam à corpore & anima tempore mortis.

Propria virtute à mortuis Chriſtus reſurgit. Act. 2. Rom. 8. 1. Cor. 16. Ioan. 10. Leo Papa. Athanaſ.

Quartò de cauſa inſtrumentali phyſica ſolũ inquiri poteſt, de ipſiſmet partibus humanitatis Chriſti, an effectiuè concurrerint ad reſurrectionem. Nam de omni alia creatura certum eſt non concurriſſe, vt à fortiori cõſtabit ex iis, quæ dicemus in vltimo pũcto. De humanitate verò Chriſti, quæ eſt quædam integra natura, certũ eſt non potuiſſe efficere reſurrectionẽ, quia non ſupponebatur reſurrectioni, ſed ex illa potiùs cõſurgebat. De anima igitur & corpore dicendum eſt. Et in primis diſtinguere oportet duplicem actionẽ in reſurrectione interueniẽtem. Prior eſt corporis organizatio, & diſpoſitio: poſterior ſubſtantialis coniunctio animæ ad corpus. De priori probabilius videtur, animã Chriſti, vt inſtrumentum Verbi effectiuè diſpoſuiſſe corpus ſuum, illúdque aptaſſe, vt ei vniretur. Quia ex vnione ad Verbum habebat illa anima poteſtatem permanentem, & per modum habitus ad efficienda huiuſmodi miracula, vt in priori tom. latè tractatũ eſt. Ergo credendũ eſt vſam fuiſſe hac poteſtate in ordine ad ſuam reſurrectionem, vt veluti condignũ præmium redderet ſuo corpori tanquã ſocio ſuarum paſſionũ, & inſtrumẽto meritorũ. Deinde, quia Chriſtus ſuo imperio diſponebat alia hominum corpora, quæ excitauit à mortuis, & in fine mundi concurret hoc modo ad efficiẽdam noſtram reſurrectionẽ. Ergo multo magis credẽdum eſt effeciſſe ſuã. An verò corpus etiam Chriſti, vt inſtrumẽtum Verbi habuerit cõcurſum phyſicum ad huiuſmodi actionẽ, incertũ eſt. Non n. fuit impoſſibile illud corpus ſeipſum effectiuè diſponere, & organizare, vel per vnam partẽ efficiẽdo in aliam, vel per eaſdẽ partes efficiẽdo in ſeipſas. Quia cũ non agãt virtute naturali, ſed obedientiali, nõ ſupponuntur habere formam quam efficiunt, nec formaliter, nec eminenter: & ideo non repugnat, hoc modo feciſſe in ſe formam, & diſpoſitionem quam actu nõ habebãt. At verò licèt hoc ſit poſſibile, nõ videtur tamen neceſſarium. Quia, cùm corpus ſit proprium ſubiectũ huius actionis, & cauſa materialis eius, & aliunde anima potuerit eſſe ſufficiens principium efficiens illius actionis in genere inſtrumenti: non videtur neceſſarium tribuere efficientiã corpori; imò conueniẽtior ratio cauſandi videtur, vt vnicuique propria cauſalitas fuerit attributa actui, & potentiæ accõmodata. De poſteriori actione, ſcilicet vnione ſubſtantiali corporis & animæ, iuxta diuerſas ſententias diuerſimodè ſentiendum eſt. Nam ſi cum Hẽrico & aliis ſentiamus facta corporis organizatione, non requiri nouam actionem extrinſeci agentis, vt anima corpori vniatur, conſequenter dicendum eſt, non fuiſſe neceſſariam nouam inſtrumentariam actionem corporis, aut

Anima Chriſti vt inſtrumentum Verbi ſuum corpus effectiuè diſpoſuit, & organizauit ad ſui reſurrectionem.

Henric. Vnio ſubſtantialis inter corpus & animã Chriſti in reſurrectione inſtrumentaliter effecta.

A animæ Chriſti, vt inter ſe vnirentur: ſed facta miraculosè organizatione corporis, applicatáque illa anima ſecundùm realem præſentiam, quæ per mutationem localem fieri potuit, ſtatim naturali quadã vi vnitam fuiſſe. Quæ opinio probabilis eſt, vt ſuprà diximus. Si autem cum communi ſententia aſſeramus, prꝑter corporis organizationem requiri, vt Deus ſpeciali efficiẽtia & actione vniat animam corpori, dici conſequenter ac probabiliter poteſt, tam corpus quàm animam fuiſſe inſtrumentum ad huiuſmodi actionem efficiendam. Quo ſenſu poteſt intelligi, quod D. Th. infrà dicit ar. 4. ad 3. corpus ſcilicet, & animam ſe mutuo reſumpſiſſe virtute diuina. Nam licèt ipſe non ſatis explicet, an loquatur de actione inſtrumentali animæ, B & corporis, vel de principali actione diuinitatis vnitæ animæ, & corpori: tamen de vtraque poteſt commodè intelligi. Præſertim cùm ipſe ſentiat requiri ad hanc vnionem ſpecialem actionem, & efficientiam. Nam hoc poſito nulla eſt ratio, ob quam negemus hanc inſtrumentalem effectionem, cùm ratione vnionis debita ſit: cúmque aliæ rationes in ſuperiori membro factæ, hîc etiam locum habeant. Quòd verò huiuſmodi effectionem tribuamus non ſolùm animæ, ſed etiã corpori, eſt hîc ſpecialis ratio. Quia vnio mutua eſt corporis & animæ, & tam in anima quã in corpore dicit ſpecialem quendam modum; ergo fuit inter has partes mutua efficientia, qua altera veluti ad ſe traxit, ſibíq; coniunxit alterã, & è contra. Neque circa hoc eſt vlla ſpecialis difficultas, præter eas, quæ ali- C bi dictæ ſunt de hac potentia miraculorum effectrice.

Quintò, de cauſa miniſteriali inquiri hîc poteſt, Vtrùm Angeli aliquod miniſteriũ exhibuerunt ad præparandam materiam reſurrectioni Chriſti. Quam dubitationem tractant Theologi in 4. diſp. 43. & 44. generatim de omnium reſurrectione, in ſpeciali verò de reſurrectione Chriſti nullum verbum attingũt. In generali tamen definiunt ex doctrina Aug. 3 de Trinit. c. 4. in cõmuni reſurrectione Angelos aliquid eſſe miniſtraturos, colligendo cineres diſperſos, & congregãdo illos in locũ reſurrectioni accõmodatum. Ex hac autem generali doctrina videtur idem eſſe dicendum de Chriſti reſurrectione. Primò, quia eſt eadẽ neceſſitas. D Nam etiã aliquæ partes materiæ reaſſumendæ in corpore Chriſti erãt diſperſæ, oportebátque, vt in ſepulchro congregarentur, ſcilicet ſanguis effuſus, capilli capitis, aut barbæ, & ſi fortaſſe aliquæ carnis & cutis particulæ flagellis aut aliis cruciatib. diuulſæ fuerant, & ſi aliquæ aliæ partes materiæ antè ſeparatæ, vel reſolutæ à corpore Chriſti iterũ erant reſumẽdæ. Deinde eſt eadem ratio. Nam Deus adminiſtrat inferiora per media, iuxta Aug. 3. de Trinit. c. 4. Vnde quod fieri commodè poteſt per miniſtros Angelos, non oportet fieri à Deo immediatè, & per ſeipſum. Hæc autem actio, cùm per ſolũ localem motum fiat, aptiſſimè fieri potuit per Angelos. Præterea noſtra reſurrectio eſt ad imitationẽ reſurrectionis Chriſti; ergo ſicut in noſtra E interueniet hoc miniſteriũ Angelorum, ita veriſimile eſt fuiſſe exhibitũ in reſurrectione Chriſti. Nihil n. derogat perfectioni, & excellentiæ illius reſurrectionis. Nam ſi hominum miniſterio factũ eſt, vt corpus Chriſti deponeretur de cruce, & collocaretur in ſepulchro: cur non fuit etiã decentiſſimũ, vt ſanguis capilli, ac reliqua miniſterio Angelorum in eodem ſepulchro reponerentur? Etenim ſi homines potuiſſent, omnia illa colligerent, & cuſtodirent: quod ergo ij vel facere non potuerunt, vel non cogitarunt, conuenienter per Angelos effectum fuit. Sicut etiã in partu Virginis piè ſentiunt Caiet. & alij miniſterio Angelorum puerum fuiſſe ſuſceptum, & in manibus Virginis repoſitum, quin etiam addit Caietan. fuiſſe ab Angelis mundatum, & ſecundinas & alias ſordes eorundem

Dubium. Aug. Aug. Caiet.

mini

miniſterio fuiſſe ſeparatas, alióque traductas: ergo maiori ratione dici poteſt, ante reſurrectionem adhibuiſſe hoc miniſterium. Et iuxta hanc ſententiam loquuntur aliqui in concionibus de Chriſti reſurrectione, & nihil in ea eſt periculi, vel abſurdi, vt coniecturæ adductæ oſtendunt.

Dicendum tamen eſt in myſterio reſurrectionis Chriſti nullam operam nullámque efficaciam Angelos adhibuiſſe: ſed totum negotium reſurrectionis peractum eſſe per efficientiam ipſius Chriſti, præſertim mediante anima. Hoc poteſt in primis probari authoritate negatiua omnium veterum Patrũ, ac Scholaſticorum. Omnes enim affirmant Chriſtum virtute propria operatum eſſe reſurrectionem ſuam, & nullus eorum mentionem fecit angelici miniſterij: ſi autem illud agnouiſſent, non omnino illud tacuiſſent, ſicut fecerunt, de reſurrectione aliorum hominum diſputantes. Deinde poteſt ſumi argumentum à ſimili ex D. Th. in 4. diſt. 8. quæſt. 2. art. 3. ad 3. vbi agens de Chriſti conceptione dicit, non fuiſſe conueniens, vt illi creatura aliqua cooperaretur propter dignitatem Chriſti ſeruandam. Quod clariùs explicuit Alex. Alenſis 4. p. q. 134. memb. 1. a. 2. in ſolutionibus argumentorum, qui expreſsè loquitur de hac miniſteriali cooperatione, & quærit, an potuerit virtus creata cooperari hoc modo in conceptione Chriſti, & reſpondet potuiſſe. *Sicut virtus* (inquit) *angelica cooperabitur reſurrectioni corporum in generali reſurrectione, non tamen docuit propter nimiam ſublimitatem carnis, quia illa caro vnienda fuit diuinitati. Vnde quòd non ſit ibi cooperata virtus creata, magis congruitatis fuit, quàm neceſſitatis.* Hæc verò congruitas eadem vel maior eſt in reſurrectione. Non eadem eſt ſublimitas illius carnis, quæ non iam vnienda, ſed vnita erat diuinitati. Tertiò eſt optima congruentia, quia vbi eſt ſufficiens, decens ac proportionatum principium proximum alicuius actionis, ſuperfluum eſſet adhibere extrinſecum miniſterium Angelorum: ſed ita eſt in præſenti. Nam anima Chriſti Domini erat ſufficiens principium, ſicut ad diſponendum corpus, ita etiam & ad colligendas partes, quæ diſperſæ erant, & addendum, ſi quid materiæ fortaſſe deerat. Quia virtus inſtrumentalis illius animæ has omnes actiones ac multo plures complectebatur. Rurſus erat illa anima maximè decens & proportionatum actionis huiuſce principium: tum quia habebat curam illius corporis tanquam proprij: tum etiam, quia erat veluti diuinus motor, ſicut corpus illud erat diuinum quoddam mobile propter vnionem ad Verbum. Quartò eſt alia coniectura, quia ſanguis, capilli, & ſi quid aliud colligendum fuit ad Chriſti reſurrectionem, id totum debuit collocari intra ſepulchrum, & cõiungi corpori, quoad fieri potuit, vel expediens fuit: hoc autem fieri non potuit virtute angelica, niſi vel remouendo lapidem ab oſtio ſepulchri, vel aliqua ex parte illud diuidendo; neutrum autem horum eſt aſſerendum. Vſque ad reſurrectionem enim Chriſti omnino clauſum permanſit ſepulchrum, vt infrà videbimus: non potuerunt ergo illa omnia intra ſepulchrum reponi niſi tranſeundo ab extremo ad extremum ſine medio, vel penetrando corpora inter media: neutrum autem horum fieri potuit naturali virtute Angelorum; ergo hoc miniſterium non erat ex his, quæ ad Angelos pertinent, iuxta ordinarium curſum prouidentiæ diuinæ. Dicere autem eis datam eſſe ſupernaturalem vim inſtrumentalem ad efficiendam illam mutationem ſupernaturali ac miraculoſo modo, gratis & ſine fundamento fingeretur. Quia nec illa virtus eſt debita Angelis, nec pertinet ad ordinariũ prouidentiæ modum, & alioqui non eſt neceſſaria, quia animæ Chriſti eſt connaturalis hæc virtus ratione vnionis. Denique maximè decebat, vt ſolus Chriſtus ſuæ eſſet reſurre- A ctionis author, ne alterius ope ad ſuum corpus excitandum indiguiſſe videretur. Coniecturæ verò in contrarium faciles ſunt, & ex iis, quæ diximus expeditæ.

D. Thom.

Alenſ.

Miniſterium angelorum in Chriſti reſurrectione perficienda nullum.

ARTICVLVS II.

Vtrùm fuerit conueniens Chriſtum tertia die reſurgere.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd non fuerit conueniens Chriſtum tertia die reſurgere. Membra enim debent capiti conformari. Sed nos qui ſumus membra Chriſti non reſurgimus à morte tertia die, ſed noſtra reſurrectio differtur vſque ad finem mundi. Ergo videtur, quòd Chriſtus, qui eſt caput noſtrum, non debuerit tertia die reſurgere: ſed debuerit B *eius reſurrectio differri vſque ad finem mundi.*

295. Sup. q. ſi. a. 4. Et 3. diſ. 21. q. 2. ar. 2. & ar. 4. 2. Et a. 22. q. 2. a. 2. quæſ. Et op. 3. cap. 243. Et opuſ. 60 cap. 20. circa fin. Et Pſal. 15. co 6. Et Ioann. 1. lect. 3.

2. Præterea, Actorum 2. dicit Petrus, quòd impoſſibile erat Chriſtum detineri ab inferno & morte. Sed quamdiu aliquis eſt mortuus, detinetur à morte. Ergo videtur, quòd Chriſti reſurrectio non debuerit differri vſque ad tertiã diem, ſed ſtatim eadem die reſurgere, præcipuè cum gloſſ. ſuprà inducta, dicat, nullam eſſe vtilitatem in effuſione ſanguinis Chriſti, ſi non ſtatim reſurgeret.

3. Præterea, Dies incipere videtur ab ortu ſolis, cui ſua præſentia diem cauſat. Sed ante ortum ſolis Chriſtus reſurrexit: dicitur enim Ioan. 20. Quòd vna Sabbati Maria Magdalena venit mane, cùm adhuc tenebræ eſſent ad monumentum, & tamen Chriſtus iam reſurrexerat: quia ſequitur, Et vidit lapidem ſublatum à monumento. Non ergo reſurrexit Chriſtus tertia die.

Art. præced. in cor.

C *Sed contrà eſt quod dicitur Matth. 20. Tradent eum Gentibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum, & tertia die reſurget.*

Reſpondeo dicendum, quòd (ſicut dictum eſt) reſurrectio Chriſti neceſſaria fuit ad inſtructionem fidei noſtræ. Eſt autem fides noſtra, & de diuinitate, & de humanitate Chriſti: non enim ſufficit alterum ſine altero credere, vt ex prædictis patet. Et ideo ad hoc, quòd confirmaretur fides de veritate diuinitatis ipſius, oportuit, quòd citò reſurgeret, & eius reſurrectio non differretur vſque ad finem mundi. Ad hoc autem quòd confirmaretur fides de veritate humanitatis & mortis eius, oportuit moram eſſe inter mortem, & reſurrectionem, ſi enim ſtatim poſt mortem reſurrexiſſet, videri poſſet quòd eius mors vera non fuerit, & per conſequens, reſurrectio vera. Ad veritatem autem mortis Chriſti manifeſtandam, D *ſufficiebat, quòd vſque ad tertiam diem eius reſurrectio afferretur: quia non contingit, quin infra hoc tempus, in homine, qui mortuus videtur, cùm viuat appareant aliqua indicia vitæ. Per hoc etiam quòd tertia die reſurrexerit, commendatur perfectio ternarij: qui eſt numerus omnis rei, vtpote habẽs principium, medium & finem, vt dicitur in primo de Cælo. Oſtenditur etiam ſecundum myſterium quòd Chriſtus vna ſua morte corporali quæ fuit lux propter iuſtitiam, duas noſtras mortes deſtruxit, ſcilicet corporis, & animæ, quæ ſunt tenebroſæ propter peccatum. Et ideo die integra & duabus noctib. permanſit in morte, vt Aug. dicit in quarto de Trin. Per hoc etiam ſignificatur, quòd per reſurrectionem Chriſti,* E *tertium tempus incipiebat: nam primum fuit ante legem, ſecundum ſub lege, tertium ſub gratia. Incepit etiam in Chriſti reſurrectione tertius ſtatus Sanctorum. Nam primus fuit ſub figuris legis: ſecundus ſub veritate fidei: tertius erat in æternitate gloriæ, quam Chriſtus inchoauit reſurgendo.*

Art. præced.

l. 2. q. 2. ar. 7. m. 8.

lib. 1. tex. 2. tom. 2.

lib. 4. capit. 5. tom. 3.

Ad primum ergo dicendum, quòd caput & membra conformantur in natura, ſed non virtute. Excellentior eſt enim virtus capitis, quàm membrorum. Et ideo ad demonſtrandam excellentiam virtutis Chriſti, conueniens fuit, ipſum tertia die reſurgere, aliorum reſurrectione dilata vſque ad finem mundi.

Ad ſecundum dicendum, quòd detentio coactionem quan-

dam importat: Chriſtus autem nulla neceſſitate mortis tenebatur aſtrictus, ſed erat inter mortuos liber. Et ideo aliquandiu in morte manſit: non quaſi detentus, ſed propria voluntate, quandiu iudicauit hoc eſſe neceſſarium ad inſtructionem fidei noſtræ. Dicitur autem ſtatim fieri quod fit breui interpoſito tempore.

q. 51. a. 4. ad 3.

Ad tertium dicendum, quòd (ſicut ſuprà dictum eſt) Chriſtus reſurrexit circa diluculum illuceſcente iam die, ad ſignificandum quòd per ſuam reſurrectionem nos ad lucem gloriæ inducebat: ſicut mortuus eſt adueſperaſcente iam die, & recedente in tenebras, ad oſtendendum quòd per ſuam mortem deſtrueret tenebras culpæ & pœnæ. Et tamen dicitur tertia reſurrexiſſe, accipiendo diem pro die naturali qui continet ſpatium 24. horarum. Et ſicut dicit Auguſt. in 4. de Trinit. nox vſque ad diluculum, quo Domini reſurrectio declarata eſt, ad tertium pertinet diem: quia Deus, qui dixit, de tenebris lucem clareſcere, vt per gratiam noui Teſtamenti, & participationem reſurrectionis Chriſti, audiremus: Fuiſtis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino: inſinuat nobis quodammodo, quòd à nocte dies ſumit initium. Sicut enim primi dies propter futurum hominis lapſum à luce in nocte: ita iſti propter hominis reparationem à tenebris ad lucem computantur. Et ita patet, quòd etiamſi media nocte ſurrexiſſet, poſſet dici eum die tertia ſurrexiſſe, intelligendo, de die naturali. Nunc autem cùm diluculo ſurrexerit, poteſt dici, quòd tertia die reſurrexerit, etiam accipiendo diem artificialem, quæ cauſatur ex præſentia ſolis: quia iam ſol incipiebat aerem illuſtrare. Vnde & Marc. vltim. dicitur, quòd mulieres venerunt ad monumentum orto iam ſole. Quod non eſt contrarium ei, quod Ioannes dicit, Cùm adhuc tenebræ eſſent: vt Auguſt. dicit in libro de conſenſu Euangeliſtarum: quia die ſurgente reliqua tenebrarum tanto magis extenuantur, quanto magis oritur lux. Quod autem dicitur Marci vltimo, Orto iam ſole: non ſic accipiendum eſt, tanquam iam ſol ipſe videretur ſuper terram, ſed tanquam de proximo adueniente in has partes.

lib. 4. c. 6. ante me. to. 3. — l. 3. c. 14. inter princ. & med. tom. 4.

COMMENTARIVS.

DVo includuntur in titulo articuli, ſcilicet, an fuerit conueniens reſurrectionem Chriſti differri vſque ad tertium diem, & an fuerit conueniens non vltrà differri: & cùm ex fide conſtet, vtrumque factum eſſe, conſtat etiam vtrumque fuiſſe conueniens, tamen ratio præcipua propter quam fuit conueniens, non eſt eadem in vtroque puncto. Nam dilationis vſque ad tertium diem tota ratio ſumitur ex parte noſtri, ſcilicet vt nobis ſatis conſtaret de veritate mortis Chriſti. Et hac ratione vt potiſſima vſus eſt D. Th. eámque eleganter tractat Athan. lib. de Incarnat. Verbi, dicens, *Vt mortuum eſſe ſuum corpus doceret, non priuſquàm triduanum cadauer eſſet excitauit.* At verò propria ratio accelerationis, ſeu non maioris dilationis reſurrectionis ab intrinſeco ſumi poteſt ex dignitate ipſius Chriſti. Nam hoc ipſo, quòd nobis non erat neceſſaria dilatio, erat illi ſtatim debita reſurrectio, vt ſuprà dictum eſt. Et ideo diuus Thomas in prima ratione ſolùm probauit dilationem vſque ad tertium diem ſufficientem fuiſſe, vt de veritate mortis conſtaret, vt inde concluderet fuiſſe conueniens, ſtatim fieri reſurrectionem. Addit verò alias congruentias allegoricas, & myſticas. Adiungere verò poſſumus ex Athan. ſuprà aliam rationem moralem. *Ne quiſpiam* (inquit) *obiiceret ipſum non idem ſed aliud corpus circumferre, ea de cauſa vltra tridui moram non paſſus eſt, neque eos, qui ipſum audierāt de reſurrectione promittentem, in longum diſtulit: ſed cùm adhuc propemodum verba illa in eorum auribus obſtreperent, oculique eius ſpeciem retinerent, intra tridui ſpatium, quod pluſquam mortuum erat, immortale & incorruptibile omnibus oſtendit, quo intelligeretur, non illud imbecillitate naturæ, cùm Verbum in eo domicilium ſuum haberet extinctum, fuiſſe, ſed ideo extinctum, vt mors viribus noſtri Saluatoris Ieſu Chriſti aboleretur.* Leo Papa ſerm. 1. de reſurrectione Chriſtum Dominum breuiaſſe tridui moram, & ex primo tantùm partem nouiſſimam, ex tertio verò partem duntaxat accepiſſe primam. *Ne turbatio diſcipulorum animos longa mœſtitudo cruciaret.* Præterea Greg. Nyſſ. orat. 1. de reſurrectione, in hoc triduo dicit operatum fuiſſe Chriſtum multa & eximia virtutis opera, & præſertim deſtruxiſſe, quidquid mali in humano genere Lucifer ab initio mundi molitus fuerat, ideóque tam breui tempore hoc totum perfeciſſe, vt ſuæ virtutis ſpecimen oſtentaret, quia *non tarda gratia eſt, non longo circuitu tantum bonum confectum fuit.* Poſtea adiungit rationem aliam myſticam, quæ in eo videri poterit.

Ad tertium vſque diem & non vltra dilata reſurrectio Chriſti cur. — D. Thom. — Athanaſ. — Leo Papa. — Greg. Nyſſ.

Argumenta D. Thomæ explicabuntur diſputatione ſequenti.

QVÆSTIO XLVI.

In tres Sectiones diſtributa.

De tempore reſurrectionis Chriſti.

CVm ex Euangelio conſtat Chriſtum paulo poſt mortem reſurrexiſſe, non oportet quæſtionem mouere de anno, aut menſe, in quibus reſurrectio contigit. Conſtat enim eodem anno, & menſe, quo & mortem accidiſſe. Vnde cùm oſtenſum ſit in medio primi menſis lunaris mortuum fuiſſe, cùm annum ageret trigeſimum quartum; menſémque illius quartum: conſtat idem eſſe de reſurrectione dicẽdum. Igitur diſputandum ſupereſt de die, & hora, ſimúlque explicandum erit, quomodo intelligendum ſit reſurrexiſſe tertia die, & iacuiſſe in ſepulchro, ac fuiſſe in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus. Non diſputabo autem an reſurrectio Chriſti facta ſit in inſtanti, néc ne? Quia nihil addendum occurrit iis, quæ de reſurrectione in communi dixi, & videri poſſunt etiam dicta de conceptione Chriſti. Nam eo modo, quo ibi diximus conceptionem factam eſſe in momento, ſentiendum eſt de reſurrectione, eſt enim eadem ratio.

SECTIO I.

Vtrùm Chriſtus tertia poſt mortem die eáque Dominica reſurrexerit.

DVos errores inuenio negantium Chriſtum reſurrexiſſe die Dominico. Primus eſt Armenorum, qui anteponentes hoc tempus aiunt, Chriſtum ſurrexiſſe die Sabbati, vt referunt Caſtrus verbo Reſurrectio, hæreſ. 4. ex Guidone Carmelita, & Prateolus ver. Armeni. num. vigeſimo ſecundo. Hos autem neceſſe eſt vel negare Euangelium, dicens, Chriſtum reſurrexiſſe tertia die, vel negare Chriſtum mortuum eſſe feria ſexta, quod perinde ferè eſt. Nam hoc etiam ſatis apertè in Euãgelio habetur, vt ſuprà diximus. Secũdus error eſt eorum, qui poſtponentes hoc tempus dicunt Chriſtum reſurrexiſſe feria ſecunda in fine, aut in initio tertiæ, vt omnino iuxta corticem literæ verum ſit, Chriſtum tribus diebus & tribus noctibus fuiſſe in ſepulchro, & in corde terræ. Hæc ſententia ſequitur apertè ex opinione eorum, qui aſſerunt Chriſtum iacuiſſe in ſepulchro ſeptuaginta duabus horis. Quam docuit Alcuinus libro de diuinis offic. c. de

Caſt. Guid. Prateol. — Alcuin.

c. de cœna Domini, niſi fortaſſe metaphoricè loquutus ſit, & impropriè: eam tamen ſententiam propriè & in rigore explicatam defendit Paul. Foroſempronienſis, in ſecunda p. Pauline, lib. 1. & 2. vt refert Marcellus lib. de horis canonicis, cap. 50. Qui maximè illam confirmat: quia totum illud tempus fuit neceſſarium, vt veritas mortis Chriſti euidenter & ſine vlla tergiuerſatione probaretur. Quia ſæpe ſolent infirmi, qui mortui apparent, poſt ſeptuaginta horas dare ſigna vitæ; ergo non ſatis comprobatur aliquod corpus eſſe mortuum, in quo nullum ſignum eſt corruptionis, aut fætoris, ſi ante tranſactos tres dies naturales integros viuum reperitur.

Paul Foroſ.

Chriſtus ante diem dominicum non reſurrexit.

Dicendum verò eſt primò, Chriſtum non reſurrexiſſe ante Dominicum diem. Hanc concluſionem cenſent eſſe de fide authores ſuprà citati, & ad minimum eſt tam certa, quàm eſt certum Chriſtum mortuum eſſe feria ſexta, quod ſuprà adduximus eſſe certiſſimum. Probatur, quia de fide eſt Chriſtum non reſurrexiſſe ante diem tertium, ipſe enim prædixerat ſe reſurrecturum tertia die, Matth. 20. Qui autem deſignat diem, in quo aliquid futurum eſt, ſatis affirmat id non eſſe futurum ante illum diem. Vnde alij Euangeliſtæ expreſſiùs dicunt eum prædixiſſe ſe reſurrecturum poſt tres dies Marc. 8. & idem colligitur ex Matth. 12. & 16. & Luc. 11. ac denique in Symbolo habemus, *Reſurrexit tertia die*, quod nullo ſenſu poſſet eſſe verum, ſi die proximè ſequenti poſt mortem ſurrexiſſet. Et præterea ex narratione Euangeliſtarum euidenter conſtat Chriſtũ non reſurrexiſſe die proximè ſequenti poſt mortem ſuam (vt ex eorum lectione patebit, & in ſequentibus explicabimus:) ergo non potuit reſurgere ante Dominicum diem. Quia inter diem mortis Chriſti, & diem Dominicam ſequentem tantùm vna dies interceſſit, cùm demonſtratum in ſuperioribus ſit, Chriſtum feria ſexta diem obiiſſe ſuum. Denique ratio ſeu congruentia ſuprà adducta hoc confirmat: quia oportuit differri reſurrectionem vltra diem vnum. Et hoc ſupponunt omnes Patres, qui illa ratione vtuntur, aliíque quos ſtatim referemus.

Matt. 20.
Mar. 8.
Mat. 12. & 16.
Luc. 11.
Symbol.

Chriſtus die dominico reſurrexit à mortuis.
Matt. 28.

Secundò dicendum eſt Chriſtum Dominum ſurrexiſſe die Dominica, neque ampliùs ſuam reſurrectionem diſtuliſſe. Concluſio eſt certa, quæ probatur primò ex Euangelio. Nam Matth. vltimo dies in qua Chriſtus reſurrexit, vocatur *prima Sabbati*. Vbi nomine *Sabbati* poteſt intelligi vel tota hebdomada, ita vt idem ſit *prima Sabbati*, quod prima dies hebdomadæ, quæ eſt Dominica. Nam dies Sabbati erat ſeptimus hebdomadæ, in quo Deus requieuit. Poteſt etiam ſignificare proprium diem Sabbati, & hoc modo nihil ſignificare poteſt, *prima Sabbati*, niſi primam diem poſt Sabbatum. Et hæc eſt communior interpretatio. Nam Hebræi à die Sabbati tanquam à ſolemniori cęteros dies hebdomadæ appellabant, videlicet, *primam Sabbati, ſecundam Sabbati, &c.* Quod etiam notauit Beda lib. de ratione temporum, capit. 6. Vnde Auguſtin. quia in titulo Pſalmi dicitur, *in prima Sabbati*, exponit de reſurrectione Domini. *Quæ prima* (inquit) *Sabbati facta eſt, qui iam dies Dominicus dicitur.* In titulo verò Pſalm. vbi dicitur, *In quinta Sabbati*, & in titulo Pſalm. 93. vbi dicitur, *In quarta Sabbati*, exponit de feria quinta, & feria quarta hebdomadæ. Et fortaſſe in priori notatur dies, in quo Chriſtus ſacramentum Euchariſtiæ inſtituit, de quo illo Pſal. 80. habetur ſermo: in poſteriori verò notatur dies, in quo Chriſtus tradi atque ea ratione pati incipit. Nam Pſalmus ille eſt de patientia. Et eodem modo exponit Hieron. Pſalm. 93. diem quartam Sabbati, & in titulo Pſalm. 47. *Prima* (inquit) *Sabbati, fecit lucem: prima Sabbati reſurrexit lux Chriſtus.* Et confirmatur ex Marco vltimo

Prima Sabbati quid.
Beda.
Aug.
Pſal. 2.
Pſal. 23.
Pſalm. 80 & 93.
Pſalm. 47.
Hieron.
Mar. 16.

A dicente: *Et cùm tranſiiſſet Sabbatum, Maria Magdalene, &c.* Vbi perſpicuè dicit die proximè ſequẽti poſt Sabbatũ Chriſtũ non eſſe inuentũ in ſepulchro, eo quòd iam ſurrexiſſet. Poſt Sabbatum autem dies proxima eſt Dominica; ergo cùm oſtenſum ſit, non reſurrexiſſe Sabbato, neceſſariò efficitur die Dominica ſurrexiſſe. Et idem eſt ſenſus Euangeliſtæ Lucæ, qui in fine c. 23. de mulieribus concludit, *Et Sabbato quidem ſiluerunt*: c. autem 24. incipit, *Vna autem Sabbati valde diluculo.* Et eodem modo loquitur Ioannes c. 20. Nam more Hebræorum *vna* ponitur pro prima, Gen. 1. *Factum eſt veſpere, & mane dies vnus*, id eſt, primus.

Luc 23. & 24.
Ioan. 20.
Gen. 1.

Dies dominica vnde dicta.

Secundò probatur hæc veritas ex perpetua Eccleſiæ traditione, quæ hunc diem ſemper venerata eſt
B propter Chriſti Domini reſurrectionem, vt ex ipſo nomine *Dominici diei* conſtat. Ita n. appellatus eſt à Domino, cuius reſurrectioni fuit conſecratus, quod quidem nomen fuiſſe huic diei impoſitum à tempore Apoſtolorum, conſtat ex illo Apocal. 1. *Fui in ſpiritu in Dominica die.* Vnde Aug. ſerm. 251. de tempore, *Dominicum diem* (inquit) *Apoſtoli & Apoſtolici viri ideo religioſa ſolemnitate habendum ſanxerunt, quia in eodem Redemptor noſter à mortuis reſurrexit. Quique ideo Dominicus appellatur, vt in eo tantùm diuinis cultibus ſeruiamus, dantes diei huic honorẽ, & reuerentiam propter ſpem reſurrectionis, quam habemus in illa.* Et inferiùs addit hunc diem eſſe ſolemnen in Scripturis. Quia in eo creati ſunt Angeli, & elementa mundi, & prima lux, manna in deſerto datum eſt, & Spiritus ſanctus de cælo de-
C ſcendit. Et ſerm. 154. alia multa mirabilia numerat eodem die facta. Ac ferè ſimilia habet Leo Pap. epiſt. 81. ad Dioſcorum, c. 1. *In hac* (inquit) *die mundus ſumpſit exordium, in hac per reſurrectionem Chriſti, & mors interitũ, & vita accepit initium.* Et infrà inquit in eadem die ingreſſum fuiſſe Chriſtum ad Apoſtolos ianuis clauſis, & inſufflaſſe, atque dediſſe illis Spiritum ſanctum, & in eadem poſtea deſcendiſſe in linguis igneis eundem Spiritum ſanctum à Chriſto promiſſum. Hæc autem ex Apoſtolorum traditione manaſſe conſtat, ex Clemente lib. 7. Conſtitutionum, c. 31. & 36. & ex Iuſtino Apol. 2. in fine, vbi commemorat ſolitos fuiſſe Chriſtianos in die Dominica, quam *diem ſolis* appellat, conuentus facere, quia in ea Chriſtus reſurrexit.
D Idem colligitur ex Ignatio epiſt. 5. ad Trallian. Athan. optimè oratione in illud dictum, *Omnia mihi tradita ſunt à Patre meo.* Hier. in 4. c. ad Galat. Gregor. lib. 11. Epiſt. 3. & ex aliis Patribus paſſim, multa quoque congerit Vvaldenſis de Sacramental. lib. c. 40. Propter quæ Beda lib. de ratione computi, cap. 17. & lib. de ratione temporum, c. 45. & Ambr. ſuper Pſalm. 47. in principio negant licere viro Catholico dubitare, quin Chriſtus Dominica die reſurrexerit.

Apoc. 1.
Auguſt.
Leo Pap.
Clem. Pap.
Iuſt. Mar.
Ignat.
Athan.
Hieron.
Greg. Pap.
Vvaldenſ.
Beda.
Ambr.

Vltimò poteſt adhiberi congruentia ex ſuprà dictis in cõmentario ar. 2. Quia Chriſti mors nõ debuit ampliùs differri, quàm neceſſariũ fuit ad veritatem mortis declarandã: ad hoc autem ſufficiens fuit, vt vſq; ad tertium diẽ in monumento maneret. Quod enim dicebat Paulus Mildeburgenſis, de ſeptuaginta horarũ
E ſpatio, & incertum eſt, & quamuis interdũ poſſet accidere, hominem viuũ iacere, quaſi mortuũ toto illo tempore abſq; vllo ſigno vitæ: tamen in homine, qui tot ſuſtinuerat tormenta, atque lethalia vulnera acceperat, id erat impoſſibile. Vnde quibus non ſufficeret quadraginta horarum ſpatium in ſignum & teſtimonium veræ mortis, neq; mille horæ ſufficerent. Non ergo oportuit reſurrectionem ampliùs differri.

Ex quo colligitur, quando in Scriptura dicitur Chriſtum ſurrexiſſe *die tertia*, intelligendum eſſe de die tertia inchoata, non verò finita. Quia cùm mortuus fuerit feria ſexta iam exeunte, ſi ante reſurrectionem fuiſſent tres dies integri tranſigendi, non

non potuiſſet die Dominica reſurgere. Quapropter cū in alijs locis dicitur reſurrexiſſe *poſt tres dies*, intelligendum eſt de diebus inchoatis, ſicut intelligitur illud Luc. 2. *poſtquam cōſummati ſunt dies octo, vt circumcideretur puer*, id eſt, cùm dies octauus adueniſſet, & in eodem cap. *Poſt triduum inuenerunt eum*, id eſt, tertio die. Sic ergo in præſenti, in illis tribus diebus computandi ſunt duo extremi, vnus mortis, & alter reſurrectionis.

Luc. 9. Sicut etiam cùm dixit Luc. *Poſt dies octo*, agens de tempore transfigurationis: cùm tamen alij Euangeliſtæ dicant, *Poſt dies ſex*, Mat. 17. Marc. 9. Ille computauit dies extremos, quos alij omiſerunt, quos neceſſe eſt ſumi inchoatos, qui ante exactum octauum diem, neceſſe fuit transfigurationem fieri. Et ita ex vno Scripturę teſtimonio aliud exponitur. Sic igitur in præſenti, per illa loca, quæ aſſeuerant Chriſtum reſurrexiſſe prima die hebdomadæ, explicamus alia, in quibus dicitur ſurrexiſſe tertia die, vel poſt tres dies. Nam hæc duo pro eadem re ſumuntur, vt videre licet apud Matthæum dicentem, Phariſæos retuliſſe ad Pilatum, *Poſt tres dies reſurgam*, & ideo ab illo petiiſse, vt iuberet *cuſtodire ſepulchrũ vſque in diem tertium*. Quibus verbis ſatis explicauit idem omnino eſse reſurgere *poſt tres dies*, & *tertia die*: & Phariſæos ita vtrumque intellexiſse, vt exiſtimarent, Chriſtum loquutum eſse tertia die, qua currente (vt aiunt) affirmabat ſe reſurrecturum. Vnde illi duo diſcipuli, quibus Chriſtus apparuit in via, dicebant, *Nos autem ſperabamus, quòd ipſe eſſet redempturus Iſrael, & nunc ſuper hæc omnia tertia dies eſt hodie, quòd hæc facta ſunt*. Ac ſi dicerent, hac die impleturus erat, quod promiſerat. Ita ergo intellexerunt hos tres dies etiam illi, qui Chiſtum audierũt tam amici, quàm inimici: atque ita etiam à nobis intelligendi ſunt. Et eodē modo exponendus eſt locus Oſeæ 6. *Viuificauit nos poſt duos dies, & in die tertio ſuſcitabit nos*. Hic enim locus de Chriſti reſurrectione exponitur à ſanctis Patribus, quos eruditè refert & exponit Franciſcus Ribera in eum locum. Nam cùm dicit Propheta, *Poſt duos dies*, comprehendit diem mortis, & ſequentem, cùm verò dicit, *In die tertia*, optimè explicuit hos tres dies complecti duo extrema: atque adeò idem eſse dicere, *Poſt tres dies*, atque *tertio die*. Vnde Dorothæus Martyr in ſynopſi exiſtimat hunc locum indicatum eſse à Paulo 1. Corinth. 15. dicente, *Quia ſurrexit tertia die ſecundùm Scripturas*, quia in nullo loco veteris Teſtamenti ita explicatur tertia dies reſurrectionis ſicut in hoc.

Matth. 17. Marc. 9. Matth. 27. Luc. 24. Oſea 6. Ribera. Dorotha.

Dubium. Supereſt explicanda grauis difficultas, quam in ſuperioribus huc remiſimus. Nam ſi Chriſtus Dominus reſurrexit die Dominica; ergo non potuerunt intercedere quinquaginta dies inter diem Reſurrectionis eius, & diem Pentecoſtes, ſeu aduentus Spiritus ſancti, neque potuit vtrumque myſterium die Dominica accidere, vt habet Eccleſiaſtica traditio, docentq; idem Patres ſuprà citati, præſertim Leo, Auguſtinus, & Iſidorus libro primo de diuinis officiis, c. de Pentecoſte, & Albin. lib. de diuinis officiis, cap. de die ſancto, quibus addi poteſt canon ille octauus ſextæ ſynodo adſcriptus, quem ſuprà tractauimus. Ratio difficultatis eſt. Nam, vt conſtat Actor. 2. *cùm complerentur dies Pentecoſtes*, id eſt, in ipſomet die, quo Iudæi celebrabant feſtum Pentecoſtes, ſeu hebdomadarum, aut primitiarum, Spiritus ſanctus deſcendit: ſed neceſſarium fuit eo anno illum diem incidere in diem Sabbati; ergo. Probatur minor ex Leuitic. 23. & Ioſeph. libro tertio Antiquit. c. 10. ex quibus habetur, lege ſtatutum fuiſſe vt Iudæi ſecundo die azymorum, ſeu decima ſexta luna primi menſis offerrent manipulum nouarum ſpicarum: & ab illo die numerarent quinquaginta, & in quinquageſimo feſtum hebdomadarum celebrarent. Et etiam eſt intelligendus Epiphan. hæreſ. 51. cùm inquit, *Poſt tres dies agni præceptum eſſe manipulum inferri*

Leo Pap. Aug. Iſidor. Albin. Act. 2. Leuit. 23. Ioſeph. Epiphan.

A Numerauit enim à decima quarta luna vſque ad decimam ſextam, & ita intelligit, *poſt tres dies*, id eſt, tertia die. Vnde (inquit) fuiſſe illam figuram reſurrectionis Chriſti. Offerebatur ergo manipulus luna decima ſexta, in ſecunda die azymorum, ſed ſecunda dies azymorum eo anno fuit dies Sabbati, iuxta ea, qua in ſuperioribus diximus; ergo ab illa computando quinquaginta, dies quinquageſima incidit in diem Sabbati; ergo & feſtum Pentecoſtes.

Hæc difficultas expediretur facilè iuxta ſententiam eorum, qui dicunt, Chriſtum non eſſe occiſum in die Paſchæ, atque primum diem azymorum non incidiſſe eo anno in feriam ſextam, ſed in Sabbatum. Sic enim facilè intelligitur fieri potuiſſe, vt Chriſtus reſurgeret die Dominica, quæ iuxta hanc computationem erat B ſecunda azymorum, & poſt quinquaginta dies deſcenderit etiam Spiritus ſanctus in die Dominica, & in feſto Pentecoſtes, ſeu primitiarum. Tamen quia hęc ſententia à nobis ſuprà reiecta eſt, quòd Scripturis & Patrum traditioni repugnet, neceſſe eſt præſenti difficultati alteri è duobus modis ſatisfacere.

Primus eſt, illos quinquaginta dies non ita computari à ſecundo die azymorum vſque ad primum octauæ hebdomadæ ſequentis, vt vtrumque extremum in ipſis quinquaginta diebus annumerandum ſit, ſed vel numerandos eſſe dies à ſecundo die Azymorum excluſiuè, vel (ſi ſecundus dies Azymorum includatur) ex parte alterius extremi, excludendum eſſe feſtum Pentecoſtes, ita vt non in quinquageſimo die, ſed poſt quinquageſimum celebrari intelligatur. Hoc tamen poſterius minùs conſonum videtur verbis Leuit. 23. ſic enim dicitur, C *Numerabitis ergo ab altero die Sabbati, in quo obtuliſtis manipulum primitiarum, ſeptem hebdomadas plenas, vſque ad alteram diem expletionis hebdomadæ ſeptimæ, id eſt, quinquaginta dies, & ſic offeretis ſacrificium nouum Domino*. Quibus ſatis ſignificatur poſt expletas ſeptem hebdomadas, in altera die celebrandum fuiſſe feſtum, & oblationem primitiarum. Quod clariſſimè explicuit Ioſeph. dict. lib. 3. c. 10. dicens, *Poſt paſchale ſacrum elapſis ſeptem ſeptimanis, hoc eſt, quadraginta nouem diebus, quinquageſima offerunt Deo panem, &c.* At verò prior ratio numerandi hos dies à ſecundo azymorum excluſiuè nihil habet repugnans, aut Scripturæ aut Ioſepho. Scriptura enim ſolùm dicit, *Numerabitis ab altero die Sabbati, in quo obtuliſtis manipulum primitiarum*. Quod ſine vlla vi vel improprietate exponi poteſt D ab illo die excluſiuè. Ioſephus verò licèt expreſsè dicat manipulum primitiarum offerri ſolùm die ſecunda Azymorum (quod Scriptura tam expreſſè non dixerat) non tamen declarat, quomodo ab illo die numerarentur ſeptem hebdomadæ, imò ſolùm dicit, *Poſt paſchale ſacrum elapſis ſeptem ſeptimanis*. Eſt ergo hæc reſponſio probabilis. Solùm illi obſtat, quod Patres frequenter ſignificant, illos quinquaginta dies numerandos eſſe ab eo die, quo mactabatur agnus, ſeu à prima die Azymorum. Dicunt enim, feſtum Pentecoſtes celebrari eodem die, quo lex vetus in monte Sinai data eſt: datam autem eſſe poſt quinquaginta dies, à die egreſſionis populi Iſrael de E Ægypto, qui fuit dies mactationis agni. Ita loquitur Cyprianus ſermone de Spiritu ſancto, clariùs Hieron. Epiſtol. 127. de manſionibus ad Fabiolam, manſione 12. vbi id colligit ex Scriptura. Quia tertio die tertij menſis data eſt lex, quæ eſt quinquageſima à decima quinta primi menſis. Quæ computatio ſupponit, illos menſes eſſe ſolares, & ideo difficultatem patitur: eadem tamen vſus eſt Auguſt. Epiſt. 119. cap. 6. & lib. quæſtionum noui Teſtamenti, q. 95. & eodem modo loquitur Leo Papa ſerm. 1. Pentecoſtes, & Iſidorus lib. 1. de officiis Eccleſiaſticis, c. 32. Chryſoſt. hom. 2. de Spiritu ſancto. In quo notanda ſunt illa verba

Reſponſio. Dies Pentecoſtes vnde, & quomodo numerandi. Leuit. 23. Ioſeph. Cypria. Hieron. Aug. Leo Papa. Iſidor. Chryſ.

verba, *A paſcha numerabitis ſeptem ſeptenarios dierum, & die ſequente facietis diem Pentecoſtes.* Per *Paſcha* enim intelligit diem immolationis agni. Et eodem modo videntur exponenda illa verba Ioſephi, *Poſt paſchale ſacrum.* At verò hæc dicta Sanctorum neceſſe eſt intelligi ſaltem excluſiuè à die Paſchæ. Ergo neceſſe etiam eſt, vt computatio hæc incipiat incluſiuè à ſecundo die Azymorum; ergo hac ratione non poteſt conſiſtere data expoſitio.

Dies Pentecoſtes.

Secundo modo expediri poteſt prædicta difficultas, negando Spiritum ſanctum deſcendiſſe ſuper Apoſtolos in ipſomet die, in quo feſtum primitiarum celebrabatur: ſed die proximè ſequenti. Itaque concedendum eſt, feſtum primitiarum incidiſſe eo anno in Sabbatum, Spiritum ſanctum autem deſcendiſſe die Dominica ſequenti, atque ita diſtaſſe quinquaginta diebus à die Reſurrectionis. Sic enim numerandos eſſe hos quinquaginta dies noſtri feſti Pentecoſtes, ſcilicet à die reſurrectionis, conſtat ex traditione Eccleſiæ, & docet expreſsè Auguſt. dicta epiſtola 119. & ſermon. 183. de tempore, & omnes Patres ſuprà citati, & quos ſtatim referemus. Aug.

Teſtimonij Actor. 2. expoſitio.

Contra hanc verò reſolutionem obſtant verba Act. 2. *Dum complerentur dies Pentecoſtes, &c.* Quæ dupliciter exponi poſſunt. Primò vt Lucas numerauit dies Pentecoſtes non Iudaico ſed Chriſtiano more, itaque numerauit dies Pentecoſtes à die reſurrectionis. Et hanc expoſitionem inſinuat Aug. locis citatis, & clariùs Beda Act. 2. (Auguſt. Beda.) Sed huic expoſitioni obſtat, quòd Lucas nomine *Pentecoſtes* intellexit ſine dubio feſtum Iudaicum: nam tunc ea voce nihil aliud ſignificabatur. Niſi fortè quis dicat, quando Lucas ſcripſit Acta Apoſtolor. iam fuiſſe vſu Chriſtianorum receptum, vt tempus illud Paſchale, *Pentecoſtes* vocaretur, quod eſt frequens apud veteres, vt videre licet in Tertulliano (Tertul.) lib. de Idololatria, c. 14. & lib. de corona militis, cap. 3. & in aliis, quæ in illis locis eruditè notat Pammelius. Sed neque hoc ſatisfacit. Quia Lucas apertè voluit loqui de feſto Iudæorum, vt indicaret cauſam, ob quam eo die eſſent Ieroſolymis congregati Iudæi, *ex omni natione quæ ſub cœlo eſt.* Quapropter addendum eſt ex Chryſoſt. (Chryſ.) hom. 4. in Acta, illa verba, *Dum complerentur dies Pentecoſtes*, non ſignificare in eodem die, *ſed circiter Pentecoſtem (vt ita loquamur:) nam oportebat feſti tempore rurſus hæc fieri, vt qui cruci affuerant Chriſti, iidem hæc quoque ſpectarent.* Exponendum ergo videtur, *Dum complerentur*, id eſt, ſtatim ac completi ſunt dies Pentecoſtes, quod optimè dicitur de die proximè ſequenti poſt illum feſtum: nam hic dies illo modo loquendi ſatis propriè ſignificatur. Quapropter huic ſententiæ & expoſitioni adhærendum videtur, quamdiu alia melior non occurrit. Non enim me latet poſſe excogitari alium reſpondendi modum, nimirum, quando ſecunda dies Azymorum incidebat in Sabbatum, differri oblationem manipuli primitiarum vſque in diem tertium, quia in die ſabbati prohibitũ erat metere, Exod. 34. (Exod. 34.) Quæ reſponſio ſpecie quidem probabilis eſt, quoniam iuxta illam facilè omnia conciliantur. Non verò ſatisfacit: quia id, quod ſupponit, nulla authoritate ſufficiẽtive ratione nititur. Tum quia licèt eſſet lege prohibitum metere ſegetes: tamen religionis cauſa aliquem manipulum metere non erat vetitum, etiam in die Sabbati: quia non erat opus ſeruile, ſed religionis. Tum etiam, quia non videtur neceſſarium, vt eodem meteretur die. Hoc n. in lege non erat præſcriptum; poterat ergo pridie ante Sabbatum meti, & conſueto die ſecundo Azymorum offerri. Quamquam video dici poſſe nec ſine apparenti ratione, Iudæos fuiſſe valde ſuperſtitioſos, in obſeruandis huiuſmodi cæremoniis, & præſertim in obſeruatione diei Sabbati, atque idcirco plures conſuetudines & traditiones ſimiles in-

A troduxiſſe. Cęterum cùm probari non poſſit talis conſuetudo, à nemine affirmari poteſt, niſi diuinando, & ideo ſecunda reſponſio ſolidior eſt.

SECTIO II.

Qua hora Chriſtus Dominus reſurrexerit.

EX dictis in præcedenti Sectione, vt certum ſumere poſſumus, Chriſtum non reſurrexiſſe ante dimidiam noctem Sabbati. Quia aliàs reſurrectio intra naturalem Sabbati diem accidiſſet, atque adeò non eſſet tertia die facta. Quapropter antiqua Eccleſiæ traditio fuit, vt Sabbato ſancto fideles non ſoluerent ieiunium, neque diſcederent ab Eccleſia vſque ad me-
B diam noctem. Vnde Dionyſ. Alexand. in Epiſt. ad Baſilidem canon. 1. *contemptores & intemperantes*, appellat eos qui ante mediam noctem diſcedebant: vt cibum caperent. Idem docent omnes Patres ſtatim afferendi, & ex iis, quæ dicemus, à fortiori hoc conſtabit. Dion. Alex.

Difficultas ergo eſt, quanam hora poſt mediam noctem Chriſtus Dominus reſurrexerit. In qua tres inuenio celebres ſententias. Prima negat quicquam poſſe in hoc certò affirmari. Quia Euangeliſtæ ſolùm referunt, mulieres venientes ſummo mane ad monumentum inueniſse reuolutum lapidem ſepulchri, & vidiſse Angelos annuntiantes Chriſtum ſurrexiſse, & paulo pòſt vidiſse ipſum Chriſtum: de hora verò, in qua ſurrexerat, nec Chriſtus aliquid reuelauit, neque Angeli annuntiarunt, neque Euangeliſtæ ſcripſerunt. (Dion. Alex. Hieron. Theoph.)
C Ita ſentit Dionyſ. Alex. in dicta Ep. 150. ad Hedibiam, quæſt. 6. vbi ait, *Surrexiſſe Dominum, qua hora voluit, quæ nulli mortalium cognita eſt.* Idem Theophylactus Marci vltimo.

Athan. Greg. Nyſſ. Cyr. Alex. Vict. Ant. Euthym.

Secunda ſententia affirmat, Chriſtum reſurrexiſse prima hora poſt mediam noctem, ſeu hora ſeptima noctis iuxta antiquam diuiſionem, ſeu tertia vigilia in principio iuxta aliam partitionem. Hanc ſententiam ex Græcis tenent Athanaſ. lib. de Virgi. ſeu de meditatione, in fine, Greg. Niſs. orat. 1. & 2. de reſurrect. Cyril. Alexand. lib. 12. in Ioan. cap. 44. Victor. Antiochenus in cap. 6. Marc. Euthym. c. 68. in Matth. qui dicit, *Omnes vnanimiter ſancti Patres, & Doctores tempus reſurrectionis eius fuiſſe dicunt, circa primum gallicinium, quod*
D *iam Dominici diei lucem præferebat: ideo quoque poſt ſextam noctis horã virtutis ſectatores ſoluto ieiunio lætitiam auſpicantur.* Niceph. lib. 1. Hiſt. c. 31. dixit ſurrexiſſe ſeptima vel octaua hora noctis. (Nyceph. Hieron.) Ex Latinis docent eandẽ ſententiam Hieron. Ep. nuper citata, q. 3. & 4. & Ambr. (Ambr.) lib. 10. in Lucam, c. de hora Dominicæ reſurrectionis, qui ſolùm dicit ſurrexiſſe Chriſtum nocte ſeu in noctis profundo. Idem Rupert. (Rupert.) lib. 1. diuin. offi. cap. 8. *Dominus noſter media nocte de Virgine natus eſt, uidem, vt Samſon quondam obſeſſus ab Allophylis, media nocte confractis portis inferi, ſurrexit à mortuis, media nihilominus nocte venturus aſſeritur.* Idem lib. 5. c. 24. & lib. 7. c. 16. vbi Samſonis figuram iterum reperit. Quam etiam de reſurrectione Chriſti explicans Greg. hom. 21. in (Gregor.)
E Euang. dicit Chriſtum reſurrexiſſe ante lucem: non tamen explicat, qua hora noctis. Fundamentum potiſſimũ prædictorum Patrum ſumitur ex illis verbis Mat. vlt. (Matth. 28.) *Veſpere autem ſabbati, quæ luceſcit in prima Sabbati, venit Maria Madalene, &c.* Nam illis verbis dicunt ſignatam eſſe à Mat. horam reſurrectionis Dominicæ, vt ſubiuncta verba declarant, *Et ecce terræ motus factus eſt magnus, Angelus enim Domini deſcendit de cœlo.* Vt enim notauit Chryſ. homil. 90. in Matth. (Chryſ.) quando Angelus deſcendit, iam Chriſtus reſurrexerat. Non enim Angelus reuoluit lapidẽ, vt Chriſtus exiret, ſed vt mulieres ingredi poſſent, & vt omnibus nota eſſe poſset Chriſti reſurrectio. Nã (vt rectè dixit Euthym. ſuprà) (Euthym.)

Quem

A *Quemadmodum Chriſtus natus eſt ſeruatis integris clauſtris Virginis, ita quoque reſurrexit ſeruatis integris monumenti ſignaculis: terræ motus autem factus propter aſſidentes cuſtodes, &c.* Dum ergo Matth. dicit, *Et ecce terræmotus factus eſt magnus, iam Chriſtus reſurrexerat.* Dixit autem hoc de illa hora, quam vocauerat *veſperam Sabbati.* Quo certè nomine non potuit appellare auroram diei Dominici (vt per ſe conſtat) neque etiam illam veſperam Sabbati, quæ incipit in occaſu ſolis, quia conſtat, tunc Chriſtum non reſurrexiſſe: ergo appellauit *veſperam Sabbati,* ipſam profundam noctem, quæ iam vergit ad lucem alterius diei, vt ſignificauit Mat. illis verbis, *Quæ luceſcit in prima Sabbati*: vnde Hieron. ſuprà *Hieron.* non exiſtimat eſſe legendum, *veſpere*, ſed *ſerò*, vt *ſerò Sabbati* dicatur extrema eius pars, quæ in media nocte terminatur. Atque idem ſentit Ambroſ. ſuprà. *Ambr. Ioan. 20.* Cui expoſitioni cōſonat, quod dicit Ioan. c. 20. veniſſe Mariā Magdalenam ad monumētum, *cùm aduc tenebræ eſſent,* & vidiſſe lapidem ſublatum: iam ergo ſurrexerat Chriſtus ante lucem diei. Vnde fit coniectura, paulo poſt mediam noctem Chriſtum ſurrexiſſe, quia eo tempore ferè hora quarta incipit lucere dies. Et confirmatur hæc ſententia ex veteri Eccleſiæ conſuetudine. Nam poſt mediam noctem ſolebant fideles ſoluere ieiunium, officium Miſſæ exordiri, & magna ſigna lætitiæ & alacritatis exhibere. Cenſebant ergo ex communi traditione illam eſſe horam, in qua Chriſtus ſurrexit. Vnde in benedictione cærei Paſchalis, quæ initio illius officij Sabbato ſancto dicitur, & olim poſt mediam noctem dicebatur, magnis laudibus effertur C nox illa, *quæ ſola nouit punctum, & horam in qua Chriſtus ex inferis victor aſcendit.*

Hora reſurrectionis Chriſti quæ. Tertia ſententia verior eſt, iuxta quam dicendum cenſeo, Chriſtum non reſurrexiſſe vſque ad auroram, ſurrexiſſe autem in ipſa aurora paulo poſt initium lucis diei Dominici. Hanc ſententiam docuit hîc D. *D. Thom.* Thom. ad tertium, & ſuprà quæſt. 51. art. 4. ad 3. & in 3. diſtinct. 21. quæſtione 2. artic. 2. vbi & Scholaſtici in *Bonau. Richard. Durand. Palud. Anton. Gui. Dur.* diſt. 22. præſertim Bonau. Richard. Durand. & Palud. eam ſequuntur, & D. Anton. 1. par. hiſtor. titul. 5. cap. 7. vbi dicit Chriſtum reſurrexiſſe decima hora noctis, iuxta quam diuiſionem Guillielmus Durandus, in rationali diuini officij libro ſexto, cap. 72. D Et probari poteſt hæc ſententia primò authoritate Eccleſiæ, ac veterum Patrum, qui eam docent. Ex Græcis, *Ignat.* Ignat. epiſtol. 5. ad Trallianos, *illuceſcente Dominico die reſurrexit ex mortuis.* *Euſeb.* Euſebius 10. de Demonſt. cap. vlt. ita exponit titulum *Pſal. 21.* Pſalm. 21. *Pro ſuſceptione matutina,* quem de reſurrectione intelligit, quam dicit vocari *matutinam,* quia in ipſa facta eſt, & *Cyr. Hier.* Cyril. Hieroſolymit. cat. 14. ita exponit verba *Pſal. 29.* Pſal. 29. *Ad veſperam demorabitur fletus & matutinum lætitia,* id eſt, *mane in die reſurrectionis*: & infrà ad eandem rem accommodat verba illa Pſalm. *Pſal. 87.* 87. *Et ego ad te Domine clamaui, & mane oratio mea præueniet te*: & illud *Sophon. 3.* Sophon. 3. iuxta Septuaginta, *Præparate, conſurge diluculo, expecta me: dixit Dominus in die reſurrectionis meæ.* Communior verò eſt hæc ſententia inter *Hilar.* Patres Latinos, Hilarius can. 33. in Matth. dicit motum terrę tempore matutino diei accidiſſe, *reſurgente virtutum cæleſtium Domino.* *Ambr. Pſal. 45.* Ambr. exponens illa verba Pſal. 45. *Adiuuabit eum Deus mane diluculo*, dicit his verbis ſignificari, *Quia reſurrectio matutina adiumentorum nobis cœleſtium ſubſidia confert.* Et infrà, *Verè paſſus eſt Chriſtus, mane ſurrexit.* *Aug. Ioan. 3.* Auguſtinus ſæpe hanc ſententiam repetit libr. 4. de Trinitat. cap. 6. & enarratione Pſalmi 29. circa illa verba, *Ad veſperam demorabitur fletus, & matutinum lætitia,* inquit, *Ideo Dominus Ieſus Chriſtus in matutino reſurrexit de ſepulchro, vt quod dedicauit in fundamento hoc promitteret domui.* Ep. 49. q. vl. vbi exponit vermē matutini, quo rodente, cucurbita exaruit, myſticè ſignificaſſe Chriſtum, qui *vermis* appellatur Pſal. *Pſal. 21.* 21. præterea ſuper Pſal. 56. de eodem myſterio exponit verba illa, *Exurge gloria mea, exſurge Pſalterium, & cythara, exſurgam diluculo. Lux* (inquit) *agnoſcatur diluculum, ſurrexit.* Et circa illa verba Pſal. 58. *Pſal. 58.* *Ego autem cantabo fortitudinē tuam, & exaltabo mane miſericordiā tuam. Merito* (inquit) *ipſius Domini reſurrectio diluculo fuit, vt impleretur quod dictum eſt in alio Pſalmo: Ad veſperum demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia.* Et Pſalm. 129. *Pſal. 129.* circa illa verba, *A vigilia matutina, vſque ad noctem ſperet Iſrael in Domino, Vigilia* (inquit) *matutina reſurrexit à mortuis, vt hoc ſperemus in nobis futurum, quod præceſſit in Domino.* Eandem ſententiam docet Leo Papa ſermon. *Leo Pap. Cypr.* 1. de reſurrect. cuius verba poſtea referam, & Cyprian. B in expoſitione orationis Dominicę prope finem, dum inquit, *Mane orandum eſt, vt reſurrectio Domini matutina oratione celebretur.* Et Euſeb. hom. 8. de Paſchate, vbi *Euſeb. Emiſ.* de hoc myſterio interpretatur figuram Iacob. luctantis cum Angelo vſque ad auroram. *Gen. 32.* Et Hieron. *Hieron.* Marc. vltimo, *Felix* (inquit) *irradiat dies, quæ primatum in diebus tenet, &c.* quomodo etiam cecinit Sedulius lib. *Sedul.* Carminum,

Cœperat interea poſt triſtia Sabbata fœlix
Irradiare dies, culmen qui numinis alti
A Domino dominante trahit, primúſque videre
Promeruit naſci mundum, atque reſurgere Chriſtum.

Et in eodem ſenſu dixit Prudentius in quodam hymno, *Prudent.*

Inde eſt quòd omnes credimus
Illo quieto tempore,
Quo Gallus exultans canit,
Chriſtum rediſſe ex inferis.

Vbi loquitur non de primo galli cantu, qui fit poſt mediam noctem, ſed de ſecundo, de quo idem Prudentius alibi dixerat,

Ales diei nuncius
Lucem propinquam cecinit.

Idem Proſper lib. ſententiarum, Auguſtin. in ducenteſima tertia, *Veſpere* (inquit) *Dominus in cruce, mane in reſurrectione, meridie in aſcenſione,* Beda, Marc. Luc. *Beda.* & circa id Mattth. 12. *Sicut fuit Ionas in ventre ceti*, vbi idem docet Anſelmus, & Alcuinus, libr. de diuinis officiis, cap. de Paraſceue. *Anſel. Alcuin.* Denique ſententiam hanc videtur Eccleſia probaſſe in officio reſurrectionis. Nam in hymno,

Aurora lucis rutilat. & infrà,
Cùm Rex ille fortiſſimus
Victor ſurgit de funere.

Secundò ac præcipuè probari poteſt hæc opinio ex Scriptura, ex qua multa adduci poſſūt ex veteri Teſtamento, in quibus hoc indicatū eſt, qualia ſunt multa, quæ ex Pſalmis adduximus cum interpretatione Au- *Aug. Hieron. Chryſ.* E guſtini, quæ eodem modo intelligunt Hieron. Chryſ. & alij Patres. Sed omiſſis ſenſibus myſticis Scripturæ, videtur hæc ſententia expreſsè tradita Marci vltimo, *Mar. 16.* illis verbis, *Surgens autem Ieſus mane prima Sabbati, apparuit primò Mariæ Magdalenæ.* Sed hoc teſtimonium, quāuis expreſſum videatur, variis modis eluditur, Theophylactus enim, & Euthymius ita diſtinguē- *Theoph.* dum putāt, *cùm ſurrexiſſet, mane prima Sabbati apparuit,* & rationem indicat Theophyl. dicens, *Quis enim vidit, quando ſurrexit?* Ac ſi diceret, Euangeliſtam nō potuiſſe teſtimonium dare de hora reſurrectionis, quia nemo vidit Chriſtum reſurgentem: potuiſſe autem dare teſtimonium, qua hora apparuit, quia eum iam à mortuis excitatum aliqui conſpexerunt. Sed in primis hæc ratio valde friuola eſt. Quia Euangeliſtæ

non

non ſunt vſi teſtimonio merè humano, vnde ab ipſo Chriſto ſcire potuerunt horā reſurrectionis eius, aliàs neque potuiſſet Marcus affirmare Chriſtū primò apparuiſſe Mariæ Magdalenæ, quia neque ipſe nec Maria Magdalena viderunt, eam fuiſſe primam apparitionē. Quomodo enim illis conſtitit, non priùs apparuiſſe alteri. Et de quocunque cui Chriſtus apparuit, idē quæri poteſt. Vnde ſoli Chriſto potuit eſſe notum, cui primò apparuit: aliis verò tantùm ex illius relatione. Et ita ego exiſtimo, ſicut B. Virgini ſimpliciter primò apparuit, ita etiā illi hoc manifeſtaſſe, horámq; reſurrectionis ſuæ: & ab illa didiciſſe Petrum, & à Petro Marcum.

Teſtimonij Marc. 16. expoſitio. Dion. Alex. Greg. Nyſſ. Hieron. Beda. Deinde quāuis ille modus diſtinguendi cōtextu Marci receptus videatur ab antiquis Patribus, Dionyſio, Alex. Gregorio Niſſeno, Hieronymo, & aliis quos ſupra, nec poſſit euidenti argumento refutari: tamen alia diſtinctio, quā ſequuntur Beda, & reliqui expoſitores, & communis editio tam Græca, quàm Latina, videtur aptior. Quia hoc modo duo myſteria affirmantur hîc ab Euangeliſta, ſcilicet, quando Chriſtus reſurrexit, & cui primò apparuit, quæ maximè oportebat ab Euangeliſtis deſcribi. Iuxta aliam verò diſtinctionem vtrumque prętermittitur, & incertum redditur: quia (vt bene Caietanus notauit) *Caiet.* neque conſtabit primam apparitionē poſt reſurrectionem factam eſſe Magdalenæ, ſed prima facta eſt poſt auroram, ſi autem Chriſtus ſurrexit media nocte, potuit aliis ſæpius apparere tota illa nocte. Neque etiam ex tota Euangeliſtarum narratione conſtare poterit Chriſtum reſurrexiſſe tertia die, ſicut prædixerat; ſed excitatum apparuiſſe tertia die. Ergo illud aduerbium *mane*, multo rectiùs coniungitur cum verbis præcedentibus, *ſurgens Ieſus.*

Ianſen. obiectio. Nec refert quod Ianſen. obiicit c. 145. Concordiæ, in Grȩco non haberi participium præſentis temporis, *ſurgens*, ſed præteriti temporis, quod ita interpretatur, *cùm ſurrexiſſet mane.* Vnde colligit, etiam ſi illud aduerbium *mane*, cum participio coniungatur, non ſatis inde probari, Chriſtum mane ſurrexiſſe: ſed ſolùm, quòd cùm mane factum eſt, iam ſurrexerat: quod eſſet verum, etiam ſi media nocte ſurrexiſſet. Hæc, inquam, nihil obſtant, tum quia Vulgatus interpres verum *Reſponſ.* ſenſum aſſecutus optimè vertit, & huic lectioni ſtandum eſt. Tum quia reuera etiam iuxta textum Grȩcum (niſi is aliò detorqueatur, & non potiùs ſimpliciter explicetur) idem ſenſus redit. Idcirco namque dicitur, *Cùm ſurrexiſſet Dominus mane apparuit Magdalenæ*, quia ſermo eſt de re præterita, quæ facta eſt mane, non quia cùm factum fuit mane, iam fuiſſet præterita. Hic enim ſenſus inuſitatus eſt, & impertinens. Quid enim oportuiſſet referre tempore matutino iam reſurrectionem fuiſſe factam, ſi non ſignabatur tempus, quo facta eſt? Prior verò ſenſus eſt vſitatus, & proprius, & ad hiſtoriæ narrationem maximè pertinens.

Euaſio Euthym. Alio tandem modo reſponderi poteſt ex Euthymio, Marcum quidem dicere, Chriſtum reſurrexiſſe *mane*, id eſt, matutino tempore: matutinum autem tempus *Reſponſ.* incipere à media nocte. Quia ex tunc incipit ſol ad nos recurrere, nobiſque appropinquare. Sed hoc etiam eſt contra verborum ſignificationem. Nam *diluculum*, ſeu *mane*, propriè ſignificat tempus auroræ, quod per horam, & dimidiam, & ad ſummum per duas horas, durat ab eo tempore quo incipit clareſcere dies, paulo poſt ortum Luciferi vſque ad ortum Solis. Et hæc eſt propria ſignificatio illius vocis, quam corrumpere, & ad alios inuſitatos ſenſus detorquere, eſt veritati hiſtoriæ derogare.

Leo Papa. Vltimò poſſumus rationem adiungere. Quia Chriſtus debuit tertio die reſurgere: ſed hoc intelligendum eſt non ſolùm de die naturali, ſed etiam artificiali: ergo non debuit reſurgere vſque ad inchoatam auroram Dominici diei. Nam ſi ſurrexiſſet noctu, ſurrexiſſet A quidem in tertia die naturali, quæ inchoatur à duodecima hora noctis: non tamen ſurrexiſſet tertio die artificiali, qui incipit in luce diei. Minor propoſitio (in qua eſt difficultas) declaratur ex aliis locis Scripturæ, in quibus dicitur Chriſtus futurus *in corde terræ, tribus diebus & tribus noctibus.* In illis enim ſermo eſt de diebus artificialibus, cùm à noctibus diſtinguātur: ergo neceſſe eſt Chriſtum fuiſſe *in corde terræ*, tribus diebus artificialibus, vel aliqua parte eorum: vnus autem dies fuit dies Veneris, in cuius parte vltima mortuus fuit, ſecundus autem fuit totus dies Sabbati. Oportuit ergo, vt die Dominica artificiali, vel in aliqua parte illius, in ſepulchro, & *in corde terre* fuerit, ergo non debuit reſurgere, vſque ad inchoatam diem Dominicam artificialem. De qua ratione dicemus plura in Sectione ſequenti, eam verò colligo ex Leone Pap. ſer. 1. de reſurr. illis verbis, *Vnde nec turbatos diſcipulorum animos longa mœſtitudo cruciaret, denunciatam tridui moram, tam mira celeritate breuiauit, vt dum ad integrum ſecundum diem pars primi nouiſſima, & pars tertij prima concurrit, & aliquantulum temporis ſpatio decideret, & nihil dierum numero deperiret.*

Ad fundamenta ergo primæ ſententiæ ex dictis reſpondetur, horam reſurrectionis Chriſti fuiſſe matutinam ex Scripturis colligi, vt à nobis declaratum eſt. Patres verò citati exponi poſſunt de hora & puncto indiuiſibili Reſurrectionis Chriſti, hoc n. modo incognitum eſt nobis tempus reſurrectionis. Nam licet dicamus Chriſtum reſurrexiſſe poſt inchoatam lucem diei Dominici: ignoramus tamen quantum temporis illius diei fuiſſet tranſactum, quamuis veriſimilius ſit fuiſſe ante ortum ſolis, id eſt, antequam ipſe ſol videretur ſuper terram & paulo poſt initium aurorę, in qua ſol aerem illuminare incipit.

Circa fundamentum ſecundæ ſententiæ, exponenda ſunt in primis obſcura illa verba Matthæi, *Veſpere autem Sabbati, quæ luceſcit in prima Sabbati.* Quorū duplex poteſt eſſe expoſitio. *Teſtimonij Marc. 28. 2. expoſitio.* Prima eſt, *veſpera Sabbati*, ſignificet tempus veſpertinum, quod eſt ab occaſu ſolis in fine diei Sabbati: hæc enim ſignificatio *veſperæ* propriiſſima eſt. Solùm poteſt obſtare, quia huiuſmodi veſpera non luceſcit in ſequenti die qui multum ab ea diſtat: ſed teneſcit potiùs in nocte proximè ſequenti. Ad hoc verò dicitur, verbum *luceſcere*, non ſignificare ibi initium diei artificialis, ſed initium diei legalis, qui in ordine ad feſtiuitates à veſpera in veſperā computabatur. Itaque ſenſus erit in veſpera Sabbati, quando feſtiuitas Sabbati finiebatur, & prima dies poſt Sabbatū illuceſcebat, id eſt, incipiebat, *venit Maria Magdalenæ*, &c. Quæ expoſitio illius verbi, *luceſcit*, optimè confirmatur ex Luc. 23. *Dies erat paraſceues, & Sabbatum illuceſcebat.* Loquitur enim ibi Lucas de fine diei paraſceues, & initio Sabbati. Dicitur ergo *illuceſcere Sabbatum*, quia iā aduentabat, & incipiebat. Quāuis enim initium huiuſmodi diei legalis ſumeretur potiùs in receſſu lucis, quàm in eius reditu ſeu initio: tamen quia incipiebat in crepuſculo noctis in eius initio, quādo lumē aeris nouo quodam modo eſſe incipit, quàm antea eſſet in præſentia ſolis, ideo verbum *illuceſcendi*, tranſlatum eſt, ad ſignificandum illud crepuſculum, quod erat initium diei legalis. *Luc. 23.* Nec refert quod Lucas dicat, & *Sabbatum illuceſcebat*, quod propriè ſignificat initium Sabbati: *Veſperam Sabbati luceſcere in primam Sabbati quid.* Matthæus autem dicat, *Quæ luceſcit in prima Sabbati*, in quo potius videtur dicere ipſam veſperam Sabbati tūc incepiſſe, quā diem ſequentem, quia reuera in idē redit. Nam veſpera propriè dicta pro crepuſculo noctis ſimul incipiebat cum ſequenti die legali, & è contrario, & ideo tam veſpera, quàm dies dici poteſt luceſcere, cùm incipit. Quia tamen hæc veſpera finis eſt (vt ita dicam) extrinſecus præcedentis diei, & initium ac pars ſequentis

tis diei legalis, ideo ex præcedenti die tanquam ex termino, à quo dicitur *veſpera Sabbati*: ex ſequenti autem die dicitur *luceſcere in prima Sabbati*, id eſt, in initio eius, vel *in primam Sabbati* (vt habent Græca) tanquam in terminũ, ad quem tendit illa veſpera, legaliſque diei initium. Ita expoſuit hunc locum Ianſen. c. 145. Concord. Et re ipſa eandem expoſitionẽ amplectitur Marcell. c. 88. de horis canonicis, & nonnulla de hac re diximus agẽtes de tempore mactationis agni Paſchalis. Et quidem quantum attinet ad præciſam expoſitionẽ illorum verborum, videtur probabilis hæc expoſitio.

Ianſen. *Marc.*

Obiectio. Eſt tamen difficile explicatu, quomodo in hoc ſenſu vera ſint ſequentia verba, *Venit Maria Magdalena, & altera Maria videre ſepulchrum*. Non enim eſt veriſimile, eas mulieres iuiſſe ad ſepulchrum in ipſo Sabbato, in occaſu ſolis. Quia alij Euangeliſtæ dicunt iuiſſe in aurora diei Dominicæ, & illuc perueniſſe orto iam ſole. Nec ſatisfacit, ſi quis reſpondeat cum Hieronymo in Matthæum has mulieres crebro iuiſſe, & rediiſſe ad ſepulchrum, & ita potuiſſe ire Sabbato in ſolis occaſu, atque iterum redire poſtea in aurora diei Dominici, hoc (inquam) non ſatisfacit. Primò, quia illa ſententia Hieronymi (vt infrà videbimus) eſt dubia, & in præſenti non videtur poſſe accommodari. Certum enim eſt ſaltem in illis primis verbis Euangeliſtas loqui de prima profectione Magdalenæ, & aliarum mulierum ad monumentum, vt ex ipſis verbis conſtat, & latiùs infrà dicemus. Deinde quia ſtatim Matthæus ſubdit, *Et terræ motus factus eſt magnus, Angelus enim Domini deſcendit de cælo*, qui Angelus paulo inferiùs dixit mulieribus, *Surrexit ſicut dixit*, & paulo pòſt dicitur Ieſus apparuiſſe eiſdem mulieribus. Ex qua ſerie narrationis apertè conſtat, hæc omnia accidiſſe in illo met acceſſu mulierum ad ſepulchrum, quẽ Matthæus narrat. Sed non potuit fieri, vt Angelus & Chriſtus apparuerint mulieribus in veſpera Sabbati prædicto modo explicata. Alioquin ſurrexiſſet Chriſtus ante noctem, quæ diem Dominicam præcedit, quod hæreticum eſt. Ad hanc verò difficultatem reſpondet Ianſenius, cùm Matth. dicit, *Et venit Maria Magdalene, &c.* non eſſe intelligendum illa veſpera veniſſe ad ſepulchrum, ſed in ea veſpera cœpiſſe præparare aromata, & reliqua neceſſaria, vt ſtatim opportuno tempore iret ad ſepulchrum ſimul cum aliis mulieribus, quæ ab eo tempore ſimul conuenerunt, vt cùm tempus admonuiſſet, protinus ſepulchrum adirent. Ita vt in illo dicendi modo intelligatur Matth. inuolutè referre, quod Marc. c. 16. clariùs explicuit dicens, *Cùm tranſiiſſet Sabbatum, Maria Magdalene, Maria Iacobi, & Salome emerunt aromata, vt venientes vngerent Ieſum, & valde mane vna Sabbatorum veniunt ad monumentum*. Quod etiam retulit Lucas verbis parum diſſimilibus. Iuxta quam expoſitionem facile conſtat, locum illum Matthæi nihil fauere ſecundæ opinioni. Quia vel nimium probat, ſcilicet ſurrexiſſe Chriſtum in Sabbato ad occaſum ſolis, vel (quod verum eſt) nihil probat; quia ibi non deſignatur hora, in qua Chriſtus reſurrexit; ſed in qua mulieres cœperunt præparare iter ad ſepulchrum. Solum illud ſupereſt ſemper in hac expoſitione difficile, quòd valde impropriè exponitur illud verbum, *venit Maria Magdalene, &c.* vt ſcilicet dicatur tunc venire, quia tunc cœpit præparare aromata. Propter quod poſſet aliquis dicere, ea quidem veſpera cœpiſſe mulieres ire, id eſt, domo exire, & iter inchoaſſe: non tamen perueniſſe vſque ad auroram, vel ſi noctu peruenerunt ad ſepulchrum, illic expectaſſe, donec luceret dies, túncque accidiſſe, quod Matth. ſubiungit, *Et ecce terræmotus factus eſt magnus*. Sed vtrumque horum eſt per ſe incredibile, & facile refellitur ex verbis Marci, & Lucæ ſuprà citatis, & Ioan. cap. 20. Ex quibus habetur, mulieres non tantùm

Hieronym. *Matth. 28.* *Reſpon.* *Mar. 16.* *Luc. 14.* *Ioan. 20.*

A perueniſſe, ſed veniſſe etiam ſummo mane diei Dominici, priùs verò ſolùm præparaſſe aromata, vt poſtea ad ſepulchrum accederent.

Secunda expoſitio probabilior. Secunda expoſitio eſt, vt *veſperam Sabbati*, appellauerit Matthæus noctem illam, quæ intercedit inter artificiales diei Sabbati, & Dominici, quam ab vtroque extremo nuncupauit. Nam à præcedenti die vocat *veſperam Sabbati*, à die autem ſequenti dicit, *quæ luceſcit in prima Sabbati*. Et iuxta hanc expoſitionem omnia verba propriiſſimè ſumuntur. Frequens eſt enim in Scriptura, vt tota nox, *veſperæ* appellatione cõprehẽdatur. Geneſ. 29. *Veſpere Liam filiam ſuam introduxit ad eũ*. *Luceſcere* autem propriè dicitur nox, quando tenebræ expelli incipiunt, hoc autem in nocte Sabbati tunc fit, quãdo Dominica dies lucere incipit, & ideo propriiſſimè dicitur ea veſpera luceſcere in ea die ſeu in eã diẽ.
B Dicit ergo Matthæus in hac veſpera, ſeu in hac nocte veniſſe mulieres, quia in ea cœperũt ire ad monumentum, non tamen declarat, in qua parte illius noctis venerint. Voluntariè ergo exponitur, veniſſe in tempeſta nocte, potius quàm ineũte, vel certè exeunte. Nã ex vi illius verbi per ſe ſumpti nihil horum affirmari poteſt. Quia, quod fit in aliqua parte noctis, dici poteſt abſolutè fieri in ea nocte, ſiue fiat in initio, ſiue in medio, ſiue in eius fine. Quamquam autem ex ſolis verbis Matthæi nihil horũ colligatur, tamen ex aliis Euangeliſtis apertè conſtat, hunc acceſſum mulierum fuiſſe in fine illius noctis inſtante iã die. Quod patet ex verbis Ioannis, c. 20. dicẽtis, *Vna autem Sabbati venit mane, cùm adhuc tenebræ eſſent, ad monumentum*. Nam ex illis verbis, *adhuc tenebræ eſſent*, conſtat, adhuc duraſſe tempus noctis: cùm verò dicit *mane*, ſatis declarat illud tẽpus noctis fuiſſe proximum auroræ, quando iam nox incipit deficere in diei crepuſculo. Et fortaſſe ad hoc etiam ſignificandũ addidit Mat. illa verba, *Quæ luceſcit prima Sabbati*. Quia nimirum id quod narrare egrediebatur, tunc accidit, quando dies luceſcere incipiebat. Hęc expoſitio, vt poſita eſt, conformis eſt Auguſt. & probabilis. Obiici verò contra illam poteſt, quia in Matthæo non habetur nomẽ *veſper*, ſed aduerbium *veſpere*, Græcè, ὀψὲ. Non ergo pro nocte ſumi, nec relatiuum illud, *quæ*, veſperam ſeu noctem poteſt referre. Præterquam quòd rarò aut nunquam, *veſpera*, in Scriptura noctem ſignificat, ſed pomeridianum diei tempus. Quare non diſplicet (quod ſuprà ex Hieronymo Ambroſióque retulimus) *veſpere*, hoc loco idem eſſe quòd *ſerò*, & ſignificare extremam partem Sabbati. Ita tamen, vt per *Sabbatum*, integrum naturalem diem intelligamus: qui vt (aliqui volunt) vel computabatur olim ab aurora vſque ad finem noctis ſequentis, quoad communem vſum quem Matth. ſeruauit, vel certè ratione vnius partis ſumptum eſt veſpere pro tota illa nocte, & ita idem redit ſenſus.

Ioan. 20. C *Auguſt.* D

Ex quo non ſolùm expeditur fundamentum prædictæ ſententiæ, ſed etiã intelligitur optimè concordia omniũ Euangeliſtarũ, quod attinet ad hãc primã partem narrationis huius hiſtoriæ dominicæ reſurrectionis. Nã de Mat. & Ioan. iã diximus, idem verò eſt, quod Luc. ait, *Valde diluculo*. Marc. verò etiã dicit, *Valde mane*, ſubiungit verò ſtatim, *orto iã ſole*. Quod dupliciter intelligi poteſt. Primò, quòd mulieres ſũmo mane cũ adhuc eſſent tenebræ, egreſſæ fuerint, vt irent ad monumentũ, peruenerint autem ad illud *orto iã ſole*, id eſt, cũ ipſum corpus ſolare iã ſupra horizõtem aſcenderet, vt exponit Dionyſ. Alexand. ſuprà. Vel aliter cũ Auguſt. Theophylacto, Euthymio, vt ſol dicatur oriri, cùm incipit illuminare terram, etiamſi ſupra horizontem nõ appareat. Quæ expoſitio, ſicut communior eſt, ita videtur probabilior. Quia Ioannes dicit mulieres veniſſe ad monumentum, *cùm adhuc tenebræ eſſent*. Et quamuis non oporteat, illuc perueniſſe durantibus tene

Luc. 24. *Marc. 16.* E *Dion. Alex.* *Auguſt.* *Theoph.* *Euthym.*

tene

tenebris, maximè cùm ſtatim dicat idem Ioannes, eas vidiſſe lapidem ſublatum, quod non poterat fieri ſine luce diei: tamen etiam nõ eſt veriſimile, moratas fuiſſe in eo itinere vſque ad aſcenſum ſolis ſupra horizontẽ, nimirum tempore duarum horarũ. Dicitur ergo proueniſſe *orto iam ſole*, quia claritas eius ſufficienter aerẽ illuminabat, quod faciliùs intelligeretur, ſi cum Aug. legimus, *Oriente iam ſole*, quam lectionem Græcus aoriſtus optimè admittit. Hoc autem Marcus diſertè explicuit, vt ſignificaret, fuiſſe illud tempus aptiſſimum, vt ſine errore poſſent clarè conſpicere omnia, quæ in monumento Domini mulieres viderunt. Niſi qui velit dicere cum Petro Chryſologo ſerm. 82. *Solem, qui præter horam, vt Domino compateretur, abſceſſerat, claritate, cùm reſurgeret Dominus, ante tempus occurriſſe: & qui, vt ſuo commoreretur authori, ſuam meridianam mortificauerat claritatem, vt conſurgeret authori ſuo, euictis tenebris ante lucanum erupiſſe.* Sed hæc ſecundùm quandam exaggerationem, & amplificationẽ Rhetorum, potius quàm ſecundùm hiſtoriæ veritatem dicta videntur. Aſſignata ergo expoſitio ſolida eſt, & tota conſentanea D. Tho. hîc ad 3. & infrà q. 83. a. 2. ad 4. quam ſumpſit ex Aug. lib. 3. de conſenſu Euang. c. 24. & eandẽ ſequuntur Beda, Anſelm. & alij in Matth. Theoph. etiam & Græci nobiſcum in hoc conueniunt, quòd per *veſperam* intelligunt noctem Sabbati, licèt in hora deſignanda diſcrepent.

D. Thom. Auguſt. Beda. Anſel. Theoph.

Obiectio.

Ianſenius verò ſuprà, nonnulla obiicit contra expoſitionem Auguſtini, quæ parui momenti mihi videntur. Præcipuũ eſt, quia veſpera Sabbati ad Sabbatum pertinebat, tanquam pars eius. Ideo enim *veſpera Sabbati* appellabatur. Ergo non poteſt propriè explicari de nocte ſequenti, ſed de fine ipſius diei Sabbati.

Reſponſio.

Reſpondetur, quòd Sabbatum, licèt quoad obſeruationẽ legalem finiretur in occaſu ſolis: tamen naturali (vt ita dicam) duratione, atque adeò communi loquendi modo protenditur vſq; ad dimidiam noctem, & ideo tota illa nox propriiſſimè dicitur *nox Sabbati*, ſeu *veſpera Sabbati*. Sicut Exod. 12. veſpera, in qua Iudæi comedebant agnum, dicitur veſpera decimæ quartæ lunæ, quia ſecundùm computationem naturalium dierum, ad eam pertinebat, quamuis iuxta computationem legalem ſpectaret ad decimum quintum diem. Quamuis autem ea pars noctis, quæ eſt à media nocte vſque ad diluculum, iam non pertineat ad naturalem diem Sabbati: tamen quia cõtinuè ſuccedit priori parti noctis, & vnam noctem cum illa componit, ideo tota illa nox per modum vnius attribui poteſt præcedenti diei, quamuis interdum illa pars noctis applicetur diei ſequenti, quatenus cum eo componit vnum diem naturalem, cuius initium à media nocte ſumitur. Notat Aug. Matthæum nominaſſe hanc veſperam à Sabbato præcedenti, vt indicaret tempus, in quo & ex quo licuit mulieribus præparare aromata, aliáque neceſſaria diſponere, vt irent ad monumentum. Vnde facilè conſtat in re & in ſenſu, parum differre hanc expoſitionem à prima, ſolúmque eſſe diſcrimen in vnius vel alterius vocis interpretatione.

Nox ante reſurrectionis diem celebris olim, ac feſtiua, cur.

Ad aliud fundamentum ſumptum ex Eccleſiæ conſuetudine reſpõdetur breuiter fideles Sabbato ſancto vſque ad mediam noctem ieiunare ſolitos, quia totus ille dies triſtitiæ ac mortis eſt, quia in toto illo Chriſtus non reſurrexit: ſolui autem poſſe ieiunium à media nocte, non quia in illa hora Chriſtus reſurrexerit, ſed quia paulo pòſt intra illum naturalem diẽ reſurrexerit, propter quod totus ille dies feſtiuus habetur, cuius feſtiuitas à media nocte computatur. Quod autem hæc conſuetudo non fuerit introducta, eóque exiſtimarent fideles Chriſtum hora duodecima noctis ſurrexiſſe, patet: tum ex eo quòd Dion. Alexand. ſuprà refert, multis ſolitos eſſe perſeuerare in ieiunio, & vigi-

Dion. Alex.

A lia vſque ad quartam noctis vigiliam: tum etiam ex eo, quòd Miſſa Paſchalis & cantica lætitiæ, vt *Gloria, Alleluia*, non ſolebant in Eccleſia cantari vſque ad diluculum, vel propè. Quòd verò Eccleſia in officio Sabbati ſancti noctem illam magnis efferat præconiis, non ideo eſt, quòd Chriſtus media nocte ſurrexerit: ſed quia in fine illius noctis, cùm adhuc aliqua ex parte duraret, Chriſtus reuixit. Illud enim primum diei crepuſculum non appellari poteſt (vt D. Th. ſupr. notauit) quia nondum ſunt omnino expulſæ tenebræ, quamuis iam ſol lucere incipiat.

D. Thom.

SECTIO III.

B *Quot fuerint tranſactæ horæ à morte Chriſti, vſque ad reſurrectionem, atque adeò quomodo Chriſtus tribus diebus ac noctibus mortuus iacuerit.*

PRoponimus hæc duo ſimul tractanda, quia inter ſe connexa ſunt. Prior igitur pars facilè ex præcedenti quæſtione definiri poteſt.

Horæ à morte Chriſti vſque ad reſurrectionem elapſæ quot.

Dicendum eſt enim à morte Chriſti vſque ad reſurrectionẽ ferè quadraginta horas interceſſiſſe, quibus anima eius fuit in inferno (vt ſuprà dictum eſt) corpus verò ferè triginta ſex horis iacuit in ſepulchro. Tota hæc aſſertio ex communi ſenſu, & traditione Eccleſiæ haberi poteſt, & traditur ab Auguſt. in dialogo ad Oroſium 65. quæſtionum, q. 26. & aliis locis C ſuperiùs citatis, quem ſequuntur Beda Matth. 12. & Marc. c. 12. & vlt. Et explicatur ex dictis. Quia. Chriſtus mortuus eſt hora nona diei feriæ ſextæ: reſurrexit autem in aurora diei Dominicæ, id eſt, vel duodecima hora noctis præcedentis, vel prope illam, quia in ortu ſolis finitur: ergo à morte vſque ad reſurrectionem interceſſerunt quadraginta horæ, nimirum quatuor diei paraſceues, & duodecim primæ noctis ſequentis, & aliæ duodecim diei Sabbati, & aliæ duodecim noctis Sabbati, quæ omnes quadraginta efficiunt. Ex quibus quatuor primæ partim in cruce poſt mortem elapſæ, partim in funere curando conſumptæ ſunt, reliquis verò triginta ſex iacuit in ſepulchro ſecundùm corpus: ſecundùm animam autem (quæ D ſtatim poſt ſeparationem à corpore deſcendit in infernum, & inde non exiit, donec aſcendit, vt ſuo corpori vniretur) omnibus quadraginta horis manſit *in corde terræ*.

Auguſt. Beda. Anſelm.

Eſt autem circa hoc obſeruandũ, in his horis computandas eſſe duas extremas, in quibus mors & reſurrectio factæ ſunt, vt conſtabit facilè computando numerum prædictarum horarum, ex quo neceſſariò ſequitur has horas quadraginta non fuiſſe integras: quia (vt ſuprà vidimus) Chriſtus mortuus eſt inchoata iã hora nona: illa ergo pars huius horæ, quæ pertranſiit ante mortem Chriſti, defuit in primis huic tempori quadraginta horarum. Rurſus duodecima hora noctis Sabdati, quæ eſt quadrageſima in prædicto numero, E finitur in ortu ſolis, id eſt, in aſcenſu corporis ſolaris ſupra noſtrum horizontem, præſertim cùm eſſet tunc tempus æquinoctij, in quo dies artificialis ab ortu ad occaſum ſolis eſt æqualis nocti ab occaſu ad ortum. Certum eſt autem ex dictis, Chriſtum reſurrexiſſe aliquanto tempore ante ortum ſolis, prædicto rigoroſo modo explicatum: ergo illud etiam tempus, quod fuit à reſurrectione Chriſti vſque ad egreſſum ſolis, defuit hoc tempori quadraginta horarum. Vnde vlteriùs mihi incertum redditur, an reſurrectio Chriſti attigerit quadrageſimam horam, vel tantùm trigeſimam nonam. Quia aurora diei albeſcere incipit per horam & dimidiam ante aſcenſum ſolis ſupra horizontem: ergo quamuis Chriſtus ſurrexerit poſt aduentum aurorę,

roræ, reſurgere potuit currente hora vndecima noctis Sabbati, atque adeò in trigeſima nona hora à morte ſua. Quòd etiam ſit veriſimile ex dictis, & ex modo loquendi Euangeliſtarum, & propter hanc incertitudinem addi in concluſione particulam illam, *ferè*, quæ ita diminuit, vt veritas aſſertionis ſtare poſſit, etiamſi illæ horæ tantùm fuerint triginta nouem. Quamquam quia proprium & indiuiſibile tempus reſurrectionis nobis incertum eſt, & alioqui conſtat teſtimonia reſurrectionis cœpiſſe videri paulo ante ortum ſolis ſupra noſtrum hemiſphærium, morali modo loquendo de rebus, prout in hominum notitiam cadunt, rectè computatur illud tempus vſque ad vltimam horam ante ortum ſolis incluſiuè, & ita rectè numerantur quadraginta horæ. Ex quibus apertè refellitur eorum opinio, qui in hũc numerum horarum augere tentarunt, dicentes Chriſtum ſeptuaginta duabus horis defunctum iacuiſſe. De quorum opinione ſuprà in prima ſectione dictum eſt. Et hæc de priori parte huius quæſtionis.

Tribus diebus, & tribus noctibus in corde terræ Chriſtus fuit.

Circa ſecundam partem ſimpliciter dicendum eſt, Chriſtum fuiſſe in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus: ſiue hoc exponatur ratione animæ exiſtentis illis diebus in inferno: vt Patres frequentiùs exponunt, quos ſuprà retulimus diſputantes de deſcenſu Chriſti ad inferos: ſiue ratione corporis iacentis in ſepulchro, vt exponunt Chryſ. hom. 43. in Matth. & Euthym. c. 23. Neutra enim expoſitio ad præſens refert, quamuis prior commodior ſit, vt in ſuperioribus dixi. Aſſertio ergo poſita eſt de fide. Quia ſub eiſdem verbis habetur expreſsè Matth. 12. vbi etiam præfigurata dicitur hæc veritas in Iona, *qui fuit in ventre piſcis tribus diebus, & tribus noctibus.* Quam prophetiam eleganter tractat Iren. lib. 3. contra hæreſ. c. 22. & lib. 5. c. 5.

Chryſoſt. Euthym. *Matth. 12.* *Iren.*

Difficultas autem magna eſt in explicandis his tribus diebus, & tribus noctibus: quia quadraginta horę, quibus tantùm diximus, Chriſtum iacuiſſe mortuum, non videtur tot dies ac noctes poſſe conficere. Quæ ratio mouit eos, qui ſeptuaginta duas horas huic tamdiu tribuerunt, quorum ſentẽtia ſatis reiecta eſt. Alios verò compulit, vt dicerent reuera Chriſtum non fuiſſe in corde terræ tribus diebus, & tribus noctib. Quod ita apertè docet Euthym. cap. 68. in Matth. dicit enim tres illas noctes fuiſſe implendas in nocte diei Dominicæ, in qua Chriſtus reſurgere conſtituerat: breuiaſſe tamen tempus illud, quia Iudæi decreuerant non cuſtodire ſepulchrum, niſi vſque ad occaſum ſolis diei Dominicæ. Oportuit autem ipſum reſurgere antequã cuſtodes ſepulchri tollerentur, vt omnis Iudæorum contradictio & tergiuerſatio excluderetur. Quòd ſi obiicias hoc modo falſam reddi Chriſti ſententiam. Reſpondet non eſſe falſam. Nam qui implet promiſſum ante tempus, quod deſignauerat, non eſt infidelis, ſed liberalis. Sed hoc non ſatisfacit, quia ſaltem prophetia eſſet falſa, quia ſimpliciter prædicta eſt, Chriſtum futurum *in corde terræ, tribus diebus, & tribus noctibus.* Niſi fortaſſe dicat, non fuiſſe abſolutam prophetiam, ſed conditionatam. Quod eſt contra omnium Patrum intelligentiam, & contra figuram quæ in Iona præceſſit. Item, quia ſi vera eſt illa interpretatio, non fuiſſet neceſſarium ad veritatem verborum Chriſti, expectare tertium diem, quod abſurdiſſimum eſt. Deinde, vnde notauit Euthym. decreuiſſe Iudæos tollere cuſtodiam militum ante noctem diei Dominici? Nam licèt dixerint Pilato: *Iube cuſtodiri ſepulchrum vſque in diem tertium*, tamen illa nox rectè poterat in tertio die computari, cùm primus incepiſſet in nocte, quæ Sabbatum anteceſſit, & veriſimilius eſt, Iudæos, vt maiorem cautionem adhiberent, voluiſſe cuſtodire ſepulchrum vſque ad tres naturales dies integros. Denique, ſi verum fuiſſet Iudæos

Euthym.

A hoc decreuiſſe, & ea ratione expediens futurum erat, vt Chriſtus antea reſurgeret, cur non potiùs dicemus Deum omnis præſcientem prædefiniuiſſe reſurrectionem tali tempore futuram? Dicere enim priùs conſtitutum eſſe vnum tempus: poſtea verò breuiatum, & vix poteſt intelligi ſine mutatione, & eſt gratis, & ſine fundamento confictum. Suppoſita ergo infallibili veritate prædictionis Chriſti, Patres variis modis difficultatem hanc expedire conati ſunt. Primus eſt Gregorius Nyſſenus orat. 1. & 2. de reſurrectione, qui dicit hos tres dies computandos eſſe à nocte cœnæ, in qua Chriſtus ſacrificauit ſeipſum in myſterio. *Nam extunc* (inquit) *anima illic erat, vbi eam poteſtas adminiſtrantis collocaret, cum immixta ſibi diuinæ virtute in loco illo terræ cordis obuerſans.* Sed (vt alia omittam) cùm hæc ſententia metaphoricè & impropriè interpreretur verba Chriſti, nó eſt admittenda. Quomodo enim B intelligitur Chriſtus in nocte cœnæ fuiſſe *in corde terræ* per Euchariſtiam, niſi fortaſſe, quia fuit in hominum viſceribus, quod eſt valde metaphoricum, & contra vim verborum? Nam cùm Chriſtus dicit ſe futurum *in corde terræ tribus noctibus*, loquitur vno & eodem modo de omnibus illis diebus: ergo non eſt dicendum fuiſſe in vno per metaphoram, in altero per proprietatem. Denique dies paraſceues, quæ ſecuta eſt noctem cœnæ, numeratur iuxta hanc ſententiam inter hos tres dies, & dicitur fuiſſe primus illorum. Inquiro ergo quomodo illo die fuit Chriſtus *in corde terræ?* Certè tunc nec per Sacramentum, nec metaphoricè fuit *in corde terræ.*

Greg. Nyſſ.

Secundus modus numerat etiam hos tres dies à nocte cœnæ, ſeu ab hora comprehenſionis Chriſti. Quia C ex tunc dici poteſt fuiſſe occiſus, *in corde terræ*, quia ex tunc captus eſt, vt occideretur, & traditus poteſtati, ac deſiderio Iudæorum, ac Dæmonum, iuxta illud, *Hoc eſt hora veſtra, & poteſtas tenebrarum.* Itaque dicitur, Chriſtus tribus diebus ac noctibus fuit ſubectus, & traditus poteſtati, ac deſiderio cordis Iudæorum, qui erant veluti terra arida, & ſpinoſa. Hanc ſententiam refert Anſelmus Matth. 12. quam quidem non improbat, neque etiam vt literalem approbat, ſed poſt literalem, vt myſticam tradit. Habetur tamen illa expoſitio, & reliquis omnibus præfertur in Homiliis, quæ circumferuntur nomine Euſebij Emiſſeni, homilia feriæ quartæ poſt Dominicam primam Quadrageſimæ, inſinuatur etiam in lib. qui Auguſtino tribuitur, quæſtionum vet. & nou. Teſtamenti, q. 64. & eam videtur D probare Caiet. Matth. 12. Nullo tamen modo probanda eſt. Primò quidem propter rationes factas contra primam opinionem, tollit enim veritatem hiſtoriæ, & ad metaphoras confugit. Secundò, quia etiam in illo ſenſu tantùm per ſynecdochem totum à parte numerando, numerum harum dierum & noctium explicat, hoc autẽ modo poteſt idem numerus dierũ abſque metaphora exponi, vt videbimus. Et eiſdẽ rationibus reiicitur aliorum ſententia, quia licèt dicãt hos dies numerandos eſſe ab hora ſepulturæ Chriſti, aiunt tamen terminari in nocte Dominicæ reſurrectionis, qua Chriſtus apparuit diſcipulis ianuis clauſis. Quia E licèt Chriſtus antea ſurrexiſſet, tamen nondum reſurrectio eius fuerat ſatis manifeſta, vnde iuxta hominũ exiſtimationẽ adhuc manebat *in corde terræ.* Iuxta quã expoſitionem Chriſtus non verè, ſed hominum falſa exiſtimatione, fuit *tribus diebus ac tribus noctib. in corde terræ*, quod eſt contra veritatem verborũ Chriſti. Præterea, vel eſt ſermo de aliquib. diſcipulis, vel de omnibus: ſi de aliquibus, non latuit eos reſurrectio tanto tẽpore: ſummo n. mane manifeſtata eſt mulieribus, Petro, & aliis. Nã licèt non omnes eo die viderint Chriſtum ante illã apparitionem, quæ facta eſt ianuis clauſis: aliqui tamen cõſpexerunt, alij verò habuerunt ſufficientia

Luc. 22. *Anſelm.* *Euſeb. Emiſſ.* *Auguſt.* *Caiet.*

ficientia ſigna reſurrectionis Si autem ſermo ſit de omnibus, dici poſſet Chriſtus multis diebus fuiſſe in corde terræ, quia neq; apparuit omnibus illo die, neque multos poſt dies fuit credita reſurrectio ab omnibus.

Quartò alij numerant hos dies ab hora crucifixionis Chriſti, primam tamen noctem appellant illas tres horas tenebrarum, quæ factę ſunt Chriſto in cruce pendente. Ita refert Hieronymus Ionæ 2. non tamen approbat. Gregor. autem Nyſſ. dicta oratione 1. hunc etiam modum amplectitur, & coniungit ſuæ interpretationi, eundem ſequitur Hilar. can. vlt. in Matth. Theophylact. Matth. 28. Sed (vt rectè notauit Aug. lib. 2. de conſenſu Euang. cap. 24.) hæc interpretatio non eſt legitima. Tum quia impropriè appellatur nox illud tenebrarum tēpus, cùm ſol reuera eſſet in noſtro hemiſphærio, quamuis non luceret. Tum maximè, quia eo tempore Chriſtus viuebat. Vnde nō ſolùm non erat in corde terræ, ſed neque etiam in terra, ſed potiùs in aëre, cùm eſſet adhuc in cruce pendens. Adde etiam iuxta hanc ſententiam non vitari ſynecdochem, qua poſita non eſt neceſſaria alia myſtica interpretatio.

Hieron. Greg. Nyſſ. Hilar. Theophyl. Auguſt.

Dicendum eſt ergo, harū trium dierum noctiúmque computationem ab hora mortis vel ſepulturæ ad horam reſurrectionis vſque ſumendam eſſe. Quod ſatis probatum eſt ex aliorum opinionum improbatione. Vnde fit, non poſſe intelligi has tres noctes diéſque de integris, neque naturalibus, vt ratio dubitandi ſuprà facta conuincit: intelligendæ ergo ſunt per ſynecdochem à parte totum numerādo, qui modus loquendi frequentiſſimus eſt tam in Scripturis, quàm in aliis authoribus. Et hoc modo bene poſſunt tres dies in quadraginta vel etiā in triginta ſex horis comprehendi, nimirum vt dies intermedius ſit integer: extremi verò ſecundùm partes. Atque in hunc modum expedit hanc difficultatem Hieron. Ionę 2. & Matth. 1. & ibi Beda, Anſel. & frequentiùs expoſitores, Aug. frequenter lib. 3. de conſenſ. Euang. cap. 24. lib. 1. quæſtionum Euangeliorum, q. 7. & lib. 3. de Doct. Chriſtian. c. 35. & aliis locis ſuprà citatis. Caſſian. lib. 5. de Incarn. c. vlt. Beda in hom. feriæ quartæ poſt primam Dominicam Quadrageſimæ. Et indicat haud obſcurè Ignatius epiſt. 5. ad Trallianos, D. Th. ſuprà q. 51. ar. 4. ad 1. & in 3. q. 21. art. 2. ad 5. & in eodem loco alij Theologi: alij verò d. 22. Alexan. Alenſ. 3. p. q. 20. mem. 1. ar. 3.

Tribus diebus in corde terræ Chriſtus fuiſſe quomodo perhibetur.

Hieron. Beda. Anſelm. Aug. Caſſian. Ignat. D. Thom.

Dubium.

Sed in hac ſententia vnum ſupereſt explicandum, quomodo ſcilicet hæc figura ſynecdoche poſſit in tribus noctibus applicari. Nam de tribus diebus res eſt facilis. Quia Chriſtus in parte diei feriæ ſextæ mortuus eſt, & ſepultus, & etiam in parte diei Dominicæ. Quia (vt vidimus) poſt inchoatam diei lucem reſurrexit. At verò in noctibus non ita apparet, quia duab. tātùm noctibus integris fuit in inferno, & māſit in ſepulchro. Ad hoc tres inuenio dicendi modos. Primus eſt, non oportere ſingulis diebus, ac noctibus artificialibus partem aliquam accommodare, ſed per dies naturales, atque ita in quacunque parte diei intelligi per ſynecdochem totum diem naturalem, & conſequenter diem & noctem. Et hunc modum indicant Aug. D. Thom. & alij. Sed certè, cùm Chriſtus diſtinctè loquutus ſit de diebus, ſingula verificari oportet (ſi fieri poteſt) alioqui non fuiſſet tam propria locutio. Sicut non propriè diceretur Chriſtus fuiſſe in ſepulchro ſeptuaginta duabus horis, eo quòd illæ componant tres dies naturales in quibus ſaltem ſecundùm partem Chriſtus fuit in ſepulchro.

Aug. D. Thom.

Secunda expoſitio eſt; noctem, quæ eſt inter Sabbatum, & Dominicam, his computari, & pro dua-

A bus accipi, nimirum ſemel, tanquam noctem Sabbati præcedentis, & iterum, vt in principium Dominicæ ſequentis. Hanc refert & commendat Marcellus de horis canon. cap. 45. in fine, & 48. in princip. eámque explicat ex doctrina Patrum dicentium, à die reſurrectionis Chriſti mutatum eſſe modum metiendi naturalem diem. Olim enim computabatur à principio diei artificialis vſque ad finem noctis ad ſignificandum ſtatum hominis lapſi qui ex luce iuſtitiæ in noctem peccati ceciderat: poſt Chriſti verò reſurrectionem cœpit computari dies ab initio noctis vſque ad diem integrum ad deſignandum ſtatum redemptionis, in quo à nocte peccati ad lucē gratiæ reducimur. Et ideo illa vltima nox Sabbati ſemel computatur, vt finis temporis præcedentis, & iterū vt initium ſequē-

B tis ſtatus gratiæ, qui in Chriſti reſurrectione exordiū ſumpſit, vt D. Thom. in hoc articulo dixit. Hæc verò expoſitio mihi videtur valde myſtica. Nam illa mutatio, quæ facta dicitur in computatione dierum, ad ſummum eſſe poteſt in modo metiendi vel numerādi dies, quo vtuntur homines, qui extrinſecè ſe habēt ad temporis durationem, & ſucceſſionem, & illā non auget, neque mutat. Chriſtus autem Dominus loquutus eſt de numero dierum, ac noctium, prout ſunt in temporis duratione, ſibíque ſuccedunt.

D. Thom.

Tertia ergo & facilis ac literalis expoſitio mihi eſſe videtur, vnam noctem vnius diei naturalis nō eſſe totam noctem continuam, quæ eſt ab occaſu ſolis vſque ad ortum, ſed duas complecti partes noctis inter quas artificialis dies continetur, quarum altera incipit

C à media nocte vſque ad ortum ſolis, altera verò ab occaſu ſolis vſque ad mediam noctem. Dies enim naturalis à media nocte incipit, & ad mediam vſque noctē terminatur, vt conſtat ex communi modo loquendi de naturalibus diebus. Propter quod cœna, quæ fit poſt mediam noctem ad ſequentem diem ſpectat, & non ad præcedentem, & idem eſt de aliis actionibus. Quod notauit Caiet. Luc. 2. vbi ex illo verbo, *Quia natus eſt hodie Saluator*, colligit, Chriſtum natum fuiſſe poſt mediam noctem, & ſimiliter quia agnus Paſchalis occidēdus erat luna decimaquarta, inde ſuprà colligimus fuiſſe occidendum ante duodecimam horam noctis. Et eadem ratione Euangeliſtæ vocant diem illum primum Azymorum, vt ſuprà vidimus, & Ec-

Chriſtum tribus noctibus iacuiſſe mortuū quomodo verum.

Caiet. Luc. 2.

D cleſia inſtitutionem Euchariſtiæ computat factam die Iouis. Quia licèt facta fuerit noctu: fuit tamen facta ante mediam noctem. E contrario verò natiuitatē celebrat vigeſima quinta Decembris. Quia licèt acciderit in nocte, quæ ſequitur poſt vigeſimam quartam, tamen à media nocte facta eſt. Propria ergo & quaſi naturalis & maximè vſualis diſtinctio & computatio dierum naturalium à media nocte in mediam noctē intelligenda eſt. Vt ſignificauit etiam D. Thom. ſuprà q. 46. art. 9. ad 1. Et ratio etiam adiungi poteſt. Quia, cùm dies conſtitui cenſeatur ex præſentia ſolis: tunc meritò cenſetur naturalis dies incipere, quando incipit ſol ad nos redire & appropinquare; incipit autem à media nocte, & vſque ad medium ſequentis noctis procedit; vna ergo nox vnius diei naturalis prædicto modo computāda eſt. Vnde fit, primum diem ac primam noctem mortis & ſepulturæ Chriſti duraſſe ab

D. Thom.

E hora nona diei paraſceues vſque ad horā ſextam noctis ſeu (more loquendi vſitato) ab hora quinta poſt veſperam vſque ad duodecimam horam noctis: ſecūdam verò diem & noctem fuiſſe integram à duodecima hora noctis paraſceues vſque adhuc decimam horam noctis Sabbati, tertiam verò noctem & diem numerari à duodecima hora noctis Sabbati vſque ad auroram diei Dominici. Et ita in vtroque extremo accipi vt pars diei, & pars noctis, & rectè per ſynecdo-

chem verificantur tres dies, & tres noctes. Et hoc etiam modo optimè conſiderari poteſt myſteriũ, quod præcedens ſententia contemplabatur: quia primus horum dierum cœpit in die, & terminatus fuit in nocte, vltimus verò orſus à nocte eſt, & in die. Et ita hæc expoſitio non eſt contraria ſententiæ Auguſtini, ſed quædam maior explicatio eius. Atque hunc etiam in modum intelligendus eſt Leo Papa in quibuſdam verbis, quę ſuprà citauimus ex ſerm. 1. de Reſurrect. vbi inquit, *Nihil dierum numero deperdiſſe, & dum ad integrum ſecundum diem pars primi nouiſſima & pars tertij prima concurrit.* Quæ ferè verba vſurpans Anſelm. Matth. 12. iuxta prædictum ſenſum illa explicat, *Nam primus* (inquit) *dies à parte extrema annumeratus eſt: dies verò tertius à parte prima.* Explicans verò has partes addit, *Sextæ quidem feriæ diei partem, in qua ſepultus eſt, cum parte noctis, pro nocte & die accipiens, Sabbatum cum nocte & die, noctem dominicam cum eadem die illuceſcente pro toto ſimiliter accipiens, habet triduum, & tres noctes.* Et eandem ſententiam explicat Iſidorus Peluſiota Epiſt. 244. & Epiſt. 212. quem refert Cæſar Baronius tom. 1. Annal. anno 34.

Leo Papa.

Anſel.

Iſid. Pel. Cæſ. Baron.

ARTICVLVS III.

Vtrùm Chriſtus primò reſurrexit.

299. 4 d. 42. a. 3. q. 1. ad 3. Et op. 3. ca. 243. 246 & 247. ſi. & 1. Coſ. 15 le. 3. in prin. & ad Col. 1. le. 5.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd Chriſtus non primò reſurrexit. Nam in veteri Teſtamento per Heliam, & Heliſæum aliqui reſuſcitati leguntur: ſecundùm illud Hebræor. 11. Acceperunt mulieres de reſurrectione mortuos ſuos. Similiter & Chriſtus ante paſſionem ſuam tres mortuos ſuſcitauit; non ergo Chriſtus fuit primus reſurgentium.

2. *Præterea, Matth. 27. inter alia miracula, quæ in paſſione Chriſti acciderunt, narratur quòd monumenta aperta ſunt, & multa corpora Sanctorum, qui dormierant, ſurrexerunt. Non ergo Chriſtus fuit primus reſurgentium.*

3. *Præterea, ſicut Chriſtus per ſuam reſurrectionem eſt cauſa noſtræ reſurrectionis: ita per ſuam gratiam eſt cauſa noſtræ gratiæ: ſecundùm illud Ioan. 1. De plenitudine eius nos omnes accepimus. Sed alij prius tempore gratiam habuerunt, quàm Chriſtus, ſicut omnes Patres veteris Teſtamenti. Ergo etiam aliqui prius ad reſurrectionem corporalem peruenerunt, quàm Chriſtus.*

Gloſſ. interli. ibid.

Sed contrà eſt, quod dicitur 1. ad Corinth. 15. Chriſtus reſurrexit à mortuis primitiæ dormientium. Gloſ. Quia prius tempore & dignitate ſurrexit.

Reſpondeo dicendum, quòd reſurrectio eſt reparatio à te in vitam. Dupliciter autem aliquis eripitur à morte. Vno modo ſolùm à morte in actu, vt ſcilicet aliquis viuere incipiat qualitercunque, poſtquam mortuus fuerat. Alio modo, vt aliquis liberetur non ſolùm à morte, ſed etiam à neceſſitate: & quod plus eſt, à poſſibilitate moriendi. Et hæc eſt vera & perfecta reſurrectio: quia quandiu aliquis viuit ſubiectus neceſſitati moriendi, quodammodo mors ei dominatur: ſecundùm illud Rom. 8. Corpus quidem mortuum eſt propter peccatum. Illud etiam quod poſſibile eſt eſſe, ſecundùm quod dicitur eſſe, id eſt, potentialiter. Et ſic patet, quòd illa reſurrectio, qua quis eripitur ſolùm ab actuali morte, eſt reſurrectio imperfecta. Loquendo igitur de reſurrectione perfecta, Chriſtus eſt primus reſurgentium: quia ipſe reſurgendo, primò peruenit ad vitam penitus immortalem; ſecundùm illud Roman. 6. Chriſtus reſurgens ex mortuis, iam non moritur. Sed de reſurrectione imperfecta, quidam alij ſurrexerunt ante Chriſtum, ad præmonſtrandum quaſi in quodam ſigno reſurrectionem ipſius.

Et ſic patet reſponſio ad primum: quia & iſti ſuſcitati in veteri Teſtamento ſunt, & illi qui ſuſcitati ſunt à Chriſto, ſic redierunt ad vitam, vt iterum morerentur.

A *Ad ſecundum dicendum, quòd de illis qui reſurrexerunt cum Chriſto, duplex eſt opinio: quidam enim aſſerunt, quòd redierunt ad vitam tanquam non iterum morituri: quoniam magis illis eſſet tormentum, ſi iterum morerentur, quàm ſi non reſurgerent. Et ſecundum hoc intelligendum erit, ſicut Hieron. dicit ſuper Matth. quòd non ante ſurrexerunt, quàm reſurgeret Dominus, vnde & Euangeliſta dicit, quòd exeuntes de monumentis, poſt reſurrectionem eius venerunt in ſanctam ciuitatem, & apparuerunt multis. Sed Auguſtinus in Epiſtola ad Euodium hanc opinionem commemorans dicit, Scio quibuſdam videri morte Domini Chriſti iam talem reſurrectionem præſtitam Iuſtis, qualis nobis in fine promittitur. Qui ſi non iterum repoſitis corporibus dormierunt, videndum eſt, quomodo intelligatur Chriſtus primogenitus* B *à mortuis, ſi eum in illa reſurrectione tot præceſſerunt. Quòd ſi reſpondetur, hoc eſſe dictum per anticipationem, vt monumenta illo terræmotu aperta intelligantur, cùm Chriſtus in cruce penderet, reſurrexiſſent autem iuſtorum corpora non tunc, ſed cùm ille prior reſurrexiſſet: illud adhuc reſtat quod moueat, quomodo Petrus non de Dauid, ſed de Chriſto aſſeruit fuiſſe prædictum, carnem eius non vidiſſe corruptionem, per hoc quòd apud eos erat monumentum Dauid: & ſic illos non conuincebat, ſi corpus Dauid ibi iam non erat: quia etſi antè in recenti ſua morte reſurrexiſſet, nec caro eius vidiſſet corruptionem, poſſet nihilominus illud monumentum manere. Durum autem videtur, vt Dauid non fuerit in illa reſurrectione Iuſtorum, ſi eis iam æterna vita donata eſt, cuius Chriſtus ex ſemine commendatur. Periclitabitur etiam illud quod ad Hebræos de Iuſtis antiquis dicitur, Ne ſine nobis* C *conſummarentur, ſi iam in illo reſurrectionis incorruptione conſtituti ſunt, quæ nobis perficiendis in fine promittitur. Sic ergo Auguſtinus ſentire videtur, quòd reſurrexerint iterum morituri. Ad quod etiam videtur pertinere quod Hieronym. dicit ſuper Matth. Quòd ſicut Lazarus reſurrexit, & multa corpora Sanctorum reſurrexerunt, vt Dominum oſtenderent reſurgentem. Quamuis hoc in ſermone de Aſſumptione ſub dubio reliquat, rationes tamen Auguſt. multo efficaciores videntur.*

In illud Matt. 27 Et multa corpora ſanctorum to. 2.

Epi. 99. non longe ante med. tom. 2.

In præ. verbis, tex. epiſt. 99. tom 2. Et idē loco citato circa prin. ſolutionis huius.

Ad tertium dicendum, quòd ſicut ea, quæ præceſſerunt Chriſti aduentum, fuerunt præparatoria ad Chriſtum: ita gratia eſt diſpoſitio ad gloriam. Et ideo ea quæ ſunt gloriæ ſiue quantum ad animam (ſicut perfecta Dei fruitio) ſiue quantum ad corpus (ſicut reſurrectio glorioſa) priùs tempore D *debuerunt eſſe in Chriſto ſicut in authore gloriæ, gratiam verò conueniebat prius eſſe in his, quæ ordinabantur ad Chriſtum.*

COMMENTARIVS.

TItulus huius articuli (vt Caiet. notat) de prioritate durationis intelligendus eſt, hanc enim eſſe D. Th. mentem ex argumento, *Sed contrà*, & ex ſolutione ad 3. apertè colligitur.

Diſtinguit ergo D. Thomas duplicem reſurrectionem, alteram imperfectam, qua corpus mortuum reuocatur ad vitam iterum moriturum, quæ meritò imperfecta dicitur. Quia licèt excludat mortem in actu: non tamen in potentia, & in actu: non perpe- E tuò, ſed ad tempus, neque omnino. Quia licèt homo viuat in vita mortali, quodammodo continuè moritur. Et hoc modo clarum eſt, non fuiſſe Chriſtum Dominum primum omnium reſurgentium. Nã & in veteri Teſtamento & ab ipſomet Chriſto alij priùs excitati ſunt, vt argumento primo D. Th. probat. Altera eſt reſurrectio perfecta, quæ omnino ac perpetuò tam in actu quàm in potentia mortem excludit: nam eſt ad vitam immortalem, & glorioſam. Et hoc modo ait D. Thom. Chriſtum Dominum fuiſſe primum omnium reſurgentium, quod in articulo ampliùs non probat. Nam licèt afferat teſtimonium Pauli ad Roman. 6. dicentis, *Chriſtus reſurgens ex mortuis*

Reſurrectio quotuplex.

tuis iam non moritur, illo verò ſolùm poteſt probari reſurrexiſſe Chriſtum ad vitam immortalem, quòd verò fuerit primus omnium, qui hoc modo ſurrexerunt, ibi non aſſeritur. Supponit ergo D. Thom. hoc eſſe ſatis probatum teſtimonio Pauli 1. ad Cor. 15. quod in argumẽto, *Sed contra*, adduxerat, de quo plura ſtatim dicemus. Rationem verò, ſeu congruentiam huius aſſertionis attulit D. Thom. in ſolut. ad 3. quę valde notanda eſt. Et rectè etiam explicatur ex his, quæ ſuprà diximus de ſtatu animarum Sanctorum ante mortem Chriſti. Dicit ergo D. Thomas dona gratiæ debuiſſe prius tempore communicari aliis, quàm Chriſto, quia erant præparatoria ad Chriſtum: dona autem gloriæ ſiue animæ, ſiue corporis, quia non dantur, vt diſpoſitiones ad aliud, ſed tanquam vltimum præmium, & cõſequutio finis, decuiſſe prius eſſe in Chriſto, ſicut in authore gloriæ. Quod intellige, ſuppoſito originali lapſu, vt prædicto loco, & in priori tomo agentes de merito Chriſti explicuimus. Obiter etiam adnotari poteſt, ex hac ratione eneruari aliam, qua D. Th. ſuprà q. 27. art. 3. probare conatus eſt, fomitem non eſſe prius extinctum in Virgine, quàm in carne Chriſti: & egregiè cõfirmari, quod ibi nos diximus, illud nullum fuiſſe inconueniens, ſed potiùs maximè conueniens. Quia illud donum non pertinet ad dona gloriæ, ſed gratiæ, & ideo meritò numeratur inter dona præparatoria ad Chriſtum, ac propterea prius tempore eſſe potuiſſe in matre, quàm in filio.

1. Cor. 15. — D. Thom. — Thomi.

Dubium. Chriſtus reſurgentiũ omnium primus quomodo.

Inquiri hoc loco poteſt, quàm ſit certa hæc aſſertio D. Th. Et quoniam totum fundamẽtum eius ſumitur ex loco Pauli, explicandum ſimul erit, an ſit hic ſenſus literalis, ac certus illius loci. Et eſt ratio dubij, quia Chriſtus dici poteſt, *Primitiæ reſurgentium*, ſeu *dormientium*, non propter ordinem temporis, ſed dignitatis, ac intentionis. Sicut etiã poteſt dici Chriſtus vt homo primitiæ creaturarum, & primitiæ omnium videntiũ Deum, non quia ordine temporis alias creaturas & Angelos anteceſſerit vt homo: ſed quia in diuina volũtate & intentione fuit primus: & ſimiliter dignitate omnes antecedit. Vnde Ambroſ. lib. 5. Epiſt. 22. tractãs prædictum locum Pauli, *Primitiæ* (inquit) *dicitur Chriſtus, quia ſanctior omnibus fructus, qui etiam cæteros cõſortes ſui fructus ſanctificauit*, ſicut ad Roman. 8. ait Paul. *Nos autẽ primitias ſpiritus habẽtes*, id eſt, perfectiones, & maiores Spiritꝰ ſancti gratias, & effectus. Quod alio ſimili loco confirmari poteſt ex Paulo ad Coloſ. vbi Chriſtũ appellat *Primogenitum omnis creaturæ*, & *Primogenitũ ex mortuis*. Dicitur autem *Primogenitus omnis creaturæ* non ordine temporis. Quia (vt ex Conciliis, & Patribus latè probauimus in priori tomo, Diſp. 3. Sect. 2.) ibi eſt ſermo de Chriſto, vt homine, & vt ſit, non eſt Primogenitus *tempore, ſed honore* (vt Hieron. dixit:) ergo eodem modo, cùm tam ibi, quàm Apocalypſ. 1. dicitur Chriſtus *Primogenitus mortuorum*, id eſt, ex mortuis, rectè exponi poteſt, non tempore, ſed honore.

Ambroſ. — Roman. 8. — Coloſ. 1. — Hieron. — Apo. 1.

Aduertẽdum eſt dupliciter poſſe explicari hunc ordinem durationis, & temporis. Primò negatiuè, quòd ſcilicet nullus ante Chriſtum reſurrexerit ad vitam immortalem. Secũdò poſitiuè, ſcilicet Chriſtum ante omnes, & prius tẽpore ſurrexiſſe. Deinde conſiderandum eſt, nõ eſſe controuerſiam de toto tempore ante Chriſti mortem. Nam hoc modo certiſſima fides eſt, neminem reſurrexiſſe ad vitam immortalem ante Chriſti paſſionem, ac mortem: quia nemo reſurgit hoc modo, niſi in ſtatu glorię conſtitutus. Oſtẽdimus autem ſuprà, neminem conſequutum eſſe gloriam ante Chriſti mortem. Igitur ſolùm ſupereſſe poteſt quæſtio de illo tempore, quod fuit à Chriſti morte vſque ad eius reſurrectionem. De quo dicenda ſunt:

A Primùm, certum ac de fide videri, neminem ante Chriſtum reſurrexiſſe ad vitam immortalem. Hoc probatur ex prædicto loco Pauli. Primò, quia illum ita exponunt omnes Patres ibi, Chryſoſt. Theodoret. Theophylact. Oecumen. Ambroſ. Hieron. Anſelm. D. Thom. ac cæteri tum Græci, tum Latini. Athanaſ. lib. de incarnatione, ſeu de humana natura verbo ſuſcepta, Damaſcen. lib. 4. de fide, cap. vltim. Proſper de promiſſionibus & prædict. Dei, par. 3. cap. 29. & Cyprian. ſerm. de Reſurr. Domini. Vnde, qui opinati ſunt eos, qui reſurrexerunt tempore mortis Chriſti, reſurrexiſſe ad vitam immortalem, conſequenter dicunt, eorum reſurrectionem per anticipationem referri inter ſigna facta in morte Chriſti, vt poſtea videbimus. B Hinc verò colligitur, eos ſenſiſſe, & vt certum ſuppoſuiſſe, neminem ante Chriſtum ſurrexiſſe ad vitam immortalem, propter teſtimonium Pauli. Secundò hic ſenſus colligitur ex vi ipſius vocis *Primitiæ*. Nam illa vox in ſua proprietate nõn ſignificat ordinem dignitatis, & intentionis, ſed tantùm durationis. Inter fructus enim terræ non dicuntur primitiæ, qui ſunt perfectiores, vel præcipuè intenti: ſed qui prius naſcuntur, & colliguntur. Ergo cùm metaphora Pauli in hac proprietate fundetur, non vocat Chriſtum *primitias dormientium* propter dignitatem, ſed propter ordinem durationis: ergo affirmat Chriſtum eſſe primum reſurgentium. Quod ſaltem negatiuè neceſſe eſt verum eſſe, id eſt, vt nullus ſit ante ipſum. Tertiò hunc ſenſum videtur ſatis explicuiſſe idem Paulus, cùm poſt C illa verba iterum ſubdit, *Vnuſquiſq; autem in ſuo ordine primitiæ Chriſtus: deinde hi, qui ſunt Chriſti.* Vbi apertè explicat ordinem exequutionis, & illa particula *deinde*, ſatis declarat priorem dictionem idem valere, quod *primùm Chriſtus, deinde alij.* Quocirca, cùm in aliis locis dicitur Chriſtus *Primogenitus mortuorum*, iuxta hunc locum explicandum eſt: præterquam quòd ipſa vox *Primogeniti*, propriè & in rigore hoc ſignificat. Vnde ſicut ratione reſurrectionis dicitur Chriſtus *genitus à patre*, Act. 13. & Pſalm. 2. ita ratione primæ reſurrectionis immortalis dicitur *primogenitus*, ſicut etiam ab omnibus Patribus, ſuprà citatis explicatur, & optimè Auguſt. ſerm. 161. de tempore, & Athanaſ. in quibuſdam quæſtionibus, quæ haben- D tur in fin. lib. quæſtionum ad Antioch. ſub titulo, *Quomodo dicatur primogenitus mortuorum*. Amb. d. lib. 5. epiſt. 22 *Primogenitus* (inquit) *ex mortuis dicitur, quia primò reſurrexit*. Quibus verbis alia ſuprà citata explicuit. Imò vbi nos legimus ad Coloſ. 1. *qui eſt principium, primogenitus ex mortuis*, legunt Græci Chryſoſt. & Theophylactus, *Qui eſt primitiæ*, & exponunt eodem modo eſſe primitias reſurrectionis, quia primus reſurrexit à mortuis, vt etiam Theod. intellexit. Neque obſtant illa alia verba, *Primogenitus omnis creaturæ*: quia ſi intelligantur de Chriſto vt Deo (vt multi etiam exponunt) apertè ſignificat anteceſſionem durationis, imò & æternitatis. Si verò exponatur de Chri- E ſto vt homine, neceſſariò exponuntur aliquo modo minùs proprio, & quodammodo metaphorico ratione prædeſtinationis, quia de duratione temporis intelligi nequeunt. Vbi autem non eſt neceſſaria metaphora, adhibenda non eſt; maximè quia licèt ad vocẽ *Primogeniti* accommodari aliquomodo poſſet, non tamen ad vocem *Primitiarum*, vt explicatum eſt.

Reſponſio. De fide eſt neminem ante Chriſtum reſurrexiſſe ad vitam immortalem. — 1. Cor. 15. — Theodor. — Theophyl. — Occumen. — *Chriſtus primitiæ dormientum quomodo.* — 1. Cor. 15. — Act. 13. — Pſal. 2. — Aug. — Athanaſ. — Ambr. — Coloſ. 1. — Chryſ. — Theophyl. — Theodor.

Secundò dicendum eſt, non eſſe certum, ſed in opinione, an Chriſtus prius tempore reſurrexerit ad vitã immortalẽ, quàm omnes alij homines. Declaratur, & probatur, quia (vt ſtatim videbimus) probabilis eſt opinio affirmans, nonnullos ſurrexiſſe cum Chriſto ad vitam immortalẽ, qua ſentẽtia ſuppoſita, ſine errore, credi poteſt ſimul tempore illos cũ Chriſto ſurrexiſſe.

Dubium de his qui cum Chriſto ſurrexerunt.

Quia nulla eſt ratio ad fingendam inter eos temporis ſucceſſionem. Sufficit n.ordo naturæ, & cauſalitatis. Chriſtus enim reſurgens fuit cauſa excitans alios: eſt autem cauſa perfecta, & alioqui effectus talis eſt, vt in inſtanti poſſit fieri; ergo ſimul incipit effectus cum ſua cauſa. Neque hoc repugnat loco Pauli. Nam, vt Chriſtus dicatur *primitiæ*, ſeu *primus reſurgentium*, ſatis eſt, quòd nullus ante ipſum reſurrexerit, & quòd ipſe prius natura reſurrexerit, quàm cæteri, ita vt licèt eius reſurrectio de facto non anteceſſerit duratione reſurrectiones aliorum: tamen de ſe ſit independens ab illis: aliæ verò ab ipſo pendeant. Quod autem probabilius ſit, in ſequenti dubitatione dicemus.

Circa ſolutionem igitur ad 2. (aliæ enim duæ iam ſunt explicatæ) grauis & antiqua controuerſia occurrit de illis, qui cum Chriſto ſurrexerunt, an reſurrexerunt iterum morituri, vel ad vitam immortalem. Supponendum eſt enim illos verè ac propriè reſurrexiſſe. Ita enim ſimpliciter affirmat Matthæus, & verba Scripturæ in proprietate intelligenda ſunt, ſicut & intellexerunt omnes Sancti citandi, & maximè Iuſtinus, qui in hoc ſenſu rectè dixit hanc fuiſſe perfectam reſurrectionem, ſcilicet quoad ſubſtantiam. Dubium ergo eſt de ſtatu. De quo duæ ſunt ſententiæ. Prima affirmat illos reſurrexiſſe immortali corpore & ad breue tempus. Hæc eſt ſententia Aug. epiſt. 99. ad Exod. vbi variis teſtimoniis & coniecturis illam confirmat. Eandem indicat Hieron. Mat. 27. Nam exponens illa verba dicit, *Quomodo Lazarus mortuus reſurrexit, ſic & multa corpora Sanctorum reſurexerunt, vt Dominum oſtenderent reſurgentem.* Quam expoſitionem confirmat epiſt. 150. ad Hedibiam, q. 8. Item Chryſoſt. hom. 89. in Matth. dicit Chriſtum ſola voce mortuos excitaſſe, dum adhuc in cruce penderet; quod neceſſe eſt intelligi de reſurrectione ad vitam mortalem. Nam (vt diximus) ad immortalem nemo ante Chriſtum reſurrexit. Vnde inferiùs illam reſurrectionem comparat cum reſurrectione Lazari, & dicit fuiſſe futuræ reſurrectionis indicium. Quod apertiùs explicuit Theophylactus dicens, illos reſurrexiſſe, cùm adhuc Chriſtus in cruce penderet, & apparuiſſe multis, & iterum mortuos fuiſſe, quia tantùm reſurrexerunt ſigni gratia. Idem Euthym. cap. 67. in Matth. inſinuat, Proſper de promiſſionibus & prædicationibus Dei, p. 3. capit. 29. Diuus Thomas hîc, & eandem opinionem ſequitur Sotus in 4. diſt. 43. quæſtio. 2. artic. 1. Fundamenta huius ſententiæ ſunt. Primum, quia hi Sancti ſurrexerunt ante Chriſtum: ergo non potuerunt reſurgere ad vitam immortalem. Antecedens patet ex narratione Euangeliſtæ: ponit enim hoc inter ſigna facta in morte Domini; ergo ſicut alia ſunt facta in ipſa morte, ita & hoc. Præſertim in qua priùs dicit Mat. *Multa corpora Sanctorum, qui dormierant, ſurrexerunt*, & poſtea ſubdit, *Et exeuntes de monumentis poſt reſurrectionem eius, venerunt in ſanctam ciuitatem.* Ergo indicat reſurrexiſſe quidem ante Chriſtum: non tamen exiuiſſe de monumentis, vel ſaltem non fuiſſe ingreſſos ciuitatem vſque ad reſurrectionem Chriſti, vt videtur Origen. ſuper Matth. præter Chryſoſtomum & alios ſuprà citatos. Sed hoc teſtimonium (vt etiam vidit Auguſtinus) non multum vrget: quia rectè intelligitur per anticipationem. Cùm enim Euangeliſta narraret prodigia facta in morte Chriſti, obiter omnia congeſſit, quamuis non omnia eodem tempore ſint geſta. Eo vel maximè, quòd (vt Hieronymus aliiq; notant) hoc prodigium ex parte incepit in morte Chriſti: quia tunc reſerata fuêre monumenta, quamuis corpora non ſurrexerint vſque ad diem reſurrectionis Chriſti. Quod fortaſſe diuina prouidentia factum eſt, vt illorum corporum reſurrectio euidentior eſſet, cùm priùs apertis monumentis mortua atque in eis iacentia cõſpici poſſent. Et poteſt hæc expoſitio ex eodem textu firmari. Nam hi Sancti non reſurrexerunt, niſi vt eſſent teſtes reſurrectionis Chriſti, & redemptionis per ipſum conſummatæ, & liberationis animarum à poteſtate dæmonis, peccati, & mortis: ſed non erant reddituri hoc teſtimonium, donec Chriſtus reſurgeret (vt Euangeliſta teſtatur:) ergo non oportuit eos antè reſurgere. Item illa corpora non fuerant è ſepulchris egreſſa ante Chriſti reſurrectionem, vt apertè Matthæus teſtatur illis verbis, *Exeuntes de monumentis poſt reſurrectionem eius, venerunt in ſanctam ciuitatem* (ita enim legendum diuidendúmque eſt, vt habent vulgata Latina, & Græca, & expoſitores omnes:) ergo non reſurrexerunt, donec Chriſtus reſurrexerit. Quî enim credibile eſt corpora illa iam viuificata manſiſſe in ſepulchris quadraginta horis? Quocirca conſultò videtur Euangeliſta addiſſe hęc verba, *Et exeuntes, &c.* vt indicaret, illud prius verbum *ſurrexerunt*, poſitũ eſſe per anticipationem.

Secundum fundamentum Auguſtini ſumitur ex teſtimonio Petri Act. 2. vbi probat, verba illa Pſalm. 15. *Non dabis Sanctum tuum videre corruptionem*, non poſſe intelligi de Rege Dauid, *quoniam defunctus eſt, & ſepultus eſt, & ſepulchrum eius eſt apud nos vſque in hodiernum diem.* Vbi neceſſe eſt eum loqui de monumento cõtinere corpus Dauid mortuum, & corruptum, alioqui nihil probaret: quia etſi monumentum Dauid duraret, ſi tamen erat vacuum, non poterat ex eo probari corpus Dauid fuiſſe corruptum; ergo corpus Dauid non ſurrexit ad vitam immortalem; ergo nullum. Enimuero ſi cui conceſſum fuiſſet hoc beneficium, maximè Dauidi, viro ſanctiſſimo, cui facta eſt ſingularis de Chriſto repromiſſio. Sed neque hæc ratio, neque teſtimonium, in quo fundatur, admodum vrget. Primum quidem, quia non eſt neceſſarium, Dauidẽ fuiſſe ex iis, qui ſurrexerunt. Nam hæc extraordinaria priuilegia non ſemper dantur propter maiorem ſanctitatem, ſed vel iuxta beneplacitum diuinę voluntatis, vel propter alias ſpeciales rationes, vt verbi gratia ſi fortaſſe reſurrexerunt, qui ſingulari dono virginitatis aut caſtitatis floruerunt, vel qui diutius in limbo morati fuerant, aut è conuerſo, qui nuper erant mortui, & poterant eſſe teſtes magis noti. Deinde ex verbis Petri non poteſt colligi corpus Dauid fuiſſe in ſepulchro, quando Petrus concionabatur: quin potiùs, qui contrariam tuentur ſententiam eodem teſtimonio Petri vtuntur: quia videlicet non ſine cauſa monumentum nominauit, & non corpus, ſignificans, monumentum vſque ad illud tempus manſiſſe, non tamen corpus. Adducit tamen monumentum in teſtimonium, ac firmiſſimum argumentum, quia vſque ad illud ferè tempus corpus Dauid continuerat, & paulo antea in eo videri potuerat corruptioni obnoxium.

Tertium fundamentũ Auguſtini ſumitur ex verbis Pauli ad Heb. 11. *Et hi omnes teſtimonio fidei probati, non acceperũt repromiſſionem, Deo pro nobis melius aliquid prouidente, vt non ſine nobis conſummarentur.* Nã ſi ad vitam immortalem iam reſurrexerunt, plenam repromiſſionem animi & corporis acceperunt: ſunt ergo ſine nobis iam cõſummati. Ad hoc verò teſtimonium tribus modis reſpondet hîc Caietanus. Primò Paulum non loqui de reſurrectione corporum: ſed de gloria animæ, quam antiqui Patres non acceperunt in ſtatu legis veteris, ad quem optimè referri poſſunt verba Pauli. Quam expoſitionem etiam D. Thom. ſuper Paulum approbat. Secũdò quòd licèt demus loqui de reſurrectione corporũ, & regulam generalem tradere, ſcilicet, integram repromiſſionem animæ & corporis non dari vſque ad generalem reſurrectionem, quã etiã inſinuat 1. Corin. 15. & aliis locis: nihilominus nõ excludi ſpecialia priuilegia, quod etiam D. Thomas ſuper

ſuper Paulum notauit. Tertiò reſpondet illam particulam *ſine nobis*, non referri ad ſingulas perſonas: ſed ad ſtatū legis gratiæ, ita vt ſit ſenſus Deum diſpoſuiſſe nobis meliorem quendam ſtatum gratiæ, ante quem neminem beatificari voluit, ſiue in anima ſiue in corpore. Quæ reſponſio non eſt diſtincta à prima, ſed eſt veluti conſummatio, & declaratio illius, vt idem Caietanus ſuper Paulum intellexit. Duæ autem reſponſiones datæ probabiles ſunt, neque poſſunt ſatis refutari, dummodo afferatur ſufficiens fundamentum ad huiuſmodi priuilegium aſſerendum.

Caiet.

4. Fundamentum. Hinc poteſt quarta ratio formari in fauorem huius ſententiæ. Quia generalis lex eſt, vt gloria & immortalitas corporum non detur hominibus vſque ad generalem reſurrectionem, vt patet ex prædictis locis Pauli, Apocal. 6. *Dictum eſt illis vt requieſcerent adhuc tempus modicum, donec compleantur conſerui eorum.* Sed à generali Scripturæ regula non licet exceptionem facere, vel ſpeciale priuilegium aſſerere ſine ſufficienti eiuſdem Scripturæ vel Eccleſiæ fundamento: in præſenti autem nullum habemus in Scriptura ad aſſeuerandum hoc priuilegium. Quia Scriptura ſolùm dicit, hos Sanctos ſurrexiſſe, de immortalitate autem & gloria eorum nihil dicit. Neque ex fine propter quem fiebat illa reſurrectio, colligi poteſt, Scripturam loqui de reſurrectione ad vitam immortalem: ſed potiùs contrarium. Reſurgebant enim hi Sancti, vt eſſent teſtes reſurrectionis Chriſti, non perpetuò, neque vbique, ſed breui tēpore, & in ſancta ciuitate Ieruſalem: ſed ad hunc finem ſatis erat, vt reſurgerent ad breue tempus, & in corpore mortali, quod ad eum finem erat ſatis accommodatum, vt poſſent familiariùs manifeſtari, & loqui cum hominibus. Rurſus, neque ex Eccleſiæ authoritate habetur hoc priuilegium, quia Eccleſia nunquam hoc docuit, quin potiùs veteres Patres id negant, vt vidimus.

Apoc. 6.

B

3. Fundamentum. Iob 19.

5. Fundamentum. Quintam coniecturam addere poſſumus ex verbis illis Iob, *Scio quòd Redemptor meus viuit, & in nouiſſimo die de terra ſurrecturus ſum.* In quibus duo cōſideranda ſunt: alterum, quod dicit ſe ſuſcitandum *in die nouiſſimo*, & nō antea: alterum, quòd loquens de reſurrectione Chriſti, vt iam facta, de ſua verò vt poſtea futura indicat reſurrectionem ſuam multo poſt Chriſti reſurrectionem fuiſſe futuram. Vnde colligitur argumētum, idē credendum eſſe de quolibet antiquorum Sanctorum. Quia nullus vel pauci exiſtimare poſſunt digniores hoc priuilegio, quàm Iob. Sed hæc coniectura primùm expediri poteſt illis modis quos circa ſecundā adduximus, vt oſtenderemus, non oportuiſſe hoc priuilegium concedi omnibus, neq; ſanctiorib. & de Iob eſt ſpecialis ratio. Quia eius ſepulchrū non erat in Ieruſalem, nec prope illam, vnde reſurgere oportebat eos qui futuri eſſent teſtes reſurrectionis Chriſti. Deinde non eſt neceſſe, vt per *nouiſſimum diem*, intelligamus diem iudicij. Nam quodlibet tempus valde diſtans ſolet in Scriptura ea phraſi ſignificari, & totum tempus gratiæ ſolet appellari *tempus nouiſſimū*, poteſt autem ibi nomen diei indefinitè pro tempore accipi. Præterea etiā ſi demus Iob loqui de die iudicij (vt videtur magis conſentaneum contextui) tamen directè ſolùm dicere intendit, in nouiſſimo die ſe eſſe victurum, & habiturum corpus, quia hoc erat illi certum ac firma fide creditum: an verò tunc primò eſſet ſuſcitandus, vel fortaſſe priùs ex aliquo priuilegio, hoc non videtur voluiſſe affirmare, vel negare. Quia neq; ad rem, quā tractabat, pertinebat, neq; videtur neceſſarium, vt de hac re ſpecialem reuelationem habuerit, ſine qua nihil de tali priuilegio dicere potuiſſet.

D

E

6. Fundamentum. Sexta coniectura ſimilis præcedenti ſumitur ex corpore Ioannis Baptiſtæ. Nam ſi aliquod corpus excitandum fuiſſet ad vitā immortalem, maximè Ioannis Baptiſtæ, tum propter maximam puritatem & ſanctitatem eius, tum etiā quia eius teſtimonium foret apud Iudæos ſane grauiſſimum: ſed conſtat corpus Ioannis Baptiſtæ non reſurrexiſſe ad vitam immortalem, cùm reliquiæ eius vſque ad Iuliani tēpora in Eccleſia ſumma cū veneratione ſeruatæ ſint, & caput vſq; ad hanc diem Romæ oſtendatur. Et hæc quidem coniectura magna eſſe videtur, poſſet tamen eludi aliquo modo ex dictis in ſecūda & quinta ratione. Reuocare enim in dubium hiſtoriam & traditionem de reliquiis Baptiſtæ, neque pium eſſet, neque antiquitati conſentaneum. De qua re legi poſſunt, quæ congerit Caniſius lib. 1. de corruptelis Verbi Dei, c. 14.

A

Caniſius.

7. Fundamentum. Vltima coniectura adhiberi ſolet. Quia ſi ij Sancti ſurrexiſſent ad vitam immortalē, ſimul cum Chriſto aſcendiſſent in cœlum: hoc autem non eſt veriſimile, alioqui Lucas hoc memoriæ prodidiſſet, dum Dominicā Aſcenſionem deſcriberet. Multum enim ſpectabat, tum ad gloriā eius declarandā, tum etiam ad noſtram fidem & ſpem augendam. Hæc verò ratio parū cogit. Quia Lucas ſolùm narrauit ſenſibilem (vt ita dicam) Aſcenſionem Domini, & eas circunſtantias, quæ oculis cerni potuerunt: hoc autem modo ſolus Chriſtus viſus eſt aſcēdere: alij verò (ſi fortaſſe cū illo aſcenderūt) Apoſtolis aliiſq; diſcipulis non apparuerunt, & ideo ſicut nō narratur Angelorū & ſanctarum animarū comitatus, ita neq; horū, qui vnà cum Chriſto reſurrexerunt, aſcenſus. Et hæc de priori ſententia.

C

Poſterior ſententia eſt hos Sanctos ſurrexiſſe ad vitam immortalem. Hæc ſolet tribui recentioribus ſcriptoribus, tamen reuera multi ex antiquis illam docuerūt. Orig. lib. 1. ad Rom. circa illa verba capitis primi, *Ex reſurrectione Ieſu Chriſti Domini noſtri*, dicit Chriſtū habuiſſe aliquos participes in primatu reſurrectionis. *Sicut* (inquit) *illi fuerunt, qui cum illo ſuſcitati eſſe dicūtur, cùm monumenta aperta ſunt: & multa Sanctorum corpora qui dormierant, ſurrexerunt, & de his talibus fortaſſe dicit Apoſtolus eſſe Eccleſiam illam primitiuorum, quam adſcriptam memorat in cælis.* Epiph hæreſ. 75. in fine, cùm dixiſſet reliquias Sanctorum eſſe in terra: addit *exceptis iis, qui reſurrexerunt & ingreſſi ſunt ſanctam ciuitatem*, quā poſtea explicat de Ieruſalem terreſtri, & cæleſti. Idem ſentit Clemens Alexandrinus libr. ſexto ſtromat. ante medium. Dicit enim corpora eorum, qui cū Chriſto ſurrexerunt, in meliorem ordinem eſſe tranſlata. Idem ſentit Iuſtinus quæſt. 85. quamuis in contrarium citari ſoleat. Ait enim hos Sanctos non obiiſſe rurſus, ſed manere in immortalitate: tamen quia ipſe opinatus eſt vſque ad diem iudicij homines non conſtitui in ſtatu gloriæ, ideo ſubdit, hos Sanctos non ſurrexiſſe ad immortalem & incorruptibilem vitam: ſed expectare donec fiat immutatio, iuxta illud 1. ad Theſ. 4. *Omnes immutabimur.* Videtur etiam hoc ſenſiſſe Athanaſius in homil. de ſemente, dum ait Chriſtum in inferno non ſolùm ſe liberum oſtendiſſe: ſed etiam mortuorum liberatorem, iuxta illud, *Multa corpora Sanctorum, qui dormierunt, ſurrexerunt.* Idem ſignificat Ambroſius lib. 4. de fide, cap. 1. vbi dicit, *Moyſem non fuiſſe in gloria cœleſti, niſi poſtquam Dominus reſurrectionis ſuæ pignore vincula ſoluit inferni.* Sed ad intelligendum hunc locum Ambroſij recolere oportet, ipſum ſenſiſſe, Moyſem non fuiſſe mortuum (vt in ſuperioribus vidimus) & ideo hoc loco dicit, non fuiſſe gloriā aſſequutū ante Chriſti mortē, etiamſi mortuus non fuerit. Vnde ex hoc loco non poteſt colligi, Ambroſi. ſentire aliquem fuiſſe ſimul cum Chriſto excitatum ad vitam immortalem: ſed ſolum Moyſem, qui mortuus non fuerat, tunc gloriam accepiſſe: *quando Chriſtus vincula ſoluit inferni, & Patrum animas eleuauit.*

Orig. Rom. 1.

Epiph.

Clem. Alex.

Iuſtin.

Theſſal. 4.

Athan.

Matth. 27.

Ambroſ.

Quicū Chriſto ſurrexerūt ad vitam redierunt immortalem.

uit. Quæ verba vltima ponderanda ſunt. Nam reſpectu aliorum non de corporibus ſed de animabus tantùm loquitur. Idem verò Ambroſius enarratione in Primum Pſalmum in fine expreſsè docet hanc ſententiam, dicens, *Sunt qui reſurrexerunt in paſſione Chriſti, & iſti planè beati, quia acceperunt Chriſti gratiam, & audierunt vocem eius, de qua ſcriptum eſt, Venit hora: quando mortui audient vocem filij Dei, & qui audierint viuent. Et ingreſſi ſunt in ſanctam ciuitatem, puto, quòd magis ſignificet illam ſupernam, quàm iſtam Ieruſalem.* Eandem ſententiam refert, & approbare videtur Hieron. ſeu Sophronius in ſermon. de aſſumptione. Vbi in fauorem huius ſententiæ ponderat verba illa Petri, Act. 2. *Sepulchrum eius eſt apud nos:* quaſi non fuerit auſus dicere corpus eius, ſed tantùm *Sepulchrum eius.* Idem docet Sophronius Patriarcha Ieroſolymitanus in epiſtola ſynodali, quæ refertur & probatur in ſexta Synodo, Act. 11. Vbi de Chriſto ſic loquitur, *Triduanus reſurgens de ſepulchro progreditur, & vnà ſecũ cunctos mortuos ſuſcitat ex ſepulchro, ex corruptione ad immortalitatem eos perducens per ſuam reſurrectionem ex mortuis.* Idem expreſsè Euſebius lib. 4. de Demonſt. cap. 12. *Ipſius* (inquit) *corpus mortuum excitatum eſt, & multa corpora eorũ, qui dormierant, Sanctorum ſurrexerunt, vnàque cum ipſo in ſanctam ac verè cæleſtem ciuitatem ingreſſa ſunt.* Poteſt etiam referri Greg. Nyſſen. lib. de cognitione Dei, cap. de Chriſti reſurrectione, vbi (ad hoc propoſitum tractãs illa verba Oſeæ 6. *Sanabit nos poſt duos dies, & in tertio ſuſcitabit nos, & viuemus in conſpectu eius*, quæ ad præſens applicata de reſurrectione ad vitam immortalem intelliguntur) ſubdit, *Hæc autem dicta ſunt ex perſona eorum qui dormierant, quorum corpora cum Chriſto ſurrexerunt tertio die, quo ſurrexit ipſe.* Rurſus addi poteſt Cyprianus, ſeu potiùs Ruffinus in expoſitione Symboli, vbi verba illa, *& ingreſſi ſunt ſanctam ciuitatem*, de illa explicat, de qua Apoſtolus dicit, *Quæ autem ſurſum eſt Ieruſalem, liberata eſt, quæ eſt mater noſtra.* Præterea Remigius ſuper Matth. (quem D. Th. refert in catena) ex profeſſo quæſtionem diſputans, poſt examinatam vtramq; opinionem ita concludit, *Incunctanter ergo credere debemus, quia, qui reſurgent à mortuis Domino reſurrexerunt, aſcendente eo ad cælos, & ipſi pariter aſcenderunt.* Deinde B. Matth. 27. idem ſignificat, quatenus dicit hos Sanctos non reſurrexiſſe ante Chriſtũ, quia ipſe futurus erat *Primogenitus ex mortuis.* Quæ ratio nihil cõcluderet, niſi ſupponeret, eos ſurrexiſſe ad vitam immortalem. Vnde omnes, qui hac ratione vtuntur, poſſunt pro hac opinione referri. Inſuper addit Beda verba illa, *In ſanctam ciuitatem*, poſſe intelligi de cæleſti Ieruſalem. Quod etiam ibi dicit Hieron. huic fauens ſententiæ. Expreſſiùs Anſelmus ibidem, referens Bedam dicentem, hos Sanctos vnà cum Chriſto aſcendiſſe in cœlum, ſubiungit, *Neque vlla ratione illorum temeritati fides accommodanda eſt, qui illis poſtea reuerſos in cinerẽ dicunt.* Quin etiã D. Th. Matth. 27. eandem docet ſententiã, & in 4. d. 43. q. 1. ad 3. Vbi nõnulli Theologi idem tenent, & alij in 3. d. 22. vbi Carthuſianus quæſt. 6. Caietanus hîc, & ſuper Matth. & Ianſenius cap. 143. Concordiæ, & alij recentiores.

Sophron. Act. 2. Soph. Ieroſ. 6 ſynod. Euſeb. Greg. Nyſſ. Oſeæ 6. Cypr. Galat. 4. Remig. D. Thom. Beda. Hieron. Anſelm. D. Thom. Carthuſ. Caiet. Ianſen.

Fundamentum huius ſententiæ primum ſumitur ex verbis Petri Act. 2. de quo teſtimonio dictum eſt ſatis. Secundum ex verbis Euangeliſtæ, *Et apparuerunt multis:* quibus ſignificatur, habuiſſe corpora glorioſa, in quorum poteſtate eſt ſeſe manifeſtare, vel occultare. Vnde Hieron. *Apparuerunt* (inquit) *non omnibus, ſed iis, qui cernere merebantur*, ſicut de Chriſto dictum eſt, manifeſtatum eſſe non omnibus, *ſed teſtibus præordinatis à Deo.* Et D. Th. ſuper Matth. inquit, *Et apparuerunt multis. Sicut enim Chriſtus poteſtatem habet manifeſtandi ſe, quibus vult, ita eſt intelligẽdum de corporib. glori-*

Act. 2. Mat. 27. Hieron. Act. 10. D. Thom.

A *ficatis.* Quæ coniectura eſt probabilis, tamen ſicut in transfiguratione Moyſes dicitur apparuiſſe Chriſto, & diſcipulis, quamuis reſurrexerit tunc in corpore mortali, ita dici poteſt de his, qui cum Chriſto ſurrexerunt. Qui etiam potuerunt accipere virtutem ſe occultandi, vel manifeſtandi, quibus vellent, etiam ſi nõ haberent corpora glorioſa, ſicut Chriſtus Dominus hanc virtutẽ habuit in ſtatu mortali. Tertiò probatur hæc ſententia. Quia vt ij Sancti eſſent teſtes reſurrectionis glorioſæ, & immortalis omni exceptione maiores, decuit eos ad immortalem vitã reſurgere. Hæc verò ratio valde eſt infirma, tum quia iſti Sancti non oſtendebãt iis, quibus apparebant ſuorum corporum

B gloriam & immortalitatem, ita vt eæ proprietates ſenſibus perciperentur. Quia neque Chriſtus Dominus poſt reſurrectionem ita apparebat, quin potiùs, vt probaret veritatem ſuæ reſurrectionis, exercebat ea, quæ communia ſunt corpori mortali, in cibo nempe, potu, & contactu. Si ergo gloria, & immortalitas corporum non erat ſenſibus obiicienda, nihil intereſſe poterat ad veritatem teſtimonij. Nam licèt ipſi dicerent ſe ſurrexiſſe ad vitam immortalem, hoc fide credendum eſſet: ergo eodem modo credendum eſſet illis prædicantibus Chriſtum ſurrexiſſe glorioſum, etiamſi illi non eo modo ſurrexiſſent, nec de ſe idem prædicaſſent. Quarta coniectura, quia his hominibus maior fuiſſet pœna poſt reſurrectionem iterum mori, quàm ſi nunquam ad vitam rediiſſent. Quæ ratio et-

C iam mihi diſplicet. Nam in primis ij non ſurrexerunt propter vitandam pœnam aliquam: ſed ad teſtimonium Chriſto reddendum. Deinde deponere illa corpora ex Dei voluntate, nullum eſſet tormentum, aut pœna, ſicut nec Moyſi fuit, iterum corpus deponere poſtquã in transfiguratione reſurrexit, ac ſuo munere functus eſt. Nam ſicut ille tantùm aſſumpſit corpus ad teſtimonium Chriſto reddendum, ita & ij. Quin potiùs (ſi verum eſt illa corpora fuiſſe mortalia) gratius fuit iis Sanctis iterum illa deponere quàm in eo ſtatu illa retinere. Quinta coniectura eſt, quia decuit, vt Chriſtus corpore & animo conſtans haberet aliquos ſocios gloriæ, corpore etiam animóque conſtantes, præſertim cùm *deliciæ eius ſunt, eſſe cum filiis*

D *hominum.* Sexta addi poteſt: quia cùm iam ſicut in inferno aliqui homines corpore & animo, ante generalem reſurrectionem damnatorum, vt Dathan, & Abiron, & ſimiles ad oſtenſionem diuinæ miſericordiæ & copioſæ redemptionis Chriſti ſpectabat, vt aliqui etiam eſſent beati corpore, & animo. Vltima & valde probabilis congruentia eſſe poteſt. Quia animæ glorioſæ connaturale eſt vniri corpori immortali, ac glorioſo. Vnde quòd Chriſtus habuerit glorioſam animam in corpore mortali, miraculosè & ex ſpeciali diſpenſatione factum eſt. Sed animæ horum Sanctorum, qui cum Chriſto ſurrexerunt, erant iam beata; ergo non fuerunt vnitæ niſi corporibus glorioſis,

E & immortalibus. Alioqui ex natura rei poſſent in corporibus pati, & inclementiam aeris, frigoris, aut caloris ſentire, quod non decebat animas ſanctas, quæ iam omnino erant in termino, & non in via, ſicut erat anima Chriſti quando fuit in corpore mortali. Quod ſi neceſſe eſt, concedere ſpeciale miraculum, & exceptionem ab aliqua ſpeciali regula: veriſimilius creditur facta tribuendo gloriam aliquibus corporibus ante generalem reſurrectionem; quàm vniendo animabus beatis corpora minùs apta, & commoda ſtatui beatorum. Quocirca omnibus penſatis hæc ſententia videtur veriſimilior. Nam & maiori authoritate nititur, & eſt magis conſentanea, tum rebus ipſis, tum diuinæ miſericordiæ, & pietati, & gloriam Chriſti magis illuſtrat.

Prou 8. Num. 16.

ARTI

ARTICVLVS IV.

Vtrùm Chriſtus fuerit cauſa ſuæ reſurrectionis.

297. Pſal.40 co.2. & ioan 2.& 3.co.1. & ad Rom.4.fin.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd Chriſtus non fuerit cauſa ſuæ reſurrectionis. Quicunque enim ſuſcitatur ab alio, non eſt ſuæ reſurrectionis cauſa. Sed Chriſtus ſuſcitatus eſt ab alio, ſecundùm illud Actuum 2. Quem Deus ſuſcitauit, ſolutus doloribus inferni, & Rom. 8. Qui ſuſcitauit Ieſum Chriſtum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora noſtra, &c. Ergo Chriſtus non eſt cauſa ſuæ reſurrectionis.

2. Præterea, Nullus dicitur mereri, qui ab alio petit aliquid, cuius ipſe eſt cauſa. Sed Chriſtus ſua paſſione meruit B reſurrectionem (ſicut Auguſt. dicit ſuper Ioannem, quòd hu-

Tract.104.in Ioan. non remotè à fin. t. 9.

militas paſſionis meritum eſt gloriæ reſurrectionis.) Ipſe etiam petit à Patre ſe reſuſcitari: ſecundùm illud Pſalm.30. Tu autem Domine miſerere mei, & reſuſcita me. Ergo non fuit cauſa ſuæ reſurrectionis.

Lib.4.orth.fi. cap.vlt.

3. Præterea, Sicut Damaſc. probat in 4.lib. reſurrectio non eſt animæ, ſed corporis, quod per mortem cadit. Corpus autem non poteſt ſibi animam vnire, quæ eſt eo nobilior. Ergo id, quòd reſurrexit in Chriſto, non potuit eſſe cauſa ſuæ reſurrectionis.

Sed contrà eſt, quod Dominus dicit Ioannis 20. Nemo tollit animam meam à me, ſed ego pono eam, & iterum ſumo eam. Sed nihil eſt aliud reſurgere, quàm iteratò animam ſumere. Ergo videtur, quòd Chriſtus propria virtute reſurrexerit. C

Quæſt.50. ar.2.& 3.

Reſpondeo dicendum, quò (ſicut ſuprà dictum eſt) per mortem non fuit ſeparata diuinitas, nec ab anima Chriſti, nec ab eius carne. Poteſt igitur tam anima Chriſti mortui, quàm eius caro conſiderari dupliciter. Vno modo ratione diuinitatis: alio modo ratione ipſius naturæ creatæ. Secundùm igitur vnitæ diuinitatis virtutem, & corpus reſumpſit animam quam depoſuerat, & anima corpus reſumpſit quod dimiſerat: & ſic Chriſtus propria virtute reſurrexit. Et hoc eſt, quod de Chriſto dicitur 1. ad Corinth. vlt. quòd etſi crucifixus eſt ex infirmitate noſtra, ſed viuit ex virtute Dei. Si autem conſideremus corpus & animam Chriſti mortui ſecundùm virtutem naturæ creatæ, ſic non potuerunt ſibi inuicem reuniri, ſed oportuit Chriſtum reſuſcitari à Deo.

D Ad primum ergo dicendum, quòd eadem eſt diuina virtus & operatio Patris, & filij. Vnde hæc duo ſeſe conſequuntur, quòd Chriſtus ſit ſuſcitatus diuina virtute Patris, & ſui ipſius.

Ad ſecundum dicendum, quòd Chriſtus orando petiit, & meruit ſuam reſurrectionem in quantum homo: non autem in quantum Deus.

Ad tertium dicendum, quòd corpus ſecundùm naturam creatam non eſt potentius animâ Chriſti, eſt tamen ea potentius ſecundùm virtutem diuinam, quæ etiam rurſus ſecundùm diuinitatem vnitam eſt potentior corpore ſecundùm naturam creatam. Et ideo ſecundùm virtutem diuinam corpus & anima mutuo ſe reſumpſerunt: non autem ſecundùm virtutem naturæ creatæ.

QVÆSTIO LIV.

De qualitate Chriſti reſurgentis, in quatuor articulos diuiſa.

DEinde conſiderandum eſt de qualitate Chriſti reſurgentis.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

Primò, vtrùm poſt reſurrectionem Chriſtus habuerit verum corpus.

A Secundò, vtrùm reſurrexerit cum corporis integritate.

Tertiò, vtrùm corpus eius fuerit glorioſum.

Quartò, de cicatricibus in corpore eius apparentibus.

ARTICVLVS I.

Vtrùm Chriſtus poſt reſurrectionem habuerit verum corpus.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd Chriſtus poſt reſurrectionem non habuerit verum corpus. Verum enim corpus non poteſt ſimul eſſe cum alio corpore in eodem loco. Sed corpus Chriſti poſt reſurrectionem fuit ſimul cum alio corpore in eodem loco: intrauit enim ad diſcipulos ſuos ianuis clauſis, vt dicitur Ioan.20. Ergo videtur, quòd Chriſtus poſt reſurrectionem non habuerit verum corpus. 298. Inf.art.3.co. Et opu.60.c. 22.col.4.

2. Præterea, verum corpus non euaneſcit ab aſpectu intuentium, niſi fortè corrumpatur. Sed corpus Chriſti euanuit ab oculis diſcipulorum eum intuentium, vt dicitur Lucæ vl. Ergo videtur, quòd Chriſtus poſt reſurrectionem non habuerit verum corpus.

3. Præterea, Cuiuslibet veri corporis eſt determinata figura. Sed corpus Chriſti apparuit diſcipulis in alia effigie, vt patet Marc. vltimo. Ergo videtur, quòd Chriſtus poſt reſurrectionem, non habuerit verum corpus humanum.

Sed contrà eſt quod dicitur Luc. vltimo, quòd Chriſto diſcipulis apparente, conturbati, & conterriti, exiſtimabant ſe Spiritum videre, ac ſi non haberet verum corpus ſed phantaſticum. Ad quod remouendum ipſe poſtea ſubdit, Palpate, & videte: quia ſpiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me videtis habere. Non ergo habuit corpus phantaſticum, ſed verum.

Reſpondeo dicendum, quòd ſicut Damaſcenus dicit in 4. libro, illud reſurgere dicitur, quod cecidit. Corpus autem Chriſti per mortem cecidit, in quantum ſcilicet fuit ab eo anima ſeparata, quæ erat eius formalis perfectio. Vnde oportuit ad hoc, quòd eſſet vera Chriſti reſurrectio, vt idem corpus iteratò eidem animæ vniretur. Et quia veritas natu- Lib. 4.c.28. non multum à pr.

D ræ corporis eſt ex forma, conſequens eſt, quòd corpus Chriſti poſt reſurrectionem & verum corpus fuerit, & eiuſdem naturæ, cuius fuerit priùs. Si autem eius corpus fuiſſet phantaſticum, non fuiſſet vera reſurrectio, ſed apparens.

Ad primum ergo dicendum, quòd corpus Chriſti poſt reſurrectionem, non ex miraculo, ſed ex conditione gloriæ (ſicut quidam dicunt) clauſis ianuis ad diſcipulos introiuit ſimul cum alio corpore in eodem loco exiſtens. Sed vtrùm hoc habere poſſit corpus glorioſum ex aliqua proprietate, ſibi indita, vt ſimul cum alio corpore in eodem loco exiſtat, inferiùs diſcutietur, vbi agetur de reſurrectione communi. Nunc autem quantum ad propoſitum ſufficit, dicendum eſſe, quòd non ex natura corporis, ſed potius ex

E virtute diuinitatis vnitæ, illud corpus ad diſcipulos (licèt verum eſſet) ianuis clauſis introiuit. Vnde Auguſtinus dicit in quodam ſermone Paſchali, quòd quidam ſic diſputant: Si corpus erat, ſi hoc ſurrexit de ſepulchro quod pependit in ligno, quomodo per oſtia clauſa intrare potuit? Et reſpondet, ſi comprehendis modum, non eſt miraculum: vbi deficit ratio, ibi eſt fidei ædificatio. Et ſuper Ioan. dicit moli corporis, vbi diuinitas erat oſtia clauſa non obſtiterunt, illo quippe non eis apertis intrare potuit, quo naſcente virginitas matris inuiolata permanſit. Et idem dicit Gregorius in quadam homilia de octaua paſchæ.

Non compleuit morte præuētus In ſer. 3. in dominica in octaua paſchæ eſt ſer. 149. in ord. to 10. Tract. 121 in Ioan. à med. to 1. Hom. 26. in Euang circa pr. illius.

Ad

Ad ſecundum dicendum, quòd ſicut dictum eſt, Chriſtus ad immortalem gloriæ vitam tranſiit. Hæc eſt autem diſpoſitio corporis glorioſi, vt ſit ſpirituale, id eſt, ſubiectum ſpiritui, vt Apoſtolus dicit 1. ad Corinth. 15. Ad hoc autem quòd ſit omnino corpus ſubiectum ſpiritui, requiritur, quòd omnis actio corporis ſubdatur ſpiritus voluntati. Quòd autem aliquid videatur, fit per actionem viſibilis in viſum, vt patet per Philoſophum in ſecundo de Anima. Et ideo quicunque habet corpus glorificatum, in poteſtate ſua habet, videri quando vult, & quando non vult, non videri. Hoc tamen habuit Chriſtus non ſolùm ex conditione corporis glorioſi, ſed etiam ex virtute diuinitatis, per quam fieri poteſt, vt etiam corpora non glorioſa miraculosè non videantur: ſicut præſtitum fuit beato Bartholomæo miraculosè, vt ſi vellet videretur: non autem videretur ſi non vellet. Dicitur ergo quòd Chriſtus ab oculis diſcipulorum euanuit, non quia corrumperetur aut reſolueretur in aliqua inuiſibilia, ſed quia ſua voluntate deſiit ab eis videri, vel eo præſente, vel etiam ab eo abſcedente velociter per dotem agilitatis.

Li. 2. tex. 74. & 75. & præ. c. 2.

Ad tertium dicendum, quòd ſicut Seuerianus dicit in ſermone Paſchali. Nemo putet Chriſtum ſua reſurrectione ſui vultus effigiem commutaſſe. Quod eſt intelligendum quantum ad lineamenta membrorum, quia nihil inordinatum & deforme fuerat in corpore Chriſti per Spiritum ſanctum concepto, quod in reſurrectione corrigendum eſſet: accepit tamen in reſurrectione gloriam claritatis. Vnde idem ibidem ſubdit: Sed mutatur effigies dum efficitur ex mortali immortalis, vt hoc ſit acquiſiuiſſe vultus gloriam, nõ vultus ſubſtantiam perdidiſſe. Nec tamen illis diſcipulis in ſpecie glorioſa apparuit: ſed ſicut in poteſtate eius erat, vt corpus ſuum videretur, ita in poteſtate eius erat, vt ex eius aſpectu formaretur in oculis intuentium, vel forma glorioſa, vel non glorioſa, aut etiam commixta, vel qualitercunque ſe habens. Modica tamen differentia ſufficit ad hoc, quòd aliquis videatur in aliena effigie apparere.

COMMENTARIVS.

RESpondet D. Thomas Chriſtum poſt reſurrectionem habuiſſe verum corpus, eiuſdémque naturæ cum priore. Quod non ſolùm de ſpecifica ſed etiam de numerica identitate intelligẽdum eſt. Quod ſatis probatum ac declaratum eſt ex dictis ſuprà de reſurrectione in communi, cum iis quæ addidimus de veritate reſurrectionis Chriſti.

In ſolutione ad primum tangit D. Thomas difficultatem de penetratione corporum in eodem loco quæ ſpectat ad dotem ſubtilitatis, de qua ſimul cum aliis poſtea diſputabimus.

In ſolutione ad ſecundum explicat, quomodo corpus Chriſti poſt reſurrectionem potuerit ſeſe occultare, & manifeſtare, quibus vellet. Cuius rei cauſam & modum dicit fuiſſe, quia erat in poteſtate Chriſti, immutare ſenſus aliorum, vel ſpecierum influxum ſuſpendere. Quam poteſtatem, ait, duplici titulo illi conuenire. Primò, ratione vnionis, vnde eandem quoque poteſtatem habuit in corpore mortali, vt ſuprà cum eodem D. Thoma quæſt. 46. in commentario art. 3. Secundò ratione ſtatus gloriæ. Vnde indicat D. Thom. omnia corpora beatorum habitura hanc poteſtatem, vt omnes actiones eorum ſubdantur ipſorum voluntati. Quia futura ſunt ſpiritualia, id eſt, plenè ſubiecta ſpiritui, & perfectionem eius participantia. Quod & docuit Richard. in 4. d. 49. art. 4. q. 6. ad 3. Vnde colligi poteſt obiter ex ſententia D. Tho. omnem ſubſtantiam ſpiritualem habere in ſua voluntate & arbitrio omnem efficientiam, & actionem ſuam, ita vt ſi fortaſſe poteſt imprimere in altero ſpeciem ſuę ſubſtantiæ, vel ſuorum actuum, habeat quo-

Corpus beatũ poſſe ſeſe aliis manifeſtare vel occultare vnde habeat.

Richar. D. Tho.

A que in ſua poteſtate & liberalitate huiuſmodi influxum. Sed de hoc aliàs. Poſſet præterea per dotem agilitatis explicari, quomodo ſit in poteſtate corporis beati ſeſe manifeſtare alicui, vel occultare. Quia nimirum poteſt ſubitò vel fieri præſens, vel in remotiſſimum locũ ſecedere. Sed hic modus licèt poſſibilis ſit, non tamen eſt ita ſufficiens, ſicut prior. Quia non explicat quomodo ſine mutatione, & diſtantia loci, & ſine interpoſitione corporis opaci poſſit corpus beatum ſeſe occultare in præſentia eorum, qui videre poſſunt: quod tamen videtur neceſſarium. Quia ſi corpus glorioſum neceſſariò immutaret viſum, neceſſariò etiam appareret lucidiſſimum. Item quia hæc perfectio valde conſentanea eſt illi ſtatui. Quamuis
B Scotus in 4. d. 49. q. 15. eam neget. Quia impoſſibile exiſtimat actionem agentis naturalis impediri poſſe per ſolam voluntatem creatam. Sed quomodo hoc fieri poſſit, dicetur diſp. 48. ſect. 1. Scot.

In ſol. ad 3. optimè D. Th. explicat verba illa Mar. vlt. *Oſtenſus eſt illis in alia effigie.* Meritò enim dubitari poteſt, quomodo Chriſtus poſt reſurrectionem effigiem mutare potuerit, & ſeſe ita oſtendere duobus diſcipulis euntibus Emaus, vt nõ agnoſceretur. Quam quæſtionem propoſuit Paulinus Auguſtino, cui ipſe reſpondet epiſt. 59. ad 8. quæſtionem, Chriſtum Dominum aliquo modo immutaſſe corpus ſuũ, ſeu faciem quoad delineamenta, vel figuram ne agno-
C ſci poſſet: ſtatim verò priorem reſumpſiſſe formam, ſicut in transfiguratione per mutationem coloris quoad ſplendorem & lucem quodammodo immutatus eſt. Eiuſdem ſententiæ videtur fuiſſe Theophylact. ſuper Lucam c. 24. Hæc verò ſententia veriſimilis non eſt, non quia impoſſibile id fuerit Chriſto (quod ſolùm probant rationes Auguſtini) ſed quia non fuit neceſſarium, nec decens corpori glorioſo, & immortali. Et ideo exemplũ de tranſfiguratione, quod affert, non eſt accommodatum. Tum quia Chriſti corpus priùs erat in ſtatu paſſibili & mutationibus magis ſubditum. Tum etiam, quia mutatio in delineamentis, & figura propria, & intrinſeca, multo maior eſt, magiſque repugnans corpori immortali, quàm mutatio per ſolam lucis impreſſionem. Quia hæc perfectiua
D eſt, & fieri poteſt ſine vlla alteratione propria corporum corruptibilium: illa verò fieri, ſeu intelligi non poteſt ſine aliqua condenſatione vel rarefactione, aut ſimili alia quantitatis immutatione à corpore incorruptibili. Quamobrem idem Aug. lib. de conſenſu Euan. c. 25. priori expoſitione reiecta, dicit in Chriſto nullam mutationem eſſe factã: ſed ita apparuiſſe, ſicut erat, in oculis tamen diſcipulorum fuiſſe aliquid, quod eos impediret, ne eum agnoſcerent. Quod colligit ex verbis Lucę, *Oculi autem eorum tenebantur, ne eum agnoſcerent.* Illud autem impedimentum exiſtimat fuiſſe aliquem humorem, vel quid ſimile non immiſſum à Chriſto, ſed à dęmone, permittente Chriſto. Quod videtur Aug. addidiſſe, ne videretur facere Chriſtum au-
E thorem deceptionis, & erroris. Sed in primis non eſt neceſſe, vt dæmonis actio interuenerit, quia Chriſtus directè voluit, & intendit ſeſe occultare. Tum quia illi diſcipuli nondum erant diſpoſiti, neque digni illius viſione, vt idem Auguſtinus notat. Tùm etiam, quia neceſſarium id fuit, vt ipſi ignorantiam ſuam & fidei imbecillitatem aperirent, quo poſſent ab ipſo doceri, & ad firmiter credendum adduci. Ergo occultatio illa nõn fuit ex operatione dæmonis, ſed ipſiuſmet Chriſti. Vnde Marcus eã apertè tribuit ipſi Chriſto, dicens, *Apparuit eis in alia effigie.* Deinde nõ fuit neceſſarium, humorem aliquem vel aliquod poſitiuũ impedimentum imprimi oculis diſcipulorum. Nam, vt rectè D. Thomas notat ex ſolo diuerſo modo imprimẽdi ſpecies

Teſtimonii Mar. 16. expoſitio. Aug. Dubium. Theoph. Aug. Luc. 24. Mar. 16.

ſpecies, fieri poteſt, vt figura & forma faciei aliter appareat, quàm in ſe ſit. Quia ergo (vt dictum eſt in ſolutio. ad 2.) impreſſio ſpecierum erat in libera poteſtate Chriſti, ideo etiam modus immutandi vſum, erat in eiuſdem poteſtate. Hoc igitur apparuit in alia effigie, non quam in ſe ſuſcepit, ſed quæ in aliorum oculis formata eſt. Et hoc eſt, quod Lucas dixit, *Oculi eorum tenebantur, ne eum agnoſcerent.* Quia nimirum non erant eis impreſſæ ſpecies, quib. illum poſſent agnoſcere.

Chriſtus poſt reſurrectionē in alia effigie diſcipulis apparuit quomodo.
Luc. 24.

Et eodem modo dicitur infrà, apertos fuiſſe oculos horum diſcipulorum, vt Chriſtum agnoſcerent. Nam licèt de internis oculis vtrumque exponatur à Caietano in Lucam (qui exiſtimat in externis nullam immutationem fuiſſe factam, qua poſſet Chriſtus occultari: ſed per quandam interiorem ectaſim, & quaſi abſtractionem phantaſiæ fuiſſe impeditos hos diſcipulos, ne Chriſtum agnoſcerent, & hoc impedimentum poſtea eſſe ſublatum: cui ex parte fauet Aug. lib. 11. Geneſ. ad literam, c. 31.) nihilominus faciliùs & rectiùs intelligitur de oculis externis. Illi enim priùs tenebātur ne illum agnoſcerent, non propter interiorē ectaſim (vt fingit Caietanus) ſed ob diuerſam effigiem, quam formabant, vt ex Euāg. Marci colligitur. Iidem ergo poſtea aperti ſunt, non materialiter (quia non erant antea clauſi) ſed (vt ita dicam) efficienter, quia illis datę ſunt ſpecies repræſentantes propriā figuram ac faciem Chriſti. Et ita expoſuit de externis oculis diuus Thomas infrà quæſt. 55. art. 4. ad 3. Vbi tamen ſequi videtur ſecundam expoſitionem Auguſtin. ſuprà traditam. Sed (vt exiſtimo) non intelligit humorem aliquem fuiſſe impreſſum oculis diſcipulorum: ſed abſolutè fuiſſe in illis aliquem defectum, propter quem Chriſtum non agnoſcebant, qualis prouenire ſolet ex caligine, vel humore in oculo exiſtente. Nam ſicut ex diſpoſitione materiali oculi oritur interdum talis impreſſio ſpeciei, quæ in cauſa eſt, vt res non agnoſcatur: ita potuit hîc fieri non ob materialem diſpoſitionem, ſeu ob virtutem cauſę agentis. Ita videtur D. Thomas exponere Auguſtinum. Vereor tamen, ne ſit prętet mentem eius, cùm dicat impedimentum hoc fuiſſe à dæmone immiſſum, quod tamen D. Thom. in citato loco conſultò tacuit. Quanquam cum Auguſt. etiam dicat, Chriſtum ſolum permiſiſſe, vt oculi horum diſcipulorum tenerentur, ne eum agnoſcerent, quod intelligo quantum ad deceptionem & errorem illorum, Chriſtus enim non fuit directa cauſa illius erroris, ſed ſolùm ſpeciei, quam ſenſibus impreſſit, in quibus non eſt propriè deceptio, ſed ſimplex apprehenſio vnius rei, vel alterius.

Caiet.

Oculi diſcipulorum exterius quomodo aperti vt Chriſtum præſentē agnoſcerent.
D. Thom.

Et hinc etiam facilè intelligitur, quomodo non fuerit Chriſtus ex voce cognitus ab iis, aliiſve diſcipulis, quando occultari voluit. Quia multo facilius eſt immutare vocis ſonum, & modum exprimendi, ac pronuntiandi. Quod etiam ſine miraculo fieri potuit aliter mouendo linguam, & labia, & aerem aliter percutiendo. Addo deniq; veſtium varietatem etiam poſſe conferre ad ſe occultandum, & vt effigies diuerſa appareat. Eſt autem veriſimile Chriſtum, cùm apparuit ſub ſpecie hortulani, vel peregrini, veſtibus accommodatis indutum fuiſſe, quod apertè docet Iuſtinus Martyr. q. 116. ad Orthodoxos. *Nā licèt hoc* (inquit) *expreſsè ſcriptum non ſit, tamen ex iis, quæ ſcripta ſunt, colligitur.* Dicit autem Chriſtum eas veſtes confeciſſe de nouo ſua potentia, vel aliunde ſumpſiſſe. Quòd ſi quis contendat cum Abulenſe paradox. 5. cap. 24. & ſequentibus, eas non fuiſſe veras veſtes: fateor quidem, ita fieri potuiſſe. Quia ſicut Angelus aſſumit corpus, quod nō eſt verum quale apparet: ita corpus Chriſti potuit aſſumere veſtes non veras, ſed apparentes. Nec facilè pro-

Iuſti. Mart.
Veſtes Chriſti poſt reſurrectionē quales.
Abulenſ.

A bari poteſt alterutrum: nec ad rem, de qua agimus, refert. Quia quantum ad effectum ſe occultandi, perinde ſunt veſtes apparentes, ac veræ: ſi eandem formam ac figuram referant.

ARTICVLVS II.

Vtrùm Chriſti corpus reſurrexerit integrum.

AD ſecundum ſic procedit. Videtur, quòd corpus Chriſti non ſurrexit integrum. Sunt enim de integritate humani corporis caro & ſanguis, quæ Chriſtus non videtur habuiſſe: dicitur enim primæ ad Corinth. decimo quinto, Caro & ſanguis regnum Dei non poſſidebunt. Chriſtus autem reſurrexit in gloria regni Dei. Videtur ergo, quòd non habuerit carnem, & ſanguinem.

Locis ſup. art. 1. induct.

2. Præterea, Sanguis eſt vnus de quatuor humoribus. Si ergo Chriſtus habuit ſanguinem, pari ratione habuit alios humores, ex quibus cauſatur corruptio in corporibus animalium. Sic ergo ſequeretur, quòd corpus Chriſti fuerit corruptibile, quod eſt inconueniens. Non igitur Chriſtus habuit carnem & ſanguinem.

3. Præterea, corpus Chriſti, quod reſurrexit, in cælum aſcendit. Sed aliquid de ſanguine eius in quibuſdam Eccleſiis reſeruatur pro reliquiis. Non ergo reſurrexit corpus Chriſti cum integritate omnium ſuarum partium.

Sed contrà eſt, quod Dominus dicit Lucæ vltim. poſt reſurrectionem diſcipulis loquens, Spiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me videtis habere.

Reſpondeo dicendum, quòd (ſicut ſuprà dictum eſt) corpus Chriſti in reſurrectione fuit eiuſdem naturæ, ſed alterius gloriæ. Vnde quidquid ad naturā corporis humani pertinet totum fuit in corpore Chriſti reſurgentis. Manifeſtum eſt autem, quòd ad naturam corporis humani pertinent carnes & oſſa, & ſanguis, & alia huiuſmodi. Et ideo omnia iſta in corpore Chriſti reſurgentis fuerunt, & etiam integraliter abſque omni diminutione, alioquin non fuiſſet perfecta reſurrectio, ſi non fuiſſet redintegratum quicquid per mortem ceciderat. Vnde & Dominus fidelibus ſuis promittit dicens Matth. 10. Veſtri autem capilli capitis omnes numerati ſunt: & Luc. 21. dicitur, Capillus de capite veſtro non peribit. Dicere autem quòd corpus Chriſti carnē & oſſa non habuerit, & alias huiuſmodi partes humano corpori naturales, pertinet ad errorem Eutychij Conſtantinopolitanæ vrbis Epiſcopi: qui dicebat, quòd corpus noſtrum in illa reſurrectionis gloria impalpabile, & ventis aeréque ſubtilius: & quòd Dominus poſt cōfirmata corda diſcipulorum palpantium, omne illud quod in eo palpari potuit in ſubtilitatē aliquam redegit. Quod ibidē improbat Gregorius, quia corpus Chriſti poſt reſurrectionem immutatum non fuit, ſecundùm illud Romanor. 6. Chriſtus reſurgens ex mortuis iam nō moritur. Vnde & illa quæ dixerat, in morte retractauit. Si enim inconueniens eſt, vt Chriſtus alterius naturæ corpus in ſua conceptione acciperet, putà cæleſte, ſicut Valentinus aſſeruit, multo magis inconueniens eſt, quòd in reſurrectione alterius naturæ corpus reſumpſerit, quia corpus in reſurrectione reſumpſit ad vitam immortalem, quod in conceptione aſſumpſerat ad vitam mortalem.

Art præced.

Hom. 26. in Euang. non remotè à pr.

Ad primum ergo dicendum, quòd caro & ſanguis ibi non accipitur pro natura carnis & ſanguinis, ſed vel pro culpa carnis & ſanguinis: ſicut Gregor. dicit in 14. Mor. Vel pro corruptione carnis & ſanguinis. Quia (vt Auguſtinus dicit ad Conſentium, de reſurrectione carnis) non ibi erit corruptio & mortalitas carnis & ſanguinis. Caro igitur ſecundùm ſubſtantiam poſſidet regnum Dei: ſecundum quod dictum eſt, Spiritus carnem & oſſa non habet ſicut me videtis habere. Caro autem cùm ſecundùm corruptionem intelli-

lib. 14. moral. c. 31. non procul à fin.
Aug ep. 146. to. 2.

intelligitur, nō poſſidebit, vnde continuò additum eſt in verbis *Apoſtoli, Neque corruptio in corruptelam.*

Luc. vlti. ep. 246. non multum longè à pr. to. 2.

Ad ſecundum dicendum, quòd ſicut Auguſtinus dicit in eodem libro, fortaſſis accepta occaſione ſanguinis vrgebit nos moleſtior perſcrutator, & dicet, Si ſanguis in corpore Chriſti reſurgentis fuit, cur nō & pituita, id eſt, phlegma, cur non & fel flauum, id eſt, cholera, & fel nigrum, id eſt, melancholia, quibus quatuor humoribus naturam carnis temperari, etiā medicinæ diſciplina teſtatur? Sed quodlibet quiſquis addat, corruptionem addere caueat, ne ſuæ fidei ſanitatem caſtitatémque corrumpat. Valet enim diuina potentia de iſta viſibili atque tractabili natura corporum, quibuſdam manentibus, auferre quas voluerit qualitates, vt abſit labes, ſcilicet corruptionis, adſit effigies, adſit motio, abſit fatigatio, adſit veſcendi poteſtas, abſit eſuriendi neceſſitas.

Ad tertium dicendum, quòd totus ſanguis, qui de corpore Chriſti fluxit, cùm ad veritatem humanæ naturæ pertineat, in corpore Chriſti reſurrexit: & eadem ratio eſt de omnibus particulis ad veritatem & integritatē humanæ naturæ pertinentibus. Sanguis autem ille, qui in quibuſdam Eccleſiis pro reliquis conſeruatur, non fluxit de latere Chriſti, ſed miraculosè dicitur effluxiſſe de quadam imagine Chriſti percuſſa.

HIc articulus quoad concluſionem, & probationem D. Thom. non indiget noua expoſitione, ſed videnda ſunt, quæ diximus de reſurrectione in communi. De iis verò, quæ in ſolutione argumentorū attingit, de humoribus, & aliis partibus aſſumptis à Chriſto in reſurrectione, differemus diſputatione ſequenti. Locus autem ille 1. ad Cor. 15. *Caro & ſanguis regnum Dei non poſſidebunt*, quem D. Thomas tractat in ſolutione ad 1. expoſitus eſt in priori tomo, diſputatione 15. ſect. 6.

ARTICVLVS III.

Vtrùm Chriſti corpus reſurrexerit glorioſum.

300. Inf. q. 15. ar. 6. ad 4. & quo. 5. q. 3. ar. 1. & op. 3. c. 245.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd corpus Chriſti non ſurrexerit glorioſum. Corpora enim glorioſa ſunt fulgentia, ſecundùm illud Matth. 13. Fulgebunt iuſti ſicut ſol in regno patris eorum, ſed corpora fulgida videntur ſecundùm rationem, non autem ſecundùm rationem coloris. Cùm ergo corpus Chriſti viſum fuerit ſub coloris ſpecie, ſicut & prius videbatur, videtur, quòd non fuerit glorioſum.

2. Præterea, Corpus glorioſum eſt incorruptibile. Sed corpus Chriſti non videtur fuiſſe incorruptibile: fuit enim palpabile, ſicut & ipſe dicit Luc. vltim. Palpate, & videte. Dicit autem Gregorius in quadam Homilia, quòd corrumpi neceſſe eſt quod palpatur, & palpari non poteſt, quod non corrumpitur. Non ergo corpus Chriſti fuit glorioſum.

Homil. 26. in Euang. paulo poſt pr.

3. Præterea, Corpus glorioſum non eſt animale, ſed ſpirituale, vt patet primæ ad Cor. 15. Sed corpus Chriſti videtur fuiſſe animale poſt reſurrectionem: quia cùm diſcipulis manducauit & bibit, vt legitur Lucæ vltimo, & Ioannis vltimo. Ergo videtur quòd corpus Chriſti non fuerit glorioſum.

Sed contrà eſt, quod Apoſtolus dicit ad Phil. 3. Reformabit corpus humilitatis noſtræ, configuratum corpori claritatis ſuæ.

Reſpondeo dicendum, quòd corpus Chriſti in reſurrectione fuit glorioſum, & hoc apparet triplici ratione. Primò quidem, quia reſurrectio Chriſti fuit exemplar, & cauſa noſtræ reſurrectionis, vt habetur primæ ad Corinth. 15. Sancti autem in reſurrectione habebunt corpora glorioſa, ſicutibidem dicitur, Seminatur in ignobilitate, ſurget in gloria. Vnde, cùm cauſa ſit potior cauſato, & exemplar exemplato, multo magis corpus

A *Chriſti reſurgentis fuit glorioſum. Secundò, quia per humilitatem paſſionis meruit gloriā reſurrectionis. Vnde & ipſe dicebat, Nunc anima mea turbata eſt: quod pertinet ad paſſionem: & poſtea ſubdit, Pater clarifica nomen tuum, in quo petiit gloriam reſurrectionis. Tertiò, quia, ſicut ſuprà habitum eſt,* q. 35. ar. 4. *anima Chriſti à principio ſuæ conceptionis fuit glorioſa per fruitionem diuinitatis perfectam. Eſt autem diſpenſatiuè factum (ſicut ſuprà dictum eſt) vt ab anima gloria non redundaret in corpus,* q. 14. ar. 1. ad 2. argum. *ad hoc quod myſterium noſtræ redemptionis ſua paſſione impleret. Et ideo peracto hoc myſterio paſſionis & mortis Chriſti, ſtatim anima in corpus in reſurrectione reſumptum, quam gloriam deriuauit: & ita factum eſt corpus illud glorioſum.*

Ad primum ergo dicendum, quòd omne quod recipitur B *in aliquo, recipitur in eo ſecundùm modum recipientis. Quia igitur gloria corporis deriuatur ab anima (vt Auguſtinus* Epi. 56. ante medium, to. 2. *dicit in Epiſtola ad Dioſcorum) fulgor ſeu claritas corporis glorioſi eſt ſecundùm colorem humano corpori naturalem: ſicut vitrum diuerſimodè coloratum recipit ſplendorem ex illuſtratione ſolis, ſecundùm modum ſui coloris. Sicut autem in poteſtate hominis glorificati eſt, vt corpus eius videatur, vel non videatur (ſicut dictum eſt) ita in poteſtate eius eſt, quòd* Ar. 1. huiusq. ad 2. argu. *claritas eius videatur vel non videatur, vnde poteſt in ſuo colore ſine aliqua claritate videri: & hoc modo Chriſtus ſuis Diſcipulis poſt reſurrectionem ſuam apparuit.*

Ad ſecundum dicendum, quòd corpus aliquod dicitur eſſe palpabile, nō ſolùm ratione reſiſtētiæ, ſed ratione ſuæ ſpiſſitudinis. Ad rarum autem & ſpiſſum ſequuntur graue, & leue, calidum & frigidum, & alia huiuſmodi contraria, quæ ſunt C *principia corruptionis corporum elemētarium. Vnde & corpus quod eſt palpabile humano tactu, eſt naturaliter corruptibile. Si autē ſit aliquid corpus reſiſtens actui, quod non ſit diſpoſitum ſecundùm prædictas qualitates, quæ ſunt propria obiecta tactus humani (ſicut eſt corpus cœleſte) tale corpus non poteſt dici palpabile. Corpus autem Chriſti poſt reſurrectionem verè fuit ex elementis compoſitum, habens in ſe tangibiles qualitates, ſecundùm quod requirit natura corporis humani, & ideo naturaliter erat palpabile. Et ſi nihil aliud habuiſſet ſupra corporis humani naturam, fuiſſet etiam corruptibile. Habuit autem aliquid aliud quod ipſum incorruptibile reddidit: non quidem naturam cœleſtis corporis, vt quidam dicunt (de quo infrà magis inquiretur) ſed gloriam* Materiam de dotibus videtur reſpicere quam non compleuit. *redundantem ab anima beata, quia vt Auguſt. dicit in Epi-* D *ſtola ad Dioſcorum: Tam potenti natura Deus fecit animam, vt ex eius pleniſſima beatitudine redundet in corpus plenitudo ſanitatis, incorruptionis vigor. Et ideo ſicut Gregorius dicit ibidem, Oſtenditur corpus Chriſti poſt reſurrectionem fuiſſe eiuſdem naturæ, ſed alterius gloriæ.*

Epiſ. 56. ante medium tom. 2. Homil. 26. in Euang. non remotè à pr.

Ad tertium dicendum, quòd ſicut Auguſtin. dicit 13. de Ciuit. Dei: Saluator noſter poſt reſurrectionem, iam quidem in ſpiritali carne, ſed tamen vera, cibum & potum cum diſcipulis ſumpſit, non alimentorum indigentia, ſed ea qua hoc poterat poteſtate. lib. 13. cap. 22. circa fi. to. 5. *Vt enim Beda dicit ſuper Lucam, aliter abſorbet aquam terra ſitiens, aliter ſolis radius calens: illa indigentia, iſte potentia. Manducauit ergo poſt reſurrectionem,* Bed. c. 97. & eſt vlt. in Lu. ſuper illud, Habetis aliquid vt manducetur. E *non quaſi cibo indigens, ſed vt eo modo naturam corporis reſurgentis aſtrueret. Et propter hoc non ſequitur, quòd fuerit eius corpus animale, quod eſt indigens cibo.*

COMMENTARIVS.

DOcet D. Thomas in hoc articulo corpus Chriſti Domini fuiſſe glorioſum in reſurrectione ſua. Quæ concluſio ſimpliciter & abſolutè ſumpta eſt de fide certiſſima, vt teſtimonia, & rationes, quibus diuus Thomas vtitur, apertè conuincunt, quæ adeò ſunt perſpicua, vt noua expoſitione aut confirmatione non egeant. Etenim illa omnia, quibus ſuprà probauimus, Chriſtum verè ſurrexiſſe, hoc etiam

probant. Nam in omnibus illis locis ſermo eſt de glorioſa reſurrectione, & immortali. Dixi autem concluſionem abſolutè intellectam eſſe de fide, vt videlicet ſermo ſit de corpore glorioſo, id eſt, habere eam perfectionem, & ſtatum, quem corpora ſunt in beatitudine habitura. Nam ſi ſermo ſit de corpore habente hãc vel illam perfectionem, nimirum quatuor dotes, vel qualitates, aut alias perfectiones glorię, ſic tã certum eſt, Chriſtum habuiſſe corpus glorioſum, quàm eſt certum, habuiſſe has qualitates, & perfectiones. De qua re, vt hæc materia completa ſit, poſtea propriam diſputationem inſtituemus.

Teſtimonij Greg. Papæ expoſitio.

Solutio ad 1. ex dictis articulo 1. explicata eſt. In ſolutione verò ad 2. explicat D. Thom. verba Gregorij hom. 26. in Euangelia. *Corrumpi neceſſe eſt, quod palpatur, & palpari nõ poteſt, quod non corrũpitur.* Et in ſumma dicit, ſic eſſe intelligenda, palpari non poſſe, niſi corpus natura ſua corruptibile: corpus autem glorioſum quamuis propter ſtatum gloriæ factum ſit incorruptibile, non tamen amiſiſſe propriam naturam, & compoſitionẽ ex contrariis qualitatibus. Vnde habet, quòd ex ſe corruptibile ſit, quamuis per gloriam ſit incorruptibile: & ideo hic modus incorruptionis nõn obſtat, quominus tale corpus palpari poſſit. Quia occaſione hîc diſputari poſſet, quomodo corpus glorioſum ſit incorruptibile. Sed de hoc ſtatim poſt ſequentem diſputationem.

Dubium.

Secundò poſſet inquiri, quid ſit corpus eſſe palpabile, & an corpus cæleſte palpabile ſit, aut cur ſit proprium corporis corruptibilis. Sed hæc quæſtio philoſophica eſt: non poſſumus tamen miſſam facere expoſitionem textus D. Thomæ. Docet enim corpus eſſe palpabile non ratione ſolius reſiſtentiæ, ſed ratione ſuæ dẽſitatis, ad quam ſequuntur qualitates habentes contrarium, quę ſunt principia corruptionis. Vnde concluſit ſolum corpus eſſe palpabile, quod habet iſtas qualitates: corpus autem cæleſte, quamuis reſiſtat tactui, non tamen palpari, quia non habet huiuſmodi qualitates. Addit verò Caietan. tacitæ obiectioni reſpondens, quod D. Thom. dicit, ex denſitate oriri, vt corpus ſit palpabile, intelligendum eſſe de denſitate propria corporum corruptibilum. Nam cæleſtia quoque corpora (inquit) denſitatem habent: tamen alterius rationis. Nihil enim eſt commune vniuocum corpori corruptibili, & incorruptibili. Sed in primis, hoc vltimum principium, quod Caietan. aſſumit, falſum eſſe exiſtimo. Et quidem, ſi intelligatur de prædicato communi vniuoco ſecundùm rationem genericam, & inſtituto præſenti non eſt neceſſarium (quia licèt denſitates illæ eſſent diuerſæ rationis, poſſent in communi ratione vniuocè conuenire) & omnino eſt falſum, ſine fundamẽto, vt conſtat ex Dialectica, & Metaphyſica. Cur enim ratio corporis, & ſubſtãtiæ, & quantitatis non dicetur vniuocè de corpore cæleſti, & elementari? Si autem intelligatur de ratione vniuoca ſecundùm ſpeciem vltimam, ſic quidem minùs eſt improbabile, mihi tamen nunquam viſum eſt verum. Suppoſita enim reali diſtinctione quantitatis à ſubſtãtia, exiſtimo probabilius quantitatem eſſe eiuſdem ſpeciei in corpore cæleſti, & elementari, etiam ſi ſubſtantiales materiæ diuerſæ ſint. Quia modus extenſionis in ordine ad locum, per quem nos à poſteriori concipimus effectum formalem huius quantitatis, per modum cuiuſdam capacitatis, ſeu aptitudinis ad replendum locum tali modo, hæc (inquam) extenſio eiuſdẽ rationis eſt in omnibus corporibus. Signum ergo eſt, effectum formalem quantitatis, atque adeò quantitatem ipſam eſſe eiuſdẽ rationis in illis. Vnde vlteriùs colligo, denſitatem, quæ nihil aliud eſt, quàm modus quidam quantitatis eiuſdem rationis eſſe in v-

Caiet.

A ttiſque corporibus: ſicut etiam figura eſt eiuſdem rationis, & omnes modi ſimiles, qui intelligi poſſunt manere in ſola quantitate abſtracta, aut per diuinam omnipotentiã conſeruata ſeparata ab omni materia, & ſine vlla propria qualitate realiter diuerſa. Quocirca id propriè exiſtimo, reddere corpus aliquod palpabile, quod reddit illud ſenſibile ſenſu tactus, non per modum cauſæ efficientis, quæ non propriè ipſa in ſe ſentitur, ſed effectus eius: ſed per modum obiecti, ac proprij ſenſibilis talis ſenſus. Quia palpare nihil aliud eſt, quàm tangendo experiri, ſeu ſenſu tactus percipere, vt ex ſignificatione ipſius vocis conſtat, & quia nihil aliud fingi aut excogitari poteſt. Quod etiam indicauit Chriſtus illis verbis: *Palpate, & videte*, id eſt, experimento cognoſcite: palpare ergo eſt tactu ſentire, quod tangitur; ergo eſſe palpabile eſt, eſſe ſenſibile ſenſu tactus. Ad hoc autem in primis neceſſarium eſt, vt corpus reſiſtat, non vtcunque, ſed ratione denſitatis, & duritiei. Quod ideo addo, quia licèt cælum reſiſtat tactui, vt manui v. g. ſi conaretur moueri vltra ſuperficiem concauam lunæ: tamen non reſiſtit ratione denſitatis. Nam licèt in cælo ſint partes raræ, & denſæ: tamen æquè reſiſtunt omnes. Non ergo prouenit ex denſitate, ſed ex indiuiſibilitate, ex eo, quòd cœlum eſt incapax diuiſionis ratione ſuæ ſubſtantiæ, & alicuius fortaſſe ſuperioris qualitatis. Corpora verò corruptibilia reſiſtunt ratione denſitatis, & duritiei. Nam ſi hæc ſit, facilè cedunt, & diuiduntur, vnde fit, vt palpari non poſſint. Hæc ergo eſt prima conditio neceſſaria in corpore palpabili: & hoc ſenſu dixit D. Thom. corpus eſſe palpabile ratione ſuæ *ſpiſſitudinis*: non quòd ſit adæquata ratio, ſed conditio in primis neceſſaria, quam ſemper comitantur qualitates illæ, quæ ſũt propria obiecta ſenſus tactus. Quæ verò ſint hæ qualitates, nõ eſt præſentis inſtituti explicare. Nam ad D. Thom. intelligendum dicta ſufficiunt.

Reſponſio. Corpus eſſe palpabile, quid ſit.

Luc. 24.

Cœlum nõ eſt palpabile cur.

Tertiò verò inquiri poteſt, quomodo corpus glorioſũ probabile ſit. Sed hoc facilè definitur ex dictis. Nam in corpore glorioſo manet diuerſitas membrorum; & quædam ſunt dura, alia mollia, omnia verò habent ſufficientem denſitatem, vt ex hac parte contrectari poſſint: aliunde quoque habent ſuum naturale temperamentum, ac diſpoſitiones, à quibus prouenit, vt ſentiri poſſint. Sed eſt obſeruandum (quod ſuprà diximus) corpus glorioſum non agere ex neceſſitate naturæ, & alioqui habere dotem ſubtilitatis: vnde fit, vt ſi velit poſſit neque reſiſtere tactui, neque per qualitates elementares illud immutare, & ideo, ſi noluerit, non poterit palpari. Deinde poteſt (ſi velit) ſua quantitate reſiſtere alteri corpori, non vtendo dote ſubtilitatis, nec ſe penetrando cum eo, neque illi cedendo, & tamẽ nihil efficere in aliud corpus, neque per ſuas qualitates tactiles illud immutando, aut ſpeciem intentationalem imprimendo. Quia hæc actio (vt dixi) eſt libera corpori glorioſo, & non eſt neceſſariò coniuncta cum priori reſiſtentia: atque hoc modo poteſt corpus glorioſum reſiſtere, & non palpari, ad eum modum, quo id poſſit contingere in corpore cæleſti. Poteſt tamen corpus glorioſum ſuo etiam arbitrio reſiſtere actui, immutando illum per qualitates ſenſibiles, atque hoc modo poteſt palpari. Eſt ergo (vt ita dicam) corpus glorioſum palpabile voluntariè ac liberè, non ex neceſſitate.

Dubium. Reſponſio. Corpus glorioſum quomodo ſit palpabile, & tangibile.

In ſolutione ad tertium explicat diuus Thomas, quomodo Chriſtus in corpore glorioſo potuerit manducare. De qua re dicemus Diſputatione ſequenti.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm corpus Chriſti debuerit cum cicatricibus reſurgere.

301. 3.d.21.q.2. ar 4.q 3.& op 3 c.245. & op.60.cap. 22.col.4.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd corpus Chriſti non debuerit cum cicatricibus reſurgere. Dicitur enim primæ ad Corinth. 15. quod mortui reſurgent incorrupti. Sed & cicatrices, & vulnera ad quandam corruptionem pertinent & defectum. Non ergo fuit conueniens, vt Chriſtus, qui eſt reſurrectionis auctor, cum circatricibus reſurgeret.

ar.2.huius q. *2. Præterea, Corpus Chriſti integrum reſurrexit: ſicut dictum eſt. Sed apertura vulnerum contrariantur integritati corporis: quia per eas diſcontinuatur corpus. Non ergo videtur fuiſſe conueniēs, quòd in corpore Chriſti aperturæ vulnerum remanerent: etſi remanerent ibi quædam vulnerum inſignia, quæ ſufficiebant ad aſpectum, ad quem Thomas credidit, cui dictum eſt: Quia vidiſti me Thoma, credidiſti.*

lib. 4. c. 19. paulo ante fin. *3. Præterea, Damaſcen. dicit in quarto lib. quòd poſt reſurrectionem de Chriſto dicuntur quædam verè, quæ nō habuit ſecundum naturam, ſed ſecundùm diſpenſationem, ad certificandum quòd ipſum, quod paſſum eſt corpus, reſurrexit, vt cicatrices. Ceſſante autem cauſa, ceſſat effectus. Ergo videtur, quòd certificatis diſcipulis de ſua reſurrectione, cicatrices vlteriùs non habuerit. Sed non conueniebat immutabilitati gloriæ, quod aliquid aſſumeret quod perpetuò in eo non remaneret. Ergo videtur, quòd non debuerit corpus cum cicatricibus in reſurrectione reſumere.*

Sed contrà eſt, quod Dominus dicit Thomæ Ioann. 20. Infer digitum tuum huc, & vide manus meas, & affer manum tuam, & mitte in latus meum, & noli eſſe incredulus, ſed fidelis.

Reſpondeo dicendum, quòd conueniens fuit, animam Chriſti in reſurrectione corpus cum cicatricibus reſumere. Primò quidem, propter gloriam ipſius Chriſti: dicit enim Beda ſupra Lucam, quòd non ex impotentia curandi, cicatrices ſeruauit, ſed vt in perpetuum victoriæ ſuæ circumferat triumphum. Vnde Auguſtin. dicit in 22. de Ciuitate Dei, Quòd fortaſſis in illo regno in corporibus martyrum videbimus vulnerum cicatrices, quæ pro Chriſti nomine pertulerūt. Non enim deformitas in eis, ſed dignitas erit, & quædam, quamuis in corpore non corporis, ſed virtutis, pulchritudo fulgebit. Secundò, ad confirmandum corda diſcipulorum circa fidem ſuæ reſurrectionis. Tertiò, vt Patri pro nobis ſupplicans quale genus mortis pro homine pertulerit, ſemper oſtendat. Quartò, vt ſua morte redemptis, quàm miſericorditer ſint adiuti, propoſitis eiuſdem mortis indiciis, inſinuet. Poſtremò, vt in iudicio quàm iuſtè damnentur, ibidem denuntiet. Vnde ſicut Auguſtinus dicit in libro 2. de Symbolo, cap. 8. Sciebat Chriſtus quare cicatrices in ſuo corpore ſeruaret: ſicut enim demonſtrauit Thomæ non credenti, niſi tangeret, & videret, ita etiam inimicis vulnera demonſtraturus eſt ſua, vt conuincens eos veritas, dicat: Ecce hominem quem crucifixiſtis, videtis vulnera, quæ infixiſtis, agnoſcitis latus quod pupugiſtis: quoniam per vos & propter vos apertum eſt, nec tamen intrare voluiſtis.

[Margin: Super illud Luc. oſtendit eis manus. ca. 97 in Luc. & eſt vltimum. Lib. 22. c. 20. in prin. to. 5. — Bed. c. 97 in Lucam id innuit.]

Ad primum ergo dicendum, quòd cicatrices illæ quæ in corpore Chriſti permanſerunt, non pertinent ad corruptionem, vel defectum, ſed ad maiorem cumulum gloriæ, in quātum ſunt quædam virtutis inſignia, & in illis locis vulnerum quidam ſpecialis decor apparebit.

Ad ſecundum dicendum, quòd illa apertura vulnerum, quamuis ſit cum quadam ſolutione continuitatis, totum tamen hoc recompenſatur per maiorem decorem gloriæ, vt corpus non ſit minus integrum, ſed magis perfectum. Thomas autem non ſolùm vidit, ſed etiam vulnera tetigit: quia (vt dicit Leo Papa) ſuffecit ſibi ad fidem propriam, vidiſſe, quod viderat, ſed nobis operatus eſt, vt tangeret, quem videbat.

A *Ad tertium dicendum, quòd Chriſtus in ſuo corpore voluit cicatrices vulnerum remanere, non ſolùm ad certificandam diſcipulorum fidem, ſed etiam propter alias rationes. Ex quibus apparet, quòd ſemper in eius corpore cicatrices illæ remanebunt: quia (vt Auguſtin. dicit ad Conſentium, de reſurrectione carnis) Domini corpus in cælo eſt, credo, vt erat quando aſcendit in cælum. Et Gregor. 14. Moralium dicit, quòd ſi quid in corpore Chriſti poſt reſurrectionem potuit immutari, contra veridicam Pauli ſententiam, poſt reſurrectionem Dominus redit in mortem, quod quis dicere niſi ſtultus præſumat, qui veram carnis reſurrectionem denegat? Vnde patet, quòd cicatrices, quas Chriſtus poſt reſurrectionem in ſuo corpore oſtendit, nunquam poſtmodum ab illo corpore ſunt remotæ.*

[Margin: Aug. Epiſt. 146. paulò à prin. tom. 2. Li. 14. Moral, c. 11. à med.]

B

Contextus D. Thomæ ſatis eſt perſpicuus, de re verò ipſa diſſeremus diſputatione ſequenti.

DISPVTATIO XLVII.

In ſex Sectiones diſtributa.

De integritate, ac perfectione naturali corporis Chriſti reſurgentis.

DIximus in ſuperioribus, Chriſtum Dominum verè ac propriè ſurrexiſſe, atque adeò poſt reſurrectionem habere verum corpus humanum, & perfectum perfectione eſſentiali: hoc enim ſaltem eſt C neceſſarium ad veritatem reſurrectionis. Vnde etiam fit, neceſſarium eſſe, vt habeat corpus organicum, & conuenienti modo diſpoſitum ſaltem, prout neceſſarium eſt ad veritatem, & naturalem cōſiſtentiam humanæ naturæ, iuxta ea, quæ diximus de reſurrectione in communi. Nunc ergo dicēdum ſupereſt de perfectione, quæ eſt præter rei eſſentiam, ſine qua rei natura poſſet conſiſtere, licèt nō adeò perfectè. Hæc autem perfectio duplex eſſe poteſt, vna ſupernaturalis (de qua dicturi ſumus diſputatione ſequenti) altera naturalis, de qua hìc dicendum eſt: & ad tria vel quatuor capita reuocanda eſt, ſcilicet, ad perfectionem qualitatis, actionis, ſeu virtutis actiuæ, & quantitatis. Et quidem de qualitatum naturalium perfe- D ctione, nihil ſpecialiter dicendum occurrit. Quia qualitates naturales, vel ſunt diſpoſitiones, quæ complēt naturale temperamentum, & de his iam diximus, neceſſarias fuiſſe in corpore Chriſti. Vel ſunt qualitates ſecundæ, quæ ex temperamento primarum conſequuntur, vt color: & de his eadem eſt ratio, quæ de primis, neque in eis eſt aliqua difficultas, quæ explicatione indigeat. Vel ſunt veluti modi quidam reſultantes ex quantitate, aut ex proportione partium, ſeu aliarum qualitatum, vt ſunt figura, pulchritudo, ſanitas, & de his etiam nulla eſt ſpecialis quæſtio. Tum quia, ſi hæc fuerunt perfectiſſima in corpore Chriſti mortali, certius eſt, eſſe in corpore glorioſo. Tum etiam, quia cùm hæc conſequantur ex perfectione E quantitatis, & aliarum qualitatum, explicata veritate in fundamento, explicata relinquitur in reliquis, quæ neceſſariò conſequuntur. Aliæ denique ſunt qualitates, quæ ſunt propriæ potentiæ actiuæ, quæ in ſecundo membro ſuprà poſito comprehenduntur. Dicendum verò eſt priùs de quantitate, quoniā maximè intrinſeca eſt corpori, & ab illa maximè pendent omnes corporis facultates. Quantitatis autem perfectio in tribus potiſſimùm videtur conſiſtere, ſcilicet, in perfecto ac completo numero omnium partium corporis humani, perfectéque ſingularum partium magnitudine, ex qua reſultat debita totius corporis moles, ac denique debita integritas, compoſitio & continuatio huiuſmodi partium.

SECTIO

SECTIO I.

Vtrùm corpus Chriſti glorioſum habuerit omnes partes ſolidas corporis humani.

Corpus Chriſti integrum ac perfectum ſurrexit.

PRimum omnium certum de fide eſt, Chriſti Domini corpus ſurrexiſſe integrum, ac perfectum. Quod probari poteſt teſtimoniis, & rationib. quibus priori tomo diſput. 15. ſection. 6. probauimus, aſſumpſiſſe Verbum diuinum in Chriſto naturam noſtram integrã, ſicut eam in Adamo plantauit. Quia factus eſt homo perfectus, ac integer, non mancus, & mutilus. Hoc enim licèt fuerit verum in ſtatu mortali, multo tamẽ magis in ſtatu gloriæ. Tum quia (vt Athanaſ. dixit lib. de incar. Verbi, eiúſque corporali aduentu) *corpus, in quo Chriſtus reſurrexit, non alterius cuiuſquam, ſed ipſiuſmet vitæ corpus fuit, & ideo cũ omni integritate reſurrexit.* Nam ſicut in prima aſſumptione propter Verbi maieſtatem non decuit aſſumi corpus mancum, aut mutilum: ita etiam neque in reſurrectione, cùm eadem perſeuerauerit vnio ad Verbum, & præterea adiuncta fuerit perfectio gloriæ, quæ naturalem hanc perfectionem ſupponit. Tum præterea, quia (vt dixit Gregor. Nyſſenus orat. 1. de Reſurrect.) *Chriſtus id, ad quod erat iterum reuerſurus per reſurrectionẽ, quidquid iacebat vnà ſecum excitauit:* ſed in ſepulchro iacuit integrum corpus, ſicut erat viuũ, quia in paſſione nullum membrũ eſt illi abſciſſum, ſicut neq; os aliquod confractum eſt. Conſtat igitur, reſurrexiſſe corpus Chriſti integrum, ac perfectum, atque adeò omnib. partibus ſolidis conſtans. Voco autem partes ſolidas eas, quæ ab humoribus diſtinguuntur, de quibus ſectione ſequenti dicendum eſt. Vnde ſub his partibus comprehenduntur in primis omnes illæ partes, quæ anima rationali informantur, de quibus nulla poteſt eſſe controuerſia. Comprehenduntur quoque dentes, & vngues. Eiuſmodi namque probabile eſt informari anima, & certum, requiri ad corporis integritatem, & ad aliquas actiones connaturales homini. Deinde idẽ dicendum de barba & capillis capitis. Nam licèt de his maius dubium ſit, an informentur anima: certum tamen eſt, plurimum conferre ad ornatum, & complementum humani corporis. Præterea idem eſt de inteſtinis, quæ etiam ſunt partes ſolidæ, & ſine vlla dubitatione ab anima informantur, & ad integritatem naturalem humani corporis requiruntur. An verò eſſent vacua, vel quibus ſubſtantiis plena, dicemus ſectione ſequenti. Et confirmantur hæc omnia. Nam in omnibus hominibus reſurgentibus ad gloriam omnes hæ partes inſtaurabuntur, quia *capillus de capite eorum non peribit*, vt latè tractat Auguſtin. in Enchirid. cap. 87. & ſequentibus, & lib. 20. de Ciuit. cap. 19. & Theologi in 4. d. 44. vbi D. Thom. quæſt. 1. ar. 2. optimam rationem affert. Quia corpora Beatorum reparantur ad perfectionem vltimam conſequendam: ergo oportet, vt in ſubſtantia ſua integra ac perfecta reſtituantur: ergo multo magis hoc fuit neceſſarium in Chriſto, cuius corpus non ſolùm reparabatur per reſurrectionem, vt vltimam perfectionem gloriæ conſequeretur: ſed etiã, vt eſſet exemplar omnium, quæ ſimilem perfectionem erant conſequutura, tanquam corpus ipſius Dei proprium. Accedit, quòd propter infinita merita multo magis debebatur Chriſto hæc perfectio, quàm aliis.

Athanaſ. — *Greg. Nyſſ.* — *Luc. 21.* — *Aug.* — *D. Thom.*

Dubium. Solùm poteſt hoc loco vulgaris illa quæſtio deſiderari, an in corpore Chriſti poſt reſurrectionem fuerit præputium, quod in circuncisione abſciſſum eſt. Et ratio dubitandi eſſe poteſt: quia præputium Chriſti dicitur adhuc eſſe in terris. Innocentius enim III. lib. 4. de myſteriis Miſſæ refert, in Later. Baſilica reſeruari, quod etiam nunc habet Romana traditio. Eſt enim in Lateranenſi templo quidam locus ſacer, qui propter multitudinem & excellentiam reliquiarum, quæ in eo adſeruantur, *Sancta Sanctorum* vocatur: ibíque præputium Chriſti eſſe dicitur, translatum porrò tempore Caroli Calui ex Aquiſgranenſi ciuitate, vbi (eodem authore Innocentio) Carolus Magnus illud collocauerat, ſibi per Angelum Ieroſolyma delatum. Et confirmatur, quia ſicut in corpore Chriſti reſurgentis manſerunt vulnera clauorum, & lanceæ, ſalua corporis integritate, ac perfectione: ita potuit manere cicatrix illa circumciſionis: non fuit neceſſarium præputium iterum aſſumi.

Inno. 3. Pap.

Et in reuelationibus ſanctæ Brigittæ lib. 6. c. 102. refertur, B. Virginem Brigittæ reuelaſſe, ſe vſq; ad mortem ſuam particulam illam ſeruaſſe: & tunc Euangeliſtæ Ioanni eam tradidiſſe, ipſúmque reliquiſſe eam ſucceſſoribus ſuis: poſtea verò fideles eam in loco occulto repoſuiſſe, in quo delituit, donec per Angelum manifeſtata eſt.

Reſponſio. In corpore Chriſti reſurgentis præputium eſt. *Theod.* *Bonau.* *Sup. Gab.* *Medin.* *Turrecrem.*

Nihilominus dicendum eſt, in corpore Chriſti Domini reſurgentis eſſe præputium. Ita ſentiunt Theophyl. Luc. 2. Bonau. in 4. d. 12. & Supplementum Gab. in 4. d 44. q. 1. & Medina hîc art. 2. exiſtimat eſſe rem certam, quamuis Turrecremata in c. inuitat. de conſecrat. d. 2. & Sylueſt. in roſa aurea, rem ſub dubio relinquant. Ratio autem noſtræ ſententiæ eſt. Quia præputium eſt particula humani corporis ad eius integritatem aliquo modo pertinens: ergo non deeſt nunc corpori Chriſti in cælo. Quia eſſet aliqua imperfectio, cuius nulla ſufficiens cauſa fingi poteſt. Nã quòd maneat cicatrix vulneris in circumciſione accepti, vel non eſt neceſſarium, vel certè fieri potuit ſine diminutione, & defectu alicuius partis. Item Adam, & alij Beati habebunt integra corpora abſq; defectu huius partis. Quod enim quidam dixerunt (vt hîc Medina refert) omnes Beatos habituros circumciſa corpora, fabuloſum eſt, ac Iudaicum, & de iis præſertim, qui in hac vita circumciſi non fuerunt, eſt prorſus incredibile. Cur enim humanum corpus non habebit in beatitudine omnem illam naturalẽ perfectionem, & ſubſtantialem integritatem, quam in prima creatione habuit, & in ſtatu innocentiæ haberet? Aut cur potius virile corpus, quàm fœmineum ex parte aliqua mutilum futurum erit? Quòd ſi in aliquo futurum eſt integrum, & ſine vllo defectu, maximè in Chriſto.

Innocent. *Supp. Gab.* *Bonauent.*

Ad traditionem ergo, ſeu hiſtoriam referentem particulam illam præputij Chriſti ſeruari hactenus in Eccleſia, Innocentius ſuprà in dubiũ illam reuocat. Nam dicit, totum hoc eſſe Deo committendum. Supplementum autem Gabrielis dicit, probabile eſſe ſimul manere in terra, & in corpore Chriſti, in quo informatur anima rationalis, & viuit: in terra verò eſt inane. Sed mihi non videtur hoc credibile, non quòd exiſtimem implicare contradictionem, ſed quia nulla eſt cauſa tanti miraculi, nec probabile fundamentum, vt illud credatur. Bonauentura igitur ſuprà, dubio ſecundo circa textum Magiſtri reſpondet, fortaſſe in præputio non fuiſſe aliquid pertinens ad veritatem humanæ naturæ, vel (ſi aliquid fuit) illud fuiſſe reaſſumptum: aliquam verò materialem partem conſeruatam eſſe pro deuotione fidelium. Mihi tamen dicendum occurrit, particulam illam præputij formaliter (vt ſic dicam) eſſe de integritate corporis, non verò materialiter, id eſt, vt conſtans ex illa indiuidua parte materiæ, ex qua conſtabat præputium in circumciſione abſciſſum, iuxta doctrinam generaliter ſuprà datam de veritate reſurrectionis. Vbi ex ſententia Auguſtini, & diui Thomæ diximus, non eſſe ad veram reſurrectionem ſimpliciter neceſſarium, vt omnes partes materiales corporis ex eiſdem numero partibus materiæ conſtent, ex quibus priùs conſtabant: ſed

Reſponſio ad obiectionem.

ſat eſſe, vt totum conſtet, ex eadem materia tota, & ad maiorem perfectionem ſatis etiam eſſe, vt principales partes, ſeu organicæ omnino eædem ſint, & ex eadem materia. Quòd verò minima aliqua materialis pars interdum ex alia materia ſuppleatur, nihil obſtat tam veritati, quàm perfectioni reſurrectionis, præſertim ſi illamet materia fuit aliquando pars eiuſdem corporis. Sic igitur in præſenti dici poteſt corpus reſurgens habuiſſe præputium formatum ex aliqua parte materiæ illius, quæ aliquando fuit in corpore Chriſti, & per continuam nutritionem reſoluta fuerat: particulam verò illam, quæ in circumciſione abſciſſa fuerat, relictam eſſe in terris ad fidelium deuotionem. Hoc modo & ſaluatur perfecta integritas corporis Chriſti reſurgentis, & fides humana adhibetur traditioni aſſerenti, Chriſti præputium manere in terris. Neque in hoc apparet vlla difficultas, vel inconueniens. Nam etiam illamet particula tempore infantiæ abſciſſa non conſtabat ex tota materia neceſſaria, vt reſtitueretur in ea quantitate, quam corpus perfectæ magnitudinis requirit. Oportebit ergo addere aliquid materiæ, id ſcilicet, quod in vitę progreſſu acquiſitum eſſet per nutritionem. Rurſus illamet particula materiæ, qua conſtabat præputium in infantia, fortaſſe ſi tunc non fuiſſet abſciſſa, per continuam vitæ nutritionem fuiſſet reſoluta, ſicut de materia aliarum partium eſt veriſimile: ergo non oportuit aſſumere præputium ex illamet materia. Et hoc eſt ſatis ad rem incertam, dummodo certò conſtet, Chriſti corpus in cælo hac parte non carere.

Particula præputij Chriſto in circumciſione abſciſſa in Lateranenſi Baſilica adſeruari creditur.

SECTIO II.

Quomodo in corpore Chriſti glorioſo, vulnerum cicatrices, ſalua eius integritate ac perfectione permanſerit.

HÆc dubitatio oritur ex dictis ſectione præcedenti, duplici ex capite. Primò, quia de integritate ac perfectione humani corporis eſt partiũ continuitas ſine qua integritas neque ſoliditas perfecta poteſt intelligi. Sed, ſi in manibus, pedibus, ac latere manſerunt hiatus vulnerum, non potuerunt illæ partes eſſe continuæ: ergo neque habuerunt debitam integritatem. Et hæc difficultas potiſſimùm apparet in arteriis, neruis, ac venis. Nam horum communitas maximè neceſſaria eſt ad continendum ſanguinem, & ſpiritus, & vt deriuentur, fluántque per corpus: denique ad motionem, & vſum partium organicum. Secundò, quia neceſſe eſt, vt deſint aliquæ partes carnis, & neruorum, aliæque ſimiles, quibus illa foramina opplenda forent: ergo non eſt corpus omni ex parte completum. Antecedens patet, quia de facto illa vulnera non replentur carne, &c. & aliis partibus nihil eſt additum. Oportuiſſet enim aut denſiores fieri, quàm natura ſua poſtulent, aut aliunde deformiter augeſcere: vtrumque autem eſt contra perfectionem illius corporis. In contrarium autem eſt, quia Ioannis 20. dicitur Chriſtus, vt Thomam ad fidem reuocaret, in manibus ac latere vulnerum oſtendiſſe veſtigia.

In hac re propter prædictum locum Ioann. de fide certum eſt, ſeruatas eſſe in corpore Chriſti reſurgentis quinque vulnerum cicatrices. Nam, licèt Ioannes non faciat expreſſam mentionem pedum, tamen vniuerſa Eccleſia ſemper intellexit, ita eſſe locum hunc explicandum, ſicut & ab vniuerſis Patribus expoſitus eſt. Quia ferè eadem eſt ratio pedum, ac manuum. Quòd verò Chriſtus tantùm manus & latus oſtenderit, in cauſa fuit, quia Thomas ſolùm fecerat mentionem manuum ac lateris, quando in ſua incredulitate perſiſtens dixerat, *Niſi videro in manibus eius fixuram*

A *clauorum, &c.* tamen reuera ſub manibus & latere etiam pedes comprehendere voluit. Adde Lucam, dum narrat eam apparitionem quam refert Ioannes cap. 20. cùm Chriſtus ingreſſus eſt ianuis clauſis ad diſcipulos, Thoma abſente dicere, oſtendiſſe Chriſtum diſcipulis manus, ac pedes: cùm tamen Ioannes dicat oſtendiſſe eis manus, & latus: ergo ſignum eſt, ſub his vulneribus omnia comprehendi. Sic ergo certum, manſiſſe poſt reſurrectionem omnia.

Ioan 20. Luc. 24.

Secundò eſt certum has cicatrices non fuiſſe apparentes, aut pro illo tantum tempore, quo ſe diſcipulis Chriſtus oſtendebat effictas, ſed ab inſtanti reſurrectionis verè in Chriſti corpore permanſiſſe, perpetuóque duraturas. Ita explicant hoc myſterium Ignat. B Epiſtola 10. ad Smyrnenſes, Hilarius libro tertio de Trinitate, Iuſtin. Dialog. cum Tryph. Dionyſ. capite ſeptimo de Cæleſt. hierar. Leo Papa ſermone primo de reſurrectione. Auguſt. epiſtol. 40. quæſt. prima, & libro ſecundo de Symbolo ad catechumenos, cap. 8. & lib. 21, de ciuitate, cap. 20. Ambroſ. & Beda Luc. vltim. Cyril. Alexand. lib. 12. in Ioan. cap. 58. & Ieroſolymitan. cat. 14. Athanaſ. Epiſt. ad Epictetum, & oratione contra Arianos, in hoc dictum, *Ex Deo Deus eſt verbum*, circa finem, Gregor. homil. 26. in Euangelia, & omnes interpretes Ioann 20. Ratio eſt primò, quia cùm ſtigmata vulnerum oſtenſa ſint à Chriſto in veritatis teſtimonium, debuerunt eſſe vera, & non ficta: item cùm Chriſti corpus reſurrexerit immortale, & impaſſibile, nullam poſtea mutationem ſeu alC terationem in propria ſubſtantia & quantitate pati debuit. Ergo ſicut vera oſtendit ſtigmata vulnerum, ita à principio reſurrectionis ea habuit, ac perpetuò retinet. Vnde Cyril. Alexandrinus ſuprà colligit Chriſtum eas cicatrices ſecum attuliſſe in cælum, ex illo Zachar. 13. *Quid ſunt plagæ iſtæ in medio manuum tuarum? & dicet: His plagatus ſum in domo eorum, qui diligebant me.* Item ex ſimili interrogatione Iſai. 63. *Quis eſt iſte qui venit de Edon tinctis veſtibus de Boſra?* & infrà, *quare ergo rubrum eſt veſtimentum tuum.* Quæ loca de hoc myſterio interpretatur etiam idem Cyrill. in Euangel. ad Acacium, quæ habetur in Concilio Epheſino tomo ſexto cap. 16. & in Iſaiam ibidem Hieronym. exponit interrogationem hanc inductam D eſſe ab Angelis, Chriſto in cælum aſcendente, Auguſtin. etiam ſuprà affirmat, Chriſtum venientem ad iudicium, allaturum hæc ſtigmata, eáque fuit inimicis ad eorum confuſionem oſtenſurum. Et in hunc modum interpretatur illud Zachar. *Aſpiciens ad me, quem confixerunt.* Quod eodem modo expoſuit idem Aug. lib. 20. de Ciuitate, cap. 30. & lib. 1. de Trinitate, capite decimo tertio. Hieron. Theod. Rupert. in eundem locum Leo Epiſt. 97. ad Leonem Auguſt. vbi Chryſoſt. in eandem ſententiam adducit homiliam de cruce & latrone, cap. 6.

Cicatrices vulnerum in corpore Chriſti glorioſo nõ apparentes, ſed vera.

Ignat. Hilar. Iuſtin. Dionyſ. Leo Papa. Aug. Ambr. Beda. Cyril. Cyril. Iero. Athanaſ. Greg.

Cyril. Conc. Epheſ. Hieron. Auguſt. Zach. 12. Hieron. Theodor. Rupert. Leo Papa.

Difficultas verò ſupereſt, primò in explicando, qualia fuerint hæc vulnerum ſtigmata. Duobus enim modis poſſunt intelligi, primùm vt verè manſerint in E manibus Chriſti foramina clauorum, & ſimiliter in pedibus, & latere. Alio modo, vt omnes partes reuera fuerint integræ, continuæque: manſerint tamen ibi ſigna aliqua, & veſtigia vulnerum. Hoc enim poſteriori modo videtur exponere Auguſtin. dicta Epiſtola quadrageſima nona, & aliis in locis, quæ retulimus. Dicit enim Chriſtum poſt reſurrectionem non vulnera monſtraſſe dubitantibus, ſed cicatrices, quæ tunc falſæ fuiſſent, ſi nulla vulnera præceſſiſſent, & neque ipſæ eſſent, ſi eas eſſe noluiſſet. In eandem ſententiam referri poſſunt, quæ hæc vocant *ſtigmata, veſtigia, notas*, aut *cicatrices vulnerum*, Gregorius vterque, Cyrillus & alij. Atque huic explicationi fauent rationes dubitandi initio poſitæ.

Dubium. Aug. Greg. Cyril.

Cæterùm

Reſponſ. Abulenſ. Cæterùm communis ſententia eſt, in his vulneribus manſiſſe vera foramina. Ita docuit Abulenſ. parad. quinta, c. vigeſimo quinto, & vigeſimo ſexto, quē recentiores ſequuntur, Caiet. Caiet. hìc a.4. & Ioan. vigeſimo, Ianſen. Ianſenius c.147. Cōcord. Toletus Ioan. vigeſimo, Cyril. Medina hoc loco. Et videtur fuiſſe ſententia Cyril. lib. de fide ad Theodoſ. circa finem, dicentis, *Poſtquam Thomas manus in latus, & digitos in clauorum foramina intuliſſet, ſtatim exclamauit, Dominus meus, & Deus meus,* Greg Naz. Gregorius Nazianzenus oratione quadrageſima ſecunda dicit, manſiſſe *clauorum impreſſiones.* Euthym. in Ioan.20. Ioannē, dicit Thomam vidiſſe *veſtigia clauorum, & latus Chriſti apertum.* Et videtur hæc ſententia apertè conuinci ex Euangelio. Primùm enim dicit Thomas, *Niſi videro in manibus eius fixuram clauorum, & mittam digitum meum in locū clauorum, & mittam manū in latus eius, non credam.* Quæ verba videtur Thomas dixiſſe permotus ſermonibus Diſcipulorum, qui dicebant ſe B vidiſſe Dominum. Vnde veriſimile eſt, etiam narraſſe, vidiſſe ſe loca, id eſt, foramina, rupturáſq; clauorū, & lanceæ. Hæc enim per ſe conſiderata non videntur eſſe ſigna hominis viuentis, & ſuſcitati. Nam per verā & perfectam reſurrectionē potiùs viderentur tollenda omnia vulnera, & vulnerum cicatrices (vt apud Aug. Aug. etiam Ethnicus Porphyrius obiiciebat:) cur ergo poſtulaſſet Thomas hæc ſigna in Chriſto ſuſcitato, niſi ab aliis diſcipulis audiiſſet, Chriſtum in ſuo corpore hæc ſigna conſeruaſſe, & oſtēdiſſe. Vnde Petrus Pet.Chry. Ioan.20. Chryſol. ſermone 28. pertractans illa verba Chriſti, *Videte manus meas, & pedes meos,* in hæc verba introducit Chriſtū loquentē, *Quia grauitas oculis, caput adhuc reſpicere non poteſtis, videte carnis vulnera. Oculus nō videt, videat tactus, digiti veſtri intrent veſtigia clauorum, manus* C *veſtræ alta vulneris exquirant. Aperite manuum foramina, ſulcate latus, renouate vulnera. Quia negare non poſſum, diſcipulis ad fidem, quod inimicis in pœnam ſæuientibus non negaui. Palpate, palpate, & vſque ad oſſa inquiſitores ardui peruenite, vt vel oſſa carnis aſtruant veritatē, & me eſſe ipsū vel vulnera ſeruata teſtentur.* Denique cùm Chriſtus poſtea dixit Thomæ, *Infer digitum tuum huc, & mitte manum tuam in latus meum,* apertè ſignificauit, fuiſſe in eis partib. hiatus aliquos, in quos exploratores digiti & manus immitti poſſent. De quibus loquens idem Petrus Chryſologus ſerm.76. *Dominus* (inquit) *eadem redit in carne, vulnera reportat, ipſa clauorum foramina reſumit, & ipſa facit teſtimonia ſui corporis, ſuæ reſurrectionis indicia, quæ ſuæ fuerant, contumelia paſſionis.*

D Obiectio. Sed dicet aliquis, poſſe excogitari modum, quo intelligantur manſiſſe tantùm cicatrices, ſeu ſigna vulnerum: non tamen propria foramina, quæ non eſſent carne & ſanguine plena. Cùm enim corpus Chriſti eſſet glorioſum, poterat per dotem ſubtilitatis penetrari cum alio corpore, vel (ſi vellet) illi reſiſtere, & ab eodē loco pellere: ſimiliter quoque poterat ſuo arbitrio viſum immutare ſecundū aliquā partē, & nō ſecūdū aliā. Sic igitur potuit Chriſtus dare locum Thomę, vt digitos in loca clauorum immergeret, ac ſi eſſent carne vacua, cōtingendo & palpando latera vulnerū, & nō carnem intermediā, non quia re ipſa nulla eſſet inter ea latera interiecta caro, ſed quia quoad illam E carnem vtebatur dote ſubtilitatis, faciendo, vt nō reſiſteret, nec palpari poſſet: quoad alias verò partes permittendo, ſe cōtrectari, ac palpari. Et ſimili modo reſpectu viſus facere potuit, vt illa caro interiecta inter latera nō multiplicaret ſpecies, nec immutaret viſum, neque etiam impediret, quominus totus ille locus eſſet tranſparens, ac diaphanus. Hæc enim ſunt facilia corpori glorioſo, quod lucidiſſimum eſt, & viſum immutat, vt vult. Quòd ſi obiicias, quia iuxta hunc modū explicandi, ſequitur Chriſtū nō vera oſtēdiſſe vul- A nera, ſed ficta. Reſponderi poteſt cum Auguſt. ipſum Auguſt. non vera monſtraſſe vulnera: nunquam enim Euangelium id dixit, ſed ſolùm oſtendiſſe Chriſtum manus & latus. Et cùm dixiſſet Thomæ, *Infer digitū tuum huc,* non addit, *& vide vulnera mea:* ſed dixit, *& vide manus meas.* Neque verò oſtendit ficta vulnera, ſed oſtendit vera loca vulnerum cum ſignis, & veris cicatricibus vulnerū. Vnde addi poteſt, quāuis manus, v.g. Chriſti ſit integra, & tota caro eius continua, tamen in illa parte, vbi clauus fuit infixus, apparere locum ipſius vulneris cū propria figura, & ſpeciali colore, ac fulgore qui non tantū in ſuperficie, ſed in data profunditate vtrinque cernatur: & quamuis totus ille locus, & quaſi foramen nunc non ſit carne vacuum, ſed plenum, tamen carnem, quæ ibi eſt incluſa, eſſe quaſi gēmam quandam ſingulari modo perlucidam, & perfectiſſimo colore imbutam. Vnde fit, vt ſine vlla fictione, vel falſitate potuerit Chriſtus oſtendere diſcipulis cicatrices, & ſtigmata vulnerum, ita vt ab eis verè videri potuerit, tangi, & vt ita dicā penetrari, vel oculis, vel digito, quanquā reuera in corpore Chriſti nullum ſit foramen carne vacuum. Denique videri poteſt hic modus dicendi non improbabilis, quia & rationes in principio factæ optimè hoc modo expediuntur, & apparet conſentaneus Aug. locis citatis, & 22. de Ciuitate, cap.19. & 20. & D.Thom. hìc artic. quarto ad primum & in tertio, diſtinct. 22. quæſt. 2. art. 4. quæſt. 3. ad 1. qui dicunt cicatrices vulnerum manſiſſe in Chriſto abſque vllo defectu, & cum magno decore qui apparet in locis vulnerum. Sentiunt ergo nullam partem carnis ibi deeſſe, & decorem illum in carne ibi exiſtente apparere. Et idem ſentit Sotus in 4. diſt. 44. art. 3. agens de Martyribus. Auguſt. D.Thom. Sotus.

Nihilominus modus hic explicandi hæc vulnera, Reſponſ. ſicut nouus, ita & ſuſpectus eſt, minúſque conſentaneus Euangelicæ veritati, & candori, & ideo prior communis ſententia omnino defendenda eſt. Et iuxta illam ad rationes dubitandi initio factas dicendum eſt, ſpeciali miraculo factum eſſe, vt illa foramina non impediant, quominus nerui, arteriæ, & venæ cōtinui ſint, optiméq; diſpoſitæ, tū ad continendum ſanguinem, tum ad omnes actiones, & motus vitæ. Et quamuis ibi deſit aliquid carnis, ita ſunt illę partes diſpoſitæ, vt nullam deformitatem, ſed potiùs errorem ſingularem habeant. Vnde ille non reputatur defunctus, aut imperfectio aliqua, cùm nec pulchritudinem minuat, neque optimam diſpoſitionem tam ad exiſtendum, quàm ad operandum tollat.

Vltimò quæri poteſt, cur Chriſtus voluerit hæc vulnerum ſtigmata in glorioſo corpore conſeruare. Porphyrius enim Auguſtin. Epiſtola 49. ſic obiiciebat, Porphyr. Obiectio. Auguſt. *Si poſt reſurrectionē ſtatus beatus futurus eſt, quid ſibi vult cibatum Chriſtum fuiſſe, & vulnera monſtrauiſſe, ſed ſi propter incredulum fecit finxit: ſi autem verum oſtendit; ergo in reſurrectione accepta futura ſunt vulnera.* Itaque infidelis ille exiſtimabat vulnera Chriſti, aut non fuiſſe vera, ſed ficta: aut ſi vera fuerunt, ex neceſſitate materiæ in corpore permanſiſſe, ac ſi Chriſtus illa curare non potuiſſet. Vnde Beda Luc. vltimo, his verbis proponit Beda. augmentationem infidelium: *Si Deus veſter non ſibi inflicta à Iudæis vulnera curare præualuit, quâ temeritate putatis eum veſtra de puluere membra ad integrum reſtauraturum?* Sed hæc obiectio nullius momenti eſt. Quis Reſponſ. enim vel cogitare poteſt, eum, qui corpus mortuorū viuificare potuit, non potuiſſe ipſius vulnera, cunctaque illorum veſtigia, ac ſigna delere, ſi voluiſſet? Igitur quòd in Chriſti corpore vulnera manſerint, non neceſſitatis fuit, ſed voluntatis, ac gratuitæ diſpenſationis. Sicut n. quando & quomodo voluit, ita etiam, quale voluit, corpus ſuum excitauit. Tradunt autem *Impreſſa vulnerū ſtigmata in ſuo glorioſo corpore eius Chriſtus reliquit.*

D.Thom. Beda.

Patres varias rationes, & cauſas ob quas in Chriſti corpore vulnerum ſtigmata relicta fuêre. Quarum illæ potiſſimæ ſunt, quas hîc D.Thom. adduxit ex Beda & Auguſt. citatis locis. Prima eſt, propter accidentalem gloriam corporis Chriſti, in quo vulnera manent in perpetuum victoriæ triumphíque inſigne. Vnde colligit Auguſt. 22. de Ciuitate, c. 19. & 22. in omnibus martyrum corporib. glorioſis futura eſſe quædam inſignia, & vulnerum cicatrices, quæ pro Chriſto ſuſtinuerunt cum magno decore, & accidentali gloria. Atque idem affirmat Amb. lib. 10. in Lucam. Et quamuis Cyril. Alex. 12. in Ioan. c. 58. hoc negare videatur, tamen reuera ſolùm negat imperfectionem, & defectum non victoriæ, & triumphi ſtigmata.

Amb.

Obiectio.

Secunda ratio eſt, manſiſſe hæc vulnera ad fidem confirmandã. In qua illud videtur difficile, quomodo eiuſmodi vulnera potuerint eſſe accommodatũ medium ad cõfirmandam veritatem reſurrectionis. Nam potiùs videntur potuiſſe præbere occaſionem dubitãdi, non ſolùm de poteſtate reſurgentis, & perfectione reſurrectionis (vt Porphyrius dubitauit) ſed etiam de illius veritate, quomodo ſcilicet verè eſſet viuum corpus, in quo talia vulnera, & præſertim apertio lateris apparerent. Reſpondetur, fuiſſe illa ſtigmata veræ reſurrectionis ſigna. Quia apertè oſtendebant, illud corpus, quod viuum videbatur, fuiſſe idem numero, quod in cruce pependerat. Vnde Leo Papa ſermone 1. de Reſurrectione, *Ideo* (inquit) *vulnus lateris, fixuras clauorum & omnia recentiſſimæ paſſionis ſigna monſtrabat, vt agnoſceretur in eo proprietas diuinæ humanæque naturæ indiuidua permanere.* Et Cyril. Alexandrinus dicto c. 18. dicit, *Chriſtum præter illud, quod rerum conditio requirit, propter vtilitatem noſtram paſſionis notas retinuiſſe, vt reſurrectionis myſterium rectè intelligamus, non aliud corpus reſurrexiſſe credentes, quàm quod cruciatu mortuum fuit.* Similia habet Damaſc. lib. 4. de fide, c. 18. Auguſt. Beda, & alij Patres ſuprà citati.

Reſponſio. Auguſt. Leo Papa. Cyril. Alex. Damaſc. Auguſt. Beda.

Obiectio.

Tertia cauſa affertur, vt ſemper æterno Patri vulnera oſtendat, quæ ſumpta eſt ex Beda ſuprà, & illuſtrari poteſt ex multis, quæ de oratione Chriſti in cælo adduximus in priori tomo, diſ. 45 ſect. 2. Solũ poſſet aliquis dubitare. Quia æterno Patri ſemper ſunt præſentia paſſionis vulnera, ac ſi nunc eodẽ modo durarent, quo tempore paſſionis fuerunt: ergo ad repræſentandam Deo Chriſti paſſionem, vel (vt ita dicam) ad eam in memoriam reuocandam, non erant neceſſaria ſenſibilia ſigna paſſionis, neque ad hunc finem poterant eſſe vtilia. Dicendum verò eſt, ſine dubio hæc ſigna nõ eſſe in humanitate relicta: quia reſpectu Dei eſſent neceſſaria, vel vtilia, vt paſſionem Chriſti, & merita in eius memoriam reuocarent. Non enim indiget Deus ſenſibilibus ſignis, neque illis ad cognoſcendum mouetur. Fuerunt tamen valde neceſſaria propter nos, vt intelligeremus Chriſtum ingreſſum eſſe in cælum, *vt appareat vultui Dei pro nobis*, id eſt (vt ait Cyprian. ſerm. de Baptiſ. Chriſti) *vt ſemper reſeruatæ in corpore plagæ ſalutis humanæ exigant pretium, & obedientiæ donatiuum requirant:* vel (vt exponit Anſel.) *vt appareat præſentiæ; ac beneuolentiæ Dei Patris, intercedens pro nobis, oſtendens cicatrices vulnerum, quem pro noſtra redemptione pertulit. Miro enim & ineffabili ordine eum, qui nihil vnquam poteſt obliuiſci, qui ſemper miſceri paratus eſt, abſque intermiſſione Dominus Ieſus admonet, quàm congruè hominibus miſereri debeat, pro quibus ipſe confligens mortis imperium moriendo proſtrauit.*

Reſponſio. Impreſſa vulnerum ſigna in cælo cur Patri Chriſtus oſtendat. Heb. 9. Cyprian. Anſelm.

Et hinc oritur quarta cauſa horum ſtigmatum, ſcilicet, vt ad ſpem & fiduciam in Chriſtum homines excitentur & ad gratias illi agendas pro ineffabili redẽptionis beneficio. Quæ omnia eleganter complexus eſt Ambr. ſuprà citato loco, dicẽs, *In quo non ſolũ firmat,* A *ſed etiam deuotionem acuit quod vulnera ſuſcepta pro nobis, cœlo inferre maluit, dolere noluit: vt Deo Patri noſtræ pretium libertatis oſtenderet.* Legendus etiam eſt Bernardus ſerm. 61. in Cantica, vbi tractans illa verba c. 2. *Surge anima mea, ſpecioſa mea, & veni. Columba mea, in foraminibus petræ, in cauerna materiæ, per foramina petræ,* (cum Gregorio) vulnera Chriſti intelligit, & hanc rationem latè perſequitur, & inter alia ſic inquit: *Ego verò fidenter, quod ex me mihi deeſt, vſurpo mihi ex viſceribus Domini, quoniam miſericordiæ affluant: neque deſunt foramina, per quæ affluant. Foderunt manus eius & pedes, latúſque lancea forauerunt, & per has rimas licet mihi ſugere mel de petra, oleúmque de ſaxo duriſſimo.* Et infrà, *Columba mea in foraminibus petræ, quod in Chriſti vulneribus tota* B *deuotione verſetur, & iugi meditatione moretur in illis. Inde martyrij tolerantia, inde illi magna fiducia quod Deum altiſſimum.*

Ambr. Bernard. Cant. 2. Greg. Pap. Deut. 34.

Ex quo Bernardi loco, & ex Greg. Cantic. 2. circa eadem verba, quinta ratio deduci poteſt, nimirum cõſeruaſſe Chriſtum vulnerum inſignia, vt ſectatores eius in illum intuentes ſua non ſentiant vulnera, & exemplo capitis ſui animum erigant, & ad ſimilia mala pro Chriſto tolerãnda fortiores fiant.

Sexta & vltima ratio in ſuperioribus indicata eſt, conſeruata nimirum fuiſſe hæc ſtigmata, ad confundendos Chriſti hoſtes in iudicij die. Quã præter Aug. ſuprà citatum, attigit Hippolytus martyr oratione de conſummatione mundi. Qui addit, non ſolùm quinque vulnera, ſed etiam caput ſpinis redimitum, & pretioſam ipſam crucem eſſe in die iudicij conſpiciendam. C Et Cæſarius Arelatenſis homil. 23. *Illa* (inquit) *clauorum ſigna bonis ſalutaria, malis terribilia, vſque ad iudicij diem non delentur.* Non quod poſtea delenda ſint, non enim poteſt corpus Chriſti ampliùs immutari, vt hîc etiam art. 4. ad 3. notat D.Thom. ex Greg. 14. moralium, cap. 32. ſed quod ſpecialiter reſeruẽtur in diem iudicij ad terrorem & confuſionem malorum. Durabunt autem perpetuò ad bonorum conſolationem, ac perpetuam Chriſti laudem, & gratiarum actionem.

Auguſt. Hippol. Cæſ. Are. D.Thom. Greg.

SECTIO III.

Vtrùm in corpore Chriſti poſt reſurrectionem ſint ſanguis, & alij humores.

D IN hac ſectione nonnulla ſunt certa. Primum eſt in corpore glorioſo Chriſti eſſe ſanguinem in ea quãtitate, quam corpus humanum optimè diſpoſitum ad ſui conſeruationem requirit. Hoc videtur de fide certum, & tractatur egregiè ab Auguſt. Epiſtol. 146. ad Conſentium, qui hanc quæſtionem ei propoſuerat. *Fides* (inquit) *adſit, & nulla quæſtio remanebit.* Poteſt etiam hæc veritas confirmari ex myſterio Euchariſtiæ. Nam ex vi verborum ſanguis Chriſti conſecratur, & per concomitantiam eſt ſub ſpeciebus panis propter realem ac naturalem coniunctionem, quam habet cum corpore Chriſti viuo, vt fuſiùs ſuo loco dicemus. Ratio verò eſt. Quia ſanguis eſt de veritate, & integritate humani corporis, ſicut latiſſimè declarauimus in priori tom. diſput. 15. ſectione 6. vbi omnia E quæ adduximus ad probandum, Verbum diuinum aſſumpſiſſe ſanguinem, cùm factum eſt homo, pari modo conuincunt in ſua (vt ita dicam) regeneratione habuiſſe etiam ſanguinem, cùm reſurrexit homo. Quocirca, quamuis Chriſtus, quando ſuum corpus palpandum præbuit, tantùm carnem & oſſa nominauit, dicens, *Quia ſpiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me videtis habere*, ſanguinem non excluſit, ſed id fecit, vel quia hæc ſunt, quæ manibus ſolent contrectari in humano corpore, vel certè, quia ſub humana ac viua carne ſanguis ſolet comprehendi. Quia ſanguine veluti temperatur, ac fouetur.

Auguſt. Luc. 24.

Secun

Tres alij humores in corpore Christi glorioſo. Secundò, hinc etiã eſt certum, eſſe in corpore Chriſti glorioſo tres alios humores, bilem atram, & flauam, atque pituitam, quatenus hi quoque ad conſtitutionem humanæ naturæ, humanáſque operationes & affectiones, & conuenientem diſpoſitionem, & temperiem corporis neceſſarii ſunt. Quod etiam confirmari poteſt, ex iis, quæ de his humoribus diximus in prædicta Diſp. 15. prioris tomi, ſect. 7. Denique propter hanc cauſam docet Theologi in 4. d. 44. hos humores futuros eſſe in corporibus omnium reſurgentium, vt latè ibi D. Th. q. 1. art. 2. q. tertia; ergo idem dicendũ eſt de Chriſti corpore. De aliis verò humoribus qui ſunt in corpore humano ſolũ ex actione nutritionis, vt ros, cambium, & ſimilia, non eſt, quòd quæſtionem moueamus: hæc enim non pertinet ad integritatem humanę naturæ, & ideo non fuerunt neceſſarij in corpore Chriſti glorioſo. Sicut eandem ob cauſam non fuerunt aſſumpti à Verbo diuino, vt prædicto loco diximus.

2. Dubium. His igitur conſtitutis nõnulla ſuperſunt expedienda dubia, quæ de omnibus humoribus diſputari poſſent: explicabimus tamẽ ea in ſanguine, tanquã in nobiliori, quem alij comitari ſolent. Primum eſt, an Chriſtus in reſurrectione iterum ſumpſerit in ſuo corpore ſanguinem quem in paſſione fuderat. *Caiet.* Caiet. hîc art. 2. diſtinguens duplicem ſanguinem nutrimentalem, & vitalem, dicit ſumpſiſſe vitalem ſanguinem, non nutrimẽtalem. Quia ille eſt per ſe requiſitus in corpore humano ad eius integritatẽ: hic verò ſolùm eſt neceſſarius in corpore paſſibili propter nutritionem. Cuius etiam ſententiæ videtur eſſe *Syluest.* Syluest. in Roſa aurea, q. 31. Sed hæc diſtinctio duplicis ſanguinis, vt ab his authoribus aſſignatur, reiecta à nobis eſt in dicta Diſ. 15. ſect. 6. tom. 1. & in præſenti quæſtione nõ poteſt commodè applicari, vt ſtatim dicam. Quocirca aduertendum eſt in corpore Chriſti, quamdiu in vita mortali durauit ſucceſſiuè magnã fuiſſe copiã ſanguinis. Quia continuè nutriebatur, ſanguinémq; cõuertebat in carnẽ, & alias partes corporis: cibos verò in ſanguinẽ. Vnde fit Chriſtũ non aſſumpſiſſe in reſurrectione totam illam ſanguinis copiam, quam ſucceſſiuè habuit in vita mortali. Tum, quia ex illo ſanguine perfecta corporis magnitudo coagmentata eſt. Tum etiam, quia non eſt capax humanum corpus ſecundùm conuenientem diſpoſitionem tantę copiæ ſanguinis. Sicut etiam non aſſumpſit Chriſtus in reſurrectione omnes partes materiæ, quæ per continuam nutritionem ſucceſſiuè fuerunt in eius corpore. Quia tanta materiæ magnitudo ſimul ſumpta ſuperat debitam corporis humani magnitudinem ac proportionem. Sic igitur non aſſumpſit Chriſtus totum ſanguinem, quem ſucceſſiuè habuit: ſed quem ſimul habere oportet corpus proportionatę magnitudinis.

Reſponſio. Hinc verò probabile fit, Chriſtum in reſurrectione ſumpſiſſe totum ſanguinem, quem in paſſione, à tempore, quo in horto orauit vſque ad vulnus lãceæ effudit. Et hæc ſententia ſic explicata eſt, apertè *D. Thom.* D. Th. hîc ar. 2. ad 3. & quodl. 5. a. 5. & *Innoc. Papa.* Innocentij lib. 4. de myſterio Miſſæ, c. 70. Et probatur. *Sanguinis copia in corpore Christi glorioſo quanta.* Quia in primis totus ille ſanguis ſimul fuit in corpore Chriſti in nocte cœnæ. Nam licèt ex illo exiguo tẽpore, quo paſsio durauit, aliquis ſanguis ſucceſsiuè generatus tranſmutatúsq; ſit per continuam nutritionẽ: tamen ille ſine dubio fuit in parua quantitate, & ideo pro nihilo in præſenti exiſtimatur; ergo tota illa copia ſanguinis conuenienter eſſe potuit in corpore glorioſo. Quia corpus Chriſti ante paſsionẽ fuit debitè temperatũ, & cõpoſitum, ac perfectè ſanum: habuit ergo ſanguinem in debita & proportionata quãtitate; ergo tota illa potuit eſſe proportionata corpori glorioſo. Dices: Corpus mortale

A maiori indiget ſanguinis copia ob nutritionẽ. *Reſponſio.* Reſpõdetur negando aſſumptum. Nam idem ſanguis qui deſeruit nutritioni, habet etiã alia munera per ſe neceſſaria corpori humano. Nã temperat illud, & in conuenienti diſpoſitione conſeruat, &c. & è contrario, idem ſanguis, qui hæc præſtat, deſeruit nutritioni. Nam eſt materia, quã cætera mẽbra proximè conuertũt in ſubſtantiam ſuã, non ergo eſt neceſſaria maior copia ſanguinis propter nutritionẽ, ſed plura officia eiuſdẽ ſanguinis: totus ergo ſanguis, qui ſimul cõuenienter eſſe potuit in corpore paſſibili, potuit etiã in corpore impaſſibili cõuenienter aſſumi. Hinc vlterius cõcluditur, de facto reſumptũ eſſe, quia de facto ſolus ille ſanguis perdurauit in eſſe ac forma ſanguinis quandiu fuit in corpore Chriſti mortali: ergo reaſsũptus poſtea fuit in eodem eſſe, ac forma ſanguinis. Nã vt ſuprà dictum eſt B ex D. Th. doctrinam ad quandã perfectionem reſurrectionis ſpectat, *D. Thom.* vt partes materiæ redeant in corpore glorioſo ad eaſdẽ partes, ſub quibus fuerunt in corpore mortali. Deinde corpus Chriſti poſt mortẽ quoad partes ſolidas mãſit omnino integrũ abſq; vlla corruptione vel reſolutione, iuxta illud, *Non dabis ſanctũ tuũ videre corruptionẽ*; *Pſal. 15.* ergo reſurrexit cũ eiſdẽ partibus ſolidis, & ex eadẽ materia cõſtantibus; ergo eodẽ modo reſurrexit cum eodem ſanguine, quem in fine vitę habuerat, & effuderat. Præterea ille ſanguis erat vnitus diuinitati, ſicut aliæ partes corporis, & ſpeciali modo fuit pretiũ redemptionis noſtræ. Nã licèt totus ſãguis Chriſti hoc habuerit: tamen ſingulari modo cõuenit ſanguini effuſo in paſſione, quia per illũ cõſũmata eſt redemptio. Et ideo ſpeciali ratione decuit illũ perpetuò in corpore Chriſti ſeruari. Deniq; in nocte cœnæ C Chriſtus ſpecialiter cõſecrauit totũ illum ſanguinem, quem tũc habuit in corpore; ergo eundẽ omnino nos cõficim' in Euchariſtia; ergo idẽ etiã ſeruatur in corpore Chriſti glorioſo. Neq; in hoc eſt aliqua difficultas.

Dubium. Solùm poteſt inquiri an illum tantùm ſanguinem Chriſtus aſſumpſerit in reſurrectione; vel etiã alium. *Reſponſio.* Ad quod ſolum poſſumus ſub conditione reſpõdere. Nam ſi ille ſanguis fuit in quantitate ſufficienti ad optimum temperamentum, ac diſpoſitionem corporis humani, non oportuit aliũ aſſumi. Si verò illa quantitas non erat ſufficiens, facilè ſuppleri potuit ex aliqua alia materia, & maximè ex ea, quæ aliquando fuit ſub forma ſanguinis Chriſti. Eſt autem hoc poſterius valD de veriſimile. *Corpora glorioſa pro excrementis puriſſimis imbuenda ſubſtantiis.* Quia in corpore paſſibili ſunt aliqua excremẽta, ac fœces, aliáq; huiuſmodi, quæ non erunt in corpore glorioſo, vnde oportet aliqua loca perfectiſſimo repleri ſanguine, quæ priùs aliis imperfectis humoribus imbuta erant. Vnde D. Thomas in 4. d. 44. *D. Thom.* quæſt. 1. artic. 2. q. 1. ad 2. inteſtina futura eſſe in corporibus reſurgentium *non plena turpibus ſuperfluitatibus, ſed nobilibus humiditatibus*: non apparet autem, quę futuræ ſunt hæ humiditates, niſi puriſſimus ſanguis, ſub quo (vt ſuprà admonui) alios humores cõprehẽdo. Quibus addi poteſt aer, qui (vt infrà dicemus) magna ex parte concauat partes corporis glorioſi. Eſt ergo veriſimile plus ſanguinis eſſe in corpore Chriſti E glorioſo, quã ſimul aliquãdiu fuerat in corpore mortali, & conſequenter plus ſanguinis aſſumpſiſſe in reſurrectione, quàm in paſſione profudit. Hinc etiam fieri potuit, vt aſſumeret ſanguinem in circumciſione effuſum, quamquam id neceſſarium non ſit. Potuit enim facilè ex alia materia ſanguis ille adiungi. Propter quam cauſam licèt quod diximus ſatis veriſimile ſit, non eſt tamen certum quoad omnes particulas & guttas ſanguinis in paſſione effuſas. Fortaſſe enim aliquæ aſſumptę non fuerunt, ſed aliunde ex alia materia ſuffectæ, ſicut ſuprà de præputio dicebamus, ſtatímque dicemus.

Dubium.

Secundum dubium eſt, Vtrùm ſanguis effuſa à Chriſto in paſſione manſerit Verbo diuino vnitus. Supponimus enim quãdiu fuit in corpore Chriſti viuentis, fuiſſe immediatè vnitum Verbo, vt latè dictũ eſt Diſp.15. prioris tomi, ſect.6. poſt effuſionem verò, quidam Theologi negarunt ſanguinem manſiſſe vnitum Verbo, quia alioqui concedẽdum eſſet, Verbum fuiſſe effuſum, & conculcatum, & ſimilia, ita ſentit Mayron. in 4.d.43.q.1. Hoc verò dubium ex pręcedẽti conſequenter definiendum eſt, ac ſimpliciter aſſerendum manſiſſe ſanguinem illum vnitum Verbo, vt D. Th. ſimpliciter docet in dicto quodl. Quod definitum fuiſſe à Clemente VI. refertur in directorio Inquiſitorum 2. par. q. 10. & à Pio II. vt latè Syluester refert in Roſa aurea, q.30. & ſequẽtibus, & Dominicus de Dominicis in tractatu de ſanguine Chriſti. Fauet ſexta Synodus act.16. vbi damnatur hæreticus, qui dicebat Verbum in cruce exuiſſe carnem, & ſanguinem. Et probatur, quia ille ſanguis aſſumptus eſt, vt perpetuò maneret vnitus Verbo diuino: ergo nunquam fuit ab illo dimſſus. Antecedens patet. Quia & ante mortem fuit aſſumptus à Verbo, & poſt reſurrectionem fuit etiam vnitus, & nunc eſt, ac perpetuò erit. Conſequẽtia verò probatur. Tum quia eſt eadem omnino ratio de ſanguine, quæ de corpore, & anima, vt patet ex ſupradictis diſp.38. ſect.2. ſcilicet, quia dona Dei ſunt ſine pœnitentia. Tum quia vnio Verbi ad ſanguinẽ non pendebat ex corpore, vel anima, ſicut neque vnio ad corpus pendebat ex anima, vel ſanguine, neque vnio ad animam, ex corpore, vel ſanguine. Item quia ille ſanguis pertinebat ad integritatem humanæ naturæ, quæ futura erat perpetuò vnita Verbo: ergo in illo etiam verum habuit illud axioma, *Quod Chriſtus aſſumpſit nunquam dimiſit*. Præterea illa vnio hypoſtatica de ſe perpetua eſt, & indiſſolubilis, & futura erat in reſurrectione Chriſti, ſicut antea fuerat in vita mortali. Quorſum ergo per illud tempus dimitteretur? Et confirmatur, quia ſanguis ille effuſus à Chriſto, ſecundùm ſe erat infiniti valoris, potẽſtque dici *pretium magnum*, ſicut à Petro vocatur: & de illo Eccleſia canit,

Sanguis à Chriſto in paſſione fuſus permanſit vnitus.
D. Tho.
Clem. 6. Pa.
Pius 2. Pap.
Syluest.
Domin. de Dom.
6. Synod.

Quem ſacer cruor perunxit
Fuſus agni corpore.

Ergo etiam ſeparatus retinuit vnionẽ ad Verbum, ratione cuius erat tantæ æſtimationis. Vnde Damaſ. lib.4.c.12. dicit lignũ crucis optimo iure adorari. Quia corporis & ſanguinis contactu fuit ſanctificatũ. Sentit ergo ſanguinem iã effuſum, adhærentẽmque ligno crucis adhuc fuiſſe vnitum Dei Verbo. Denique ſi in triduo fieret conſecratio, ſanguis ille ex vi verborũ eſſet ſub ſpeciebus vini: ergo eſſet per cõcomitantiã ibi diuinitas. Quia ſicut caro Chriſti nõ eſt in ſacramento, niſi vt caro viuificat, atq; adeò, vt caro Verbi (quẽadmodum dixit Conciliũ Epheſinum in epiſt. ad Neſtor.) ita ille ſanguis eſſet viuificus, atq; adeò diuinus, & vnitus Verbo. Ad illas verò locutiones, *Verbum effuſum, ſiue conculcatum*, primùm nihil habent abſurdi, magis, quã illæ, *Verbum eſt ſepultum, crucifixum*. Deinde poſſunt negari, quia ſanguis reputatur quaſi pars quædam integralis, cum qua non ſit communicatio idiomatum, ſicut latiùs in ſuperioribus dictum eſt.

Obiectio.

Sed occurrit hoc loco difficultas. Quia ſanguis ille effuſus corruptus eſt, & propriã formam ſanguinis amiſit: ergo diſſoluta fuit vnio hypoſtatica Verbi ad ſanguinem; ergo ille ſanguis, prout manſit in triduo, non permanſit vnitus. Antecedens in primis eſt certũ in opinione eorum, qui exiſtimant ſanguinem informari anima rationali: iuxta aliã verò, quæ illi tribuit propriam formam, probari poteſt. Quia ex natura rei huiuſmodi forma pendet in conſeruari ab anima, ſaltem per modum efficientis, medio calore, & ſpiritibus vitalibus, & ideo poſt effuſionem vel ſubitò, vel paulo pòſt corrumpitur: ergo idem accidit ſanguini Chriſti. Non enim oportet ponere miraculum ſine fundamento. Reſpõdetur in primis negari poſſe ſanguinem illum fuiſſe corruptum, iuxta illud: *Non dabis ſanctum tuum videre corruptionem*, quod de toto Chriſti corpore dictũ eſt. Et ratio reddi poteſt. Quia corruptio illius ſanguinis non fuit neceſſaria ad verã Chriſti mortem, ſed ſola ſeparatio animæ à corpore, quæ eſſe potuit, etiam ſi ſanguis à corpore ſeparatus in ſua ſubſtantia integer permanſerit; ergo talis corruptio non eſt facta. Patet conſequentia, quia in Chriſto, & in omni parte eius diuinitati vnita, ſola illa corruptio facta eſt, quæ ad veritatem mortis fuit neceſſaria. Erat enim incorruptio debita tali ſubſtantiæ ratione vnionis: ſola verò mors aſſumpta eſt propter redemptionẽ. Neq; ſatis eſt, quòd ex morte, vel effuſione ex natura rei futura eſſet talis corruptio. Quia diuinitus impediri potuit, ac debuit, ratione vnionis. Sicut etiã ſeparata anima à corpore per quadraginta horas, ex natura rei futura erat vlterior corruptio, & putrefactio corporis: & tamen non eſt ſequuta propter vnionẽ. Et hæc ſententia videtur mihi abſolutè probabilior, quam tenet Durand. in 4.d.44.q.2.n.9. & Supplemen. Gab. q.1.a.3.dub.6. Quamuis ad propoſitam difficultatem nihil referat. Vnde ſecundò reſpõderi poteſt admittendo, ſeu potiùs permittendo aſſumptum. Quia nõ eſt contra incorruptionẽ de corpore Chriſti dictam illis verbis, *Non dabis ſanctum tuũ videre corruptionem*, quòd ſanguis amiſerit propriam & quaſi vitalem formam, ſiue illa ſit anima rationalis, ſiue alia, dũmodo non aſſeritur ſanguinẽ illũ aliã vlteriorẽ reſolutionem, ſeu tranſmutationem paſſum eſſe, ſed incorruptum mãſiſſe, quaſi ſub forma cadaueris ſibi accommodata. Quidquid ergo de hoc ſit, negatur ſimpliciter illatio argumenti. Solũ enim ſequitur illũ ſanguinẽ, ſicut in ſubſtantia ſua nõ manſit, ita non manſiſſe vnitum, quemadmodũ verè dicitur, humanitatẽ in triduo non manſiſſe vnitã Verbo, quia neque tunc ſimpliciter perſeuerauit exiſtens. At eo modo, quo ille ſanguis manſit (vt ita dicam) mortuus, ſeu quaſi cadauer ſanguinis, ita manſit vnitus Verbo. Primò quidẽ ratione materiæ, quæ ex vi prioris vnionis potuit manere vnita verbo, non obſtante mutatione formæ: nam in hoc eadem eſt ratio de ſanguine, & de aliis partibus corporis. Deinde ratione formæ, ſeu totius cõpoſiti, de quo idem dicendum eſt, quod de cadauere Chriſti ſuprà diximus.

A

Reſponſio.

Sanguis à Chriſto in paſſione fuſus in triduo corruptionis expers.

B

C

Pſal. 15.

D

Alia difficultas in hac re ſupereſt, an prædicta aſſertio ita ſit generaliter intelligenda, vt ne minimam quidem guttam ſanguinis liceat excipere. Huius verò reſolutio ex ſequenti dubitatione pendet.

3. Dubium.
D. Tho.

Tertiò igitur dubitari poteſt, vtrũ aliquis ſanguis à Chriſto in paſſione profuſus in terris manſerit. Nam D. Th. ſuprà citatis locis ſimpliciter negat. Vnde ait illũ ſanguinem qui in aliquib. locis ſeruari dicitur, vt Mantuæ, vel Romę in Baſilica Lateranẽſi, vel alibi, nõ eſſe ex vero ſanguine à Chriſto effuſo, ſed ex quodã alio, qui manauit ex imagine Saluatoris: quæ ſententia eſt Athanaſij, lib. de paſſ. imaginis Domini, c.7. & ex Athanaſio refertur in 7. Synodo, act. 4. eã quoq; certã eſſe putat Turrecremat. in c. inuita, de conſecrat. d. 2. adeò vt oppoſitã cenſeat eſſe erroneam, ſed exceſſit in cenſura. Sumitur tamen ex Innoc. III. citato dub. 1. huius Sect. Aliorũ verò opinio eſt aliquã partem ſanguinis effuſi in paſſione, manere nunc in terris. Quia Pius II. in quadam extrauaganti data anno 1461. docuit non repugnare veritati fidei aſſerere, Chriſtum reliquiſſe in terris aliquam partem ſui ſanguinis ad memoriam, & venerationem ſuæ paſſionis, vt referunt Syluester ſuprà, & Supplemen. Gabriel. in 4.d.

E

Athan.
7. Synod.
Turrecrem.
Num ſanguis aliquis à Chriſto in paſſione fuſus in terris manſerit.
Pius 2. Pap.
Syluest.
Sup. Gab.

Nycephor.
Reſponſio.

4.d.44.q.1.art.3.dub.6.& Nycephorus lib.1.c.30. ad A beatam Virginem,& Ioan. Euangeliſtam ſanguinem è latere Chriſti manante religioſe & honorificè vaſculo excepiſſe. Refert idem Syluest. in Roſa aurea, tit. 2. concion. in ſer. 5. octauæ Paſchæ vidiſſe ſe in antro S. Mariæ Magdalenæ vitrum plenum terra rubei coloris, quod Magdalena iuxta crucem impleuerat ex terra quam Chriſtus ſuo ſanguine rigabat; vt erat traditio: imò aiebant in paraſceue ſolere illum ſanguinẽ ebullire. Et ibidem refert Magdalenam aliquando apparuiſſe Carolo II. Regi Siciliæ: & locum vbi reliquias quaſdam ſeruatas reliquerat Narbonæ, oſtendiſſe: inter quas erat vaſculum terra & ſanguine Domini plenum. Platina in Leone III. refert illum Pontificem iuiſſe Mantuam, vt ſanguinem Domini videret, qui B tunc miraculis erat illuſtris, eúmque vidiſſe, & approbaſſe. Et ita hanc partem tenet vt probabilem Bonauentura in 4.d.12.dub.2. circa liter. Magiſtri. Et dubiũ non eſt, quin fidei non repugnet: poſſitque non improbabiliter ſuſtineri, ſaltem de parua ſanguinis quãtitate. Simpliciter tamen ſententia D. Thomæ eſt veriſimilior: nam in primis forma ſubſtantialis ſanguinis nõ conſeruatur in materia, quia neque habet naturales ac neceſſarias diſpoſitiones & cauſas, neq; oportet perpetuum fingere miraculum. Vnde ſi quis vellet defendere manere huiuſmodi ſanguinem, vt probabiliùs loqueretur dicere deberet manere quoad materiã quaſi ſub forma cadaueris sãguinis. Sed prætereа neq; hoc videtur aſſerendum, quia totus ſanguis effuſus in C paſſione erat neceſſarius in corpore Chriſti reſurgentis, & alias non erat ſufficiens neceſſitas relinquendi partẽ eius, eámq; aliũde ſupplendi. Quæ ratio maximè probat de notabili ſanguinis quantitate. Nam de vna vel alia gutta minùs eſſet incõmodi, quòd aliquid mãſerit adhærens ſpinis, clauis, lanceæ, ſudario, &c. vt in aliquibus reliquiis nunc etiam oſtendi videtur. Quanquam ille color, qui in eis apparet, fortaſſe non ſit ſanguis quoad ſubſtantiã: ſed ſolùm color aliquis ex ſanguine relictus. Addendum autem (ſi verum eſt aliquid ſanguinis Chriſti in terris manere) illud iam non eſſe vnitum hypoſtaticè Verbo Dei, ſicut ſuprà de præputio dicebamus. Quia ille ſanguis iam non eſt pars humanitatis Chriſti, neque in actu, neq; in potentia, quia D nunquam ampliùs coniungendus eſt corpori Chriſti. Vnde fit, vt iam nullum habeat ordinem ad humanitatem, ſeu animã, ratione cuius corpus in triduo manſit vnitum Verbo, vt Theologi docent. Et è contrario partes materiæ, quæ per continuam nutritionem reſoluebantur è corpore Chriſti, & nunquam erunt iterum corpori coniungendæ, dimittebantur à Verbo, quia mittebant omnem ordinẽ ad humanitatem. Ergo idem eſt dicendum de ſanguine, ſi quis fortaſſe adhuc in Eccleſia permanet. Et confirmatur: nam vnio hypoſtatica integra, & perfecta, tantùm eſt vna, quæ eſt ad humanitatem; & partes eius: ſed hæc perfecta eſt in humanitate Chriſti, & conſequenter in anima, E corpore, & ſanguine, quibus illa humanitas cõſtat: ergo nihil aliud eſt vnitum hypoſtaticè Verbo diuino. Neque contra hoc obſtat illud axioma, *Quod ſemel aſſumpſit nunquam dimiſit.* Intelligẽdum eſt enim de natura per ſe primò aſſumpta & de iis, quæ pertinent ad eius veritatem, & integritatem: non verò de ſingulis materialibus partibus, vt etiam ex ſuperioribus ſæpe diximus.

Si quidpiam ſanguinis Chriſti in terris manet non eſt hypoſtatice vnitum verbo Dei.

Obiectio.

Dices: Ergo ille ſanguis non eſt à nobis adorandus. Quia ſolùm adoratur ratione vnionis. Conſequens repugnat vſui Eccleſiæ, definitioni Pij II. loco ſuprà citato. Reſpondetur negando ſequelam. Quia adorari poteſt propter præcedentem vnionem, & veluti contactum ad Verbum, & propter contactum etiam ad carnem Chriſti.

Pius.
Reſponſio.

SECTIO IV.

Vtrum Chriſti corpus reſurrexerit perfectæ magnitudinis, ac pulchritudinis.

HActenus diximus de integritate & complemento omniũ partium corporis, reliquum eſt, vt de magnitudine, quę ex ſingulorum membrorum quantitate & omnium coniunctione conſurgit, dicamus.

Primò itaq; certum eſt, reſurrexiſſe Chriſtum in iuuenili ætate, in qua mortuus fuit, atque adeò habuiſſe corpus vt minimum eiuſdem magnitudinis, cuius ante mortem fuit. Hoc docuit Aug. 22. de Ciuit. c. 15. vbi ait Chriſtum & in iuuenili ætate, & in ea menſura corporis, in qua eſt mortuus, reſurrexiſſe. Vnde Petrus Chryſologus ſer. 82. dicit, mulieres introeuntes monumentum vidiſſe iuuenem, in quo ſignificata eſt reſurrectionis ætas. Poteſt etiam ex Euãgelio colligi, in quo ſignificatur, idem corpus, quod iacebat in ſepulchro cum omnibus ſuis membris, ac tota quantitate reſurrexiſſe. Ratione denique probatur. Quia ſtatus gloriæ eſt ſtatus optimæ, & vltimæ perfectionis: ergo hæc perfectio maximè tribuenda eſt corpori Chriſti; ergo etiam in magnitudine habuit debitã perfectionem, quam habet corpus in iuuenili ætate, qũando & ad terminum augmenti peruenit, & nondum cœpit decreſcere. Et confirmatur. Nam propter hãc cauſam creditur Adam creatus perfectæ magnitudinis, & in ætate iuuenili, vt Theologi docent in 2.d.17. cum Auguſt. 6. Geneſ. ad literam c.13. Ergo multo magis idem dicendum eſt de corpore Chriſti reſurgentis.

Chriſtus in iuuenili ætate ſurrexit.

Aug.
Pet. Chry.

Aug.

Secundò hinc etiam certũ eſt reſurrexiſſe Chriſtum in ea quantitate totius corporis, & ſingulorum membrorum, quam naturali virtute ſuæ animæ & facultatis auctricis in toto tempore vitæ potuit acquirere. Probatur, quia ea eſt perfecta quãtitas vniuſcuiuſque humani corporis. Sicut enim Philoſophi dicunt, vnãquamque naturam viuentem terminari ad maximam quantitatẽ, in qua conuenienter conſeruari poteſt, & cum maxima perfectione cõnaturali ſibi in illo ordine, ita intelligendum eſt, reſpectu animæ Chriſti dari poſſe corpus certæ quantitatis maximæ, quod illa anima commodiſſimè informare & gubernare poſſet, & ad omnem actionem eius organis ac partibus vti. Hæc igitur quantitas corporis, maximè reſpectu huius animæ, cenſenda eſt perfecta quantitas eius, quia corpus eſt propter animam: ergo illa magnitudo corporis, quę eſt animę maximè accommodata, eſt etiam maximè perfecta in corpore humano. Sed huiuſmodi eſt prædicta quantitas in corpore Chriſti: nam eſt illi maximè proportionata, & quaſi adæquata. Rurſus veriſimile eſt vim actiuã animæ, & facultatẽ eius ad augendum corpus, eſſe proportionatam, ſeu æqualem virtuti informatiuæ: nam vna eſt propter alteram. Ideo enim animæ data eſt vis ad augendum corpus ſuum, quia potens eſt, illud informare, & ſicut naturaliter appetit informare corpus, ita etiam appetit corpus proportionatum, & adæquatum: & ideo data eſt illi virtus, qua poſſit ſe reducere in actum perfectum, acquirendo perfectam ſui corporis magnitudinem. Et è contrario ſicut in virtute informandi habet terminum, quia eſt finitæ perfectionis naturalis, ita in virtute augendi corpus ſuum, quia ſimiliter quoad hoc virtus eius eſt finita: ergo terminus, ſeu perfectum corpus reſpectu vtriuſque virtutis animæ idem eſt. Quia vtraque virtus animæ realiter eadem eſt, & in eadem perfectione fundatur, & prout ratione diſtingui poſſunt, vna ad alteram ordinatur. Ergo reſpectu animę Chriſti illud eſt corpus perfectę magnitudinis, quod naturaliter acquiri poterat per continuũ augmentũ, & naturalem animę virtutẽ, ac facultatem: ergo

Moles corporis Chriſti reſurgentis quã-ta.

ergo tale corpus habuit Chriſtus in reſurrectione.

Et iuxta hanc concluſionem intelligunt multi locũ illum Pauli ad Epheſ. 4. *Donec occurramus omnes in virũ perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti.* Nã licèt in ſenſu literali ſermo ſit de perfectione ſpirituali (vt ex cõtextu planè cõſtat, & omnes ferè interpretãtur) tamẽ metaphora ſumpta eſt ex perfectione corporali. Dicitur enim corpus perfectum, ſeu ętatis plenę, quod peruenit ad ſummum augmentum, quod in progreſſu ætatis poteſt acquirere. Et hinc multi ſũpſerunt occaſionem interpretandi, ſeu potiùs accommodandi hũc locum ad perfectam magnitudinem, & ætatẽ corporum reſurgentium. Nã corpus Chriſti habet plenitudinẽ ætatis in ſenſu à nobis explicato, illúdque cætera corpora glorioſa imitatura ſunt. Et vtrãque interpretationẽ attigit Aug. 22. de Ciuit. c. 15. vbi conſequẽter aſſerit (quod noſtrã concluſionem cõfirmat vnumquemque Beatũ habiturum eam quãtitatis menſuram quam in iuuentute habuit, vel habiturus eſſet, ſi viueret. Ex quo ſimilia ſũpſit Anſelm. in Elucidario, & ſuper Paulum ad Epheſ. Et eodem modo exponit illum locum D. Th. hîc, quamuis priorẽ literalem intelligẽtiam nõ excludat. De ætate etiam ac profectu corporali expoſuit Gaudentius in reſponſione ad Paulum Diaconũ circa illa verba Chriſti, *Quia Pater maior me eſt.* Et eam ſententiam tradũt Theologi in 4. diſp. 44.

Epheſ. 4. | Aug. | Anſelm. | D. Thom. | Gaudent. | Ioan. 14. | Dubium.

Ex his expeditur facilè aliud dubium, quod hîc oriri poteſt. An Chriſti corpus poſt reſurrectionem fuerit eiuſdẽ magnitudinis cum corpore mortali, vel maioris. Quòd enim nõ fuerit minoris, neceſſariò ſequitur ex dictis, addendo corpus Chriſti in hac vita non habuiſſe pręter naturalem ſtatum, vel augmentum vltra naturalem virtutem. Quod per ſe conſtat, præſertim cùm nunquam vlla ægritudine laborauerit. An verò moles corporis reſurgentis fuerit maior, videri poteſt dubium. Quia non conſtat, Chriſtum in vita mortali conſequutũ eſſe maximam corporis quãntitatẽ, quam naturaliter acquirere poſſet. Nam licèt tempus ætatis eius fuerit ad hoc ſufficiens (omnes enim tã Theologi, quàm Philoſophi terminum augmenti ad ſummũ extendunt vſque ad trigeſimũ annũ) tamen non ſemper in eo tempore acquirit aliquis ſummam quantitatem naturaliter poſſibilem. Poſſunt enim vel impedimenta occurrere, vel nõ applicari tanta materia, quãta ad plenum augmentũ eſſet neceſſaria. Et hæc vltima cauſa potuit in Chriſto locũ habere, quia ieiuniis corpus macerabat. Nihilominus Aug. Anſel. D. Th. & alij exiſtimant, corpus Chriſti in hac vita perueniſſe ad perfectam ſuæ quantitatis augmentum, & ideo in reſurrectione non maioris ſed eiuſdem magnitudinis fuiſſe. Et hoc eſt veriſimilius, quia Chriſti corpus fuit optimè temperatum, & ſemper perfectè ſanum, & in ratione viuẽdi Chriſtus fuit moderatiſſimus. Vnde licèt abſtineret à cibis, qui delicias afferrent: tamẽ credendum eſt, illis vſum, qui & valetudini & augmento corporis deſeruirent. Quòd ſi ob cibi parcitatem motus augmẽti remiſſior fuit, tamen tempus vitæ ac ętatis fuit ſufficiens, vt in eo poſſet ea tarditas compẽſari. Nam virtus & facultas augmentatiua ſemper durauit in ſua virtute & efficacia. Et ideo diuturniori tẽpore potuit perficere motũ ſuum, ſi fortaſſe ob defectum materiæ in breuiori non potuit. Et hoc maximè videtur intelligendũ quoad corporis ſtaturam, & oſſium ac ſimilium partium magnitudinem, quæ ſicut difficiliùs acquiritur, ita ſtabiliùs perſeuerat, & ex ea potiſſimum pẽdet totius corporis magnitudo. Alia enim quãtitas, quæ corporis craſſitie conſiſtit, & facilè acquiritur, & deperditur, deficere potuit aliqua ex parte in mortali corpore Chriſti: in corpore autem glorioſo eſt perfecta menſura, prout ad optimam corporis diſpoſitionem, maximámque pulchritudinem conferre poteſt.

Reſponſio. Magnitudo corporis Chriſti glorioſi eadem quæ in corpore mortali. | Aug. | Anſelm. | D. Tho.

A

Vnde ex his etiam conſtat, Chriſti corpus in reſurrectione fuiſſe eiuſdem figuræ, ac formæ, cuius antea fuit. Nã hæc conſurgit ex magnitudine & figura ſingulorum membrorum, eorúmque compoſitione: ſed magnitudo fuit eadem (vt oſtenſum eſt) figura autem ſingulorum membrorum, eorũque compoſitio optima fuit in corpore Chriſti ab initio cõceptionis ſuæ, vt latè diximus in priori tomo, diſp. 32. ſect. 2. Et ex dictis eo loco conſtat, corpus Chriſti glorioſum eſſe pulcherrimum. Nam ſi hanc perfectionem habuit in corpore mortali (vt ibi oſtendimus) multo magis in glorioſo. In quo, ſicut eãdem formã habuit, ita & eundem natiuum colorem, qui ex eodem corporis temperamento naſcitur. Quæ omnia in ſtatu gloriæ ſunt in ſumma perfectione naturali, quam habere poſſũt, & ex eis perfecta naturalis pulchritudo conſurgit.

Pulchritudo corporis Chriſti quanta.

B

Vna verò ſupereſt dubitatio. Nã ſequitur ex dictis, corpus Chriſti futurum eſſe maximum omnium, vel poſitiuè, vel ſaltem negatiuè, vt ſcilicet nullũ ſit maius illo. Conſequens eſt falſum, teſte Aug. loco ſuprà citato. *Alias* (inquit) *peribit de multorum corporibus plurimũ: cùm ipſe nec capillum periturum eſſe promiſerit.* Ac ſi diceret, plures Sanctos habuiſſe in hac vita corpora grandioris quantitatis, quàm Chriſtum: ergo etiam in patria excedent in quantitate corporum, quia nõ ſunt illa priuãdi. Prima verò ſequela probatur. Quia anima Chriſti etiam in naturalibus eſt omniũ perfectiſſima; ergo de ſe pótens eſt ad informandum corpus maioris aut ſaltem tantæ magnitudinis, quàm quęuis alia anima. Atque eadem ratione habet tantam virtutẽ naturalem augendi corpus, quantam habet quęlibet alia anima: ergo ſi habet maximum corpus ſibi proportionatum, & ſua virtute adæquatum, habebit etiam maximũ corpus in tota ſpecie humana. Reſpondetur idẽ argumẽtũ fieri poſſe de corpore Chriſti mortali, quòd ſcilicet in hac vita debuerit peruenire ad maius augmentũ, quàm omnia alia humana corpora: cùm tamẽ certò cõſtet, nõ ita fuiſſe. Quapropter neceſſariò videtur dicẽdum ex maiori animæ perfectione, ſimpliciter nõ ſequi, quòd natura ſua requirat maius corpus, ſicut neque etiã ſequitur quòd requirat corpus robuſtius ac fortius. Nõ enim ſemper vires ſpirituales corporalibus commenſurãtur: perfectio autem animæ in ordine ad ſpirituales actus conſideranda eſt, & ideo tale corpus requirit, atque ita temperatum, vt meliùs deſeruire poſſit ad ſpirituales functiones. Hinc fit, vt licèt anima ſit perfectior: corpus tamen habeat diſpoſitum, vt non poſſit ad tantam magnitudinem creſcere, quantum alia humana corpora. Et ideo ad argumẽtum negatur ſequela, quæ in rigore non eſt bona propter cauſam aſſignatam. Quamuis de corporibus aliorum beatorum controuerſia ſit, an ſint futura æqualia, vel inæqualia corpori Chriſti, quam quęſtionem infrà q. 56. attingemus.

Dubium. | Aug. | Moles corporis Chriſti glorioſi non omnium maxima. | C | Reſponſio. | D

SECTIO V.

E

Vtrùm in corpore Chriſti reſurgentis fuerint omnes facultates animæ vegetantis.

Ratio dubij eſſe poteſt, quia actus huius animæ nõ erant futuri in Chriſto poſt reſurrectionẽ. Nam in illud corpus etiã cõuenit, quod Paul. dicit 1. Cor. 15. *Seminatur corpus animale, ſurget autẽ ſpirituale:* & quod Chriſtus dixit Matth. 22. *Neq; nubẽt, neq; nubẽtur, ſed erũt ſicut Angeli Dei in cælo.* & patet, quia actus huius animæ non fiũt ſine materiali alteratione, & aliquali corruptione, vel aggeneratione partiali: ergo, ſi actus nõ sũt futuri in eo corpore, nõ eſt cur in eo fuerit reliquę facultates. Nec defue-

1. Cor 15. | Matth. 22.

defuerunt Catholici, qui hoc argumento adducti negauerunt has facultates manere in corporibus reſurgentium: quos de corpore Chriſti idem conſequenter dicere, neceſſe eſt. Eorum tamen ſententiam falſam cenſeo, & improbabilem.

Organa ad actiones vitæ vegetatiuæ ordinata in Chriſto reſurgente omnia.

Primò igitur certum de fide eſt, fuiſſe in Chriſto omnes partes organicas corporis ad actiones vitæ vegetantis à natura deſtinatas. Hoc conſtat ex dictis ſupra de integritate corporis Chriſti reſurgentis. Nam omnes eæ partes organicę ſubſtantiales ſunt, & de integritate corporis humani. Et confirmatur. Nam oſtendimus in ſuperioribus ad perfectionem reſurrectionis pertinere, vt ſinguli homines in proprio ſexu reſurgant: reſurrexit ergo Chriſtus in ſexu virili; fuerunt igitur in eius corpore etiam partes illæ, quæ in corpore humano ignobiliores cenſentur: ergo multo magis reliquæ omnes. Quia licèt videantur hæc membra ad inferiores quaſdam actiones inſtituta, tamen per ſe pertinent ad perfectionem, ac debitam humani corporis compoſitionem.

Secundò certum etiam eſt, ſingulas harum partium ita fuiſſe diſpoſitas, ac temperatas, prout ex natura ſua requirunt. Hoc etiam eſt certum ex ſuprà dictis. Quia diuerſitas organorũ in humano corpore ex iis variis diſpoſitionibus ſingulorum mẽbrorum conſurgit: ergo tam eſt certum, ſingula membra habere ſuam debitã diſpoſitionẽ, quã eſt certũ corpus glorioſum eſſe organicum, ac variis mẽbris naturalibus cõſtans. Hoc autem de fide eſſe oſtẽdimus in ſuperioribus ex ipſius Chriſti verbis, *Palpate, & videte quia ſpiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me videtis habere.* Item ex eo, quòd oſtendit diſcipulis manus, pedes, ac latus. Deniq; quia ſententia Eutychetis, Origenis, & aliorum, negãtium in corporibus reſurgentium figurã, & organizationẽ corporis humani, vt hęretica exploſa eſt in quinta Synodo, vt Nicephor. refert lib. 17 hiſtoriæ, c. 28. & à ſanctis Patribus, vt videre licet apud Aug. 22. de ciuit. c. 23 & 1. Retract. c. 1. 2. & 3. & in Enchirid. c. 84. & ſequentib. & Hier. in epitaphio Paulæ, ſeu epiſt. 27. & in epiſt. 61. ad Pãmachium, de errorib. Ioannis Ieroſ. & epiſt. 65. ad Pãmach. & Oceanũ, de errorib. Origen & Greg. 14. Moral. c. 29. 30. & 31. & D. Th. 4. cõt. Gẽt. c. 84.

Luc. 24. Ioan. 20. 5. Synod. Niceph. Auguſt. Hieron. Greg. Papa. D. Thom.

Potentiæ vegetatiuæ in corpore Chriſti glorioſo omnes. D. Thom. Durand. Suppl. Gab. Sot.

Tertiò ex his concludo, certũ etiam eſſe, in corpore Chriſti glorioſo eſſe omnes facultates naturales animæ vegetantis. Ita ſentiunt omnes Theologi in 4. diſt. 44. D. Th q. 1. art. 2. q. 1. ad 1. Durand. Suppl. Gab. Sotus, & alij. Ratione probatur primò, quia vel hæ facultates re ipſa non diſtinguũtur ab organis corporis, quatenus animam & debitũ temperamentum includunt. Vel ſi quam aliam qualitatem addũt (vt verius eſt) illa naturali neceſſitate conſequitur animã informantem organum debitè diſpoſitum. Sed reſpondere poſſet aduerſarij, impeditas eſſe huiuſmodi facultates per ſupernaturalia dona corporis glorioſi, vt verbi gratia per dotem impaſſibilitatis ſecluſam eſſe facultatẽ nutriendi, & generandi. Sed hoc fictitium eſt, & ſine fundamento dictũ. Primò, quia huiuſmodi facultates non habent formalem incõpaſſibilitatem cum dote impaſſibilitatis. Quia non ſunt facultates paſſiuæ, ſed actiuæ: non repugnat autẽ corpus impaſſibile habere facultates actiuas. Secũdò, quia potiori ratione dicendum eſſet dotem impaſſibilitatis formaliter repugnare temperamento primarũ qualitarũ. Quia quòd corpus ſit corruptibile, magis prouenit ab his qualitatibus, & neceſſitas alimenti vel omnino vel magna ex parte prouenit ex actione huius temperamenti cuiuſq; diuerſitate in diuerſis membris: & tamen per dotem impaſſibilitatis nõ ſpoliatur corpus hoc temperamẽto, ſed afficitur noua perfectione impediente actionẽ qualitatum (vt infrà dicetur:) ergo idem dicendum eſt potiùs de facultatibus naturalibus vegetantis animæ.

A Tertiò, quòd ceſſet actio harum facultatum, nullum argumentum eſt facultates ipſas deeſſe. Nam (vt rectè dixit D. Thom. loco ſuprà citato) potentia non ſolùm ſeruit ad exequendam operationem, ſed etiam ad cõplementum & perfectionem ipſius rei, & oſtẽſionem virtutis eius, & diuinæ ſapientiæ, in condendo ſeu reparando ſuo opere perfecto. Vnde egregiè Tertul. lib. de reſur. car. c. 60. *Liberabuntur membra ab officijs: ſed nõ ideo non erunt neceſſaria.* Et cætera, quæ latè & eleganter proſequitur, quibus ſimilia habet Hieron. dicta epiſt. 61. Et declaratur exemplis. Primò in ipſis partibus organicis, quæ etiam ſunt inſtrumenta operationum. Deinde in intellectu agente (ſi fortaſſe eſt res diſtincta à poſſibili) manet enim in anima ſeparata, quamuis ceſſet eius actio. Ac tãdem in ipſomet Chriſto, qui in vita mortali non caruit facultate generandi, quamuis actum non eſſet habiturus. Et idem eſt de B facultate ridendi, ſi fortaſſe nunquam riſit. Quarta & vltima ratio ſit, quia priuatio facultatis naturalis eſt perfectioni naturæ contraria, & conſtituit rem in ſtatu præternaturali, & monſtroſo, quod aſſerere de corpore Chriſti, abſurdiſſimum eſt, & ideo contraria ſententia temeraria videtur. Neque nouam obiectionem reperio, quæ in eius fauorem fieri poſſit, aut noſtra explicatione indigeat.

Tertul. Hierony.

Quartò addendum eſt, actiones harum facultatum nunquam fuiſſe in corpore Chriſti glorioſo. Probatur, quia huiuſmodi actiones ſupponunt corpus indigens alimento, atque adeò paſſibile, & alterabile. Quamuis enim actiones huius partis directè verſentur circa alimentum, quod attrahitur, diſtribuitur, diſponitur, atque conuertitur: tamen non fiunt ſine aliqua C corporis alteratione, & mutatione propria corporis corruptibilis.

Obiectio.

Vna tamen ſupereſt difficultas de actione comedendi. Hæc enim propria eſſe videtur animę vegetantis, cùm ad eius actionem vltimam ordinetur: & tamen hæc verè ac propriè fuit in corpore Chriſti glorioſo, iuxta illud Actorum 1. *Et conueſcens præcepit eis, ab Ieroſolymis ne diſcederent.* Et Luc. & Ioan. vltimo, vbi refertur, comediſſe cum Diſcipulis. Quod autem verè comederit, probatur, tum ex proprietate verborum, quæ in hiſtorica præſertim narratione retinenda eſt, quantum fieri poſſit. Tum maximè, quia Chriſtus illud exhibuit tanquam certum ſignum vitæ, quam D per reſurrectionem recuperauerat, vt tradunt Leo Papa ſer. 1. de reſurrectione, cap. 3. Damaſc. lib. 4 de fide, cap. 1. Aug. lib. 3. de mirabilibus Scripturæ, cap. 14. Epiſt. 49. & 13. de Ciuit. cap. 22. Chryſoſt. homil. 86. in Ioan. Ambr. & Beda Luc. vltimo, Gregor. hom. 29. in Euangelia, & D. Thom. quæſt. ſequenti, art. 6.

Act 1. Luc. 24. Ioan. 21. Leo Papa. Damaſc. Auguſt. Chryſoſt. Ambr. Beda. Gregor. D. Thom.

In hac difficultate duo ſunt extrema vitanda. Primum eſt eorum, qui putarunt, Chriſtum poſt reſurrectionem ita verè comediſſe, vt cibum in ſubſtãtiam ſui corporis conuerteret. Ita Durand. in tertia diſt. 22. q. 6. ad 2. vbi comparans Angelum comedentem in corpore aſſumpto cum Chriſto comedente in corpore glorioſo, dicit in illo non fieri digeſtionem & conuerſionem cibi in corpus aſſumptum, vtramque verò E factam eſſe in Chriſto. Clarius in diſtinct. 11. q. 4. dicens, alimẽtum verè eſſe conuerſum in corpus Chriſti, & aliàs non poſſe eſſe verã comeſtionem, nec verum argumentum veritatis carnis. In eadem ſententia eſt Vvaldenſis tom. 2. de ſacram. c. 71. qui differt à Durando, quia exiſtimat hanc conuerſionem factam eſſe per modum cuiuſdam tranſubſtantiationis: Durandus verò ponit veram conuerſionem formalem, manente eadẽ materia cibi cum corpore Chriſti. Tamen ſententia Durandi erronea mihi videtur. Nã (vt rectè dixit Gre. lib. 14. Mor. c. 31.) ſi poſt reſurrectionẽ aliquid in corpore Chriſti potuit immutari, nõ reſurrexit

Durand. Vvaldenſis. Chriſtus comeſtum poſt reſurrectionẽ cibum in ſubſtantiam ſui corporis non conuertit. Greg Papa.

rexit corpus Chriſti impaſſibile,& immortale. Oportuit enim per additionẽ materiæ augeri,& aliquid de quantitate eius immutari, vt poſſet cũ adueniente cõtinuari. Vnde vel reſurrexit imperfectum, vel poſtea monſtroſum effectum eſt. Opinio autẽ Vualdenſis in primis eſt impertinens. Quia ille modus miraculoſæ conuerſionis, nihil refert ad veritatem comeſtionis; ergo ſuperfluè & ſine fundamento fingitur. Præterea, cùm re vera in corpore Chriſti nulla ſit facta mutatio ſubſtantialis, nec noua dependentia, aut præſentia, non poteſt fingi tranſubſtantiatio cibi in ipſam.

Alterum extremum eſt aliorum, qui dicunt, illam non fuiſſe veram comeſtionem, ſed apparentem, qualis eſt Angelica in corporibus aſſumptis. Hoc enim exemplo vtitur Auguſtinus locis citatis, præſertim in illo de Mirabilibus Scripturæ. Sed hoc etiam ſimpliciter loquendo, verum non eſt, propter rationem factam, ſcilicet, quia aliàs illa comeſtio non fuiſſet verum ac ſufficiens vitæ ſignum.

De ratione comeſtionis, quid ſit.

In primis ergo dicendum eſt, non eſſe de ratione veræ comeſtionis, vt cibus digeratur vel conuertatur in ſubſtantiam comedentis. Nam hoc eſſet, comeſtionem cum nutritione confundere, cùm tamen nutritio ſit quid poſterius, & ſeparari poſſit à vera comeſtione, quæ antecedit. Verè enim dicitur homo comediſſe cibum, etiamſi paulo pòſt illum eiiciat integrum, atque immutatum. Solùm ergo eſt de ratione veræ comeſtionis, vt per vitalem actionem, & organa vitæ cibus ore ſumptus, in ſtomachum traiiciatur. Quod totum fieri poteſt in corpore glorioſo, quia nullam alterationem requirit: ſed ſolam motionem localem, quæ corpori glorioſo non repugnat. Neque oportet admodum inquirere, quomodo corpus Chriſti cibum illum eiecit, ſi in propriam ſubſtantiam non conuertit.

Differentia inter comeſtionem angeli, & corporis Chriſti glorioſi.

Nam (vt omittam, potuiſſe illum ſubitò conſumere, vel in præiacentem materiam reſoluere) dici etiam poteſt, cùm Chriſti corpus eſſet glorioſum, per dotem ſubtilitatis potuiſſe facere, vt in ſtomacho non detineretur, ſed abſque vlla reſiſtentia corporis glorioſi in alium locum pro Chriſti voluntate arbitrióque tranſiret. Vnde fit eſſe differentiam inter hanc Chriſti comeſtionem, & Angeli in corpore aſſumpto. Nã licèt in exteriori motione locali conueniant (reuera enim Angelus per corpus aſſumptum atterit, & diuidit cibum, illúmque ad interiora tranſmittit) tamen illa actio Angeli, vt eſt à corpore, non eſt actio vitę, neque ex virtute propriæ formæ talis corporis: & ideo non eſt vera comeſtio veritate rei, ſeu ſpeciei, licèt ſit vera veritate ſignificationis, vt dixit D. Th. hîc art. 3. ad tertium, & 1. par. q. 51. art. 3. ad quintum, & clariùs quod. 3. art. 5. Tandem ad difficultatem propoſitam ex dictis etiam patet reſponſio. Nam comeſtio propriè non eſt actus animæ vegetantis, ſed potiùs ſentientis, & loco motiuæ. Eſt enim quaſi applicatio quædam materiæ, in quam poſſit virtutem ſuam exercere facultas nutritiua: & ideo fieri poteſt in corpore glorioſo non ex indigentia, ſed ex poteſtate, vt rectè Auguſtinus & Beda docuerunt.

D. Thom.

Aug. Beda.

SECTIO VI.

Vtrùm in corpore Chriſti glorioſo fuerint omnes facultates animæ ſentientis, & actiones earum.

IN his facultatibus tria poſſunt conſiderari, organa ſcilicet, potentiæ, & actus. Primò igitur de organis nihil eſt quod addamus præter dicta in præcedenti ſectione, & in locis ibi citatis. Cõſtat enim, omnia hęc organa, & eorum varietatem, fuiſſe neceſſaria ad integritatem & perfectionem illius corporis.

Potentia ſenſitiua in corpore Chriſti glorioſo.

A Secundò de potentiis ſenſitiuis eadẽ ratio eſt, quæ de vegetatiuis, & multo maior. Quia & habent eandẽ connexionem naturalem, & neceſſariam cum forma humana informãte organa diſpoſita, & nõ impedita, & perfectiores ſunt, minúſque repugnant perfectioni corporis glorioſi. Certum ergo eſt, has omnes potentias eſſe in corpore Chriſti, neq; circa hoc aliquid addendũ occurrit iis, quę præcedenti ſectione dicta ſunt.

Senſationes aliquas in corpore glorioſo exercere Chriſtus poteſt.

Tertiò de actibus perſpicuum eſt, poſſe Chriſtum exercere actus aliquos animæ ſentientis. Quod in genere de Beatis docent Theologi in 4. diſt. 44. & à fortiori certius eſt de corpore Chriſti, quod eſt primum exemplar, & menſura omnium Beatorum. Quæ ratio in tota hac materia præ oculis habenda eſt. Probatur autem ratione aſſertio poſita. Quia hi actus, cùm ſint
B immanentes, perfectionem afferunt, & aliunde non requirunt ſemper materialem aliquam alterationem, neque indecentiam illi ſtatui repugnantem. Ergo nõ repugnant illi ſtatui, ſed potiùs ex ſe maximè decent. Neque eſt, cur omnes illæ facultates ſint otioſæ, & imperfectæ, cùm ſint capaces ſuæ vltimæ perfectionis, quę in actu ſecundo conſiſtit, & ſtatus ille ordinetur ad obtinendam vltimam perfectionem in omnibus, quoad fieri poſſit. In quo eſt magna differentia inter has potentias, & animę vegetãtis. Quia actiones vegetatiuæ partis non ſunt propriè immanentes: ſed tranſeuntes, & ita per ſe non pertinent ad intrinſecam perfectionem ſuarum potentiarum, ſed ex accidenti, vt viuens conſeruari poſſit. Vnde fit, vt ſint imperfectæ ſimpliciter, cùm ſine alteratione materiali non
C exerceantur. Secus verò eſt in potentiis ſenſitiuis, vt diximus. Et hæc aſſertio inductione facta in ſingulis potentiis euidentiùs conſtabit.

Actus ſenſus interioris, & appetitus in corpore Chriſti glorioſo locum habent.

Quartò igitur certiſſimum etiam eſt, actus interioris ſenſus, vel appetitus ſenſitiui habere locum in corpore Chriſti glorioſo. Primò, quia in hoc gradu hi ſũt perfectiores. Secundò, quia ſenſus interior nõ indiget actuali immutatione ab obiecto ſuo, ſed poteſt ſpecies conſeruare, & in abſentia etiam obiecti operari abſque vlla alteratione. Tertiò actus appetitus, præſertim amor, & voluptas, ſi circa obiecta honeſta verſentur, perfecti ſunt, & valde conuenientes humanæ naturæ. Vnde Greg. Nazian. orat. 10. in laudẽ Cæſarij fratris agẽs de anima beata eiúſque voluptate, ſubdit,

Greg. Nazian.

D *Cùm cognatam carnem receperit, eã quoque ad gloriã cæleſtis hæreditatem ſecum admittet, & quemadmodum ob naturæ coniunctionem ærumnarum ipſius particeps fuerat: ſic etiam iucunditates ſuas cũ ipſa communicabat, totum videlicet corpus in ſe ipſam abſumens.* Quæ ferè verba retulit Anaſtaſ. Nice. lib. qq. ſacræ Scripturæ, q. 87. & ſimilia habet Anſel. lib. de ſimilitudinib. c. 57. Addo verò, quamuis hi affectus in nobis fiant cum aliqua corporis alteratione, tamẽ in illo corpore glorioſo, vbi anima perfectè dominabitur, nullam fore neceſſariam alterationem. Quòd ſi oportuerit, fieri motionem aliquam vel ſpirituum vitalium, vel ſanguinis, aut alterius humoris, ea fiet ſine alteratione propria cũ ſola locali mutatione. Sunt ergo actus harũ potentiarum in corpore glorioſo, nõ quidem omnes illi, qui poſſunt eſſe in iis
E potentiis: aliqui enim includunt malum aliquod, vel carentiã boni conueniẽtis, vt ſunt triſtitia, dolor, turpis voluptas, & ſimiles: ſed ij tantùm qui decẽtes ſunt, & conſentanei gloriæ, ac ſtatui Beatorum. An verò ij actus poſſint verſari aliquomodo circa Deum, & eſſe ſupernaturales in ſubſtantia, vel tãtùm in modo, quęſtiones ſunt communes corpori glorioſo, & mortali: & ideo non ſunt tractandæ hoc loco, ſed in prima ſecundæ: attigimus autem illas in priori tomo.

Ana. Nice. Anſelm.

Motus progreſſiuus in corpore Chriſti glorioſo.

Quintò hinc etiam eſt certum, actum potentiæ loco motiuæ conuenire corpori Chriſti glorioſo. Quod

Quod in Euangelio habemus expreſſum. Sæpe enim de Chriſto poſt reſurrectionem dicitur, ambulaſſe, ingreſſum eſſe, & ſimilia, quæ motum localem etiam progreſſiuum ſignificant. Ratio verò eſt, quia hic motus oritur ex appetitu, & phantaſia, ſi organa corporis ſint diſpoſita: ſed oſtenſum eſt, in Chriſto eſſe actus appetitus, & phantaſiæ, & corporis organa eſſe integra, & diſpoſita. Neque obſtat, quòd potuerit corpus Chriſti moueri alio ſupernaturali modo per dotem agilitatis (vt infrà videbimus) ſcilicet, vel tranſeundo ab extremo, ad extremum ſine medio, vel tranſeundo per medium, non motu progreſſiuo, ſed veluti ſimplici impetu, vt quãdo aſcendit in cælum: nihil, inquam, hoc obſtat: nam poteſtas ſupernaturalis non excludit B naturalem, & vſus illius non eſt neceſſarius, ſed voluntarius, & ideo potuit Chriſtus vtraque vti ſuo arbitrio. Decuit autem, vt interdum vteretur virtute motiua naturali ad veram reſurrectionem oſtendendam. Exiſtimari enim poſſet phantaſma, ſi ſemper ſupernaturali modo appareret, ac moueretur.

Sextò hinc etiã fit, actum loquendi interdum fuiſſe in corpore Chriſti glorioſo. Hoc n. licèt aliquo modo ſit ab anima rationali, vt à principali motore ac gubernatore, proximè tamen tribuitur animæ ſenſitiuæ quatenus proximè procedit ab appetitu, & phantaſia per organa corporis. De hoc ergo actu etiã habemus expreſſa teſtimonia in omnib. vltimis capitibus Euãgeliorũ: quæ intelligenda ſunt, de vera locutione propter ea, quæ adduximus de vera comeſtione. Vnde eadem C eſt ratio huius aſſertionis, quæ præcedẽtis. Quia vera locutio ex parte animæ procedit ex apprehenſione, & appetitu: ex parte verò corporis, requirit vitalia organa ad vſum loquendi accommodata, ac diſpoſita; ſed hæc omnia ſunt in corpore Chriſti glorioſo: ergo.

Obiectio. Dices, ad locutionem etiam requiri aerem, vt eo percuſſo ſonus efformetur: ſed hic non eſt in corpore Chriſti glorioſo; ergo neq; poteſt eſſe ſonus, aut vox.

Reſponſ. Reſpondetur in primis, hanc difficultatem non habere locum in Chriſto, quãdiu in terra poſt reſurrectionem conuerſatus eſt, de quo tempore Euangelia loquũtur: tunc enim eodem modo poterat aerem emittere, & attrahere, ſicut & nos. Quia ex parte corporis D eius erat eadem facultas, & virtus actiua: & ex parte aeris eadem propinquitas, & diſpoſitio. Procedit ergo difficultas poſita in corpore Chriſti exiſtente ſupra cælum, vbi aere non circundatur. Neque enim negandum eſt, quin ibi etiam vocem formare poſſit, eſſet enim magna imperfectio corporum beatorum, ſi non poſſent inuicem loqui, & conuerſari, & non ſolùm mente, ſed etiã voce Deum laudare, iuxta illud Pſalm. *Exultabunt Sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus ſuis: exultationes Dei in faucibus eorum.* Ita enim legunt Hebræa & Græca, ita quoque legit Arnobius, & legiſſe videtur Aug. qui ea verba interpretatur de Sanctis, qui non ſibi placent, nec ſibi tribuunt, quòd boni ſint: ſed illum laudant, à quo acceperunt, quod ſunt, quod E in hoc ſæculo inchoatur: conſummatur autem in beatitudine. Eundem etiam ſenſum reddere poteſt communis lectio, *Exultationes Dei in faucibus eorũ.* Propriè *enim exultationes Dei* dicuntur, quæ ſunt à Deo, & quæ ex illius amore ac laude oriuntur, & hæ dicuntur eſſe in faucibus, quando ita cor in Deo exultat, vt fauces ac linguam in Dei laudem moueat. Vnde Baſil. exponens hæc verba, *Exultationes* (inquit) *hic hymnodias & pſalmodias dicit*, & Theodoretus, *Sancti in gloria diuina beneficia prædicant horum cauſam celebrantes.* Et eodem modo exponit Greg. lib. 8. Moral. c. 31. illa verba Iob 8. *Donec impleatur os tuum riſu, & labia tua iubilo. Bene* (inquit) *os riſu impleri dicitur, & labia iubilo, quia in illa æterna patria, cùm iuſtorum mens in exultationem rapitur, lingua in cenſum laudis eleuatur.* Et Irenæus lib. 5. contra

Erit in glorioſis corporibus vox & laus diuina, etiam corporalis.
Pſalm. 149.
Arnob.
Auguſt.
Baſil.
Theod.
Greg. Papa.
Iob 8.
Iren.

A hæreſ. c. 8. tractans illa verba ad Rom. 8. *In quo clamamus Abba, Pater, Si pignus* (inquit) *habentes clamamus Abba, Pater, quid fiet, quando reſurgentes à facie ad faciem videbimus eum? Quando omnia membra affluenter exultationis hominum protulerint?* Quæ verba vſurpauit etiam Aug. lib. 22. de Ciuit. 30. Erit ergo in glorioſis corporibus vox, & diuina laus, etiam ſenſibilis: multo ergo magis in corpore Chriſti.

Neque obſtat difficultas poſita. Quia (vt notauit D. Th. in 2. d. 2. q. 2. art. 2. ad 5. & in 4. d. 44. q. 2. ar. 1. q. 4.) ad formandã vocem non eſt neceſſarius externus aer, qui trahatur, vel expellatur: ſed ſufficit internus, qui eſt in humano corpore. Huiuſmodi n. aer (vt ſuprà diximus) etiam eſt in corpore glorioſo in pulmone, & in aliis interioribus partibus corporis, quæ neque alio corpore replentur, neq; vacuæ eſſe debent. Poteſt ergo Beatus formare vocem mittendo aerem per aſperam arteriã vſq; ad os, ibíq; lingua, labiis, & aliis organis illũ refrangendo in palato. Dices, quomodo poteſt ſolo aere in corpore incluſo vox formari? Oportebit n. aliquem locum interiorum partium corporis vacuum relinqui, dum aer ad formandam vocem impellitur. Reſponderi poteſt ex D. Th. ſuprà ad reformationem vocis nõ eſſe neceſſariam expulſionem & attractionem aeris. Cuius ſignum eſt, quia dum homo reſpirat non poteſt vocem formare. Sed licèt verũ ſit, non eſſe neceſſariam aeris expulſionem extra os, neq; attractionẽ aeris extrinſeci: tamen intelligi nõ poteſt, quòd fiat ſonus, & vox, quin aer impellatur, & repercutiatur: non poteſt autem aer impelli, quin aliunde expellatur, quia impulſus ille fit per motum localem. Dicendũ igitur eſt, expelli quidẽ aerem aliquib. partibus interioribus corporis: illas tamen non manere vacuas, quia ſtatim illic ſuccedit alius aer exiſtẽs in partibus propinquis, vel per rarefactionẽ, quæ non videtur repugnare aeri, etiã ſi ſit intra corpus glorioſum: quia nõ eſt pars eius: vel certè per ſolum motũ localẽ, & quaſi circulum quendam totius aeris exeuntis, & ſubintrãtis ſecũdũ diuerſas partes ſuas in diuerſas partes corporis. Quod facilè intelligi poteſt in corpore glorioſo: tũ propter ſubtilitatẽ eius, vnde fit, vt aer, qui eſt in illo, facilè poſſit quaslibet partes eius penetrare. Tum etiam propter perfectũ dominiũ, quod habet anima ſupra corpus glorioſum, & omnia, quæ in illo ſunt. Ex quo etiã prouenit, vt licèt impellat aerẽ vſq; ad os, & labia: ita tamen illum contineat, vt non permittat extra corpus egredi, niſi quantũ neceſſe eſt ad formandam vocem. Et ideo quod ab vna parte expellitur, alia via reuertitur. Vnde poteſt ſemper formari vox, quãuis nec foras aer propellatur, neq; partes aliquæ vacuæ relinquanrur. Et hic modus eſt ſufficiens, quod attinet ad vocis formationẽ. Nã quod alij dicũt, in corpore cæleſti poſſe formari vocem, impellendo & trahendo illud, mihi non probatur. Tum quia, neq; conſentaneum eſt naturæ incorruptibili cæli, neque humano corpori accommodatum. Tum etiam, quia corpus Chriſti nõ eſt intra cælum, neque penetratiuè, neque circundatum illo, ſicut nos ſumus in aere: ſed eſt ſupra cælum, vt ſtatim dicam tractando, quomodo hæc vox poſſit audiri. Aliud enim eſt formari, aliud audiri, & hactenus ſolùm explicatum eſt, quomodo formetur, quomodo autem audiatur ſtatim dicam.

Septimò dicendum eſt, actus omnium ſenſuum in corpore Chriſti glorioſo locum habere. Hæc aſſertio colligitur ex D. Thom. in 4. diſt. 44. q. 2. art. 2. q. 3. & 4. & Scotus diſt. 49. q. 14. ad 2. & Maior q. 14. & ferè ex aliis Theologis iis locis, paucis exceptis, qui loquuntur in communi de Beatis. Poteſt autem concluſio in primis intelligi de corpore Chriſti, quamdiu poſt reſurrectionem inter homines verſatus eſt, vel prout tunc in cælo exiſtit. Rurſus de vtro-

Rom. 8.
Aug.
D. Thom.
Formatio vocis & loquela à corporibus beatorum in cælo fieri quomodo poſſit.
Obiectio.
D. Thom.
Reſponſ.
Sonus, & vox formari à corporibus glorioſis ſine aeris impulſione, & repercuſſione non poteſt.
D. Thom.
Scotus.
Maior.
Corpus Chriſti glorioſum actum viſionis exercere poteſt.

que tempore eſt certior, in aliquibus ſenſibus, quàm in A alijs. Primò igitur de viſu eſt res certiſſima, & de tempore ante aſcenſionē conſtat apertè ex hiſtoria Euangelica. Poſt aſcenſionem in cęlum facilè etiam intelligitur, corpus illud poſſe videre ſeipſum. Eſt enim perlucidum, & tranſparens (vt infrà dicemus:) eſt ergo de ſe viſibile, & poteſt immutare ſenſum actione perfectiua abſque alteratione materiali, vel corruptibili. Hic enim sēſus inter omnes perfectiori modo immutatur, & operatur: vnde eius actus valde perfectus eſt, & corpori incorruptibili accōmodatus. Solùm de externis obiectis poteſt eſſe nonnulla difficultas, quomodo poſſint videri à Chriſto, quando ab eo diſtant, cùm non ſit interiectū medium, per quod poſſint ſpecies deferri. Neq; enim dici poteſt deferri per corpus cæleſte, loquor enim de corporibus, quæ ſunt extra cælum, v.g. de corpore B. Virginis, & ſi qua ſunt alia ſupra conuexū cæli exiſtentia, quæ poterunt eſſe rea- B liter diſtātia inter ſe, quamuis inter ea aliquod corpus nō ſit interiectum, & tamen ſine dubio videre ſe poſſunt, vt eleganter docet Greg. lib. 18. Moral. c. 27. aliàs 31. Vbi non ſolùm dicit, poſſe vnum Beatum videre alium quoad externum vultum: ſed etiam totam corporis harmoniam vſque ad ipſa viſcera, & cor. Quod ſignificat etiam Aug. 22. de Ciuit. c. 30. & Chryſoſt. epiſt. 5. ad Theodorum lapſum, circa medium; idque explicat exemplo transfigurationis Domini, vbi Apoſtoli Chriſti corpus viderunt in glorię ſplendore diuina virtute confortari. Nam ſplendor ille, inquit, prout eſt, videri non poteſt, niſi ab oculo immortali, & incorruptibili, qualis erit in corporibus beatis. Denique in hac viſione, prout ad Chriſti corpus terminatur, præcipuam corporis beatitudinem conſiſtere docuerunt Cyprian. ſerm. de natiuitate Chriſti. Auguſt. in manuali, c. 26. & lib. de ſpiritu & anima, cap. 4.

Greg. *Aug.* *Chryſoſt.* *Cyprian. Auguſt.*

Reſponſio. Quomodo in oculis beatorum produci ſpecies ſenſibiles ab obiectis diſtātibus poſſint ſine medio.

Sed quomodo & quo medio recipiet tūc viſus ſpecies? Nam obiectū viſibile per lineā rectam mittit ſpecies ad oculū: at verò per lineā rectā inter obiectū & oculū nullum eſt corpus nec cæleſte, nec aereū. Dici poteſt ſpecies illas multiplicari per vacuū. Sed non rectè, oporteret enim creari & per ſe exiſtere, quæ ſunt miracula non neceſſaria. Faciliùs igitur dicitur, obiectum immediatè agere in ſenſum diſtantem, producendo in illo ſpecies, ſiue id faciat naturali virtute (vt aliqui exiſtimant) ſiue diuina. Eſt enim hic modus immutandi potentiam conſentaneus corpori glorioſo, quod *ſpirituale* à Paulo vocatur. Vnde, ſicut vnus ſpiri- D tus loquitur cum altero, manifeſtando ſuum conceptū, & illius ſpeciem imprimendo abſq; impedimēto diſtantiæ, ita illa corpora glorioſa participant hāc efficaciam. Ex quo inferunt aliqui, poſſe corpus glorioſum (quantum in ſe eſt) immutare viſum, atque adeò videri ad quamcunque diſtantiam. Quia ſi diuina virtute eleuatur ad agendum ſine dependentia à medio, eadem ratione poterit eleuari ad agendū ſine dependentia à propinquitate, vel diſtantia. Quod in ſpirituali etiam immutatione, quæ fit in locutione Angelorum, reperiri multi exiſtimant. Et ſaltem de corpore Chriſti mihi non eſt dubium, quin habeat hanc efficaciam, quatenus eſt obiectum viſibile. E

1. Cor. 15.

Obiectio.

Dices: Ergo eadē ratione poterit oculus Chriſti, vel alterius Beati videre quodlibet obiectū viſibile, quantumuis diſtās. Habebit enim potentiam viſiuā perfectiſſimam, & organū optimè diſpoſitum. Reſpōdetur ita aliquos ſentire, & ſignificat Scotus in 4. diſ. 50. art. 6. Sed cùm ad videndū nō ſolùm requiratur perfectio potentiæ, ſed etiam ſpecies viſibilis, quæ imprimenda eſt ab obiecto, hoc non poteſt ſufficienti fundamento affirmari. Quia obiecta viſibilia, quæ nūc ſunt in terra, non poſſunt imprimere ſpecies ſui in oculis Chriſti, aut B. Virginis naturali virtute, vt per ſe conſtat. Quòd autem diuinitus eleuentur ad imprimēdas illas, aut quòd Deus ſupernaturaliter illas infundat, aut det virtutē ſupernaturalē Beato ad videndum ſine ſpeciebus quodcunque obiectū, vbicunque ſit, nulla ratione ſit ſatis veriſimile, ſi generaliter de omnibus Beatis ſit ſermo. Quia, licet illa omnia ſint poſſibilia, non tamen pertinent ad Beatorum ſtatū, nec eſt perfectio beatitudinis eorū debita. De Chriſto autē Domino, propter ſingularem quandam omnipotentiæ participationem, quam habet humanitas eius, vt eſt inſtrumentum cōiunctum Verbi, probabile eſt poſſe videre etiam oculis corporeis quodcunque obiectum viſibile, vbicunque ſit, non per ſpeciem acceptam ab obiecto, ſeu per efficientiā obiecti: ſed per efficaciam ipſius Chriſti, quia hæc virtus nō eſt in obiecto, ſed in Chriſto, qui hoc poteſt facere, vel ſupernaturaliter efficiēdo viſionem ſine ſpecie. Nulla n. eſt in hoc repugnātia, vt ex iis, quæ tradūtur in prima parte, ſuppono.

Reſponſio. Scot.

Potentia viſiva Chriſti ad quodlibet obiectū quātumuis diſtās extenditur.

Secundò probatur, & declaratur concluſio poſita in auditu. De quo, ſicut & de voce immeritò dubius fuit Bonau. in 4. d. 49. ar. 3. q. 1. agens in genere de corporibus glorioſis in cælo exiſtentibus. Mihi tamen res videtur ſatis certa. Nam de auditu eadē ferè ratio eſt, quæ de viſu. Nam etiam hic ſenſus tantùm requirit intentionalem immutationem, eiúſque operatio eſt valde perfecta, pertinens quodammodo ad perfectum vſum rationalis vitæ, in quantum ſigna aliorum conceptus repræſentantia hoc ſenſu percipiuntur. Propter quod vocatur *ſenſus diſciplinæ*. Et confirmatur. Nā delectatio auditus eſt ſuauiſſima, & perfectiſſima, & quodammodo ſpiritualis, & maximè decens ſtatum Beatorum. Denique quādiu Chriſtus poſt reſurrectio- C nem cum hominibus conuerſatus eſt, planè conſtat ex Euangelio, ſicut verè loquebatur, ita verè & propriè aliorū voces audiuiſſe. Nam hoc etiam fuit vnum ex teſtimoniis veræ reſurrectionis. At verò poſt Aſcēſionem in cælum, licèt Euangelium nihil dicat: tamen certum etiam eſt, ibi poſſe non ſolum Chriſtum, verumetiam alios Beatos exercere hunc actum. Superuacanea enim eſſet ibi vox, ſi non poſſet eſſe auditus. Et ita Sancti ſuprà citati vtrumque ſimul affirmant, & ex eiſdem ſcripturis colligunt.

Bonauent. Beati in cælo audire poſſūt.

Occurrit autem hîc ſpecialis difficultas ſimilis illi, quæ de viſu tractata eſt. Nam, licèt ibi ſit obiectum, auditus, vox, & facultas, deeſt tamen medium, per quod deferatur ſonus, quia nullus eſt aer extrinſecus inter corpora Beatorum interiectus. Quam difficultatem attigit D. Thom. in 2. d. 2. art. 2. ad 5. & dupliciter reſpondet. Primò, deferri vocem aut auditum per confractionem & commotionem cæli empyrei. Quæ reſponſio mihi nec ſatisfacit, nec neceſſaria videtur. Ratio prioris partis eſt, quia ſuppono corpus Chriſti, & aliorum Beatorum eſſe ſupra conuexum cæli empyrei: multum ergo diſtat os & auditus Beati à ſuperficie cæli empyrei: quomodo ergo poteſt moueri vel confringi lingua, & voce Beati. Quòd ſi quis contendat corpora beata non eſſe hoc modo ſupra cælum empyreum, ſed intra illud. In primis hoc eſt contra ipſum D. Thomam, vt infrà videbimus. Deinde, licèt concedamus, aliquando poſſe corpus beatum eſſe hoc modo intra cælum, quis autem negabit poſſe ſuo arbitrio aſcendere ſupra conuexum vltimi cæli, & ibi loqui, & audire. Præterea, etiam dum corpus beatum eſt intra cælum, non eſt neceſſaria illa commotio, & confractio cæli empyrei, nec conſentanea naturæ eius. Non enim eſt minus perfectū, quàm alij cæli, qui ſolidiores eſſe videntur, quàm vt poſſint tam facilè confringi, & commoueri. Quòd verò non ſit neceſſaria, patet. Quia nec ad formandam vocem (vt ſuprà oſtenſum eſt) neq; ad deferendas ſpecies intentionales: quia hæ deferri poſſunt ſine reali ſono, atque adeò

Obiectio. *D. Thom.*

adeò ſine reali cōmotione medij. Hæc igitur eſt ſecū- da reſponſio D. Thomæ, ſcilicet; ſpecies ſoni deferri ſecūdū eſſe ſpirituale tantū, & ideo nō eſſe neceſſariā cōmotionē medij. Sed adhuc ſupereſt difficultas, quia ſaltē eſt neceſſariū medium, quod nullum eſt, quando corpora Beatorū ſunt ſupra cælū. Reſponderi tamen poteſt, nunquam corpora beata ita eſſe ſupra cælum, quin aliqua ex parte contingant cælum, & ideo illo mediante poſſe ſpecies ſoni ad auditū deferri. In hoc enim differt ſonus à luce, vel colore, quoad nō neceſſariò multiplicat ſpecies per lineam rectan, ſed quacunque alia ratione. Et hic modus nō eſt impoſſibilis. Secūdò verò & faciliùs reſpondetur (ſicut de viſu diximus) poſſe Beatum imprimere ſpeciem ſuæ vocis in auditum diſtantem immediatè, nihil operando circa mediū, vbi eadem proportione applicari poſſunt omnia quę de viſu diximus. Hinc verò colligi poteſt, quamuis poſſit Chriſtus in cęlo habere actū huius ſenſus: nō tamē eſſe neceſſariū, vt ſemper ſit in aliquo actu eius, nec determinatiuè, nec vagè, cùm nō ſit neceſſe, vt vel ipſe vel alij ſemper loquantur, aut canant. Nec tamen idem omnino eſt de ſenſu viſus. Quia obiecta viſus nō pendent ex aliqua actuali actione libera: ſed ſunt res permanentes, & ſtabiles, quæ ſemper ſunt ſufficienter applicatæ, vnde ex parte obiectorum ſemper eſſe poteſt actualis viſio, quamuis libertate beati id non ſit ſimpliciter neceſſarium. Eſt autem veriſimilius ſemper eſſe in aliquo actu vidēdi, aut ipſum corpus Chriſti, aut alia beatitudinis conſortia.

D. Thom. Species ſoni ſine medio ad aures beatorū in cælo deferri quomodo poſſint.

Corpora beatorum in cælo ſemper ſunt in actu videndi, ſed non audiendi.

Tertiò de odoratu, Bonauentura ſuprà negat, eſſe in corpore glorioſo actū eius ſenſus. Sed nō video quo fundamento. Eſt enim res perfacilis applicando omnia, quæ diximus. Nā etiā operatio huius ſenſus exerceri poteſt ſine alteratione materiali corporis ſentiētis, & alioquin obiectum nō deerit etiā in cælo. Cur enim odorum ſuauitas ibi deficiet? Vnde in lib. de ſpiritu & anima, c. 58. Auguſtin. ſeu auctor eius, loquens de Beato ait: *Nec dici poteſt quantam habeat in guſtu voluptatem, quantam in ſapore iucunditatem, quantam in odore ſuauitatem.* Verum eſt ſenſum ab Auguſtino intentum magis videri metaphoricum quàm proprium: vtroque tamen modo vera eſt ſententia, quam ſtatim aliorum Patrum teſtimoniis confirmabo. Quin potiùs (vt veriſimile cenſeo) ipſa etiam Beatorum corpora ſuauiſſimum odorem emittent. Habebunt enim inteſtina plena humoribus, & aëre, optimis qualitatibus, & odoriferis affectis. Hæc enim perfectio maximè decet illum ſtatum, ſicut è contrario corpora damnatorum erunt fœtida. Neq; in explicando modo, quo huiuſmodi obiectum immutabit olfactum, occurrit noua aliqua difficultas. Solùm poſſet quis obiicere. Quia operatio huius ſenſus non videtur admodum neceſſaria in corpore immortali, cùm ex natura ſua non ſit ita ſpiritualis, ſicut operatio viſus, & auditus, neque ordinetur ad perfectionem animæ ſecundùm ſe, ſed ad conſeruationem vitæ. Propter quod in brutis hic ſenſus maximè viget; ergo vbi non erit vita animalis, non erit neceſſaria operatio eius. Reſpondetur, in his actibus non tantùm eſſe conſiderādam vtilitatem ad alios fines extrinſecos: ſed perfectionem, quam per ſe afferunt. Si enim ex ſe decens eſt, & aliàs non repugnat corpori incorruptibili, etiamſi illi non ſit neceſſaria ad eius conſeruationem, vel alios fines, propter ipſam naturæ perfectionem expeti poteſt. Maximè, quia hoc actu excitari ſolet animus ad Dei laudem, & internam deuotionem, quæ vtilitas eſſe poterit in Beatis, quamuis ea ſimpliciter non indigeant. Et hinc tandem colligitur potuiſſe Chriſtum illis quadraginta diebus ante aſcenſionem exercere actum huius ſenſus circa hæc inferiora corpora odorifera, quia erant obiecta proportionata, & immutare olfactum poſſunt ſine materiali alteratione. Tamen propter excellentiam corporis beati, & perfectum dominium, quod in ſuas actiones habet, non exercebat hunc actum, niſi circa perfecta obiecta, & decentia, neq; ab aliis ſpeciē accipiebat.

Bonauent. Beati in cælo olfactum exercere poſſunt.

Aug.

Obiectio.

Reſponſio.

Quartò de guſtu & tactu maior eſt difficultas, cùm hi ſenſus non videantur ſine alteratione materiali immutari. Nihilominus probabilius eſt, etiam hos ſenſus habere actus ſuos in corpore glorioſo. Quæ eſt aperta ſententia Anſelmi, libro de ſimilitudinibus, cap. 57. vbi cùm dixiſſet, *Totos Beatos inenarrabili ſuauitatis abundātia eſſe replendos,* ſubdit, *Quid dixi totos? oculi, aures, nares, os, manus, guttur, cor, iecur, &c. mirabili delectationis & dulcedinis ſenſu replebuntur.* Et Laurentius Iuſtinianus libr. de diſciplina & perfectione monaſt. conuerſ. cap. 23. *Caro* (inquit) *ſpiritualis effecta per omnes ſenſus ſuos multimodis exuberabit, dilectus delectabitur oculus in amabilis Redemptoris aſpectu, cùm videbit Regem in decore ſuo gloria ornatum ac diademate redimitū, quo coronauit eum mater ſua. Melodica cantica ciuium ſupernorum non mediocriter mulcebunt auditum: flagrans quoque ſuauitas cæleſtium odoramentorum mira liquefactione reſperget odoratum indicibilis etiam dulcedo omnium delectabilium melliflua quadam & iucunda ſocietate oris ſignabit palatum: ipſe demū tactus ſibi congruis abundabit delitijs, quas experti narrant. Fas etenim non eſt, vt in illa calorum gloria quidquam vacet à Dei laude: quin potius iuſtum vt cuncta corporis membra ſuū proprio modo efferant conditorem, quatenus, ſicut ab ipſo ſumpſere principium, ita & in illo deducant ſua beatitudinis finem, vt ſit Deus omnia in omnibus.* Idem colligi poteſt ex Proſpero libro primo de vita contempl. cap. 4. vbi dicit omnia bona, quæ in humana natura peccatum corruperat, reparanda eſſe in melius, *id eſt, intellectus ſine errore, memoria ſine obliuione, cogitatio ſine peruagatione, charitas ſine ſimulatione, ſenſus ſine offenſione, ſaturitas ſine faſtidio, & tota ſanitas ſine morbo.* Ex quorū Patrum verbis ac ſententiis variæ etiam coniecturæ colligi poſſunt, quæ generaliter probant de omnibus ſenſibus. Solùm ſupereſt, vt oſtendamus in his duobus, ſcilicet guſtu, & tactu nihil eſſe ſpeciale, propter quod eorum actus corpori glorioſo repugnent. Nam in primis non eſt repugnantia ex parte materialis immutationis ſeu alterationis. Quia hæc non eſt per ſe neceſſaria ad actus horum ſenſuum. Nam licèt naturaliter ſemper ſit coniuncta cum intentionali immutatione: tamen re ipſa eſt diuerſa, vnde facilè poſſunt ſeparari in ſubiecto, quod eſt capax vnius, & non alterius, quale eſt corpus glorioſum. Nam ſi calor & ſpecies intentionales caloris ſunt qualitates realiter diſtinctæ, cur non poterit corpus glorioſum alteram ſine altera recipere? Quandoquidem eſt capax vnius, & non alterius, & illæ non habent ordinem inter ſe, ſed tantùm concomitantiam reſpectu corporis paſſibilis. Et quoad hoc eadem ratio eſt de guſtu. Deinde quòd nō deſit obiectum, in tactu quidem eſt manifeſtum. Nam in primis Chriſtus ante Aſcenſionem dicebat, *Palpate, & videte*; ſicut ergo ipſe tangebatur, & tactu percipiebatur, ita etiam & tangebat: poterat ergo illa corpora tactu percipere, vtpote obiecta tangibilia: & ex alio capite non eſt repugnantia, vt oſtenſum eſt. Poſt Aſcenſionem verò ſimilis ratio locum habet. Nam etiam corpora glorioſa poterunt ſe tangere; poterit ergo vnum optimam diſpoſitionem alterius percipere. Magna enim imperfectio videretur, ſi illa corpora ſe tangendo, nihil ſentirent, ac ſi eſſent inanimata. De guſtu verò (ſi loquamur de Chriſto, eo tempore, quo cum Apoſtolis verſabatur, & cibum ſumpſit) nullum eſt incommodum, quòd ſicut tunc verè comedebat, ita etiam verè perciperet cibi ſaporem, & guſtum, abſque alteratione materiali, vel alia imperfectione beatitudini repugnante. Si autem ſit ſermo de tempore poſt Aſcenſionem, difficilius eſt,

Guſtus, & tactus in corpore glorioſo ſuas ſenſationes exercent.

Anſelm.

Laur. Iuſt.

Proſper.

Luc. 24.

eſt, in cælo obiectum guſtus inuenire. Propter quod *Bonauent.* Bonauentura ſuprà, hunc actum negat eſſe in Beatis. Sed non eſt Deo difficile, facere, vt aliquis ſapidus humor ſit intra organum guſtus, qui ſenſum illum poſſit intentionaliter afficere, vt diuus Thomas dixit.

Obiectio. Dices: Ergo eſſe poterit in corpore glorioſo delectatio ex tactu & guſtu proueniens. Conſequens autem videtur inconueniens. Quia huiuſmodi delectatio indecens eſſe videtur, nec eſt finis actionis rectæ: ſed potiùs eſt propter actionem, ibi autem talis delectatio non eſt neceſſaria, propter aliquam actionem, neque propter ſe eſt expetenda, quia hoc non eſt rationi conſentaneum. *D.Thom.* Vnde diuus Thom. quarto contra Gentes, capit. 83. ſimili ferè diſcurſu concludit, in corporibus glorioſis non eſſe futuras delectationes venereorum, & omnes rationes, quas ibi adducit, æquè videntur procedere de omni delectatione tactus, & guſtus. *Reſponſio.* Reſpondetur delectationes horum ſenſuum honeſtiſſimas ac decentiſſimas non repugnare corpori glorioſo, neque eſſe præter rationē, ſed potiùs admodum rationi conſentaneas, quia non propter ſe expetuntur: ſed vt omnibus modis magis glorificetur Deus, vt rectè *Laur. Iuſti.* Laurentius Iuſtinianus loco ſuprà citato indicauit. De quibus etiam intelligi poſſunt, quæ ex *Nazian.* Nazianzeno, & *Anaſta.* Anaſtaſio ſuprà retulimus, & quod nomine *Auguſt.* Auguſtin. dicitur lib. de ſpiritu & anima, c.64. *Ibi erunt bona corporis, & animæ, qualia oculus non vidit, nec auris audiuit, nec cor hominis cogitauit. Quid enim amas caro mea? quid deſideras anima mea? Ibi eſt, quidquid amatis, ibi eſt, quidquid deſideratis. Si delectat pulchritudo, fulgebunt iuſti ſicut ſol: ſi qualibet munda voluptas, torrente voluptatis deitatis ſuæ potabit eos Dominus.* Quæ ferè verba tranſcripſit *Anſelm.* Anſel. in proſologio, cap.25. Vnde in lib. de ſimilitudinibus, cap.48.55 & 57. pulchritudinem & voluptatem corporis ponit inter partes beatitudinis, quando talia ſunt, vt in eis vel ex eis nulla Dei offenſio contrahi poſſit. Denique poteſt hoc à contrario confirmari. Nam damnari poſt reſurrectionem ſenſu tactus percipient ſenſibilem ignem, ex quo, dolore ſenſibili afficientur; ergo corpus glorioſum magis percipere poterit aliquod obiectum, multo quod puriſſimam aliquam voluptatem parere poſſit. Si enim in damnato omnes ſenſus pœna torquentur: cur non magis in beato voluptate perfundentur? D.Thom. igitur dicto lib. 4. contra Gentes, loquitur de materialibus delectationibus ciborum, aut venereorum, quæ vel non decent, vel non ſpectant ad ſtatum beatorum. Vltimò ex his conſtat, eſſe in corpore Chriſti glorioſo ſpiritus vitales, & animales. Quia hi neceſſarij ſunt ad operationes ſenſuum, & vitales motus exercendos. Erunt autem hi ſpiritus in corpore glorioſo incorruptibiles, vt patebit ex diſputatione ſequenti. Quia in illis corporibus non eſt futura alteratio: iidem ergo ſpiritus ſemper permanebunt, & per diuerſas corporis partes virtute animæ vltro citròque diſcurrent.

DISPVTATIO XLVIII.
In quinque Sectiones diſtributa.

De ſupernaturali perfectione corporis Chriſti poſt reſurrectionem.

IN ſuperiori diſputatione explicuimus naturalem perfectionem, quam Chriſti corpus habet in gloria, & obiter attigimus nõnullas perfectiones ſupernaturales, præſertim ex iis, quæ pertinent ad actus ſecundos ſenſuum externorum, vel internorum, quæ ad animam potiùs ſpectant. Quamuis, quia per corpus exercentur, ſimul cum facultatibus corporis computentur, & explicentur. Supereſt igitur, vt dicamus de perfectionibus ſupernaturalibus, quæ ſunt in corpore Chriſti per A modum actus primi ſeu bonæ diſpoſitionis ſuperantis naturam, ſeu per modum aptitudinis ad motum aliquem corporis, vel modum aliquem exiſtendi, vel agendi corporis ſupernaturalem. In qua re primùm inquirẽdum in communi eſt, an data ſit corpori Chriſti huiuſmodi perfectio. Deindè in particulari qualis & quotuplex ſit. De qua re tractare ſolent Theologi in 5.d.44.& 49. nos autem hoc loco eam expediendam cenſuimus. Primò, quia non eſt in animo poſt tractatum de ſacramentis inſtituere diſputationem de quatuor nouiſſimis, quam Theologi in fine Quarti tractare ſolent. Quia omnia, quæ eo loci dicuntur, pertinent vel ad materiam de beatitudine, vel ad materiam de pœnis peccatorum, quæ ſufficienter in 1.p.& in 1.2. traduntur. Præterea, quæ de purgatorio & ſuffragiis mortuorum in 4. tomo hu- B ius 3. p. dicenda nobis ſunt, & quæ in fine huius de ſecundo Chriſti aduentu ad iudicium diſſeremus. Deinde, quia corpus Chriſti Domini glorioſum primum exemplar eſt omnium perfectionum, quæ, ſi in ipſo rectè explicentur, facilè poterunt cæteris omnibus accommodari.

SECTIO I.

Virùm corpus Chriſti poſt reſurrectionem, aliquam ſupernaturalem perfectionem ſeu diſpoſitionem habuerit.

C QVòd reſurgentium corpora futura ſint altiori ac perfectiori modo perfecta, ac diſpoſita, quàm ſint hæc noſtra, tam fuit ſemper conſtans, vt inde ſumpſerint aliqui hæretici occaſionem negandi veritatem materialium corporum in hominibus reſurgentibus, vt Eutychius, qui (vt refert Greg. 24 Moral. c.29) negauit, *Gre. Papa.* corpus humanum poſt reſurrectionem futurum eſſe carneum, & ante ipſum Origenes, vt refert Epiphan. ex *Epiphan.* Methodio hæreſi 64. & in epiſtola ad Ioannem Ieroſolymitanum, quæ eſt 60. inter epiſtolas Hieronymi, & *Hierony.* Hieronymus epiſtol. 61. aduerſùs eundem Ioannem, & *Iſidor.* Iſidorus lib. de doctrina & fide, cap.6. & Theophyl. 1. ad *Theophy. 1.Cor.15.* Corin.15. Qui ſumpſerunt occaſionem errandi ex quibuſdam locis Pauli prauè intellectis, vt eſt illud, *Seminatur corpus animale, ſurget autem ſpirituale:* & illud, *Caro & ſanguis regnum Dei non poſſidebunt:* quæ in ſuperiori- D bus tractata ſunt, & in ſequentibus ad veritatem Catholicam confirmandam illis vtemur. Addi etiam poteſt ratio in horum fauorem, quia non poteſt, ſeruata corporis natura, conditiones naturæ contrarias idem corpus ſuſcipere: ſed corpus glorioſum ita erit ſupernaturaliter perfectum, vt habeat conditiones contrarias noſtro corpori, quales ſunt eſſe ſpirituale, eſſe incorruptibile, eſſe perſpicuum, eſſe penetrabile, & ſimiles: erit ergo alterius naturæ. Non conſtat autem, an iſti hæretici poſuerint hanc corporis diuerſitatem in ipſa materia, vt ſcilicet putauerint, corpus Chriſti poſt reſurrectionem non habuiſſe ſubſtantiam ſuam ex materia hac generabilium, & corruptibilium: ſed ex alia cœleſti, aut certè ex nulla materia, quæ propriæ quantitati ſubiaceat. An verò ſolùm in accidentibus, & diſpoſitionibus materialibus hanc diuerſitatem conſtituerint: hoc (inquam) E mihi non conſtat, neque ipſi fortaſſe explicarunt, aut intellexerunt.

Alij verò hæretici, vt veram corporis naturā poſt reſurrectionem ſeruandam eſſe tuerentur, nullam aliā perfectionem, quàm omnino materialem & naturalem, illi tribuebat, neque aliud felicitatis aut voluptatis genus, quàm quod in rebus corruptibilibus earúmque naturali vſu & alteratione cõſurgit. Ita refert Dionyſius c.7. Eccleſiæ Hierar. par.1. eundémque errorem tribuit Cherinto Dionyſius Alexand. apud Euſeb. lib.3. Hiſtor. cap.22. *Dionyſ. Euſeb. Nicephor. Auguſt.* aliàs 38. & Nicephor. lib.3. cap.14. & Auguſt. hæreſi 8. & Iſidor.

Iſidor.lib.de doctrina & fide,c.24.Poſſet etiam recenſeri hoc loco error Chiliaſtarum, diſtinguentium duplicem reſurrectionem, primam per mille annos duraturam in terrenis ac temporalib. voluptatibus, quibus Sancti cum Chriſto gaudebunt, poſtquam futura ſit alia cœleſtior, atque diuinior perpetuò duratura. Nam ex hoc errore ſequitur, corpus Chriſti adhuc eſſe in priori diſpoſitione imperfecta, quaſi expectans tempus illud primæ reſurrectionis. Sed non eſt huius loci hæc perſequi, tractanda enim ſunt diſp. 50. ſect. 8.

Dona ſupernaturalia corporis Chriſti reſurgentis qualia. Dicendum ergo eſt, corpus Chriſti Domini in reſurrectione ſua ornatum fuiſſe variis donis, & qualitatibus ſupernaturalibus, præſertim illis quatuor, quæ ab omnibus Catholicis agnoſcuntur, claritate, impaſſibilitate, agilitate, & corporis ſubtilitate. Hæc aſſertio eſt certa ſecundùm fidem, quæ in primis in genere probari poteſt illis verbis Chriſti, *In reſurrectione neq; nubent, neque nubentur: ſed erunt ſicut Angeli Dei in cælo.* (*Matth. 22.*) Quibus quoque conſentanea ſunt illa Pauli, *Seminatur corpus animale, ſurget autem ſpirituale.* Huiuſmodi enim conditio non eſt corpori hominis naturalis: eſt ergo habiturum hoc corpus ſtatum alium, ac perfectionem, naturam ſuperantem. Supponimus autem, quidquid perfectionis in Scriptura dicitur de corporibus reſurgentium, maximè in Chriſti corpore verificatum iri. Nam ſumma laus aliorum corporum eſt, quòd ſint *reformanda & configuranda corpori claritatis Chriſti*, vt dicitur ad Philippenſes tertio.

Dos claritatis in corporibus beatorũ. Secundò ſigillatim colliguntur hæ proprietates ex Scriptura. Nã de claritate ſunt expreſſa prædicta verba Pauli ad Philip. 3. *Reformauit corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori claritatis ſuæ.* Quam claritatem, nomine gloriæ, intelligitur ſignificaſſe Paul. 1. ad Cor. 5. cũ dixit, *ſeminatur in ignobilitate, ſurget in gloria.* (*1. Cor. 5. Philip. 3.*) Nam de hac gloria præmiſerat idem Apoſtolus, *Alia quidem cæleſtium corporum gloria: alia terreſtriũ: alia claritas ſolis: alia claritas lunæ: alia claritas ſtellarũ. Stella enim differt ab ſtella in claritate, ſic & reſurrectio mortuorũ.* Tribuit ergo Paulus claritatem corporib. reſurgentium, diuerſam tamen, pro diuerſitate meritorum, & operum. Vnde eleganter Auguſt. epiſt. 146. ad Conſentium, (*Auguſt.*) tractans illa verba Pauli, *Seminatur corpus animale, ſurget ſpirituale* (inquit) *In his verbis Apoſtoli, nũquid fas eſt putare, melius corpora noſtra reſurrectura, quàm Chriſti, cùm de illo ſit propoſitum exemplum, quod fideliter intendere & per eius gratiam ſperare debeamus?* Et cætera quæ eleganter proſequitur Aug. ſeu author lib. de cognitione veræ vitæ, c. 46. (*Auguſt.*) Vbi de eadem claritate intelligens verba Chriſti Mat. 13. *Fulgebũt iuſti, ſicut ſol,* inquirit, quomodo Paulus eos ſtellis comparet. (*Matth. 13.*) Et reſpondet, quemlibet, vel minimum beatum fore lucidum vt ſolem, Paulum verò ad eorum varios gradus explicandos vſum fuiſſe comparatione ſtellarum. (*Claritas in corpore Chriſti glorioſo quanta.*) *Quia in hac claritate tantum quiſque ab alio pro meritis differt, quantum ſtella ab ſtella: corpus autem Chriſti tantum in hac claritate omnia excellit, quantum creator creaturas excellit.* Eundem locum tractans Aug. ſerm. 143. de tempore, (*Aug.*) *Videtis* (inquit) *quia promiſſa eſt Sanctorum corporibus claritas & diuerſa ſpecies claritatis, quia diuerſa ſunt merita charitatis.* Et eodẽ modo intellexit hunc locum Hieron. Amos 5. & Theodor. 1. ad Corinth. 15. & ibi Ambroſ. & optimè Anſel. (*Hieron. Theodor. Ambroſ. Anſelm.*) His verò teſtimoniis adiungi poteſt illud Dan. 12. (*Dan. 12.*) *Multi de iis, qui dormiunt in terræ puluere, euigilabunt, alij in vitam æternam, & alij in opprobrium. Qui autem docti fuerint, fulgebunt tanquam ſplendor firmamenti, & qui ad iuſtitiam erudiunt multos, tanquam ſtellæ in perpetuas æternitates.* Nam hoc loco ſermo eſt de ſplendore, & claritate corporum, in qua dicit Daniel fore diuerſam reſurrectionem bonorum à malorum reſurrectione, vt ibi notant expoſitores, & Hieron. epiſt. 103. ad Paulinum, & Clemens lib. 1. conſtit. c. 6. aliàs 8. Ruffinus in expoſitione Symboli, & Fulgentius libro reſponſionũ ad obiectiones Arianorũ, vbi de eadẽ claritate explicat illud Pſalmi, *In ſplendoribus Sanctorũ, &c.* (*Hieron. Clem. Pap. Ruffin. Fulgent. Pſal.*)

Dos impaſſibilitatis in corpore Chriſti glorioſo. Deinde de impaſſibilitate & immortalitate varia ſunt atque expreſſa Scripturæ teſtimonia. Nam in primis de Chriſto dixit Paul. ad Rom. 6. *Chriſtus reſurgens ex mortuis iam nõ moritur, mors illi vltrà non dominabitur.* (*Rom. 6.*) Quibus verbis docuit, ad vitam immortalem reſurrexiſſe. Et idem Chriſtus de ſe dixit Luc. 24. *Nonne oportuit pati Chriſtum, & reſurgere à mortuis, & ita intrare in gloriam ſuam?* (*Luc. 24.*) quæ æterna ſanè & immortalis eſt. Vnde generaliter de omnibus dixit Chriſtus Matth. 25. *Surget in vitam æternam.* (*Matth. 25.*) Et ideo vniuerſaliter ait Paul. *Seminatur in corruptione, ſurget in incorruptione:* & infrà, *Caro & ſanguis regnum Dei poſſidere non poſſunt.* (*1. Cor. 15.*) Et explicans quid nomine *carnis & ſanguinis* intelligat, ſubdit, *Neque corruptio corruptelam poſſidebit*, vt non intelligatur excludi à regno Dei ſubſtantia carnis, & ſanguinis: ſed mortalitas. Quapropter ſubdit inferiùs, *Oportet, corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem.* Quòd autem hæc immortalitas futura ſit cum omnimoda impaſſibilitate, optimè explicuit Ioann. Apoc. 7. dicens, *Non eſurient, neque ſitient ampliùs, nec cadet ſuper illos ſol, neque vllus æſtus. Quoniam agnus, qui in medio throni eſt, reget illos.* Et c. 22. *Abſterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum, & mors vltrà non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit vltrà, quæ prima abierunt.* Quæ omnia ferè eiſdem verbis promiſerat Deus per Iſaiam, cap. 25. & 49. vt ibi notarunt Cyril. Hieron. Theodoretus. (*Iſai. 25. & 49. Cyril. Hieron. Theod.*)

Præterea de agilitate ſunt etiam non obſcura Scripturæ teſtimonia. Paulus enim 1. ad Cor. 15. ait, *Seminatur in infirmitate, ſurget in virtute: ſeminatur corpus animale, ſurget ſpirituale.* Et ex vtroque verbo poteſt colligi hæc agilitas. (*Dos agilitatis in corpore Chriſti reſurgentis. 1. Cor. 15.*) Nam ſicut ſpiritus facillimè ab vno in alium locum tranſit: ita & ſpirituale corpus. Quod propterea etiam dici poteſt, *ſurgere in virtute*, qua ſine vlla difficultate, aut defatigatione poſſit, quò voluerit, ſe mouere. De quo rectè intelligitur illud Iſai. 40. (*Iſai. 40.*) *Qui ſperant in Domino, mutabunt fortitudinem, aſſument pennas ſicut aquilæ, current, & non laborabunt, ambulabunt, & non deficient.* Quamuis enim hæc verba de tempore huius vitæ ſuo modo intelligi poſſint, optimè verò de corporibus reſurgentium explicantur ad Aug. epiſt. 79. ad Iſychium, & Hilario Pſal. 138. circa illa verba, *Si ſumpſero pennas meas diluculo*, quæ de Chriſto intelligit, (*Auguſt. Hilar. Pſal. 138.*) *Qui cùm ſumpſit pẽnas ſuas in reſurrectione, iam corpore nõ grauatur:* & infrà dicit, pennas has pertinere ad *demutationem terrenorũ corporũ in ſpiritualem naturam:* & poſtea ſubdit, *Meminit & alibi dicens, cùm de ſpiritualiũ indefeſſa iã æternitate tractaret, pennigerabũt tanquã aquilæ, naturam euolandi in cælum in reſurrectionis demutatione ſumpturi.* Atque de eadem dote optimè intelliguntur verba Malach. 4. *Et orietur ſol iuſtitiæ vobis timentib. in nomen meũ, & ſanitas in pennis eius, & egrediemini, & ſalietis vt vituli.* (*Malach. 4.*) Denique Sap. 3. de Beatis dicitur, *Fulgebunt iuſti, & tanquam ſcintillæ in arundineto diſcurrent.* (*Sap. 3.*) Quibus verbis claritatis & agilitatis donum apertè ſignificatur, vt notauit Innocen. III. lib. 4. de myſteriis, cap. 12. (*Innocen. III.*)

Dos ſubtilitatis in corpore Chriſti glorioſo. De ſubtilitate verò non eſt locus ita expreſſus in Scriptura. Res autem, quæ illa voce ſignificatur, ſatis indicata eſt. Vt enim aliorum expoſitiones relinquamus, per ſubtilitatem corporis intelligimus vim ſe mouendi, & quocunque ingrediendi, vel egrediendi abſque alterius corporis impedimento, ſicut Chriſtus egreſſus eſt clauſo ſepulchro, & ingreſſus ad diſcipulos ianuis clauſis. Hæc ergo proprietas indicatur à Paulo illis verbis 1. ad Corinth. 15. *Seminatur corpus animale, reſurget autem ſpirituale.* (*1. Cor. 15.*) Hæc enim eſt propria ſpiritus conditio. Velocitas namque & agilitas quodammodo poteſt eſſe corporibus communis: tranſire

tranſire autem abſque impedimento corporis, proprium eſt ſpiritus. Item aliæ proprietates iam fuerant à Paulo in aliis particulis expreſſæ. Ergo, cùm in hac particula aliquid peculiare addere videatur, non poteſt commodius, quàm de hac proprietate explicari, vt etiam Chryſoſtomus & Theophyl. ibi indicarunt, & expreſſiùs Damaſc. lib. 4. de fide, cap. 28. Vbi, licèt ſub illa proprietate corporis *ſpiritualis* intelligat etiam includi alias, præſertim quòd ſit impaſſibile, & infatigabile: tamen expreſsè ponit corpus ſpirituale, *hoc eſt ſubtile, Hoc enim ſignificat ſpirituale, quale poſt reſurrectionē corpus Domini erat, cùm per ianuas clauſas tranſiuit.* Et eodē modo explicat ſpiritualia corpora reſurgētiū Anaſtaſius Epiſcopus Antiochen. lib. 5. de reſurrectione.

Chryſoſt. Theophyl. Damaſc.

Anaſt. Ant.

Tertiò probatur aſſertio poſita ex Patribus. Nam præter citatos, cùm expoſuimus loca Scripturæ, Aug. 13. de Ciuitate, cap. decimo octauo, latè explicat dotem agilitatis, & lib. 20. capit. 18. præter hanc explicat dotem immortalitatis, & in Enchirid. c. 90. & lib. 23. de ciuitate, capit. vltimo, & clariùs dicto libr. de cognitione veræ vitæ, c. 45. & de ſpiritu & anima, c. 64. cæteras ponit proprietates. Quas etiam rectè attigit Greg. libro decimo quarto Moral. cap. vigeſimo nono, aliàs 31. & lib. 18. cap. 27. aliàs 31. & in expoſitione ſeptimi Pſalmi pœnitentiæ, in fine, Lactāt. libro ſeptimo Diuin. inſtit. c. 26. Cyrillus etiam Ieroſolym. c. 18. *Reſurgit* (inquit) *hoc corpus: ſed nō tale manebit, verùm erit æternum, & non ampliùs cibis opus habebit, neque ſcalis ad aſcenſum. Fiet enim ſpirituale, & ſplendebit vt ſol.* Vbi duas proprietates ſubtilitatis, & agilitatis vno verbo, ſpiritualis corporis, quod ſine impedimēto moueri poteſt, complexus eſt. Latiùs hæc explicuit Anſelm. lib. de ſimilitudinibus, c. 48. & ſequentibus, vbi quatuordecim ponit partes beatitudinis: quarū vna eſt pulchritudo, ad quam corporis claritas pertinet: alia eſt agilitas, ad quam reuocatur fortitudo: alia eſt ſanitas, & longæuitas, quæ ad impaſſibilitatem pertinent: alia eſt libertas, ad quam pertinet (vt ipſe exponit c. 53.) vt nihil obſiſtat, vel impediat, aut nos cōſtringat, quæ pertinent ad dotem ſubtilitatis, vt eodem c. 54. latè exponit, & exemplo Chriſti confirmat. Reliquæ verò partes, quas ibi numerat, magis ad animam, quàm ad corpus pertinent. Eadem proſequitur in proſologio, c. 25. ferè eiſdem verbis, & Laurentius Iuſt. lib. de perfectione monaſticæ conuerſat. c. 23. & lib. de triūphali Chriſti agone, c. 26. Bonauen. in breuiloquio, p. 7. c. 7. Hugo Victo, lib. 1. de anima, c. 17. & lib. 4. c. 14. 15. & 16.

Auguſt.

Greg. Pap.

Lactant. Cyr. Ieroſ.

Anſelm.

Laur. Iuſt.

Bonau.

Hug. Vict.

Quartò poſſumus rationē reddere huius aſſertionis ex D. Thom. 12 q. 4. art. 6. Quia ad perfectam animæ beatitudinem neceſſaria eſt hæc corporis perfectio. Nam (vt ait Aug. 12. Gen. ad literam, c. 35.) *Si tale ſit corpus, cuius ſit difficilis & grauis adminiſtratio, auertetur mens ab illa viſione ſummi cæli, & ideo oportet, vt corpus fiat ſpirituale, vt anima Angelis coæquata perfectum habeat naturæ ſuæ modū, obediens, & imperans tā ineffabili facilitate, vt ſit ei gloriæ, quod ſarcinæ fuit.* Quæ ratio in primis non probat de dote claritatis, nec de dote ſubtilitatis, vt à nobis explicata eſt. Conſtat enim quāuis corpus non eſſet lucidū, neque potens ad penetrandum alia corpora, potuiſſe nullā pati difficultatē, neq; animam à viſione Dei diſtrahere, aut retardare. Deinde non eſt intelligenda hæc ratio, etiam ad alias dotes applicata, ac ſi illa corporis diſpoſitio, vel facilitas fuerit ſimpliciter neceſſaria ad perfectam Dei viſionem, vt videre licet in Chriſti anima, quæ mortali corpori cōiuncta, perfecta Dei viſione fruebatur. Ratio eſt, quia illa viſio ita rapit mentem, & lumen gloriæ, ac diuina eſſentia tantam neceſſitatem inferunt animæ, vt ſi iis perfectionibus ſemel afficiatur, nulla poſſit corporis moleſtia, vel afflictione diſtrahi, aut retardari. Intelligenda ergo eſt hæc ratio de quadam proportione magis

D. Thom.

Aug.

A congruente, & quodammodo connaturali. Nam anima cōiuncta corpori corruptibili, ex natura rei ab illo pendet in ſuis operationibus, & ideo ex natura rei repugnat animæ ſic coniunctæ ita eleuari ad actiones mentis, vt nullo modo poſſit difficultate corporis impediri. Quare ille ſtatus animæ ita perfectus quaſi natura ſua poſtulat altiorem ſtatū corporis: requirit ergo corpus ſpirituale, nō natura, ſed poteſtate. Et hinc cōſequēter fit, vt cū immortalitate & agilitate ſimul habeat ſubtilitatē. Tum quia hæc eſt proprietas ſpiritus, quā conſequenter participat corpus, cū ſpirituale fit: tū etiā, quia quodāmodo includitur in perfecta agilitate. Quia ſicut velocior eſt motus, quādo mediū minus reſiſtit, ſi cætera ſunt paria: ita perfectior erit corporis agilitas, ſi per omnia corpora ſine vlla reſiſtentia

Dotes gloriæ in corporibus beatorum neceſſariæ quo modo.

B poſſit perrūpere. Tū denique, quia quodlibet impedimentū, vel reſiſtentia quandā ingerit difficultatem, & priuat quodammodo perfecta libertate, & dominio. Igitur hæc etiam proprietas pertinet ad perfectā corporis diſpoſitionem in ordine ad omnimodam animę independētiam in omnibus ſuis actibus, ac motibus, ac ſi in corpore non exiſteret. At verò de claritate alia ratio reddenda eſt ex eodem D. Thom. cū Aug. epiſt. 56. ad Dioſcorum. Hæc enim proprietas (vt D. Thom. verbis vtamur) non eſt requiſita, vt diſpoſitio antecedens ad cōuenientem animæ ſtatum in ordine ad ſuas operationes, ſed eſt veluti diſpoſitio cōſequens. Nam quia anima beata perfecto ſpirituali lumine plena eſt, ideo ex illo veluti redundat in corpus lumen, & cla-

Aug. D. Thom.

C ritas illi proportionata. An verò hæc redundantia ſit per efficientiam ſeu dimanationem phyſicam: vel ſolùm ſecundùm quandam congruentiam, & conuenientem diſpoſitionem, dicemus ſect. ſequenti.

Et ex hac ratione colligi poteſt, non ſolùm perfectiones has eſſe conuenientes corpori glorioſo (vt explicatū eſt) ſed etiam eſſe ſufficientes, neque alias requiri, quæ ad has non poſſint facilè reuocari. Corporis enim perfectio cōſiderari poteſt, vel per ſe tanquā bona diſpoſitio in ordine ad eſſe, ſeu vt cōueniens ornamentū ipſius corporis, & ad hoc ordinatur claritas, quę pulchritudinē corporis illuſtrat, & cōſummat, éſtque veluti decentiſſimū corporis glorioſi indumentū. Huc etiā pertinet immortalitas, quatenus includit ſa-

Præter quatuor dotes gloriæ nulla alia in corporibus beatorū perfectio neceſſaria.

D nitatem integram, & optimā corporis diſpoſitionem ad illius conſeruationem ſufficientem, addítque vim quandam, qua hæc ſanitas & diſpoſitio integra atque illæſa conſeruetur. Quod explicari etiam hoc modo poteſt. Quia oportuit corpora glorioſa eleuari ad ſupremas perfectiones corporū, vt talia ſunt: ſed in corporib. magna imperfectio eſt corruptio, & ideo corpora cæleſtia cēſentur habere in ordine ſupremū quēdam gradū, quia ſunt incorruptibilia. Inter qualitates etiā corporū lux perfectiſſima, & puriſſima cenſetur: oportet ergo, vt beata corpora in vtraque harum perfectionū emineant. Rurſus poteſt deſiderari corporis perfectio in ordine ad animæ functiones. Et ad hoc partim deſeruit impaſſibilitas, quatenus operatio ſe-

E quitur eſſe, partim cōſummatur hæc perfectio per dotē agilitatis, & ſubtilitatis, quatenus anima vtitur corpore vt organo ſuo, & inſtrumēto, qui vſus perficitur per hæc dona, vt optimè ac ſine vllo impedimēto fiat.

Dices: Etiam anima requirit corpus optimè perfectum, ac diſpoſitum, vt omnino illi ſubiiciatur, tanquam formæ ſuæ: ex hac enim perfecta ſubiectione oritur alia ſubiectio perfecta in ordine ad operationes, vt D. Thom. notauit in 4. diſt. 44. q. 2. ar. 1. q. 1. ergo ad hanc perfectionem requiritur alia dos. Rurſus vtitur anima corpore ad operationes ſenſuum & appetitus ſentiens: ergo etiam ad hunc perfectum vſum requirit ſpecialem dotem. Ad priorem partem, D. Thom. citato loco reuocat illam perfectio

Obiectio.

D. Thom.

Reſponſio.

fectionem in dotem ſubtilitatis. Nam quia ſubtile dicitur, quod eſt penetratiuum, & facile ad ima vſque perrumpit, ideo translatũ eſt hoc nomen, *ſubtile*, ad ſignificandum illud corpus, quod optimè ſubſtat formæ, & perficitur ab ea completiſſimo modo. Et hoc ſequũtur Paludan. Scotus, & alij. Sed reuera hæc perfectio magis videtur ſpectare ad dotẽ impaſſibilitatis, quatenus (vt diximus) includit perfectam corporis ſanitatem, & optimã corporis diſpoſitionem. Quin potiùs, ſi accuratè diſtinguamus id, quod pertinet ad naturalem diſpoſitionem corporis, & id quod eſt ſupra naturam, & hoc poſterius ſolùm nomine dotis ſignificemus, illa perfectio corporis non pertinet ad dotes, ſed ſupponitur dotibus. Quia vt anima informet corpus, ex natura ſua requirit certã diſpoſitionem, vnde vt perfectè ac plenè informet, nihil aliud poſtulat, niſi perfectã diſpoſitionem, ac temperamentũ. Quin etiam addo, quoad hunc effectum non poſſe iuuari ab aliqua perfectione ſupernaturali corporis, niſi ſolùm quoad durationem, ſeu conſeruationem. Nam quoad extenſionem ex parte corporis non poteſt creſcere hic effectus. Nam ſi corpus ſit bene diſpoſitum naturaliter in omnibus partibus ſuis, informari poteſt ab anima in eiſdem partibus omnibus, imò neceſſariò informabitur, ſi naturę ſuę relinquatur. Ergo ex vi talis diſpoſitionis eſt corpus ſubtile in prędicto ſenſu ſeu penetratiuũ, aut potiùs penetrabile ab anima: ergo ſubtilitas in dicto ſenſu non eſt dos ſupernaturalis. Neq; etiam poteſt creſcere hic effectus intenſiuè (vt ſic dicam) quia poſita in corpore prædicta diſpoſitione anima informat illud, & omnes ac ſingulas partes eius, quàm perfectimè informare poteſt. Neque enim illa informatio in actu primo intendi poteſt, nec remitti, aut ſuſcipere magis aut minus. Ergo, vt corpus perfectè ſubiiciatur animæ quoad informationẽ, nulla dos ſpecialis requiritur, niſi in ordine ad durationem, & cõſeruationem, quam confert impaſſibilitas.

Palud. *Scot.*

Ad poſteriorem partem aliqui docent, illam corporis habilitatem, vt perfectè ſeruiat operationibus ſenſuum, pertinere ad ſpecialem dotem. Et Durand. cenſet, hanc eſſe dotem ſubtilitatis, quod non diſplicet Paludano, neque Soto omnino. Sed (ſi attentiùs res conſideretur) hęc corporis perfectio non eſt diſtincta à ſuprà enumeratis, niſi fortaſſe quatenus requirit aliquos habitus vel ſpecies ſenſibiles, ſeu phantaſmata, de quibus nunc non agimus? Quia potiùs annumerentur inter animę perfectiones, & ſub gratia & ſcientia comprehenduntur, de quibus alibi dictũ eſt. Quod verò præter hæc nulla noua perfectio in corpore requiratur ad prędictas operationes, ſic explico. Nam in operationibus ſenſuum, vel appetitus, tripliciter poſſumus intelligere concurrere corpus: primò antecedenter vt remouendo prohibens, vel applicando potentiam, vt v.g. quando aperit oculos, & quando conuertit faciem ad obiectum, & totũ id, quod huiuſmodi eſt, fit per mutationem localem, & ideo per dotem agilitatis perfectè ſeruit corpus hoc modo operationibus ſenſuum. Secundò concurrit corpus efficiẽdo ipſam operationẽ ſenſus. In quo cõcurſu poſſunt multa cõſiderari, præſertim tria. Primò receptio ſpeciei & aptitudo organi ad illã. Secundò ſpirituũ vitalium, & animalium ſubminiſtratio. Tertiò effectio, & receptio ipſius operationis vitalis. Quoad primũ, ex parte corporis nihil requiritur, pręter optimũ organi temperamentum, quod ex propriis & connaturalibus diſpoſitionibus conſurgit. Quia ſpecies imprimitur potentiæ ſine vlla reſiſtentia, ac per ſe loquendo actione inſtantanea, & perfectiua. Et ideo ſi organum ſit bene diſpoſitum, fiet ſpecies omnino perfecta iuxta naturalem virtutem obiecti. Quoad ſecundum verò, præter ſubſtantialem perfectionem, & naturalem vim

Durand. *Pallud.* *Sot.*

A agendi ipſorum ſpirituum, ſolùm conferre poteſt agilitas, vel ſubtilitas, vt velociſſimè & ſine impedimento miniſtretur. Impaſſibilitas verò conferret, vt ſpiritus immutabiles, ac ſemper iidem perſeuerent, ac ſine vlla naturalium facultatum laſſitudine communicentur. Quoad tertiũ denique nihil aliud requiritur, quã naturalis perfectio potentiæ. Quia poſitis omnibus aliis requiſitis ſine vlla difficultate, vel reſiſtentia, atque adeò ſine vllo corporis impedimento in inſtanti ſuam perficit operationem. Ergo, vt corpus perfectè obediat animæ, quoad has operationes, & omnia illa, quæ per ſe concurrunt, non eſt neceſſaria alia dos. Tertiò reperitur in his actionibus aliud conſequens, ſeu reſultãs ex actione, vt v.g. ex affectu gaudij ſequi-

B tur aliqua ſanguinis motio: vel ex operatione phantaſiæ motio appetitus, & ſimilia. Et in his omnibus etiam corpus perfectè obedit ex vi prædictarum perfectionum. Nam illa operatio, quæ conſequitur, vel eſt motus localis, & perficitur agilitate: vel eſt operatio alterius potentiæ ſenſitiuæ, & ad hanc ſufficiunt omnia principia, quæ explicata iam ſunt.

Dices, hęc omnia rectè procedere de operationibus ſenſitiuis omnino commenſuratis naturali virtuti potentiarum, & obiectorũ, & de facultate vtendi corpore ad illas exercendas, qualis ſuo modo fuit in Adamo in ſtatu innocentiæ abſq; vlla propria dote ſupernaturali. Fieri autẽ poteſt, vt hæ potentiæ eleuẽtur ad operandum perfectius, quã naturaliter poſſint. Vt v.g. viſus ad videndũ obiectũ vltra diſtantiã connaturalem, vel ad videndũ perfectius intenſiuè, quã natu-

Obiectio 2.

C raliter poſſit, vel fortaſſe ad videndum aliquod obiectum, quod viribus naturæ non poſſet, vt lucẽ intenſiſſimam, vel (ſi eſſe poteſt) aliquod viſibile alterius ordinis, vel ſi phantaſia eleuari poteſt ad concipiendum aliquo modo Deum altiori modo, quàm ſuapte natura poſſet. Reſpondetur concedendo, has vel ſimiles perfectiones eſſe poſſe in ſenſib. beatorum. Tamen, vt corpus in his omnibus perfectè obediat, nullam nouam perfectionem, aut diſpoſitionem requirit: ſed ſolùm neceſſarium eſt, vt augeatur vis actiua vel obiectorum ad imprimendas ſpecies ad maiorem diſtantiam, & cum maiori perfectione, & ſine concomitantia materialis alterationis, vel ex parte animæ, &

Reſponſ.

D potentiarum eius, ſiue per maiorem Dei concurſum, & auxilium, ſiue per habitum, aut qualitatem ſimilem. Quæ omnia (vt dixi) nõ pertinent ad dotes corporis, ſed ad dona animæ. His autem poſitis, ex parte corporis nulla poteſt eſſe reſiſtentia, aut repugnantia, cùm non alteretur, neque naturalis eius diſpoſitio vllo modo immutetur: ergo vt perfectè ſubiiciatur ſpiritui in his operationibus non requiritur alia dos.

Sed inſtabis, quia licèt ad vtendum perfectè corpore in prædictis operationibus non ſit neceſſaria noua perfectio: tamen ad nõ vtendum, id eſt, ad ſuſpendendũ operationes corporis pro arbitrio animi, neceſſaria eſt ſpecialis virtus: vt verbi gratia, ad non audiendum etiamſi hìc voces proferãtur, & facultas ſit expedita, & ſic de cæteris ſenſibus, & de appetitu, vt poſſit ver-

Obiectio.

E bi gratia, exercere affectum aliquem ſine vlla corporis, vel alicuius humoris commotione. Hæc enim omnia, & ſimilia ſunt in poteſtate Beati. Nam ſi poteſt ſuo arbitrio imprimere ſpecies, vel continere influxum (vt ſuprà vidimus) multo magis habebit hoc dominium in propriis actionibus vitalibus. Reſpondeo, habere quidem Beatos hanc profectionẽ: non tamen ex aliqua corporis diſpoſitione. Quæ enim intelligi poteſt, quæ hunc effectum habeat? cũ diſpoſitio corporis eadẽ ſemper ſit, ſiue ſenſus operetur, ſiue non. Non ergo poteſt illa eſſe ratio ſuſpendendi actum quando Beatus nõ operatur. Tota ergo hæc ratio poſita eſt in volũtate, ad quã ſpectat inferiores potentias

Reſponſio. Anima beati vim ad ſuſpendendum operationes corporis vnde habebat.

 mouere

mouere, quæ illi ſubiiciuntur. Fiet autem poſt reſurrectionem, vt omnes illi ſubiiciantur. Porrò hæc ſubiectio (vt opinor) non fiet per qualitatẽ aliquam inhærentem inferiori aut ſuperiori potentiæ. Quia neque in inferiori poſſet impedire actionẽ, per ſolam ſuam præſentiam, vel inhærentiã, alioqui etiam impediret, vel aliquo modo reſiſteret, quando voluntas imperaret. Neque etiam in ſuperiori conferret ad ſuſpendendam actionem inferioris potentiæ. Quia hæc ſuſpenſio non poteſt fieri per phyſicã actionem poſitiuam. Sicut, quòd calor ignis ſuſpendat actionem circa paſſum propinquum, & non reſiſtens, non poteſt intelligi fieri per qualitatem aliquam inhærentem calori, aut per poſitiuam actionem ſuperioris agentis ſecluſa naturali reſiſtentia circa idem paſſum: ſed per ſolam ſuſpenſionem diuini concurſus impediri poteſt. Sic igitur prędicta poteſtas erit in Beatis nõ ex aliqua dote corporis, ſed ex virtute animæ, cui diuinitus datum eſt, vt influxus in actiones ſuas ſit in ipſius poteſtate, & voluntate, ſiue hoc ſit, quia Deus alio modo non concurret, ſiue quia ſua lege & voluntate poteſt hunc ordinem ſtatuere. Nam ſicut inter potentias animæ, quia in eadem anima radicantur, eſt quædam naturalis ſympathia, ex qua interdum prouenit, vt ad actionẽ vnius moueatur alia, vel quoad ſpecificationẽ, vel quoad exercitium: ita videtur Deum poſſe ſua voluntate conſtituere hunc ordinem inter potentias, vt inferiores non agant ſine conſenſu voluntatis. Faciliùs tamẽ intelligimus, ſi addamus, Deum interim ſuſpendere concurſum ſuum, quia iam ex lege eius non eſt debitus inferiori potentiæ, donec ſuperior conſentiat.

Perfectiones ſupernaturales corporum beatorum naturam perficiunt non deſtruunt.

Vltimò tandem ex dictis conſtat, contra errores, quos adduximus initio huius ſectionis, totam hãc ſupernaturalem perfectionẽ corporis non deſtruere naturam eius, ſed corrigere potiùs (vt ſic dicam) imperfectiones eius. Nã licèt humanum corpus natura ſua non ſit lucidũ: tamen lux ei adiuncta nõ deſtruit ſubſtantiam, neque accidentia illi connaturalia. Et ſimile eſt de aliis, vt euidentiùs conſtabit, dum ſingulas dotes in ſpecie proſequemur. Propter quod rectè dixit Hieronym. Amos 5. *Hominem, corruptibile & infirmum animal transformandum eſſe in ſpirituale, robuſtum, & incorruptum, mutans gloriam, non naturam.* Quod ſimiliter dixit Anſelm. in proſolog. c. 25. *Animale corpus ſurrecturum ſpirituale poteſtate, non natura.* Idémque latiùs explicuit Auguſtin. in Enchirid. c. 91. & 1. Retract. c. 17. & alis locis citatis: & rectè Tertul. lib. de reſurrect. carn. cap. 51. explicans illa verba Pauli, *Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem. Quid* (inquit) *mortale, niſi caro. Quid corruptibile, niſi ſanguis?* Et acutè notat, Apoſtolum addidiſſe pronomen illud, *hoc*, quaſi ad deſignandum ſuam propriam carnem. Nam illud pronomen demonſtrat rem præſentem. *Illa ergo eadem caro* (concludit) *quæ patitur corruptionem, incorruptionem induet:* non in alia natura, ſed in alia conditione, & ſtatu: vt idem latè explicat libro 5. contra Marcionem, capit. 10. Et ex his factum eſt fundamentis prædictorum errorum.

Hierony. *Anſelm.* *Aug.* *Tertul.*

SECTIO II.

Quæ & qualis ſit claritas corporis Chriſti.

Licèt omnes Theologi in 4. partim d. 44. partim d. 49. doceant, omnia corpora glorioſa habitura claritatem aliquam (quia hoc expreſsè in Scriptura aſſeritur) non tamen omnes eodem modo illam declarant. Scotus enim d. 49. q. 15. ſolùm exiſtimat eſſe certum illa corpora habitura colorem perfectiſſimũ cum quadam refulgentia, & aptitudine ad ſe manifeſtandum. An verò propriam lucem in ſe habeant, ac recipiant, ſub dubio relinquit, & ſolùm ſub conditione (ſi id eſt poſſibile) affirmat hoc eſſe ſentiẽdum. Neque ab ea ſententia multum diſcrepat Durand. d. 44.

Scot. *Durand.*

A q. 8. Nam licèt ſimpliciter exiſtimet probabilius in corporibus beatis eſſe internam lucem: dicit tamen, etiã poſſe intelligi, quòd ſint clara ſolùm, quia erunt terſa, ac polita: vnde fiet, vt Solis radiis & aliorum luminarium fulgeant magna claritate. Sed meritò hi authores hanc rem in dubium reuocarunt. Nam conſtat ex Scriptura claritatem & fulgorem corporis glorioſi fore perfectiſſimum, & longè maiorem ſplendore ſolis, vt omnes Patres interpretantur. Non poteſt ergo illa claritas conſiſtere in ſolo nitore vel puritate caloris. Neque poteſt reſultare extrinſecus ex Sole, & ex aliis luminaribus.

Dos claritatis in corpore glorioſo quid ſit.

Dicendum eſt ergo primò, hanc claritatem eſſe internam lucem corporis glorioſi ac perfectiſſimã qualitatem ipſi inhærẽtem. Probatur primò ratione facta & fundata in omnibus teſtimoniis in 1. ſect. adduct s. B Secundò, quia nõ poſſet corpus aliter fieri lucidũ: hæc enim denominatio non eſt extrinſeca, vt per ſe notũ eſt. Etenim hæc qualitas per ſe datur corpori glorioſo, non quidem ad aliquid operandum, ſed vt ſit formalis perfectio, & pulchritudo eius. Item quia etiamſi corpus glorioſum nullo alio corpore circundetur, vt v. g. extra cælum empyreum, eſt eodem modo lucidũ, & corpus Chriſti quando ante Aſcenſionem erat, in terra circumdatum aere, ipſe lucidius ac fulgentius erat, quã aer, quo circumdabatur. Ergo illa lux non poteſt eſſe in corpore circumſtãte: ergo eſt in ipſomet corpore glorioſo. Reſpondere quis poſſet, eſſe ſubiectiuè in aere exiſtente intra ipſum corpus glorioſum. Sed licèt verum ſit eſſe in illo: non tamen in ſolo illo, aliàs nõ poſſet ipſa ſuperficies externa corporis lucida eſſe, & videri. Præſertim quia ſancti Patres non ſolum C dicunt illud corpus eſſe lucidum: ſed etiã eſſe perſpicuum, ac tranſparens, ita vt omnia eius mẽbra ac viſcera externis oculis patere poſſint. Quod his verbis docuit Greg. lib. 18. in Iob, c. 27. aliàs 3. exponẽs illa c. 28. *Non adæquabitur ei aurum, vel vitrum. Quid aliud in auro, vel vitro accipimus, niſi illã ſupernã patriã, illam beatorum ciuium ſocietatem, quorum corda ſibi inuicem & claritate fulgent, & puritate trãslucẽt?* & infrà, *Patebit corporalibus oculis ipſa etiã corporis harmonia, ſicque vnuſquiſq; tunc erit conſpicabilis alteri, ſicut nunc eſſe non poteſt conſpicabilis ſibi.* Eandem ſententiã ſignificat Aug. lib. 22. de ciuit. c. vltimo, dũ inquit, *Omnia membra, & viſcera incorruptibilis corporis profutura in laudib[us] Dei.* cuius rei eã D ſubdit cauſam: *Quia omnes illi, qui nunc latent harmoniæ corporalis numeri, tunc nõ latebunt intrinſecus.* Et in lib. de cognit. vitæ, c. 45. dicit, corpus illud perſpicuitate futurum ęquale ſpiritibus, & Soli. Expreſſiùs hoc docuit Lauren. Iuſtiniã. lib. de diſciplina & perfect. monaſticæ conuerſat. c. 23. vbi de corpore glorioſo hunc in modum elegãter ſcribit: *Nimia quoque claritate fulgebit, ita vt Solis ſepties tranſcendat ſplendorẽ: nõ autẽ lumine ſuo intuẽtium ſe reuerberabit aſpectũ, ſed ineffabili quodã modo confortabit, clarificabitque, eritque tota eius ſubſtãtia corporis oculis viſibilis, adeo vt viſcerũ cæterorumq; membrorũ harmonia Conditoris declaret magiſterium admirandũ.* Et hoc etiam docuit D. Thom. in 4. d. 44. q. 2. art. 4. q. 1. præſertim in ſol 2. ad 2. vbi alij Theologi idem tra- E dunt, quamuis Bonau. Scotus, & Durand. oppoſitum ſentiant, quorum rationes ſtatim diſſoluemus.

Corpora beatorum tranſparentia. *Greg. Papa.* *Aug.* *Laur. Iuſt.* *D. Thom.* *Bonauent.* *Scot.* *Durand.*

Ex hac ergo Sanctorum doctrina dico ſecundò, hanc claritatem futuram eſſe in omnibus partibus corporis glorioſi, nec ſolùm in extrema ſuperficie, ſed in tota profunditate, & in carne, oſſibus ac cæteris membris. Ita D. Thom. ſuprà, quem ſequitur Palud. diſ. 44. q. 5. Sotus diſp. 49. q. 4. artic. 8. Richard. artic. 4. q. 6. & Maior q. 19. Supplement. Gab. diſ. 44. q. 2. Probatur, quia alioqui non poſſet totum corpus eſſe peruium oculis. Illa enim pars interior, quæ lucida nõ eſſet, neque ipſa videri poſſet, neque poſſet, vt pote

D. Tho. *Palud.* *Scot.* *Richard.* *Mat.* *Sup. Gab.*

vtpote denſa, & opaca, ex natura rei eſſe medium ad videndum alias: non ergo eſſet totum corpus tranſparens. Præterea, ratione confirmatur, quia non repugnat, totum corpus perfici hoc modo, hac qualitate: decet autem vt omnes eius partes hanc illius gloriam participent.

1. Obiectio. Sed contra primò: nam repugnat partes valde denſas, & natura ſua non diaphanas, ſed opacas intimè penetrari lumine. Eſt enim lumē natura ſua actus diaphani, quatenus diaphanū eſt, & ideo naturaliter non recipitur in corpore opaco, niſi in extrema ſuperficie eius, quia in illa conuenit cum corpore diaphano: nō poteſt autē forma recipi niſi in proprio ſuo ſuſceptiuo; ergo. Secūdò videtur repugnare, corpus habēs colorē ſimul eſſe oculis peruiū, quia color requirit perſpicuū, terminatū opacitate corporis, teſte Ariſtotele de ſenſu & ſenſ. ſed in corporibus glorioſis erit color (vt ex ſuprà dictis conſtat) quia eſt qualitas maximè cōnaturalis, & ad pulchritudinem multum neceſſaria; ergo. Tertiò, quia videtur repugnare, corpus eſſe peruium, ac tranſparens, ſimúlque lucere: ſed corpora Beatorū erūt lucentia; non ergo erūt tranſparētia. Maior conſtat experimento. Nā vt corpus luceat oportet, vt lux in illo ſit aliquo modo terminata, & hac ratione corp᷑ vndiq; lucidū, quod enim lucet, nō ſolet eſſe omnino peruiū oculis: ſed impedit potiùs, ne videatur aliud corpus poſt illud exiſtens. Denique ſi corpora glorioſa ita eſſēt omnino tranſparentia, ac lucida, nō poſſēt videri vt diſtincta proprius mēbris, ac figuris: ſed confusè viderentur omnes partes, ſicut videtur Sol; conſequens autē eſt magnū incommodum.

Secunda. *Ariſt.* *Tertia.* *Quarta.*

Bonau. Propter has & ſimiles rationes Bonauent. diſ. 49. 2. par. articulo 5. quæſtione prima, negat corpora Beatorum fore peruia oculis, ſed tantùm colore affecta, & ſplendentia ratione claritatis in vltima ſuperficie receptæ. Idem ſentiunt Scotus, & Durādus ſuprà, & alij ex citatis authoribus dubij ſunt. Sed nulla apparet hìc repugnantia, quæ nos cogat, vt à Sāctorum doctrina recedamus, & hanc perfectionem glorioſis corporibus denegemus.

Scot. Durand.

Reſponſio ad obiectiones lux, & color ſimul in eodem ſubiecto non repugnant. Primò enim quòd lux & color ſimul eſſe poſſint, non eſt magna repugnantia. Nam inprimis in extrema ſuperficie illuminantur omnia corpora. Deinde vitrū v.g. viride non ſolū in ſuperficie ſed intimè totum perfunditur lumine. Rurſus non ſolùm ab extrinſeco poteſt corpus coloratū illuminari: ſed etiā interdum contingit corpus coloratum eſſe intrinſecè & natura ſua lucidum, vt in quibuſdam vermibus experimur. Quo exemplo vſus eſt ad rem hanc confirmandam Cyril. Ieroſolymit. cat. 18. dicens, *Iuſti ſplendebunt, vt Sol, & tanquam luna, & ſicut ſplendor firmamenti: & prævidens iſtam hominū incredulitatē Deus vermibus paruulis lucidū dedit corpus, vt eo ſplenderent, vt ex apparentibus crederetur id, quod exſpectamus. Qui enim partem potuit præſtare, poterit & totum, & qui fecit, vt vermus lumine ſplēderet, multo magis hominem iuſtum.* Iraque non eſt formalis repugnantia inter lucem, & colorē. Dices, hoc eſſe verum in gradibus remiſſis, ſecus verò eſſe in intenſis. Sed contra hoc eſt. Quia licèt hoc eſſet verum ex natura rei, non tamen reſpectu diuinę omnipotentiæ. Deinde quamuis ex natura rei nunquam reperiātur ſimul in perfectiſſimis gradibus, fortaſſe non eſt propter formalem repugnantiam eorum ſecundū ſe, ſed vel ex defectu virtutis actiuæ, vel ex diſpoſitione ſubiecti. Tandem (vt ſtatim dicam) probabile eſt, lucem illam corporum reſurgentium eſſe alterius ſpeciei à luce Solis, & ab omni inferiori: & ideo non oportere, vt reſpectu coloris habeat eādem repugnantiam, quam habet lux inferior, quam experimur.

Cyr. Iero.

Corpora beatorum lucida ſimul, traſparent. à quomodo. Secunda repugnantia quæ obiiciebatur eſt, quòd lux ſit actus corporis, opaci, & denſi, & quòd illud in-A timè penetret, & actuet ſecundū omnes partes. Quæ obiectio eandem ferè habet reſponſionem. Nā in primis lux etiā naturaliter interdū eſſe poteſt in corpore dēſo, ſecundū omnes interiores partes ſuas, vt in flāma, in vitro, & cryſtallo. Quid ergo mirū, quòd à Deo cōſtitui poſſit in corpore denſiori, vel duriori? Cui licèt deſit diſpoſitio apta, & connaturalis: vt ab agente naturali totum illuminari poſſit, non tamen deeſt capacitas in qua poſſit recipi lux à Deo facta, ſeu infuſa. Deinde cùm Ariſtoteles dixit, lumen eſſe *actum diaphani*, non definiuit, hanc eſſe abſolutam eſſentiam illius qualitatis ſecundùm ſe, ſed explicuit propriū ſubiectum, quod lumen requirit, vt poſſit ad viſionē deſeruire. Aliunde verò conſtat, probabile eſſe lucem & B lumen non differre eſſentialiter: & lucem non eſſe actum diaphani. Præterea, licèt aliquod corpus natura ſua non ſit diaphanum, cur repugnabit, diuina virtute recipere hanc proprietatem? Dices: Quia repugnat cum denſitate, vel duritie eius. Sed contrà, quia licèt ex natura rei ita ſit, tamē diuina virtute vinci poteſt. Magis enim repugnant duo corpora in eodem loco, & tamen Deus contulit corporibus beatis, vt poſſint difficultatem ſuperare. Denique, ſi claritas corporum reſurgentium eſt alterius ordinis, faciliùs dici poterit, ſubiectum illius non eſſe omnino eiuſdem rationis cum ſubiecto noſtræ lucis aut luminis.

Tertiò repugnare videbatur idem corpus lucere, & eſſe tranſparens. Sed hoc etiam variis modis explica-C ri poteſt. Primum enim dici poteſt, ſimul ac reſpectu eiuſdem repugnare idem corpus lucere, & eſſe oculis peruium, propter rationem, quæ ſuprà in tertia obiectione tangebatur. Nec neceſſarium videtur, admittere corpora glorioſa ſimul exercere poſſe vtrumque actum reſpectu eiuſdem, vt colligi poteſt à ſimili ex D. Thoma ſuprà quæſtione 3. ad ſecundum. At verò non repugnat, idem corpus eſſe aptum vt lucere poſſit, ac peruium oculis ſe præbere, vel reſpectu diuerſorum, vel reſpectu eiuſdē diuerſis temporibus. Cùm enim corpus humanum natura ſua denſum ſit, ac ſolidum, ſi totum ſit luce perfuſum, aptum erit ad lucēdum, & hoc modo poterunt beata corpora lucere. Quia verò omnis actio eorum eſt in poteſtate, ac vo-D luntate beati, non neceſſariò ſemper lucent: & quia alioqui ſunt diuinitus effecta tranſparentia, ac diaphana, poſſunt etiam, ſuſpendendo actum lucendi, ſeſe oculis peruia præbere. Vlteriùs tamen addi poteſt ex dictis, etiam reſpectu eiuſdem non repugnare illa duo eſſe ſimul. Quia ſicut idem corpus denſum, ac durum, poteſt ſimul diuina virtute fieri diaphanum: ita ratione vnius proprietatis poteſt per lucem in ſe receptam lucere, & ratione alterius ſe peruium oculis exhibere. Et eodem modo poterit idem oculus glorificatus, & ad videndam lucem illam confortatus, & videre corpus illud, vt lucidum, ac lucēs, & per illud, vt tranſparens ſimul alia tranſpicere. Quod prȩterea ſic declaro. E Nam corpus aliquod eſſe trāſparens, ac peruiū oculis, nihil aliud eſſe videtur, quàm vt ſit aptum medium, per quod poſſint tranſire ſpecies viſibiles alterius corporis poſt ipſum exiſtētis: vnde fit, vt reſpectu partium eiuſdem corporis tranſparentis, vna poſſit per aliam ſe manifeſtare, ſeu videndam præbere, ſpeciem emittendo. Vt ergo corpus glorioſum ſit tranſparens, duo requiruntur: alterum ex parte eius, ſcilicet, vt ſit capax ad recipiendas ſpecies viſibiles: alterum, vt obiectum ſit potens ad efficiendas illas, vt tali medio ſeu in tali corpore. Vnde fit, vt duobus modis poſſit intelligi corpus glorioſum eſſe tranſparens: vno modo reſpectu ſui ipſius, & omnium ſuarum partium: alio modo etiam reſpectu aliorum. Et primum quidem, ſcilicet reſpectu ſui facilè intelligitur. Nam ſicut illud corpus ſupernaturaliter factum eſt

eſt capax lucis, ita etiam ſupernaturaliter fieri poteſt capax ſpecierum viſibilium (non enim vnum magis, quàm aliud repugnat)& ſimiliter eleuari poteſt idem corpus ad efficiendas huiuſmodi ſpecies non tantùm per ſuperficiem vltimam,ſed etiam ſecundùm ſe totũ & per omnes partes internas,vel immediatè, vel mediatè,videlicet,vt diſtãtiores partes, & magis internæ per partes propinquiores ſpecies emittant. Nam hæc etiam virtus non repugnat,& alioqui eſt conſentanea corpori glorioſo. Vnde ſicut in his inferioribus lumẽ & adiuuat,diſponítque colorem,vt ſpeciem ſui emittere poſſit, & præparat etiam medium ad ſuſceptionem ſpecierũ coloris(ſiue hoc lumini ſiue diaphaneitati tribuatur,de quo aliàs)ita dici poteſt,lucẽ corporis glorioſi,& conferre vim omnibus eius partibus,vt ſui ſpeciẽ poſſint emittere,& diſponere etiam illas, vt quædam poſſint recipere aliarum partium ſpecies. At verò reſpectu aliorũ obiectorum viſibiliũ, an corpus Beati poſſit eſſe medium peruiũ,& tranſparens ad videndum illa,nõ ſatis cõſtat. Tũ quia ex dictis Sanctorũ ſolùm habemus, illa corpora ita fore tranſparẽtia, vt in eis videri poſſit quidquid nunc interiùs latet: quòd verò per illa quoq; poſſint videri res aliæ, Sãcti non dicunt,nec neceſſariò ſequitur ex priori. Tum etiam,quia vt videatur obiectum per aliquod medium, nõ ſatis eſt,vt illud medium ſit capax ſpecierum viſibilium : ſed etiam neceſſe eſt, vt obiectum ſit potens ad imprimẽdas ſpecies in tali medio,ita vt potentia actiua vnius ſit proportionata potentiæ paſſiuæ alterius. Quãuis autẽ corpus glorioſum ſit ſuſceptiuũ ſpecierum,tamen quia illa capacitas nõ eſt naturalis,ſed miraculoſa,& ſuperioris ordinis,fieri poteſt, vt obiecta viſibilia non poſſint in illo, & per illud ſpecies emittere,& conſequenter,vt per illud videri nequeat.

Per corpus vnius beati videri obiecta alia quomodo poſſint.

Quæ quidẽ ratio non procedit de corporibus glorioſis,& ideo de illis probabilius exiſtimo, vnum reſpectu alterius eſſe peruium oculis,ita vt vnum non occultet aliud poſt ſe exiſtens,quia corpus glorioſum eleuatum eſt non ſolùm ad recipiẽdas, ſed etiã ad efficiendas ſpecies in tali medio. De aliis verò corporibus habentibus tantùm naturalem diſpoſitionem, ac virtutẽ,mihi res eſt dubia. Quia cũ tantùm agant virtute naturali,fortaſſe nõ poſſunt tranſmittere ſui ſpeciem intra corpus beatificum,& per illud quaſi penetrare vſque ad viſum. Quia ſolùm poſſunt immutare illud corpus iuxta capacitatem eius naturalem. Niſi fortaſſe dicatur corpus illud per hanc dotem gloriæ ita eſſe effectũ tranſparens,ac perſpicuum,ac ſi haberet hanc qualitatem naturalẽ:& ideo quodlibet obiectum naturaliter viſibile poſſe per illud ſpecies tranſfundere,quod eſt probabile, quamuis incertũ. Addo verò vltimò, illa corpora non poſſe dici peruia, tranſparentia propter poros(vt Durandus, Bonauentura, & alij ſignificarunt.) Quia vel in corporibus beatis nõ erunt pori(vt Paludanus ſentit,quia illi non pertinẽt ad perfectionem naturæ,ſed potiùs ad perfectionem) vel certè, licèt poros habeant (cùm fortaſſe naturaliter conſequantur compoſitionem corpori humano debitam) non ſunt tamen proportionatum medium ad viſionem, cùm per illos non poſſit per lineam rectam radius ſpeciéſque tranſmitti. Vnde multo minùs poſſunt ſufficere, vt totum corpus quoad omnes interiores partes clarè perſpicuéque cernatur.

Durand. Bona. Palud.

Claritas corporis glorioſi diſtinctam ſui viſionem non impedit.

Quarta difficultas erat, quomodo poſſint corpora beata ſi lucida ſunt,diſtinctè videri quoad omnia delineamenta,omnémque pulchritudinem. Sed hoc facillimum eſt ex dictis. Quia illa lux corporis glorioſi non lædet oculum: ſed confortabit potiùs. Vnde etiamſi luceat,vel ſui ſpeciem emittat,non impediet oculum,quominus diſtinctè colorem, figuram, réſque alias videre poſſit. Rurſus quamuis corpus beatifi- A cum fiat tranſparens,& diaphanum: tamen quia non amittit ſuorum membrorum denſitatem, & ſoliditatem,tam perfectè poterit in ſe viſionem terminare,ac ſi nihil aliud per illud videretur. Significat autem D. Thomas loco ſuprà citato, quæſtiuncula 3.ad 2. non poſſe corpus glorioſum ſimul videri ſecundũ propriũ colorem,& eſſe medium ad videndum colorem alterius corporis. Quia viſus nequit immutari ſimul à duobus coloribus,ita vt vtrumque perfectè videat;& ideo ait, poſſe corpus glorioſum ſuo arbitrio aut ſe præbere conſpiciẽdum per ſuum colorem immutando viſum, aut ſuſpendere immutationem coloris, vt ſe oculis peruium exhibeat. Et ita concludit, eſſe in poteſtate Beati occultare vel nõ occultare corp⁹ poſt ſe exiſtens. Et hoc vltimũ eſt valde probabile,ſi Bea- B tus velit immutare viſum alterius ſolũ per colorẽ exiſtentem in externa ſuperficie. Si tamẽ velit ſimul immutare per colorem, lucem, & ſpecies alterius obiecti viſibilis,quia in ſe ſuſcepit, etiã exiſtimo, poſſe id facere,& in viſu alterius Beati nõ deeſſe virtutem, vt ſimul poſſit per omnes illas ſpecies diſtinctas cognoſcere,quia eſt diuinitus cõfortatus & eleuatus,vt perfectiori modo videre poſſit. Quidquid verò de hoc ſit,ex dictis tamen eſt certum, quòd claritas corporũ beatorum non ſolùm non impediet diſtinctã eorum viſionem,verùm potiùs iuuabit illam, eúmque delectabiliorem reddet. *Eſt enim lux*(vt Damaſc. dixit lib. 2.de fide,c.7.) *decus, atque ornamentum viſibilis creaturæ,cuius pulchritudinem conſpicuam reddit.* Hæc igitur perfectiſſima illa Beatorum lux exactiùs præſtabit.

D.Tho. *Damaſc.*

Dubium.

C Ex quibus omnibus diffiniri poteſt quæſtio, quæ primo loco tractanda videbatur,in hunc verò reiecta eſt,vt ex effectib. poſſit commodiùs inueſtigari, ſcilicet an lux corporis glorioſi ſit eiuſdem ſpeciei cũ luce ſolis aut ignis. Multi enim exiſtimant eſſe eiuſdẽ,vt D.Th.d.4.q.2.art.4.q.2. Itẽ vidẽtur ſupponere Scot. & ferè alij authores locis citatis. Ratio D.Th. eſt,quia niſi illa lux eſſet eiuſdem ſpeciei cum ea, quam experimur,æquiuocè dicerentur illa corpora lucida,& nihil ſenſibile nobis manifeſtaretur per huiuſmodi denominationem. Confirmatur,quia vix poteſt concipi diuerſus effectus formalis vtriuſque lucis:nam vtraq; reddit corpus clarum,ac per ſe viſibile. Sed quidquid ſit de re ipſa:hæ tamẽ rationes non conuincunt. Quia D quamuis intercedat diuerſitas ſpecifica, poteſt nihilominus eſſe conuenientia vniuoca in ratione lucis, ſicut multi opinantur de luce ſolis,& ignis. Nec de effectu formali poteſt magis conſtare, quàm de luce ipſa. Quia non repugnat intelligere corpus eſſe clarum,ac viſibile per qualitates ſpecie diuerſas. Neque etiam videtur poſſe probabiliter negari, quin ſint poſſibiles luces ſpecie differentes. Cur enim negabimus Deum id poſſe facere.

D.Thom. Scot.

Richard. *D.Thom.*

Quapropter Richar.in 4.d.49.ar.4.q.6.ſentit lucẽ corporis glorioſi eſſe alterius & perfectioris ſpeciei: quod priùs docuerat D.Thom.3.d.16.ſicut ſuprà attigit Diſp.32.Sect.1.éſtq; veriſimile. Nam ſi huiuſmodi perfectio lucis eſt poſſibilis, credi poteſt data perfectioribus corporibus in perfectiori ſtatu exiſtentibus. Deinde creditur illa lux eſſe fulgentior luce ſolis E (id enim modo loqnẽdi Scripturæ & ſanctorũ Patrũ eſt conſentaneũ) vel ergo id prouenit ex perfectione eſſentiali,& ſpecifica illius lucis : & hoc eſt,quod intendimus,vel dicitur prouenire ex maiori intenſione. Et hinc etiã probabiliter colligere poſſumus diuerſitatem ſpecificam. Nã lux ſolis videtur in ipſo habere ſummam intenſionem ſibi connaturalẽ:lux autẽ,quæ eſt in corpore beato,non habet intenſionem præternaturalem ſibi: ergo natura ſua admittit totam illam intenſionem; eſt ergo alterius naturæ. Rurſus poteſt ita explicari. Quia illa lux intelligi poteſt talis

eſſe

eſſe, vt nulli corpori ſit connaturalis, neque potens fluere ab aliqua forma corporea tanquam proprietas eius, cuius contrarium in luce ſolis & ignis reperitur: ergo hoc modo rectè intelligitur diuerſitas ſpecifica inter has qualitates. Nã cùm illa lux corporis beati ſit ad eleuãdum illud ad ſupernaturalẽ ſtatum, veriſimile eſt, non eſſe aliquã proprietatem alicui corpori cõnaturale, ſi poſſibile fuit altiori modo fieri, vt per ſe etiam credibile eſt. Et in hunc modum aliqui interpretantur illud, *Nõ indigebit ſole, neque luna, quia claritas Dei illuminabit illam*; ac ſi diceret, illam non eſſe claritatem ſolis, & lunæ; non ſolùm, quia ab illis non efficitur, ſed etiam, quia non eſt eius ordinis, & ideo ſpecialiter *claritas Dei* appellatur. Præterea poſita hac differentia faciliùs expediuntur difficultates ſuprà tractatæ. Nam fortaſſe illa lux ex vi ſuæ propriæ ſpeciei, & intenſionis ſibi connaturalis poteſt lucere, ſiue ſit in corpore raro, ſiue denſo, ſiue tranſparenti, ſiue in opaco. Et ſimiliter ex parte ſubiecti æquè poteſt actuare corpus diaphanum, & alterius qualitatis. Item cùm hæc lux inferior natura ſua calefaciat ſubiectum caloris capax, fortaſſe illa lux adeò eſt ſupra elementares naturas, vt non ſit apta efficere huiuſmodi materialem alterationem. Cur enim daretur corporibus glorioſis qualitas effectrix talis alterationis? Oporteret enim vel actionem eius ſupernaturaliter perpetuò ſuſpendi, vel adiungi aliã qualitatem, quę illius actioni reſiſteret. His igitur coniecturis probabilis fit hæc ſententia, quamuis res ſit ſatis incerta.

Claritas Beatorum corporum diuerſæ rationis à luce ſolis & elementorum.

Illud verò certũ eſſe videtur, hanc lucẽ in corpore Chriſti, & in omnibus aliis eſſe eiuſdẽ ſpeciei, quãuis pro diuerſitate meritorum ſit inæqualis intẽſionis, ac perfectionis. Vnde fit, vt in corpore Chriſti ſit intẽſior quàm in corpore Virginis, & in omnibus aliis, etiamſi in vnũ conferantur. Quòd verò ſit in eis vnitas ſpecifica, colligi poteſt tũ ex illis verbis Paul. *Reformabit corpora noſtra configurata corpori claritatis ſuæ*. Tũ etiã, quia gloria animæ eſt eiuſdem ſpeciei in omnibus, gradu tamen diuerſo pro perſonarum qualitate: at gloria corporis eſt proportionata gloriæ animæ; ergo.

Obiectio. *Reſponſio.*

Sed dices: Ergo illa qualitas videri non poterit, cũ non comprehẽdatur ſub obiecto adæquato viſus. Reſpõdetur, primò negãdo ſequelã. Certiſſimũ enim eſt, claritatem corporum beatorũ fore ſenſibilem, & conſequẽter viſibilem, quia ad nullũ alium ſenſũ pertinere poteſt. Idque apertè colligitur ex modo loquendi Scripturæ, & Sãctorum, & ex iis, quæ de claritate corporis Chriſti in transfiguratione ſuprà diximus. Negatur ergo, illam lucem non contineri ſub obiecto adæquato potentiæ viſiuæ. Nam, vt contineatur ſub illo, ſatis eſt, quòd in genere aliquo, & in modo immutãdi potentiã cõueniat cũ lumine, & colore. Sicut enim hoc obiectũ cõprehendit plures alias qualitates inter ſe ſpecie differẽtes, ita poteſt hanc etiã amplecti.

D.Thom. *Scot.*

An verò contineatur ſub naturali obiecto, ita vt per ſe videri poſſit ab humano oculo non glorificato ſolis naturæ viribus, abſque alia ſuperiori virtute, ſeu auxilio, D.Th. ſuprà (quem Scot. ſequitur) conſequenter docet contineri ſub obiecto proportionato, & naturali. Quia licèt ex accidenti videri cõmodè nequeat ab oculo corruptibili propter alterationẽ materialem quæ cum actione illius lucis in tali ſubiecto ex natura rei cõiuncta eſt: tamen ſi hæc actio ſuſpẽdatur, & pręcisè fiat propria immutatio lucis, videri rectè poteſt: quia lux quamtũuis excellẽs, & intẽſa per ſe nõ offendit viſũ, ſed potiùs perficit ac delectat. Significat autẽ T.Th. corpus glorioſũ ratione ſui ſtatus, nunquam agere illa luce materiali actione, & corruptiua, ſed tantũ perfectiua, & intentionali. At verò Richardus è cõtrario cenſet, illam lucem ex natura ſua eſſe improportionatam noſtro viſui, & refert Aug. 22. lib. de ci-

Richard. *Aug.*

A uit. c. 19. dicentem, Apoſtolos in corpore mortali nõ potuiſſe videre claritatẽ corporis Chriſti reſurgentis; ſed hoc facilè poſſet intelligi iuxta ſentẽtiam D. Th. prouenire ex alteratione materiali adiuncta, non verò ex improportionata natura ipſius lucis. Quæ expoſitio eſt cõſẽtanea verbis Aug. dicẽtis, *Nõ enim ea ferre poſſet humanus atq; infirmus aſpectus*. Vnde ipſemet Richardus non alia ratione probat lucẽ illã non poſſe videri, niſi quia naturaliter nõ poteſt efficere actione intẽtionali, quin ſimul efficiat alteratione materiali. In quo etiam non videtur conſequenter loqui; quia ſi lux illa eſt alterius ordinis, & ſpeciei, cur non poterit eſſe talis naturæ, vt non ſit nata materialem alterationem efficere? Aliter ergo probari poſſet hæc opinio. Quia
B illa lux eſt alterius ordinis ab omnibus inferioribus obiectis viſibilibus: ergo non poteſt naturali virtute videri ab oculo, cuius virtus commenſurata videtur iis obiectis viſibilibus; quæ corporibus connaturalia ſint. Item hæc lux glorioſi corporis ſequitur lucem animæ: ſicut ergo lux animæ non continetur intra obiecta proportionata, & connaturalia intellectui: ita probabile eſt, hanc lucem corporis non contineri inter obiecta proportionata viſui ex natura ſua.

Claritas beatorum corporum ſub obiecto naturali viſus continetur.

Sed (licèt res hæc incerta ſit) prior tamen ſententia D.Th. videtur veriſimilior. Quia nulla eſt ratio, cur viſus ex natura ſua nõ ſit capax ſpeciei impreſſæ talis lucis: quod ſi ſpeciẽ poteſt recipere, nulla eſt ratio, cur per illã non poſſit etiã actum elicere. Ille enim actus non eſt quoad ſubſtantiã ſupernaturalis, cùm ſit corporeus, & circa rẽ corporalẽ verſetur. Neque etiã eſt
C ſupernaturalis quoad modum. Quis enim eſt hic modus. Item, vel illud obiectũ aliquo modo ſaltẽ imperfecto poteſt naturaliter videri à viſu, vel nõ: ſi nõ, ergo nullo modo continetur ſub obiecto viſus. Deus enim licèt nõ poſſit clarè videri ab intellectu virtute naturali: continetur tamen ſub obiecto adæquato illius. Quia ſaltẽ imperfectè poteſt ab ipſo cognoſci virtute naturali: & quia cõtinetur ſub latitudine entis, cuius præciſam & abſtractã rationem intellectus attingit: viſus autẽ non attingit communem rationẽ lucis, aut coloris, niſi in quantum in hoc vel illo colore aut lumine cõtinetur. Ergo ſi eſt aliqua lux, quã nullo modo poteſt naturaliter attingere, illa nõ cõtinebitur ſub obiecto adæquato viſus. Si autẽ poteſt aliquo modo
D eã attingere, cùm illa lux vi ſua perfectiorem ſui ſpeciem imprimat, & potentiam nõ lædat, poterit etiam perfectè videri: quia illa ſpecies non eſt improportionata potentiæ, nec eſt, cur dicamus, deeſſe illi potentiæ, virtutem in ſuo ordine ſufficientem. Deniq; licèt illa lux nõ ſit cõnaturalis corpori humano, tamẽ ſimpliciter naturalis eſt, & inferioris ordinis, cùm ſit corporea. Et ideo argumentum ſumptum ex lumine gloriæ nullius eſt momenti, vt ſtatim etiam dicam.

Dubium. *D.Thom.* *Auguſt.* *Richard.* *Durand.* *Reſponſio.*

Vltimò enim quæri ſolet de hac claritate, à quo immediatè fiat. D.Th. enim ſuprà ſignificat oriri à gloria animæ ex Aug. dicta epiſt. 56. ad Dioſcorum, vbi ait, *Tam potenti natura Deũ feciſſe animã, vt ex eius beatitudine redundet in corpus*. Cæterùm Rich. Durand. & alij dicũt, ab ipſo Deo immediatè cõferri.
E Dicẽdũ verò exiſtimo (ſi de propria efficientia phyſica loquamur) Deũ ſolũ eſſe, qui habet propriã virtutẽ ad efficiendã hanc lucem in corpore humano, nec phyſicè reſultare, ex ſola natura rei, ex animæ beatitudine. Primò, quia nulla eſt naturalis connexio inter lucẽ ſpiritualem & corporeã, imò neque in ratione lucis cõueniunt, niſi valde analogicè. Deinde lumẽ gloriæ natura ſua eſt quædam virtus intellectualis per modũ habitus, vel potentiæ, & ideo non ordinatur ad efficiendum, niſi actum ſecundum, & immanentẽ videndi, ſeu intelligendi: ipſa autẽ viſio, quæ eſt vltimus actus, & immanens, non eſt effectiua alterius qualitatis, ac præſertim corporeæ.

Claritatis beatorũ corporum immediatum principium & cauſa, quæ.

Præterea

Præterea illa beatitudo animæ ex ſe abſtrahit omnino à corpore,& communis eſt Angelis; non eſt ergo cur illi tribuamus hanc efficientiam. Fit ergo à ſolo Deo,vt à principali agente. Et in cæteris Beatis credibile eſt,fieri media humanitate Chriſti,vt inſtrumento. Nam de Chriſto loquitur Paulus, cùm ſcribit ad Philip. 3. *Reformabit corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori claritatis ſuæ*; ipſe ergo Chriſtus hoc efficiet, vel per voluntatem ſuam, vel per claritatem ſui corporis,cętera corpora clarificando. De claritate verò ipſiuſmet corporis Chriſti probabilius eſt factam eſſe mediante anima eius, vt inſtrumento per virtutem inſtrumentalem quam habet ad immutandum corpora,præſertim ſuum. Neque eſt improbabile,hãc inſtrumentalem virtutem communicari cæteris animabus beatis. Qua ratione poſſet D. Th. opinio explicari,quamuis verior expoſitio ſit,huiuſmodi claritatem dici redundare à beatitudine animæ non phyſicè,ſed proportione quadam,quia animæ exiſtenti in ſtatu ita perfecto debita eſt ſimilis ſeu proportionalis corporis perfectio. Quam expoſitionem attigit etiam Sotus in 4. diſt. 49. q. 4. art. 8. vbi tamen immeritò dicit, hanc qualitatem non educi de potentia corporis, ſed per propriam creationem fieri ex nihilo. Quod nullum habet fundamentum, neque eſt probabile, quia illa qualitas fit in corpore dependenter ab illo in eſſe,& fieri. Sed de hoc aliàs.

Philip. 3.

Claritas corporis glorioſi, quomodo fluere dicatur ab anima.

Sot.

SECTIO III.

Quomodo Chriſti corpus poſt reſurrectionem ſit factum paſſibile.

Senſus quæſtionis eſt, an factum ſit intrinſecè impaſſibile paſſione propriè dicta,id eſt,materiali alteratione, quæ ex ſe ad interitum & corruptionem ducit: nam de paſſione perfectiua & intentionali,ſatis in ſuperioribus dictum eſt. Eſt autem ſermo de intrinſeca impaſſibilitate, ita vt corpus illud ex interna diſpoſitione, & capacitate nec pati poſſit, nec mori, etiamſi intra ignem exiſteret,& ignis ſineretur agere, quantum poſſet,& Deus ſuum concurſum illi non denegaret. Et ratio dubitandi eſt, quia prima ratio ob quã corpus eſt paſſibile,& mortale,materia eſt: proxima verò eſt diſpoſitio qualitatum habentium contrarium, ſed vtrunque principium manſit in corpore Chriſti poſt reſurrectionem (vt ſuprà oſtenſum eſt;) ergo non potuit intrinſecè fieri incorruptibile: ſed ſolùm diuina prouidentia illæſum ſeruari. Et quia hęc prouidentia certa lege & infallibili ſtatuta eſt, tanquam debita ſtatui illius corporis, & omnino inamiſſibilis, ideo dici poteſt illud corpus non ſolùm nihil actu pati, ſed etiam ſimpliciter impaſſibile, in ſenſu compoſito,vt ſic dicam. Quod ſatis eſſe videtur ad intelligendas Scripturas,quæ de hac proprietate corporum reſurgentium loquuntur,vt eſt illud, *Chriſtus reſurgens ex mortuis iam non morietur*,& illud, *Seminatur in corruptione,ſurget in incorruptione*:& inferiùs, *Neque corruptio incorruptionem poſſidebit*, quod magis explicat inferiùs dicens, *Et mortui reſurgent incorrupti: & oportet corruptibile hoc induere incorruptionem.* Quæ omnia ſolùm actum, & non internam impotentiam ſignificant. Nec diſſimilia ſunt alia,in quibus vita æterna hominibus reſurgentibus promittitur Matth. 19. 25. ad Rom. 2. & ſæpe alibi.

Rom. 6.
1. Cor. 15.

Matth. 19. & 25.
Rom. 2.

Propter hanc immortalitatem corporum reſurgẽtium hæretici aliqui negarunt (vt ſuprà vidimus) illa corpora futura eſſe ex hac materia,ex qua nunc conſtat: ſed ex cæleſti. Qui maiori ratione idem dicebant de corpore Chriſti abutẽtes illis verbis Pauli 1. Cor. 15. *Primus homo de terra terrenus,ſecũdus de cælo cæleſtis: qualis terrenꝰ,tales & terreni: qualis cæleſtis,tales & cæleſtes.* Sed hęc hęreſis ſatis eſt in ſuperioribus reiecta. Locus autẽ ille Pauli explicatus eſt latè in priori tomo, diſp. 13. ſect. 3. Non enim vocatur Chriſtus *cæleſtis* propter ſubſtantiam corporis,ſed vel propter qualitatem, vel propter morum puritatem,vt ibi latiùs diximus.

1. Cor. 15.

Refert autem D. Thom. 1. p. q. 76. art. 7. & infrà in hac 3. p. q. 57. art. 3. & in 4. d. 44. quoſdã Catholicos aſſeruiſſe, quamuis corpus glorioſum conſtet ex hac materia elementorum: cũ illa tamen miſceri quandã naturam quintæ eſſentiæ, quæ ita temperat totũ corpus,vt illud reddat omnino incorruptibile. Videntur autem ij authores ſenſiſſe, miſtionẽ hanc eſſe homini connaturalem: tamen in hac vita eſſe imperfectã, quia in ea elementaris materia prædominatur: in corpore autem glorioſo ita perfici, vt illa quinta eſſentia dominetur, & vincat. Et hanc ſententiã indicat Alexand. 3. p. q. 23. mẽb. 2. ad argumenta. Hęc opinio duobus modis poteſt intelligi: primò,quòd illa quinta eſſentia ſit aliqua pars ſubſtantialis materiæ cæleſtis: alio modo,quòd tantũ ſit aliqua qualitas propria corporis cæleſtis,& conferens participationem incorruptionis eius. Prior ſenſus improbabilis omnino eſt: imò nec poteſt intelligi. Primò, quia omnino contra rationem eſt fingere talem materiã,vel in toto, vel in parte,eſſe connaturalem homini. Quia neque anima rationis poteſt informare illam: cùm tamen tota ſit in ſingulis partibus ſuæ materiæ, neque ſi ſemel informaſſet, poſſet ab illa ſeparari. Nam illa particula non eſſet capax peregrinæ alterationis,neque illa materia poſſet in vnum coaleſcere cum hac inferiori: cùm ſint diuerſorum ordinum. Item eſſet in homine aliqua pars incapax caloris, & frigoris. Quæ omnia rationi etiam naturali contraria ſunt. Secundò,quia etiã ſi hanc miſtionem fingamus,cùm neceſſe ſit,has partes materiæ eſſe diſtinctas, & ſub diuerſis quantitatibus, & diſpoſitionibus, non poterant partes incorruptibiles ſibi ſimiles reddere in incorruptione alias partes conſtantes ex materia rerum corruptibilium: non erit ergo totum corpus incorruptibile: & ſuper eſt eadem difficultas, quomodo aliæ partes impaſſibiles fiant. Quapropter ſententiam hanc in hoc ſenſu exiſtimo alienam à veritate fidei. Repugnat enim aut cum vera generatione, & corruptione corporis humani (ſi talis portio materiæ fingatur connaturalis illi) aut cum veritate reſurrectionis, ſi fingatur corpus illud poſtea coaleſcere ex noua materia, ſeu miſtione materiarum diuerſæ rationis,& ordinis.

D. Tho.

Alexan.

Poſterior ſenſus huius ſententiæ videtur eſſe ab Alexandro intentus. Dicit enim,corpus hominis participare quandam lucem cæleſtem, quæ in corpore glorioſo eſt perfectiſſima, & ſimillima ei quæ eſt in cœlo empyreo. Et hic ſenſus (ſi rectè explicaretur) nõ eſſet ita improbabilis. Quod enim Alenſis dicit, hanc lucem eſſe connaturalem homini, & diſponere corpus ad animæ ſuſceptionem,inauditum eſt, & incredibile. Quod eſt enim experimentum huius lucis, vel quod fundamentum ad illam fingendam. Quod item ait,neceſſarium eſſe hanc lucem, ſeu participationem quintæ eſſentiæ ad conciliandas elementorum naturas,nullius momenti eſt. Alioqui omnia mixta deberent eſſe compoſita non tantùm ex quatuor elementis: ſed etiam ex quinta eſſentia. Elementa ergo non conciliantur formaliter ab aliqua quinta natura, aut qualitate: ſed per conueniens temperamentum ſuarum qualitatum. Si verò ij authores dicerent,hanc cęleſtem qualitatem non eſſe homini connaturalem, ſed diuinitus addi glorioſo corpori, vt illud reddat impaſſibile,ferri poſſet hæc ſententia, vt in ſequentibus dicemus.

Tertia igitur ſententia dicit in corporibus reſurgentium eandẽ omnino eſſe materiam,& formam,& eaſdem qualitates elementares connaturales corpori paſſibili, abſque vlla qualitate ſuperaddita per quam corpus

corpus illud reddatur impaſſibile:& nihilominus corpora illa intrinſecè eſſe impaſſibilia, ita vt nec diuidi, neque alterari extrinſecus poſſint, etiamſi Deus prouidentia ſua neque extrinſeca agentia impediat, neq; ordinarium illis concurſum neget. Quòd ſi inquiras, ex quo principio intrinſeco proueniat hæc impaſſibilitas? Reſpondent, prouenire ex perfecto modo, quo anima in eo ſtatu informabit corpus, qui talis erit, vt à nullo naturali agente ſuperari poſſit, vel debilitari. *Sotus.* Ita opinatur Sotus d.49. q.4. artic.5. & exiſtimat eſſe *D.Thom.* ſententiam D.Th. in d.44.q.2.art.1.q.1. vbi hanc impaſſibilitatem ponit in perfecta ſubiectione corporis ad animã, ſeu in perfecto dominio animæ ſupra corpus, quod dominium non poteſt intelligi, in quo conſiſtat, niſi in hac perfecta animæ informatione. Sãctus *Bonau.* etiam Bonau. d.49. ar. de hac dote q.2. hanc ſentẽtiam ex parte indicat. Diſtinguit n. duplicem paſſionẽ corporis: alterã per alterationẽ extrinſeci agentis naturalis, & hanc negat eſſe in corpore beato, quia materia eius non appetit aliam formam. Quod certè nequit aliunde oriri niſi ex perfecta informatione formæ, cùm alioqui materia ſecundùm ſe eadem ſit. Aliam actionem vocat per violentiam, ſeu diuiſionem quãtitatis, de qua infrà dicetur. Addit verò Sotus, & indicat etiã D.Th. & ex parte Bonau. q.1. remanere in corporibus beatis aliquam actionem primarum qualitatum non tantùm intentionalem, ſed etiam materialem. Quia aliàs (inquiunt) illæ qualitates eſſent otioſæ, & tollerentur complexiones variorum membrorum.

Sed hæc ſententia neque aliis diſcipulis D. Thom. neque reliquis Theologis placuit, neque mihi videtur ſatis concipi poſſe. Et (vt tollatur æquiuocatio, quæ ex vltimo puncto oriri poteſt) aduertendum eſt, dupliciter poſſe humanum corpus pati, vel alterari, primò ab extrinſeco agẽte, ſecũdò ab intrinſeco, quatenus quædã partes alterare poſſunt alias habentes diuerſam tẽperiẽ. Certũ ergo eſſe debet, corpus glorioſum neutro modo pati poſſe, vel minimã alterationẽ. Nam qua ratione poſſet vna pars pati ab alia, poſſet etiam pati ab extrinſeco agẽte habẽte ſimilẽ virtutem. Item quia ex actione intrinſeca poteſt prouenire mors vel infirmitas, ſeu debilitas, ſicut ab extrinſeca. Et hoc expreſsè *Bonau.* docuit Bonauent. qui in eandem cauſam reuocat hanc impaſſibilitatẽ membrorũ inter ſe, & ab extrinſeco agente, ſcilicet, quia qualitates erũt optimè temperare abſque appetitu ſubiecti ad alias qualitates, & cũ perfecta influentia, & conſeruatione formæ. *Sot.* Sotus etiam apertè fatetur (quod certiſſimum eſt) non futuram ibi actionem caloris naturalis in humidum radicale, quæ tamen actio eſt eiuſdem rationis cum quacunque alia alteratione membrorum inter ſe. Et idem affirmat D. *D.Thom.* Th. ſuprà ad 3. Cũ ergo hi authores dicunt, remanere in illis corporib. aliquam actionem harum qualitatũ, neſcio quid actionis nomine intelligant, niſi fortaſſe propriam informationẽ vniuſcuiuſq; qualitatis. Nam calor verè reddet calidam partem illã, cui inhærebit, & ſic de aliis qualitatibus. Et hoc eſt certiſſimum, idque probatur ea ratione. Quia aliàs eſſent otioſæ illæ qualitates, ſi carerent ſuis effectibus formalibus, imò reuera nõ eſſent in ipſo corpore. Rurſus hæc informatio, & nulla alia actio eſt neceſſaria ad diſtinctam cõplexionẽ variorũ membrorũ, vt per ſe euidens eſt. Sicut enim diuerſa elementa, etiamſi inter ſe non agant, diuerſam habent diſpoſitionem, quia diuerſas habent qualitates, vel in diuerſo gradu, quibus formaliter afficiuntur, ac diſponuntur: & ſimiliter diuerſa mixta homogenea habent diuerſam mixtionẽ primarũ qualitatum, qua formaliter perficiuntur, & quoad temperamentum diſtinguuntur ante omnẽ actionẽ: ita mẽbra humani corporis, eo quòd in diuerſo gradu ac mixtione habent primas qualitates, quibus formaliter per- A ficiuntur, ac diſponuntur, ideo ſunt diuerſæ cõplexionis. Omnino ergo falſum eſt (quod Sotus ait) has cõplexiones diuerſorũ membrorũ ſeruari ex temperata actione harum qualitatum. *Sotus.* Melius enim conſeruabitur ea diſtinctio cõplexionũ, remota omni actione, & retento proprio temperamento in ſingulis membris. Niſi fortaſſe per actionẽ intelligat Sotus ipſam informationẽ: quod & impropriiſſimũ eſt, & videtur certè alienum ab eius mente. Nã ſtatim probat hanc actionem ex eo, quòd ſi corpus glorioſum tangatur, ſentiẽtur temperatiſſimæ illæ qualitates, vt quando Chriſtus dixit, *Palpate & videte*. *Luc.24.* Quæ ratio (ſi quid valet) de vera ac propria actione procedit: cæterùm nihil con- B cludit. Primò, quia inde ad ſummum colligitur poſſe corpus glorioſum agere in aliud corpus alterando illud: quod non eſt inconueniens, cũ non repugnet impaſſibilitati eius, poſſet enim agere ſine repreſſione: at verò, quòd per vnã corporis partem agat in aliam, repugnat eius impaſſibilitati. Secundò, quia prædicta ratio, nec de materiali actione probat. Quia, vt corpus, dum palpatur, ſentiatur, non eſt neceſſaria materialis alteratio: ſed tantùm intentionalis immutatio, & poteſt corpus glorioſum vnã ſine altera efficere, atque ita fiet inter corpora glorioſa inter ſe: quæ omnia in ſuperiorib. oſtenſa ſunt. Sit ergo certum, corpus Beati nihil pati poſſe nec externè, neque internè. Radix verò, ſeu ratio impaſſibilitatis, eadẽ eſt reſpectu vtriuſque actionis. Quia reipſa eiuſdem rationis eſt vtraque C alteratio, & procedit à virtute naturali eodem modo actiua, quod S.Th. & Bona. locis citatis rectè ſenſerũt. *D.Thom. Bonau.*

Supereſt ergo vt oſtendamus, rationem huius impaſsibilitatis nõ poſſe ſumi ex ſola perfectione informationis animæ beatæ. Quod oſtenditur primò, quia hæc informatio animæ, cùm ſit de eſſentia hominis, eadem eſſentialiter eſt in corpore glorioſo, & nõ glorioſo. Nihil enim eſsẽtiale variatur in homine in vtroque ſtatu, aliàs non eſſet idem homo eſſentialiter. *Impaſsibilitas in corporibus glorioſis ex ſola beatæ animæ informatione non oritur.* Ac deinde, quia eadem forma in ſpecie ſemper confert eundem effectum formalem ſpecificum: ergo ſemper habet eandẽ cauſalitatem formalem eſſentialiter: ergo eandem informationem, quæ nõ eſt aliud, quàm cauſalitas formalis. Rurſus, non ſolũ eſſentialiter, ſed etiã D ſubſtãtialiter, & entitatiuè vtraq; informatio eſt æquè perfecta, nec poteſt ſuſcipere magis, aut minus, vt in præcedẽti Sectione attigimus. Quia & ipſa anima indiuiſibilis eſt, & tota ſingulis partibus vnitur, & vnio etiam ad ſingulas partes eſt indiuiſibilis ſecundùm intenſionẽ, cùm ſit modus ſubſtantialis. Ergo in ipſa informatione ſubſtãtiali præciſè ſumpta, vt diſtinguitur ab omnibus accidentibus & qualitatibus, non poteſt intelligi maior & minor perfectio. Sicut forma ignis, quia indiuiſibilis eſt intenſiuè, nec poteſt intendi, aut remitti: nec magis vel minùs perfectè informare materiam, quoad ipſam ſubſtantialem vnionem. Præterea, licèt admittamus hanc maiorem perfectionem in actu informandi, non ſatis intelligitur, quomodo ratione illius præciſè poſsit corpus reddi omnino impaſsibile. Quia illa informatio non tollit à materia capacitatem primarum qualitatum; ergo neq; tollit E capacitatem extrinſecæ alterationis: ſed ſola anima non poteſt illam impedire per ſeipſam, quantumuis perfectè informet. Quia neque habet formalẽ incompaſsibilitatem, neque illis per ſe reſiſtit: & quamuis poſſet adhibere aliquam reſiſtentiam, poſſet tamen tãta eſſe virtus agentis, vt illam vinceret. Quòd ſi dicas, virtute diuina confortari animam ad reſiſtendum omni agenti. In primis iam concludimus, non ſufficere ſolam ſubſtantialem informationem quãuis perfectam. Et deinde inquirendum reſtat, quid ſit illa diuina confortatio, & per quid fiat. Nam vel eſt aliqua intrinſeca diſpoſitio, quæ à Deo fit in corpore, vel anima,

ma, & hoc non poteſt eſſe niſi aliqua qualitas, quam hæc opinio reiicit. Vel eſt ſola Dei actio, & ſic non eſſet corpus intrinſecè impaſſibile, quod eſt contra eandem ſententiam. Ergo nullo ſenſu videtur, poſſe intelligi aut defendi hæc ſentētia, ſi in ſola animæ informatione conſiſtat. Si autem aliquā aliam actionem addat non connaturalem animæ, ſed quandam aliam maiorem illi attributam ex virtute gloriæ, poteſt habere hæc opinio aliquem probabilem ſenſum, quem D. Thomas intendit forraſſe, vt infrà explicabo.

4. Opinio. Quarta opinio, vt difficultatem fugiat, totum id admittit, quod ratio dubitādi in principio propoſita cōcludere videtur, ſcilicet, corpus Beati eſſe impaſſibile, quia Deus ſtatuit non concurrere cum aliquo agēte extrinſeco ad alterandum illud. Ita opinatur Scotus in 4. diſt. 49. quæſt. 13. Durād. diſt. 44. quæſt. 4. Supplementum q. 2. Maior diſt. 49. q. 17. fauet D. Thom. ſuprà quæſtione 49. ar. 1. ad 3. dum ait, ſolam claritatem eſſe qualitatem intrinſecè inhærentem corpori glorioſo. Quod verò alij adiungūt, corpora glorioſa fore incorruptibilia ſolùm propter ceſſationē motus cæli, quo ceſſante nihil poſſunt efficere agentia naturalia: hoc (inquam) valde friuolū eſt. Tum quia Chriſti corpus non eſſet nunc impaſſibile: tum etiam, quia illo modo etiam corpora damnatorum eſſent impaſſibilia naturaliter: nec impaſſibilitas eſſet ſupernaturalis dos, ſed quid conſequens neceſſitatem naturæ in omnibus corporibus. Denique, quia illa dependentia omnium agentium naturalium à motu cæli ficta eſt ſine fundamento, vt in libris de cælo latiùs diſſeritur. Scotus igitur, & reliqui Theologi ſolùm mouentur (vt dixi) quia hic modus eſt ſufficiēs, & facilis: omnes verò alij modi vix poſſūt intelligi. Quòd ſi obiicias, quia hoc modo non magis erunt impaſſibilia corpora in beatitudine, quàm fuiſſent in ſtatu innocentiæ, quod eſt contra Auguſtinum epiſtol. 56. Reſpondent negando ſequelam. Intercedit enim multiplex differentia. Prima quòd in ſtatu innocentiæ aliquid poterat corpus pati ab intrinſeco, poterat enim augeri, & nutriri, quod nō fit ſine aliqua alteratione, & ideo indigebant cibo ligni vitæ, quo reſtaurarentur. Secunda, quia in eo ſtatu agentia extrinſeca non erant omnino priuata virtute, vel concurſu ad alterandum humanum corpus. Nam ſi proiectum fuiſſet in ignem, reuera combureretur, ſed diuina prouidentia ita erant omnia diſpoſita, vt poſſent homines cauere vniuerſam huiuſmodi extrinſecam corruptionem, ſeu paſsionem. At verò reſpectu corporis beati agentia omnia ſunt priuata virtute, & concurſu ad alterandum humanum corpus, ita vt etiamſi corpus beatum ingrediatur ignem, cōburi nequeat. Tertia, quia in ſtatu innocentiæ poterāt homines perdere illud priuilegium peccando; & ideo, licèt poſſent non mori, non tamen erant immortales (vt Auguſtinus dixit) at verò in vita beata hoc donum amitti non poteſt, & idcirco dici poteſt humanū corpus ſimpliciter impaſſibile & immortale. Hæc ſententia ſic explicata non poteſt euidenti argumento conuinci falſitatis: tamen imperfectiſsimo modo explicat hāc dotem. Imò (vt diuus Thomas argumentatur) hoc modo explicata vix meretur nomen dotis. Quia non eſt perfectio ipſius corporis, ſed potius defectus extrinſeci agentis, & corrumpentis. Quod prǽterea non videtur ſatis conſentaneum Paulo dicenti, *Oportet mortale hoc induere immortalitatem*. Nam *induere immortalitatem* in rigore aliquid amplius ſignificat, quàm extrinſecam protectionem Dei impedientis extrinſeca agentia. Præterea aliter eſt corpus Chriſti impaſſibile poſt reſurrectionem, quàm dum mortuum iacuit in ſepulchro: at in ſepulchro erat incorruptibile per intrinſecam Dei prouidentiam, quæ ſtatuerat non permittere, vt corpus illud in cineres redigeretur, aut in elementa, vel in aliquid aliud reſolueretur: ergo. Denique hi authores non videntur alia ratione hunc modū eligere, niſi quia omnis alius impoſsibilis eis viſus eſt. Nam ſi fieri poſsit per intrinſecam diſpoſitionem corporis, non eſt dubium, quin talis modus ſit magis cōſentaneus modo loquendi Scripturæ, magiſq; decens, atque cōformis ſtatus beatitudinis. Si ergo oſtēderimus, aliū modū eſſe poſsibilem, id ſatis erit ad hanc quartam ſententiā impugnādam.

5. Opinio. Quinta ergo ſententia eſt, Beatum eſſe impaſsibilē non propter ſolam protectionem Dei extrinſecā, nec propter aliquam qualitatem inhærentem: ſed propter dominium animę in corpus, quod dominium non cōſiſtit in modo informandi (vt tertia opinio dicebat) ſed in hoc, quòd ſicut omnes actiones corporis ſubduntur voluntati animæ, ita & omnes paſsiones: & ideo, ſicut corpus non agit, niſi quando anima vult, ita nec patitur niſi ipſa volente: nunquā autē vult neque velle poteſt propter rectitudinem talis voluntatis, & ideo abſolutè nihil pati poteſt, ex intrinſeca perfectione, ac poteſtate. Et hæc ſanè videtur mens D. Th. ſuprà. Ponit namque hanc impaſsibilitatem in dominio animæ ſupra corpus, quod perfectè (inquit) erit ſubiectum animæ rationali, ſicut ipſa perfectè ſubiecta erit Deo. Et hoc ſæpe repetit in vtraque quæſtiuncula, & in ſolutionibus argumentorum. D. Thom.

Impaſſibilitas in corpore glorioſo ex dominio animæ beatæ ſuper ipſum pœnè quomodo poſſit. Dices hanc ſententiam ſic explicatam reipſa coincidere cum præcedenti. Quia nos quoque ſuprà diximus, hoc dominium Beati ſupra actiones ſuas naturales non poſſe aliter explicari, niſi per ſuſpēſionem diuini concurſus, videlicet, quia quando Beatus nō vult agere per aliquam qualitatem, vel naturalem facultatem, Deus non præbet illi concurſum ad agēdum: ergo multo minùs poteſt intelligi hoc dominium ad nō patiendum per ſolam voluntatem, niſi quatenus ſtante illa voluntate Deus non præbet concurſum aliis agentibus, vt paſsionem inferant tali corpori. Quia hoc ſecluſo non poteſt ſola voluntas impedire actionem, quandoquidem nec minuit vires agentis, nec tollit concurſum debitum nec materialem ſubiecti capacitatem, nec debitam diſtantiam, neque aliquam aliam conditionem neceſſariam ad agendum. Quòd ſi hoc ita eſt, ſine cauſa tribuitur hic effectus dominio animæ: quia non eſt poſitus in animæ voluntate, & arbitrio, ſed certa, & infallibili Dei lege definitus independenter ab animæ voluntate. Eo vel maximè, quia cùm ipſa aliud velle non poſsit, impertinens eſt hoc dominium.

Reſponderi poteſt, non eſſe hoc dominium in ſola extrinſeca protectione, ſed in poteſtate data animæ beatæ ad conſeruandas diſpoſitiones ſui corporis tāta efficacia, vt à nullo extrinſeco agente poſsint immutari. Eſt enim conſiderandum, actionem naturalis agentis impediri poſſe ex alterius reſiſtentia. Rurſus hæc reſiſtentia duplex eſſe poteſt: altera quaſi formalis, quæ eſt per qualitatem formaliter repugnantem, atque ita adhærentem ſubiecto, vt à virtute actiua ſuperari non poſsit: alia eſt effectiua, vt quando calor, verbi gratia, ſubiecti actu conſeruatur ab igne præſente, quia propter reſiſtentiam conſeruantis non poteſt expelli tam facilè à contrario agente. Denique conſiderandum eſt, animam informantē corpus præter cauſalitatem formalem, quam habet in illud, poſſe habere cauſalitatem effectiuam circa diſpoſitiones, & temperamentum illius, quæ actio aliquo modo eſt naturalis, ſaltem per modum cuiuſdam reſultantiæ, ſeu dimanationis naturalis, qualis etiam eſt in forma ignis, vel aquæ reſpectu ſui caloris, vel frigoris. A qua actione (vt opinor) prouenit, vt calor, vel frigus difficilius expellantur ab igne, vel aqua, quàm ab aliis peregrinis ſubiectis. Sic igitur intelligi poteſt, da

Margin notes: Scotus. Durand. Sup. Gab. Maior. D. Thom. — Auguſt. — Auguſt. — 1. Cor. 15. — Reſiſtentia agentis naturalis duplex.

teſt, datam eſſe vim animæ beatæ ad conſeruandam diſpoſitionem naturalem ſui corporis non ſola actione illa naturali, ſed alia maiori, & efficaciori, quæ à nullo naturali agente vinci queat. Quod hoc exemplo explicari poteſt: Si ſuperior Angelus tota ſua efficacia corpus aliquod alicubi ſiſtere faciat, non poterit ab Angelo minoris virtutis moueri.

Quia reſiſtit alius Angelus non formaliter, ſed effectiuè, aut ſi actionem ad paſſionem formaliter cōparare velimus, actio ſuperioris agentis ita reſiſtit formaliter paſſioni inferendæ ab inferiori, vt illa fieri non ſinat. Sic ergo intelligi poteſt anima tanta efficacia, talíque actione conſeruare diſpoſitionem ſui corporis, vt ex vi illius nullam in eo paſſionem fieri permittat: & hoc vocauit diuus Thomas *Dominium animæ ſupra corpus.* Quòd ſi inquiras, vnde proueniat talis actio, tantáque animæ efficacia, cùm non ſit illi naturalis. Reſpondetur primùm actionem hanc fieri ad modum miraculoſæ actionis, quæ non requirit virtutem ſuperadditam, ſed ſpecialem Dei concurſum eleuantis creaturam, vt operetur tanquam inſtrumentum eius. Qui modus operādi interdū datur permanenter, ſicut datus eſt humanitati Chriſti, & datur Beatis quoad aliquas actiones, vt dictum eſt ſuprà, & in ſequentibus videbimus. Deinde adiungi poteſt qualitas aliqua corpori ſuperaddita, quæ ad hunc etiam effectum conferat, vt iam dicemus. Quocirca hæc ſententia ſic expoſita probabilis, & D. Thomæ conſentanea viſa eſt.

6. Opinio valde probabilis. Sexta, & vltima ſententia eſt, corpora Beatorū fieri impaſſibilia per qualitatem aliquam illis à Deo infuſam, ipſíſque inhærentem, ratione cuius ſunt incapacia omnis alterationis corruptiuæ. Ita docuit Richard. (Richard. Palud. Capreol. Aug.) diſp. 49. art. 4. q. 2. & in eandem inclinat Paludan. diſtinct. 44. q. 2. & latiùs Capreol. q. 2. artic. 3. & citatur Auguſt. epiſt. 56. ad Dioſcorum. Sed ex illo nihil certi colligi poteſt: nam etiam in contrarium refertur epiſtol. 146. ad Conſentium: in vtroque autem loco generalibus verbis vtitur, quę poſſunt facilè in vtramque partem explicari. Ratio verò huius ſententiæ eſt, quia non eſt impoſsibilis talis qualitas. Cur enim, aut quæ poteſt aſſerri repugnantia, aut contradictionis implicatio? Non enim dicimus hanc qualitatem eſſe ex iis, quæ ſunt connaturales corpori humano, ſed altioris cuiuſdam virtutis, ac ordinis. Deinde potuit Deus conferre cæleſtibus corporibus qualitates quaſdam eis connaturales, quæ vim habeant efficiendi vel omnes, vel multas qualitates inferiorum corporum: cur ergo non poterit efficere in corpore humano aliquam ſuperiorem qualitatem, quæ vim habeat reſiſtendi qualitatibus inferioribus.

Obiectio. Dices: Quî poteſt intelligi vt vna & eadem qualitas reſiſtat qualitatibus cōtrariis, calori ſcilicet, & frigori? Deinde illa qualitas ſimul erit in corpore cum calore, & frigore, cur ergo reſiſtet, ne ab extrinſeco imprimantur? Quòd ſi dicas, poſſe eſſe cum illis in tali gradu, qui eſt connaturalis homini, non tamen in maiori. Contrà. Nam hic gradus non eſt idem in omnibus membris corporis humani. Tandem cùm hæc qualitas dicatur eſſe ſuperioris ordinis, non apparet, cur formaliter repugnet cum quibuſuis qualitatibus, quæ recipi in materiam poſſunt. Sed hæc non ſunt adeò difficilia, vt propterea cogamur, negare hunc modum impaſsibilitatis eſſe poſsibilem. Nam in primis non arctamur ad vnam & inuariabilem qualitatem. Nam ſi ad reſiſtendum omnibus contrariis vna qualitas nō ſufficit, plures autem ſufficiant, Deus illas infundet.

Reſponſ. Deinde in eis intelligi poteſt varia perfectio, & intēſio, ita vt in vno gradu ſecum admittat tale temperamentum primarum qualitatum, & non aliud: in alio verò gradu admittat aliud temperamentum: atque ita fiet, vt hæc qualitas non ſit in omnibus membris corporis humani in eodem gradu, ac perfectione: ſed vnicuique accommodetur, prout ad conſeruandū vniuſcuiuſque temperamentum, neceſſarium eſt. Præterea reſiſtentia, quæ fit per hanc qualitatem, intelligi poteſt, vel per modum efficientiæ (vt in præcedenti ſententia explicuimus) vel per formalem repugnantiam. Cùm enim hæc qualitas afficiat ipſum corpus, fieri poteſt, vt natura ſua ſecum non admittat alias qualitates, etiamſi ſit altioris ſpeciei, vel ordinis. Hanc denique ſententiam videtur docuiſſe D. Thom. 1. part. quæſt. 97. art. 1. vbi diſtinguit tres modos incorruptibilitatis. *Impaſſibilitas in corporibus glorioſis vnde oriatur.* Primus eſt ex parte materiæ, quia ſcilicet tales res, vel carent materia, vel ſi ea prædıtæ ſunt, non tamen eiuſdem rationis cum materia rerum corruptibilium, & hoc modo ſunt incorruptibiles Angeli, & cæli, non autem homines. Secundus modus eſt ex parte formæ, vt quando rei natura ſua corruptibili inhæret aliqua diſpoſitio per quam totaliter à corruptione prohibetur. Tertium modum appellat ex parte cauſæ efficientis, qui propriè eſſe videtur, quando res tam ex natura ſua, quàm ex intrinſeca diſpoſitione corruptibilis præſeruatur à corruptione remouendo omnes cauſas efficientes corruptionem, & applicando cauſas conſeruantes. Et hoc tertio modo dicit, fuiſſe homines immortales in ſtatu innocentiæ, per virtutem quandam animæ inditam. Quæ non eſt intelligenda, ac ſi eſſet aliqua virtus phyſica naturaliter reſiſtens extrinſecis agentibus, vt videntur intellexiſſe, & Caietan. ibi, & Scotus in 2. diſtinct. 19. quæſt. 1. (*Caietan. Scot.*) ſed eſt intelligenda virtus, & diſcretio animæ ad cognoſcendum quid poſsit prodeſſe, aut obeſſe corpori, & magna virtus ac prudentia ad vitandas omnes corruptionis cauſas. Hoc enim ſenſu optimè ac facilè intelligitur illa vis animæ, quæ inter dona gratiæ, & iuſtitiæ originalis à diuo Thoma ibi numeratur, eo autem modo, qui à Caietano ponitur, vix poteſt concipi, vt Scotus etiam obiecit, quamuis falſa nixus interpretatione. Secundum corruptionis modum tribuit D. Thom. corporibus glorioſis, ſcilicet per diſpoſitionem inhærentem, quæ non poteſt intelligi, niſi aliqua qualitas, vel plurium qualitatem aggregatio. Vocat autem hanc incorruptionem ex parte formæ, non quia formæ inhæreat, ſed vel quia hæcmet diſpoſitio eſt quædam forma inhærens corpori, vel certè, quia datur corpori ratione formæ, ſeu animæ beatę. Quem ſenſum indicant verba Auguſt. (quem ſtatim D. Th. citat.) (*Auguſt. D. Thom.*) *Tam potenti natura Deus fecit animam, vt ex eius beatitudine redundet in corpus plenitudo ſanitatis, & incorruptionis vigor.*

Reſponſio ad argumentum in oppoſitum. Ex quo diſcurſu diui Thomæ patet reſponſio ad rationem dubitandi initio poſitam. Nam licèt in corpore glorioſo maneat eadem materia, idémque temperamentum ex qualitatibus contrariis, inde ſolùm fit, corpus illud in nuda natura ſua conſideratum, eſſe corruptibile, & in beatitudine retinere quaſi cauſam remotam, ſeu naturalem radicem corruptionis: nihilominus tamen ſecundùm proximam diſpoſitionem intrinſecam eſſe incorruptibile, & impaſſibile. Quia affectum eſt alia quadam perfectione, quæ ex ſe poteſt impedire, ne illa naturalis corruptibilitas in actum reducatur. *Obiectio.* Dices: Quamuis hæc vtrumque ſatisfaciant reſpectu illius corruptionis, quæ eſt per alterationem naturalem: non verò reſpectu illius, quæ eſt per violentam diuiſionem. *Reſponſio. Bonau.* Reſpondetur primùm ex Bonauentura ſupra corpus Beati alia ratione habere, vt diuidi non poſſit, ex dote ſubtilitatis. Quia cùm ſit peruium, & penetrari poſſit cum quolibet alio corpore ſibi occurrente, non poteſt ab eo diuidi, quia non reſiſtit, quominus in eundem locum intret. Diuiſio enim ſolùm fit propter reſiſtentiam, & expulſionem à tali loco. Sed poteſt obiici,

quia licèt Beatus poſſit ex dote ſubtilitatis non reſiſtere alteri corpori, ſed penetrari cum illo, tamen etiam poteſt non vti hac dote, & expellere aliud à ſuo loco: ergo tunc poſſet diuidi gladio. Idcirco addendum eſt, fortaſſe ex vi prædictæ qualitatis, & internæ diſpoſitionis ita conſeruari, & quaſi ſolidari corpus Beati, vt quantitas eius diuidi non poſſit ab extrinſeco agente. Sicut cæli quantitas, licèt ſit eiuſdem rationis cum quantitate elementorum: tamen ratione ſubiecti, vel diſpoſitionum ita conſeruatur, vt diuidi non poſſit. Addo denique, per dotem agilitatis tam eſſe potens glorioſum corpus ad retinendum locum, vbi ſe conſtituit, vt à nullo agente creato dimoueri poſſit. Et ex hoc etiam capite nihil poteſt per diuiſionem pati, quia diuiſio, quæ fit ratione corporis ſubintrantis, intelligi non poteſt ſine mutatione locali, vel deſtructione corporis diuiſi. Quapropter, remota omni alteratione, & diuiſione locali, nulla ſupereſſe poteſt paſſio per diuiſionem.

Dubium. *Reſponſio.* *D. Thom.*

Vltimò ex dictis definitur alia quæſtiuncula, quam D. Thomas ſuprà attigit, an hæc impaſſibilitas ſit æqualis in omnibus Beatis. Dicendum eſt enim quoad negationem, & priuationem eſſe æqualem, vt ex dictis conſtat: tamen quoad cauſam ait D. Thomas eſſe inæqualem. Quod poteſt intelligi vel ratione gloriæ, & meritorum, quæ eſt prima radix huius dotis: vel ratione illius qualitatis, ſeu diſpoſitionis poſitiuę, quæ pro ratione meritorum magis, ac minùs perfecta eſſe poteſt. Sicut cæli vel Angeli æquè ſunt incorruptibiles, quoad carentiam paſſionis contrariæ: natura verò poſitiua, in qua hæc priuatio fundatur, perfectior eſt in vno, quàm in alio.

SECTIO IV.

Quid ſit agilitas corporis Chriſti, & quis effectus eius.

Dos agilitatis quid ſit.

AGilitatis dotem (vt ipſum etiam nomen præ ſe fert) omnes Theologi explicāt per modum cuiuſdam facultatis ad motum localem expeditè, velociter, ac facilè exercendum. Quam nominis rationem, ſeu deſcriptionem apertè quoque conuincunt omnia Scripturæ & Sanctorum teſtimonia, quibus ſuprà probauimus, eſſe in corpore glorioſo hanc dotem agilitatis. Neque in hac generali ratione eſt vlla difficultas, tota verò poſita eſt, tum in explicanda illa facilitate, vel perfectione localis motus ſeu mutationis quam præbet hæc agilitas: tum etiam in explicando modo, quo confert hunc effectum: ex quo etiam conſtabit, quid ſit hæc facultas. Poteſt autem in humano corpore triplex eſſe motus localis. De hoc enim ſemper erit ſermo. Primus eſt progreſſus, qui procedit ab anima operante per cognitionem, & appetitum: exercetur autem per membra corporis, mouendo vnam partem mediante alia, & conſequenter prius vnam, quàm aliam: in quo propterea motu neceſſariū etiam eſt, vt aliqua pars quieſcat, dum alia mouetur. Secundus motus vocari poteſt ſimplex, quo totum corpus veluti vno impetu æquè primò cietur, ſicut mouentur grauia, leuia, & proiecta. Tertius motus, vel mutatio intelligi poteſt, qua corpus ab vno loco in aliud ſubitò transferatur abſque vlla ſucceſſione, vel mora in ſpatio medio. De his ergo omnibus ſigillatim videndum eſt: an ſint in corpore beato, & quomodo per dotem agilitatis perficiantur.

Motus localis quotuplex.

Principio igitur, potuiſſe Chriſtum poſt reſurrectionem motu progreſſiuo mouere corpus ſuum, in ſuperioribus diximus, eſtque de fide certum. Idem eſt de omnibus Beatis poſt reſurrectionem: & dubium etiam non eſt, quin vtantur interdum hac facultate, & mouebuntur hoc modo ſuo arbitrio. Denique omnes etiam Theologi docent, habituros Beatos ſummam quandam facilitatem in hoc motu exercendo. Nam hoc apertè ſignificant Scripturæ, quæ de Beatorum agilitate loquuntur, vt ſuprà oſtenſum eſt. Videtur autem hæc facilitas in duobus conſiſtere, primò, quòd nullum laborem vel laſſitudinem ſentient: vnde fiet, vt quandiu voluerint, poſſint in hoc motu durare. Quod ſignificatum eſt illis verbis Iſai. capit. 40. *Current, & non laborabunt, ambulabunt, & non deficient.* Et hoc totum manifeſtè prouenit ex impaſſibilitate, à qua naſcitur, vt per huiuſmodi motum nihil alterentur membra corporis, nec relaxentur, nec ſpiritus diſſipentur. Quapropter hac in re nulla eſt difficultas. Secundò conſiſtit hæc facilitas in maiori velocitate motus, quæ ſignificatur illis verbis Iſaiæ, *Aſſument pennas, ſicut aquilæ:* & illis Sap. 3. *Tanquam ſcintillæ in arundineto diſcurrent.* De hac igitur eſt difficultas, vnde proueniat. Velocitas enim motus eſt quædam maior perfectio, actionis, ſeu modi agendi, quæ prouenire poteſt, vel ex augmento virtutis motiuæ, vel ex ablatione repugnantiæ, ſeu reſiſtentiæ mobilis, vel ex vtroque capite.

Facilitas corporis glorioſi in motu locali progreſſiuo. *Iſai. 40.*

Prima ergo ſententia eſt, Beatum habere virtutem velociùs ſe mouendi per ſolam ablationem reſiſtentiæ, quæ prouenit ex grauitate corporis: & quia non videtur auferri poſſe reſiſtentia, niſi auferatur ipſummet pondus, & grauitas, ideo conſequenter aſſerit hæc ſententia, auferri à corpore glorioſo grauitatem. Hunc modum dicendi indicat Bonauent. d. 49. artic. vltim. quæſt. 2. ad 1. & eum vt probabilem referunt Durand. Paludan. Maior, & alij, ipſi tamen id diffinitè non affirmant. Neque mihi poteſt vlla ratione probari, non quia exiſtimem implicare contradictionem conſeruari corpus humanum ſine grauitate (hanc enim repugnantiam non inuenio) ſed quia hæc grauitas eſt naturalis proprietas neceſſariò conſequens complexionem & compoſitionem corporis humani. Dictum eſt autem ſuprà, futuras eſſe in humano corpore omnes naturales corporis facultates, & proprietates. Alioqui eſſet illud corpus monſtroſum, & præter naturam: ſicut ſi corpus illud non eſſet ſolidum, aut non haberet quaſdam partes duriores, vel denſiores aliis, non eſſet conuenienter diſpoſitum: ergo idem eſt de grauitate, quæ non minus eſt intrinſeca qualitas, & neceſſariò conſequitur ex tali temperamento, denſitate, ac duritie. Sine dubio ergo dicendum eſt, qualitatem illam, quæ eſt grauitas, manere in corpore beato. Deinde, ad hunc effectum non ſufficeret ablatio grauitatis. Quia virtus motiua animæ definita eſt ad aliquam velocitatem motus non tantùm ex reſiſtentia contrarij, ſed ex ſe, quia imperfecta eſt, & finitæ virtutis limitatæ ad talem modum agendi. Sicut quamuis terra deſcenderet deorſum abſque vlla reſiſtentia medij, vel alterius corporis extrinſeci, nihilominus & in tempore & cum determinata velocitate deſcenderet, quia grauitas habet determinatam efficaciam ex ſe. At corpus Beati in hoc genere motus non eſt determinatum ad certam velocitatem, ſed quacunque ſignata poteſt agi cum maiori (vt aliqui volunt) vel (quod probabilius videtur) licèt ad aliquam terminetur, illa videtur eſſe multo maior, quàm per ſolam vim motiuam naturalem fieri poſsit, vt ex modo loquendi Scripturæ non obſcurè colligitur: ergo neceſſe eſt dicere, ipſammet vim motiuam aliquo modo augeri.

Durand. Palud. Maior. Bonau. *Corporibus beatorum naturalis ineſt grauitas.*

Dicendum eſt ergo, ad agilitatem in hoc motu in primis requiri, virtutem ipſam actiuam motus augeri; ſiue hoc ſit per additionem alicuius qualitatis, ſiue per ſolum maiorem Dei concurſum vtentis anima, vel corpore Beati vt inſtrumento ad hunc ef-

fectum

fectum naturales vires ſuperantem, de quo poſtea dicemus. Deinde addi poteſt, ad hanc velocitatem etiã iuuare optimam diſpoſitionem corporis, & organorum eius. Ex hac enim multũ pendet facilitas motus. Erit autem hæc optima diſpoſitio in corporibus beatis, quòd mébra omnia habebũt & qualitates omnes, & quantitaté, ac figuram naturæ ſuæ maximè accommodatã, habebunt quoque ſpiritus vitales perfectiſſimos, & puriſsimos, neque erit in eis aliquod extrinſecum impedimentum, quale nunc interdum eſſe ſolet in nobis propter redundantiã humorũ, vel exhalationum ſeu ſaporum, quæ multum interdum impediunt corporis agilitatem. De naturali auté pondere, grauitate corporis probabile eſt, quod Durandus dicit, quãuis qualitas ipſa maneat in corpore beato, tamen diuina virtute impediri, ne reſiſtat actualiter inclinando ad locũ contrarium. Sicut, quando corpus penetratur cum alio in eodé loco, licèt neutrum priuetur propria quantitate, diuina tamé virtute fit, vt ſibi nõ reſiſtant.

Agilitas in motu progreſſiuo beatorũ corporum vnde proueniat.

Dices: Hæc actualis inclinatio eſt effectus formalis ipſius grauitatis: ergo non poteſt impediri manẽte grauitate. Reſpõdetur negando antecedens, ſi loquamur de proxima & actuali inclinatione, à qua prouenit reſiſtentia, & retardatio motus. Hæc enim non formaliter, ſed effectiuè prouenit à grauitate. Sicut enim ſublata efficientia, grauitas non moueret lapidem deorſum, vt verbi gratia, ſi Deus ſuum concurſum ſuſpenderet, ita eadem efficientia, omnino ſublata lapis non reſiſteret ſubleuanti illum ſurſúmve mouenti. Quia non reſiſtit, niſi in quantum effectiua eſt cõtrarij motus, vel quietis, ſeu permanentiæ in contrario loco: nam hinc fit, vt retardet talem motum. Vel ſecundò dici poteſt, etiamſi ex parte grauitatis maneat aliqua reſiſtentia: virtutem tamen motiuam tantam eſſe, vt ea non obſtante poſsit velociſsimum motum agere. Sicut, ſi terra moueatur ſurſũ ab Angelo, reſiſtit quidem quantum poteſt ſua grauitate, nihilominus propter Angeli virtutem poteſt ſumma velocitate çieri. Tota ergo difficultas huc reuocatur, vt videamus quomodo virtus motiua in corpore beato augeatur, quod ſimul cum puncto ſequenti explicatur.

Obiectio.

Reſponſio.

Grauitas corporũ quomodo reſiſtat, & retardet velocitatem motus.

Secundò dicendum eſt de altero genere motus, quo veluti vno impetu totũ corpus ſe mouet æquè primò. De quo Durand. d. 44. q. 7. negat huiuſmodi motũ eſſe in corporibus beatis, & contrariũ dicit eſſe fictitium, & inopinabile. Vtitur autem ratione valde infirma, ſcilicet, quia oportet diſtinguere partem mouentem à parte mota: ergo ſi non ſit motus vnius partis organicæ per aliam, oportet, vt anima ſit mouens, & corpus motum, vnde, cùm in homine non ſit alia forma præter animam rationalem, ſola materia erit mota. Secundò argumentatur ad hominem contra Scotum loco ſtatim citando. Quia in corpore glorioſo non erit noua virtus motiua, quæ non ſit naturalis homini, ſeu animæ etiam informanti corpus corruptibile, ſed virtus ad mouendum corpus hoc modo non eſt homini naturalis, neque conuenit animæ informanti corpus corruptibile, vt conſtat tum experientia, tum etiam, quia natura non dedit corpus aptum & diſpoſitum ad hunc motum, ſed tantùm ad progreſsiuum.

Durand.

Scot.

Nihilominus hæc Durandi ſententia parum probabilis eſt. Nulla eſt enim ratio, cur glorioſis corporibus hunc motum denegemus. Præſertim cùm Scripturæ maiorem agilitatem & velocitatem illis tribuere videantur, quàm poſsit commodè inueniri in motu progreſsiuo, vt indicãt illa verba, *Quaſi ſcintillæ in arũdineto diſcurret.* Præterea quando corpus glorioſum aſcendit in cœlum non fertur ab Angelis (eſſet enim magna imperfectio, ſi ipſum ſua vi aſcendere non poſſet) ille autem motus non eſt progreſſiuus. Neque enim veriſimile eſt (quod quidam fingunt) aſcendere

Sap. 3.

Corpus beati vno veluti impetu moueri per ſpatium æquè primo poteſt.

A gradiendo per aera tanquam per ſcalam. Nam eſto hoc non repugnet, quia poteſt corpus glorioſum non impellere, neque diuidere aerẽ, atque ita illo niti, ſeu ſiſtere ſecundùm vnam partem, vt ſecundũ aliã aſcendat, & ita ſucceſsiuè perficere aſcenſum: tamen magna imperfectio eſſe videtur, quòd Beatus coarctetur ad hunc modum aſcenſus. Et in ſphæris cœleſtibus, cùm illuc aſcendit ſine diuiſione cæli per ſolã penetrationem, vix poteſt commodè intelligi huiuſmodi motus. Denique ratio Durandi nullius eſt momẽti, tum quia, licèt demus virtutem motiuam eſſe in ſola anima, nõ inde fit, ſolam materiam moueri, ſed totum compoſitum, & ea diſtinctio ſufficit inter mouens, & mobile. Tum etiam quia quamuis admittamus, hanc virtutem eſſe in corpore informato ab anima, poſſet per illam moueri. Quia non eſt neceſſarium ſimpliciter, vt virtus, quæ eſt principium motus, & ipſe motus ſint in

B diſtinctis ſubiectis, præſertim quando illa virtus ab intrinſeco agẽte indita eſt. Secunda verò ratio Durãdi, ad hominem quidem eſt efficax: non tamen ſimpliciter. Procedit enim ex falſo fundamento, vt iam oſtẽdam. Et hanc ſententiam tenent Scotus, Palud. & alij.

Scotus. Palud.

Meritò tamen inquirunt: qua virtute poſsit Beatus hoc modo mouere corpus ſuum. In qua re duæ ſunt opiniones extremę. Prima affirmat, Deum, ſolum eſſe, qui efficit hunc motum, vel celeritatem eius, quatenus vires ſupernaturales ſuperat. Quod cenſet probabile Maior d. 49. q. 18. & Suppl. d. 44. q. 2. a. 2. Sed nõ eſt ſententia hæc conſentanea ſanctis Patribus, qui non ſolùm dicunt motum corporis glorioſi fore velociſsimum: ſed etiam ipſum corpus futurum eſſe agile, ac velox, ſicut ſpiritum: non dicitur autem corpus ve-

C lox, ſolùm quia poſsit ab alio moueri. Item ſemper ita loquuntur, vt dicãt illa corpora poſſe ſe mouere: quin potiùs Iſaias c. 40. apertè ita loquitur, *Aſſument pennas, &c.* vt ſuprà cum ſanctis Patribus ponderauimus: hæc autem verba ſignificant internam vim, & non tantùm motionem ab extrinſeco. Quod etiam confirmant illa verba Pauli 1. ad Cor. 15. *Seminatur in infirmitate, ſurget in virtute:* vbi videndus eſt D. Thomas.

Secunda ſententia affirmat, hunc motum corporis glorioſi, & omnem velocitatem eius prouenire ab interna virtute connaturali homini. Hanc autem virtutem aliqui tribuunt corpori, vt Alenſis, & alij: qui fingunt in humano corpore miſtionem quintæ eſſentiæ, cuius vim dicunt prædominaturã in corpore glorioſo, & ab illa prouenire hanc vim mouendi. Ita refert

D D. Th. q. 56. a. 3. Sed hæc opinio per ſe eſt improbabilis, vt in ſuperioribus oſtenſum eſt. Scot. verò 4. d. 49. q. 14. dicit, hoc fieri naturali virtute animæ. Exiſtimat enim animam habere virtutem ad mouẽdum corpus non tantùm organicè: ſed etiam alio genere motus. Quod hac ratione ſuadet, quia anima ſeparata poteſt ſeipſam mouere: tunc autem non ſe mouet organicè: ergo etiam, quando informat corpus, habet eandem vim mouendi, & ſeipſam, & corpus coniũctum: ſicut Angelus poteſt mouere corpus aſſumptum, vel imitando motum progreſſiuum, vel ſimpliciter, & æquè primò totum corpus mouẽdo. Quòd ſi inquiras, quænam ſit hæc virtus, & quomodo non experiamur il-

E lam in corpore corruptibili, reſpondet reipſa eſſe eandem cum virtute, qua mouemur motu progreſſiuo, quia non oportet multiplicare potentias ſine cauſa. Dicit tamen hanc virtutẽ ita eſſe in anima informante corpus corruptibile, vt nõ æquè dominetur omnibus partibus corporis. Quia non omnes ſunt æquè diſpoſitæ ad motum, neque æquè propinquæ, ſeu immediatæ virtuti motiuæ, ideo priùs mouetur pars meliùs diſpoſita, & propinqua, & per illam mouetur alia, & ita cauſatur progreſſiuus motus. At in corpore glorioſo omnes partes ſunt æquè diſpoſitæ ad recipiendum

A dum motũ,ideóque æquè primò poterunt moueri eadẽ virtute omnes. Quòd ſi vrgeas etiamſi admittatur hæc virtus naturalis, illã eſſe imperfectam, & inſufficientẽ,ad tantam velocitatem , & agilitatẽ:reſpondet, illam virtutem naturalẽ intẽdi vſque ad illũ gradum, in quo poſſit eum effectum efficere , ſicut intendetur, inquit,virtus viſiua,& aliæ. Sed in hac ſententia Scoti multa diſplicent. Primum ſine fundamẽto dicit poſſe animam informantem corpus naturali virtute totum illud mouere æquè primò. Id n.repugnat experientiæ, & naturali compoſitioni corporis,& membrorũ eius. Argumentum verò deſumptum ex anima ſeparata nõ eſt efficax. Quia licèt verum ſit, animam ſeparatam poſſe ſe mouere ſine organis,non inde fit,eodẽ modo B poſſe mouere corpus coniunctum. Fieri namque poteſt, vt non habeat tantam virtutem ſupra corpus,ſicut ſupra ſeipſam. Itẽ quia non poteſt mouere corpora ſola volũtate,ſicut poteſt Angelus,& ideo, quando mouet corpus,quod informat,id præſtare non poteſt, niſi modo tali corpori accõmodato , ſcilicet organicè mouendo vnã partem mediante alia. Præterea, quod Scotus inquit,quaſi per accidens eſſe, vt nunc anima moueat corpus tantũ motu progreſſiuo propter mẽbrorũ indiſpoſitionem,alienũ videtur à vera philoſophia. Quia conſiderata naturali hominis diſpoſitione, & compoſitione nõ eſt per accidens, ſed intrinſecum ac per ſe humano corpori ſic moueri. Nam ex primaria inſtitutione naturæ, ipſa membra corporis ſunt ad hunc motum accommodata,& non ad alium. Neque C fingi poteſt,quod ſit illud impedimentũ, aut indiſpoſitio, quæ dicitur eſſe in membris humani corporis in ſtatu corruptibili,aut in ſtatu innocentiæ, in quo erat corpus optimè temperatũ ſecundùm diſpoſitionẽ naturalẽ. Rurſus, vel illa virtus motiua eſt in ſola anima, vel aliquo modo eſt in membris,& per quędam principaliora deriuatur ad alia. Si dicatur priùs : ergo hæc virtus æquè immediatè eſt applicata omnibus membris:ergo,quòd vnũ moueatur prius quàm aliud, non prouenit ex propinquitate,ſiue diſtantia,neque ex defectu alicuius diſpoſitionis, vt Scotus fingit. Si verò dicatur poſterius:ergo ille ordo & modus motus non eſt per accidẽs,ſed per ſe:cúmq; illa diſpoſirio ſit naturalis homini,manebit etiam in corpore beato. Tãdem D quod Scot. ait, hãc vim motiuã ſine progreſſiuo motu,ſiue alio , perfici in corpore glorioſo per modũ intenſionis,falsũ eſt,& idẽ cenſeo de viſu,& quacunque ſimili potẽtia. Ratio eſt,quia hæ porentiæ ſunt natura ſua indiuiſibiles:ergo nõ poſsũt augeri per intẽſionẽ, alioqui etiam intellectus & voluntas poſſent intendi.

Motus localis præter progreſſiuũ nullus animanti naturalis.

Prior modus declarãdi dotem agilitatis.

Duobus ergo modis intelligere poſſumus conferri Beato hanc virtutẽ ad mouendũ corpus ſuum hoc genere motus,& eiſdẽ intelligendũ eſt poſſe augeri virtutẽ ad progrediendũ velociùs. Primus modꝰ eſt,quòd anima Beati ſupernaturalẽ vim habeat , vt ſua voluntate & efficacia moueat ſuum corpus hoc genere motus & maxima velocitate. *Obiectio.* Dices:Si hæc efficacia non eſt animæ connaturalis , quid illi additur,quo illã habeat de nouo in corpore glorioſo ? Nam ſola non repugnantia , ſeu optima diſpoſitio corporis nõ ſatis eſt E ſine virtute effectrice. *Reſponſ.* Reſpondetur intelligi poſſe cõmunicari hanc virtutẽ eo modo , quo intelligitur cõmunicari virtus miraculorũ effectrix, videlicet vt ſtatuerit Deus vti hac voluntate vt inſtrumento ad efficiendum hunc effectum,dando illi cõcurſum ad hunc modum agendi accommodatũ, quoties ipſa voluerit. *Obiectio.* Dices:Ergo iuxta hunc explicandi modũ hæc agilitas non erit aliqua dos intrinſeca Beato : ſed tantùm extrinſeca motio Dei veluti certa lege præparata , ſeu promiſſa. *Reſponſ.* Reſpondetur verum eſſe iuxta hanc explicationem,agilitatem non addere qualitatem actiuam: non tamen propterea dicenda eſt extrinſeca tantùm motio ſeu denominatio,quia ille effectus non tantùm à Deo fit,ſed ab ipſa anima per virtutem intrinſecam, non merè naturalẽ,ſed obedientialem actiuam. Sicut virtus miraculorum non eſt denominatio extrinſeca, ſed aliquid intrinſecum cum præparatione diuini auxilij. Et hic modus explicandi videtur conſentaneus Aug.13.de Ciuit.c.18.vbi inquit, *Sanctorũ perfectos atque beatos ſpiritus diuino munere ſine vlla difficultate poſſe ferri quò voluerint,& ſiſtere,vbi voluerint.* Et idem ferè repetit lib.22.c.11. Quib.locis in hoc ſẽſu dicit, beata corpora non habere graue pondus , quo deprimantur,nõ quia priuentur qualitate aliqua naturali,ſed quia per illam non reſiſtunt,quominus ad nutũ voluntatis obediant. Et hunc modũ dicendi ſequitur Sot.4.d.49.q.4.art.7.

Auguſt.

Sotus.

Mat. Sup.Gal.

Secundus dicendi modus eſt , vt hæc virtus actiua motus ſit aliqua qualitas indita corpori beato , quæ natura ſua habeat vim efficiendi motum ad quancunque loci poſitionem , quamuis illius efficacia pendeat à voluntate Beati eo modo , quo ſuprà dictum eſt de omni alia efficientia, Atque hanc ſententiam videtur amplecti D.Th.d.49.q.2.art.3.q.1. vbi dicit,hanc agilitatem eſſe perfectionem fluentem ab anima glorificata in corpus,quæ illud reddit habile,vt obediat animæ vt motori, vbi apertè ponit qualitatem. *D.Thom.* Nec poteſt intelligi de qualitare , quæ tantũ paſſiuè diſponat corpus ad ſuſcipiendũ motũ. Nã ſi in ſola anima eſſet efficiens virtus actiua, non eſſet neceſſaria in corpore noua qualitas , aut diſpoſitio præter temperamentum optimum , & ablationem omnis impedimenti intrinſeci:cũ ergo in corpore qualitatẽ requirat,neceſſe eſt, eũ loqui de qualitate actiua. Et idem ſequitur Richar. ibi art.4.q.7. ſignificat Bonau in vlt.art.illius d.clariùs & latiùs Palud.diſ.44.q.4. *Richard. Bonau. Palud.* Et ratio adiũgi poteſt, quia quando effectus fieri poteſt per virtutem intrinſecam natura ſua proportionatam,Deus præbet illam:motus autem localis,& velocitas eius, licèt interdũ ſuperent naturalem virtutem animæ , tamen in ſe ſunt effectus naturales , quos à virtute creata propriis viribus fieri nihil repugnat : ergo poteſt infundi virtus intrinſeca effectiua huius motus. *Obiectio. Scotus.* Sed obiicit Scotus , quia non poteſt vna qualitas eſſe indifferens ad mouendũ verſùs omnes differentias poſitionis. Quia talis qualitas vnam tantùm naturalem propenſionem habere poteſt:ergo inclinabit ad vnum definitum locum, & cõſequenter,ſi ad alia loca moueatur corpus,non modò non iuuabit , ſed potiùs impediet. *Reſponſ.* Reſpondetur , negando conſequentiam. Nam poteſt eſſe qualitas de ſe indifferens ad efficiendum hoc , vel illud vbi. Nam (ſi attentè res conſideretur)ſiue Beatus ſit in cælo, ſiue in terra ipſa,vbi intrinſeca non ſunt ſpecie diuerſa, & ideo, cùm alioqui hæc virtus non ſit connaturalis, non eſt neceſſe , vt inclinet ad certum locum , neque ad ſeruandum aliquem ſitum , vel ordinem reſpectu aliorum corporum : ex quo prouenire ſolet naturalis inclinatio ad aliquem motum,ac proinde poteſt optimè intelligi qualitas indifferẽs ad omne vbi, & habẽs efficaciam cuiuſuis motus tendentis ad quemcunque locum , quæ per voluntatem determinetur ad hunc vel illum motum efficiendum. De modo autem quo hæc qualitas infundatur , & dimanet à beatitudine animæ,eodem modo iudicandum eſt,ſicut de claritate diximus. Et hinc etiam facilè intelligi poteſt , quomodo hæc dos maior eſſe poſſit in maiori quàm in minori Beato propter maiorem vim ad velociùs mouendum corpus : quæ poteſt prouenire vel ex intenſiori & perfectiori qualitate iuxta poſteriorem modum,vel ex maiori Dei concurſu iuxta ptiorem.

Tertiò dicendum eſt de alio genere mutationis, ſeu agilitatis, quæ eſt per ſubitam mutationem , quæ fiat in inſtanti. De qua vnum eſt certum, ſcilicet, non poſſe talem modum mutationis fieri tranſeundo

Corp⁹ moueri in inſtanti ab extremo in extremum tranſeundo per medium impoſſibile.

per medium: quia oporteret vel totum corpus, vel aliquas partes eius ſimul eſſe in duobus locis quantitatiuè, quod ſuppono eſſe impoſſibile ſecundùm ordinariam potentiam. Et præſertim eſt indubitatum, non eſſe in poteſta, e cuiuſcunque Beati corpus ſuum in pluribus locis conſtituere: quia hoc nullum habet fundamentum, neque ad ſtatum vel perfectionem gloriæ vlla ratione pertinet. Verum quidem eſt, habere Chriſtum hanc poteſtatem ſupra corpus ſuum, (vt probabilius exiſtimo, & inferius attingam) non tamen habet illam ratione ſolius gloriæ corporis, ſed propter hypoſtaticam vnionem ad verbum. Itaque ſi eſſe poteſt huiuſmodi inſtantanea mutatio in corpore glorioſo, neceſſe eſt, vt fiat tranſeundo ab extremo in extremum ſine medio, vel ratione totius, vel ratione partium. Eſt enim conſiderandum poſſe intelligi hunc tranſitum, vel ad locum diſtantem, vel ad locum proximum, & contiguum: & in priori modo totum corpus, quod nunc eſt in hoc loco, futurũ eſt immediatè pòſt hoc in loco diſtante: vnde neceſſe eſt, vt totum illuc tranſeat abſque vlla exiſtentia in medio. At in poſteriori modo, licèt totum corpus non incipiat eſſe immediatè pòſt hoc in loco diſtanti, & disiunctо à priori loco: tamen neceſſe eſt vt ſingulæ partes ſint in partialibus locis diſtantibus, & ideo oportet, vt tranſeant ab extremo ad extremum ſine exiſtentia in medio, in quo erit diuerſa hæc mutatio à ſimili mutatione inſtantanea angelica. Nam quando Angelus ſimul deſerit totum locum: & alium immediatum acquirit, non intelligitur tranſire ab extremo ad extremum ſine medio, quia totus eſt in toto loco, & in ſingulis partibus eius propinquis, & diſtantibus, & ipſe non habet partes: quæ ſe excludant a partialibus locis. At verò corpus conſtat huiuſmodi partibus, & ratione illarum habet extenſionem in ordine ad locum, ita vt totum ſit in toto loco, & pars in parte, & ideo ſi totum in momento acquirit nouum locum integrum, neceſſe eſt vt partes de nouo exiſtant in locis diſtantibus abſque tranſitu per medium. Quætere igitur, an poſſit corpus Beati moueri in inſtanti nihil aliud eſt, quàm quærere, an poſſit tranſire ab extremo ad extremum ſine medio.

Quia in re inuenio ferè omnes Theologos negãtes corporibus beatis hanc poteſtatem. Cuius rei præcipuus author eſt D.Th. 4. diſp. 44 q. 2. art. 3. q. 1. qui dicit, implicare contradictionẽ. Cuius fundamentum eſt, quia corpus non mouetur, quando totum eſt in termino à quo, neque quando totũ eſt in termino ad quem: quia tunc iam eſt motũ: ergo mouetur, quandiu eſt in medio: ergo neceſſe eſt, vt ſit in medio, alioqui peruenire de vno loco ad alium, & nunquam moueretur, quod implicat contradictionem, quia ipſa ſucceſſio locorum eſt motus localis. Quam rationem, eiúſque concluſionem, amplectitur Sot. d. 49. q. 4. artic. 7. Sed mihi nullo modo probatur, cenſeo enim, hoc mutationis genus eſſe poſſibile diuina ac ſupernaturali virtute, vt latiùs Deo dante dicemus in materia de Euchatiſtia. Et patet facilè, quia ratio adducta non oſtendit implicationem contradictionis, neque hactenus eſt aliqua excogitata, quæ illam oſtendat. Aſſumptum declaratur, quia in hoc genere tranſitus non intercedit motus ſucceſſiuus, ſed mutatio inſtantanea. Vnde fit, vt mobile tunc mutetur, quando totum primò eſt in termino ad quem, quia tunc ſe habet aliter, quàm prius. Nec refert quòd iam totũ ſit mutatũ. Quia in mutationibus inſtãtaneis ſimul eſt fieri, & factum eſſe, mutari, & mutatũ eſſe. In quo eadem eſt ratio in Angelo quoad mutationẽ diſcretam, ſeu inſtantaneam loci. Idem quippe interrogari de illo poteſt, quando ſcilicet moueatur, vel in termino à quo, vel ad quem, & idem neceſſariò re-

D.Tho.

Sot.

Tranſitus ab extremo ad extremum ſine medio diuina virtute poſſibilis.

A ſpõdendũ eſt, nec faciẽda eſt vis in vocibus, *motus*, aut *mutationis*, dummodo de re conſtet, quia intellecta, nullum cenſebitur inconueniens, quòd aliquod corpus mutauerit locum abſque motu, ſcilicet ſucceſſiuo, cum ſola inſtantanea mutatione. Quòd ſi quis cõtendat, Angelũ in hoc genere motus nõ mutari, dum eſt in termino ad quem, ſed in ſucceſſione vtriuſque termini: idem reſponderi poterit de corpore, quamuis in vtroque ſine cauſa, vel neceſſitate id aſſeratur. Niſi fortaſſe eadem res, quę à nobis explicata eſt, obſcurioribus verbis dicatur. Nam reuera tota hæc mutatio eſt in illo inſtanti, in quo requiritur terminus ad quẽ, quamuis non ſit ſine habitudine, & reſpectu ad terminum à quo, in toto autem pręcedenti tempore mo-
B bile quieuit, quia eodem modo ſe habuit ac priùs.

Alij ergo Theologi in aſſertione conſentiunt: non quia contrariũ implicet contradictionẽ, ſed quia huiuſmodi genus motus eſt ſupra omnem virtutẽ creatã, cùm tamen corpus glorioſum tantũ poſſit mutare locum per virtutem creatam animæ, aut ipſius corporis. Ita Palud. d. 44. q. 4. Duran. q. 7. Richard. diſt. 49. art. 4 q. 7. & 8 ac ferè alij. Nihilominus tamen probabiliter ſuſtineri poteſt, datam eſſe Beato hanc vim, vt tranſire poſſit ab extremo ad extremum ſine medio. Quia ſancti Patres de agilitate corporis glorioſi tractantes, hanc ei vim tribuere videntur. Dicunt enim, poſſe corpus Beati in momento & abſque retardatio-
C ne eò diuertere, quò impetus ſpiritus eum direxerit. Ita loquitur Laurẽtius Iuſtinianus dicto libro de perfectione monaſticæ conuerſationis, c. 23. Auguſtinus verò de cognitione beatæ vitæ, c. 45. & Anſelm. lib. de ſimilitudinibus, c. 48. & in Proſolog. c. 25. dicunt corpora glorioſa futura Angelis æqualia in velocitate: ſed eſt probabile, Angelos naturali virtute poſſe tranſire ab extremo ad extremum, non contingendo medium: ergo eadem velocitas ex ſententia horum Patrum communicatur per gloriam corpori beato. Vnde Auguſtinus ſuprà, & in Enchirid. c. 90. & aliis locis citatis, ſect. 1. dicit, tam citò poſſe Beatum reali
D præſentia ſui corporis tranſire ad diſtantem locum, quàm poteſt cogitatione: poteſt autem cogitatione ſubitò tranſire, nihil de medio cogitando. Et Bern. ſer. 4. in feſto omnium Sanctorum, *Tanta* (inquit) *futura eſt corporum agilitas beatorum, vt poſſint ſi velint, abſque omni mora, ſeu difficultate ipſam quoque cogitationum noſtrarum ſequi ad omnia velocitatem.* Et confirmatur, quia probabile eſt, animam poſſe hoc modo moueri, & ſubitò tranſire de vno loco in alium. Quia ſi Angelus id poteſt, cur non etiam anima? Sed in beatitudine non priuabitur anima propter vnionem ad corpus vlla ſpirituali perfectione, & quaſi libertate: ergo idem poterit coniuncta corpori, quod ſecum eodem modo mouebit. Tandem quia Paulus dixit, ſurrecturum corpus illud *ſpirituale*, dicunt Theologi habiturum
E proprietates ſpiritus etiamſi ſupernaturales ſint, & per virtutem creatam fieri non poſſint, vt verbi gratia poſſe penetrare per alia corpora, poſſe agere, & nõ agere ſuo arbitrio: cur ergo non idem dicetur de hac mutatione? Quæ ratio, vt minimum oſtendit, fundamentum contrarię ſententiæ non eſſe firmum. Eſt ergo hæc ſententia ſatis veriſimilis, præſertim ſi verum eſt hoc genus mutationis eſſe rebus ſpiritualibus connaturale: quod tamen incertum eſt.

Palud.
Durand.
Richard.
Corpora beatorum tranſire ab extremo ad extremum poſſunt ſine medio.
Laur. Iuſt.
Auguſt.
Anſel.
Bernard.
1. Cor. 15.

Suppoſita verò hac ſententia, addenda ſunt duo. Primum eſt, hanc mutationem non fieri per qualitatem ſuperadditam. Quia nulla eſſe poteſt, quæ natura ſua vim habeat ad mouendum corpus hoc modo. Neque verò dicendum eſt, fieri à ſolo Deo, ipſo Beato tantùm paſsiuè concurrente, propter rationes allatas in ſecundo puncto: ſed fieri ab anima, vel corpore Beati, vt inſtrumento diuinæ virtutis,

iuxta modum paulo antè explicatum. Alterum eſt, in hac agilitate eſſe æquales omnes Beatos. Quia cùm ſit mutatio inſtantanea, non ſuſcipit magis, aut minus: niſi quis fortaſſe dicat, perfectiorem Beatum poſſe ad locum diſtantiorem vnica mutatione moueri: quod tamen neque eſt conſentaneum modo loquendi Patrum (vt vidimus) neque eſt neceſſarium. Quia non eſt contra perfectionem beatitudinis, quòd in aliqua perfectione accidentaria ſint Beati omnino ſimiles, & æquales, vt de immortalitate ſuprà dictum eſt, & de ſubtilitate ſtatim dicemus.

SECTIO V.

Vtrùm corpus Chriſti poſt reſurrectionem potuerit ſimul eſſe in eodem loco cum quolibet alio corpore, & quomodo.

DIximus in prima ſectione huius diſputationis, ſubtilitatis dotem intelligendam eſſe in ordine ad penetrationem corporis glorioſi cum quouis alio corpore in eodem loco. Quia licèt aliis modis explicari ſoleat: nullus tamē eſſe poteſt ita proprius, & accōmodatus ad diſtinguendam hanc dotē ab aliis perfectionibus animæ & corporis, tam naturalibus, quā ſupernaturalibus. Tria ergo de hac dote explicanda ſuperſunt. Primum, an hic effectus ſit poſſibilis. Secūdum, an de facto tribuatur corpori glorioſo ratione beatitudinis. Tertium qua virtute, quóve modo fiat.

Durand. Circa primum Durandus diſp. 44. quæſt. 6. opinatur implicare contradictionem hunc effectum, ſcilicet vt corpora quantitatiuè exiſtentia in loco ſimul ſe penetrent in eodem loco, cuius opinionem probabilem iudicat Paludan. quæſt. 3. *Palud.* Fundamenta ſunt primùm, quia duo corpora repugnant eſſe in eodē loco ratione ſuarum quantitatum, igitur manentibus eiſdem quantitatibus, manet eadem repugnantia, quæ nullo modo poteſt auferri, quia non eſt effectiua, ſed formalis. Secundò, quia non poſſunt omnes partes eiuſdē quātitatis ita ſe penetrare, vt ſimul in eodē ſitu conſtituantur: ergo nec diuerſa corpora. Conſequentia eſt euidens, quia tanta eſt repugnātia inter corpora diſcreta, quanta inter partes continuas. Sola enim continuitas non addit ſpecialem repugnantiam. Antecedens verò patet, tum quia de ratione quantitatis eſt, vt habeat partem extra partem: tum etiam, quia aliàs poſſet totum cælum modico in vaſe concludi. Tertiò fieri non poteſt, vt partes quantitatis ſucceſſiuæ ſint ſimul duratione; ergo neque etiam fieri poteſt vt partes quantitatis continuæ ſint ſimul loco. Patet conſequentia: quia ſicut de ratione quantitatis ſucceſſiuæ eſt prius, & poſterius in duratione: ita de ratione quantitatis continuæ permanentis eſt extenſio partium, vt vna ſit extra aliam. Quartò, quia non poteſt vnum corpus quantitatiuè poni in locis diſtinctis; ergo nec diſtincta corpora in eodem loco.

Hæc verò ſententia omnino falſa eſt, & improbabilis, & occaſionem præbet errandi circa multa myſteria fidei. Primò circa myſterium Euchariſtiæ, in quo licèt propriè non fiat penetratio quantitatum: tamen propria quantitas corporis Chriſti altiori modo ſimul eſt realiter præſens cum quantitate panis, & vna pars corporis Chriſti ibi eſt, vbi eſt alia. Vnde Durandus coactus eſt negare, quantitatem corporis Chriſti eſſe ſub Sacramento altaris. Quæ ſententia erronea eſt, vt ſuo loco dicetur. Alia reſponſio colligi poteſt ex Paludano, ſcilicet poſſe fieri per diuinam potentiam, vt corpus ſit quantum, & non occupet locum. Quia illud eſt prius, quàm hoc, & hac ratione poſſe fieri, vt corpus Chriſti, licèt ſit quantum, tamen quia vt eſt in ſacramento non occupat locum, poſſit A ſimul eſſe cum quantitate panis. Quòd verò corpus quantum, ſit in loco, & non occupet locum, hoc eſt impoſſibile. Quia ſunt omnino idem, ſi autem corpus occupat locum, impoſſibile etiam eſt, vt ſimul admittat aliud corpus in eodem loco. Quia occupare locum nihil aliud eſt, quàm habere partes poſitione diſtinctas, & diſtantes à ſe inuicem, & ab omni alia quantitate. Hæc verò reſponſio, licèt aliquo modo euitet prædictum errorem circa fidem: tamen nullo modo ſatisfacit. Primò, quia multo difficilius eſt facere, vt corpus quantum non ſit in loco, quàm vt exiſtens in loco ſimul ſit cum alio corpore. Si igitur primum fieri poteſt, cur non ſecundum? Antecedens declaratur. Nā vel eſſe in loco, latè ſumitur pro quo- B cunque modo exiſtendi alicubi ſecundùm præſentiā realem: & ita non ſolùm difficilius, ſed etiam impoſſibile eſt, eſſe corpus quantum, & non eſſe in loco ſeu alicubi realiter præſens, vt dicemus latiùs agentes de Euchariſtia. Vel eſſe in loco idem eſt, quod eſſe quātitatiuè in loco ſeu modo connaturali quātitati: & hoc modo multo difficilius eſt, ſeparare à corpore quanto huiuſmodi eſſe in loco. Quia non ſolùm impeditur effectus extrinſecus, & quaſi priuatiuus, ſcilicet expulſio alterius corporis ab eodē loco, ſed etiam effectus intrinſecus, ſcilicet propria extenſio in ordine ad locum, quia impedita conſequitur, quidquid eſt admirabile, ſupernaturale in alio effectu, ſcilicet, quòd C tota quantitas vnius corporis ſit ſimul cum alio corpore, & ſimiliter quantitas omnium partium inter ſe. Denique quamuis repugnet corpus eſſe quantitatiuè in loco, & non occupare locum, tamen hoc ipſum, *occupare locum*, præciſè ac formaliter non eſt diſtare ab alia quantitate, vel illam explere ab eodem loco: ſed eſt, ita replere illum locum, vt totum ſit in toto, & pars in parte. Ex quo fit, vt corpus exiſtens in loco, natura ſua aptum ſit ad expellendum aliud corpus, & diſtandum ab illo, & hanc aptitudinem ſemper retinet, quamuis actu non expellat. Ergo formaliter non repugnat, corpus occupare locum, & actu non expellere aliud corpus ab eodem loco, quia hoc eſt quid poſterius: poterit ergo ſeparari à priori, ſicut etiam de alia proprietate quantitatis dicebatur.

D Secundum myſterium fidei, quod pugnat cum ſententia Durandi, eſt natiuitas Chriſti ex Virgine, integra & omnino intacta permanente, de quo in ſuperioribus diximus, & oſtendimus, Durandi euaſiones non eſſe fidei conſentaneas.

Tertium eſt myſteriū reſurrectionis Chriſti, cuius corpus egreſſum eſt è ſepulchro clauſo, & ingreſsū eſt ad diſcipulos ianuis clauſis. Ad quod variis modis reſpondēt Durandus, & Paludanus. Et primò negant ex Euangeliis colligi, Chriſtū egreſſum eſſe ex ſepulchro lapide obſerato. Nam licèt Marcus referat, mulieres euntes ad monumentum dixiſſe, *Quis reuoluet nobis lapidem ab oſtio monumenti?* tamen non refert, id dixiſſe, poſtquā ad monumentū peruenerant. Nā potiùs Lucas c. 24. refert, mulieres veniſſe ad monumentum, & E inueniſſe lapidem reuolutū: ergo ex Euāgeliis nō poteſt colligi, lapidem fuiſſe ſublatum, poſtquam Chriſtus ſurrexerat, & non antea. Sed vt verum ſit, hoc non eſſe expreſſum in Scriptura, habetur tamē ex cōmuni ſententia antiquorum Patrum, qui ita videntur Euangeliſtas intellexiſſe ex perpetua Eccleſiæ traditione. Iuſtinus q. 117. ad Gentes, *Quemadmodum* (inquit) *non mutatione corporis in ſpiritū Dominus ſuper mare ambulabit, verùm diuina potentia ſua mare, quod pedibus calcare nequiret, ad ambulandū commodū & peruium reddidit, ita & ſuapte potentia è monumento, cui lapis impoſitus fuit, egreſſus eſt, & ad diſcipulos ianua clauſa ingreſſus. Nō n. exercitationis eius gratia ſaxi ipſius de monumēto facta eſt deuolutio, ſed eorū cauſa, qui id erāt cōſpecturi, vt ipſis*

E ſepulchro clauſo Chriſtus egreditur. Iuſtin.

reſur

Greg. Naz. reſurrectio oſtenderetur. Significat Naziã. in Tragœdia, A *Chriſtus patiens.* Priùs enim apertè dicit, mulieres perueniſſe ad ſepulchrum adhuc lapide obſeratum, & tunc ſubitò fuiſſe reuolutum lapidem, & ſepulchrum vacuum apparuiſſe. Et infrà introducit Angelum ſic loquentem,

Vos dicite, inquam, hæc omnibus primo loco.
Et Petro, ſubactum tartarum, Chriſtum excitum
Suo ex ſepulchro, tum reuulſum ab oſtio
Magno impetu ſaxum.

Et poſtea clariùs idem explicat, vt inferiùs referemus. *Auguſt.* Aſſerit hoc etiam Auguſt. ſerm. 138. de tempore. *Quomodo (inquit) de ſepulchro exire non poſſet, qui ex incorruptis matris viſceribus ſalua virginitate proceſſit?* B Et *Hieron.* Hieronym. epiſt. ad Hedibiam, quæſtio. 6. *Non putemus (inquit) Angelum idcirco veniſſe, vt aperiret ſepulchrũ Domino reſurgenti, & reuolueret lapidem, ſed poſtquã Dominus reſurrexit hora, qua ipſe voluit, & quæ nulli mortaliũ cognita, indicaſſe, quod factum eſt, & ſepulchrum vacuum reuolutione lapidis.* Quibus verbis indicat Hier. *Mat. 29.* expoſitionem verborum Matth. c. 29. & ex illis hanc ſententiam colligi. Refert enim Matthæus, Angeli C miniſterio fuiſſe lapidem ſublatum. Ex quo fit vehemens coniectura, non fuiſſe ſublatum, vt Chriſtus reſurgeret: quia ſi ita eſſet, potiùs virtute ipſius reſurgentis tolleretur. Fuit ergo ſublatus ab Angelo in teſtimoniũ reſurrectionis factæ. Vnde ſtatim dixit Angelus mulieribus, *Non eſt hic, ſurrexit enim, ſicut dixit, Venite, & videte locum vbi poſitus erat Dominus.* Et ita etiam *Chryſ. Theoph. Euthym. Beda.* interpretantur expreſsè Chryſoſtom. homil. 90. in Matthæum, quẽ ſequuntur Theophylactus Matth. 28. Euthym. c. 68. in Matth. Idem Chryſoſtomus homilia de Ioanne Baptiſta tomo tertio, vbi latè & eleganter hanc ſententiã confirmat. Quam etiam docet Beda hom. in Vigilia Paſchæ, & Bernardus ſerm. 1. de reſurrectione. Eſt igitur temerarium ſine cauſa hoc negare. Et quamuis non eſſet certum ita fuiſſe de facto: tamen omnes prædicti Patres ſupponunt, id eſſe poſſibile, atque ita diuinæ omnipotentię id attribuũt. D Denique ingreſſum ad diſcipulos, expreſsè dicit Ioãnes capit. 20. factum eſſe *ianuis clauſis.* Quod eodem modo interpretantur prædicti Patres locis citatis, & Cyrillus Alexandrinus, Chryſoſtomus, Auguſtinus, Theophylactus, Euthymius, & alij ſuper Ioannem, & Ambroſius Lucæ vltim. & Gregorius homilia vigeſima ſexta in Euangel. Auguſtinus epiſtola tertia, & libro vigeſimo ſecundo de Ciuitate, cap. octauo, & de Agone Chriſtiano, capite decimo quarto: qui eiuſdem virtutis indicant fuiſſe hoc factum, cum natiuitate ex Virgine. Atque idem habet Theodoret. dialog. 2. & Chryſoſt. hom. 2. de ſymbol. & Gregorius Nazianzen. in prædicta Tragœdia,

Chriſtus poſt reſurrectionem ad diſcipulos ianuis clauſis ingreditur. Ioan. 20. Cyr. Alex. Chryſoſt. Theophyl. Euthym. Ambro. Gul. Pap. Aug. Theod. Chryſ. Greg. Naz.

Stat ecce Dominus, has fores intra nouum hoc
Dignumque verè maximo miraculo.
Et quomodo autem foribus occluſis adeſt?
Quin fortè & idem, ſic ſepulchro condito
Clauſoque ſurgens exiit, velut antea
Virginis ab aluo prodiit matris ſuæ
Infracta ſeruans clauſtra quàm caſtiſſima.

Athanaſius præterea orat. 4. contra Arianos dicit, *Verbum per corpus ſuũ dediſſe diſcipulis aliquẽ ſui ſenſum, quãdo ingreſſus eſt ad eos ianuis clauſis. Quippe quod rectè penetrabat, præſenſque ſui certitudinem afferebat.* Quibus verbis excluduntur aliæ euaſiones Paludani, & Durandi indignæ planè Catholicis viris. Dicunt enim, aut ianuas velociſſimè fuiſſe apertas, & iterum ſubitò clauſas: aut fuiſſe quidem clauſas ſemper, Chriſtum tamen non per illas intraſſe, ſed per feneſtram, aut ita ſuum corpus accommodaſſe, vt per rimulas aliquas intrare potuerit: quod de Chriſti corpore ſentire indignum eſt. Significat ergo Athanaſius, Ioannem Euangeliſtam non ſine cauſa bis adnotaſſe Chriſtum ingreſſum eſſe ianuis clauſis, vt ſpeciali miraculo, & Verbi virtute in factum eſſe ſignificaret. Quod etiam ſignificauit Leo Papa, epiſtola decima ad Flauianum, *Leo Pap.* capite quinto. Vnde Hieronymus epiſtola 61. ad *Hieron.* Pammach. aduersùs errores Ioannis Ieroſolymit. *Quòd clauſis (inquit) ingreſſus eſt oſtiis, eiuſdem virtutis fuit, cuius & ex oculis euaneſcere.* Cyrillus Alexandrinus *Cyr. Alex.* libro ſecundo de fide ad Reginas idem ſentit. Vltima tamen euaſio ſupereſt, fundata in his, quæ præcedenti ſectione dicta ſunt, ingreſſum ſcilicet fuiſſe Chriſtum ad diſcipulos, vel greſſum è ſepulchro, non penetrando corpora inter media: ſed tranſeundo ab extremo ad extremum ſine exiſtentia in medio: hoc enim etiam eſt diuinæ virtutis indicium, & maximum miraculum, ac nihil indecentiæ continet. Et ſanè, cùm hic etiam modus fuerit poſſibilis, & ſufficiat ad ſaluanda omnia, quæ Scriptura refert de hoc myſterio, non poteſt euidenter refelli hæc reſponſio. Nihilominus ex dictis conſtat, non eſſe conſentaneũ multis ex citatis Patribus. Comparant enim hoc myſterium cum myſterio natiuitatis ex Virgine, de quo ſupra oſtendimus nullo modo poſſe illa ratione explicari. Præterea, multi explicant id factum eſſe per modum penetrationis, Hieronymus loco nuper cita- *Hieron.* to: ſic inquit, *Dic mihi acutiſſime diſputator, quid eſt maius, terræ magnitudinem appendere ſuper nihilum, & ſuper aquarum incerta librare, an Deum tranſire per clauſa portam, & creaturã cedere creatori?* Apertiùs Hilarius libro *Hilar.* tertio de Trinitate: *Quæro ergo per quas clauſæ domus partes ſeſe corporeus intulerit. Diligenter enim Euangeliſta expreſſit dicens, Venit Ieſus ianuis clauſis, & ſtetit in medio diſcipulorum ſuorum. An conſtructa parietum penetrans, & ſolidam lignorum naturam impenetrabilem tranſcurrit? ſtetit namque corporeus non ſimulatus, at fallax. Sequantur igitur oculi mentis tuæ penetrantis ingreſſum, & cũ eo clauſam domum intelligentia tua viſus introeat. Integra ſunt omnia, & obſerata: ſed ecce aſſiſtit medius, cui per virtutem ſuam vniuerſa ſunt peruia, nihil cedit ex ſolido; neque per naturam ſuam aliquid tanquam lapſu inſenſibili ligna, & lapides amittunt.* Epiphanius expreſſius, quàm *Epiph.* cæteri hoc tribuit corporis ſubtilitati, hæreſi 20. *Reſurrexit (inquit) & clauſis foribus ingreſſus eſt, vt craſſarum partium corpus tenuium partium oſtenderet ipſum, quod erat cum carne, & oſſibus, fideique & ſpei noſtræ in ſeipſo promiſſionem faciebat:* & hæreſi 64. *Dominus noſter Ieſus Chriſtus reſurrexit ex mortuis, non aliud corpus ſuſcitans: ſed ipſum, quod erat in ſpiritualem ſubtilitatem tranſmutans, & ſpirituale totum conueniens ingreſſus per fores concluſas, id quod fieri nequit hic in noſtris corporibus propter* E *craſſitudinem, & quòd nondum in ſpiritualem ſubtilitatem ſint coũita. Quod igitur erat id, quod concluſis foribus ingreſſum eſt? Aliud ab eo, quod crucifixum eſt, an ipſum crucifixum? omnino quidem non poteris non confiteri ipſum quod crucifixum eſt. Quomodo igitur ingreſſum eſt foribus concluſis? Vt oſtenderet, quòd corpus quidem eſſet quod videbatur, & nõ ſpiritus: verum corpus ſpirituale ſubtilium partium, quod aliquando craſſarum partium fuerat.* Ex quibus omnibus apertè conſtat, hos Patres non ſolùm ſentire hoc diuinum opus poſſibile, ſed re ipſa factum eſſe, idque eſſe magis conſentaneum intentioni, & verbis Euangeliſtarum, & fortaſſe eſſe facilius, quam ingredi ſine tranſitu per illud medium.

Quartum myſterium eſt Aſcenſionis Chriſti in cælum. Eſt enim de fide, aſcenſu ſuo penetraſſe

vſque

vſque ad ſupremum cælum, iuxta illud ad Hebr. 4. *Habentes ergo Pontificem, qui penetrauit cælos, Ieſum filium Dei, teneamus ſpei noſtræ confeſſionem.* Non penetrauit autem eos diuidendo, qui *ferro & adamante ſolidiores*, à Iob dicuntur capite trigeſimo ſeptimo, & ideo Paulus, fortaſſe non ſine myſterio, vſus eſt verbo *penetrandi.*

Hebr. 4. Iob 37.

Duo corpora ſimul in eodem loco eſſe ſupernaturaliter non repugnat D. Tho.

Dicendũ ergo eſt, non implicare contradictionem vt vnum corpus ſimul cum alio ſit quantitatiuè in eodem loco. Et hæc ſententia D. Thomæ, & omniũ Theologorum, quos paulo inferiùs referemus. Ratio verò eſt, quia licèt inter quantitates ſit naturalis repugnantia in ordine ad idem ſpiritum: tamen inde non ſit, vt Deus virtute ſua non poſſit illam ſuperare: neque ex hoc ſequitur aliquid contra formalem rationem, & eſſentiam quantitatis, vt ſuprà explicatum eſt. Sicut etiam duæ qualitates contrariæ natura ſua repugnant, & Deus poteſt illas in eodem ſubiecto ponere. Quod tandem confirmatur, oſtendendo, rationes Durandi nullius eſſe efficaciæ, quod eſſe debet ſufficiens argumentum, vt non aſſeramus hoc implicare contradictionem.

Reſponſio ad argumenta Durandi.

Ad primũ igitur fatemur, naturalem repugnantiam in eodem lòco inter corpora quãta eſſe ratione quantitatum, atque adeò manentibus quantitatibus manere eandem repugnantiam naturalem: nihilominus tamen fieri poſſe per Diuinam potentiam, vt illæ duæ quantitates loco penetrentur: quia illa repugnantia naturalis, in ordine ad diuinam potentiam nulla eſt, neque illi reſiſtit, atq; ita poteſt Deus ſimul cõſeruare corp⁹ aliquod in vno loco, & in eodẽ aliud reponere.

Ad ſecundum negatur aſſumptum. Nam ſicut duæ quantitates diſcretę poſſunt penetrari in eodem loco: ita & duæ vel plures partes eiuſdem quantitatis continuæ. Neque eſt inconueniens, quòd totum cælum Diuina virtute poſſit in paruo vaſe concludi. Cùm autem dicitur, de ratione quantitatis eſſe, vt habeat partem extra partem: ſi his verbis explicatur eſſentia quantitatis, & illa particula, *extra*, dicit ordinem ad locum, non debet ſignificare actum, ſed aptitudinem. Non eſt enim de ratione quantitatis vt vna pars actu ſit extra locum alterius: ſed ſolùm quòd natura ſua apta ſit ad exiſtendum in loco tali modo. Quòd ſi ſupponatur quantitas eſſe extenſa in ordine ad locum, ſic neceſſe eſt, vt habeat aliquas partes, quarum vna actu ſit extra locum alterius: quia hæc eſt ratio formalis extenſionis in ordine ad locum: potuerunt tamen per Diuinam potentiam in eodem ſpatio vel extenſione eſſe penetratiuè plures partes æquales.

Ad tertium de duratione ſucceſſiua reſpondetur, ſucceſſionem in conceptu ſuo ſignificare extenſionẽ quandam in duratione ſecundùm prius, & poſterius, & ideo repugnare manere extenſionem ſine hac ſucceſſione: ſicut etiam repugnat manere extenſionem in ordine ad locum, abſque eo quòd ſit pars extra partem etiam in ordine ad locum. At verò ſicut ſucceſſio non ſemper eſt de ratione entis, quòd ſucceſſiua ſit, ita neque extenſio in ordine ad locum eſt de ratione quantitatis, & ideo poſſunt eſſe optimè quantitates diſtinctæ, etiamſi loco vel ſitu non diſtinguantur.

Ad quartum negatur antecedens; & poteſt argumẽtum retorqueri. Nam Deus poteſt conſtituere vnum corpus quantum in pluribus locis; ergo & plura corpora in eodem loco: ſed de hoc aliàs.

Facultas exiſtendi in eodẽ loco ſimul cum alio corpore proprietas glorioſis debita corporibus.

Circa ſecundum, quamuis ex dictis conſtet, Chriſtum Dominum poſt reſurrectionem ſimul eundem locum occupaſſe cum aliis corporibus: non tamen inde ſit hanc eſſe proprietatem debitam ratione beatitudinis corporibus glorioſis. Quia dici poteſt, non conuenire hoc corpori Chriſti ratione beatitudinis, ſed ratione vnionis. Nam etiam ante reſurrectionem

A interdum hac proprietate ſui corporis vſus eſt, vt cũ è matris illæſo prodiit vtero: & fortaſſe eadem virtute eſt vſus, quando inter Iudæos ipſum perſequentes, & comprimentes ſine vllo impedimento, contactúve tranſibat. Cæterũ dicendũ eſt, hunc modũ ſubtilitatis communicari ratione beatitudinis corpori glorioſo. Propter hanc enim cauſam docent Theologi omnes, proprietatẽ hãc communẽ eſſe omnibus corporibus glorioſis. Quam etiam eſſe communem ſententiam Patrum ſectio. 1. oſtendimus, vbi & ex Paulo illam deduximus, & variis congruentiis oſtendimus. Exemplum inſuper de Chriſti corpore commune eſt cunctis Beatis. Omnes enim corpore & animo aſcenſuri ſunt ſuper cœlos. Item poſt diem iudicij in cœlo

B ambulare poterũt, & ad inferiores cælos ſi voluerint, vel ad elementa deſcendere: & tamen veriſimile non eſt, diuiſum ſemper iri cælum, vt ipſi moueri queant. Eſt ergo hæc proprietas debita corpori glorioſo. Potuit autẽ Chriſtus in vita mortali interdum ea vti, vel propter vniuerſalem potentiã faciendi miracula: vel quia duplici titulo illi deberi poteſt, ſcilicet, ratione vnionis, & ratione gloriæ: vel certè, quia in vita mortali voluit quædã indicia ac veſtigia gloriæ ſuo corpori debitæ exhibere. Et ideo (vt notauit Innocent. lib. 4. de myſt. Miſſæ, c. 12.) ſubtilitatem accepit cùm naſceretur ex virgine: claritatem, cùm transfiguraretur in monte: agilitatem, cùm incederet ſuper mare: impaſſibilitatem, cùm manducaretur in cœna.

Innocen. Pap.

C Circa tertium difficile explicatu eſt, quid ſit hæc proprietas in corpore glorioſo, & quomodo ſe penetret cum alio corpore. Duo autem hìc ſunt inueſtigãda. Primum eſt diſpoſitio quaſi paſſiua illius corporis, an ſcilicet ſit affectum aliquo accidente, ſeu qualitate, ratione cuius penetrare poſſit aliud corpus. Si enim non eſt ita diſpoſitum, igitur non eſt magis ſubtile ipſum corpus beati quàm cælum, terra aut quodlibet aliud corpus cũ quo penetratur: quia hæc penetratio mutua eſt ex parte vtriuſque corporis, & nõ eſt in vno maior diſpoſitio ad illam, vel minor repugnãtia naturalis, quàm in alio. Si autem dicatur, corpus glorioſum eſſe ſpecialiter diſpoſitum, ac ſubtile effectum per aliquam internam qualitatem, id non vide-

D tur poſſe intelligi: quia illa qualitas non priuat corpus ſua quantitate, vt per ſe conſtat: neque etiam tollere poteſt extenſionem eius in ordine ad locum. Nã hæc tam intrinſecè coniuncta eſt ex natura rei cum quantitate, vt nulla qualitate creata impediri queat. Tum quia effectus adeò ſupernaturalis nõ poteſt eſſe connaturalis alicui qualitati creatæ. Vix enim mente concipitur, ac ſoli Deo propter eius infinitam virtutem conceditur. Tũ etiam, quia vel illa qualitas eſt ſpiritualis, & ſic non poterit afficere corpus, vt illud ſubtilius reddat, ac modum exiſtendi eius immutet. Vel eſt corporea, & ſic ipſe natura ſua poſtulabit partium extenſionem in ordine ad locum: quomodo ergo illam impediet in quantitate? Vnde cõfirmatur: nã ſi corpus Beati eſſet ita intrinſecè diſpoſitum, nõ poſ-

E ſet, conſeruata illa diſpoſitione, habere extenſionem partium in ordine ad locum, neque vna excluderet aliam ab eodem loco. Sicut corpus Chriſti exiſtens in ſacramento, & retinens illam diſpoſitionẽ, & modum exiſtendi, non poteſt habere prædictam extenſionem.

Secundò, inueſtiganda eſt virtus actiua, qua corpus glorioſum poſſit ita moueri, vt penetret alia corpora, quia non videtur poſſe eſſe virtus intrinſeca: nec ſuperaddita per aliquam qualitatem, quia effectus eſt omnino ſupernaturalis, & poſſibilis ſolùm ex obedientia creaturæ ad creatorem: ergo non poteſt eſſe connaturalis alicui qualitati creatæ; ergo ſuperuacanea eſſet qualitas ſuperaddita, quandoquidem non poteſt addere virtutem agendi ſuperna

superna

pernaturalem, obedientialis enim ſufficienter eſt in ipſa anima, & in potentiis eius. Confirmatur, quia nulla poteſt eſſe qualitas creata, quæ vim habeat coniungendi in eodem ſubiecto calorem, & frigus in gradibus intenſis: ergo idem eſt in præſenti. Si autem hæc virtus non eſt intrinſeca corpori glorioſo; ergo à ſolo Deo mouetur, cùm tranſit per aliud corpus; ergo non eſt ipſum ſubtile, quia eadem actione & efficientia poteſt Deus cõſtituere in eodem loco corpora quantumuis denſa, & craſſa.

Hæ rationes apud me conuincunt, primò hanc ſubtilitatem non eſſe qualitatem veluti formaliter afficientem corpus, illúdque reddentem aptum vt penetrari poſſit cum alio corpore, ſeu formaliter tollentem repugnantiam naturalem, quæ eſt inter duas quantitates reſpectu eiuſdem ſpatii. Et in hoc conueniunt ferè omnes Doctores in 4. diſtinctione 44. Durandus q. 5. Paludanus quæſt. tertia, Capreolus q. 3. Supplement. quæſtio. 2. & in diſtinctione 49. Scotus quæſtio. 18. Richard. articulo quarto, quæſtio. quinta, Maior quæſt. 20. & Sotus quæſtio. 4. articulo 6. Et eſt ſententia diui Thom. vt ſtatim videbimus. Solus Bonauentura articulo penultimo, quæſt. 1. videtur contrarium ſentire, quamuis ſubobſcurè, & Petrus de Tharantaſia, quæſt. tertia, problematicè idem defendit. Sed non video fundamentum, neque quomodo ſatis intelligi poſſit.

Durand. Palud. Capreo. Supp. Ga. Scot. Richard. Maior. Sot. D. Thom. Bonau. Pet. de Tharan.

Secundò cenſeo, ſatis etiam probari prædictis rationibus, ad hunc ſubtilitatis effectum non dari corporibus beatis qualitatem aliquam actiuam. Quæ eſt etiam ſententia communis D. Th. diſtinct. 44. quæſt. 2. articulo 2. quæſt. 2. & idem ſequuntur Scot. Capr. Paludan. Sotus, & alij. Et quamuis interdum Paludan. & Richard. videantur ponere ſubtilitatem in qualitate actiua: tamen loquuntur de ſubtilitate non in eo ſenſu, in quo nunc loquimur, ſed vt pertinet ad ſubtiliùs vel efficaciùs perficiendas operationes ſenſuum, de quo iam ſuprà dictum eſt.

Virtus ad penetrandum aliud corpus in beato vnde oritur.

Tertiò verò addo, hanc virtutem penetrandi alia corpora non eſſe omnino extrinſecam, ita vt ſolùm conſiſtat in quodam pacto, quo Deus ſtatuit mouere corpus Beati, quandocunque ipſe voluerit (vt Scotus, & ferè alij interpretantur) ſed in virtute intrinſeca, & inſtrumentali animæ, vel corporis beati, cui ratione beatitudinis datum eſt, vt poſſit ſe hoc modo mouere tanquam inſtrumentum Dei. Sicut in priori tomo diximus, Chriſti humanitati datam eſſe virtutem miraculorum quaſi permanentem per modum potentiæ, non quia illi ſit data aliqua qualitas, neque ſolùm, quia Deus ad præſentiam ipſius operatur: ſed quia Deus ſtatuit pro illius voluntate dare ei accommodatum concurſum ad operanda miracula, vt inſtrumento diuinitatis. Sic igitur in præſenti Deus ſtatuit, ratione beatitudinis vti voluntate, ſeu facultate motiua corporis beati ad hunc effectum pro eius arbitrio, & voluntate. Et hoc modo rectè intelligitur, quomodo ſubtilitas ſit dos Beati per modum virtutis actiuæ.

Dos ſubtilitatis in corpore glorioſo quid ſit.

Atque ita facilè ſoluuntur rationes dubitandi in principio poſitæ. Ad ſummum enim probant, hanc ſubtilitatem eſſe aliquam vim internam ipſius corporis, ſiue illa ſit principalis, ſiue inſtrumentalis: & ita eſt intelligendus Gregorius dicta homilia cùm dixit, corpus beatum eſſe *ſubtile per effectum ſpiritualis potentiæ*: & Ambr. Luc. 24. dicẽs, *Per reſurgentis corporis qualitatem, Chriſtum ianuas penetraſſe*: & Laurentius Iuſtinianus dicto capite vigeſimo tertio, de perfectione monaſticæ conuerſationis, cùm dicit, *Caro ſpiritualis effecta, liberam ingrediendi quocumque recipit facultatem.* Ad hæc enim omnia ſatis eſt, dicta inſtrumentalis virtus actiua: quam ponit etiam Richardus ſuprà, & indicauit Bonauentura. Diuus Thom. autem, qui ſoli diuinæ virtuti dicit tribuendum hunc effectum, exponi poteſt de principali virtute. Non enim, credo, negaret inſtrumentalem actionem creaturæ, quam in aliis ſupernaturalibus operibus facilè concedit Sotus verò ſuprà *inanem fictionem* appellat hanc virtutem actiuam, quæcunque illa ſit: quia ſe penetrare (inquit) non eſt agere, & quia quantitas natura ſua reſiſtit non tanquam virtus actiua, ſed quia locum replet. Tamen cùm negari non poſſit, hunc effectum eſſe ſupernaturalem, non video quomodo fieri poſſit ſine ſupernaturali efficientia. Deus enim hoc poteſt ratione ſuæ omnipotentiæ: ergo quando ita operatur aliquid efficit proprium omnipotentiæ ſuæ: ergo poteſt vti creatura vt inſtrumento ad hunc effectum: ergo veriſimilius eſt, ita fieri in corporibus beatis, quia hic eſt altior & perfectior modus operandi.

Greg. Ambroſ. Laur. Iuſt. Richard. Bonau. D. Thom. Sot.

Dices: Ergo Chriſtus in vita mortali habuit hanc dotem, quia habuit prædictam virtutem actiuam reſpectu ſui corporis. Reſpondetur ſimpliciter negando conſequentiam: quia dos ſubtilitatis non ſignificat vtcunque illam virtutem actiuam, ſed cõnotat etiam talis corporis ſtatum, in quo ei debeatur vſus huius virtutis: corpori autem Chriſti in ſtatu paſſibili hoc non debebatur, etiamſi interdum ex ſpeciali cauſa & miraculo illa vſus fuerit. Et hinc etiam intelligi poteſt (quod diuus Thom. & ferè omnes citati Theologi dicunt) corpus glorioſum poſſe penetrari cum corpore nõ glorioſo, non verò cum glorioſo. Id enim non eſt propter maiorem repugnantiam, quia reuera nulla eſt: ſed propter decentiam, & debitum ordinem, ratione cuius non eſt debitus Beato concurſus ad huiuſmodi penetrationem cum alio corpore beato. Neque illa erit vnquam neceſſaria, quia vnus beatus non ſeſe opponet alteri, neque alter tentabit incedere per locum, quem alius occupat. Et eadem ratione probabile eſt, non poſſe beatum quaſdam partes ſui corporis cum aliis penetrare non ſolùm mutando figuram, aut denſitatem (vt quidam finxerunt: hæc enim aliena ſunt à veritate, & impaſſibilitate corporis glorioſi) ſed etiam abſque hac mutatione, vt fieri poſſet inter manus, brachia, aut pedes: quia etiam hæc penetratio non eſt neceſſaria Beato, neque ad ornatum decens, neque conueniens optimæ diſpoſitioni corporis humani, quæ requirit determinatum ſitum, ac diſtantiam partium, vt notauit etiam D. Thom. ſuprà q. 4.

Obiectio.

Corpus glorioſum penetrari non poteſt cum corpore glorioſo.

QVÆSTIO LV.

De manifeſtatione reſurrectionis, in ſex articulos diuiſa.

DEinde conſiderandum eſt de manifeſtatione reſurrectionis Chriſti. Et circa hoc quæruntur ſex.

Primò vtrùm Chriſti reſurrectio omnibus manifeſtari debuerit: an ſolùm quibuſdam ſpecialiter perſonis.

Secundò, vtrùm fuiſſet conueniens, quòd eis videntibus reſurgeret.

Tertiò, vtrùm poſt reſurrectionem debuerit cum ſuis diſcipulis conuerſari.

Quartò, Vtrùm fuerit conueniens, quòd ſuis diſcipulis in aliena effigie appareret.

Quintò, vtrùm reſurrectionem ſuam argumentis manifeſtari debuerit.

Sextò, de ſufficientia illorum argumentorum.

ARTI

ARTICVLVS I.

Vtrùm reſurrectio Chriſti debuerit omnibus manifeſtari.

302. Sup.q.36. ar 2. cir. Et opuſ. 3. cap. 245. Et 1. Cor.15. to.3.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd reſurrectio Chriſti debuerit omnibus manifeſtari. Sicut enim publico peccato debetur pœna publica (ſecundùm illud 1. ad Timoth. 5. Peccantes coram omnibus argue) ita merito publico debetur præmium publicum. Sed claritas reſurrectionis eſt præmium humilitatis paſſionis: vt Auguſt. dicit ſuper Ioannem: cùm ergo paſſio Chriſti fuerit omnibus manifeſtata, eo publicè patiente, videtur quòd gloria reſurrectionis ipſius omnibus manifeſtari debuerit. B

Tract.140. in Ioan. circa fin. to.9.

2. Præterea, Sicut paſſio Chriſti ordinatur ad noſtram ſalutem, ita & eius reſurrectio: ſecundùm illud Rom. 4. Reſurrexit propter iuſtificationem noſtram. Sed illud, quod ad communem vtilitatem pertinet, omnibus debet manifeſtari, & non ſpecialiter quibuſdam.

3. Præterea, Illi quibus manifeſtata eſt reſurrectio Chriſti, fuerunt reſurrectionis teſtes: vnde dicitur Actor. 3. Quem Deus ſuſcitauit à mortuis, cuius nos teſtes ſumus. Hoc autem teſtimonium ferebant publicè prædicando. Quod quidem non conuenit mulieribus, ſecundùm illud 1. ad Corin. 14. Mulieres in Eccleſia taceant: & 1. ad Timoth. 2. Docere mulieri non permitto. Ergo videtur, quòd inconuenienter C reſurrectio Chriſti manifeſtata fuerit primo mulieribus, quàm omnibus communiter.

Sed contrà eſt, quod dicitur Actor. 10. Hunc Deus ſuſcitauit tertia die, & dedit eum manifeſtum fieri non omni populo, ſed teſtibus præordinatis à Deo.

Reſpondeo dicendum, quòd eorum, quæ cognoſcuntur, quædam cognoſcuntur communi lege naturæ, quædam autem cognoſcuntur ex ſpeciali munere gratiæ, ſicut ea quæ diuinitus reuelantur. Quorum quidem, vt Dion. dicit in libro Cæl. hierar. hæc eſt lex diuinitus inſtituta, vt à Deo immediatè ſuperioribus reuelentur, quibus mediantibus deferantur ad inferiores, ſicut patet in ordinatione cæleſtium ſpirituum. D Ea verò, quæ pertinent ad futuram gloriam, communem hominum cognitionem excedunt: ſecundùm illud Iſai. 64. Oculus non vidit, Deus, abſque te, quæ præparaſti expectantibus te. Et ideo eiuſmodi ab homine non cognoſcuntur niſi diuinitus reuelata, ſicut Apoſtolus dicit primæ ad Corinth. 2. Nobis reuelauit Deus per ſpiritum ſuum. Quia igitur Chriſtus reſurrexit glorioſa reſurrectione, ideo eius reſurrectio non omni populo manifeſtata eſt, ſed quibuſdam quorum teſtimonio deferretur in aliorum notitiam.

Cap.4. Cæl. hier. à med. illius.

Ad primum ergo dicendum, quòd paſſio Chriſti peracta eſt in corpore adhuc habente naturam paſſibilem, quæ communi lege nota eſt omnibus, & ideo paſſio Chriſti omni E populo immediatè manifeſtari potuit. Reſurrectio autem Chriſti facta eſt per gloriam Patris, vt Apoſt. dicit Rom. 6. & ideo immediatè manifeſtata eſt, non omnibus, ſed quibuſdam. Quòd autem publicè peccantibus pœna publica imponitur, intelligendum eſt de pœna præſentis vitæ: & ſimiliter publica merita publicè præmiari oportet, vt alij prouocentur. Sed pœnæ & præmia futuræ vitæ non publicè omnibus manifeſtantur, ſed ſpecialiter illis, qui ad hoc præordinati ſunt à Deo.

Ad ſecundum dicendum, quòd reſurrectio Chriſti ſicut eſt ad communem omnium ſalutem, ita in notitiam omnium peruenit. Non quidem ſic, quòd immediatè omnibus manifeſtaretur, A ſed quibuſdam, per quorum teſtimonium deferretur ad omnes.

Ad tertium dicendum, quòd mulieri non permittitur publicè docere in Eccleſia: permittitur autem ei priuatim aliquos domeſtica admonitione inſtruere. Et ideo ſicut Ambroſ. dicit ſuper Luc. Ad eos fœmina mittitur, qui domeſtici ſunt, non autem mittitur ad hoc quòd reſurrectionis teſtimonium ferat ad populum. Ideo autem primò mulieribus apparuit, vt mulier quæ primò nuntium mortis ad hominem detulit, primò etiam vitam reſurgentis Chriſti in gloria nuntiaret. Vnde Cyril. dicit, Fœmina quæ quondam mortis fuit miniſtra, venerandum reſurrectionis myſterium prima percipit, & nuntiat: adeptum eſt igitur fœmineum genus, & ignominiæ abſolutionem, & maledictionis re- B pudium. Similiter etiam per hoc oſtenditur, quòd quantum ad ſtatum gloriæ pertinet nullum detrimentum patietur fœmineus ſexus: ſed ſi maiori charitate feruebunt, maiori etiam gloria ex viſione diuina potientur, eo quòd mulieres quæ Dominum arctiùs amauèrunt, in tantum, vt ab eius ſepulchro diſcipulis etiam recedentibus non recederent, primò quàm viderent Dominum in gloria reſurgentem.

Cap. vlt. in Lucam, non multum ante med. to.5. Lib.12. in Ioan. c.51. ſuper illud, Vade ad fratres tuos & dic eis.

COMMENTARIVS.

DOcet D.Thom. non fuiſſe conueniens, vt Chriſtus coram hominibus publicè reſurgeret, ſicut publicè paſſus eſt. Quia paſſio erat quid humanum, & naturale: reſurrectio verò glorioſa erat ſupernatu- C ralis, ideóque conueniens fuit, vt licèt paſſio corporis mortalis coram hominibus manifeſtè facta ſit: reſurrectio tamen glorioſa occultè fieret, & per reuelationem hominibus manifeſtaretur. Quod perſpicuè ſatis D. Thom. explicat in corp. articul. & in ſolutionibus argumentorum. Vnde (quod ad literam attinet) non indiget alia expoſitione. Quod verò tangitur in expoſitione ad 3. de apparitione facta mulieribus, tractabitur latè diſputatione ſequenti. Aduertendum eſt autem, ſupponere D. Thomam, Chriſtum non exiuiſſe de ſepulchro clarè, & manifeſtè coram cuſtodibus, vel aliis hominibus, qui ibi adeſſe poterant. Quod licèt non ſit ita expreſſum in Euangelio, ſatis tamen apertè ex eo colligitur. Tum D quia narrat Matth. capit. vlt. cuſtodes exterritos fuiſſe, & factos veluti mortuos, quando Angelus reuoluit lapidem: quo tempore iam Chriſtus à ſepulchro prodierat ipſis nihil cernentibus, neque ſentientibus. Et ratio eſt manifeſta: quia vt Chriſtus exiret de ſepulchro, nõ fuit neceſſarium motionem aliquam fieri, quæ ab aſtantibus videri vel audiri poſſet: quia (vt ſuprà diximus, & artic. ſequenti docet D.Thom.) exiuit clauſo ſepulchro penetrando lapidem ſuperpoſitum ſine vlla motione. Aliàs verò, cùm reſurgeret glorioſus, non poterat videri, niſi ipſe vellet, non oportuit autem vt tam facilè ſe oſtenderet, præſertim cuſtodibus, & inimicis.

E

ARTICVLVS II.

Vtrùm fuiſſet conueniens, quòd diſcipuli viderent Chriſtum reſurgere.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur conueniens fuiſſe, quòd diſcipuli viderent Chriſtum reſurgere. Ad diſcipulos enim pertinebat reſurrectionem Chriſti teſtificari: ſecundùm illud Act. 4. Virtute magna reddebant Apoſtoli teſtimonium reſurrectionis Ieſu Chriſti Domini noſtri. Sed certiſſimum eſt teſtimonium de viſu. Ergo conueniens fuiſſet, vt ipſam reſurrectionem Chriſti viderent. 303.

2. *Præterea, Ad certitudinem fidei habendam diſcipuli aſcenſionem Chriſti viderunt, ſecundùm illud Act. 1. Videntibus illis, eleuatus eſt. Sed ſimiliter oporteret de reſurrectione Chriſti certam fidem habere. Ergo videtur, quòd diſcipulis videntibus debuerit Chriſtus reſurgere.*

3. *Præterea, Reſurrectio Lazari quoddam indicium fuit futuræ reſurrectionis Chriſti. Sed diſcipulis videntibus, Dominus Lazarum ſuſcitauit: ergo videtur quòd etiam Chriſtus reſurgere debuerit, diſcipulis videntibus.*

Sed contrà eſt quod dicitur Marc. vlt. Reſurgens Dominus manè prima Sabbati, apparuit primò Mariæ Magdalenæ. Sed Maria Magdalena non vidit eum reſurgere, ſed cùm eum quæreret in ſepulchro, audiuit ab Angelo, Surrexit, non eſt hîc. Ergo nullus vidit eum reſurgere.

Cap. 40. à med.

Cant. vlt. in Matth. circa fin. illius.

Reſpondeo dicendum, quòd ſicut dicit Apoſtol. Rom. 13. quæ à Deo ſunt, ordinata ſunt. Eſt autem hic ordo diuinitus inſtitutus, vt ea quæ ſupra homines ſunt, hominibus per Angelos reuelentur, vt patet per Dion. 4. cap. 40. cæleſt. hier. Chriſtus autem reſurgens non rediit ad vitam communiter hominibus notam, ſed ad vitam quandam immortalem & Deo conformem, ſecundùm illud Rom. 6. Quòd enim viuit, viuit Deo. Et ideo ipſa Chriſti reſurrectio non debuit immediatè ab hominibus videri, ſed eis ab Angelis nuntiari. Vnde Hilarius dicit ſuper Matth. quòd ideo Angelus prior reſurrectionis eſt index, vt quodam famulatu paternæ voluntatis reſurrectio nuntiaretur.

Ad primum ergo dicendùm, quòd Apoſtoli potuerunt teſtificari Chriſti reſurrectionem etiam de viſu: quia Chriſtum poſt reſurrectionem viuentem oculata fide viderunt, quem mortuum ſciuerant. Sed ſicut ad viſionem beatam peruenitur per auditum fidei: ita ad viſionem Chriſti reſurgentis, peruenerunt homines per ea, quæ priùs ab Angelis audirent.

Ad ſecundum dicendum, quòd aſcenſio Chriſti, quantum ad terminum à quo, non tranſcendebat hominum communem notitiam, ſed ſolùm quãtum ad terminum ad quem. Et ideo diſcipuli potuerunt videre aſcenſionem Chriſti quantum ad terminum à quo, id eſt, ſecundùm quòd eleuabatur à terra: non autẽ viderunt ipſam, quantum ad terminum ad quem, quia non viderunt quomodo reciperetur in cœlo. Sed reſurrectio Chriſti tranſcendebat communem notitiam, & quantum ad terminum à quo (ſecundùm quòd anima rediit ab inferis, & corpus de ſepulchro clauſo exiuit) & quantum ad terminum ad quem, ſecundùm quòd eſt adeptus vitam glorioſam. Et ideo non debuit reſurrectio fieri ſic quòd ab homine videretur.

Ad tertium dicendum, quòd Lazarus reſuſcitatus eſt, vt rediret ad vitam, qualem priùs habuerat, quæ communem notitiam hominum non tranſcendit, & ideo non eſt ſimilis ratio.

COMMENTARIVS.

Reſurrectio cur non publicè facta.

HIc etiam articulus ferè non eget expoſitione. Idem enim D. Thom. quærit, quod in ſuperiori, ſed quod ibi generatim dixerat de hominibus, hîc in ſpecie tradit de diſcipulis, & Apoſtolis. Ratio verò eadem eſt, quia etiam oportuit, vt diſcipuli & Apoſtoli per diuinam reuelationem acciperent ſupernaturalia myſteria. Quam aliter hîc D. Thom. explicat, ſcilicet, quia debuit ſeruari conſuetus ordo diuinæ prouidentiæ, ſcilicet, vt de diuinis myſteriis homines per Angelos inſtruantur. Et in ſolut. ad 1. ſubiungit aliam rationem, nimirum decuiſſe, vt Apoſtoli per fidem peruenirent ad viſionem. Quanquam enim propter Eccleſiæ commodum oportuerit, vt Chriſtum iam ſuſcitatum aliquando viderent: tamen propter ipſos oportuit, vt paulatim inſtruerentur, priùs per auditum, deinde per viſum.

Atque hinc etiam facilis eſt differentia inter reſurrectionem & aſcenſionem, quam D. Thom. in-

A quirit in ſolut ad 2. Petit enim cur Chriſtus manifeſtè aſcenderit coram diſcipulis, & non reſurrexerit. Et reſpondet, reſurrectionem omni ex parte fuiſſe ſupernaturalem, aſcenſionem verò quantum ad terminum à quo, qui erat terra, fuiſſe quodammodo naturalem, licèt quantum ad terminum ad quem, tranſcendat communem hominum cognitionem, & ideo videri potuit, & debuit Chriſtus aſcendens, prout eleuabatur à terra, non verò, vt peruenit in cœlum. Sed inſtari poteſt, quia licèt terra ſit ſubiecta communi cognitioni hominum, tamen ille modus diſcedendi à terra, in ſe ſupernaturalis erat. Sicut etiam mors corporis aliquid eſt cognitioni hominum pa-

Obiectio.

B tens, & tamen receſſus ab hoc termino, qui fit per reſurrectionem (eſt enim mors ſeu priuatio vitæ terminus à quo reſurrectionis) non patet communi cognitioni hominum.

Reſponſ.

Reſpondetur eſſe differentiam: tum quia inter mortem & reſurrectionem non eſt medium, ſed eſt immediatus tranſitus, & ideo non poteſt videri receſſus à termino à quo, quin videatur ipſe terminus ad quem: at in motu aſcenſionis ante vltimum terminum ad quem, ſunt multi proximi, qui ſenſibus hominum patere poterant.

Diſcipuli Chriſtum cur vid. in cœlum aſcendentem & non è ſepulchro reſurgentem.

Tum etiam, quia reſurrectio eſt multo magis ſupernaturalis, quàm aſcenſio, & in ſe magis occulta. Non enim poteſt oculis corporeis videri, ſicut aſcenſio, ſed ſolùm per ſigna & effectus manifeſtari potuit, & ideo opor-

C tuit vt conuenienti ordine oſtenderetur. Addo, ipſam reſurrectionem & manifeſtationem eius fuiſſe quandam præparationem ad aſcenſionem. Denique ſicut oportuit vt Apoſtoli viderent Chriſtum viuentem poſt reſurrectionem: ita & aſcendentem; quia vtriuſque myſterij futuri erant teſtes oculati. Et tamen differentia, quia aſcenſionem non potuerunt videre in termino, quia non poterant videre Chriſtum exiſtentem in cœlo empyreo, & ideo oportuit, vt conſpicerent ipſum aſcenſum: at verò reſurrectio videri potuit in termino, videndo ſcilicet Chriſtum viuum, & ideo non fuit neceſſe, vt tunc videretur cùm fiebat. Et aliunde oportuit ſeruari alium modum, & ordinem propter congruentias ſuprà adductas.

D In ſolut. ad 3. ponit D. Thom. differentiam inter reſurrectionem Lazari, & Chriſti, cur illa facta eſt coram Apoſtolis, & non hæc, ſcilicet, quia Chriſtus reſurrexit ad vitam glorioſam, Lazarus ad mortalem. Adde etiam, reſurrectionem Lazari fuiſſe veluti præuiam diſpoſitionem, vt reſurrectio Chriſti fieret credibilis, & ideo oportuiſſe, vt ab Apoſtolis videretur, maximè quia ipſi non viderant Lazarum morientem, ſicut Chriſtum. Quocirca niſi reſurgentem viderent, non poſſet eis de reſurrectione conſtare, etiamſi poſtea illum viuere conſpicerent.

ARTICVLVS III.

E

Vtrùm Chriſtus poſt reſurrectionem debuerit continuè cùm diſcipulis conuerſari.

AD tertiū ſic proceditur. Videtur, quòd Chriſtus poſt reſurrectionem debuerit continuè cum diſcipulis conuerſari. Ad hoc enim diſcipulis poſt reſurrectionem apparuit, vt eos de fide reſurrectionis certificaret, & conſolationem perturbatis adferet: ſecundùm illud Ioan. 20. Gauiſi ſunt diſcipuli viſo Domino. Sed magis fuiſſent certificati & conſolati, ſi eis continuè ſuam præſentiam exhibuiſſet: ergo videtur, quòd continuè cum eis debuerit conuerſari.

304. 3. d. 21. q. 2. art. 3. co. & d. 22. q. 3. art. 2. q. 3. cor. Et Ioan. 20. l. 6. pr. & c. 21. princ.

2. *Præterea, Chriſtus reſurgens à mortuis non ſtatim aſcendit in cœlum, ſed poſt dies quadraginta: vt habetur Actor. primo. Illo autem tempore intermedio, in nullo alio*

loco potuit conuenientius eſſe, quàm vbi diſcipuli eius erant pariter congregati: ergo videtur quòd continuè cum eis conuerſari debuerit.

3. Præterea, Ipſo die reſurrectionis Dominicæ quinquies Chriſtus apparuiſſe legitur: vt Auguſt. dicit in lib. de Conſenſu Euang. Primò quidem mulieribus ad monumentum: ſecundò, eiſdem regredientibus à monumento in itinere: tertiò, Petro: quartò, duobus diſcipulis euntibus in caſtellum: quintò, pluribus in Ieruſalem, vbi non erat Thomas. Ergo etiam videtur, quòd & aliis diebus ante ſuam Aſcenſionem ad minus plures debuerit apparere.

li. 3. ca. vlt. in pag. 2. ante fin. lib. tom 4.

4. Præterea, Dominus ante paſſionem eis dixerat Matthæi 26. Poſtquam reſurrexero, præcedam vos in Galilæam: quod etiam Angelus & ipſemet Dominus poſt reſurrectionem mulieribus dixit. Et tamen antea in Ieruſalem ab eis viſus eſt, & ipſo die reſurrectionis (vt dictum eſt) & etiam die octauo, vt legitur Ioan. 20. Non ergo videtur, quòd conuenienti modo poſt reſurrectionem cum diſcipulis fuerit conuerſatus.

Ar. præc.

Sed contrà eſt, quod Ioann. 20. dicitur, quòd poſt dies octo Chriſtus diſcipulis apparuit. Non ergo continuè conuerſabitur cum eis.

Reſpondeo dicendum, quòd circa reſurrectionem Chriſti duo erant diſcipulis declaranda, ſcilicet ipſa veritas reſurrectionis, & gloria reſurgentis. Ad veritatem autem reſurrectionis manifeſtandam ſufficit, quòd pluries eis apparuit, & cum eis familiariter eſt loquutus, & comedit, & bibit, & ſe eis palpandum præbuit. Ad gloriam autem reſurgentis manifeſtandam, noluit continuè conuerſari cum eis, ſicut priùs fecerat, ne videretur ad talem vitam reſurrexiſſe, qualem priùs habuerat. Vnde Lucæ vltim. dicit eis: Hæc ſunt verba, quæ locutus ſum ad vos cùm adhuc eſſem vobiſcum. Tunc quidem erat cum eis præſentia corporali, ſed antè cum eis fuerat non ſolùm corporali præſentia, ſed etiam per ſimilitudinem mortalitatis. Vnde Beda prædicta verba exponens dicit, Cùm adhuc eſſem vobiſcum, id eſt, cùm adhuc eſſem in carne mortali, in qua eſtis & vos, tunc quidem in eadem carne reſuſcitatus erat, ſed cum illis in eadem mortalitate non erat.

Cap. 97. in Luc. & eſt vltimum parum ante medium.

Ad primum ergo dicendum, quòd frequens Chriſti apparitio ſufficiebat ad certificandum diſcipulos de veritate reſurrectionis. Conuerſatio autem continua eos potuiſſet ducere in errorem, vt ad ſimilem vitam eum reſurrexiſſe crederent, quam priùs habuerat. Conſolationem autem de continua ſui præſentia eis in alia vita repromiſit: ſecundùm illud Ioann. 16. Iterum videbo vos, & gaudebit cor veſtrum, & gaudium veſtrum nemo tollet à vobis.

Ad ſecundum dicendum, quòd Chriſtus non ideo continuè conuerſabatur cum diſcipulis, quia reputaret ſe alibi cõuenientius eſſe: ſed quia hoc diſcipulis inſtruendis conuenientius iudicabat, ſi non continuè conuerſaretur cum eis, ratione prædicta. Incognitum autem eſt, quibus in locis intermedio tempore corporaliter eſſet: cùm hoc Scriptura non tradat, & in omni loco ſit dominatio eius.

Ad tertium dicendum, quòd ideo prima die frequentiùs apparuit, quia per plura indicia erant admonendi, vt à principio fidem reſurrectionis reciperent. Poſtquam autem iam eam receperant, non oportebat eos iam certificatos, tam frequentibus apparitionibus inſtrui. Vnde in Euangelio non legitur, quòd poſt primũ diem eis apparuerit niſi quinquies, vt enim Auguſt. dicit in libro de Conſenſu Euangeliſtarum, poſt primas quinque apparitiones, ſextò eis apparuit, vbi vidit eum Thomas. Septimò ad mare Tyberiadis in captione piſcium. Octauò, in monte Galilææ: ſecundùm Matthæum. Nonò, quod dicit Mar. nouiſſimè recumbentibus: quia iam

li. 3. in pa. 2. ante fin. lib. tom. 4.

A *non erant in terra cum illo conuiuaturi. Decimò, in ipſo die Aſcenſionis, non iam in terra, ſed eleuatus in nube, cum in cælum aſcenderet. Sed non omnia ſcripta ſunt, ſicut Ioannes fatetur. Crebra enim erat eius cum eis conuerſatio, priuſquã aſcendiſſet in cælum, & hoc ad conſolationem ipſorum. Vnde & 1. Corinth. 15. dicitur, quòd viſus eſt pluſquam quingentis fratribus ſimul; deinde viſus eſt Iacobo, de quibus apparitionibus in Euangelio non habetur mentio.*

Ad quartum dicendum, quòd ſicut Chryſoſtomus dicit exponens illud, quod dicitur Matthæi vigeſimo ſexto, Poſtquam reſurrexero, præcedam vos in Galilæam. Non, inquit, in longinquam quandam regionem, vt eis appareat, vadit, ſed in ipſa gente, & in ipſis ferè regionibus, in quibus cum eo plurimum fuerant conuerſati: vt & hinc crederent, quoniam B *qui crucifixus eſt, ipſe eſt & qui reſurrexit. Propter hoc etiã in Galilæam ſe ire dicit, vt à timore Iudæorum liberarentur. Sic ergo, vt Ambroſius dicit ſuper Luc. Dominus mandauerat diſcipulis, vt in Galilæa eum viderent: ſed illis ob metum intra conclaue reſidentibus, ipſe primum ſe obtulit (nec hoc eſt promiſſi tranſgreſſio, ſed potiùs feſtinata ex benignitate impletio) poſtea verò confirmatis animis, illi Galilæam petierunt. Vel nihil obſtat, ſi dicamus, pauciores intra conclaue & complures in monte fuiſſe. Vt enim Euſebius dicit, Duo Euangeliſtæ, ſcilicet Lucas & Ioannes, ſolis vndecim hunc ſcribunt apparuiſſe in Hieruſalem: cæteri verò duo in Galilæam properè, non ſolis vndecim, ſed vniuerſis diſcipulis & fratribus dixerunt, Angelum & Saluatorem iuſſiſſe. De quibus & Paulus meminit dicens, Deinde apparuit pluſquam quingentis fratribus ſimul. Eſt autem verior ſolutio,* C *quòd priùs in Hieruſalem latitantibus ſemel aut bis viſus eſt, ad eorum conſolationem: in Galilæa verò non clam, aut ſemel, aut bis, ſed cum multa poteſtate oſtenſionem ſui fecit, præbens ſe eis viuentem, poſt paſſionem in ſignis multis: vt Lucas teſtatur in Actibus. Vel, ſicut dicit Auguſtinus in libro de Conſenſu Euangeliſtarum, quod ab Angelo & Domino dictum eſt, quòd præcederet eos in Galilæam, propheticè accipiẽdum eſt. In Galilæa enim ſecundùm tranſmigrationis ſignificationem intelligendum occurrit, quòd Chriſti gratia de populo Iſrael tranſmigratura erat ad Gentes, quibus Apoſtoli prædicantes non crederentur, niſi eis ipſe Dominus viã in cordibus hominum præpararet, & hoc intelligitur, Præcedet vos in Galilæam. Secundùm illud autem quòd Galilæa interpretatur reuelatio, non iam in forma ſerui intelligendus eſt, ſed in illa in qua æqualis eſt Patri, quam promiſit dile-* D *ctoribus ſuis: & quo nos præcedens non deſeruit.*

Hom. 83. in Matt. ante med. to. 2.

Ambr. in fine commentariorum in Luc. tom. 5.

lib. 3 non procul ante fin. lib. to. 4.

COMMENTARIVS.

HVnc articulum proponit D. Thom. vt explicet modum & ordinem, quo Chriſtus per quadraginta dies diſcipulis apparuit, & cum eis conuerſatus eſt. Et in primis in corpore cum ſolut. ad 1. optimam rationem reddit, ob quam non oportuit per eos dies continuè cum illis ſemper verſari, ne nimia familiaritas occaſionem præberet, exiſtimandi, eum ad idem genus vitæ mortalis rediiſſe. Vnde ſicut ad veritatem reſurrectionis oſtendendam, oportuit, vt ſæpius appareret: ita ad commendendam gloriam reſurre- E ctionis operæ pretium fuit, interponere aliquas moras, & non continuè cum eis conuerſari. Addit Iuſtinus quæſt. 48. ad Orthodox. *Voluiſſe Dominum deſuefacere diſcipulos ſuos ab aſpectu præſentiáque ſui corporis, eámque ob rem, quo tempore verſabatur in terra poſt reſurrectionem, non omnium eis ſe in conſpectum præbuiſſe, ſed per vices vtrumque feciſſe, vt ab eis & cerneretur, & non cerneretur.* Addo etiam, id fuiſſe expediens ad fidei exercitium, & probationem, ſpei quoque & charitatis augmentum, ac denique hunc modum eſſe accommodatum ſtatui huius vitæ, in quo nõ poſſunt homines continuè frui rebus diuinis.

Dubium. Hac verò occaſione quærit D. Thom. in ſol. ad 2. quo in loco fuerit Chriſtus illis diebus, quando à diſcipulis recedebat. Et nihil aliud reſpondet, quàm hoc eſſe incognitum, cùm Scriptura nihil tradat, & in omni loco ſit dominatio eius. Quod verum eſt cognitione certa, & indubitata. Idem verò D. Th. in 3. diſt. 22. quæſtio. 3. artic. 2. q. 3. ad 3. coniectura vtendo, ſignificat, fuiſſe in paradiſo terreſtri: quia dicit, in eo fuiſſe animas, quæ cum Chriſto ab inferis aſcenderunt, & idem docet Bonau. in meditationibus vitæ Chriſti, c. 91. Nicephorus etiam lib. 1. c. 31. idem ſignificat, dum ait, Chriſtum eduxiſſe animas Sanctorum ex Sinu Abrahæ, & in paradiſo terreſtri collocaſſe. Quod etiam ſentit Iuſtinus quæſt. 75. 76. & 85. & Irenæus libr. 5. contra hæreſ. qui in hunc modum interpretantur illa verba, *Hodie mecum eris in paradiſo*. Sed ſuprà oſtendimus, non poſſe hæc verba de paradiſo terreſtri intelligi, quia eo die non fuit Chriſtus in paradiſo terreſtri, ſed in inferno. Hæc ergò ſententia incerta eſt, præſertim cùm valde dubium ſit, an paradiſus terreſtris nunc extet. Eſt ergo (vt D. Thom. hîc rectè dixit) hæc res prorſus incognita hominibus, de qua iterum redibit ſermo, cùm de Aſcenſione Domini agemus.

Reſponſio D. Thom.

Bonauent. Niceph.

Iuſtinus. Iren. Luc. 23.

In ſolutione ad tertium & quartum multa diſſerit D. Thom. de apparitionibus Chriſti poſt Reſurrectionem, de quibus inſtituenda erit ſequens diſputatio.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm Chriſtus debuerit diſcipulis in alia effigie apparere.

305. 3. diſt. 21. q. 2. ar. 4. q. 1. ad 3. & op. 60. cap. 22. col. 5. fi.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd Chriſtus non debuerit diſcipulis in alia effigie apparere. Non enim poteſt apparere ſecundùm veritatem niſi quod eſt. Sed in Chriſto non fuit niſi vna effigies. Si ergo Chriſtus in alia effigie apparuit, non fuit apparitio vera, ſed ficta, eſt inconueniens, quia vt Auguſt. dicit in lib. 83. quæſt. Si fallit Chriſtus, veritas non eſt, eſt autem veritas Chriſtus. Ergo videtur quòd Chriſtus non debuerit diſcipulis in alia effigie apparere.

li. 83. quæ. q. 14. to. 4.

2. *Præterea, Nihil poteſt in alia effigie apparere, quàm habeat, niſi oculi intuentium aliquibus præſtigijs detineantur. Huiuſmodi autem præſtigia cùm fiant magicis artibus, non conueniunt Chriſto, ſecundùm illud 2. ad Corinth. 6. Quæ conuentio Chriſti ad Belial. Ergo videtur quòd non debuerit in alia effigie apparere.*

3. *Præterea, Sicut per ſacram Scripturam noſtra fides certificatur, ita diſcipuli certificati ſunt de fide reſurrectionis, per Chriſti apparitiones. Sed ſicut Auguſtinus dicit in Epiſtola ad Hieron. ſi vel vnum mendacium in ſacra Scriptura recipiatur, infirmabitur tota ſacræ Scripturæ authoritas. Ergo ſi vel in vna apparitione Chriſtus diſcipulis apparuit aliter, quàm eſſet, infirmabitur quicquid diſcipuli poſt reſurrectionem viderunt in Chriſto, quod eſt inconueniens. Non ergo debuit in alia effigie apparere.*

Epi. 18. 19. in ordine to. 4.

Sed contrà eſt, quod dicitur Marc. vlt. Poſt hæc, duobus ex eis ambulantibus oſtenſus eſt in alia effigie euntibus in villam.

Reſpondeo dicendum, quòd (ſicut dictum eſt) reſurrectio Chriſti manifeſtanda fuit hominibus per modum, quo eis diuina reuelantur. Innoteſcant autem diuina hominibus diuerſimodè, ſecundum quod diuerſimodè ſunt affecti. Nam illi, qui habent mentem bene diſpoſitam, ſecundùm veritatem diuina percipiunt. Illi autem, qui non habent mentem bene diſpoſitam, diuina percipiunt cum quadam confuſione dubietatis, vel erroris. Animalis enim homo non percipit ea, quæ ſunt ſpiritus Dei, vt dicitur 1. ad Corinth. 2. Et ideo Chriſtus, quibuſdam ad credendum diſpoſitis, poſt reſurrectionem apparuit in ſua effigie. Illis autem in alia effigie apparuit, qui iam videbantur circa fidem tepeſcere. Vnde dicebant, Nos autem ſperabamus, quia ipſe eſſet redempturus Iſrael. Vnde Gregor. dicit in homil. quòd talem ſe exhibuit eis in corpore, qualis apud illos erat in mente: quia enim adhuc in eorum cordibus peregrinus erat à fide, ire ſe longiùs fingit, ſcilicet, ac ſi eſſet peregrinus.

ex ar. 1. & 2. huius q.

Hom. 23. in Euang. non procul à prin.

Ad primum ergo dicendum, quòd (ſicut Auguſtinus dicit in lib. de Quæſtionibus Euangelij) non omne quod fingimus, mendacium eſt: ſed quando illud fingimus, quod nihil ſignificat, tunc eſt mendacium: cùm autem fictio noſtra refertur in aliquam ſignificationem, non eſt mendacium, ſed aliqua figura veritatis. Alioquin omnia, quæ à ſapientibus, & ſanctis viris, vel etiam ab ipſo Domino figuratè dicta ſunt, mendacia deputabuntur: quia ſecundum vſitatum intellectum non conſiſtit veritas in talibus dictis. Sicut autem dicta, ita etiam finguntur facta ſine mendacio ad aliquam rem ſignificandam, & ita factum eſt hîc, vt dictum eſt.

li. 2. ca. vlt. in princip. tom. 4.

in iſtam ſolutione.

Ad ſecundum dicendum, quòd (ſicut Auguſt. dicit in lib. de Conſ. Euangel.) Dominus poterat transformare carnem ſuam, vt alia re vera eſſet effigies ab illa quam ſolebant illi intueri: quandoquidem & ante paſſionem ſuam transformatus eſt in monte, vt facies eius clareſceret ſicut ſol: ſed non ita nunc factum eſt. Non autem incongruenter accipimus hoc impedimentum in oculis eorum à Satana factum fuiſſe, ne agnoſceretur Ieſus. Vnde Luc. vlt. dicitur, quòd oculi eorum tenebantur, ne eum agnoſcerent.

li. 3. c. 26. in 2. pag. à pri. tom. 4.

Ad tertium dicendum, quòd ratio illa ſequeretur ſi ab aliena effigiei aſpectu non fuiſſent reducti ad verè videndum Chriſti effigiem. Sicut enim Auguſt. dicit ibid. Tantum à Chriſto facta eſt permiſſio, vt ſcilicet prædicto modo oculi eorum tenerentur vſque ad fractionem panis, vt vnitate corporis eius participata remoueri intelligatur impedimentum inimici, vt Chriſtus poſſit agnoſci. Vnde ibidem ſubditur quòd aperti ſunt oculi eorum & cognouerunt eum, non quòd antè clauſis oculis ambularent, ſed inerat aliquid, quo non ſinerentur agnoſcere, quod videbant, quod ſcilicet caligo & aliquis humor efficere ſolet.

li. 3. c. 25 in pa. 2. à prin. tom. 4.

HIc articulus explicatus eſt quæſtione præcedenti in commentar. art. 1. circa ſolutionem ad 3. Neque hîc aliquid addendum occurrit præter ea, quæ in ſequenti Diſputatione dicemus.

DISPVTATIO XLIX.

In quinque Sectiones diſtributa.

De apparitionibus Chriſti poſt reſurrectionem.

EX hiſtoria Euangelica, vt ex doctrina Auguſtini inferiùs comprobabimus, decem Chriſti apparitiones poſt reſurrectionem colligimus, quas hîc breuiter exponemus, attingendo omnia, in quibus Euangeliſtæ diſcrepare videntur, eáque in concordiam redigendo, ſimúlque explicandum erit, an fortè aliqua apparitio facta ſit, quæ ab Euangeliſtis non narretur.

SECTIO I.

Vtrùm Chriſtus Dominus ſtatim poſt reſurrectionem matri ſuæ priuſquam cæteris omnibus apparuerit.

RAtio dubitandi præcipuè ſumitur ex Marco aſſerente, Chriſtum primò apparuiſſe Mariæ Magdalenæ: quis ergo contra tam expreſſum teſtimonium

Marc. 16. nium audebit affirmare, priùs alteri apparuiſſe, præſertim cùm nullus ex antiquis Patribus id affirmare auſus ſit? Videntur enim Euangeliſtæ verba ſimpliciter, & vt ſonant, intellixeſſe. Nam ſi propter dignitatem matris licet Virginẽ excipere à generalibus verbis Euangeliſtæ: eadem ratione licebit excipere v. g. Petrum, vel Ioannem, propter ſingularem eorum dignitatem. Vel certè licebit exponere, Chriſtum primò apparuiſſe Magdalenæ inter fœminas, non verò inter viros, quia videri poteſt congruum, vt potiùs apparuerit Petro, quem caput Eccleſiæ & Apoſtolorum principẽ conſtituturus erat, quàm Mariæ Magdalenæ. Si ergo propter apparentem congruentiam huiuſmodi expoſitio admittenda non eſt, neque etiam B. Virginem licebit excipere. Et confirmatur, quia nulla eſt ſufficiens ratio, neque coniectura, quæ vehementer hoc ſuadet. Primò, quia plus eſt videre Chriſti diuinitatem, quàm gloriam reſurgentis, & tamen non fuit B. Virgo prima, quæ inter homines vidit Deum. Nam *Auguſt. D. Thom.* Auguſt. & D. Thom. exiſtimant, Moyſem priùs vidiſſe Deum. Et de animabus ſanctorum Patrum, eſt etiam probabile, quia nõ eſt certum B. Virginem vidiſſe diuinitatem ante Chriſti reſurrectionem. Secundò, quia hoc beneficium vidẽdi oculis corporeis Chriſtum reſurgentem, eſt quaſi temporale, & extrinſecum, per ſe non pertinens ad veram animæ ſanctitatem: ergo non fuit neceſſe, Virgini conferri, neq; hoc pertinet ad eius perfectionem. Nam potiùs ipſemet Chriſtus dixit, *Ioan 10.* *Beatos eſſe, qui non viderunt, & crediderunt*, quaſi diceret, videre oculis corporeis nihil referre ad animæ beatitudinem, ſi abſque tali viſione vera ac firma fides retineatur. Vnde confirmatur tertiò: nam Chriſtus apparuit Magdalenæ & aliis, vt eos in fide confirmaret (erant enim nutantes, & imperfecti) B. autem Virgo nõ indigebat hoc ſubſidio: erat enim in fide perfectiſſima. Dices: Quamuis B. Virgo fuerit perfectiſſima in credendo, & hac ratione viſione filij non indiguerit, egebat tamẽ conſolatione, quia ſumma triſtitia & dolore affecta erat. Rurſus licèt viſio corporis per ſe non pertineat ad ſanctitatem animę, plurimum tamen potuit Virgini ad illam conferre, amorẽ erga filium excitando, & accendendo. Sed contrà, quia (vt hæc omnia fateamur) ad ſummum ſuadẽs decuiſſe, vt breui tempore poſt reſurrectionem ſuam Chriſti Virgini appareret, non verò, quòd ante omnes: quia licèt Virgo nõ fuiſſet prima, quæ Chriſtum poſt reſurrectionem viderit, potuiſſet eundem ſpiritualem fructum eãdémque conſolationẽ ex illius pręſentia capere: ergo nihil videtur ad dignitatem & perfectionẽ Virginis attingere, quòd ante omnes Chriſtum viderit reſurgẽtem.

Poſt reſurrectionem primo matri ſuæ Chriſtus apparuit. Nihilominus abſque vlla dubitatione credendum eſt, Chriſtum poſt reſurrectionem primùm omnium matri ſuæ apparuiſſe. Quæ ſententia ex ipſis terminis adeò eſt per ſe credibilis, vt ferè ſine controuerſia omnium fidelium & Doctorum animis inſederit, atque ita docent omnes ſcriptores Catholici, qui hanc quæſtionem attigerunt. Vnde videtur hic fuiſſe perpetuus Eccleſiæ ſenſus, quia nullum reperimus initium, quando hoc cœperit in Eccleſia doceri. Et quamuis antiqui Patres id frequenter non aſſerant, non ideo eſt, quia contrarium ſentirent (nunquam enim hoc negarunt) ſed quia ſolùm enarrabãt, quæ ab Euangeliſtis ſcripta ſunt. Neque verò omnino deſunt nobis antiquitatis veſtigia, & teſtimonia. Nam Ambroſ. lib. 3. de virginibus, aliquantulum à principio, expreſsè id affirmat his verbis, *Vidit ergo Maria reſurrectionem Domini, & prima vidit, & credit. Vidit & Maria Magdalena, quamuis adhuc iſta nutaret.* Citari etiam ſolet Greg. Naz. orat. 42. quæ eſt 2. de Reſurrect. vbi nihil apertè dicit, ſed potiùs in fide illius orationis ſignificat, Virginem ſimul cum aliis mulieribus iuiſſe ad ſepulchrum. Quod clariùs dicit in Tragœdia de Chriſto patiente, & idem ſentit Greg. Niſſen. orat. 3. de Reſur. *Greg. Nyſſ.* & Sedulius lib. 5. paſchalium carminum in fine. *Sedul.* Quod (vt in ſuperioribus diximus) veriſimile non eſt, nec B. Virginem decens, neque eius fidei conſentaneum: quin etiam neque Euangeliis conforme, vt inferiùs videbimus. Docuit autem expreſsè hanc ſententiam Sedulius paulo inferiùs his carminibus,

Diſcedat ſynagoga ſuo fuſcata colore.
Eccleſiam pulchro Chriſtus ſibi iunxit amore.
Hæc eſt conſpicuo radians in honore Maria,
Quæ cùm clarifico ſemper ſit nomine mater,
Semper Virgo manet. Huius ſe viſibus adſtans,
Luce palàm Dominus priùs obtulit, vt bona mater,
Grandia diuulgans miracula, quæ fuit olim
Aduenientis iter, hæc ſit redeuntis & index.

Optimè Anſelmus de excellentia Virginis, c. 6. dicit, *Anſelm.* immenſitatem gaudij, quo in hac filij apparitione Virgo perfuſa eſt, Angelis fuiſſe admirandã: hominibus autem inenarrabilẽ. Deinde verò rogat, cur Euangeliſtæ non narrauerint, Chriſtum primò ac pręcipuè matri apparuiſſe. Reſpondét q; primò, quia hoc videri poterat ſuperfluũ, denique ne viderentur Reginã Cæli & terræ cæteris, quibus Chriſtus apparuit, coæquare. *Spiritus* (inquit) *eius in illa plenè ac perfectè quieſcebat, qui ſibi & eſſe illius & facta eius omnia luce clarius reuelabat, & Euangeliſtæ ſcriberent tunc, vel tunc talem ſemet illi exhibuiſſe.* Idẽ Bonau. in meditationibus vitæ Chriſti, *Bonauent.* c. 87. Tandẽ Rupert. lib. 7. de diuin. offic. c. 25. oſtẽdens *Rupert.* antiquam traditionem, dicit, rectè à maioribus traditum eſſe, vt in proceſſionibus diei Dominicæ, prima ſtatio & ſalutario fiat ad B. Virginem. *Geſtit enim* (inquit) *Chriſti alia deuotio perpendere, quantus torrens gaudij repentè inundans animam eius ferro doloris confoſſam inebriarit, cùm rediuiuus filius illi ante omnes fortaſſe mortales, materno Virginem non defraudans honore, victoriam ſuam annuntiauit.* Et infrà, *Veriſſimè igitur matri filius reſurgens apparuit: ſed illa, vt ab initio cœperat, ita & nunc conſeruabat omnia verba hæc conferens in corde ſuo. Quod ſi idcirco verum non videretur, quia nullus Euangeliſtarum ſcriptis hoc atteſtatur, conſequens eſt, quòd nunquam poſt reſurrectionem ſuam viſus ſit matri, quia quando vel vbi apparuerit* *Chriſtum poſt reſurrectionem ſuam apparere matri decentiſſimum.* *illi, nullus eorum dixit. Sed adſit hoc ab illo, qui in lege ſua patrem & matrem honorare præcipit, abſit, inquam, vt matrem propter ſe doloris gladio tranſuerberatam tam dura negligentia talis filius inhonorauerit. Non ſic Apoſtolica ſancta Romana Eccleſiæ ſenſit veritas, quæ hanc beatam Ieruſalem in principio lætitiæ ſuæ poſuit.* Et infrà dicit, Chriſtum mox vt ſurrexit dixiſse, *Vadam ad montem myrrhæ, & ad collem thuris.* *Cant. 4.* *Quæ enim ſui corporis parte altius poſt Chriſtum Eccleſiæ ſublimitas enituit, quàm ſingularibus huius Reginæ Angelorum meritis: & quo in vertice montium tantum myrrhæ & thuris, id eſt, mortificationis & orationis inueniri potuit, quantum in huius Virginis anima, quam ſingulariter Dominicæ paſſionis gladius pertranſierat?* In quibus Ruperti verbis multæ coniecturæ continentur ad hanc veritatem perſuadendam, & *Rupert.* ideo omnia retuli. Et ibidem reſpondet Ruper. ad locum Marci dicens, Euangeliſtas ſolùm retuliſse eas apparitiones, quæ factæ ſunt in teſtimonium veræ reſurrectionis, iuxta illud Act. 10. *Act. 10.* *Dedit eum manifeſtum fieri non omni populo, ſed teſtibus præordinatis à Deo.* Non enim aſſumpſerunt onus ſcribendi omnia, quæ Chriſtus geſſit, neque omnia ſingularia officia, quæ matri exhibuit, ſed ea tantùm, quæ ad myſteria fidei confirmanda & referenda ſufficere viſa ſunt. Cùm ergo dicitur Chriſtus primò apparuiſse Mariæ Magdalenæ, intelligendum eſt vel inter eos, qui futuri erant teſtes reſurrectionis, de quibus Euangeliſtæ ſcribebant, vel inter eos, quibus Chriſtus apparuit ad eorum fidem confirmandam.

Quo

Quocirca in hoc numero beata Virgo non comprehenditur. Quia nec futura erat teſtis reſurrectionis, ne ob filij amorem aliquid fingere exiſtimaretur, neq; de fide reſurrectionis aliquando fuit incerta. Et ideo non propter hanc cauſam ei Chriſtus primò apparuit: ſed vt debitam amoris & honoris ſignificationem præberet. Ex quo fit, vt non ſolùm cenſeamus, Virgini conceſſum eſſe hoc beneficium propter commodũ eius: ſed etiam, quia ipſum Chriſtum hoc maximè decebat. Tum quia vt filius, debuit ſingulariter honorare matrem. Tum etiam, quia cùm ab ipſa maximè diligeretur, debuit etiam ſingularia amoris ſigna rependere. Vnde neceſſe fuit, vt hoc ſingulari beneficio fides, ſpes, & charitas Virginis in Chriſtũ plurimum creſcerent, ac confirmarentur. Atque ex his facilè expediuntur rationes omnes dubitandi in principio poſitæ.

SECTIO II.

Quæ & quot fuerint mulieres, quibus Chriſtus ſuſcitatus apparuit.

INcipimus ſermonem inſtituere de apparitionibus, quot ab Euangeliſtis narrantur, & quoniam ſimul ſcribunt de Magdalena, & aliis fœminis, oportet priùs nonnulla præmittere de illarum numero, & quæ illæ fuerint declarare. Non agemus autem, quo tempore profectæ ſint ad monumentum. Quoniam de hac re in ſuperioribus diſſeruimus, tractantes de tẽpore Dominicæ reſurrectionis, vbi verba Euangeliſtarum huc ſpectantia expoſuimus, & in concordiam redegimus.

In hac ergo quæſtione, circa numerum harum mulierum, videtur eſſe quædam diuerſitas in Euãgeliſtis. *Ioan. 20. Matt. 28. Marc. 16. Luc. 24.* Nam Ioannes ſolius Mariæ Magdalenæ meminit: Matthæus addidit alteram Mariam, Marcus adiunxit *Salome*, & non dixit alteram Mariam, ſed *Mariam Iacobi*. Tandem Lucas, prætermiſſa Salome, nominat *Ioannem* cum aliis duabus Mariis, & ſubdit verba generalia, nimirum, profectas ſimul *cæteras, quæ cum eis erant*. Propter hæc poſſet aliquis ſuſpicari Euangeliſtas fuiſſe loquutos, de diuerſis fœminis, & de variis *Hieron.* profectionibus earum, quod ſignificauit Hieronymus verbis quibuſdam generalib. Matthæi 28. & epiſtola 150. ad Hedibiam, q. 4. & 5. Vbi ſignificat, Magdalenam priùs veniſſe cum aliis: poſtea verò ſolam. Alij autem è contrario (vt ibidem refert) dixerunt priùs veniſſe ſolam (prout Ioannem indicare cenſebant) poſtea verò cum aliis. Similia habet Nicephorus libro 1. Hiſtor. cap. 33. vbi multa alia dicit, quæ probari nullo modo poſſunt. Omitto Ambroſium, & alios, qui dicunt, fuiſſe plures Magdalenas, & alteram veniſſe ſolam: alteram verò cum reliquis fœminis. Hoc enim falſo niti fundamento, ſtatim oſtendemus. Quãobrem quicquid ſit de aliis profectionibus, vel itineribus ab iis mulieribus factis, poſtquam primò ad monumentum peruenerunt (de quibus poſtea dicemus) tamen quod omnes Euangeliſtæ incipiẽtes narrare hiſtoriam reſurrectionis, quando eas primò nominant, loquantur de eadem re, atque adeò de eiſdem mulieribus; & de prima profectione earum ad monu- *Hieron.* mentum certum eſt, & expreſsè id docet Hieronymus citato loco, & ex verbis Euangeliſtarum ſatis apertè conſtat. Ideo enim omnes commemorant iuiſſe mulieres valde manè, ſtatim ac elapſa fuit nox Sabbati: omnes etiam referunt, tunc primò vidiſſe lapidem ſublatum. Deinde ſuprà oſtendimus, quod ad præſentem profectionem mulierum ſpectat, omnes Euãgeliſtas de eodem tempore horáque eſſe loquutos. Præterea ſi priùs Magdalena venit ſola, & vidit lapidem ſublatum, quomodo poſtea rediens cum aliis fœminis dicebat, *Quis reuoluet nobis lapidem?* Si verò priùs ve- A nit cum aliis fœminis, & cum eis vidit lapidem ſublatum: ergo ſtatim rediit ad id nuntiandum Apoſtolis, vt Ioannes narrat; ergo quoad hoc loquuntur omnes Euangeliſtæ de eadem mulierum profectione: ergo & de eiſdem mulieribus. Tandẽ varietas propoſita nullam infert difficultatem. Nam Euangeliſta, qui pauciores mulieres exprimit, non excludit alias: omnes ergo, quæ ab omnibus ſimul cõnumerantur, profectæ fuerunt, quamuis non omnes à ſingulis enumerentur.

Ex dicta igitur narratione ſaltem conſtat, iuiſſe tres mulieres, quarum nomina Euangeliſtæ recenſent, & præterea alias, quot autem illæ fuerint incertum eſt, ſolúmque affirmari poteſt, fuiſſe plures, cùm Lucas in *Luc. 24.* B plurali loquatur, dicens, *& cæteræ, quæ cum eis erant*. Deinde etiam eſt incertum, an illæ, quæ nominatim exprimuntur, fuerint tres, vel quatuor, vel quinque. Primùm, quia non conſtat, an illa quam Matthæus vocauit *alteram Mariam*, ſit alia ab ea, quam vocarunt Marcus & Lucas, *Mariam Iacobi*. Veriſimilius autem exiſtimo, eſſe eandem, vt ſuperiùs dixi. Quia cap. 27. idem Matth. cum Maria Magdalena tantùm recenſuit *Matth. 27.* Mariam Iacobi, quam ſtatim ibi vocauit *alteram Mariam*. Eſt igitur ferè euidens, eandem referri c. 28. Rurſus dubium eſt, an Ioanna & Salome apud Lucam & Marcum ſint diſtinctæ perſonæ, vel potiùs eadem, quæ fortaſſe erat binomia, probabilius verò eſt, eſſe diuerſas perſonas. Vna enim erat vxor Zebedæi, altera Chuſæ, vt dicemus. Illud etiam poterat hîc dubitari, C an Maria Magdalena, de qua hîc loquuntur Euangeliſtæ, ſit vna & eadem perſona, vel duplex eiuſdem nominis. Sed de hoc dicemus in ſequenti puncto, quare hæc ſufficiant de numero harum mulierum.

Quod attinet ad ſecundum, quæ fuerint hæ mulieres, omiſſis iis, quarum nomina reticentur, de quibus nihil dici poteſt, de Ioanna mentionem fecit Lucas c. 8. dicens, fuiſſe *vxorem Chuſæ procuratoris Herodis*. De Salome verò diſputat. 5. ſect. 4. oſtendimus, eſſe veriſimilius illam eſſe, quæ in Euangelio dicitur *mater filiorum Zebedæi*, vt colligitur ex Marco 15. ſimul cum *Marc. 15.* Matth. 27. & ibidem oſtẽdimus, hanc mulierem nun- *Matth. 27.* quam ab Euangeliſtis vocari *Mariam*. Rurſus de Maria Iacobi in citato loco etiam explicui, quæ fuit, & D latè refutaui ſententiam opinantium, hanc vel illam, quam Matth. 1. vocauit *alteram Mariam*, fuiſſe Virginem beatiſſimam.

Tota ergo difficultas reuocatur ad Mariam Magdalenam, *Dub. de Maria Magdalena.* vtrùm ſcilicet fuerit illa, quæ in Euangelio dicitur *ſoror Marthæ, & Lazari*, an alia, vel vtrùm fuerint plures, quæ ad monumentum Domini venerunt. Fuit enim aliquorum Patrum ſententia, vt Hieron. *Hieron.* refert dicta quæſt. 4. ad Hedibiam, & Euſebius Cæ- *Euſ. Cæſ.* ſarienſ. in epiſtola ad Marinum, non eſſe eandem Magdalenam, de qua hîc loquuntur Euangeliſtæ: quia Matthæus refert, & idem ſentit Marcus, Chriſtum apparuiſſe Magdalenæ, quando ſummo manè profecta eſt ad monumentum: Ioannes autem dicit poſt illam apparitionem perſtitiſſe plorantem iuxta monumentum, *quia tulerunt Dominum*. Ergo hæc E nondum viderat Chriſtum, ſunt ergo diuerſæ. Et Euſebius addit argumentum, quia Magdalena apud Ioannem non eſt permiſſa tangere Chriſtum, cùm illi apparuit: apud alios autem Euangeliſtas permiſſa eſt illum tangere cum aliis mulieribus: non eſt ergo eadem. Deinde, Marcus dicens primò apparuiſſe Magdalenæ, addidit, *de qua eiecerat ſeptem dæmonia*: quod nõ alia ratione feciſſe videtur, niſi vt eam diſtingueret ab alia Magdalena non peccatrice, quæ erat ſoror Lazari. Et ita has duas diſtinguunt Clemens Papa li- *Clem. Pap.* bro tertio Conſtitut. capite ſexto. Origenes tractat. *Orig.* trigeſimo quinto in Matth. & homil. prima in Cantic. ex iis quæ Hieronymus tranſtulit, Chryſoſtomus *Chryſoſt.*

Macar. Turrian. Theophyl. Hieron. Euthym.

homil. ſexageſima prima in Ioan. & octuageſima prima in Matth. Macarius Ægyptius hom. duodecima, quem refert Turrianus ſuper Clementem, Theophylact. Marc. 14. Hieronym. & Euthym. Matth. 26. qui omnes diſtinguunt Magdalenam peccatricem à Maria ſorore Lazari, quamuis non dicant, vtriuſque fieri mentionem in apparitione Reſurrectionis: ſed vel de hoc taceant, vel potiùs cenſeant, ſolam Magdalenam peccatricem eſſe illam, quæ quæſiuit Dominum in monumento, cuíque Christus apparuit. Atque hanc diſtinctionem, Magdalenæ peccatricis à ſorore Lazari probabilem vel dubiam relinquit Auguſtinus tractat. quadrageſimo nono in Ioannem. Sunt etiam qui præter Mariam ſororem Lazari, duas Magdalenas peccatrices fuiſſe opinentur, vt refert Euſebius ſuprà, & opinatus eſt Photius Conſtantinopolitanus apud Turrianum ſuprà. Pro qua ſententia ex recentioribus ſcripſerunt Iacobus Faber, & Iodocus Chlictoueus. Sed non eſt ſententia probabilis, neque habet fundamentum in Euangelio, vt videbimus. Alia verò, quæ diſtinguit Magdalenam à Maria ſorore Lazari, eſt fortaſſe vtcunque probabilis: non eſt tamen præſenti inſtituto neceſſaria, nec ſimpliciter vera.

Auguſt.

Euſeb. Photius. Conſtant. Turrian. Iac. Faber. Iodoc. Chlictou.

Dicendum itaque primò eſt, vnam ſolam eſſe Mariam Magdalenam, de qua Euangeliſtæ loquuntur in apparitionibus Reſurrectionis. Hæc eſt ſententia omnium Patrum, & expoſitorum ſuper Euãgelia, & in aliis locis, quæ ſtatim referam: Hieronymus autem & Euſebius, licèt contrariam opinionem referant, nõ tamen probant. Et probatur de Euangelio Ioannis: nam de cæteris, neque eſt vlla difficultas, neq; vllus in controuerſiam id adduxit. Et primùm, quòd Ioãnes in ſuo contextu de vna & eadem Maria Magdalena loquatur, patèt. Quia cùm priùs dixiſſet, Mariam Magdalenam veniſſe in monumentum, & viſo lapide ſublato vocaſſe Petrum & Ioannem, eóſque veniſſe, poſteaque receſſiſſe, ſubdit, *Maria autem ſtabat, &c.* Quibus verbis manifeſtè facit relationem ad eam Mariam, de qua priùs meminerat. De qua quoque poſtea concludit, *Venit Maria Magdalena annuncians Diſcipulis, &c.* Loquitur ergo manifeſtè de eadem muliere, neque aliud fingi poteſt ſine magna æquiuocatione, & corruptione contextus. Neque contra hoc obſtat difficultas, quam ſuprà tetigit Hieronymus. Aſſumit enim falſum, ſcilicet Magdalenam in prima profectione ad monumentum, Chriſtum Dominum ſuſcitatum vidiſſe. Id enim neque ex Ioanne, neque ex aliis Euangeliſtis colligitur, vt in ſequentibus oſtendemus. Deinde, quòd Ioannes de eadem loquatur, de qua cæteri Euangeliſtæ, cõſtat primò ex identitate nominis. Hæc enim coniectura non eſt contemnenda, quando nihil eſt, quod cogat ad diſtinguendas perſonas, & præſertim in narratione eiuſdem hiſtoriæ, eodẽ tempore, & de eodem facto. Quod autẽ in præſenti nihil ſit, quod cogat, patet: quia ſolùm poteſt fieri argumentum ſuprà propoſitum ex Euſebio. Illud autem facilè expedit Hieronymus dicta quæſtione quarta, ad Hedibiam, & epiſtola 148. ad Marcellam, & Euſebius ſuprà, quem refert Anaſtaſius Nicenus libro quæſtionum in Scripturam quæſtione 90. Dicunt igitur, illas duas apparitiones fuiſſe diuerſas, & in priori reiectam eſſe Magdalenam, vt incredulam, ſeu in fide imperfectam: in poſteriori verò, vel eandem Magdalenam iam in fide corroboratam, vel alias mulieres iam credentes permiſſas eſſe Chriſtum tangere. Quæ reſponſio (quod ad fidem hiſtoriæ attinet) eſt veriſſima, quoad rationem verò, quam reddit de facto Chriſti, alia fortaſſe eſt magis literalis, quæ omnia in ſequentibus latiùs conſtabunt. Nulla igitur eſt illa coniectura. Aliunde verò, ex contextu Ioannis colligitur, in principio capite vigeſimo, apertè loqui de prima

Ioan. 20. Maria Magdalena, de qua in apparitionibus reſurrectionis Euangelium loquitur vna non plures.

Hieron.

Anaſta. Nicenus.

A profectione mulierum ad monumentum, de qua loquuntur alij Euangeliſtæ, vt ſuprà etiam notauimus. Deinde probabiliter ex eo colligitur, Chriſtum primò apparuiſſe Magdalenæ, ſicut Marcus affirmat, & infrà videbimus: ſignum ergo eſt, vtrumque de eadem loqui.

Secundum dicendum eſt, hanc Mariam Magdalenam, cui Chriſtus primò apparuit, fuiſſe ſororem Lazari. Hanc ſententiam exiſtimo longè probabiliorem: probanda verò eſt ex duobus principiis. Primum eſt, hanc Magdalenam, cui Chriſtus primò apparuit, fuiſſe mulierem peccatricem, quæ illius pedes vnxerat Lucæ ſeptimo. Quod Patres colligunt ex illis verbis Marci, *De qua ſeptem dæmonia eiecerat*, per quæ omnia B genera peccatorum intelligunt, ita, vt ſenſus ſit, Chriſtum liberaſſe illam ab omnibus vitiis, & peccatis, quibus erat irretita, vt exponit Gregorius homilia 33. in Euangel. Hieronymus in Marcum, qui idem ſentit dicta epiſtola 148. Theophylactus Marci 17. & Lucæ octauo, & Beda libro quarto in Marcum, & libro tertio in Lucam, cap. 29. vbi notat, hanc Mariam Magdalenam, cuius etiam fecit mentionem Lucas capite octauo, eſſe illam peccatricem, de qua tacito nomine loquitur idem Lucas cap. 7. Dices, ex prædictis verbis hoc non ſufficienter probari: quia ille ſenſus non eſt literalis, ſed ſpiritualis. Neque enim videtur negandũ, quin ille locus ad literam intelligendus ſit de dæmonibus, qui corporaliter illam vexabant, ſiue ſeptena- C rius numerus propriè & in rigore ſumatur, ſiue intelligatur definitus numerus poſitus pro indefinito. Nã Lucas cap. 8. dicit, *De qua ſeptem dæmonia exierant*, cuius verbi vis apertiùs indicat, verè exiuiſſe dæmonia ab illa, maximè quia Lucas paulo antè narrat, quòd ſequebantur Chriſtum mulieres aliquæ, *Quæ erant curatæ ab ſpiritibus malignis*. Quod neceſſe eſt, intelligi de liberatione à vexatione corporali malorũ ſpirituum. Denique quandocunque in Euãgelio narratur, Chriſtum eieciſſe dæmonem ab aliquo, non refertur verbis magis propriis, quàm quòd expulit dæmonẽ. *Dæmon* enim propriè non ſignificat peccatum: ſed ſpiritũ immundum; ergo cum eadem proprietate ſunt intel- D ligenda prædicta verba Marci, cùm ſermo ſit hiſtoricus, & nihil ſit, quod ad metaphoricam interpretationem cogat. Ita exponit Tertullianus lib. de anima, capite 25. vbi, cùm dixiſſet plures ſpiritus ſeu dæmones poſſe eſſe intra idem corpus hominis, exemplum ponit in Magdalena & in Geraſeno. Et idem ſentit Ambroſius libro de Salom. cap. 5. vbi recenſens Chriſti miracula, inquit, *Dum ſurdis inſinuat auditum, dum largũ ſanguinis fluxum ſiccat in Martha, dũ dæmones pellit ex Maria.* Quem locum notauit Ianſenius cap. 55. Concordiæ, vbi eandem ſentẽtiam docet, quam etiam inſinuat Euthym. & Theophyl. Qua expoſitione ſuppoſita, ex eo, quòd Chriſtus eiecerit ſeptem dæmonia ab hac muliere, non poteſt colligi, illam fuiſſe pecca- E tricem. Nam (vt inquit Serenus apud Caſſian. collat. 7. c. 25. *Corporaliter traditos Satanæ, etiam viros ſanctos nouimus pro leuiſſimis quibuſque delictis.* Cuius rei exemplum mirabile refert de Moyſe Abbate, cap. 27. vnde concludit c. 28. *Ex quo manifeſtè perpenditur, non deberi eos abominari, vel deſpici, quos videmus iſtis nequitiæ ſpiritibus tradi.* Ergo non poſſumus iudicare, hanc mulierem fuiſſe peccatricem, præſertim publicam, & famoſam, qualem eam depingit Lucas capite ſeptimo, eo, quòd ab ea ſeptem dæmonia exierint. Reſpondeo, argumẽtum concludere ex ſola Scriptura non poſſe conuinci hanc Magdalenam (cuius meminit Lucas capite octauo) fuiſſe illam peccatricem mulierem, de qua loquitur idem ipſe capite ſeptimo. Sed nihilominus non ſolùm ex probabili coniectura, ſed etiam ex traditione Eccleſiæ, & communi Patrum expo

Greg. Hieron. Theoph. Beda. Luc. 7. & 8.

Maria Magdalena à Dæmonibus liberata.

Tertul.

Ambroſ.

Ianſen.

Euthym. Theophyl.

Caſſian.

Luc. 7.

Homines vexari à Dæmone cur permittit Deus.

expoſitione dicendum eſt, eſſe eandem. Coniectura eſt. Quia licèt interdum permittat Deus, iuſtum vexari corporaliter à dæmone: tamen frequentiùs id fit in pœnam peccati, & præſertim quando eſt tam acerba vexatio, vt non ſolùm vni, ſed multitudini dæmonum homo tradatur, & huiuſmodi cenſentur ferè ſemper fuiſſe illi, quos Chriſtus à dæmonum vexatione liberabat. Hinc ergo intellectum eſt hanc fœminam referri vexatam à ſeptem, ſeu multis dæmonibus propter multa flagitia, quibus implicata fuerat. Intellectum eſt etiam, non ſine myſterio Lucam & Marcum ſeptenarium numerum dæmonum indicaſſe, vt ſimul alludant ad ſeptem vitia capitalia quibus vniuerſitas peccatorum comprehenditur. Atque ita licèt concedamus poſteriorem ſenſum literalem, non tamen excludendum cenſemus priorem, vel ſimul literalem, vel certè ſpiritualem ab Spiritu ſancto intentum, & à ſanctis Patribus explicatum, & ab Eccleſia ſuſceptum, quæ in officio Magdalenæ ſic canit,

Lauda mater Eccleſia,
Lauda Chriſti clementiam,
Qui ſeptem purgat vitia,
Per ſeptiformem gratiam.

Poſtea verò in eodem hymno dicitur, hanc mulierem fuiſſe illam peccatricem quæ vnxit pedes Domini: & ita ſimul conſtat hanc eſſe Eccleſiæ opinionē. Quam eſſe traditam à ſanctis Patribus ex iis, quæ adduximus in priori ſenſu verborum Marci, conſtat.

Mulier peccatrix, quæ in Phariſæi domo Chriſti pedes vnxit, Maria ſoror Lazari.
Luc. 7. Ioan. 21. Auguſt. Ioan. 12.

Secundum principium eſt, mulierem illam peccatricem quę Luc. 7. vnxit pedes Domini, & capillis ſuis terſit, fuiſſe Mariam ſororem Lazari. Hoc videtur apertè probari ex Ioan. 11. cap. vbi loquens de Maria ſorore Lazari interponit hæc verba, *Maria autem erat, quæ vnxit pedes Domini, & terſit capillis ſuis.* Vt enim notauit Auguſt. lib. 2. de conſenſ. Euangel. c. 79. apertè loquitur Ioannes de vnctione Domini facta in domo Phariſæi, quam refert Lucas capit. 7. Quia non poteſt loqui de alia, quæ facta eſt paulo ante paſſionem, quam idem Ioan. refert c. 12. Illa enim facta eſt poſt Lazarum mortuum & ſuſcitatum: hæc verò antea facta refertur. Et eadem ratione non poteſt loqui Ioannes de alia vnctione, quam referunt Matth. c. 26. & Marc. 14. Nam hæc vel eſt eadē cū illa, quę narratur Ioannis 12. capit. vel poſterior illa, vt dicemus. Reſponderi verò poteſt, Ioannem loquutum eſſe in illo c. 11. per anticipationē de illa vt præterita reſpectu tēporis, in quo ſcribebat, nō verò reſpectu temporis in quo res geſta eſt, quam narrare incipiebat. Ita eluſit hoc teſtimonium Iacobus Faber, & probat Ianſenius cap. 48. quamuis aliàs à Fabri ſententia diſſideat. Sed nihilominus verba Ioannis non parum vrgent. Primò, quia notarunt ij, qui accuratè Ioannem expoſuerunt, illum ſemper obſeruare ſeriem hiſtoriæ, & nunquam narrare vt præterita ea, quæ poſtea ſunt geſta. Vnde, cùm alij Euangeliſtæ mentionem facientes de Iuda, addere ſoleant, *qui tradidit eum*, etiamſi ante tēpus paſſionis loquantur: Ioannes tamen ſemper dicit, *qui erat eum traditurus.* Secundò, quia (vt Caiet. argumentatur) nulla erat ibi occaſio anticipandi hiſtoriā capite ſequenti referendam. Quia iam ſatis cōſtabat, de qua Maria loqueretur, ſcilicet de ſorore Lazari, & Marthæ. Ergo ne fruſtrà faceret mentionem illius vnctionis, dicendum certè eſt, non eſſe loquutū de vnctione, quæ poſtea narrata eſt, ſed de alia, quæ pręceſſerat. Tertiò in ipſis verbis indicat non obſcurè voluiſſe attingere hiſtoriā, quā Lucas fusè narrauerat, quæque eo tempore, quo Ioannes ſcribebat, iam erat ſatis nota fidelibus: quia verò Lucas non expreſſerat nomen illius mulieris, hoc ipſum addere voluiſſe. Quartò rectè aduertit Ianſenius, ex iis verbis Ioannis colligi ſolam hanc Mariam vnxiſſe pedes Chriſti, *& capillis capitis ſui terſiſſe.* Quia ſi plures hoc feciſſent, non ſatis indicaſſet Ioannes mulierem, de qua loquebatur. Quintò, hanc ſententiam Eccleſia amplexa eſt in prædicto hymno dicens,

Matth. 26. Marc. 14.
Euaſio Iacob. Fab. Ianſen. Reſponſio.
Caiet.
Hym. Eccl.

Maria ſoror Lazari,
Quæ tot commiſit crimina,
Ab ipſa fauce Tartari
Venit ad vitæ limina,
Ægra currit ad medicum,
Vas ferens aromaticum.

Auguſt. Greg. Beda. Ambr. Innocen. Orig.

Et in toto officio illius diei ſæpe hoc repetitur. Sextò hæc eſt ſententia multorum Patrum, Auguſtini ſuprà, & Gregor. hom. 25. & 33. in Euangelia, & lib. 6. epiſtol. cap. 186. epiſtola 22. Bedæ lib. 3. in Lucam, cap. 28. Innocen. lib. 2. de myſteriis, cap. 57. Idem ſentit Ambroſ. dicto lib. de Salomone cap. 5. quamuis lib. 7. in Lucam, circa hoc dubius eſſe videatur. Et in eadem ſententia eſt Origenes in homilia celebri de Maria Magdalena.

Maria Magdalena, cui primo Chriſtus apparuit, ſoror Lazari.
Ioan. Ioan. 20

Ex his ergo concluditur aſſertio poſita. Illa enim Maria Magdalena, cui Chriſtus apparuit poſt reſurrectionem, fuit illa peccatrix, quæ vnxit pedes eius: ſed illa eadem fuit ſoror Lazari: ergo illa, cui Chriſtus apparuit, fuit Maria ſoror Lazari. Et cōfirmari poteſt. Nam eadem Maria fuit, quæ venit ſummo manè ad monumentum, & cui Chriſtus paulo pòſt primò apparuit, vt conſtat ex Ioannis 20. ſed illa, quæ fuit ad monumentum ad vngendum corpus Domini, fuit Maria ſoror Lazari: ergo illa eadem eſt, cui primò Chriſtus apparuit. Minor colligi poteſt ex illis Ioann. 12. *Sinite illam* (id eſt, Mariam ſororem Lazari) *vt in diem ſepulturæ meæ ſeruet illud.* Quibus verbis indicauit Chriſtus, illam Mariam aliquando deſideraturam vngere corpus ſuum ſepultum, & tunc feciſſe, quod poſtea futurum non erat in ipſius poteſtate. Confirmatur ſecundò ex Eccleſiæ authoritate, quæ idem affirmat in prædicto hymno dicens,

Hym. Eccle.

Surgentem cum victoria
Ieſum videt ab inferis,
Prima meretur gaudia
Quæ plus amabat cæteris.

Et idem affirmant Patres paulo antè citati, & in ſequenti illatione ampliùs confirmabitur.

Maria Magdalena ſoror Lazari quæ.

Ex dictis infertur, vnam & eandem eſſe mulierem, quæ in Euangelio (tacito nomine) dicitur vnxiſſe Chriſtum viuentem, & quæ alibi vocatur Maria Magdalena, à qua Dominus ſeptem dæmonia eiecit: alibi verò dicitur Maria ſoror Lazari. Hoc ſequitur euidenter ex dictis. Oſtendimus enim in omnibus illis locis Euangelij de eadem perſona eſſe ſermonem, & hoc planè profitetur Eccleſia in prædicto officio de Maria Magdalena. Quod argumentum (vt benè notauit Roffenſis in opuſculo, quod edidit in defenſionem huius ſententię) optimè roboratur ex verbis Chriſti Matth. 26. & Marc. 14. *Amen dico vobis, vbicunque prædicatum fuerit Euangelium hoc in toto mundo dicetur, & quòd hæc fecit in memoriam eius.* Vbi Chriſtus prędicit eam mulierem prædicandam & laudandam ſemper fore in Eccleſia propter illud factum: ſed Eccleſia tribuit illud factum peccatrici mulieri, de qua ſeptem dæmonia exierunt: ergo illa eadē eſt ſoror Lazari. Præterea accedit coniectura: nam de peccatrice illa, cuius nomen reticetur, dixit Chriſtus, *quoniam dilexit multum*, Luc. 7. de Maria verò ſorore Lazari, quòd *optimam partem elegit*, id eſt, eiuſdem Chriſti amorē, quod finebatur, & in eo creſcebat, quando *ſedens ſecus pedes eius audiebat verbū illius.* Illa verò Maria

Roffenſ. Matth. 29. Marc. 14.
Luc. 7. Luc. 10.

Hiſt. Eccle.

Magdalena, *à qua ſeptem dæmonia exierant*, hoc Chriſti amore flagrans ad monumentum ibat, redibátque, ſtabat, ac flebat ob illius deſiderium. Propter quod (vt Eccleſia canit) *Prima meruit gaudia, quæ plus amabat cæteris.* Ergo ſignum eſt, fuiſſe hanc vnam & eandẽ perſonam. Tandem fauet antiqua hiſtoria traditione Maiorum recepta apud Maſſilienſes, apud quos Maria ſoror Lazari cum fratribus ſuis vixiſſe fertur vſque ad mortem, & in ſepulchro eius inſcriptum eſſe dicitur, fuiſſe mulierem illam peccatricem, quæ poſtea ſedit plorans ad ſepulchrum Domini. Et hoc creditur fuiſſe ſcriptum iuſſu Maximini vnius ex ſeptuaginta diſcipulis, qui fuit comes Lazari & ſororum eius, vt refert Segebertus in libro de vna Magdalena, quem ante quingentos annos ſcripſit. Et hæc eſt ſententia omnium Patrum, quos paulo antè retuli. Quibus addi poteſt Hieronymus epiſtol. 150. ad quartam quæſtionem, quatenus dicit, in Euangelio quatuor Marias tantùm reperiri. Vna eſt mater Domini, altera Iacobi, & Ioſeph, tertia Maria Cleophæ, quarta Maria Magdalena. Oportuiſſet autem addere quintam, ſi Maria ſoror Lazari eſſet diſtincta à Magdalena. Et in prooemio ſuper Oſeam dicit, eandem eſſe mulierem peccatricem, quæ vnxit pedes Domini, & pro qua Dominus reſpõdit proditori aduersùs eam murmuranti. Bern. ſerm. de Maria Magdalena, Beda & Ruper. Ioan. 11. & ſanctus Thom. & ferè omnes alij Catholici expoſitores.

Titulus in ſepulchro Magdalenæ inſcriptus. Segebert. Hieron. Bernard. Beda. Rupert. D.Thom.

Ad rationem dubitandi, ſumptam ex verbis Marci reſpondetur, Marcum non addidiſſe illa verba, *De qua ſeptem dæmonia eiecerat*, vt hanc Mariam Magdalenam ab alia fœmina eiuſdem nominis diſtingueret: ſed, vt narraret aliquid, quod à Matthæo fuerat prætermiſſum; itémque vt efficaciam gratiæ Chriſti cõmendaret. *Quia vbi abundauerat delictum*, tanta *ſuperabundauit & gratia*, vt illa peccatrix mulier prima eſſe meruerit, quæ Chriſtum reſurgentem vidit.

Rom. 5.

1. Obiectio.

Solent tamen nonnulla contra propoſitam ſententiam obiici, quæ breuiter proponere oportet, & expedire. Primum eſt, quia non videtur credibile, Mariam ſororem Lazari fœminã nobilem & honoratam (vt ex Ioan. 11. colligitur) fuiſſe publicam meretricem, aut famoſam peccatricẽ, cuius hiſtoria narratur Luc. 7. Secunda eſt, quia difficile etiam creditu eſt, Chriſtum admiſiſſe ad tantam amicitiam & familiaritatem, famoſam mulierem peccatricem. Tertia, quia Maria Magdalena, de qua fit mentio Luc. 8. erat Galilæa, vt ex Matth. 27. & Marc. 15. colligitur, illis verbis, *Erant autem ibi mulieres, quæ ſequutæ erant Ieſum è Galilæa miniſtrantes ei, inter quas erat Maria Magdalena, &c.* At verò Maria ſoror Lazari erat ex Bethania prope Ieruſalem, vt patet Ioan. 11. Vnde hæc ſoror Lazari, nunquam in Euangelio vocatur *Magdalena*, ſed tantùm *Maria*: alia verò Galilæa vocatur *Maria Magdalena*, & creditur ſic nominata à Magdalo, ſeu Magda ciuitate Galilææ. Sic enim refert Epiphanius Presbyter in vita Virginis Mariæ, Chriſtum in ciuitate Magda exceptum fuiſſe à Maria muliere, diuite & nobili, vt Turrianus commemorat ſuper citatum locum Clementis. Quarta, quia mulier quæ Matth. 26. & Marc. 14. vnxit Chriſtum, non potuit eſſe Maria ſoror Lazari, quæ vnxit illum Ioan. 12. Quia hæc vnxit Chriſtum in domo ſua, vel fratris ſui: vt colligitur ex eo, quòd *Maria in illa cœna miniſtrabat*: non eſt autem credibile miniſtraſſe in aliena domo; alia verò mulier vnxit Chriſtum in domo Simeonis leproſi. Deinde Maria vnxit pedes, illa caput. Rurſus Maria ante ſex dies Paſchæ, alia biduo ante Paſcha.

Secunda. Tertia. Matth. 27. Marc. 15. Ioan. 11. Epi. preſ. Turrianus. Quarta. Matth. 26. Marc. 14. Ioan. 12.

Reſponſio ad primam obiectionem.

Ad primam in primis dicitur, argumentum cõmune eſſe vtriquẽ ſententiæ. Nam etiam illi, qui putant, Mariam peccatricem fuiſſe è Galilæa, referunt fuiſſe diuitem, & nobilem, vt paulo antè dicebam. Deinde nihil eſt, quod nos cogat fateri, Lazari familiam fuiſſe valde nobilem, ac locupletem. Omnia enim (quæ narrantur Ioann. 11.) potuerunt accidere in perſonis mediocris ſtatus, & conditionis. Ad hæc, nec eſt nouum, neque inuſitatum, interdum nobiles fœminas eſſe infames, & impudiciſſimas, de qua re poſſẽt multa ex hiſtoriis referri: ſed non oportet in hoc immorari. Tandem, non eſt cur exiſtimemus, Magdalenam fuiſſe publicam meretricem, ſeu ſcortum. Quod enim Luc. 7. dicitur, *Quæ erat in ciuitate peccatrix*, non eſt ita accipiendum, vt ſit ſenſus, in tota ciuitate habitam fuiſſe, & exiſtimatam peccatricem: ſed ſolùm mulierem quandam peccatricem, quæ in illa ciuitate aderat, acceſſiſſe ad vngendum Chriſtum, ſic enim ad literam habent Græca, *Et ecce mulier exiſtens in illa ciuitate, quæ erat peccatrix.* Ex iis ergo verbis non poteſt colligi, fuiſſe publicum ſcortum: ſed ad ſummum fuiſſe iuxta ſuum ſtatum & conditionem, impudicam nimiúmque delitiis deditam.

Ioan. 11. Mariæ Magdalenæ ſtatus, & conditio.

Ad ſecundam ferè reſpondit Chriſtus Phariſæo dicenti, *Hic ſi eſſet Propheta ſciret, quæ & qualis ſit mulier, quæ tãgit pedes eius, quia peccatrix eſt.* Itaque Chriſtus nõ admiſit illam niſi poſt inſignẽ ac publicã pœnitentiã, vitæque emendationem. Vnde bene notat Ianſenius c. 55. ex Roffenſi, illã fœminã paulatim fuiſſe à Chriſto & malis liberatam, & cumulatã bonis. Cùm enim eſſet à dæmonibus obſeſſa, priùs corporaliter liberata eſt ab eorum vexatione, & deinde cœpit peccata ſua agnoſcere, & lacrymis delere, & tũc acceſſit ad Chriſtum publica præbens pœnitentiæ, charitatis & gratitudinis ſigna: poſtea verò impetrata criminum venia Chriſto adhæſit, eúmque ſequuta eſt opes ſuas in eius obſequiũ impẽdẽs. Ac tandẽ poſt magnã veteris vitæ mutationẽ, & ſanctitatis ſtudiũ meritò inſignia beneficia & ſingularis amoris ſigna à Chriſto accepit.

Ad 2. Luc. 7. Ianſen. Roffenſ.

Ad tertiam reſpondetur, ex Marco & Matthæo ſolũ poſſe colligi, Magdalenam fuiſſe in Galilæa, quãdo Chriſtus ibi prædicabat, eíque miniſtraſſe. Vnde non fit, illam fuiſſe Galilæam. Quãquam enim fuerit in Bethania orta, potuit variis ex cauſis in Galilæam migrare. Primò, deſiderio videndi Chriſtũ, & maximè vt à dæmonibus, à quib. vexabatur, eius virtute liberaretur. Deinde, quia propter liberè viuendi licentiã fortaſſe propria domo relicta, in Galilæã diuerterat. Denique Ianſenius capite 55. Concordiæ, & Ioannes Suarez tractat. 97. in Lucam referunt, Magdalenam nupſiſſe in Galilæa viro, cuius erat Caſtellum nomine *Magdalum*, indéque cognomen accepiſſe: poſtea verò, facto diuortio, in eadem prouincia vixiſſe liberiùs, donec in aliqua ciuitate eiuſdem prouinciæ (vt ex Luc. 7. colligitur) à Chriſto corpore & animo ſanata eſt: quem poſtea in Iudæam eſt ſequuta, fratribúſque ſuis reddidit familiarũ, quæ omnia Ioannes Suarez refert, ſe legiſſe in Bethleem, in quadam hiſtoria antiqua, quam Chriſtiani & religioſi ibi habitantes ex maiorum traditione veram eſſe aſſeuerabant.

Ad tertiam. Ianſen. Ioan. Suar. Luc. 7.

Ad quartam in primis licèt omnia concedamus, quæ in illa ſumuntur, ſolùm concludunt, illas vnctiones fuiſſe diuerſas: non tamen mulierem, quæ Chriſtum vnxit. Conſtat enim vnctiones (quæ referuntur Luc. 7. & Ioan. 12.) fuiſſe diſtinctas: atqui nos oſtendimus, eandem eſſe mulierem, quæ vtrobique Chriſtum vnxit: ſicut ergo bis vnxit, potuit etiam ter, prout Innocentius citato loco opinatur. Secundò dicitur, nihil eſſe, quod nos cogat, vt fateamur illas vnctiones fuiſſe diuerſas: quin potiùs veriſimilius eſt fuiſſe eandem, vt alij authores ſuprà citati pro noſtra ſententia docent. Patétque ex magna conuenientia ferè in omnibus circumſtantiis. Vtraque etiam facta eſt in Bethania, prope Paſcha: & in vtra

Ad quartam. Luc. 7. Ioan. 12. Cœna in Bethania à Chriſto ante paſſionem, inita quæ & quotuplex.

in vtraq; indignati ſunt diſcipuli, & ferè eiſdem verbis à Chriſto ſunt reprehenſi, quod non eſt veriſimile, bis tam breui tempore accidiſſe. Neque diuerſitas, quæ eſt in narratione, ſatis indicat rei diuerſitatem. Nam, quod ad domum attinet, potuit eſſe eadem domus Simonis & Lazari, præſertim ſi verum eſt quod refert Nicephorus lib. 1. cap. 27. Simonem fuiſſe patrem Lazari. Et licèt demus, domum fuiſſe diſtinctam, potuit eſſe tam vicina, & Simon ipſe tam familiaris & conſanguineus Marthæ & Mariæ, vt in ea Martha miniſtraret: præſertim cùm non tam propter neceſſitatem, quàm propter amorem & deuotionem miniſtraret. Deinde, quòd vnus Euangeliſta referat, Mariam vnxiſſe pedes, alius caput, non ſunt contraria: potuit enim vtrũque fieri, & vnus referre, quod alter omiſerat. Et ita veriſimile eſt (quod Auguſt. notauit lib. 2. de conſen. Euangeliſtarum, capit. 79.) priùs copioſè vnxiſſe, & terſiſſe pedes, poſtea verò *fracto alabaſtro* (vt Marcus dicit) quod reliquum erat ſuper caput effudiſſe. Nec diſſimile eſt, quod Matthæus & Marcus generaliter dicunt, diſcipulos fuiſſe indignatos. Ioannes autem ſolùm Iudæ hoc attribuit. Nam præterquam quòd (iuxta Scripturæ phraſim) potuit à Matthæo & Marco plurale pro ſingulari poni: fieri etiam poteſt, vt Iudas murmurare inceperit: poſtea verò alij eum ſint imitati, vt notant Auguſt. Hieron. & Chryſoſt. ſuper hæc loca. Tandem in ſcribendo tempore ſeu die huius vnctionis, Ioannes (vt de more eum habere diximus) ordinem hiſtoriæ tenuit, & ita reuera illa vnctio ante ſex dies Paſchæ facta eſt: alij autem Euangeliſtæ nunquam dixerunt, eſſe factum biduo ante Paſcha: ſed cùm dixiſſent, illo biduo ante Paſcha fuiſſe ſacerdotes & ſcribas congregatos, vt Chriſtum comprehenderent: violentes explicare nouam occaſionem, quam illis diebus habuerant ex indignatione & traditione Iudę, per recapitulationem inſeruerunt hanc hiſtoriam, quæ paulo antè pręceſſerat, quoniam ex ea ſumpſit Iudas occaſionem vendendi Chriſtum. Eſt igitur verius, vnctionem fuiſſe eandem: certiúſque eſt, vnam tantùm fuiſſe Mariam Magdalenam ſororem Lazari, cui Chriſtus primò ſuſcitatus apparuit.

Nicephor. *Auguſt.* *Marc. 14.* *Auguſt. Hieron. Chryſoſt.*

SECTIO III.

Quo ordine & modo Chriſtus ſuſcitatus Mariæ Magdalenæ & alijs mulieribus apparuerit.

DVo ſunt, quæ in hac re explicanda difficultatem habent. Primum eſt, an Chriſtus primò apparuerit ſoli Magdalenæ, vel ſimul cum cæteris mulieribus. Ratio dubitandi eſt, quia hoc poſterius multum inſinuatur Matth. vltimo, vbi dicitur, Magdalenã cum altera Maria veniſſe in ſepulchrum, & ſtatim ſubditur, *Et ecce terræ motus factus eſt magnus*, vbi illa particula, *& ecce*, apertè ſignificat ſtatim in ipſo primo acceſſu mulierum hoc accidiſſe. Et paulo inferiùs, eodem contextu, & narrationis ſerie dicitur, *Et ecce Ieſus occurrit illis.* Et confirmatur: nam licèt Ioannes ſolius Magdalenæ mentionem faciat, tamen non excludit alias mulieres; quin potiùs, ſi illa narratio cum aliis Euangeliſtis conferatur, non videntur potuiſſe abeſſe aliæ mulieres à monumento. Quia poſt illam apparitionem redibant ſimul omnes illæ fœminę. Vnde Auguſt. lib. 3. de conſenſ. Euangeliſtar. capite vigeſimo quarto, affirmans apparitionem illam, quam narrat Ioannes, fuiſſe omnium primum, dicit ibi affuiſſe omnes fœminas. E contra autem Hieron. q. 5. ad Hedibiam exiſtimat quidem, primam apparitionem omnibus eſſe factam, hanc tamen eſſe, quam narrat Matth.

Matth. 28. *Auguſt.* *Hieron.*

& idem ſentit Theophylact. Matth. 28. & Euthym. c. 68. ſuper Matth. & c. 48. ſuper Marcum, & addit Marcum, cùm dicit, primò apparuiſſe Mariæ Magdalenæ, non excludere alias, ſed ſubintelligere potiùs. *Frequẽti enim* (inquit) *in vſu eſt apud Euangeliſtas perſonam, quæ inſignior eſt, eam etiam intelligere, quæ minùs nota eſt.* Et hinc inſinuatur ſecunda dubitatio propoſita, ſcilicet, an Chriſtus bis apparuerit Magdalenæ, ſemel illi ſoli iuxta ſepulchrum, & iterum in via ſimul cum aliis mulieribus. Nam quòd ita factum ſit, indicant Matthæus & Ioannes. Aliunde verò obſtat. Nam quæro, quænam harum apparitionum fuerit prior? Si illa, quam Matthæus narrat, factam eſſe mulieribus in via, quomodo poſtea Magdalena plorabat iuxta ſepulchrum, eo quòd corpus Domini eſſet ſublatum? Si verò fuit prior ea, quam narrat Ioannes, quomodo poſtea ibat Magdalena cum aliis mulieribus, cùm iam ſola manſiſſet? Quomodo etiam permiſſa eſt tangere, quod illi parum antè negatum erat.

Theophyl. *Euthym.*

Dicendum tamen eſt primò, Chriſtum Dominum primò apparuiſſe ſoli Magdalenæ, non ſolùm ante alios diſcipulos: ſed etiam ante alias fœminas. Hæc eſt communis ſententia Sanctorum ferè omnium, quos retuli in præcedenti ſectione; & Eccleſiæ, quæ ſic canit de Maria Magdalena,

Maria Magdalena poſt reſurrectionẽ primo omnium Chriſtus apparet.

Prima meretur gaudia,
Quæ plus amabat cæteris.

Hym. Eccleſ.

Et meritò verba Marci ita intellecta ſunt. Vix enim clariùs potuit id aſſerere. Poſtquam enim de mulieribus ſermonem fecit, & narrauit ea quæ eis ſimul acciderunt, ſermonem conuertit ad ſolam Magdalenam, dicens, illi *primò* apparuiſſe. Et huic conſonat narratio Ioannis, qui ex profeſſo refert, hanc apparitionem factam ſoli Mariæ Magdalenæ, quando aliis abeuntibus ipſa *ſtabat ad monumentum foris florans.* Vt autem hoc apertiùs comprobetur, explicemus ordinem, quo, iuxta contextum omnium Euangeliſtarum, intelligi poteſt hoc accidiſſe.

Marc. 16. *Ioan. 20.*

Primò enim omnes illæ fœminę venerunt ſimul ad monumentum, audierunt terræ motum, viderunt lapidem ſublatum. An verò tunc omnes illæ Angelos viderint & audierint, definiri non facilè poteſt. Quia (vt Ioannes narrat) poſtquam Magdalena vidit lapidem ſublatum cucurrit ad Petrum & Ioannem, dicens, *Tulerunt Dominum, & neſcimus, vbi poſuerunt eum.* Si autem iam vidiſſet Angelos annuntiantes eum viuere, potiùs hæc Apoſtolis narraret. Quapropter Auguſtinus libro tertio de conſenſu Euangeliſtarum, c. 24. ſignificat, Magdalenam tunc nec vidiſſe nec audiuiſſe Angelos: ſic enim ait, *Vt vidit lapidem ſublatum à monumento, antequam aliquid diligentiùs inſpiceret, non dubitans ablatum inde eſſe corpus Ieſu, cucurrit (ſicut dicit idem Ioannes) & nuntiauit Petro atque ipſi Ioanni.* Idem ſentit Chryſoſt. homilia 84. in Ioan. illis verbis, *Neque intrauit, neque introſpexit.* Quod ſi verum eſt, facilè expeditur ſecunda difficultas poſita.

Ioan. 20. *Auguſt.* *Chryſoſt.*

Oritur verò alia non minor, quando ſcilicet intelligendum ſit, apparuiſſe & loquutum fuiſſe cum mulieribus Angelum illum, cuius Marcus & Matthæus meminerunt, vel duos, de quibus ſcribit Lucas. Nam ſi dicamus, ſolam Magdalenam cucurriſſe ad nuntiandum Petro, & Ioanni: alias verò fœminas interim ingreſſas eſſe ſepulchrum, & vidiſſe atque audiuiſſe Angelos, obſtat euidẽter Lucas Euangeliſta, qui poſtquã narrauit hanc apparitionẽ Angelorum, & cętera, quæ acciderant mulieribus, protinus ſubdit, *Erat autem Maria Magdalena, & Ioanna, & Maria Iacobi, & cæteræ, quæ cum eis erant, quæ dicebant ad Apoſtolos hæc.* Cum quo conſonant Matthæus & Marcus. Nam cùm dixiſſent, veniſſe Magdalenam, & alias fœminas, ſemper

Luc. 24. *Matt. 28.* *Marc. 16.*

per in ſequentibus de eis loquútur, dicentes, *Viderunt iuuenem qui dicit illis: at illæ exeuntes, fugerunt.* Quæ omnia ad omnes fœminas priùs nominatas apertè referuntur. Si autem dicamus, omnes illas fœminas viſo lapide ſublato ſtatim rediiſſe ad Apoſtolos, & non vidiſſe Angelos, donec poſtea reuerſæ cum Petro & Ioanne iterum manſerunt circa ſepulchrum, quando abeuntibus Petro & Ioanne, Maria remanſit plorans (quemmodum Auguſtinus ſuprà ſignificat.) Contra hoc etiam obſtat, quia tunc Maria remanſit ſola, & vidit Dominum: at verò apparitio Angelorum, quam narrant alij Euangeliſtæ, euidenter facta eſt ante omnem Chriſti apparitionem, vt ex verbis ipſorum Angelorum conſtat.

Aug.

Circa hoc Auguſtinus ſignificat abeuntibus Petro & Ioanne, non manſiſſe ſolam Magdalenam: ſed cum aliis mulieribus, & tunc eis apparuiſſe Angelos, quorum fit mentio tum à Ioanne, tum à reliquis Euangeliſtis. Vnde etiam ſentit, quando Chriſtus primò apparuit Mariæ Magdalenæ, ibi affuiſſe alias fœminas. Loquens enim de Magdalena, quæ iam viderat Dominum, cum eóque ſermonem habuerat, ſubdit, *Tunc egreſſa eſt à monumento, hoc eſt, ab illo loco vbi horti ſpatium ante lapidem effoſsum, & cum illa aliæ, quas ſecundum* Marcum *inuaſerat tremor & pauor.* Dici verò poteſt, Chriſtum apparuiſſe Magdalenæ præſentibus aliis mulieribus, illis nihil videntibus. Sed hoc difficile creditu eſt. Nam licèt corpus glorioſum tantùm videatur, à quibus vult, tamen verba Magdalenæ, & externus motus, quo procidit ante Chriſtum, vt pedes eius complecteretur, quando ei Chriſtus dixit, *Noli me tangere*, hæc, inquam, ſine ſpeciali miraculo non poterant latere alias mulieres. Deinde ex mutuo ſermone inter Chriſtum & Magdalenam non obſcurè colligitur, illam tunc fuiſſe ſolam. Et idem videtur de apparitione Angelorum facta Magdalenę, quam narrat Ioannes. Dixerunt enim illi, *Mulier quid ploras?* Illa verò reſpondit, *Tulerunt Dominum meum, & neſcio, vbi poſuerunt eum.* Vbi iam non in plurali loquitur ſicut Apoſtolis dixerat, *Neſcimus*, ſed in ſingulari, neſcio, quia ſola aderat, & ſimiliter dicit ad Chriſtum, *Dicito mihi, & ego eum tollam.*

Ioan. 20.

Quidam igitur ex recentioribus, ſequentes Auguſtinum in eo, quòd aſſerit, Magdalenam, viſo lapide ſublato, reuerſam eſſe ante viſionem Angeli, dicunt Magdalenam non affuiſſe, quando fœminæ viderunt Angelum ſedentem ſuper lapidem (vt narrat Matthæus) neque quando introeuntes in monumentum viderunt iuuenem ſedentem in dextris, vt narrat Marcus. Itaque iuxta hanc ſententiam cùm primùm mulieres peruenerunt ad monumentum, & viderunt lapidem ſublatum, Magdalena ſola cucurrit ad Apoſtolos, aliæ verò iuxta ſepulchrum manſerunt: & interim prædictos Angelos viderunt, & timore perculſæ exierunt de monumento. Quo tempore ad illud peruenerunt Petrus & Ioannes vnà cum Magdalena, & acciderunt, quæ Ioannes narrat, quæ poſtea texemus. Quæ ſententia quoad hanc partem eſt probabilis. Quia nihil eſt in Euangelio, quod ei repugnet apertè: tamen non eſt neceſſaria, neque habet fundamentum in Euangelio. Primùm, quia ſicut Ioannes narrans reditum ſolius Magdalenæ ad Apoſtolos, illam tantùm nominat: ita etiam narrando primam profectionem ad ſepulchrum, illius tantùm meminit: ſed hinc non rectè colligitur, illam ſolam iuiſſe ad ſepulchrum: ergo neque poteſt colligi, illam ſolam rediiſſe ad Apoſtolos. Deinde (vt demus ſolam rediiſſe) vnde conſtat, reliquas fœminas interim Angelos vidiſſe? Fieri enim potuit, vt perſeuerarent circa monumentum ſolùm expectando reditum Magdalenæ.

Vnde facilè excogitari poteſt alia ſeries huius hiſtoriæ, ſequendo etiam Auguſtinum dicentem, quando Magdalena venit ad Apoſtolos, nondum vidiſſe Angelos, ſimúlque aſſerendo, vel cum illa rediiſſe cæteras fœminas, vel certè eius reditum exſpectaſſe prope monumentum, atque interim nihil vidiſſe. Poſtquam verò Petrus & Ioannes venerunt ad monumẽtum, & omnia inſpexerunt, ac reuerſi ſunt, manſiſſe ibi Magdalenam cum cæteris fœminis, atque tunc omnes vidiſſe Angelum ſedentem ſuper lapidem, & ingreſsas in monumentum vidiſse iuuenem ſedentem in dextris. Poſtea verò magno tremore ac pauore perculſas egreſsas eſse, ac cæteras quidem longius à ſepulchro aufugiſse: Magdalenam verò amore timorẽ viciſse, ac iuxta ſepulchrum perſeueraſse, ac tunc accidiſse, quod Ioãnes narrat, *Maria ſtabat ad monumentum foris plorans.* Contra hunc enim ordinem nihil afferri poteſt, & per ſe veriſimile eſt, potuiſse ita accidere: & alioqui meliùs ac propriùs texuntur verba Marci & Matthæi, qui de omnibus mulieribus, quarum in principio mentionem fecerant, narrant totum illud factum, & viſionem ac locutionem Angelorum. Ac ſimiliter, quę Lucas narrat, meliùs hoc modo accommodantur, vt infrà dicam. Tandem iuxta hanc ſeriem hiſtoriæ, facilè intelligitur quomodo Chriſtus apparuerit primò ſoli Magdalenæ in ſpecie hortulani, vt Ioannes refert. Cùm enim (vt diximus) aliæ mulieres egreſsę de monumento præ timore diffugiſsent, Magdalena verò ſtatim iuxta ſepulchrum ſtetiſset & ſe iterum ad luſtrandum ſepulchrum inclinaſset, vidit duos Angelos, deinde Chriſtum, vt Ioannes narrat, & fortaſse hoc voluit indicare Marcus, quando poſt narratam fugam mulierum de monumento cum pauore & timore, proximè ſubiungit, *Surgens autem Ieſus manè primò apparuit Mariæ Magdalenæ.*

Hinc verò vlteriùs addo, nihil eſse, quod nos cogat, vt dicamus, Mariam Magdalenam rediiſse ad Apoſtolos ante conſpectos Angelos. Fieri enim potuit vt omnia quæ Matth. & Marc. narrant vſque ad viſionem Angelorum, priùs facta ſint, & poſtea cucurrerit ad Apoſtolos nunciatura, quæ viderat, ac deinde redierit cum Apoſtolis ad ſepulchrum, eíſque recedentibus & cum eis abeuntibus aliis mulieribus, ipſa ſola permanſerit, viderítque Dominum. Quem ordinem ſequi videtur Tatianus Alexan. in Harmonia Euangel. Neque contra hoc obſtat, quòd Magdalena dixerit Apoſtolis, *Tulerunt Dominum.* Nam etiam ipſis Angelis, quando ſecundò ei apparuerunt (vt probabilius credimus) dixit, *Tulerunt Dominum meum*: imò & ipſi Chriſto, quem poſt Apoſtolos vidit, antequam illum agnoſceret, dixit, *Domine, ſi tu ſuſtuliſti eum, dicito mihi, & ego eum tollam.* Rectè ergo quoad hanc partem dixit Hieronym. *Magdalenam obſtupefactam in tantum torpuiſſe, vt ne Angelorum quidem præſentium ſentiret aſpectũ, cúmque videret Angelos, etiam, quos videbat, ignoraret.* Non ergo cognouit eſse Angelos, neque eis fidem adhibuit, vel ſaltem non firmam & ſtabilem, ſed admodum vacillantem, vel potiùs ab eis decipi timuit, ideóque dicere potuit, *Tulerunt Dominum meum*: vix enim ſciebat, quid diceret. Sed inſtabis: Si viderat Angelos, cur non id narrauit Apoſtolis? Reſpondetur: Cur non id narrauit vidiſse lapidem ſublatum, vel potiùs, vnde conſtat non vtrumque narraſse. Ioannes enim refert quidem dixiſse, *Tulerunt Dominum de monumento, & neſcimus, vbi poſuerunt eum.* An verò plura dixerit, tacet quidem Euangeliſta, non tamen negat. Quocunque ergo ex iis modis rectè intelligitur quomodo abſque diſcordia Euangeliſtarum potuerit Chriſtus primò apparere ſoli Mariæ Magdalenæ ſeorſum ab aliis mulieribus. Alia verò difficultas, quæ hîc ſuboritur ex alia apparitione, quàm Marthæ, narrat, in ſequenti concluſione tractabitur.

Marc. 16.

Tatian. Alex.

Hierony.

Obiectio.

Reſponſio.

Ioan. 20.

Dicendum eſt ſecundò, Chriſtum eo die iterum apparuiſſe

In die reſurrectionis vna cum aliis fœminis Magdalenæ Chriſtus apparet. apparuiſſe Magdalenæ ſimul cum aliis mulieribus. In hac concluſione conueniunt omnes antiqui expoſitores. Auguſt. Hieronym. & Euthym. ſuprà citati, & Theophyl. ſuprà. Inſinuat Chryſoſt. hom. 90. in Mat. Tatianus in Harmonia, & Driedo lib. tertio de dogmatibus ſacræ Scripturæ, tract. 3. c. quarto, præſertim quoad eam partem, quæ aſſerit in ea Chriſti apparitione, quam Matth. narrat. factam eſſe mulieribus, inuentam eſſe Magdalenam, quoniam Matth. ſatis apertè id indicare videtur. Eodem enim contextu, & eaſdem referens mulieres, dicit, *Et ecce Ieſus occurrit illis, dicens, Auete. Illæ autem acceſſerunt, tenuerunt pedes eius.* Nam relatiuum *illæ*, & *illis*, eaſdem fœminas refert, de quibus à principio capitis ſermonem habet. Ex hac verò parte neceſſariò ſequitur (ſuppoſitis iis, quæ dicta ſunt in prima concluſione) eodem die, atque intra breue ſpatium temporis, bis Chriſtum apparuiſſe Mariæ Magdalenæ. Quòd verò prius illi ſoli apparuerit, quàm ſimul cum aliis fœminis, primò probatur teſtimonio Marci ſuprà tractato, & ex omnibus adductis in præcedenti concluſione. Secundò conuincitur alio argumento ſuprà facto, ſcilicet, quia ſi Magdalena priùs vidiſſet Chriſtum cum aliis mulieribus, non ſtetiſſet poſtea iuxta monumentum plorans, ac dicens, *Tulerunt Dominum meum.* Nam licèt Hieronym. ſuprà reſpondeat, potuiſſe Magdalenam hæc dicere præ nimia turbatione, etiamſi iam Chriſtum vidiſſet, tamen reuera hoc non eſt credibile. Quia Chriſti præſentia omnem mœrorem perturbationémque Magdalenæ abſtulerat. Item quia non erat ita perturbata, quin eſſet ſui compos, & ratione perfectè vteretur: ergo ſi ſemel vidit, ſibíque perſuaſit, eſſe Chriſtum, quem conſpiciebat viuum, ac reſuſcitatum, non poterat poſtea corpus eius mortuum quærere, ac lamentari. Tertiò probatur, declarando ſeriem hiſtoriæ, atque harum apparitionum ordinem. Nam poſtquam Magdalena vidit Dominum in ſpecie hortulani, & ab eo iuſſa eſt ire nuntiatum diſcipulis, quæ viderat, ſummo gaudio affecta diligentiſſimè iter arripuit, atque ita facilè fieri potuit, vt ad alias mulieres breui peruenerit. Veriſimile enim eſt illas tum ob animi turbationem & mœrorem, tum etiam ob deſiderium ſciendi quid accidiſſet, lentè inceſſiſſe. Poſtquã ergo eas Magdalena conſequuta eſt, cœpit ſimul cum eis progredi, & fortaſſe de his, quæ viderat, colloqui, & tunc iterum apparuit eis Chriſtus in via, vt Matth. narrat. Igitur, cũ hoc modo omnia, quæ Euangeliſtæ narrant, facilè in concordiã redigantur, & per ſe conſtet, facilè potuiſſe ita accidere, & omnes alij modi magnas difficultates patiantur, meritò nunc cæteris præferendum cenſemus.

Auguſt. Hieron. Euthym. Theophyl. Chryſoſt. Tatian. Dried. Matth. 28.

Hieron.

Matth. 28.

1. Dubium. Duæ verò graues difficultates ſuperſunt in hac ſententia explicandæ. Prior eſt, quia in priori apparitione facta ſoli Magdalenæ fuit prohibita tangere pedes Chriſti, illis verbis, *Noli me tangere, nondum enim aſcendi ad Patrem meum*: at in apparitione facta mulieribus Chriſtus permiſit eis, vt accederent, tenerentque pedes eius, vt Matth. narrat: ergo non eſt veriſimile inter eas affuiſſe Magdalenam. Cur enim permiſſa fuiſſet tangere, quæ paulo antè fuerat prohibita? Hæc difficultas ferè communis eſt in omni ſententia. Nam licèt daremus Magdalenam non affuiſſe in ſecunda apparitione, eodem modo inquiri poſſet, cur ipſa non fuit permiſſa tangere, aliæ verò admiſſæ ſint, cùm nec maiori fide aut reuerentia & charitate accederent, cúmque etiam illæ miſſæ fuerint ad annuntiandum diſcipulis reſurrectionem, ſicut Magdalena? Vt ergo radicem huius difficultatis aperiamus, & expediamus, explicanda in primis eſt ratio illa, quã reddidit Chriſtus repellens Magdalenam à ſuo contactu, *Nondum enim aſcendi ad Patrem.* Quæ ratio difficillima eſt. Nam potiùs, quia nondum aſcenderat, tangi poterat, ſicut

Ioann. 20.

A ab aliis diſcipulis poſtea contrectatus eſt: & ſi iam aſcendiſſet, contingi iam nõ potuiſſet. Variis ergo modis exponitur hæc ratio. Primò, vt Chriſtus nõ loquatur de aſcenſione locali in cælum: ſed de aſcenſione ſpirituali in cor & mentem Magdalenæ. Vt ſenſus ſit, nondum me agnoſcis, & quæris vt verum Dei filium, & ita in fide tua *nondum aſcendi ad Patrem*, id eſt, ad æqualitatem cum Patre, neque ad veram naturam filij Dei, & ideo *noli me tangere*. Ita Auguſt. tractat. 121. in Ioan. & ſerm. ſexageſimo de verbis Domini, & 152. & 155. de tempore. Quia etiam metaphoricè exponit illa verba, *Noli me tangere*, de tactu fidei, id eſt, noli in me ſic credere, ſicut nunc credis. Et iuxta hanc expoſitionem reſpondendum eſt ad difficultatem propoſitam, Chriſtum tunc repuliſſe Magdalenam, vt fidem eius augeret, atque perficeret. Erat enim tunc imperfecta. Poſtquam autem vidit Chriſtum, & ab eo edocta atque illuminata eſt, non ſolùm perfectiorem exiſtimationem de illo habere cœpit: ſed etiam ſocias fœminas in eadem fide inſtruxit, ideóque in ſecunda apparitione omnes permiſſæ ſunt Chriſtum tangere, & adorare. Et hanc reſponſionem ſignificauit Hieronymus dicta q. quinta ad Hedidiam in fine dicens, Magdalenam priùs à Domino fuiſſe correptam, vt incredulam: pòſt verò in tantum cum aliis profeciſſe, vt & permiſſa fuerit tenere pedes eius. Sed reſponſio hæc fundatur potius in ſenſu myſtico, quàm in literali, cùm non ſit iuxta verborum proprietatem, vt patet ex verbis à Chriſto ſubiunctis, *Vade ad fratres meos, & dic eis, Aſcendo ad Patrem meum*, vbi apertè loquitur de corporali aſcenſione. Et idem dicendum eſt de alia expoſitione Hieronymi ſuprà, vbi verbum illud, *Nondum aſcendi*, exponere videtur, id eſt, nondum reſurrexi, & ad ſtatum gloriæ perueni, ſcilicet in tua fide, & exiſtimatione. Vnde, inquit, *Quem mortuum quæris, viuentem tangere non mereris. Si me nondum putas aſcendiſſe ad Patrem, ſed hominum fraude ſublatum, meo tactu indigna es.* Et vtramque complectitur Ambroſius Lucæ vltimo, & ſignificat libro de Iſaac & anima, capite quinto, & ſermon. 58. qui potiùs diui Maximi eſſe cenſetur. Nec diſſimilis eſt quam ſignificat Leo Papa ſermone ſecundo de aſcenſione dicens, Magdalenam tum geſſiſſe perſonam Eccleſiæ, quæ Chriſtum in hac vita habere præſentem deſiderare poterat, cui Chriſtus, *Nolo, vt ad me corporaliter venias, neque vt me ſenſu carnis agnoſcas. Ad ſublimiora te differo, maiora tibi præparo: cùm ad Patrem aſcendero, tunc me perfectiùs veriùsque palpabis, apprehenſura quod non tangis, & creditura, quod non cernis.* Quibus verbis etiam ſignificat, illam repuliſſe propter imperfectam fidem. Rationem autem Chriſti aliter explicare videtur, ſcilicet, *nondum aſcendi*, id eſt, nondum tu perueniſti ad eam perfectam fidem, quam poſt meam aſcenſionem conſequuta es. Quæ expoſitio præterquam quòd non bene accommodatur contextui, auget difficultatem propoſitam. Quia iuxta hanc rationem ſic expoſitam non debuiſſet Chriſtus ante aſcenſionem ſe tangẽdum præbere, aut Magdalenæ, aut aliis. Deinde id, quod commune eſt omnibus iis expoſitionibus, ſcilicet, Mariam Magdalenam repulſam eſſe propter imperfectionem fidei, non video, quo fundamento nitatur, cùm verbum eius, *Magiſter*, potiùs indicet indubitatam fidem: & ita Tertullian. libro contra Prax. cap. 25. Magdalenam vocat *fidelem fœminam quæ non ex curioſitate, neque ex incredulitate, ſed ex fide & dilectione Chriſtum tangere aggreſſa eſt.*

Teſtimonij Ioan. 20. 1. expoſitio.

Auguſt.

B

Hierony.

C

Hieron.

Ambr.

Maxim. Leo Pap.

D

E

Tertul.

4 Expoſi. Cyril. Atque eaſdem difficultates habet expoſitio Cyril. 12. in Ioann. capite 50. vbi ait, Chriſtum ante paſſionem facilè permiſiſſe quoſlibet peccatores ad ſe tangendum accedere, vt eos ſanctificaret. Quia eo tempore adhuc erat, *in ſimilitudine carnis peccati*, vt notauit

notauit etiam D.Thom.infrà quæſt.80.art.4.ad 1. At verò poſt reſurrectionis gloriam,non ita facile ſe palpari permiſit, ad ſignificandum corpus Chriſti non eſſe tangendum,niſi ab his,qui Spiritum acceperunt. *Quia ergo* (inquit Cyrillus) *nondum Spiritum ſanctum miſerat, ideo à tactu ſuo Mariam prohibebat dicens, Nondum enim aſcendi ad Patrem meum, id eſt, nondum Pater per me Spiritum ſanctum ad vos miſit.* Contra hanc enim expoſitionem obſtat, quòd iuxta illam non debuiſſet poſtea permitti ſe tangi à mulieribus, & diſcipulis. Reſponderi tamen poſſet, Chriſtum voluiſſe hoc ſemel ſignificare in Magdalena adhuc imperfecta:non tamen oportuiſſe, vt ſemper id obſeruaret. Tum quia neceſſarinm erat ad confirmandam reſurrectionem aliquando vt ſe contrectari permitteret. Tum etiam vt leniratis ac beneuolentiæ ſigna diſcipulis exhiberet.Sed quamuis hoc ita ſit,illa tamen ratio valde myſtica apparet,& in verbis Chriſti non habet fundamentum. Multo autem magis voluntarium eſt, quod quidam addunt, Magdalenam non ſolùm voluiſſe adorare Chriſtum, & deoſculari pedes eius: ſed etiam petiiſſe ab eo, vt ſibi daret Spiritum ſanctum,quem poſt ſuam ſe reſurrectionem daturũ promiſerat. Et ideo Chriſtum ita reſpondiſſe. Hoc enim liberè excogitatum eſt,neque in præſenti textu Euangelij habet fundamentum, neque in alio loco vbi Chriſtus Spiritum ſanctum promiſit. Illa enim promiſſio facta eſt in cœna, vbi ſoli aderant Apoſtoli, & fortaſſe ad aures Magdalenæ nondum venerat.

Ioannes Heſſelius in hiſtoria paſſionis & reſurrectionis Domini.

5. Expoſit.

Alij ergo exponũt,Magdalenam exiſtimaſſe,Chriſtum rediiſſe ad eandem vitæ conditionem,quam ante mortem habuerat: ſicut fratrem ſuum Lazarum paulo antea à Chriſto reſuſcitatum adſpexerat: & ideo voluiſſe eodem modo atque eadem familiaritate cum illo conuerſari,vt antea ſolebat: Chriſtum autem, vt eam doceret ad altiorem vitæ ſtatum ſe ſurrexiſſe, eam prohibuiſſe, dicendo, *Noli me tangere*.Ita exponit Chryſoſt. homilia 85. in Ioan. quem Theophylactus, & Euthym. ſequuntur, & fuit antiquior expoſitio Iuſtini Mat.q. 48. ad Orthodoxos, *Dictum eſt* (inquit) *Mariæ à Seruatore, Noli me tangere: quaſi diceret,noli me ſequi,vt perpetuò mecum verſeris, ſicut erat ante meam crucem conſuetudo*.Iuxta quam expoſitionem non erit neceſſarium dicere,Chriſtum repuliſſe Magdalenam,vt nullo modo ipſum tangeret, ſuóſque pedes deoſcularetur: ſed ne diu atque familiariter ibi cum ipſo maneret.Quin potiùs addit Caieranus, nec diſplicet Ianſenio cap.145. non tantùm voluiſſe Magdalenam tangere pedes eius: ſed etiam præ nimia lætitia & incredibili vi amoris voluiſſe illum amplecti, eiúſque faciem & collum tenere, & ab hoc contactu eam repuliſſe Chriſtum. Quod ſi verum eſſet,facillimè expediretur difficultas propoſita. Nam poſtea Magdalena iam admonita à Chriſto, non acceſſit eo modo,ſed ſolùm ad pedes procidit cum reliquis mulieribus adorandi cauſa, & idcirco permiſſa eſt tangere Chriſtum.

Chryſo. Theophy. Euthym. Iuſti Mart.

Sed mihi hęc non probantur,Chryſoſtomus enim dicit,Magdalenam voluiſſe accedere ad Chriſtum eo modo,quo priùs ſolebat. Impium autem eſſet cogitare Magdalenam fuiſſe ſolitam eo modo contingere vel amplexari Chriſtum, ſed ſolùm *procidere ad pedes Domini* (vt dicitur Ioan. 11.)& *ſecus pedes eius ſedere* (vt dicitur Lucæ 10.)ergo incredibile videtur hoc tentaſſe, quando Chriſtus ei apparuit, vel ſaltem non eſt hæc mens Chryſoſtomi, neque vllus vnquam Sanctorum id dixit.Deinde, quamuis Chriſtus non oſtẽderit Magdalenæ gloriam ſuam,tamen ſolo ſuo aſpectu,tantam grauitatem & venuſtatem oſtendebat, vt honorem quendam ſeu reuerẽtiam conciliaret. Vnde verbũ,quod ſtatim protulit Magdalena, ſcilicet *Ma-*

Ioan. 11. Luc. 10.

A *giſter*,potius fuit reuerentiæ,quàm amoris.Ergo veriſimile eſt magna cum reuerentia procidiſſe ad pedes eius: nec fuiſſe ob hanc cauſam à Domino repulſam. Denique,iuxta hanc expoſitionem difficile applicatur ratio Chriſti.Quid enim ſignificat, Noli mecum tam familiariter agere,quia *nondum aſcendi ad patrem meũ?* Nunquid poſt Aſcenſionem erat illo modo ac familiaritate Chriſtum contrectatura? Niſi quis fortaſſe dicat, in ſtatu gloriæ futurum eſſe inter Chriſtum & Beatos familiarẽ illũ tractandi & cõueniendi modũ, & hoc voluiſſe Chriſtũ ſignificare,vt indicauit Bernardus ſer. quinto,de omnibus Sanctis. Sed hoc quoque non eſt admodum probabile, tum quia etiam in cælo non erit illa familiaritas,quæ indecẽtiam quandam præ ſe fert. Tum etiam,quia Chriſtus non dicit, *Nondum enim aſcendimus*,ſed de ſe ſolo loquitur.Tum B denique,quia nullus interpretnm ita intellexit.

Bernar.

Aliter verò ſolet accõmodari ratio Chriſti ad prædictam expoſitionem, vt non intelligatur perfecta & conſummata ſolis illis verbis: *Nondum enim aſcendi ad Patrem meum*,ſed coniungenda ſun t etiã ſequẽtia, *Vade autem ad fratres meos,& dic eis, Aſcendo ad Patrem meũ,&c.* Ita vt ſenſus totius orationis ſit, *Noli me tãgere*, id eſt, ne exiſtimes tam familiariter eſſe mecum agendum. Quamuis enim nondum aſcendi ad Patrem meum:tamen iam ſum in eo ſtatu,in quo breui aſcendam.Itaque iam ſum conſtitutus in ſtatu glorioſo, & C immortali: & ideo neque mihi debetur terrena habitatio,nec prior conuerſandi modus, quamuis propter veſtrã vtilitatem aliquantulum differam Aſcenſionẽ meã.Quæ expoſitio placuit recentioribus: & eſt probabilis, vim tamen aliquã infert literæ. Tum quia oportet ſubintelligere vel addere aliquod verbũ, ſcilicet, *quamuis non aſcendi*.Tũ etiã, quia illa verba, *Vade autem ad fratres meos*,non cõmodè interponuntur.Neque magis placet modus,quo alij Chriſti rationẽ inducunt.Dicunt enim, ſubintelligendas eſſe plures interrogationes, quas Magdalena facere poſſet, quas Chriſtus præuenire eíſque vno verbo ſatisfacere voluit. Cùm enim Chriſtus illi dixiſſet, *Noli me tangere*, potuiſſet ipſa conqueri, & dicere, Quid rei hoc eſt? Nónne,Domine,tecum familiariter agere ſolebam,& D ad deoſculandos pedes tuos benignè admitti? Cui Chriſtus tacitè reſpondet, ſe iã eſſe in ſtatu gloriæ, & immortali, in quo aſcenſurus eſſet ad Patrẽ. Sed quia potuiſſet Magdalena rurſus inſtare,dicens, Nõne ego te video ſicut antea;Nónne mecum eodem modo loqueris,& conuerſaris?Ad hæc omnia reſpondet Chriſtus illis verbis, *Nondum aſcendi ad Patrem meum*, ac ſi diceret,Noli mecum ita familiariter cõuerſari. Quia, licèt tibi me conſpiciendum præbeo, non ideo eſt, quia ſtatus, in quo iam ſum conſtitutus, id requirat: ſed quia ex diſpenſatione quadam nondum aſcendi ad Patrem propter veſtram vtilitatem. Quæ omnia ſunt quidem ingenioſè excogitata: tamen obſcurum valde & Laconicum fingunt Chriſti ſermonem: & E præterea ſupponunr aliquid incertum, & quod vix poteſt commodè explicari.Non enim ſatis intelligo, quis fuerit hic modus nimis familiaris, quo Magdana voluit tangere Chriſtum: neque etiam video fundamentum ad dicendum,Magdalenam exiſtimaſſe,ad vitam mortalem eum ſurrexiſſe.

Vltima ergo expoſitio & maximè conſentanea literæ eſſe videtur, Chriſtum nihil aliud voluiſſe Magdalenæ ſignificare, niſi vt velociter properaret ad annunriandam ſuam reſurrectionem diſcipulis. Vnde, cùm ipſa vellet ad pedes eius immorari, & ſemel atque iterum deoſculari, dixit illi, *Noli me tangere*,id eſt, noli nunc in hoc immorari, ac ſi non eſſes ampliùs me viſura. Erit enim poſtea tempus, in quo poſſis meo conſpectu frui, méque contingere, ac

Expoſitio vera. Magdalena Chriſtum in horto tangere cur prohibita.

vene

venerari, *Nondum enim aſcendi ad Patrē meum*, id eſt, quia non ſolùm nondum iam aſcendi, ſed etiam per aliquot dies non ſum aſcenſurus, & ideo propera ad fratres meos, & dic illis intra breue tempus me aſcenſurum ad Patrem, priùs tamen videndum fore ab eis, vt ex aliis Euangeliſtis colligitur. Quæ expoſitio nullam vim infert illi verbo, *aſcendi*. Nam licèt ſit præteriti & non futuri temporis, tamen ad maiorem rei explicationem & exaggerationem ſolemus ita loqui, etiam in vulgari ſermone, vt cùm aliquem vrgemus, vt antequam diſcedat, aliquid faciat, Hiſpanè etiam reſponderi ſolet, *no ſoy ydo*, id eſt, antequam diſcedam, erit tempus id præſtandi.

Reſponſ.

Magdalena Chriſtum in via tangere vna cum aliis fœminis cur permiſſa.

Sed hac expoſitione ſuppoſita, vrget ampliùs difficultas in principio poſita. Nam ſi Chriſtus nō permiſit à Magdalena tangi ſe ſe, ne moram faceret: ergo eandem ob cauſam non debuit in via hoc permittere tam ipſi, quàm reliquis mulieribus, ſed monere potiùs, vt properarent. Ad hoc verò facilè reſponderi poteſt. Primò, cū Chriſtus dixit Magdalenæ, *Noli me tangere*, non omnino prohibuiſſe, ne ipſius pedes deoſcularetur, ac veneraretur: ſed ſignificaſſe, vt citò ſe expediret, & ad diſcipulos feſtinaret. Sicuti & quando diſcipulis dixit, *Neminem ſalutaueritis in via*, non interdixit eum ſalutandi modum, quem charitas & vrbanitas exigit, ſed voluit eo dicendi genere ſignificare, vt ſine mora proficiſcerentur munus obituri ſuum. Ad hunc ergo modum, cùm dixit Mariæ Magdalenæ, *Noli me tangere*, non omnino vetuit, ne pedes deoſcularetur ac veneraretur ſuos: ſed indicauit ei ſedulitatem ac diligentiam, quam nauare oportebat in annuncianda diſcipulis reſurrectione ſua. Et ideo nihil obſtat, quòd poſtea tam ipſi Magdalenæ, quàm aliis mulieribus, ſe adorandum tangendúmque præbuerit. Nam id etiam ſine multa mora fieri potuit, ſolùm quantum charitas ac debita reuerentia deuotióque poſcebant. Vnde illis ſtatim dixit Chriſtus, *Ite, nunciate fratribus meis*. Et hinc fortaſſe Athanaſius in libro de Incarnatione Chriſti, occaſionem ſumpſit dicēdi, Chriſtum omnibus mulieribus ad ſe accedentibus dixiſſe, *Noli me tāgere*, eas tamen nihilominus accedentes tenuiſſe pedes eius, & adoraſſe. Nam, licèt non legamus omnibus dixiſſe illa propria ac formalia verba: tamen quoad ſenſum omnibus dixit, vt irent ac properarent nunciaturæ diſcipulis reſurrectionem. Et eadem ratione, quamuis non legamus, Magdalenam in prima apparitione tenuiſſe pedes Chriſti, & adoraſſe: tamen non fuit abſolutè vetita id facere, ideóque veriſimile eſt feciſſe id quidem, quamuis quàm citiſſimè nulláque interiecta mora.

Matth. 28. Athanaſ.

Secundò, quamuis daremus, Chriſtum omnino prohibuiſſe Magdalenæ in prima apparitione, ne ſe contingeret, poſſet ſufficiens ratio aſſignari, ob quam in ſecunda apparitione hoc permiſſum ſit tam illi, quàm fœminis, videlicet, quia Maria iam ex parte impleuerat, quod Chriſtus iuſſerat, & gaudium reſurrectionis cum ſociis ſuis communicauerat, quibus reſurrectionem Chriſti annunciauerat. Deinde iam minimè morari volebat ad pedes Domini, ſicut priùs: ſed tantùm ſimul cum aliis eum adorare, & ſtatim iter maturare ſuum. Denique non omittam dicere, quod Epiphanius hæreſi vigeſima ſexta, prope finem ſignificauit his verbis, *Vt oſtenderet manifeſtam caſtitatem, & ſanctimoniam per ſanctificationem, dicit Maria, Ne me attingas.* Indicat enim rationem moralem potius quàm literalem, videlicet, Chriſtum ob exemplum puriſſimæ caſtitatis non permiſiſſe, Mariam priùs ſe contingere, quando videlicet ſola erat; poſtea verò in præſentia & conſortio aliarum mulierum id permiſiſſe. Addi etiam poteſt ratio myſtica, quam latè perſequitur Rupertus libro decimo quarto in Ioan-

Epiphan. Caſtitatis exemplum.

A nem, quòd Maria quando ſola acceſſit ad Chriſtum gerebat figuram Eccleſiæ ex gentibus congregandæ, quæ non contactu corporali, ſed ſpirituali fide ad Chriſtum poſt aſcenſionem eius erat peruentura. De qua re multa legi poſſunt in Petro Chryſologo ſer. 75. & ſequentibus. *Petr. Chryſ.*

2. Dubium. Secunda difficultas eſt, quomodo variæ Angelorum apparitiones, quas Euangeliſtæ narrant, cum noſtra ſententia cohæreant. Et præcipuè eſt difficultas de apparitione duorum Angelorum, quam Lucas refert dicens, *Ecce duo ſteterunt ſecus illas in veſte fulgenti.* *Luc. 24.* Quam apparitionem neceſſe eſt eſſe diſtinctam ab illa, quæ facta eſt Mariæ Magdalenæ, quando vidit duos Angelos. Dictum namque eſt, quando illos vidit, fuiſſe eam ſolam, & ab aliis fœminis ſeiunctam, & Ioannes dicit fuiſſe extra ſepulchrum: at illi duo Angeli (de quibus Lucas meminit) viſi ſunt ab omnibus *Ioan. 20.* B illis fœminis exiſtentibus intra ſepulchrum, non apparet autem quando, iuxta ordinem hiſtoriæ ſuprà poſitum, hi duo Angeli videri potuerint à mulieribus. Quando enim primùm ingreſſæ ſunt in monumentum, tantùm viderunt vnum Angelum intus (vt Marcus narrat) poſtea verò ſunt iterum ad illud reuerſæ. *Marc. 16.* Quia, eodem Euangeliſta teſte, diſceſſere ſtatim magno pauore concuſſæ.

In explicanda hac difficultate & repugnantia, quæ eſſe videtur inter Euangeliſtas narrantes has apparitiones Angelorum, variæ ſunt expoſitiones. Quidam ita conciliant, & texunt ſeriem hiſtoriæ, vt primò mulieres viderint vnum Angelum extra ſepulchrum ſedentem ſuper lapidem (vt Matthæus narrat) eiúſque *Matth. 28.* C monitu mulieres (quibus ipſe dixit, *Venite, & videte locum, vbi poſitus erat Dominus*) introeuntes *viderint iuuenem ſedentem in dextris* (vt Marcus narrat) ſtatim verò *Marc. 20.* præ timore egreſſæ ſint. Magdalena porrò, quæ ſola permanſit, iterum ſe inclinans ad monumētum vidit duos Angelos & Dominum, atque iterum reuerſa eſt ad diſcipulos. Interim verò alij duo Angeli apparuerunt reliquis mulieribus, quæ à monumēto timore plenæ ac animo conſternatæ diſceſſerant. Hæc verò ſententia mihi probari non poteſt. Primò, quia eſt parum conſentanea narrationi Lucæ. Is enim potiùs ſignificat mulieres vidiſſe hos Angelos intra ſepulchrum, ſic enim ſcribit, *Et ingreſſæ non inuenerunt corpus Domini Ieſu: & factum eſt, dum mēte conſternatæ eſſent de iſto, ecce duo ſteterunt viri ſecus illas in veſte fulgenti.* Et D poſtquam retulit omnia, quæ Angeli mulieribus dixerunt, ſubdit, *Et regreſſæ à monumento nunciauerūt, &c.* Ex hoc enim contextu ſatis veroſimilis cōiectura fit, mulieres ingreſſas monumentum antequam exirent vidiſſe Angelos, eorúmque verba audiuiſſe. Quod etiam patet ex illis verbis Angelorum, *Non eſt hîc.* Erāt ergo in ipſo ſepulchro, quod deſignatur per illud aduerbium *hîc.* Præterea quia inferiùs ſignificat Lucas Magdalenam affuiſſe cum aliis mulieribus, quando ij duo Angeli apparuerunt. Nam poſt citata verba ait, *Erant autem Maria Magdalena & Ioanna & Maria Iacobi & cæteræ, quæ cum eis erant, quæ dicebant* E *ad Apoſtolos hæc.* Reſponderi poteſt, Lucam non dicere Magdalenam huic viſioni Angelorum interfuiſſe: *Luc. 24.* ſed narraſſe Apoſtolis quæ viderat ſimul cum aliis mulieribus. Quod verum eſſe potuit, quia licèt non omnes ſimul tamen omnes eadem ferè viderant, & audierant, & omnes eadem narrarunt Apoſtolis. Sed non eſt reuera hæc Euangeliſtæ mens, cùm enim ait, *Quæ dicebant ad Apoſtolos hæc*, apertè refert per illud pronomen, *hæc*, eadem, quæ ipſe narrauerat. Neque eſt veriſimile, mentionem facere de Magdalena, & de illa ſcribere, quomodo eadem narrauit, quæ aliæ mulieres, niſi quia ſignificare voluit, eam affuiſſe omnibus, quæ ſcripſerat. Accedit, hanc eſſe ſententiam

Auguſtini, & communem omnium interpretum: contrariam verò neque habere fundamentum, neque eſſe neceſſariam ad explicandam ſeriem hiſtoriæ, vt ex dicendis patebit.

Ex his rationibus conſequenter infero hanc viſionem Angelorum, quam Lucas narrat, accidiſſe, antequam Chriſtus primò appareret Magdalenæ in ſpecie hortulani. Quia quando hi duo Angeli apparuerunt, adhuc mulieres non credebant, Chriſtum viuere, & corpus eius mortuum quærebant, vt patet ex illis verbis Angelicis, *Quid quæritis viuentem cum mortuis*? Sed poſtquam Magdalena vidit Dominum, & occurrit aliis mulieribus, eiſque nunciauit, quod viderat, iam non inquirebant *viuentem cum mortuis*, ſed potiùs ibant nuntiaturæ Apoſtolis quod Maria viderat, quibus per viam incedentibus iterum Chriſtus apparuit, vt ſuprà diximus: ergo, ſi Magdalena affuit huic apparitioni Angelorum (vt verè affuit) neceſſe eſt, vt ante primam Chriſti apparitionem ſit facta. Dicunt verò quidam, hanc viſionem Angelorum (quam Lucas narrat) eſſe eandem cum ea, quam memorat Ioannes: illos tamen Angelos bis loquutos fuiſſe, primùm ſoli Magdalenæ coram aliis, poſtea omnibus. Sed non placet, primò, quia apud Lucam Angeli apparuerunt cùm omnes mulieres ſimul erant, & intra ſepulchrum: apud Ioannem verò, cùm Magdalena eſſet ſola, & in veſtibulo, vt exponemus. Secundò, quia, vt colligitur ex Ioanne, Magdalena ſtatim poſt verba & nutus Angelorum conuerſa eſt, viditque Dominum: ergo non poſſunt commodè interponi cætera verba.

Cyrill. Ieroſ. Beda. Burchard.

Vt ergo totam hanc rem exponamus, ſupponendũ eſt ex Cyrillo Ieroſolym. catecheſi 14. & Beda libro de locis ſanctis, ſeu de ſitu Ieruſalem c. ſecundo, & ex Burchardo in lib. de deſcriptione Terræ ſanctæ, in prima parte, cap. 7. in ſepulchro Domini duplicem fuiſſe ſpeluncam, alteram exteriorem (quam Cyrillus *veſtibulum ſepulchri* appellat) alteram interiorem in qua exciſum erat ſepulchrum à pauimento terræ tribus palmis erectum. Inter quæ duo loca oſtium erat, in quo lapis fuit poſitus, quo ſepulchrũ Domini clauſum dicitur in Euangelio. Ex qua loci deſcriptione intelligitur illam exteriorem partem ſpeluncæ reſpectu diuerſorum dici poſſe eſſe extra & intra ſepulchrum. Etenim ſi per ſepulchrum intelligamus paruam illam & interiorem ſpeluncam, vbi poſitum fuit corpus Domini, reliqua pars dicetur exterior, & qui in illa fuerit, dicetur eſſe extra ſepulchrum: ſi autem per ſepulchrum ſeu monumentum intelligamus totam illã ſpeluncam, ſic qui fuerit intra priorem partem eius dicetur eſſe intra ſepulchrum. Hoc ergo ſuppoſito facilè intelligi poteſt tota ſeries hiſtoriæ.

Reſponſ.

Primò enim Matthæus dicit, mulieres perueniſſe ad monumentum, & Angelum reuoluiſſe lapidem, & ſediſſe ſuper eum. Vnde veriſimile fit, lapidem ſublatum ab interiori oſtio ſepulchri poſitum eſſe in exteriori parte ſpeluncæ, ibíque Angelum loquutum cum mulieribus quæ apud Marcum dicuntur ingreſſæ in monumentum. Quia ingreſſæ ſunt in priorem partẽ ſpeluncæ, in qua etiam viderunt iuuenem ſedentem à dextris, vt idem Marcus narrat. Atque rectè intelligitur, eandem eſſe apparitionẽ Angeli, quam Matthæus & Marcus narrant, vt Aug. etiam docuit lib. 3. de conſenſu Euangeliſtar. c. 4. & Theophyl. & alij, quamuis alias etiam afferant rationes conciliandi Matthæum cum Marco. Quòd verò de eadem re loquantur, probabile fit primò ex ſimilitudine circumſtantiarum. Vterque enim deſcribit Angelum ſedentem, & inductum veſte candida, & loquentem ad fœminas eiſdem ferè verbis. Secundò, quia nulla eſt diſſonantia, quæ cogat ad aſſerendum, illos Angelos fuiſſe

Concordia Euangeliſtarũ in recenſendis Angelorũ apparitionibus. Auguſti. Theophyla.

A diſtinctos. Illa enim videtur eſſe maxima, quod Matth. ſignificat fuiſſe extra ſepulchrum, tum quia dicit, *ſediſſe ſuper lapidem*; tum quia dixit mulieribus, *Venite, & videte locum vbi poſitus erat Dominus*. Marcus autem indicat Angelum viſum eſſe intra ſepulchrum, dum ait, *Introeuntes in monumentum, vidêrunt iuuenem, &c.* Vt enim omittam aliam expoſitionem Auguſti. dicentis, hæc verba poſſe exponi per anticipationem, & aliam Theophylacti, & aliorum dicentium, eundem Angelum, qui priùs extrà viſus fuerat, poſtea ingreſſum eſſe cum mulieribus, ibíque iterum ſediſſe: quæ violentiæ mihi videntur, & parum conſentaneæ literæ. Illa explicatio, quæ ex dictis colligitur, facillima eſt, ſcilicet Marcum loquutum fuiſſe de toto monumento, in cuius parte exteriori erat lapis ſublatus ab oſtio interioris ſpeluncæ, ad quam videndam Angelus mulieres inuitauit. In aliis verò omnibus nulla eſt

Matth. 28. Marc. 16. Auguſtin. Theo.

B apparens repugnantia: ſed vnus addit quod alter omiſit: vt, verbi gratia, Marcus tantùm dicit, *Angelum ſediſſe*; non verò ſignificat, vbi ſedebat. Quod Matth. addidit, *ſuper lapidem*, non tamen expoſuit in quo ſitu: hoc verò explicuit Marcus dicens, ſediſſe à dextris. Quod ita videtur intelligendum, lapidem ſublatum ab oſtio monumenti iacuiſſe ad dexteram partẽ ipſius ianuæ, ſeu hominum volentium ingredi interiorem ſpeluncam, ſeu ſepulchrum.

Secundò poſt hanc viſionem primi Angeli conuenienti ordine ſequitur, quod Luc. narrat. Cùm enim, monente Angelo, mulieres ingreſſæ fuiſſent ſepulchrum, ibi viderunt duos viros in veſte fulgẽti, audierúntque omnia, quæ loquuti ſunt; poſtea verò egreſſæ

C ſunt de monumento. Quod autẽ ſubdit Luc. *Regreſſæ à monumento nunciauerunt hæc omnia illis vndecim, & cæteris omnibus*, dupliciter accommodari poteſt ad prædictã ſeriem hiſtoriæ. Nam, ſi teneamus, has viſiones Angelorum accidiſſe, antequam Magdalena reuerteretur ad Apoſtolos (quod Ioan. narrat) optimè ac cõſequenter dici poteſt, hæc omnia ſtatim facta eſſe, prout à Luc. narrantur, ita vt egreſſæ de monumento, antequam vlla earum Chriſtum vidiſſet, omnes iuerint ad nunciandum diſcipulis, quæ viderant. Cui expoſitioni conſonant verba illa, quæ dixit Cleophas cũ Chriſto loquens Luc. 24. *Sed & mulieres quædam ex noſtris terruerunt nos, quæ ante lucem fuerunt ad monumentũ, & non inuento corpore eius venerunt dicentes, ſe etiam viſionem Angelorum vidiſſe, qui dicunt, eum viuere*; ergo ſi-

Luc. 24.

D gnum eſt, eas ſtatim reuerſas eſſe ad diſcipulos poſt viſionem Angelorum, antequam Chriſtum viderent. Nam ſi vidiſſent, hoc maximè illis nuntiaſſent, idémque Cleophas potiſſimum narraſſet. Et iuxta hunc ordinem conſequenter dicẽdum eſt, iterum fuiſſe reuerſas ad ſepulchrum cum Magdalena, & diſcipulis, quibus iterum à ſepulchro redeũtibus Magdalena ſola permanſit, viditque Dominum, & poſtea velociter reuertens alias fœminas eſt conſequuta, quibus Chriſtus iterum apparuit, vt ſuprà explicatum eſt. Contra hanc verò expoſitionem ſolùm poteſt obiici. Quia videtur repugnare iis, quæ Ioannes refert, nimirum,

Obiectio.

E Magdalenam reuerſam ad diſcipulos dixiſſe, *Tulerunt Dominum meum*. Sed reſponderi poteſt, vtrumque accidiſſe, ſcilicet, quòd Magdalena id diceret: aliæ verò affirmarent ſe Angelos vidiſſe. Nã, vt ſuprà dixi, fortaſſe Magdalena præ nimio affectu ac turbatione non exiſtimabat eſſe Angelos, ſed homines, qui corpus Domini furati fuerant: vel certè putabat eſſe ſublatũ ab Angelis, quorũ verba vel præ turbatione non ſatis intellexit, vel certè non integrã fidem eis adhibuit, aut ſi in principio credidit, poſtea hęſitauit: aliæ verò fortaſſe maiorẽ facere loquentibus fidem. Cuius ſignum eſt, quia exierunt de monumento cum *gaudio magno* (vt Matthæus dicit) & ideo poſtea narrabant diſcipulis

Reſponſio. Matth. 28.

ſcipulis

ſcipulis omnia, quæ viderant. Quod verò Marcus ait, A nemini quicquam dixiſſe præ timore, intelligendum eſt, vel de cuſtodibus, vel de aliis, qui eis occurrerunt, donec peruenerunt ad diſcipulos. At verò tenendo cum Auguſtino & aliis Patribus (quos ſuprà retulimus) Magdalenam vel ſolam, vel cum reliquis fœminis, reuerſam eſſe ad diſcipulos, antequàm illum Angelum videret, alio modo erit hic locus explicandus, vt ſtatim commodiùs exponemus.

Tertiò igitur, poſtquã mulieres territæ viſione Angelorum egreſſæ ſunt de monumento, & aliæ longiùs diſceſſerunt, Magdalena permanſit in veſtibulo ſepulchri. Sic enim intelligo, quod Ioan. ait, *ſtabat foris plorans:* vbi ſe inclinans ad oſtium monumenti, vt videret ſepulchrum interius, iterum vidit duos Angelos, *vnũ* B *ad caput, alium verò ad pedes* ſepulchri (vt Ioannes narrat) & tunc Chriſtus apparuit à tergo Magdalenæ, quẽ Angeli inſpicientes ſigna reuerentiæ illi exhibuerunt, & hæc fuit occaſio Magdalenæ conuertendi ſe retrorſum, vt notarunt Chryſoſt. homil. 85. in Ioan. & Athanaſ. q. 78. ad Antiochum. Poſtea verò contigêre omnia, quæ de vtraque apparitione Chriſti ad mulieres ſuprà diximus: ac tandem id, quod Lucas dixit, mulieres narraſſe hæc omnia diſcipulis. Lucas enim prætermiſit apparitiones Chriſti ad fœminas, quas ſatis ſcripſerunt alij Euangeliſtæ, & ideo narrata viſione Angelorum, quam alij prætermiſerant, ſtatim gradum fecit ad mulierum enarrationem ſcribendam. Huic verò expoſitioni obſtare poſſunt citata verba ex C Cleopha. Quibus reſponderi poteſt, mulieres quidem vtrumque narraſſe diſcipulis, ſcilicet & Angelos, & Chriſtum vidiſſe: Cleopham tamen vel non omnia audiſſe, aut intellexiſſe, vel certè non eſſe auſum omnia dicere homini peregrino, ne rem nimium abſurdam & incredibilem referre videretur. Atque ita omnia in concordiam rediguntur, quæ claritatis gratia oporteret in breuem ſummam redigere: id tamen commodiùs præſtabimus Sectione ſequenti.

Ioan. 20.

Chryſoſtom. Athanaſ.

SECTIO IV.

Quoties apparuerit Chriſtus in ipſo Reſurrectionis die.

PRincipiò certum eſt Chriſtũ in die Reſurrectionis quinquies apparuiſſe. Quæ ſententia fuit Auguſtini dicto lib. 3. de conſenſ. Euangel. capit. 25. quam D. Th. hîc art. 3. ad 3. docuit, & eſt certa. Nam ferè colligitur ex Euangeliſtis. Vt enim vidimus, illo die bis apparuit mulieribus, & Luc. 24. dicitur eadẽ die apparuiſſe duobus diſcipulis euntibus Emaus: ij rurſum regreſſi Ieroſolymam, vt nuntiarent Apoſtolis quæ viderant, inuenere cæteros diſcipulos dicentes, *Surrexit Dominus verè, & apparuit Simoni:* ſtatímq; ad eos Dominus ianuis clauſis ingreditur, vt idem Luc. Marc. ac Ioan. referunt. Fuerunt ergo quinq; apparitiones in illa eadem die præter eam, quæ Virgini facta eſt. Nam ſi aliæ ab Euangeliſtis omiſſæ ſunt, ignoratur. Quòd vero hæc cõtigerint ipſa Dominica die, in qua Chriſtus reſurrexit, conſtat. Nam Matth. dicit Chriſtum apparuiſſe fœminis *in prima Sabbati*, & idem dicit Marc. de apparitione facta Magdalenæ: idémq; eſt ſenſus Luc. qui eam diem vocat *vnam Sabbati. Nam vna* (more Hebræorũ) ponitur pro *prima* (vt in ſuperiorib. diximus) & in eadem die narrat factas eſſe tres alias apparitiones. Denique addit D. Th. cõiecturam, ob quam Chriſt[9] primo die toties apparuerit, ſcilicet, vt ſtatim fidem reſurrectionis conſtanter reciperent Apoſtoli, cæteríque diſcipuli. Quia verò de primis duabus apparitionibus earúmq; ordine ſatis diſſeruimus, ſupereſt, vt de aliis tribus ac de earum ordine dicamus.

Auguſtin. D. Thom.

Luc. 24.

In die reſurrectionis diſcipulis quinquies Chriſtus apparuit.

Matth. 28. Marc 16. Luca 24.

D. Thom.

Secundò ergo veriſimilius eſt, tertiam apparitionẽ factã eſſe Petro. Ita Aug. lib. 3. de cõſen. Euan. c. 25. Et ſolùm poteſt probabili coniectura oſtendi. Nam ſolus Lucas obiter hanc apparitionem attigit, non tã illam deſcribendo, quàm referendo, quid de illa diſcipuli iactarent. Paul. verò 1. ad Cor. 15. huius apparitionis meminit iis verbis, *Chriſtus reſurrexit tertia die ſecundùm Scripturas, & viſus eſt Cephæ, & poſt hoc vndecim.* Ex quibus verbis aliqui colligere voluerunt Chriſtum primùm apparuiſſe Petro, quia Paulus hanc apparitionẽ primo loco ponit. Sed eſt ſententia omnino falſa, & repugnans Euangelio Marci, nec habet in Paulo fundamentum. Quia ipſe non affirmat, Chriſtum primò apparuiſſe Petro, ſed ſolũ inter apparitiones, quas narrat, hanc ponit primo loco. Quia reuera fuit prior cæteris ibi deſcriptis: tamen, ſicut non omnes ibi ſcriptæ ſunt, ita non fuit hæc prima omnium apparitionum abſolutè, & ſimpliciter. Sicut etiam Paulus ponit ſecundo loco apparitionem factam vndecim diſcipulis, quæ ſine dubio videtur eſſe illa, quæ facta eſt octauo die à reſurrectione Domini: vel illa, quæ facta eſt *recũbentibus vndecim diſcipulis.* Nam illa, quæ facta eſt ipſo die reſurrectionis ad veſperam, non eſt facta vndecim (aberat enim Thomas, vt conſtat ex Ioanne) nõ igitur fuit ordine ſecunda, ſed vt minimũ ſexta: ponitur tamen à Paulo ſecundo loco, reſpectu earum, de quibus ipſe ſcripſit. Sit ergo certum, hanc apparitionẽ factam Petro fuiſſe poſt primam apparitionem factam Mariæ Magdalenæ. Quòd verò etiã fuerit poſt ſecundã factã mulieribus, non eſt ita euidẽs in Euangelio, eſt autem valde veriſimile, ſi conſideremus ea, quæ hactenus diximus de apparitionib. factis mulieribus, quod ſtatim ampliùs explicabimus. Itẽ colligi poteſt ex Matthæo qui refert, Chriſtũ, poſtquam apparuit mulierib. in via dixiſſe illis, *Ite, nunciate fratribus meis,* indicans vſque ad illud tẽpus nemini diſcipulorum apparuiſſe. Denique Cyr. lib. 12. in Ioan. 16. & 15. congruentiam reddit, ob quam Chriſtus prius fœminis quàm viris apparuerit: *Vt ſicut prima mulier,* inquit, *diabolo miniſtrauit, ſic Chriſto miniſtret muliebre genus.* Et Chryſ. hom. 90. in Matth. *Conſidera,* inquit, *quomodo & ipſe per haſce mulieres reſurrectionem diſcipulis annuntiat, huiuſmodi ſexum plurimum ignominia obnoxium in honorem ſpéſque bonas adducens, & fatiſcentem curans.* Addit Euthym. c. 68. in Matth. *Quæ ante omnes diluculo ſurrexerant, ante omnes vidiſſe Dominũ* D *in mercedem ſui ſtudij, ſuæque feſtinationis.* Relinquitur ergo, hanc apparitionem Petri poſterioré fuiſſe duabus factis mulieribus. Quòd verò anteceſſerit duas ſequẽtes, probatur. Et primò de apparitione facta diſcipulis congregatis ianuis clauſis, res eſt euidens ex Luc. qui narrat, ante ingreſſum Chriſti in cœnaculum ianuis clauſis, dixiſſe diſcipulos, *Surrexit Dominus verè, & apparuit Simoni.* Deinde, de alia apparitione facta duobus diſcipulis euntib. Emaus, fit probabilis coniectura ex Luc. Dicit n. eadẽ hora reuerſos eſſe illos Ieroſolymã, & inueniſſe diſcipulos dicentes, apparuiſſe Dominum Simoni: ergo præceſſerat illa apparitio. Dices, dum illi E diſcipuli redierunt ab Emaus in cænaculum, potuit Chriſtus apparere Simoni, & ipſe Simon narrare aliis diſcipulis. Propter hãc reſponſionẽ non dixit hoc eſſe certũ, eſſe tamẽ veriſimile, tum quia nulla eſt ratio ad excogitandũ, in illo breui interuallo tẽporis apparuiſſe Petro, & cõgregatos eſſe diſcipulos, ac Petrum ſibi factam apparitionem eis retuliſſe. Tum etiã, quia per ſe fuit conueniens, vt inter viros primò appareret Petro, vel quia futurus erat caput omnium, vel ne videretur neglectus propter peccatum commiſſum: ſed indicaretur potius quàm eſſet vtilis pœnitentia, quantáque Chriſti charitas, & ſolicitudo conſolandi diſcipulum magno mœrore confectum ob crimen commiſſum. Nam propter has cauſas etiam Angelus loquens

Tertia apparitio Chriſti in die reſurrectionis Petro facta.
Auguſt.
Lucæ 24.
1. Cor. 15.

Ioan. 21.

Matth. 28.

Cyril. Alex.

Chryſoſt.

Euthym.

Lucæ 24.

Obiectio.

Reſponſio.

quens ad fœminas ſpecialem fecit Petri mentionem, A
dicens, *Ite, dicite diſcipulis eius & Petro.* Et fortaſſe hoc etiam voluit indicare Paulus primo loco numerans hanc apparitionem Petri. Denique Chriſtus apparuit duobus diſcipulis adueſperaſcente iam die, vt colligitur ex illis verbis, *Quoniam aduesperaſcit, & inclinata eſt iam dies*, & quando illi diſcipuli redierunt ad reliquos diſcipulos, iam erat ſerò, vt colligitur ex Ioan. 20. ergo veriſimile eſt antea apparuiſſe Petro. Quapropter, licèt Euangeliſtę non explicent, quomodo hæc apparitio iuxta ſeriem hiſtoriæ facta ſit: probabiliter tam.n exponẽdo verba Lucæ, coniectare poſſumus, quomodo res hæc acciderit. Dicit n. Lucas, poſtquam mulieres narrarunt Apoſtolis, quæ viderant, Petrum cucurriſſe ad monumentum. *Et procumbens*, ait, *vidit linteamina ſola poſita, & abiit ſecum mirans quod factum fuerat.* Et licèt Auguſtinus ſuprà exiſtimet, hanc profectionem Petri ad monumentum eſſe eandem cum ea, quam Ioannes narrat, à Luca verò eſſe narratam per recapitulationem, aliquantulum inuerſo ordine hiſtoriæ: nihilominus dici probabiliter poteſt, fuiſſe diuerſam. Nam Petrus & Ioãnes iuerunt ad monumentũ, priuſquam mulieres narrarent, ſe vidiſſe Dominum: imò fortaſſe etiam antequam Angelos viderẽt. Lucas verò ſignificat hunc poſteriorem curſum Petri fuiſſe poſt ſecundam reuerſionem mulierum narrantium, ſe vidiſſe Angelos, & fortaſſe etiam Dominũ, vt ſuprà expoſuimus. Atqui per ſe credibile eſt, poſtquam denuo Petrus audiuit mulieres dicentes, ſe vidiſſe Chriſtum, fuiſſe valde anxium ac ſolicitum de inquirendo & videndo illo, cúmque ipſe nihil alind pręſtare poſſet, rediiſſe iterum ad monumentũ, præſertim cùm audiiſſet mulieres ibi perſeuerantes tãdem eum vidiſſe. Et hinc vlteriùs fit cõiectura, ſicut apparuit Chriſtus mulieribus reuertentibus à ſepulchro, ita etiã tunc occurriſſe Petro quando ſolus redibat, *admirans quod factũ fuerat.*

Luc. 24. *Ioan. 20.* *Luc. 24.* *Apparitio Chriſti facta Petro quando.*

Tertiò iam ex dictis conſtat, quartam apparitionem huius diei fuiſſe factam duobus diſcipulis, quã Lucas fusè perſequitur. De qua pauca breuiter notãda ſunt, quę ad veritatem & fidem hiſtoriæ explorandam ſunt neceſſaria: reliqua enim expoſitoribus Euangeliorum relinquimus. Primum eſt, hanc eandem apparitionem attigiſſe Marcum cùm dixit, *Poſt hoc autem duobus ex his ambulantibus oſtenſus eſt in alia effigie, euntibus in villam.* Nam licèt Euthym. c. 48. in Marcum, contrarium ſentiat, qui propterea ſex apparitiones ponit factas hoc die, & tertiam eſſe hanc de duobus diſcipulis, quam narrat Marcus: quartam apparitionem Petri, quintam verò hanc, quam nos quarto loco ponimus. Cæterùm hæc eſt ſentẽtia Auguſtini, cæterorum Patrum ac expoſitorum: nec eſt vllum fundamentum ad has apparitiones diſtinguendas. Nam quod Marcus dixit, apparuiſſe Chriſtum illis in alia effigie, Lucas explicuit his verbis, *Oculi autem eorum tenebantur, ne eum agnoſcerent.* Ideo enim tenebantur, quia aliter immutabantur ab obiecto, & hoc erat apparere in alia effigie, vt in ſuperioribus explicatũ reliquimus. Deinde, quod Marcus dicit, illos diſcipulos iuiſſe *in villam*, Lucas verò *in caſtellum*, perinde eſt. Quia, ſi latinas voces attendamus, eandem ferè habent ſignificationem: Græcè autem dicitur in Marco εἰς ἀγρὸν; in Luca verò εἰς κώμην, vtrumque tamen ſignificare poteſt *villam*, vel *pagum.* Quia verò parum diſtabat Ieroſolymis, & intra territorium eius continebatur, ideo à Marco nomine *agri* aut *prædij* ſignificabatur, quamuis eſſet oppidum non ignobile, vt ſumi poteſt ex Ioſepho lib. 17. antiquitat. cap. 12. & lib. 4. de bello Iudaico, cap. 1. & Plinio lib. 5. Hiſtoriæ, cap. 14. & Sozomeno lib. 3. hiſtoriæ, cap. 20. & Hieronymo lib. de locis Hebraicis, qui dicit, illud oppidum poſtea vocatum eſſe *Nicopolim*, fuiſſéque inſignem Palæſtinæ ciuitatem.

4. Apparitio in die reſurrectionis facta diſcipulis euntibus Emauntem. *Marc. 16.* *Luc. 24.* *Ioſeph. Plin. Sozomen. Hieronym. Emaus olim Nicopolis.*

Solum illud, quod maximè mouit Euthymium, poteſt aliquam difficultatem ingerere. Nam Marcus dicit, hos diſcipulos nuntiaſſe cæteris, quæ viderant, & neque ipſis credidiſſe: Lucas verò ait, hos duos, cùm reuerſi fuiſſent, inueniſſe diſcipulos iam credentes, & dicentes, *Surrexit Dominus verè, & apparuit Simoni.* Quî ergo fieri poteſt, vt illis eandem ſententiam confirmantibus non crederent. Hinc ergo colligit Euthymius priùs veniſſe illos duos, de quibus loquitur Marcus, annuntiantes porrò quę viderant, nec iis habitam fidem: poſtea verò venienti Petro credidiſſe, tanquam viro maioris authoritatis, & principi cæterorum. Dicendum verò eſt, in ea multitudine diſcipulorũ quoſdam fuiſſe, qui Petro crediderunt, ſe vidiſſe Dominũ:
B alios verò neq; Petro neque duobus diſcipulis ſuperuenientibus credidiſſe. Et ita fieri potuit, vt hi duo venientes inuenirent aliquos qui dicerent, *Surrexit Dominus verè, & apparuit Simoni:* alios verò qui fidem non adhiberent his, quæ ipſi narrabant. Vnde vtrumq; eſt verum, etiamſi aſſeratur reſpectu vnius multitudinis, de qua ſecundùm perſonarum varietatem varia dici poſſunt, quæ ſecum non pugnent. Hoc autem ita accidiſſe, ex ipſo Euangelio Lucæ colligi poteſt. Dicit enim, hos diſcipulos *regreſſos in Ieruſalem inueniſſe congregatos vndecim, & cæteros, qui cum eis erant, dicentes, ſurrexit Dominus verè.* Hinc enim colligitur, fuiſſe inter eos Thomam (erat enim vnus ex vndecim) ille autem non credebat, nec dicebat, *Surrexit Dominus verè.* Nam
C etiam poſt ſequentem apparitionem dixit, *Niſi videro, non credam.* Non ergo credidit duobus diſcipulis narrantibus; per ſe autem credibile eſt habuiſſe aliquos ſuæ incredulitatis aſſeclas. Verè ergo dixit Marcus illis narrantibus diſcipulos non credidiſſe, quia non eſt ſenſus, neminem credidiſſe, ſed aliquos, vel plures.

Obiectio. Euthym. Marc. 16. Luc. 24. *Reſponſ.* *Ioan. 20.*

Secundò notandum in hac apparitione eſt, Lucam vnius ex his diſcipulis nomen apparuiſſe, quem *Cleopham* vocat, de quo in ſuperioribus nonnihil diximus agẽtes de Maria Cleophæ, niſi fortaſſe hic ſit alius nobis ignotus eiuſdem nominis. Hieronymus verò ſuprà dicit, hunc Cleopham fuiſſe municipem illius oppidi Emaus. Porrò de ſocio Cleophę Lucas nihil dicit. Vnde aliqui ſuſpicati ſunt, eum fuiſſe ipſummet Lucam, vt Theophylactus in Lucam refert. Quod tamen non apparet veriſimile. Quia Lucas non videtur fuiſſe ex
D diſcipulis, qui cum Domino conuerſati ſunt, ſicut ipſe ſignificat initio ſui Euangelij, dicens, *Sicut nobis tradiderunt, qui à principio ipſi viderunt.* Nam ſi ipſe fuiſſet ex diſcipulis, qui cum Chriſto coniunxerant, potiùs diceret, ſe ſcribere ea, quæ viderat: Cleophas autem, & ſocius eius fuerunt ex diſcipulis Chriſti (vt Lucas ipſe narrat:) eſt ergo incertum, & incognitum, quis ille fuerit. Ambroſius verò capite vltimo Lucæ, eum appellat *Ammaon*, quod neſcio vnde ſumpſerit, niſi fortaſſe credidit eum fuiſſe ex vico Emaus, & inde ſic appellari, quaſi ab Emaus. Reliqua, quæ in hac apparitione Lucas narrat (quod attinet ad hiſtoriam)
E non habent difficultatem. Poſſet autem hîc quæri, quomodo Chriſtus ab eis non fuerit cognitus, neque de facie, neque ex voce. Item quomodo Chriſtus finxerit, ſe ignorare, quæ facta erant, velléque longiùs ire abſque formali fictione, ſeu mendacio. Rurſus, quæ fuerint illa Scripturæ teſtimonia, quæ de ſeipſo interpretatus eſt. Sed hæc omnia in ſuperioribus expoſita ſunt. Præterea inquiri poteſt, quomodo Chriſtus panem benedixerit, & an conſecrauerit, vel quomodo agnitus fuerit in fractione panis. Sed hæc in materiam de Euchariſtia tractanda reſeruamus in ſequenti tomo.

Diſcipuli Emauntẽ euntes quinam fuerint. *Luc. 1.* *Ambr.*

Quartò dicendum eſt, Chriſtum apparuiſſe diſcipulis congregatis in cænaculo ianuis clauſis eadem die Dominicæ reſurrectionis noctu, vel initio noctis

5. Apparitio in die reſurrectionis facta diſcipulis in cænaculo.

noctis, & hanc eſſe quintam & vltimam apparitionem illius diei. Hoc totum cōſtat ex dictis, & ex narratione *Luca 14.* Lucæ, & Ioannis. In quib. illud eſt obſeruandum, eandem (ſine dubio) apparitionem recenſere. Nam licèt vnus multa addat, quæ alter omiſit, & è conuerſo: tamen in nulla re vnus alteri eſt contrarius, & in multis conueniunt, quæ ſatis indicant, de eadem re eſſe ſermonem. Lucas enim finita narratione diſcipulorum redeuntium, ſubdit, *Dum autem hæc loquerentur, ſtetit Ieſus in medio eorum.* Ex quo conſtat, hanc apparitionem factam eſſe hora ſecunda, vel tertia noctis. Oportuit enim tantum temporis, vt minimum, conſumere illos diſcipulos in reditu, cùm dicat Lucas diſtare Emauntem ab Ieroſolymis ſexaginta ſtadiis, hoc eſt, ſeptem milliaribus cum dimidio, ſeu duabus leucis cum di- *Ioan. 20.* midia, Ioannes verò dicit, *cùm ſerò factum eſſet die illo.* Ergo ſignum eſt eos loqui de eodem tempore, atque adeò de eadem apparitione: & vterque dicit, ſtetiſſe Ieſum in medio diſcipulorum, eóſque ſalutaſſe his verbis, *Pax vobis*, & oſtendiſſe eis manus, & pedes ſeu *Abulenſ.* latus, dicens, *Palpate, & videte, &c.* Et quamuis Abulenſis paradox. 5. c. 37. neget, diſcipulos tunc tetigiſſe Dominum, nec voluiſſe experiri veritatem corporis eius, quoniam illud fuiſſet ſignum imperfectiſſimæ fidei: quam tamen Chriſtus in eis tunc non reprehendit, ſicut poſtea fecit in Thoma. Nihilominus tamen probabilius videtur, tunc diſcipulos Chriſti corpus contrectaſſe. Quia, licèt demus, non habuiſſe tam imperfectam fidem, vt hoc eis eſſet neceſſarium, tamen ad maiorem fidei confirmationem id Chriſtus fieri vo- *Athanaſ.* luit. Et ita docet expreſsè Athanaſ. orat. cont. Arian. in hæc verba, *Ex Deo, Deus eſt Verbum.* Vbi tractans illa verba, *Palpate, & videte omnes* (inquit) *cohortationem ad ſe palpandum inuitabat, ſuique ſpecimen & approbationē exhibebat coedendo, & contrectationem ferendo. Res enim ea* *Ignat. Euſeb. Tertull.* *opere completa fuit.* Et idem affirmat Ignat. epiſt. 10. ad Smyrnen. Euſeb. lib. 3. hiſtor. cap. 80. aliàs 36. & Tertull. lib. de carne Chriſti, c. 5. Et in ſuperioribus multa tetigimus, quæ hanc ſententiam confirmant. Denique præter hoc teſtimonium reſurrectionis, Lucas addit aliud, ſcilicet, comediſſe cū eis, & multa ex Scriptura docuiſſe, quæ Ioannes quidem omittit, ſed non negat. Sicut etiam Ioannes addit, Chriſtum dediſſe tunc diſcipulis Spiritum ſanctum, & poteſtatem remittendi & retinendi peccata, quod Lucas prætermiſit.

Obiectio. Hinc verò oritur prima difficultas, ſeu repugnantia inter has narrationes. Quia Lucas dicit Chriſtum promiſiſſe tunc Spiritum ſanctum diſcipulis: qui autem promittit, non tunc dat, cùm promittit, ſed potiùs differt in poſterum: Ioannes autem dicit tunc dediſſe, vt patet ex illis verbis, *Accipite Spiritum ſanctum.* Quæ cùm fuerint verba Chriſti non potuerunt non eſſe ef- *Chryſoſt. Euthym. Theophyl.* ficacia. Porrò quidam dixerunt (vt Chryſoſtom. refert, & Euthym. ac Theophylact. in Ioannem) non improbant non tunc dediſſe Spiritum ſanctum, ſed aptitudinem ad illum recipiendum. Quibus fauet idem Chryſoſt. hom. 1. in Act. dicens poſſe exponi, *Accipite Spiritum ſanctum*, id eſt, accipietis Spiritum ſanctum. Sed nihilominus hæc interpretatio omnino eſt improbanda, & videtur damnata in 5. Synod. collat. 8. capit. 12. vbi de Theod. Mopſueſteno dicitur, *Inter alias innumerabiles blaſphemias auſus eſt dicere, quòd poſt reſurrectionem, cùm inſufflaſſet Dominus Diſcipulis, & dixiſſet: Accipite Spiritum ſanctum, non dedit eis Spiritum ſanctum, ſed figuratè tantum inſufflauit.* Denique illa interpretatio eſt & contra vim ac veritatem verborum Chriſti, & contra Patrum expoſitionem, & Eccleſiæ *5. Synod. Reſponſio.* ſenſum. Etenim ſi tunc non dedit Spiritum ſanctum, nec poteſtatem remittendi peccata dedit. Eodem enim modo de vtroque loquutus eſt. Dicendum eſt ergo, tunc dediſſe illis Spiritum ſanctum, non tam ad

A propriam eorum ſanctificationem, quàm quoad poteſtatem ſupernaturalem ordinis ad remittenda peccata. Nam, quia remiſſio peccatorum Spiritui ſancto ap- *Spiritus ſanctus poſt reſurrectionem quomodo datus.* propriatur, meritò cùm, poteſtas remittendi peccata confertur, *Spiritus ſanctus dari* dicitur. Non eſt tamen negandum, quin etiam tunc ſimul cum poteſtate data ſit diſcipulis gratia Spiritus ſancti ad propriam eorum ſanctificationem, quatenus neceſſaria eſt, ad dignè ſanctéque vtendum illa poteſtate, ſicut nunc datur in ſacramento ordinis, ſi ſuſcipiens ſit diſpoſitus. Plenitudo autem Spiritus ſancti, tam quoad perfectionem propriæ ſanctificationis, & confirmationis in gratia, quàm quoad varia dona & gratias gratis datas non eſt tunc data, ſed in die Pentecoſtes, tunc verò fuit pro- B miſſa, vt Lucas dixit. Et ita nulla eſt repugnantia. Quia idem Spiritus ſanctus ſub vna ratione eſt datus, ſub alia promiſſus. Atque in hunc modum tandem expo- *Chryſoſt. Cyrillus. Hieronym. Auguſt.* nit Chryſoſtom. & reipſa eadem eſt ſententia Cyrilli lib. 12. cap. 56. Hieronym. epiſt. 150. ad Hedibiam, quæſt. 9. & Auguſt. lib. 4. de Trinit. cap. 20. qui licèt in modo explicandi nonnihil differant, non tamen docent contraria: ſed vnus magis explicat, quod alter omittit. Summa verò omnium in his, quæ diximus, continetur. Prolixior verò diſputatio de ſenſu & intelligentia horum verborum Chriſti, & quomodo in eis contineatur inſtitutio ſacramenti pœnitentiæ (vt Concilium Tridentinum definiuit ſeſſ. 14.) non eſt hoc loco tractanda. Habet enim proprium locum in C materia de pœnitentia, quam in tom. 4. huius tertiæ partis reſeruamus.

Secunda difficultas in prædicta narratione eſt, *Dubium.* quia Lucas ſignificat, interfuiſſe tunc Thomam, cùm Chriſtus ad diſcipulos ingreſſus eſt. Dicit enim Cleopham & ſocium eius inueniſſe vndecim congregatos, quorum vnus erat Thomas, vt ſuprà notauimus, ſtatim verò ſubdit, *Dum autem hæc loquuntur, ſtetit Ieſus in medio eorum:* at Ioannes negat, ibi affuiſſe Thomam. Reſpondetur, hoc poſterius ſine dubio eſſe verum. Lucas verò tribus modis exponi ſolet. Primò, vt illa vox, *vndecim*, nō denotet in rigore numerum Perſonarum, ſed per ſynecdochem vel appropriationem ſignificet collegium Apoſtolicum, quod tunc ex vndecim conſtabat, & potuit dici adeſſe, vbi maior pars aderat. Cæterū hæc expoſitio non placet. Tum quia eſt contra *Ianſenius c. 149. 147. Euthym. in Luc. cap 83.* D propriam verbi ſignificationē. *Vndecim* enim nō ſignificat collegium, ſed numerum, vnde non dicit Lucas, *Inuenerunt congregatum*, ſed *congregatos vndecim, & eos, qui cum eis erant*, & paulo ſuperiùs, vt explicaret, ſe loqui de numero perſonarū, dicit, *Narrauerunt hæc omnia illis vndecim.* Tum etiam, quia eo tempore vndecim Apoſtoli nondum erant propriè congregati in vnum corpus, ſeu collegiū, neque habebat nomē impoſitum, quo per modum vnius myſtici corporis ſignificaretur.

2. Expoſitio. Secunda expoſitio eſt Euthymij, Lucam enumeraſſe Matthiam inter vndecim. Quia licèt tunc non eſſet ſuffectus loco Iudæ, reſpexit tamen Lucas ad E tempus, in quo ſcribebat, in quo iam Matthias vnus erat ex vndecim Apoſtolis, ſecluſo Thoma. In quam *Euthymius. Chryſoſtom. Theophylact. Euthym.* ſententiam referri poteſt Chryſoſtom. homil. 86. in Ioann. quatenus dicit, *Thomam abfuiſſe, quia credibile eſt ex fuga nondum rediiſſe.* Quod etiam ſequuntur Theophylact. & Euthym. in Ioann. Nam hinc neceſſariò fit, Thomam non fuiſſe congregatum cum vndecim, quando duo diſcipuli venerunt. Sed neque hæc ſolutio placet. Quia vel magnam inducit æquiuocationem, vel neceſſariò ex illa ſequitur, vbicunque in tota hiſtoria reſurrectionis nominantur *vndecim*, vel non comprehendi Thomam, ſed Matthiam, vel poſſe etiam excludi aliquem alium ex Apoſtolis, & loco illius ſubſtituit Matthiam, quæ omnia ſunt abſurda. Nam reuera Euangeliſtæ in huiuſ-

modi numero reſpexerunt ad tempus, de quo ſcribebant, & ita Matth. capit. 28. per antonomaſiam vocat, *vndecim diſcipulos*, & Marc. cap. 16. ſimpliciter vocat *illos vndecim*. Et idem Lucas Act. 1. poſt electionem Matthiæ dicit, *annumeratum eſſe cum vndecim Apoſtolis*.

Matt. 28. Marc. 16. Act. 1.

Vera expoſitio.

Vera ergo reſponſio eſt, cùm duo diſcipuli Emaunte rediiſſent, adfuiſſe Thomam: interceſſiſſe tamen aliquod tempus ante apparitionem Domini, in quo Thomas diſceſſit, vel quia non credebat, quæ narrabantur, vel alia oblata occaſione, quam inquirere ſuperuacaneum eſt, cùm innumeræ poſſint facilè occurrere. Ita ferè Auguſtin. 3. de conſen. Euangeliſt. cap. 25. Beda, Lyranus, & alij in Lucam. Neque obſtat verbum illud Lucæ, *Dum autem hæc loquuntur*, quia in primis illo modo loquendi ſolùm ſignificatur, paulo pòſt totum illud accidiſſe. Deinde quia credibile eſt, illos diſcipulos totam hiſtoriam apparitionis ſibi factæ prolixè narraſſe: Thomam verò finem non expectaſſe, quòd nugas & deliramenta ea omnia eſſe ſibi perſuaderet. Quod tamen (vt notant Auguſt. tractat. 121. in Ioann. & Gregor. homil. 20. in Euang.) non ſine ſpeciali Dei prouidentia factum eſt, tum vt Thomas vlcus ſuæ incredulitatis oſtenderet, & perfectiùs ac ſolidiùs curaretur: tum propter noſtram vtilitatem, & maiorem fidei confirmationem. Cætera quæ de hac apparitione dici poterant, & ad myſterium reſurrectionis pertinent, in ſuperioribus tractata ſunt, ſcilicet, quomodo vulnera manſerint in Chriſti corpore, & quomodo illuc intrauerit ianuis clauſis, & ſe tangendum palpandúmque præbuerit, & cum aliis comederit. Reliqua verò, quæ ad alia myſteria ſpectant, in propria loca remittimus.

Auguſtin. Beda. Lyran. Auguſtin. Gregor. Papa.

Primo reſurrectionis die à Chriſto geſta quæ.

Ex his, quæ de his quinque apparitionibus diximus, facile erit ad breuem ſummam redigere omnia, quæ primo die reſurrectionis ſuæ Chriſtus Dominus, ad oſtendendam & confirmandam ſuam reſurrectionem, geſſit. Reſurrexit enim ſummo manè, & ſtatim matri ſuæ apparuit. Interim veniunt mulieres ad monumentum, eíſque propè accedentibus opera Angeli terræ motus factus eſt, & lapis è monumento reuolutus. Quo viſo redeunt mulieres ad Apoſtolos, & Magdalena narrat Petro ac Ioanni, ablatum corpus Ieſu. Veniunt hi ad monumentum, & vident omnia, quæ à mulieribus acceperant: redeunt tamen non viſo Domino. Mulieres verò, quæ cum eis iterum venerant, in monumento manent: cúmque ibi adeſſent, viderunt Angelum ſedentem ſuper lapidem in veſtibulo ſepulchri, cuius monitu ingrediuntur ſepulchrum, ibíque conſpiciunt duos Angelos, vt in ore duorum vel trium teſtium ſtaret reſurrectionis verbum. Porrò mulieres territæ exeunt de monumento, & aliæ quidem procul recedunt. Maria autem manet plorans in veſtibulo iterum atque iterum inflectens ſeſe ad ſcrutandum ſepulchrum, vbi iterum Angelos aſpexit, & paulo pòſt conuerſa retrorſum vidit Dominum. A quo iuſſa nunciare diſcipulis, quæ viderat, egreditur ocyùs, breuíque cæteras mulieres conſequitur, quibus narrat, quæ viderat, & omnes gaudio & admiratione perfuſæ iter eadem ſedulitate proſequuntur. Dum autem ita incedunt, omnibus rurſum Chriſtus in via oſtenditur: quo adorato ad diſcipulos iterum mittuntur. Perueniunt illæ ad cænaculum, narrant quæ audierant, & viderant; nullus tamen eis fidem adhibet, quin potiùs duo è diſcipulis pene deſperati in oppidum, cuius fortaſſe erant in cœlo, diſcedunt. Petrus verò ductus deſiderio videndi Dominum, iterum ad monumentum veniens, eadem, quæ priùs viderat, intuetur, cúmque admirabundus ac cogitabundus rediret, ecce ſubitò fit ei Chriſtus obuiam, conſolatúrque mœrentem, & ad condiſcipulos mittit. Quo facto ad reuocandos duos alios diſcipulos properat Chriſtus, eíque fit viæ comes, ac tandem ſe illis cognoſcendum præbet in fractione panis. Redeunt illi ad cænaculum, vbi ſocios congregatos inueniunt de apparitione Petro facta colloquentes, quibus ipſi narrant, quomodo à ſe quoque fuerit viſus, & cognitus. Denique dum hæc geruntur, Chriſtus ſtetit in medio eorum, ac variis modis ſe verè reſurrexiſſe oſtendit, ſicque *gauiſi ſunt diſcipuli viſo Domino*.

SECTIO V.

Quoties & quo ordine apparuerit Chriſtus poſt diem reſurrectionis vſque ad aſcenſionem ſuam.

Expoſitis his quæ primo die reſurrectionis ſunt geſta, ſupereſt, vt cæteras apparitiones ad huius materiæ complementum percurramus. Quod breuiùs expediri poterit, quia & Euangeliſtæ pauca de iis ſcribunt, & minor eſt in eis varietas ac difficultas.

Chriſtus poſt diem reſurrectionis vſque ad octauum non apparet diſcipulis.

Primò dicendum eſt, poſt diem reſurrectionis non apparuiſſe Chriſtum diſcipulis vſque ad octauū diem, in quo ſexta apparitio in ordine facta eſt. Loquimur de iis quæ ſcripta ſunt. Nam de iis quæ in illis intermediis diebus acciderunt, nihil eſt memoriæ proditum, & hoc ſenſu intelligenda ſunt omnia quæ dicemus. Et ita eſt certa aſſertio ex Ioan. 20. vbi tantùm hæc apparitio narratur, & patebit ampliùs ex ſequenti aſſertione. In hac verò apparitione nihil noui accidit ad manifeſtandam reſurrectionem pertinens, quod in ſuperioribus explicatum non ſit. Agere autem de priori Thomæ infidelitate, & de fide, quam in hac apparitione concepit, ac de ſenſu illorum verborum, *Dominus meus, & Deus meus*, déque Chriſti ſententia, *Quia vidiſti me, Thoma, credidiſti: Beati qui non viderunt, & crediderunt*, non eſt noſtri inſtituti; in materia tamen de fide & de Trinitate multa de his dici ſolent. Illud ſolum aduertere oportet ex illis verbis Chriſti intuliſſe quoſdam, Thomam non tetigiſſe Chriſtum, ſed viſo illo ſtatim credidiſſe. Quia Chriſtus non dixit, *Quia tetigiſti me*, ſed, *quia vidiſti*, quod ſentit Euthym. Ioan. 20. Sed in primis (vt Auguſt. notauit tract. 121. in Ioan.) ex verbis Chriſti hoc colligi non poteſt. Nam verbum *videndi*, vſitata ſignificatione non tantùm de aſpectu, ſed etiam de omni experimento ſenſibus facto dici ſolet. Vnde ſenſus proprius verborum Chriſti eſt, beati qui eas res, quas experti non ſunt, neque ſenſibus perceperunt, credidere. Qui ſenſus ſatis confirmatur ex ſuperioribus verbis eiuſdem Chriſti: *Infer digitum tuum huc, & vide manus meas*. Nam *inferre digitum*, non ad viſum ſpectat, ſed ad explorationem tactus. *Videte* ergo, ibi nihil aliud eſt, quàm ſenſu experiri. Quocirca certum eſſe debet, Thomam tetigiſſe Chriſti vulnera. Quod teſtantur Athanaſ. orat. citata, ſect. præc. & Aug. tract. 121. in Ioan. qui non ſolùm dicit, Thomam tetigiſſe, ſed etiam, *per hoc quod videbat, atque tangebat, remota dubitatione credidiſſe*. Itaque ſentit per contactum ad fidem perueniſſe. Et idem ſentiunt Cyril. 12. in Ioan. cap. 58. & Chryſoſt. hom. 86. in Ioan. & Gregor. homil. 26. in Euangelia. Tertul. lib. de Anima, capit. 17. & alij. Atque hoc pertinuit ad maiorem atteſtationem & confirmationem reſurrectionis, propter quam Chriſtus hæc omnia faciebat.

Ioan 20. Euthym.

Thomas Chriſti ſuſcitati vulnera & viſu explorat & tactu. Athanaſius. Auguſtinus. Cyril. Chryſoſt. Gregor. Tertul.

Rupert.

Vltimò eſt in hac apparitione obſeruandum, Rupertum libro decimoquarto in Ioannem, exiſtimaſſe hanc apparitionem non fuiſſe factam Ieroſolymis in eodem cœnaculo, in quo facta fuerat quinta apparitio in die reſurrectionis, ſed in Galilæa. Tum quia cùm Apoſtoli accepiſſent præceptum à Chriſto eundi in Galilæam, non videtur veriſimile tot diebus

Hieronym.

bus diſtuliſſe profectionem, Ieroſolymíſque manſiſſe. Tum etiam, quia Hieron. Matth. 28. interpretans apparitionem in Galilæa factam, quam ibi Matth. narrat, inquit, *Tum manifeſtus oſtenditur Thomæ, & latus lancea vulneratum, & manus fixas demonſtrat clauis.* Nihilominus certum exiſtimo, hanc apparitionem factam eſſe in eodem loco, atque eiſdem ianuis clauſis. Quæ eſt ſententia Auguſtin. Chryſoſt. Cyrilli, & ferè omnium in hunc locum. Et patet ex contextu Ioannis, *Et poſt dies octo iterum erant diſcipuli eius intus:* vbi illæ particulæ, *iterum*, & *intus*, apertè indicant ſemel fuiſſe congregatos in illo loco, & abſente Thoma, Chriſtum ſtetiſſe in medio eorum, & poſtea eodem iterum conueniſſe, præſente Thoma. Et idem colligi poteſt ex ſimilitudine aliorum verborum, & totius narrationis. Item quòd hæc apparitio non ſit illa facta in Galilæa, quam narrat Matth. videtur euidens. Quia illa apparitio facta eſt in monte, vt colligitur ex illis verbis Matth. *Abierunt in Galilæam in montem, vbi conſtituerat illis Ieſus, & videntes eum adorauerunt.* Vbi Hieron. *Poſt reſurrectionem Ieſus in monte Galilææ conſpicitur.* Hæc autem apparitio facta eſt *ianuis clauſis*, quomodo ergo poſſunt eſſe vna, & eadem Niſi quis cum Ruperto dicat, apparuiſſe in Galilæa in domo aliqua ſupra montem ædificata, quam Rupertus dicit, fuiſſe domum B. Virginis in ciuitate Nazareth, quæ in monte ædificata erat, vt dicitur Luc. 4. Sed hoc totum valde eſt voluntarium, & præter ſynceram verborum expoſitionem. Neque exiſtimo Hieronymum ſenſiſſe contrarium. Non enim dicit, tunc Chriſtum primò fuiſſe oſtenſum Thomæ, ſed manifeſtiùs fuiſſe oſtenſum. Quæ verba potiùs indicát, iam antea fuiſſe illi oſtenſum. Tum autem dicitur manifeſtiùs fuiſſe id factum, vel quia non iam inter priuatos parietes ſed media luce & coram pluribus teſtibus ſe oſtendit. Vel certè, quia ipſamet iterata oſtenſio eſt maior eiuſdem rei veritatíſque confirmatio, ac declaratio. Quòd autem diſcipuli diſtulerint profectionem in Galilæa per octo dies, non eſt mirandum. Primùm quia oportebat priùs omnes Chriſti ſectatores de hoc admoneri, & ad profectionem parari, & præſertim expediebat, ipſum Thomam reuocari, ac perſuaderi, vt vnà cum aliis proficiſceretur. Deinde propter Iudæorum turbationem oportebat paulatim progredi, & aliquam moram interponere, vt ſecuriùs poſſent incedere.

Aug. Chryſoſt. Cyril.

Apparitio diſcipulis præſente Thoma Ieroſolymis facta.

Matt. 28.

Hieron. Luc. 4.

Rupert.

Septima Chriſti reſurgentis apparitio quæ. Ioan. 21.

Secundò dicendum eſt, ſeptimam apparitionem fuiſſe ad mare Tyberiadis præſentibus quatuor Apoſtolis, Petro, Thoma, Ioanne, & Iacobo fratre eius, Nathanaele, & duobus aliis diſcipulis, prout latè narrat Ioann. c. 21. Ex cuius verbis conſtant ſatis apertè omnes circunſtantiæ huius apparitionis, & quomodo in ea Chriſtus variis modis ſuam reſurrectionem confirmarit. Quòd verò acciderit prædicto ordine, colligi poteſt ex illis verbis, *Hoc iam tertiò manifeſtatus eſt Ieſus diſcipulis ſuis.* Hæc enim verba non poſſunt ſimpliciter intelligi, numerando omnes apparitiones, neque etiam numerando apparitiones factas viris, tametſi velimus diſcipulorum nomine viros interpretari; quia conſtat ex dictis, pluries antea apparuiſſe tam viris, quàm fœminis: ergo neceſſariò intelligēdum eſt, hanc eſſe apparitionem tertiam, vel inter eas, quæ factæ ſunt multis diſcipulis ſimul, & ita ſit, primam & ſecundam ex his tribus fuiſſe duas antea factas in cœnaculo ianuis clauſis. Nam in omnibus aliis non apparuerat, niſi vel fœminis, vel vni Petro, vel ad ſummum duobus diſcipulis. Concluditur ergo, hanc apparitionē fuiſſe proximè conſequutam poſt aliam factam octauo die reſurrectionis, atque ita eſſe ordine ſeptimam. Vel certè exponere poſſumus hanc fuiſſe tertiam apparitionem in ordine narrationis Ioannis, non ſimpliciter, quia hoc modo potiùs eſt quarta, cùm priùs nar-

A rauerit apparitionem factam Magdalenæ: ſed reſpectu virorum, vel multitudinis diſcipulorum. Et hoc ſenſu idem cōcludi poteſt, quia veriſimile eſt, Ioannem more ſuo ſeruaſſe rerum geſtarum ordinem in hiſtoriæ narratione. Præſertim quia indubitatum videtur, hanc apparitionem non eueniſſe ante tranſactum octauum reſurrectionis diem. Nam (vt diximus) diſcipuli vſque ad octauum diem Ieroſolymis manſerunt: hæc autem apparitio in Galilæa facta eſt. Nam mare Tyberiadis in Galilæa erat. Quòd autem fuerit prima omnium, quæ factæ ſunt in Galilæa, eadem fit coniectura ex prædictis verbis Ioannis, & ex ordine narrationis. Vnde Gloſſa interlinealis aliter exponens prædicta verba cādem ſententiam confirmat.
B Dicit enim, hunc fuiſſe tertium diē, in quo Chriſtus ſe manifeſtauit. Primus enim fuit dies reſurrectionis: ſecundus, dies octauus: tertius, in quo præſens apparitio fuit facta, de quo quantum à ſuperioribus diſtet ignoratur. Dices: In principio huius narrationis ait Ioannes, *Poſtea manifeſtauit ſe iterum Ieſus:* ergo iam priùs ſe manifeſtauerat in Galilæa. Reſpondeo negando conſequentiam, quia particula, *iterum*, ſolùm denotat iterationem ſimilis rei geſtæ. Dicit ergo Ioannes, iterum ſe Chriſtum manifeſtaſſe, quia iam priùs ſe manifeſtauerat, licèt non in Galilæa. Nec refert, quòd non ſemel tantùm ſed ſæpe ſe manifeſtauerat, quia particula *iterum* non ſignificat idem, quod *ſecundò*, ſed potiùs idem, quod *rurſus*, Hiſpanè, *otra vez*. Quòd ſi quis concedat ſignificare idem quod *ſecundò*,
C & dicere relationem ad ſolam aliam priorem apparitionem, dicat, hanc fuiſſe ſecundam apparitionem factam præſente Thoma. Vnde, cùm Euangeliſta proximè narraſſet apparitionem factam Thomæ, ſubdit, iterum Ieſum ſe oſtendiſſe Thomæ cum aliis diſcipulis.

Glo. Inter.

Obiectio.

Reſponſ.

Continet autem apparitio hæc duas præcipuas partes. Prior propriè pertinuit ad manifeſtationem, & cōfirmationem reſurrectionis Chriſti, & ideo finita narratione huius partis ſubdit Ioannes, *Hoc iam tertiò manifeſtauit ſe iterum Ieſus*, & tota huius partis narratio eſt clara, & multa continet myſteria ſecundùm myſticam interpretationem, ſed non eſt noſtri inſtituti hæc pro-
D ſequi. Neque in his, quæ ſpectant ad confirmandum myſterium reſurrectionis, de quo agimus, ſpecialis difficultas occurrit. Legatur Gregor. hom. 24. in Euang. Aug. tract. 122 in Ioann. Chryſoſtom. homil. 86. & ſequentibus, Cyrill. libro 12. cap. 63. & ibi reliqui expoſitores. Poſterior pars huius hiſtoriæ continet inſtitutionem viſibilis Monarchiæ Eccleſiaſticæ, ſummúmque pontificatum Petro à Chriſto collatum, ſicut fuerat antè promiſſus. De qua re, quæ grauiſſima eſt, & propter quam præcipuè Ioannes ſcripſit hanc apparitionem, his temporibus latiſſimè contra hæreticos diſputatum eſt, & in materia de fide nonnulla à nobis tradita ſunt, quæ (ſi Deus opem tulerit) aliquando in lucem emittentur. Addit verò obiter Ioannes in hac apparitione, prædixiſſe Chriſtum Petro mortem eius, de i-
E pſo verò Ioanne aliquid ambiguum & ſubobſcurum prædixiſſe: vnde orta eſt quæſtio, an Ioannes mortuus fuerit, quam in fine huius operis tractabimus.

Greg. Aug. Chryſoſt. Cyr. Alex.

Octaua Chriſti reſurgentis apparitio, in monte Galilææ facta. Aug.

Dico tertiò, octauam apparitionem eſſe illam, quam in monte Galilææ factam Matth. narrat. Ita docet Auguſt. 3. de conſenſ. Euang. cap. 25. quem omnes ſequuti ſunt. Et coniectura eſſe poteſt: quia aliæ apparitiones, de quibus dicemus in ſequenti concluſione, factæ ſunt in Iudæa, ſed præcedens apparitio facta eſt in Galilæa; ergo & hæc ibidē eſt facta: ergo credendum eſt, contigiſſe antequam diſcipuli in Iudæam redirent. Euenit ergo proximè poſt ſuperiorem apparitionē ad mare Tyberiadis factam. Narrat porrò Matthæus hanc apparitionem factam eſſe corā vndecim diſcipulis: nō verò dicit, illos fuiſſe ſolos, quin potiùs credibile eſt magnū diſci-

Matth. 28.

pulorum numero illuc confluxiſſe, vt inferiùs annotabimus. Et poteſt ſumi coniectura ex illis verbis, *quidam autem dubitauerunt*, non eſt autem veriſimile, aliquem ex Apoſtolis iam dubitaſſe, in multitudine autem diſcipulorum non eſt mirum, aliquos fuiſſe in fide imperfectos. Matthæus verò vndecim ſpecialiter meminit, vt ſignificaret illos eſſe principes Eccleſiæ, & ad illos ſpecialiter direxiſſe Chriſtum illa verba, *Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo, & in terra: euntes ergo docete omnes gentes, &c.*

Dubium. Sed occurrit in hac apparitione non contemnenda difficultas, cur tam Angeli, qui mulieribus apparuerũt, quàm ipſe Chriſtus eiſdem apparens iuſſerunt nuntiari diſcipulis, vt irent in Galilæam, quoniam ibi Chriſtum eſſent viſuri: cùm multo antea eum viderint Ieroſolymis, & nihil peculiare aut inſigne legatur in hac apparitione, cuius gratia ea iuſſio ſeu promiſſio facta eſſe credatur. Nam quòd illa promiſſio in hac apparitione impleta ſit, coniectura eſſe poteſt; quia prior, quę facta eſt ad mare Tiberiadis, non fuit coram omnibus diſcipulis, ſicut hæc, poſt quam non legimus aliam apparitionem factam in Galilæa. Hanc difficultatem tractat latè D.Thom. hîc art. 3. ad 4. In qua illud in primis certum eſt, Chriſtum neque mutaſſe ſententiam, neque promiſſum non impleuiſſe, eo quòd prius alibi quàm in Galilæa ſeſe diſcipulis oſtenderit. Quia neque ipſe neque Angeli dixerunt, viſum iri eum duntaxat in Galilæa, & non alibi, neque prius in Galilæa quàm alibi.

Ambroſ. Vnde Ambroſ. ſuper Lucam, cap. 24. *Non eſt* (inquit) *promiſſi transgreſſio, ſed potiùs feſtinata ex benignitate impletio.* Quod autem ibidem ait Ambroſ. *Dominum priùs mandaſſe diſcipulis, vt in Galilæam ſe viderent: ſed illis metu intra conclaue reſiſtentibus, primum ſe obtuliſſe, poſtea verò confirmatis animis illos Galilæam petiiſſe.* Hoc (inquam) non eſt ita intelligendum, ac ſi Chriſtus priùs decreuiſſet oſtendi primò diſcipulis in Galilæa, & poſtea explorata diſcipulorum diſpoſitione, manifeſtationem maturaſſe ſuam. Conſtat enim Chriſtum nihil ignoraſſe, & omnia, quæ à ſe facienda erant, præordinaſſe, ac ſtatuiſſe.

Reſpon. Sed ſenſus Ambroſij eſt, Chriſtum à principio mandaſſe diſcipulis, vt irent in Galilæam, quia illuc præcipua eius intentio voluntáſque tendebat ſeſe generaliùs manifeſtandis: interim tamen, dum illa ſolemnis apparitio parabatur, voluiſſe diſcipulos ſuos conſolari, & animare. Ex quo ſecundò intelligi poteſt ratio, ob quam Chriſtus à principio ſuæ oſtenſionis tam per Angelos quàm per ſeipſum illud mandatum ad diſcipulos tranſmiſerit: qui ſcilicet ibi decreuerat, manifeſtare ſeſe nõ priuatim, & in occulto, ſicut Ieroſolymis, vbi diſcipuli erant timore Iudæorum pleni, ſed palàm, & publicè, depoſito omni Iudæorum metu, & cum magna tranquillitate, & ſecuritate. Vnde etiam intelligitur, hanc apparitionem fuiſſe coram multis diſcipulis, vt multi exiſtiment (ſicut ex Euſebio hîc D.Thom. refert) quod Paulus ait, 1. ad Corin. 15. apparuiſſe Chriſtum pluſquam quingentis fratribus, in hac apparitione fuiſſe impletum. 1. Cor. 15. Hieron. Hieronymus verò q. 7. ad Hedibiam probabiliter credit Chriſtum non ſemel tantùm aut iterum ſuis diſcipulis in Galilæa apparuiſſe, ſed ſæpiùs. Ita, vt familiariter & quaſi continuè cum eis verſaretur, & ibi impletũ ſit quod Lucas ait Actorum 1. *Quibus & præbuit ſe ipſum viuis poſt paſſionem ſuam, per dies quadraginta apparens eis.* Et hinc etiam coniectare poſſumus, quas ob cauſas ſtatuerit Chriſtus hóc modo apparere potius in Galilæa quàm in Iudæa. Prima eſt, quia in Galilæa plures habebat diſcipulos, ac ſectatores. Secunda, quia in ea regione ſecuriùs poterant Apoſtoli & diſcipuli verſari. Tertia (vt ait Chryſoſt. Chryſoſt. hom. 83. in Matth.) vt hoc ipſum eſſet diſcipulis indicium, eundem, qui in Galilæa conceptus fuerat atque educatus, quíque in ea regione frequentiùs prædicauerat, & maiora miracula fecerat, eundem, inquam, eſſe, qui reſurrexerat, & qui in eadem regione eis apparebat, in qua plurimum cum ipſo conuerſati fuerant. Quarta, quia fortaſſe intellexit Chriſtus, hoc futurum gratius Apoſtolis, qui maiori ex parte Galilæi erant. Præter has verò cauſas aſſignari ſolent aliæ myſticæ: vt etiam tetigit D. Thom. ex Auguſt. lib. 3. de conſenſ. Euangeliſtarum. D.Thom. Auguſt. Galilæa enim latinè *tranſmigratio* dicitur, illa verò Galilæa dicitur *Galilæa gentium*, Matth. 4. & Iſai. 9. Matth. 4. Iſai. 9. Significatum ergo eſt in hac apparitione, Chriſtum priùs Iudæis prædicatum, illis nõ credentibus, tranſiturum fuiſſe ad gentes, vt Paul. dixit Act. 13. & ſignificauerat Iſai. cap. 9. Act. 13. Iſai. 9. vbi facta mentione Galilææ gentium ſubdit, *Populus, qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam, & habitantibus in regione vmbræ mortis lux orta eſt eis.* Quæ verba licèt ad literam intelligantur de ipſa regione Galilææ (vt ſignificat Matthæus cap. 4.) Matth. 4. tamen in myſterio etiam continent conuerſionem gentium, vt Sancti interpretantur. Deinde ſignificatum eſt, Chriſtum per reſurrectionem ſuam tranſmigraſſe ſeu tranſlatum fuiſſe ab ſtatu paſſibili ad immortalem, & glorioſum. Significatum item tunc fore nobis perfectè manifeſtandum, quando ſimili modo immutati ſeu tranſlati fuerimus. Tandem ex dictis concluditur, alienam eſſe à traditione Sanctorum ſententiam quorundam recentiorum, qui dicunt, hanc apparitionem non fuiſſe factam in regione Galilææ, ſed in quodam loco, qui eſt in vertice montis Oliueti, qui nunc Galilæa vocatur. Quamuis enim non negem, reperiri huiuſmodi locum, & ita appellari (ſicut referunt viri fide digni, qui loca illa peragrarunt) tamen in Euangelio nunquam ſumitur Galilæa in hac ſignificatione, neque cum aliquo fundamento affirmari id poteſt.

Dico quartò, nonam apparitionem fuiſſe illam, quã Marcus narrat cap. vlt. Marc. vlt. quando *recumbentibus vndecim diſcipulis apparuit illis Ieſus, & exprobrauit incredulitatem eorum, &c.* Decimam verò ex iis, quæ in Euangelio ſcriptæ ſunt, fuiſſe illam, quæ facta eſt in die aſcenſionis, quando videntibus diſcipulis, eleuatus eſt, Luc. vltimo, & Actor. 1. Luc. 24. Act. 1. Hæc eſt ſententia Aug. dicto libr. 3. cap. 25. Aug. Et quod attinet ad apparitionem, quam narrat Marcus, certum eſt fuiſse diſtinctam ab illa quam dicit Matthæus factam eſse in Galilæa, quamuis Tatianus & Ammonius in harmoniis Euangeliorum illas confundant. Tatian. Ammon. Cæterùm quòd ſint diſtinctæ, colligi poteſt. Nam illa facta eſt in monte, hæc videtur facta eſſe in domo aliqua, & fortaſſe in cœnaculo, vt colligitur ex verbis illis, *Recumbentibus vndecim diſcipulis:* & inferiùs idem colligemus ex illis Lucæ, *Eduxit eos foras.* Item illa facta eſt in Galilæa, hæc verò (vt probabiliùs creditur) in Iudæa. Nam facta eſt proximè ante aſcenſionem. Vnde etiam non videtur dubium, quin hæc fuerit poſt omnes, de quibus hactenus diximus, & proximè ante aſcenſionem. Vnde Marcus initio huius narrationis, Marc. 16. dicit, *Nouiſſimè recumbentibus, &c.* & ſtatim poſt illam concludit, *Et Dominus quidem Ieſus, poſtquam loquutus eſt eis, aſſumptus eſt in cœlum.* Et ita exponunt Greg. hom. 29. in Euang. & Beda lib. 4. in Marcum, Greg. Pap. Beda. qui dicit, hanc apparitionem factam eſſe quadrageſimo à reſurrectione die. Quocirca hi duo Patres in hoc videntur ab Auguſt. differre, quia non diſtinguunt has duas apparitiones: ſed hanc, quam Marcus narrat, ſignificant fuiſſe vltimam, quæ facta eſt ipſo die aſcenſionis. Quod magis placet nonnullis recentioribus: ſed exiſtimo, nec diſcedendum eſſe à ſententia Auguſtini, neque eos Patres inter ſe diſſentire. Et D. Thom. quidem hoc loco D.Thom. ità eos conciliat. Apparitionem, quam narrat Marcus, fuiſſe vltimam, quæ facta eſt in terra, & ideo appellari *nouiſſimam:* poſtea verò in aſcenſione viſum eſſe Chriſtum non in terra, ſed in aëre, & in nube. Ad quod

A quod ampliùs explicandum addere poſſumus, finita apparitione (quam narrat Marcus) factum eſſe, quod narrat Lucas, *Eduxit autem eos foras in Bethaniam.* Nam, cùm præcedens apparitio facta fuerit in cœnaculo (vt ſuprà ex verbis Marci oſtendimus) vt diſcipuli viderent Chriſtum aſcendentem, neceſſe fuit foras educi. Neque oportet intelligere ita Chriſtum eos eduxiſſe, vt viſibiliter eos fuerit comitatus in itinere, neque enim credibile eſt, tantam multitudinem diſcipulorum ſimul fuiſſe profectam: ſed diuiſim, aut diuerſis viis, ad vitãdum populi rumorem. Ergo non oportebat Chriſtum eos viſibiliter comitari. Niſi quis fortaſſe piè meditetur, Chriſtum vnà cum Virgine & aliquibus Apoſtolis viſibiliter inceſſiſſe, quod nobis nihil obſtat; quia B nihilominus ſequens apparitio, prout facta eſt vniuerſo cœtui diſcipulorum, numerari poteſt, vt diſtincta: præſertim cùm nouo & inuſitato modo fuerit facta. Dicitur ergo Chriſtus eduxiſſe foras diſcipulos, eo quòd iuſſerit eos exire, & omnes conuocare in eum locum, à quo erat in cælum aſcenſurus. Illic ergo iterum ab omnibus diſcipulis viſus eſt, vel in terra, vel aëre (vt diuus Thomas vult) prope terram. Veriſimile n. eſt, priùs fuiſſe aliquantulum à terra eleuatum, vt ab omnibus commodiſſimè videri poſſet, atq; ita aliquo Luc. 24. breui tempore fuiſſe cum eis, & (vt ait Lucas) *eleuatis manibus benedixiſſe eis*, ac tandem ab eis receſſiſſe.

Variæ Chriſti reſurgentis apparitiones. Act. 1.

Vltimò addendum eſt præter has apparitiones quas Euangeliſtæ narrant, ſæpius illis quadraginta diebus Chriſtum apparuiſſe. Hoc colligitur primò ex Act. 1. C illis verbis, *Quibus & præbuit ſeipſum viuum poſt paſſionem ſuam, in multis argumentis per dies quadraginta apparens eis.* Secundò ex Paulo 1. ad Corinth. 15. vbi loquitur (1. Cor. 15.) in hæc verba, *Viſus eſt Cephæ* (de hac apparitione iam diximus) *& poſt hoc vndecim*: de hac etiam diximus, poſſe eſſe eandem cum ea, quæ facta eſt præſente Thoma, Dominica in octaua Reſurrectionis, vt bene exponit D. Thom. 1. Corinth. 15. (D. Thom.) Aduertendum tamen eſt, Græca habere hoc loco *duodecim*, & ita legere Chryſoſtomum, & Theophylactum ibi, & Euſebium ad Marinum, apud Anaſtaſium Nicenum, quæſtione 90. in Scripturam. (Chryſoſt. Theophyl. Euſeb. Anſel.) Vnde Græci interpretes variè exponunt. Primò Chryſoſtomus homilia 38. ait, loqui Paulum de aliqua apparitione facta omnibus Apoſtolis D poſt aſcenſionem, & electionem Matthiæ. Nam infrà etiam loquitur de apparitione ſibi facta, quam conſtat fuiſſe poſt aſcenſionem, & aliæ, quas ibi numerat, incertum eſt, quando factæ ſint. Secundò alij dixerunt, ſermonem eſſe de prædicta apparitione diei octauæ, & ibi affuiſſe Matthiam, & numeratum eſſe à Paulo, quia iam tunc, cùm Paulus ſcripſit, erat vnus ex duodecim. (Ianſen.) Tertiò ait Ianſenius illud nomen, *duodecim*, non eſſe poſitum propter numerum perſonarum: ſed ad ſignificandum collegium Apoſtolicum, & ita vtitur hoc loco ad confirmandam ſimilem expoſitionem alterius (Aug.) loci Ioan. 20. quam ſuprà tractauimus. Et Auguſt. lib. 3. de conſenſu Euangeliſt. c. 25. quamuis fateatur, va- E rias eſſe huius loci lectiones: magis tamen indicat legendum eſſe, *duodecim*, & inter alias explicationes inſinuat hanc tertiam iis verbis, *Siue ſacratum illum numerum, etiam in vndecim ſtare voluerit, quia duodenarius in eis numerus ita myſticus erat, vt non poſſet in locum Iudæ, niſi alius, id eſt, Matthias, ad conſeruandum Sacramentum eiuſdem numeri ſubrogari.* Ex quibus verbis colligi poteſt, aliquod maius eſſe fundamentum, vt nomen *duodecim* retentum ſit ad ſignificandum collegium Apoſtolicum deficiente Iuda, quàm nomen *vndecim*, ad ſignificandum reliquos Apoſtolos deficiente Thoma, ſcilicet, propter myſterium, & quia priùs viuēte Chriſto fortaſſe eo nomine appellabantur. Quartò tandem addit ibidem Auguſt. non oportere hunc locum intelligere de duodecim Apoſtolis, ſed de aliquibus duodecim diſcipulis, quicunque illi fuerint. Et poteſt hoc fieri veriſimile, quia ſtatim dicit Paulus, deinde apparuiſſe Chriſtum omnib. Apoſtolis. Quòd ſi hoc verum eſt, conſequenter dicendum eſt, hanc apparitionem eſſe diſtinctam ab iis, quæ in Euangelio narrãtur. Melius tamen eſt retinere vulgaram Latinam editionem, quam ſequuntur Ambroſius, Hieronymus, Anſelmus, D. Th. & alij, & ex Græcis ita etiam legit Theodoretus. (Ambroſ. Hieron. Anſelm. D. Thom. Theodor.) Qua lectione ſuppoſita rectè exponitur hic locus de apparitione facta octauo die Paſchæ, vt diximus. Quamuis Anſelmus & nonnulli alij exponãt per ſynecdochem de quinta apparitione facta in die Paſchatis: quod non ita placet, vt ſuperiùs dictum eſt.

Addit præterea Apoſtolus, *deinde viſus eſt pluſquam quingentis fratribus ſimul.* De quo Hieron. q. 7. ad Hedibiam, (Hieron.) probabile exiſtimat, hanc apparitionem factam eſſe in Galilæa: an verò ſit diſtincta ab iis, quæ narrantur in Euangelio, vel eadem cum illa, quæ facta eſt in monte Galilææ (quam Matth. narrat) incertum eſt.

Iacobo Alphæi poſt reſurrectionem Chriſtus apparet. 1. Cor. 15. Gal 1. & 2.

Dicit præterea Paulus, *Deinde viſus eſt Iacob.* Hæc apparitio noua eſt, & diſtincta ab omnibus ſuprà tractatis. Nominando enim *Iacobum*, ſatis ſignificat illi ſingulariter factam eſſe, vt omnes interpretes exponunt, qui etiam hoc intelligunt de Iacobo Alphæi, ſeu fratre Domini. De quo ad Galat. 1. ait Apoſtolus, *Alium Apoſtolorum vidi neminem, niſi Iacobum patrem Domini*: & cap. 2. hunc Iacobum numerat inter tres columnas Eccleſiæ cum Petro, & Ioanne. Quando autem hæc apparitio facta ſit, quidam exiſtimant, factã eſſe ipſo die reſurrectionis ſummo manè, propter hiſtoriam, quam refert Hieron. de ſcriptorib. Eccleſiaſticis ex quodam (Hieron.) Euangelio Hebræorum, ſcilicet, hunc Iacobum in nocte cœnæ vouiſſe non comeſturum panem, donec videret Chriſtum reſurgentem à mortuis, & ideo Chriſtũ ei apparuiſſe, ac dixiſſe, *Frater mi, comede panem tuũ, quia reſurrexit filius hominis à dormientibus.* Nam, ſi hæc eſt vera hiſtoria, neceſſe eſt, dicere citiſſimè illi apparuiſſe, ne tanto tempore ieiunus perſeueraret. Sed D. (D. Thom.) Th. ſuper Paulum propter hanc cauſam non admittit (Aug.) hanc hiſtoriam, & Auguſt. 3. de Conſenſu Euangel. c. 25. exiſtimat, hanc apparitionem eſſe factam poſt alias, quarum Paulus priùs fecerat mentionem.

Ad hæc ait Paulus, *Deinde Apoſtolis omnibus*, hæc eſſe potuit apparitio illa, quam Marcus refert, factam eſſe recumbentibus vndecim diſcipulis. Tandem dicet: *Nouiſſimè autem omnium tanquam abortiuo viſus eſt mihi.* Hæc iam non pertinet ad proprias apparitiones reſurrectionis, ſed ad eas, quæ factæ ſunt poſt aſcenſionem, de quibus poſtea dicendum.

Vltimò circa hanc concluſionem eſt aduertendum, Ignatium in epiſt. ad Polycar. & ad Smyrnenſes, de ſe (Ignat.) ita loqui, *Ego verò & poſt reſurrectionem in carne eum vidi.* Quæ verba nunc deſiderantur in epiſt. ad Polycar. ea verò ex eadem Epiſtola refert Hieron. de ſcriptor. (Hieron.) Eccleſ. in Ignatio, in epiſtola autem ad Smyrnen. habentur in hunc modum, *Ego verò non modò in carne ipſum cognoſco ex natiuitate & crucifixione eius: ſed & poſt reſurrectionem ſcio eum in carne fuiſſe, & credo etiam nunc eſſe:* & eodem modo referũtur ab Euſebio libro tertio, (Euſeb.) capite trigeſimo, aliàs trigeſimo ſexto. Ex quib. verbis nõ colligitur aliqua ſenſibilis apparitio Ignatio facta: ſi autem priori modo legantur illa verba, prout à Hieronymo referuntur, dicere poſſet aliquis Ignatium vidiſſe Chriſtum cum aliis diſcipulis in aliqua apparitione earum quæ ab Euangeliſtis narrantur; quia fortaſſe tunc Ieroſolymis vel in Galilæa inuentus eſt inter diſcipulos. Sed hoc admitti non poteſt, ſi veræ ſunt epiſtolæ Ignatij ad B. Virginem, & ad Ioannem. Nam ex eis colligitur, Ignatium prædica-

tione Ioannis Euangeliſtæ ad fidem fuiſſe conuerſum. Vnde neceſſe eſt, hanc viſionem Ignatij, ſi verè fuit ſenſibilis, poſt aſcenſionem Domini fuiſſe: hoc tamen ſufficiens habet fundamentum, nec cohæret cum verbis ſuprà citatis, in quibus diſtinctè fit ſermo de tempore reſurrectionis, & poſt aſcenſionem. Quocirca de hac apparitione nihil eſt certi, neque de aliis, præter eas quas adduximus.

ARTICVLVS V.

Vtrùm Chriſtus veritatem reſurrectionis debuerit argumentis declarare.

306. 3.d.21.q.2.a. 3.& 4. Et op. 3.c.245.& opu.60.c.22. co.4.

AD quintum ſic proceditur. Videtur, quòd Chriſtus veritatem reſurrectionis non debuerit argumentis declarare. Dicit enim Ambr. Tolle argumenta vbi fides quæritur, ſed circa reſurrectionem Chriſti quæritur fides; non ergo habent ibi locum argumenta.

Lib. 1. de fid. c.5. non procul à fine to. 2. hom. 26. in Euang. in princip. illius.

2. Præterea, Greg. dicit: Fides non habet meritum, vbi humana ratio præbet exprimentum. Sed ad Chriſtum non pertinebat meritum fidei euacuare. Ergo ad eum non pertinebat, reſurrectionem per argumenta confirmare.

3. Præterea, Chriſtus in mundum venit, vt per eum homines beatitudinem adipiſcantur: ſecundùm illud Ioann. 10. Ego veni vt vitam habeant, & abundantiùs habeant. Sed per huiuſmodi oſtenſiones argumentorum videtur humanæ C *beatitudini impedimentum præſtari, dicitur enim Ioan. 20. Beati qui non viderunt, & crediderunt. Ergo videtur, quòd Chriſtus non debuerit per aliqua argumenta reſurrectionem ſuam manifeſtare.*

Sed contrà eſt, quod dicitur Act. 1. quòd apparuerit diſcipulis Chriſtus per dies quadraginta in multis argumentis, loquens de regno Dei.

Reſpondeo dicendum, quòd argumentum dicitur dupliciter. Quandoque dicitur argumentum quæcunque ratio rei dubiæ faciens fidem. Quandoque autem dicitur argumentum, aliquod ſenſibile ſignum, quod inducitur ad alicuius veritatis manifeſtationem, ſicut etiam Ariſt. in libris ſuis aliquando vtitur nomine argumenti. (In Rhetor. ad Alexandrum. c.14. à med. t. 6.) D *Primo igitur modo accipiendo argumentum, Chriſtus non probauit diſcipulis ſuam reſurrectionem per argumenta, quia talis probatio argumentatiua proceſſiſſet ex aliquibus principiis, quæ ſi non eſſent nota diſcipulis, nihil per ea eis manifeſtaretur: quia ex ignotis non poteſt aliquid fieri notum. Si autem eſſent eis nota, non tranſcenderent rationem humanam, & ita non eſſent efficacia ad fidem reſurrectionis aſtruendam, quæ rationem humanam excedit.* (Lib. 1. tex. 20. tom. 1.) *Oportet enim principia ex eodem genere aſſumi: vt dicitur in primo Poſteriorum. Probauit autem eis reſurrectionem ſuam per authoritatem ſacræ Scripturæ (quæ eſt fidei fundamentum) cùm dixit, Oportet impleri omnia, quæ ſcripta ſunt in Lege, & Pſalmis, & Prophetis de me, vt habetur Luc. vlt. Si autem accipiatur ſecundo modo argumentum, ſic dicitur Chriſtus ſuam reſurrectionem argumentis declaraſſe,* E *in quantum per quædam euidentia ſigna ſe verè reſurrexiſſe oſtendit. Vnde in Græco, vbi nos habemus: In multis argumentis, loco argumenti, ponitur τεκμήριον, quod eſt ſignum euidens ad probandum. Quæ quidem ſigna reſurrectionis Chriſtus oſtendit diſcipulis propter duo. Primò quidem, quia non erant corda eorum diſpoſita ad hoc quòd de facili fidem reſurrectionis acciperent: vnde ipſe dicit eis Luc. vlt. O ſtulti, & tardi corde ad credendum. Et Marc. vltim. exprobrauit illis incredulitatem eorum, & duritiam cordis. Secundò, vt per huiuſmodi ſigna eis oſtenſa, efficacius eorum teſtimonium redderetur: ſecundùm illud 1. Ioann. 1. Quod vidimus, & audiuimus, & manus noſtræ contrectauerunt, hoc teſtamur.*

Ad primum ergo dicendum, quod Ambroſ. ibi loquitur A *de argumentis ſecundùm rationem humanam procedentibus, quæ inualida ſunt ad ea, quæ ſunt fidei, oſtendenda: ſicut oſtenſum eſt.* (In corp. art.)

Ad ſecundum dicendum, quòd meritum fidei eſt ex hoc, quòd homo ex mandato Dei credit, quod non videt. Vnde illa ſola ratio meritum excludit, quæ facit videri per ſcientiam id, quod credendum proponitur, & talis eſt ratio demonſtratiua. Huiuſmodi autem rationes Chriſtus non induxit ad reſurrectionem ſuam declarandam.

Ad tertium dicendum, quòd (ſicut dictum eſt) meritum beatitudinis, quod cauſat fides, non totaliter excluditur, niſi homo nollet credere, niſi ea quæ videt, ſed quod aliquis ea, quæ non videt, credat per aliqua ſigna viſa, non totaliter B *fidem euacuat, nec meritum eius. Sicut & Thomas, cui dictum eſt, Quia vidiſti me, credidiſti, aliud vidit, & aliud credidit: vidit vulnera, & credidit Deum. Eſt autem perfectioris fidei, qui non requirit huiuſmodi auxilia ad credendum. Vnde ad arguendum defectum fidei in quibuſdam, Dominus dicit Ioann. 4. Niſi ſigna & prodigia videritis, non creditis. Et ſecundùm hoc poteſt intelligi, quòd illi, qui ſunt tam prompti animi, vt credant Deo, etiam ſignis non viſis, ſint beati per comparationem ad illos, qui non credunt niſi talia videant.*

COMMENTARIVS.

CVm D. Thom. in ſuperioribus articulis declaraſſet, oportuiſſe Chriſtum non reſurgere manifeſtè coram diſcipulis: ſed poſtea manifeſtari aliquibus, quorum teſtimonio in aliorum notitiam deueniret: in hoc articulo & ſequenti explicat, hoc fuiſſe & conuenienti & ſufficienti modo à Chriſto Domino perfectum. Porrò in præſenti art. vt illum conuenientem modum explicet, ſimul declarat verba illa Act. 1. *Præbuit ſeipſum viuum poſt paſſionem ſuam in multis argumentis.* (Teſtimonij Actor. 1. expoſitio.) Quorum ſenſus eſt, Chriſtum multis argumentis oſtendiſſe ſuis diſcipulis ſe eſſe viuum, atque adeò ſurrexiſſe. Vt autem D. Thom. explicet, quid nomine *argumentorum* ibi intelligitur, diſtinguit ſignificationem illius vocis. Interdum enim quæcunque ratio rei dubiæ faciens fidem dicitur *argumentum*: & hoc modo non ſumitur (inquit) in prædictis verbis, quia ille non fuiſſet conueniens modus oſtendendi reſurrectionem. (Argumenti vox quid denotet.) Nam res ſupernaturales non poſſunt hoc modo ratione oſtendi: ſed diuina authoritate, qua Chriſtus eſt vſus, tam Scripturis vtendo, quàm in memoriam reuocando ſuam promiſſionem, ac prædictionem Luc. 24. (Lucæ 24.) *Hæc ſunt verba, quæ loquutus ſum ad vos, cùm adhuc eſſem vobiſcum*: & ibidem, *O ſtulti, & tardi corde ad credendum in iis, quæ loquuti ſunt Prophetæ.* Eadem authoritate vſi ſunt Angeli, quando annuntiarunt reſurrectionem illis verbis, *Surrexit ſicut dixit*: & illis, *Præcedet vos in Galilæam, ibi eum videbitis, ſicut dixit vobis*: & apertiùs apud Lucam, *Recordamini, qualiter loquutus eſt vobis, cùm adhuc in Galilæa eſſet.* Alio modo (inquit D. Thom.) dicitur *argumentum*, quodcunque ſignum ſenſibile, quo aliqua res oſtenditur, & hoc modo, dicit, ſumi in prædicto loco Act. quod rectè colligit ex nomine Græco τεκμήριον, quod propriè ſignificat, ſignum rei, non qualecunque, ſed certum, ac verum. Idémque colligi poteſt à ſufficienti enumeratione. Et præterea, quia veritas rei factæ ſecundùm realem exiſtentiam, non poteſt argumentis oſtendi ex natura rei aſſumptis, ſed ex effectibus ac ſignis oſtendi debet. Vnde tandem concludit D. Thom. hunc modum fuiſſe conuenientem duplici ratione, ſcilicet, & propter tarditatem ac indiſpoſitionem diſcipulorum, & vt eorum teſtimonium efficaciùs redderetur, vt enim conſtat ex materia de Fide: quamuis ſenſibilia experimen-

ta ali

ta aliquorum effectuum vel ſignorum non ſint fidelibus ratio credendi, neque ſimpliciter neceſſaria ad fidem, quæ diuina authoritate nititur: multum tamen conferre poſſunt, vt res propoſitæ fiant credibiles. Atque ex his facilè conſtant omnia, quæ D. Thom. tradit etiam in ſolutionibus argumentorum.

Reſurrectionis Chriſti argumenta quæ fuerint. Solùm poteſt quis hærere circa illam diſtinctionem diui Thom. Quia nullum ſignum ſenſibile eſt efficax ad oſtendendam aliquam veritatem, niſi in vi alicuius rationis, & ſyllogiſmi, vt quando Chriſtus ad oſtendendam ſuam reſurrectionem dicebat, *Luc.24.* *Palpate, & videte, quia ſpiritus carnem & oſſa non habet*, virtute faciebat hunc ſyllogiſmum, Spiritus carnem & oſſa non habet: atqui ego habeo carnem, & oſſa, vt videtis; ergo non ſum apparens ſpiritus, ſed verum corpus habeo. Et ſimiliter, quando comedebat, virtute ita concludebat: Qui verè comedit, viuit: ſed ego comedo, vt videtis; ergo viuo. Hæc igitur argumenta Chriſti continebant veras ratiocinationes; ergo neque diſtinctio D. Thom. locum habet, neque verum eſt *argumentum* eo loco non ſumi pro ratione, ſeu ratiocinatione. Reſpondetur, difficultatem oriri tantùm ex ambiguitate vocis. D. Thomas enim in priori membro rationem facientem fidem diſtinxit ab experimento, ita vt ſignificet oſtenſionem factam ex principiis rei, quæ abſtrahant à ſignis ſenſibilibus, & hoc modo diſtinxit argumentum in illa priori acceptione à ſigno ſenſibili. Nihilominus tamen verum eſt ſignum ſenſibile, vt intellectui aliquid aliud præter ſeipſum oſtendat, ad aliquam ratiocinationem reuocandum eſſe. Quin potiùs propter hanc maximè cauſam nomen *argumenti* illi accommodatur.

ARTICVLVS VI.

Vtrùm argumenta, quæ Chriſtus induxit, ſufficienter manifeſtauerint reſurrectionem eius.

307. Locis ſupra ar.1.not. *AD ſextum ſic proceditur. Videtur, quòd argumenta, quæ Chriſtus induxit, non ſufficienter manifeſtauerint veritatem reſurrectionis eius. Nihil enim oſtendit Chriſtus diſcipulis poſt reſurrectionem, quod etiam Angeli hominibus apparentes, vel non oſtenderint, vel oſtendere non potuerint: nam Angeli frequenter in humana effigie ſe hominibus oſtenderunt, & cum eis loquebantur, & conuerſabantur, & comedebant, ac ſi eſſent homines veri: ſicut patet Geneſ.18. de Angelis, quos Abraham ſuſcepit hoſpitio, & in libro Tobiæ, de Angelo, qui eum duxit, & reduxit. Et tamen Angeli non habent vera corpora naturaliter ſibi vnita, quod requiritur ad reſurrectionem. Non ergo ſigna, quæ Chriſtus diſcipulis exhibuit, fuerunt ſufficientia ad reſurrectionem eius manifeſtandam.*

2. Præterea, Chriſtus reſurrexit reſurrectione glorioſa, id eſt, habens ſimul humanam naturam cum gloria. Sed quædam Chriſtus oſtendit diſcipulis, quæ videntur eſſe contraria naturæ humanæ (ſicut quòd ab oculis eorum euanuit, & quod ad eos ianuis clauſis intrauit) quædam autem videntur eſſe contraria gloriæ: putà quòd manducauit & bibit, & quòd habuit vulnerum cicatrices. Ergo videtur, quòd illa argumenta non fuerint ſufficientia, neque conuenientia ad fidem reſurrectionis oſtendendam.

3. Præterea, Corpus Chriſti non erat tale poſt reſurrectionem, vt tangi deberet ab homine mortali, vnde & ipſe dixit Magdalenæ Ioan.20. Noli me tangere, nondum enim aſcendi ad Patrem meum. Non ergo fuit conueniens, quòd ad manifeſtandam veritatem reſurrectionis ſuæ ſeipſum diſcipulis A *palpandum exhiberet.*

4. Præterea, Inter dotes glorificati corporis, præcipua videtur eſſe claritas, quam tamen in reſurrectione nullo argumento oſtendit. Ergo videtur, quòd inſufficientia fuerint illa argumenta ad manifeſtandam qualitatem reſurrectionis Chriſti.

5. Præterea, Angeli in teſtes reſurrectionis inducti, ex iſta diſſonantia Euangeliſtarum, inſufficientes videntur. *Argumen. ſuppletum.* *Nam apud Matth. Angelus ſuper lapidem reuolutum, apud Marcum verò, intus Angelus deſcribitur viſus à mulieribus ingreſſis monumentum rurſus ab iſtis vnus, à Ioanne duo ſedentes, à Luca verò duo ſtantes deſcribuntur. Inconuenientia ergo videntur teſtimonia reſurrectionis.*

B *Sed contrà eſt, quòd Chriſtus, qui eſt Dei ſapientia ſuauiter & conuenienter diſponit omnia: vt dicitur Sapien.8.*

Reſpondeo dicendum, quòd Chriſtus reſurrectionem ſuam dupliciter manifeſtauit, ſcilicet teſtimonio, & argumento, ſiue ſigno. Et vtraque manifeſtatio in ſuo genere fuit ſufficiens. Eſt enim vſus duplici teſtimonio ad manifeſtandam ſuam reſurrectionem diſcipulis: quorum neutrum poteſt refelli. Quorum primum eſt teſtimonium Angelorum, qui mulieribus reſurrectionem annuntiauerunt, vt patet per omnes Euangeliſtas. Aliud autem eſt teſtimonium Scripturarum, quas ipſe propoſuit ad oſtenſionem ſuæ reſurrectionis: vt dicitur Lucæ vlt. Argumenta etiam fuerunt ſufficientia ad oſtendendam veram reſurrectionem, C *& glorioſam. Quòd autem fuerit vera reſurrectio, oſtendit vno modo ex parte corporis. Circa quod tria oſtendit, primò quidem quòd eſſet corpus verum, & ſolidum, non corpus phantaſticum, vel rarum, ſicut eſt aer. Et hoc oſtendit per hoc, quòd corpus ſuum palpabile præbuit: vnde ipſe dicit Luc. vlt. Palpate, & videte, quia ſpiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me videtis habere. Secundò oſtendit, quòd eſſet corpus humanum, oſtendendo eis veram effigiem, quam oculis intuerentur. Tertiò oſtendit eis, quòd eſſet idem numero corpus, quod prius habuerat, oſtendendo eis vulnerum cicatrices. Vnde, vt legitur Luc. vlt. dixit eis, Videte manus meas & pedes meos, quia ego ipſe ſum. Alio modo oſtendit eis veritatem ſuæ reſurrectionis ex parte animæ, iteratò corpori vnitæ. Et hoc oſtendit per opera triplicis vitæ. Primò quidem per opus vitæ nutritiuæ, in hoc,* D *quòd cum diſcipulis manducauit & bibit, vt legitur Lucæ vltimo. Secundò per opera vitæ ſenſitiuæ, in hoc quòd diſcipulis ad interrogata reſpondebat, & præſentes ſalutabat, in quo oſtendebat ſe & videre, & audire. Tertiò, per opera vitæ intellectiuæ, in hoc quòd eis loquebatur, & de Scripturis diſſerebat. Et ne quid deeſſet ad perfectionem manifeſtationis, oſtendit etiam ſe habere diuinam naturam, per miraculum quod fecit in piſcibus capiendis: & vlteriùs per hoc, quòd eis videntibus aſcendit in cælum: quia, vt dicitur Ioannis 3. Nemo aſcendit in cælum, niſi qui deſcendit de cœlo Filius hominis, qui eſt in cælo. Gloriam etiam ſuæ reſurrectionis oſtendit diſcipulis, per hoc, quòd ad eos ianuis clauſis intrauit, ſecundùm enim quod Gregorius dicit in* E *Hom. palpandam carnem Dominus præbuit: quam ianuis* *Hom. 26. in* *clauſis introduxit, vt eſſe poſt reſurrectionem oſtenderet* *Euan. non remotè à prin.* *corpus ſuum, & eiuſdem naturæ, & alterius gloriæ. Similiter etiam ad proprietatem gloriæ pertinebat, quòd ſubitò ab oculis eorum euanuit, vt dicitur Lucæ vltimò. Quia per hoc oſtendebatur, quòd in poteſtate eius erat, videri, & non videri: quod pertinet ad conditionem corporis glorioſi, vt ſuprà dictum eſt.*

Ad primum ergo dicendum, quòd licèt ſingula argumentorum non ſufficerent ad manifeſtandam perfectè Chriſti reſurrectionem, tamen omnia ſimul accepta perfectè Chriſti reſurrectionem manifeſtant: maximè propter Scripturæ teſtimonium, & Angelorum dicta, & etiam ipſius Chriſti aſſertionem miraculis confirmatam. Angeli autem apparentes *q.54.ar.1.ad 2. & 4.3. ad 1.arg.*

parentes non aſſerebant, ſe homines eſſet, ſicut aſſeruit Chriſtus verè ſe hominem eſſe. Et tamen aliter Chriſtus manducauit, & aliter Angeli. Nam quia corpora ab Angelis aſſumpta, non erant corpora viua vel animata, non erat vera comeſtio, licèt eſſet vera cibi contritio, & traiectio in interiorem partem corporis aſſumpti. Vnde & Angelus dixit Tob. 10. Cùm eſſem vobiſcum, videbar quidem vobiſcum manducare, & bibere: ſed ego cibo inuiſibili vtor. Sed quia corpus Chriſti verè fuit animatum, vera fuit eius comeſtio. Vt enim Auguſtin. dicit 13. de Ciuitat. Dei, non poteſtas ſed egeſtas edendi corporibus reſurgentium aufertur. Vnde ſicut Beda dicit, Chriſtus manducauit poteſtate, non egeſtate.

Lib. 13. c. 22. cir. fin. tom. 5.

Cap. 98. in Luc. parum ante med. tom. 2.

Ad ſecundum dicendum, quòd (ſicut dictum eſt) argumenta quædam inducebantur à Chriſto ad probandam veritatem humanæ naturæ; quædam verò ad probandam gloriam reſurgentis. B *Conditio autem naturæ humanæ, ſecundùm quòd in ſe conſideratur (quantum ſcilicet ad ſtatum præſentem) contrariatur conditioni gloriæ, ſecundùm illud 1. Corinth. 15. Seminatur in infirmitate, ſurget in virtute. Et ideo ea quæ inducuntur ad oſtendendam conditionem gloriæ, videntur habere contrarietatem ad naturam, non ſimpliciter, ſed ſecundùm ſtatum præſentem: & è conuerſo. Vnde Gregor. dicit in hom. quòd duo mira & iuxta humanam rationem ſibi valde contraria Dominus oſtendit, dum poſt reſurrectionem corpus ſuum, & incorruptibile, & tamen palpabile demonſtrauit.*

Hom. 26. in Euang. paulo à princ.

Ad tertium dicendum, quòd (ſicut Auguſt. dicit ſuper Ioan.) hoc, quod Dominus dixit, Noli me tangere: nondum enim aſcendi ad Patrem meum, ſic dictum eſt, vt in illa fœmina figuraretur Eccleſia de Gentibus, quæ in Chriſtum C *non credidit, niſi cùm aſcendiſſet ad Patrem: aut ſic in ſe credi voluit Ieſus, hoc eſt, ſic ſe ſpiritualiter tangi, quòd ipſe & Pater vnum ſunt. Eius quippe intimis ſenſibus quodammodo aſcendit ad Patrem, qui ſic in eo profecerit, vt Patri agnoſcat æqualem, hæc autem carnaliter adhuc in eum credebat, quem ſicut hominem flebat. Quòd autem Maria alibi legitur Chriſtum tetigiſſe, quando ſimul cum aliis mulieribus acceſſit, & tenuit pedes eius, quæſtionem facit, vt Seuerianus dicit. Siquidem illud de figura eſt, hoc de ſexu: illud de diuina gratia, hoc de humana natura. Vel ſicut Chryſoſtom. dicit, volebat hæc mulier adhuc cum Chriſto conuerſari, ſicut & ante paſſionem, & præ gaudio nihil magnum cogitabat: quamuis caro Chriſti multo melior facta fuerit reſurgendo. Et ideo dixit, Nondum aſcendi ad Patrem meum; quaſi dicat, Non æſtimes me iam terrenam vitam agere: quòd enim in terris me vides, hoc eſt, quia nondum aſcendi ad Patrem meum, ſed in promptu eſt, quòd aſcendam. Vnde ſubditur, Aſcendo ad Patrem meum, & Patrem veſtrum.*

Tractat. 111. à med. illius tom. 9.

Homil. 85. in Ioan. ſuper illud, Noli me tangere, tom. 3.

Ad quartum dicendum, quòd ſicut Aug. dicit in Dial. ad Oroſium, Clarificata carne Dominus reſurrexit: ſed noluit in ea clarificatione diſcipulis ſuis apparere, quia non poſſent oculis ſuis talem charitatem proſpicere. Si enim antequam moreretur pro nobis, & reſurgeret, quando transfiguratus eſt in monte, diſcipuli eum videre non potuerunt, quanto magis glorificata carne Domini, eum videre non potuerunt? Eſt etiam conſiderandum, quòd poſt reſurrectionem Dominus hoc præcipuè volebat oſtendere, quòd idem ipſe eſſet, qui mortuus fuerat, quod multum poterat impedire, ſi eis ſui corporis claritatem oſtenderet. Nam immutatio quæ fit ſecundùm aſpectum, maximè oſtendit diuerſitatem eius quod videtur: quia ſenſibilia communia (inter quæ eſt vnum & multa, vel idem & diuerſum) maximè duudicat viſus. Sed ante paſſionem, ne infirmitatem paſſionis eius diſcipuli deſpicerent, intendebat Chriſtus eis gloriam maieſtatis ſuæ oſtendere, quam maximè demonſtrat claritas corporis. Et ideo ante paſſionem gloriam ſuam demonſtrauit diſcipulis per claritatem: poſt reſurrectionem autem per alia indicia.

In dial. 65. quæſt. 14. in prin. to. 4.

A *Ad quintum dicendum, quòd ſicut Aug. dicit in libr. de Conſenſu Euāgel. poſſumus intelligere vnum Angelum viſum à mulieribus, ſecundùm Matth. & Marc. vt eas ingreſſas in monumentum accipiamus: in aliquod ſcilicet ſpatium, quod erat aliqua materia communitum, illud ibi vidiſſe Angelum ſedentem à dextris: quod dicit Mar. Deinde dum introſpicerent locum in quo iacuerat corpus Domini, viſos ab eis alios duos Angelos, primò quidem ſedentes (vt dicit Ioan.) & poſtea eos ſurrexiſſe: vt ſtantes viderentur, vt dicit Lucas.*

Lib. 3. ca. 24. tom. 4.

Supra lapidē reuolutum à monumento, ſicut dicit Matt. vt hoc ſit ſedentem.

COMMENTARIVS.

IN titulo huius articuli inquiri poſſet, quid ſignificet illud verbum *ſufficienter*, an ſcilicet idem ſit, quod euidenter. Quidam affirmant ſenſum diui Thomæ eſſe, illa ſigna euidenter oſtendiſſe reſurrectionem Chriſti euidentia teſtificantis. Quod videtur poſſe ſumi ex ſolutione ad 1. vbi ait D. Th. ſigna reſurrectionis per ſe ſingula non fuiſſe ſufficientia ad oſtendendum Chriſtum verè viuere, aut reſurrexiſſe. Nam Angelus verbi gratia in corpore aſſumpto videbatur comedere, vel aliud ſimile ſignum corporalis vitæ præbere, quod ſolis ſenſibus diſcerni non poteſt, ſitne verum, vel apparens. Omnia verò ſigna ſimul collecta fuiſſe ſufficientia, maximè, inquit, propter teſtimonium Scripturæ, Angelorum, & ipſius Chriſti, miraculis illud confirmantis. Hæc expoſitio eſt probabilis, quanquam diuus Thomas in his articulis nihil de euidentia loquatur: ſed de ſufficientia ſignorum, vt reddant veritatem credibilem, & credendam ſecundùm rectam rationem, & prudentiam: quia verò res non eſt hoc modo credibilis ſine euidentia ſaltem credibilitatis, inde neceſſariò efficitur, illa ſigna vt minimum contuliſſe hanc euidentiam. Quomodo autem coniuncta teſtimoniis, miraculis ac propheti̇s effecerint etiam euidentiam in teſtificante, ſatis conſtat ex iis, quæ ſuprà diximus de doctrina & miraculis Chriſti. Addo inſuper, ſi omnia illa ſigna rectè perpendantur per ſe ſumpta, & abſque alio teſtimonio vel authoritate fuiſſe euidentia indicia hominis verè viuentis, ita vt ferè tam euidens fuerit Apoſtolis, Chriſtum poſt reſurrectionem viuere, ſicut fuit euidens poſt paſſionem fuiſſe mortuum. Quia tam manifeſta ſigna vitæ illis præbuit, ſicut priùs mortis præbuerat. D Et ſi quis dicat in illis ſignis vitæ potuiſſe latere deceptionem, vel fictionem, idem dicere poteſt de ſignis mortis. Idem ſatis euidēs mihi eſt, aliquem hominem, qui mecum diu verſatur, loquitur, comedit, &c. eſſe verum hominem, ac viuere, quamuis huic cognitioni de potentia abſoluta poſſit ſubeſſe falſum: quia hæc euidentia non eſt mathematica, ſed moralis, & humana. Ergo ſimilem & ferè æqualem euidentiam potuerunt habere Apoſtoli. Nam propter hãc cauſam voluit Chriſtus diu inter eos verſari, & per omnes ſenſus diſciplinæ, vt ſunt auditus, viſus, & tactus, qui maiorem certitudinem aut euidentiam parere poſſunt, manifeſtari. Hæc autem euidentia non excludit fidem, vt patet in articulo de morte E Chriſti. Et ratio eſt, quia fides eſt certior, & infallibilior, & ex altiori motiuo. Ex iis ergo ſatis conſtat mens diui Thomæ in articulo, contextus autem eius eſt perſpicuus. Multa verò, quæ in ſolutionibus argumentorum attingit, expoſita ſunt in ſuperioribus diſputationibus de operationibus Chriſti poſt reſurrectionem, ac de eius apparitionibus.

Argumenta à Chriſto inducta ſufficienter manifeſtatiua reſurrectionis.

QVÆ

QVÆSTIO LVI.

De reſurrectionis Chriſti cauſalitate, in duos articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum eſt de cauſalitate reſurrectionis Chriſti.

Et circa hoc quæruntur duo.

Primò, vtrùm reſurrectio Chriſti ſit cauſa noſtræ reſurrectionis.

Secundò, vtrùm reſurrectio Chriſti ſit cauſa noſtræ iuſtiſtificationis.

ARTICVLVS I.

Vtrùm reſurrectio Chriſti ſit cauſa reſurrectionis corporum.

308. 4.d.43 ar. 2. q. 1. Et 4. q. con. c. 78. Et ver. q. 27. art. 3. ad 7. & op. 3. ca. 244.

Ad primum ſic proceditur. Videtur, quòd reſurrectio Chriſti non ſit cauſa reſurrectionis corporum. Poſita enim cauſa ſufficienti, neceſſe eſt effectum poni. Si ergo reſurrectio Chriſti eſt cauſa ſufficiens reſurrectionis corporum: ſtatim eo reſurgente omnes mortui reſurgere debuerunt.

2. Præterea, cauſa reſurrectionis mortuorum eſt diuina iuſtitia, vt ſcilicet corpora ſimul præmientur vel puniantur cum animabus, ſicut communicauerunt in merito vel peccato: vt dicit Dionyſ. vltimo cap. Cœleſt. hier. & etiam Damaſcen. in 3. lib. Sed iuſtitiam Dei neceſſe eſſet impleri, etiã ſi Chriſtus non reſurrexiſſet. Ergo etiam Chriſto non reſurgente, mortui non reſurgerent. Non ergo reſurrectio Chriſti eſt cauſa reſurrectionis corporum.

c. vlt. part. 3. à med. Damaſ. l. 4. c. 28.

3. Præterea. Si reſurrectio Chriſti ſit cauſa reſurrectionis corporum, aut eſſet cauſa exemplaris, aut cauſa effectiua, aut meritoria. Sed non eſt cauſa exemplaris: quia reſurrectionem corporum Deus operatur, ſecundùm illud Ioan. 5. Sicut Pater ſuſcitat mortuos, Deus autem non indiget inſpicere ad aliud exemplar extra ſe. Similiter etiam non eſt cauſa effectiua, quia cauſa efficiens non agit niſi per contactum vel ſpiritualem vel corporalem: manifeſtum eſt autem, quòd reſurrectio Chriſti non habet contactum corporalem ad mortuos, qui reſurgent, propter diſtantiam temporis, & loci: ſimiliter etiam nec contactum ſpiritualem, qui eſt per fidem, & charitatem; quia etiam infideles & peccatores reſurgent. Neque etiam eſt cauſa meritoria: quia Chriſtus reſurgens iam non erat viator, & ita non erat in ſtatu merendi. Et ita nullo modo reſurrectio Chriſti videtur eſſe cauſa noſtræ reſurrectionis.

4. Præterea, Cùm mors ſit priuatio vitæ, nihil videtur eſſe aliud deſtruere mortem, quàm reducere vitam: quod pertinet ad reſurrectionem. Sed Chriſtus moriendo mortem noſtram deſtruxit. Ergo mors Chriſti eſt cauſa noſtræ reſurrectionis; non ergo eius reſurrectio.

Gloſſa interl. *Sed contrà eſt, quod ſuper illud 1. ad Corin. 15. Si Chriſtus prædicatur, quòd reſurrexit à mortuis, &c. dicit Gloſſa, Qui eſt cauſa efficiens reſurrectionis noſtræ.*

Reſpondeo dicendum, quòd illud quod eſt primum in quolibet genere, eſt cauſa omnium, quæ ſunt pòſt, vt dicitur in 2. Metaphyſ. Primum autem in genere reſurrectionis fuit reſurrectio Chriſti, ſicut ex ſuprà dictis patet. Vnde oportet quòd reſurrectio Chriſti ſit cauſa noſtræ reſurrectionis. Et hoc eſt quod Apoſtolus dicit 1. ad Corinth. 15. Chriſtus reſurrexit à mortuis primitiæ dormientium, quoniam quidem per hominem mors, & per hominem reſurrectio mortuorum. Et hoc rationabiliter. Nam principium humanæ viuificationis eſt verbum Dei, de quo dicitur in Pſal. 35. Apud te eſt fons vitæ. Vnde & ipſe dicit Ioan. 5. Sicut Pater ſuſcitat mortuos, & viuificat, ſic & Filius quos vult viuificat. Habet autem hoc naturalis ordo rerum diuinitus inſtitutus, vt quælibet cauſa primò operetur in id

lib. 2. com. 4. 4. tom. 3.

A *quod eſt ſibi propinquius, & per illud operetur in alia magis remota, ſicut ignis primò calefacit aërem ſibi propinquum, per quem calefacit corpora diſtantia, & ipſe Deus primò illuminat ſubſtantias ſibi magis propinquas, per quas illuminat magis remotas, vt Dionyſ. dicit 13. c. cœleſt. hierarch. Et ideo verbum Dei primò tribuit vitam immortalem corpori ſibi naturaliter vnito, & per ipſum operatur reſurrectionem in omnibus aliis.* c. 13. non multum procul à princip.

Ad primum ergo dicendum, quòd (ſicut dictum eſt) reſurrectio Chriſti eſt cauſa noſtræ reſurrectionis per virtutem Verbi vniti, quod quidem operatur ſecundùm voluntatem. Et ideo non oportet, quòd ſtatim ſequatur effectus: ſed ſecundùm diſpoſitionem verbi Dei, vt ſcilicet primò conformemur Chriſto patienti & morienti in hac vita paſſibili & mortali, deinde perueniamus ad participandum ſimilitudinem reſurrectionis ipſius.

B

Ad ſecundum dicendum, quòd iuſtitia Dei eſt cauſa prima reſurrectionis noſtræ: reſurrectio autem Chriſti eſt cauſa ſecundaria, & quaſi inſtrumentalis. Licèt autem virtus principalis agentis non determinetur ad hoc inſtrumentum determinatè: tamen ex quo per hoc inſtrumentum operatur, inſtrumentum illud eſt cauſa efficiens. Sic ergo diuina iuſtitia, quantum eſt de ſe, non eſt obligata ad reſurrectionem noſtram cauſandam per reſurrectionem Chriſti: potuit enim alio modo nos Deus liberare, quàm per Chriſti paſſionem, & reſurrectionem, vt ſuprà dictum eſt. Ex quo tamen decreuit hoc modo nos liberare, manifeſtum eſt, quòd reſurrectio Chriſti eſt cauſa noſtræ reſurrectionis.

C

Ad tertium dicendum, quòd reſurrectio Chriſti non eſt propriè loquendo, cauſa meritoria noſtræ reſurrectionis, ſed eſt cauſa efficiens, & exemplaris. Efficiens quidem, inquantum humanitas Chriſti ſecundùm quam reſurrexit, eſt quodammodo inſtrumentum diuinitatis ipſius, & operatur in virtute eius: vt ſuprà dictum eſt. Et ideo ſicut alia, quæ Chriſtus in ſua humanitate fecit, vel paſſus eſt, ex virtute diuinitatis eius ſunt nobis ſalutaria (vt ſuprà dictum eſt) ita & reſurrectio Chriſti eſt cauſa efficiens noſtræ reſurrectionis virtute diuina: cuius proprium eſt mortuos viuificare. Quæ quidem virtus præſentialiter attingit omnia loca, & tempora, & talis contactus virtualis ſufficit ad rationem huius efficientiæ. Et quia (vt dictum eſt) primordialis cauſa reſurrectionis humanæ eſt diuina iuſtitia, ex qua Chriſtus habet poteſtatem iudicium facere, inquantum filius hominis eſt: virtus effectiua reſurrectionis eius ſe extendit, non ſolùm ad bonos, ſed etiam ad malos, qui ſunt eius iudicio ſubiecti. Sicut autem reſurrectio corporis Chriſti, ex eo quòd corpus illud eſt perſonaliter Verbo vnitum, eſt prima tempore, ita etiam eſt prima dignitate, & perfectione: vt dicit Gloſſa 1. ad Corinth. 15. Semper autem id quod eſt perfectiſſimum, eſt exemplar eius quod eſt minus perfectum ſecundùm ſuum modum: & ideo reſurrectio Chriſti eſt cauſa exemplaris noſtræ reſurrectionis. Quod quidem neceſſarium eſt, non ex parte reſuſcitantis, qui non indiget exemplari, ſed ex parte reſuſcitatorum, quos oportet illi reſurrectioni conformari: ſecundùm illud Philippen. 3. Reformabit corpus humilitatis noſtræ, configuratum corpori claritatis ſuæ. Licèt autem efficientia reſurrectionis Chriſti ſe extendat ad reſurrectionem tam bonorum, quàm malorum; exemplaritas tamen eius ſe extendit propriè ſolùm ad bonos, qui ſunt facti conformes filiationis ipſius, vt dicitur Rom. 8.

q. 13. art. 2. & 3. q. 48. ar. 6. — ad ſol. præced. 4. — D — Gloſſa inter. ſuper illud 1. Corinth. 15. Primitiæ Chriſtus. — E

Ad quartum dicendum, quòd ſecundùm rationem efficientiæ, quæ dependet ex virtute diuina, communiter tam mors Chriſti, quàm etiam reſurrectio, eſt cauſa tam deſtructionis mortis, quàm reparationis vitæ. Sed ſecundùm rationem exemplaritatis, mors Chriſti, per quam receſſit à vita mortali, eſt cauſa deſtructionis mortis noſtræ, reſurrectio verò eius, per quam inchoauit vitam immortalem, eſt cauſa reparationis vitæ noſtræ. Paſſio tamen Chriſti eſt inſuper cauſa meritoria, vt ſuprà dictum eſt.

COMMENTARIVS.

DVo ſunt in reſurrectione Chriſti conſideranda. Primum eſt ipſa reſurrectio, prout fuit in fieri, ſeu quatenus fuit quedam actio, ſeu mutatio, quæ pertranſiit. Alterum eſt, terminus huius reſurrectionis, qui eſt Chriſtus homo viuens vita immortali, & glorioſa. Cùm ergo dicitur reſurrectio Chriſti cauſa noſtræ reſurrectionis, non eſt intelligendum ratione mutationis, quæ tranſiit, ſecundùm ſeipſam: ſed ratione termini, qui manet, & poteſt habere rationem cauſæ. De qua re multa in ſuperiori tomo diximus Diſp. 31. Sect. 7. Et hanc eſſe mentem D. Thom. hoc loco acutè Caiet. notauit. (D. Thom. Caiet.) Et colligitur non obſcurè tum ex corp. artic. vbi, cùm in toto diſcurſu loquutus eſſet de reſurrectione Chriſti, in fine ſic concludit: *Et ideo Verbum Dei primò tribuit vitam immortalem corpori ſibi naturaliter vnito, & per ipſum operatur reſurrectionem in omnibus aliis.* Tum ex ſolutione ad 5. vbi explicans, quomodo reſurrectio Chriſti ſit cauſa, inquit, *In quãtum humanitas Chriſti, ſecundùm quam reſurrexit, eſt inſtrumentum diuinitatis ipſius, & operatur in virtute eius.* Eſt ergo ſatis manifeſtus D. Thom. ſenſus. Quo ſuppoſito nihil eſt difficultatis in toto contextu. Ad huius autem materiæ complementum inſtituemus de hac re ſequentem diſput.

ARTICVLVS II.

Vtrùm reſurrectio Chriſti ſit cauſa reſurrectionis animarum.

309. (Locis ſupra ar. 1. not. Tra. 23. in Euan. Ioan. ante me dium tom. 9.) *AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd reſurrectio Chriſti non ſit cauſa reſurrectionis animarum. Dicit enim Aug. ſuper Ioan. quòd corpora reſurgunt per diſpenſationem humanam, ſed animæ reſurgunt per ſubſtantiam Dei. Sed reſurrectio Chriſti non pertinet ad ſubſtantiam Dei, ſed ad diſpenſationem humanam. Ergo reſurrectio Chriſti, etſi ſit cauſa reſurrectionis corporum, non tamen videtur eſſe cauſa reſurrectionis animarum.*

2. Præterea, Corpus non agit in ſpiritum. Sed reſurrectio Chriſti pertinet ad corpus eius, quod cecidit per mortem. Ergo reſurrectio Chriſti non eſt cauſa reſurrectionis animarum.

3. Præterea, Quia reſurrectio Chriſti ex cauſa reſurrectionis corporum, omnium corpora reſurgent: ſecundùm illud 1. ad Cor. 15. Omnes quidem reſurgemus. Sed non omniũ animæ reſurgent: quia quidam ibunt in ſupplicium æternum, vt dicitur Matth. 25. Ergo reſurrectio Chriſti non eſt cauſa reſurrectionis animarum.

4. Præterea, Reſurrectio animarum fit per remiſſionem peccatorum. Sed hoc factum eſt per Chriſti paſſionem: ſecundùm illud Apocal. 1. Lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo. Ergo reſurrectionis animarum magis eſt cauſa Chriſti paſſio, quàm eius reſurrectio.

Sed contrà eſt, quod Apoſtolus dicit Rom. 4. Reſurrexit propter iuſtificationem noſtram. Quæ nihil aliud eſt quàm reſurrectio animarum. Et ſuper illud Pſal. 29. Ad veſperam demorabitur fletus, dicit Gloſſ. quòd reſurrectio Chriſti eſt cauſa reſurrectionis noſtræ, & animæ in præſenti, & corporis in futuro.

(ar. præc. ad 3.) *Reſpondeo dicendum, quòd (ſicut dictum eſt) reſurrectio Chriſti agit in virtute diuinitatis, quæ quidem ſe extendit non ſolùm ad reſurrectionem corporum, ſed etiam ad reſurrectionem animarum: à Deo enim eſt, & quòd anima viuat per gratiam, & quòd corpus viuat per animam. Et ideo reſurrectio Chriſti habet inſtrumentaliter virtutem effectiuam, non ſolùm reſpectu reſurrectionis corporum, ſed etiam reſpectu reſurrectionis animarum. Similiter etiam habet ra-* A *tionem exemplaritatis reſpectu reſurrectionis animarum: quia Chriſto reſurgenti debemus etiam ſecundùm animam conformari, vt ſicut, ſecundùm Apoſt. Rom. 6. Chriſtus reſurrexit à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus: & ſicut ipſe reſurgens ex mortuis, iam non moritur: ita & nos exiſtimemus, nos mortuos eſſe peccato, vt iterum viuamus in illo.*

Ad primum ergo dicendum, quòd Auguſtinus dicit reſurrectionem animarum fieri per Dei ſubſtantiam, quantum ad participationem: quia ſcilicet participando diuinam bonitatem, animæ fiunt bonæ, & iuſtæ; non autem participando quancunque creaturam. Vnde cùm dixiſſet: Animæ reſurgunt per ſubſtantiam Dei, ſubdit; Participatione enim Dei fit anima beata, non participatione animæ ſanctæ. (Tra. 23. Ioan. inter princip. & med. to. 9. — Eodem loco nunc dicto.) B *Sed participando gloriam corporis Chriſti, efficiuntur corpora noſtra glorioſa.*

Ad ſecundum dicendum, quòd efficientia reſurrectionis Chriſti pertingit ad animas, non per propriam virtutem ipſius corporis reſurgentis: ſed per virtutem diuinitatis, cui perſonaliter vnitur.

Ad tertium dicendum, quòd reſurrectio animarum pertinet ad meritum, quod eſt effectus iuſtificationis: ſed reſurrectio corporum ordinatur ad pœnam, vel præmium, quæ ſunt effectus iudicantis. Ad Chriſtum autem non pertinet iuſtificare omnes, ſed iudicare; & ideo omnes reſuſcitat ſecundùm corpus, ſed non omnes ſecundùm animam.

Ad quartum dicendum, quòd in iuſtificatione animarum duo concurrunt, ſcilicet remiſſio culpæ, & nouitas vitæ C *per gratiam. Quantum ergo ad efficientiam, quæ eſt per virtutem diuinam, tam paſſio Chriſti, quàm reſurrectio eſt cauſa iuſtificationis quoad vtramque. Sed quantum ad exemplaritatem, propriè paſſio, & mors Chriſti, eſt cauſa remiſſionis culpæ, per quam morimur peccato: reſurrectio autẽ Chriſti eſt cauſa nouitatis vitæ, quæ eſt per gratiam ſiue iuſtitiam. Et ideo Apoſtolus dicit Rom. 4. quòd traditus eſt (ſcilicet in mortem) propter delicta noſtra (ſcilicet tollenda) & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram, ſed paſſio Chriſti eſt etiam cauſa meritoria, vt dictum eſt.* (ar. præce ad. 3. ar.)

COMMENTARIVS.

D DOctrina D. Thom. hîc dicentis Chriſti reſurrectionem eſſe cauſam efficientem, & exemplarem noſtræ iuſtificationis, intelligenda eſt in ſenſu tradito articulo ſuperiori. Quocirca non habet nouam difficultatem, præter eas quæ de potentia humanitatis Chriſti tractatæ ſunt dicta Diſp. ſuperioris Tomi. Teſtimonium autem Pauli, in quo hic articulus fundari videtur, aliter eſt à nobis explicatum ſuprà quæſt. 53. in commentario ar. 1.

DISPVTATIO L.

In decem Sectiones diſtributa.

E *De reſurrectione mortuorum, vt eſt effectus reſurrectionis Chriſti.*

DE hac materia diſputant Theologi in 4. diſt. 43. & 44. & 45. Mihi verò viſa eſt hoc loco neceſſaria, tum quia non poſſumus explicare, quomodo Chriſtus ſit cauſa noſtræ reſurrectionis, niſi priùs ſupponamus, illam eſſe futuram. Tum etiam, vt hanc integram materiam ſimul complectamur, neque oporteat per partes, diuerſis in locis eam imperfectè & prolixiùs attingere. Præſertim cùm non ſit in animo, abſoluta tract. de Sacram. de conſummatione mundi, ſeu de quatuor nouiſſimis proprium tractatum inſtituere. Dicemus igitur, an hominum futura reſurrectio ſit, & quomodo ſit effectus reſurrectionis Chriſti, vnde ſimul conſtabit, qualis futura ſit.

SECT

SECTIO I.

Vtrum futura ſit generalis hominum reſurrectio.

De reſurrect. Philoſophorũ placita.

DE opinionibus Philoſophorum circa hominum reſurrectionẽ nonnulla attigimus ſuprà, de poſſibilitate reſurrectionis diſputantes, vbi ex Tertulliano tradidimus, omnes ferè in hoc cõuenire, vt veram reſurrectionem negent. Nam, ſi qui fortaſſe aliquem reditum animarum ad corpora admittere viſi ſunt, vel non ſunt loquuti de eiſdem numero corporibus, ſed de diuerſis: vel non exiſtimabant, animam eſſe veram formam corporis, ſed extrinſecum motorem eius, vt cõſtat ex Platone in Phædro, & Cicerone in Somnio Scipionis. De qua re legi quoque poteſt Tertull. in lib. de Reſur. carnis, & Auguſt. 12. de Ciuitat. c. 13. & lib. 22. c. 25. & ſequentibus. Vbi etiam refert, Porphyrium negaſſe reſurrectionem, quoniam exiſtimabat corpus humanum, quod graue eſt & corruptibile, impedire contemplationem ſpiritus, & non poſſe ſupra omnes cælos conſtitui. Diximus etiam in eodem loco, Saducæos reſurrectionem futuram negaſſe.

Plato. Cicer. Tertull. Auguſt.

Ex hæreticis verò complures in hoc errore verſati ſunt. Cœpit enim ab Apoſtolorum temporibus in Simone Mago, Cerdone, Marcione, Baſilide, Appelle, Valentino, & aliis Gnoſticis, vt cõſtat ex Irenæo lib... c. 23. Epiph. hæreſ. 64. Tertul. lib. de Reſurrect. carnis, & lib. 5. contra Marcion. & de Præſcript. hæreticorũ, & Aug. lib. de hęreſib. c. 18. & ſequentib. Et ex his creduntur fuiſſe Philetus, & Hymenæus, qui teſte Paulo 2. ad Timoth. 2. *A veritate exciderunt, dicentes, reſurrectionem eſſe iam factam.* Illi enim nõ corporum ſed animarum reſurrectionem credebant, quod omnibus his hæreticis commune fuit. Ipſam n. animæ remunerationẽ ſeu glorificationem, reſurrectionem vocabant, & ideo dicebant iam eſſe factam, vt in eum locum D. Thom. exponit. Et Cyrill. quem refert Turrianus lib. 3. pro Epiſtolis Pontificiis, c. 16. & Tertull. ſuprà eodem modo explicat omnes antiquos hæreticos, quos propterea *partiarios* vocat, quòd vnius tantùm partis, ſcilicet animæ reſurrectionem agnoſcerent. Alij tamen exponunt illum errorem Phileti & Hymenæi iuxta Gentilium errorem, nimirum per quendam cõtinuum rerum circulum eſſe iam reſurrectionem factam. Ita indicat Theophyl. ibi, dicens, *Si reſurrectio iã facta eſt, ſublatum eſt iudicium & retributio. Porrò, quid deinceps boni eſt reliquum, ſi huiuſmodi ſint viciſſitudines.* Alij explicant hos dixiſſe, *reſurrectionem iam eſſe factam,* ſolùm per filiorum procreationẽ. Dicitur enim pater quodammodo reſurgere in filio, quia in eo repræſentatur, & quodammodo conſeruatur. Ita Theodoret. & Ambroſ. ibi, & Epiphan. hęreſ. 40. *Reſurrectionẽ* (ait) *iam factam eſſe dicunt, per liberos genitos ab vnoquoque generante.* Vtcunque exponatur, ij hæretici ea intentione aſſerebant reſurrectionem eſſe factam, vt negarent veram reſurrectionem futuram, ac de illa alia poſſent Scripturas, quæ de reſurrectione loquũtur, interpretari. In quo ex parte imitatus eſt hos hæreticos Origen. ſi verũ eſt (quod refert Photius opuſculo de ſeptem Oecumenicis conciliis) eum affirmaſſe transmigrationem animarum in diuerſa corpora: veram autem corporum reſurrectionem negaſſe. Quorum primum etiam ei attribuunt Theophyl. Alex. Epiſt. 2. Paſchali. & Aug. 12. de Ciuit. cap. 13. vt ibi notauit Ludouic. Viues ex lib. 2. periarchon: ſecundum verò ei tribuunt Methodius, & Epiph. hæreſ. qui indicant, Origenem animarum tantùm non corporum futuram eſſe reſurrectionem ſenſiſſe. Tamen ille reuera non omnino reſurrectionem corporis negauit. Nam homil. 9. in Numeros, circa finem, expreſsè illam cõfitetur, dicens corpora reſurgentium habitura quatuor illas qualitates, quas Paul. poſuit 1. Corinth. 15. & idem ſentit, licèt non ita expreſsè, hom. 1. & 25. in

Irenæ. Epiphan. Tertull. Auguſt. 2. Tim. 2. D. Thom. Theophyl. Theodor. Ambr. Epiph. Origen. Photius. Theop. Alex. Auguſt. Lud Viu. Method. Epiph. 1. Cor. 15.

A Num. Sed in eo errauit, quòd exiſtimauit, corpora nõ eſſe futura organica (vt ſuprà diximus) & hoc ſenſu damnatum eſſe errorem eius in V. Synodo refert Niceph lib. 17. Hiſtor. c. 27. & 28. Hęc verò hæreſis negãs futuram reſurrectionem, nullo vtitur fundamento ex Scripturis ſumpto, quo niti videtur: ſed ſolùm vti poteſt vel rationibus, quibus probari videtur reſurrectionem eſſe impoſſibilem, de quibus ſuprà ſatis dictum eſt; vel quæ videatur probare non eſſe conuenientem animæ, neq; vtilem ad operationes eius, quæ ad ſummum procedent de corpore corruptibili, *quod aggrauat animam*, quale non erit corpus, quod in reſurrectione animabus ſanctis & iuſtis copulabitur. B Ex quo non ſequitur, illud non eſſe futurum verum corpus eiuſdem ſubſtantiæ, ac naturæ: ſed ſolùm futurum eſſe alterius qualitatis, & gloriæ, quæ omnia in ſuperioribus tractata atque explicata ſunt.

V. Synod. Niceph.

Omiſſis ergo hæreticis, dicendum eſt primò, futurã eſſe aliquando mortuorum hominum generalem reſurrectionem. Et non ſolùm de fide, ſed etiam articulus fidei in omnib. Eccleſiaſticis ſymbolis contentus. Et probari poteſt primò ex veteri Teſtamẽto. Exod. 3. *Ego ſum Deus Abrahã, Deus Iſaac, Deus Iacob.* Ex hoc enim loco probauit Chriſtus Dominus reſurrectionem Matth. 22. dicens, *De reſurrectione autem mortuorum nõ legiſtis, quod dictum eſt à Deo dicẽte vobis, Ego ſum Deus Abraham, Deus Iſaac, & Deus Iacob, non eſt Deus mortuorum, ſed viuorum.* C Quæ Chriſti collectio nõnullam difficultatem habet. Nam etiam nunc ante reſurrectionem, verè dicitur *Deus Abraham, Deus Iſaac, & Deus Iacob,* licèt non ſit Deus mortuorum, ſed viuentium. Quia animæ illorum Patrum nũc viuunt, quod ſatis eſt, vt per ſynecdochem dicantur viuere, & in cælo regnare: ergo hoc ſatis eſſe poſſet, vt Deus dicatur eorum Deus, etiam ſi nunquam ampliùs eſſent reſurrecturi. Reſpõdetur Chriſtum his verbis proximè atque immediatè probaſſe animas illorũ Patrum nunc viuere, quia hoc ſatis exiſtimauit ad cõuincendos Saducæos, qui ſolùm negabant reſurrectionem, quia putabant animã extingui in morte: quo deſtructo fundamento nihil habebant, cur reſurrectionem D negarẽt. Deinde dicendum eſt, hinc cõſequenter probari reſurrectionem ex eiſdem verbis: quia Deus dicitur eſſe nunc *Deus Abraham, Iſaac, & Iacob.* Nam ab iis Sanctis recognoſcitur & colitur vt Deus ipſorum, & ipſe habet etiã illorum prouidentiam, vt condigna & promiſſa eis præmia repẽdat. Hinc ergo colligitur futura reſurrectio, etiam corporum. Tum quia animæ ſanctæ non poſſunt eſſe omni ex parte beatæ ſine corporibus. Tum etiam, quia ad Dei prouidentiam pertinet, corpora ſimul cum animabus beare, quæ illarum organa & inſtrumenta fuerunt ad ipſum colendum. Ita expoſuerunt hunc locum ſuper Matthæum, Hieron. Anſelm. D. Thom. Neque aliud dixit Caiet. quem ſine cauſa in hoc reprehendit Catharin. Et eandem explicationem inſinuant Theophyl. & Euthym. E in Matth. & Aug. obſcurè tract. 49. in Ioan.

Generalis mortuorũ reſurrectio aliquando futura. Exod. 3. Matth. 22. Teſtimonij Matth 22. Expoſitio. Hieron. Anſelm. D. Thom. Caiet. Catharin. Theoph. Euthym. Auguſt.

Inquirit autem Hieronym. cur Chriſtus Dominus hoc ſubobſcuro teſtimonio vſus fuerit, cùm ſint alia in veteri Teſtamento clariora. Et reſpondet, Saducæos ſolitos fuiſſe admittere ex diuina Scriptura tantùm quinque libros Moyſis, ex quib. nullus apertior locus afferri poterat. Quanquam ex illis multæ figuræ vmbræque & indicia reſurrectionis deſumi poſſint, quæ egregiè congerit Epiph. contra Samaritanos lib. 1. ſect. 9. *Primùm* (inquit) *Abel, cuius ſanguis ad Dominum clamat, ſpem reſurrectionis corporum oſtendit. Deinde Enoch tranſlatus, vt mortem non videat, reſurrectionis eſt typus. Tertiò, Sara ſterili & ſenili vtero iuxta promiſſionem concipiens & pariens ſpem reſurrectionis præbet. Quartò, Iacob & Ioſeph propriorum oſſium curam*

Hieron. Epiphan. Epiphan.

gerentes reſurrectionis fidem oſtendunt. Quintò, *virga Aaron germinans,& fructum producens,cùm eſſet ſicca: & virga Moyſis, quæ iuxta Dei voluntatem animabatur, & ſerpens fiebat,reſurrectionem adumbrabant. Denique Moyſes benedicens Ruben hunc in modum, Viuat Ruben, & non moriatur,cùm iam Ruben vita functus eſſet, reſurrectionem ac æternam vitam ei poſtulare viſus eſt.* Hæc verò & ſimilia magis myſtica ſunt, magiſque obſcura, quàm teſtimonium à Chriſto adductum.

Afferamus igitur nonnulla ex illuſtrioribus teſtimoniis, quæ maximè in Prophetis reperiuntur. Vulgare eſt illud Ezech. 37. de viſione Ezech. oſtenſa in medio campi oſſibus pleni, quæ tandem Spiritu Dei reuixerunt. Poſtquam viſionem ſubiunxit Deus, *Vaticinare. Ecce ego aperiã tumulos veſtros,& educam vos de ſepulchris veſtris popule meus,& inducam vos in terrã Iſrael, & ſcietis quia ego Dominus,cùm aperuero ſepulchra veſtra, & eduxero vos de tumulis veſtris popule meus.* Hoc teſtimonium de reſurrectione mortuorum latè interpretatur Tertul.lib. de reſur.carnis, c.29. vbi aliã expoſitionem reiecit, quia hic locus de populo Iſrael in varias regiones diſperſo intelligi ſolet, ita vt Deus promittat,daturũ ſuũ ſpiritum tribubꝰ Iſrael,quæ ab ipſo diſceſſerant, & iterum recongregaturũ illas in terram promiſſionis.Quã expoſitionẽ dicit eſſe allegoricam, primã verò de reſurrectione,literalẽ. Quæ fuit etiam ſententia Iuſtini Apol.2.pro Chriſtianis,& Cyp.lib.3. ad Quirin.c.58.Cyr.Ieroſ.cat.18. & inſinuat Aug.lib. 3.de doct.Chriſt.c.34.explicando quartã regulam Ticonij, quod latiùs & apertiùs dixit idẽ Ticon. in eadẽ regula:idem tamen author lib.10 Geneſ. ad liter.c.5. dicit ſecundam expoſitionem de inopinata deſperati populi reparatione per Spiritũ Domini eſſe intẽtioni Prophetæ maximè cõſentaneã. Quod etiã dixit Hier. ſuper Ezech. qui tamẽ optimè notauit hãc expoſitionem non excludere,quin ex hoc loco colligatur futura reſurrectio. *Nunquam,*inquit,*poneretur ſimilitudo reſurrectionis ad reſtitutionẽ Iſraelitici populi ſignificandam, niſi ſtaret ipſa reſurrectio, & futura crederetur: quia nemo de rebus non ſtantib.incerta confirmat.*Propter quod dixit Theod.in eund.Prophetam, ſect.15. *Hæc quæ Ezechiel vidit fuiſſe,non ſolùm reuocationis in priſtinũ ſtatum Iudæorum,ſed etiam reſurrectionis omnium hominum figuram.*

Ezech.37. Tertull. Iuſtin. Cyprian. Cyr. Ieroſ. Auguſt. Ticon. Hieron. Theodor.

Clarius verò teſtimonium eſt apud Dan.c.12.*Multi de iis qui dormiunt in terræ puluere, euigilabunt, alij in vitam æternam,& alij in opprobrium.* Vbi *multi* pro *omnibus* (vſitata phraſi Scripturæ) poſitum eſt, vt ibi notauit Theodor.& Aug.20.de ciuit.cap.25. Idem ſentit Hier.Ezech.37.vbi hoc appellat,*robuſtum teſtimonium* ad probandam reſurrectionem, quòd nullam habeat dubitationem.Et eodem vtitur Ruffin.in expoſitione Symboli, qui priùs abſolutè legit, *Reſurgent, qui ſunt in terræ puluere:*deinde verò addit pronomen *Multi*, in quo planè indicat eundem eſſe ſenſum.Præterea apud Iſaiam ſunt clariſſima teſtimonia, quæ longum eſſet proſequi, c.26. *Viuent mortui tui,interfecti mei reſurgent: Expergiſcimini & laudate, qui habitatis in puluere,* vbi clariùs Septuaginta, *Surgent mortui, & reſurgent, qui in monumentis.* De quo loco præter expoſitores ibi, videri poteſt Aug.lib. 20. de ciuit. c.21. & Tertul. lib.de reſur.carnis,c.31.vbi etiam adiungit illud Iſai.66. *Videbitis,& gaudebit cor veſtrum, & oſſa veſtra quaſi herba germinabunt, & cognoſcetur manus Domini ſeruis eius, & indignabitur inimicis ſuis.*Quo loco vtuntur etiam Aug. lib.20.de ciuit.c.21. & Irenæ.lib.5.cõtra hæreſ.c.15.& meritò ſanè. Nam ſtatim ſubdit Propheta prædictionem generalis iudicij futuri, quamquam Hieron. ibi aliter interpretetur. Præterea ſunt aperta teſtimonia in lib. 2.Machab.c.7. *Tu quidem ſceleſtiſſime, in præſenti vita nos perdis, ſed Rex mundi defunctos nos pro ſuis legibus in æternæ vitæ reſurrectione ſuſcitabit.* Et infrà: *Potius*

Daniel 12. Theodor. Auguſt. Hieron. Ruffin. Iſaiæ 26. Auguſt. Tertull. Iſaiæ 66. Auguſt. Hieron. 2.Machab.7.

A *eſt ab hominibus morti datos ſpem expectare à Deo, iterum ab ipſo reſuſcitandos.* Et inferiùs, *Sed enim mundi creator, qui formauit hominis natiuitatem, quique omnium inuenit originem & ſpiritum, vobis iterum cum miſericordia reddet & vitam.* Denique illuſtriſſima ac vulgatiſſima ſunt teſtimonia Iob cap.14. *Putáſne mortuus homo rurſum viuet? Cunctis diebus, quibus nunc milito, expecto, donec veniat immutatio mea:* & c. 19. *Scio quòd Redemptor meus viuit,& in nouiſſimo die de terra ſurrecturus ſum.*

Iob 14.& 19.

Quocirca cùm tam aperta ſint veteris Inſtrumenti de reſurrectione teſtimonia, mirum eſt, cur dixerit Chryſoſt. hom. 1. de Lazaro, mendicum illum eo in huius vitæ calamitatibus maiorem dolorem ſentire potuiſſe, *quòd ne de reſurrectione quidem quicquam poterit philoſophari: ſed huius vitæ res crederet huius vitæ* B *fine terminari. Erat enim ex eorum numero, qui gratiam Euangelij præceſſerunt.* Nónne Machabæi etiam gratiã Euangelij præceſſerunt, & multo priùs Iob anteceſſit: & tamen de reſurrectione philoſophati ſunt, ad calamitates huius vitæ patienter fortitérque ferendas? Cur ergo dicemus, Lazarum hac fide & ſpe caruiſſe? Præſertim cùm ex Euangelio conſtet, fuiſſe iuſtum, & ſanctum, & ab Angelis in ſinum Abrahæ ductum. Niſi fortaſſe dicamus Chryſoſtomum non negare veritatem hanc fuiſſe illis temporibus notam: ſed non fuiſſe tam apertè omnibus propoſitam, vt omnes vulgares homines, atque idiotæ, tam diſtinctè ac clarè illam percallerent, ſicut tempore legis C gratiæ factum eſt: & ideo fieri potuiſſe, vt mendicus Lazarus reſurrectionem ignoraret.

Chryſoſt.

Secundò ergo poteſt hæc veritas præcipuè probari ex nouo Teſtamento. In quo habemus expreſſam Chriſti promiſſionem, ſeu prædictionem, Ioann. 5. *Venit hora, in qua omnes,qui in monumentis ſunt, audient vocem eius, & procedent,qui bona egerunt in reſurrectionem vitæ, qui verò mala egerunt, in reſurrectionem iudicij.* Similia habentur c.6.&11. Act.24.Apocal.20. & in epiſtolis Pauli ſunt frequentiſſima teſtimonia, duo tamen vel tria ſunt præcipua. Primum eſt illud 1. ad Cor. 15. vbi variis rationibus atque exemplis veritatem hanc declarat, ac perſuadet. Primò inquit, *Si Chriſtus prædicatur, quòd reſurrexit à mortuis, quomodo quidam dicunt in vobis, quoniam reſurrectio mortuorum non eſt.* Quo argumento immediatè videtur concludere Paulus reſurrectionem noſtram eſſe poſſibilem. D Hoc enim immediatè & euidenter conuincit exemplum reſurrectionis Chriſti.Deinde probat etiam eſſe futuram,vt notauit D.Thom.ſuprà q.53.art.1.id confirmãs verbis Iob 19. *Scio, quòd Redemptor meus viuit, & in nouiſſimo die de terra ſurrecturus ſum.* Vbi particula, *&*, pro cauſali poſita eſt, ac ſi diceret, & ideo *ſurrecturus ſum.*Quod indicauit etiam Gregor.14.Moral. c. 27. & 28. dicens, *Habemus ſpem reſurrectionis noſtræ, conſiderata gloria capitis noſtri.* Quia ergo, vbi futurum eſt caput,illic futurum eſt corpus ex reſurrectione capitis,rectè intulit Paulus cæterorum membrorum reſurrectionem. Quod egregiè idem Paul. explicuit 2. ad Corinth.c.4. *Scientes quoniam qui ſuſcitauit Ieſum, &* E *nos cum Ieſu ſuſcitabit,& conſtituet vobiſcum. Omnia enim propter vos.* Vbi indicat aliam probationem illius illationis. Quia ſicut Chriſtus propter nos mortuus eſt, ita & pro nobis reſurrexit, vt videlicet ſecum nos omnes reſuſcitaret: ſicut idem Paul. dixit ad Epheſ. 6. & ad Rom. 6. & Auguſtinus in expoſitione epiſtolæ 119.

Noui teſtamenti de reſurrectione teſtimonia. Ioan.6.& 11. Act.24. Apoc.20. 1.Cor.15. D Thom. Iob 19. Gregor. Pap. 2.Cor.4. Epheſ 6. Rom.6. Auguſt.

Præterea addit aliam probationem idem Paulus, ſeu magis hanc eandem explicat paulo inferiùs in eodem cap.15. ad Cor. dicens, *Nunc autem Chriſtus reſurrexit à mortuis primitiæ dormientium, quoniam quidem per hominem mors, & per hominem reſurrectio mortuorum, & ſicut in Adam omnes moriuntur, ita & in*

1.Cor.15.

in Chriſto omnes viuificabuntur. Quibus verbis hanc rationem intẽdit. Mors introducta eſt per peccatũ hominis: ergo deſtrui debuit per Chriſtum. Quia non eſt minus efficax Chriſtus ad deſtruendam mortẽ per reſurrectionem ad æternam vitam, quàm Adam fuit ad introducendam mortem. Sicut ergo in Adamo, vt in capite, omnes mortui ſunt: ita & in Chriſto omnes viuificabuntur. Quam rationem tetigerat idem Paul. ad Roman. 5. vbi cùm dixiſſet, donum & gratiam Chriſti longè efficaciorem eſſe peccato Adæ, concludit, *Si enim in vnius delicto mors regnauit per vnum, multo magis abundantiam gratiæ & donationis & iuſtitiæ accipientes in vita regnabunt per vnum Ieſum Chriſtum.* Et infrà, *Vbi abundauit delictum, ſuperabundauit & gratia, vt ſicut regnauit peccatum in mortẽ, ita & gratia regnet per iuſtitiam in vitam æternam.* Quæ ratio potiſſimùm videtur procedere de reſurrectione iuſtorum, quamuis extendi etiam poſſit ad omnium hominum reſurrectionem, vt infrà dicemus. In priori verò ſenſu illam egregiè confirmat idem Paul. cap. 8. ad Romanos dicens: *Si ſpiritus eius, qui ſuſcitauit Ieſum Chriſtum à mortuis, habitat in vobis, qui ſuſcitauit Ieſum Chriſtum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora veſtra, per habitantem ſpiritum eius in vobis.* Ac ſi diceret, ius reſurgendi conſequi non ex ſola vnione hypoſtatica, quę eſt propria Chriſti, ſed ex gratia ſanctificante, per quam Spiritus ſanctus habitat in nobis, & ideò, ſicut verum eſt, Chriſtum reſurrexiſſe, ita qui ab ipſo participant gratiam, & ſpiritum, cum eo reſurgent. Quod inferiùs confirmat, quia per hunc ſpiritum accipimus *gratiam adoptionis filiorum: ſi autem filij, & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti.* Ac propterea (vt inferiùs ait) *primitias ſpiritus habentes, & ipſi intra nos gemimus, adoptionem filiorum Dei expectantes, redemptionem corporis noſtri.* Et hactenus de ratione ſumpta ex parte Chriſti.

Rom. 5.

Rom. 8.

A

Aliam rationem adducit Paulus ſatis obſcuram his verbis: *Alioqui quid facient, qui baptizantur pro mortuis, ſi mortui non reſurgunt, vt quid baptizantur pro illis.* In quib. verbis primum valde difficile eſt, quid ſit *baptizari pro mortuis:* deinde æquè obſcurũ, quomodo hinc futura reſurrectio probetur. Variè igitur vtrumque à Patrib. exponitur, vt accuratè tractat Robert. Bellarm. lib. 1. de purgat. c. 4. nõ tamen poteſt hoc loco à nobis prætermitti, cũ neceſſarium ſit ad probationes reſurrectionis, quas Paulus adducit, intelligendas. Primò ergo quidam dicunt, *baptizari pro mortuis,* nihil aliud eſſe, quàm ſuſcipere baptiſmũ loco alicuius hominis mortui, vt illi proſit, qui morte præuentus illum ſuſcipere non potuit. Hunc enim ſenſum verba ſimpliciter ſumpta præ ſe ferunt. Iſti autem ſi baptizabantur pro mortuis, quod ſuperarent huiuſmodi baptiſma aliis profuturum ad corporum reſurrectionem. Ita exponit Tertullian. libro de Reſurrectione carnis, c. 48. & lib. 5. cõtra Marcion. c. 10. & Ambroſ. & Anſelmus & D. Th. in Paulum. Hæc verò expoſitio in primis fundat rationem Pauli in quodam errore. Sic n. *baptizari pro mortuis,* & exiſtimare, tale baptiſma poſſe prodeſſe mortuis, error eſt in fide. Reſponderi poteſt, Paulum non probare errorem: ſed ex omnium exiſtimatione, etiam illorum, qui ſic errabant, voluiſſe reſurrectionem confirmare. Sed hoc non ſatisfacit: tũ quia oportuiſſet Paulum hoc aliquo modo inſinuare, ne errorem approbare exiſtimaretur, maximè cùm inferat, tanquam incommodum, *Vt quid baptizantur pro illis.* Tum etiã, quia licèt hoc demus, adhuc eſſet valde infirma probatio Pauli. Quid enim mirum eſſet, ſi quis diceret, erraſſe circa reſurrectionem eos, qui ſic errabant circa baptiſmum? Deinde ſupponit hæc expoſitio hunc errorem circa baptiſmum fuiſſe tempore Pauli, quod probari nõ poteſt. Tribuitur enim hic error Montaniſtis, Marcioniſtis, & Cherintianis, qui

Teſtimonij Pauli 1. Cor. 15. 1. Expoſitio.

Tertull. Ambroſ. Anſelm. D. Thom.

omnes poſt tempora Apoſtoli Pauli exorti ſunt. Vnde Chryſoſt. & Theophyl. dicunt, potiùs eos hæreticos vſos fuiſſe hoc loco Pauli ad ſui erroris confirmationem. Denique de his etiam hæreticis non conſtat, baptizatos fuiſſe pro mortuis ſpe reſurrectionis. Marcioniſtæ enim reſurrectionem negabant. Vnde ad interrogationem Pauli, *Vt quid baptizantur pro illis?* reſponderi poſſet baptizari pro animabus eorũ, vt eis peccata remitterentur. Et quamuis hæc obiectio poſſet aliquo modo ſolui per ſe conſiderata: tamen ſi argumentum Pauli fundatur in eorum exiſtimatione, qui ea cæremonia vtebantur, omnino vrget obiectio facta, cùm illi nec cogerentur rectè de reſurrectione ſentire, nec reuera bene ſentirent.

Chryſoſt. Theophyl.

B

Secunda expoſitio D. Thom. eſt, *Baptizari pro mortuis,* idem eſſe, quod baptizari pro peccatis abluendis, ita vt mortuorum nomine peccata ſignificentur, quæ ſunt opera mortua. Sed hoc in primis repugnat verbis Pauli, ſubdit enim, *Vt quid baptizantur pro illis,* refert autem ad illos, de quibus dixerat, *Si omnino mortui non reſurgunt:* ergo *mortuos* appellat homines defunctos, ac reſurrecturos. Deinde, aliàs qualis eſſet illatio Pauli, ſi hic eſſet ſenſus: Quid facient, qui baptizantur pro peccatis, ſi mortui non reſurgunt, reſponderi enim poſſet, multum prodeſſe. Nam per baptiſmum poſſent conſequi remiſſionem peccatorum, & vitam gratiæ.

2. Expoſitio D. Thom.

C

Tertia ergo expoſitio eſt, *Baptizari pro mortuis,* idem eſſe, quod baptizari, quando iam inſtat mors, cùm iam homo, quaſi pro mortuo habetur, & in lecto iacet iã iam moribundus. Ita Epiph. hæreſ. 28. vbi vim argumenti Pauli dicit in hoc cõſiſtere, quod iis, qui in extremis conſtituti baptizantur, oſtendũt, *quòd qui mortuus eſt, etiam reſurget, & ob id indiget remiſſione peccatorum per lauacrum.* Sed neq; hæc expoſitio poteſt accõmodari Paulo. Primò, quia cùm Paulus ait, *Vt quid baptizantur pro illis,* apertè refert ad mortuos, de quorum reſurrectione agebat. Ergo per *mortuos* non intelligit iam iam moribundos, ſed reipſa defunctos. Item quia Paulus planè diſtinguit eũ qui baptizatur à mortuo, pro quo baptizatur, vt patet ex illa particula, *pro illis.* Ergo non ipſemet, qui baptizatur, dicitur *baptizari pro mortuo,* quia baptizatur ſemimortuus. Præterea phraſis locutionis in illo ſenſu eſſet duriſſima, & prorſus inuſitata. Nam in illo ſenſu nõ dicitur aliquis tractari *pro mortuo,* ſed tanquam mortuus. Et adhuc hoc modo tantùm loquimur in eis actionib. quæ fieri ſolent circa mortua corpora, vt ſunt ſubleuare, deferri, vel ſimiles: non verò de iis, quæ ſunt propriæ viuẽtium, vt loqui, ambulare, cuiuſmodi etiam eſt baptizari. Denique etiam in hoc ſenſu non apparet vis conſequentiæ. Nam dici poſſet, huiuſmodi ſemimortuos baptizari propter remiſſionem peccatorum, & gratiam obtinendam, etiam ſi nõ eſſent reſurrecturi.

3. Expoſitio.

Epiphan.

D

Quarta expoſitio eſt, *baptizari* eo loco non ſumi pro ſuſceptione alicuius baptiſmi aquæ, ſed pro baptiſmo pœnitẽtiæ, per opera pœnalia, & ſatisfactoria eo modo, quo Chriſtus dixit Marc. 10. *Poteſtis bibere calicem, quem ego bibiturus ſum, & baptiſmo, quo ego baptizor, baptizari,* & Luc. 12. *Baptiſmo habeo baptizari, & quomodo coarctor vſque dum perficiatur.* Igitur, *baptizari pro mortuis* idem erit, ꝙ pro illis ſatisfacere per opera pœnalia. Quod ſuperuacaneũ eſſet, ſi nulla eſſet ſpes reſurrectionis, vt expreſsè dicitur 2. Mach. 12. *Miſit* (inquit) *Ieroſolymã offerri pro peccato ſacrificium, bene & religioſè de reſurrectione cogitans. Niſi enim eos qui ceciderant, reſurrecturos ſperaret, ſuperfluum videretur, & vanũ, orare pro mortuis.* Hãc expoſitionẽ probãt inter alias Hugo, & Dion. in Paul. & pro illa referuntur Ephrem in ſuo teſtamento, & Petrus Cluniacen. epiſt. contra Petrobruſſianos. Et eſt valde probabilis: duas verò pati-

E

4. Expoſitio probabilis.

Marc. 10.

Lucæ 12.

Baptizari pro mortuis quid.

2. Mach. 12.

Hugo. Dionyſ. Ephrem. Petrus Clun.

2. Obiectio.

tur difficultates. Prior eſt, quia valde impropriè & abuſiuè interpretatur verbum *baptiʒandi*. Nam, licèt interdum in Scriptura ſoleat hoc verbum ad alias ſignificationes præter aquæ baptiſmum extendi: tamen quando ita fit, ſemper ex contextu vel circumſtantiis cõſtare poteſt, ſempérque ſeruatur aliqua habitudo ad ablutionem, vel aliquid ſimile illi. Vt Chriſtus dixit, ſe fore baptizandum paſſione, quia ſanguine ſuo tingendus & quaſi abluendus erat, & hoc modo martyrium ſolet *baptiſmus* appellari. Pœnitentia quoque ſolet vocari *baptiſmus*, vel *flaminis*, quando baptiſmum aquæ in voto includit, vel *lacrymarum*, quas excitat, illíſq; quodammodo pœnitẽtem abluit, vt conſtat ex Athanaſio quæſt. 134. ad Antiochen. Baſil. lib. de Spiritu ſancto, cap. 15. Cyprianus ſerm. de cœna Domini, & Nazianzen. oratio. 39. Ad hanc verò obiectionem reſponderi poteſt, hoc totum in præſenti reperiri. Nam in primis res ipſa & contextus cogit, vt ita exponatur, ne abſurdum aliquem ſenſum reddat, & verba ſequentia Pauli non parum fauent. Nam ſtatim ſubiungit: *Quotidie morior propter gloriam veſtram fratres*. Deinde cùm dicamus, *baptizari pro mortuis*, eſſe pro eis ſatisfacere, quod fit per opera pœnitentiæ, & pœnalia, rectè comprehenditur hic baptiſmus ſub baptiſmo lacrymarum, & pœnitentiæ. Præſertim quia ex effectu baptiſmi, qui eſt mundare, translata eſt, hæc vox ad ſignificandam quancunque actionem, vel paſſionem, quia anima mundatur. Quomodo ſancti Patres dicunt etiam ipſam pœnam purgatorij interdum vocari *baptiſmum*, iuxta illud Matthæi 3. *Ipſe vos baptizabit in Spiritu ſancto & igne*, vt exponunt ibi Hieron. Beda, Nazianzen. & Baſil. ſuprà. Atque ita rectè cohæret metaphora Pauli, vt *baptizari pro mortuis* dicantur, dum ſe affligunt, vt eos à baptiſmo ignis eripiant.

Athan. Baſil. Cyprian. Greg. Naz. Reſponſ. Matth. 3. Hieron. Beda. Greg. Naz. Baſil.

2. Obiectio. Poſterior difficultas eſt, quia iuxta hunc ſenſum nullo modo poteſt inferri reſurrectio, ſed ſolùm quòd animæ poſt mortem manent, & ſi in hac vita non plenè ſatisfecerunt, in alia purgantur. Vnde facile *Reſponſ.* reſponderi poſſet interrogationi Pauli, *Si mortui non reſurgunt, vt quid pro illis baptizamur?* Dicetur enim vt *1. Cor. 15.* eorum animæ è pœnis liberentur, qui fructus conſiſtere poſſet, etiamſi nunquam eſſent iterum corporibus vniendæ. Sed hæc obiectio in omni ſententia neceſſariò ſoluenda eſt. Tum quia eadem fieri poteſt contra teſtimoniũ allatum ex 2. Machab. Tum etiam quia Paulus in eodem c. ſæpius eandem illationem inculcat, vt cùm ad perſuadendam reſurrectionem inquit, *Si in hac vita tantùm in Chriſto ſperantes ſumus, miſerabiliores ſumus omnibus hominibus.* Nam ad hæc etiam verba reſponderi poſſet, etiamſi non ſit futura reſurrectio, nos non ſperare in Chriſto tantùm in hac vita, & hoc ſatis eſſe, vt non ſimus miſerabiliores omnibus hominibus, quia æterna bona animæ ſperamus. Rurſum, quod ibidem ait, *Si ſecundùm hominem ad beſtias pugnaui Epheſi, quid mihi prodeſt, ſi mortui non reſurgunt? Māducemus, & bibamus, cras enim moriemur.* Eadem enim reſponſione hæc omnia dilui poſſe videntur, ſcilicet, manere animas poſt mortem, quibus opera huius vitæ nocere poſſunt, aut prodeſſe. Quocirca, quod ſuprà diximus de Chriſti argumentatione Matth. 22. de his omnib. locis neceſſariò dicendum eſt. Sæpè in Scriptura has quæſtiones de pœna, præmióque animarum, & de reſurrectione corporum, ita eſſe coniũctas, vt ab vna ad aliam facilè fiat tranſitus, & eadem cenſeatur vtriuſque definitio. Vel quia inter Iudæos, ad quos ferè eſt ſermo in prædictis Scripturæ locis, nullus negabat reſurrectionem, niſi quæ negaret animæ immortalitatem: vel quia pœna, & præmium, & reſurrectio mortuorum æquè ad diuinam prouidentiam pertinet. Sic ergo Paulus prædi-

A ctis verbis immediatè concludit, mortuorum animas pœnas luere, quibus poſſunt per noſtra ſuffragia leuari. Vnde fit, illas manere poſt mortem, & Deum habere earum prouidentiam. Ex quo ſupponit, neceſſariò ſequi, eas nõ mãſuras perpetuò ſeparatas, neque earum corpora perpetuò caritura condigno præmio aut pœna. Sic igitur hæc expoſitio probabiliter defenditur, licet iuxta illam neceſſariò ſit fatendum, ſicut Paulus dixit, *Qui baptiʒantur pro mortuis*; ita dicere potuiſſe: *Qui baptiʒamur pro mortuis.* Imò ſicut dixit, *Vt quid baptiʒantur pro mortuis*, ita potuiſſe abſolutè dicere, *Vt quid baptizantur pro mortuis*, vel, *Vt quid pœnitentiam agunt.* Nam ſi neque anima maneret poſt mortem, neque futurum eſſet præmium, & pœna, fruB ſtrà hæc fierent propter ſalutem animæ. Sed hæc non ſunt magna incommoda, quia non oportuit Paulum omnia dicere, præſertim in ſingulis verbis.

Poſſet tamen aliter hæc expoſitio declarari, vel eſſe potiùs quinta expoſitio, vt ſcilicet, *baptizari* in *5. Expoſitio.* prædicta ſignificatione ſumatur, ſcilicet, prout idem eſt, quod pati afflictiones, vel dolores, vel etiam martyrium pro mortuis, id eſt, pro mortuorum reſurrectione docenda, ac defendenda. Sicut ipſe Paulus de ſe dixit Act. 23. *De ſpe & reſurrectione mortuorum ego iudicor*, & cap. 24. *Quoniam de reſurrectione mortuorum ego iudicor hodie à vobis.* Argumentatur ergo Paulus iuxta hanc expoſitionem à fide, & exemplis ſanctorum hominum, qui propter reſurrectionis fidem C & ſpem ſuo ſanguine baptizari non dubitarunt. Cui expoſitioni videtur conſentaneum quod Paulus ſubiungit, *Quotidie morior propter gloriam veſtram fratres.* Ita ferè Gagneius in Paulum.

Act. 23. & 24. Gagneius.

Sextam expoſitionem alij adhibent, Paulũ iis verbis alludere ad cõſuetudinem Iudæorum, qui quando *6. Expoſitio.* mortuos tangebant, vel ſepeliebant, immundi irregularéſque fiebant, & ideo baptiſmo ſeu lauacro aliquo vtebantur ad eam immunditiam legalem tollendam, iuxta præſcriptum legis, Num. 19. & hoc lauacrũ *Num. 19.* dici poteſt *baptiſmus pro mortuis.* Nam ſicut Eccleſ. 30. *Eccleſ. 30.* dicitur, *baptiʒari à mortuo*, qui lauatur ad tollendam immunditiam contractam ex cõtactu mortui: ita dici D poteſt *baptiʒari pro mortuo*, qui propter curandum funus & ſepulturam mortui irregularitatẽ contrahebat, & lauacro poſtea indigebat. Iuxta hanc ergo interpretationem ſumit Paulus argumentum reſurrectionis ex cura funeris & ſepulturæ mortuorum, quæ ſemper apud fideles fuit, quæ in ſpe reſurrectionis fundatur. Non enim tam ſolicitè corpora mortuorum curarẽt, niſi ſperarent ea reſurrectura, & hoc eſt quod Paulus ait, *quid eſt, quòd baptiʒantur pro mortuis, ſi corpora non reſurgunt?* ac ſi diceret, cur tanta cura & ſolicitudine eos ſepeliunt, etiamſi pro eis poſtea baptizari oporteat, ſi ſpem reſurrectionis eorum non habent? Hæc verò expoſitio aliquantulum eſt violenta, & voluntaria.

Septimam interpretationẽ addit Theodoretus iis *7. Expoſitio.* E verbis: *Qui baptiʒatur, Domino cõſepelitur, vt cũ mortuis fuerit particeps, ſit etiam particeps reſurrectionis: ſin autem corpus non reſurgit, cur etiam baptiʒatur.* Itaque vult Paulum loqui de baptiſmo Chriſti, quem vult. Figuram *Rom. 6. Coloſſ. 2.* ſepulturæ Chriſti alibi Paulus docuit, dicens, *Nos per baptiſmum conſepeliri Chriſti.* Et hac ratione, dum baptizamur, dicemur *baptiʒari pro mortuis*, quia veluti gerimus perſonam mortui, & quodammodo ſepelimur. Quod ſine cauſa dicit Paulus fieri, ſi non eſt mortuorum reſurrectio: quia ſicut per baptiſmum, dum in aquam mergimur, Chriſto conſepelimur; ita cũ emergimus cũ eo reſurgimus, vt eiſdem locis Paulus apertè docuit. Eſſet ergo vana tota illa baptiſmi actio, & repræſentatio, ſi nulla eſſet mortuorum reſurrectio. Et hanc expoſitionem Caietanus amplectitur, quæ etiam

etiam videtur nimis dura, ac violenta. Tum quia *baptizari pro mortuis* in nullo genere locutionis ſignificat agere in baptiſmo perſonam mortui. Aliàs poſſemus etiam dici baptizari pro Chriſto. Tum etiam, quia ſi repræſentatio baptiſmi eſſet vana aut falſa, non exiſtente reſurrectione mortuorum, non eſſet, quia baptiſmus repræſentat ſepulturam mortui: ſed quia repræſentat reſurrectionem; ergo non debuiſſet Paulus argumentum ſumere ex baptiſmo *pro mortuis*, ſed pro ſuſcitatis.

Vltima expoſitio eſt, *baptizari pro mortuis* idem eſſe, quod baptizari baptiſmo Chriſti; profitendo reſurrectionem mortuorum. Ita Chryſoſt. homil. 40. in 1. ad Corinth. qui notat primitiuę Eccleſię conſuetudinem fuiſſe, vt qui baptizandi eſſent, ſymbolum fidei & expreſsè mortuorum reſurrectioné profiterentur, priuſquam idem præſtarent ipſo opere baptiſmi abluendo corpus, quia reſurrecturum illud ſperarent. Hac ergo ratione dicti ſunt à Paulo *baptizari pro mortuis*. Ex quo ſenſu optimè concluditur argumentum, ſine cauſa hoc modo baptizari, ſi non eſt ſpes reſurrectionis mortuorum. Et hanc expoſitionem ſequitur Theophylactus, Oecumenius in Paulum, & Gagneius non reiicit: nec videtur contemnenda, quanquam non ſatis aptè accommodetur verbis Pauli. Nam *baptizari pro mortuis*, durè exponitur, quòd ſit baptizari verbo, & opere profitendo reſurrectionem mortuorum. Itaque inter omnes expoſitiones quarta videtur facilior. Si quis tamen rectè conſideret, in ſingulis ferme continetur aliqua propria ratio conferens ad perſuadendam reſurrectionem, & ideo omnes illas adduxi, quia licèt non omnes explicent mentem Pauli: omnes tamen vtiles ſunt ad reſurrectionem perſuadendam. Et hæc de loco Pauli 1. ad Cor. 15. in reliqua enim parte capitis ſolum adducit exemplum ſeminum ad declarandam reſurrectionem, quod non adducitur à Paulo ad probandum futuram eſſe, ſed vt declaret eſſe poſſibilem, & modum eius, vt latiùs in ſuperioribus diximus.

Theophyl. Oecumen. Conſtant. Hermano. Gagnei.

Tertiò, principalem rationem ad perſuadendam reſurrectionem adduxit Paul. 2. ad Corinth. 5. dicens, *Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſque propria corporis, prout geſſit, ſiue bonum, ſiue malum.* Quæ ratio ſumpta eſt ex Diuina prouidentia, quam late ſuprà Diſput. 44. Section. 8. proſequuti ſumus, & multorum Patrũ teſtimoniis explicuimus: & ideo hìc nihil addemus. Aliud verò Pauli teſtimonium 1. ad Theſſalon. 4. quod inſigne etiam eſt in hac materia, explicabitur inferiùs, tractando de efficientia Chriſti circa reſurrectionem noſtram, & de tempore reſurrectionis. Neque ad confirmandam hanc veritatem, oportet vti Patrum teſtimoniis, tum quia res eſt frequentiſſima in illis, tum etiam quia ſufficiunt, quæ inter explicandum Scripturam adduximus. Poſſunt autem præterea videri Cyril. Ieroſol. catech. 4. & latiùs in 18. Gregor. Nyſſenus oration. 3. de Reſurrect. Ambroſ lib. de fide Reſurrect. & Theodor. in Epitome diuinorum decretorum, cap. de Reſurrect. & de iudicio, Proſper in dimidio temporis, cap. 18. Rationes etiam in eadem explicatione teſtimoniorum Scripturæ, & adductæ ſunt, quibus addi poſſunt aliæ ſuprà adductæ, tractando quomodo reſurrectio poſſit naturaliter cognoſci.

2. Cor. 5.

1. Theſſ. 4.

Cyr. Hiero. Greg Nyſſ. Ambroſ. Theodor.

Ex dictis relinquitur primò reſurrecturos homines in eiſdem numero corporibus, in quibus ceciderunt. Tum quia in ſuperioribus oſtendimus, hoc eſſe de neceſſitate veræ reſurrectionis. Tum etiam, quia teſtimonia allata, ipſorum corporum ac oſſium reſurrectionem promittunt: & quia hoc neceſſarium eſt, vt perfectè ſeruetur ratio iuſtitiæ, præmij, ac pœnæ, iuxta diuinæ prouidentiæ diſpoſitioné,

A Propter quam rationem probabilius etiam in ſuperioribus duximus, non ſolùm materiam totius corporis futuram eſſe eandem: ſed etiam in ſingulis membris & organis corporis eandem identitatem fore ſeruandam.

SECTIO II.

Vtrùm omnes homines iuſti reſurrecturi ſint.

IN præcedenti Sectione ſolùm oſtendimus, futuram eſſe hominum reſurrectionem generalem. Ex quo illud abſque vlla controuerſia efficitur, omnes homines ſanctos, & iuſtos, qui ante reſurrectionis diem mortui fuerint, eſſe ſuſcitandos. Nam hoc apertè probant Scripturarum teſtimonia, & nullum eſt, quod in
B contrarium obiici poſſit; neque vlla difficultas, dubitandíve ratio. Dummodo excludamus ſingularia priuilegia eorum, qui ante vniuerſalem reſurrectionem excitati fuerunt, vt de B. Virgine certum eſt, & de iis, qui cum Chriſto reſurrexerunt, ſuprà diximus, & de Elia & Enoch infrà dicemus. Solum ergo ſupereſt, vt dicamus de iis iuſtis hominibus, qui viui inuenientur in die iudicij, prope horam reſurrectionis. Nam licèt certum ſit horum corpora eſſe transformanda in qualitatem & perfectionem glorioſorum corporum reſurgentium: dubium tamen eſt, an verè ac propriè reſurgant. Ratio dubitandi eſt, quia non reſurgit, niſi quod cecidit: iſti autem non ceciderunt, cùm non fuerint mortui. In contrariũ eſt, quia locutiones Scripturæ generales ſunt, & nulla eſt ſufficiens ratio, vel
C authoritas ad huiuſmodi exceptionem faciendam.

In hac re duæ ſunt celebres ſententiæ. Prior negat illos homines iuſtos, qui tum temporis vixerint, eſſe, aut morituros, aut reſuſcitandos: ſed ſolùm immutandos, ſeu transformandos. Cuius primum fundamentum ſumitur ex Paulo primæ Corinth. decimo quinto, præſertim iuxta editionem Græcam, quæ ſic habet, *Ecce myſterium vobis dico: Non omnes quidem dormiemus, omnes tamen immutabimur.* Quorum verborum ſenſus eſt, non omnes Iuſtos eſſe reſurrecturos, quia non omnes mortem obibunt: omnes tamen fore ad ſtatum gloriæ transferendos. Cum qua ſententia conſonant ſequentia verba, *Mortui reſurgent incorrupti, & nos immutabimur.* Illa enim particula, *& nos*, homines tunc viuentes ſignificat, quos ita appellat,
D quia loquutus eſt veluti ipſorum Iuſtorum voce, qui tunc viuentes in carne inuenientur. Quam ſententiam & expoſitionem egregiè confirmat aliud teſtimonium Paul. primæ ad Theſſalonicenſes quarto, dicentis, *Hoc enim vobis dicimus in verbo Domini, quia nos, qui viuimus, qui reſidui ſumus, in aduentu Domini non præueniemus eos, qui dormierunt.* In his enim verbis etiam loquitur Paulus in perſona eorum, qui tempore iudicij viui inuenientur. Non enim loqui poteſt in ſua propria perſona, cùm ipſe vſque ad ſecundum Chriſti aduentum non eſſet victurus. De iis ergo hominibus, qui tunc viuent, ait non eſſe præuenturos eos, qui dormierunt. Vbi ſupponit, eos non eſſe dormituros, & quia hinc ſeqũ videbatur, hos prius fore glo-
E rificandos, quàm alios, eo quòd reſurrectione non indigerent, ſicut illi, admonet Paulus nõ ita eſſe futurũ. *Quoniam* (inquit) *ipſe Dominus in iuſſu & in voce Archangeli, & in tuba Dei deſcendet de cœlo, & mortui qui in Chriſto ſunt reſurgẽt primi, deinde nos, qui viuimus, qui relinquimur, ſimul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Chriſto in aëra*, ſcilicet per glorioſam immutationem, abſque morte, & reſurrectione. Videtur ergo hæc ſententia eſſe expreſſa Pauli: & ita cenſent exponendo hęc loca Chryſoſt homilia quadrageſima ſecunda, in primam ad Corinth. & homil. 7. in 1. ad Theſſalonicenſ. Theodoretus, Theophyl. & Oecumen. in Paul. & Origenes

1. Cor. 15.

1 Theſſ. 4. Theod. Hier.

Chryſoſt. Theodor. Theophyl. Oecumen. Orig.

Hieron. nes lib. 5. cont. Celſum non longè ab initio, & Hieronym. epiſtol. 152. ad Minerium refert in hanc ſententiam Theodorum Heracleotem, & *Apollinar.* Apollinarium, quã ipſe non iudicat improbabilem, & ſuper Iſaiam capit. 51. illam lectionem Pauli ſequitur, *Non omnes dormiemus*, in epiſtola verò 148. quæſt. 3. interpretans locum Pauli 1. ad Theſſal. 4. abſolutè docet hanc ſententiam *Auguſt.* Auguſtin. etiam quæſt. 3. ad Dulcitium, licèt locum 1. ad Corinth. aliter legat, quàm nos diximus, & ideo dubius de tota ſententia eſſe videatur: tamen propter aliud teſtimonium ad Theſſalon. valde eſt propenſus in hanc ſententiam, & planè fatetur, ſe ignorare in quo alio ſenſu poſſit ille locus exponi. Et *Gennad.* Gennad. de Eccleſiaſticis dogmatibus, capit. 7. & 8. hanc ſententiam vt probabilem relinquit. Præterea *Tertul.* Tertullian. lib. de reſurrect. carnis, cap. 41. & 42. licèt locum 1. ad Corinth. 15. aliter legat, hanc nihilominus ſententiam apertè docet, & ad illam accommodat vulgatam lectionem, quæ ſic habet, *Omnes quidem reſurgemus*, dicens illam immutationem, quæ fiet in Iuſtis tunc viuentibus, pro reſurrectione computari. Nam, cùm ab ſtatu mortali ad immortalem transferendi ſint, quodammodo *reſurgere* dicuntur. Quod etiam notauit Gennad. ſuprà, & indicauit Chryſoſtomus. Aliter verò *Ambr.* Ambroſius 1. ad Corinth. 15. exponit hunc locum iuxta hanc ſententiam retenta vulgata lectione, ſcilicet, *Omnes reſurgemus qui in aduentu Chriſti mortui inueniemur, ſed non omnes immutabuntur, qui in corpore ſint reperti, quia ſoli ſancti beatitudinis gloriam conſequentur.* Et primò confirmari poteſt hæc ſententia ex eo, quòd in *Symbol.* Symbolo dicitur Chriſtum venturum eſſe *ad iudicandos viuos, & mortuos*: iuxta illud *Act. 10.* Actorum 10. *Ipſe eſt qui conſtitutus eſt à Deo iudex viuorum, & mortuorũ*: & illud *Rom. 14.* ad Romanos 14. *Chriſtus in hoc mortuus eſt, & reſurrexit, vt viuorum ac mortuorum dominetur.* Sed non poteſt hoc rectius explicari, quàm ſi dicamus, iudicaturum Chriſtum, & eos, quos (cùm venerit) viuentes repererit, & eos qui mortui iam fuerant. Secundò cõfirmari poteſt, quia nulla poteſt aſſignari cauſa naturalis ſubitæ mortis tot hominum: nec verò credendum eſt iuſſu Dei omnes eſſe violenter interficiẽdos. Nam quod ſolet dici comburendos fore igne conflagrationis, per ſe eſt creditu difficile. Cur enim Deus tot iuſtos viuos comburet? & præterea aliqui exiſtimant, conflagrationem ignis futuram poſt hominum reſurrectionem & iudicium peractum, de quo poſteà dicturi ſumus.

Iuſti homines, ſicut morientur, ita & reſurgent vniuerſi. Secunda ſententia eſt, omnes homines iuſtos verè ac propriè eſſe reſurrecturos, & conſequenter priùs eſſe morituros. Nam propria reſurrectio eſt à morte, tanquam à termino à quo, vt ſuprà diximus. Quam *D. Thom.* ſententiam docuit D. Thom. prima ſecundæ, quæſt. 81. art. 3. ad 1. & eam defendunt omnes Scholaſtici in 4. d. *Gennad.* 43. & recentiores ſcriptores Catholici, *quam* (vt Gennad. citato loco teſtatur) *maxima Patrum turba tradente ſuſceperunt*, eóſque ſtatim indicabimus exponẽdo Scripturæ teſtimonia. Primum ergo fundamentum huius ſententiæ eſt. Quia Scriptura ſæpe repetit, omnes homines eſſe morituros, & inſignis locus eſt ille ad Ro- *Rom. 5.* man. 5. *Sicut per vnum hominem peccatum in mundum intrauit & per peccatum mors: & ita in omnes homines mors pertranſiit.* Vbi tam generaliter dicitur mors, ſicut peccatum ad omnes tranſire: ergo ſicut à contradictione peccati nullus excipitur (omiſſo ſpeciali B. Virginis priuilegio) ita nec à morte. Ergo tantam hominum multitudinẽ excipere, apertè videtur contra hanc ge- *1. Cor. 15.* neralem legem. Secundò vrgent verba Paul. 1. Corin. 15. prout in vulgata Latina leguntur: *Omnes quidem reſurgemus, ſed non omnes immutabimur*, quorũ planus ſenſus eſt, omnes quidem homines tam bonos quàm malos eſſe reſurrecturos, non tamen omnes fore ad

A ſtatum gloriæ tranſituros. Et hoc idem eſt, quod poſtea dicit, *Mortui reſurgent incorrupti*, quod commune eſt bonis, & malis, *& nos*, id eſt, Iuſti *immutabimur*. Neque ſatisfacit reſponſio illa, quòd viuentes in corpore mortali dicantur *reſurgere*, eo quòd transferantur ad ſtatum gloriæ. Primò, quia hoc eſt contra proprietatem verbi *reſurgendi*, vt enim ait Athan. lib. de Incarn. *Athan.* Verbi Dei, ante medium, *Mortem reſurrectionem anteuertere oportet, ſiquidem reſurrectio oboriri non poteſt, niſi mors præcedat.* Et idem repetit ſermone 3. contra Arianos. Secũdò, quia ibi Paul. ſatis diſtinguit reſurrectionem ab immutatione: hæc ergo eſt immutatio, & non reſurrectio, iuxta phraſim Pauli. Tertiò, quia (vt Aug. *Auguſt.*

B argumentatur) Paulus in eodem cap. dixerat, *Tu quod ſeminas, non viuificatur, niſi priùs moriatur.* Dixerat etiam eos, qui reſurgũt in Chriſto, per ipſum viuificari. *Quia ſicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes viuificabuntur.* Ergo ex Pauli ſententia non reſurgunt, niſi qui priùs mortui ſunt. Et hinc etiam facilè excluditur alia euaſio, quam inſinuauit Oecumenius, vt per *Oecumen.* diſtributionem accommodam intelligatur, *Omnes reſurgemus*, id eſt, qui mortui fuerimus. Nam licèt verum ſit, eos tãtùm reſurrecturos, qui mortui fuerint: tamen Paulus vtrumque de omnib. hominibus abſolutè affirmat, morituros eſſe, ac reſurrecturos. Neque etiam contra vim huius loci obſtat Græca lectio, quæ contraria videbatur. Primò quidem, quia vulgata Latina

C (quæ Eccleſiæ authoritate recepta eſt) præferenda eſt lectioni Græcæ. Secundò, quia multi etiam Græci codices non habent negationem in priori parte, ſed in poſteriori hoc modo, *Omnes quidem dormiemus: ſed non omnes immutabimur.* Ita legiſſe Didymon Alexand. & *Did. Alex.* Achatium Cæſarienſem, atque ita in pluribus codici- *Ach. Cæſ.* bus reperiſſe, refert Hieronym. in prædicta epiſtola, *Hieron.* dicens, ex eorum verbis huic ſententiæ magis acquieſcere Eccleſiam, *Vt omnes communi morte moriamur, & non omnes immutemur in gloriam*: & infrà ita concludit, *Hoc autem ſciendum, quod magis conueniat veritati ita legere, Omnes quidem dormiemus.* Et hoc modo legunt ex antiquis Patribus Latinis Auguſtin. 20. de Ciuitat. *Auguſt.*

D capit. 20. vbi licèt vtramque lectionem afferat, hanc præfert: idem quæſt. 3. ad Dulcitium, & Epiſt. 146. ad Conſentium. Et fortaſſe varietas huius lectionis orta eſt ex vnius tantùm elementi mutatione. Nam priores Græci codices habebant hoc modo (vt in Complutenſi exemplari refertur) πάντες μὲν οὖν κοιμηθησόμεθα, quod ad literã vertitur, *Omnes quidem certè dormiemus.* Nam illa particula οὖν, *igitur*, vel *certè* ſignificat. Si autem ablata vltima litera dicas, οὐ, ſignificabit, *non.* Fieri ergo potuit, vt ſcriptorum incuria illa litera expungeretur. Quanquam autem hæc lectio affirmatiua, *Omnes dormiemus*, diuerſa videatur à vulgata lectione, *Omnes reſurgemus*: tamen (vt rectè notauit D. *D. Thom.* Thomas) ſenſus eſt idem, tum propter verbum *dormiemus*, quo ſignificatur mors, propter futuram reſurre-

E ctionem, Ioann. 11. *Lazarus amicus noſter dormit.* Tum *Ioan. 11.* quia ex eo, quòd omnes ſint morituri, ſequitur omnes eſſe reſurrecturos, & quia hæc erat Pauli intentio (vt ex contextu conſtat) ideo, vt illam magis explicaret vulgatus interpres, vertit, *Omnes reſurgemus.* Et ita intellexerunt Latini Patres, qui hanc ſententiam ſequuntur, Auguſt. ſuprà, & de fide & ſymbolo, c. 6. Ful- *Auguſt.* gen. de fide ad Petrum, cap. 3. & 29. Ambroſ. in 1. epiſt. *Fulgent.* ad Corinth. & ad Theſſal. Ruffin. in expoſitione ſym- *Ambroſ.* boli. Iulianus Archiep. Toletan. libr. 3. Prognoſticon, *Ruffin.* capit. 48. & Claudianus libro primo de ſtatu animæ, *Iulian.* & omnes recentiores. Tertiò, quia etiamſi Græcam *Claudia.* lectionem negantem retineamus, poteſt ita exponi, vt non ſit vulgatæ lectioni Latinæ contraria; ergo ita omnino faciendum eſt. Antecedens declaratur, primum ex Oecumenio ibi dicente, verbum illud,

non

non dormiemus, intelligi poſſe, *de diuturna dormitione, ita vt opus ſit ſepulchro ac ſolutione ad corruptionem.* Nam quia mors & reſurrectio eorum, qui vſque ad diem iudicij vitam protraxerint, veluti in momento & quaſi ſubito motu fiet, ideo horum mors quaſi nulla exiſtimatur. Itaque ſenſus erit, *Non omnes dormiemus*, id eſt, non omnes diuturno mortis ſopore tenebimur: ſed aliqui tam ſubitò euigilabunt, vt vix dormiiſſe videantur. Vel aliter, quia Græci textus non habent, *non omnes dormiemus*, ſed *omnes quidem non dormiemus*, quamuis iuxta phraſim Græcam fortaſſe æquipolleant: poſſumus tamen Latinè vniuerſaliter interpretari, hoc ſenſu, *Omnes non dormiemus*, id eſt, omnes euigilabimus, ſeu non perpetuo ſomno corripiemur, quod eſt, ac ſi diceret: *Omnes reſurgemus.* Vel denique (vt alij exponunt) vt illud, *non*, poſitum ſit pro, *non tantùm*, & ſit ſenſus, omnes non tantùm dormiemus, ſed etiam immutabimur à morte ad vitam. Similis enim modus loquendi non ſemel in Scriptura reperitur, vt Marc. 9. *Quicunque me ſuſceperit, non me ſuſcepit, ſed eum, qui miſit me*, id eſt, *non tantùm me*, & 2. ad Corinth. 7. (vt rectè ibi notat D. Thom.) *Scripſi vobis non propter eum, qui fecit iniuriam, neque propter eum, qui paſſus eſt*, id eſt, non propter eos tantùm, *Sed ad manifeſtandam ſolicitudinem noſtram.*

Marc. 9. 2. Cor. 7. D. Thom.

Igitur, cùm vulgata lectio veritatem huius ſententiæ maximè requirat, & Græcæ omnes poſſint ita exponi, vt illi non contradicant, omnino prædictæ ſententiæ acquieſcendum eſt. Quæ non poteſt alia ratione probari, niſi quæ ex dictis teſtimoniis ſumitur, ſcilicet, quia mors eſt generalis pœna omnib. hominibus impoſita propter transgreſſionem primi parentis, vt Paulus docuit citatis locis, ex illo Geneſ. 3. *Terra es, & in terram ibis.* Propter quod dixit idem ad Heb. 9. *Statutum eſt hominibus ſemel mori, poſt hoc autem iudicium.* Quæ verba videntur egregiè confirmare hanc ſententiam. Satis enim ſignificant omnes homines, priuſquam iudicentur, eſſe morituros: ſed nulla eſt ratio, ob quam omnes illi homines hac pœna liberentur, cũ nulla ſit ſpecialis cauſa huius priuilegij, neque vllum illius ſufficiens fundamentum. Vnde Dauid Pſal 88. tanquam rem omnino admirandam & inuſitatam dicit, *Quis eſt homo, qui viuet, & non videbit mortem: eruet animam ſuam de manu inferi* Cui rationi, vt cõpleta ſit, addi poteſt, in fine mundi, ſeu tempore iudicij vniuerſalis futuras eſſe cauſas, quæ ſufficiant mortem inferre omnibus mortalibus, qui tunc vixerint, vt in ſolutionibus argumentorum explicandum eſt.

Mors omnibus generalis. Gen. 3. Hebr. 9. Pſalm 88.

Ad fundamenta ergo prioris ſententiæ. De primo teſtimonio Pauli iam ſatis dictum eſt. Ad aliud verò ex 1. ad Theſſal. c. 4. Aug. dicto loco de Ciuitat. dicit Paulum ſolùm affirmare homines, qui inuenieẽtur viui tempore reſurrectionis generalis, eſſe rapiendos in aëra: non negare tamen eſſe morituros. *Vnde fieri poterit* (inquit) *vt in ipſo raptu moriantur, & paulo pòſt reſurgant.* Et in eandem expoſitionẽ inclinant Anſel. Beda, & alij ibi. Eſt tamen difficilis creditu: primũ quia per ſe apparet incredibile illud genus mortis, & illud miraculũ rapiẽdi in aëra corpora adhuc mortalia, & (quod maius eſt) ſuſtinendi in aëre corpora iam mortua, donec reſurgant. Nam licèt hæc non ſint Deo impoſſibilia, nec admodum difficilia: videntur tamen ad opus reſurrectionis valde extranea, & inutilia, & ſine fundamento conficta. Deinde (quod caput eſt) Paulus apertè loquitur de raptu corporum in aëra, per glorioſam immutationem, ratione cuius quaſi connaturale & intrinſecum erit illis corporibus poſſe per aëra ſubleuari. Et ita intelligunt Paulum cæteri omnes interpretes. Et vlteriùs probatur: nam Paulus inquit, *Simul rapiemur cum illis*; ergo quando iſti rapientur, ſimul etiam rapientur alij, quos dixerat fore à morte excitandos, & ideo ante hunc raptum ſupponitur facta illorum reſurrectio; ergo non poteſt dici in hoc raptu aliquos eſſe morituros, aliàs poſt quorundam reſurrectionẽ alij morerentur, & poſtea reſurgerent, quod omnino improbabile eſt. Loquitur ergo Paul. de raptu glorioſo. Quod ſatis etiam cõfirmãt illa verba poſtrema, *Et ſic ſemper cum Domino erimus.* Vbi non dicit, futuros nos eſſe in aëre cum Domino, ſed futuros *ſic*, id eſt, in eo ſtatu, ac perfectione, in qua rapti fuerimus: non ergo intercedet mors, nec ſubſtantialis mutatio in eo raptu. Aliter ergo reſpõdetur cum Oecumen. (quem videtur diuus Thomas imitari) eos, qui tunc viui reperientur paulo ante generalem reſurrectionem eſſe morituros: ſed, quia modicum erit tempus inter mortem, & reſurrectionem, ideo Paulus de illis tanquam de viuentibus loqui, diſtinctóque modo, quàm de aliis iam dudum mortuis. Ratio autem, ob quam ſpecialiter docuit hos non eſſe præuenturos alios, qui iam dormierant, non eſt, quia ij non ſint morituri: ſed (vt inquit Oecumenius) quia cùm alij eſſent multo antea mortui, eorúmque cineres eſſent per orbem diſperſi, ij verò paulo antea eſſent vita functi, & corpora fortaſſe manerent integra, videri poterat, facilius hos quàm illos eſſe ſuſcitandos: ac propterea ait, non ita futurum, ſed tam facilè eſſe Deo iam diu mortuos, quàm eos, qui tunc obierant, *in monumento & in ictu oculi* excitare.

Reſponſ. ad argumentum oppoſitum. Auguſt. Anſelm. Beda. Teſtimonij Pauli 1. ad Theſſal. 4. expoſitio. Oecumen. D. Thom.

Ad primam confirmationem, quomodo Chriſtus dicatur *iudicaturus viuos, & mortuos*, quidam exponũt, id eſt, bonos, & malos. Quam expoſitionem amplectitur Auguſt. de fide, & ſymbol. c. 8. & in Enchirid. c. 51. & Chryſoſtom. hom. 1. de ſymb. Sed non placet, quia non eſt ſermo de vita gratiæ, & morte illi oppoſita: ſed de vita, & morte naturali, qua etiam damnati viuent, cùm iudicabuntur, vt infra dicemus. Alij exponunt, *iudicaturum viuos & mortuos*, id eſt, animas, & corpora. Nam licèt, quando fiet iudicium, iam corpora etiam viuent: tamen nunc, quando fidem profitemur, animæ viuunt, corpora verò mortua ſunt, iuxta illud Matth. 10. *Nolite timere eos, qui occidunt corpus: animam autem non poſſunt occidere.* Vtraque verò iudicabuntur. Ita Ruffinus in expoſitione Symboli. Tertiò, licèt *viuorum* nomine intelligamus eos, qui vſque ad diem iudicij vitam producent (vt etiam Auguſtin. & Chryſoſt. ſuprà exponunt) non eſt neceſſe dicere eos nunquam eſſe morituros: ſed appellari *viuos* (vt diximus) propter breuitatem mortis. Quartò verò & (vt opinor) ſimpliciùs & faciliùs dicitur, hæc verba Symboli reſpicere illud tempus, in quo fidem profitemur. *Viuos* ergo eos appellamus, qui nunc viuimus: *mortuos* verò, qui nos præceſſerunt.

Auguſt. Chryſoſt. Chriſtus viuorum iudex, & mortuorũ quomodo dicitur.

Ad ſecundam confirmationem reſpondetur plures futuras eſſe cauſas humanæ mortis prope diem iudicij. Nam in primis Ioannes in Apoc. de illo tempore loquens ait, c. 6. *Datam eſſe poteſtatẽ morti ſuper quatuor poteſtates terræ: interficere fame, & gladio, & morte, & beſtiis terræ*, & c. 8. & 9. dicit, *ſeptem Angelis datas eſſe ſeptem tubas*, quarum ſonitu & clangore interfecerunt infinitam hominum multitudinem. Nam de ſolo ſexto Angelo dicitur interfeciſſe *ſextam partem hominum.* Denique multi morientur fame, alij peſte, alij nimio timore, alij denique ex aeris inclementia, & magna cælorum ac elementorum perturbatione, quæ non ſolùm homines ſed etiam cætera animalia conficient. In quo illud etiam obſeruandum videtur, non omnes homines iuſtos fore tunc ſimul obituros: ſed iuxta diuinæ prouidentiæ diſpoſitionem, alios tardiùs, alios citiùs, prout vnuſquiſque ad animæ ſuæ purgationem diuturniori tempore indigebit.

Subita prope diem iudicij hominum mors. Dubium Symb. Atha.

Sed quæret tandem aliquis, quàm ſit certa hæc ſententia, quam defendimus. Aliqui enim putant eſſe de fide

Reſponſ.

fide propter teſtimonium Pauli, & generales locutiones Scripturarum, & quia in Symbolis fidei præſertim Athanaſij dicitur, ad Chriſti aduentum omnes homines reſurrecturos. Sed certum eſt non eſſe de fide, vt ex Auguſtin. notauit Pammelius ſuper Tertul. ſuprà, in quo etiam conueniunt omnes Scholaſtici cum Magiſtro, & D.Thom. Quia nulla eſt in hoc Eccleſiæ definitio, & loca Scripturæ variis modis exponuntur à Patribus (vt vidimus) quia à generali regula aliquos excipiunt ab actuali morte, quamuis ex peccato eſſent morti obnoxij, ad mortémque perpetuò tenderent, quod eſt continuum quoddam mori, vt dicunt Patres in illud Geneſ. 2. *In quacunque die comederis ex eo, morte morieris.* Alij dicunt quamuis noſtra ſententia non ſit de fide, eſſe tamen ita certam, vt contraria ſit temeraria. Ita Catharinus 1. Corinth. 15. & idem ſentit Sotus d. 43. quæſtion. 3. artic. 4. Sed non video, quo fundamento id aſſerant, cùm tot ac tanti Patres illam ſententiam docuerint, qui non tantùm decepti fuerunt (vt alij loquuntur) falſa lectione illius loci 1. ad Corinth. 15. ſed adeò permoti ſunt teſtimonio Paul. 1. ad Theſſalon. 4. vt Auguſtin. aliquando dixerit, ſe non inuenire, quomodo poſſit aliter intelligi. Neque poſt tempora illorum Patrum noua aliqua ratio nouúmve teſtimonium inuentum eſt, quo hæc veritas magis illuſtretur, neque Eccleſiæ authoritas magis in alterutram partem inclinauit. Quomodo ergo, niſi temere, poteſt temerarium dici, quod tanti Patres docuerunt, quódque in Scriptura habet tam apparens fundamentum? Modeſtiùs ergo mea ſententia loquuntur, qui ab omni cenſura abſtinentes ſeſe poſteriorem ſententiam probabiliorem ac ſimpliciter veram arbitrantur eſſe. Sic enim loquuti ſunt D.Thom. & antiquiores Theologi, & ex recentioribus Canus 2. de locis, capit. 14. & Sixtus lib. 6. bibl. annot. 265.

Auguſt. Pammel. Magiſt. D.Thom. Geneſ. 2. Cathar. Sot. Auguſt. D.Thom. Can. Six.Sen.

SECTIO III.

Vtrùm etiam homines damnati reſurrecturi ſint.

RAtio dubitandi ſumi poteſt ex nonnullis ſacræ Scripturæ locis. Primus ac vulgatiſſimus eſt ille Pſalmi 1. *Non reſurgent impij in iudicio, neque peccatores in conſilio iuſtorum.* Secundus eſt Dan. 12. *Multi de iis, qui dormiunt in terræ puluere, euigilabunt.* Vbi videtur dictum eſſe *multi*, & non *omnes*, propter Iuſtos, & peccatores. Tertius eſt ſecundi Machab. 7. *Potius eſt ab hominibus mori datos ſpem expectare à Deo, iterum ab ipſo reſuſcitandos, tibi enim reſurrectio ad vitam non erit*, ſcilicet peccatori, & iniquo. Quartò addi poteſt ratio, quia reſurrectio eſt magnum quoddam bonum; ergo nulla ratio eſt, ob quam prauis hominibus & ad æternam mortem damnatis conferatur. Et confirmatur: nam propter hanc cauſam ſpecialiter promittitur reſurrectio membris Chriſti participantibus vitam eius ad Roman. 6. *Si complantati ſumus ſimilitudini mortis eius, ſimul & reſurrectionis erimus.* & 1. Cor. 15. *Eos, qui dormierunt, per Ieſum adducet cum eo.*

Pſalm. 1. Dan. 12. 2. Mach. 7. Rom. 6. 1. Cor. 15.

Duos diſtinguere poſſumus damnatorum ordines, vnum adultorum, qui propter propria peccata actualia damnati ſunt; alium infantium, qui propter ſolum originale à regno Chriſti excluduntur. Quæ diſtinctio quamuis ſeruata proportione locum habeat in Iuſtis; alij enim ſunt adulti, qui per propria merita ſalutem conſequuntur: alij infantes, quibus ſolum Chriſti meritum & gratia per ſacramentum applicantur: tamen quia conſtat, omnes Iuſtos ſimilem gloriam & beatitudinem eſſe habituros, ideo (quod ad rem præſentem de reſurrectione ſpectat) non fuit neceſſaria illa diſtinctio. In damnatis verò videtur eſſe aliqua ſpecialis ratio. Quia pueri habe- A bunt genus damnationis, ac ſtatum valde diuerſum à cæteris damnatis.

Damnati ad gehennam reſurgent in die iudicij omnes. Ioann. 5.

Dico ergo primò, omnes damnatos ad gehennam propter propria peccata, eſſe in generali reſurrectione excitandos. Eſt de fide. Expreſsè enim habetur in multis Scripturæ locis, Ioann. 5. *Omnes, qui in monumentis ſunt, audient vocem filij Dei, & procedent, qui bona egerunt, in reſurrectionem vitæ, qui verò mala egerunt, in reſurrectionem iudicij.* Quæ verba duplicem nobis indicant reſurrectionem, cuius cognitio ad intelligenda varia Scripturæ loca eſt neceſſaria. Alia dicitur *reſurrectio vitæ*, ſeu *ad vitam*, quod non eſt intelligendum de vita naturali, ſeu corporea: nam hoc modo commune eſt omni reſurrectioni eſſe reparationem vitæ. B Vnde ex eiſdem verbis colligitur, hoc futurum eſſe commune omnibus bonis, & malis, *Omnes enim in monumentis erunt, omnes audient vocem filij Dei*, nimirum aurib. corporis illam percipiendo, *& procedent*, ſeu egredientur de monumentis, ſeu locis in quibus reperientur, ita vt pedib gradiantur, ſicut notauit Hieron. epiſt. 61. ad Pammachium, contra errores Ioannis Ieroſolymitani. Omnes ergo viuent vita corporea. Igitur cùm dicuntur aliqui *reſurgere ad vitam*, ſeu *reſurrectionis vitæ*, intelligendum eſt de vita æterna, quæ erit in æterna beatitudine, in qua nihil eſt mortis, & hæc dici etiam ſolet in Scriptura *reſurrectio Iuſtorum.* Atq; de hac optimè intelliguntur verba adducta ex 2. Machab. C *Tibi enim reſurrectio ad vitam non erit.* Nam reſurrectio damnatorum potiùs dici poteſt *reſurrectio ad mortem.* Quia (vt acutè dixit Aug. lib. 6. de Ciuit. cap. 12.) *Vita gehennæ potius mors eſt dicenda, quàm vita, nulla quippe maior & peior eſt mors, quàm vbi non moritur mors.* Alia verò dicitur *reſurrectio iudicij*, id eſt, condemnationis. Dixerat enim paulo antea Chriſtus (vt circa hæc verba notauit Chryſoſtom. hom. 38. in Ioann.) *Qui credit in me*, ſcilicet, fide diuina, *non venit in iudicium:* non quia iudicandus non ſit, ſed quia non eſt iudicandus, & damnandus propter peccata, quæ commiſit, cùm per viuam fidem in Chriſtum ſint remiſſa. Eodem ergo ſenſu dicuntur mali reſurgere D *reſurrectione iudicij*, ſcilicet vt in iudicio condemnentur iuxta ea, quæ in corpore geſſerunt, vt ait Paul. 2. ad Corinth. 5. Qui locus apertiſſimè confirmat veritatem propoſitam, & rationem illius continet, quia *oportet omnes manifeſtari ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſque in corpore, ſicut geſſit, ſiue bonum, ſiue malum.* Et hoc ipſũ eſt, quod dixit Athanaſ. in Symbol. *Ad cuius aduentum omnes reſurgere habent cum corporibus ſuis, & reddituri ſunt de factis propriis rationem, & qui bona egerunt, ibunt in vitam æternam, qui verò mala, in ignem æternum.* Idem expreſsè definitur in Concilio Lateranenſi, vt habetur in capite Firmiter, de ſumma Trinitat. Et quoniam res eſt perſpicua, non oportet adducere plura in eius probationem, maximè cùm in hac re non habeamus cum hæreticis ſpecialem controuerſiam.

Reſurrectio vitæ quæ. Hieron. 2. Mach. 7. Reſurrectio iudicij quæ. Sym. Athan. Conc. Lat.

E Dico ſecundò, etiam infantes, qui in peccato originali diſceſſerunt, fore reſuſcitandos. Hæc concluſio non videtur in Scriptura tam expreſſa, ſicut præcedens. Quia teſtimonia adducta videntur loqui de adultis, qui de propriis actibus ſunt iudicandi, & bona vel mala agere potuerunt. Propter quod Iuſtinus Martyr quæſtione 13. ad Gentes hanc attingens quæſtionem, ſolùm dicit, *decens eſſe credere infantium reſurrectionem.* Et (quod maximè mirandum eſt) etiam de Iuſtis loquimur. Nam exemplum ponit in innocentibus. Et Auguſtinus vigeſimo ſecundo de Ciuitate, capite decimo tertio, agens de infantibus, qui in maternis vteris moriuntur, neque affirmare neque negare audet, an ſint reſurrecturi, quamuis in affirmantem partem magis propendeat: de infantibus verò iam natis ſupponit potius quàm

Infantes in originali decedentes reſurgent in iudicio omnes. Iuſt. Mart. Auguſt.

quàm decidit, eſſe reſurrecturos. Vnde in Enchir. cap. 84. *Reſurrecturam* (inquit) *carnem omnium, quicunque nati ſunt hominum, atque naſcentur, & mortui ſunt, atque morientur, nullo modo dubitare debet Chriſtianus.* Statim verò capit. 85. dubius eſt de abortiuis fœtibus. Nihilominus exiſtimo concluſionem poſitam eſſe certam. Quæ primò probatur generalibus locutionibus Scripturæ, & Symboli fidei, quibus docemur omnes homines reſurrecturos. Quia neque ij infantes homines non ſunt, neque vllo fundamento excipi poſſunt. *1.Cor.15.* Secundò, eſt optimum teſtimonium Pauli 1. ad Corinth. 15. *Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes viuificabuntur,* vita non ſolùm animæ, ſed etiam corporis, de qua ibi eſt ſermo: ſed huiuſmodi infantes mortui ſunt in Adamo; ergo ſuſcitabũtur in Chriſto. Quæ ratio probat etiam de iis qui moriuntur in maternis vteris, & de quibuſuis abortiuis fœtibus, qui ad rationalem animationem peruenerunt. Nec video, quæ poſſit eſſe de illis ſpecialis ratio dubitandi, cùm habeant propriam animam rationalem diſtinctam ab anima matris, & conſequenter, etiam ipſi in Adamo moriantur: igitur per Chriſtum etiam viuificabuntur. *Aug.* Neque enim animæ illæ perpetuò futuræ ſunt à corporibus ſeparatæ, vt etiam Aug. ſuprà notauit. Tertiò, quia ad diuinam prouidentiam ſpectat hos etiam infantes præmio vel pœna afficere iuxta eorum captum. Et ideo dicemus infrà, illos fore iudicandos, cùm tamen Paulus dicat, omnes iudicandos affuturos ante tribunal Chriſti, cum corporibus ſuis. Quapropter licèt ij in ætate infantili moriantur: reſurgent tamen in perfectis corporibus, in quibus vti ratione poſſint, vt rectè Aug. docuit locis ſuprà citatis.

Teſtimonij Pſalm.1. expoſitio. Ad primum ergo teſtimonium ex Pſalm. 1. variæ ſunt expoſitiones. Prima, vt intelligatur de reſurrectione ad vitam, ad quam impij (vt diximus) non reſurgunt. Nam hæc reſurrectio ſolet in Scriptura, quaſi per antonomaſiam ſimpliciter *reſurrectio* appellari. Secunda, quòd non reſurgent in iudicium, id eſt, vt eorum cauſa examinetur, & ipſi conuincantur, quia eorum impietas eos ſatis iudicat, & cõdemnat. *Baſil. Theodor.* Ita Baſil. & Theodor. Quæ expoſitio cõmodè explicatur, ſi per impios intelligamus infideles, de quibus ait Chriſtus *Ioan.3.* Ioan. 3. *Qui non credit, iam iudicatus eſt*: & hoc eodem ſenſu dicuntur non reſurgere, vt iudicentur: per peccatores autem intelliguntur credentes peccatores, de quibus non dicitur, quòd non reſurgent in iudicium, ſed quòd nõ reſurgent, vt ſint in concilio ſeu congregatione iuſtorum. *Hilar. Euthym. Ambr. Hieron. Aug. Iulian.* Sic Hilar. & Euthy. Nec multum diſcrepant Ambr. Hieronym. Auguſt. & ferè alij Latini. Et bene Iulianus Toletanus lib. 3. Prognoſt. cap. 33. vbi diſtinguit duos ordines electorum iudicantiũ, & iudicandorum, & alios duos reproborum, ſcilicet eorum, qui iudicantur, & qui iam iudicati ſunt: & hos poſtremos dicit eſſe illos impios, qui *non reſurgunt in iudicium.*

Tertia, quòd non reſurgent in iudicio, vt iudicẽt: bene autem, vt iudicentur. Omnes enim iuſti aliquo modo reſurgent iudicaturi, iuxta illud Matth. 12. *Regina Sabba ſurget in iudicio cum generatione iſta, & condemnabit eam, &c.* Ita D. Thom. Quarta (quæ maximè videtur literalis) eſt hæc. *Non reſurgent*, id eſt, caput non erigent, non ſubſiſtent, neque pro ſe reſpondere poterunt, *Pſal.139.* ſicut Pſal. 139. de peccatoribus dicitur: *Cadent ſuper eos carbones, in ignem deiicies eos, in miſeriis non ſubſiſtent.* Idem enim verbum Hebræum vtrique loco reſpondet. *Ianſen. Gagnei. Flami. Genebrar.* Ita Ianſenius, Gagneius, Flaminius, & Genebrar.

Ad ſecundum, non plenè referuntur verba Danielis. Nam expreſſè dicitur, *Multi ex iis, qui dormiunt in terræ puluere, euigilabunt, alij in vitam æternam, alij in opprobriũ.* Quod ergo dicit, *Multi*, iam ſuprà diximus ſæpe in Scriptura ſumi pro omnibus, vt ad Roman. 5. *Vnius delicto multi mortui ſunt*, & Matth. 26. *Qui pro vobis ac pro multis effundetur.* *Rom.5. Matt.26. Theodor.* Ita Theodoret. & alij expoſitores. Tertium teſtimonium iam eſt in ſuperioribus explicatum.

Ad rationem reſpondetur, reſurrectionem glorioſam pertinere ad præmium bonorum: reſurrectionem autem damnatorum potiùs pertinere ad eorum pœnam, & in vniuerſum, reſurrectionem omnium hominum, vt terminatur ad vitam humanam, & ſubſtantialem compoſitionem corporis & animæ, pertinere ad generalem prouidentiam Dei, & gubernationem. Nam illa vita eſt quaſi fundamentum præmij, & pœnæ bonorum operum. Vbi autem ſpecialiter promittitur reſurrectio bonis, & iuſtis, per antonomaſiam (vt dixi) ſermo eſt de reſurrectione ad vitam, ſeu glorioſa.

SECTIO IV.

Vtrùm Chriſtus effecturus ſit reſurrectionem noſtram per ſe, vel per Angelos.

HActenus oſtendimus hominum reſurrectionem eſſe futuram, de huius autẽ reſurrectionis natura & eſſentia nihil addendum occurrit iis, quæ in ſuperioribus de reſurrectione in communi diximus: de perfectione verò eius ac de proprietate corporum reſurgentium idem ferè dicendum eſt, quod de Chriſto Domino diximus, ſeruata proportione, prout declarabimus commodiùs explicando cauſas huius reſurrectionis. Porrò cauſæ intrinſecæ humanæ reſurrectionis per ſe notæ ſunt, nimirum rationalis anima, & humanum corpus, & inter diſputandum de natura reſurrectionis ſatis explicatæ ſunt. Cauſæ verò extrinſecæ plures eſſe poſſunt. Prima eſt finalis, de qua nihil occurrit dicendum, cùm conſtet, Deum eſſe primarium atque vltimum finem eius: Chriſtum autem Dominum, vt hominem, eſſe ſecundarium finem, proximè poſt Deum. Nam omnis gloria hominum ad eius gloriam ordinatur, vt in priori tomo ex profeſſo dictum eſt. Quinimo etiam reſurrectio damnatorum in illius gloriam cedit eiúſque iuſtitiam, virtutem, atque efficaciam manifeſtat. Poſſunt etiam alij fines proximi & particulares excogitari, quos Deus in hac reſurrectione intendit, vt vniuerſi perfectio, ſanctarum animarũ remuneratio, ac plena beatitudo, & alij ſimiles, qui nullam diſputationem poſtulant.

Altera cauſa eſt efficiens, & prima quidem ac principalis eſt Deus, de qua nihil noui dicẽdum ſupereſt: inquirenda ergo eſt cauſa proxima, ſi qua fortaſſe cõcurrit præter Deum. Rurſus hæc cauſa proxima duplex intelligi poteſt, vna eſt moralis, qualis eſt cauſa meritoria, vel impetrans, & huiuſmodi cauſa poteſt quidem aſſignari reſpectu reſurrectionis bonorũ. Nã Chriſtus Dominus meruit omnium illorum reſurrectionem (vt in priori tomo dictum eſt) & ipſi etiam iuſti, qui gloriam non ſolùm animæ ſed etiam corporis meruerũt, conſequenter ſuã reſurrectionẽ meruerunt. Animæ quoque ſanctæ ac beatæ reſurrectionem ſuorũ corporũ impetrare poſſunt, quam poſtulant, vt in Apocal. legimus. At verò reſurrectio damnatorum, cùm potiùs ad vindictam & pœnam quàm ad præmiũ pertineat, non videtur cadere ſub Chriſti meritis. Niſi dicamus illam reſurrectionẽ, vt cedit in maiorẽ afflictionem & pœnam damnatorum, non eſſe ex meritis Chriſti, ſed potiùs quodammodo eſſe effectum demeritorum talium hominũ: prout verò illa vita de ſe bona eſt, ac poſſet eſſe fundamẽtum beatitudinis, ſupernaturaliúmq; bonorũ, & præterea quatenus actio illa, per quã reparatur, eſt ſupernaturalis, in qua Chriſtus expli

explicat vim & efficaciam ſuam, ſub hac ratione eſſe effectum meritorium eius: ſicut expulſio dæmonis facta virtute Chriſti & eſt pœna ipſius dæmonis, & effectus meritorum Chriſti, diuerſa tamen ratione. Et ita ſentiunt Cyrill. libro quarto in Ioannem, cap. 51. & colligi poteſt ex illo 1. Corinth. 15. *Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes viuificabuntur*, & ibidem, *Per hominem mors, & per hominem reſurrectio mortuorum.* Vt enim antitheſis ſit perfecta, oportet, quòd ſicut Adam actu & merito ſuo omnium mortẽ inuexit: ita Chriſtus ſua actione & merito omnium vitam recuperauit. Quare reſurrectio puerorum, quæ nec glorioſa futura eſt, nec pœnalis, maiori ratione dici poterit effectus meritorum Chriſti. Quia erit magnum beneficium naturæ illi ex ſe non debitum, erítque remiſſio cuiuſdam pænæ, ſeu reparatio cuiuſdam defectus contracti per peccatum originale. Et hæc ſatis ſunt de cauſa meritoria. Dicendum ergo eſt in hac Sectione de cauſa efficiente phyſica, in ſequenti verò de exemplari.

Principio igitur, Chriſtum Dominum & virtute ſua & Angelorum miniſterio aliquid effecturum in reſurrectione noſtra, omnes Sãcti & Theologi docẽt. Primum propter verba ipſius Chriſti Ioannis quinto, *Venit hora, in qua omnes, qui in monumentis ſunt, audient vocem eius*, ſcilicet filij Dei, *& procedent, qui bona egerũt, in reſurrectionem vitæ*, &c. Primæ autem ad Theſſalon. 4. dicitur, *Ipſe Dominus in iuſſu, & in voce Archangeli, & in tuba Dei deſcendet de cœlo, & mortui, qui in Chriſto ſunt, reſurgent primi.* Circa quæ duo teſtimonia, nonnulla ſunt obſeruanda. Primum eſt, eandem eſſe vocem, de qua Chriſtus Paulúſque loquuntur, vt notarunt ſuper Ioann. Cyrill. libro 12. capit. 145. & Rupertus libr. 5. & Euthymius capite 7. & diuus Thomas lectione 5. & ſuper Paulum Ambroſius, Anſelmus, & D. Thomas, & indicant Chryſoſtom. Theodor. & Oecumen. Et poteſt ex collatione vtriuſque textus ſuaderi. Quia ex vtroque loco colligitur, ad præſentiam & efficaciam illius vocis mortuos eſſe ſuſcitandos, ſicut etiam Paulus declarauit 1. ad Corin. 15. dicens, *In momento, in ictu oculi, in nouiſſima tuba: canet enim tuba, & mortui reſurgent incorrupti, & nos immutabimur.* Non eſt autem veriſimile ſimul duas voces eſſe emittendas, cùm vna ſit ſufficiens, & efficax: eſt ergo vna & eadem vox, de qua Paulus & Chriſtus loquuntur.

Ioan. 5. — 1. Theſſ. 4. — Cyril. Alex. Rupert. Euthym. D. Thom. Ambro. Anſelm. Chryſoſt. Theodor. Oecumen. 1. Cor. 15.

Vt autem hoc euidentiùs fiat, obſeruandum eſt ſecundò, hanc vocem futuram eſſe ſenſibilem. Quod aliqui negare auſi ſunt, dicentes, hanc vocem ſolùm eſſe mẽtale imperium Chriſti: tubam verò ipſum Chriſtum exhibentem huic mundo inferiori ſuam ſenſibilem præſentiam, vel certè hanc vocem nihil aliud eſſe, quàm ipſam præſentiam Chriſti. Ita refert & non improbat D. Thom. in 4. diſt. 43. q. 1. art. 2. q. 2. referens verba Gregorij, *tubam ſonare nihil aliud eſſe quàm mundo, vt iudicem, filium demonſtrare.* Et poteſt hoc fieri veriſimile, tũ quia vox ſenſibilis non poteſt in vniuerſo mundo audiri, neque virtus eius, & efficacia poteſt vbique operari. Tum etiam, quia mortui non poſſunt audire vocem ſenſibilem: dicitur autem Ioan. 5. *Audiẽt vocem eius*: ergo eſt ſermo de voce ſpirituali, quàm animæ percipient. Tum denique, quia *tuba* eo loco metaphoricè dicta eſt; ergo & vox & ſonus.

D. Thom. Greg. Papa. — Ioann. 5.

Tuba ſeu vox Chriſti mortuos è ſepulchris ad reſurrectionem, & iudicium euocantis qualis. Nihilominus, quod dixi, certum exiſtimo, ſcilicet, vocem illam futuram eſſe per ſonum ſenſibilem, vt apertè docuit idem diuus Thomas Ioannis 5. lection. 5. dicens, *Vox iſta erit ſenſibile ſignum filij Dei, ad quam omnes ſuſcitabũtur.* & adducit teſtimonia ex 1. ad Theſſalon. 4. & 1. Corinth. 15. & illud Matth. 25. *Media nocte clamor factus eſt, exite obuiam ei.* Et eadem eſt ſententia Hieronym. epiſt. 61. ad Pammach. dicentis, *Audient auribus, & procedent pedibus.* Vbi apertè ſupponit, illam

D. Tom. 1. Theſſ. 4. 1. Cor. 15. Matt. 25.

A vocem fore ſenſiblem. Idem ſentit Chryſoſtom. homil. 38. in Ioann. dicens, *Orbem terrarum Chriſti voce reſurrecturum.* Significaret etiam Gregor. lib. 17. Moral. capit. 21. ad hanc vocem accommodans illud Iob, *Quis poterit tonitruum magnitudinis illius intueri?* & illud Sophon. 1. *Iuxtà eſt dies Domini, dies tubæ, & clangoris:* & illud Pſalm. 49. *Deus manifeſtè veniet, Deus noſter, & non ſilebit.* Sumit etiam argumentum ex virtute Chriſti, qui tẽpore paſſionis vna voce inimicos ſuos proſtrauit. Deinde confirmari hoc poteſt, quia 1. ad Theſſalon. 4. dicitur, *In iuſſu Dei, & voce Archangeli:* ergo vox nõ eſt tantùm imperium, ſed eſt aliud quidpiam, quod iuſſu Dei fiet. Neque erit ſola præſentia

Hieronym. Chryſoſt. Anſelm. Grego. Iob 6. Sophon. 1. Pſal. 49.

B Chriſti, non modò, quia hoc eſt valde improprium, & metaphoricum: ſed etiam, quia hæc vox dicitur eſſe *Archangeli*, qui (vt infrà dicemus) non eſt ipſe Chriſtus, ſed miniſter eius. Vnde etiam confirmatur, quia verba Scripturæ hoc modo propriùs intelliguntur, & ſine vllo incommodo, imò cum maxima proportione & congruentia. Tum quia adueniente Chriſto homine in ſua maieſtate ſenſibili, & manifeſto aduentu ad congregandum & iudicandum homines ſenſibiles, congruum eſt, vt aliquod ſignum ſenſibile præcedat, quaſi præeuntis præconis, atque homines iudicandos conuocantis. Tum etiam, quia cùm hæc actio excitandi corpora ex parte eorum materialis ſit, conueniens eſt, vt per aliquod ſenſibile inſtrumentum fiat: eſt autem vox valde accommodatum inſtrumen-

Vox tubæ mortuos ad iudicium euocantis realis & vera.

C tum ad explicandam hominibus Chriſti voluntatem, & imperium. Et fortaſſe hac ratione, & quaſi in huius rei figuram ad ſuſcitandos mortuos ſępe Chriſtus voce vſus eſt, Ioannis vndecimo, *Lazare veni foras*, Lucæ ſeptimo, *Adoleſcens tibi dico, ſurge*, & Marci 5. *Puella tibi dico, ſurge.*

Ioan. 11. Luc. 7. Marc. 5.

Vnde vlteriùs probabiliter colligit Sotus in 4. diſtinct. 43. quæſt. 1. artic. 4. hanc vocem futuram eſſe quaſi articulatam, vt ſit capax propriæ ſignificationis ex impoſitione, & rationali modo: & ex Hieronymo in regula monach. capit. 30. refert, vocem illam futuram eſſe hanc, *Surgite mortui, & venite ad iudicium.* Sed ibi verbum nullum de hac re inueni, ſolùm in cap. de timore vltimi iudicij dicit, *Tunc ad vocem tubæ pauebit terra:* & infrà, *ſiue leges, ſiue dormies, ſiue ſcribes, ſiue vigi-*

Sot. Hieron.

D *labis, hæc tibi ſemper buccina in auribus ſonet.* Chryſoſtomus verò homilia 8. in 1. ad Theſſalonicen. dicit, illam vocem futuram eſſe hanc, *Reſurgant mortui.* Theophylactus ibidem hanc ponit vocem, *Apparate vos omnes, iudex enim præſtò eſt.* Neque coniecturæ in contrarium adductæ quicquam efficiunt. Quia ſi reſurrectio mortuorum in vno loco futura eſt, facilè poterit in eo ſenſibilis vox audiri: ſi autem futura eſt in diuerſis locis, in quibus cadauera per vniuerſum mundum diſperſa ſunt, facilè fieri poterit Diuina virtute, vt vel illa vox in vniuerſo orbe intonet, vel, vt non ſit vna tantùm, ſed multiplex, vel vt imperium eius &

Chryſoſt. Theophyl.

E efficacia quoquouerſum irrumpat, etiamſi ſonus non vbique fiat. Quamquam iuxta Chriſti teſtimonium ita futura eſt illa vox, vt ab omnibus hominibus vbicumque terrarum audiri poſſit. Quomodo autem poſſint homines ad præſentiam illius vocis ſuſcitari, & illam audire, cùm auditus vitam & reſurrectionem ſupponat, variis modis explicari poteſt. Primò ſi dicamus audire vocem, non tantùm eſſe illam percipere ſenſibus corporis, ſed etiam illi obedire. Sic enim dicitur Deus præcipere rebus inanimatis, & illæ dicuntur obedire, & audire vocem eius. Sicut Iob 38. dicitur Deus dixiſſe aquæ maris, *Vſque huc venies, & non procedes ampliùs, & hîc confringes tumentes fluctus tuos.* Et Lucæ octauo, Matth. 9. & Marci 4. venti & mare dicuntur *obedire* voci Chriſti. Sic igitur poſſunt dici corpora mortua audire hanc vocem

Vox tubæ mortuos euocantis ad iudiciũ audiri vbique quomodo & dicatur, & poſſit.

Iob 38. Luc. 8. Matt. 9. Marc. 4.

vocem, quia ſtatim illi obedient egrediendo ex ſepulchris. Secundò (ne videamur ad metaphoras rem totã arceſſere) dici poteſt, illam vocẽ habituram duas partes. Prior eſt illa, *ſurgite mortui*, & per hanc excitabuntur. Poſterior eſt illa, *& venite ad iudicium*, & hanc percipient homines iam viuentes, eíque è veſtigio ſtatim obtemperabunt. Tertiò, iam velociter fiet reſurrectio, vt fortaſſe priorem etiam partem huius vocis poſſint homines percipere, quia ſonus vocis non tranſit ſubitò: ſed aliquo tempore durat. Denique cùm in inſtanti reſurrectionis adhuc duraturus ſit ſonus illius vocis, non eſt dubium, quin in eodem inſtanti percipi poſſit à reſurgente, & hoc eſt ſatis, vt dicantur audire vocem illam, etſi non percipiant aliquem ſonum, vel ſyllabas aliquas priùs prolatas.

A

De tuba autem quæ & qualis futura ſit incertũ eſt, D.Thomas interdum indicat ipſammet vocem appellari tubam propter ſimilitudinem, vel in ſono, & ſtrepitu, vel in vſu, ac munere. Nã in lege veteri vſus tubarum eſſe ſolebat, vel ad conuocãdos & excitãdos homines ad bellum: vel ad ſolennitates, vel ad mouendũ caſtra, qui omnes vſus poſſunt facilè applicari ad hãc conuocationem hominum reſurgentium. Et hãc ſententiam indicat etiã Anſel. 1. ad Theſſal. 4. vbi Oecumen. indicat ipſum Angelum vocari *tubam Dei*. Non eſt etiam improbabile, quòd indicauit Anſel. in Elucidario, Angelum in aſſumpto corpore aereo vſurum etiam inſtrumento corporeo, in modum tubæ ex eodem aere confecto, vbi non vnam tantùm tubam ſed plures etiã futuras eſſe dicit, de quo poſtea dicemus.

D.Thom. *Anſelm.* *Oecumen.*

B

Tertiò, vt hæc ampliùs explicentur, ſupponendũ eſt, prius eſſe reſurrectionem mortuorum in terra faciendam, quàm Chriſtus Dominus è cœlo ad terram iudicaturus deſcendat, ita ſaltem, vt priuſquam ad locum iudicij perueniat, iã ibi ſint omnes homines ſuſcitati, & congregati: præter eos, ſi qui iam ſunt corpore & animo glorioſi, qui eũ comitabuntur. Hoc non poteſt quidem ex Scriptura apertè probari: tamen per ſe eſt veriſimile. Quia nõ licet, vt iudex exſpectet homines iudicandos: ſed magis congruũ eſt, vt ipſi congregentur prius, præſtolantes iudicis aduentũ. Idq; etiam aliquomodo poteſt colligi ex Paulo dicente, Iuſtos ſuſcitatos, per aera Chriſto venienti obuiã proceſſuros. Ergo iam omnes erunt ſuſcitati prius quàm Chriſtus perueniat ad locum iudicij. Significatur etiam in illis verbis, *Media nocte clamor factus eſt, ecce ſponſus venit, exite obuiam ei.* Et hoc ſentiunt apertè Chryſ. hom. 8. in 1. ad Theſſ. & Oecumenius, Theoph. ac Theod. 1. ad Theſſalon. 4. & indicat Anſelm. ibi, & clariùs in Elucidario. Idẽ Chryſ. hom. de Aſcenſ. Chriſti, tom. 3. Hippolyt. orat. de conſum. mundi. *Tunc*, ait, *ſonabit tuba, & excitabit dormiẽtes, & omnes in ictu oculi reſurgent, & aſtabunt ſuper faciẽ terræ, expectãtes iuſti atque terribilis iudicis aduentum.* Vnde quod Aug. lib. 20. de Ciuit. c. 30. in fine, priùs venturum eſſe Chriſtũ iudicaturum dixit, & deinde futuram mortuorum reſurrectionẽ, & ipſe fatetur eſſe incertum, & ſolùm quadam coniectura fundatũ: nobis tamẽ veriſimilius videtur, quod diximus, magíſque & rationi & Scripturæ cõſentaneũ, & Aug. poſſet exponi, quòd Chriſt⁹ prius deſcẽdere incipiet, quàm mortui reſurgant, non tamen quòd priùs ſit ad locum iudicij peruenturus. Hoc enim facile fieri poterit, quamuis ita futurum eſſe probari nõ poſſit, quod nihil ad inſtitutum refert, dummodo id, quod dictum eſt, verum eſſe ſupponatur. Et hinc ampliùs confirmamus (quod ſuprà diximus) vocem tubæ nõ fore ſolam ſenſibilem præſentiam Chriſti in hac regione inferiori: ſed potiùs tempore anteceſſuram tanquam ſignum iudicis aduenientis. Quia reſurrectio hominum antecedet prædictam Chriſti præſentiam: ſed vox illa antecedet reſurrectionem, partim tempore

Matth. 25. *Chryſoſt.* *1. Theſſ. 4.* *Oecumen.* *Theoph.* *Theod.* *Anſelm.* *Hippol.* *Auguſt.*

C, D, E

ſecundùm initium ſuum, partim natura ſecundùm aliquem terminum ſuum; ergo à primo ad vltimum, vox antecedet Chriſti præſentiam.

Ex quo vlteriùs intelligi poteſt, hanc vocem non eſſe formandam proximè & immediatè ipſius Chriſti ore & lingua, quod per ſe eſt ſatis credibile. Quia non decet Chriſtum Dominum per ſe ipſum talem vocem edere. Quia potius ad miniſtrum & præconem, quàm ad Principem & iudicem ſpectat. Vnde vlteriùs concluditur, hãc vocem proferendam eſſe imperio Chriſti: miniſterio tamẽ alicuius Angeli. Nã licèt potuiſſet Chriſtus exiſtens etiam in cœlo illum ſonum ſeu vocem immediatè efficere hoc aëre, non lingua aut aliis organis corporis ſui, ſed voluntate ſua, ac imperio, tamen ſuauis ordo ac diſpoſitio diuinæ prouidentię poſtulat, vt per cauſas ſecundas miniſtróſque ſuos præſtet, quod per eos modo magis connaturali & accommodato fieri poteſt. Hæc autem vox cùm per ſolum motum localem aëris formanda ſit, optimè fieri poteſt angelico miniſterio, & ita rectè intelligitur quomodo vna & eadem ſit vox, quæ apud Ioannem dicitur *vox filij Dei*, quia eius imperio & authoritate fiet: & quæ apud Paulum dicitur *vox Archangeli*, cuius miniſterio fiet, ſicut verba ſacramentalia poſſunt dici & Chriſti & miniſtri. Et vtrumque complexus eſt Pſal: dicens, *Quoniam ipſe Dominus in iuſſu & in voce Archãgeli & in tuba Dei deſcendet de cœlo*: ac ſi diceret, deſcendet præmittens iuſſu ſuo vocem Archangeli & tubam Dei, vt rectè exponunt Chryſoſtomus & alij Græci ſuperiùs relati. Qui meritò dicunt, ibi Archangelum nõ ſignificare Chriſtum, ſed proprium quendam Angelum miniſtrum eius: licèt Ambroſ. 1. Theſſalon. 4. contrarium cenſeat ſine vlla probatione, cùm tamen & proprietas vocis & diſcurſus factus ſatis confirmẽt priorem ſenſum. Quis autem futurus ſit hic Archangelus, incertum eſt. Quidam enim exiſtimãt futurum eſſe Michaelem, quia exiſtimatur præeſſe Eccleſiæ, & omnibus Angelis animarum cuſtodibus. Alij putant, eſſe Gabrielem, tum quia eſt primus Archangelorum, qui ſecundùm ordinem infimæ hierarchiæ conſtituunt. Tum etiam, quia ſicut ille fuit nuntius primi aduentus Chriſti, ita veriſimile eſt futurum ſecundi. Sed hoc parum refert.

Chryſoſt. *Ambroſ. 1. Theſſal. 4.*

Vltimò ex dictis concluditur prima propoſitio poſita: ſcilicet Chriſti imperium & angelicum miniſterium ad noſtram reſurrectionem eſſe aliquo modo cooperatura. Nã hominum reſurrectio fiet aliquomodo per vocem prædictam, vt patet ex verbis Chriſti, *Audient vocem filij Dei, & procedent in reſurrectionem vitæ vel iudicij*; & ex verbis Pauli 1. ad Corinth. 15. *Canet enim tuba, & mortui reſurgent incorrupti.* Sed oſtenſum eſt, hanc vocẽ emittendam iuſſu & authoritate Chriſti, angelico tamen miniſterio: ergo vtrumque cõcurret in noſtra reſurrectione. Supereſt tamen explicandum, quid ſinguli efficiant, & quomodo. Pro quo eſt animaduertendum, tria poſſe interuenire in noſtra reſurrectione. Primum eſt, congregatio partium corporis ſeu cinerum, vbi non agimus de congregatione omnium corporũ hominum in vnum locum, vt ibi fiat reſurrectio. Nã hoc incertũ eſt (vt infrà dicemus) ſed eſt ſer. de congregatione totius materiæ vniuſcuiuſq; corporis ad eum locum, in quo facienda eſt vniuſcuiuſque reſurrectio. Nam cùm in puncto reſurrectionis oporteat partes corporis inter ſe eſſe vnitas locóque coniunctas, quæ antea fortaſſe loco erant diſiunctiſſimæ, neceſſe eſt, vt breui aliquo tempore ante illud inſtans eundem in locum cõgerantur. Quia nõ oportet miracula non neceſſaria multiplicare, vt etiam in ſuperioribus diximus. Secundò fiet ad hanc reſurrectionem præparatio, diſpoſitio, & organizatio corporis, quę, quatenus neceſſaria eſt ex parte materię ad vnio-

Generalis mortuorũ reſurrectio & Chriſti imperio & angelico facienda miniſterio. *Ioan. 5.* *1. Cor. 15.*

nem animæ, ordine ſaltem naturæ illam antecedit. Tertium eſt reſurrectio ipſa, quæ eſt ſubſtantialis vnio animæ & corporis. Et hæc omni reſurrectioni communia ſunt: in reſurrectione autem iuſtorum vltra hæc erunt qualitates & perfectiones gloriæ, quæ vnionem animæ beatæ ad corpus conſequuntur.

Congregatio cinerũ ad reſurrectionem mortuorũ angelico facienda miniſterio. D. Thom. Auguſt.

Dico ergo ſecundò: Congregatio cinerum fiet quidem Chriſti imperio, miniſterio tamen Angelorum, qui propria naturali virtute poterũt hoc miniſterium exequi. Ita docet D. Th. ſup. & cæteri Theologi cum Auguſt. 3. de Trinit. cap. 4. & Gregor. 4. dialog. c. 5. & idem ſentiunt reliqui Sancti & Doctores ſuprà citati exponentes verba Pauli 1. ad Corinth. 15. & 1. ad Theſſ. 4. & ratio eſt illa generalis. Quia Deus adminiſtrat inferiora per ſuperiora, & ſemper per cauſas ſecundas operatur, quoad commodè fieri poteſt.

Dubium.

Sed inquires, an tota hæc actio & congregatio cinerum fiet à ſolo illo Archangelo, qui vocem emittet, virtute & efficacia illius vocis, an verò fiet plurium Angelorum miniſterio.

Reſponſio. Matth. 24.

Reſpondetur, veriſimile eſſe plures Angelos huic operi miniſtraturos. Dicit enim Chriſtus Matth. 24. *Mittet Angelos ſuos cum tuba, & voce magna, & congregabunt electos eius à quatuor ventis.*

Chryſoſt.

Vnde Chryſoſto. homil. 8. in 1. ad Theſſalon. dicit ad ſonitum tubæ Angelos huc atque illuc diſcurſuros, vt colligant cineres. *Archangelum autem* (inquit) *putamus eum eſſe, qui præſit & incumbat aliis in orbem miſſis, atque hoc illis inclamet, Paratos facite omnes: adeſt enim iudex.* Et idem ferè dicunt Oecum. & alij Græci, & Anſel. in Elucid.

Oecumen. Anſelm.

An verò etiã ſoli Angeli boni vel etiam mali huic operi miniſtraturi ſint, etiam eſt incertum. Non eſt autem incredibile iuſtorum cineres congregandos eſſe à ſanctis Angelis eorum cuſtodibus, damnatorum autem à dæmonibus, qui eos vicerunt. Veriſimilius autem eſt, ſicut omnium reſurrectio à Chriſto fiet, ita hanc materiæ præparationem per proprios miniſtros ac ſeruos eſſe efficiendam. Quia licèt multi reſurgentium praui ſint, tamen omnium reſurrectio eſt bona, & propria Chriſti actio.

Rurſus verò inquiri poteſt, quomodo & qua virtute hoc opus ſit ab Angelis efficiendum. Anſelmus ſuprà ſignificat, operaturos virtute ſupernaturali, & voce ſenſibili. Vnde non ſolùm cẽſet plures Angelos eſſe huic rei operam nauaturos, ſed etiam omnes pluribus tubis diuerſíſque vocibus conclamaturos. Sed hoc vltimum incertum eſt, quia Scriptura ſemper de hac tuba in ſingulari loquitur. Abſolutè tamen nõ exiſtimo, hoc miniſterium Angelorum eſſe efficiendum per ſonitum tubæ aut efficaciam vocis (vt Anſelmus ibi, & 1. ad Theſſal. 4. indicat) ſed per naturalem virtutẽ Angeli. Nam cùm hæc congregatio tantùm fiat per motũ localem nõ oportet fingere actionem ſupernaturalẽ, qua fiat, ſed naturalẽ motum, qui ab Angelo fieri poteſt, non per ſonum aliquem, aut vocem ſenſibilẽ, ſed per efficaciam ſuæ voluntatis, aut virtutis motiuæ. Illa ergo vox à ſolo Archangelo proferetur tanquam à ſuperiori duce inferiorum Angelorũ, cuius imperio ad congregandos hominum cineres diſcurrent.

Chryſoſt. 1. Cor. 15.

Quocirca, licèt Chryſ. ſuprà dicat multas tunc futuras tubas (quia Paul. 1. ad Cor. 15. vocat hanc *nouiſſimam tubam*, ad cuius ſonitum mortui reſurgent, in quo ſignificat alias ante illam vltimam anteceſſuras) tamen de hac tuba reſurrectionis non dicit Chryſ. futuram niſi vnã tantùm.

Oecumen. Apoc. 8. & 11.

Quod magis explicat Oecumen. 1. ad Corinth. 15. & Apocal. 8. vbi Ioannes vidit ſeptem Angelos ſtantes in conſpectu Dei, quibus datæ ſunt ſeptem tubæ, quibus ſinguli ſucceſſiuè cecinerunt, & ſex quidem prioribus perſonantibus non eſt facta reſurrectio, ſed potiùs magna ſtrages & interfectio hominum: de ſeptimo autem dicitur in cap. 11. *Et ſeptimus Angelus tuba cecinit, & factæ ſunt voces magnæ in cœlo, dicentes, Factum eſt regnum huius mundi Domini noſtri, & Chriſti eius, & regnabit in ſæcula ſæculorum, Amen.* Hanc ergo tubam ſeptimi Angeli exiſtimat Oecumen. eſſe *tubam nouiſſimam*, ad cuius ſonitum *in monumento, in ictu oculi* mortui ſunt excitandi.

Origen. Euſeb.

Et fortaſſe hoc idẽ ſentit Origenes citatus à Pamphylo, ſeu (vt alij volunt) ab Euſeb. in Apologia pro Origene, dum ait, *Cùm voluerit Deus, ſecundùm ea, quæ dicta ſunt, per ſacramentum tubarum in nouiſſima tuba facere, vt mortui reſurgant, per illam ipſam ſubſtantialem rationem, quæ ſalua permanet, Dei voluntate iterum reſuſcitabuntur.*

Dubium.

Tandem inquiri poteſt circa hanc concluſionem, quomodo Angeli cognoſcent cineres, ſeu materiam vniuſcuiuſque corporis, quia non omnia ſemper actu B conſiderãt, vnde nõ ſemper attendunt in quas res materia ſingulorum hominum trãſmutetur. Quare cùm interdum nihil in ea maneat, quod eam magis determinet ad hunc hominem, quàm ad alium ſecundùm præſentem ſtatum, non videtur eſſe in poteſtate Angeli, ſingulorum materias diſcernere. Et augetur difficultas, quando eadem materia diuerſorum hominum fuit diuerſis temporibus, non enim erit in poteſtate Angeli eam tribuere, cui volet. Item eſt difficultas, quando materia prior non eſt ſufficiens ad formandũ corpus quale excitandum eſt, an futurum ſit in poteſtate & arbitrio Angeli, eam vnde voluerit ſupplere.

Reſponſio. Cineres ſeu materiã ſuſcitandorum corporũ quomodo internoſcent Angeli.

Ad hæc & ſimilia in primis reſpondetur, quando Angelis mandatum fuerit, vt cineres congregent, vel naturali ſcientia, vel (ſi opus ſit) diuina reuelatione, ſimul eis notum fore, quæ materia ad vniuſcuiuſque formationem congreganda ſit, & vbi ſit, & ſub qua forma. Vnde (quod ad ſecundam & tertiam partem difficultatis attinet) ea omnia nõ fiet Angeli arbitrio, ſed iuxta diuinam voluntatem, & prouidentiam eis reuelatam. Quoad primam verò partem, non eſt improbabile, poſſe Angelum ſcientia naturali, ſeu memoria retenta ex cognitione rei, quam priùs exiſtentem vidit, diſcernere, quænam fuerit materia, quam priùs vidit tali anima informari, etiam ſi poſtea non viderit omnes iſtas mutationes, ſolùm ex vi cognitionis entitatis eius, & modi vnionis, quem habuit ad talem animam, cuius ſpeciem Angelus retinet. Cùm autẽ veriſimile ſit, cuſtodes Angelos collecturos hos cineres corporum reſurgentium, etiam per ſe eſt valde credibile ſingulos collecturos eorum hominum cineres, quorum curam habuerunt. Vnde fit, vt facile poſſit vnuſquiſque cognoſcere eorum cineres, ſeu materiam.

Organizatio ſuſcitãdorum corporum non eſt Angelorũ miniſterio facienda.

Dico tertiò: Diſpoſitio ſeu organizatio ſuſcitandorum corporum non fiet miniſterio Angelorum, quorum actio in ſolo motu locali terminatur, ſed virtute & efficacia Chriſti. Hæc poſterior pars recepta eſt ab omnibus, & explicabitur ſimul cum ſequenti concluſione. Circa priorem verò cenſeo grauiter errare, qui dicunt etiam organizationem corporum faciendam eſſe opera Angelorum: quin potiùs fingunt quidam, quòd virtute Angelorum cuſtodum congregabuntur pulueres, fiéntque oſſa, & coniungentur: per virtutem verò Archangelorum prouinciarum connectentur per neruos, qui carne & cute cooperientur, ac tandem virtute Dei & Chriſti introducetur anima. Sed in primis hæc omnia voluntaria ſunt, & ſine vllo fundamento conficta. Quod ſatis eſt, vt à Theologis reiiciatur; quia Angelus non poteſt vi & efficacitate naturali materiam alterare, aut ad formam ſubſtantialem diſponere: fingere autem, eleuari vt inſtrumentum ab huiuſmodi actione, voluntarium eſt, alioqui eadem ratione dici poſſet efficere reſurrectionem ipſam, vt inſtrumentum Dei. Prætereà vel Angeli efficiunt totam organizationem vſque ad vltimam diſpoſitionem ad

animam

animam rationalem, vel eorum actio ceſſat paulo ante vltimam diſpoſitionem. Si primũ dicatur, ſequitur, eos efficere reſurrectionem hominis, ſicut homo generat hominem, diſponẽdo materiam: ſecundum verò per ſe eſt improbabile, & volũtarium. Cur enim illa actio peruenit ad talem terminum, & non vltrà progreſſa eſt? aut vnde conſtat? cùm tota actio à principio ſit in modo ſuo ſupernaturalis. Et eodem modo reiicienda eſt illa inter Angelos actionis huiuſce partitio, vtpote fabuloſa, & commentitia.

Generalis mortuorũ reſurrectio Chriſti virtute facienda.
D.Thom.
Ioan.5.

Dico quartò, ſolum Chriſtum Dominum effecturum noſtram reſurrectionem, quoad corporis diſpoſitionem, animæ ſubſtantialem vnionem, & proprietates omnes ac perfectiones inde conſequẽtes. Hæc eſt ſententia D.Thom. ſuprà, & omnium Theologorum. B Et colligitur ex verbis Chriſti Ioan.5. *Sicut pater ſuſcitat mortuos, & viuificat, ſic & filius quos vult viuificat.* Quæ verba Auguſt. tract.21. de generali reſurrectione intelligit, & in eis nõ ſolùm eſſe ſermonem de Chriſto vt Deo, ſed etiam vt homine, ídque colligit ex antecedentibus verbis, *Et maiora horum demonſtrabit ei opera.* Nam hoc propriè in humanitatem conuenit. Idem poteſt colligi ex verbis ſequentibus. *Neque enim pater iudicat quenquam, ſed omne iudicium dedit filio:* & ex illis, *Quos vult, viuificat.* Videtur enim eſſe ſermo de voluntate Filij: quæ ita eſt propria eius, vt non ſit Patris, quæ non eſt niſi voluntas humana. Ideo enim de illo ſpecialiter dictũ eſt, *Quos vult, viuificat.* Et quamuis optimè poſſint hæc verba intelligi de poteſtate data Chriſto homini ad facienda miracula, & ſuſcitandos aliquos homines, quos volet, ad ſuæ doctrinæ confirmationem: tamen hinc etiam rectè colligitur, eum habere poteſtatem ad omnes homines ſuo tempore ſuſcitandos, præſertim cùm paulo inferiùs vnam poteſtatem ex altera confirmet, dicens, *Nolite mirari hoc, quia venit hora in qua omnes, qui in monumentis ſunt, audient vocem filij Dei, &c.* Et ita hunc locum intelligunt Patres Chryſoſt. Cyril. & Auguſtin. & reliqui expoſitores. Et huic etiam teſtimonio Chriſti cõſentanea ſunt quæ Paul. docet 1. ad Cor. 15. & 1. ad Theſſal. 4. Ratio verò ſeu congruentia nõ eſt alia, niſi quia humanitas Chriſti eſt inſtrumentum coniũctum diuinitati ad operandam ſalutem noſtram omnibus modis, quibus conuenienter poteſt: hic autem modus eſt poſſibilis, & maximè decens dignitatem & merita eius. Et cõfirmatur: nam eos mortuos, quos Chriſtus in hac vita ſuſcitauit, per propriam efficientiam excitauit: ſed ipſemet Chriſtus in prædicto loco Ioan.5. ſignificat, non minùs efficaciter ac miraculoſè effecturum ſe vniuerſalem hominum reſurrectionem; ergo propria & phyſica cauſalitate illam efficiet. Vnde Athanaſ. ſermon.4. contra Arianos apertè dicit, ſicut reſuſcitauit Lazarum per humanitatem, ita nouiſſimo die reſuſcitaturum omnes. De maiori propoſitione dixi multa in ſuperiori tomo Diſp.31. ex quo loco aliæ rationes & teſtimonia peti poſſunt ad hanc veritatem confirmandam. Et obiectiones etiam, quæ hìc occurrere poſſunt, ibi expeditæ ſunt.

Auguſt. *Chryſ.* *Cyril.* *Auguſt.* *1.Cor.15.* *1.Theſſ.4.* *Ioan.5.* *Athanaſ.*

Dubium 1.

Duo tamen hìc inquiri poſſunt. Primum eſt, qua actione præuia ſeu quo inſtrumẽto proximo ac immediato Chriſtus effecturus ſit reſurrectionem noſtram. Primò dicunt aliqui effecturũ illam per reſurrectionẽ ſuam, id eſt, per actionẽ illam qua ipſe excitatus eſt à mortuis. Quia D.Th. hìc non ſolùm dixit, Chriſti humanitatem ſed etiam eius reſurrectionẽ eſſe cauſam efficientem reſurrectionis noſtræ. Quòd ſi obiicias actionem illã iam præteriiſſe, & nunc non eſſe. Reſpõdet, ſatis eſſe extitiſſe, vt poſſit nunc eſſe inſtrumentũ. Sed hoc, & implicationem inuoluit, & ſine vlla neceſſitate & fundamento fingitur, vt in prædicto loco latiùs tractaui. Maiori quidem probabilitatis ſpecie dici

A poſſet, actionem illã, qua Chriſtus reſurrexit, nõ præteriiſſe, ſed durare ſemper. Nam eadẽ actione qua reſurrexit conſeruatur viuus: in qua reſponſione euitatur ſine dubio repugnãtia contradictionis. Quia nulla eſt, neq; in hoc, quòd illa actio ſemper duret, neque in hoc, quòd illa actio exiſtens ſit inſtrumentũ ad aliam actionem. Fundatur autem hæc reſpõſio in re incerta. Quia actio, qua Chriſtus ſe ipſum ſuſcitauit, fortaſſe fuit media anima & corpore (vt ſuprà dixi) non eſt autem neceſſe illã miraculoſam actionẽ ſemper durare: ſed veriſimilius eſt, humanitatem illam conſeruari à ſolo Deo actione connaturali. Deinde nec neceſſariũ, nec conueniẽs videtur, actionem ſub propria ratione actionis, id eſt, vt eſt via ſeu fieri ſui termini, aſſumi vt inſtrumentum ad aliam actionem: magis enim inſtrumentum accõmodatum eſt ipſa res, quæ fit. Et hoc eſt ſatis ad omnipotentiam inſtrumentalem humanitatis Chriſti. Secundò dicunt alij, Chriſtum effecturum reſurrectionem per ſolam volũtatem ſuam, iuxta illud, *Quos vult, viuificat.* Quòd ſi obiicias, quòd volũtas eius humana diſtans erit à terra, cùm reſurrectio fiet, vt ſuprà diximus. Reſpondetur, æquè facile eſſe ei agere in propinquum & diſtãs, vt inſtrumentum Verbi. In qua ſententia nihil eſt impoſſibile, & probabile eſt, ita futurum. Tertiò verò addunt alij, etiam vocem illã ſenſibilem, quæ fiet per Archangelum, futurã eſſe inſtrumentum Chriſti ad noſtram reſurrectionem. Eſt enim magis congruum, vt per aliquod propinquum inſtru-

Reſponſio.
Inſtrumẽtum Chriſti ad reſurrectionem mortuorum faciendam quodnam.

C mentum ac ſenſibile fiat. Ita D.Th. in 4. loco ſup. citato, vbi probat, illam vocẽ eſſe futurã cauſam reſurrectionis noſtræ. Oportet enim cauſam efficientem cõiungi effectui. Solet etiam hæc ſententia tribui Scoto, verùm ille & generaliter negat hæc inſtrumenta propriè dicta ad actiones ſupernaturales, & in 4. d.48. q.1. ad argumenta, in hac ſpeciali quæſtione contrariũ ſignificat. Huic tamen ſententiæ fauent verba Chriſti, *Qui in monumentis ſunt, audient vocem filij Dei, & procedent.* Vbi Franciſcus Toletus inquit, illã vocem futurã eſſe *Diuinæ potentiæ inſtrumentum.* Et eodem modo induci poſſunt verba Pauli 1. ad Cor.15. & 1. ad Theſſal. 4. vbi ex voce ſignificat ſecuturam reſurrectionem.

D.Thom. *Scot.* *Ioan.5.* *1.Cor.15.* *1.Theſſ.4.* *Chryſoſt.*

D Quod videtur indicare Chr. hom.8. ſuper 1. ad Theſſ. dicens, *Reſurgent mortui, & fiet opus non Angelorũ ad hoc quicquam valentium, ſed verbi ipſius: tanquam ſi Rege quopiam imperante ac iubente egrederentur concluſi & captiui, & miniſtri eos educerent, non illi poſtea propria virtute ſed ex voce illa hoc facerent.* Quibus verbis reſpondet etiam tacitæ obiectioni. Nam ſi vox illa eſt inſtrumẽtum, quo Chriſtus vtitur: ergo Angelus, qui illam proferet, dici poterit efficere reſurrectionẽ, ſicut nunc ſacerdos proferens verba conſecrationis, dicitur efficere tranſubſtantiationem. Reſpondetur enim, in re nullã eſſe difficultatem, quia re vera Angelus nihil aliud facit, quàm ipſam vocem. Quoad modum verò loquendi non eſſet inconueniens, concedere illum vt miniſtrum Chriſti efficere reſurrectionem, imperãdo iuſſu E eius, & efficiendo ac formando vocem, qua Chriſtus vt inſtrumento vſurus eſt. Vnde Euth. ſuo capite 7. in Ioan. *Virtute* (inquit) *arcana coaptabit, animabit ac excitabit mortuos voce ſua, ſiue iuſſu, quo tunc per Angelum clamabit.* Eſt ergo hic modus dicendi probabilis.

Obiectio. *Reſponſio.* *Euthym.*

Dubium 2.
Reſponſio.
Ioan.5.

Et hinc facile expeditur altera dubitatio, ſcilicet, an Chriſtus ſit effecturus tantùm reſurrectionem bonorum, vel etiam malorum. Dicẽdum eſt enim, omnium reſurrectionem eſſe effecturum. Vtrumque enim ex æquo affirmatur Ioan.5. *Audient vocem filij Dei, & procedent, qui bona egerunt in reſurrectionem vitæ, qui autem mala in reſurrectionem iudicij.* Sicut enim Chriſtus eſt vtrorumque iudex, ita omnes poteſt efficaciter ad iudicium vocare, & à mortuis excitare. Item reſtitutio naturalis vitæ, quæ in omnibus fiet, de ſe eſt maximũ bonum

bonum naturæ, & actio conſentanea virtuti Chriſti; ergo ab ipſo in omnibus efficietur.

SECTIO V.

Vtrùm Chriſtus ſit cauſa exemplaris noſtræ reſurrectionis quantum ad terminum ad quem.

Differentia inter cauſam efficientem & exemplarem quoad cauſalitatem.

TRia poſſunt in reſurrectione conſiderari, ſcilicet, mutatio ipſa, ſeu actio, & terminus ad quem tendit, & ex quo fit. Et in his omnibus poteſt intelligi noſtra reſurrectio futura ad ſimilitudinem & imitationē reſurrectionis Chriſti, quod eſt, eſſe effectum eius in genere cauſæ exemplaris. Inter quam cauſam & efficientem hæc eſt differētia. Nam efficiens requirit realem exiſtentiam, vt poſſit efficere, quia eſt, quæ per ſe influit eſſe in effectum, cauſa verò exemplaris, quia nō immediatè influit in effectum, ſed ſolùm repræſentatur agenti, vt ad eius ſimilitudinem operetur, ideo neceſſe non eſt, vt in re exiſtat, quando fit effectus: ſed ſolùm in mente & cognitione operantis. Et hoc modo non ſolùm res præterita ſed etiam futura poteſt eſſe cauſa exemplaris. Sic enim Chriſtus etiam ante Incarnationem fuit cauſa exemplaris ſanctitatis, & iuſtitiæ, & prædeſtinationis hominum. Ex hoc ergo capite optimè poteſt intelligi, quòd reſurrectio Chriſti, etiam prout fuit actio, ſeu mutatio, quę iam præteriit, ſit exemplar reſurrectionis noſtræ. Quia verò actiones, & mutationes, rationes ſuas ex terminis ſortiuntur, ideo tota conformitas, quæ inter reſurrectionē Chriſti & noſtram intelligi poteſt, ex conformitate inter terminos ad quos & à quibus vtriuſque mutationis ſumenda eſt. Explicabimus ergo priùs hanc conformitatem ſeu cauſalitatem exemplarem in termino ad quem, & deinde in termino à quo.

Chriſtus reſurrectionis iuſtorū exemplar perfectiſſimum.
D. Thom.
1. Cor. 15.

Dico ergo primò, Chriſtum Dominum eſſe perfectiſſimum exemplar reſurrectionis iuſtorū. Hæc concluſio eſt D. Th. hîc, & omnium Theologorum, propter verba Pauli ad Phil. 3. *Reformabit corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori claritatis ſuæ.* Quod etiam colligi poteſt ex eo, quod Chriſtus 1. Cor. 15. dicitur *primitiæ dormientium*, & ſubditur, *Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes viuificabūtur: vnuſquiſque autem in ſuo ordine, primitiæ Chriſtus, & deinde ij, qui ſunt Chriſti*, ſcilicet tanquā illi maximè ſimiles, & conformes, & ideo poſtea ſubdit, *Qualis terrenus, tales & terreni: & qualis cæleſtis, tales & cæleſtes: ſicut portauimus imaginem terreni, portemus & imaginē cæleſtis.* Loquitur enim apertè de imagine gloriæ: eſt autem imago quæ fit ad repræſentandū prototypon, ſeu exemplar. *Portare* ergo *imaginem Chriſti*, eſt habere gloriam ad ſimilitudinem eius. Quam ſimilitudinem explicās Paulus ſubdit, *Hoc autem dico fratres, quia caro & ſanguis regnū Dei poſſidere non poſſunt, neque corruptio incorruptelā poſſidebit. Ecce myſterium vobis dico, omnes quidē reſurgemus: ſed non omnes immutabimur*, &c. Ac ſi diceret, ſimilitudinem illā ſeu imitationem in hoc cōſiſtere, quòd iuſti habituri ſint corpora glorioſa, quale eſt corpus Chriſti, quę immutatio non eſt cōmunis omnium, ſed propria iuſtorum. Et hoc ipſum docuit Paul. ad Rom. 6. *Si complantati facti ſumus ſimilitudini mortis eius, ſimul & reſurrectionis erimus*: & c. 8. eodem ſenſu dicit, *Si ſpiritus eius, qui ſuſcitauit Ieſum à mortuis, habitat in vobis: qui ſuſcitauit Ieſum Chriſtū à mortuis, viuificabit & mortalia corpora veſtra, propter inhabitantem ſpiritum eius in vobis*: & infrà, *Si filij, & hæredes, hæredes quidē Dei, cohæredes autem Chriſti: ſi tamen compatiamur, vt & conglorificemur.* Deniq; ita etiā intelligi poteſt illud Apocal. 3. *Qui vicerit, dabo ei ſedere mecū in throno meo.* Ratio verò eſt illa generalis. Quia primum in vnoquoque genere eſt exemplar cæterorum, quia licèt interdum non ſit neceſſarium ex parte operantis, quia ipſum per ſe eſt ſufficiens ad agendum, & non indiget extrinſeco exemplari; tamen ex parte ipſarum rerum, perfectio A vnius eſt veluti menſura & regula cæterorum, quæ eo perfectiora erunt, quo fuerint alteri conformiora. Ex libera quoque voluntate operantis fieri poteſt, vt reliqua fiant ſub ea habitudine, vt alteri ſint conformia. Ergo hoc modo glorioſum Chriſti corpus eſt exemplar iuſtorum: & quia in eo genere eſt ſupremum, & quia ob eius gloriam & honorem voluit Deus cætera iuſtorum corpora reſurgere ad ſimilitudinem eius, & veluti quaſdam illius imagines ac repræſentationes exiſtere.

Rom. 6.
Rom. 8.
Apocal. 3.

Similitudo inter Chriſtū & corpora glorioſa ſanctorum in quo conſiſtet.

Vt autem hæc cauſalitas exemplaris ampliùs explicetur, oportet in particulari exponere, in quo futura ſit hæc ſimilitudo, & conformitas. Conſiſtet igitur primò in naturali ſeu ſubſtantiali vita & vnio- B ne vniuſcuiuſque corporis ad ſuam animam, quia hoc eſt primum fundamentum veræ reſurrectionis, iuxta illud, *Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes viuificabuntur.*

1. Cor. 15.

Dubium.

Secundò conſiſtet in perfecta corporis quantitate. Sicut n. Chriſtus ſurrexit integro corpore, perfectáque magnitudine: ita etiam cæteri omnes iuſti reſurgent. Nam hoc ad perfectionem beatitudinis & exactam ſui exemplaris repræſentationem & efficaciam diuinæ virtutis ſpectat. Item, quia defectus corporis ſunt pœna peccati, in beatitudine autē nulla erit pœna, nec aliquod malum. Denique appetitus animæ, vt forma corporis, non eſſet plenè ſatiatus, appetit enim perfectum corpus: ſe de hac re ſatis multa diximus ſu- C prà agētes de hac perfectione corporis Chriſti reſurgentis. Hinc verò dubitari ſolet hoc loco, an omnia corpora iuſtorum futura ſint æqualia corpori Chriſti in magnitudine. Videtur enim id ſequi ex perfecta ratione cauſæ exemplaris, quæ tāto erit exactior, quanto imago ſimilior fuerit prototypo. Verumtamen (ſi hæc ratio quicquam valeret) conſequenter probaret, futura eſſe corpora beatorū omnino ſimilia, & æqualia corpori Chriſti in figura, in pulchritudine, atque in cæteris omnibus corporis ornamentis, quod tamē omnino falſum eſt. Perfecta ergo ratio exemplaris non requirit æqualitatem, ſed proportionem, præſertim quando (ſi quid deeſt effectui ad perfectā ſimilitudinem cum exemplari) non prouenit ex defectu cauſæ agentis, ſed quia effectui nō maior perfectio debetur.

Reſponſio. Corpora beatorum non omnia corpori Chriſti in magnitudine æqualia.

Quod inde etiam confirmatur, ac declaratur: quia D non omnes animæ beatæ ſunt eiuſdem perfectionis cum anima Chriſti, non ſolùm in gratia & gloria, ſed etiam in natura; ergo neque oportet corpora Beatorum eſſe ęqualia corpori Chriſti in magnitudine, quia vnaquæque anima habebit corpus ſuæ naturali perfectioni accommodatum. Vnde fieri poterit non ſolùm, vt aliqua ſint minora: verùm etiam, vt alia poſſint eſſe maioris magnitudinis. Quia hoc non repugnat perfectioni Chriſti, vt prædicto loco explicuimus. Hæc doctrina colligitur ex Auguſtino in Enchirid. c. 90. & 22. de Ciuitat. c. 15.

Auguſt.

Ætas reſurgentium ſanctorum qualis.

Tertiò conſiſtet hæc ratio exemplaris in ſimili- E tudine ætatis. Reſurgent enim omnes *in menſura ætatis plenitudinis Chriſti.* Dicitur autem *plenitudo* ſeu perfectio ætatis, quando corpus peruenit ad perfectum augmentum, quod per naturales animæ vires non impeditas ſed perfectè operantes comparare potuiſſet. Rurſus includit hæc ætas integras vires corporis, perfectum temperamentum, & animæ maximè accommodatum. In quibus omnibus perfectionibus imitabuntur corpora iuſtorum corpus Chriſti, quia hæc omnia pertinent ad perfectum beatitudinis ſtatum. Sicut ergo corpora Beatorum imitabuntur corpus Chriſti in ſtatu gloriæ, ita & in his perfectionibus, non quòd æqualitatem aſſequutura ſint, ſed ſimilitudinem cum proportione, vt dixi. Hæc eſt etiam doctrina Auguſt. 22. de Ciuit. cap. 16. & 20.

Anſelm.

Anſelm. D. Thom. Sedul. Anſelm. Hug. Victor.

Anſelmi, D. Thom. Sedulij ad Eph. 4. Anſelm. etiam in Elucidario, & Hug. Victorin. tract. de Reſur. cap. 15. Eandem frequentiùs amplectuntur Theologi in 4. diſt. 43. & ſequentib. Et eſt ſine dubio veriſimilior. Quanquam Auguſt. eodem loco dicat, non eſſe multum contendendum cum eo, qui affirmaret ſingulos reſurrecturos in ea quantitate & ætate, in qua mortui fuerint, infantili, ſenili, aut iuuenili. In quo ſignificat non eſſe hoc ita certum, vt ſit de fide: eſt tamen ita verum, vt contrarium nec probabile videatur.

Quartò erit hæc perfecta ſimilitudo in omnibus ſenſib. ac facultatib. corporis, in pulchritudine aliiſque ornamentis naturæ, ac gloriæ, quæ in corpore Chriſti exiſtunt, & in ſuperiorib. ſatis explicata ſunt, & quæ ibi adduximus, hanc eandem ſimilitudinem probant: nõ cum æqualitate, ſed debita proportione. Quapropter non repugnat huic cauſalitati exemplari, quòd in Beatis futura ſit diſtinctio ſexuum, facierum varietas, pulchritudinum inæqualitas, & ſimilia. Quia hæc cauſalitas non requirit niſi proportionalem conformitatem cum exemplari, vt ſicut illud iuxta ſuam indiuidualem rationem habuit omnem huiuſmodi perfectionem ſibi debitam: ita ſingula corpora illam habitura ſint modo ſibi connaturali. Atque idem dicendum eſt de perfectionibus gloriæ, quę cum debita proportione meritis ſingulorum reſpondent. Quapropter præter ea, quę de iis perfectionibus tã gloriæ quã naturæ dicta ſunt, tractando de reſurrectione Chriſti, nihil ampliùs hîc dicendum ſupereſt.

Chriſtus reſurrectionis infantium in originali decedentium exemplar quoad perfectiones naturæ. 1. Cor. 15.

Dico ſecundò, Chriſtum Dominum etiam futurũ cauſam exemplarem reſurrectionis infantium, qui in peccato originali deceſſerũt, quoad perfectiones naturæ, non gloriæ. Hæc concluſio non eſt tam certa, ſicut præcedens, quia conformitas ad Chriſtum præcipuè promiſſa eſt prædeſtinatis: probari tamen poteſt illis verbis, *Sicut in Adam omnes moriũtur, ita & in Chriſto omnes viuificabuntur.* Nam licèt hoc eſſe poſſit verum in aliis generibus cauſarum, meritoriæ, vel efficientis: tamen eo modo, quo verificari poteſt in genere cauſæ exemplaris, non eſt negandum. Probatur ergo ratione: nam ij infantes poſt reſurrectionem habebunt non ſolũ vera corpora humana, ſed etiã perfecta. Primò in quantitate & robore ſeu ætate corporis. Non n. reſurgent in corpore infantili, ſed virili ac perfecto, in quo poſſint & ratione vti, & omnes operationes humanas, quæ materialem alterationem & corruptionem non requirunt, exercere. Deinde habebunt corpora ſana, vegeta, pulchra, ac bene tẽperata: cúmque æterna futura ſint, oportet, vt ſint incorruptibilia, nõ quidem ex intrinſeca cauſa, ſed ab extrinſeco ſaltem, ſeu per ſuſpenſionem omnis cauſæ corrumpentis, & alterantis. Quapropter non indigebũt cibo, neque potu. Quia omnis alteratio tunc ceſſabit, Deo ita prouidente, & ideo nec fatigabuntur ambulando, quamuis velocius moueri non poſſint quàm naturæ vires patiantur. Item habebunt corpus plenè ſubiectum ſpiritui quoad omnes inferiores eius motus, ita vt nullam pugnam nec rebellionem carnis paſſuri ſint. Tum quia hæc non contingit ſine materiali alteratione corporis, tum etiam, quia hæc pugna carnis & ſpiritus magna eſt pœna, & moraliter loquendo coniuncta eſt cum culpa: hi autem homines in eo ſtatu neque permittẽdi ſunt nouas culpas committere, cùm iam non ſint in via, ſed in termino: & non ſint damnati per proprios actus. Neque etiam patientur ſenſibiles pœnas, vt omnes Theologi docent. Et inſinuant Gregor. Nyſſ orat. de infantib. qui præmaturè abripiuntur, & Nazian. orat. 40. in ſanctũ baptiſma. Licèt Aug. li. 5. hypognoſt. & lib. 5. cont. Iul. c. 8. & in Enchir. c. 93. videatur inſinuare contrarium, qui poſſet exponi nõ de ſẽſibili pœna corporis, ſed de

Corpora infantium in limbo exiſtẽtium qualia.

Gregor. Niſſ. Gregor. Naz. Auguſt.

A nõnulla animi triſtitia ob amiſſam beatitudinẽ. Cùm enim huiuſmodi infantes nihil mali geſſerint in ſuis corporib. neque eis prauè & inhoneſtè vſi fuerint, nec denique per proprium actũ ad creaturam ſe cõuerterint, non eſt, cur doloribus aliiſve corporibus pœnis cruciẽtur: ſed ſatis eſt, quòd omni ſupernaturali dono priuentur. Habebunt ergo in corporib. perfectionem ſuæ naturæ debitã, & ſingulis indiuiduis accõmodatam: ſed hãc totam perfectionem habebunt per Chriſtum, & in ea cũ eo conformabuntur. Ergo quoad hęc omnia meritò Chriſtus dici poteſt cauſa exemplaris reſurrectionis eorum. Et (vt hoc obiter dicam) mihi quidem probabile eſt, hos infantes habituros aliquam cognitionem Chriſti, eúmque tãquam Dominum ac Principem & benefactorem ſuum veneraturos. Nam cũ dæmones coacti *credant, & contremiſcant*, & in no-
B mine Ieſu vel inuiti genua flectant, iſti infantes, qui non habebunt interiorem animi deordinationem per odium in Deũ, vel deſperationẽ, aut alios prauos effectus, non inuiti ſed voluntariè ſubiicientur Chriſto, quem ex aliqua facti euidẽtia cognoſcent eſſe dominatorem omnium, vt iterum infrà dicemus agẽtes de iudicio. Quamobrẽ, licèt iſti ſimpliciter ſint expulſi à regno, & inter damnatos ac reprobos computentur quoad pœnã damni: nihil tamen obſtat, quominus à Chriſto & per Chriſtum acceperint hæc beneficia & conformitatem cum ipſo, in iis quæ ad naturæ perfectionem & conuenientem ſtatum naturalem ſpectãt. Quibus omnibus bene ſemper vſuri ſunt, & in aliquem honorem & laudem ipſiuſmet Chriſti.

Infantes in limbo exiſtẽtes Chriſtum vt principem recognoſcent ſuum. Iacob. 2. Philip. 2.

C Dico tertiò, quamuis corpora damnatorum futura ſint ſimilia corpori Chriſti in aliqua naturali perfectione, non tamẽ in omnibus, multóq; minùs in perfectionibus gloriæ, & quoad ea, in quib. erunt conformia, non erit propriè Chriſtus cauſa exemplaris eorum. Declarãtur ſingula. Nam in primis corpora damnatorum habebunt, quidquid eſt de eſſentiã humani corporis, aliàs illa non eſſet vera reſurrectio. Secundò veriſimilius eſt, futura illa corpora integra quoad omnia mẽbra corporis, ſenſuúmque organa & facultates, vt D. Th. docuit in 4. d. 44. q. 3. ar. quæſt. 1. & ibi Richard. Palud. & alij, licèt Bonauen. & Duran. oppoſitum ſentiant. Quia ſi aliquis reprobus in hac vita aliquo vel aliquibus mẽbris corporis caruit, non eſt (inquiunt) cur ei in reſurrectione reſtituantur. D. Th. au-
D tem adducit congruentem rationem. Nam cùm reſurrectio damnatorũ futura, etiam ſit opus Dei, oportet, vt ſit perfectum. Deinde, quia ſi talis imperfectio mãſura eſſet in illis corporibus, futura eſſet in pœnam eorum: ſed hæc nõ eſt accommodata pœna illius ſtatus, alioqui deberet reſpondere culpæ, & non naturali defectui huius vitæ. Ergo, qui habuiſſet integrũ corpus in hac vita, ſi plura commiſiſſet peccata, deberet in reſurrectione corpus mutilum recipere multo magis quàm qui corpus mutilum habuit ſine tot peccatis, quod tamen nullus vnquam dixit. Ergo ſignum eſt, illum defectum non manere per modum pœnæ, atque adeò ſimpliciter non manere. Et confirmatur præterea. Nam potius integritas horum mẽbrorum deſer-
E uiet, erítque interdum neceſſaria ad ſuſtinendam debitam pœnam in eo membro, quod fuit organum & inſtrumentum peccandi. Vnde Aug. ep. 146. ad Conſentium. *Iuſti* (inquit) *immutabuntur in illam incorruptelam, cui nulla poſſit nocere corruptio: qui autem in eam nõ commutabuntur, incorrupti quidem reſurgent integritate membrorum, ſed tamen corrumpendi dolore pœnarum.*

Damnatorũ corpora in perfectione naturali reſurgent integra.

D. Thom. Richard. Palud. Bonauen. Durand.

Auguſt.

Tertiò eiſdem coniecturis fit veriſimile, non eſſe futuros in corporibus damnatorum defectus prouenientes ex indebita partium aut humorum vel qualitatum compoſitione, proportione aut diſpoſitione, vt ſunt ægritudo, debilitas virium, eſſe gibboſum, & ſimilia,

Corpora damnatorum ægritudinis omnis expertia.

ſimilia. Licèt enim Aug. in Enchir. c. 92. dicat, tam incertam eſſe illorum corporum habitudinem, ſeu perfectionem, quàm eſt certa eorum ſempiterna damnatio: tamen quia ij omnes defectus non reſpõdent culpis huius vitæ, ideo à diuino opere, quale erit reſurrectio, excludendi videntur. Præſertim cùm omnis perfectio iis defectibus contraria poſſit ad iuſtam etiam vindictam de dãnatis ſumendam deſeruire. Nam ſanctitas & robur corporis efficiẽt, vt ſenſum doloris viuaciorem & efficaciorem habeant, & ſic de aliis. Et hæc etiam eſt ſententia D. Th. Richard. Palud. & aliorum contra Bonau. & Durandum.

Quartò manebunt in illis corporib. defectus connaturales corpori humano, vt ſunt grauitas, opacitas, paſſibilitas, & ſimiles. Hæc n. quæ ex principiis ſpeciei oriuntur, non repugnant perfectioni reſurrectionis, vt ſolùm eſt quædam naturæ humanæ reproductio, & alioqui carentia horum defectuum non debetur meritis damnatorum. Denique ij defectus non excludũtur niſi per dotes gloriæ. Vnde hæc omnia communia ſunt infantibus, qui in ſolo originali peccato diſceſſerunt: ſolùm erit differentia, quia horum corpora licèt ex interna diſpoſitione ſint paſſibilia: tamen actu nihil patientur, nec fatigabuntur, neque inordinatum aliquem motum ſentient (vt dixi) & ita ex lege Dei poſſunt dici quodammodo impaſſibilia, & inalterabilia: at verò aliorum damnatorum corpora ita erunt ſubiecta iis defectibus, vt in actu ſecundo illos ſeu eorum effectus ſentiãt, quamuis æterna futura ſint, & incorrupta. Hoc enim mortuis omnibus commune

1. Cor. 15.

erit, quòd *reſurgent incorrupti*, vt Paulus ait.

Ex iis ergo ſatis conſtat, quomodo illa corpora in quibuſdam perfectionibus habebunt conformitatem cum Chriſto, & nõ in aliis, ſicut in concluſione dicebamus. Cuius poſtrema pars, quæ eſt D. Th. hîc art. 2. ad 3.) ita poteſt explicari. Nam, vt res aliqua ſit exemplar alterius, non ſatis eſt ſimilitudo vel conformitas inter illas: ſed oportet, vt altera fiat ſub habitudine repræſentationis ſeu imitationis alterius. Vnus enim homo nõ eſt exemplar alterius, quando vnus ab alio non procedit, etiam ſi ſit inter eos ſimilitudo, & idem eſt de duabus imaginib. eiuſdem rei. Nã prototypon eſt exemplar vtriuſque: vna verò non eſt exemplar alterius. In præſenti ergo quamuis inter corpora dãnatorum & Chriſti ſit aliqua ſimilitudo, tamen non videtur eorum reſurrectio fieri, vt Chriſtum repræſentet, neque vt ſint ei ſimiles & conformes, ſed propter alias rationes diuinæ prouidentiæ & iuſtitiæ. Ergo Chriſtus Dominus non eſt propriè cauſa exemplaris reſurrectionis damnatorum.

D. Tho. Chriſtus propriè non eſt exẽplaris cauſa reſurrectionis damnatorum.

Obiectio.

Dices, eandem rationem poſſe fieri de iuſtis, & multo magis de infantibus originali tantùm peccato affectis.

Reſponſio.

Reſpondetur, de iuſtis nullo modo id dici poſſe, cũ reuera ſint veluti quædã imagines Chriſti perfectionẽ repræſentantes, & ſub hac intentione & habitudine prædeſtinentur, iuſtificentur, & glorificentur, ad Rom. 8.

Rom. 8.

Vnde hæc ratio cauſæ exemplaris potius attenditur in ordine ad dotes gloriæ quàm in ordine ad perfectionem naturæ. Quamuis hæc etiam naturalis perfectio, vt eſt fundamentum perfectionis gloriæ, & ad illam ordinatur, ſub hac cauſalitate comprehendi queat. De corporibus autem infantium, nihil improbabile diceret, qui eodem modo de iis loqueretur, ac de aliis damnatis.

D. Tho.

Nam D. Th. de omnibus illis indifferenter loquitur, nihilominus tamen, quia illa corpora aliquam maiorem perfectionem habebunt, aliqua dona ſeu beneficia, quæ non ſunt naturæ omnino debita, ideo reſpectu illorum poteſt attribui Chriſto aliqua ratio exemplaris, vt in ſecunda concluſione diximus.

Vnum verò ſupererat hoc loco declarandũ, ſcilicet, quo modo poſſint hæc corpora damnatorum eſſe

A perpetua, & incorrupta: & ſimul eſſe paſſibilia, & alterabilia non ſolùm in actu primo, ſed etiam in actu ſecundo, & alteratione reali corruptiua, qualis eſt actio ignis. Propter hanc cauſam dixit Lactant. lib. 7. diuin. inſt. c. 21. illa corpora eſſe perpetuò corrumpenda ſecundùm aliquas partes, per actionem ignis, aliunde verò eſſe etiam inſtauranda ſecundùm alias, actione eiuſdẽ ignis, & ita eſſe perpetuò cõſeruanda, quaſi per continuam nutritionem, & reſolutionem. Quæ ſententia repugnat Paulo dicenti quòd *mortui reſurgent incorrupti*, quod de damnatis etiam intelligitur, vt ſuprà diximus. Præterea eſt gratis conficta: nã Scriptura tribuit illi igni vim torquendi, non autem regenerandi partes humani corporis. Item, quia iuxta illum mo-

B dum eſſet in illo cruciatu magna intenſio, & remiſſio. Nam in partib. denuo genitis aliquo tempore, in quo nimirum ſũt in ſtatu generationis, paruus eſſet dolor, poſtea verò creſceret, ac tandem minueretur, quando iam partes nimirum ad corruptionem vergerẽt. Ruſus corpus illud non maneret ſemper omnino idem, ſed eſſet in perpetua corruptione, & generatione, quod eſt alienũ ab illo ſtatu. Vnde licèt hæc ſententia non videatur apertam implicare contradictionem, omnino antiquata eſt, & vt improbabilis recta. Et ideo dicendum eſt breuiter, id fieri poſſe altero è duobus modis. Primò, vt illa corpora patiantur paſſione animali abſque alteratione materiali, vt v. g. ſi ignis inferni imprimat eas ſpecies, quib. vehemẽs corporis com-

C buſtio ſentitur, abſq; reali impreſſione caloris, & ex illa affectione ſenſus ſequatur eadẽ paſſio doloris, quæ ex reali præſentia caloris ſequeretur. Et ita facile fiet, vt perpetuò doleant: & tamen perpetuò viuant. Ita D. Th. d. 44. q. 3. art. 1. q. 2. & 3. quem ibi ſequuntur Capr. Palud. & alij. *D. Tho. Capr. Palud.*

Qui in eo fundãtur, quòd ceſſante motu cæli nulla poterit eſſe alteratio materialis. Quod fundamentum valde infirmum eſt, quia & nititur principio falſo in Philoſophia, nimirum, omnem alterationem in hæc inferiora dependere per ſe & neceſſariò à motu cæli. Et præterea malè infert, quia ille ignis non agit tantùm virtute naturali, ſed etiam vt inſtrumentum Dei, alioqui multo minùs poſſet ſpecies vel dolorẽ ingerere ſine materiali alteratione (vt hæc opinio affirmat) quia hoc multo magis eſt ſupernaturale. Et

D propter hanc etiam cauſam hæc ſententia non placet, quia ponit realem ſenſationem & dolorem, abſque vero & reali obiecto præſenti. Quare faciliùs dicitur ſecũdò, illum ignem verè alterare illa corpora, & realem qualitatem doloriferam, ſeu diſconuenientem in eis efficere, vſque ad certum gradũ diuina iuſtitia definitum, & vltra non progredi, ſed tantùm conſeruare eam actionẽ, & qualitatẽ. Et ideo rectè poteſt perpetuò cõſeruari ſub illa actione, quia nunquam per eam fit tanta diſſolutio temperamenti primarum qualitatũ, vt non maneat diſpoſitio ſufficiens ad vnionẽ animæ & corporis conſeruandam. Quocirca fortaſſe ille dolor non ſit per ſolam nimiam intenſionem caloris.

Reſponſio.

Corpora damnatorum quomodo ſemper incorrupta maneant, alteratione tamen & paſſioni obnoxia.

E Nam hæc (vt dixi) nunquam erit tanta, quin ſub illa poſſit corpus humanum conſeruari, & ita ſola illa nõ efficeret dolorem nimis acerbum. Sed erit per immediatam impreſſionẽ alicuius qualitatis valde diſcõnenientis, ac vehementiſſimũ dolorẽ inferentis abſque diſſolutione temperanti ad vitam conſeruandã neceſſarij. Niſi quis fortaſſe exiſtimet, per illam actionem ignis temperamentum diſſolui: tamen ex voluntate diuina vitam illorum corporũ conſeruari abſque cõnaturali & neceſſaria diſpoſitione. Quod certè mihi non placet, quia illa corpora in eadẽ intrinſeca diſpoſitione ſemper perſeuerant, in qua in puncto reſurrectionis ſurrexerunt. Nã in eodem inſtãti eundẽ eſſentialem cruciatum & dolorem pati incipient, patienturque perpetuò, ſed non ſurrexerũt ſine naturali diſ-

poſitio

poſitione ac tẽperamento corporis; ergo nec ſine illo vnquam cõſeruantur. Nam cruciatus ille non intenditur,ſed idem perſeuerat. Vnde ſicut in primo inſtanti reſurrectionis potuit ſimul eſſe cum temperamento corporis, ita etiã poterit perpetuò conſeruari. Quapropter exiſtimo actionem illam ignis inferni, etiã in corpora damnatorum,non eſſe omnino naturalem.Quia hæc eſſe nequit, niſi media calefactione, vnde nec maiorem dolorem inferre poteſt, quã poſſit ex intenſa calefactione prouenire: hæc autem paſſio damnatorum multo erit acerbior. Item naturali actione ignis ex æquo agit in corpora ſibi æquè propinqua,& eodẽ modo naturaliter diſpoſita:ille autem ignis inæqualiter aget in corpora non iuxta proportionem naturæ,ſed meritorum; non ergo aget actione merè naturali, ſed vt inſtrumentum Dei: & ideo agere poterit actione, quæ verè ac realiter cruciet corpora, non tamen illa corrumpat. Et hanc ſententiam frequentiùs ſequuntur Theologi in 4. d. 44. & 48. vt videre licet in Scoto, Durando, Richardo, & aliis recentioribus, quamuis non omnes eo modo explicent, quo à nobis expoſita eſt. Sed non poſſumus hoc loco in hac re explicanda immorari.

Ignis gehennæ in damnatorũ corpora quomodo agit.

Scotus. Durand. Richard.

SECTIO VI.

Vtrùm Chriſti reſurrectio ſit exemplar noſtræ reſurrectionis, quoad terminum à quo.

DVplex intelligi poteſt terminus à quo reſurrectionis, alter proximus & eſſentialis, qui eſt mors, ſeu priuatio vitæ, quæ præceſſit,remotus alter & accidentarius, qualis eſt non ſolũ priuatio vitæ,ſed etiã omnium diſpoſitionum, totiúſque organizationis humani corporis, per reſolutionem eius in cineres,vel in elementa.Duo ergo ſunt certa. Primum eſt, reſurrectionem omnium hominum futuram eſſe ſimilẽ reſurrectioni Chriſti in eſſentiali termino à quo, vt ex dictis in ſuperioribus ſatis conſtat. Præcedet enim omnium mors, & ex morte iterum ad vitam redibunt.Sicut ergo reſurrectio Chriſti fuit ex vera carentia vitæ priùs amiſſæ, ita etiam erit omnium hominũ reſurrectio. Neque verò eſt,quòd moroſè hæreamus circa nomen cauſæ exemplaris. Quia illius fortaſſe habitudo & relatio non tam propriè hîc reperitur ex parte termini à quo. Quia cæteri homines non tam moriuntur, vt Chriſto conformentur,quàm in pœnam peccati: quin potiùs ipſe Chriſtus videtur mortuus, vt ſe in hoc fratribus conformet, iuxta illud: *Quia pueri communicauerunt carni,& ſanguini, & filius Dei participauit eiſdem.* Ibi enim *caro & ſanguis* mortalitatem ſignificant. Nihilominus dici poſſunt homines præſertim iuſti ideo mori, vt tã in morte quàm in reſurrectione Chriſto aſſimilentur, & ita poteſt hîc retineri vel accommodari ratio cauſæ exemplaris. Secundò eſt certum, reſurrectionem Chriſti & noſtram non fore ſimilem in termino à quo remoto,ſeu accidentali. Quia reſurrectio Chriſti facta eſt immediatè ex cadauere humano, quod præter carentiam humanæ vitæ, nullam aliam paſſum eſt corruptionem: alij verò homines non ita reſurgunt, ſed priùs eorum corpora corrumpuntur, & in alias formas transmutantur, niſi fortaſſe ex ſpeciali priuilegio, quod ſcimus B. Virgini eſſe conceſſum: de nullo verò alio Sanctorum affirmari id poteſt.

Heb.2.

Quin potiùs quæri hoc loco ſolet, an excluſo ſpeciali priuilegio, omnium hominum corpora omnéſque eorum partes prius in elementa aut cineres reſoluenda ſint, quàm ad vitam reſtituantur. Omnes enim ferè Theologi ita ſentire videntur, D.Thom. in 4.d.43.q.vnica,ar.4.q.2.& reliqui diſt.44. & 45. qui ita intelligunt, atque exponunt pœnam Adæ impoſitam: *Puluis es, & in puluerem reuertéris,* vt noſtra habet vulgata. Et addunt conuenientem rationem. Quia

Dubium.

Geneſ.3.

A corpora reſurgentium reformanda ſunt, & quicquid in eis eſt, quod ad veritatem humanæ naturæ non pertineat,eſt auferendum.Vt ergo poſſint reformari, oportet vt priùs in elementa reſoluantur. Præterea, quia ordo naturæ exigit, vt priuſquam corpus redeat ad nobiliorem formam, reſoluatur in præiacentem materiam, ſicut acetum non poteſt in vini qualitatem reduci, niſi priùs in elementa transformetur. Tandem ceſſante motu cœli, neceſſe eſt omnia mixta in elementa reſolui, quia eorum commixtio ſicut actione cœli fit, ita & conſeruatur.

Quidquid tamen ſit de huius ſententiæ veritate, tamen fundamenta quæ adducit non ſatis firma eſſe videntur.Nã in primis ex loco illo Geneſ. nihil aliud
B colligi poteſt, quàm hominem ex peccato pœnam mortis incurriſſe. Nam vbi nos legimus, *Puluis es, & in puluerem reuertéris,* Septuaginta legunt, *Terra es, & in terram redibis.* Redire autẽ in terram, nihil eſt aliud quàm mori: ſicut ibidem dicitur, *In ſudore vultus tui veſcéris pane tuo, donec reuertaris in terrã, de qua ſumptus es.* Id eſt, donec moriaris. Non enim veſcitur homo pane vſque ad reſolutionem corporis in elementa: ſed vſque ad mortem. Atque ita legunt & exponunt hunc locum ſancti Patres, Chryſ. hom. 17. in Geneſ. Theod.q.37.in Geneſ.Hieron. Abac. 3. & Pſalm. 51. Auguſt. 13.de Ciuit.c.15.& optimè lib.20.cap.20.inquit, *Non dicuntur ſeminari niſi ea corpora hominum, quæ moriendo quoquo modo reuertuntur in terram. Sicut ſeſe*
C *habet etiam illa in tranſgreſſorem generis humani diuinitus prolata ſententia,Terra es,& in terram ibis:* & infrà dicit, etiam ſi aliqui in aëre moriantur,& ſubitò reſurgant, & eorum corpora in terram non cadant, nihilominus ſatis ſententiam hanc in illis impleri: & ſubdit, *In terram quippe ibis, eſt, in hoc ibis amiſſa vita, quod erat antequam ſumeres vitam,id eſt,hoc eris exanimis,quod eras antequam eſſes animatus, terra eris exanimis, ſicut eras. Quod ſunt & antequam putreſcant omnia corpora mortuorum:* & lib.13.de Trinit.c.12. *Eo*, inquit, *quòd dictum eſt,In terram ibis, mors corporis pronunciata eſt. Quia neque ipſam fuerat experturus, ſi permanſiſſet, vt factus eſt rectus.* & lib. 1. de peccat.meritis,cap.2. probat verba illa, *Qua die comederitis ex eo,morte moriemini*, intelligenda eſſe de morte corporali ex aliis verbis, *Terra es,& in terram ibis. Neque enim*, ait, *ſecundùm animam, ſed ſecundùm corpus terra erat, & morte eiuſdem corporis*
D *erat iturus in terram.* Et capit.3.addit, *Quod niſi de morte corporis quomodo poſſit intelligi, ignoro.* Et eodem modo exponere videtur, ac legere Tertul.lib.de reſur. carn. c.7.& 8. *Qui ignorat*, inquit, *carnem cadere per mortem, poteſt eam nec ſtantem noſſe per vitam. Sententiam Dei natura pronunciat,Terra es,& in terram ibis: & qui non audit,videt. Nulla mors non ruina membrorum eſt.* Cyprian. de bon. patient. eodem modo legens, inquit, *Huius ſententiæ vinculo colligati omnes & conſtricti ſumus, donec expuncta morte,de hoc ſæculo recedamus.* Ruffin.etiam in Symbol.Apoſtol. dicit, Chriſtum in ſuo corpore ſpinas & mortem ſuſcepiſſe, vt homines liberaret à pœ-
E na, quam illis verbis Deus fuerat illis comminatus. At Chriſtus non ſuſcepit reſolutionem in elementa, ſed ſolam mortem corporis, quæ eſt propria pœna hominis. Nam vlterior corruptio corporis iam mortui,quamuis naturaliter ſequatur, ſi corpus in eo ſtatu perdurat, vix tamen ad hominem pertinere videtur: quamuis mediatè & quatenus ex morte cõſequitur, pœna peccati dici poſſit.Et ita etiã exponit Proſp. de prædict.&promiſſ.p.1.c.5.Greg.25.Moral.c.2.& 3.ac denique Eucher.in Geneſ.qui tamen dicit, *Cùm dixit Deus, Adam,vbi es? mortẽ ſignificauit animæ,quæ facta eſt illo deſerente: ſed dicendo, Puluis es,& in puluerum reuertéris, mortem ſignificauit corporis, quæ illi fit anima diſcedente.* Propter hanc ergo pœnam à Deo inflictam

Teſtimonij. Geneſ.2. expoſitio.

Chryſoſt. Theodor. Hieron. Auguſt.

non cogimur dicere omnia humana corpora eſſe in elementa reſoluenda priuſquam reſurgant, ſed ſolùm eſſe moritura.

Neque etiam rationes ſeu potiùs cõiecturæ adductæ quidquam perſuadere videntur. Quid enim neceſſe eſt corpora in elementa reſolui, vt reformentur; hæc enim reformatio ſolùm conſiſtere poteſt, vel in integritate materiæ & quantitatis, vel in qualitatum perfectione, vel in ſeparatione ſuperfluæ materiæ, ſi aliqua fortaſſe fuit corporibus admiſta, aut denique in abiectione contrariarum ſeu peregrinarũ qualitatum, quæ ad perfectionem humani corporis non pertinent. At hæc omnia fieri poſſunt abſque illa reſolutione, vt, v. g. ſi oſſa alicuius hominis reperta fuerint integra reſurrectionis tempore, ſine vlteriori reſolutione perfici potuerunt quoad qualitates omnes, & ſi aliquid materiæ & quantitatis eis defuerit, poterit aliunde ſuppleri, eiſdémque qualitatibus diſponi, ac præexiſtenti vniri: vel ſi è contrario aliquid fuerit ſuperuacaneũ, poterit ſeparari: & ſimiliter abiici poterunt omnes contrariæ diſpoſitiones; ergo ad reformãda corpora reſurgentium, non erit neceſſaria integra eorum reſolutio: quamuis è conuerſo neceſſarium ſit, ad formam humani corporis reducere quidquid ex eis fuerit reſolutum. Ad id verò quod de naturæ ordine dicebatur, facilis reſponſio eſt, modum reſurrectionis eſſe ſupra naturæ ordinem: & ideo non debere nec poſſe eiſdem legibus definiri. In agentibus enim naturalib. à priuatione ad habitum non eſt regreſſus ſecundùm eandem numero formam. Vt autẽ id quod corruptum eſt, ad eandem naturam redeat, ſaltem ſecundùm ſpeciem, vt, v.g. vt ex aceto iterum fiat vinũ, ſunt neceſſariæ multæ tranſmutationes, vel etiam reſolutiones in elementa: quia agens naturale non habet virtutem ad diſponendum aliter materiam ad talem formam. At verò in reſurrectione fit reditus à priuatione ad habitum in eadẽ numero forma, ad quod neceſſaria eſt infinita vis agentis, quæ non indiget his tranſmutationibus ad diſponendam materiam. Quin potiùs, quantum eſt ex parte materiæ, faciliùs poterit reformari corpus, ſi non ſit reſolutum omnino, quia adhuc retinet diſpoſitiones aliquas accommodatas tali formæ, vt, v.g. oſſium denſitatem & duritiem. Vnde aliqui ex authoribus prædictæ ſententiæ è conuerſo hinc ſumunt congruentiam, vt hanc reſolutionem perſuadeant, ſcilicet, quia magis manifeſtabitur omnipotentia Chriſti excitando corpora reſoluta in cineres & elementa, quàm integra permanentia. Quæ nihil etiam probat, tum quia reuera non eſt vnum ſimpliciter maioris perfectionis, quàm aliud, cùm vtrumque ſit infinitæ virtutis: tum etiam, quia magis quodammodo manifeſtabitur Dei virtus, vtroque modo excitando corpora in quacunque diſpoſitione inuenta fuerint, quædam omnino reſoluta in elementa, quædam fortaſſe in alia miſta, alia integra adhuc permanentia, alia partim reſoluta quoad humidiores partes, partim remanentia quoad ſicciores, ac denſiores, vt ſunt oſſa. Denique ratio, quæ adducebatur ex motu cœli deſumpta, falſum principium philoſophicum ſupponit, nimirum omnia pendere ſimpliciter & abſolutè à motu cœli in eſſe & conſeruari. Sed de hoc aliàs.

Secunda ſententia valde probabilis.

Propter hoc ergo poſſet eſſe alius dicendi modus, nimirum non eſſe per ſe neceſſarium, nec diuina ordinatione decretum, vt omnia corpora hominum, priuſquam reſurgant, in elementa vel cineres omnino reſoluantur, ſed ſolùm, vt moriantur. Mors enim eſt propria pœna peccati, & terminus à quo ſimpliciter neceſſarius ad reſurrectionem. Quia verò ex morte neceſſitate quadam naturali ſequitur, vt corpus putreſcat, & in terram vel elementa ac res

A alias reſoluatur, hinc fit, vt ſecundùm legem ordinariã, & ſeclujis priuilegiis corpora, quæ longo tempore ante reſurrectionem mortua iacuerunt, in cineres vel elementa tranſmutentur ante reſurrectionem: in aliis verò id non ſit neceſſarium propter temporis breuitatem. Item ex eadem radice prouenire poterit, vt quoad aliquas partes, vel omnia vel ferè omnia corpora illo modo reſoluantur: quoad alias verò multa permaneant in eadem figura, denſitate & magnitudine. Quæ ſententia ſic expoſita perſuaderi poteſt primò nonnullis Scripturæ locis, Ezech. 37. ſignificatur oſſa arida & mortua debere iterum corporibus iungi, & viuificari. Et Ioan. 5. ait Chriſtus, *Venit hora, in qua omnes, qui in monumentis ſunt, audient vocem eius, & procedent, qui bona egerunt in reſurrectionem vitæ, qui verò mala egerunt, in reſurrectionem iudicij*: in monumẽtis enim iacere ſolent oſſa mortuorum. Videtur ergo Chriſtus voluiſſe ſignificare, inde fore corpora reuocanda, vbi fuerint inuenta, & prout inuenta fuerint abſque vlla alia tranſmutatione. *Ezech. 37.* *Ioan. 5.*

B Hinc etiam Auguſtinus in Enchir. c. 38. ſic inquit, *Nõ poterit Deo terrena materies, de qua mortalium creatur caro, ſed in quemlibet cinerem puluerémve ſoluatur, in quoslibet habitus auráſve diffugiat, in quamcũque aliorum corporum ſubſtantiam, vel in ipſa elementa vertatur, in quorumcunque animalium etiam hominum cibum cedat, carnémque mutetur, illi animæ humanæ puncto temporis redditur, quæ illam primitus animauit.* Ex quibus licet colligere ex ſententia Auguſtini non omnia corpora humana eſſe reſoluenda in cineres, vel elementa, ſed in quacunque forma inuenientur, inde ad formã humani corporis eſſe transferenda. Præterea idem Auguſt. loco ſuprà citato, quem ſequitur Anſel. 1. ad Theſſal. 4. & ibi Oecumenius, & alij multi expoſitores docent homines, qui vixerint vſque ad diem iudicij, eſſe morituros, ac breuiſſima interiecta mora reſurrecturos: vnde ſentit eorum corpora non eſſe omnino corrumpenda, & reſoluenda in elementa. Rurſum hæc reſolutio non poterit naturaliter fieri tam breui tempore in omnibus cadaueribus, & oſſibus, quæ illo die integra inuenientur, & erunt pene infinita. Reſponderi ſolet igne conflagrationis eſſe omnia comburenda, & addunt aliqui omnia, quæ fuerint in ſepulchris & cauernis terræ eſſe congreganda in valle Ioſaphat, vt ibi comburãtur, fiátque vniuerſalis omniũ reſolutio. *Auguſtinus.*

C Sed hoc volũtariè cõfictũ eſt, vt poſtea videbimus.

D Hæc omnia, quæ pro hac ſententia adducta ſunt, oſtendunt eam, vt minimũ eſſe valde probabilẽ. Quapropter quod Soto dixit in 4. diſt. 43. q. 2. ar. 5. indecens eſſe priorem ſententiam negare, non video, quo fundamento dictum ſit, neque in quo cõſiſtat hæc indecentia, cũ illa opinio neque ex Scriptura colligatur, neque ex ſanctis Patribus. Quocirca de iis hominibus qui tẽpore iudicij viui inuenientur, non ſolùm probabile ſed omnino verũ exiſtimo eorũ corpora non eſſe in cineres redigenda. Id enim multo magis conſentaneum eſt verbis Pauli 1. ad Theſſal. 4. & teſtimoniis ac expoſitionibus Sanctorum, vt ſuprà vidimus. De aliis verò hominibus priùs mortuis res mihi videtur

E incerta, ac dubia, & de illis facilè poſſet defendi communis ſentẽtia Scholaſticorum: quamuis omnia eius fundamenta multo minùs efficacia ſint facta, prædicta exceptione: & ideo negari non poteſt, quin poſterior ſententia valde etiam probabilis ſit.

SECTIO VII.

Quo in loco fiet hominum reſurrectio.

Poſtquam explicuimus cauſas omnes & modum noſtræ reſurrectionis, ad huius materiæ complementum oportet circumſtantias eius, quæ ſunt locus & tempus, exquirere. De loco triplex poteſt excogitari dicendi modus, vt rectè notauit Sotus diſtinct.

diſtin.43.quæſtion.2.artic.5.Primus eſt,vt omnes tam boni quàm mali in eodem loco, v. g.in valle Ioſaphat (ſi in ea iudicandi ſunt) reſurgant. Quod ſi verum eſt, neceſſe eſt, vt priùs Angeli omnium hominum cineres vniuerſámque materiam, ex qua corpora illa formanda ſunt,in vnum locum congregent,vt ibi ad vocem imperiúmque Chriſti reſurgant vniuerſi. Quem modum Sotus arbitratur eſſe omnium maximè probabilem. Quia eſt, inquit, facilior & compendioſior. Præſertim ſi verum eſt omnia corpora eſſe priùs in cineres & elementa reſoluenda. Nam ad hoc commodum erit,vt omnia oſſa in vnum congeſta locum igne comburantur. Hic verò dicendi modus aliter ab aliis proponitur, ſcilicet, vt eiuſmodi cineres non in vnum locum ſed in duo coaceruentur, ita vt in vno reſurgant omnes iuſti, & in altero omnes damnati, quia non expedit omnes permixtos reſurgere. Iuxta quod poteſt intelligi illud, *In conſummatione ſæculi exibunt Angeli, & ſeparabunt malos de medio iuſtorum.* *Matth 13.* Hæc enim ſeparatio, vt fiet per Angelos, neceſſariò videtur futura ante reſurrectionem. Nam reſurrectione facta, non oportebit ſeparationem fieri per Angelos. Ipſi enim Sancti, virtute ſua & agilitate rapientur in aera, & à reprobris ſecernentur. Sed in hac ſententia (ſiue vno ſiue altero modo explicetur) id certè diſplicet, quod nullum habet in Scriptura vel Patribus fundamentum. Si verò ſola coniectnra agendum eſt, non eſt tam expeditus & facilis modus, vt Sotus arbitratur. Primum, quia vt commodè ac ſubitò fiat reſurrectio, oportet, vt omnes cineres, ſeu tota materia, ex qua vnumquodque corpus formandum eſt, ſit impermixta aliis, & in proprio ac ſeparato loco tota coniuncta: ſi autem priùs omnia oſſa ſunt in vnum aceruum congeſta, ſicque comburenda, non poterit tota materia non eſſe valde permixta. Vnde neceſſe erit, iterum ſeparationem facere. Deinde, quia per illam combuſtionem non poſſet ſine nouo miraculo non fieri magna diſſipatio illius materiæ per reſolutionem in aera. Et aliæ ſimiles difficultates poſſunt facilè in hoc modo inueniri.

Secundus modus eſt,vt vnuſquiſque reſurgat in eo loco, in quo mortuus fuit, vel ſepultus ſtatim poſt mortem. Quia ſolùm in altero horum locorum iacuit totum corpus, quod excitandum eſt. Poſtea enim continget quaſdam partes reperiri in vno loco, & quaſdã in alio. Vnde non erit maior ratio, quare potius in vnum quàm in alium transferantur. Hic tamen modus minus probabilis videtur, quàm præcedens. Et in primis, quod dicitur de loco mortis, nullum habet fundamentum, nec probabilitatem. Nam Chriſtus non reſurrexit, vbi mortuus eſt, ſed vbi ſepultus, & ſimiliter illi, qui cum ipſo reſurrexerũt, & poſtea beata Virgo. Denique, ſi corpus alibi reperitur, & non vbi mortuum fuit, quid neceſſe eſt, illuc transferri, vt ibi reſurgat? Atque idem argumentum fieri poteſt de primo loco, in quo ſingula corpora ſepulta ſunt. Nam ſi aliò ſunt translata, & ibi reperiuntur tempore reſurrectionis, quorſum reuocabuntur ad priorem locum, prius quàm reſurgant? Omitto, multa corpora iacuiſſe inſepulta, vel ab igne conſumpta, vel ab animalibus deuorata, vel in plures partes diſſecta diuerſis in locis fuiſſe ſuſpenſa, & ſimiliter de aliis: non habet ergo hic modus probabilitatis ſpeciem.

Locus reſurrectionis faciendæ. Tertius modus eſt, ſingula corpora reſurrectura in eo loco, vbi inuenta fuerint: etſi fortaſſe ſecundùm diuerſas partes in varia loca ſint ſparſa, vbi fuerit maior vel præcipua pars, eò Angelorũ miniſterio adducentur reliquæ partes materiæ, atque ibi fiet vniuſcuiuſq; reſurrectio. Ita Richard. diſtinct.43.art.5.quæſt.3. & idem eſt ſenſus eorum, qui dicunt vnumquodque corpus excitandum eſſe à ſuo ſepulchro. A Quia nomine ſepulchri neceſſe eſt intelligi locum illum, in quo vnumquodque corpus vel materia eius tunc reperietur. Et in eodem ſenſu poſſunt adduci pro hac ſententia teſtimonia Scripturæ, in quibus dicũtur mortui euocandi ex ſuis ſepulchris, Ioan.5. *Omnes, qui in monumentis ſunt, audient vocem filij Dei, & procedent, &c.* *Ioan 5.* Ezech.37. *Aperiam tumulos veſtros, & educam vos de ſepulchris veſtris.* *Ezech.37.* Præterea hanc ſententiam confirmãt exempla omnium, qui hactenus ſurrexerunt, Chriſti Domini, & eorum, qui cum eo ſurrexerunt. Omnes enim exierunt de ſuis ſepulchris, Matth.27. & 28. *Matt.27. & 28.* Et idem credimus de beata Virgine. Præterea de beatiſſimis Petro, & Paulo expreſsè dicit Chryſoſt. homil.32. *Chryſoſt.* in Epiſtola ad Romanos ſurrecturos Romæ è ſepulB chris ſuis. *Non ita* (inquit) *cælum ſplendeſcit, quando radios ſol dimittit, quemadmodũ Romanorum vrbs duas illas lampades vbique terrarum effundens, hinc rapietur Paulus, illinc Petrus. Conſiderate, & horrete; quale ſpectaculum viſura ſit Roma, Paulum videlicet repentè ex theca illa cum Petro reſurgentem in occurſum Domini ſurſum ferri.* Præterea idem Chryſoſtomus homilia 7. in 1. ad Theſſalonicẽſ. circa illa verba, *Eos, qui dormierunt cum Ieſu, adducet cum illo. Illud* (inquit) *adducet cum illo, declarat eos vndique adducendos.* Quod latiùs explicans hom. octaua, ſic ſcribit: *Quod dicit, congregandos eſſe, reſurrecturos quidem vbique ſimpliciter dicit, congregandos verò ab Angelis.* Itaque apertè ſentit, omnes priùs eſſe excitandos per vniuerſum orbem, poſtea verò Angelorum miniſterio congregandos. C Et idem ſentiunt ibi Oecumen. Theophylact. & alij Græci. *Oecumen. Theophyl.* Quod ita tamen intelligendum exiſtimo, vt reprobi quidem à dæmonibus ſubitò portandi ſint in locum iudicij, iuſti verò ſua virtute ferantur, quò eos cuſtodes Angeli duxerint, atque hac ratione tam boni quàm mali iam excitati congregabuntur Angelorum miniſterio, tamen diuerſo modo: iuſti virtute ſua moti, ac ſponte ſequentes duces ſuos: reprobi verò vltra vires ſuas à dæmonibus inuiti coactíque trahentur. Rurſus in fauorem huius ſententiæ adduci poſſunt Auguſtinus, & Anſelmus, qui dicunt *Auguſt. Anſelm.* eos, qui tempore iudicij viui reperientur, & Chriſto obuiam rapiẽtur, in ipſo raptu eſſe morituros, & paulo pòſt ſuſcitandos. Hæc enim ſententia apertè ſupponit, vnumquemque ibi eſſe ſuſcitandum, vbi fuerit inuentum cadauer. Præterea Origenes libro 28. in Iſaiam tractans illud Iſaiæ 26. *Reſurgent ij, qui in ſepulchris* D *ſunt* (vt eſt apud Pamphilum apologia pro Origene) *Orig.* dicit, per *ſepulchrum* intelligendum eſſe omnem locum, in quo vel integrum corpus humanum vel ex parte aliqua iacet, quamuis ad depoſitionem humanorum corporum conſtructus non ſit, vt hoc modo poſſit de omnibus verum eſſe, quòd *reſurgent de ſepulchris.* Denique hic modus eſt omnium facillimus, & euitat omnes mutationes ſuperuacaneas, & liberè confictas, redditque probabilem rationem huius circumſtantiæ reſurrectionis, quantum ex rebus ipſis reddi poteſt.

Dubium. Vera enim & abſoluta reſponſio totius quæſtionis E eſt, reſurrectionem ibi eſſe faciendam, vbi Deus ſua admirabili prouidentia diſpoſuerit: tamen, ſi ex parte rerum aliquid coniectandum eſt, non poſſe eſſe veriſimiliorem coniecturam, quàm ſupradictam. Quia ſicut vnaquæque res generatur, vbi præexiſtit materia, ex qua fit, quia locus & quantitas conſequuntur materiam, ita corpora illa regenerabuntur, vbi illorum materia inuenta fuerit. Nec refert, quòd illa loca interdum erunt obſcœna, & immunda: quia ſi corpora ſuſcitanda ſunt damnatorum, nihil refert, quòd ibi iaceant; ſi verò ſunt glorioſa, non eis locis impuritas nocebit, & ſubitò poſt inſtans reſurrectionis ſua inde agilitate auolabunt.

Solùm poteſt relinqui difficultas de iis corporibus, quæ

quæ omnino vel maiori ex parte in aërem conuerſa ſunt, ita vt eorum materia in nullo loco terreſtri ſit, ſed in regione aëris, aut ignis, aut in profundo maris. Aut enim dicendum eſt, illos homines non eſſe ſuſcitandos in terra, ſed in aëre, vel in aqua, quod videtur inconueniens: aut certè in eis non poteſt habere verum (quod diximus) ſuſcitandos ſcilicet eſſe, vbi maior pars materiæ eorum fuerit. Ad has & ſimiles difficultates reſponderi in primis poſſet, nullum eſſe incommodum, quod in huiuſmodi locis corpora formētur, & reſurgant. Quia tam ſubitò fieret reſurrectio, & cōgregatio ſuſcitatorum corporum, vt nullum ex hoc ſequi poſſet incōueniens. Nam ſi corpus, quod reſurgit, eſt glorioſum, ſiue ſit in aqua, ſiue in terra, ſiue in aëre, perinde ſanè eſt: ſi verò ſit ex damnatis, ſubitò deferetur in locum iudicij. Probabilius tamen videtur, omnes homines eſſe excitandos ſuper terram. Quia ita ſignificatur in teſtimoniis Scripturæ ſuprà citatis, & eſt magis conſentaneum naturæ humani corporis. Quocirca, quando ex parte materiæ ipſius corporis nulla eſt ratio, ob quam potius fiat reſurrectio in hoc loco terræ, quàm in alio, diuina diſpoſitione fiet, vel in loco iudicij, vel vbi Deus voluerit, aut expedire cenſuerit.

SECTIO VIII.

Vtrùm iuſtorum damnatorúmque reſurrectio in eodem iudicij magno die futura ſit.

Reſtat iam nunc dicendum de circumſtantia temporis. Et quoniam de anno, mēſe, ac die nihil certi in particulari dici poteſt, hæc enim pendent ex futuris, quæ non ſunt nobis reuelata, vt dicturi ſumus infrà agētes de iudicio: ſolùm inquiri hîc poteſt, an vniuerſalis reſurrectio futura ſit tota eodem anno, ac die, & an ille dies ſit futurus dies iudicij. In qua quæſtione occurrit examinãdus verus error Chiliaſtarum, quem olim Cherintiani, & Marcioniſtę ſequuti ſunt, & nunc Anabaptiſtæ ſequuntur, vt referunt Pammel. in Paradox. 24. Tertulliani, & Staphileus in Epitome hæreſum Lutheranorum. Et Lindanus de hæreſibus noſtri temporis. Et Prateolus verbo Cherintiani, & verbo Chiliaſtæ. Hi dixerunt, reſurrectionem iuſtorum futuram mille annis ante diem iudicij, quod multi ex antiquis ſcriptoribus Catholicis ſequuti ſunt. Sed quia non omnia, quæ in hoc hæretici confinxerunt, communia ſunt noſtris ſcriptoribus, oportet eorum ſententias breuiter explicare. Et quoniam in eis multa continentur, quæ non pertinent ad præſens inſtitutum, ea tantùm perſequemur, quæ huius loci fuerint: cætera verò in propria loca remittemus. Cherintus ergo (vt eſt apud Euſebium lib. 3. Hiſtor. cap. 22. & lib. 7. cap. 20. Niceph. lib. 3. Hiſtor. cap. 14.) docuit, Christum mille annis ante iudicium in hunc mundum deſcenſurum, & omnes iuſtos ſuſcitaturum ad vitam corporalem, & animalem, vt vnà cū eis mille annis in terra regnet, in ſumma pace, voluptate, & rerum omnium ac deliciarum affluentia, etiam illarum, quæ ventri & veneri deſeruiunt. Dicebat etiam illo tempore inſtaurandum eſſe Iudæorum regnum, religionem, ciuitatem Ieruſalem, ac templum eius, & taurorum ac arietum victimas, ac denique tunc eſſe implendas promiſſiones omnes factas Abrahæ, & poſteris eius, Geneſis 13. 15. & 27. Iſai. 65. & 66. Ierem. 16. & 31. Ezech. 20. 27. & 28. Hũc errorē ſequutus eſt Apollinarius, vt refert Epiphan. hæreſ. 77. in fine. Iren. verò libro 5. capite 32. & ſeq. docet poſt Antichriſti perſecutionem futuram eſſe hanc iuſtorum reſurrectionem, vt in terra viuant cum Chriſto mille annis. Et quamuis ſentiat, eo tempore fruituros magnis ſpiritualibus deliciis: tamen etiam eis attribuit ingentes corporis voluptates, & abundantiam rerum temporalium: non tamen explicat, an ſint futuræ hominum generationes, neque de ſacrificiis & aliis cæremoniis Moſaicis meminit, de quibus etiam omnes alij Patres tacuerunt.

Pammel. Staphyl. Lindan. Prateol. Euſeb. Niceph. Epiphan. Iren.

Lactantius autem libro ſeptimo inſtit. capite 14. maximè tamen in 24. & 26. hunc ſequens errorē multa falſa pro libito comminiſcitur. Primùm enim dicit, primam illam reſurrectionem iuſtorum futurã ſexto milleſimo anno à mũdi creatione. Quod quàm ſit falſum, & Scripturæ repugnans, dicemus poſtea agentes de die iudicij. Dicit prętereа reſurrecturos tunc iuſtos, qui mortui fuerunt, qui autem viui reperientur, non eſſe morituros: ſed per eos mille annos infinitam hominum multitudinem generaturos, & eorum ſobolē ſanctam ac Deo charam fore. *Qui autem* (inquit) *ſuſcitabuntur, hi præerunt viuentibus, vt iudices: gentes verò nõ extinguentur omnino, ſed quædam relinquentur in victoriam Dei, vt triũphentur à iuſtis, ac ſubiugentur perpetua ſeruitute.* Deinde deſcribit temporalem fœlicitatem illius ſæculi, & aurea tempora, quæ Saturno regnante à poëtis cõficta ſunt, illis mille annis futura eſſe arbitratur. Lactantium ferè in omnibus ſequutus eſt Quintus Iulius Hilarion libro de mũdi duratione, & hi duo exiſtimarunt primam reſurrectionem iuſtorum fuiſſe futuram ante quingenteſimum annum à morte Chriſti, quorũ errorem ipſa rerum experientia ſatis arguit. Poſuerunt etiam, perſecutionem Antichriſti futuram ante primã reſurrectionem, poſtea verò tranſactis mille annis futuram eſſe aliam perſecutionem, quod planè repugnat Euangelio, vt latiùs poſtea dicturi ſumus. Tertullianus autem lib. 3. contra Marcionem, capite vltimo, aliter hunc errorem ſcribit. Nã in primis non exiſtimat reſurrectionem omnium iuſtorum ſimul eſſe futuram in initio illorum mille annorum, ſed intra illud ſæculum paulatim eſſe conſummandam, ſingulis maturiùs vel tardiùs pro diuerſitate meritorum reſurgētibus. Deinde non videtur tribuere iuſtis eo tempore ſenſibiles voluptates, ſed ſpirituales. Sic enim inquit, *Hanc* (id eſt, Ieruſalē) *dicimus excipiendis reſurrectione Sanctis, & refouendis omnium bonorum, vtique ſpiritualium, copia, in cõpenſationem eorum, quæ in ſæculo vel deſpeximus, vel amiſimus, à Deo proſpectam; ſiquidem, & iuſtum, & Deo dignũ, illicquoque exultare famulos eius, vbi ſunt & afflicti nomine ipſius.* Et ita eius ſententiam interpretatur Pammelius in initio operum Tertulliani, parad. 24. & tom. 4. in fragmento operis de ſpe fidelium. Et hoc ſenſu tolerabilior eſt hic error, teſte etiam Auguſt. lib. 20. de ciuit. cap. 7. vbi hanc tractans quæſtionem ſic ſcribit: *Quæ opinio eſſet vtcunque tolerabilis, ſi aliquæ deliciæ ſpirituales in illo Sabbato affuturæ Sanctis per Domini præſentiam crederentur. Nam etiam nos hoc opinati fuimus aliquando.* In hac etiam ſententia fuit Iuſtinus Martyr dialog. cum Tryphone: non tamen explicat modum deliciarum in eo ſtatu futurarum. Quos Patres ex Papia hanc ſententiam didiciſſe teſtis eſt Euſeb. libr. 3. Hiſt. cap. 33. & Hieronymus lib. de Eccleſ. ſcriptoribus in Papia, & in præfatione lib. 18. in Iſaiam, vbi præter citatos refert Victorinum in Apocalypſim, & Apollinarium, *Quem non ſolùm* (inquit) *ſuæ ſectæ homines, ſed & noſtrorum, in hac parte duntaxat, plurima ſequitur multitudo:* & cap. 36. in Ezech. addit Seuerũ in dialogo Gall[9]. Hieronymus tamen iis locis indifferenter tribuit his authoribus errorem Cherintianorum eo modo, quo à nobis expoſitus eſt, Gennadius verò lib. de Eccleſiaſticis dogmatibus, cap. 6. in genere referens hanc ſententiam *fabulam ſomniatorum* appellat: in capite verò 55. hunc in modum variis ſcriptoribus illam attribuit. *In Diuinis promiſſionibus nihil terrenum aut tranſitorium expectemus, ſicut Melitiani ſperant, non nuptiarum copulam, ſicut Cherintus, & Marcion delirant, non quod ad cibum vel ad potum pertinet, ſicut Papiæ authori Irenæus*

Lactant. Tertul. Pammel. Auguſt. Iuſtin. Euſeb. Hieron. Vict. Apolli. Gennad.

næus, Tertullianus, & Lactantius acquieſcunt, neque per mille annos, poſt reſurrectionem regnum Chriſti in terra futurum, & Sanctos cum illo in deliciis regnaturos ſperamus, ſicut Nepos docuit, qui primam reſurrectionem iuſtorum & ſecundam impiorum confinxit. Vbi non video, cur diſtinxerit ſententiam Nepotis à ſententia Irenæi. Eadem enim omnino fuiſſe videtur, vt latiùs refert Euſebius libro ſeptimo Hiſtor. c. 19. & Niceph. lib. 6. c. 21. Denique Hieronym. Ierem. 19. hanc ſententiam referens, prout à Cherinto & Iudæis aſſerta eſt, ſubdit, *Licèt non ſequamur, tamen damnare non poſſumus, quia multi Eccleſiaſticorum virorum & Martyres iſta dixerunt, & vnuſquiſque in ſuo ſenſu abundet, & Domini cuncta iudicio reſeruentur.*

Fundamentum huius ſententiæ fuit obſcurus locus Apocalypſis 20. vbi ſic ſcribitur, *Et vidi Angelum deſcendentem de cælo, habentem clauem abyſſi, & catenam magnam in manu ſua, & apprehendit draconem ſerpentem antiquum, qui eſt diabolus, & Satanas, & ligauit eum per annos mille, vt non ſeducat ampliùs gentes, donec conſummentur mille anni, & poſt hæc oportet ſolui modico tempore. Et vidi ſedes, & ſederunt ſuper eas, iudicium datum eſt illis, & animas decollatorum propter teſtimonium Ieſu, & propter verbum Dei, & qui non adorarunt beſtiam, neque imaginem eius, nec acceperunt characterem eius in frontibus, aut in manibus ſuis, & vixerunt & regnauerunt cum Chriſto mille annis: cæteri mortuorum non vixerunt, donec conſummentur mille anni. Hæc reſurrectio prima.* Poſt quæ omnia deſcribitur generale iudicium futurum poſt illos mille annos. Qui locus videtur tam apertus ad prædictam ſententiam confirmandam, vt propter hanc cauſam (teſte Euſebio ſuprà) multi librum Apocalypſis reiecerint, vt apocryphum, & à Cherinto ſcriptum.

Dicendum eſt tamen, reſurrectionem iuſtorum non eſſe futuram vſque ad diem iudicij, & illa die omnes homines reſurrecturos, quare non intercedet magna mora inter reſurrectionem Iuſtorum, & iniquorum. Hæc aſſertio eſt certa, & quatenus repugnat citato errori, exiſtimo eſſe de fide. Nam licèt antiqui Patres
Hiero. Hieronymus & Auguſtinus non videantur contrariã
Auguſt. ſententiam vt hæreticam damnare, tamen Epipha-
Epiphan. nius hæreſi 77. circa finem illam abſolutè damnat vt
Euſeb. hæreticam, Scripturæque contrariam. Et Euſebius ſuprà, & libro tertio cap. 33. reiecit eam, vt erroneam,
Dio. Alex. refert etiam Dionyſium Alexandrinum duos libros contra illam ſcripſiſſe. Et Hieronymus Epiſtol. 150. ad Hedibiam, *Iudaicam fabulam appellat.* Denique omnes Theologi, & poſteriores ſcriptores, qui contra hæreſes ſcripſerunt, inter hæreſes hanc ſententiam numerant. Verum eſt potius eam damnare, propterea quòd beatitudinem in voluptatibus corporeis conſtituat, quàm propter lapſum circa tempus reſurrectionis, ſed hîc nos illam rationem non conſideramus, pertinet enim ad materiam de Beatitudine. Et nunc ſufficiunt
Matt. 22. verba Chriſti, Matth. 22. *In reſurrectione, neque nubent,*
Rom. 14. *neque nubentur: ſed erunt ſicut Angeli,* & Pauli Roman. 14. *Regnum Dei non eſt eſca, & potus.* Hîc ergo ſolùm eſt oſtendendum, etiam poſteriori ratione apertè repugnate Scripturæ. Quod probatur primò ex illis ver-
Iob 19. bis Iob 19. *Scio, quòd redemptor meus viuit, & in nouiſſimo die de terra ſurrecturus ſum.* Quod certum eſt dictum eſſe à Iob ratione vniuerſalis reſurrectionis Iuſtorũ. Et
Ioann. 6. apertiſſimè Chriſtus Dominus Ioan. 6. *Hæc eſt voluntas eius qui miſit me Patris, vt omne, quod dedit mihi, non perdam ex eo, ſed reſuſcitem illud in nouiſſimo die. Hæc eſt autem voluntas Patris mei, qui miſit me, vt omnis, qui videt filium, & credit in eum, habet vitam æternam, & ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die.* Et iterum, *Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater, qui miſit me, traxerit eũ: & ego reſuſcitabo eũ in nouiſſimo die.* Et fortaſſe hinc didicit Martha, quod

A Ioannes vndecimo dixit, *Scio, quia reſurget in reſurrectione, in nouiſſimo die.* Certũ autem eſt, per *diem nouiſſimum* intelligi poſtremum diem, in quo fiet generale iudicium, vt omnes exponũt, & ex vi ipſius vocis cõſtat. Dicitur enim in Scriptura *nouiſſimum*, quod eſt poſtremum. Vnde reſpectu alicuius perſonę, ſeu actionis, *nouiſſimus dies* dicitur dies mortis, quo modo poteſt intelligi illud Prouerbiorum trigeſimo primo, *Et ridebit in die nouiſſimo.* Et ſimiliter poſtremus dies feſtiuitatis dicitur *nouiſſimus*, Ioann. 7. at verò *nouiſſimus dies* ſimpliciter ſolùm ille dici poteſt, qui abſolutè poſtremus futurus eſt, de quo dixit Chriſtus Ioann. 12. *Sermo quem loquutus ſum, ille iudicabit eum in nouiſſimo die.* Ioann. 11. Prou. 31. Ioann. 7. Ioann. 12.
B Secundò argumẽtor ex eo, quòd in Scriptura reſurrectio bonorum & malorum ſimul futura eſſe dicitur, & quamuis nonnulli Catholici contendant, non eſſe intelligẽdum de ſimultate phyſica, ſed morali (vt ſic dicam) tamen, ſi inter vnam & aliam mille anni interponendi eſſent, neutro modo poſſent dici ſimul futuræ. Oportet ergo, vt vel in eodem momento, vel ſaltẽ intra breuiſſimum tempus fiant, iuxta verbum Chriſti Ioann. 5. *Venit hora in qua omnes, qui in monumentis ſunt, audient vocem filij Dei, & procedent qui bona egerunt, in reſurrectionem vitæ: qui autem mala, in reſurrectionem iudicij.* Eadem ergo hora & tempore vtrumque fiet: ſicut Paulus explicuit 1. Corinth. 13. *Omnes quidem reſurgemus,* ſcilicet, tam boni, quàm mali, ſicut ſequentia verba declarant, *ſed non omnes immutabimur:* & tamen ſub- Ioan. 5. 1. Cor. 13.
C dit, *In momento, in ictu oculi, in nouiſſima tuba, canet enim tuba, & mortui reſurgent incorrupti, & nos immutabimur.* Itaque, & qui immutandi ſunt, & qui non ſunt immutandi, ſimul reſurgẽt. Idem colligi poteſt ex parabolis zizaniorum, & ſagenæ miſſæ in mare; & decem Virginum, & ex Daniel. 12. capite, *In tempore illo euigilabunt alij in vitam æternam, & alij in opprobrium.* Tertiò ſunt euidentia teſtimonia, quæ docent, Iuſtos non reſurrecturos iterum ad vitam animalem, ſed ſpiritualem, & glorioſam. 1. ad Corinthios 15. *Seminatur in corruptione, ſurget in incorruptione, ſeminatur in ignobilitate, ſurget in gloria, ſeminatur in infirmitate, ſurget in virtute, ſeminatur corpus animale, ſurget corpus ſpirituale.* Et infrà eodem ſenſu dicit, *Caro & ſanguis regnum Dei non poſſidebit,* & rurſus, *Mortui reſurgent incorrupti, & nos immutabimur,* Matt. 23. Matt. 15. Dan. 12. 1 Cor. 15.
D ſcilicet ad ſtatum gloriæ; non ergo intercedent mille anni inter Iuſtorum reſurrectionem, & eorum immutationem. Et ideo dixit de illis Chriſtus Matth. 25. quod ad imperium ſuum *procedent in reſurrectionem vitæ.* Non enim hoc dicitur, quia iterum viuent, nec quia reſurgent ad vitam perpetuam (vtrumque enim commune eſt malis;) ergo quia reſurgent ad vitam glorioſam. Et ita Daniel dicto capite duodecimo de quibus dixerat euigilaturos in vitam æternam, ſtatim ſubdit, *Fulgebunt quaſi ſplendor firmamenti:* ergo non erit alia reſurrectio Iuſtorum niſi glorioſa, neque prius ad vitam quàm ad cœleſtem vitam reſurgent. Matt. 25. Dan. 12.
E Ratione item poteſt hoc oſtendi. Quia ſanctæ animæ fruuntur Deo, & in reſurrectione non priuabuntur illa viſione: ergo ſtatim ac ſuis corporibus vnientur, gloria illa replebuntur. Quia ex beatitudine animæ redundat in corpus quædam illius participatio, & nulla eſt cauſa, cur impediatur, cùm illi iuſti iam ſint extra ſtatum merendi.

Dices, hoc argumento ſatis probari Sanctos poſt reſurrectionem non vſuros cibo, & potu, eo quòd eis non indigeant, ſed habituros ſtatim corpora glorioſa: nihilominus tamen permanſuros in terra mille annis, vt fruantur bonis, & gaudeant ibi, vbi paſſi ſunt. Sed hoc, præterquam quod per ſe eſt incredibile, & improbabile: quæ enim vel qualia ſunt terrena hæc, & inferiora bona, vt propter eorum fruitionem oporteat Beatos in corporibus glorioſis mille Obiectio. Reſponſio.

annis

annis in terra degere? Repugnat aliis Scripturæ teſti-
1.Theſſal.4. moniis. Nam 1. ad Theſſalon. 4. inquit Paulus, *Si enim credimus, quòd Ieſus mortuus eſt, & reſurrexit, ita & Deus eos, qui dormierunt cum Ieſu, adducet cum eo.* Non ergo Ieſus veniet iterum in terram, vt eam inhabitet, & in ea regnet: ſed potiùs ſuos ſecum adducet, vt ſecum in cælo regnet, iuxta illud ſecundæ ad Corin. 5. *Scimus quòd ſi terreſtris domus noſtra huius habitationis diſſoluatur, ædificationem ex Deo habemus, domum non manifeſtam, æternam in cœlis.* Et illud ad Epheſ. 2. *Conuiuificauit nos Chriſto, & conreſuſcitauit, & conſedere fecit in cœleſtibus in Chriſto Ieſu.* Et hoc eſt, quod Paulus in priori loco ſubiungit, quòd ſtatim poſt reſurrectionẽ & immutationem iuſtorum, *ſimul rapiemur cum Chriſto in aëra, & ſic ſemper cum Domino erimus.* Cur enim glorioſa & immortalia corpora, excelſiora cælis facta, permanerent in terra, quæ propria eſt mortalium habitatio?

(2.Cor.5. — Epheſ.2. — 1.Theſſal.4.)

Quartò poſſunt congruentes rationes adduci, ob quas meritò diuina prouidentia diſpoſuit, vt generalis hominum reſurrectio in finem mundi differretur, quas attigit D.Thom. in 4. diſt. 43. quæſt. 1. art. 3. quæſt. 1. & latiùs Sotus quæſt. 2. artic. 1. Summa omnium eſt. Nam durante cæli motu, durat generatio, & corruptio, ac temporis ſucceſſio, & ideo non decuit, vt generaliter corpora hominum, quæ ex materia generabilium & corruptibilium rerum formanda ſunt, ad immortalem & æternam vitam transferrentur. Item quia (vt infrà videbimus) decuit in fine mundi fieri vniuerſale ac manifeſtum iudicium omnium hominum: igitur etiam decuit, vt aliquod præmium, ſaltem quoad complementum, in corpore & animo, in tempus illud reſeruaretur.

(D.Thom. — Sot.)

Reſponſio ad argumentum in oppoſitum. Ad fundamentum contrarij erroris, quod attinet ad loca Prophetarum de antiquis promiſſionibus Iudæis, de inſtauranda Ieruſalem, bonorum affluentia, & aliis id genus factis, breuiter dicitur intelligenda eſſe ſecundùm metaphoricam locutionem de Eccleſia, vel militante, vel triumphante, ac de bonis ſpiritualibus, quæ fidelibus, qui ſunt veri & ſpirituales Iſraelitæ, Deus communicat, vt tractat latè Hieronymus exponendo eadem Prophetarum loca, & attigimus breuiter ſuperiori tomo, diſput. 1. ſect. 4. Solùm ergo ſupereſt, vt exponamus vigeſimum caput Apocalypſis. De quo in primis dicendum eſt, Angelum illum, quem Ioannes vidit deſcendentem de cælo, eſſe Chriſtum Dominum, qui in Scriptura dicitur *Angelus teſtamenti*, & *magni conſilij Angelus.* Vel aliquem ſanctum Angelum miniſtrum eius. Parũ enim refert, vno vel altero modo interpretari. Deinde dicitur, ibi eſſe ſermonem de primo Chriſti aduentu, non de ſecũdo. Chriſtus n. veniens in mundum per Incarnationẽ ſuperauit dæmonem, & poteſtatem eius abſtulit, iuxta illud Luc. 11. *Cùm fortis armatus cuſtodit atriũ ſuũ, in pace ſunt omnia, quæ poſſidet: ſi autẽ fortior eo ſuperueniẽs vicerit eum, vniuerſa arma eius auferet, in quibus confidebat.* Addit verò Matth. c. 12. *Quomodo poteſt quiſquam intrare in domum fortis, & vaſa eius diripere, niſi priùs alligauerit forte?* ſic igitur Chriſtus veniens in mundum, alligauit dæmonem, & hoc eſt quod vidit Ioannes dicto c. 20. Quod verò ſubdit, *& miſit eum in abyſſum, & clauſit & ſignauit ſuper illum, vt non ſeducat amplius gentes*, quidã putant, eſſe intelligendum nõ de omnib. dæmonibus: ſed de Satana principe dæmoniorum, qui ita eſt in infernũ detruſus, vt exire non permittatur, neque per ſeipſum homines tentare. Quod ſignificat Greg. lib. 4. moral cap. 13. Exponit enim hunc locum de illo apoſtata Angelo, qui ita creatus eſt, vt cæteris legionibus Angelorum emineret. Et idem ſentit Lactantius lib. 7. capit. 24. & 26. Quòd ſi velimus de vniuerſo dæmonum imperio id explicare, intelligendum eſt, dæmonem fuiſſe ligatum, vt non poſſit ad homines tentandos ex abyſſo exire, niſi iuxta voluntatem ac permiſſionem illius Angeli, id eſt, Chriſti, qui eum ligauit. Vnde fit, vt neque in hoc mundo tam liberè regnet ſicut antea, neque tam actiter poſſit homines tentare, ac ſeducere: ligate ergo dæmonem fuit eius coërcere & cohibere poteſtatem, vt Aug. expoſuit 20. de Ciuit. cap. 7. & epiſt. 107. & ſignificauit Greg. 7. Moral. cap. 18. Addit præterea Ioannes, ligatum ab hoc Angelo fuiſſe dæmonem mille annis, & poſtea ſolutum modico tempore. Sed intelligendum eſt, ibi poſitũ eſſe definitum numerum annorũ pro indefinito. Solet enim Scriptura per millenarium numerũ, explicare diuturnam temporis durationẽ, vt Pſal. 104. *Verbi, quod mandauit in mille generationes.* Et Eccleſ. 16. *Melior eſt vnus vir timens Deum quàm mille impij.* Habuit autem Ioãnes ſpecialem cauſam, & rationem, ob quã ea phraſi locutionis vteretur. Quia vel non poterat definitè dicere: vel non oportebat explicare, quãtum eſſet tempus futurum, vſque ad perſecutionem Antichriſti, quando dæmon ſoluetur modico tempore. Dicitur vlteriùs, omnes animas Sãctorum regnaſſe cũ Chriſto iis mille annis, id eſt, toto hoc tempore. Vbi notandum eſt, non dici, ſolis his mille annis regnaturum Chriſtum cum Sanctis ſuis, futurum enim eſt illud regnum perpetuum: dicitur ergo regnaturus eo tempore, donec ad iudicandum veniat, abſque noua immutatione, & quaſi innouatione, quæ poſt corporum reſurrectionẽ in illo regno fiet. Atque ob hanc cauſam nulla ibi fit corporum mẽtio: ſed ſolùm animarum. Vnde fit, cùm ſubdit Ioannes, hanc eſſe *primam reſurrectionem*, neceſſariò intelligi de reſurrectione ſpirituali, qua anima à peccato reſurgit ad vitam gratiæ, & glorię. Toto enim illo tempore operabitur Chriſtus in animabus hanc reſurrectionem, inchoando illam in hac vita, perficiẽdo autem in morte, de qua dixit Chriſtus Ioan. 5. iuxta expoſitionem Auguſt. tract. 22. in Ioan. & ſerm. 64. de verbis Domini, & 20. de Ciuit. cap. 6. *Venit hora, & nunc eſt, quando mortui audient vocem filij Dei, & qui audierint, viuent:* quanquam aliam poſſit ille locus Ioannis habere expoſitionem literalem: ſed nunc noſtra nõ refert. Dixi autem, ſpiritualem hanc reſurrectionẽ inchoari per gratiam: perfici autem in gloria. Quia vt metaphora reſurrectionis meliùs quadret, oportet, vt ex parte termini à quo mortem aliquo modo reſpiciat. Nam ſola glorificatio per ſe ſumpta non habet rationem reſurrectionis, ſed vt confertur homini, qui per peccatum ius ad illam amiſerat, & quia hoc ius per iuſtificationem reparatur, ideo dicimus hanc reſurrectionem vtrumque aliquo modo includere, iuſtificationem ſcilicet, vſque ad glorificationem, ſeu è contrario glorificationem, vt in tali iuſtificatione fundatam. Sola enim iuſtificatio non habet rationem propriam reſurrectionis, de qua ibi eſt ſermo. Nam ibi dicitur *ſecundam mortem*, id eſt, damnationem non habere locum in his, qui primæ reſurrectionis ſunt participes, quod non conuenit omnibus iuſtificatis, niſi vitam gratiæ perpetuò conſeruent, quod in gloria fiet; ſic ergo exponenda eſt illa prima & ſpiritualis animarum reſurrectio.

(Hierony. — In cap.20. Apocal.5. Expoſitio. — Luc.11. — Matth.12. — Greg.Papa. — Aug. — Greg. — Pſalm.104. — Eccleſ.16. — Ioann.5. — Aug.)

Poſſunt verò nobis obſtare illa verba eiuſdem cap. 20. Apocalypſ. *Cæteri mortuorum non vixerunt, donec conſummentur mille anni:* & ſubditur, *Hæc eſt reſurrectio prima.* Nam in prioribus verbis neceſſe eſt, eſſe ſermonem de vita corporali: nam *cæteri mortuorum*, id eſt, damnati, qui in Chriſtum non crediderunt, non ſunt reſurrecturi vnquam ſpirituali reſurrectione, ſed corporali tantùm: ergo, cùm hæc dicitur *reſurrectio prima*, intelligitur de corporali, non de ſpirituali. Quia non eſt veriſimile, in tam paucis verbis tam magnam inuolui æquiuocationem. Reſponderi poteſt illa priora verba non intelligi

(Obiectio.)

telligi de vita corporali, vel ſpirituali determinatè, ſed ſimpliciter de omni vita: ita vt ſit ſenſus, Ad nullum genus vitæ ſuſcitatos eſſe, & ideo non eſſe propriè æquiuocationem. Meliùs tamen (vt exiſtimo) reſponderi poteſt; etiam in illis verbis ſermonem eſſe de vita gratiæ, & gloriæ, ita vt ſenſus ſit eos, qui non adhæſerunt Chriſto, in toto illo ſæculo vſque ad finem mundi non eſſe gratiam & gloriam conſecuturos. Quod autem ſubditur, *donec conſummentur mille anni*, non ſignificat, poſt mille annos eſſe victuros: ſed quia tempus definitum à Deo ad hanc primam reſurrectionem, ſolùm eſt hoc, quod fluit vſque ad diem iudicij, ideo ſpecialiter dictum eſt, toto hoc tempore hos non fore viuificandos: non quia poſtea viuificandi ſint, ſed ſolùm vt excludatur tempus, in quo maximè viuificari poterant, & ita illa particula *donec*, tantùm ſignificat quid toto illo tempore futurum non ſit, non tamen quid poſt illud tempus ſit futurum, iuxta frequentem modum loquendi Scripturæ in ſuperioribus expoſitum.

In reliqua parte illius capitis deſcribit Ioannes perſecutionem Antichriſti, vniuerſalem reſurrectionem, & iudicium, de quibus poſtea dicturi ſumus. Quia in tota illa parte nulla eſt difficultas, quæ ad præſentem quæſtionem ſpectet. Solùm in illis verbis, *Aſcenderunt ſupra latitudinem terræ, & circumierunt caſtra Sanctorum, & ciuitatem dilectam*, aduertendum eſt, non intelligi per *ciuitatem dilectam* Ieruſalem (vt Chiliaſtæ expoſuerunt) ſed Eccleſiam. Hæc enim eſt ciuitas verè à Deo dilecta. Quòd ſi de aliqua priuata vrbe terrena illa verba eſſent exponenda, potius de Roma quàm de Ieroſolyma intelligi deberent: quia poſt Chriſti aſcenſum in cælum multo magis eſt dilecta hæc ciuitas à Deo, quàm Ieroſolyma.

Quoniam autẽ tota vis huius expoſitionis conſiſtit in illis verbis, *reſurrectio prima*, oportet ex contextu & circumſtantiis eius oſtendere eſſe ſermonem de reſurrectione animæ, non corporis Poteſt autẽ hoc variis modis oſtendi. Primò, quia in fine capitis ponitur vniuerſalis reſurrectio corporalis omnium mortuorum. Secundò, quia poſt illam primam reſurrectionẽ dicitur futura perſecutio Antichriſti, in qua Iuſti occidentur, quod repugnat, & ſtatui poſt corporum reſurrectionem, & verbis Chriſti, Matth. vigeſimo quarto, vt inferiùs latiùs dicemus agentes de iudicio. *Matth. 24.* Tertiò, quia ibidem *mors* apertè ſumitur pro morte ſpirituali, ſeu damnatione, vt, cùm dicitur, *Infernus, & mors, miſſi ſunt in ſtagnum ignis*, ſcilicet, poſt finale iudicium, quando non homines mortui, ſed corpore & animo viuentes detrudentur in infernũ. Ergo non ſumitur ibi mors pro morte corporali, ſed pro ſpirituali. Quid ergo mirũ, quòd eodẽ ſenſu priùs loquutus ſit de reſurrectione? Quartum argumentũ ſimile confici poteſt ex illis verbis, *mors ſecunda*. Mors enim corporalis non eſt niſi vna: ergo neceſſariò intelligẽda ſunt de morte ſpirituali, ita vt *mors prima* ſit, mors peccati: mors autem *ſecunda*, ſit gehenna, vt expoſuit Chryſoſt. hom. 25. in Apocal. *Chryſ.* vel certè *mors prima* dicatur gehenna, vel condemnatio ſolius animæ: mors autem ſecunda ſit damnatio totius hominis corpore, & animo, quæ fiet in die iudicij. Ergo è contrario reſurrectio prima & ſecunda ſecundùm eundem modum ac proportionem explicanda ſunt. Et hinc tandem ſumi poteſt alia coniectura. Quia mors prima & ſecunda non intelliguntur reſpectu diuerſorum, ſed reſpectu eiuſdem: ergo eodẽ modo intelligenda ſunt reſurrectio prima, & ſecunda; ergo non rectè exponuntur de reſurrectione bonorum & malorum, vt Chiliaſtæ finxerunt. *Origen. Pamphyl.* Nec etiã placet expoſitio Origenis in capite Iſai. quã refert Pamphyl. in Apolog. pro Origene, qui ſimiliter exponens reſurrectionem primam & ſecundam de reſurrectione bonorum, & malorum, explicat illam dici primam non tempore, ſed dignitate. Nam licèt hæc expoſitio non cõtineat errorem: non tamen poteſt contextui accommodari. Denique ad hunc ferè modum expoſuerunt hunc locum Auguſt. lib. 20. de Ciuit. ferè per totum, præſertim c. 7. *Auguſt.* & homilia 17. in Apocalypſ. & colligitur ex Elig. homilia 8. in die cœnæ Domini, & Hippolyto libro de conſummatione mundi, & Gregor. libro 4. Moral. c. 13. & lib. 18. cap. 25. *Elig. Hippolyt. Gregor.* vbi expreſsè dicit millenario numero non quantitatem ſed vniuerſitatem temporis, quo repugnat Eccleſia, deſignari, atque idem repetit lib. 32. cap. 12. Eodem modo ſentiunt omnes expoſitores Catholici in Apocalypſ. Anſelmus, Beda, Rupertus, Aretas, & reliqui.

SECTIO IX.

Vtrùm vniuerſalis reſurrectio omnium hominum ſimul tempore futura ſit.

IN præcedenti ſectione concluſimus, futuram eſſe vniuerſalem reſurrectionem eodem die, reſtat inquirẽdum, an etiam futura ſit eodem tempore, ac momento. In hac enim re explicanda Catholici ſcriptores in varias abiere ſententias. Prima ſentẽtia eſt, priùs eſſe ſuſcitandos omnes Iuſtos, deinde omnes reprobos. Ita docent ſuper 1. Theſſalonic. 4. cap. Primaſius, Theophyl. & Oecumen. qui exiſtimantur id accepiſſe à Chryſoſtomo, *Primaſius. Theophyl. Oecumen. Chryſoſt.* qui tamen nihil apertè dicit, vt patet ex homilia 7. & 8. ſuper ad Theſſalonic. & homilia quadam de aſcenſione Chriſti. Apertiùs hoc docuit Theodor. 1. ad Theſſal. 4. *Theodor.* vbi ait, omnes Iuſtos, qui fuerunt tam in lege naturæ, & veteri, quã in lege gratiæ ſimul fore ſuſcitandos, iuxta illud ad Hebræos 11. *Hebr. 11.* *Hi omnes mortui ſunt non acceptis repromiſſionibus, Deo pro nobis meliùs aliquid prouidente, vt non ſine nobis conſummarentur:* omnes autem electos ſuſcitandos eſſe ante reprobos. Idem tenet Caiet. 1. ad Corinth. 15. *Caiet.* Fundari autẽ poteſt hæc ſententia in verbis Pſal. 1. ad Theſſal. 4. *Mortui, qui in Chriſto ſunt, reſurgent primi*, & 1. Corinth. 15. *1. Cor. 15. 1. Theſſ. 4.* *In Chriſto omnes viuificabuntur, vnuſquiſque autẽ in ſuo ordine, primitiæ Chriſtus, deinde ij qui ſunt Chriſti, deinde finis*, vbi apertè loquitur de ordine tẽporis. Secundò addi poſſunt congruentiæ. Prima, quia Iuſti exituri ſunt obuiam Chriſto in aëra, & ideo oportet, vt prius reſurgant quàm reprobi, qui in terra expectari ſunt. Secunda, vt Deus ſe oſtendat propenſiorem ad reddendum præmium, quàm pœnam. Tertiò, vt ſignificetur obedientia Iuſtorum, dum citius obediunt voci Dei, eos ad vitam reuocantis.

Secunda ſententia conſtituit ordinẽ inter ipſos Iuſtos. Qui dupliciter fingi poteſt, primò vt priùs reſurgant Iuſti, qui Chriſti incarnationem præceſſerunt: deinde qui fuerunt in lege gratiæ: vel aliter, vt priùs reſurgant qui antea erant mortui, deinde illi, qui viui tunc inuenientur. Et hic poſterior modus colligi poteſt ex Auguſtino, & Anſelmo, dicentibus, Iuſtos, *Auguſt. Anſelm.* quos dies iudicij viuos inuenerit, in corpore mortali rapiendos eſſe in aëra, ſimul cum aliis Sanctis iam excitatis, & in ipſo raptu eſſe morituros, & reſurrecturos. Nam ex hoc ordine apertè ſequitur, priùs eſſe ſuſcitandos Iuſtos antea mortuos. Et ita explicant ac ſequuntur Scot. in 4. d. 43. q. 5. & Durand. q. 4. & Richard. art. 5. q. 1. *Scotus. Durand. Richard.* qui fundantur in illis verbis Pauli, *Et mortui qui in Chriſto ſunt, reſurgent primi: deinde nos, qui viuimus, ſimul rapiemur cum eis obuiam Chriſto in aëra.* *1. Theſſ. 4.* Sed in ſuperioribus reiecimus hanc ſententiam, & locum Pauli aliter expoſuimus.

Tertia ſententia eſt, omnes homines electos, ac reprobos ſimul, eodémque momento eſſe exſuſcitandos. Hæc eſt communior Theologorum in 4. diſt. 43. vbi D. Thom. eam indicat quæſt. 1. artic. 3. *D. Thom.* quæſt.

quæſt. 3. præſertim in ſolutionibus argumentorũ, vbi ad 3. dicit, ſicut effectus ſacramenti fit in vltimo inſtanti prolationis formæ: ita generalem reſurrectionem futuram eſſe in vltimo inſtanti, in quo conſummabitur vox, ſeu ſonus tubæ. Idem problematicè Richard. artic. 5. q. 1. abſolutè Paludanus, Sotus, & alij. Et ex Patribus inclinat in hanc ſententiam Gennad. lib. de Eccleſ. dogmatibus, c. 6. *Erit* (inquit) *reſurrectio mortuorum omnium hominum, ſed vna inſimul, & ſemel non: prima Iuſtorum, & ſecunda peccatorum.* Hippolytus Martyr libr. de conſummatione mundi, non longè à fine, & Method. de Reſurrectione.

Richard. Palud. Sotus. Gennad. Hippolyt. Method.

Et abſolutè hæc opinio eſt probabilior. Primò, quia eſt magis conſentanea Scripturis, Ioan. 5. *Nolite mirari hoc, quia venit hora, in qua omnes, qui in monumentis ſunt, audient vocem filij Dei, & procedent, qui bona egerunt, in reſurrectionem vitæ: qui autem mala, in reſurrectionem iudicij.* Quorum verborum ſenſus eſt, nolite mirari, quod vobis dixerim, me habere virtutem ad excitãdos mortuos. Nam veniet hora, in qua vno verbo excitabo omnes homines tã bonos, quàm malos: ergo ad vnũ Chriſti imperium omnes ſimul reſurgent. Et ita inſinuant ibi Cyrillus, Chryſoſtomus, Rupertus, clariùs Euthym. dicens, *Simul omnes repentè ac virtute arcana coaptabit, animabit, ac excitabit voce ſua, ſiue iuſſu.* De hoc etiam Paulus loquitur 1. ad Corinth. 15. *Omnes quidem reſurgemus in momento, in ictu oculi, in nouiſſima tuba, canet enim tuba, & mortui reſurgent incorrupti.* Secundò poſſumus argumentari ratione. Quia neque ex parte diuinæ potentiæ requiritur hęc ſucceſſio, neq; ex parte ipſius actionis, vt per ſe conſtat: neq; etiã ex parte hominum ſuſcitandorum. Quia ſi de omnib. Iuſtis in communi agamus, ſi omnes ſimul reſurgant ad commune omnium gaudiũ, maius etiam erit gaudiũ ſingulorum, & ideo (vt in Apocalyp. dicitur) ſingulorum Iuſtorum reſurrectio differtur, donec impleatur numerus electorum: ergo conſummato hoc numero omnes reſurgent, neque erit iam, cur alicuius reſurrectio ampliùs differatur. Ad hæc ſi comparemus Sanctos legis naturæ, aut veteris ad Sanctos legis gratiæ, nulla ratio eſt, ob quam illorum reſurrectio antecedat. Nam potiùs *nos exſpectant, vt non ſine nobis conſummentur*, vt Paulus dixit ad Hebr. 11. Rurſus prærogatiua legis gratiæ eſt, vt gloria & beatitudo non niſi tempore huius legis ſit hominibus communicata: cur ergo reſurrectio & gloria corporum tardius conferetur hominibus huius legis, quàm præcedẽtibus? Deniq; in hoc nullus antiquorum Patrum aut Catholicorum Doctorũ (quod ego viderim) dubitauit. Præterea quòd iuſti priùs mortui non ſint prius reſurrecturi, quàm illi, qui inuenientur viui prope diem iudicij, primũ oſtendi poteſt præter Scripturæ teſtimonia adducta. Quia nulla eſt probabilis ratio alterius ordinis, vel ſucceſſionis. Nam priuſquã præcedentes Iuſti reſurgant, morientur reliqui iuſti, qui tunc viuent. Quia (vt ſuprà oſtendi) mors illorum non fiet in raptu: ſed ante raptũ, & cauſæ, quæ illis poſſunt mortem inferre, generalem reſurrectionem præcedent, vt patet etiam ex ſuprà dictis. Ergo æquè citò obedient voci Dei eos ad vitam reuocantis. Adde, Paul. 1. ad Theſſ. 4. non ſolùm non ſignificaſſe hos eſſe poſteriùs ſuſcitandos: verùm potiùs fuiſſe ſolicitum, ne aliquis putaret eſſe priùs ſuſcitandos, eo quòd eorum mutatio & reſurrectio videri poterat facilior, & ideo dixiſſe, *Qui reſidui ſumus in aduentu Domini, non preueniemus eos, qui dormierunt.* Ex quo non ſequitur hos, qui dormierunt, eſſe præuenturos alios, ſed ad ſummum, ſimul eſſe reſurrecturos: quid autem in ſequentibus verbis Paulus voluerit, ſtatim dicemus. Tandem neque ex parte damnatorum oportet reſurrectionem eſſe tardiorem, vt patet reſpondendo ad argumenta

Cyrill. Chryſoſt. Rupert. Euthym. 1. Cor. 15.

Heb. 11.

1. Theſſ. 4.

A aliarum opinionum.

Ad primum teſtimonium ex Paulo, *Qui in Chriſto ſunt, reſurgent primi*, intelligi poteſt primò, illos futuros eſſe primos, non ordine temporis, ſed excellentia dignitatis, vt Sedulius exponit. Quæ expoſitio videtur difficilis D. Thomæ ſuper Paulum: quia multi de viuis erunt probati in perſecutione Antichriſti, qui dignitate præcedent multos priùs defunctos: ſed hoc ſolui poteſt dicendo, non comparari (vt ſic dicam) ſingulos ad ſingulos: ſed multitudinem ad multitudinem, & hoc modo priores dignitate præcedere. Nam in eis continentur Apoſtoli, Patriarchæ, & Prophetæ, & ſanctiſſimi Martyres. Erit ergo iuxta hanc expoſitionem ſenſus Pauli, illi quidem qui mortui ſunt, B reſurgent dignitate primi, eis quodam modo magis erit debita reſurrectio, eo quòd diutius eam expectarunt: nihilominus tamen reliqui ſimul cum eis rapientur obuiam Chriſto. Sed obſtat vox Græca πρῶτον, quæ eſt aduerbium æquiualens temporis aduerbio comparatiuo, & ita legunt Græci *primùm*. Obſtat etiam particula, quæ ſequitur, *deinde*, quæ non propriè ſignificat ordinem dignitatis.

Teſtimonij Pauli, 1. Theſſ. 4. 1. expoſitio. Sedul. D. Thom. 2. Expoſitio.

Secunda expoſitio eſt, vt ſit ſermo de ordine temporis: tamen, vt illi dicantur reſurgere primi non poſitiuè, ſed negatiuè, id eſt, quòd ante hos nullus reſurget. Ita Anſelmus. Sed videtur obſtare, quòd hoc non eſt ſingulare illorum, ſed commune omnibus. Dici poteſt, de illis hoc ſpecialiter dici propter C rationem ſuprà traditam. Et ita, hæc vox *primi*, reſpondet ſuperiori negationi, *non præueniemus eos.* Sed adhuc obſtat, quòd particula, quæ ſequitur, *deinde*, comparationem poſitiuam indicat.

Tertia expoſitio eſt, vt illæ duæ particulæ ſignificẽt ſucceſſionem temporis, non inter quorundam reſurrectionem, & aliorum, ſed inter reſurrectionem, & raptum. Priùs enim reſurgent, poſtea verò *rapientur in aëra obuiam Chriſto.* Ita D. Th. & Anſelm. Sed eſt difficultas in hac expoſitione, cur Paulus in priori mẽbro loquatur tantùm de præcedentib. hominib. iam mortuis: in poſteriori verò de reliquis viuentibus. Nam & vtrique reſurgent, & vtrique rapientur, & vtrique prius reſurgent quàm rapiantur. Reſponderi poteſt, ſpecialiter illis prioribus attribuiſſe reſurrectionem, ne, vt diximus, exiſtimarentur tardiùs reſurre- D cturi, propter diuturnam mortem præcedentem, raptum verò æquè vtriſq; attribuiſſe, quia in eo ablata erat omnis dubitandi ratio. In hoc autem loco Apoſtolus nullam mentionẽ fecit reſurrectionis damnatorum, quia ſolùm cupiebat ſpem fidelium erigere, eóſque conſolari, vt patet ex illis verbis, *Vt non contriſtemini, ſicut & cæteri, qui ſpem non habent:* & ex illis, *Itaque conſolamini inuicẽ in verbis iſtis.* Et ideo ex hoc loco nullo modo colligi poteſt, quòd Iuſti prius excitandi ſint, quã dãnati. Nam cũ Paul. ait, *Mortui, qui in Chriſto ſunt, reſurgent primi*, non cõparat reſurrectionem Iuſtorum, ad reſurrectionem damnatorum (de quibus E nullam ibi mẽtionem fecit) ſed cõparat reſurrectionem Iuſtorum, ad eorum raptũ *obuiam Chriſto in aëra.*

D. Thom. Anſelm.

Ad ſecundum teſtimonium ex 1. ad Corinthios 15. reſpondetur primò, Sermonem eſſe de ordine dignitatis, non temporis. Ita diuus Thomas, & Anſelmus, & eadem expoſitio ſub disiunctione ponitur in commentariis, quæ Hieronymo tribuuntur. Eandem habet Tertullianus, de reſurrectione carnis, capite 48. iis verbis, *Vnuſquiſque in ſuo ordine, ſcilicet quia & in ſuo corpore, ordo enim non aliud, quàm meritorum diſpoſitor. Merita autem cùm corpori quoque aſcribantur, ordo quoque corporum diſponatur neceſſe eſt, qui poſſit eſſe meritorum.* Secundò, ſi velimus exponere de ordine temporis propter verbum illud, *deinde finis.* (Quod ſine dubio videtur intelligendum de ordi

Teſtimonij Pauli, 1. Cor. 15. expoſitio. D. Thom. Anſelm. Hieron. Tertull.

de ordine temporis (aduertendum eſt, Paulum in toto illo c. non facere mentionem reſurrectionis dãnatorum, vſque ad illa verba, *Ecce myſterium vobis dico, omnes quidem reſurgemus: ſed non omnes immutabimur.* In tota enim antecedenti parte capitis, tantùm de reſurrectione glorioſa ſermonẽ habuerat propter erigendam fidem, & ſpem fidelium: & ideo, ne videretur aliam excludere, & vt timorem ſimul cum ſpe coniungeret, dixit, *Ecce myſterium vobis dico.* Hinc ergo colligo, cùm in ſuperioribus verbis dicit, *Vnuſquiſque in ſuo ordine*, non agere de ordine iuſtorum, & dãnatorum, de quibus neque ibi, neque in priori parte capitis mentionem fecerat. Comparat ergo particularem reſurrectionem Chriſti, ſub qua comprehendit eos, qui ex ſpeciali priuilegio, vel cum Chriſto, vel propter ſingularem cum Chriſto coniunctionem iam antea ſurrexerant, comparat (inquam) cum generali Iuſtorum reſurrectione, & hoc eſt, quod dicit, *primitiæ Chriſtus*, deinde hi, qui ſunt Chriſti, quos ſpecialiter nominat in hoc ſecundo ordine, non quia damnati non ſint in eodem tempore reſurrecturi: ſed quia tunc tantùm agebat de reſurrectione glorioſa. Quod ſatis explicuit inferiùs, dicens, ibi latere myſterium, quia ad ſonitum eiuſdem vocis multi alij ſimul reſurgent, qui ad ſtatum gloriæ non immutabuntur. Quod ergo addit Paulus, *Deinde finis*, non ſignificat (vt multi exponunt) deinde erit vniuerſalis reſurrectio aliorum, quia neque verba id ſignificant, neque ex adiunctis talis ſenſus colligi poteſt. Eſt ergo ſenſus: Deinde ſequetur finale iudicium, quo fiet, vt & regnum Iuſtorum tradatur Deo, & Patri, & omnes Chriſti inimici ſubdantur ſub pedibus eius, vt in ſequentibus ſubiungit. Iuxta quam expoſitionem (quæ mihi maximè literalis videtur) ſolum colligitur ex illis verbis, *deinde finis*, reſurrectionem vniuerſalem, tam bonorum, quàm malorum, eſſe futuram ante mundi finem, & propter illum.

Ad primam coniecturam reſpondetur, non oportere, vt reſurrectio Iuſtorum præcedat reſurrectionem malorum, eo quòd Iuſti aſcenſuri ſint, *in aera obuiam Chriſto.* Quia nihil eſt incommodi, quòd iniqui expectent illo tempore, in terra aduentum iudicis, præſertim cùm totum illud tempus ſatis breue futurum ſit.

Ad ſecundum dicitur, tunc non futurum tempus miſericordiæ exercendæ, ſed rigoris, iudicij, & iuſtitiæ, & ideo ex hoc capite potiùs expedit, vt opera iuſtitiæ diſtributiuæ & commutatiuæ ſimul impleri incipiant.

Ad tertium dico, iniquos homines non reſurrecturos vt iniquos, ſeu vt homines, & vt effectus Diuinæ omnipotentiæ, ideóque non expedire, vt tardius obediant voci Dei, quàm Iuſti: vnde ex hoc etiam capite potiùs expedit, vt ſimul reſurgant.

SECTIO X.

An vniuerſalis reſurrectio nocturno vel diurno tempore futura ſit.

SVpponimus, vniuerſalem reſurrectionem breuiſſimè eſſe abſoluendam. Nam organizatio & viuificatio corporum in inſtanti fiet: collectio autem cinerum Angelica velocitate atque adeò eximia temporis breuitate perficietur, vt ſuprà notauimus de communi ratione reſurrectionis diſputantes. Ex quo colligitur non eſſe veriſimile, hoc negotium reſurrectionis eſſe noctu inchoandum, & die perficiendum, neque è conuerſo, ideóque inquirimus, vtrùm nocturno an diurno tempore futurum ſit. Quæ res licèt valde ſit incerta (quia ex Scripturis nihil ſatis colligi poteſt) nihilominus Doctores excogitarunt duos probabiles dicendi modos.

A Primus eſt, reſurrectionem futuram intempeſta nocte. Ita refert Hieronymus ex Diodoro in epiſtol. 152. ad Minerium & Alexandrum, qui id colligebat ex verbis Chriſti Matth. 25. & Luc. 17. *Media autem nocte clamor factus eſt, Ecce ſponſus venit.* Nam hinc (inquit) *conſtat medio noctis ſecuris omnibus, conſummationem Mundi eſſe venturam.* Et idem ſentit Hieronym. Matth. 25. eadem verba exponens, Chryſoſtomus homil. 79. in Matth. circa eadem verba, ſub disiunctione dicit, *Aut in parabola, quoniam dormiebant, dixit, commoratur, aut in nocte futuram reſurrectionem oſtendere voluit.* Atque idem ſentit Auguſtinus lib. 83. quæſt. 57. & Ambroſius libro 8. in Lucam circa illa verba, cap. 17. *In illa nocte erunt duo in lecto vno, &c.* B Lactantius lib. 7. cap. 19. dicens, *intempeſta & tenebroſa nocte* reſurrectionem futuram. Idem Caſſiodorus Pſal. 108. circa illa verba, *Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi.* Et qui tenent, Chriſtum reſurrexiſſe media nocte, idem affirmarent fortaſſe de cæteris hominibus: nam hoc argumento vtuntur aliqui ex prædictis authoribus. Afferunt etiam figuram egreſſionis filiorum Iſrael de Ægypto, quando media nocte Angelus deſcendit, Ægyptios percutiens, & Iſraelitas è ſeruitutis iugo liberans.

Diodor. Matth. 25. Luc. 17. Hieron. Chryſoſt. Auguſt. Ambr. Lactant. Caſſiodor. Exod. 12.

Alter dicendi modus eſt veriſimilior, reſurrectionem vniuerſalem futuram hora matutina, quo tempore Chriſtus reſurrexit. Hanc ſententiam ſequuntur communiter Theologi in 4. diſt. 43. D. Thom. C Bonauent. Richard. Durand. Paludan. Capreolus, & Antonin. 4. par. tit. 14. cap. 11. §. 4. Et eandem tradit Anſelm. in Elucidario, vbi dicit, reſurrecturos nos, qua hora Chriſtus reſurrexit. Et hoc eſt potiſſimum fundamentum huius ſententiæ. Quia cùm Chriſtus ſit exemplar noſtræ reſurrectionis, veriſimile eſt, eo tempore, quo ipſe ſurrexit, nos ſuſcitandos eſſe: ipſe autem ſurrexit ſummo diluculo, vt ſuprà oſtendimus: & nos ſimili tempore reſurgemus. Vnde concludit Anſelm. reſurrectionem noſtram futuram in die Paſchatis. Quod priùs dixerat Lactantius, & ſignificauit Macarius homil. 5. & 12. dicens, noſtram reſurrectionem futuram tempore Aprilis, quando D omnia florere incipiunt. Accedit tempus locis eſſe magis commodum, tum ad iudicium, quod ſtatim poſt reſurrectionem ſequetur: tum etiam, vt omnes homines poſſint naturali modo & ſine miraculis ſe mutuo videre, atque vt opus reſurrectionis illuſtrior fiat. Item quodammodo pertinet ad bonorum gloriam, vt tempore lucis reſurgant. Nam licèt interna eorum claritas eis ad beatitudinem ſufficiat, ſicut fulgor etiam aduenientis Chriſti ſatis eſſe poſſet, vt reſurrectionis gloria ab omnibus conſpiceretur, vt dixit Ambroſ. libro 8. in Lucam, tamen etiam oportet, vt extrinſeca temporis & loci circumſtantia ſit eorum gloriæ proportionata, quæ tamen ſimul cedet in maiorem reproborum pœnam. Erit enim illis tanto maior ignominia, & pudor, quanto eorum E ſit magis miſera conditio, & corporum deformitas maior.

Vniuerſalis mortuorũ reſurrectio matutino tempore futura. D. Thom. Bonauent. Richard. Durand. Paludan. Capreol. Antonin. Anſelm. Lactant. Macar. Ambroſ.

Denique, dum Scriptura noctis mentionem facit, cùm loquitur de vltima reſurrectione, non ſignificat illam futuram in nocte: ſed ita loquitur, vt oſtendat eo tempore, quo erunt homines ſecuriores, magíſque obliti euentus talis diei, tunc Mundi conſummationem futuram, vt notarunt Auguſtin. cit. loco, Theophyl. Anſelmus Matthæi 25. ſatíſque ſignificauit Paulus 1. ad Theſſalon. 5. dicens, *Dies Domini ſicut fur in nocte, ita veniet. Cùm enim dixerint, pax & ſecuritas: tunc repentinus eis ſuperueniet interitus.* Vbi etiam eſt conſiderandum, in his locis, in quibus noctis mentio fit, non eſſe ſermonem de hora reſurrectionis, ſed magis de hora mortis. Vnde fieri poterit

Auguſt. Theophyl. Anſelm. Matth 25. 1. Theſſ. 5.

terit, vt in vltima iudicij die ſigna aliqua terribilia intempeſta nocte incipiant: quibus fiet, vt ſi qui homines reſidui fuerint, vel ſubitò vel paulatim moriantur: & tunc fortaſſe ad literam verificabitur quod Chriſtus dixit, *Erunt duo in lecto vno, & vnus aſſumetur*, id eſt, ſaluabitur, *& alter relinquetur*, id eſt, condemnabitur. Nihilominus tamen reſurrectio differri poterit vſque ad ortum diei: nam reliquum temporis nocturni, vel ad torquendos peccatores, vel ad purgandas iuſtorum animas eſſe poterit opportunum. Sed de hac re illa Chriſti ſententia præ oculis habenda eſt, *Vos eſtote parati, quia quà hora non putatis, filius hominis veniet*, Matth. 24. Lucæ 12. De qua in vltima huius operis parte iterum redibit ſermo. Hæc igitur de reſurrectione ſint ſatis.

Matth. 24. Luc. 12.

QVÆSTIO LVII.

De aſcenſione Chriſti, in ſex articulos diuiſa.

DEinde conſiderandum eſt de Aſcenſione Chriſti. Et circa hoc quæruntur ſex.

Primò, vtrùm fuerit conueniens Chriſtum aſcendere.

Secundò, ſecundùm quam naturam conueniat ſibi aſcendere.

Tertiò, vtrùm propria virtute aſcenderit.

Quartò, vtrùm aſcenderit ſuper omnes cælos corporeos.

Quintò, vtrùm aſcenderit ſuper omnes ſpirituales creaturas.

Sextò, de effectu aſcenſionis.

ARTICVLVS I.

Vtrùm fuerit conueniens Chriſtum aſcendere.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd non fuerit conueniens Chriſtum aſcendere. Dicit enim Philoſoph. in 2. de cælo, quòd illa, quæ optimo modo ſe habent, poſſident ſuum bonum ſine motu. Sed Chriſtus optimè ſe habuit, quia & ſecundùm diuinam naturam eſt ſummum bonum, & ſecundùm humanam naturam eſt ſummè glorificatus: ergo ſuum bonum habet ſine motu, ſed aſcenſio eſt quidam motus; ergo non fuit conueniens, quòd Chriſtus aſcenderet.

2. *Præterea, Omne quod mouetur, mouetur propter aliquid melius: ſed Chriſto non fuit melius eſſe in cælo quàm in terra, nihil enim accreuit ſibi per hoc, quod fuit in cælo, neque quantum ad animam, neque quantum ad corpus: ergo videtur, quòd non debuerit Chriſtus in cælum aſcendere.*

3. *Præterea, Filius Dei humanam naturam aſſumpſit ad noſtram ſalutem: ſed magis fuiſſet ſalutare hominibus, quòd ſemper conuerſaretur nobiſcum in terris; vnde ipſe dixit diſcipulis ſuis Luc. 17. Venient dies, quando deſiderabitis videre vnum diem Filij hominis, & non videbitis. Videtur ergo, quòd non fuerit conueniens Chriſtum aſcendere in cælum.*

4. *Præterea, Sicut Gregor. dicit 14. Moral. corpus Chriſti in nullo mutatum fuit poſt reſurrectionem: ſed non immediatè poſt reſurrectionem aſcendit in cælum: quia ipſe dicit poſt reſurrectionem, Ioan. 20. Nondum aſcendi ad patrem meum: ergo videtur, quòd nec poſt quadraginta dies aſcendere debuerit.*

Sed contrà eſt, quod Dominus dicit Ioan. 20. Aſcendo ad Patrem meum, & patrem veſtrum.

Reſpondeo dicendum, quòd locus debet eſſe proportionatus locato: Chriſtus autem poſt reſurrectionem vitam immortalem & incorruptibilem inchoauit: locus autem in quo nos habitamus, eſt locus generationis & corruptionis, ſed locus cæleſtis eſt locus incorruptionis: & ideo non fuit conueniens, A *quòd Chriſtus poſt reſurrectionem remaneret in terris: ſed conueniens fuit, quòd aſcenderit in cælum.*

Ad primum ergo dicendum, quòd illud optimè ſe habens quod ſine motu poſſidet ſuum bonum, eſt ipſe Deus, quia eſt omnino immutabilis, ſecundùm illud Matth. 3. Ego Dominus, & non mutor. Quælibet autem creatura eſt mutabilis aliquo modo, vt patet per Auguſt. 8. ſup. Geneſ. ad lit. & quia natura aſſumpta à filio Dei remanſit creatura, vt patet ex iis, quæ ſuprà dicta ſunt, non eſt inconueniens, quòd aliquis ei motus attribuatur.

Ad ſecundum dicendum, quòd per hoc, quòd Chriſtus aſcendit in cælum, nihil ei accreuit, quantum ad ea, quæ ſunt de eſſentia gloriæ, ſiue ſecundùm corpus, ſiue ſecundùm animam: tamen accreuit ei aliquod quantum ad loci decen- B *tiam, quod eſt ad bene eſſe gloriæ. Non quòd corpus eius aliquid aut perfectionis aut conſeruationis acquireret ex corpore cæleſti, ſed ſolummodo propter quandam decentiam: hoc autem aliquo modo pertinebat ad eius gloriam. Et de hac decentia gaudium quoddam habuit: non quidem quòd tunc de nouo de hoc gaudere inciperet, quando in cælum aſcendit, ſed quia nouo modo de hoc gauiſus eſt, ſicut de re impleta. Vnde ſuper illud Pſalm. 15. Delectationes in dextera tua vſque in finem, dicit gloſſa, Delectatio & lætitia erit mihi in conſeſſu tuo humanis obtutibus ſubtracto.* Gloſ. ord.

Ad tertium dicendum, quòd, licèt præſentia corporalis Chriſti fuerit ſubtracta fidelibus per aſcenſionem, præſentia tamen diuinitatis ipſius ſemper adeſt fidelibus, ſecundùm quod ipſe dicit Matth. vlt. Ecce ego vobiſcum ſum omnibus C *diebus vſque ad conſummationem ſæculi. Qui enim aſcendet in cælos, non deſerit adoptatos, vt* Leo Papa *dicit. Sed ipſa Chriſti aſcenſio in cælum, quæ corporalem ſuam præſentiam nobis ſubtraxit, magis fuit vtilis nobis quàm præſentia corporalis fuiſſet. Primo quidem propter fidei augmentum, quæ eſt de non viſis. Vnde ipſe Dominus dicit diſcipulis ſuis Ioan. 16. Quòd Spiritus ſanctus adueniens, arguet mundum de iuſtitia, ſcilicet eorum, qui credunt, vt Auguſt. dicit ſuper Ioan. Ipſa quippe fidelium comparatio, infidelium eſt vituperatio. Vnde ſubdit, quia ad patrem vado, & iam non videbitis me: beati enim qui non vident, & credunt. Erit igitur veſtra iuſtitia, de qua mundus arguetur: quoniam in me quem non videbitis, credetis.*

Secundò ad ſpei ſubleuationem. Vnde ipſe dicit Ioan. 14. Si abiero, & præparauero vobis locum, iterũ veniam, & accipiam vos ad meipſum, vt vbi ego ſum, & vos ſitis. Per hoc D *enim, quòd Chriſtus humanam naturam aſſumptam in cælo collocauit, dedit nobis ſpem illuc perueniendi, quia vbi fuerit corpus, illuc congregabuntur & aquilæ: vt dicitur Matth. 24. Vnde Mich. 2. dicitur, Aſcendit pandens iter ante eos.*

Tertiò ad erigendum charitatis affectum in cœleſtia. Vnde dicit Apoſt. ad Coloſſ. 3. Quæ ſurſum ſunt quærite, vbi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedens. Quæ ſurſum ſunt ſapite, non quæ ſuper terram. Vt enim dicitur Matth. 6. vbi eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum. Et quia Spiritus ſanctus eſt amor, nos in cœleſtia rapiens: ideo Dominus dicit diſcipulis Ioan. 16. Expedit vobis, vt ego vadam: ſi enim non abiero, Paracletus non veniet ad vos. Quod exponens Aug. E *ſuper Ioan. dicit, Non poteſtis capere Chriſtum, quamdiu ſecundùm carnem perſiſtitis noſſe Chriſtum. Chriſto autem diſcedente corporaliter, non ſolùm Spiritus ſanctus, ſed & Pater & Filius illis affuit ſpiritualiter.*

Ad quartum dicendum, quòd licèt Chriſto reſurgenti in vitam immortalem, congrueret locus cæleſtis: tamen aſcenſionem diſtulit, vt veritas reſurrectionis comprobaretur. Vnde dicitur Actor. 1. quòd poſt paſſionem ſuam præbuit ſeipſum viuum diſcipulis, in multis argumentis, per dies quadraginta. Vbi dicit quædam Gloſſ. quòd quia per quadraginta horas mortuus fuerat, quadraginta diebus ſe viuere confirmat. Vel per quadraginta dies tempus præſentis ſæculi, quo Chriſtus in Eccleſia conuerſatur, poteſt intelligi: quia homo conſtat ex quatuor elementis, & eruditur contra tranſgreſſionem Decalogi. Gloſ. ord. ibid.

COM

COMMENTARIVS.

DVpliciter poteſt intelligi, aſcenſionem Chriſti fuiſſe conuenientem,ſcilicet,aut ſibi,aut nobis, ideo autem D.Thom.abſolutè hoc quærit, vt vtrique parti ſatisfaciat, & in corpore articuli docet, fuiſſe conuenientem ex parte ipſius Chriſti. Nam licèt per aſcenſionem nullam eſſentialem gloriam vel gaudiũ conſequutus ſit, pertinuit tamen ad maiorem quandam decentiam,& proportionem, & accidẽtale gaudium(vt in ſol. ad 2.addit)vt corpori ad immortalem vitam ſuſcitato Cæleſtis locus tribueretur. Et ideo Ioan.14. dicebat Chriſtus Ioann.14. *Si diligeretis me, gauderetis vtique,quia vado ad Patrem.* Pertinet enim ad amicitiã, amici abſentiam patienter ferre propter bonum eius, & commodum illius proprio præferre. Significauit ergo Chriſtus,illum diſceſſum ſibi fore vtilem, quòd non ſolùm de diſceſſu per mortem, ſed etiam per aſcenſionem,verum eſt.

In ſolutione ad 3. dicit D. Thom. hanc Chriſti aſcenſionem etiam nobis fuiſſe conuenientem. Nam licèt propter noſtrum commodum oportuerit Chriſti aſcenſionem aliquot diebus differri,ad confirmandos homines in fide, vt in ſuperioribus latè dictum eſt, & hîc tangit D. Thom. in ſol.ad 4. & latè ac eleganter Leo Papa. Leo Pap. ſer. 1. de Aſcen.tamen(vt idem ſubiicit ſer. 2.) poſt veritatem reſurrectionis ſufficienter confirmatam,oportuit Chriſtum in cœlum prouehi, *Vt mirabilior fieret gratia Dei,cum remotis à conſpectu hominum,quæ meritò reuerentiam ſui ſentiebantur indicere,fides non deficeret, ſpes non defluctuaret, charitas non teperet.* Fuit ergo aſcenſio Chriſti nobis vtilis ad fidei,ſpei,& charitatis perfectionem.Quam veritatem declarat D. Thomas aliquibus Scripturæ teſtimoniis, quæ breuiter explicare oportet.

Ioan.16. Aſcẽſio Chriſti ad fidem Chriſtianorũ vtilis.

Primò quòd aſcenſio Chriſti vtilis fuerit ad fidem noſtram,probat D.Thom.ex verbis illis Ioan.16.*Cùm venerit ille*(ſcilicet paracletus) *arguet mundum de peccato,& de iuſtitia,& de iudicio: de peccato quidem, quia non crediderunt in me:de iuſtitia verò, quia ad Patrem vado & iam non videbitis me.* Ex quibus poſterioribus verbis & ex ratione,quę in eis redditur,colligit D.Thom.quod intendit. Vbi eſt ſciendum,quod Chriſtus ait,arguẽdum ab Spiritu ſancto mundum de iuſtitia, non eodem modo exponi à ſanctis Patribus. Chryſoſt. Chryſoſtomus enim hom.37.(quem Græci ſequuntur)interpretatur de iuſtitia,& innocentia ipſiuſmet Chriſti,quam Spiritus ſanctus adueniens mundo oſtendet. At verò Aug.tract.95.& Cyrill.libr.10.cap.4.exponunt de iuſtitia hominum, quam per fidem Chriſti conſequimur. Quæ expoſitio optimè quadrat rationi, quam Chriſtus ſubiungit, *Quia vado ad Patrem, & iam non videbitis me.* Nam iuſtitia fidelium fundatur in fide eius, quem non vident. Et hunc ſenſum ſequutus eſt D.Thom. hîc D.Thom.inde colligens aſcendiſſe Chriſtum, vt hæc fidelium iuſtitia & fides locum habere poſſet. Nã Hebr.11. (vt Paul. dixit ad Heb. 11.) *Fides eſt argumentum non* Leo Papa. *apparentium.* Sic Leo Papa ſer.2.de aſcenſione, *Magnarum hic vigor eſt mentium,& valde fidelium lumen animarum, incunctanter credere,quæ corporeo non videntur intuitu, & ibi figere deſiderium, quo nequeas inferre conſpectum. Hæc autem pietas, vnde in noſtris cordibus naſceretur, aut quomodo quiſquam iuſtificaretur per fidem, ſi in iis tantum ſalus noſtra conſiſteret quæ obtutibus ſubiacerent? Vnde & illi viro,qui de reſurrectione Chriſti videbatur ambigere,niſi in ipſius carne veſtigia paſſionis & vſu exploraſſet, & tactu.Quia vidiſti me(inquit Dominus) crediſti. Beati qui nõ viderũt & crediderunt.* Secundò, aſcenſionẽ Chriſti conferre ad noſtræ ſpei augmentũ,optimis confirmat D.Tho.Scripturæ teſtimoniis.Primũ eſt Ioan.14. *Va-*

A *do parare vobis locum, & ſi abiero, & præparauero vobis locum, iterum veniam, & accipiam vos ad me ipſum.* Verum eſt, hunc locum ſatis commodè poſſe exponi de Chriſti diſceſſu per mortem. Nam per eam verè ac propriè præparauit nobis locum in beatitudine, & poſt illam iterum ad nos rediit, vt participes ſuæ iuſtitiæ & gloriæ faceret. *Traditus enim eſt propter delicta noſtra,& reſurrexit propter iuſtificationem noſtram,*& hunc ſenſum inſinuat Aug.tract.98.& Cyril.lib.9. c. 31. Nihilominus tamen ſenſus D. Thom. probabilis quoque eſt. (Auguſt. Cyril. D.Thom.) Nam etiam per aſcenſionem præparauit nobis Chriſtus locum regni cælorum, non quidem merito,& iure: ſed facto ipſo,aperiendo & oſtendendo viam ad regnum.Per mortem enim ius ad regnum cæleſte nobis acquiſiuit, per aſcenſionem verò quaſi poſſeſſionem ſumpſit nomine omnium noſtrũm, B iuxta verba eiuſdem Chriſti, *vbi fuerit corpus, illic congregabuntur & aquilæ,* quod teſtimonium D. Thom. adducit. (Matt.24. D.Thom.) Et hanc expoſitionem etiam probant Auguſtinus,& Beda in Ioannem, nec diſſentit Cyrillus. (Auguſt. Beda. Cyrill.) Quibus teſtimoniis addere poſſumus verba eiuſdem Chriſti Ioan. 3. *Nemo aſcendit in cælum, niſi qui deſcendit de cælo filius hominis, qui eſt in cœlo.* (Ioan.3.) Quæ verba ſpecie quidem ipſa videntur potiùs contraria. Nam ſi nemo aſcendit niſi ipſe, quomodo nobis datur ſpes aſcendendi?ideo à multis exponuntur ſolùm de aſcenſione ſecundùm animam per viſionem beatam. Ab C aliis verò exponuntur tantùm de præſentia,quã Chriſtus habebat in cælo, ſolùm ſecundùm diuinitatem. Et reuera alter iſtorum ſenſuum eſt neceſſarius, quia verbum, *Aſcendit*, eſt præteriti temporis. Et propter hoc etiam nihil nobis obſtat hic locus.Quia licèt vſque ad tempus,in quo Chriſtus protulit illa verba,nemo aſcenderat in cælum præter Chriſtum, non propterea ablata eſt ſpes poſtea aſcendendi. Addo verò vlteriùs cum Auguſtino ſerm.1.de aſcenſione,etiamſi (Auguſt.) verba illa de corporali aſcenſione in cælum intelligantur, nõ minuere ſed augere potiùs ſpem noſtram. *Nam propter vnitatem qua caput noſtrum eſt, & nos corpus eius cùm aſcendit in cælum, nos ab illo non ſeparamur, qui de cælo deſcendit,non nobis inuidet cælum, ſed quodammodo clamabat:Mea membra eſtote, ſi aſcendere vultis in* D *cælum.* Sic etiam dicit Leo Papa ſermone 1. de aſcenſion.*Chriſti aſcenſio, noſtra prouectio eſt, & quo præceſſit gloria capitis, eo ſpes vocatur & corporis. Hodie enim non ſolùm paradiſi poſſeſſores firmati ſumus, ſed etiam cælorum in Chriſto ſuperna penetrauimus.*

Alio modo poteſt explicari hæc ratio ex virtute ſpei ſumpta,quia, *Ideo aſcendit, vt nos deſuper protegeret,*vt dixit Auguſt.ſermon.174.de tempore. Et optimè confirmauit Ioann. 1. Canon.cap.3.dicens, (Auguſt. 1.Ioan.2.) *Filioli mei hæc ſcribo vobis,vt non peccetis: ſed ſi quis peccauerit, aduocatum habemus apud Patrem Ieſum Chriſtum iuſtum,*& Paul. ad Heb. 9. *Non in manu facta ſancta Ieſus introiuit,exemplaria verorum:ſed in ipſum cælum,vt appa-* (Heb.9.) E *reat nunc vultui Dei pro nobis.* Et propter hanc fortaſſe cauſam dixit Leo Papa ſerm. 2. quòd Chriſtus poſt (Leo Papa.) aſcenſionem *ineffabili modo factus eſt diuinitate præſentior,qui factus eſt humanitate longinquior.*

Aſcenſio Chriſti charitatis fidelium incentiuum.

Tertiò oſtendit D. Thomas, Chriſti aſcenſionem nobis eſſe vtiliſſimam ad perfectionem charitatis. Primò ex parte obiecti per ſe, quia Chriſtus exiſtens in cælo ad deſideria, & cogitationes cæleſtes corda hominum accendit, iuxta illud, *Vbi eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum:* & ideo aiebat Paulus: *Conſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt quærite, quæ ſurſum ſunt ſapite, non quæ ſuper terram.* (Matth.6. Coloſſ.3.) Et Leo Papa ſuprà, (Leo Papa.) *Liberos cordis oculos ad illam altitudinem, in qua Chriſtus eſt, erigamus. Surſum vocatos animos deſideria terrena non deprimant.* Secundò, quaſi per accidens remouendo impedimenta, quomodo interpretatur diuus Tho-

mas illa verba Chriſti, Expedit vobis, *vt ego vadam: ſi enim non abiero, paracletus non veniet ad vos*: iuxta expoſitionem Aug. tract. 94. dicentis, *Non poteſtis capere Spiritum quandiu ſecundùm carnem perſiſtitis noſſe Chriſtum.* Atque eodem modo Gregor. lib. 8. Moral. 13. exponit hæc verba, quamuis ea non referat ad perfectionem charitatis: ſed ad perfectam intelligentiam rerum inuiſibilium, cuius non erant capaces Apoſtoli, quamdiu viſibili corpori addicti erant. Sed idem eſt ſenſus, atque eadem ratio: tamen quia perfectiſſimus effectus Spiritus ſancti eſt charitas, quæ maximè illi appropriatur, ideo optimè D. Thom. locum illum ad perfectionem charitatis accommodabit. Aduertendum verò eſt poſſe etiam illa verba intelligi de paſſione Chriſti, id eſt, *Si ego non abiero*, per paſſionem, & mortem, non veniet Spiritus ſanctus. Et hoc ſenſu ratio illius ſententiæ nõ eſt, quia præſentia ſenſibilis Chriſti impedire poſſet ſpiritualem profectum, ſed quia Chriſtus paſſione ſua abundantiam ſpiritus erat hominibus meriturus, quomodo Hier. epiſt. ad Hedibiam, q. 9. & Chryſoſt. & alij exponunt illud Ioan. 7. *Nondum erat ſpiritus datus, quia Ieſus nondum erat glorificatus*, hanc glorificationem, Chriſti paſſionem cruciſque triumphum eſſe intelligentes. Cæterùm licèt hoc verum ſit: tamen effectus ipſe & rerum euentus probauit, Chriſtum non promiſiſſe Spiritum ſanctum, niſi poſt aſcenſionem dandum, & hoc ſenſu dixiſſe, *Si autem abiero, mittam eum ad vos*; ergo ſimiliter, quando è contrario dixit, *Si non abiero, Paracletus non veniet*, non ſolùm de paſſione ſed de aſcenſione etiam intelligendum eſt, ſicut Auguſtinus intelligit. Et ſimiliter in aliis verbis cap. 7. *Nondum erat ſpiritus datus, quia Ieſus nondum erat glorificatus*, proprius glorificatio intelligitur de aſcẽſione, quàm de paſſione, vt ibidem exponit Auguſt. tract. 32. iuxta illud Pauli, *Aſcendens in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus.* Quod potiſſimum de Spiritu ſancto intelligitur, vt idem Auguſtinus expoſuit 15. de Trinitat. cap. 19.

Aug. Ioan. 7. Epheſ. 4.

Auguſt.

ARTICVLVS II.

Vtrùm conueniat Chriſto aſcendere in cœlum ſecundùm diuinam naturam.

311. 3. d. 22. q. 3. art. 1. ad 2. & op. 3. c. 247.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd aſcendere in cælum conueniat Chriſto ſecundùm diuinam naturam. Dicitur enim in Pſal. 46. Aſcendit Deus in iubilatione, & Deuter. 33. Aſcenſor cœli auxiliator tuus. Sed iſta dicuntur de Deo etiam ante Chriſti incarnationem. Ergo Chriſto conuenit aſcendere in cælum, ſecundùm quòd Deus.

2. Præterea, Eiuſdem eſt aſcendere in cælum, cuius eſt deſcendere de cœlo: ſecundùm illud Ioan. 3 Nemo aſcendit in cælum, niſi qui de cælo deſcendit, & Epheſ. 4. Qui deſcendit, ipſe eſt & qui aſcendit. Sed Chriſtus deſcendit de cælo, non ſecundùm quòd homo, ſed ſecundùm quòd Deus: non enim humana eius natura antè in cælo fuerat, ſed diuina; ergo videtur, quòd Chriſtus aſcenderit in cælum, ſecundùm quòd Deus.

3. Præterea, Chriſtus ſua aſcenſione aſcendit ad Patrem. Sed ad Patris æqualitatem nõ peruenit, ſecundùm quòd homo, ſic enim dicit: Pater maior me eſt, vt habetur Ioan. 14. ergo videtur, quòd Chriſtus aſcendit ſecundùm quòd Deus.

Ex gloſſ. interlinea.

Sed contrà eſt, quod Epheſ. 4. ſuper illud, Quòd autem aſcendit, quid eſt niſi quia & deſcendit? dicit gloſſ. Conſtat quòd ſecundùm humanitatem Chriſtus deſcendit & aſcendit.

Reſpondeo dicendum, quòd ly ſecundùm, duo poteſt notare, ſcilicet conditionem aſcendentis, & cauſam aſcenſionis. Et ſiquidem deſignet conditionem aſcendentis, tunc aſcendere non poteſt conuenire Chriſto ſecundùm conditionem diuinæ naturæ, tum quia nihil eſt Diuinitate altius, quo poſſit aſcen- A *dere: tum etiam, quia aſcenſio eſt motus localis, qui diuinæ naturæ non competit, quæ eſt immobilis, & inlocalis. Sed per hunc modum, aſcenſio competit Chriſto ſecundùm humanam naturam, quæ continetur loco, & morti ſubiici poteſt. Vnde ſub hoc ſenſu poterimus dicere, quòd Chriſtus aſcendit in cælum ſecundùm quòd homo, non ſecundùm quòd Deus. Si verò ly ſecundùm, deſignet cauſam aſcenſionis, cùm Chriſtus ex virtute Diuinitatis in cælum aſcenderit, non autem ex virtute humanæ naturæ, dicendum eſt, quòd Chriſtus aſcendit in cælum, nõ ſecundùm quòd homo, ſed ſecundùm quòd Deus. Vnde Auguſtin. dicit in ſermone de Aſcenſione, De noſtro fuit, quòd filius Dei pepẽdit in cruce, ſed de ſuo, quòd aſcẽdit.*

In ſer. 3. & eſt 176. in ordine, à med. to. 10.

Ad primum ergo dicendum, quòd authoritates illæ propheticè dicuntur de Deo, ſecundùm quòd erat incarnandus. Poteſt tamen dici quòd aſcendere, etſi non propriè conueniat B *diuinæ naturæ, poteſt tamen ei metaphoricè conuenire, prout ſcilicet dicitur in cor hominis aſcendere: quando cor hominis ſe ſubiicit, & humiliat Deo. Et eodem modo metaphoricè dicitur aſcendere, reſpectu cuiuſlibet creaturæ, ex eo, quòd eam ſubiicit ſibi.*

Ad ſecundum dicendum, quòd ipſe idem eſt, qui aſcendit, & qui deſcendit (dicit enim Aug. in libro de Symbolo, Quis eſt, qui deſcendit? Deus homo. Quis eſt, qui aſcendit, idem ipſe Deus homo.) Deſcenſus tamen duplex attribuitur Chriſto: vnus quidem, quo dicitur deſcendiſſe de cælo, qui quidem attribuitur Deo homini, ſecundùm quòd Deus. Non enim eſt iſte deſcenſus intelligendus ſecundùm motum localem, ſed ſecundùm exinanitionem, qua, cùm in forma Dei eſſet, ſerui formam ſuſcepit. Sicut enim dicitur exinanitus nõ ex eo, quòd ſuam plenitudinem amiſerit, ſed ex eo, quòd noſtram paruitatem ſuſceperit: C *ita dicitur deſcendiſſe de cælo, non quòd cælum deſeruerit, ſed quia naturam terrenam aſſumpſit in vnitatem perſonæ. Alius autem eſt deſcenſus, quo deſcendit in inferiores partes terræ: vt dicitur Epheſ. 4. Qui quidem eſt deſcenſus localis, vnde competit Chriſto ſecundùm conditionem humanæ naturæ.*

Lib 4. c 7. circa princ. to. 9.

Ad tertium dicendum, quòd Chriſtus dicitur ad Patrem aſcendere, in quantum aſcendit ad conſeſſum paternæ dexteræ, quod quidem conuenit Chriſto aliqualiter ſecundùm diuinam naturam, aliqualiter autem ſecundùm humanam, ſecundùm quod infrà dicitur.

COMMENTARIVS.

DIſtinguit D. Thom. in corpor. articuli illam dictionem poſitam in titulo, *ſecundùm diuinam naturam.* D Poteſt enim, inquit, indicare vel conditionem aſcendentis, vel cauſam aſcenſionis, id eſt, vel naturam, in qua recipitur motus aſcenſionis, vel quæ eſt principium talis motus. Priori ſenſu dicit, non aſcendere Chriſtum vt Deum, ſed vt hominem: quod eſt manifeſtum, ac per ſe notum. Quia natura diuina eſt incapax talis motus, cùm ſit vbique, & immutabilis: natura autem humana capax eſt, licèt ſit vnita Verbo; non eſt tamen vbique, vt latiùs dictum eſt ſuperiori tomo diſputation. 32. ſection. 4. & quia hic eſt proprius ſenſus illius particulæ, *ſecundũ quòd*, ideo, licèt per communicationem idiomatum abſolutè vera ſit hæc propoſitio, *Deus aſcendit*, hæc autem ſimpliciter eſt falſa, *in quantum Deus aſcendit*, E iuxta quæ fuſiùs tradita ſunt ſuperiori tomo diſputat. 35. Secundò addit D. Thomas, ſi dictio, *ſecundùm quòd*, tantùm ſignificet principium efficiens aſcenſionis, ſic Chriſtum aſcendiſſe vt Deum. Quia ex diuino ſuppoſito habuit corpus illud virtutem aſcendendi. Dices corpus glorioſum ex virtute intrinſeca, & creata poteſt ſurſum moueri: ergo etiam Chriſti corpus virtute intrinſeca & creata aſcendere potuit; ergo neque denotando cauſam, & principium motus, aſcendit vt Deus. Reſpondetur, argumentum procedere de virtute proxima effectiua motus: diuum Thomam autem loqui de virtute princi-

Obiectio.

Reſponſio.

principali, Vnde hoc differt inter Chriſtum, & alios homines etiam beatos, quòd illis virtus illa agilitatis omnino ab extrinſeco confertur, & ex parte principalis motoris, qui eſt Deus, ſemper mouentur ab extrinſeco: at verò Chriſti corpori illa virtus eſt aliquo modo ab intrinſeco, & debita ratione ſuppoſiti, à quo virtute propria poterat ſurſum ferri.

Aſcenſiones, & deſcẽſiones attributa Deo in ſcriptura quomodo.

In ſolut. ad primum & ſecundum declarat D. Th. doctrinam articuli intelligendam eſſe de aſcenſione propriè dicta, vt ſignificat motum localem, quoniam per metaphoram tam aſcenſus quàm deſcenſus tribuuntur Deo vt Deus eſt. Aſcendere etiam dicitur in aliquem, quando ei dominatur, vel ſpeciali modo eum ſibi ſubiicit, & ſic dicitur, *aſcendere in cor.* Deſcendere autem dicitur, vel quando in hoc mundo inferiori ſpeciales effectus gratiæ operatur, vel nouo modo apparet, quomodo dicitur Spiritus ſanctus *deſcendiſſe.* Nam quia Deus ſpeciali modo dicitur in cælo habitare, ideo quando nouo modo apparet in terra, dicitur per metaphoram *deſcendere.* Et ita longè aliter dicitur Deus deſcendiſſe, quando factus eſt homo Ioann. 3. & quando deſcendit ad inferos. Nam illud dicitur ſecundùm prædictam metaphoram, & maximè quia aſſumpſit terrenam & inferiorem quandam naturam: hoc verò dicitur ſecundùm proprietatem motus localis in aſſumpta natura, & ita priori modo dicitur deſcendiſſe Deus, vt Deus. Quia Deus eſt, qui factus eſt homo, poſteriori autem modo dicitur deſcendiſſe Deus, non vt Deus, ſed ratione naturæ aſſumptæ.

ARTICVLVS III.

Vtrùm Chriſtus aſcenderit propria virtute.

312 Opu. 3. ca. 247. & opu. 60. c. 23. co. 2

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd Chriſtus non aſcenderit propria virtute. Dicitur enim Marc. vlt. quòd Dominus Ieſus poſtquam loquutus eſt diſcipulis, aſſumptus eſt in cælum. Et Act. 1. dicitur, videntibus illis eleuatus eſt, & nubes ſuſcepit eum ab oculis eorum. Sed illud quod aſſumitur & eleuatur, ab alio videtur moueri. Ergo Chriſtus non propria virtute ſed aliena ferebatur in cælum.

2. *Præterea, Corpus Chriſti fuit terrenum ſicut & corpora noſtra. Corpori autem terreno, contra naturam eſt ferri ſurſum. Nullus autem motus eſt propria virtute eius, quod contra naturam mouetur. Ergo Chriſtus non aſcendit propria virtute in cælum.*

3. *Præterea, Propria virtus Chriſti eſt virtus diuina. Sed motus ille non videtur fuiſſe ex virtute diuina: quia cùm virtus diuina ſit infinita, motus ille fuiſſet in inſtanti, & ſic non potuiſſet videntibus diſcipulis eleuari in cælum: vt dicitur Act. 1. Ergo videtur, quòd Chriſtus non aſcenderit propria virtute.*

Homil. 19. in Euang. circa med.

Sed contrà eſt, quod dicitur Iſai. 63. Iſte formoſus in ſtola ſua gradiens in multitudine fortitudinis ſuæ. Et Gregor. dicit in Homil. Aſcenſionis, Notandum eſt, quòd Helias in curru legitur aſcendiſſe: vt videlicet apertè demonſtraretur, quia homo purus adiutorio indigebat alieno. Redemptor autem noſter non curru, non Angelis ſubleuatus legitur: quia qui fecerat omnia, ſuper omnia, ſua virtute ferebatur.

Reſpondeo dicendum, quòd in Chriſto eſt duplex natura, diuina ſcilicet & humana, vnde ſecundùm vtramque naturam poteſt accipi propria virtus eius. Sed ſecundùm humanam naturam poteſt accipi duplex virtus Chriſti. Vna quidem naturalis, quæ procedit ex principiis naturæ, & tali virtute manifeſtum eſt, quòd Chriſtus in cælum non aſcendit. Alia autẽ virtus in humana natura Chriſti eſt virtus gloriæ, ſecundùm quam Chriſtus in cælum aſcendit. Cuius

A *quidem virtutis rationem quidam accipiût ex natura quintæ eſſentiæ, quæ eſt lux, vt dicunt, quam ponunt eſſe de compoſitione humani corporis, & per eam elementa contraria conciliari in vnum: ita quòd in ſtatu huius mortalitatis natura elementaris in corporibus humanis dominatur: & ideo ſecundùm naturam elementi prædominantis corpus humanum naturali virtute deorſum fertur. In ſtatu autem gloriæ prædominabitur natura cæleſtis: per cuius inclinationem & virtutem corpus Chriſti & alia Sanctorum corpora feruntur in cælum. Sed de hac opinione, & in prima parte habitum eſt, & infrà magis agetur in tractatu de Reſurrectione communi.*

Hac autem opinione prætermiſſa, alij aſſignant rationem prædictæ virtutis ex parte animæ glorificatæ, ex cuius redundantia glorificabitur corpus, vt Auguſt. dicit ad Dioſc. *P. p. q. 76. art. 7.*
B *Erit enim tanta obedientia corporis glorioſi ad animam beatam (vt ſicut Auguſtin. dicit 22. de Ciuit. Dei.) Vbi volet ſpiritus, ibi protinus erit corpus, nec volet aliquid ſpiritus, quod nec ſpiritum poſſit decere, nec corpus. Decet autem corpus glorioſum & immortale eſſe in loco cœleſti, ſicut dictum eſt. Et ideo ex virtute animæ volentis, corpus Chriſti aſcendit in cælum. Sicut autem corpus efficitur glorioſum participatione animæ, ita vt Auguſt. dicit ſuper Ioan. participatione Dei fit anima beata. Vnde prima origo aſcenſionis in cœlum eſt virtus diuina. Sic igitur Chriſtus aſcendit in cœlum propria virtute, primò quidem virtute diuina, ſecundò virtute animæ glorificatæ mouentis corpus, prout vult.*

Epiſt. 56. ante med. t. 2. li. 22. c. vlt. nõ remote à prin. 10. 5.

C *Ad primum ergo dicendum, quòd ſicut Chriſtus dicitur propria virtute ſurrexiſſe, & tamen eſt ſuſcitatus à patre, eo quod eadem eſt virtus patris, & filij: ita etiam Chriſtus ex propria virtute aſcendit in cœlum, & tamen à patre eſt eleuatus & aſſumptus.*

Ad ſecundum dicendum, quòd ratio illa probat, quòd Chriſtus non aſcendit in cælum propria virtute, quæ eſt naturæ humanæ naturalis: aſcendit tamen in cœlum propria virtute, quæ eſt virtus diuina, & propria virtute, quæ eſt animæ beatæ. Et licèt aſcendere ſurſum, ſit contra naturam humani corporis ſecundùm ſtatum præſentem, in quo corpus non eſt omnino ſubiectum ſpiritui, tamen non erit contra naturam neque violentum corpori glorioſo, cuius tota natura eſt omnino ſubiecta ſpiritui.

D *Ad tertium dicendum, quòd etſi virtus diuina ſit infinita, & infinitè operetur, quantum eſt ex parte operantis, tamen effectus virtutis eius recipitur in rebus ſecundùm earum capacitatem, & ſecundùm* Dei *diſpoſitionem. Corpus autem non eſt capax, vt in inſtanti localiter moueatur: quia oportet, quòd commetiatur ſe ſpatio, ſecundùm cuius diuiſionem diuiditur tempus, vt dicitur 6. Phyſic. Et ideo non oportet, quòd corpus motum à Deo moueatur in inſtanti: ſed moueatur ea velocitate, qua Deus diſponit.*

Lib. 6. te. 37. 38. & 39. tom. 2.

HIc articulus ex dictis in præcedenti perſpicuus eſt; & videri poſſunt ſuperiùs dicta de dote agilitatis. In ſolutione ad 3. attingit D. Thomas quæſtionem, an corpus glorioſum poſſit moueri localiter in
E inſtanti, & ſignificat, non poſſe. Quod intelligendum eſt de proprio motu, qui fit pertranſeundo totum ſpatium, & cum commenſuratione ad illud, vt etiam in loco citato tactum eſt.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm Chriſtus aſcenderit ſuper omnes cœlos.

313 3. diſt. 21. q. art. 3. q. 1. & 4. contra G. 87. & op. 6. c. 9.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd Chriſtus non aſcenderit ſuper omnes cælos. Dicitur enim in Pſal. 10. Dominus in templo ſancto ſuo, Dominus in cælo ſedes eius. Quod autem in cælo, non eſt ſupra cælum; ergo Chriſtus non aſcendit ſuper omnes cælos.

2. *Præterea, Super omnes cælos non eſt aliquis locus, vt probatur in primo de cælo. Sed omne corpus oportet eſſe in loco. Ergo corpus Chriſti non aſcendit ſuper omnes cælos.*

Lib. 1. text. 69. tom. 2.

3. *Præterea, Duo corpora non poſſunt eſſe in eodem loco. Cùm igitur non ſit tranſitus de extremo in extremum, niſi per medium, videtur, quòd Chriſtus non potuiſſet aſcendere ſuper omnes cælos, niſi cælum diuideretur, quod eſt impoſſibile.*

4. *Præterea, Actor. 1. dicitur, quòd nubes ſuſcepit eum ab oculis eorum. Sed nubes non poſſunt eleuari ſupra cælum; ergo Chriſtus non aſcendit ſuper omnes cælos.*

3. *Præterea, Ibi credimus Chriſtum in perpetuum permanſurum, quò aſcendit. Sed quod contra naturam eſt, non poteſt eſſe ſempiternum: quia id quod eſt ſecundùm naturam, eſt vt in pluribus, & vt frequentiùs. Cùm ergo contra naturam ſit corpori terreno, eſſe ſupra cælum, videtur, quòd corpus Chriſti ſupra cælum non aſcenderit.*

Sed contrà eſt, quod dicitur Epheſ. 3. Aſcendit ſuper omnes cælos, vt adimpleret omnia. Reſpondeo dicendum, quòd quanto aliqua corpora perfectiùs participant bonitatem diuinam, tanto ſunt ſuperiora corporali ordine, qui eſt ordo localis. Vnde videbimus, quòd corpora, quæ ſunt magis formalia, ſunt naturaliter ſuperiora (vt patet per Philoſophum in quarto Phyſic. & in ſecundo de cælo) per formam enim vnumquodque corpus participat diuinum eſſe, vt patet in 1. Phyſic. Plus autem participat de diuina bonitate corpus per gloriam, quàm quodcunque corpus naturale per formam ſuæ naturæ. Et inter cætera corpora glorioſa manifeſtum eſt, quòd corpus Chriſti maiori refulget gloria: vnde conuenientiſſimum eſt ſibi, quòd ſit ſupra omnia corpora conſtitutum in alto. Et ideo ſuper illud Epheſ. 4. Aſcendens in altum, dicit gloſſ. Loco, & dignitate.

Lib. 1. text. 81. 1.

Gloſſ. interlinear. ibi.

Ad primum ergo dicendum, quòd ſedes Dei dicitur eſſe in cælo, non ſicut in continente, ſed magis ſicut in contento. Vnde non oportet, aliquam partem cæli eo ſuperiorem eſſe: ſed ipſum eſſe ſuper omnes cælos, ſicut & in Pſalmo 8. dicitur, Eleuata eſt magnificentia tua ſuper cælos, Deus.

Ad ſecundum dicendum, quòd locus habet rationem continentis. Vnde primum continens habet rationem primi locantis, quod eſt primum cælum. In tantum igitur corpora indigent eſſe in loco per ſe, in quantum indigent contineri à corpore cæleſti. Corpora autem glorioſa, & maximè corpus Chriſti, non indiget tali continentia. Quia nihil recipit à corporibus cæleſtibus, ſed à Deo mediante anima. Vnde nihil prohibet corpus Chriſti eſſe extra totam continentiam cæleſtium corporum, & non eſſe in loco continente. Nec tamen oportet, quòd extra cælum ſit vacuum. Quia non eſt ibi locus: nec eſt ibi aliqua potentia ſuſceptiua alicuius corporis, ſed potentia illuc perueniendi eſt in Chriſto. Quod autem Ariſtoteles probat 1. de cælo, quòd extra cælum non eſt corpus, intelligendum eſt de corporibus in ſolis naturalibus conſtitutis: vt per probationes apparet.

Lib. tex. 69. t. 2.

Ad tertium dicendum, quòd quamuis de natura corporis non ſit, quòd poſſit eſſe in eodem loco cum alio corpore: tamen poteſt hoc Deus facere per miraculum, quòd in eodem loco poſſit eſſe ſimul cum alio corpore: ſicut & fecit, vt corpus Chriſti de clauſo vtero beatæ Virginis exiret, & quòd intrauit ianuis clauſis ad diſcipulos: ſicut dicit beatus Gregor. Corpus ergo Chriſti ſimul poteſt eſſe cum alio corpore in eodem loco, non ex proprietate corporis, ſed per virtutem diuinam aſſiſtentem, & hoc operantem.

Hom. 26. in Euangel. non procul à prin.

Ad quartum dicendum, quòd nubes illa non præbuit adminiculum Chriſto aſcendenti per modum vehiculi: ſed apparuit in ſignum Diuinitatis, ſecundùm quòd gloria Dei Iſrael apparebat ſuper tabernaculum in nube.

Ad quintum dicendum, quòd corpus glorioſum non habet ex principiis ſuæ naturæ, quòd poſſit in cælo aut ſupra cælum eſſe: ſed habet hoc ex anima beata, ex qua recipit gloriam. Et ſicut motus glorioſi corporis ſurſum non eſt violentus, ita nec quies eſt violenta: vnde nihil prohibet, eam eſſe ſempiternam.

COMMENTARIVS.

RESponſio D. Thomæ eſt, Chriſtum aſcendiſſe ſuper omnia cæleſtia corpora, ita vt totum Chriſti corpus ſit extra ſuperficiem vltimam, ſeu conuexam cæli empyrei, neque vllo corpore contineatur ſeu circumdetur. Ita enim ipſe D. Thom. in ſol. ad 2. expoſuit, quæ in corpore docuerat (vt rectè Caietan. notauit) de qua re poſtea diſſerendum eſt.

ARTICVLVS V.

Vtrùm corpus Chriſti aſcenderit ſuper omnem creaturam ſpiritualem.

313. Inf. q. 58 ... 3 cor. & Pſ. 8 fi. & Ephe. 1. lect. 7. fin. & c. 4. lect. 3. fin.

AD quintum ſic proceditur. Videtur, quòd corpus Chriſti non aſcenderit ſuper omnem creaturam ſpiritualem. Eorum enim, quæ non dicuntur ſecundùm vnam rationem, non poteſt conuenienter fieri comparatio. Sed locus non eadem ratione attribuitur corporibus, & ſpiritualibus creaturis, vt patet ex his, quæ dicta ſunt in prima parte. Ergo videtur, quòd non poſſit dici, corpus Chriſti aſcendiſſe ſuper omnem creaturam ſpiritualem.

2. *Præterea, Aug. dicit in lib. de vera relig. quòd omni corpori ſpiritus præfertur. Sed nobilior rei ſublimior debetur locus. Ergo videtur, quòd Chriſtus non aſcenderit ſuper omnem ſpiritualem creaturam.*

Cap. 15. aliquantulum à princ. to. 1.

3. *Præterea, In omni loco eſt aliquod corpus, cùm nihil ſit vacuum in natura. Si ergo nullum corpus obtinet altiorem locum, quàm ſpiritus in ordine naturalium corporum, nullus locus erit ſuper omnem ſpiritualem creaturam. Non ergo corpus Chriſti potuit aſcendere ſuper omnem ſpiritualem creaturam.*

Sed contrà eſt, quod dicitur Epheſ. 1. Conſtituit illum ſupra omnem principatum, & poteſtatem, & ſupra omne nomen, quod nominatur ſiue in hoc ſæculo, ſiue in futuro.

Reſpondeo dicendum, quòd tanto alicui rei debetur altior locus, quanto eſt nobilior: ſiue debeatur ei locus per modum contactus corporalis, ſicut corporibus: ſiue per modum contactus ſpiritualis, ſicut ſpiritualibus ſubſtantiis. Exinde enim ſpiritualibus ſubſtantiis debetur ſecundùm quandam congruentiam locus cæleſtis, qui eſt ſupremus locorum, quia illæ ſubſtantiæ ſunt ſupremæ in ordine ſubſtantiarum. Corpus autem Chriſti, licèt conſiderando conditiones naturæ corporeæ ſit infra ſpirituales ſubſtantias, conſiderando tamen dignitatem vnionis, qua eſt perſonaliter Deo coniunctum, excellit dignitatem omnium ſpiritualium ſubſtantiarum. Et ideo ſecundùm prædicta congruentiæ rationem debetur ſibi locus altior vltra omnem creaturam etiam ſpiritualem. Vnde & Greg. dicit in homil. Aſcenſionis, quòd qui fecerat omnia, ſuper omnia ſua virtute ferebatur.

Homil. 23. in Euange. in med.

Ad primum ergo dicendum, quòd licèt alia ratione attribuatur locus corporali & ſpirituali ſubſtantiæ: tamen hoc eſt in vtraque ratione commune, quòd digniori rei attribuitur ſemper locus.

Ad ſecundum dicendum, quòd ratio illa procedit de corpore Chriſti ſecundùm conditionem naturæ corporeæ, non autem ſecundùm rationem vnionis.

Ad tertium dicendum, quòd comparatio iſta poteſt attendi

tendi

tendi vel ſecundùm rationem locorum: & ſic nullus locus eſt tam altus, qui excedat dignitatem ſpiritualis ſubſtantiæ, ſecundùm quòd procedit obiectio. Vel ſecundùm dignitatem eorum, quibus attribuitur locus, & ſic corpori Chriſti debetur, vt ſit ſupra ſpirituales creaturas.

COMMENTARIVS.

DIfficile explicatu eſt, quid in hoc articulo D. Thom. docere voluerit. Nam ſi ſit ſermo de Aſcenſione ſuper Angelos, dignitate & maieſtate, res hæc non pertinebat ad diſputationem præſentem de locali & corporali Aſcenſione Chriſti. Neque enim Chriſtus per hanc Aſcenſionem, illam dignitatem aſſequutus eſt: ſed per vnionem hypoſtaticam & beatitudinem. Si autem ſermo ſit de Aſcenſione ſuper Angelos in ſitu locali, ſic eſt difficilis comparatio, quia nullus eſt locus ſuperior proprio loco ſanctorum Angelorum: ergo non potuit Chriſtus aſcendere ſuper Angelos. Quia hæc comparatio ſolùm poteſt fieri ratione locorum, vt rectè Caietanus notauit. Antecedens patet. Quia Angeli ſunt in cælo empyreo, qui eſt ſupremus locus, & in ſuperficie extima illius cæli non eſt vna pars altior alia, cùm ſit perfectè ſphæricum. Reſpondet Caietanus, licèt ſuperficies conuexa illius cæli ſit ſphærica, & hac ratione nulla pars ſit altior altera reſpectu centri: poſſe tamen in ea ſuperficie conſiderari quandam partem, v.g. orientalem diuinitus deſtinatam, vt ſit veluti ſolium principis, & ille cenſetur locus ſupremus totius cæli, & alia, quo ſunt illi magis minúſve propinqua, eo inferiora, vel ſuperiora cenſentur. Vnde pro varietate meritorum vnuſquiſque habebit proportionatum locum Chriſto propinquiorem, vel diſtantiorem. Et hoc modo facilè intelligitur non ſolùm Chriſtum, ſed etiam B. Virginem ſuperare omnes Angelos in ſitu. Quia ipſi etiam conſequentur huiuſmodi locum, non iuxta dignitatem naturæ, ſed iuxta proportionem meritorum. Quæ reſponſio eſt quidem ingenioſa, ſupponit tamen multa, quæ ſatis nobis incerta ſunt. Primum, ſupremam illam partem cæli, quæ futura eſt beatorum locus, eſſe rotundam, & nullam ibi eſſe planitiem, vel locorum inæqualitatem, ſecundùm maiorem vel minorem diſtantiam è centro terræ. Deinde ſupponit, ſingulos beatos habituros loca fixa, & quaſi immobilia ſingulorum meritis proportionata. Præterea hinc oriri poteſt difficultas, quomodo omnes homines habentes æqualia merita poſſint ſemper accipere loca æquè digna. Tum quia loca æquè diſtantia ſunt finita, & ita fieri poteſt, vt non omnes æquè beati in locis æquè diſtantibus collocari poſſint. Tum etiam, quia ad dignitatem loci non ſolùm pertinet diſtantia: ſed etiam ſitus, & ordo. Vnde vix poſſunt eſſe duo loca æquè diſtantia, & dignitate omnino æqualia. Ad hæc, ſi corpora hominum ita ſunt ſitu ordinanda in conuexo cæli, multa non poterunt per lineam rectam reſpicere in corpus Chriſti, præſertim ſi longè diſtent ab eo. Denique in ſubſtantiis Angelicis non facilè accommodatur huiuſmodi ſitualis ordo. Quia ſicut corpus Chriſti, & cætera beata corpora ſunt, vel erunt extra conuexum cœli, & ad ſummum illud contingent plantis pedum: ita ſubſtantiæ Angelorum ſecundùm ſuam realem præſentiam eſſe poterunt extra ambitum cæli (nulla enim eſt ratio, ob quam neceſſarium ſit ſubſtantias ſpirituales contineri intra cælum, cùm corpora humana non contineantur;) ergo, ſi iuxta proportionem meritorum loca Angelorum & hominum coordinanda ſunt, oportebit vnicuique Angelorum locum adæquatum ſuæ ſubſtantiæ concedere, qui fortaſſe ampliſſimus eſt. Vnde cùm ſit innumera multitudo Angelorum, & ſinguli iuxta varietatem meritorum inter homines collocandi ſint, neceſſariò fiet, vt & homines multi longiſſimè diſtent in ſitu locali à corpore Chriſti, & inter ipſos homines interponantur magna ſpatia vacua corporibus, interdum maiora, interdum minora pro Angelorum varietate: ex quo non poteſt debitus ordo & optima diſpoſitio illorum ſituum ac locorum reſultare. Quare non videtur neceſſarium, ſubſtantias ſpirituales ad hunc ſitualem ordinem redigere. Præterea, ſi vnus eſt ſupremus locus cæli à Deo deſignatus, infra quem omnes angelicæ ſubſtantiæ collocantur, antequam Chriſtus homo illuc aſcenderet, atque illum locum occuparet, quomodo coordinabantur loca Angelorum beatorum in cælo? Sciebant ne iam, quiſnam eſſet ille locus, qui futurus erat thronus corporis Chriſti, & circa illum propriis ſedibus ac locis conſtituebantur, in quibus perpetuò manſuri eſſent? Atque eodem modo percontari poſſumus, an prius quàm homines cælos aſcenderent, Angeli haberent loca ſua propinqua, & contigua: poſtea verò aſcendentibus hominibus, qui quoſdam Angelos meritis ſuperent, aliis verò inferiores ſint, ſecernantur loca Angelorum hominibus interponendis, an verò à principio habuerint proprias ſedes loco diſiunctas, vacuis manentibus intermediis locis donec ab hominibus impleantur? Hæc omnia oſtendunt, quod Iſaias & Paulus dixerunt, *Oculus non vidit Deus abſque te, quæ præparaſti diligentibus te*, non ſolùm de ſpiritualibus bonis: ſed etiam de corporeis loci pulchritudine, magnitudine, ac ſitu vera eſſe.

Caietan.

Ordo ſitualis locorum ac ſedium pro cælitibus num neceſſarius.

Iſai. 64. 1. Cor. 2.

Quapropter arbitror, nihil in hac re eſſe temere aſſerendum, nec negandam communem conceptionem omnium, quòd ille locus rotundus ſit etiam quoad ſuperficiem extimam cæli empyrei. Nam licèt hoc ex motu colligi non poſſit, cùm illud cælum immobile ſit: tamen videtur conſentaneum naturæ cæleſtis corporis, nec eſt cur aliquid nouum ſine magno fundamento fingamus. Deinde non exiſtimo ſedes vel loca Beatorum ita eſſe fixa, & immobilia, vt neque ipſi ab eis moueri neque ipſa ab aliis occupari poſſint. De Angelis enim beatis ſcimus deſcendere atque aſcendere in cælum, homines verò ſeu animæ regulariter non deſcendunt, quia non pertinet ad earum ſtatum, vel miniſterium: cur autem non poſſint in ipſo cœlo diſcurrere, & moueri, non video, & in ſuperioribus oſtendimus corpora beata poſt reſurrectionem poſſe mutare loca. Quòd ſi interdum vnus beatus ſuum locum deſerit, quid eſt cur non poſſit alius illum occupare, & Chriſto vel alteri beato propinquus fieri?

Sedes, & loca beatorum in cælo non ſunt immobilia.

Tandem cenſeo (ſi qua eſt diſtinctio huiuſmodi locorum in cælo) eorum dignitatem magis conſiſtere in quodam ordine, & habitudine, quàm in ſitus altitudine. Interdum enim locus cenſetur digniſſimus magis propter dignitatem eius, qui exiſtit in loco, quàm propter aliam loci eminentiam: atque hoc modo exiſtimo locum Chriſti in cælo eſſe eminētiſſimum non tam eminentia ſitus, quàm dignitatis. Nam ſecluſa hac dignitate, quæ ſumitur ex perſona, vix poteſt intelligi, cur vnus locus dicatur altior etiam reſpectiuè. Quia ſicut reſpectu loci Chriſti alij ſunt inferiores: ita ſi ratio localis ſitus præciſè conſideretur reſpectu vniuſcuiuſque, reliqui poſſunt dici inferiores. Et hac ratione, quamuis Chriſtus in cælo mutaret interdum locum, ſemper locus ille erit ſupremus, & digniſſimus, vbi ipſe fuerit: reliqua verò loca eo erunt digniora, quo Chriſto propinquiora

Ipſi

Ipſi verò Beati, quamuis non ſemper ſint in eiſdem locis, tamen quo fuerint ſanctiores, eo habebunt ius magis appropinquandi Chriſto, & vt alij ipſis cedant, quando voluerint in propriis locis ac ſedibus conſtitui. Atque ad hunc modum poſſunt reliqua excogitari, & hæc non ſunt contraria iis quæ D. Thom. & Caietan. docuerunt, ſed eorum mentem magis explicant.

ARTICVLVS VI.

Vtrùm Aſcenſio Chriſti ſit cauſa noſtræ ſalutis.

315\. *AD ſextum ſic proceditur. Videtur, quòd aſcenſio Chriſti non ſit cauſa noſtræ ſalutis. Chriſtus enim fuit cauſa noſtræ ſalutis, in quantum ſalutem noſtram meruit. Sed per aſcenſionem nihil nobis meruit: quia aſcenſio pertinet ad præmium exaltationis eius, Non eſt autem idem meritum & præmium, ſicut nec via & terminus. Ergo videtur quòd aſcenſio Chriſti non ſit cauſa noſtræ ſalutis.*

2. Præterea, Si aſcenſio eſt cauſa noſtræ ſalutis, maximè hoc videtur quantum ad hoc, quòd aſcenſio eius ſit cauſa noſtræ aſcenſionis: ſed hoc collocatum eſt nobis per eius paſſionem: quia vt dicitur Hebr. 10. habemus fiduciam in introitu Sanctorum per ſanguinem ipſius. Ergo videtur, quòd aſcenſio Chriſti non fuerit cauſa noſtræ ſalutis.

3. Præterea, Salus nobis per Chriſtum collata, eſt ſempiterna: ſecundùm illud Iſai. 15. Salus autem mea in ſempiternum erit. Sed Chriſtus non aſcendit in cœlum, vt ibi in ſempiternum eſſet. Dicitur enim Actor. 1. Quemadmodum vidiſtis eum aſcendentem in cœlum, ita veniet. Legitur etiam, multis Sanctis ſe demonſtraſſe in terris poſt ſuam aſcenſionem, ſicut de Paulo legitur Actor 9. Ergo videtur quòd eius aſcenſio non ſit cauſa noſtræ ſalutis.

Sed contrà eſt, quod ipſe dicit Ioann. 16. Expedit vobis vt ego vadam, id eſt, vt recedam à vobis per aſcenſionem.

Reſpondeo dicendum, quòd aſcenſio Chriſti eſt cauſa noſtræ ſalutis dupliciter. Vno modo ex parte noſtra: alio modo ex parte ipſius. Ex parte quidem noſtra, inquantum per Chriſti aſcenſionem mens noſtra mouetur in ipſum. Quia per eius aſcenſionem (ſicut ſuprà dictum eſt) primò quidem datur locus fidei, ſecundò ſpei, tertiò charitati. Quartò etiam per hoc reuerentia noſtra augetur ad ipſum, dum iam non exiſtimamus eum ſicut hominem terrenum, ſed ſicut Deum cœleſtem, ſicut & Apoſtolus dicit ſecundo ad Corinth. 5. Et ſi cognouimus ſecundùm carnem Chriſtum (id eſt, mortalem, per quod putauimus eum tantum hominem: vt Gloſſa exponit) ſed nunc iam non nouimus. Ex parte autem ſua quantum ad ea, quæ ipſe fecit, aſcendens propter noſtram ſalutem: primò quidem viam nobis præparauit aſcendendi in cœlum, ſecundùm quod ipſe dicit Ioann. 14. Vado parare vobis locum: & Michæ. 2. Aſcendit, pandens iter ante eos. Quia enim ipſe eſt caput noſtrum, oportet illuc ſequi membra, quo caput præceſſit. Vnde dicitur Ioan. 14. Vt vbi ego ſum, & vos ſitis. Et in huius ſignum, animas Sanctorum, quas de inferno eduxerat, in cælum traduxit, ſecundùm illud Pſalm. 67. Aſcendens Chriſtus in altum, captiuam duxit captiuitatem. Quia ſcilicet eos, qui fuerant à diabolo captiuati, ſecum duxit in cælum, quaſi in locum peregrinum humanæ naturæ, bona captione captiuos, vt propè per victoriam acquiſitos. Secundò, quia ſicut Pontifex in veteri Teſtamento intrabat Sanctuarium, vt aſſiſteret Deo pro populo: ita Chriſtus intrauit cælum ad interpellandum pro nobis, vt dicitur Heb. 7. Ipſa enim repræſentatio ſui ex natura humana, quam in cælum intulit, eſt quædam interpellatio pro nobis: vt eſt quo Deus humanam naturam ſic exaltauit in Chriſto, etiam eorum miſereatur, pro quibus filius Dei humanam naturam aſſumpſit. Tertiò, vt in cælorum ſede quaſi Deus & Dominus conſtitutus, exinde diuina dona hominibus mitteret, ſecundùm illud Epheſ. 4. Aſcendit ſuper omnes cælos, vt adimpleret omnia, ſcilicet donis ſuis, ſecundùm gloſſam.

[Margin: art. 5. huius quæſt. — gloſſ. ordinaria & interlinearis ibi. — Gloſ. interlin. ibid.]

Ad primum ergo dicendum, quòd aſcenſio Chriſti eſt cauſa noſtræ ſalutis, non per modum meriti, ſed per modum efficientiæ, ſicut ſuprà de Reſurrectione dictum eſt.

Ad ſecundum dicendum, quòd paſſio Chriſti eſt cauſa noſtræ aſcenſionis in cælum, propriè loquendo, per remotionem peccati prohibentis, & per modum meriti: aſcenſio autem Chriſti eſt directè cauſa aſcenſionis noſtræ, quaſi inchoando ipſam in capite noſtro, cui oportet membra coniungi. [Margin: quæſt. 16. art. 1. ad 3.]

Ad tertium dicendum, quòd Chriſtus ſemel aſcendens in cœlum, adeptus eſt ſibi & nobis in perpetuum ius, & dignitatem manſionis cœleſtis. Cui tamen dignitati non derogat, ſi ex aliqua diſpenſatione Chriſtus quandoque corporaliter ad terram deſcendat, vel vt oſtendat ſe omnibus, ſicut in iudicio, vel vt oſtendat ſe alicui ſpecialiter, ſicut Paulo, vt habetur Actor. 9. Et ne quis credat hoc factum fuiſſe, non Chriſto ibi corporaliter præſente, ſed aliqualiter apparente, contrarium apparet per hoc, quod ipſe Apoſt. dicit 1. ad Corin. 15. ad confirmandam reſurrectionis fidem. Nouiſſimè omnium tanquam abortiuo viſus eſt & mihi. Quæ quidem viſio veritatem reſurrectionis non probaret, niſi verum Chriſti corpus viſum fuiſſet ab eo.

COMMENTARIVS.

DOctrina D. Thomæ in hoc artic. eſt optima, ſed nullam habet difficultatem, & præterea de hac re multa diximus in primo artic. huius q. & in 1. tom. vbi diſput. 31. ſect. 7. declarauimus, quomodo Chriſtus operetur noſtram ſalutem per operationes, quæ in ſua humanitate præceſſerunt: & diſput. 32. ſect. 4. quomodo aſcendens in cœlum adimpleuerit omnia, & diſput. 45. ſect. 2. quomodo in cœlo exiſtens, oret pro nobis. Quod autem in ſol. ad 3. tangit D. Thom. an poſtquam Chriſtus aſcendit in cœlum, inde aliquando deſcenderit, poſtea diſputandum eſt.

QVÆSTIO LVIII.

De ſeſſione Chriſti ad dexteram Patris, in quatuor articulos diuiſa.

DEinde conſiderandum eſt de ſeſſione Chriſti ad dexteram Patris.

Et circa hoc quæruntur quatuor.

Primò, vtrùm Chriſtus ſedeat ad dexteram Dei Patris.

Secundò, vtrùm hoc conueniat ſibi ſecundùm diuinam naturam.

Tertiò, vtrùm conueniat ſibi ſecundùm humanam naturam.

Quartò, vtrùm hoc ſit proprium Chriſti.

ARTICVLVS I.

Vtrùm Chriſto conueniat ſedere ad dexteram Dei Patris.

AD primum ſic proceditur. Videtur, quòd Chriſto non conueniat ſedere ad dexteram Dei Patris. Dextera enim, & ſiniſtra ſunt differentiæ poſitionum corporalium. Sed nihil corporale conuenit Deo: quin Deus ſpiritus eſt, vt habetur Ioan. 4. Ergo videtur, quòd Chriſtus non ſedeat ad dexteram Patris. 316.

[Margin: d. 32. q. 3. ar. 3 9 2 & op. 3. c. 247. & op. 6. c. 9. & ad Heb. 8. loc. 1. co 1.]

2. Præterea, Si aliquis ſedet ad dexteram alicuius, ille ſedet ad ſiniſtram eius. Si ergo Chriſtus ſedet ad dexteram Patris, ſequitur quòd Pater ſedeat ad ſiniſtram filij, quod eſt inconueniens.

3. Præterea, Sedere, & ſtare videntur oppoſitionem habere.

bere. Sed Stephanus dicit Actor. 7. Ecce video cœlos apertos, & filium hominis ſtantem à dextris virtutis Dei; ergo videtur quòd Chriſtus non ſedeat ad dexteram Patris.

Sed contrà eſt, quod dicitur Mar. vlt. Dominus quidem Ieſus, poſtquam locutus eſt eis, aſcendit in cœlum, & ſedet à dextris Dei.

Reſpondeo dicendum, quòd in nomine Seſſionis poſſumus duo conſiderare, videlicet quietem, ſecundùm illud Lucæ vltimo, Sedete hîc in ciuitate. Et etiam regiam vel iudiciariam poteſtatem, ſecundùm illud Prouerb. 20. Rex qui ſedet in ſolio iudicij, diſſipat omne malum intuitu ſuo. Vtroque ergo modo Chriſto conuenit ſedere ad dexteram Patris. Vno quidem modo inquantum æternaliter manet incorruptibilis in beatitudine Patris, quæ eius dextera dicitur, ſecundùm illud Pſalm. 15. Delectationes in dextera tua vſque in finem. Vnde Auguſtinus dicit in libro de Symbolo, Sedet ad dexteram Patris. Sedere, habitare intelligite, quomodo dicimus de quocunque homine, in illa patria ſedit per tres annos. Sic ergo credite Chriſtum habitare in dextera Dei Patris: beatus enim eſt, & ipſius beatitudinis nomen eſt dextera Patris. Alio modo dicitur Chriſtus ſedere ad dexteram Dei Patris, inquantum Patri corregnat, & ab eo habet iudiciariam poteſtatem: ſicut ille, qui conſidet Regi ad dexteram, aſſidet ei in regnando, & iudicando. Vnde Auguſtinus dicit in alio ſermone de ſymbolo. Ipſam dexteram, intelligite poteſtatem quam accepit ille homo ſuſceptus à Deo, vt veniat iudicaturus, qui priùs venerat iudicandus.

Lib. 2. de ſym. c. 7. non longe à prin. to. 9.

Ad primum ergo dicendum, quòd (ſicut Damaſc. dicit in 4. libro) non localem dexteram Patris dicimus. Qualiter enim, qui circumſcriptibilis eſt, localem adipiſcetur dexteram? Dextera enim, & ſiniſtra eorum quæ circumſcribuntur ſunt. Dexteram autem Patris, dicimus gloriam, & honorem diuinitatis.

Ad ſecundum dicendum, quòd ratio illa procedit, ſecundùm quod ſedere ad dexteram, intelligitur corporaliter. Vnde Auguſt. dicit in quodam ſerm. de Symbolo: Si carnaliter acceperimus, quòd Chriſtus ſedet ad dexteram Patris, ille erit ad ſiniſtram. Ibi autem, ſcilicet in æterna beatitudine, omnis dextera eſt: quia nulla eſt ibi miſeria.

l. 2. de ſymbol. c. 4. circa med. to. 9.

Ad tertium dicendum, quòd (ſicut Gregor. dicit in homil. aſcenſionis) ſedere iudicantis eſt: ſtare verò pugnantis, vel adiuuantis. Stephanus ergo in labore certaminis poſitus, ſtantem vidit, quem adiutorem habuit. Sed hunc poſt aſcenſionem Marc. ſedere ſcribit, quia poſt aſcenſionis ſuæ gloriam, iudex in fine videbitur.

homil. 29. in Euang. poſt med. illius.

COMMENTARIVS.

IN hoc articulo docet diuus Thomas hanc eſſe metaphoricam locutionem, & metaphoram conſiſtere in duabus vocibus, ſcilicet in verbo *ſedere*, quod non ſignificat corporaliter ſedere, ſed exiſtere, permanere, habitare, pacificè poſſidere: & in voce *dextera*, quæ non ſignificat partem corporis humani, nec localem ſitum, ſed diuinam beatitudinem, vel poteſtatem iudicandi, & regendi. Qua expoſitione poſita facilè intelligitur, quomodo Chriſtus dicatur *ſedere ad dexteram Dei*. Et hinc etiam expediuntur facillimè omnia quæ D. Thom. in reliquis articulis tractat: nam ſi per dexteram Dei intelligamus beatitudinem per eſſentiam, ſic Verbum diuinum etiam vt Deus ſedet ad dexteram Patris, id eſt, exiſtit in eadem gloria, beatitudine, & dignitate, quam habet pater: non tamen ita propriè dicetur Pater ſedere ad dexteram filij, quia illa particula *ad*, videtur ordinem, ſeu authoritatem originis importare. At verò ſi per dexteram intelligamus participationem creatam diuinæ beatitudinis, & poteſtatis, ſicut hæc non eſt collata Chriſto, vt Deo, ſed vt homini: ita non conuenit illi ſub hac ratione ſedere ad dexteram patris, vt Deo, ſed vt homini. Præterea, ſi *dextera Dei* ſignificet abſolutè participationem diuinæ beatitudinis, ſic non ſoli Chriſto ſed omnibus beatis competit ſedere ad dexteram Dei, iuxta illud ad Epheſ. 2. *Conreſuſcitauit nos, & conſedere nos fecit in cæleſtibus in Chriſto Ieſu*. Nam in Chriſto tanquam in capite omnes reſurgimus, & aſcendimus, & per ipſum datur nobis ſpes reſurgendi, & aſcendendi, ac perpetuò beatitudinem poſſidendi, quod eſt, *ſedere ad dexteram Dei*, iuxta hanc explicationem. Si autem *dextera Dei*, quaſi per antonomaſiam ſignificet eminentem participationem diuinæ beatitudinis præ cæteris illis creaturis, cum quadam dominatiua poteſtate quaſi propria, & connaturali, ſic proprium eſt Chriſti, ſedere ad dexteram Dei, iuxta illud ad Hebr. 1. *Ad quem autem Angelorum dixit aliquando: Sede à dextris meis*. Quanquam enim hic locus intelligi poſſit de filio ratione diuinæ naturæ: tamen & propriùs intelligitur de Chriſto, vt homine (ſicut infrà dicemus) & ex vno ſenſu neceſſariò ſequitur alius. Nam ſi Chriſtus eſt verus Dei filius ſedens à dextris Dei in vera æqualitate cum Patre, neceſſe eſt, vt etiam in quantum homo, gloria, & maieſtate præcedat omnes creaturas, atque adeò, vt etiam ſecundùm humanitatem ad dexteram Dei ſedeat præ omnibus creaturis. Et hæc ſufficiunt ad explicationem omnium articulorum ſequentium, quia nulla in eis occurrit difficultas circa D. Thom. contextum: de re autem ipſa in diſputatione ſequenti nonnihil dicemus.

Epheſ. 2.

Hebr. 1.

ARTICVLVS II.

Vtrùm ſedere ad dexteram Patris conueniat Chriſto ſecundùm quòd Deus.

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd ſedere ad dexteram patris, non conueniat Chriſto, ſecundùm quòd Deus. Chriſtus enim, ſecundùm quòd eſt Deus, eſt dextera patris. Sed non videtur idem eſſe dextera alicuius, & ille, qui ſedet ad dexteram eius. Ergo Chriſtus ſecundùm quòd eſt Deus, non ſedet ad dexteram patris.

317. Hebr. 1. le. 3. co. 1. & le. 6. prs. & c. 8. le. 7. co. 1 & 1. col. 4.

2. Præterea, Marc. vlt. dicitur, quòd Dominus Ieſus aſſumptus eſt in cœlum, & ſedet à dextris Dei, Chriſtus autem non eſt aſſumptus in cælum, ſecundùm quòd Deus: ergo etiam neque ſecundùm quòd Deus ſedet à dextris Dei.

3. Præterea, Chriſtus, ſecundùm quòd Deus, eſt æqualis patri, & Spiritui ſancto. Ergo ſi Chriſtus, ſecundùm quòd Deus, ſedet ad dexteram patris, pari ratione & Spiritus ſanctus ſedebit ad dexteram Patris & Filij, & ipſe Pater ad dexteram Filij, & Spiritus ſancti, quod nuſquam inuenitur.

Sed contrà eſt, quod Damaſc. dicit, quòd dexteram Patris dicimus gloriam & honorem diuinitatis, in qua filius Dei extitit ante ſæcula, vt Deus & patri conſubſtantialis.

l. 4. co. 2.

Reſpondeo dicendum, quòd vt ex prædictis patet, nomine dexteræ tria intelligi poſſunt. Vno modo, ſecundùm Damaſ. gloria diuinitatis: alio modo, ſecundùm Auguſtin. beatitudo patris: tertio modo, ſecundùm eundem, iudiciaria poteſtas. Seſſio autem, vt dictum eſt, vel habitationem vel regiam ſeu iudiciariam dignitatem deſignat. Vnde ſedere ad dexteram patris nihil aliud eſt, quàm ſimul cum patre habere gloriam diuinitatis, & beatitudinem, & iudiciariam poteſtatem, & hoc immutabiliter & regaliter. Hoc autem conuenit filio Dei, ſecundùm quòd Deus. Vnde manifeſtum eſt, quòd Chriſtus, ſecundùm quòd Deus, ſedet ad dexteram patris. Ita tamen quòd hæc præpoſitio, ad, quæ tranſitiua eſt, ſolam diſtinctionem perſonalem importat, & originis ordinem, non autem gradum naturæ

naturæ, vel dignitatis, qui nullus eſt in diuinis perſonis: vt in prima parte habitum eſt.

A

Ad primum ergo dicendum, quòd filius Dei dicitur dextera Patris appropriatè, per modum, quo etiam dicitur virtus Patris. Sed dextera Patris ſecundùm tres ſignificationes prædictas, eſt aliquid commune tribus perſonis.

Ad ſecundum dicendum, quòd Chriſtus ſecundùm quòd homo, eſt aſſumptus ad diuinum honorem, qui in prædicta ſeſſione deſignatur. Sed tamen ille honor Diuinus conuenit Chriſto inquantum eſt Deus, non per aliquam aſſumptionem; ſed per æternam originem.

Ad tertium dicendum, quòd nullo modo poteſt dici, quòd Pater ſedeat ad dexteram filij, vel Spiritus ſancti, quia Filius & Spiritus ſanctus trahunt originem à Patre, & non è conuerſo. Sed Spiritus ſanctus propriè poteſt dici ſedere ad dexteram Patris, vel Filij, ſecundùm ſenſum prædictum: licèt ſecundùm quandam appropriationem attribuatur filio, cui appropriatur æqualitas: ſicut dicit Auguſt. quod in Patre eſt vnitas, in Filio æqualitas, in Spiritu ſancto vnitatis æqualitatiſque connexio.

ARTICVLVS III.

Vtrùm ſedere ad dexteram Patris, conueniat Chriſto, ſecundùm quòd homo.

318. Locis ſupra ar. 2. inductis. li. 4. cap. 2. à med.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd ſedere ad dexteram Patris, non conueniat Chriſto, ſecundùm quòd homo. Vt enim Damaſc. dicit, dexteram Patris dicimus, gloriam & honorem diuinitatis. Sed honor & gloria diuinitatis non conuenit Chriſto, ſecundùm quòd homo. Ergo videtur, quòd Chriſtus, ſecundùm quòd homo, non ſedeat ad dexteram Patris.

C

2. Præterea, Sedere ad dexteram regnantis, ſubiectionem excludere videtur: quia qui ſedet ad dexteram regnantis, quodam modo illi conregnat: Chriſtus autem, ſecundùm quòd homo, eſt ſubiectus patri: vt dicitur 1. ad Corinth. 15. Ergo videtur quòd Chriſtus, ſecundùm quòd homo, non ſit ad dexteram Patris.

gloſ. Amb. in hoc loco, to. 5.

3. Præterea Roman. 8. ſuper illud, Qui eſt ad dexteram Dei, exponit Gloſ. id eſt, æqualis patri in honore, quo Deus pater eſt: vel ad dexteram patris, id eſt, in potioribus bonis Dei: & ſuper illud Hebr. 1. Sedet ad dexteram maieſtatis in excelſis, gloſ. id eſt, ad æqualitatem patris: ſuper omnia, & loco, & dignitate. Sed eſſe æqualem Deo, non conuenit Chriſto, ſecundùm quòd homo: nam ſecundùm hoc ipſe dicit Ioannis 14. Pater maior me eſt. Ergo videtur, quòd ſedere ad dexteram Patris non conueniat Chriſto, ſecundùm quòd homo.

l. 3. de ſymbol. c. 7 non longè à pr. tom. 9. Epheſ. 1.

Sed contrà eſt, quod Auguſt. dicit in ſermone de ſymbolo, *Ipſam dexteram, intelligite poteſtatem quam accepit ille homo ſuſceptus à matre, vt veniat iudicaturus, qui priùs erat iudicandus.*

art. præced.

Reſpondeo dicendum, quòd (ſicut dictum eſt) nomine dextræ patris, intelligitur, vel ipſa gloria deitatis ipſius, vel beatitudo æterna eius, vel poteſtas iudiciaria, & regalis. Hæc autem præpoſitio, Ad, quendam acceſſum ad dexteram deſignat, in quo deſignatur conuenientia cum quadam diſtinctione, vt ſuprà dictum eſt. Quod quidem poteſt eſſe tripliciter. Vno modo, vt ſit conuenientia in natura, & diſtinctio in perſona, & ſic Chriſtus, ſecundùm quòd filius Dei, ſedet ad dexteram patris, quia habet eandem naturam cum patre. Vnde prædicta conueniunt eſſentialiter filio, ſicut & patri, & hoc eſt eſſe in æqualitate patris. Alio modo ſecundùm gratiam vnionis, quæ importat è conuerſo diſtinctionem naturæ, & vnitatem perſonæ. Et ſecundùm hoc Chriſtus ſecundùm quòd homo, eſt filius Dei, & per conſequens ſedens ad dexteram patris: ita tamen, quòd ly ſecundùm quòd, non deſignet conditionem naturæ, ſed vnitatem ſuppoſiti: vt ſuprà expoſitum eſt. Tertio modo poteſt prædictus acceſſus intelligi ſecundùm gratiam habitualem, quæ abundantior eſt in Chriſto præ omnibus aliis creaturis, in tantum quòd in ipſa natura humana in Chriſto eſt beatior cæteris creaturis, & ſuper omnes alias creaturas habens regiam & iudiciariam poteſtatem. Sic igitur ſi ly ſecundùm quòd, deſignet conditionem naturæ, Chriſtus, ſecundùm quòd Deus, ſedet ad dexteram Patris, id eſt, in æqualitate Patris: ſecundùm autem quòd homo, ſedet ad dexteram Patris, id eſt, in bonis paternis potioribus, præ cæteris creaturis, id eſt, in maiori beatitudine, & habens iudiciariam poteſtatem. Si verò ly ſecundùm quòd, deſignet vnitatem ſuppoſiti, ſic etiam ſecundùm quòd homo, ſedet ad dexteram patris ſecundùm æqualitatem honoris; in quantum ſcilicet, eodem honore veneramur ipſum filium Dei, cum natura aſſumpta, vt ſuprà dictum eſt.

B

Ad primum ergo dicendum, quòd humanitas Chriſti ſecundùm conditiones ſuæ naturæ non habet gloriam, vel honorem Deitatis: quam tamen habet ratione perſonæ, cui vnitur. Vnde ibidem Dam. ſubdit, In qua ſcilicet gloria Deitatis, Dei filius exiſtens ante ſæcula, vt Deus & Patri conſubſtantialis ſedet, conglorificata carne eius: adoratur enim vna hypoſtaſis vna adoratione cum carne ſua ab omni creatura.

Ad ſecundum dicendum, quòd Chriſtus ſecundùm quòd homo ſubiectus eſt patri, prout ly ſecundùm quòd, deſignat conditionem naturæ, & ſecundùm hoc non competit ei ſedere ad dexteram patris, ſecundùm rationem æqualitatis, ſecundùm quòd eſt homo. Sic autem competit ei ſedere ad dexteram patris, ſecundùm quòd per hoc deſignatur excellentia beatitudinis, & iudiciaria poteſtas ſuper omnem creaturam.

Ad tertium dicendum, quòd eſſe in æqualitate patris, non pertinet ad ipſam naturam humanam Chriſti, ſed ſolùm ad perſonam aſſumentem: ſed eſſe in potioribus bonis Dei, ſecundùm quòd importat exceſſum aliarum creaturarum, conuenit etiam ipſi naturæ aſſumptæ.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm ſedere ad dexteram Patris, ſit proprium Chriſti.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd ſedere ad dexteram Patris, non ſit proprium Chriſti. Dicit enim Apoſtolus ad Epheſios ſecundo quòd Deus conreſuſcitauit nos, & conſedere fecit in cæleſtibus in Chriſto Ieſu. Sed reſuſcitari non eſt proprium Chriſti. Ergo etiam pro ratione nec ſedere ad dexteram Dei in excelſis. 319. 3. diſt. 22. q. 5. a. 3. q. 3.

D

2. Præterea, Sicut Auguſt. dicit in lib. de Symbolo, Chriſtum ſedere ad dexteram patris, hoc eſt, habitare in eius beatitudine. Sed hoc multis aliis conuenit. Ergo videtur quòd ſedere ad dexteram patris, non ſit proprium Chriſti. l. 1. de ſymbolo cap. 4. ante med. 10. 6.

3. Præterea, Ipſe dicit Apoc. 3. Qui vicerit, dabo ei ſedere mecum in throno meo, ſicut & ego vici, & ſedi cum patre meo in throno eius. Sed per hoc ſedet Chriſtus ad dexteram patris, quòd ſedet in throno eius; ergo etiam & alij, qui vincunt, ſedent ad dexteram patris.

E

4. Præterea, Matth. 20. Dominus dicit: Sedere ad dexteram meam, vel ſiniſtram, non eſt meum dare vobis, ſed quibus paratum eſt à patre meo. Hoc autem fruſtrà diceretur, niſi eſſet aliquibus paratum. Non ergo ſedere ad dexteram, conuenit ſoli Chriſto.

Sed contrà eſt, quod dicitur ad Hebr. 1. *Ad quem Angelorum dixit aliquando, Sede à dextris meis? id eſt, in meis bonis potioribus, vel mihi ſecundùm diuinitatem æqualis: quaſi dicat, ad nullum. Sed Angeli ſunt ſuperiores aliis creaturis; ergo multo magis nulli alij conuenit ſedere ad dexteram patris quàm Chriſto. Reſpondeo dicendum, quòd (ſicut dictum eſt) Chriſtus dicitur ſedere ad d exteram Patris in*

trisin

tris inquantum ſecundùm diuinam naturam eſt in æqualitate Patris, ſecundùm autem humanam naturam in excellenti poſſeſſione diuinorum bonorum præ cæteris aliis creaturis. Vtrumque autem ſoli Chriſto conuenit. Vnde nulli alij, nec Angelo, nec homini conuenit ſedere ad dexteram Patris, niſi ſoli Chriſto. A

Ad primum ergo dicendum, quòd quia Chriſtus eſt caput noſtrum, illud quod collatum Chriſto, eſt etiam nobis in ipſo datum. Et propter hoc, quia ipſe iam reſuſcitatus eſt, dicit Apoſtolus, quòd Deus nos quodammodo ei conreſuſcitauit, qui tamen in nobis ipſis nondum ſumus reſuſcitati, ſed reſuſcitandi: ſecundùm illud Roman. 8. Qui ſuſcitauit Ieſum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora noſtra. Et ſecundùm modum loquendi ſubdit Apoſtolus, quòd conſedere nos fecit in cœleſtibus, ſcilicet in hoc ipſo, quòd caput noſtrum, quod eſt Chriſtus, ibi ſedet. B

Ad ſecundum dicendum, quòd quia dextera eſt diuina beatitudo, ſedere in dextera, non ſignificat ſimpliciter eſſe in beatitudine, ſed habere beatitudinem cum quadam dominatiua poteſtate, & quaſi propriam & naturalem, quod ſoli Chriſto conuenit, nulli autem alij creaturæ. Poteſt tamen dici, quòd omnis ſanctus, qui eſt in beatitudine, eſt ad dexteram Dei conſtitutus. Vnde & dicitur Matth. 25. Quòd ſtatuet oues à dextris.

Ad tertium dicendum, quòd per thrônum ſignificatur iudiciaria poteſtas, quam Chriſtus habet à patre, & ſecundùm hoc dicitur ſedere in throno Patris. Alij autem Sancti habent eam à Chriſto, & ſecundùm hoc dicuntur in throno Chriſti ſedere: ſecundùm illud Matth. 19. Sedebitis & vos ſuper ſedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Iſraël. C

Hom. 66. in Matth. inter pri. & me. ſuper illa verba Matth. Calicem quidem tom. 2.

Ad quartum dicendum, quòd (ſicut Chryſ. dicit ſuper Matth.) locus ille, id eſt, conſeſſus dexteræ, inuius eſt omnib. non ſolùm hominib. ſed etiam Angelis, ſicut enim præcipuum vnigeniti ponit Paulus, dicens: Ad quem autem Angelorum dixit vnquam, ſede à dextris meis? Dominus ergo non quaſi exiſtentibus quibuſdam, qui ſeſſuri ſint, ſed condeſcendens interrogantium ſupplicationi reſpondit: hoc enim vnum ſolum quærebant præ aliis, ſtare apud ipſum. Poteſt tamen dici, quod petebant filij Zebedæi, excellentiam habere præbere præ aliis in participando iudiciariam poteſtatem eius. Vnde non petebant quòd ſederent ad dexteram, vel ſiniſtram patris, ſed dexteram, vel ſiniſtram Chriſti.

DISPVTATIO LI.

In quatuor Sectiones diſtributa.

De aſcenſione Chriſti, ac termino eius.

HOc eſt poſtremum myſterium totius primi aduentus Chriſti Domini in mũdum, de quo breuius quàm de morte & reſurrectione diſſeremus, quoniam & faciliùs eſt & paucis verbis ab Euangeliſtis deſcribitur. Declarabimus ergo veritatem & proprietatem huius myſterij, circumſtantias quoque, atque terminum, ac perpetuitatem eius.

SECTIO I.

Vtrùm Chriſtus verè ac propriè in cœlum aſcenderit.

NOn defuerunt antiqui hæretici, qui veram Chriſti aſcenſionem in cœlum in corpore & animo negarent. Refert enim Auguſt. lib. de agone Chriſti, cap. 25. aliquos negaſſe Chriſtum corpus ſuum ſupra cœlos leuaſſe. Qui mouebantur ex illo Ioan. 3. *Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit de cœlo filius hominis, qui eſt in cœlo.* Vnde colligebant, ſolùm eam naturam aſcendiſſe, quæ de cœlo deſcenderat: corpus autem non deſcendit è cœlo; ergo neque aſcendit. Alij fundabant hunc errorem in eo, quia negabant Chriſtum cum vero corpore ſurrexiſſe, vt Appelles, & eius Sectatores, ſicut Auguſt. refert libro de hæreſ. n. 23. Alij dixerunt reſurrexiſſe Chriſtum cũ carne, eámq; ſecum vſque ad Solis orbem tuliſſe, atque in aſtro Solis depoſuiſſe, núncque ad dexteram Patris ſine carne ſedere. Quia ita interpretabantur illud Pſ. *In ſole poſuit tabernaculum ſuum.* Ita ſenſerunt Seleuciani, & Hiermiani, vt Auguſt. refert de hæreſibus, cap. 59. & eundem errorem tribuit Manichæis Nazianz. orat. 51. vbi vtrũque errorem videtur attingere iis verbis, *Si quis ſanctã carnem tunc depoſitam eſſe, nudámque ac corpore vacuam diuinitatem eſſe, non autem cum aſſumpta parte, & eſſe, & venturam eſſe dixerit, præſentia illius gloriam non cernat.* B *Vbi enim nunc corpus fuerit, niſi cum ea natura, à qua aſſumptum eſt? Non enim, ſcilicet, iuxta Manichæorum deliria, Soli impoſitum eſt, vt per dedecus honoretur, aut per aërem fuſum & diſſolutum eſt.* Et propter hanc cauſam aliquando Auguſtinus tribuit Manichæis, quòd Solem hunc viſibilem adorarent, eúmque Chriſtum eſſe dicerent, ſic intelligẽtes illud Ioan. 8. *Ego ſum lux mundi*, vt videre licet lib. 20. contra Fauſtum per totum, & tract. 34. in Ioan. Theodoretus verò lib. 1. Hęreticarum fabularum, Hermogeni tribuit, quòd aſſeruerit, corpus Domini in ſole eſſe repoſitum. Denique Tertull. libro de carne Chriſti, iuxta finem, c. 24. tacito nomine authoris, *Erubeſcant* (inquit) *qui affirmant carnem in cælis vacuam ſenſu, vt vaginam exempto Chriſto ſedere, aut* C *qui carnem & animam tantundem, aut tantummodo animam, carnem verò non iam.* Hæc ſunt antiquorum hæreticorum deliramenta.

Auguſt. | *Ioan. 3.* | *Auguſt.* | *Pſal. 18.* | *Auguſt.* | *Greg. Naz.* | *Ioan. 8.* | *Auguſt.* | *Theod.* | *Tertul.*

Non ſunt autem minora, quæ noui hæretici cõfinxerunt. Negant enim Chriſtum ſecundùm humanitatem verè ac propriè aſcendiſſe in cœlũ, non quia opinentur ibi nõ eſſe: ſed quia ſentiũt, vel ab initio incarnationis, vel ſaltem à ſua glorificatione pe reſurrectionem tam ibi quàm vbique fuiſſe. Vnde, cùm res non moueatur ad illum locum, in quo iam eſt, non potuit Chriſtus ſecundùm humanitatem propriè aſcendere. Dicunt ergo Chriſtum aſcendere in cœlum per metaphoram, nihílque aliud eſſe, quàm in gloria & maieſtate Dei conſtitui. Quòd autem ſecundùm hanc metaphoram dicatur aſcendiſſe in cœlum, probant: tum ex illo eodem loco Ioan. 3. *Nemo aſcendit in* D *cœlum, niſi qui deſcendit de cœlo*: non enim deſcendit niſi metaphoricè, veluti occultando gloriam ſuam ſub humanitate aſſumpta: ergo tantùm etiam metaphoricè aſcendit manifeſtando gloriam & maieſtatem humanitatis aſſumptæ. Tum ex eo, quòd per aſcenſionem dicitur aſſequutus, vt ſedeat ad dexteram Dei, atqui hoc per metaphoram dicitur: ergo & illud. Ita ratiocinantur Breuius, & Illyricus in libris de aſcenſione Chriſti: qui decepti ſunt ex falſo fundamento Vbiquitatis, contra quod diſputauimus in præcedenti tomo, diſputat. 32. ſect. 4.

Ioan. 3.

Dicendum ergo eſt primò, Chriſtum Dominum E poſt reſurrectionem ſuam verè ac propriè in cœlos aſcendiſſe. Concluſio eſt articulus fidei, qui habetur in Symbolo Apoſtolorum, & Niceno, & Athanaſ. Quanquam enim in eis ſolùm dicatur aſcendiſſe, & non explicetur hoc eſſe verè & propriè intelligendum: tamen hic eſt ſenſus Symboli, & ita intelligit Catholica Eccleſia, & omnes Patres, quos ſtatim referemus. Et probatur primò teſtimoniis Scripturæ, quæ in nouo Teſtamento ſunt expreſſiora, Ioan. 20. ait Chriſtus Magdalenæ, *Noli me tangere, nondum enim aſcendi ad Patrem meum*: & tamen iam reſurrexerat, erátque in gloria, & maieſtate; loquitur ergo de aſcenſione locali & non per metaphoram. Eodem in ſenſu ſubdit, *Aſcendo ad Patrem meum, & Patrem veſtrum*, id eſt, poſt paucos dies aſcendant: Lucas autem

In cœlum poſt reſurrectionẽ verè ac propriè Chriſtus aſcendit. | *Symb.* | *Ioan. 20.*

Actor.1. Luc.24. tem Actor. 1. diſertè narrat modum & initium huius A aſcenſionis coram oculatis teſtibus,in c.autem 24.ſui Euangelij expreſſiùs ponit progreſſum, ac terminum Marc.16. eius,dicens, *Ferebatur in cælum.* Marc.verò cap.16.idem confirmat,dicens, *Aſſumptus eſt in cœlum, & ſedet à dextris Dei.* Præterea apud Paulum eſt frequens eius men- Epheſ.1 2.& 4.Coloſ.3. Heb.4.& 9. tio,ad Epheſ.1.2.& 4. ad Coloſſ.3.ad Heb.4.& 9.Quæ omnia in proprio ſenſu eſſe intelligenda præter authoritatem Eccleſiæ,& Sanctorum, cõſtat ex generali regula Scripturæ, quòd propriè ſit intelligenda,vbi circumſtantia loci metaphoram non declarat,illámve requirit, ne aliquid abſurdum ſequatur : neutrum autẽ in præſenti occurrit.Quin potiùs cùm ſermo Scripturæ ſit hiſtoricus, non poteſt integra ſeruata eius Actor.1. veritate,ad metaphoras traduci. Nam cũ Luc. ait, *Videntibus illis eleuatus eſt: & nubes ſuſcepit eum ab oculis eorũ,* vt vera ſit hiſtoria,neceſſariò fatendum eſt, Apoſtolos oculis corporeis vidiſſe Chriſtum aſcendentẽ, donec eum interpoſita nubes illis occultauit. Item cùm ait, *Ferebatur in cælum,* non eſt locus tropis,& metaphoris. Nã ſi licet exponere, *ferebatur*, id eſt,apparebat ferri,quamuis nõ verè moueretur:eodẽ modo, cũ dicitur reſurrexiſſe, comediſſe, &c. poterunt omnia per ſolam apparentiam explicari. Denique hoc ampliùs patebit ex ſequentib. cùm dicemus, quis ſit locus,in quem Chriſtus aſcendit.Secundò poteſt ex veteri Teſtamento probari concluſio,præſertim ex Pſal- Pſal 67. mis. Nam in 67.dicitur, *Cantate Deo, Pſalmum dicite nomini eius,iter facite ei, qui aſcendit ſuper occaſum, Dominus nomen illi:*& infrà, *Aſcendiſti in altum, cepiſti captiuitatem, accepiſti dona in hominibus*, & inferiùs, *Pſallite* Teſtimonij Pſal.67. expoſit 10. *Deo, qui aſcendit ſuper cælos cælorum ad Orientem.* Quanquã enim dubitari poteſt, an hic Pſalmus de Chriſto ſit ad literam intelligendus, nec ne, & an prima & vltima verba rectè accommodentur ad hoc myſterium: tamen de illis, *Aſcendiſti in altum, &c.* certum eſt, ex intentione Spiritus ſancti in aliquo ſenſu de Chriſto eſſe dicta. Nam Paulus ad Epheſios 4.ea de Chriſti aſcenſione interpretatur.Quòd verò,vbi Pſalmiſta habet, *Accepiſti dona in hominibus*,Paulus legit: *Dedit dona hominibus,* non refert.Quia non ſunt cõtraria,ſed Paulus explicuit aliquid, quod Pſaltes tacuerat. Vterque enim dicit dona data eſſe hominibus:tamen quia ſunt data propter Chriſtum, meritò dicit Dauid, data eſſe Chriſto,non in ipſo, ſed in hominib. Paulus verò explicuit, hæc dona ita data eſſe hominibus propter Chriſtum,vt etiam ipſe Chriſtus ea donet.Sic ferè in- Auguſt. Hieronym. terpretatur Auguſt. Aliter Hieronymus ſuper ad Epheſ.dicit Pſalmiſtam vſum eſſe verbo *accipiendi*,quia prædicebat rem futuram:Apoſtolum verò verbo *dandi*,quia narrabat rem factam. Antequam enim Chriſtus diſtribueret hæc dona,poteſt dici,potius accepiſſe,quàm dediſſe,quia ſolùm acquiſierat ius dãdi:poſtquam verò illa diſtribuit,propriè dicitur dediſſe. Ali- Theod. ter Theodoretus in dictum Pſalmum, *vtraque* (inquit) *acciderunt* (ſcilicet accipere, & dare) *quandoquidẽ qui accepit ab accipientibus fidem, largitur gratiam.* Itaque Deus vel Chriſtus dicitur *accipere dona in hominibus*, in quantum accipit, vt homines in eum credant, eum ament, ac venerentur : tamen hoc quod accipit, ipſe donat. Quia nemo poteſt credere in Chriſtum, niſi dono Chriſti;ipſe ergo & dat & accipit dona,quia & dat gratiam, & quod dat, in gloriam & honorem eius cedit. Et ita hoc loco prædicta eſt.& aſcenſio Chriſti, & chariſmatum Spiritus ſancti donatio: atque vtrumque colligunt ex hoc loco Patres, tum qui epiſtolam ad Epheſ.tum qui Pſalm.67.exponunt. Tertull. Proſper. Ruffin Pſalm.64. Et Tertullian. libro quinto, contra Marcionem, cap. octauo, Proſper libro ſecundo de Promiſſionibus Dei, cap.31. Ruffinus in expoſ. Symboli, & alij paſſim. Præterea adduci poſſunt verba illa Pſalmi 64.

Aſcendit Deus in iubilatione, & Dominus in voce tubæ, & Pſal.8. *Exaltata eſt magnificentia tua ſuper cælos Deus:* & Pſal. 8. alia, quæ à Proſpero ſuprà, & Cyrillo Ieroſolymitan. Proſper. cat.4.& aliis citantur in ſenſu myſtico potius quàm in Cyril. Ier. literali Rurſus ex Michææ ſecundo affert D.Thomas verba illa, *Aſcendit pandens iter ante eos,* vbi more Pro- Mich 2. phetico præteritum pro futuro poſitum eſt. Et quòd ibi ad literam ſit ſermo de Chriſto, conſtat ex Hieronymo,& eodem modo expoſuiſſe antiquos Hebræos Hieron. refert Galatin.libro octauo de arcanis cath. veritatis, Galatin. cap.23. & patet tum ex illis verbis antecedentibus, *In vnum conducam reliquias Iſrael,* tum ex aliis ſubſequentibus, *tranſibit Rex eorum coram eis*. Dicitur autẽ Chriſtus aſcẽdere *pandens iter* hominibus, quia ipſe primus B aperuit viam & ianuam regni, quæ antea hominibus clauſa fuerat. Et ita etiam de hoc myſterio exponuntur à Patribus illa verba Pſalm.23. *Attollite portas Principes veſtras, & eleuamini portæ æternales, & introibit Rex* Pſalm.23. *gloriæ:* vt latè diſcurrit Gregor.Nyſſen.orat.de Aſcenſione.Ad idem quoque myſterium accommodãt ver- Gregor. Nyſ. ba Iſai.cap.63. *Quis eſt iſte qui venit de Edon, tinctis veſtibus de Boſra.* Quæ interpretans Cyrillus in Egeſi ad Iſai. 63. Cyrill. Achatium, *Ad cœlum,* inquit, *Vnigenitus Dei, vnà cum carne ſibi vnita redit, erátque nouum hoc in cœlis ſpectaculum.Obſtupuit enim ſanctorum Angelorum multitudo, cùm Regem gloriæ, exercituúmque Dominum in forma humana cerneret. Aiebat enim, Quis eſt iſte, qui venit de Edon, id eſt,ex terra.* Cui interpretationi quadrat Prophetæ re- C ſponſio, *Iſte formoſus in ſtola ſua, gradiens in multitudine fortitudinis ſuæ.* Eodémque modo expoſuit Origen. Origen. coniungens hunc locum cum alio citato ex Pſalm.23. tom.9. in Ioan.& Ambroſ.lib. de inſtitutione Virgi- Ambr. nis, cap. 5. & lib. de iis qui initiantur myſteriis, capit. 7. & Auguſtinus ſermone 5. de Reſurrect. *Viderunt,* Auguſt. inquit, *Cælites cuncti ſpecioſum vulneribus Chriſtum ſpolia è caſtris tyrannicis reportantem, & admirantes fulgentia diuina virtutis vexilla, talibus concrepant hymnis, deducúntque lætantes. Quis eſt iſte Rex gloriæ?* Denique eodem modo exponunt vtrumque locum Dionyſius ſe- Dionyſ. Iuſtin. Cyril.Alex. Hieron. ptimo capite de Cæleſti Hierarchia : Iuſtinus dialogo cum Tryphone, Cyrillus Alexandrinus 12. in Io- D annem, capite 57. & ſuper Iſaiam, vbi etiam Hieronymus.

Tertiò poſſumus rationem adiungere. Quia cœlum eſt locus quem Deus ſanctis ac beatis hominibus præparauit, & ideo ſingulariter dicitur *ſedes Dei*, quia ibi ſingulariter ſe manifeſtat, ac regnat : iuxta illud Pſalm.102. *Dominus in cœlo parauit ſedem ſuam.* Et Pſal.102. quòd ſit ſermo de cœlo corporeo, quod extremè diſtat à terra, patet ex illa vſitata antitheſi Scripturæ, Pſal.113. *Cœlum cœli Domino,terram autem dedit filiis hominum.* Iſaiæ 66. *Cælum mihi ſedes eſt: terra autem ſca-* Pſal.113. Iſai.66. *bellum pedum meorum.* Idem ferè Matth. 5. & 6. ergo Matth.5.& 6. hic locus maximè debebatur Chriſto in glorioſo corpore ſuſcitato. Tum quia perfectior eſt in beatitudi- E ne, quàm reliqui Sancti : tum etiam, quia nos ibi ſumus futuri,vbi ipſe fuerit, iuxta illud, *Vbi ſum ego, illic & miniſter meus erit.* Et ideo aiebat ipſe, *Vado parare* Ioan.12. Ioan.14. *vobis locum, & iterum veniam, & accipiam vos ad meipſum,vt vbi ego ſum, & vos ſitis.* Si autem Chriſtus corpore & animo glorioſus futurus erat in cœlo, oportuit vt illuc aſcenderet. Quia ſecundũ humanam naturam antea non erat ibi, cùm non eſſet vbique:ſed in proprio loco,in quo circumſcribebatur, vt oſtẽdimus in priori tomo.Vnde Ruffi.in expoſit.Symb. *Aſcendit,* inquit, *in cœlum, non vbi Verbum Deus antea non fuerat:* Ruffin. *ſed vbi Verbum caro factum antea non ſederat.* Et Leo Papa ſerm. 2. de Aſcenſ. *Ineffabili*, inquit, *modo per aſcen-* Leo Pap. *ſionem cœpit eſſe diuinitate præſentior, qui factus eſt humanitate longinquior.* Et Vigilius lib. 1. contra Eutych. Vigilius. *Per formam ſerui, quam abſtulit nobis in cœlum, abſens*

eſt

eſt nobis per firmam Dei,qua à nobis non receſſit, præſens eſt nobis. Ex quibus conſtat,licèt per communicationem idiomatum Deus propriè dicatur aſcendiſſe:motum tamen aſcenſionis non in diuinitate ſed in humanitate tantùm fuiſſe, atque adeò non aſcendiſſe Chriſtum, vt Deum propriè loquendo: ſed vt hominem, ſicut in articulo ſecundo explicatum eſt.

Secundò dicendum eſt, Chriſtum Dominum per ſucceſſiuum motũ in cœlũ aſcendiſſe.Hęc concluclu-ſio partim eſt certa, partim in opinionẽ cadit. Quod enim in principio,quãdo à terra attolli cœpit ex mõte Oliueti paulatim & ſucceſſiuo motu aſcẽdit, aper-

Actor.1. tè colligitur ex illis verbis, *Videntibus illis eleuatus eſt.* Nõ enim poterat videri aſcẽdens,niſi paulatim & vi-

Luc.14. ſibiliter moueretur. Idẽ ſignificat Lucas verbis illis, *receſſit ab eis,& ferebatur in cœlum.* Vnde colligitur duraſſe huiuſmodi motũ Chriſti aſcendentis,donec nubes ſuſcepit, ſed occultauit eum ab oculis diſcipulorum,quia ad id vſque temporis viſus eſt à diſcipulis aſcendens. Et hactenus nulla eſt controuerſia inter Catholicos.De reliqua verò parte motus diſſentiunt. Quidam enim dicunt, ab eo ſpatio, in quo nubes Chriſtum occultauit, non aſcendiſſe ampliùs motu continuo: ſed vna mutatione ſubita ac inſtantanea tranſiliiſſe ad vltimum vſque terminũ,in quo ſeſſurus erat,abſque tranſitu per medium. Ita opinatur Abu-

Abulenſ. *Durand.* lenſ. Paradox. 5. cap. 13. & Durand.ſub diſiunctione affirmat,vel hoc modo fuiſſe motum,vel cœlum fuiſſe diuiſum,vt aſcenderet.Qui eo innititur fundamento (vt ſuprà vidimus) quòd duo corpora non poſſint ſimul eſſe in eodem loco ſe penetrando.Quod omnino falſum eſſe demonſtrauimus. Quare(ſi Abulenſis ſententia in eo fundatur, quaſi impoſſibile ſit, aliter Chriſtum aſcendiſſe ſine diuiſione cælorum) eodem modo falſa eſt,& improbabilis. Si verò ſolùm fundetur in congruentia quadam, quia Chriſtus ad aſcendendum non indigebat illa motus ſucceſſione, ideóque in principio aſcenſionis illa ſolùm propter homines ſit vſus, vt ab eis cerni poſſet, pòſt verò ceſſante hoc fine,non oportuerit ampliùs ita moueri, hoc(inquam) ſenſu ſententia hæc eſt vtcunque tolerabilis. Nihilominus tamen multo probabilius eſt, Chriſtum eodem genere motus aſcendiſſe,tranſeundo per omnia corpora intermedia. Quæ eſt ſententia com-

D.Thom. *Richard.* *Alen.* munior Theologorum in 3.d.22.D.Thom.q. 3. artic. 2.q.2.Richard.artic.5.q.1.Alexand.Alenſ. 3. p. q. 23. mem. 3. Verum eſt, aliquos ex prædictis authoribus niti fundamento extremè contrario, ſcilicet, quòd ſit impoſſibile corpus mutare locum in inſtanti,& tranſire ab extremo in extremum ſine éxiſtentia in medio. Quibus videtut fauere D.Thom. hîc art. 3. ad 3. Superiùs tamen agendo de dotibus corporis glorioſi oſtendemus hoc non eſſe impoſſibile. Quòd ergo non ita factum fuerit,non poteſt demonſtrari,ſed ſolùm congruentia aliqua fieri veriſimile. Tum quia magis decere videtur maieſtãtem Chriſti, vt paulatim ſuam aſcenſionem proſequeretur, ſicut eam inchoauerat. Tum etiam,quia oportuit eum per omnes cælos tranſire, vt tanquam ſupremus Dominus poſſeſſionem omnium acciperet, & quodammodo ſua præſentia ſanctificaret.

Obiectio. Dices(hoc etiam interrogant huius temporis hæretici) ſi Chriſtus ita viſibiliter aſcendit penetrando cœlos, cur Apoſtoli non ſunt permiſſi id ſuis oculis videre, vt poſſent eſſe tanti myſterii teſtes oculati? Reſpondetur, quia non poteſt illuc pertingere naturali virtute oculus humanus, neque oportebat nouo miraculo & inuſitato id fieri, vt fides maiorem locum haberet, ad quam ſufficiebat, & prædictio ipſius Chriſti, & teſtimonium Angelorum dicenti-

Actor.1. um, *Hic Ieſus qui aſſumptus eſt à vobis in cœlum,ſic veniet,* A Actor.1. Vt enim myſterium ſupernaturale fieret credibilius, oportuit illud conſpicere in principio: quia naturaliter conſpici poterat; non tamen oportuit conſummationem eius, ſecundùm quam humani aſpectus vim ſuperabat,in ſe ſe cõſpici,ac videri.Sicut non eſt viſa incarnatio, nec reſurrectio. Loquitur de hac re eleganter Chryſ.hom.de aſcenſ.tom.2.

Tertiò, dicendum eſt, Chriſtum aſcendiſſe vſque ad cælum ſupremum. Hæc concluſio abſolutè ſumpta eſt certa. Primò, ex modo loquendi Scripturæ ad Hebr.4. *Habentes Pontificem qui penetrauit cœlos,* id eſt, *Hebr.4.* qui pertranſiit omnes cœlos. Nam illa indefinita pro vniuerſali poſita eſt, & ideo cap. 7. dicitur, *Chriſtus* *Hebr.7.* *excelſior cœlis factus,* & clariùs ad Epheſ.4. *Aſcendit,* in- *Epheſ.4.* quit Paulus, *ſuper omnes cœlos.* Et ita interpretari videtur verba Pſalmi 67. *Aſcendiſti in altum*, id eſt, in *Pſalm.67.* faſtigium, ſeu in ſublimem locum. Hanc enim vim B habet vox Græca ὕψος, quæ *faſtigium* ſeu *ſublimitatem* ſignificat, & ita etiam vertit Tertul.lib. 5. in Marcio- *Tertul.* nem, c. 8.Secundò, quia ſupremum illud cœlum eſt *Iſa.66.* ſedes Beatorum, & ipſius Dei thronus, quatenus in eo loco ſe ſe ſingulariter manifeſtat, vt colligitur ex antitheſi Scripturæ ſuprà citata, *Cœlum mihi ſedes eſt, terra autem ſcabellum pedum meorum,* Actor. 7. ergo in *Actor.7.* eũdem locum Chriſtus aſcendit. Tertiò eſt coniectura. Quia non eſt vereſimile Chriſtum quieuiſſe in aliqua ſphæra cæleſti earum,quæ cõtinuo motu agitantur,ſed in aliquo quieto cęlo,& immobili: hoc autem eſt ſupremum,quod vocamus Empyreum.

Duobus autem modis intelligi poteſt, Chriſtum quieuiſſe in illo cælo.Primò,vt totũ eius corpus manſerit intra cælum, vel penetratiuè, vel circumdatum C ſuperficie cæli,ſicut nos ſumus modò in aëre. Secundò, vt totum Chriſti corpus ſit ſupra conuexã ſuperficiem illius.Durand.in 3.d.22. q. 8. Primò probat, v- *Durand.* trunq; modum eſſe poſſibilẽ,quòd tam eſt per ſe notũ, vt nulla indigeat probatione. Deinde elegit priorem,vt magis congruentẽ, affert tamen rationẽ valde infirmam, ſcilicet quia ſi totũ Chriſti corpus eſſet ſupra conuexũ cæli, neque ſeipſum neque alia videre poſſet. Hæc enim illatio nullius eſt momenti. Suprà declarauimus, quomodo Beati poſſint vti aſpectu etiam extra conuexum cœli. Poteſt verò hæc opinio tribui D.Th.in 3.d.22.q.3.art.3.q. 1. ad 1. vbi apertè *D.Thom.* docet, non dici Chriſtum aſcendiſſe ſuper cœlos, quia extra cælum Empyreum ſit: ſed quia in altiſſi- D mam partem illius cœli aſcenderit. Hoc etiam ſe- *Syluest.* quutus eſt Syluest. in Roſa aurea, agens de aſcenſio- *Chriſtus ſupra cõuexam empyrei cæli ſuperficiem aſcendit.* ne. Nihilominus veriſimilior eſt ſententia, quam hîc tenet Caietan.& Ferrar.4.cont.Gent.c. 87. Paludan.in 3.d.22. q. 5.& reliqui diſcipuli D.Th. Et eſt hæc opinio magis conſentanea D.Thom.hîc,vt vidimus in commentatio,& idem ſentit 4. cont. Gent. c. *Caietan.* *Ferrar.* 87.& 88.& quodl.6. art. 3. Vnde vel retractauit ſen- *Palud.* tentiam, quam in Tertio docuerat, vel exponendus *D.Thom.* eſt, ibi tantùm negaſſe Chriſtum eſſe extra cælum, ita vt nullo modo cœlum tangat. Vnde, quod ait, *In altiſſimam partem cæli Empyrei aſcendiſſe,* intelligi poteſt quòd ſuis pedibus tangit & circa ſupremam par- E tẽ cæli.Eſt pręterea hæc ſententia conſentanea modo loquendi Scripturæ. *Nam penetrare cælos & aſcendere ſuper omnes cælos,* hoc propriè ſignificat. Vnde Chryſ. *Chryſoſt.* hom.11.in ad Epheſ. *Aſcendit* (inquit) *ſuper omnes cælos, vltra quos nihil eſt aliud: hoc videlicet eſt potentiæ & dominationis ipſius.* Idem Theoph.ibi, & Oecumen. Qua- *Theoph.* re piè exponenda ſunt verba, quæ ſuper hunc locum *Oecumen.* Hieron. ſcripſit, *Nunquid corporaliter omnes cælos &* *Hieron.* *vniuerſas ſublimitates & eorum circulos (quos philoſophi ſphæras vocant) tranſiens, atque tranſcendens ſtetit in ſummo cæli fornice, & (vt ipſo verbo vtar) abſide? An certè omnia corporaliter contemnens, atque deſpiciens, & æterna*

cōtemplās ſuper cælos,id eſt,ſuper inuiſibilia ſletiſſe credēdus eſt, quod ego melius puto. Hoc enim ita intelligendum eſt, vt non excludatur prior ſenſus, qui proprius eſt, & literalis:ſed vtrumque verum eſſe credatur. Quo modo dixit ibi Anſelm. *Aſcendit non ſolùm ſuper omnes cælos materiales,ſed & ſuper omnes cæleſtium virtutum ordines,ſuperans loco & dignitate omnem creaturam.* Et hæc eſt vnica ratio,& congruentia huius ſententiæ, quam in commentario latiùs explicui. Hanc verò diſputationem Aug. verbis concludamus, qui in lib. de fide & Symbolo,cap.6.ſic inquit, *Credimus in cælum aſcendiſſe:ſed vbi & quomodo ſit in cælo corpus Dominicum,curioſiſſimum & ſuperuacaneum eſt quærere, tantummodo in cælo eſſe credendum eſt. Non enim eſt fragilitatis noſtræ cælorum ſecreta diſcutere:ſed eſt noſtræ fidei de Dominici corporis dignitate ſublimia & honeſta ſapere.*

Anſelm.

Teſtimonij Ioan. 3. expoſitio.

Ex fundamentis hæreticorum ſolum illud teſtimonium Ioan. 3. *Nemo aſcendit in cælum, niſi qui deſcendit de cælo*, indiget aliqua expoſitione (cætera enim nullam habent difficultatem.) Ad illud ergo teſtimonium in primis dicitur, ibi non eſſe ſermonem de corporali Chriſti aſcenſione: quia ibi verbum *aſcendit*, non eſt præſentis temporis, ſed preteriti, Chriſtus autem nondum tunc aſcenderat corporaliter. Vnde neceſſe eſt, intelligi, aut de ſpirituali aſcenſione per gloriam animæ, aut (quod frequentius eſt apud Patres) de præſentia diuinitatis, per quam omnia replebat, & omnia intuebatur. Quare (ſi attentè legatur) non dicit Chriſtus, ſe tunc aſcendiſſe in cælum: ſed exiſtere in cælo. Vnde ex hoc loco colligunt Patres immenſitatē & diuinitatem Chriſti, tam exponentes hunc locum quàm locū ad Eph.4.& præterea Hilar. 10. de Trinitate, & Nazianz. Orat. 51. At verò quanquam hæc reſpōſio ſatisfaciat huic teſtimonio: tamen quia Paulus ad Epheſ.4. agens de corporali aſcenſione Chriſti eodem modo dicit, *Qui aſcendit, ipſe eſt, qui deſcendit*: ideo dicendum eſt ſecundò cum Theod. ad Epheſ. 4. non alium deſcendiſſe, & alium aſcendiſſe: ſed aliter deſcendiſſe, & aliter aſcendiſſe. Cùm deſcendiſſet enim incorporeus, aſcendit corporeus. Quod declarat Auguſtin. dicto lib. de agone Chriſtiano, c. 25. Quia aſcendere eſt perſonæ, non naturæ, niſi in quantum eſt in perſona. Eadem perſona Chriſti deſcendit, & aſcendit: deſcendit autem cùm non haberet corpus, aſcendit autem corpore induta. Quapropter non eſt neceſſe aſcenſum & deſcenſum æquè propriè intelligi, ſed iuxta capacitatem & ſtatum perſonæ, cui attribuuntur. Addo verò, Paulum non loqui tantùm de deſcenſu per Incarnationem, ſed de deſcenſu ad inferos, qui etiam fuit verus ac proprius per localem motum, quamuis, quia deſcendit in ſola anima, deſcenſus ille fuit per motum accommodatum ſpiritui, Aſcenſus verò, cùm fuerit in corpore, factus etiam eſt per motum corpori accommodatum.

Hilarius. Gregor. Nazian. Epheſ.4.

Dubium.

Hic verò inquiri ſolet, quomodo corpus & terrenum & graue potuerit ad cæleſtia aſcendere, & vtrùm motus ille fuerit violentus, an naturalis. Sed hæc explicata à nobis ſunt, cùm de dotibus corporis glorioſi ageremus. Vbi oſtendimus corpori in tali ſtatu gloriæ conſtituto connaturalem eſſe huiuſmodi motum: ideóque reſpectu ipſius naturæ corpori non poſſe homini motum dici violentum, ſed ſupernaturalem.

Reſponſio.

SECTIO II.

Quibus circumſtantiis facta ſit Chriſti aſcenſio.

DE myſterio aſcenſionis (quod attinet ad naturā & eſſentiam eius explicandam) nihil aliud dicendum occurrit præter id, quod ſuperiori ſectione tractatum eſt. Rurſus omnes cauſæ eius etiam ſunt in ſuperioribus expoſitæ. Nam de finali diximus in commentario art.1. explicando rationes, ob quas fuit conueniens Chriſtum aſcendere: de efficienti in artic. 3. & cùm de dote agilitatis ageremus. Et de ea re frequenter diſſerunt Patres agentes de aſcenſione Chriſti, conſtituentes differentiam inter raptum Henoch, & Eliæ, quòd ij aliena virtute in cælum aereum rapti ſint: Chriſtus verò vſque in æthereum propria virtute aſcenderit. Specialiter videri poſſunt Greg. hom. 29. in Euangelia, Chryſoſt. dicta homilia de aſcenſione, & Cyrillus Ieroſolymit. dicta cat. 14. Alia verò cauſarum genera non habent in præſenti locum. Nam præter ipſum Chriſti corpus, quod erat ſubiectum, & motum, qui ipſum afficiebat, non poteſt hîc aliud genus cauſæ materialis aut formalis excogitari. Præterea de effectibus aſcenſionis nihil dicendum occurrit. Quia, quæ diximus de reſurrectione, ad aſcenſionem accommodati poſſunt. Eſt enim ferè eadem ratio, & nulla ſpecialis difficultas in his occurrit. Reliquum ergo eſt, vt de circumſtantiis aſcenſionis pauca dicamus, & explicemus ea, quæ ab Euangeliſtis breuiter perſtringuntur. Sunt autem quatuor, quæ ab eis inſinuantur, ſcilicet, vbi, quando, quomodo, & quo comitatu aſcenderit.

Gregor. Papa. Chryſoſtomus Cyril. Hieron.

Aſcenſionis locus. Luca 24.

Primò igitur de loco, ex quo Chriſtus aſcendit, Lucas in Euangelio cap.24. habet hæc verba, *Eduxit autem eos foras in Bethaniam, & eleuatis manibus ſuis benedixit eis, & factum eſt, dum benediceret illis, receſſit ab eis, & ferebatur in cælum.* In Actis verò cap.1. magis explicat, quis fuerit ille locus quo Chriſtus diſcipulos eduxit, vt inde aſcenderet, dicens fuiſſe montem Oliueti, diſtantem ab Ieroſolymis *itinere Sabbati*, id eſt, quod iuxta traditiones Hebræorum in die Sabbati agere licebat: illud autem erat ſpatium bis mille pedum (vt Hieronym. refert epiſt. 151. ad Algaſiam, q. 10. & 30.) ſeu mille paſſuum, vt ait Beda, quæſt. 1. in comment. Actor. 1. Lib. autem 6. ſuper Lucam c. vltimo dicit, Bethaniam poſitā fuiſſe in latere mōtis Oliueti, & diſtaſſe Ieroſolyma quaſi ſtadiis quindecim, vt dicitur Ioannis *11.* quæ faciunt ferè bis mille paſſus. Vnde fit quod Lucas ait, *Eduxit eos in Bethaniam*, poſſe intelligi, non quòd duxerit eos vſque ad ipſum oppidum: ſed versùs illud, & per viam fortaſſe, quę ad illud tendebat, vſque ad illum locum montis Oliueti, ex quo aſcenſurus erat in cælum, quíque videtur fuiſſe in medio itinere inter Ieruſalem & Bethaniam, & fortaſſe ille locus conſtitutus erat intra fines Bethaniæ. Vel certè (quod probabilius eſt, & magis conſentaneum textui) duxit eos vſque ab ipſam Bethaniam, fortaſſe vt familiarem amorem erga Magdalenam eiúſque fratres oſtenderet: inde verò receſſit in montem, vnde aſcenſurus erat. Cur autem eum locum elegerit, facile eſt rationes myſticas excogitare, & in Beda ſuprà legi poſſunt. Literalis enim ſufficiens eſt voluntas facientis, & quia fortaſſe pro temporis ac perſonarū opportunitate ille locus erat cōmodiſſimus. De quo, & de tēplo ibi ædificato, & de ſignis, ſeu veſtigiis Chriſti, quæ in eo ſunt mirabiliter conſeruata, legi poteſt Beda de locis ſanctis, c.7. Eſt autem veriſimile ex eo loco, ex quo Chriſtus cœpit aſcendere, ita rectà in cælū conſcendiſſe, quandiu ab Apoſtolis viſus fuit, an verò poſtea eodem modo rectà via inceſſerit, vſque ad cælū empyreū, atque adeò, an quieuerit in loco cæleſti, qui è regione reſpōderet terreſtri loco, vnde diſceſſit, incertū eſt, & nimis curioſū eſſet illud inquirere, vt ſuprà ex Auguſtino referebamus.

Actor. 1. *Hieronym.* *Beda.*

Secundò, de circumſtantia temporis vnum eſt certum, ſcilicet quadrageſimo die poſt reſurrectionem ſuam Chriſtum aſcendiſſe, vt conſtat ex illis verbis Actorum primo, *Per dies quadraginta apparens eis.* Cur autem tot diebus Chriſtus diſtulerit aſcenſionem

ſionem ſuam, dictum eſt in ſuperioribus, nimirum, vt A illis diebus reſurrectionis ſuæ veritatem oſtẽderet, & de regno Dei diſcipulos inſtrueret, Eccleſiámque ſuã perfectè fundaret, vt feciſſe legimus apud Euãgeliſtas præſertim Ioannem, & Lucam Actor. 1. Et rectè explicant Leo Papa ſerm. 1. de Aſcenſione, & Cyprianus ſerm. item de Aſcenſione. *Leo Papa. Cyp.* Quoniam verò ad eos fines non erat neceſſarius præciſè numerus quadraginta dierum (poterat enim Chriſtus & plurib. & paucioribus ea omnia perficere) ideo ſancti Patres in hoc dierum numero myſticas rationes excogitant, quas breuiter attingit Beda in comment. Actor. 1. Alexan. Alenſ. 3. part. quæſt. 23. m. 5. *Alexan. Alenſ.* Addendum verò eſt hos dies ita eſſe numerandos, vt & dies ipſe reſurrectionis & dies Aſcenſionis illis comprehendatur. Nam conſtat ex Euangelio, tam in die Reſurrectionis, quã Aſcenſionis, Chriſtum Diſcipulis apparuiſſe. Ergo ſi tantùm per quadraginta dies eis apparuit, neceſſe eſt, B vt quadrageſimo die à Reſurrectione facta fuerit Aſcenſio, vtrumque extremum concludendo. Vnde fit vlteriùs, hũc diem Aſcenſionis fuiſſe feriam quintam hebdomadæ. Oſtenſum enim ſuprà eſt, Chriſtum reſurrexiſſe die Dominica: computando autem quadraginta dies à die Dominico, neceſſariò ſequitur, vt quadrageſimus ſit dies Iouis. Et hæc omnia confirmat Eccleſiaſtica traditio, & feſtiuitas, quæ in memoriam huius myſterij eo die ſemper fuit in Eccleſia ſolenniter celebrata, vt cõſtat ex Clemente Papa libro quinto conſtitutionum capit. decimo octauo, aliàs 22. vbi refert Apoſtolorum conſtitutionem. *Numeratis quadraginta diebus à primo Dominico die celebrate diem feſtum Aſſumptionis Domini, quo die abſoluta omni diſpenſatione aſcendit ad Deum Patrem ſuum.* C

Tempus, ſeu dies Aſcẽſionis Chriſti. Actor. 1. Eraſm. Caietan.

De hora verò illius diei, in qua Chriſtus aſcendit, vix aliquid inuenio ab ſcriptoribus dictum, neque ex Scriptura aliud colligi poteſt, quàm quòd poſtquã illa die Chriſtus cũ diſcipulis comedit, eduxit eos in Bethaniam, & inde aſſumptus eſt. Quod patet ex verbis illis Act. 1. *Conueſcens præcepit eis, &c.* & infrà, *cùm hæc dixiſſet, eleuatus eſt.* Quanquam enim nonnulli cũ Eraſmo, Caietano, & aliis, exiſtiment hoc loco nõ eſſe legendum *conueſcens*, ſed *conuerſans*, eo quòd verbũ Græcum συναλίζω, non ſignificat comedere, ſed cõuerſari: nihilominus Latina lectio ſine dubitatione retinenda eſt, cùm in omnibus vulgatis codicib. ſine vlla varietate habeatur, & ita legant omnes Latini interpretes, Beda, Gloſſa, & poſteriores omnes, ac Hieron. Epiſt. 150. ad Hedibiam, quæſt. 7. *Gloſſ. Hieron.* D & participium Græcum reſpondens huic Latino, συναλιζόμενος, licèt propriè ſignificet *congregatus*, tamen interpres, vel aliter legit, vel tacitè mentem Lucæ attigit. Nam hoc etiam poſteriori modo interpretati ſunt Chryſoſtomus, & alij Græci. *Chryſoſt.* Et poteſt confirmari ex Euangelio Marci, cap. vltimo, vbi dicitur, *Nouiſſimè recumbentibus vndecim diſcipulis apparuiſſe illis Ieſum,* & loquutum cum eis finitóque colloquio aſſumptum eſſe in cælum. *Aſcenſionis Chriſti hora.* Facta eſt ergo aſcenſio poſt ſumptum cibum cum diſcipulis. Vnde fit veriſimile, pomeridiano tempore Chriſtum aſcendiſſe in cœlum, tum quia credendum eſt, non recubuiſſe tempore ante meridiem. Tũ etiam, quia (vt E ſuprà diximus) poſt prãdium, quod in cænaculo factũ fuit, eduxit eos vſque ad montem Oliueti, in quo itinere, & in cõgregandis aliis diſcipulis tempus aliquod inſumendum erat. Eſt autem in multis locis conſuetudo, hora diei duodecima vſq; ad primam poſt meridiem publicæ ſolemniq; orationi vacare in memoriã Dominicæ aſcenſionis. Quæ conſuetudo indicare videtur, fideles ſentire ea hora Chriſtum aſcendiſſe. Sed quàm hoc certum ſit, aliis iudicandum relinquo. Non eſt tamen hoc loco prætermittendum quod Beda refert de locis ſanctis, cap. 7. *Beda.* feſtiuitatem huius diei fuiſſe diuinis ac cœleſtibus prodigiis in eodem loco, ex quo Dominus aſcendit, decoratam, *Nam in die* (inquit) *aſcenſionis Dominicæ, per annos ſingulos, miſſa peracta validæ flaminis procella ac ſurſum venire conſueuit, & omnes, qui in Eccleſia fuerint, in terram proſternere. Tota ibi ea nocte lucernæ ardent, vt non illuſtrari tantùm ſed ardere mons & ſuppoſita loca videantur.*

Aſcenſionis Chriſti modus.

Circa tertium de modo, quo Chriſtus aſcendit. Non agimus de modo proprio ipſius motus aſcenſionis, de hoc enim iam diximus, quia magis pertinet ad ſubſtãtiam, quàm ad circumſtantias myſterij; eſt ergo ſermo de modo, quo diſcipulis valedixit, & eorum ſe ſe oculis ſubduxit, eóſque ad ſua redire iuſſit. Quæ omnia breuiter Lucas narrat capit. 24. Euangelij, & Act. 1. *Luc. 24. Actor. 1.* & in primis dicit, antequam diſcederet, eleuatis manib. benedixiſſe eis, nimirum beatiſſimæ Virgini, & Apoſtolis omnibus, quorum expreſſam mentionem facit, & aliis diſcipulis, quos ſignificat fuiſſe ferè cẽtum viginti. Totidem enim dicit, fuiſſe congregatos in cęnaculo, quando Petrus ad eos ſermonem habuit. Vnde omnes illi videntur vnà cũ Apoſtolis ibi perſeueraſſe vſque ad Spiritus ſancti aduentum: omnes ergo illi ad minimum adfuiſſe creduntur, quando Chriſtus ab eis receſſit, eíſque inter alia dixit, *Vos autem ſedete in ciuitate, donec induamini virtute ex alto.* Probabile etiam eſt tunc fuiſſe factam illam apparitionem, in qua Paulus ait 1. Corinth. 15. *Viſum eſſe Chriſtum à quingẽtis fratribus*, *1. Cor. 15.* de qua re ſuprà tractatum eſt. Quod autem Chriſtus ante diſceſſum benedictionẽ ſuam impartitus ſit, ſatis perſpicuam ac per ſe notam rationem habet. Illa enim benedictio nihil aliud fuit, quàm multorum bonorum deprecatio, verbis facta, ipſis audientibus. Primò, in amoris ac beneuolentiæ ſignum. Secundò, vt reipſa ea bona diſcipulis conferret. Non enim poterat eius benedictio nõ eſſe efficax, cuius dicere, facere eſt. Tertiò, vt ſe ſe ſummum Eccleſiæ Pontificẽ, paſtorem ac ſuperiorem oſtenderet. Nam, vt ait Paulus ad Heb. 7. *Hebr. 7.* *Qui minor eſt, à maiori benedicetur.* Illa verò manuum eleuatio antiquum fuit ſignum, quo Patriarchæ & Pontifices vti ſolebant, quando bona aliis imprecabantur, vt legimus Leuit. 9. & Gen. 48. *Signum benedictionis apud antiquos quale. Leuit. 9.* fortaſſe ad indicandum non tam terreſtria quàm cæleſtia bona illis imprecari, vel Deum eſſe, à quo fructus benedictionis ſperandus ſit, & ad eum eſſe cor eleuandum, vt benedictio ſit efficax. Poteſt autem piè & probabiliter credi Chriſtum non vtcumque manus eleuaſſe, ſed in crucis ſignum, vel cancellatis manibus, ſicut Iacob nepotibus benedixit, Geneſ. 48. *Geneſ. 48.* benedictionem in Chriſto futuram per ſignum crucis præſignificans (vt Tertull. notauit de baptiſmo, cap. 8.) *Tertull.* vel in crucis formam manus ad cœlum tollendo, ſicut de Moyſe legimus Exod. 17. Quam etiam fuiſſe figuram crucis, & efficaciæ eius notant Gregor. Nazianz. oratione 6. *Exod. 17. Greg. Naz.* & alij, quos in priori tomo retulimus. Vel certè in aere crucem deſcribendo, ſicut nunc eſt in vſu Eccleſiæ, quem ex Apoſtolica traditione manaſſe teſtatur Baſilius lib. de Spiritu ſancto, cap. 37. *Baſil.*

Secundò ait Lucas facta benedictione, Chriſtum fuiſſe eleuatum in cœlum, videntibus omnibus. *Et nubes* (inquit) *ſuſcepit eum ab oculis eorũ*, quod myſterium ait Cyril. Alex. ep. ad Anaſt. Alex. & alios Patres monaſticam vitam agentes, prædictum eſſe à Daniele, *Cyr. Alex. Dan. 7.* quando vidit quaſi filium hominis venientem in nubibus cæli vſque ad antiquum dierum, eíque datum eſſe honorem, & regnum: habetur hæc epiſtola in tomo ſecundo Conc. Epheſ. appendice 1. cap. 6. *Conc. Eph.* De hac verò nube quæ fuerit, quódve miniſterium tribuerit Chriſto, variè ſentiunt ſcriptores. Abulenſ. parad. 5. c. 8. *Abulenſ.* & ſequentibus ſentit, hanc fuiſſe veram nubem, vel ibi denuo genitam, vel aliunde adductam, & Chriſti pedibus ſuppoſitam, non vt corpus illius ſuſtineret

ret, vel ſurſum duceret (nam potiùs ipſe vel virtute ſua vel Angelorum miniſterio eam attollebat ſecum) ſed propter ornatum quendam, vt ad modum throni & ſedis illi famularetur. Hanc ſententiam refert latè hoc loco Medina, & poſtea ſubdit has eſſe nugas, & fabulas: nullámque rationem vel probationem adducens, affirmat illam nubem nihil aliud fuiſſe, quàm ſplendorem quendã quem corpus Ieſu, cùm eſſet iam cælo propinquus, genuit, cuius ſimilitudinem perſpicimus in cælo in ea, quæ vocatur, *via lactea*, quod ſumpſit ex Caietan. Actor. 1. Mihi tamen in primis videtur non eſſe, cur negemus, illam fuiſſe veram nubem. Nam Scriptura non dicit fuiſſe *quaſi nubem*, aut in nubis ſimilitudinem, ſed ſimpliciter *nubem appellat*. Ergo, cùm ſine vllo incommodo poſſit propriè ac verè intelligi, ita eſt Scriptura exponenda. Sic apertè exponit Chryſoſt. hom. 2. in Acta, vbi dicit, *Hanc nubem fuiſſe cœli Symbolum, declarans, quod in ipſo ſigno diuinæ potentiæ aſcenderet, iuxta illud* Pſalm. 103. *Qui ponis nubem aſcenſum tuum.* Beda etiam ſuper Acta ſimiliter exponit. Deinde, non conſtat hanc nubem deſcendiſſe vſque ad terram (ſicut Abulenſ. dicit) & ſuppoſitam pedibus Chriſti vnà cum eo aſcendiſſe per modum ſedis geſtatoriæ, hoc n. in Scriptura fundamentũ nõ habet. Nã, vt rectè Caiet. notat, Scriptura non dicit ſimpliciter, nubẽ ſuſcepiſſe Chriſtũ: ſed ſuſcepiſſe eũ ab oculis intuentiũ. Vnde veriſimilius eſt, quandiu Chriſtus aſcendens videri voluit, nullã nubem interiectã fuiſſe inter ipſum, & terram. Quia tunc potiùs impediret aſpectum intuentium: poſtquã verò longiùs à terra diſtare cœpit, nubis interiectu ſeſe intuentium ſubtraxit oculis. Quæ perfectũ neq; cum illo vlteriùs aſcendit, neq; aliud miniſteriũ exhibuit, quã vt Chriſti corpus ab aſpectu diſcipulorum amoueret, & claritate ſua ac ſplendore maieſtatem aſcendentis indicaret.

Medina. — *Caietan.* — *Vera in aſcenſione Chriſti nubes apparuit.* — *Chryſoſt.* — *Pſal. 103.* — *Caiet.*

Tertiò addit Lucas, cùm adhuc diſcipuli perſeuerarent, intuẽtes oculos in cælum, admonitos ab Angelis, ne vlteriùs præſtolarentur oculis corporeis Chriſtum videre deſcendentem de cælo, quo aſcenderat vſque ad iudicij diem, quando rediturus eſſet idem ipſe qui aſcendit. Quæ Angelorum apparitio facta eſt primò, vt quod diſcipuli oculis corporeis videre non poterant, ſcilicet Chriſtum in cælum peruenientem, verbis ſuis docerent, ac confirmarent. Secundò, vt Apoſtolos conſolarentur, eóſque inſtruerent, vt fide potius quàm viſu corporeo Chriſtum intuerentur, ac expectarent. Tertiò, vt ſignificarent, Chriſtum ad immutabilem quendam ſtatum & æternitatis conſortium aſcendiſſe. Hoc enim eſt quod aiunt, *Sic veniet, quemadmodum vidiſtis eum*, id eſt, in eadem gloria & maieſtate, & cũ eadem anima, & corpore, quæ nulla temporis duratione alterari poterũt, aut mutari. Quæ verba ita ponderauit Ignatius Epiſt. 10. ad Smyrnẽſes, Chryſoſtom. & Beda in Acta, & Tertull. lib. de carne Chriſti, cap. 14. & libro de Reſur. carnis, cap. 31.

Ignat.

Chriſti in cælum aſcendẽtis triũphus.

Quarta & vltima circumſtantia propoſita ad explicandum fuit, quo apparatu ſeu comitatu Chriſtus aſcenderit. De qua re neque Euangeliſtę neq; Lucas in Actib quicquam ſcribunt: tamẽ ex Paul. ad Epheſ. 4. colligitur in primis aſcẽdiſſe cum Chriſto omnes Iuſtos, & Sanctos, quos è ſinu Abrahæ eduxerat. Hic n. eſt ſenſus illorum verborũ, *Aſcendens in altum captiuã duxit captiuitatem*, vt Sancti omnes (quos ſuprà citauimus) exponunt. Vnde fit, ſi qui fortaſſe Iuſti mortui fuerunt, & perfectè purgati illis quadraginta diebus, quibus Chriſtus poſt reſurrectionem ſuam in terris moratus eſt, etiã illos ſimul cum Chriſto aſcẽdiſſe, & ratio eſt, quia ſicut Chriſtus fuit primus reſurgẽtium ad vitam glorioſam, & immortalẽ, ita decuit, vt eſſet primus aſcendentiũ ad locum cæleſtem, & ideo nullus ante illum aſcendit: ergo oportuit, vt cum illo

A aſcenderent. Tum quia ille eſt proprius locus Beatorum, & nulla iam intererat ratio cur ingreſſus in illum locum ampliùs differretur: tum etiam propter ipſius Chriſti honorem, & gloriam, & vt in ſignum triũphi ſpolia ſecum aſportaret. An verò aliqui homines cum illo aſcenderint corpore & anima, aliqui affirmare nõ audent: quia Euangeliſtæ non referunt, & quia aliàs ſicut diſcipuli oculis corporeis viderunt Chriſtum aſcendentem: ita etiam vidiſſent alia corpora Sanctorum vnà cum Chriſto aſcendentium. Sed hæc ratio nullius eſt momenti, tum quia non eſt neceſſe, vt omnia Euangeliſtæ ſcribant, tum etiam, quia ſcribendo multa corpora Sãctorum cum Chriſto ſurrexiſſe, hoc etiam in virtute ſcripſerunt. Vnde hoc pendet ex alia B quæſtione ſuprà tractata, an ij Sancti reſurrexerint ad vitam immortalem. Nam ſi verum eſt (quod ibi affirmauimus) hos ſcilicet Sanctos reſurrexiſſe in corporib. glorioſis, neceſſariò conſequitur, vt corpore & animo cum Chriſto aſcenderint. Neque oportuit, vt diſcipuli eos viderent aſcendentes, quia nec corpus glorioſum neceſſariò videtur, neque illa manifeſtatio ſenſibilis ordinabatur ad cõfirmandam fidem de aliorum aſcenſione, ſed ſolius Chriſti. Et hæc de hominibus. De angelico autem miniſterio, & comitatu, quãuis in Scriptura nihil dictum ſit: tamen non eſt dubium quin omnes Angelorum ordines deſcenderint, vt Chriſtum aſcendentem comitarentur, eíque gloriam & honorem exhiberent, quod omnes Sancti C Patres ſcribentes de hoc myſterio luculenter exprimunt, accommodantes illa verba Pſal. *Attollite portas principes veſtras, &c.* & illa, *Aſcendit Deus in iubilatione, & Dominus in voce tubæ*, & alia ſimilia. Et illi duo Angeli, qui poſt Chriſti aſcenſionem annuntiarunt Apoſtolis, eſſe iam eum in cælum aſſumptum, ſufficiens ſignum exhibuerunt, Chriſto aſcendenti affuiſſe Angelos miniſtrantes ei, & ex illis verbis, quæ dixerunt, *ſic veniet, &c.* colligi etiam poteſt, quòd ſicut deſcendet in gloria & maieſtate Angelorum præeuntium ſtipante caterua, ita etiam aſcendit.

Aliqui ſanctorũ in corporibus glorioſis cũ Chriſto in cælum aſcendunt. — *Pſalm. 23.* — *Pſalm. 46.*

SECTIO III.

D

Vtrùm Chriſtus per aſcenſionem ſuam conſequutus ſit, vt ſedeat ad dexteram Patris.

DE termino proprio & quaſi intrinſeco aſcenſionis Chriſti, dictum eſt in ſuperioribus explicando ipſum myſterium. Eſt enim aſcenſio localis motus qui ad locum aliquem terminatur, quem nunc vocamus terminum intrinſecum talis motus, ſiue ſit ſermo de ipſo vbi intrinſeco, ſiue de corpore circumdante locatum, de quibus ſatis dictum eſt. Supereſt ergo, vt dicamus de alio termino quaſi metaphorico & extrinſeco, qui nomine *ſeſſionis ad dexteram Patris* in Scriptura ſacra ſignificatur. De quo videndum eſt, primùm quid ſit, deinde quomodo Chriſtus aſcendendo hanc ſeſſionem adeptus ſit.

E Principio ſupponendum eſt, articulum fidei eſſe, Chriſtum poſt aſcenſionem ſuam ſedere ad dexteram Patris. Ita enim traditur in Symbolis Apoſtolico, & Niceno, & Athanaſij, & in nouo Teſtamento Marc. vlt. *Aſſumptus eſt in cœlum, & ſedet à dextris Dei*, & ad Hebr. 1. *Sedet ad dexteram maieſtatis in excelſis*, & cap. 8. *Talem habemus Pontificem, qui conſedit in dextera ſedis magnitudinis in excelſis*, & cap. 10. *Hic autem vnam pro peccatis offerens hoſtiam, in ſempiternum ſedet in dextera Dei, de cætero expectans, donec ponantur inimici eius ſcabellum pedum eius*, & capit. 12. *Suſtinuit crucem confuſione contempta, atque in dextera Dei ſedens*, & 1. Pet. 5. *Per reſurrectionem Ieſu Chriſti, qui eſt in dextera Dei.* Et ſimilia habentur ad Romanos octauo, ad Epheſios 1. & ad Coloſſenſ. 2. Quibus in locis dicitur

Chriſtus poſt aſcenſionem ſuam ſedet ad dexterã Patris. — *Symbol.* — *Marc. 16.* — *Heb. 1. 8. 10. & 12.* — *Rom. 8.* — *Epheſ. 2.* — *Coloſſ. 2.*

Chriſtus

Chriſtus eſſe, vel conſtitutus eſſe ad dexteram Dei, & alia ſimilia loca poſtea afferemus.

Secundò ſtatuendum eſt, quòd licèt *ſedere ad dexteram Dei* poſſit ſub aliqua ratione conuenire Verbo diuino in ſola diuinitate ſubſiſtenti, vt poſtea explicabimus cum ſanctis Patribus, & conſequẽter idem dici poſſit per communicationem idiomatum de homine Chriſto, & hac ratione poſſit Chriſtus dici poſt aſcenſionem *ſedere ad dexteram Dei*, quia exiſtit ac permanſit verus ac naturalis Dei filius, ſicut dici poteſt poſt aſcenſionem ſuã omnia cõſeruare, regere & gũbernare, licèt hæc, inquam, vera ſint, tamen reuera nõ ſufficiunt ad omnia Scripturæ loca explicanda, ſed oportet etiam, vt de Chriſto homine, vt ſic, verum ſit poſt aſcenſionem ſedere ad dexteram Dei, ita vt hæc ſeſſio conueniat illi in humanitate, & non tantùm in Diuinitate: ſicut reſurgere & aſcẽdere competunt illi in humanitate: atque adeò, vt non ſolùm verum ſit, Chriſtum hominem, ſed etiam in quãtum hominem ſpecificatiuè ſaltem, *ſedere ad dexteram Dei*.

Chriſtus etiam quantum homo ſedet ad dexterã Dei.

Hoc apertè colligitur ex adductis teſtimoniis Scripturæ. Primò, quia cùm duo illa coniunguntur, *aſcendit*, & *ſedit*, ſatis ſignificatur ſecundùm eam naturam ſedere, ſecũdùm quam aſcẽdit.

Epheſ. 1.

Deinde, quia Paul. ad Eph. 1. ſic inquit, *Secundùm operationem potentiæ virtutis eius, quam operatus eſt in Chriſto, ſuſcitans illum à mortuis, & conſtituens ad dexteram ſuam in cœleſtibus.* Igitur ſedere Chriſtum ad dexteram Dei, fuit opus omnipotẽtiæ diuinæ in tempore factum: ergo neceſſe eſt, vt factum ſit in humanitate.

Pſal. 109. Matth. 20. Marc. 12. Luc. 20. Heb. 1. & 10. Ambro. Auguſt. Athanaſ. Hieronym. Theod. Chryſoſt. Cyrill. Ruffin.

Hoc etiam confirmatur ex loco illo Pſal. 109. *Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis.* Nam ibi eſſe ſermonem de Chriſto, ipſemet expoſuit Matth. vigeſimo ſecundo, & Marc. 12. & Luc. 20. & Paulus ad Hebræos 1. & 10. Quòd autem ſit ſermo de Chriſto vt homine, teſtantur Ambroſius lib. 2. de fide, c. 4. & Auguſtinus libr. contra ſerm. Arian. c. 12. & Athan. lib. de ſalutari Chriſti aduentu. Hieronym. & Theod. in illum Pſal. latè atque eleganter Chryſ. ſerm. de Aſcenſion. Ruffin. in expoſitione Symbol. qui ad hoc ponderat verba Chriſti, *ſi filius eius eſt, quomodo vocat eum Dominum?* Eſt enim Chriſtus filius Dauid, ſecundùm humanitatem. Conſtat item ex Paulo dicente, *In ſempiternum ſedet in dextera Dei, de cætero expectans, &c.* Expectat enim ſecundùm humanitatem: ſecundùm eandem ergo ſedet ad dexteram Dei, ſicut etiam ſecundùm illam eſt ſummus Pontifex, qui penetrauit cælos, atque ita expoſuit Tertull. contra Prax. cap. 3. Theod. in Epiſt. ad Hebr. Et ex ſequenti propoſitione conſtabit, hanc eſſe communem Patrum ſententiam.

Tertull. Theodor.

Tertiò explicandum eſt, quid nomine *dexteræ Dei* intelligatur. Non enim defuerunt hæretici, qui Deum corporeum eſſe exiſtimantes, dicerent *dexteram* hoc loco ſignificare corporis Dei partem, ad quam Chriſtus corporaliter ſedit. Sed quoniam hæc hæreſis ſupponit aliam rationi etiam naturali repugnantem, manifeſtiſſimum fuit ſemper apud Catholicos *dexteram Dei* metaphoricè dici.

Dextera Dei quid ſit?

Et illi quidem, qui Chriſto, vt Deo, hanc ſeſſionem tribuunt, per eam metaphoram ſignificari dicunt, diuinam omnipotentiam, ſeu maieſtatem.

Athan.

Ita Athan. Orat. 2. contra Arian. circa finem, inquiens, *Quid ſignificat ſedere ad dexteram Patris, niſi germanitatem filij, ac deitatem Patris eandem quoque eſſe deitatem Filij.* Idem libr. de communi eſſentia Patris, Filij, & Spiritus ſancti.

Damaſcen. Ambr. Aug. Cyrill. Chryſoſt.

Et Damaſc. lib. 4. de fide, capit. 2. & Ambroſ. libr. 2. de fide, capit. 4. & ad Epheſ. 1. Vterque Cyrillus, & Chryſ. & alij Patres infrà citandi. Alij dicunt ſignificare propriam ac peculiarem dignitatem, quæ ratione hypoſtaticæ vnionis Chriſto vt homini conuenit, ratione cuius etiam humanitas coadoratur eadem adoratione, qua Deus colitur,

Damaſc.

exponit etiã Damaſcenus citato loco, & indicat Leo

A Papa ſermone 1. de Aſcenſione dicẽs naturam humanam aſcendiſſe in Chriſto ſupra omnem altitudinem, *Neque vllis* (inquit) *ſublimitatibus modum ſuæ prouectionis habitura, niſi æterni Patris recepta conceſſu, illius gloriæ ſociaretur in throno, cuius naturæ copulabatur in filio.* Atque ſimilia repetit ſermone 2. *Leo Papa.*

& eundem ſenſum ſignificat Cyrillus Alexandrinus Epiſt. prima, ad presbyteros & monachos ſolitariam vitam colentes, & apertiſſimè Chryſoſtom. homilia 3. in Epiſtol. ad Epheſ. vbi tractans illa verba, *Et ſedere eum fecit ad dexteram ſuam: Hoc* (inquit) *de eo, qui ex mortuis excitatus: de Verbo ſiquidem nequaquam.* Et infrà, *Reliquis velut ſeruis Dominus prælatus eſt, hominis ſerua facta eſt vniuerſa creata poteſtas propter inhabitationem Dei Verbi.* *Cyrill. Chryſoſt.*

Et B Theodoretus eodem modo exponens, inquit, *Clarum eſt, hæc omnia poſuiſſe tanquam de homine, ea enim de cauſa etiam admiratione ductus eſt. Quòd enim qui Deus eſt, vnà cum Deo ſedeat, & qui eſt filius, vnà cum Patre regnet, non eſt admirabile, quòd autem ſumpta ex nobis natura eiuſdem honoris cum eo, qui ſumpſit, ſit particeps, hoc omne miraculũ ſuperat.* Et eandem expoſitionem habent Theophyl. Oecumen. & plura in ſequentibus referemus. *Theodor. Theoph. Oecumen.*

Atque hæc procedunt de Chriſto, vt homine, quam expoſitionem ſuprà etiam probauimus. Iuxta quam etiam per *dexteram Dei* intelligere poſſumus ſtatum gloriæ, ſeu beatitudinem æternam, quæ Sanctis datur, ſicut expoſuit Auguſtinus libro de Agone Chriſtiano, capite vigeſimo ſexto, & libro de Eſſentia diuinitatis, & C Iſidorus libro primo, de diuinis Offi. capite de Aſcenſione Domini, vel ſingularem excellentiam eiuſdem beatitudinis, & iudiciariam poteſtatem Chriſto homini collatam, vt idem Auguſtinus exponit libro de fide & ſymbol. cap. 7. *Auguſt. Iſidor.*

Quartò explicandum eſt, quid ſit *ſedere*. Et quoniã hoc propriè & ad literam conuenire poſſet Chriſti corpori, ideo exiſtimare quis poſſet, Chriſtum poſt aſcenſionem manſiſſe in cælis ſedentem in propria ſeſſione corporali. Cùm enim hoc verbum poſſit propriè intelligi, nihil eſſe videtur, cur per metaphoram explicetur. Præſertim cùm hoc modo optimè exponatur, quomodo Chriſtus poſt aſcenſionẽ conſequutus ſit, vt ſedeat ad dexteram Dei. Quia reuera conſequutus eſt corporalem ſeſſionem in loco cæleſti, & ibi fruitur potiſſimis bonis Dei. Et confirmari poteſt. Nã Actor. 7. Stephanus dixit, *Ecce video cælos apertos, & Ie-* D *ſum ſtantem à dextris virtutis Dei.* *Actor. 7.*

Quo loco multi Patres intelligunt verbum illud *ſtantem* propriè, vt ſignificat recto corpore ſtare. Ita Chryſ. hom. 18. in Acta, & alij Græci in eũdem locum, & Beda, Gregor. hom. 29. in Euangelia, & libro 1. Regum capite 1. Auguſtin. libro quæſt. noui & veteri Teſtament. quæſt. 98. *Chryſoſt. Beda. Greg. Auguſt.*

Ergo pari ratione, cùm dicitur Chriſtus *ſedere in cælo*, intelligendum erit propriè de ſeſſione corporali. Neque enim cõtraria ſunt. Potuit namque, qui ſemper ſedet, tunc ſurgere, & ſtare, vt Stephanus ſic eum videns intelligeret, Chriſtum ſibi compati, & paratum eſſe ad ſibi auxiliandum, ſicut Gregorius interpretatus E eſt, vel (vt ait Auguſtinus) *quia apparere volui tanquam qui cauſam diceret & ad dexteram iudicis ſtaret.* *Greg. Papa. Auguſt.*

Quando enim ſancti Patres huiuſmodi myſticas ſeu morales rationes reddunt, propter quas Chriſtus ſtans à Stephano viſus eſt, non ſentiunt, Stephanum non vidiſſe Chriſtum verè ac propriè ſtantẽ. Alioqui non fuiſſet omnino vera & realis illa viſio ſenſibilis, ſed phãtaſtica, & apparens tantùm: cùm tamen Stephanus non fuerit contentus affirmando ſe videre Chriſtum, ſed aſſerere etiam voluerit modum, ſeu ſitum corporis eius, quem videbat, vt oſtenderet, quàm apertè & diſtinctè illum cerneret: tametſi longiſſimè diſtantem, & quamuis ab aliis circumſtantibus videri non poſſet.

Chriſti ſeſſio ad dexteram Patris non eſt corporalis & propria ſed metaphorica.

Nihilominus tamen nullus Sanctorum aut catholicorum Doctorum ita interpretatur hoc verbum, *ſedere*, de corporali ſeſſione. Primùm quidem, quia huiuſmodi ſeſſio nihil ad perfectionem ſeu gloriā Chriſti pertinebat. Cùm autem dicitur Chriſtus *ſedere ad dexteram Dei*, magna quædam dignitas ſignificatur, & certum ſignum maieſtatis eius. Deinde, quia licèt nō ſit certum an Chriſtus in cælo corporaliter ſtet, aut ſedeat, & vtrumq; ſit in eius poteſtate: tamen multo probabilius videtur ipſum ſtare: quia ſedere per ſe nō eſt tam cōnaturale homini, ſed ſolùm propter neceſſitatem, vt requieſcat, & non fatigetur. At verò in cælo nulla erit huiuſmodi neceſſitas, cùm immortalia & glorioſa corpora laborem ſentire non poſſint. Vnde quod Paulus ait, Epheſ. ſecūdo, *nos conſeſſuros cum Chriſto in cæleſtibus*, non eſſe veriſimile eſſe intelligendū de ſeſſione corporali. Quia (vt dixi) magis naturale eſt homini ſtare, magíſque ad omnes actiones perfectas corporis humani accommodatum. Neq; huic veritati repugnat: quin potiùs illam cōfirmat viſio Stephani Actor. 7. Nam licèt verbum *ſtandi* poſſit etiam metaphoricè exponi, vel lata ſignificatione, vt idē ſit, quod exiſtere, ſeu præſentem adeſſe, vt Matthæi 16. *Sunt de hîc ſtantibus, qui non guſtabunt mortem*, id eſt, ex iis, qui pręſentes adſunt: tamen meliùs intelligitur in propria & rigoroſa ſignificatione propter teſtimonia Sanctorum, & rationem adductam. Quia Stephanus re vera vidit Chriſtum clarè & diſtinctè, prout in cęlo exiſtit, friuolum autem eſt fingere Chriſtum antea ſediſſe, tunc autem ſurrexiſſe, vt à Stephano ſtare videretur. Sit igitur certum *ſedere* hoc loco metaphoricè ſumi.

Epheſ. 2. *Actor. 7.*

Quid autem hac metaphora ſignificetur explicandum eſt. Et primum quidē ſi de Chriſto, vt Deo, hæc verba interpretemur, & per *dexteram* intelligamus diuinam maieſtatem, ſeu Patris æqualitatem, *ſedere* nihil aliud erit, quàm quietè ſeu pacificè poſſidere eam dignitatem, ſeu ſimul cum Patre regnare, tanquā ſupremum regem ac Dominum omnium. Additq; Baſilius libro de Spiritu ſancto, cap. 6. *Per hunc conſeſſum, naturam Dei ſolidam ac immutabilem ſignificari*, iuxta illud Baruch 3. *Et tu ſedes in æternum.* Vnde Cyrillus Ieroſolymit. cat. 14. dicit hanc dignitatem non cōuenire Chriſto poſt aduentum in carne, *ſed ante omnia in ſecula. Quia vnigenitus filius Dei Patri à dextris ſemper aſſidebat.* Cui conſentanea eſt viſio Iſaiæ, *qui vidit Dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum, & eleuatum.* Quanquam enim de tota Trinitate poſſit intelligi: tamen de Chriſto ſpecialiter exponitur Ioannis 12. Hinc etiam Cyrillus Alexandrinus lib. 12. Theſauri, cap. 7. dicit, *ſedere ad dexteram Patris* eſſe ita proprium Chriſti, vt nulli creaturæ conuenire poſſit. *Quia ſolus ille cum Patre ſimul regnat.* Et eandem interpretationem habet Chryſoſtomus homilia 2. ad Hebræos, Theophylactus, Theodor. & Oecumen. ad Hebræos 1. Ac denique ferè omnes Sancti iuxta hunc ſenſum ex hac ſeſſione ad dexteram colligunt æqualitatem Filij cum Patre. Quibus multum videtur fauere Paulus ad Hebræos 1. Vbi probat Chriſtum eſſe Deū dicens, *Sedet ad dexteram maieſtatis in excelſis*, & infrà, *Ad quem autem Angelorum dixit aliquando, ſede à dextris meis?* Et Chriſtus ipſe ex eodē loco probauit ſuam diuinitatem. Verum eſt tamen, reſpōderi poſſe, Chriſtū non probare ſuam diuinitatem ex ſeſſione, ſed ex appellatione *Domini*. Vnde inquit, *Si ergo in ſpiritu Dauid vocat eum Dominum, quomodo filius eius eſt?* Et Paulus ad eandem *Domini* ſeu *Filij* appellationem potiſſimū alluſiſſe videtur. Sic enim ait, *ſedet ad dexteram maieſtatis in excelſis, tanto melior Angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hæreditauit.* Nihilominus eſt hæc expoſitio valde probabilis, ita tamen vt alteram de Chriſto ſecundùm humanitatem non excludat (vt diximus) non enim contrariæ ſunt: ſed ex vna alia facilè inferri poteſt, vt iam dicam.

Baſil. *Baruch 3.* *Cyr. Ieroſ.* *Iſai. 6.* *Ioann. 12.* *Cyr. Alex.* *Chryſoſt.* *Theoph.* *Theodor.* *Oecumen.* *Hebr. 1.* *Matth. 22.*

Iuxta aliam ergo expoſitionem de Chriſto ſecundùm humanitatem variis modis exponi poteſt, quid ſit ſedere ad dexteram Patris. Primò vt *ſedere* nihil aliud ſit, quàm habitare in gloria cæleſti. Ita videtur exponere Auguſt. dicto libro de fide, & Symbolo, capit. 7. & libro de Symbolo ad catechumenos, capite 7. Chryſoſtomus homilia 1. de Symbolo. Vt enim idem Auguſtinus notauit libro tertio quęſtionum in Leuit. quæſt. 24. ſolet in hac ſignificatione verbum *ſedendi* in Scriptura ſumi, Leuit. 8. *Ad oſtium tabernaculi teſtimonij ſedebitis ſeptem diebus die, & nocte*, & 3. Regum 2. *Sedit Semei in Ieruſalem annos tres.* Et huic expoſitioni fauet Paul. ad Epheſ. 2. dicens, *Conſedere nos fecit in cæleſtibus.* Quanquam enim in ipſo Chriſto tanquam in capite omnes *ſedere* dicamur: tamen hinc rectè colligimus, nos non tantùm per ipſum ſed etiam in propriis perſonis cum ipſo conſeſſuros, ſicut ibidem ait, *Nos conuiuificaſſe & conreſuſcitaſſe cum Chriſto*, non ſolùm quia vita & reſurrectio eius quaſi noſtra exiſtimetur propter vnionem membrorum cū capite: ſed etiam, quia in nobis ipſis participaturi ſimus vitam & reſurrectionem eius. Ad eundem igitur modum nos *conſedere fecit.* Nos autem non dicimur ſeſſuri, niſi quia ſumus in cæleſti patria habitaturi; ergo eodem modo dicitur ſedere Chriſtus. Hæc expoſitio nihil falſi dicit: videtur tamen non ſatis explicare totum id, quod in illo verbo, *ſedet*, continetur. Addi ergo poteſt, illo verbo etiam ſignificari Chriſtum poſt multos labores, quos propter homines ſuſtinuit, & perfectam noſtræ ſalutis œconomiam, conquieuiſſe tandem in cæleſti patria paternis fruentem bonis. Quomodo ipſe dixit Lucæ 24. *Nonne oportuit pati Chriſtum, & ita intrare in gloriam ſuam?* Ac de omnibus viuis membris eius dicitur, *Vt requieſcant à laboribus ſuis.* Et hoc modo videtur hæc ſeſſio Chriſti in Scriptura poni tanquam vltimus terminus mortis, reſurrectionis, atque omnium viarum eius, ſic Paulus ad Romanos 8. *Chriſtus Ieſus qui mortuus eſt, qui & reſurrexit, qui eſt ad dexteram Dei*, & ad Epheſ. primo, *ſuſcitans illum à mortuis, & conſtituens ad dexteram ſuam*, & Marc. vltimo, *Aſſumptus eſt in Cælum & ſedet ad dexteram Dei.* Et hæc etiam expoſitio aliquid veri continet, aliquid verò ampliùs addendum eſt, quia verbum *ſedendi* (vt diximus) quandam excellentiam, & dignitatem ſignificat.

Auguſt. *Chryſoſt.* *Leuit. 8.* *3. Reg. 2.* *Epheſ. 2.* *Sedere Chriſtum ad dexteram Patris quid ſit.* *Lucæ 24.* *Apoc. 14.* *Roman. 8.* *Epheſ. 1.* *Marc. 16.*

Igitur *ſedere* hîc per metaphoram ſignificat idem, quod regnare, ſeu præeſſe omnibus tanquā ſupremū regem, ac iudicem, qui tanta dignitate præcellit, vt in eodem ſolio cum Deo ſit, & eadem adoratione colatur: hęc expoſitio colligitur ex omnibus Sanctis ſuprà citatis. Et eſt vſitata hæc phraſis in Scriptura, tertio Regum primo, *Salomon filius tuus regnabit poſt me, & ipſe ſedebit in ſolio meo*, & primo Regum ſecundo, *Suſcitat de puluere egenum, & de ſtercore eleuat pauperem, vt ſedeat cum principibus, & ſolium gloriæ teneat.* Vnde Paul. primæ ad Corinth. decimo quinto ſic de Chriſto loquitur, *Oportet autē illū regnare, donec ponat omnes inimicos ſub pedibus eius.* In quibus verbis alludit ſine dubio ad verba Pſal. 109. *Donec ponam inimicos tuos, ſcabellum pedum tuorum*, loco verbi *ſedendi*, quo Dauid vſus fuerat, Paulus veluti metaphoram explicans, *regnandi* verbum vſurpauit. Et ſimili modo ſecundæ ad Timoth. ſecundo de omnibus electis loquens inquit, *Idem omnia ſuſtineo propter electos, vt & ipſi ſalutem conſequantur, quæ eſt in Chriſto Ieſu cum gloria cæleſti*, quam explicans ſubdit, *Fidelis ſermo, nam ſi commortui ſumus, & conuiuemus, ſi ſuſtinebimus, & conregnabimus.* Quo vltimo verbo videtur explicare, quod ad Epheſios ſecundo dixerat, *Conſidere nos fecit in cæleſtibus.* Præterea

Sedere in Scriptura quid. *3. Reg. 1.* *1. Reg. 2.* *1. Cor. 15.* *Pſal. 109.* *2. Timoth. 2.* *Epheſ. 2.*

terea hæc metaphorica ſignificatio optimè quadrat in verbum *ſedendi*, quaſi per antonomaſiam dictum ad explicandam dignitatem. Nam iudicantis, præcipientis, ac dominantis eſt ſedere, & aliis imperare. Vnde quandocunque dicitur viſus Deus in Scriptura in maieſtate ſua, tanquam ſupremus Dominus, dicitur apparere ſedens, Iſai. 6. *Vidi Dominum ſedentem ſupra ſolium excelſum*, &c. & iuxta eandem metaphoram, dicitur Deus *ſedere ſuper Cherubin*. Hanc denique interpretationem rectè attigit Origen. tract. 12. in 20. cap. Matth. dicens, *Vide, ne fortè, quod dicitur, Chriſtum reſtitui in regno ſuo, recipientem proprium principatum, hoc ſit, ſedere Chriſtum in ſolio gloriæ ſuæ*. Et infrà: *Intelligat ergo, qui poteſt, eminentiam quidem regni in hominibus Chriſtum recepiſſe, & glorificatum eſſe ad gloriam quam habuit, priuſquam eſſet mundus.*

Iſa. 6.

Origen.

Quintò videndum eſt quomodo Chriſtus per aſcenſionem ſuam conſequutus ſit, vt ſedeat ad dexteram Patris. Videtur enim hoc ex dictis difficile. Quoniam Chriſtus per aſcenſionem nec diuinitatem, nec gloriam humanitatis, neque regni maieſtatem & potentiam aſſequutus eſt. Vnde ante aſcenſionem dixit diſcipulis, *Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo, & in terra*. Nihilominus ſimpliciter fatendum eſt, aliqua ratione Chriſtum aſſequutum eſſe per aſcenſionem, vt ſedeat ad dexteram Dei. Nam (vt ſuprà diximus) in Scriptura ita deſcribitur aſcenſio, vt eam hæc ſeſſio conſequuta ſit, iuxta illud, *Aſſumptus eſt in cœlum, & ſedet ad dexteram Dei*: & illud, *Suſcitans illum à mortuis, & conſtituens ad dexteram ſuam in cœleſtibus. Vnde* Petrus Actor. 2. de aſcenſione Chriſti interpretari videtur locum ſæpe citatum ex Pſalm. 109. ſic enim de Chriſto ſcribit, *Dextera igitur Dei exaltatus, & promiſſione Spiritus ſancti accepta à Patre effudit hunc, quem vos videtis, & auditis. Non enim Dauid aſcendit in cælum, dicit autem ipſe, Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis*. Denique hac ratione in Symbolo poſt articulum de aſcenſione confitemur *ſedere Chriſtum ad dexteram Patris*. Modus autem, quo hoc explicandum eſt, multiplex eſſe poteſt, iuxta varias expoſitiones aſſignatas de Chriſto ſedente ad dexteram Patris. Nam ſi ſermo ſit de Chriſto ſecundùm ſe, vt eſt tantùm Verbum ac filius Dei, ſic nullo modo poteſt de illo verificari, quòd per aſcenſionem ſit aſſequutus, vt ſedeat ad dexteram Dei, ſed per ſolam æternam generationem hoc habuit. Si autem loquamur de Chriſto præciſè, ac formaliter, quatenus hic homo eſt, & per dexteram Dei æqualitatem diuinitatis intelligamus, tum factum eſt, vt hic homo Chriſtus *ſederet ad dexteram Dei*, quando filius Dei factus eſt homo, quod factum eſt in ipſa incarnatione, quãdo hæc humanitas in vnitatem diuinæ perſonæ aſſumpta eſt, tamen quoad manifeſtationem, & claritatem huius gloriæ, poteſt dici Chriſtus aſſequutus per aſcenſionem, *vt ſedeat ad dexteram*, id eſt, vt hic homo omnibus innoteſcat, *ſedens ad dexteram Dei*, id eſt, exiſtens & permanens verus Deus, omnia cum Patre gubernans, iuxta illud Apocal. *Dignus eſt agnus, qui occiſus eſt, accipere virtutem, & diuinitatem*, &c. & paulo pòſt ſubditur, *Omnes audiui dicentes, ſedenti in throno, & agno benedictio, & honor, & poteſtas in ſæcula ſæculorum*. Et hæc eſt claritas quam Chriſtus petebat Ioan. 17. *Ego te clarificaui ſuper terram, opus conſummaui, quod dediſti mihi vt faciam, & nunc clarifica me tu Pater, apud temetipſum claritate, quam habui, priuſquam mundus eſſet apud te*. Atque hæc eadẽ expoſitio accommodari poteſt, etiamſi de Chriſto ſecundùm humanitatem hanc ſeſſionem interpretemur. Quamquam enim reipſa non ſit aſſequuta per aſcenſionem illa humanitas vt admirabili modo ſit in throno maieſtatis Dei, atque adeò, vt ratione illius vnionis debeatur illi homini ſingularis

Matth. 28.
Chriſtus per aſcenſionem aliquomodo dexteram patris adeptus.
Marc. 16.
Epheſ. 1.
Actor. 2.
Quomodo per aſcenſionẽ aſſequutus Chriſtus ſit, vt ſedeat ad dexteram Patris.
Apocal. 5.
Ioan. 17.

cultus, & adoratio: item licèt non ſit conſequutus idẽ homo in humanitate ſua eſſentialem gloriam, neque poteſtatem, aut dominiũ excellentiæ in omnes creaturas: tamen per aſcenſionem ſingulari modo cœpit tota hæc maieſtas illius hominis clareſcere in cœlo, & in terra. Ac præterea (vt humano more loquamur) denuo poſſeſſionem accepit regni ſui, ac totius orbis, per ingreſſum in cœlum, tãquam in proprium locum ſuæ regiæ curiæ, à Deo deſtinatum ad regendum, & imperandum. Locus enim terræ potiùs fuit ad ſeruiẽdum, & laborandum. Vnde etiam non incongruè dici poteſt, ſediſſe poſt aſcenſionem, quia tunc quaſi quieuit, & ceſſauit ab operibus viæ, cœpítque vti tantùm poteſtate regia, ac dominatiua.

Sextò ex iis etiam facilè definitur incidens dubium in ſuperioribus inſinuatum, ſcilicet, an ſedere ad dexteram Dei ſit proprium Chriſti, vel conueniat etiam aliis Beatis. Dicendum eſt enim, non eſſe dubiũ, quin ſub aliqua ratione ſit hoc proprium Chriſti Domini, & ſæpe in Scriptuta ſacra hoc illi attribuatur tãquam ſingularis excellentia eius, vt ex Cyrillo Alexandrino, & aliis Patribus ſuprà notatum eſt, & apud Paulum eſt egregius locus ad Hebr. 1. *Ad quem autem Angelorum dixit aliquando, Sede à dextris meis?* Eſt autem hoc proprium Chriſti multis modis, qui omnes oriũtur ex maieſtate perſonæ illius, & ex diuinitate, & æqualitate, quam cum Patre habet. Vnde ſi conſideretur vt diuina perſona Verbi, nulli creaturæ poteſt cõuenire *ſedere ad dexteram Patris*, ſicut ipſe ſedet, & ita hoc eſt proprium eius comparatione facta ad creaturas. Nam Spiritui ſancto hoc ſenſu commune eſt *ſedere ad dexteram Patris, & Filij*, vt hîc ſentit diuus Thomas, & rectè notauit Athanaſ. libro de communi eſſentia. Si autem conſideretur Chriſtus vt homo, ſic etiam eſſe hominem æterno Patri maieſtate & potentia æqualem, proprium eſt Chriſti. Atque eadem ratione ſi non ſolùm loquamur de Chriſto homine, ſed etiam ſecundùm humanitatem, eſt etiam propriũ illius habere in humanitate excellentiam ſuper omnem excellentiam creatam, & ſingularem beatitudinem, non ſolùm in gradu intenſionis, & perfectionis, ſed etiam in modo obtinendi illam vt connaturalem ex vi propriæ dignitatis, & maieſtatis debitam. Atque idem eſt de ſingulari dominio, & poteſtate tã ad operandum, quàm ad imperandum omnibus creaturis, ac iudicandum de omnibus hominibus. Propter quæ omnia meritò dixit Ignatius Epiſtola ſeptima ad Tharſenſes, *Quomodo merus homo audit, Sede à dextris meis.*

Sedere ad dexterã Dei propriũ Chriſti quomodo.
Cyr. Alex.
Hebr. 1.
D. Thom.
Athanaſ.
Ignat.

At verò certum nihilominus eſt, & Scripturæ quoque ipſi conſentaneum, ſecundùm quandam participationem communicari Chriſti membris hanc ſeſſionem, aliis magis, aliis verò minùs pro dignitatum varietate. Nam ſecundùm participationem gloriæ tam animorum, quàm corporum, omnibus electis datum eſt, vt cum Chriſto conſideant, ſicut etiam omnibus datum eſt, vt cum Chriſto conregnent. 2. ad Timoth. 2. Quatenus enim omnes Sancti in cœleſti beatitudine cum Chriſto habitabunt, quieti ac ſecuri fruentes potiſſimis bonis Dei, hoc modo dicuntur *ſedere cũ Chriſto*, & ſic dicitur Apocalypſ. 3. *Qui vicerit, dabo ei ſedere mecum in throno, ſicut & ego vici, & ſedi cum Patre meo in throno eius*. Illa enim particula, *ſicut*, non dicit æqualitatem, ſed ſimilitudinem participationis. Atque eodem modo dixit Chriſtus Ioannis decimo quarto, *Vado parare vobis locum, & iterum veniam, & accipiam vos ad me ipſum, vt, vbi ego ſum, & vos ſitis. In illo die vos cognoſcetis, quia ego ſum in Patre meo, & vos in me, & ego in vobis*. Et Luc. 22. *Ego diſpono vobis ſicut diſpoſuit Pater meus vobis regnũ, vt edatis & bibatis ſuper menſam meam in regno meo, & ſedeatis ſuper thronos iudican*

2. Timoth. 2.
Apocal 3.
Ioan. 14.

iudicantes duodecim tribus Iſrael. Et ſimilia ſunt frequẽtia loca Scripturæ, in quibus dicuntur Iuſti regnaturi cum Chriſto, Apocal. 20. *Regnauerunt cum Chriſto mille annis.* Ad Rom. 5. *In vita regnabunt, &c.* Quamuis cæteri non ſint eodem modo regnaturi, quo Chriſtus. Ille enim ſolus regnabit tanquam ſupremus gubernator totius regni, cæteri verò dicuntur regnaturi, vel quia fructus regni in eos redundabit: ſicut Romani dicebantur olim regnare, licèt vnus eſſet imperator, quia illi potiſſimum fruebantur honoribus, & diuitiis illius imperij. Vel quia omnes participabunt aliquo modo poteſtatem imperandi inferioribus creaturis, ſicut etiam participabunt aliquo modo poteſtatem iudicandi, vt poſtea dicemus.

Apocal. 20. Rom. 5.

Obiectio. Vna verò ſupereſt explicanda difficultas, cùm dextera locus honoratior ſit, cur tribuatur Chriſto *ſedere ad dexteram Patris.* Videtur enim Pater ad ſiniſtrã atque adeò in ignobiliori loco conſtitui. Huic difficultati variè ab ſcriptoribus reſpõſum eſt. Primũ Anton. Nebriſſenſis in explicatione quinquaginta locorum Scripturæ, in vltima quinquagena, cap. 39. negat locũ dexterum olim fuiſſe honoratiorem. Quòd ſi verum eſt, tollitur totius difficultatis fundamentum. Illud verò confirmat nonnullis teſtimoniis poëtarum, quæ lubens prætermitto, quia iudicio meo parum ſuadet. Confirmari etiam poteſt, quia videmus in antiquis imaginibus Petri, & Pauli, Paulum ad dexteram Petri collocari, vt obſeruauit etiam diuus Thom. lect. 1. in Epiſtolam ad Galatas, & Petrus Damianus in epiſtola ad Deſiderium. Et in huius confirmationem addi poteſt, quod refert Euſeb. libro primo, de Vita Conſtant. cap. 13. ſe vidiſſe Conſtantinum, cùm eſſet adoleſcens, ad dexteram imperatoris aſſiſtentem, ſeu incedentem. Additur etiam congruentia: quia cùm pars hominis dextera ſit dignior, hinc, qui alium nobiliorem comitabatur, ad eius dexteram incedebat, nõ vt eſſet in loco honoratiori, ſed vel vt pars potiſſima & honoratior medium teneret locum, vel vt eum commodiùs poſſet tueri atque defendere, & ideo iſti, qui latus dexterum alterius claudebant, ac tegebant, dicebantur olim *ſtipatores, ſeu laterones.* Hæc verò reſponſio in primis applicari non poteſt Chriſto ſecundùm diuinitatem, quia non poteſt de illo dici, quòd ſedeat ad dexteram Patris tanquam in loco minùs digno. Deinde nititur fundamento valde dubio, nimirum, locum dexterum fuiſſe olim ignobiliorem. Contrarium enim abſolutè affirmant Hieronymus ſuper ad Epheſ. 1. & Ambroſius ſermon. 61. Et ſaltem in Scriptura vbique per *dexteram* honoratior locus indicatur: & ideo Iuſti dicuntur futuri *ad dexteram,* & mater filiorum Zebedæi *ſedere ad dexteram & ſiniſtrã* filiis poſtulauit, id eſt, primum & ſecundum locum, & Ioſeph Geneſ. 48. filium ſuum Manaſſem tanquã digniorem poſuit ad dexteram patris: Iacob verò, vt Ephraim præferret, manus commutauit, & dexteram poſuit ſuper caput Ephraim. Quocirca quamuis eſſe ad dexteram alterius interdum in Scriptura non ſignificet honorem, ſed auxilium, & protectionem, ſicut in illomet Pſalm. 109. dicitur, *Dominus à dextris tuis, confregit in die iræ ſuæ Reges,* & Pſalm. 15. *A dextris eſt mihi ne commouear,* & Pſalm. 108. *Confitebor Domino nimis in ore meo, & in medio multorum laudabo eum. Quia aſtitit à dextris pauperis, vt ſaluum faceret à perſequentibus animam meam.* Vnde inter maledictiones, quæ in eodem Pſalmo aduersùs Iudam prædicuntur, dicitur, *Et diabolus ſtet à dextris eius,* ſcilicet, ad perſequendum: nihilominus tamen quandocunque *dextera* ponitur in Scriptura ad locum honoris indicandum, ſignificat honoris magnitudinem, vt notauit Ambroſius ad Hebræos primo: & ferè omnes alij Sancti hoc myſterium Chriſti explicantes.

Ant. Nebr. D. Tho. Euſeb. Hieron. Ambroſ. Matth. 20. Geneſ. 48. Pſalm. 109. Pſal. 15. Pſal. 108. Ambroſ.

A Quapropter etiam Euſeb. loco citato dicit, Conſtantinum adoleſcentem ſummo honore apud Imperatorem fuiſſe dignum, quem honorem poſtea explicans ſubdit, ad Imperatoris dexteram aſtitiſſe. Solent enim Principes, quamuis ipſi dignitate præcellant, honoris tamen hoſpitiiſque cauſa ad dexterã ſuam alium Principem ducere. Ex quo non licet colligere, locum dexterum eſſe inferiorem: ſed potiùs eſſe ſuperiorẽ, licèt interdum à digniori perſona inferiori cõcedatur propter cauſam prædictam. Quomodo ſolet etiam Rex reginam ferre ad dexteram honoris cauſa, quamuis Regis perſona ſtatúſque dignior ſit. Quomodo rectè intelligitur illud Pſalm. quadrageſimi quarti, *Aſtitit Regina à dextris tuis in veſtitu deaurato,* & illud 3. Reg. 2.

Euſeb. Locus dexter ignobilioribus attribui ſolũ quare. Pſal. 44. 3. Reg. 2.

B vbi Salomon fecit matrem ſedere in throno ad dexterã ſuam. Atque eodem modo intelligi poteſt, quod de imaginibus Petri & Pauli adducebatur, quamuis illud non ſit in vniuerſum verum de omnibus antiquis imaginibus horum Sanctorum. Nam in multis, quæ nunc Romæ cernuntur, & in numiſmatibus, Petrus ad dexteram depingitur, interdum verò ponitur Paulus ad dexteram (licèt abſolutè eſſet dignitate inferior) vel cuiuſdam vrbanitatis & honoris cauſa, & quaſi ratione hoſpitij. Quia Petrus erat Romę in propria ſede, & epiſcopatu: Paulus verò veluti ad Petrum iuuandum acceſſerat. Vel in quandam amoris & gratitudinis ſignificationem quia Paulus Doctor gentium fuit, & plurimum Eccleſiæ profuit.

C Secundò ergo iuxta hanc doctrinam reſponderi poteſt, Chriſtum dici, *ſedere ad dexteram Dei Patris,* non quia ſit perſona dignior Patre: ſed quia, licèt in re habeat æqualem dignitatem, & honorem ſecundùm dignitatem, ſecundùm humanitatem verò licèt ſit inferior, tamen reſpectu noſtri, & quantum ad Eccleſiæ gubernationem quidam ſingularis honor cõceſſus eſt Filio inter omnes diuinas perſonas. Nam illi data eſt adminiſtratio & gubernatio totius regni Eccleſiæ, iuxta illud, *Pater non iudicat quemquam: ſed omne iudicium dedit Filio.* Nam quia Chriſtus ſuo ſanguine & meritis regnum amiſſum Patri comparauit, ideo exaltatus eſt, & conſequutus *nomen quod eſt ſuper omne nomẽ.* Hoc ergo modo dicitur, *ſediſſe ad dexteram,* ad ſignificandam hanc honoris & dignitatis excellentiam, non quidem re ipſa aut natura, ſed ſolùm adminiſtratione, & officio.

Reſponſio. Ioan. 5. Philip. 2.

D Tertiò dici poteſt, ſedere ad dexteram, dignius & honorabilius eſſe comparatione ſiniſtræ: non tamen comparatione loci medij: & hoc modo poteſt dici, Chriſtũ *ſedere ad dexteram Patris,* non quia ipſe ſit in loco digniori reſpectu Patris: ſed reſpectu eorum, qui ad ſiniſtram ſedent. Quanquam enim comparatione facta inter duos ſolos in opinionem venire poſſit: an locus dexter vel ſiniſter ſit honoratior, tamen quando tres ſedent, vel incedunt, nulli vnquam dubium fuit, quin locus medius ſit digniſſimus, iuxta illud, *In medio fratrum rector eorum.* Nam tunc qui medius eſt ab aliis tegitur, & quaſi cuſtoditur. Rurſus tunc exploratum eſt, dextrum locum eſſe potiorem ſiniſtro,

Eccleſ. 10.

E quod maximè probant omnia, quæ circa priorem reſponſionem adduximus, & in ipſa rei natura fundamentum eſt, quia pars dextra potior eſt ſiniſtra. Sic ergo Chriſtus dicitur *ſedere ad dexteram Patris,* tanquam in honoratiori loco, nõn reſpectu ipſius Patris, ſed aliorum, qui Patri aſſident. Quod aliqui accommodant Chriſto etiam ſecundùm diuinitatem, ita vt propter ordinem originis Filius dicatur *ſedere ad dexteram,* Spiritus ſanctus *ad ſiniſtram,* quia eſt origine ſecundus. Sed hanc loquendi modum expreſſè reprehendit Athanaſius ſuprà. Et omnes Sancti ſuprà citati, qui de diuinitate hoc interpretantur, nunquam dicunt ſignificare exceſſum aliquem

vnius

vnius perſonæ ad aliam: ſed æqualitatem. Igitur ſi hæc reſponſio aliquomodo defendenda eſt, explicanda eſt de Chriſto ſecundùm humanitatem, non ſolùm reſpectu damnatorum, qui in quodam ſenſu dicuntur eſſe *ad ſiniſtram*, quorum comparatione omnes beati ſunt *ad dexteram*, & quaſi per antonomaſiam Chriſtus, ſed etiam reſpectu aliorum beatorum, qui ſedent in inferiore loco, & minus digno, quàm Chriſtus.

Quartò facilius & ſimplicius dicitur, in metaphorica locutione non debere ſeruari omnes reſpectus, & habitudines, quę reperiuntur in re propriè ſignificata: ſed ſolum id, quod ſignificari intenditur. *Dextera* ergo propriè dicta, & ſignificat locum digniſſimum, & dicit relationem ad ſiniſtram, cùm autem Chriſtus dicitur *ſedere ad dexteram* per metaphoram, ibi non conſideratur reſpectus ad ſiniſtram, ſed ſolùm ſignificari intenditur excellentia, & maieſtas, in qua Chriſtus exiſtit. Sicut in Scriptura non ſolùm dicitur Chriſtus eſſe *ad dexteram Dei*, ſed etiam ipſe dicitur eſſe *dextera Dei*, ſeu *brachium dextrum*, non quia Spiritus ſanctus, vel aliquis alius ſit ſiniſtra Dei: ſed ſolùm vt abſolutè ſignificetur eſſe Verbum, per quod Pater omnia operatur. Sic igitur Chriſtus vt Deus dicitur eſſe *ad dexteram Patris*, non quia Pater ſit ad ſiniſtram: ſed quia in ſe habet totam illam excellentiam, & perfectionem, & omnipotentiam, quæ per *dexteram Dei* metaphoricè ſignificatur. Et ſimili proportione Chriſtus vt homo dicitur eſſe *in dextera Dei*, id eſt, in potiſſimis bonis, quæ Deus communicauit creaturis: vnde non fit, Patrem eſſe ad ſiniſtram eius, vt dictum eſt.

SECTIO IV.

Vtrùm poſtquam Chriſtus in cælum aſcendit, inde aliquando deſcenderit.

HActenus myſterium aſcenſionis Chriſti in cælum explicuimns. Quoniam verò in ſequentib. diſputationibus dicturi ſumus de altero ipſius aduentu, ac ſolenni publicóque deſcenſu è cælis tempore iudicij futuro, operæpretium viſum eſt, hoc loco exponere, an toto hoc tempore in cælo permanſerit, ita vt ad terram nunquam deſcenderit, neque vſque ad diem iudicij deſcenſurus ſit. Ratio dubitandi eſt. Quia in Scripturis legimus, Chriſtum aſcendiſſe in cælum, & ſedere ad dexteram Dei, deſcenſurum quoque in die iudicij. Actor. primo, *Qui aſſumptus eſt à vobis in cælum, ſic veniet, quemadmodum vidiſtis eum euntem in cælum.* (Acto. 1.) Quin etiam Actor. 3. (Actor. 3.) additur, cælum ſuſcepiſſe illum *vſque ad tempus reſtitutionis omnium*, vbi Chryſoſtomus (Chryſoſt.) hom. 9. *Neceſſe eſt* (inquit) *vſque ad tempora reſtitutionis omnium Chriſtum in cælo permanere*, & Beda (Beda.) in retractatione in Acta, *Hoc eſt* (inquit) *quod eidem Domino Ieſu Chriſto à Deo Patre dictum Pſalmiſta teſtatur, Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum.* (Pſal. 109.) *Aſſumptus namque eſt in cælum, & ſedet à dextris Dei, in qua nimirum ſede paternæ maieſtatis ſemper diuinitus manet, &c.* Quibus verbis videtur etiam in hunc modum exponere teſtimonium Pſalm. *Sede à dextris meis, donec ponam, &c* (Pſal. 109.) Nam in illa particula, *donec*, vt minimum includitur affirmatio, vſque ad tempus præfixum: ſedet ergo Chriſtus, & immobilis in cœlo permanet, quandiu bellum in terris agitur aduerſus inimicos eius: non ergo hinc deſcendet vſque ad finem, quando omnes ſubiicientur ſub pedibus eius. Vnde Auguſtinus tractat. 30. in Ioan. (Auguſt.) *Donec ſæculum, inquit, finiatur, ſurſum eſt Dominus.* Et hoc etiam confirmari poteſt ex illo Pauli ad Coloſſ. 3. (Col 3.) *Quæ ſurſum ſunt quærite, vbi Chriſtus eſt in dexteram Dei ſedens.* Etenim ſi aliquando contingeret, cælum vacuum inueniri Chriſti præſentia, contingere etiam poſſet decipi fideles fide, ac cogitatione ad Chriſtum in cælo aſcendentes, cúmque ibi quærentes. Quod & admonitioni Pauli & ſenſui ac exiſtimationi fidelium omnium videtur eſſe contrarium.

Sed contrà eſt. Nam legimus ſæpius, Chriſtum Dominum poſt aſcenſionem corporaliter in terris viſum, ſecundùm veram corporalem ac ſenſibilem præſentiam. Quod probatur primò ex Scriptura. Nam 1. ad Corinth. 15. ait Paul. *Nouiſſime omnium viſus eſt mihi*, (1. Cor. 15.) nimirum præſentia, ac viſione corporali, non minus vera ac reali, quàm cæteris Apoſtolis, quandoquidem non minus ipſe futurus erat teſtis reſurrectionis, quàm Apoſtoli, vt ibi Chryſoſtomus notat homil. 38. addens, veriſimile eſſe etiam poſt aſcenſionem, & electionem Matthiæ (Chryſoſt.) viſum eſſe à duodecim Apoſtolis, ac ſæpius etiam apparuiſſe. Et Origen. libro ſecundo, contra Celſum hunc locum tractans apertè ſentit, Chriſtum eodem (Origen.) modo apparuiſſe Paulo poſt aſcēſionem, quo cęteris Apoſtolis antea apparuerat poſt reſurrectionem. Præterea Actor. 9. ſic Ananias Paulum alloquitur, *Dominus Ieſus qui apparuit tibi in via.* Quod autem ei apparuerit (Actor. 9.) clara corporaliſque viſione, patet ex præcedentibus verbis: *Viri autem illi, qui comitabantur Paulum, ſtabant ſtupefacti, audientes quidem vocem; neminem autem videntes.* Ponit ergo differentiam inter Paulum, & comites eius: quòd ij tantùm audierunt vocem, nō autem viderunt Dominum; ille verò, & audiuit, & vidit. Vnde paulo inferiùs dicitur, Barnabam Apoſtolis narraſſe de Paulo, quomodo in via vidiſſet Dominū. Et cap. 22. apertiùs refert idem Paulus, quid ſibi Ananias dixerit, *Deus patrum noſtrorum præordinauit te, vt* (Actor. 22.) *cognoſceres voluntatem eius, & videres iuſtum, & audires vocem ex ore eius, quia eris teſtis illius ad omnes homines, eorum quæ vidiſti, & audiſti.* Vidit ergo & audiuit Paulus Chriſtum non apparenter, ſed verè ac propriè, prout decebat eum, qui futurus erat teſtis eorum, quæ videbat. Sicut idem Paulus refert, ſibi Chriſtum dixiſſe in eadem apparitione, *Exurge, & ſta ſuper pedes tuos, ad hoc enim apparui tibi, vt conſtituam te miniſtrum, & teſtem eorum, quæ vidiſti.* Sed poteſt aliquis tergiuerſari, Paulum nō vidiſſe Chriſtum ipſum in propria perſona, ſed in aliquo effectu mirabili, & in verbis eius. Sic enim eodem loco Actor. vigeſimo ſexto, idē Paulus inquit, *Dum irē Damaſcum, die media, in via, vidi de* (Actor. 26.) *cælo ſupra ſplendorem ſolis circumfulſiſſe me lumen.* Non ergo vidit Chriſtum, ſed ſolum lumen illud, præ cuius claritate nihil poſtea videre poterat, vt ipſemet Paulus dicit Actor. vigeſimo ſecundo. Sed contra hanc fugam eſt: quòd Paulus non erat futurus teſtis ſolius luminis, (Act. 22.) ſed ipſiuſmet Chriſti: non ergo ſolum lumen, ſed Chriſtum ipſum vidit. Vnde 1. Corinth. 9. diſertiſſimè ait, *Nonne Chriſtum Ieſum Dominum noſtrum* (1. Cor 9.) *vidi?* Quid clarius? Sed dici adhuc poteſt, vidiſſe quidem Paulum ipſum Chriſtum, non tamen in terra, vel in aëre, ſed in cælo, ſicut Stephanus eum *vidit ſtantem à dextris virtutis Dei.* Vnde Ambroſius 1. Corinth. 15. huius apparitionis mentionem faciens, (Actor. 9. Ambroſ.) inquit, *Apparuit primum illi in cœlo.* Sed hæc euaſio ex eiſdem locis facilè refelli poteſt. Primum, quia conſtat, lumen quod circumfulſit Paulum, non fuiſſe in cælo, ſed in aëre, & iuxta Paulum. Tum quia non dicit Paulus ſe vidiſſe lumen in cælo: ſed ſubitò de cælo circumfulſiſſe ſe lucem copioſam. Tum etiam, quia non ſolùm Paulus ſed etiam comites eius lumen viderunt. Tum denique, quia tam vicinum fuit Paulo lumen illud, vt ei viſum ademerit: illud autem lumen videtur ex corporis Chriſti præſentia fluxiſſe. Secundò ex colloquio inter Paulum & Chriſtum apertè colligi videtur, Chriſtum viſum eſſe

prope

prope Paulum. Primò, quia vox illa, quā Paulus audiuit, ore ipſius Chriſti formata eſt, vt patet ex illis verbis, *vt videres iuſtum, & audires vocem ex ore eius*: fuit autem illa vox formata in aëre terræ vicino, cuius ſignum eſt, quia comites Pauli eam vocem & ſignificationem eius non perceperunt, vt dicitur Actor. 22. quia ſcilicet Chriſtus, qui loquebatur, propinquior factus eſt Paulo, quàm cæteris. Nec refert quòd Actor. 9. dicuntur comites Pauli, vocem audiiſſe. Quia ille locus intelligi poteſt de voce Pauli, non Chriſti, vel (ſi de voce Chriſti etiam exponatur) intelligēdus erit quoad confuſum ſonum, non verò quoad propriam vocis articulationem, ac ſenſum. Deinde quia Paulus interrogans, *Qui es Domine?* apertè indicat vidiſſe illum prope terram, tum ſi quia vidiſſet in cælo, aut non ita facile cum illo colloqueretur, præſertim cùm nondum fidem illius concepiſſet, aut ſtatim ſine vlla interrogatione cognouiſſet illum eſſe Chriſtum. Denique cùm Paulus dicto loco 1. ad Corinth. 15. dicat Chriſtum ſibi & aliis apparuiſſe in teſtimoniū reſurrectionis, ſatis indicat non in cælo ſed in terra ſibi apparuiſſe, non minus familiariter quàm aliis Apoſtolis, vt eius teſtimonium ex hac parte non minùs certum, atque indubitatum eſſet. Si n. tantùm in cælo Chriſtū vidiſſet, potuiſſent homines calumniari, quòd non vera ſed tantùm imaginaria eius viſio fuiſſet. Huc accedit, quòd iterū Chriſtus apparuit Paulo in templo Ieroſolymitano, vt ipſe refert Actor. 22. & Ambroſius ſuprà dicit, tunc Chriſtum viſum fuiſſe in templo. Et rurſus c. 23. cùm Paulus eſſet comprehenſus, & in caſtra deductus, *ſequenti nocte aſſiſtens ei Dominus ait, Conſtans eſto.* Præterea eſt hiſtoria probatiſſima, Chriſtum aliquando apparuiſſe Petro Roma diſcedenti, eíque in via Appia occurriſſe, & tam clarè ac familiariter ſe oſtendiſſe, vt Petrus eum interrogauerit, *Domine quò vadis?* In cuius rei teſtimonium extat nunc Romæ cōſtructa orationis domus in eo loco, vbi ſtetit Chriſtus, eámque hiſtoriam recitat Ambr. orat. ſeu epi. 32. contra Auxentium, de Baſilicis tradendis, & indicat Athan. Apolog. de fuga ſua, & Orig. tract. 21. in Ioannem, clariùs Aegeſippus lib. 3. de excidio Ieroſolymitano, c. 2. & Abdias lib. 1. Hiſtoriæ, in Petro, eámq; approbat Innoc. III. in capitul. Per venerabilem, qui filij ſunt legitimi. Adiungere item poſſumus alias hiſtorias, in quibus refertur, ſæpius Chriſtum apparuiſſe hominibus. Vt de ſancto Carpo refert Dionyſius epi. octaua, ad Demophilum, vidiſſe Ieſum de cæleſti ſede conſurgentem, & ad terram deſcendentem, vt opem ferret quibuſdam hominibus, & dicētem, *Paratus ſum iterum pro ſaluandis hominibus pati.* Et de Antonio idem refert Athanaſ. in eius vita, & de quodam Valgio, ſeu Victore Paulinus epiſtol. 34. ad Macarium, vbi ſignificat tam verè ac propriè tunc fuiſſe Chriſtum in terra loquentem cum Victore, & corpus eius tangentem, quàm cùm in terris verſabatur. Et de ſancta Tarſilla refert Gregorius libro 4. Dialog. capit. 16. & de ſancto Martino catechumeno Seuerus Sulpitius in vita eius, cui Chriſtus dixit, *Martinus adhuc catechumenus hac me veſte contexit:* & multa ſimilia referuntur in recentioribus hiſtoriis de vitis & geſtis Sanctorum ac reuelationibus. Deniq; huc etiam ſpectant, quæ de deſcenſu Chriſti Domini ad terram in die mortis, & aſſumptionis Virginis beatiſſimæ ex antiquis Patribus in ſuperioribus adduximus.

Actor. 22. — Actor. 9. — 1. Cor. 15. — Actor. 22. & 23. — Ambroſ. — Athanaſ. — Origen. — Aegeſip. — Abdias. — Dionyſ. — Athanaſ. — Paulin. — Gregor. — Seue. Sul.

In hac re tres inuenio eſſe poſſe dicendi modos. Primus eſt, ex quo Chriſtus ad cœlos aſcēdit, nunquā cælos deſeruiſſe, neque in terris in propria ac viſibili ſpecie apparuiſſe, ſed ſolummodo ſacramentali ſub ſpeciebus panis, & vini. Iuxta quam ſententiam conſequenter dicendum eſt, apparitiones varias, quæ de Chriſto Domino referuntur, factas eſſe abſque reali & viſibili exiſtentia eius in terris, ſed vno ex tribus modis, ſcilicet, aut ſolùm per imaginariam viſionē. Qualis credi poteſt apparitio facta ſācto Martino, & ſimiles, quæ in ſomniis factæ referuntur, vt de Conſtantino memorat Euſebius libro primo de vita eius, capit. 23. & Socrates libro primo Hiſtor. capit. 2. & de quodam Ioſepho refert Epiphanius hæreſ. 30. Aut per repræſentationem extrinſecam, & viſibilem in aliquo corpore aëreo ad eum modū, quo olim ante incarnationem ſolebat Verbum diuinum in ſpecie humana apparere, vt eſt multorum priſcorum Patrum ſententia. Et hoc modo exponi poſſunt apparitiones factæ ſancto Carpo, Antonio, & multo magis aliæ, quæ leguntur factæ ſanctæ Brigittæ, & Catharinæ Senenſi, aliæque id genus. Aut per viſionem etiam externam, & corporalem, qua tamen viſus ſit Chriſtus non in terra ſed in cęlo exiſtens, ſicut viſus eſt ab Stephano, & fortaſse etiam à Paulo, vt omittam, multas ex apparitionibus (quæ referuntur) confictas eſſe, aliàs verò interdum fieri virtute dæmonis transformantis ſe in Angelum lucis, ac Diuinum Chriſti nomen ſibi arrogantis, vt in vita Martini, Antonij, aliorúmque Sanctorū legimus. Non inuenio hunc dicendi modum expreſsè traditum ab aliquo Doctore catholico, nec mihi videtur poſſe commodè defendi, præſertim propter ea, quæ Scriptura tradit de apparitione facta Paulo, & ea, quæ Sancti referunt de apparitione facta Petro, & multum etiam vrgent, quæ de beata Virgine tradidimus. Quapropter licèt omnes aliæ apparitiones poſſint probabiliter aliquo ex tribus prædictis modis explicari: iis autem tribus Chriſti viſionibus, ſeu deſcenſionibus non videntur poſſe accommodari.

Euſeb. — Socrat. — Epiphan.

Secundus dicendi modus eſt, Chriſtum poſt aſcenſionem ſuam interdum & deſcendiſse in terras, & à cæleſti loco ad breue tempus ſeceſſiſse. Hanc ſententiam docet expreſsè D. Thom. hîc quæſt. 57. artic. 6. ad 3. & Caietanus ibidem, & alij recentiores. Quę ſententia probabilis eſt. Nā ea quæ in principio adducta ſunt ſolùm probant, locum cęleſtem eſse proprium ac permanens domicilium Chriſti, vt habitat tanquam in proprio Regno, ac throno: non tamen propterea neceſse eſt, vt ibi immobilis ſemper maneat, neque Scriptura vnquā id docuit. Et hoc etiam ſatis eſt, vt ſemper poſſimus verè & ſine deceptione, cogitatione aſcendere ad Chriſtum in cælo commorantem. Quia quando hoc modo de Chriſto cogitamus, non affirmamus expreſsè, ac veluti mentalem propoſitionem faciendo, Chriſtum in hoc momento eſse localiter in cælo præſentē: ſed ſimpliciter cogitamus de Chriſto, qui in cœlo regnat, cuius thronum ac ſedem ſcimus eſse in regno cœleſti. Sicut nunc etiam poſsum ego cogitatione fieri Romæ præſens, vt de ſummo Pontifice, qui illic præſidet, cogitem, quamuis nō affirmem, nec ſentiam ipſum nunc in vrbe contineri. Quòd ſi frequentiùs fideles ſimpliciter cogitant Chriſtum in cælo exiſtentem, ideo eſt, quia frequentiſſimè ibi cōmoratur, & nunquam abeſt niſi rariſſimè, & ex ſingulari priuilegio, & diſpenſatione, & breuiſſimo temporis ſpatio. Et in hunc modum limitandam cenſeo hāc & ſequentem ſententiam, vt ſtatim dicam.

Chriſtum poſt aſcenſionem in terram interdum deſcendiſſe relicta cæleſti ſede probabile. D. Thom.

Tertius modus dicendi eſt, Chriſtum, ex quo in cælum aſcendit, nunquam cæleſtem locum deſeruiſse, & tamen interdum in terris viſibiliter apparuiſse per veram ac realem præſentiam ſui corporis, exiſtendo nimirum ſimul in duobus locis modo (vt aiunt) quantitatiuo, & circumſcriptiuo. Ita ſentit ex Scholaſticis Ioannes Maior in 4. diſtinct. 10. q. 4. idem libenter amplectuntur, qui his temporibus contra hæreticos, pro præſentia reali Chriſti Domini in Euchariſtia, pugnant. Et eſt opinio probabilis. Quia quod ſupponit, nimirum, poſseeſse idem corpus

Maior.

pus in duobus locis ſecundùm modum quantitatis, omnino verum atque indubitatum mihi eſt, vt latiùs in ſequenti tomo Deo dante explicabimus. Si autem hoc eſt poſſibile, faciliùs explicantur & conciliantur omnia Scripturæ teſtimonia, aſſerendo ita factum eſſe, cùm aliunde nullum ſit incommodum, neque difficultas vlla, quæ in contrarium obiici poſſit: quin potiùs & ad maiorem Chriſti maieſtatem & authoritatem ſpectat, vt à ſuo loco & ſede regia non recedat: & tamen benignitatis & charitatis ergò interdum amicos inuiſat, præſentiáque ſua reficiat. Hæc autem ſententia eo moderamine intelligenda eſt, vt non facilè arbitremur, Chriſtum frequenter vti hoc miraculo, atque omnes apparitiones, quæ referuntur in hiſtoriis, eiuſce generis fuiſſe. Non enim ſunt multiplicanda tam ingentia miracula, quando alij modi faciliores ſufficiunt.

Chriſtus non relicto cæleſti throno interdum corporaliter in terrã deſcendit.

Ex iis ergo tribus dicendi modis, illum vnum ſimpliciter, atque abſolutè verum exiſtimo, Chriſtum ſcilicet poſt aſcenſionem aliquando in terra fuiſſe: an verò tunc cœlo abfuerit, necne, incertum mihi eſt, fortaſſe aliquando ſimul fuit in vtroque loco, vt verbi gratia, cùm Petro vel Paulo apparuit: tamen, ſi verum eſt deſcendiſſe ad beatam Virginem in die aſſumptionis, vt eam ſecum in gloria & honore ad cælum deduceret, non videtur veriſimile tunc ſimul in cælo fuiſſe, atque iterum cum matre illuc aſcendiſſe. Et ita ſentiunt ſancti Patres, qui de hoc myſterio loquuntur. Dicunt enim Chriſtum cæleſti circumfuſum curia ad matrem deſcendiſſe; ſentiunt ergo eo tempore cæleſtem locum reliquiſſe. Et hoc mihi de hac apparitione videtur probabilius, quanquam de aliis res ſit dubia, & incerta.

QVÆSTIO LIX.

De iudiciaria poteſtate Chriſti, in ſex articulos diuiſa.

Deinde conſiderandum eſt de iudiciaria poteſtate Chriſti.

Et circa hoc quæruntur ſex.

Primò, vtrùm iudiciaria poteſtas ſit attribuenda Chriſto.

Secundò, vtrùm conueniat ſibi, ſecundùm quòd eſt homo.

Tertiò, vtrùm eam fuerit ex meritis adeptus.

Quartò, vtrùm eius poteſtas iudiciaria ſit vniuerſalis reſpectu omnium hominum.

Quintò, vtrùm præter iudicium, quod agit in hoc tempore, ſit expectandum aliud vniuerſale iudicium futurum per ipſum.

Sextò, vtrùm eius iudiciaria poteſtas etiam ad Angelos ſe extendat.

Non compleuit morte præſentus.

De executione autem finalis iudicij conuenientius agetur, cùm conſiderabimus de his qui pertinent ad finem mundi: nunc autem ſufficit ea ſola tangere, quæ pertinent ad Chriſti dignitatem.

ARTICVLVS I.

Vtrùm iudiciaria poteſtas ſit ſpecialiter Chriſto attribuenda.

Ad primum ſic proceditur. Videtur, quòd iudiciaria poteſtas non ſit ſpecialiter attribuenda Chriſto. Iudicium enim aliquorum videtur pertinere ad Dominum. Vnde dicitur Romanorum decimoquarto, Tu quis es, qui

A *iudicas alienum ſeruum? Sed eſſe Dominum creaturarum, eſt commune toti Trinitati. Non ergo ſpecialiter debet attribui Chriſto iudiciaria poteſtas.*

2. Præterea, Danielis ſeptimo dicitur, Antiquus dierum ſedit, & poſtea ſubditur, Iudicium ſedit, & libri aperti ſunt. Sed antiquus dierum intelligitur Pater: quia, vt Hilarius dicit, in Patre eſt æternitas. Ergo iudiciaria poteſtas magis eſt attribuenda Patri, quàm Chriſto.

Lib.2.de Trinit. paulo à prin. & lib. de ſynodis paulò poſt princ.

3. Præterea, Eiuſdem videtur eſſe iudicare, cuius eſt arguere. Sed arguere pertinet ad Spiritum ſanctum: dicit enim Dominus Ioannis decimo ſexto, Cùm autem venerit ille (ſcilicet Spiritus ſanctus) arguet mundum de peccato, & de iuſtitia, & de iudicio. Ergo iudiciaria poteſtas magis debet B *attribui Spiritui ſancto, quàm Chriſto.*

Sed contrà eſt, quod dicitur Actuum 10. de Chriſto, Hic eſt, qui conſtitutus eſt à Deo, iudex viuorum & mortuorum.

Reſpondeo dicendum, quòd ad iudicium faciendum tria requiruntur. Primò quidem poteſtas ſubditos coërcendi. Vnde dicitur Eccleſiaſt. 7. Noli quærere fieri iudex, niſi valeas virtute irrumpere iniquitates. Secundò requiritur rectitudinis zelus: vt ſcilicet aliquis non ex odio, vel liuore, ſed ex amore iuſtitiæ iudicium proferat: ſecundùm illud Prouerbiorum tertio, Quem enim diligit Dominus, corripit, & quaſi pater in filio complacet ſibi. Tertiò requiritur ſapientia, ſecundùm quam formatur iudicium. Vnde dicitur Eccleſiaſt. 10. Iudex ſapiens iudicabit populum ſuum. C

Prima autem duo præexiguntur ad iudicium. Sed propriè tertium eſt, ſecundùm quod accipitur forma iudicij. Quia ipſa ratio iudicij, eſt lex ſapientiæ, vel veritatis, ſecundùm quam iudicatur. Et quia filius eſt ſapientia genita, & veritas à Patre procedens, & ipſum perfectè repræſentans, ideo propriè iudiciaria poteſtas attribuitur filio Dei. Vnde Auguſtinus dicit in libro de Vera religione: Hæc eſt incommutabilis illa veritas, quæ lex omnium artium rectè dicitur, & ars omnipotentis artificis. Vt autem nos, & omnes animæ rationales, ſecundùm veritatem de inferioribus rectè iudicamus, ſic de nobis quando eidem cohæremus, ſola ipſa veritas iudicat. De ipſa verò nec Pater: non enim minor eſt, quàm ipſe. Et ideo quæ pater iudicat, per ipſam iudicat. Et poſtea concludit, Pater ergo non iudicat quemquam: ſed omne iudicium dedit Filio.

Cap.31.pr.to. 1.

D *Ad primum ergo dicendum, quòd ex illa ratione probatur, quòd iudiciaria poteſtas ſit communis toti Trinitati: quod verum eſt. Sed tamen per quandam appropriationem, iudiciaria poteſtas attribuitur Filio, vt dictum eſt.*

In cor. ar.

Ad ſecundum dicendum, quòd ſicut Auguſtinus dicit in ſexto de Trinitate, Patri attribuitur æternitas propter commendationem principij: quod importatur in ratione æternitatis. Ibidem etiam Auguſtinus dicit, quòd Filius eſt ars Patris. Sic igitur authoritas iudicandi attribuitur Patri, in quantum eſt principium Filij. Sed ipſa ratio iudicij attribuitur Filio, qui eſt ars & ſapientia Patris: vt ſcilicet, ſicut Pater facit omnia per Filium, in E *quantum eſt ars eius, ita etiam iudicet omnia per Filium in quantum eſt ſapientia, & veritas eius. Et hoc ſignificatur in Daniele: vbi primò dicitur, quòd Antiquus dierum ſedit: & poſtea ſubditur, quòd Filius hominis peruenit vſque ad Antiquum dierum, & dedit eis poteſtatem, & honorem, & regnum. Per quod datur intelligi, quòd authoritas iudicandi eſt apud Patrem, à quo filius accepit poteſtatem iudicandi.*

Lib.6.c.10. cor. pr. to. 3.

Eodem nunc dicto cap.10. tom.3.

Ad tertium dicendum, quòd (ſicut Auguſt. dicit ſuper Ioan.) ita dixit Chriſtus, quòd Spiritus ſanctus arguet mũdum de peccato: tanquam diceret, ille diffundet in cordibus veſtris charitatem, ſic enim timore depulſo, arguendi habebitis libertatem. Sic ergo Spiritui ſancto attribuitur iudicium,

cium, non quantum ad iudicij rationem, ſed quantum ad effectum iudicandi quem homines habent.

COMMENTARIVS.

TItulus huius artic. intelligendus eſt de Chriſto non tantùm, vt homo eſt, ſed abſolutè, vel vt eſt Deus: & ſimiliter eſt intelligendus de iudiciaria poteſtate perfectiſſima, & ſuprema. Itaque ſenſus erit, an Chriſto filio Dei ſuprema iudicandi poteſtas ſpecialiter conueniat. Hunc autem eſſe ſenſum diui Thomæ conſtat ex diſcurſu artic. in quo affirmat, iudiciariam poteſtatem ſpecialiter conuenire filio non per proprietatem, ſed per appropriationem: vt in ſolutionibus argumentorum explicat. Reddit autem diuus Thomas elegantem rationem huius appropriationis. Quia cùm tria requirantur ad iuſtum iudicium, poteſtas, rectitudo, & ſapientia, duo prima ſunt veluti præreqiſita: tertium verò eſt quaſi propria ratio, à qua iudicandi actus dimanat. Quia ergo filius eſt ſapientia patris, ideo poteſtas iudicandi illi ſpecialiter attribuitur. Et in hunc modum explicat diuus Thomas verba illa Ioannis quinto, *Pater non iudicat quemquam: ſed omne iudicium dedit filio.* Quod teſtimonium diligenter eſt hoc loco explicandum, quoniam eſt vnum ex præcipuis fundamentis omnium, quæ in tota hac materia dicenda ſunt. Eſt ergo inter expoſitores controuerſia, vtrùm hæc verba intelligenda ſint de filio ſecundùm diuinitatem, an ſecundùm humanitatem. Priori modo exponunt Chryſoſtom. homil. 38. quem ſequuntur Theophylact. & Euthym. Item Hilarius libr. 7. de Trinitat. Athanaſ. ſerm. 4. contra Arianos, Tertull. lib. contra Praxeam, cap. 16. *Omne* (inquit) *iudicium tradidit filio à primordio tamen. Omnem enim dicens poteſtatem, & omne iudicium, nullam exceptionem temporis permittit. Quia omnia non erunt, ſi non omnis temporis fuerint, filius itaque eſt, qui ab initio iudicauit.* Item Ambroſius libr. 2. de fide, capit. 4. *Omne* (inquit) *iudicium dedit filio, dedit vtique generando, non largiendo.* Cyril. Alexand. lib. 2. in Ioannem, cap. 140. vbi inquit, iis verbis oſtendiſſe Chriſtum, ſe eſſe verum Deum, differt tamen à reliquis, quia intelligit ratione humanitatis dici filium accipere à patre hanc poteſtatem. *Nam vt Deus* (inquit) *naturaliter illam habet, tamen per diſpenſationem, ſeu incarnationem accepit, vt homo eſt, vt hic homo haberet, quatenus per incarnationem factum eſt, vt hic homo habeat poteſtatem iudicandi eandem cum filio, quia eſt ipſemet filius Dei.* Atque eandem expoſitionem habet in Exegeſi de Incarnat. ad Valerianum, & libro 2. ad ad Reginas, cap. *quod Chriſtus ſit verus Deus, etiam ſi filius hominis appelletur.* Denique hanc expoſitionem ſequitur hìc diuus Thomas, & eam tribuit Auguſtino libro de vera religione, capit. trigeſimo primo, vbi ſatis conciſè & obſcurè illam attingit. Videtur autem expoſitio hæc ſatis conſentanea contextui, ſi antecedentia & ſubſequentia, & proprietas verborum conſiderentur. Cùm enim Euangeliſta dixiſſet, Iudæos propterea concepiſſe odium in Chriſtum, quòd ſe faceret æqualem Deo, ſubiungit, Chriſtum apertius ſuam diuinitatem & omnipotentiam prædicaſſe, quàm non à ſe ſed à patre habet per æternam generationem. Hic enim eſt ſenſus illorum verborum, *Amen dico vobis, non poteſt filius à ſe facere quicquam, niſi quod viderit patrem facientem. Quæcunque enim ille fecerit, hæc & filius ſimiliter facit.* Quæ verba non poſſunt niſi de diuinitate eſſe vera, vt per ſe conſtat, & tamen eodem contextu, & ſub eiſdem verbis ſubiungitur, *Pater non iudicat quemquam, ſed omne iudicium dedit filio.* Loquitur ergo de filio ſecundùm diuinitatem, vt etiam nomen ipſum *filij* abſolutè prolatum præ ſe fert. Et verba etiam ſequentia declarant, *Vt omnes honorificent filium, ſicut honorificant patrem.* Eſt ergo ſermo de illis, vt æquales ſunt, eodémque honore digni.

Ioan. 5.

Teſtimonij Ioan 5. 1. expoſitio. Chryſoſt. Theophyl. Euthym. Hilar. Athan. Tertul.

Ambr.

Cyr. Alex

D Tho. Auguſt.

A

Illud verò eſt in hac expoſitione difficile, quomodo iuxtà illam intelligenda ſint illa verba, *Pater non iudicat quenquam.* Nam ſi ſermo eſt de communicatione ſupremæ poteſtatis iudicandi per æternam generationem, quamuis hanc pater filio dederit, non ſibi illam ademit: ergo hoc ſenſu dici non potuit, *Pater non iudicat quenquam*, cùm opera Trinitatis ad extra ſint indiuiſa. Neque ad hoc ſatis eſt, quòd per appropriationem iudicium tribuatur filio: ſicut licèt omnipotentia approprietur patri, non propterea negari poteſt de filio. Quod argumentum compulit Auguſtinum vt prædictam expoſitionem relinqueret libro 1. de Trinitate, capit. 13. Reſponderi verò poteſt, Patrem non iudicare quenquam exercendo iudicium per ſeipſum immediatè: filium autem iudicare per ſe, & in perſona propria. Sed hoc non ſatisfacit. Quia vel eſt ſermo de iudicio ferendo & exercendo per ſolam diuinitatem immediatè, & hoc modo, ſicut Pater non iudicat quenquam, ita neque filius. Vel eſt ſermo de iudicio ferendo & exercendo per humanitatem vnitam Diuinæ perſonæ: & hoc modo, licèt ſit verum, ſolum Filium iudicare, tamen iam non perſiſtitur in prædicta expoſitione. Nam hoc modo non iudicat Filius vt Deus, ſed vt homo: neque accepit à Patre poteſtatem hoc modo iudicandi per æternam generationem, ſed per humanationem. Denique huiuſmodi iudicium non tribuitur Filio per appropriationem, ſed per proprietatem. Adde etiam hoc ſenſu videri falſam illam propoſitionem, *Pater non iudicat quenquam.* Angelos enim iudicauit per ſe immediatè iudicium exercendo, & ſimiliter omnes homines, qui ante Chriſtum mortui fuerunt: ergo quando Chriſtus protulit illa verba, adhuc Pater iudicabat per ſeipſum, & nondum filio homini iudicium commiſerat, iuxta illud Ioann. 8. *Ego non iudico quenquam, eſt qui quærat, & iudicet.* Cùm enim Chriſtus de omni iudicio loquatur, non videtur eſſe ſolùm ſermo de iudicio vniuerſali, ſed de omni iudicio animarum. Alio ergo ſenſu poſſet explicari illa propoſitio negatiua, *Pater non iudicat quenquam,* vel ſubintelligendo, *ſolus*, id eſt, non ſolus Pater iudicat, ſed iudicium eſt illi cum filio commune. Vel (quod in idem redit) vt illa aduerſatiua, *ſed*, ſit veluti determinatio præcedentis negationis, ita vt ſenſus ſit, Pater non iudicat quenquam ſine filio, vel niſi per filium, cui omne iudicium communicat. Quæ expoſitio quidpiam veri dicit: ægrè tamen poteſt contextui accommodari. Fauent tamen illi verba ſubiuncta, *Vt omnes honorificent filium, ſicut honorificant Patrem.* Quibus indicatur, ſicut honorem, ita & iudicium commune eſſe Patri cum Filio. Indicat etiam eandem expoſitionem Aug. dicto lib. de vera religione, licèt ſubobſcurè, & eodem modo eandem indicant Græci.

B

C

Ioan. 8.

D

E

Auguſt.

Altera expoſitio eſt, vt hic locus intelligatur de Chriſto, vt homine, cui datum eſt, vt in humanitate & per humanitatem iudicium exerceat animarum. Iuxta quam neceſſe eſt, vt ſit ſermo de iudicio vniuerſali, & ſenſibili, quod fiet in die iudicij, & ita facilè intelligitur, quomodo Pater non iudicet quenquam. Quia licèt illud iudicium etiam ſit à Patre, & à Spiritu ſancto, vt à prima & principali cauſa habente primariam authoritatem iudicandi, cuius vices gerit

2. Expoſitio probabilior.

Poteſtas iudicādi qualiter Chriſto data.

gerit Chriſtus vt homo: tamen non erit à Patre, vt à A perſona immediatè ferente iudicium, hoc autem modo iudicabit Filius tanquam propria perſona, in qua ſubſiſtit illa humanitas, per quam iudicium fit. Ita expoſuit Auguſtin. in prædicto lib. de Trinit. & tractat. 21. in Ioan. Hieron. Iſai. 27. tractans illa verba, *Ecce ego mittam in Sion lapidem probatum, & ponam iudicium in pondere.* Latiùs & apertiùs in id Pſalm. 74. *Cùm accepero tempus, ego iuſtitias iudicabo.* Et indicat Cyprian. lib. 2. contra Iudæos, cap. 28. & lib. 3. ad Quirinum cap. 33. Et iuxta hanc expoſitionem poteſt commodiſſimè Euangelicus textus connecti. Conſideranda eſt enim occaſio totius illius ſermonis Chriſti. Calumniabantur enim Iudæi, quòd in Sabbato ſanaſſet paralyticum. Reſponſio autem Chriſti eò tendit, vt ex diuinitate perſonæ ſuæ oſtendat, rectiſſimè feciſſe, quidquid per humanitatem operabatur. Et ideo in diſcurſu ſui ſermonis quædam dicit de dignitate perſonæ ſuæ ſecundùm ſe, vt inde tacitè vel expreſsè inferat, quid de humanitate eius ſit cogitandum. Et ita inquit, *Pater meus vſque modò operatur, & ego operor.* In quo profeſſus eſt, ſe eſſe æqualem cum Patre, vt ibi Chryſoſt. Cyril. Auguſt. & reliqui intellexerunt, & Athanaſ. ſerm. de ſanctiſſima Deipara, & Nazian. orat. 4. Theologiæ, & ipſi etiam Iudæi intellexerunt, vt Euangeliſta dicit. Hinc tacitè voluit Chriſtus colligere non debere reprehendi, quòd in Sabbato miracula faceret, vel quia, cùm eſſet Deus, erat ſupra omnem legem, & Dominus ipſius Sabbati (vt alibi dixit) vel certè, quia cùm illud opus eſſet immediatè à perſona filij, ab humanitate verò, nõ niſi vt ab inſtrumento coniuncto Diuinitati, non poterat non eſſe rectum, & gratum Patri. Et hoc eſt, quod ſubdit, *Non poteſt filius à ſe facere quicquam, niſi quod viderit Patrem facientem.* Quod poteſt quidem etiam ſecundùm Diuinitatem intelligi: melius tamen humanitati accommodatur, per quam Chriſtus nihil operatur, niſi quod videt eſſe Diuinę voluntati ac diſpoſitioni conſentaneum. Cuius veritatis rationem ſubiungit illis verbis, *Quæcunque enim ille facit, hæc & filius ſimiliter facit,* quod ſoli diuinitati rectè accommodatur: tamen ſenſus rationis eſt, cùm perſona filij ſit æqualis patri, æquè cum alio omnia operans ac diſponens, inde ſequi, etiam per voluntatem humanam non poſſe quidquam niſi ex beneplacito patris operari. Huius autem conſecutionis probationem continent ſequentia verba, *Pater enim diligit filium, & omnia demonſtrat ei, quæ ipſe facit.* Hæc enim verba non poſſunt rectè diuinitati accommodari. Quia filius vt Deus non habet ex dilectione patris, quòd pater omnia ſua opera ei demonſtret: ſed per naturalem generationem; cùm ergo Chriſtus cauſam reddat ex dilectione patris, loquitur ſecundùm humanitatem. Nam quia pater ita eam dilexit, vt filio ſuo in vnitatem perſonæ copulauerit, ideo illi homini oſtendit omnia, quæ facit: non ſolùm ſpeculatiuè (vt ſic dicam) ſed etiam practicè dando ei virtutem ad facienda opera illis ſimilia, quæ ipſe facit, & hoc eſt, quod ſubdit, *& maiora ijs demonſtrabit ei opera. Demonſtrabit,* inquit, non quantum ad cognitionem (nam etiam vt homo omnia ſciebat à principio conceptionis) ſed quantum ad executionem eorum, quæ in ſingulis temporibus operaturus erat iuxta patris voluntatem. De quibus ſubdit, *ſicut pater ſuſcitat mortuos, ſic & filius.* Quod rectè intelligitur ſecundùm humanitatem, vt ſuprà dictum eſt. Et eodem ſenſu concludit, *Neque enim pater iudicat quenquam, ſed omne iudicium dedit filio.* Ac ſi diceret, poteſtatem ſuſcitandi homines coniunctam eſſe cum poteſtate iudicandi. Nam oportet iudicem habere poteſtatem vocandi & trahendi reos ad iudicium: vocandi autem ſunt per generalem reſurrectionem.

Auguſt. Hieron. Iſaiæ 27. Pſalm. 74. Cyprian. Chryſoſt. Cyril. Aug. Athana. Greg. Naz.

Denique ratio illa, quam Chriſtus adhibet: *Vt omnes honorificent filium ſicut honorificant Patrem,* non repugnat huic expoſitioni, quandoquidem filius adoratur eadem adoratione, qua pater, & eadem coadoratur humanitas filio coniuncta. Eſt ergo vtraque expoſitio ſatis probabilis: hæc tamen poſterior videtur faciliùs omnes difficultates expedire.

Ex his verò omnibus colligitur (ſi priorem expoſitionem amplectamur) rectè ex illa confirmari aſſertionem D. Thom. hîc, & è contrario non poſſe aliter intelligi, poteſtatem iudicandi datam eſſe ſpecialiter filio vt Deo, niſi ſecundùm quamdam approbationẽ. At verò (ſi poſteriorem teneamus expoſitionem) B non poteſt aſſertio D. Thomæ ex Scriptura probari. Nam locus, quem adducit in argumento contrà ex Actor 10. euidentiùs de Chriſto vt homine intelligendus eſt. (Actor 10.) Ratio tamen D. Thom. reddit aſſertionem ſatis probabilem. Quanquam rectè dici poſſit, iudicium optimè toti Trinitati attribui. Nam ex tribus, quæ ad illud requiruntur, authoritas attribuitur patri, ratio filio, rectitudo Spiritui ſancto. Et ex his relinquuntur expoſitæ ſolutiones argumentorum.

ARTICVLVS II

Vtrùm iudiciaria poteſtas conueniat Chriſto, ſecundùm quòd eſt homo.

C

AD ſecundum ſic proceditur. Videtur, quòd iudiciaria poteſtas non conueniat Chriſto, ſecundùm quòd eſt homo. Dicit enim Auguſt. in lib. de Vera religione: quòd iudicium attribuitur filio, in quantum eſt ipſa lex prima veritatis. Sed hoc pertinet ad Chriſtum, ſecundùm quòd eſt Deus. Ergo iudiciaria poteſtas non conuenit Chriſto, ſecundùm quòd eſt homo, ſed ſecundùm quòd eſt Deus. (321 Cap. 31. circa prin. to. 1.)

2. *Præterea, ad iudiciariam Chriſti poteſtatem pertinet præmiare bene agentes, ſicut & punire malos. Sed præmium bonorum operum eſt beatitudo æterna, quæ non datur niſi à Deo: dicit enim Auguſt. ſuper Ioan. quòd participatione Dei fit anima beata, non autem participatione animæ ſanctæ. Ergo videtur, quòd iudiciaria poteſtas non conueniat Chriſto, ſecundùm quòd eſt homo, ſed ſecundùm quòd eſt Deus.* D (Tract. 13. in Ioann. inter prin. & me. tom. 9.)

3. *Præterea, Ad iudiciariam Chriſti poteſtatem pertinet iudicare occulta cordium: ſecundùm illud primæ ad Corinth. 14. Nolite ante tempus iudicare, quoadusque veniat Dominus, qui & illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium. Sed hoc pertinet ad ſolam virtutem diuinam: ſecundùm illud Hier. 17. Prauum eſt cor hominis & inſcrutabile, quis cognoſcet illud? Ego Dominus ſcruptans corda, & probans renes: qui do vnicuique iuxta viam ſuam. Ergo iudiciaria poteſtas non conuenit Chriſto, ſecundùm quòd eſt homo, ſed ſecundùm quòd eſt Deus.*

Sed contrà eſt, quod dicitur Ioan. 5. Poteſtatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis eſt. (Hom. 18. in Ioan. parum ante medium tom. 3.)

E *Reſpondeo dicendum, quòd Chryſoſtomus ſuper Ioann. ſentire videtur, quòd iudiciaria poteſtas non conueniat Chriſto, ſecundùm quòd eſt homo, ſed ſolùm ſecundùm quòd eſt Deus. Vnde authoritatem Ioannis inductam ſic exponit. Poteſtatem dedit ei iudicium facere: & poſtea ſubditur quia filius hominis eſt, nolite mirari hoc: non enim propterea ſuſcepit iudicium, quoniam homo eſt: ſed quia ineffabilis Dei filius eſt, propterea iudex eſt; quia verò ea quæ dicebantur, erant maiora, quàm ſecundùm hominem, ideo hanc opinionem ſoluens dixit, Ne miremini, quia filius hominis eſt: etenim ipſe eſt etiam filius Dei. Quod quidem probat per reſurrectionis effectum. Vnde ſubdit, Quin venit hora, in qua omnes qui in monumentis ſunt au-* (Loco tam citato.)

dient vocem filij Dei. Sciendum tamen, quòd quamuis apud Deum remaneat primæua authoritas iudicandi, hominibus tamen committitur à Deo iudiciaria poteſtas reſpectu eorum, qui eorum iuriſdictioni ſubiiciuntur. Vnde dicitur Deuteronom. 1. Quod iuſtum eſt, iudicate; & poſtea ſubditur, Quia Dei eſt iudicium, cuius ſcilicet authoritate vos iudicatis. Dictum eſt autem ſuprà, quòd Chriſtus etiam in natura humana eſt caput totius Eccleſiæ, & quòd ſub pedibus eius Deus omnia ſubiecit. Vnde ad eum pertinet, etiam ſecundùm naturam humanam habere iudiciariam poteſtatem. Propter quod Auguſtinus authoritatem prædictam Euangelij ſic dicit eſſe intelligendam. Poteſtatem dedit ei iudicium facere, quia Filius hominis eſt. Non quidem propter conditionem naturæ: quia omnes homines huiuſmodi poteſtatem haberent (vt Chryſoſtomus obiicit) ſed hoc pertinet ad gratiam capitis, quam Chriſtus in humana natura accepit. Competit autem Chriſto hoc modo ſecundùm humanam naturam iudiciaria poteſtas, propter tria. Primò quidem propter conuenientiam & affinitatem ipſius ad homines. Sicut enim Deus per cauſas medias, tanquam propinquiores effectibus operatur; ita iudicat per hominem Chriſtum homines, vt ſit ſuauius iudicium hominibus. Vnde Apoſtolus dicit Hebræorum quarto, Non habemus pontificem, qui non poſſit compati infirmitatibus noſtris, tentatum per omnia pro ſimilitudine abſque peccato: adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ eius. Secundò, quia in finali iudicio (vt Auguſtinus dicit ſuper Ioannem) erit reſurrectio corporum mortuorum, quæ ſuſcitat Deus per Filium hominis, ſicut per eundem Chriſtum ſuſcitat animas, in quantum eſt filius Dei. Tertiò quia, vt Auguſtinus dicit in libro de verbis Domini, rectum erat vt iudicandi viderent iudicem: iudicandi autem erant boni & mali: reſtabat vt in iudicio forma ſerui & bonis & malis oſtenderetur, forma Dei *ſolis bonis ſeruaretur.*

Tract. 19. Ioan. poſt me. tom. 9.

Loco iam citato.

Tract. 23. in Ioann. ante med tom. 4.

Lib. de ver. relig. cap. 31. à med. tom. 4.

Ad primum ergo dicendum, quòd iudicium pertinet ad veritatem, ſicut ad regulam iudicij: ſed ad hominem, qui eſt veritate imbutus, pertinet ſecundùm quòd eſt vnum quodammodo cum ipſa veritate, quaſi quædam lex, & quædam iuſtitia animata. Vnde & ibidem Auguſt. introducit quod dicitur primæ Corinth. ſecundo, Spiritualis iudicat omnia. Anima autem Chriſti præ cæteris creaturis magis fuit vnita veritati, & magis ea repleta: ſecundùm illud Ioan. 1. Videmus eum plenum gratiæ & veritatis. Et ſecundùm hoc ad animam Chriſti maximè pertinet omnia iudicare.

Ad ſecundum dicendum, quòd ſolius Dei *eſt, ſui participatione animas beatas facere. Sed adducere homines ad beatitudinem, conuenit Chriſto in quantum eſt caput, & author ſalutis eorum: ſecunùdm illud Hebr. 2. Qui multos filios in gloriam adduxerat, authorem ſalutis eorum per paſſionem conſummari.*

Ad tertium dicendum, quòd cognoſcere occulta cordium & diiudicare, per ſe quidem pertinet ad ſolum Deum. *Sed ex refluentia Diuinitatis ad animam Chriſti conuenit etiam ei cognoſcere & iudicare occulta cordium: vt ſuprà dictum eſt, cùm de ſcientia Chriſti ageretur. Et ideo dicitur Romanorum ſecundo, In die, cùm iudicabit* Deus *occulta hominum per Ieſum Chriſtum.*

q. 10 art. 2.

COMMENTARIVS.

QVoniam in præcedenti articulo expoſuit diuus Thomas, quomodo Chriſto vt Deo conueniat poteſtas iudicandi, conſequēter hîc explicat, quomodo conueniat illi vt homini, hoc eſt, in humanitate, & præſertim intendit exponere locum illum Ioannis quinto, *Poteſtatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis eſt.* Refert autem ſententiam Chryſoſt. dicen-

Ioan. 5.

A tis, poteſtatem iudiciariam non conuenire Chriſto vt homini, ſed vt Deo tantùm. Sed eſt diligenter animaduertendum, aliud eſſe negare abſolutè, Chriſto vt homini conuenire iudiciariam poteſtatem: aliud verò negare, doceri hoc in prædicto loco Ioānis. Rurſus conſiderandū eſt, aliud eſſe loquì de poteſtate primaria, ſeu authoritate ſuprema iudicandi: aliud de poteſtate excellentiæ, quæ eſt quaſi inſtrumentaria reſpectu ſuperioris. Chryſoſtom. ergo homilia trigeſima octaua in Ioannem nec negat, nec negare poteſt, datam eſſe Chriſto in humanitate aliquam iudiciariam poteſtatem. Hoc enim de fide certum eſt, & ex aliis locis Scripturæ euidenter colligitur, vt in ſequenti Diſputatione dicemus. Et hoc probant optimè o-
B mnes congruentiæ, quas D. Thom. adducit, quæ per ſe ſatis claræ ſunt, & argumenta, quæ in contrarium obiicit, & eorum ſolutiones ſunt facillimæ.

Chryſoſt.

Solùm ergo ſupereſt hoc loco explicandum an hæc veritas tradatur etiam in prædicto loco Ioannis. Chryſoſtomus enim putat, ibi ſolum eſſe ſermonem de primæua authoritate iudicandi, quæ non conuenit filio, niſi vt Deus eſt. Et ita aliter diſtinguit Euangelicum contextum, ſcilicet, *Sicut pater habet vitam in ſemetipſa, ſic dedit & filio habere vitam in ſemetipſo, & poteſtatem dedit ei iudicium facere, Quia filius hominis eſt, nolite mirari hoc, &c.* Et fundamentum Chryſoſtomi fuit, quoniam illa verba, *Quoniam filius hominis eſt,* non poſſunt continere rationem præcedentium, aliàs omnibus filiis hominum danda fuiſſet poteſtas iudi-
C ciaria: ergo debent coniungi cum ſequentibus. Cùm enim Chriſtus diceret, ſe eſſe æqualem Deo, ſubdit, *Nolite mirari*, eo quòd ſim homo, &c. & hanc expoſitionem ſequuntur Theophyl. & Euthym. Sed neque ratio Chryſoſt. vrget, nec illa diuiſio & connexio literæ eſt ita apta ad contextum explanandum, ſicut ea, quæ habetur in vulgata editione, quam cæteri omnes antiqui ſequuntur.

Teſtimonij Ioan. 5. 1. expoſit. Chryſoſt.

Theophyl. Euthym.

Aliter ergo exponit Cyrillus lib. 2. in Ioannem, cap. 144. qui in hoc conuenit cum Chryſoſt. quòd hunc locum intelligit de poteſtate iudicandi ſuprema ac diuina, quam dicit eſſe datam Chriſto, quia filius hominis eſt. Nam, vt eſt Deus, non eſt illi ex tempore data: ſed illam habet connaturalem per æternam generationem. Non intelligit autem, datam eſſe hanc poteſtatem ipſi humanitati, vt per illam Chriſto con-
D ueniat (hoc enim impoſſibile eſt) ſed intelligit, datum eſſe huic homini, vt ſit ſupremus iudex cum Patre, quod per communicationem idiomatum factum eſt per ipſam incarnationem. Hæc expoſitio probabilis eſt, ſicut de aliis ſimilibus in ſuperioribus diximus: tamen (ſi Scholaſtico rigore loquamur) impropriæ ſunt huiuſmodi locutiones. Nam (vt in priori tomo latè diſputauimus) licèt in ordine ad actum mentis, vt eſt prædeſtinatio, quæ prę́ſcindere poteſt in obiecto ſuo à determinato ſuppoſito verè & propriè dici poſſit, *Hic homo eſt prædeſtinatus, vt ſit filius Dei naturalis*, & vt ſit ſupremus iudex cum Patre, &c. lumen in ordine ad executionem ſeu actum potentiæ operan-
E tis, quæ neceſſariò verſatur circa ſingulare ſuppoſitum, non propriè dicitur, *Hic homo factus eſt Deus*, & conſequenter neque potuit propriè dici, huic homini datas eſſe ſeu communicatas per incarnationem eſſentiales proprietates Dei, quarū vna eſt primaria poteſtas iudicandi: ſed humanitati coniuncta eſt Diuina perſona, vt hic homo ſit Deus, & habeat dictam poteſtatem iudicandi, non quia denuo illi communicata eſt, ſed quia ſuppoſitum huius hominis naturaliter illam habet. Neque Cyrillus tam clarè docuit hanc expoſitionem, quin eius doctrina poſſit ad ſequentem accommodari.

2. Expoſit. Cyril.

Tertia

3. *Expoſitio vera.*

Tertia ergo & legitima expoſitio eſt, quam hîc tradit D. Thom. ſcilicet ſermonem Chriſti eſſe de poteſtate excellentiæ ad exercendum iudicium per humanitatem, ipſi communicata propter vnionem ad Verbum. Quæ eſt expoſitio Aug. tract. 19. & 22. in Ioannem, quem ſequuntur Beda ibi, & Rupertus libr. 5. in Ioannem, ac cæteri Latini expoſitores. Eandem habet rurſum Aug. lib. 20. de Ciuit. c. 6. & lib. 1. de Trinit. capit. 13. Indicat Hieronym. Iſai. 50. quatenus de Chriſto homine explicat illa verba, *ſicut audio, iudico,* & Tertul. lib. contra Praxeam, c. 21. In quo illud eſt obſeruatione dignum, non legere, *quia,* ſed *qua,* ſic enim ſcribit, *Iudicium dedit illi facere in poteſtate, qua filius hominis, per carnem ſcilicet, ſicut & filius Dei per ſpiritum eius.* Idem Vigilius lib. 5. contra Eutych. Et iuxta hanc expoſitionem, illis verbis, *quia filius hominis eſt,* non redditur cauſa adæquata, ex qua oriatur poteſtas iudicandi (ſic enim vt argumentatur Chryſoſt. omnes homines haberent illam poteſtatem) ſed deſignatur in primis natura, quæ neceſſaria fuit in Chriſto, vt eſſet capax huius donationis, & poteſtatis. Si enim tantùm fuiſſet Deus, non potuiſſet hanc poteſtatem denuo recipere: tamen, quia filius hominis eſt, fuit capax eius. Deinde ſignificatur congrua ratio, ob quam voluit Deus iudiciũ Chriſto committere, ſcilicet, vt homines sẽſibiles ab homine, cuius facies videri & vox audiri poſſet, iudicarentur. Hæc enim prouidentię ratio ſuauior eſt, & hominibus magis accommodata, & ita nullo modo ſequitur inconueniens illud, quod Chryſoſt. inferebat. Quia licèt iudicium oporteat fieri per hominem, non inde fit debere fieri per quemlibet, & licèt in omnibus ſit capacitas quaſi remota, non tamen proxima, neque æqualis ratio. Quod autem hæc expoſitio valde conſentanea ſit contextui Euangelico, patet ex antecedentibus, & ſequentibus. Prius enim ait Chriſtus, *Amen, amen dico vobis, quia venit hora, & nunc eſt, quando mortui audient vocem filij Dei, & qui audierint, viuent.* Quæ verba intelliguntur de Chriſto homine, quatenus illi datum eſt, vt per humanitatis imperium ac vocem poſſit mortuos excitare. Et rationem ſubdens, ait, *Sicut enim pater habet vitam in ſemetipſo,* id eſt, viuificandi virtutem (vt exponit Cyrillus iuxta illud Ioan. 1. *In ipſo vita erat, ſic dedit & filio habere vitam in ſemetipſo.* Quod rectè intelligi poteſt de filio, vt Deo, eo ſenſu, quem præcedenti art. tradidimus: vt nimirum, quia perſona filij ſecundùm ſe habet poteſtatem viuificandi æqualem cum patre, ideo data ſit humanitati eius virtus inſtrumentaria viuificandi mortuos. Vel etiam poteſt hæc ratio intelligi de Chriſto vt homine, ſicut Cyrill. etiam exponit. Quo ſenſu illa particula, *ſicut,* non dicit æqualitatem, ſed proportionem, & ſimilitudinem. Verba igitur, quæ nunc tractamus, & immediatè poſt prædicta ſequuntur, rectè intelliguntur de Chriſto vt homine. Illa verò, *Nolite mirari hoc,* optimè connectuntur ſequentibus. Sicut enim paulo ſuperiùs oſtendit Chriſtus, ſibi eſſe datam poteſtatem viuificandi mortuos, ex poteſtate iudicandi, quodammodo ex fine colligens medium: ita è contrario hîc ſuadet indicandi poteſtatem ex poteſtate ſuſcitandi mortuos, veluti colligens ex medio finem, aut ex vno opere ſupernaturali magis ſenſibili, valdéque admirabili admirationem alterius excludens, & hoc eſt quod ait, *Nolite mirari hoc, quia venit hora, in qua omnes, qui in monumentis ſunt, audient vocem filij Dei, & procedent,* &c. Ac tandem concludit, *Sicut audio, iudico, & iudicium meum iuſtum eſt, quia non quæro voluntatem meam, ſed eius, qui miſit me.* Quæ verba neceſſe eſt, intelligi de voluntate humana: ergo ſermo eſt de iudicio, quod ab illa procedit, & per

Aug. Beda. Rupert. Hieronym. Tertul.

Iudiciaria poteſtas quomodo Chriſto conueniat.

Vigil.

A humanitatem exercetur: de eodem ergo eſt ſermo in prioribus verbis.

ARTICVLVS III.

Vtrùm Chriſtus ex meritis adeptus fuerit iudiciariam poteſtatem.

AD tertium ſic proceditur. Videtur, quòd Chriſtus non ex meritis fuerit adeptus iudiciariam poteſtatem. Iudiciaria enim poteſtas aſſequitur regiam dignitatem, ſecundùm il- B *lud Prouerb. 20. Rex qui ſedet in ſolio iudicij, diſſipat omne malum intuitu ſuo. Sed regiam dignitatem Chriſtus obtinuit abſque meritis: competit enim ex hoc ipſo, quòd eſt vnigenitus Dei, dicitur enim Lucæ 1. Dabit ei Dominus Deus ſedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum. Ergo Chriſtus iudiciariam poteſtatem non obtinuit ex meritis.*

422. 4. d. 48. p. 1. ar. 1. Et 4. con. c. 95. in prin. Et in 3. c. 249.

2. Præterea, Sicut dictum eſt, iudiciaria poteſtas competit Chriſto, in quantum eſt caput noſtrum. Sed gratia capitis non competit Chriſto ex meritis, ſed conſequitur perſonalem vnionem Diuinæ & humanæ naturæ, ſecundùm illud, Vidimus gloriam eius quaſi Vnigeniti à Patre, plenum gratiæ & veritatis, & de plenitudine eius nos omnes accepimus: quod pertinet ad rationem capitis. Ergo videtur quòd C *Chriſtus non habuerit ex meritis iudiciariam poteſtatem.*

Artic. præd.

3. Præterea, Apoſtolus dicit 1. ad Corinth. 2. Spiritualis iudicat omnia. Sed homo efficitur ſpiritualis per gratiam, quæ non eſt ex meritis: alioquin iam non eſſet gratia, vt dicitur Rom. 11. Ergo videtur, quòd iudiciaria poteſtas non conueniat, nec Chriſto, nec aliis ex meritis, ſed ex ſola gratia.

Sed contrà eſt, quod dicitur Iob 36. Cauſa tua quaſi impij iudicata eſt, cauſam iudiciúmque recipies, & Auguſtinus dicit in libro de verbis Domini, Sedebit iudex, qui ſtetit ſub iudice: damnabit verò reos qui falsò factus eſt reus.

In ſerm. vlt. aliquantulum à med. to. 10.

Reſpondeo dicendùm, quòd nihil prohibet vnum & idem deberi alicui ex cauſis diuerſis, ſicut gloria corporis reſurgentis debita fuit Chriſto, non ſolùm propter con- D *gruentiam Diuinitatis, & propter gloriam animæ, ſed etiam ex merito humilitatis paſſionis. Et ſimiliter dicendum eſt, quòd iudiciaria poteſtas homini Chriſto competit, & propter Diuinam perſonam, & propter capitis dignitatem, & propter plenitudinem gratiæ habitualis: & tamen etiam ex merito eam obtinuit, vt ſcilicet ſecundùm Dei iuſtitiam index eſſet: qui pro Dei iuſtitia pugnauit & vicit, & iniuſtè iudicatus eſt. Vnde ipſe dicit Apoc. 3. Ego vici, & ſedi in throno Patris mei. In throno autẽ intelligitur iudiciaria poteſtas, ſecundùm illud Pſal. 9. Sediſti ſuper thronum, qui iudicas iuſtitiam.*

Gloſſ. ord. ibi ex Caſ. exponit.

Ad primum ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de iudiciaria poteſtate, ſecundùm quod debetur Chriſto ex ipſa E *vnione ad Verbum Dei.*

Ad ſecundum dicendum, quòd ratio illa procedit ex parte gratiæ capitis.

Ad tertium dicendum, quòd ratio illa procedit ex parte gratiæ habitualis, quæ eſt perfectiua animæ Chriſti. Per hoc tamen quòd his modis debetur Chriſto iudiciaria poteſtas, non excluditur, quin debetur ei ex merito.

COMMENTARIVS.

QVamquam D. Thomas tantùm proponat quæſtionem de merito: tamen ea occaſione explicat omnes rationes quæ fuerunt in Chriſto, ob quas data eſt illi iudiciaria poteſtas. Quarum prima & præcipua eſt dignitas Diuinæ perſonæ, cum qua coniuncta eſt dignitas capitis, ad quam quodammodo

ſpectat hæc iudiciaria poteſtas: iis verò adiuncta eſt ratio meriti, quia ad perfectionem pertinet, & non repugnat ſimul cum aliis titulis coniungi, & expoſuimus ſuperiori tomo, Diſputat. 40. ſect. 3. Quòd verò adiungit D. Thom. hanc poteſtatem etiam eſſe datam Chriſto propter plenitudinem gratiæ habitualis, non videtur ita intelligendum, vt hæc ſit ſufficiens ratio huius poteſtatis: Quia gratia habitualis per ſe non habet, vt illi debeatur poteſtas vel iuriſdictio in alios, etiam ſi in ſuo ordine perfectiſſima ſit. Sed poteſt altero è duobus modis intelligi. Primò, quia ſuppoſitis aliis rationibus huius poteſtatis, hæc etiam adiuuat, & eſt bona congruentia. Vel ſecundò, quia ſuppoſito, quòd ad ſuauem ordinem diuinæ prouidentiæ pertinuit iudicium hominum alicui homini committere, dari debuit ſanctiori & innocentiori homini: & hoc modo plenitudo gratiæ multum confert ad hanc poteſtatem.

ARTICVLVS IV.

Vtrùm Chriſto conueniat iudiciaria poteſtas, quantum ad omnes res humanas.

123 Quolі. 10. art. 2. cor.

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd ad Chriſtum non pertineat iudiciaria poteſtas, quantum ad omnes res humanas. Vt enim legitur Lucæ duodecimo, Cùm quidam de turba Chriſto diceret, Dic fratri meo vt diuidat mecum hæreditatem: Ille reſpondit, Homo, quis me cõſtituit iudicem aut diuiſorem ſuper vos? Non ergo habet iudicium ſuper omnes res humanas.

C

2. Præterea, Nullus habet iudicium niſi ſuper ea, quæ ſunt ſibi ſubiecta. Sed Chriſto nondum videmus omnia eſſe ſubiecta: vt dicitur Hebr. ſecundo. Ergo videtur, quòd Chriſtus non habeat ſuper omnes res humanas iudicium.

Li. 20. ca. 2. to. 5.

3. Præterea, Aug. dicit 20. de ciuit. Dei, quòd ad iudicium diuinum pertinet hoc, quòd interdum boni affliguntur in hoc mundo, & interdum proſperantur, & ſimiliter mali. Sed hoc fuit etiam ante Chriſti incarnationem. Ergo non omnia iudicia Dei circa res humanas pertinent ad iudiciariam poteſtatem Chriſti.

Sed contrà eſt, quod dicitur Ioan. 5. Pater omne iudicium dedit filio.

D

Reſpondeo dicendum, quòd ſi de Chriſto loquamur ſecundùm diuinam naturam, manifeſtum eſt, quòd omne iudicium Patris pertinet ad Filium; ſicut enim Pater facit omnia Verbo ſuo, ita & omnia iudicat Verbo ſuo. Si verò loquamur de Chriſto, ſecundùm naturam humanam, ſic etiam manifeſtum eſt, quòd omnes res humanæ ſubduntur eius iudicio. Et hoc manifeſtum eſt, primò quidem ſi conſideremus habitudinem animæ Chriſti ad Verbum Dei. Si enim ſpiritualis iudicat omnia (vt dicitur prima ad Cor. 2.) in quantum mens eius verbo Dei inhæret, multo magis anima Chriſti, quæ eſt plena veritate Verbi Dei, ſuper omnia iudicium habet. Secundò apparet idem ex merito mortis eius: quia, vt dicitur Roman. 14. in hoc Chriſtus mortuus eſt, & reſurrexit, vt viuorum & mortuorum dominetur. Et ideo ſuper omnes habet iudicium, propter quod & Apoſtolus ibi ſubdit, quòd omnes ſtabimus ante tribunal Chriſti. Et Daniel. 7. dicitur, quòd dedit ei poteſtatem, & honorem, & regnum, & omnes populi, tribus, & linguæ ſeruient ei. Tertiò, apparet idem ex comparatione rerum humanarum ad finem humanæ ſalutis. Cuicumque enim committitur principale, committitur & acceſſorium. Omnes autem res humanæ ordinantur in finem beatitudi-

A

nis, quæ eſt ſalus æterna, ad quam homines admittuntur, vel etiam repelluntur iudicio Chriſti, vt patet Matth. 25. Et ideo manifeſtũ eſt, quòd ad iudiciariam poteſtatem Chriſti pertinent omnes res humanæ.

Ad primum ergo dicendum, quòd ſicut dictum eſt, iudiciaria poteſtas conſequitur regiam dignitatem. Chriſtus autem quamuis eſſet rex conſtitutus à Deo, non tamen in terris viuens, terrenum regnum temporaliter adminiſtrare voluit. Vnde ipſe dicit Ioannis decimo octauo, Regnum meum non eſt de hoc mundo. Similiter etiam iudiciariam poteſtatem exercere noluit ſuper res temporales, qui venerat homines ad diuina transferre. Vnde Ambroſius ibidem dicit, Bene terrena declinat, qui propter diuina deſcenderat: nec iudex dignatur eſſe litium, & arbiter facultatum, viuorum habens mortuorúmque iudicium, arbitriúmque meritorum. Art. preced. in argum. 1. Lib. 7. in Luc. ſuper illud, Quis me cõſtituit iudicẽ inter vos. to. 6.

B

Ad ſecundum dicendum, quòd Chriſto ſunt omnia ſubiecta, quantum ad poteſtatem, quam à Patre ſuper omnia accepit: ſecundùm illud Matthæi vltimo, Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo, & in terra. Nondũ tamen ſunt omnia ei ſubiecta, quantum ad executionem ſuæ poteſtatis, quod quidem erit in futuro: quando de omnibus voluntatem ſuam adimplebit, quoſdam quidem ſaluando, quoſdam autem puniendo.

Ad tertium dicendum, quòd ante Incarnationem huiuſmodi iudicia exercebantur per Chriſtum, in quantum Dei Verbum eſt, cuius poteſtatis facta eſt particeps per Incarnationem anima ei perſonaliter vnita.

COMMENTARIVS.

AFfirmat D. Th. iudiciariæ poteſtati Chriſti ſubdi res omnes humanas. In qua aſſertione ſolùm occurrit aduertendum, proprium actum iudiciariæ poteſtatis verſari propriè & immediatè circa actiones humanas, quatenus per eam poteſtatem homines iudicantur. Nunc enim de Angelis non agimus, & inferiores res non ſunt capaces huius iudicij. Quia cùm non habeant libertatem, non ſint capaces bonitatis, & malitiæ, & eadem ratione homo non ſubditur huic iudicio, niſi quatenus poteſt & debet libertate ſua vti ad bene operandum, & cauendum malum. Quod fit per actionem humanam, ſub qua omiſſionem etiam comprehendimus, & peccatum etiam originale, quatenus ex actione humana primi Parentis deriuatum eſt. Et ita in vltimo iudicio ſententia iudicis tota nititur humanis actibus: quibus pœna vel præmium reſpondet, Matth. 25. Cæteræ igitur res humanæ eatenus ſub iudiciaria poteſtate continentur, quatenus bene vel malè homo illis vſus eſt, vtíve potuit, & non fecit. Et hoc modo non tantùm res humanæ, ſed etiam (vt ita dicam) ipſæ res diuinæ & omnes creaturæ cadunt ſub hanc poteſtatem, quatenus omnes homini aliquo modo ſubiiciuntur, vel in eius miniſterium, vt ſalutem ordinantur, vt diuus Thomas attigit in tertia ratione, quæ eſt propria & adæquata. Nam in duabus prioribus magis explicatur: quomodo ex parte Chriſti non deſit ſcientia, & gratia, ſeu rectitudo, & meritum ad tam eximiam & vniuerſalem poteſtatem.

E

In ſolutionibus argumentorum occurrebat quæſtio, an Chriſtus in hac vita aſſumpſerit dominium & poteſtatem iudicandi; ſed eam ſatis explicuimus in priori tomo. Eſt autem attentè conſiderandum, D. Thomam in ſolut. ad 1. nullam Chriſto negare poteſtatem, ſed vſum tantùm.

ARTI

ARTICVLVS V.

Vtrùm poſt iudicium, quod agitur in præſenti tempore, reſtet aliud iudicium.

324. 4.d.47.q.1. art.1.q.1. Et 4.contra c.91. prin. & opuſ. 3. c.249. Et op. 10. a.27. & Iſa. 30. lect. 3. princ.

AD quintum ſic proceditur. Videtur, quòd poſt iudicium, quod in præſenti tempore agitur, non reſtet aliud iudicium generale. Poſt vltimam enim retributionem præmiorum & pœnarum, fruſtrà adhibetur iudicium. Sed in hoc præſenti tempore fit retributio præmiorum & pœnarum: dicit enim Dominus Latroni in cruce, Luc. 23. Hodie mecum eris in paradiſo, Luc. 16. dicitur, quòd mortuus eſt diues, & ſepultus eſt in inferno. Ergo fruſtrà expectatur finale iudicium. B

2. Præterea, Nahum primo dicitur ſecundùm aliam literam: Non iudicabit Deus bis in idipſum. Sed in hoc tempore Dei *iudicium exercetur & quantum ad temporalia, & quantum ad ſpiritualia. Ergo videtur, quòd non ſit expectandum aliud finale iudicium.*

3. Præterea, præmium & pœna reſpondent merito & demerito. Sed meritum & demeritum non pertinent ad corpus, niſi in quantum eſt animæ inſtrumentum: ergo nec præmium ſeu pœna debetur corpori, niſi propter animam. Non ergo requiritur aliud iudicium in fine, ad hoc quòd homo præmietur aut puniatur in corpore, præter illud, quo nunc puniuntur aut præmiantur animæ.

Sed contrà eſt, quod dicitur Ioann. 12. Sermo, quem loquutus ſum, ille iudicabit eum in nouiſſimo die. Erit ergo quoddam iudicium in nouiſſimo die præter iudicium, quod nunc agitur. C

Reſpondeo dicendum, quòd iudicium de aliqua re mutabili perfectè dari non poteſt ante eius conſummationem: ſicut iudicium de aliqua actione qualis ſit, perfectè dari non poteſt, antequam ſit conſummata, & in ſe & in ſuis effectibus: quia multæ actiones videntur eſſe vtiles, quæ ex effectibus demonſtrantur nociuæ. Et ſimiliter de homine aliquo iudicium perfectè dari non poteſt, quoad eius vita terminetur, eo quòd multipliciter poteſt mutari de bono in malum, & è conuerſo: vel de bono in melius, aut de malo in peius. Vnde Apoſtolus dicit Hebr. 9. quòd hominibus ſtatutum eſt ſemel mori, poſt hoc autem, iudicium. Sciendum tamen, quòd licèt per mortem vita hominis temporalis terminetur ſecundùm ſe, remanet tamen ex futuris, ſecundùm quid dependens. Vno quidem modo, ſecundùm quòd adhuc viuit in memoriis hominum, in quibus quandoque contra veritatem remanet bonæ famæ, vel malæ. Alio modo in filiis, qui ſunt quaſi aliquid patris (ſecundùm illud Eccleſiaſt. 30. Mortuus eſt pater eius, & quaſi non eſt mortuus: ſimilem enim reliquit ſibi poſt ſe) & tamen multorum bonorum ſunt mali filij, & è contrario. Tertio modo, quantum ad effectum ſuorum operum, ſicut ex deceptione Arrij & aliorum ſeductorum, pullulat infidelitas vſque ad finem mundi: & vſque tunc proficit fides ex prædicatione Apoſtolorum. Quarto modo, quantum ad corpus, quod quandoque honorificè traditur ſepulturæ, quandoque verò relinquitur inſepultum, & tandem incineratum omnino reſoluitur. Quinto modo quantum ad ea in quibus homo ſuum affectum defixit: putà in quibuſcunque temporalibus rebus, quarum quædam citius finiuntur, quædam diutius durant. Omnia autem hæc ſubduntur exiſtimationi iudicij. Et ideo de his omnibus perfectum & manifeſtum iudicium haberi non poteſt, quamdiu huius temporis curſus durat. Et propter hoc oportet eſſe finale iudicium in nouiſſimo die, in quo perfectè, id quod ad vnumquemque hominem pertinet quocunque modo, perfectè & manifeſtè iudicetur. D E

Ad primum ergo dicendum, quòd opinio quorundam fuit, quòd animæ Sanctorum non præmiantur in cœlo, nec

A *animæ damnatorum puniuntur in inferno, vſque ad diem iudicij. Quod quidem apparet falſum, ex hoc quod Apoſtol. 2. ad Corinth. 5. dicit,* Audemus, *& bonam voluntem habemus magis peregrinari à corpore, & præſentes eſſe ad Dominum: quod eſt iam non ambulare per fidem, ſed per ſpeciem, vt patet ex his quæ ſubſequuntur. Hoc autem eſt videre Deum per eſſentiam, in quo conſiſtit vita æterna: vt patet Ioannis 17. Vnde manifeſtum eſt, animas à corporibus ſeparatas eſſe in vita æterna: & ideo dicendum eſt, quòd poſt mortem quantum ad ea, quæ ſunt animæ, homo ſortitur quendam immutabilem ſtatum. Et ideo quantum ad præmium animæ, non oportet vlteriùs differri iudicium. Sed quia quædam alia ſunt ad hominem pertinentia, quæ toto temporis curſu aguntur, quæ non ſunt aliena* B *à diuino iudicio, oportet iterum in fine temporis, omnia hæc in iudicium adduci. Licèt enim homo ſecundùm hæc non mereatur, neque demereatur: tamen pertinet ad aliquod eius præmium vel pœnam. Vnde oportet hæc omnia æſtimari in finali iudicio.*

Ad ſecundum dicendum, quòd Deus non iudicabit bis in idipſum, id eſt, ſecundùm idem, ſed ſecundùm diuerſa non eſt inconueniens Deum bis iudicare.

Ad tertium dicendum, quòd licèt præmium vel pœna corporis dependeat ex præmio vel pœna animæ: tamen quia anima non eſt mutabilis, niſi per accidens propter corpus, ſtatim ſeparata à corpore habet ſtatum immutabilem, & accipit ſuum iudicium. Sed corpus remanet mutabilitati ſubiectum vſque ad finem temporis. Et ideo oportet, quòd tunc recipiat ſuum præmium, vel pœnam, in finali iudicio.

COMMENTARIVS.

DIuus Thomas in titulo vnum ſupponit, ſcilicet, fieri in præſenti tempore priuatum iudicium: aliud verò inquit, ac probat, ſcilicet futurum aliquando vniuerſale iudicium, & quoniam de vtraque re fuſiùs diſputaturi ſumus, & ſententia D. Thomæ ſatis perſpicua eſt in textu, ideo hîc nihil addēdum ſupereſt. Quæſtio verò grauis (quam D. Thom. attingit in ſolut. ad 1.) an animæ iuſtorum ſtatim ac ſeparantur à corpore, & ſunt plenè purgatæ, videant Deum ante diem iudicij, non eſt hoc loco diſputanda, pertinet enim ad materiam de beatitudine.

ARTICVLVS VI.

Vtrùm iudiciaria poteſtas Chriſti ſe extendat ad Angelos.

AD ſextum ſic proceditur. Videtur, quòd poteſtas Chriſti iudiciaria, nō ſe extendat ad Angelos. Angeli enim tam boni quàm mali iudicati ſunt à principio mundi, quando quibuſdam cadentibus per peccatum, alij ſunt in beatitudine confirmati. Sed illi qui iudicati ſunt, non indigent iterum iudicari. Ergo poteſtas iudiciaria Chriſti non ſe extendit ad Angelos. 325.

2. Præterea, Non eſt eiuſdem iudicare & iudicari. Sed Angeli venient cum Chriſto iudicaturi, ſecundùm illud Matth. 25. Cùm venerit Filius hominis in maieſtate ſua, & omnes Angeli cum eo. Ergo videtur quòd Angeli non ſint iudicandi à Chriſto.

3. Præterea, Angeli ſunt ſuperiores aliis creaturis. Si ergo Chriſtus eſt iudex non ſolum hominum, ſed etiam Angelorum, pari ratione erit iudex omnium creaturarum. Quod videtur eſſe falſum, cùm hoc ſit proprium prouidentiæ Dei. Vnde dicitur Iob 34. Quem conſtituit alium ſuper terram, aut quem poſuit ſuper orbem, quem fabricatus eſt? Non ergo Chriſtus eſt iudex Angelorum.

A Sed contrà eſt, quod Apoſtolus dicit 1. Corinth. 6. *An neſcitis quoniam Angelos iudicabimus. Sed Sancti non iudicabunt niſi authoritate Chriſti. Ergo multo magis Chriſtus habet iudiciariam poteſtatem ſuper Angelos.*

Reſpondeo dicendum, quòd Angeli ſubſunt iudiciariæ poteſtati Chriſti, non ſolùm quantum ad diuinam naturam, prout eſt Verbum Dei, ſed etiam ratione humanæ naturæ. Quod patet ex tribus. Primò quidem, ex propinquitate naturæ aſſumptæ ad Deum, quia, vt dicitur Hebræorum ſecundo, nuſquam Angelos apprehendit, ſed ſemen Abrahæ apprehendit. Et ideo anima Chriſti magis eſt repleta virtute Verbi Dei, quàm aliquis Angelorum, vnde & Angelos illuminat: ſicut Dionyſius dicit ſeptimo capite de Cœleſti hierarchia. Vnde de eis habet iudicare. Secundò, quia per humilitatem paſſionis humana natura in Chriſto meruit exaltari ſuper Angelos: ita ſicut dicitur Philippenſ. ſecundo, vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum. Et ideo Chriſtus habet iudiciariam poteſtatem, etiam ſuper omnes Angelos, & bonos, & malos. In cuius ſignum dicitur Apocalypſ. *ſeptimo, quòd omnes Angeli ſtabant in circuitu throni. Tertiò ratione eorum, quæ circa homines operantur: quorum Chriſtus ſpeciali quodam modo eſt caput. Vnde dicitur Hebræorum primo, Omnes ſunt adminiſtratorij ſpiritus, in miniſterium miſſi, propter eos, qui hæreditatem capiunt ſalutis. Subſunt autem iudicio Chriſti, vno quidem modo quantum ad diſpenſationem eorum, quæ per ipſos aguntur, quæ quidem diſpenſatio fit etiam per hominem Chriſtum: cui Angeli miniſtrabant, vt dicitur Matthæi quarto, & à quo dæmones petebant, vt in porcos mitterentur: vt dicitur Matthæi octauo. Secundò, quantum ad alia accidentalia præmia bonorum* Angelorum, *quæ ſunt gaudia quæ habent de ſalute hominum: ſecundùm illud Lucæ decimo quinto: Gaudium erit corã* Angelis *Dei ſuper vno peccatore pœnitentiam agente: & etiam quantum ad pœnas accidentales dæmonum, quibus torquentur vel hîc, vel recluduntur in inferno. Et hoc etiam pertinet ad hominem Chriſtum. Vnde Marci primo dicitur, quòd dæmon clamauit: Quid nobis, & tibi Ieſu Nazarene? veniſti ante tempus perdere nos. Tertiò, quantum ad præmium eſſentiale bonorum* Angelorum, *quod eſt beatitudo æterna: & quantum ad pœnam eſſentialem* Angelorum *malorum, quæ eſt damnatio æterna. Sed hoc factum eſt per Chriſtum, inquantum eſt verbum Dei, à principio mundi.*

Ad primum ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de iudicio, quantum ad præmium eſſentiale, & pœnam principalem.

Cap. 31. to. 1. *Ad ſecundum dicendum, quòd ſicut dicit Auguſt. in libro de vera religione, licèt ſpiritualis iudicet omnia: tamen iudicatur ab ipſa veritate. Et ideo licèt* Angeli, *ex eo quòd ſunt ſpirituales, iudicent: iudicantur tamen à Chriſto, inquantum eſt veritas.*

Ad tertium dicendum, quòd Chriſtus habet iudicium non ſolùm ſuper Angelos, *ſed etiam ſuper adminiſtrationem totius creaturæ. Si enim (vt* Auguſtinus *dicit in* Lib. 3. c. 4. to. 3. *tertio de Trinitate) inferiora quodam ordine reguntur à Deo per ſuperiora, oportet dicere, quòd omnia reguntur per animam Chriſti, quæ eſt ſupra omnem creaturam. Vnde &* Apoſtolus *dicit* Hebræorum *ſecundo, Non enim* Angelis *ſubiecit Deus orbem terræ futurum (ſcilicet ſubiectum ei, de quo loquimur, id eſt, Chriſto) Nec tamen propter hoc alium conſtituit Deus ſuper terram: quia vnus & idem eſt, & Deus & homo, Dominus Ieſus Chriſtus. De cuius Incarnationis myſterio ad præſens dicta ſufficiant.*

***

Litera eſt clara, de re verò ipſa dicemus poſtea.

DISPVTATIO LII.

In duas Sectiones diſtributa.

De iudiciaria Chriſti poteſtate, atque eius vſu.

EXpediuimus ſuperioribus diſputationibus omnia, quæ de priori aduentu Chriſti totóque illius progreſſu ab incarnatione ex Virgine matre, vſque ad reditum in cœlum ad Patrem, dicenda occurrebant: poſtulat ergo doctrinæ ordo & complementum, vt de poſteriori Chriſti aduentu diſſera- B mus. Quia verò huiuſmodi aduentus in iudiciaria poteſtate Chriſti Domini nititur, idcirco diſputatio de hac poteſtate nobis præmittenda eſt, quæ in hunc etiam locum à nobis eſt in ſuperioribus reiecta: tum vt D. Thom. teneamus ordinem: tum etiam, quia vſus huius poteſtatis maximè videtur Chriſto conuenire in ſtatu gloriæ. Nam de priori aduentu ipſe dixit Ioan. 3. *Non miſit Deus filium ſuum in mundum vt iudicet mundum: ſed vt ſaluetur mundus per ipſum.* Dicemus igitur, qua ratione data ſit Chriſto hæc poteſtas, & quid illa ſit, & quinam vſus eius, ac denique quando haberi ſeu exerceri cœperit.

SECTIO I.

C *Quæ ſit poteſtas iudicandi Chriſto data; & quam ob cauſam, & ex quo tempore.*

SEnſus huius quæſtionis, & omnium, quæ in ſequentibus diſputationibus explicandæ ſunt, eſt, de Chriſto ſecundùm humanitatem ſpecificatiuè, an illi, vel ſecundùm illam data ſit Chriſto iudicandi poteſtas. Vbi primò referri poſſet error eorum, qui generatim negant futurum eſſe iudicium de humanis actibus. Nam ſi Deus ipſe iudicaturus nõ eſt, nec per humanitatem iudicabit. Fuerunt autem in eo errore omnes Gentiles, qui vel animi immortalitatem, vel Diuinam prouidentiam ignorarunt, contra quos aliis in locis agendum eſt, & valere poſſunt multa D ex iis, quæ de reſurrectione diximus. Multi etiam ex antiquis hæreticis in eodem verſati ſunt errore, vt Gnoſtici, Borboriani, Manichæi, & alij, vt videre licet in Philaſtrio, Prateolo, & Caſtro. Antiquiores enim Patres recenſentes horum hæreticorum errores, nullam huius mentionem fecerunt: eſt autem valde veriſimile, in eum incidiſſe. Negabant enim libertatem arbitrij, Deúmque faciebant malorum authorem, & alia ſimilia docebant, ex quibus omnis ratio & neceſſitas Diuini iudicij manifeſtè tollitur. Contra hãc verò hæreſim afferemus apertiſſima teſtimonia ſect. ſequenti, & in ſequenti diſp. ſect. 1.

Secundò referri hîc ſolet opinio Scoti in 4. diſt. Scotus. 48. quæſt. 1. negantis, Chriſto datam eſſe poteſtatem iudicandi. Quæ poteſt fundari in verbis eiuſdem Chriſti, *Sedere ad dexteram meam vel ſiniſtram non eſt meum dare vobis.* E Ex quibus colligi etiam poteſt ratio: quia iudicium includit voluntatem efficacem retribuendi talem ac tantam pœnam, vel præmium pro iis, aut illis operibus bonis, aut malis: ſed poteſtas definiendi ſingulis operibus talem retributionem, & poteſtas etiam conferendi tale præmium, non conuenit Chriſto ſecundùm humanitatem, ſed eſt proprium Diuinæ voluntatis, ac poteſtatis: ergo Chriſtus ſecundùm humanitatem, non habet hîc poteſtatem. Sed quamuis Scotus in modo procedendi illius quæſtionis videatur D. Thom. ſententiam reprehendere: tamen re ipſa nihil diuerſum ſenſit, neque ſentire potuit. Quia vix eſt hic locus o-

pinio

pinionibus, cum catholica doctrina ferè ſit manifeſta.

Chriſto vt homini poteſtas ad iudicandum data.

Primò ergo certum eſt, Chriſto Domino, quatenus homo eſt, ſeu in humanitate ſua datam eſſe ſpecialem poteſtatem ad ferendum iudicium in iis, quæ pertinent ad præmium vel pœnam, æternam ſalutem, vel damnationem. Ita D.Thom. hîc & in 4. diſtin.48. vbi omnes Theologi idem docent. Et ſatis probatur teſtimoniis Scripturæ explicatis in comment. art. 1. & 2. D.Thom. & teſtimoniis ſanctorum Patrũ, quæ in eorum explicatione retulimus: conuincitur etiam teſtimonio Petri Actor.19. *Et præcepit nobis prædicare populo, & teſtificari, quia ipſe eſt, qui conſtitutus eſt à Deo iudex viuorum, & mortuorum.* Vbi ſermonem eſſe de Chriſto vt homine euidens eſt ex ipſo contextu. Nã immediatè ante illa verba docuerat Petrus myſteria paſſionis, & reſurrectionis Chriſti, & proximè poſt illa, docet, ſolum ipſum eſſe mediatorem per quem peccatorum remiſſionem conſequimur: item verba illa, *Conſtitutus eſt à Deo*, apertè declarant illud eſſe opus ad extra liberè à Deo factum, atque adeò non cõuenire Chriſto, vt Deo, ſed vt homini. Prout apertiſſimè etiam declarauit Paulus Actor.17. dicens de Chriſto, *In quo iudicaturus eſt orbem in æquitate, in viro, in quo ſtatuit, fidẽ præbens omnibus, ſuſcitans eum à mortuis.* Denique hoc ipſum euidenter conuincent, quæ infrà dicemus de vniuerſali iudicio. Oſtendemus enim, ad illud faciendum iterum eſſe Chriſtum in terram deſcenſurum: ergo habet iudiciariam poteſtatem in humanitate, & per humanitatem exercenda. Nam ſi per ſolam Diuinitatem iudicaturus eſſet, non oporteret ſecundùm humanitatem deſcendere ad iudicandum. Rationes huius veritatis in commentariis D. Thom. inſinuatæ ſunt, & ſtatim ampliùs explicabuntur.

D.Thom. *Act.19.* *Act.17.*

Poteſtas iudicandi Chriſto in humanitate data ſecundaria tantum & quaſi ex commiſſione Dei.

Secundò dicendum eſt, hanc poteſtatem Chriſto in humanitate datam non eſſe primariam, ſed ſecundariam, & quaſi ex commiſſione Dei datam, nihilominus eſſe veram & propriam iudicandi poteſtatem. Priorem partem docet Scotus ſuprà, & illam tantùm probat ratio ex eo adducta: ſed immeritò illã obiicit contra D.Thom. cùm expreſſè hîc idem omnino doceat. Et probatur apertè. Quia primaria poteſtas iudicandi in cauſis animarum, prout nunc loquimur, hæc omnia includit. Primùm independẽtiam ab omni ſuperiori poteſtate. Secundò ſupremam authoritatẽ in decernendis præmiis, vel pœnis ſingulorum hominũ. Tertiò, quòd hæc poteſtas habeatur ex intrinſecis & eſſentialibus principiis naturæ: hæc autem tria ita conueniunt Deo, vt Deus eſt, vt nequeant humanitati communicari. Omnis namque poteſtas & actio humanitatis dependens eſt à Diuinitate, præmiúmque ac pœna ſingulis operibus debita, Diuina voluntate ac ſapientia taxata ſunt, non humana, etiam ipſius Chriſti. Quia ſicut Deus eſt ſupremus legiſlator, & gubernator hominum, ita ad illius prouidentiam ſpectat, debita meritorum præmia taxare. Vnde etiam ante Chriſti incarnationem ſingulis operibus tam hominum quàm Angelorum certum ac definitum præmium vel pœna reſpondebat. Denique, quicquid poteſtatis habet Chriſtus homo in hoc iudicio, non conuenit illi ratione humanitatis, ſeu ex principiis illius: ſed datum ei eſt vel propter vnionem ad Diuinam perſonam, vel propter infinitum meritum. Non poteſt ergo hæc poteſtas Chriſti vt hominis eſſe æqualis diuinæ, & conſequenter neque primaria, & ſuprema: erit ergo ſecundaria, & ſubordinata Diuinæ poteſtati, & ab illa manans. Et hoc ſenſu dicitur eſſe, quaſi delegata, & ex commiſſione Dei, quamuis ſub alia ratione dici poſſit poteſtas ordinaria in ſuo ordine. Quia conuenit Chriſto ratione proprij muneris, & officij, quatenus eſt ſummus Sacerdos, ac ſpiritualis Rex, ratione cuius conuenit illi poteſtas excel-

A lentiæ, vt in priori tomo diximus, diſput.47. & 48. vbi ferè omnia, quæ diximus de Chriſti dominio & poteſtate iuriſdictionis, ad præſentem iudiciariam poteſtatem poſſunt accommodari.

Obiectio.

Sed hinc oritur difficultas, propter quam poſtremam concluſionis partem propoſui. Videtur enim ſequi, hanc Chriſti poteſtatem nõ eſſe propriè iudiciariam, cùm non tam ſit ad proferendum iudicium, & ſentẽtiam, quàm ad promulgãdam ſententiam à Deo latam: promulgare autem ſententiam ſuperioris iudicis non eſt iudicare (vt per ſe conſtat) ſed ſolùm alterius iudicium ad aliorum notitiam deferre. Primum antecedens declaratur, quia Deus lege ſua ac voluntate ſtatuit tributionem vnicuique operi reſpondentem. Vnde fit, vt omni homini in tali ſtatu & cum talibus operibus diſcedenti ex definito Dei decreto, ac
B iudicio, talis ac tãta pœna debeatur; ergo ſententia iã eſt lata Diuino iudicio. Nihil ergo ſupereſt per humanitatem agendum, niſi hoc ſolum, quòd illa ſententia promulgetur. Dices etiã ſupereſſe, vt executioni mandetur. Sed contrà primò: nam hoc etiam non fit iudicando, executores enim ſententiæ, ſiue per ſe, ſiue per alios id faciant, non ſunt iudices, ſed iudicum miniſtri. Secundò, ſi loquamur de executione ſententiæ quoad præmium bonorum, hęc immediatè fit ab ipſo Deo, ſolus enim ipſe poteſt homini beatitudinẽ conferre, quæ eſt præmium bonorum operum. Si verò ſit ſermo de ſupplicio malorum, hæc non propriè mandatur executioni per humanitatem Chriſti, niſi ſolùm
C quatenus per ipſam ſententia ſuprimi iudicis hominibus damnatis, vel malis Angelis intimatur. Nã ſtatim ignis torquet damnatum non vt inſtrumentum humanitatis Chriſti, ſed Dei, & homo priuatur æterna beatitudine, abſque actione humanitatis: ſed ſolùm, quia Deus non confert illam. Deſperatio verò, & triſtitia, quæ inde damnant in damnato, minimè proficiſcuntur ab humanitate Chriſti, ſed ab intrinſecis facultatibus cum concurſu Dei. Ac denique, quicquid miniſterij dæmones exhibent in hoc negotio, non tã eſt ex Chriſti imperio, quàm ex æterna Dei lege, ſi de Diuino iudicio, ac ſententia illis conſtet.

Reſponſio. Facultas Chriſto in humanitate ad iudicandum data verè ac propriè iudiciaria poteſtas.

Nihilominus poſtrema pars concluſionis veriſſima ac certiſſima eſt, nimirum, hanc Chriſti poteſtatẽ verè, propriè & ſimpliciter eſſe iudiciariã poteſtatem.
D Quod in primis ſatis probant adducta in prima concluſione. Quia niſi hæc vera eſſet iudiciaria poteſtas, Chriſtus homo non eſſet verè ac propriè iudex, neque actus eius eſſet verum iudicium: falſum ergo eſſet Patrem dediſſe Filio poteſtatem *iudicium faciendi, quia Filius hominis eſt*, aut Chriſtum eſſe *conſtitutum iudicem viuorum, & mortuorum.* Secundò declaratur à ſimili: quia Chriſtus vt homo, eſt verus Rex, & habet verum excellẽnſque dominium creaturarum, quamuis in eo ordine non ſit ſupremus, ſed ſubordinatus regno, & dominio Diuinitatis: ſimiliter habet Chriſtus vt homo, veram poteſtatem iuriſdictionis ad ferendas leges, & conſtituenda aliqua media ad ſalutem neceſſaria, quamuis ſecundùm hanc poteſtatem ſubordine-
E tur Diuinæ voluntati, ac beneplacito: ergo eodem modo non repugnat, habere veram poteſtatem iudiciariam inferiorem Diuina, illíque ſubordinatam.

Actus iudicandi quidnã requirat.

Tertiò declaratur ex re ipſa: nam in actu iudicandi multa conſiderari poſſunt. Primum eſt lex, quæ eſt veluti regula ac menſura iudicij ferendi, iudiciúmque antecedit, & in præſenti eſt Diuina voluntas, qua ſtatuit vt tali operi tanta pœna vel præmium reſpondeat, & hoc ſine dubio factum non eſt per humanitatem Chriſti, ſed lege merè Diuina ac æterna ſtabilitum eſt: tamen hoc non pertinet ad iudiciariam poteſtatem intrinſecè, ac neceſſariò, niſi fortaſſe illa in ordine ſuprema ſit. Aliud enim eſt legem ferre

Eccl.26.

ferre,aliud verò ſecundùm legem iudicare, quod eſt, quaſi applicare legem ad opus,ſecundùm merita cauſæ. Definire ergo præmium vel pœnam operis, ad legiſlatorem ſpectat. Quanquam ergo Chriſtus ſecundùm humanitatem non habeat hanc poteſtatem,poteſt nihilominus habere veram poteſtatem iudicandi iuxta legem à Deo latam atque ſancitam.

Secundò conſiderari poteſt in iudicio ipſa pronũtiatio ſententiæ, quæ in iudice aliquid includit pertinens ad intellectũ, quod eſt talis cognitio cauſæ,quæ ſuo genere publica ſit, & ſufficiens ad iudicium ferendum ex vi illius. Vnde ex hac cognitione ſequitur hoc dictamen practicum,nimirum hunc eſſe tali præmio vel pœna dignum,conſideratis eius operibus, & cum æterna Dei lege mẽſuráque collatis.Præter hoc autem dictamen requiritur voluntas, quia niſi hæc accedat,non obſtante illo dictamine,poterit non ferri ſententia pro meritorum dignitate vel diſpenſando, vel condonando, ſi iudex ſit ſupremus, aut ſimul ſit Dominus,vel iudiciaria poteſtate abutendo: eſt ergo neceſſaria voluntas abſoluta,& efficax,qua iudex vult hominem recipere præmium, vel pœnam, iuxta illud dictamen quod ex cognitione cauſæ reſultauit. Quia verò hæc voluntas non erit ſatis, niſi ſit efficax,requiritur, vt non ſolùm à voluntate ſed etiam à poteſtate ſuperiori & iuriſdictionis proficiſcatur. Præter hæc autem nihil aliud ad verum actum iudicij ſecundùm ſe requiri poteſt, aut intelligi neceſſarium: ſed ad ſummum reſpectu aliorum, interuenire poteſt manifeſtatio ſententiæ,ſeu dictaminis: aut voluntatis iudicis,quæ fieri non poteſt,niſi per aliquam locutionem,vel ſenſibilem,ſi fiat ad homines, vel internam & ſpiritualem,ſi ad Angelos vel ad animas fiat. Hæc autem omnia verè ac propriè in Chriſto homine inueniuntur. Nam in primis in eo eſt perfecta cognitio totius cauſæ, id eſt,omnium humanarum actionum, & Diuinæ regulæ, ac menſuræ, qua metiendæ ſunt. Nam licèt ſolus Deus ex ſe & eſſentialiter cognoſcat à priori æquitatem & iuſtitiam ſui iudicij, quia ſolus ex ſe habet dictare, & definire, quid vnicuique operi tribuendum ſit:ratione tamen vnionis datum eſt animæ Chriſti, vt in Verbo ſufficienter videat hanc Diuinam voluntatem, & definitionem, æquitatémque ac iuſtitiam eius.Sicut autem cognitio Dei, hoc ipſo quòd Dei eſt, ſummæ authoritatis & publicæ ac manifeſtæ veritatis eſt, & ideo per ſe ſufficit ad iudicium ferendũ:ita cognitio animę Chriſti hoc ipſo,quòd eſt Diuinæ perſonæ in natura aſſumpta, habet ſufficientẽ authoritatem, & veritatem manifeſtam ad iudicium ferẽdum,ex dignitate perſonæ participatam.Quia ab illa habet,vt nec falli poſſit, nec fallere, maximè cùm eam cognitionem habeat ex clara & perfecta Dei viſione. Deinde poteſt etiam eſſe in Chriſto voluntas efficax,vt retribuatur vnicuique iuxta opera ſua, quia hæc voluntas iuſta eſt,& non ſuperat Chriſti poteſtatem. Nam, licèt voluntas humana Chriſti pendeat à Diuina:ſemper tamen ſunt conformes, & ideo,quidquid Chriſtus vt homo abſolutè vult,infallibiliter fit: hoc ergo ſatis eſt, vt poſſit efficaciter velle & malorũ pœnam,& bonorum præmium:præterquam quòd etiam efficacia ſua poteſt hæc aliquomodo efficere, vel imperare, vt poſtea dicam.Præterea eſt in Chriſto vt homine poteſtas quædam dominij & iuriſdictionis in vniuerſos homines,& Angelos,ratione cuius,ſicut poteſt eis imperare, & compellere eos,vt iuſſa capeſſant:ita etiam poteſt iuridicè & tanquam poteſtatem habens dictare,ac velle,quid vnicuique homini retribuendum ſit iuxta opera ſua. Poteſt denique hanc ſuam voluntatem & iudicium ita proferre, ac manifeſtare aliis, vt ex vi illius cæteri compellantur, ei ſubeſſe, ac parere. Quia,licèt in eo non ſit ſuprema

A poteſtas,eſt quædam eminens participatio eius,atque illi in omnibus conformis, eíque ſubordinata, ſicut cauſa ſecunda primæ, vel ſicut organum & inſtrumentum coniunctum principali agenti. Hæc ergo ſufficiunt,vt in Chriſto ſit propria ac vera iudiciaria poteſtas.

Tertiò conſiderari poteſt in iudicio aliquid veluti conſequens ſententiam iudicis, nimirum executio ipſius ſentẽtiæ,& hanc non oportet fieri per ſe,ac propriè per iudiciariam poteſtatem,neque immediatè ab ipſo iudice:ſed ſatis eſt, quòd in iudice ſit vis & poteſtas imperandi talem executionem: quæ vis & efficacia in vnoquoque iudice erit proportionata poteſtati eius.Nã in ſupremo ac principali iudice ſcilicet Deo, qui habet hanc poteſtatem in eminentiſſimo perfectionis gradu,tãta eſt hæc efficacia,vt ex vi ſolius voluntatis eius infallibiliter ſequatur effectus,eo modo, B quo ipſe vult: at verò in Chriſto vt homine, ſicut eſt poteſtas iudiciaria ſecundaria,ita ſufficit efficacia voluntatis,& imperij etiam ſecundaria, & per modũ inſtrumenti Diuinæ voluntatis, & hoc modo,poteſt Chriſtus etiam voluntate humana,vel præmium beatitudinis Iuſtis conferre,vel damnatos compellere, vt debitas luant pœnas. Nihil ergo Chriſto deeſt ad veram & propriam iudiciariam poteſtatem. Et difficultas quæ in cõtrarium obiiciebatur ex dictis ſoluta eſt; quia licèt Chriſtus, vt homo proferendo ac promulgando ſententiam ſuam, ſimul Diuinam ſententiam promulget, quia ſunt omnino conformes, vel potiùs quia ſunt vna, ſicut actio inſtrumenti & principalis agentis vna eſt: tamen non illam promulgat ſolùm vt recitans, ſed etiam vt poteſtate ſua imperans, & faciens. Quia nihil repugnat Deum hanc poteſtatem C communicare eo modo,quo expoſitum eſt.

Iudiciaria poteſtas in Chriſto qualis.

Ex dictis colligitur primò,qualis ſit hęc Chriſti poteſtas.Eſt enim inferior Diuina, & hoc ſenſu dici poteſt miniſterialis:tamen eſt ſuprema inter omnes quæ creaturis communicatæ ſunt,& hoc modo vocari poteſt poteſtas iudiciaria ſingularis excellentiæ. Nam ſi conſiderentur omnia,quæ ad hanc poteſtatẽ in Chriſto concurrunt, in omnibus habet ſingularem excellentiam, ac perfectionem: hæc autem ſunt, ſcientia, rectitudo voluntatis, infallibilis veritas, dominium, ſeu iuriſdictio,poteſtas,ac efficacia voluntatis,de quibus omnibus in ſuperiori tomo latiſſimè dictum eſt. Vnde etiam conſtat,hanc poteſtatem ſub hac ratione D & perfectione eſſe Chriſto propriam. An verò inferiori modo aliis communicetur, dicemus poſtea agentes de iudicio vniuerſali.

Iudiciaria poteſtas. Chriſto cur data.

Secundò colligitur, quo titulo conueniat Chriſto hæc iudiciaria poteſtas. Duo enim videtur eſſe neceſſaria, vt alicui detur iudicandi poteſtas. Primum, vt talis poteſtas communi bono neceſſaria ſit,vel cõueniens. Poteſtas enim iudicandi, præſertim in publicis cauſis, ad commune bonum per ſe primò ordinatur, & hoc eſt ante omnia ſupponendum; quia niſi neceſſarium eſſet iudicium, nemini daretur poteſtas iudicandi propter ſolam dignitatem eius: tamen ſuppoſita neceſſitate iudicij ad commune bonum, ratione illius datur hæc poteſtas. Et tunc vlteriùs neceſſarium eſt,vt in eo,cui tribuitur, concurrant conditiones omnes ad ferendum iuſtum iudicium neceſſariæ: imò E ratio æquitatis & iuſtæ diſtributionis poſtulat, vt poteſtas hæc detur digniori,& qui pluribus virtutibus,& perfectionibus præditus eſt ad iudicium exercendum. In præſenti ergo manifeſtum eſt, ad commune bonum vniuerſi neceſſarium eſſe iudicium bonorum, & malorum, & præmium, ac pœnam. Hæc enim eſt vna ex præcipuis partibus Diuinæ prouidentiæ, vt per ſe notum eſt. Quòd autem hoc iudicium per hominem exerceatur, id non eſt ſimpliciter neceſ-

ſarium: eſt autem valde conueniens, primò ex parte A hominum (vt ſuprà dixi) quibus magis naturale eſt, vt habeant homogeneum caput, à quo ſenſibiliter iudicentur. Secundò ex parte Dei, ad cuius liberalitatem ſpectat, communicare perfectiones ſuas cum creaturis, & efficere per cauſas ſecundas, quod per eas commodè fieri poteſt. Tertiò ex parte Verbi incarnati, cui ratione vnionis debetur communicatio Diuinarum perfectionum in natura aſſumpta iuxta capacitatem illius. Propter has ergo cauſas conueniens fuit, hāc poteſtatem communicari hominibus, quia ſuppoſitione facta, conſequenter neceſſarium fuit, vt Chriſto communicarētur. Primò quidem & quaſi radicaliter propter dignitatē ſuppoſiti: proximè verò & quaſi formaliter, quia in eo concurrunt omnia neceſſaria ad hanc poteſtatem, perfectius ac excellentius, quàm in pura creatura inueniri poſſint. Quibus B ſuppoſitis etiam titulus & ratio meriti ad hanc dignitatem obtinendā fuit in Chriſto ſufficiens. Quia meruit omnibus modis exaltari, quibus conuenienti modo & iuxta ſuam dignitatem & capacitatem exaltari potuit. Has omnes rationes ſapienter attigit Iren. lib. 4. contra hæreſ. c. 37. & Rupert. lib. cōment. in Daniel. c. 13. Auguſtinus ſermone 64. de verbis Domini.

Iren.
Rupert.

Iudiciaria poteſtas ab inſtāti cōceptionis Chriſto data.

Tertiò poteſt colligi ex dictis, hanc poteſtatem iudiciariam ſecundùm ſe, & quoad actum primum datam eſſe Chriſto ab initio incarnationis, ſicut de dignitate capitis, & de omni poteſtate excellentiæ in priori tomo diximus. Nam cùm hæc omnia debeantur Chriſto ratione vnionis, ſintque ipſi quaſi connaturalia, C ſimul omnia habuit cum ipſa vnione: quia ad noſtram redemptionem non fuit illi neceſſarium carere huiuſmodi poteſtate, aut dignitate. Chriſtus autem non priuauit humanitatem ſuam vllo bono vel perfectione debita ratione vnionis, niſi quatenus neceſſarium vel conueniens fuit ad redemptionem noſtram, vt ſæpius in prædicto ſuperiori tomo oſtenſum eſt. Dices, Chriſtus non vſurus hac poteſtate à principio conceptionis: ſuperflua autem eſſet potentia, quę non eſſet exitura in actum. Reſpōdetur (quidquid ſit de primo antecedēti, de quo ſectione ſequenti dicendum eſt) non fuiſſe ſuperuacaneam hanc potentiam. Primò, quia pertinebat ad Chriſti dignitatē. Secundò, quia hoc eſt quaſi connaturale omnibus rebus, D vt à principio habeant facultates ſuas, quamuis non ſtatim ſed ſuis temporibus illis ſint vſurę. Tertiò, quia non eſt hæc potentia per ſe diſtincta à cæteris, vt ſunt in Chriſto, ſed eſt veluti vna quædam adæquata poteſtas excellentiæ, ſeu regia dignitas, & maieſtas, cuius vnus actus inadæquatus eſt iudicium. Vt autem poteſtas ſuperflua non ſit, non oportet vt ſtatim in omnem ſuum actum erumpat, ſicut etiam per poteſtatem excellentiæ potuit Chriſtus plures actus efficere, quos nunquam efficit, vt dominia rerum vſurpare, vel mutare, vel iudicium etiam in cauſis humanis dicere: quod tamen facere recuſauit, & neglexit, iuxta illud Luc. 12. *Quis me conſtituit iudicem inter vos?*

Obiectio.
Reſponſio.
Luc. 12.

Obiectio.

Sed dices: Quomodo ergo Chriſtus potuit mereri hanc poteſtatem, ſi ab initio incarnationis illam E habuit. Reſpondetur primò, quia non fuit principium meriti: & ita potuit in eodem inſtanti dari ex merito. Secundò & meliùs (prout in ſimili difficultate dixi ſuperiori tomo, diſp. 40. ſect. 3.) poteſtas hæc ſecundùm ſe, & quoad ſubſtantiam eius (vt ſic dicam) non eſt data ex merito, ob rationem dictam, quia non tantùm eſt ſimul tempore: ſed etiam prius natura, quàm meritum. Nam ea, quæ ſunt connaturalia, ordine naturæ ſunt priora liberis. Dicitur ergo Chriſtus ex merito habuiſſe hanc poteſtatem, vel quoad eius perpetuitatem, vel quoad vſum, & quaſi actualem poſſeſſionem, & ſtatum ſupremi iudicis, vel etiam quoad manifeſtationem. Quibus modis exponuntur à Patribus verba illa Chriſti, *Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo, & in terra.*

Reſponſio.

Matt. 28.

SECTIO II.

Quos actus huius poteſtatis Chriſtus exerceat, & præſertim: an particulare animarum iudicium exequatur.

IN præcedenti ſeſſione ſolùm oſtendimus, eſſe hanc poteſtatem in Chriſto, & declarauimus, quid illa ſit, quáſve cauſas habeat, ſupereſt ad perfectam eius notitiam, vt de illius actibus nonnulla dicamus.

Primò verò circa obiectum eius obſeruandum eſt, cùm iudicium ſit actus iuſtitię, quę alteri ius ſuū reddit: ſicut in obiecto iuſtitiæ, ita in obiecto iudiciariæ poteſtatis, duo poſſe conſiderari, ſcilicet, perſonam cuius dicitur ius, ſeu cauſa iudicatur, & cauſam ipſam, ſeu rem, vel actionem, quæ poteſt eſſe talis iudicij materia. In præſenti ergo perſonæ iudicādæ ſunt homines, an verò ſint omnes, & an Angeli etiam comprehendantur, dicemus commodiùs agentes de vniuerſali iudicio. Rurſus cauſæ tractandæ in hoc iudicio ſolùm ſunt quæ pertinent ad reddendum præmium, vel pœnam actionibus moralibus debitam, iuxta illud, *Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti vt referat vnuſquiſque prout geſſit, ſiue bonum ſiue malum.* In hoc enim iudicio non agitur de remiſſione ſeu abſolutione peccatorum quoad culpam. Quamuis enim Chriſtus etiam habeat hanc poteſtatem, quam ſacerdotibus commiſit, vt in hac vita illam exerceant in pœnitentiæ iudicio: tamen non ſpectat ad poteſtatem iudiciariam (de qua nunc agimus) ſed ad poteſtatem excellentiæ, quam Chriſtus habet ad ſignificandas animas, inſtituendáque ſacramenta. Ac ſimili modo in hoc iudicio non agitur de rebus temporalibus, aut ſpiritualibus, prout ad humanam gubernationem huius vitæ pertinent, atque adeò neque de vindicta peccatorum, prout ad iudicium humanum ſpectat. Quia licèt in Chriſto etiam ſit hæc poteſtas (ſi abſoluta excellentię poteſtate vti voluiſſet) tamen per ſeipſum nunquam hac poteſtate vſus eſt: ſed temporalia iudicia humanæ & quaſi naturali poteſtati reliquit: ad ſpiritualia verò iudicia, & omnia quæ ad illa neceſſaria ſunt, poteſtatem ligandi & ſoluendi Eccleſiæ ſuæ commiſit. Supereſt ergo, vt propria materia & obiectum huius poteſtatis iudiciariæ ſint actiones humanæ morales, quatenus iuxta iuſtitiæ æquitatem præmium aut pœna illis ſunt retribuenda. Et hæc de obiecto huius poteſtatis.

Iudiciariæ Chriſti poteſtatis obiectū quod.

2. Cor. 5.

Secundò ad explicandos actus eius obſeruandū eſt, ad poteſtatē iudiciariam (ſi loquamur de humano iudicio) duo pertinere. Primū eſt cauſæ diſcuſſio vſque ad perfectam facti cognitionem, ad quam ordinatur in humano iudicio teſtium, & ipſius rei examinatio, & ſimilia, quæ hac ratione ſub hanc poteſtatē cadunt. Alterum eſt, cognito facto, ius dicere, quod includit (vt ſuprà tetigimus) & rationis actū dictantis, & volūtatis efficaciter volētis, vt huic homini pro ſuis meritis tale præmium vel pœna reddatur. Prior actus nō habet propriè locum reſpectu iudiciariæ poteſtatis Chriſti Domini, ſed poſterior, prout à nobis ſectione præcedenti explicatus eſt. Quia licèt hæc poteſtas in humanitate ſit, & per humanitatem exerceatur, magis tamen diuinum eſt eius iudicium, quàm humanū: & in hoc maximè imitatur diuinum iudicium, quòd ſicut Deus per ſeſe habet ſufficientem cauſæ cognitionem, & non indiget coniecturis, neque extrinſecis teſtimoniis: ita Chriſtus etiam ſecundùm humanitatem per ſe habet ſufficientem cognitionem ad iudicium. Propter quod in perſona eius dicitur Mal. 3. *Et accedam ad vos in iudicio, & ero teſtis velox maleficis & adulteris, & periuris.* Ac ſi diceret: ego ipſe ero iudex & teſtis

& teſtis

& teſtis. Quia nihil eorum, quæ homines faciunt, me latet, & ideo ſicut per teſtes iudicare ſolent homines: ita ego ex iis, quę per meipſum noui, iudicabo. Ita ferè *Hieron.* Hieron. *Theodor.* & apertiùs Theodoretus, *Auguſt.* & Aug. 20. lib. de Ciuit. capite 26. vbi etiam notat appellari Chriſtum *teſtem velocẽ*, quia ſine prolixitate ſermonis conſcientias conuincet, reuocans ſine mora in memoriam, vnde illas conuincat, & puniat. *Sap. 1.* Quia, vt dicitur Sap. 1. *In cognitionibus impij interrogatio erit, & accuſatione conſcientiæ ſuæ conuincetur*, *Rom. 2.* vt dicitur ad Rom. 2. & *Amb.* eleganter explicat Ambr. Enarrat. Pſalm. prim. prope finem. Quamuis autem Chriſtus ſecundùm ſe non indigeat cauſæ diſcuſſione: tamen in ordine ad homines dicitur interdum in Scriptura ſe habere tanquam diſcutiens, & diſceptans cum reo, donec illum conuincat. *Ioel. 3.* Quomodo dicitur Ioel. 3. *Congregabo omnes gentes, & deducam eas in vallem Ioſaphat, & diſceptabo cum eis.* *Iſai. 43.* Et eodem ſenſu ait Deus per Iſaiam, *Reduc me in memoriam, & iudicemur ſimul, narra ſi quid habes, vt iuſtificeris.* *Matt. 25.* Sic etiam Matth. 25. vbi forma iudicii deſcribitur, homines conantur pro ſe reſpondere: Chriſtus verò ſententiæ ſuæ æquitatem omnibus oſtendit. Et hoc ſenſu ſolent diſtinguere Patres duplex Chriſti iudicium, alterum *Diſcuſſionis* vocant, alterum *Solius ſententiæ prolationis*, *Greg.* vt latè declarat Greg. 26. Moral. cap. 20. *Baſil.* *Pſalm. 1.* & ante eum attigerunt Baſil. hom. in Pſalm. 1. exponens illa verba, *Non reſurgunt impij in iudicio*: *Hilar.* & Hilarius enarratione in eundem Pſalmum, *Ambr.* & Ambroſ. ſerm. 20. in Pſal. 118. verſiculo 2. Hæc verò diſtinctio non poteſt intelligi ex parte Chriſti ſecundùm ſe, quia ipſe (vt diximus) nulla indiget cauſæ diſcuſſione: intelligitur ergo quoad nos ex parte iudicandorum, vt in ſequentibus latiùs exponemus.

Teriò omiſſo iudicio diſcuſſionis, quod metaphoricè potius quàm propriè diuino iudicio accõmodatur, circa iudicium ipſum retributionis obſeruandum eſt, quoddam eſſe iudicium, quod dici poteſt vltimum ſeu finale, quod non profertur, donec ſint finita omnia hominis merita, vel demerita, quia eſt de perpetuo hominis ſtatu, *Heb. 9.* de quo ſcriptũ eſt ad Hebr. 9. *Statum eſt hominibus ſemel mori: poſt hoc autem iudicium.* Aliud verò eſt iudicium diuinum, quod vocare poſſumus non vltimum, quod exercet Deus cum hominib. quamdiu in hac vita viuunt in ordine ad ſingula merita, vel demerita. Vbicunque enim pœnæ vel præmij retributio intercedit, modum aliquem iudicij interuenire neceſſe eſt: at verò in hac vita fit iuſtis & iniquis aliqua operum retributio. Iuſti enim pro ſuis meritis ſtatim gratiæ augmentum recipiunt, & ſi bene vtantur gratia, & auxiliis, quibus præueniuntur, maiora recipiunt, & è contrario, ſi nonnulla peccata leuia committant, pro iis puniuntur, interdum temporalibus afflictionibus, interdum etiam ſpiritualibus. Priuantur enim ſæpe hac de cauſa ſpecialib. auxiliis. Et ſimili ratione iniuſti in primis priuantur habituali gratia, ſi eam habeant, ſæpe etiam priuantur maioribus auxiliis, & propter quædam peccata in alia maiora labi permittuntur: & interdum propter peccata temporaliter affliguntur: interdum verò permittuntur temporalib. bonis abundare, quæ illis in occaſionem maioris damnationis futura ſunt. Hæc enim omnia ad diuinum iudicium atque adeò ad poteſtatem iudiciariam pertinere, non obſcurè diuina Scriptura ſignificat, cùm docet, vel Deum deſerere hominem propter peccata ſua, vel obdurare, vel excæcare, aut è contrario iuſtis bene operantibus opem ferre, & maiora gratiæ dona præſtare. *Auguſt.* Et Auguſtin. lib. 20. de Ciuit. capit. 1. omnia hæc Dei iudicia accuratè diſtinguit, & c. 2. latè diſſerit, quomodo tam varia támque inæqualis temporalium bonorum diſtributio, quantum inter bonos & malos eſſe conſpicimus, ad occul-

A tum Dei iudicium pertineat. Eſt tamen differentia inter hæc duo genera iudicij. Quia prius eſt manifeſtum vel omnibus, vel ipſi reo, cui ſtatim, ac ſententia profertur, nota fit: at verò poſterius iudicium regulariter tunc latet. Quia nec ſententia promulgatur, aut manifeſtatur etiam ipſi reo, nec de effectu eius ſemper conſtat, an fiat, neque an ex hac vel illa cauſa fiat, & ideo ſolent in Scriptura vocari hæc iudicia Dei *occulta*. Vnde etiam factum eſt, vt hoc nomen interdum extendatur ad ſignificandos quoſcunque effectus diuinæ prouidentiæ, quorum rationes & cauſæ nobis occultæ ſint. Lege Auguſt. ſermon. 220. de tempore, non longè à principio. Igitur de priori genere iudicii certum eſt ad poteſtatem hanc iudiciariam Chriſti pertinere, vt poſtea explicabimus. B De poſteriori verò non videtur res adeò conſtans. Vbicunque enim in Scriptura fit mentio de iudicio per Chriſtum exercendo, videtur eſſe ſermo de finali iudicio perpetuum effectum habituro. Nihilominus D. Thom. hîc artic. 4. ad 3. ſignificat, *D. Thom.* huiuſmodi iudicia, licèt ante Incarnationem per Chriſtum, vt Dei Verbum exercerentur: tamen poſt Incarnationem communicata eſſe animæ Chriſti Verbo perſonaliter vnitæ. Et poteſt hoc ſuaderi ex illo Ioann. *Omne* *Ioan. 5.* *iudicium dedit filio.* Nam licèt illa vniuerſalis diſtributio poſſit explicari ex parte iudicandorum, quia de omnibus Chriſtus iudicabit: tamen optimè etiam exponitur ex parte ipſius iudicii. Non enim ſolum C iudicium externum, ſed etiam internum, nec ſolùm quod in futura vita ſed etiam quod in præſenti peragitur, datum Chriſto eſt. Quod etiam confirmari poteſt ex ratione, quam Chriſtus ſubiũgit, *Vt omnes honorificent Filium, ſicut honorificat Patrem.* Pertinet enim ad magnum honorem Chriſti, vt homines etiam hîc viuentes intelligant, ex Chriſti voluntate, ac miſericordia, vel ſeuera iuſtitia ſuam ſalutẽ damnationémve pendere. Præterea videtur hoc valde conſentaneũ vniuerſali redemptioni Chriſti, & poteſtati excellentiæ, quam habuit ad diſpenſanda ſpiritualia bona, atque etiam temporalia, præſertim quatenus ad ſpiritualia poſſunt conferre, vel impedire. Vnde Actor. 16. *Actor. 16.* cùm Paulus & ſocii tentarent ire in Bithyniã, dicitur, *Nõ permiſit eos ſpiritus Ieſu.* Quib. verbis inſinuatur ad Ieſum, quatenus eſt hominum Saluator, pertinere etiam hæc occulta Dei iudicia. Et ideo aliis locis abſo- D lutè de Chriſto dicitur, *Iudicabit inter populos multos & corripiet gentes*, Michæ. 4. Pſal. 71. *Deus iudicium tuum Regi da*, & in 96. & 97. *Iudicabit orbẽ terrarũ in iuſtitia, & populos in æquitate.* *Mich. 4.* *Pſalm 71.* *Pſalm. 95. & 97.* Neque contra hoc obiici poteſt aliquid, quod difficultatem ingerat. Nam licèt hæc omnia iudicia principaliter oriãtur ex diuina voluntate, ac prouidentia: nihilominus tamẽ exerceri poſſunt per humanã Chriſti voluntatem, & imperium. Neque Scriptura repugnat: quin potiùs fauet, vt viſum eſt.

Quarto loco omiſſis iudiciis, quæ in hac vita exercentur, iudicium finale ſeu alterius vitæ duplex diſtingitur à diuo Thoma hîc artic. 5. *D. Tho.* & à cæteris E Theologis in 4. diſtinct. 47. vnum vniuerſale, de quo in ſequentibus diſputationibus fuſè dicendum eſt: aliud particulare, quod hîc breuiter explicandum eſt. Non enim defuerunt hæretici, qui huiuſmodi iudicium negauerint. Dicebant enim, omnium hominum animas incertas & ambiguas de ſtatu ſuo vſque in diem iudicii permanere, & conſequenter neque recipere pœnam, neque præmium, neque iudicari vſque ad diem vniuerſalis iudicii. Vnde fit, vt præter iudicium vniuerſale nullum aliud ſit particulare. Quam ſententiam expreſsè docuit Lactan. *Lactan.* lib. 7. diu. inſt. capit. 21. & in eam citari poteſt Ambr. *Ambr.* lib. 3. de Cain, & Abel, capit. 2. dicens, *Soluitur à corpore anima, & poſt finem vitæ huius, adhuc tamen futuri iudicij*

dicij

dicij ambiguo ſuſpenditur, & lib. de bono mortis, c. 10. dicit, *Coronæ diem expectari ab omnibus, vt intra eum diem & victi erubeſcant, & victores palmam adipiſcantur victoriæ.* Idque confirmat ex lib. 4. Eſdræ c. 5. & 6. Et huc poſſent afferri multi ex Patribus, qui interdum negare videntur animas hominum recipere præmium vſque ad diem iudicij, quæ omnia prætermitto, quia non ſunt præſentis inſtituti. Ratio etiam adiungi poteſt, quia anima & caro ſimul bene vel malè operantur: ergo ſimul etiam iudicari debent: ergo nullum eſt iudicium vſque ad generalem reſurrectionem.

4. Eſd. c. 5. & 6.

Iudiciũ particulare in morte cuique ſuum.

Nihilominus veritas catholica docet in primis, ſingulos homines iudicari ſtatim in morte ſua: quia de fide eſt, Iuſtos, qui nihil habent purgandum, ſtatim recipere præmium æternæ beatitudinis, iuxta illud ſecundæ ad Cor. 5. *Scimus, quia ſi terreſtris domus noſtra huius habitationis diſſoluatur, ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam æternã in cælis:* animas verò in peccato mortali decedentes ſtatim in gehẽnam detrudi, vt debitas pœnas luant. Quemadmodum de Diuite illo refertur Lucæ 16. Premium enim & pœna non dantur ſine iuſta ac iuridica retributione. Et ideo dicitur Eccl. 11. *Facile eſt coram Deo in die retribuere vnicuique iuxta vias ſuas, & in fine hominis denudatio operum illius.* Addi etiam poteſt illud ad Hebr. 9. *Statutum eſt hominibus ſemel mori: poſt hoc autem iudicium.* Quamuis enim hæc verba exponi de vniuerſali iudicio poſſint, quod poſt omniũ mortem ſubſequetur (quemadmodum Oecumenius exponere videtur) tamen optimè etiam de ſingulorum hominum morte proprióque ac particulari iudicio intelliguntur, vt apertè exponit Amb. ibi dicens, *Statutum eſt omnibus ſemel mori, & poſt mortem iudicabitur vnuſquiſque iuxta merita ſua.* Eandem expoſitionem ſequitur Anſelm. Vnde Cyprian. lib. de mortalitate, *Oportet* (inquit) *temporis munus amplecti, quòd, dum noſtrã fidem firmiter promimus, & labore tolerato ad Chriſtum per anguſtam viam pergimus, præmiũ vitæ & fidei ipſo iudicante capiamus.* Et toto illo libro eo maximè oſtendit gaudendũ eſſe Iuſto de more corporis, quòd per eam iuſta bonorum operum præmia cũ Chriſto & per Chriſtum obtineat. Idem docet apertè Chryſoſtom. hom. 37. in Matth. dicens, *Poſtquam diem tuum obieris, iudicium & pæna conſequetur.* Scribit enim aduersùs eos, qui locum pœnitẽtiæ poſt mortem ſperant. Damaſcen. orat. de defunctis, *Aiunt* (inquit) *viri diuinitus illuſtrati, quòd cùm exhalamus ſpiritum, quaſi in libra humana opera probantur, &c.* Idem latè docet Tertul. lib. de Anim. c. vlt. & Auguſtin. 20. de Ciuit. c. 1. & lib. 2. de Anim. & eius origine, c. 4. *Illud* (inquit) *rectiſſimè & valde ſalubriter creditur, iudicari animas, cùm de corporib. exierint, antequam veniant ad illud iudicium, quo eas oportet iam redditis corporibus iudicari.* Et infrà, *Quis aduerſus Euangelium tanta obſtinatione mentis obſurduit, vt in illo paupere, qui poſt mortem delatus eſt in ſinum Abrahæ, & in illo diuite, cuius infernus cruciatus exponitur, iſta non audiat, vel audita non credat.* Quo teſtimonio vſus eſt etiam ad rem hanc comprobandam Irenæus lib. 2. contra hæreſ. c. 62. & 63. Præterea idem colligitur ex eodem Aug. lib. de cura pro mortuis agenda, c. 13. & ex Gregor. lib. 4. dialog. c. 36. & 38. Vbi referuntur viſiones, ſeu reuelationes de particularib. iudiciis aliquarum animarum, & approbantur. Deniq; afferri hîc poſſent teſtimonia Sanctorum aſſerentiũ, tempore legis gratiæ Iuſtos æternam retributionẽ accipere ſtatim in morte, quia iam eſt *propalata Sanctorum via,* vt dicitur ad Hebr. 9. ſi enim recipiunt præmium, neceſſe eſt vt priùs iudicentur. Imò & ante Chriſti aduentum, quamuis reipſa non acciperent viſionem beatam, accipiebant tamen in ſpe certa, locóque & ſtatu ſegregabantur ab iniuſtis, & ideo tunc etiam ſtatim iudicabantur. Atque idem dicendum eſſet nunc, etiamſi verum eſſet animas ſanctas non ſtatim poſt mortem recipere beatitudinem, & ita in ſanctis Patribus nulla eſt in hoc diuerſitas, etiam ſi olim, circa beatitudinem eſſentialem, nonnulla fuiſſe videatur. Omnes enim diſtinxerunt ſtatus diuerſos animarum tam loco, quàm gaudio, vel pœna, vt videre eſt in Dion. cap. 7. de Eccleſ. Hier. Auguſt. in Ench. cap 108. 109. & 13. de Ciuit. cap. 10. & tract. 49. in Ioan. Ignat. Epiſt. ad Roman. Ambroſ. lib. 7. Epiſt. 59. & lib. 10. Epiſt. vlt. & optimè Iren. lib. 20. 62. & 63. Ratio denique adiungi poteſt: quia tempus merendi, ac demerendi in morte finitur; ergo tunc eſt accõmodatiſſimum tempus, vt vnuſquiſque de propriis actibus iudicetur: quia nihil eſt, cur ampliùs differatur. Cur enim tanto tempore affligentur iuſti non ſolùm diu ſperantes: ſed etiam incerti de ſalute ſua exiſtentes? maximè cùm ea afflictio nihil eis ad ſalutem prodeſſe poſſit. Cur etiam ferè toto illo tempore erunt æquales iuſti, & peccatores in ſtatu illo formidinis, & dubitationis pleno? Poſſemus veritatẽ hãc Philoſophorum etiã teſtimoniis confirmare, ſed ne prolixiores ſimus, quàm hæc delectauerint, legat Euſebium lib. 11. de Præparat. cap. 18. & 20. lib. 12. cap. 3. lib. 13. cap. 7.

2. Cor. 5. *Luc. 16.* *Eccl. 11.* *Heb. 9.* *Oecumen.* *Amb.* *Anſelm.* *Cyp.* *Chryſoſt.* *Tertul.* *Auguſt.* *Iren.* *Aug.* *Greg.* *Hebr. 9.* *Dion.* *Aug.* *Ambr.* *Iren.* *Euſeb.*

Ex his ſequitur primò hoc particulare iudicium ita fieri in morte vniuſcuiuſque, vt vnicuique pronuntietur, & nota fiat ſentẽtia, quæ ad ipſum ſpectat. Ita colligitur ex teſtimoniis adductis, & ex ratione facta: quia non erunt ampliùs pendentes animo: ergo cognoſcet vnuſquiſque ſtatum ſuũ; audiet ergo ſententiam iudicis. Præterea de damnatis, & Iuſtis, qui beatitudinem conſequuntur, id eſt per ſe manifeſtũ: quia ſtatim reipſa incipiunt experiri ſententiæ effectum perpetuò duraturum, de qua perpetuitate certi etiam redduntur: quia hoc ad ſuam condignam remunerationem vel punitionem maximè ſpectat: de vtriuſque enim ratione eſt perpetuitas, & conſequenter deſperatio, aut ſecuritas, quæ ex illius agnitione ſequitur. Nam vt ait Hieronymus Matth. 25. *Vita perpetua metum deinceps non habet ruinarum.* Et ideo iuſti quando dies iudicis aduenerit, *ſtabunt in magna conſtantia*, cap. 5. Quia iam ſunt ſecuri, & tunc illis adueniet, quod deſiderant, vt rectè tractat Auguſt. in illum verſic. Pſalm. 55. *Ego verò in te ſperaui.* Qui de eadem re videri poteſt, lib. de prædeſt. ſanct. cap. 12. & 14. & lib. de Peccat. origin. c. 30. & lib. quæſtionum in Gen. q. 168. & conc. 2. in Pſal. 2. & Enarrat. Pſal. 51. *Aug.*

Dubium. De animabus autem purgatorij poſſet quiſpiam dubitare, quia non deſunt Doctores etiam Catholici, qui putent eas eſſe incertas de ſalute vel damnatione ſua. Sed nihil eſt de illis dubitandum, quia illæ etiam ſunt omnino certæ de ſtatu ſuo, vt contra art. 38. Lutheri, dicitur definiuiſſe Leo X. & oſtendemus Deo dante in 4. tom. diſputantes de purgatorio. Deinde nulla ratio reddi poteſt, cur non etiam iis manifeſtetur iudicis ſententia, quæ magis propter ipſas profertur, quàm propter ipſum iudicem. Præſertim quia (quod ad ſtatum attinet) ex effectibus ipſis, & ſuppoſita fide, quam illæ animæ in via habuerunt, quámque in purgatorio retinent, certò cognoſcunt ſe non eſſe in ſtatu damnatorum, quia nec deſperant nec blaſphemant, nec Deum odio proſequuntur. Vnde neceſſariò intelligunt, ſe eſſe in ſtatu amicitiæ diuinæ: purgari tamen, vt deinde ad beatitudinem perducantur. Nam hæc omnia ſeſe neceſſariò conſequuntur, ſuppoſita fide. *Reſpon.*

Dubium. Rurſus dubitare quis poſſet de animabus puerorum. Sed de iis vnum videtur certum, ſcilicet, ſtatim cognoſcere ſtatum ſuum, & quòd in eo ſint perpetuò manſuræ. Quia hoc pertinet ad immutabilitatem illius ſtatus. An verò cognoſcant cauſam, propter quam illum ſtatum accipiant, & rationem culpæ,

culpæ, quam in ſe habent, & conſequenter etiam rationem pœnæ, quæ eſt in carentia viſionis Beatæ, vel ſolùm apprehendant illum ſtatum vt connaturalem ſibi: hæc omnia incerta ſunt. Illud tamen prius videtur probabilius, vt attigimus ſuprà agentes de deſcenſu Chriſti ad inferos, & dicemus iterum agentes de iudicio vniuerſali. Supereſt igitur, poſt mortẽ nulla anima ſeparata ſit incerta aut ſuſpenſa de ſtatu ſuo perpetuo, quamuis de temporali incertæ eſſe poſſint. De quo eſt exponendus Ambroſius in principio citatus, vt, verbi gratia, ignorant animæ beatæ, quanto tempore futuræ ſint ſine ſuis corporibus, atque adeò quando in publico iudicio accepturæ ſint integram coronam, & ſic de aliis.

Secundò facilè ex dictis intelligitur, quo tempore proferatur ſententia vltima in hoc iudicio particulari. Tria enim ſunt tempora, de quibus dubitari poſſet. Primum eſt breue aliquod tempus, ſeu inſtans quod antecedat inſtans mortis, in quo adhuc anima corpus viuificat. Legũtur enim apud graues authores reuelationes quædam, quæ indicant, tali tempore fieri hoc iudicium, vt de Chryſorio & de quodam monacho refert Gregor. lib. 4. Dial. cap. 38. qui paulo ante mortem ſententiã ſuam damnationis audierunt, & ſimilia de aliis refert Beda lib. 5. hiſt. Angl. c. 14. & 15. & Ioãnes Clymacus, in Scala paradiſi, gradu ſeptimo, refert de monacho quodam, qui propè inſtãs mortis audiebatur, quaſi poſitus in iudicio, & accuſationibus ſibi factis reſpõdens. Nihilominus certũ eſt, in iudicio hoc non proferri ſententiã, ante inſtans mortis. Quia nõdum eſt completa hominis malitia, vel meritũ, neque denegatum tempus ad agendam pœnitentiam vſque ad mortem. Quapropter illæ viſiones (quas Gregorius & Beda referunt) ita ſunt explicandæ, vt permiſerit Deus aliquando propter peccata aliquorum hominum, ita eo tẽpore affligi, & terreri à dæmonibus, vt in deſperationem deueniant, quamuis re vera ex parte Dei ſententia nondum ſit pro eo tempore data. In viſione autem (quam refert Clymacus) ſolùm demonſtratum eſt, quanta ſolicitudine dæmones in eo tempore peccata præterita in memoriam reuocent, vt hominem in deſperationem inducant.

Beda.

Ioan. Clym. In iudicio particulari ante inſtans mortis non fertur ſententia.

Secundum tempus eſſe poteſt, paulo poſt inſtans mortis. Quod etiam colligi poteſt ex aliis viſionibus, quas refert Auguſtinus lib. de cura pro mortuis agenda, cap. 12. & Gregorius dicto libro 4. dial. cap. 36. & illa eſt peruulgata, quæ in vita ſancti Brunonis refertur de quodam Pariſienſi Doctore, qui publicè in Tẽplo, dum exequiæ pro illo fierẽt, primo die poſt mortem clamauit, *In iuſto Dei iudicio accuſatus ſum:* in ſecundo, *Iudicatus ſum:* & tertio, *Condemnatus ſum.* Similia refert Leontius in vita Ioannis Eleemoſynarij, vbi refert, fuiſſe reuelatum ſancto Simeoni, exeũtem animam de corpore deferri ad iudicium, & ibi accuſari à malis Angelis, & defendi à bonis, & tunc eſſe timore plenam, & de exitu iudicij incertam. Similia docet Cyrillus Alexandrin. in oratione de exitu animæ, *Quis terror, quis tremor, quod certamen, quæ vis animam manet à corpore ſecedentem?* & infrà, *Quanta formidine & timore arbitraris animam die illa percelli, horribiles intuentem, & aduerſos damnatos, quos aſpiciens ad cœleſtes Angelos confugiens ſublime petit:* & infrà, *In medio ſtat anima meticuloſa, & trepidans, quouſque ob actiones, dicta, factáque ſua, vel damnata in vincula coniiciatur, vel iuſtificata liberetur.* Sed nihilominus hoc etiã non eſt veriſimile, quia ſtatim ac anima ſeparatur à corpore, accipit iuſtam retributionem (vt ex Scriptura probatum eſt) nullius ergo tẽporis dilatio intercedit. Neque enim Deus indiget teſtibus, aut prolixa cauſæ diſcuſſione. In illis ergo viſionibus, ſine vlla falſitate oſtenduntur res modo nobis accommodato, quamuis non eo modo, & ordine

Aug. Greg.

Leont.

Cyr. Alex.

A fiant quo oſtenduntur. Supereſt ergo tertium tempus ſeu potiùs inſtans ipſius mortis: nam in eodem puncto in quo anima ſeparatur à corpore, audit ſuam ſententiam, & cognoſcit ſtatum ſuum.

Dices, in eo puncto, ſi anima ſit iuſta, & pura, fit beata, & ſic de cæteris ſtatib. ergo neceſſe eſt, vt ante illud inſtans iudicetur. Reſpondent aliqui negando antecedens, ſed in eo inſtanti manere animã iuxta corpus ſuum, & ibi audire ſentẽtiam iudicis, & poſtea deferri in cælum, vel in purgatorium, aut in infernũ, vt pœnam vel præmium recipiat. Quod indicat Bonauent. in 4. diſtinct. 20. in 1. par. & tenet Sotus diſtin. 45. quæſtione 1. ar. 3. con. 2. Sed aliud eſt agere de loco, vbi tũc eſt anima: aliud de ſtatu. Nam de ſtatu dubitari non B poteſt, quin ſtatim videat Deum, ſi pura eſt. Quia, cũ nullum habeat impedimentum, non eſt, quòd differatur præmium, & ideo Paulus dicebat, *Cupio diſſolui, & eſſe cum Chriſto:* quod alibi latiùs tractandum eſt. Et hoc eſt quod ad rẽ præſentem maximè ſpectat. Quia iudicium & ſententia oportet, vt antecedat ſtatum retributionis, vel pœnæ. At verò ſi agamus de loco in quo anima eſt in illo inſtanti, id pendet ex illa quæſtione, an anima ſeparata poſſit tranſire ab extremo ad extremum ſine exiſtentia in medio. Nam ſi nõ poteſt, cùm non poſſit niſi in tempore moueri, neceſſe eſt, vt ipſum inſtans mortis, quod eſt primum non eſſe hominis, in quo diſſoluitur vnio animæ cum corpore, ſit vltimum non eſſe motus localis animæ: & conſe- C quenter fieri neceſſe eſt, vt pro eo inſtanti maneat in loco corporis, in quo antea erat, quandoquidem nondum mota eſt mutatione locali. Si autem poteſt moueri in momento ad locum diſtantem, dicendum potiùs eſt, in eodem inſtanti mortis, in quo deſinit informare corpus, deſinere etiam exiſtere in loco corporis. Ad quem autem locum transferatur, ſtatim explicabo. Ad difficultatem ergo poſitam patebit reſponſio ex dicendis.

Obiectio.

Reſpon.

Bonauent. Sotus.

Philip. 1.

Tertiò ex dictis explicatur, quomodo iudiciũ hoc particulare per Chriſtum Dominũ exerceatur. Quãuis enim nõ ſit tam certum, particulare hoc iudicium exerceri per Chriſti humanitatem, ſicut vniuerſale D (de quo poſtea dicturi ſumus) quia non ſunt de hoc tam expreſſa Scripturæ teſtimonia: tamẽ probabilior & magis pia ſententia eſt, etiam hoc iudicium pertinere ad poteſtatem iudiciariam Chriſti, & per humanitatem exerceri. Quod à fortiori patet ex iudiciis huius vitæ. Nam ſi illa per Chriſtum fiunt, multo magis hoc, quod videtur magis proprium iudiciariæ poteſtatis, & de illo magis procedunt coniecturæ omnes & teſtimonia ibi adducta. Et hoc ipſum ſupponunt, quæ iã afferemus. Inquiri enim circa hoc poteſt, quomodo Chriſtus hoc iudicium exerceat. In quo multa dubitari poſſunt, primum an animæ deferantur ad tribunal Chriſti, vt ibi iudicentur, vel è contrario Chriſtus veniat ad ſingulos iudicandos. Item an anima, quæ iudicatur, clarè videat ſuum iudicem ſaltem E quoad humanitatem eius. Sancti enim Patres variis modis circa hoc loquuntur, Aug. lib. de vanitate ſeculi, c. 1. *Cùm anima (inquit) ſeparatur à corpore, veniunt Angeli, vt perducant illam ante tribunal iudicis.* Et eodem modo loquitur Bernardus in meditationibus capite ſecundo, & Hugo de ſancto Victor. libro primo, de Anim. capite ſecundo. Et Chryſoſtomus homilia 14. in Matthæum, *Omnes* (inquit) *animæ, cùm hinc emigrauerunt, ad terribile illud deducentur tribunal.* Idem ferè homil. 46. ad populum. Ex quibus & ſimilibus ſententiis aliqui ſumpſerunt occaſionem, vt dicerent, omnes animas, ſtatim ac ſeparantur à corpore, deferri in cœlum, & præſentari Chriſto. Sed de animabus damnatis & purgandis id eſt incredibile. Quia nihil coinquinatum ingreditur illam

Particulare hominum iudicium Chriſtus exercet quomodo.

Dubium.

Aug.

Bern. Hug. Vict. Chryſoſt.

illam cœleſtem ciuitatem, & eſſet impertinens ille aſcenſus in cœlum, ſi ſtatim deſcenſuræ ſunt in infernum. Nam ad audiendam ſententiam non eſt neceſſarius (vt ſtatim dicam) & aliàs locus ille non eſt conſentaneus, nec meritis earum debitus.

Alij ergo indicant, Chriſtum venire ad ſingulos homines morietes, vt de illis iudicium ferat, quia ipſe dixit: *Vigilate, quia neſcitis qua hora filius hominis veniet.* Vnde Innoc. III. lib. 2. c. 43. de contemptu mũdi, dicit omnem animam, priuſquam egrediatur è corpore, videre Chriſtum in cruce poſitum, & adducit illud, *Videbunt in quem transfixerunt:* quod non ſolùm de iudicio generali ſed etiam de aduentu Chriſti ad diem mortis cuiuslibet hominis ait eſſe intelligendum. De quo intelligit etiam illud 1. ad Tim. 6. *Vt ſerues mandatum ſine macula irreprehenſibile, vſque in aduentum Domini noſtri Ieſu Chriſti*, id eſt, vſque ad diem mortis. Similia habet Ludolphus Carthuſ. tom. 3. c. 46. Et de iuſtis ſaltem poteſt hoc confirmari verbis illis Chriſti Ioan. 14. *Si abiero, & præparauero vobis locum, iterum veniam, & recipiam vos ad meipſum.* Sed neque hæc ſententia veriſimilis eſt, ſi intelligatur de reali deſcenſu Chriſti ſecundùm humanitatem. Nam (vt ſuprà vidimus) rarò aut nunquam Chriſtus de cœlo deſcendit, poſtquã illuc aſcendit. Alioqui oporteret ſemper eſſe quaſi in continuo motu, imò ſæpe neceſſariũ illi eſſet pluribus locis ſimul aſſiſtere. Nam contingit ſæpe multos iuſtos & iniquos ſimul mori. Deinde ad proferendam ſententiam hic aduentus non eſt neceſſarius. Quia per intellectualem locutionem vel illuminationem fiet, quæ à loco non pendet. Neque propter aliã cauſam eſt neceſſarius: nã ſi animæ ſunt ſanctæ, & purgatæ, eodem puncto rapiuntur in cælum: ſi verò ſunt damnatæ, vel purgandæ, ſtatim deducuntur in aliquem inferni locum, vt in Concil. Florentino definitur in literis vnionis, iuxta illud Iob, *Ducunt in bonis dies ſuos, & in puncto ad inferna deſcendunt.*

Matth. 25. & 24. — Innocen. — 1. Tim. 6. — Ludolph. Carthuſ. — Ioan. 14. — Conc. Florentin. — Iob 22.

Reſponſio. Particulare iudicium animæ exeuntis è corpore vbi fiat, & quo modo.

Quocirca dicendum eſt, neque animam iudicãdam deferri in cælum, neque Chriſtum deſcendere ad iudicandam illam: ſed in inſtanti mortis intellectualiter eleuari ad audiendam ſententiam iudicis. Et hoc eſt duci ad tribunal eius, abſque alia locali mutatione. Et veriſimile eſt in eo inſtanti cognoſcere ſe ſe iudicari, & ſaluari, vel damnari, imperio & efficacia non ſolùm Dei, ſed etiam hominis Chriſti.

An verò ipſam humanitatem clarè intueantur omnes animæ etiam damnatæ, vel purgandæ, incertum eſt; quia nullum eſt ſufficiens fundamentum ad affirmandum. Nam vbi Scriptura dicit, videndum eſſe Chriſtum ab hominibus iudicandis, loquitur de iudicio vniuerſali (vt infrà videbimus) atque eodem modo loquitur de aduentu eius ad iudicium. Notat autem Auguſtinus Epiſtola 90. ad Iſychium, qualis vnuſquiſque moritur, talem inueniri & iudicari in vniuerſali iudicio: & ideo, cùm Chriſtus monet, vt vigilemus, ideo ſæpe addere, vſque ad aduentum ſuum, quia idem eſt vigilare vſque ad diem mortis, & vſque ad diem vniuerſalis iudicij. Dici etiam præterea poſſet cum Abulenſ. Matth. 24. quæſt. 239. aduenire Chriſtum in morte vniuſcuiuſque non ſecundùm præſentiam localem, ſed ſecundùm efficaciam, per quam fit, vt vnuſquiſque ſuum ſtatum agnoſcat, & imperium ac ſententiam iudicis audiat, & ex vi illius ſtatim tendat in locum ſuis meritis debitum. Quapropter (ſi res ſpirituales tranſeunt ab extremo ad extremum ſine medio) in eodem inſtanti, in quo iſtæ animæ ſeparantur à corpore, & à Chriſto iudicantur, conſtituuntur in loco, in quo ex vi iudicij & imperij Chriſti futuræ ſunt. Quia cùm ille effectus & mutatio ex ſe non requirat ſucceſſionem, nec ex parte virtutis Chriſti ſit neceſſaria, nulla intercedit mora, ſed in pũcto fit (vt inquit Iob.) Satis autem eſt, quòd ſententia naturæ ordine antecedat, vt effectus ſtatim ſubſequatur. Nam cauſa efficax ſimul ac eſt, in eodem inſtanti operatur.

Auguſtinus. — Abulenſ. — Iob 28.

Iudiciaria poteſtate Chriſtus vti quando incepit.

Vltimò intelligitur ex dictis, quando cœperit Chriſtus vti hac iudiciaria poteſtate. Primum enim non eſt exiſtimandum, ſtatim ab Incarnatione cœpiſſe vti hac poteſtate. Quamdiu enim in vita mortali vixit, illa vſus non eſt, ſi propriè loquamur: quia pro eo tempore potius voluit iudicari, quàm iudicare. Vnde Ioannis 12. ipſe dicebat, *Non veni vt iudicem mundum, ſed vt ſaluificem mundum:* ſignificans primum aduentum ſuum non fuiſſe ad iudicandum. Et ideo dixerat in verbis proximè præcedentibus: *Si quis audierit verba mea, & non cuſtodierit, ego non iudico eum.* In quibus tamen verbis non negat ſe poſtea iudicaturum. Quocirca non dixit de futuro, *non iudicabo eum*, ſed de præſenti, *non iudico eum*, id eſt, in hoc aduentu, ſicut capite tertio dixerat, *Non miſit Deus filium ſuum in mundum, vt iudicet mundum.* Deinde putandum non eſt, differre vſum huius poteſtatis vſque ad diem iudicij vniuerſalis, ac ſi per hanc poteſtatem nullum alium actum exercere poſſit. Oſtenſum eſt enim habere etiam alios actus, quos nunc exercet. Supereſt igitur, vt hac poteſtate vti cœperit, ex quo in ſtatu glorioſo conſtitutus eſt, quando ipſe dixit, *Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo, & in terra.* Sicut enim tunc deſiit eſſe in ſtatu paſſibili, & humili, in quo ad miniſtrandum venerat (vt etiam ipſe teſtatus eſt) & cœpit eſſe in ſtatu regnantis, ac dominantis: ita etiam tunc poteſtatem hanc iudicandi exercere orſus eſt. Quinimo dicere poſſumus ab inſtanti mortis, in quo noſtram redemptionem conſummauit, cœpiſſe in anima ſeparata & glorioſa poteſtatem iudicandi exercere. Ad hanc enim pertinere videtur liberatio ſanctarum animarum, & ſpoliatio inferni, & ſimiles actus, quos in inferno exercuit, vel ligando poteſtatem dæmonis, vel animas aliquas è purgatorio liberando, vel certè iudicium etiam ferendo de iis, quæ eo tempore è corporibus exierunt.

Ioan. 12. — Ioan. 3. — Matth. 28. Marc. 10.

DISPVTATIO LIII.

In quatuor Sectiones diſtributa.

De ſecundo Chriſti aduentu ad vniuerſale iudicium.

QVamuis Theologi materiam hanc diſputent in fine quarti ſententiarum, diſtin. 47. & 48. quin etiam D. Thom. in finem huius 3. part. illam reiecerit: tamen, quia & ipſe morte præuentus eam abſoluere non potuit, & nobis non eſt in animo poſt diſputationes de Sacramentis omnibus ſpecialem tractationem de quatuor nouiſſimis inſtituere: ac denique, quia ad completam & exactam ſcientiam de Chriſto, & de rebus omnibus, quæ ad ipſum ſpectant, materia hæc pertinere videtur, idcirco eam hoc loco diſputare decreui, vt hoc etiam modo huius doctrinæ de Chriſto Domino finis principio reſpondeat. Diximus enim in initio prioris tomi, Iudæos in cognitione Meſſiæ valde errare, eo quòd duplicem ipſius aduentum nõ diſtinguãt. Cùm ergo hactenus ea omnia, quæ de primo aduentu conſideranda videbantur, diſputauerimus, conuenienti ordine ſequitur, vt de ſecundo Chriſti aduentu, & conſequenter de ſecundo eius in cœlum reditu, perpetuóque ac immutabili ſtatu, qui illum conſequetur, diſſeramus. In hac itaque diſputatione ſolùm tractabimus quæſtionem, an ſit futurus alter aduentus Chriſti. Et quoniam hoc pẽdet ex

ex cauſa & ratione eius, illam ſimul explicabimus, attingendo etiam circumſtantias loci, & temporis, quæ cum huiuſmodi mutationibus coniunctæ ſunt.

SECTIO I.

An futurum ſit vniuerſale iudicium, in quo Chriſtus ſit ſupremus iudex.

QVoniam potiſſima cauſa ſecũda aduentus Chriſti in futuro vniuerſali iudicio poſita eſt, ideo ab hac controuerſia initium huius diſputationis ſumendum eſt. Fuerunt igitur hæretici quidam, qui vniuerſale iudicium futurum eſſe negarunt. Quem errorem tribuit Guido Carmelita Albanenſibus, qui dicebant vniuerſale iudicium iam eſſe factum, & nullum aliud eſſe futurum. Quomodo autem intelligerent, eſſe factum, non explicat. Fortaſſe eo ſenſu loquuti ſunt, quo illi, qui dicebant reſurrectionem eſſe factam, ſcilicet, in ſolis animabus. Sic enim, quia iudicium fit in ſingulis animabus, per ſingularia iudicia multiplicata intelligebant fortaſſe factũ eſſe vniuerſale iudicium omnium: vel certè, quia in mente Dei aut in Chriſti morte & paſſione lata eſt ſententia cõtra dæmonem, ac de eius ſunt poteſtate erepti, quotquot per Chriſtum Redempti ſunt, iuxta Chriſti verba Ioann. 12. *Nunc iudicium eſt mundi, nunc Princeps huius mundi eiicietur foras*: ſicut ibi exponunt Auguſtin. tractat. 52. & Chryſoſtomus homil. 66. Et fortaſſe hoc idem ſenſerunt quidam alij (vt ſignificant Hilarius, in Pſalm. 1. & Auguſtinus de agone Chriſtiano, capite 27.) qui ad negandum vniuerſale iudicium inducebantur verbis Chriſti Ioan. 3. *Qui credit in eum, non iudicatur: qui autem non credit, iam iudicatus eſt.* Vnde colligebant, nullos ſupereſſe iudicandos, & conſequenter non eſſe futurum iudicium. Quia omnes ſunt vel credẽtes, vel non credentes in Chriſtum: ſed illi non iudicantur, iſti iam ſunt iudicati: ergo nullus ſupereſt iudicandus. Vnde poteſt confirmari hic error, quia iudicium animarum iam eſt factum; ergo non iterum fiet. *Quia Deus non iudicat bis in idipſum*, nec poteſt mutare iudicium ſemel factum. De corporibus autem non eſt neceſſe fieri ſpeciale iudicium, quia illa non ſunt capacia per ſe meriti, vel demeriti, niſi ratione animarum: ergo nec per ſe iudicari debent, ſed in ipſis animabus cenſentur iudicata quaſi in radice, ſicut præmium, vel pœna corporum ex præmio, vel pœna animarum reſultat.

Guid. Carm. — Ioan. 12. — Auguſt. Chryſoſt. Hilar. Auguſt. — Ioan. 3. Num. 2.

Dico primò, futurum eſſe aliquando iudicium vniuerſale hominum viuorum, ac mortuorum. Hæc aſſertio eſt vnus ex articulis fidei, quem in Symbolis Apoſtolico, Niceno, & Athanaſij profitemur: quem ex Scripturæ teſtimoniis, & ex ſanctis Patribus probare ferè eſt ſuperuacaneum. Quia nihil eſt in Scriptura, præſertim in nouo Teſtamento, & in Patrib. frequentius. Congerit varia teſtimonia Auguſtinus 20. lib. de Ciuit. à capite 5. & Damaſc. lib. 1. parallelorum, cap. 15. & in hiſtoria de Balaam, cap. 8. & 6. & Chryſoſt. homil. 46. 47. 49. & 50. ad populum. Breuiter, vbicunque in Scriptura fit mentio in ſingulari, & quaſi per antonomaſiam de die iudicij, qui etiam dicitur *dies Domini, dies iræ*, aut aliis ſimilibus modis, ſermo manifeſtus eſt de vniuerſali iudicio, vt Matth. 11. *Dico vobis, Tyro & Sidoni remiſſius erit in die iudicij*, & cap. 12. *Terræ Sodomorum remiſſius erit in die iudicij*, & *Viri Niniuitæ ſurgent in iudicio cũ generatione iſta*, & 1. ad Theſſalonic. 5. *Dies Domini ſicut fur in nocte, ita veniet*, & 2. ad Theſſal. 2. *Non citò moueamini, quaſi inſtet dies Domini.* 1. Pet. 3. *Igni reſeruati in diem iudicij, & perditionis impiorum hominum.* Et ſimiles locutiones ſunt multæ in Prophetis, Sophon. 1. *Iuxta eſt dies Domini magnus*, & infrà vocatur *Dies Domini amara, dies iræ, dies tribulationis, & anguſtiæ, dies calamitatis, & miſeriæ, dies tenebrarum, & caliginis, dies tubæ, & clangoris*, & Malach. 4. vocatur *dies ſuccenſa, quaſi caminus, dies Domini magnus, & horribilis: dies, denique, quam ego facio, dicit Dominus exercituũ.* Circa quæ loca animaduertit Auguſtin. 20. de Ciuit. cap. 1. *diem*, indefinitè poſitum eſſe pro tempore, more Scripturæ. *Nam, per quot dies (inquit) iudicium hoc tendatur, incertum eſt.* Et ita dies ille vocatur *tempus nouiſſimum*, 1. Pet. 1. & Iacob 5. & aliis Scripturæ locis. Præterea vbicunque in Scriptura fit ſermo de iudicio futuro poſt vniuerſalem reſurrectionem, neceſſe eſt, ſermonem eſſe de vniuerſali iudicio, quia particulare multo ante reſurrectionem fit, ſic dicitur Ioannis 5. *Venit hora, in qua omnes, qui in monumentis ſunt, audient vocem filij Dei*, &c. Atque idem latè deſcribitur Matth. 24. & 25. Lucæ 21. 1. ad Corin. 15. & 1. Theſſalon. 4. & Apocalypſ. 20. & alia teſtimonia afferemus in ſequentibus aſſertionibus. Rationes ſeu congruentiæ huius vniuerſalis iudicij poſt particulare variæ afferuntur à ſacris Doctoribus, quæ omnes nituntur in ratione diuinæ iuſtitiæ. Quia iudicium actus eſt iuſtitiæ, & in eo interuenire poſſunt tam commutatiua, quatenus cum vnoquoque ſeruatur æqualitas, quàm diſtributiua, quatenus inter omnes ſeruatur debita proportio meritorum, & retributionis. Et quamuis iuſtitia Dei ſecundùm ſe non indigeat noſtro teſtimonio, vel cognitione: tamen, quia ad Dei honorem pertinet, vt ſeipſum in omnibus perfectè manifeſtet, ideo multa operatur ad manifeſtationem iuſtitiæ ſuæ, & hoc potiſſimum præſtare voluit in die iudicij. Cur autem in poſtremum diem hoc reſeruarit, optimè declarat D. Thom. ratione, quam hîc attigit art. 5. Quia opera hominum quomodo manent poſt mortem eorum, vel in aliorum exiſtimatione, & fama, vel in effectibus ſuis, qui varij & multiplices eſſe ſolẽt: ergo licet Deus iudicet actiones vniuſcuiuſque hominis in morte eius, conſiderando illas ſecundùm ſe, id eſt, ſecũdùm id, quòd vera ſunt: oportet nihilominus, vt de eis faciat publicum & vniuerſale iudicium, in quo conſtet tam de ipſis actionibus, quàm de omnibus effectibus earum, & nocumentis, ac fructibus, qui ad alios ex eis redundarunt: tum re ipſa, tum etiam ſecundùm aliorum exiſtimationem.

Iudicium hominũ vniuerſale aliquando futurum. — Symbol. — Auguſt. Damaſc. Chryſoſt. — Matth. 11. Matth. 12. — 1. Theſſ. 5. — 2. Theſſ. 2. 1. Pet. 3. — Malac. 4. — Aug. — 1. Pet. 1. Iacob. 5. — Ioan. 5. — Matth. 24. & 25. Luc. 21. 1. Cor. 15. 1. Theſſ. 4. Apoc. 20. — D. Thom.

Dices, iudicium Dei tantùm fertur ſecundùm merita, vel demerita vniuſcuiuſque, ſed hæc omnia conſummantur in vita hominis, quæ ſequuntur autem poſtea ſiue in re ipſa, ſiue in hominum exiſtimatione, accidentaria ſunt: nihil ergo referunt ad diuinum iudicium. Reſpondetur, quamquam effectus merè accidentarij, qui nec præuiſi ſunt, nec connexionem vllam habent cum actione hominis, non augeant meritum, nec demeritum, & conſequenter nec præmium, vel pœnam apud Deum: tamen illi effectus, qui aliqua ratione ſunt præuiſi, vel quouis modo coniuncti cum actionibus hominis, ita vt in eis tanquam in ſemine contenti fuerint, augent vel eſſentiale meritum, ac præmium, pœnam, ac demeritum, vel ſaltem accidentale. Vnde 2. Reg. 12. punitus eſt Dauid non ſolùm propter peccatum commiſſum ſecundùm ſe conſideratum, ſed etiam, vt aliis fuit occaſio blaſphemandi nomen Domini, ſicut illi dixit Nathan Propheta. Secundò, quamuis totum meritum vel demeritum ſit in actu libero, ſiue poſtea ſequatur effectus, ſiue non, & ideo eſſentiale præmium vel pœna conferatur in fine vitæ, quando via & tempus merendi vel demerendi terminatur, nihilominus tamen effectus poſtea ſubſequuti duabus ex cauſis conferre poſſunt ad iudicium. Primò ad accidentarium præmium, vel pœnam, vt iniqui omnium actionum ſuarum fructus intuentes magis confundantur: boni verò è contrario de bonis fructibus gaudeant. Secundò

Obiectio. — Reſponſ. — 2. Reg. 12. — Vniuerſale hominum iudiciũ fieri valde conueniẽs.

cundò

cundò & maximè, quia effectus oſtendunt malitiam, vel bonitatem operum, vnde orti ſunt; vt ergo illis omnibus propoſitis & ponderatis euidentiùs omnibus pateat æquitas diuini iudicij, valde congruũ fuit poſt cõſummatas ac finitas omnes actiones humanas huius vitæ, omnéſque effectus earũ, fieri vniuerſale iudicium, in quo omnia exactiſſimè perpendantur. Tertiò accedit, quòd ad manifeſtationem huius diuinæ iuſtitiæ non ſolùm neceſſarium fuit, conſiderare ſingulorum hominum peccata ſecundùm ſe: ſed etiam in ordine ad alios, & in ordine ad gubernationem totius vniuerſi, & ad vniuerſalem & ſpecialem prouidentiam, quã Deus habuit, & reſpectu totius vniuerſi & reſpectu ſingulorum hominum, atque ideo voluit, non tantùm quaſi priuatim iudicare ſingulos homines: ſed etiam publicè totum vniuerſum, per modum

B

vnius integri corporis politici, cuius bona omnia, & mala, ſecundùm omnes reſpectus & habitudines ſuas in ſeuerum examen adducantur. Quartò hinc fit, vt licèt ex parte Dei ad ferendum iudicium ſingulorũ, non ſit neceſſaria hæc generalis congregatio omnium: tamen ex parte ipſorum hominum ſit quodãmodo neceſſaria, tum ad publicam manifeſtationẽ diuinæ iuſtitiæ, tum etiam, vt quædam ſpecialis retributio proueniens ex publica laude, & honore, vel confuſione, locum habeat; hæc enim neceſſariò reſultat ex tali modo iudicij publici, & vniuerſalis, non autem ex priuatis.

1.Cor.4.

Vnde aiebat Paulus 1. ad Corinth. 4. *Nolite ante tempus iudicare, quoadusque veniat Dominus, qui illuminabit abſcondita tenebrarum, & tunc laus erit vnicuique à Deo.* Quintò hinc intelligitur, hunc modum iudicij

C

eſſe valde cõformem diſtributiuæ iuſtitiæ. Nã (vt Paulus ait 1. ad Corinth. 9.)

1.Cor.9.

quamdiu in hac vita viuimus, veluti in publico ſtadio verſamur laborantes, vt brauium & coronam propoſitam conſequamur: quando autem publicum præmium certantibus proponitur, ratio communis boni & iuſtitiæ diſtributiuæ poſtulat, vt in publico conſeſſu omnium congredientium merita conferantur, vt debitus honor ac præmiũ ſingulis tribuatur. Deus autem, qui ſapienter ac ſuauiter omnia diſponit, homines gubernare ſtatuit, ac iudicare modo illis maximè accõmodato, atque adeò ratione diſtributiuæ perfectiſſimè ſeruata. Et ideo vt Paul. ait 2. ad Corinth. 5. & ad Roman. 14.

Rom.14.

D

Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, vt vnuſquiſque referat propria corporis prout geſſit: & ob eãdem rationem præmium beatorum vocatur in ſacra Scriptura *Corona iuſtitiæ, vitæ, ac gloriæ*, 2. ad Timoth. 4. Apocal. 2. Iacob. 1.

2.Tim.4.
Apoc.2.
Iacob.1.

Illa enim propriè dicitur corona, quæ victorib. publicè & cũ celebritate donatur. Sextò ad hoc etiã cõfert illa ratio ſumpta ex aliorum exiſtimatione. Facilè enim decipitur humanum iudiciũ, vel malitia, vel humano errore. Quia ex iis, quæ exteriùs apparent, iudicat, vnde fit, vt & bonorum fama ſæpe lædatur, & iniquorum malitia adeò occultetur, vt boni & iuſti exiſtimentur. Oportuit ergo, vt in Diuino iudicio, quod non eſt *ſecundùm carnem*, Ioan. 8. nec *ſecundùm viſionem oculorum, aut auditum aurium*, Iſai. 11. ſed *corda omnium intuendo*, 1. Reg. 16.

Ioan.8.
Iſai.11.
1.Reg.16.

E

oportuit, inquã, in hoc iudicio ſingulorum iniurias tanquam in ſeuera quadam trutina diuináque lance penſari, & iuſtis famam reſtitui, iniquorum verò technas & verſutiam detegi. Quare de illis dicitur Sapien. 5.

Sapien.5.

Stabunt Iuſti in magna conſtantia, &c. De iis verò, *Videntes turbabuntur timore horribili*, & infrà: *Dicentes, hi ſunt, quos habuimus aliquando in deriſum, &c.* Huc etiam ſpectant ſimilitudines illæ, quibus Chriſtus vtitur in Euangelio, quibus explicat bonos & malos in hac vita eſſe permixtos, ita vt vix diſcerni poſſint, ſicut virgines fatuæ, & prudentes: oportet ergò aliquando diſcerni, & ſeparari, ſicut triticum à zizaniis, & granum à pallea, &c. Septimò huc acce-

A

dit ratio illa ad hanc eandem rem ſæpe à Chryſoſtomo repetita, præſertim libro primo de prouidentia circa finem, & homil. 46. ad populũ, quod ſæpe in hac vita iniqui fœlicitate quadam temporali fruuntur, & non ſolùm ab hominibus honorari videtur, ſed etiã à Deo ipſo proſperari, iuſtos verò è cõtrario affligi. Oportet ergo, vt occulta hæc ratio Diuinæ prouidentię & iudiciorum eius, in publico atque in vniuerſali iudicio pandatur, vt conſtet malos *recepiſſe bona in vita ſua*, & ſi quid fortaſſe boni operati ſunt vltra debitum: vel potiùs ſine debito fuiſſe illis remuneratũ; è contrario verò bonos recepiſſe temporalia mala, vel vt eis magis in bono proficerent, vel certè, vt pro leuioribus culpis, temporalibus pœnis ſatisfacerent. Ac ſimili ratione Diuinæ iuſtitiæ conſentaneũ fuit, vtrorũque ſortes commutari, & impios à iuſtis conculcari ac confundi. Vnde Malach. 4. illis promittitur,

Malach.4.

Egrediemini, & ſalietis ſicut vituli de armento, & conculcabitis impios, cum fuerint cinis ſub planta pedum veſtrorum, in die quam ego facio, dicit Dominus exercituum. Vltima ratio peti poteſt ex iis, quæ ſuprà diximus de corporum generali reſurrectione, quam oportuit in finem reſeruari, poſtquam completæ eſſent omnium rerum generationes. Quia materia, ex qua humana corpora conſtãt, eſt harum generationum ſubiectum, quibus priùs deſeruire oportebat. Facta autem generali reſurrectione, optimo ordine conſequitur generale iudicium. Quia cùm non ſola anima ſed homo integer peccet, aut bene operetur, homo etiam integer iudicari debet, & conuenientem pœnam aut præmium in animo & corpore debita proportione recipere. Nec prætermittenda eſt illa ratio moralis, vtile fuiſſe vniuerſale iudiciũ futurum, vt illius expectatio ac timor hominum mores corrigeret, & in officio contineret. Vt enim dixit Clemens Papa Epiſt. 1. ad Iacobũ,

Clem. Pap.

Quis peccare poterit, ſi ſemper ante oculos ſuos Dei iudiciũ ponat, quod in fine mundi certũ eſt agitandum? Vnde rectè Gregorius lib. 6. Moral. c. 2. de hoc iudicio explicat verba illa Iob c. 5.

Greg. Pap.
Iob 5.

A flagello linguæ abſconderis, &c. dicens, *flagellum linguæ* eſſe ſententiã vltimam iudicis, à qua abſconduntur, qui illam in hac vita formidãt. Quocirca concludit, *Viuentes ergo timeant iudicem, ne morientes timeant accuſatorem. Iuſtis namque initium retributionis eſt ipſa plerumque in obitu ſecuritas mentis.* Et de eadem re legi poteſt Chryſoſt. hom. 35. ad pop. & 5. in ad Rom.

Chryſoſt.

Dico ſecundò, in hoc vniuerſali iudicio futurum eſſe iudicem Chriſtum Dominum, non ſolùm per diuinitatem, ſed etiam proximè per humanitatem ſuam. Concluſio eſt de fide, quã maximè probant omnia teſtimonia, quæ de poteſtate iudiciaria Chriſti adducta ſunt, & præterea ſunt expreſſa multa in Euangelio, Matth. 13.

Matth.13.

Tunc mittet filius hominis Angelos ſuos, &c. vbi multis parabolis, & ſimilitudinibus hoc Chriſtus exponit, & c. 16.

Matth.16. 24.&25.

Filius hominis venturus eſt in gloria Patris ſui cum Angelis ſuis, & tunc reddet vnicuique ſecundùm opera ſua, & cap. 24. & 25. idem lãtè deſcribitur, & 1. ad Theſſ. 4. 2. ad Cor. 5.

1.Theſſ.4.
2.Cor.5.

Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti. In veteri etiam Teſtamẽto hoc fuerat prædictum, vt in ſequẽti ſectione latiùs dicturi ſumus. Optimum verò teſtimonium eſt illud Daniel. 7.

Dan.7.

Aſpiciebam, donec throni poſiti ſunt, & antiquus dierum ſedit: & infrà, *Iudicium ſedit, & libri aperti ſunt*, & inferiùs, *Et ecce cum nubibus cæli quaſi filius hominis veniebat, & vſque ad antiquum dierum peruenit, & dedit ei poteſtatẽ, honorem, & regnum.* Quod teſtimonium in ſequenti diſputatione fusè interpretabimur. Rectè verò ait Rupert.

Rupert.

hunc locum exponens, ſuo c. 13. in Daniel. vſque ad illa verba, *Ecce in nubibus cœli, quaſi filius hominis veniebat. Manifeſtè quidem deſcriptum eſſe iudicium diuinum, non tamen eſſe dictum, qualem per manum vel perſonam ſit agitandum. Non enim iudicabit per ſemetipſum ille antiquus*

quus dierum: ſed vt ipſe Dominus dixit, Omne iudicium dedit filio: hoc ergo prophetica viſio (inquit) *lucido ſatis oſtendi teſtimonio.* Et eadem eſt ſententia Hieronym. & Theodoreti in eundem locum. Rationes, propter quas ſuprà diximus, datum eſſe Chriſto poteſtatem iudiciariam, maximè probant de hoc vniuerſali iudicio, tam ex parte hominum iudicandorum, nimirum vt videre poſſint & audire ſuum iudicem, quàm ex parte ipſius Chriſti, cui innumeris titulis ſuprà expoſitis hoc munus debetur: cuius etiam victoriam & iuſtitiam in illo celebri conſeſſu & conſpectu manifeſtari decuit.

Hieron. Theodor.

Occurrebat autem hoc loco explicandum quàm vniuerſale ſit futurum hoc iudicium. Id enim & ad complementum huius quæſtionis & ad ſoluendum hæreticorum fundamentum cõferret: tamẽ quia hoc ſpectat ad diſputationem penultimam huius materię, vbi de forma huius iudicij & de perſonis iudicandis agendum eſt, ideo nunc breuiter dicitur ad hæreticorum fundamentum, tam fideles quàm infideles eſſe iudicandos ſaltem iudicio retributionis, vel damnationis, licèt de iudicio diſcuſſionis fortè dictum ſit, qui non credunt, eos iam eſſe iudicatos. Quia apud Deum iam eſt prolata eorum ſententia, quamuis nõdum ſit exteriùs pronuntiata, vt Auguſtin. exponit tract. 12. Ad aliud ex Nahum 1. rectè D. Thom. exponit Deum non iudicare bis de eodem ſecundùm eandem rationem, ſecus verò ſecundùm rationes diuerſas. Quod eſt dicere, Deum non iudicare bis, vt priorem ſententiam mutet, vel vt bis puniat: poſſe tamen bis iudicare, vt ſuppleat quidquid ex debita pœna deerat, & conuenienti modo ſententiam proferat in eum, qui peccauit, qui priùs non omnino ſed quaſi ex parte tantùm iudicatus fuerat. Ex quo patet reſponſio ad aliam congruentiam de iudicio corporum. Non enim iudicatur corpus per ſe, ſed vt pars totius compoſiti, ſicut in probationibus primæ concluſionis inſinuatum eſt.

Auguſt. D. Thom.

SECTIO II.

An Chriſtus ſecundò venturus ſit in hunc mundum, ad vniuerſale iudicium peragendum.

QVamuis dictum ſit, Chriſtum futurum iudicem in hoc iudicio: non tamen hinc neceſſariò fit venturum eſſe ad hoc munus obeundum. Potuiſſet enim in cœlo manens ſententiam proferre, & idcirco ſpecialem hoc inueſtigationem requirit. In qua ſimul refellendus erit Iudæorum error, qui, ſicut de primo Meſſiæ aduentu increduli ſunt, ita non poſſunt circa ſecundum non errare. Nam ſicut dixit Auguſtinus Epiſtola octuageſima ad Heſychiũ, & Lactantius libro quarto, c. 12. *Qui aduentum Domini primum non cognouerit, præparare ſe non poterit ad ſecundum, credendo in eũ:* Iudæi igitur neutrum credunt, ſed quendã alium fingunt, qui nunquam futurus eſt, merè humanum ad temporale regnum obtinendum. Referri etiam hîc poteſt error, quem indicat Orig. tract. 34. in Matth. vbi ſentit, ſecundum Chriſti aduentum non futurum eſſe corporalem, ſed per ſolam manifeſtationem ſpiritualem, quæ fiet in mentibus omnium iudicandorum. Quæ ſententia eſt & contra proprietatem Scripturæ & contra Eccleſiæ ſenſum.

Auguſt. Lactan.

Igitur Catholica fides vnum Chriſti aduentum agnoſcit iam factum, & aliũ cõfitetur futurum. In quo Chriſtus Deus homo verè ac realiter veniet de cœlo ad vniuerſale iudicium peragendum. Hic eſt articulus fidei, quem illis verbis Symb. profitemur, *Inde venturus eſt iudicare viuos & mortuos.* Qui ex nouo Teſtamẽto facile probari poteſt. Vt autem ſimul Iudæos conuincamus, oportet afferre veteris Teſtamenti & Prophetarum oracula, quibus hi duo Meſſiæ aduentus neceſſariò conuincuntur: quorum conuenientias & diſcrimina varia ex Scripturis colligendo, veritatem propoſitam apertiùs confirmabimus, & occaſionem errandi Iudæorum meliùs detegemus.

Symbol.

Primò ergo ſtatuendum eſt omnia teſtimonia Scripturæ, quæ de aduentu Meſſiæ loquuntur, ad eandem perſonam eſſe referenda, in quo etiam Iudæi nobiſcum conueniunt. Quia, ſicut in nouo Teſtamento vnum tantùm agnoſcimus Redemptorem ac mediatorem: ita in veteri vnus eſt tantùm Meſſias promiſſus, vt in principio prioris tomi latè oſtendimus.

Secundò hinc oritur alia conuenientia, ſcilicet quòd is, qui aduenit in vtroque aduentu, eſt Deus & homo. Quod quidem de priori aduentu latè probatũ B eſt in prædicto loco, & hinc ſequitur, idem eſſe dicendum de ſecundo, cùm eadem ſit perſona, quæ venit. Sed vlteriùs probari poteſt propriis Scripturæ teſtimoniis. Quòd enim Dominus ipſe venturus ſit ad iudicandum, docuit Iſa. c. 3. dicens, *Dominus ad iudicandum veniet cum ſenibus populi ſui, & cum principibus eius.* Habet autẽ varias expoſitiones hic locus. A quibuſdam enim exponitur non actiuè ſed paſſiuè, ſcilicet quòd Dominus veniet, nõ vt iudicet, ſed vt iudicetur, & refertur ad primum aduentum, & ad iudiciũ, quod Chriſtus ſubiuit ſub Pontio Pilato. Ita Tertull. lib. de Reſur. carnis, cap. 20. & lib. 4. contra Marcion. c. 4. & Ruffinus in expoſ. Symbol. Alij verò actiuè interpretãdo, Deum iudicaturum, explicãt de iudicio Diuino, quod in Iudæos prolatum eſt, & executioni mandatũ, C quando à Romanis pene extincti ſunt: vt exponit latè Iuſtinus dial. cum Tryphone. A qua expoſitione non multum quoque diſcrepant Hieron. & Cyril. qui in genere de iudicio diuino aduerſùs principes Iudæorũ & Phariſæos interpretantur. Nihilominus tamen ſatis accommodatè intelligitur de iudicio finali, vt ibi Baſilius interpretatur, & Gregor. lib. 1. in Ezech. hom. 9. apertiùs Aug. Enarrat. in Pſal. 49. quem de hoc aduentu intelligit, circa illa verba, *Deus manifeſtè veniet, Deus noſter & non ſilebit.* Quo teſtimonio etiam in præſenti vti poſſumus. Cui ſimile eſt illud Iſa. 66. *Ecce Dominus in igne veniet, & quaſi turbo quadrigæ eius, reddere in indignatione furorem ſuum, increpationem ſuam in flamma ignis, quia in igne Dominus diiudicabit.* Quæ verba ſunt tam aperta, támque conſentanea iis, quæ D de aduentu ad iudicium in Euangelio dicuntur, vt omnium Patrum conſenſu de illo explicentur, vt patet ex Hieron. Cyril. ibi, & Auguſt. 20. de Ciuit. cap. 21. & Cypr. lib. de bono patientiæ, prope finem. Denique Pſal. etiam 96. de hoc aduẽtu rectè exponitur, & tamen in illo dicitur, *Dominus Altiſſimus ſuper omnẽ terram, & ſuper omnes Deos,* quo priùs dictum fuerat: *Nubes & caligo in circuitu eius, iuſtitia & iudicium præparatio ſedis eius. Ignis ante ipſum præcedet,* &c. Et ita videtur exponere Paul. ad Hebr. 1. illis verbis, *Et iterum cũ introducit primogenitum in orbem terrarum, dicit, & adorent eum omnes Angeli eius.* Alludit enim ad illa verba E huius Pſalmi, *Adorate eum omnes Angeli eius.* Conſtat igitur Deum eſſe, qui venturus eſt. Quòd autem etiã ſit homo, dixit Daniel c. 7. illis verbis, *Ecce cum nubibus cæli quaſi filius hominis veniebat.* Quibus conſentanea ſunt verba ſæpe repetita à Chriſto in Euang. Matth. 13. 16. 19. & 26. *A modo videbitis filium hominis venientem in nubibus cæli.*

Secundus Chriſti aduẽtus ad iudicandũ ex prophetarũ oraculis manifeſtus.

Iſa. 3.

Tertull.

Ruffin.

Iuſtin. Hieron. Cyril.

Baſil. Greg. Pap. Aug.

Iſai. 66.

Hieron. Cyril. Auguſt. Pſal. 96.

Heb. 1.

Dan. 7.

Matth. 13. 16. 19. & 26.

Tertia ſimilitudo & conuenientia huic affinis eſt, quòd vterque aduentus futurus eſt per veram & corporalem præſentiam Chriſti. De hoc nulla nobis eſt controuerſia cum Iudæis. Quia illi loca omnia veteris Teſtamenti, quæ ſunt de aduentu Meſſiæ

Meſſiæ, intelligunt de viſibili & corporali aduentu, quem vnum tantùm futurum eſſe exiſtimant. Nos autem idem de duobus confitemur. Et de primo quidẽ id ſatis conſtat ex iis,quę hactenus diximus de vita & conuerſatione Chriſti Domini, & de veritate corporis & humanitatis eius,in priori tomo.De ſecundo verò id conſtat ex omnibus locis Euangelij,in quibus deſcribitur aduentus Chriſti ad iudicium, ita vt ab omnibus tum bonis, tum etiam malis ſenſibiliter conſpici poſſit,iuxta illud Matth.26. Matth.26. *Videbitis filium hominis ſedentem à dextris virtutis Dei, & venientem in nubibus cœli.* Apoc.1. Et illud Apoc.1. *Ecce venit cum nubibus, & videbit eum omnis oculus, & qui eum pupugerunt.* Et hoc Zach.12. modo colligi idem poteſt ex illo Zach.12. *Aſpicient ad me, quem confixerunt.* Nam illum locum de die iudicij Theodor. interpretantur Theodoretus, Rupert. Rupertus,& alij ibi, vbi Hieron. etiam Hieronymus idem indicat, & clariùs Auguſt. Auguſtinus 20.de Ciuit.c.30.& lib.1.de Trinit.cap.13. Quam Ribera. expoſitionem doctè ibi comprobat Franciſcus Ribera, Tolet. nec minùs eruditè Franciſcus Toletus Ioan.19.aduertit, in illis duobus verbis duos Chriſti aduentus ſignificari, primum in carne mortali in verbo, *transfixerunt:*ſecundum glorioſum in verbo,*videbunt.*Nam Iudæi, qui Chriſtum crucifixerunt, nunquam eum ampliùs viderunt, neque vſque ad ſecundum aduentum videbunt.

Quartò conueniunt,quia vterque aduentus eſt admirabilis ſupernaturalis, ac Deo dignus. De primo ſatis conſtat ex iis,quæ de myſterio Incarnationis hactenus tractata ſunt. Et ſatis cõprobatur ex illo Agg.2. Agg. 2. *Ego commouebo cælum, & terram, & mare, & aridam, & mouebo omnes gentes,& veniet deſideratus cunctis gentibus.* Quem locum intelligendum eſſe de priori aduentu, in primo tomo demonſtrauimus. Et iuxta probabiliorem ſententiam de eodem loquitur Malach.c.3. quamuis in magna gloria & maieſtate illum deſcribat. Propter quod multis viſum eſt de ſecundo aduentu eſſe loquutum, non conſiderantibus hanc ſimilitudinem,de qua agimus, ratione cuius vterque poteſt deſcribi in maieſtate,& virtute,quamuis diuerſo modo, vt poſtea dicam. Nam, quòd poſterior aduentus futurus etiam ſit admirabilis, & glorioſus, inferiùs latè differendum eſt, & ex teſtimoniis paulò antè citatis conſtare ſatis poteſt, quanquam nulla probatio neceſſaria ſit, cùm hoc neque à Iudæis negetur.

Quinta conuenientia excogitari poteſt,quòd vterque aduentus eſt ad bonum ſalutémque hominum. De primo ſatis id conſtat ex ſuperiori tomo. Luca 21. De ſecũdo verò id teſtatus eſt Chriſtus Lucæ 21.vbi agens de ſecũdo aduentu ſuo, ait, *Surgite, & leuate capita veſtra, quoniam appropinquat redemptio veſtra.* Quam enim ipſe in ſuo primo aduentu ſufficienter operatus eſt,tũc habebit in electis vltimum ac deſideratum effectum, Rom.8. de quo dixit Paul.ad Rom.8. *Nos ipſi primitias ſpiritus habentes, & ipſi intra nos gemimus, adoptionem filiorum Dei expectantes, redemptionem corporis noſtri.* Quamuis E enim hic aduentus Chriſti multis futurus ſit in pœnam, & damnationem: tamen primariò ac præcipuè fit propter ſalutem & gloriam bonorum. Nam hæc eſt per ſe, & ex propria Dei voluntate intenta: alia verò ſunt tantùm permiſſa, & ex malitia hominum Ioann.14. conſequuta.Et ideo Ioann 14. Chriſtus conſolabatur Apoſtolos & in eis omnes Iuſtos,dicens, *Vado parare vobis locum, & ſi abiero, & præparauero vobis locum, iterũ veniam, & accipiam vos ad meipſum, vt vbi ſum ego, & vos ſitis.* Vbi apertè loquitur de hoc ſecundo aduentu, & de illius fructu. Et de eodem loquebatur Paul. Philip.1. cùm dicebat ad Philip. 1. *Saluatorem expectamus Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, &c.* Et apertiùs ad Tit.2. Titum 2. *Expectantes beatam ſpem, & aduentum gloriæ* A *magni Dei,& Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti,* & 1. ad Corinth.1. 1.Cor.1. *Ita vt nihil vobis deſit in vlla gratia expectantibus reuelationem Domini noſtri Ieſu Chriſti,qui & confirmabit vos vſque in finem ſine crimine in die aduentus Domini noſtri Ieſu Chriſti.*Et apertiſſimè ad Hebr.9. vterque aduentus deſcribitur, *Chriſtus ſemel oblatus eſt ad multorũ exhaurienda peccata: ſecundò ſine peccato apparebit expectantibus ſe in ſalutem.* Ac denique propter hanc cauſam rectè dicunt Sancti, Irenæus lib.2. contra hæreſ. Irenæ. cap.62.& Greg.in id Cant. Greg. Cant.2. *Flores apparuerunt in terra noſtra.*expleto numero prædeſtinatorum futurum ſecundum Chriſti aduentum, iuxta illud Apocalypſ. Apoc.6. *Dictum eſt illis, vt requieſcerent adhuc tempus modicum, donec compleantur conſerui eorum.* Nam cùm hic Chriſti B aduentus propter bonorum gloriam præcipuè futurus ſit, expleto illo numero quem Deus præfiniuit, non eſt, quod ampliùs expectetur.

Sexta conuenientia præcedenti non diſſimilis,adiungi poteſt,quod Chriſtus in vtroque aduentu vẽturus eſt,vt ſibi regnum comparet. Nam de primo ſcriptum eſt apud Danielẽ,lapidem paruum,qui de monte Dan.2. abſciſſus eſt ſine manib. percuſſiſſe ſtatuã, & contriuiſſe ac comminuiſſe regna huius mundi,& creuiſſe in montẽ magnũ, ac vniuerſã terrã impleuiſſe, regnũque comparaſſe,*quod in æternum non diſſipabitur, & alteri populo non tradetur, comminuet autem & conſumet vniuerſa regna hæc, & ipſum ſtabit in æternum.* Quæ ſcripta eſſe de Chriſto & primo eius aduentu, certius eſt C quàm vt noua probatione indigeat.Nomine enim *lapidis* Chriſtus in Scriptura ſignificari ſolet,Pſalm.117. Pſal 117. *Lapidẽ quẽ reprobauerunt ædificantes.*Iſai. 28. Iſai 28. *Mittam in fundamentis Sion lapidem probatum:* Zach.3. Zach.3. *Super lapidẽ vnum ſeptem oculi ſunt.*Dicitur autem *lapis abſciſſus è mõte ſine manibus*, propter natiuitatem eius ex Virgine, vt in ſuperiorib. expoſuimus. Vnde conſtat ſermonẽ eſſe de eius primo aduentu: quocirca appellatur *lapis paruus,*tum propter ætatem infantilem, tum etiã propter humilem & pauperem vitã,vt poſtea dicam. Hic ergo lapis paruus dicitur *creuiſſe in montem magnum,*& omnia occupaſſe,quia aduentu ſuo æternum regnum ſibi comparauit, iuxta illud Luc.1. Luc.1. *Hic erit magnus, & filius Altiſſimi vocabitur, & dabit illi Dominus Deus ſedẽ* Matth.28. *Dauid Patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum.* Matth.27. De quo regno dixit ipſe Chriſtus, *Data eſt mihi omnis* D *poteſtas in cælo,& in terra: Et,regnũ meũ non eſt de hoc mũdo.*Et illud confeſſus eſt latro Luc.23.dicens, Luc.23. *Memẽto mei, Domine, dum veneris in regnũ tuũ.* Hoc enim regnũ (vt alibi latiùs explicuimus) non temporaliter ſed ſpiritualiter intelligendum eſt. Nihil enim eſt aliud,quã regnum Eccleſię,vel triumphantis in cælo,vel in terra militantis.Vnde quia in primo aduentu non perfectè & omni ex parte Chriſtus hoc regnum obtinuit, neq; de hoſtibus ſuis viſibiliter ac manifeſtè triũphauit,ideo etiam in ſecundo veniet obtenturus plenam ac completam proprietatem & poſſeſſionem huius regni non ſolùm ſpiritualem, ſed etiam quodammodo corporalem,& viſibilem, ac externã:ſicut ſcribitur Daniel.7.de illo filio hominis, qui iudicium facturus Dan.7. eſt, *Dedit ei poteſtatem,& honorem, & regnum, & omnes populi, Tribus, & linguæ ipſi ſeruient.* Hæ igitur ſunt, & aliæ facilè excogitari poſſunt ſimilitudines,& conuenientiæ inter vtrumque aduentum, vt quòd vterque dicitur futurus in nouiſſimo tempore,& ante vtrumque fuerunt mittendi pręcurſores ac prophetæ,& alię ſimiles, ob quas errarunt Iudæi hos duos aduentus confundentes, & ideo oportet etiam diligenter diſcrimina adnotare, vt rei veritas conſtet.

Prima igitur differentia ſit,quæ in ipſis nominibus primi & ſecundi aduentus continetur, ſcilicet, quòd vnus futurus fuit tempore ac duratione prior altero.Propter hanc enim rationem vnus vocatur *primus,*

& alter *ſecundus*, quod in Teſtamento nouo ſatis expreſſum eſt, vt patet ex citato loco ad Hebr. 9. & ex omnibus aliis locis, in quibus dicimur expectare aduentum Domini, quem neceſſe eſt fore ſecundũ, cùm Meſſiam iam veniſſe credamus: & hoc ſit veluti primum noui Teſtamenti fundamentum. Ex veteri autem Teſtamento probari poteſt. Quia quidem Chriſti aduentus promittitur futurus in fine mũdi, vt patet ex Malach. 4. *Ecce enim dies veniet ſuccenſa*, &c. Vbi dies iudicij & aduentus Domini ad illud deſcribitur, & in eo dicuntur omnia conſummanda, & faciendam æternam ſeparationem malorum, & bonorum. Et ex iis, quæ poſtea dicemus de tempore vniuerſalis iudicij, & de ſignis, quæ illud pręcedent hoc apertiùs conſtabit. At verò etiam in Teſtamento veteri prædicitur aduentus Meſſię multo ante conſummationem ſęculi, vt patet ex prædictione Danielis de ſeptuaginta hebdomadibus, & ex eo, quod poſt illum aduentum prædicitur futurum, vt gentes ad Chriſtum conuertantur, & terra repleatur ſcientia Dei, vt dicitur Iſaiæ 11. & vt Eccleſia per vniuerſum orbem diffundatur, iuxta illud Pſal. 71. *Replebitur maieſtate eius omnis terra:* & illud Malach. 1. *Ab ortu ſolis vſq; ad occaſum, magnum eſt nomen meum in gentibus*, & alia multa, quæ non niſi longiſſimo tẽpore impleri poſſunt, ſicut reipſa videmus impleta, partímque ſperamus implenda; ergo neceſſe eſt, iis locis prædici duos aduentus tẽpore diſtãtes; erit ergo vnus primus, alter verò ſecundus. Quapropter (quod in priori tomo etiã admonui) cauendũ eſt, ne quis decipiatur modo loquẽdi Scripturæ, quæ tempus vtriuſq; aduentus interdũ vocat *nouiſſimũ*, vel, quia totũ tẽpus legis gratiæ, quod à primo vſq; ad ſecundum Chriſti aduẽtum protenditur, licèt in ſe longum ſit, & multis annis duraturum, tamen reſpectu æternitatis eſt breuiſſimum, & veluti dies vnus, 2. Pet. 3. vel quia eſt vltimus ſtatus viatorum, in quo data eſt vltima lex Dei, cui non ſuccedet alia, ſed ſtatus æternitatis, & ideo totum hoc tempus vocatur à Ioanne *hora nouiſſima*, 1. Ioan. 2. In qua eſt vterq; Chriſti aduẽtus: ſed alter in principio, alter in fine eius, & ita erunt in tẽpore nouiſſimo, & in diuerſis temporibus.

Hebr. 9. Malach. 4. Danielis. Iſa. 11. Pſalm. 71. Malach. 1. 2. Pet. 3. 1. Ioan. 2.

2. Differen. Secunda differentia cum præcedenti coniuncta eſt in ſubſtantia (vt ſic dicam) vtriuſque aduentus, ſeu in mutationibus, quibus fient. Prior enim aduentus factus eſt per ſubſtãtialem actionem, vel mutationem, ſcilicet per Incarnationem filij Dei, & per humanam conceptionem & generationem Chriſti, iuxta illud Pauli ad Galat. 4. *Miſit Deus filium ſuum factum ex muliere.* Nihil ergo aliud fuit, filium Dei mitti, quàm fieri hominem ex fœmina: ergo venire fuit concipi, & incarnari. Et hoc ipſum eſt quod prædixerat Iſaias cap. 7. *Ecce Virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel*; quod interpretatum ſignificat, Nobiſcum Deus. Quia per illam conceptionem, & partum ad nos venit Deus, quod propter certitudinẽ prophetiæ, vt iam factum, prædicit idem Iſaias capit. 9. *Paruulus natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis.* At poſterior aduẽtus fiet per ſolum localem motum, quod licèt non ſit tam expreſsè dictum in veteri Teſtamẽto (quanquam enim interdum ſignificetur hic aduentus per verba veniendi aut *deſcendendi*; tamen eadem reperientur dicta de primo aduẽtu, & ita poſſent aliter intelligi) ſequitur tamẽ neceſſariò ex iis, quæ dicta ſunt. Quia poſtquam res aliqua ſubſtãtialiter producta eſt, & exiſtit, non ſit corporaliter & viſibiliter pręſens, vbi non erat niſi per localem aduentum: Chriſtus autem ſupponitur iam exiſtens Deus & homo, & ſolùm per localem motum ab hoc inferiori mundo diſceſſit quantum ad præſentiam humanitatis: ergo vt ſecundò adueniat, & fiat præſens, ſolùm indiget motu locali. Atque ita poteſt optimè hęc pars confirmaris illis Angelorum vocibus Act. 1. *Hic Ieſus, qui aſſumptus eſt à vobis in cælum, ſic veniet, quemadmodum vidiſtis eum euntem in cælum.* Sicut ergo in cęlum iuit per ſolum localem motum (vt ſuprà vidimus) ita per ſimilem motum veniet. Hęc ergo eſt ſecunda differentia inter vtrumque aduentum.

Galat. 4. Iſai. 7. Iſai. 9. Actor. 1.

3. Differentia. Tertia, ac præcipua eſt in fine. Nam prior aduentus reſpectu noſtri præcipuè factus eſt ad operandam noſtram redemptionem, & ſalutem per meritum, & ſatisfactionem, & ad docendos illuminãdóſque homines per doctrinam, & exemplum: alter autem aduentus erit ad iudicãdos homines, & retribuendum præmium pro meritis, & pœnam pro peccatis. Et hanc differentiam inſinuauit Chriſtus Ioann. 3. dicens, *Sic Deus dilexit mundum, vt filium ſuum vnigenitum daret, vt omnis, qui credit in ipſum, non pereat: ſed habeat vitam æternam*, & rationem ſubdit, *Non enim miſit Deus filium ſuum in mundum, vt iudicet mundum: ſed vt ſaluetur mundus per ipſum.* Quibus verbis expreſsè docet priorẽ aduentum, & cauſam eius: poſteriorem verò tantùm inſinuat, ac ſi diceret, venturus quidem ſum, ad iudicandum mundum: tamen nunc non ad id veni, ſed ad ſaluandum mundum, vt ibi indicat Chryſoſtom. homil. 27. & latiùs ibidem Euthymius exponit. Et de cauſa quidem prioris aduentus ſatis dictum eſt à nobis in priori tomo. Quòd autem ſecundus futurus ſit ad iudicandum, paſſim habetur in Euãgelio, & in toto nouo Teſtamento: ex quo multa teſtimonia adduximus. Et illa etiam, quibus ex veteri probauimus, Deũ hominem eſſe qui venturus eſt in vtroque aduentu, cõuincunt quoque in vltimo aduentu venturum eſſe ad iudicandum. Et ratio etiam id probat: quia poſtquam Chriſtus in priori aduentu ſufficienter homines ſaluauit, eíſque prouidit de rebus omnibus ad promerẽdã ſalutẽ neceſſariis, nulla alia ratio viſibiliter veniẽdi illi ſupereſt reſpectu noſtri, niſi vt bonos à malis ſeparet, eíſque condignam retributionem impertiatur. Et quoniam finis, qui prior eſt in intentione, prima cauſa eſt & ratio executionis, ideo ex hac differentia in fine, orta eſt alia ſuprà poſita de ordine executionis, ſeu temporis. Decuit enim diuinam miſericordiam (vt Chryſoſtomus ait dicta homil. 27. in Ioann.) priùs nos redimere, ac ſaluare, & gratiam præbere, qua bene viuere poſſemus, vt poſtea nos poſſet ex iuſtitia iudicare. Nam (vt rectè dixit Gregor. homil. 30. in Euan.) *Certè vnigenitus Dei filius iudex eſt generis humani. Sed quis eius iuſtitiam ferret, ſi priuſquam nos per manſuetudinem corrigeret, culpas noſtras per zelum rectitudinis examinare voluiſſet? Homo ergo pro hominibus factus, prius voluit manſuetè corripere, vt haberet, quos poſtmodum in iudicio ſaluaret.*

Ioann. 3. Chryſoſt. Euthym. Chryſoſt. Greg. Papa.

Quarta differentia, quæ ex pręcedenti conſequitur, eſt in modo vtriuſque aduentus. Nam prior fuit in carne paſſibili, & in exteriori apparatu humilis, & abiectus. Quia hæ duæ conditiones maximè erant conſentaneę fini tam redemptionis, quàm doctrinæ, & exempli. Quæ veritas manifeſta eſt non ſolùm in Euãgelio, ſed etiam in veteri Teſtamento, præſertim in Iſaia, & Pſalmis, vt latiſſimè in ſuperiorib. dictum eſt. At ſecundus aduentus futurus eſt glorioſus, tam quoad ſtatum corporis impaſſibilis, quàm in maieſtate, & externo comitatu, vt ſatis conſtat ex Angelorum verbis iam citatis, *Sic veniet quemadmodum vidiſtis eum euntem in cælum*, & ex aliis verbis Chriſti Matth. 26. *Amodo videbitis filium hominis ſedentem à dextris virtutis Dei, & venientem cum nubibus cæli.* Quæ verba ſuæ reſponſioni Chriſtus addidit, vt Phariſæorum tenebras depelleret, ſi ſeipſum vellent cognoſcere. Cùm enim princeps ſacerdotum eum grauiſſima adiuratione interrogaſſet, an eſſet Chriſtus, ipséque reſpondiſſet, *Tu dicis*, ſtatim tacitæ eorum obiectioni reſpondens ſuperio

Actor. 1. Matth. 26.

Matth. 16. 24.& 25. Luc 21. 1.Theſſ.4. 1.Cor 15. Iſ.3.& 66. Dan.7. Auguſt. Hieronym. Tertull.

ſuperiora verba ſubiungit, ac ſi diceret, Ne miremini, quòd affirmem, me eſſe Chriſtum, quia me abiectum ac infirmum hominem conſpicitis. Nam iterum venturus ſum in gloria, & maieſtate, & tunc me videbitis venientem in nubibus cæli. De gloria huius ſecundi aduentus frequentiſſima ſunt Scripturæ teſtimonia tam noui Teſtamenti, Matth.16.24.& 25.Luc. 21.1.ad Theſſ.4.1.ad Cor.15.quàm veteris, Iſai.3.66. & Dan.7.& aliis ſuprà citatis: atq; eam latiùs deſcripturi ſumus inferiùs, Diſput.penultima. De hac item differentia legi poteſt Auguſt. ſerm.220. de tempor. vbi hoc ferè ſenſu ait priorem aduentum fuiſſe occultum, alium fore manifeſtum, iuxta id Pſalm.49. *Deus manifeſtè veniet.* Hieronymus q.11.ad Algaſi. Irenæ.libro 4.capit.56. Tertullianus lib.cont.Iud. Theodor.in Epitom.c.de ſecundo aduentu.

5. Differentia.

Quinta differentia eſt in modo comparandi ſibi regnum, & triumphum de inimicis ſuis. Nam in priori aduentu meruit omnibus Angelis & hominibus cælorum regnum, & ſpecialiter pro hominibus ſatisfecit, eíque regni ianuam aperuit, & ideo ſibi promeruit ſupremum quoddam ac cæleſte imperiũ, & claritatem, & ſui nominis exaltationem. Quamuis auté tunc conſequutus ſit perfectum ius regni: tamen (vt ſuprà dicebam) non ſtatim obtinuit integram poſſeſſionem eius, nec omnino debellauit omnes inimicos ſuos. Dico autem integrè, quia ipſe quidem ſtatim in fine illius aduentus ingreſſus eſt in gloriam ſuam, Lucæ 24. ibíque triumphat, & regnat: nondum tamen omnibus dominatur. Quia neque in cælo adhuc cõpletum eſt prædeſtinatorum regnum: neque in terra omnes illum venerantur, aut obediunt illi; nondum enim videbimus omnia ſubiecta ei, vt dicitur ad Heb. 2. Et ideo in fine illius prioris aduẽtus dictum eſt illi, *Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum.* At verò de poſteriori aduẽtu paulo inferiùs ſubiungitur, *Dominus à dextris tuis cõfregit in die iræ ſuæ reges, iudicabit in nationibus, implebit ruinas, conquaſſabit capita in terra multorum.* Quo metaphorico dicendi modo ſignificatur eum in poſteriori aduentu acquiſiturum perfectam regni poſſeſſionem: non iam illud merendo, ſed reipſa obtinendo, occupandóque, quod ante meruerat, ac potenti virtute ciues ſuos exaltando, hoſtes verò debellando. Et hoc eſt quod Paulus ait 1.Corinth.c.15. *Oportet illum regnare, donec ponantur inimici ſub pedibus eius.* Quod magis explicuit ad Heb.10 dicens, *Hic autem vnum pro peccatis offerens hoſtiam in ſempiternum ſedet in dextera Dei, de cætero expectans, donec ponantur inimici ſub pedibus eius.* Eſt ergo valde diuerſa ratio obtinendi regnum prioris & poſterioris aduentus. Et hanc differentiam cum aliquib. ex dictis attigit Athanaſ. libr. de Incarnatione Verbi, eiúſque corporali aduentu iuxta finem, dicens, *Simul te latere nolim alterum eius aduentum illuſtrem, & diuinum, non humilitate contemptibilem, ſed gloria magnificum, in expectatione eſſe, atque imminere, cùm non, vt patiatur, rediturus ſit, ſed vt fructus ſuæ crucis omnibus retribuat, immortalitatem videlicet, & reſurrectionem, & incorruptibilitatem, neque vt iudicetur, ſed vt iudicet.*

(Luc.24. Hebr.2. Pſal.109. 1.Cor.15. Hebr.10. Athanaſ.)

6. Differentia.

Atque hinc conſequitur ſexta differentia in iis, quę vtrumque aduentum conſequuntur. Nam primus in hoc terminatus eſt, vt Chriſtus abſoluta peregrinatione ſua, quam per primum aduentum inchoauit, in cælum redierit, & illic ſedeat: non tamen nunquam rediturus, ſed, *donec ponantur inimici eius ſub pedibus eius.* Et quia hæc victoria non erat futura corporum, ſed animarum, & armis ſpiritualibus comparanda, ideo poſt inſignem illum triumphum eiuſdem aduentus, factum eſt, vt hæc Chriſti victoria per vniuerſum orbem prædicaretur, vt ſpirituale bellũ aduerſùs Chriſti hoſtes potentiori virtute gereretur, donec perfecta A victoria ad exitum perduceretur. Et hoc eſt, quod in citato Pſalm. poſt prędicta verba ſubiungitur, *Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion: dominare in medio inimicorum tuorum.* At verò poſt ſecundum aduentum nec bellum aliquod in terra ſupererit, neque Chriſtus ſedebit in cælo iterum in terram rediturus: ſed perpetua ac ſtabili quiete illic regnabit, omniáque erunt ſubiecta ei, vt Paul. deſcribit 1. ad Corinth. 15. & Daniel c.7.& Ioannes Apoc.12.20.21.& 22. & in fine huius materiæ latiùs dicemus.

(Pſal.109. 1.Cor.15. Dan.7. Apoc.12.20.21.& 22.)

7. Differ.

His addi poſſunt duæ aliæ differentiæ, quas ſolùm inſinuabo, quia pendent ex infrà dicendis. Septima ergo eſt in præcurſoribus, quia præcurſor primi aduentus fuit Ioannes Baptiſta (vt ſuprà tractatum eſt) B ſecundi autem erunt Elias, & Henoch, vt infrà dicemus.

8. Differ.

Octaua eſt inſignis vtriuſque aduentus. Nam ſigna prioris fuêre, vel ſeptuaginta hebdomadæ Danielis, vel ceſſatio ſceptri Iudæorum, vel pax, quæ futura fuit in vniuerſo orbe cum aliis, quæ de myſteriis vitæ ac mortis Chriſti à Prophetis prædicta & in ſuperioribus tractata ſunt. At verò ſigna poſterioris aduentus tam in veteri quàm in nouo Teſtamento prędicta ſunt longè diuerſa, vt poſtea trademus. Conſtat igitur, duos eſſe Chriſti aduentus, & adhuc ſupereſſe ſecundum, illúmque ad iudicium ferendum de hominibus futurum.

Obiectio.

Dices: Cùm potuerit Chriſtus abſq; corporali pręC ſentia ſua iudicium hoc perficere, & ſententiam proferre, quid neceſſe fuit ad hoc munus obeundum in terram deſcendere? Reſpondetur, in primis hoc poſitum fuiſſe in voluntate eius vel humana, vel diuina, quæ reuelata eſt, & nobis eſt ratio ſufficiẽs. Poſſumus tamen congruentiam adiungere. Quia ex parte iudicandorum decuit iudicium in terra fieri, tum quia ille fuit locus pugnæ, & viæ, & quaſi indifferens ad præmium, & ad pœnam obtinendam. Tum etiam, quia cùm inter iudicandos ſint multi damnati, nec decuit illos in cęlum deferri, vt ibi iudicarentur, nec in infernum, antequam iudicarentur. Fuit autem conueniẽs, vt omnes iudicãdi ſimul adeſſent, vbi & videri & audiri mutuo poſſent, propter rationes in ſuperiori Sectione adductas. Et hinc tandem concluditur, congruum fuiſſe, vt illuc iudex præſens adueniret, Primũ D vt ab omnibus iudicandis videri audiríq; poſſet abſque inuſitatis miraculis. Deinde, vt hoc iudicium maiori quodam ſplendore & maieſtate fieret, qui Iuſtis magnũ ſolatium & gaudiũ, iniuſtis verò maioré terrorẽ afferret. Deniq; vt vbi Chriſtus *de torrente in via biberat, ibi caput exaltaret*, & triumphum ſuæ victoriæ oſtenderet in terra, vbi iniquè iudicatus fuerat.

(Reſponſ. Pſal 109.)

SECTIO III.

In quo terræ loco vniuerſale iudicium futurum ſit.

E E X fine pręcedentis Sectionis atque ex articulo fidei colligimus, hoc iudicium futurum eſſe in terra, atque in determinato loco terræ, in quo corporaliter congregabuntur omnes homines iudicandi, & ſententia Orig. tract. 34. in Matth. hoc negantis fidei contraria eſt, vt iam vidimus. Quæſtio ergo ſolùm ſupereſt, in qua parte terræ futurum ſit. Eſt enim multorũ opinio, hoc iudiciũ eſſe futurũ in valle Ioſaphat, qui medius interiacet inter Ieroſolymitanam vrbem, & montem Oliueti. Ita ſenſit D.Thom.in 4. d. 40. q. 1.art.4.q.4.quodl.10.art.2.& opuſ.60.cap. vltim. Alber.eadem d.48.art.8.Palud.diſt.47.q.1.att. 1. D. Anton.4 p.tit.14.c.11.§.5. & hoc ſequuntur Sotus, Carthuſ.& recentiores propter locũ Ioel.3. *Congregabo omnes gentes, & educam eas in vallẽ Ioſaphat, & diſceptabo cum*

(Orig. D.Tho. Albert. Palud. Anton. Sot. Carthuſ. Ioel.3.)

cum eis. Aliis verò hæc ſententia non ſolùm non probatur: verùm etiam expoſitio illius loci puerilis & friuola videtur: vt ait Gloſſa ordinaria, quam ſequitur & refert Magiſter ſenten. d. 48. & clariùs Alenſ. 3. p. q. 25. memb. 2. Significat Anſelm. in Elucid. vbi per *Vallem* interpretatur terram, quæ reſpectu cæli *Vallis* dicitur. Quare multi negant eſſe vallem aliquam, *Ioſaphat* appellatam. Vnde fit, apud Prophetam illud non eſſe cognomen alicuius vallis ſpecialis, ſed denominationem ſũptam à iudicio ibi futuro, vt idẽ ſit *vallis Ioſaphat*, quod vallis iudicij Domini. Nam *Ioſaphat iudicium Domini* ſignificat. Vnde Chaldæus non vertit *in vallem Ioſaphat*: ſed *in vallem diuiſionis iudicij*. Iuxta quam interpretationem omnino incertum manet, quis ſit ille locus, qui futurus eſt locus iudicij. Additur præterea coniectura, quia vallis illa, quę interiacet inter Ieruſalem, & montem Oliueti, minor eſt, quàm vt tantam hominum multitudinem capere poſſit.

Glo*ſſ*. Ord. Magiſt. Alenſ. Anſelm.

Mihi tamen non videtur à communi & recepta ſententia recedendum, quanquam non certa, ſed probabilis, & pia. Eſt tamen in hunc modum explicanda. Primò, non ſolum terræ locum ſeu ſuperficiem illius vallis Ioſaphat ita credi futurum eſſe locum iudicij, vt tam omnes iudicandi, quàm Chriſtus Dominus vſque ad ipſam terram deſcenſuri ſint ad iudicium. Hoc enim eſt, quod Gloſſa dixit, puerile eſſe credere, Dominum deſcenſurum in vallem Ioſaphat. *Quia non* (inquit) *in terra ſed in ſpatio huius aëris ſedebit contra locum montis Oliueti, ex quo aſcendit.* Vnde non negat, iudicium futurum in illo loco: ſed ſolùm negat iudicem deſcenſurum vſque ad ipſam terram. Et idem eſt manifeſtus ſenſus Alex. Alenſis, qui verus eſt quoad hanc partem. Nam Paulus 1. ad Theſſalonic. 4. etiã ſanctos homines reſurgentes negat eſſe manſuros in terra: ſed ſtatim eſſe rapiendos vnà cùm Chriſto *in aëra*. Igitur Chriſtus Dominus deſcendet vſque ad locum aëris, qui eſt ſuper ipſam vallem Ioſaphat, & ibi in throno ſuæ maieſtatis ſedebit, vt omnes ferè expoſitores docent 1. ad Theſſalon. 4. Decet enim ipſum iudicem eſſe in eminentiori loco, & à terra eleuatum, tum propter dignitatem, & maieſtatem, ac corporis glorioſi agilitatem, tum etiam, vt ab omnibus videri facilè audiríque poſſit. Rurſus, omnes Sancti tam Angeli, quàm homines erunt etiam à terra eleuati, vt Paul. ſignificat. Quia ab ipſo inſtanti reſurrectionis eorum corpora erunt glorioſa, neque egebunt loco terræ, cui innitantur: & alioqui nõ decet, vt vel per illud breue tempus damnatis hominibus permixti ſint, ſed honoratior locus & iudici vicinior illis debetur. Erunt ergo in regione aëris vicina, & ſuperiori valle Ioſaphat. Denique ſoli reprobi iacebunt, vel ſtabũt ſuper terrã in ipſa valle Ioſaphat. Non eſt autem intelligendum, ſolam ipſam vallem replendam eſſe corporibus: ſed etiam montes, ſeu alia loca finitima, quæ ad capienda omnia damnatorum corpora neceſſaria fuerint. Non enim oportet fingere illa corpora penetratiuè futura eſſe in minori loco, quàm natura rei poſtulet, quia nullum eſt fundamentum, neque neceſſitas huius miraculi. Dices: Occupabũt ergo corpora damnatorum multa alia loca præter vallem Ioſaphat, vt v. g. montem Oliuarum, & locum Ieroſolymitanæ ciuitatis, ſeu montem Sion & alia: cur ergo dicuntur potius cõgreganda in valle Ioſaphat, quàm in alio loco? Item multi magno interuallo à Chriſto diſtabunt, quomodo ergo eum videre poterunt, & audire? Reſpondetur ad priorem partem, à parte totum denominari, & fortaſſe iudex collocabit ſedem ſuam ſuper ipſam vallem Ioſaphat: eóque congregari incipient iudicandi. Diffundentur autem per loca circumuicina, quãtum neceſſe fuerit, & hac ratione dicũtur cõgregandi *in valle Ioſaphat*. Ad poſteriorem verò partem dicitur, facilè

1. Theſſ. 4. *Iudicium vniuerſale in quonam terræ loco futurum ſit.*

Obiectio.

Reſponſio.

A eſſe Chriſto Domino tanta efficacitate ſui ſplendorẽ vel ſpeciem aut vocem emittere, vt in tota illa diſtantia videri poſſit, & audiri, etiamſi oporteat miraculosè id facere, & omnia impedimenta auferre.

Sic ergo explicata hac ſententia ſatis probabiliter ſuaderi poteſt. Primò, quia nulla eſt difficultas, ob quã non poſſit facilè credi ita eſſe futurum, & aliàs verba Prophetæ ſimpliciter & ad literam intellecta, hoc indicant. Quia iuxta veriorem expoſitionem, de iudicio vniuerſali loquitur (vt ſatis commodè exponit Hieronymus, recentioréſque ſequuntur) locum illius iudicij nominat communi & vſitato nomine, vnde vox illa *Ioſaphat* ibi ponitur tanquam nomen, ſeu cognoB men proprium, & conſuetum illius vallis, non tanquam ſignificans *iudicium Domini*, quamuis fortaſſe tale nomen non ſine myſterio illi valli impoſitum ſit. Ergo iuxta literalem ſenſum ſignificatur ibi vallis illa, cui hoc nomen impoſitum erat, & huius etiam rei ſignum eſt, quòd Septuaginta illam vocem retinuerunt intelligentes eſſe nomen proprium, & non duas voces ſignificantes *iudicium Domini*. Et ideo eandem retinuit vulgata editio, & omnes interpretes. Deniq; ita etiam intellexerunt hunc locum Lyran. Carthuſ. & alij recentiores, & Areras in 11. c. Apocal. Accedit præterea congrua ratio, ob quam Deus locum illum elegit ad vniuerſale iudicium. Quia ex monte Oliueti in cælum aſcendit, & Ieroſolymis pro hominibus C paſſus eſt, & (vt ſuprà diximus) illud cenſetur eſſe medium terræ, in quo Deus ſalutẽ operatus eſt: ergo cõuenienter electus eſt ille locus, & vallis intermedia, quaſi vtrumq; mõtem Caluariæ & Oliueti cõplectẽs ad iudiciũ perficiendũ, in quo Sancti & gloriã aſcenſionis Chriſti participabũt, & fructũ ſanguinis & paſſionis eius, & Chriſtus iuſtã vindictam ſumet de perſecutoribus ſuis, ac de omnib. qui ſuo ſanguine ablui voluerũt. Deniq; vt ibi Chriſtus ſuæ gloriæ maieſtatẽ oſtendat, vbi ſummã ignominiã ſuſtinuit. Neq; enim refert, quòd non in ipſa ciuitate aut monte Caluariæ ſed in valle Ioſaphat dicatur ſeſſurus ad iudicandum. Tum quia (vt ex 18. c. Ioan. conſtat) in valle Ioſaphat, per quam fluit torrens Cedron (vt patet ex Beda lib. D de locis ſanctis, c. 6.) paſſionem ſuam inchoauit, ibi enim comprehenſus eſt. Tum etiam, quia totus ille locus tanquam vnus cenſetur, & (vt dicebam) quia eſt medius inter vtrunque montem, omnia loca & myſteria quodammodo complectitur. Et ideo aliquando etiam dicitur Chriſtus iudicaturus, *in Syon, & Ieruſalem*, vt eodem c. Ioel. 3. ſignificatur, *Dominus de Syon rugiet, & de Ieruſalem dabit vocem ſuam.* Aliquando verò dicitur deſcenſurus in montem Oliueti ad iudicandum. Quod videntur inſinuaſſe Angeli dicentes, *Hic Ieſus qui aſſumptus eſt à vobis in cælum, ſic veniet.* Eſt ergo hæc ſententia pia, & valde veriſimilis.

Vallis Ioſaphat vniuerſalis iudicij locus quomodo.

Lyr. Carthuſ. Are.

Ioan. 18. Beda.

Ioel. 3.

Actor. 1.

Vnum verò ſupereſt explicandum circa ea, quæ diximus, nimirum, ſi omnes iuſti futuri ſunt in aëre, damnati verò in terra, quomodo ad literam intelligendum ſit, illos futuros eſſe *ad dexteram*, hos E verò *ad ſiniſtram* Chriſti. Quia ſi non ſunt omnes in terra, vel in aëre, non oportebit hanc diſtinctionem fieri per localem ſeparationem, ſed omnes, qui in terra fuerint, erunt ſimul & quaſi in circulum congregati circa thronum Chriſti, vt quoad fieri poſſit, omni ex parte ad illum propinquiùs accedant, atque idem dicendum eſt de iis, qui futuri ſunt in aëre eadem ratione, ac proportione. Dupliciter reſponderi poteſt: primò (intelligendo ad literam & in propria ſignificatione *dexteram & ſiniſtram* corporis Chriſti) omnes reprobos, etiamſi in terra ſint, collocandos eſſe ad partem ſiniſtram Chriſti, bonos verò in aëre ad dexteram: quod ſi ita fiet, non erit reſpectu maioris propinquitatis, vel diſtantiæ ad iudi

Dubium.

iudi

eſponſ. iudicem, ſed ſignificationis potiùs. Secundò verò & meliùs dicitur, more Scripturæ, *dexteram & ſiniſtram* ſignificare fœlicitatis & infœlicitatis, honoris vel abiectionis locum. Et ita ferè exponit Origenes tract. 34. in Matth. quanquam ex falſo fundamento, vt viſum eſt. Eundem verò ſenſum indicat Hilarius canon. 28. dicens, *in dextera ac ſiniſtra collocans vnumquemque, digna aut bonitatis aut malitiæ ſede conſtituet.* Apertiùs Anſelmus Matth. 25. ſic exponit *à dextris*, id eſt, *in æterna beatitudine: à ſiniſtris*, id eſt, *in æterna miſeria:* commodiùs in Elucidario inquit, *ad dexteram ſcilicet ſurſum in gloria, ad ſiniſtram deorſum in terra.* Et hanc expoſitionem frequentiùs Scholaſtici ſequuntur.

Orig. Hilar. Anſelm.

SECTIO IV.

Quo tempore futurus ſit ſecundus Chriſti aduentus ad iudicium.

Conſtat in primis, aduentum Chriſti iudicis non eſſe futurum ante ipſummet tempus, vel diem, in quo peragendum eſt iudicium. Tum quia, cùm hæc ſit ſola cauſa huius aduentus, & præſentiæ corporalis Chriſti in hoc inferiori mundo, non eſt cur ante prædictum tempus fiat, tum etiam quia (vt ſuprà agentes de reſurrectione dicebamus) rationi magis conſentaneum eſt, vt iudicandi expectent iudicem, aut illi venienti obuiam exeant, quàm vt ipſe eos præueniat, vel expectet. Nulla ergo, aut breuiſſima intercedet mora inter iudicis aduentum, & inchoationem iudicij: & ita ferè ſemper hæc duo in Scriptura coniunguntur, & hoc ferè ordine deſcribuntur Matth. 25. *Cùm venerit filius hominis in maieſtate ſua, & omnes Angeli eius cum eo, tunc ſedebit ſuper ſedem maieſtatis ſuæ, & congregabuntur ante eum omnes gentes, & ſeparabit eos ab inuicem.* Et infrà, *Tunc dicet Rex iis, qui à ſiniſtris eius erunt, &c.*

Secundò etiam certum eſt ex Scriptura, & interpretatione, & conſenſu totius Eccleſiæ, tam Chriſti aduentum quàm iudicium futurum eſſe in extremo tempore, ſeu die durationis mundi, vt patet ex teſtimoniis ſuprà citatis, quod latiùs declarabimus diſput. vlt. huius materiæ. Quapropter ſententiam Lactantij, & aliorum dicentium, aduentum Chriſti futurum mille annis ante finem ſæculi, hæretica eſt, ſatiſque in ſuperioribus improbata, refellendo Chiliaſtarum errorem. Hinc ergo fit, vt quæſtio hæc de tempore iudicij & aduentus Chriſti coniuncta ſit cum quæſtione de duratione & conſummatione mundi. Eſt autem ſermo de mundo, non quoad ſubſtantiam elementorum, & corporum cæleſtium (de quo in vltima diſput. huius materiæ nonnihil dicemus) ſed quoad generationes, præſertim hominum, & conſequenter aliarum rerum, quæ propter hominem conditæ ſunt. De quo Ariſtotelis & quorundam Philoſophorum opinio fuit, mundum hoc modo non eſſe conſummandum, ſed perpetuò duraturum. Qui ideo errarunt, quia de re quæ ratione naturali inueſtigari non poteſt, iudicium tulerunt. Nam ſicut creatio, ita conſeruatio mundi pendet ex libera Dei voluntate. Quapropter dicit Chriſtus Act. 1. *Non eſt veſtrum noſſe tempora, nec momenta, quæ Pater poſuit in ſua poteſtate.* Supponimus ergo ex fide mundum ſub hac conſideratione aliquando eſſe periturum: inquirimus autem quando periturus ſit, aut quot annis ſit duraturus.

Actor. 1.

Quidam igitur tradiderunt, mundum duraturum ſex mille annis, & conſequenter in fine eorum futurũ eſſe iudicium, & aduentum Chriſti. Hic error tribui ſolet Millenariis, illúmque expreſsè docet Lactan. lib. 7. diuinar. Inſt. c. 14. & 24. qui tamen poſt ſex mille annos expletos, dicit futuros eſſe mille alios fœlicitatis Sanctorum in terra. Et eiuſdem ſententiæ eſt Iuſtinus

Lactan.

A Martyr quæſt. 71. ad Gentes, Irenæ. lib. 5. contr. hæreſ. cap. 28. & Hilar. can. 17. in Matth. & Hieronym. epiſt. 139. ad Cyprian. presbyterum, exponens verba illa Pſalmi, *Mille anni ante oculos tuos tanquam dies heſterna, quæ præteriit*, & inſinuat Mich. 4. in principio, vbi tempus fidei gentium, id Euangelicæ prædicationis & conuerſionis mundi ſentit, tantùm duraturum quingentis annis, & hãc eſſe *nouiſſimam horam*, de qua loquitur Ioan. 1. can. c. 2. & Gaudent. Brixenſis tract. 10. qui eſt octauus in Exod. Aug. etiam 20. de Ciuit. c. 9. hanc referens ſententiam, illam non iudicat improbabilem. Refert item Lactantius apud Ethnicos fuiſſe hanc peruulgatam opinionẽ, & Sibyllas multa de ea prædixiſſe. Hebræos idem fuiſſe ſequutos, præter R. Salmonem, & Iſaac, referunt Galatinus lib. 4. B cap. 20. & Picus Mirandulan. lib. 7. Heptapli, cap. 4. ex quodam oraculo Eliæ, quod habetur in Thalmud, in libro Sanhedrin, cuius verba referunt prædicti auctores. Non eſt tamen illud oraculum Elię Prophetæ, ſed alicuius Rabbini. Cõiectura qua omnes citati Patres vtuntur, eſt, quia ſex diebus creatus eſt mundus, & in ſeptimo fuit Sabbatum, & requies: ſed apud Deum *mille anni ſunt tanquam dies vna*; ergo durabit mundus ſex annorum millibus: poſtea verò ſequetur requies diei Sabbati, quam Millenarij exiſtimabant duraturam per alios mille annos terrenæ fœlicitatis, nos autem dicere poſſumus eſſe diem æternitatis, ac æternæ beatitudinis, & quietis. Alias ſimiles coniecturas addunt Hebræi tam futiles, vt illas referre ſuperuacaneũ ſit. Huic verò annorum numero quingentos annos C addidit Germanus Conſtantin. in Theoria rerum Eccleſiaſticarum parum à medio, qui refert Chryſoſt. Cyrill. & Hippolytum in eam ſententiam. Sed in oratione Hippolyti de conſum. mundi, quæ extat, nullum verbum de hac re legitur: opuſcula verò Chryſ. & Cyrill. de Antichriſto non extant, neque in eorum operibus huius ſententię veſtigium inuenitur. Neque intelligo, quo fundamẽto Germanus hos quingentos annos addiderit. Quod enim ait, quando Põtifex populum obſignat ſeu benedicit, manum & digitos attollens, in ipſa digitorum compoſitione & figura ſignificare prædictum numerum ſex mille quingentorum annorum, hoc (inquam) quomodo aut quo ſenſu intelligendum ſit, concipi ſatis non poteſt, nedum explicari. Alios ſimiles ac varios dicendi modos D refert Auguſt. 18. de Ciuitat. cap. 53. quos omitto, quia nec maius habent fundamentum, nec propria indigent impugnatione, ſimul enim cum prædicta ſententia refellentur.

Iuſt. Mart. Irenæ. Hilar. Hieronym. Pſalm. 29. 1. Ioan. 2. Gaudent. Aug. Lactan. Galatinus. Pic. Mir. Ger. Con. Chryſoſt. Cyrill. Hippolyt.

De hac igitur veteri ſententia tria mihi dicenda videntur. Primum prout à prædictis authoribus aſſerta eſt, ipſo rerum euentu conuictam eſſe falſitatis, & erroris. Nam omnes illi authores ſequentes ſeptuaginta Interpretes arbitrati ſunt Chriſtum natum eſſe currente iam ſexto millenario à creatione mundi. Vnde ſi vera fuiſſet eorum ſententia, iam nunc duraſſet mũdus pluſquam ſex mille & ſexcentis annis. Vnde Lactantius dixit, ſua ætate tantùm ſuperfuiſſe ducentos E annos vſque ad ſecundum Chriſti aduentum, & mille ducẽtos vſque ad finem ſeptimi millenarij, quem ipſe ponit, qui omnes & adhuc plures iam ſunt tranſacti. Et eodem modo ſentiunt reliqui ſcriptores citati. Et iuxta eandem ſupputationem dixit Cyprianus in præfat. libr. de exhortatione Martyr. ad Fortunatum, *Sex mille anni iam plenè complentur, ex quo hominem diabolus impugnat*, & Ambr. lib. 7. in Lucam, in principio, hoc argumento impugnat prædictam ſententiam: *Quia plures quàm ſex mille computantur anni*, quanquam reuera eius ætate nondum eſſent completi ſex mille anni ætatis mundi, iuxta prædictam ſupputationẽ. Atque ſimili argumento, pręter alia, quę ſtatim ſubiicie-

Lactan. Cyprian. Ambr.

mus

mus, conuincuntur falſa eſſe, & vana, quæ de mundi A duratione traduntur libr. 4. Eſdr. c. 5. 11. & 14. quæ ſufficiens cauſa eſt, vt ille liber è canone reiiciatur.

4. Eſdr. 5. 11. & 14.

Secundò dicendum eſt, iuxta veram ſuppoſitionem annorum à creatione mundi, non poſſe euidenti aut certo argumento conuinci falſum eſſe, quod prędicti Patres affirmant. Probatur apertè; quia (vt latè oſtendi pręcedenti tomo) ſecundùm veritatem Hebraicam Chriſtus natus eſt circa quater milleſimum annum à creatione mundi: nunc ergo ad ſummum agitur annus quinquies milleſimus ſexcenteſimus ętatis mundi: ſuperſunt igitur quadringenti anni, vt compleatur numerus ſex mille annorum: ſed in iis optimè impleri poſſunt omnia, quæ in Scriptura prædicta ſunt fore ante diem iudicij; ergo fieri rectè poteſt, vt finito illo annorum numero, mundus etiam finiatur: nullo ergo argumento conuinci poteſt prædicta ſententia falſitatis. Et hoc modo aſſeruerunt hanc ſententiam Hebræi antiquiores qui (vt referunt Galat. libro 1. & Genebrar. in principio Chronographiæ) dicebant ſex millia annorum futura durationis mundi, duo millia inanitatis, id eſt, ante legem: duo millia legis: & duo millia temporis Meſſiæ.

Galatin. Genebr.

Dies iudicij mundique futura duratio prorſus incerta & incognita.

Tertiò dicendum eſt, prædictos authores aſſeruiſſe rem prorſus incertam, quæ nulla authoritate vel ratione probari poteſt. Hoc probatur primò, quia nihil ab eis affertur ad hoc probandum. Oraculum enim Eliæ apocryphum eſt à quodam Rabbino cõfictum. Coniectura autem illa ſumpta ex ſex diebus creationis mundi nullius momenti eſt, tum quia illæ metaphoricæ ſignificationes non poſſunt ab vno loco ad alium liberè transferri. Dicuntur enim mille anni eſſe apud Deum tanquam dies vnus, vt immobilitas diuinæ æternitatis ſignificetur: nõ verò, vt dies creationis ſignificent ſæculum durationis mundi. Tum etiam quia dici poteſt, illos ſex dies ſignificare ſex mundi ætates, quæ non habent æqualem annorum durationem. Secundò oſtenſiuè hoc probatur. Quia Scriptura dicit, tempus aduẽtus Chriſti eſſe incertum, & incognitũ non ſolũ hominibus, ſed etiã Angelis, Matth. 24. & Mar. 13. *De die illa nemo ſcit.* Neq; ſatis eſt, ſi quis reſpõdeat diem & horam poſſe eſſe incertam, quamuis annus ſit prefixus, & certus. Nam (vt rectè Aug. annotat) *dies, hora* in huiuſmodi Scripturæ locis abſolutè pro tẽporis duratione ſumitur. Non igitur ſolũ nos latet qua die vel hora in rigore ſumptis futurum ſit iudiciũ; ſed abſolutè quo anno, vel (quod idẽ eſt) poſt quem annorum numerum futurum ſit. Vnde Actor. 1. interrogatus Chriſtus de illo tempore reſpondit, *Non eſt veſtrũm noſſe tempora, vel momenta, quæ pater poſuit in ſua poteſtate.* Quo teſtimonio putat Aug. 18. de Ciuit. cap. 53. ſufficienter redargui omnes, qui annos durationis mundi computare ac definire conãtur. Ex quibus *alij* (inquit) *quadringentos: alij etiam mille ab aſcenſione Domini vſque ad eius vltimum aduentum compleri poſſe dixerunt, qui coniecturis vtuntur humanis, non ab eis aliquid de Scripturæ canonicæ authoritate profertur. Omniũ verò de hac re calculantium digitos reſoluit, & quieſcere iubet ille, qui dixit, Non eſt veſtrũm ſcire tempora, quæ Pater poſuit in ſua poteſtate.* Atque eodem argumento contra hanc ſententiam vtitur idem Auguſtinus Enarrat. in Pſal. 6. in principio, & Enarrat. in Pſalm. 89. circa illa verba, *Quoniam mille anni ante oculos tuos tanquam dies heſterna quæ præteriit,* & Epiſtol. 70. & 80. Sic etiam Cyrill. Ieroſolymit. catech. 15. de hac re agens inquit, *Tempus nemo curioſè inquirat, Non eſt enim noſtrũm ſcire tempora, quæ Deus poſuit in poteſtate ſua, neque audeas determinare, quando hæc fient, neque rurſus ſupinus iaceas.* Eandem ſententiam grauiter atque eruditè docuit Beda lib. de ration. tempor. capit. 64. 66. vbi contrariam, *friuolam* & *hæreticam* appellat. Sed applicanda ſunt ſingula ſingulis. Vocat enim *hæreticam* quoad eam partem quæ eſt de errore Chiliaſtarum, *friuolam* verò quoad aliam, quæ tempora & annos definit. Chryſoſtomus etiam hom. 9. in 1. ad Theſſalon. in hanc ſententiam eleganter interpretatur illa verba cap. 5. *De temporibus autem non opus habetis, vt vobis ſcribam: ipſi namque ſcitis diem Domini, vt furem in nocte, ita venturum.* Vbi inter alia inquit tam incertum eſſe tempus conſummationis mundi, quantum vnicuique incertus eſt dies mortis. Idem latè tractat Author imperfecti in Matth. homil. 50.

Matth. 24. Marc. 13. *Aug.* *Actor. 1.* *Auguſt.* *Auguſt.* *Cyr. Iero.* *Beda.* *Chryſoſt. 1. Theſſal. 4.*

Quartò tandem ex dictis concluditur à nemine poſſe affirmari quo tempore, anno, aut die futurus ſit ſe- B cundus Chriſti aduentus, atque adeò curioſum & ſuperuacaneum eſſe id inquirere: cùm diuina prouidentia ita ordinatum ſit, vt nobis ſit occultus, vt conſtat ex citatis verbis Chriſti, & ex Luc. 17. & 21. Eſt etiã optimum teſtimoniũ illud Malac. 3. *Ecce venit, dicit Dominus exercituum, & quis poterit cogitare diem aduentus eius?* Si verum eſt ea verba de ſecundo aduentu eſſe intelligẽda, vt vult ibi Theodor. ſequutus Euſebium libro 5. de Demonſt. capit. 28. In qua ſententia eſt etiam Auguſt. 18. de Ciuitat. capit. 53. & libr. 20. cap. 25. & 26. Aptior locus eſt Zachar. 14. *Et erit in die illa, nõ erit lux, ſed frigus, & gelu, & erit dies vna, quæ nota eſt Domino, non dies neque nox, & in tempore veſperi erit lux,* vbi ad literam loquitur de die iudicij, quæ *nota Deo* dicitur, quia C ſoli ipſi eſt cognita. Ratio verò non eſt alia, niſi quia hoc pendet ex voluntate diuina, quæ nobis non eſt reuelata: & ratione inueſtigari nequit, non ſolùm ab hominibus, ſed neq; ab Angelis. Nam ſi aliqua in re, certè in hac maximè, ratio facti erit voluntas facientis. Præſertim, quia (vt ſuprà dicebamus) tota pendet ex eo, quòd numerus prædeſtinatorum compleatur, qui numerus quoad primam prædefinitionem, & electionem ex ſola Dei voluntate pendet, & ratione inueſtigari non poteſt, niſi ipſe Deus reuelet, vt per ſe notum eſt. Et licèt numerus cognoſceretur, adhuc eſſet incertum quanto tempore eſſet implendus.

De nouiſſimo iudicij die perquirere curioſum & vanũ. *Luc. 17. & 21.* *Malach. 3.* *Theodor. Euſeb. Aug. Malach. 14.*

Hìc verò occurrebat tractandum, an animæ Chriſti ſit nota illa dies, & an ab aliquo Beatorum cognoſcatur. Sed hoc ſatis attigimus ſuperiori tomo, q. 10. D art. 2. in commentario, vbi locum Marci latè tractauimus, & oſtendimus animam Chriſti cognoſcere illũ diem non naturali ſcientia, ſed beata, & infuſa: de Angelis verò & aliis Beatis diximus eſſe incertum, an in Verbo cognoſcant hunc diem: veriſimilius autẽ duximus cum Rich. Soto & aliis in 4. d. 43. nõ cognoſci. Quod tamen regulariter intelligendum eſt: nam fortaſſe à B. Virgine cognoſcitur. Referunt autem Rich. Sot. & alij Aug. in Ench. c. 36. dicentem, ſanctos Angelos cognoſcere numerum hominum prædeſtinatorum. Sed in primis etiamſi hoc cognoſcant, non inde fit, vt cognoſcant tempus durationis mundi, vt dixi. Deinde Aug. in eo c. nihil dicit, in c. verò 62. vbi hac de re agit, exponi poſſet nõ abſolutè docere Angelos cognoſcere totum numerum hominum electorum: E ſed ſolùm quot homines aſſumantur ad reparãdas ruinas Angelorũ. Verba enim eius in fine c. 61. hæc ſunt, *Ex ipſa hominum redemptione ruinæ illius Angelicæ detrimenta reparantur:* ſtatímq; c. 6. ſubdit, *Et vtique nouerunt ſancti Angeli docti à Deo, cuius veritatis æterna contemplatione beati ſunt, quanti ſunt, quanti numeri ſupplementum de genere humano, integritas illius ciuitatis expectet.* At verò cùm homines non ſolùm aſſumantur ad beatitudinem ad ſupplendas ruinas Angelorum: ſed etiam per ſe, & ex primaria intentione, ſicut ipſi Angeli, plures fortaſſe erunt homines prædeſtinati, quàm ad reparandas ruinas Angelorum aſſumpti: & ideo licèt hic numerus cognoſcatur, non ſequitur totum numerum prædeſtinatorum hominum agnoſci.

Dubium. *Reſponſio.* *Richard. Sot.* *Aug.*

Ex di

Ex dictis conſequenter colligitur etiam eſſe incertum, qua die hebdomadis, & qua hora diei, id eſt, nocturna, vel diuturna aduentus Domini ad iudicium futurus ſit. Quanquam de hora probabile ſit, futurum hora matutina, ſicut ſuprà diximus agentes de generali reſurrectione. Addit etiam Lactant.lib.7. cap. 19. futuram illam horam eandem, in qua Chriſtus reſurrexit; & in Dominica die. Sed quia coniectura hoc ipſe dixit, poſſet alius excogitare, venturum Chriſtum, qua die aſcendit: vel iudicaturum, qua die iudicatus fuit, aut quidpiam ſimile. Eſt ergo tota hæc res incerta, & lubrica.

Lactant.

Obiectio.

Sed dicet tandem aliquis, quamuis definitè dici nõ poſſit, quot ſuperſint anni vſq; ad diẽ iudicij: tamẽ ex ſignis, quæ de illo prædicta ſunt, poſſe nos coniectare, vtrũ iam appropinquet, an adhuc longiſſimè diſtet. De qua re prolixè ſatis ſcripſit Hieronymus Vuielmius lib. de ſex diebus conditi orbis, lectio.6. & refert contrarias & valde diſſentientes hac de re Theologorum ſententias. Alij quippe dicunt, longiſſimè adhuc diſtare mundi conſummationem, donec octaua ſphæra proprio motu perfectam conuerſionem conficiat. Ac ſi duratio mundi eſſet propter motus cœleſtes, & non potiùs motus cæleſtes, propter generationes hominum, donec perfectus eorum numerus cõpleatur. Sunt ergo hæ coniecturæ, & ſimiles valde infirmæ. Alij verò coniecturam ſumunt ex eo quòd veriſimile eſt, tanto tempore, vel maiori duraturum mũdum poſt aduentum Chriſti quãto antea durauit. Sed hoc etiam eſt incertum: quia cùm in lege gratiæ plures ſaluentur quàm antea, fieri poteſt, vt breuiùs abſoluatur prædeſtinatorum numerus. Alij ergo è contrario opinati ſunt, iudicij tempus non longè diſtare, quoniam multa ex ſignis illius, quę in Euangelio prædicta ſunt, partim impleta eſſe, partim continuè impleri videntur, nimirum prædicationem Euangelij in vniuerſo orbe, ſeditiones, bella, perditos mores, & ſimilia. Nihil tamen videtur, nihil etiam in hoc eſſe temere affirmandum, vt rectè monuit Beda prædicto c. 60. dicens, *Cunctis in communi ſuademus, vt ſiue quis ex Hebraica veritate, ſiue ex ſeptuaginta interpretum translatione, ſiue ex vtriſque cõmixto opere codicibus, vt ſibi viſum fuerit temporum curſum mutauerit: ſiue prolixiora, ſiue breuiora tranſacti ſæculi tempora ſignauerit, aut ſignata repererit: nullatenus tamen ex hoc longiora, vel breuiora quæ reſtant ſæculi tempora putet, memor ſemper Dominicæ ſententiæ. De die illa nemo ſcit.* Ratio verò conuincens eſſe videtur. Quia in primis prędeſtinatorum numerus, quãtus ſit, non ſolùm ratione certa, ſed neque probabili coniectura nobis conſtare poteſt. Quis ergo definire audeat, an plures vel pauciores homines ſaluandi ſuperſint, quàm hactenus ſalui facti ſint? aut quo teſtimonio rationéve alteram partem definiet? Et ſiue numerus futurorum Sanctorum ſit maior, quàm præcedentium, ſiue minor, vnde ſcire poteſt, quis eorũ breuiori vel longiori tempore abſoluendus ſit? Cùm cõtingat vno tempore eſſe plures iuſtos, quàm alio. Itaque conſiderata primaria cauſa, propter quam durat mundus, non poteſt à nobis cognoſci, an eius finis lõgè vel propè abſit. Aliunde verò ex ſignis datis de ſecundo aduentu Domini nulla ferè coniectura ſufficiẽs ad ferendum iudiciũ ſumi poteſt. Nam ea ſigna, quæ apparent impleta, ſunt valde generalia, & communia, & quæ ferè in omni tempore in Eccleſia fuerunt, non verò illa propria, & ſpecialia, de quib. dixit Chriſtus, *Cùm videritis hæc omnia, ſcitote quia propè eſt in ianuis.* Quod apertiùs conſtabit inferiùs, cùm de his ſignis agimus. Nunc autem ſufficiens huius rei argumentum eſt, quod propter huiuſmodi ſigna ferè ab initio naſcentis Eccleſiæ orta eſt exiſtimatio, quòd dies Domini inſtaret, quam licèt Paulus omnino euellere conatus fuit 2. ad Theſſalonicenſ. 2. ſemper tamẽ fuêre, qui propinquum affirmarent eſſe aduentum Domini, licèt fortaſſe non tam proximum, ſicut Theſſalonicenſes putabant. Quanquam de quodam Iuda Catholico & illuſtri ſcriptore refert Hieronymus de ſcript. Eccleſiaſtic. quod circa ſua tempora futurum iudicium dixit, *Quia magnitudo perſecutionum præſentem mundi minabatur occaſum.* Quem licèt ipſe reprehendat: idem tamen Hieron. Epiſtol. 11. ad Ageruchiam de Monagam. eaſdem mũdi clades elegantiſſimè deſcribens, pene in eandem deſcendit ſententiam. Ac reliqui Patres propter huiuſmodi cauſam ferè ſemper monuerũt appropinquare diem iudicij. Tertullia. lib. de fuga in perſecutione, capit. 12. *Antichriſto* (inquit) *iam inſtante.* Quod perinde eſt. Et eodem modo loquitur Cyprian. epiſt. 58. & in Epiſt. 56. *Scire debetis, ac pro certo credere, & tenere preſſuræ diem ſuper caput eſſe cœpiſſe, & occaſum ſæculi, atque Antichriſti tempora appropinquaſſe.* Rurſum Epiſt. 63. in fine, *Iam* (inquit) *ſecundus eius aduentus nobis appropinquat.* Baſil. Epiſt. 71. agẽs de perſecutionibus, quas Eccleſia ſuo tempore patiebatur. *Acceſſit* (inquit) *ad haſce animi mei diſceptationes, & iſta cogitatio, an Eccleſias ſuas prorſus reliquit Dominus, an nouiſſima hora eſt, & hoc pacto initium ſumit defectio.* Chryſoſtom homil. 33. in Ioan. versùs finem, tractans verba illa Pauli ad Philippen. *Dominus propè eſt*, ea de propinquitate ſecundi aduẽtus exponit, quamuis fortaſſe melius ibi intelligatur Dominus eſſe propè, per præſentiam, & exilium. Addit verò, *Non longè à fine abſumus, ſed iam mundus properat, hoc bella, hoc afflictiones, hoc terræ motus, hoc extincta charitas ſignificat.* Ambroſius oratione in Satyrum fratrem ante medium, *Ratus eſt, ne totius orbis excidia, mundi finem videret.* Gregor. item Magnus libro 4. Epiſtolarum capit. 72. Epiſtol. 38. & homil. 1. in Euangel. latè hoc proſequitur. Atque eodem modo ferè loquuti ſunt poſteriores Patres, Bernardus ſerm. 6. in Pſalm. 90. Vincentius, & alij inſignes diuini verbi concionatores. Ipſo igitur longo rerum experimento conſtat, hæc ſigna inſufficientia eſſe ad iudicãdum de diei iudicij propinquitate. Nam eadem quæ nunc ſunt, fuêre ante mille annos: & tamen nondum iudicium aduenit, nec certiora ſigna data ſunt aduentus Domini appropinquantis. Sancti verò ita loquuti ſunt, vel quia mala præſentia ſemper videntur maiora, vel quia vehementiùs aut ipſi timebant, aut timorem immittere peccatorib. cupiebant, & ſemper verè dicere poterant, iudicium Domini magis ac magis appropinquare, vel certè more Scripturæ loquebantur, conſiderando totum huius vitę tempus, vt breuiſſimam moram, æternitati comparatum. Vel ſi aliqui fortaſſe ita ſimpliciter exiſtimarunt, non ſatis experti fuerant, vel non animaduerterunt eadem ſigna, quę ipſos mouebant, multis antea ſeclusis eodem modo contigiſſe.

Vuielm.

Reſponſ. Beda. Ex ſignis iudicij prognoſticus, nihil de mundi duratione colligi certo, aut probabiliter poteſt.

Matth. 24.

2. Theſſ. 2.

Hieron.

Tertull.

Baſil.

Chryſoſt. Philip. 2.

Ambroſ.

Gregor.

Bernard. Vincent.

DISPVTATIO LIV.

In ſex Sectiones diſtributa.

De Antichriſto.

Poſtquam oſtenſum eſt, futurúm eſſe aliquando ſecundum Chriſti aduentum ad iudicium, antequam modum illius, ac formam explanemus, dicendum eſt de iis rebus, quæ proximè ipſum aduentum antecedent, & in Scriptura nobis reuelatæ ſunt, tanquam certa illius aduentus indicia. Inter quæ Antichriſti perſecutio ſæpius atque diffuſiùs prædicta eſt. De qua in hac diſputatione dicemus, explicando primò quis & qualis futurus Antichriſtus ſit, quæ deinde perſecutio eius, & quis tandem ipſius futurus ſit exitus.

Irenæ.

Quia tamen (vt Iren. dixit lib. 4. cap. 43.) prophetiæ, donec impleantur, obſcuriſſimæ ſunt, hinc factum eſt vt tota hæc materia de Antichriſto perobſcura ſit, & in rebus multis incerta, & idcirco ea ſolùm proferemus, quæ in Scripturis ſanctis, prout ab antiquis Patribus intellectæ ſunt, fundamentum habent. Sunt autem in veteri Teſtamento tria tantùm loca, in quibus ad literam de Antichriſto ſermo eſt, Daniel. 7. 11. & 12. in nouo autem Teſtamento ſex loca videntur eſſe potiſſima, Matth. 24. Marc. 13. Ioan. 5. 2. Theſſalonicen. 2. 1. Ioan. 2. Apocalypſ. 13. In quibus locis videndi ſunt omnes Patres, & vbicunque de die iudicij ſeu de ſecundo Chriſti aduentu ſcribunt. Ex quibus varia loca indicauimus Diſp. præcedenti, ſectione vltima, & ex recentioribus multa congerunt contra hæreticos huius temporis Sanderus libro 8. de viſib. Monarch. & Bellarmin. lib. 3. de Rom. Pontifice, Benedictus etiam Pererius lib. 14. & 15. in Danielem.

SECTIO I.

Vtrùm Antichriſtus ſit certus aliquis ac determinatus homo.

Vox Antichriſti quid denotet.

PRimùm omnium ſupponenda eſt ſignificatio, ſeu etymologia nominis *Antichriſti*, quod in Scriptura ſolùm reperitur apud Ioannem, & per illud euidenter denotat hominem iniquum, hoſtem Chriſti, atque in omnibus illi contrarium. Sic enim ait 1. canon. cap. 2. *Filioli, nouiſſima hora eſt, & ſicut audiſtis, quia Antichriſtus venit, nunc Antichriſti multi facti ſunt*: & infrà, *Quis eſt mendax niſi is, qui negat, quoniam Ieſus eſt Chriſtus, hic eſt Antichriſtus, qui negat Patrem, & Filium*, & cap. 4. *Omnis ſpiritus qui ſoluit Ieſum, ex Deo non eſt, & hic eſt Antichriſtus.* Et epiſt. 2. *Qui non confitetur, Ieſum Chriſtum veniſſe in carne, hic eſt ſeductor, & Antichriſtus.* Significat ergo hæc vox hominem Chriſto contrarium, & qui eius fidem ac religionem euellere conatur. Et hoc ſenſu vtuntur hac voce omnes Patres, qui de Antichriſto loquuntur, vniuerſaque Eccleſia, & ipſa Græca compoſitio vocis hoc præſefert, quia vox ἀντὶ oppoſitionem ſignificat, vt notauit Damaſcen. 4. de fide, capit. 27. dicens, *Veniet, non pro Chriſto, ſed aduerſus Chiſtum, qua etiam de cauſa Antichriſtus dicitur*: & Hieronym. Epiſtol. 151. ad Algaſiam, q. 11. dicens, *Ipſe eſt enim vniuerſorum perditio qui aduerſatur Chriſto, & ideo vocatur Antichriſtus.* Idem Auguſtinus tractat. 3. in 1. canon. Ioann.

1. Ioan. 2. — 2. Ioan. 4. — 2. Ioannis. — Damaſc. — Hieron. — Aug.

Ex hac ergo nominis etymologia, adiunctis prædictis teſtimoniis Ioannis, exiſtimarunt aliqui Antichriſtum non fore certam aliquam & determinatam perſonam: ſed ſignificare quemcunque hominem Chriſto contrarium, vt Iulianum apoſtatam, Mahometem, Arium, Lutherum, & ſimiles. Quo ſenſu hæretici huius temporis dicunt, Romanum Pontificem eſſe *Antichriſtum*, quamuis non ſit vnus determinatus homo, ſed multi, qui in eadem ſede ſibi ſuccedunt. Quorum mendacium euidentibus demonſtrationibus conuincunt authores nuper citati: nobis autem non eſt in hoc immorandum. Conſtabit enim manifeſtè ex iis, quæ dicemus, nullam Antichriſti notam ſeu proprietatem in Romanum Pontificem conuenire.

Hippolyt.

Secunda ſententia hîc referri poteſt, nimirum Antichriſtum fore determinatam perſonam, non tamen hominem, ſed ipſum dæmonem, vel fortaſſe dæmoniorum principem apparentem in forma humana, non vera, ſed phantaſtica. Ita ſentit Hippolytus libro de conſum. mundi. Alij verò dixerunt futurum eſſe dæmonem, ſimul tamen verum hominem, ſcilicet incarnatum dæmonem in vera humanitate. Quorum fundamentum non videtur fuiſſe aliud, niſi qui ea, quæ de Antichriſto dicuntur 2. ad Theſſalon. 2. & præſertim eximia illa ſuperbia extol- A lendi ſe *ſupra omne quod dicitur Deus, & ſe oſtentandi tanquam ſit Deus*, non poteſt de alio quàm de ipſo dæmone exiſtimari. Hoc indicat Theod. lib. 5. diuinorum decretorum, capit. de Antichriſto, dicens, *Ante aduentum Domini veniet, humanam naturam ſubiens, hominibus pernitioſus, Deique aduerſarius dæmon, & ſicut olim hoc nomen, Deus, ſuffuratus id ſibi impoſuit, ita Chriſti Domini appellatione vſurpata omnes decipiet.* Citari etiam ſolet Ambroſius 2. ad Theſſalonicenſ. 2. vbi dicit dæmonem ſub Chriſti nomine tempore Antichriſti conaturum homines adducere ad ſe adorandum. Et ſunt qui exiſtiment Hieronymum Daniel. 7. & Bedam Apocalypſ. 13. indicare hanc ſententiam. Nam reprobantes præcedentem, dicunt futurum eſſe hominem in quo Satanas habitaturus eſt corporaliter. Nam hoc dicendi genere ſolet vera incarnatio ſignificari, iuxta illud ad Coloſſen. ſecundo, *In quo habitat plenitudo diuinitatis corporaliter.*

2. Theſſal. 2. — Theodor. — Ambroſ. — Hierony. — Beda. — Coloſſ. 2.

B

Antichriſtus verus homo futurus. — 2. Theſſ. 2.

Dicendum verò eſt primò Antichriſtum futurum eſſe verum hominem. Exiſtimo eſſe aſſertionem certam de fide. Primò ex 2. ad Theſſalon. 2. *Niſi venerit diſcuſſio primùm, & reuelatus fuerit homo peccati.* Vbi hæc ſententia omniū ſermo eſt de Antichriſto, qui *homo* à Paulo appellatur: non poſſet autem ita ſimpliciter vocari, niſi eſſet verus homo. Et ſimili modo ponderat pro hac veritate Hieronym. illa verba Daniel. 7. *Et ecce oculi quaſi oculi hominis erant in cornu iſto, & os loquens ingentia*, vbi eſt ſermo de Antichriſto, qui dicitur futurus homo, oculos & os habens. Et confirmatur ex verbis Chriſti Ioannis quinto, *Ego veni in nomine patris mei, & non accepiſtis me: ſi alius venerit in nomine ſuo illum accipietis.* Vbi illæ voces, *alius, & illum*, C euidenter alium hominem denotant: eſt autem ibi ſermo de Antichriſto, vt exponunt ibi Chryſoſtom. & Cyrill. Damaſcen. & Hieronym. ſuprà citati. Irenæ. libro 5. capit. 25. & Hilarius libro 9. de Trinitat. & libro de vnitat. Patris, & Filij, & Ambroſius libro 1. de Spiritu ſancto, capit. 14. & Theodoretus lib. diuinorum decretorum, c. de Antichriſto. Secundò, quia ita docent omnes Patres citati, & alij qui de Antichriſto ſcribunt, & hic eſt vniuerſalis conſenſus Eccleſiæ. Tertiò confirmari poteſt, quia mors ſupponit veram vitam: ſed Antichriſtus verè morietur; ergo viuet etiam vera vita corporali hominis: erit ergo verus homo. Minor propoſitio conſtat ex Paulo ſecundæ ad Theſſalonicen. 2. dicente, *Tunc reuelabitur ille iniquus, quem Dominus Ieſus interficiet ſpiritu oris ſui.* D Interfectio enim veram mortem ſignificat. Quòd ſi quis fortaſſe contra hanc rationem obiiciat, Antichriſtum non eſſe moriturum, ex Apocalypſ. 19. vbi de Beſtia & Pſeudopropheta eius dicitur, *Viui miſſi ſunt hi duo in ſtagnum ignis ardentis.* Reſpondetur primùm, etiam ſi hoc admittamus, eandem eſſe argumenti vim, quia viuere vita humana, de qua ibi eſt ſermo, non conuenit niſi vero homini. Deinde dicitur cum Bed. Anſelm. & D. Thom. illos dici in Apocalypſ. viuos detrudendos in infernum, non quia morituri non ſunt: ſed vt acerbitas pœnæ eorum ſignificetur. Vel melius fortaſſe eos viuos terra E abſorbebit iuſſu Chriſti, & ideo dicuntur deſcendere viui: tamen interficientur intra ipſam terram antequam perueniant ad gehennam, ſicut de Dathan, & Abiron interpretatur Abulenſ. Numer. 16. quæſtione 20. Atque huic ſimile argumentum eſt, quia humana origo & generatio non eſt niſi veri hominis: oſtendemus autem in ſequenti ſectione ex ſanctis Patribus, Antichriſtum ducturum originem ex Iudæis, & (quod mirum eſt) ipſemet Hippolytus docet futurum ex Tribu Dan, quod non poteſt conſiſtere cum eius ſententia, niſi hoc intelligat ſolùm ſecundùm apparentiam, id eſt (hoc enim

Hieron. Dan 7. — Ioan. 5. — Chryſoſt. — Cyrill. — Damaſc. — Hieron. — Iren. — Hilar. — Ambroſ. — Theodor. — 2. Theſſ. 2. — Hippolyt.

indi

indicat) dæmonem formaturum in vtero alicuius fœminæ (quæ originem ducat ex tribu Dan) humanum corpus, non verum, ſed apparens, atque ita naſciturum ex illa etiam phantaſticè, & ſecundùm apparentiam, atque hoc modo dici de Tribu Dan. Sed hoc alienum eſt à ſenſu omnium Patrum, & à veritate abſolutæ locutionis.

Secundò dicendum eſt, Antichriſtum non ſolùm futurum verum hominem: ſed etiam verã humanam perſonam, propriam & cõnaturalem humanitati, itaque non erit perſona dæmonis incarnata. Hanc concluſionẽ docuit expreſsè Damaſc. lib. 4. c. 27. reprobãs contrarium errorem. *Neque verò* (inquit) *quemadmodũ Dominus humanitatem aſſumpſit: ita etiam diabolus homo efficietur (abſit enim hoc) verùm homo ex fornicatione parietur, atque omnem ſatanæ afflatum ſuſcipiet. Deus etenim incredibilem quandam futuræ ipſius voluntatis peruerſitatem prænoſcens, diabolum in eo domicilium ſibi conſtituere ſinet.* Et eodem ſenſu loquuti ſunt Hieron. & Beda. Neque enim oportet, vt illud *corporaliter*, eodem ſenſu acceperint, quo Paulus: ſed vſi ſunt eo modo loquendi ad explicandum, eum eſſe futurum veluti proprium dæmonis domicilium. Atque ita etiam loquitur & luculẽter exponit Author libri de Antichriſto inter opera Aug. tom. 9. neque Ambroſ. diſſentit, & Theodor. in eundem modum piè explicandus eſt. Ratio verò eſt, quia in primis probabilius eſt, fieri non poſſe, vt creatum ſuppoſitum alteri naturæ hypoſtaticè vniatur, vt in ſuperiori tomo oſtenſum eſt. Deinde eſt certum, etiam ſi hoc in ſe non implicet contradictionem, non tamen poſſe fieri virtute dæmonis. Deus autem cur efficeret tantum miraculum, ſupernaturalem vnionem in perſona dæmonis, cùm illud ad nullum finem bonum, ac Deo dignum conferre poſſit? Addo etiam neque ad prauos fines ipſius Dæmonis, neque ad omnem malitiam, quam in illũ hominem effundet, aliquid conferre huiuſmodi vnionem. Quia etiam ſi fingamus humanitatem vnitam hypoſtaticè Angelo, nõ haberet natura angelica maiorem virtutem in voluntatem humanam: neque alio modo poſſet illam ad malum vel bonum inducere, quàm nunc poſſit, etiam ſi in ſuppoſitis diuerſis exiſtant: ergo quantacunque ſuperbia vel malitia futura ſit in illo homine, & quantumuis à dæmone ſit decipiendus, ac regendus, non eſt ea de cauſa neceſſaria hypoſtatica vnio.

Damaſc. *Hieron.* *Beda.* *Auguſt.* *Ambroſ.* *Theodor.*

Antichriſti generatio & conceptio qualis. *Auguſt.*

Hinc etiam obiter intelligitur, Antichriſtum non eſſe hominem formandum virtute dæmonis abſque humano ſemine ex ſola virgine, ſeu fœmina (vt quidam commenti ſunt, teſte authore lib. de Antich. nomine Auguſt.) hoc enim erroneum eſt. Quia dæmon non habet virtutem ad formandum & organizandum verum humanum corpus, & hoc facere ſine cauſis ſecundis eſt opus ſolius virtutis Dei, qui tantùm in prima hominum creatione, & in Chriſti Domini conceptione ea vſus eſt. Tribuere autem hoc miraculum Deo in generatione Antichriſti, impium ac ſtultum eſt: tribuere autem illud dæmoni, erroneum eſt. Quia eſt attribuere dæmoni diuinam poteſtatem. Si quis autem diceret, Antichriſtum generandum eſſe à dæmone ſuccubo, & incubo medio ſemine humano, diceret quidem rem incertam, non tamen impoſſibilem, neque erroneam.

Antichriſti ſingularis quidam homo, Chriſti hoſtis acerrimus. *Damaſc.*

Dico tertiò Antichriſtum propriè & iuxta primæuam impoſitionem huius vocis ſignificare quendam certum ac ſingularem hominem inſignem hoſtem, & aduerſarium Chriſti. Eſt res certiſſima, & de fide. Cuius ſenſum his verbis rectè explicuit Damaſcen. ſup. *Omnis, qui filium Dei ac Deum in carne veniſſe ac Deum perfectum eſſe, atque hominem perfectum minimè confitetur, Antichriſtus eſt. Cæterum peculiari ac præcipuo modo Antichriſtus ille dicitur, qui ſub mundi ca-*

A *taſtrophem venturus eſt.* Itaque ſicut Chriſtus priùs in lege promiſſus, certus ac ſingularis homo exiſtit, quãquam ſecundùm quandam participationem gratiæ, aut ſacerdotalis vel regiæ vnctionis, alij ſunt *Chriſti* appellati, ita quidem eſt ſingularis homo Chriſti hoſtis omnium acerrimus, quem *Antichriſtum* appellamus, & de quo totus hic ſermo inſtituitur, qui ſecundùm Domini aduentum proximè antecedet, quamuis propter participationẽ vel ſimilitudinem cum illo alij etiam *Antichriſti* dicantur. Et hoc modo explicata concluſio eſt expreſſa in Scriptura ſacra Ioãnis quinto, *Ego veni in nomine Patris mei, & non accepiſtis me: ſi alius venerit in nomine ſuo, illum accipietis.* Qui locus eſt probabilis propter authoritatem Sãctorum (quos ſuprà citaui) B tamen per ſe ſumptus non videtur cogere. Quia poſt Chriſtum plures fuère, qui ſua authoritate ſe Chriſtos finxerunt, & à Iudæis recepti ſunt, vt patet ex Ioſepho lib. 2. de bello Iudaico, c. 6. aliàs 12. & lib. 20. Antiquitatum, cap. 2. aliàs 4. & de Simone Mago legimus Act. 8. quòd ſe Chriſtum finxerit, & à multis Iudæis receptus ſit. Chriſti autem verba nõ ad vnum tantũ, ſed ad hos omnes applicari poſſunt, vt non ſingulariter ſed indefinitè intelligantur. Sed prior expoſitio (vt dixi) eſt verior. Quia vnus eſt, quem Iudæi expectant, & vnus erit, quem omnes tandem recipient. Nam illi alij, qui ſe Chriſtos finxerunt, non ſunt ab omnibus Iudæis recepti: ſed paucos quoſdam deceperunt. C Expreſſiora verò teſtimonia ſunt 2. ad Theſſ. 2. *Niſi venerit diſceſſio primùm, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis*, & infrà, *Tunc reuelabitur ille iniquus, quem Dominus Ieſus interficiet ſpiritu oris ſui, cuius eſt aduentus ſecundùm operationem Satanæ, in omni virtute, &c.* Vbi euidenter eſt ſermo de ſingulari perſona, & ideo in Græcis codicibus additur ſemper articulus quo denotatur ſingularis perſona. Et idem colligere licet ex Daniel. 7. 11. & 12. Apoc. 13. vbi prædicitur quidam ſingularis Rex futurus, qui deſtruet alia regna, & Sanctos Dei crudeliſſimè perſequetur, *Et extollet ſe ſupra omne, quod dicitur Deus*, quas prophetias de Antichriſto intelligunt omnes Patres ſuprà citati, & non poſſunt de throno aliquo vel hominum ſucceſſione intelligi, ſed de vno ſingulari homine. D Dices: Alia regna, quæ apud Danielem in quatuor beſtiis vel decem cornibus oſtenduntur, nõ ſunt ſingulares tantùm perſonæ, ſed Monarchiæ cum multorum Regum ſucceſſione: ergo idẽ dici poterit de Antichriſto. Reſpondetur negando conſequentiam; tum quia ibidem dicitur, regnum Antichriſti cum ipſo eſſe extinguendum (vt infrà videbimus) tum etiam quia opera, quæ ibidem prædicuntur de Antichriſto, non poſſunt niſi in vnum ſingularem hominẽ conuenire. Quæ omnia ex dicendis clariùs conſtabunt. Et ſpecialiter confirmari hoc poteſt ex loco Apoc. 13. vbi deſcribuntur propriæ actiones & mores illius beſtiæ, per quam Antichriſtus ſignificatur, qui habiturus dicitur proprium E ac peculiare nomen. Iis enim ſignis & notis ſolent iudicari ſingulares & indiuiduæ perſonæ. Non aperuit autem Ioannes clarè, quod ſit futurum proprium nomen illius hominis, ſed in ænigmate illud propoſuit dicens, in nomine eius futurũ numerum *ſexcentorum ſexagintaſex*, id eſt, nomen illius componendum eſſe ex literis Græcis (Ioannes non Græcè ſcripſit) quæ illum numerum continent. Vnde orta ſunt varia iudicia, & diuinationes illius nominis, quæ in prædictis authorib. videri poſſunt. Mihi enim non placet in eis referendis immorari, quoniam veriſſimã cenſeo ſentẽtiam Iren. dicto lib. 5. nihil in hoc cõſtanter affirmari poſſe. Quia multa excogitari poſſunt nomina, ſicut à multis excogitata ſunt, quorum literæ numerum illum contineant. Eámque ob cauſam Spiritus ſanctus ſub illo tantùm ænigmate nomẽ propoſuit, quia ſciri noluit

Ioann. 5. *Ioſeph.* *2. Theſſ. 2.* *Dan. 7. 11. & 12.* *Apoc. 13.* *Apoc. 13.* *Antichriſti nomen.* *Irenæ.*

noluit, donec prophetia eſſet impleta, quando id prodeſſe poterit ad ipſum Antichriſtum cognoſcendum. Vltimò, Antichriſtus & eius perſecutio propoſita ſunt in Scriptura, vt ſignum certum, quod præcedere debet ſecundùm Chriſti aduentum, vt patet 2. ad Theſſalonicenſ. 2. *Rogamus vos, vt non citò moueamini, neque terreamini, quaſi inſtet dies Domini. Quia niſi venerit diſceſſio primùm, & reuelatus fuerit homo peccati, &c.* Sed ſi non eſſet Antichriſtus certus & determinatus homo, nullum eſſet hoc ſignum: ergo.

2. Theſſ. 2.

Antichriſti multi quomodo.
2. Ioan. 2. & 6.

Neque contra hoc obſtat locus Ioan. 1. canon. c. 4. *Omnis ſpiritus, qui ſoluit Ieſum, ex Deo non eſt, & hic eſt Antichriſtus*, & ideo capite 2. dixerat multos eſſe Antichriſtos. Nam ibi Ioãnes vtramque ſignificationem huius vocis ponit à Damaſceno indicatam. Sic enim ait capite 2. *Audiſtis quia Antichriſtus venit*, vbi Græcè ponitur articulus, vt ſignificet, ſe loqui de ſingulari illo ac proprio Antichriſto, qui ab initio Eccleſiæ prædici cœpit, & in hoc confirmat veritatem propoſitam. Deinde ſubiungit, *Nunc Antichriſti multi facti ſunt*, ſcilicet, ſecundùm quandam participationem & ſimilitudinem in ſpiritu contradicendi Chriſto, & diſcedendi ab illo.

SECTIO II.

Vtrùm Antichriſtus iam venerit, aut quando, vnde & ex quo genere expectandus ſit.

QVi non exiſtimant, Antichriſtum fore aliquam ſingularem perſonam: ſed aliquod imperium & ſucceſſionem hominum in illo regnantium, vel quemcunque inſignem hoſtem Chriſti, facilè exiſtimãt veniſſe Antichriſtũ. Et ita ſentiunt omnes hæretici huius temporis fingentes ſpirituale Romani Pontificis imperium eſſe regnũ Antichriſti. Ex iis verò, qui certam aliquam perſonam deſignant, non defuerunt, qui dicerent, Antichriſtum iam veniſſe, & quidam dixerunt illũ fuiſſe Neronem, vt notauit Hieron. Dan. 11. & Seuerus Sulpitius lib. 2. ſacræ hiſtor. Quæ opinio (vt Aug. notauit 20. de Ciuitat. c. 19. occaſionem ſumpſiſſe videtur ex verbis Pauli 2. ad Theſſalon. 2. vbi loquens de Antichriſto ait, *Nam myſterium iam operatur iniquitatis*, quod videtur propter Neronem dixiſſe, qui tunc Eccleſiam perſequebatur, & tamen illum vocat *Antichriſtum*, qui iam operabatur: non poſſet autem operari, niſi iã exiſteret. Vnde expreſſiùs Ioan. 1. Can. cap. 4. dixit, *Antichriſtus iam in mundo eſt.* Quòd ſi inquiras, quomodo Nero, qui iam fuit, perſequuturus ſit Eccleſiam in fine mundi. Reſpondet, vel ſuſcitandum eſſe, vel nondum eſſe mortuum. Ita refert Auguſtinus ſuprà, *Sed multum*, inquit, *mihi mira eſt hæc opinantium tanta præſumptio.* Quæ enim maior temeritas excogitari poteſt quàm fingere, iniquũ ac crudelem Eccleſiæ perſecutorem diuinitus ac miraculosè viuum conſeruari, & reuera mortem non ſubiiſſe, quam omnes hiſtoriæ referũt? Aut verò damnatum iam hominem miraculosè ſuſcitandum eſſe, vt iterum Eccleſiam diuexet? Alij excogitarũt Mahometem fuiſſe Antichriſtum. Ita refert Clichtoueus in cõmentariis, Damaſc. lib. 4. capit. 27. qui non audet definire, an falſa ſit hæc opinio, & affert plures coniecturas, quibus eam ſuadeat. Potiſſimæ ſunt. Mahometes in doctrina & moribus fuit valde diſſimilis atque contrarius Chriſto. Quæ ratio valde infirma eſt, tum quia communis ferè eſt multis hæreticis & apoſtatis, & non facilè poteſt iudicari, ex omnibus, qui hactenus Chriſto aduerſati ſunt, quis fuerit illi maximè contrarius. Tum etiam, quia ad oſtendẽdum aliquem eſſe Antichriſtum, non ſatis eſt, quòd aliqua vel multa iudicia, eorum quæ de Antichriſto dicta ſunt, in illum conueniant, ſi multa alia deeſſe reperiantur. Sed inquiunt, prædictum eſſe

Hieron.
Seuer. Sulp.
2. Theſſ. 2.
1. Ioan. 4.
Clichtou.
Mahometes non fuit Antichriſtus.

A Apoc. 13. Antichriſtum futurum anno ſexcenteſimo ſexageſimo ſexto ab aduentu Chriſti: Mahometes autem eo anno exortus eſt, & ſectam ſuam diſſeminare cœpit. Reſpondetur, aſſumptionem eſſe falſam, quia in Apocal. nihil prædicitur de anno, in quo venturus eſt Antichriſtus, ſed ſolùm prædicitur numerus cõtinendus in elementis nominis eius. Deinde, quod ſubſumitur, etiã eſt incertum. Nã licèt conſtet Mahumetanam ſectam cœpiſſe poſt ſexcenteſimum annum Domini: tamen non conſtat, perueniſſe ad ſexcenteſimum ſexageſimum ſextum annũ. Nam potiùs chronographi referũt ſexcenteſimo vigeſimo tertio anno prędicare ac regnare cœpiſſe Mahometem, & ad ſummum quatuordecim annis poſtea vixiſſe. Deniq; tempore Paſchatis ſecundi (vt in actis eius legitur) quidam Epiſcopus Florentinus auſus eſt affirmare Antichriſtum ortũ eſſe anno Chriſti milleſimo, & coacto B Concilio damnata fuit à Pontifice eius ſententia.

Apoc. 13.

Antichriſtus nondum venit.

Dicendum igitur eſt primò, Antichriſtum propriè dictum, & quem ſingulariter Scripturæ prædicunt fore, nondum veniſſe, ſeu regnaſſe. Hanc concluſionem exiſtimo omnino certam, eamque docent omnes Patres hactenus citati, qui de Antichriſto ſcribunt, & quos ſtatim indicabimus. Eius verò probatio pendet ex multis, quæ inferiùs dicenda ſunt, aliis ſignis, quæ diem iudicij præcedent, qualia ſunt euerſio Romani imperij, prædicatio Euangelij in vniuerſo mundo, aduentus Eliæ, & Enoch, & alia ſigna, quæ in cælo & in elemẽtis fient, & de ordine horum ſignorum inter ſe. Et ideo, ne confundamus ea, quæ de ſingulis dicenda ſunt, nunc ſolùm probatur ex ordine regni Antichriſti ad alia regna & ex breui duratione & extinctione C perſonæ ac regni eius, ac deniq; ex temporis breuitate quę intercedet inter eius obitum, & diem iudicij. Primum declaratur ex c. 2. & 7. Dan. vbi iuxta eiuſdem Prophetæ interpretationem, per quandam ſtatuam habentem caput aureum, pectus argenteum, ventrem æneum, & tibias ferreas ſignificata ſunt quatuor imperia Aſſyriorum, Perſarum, Græcorum, & Romanorum, quæ eodem ordine ſibi ſucceſſerunt, quæ etiã ſignificantur cap. 7. per quatuor beſtias. Poſtea verò prædicitur Romanum imperium diuidendum in decem regna, quæ c. 2. ſignificantur per decem digitos, quos ſtatua habebat in tibiis: c. verò ſeptimo per decem cornua, quæ ex quarta beſtia adnaſcebantur, quæ ſub eodem ænigmate prædicuntur Apoc. 13. Poſtmodum verò additur, poſt illa decem regna oriri aliud, D quod per *cornu paruulum* Dan. 7. ſignificatur, & de eo dicitur, habiturum *os loquens ingentia*, & futurum maius cæteris, & facturum bellum aduerſùs Sanctos, &c. & ita Patres omnes per cornu illud Antichriſtum intelligunt, vt patet ex Hier. & Theodor. ibi, & Iren. dicto lib. 5. contra hær. & Aug. 20. lib. de Ciu. 23. Hinc ergo omnes colligunt, Antichriſti regnum eſſe poſtremum inter omnia temporalia regna, ſeu monarchias mundi, & ita poſt illud non deſcribitur in Daniele, neque in Apocalypſi aliud temporale regnum, quod illi ſuccedat, ſed iudicium Dei, & æternum regnum Sanctorum. Colligunt præterea, regnum Antichriſti non eſſe futurum, donec imperium Romanum in plura regna ſit diuiſum, & extinguatur. E Ex iis ergo concluditur ratio. Hactenus imperium Romanum non eſt prorſus extinctum: nam licèt in plura regna ſit diuiſum, adhuc tamen durat & nomen & dignitas Romani imperij. Rurſus nõdum extitit Rex aliquis, qui omnia illa regna, in quæ Romanum imperium diuiſum eſt, inuaſerit, ſibíque ſubiecerit: ſignũ ergo eſt, Antichriſti tyrannidem nondum incepiſſe. Hæc ratio pendet ex multis quæ poſtea dicturi ſumus Diſputatione 56. ſectione 2. & ideo vt ſit efficax, coniungenda eſt cum ſequenti.

Dan.
Apoc. 13.
Dan. 7.
Hieron.
Theodor.
Iren.
Aug.

Secun

Dan.7.& 12. Apoc.11.12. & 13.

Monarchia Antichriſti duratio.

Secundum argumentum ſumptum eſt ex eo, quòd Antichriſti regnum breuiſſimo tempore duraturum eſt. Vt enim colligitur ex Dan.7.& 12. & ex Apocal. 11.12.& 13. Antichriſti ſuprema poteſtas ac monarchia tantùm per tres annos & dimidium durabit. Loquor autem de monarchia & ſuprema poteſtate, quia vt ibidem dicitur, *Data eſt illi poteſtas in omnem tribum, & populum, & linguam, & gentem,* quam (vt infrà dicemus) paulatim acquiret partim diuitiis ac muneribus, partim vi, & fraude. Quantum verò temporis in augenda ſtabiliendáque monarchia ponere debeat, non mihi conſtat: quia neque ex prædictis locis ſatis colligitur, neque videtur admodum veriſimile, breui tempore trium annorum cum dimidio hæc omnia eſſe perfectum. Illud ergo ſolum eſt certum, ad ſummũ permanſurum in throno ſuo tribus annis cum dimidio, ſtatímq; & ipſum interficiẽdum, & regnum eius euertendum. Aſſumptum probatur ex prædictis locis.

Dan.7.

Nam Dan.c.7. loquẽs de regno Antichriſti ait, *Et tradetur in manu eius, vſq; ad tẽpus, & tẽpora, & dimidiũ tẽporis,* id eſt, per annũ, & duos alios annos, & dimidiũ anni, ita enim per ænigma loquutus eſt Propheta ad celandam prophetiam, & eodem vſus eſt Io. Apoc.12. quod repetens Dan.cap.12. ita explicat, *A tempore, cũ ablatum fuerit iuge ſacrificium, & poſita fuerit abominatio in deſolatione, dies mille, ducenti nonaginta.* Ex quibus verbis probabiliter colligere licet, hoc tempus cõputari ab eo tẽpore, ſeu ſtatu, in quo Antichriſtus principatum orbis iam obtinebit, antea enim non ceſſabit ſacrificium iuge. Addit verò in hoc poſteriori loco Daniel dies duodecim, tribus annis & dimidio ſuprà dictis, vt denotet tẽpus illud fore præciſum, ac omnino definitum, quamuis iuxta communem loquendi modum verè præſcribatur certus annorum numerus, etiã ſi pauci dies ſuperſint, deſintve. Et eodem modo dixit Io. Apoc.11. *Ciuitatem ſanctam conculcabunt menſibus quadraginta duobus,* qui cõficiunt prædictos tres annos cum dimidio. Omittit autem duodecim dies, quia nõ complent menſem, & ita nõ computantur in numero illo perfecto. Subdit verò de Elia & Henoch, *Et prophetabunt diebus mille ducentis ſexaginta.* Quia videlicet tempus prædicationis eorum triginta diebus breuius erit. Et ſimiliter c.13. *Data eſt ei poteſtas facere mẽſes quadraginta duos.* In quo etiã videtur indicari hoc tempus futurum integri regni, & poteſtatis Antichriſti. Nec poſſunt hęc loca impropriè exponi, vt numerus certus ponatur pro incerto. Tum quia (vt dixi) ille præciſus modus numerandi non ſolũ annos & menſes, ſed etiã dies, & ſemper cum eadẽ proportione, apertè indicat, definiri tempus. Tum etiam, quia nunquã per huiuſmodi numeros tã varios ſolet in Scripturis ſignificari indefinitè aliquis incertus numerus, præſertim cũ non ſolùm numeri perfecti, ſed etiam imperfecti addãtur. Tum etiam, quia in aliis Scripturæ locis ſemper indicatur, illud tempus fore breuiſſimum *propter electos,* vt dicitur Mat.24. & ideo Apoc.12. & 20. *modicũ tempus* illud appellatur. Vnde Patres omnes & verbis Scripturæ, & iis rationibus adducti huiuſmodi futurum eſſe exiſtimant tẽpus perſecutionis Antichriſti, & addunt congruentiam: vt ſicut Chriſtus tribus annis cũ dimidio prædicauit, ita eodẽ ferè tẽpore Antichriſtus Eccleſiam Chriſti perſequi permittatur. Ita ferè Hier. & Theod. in Dan. Anſel. Rup. Bed. & alij in Apoc. Item Aug. Cyr. & alij ſup. citati. Iam verò nullum hactenus extitit imperium vniuerſale, quod alia regna ſibi ſubiugarit, & tãtùm per tres annos cũ dimidio durauerit. Imò neque de Rege aliquo hoſte Chriſti & perſequutore Eccleſ. qui hactenus fuerit, id poterit vel probabiliter affirmari, vt ex omnibus hiſtoriis conſtat: quin potiùs nulla hucuſque extitit perſecutio in Eccleſ. tam acerba quàm futura eſt perſecutio Antichriſti, vt poſtea videbimus: ergo.

Apoc.12. Dan.12. Apoc.11. Apoc.13. Matth.24. Apoc.12. & 20.

Hieron. Theodor. Anſelm. Beda. Rupert. Irenæ. Aug. Cyril.

Tertium argumentum eſt, quia ſtatim poſt interitum Antichriſti, futurus eſt ſecundus Chriſti aduẽtus diéſque iudicij, vt omnes citati Patres docẽt ex Paul. 2.ad Theſſ.2. dicente, *Niſi venerit diſceſſio primùm, & reuelatus fuerit homo peccati.* In quo non ſolùm ſignificat ſecundum Chriſti aduentum non eſſe futurum antequam Antichriſtus veniat: ſed etiam ſtatim poſt illum eſſe futurum, atque adeò tunc verè timeri poſſe, *quaſi iam inſtet dies Domini,* quando *reuelatus fuerit homo peccati.* Vnde infrà ſubdit, quod quando Chriſtus veniet, deſtruet Antichriſtum illuſtratione aduẽtus ſui. Vnde multi colligunt ipſomet aduentu Chriſti eſſe Antichriſtum interficiendum, de quo poſtea dicemus.

2. Theſſ.2.

Præterea Chriſtus Dominus Matth.24. poſt prædictã Antichriſti perſecutionem, ſubdit proxima ſigna iudicij & aduentus ſui. *Statim* (inquit) *poſt tribulationem illorum dierum, ſol obſcurabitur,* &c. & infra, *Et tunc apparebit ſignum filij hominis in cælo, & videbunt filium hominis venientem in nubibus cæli.* Et ideo etiam Dan.7. poſt illa verba, *Et tradentur in manu eius vſque ad tempus, & tempora, & dimidium temporis,* ſubditur, *Et iudiciũ ſedebit, vt auferatur potentia & conteratur, & diſpereat vſque in finem.* Quibus verbis nõ ſolùm ſignificatur, iudiciũ futurũ ſtatim poſt Antichriſtũ: ſed etiam ad hoc ſtatim futurum, vt auferatur eius potẽtia, eiuſq; perſequutio ceſſet. Nã (vt Chriſtus dixit) *Propter electos breuiabũtur dies illi:* & inferiùs expreſſiùs dicit Dan. *Ecce cornu illud faciebat bellũ aduersùs Sanctos, & præualebat eis donec venit antiquus dierum, & iudicium dedit Sanctis excelſis:* & in Apoc.c.11. idem apertè dicitur, in ſequẽtibus latiùs exponemus. Et hoc idem docent Sancti, vel hæc loca exponentes, vel de mundi conſummatione ſcribentes Iren. Hippol. Aug. &c. Hinc ergo euidẽter cõcluditur Antichriſtum nondũ præteriiſſe, cùm iudicium nondum factũ ſit. Cõuincitur etiam, nondũ regnare cœpiſſe: imò nec natũ eſſe. Quia ex ſignis & rebus reuelatis, quæ debent pręcedere iudicij diem, ferè euidẽter conſtare poteſt, longiori tempore diſtare iudicium, quàm Antichriſtus victurus ſit, vel naturaliter viuere poſſit. Dices quantũ igitur tempotis intercedet inter mortem Antichriſti, & iudicium, ſeu aduentũ Chriſti.

Matth.24. Dan.7. Matth.24. Dan.7. Apoc.11. Iren. Hippolyt. Aug. Obiectio.

Reſpondeo primùm, illud tempus futurum breuiſſimum: & hoc nobis ſatis eſſe ad vim rationis factæ. Nam licèt intercedant aliqui dies, v.g. decem, aut viginti, vel etiam annus integer, eadem eſt prædictæ rationis efficacia. Conſiderato autem modo loquendi Scripturæ, vix exiſtimari poteſt, illud tẽpus fore diuturnius. Deinde multi colligunt ex Dan.12. tempus illud futurũ quadraginta quinque dierum, quos Deus cõcedet hominib. ad agendam pœnitentiã poſt mortem Antichriſti. Nam poſtquam Daniel dixerat, perſequutionem Antichriſti duraturam mille ducentis nonaginta diebus, ſubdit, *Beatus qui expectat, & peruenit vſque ad dies mille trecentos triginta quinque:* vbi adduntur prædicti dies propter dictã cauſam, vt notant Hier. Theod. & alij. Anſel. verò in Elucid. ponens tantùm quadraginta dies, perfectũ numerũ poſuit omiſſo imperfecto: nã 2.ad Theſſ. 2. quadraginta quinque dies poſuit, ſicut etiam Bed. Apoc.8. At verò hęc communis ſententia dubia eſt, eo quòd Ezech.39. poſt deſtructionẽ & cladẽ Gog & Magog, ſeptem mẽſes, vel etiam ſeptẽ anni futuri eſſe ſignificãtur. Propter quod Lyra ibi, & Dan.12. exiſtimat, illos dies apud Dan. non propriè ſumi, ſed metaphoricè diẽ pro anno vſurpari. Sed hoc eſt incredibile cõtra cõmunem expoſitionẽ, & contra proprietatem verborum ſacræ Scripturæ, & contra contextum Danielis. Nam ibi numerus menſium per numerum dierũ declaratur. Alij negant Danielem loqui de die iudicij futuro poſt illum numerũ dierũ. Sed eadem facilitate negari poteſt, Ezech. loqui de

Reſponſ. Dan.12. Hieron. Theod. Anſel. Beda. Lyra.

A de morte Antichriſti, ſed de aliis principibus, eius miniſtris, & exercitibus eius, qui fortaſſe interficientur aliquibus menſibus ante Antichriſtum. Aut certè per metaphoram dicamus ſignificatã eſſe acerbitatem illius ſtragis. Eſt ergo res hæc valde lubrica, & incerta. Vnde ſatis conſtat, quid reſpondendum ſit interrogãti, quando venturus ſit Antichriſtus. Dicendum eſt enim tam incertum hoc eſſe, quàm eſt incertum, quando futurus eſt dies iudicij, ſolúmque affirmari poſſe, futurum propè diem iudicij.

Dubium. Quæri verò hîc vlteriùs poteſt, vnde venturus, ſeu vbi ſit naſciturus, & ex quo genere, & quibus parentibus: hæc enim omnia antiqui Patres inquirunt. Et quidam dicunt naſciturum Babylone, vt Author operis de Antichriſto, nomine Aug. & Hier. Dan. 11. & B Anſel. in Elucidario. Lactantius verò lib. 7. cap. 17. dicit oriundum ex Syria. Rurſus affirmant generandum eſſe ex fornicatione, Damaſc. ſuprà, & Anſelmus. Tandem docent generandum eſſe ex Iudæis parentibus, & multi affirmant futurum ex Tribu Daniel. ita interpretantes prophetiam illam Geneſ. 49. *Fiat Dan coluber in via, ceraſtes in ſemita*, & illud Ierem. 8. *ex Dan audiuimus fremitum equorum.* Et propter hanc cauſam exiſtimant Ioannem in Apocalypſ. capite 7. omiſiſſe Tribum Dan, in odium nimirum Antichriſti. Atque ita ſentiunt Irenæ. & Damaſcen. locis citatis, Beda, Rupertus, & Anſelm. Apocalypſ. 7. Theodor. quæſt. 109. in Geneſim, Ambroſ. libr. de benedict. Patriarch. cap. 7. Auguſtin. libr. quæſtionum in Exod. quæſt. 22. & in tractat. de benedict. Patriarchæ Iacob (qui nomine eius circunfertur tom. 3.) Proſper in dimidio temporis, cap. 9. Gregor. 31. Moral. capit. 18. Eucherius, & alij, quos refert Lypomanus in catena ſuper Geneſim. Hæc verò omnia incerta ſunt, cùm neque ex Scriptura, neque ex alia diuina reuelatione nobis tradita, ſufficienter colligantur. Illud tamen inter omnia veriſimillimũ eſt futurum ſcilicet Antichriſtũ Iudæum & origine, & profeſſione, vt præter citatos affirmant Hier. Dan. 11. Ambroſ. 2. ad Theſſ. 2. qui apertè dicit, Antichriſtum futurum circumciſum, & Seuerus Sulpitius lib. 2. Dialog. ait, illum imperaturũ vt omnes circumcidantur. Coniectura autem eſt, quia (vt infrà oſtendemus) ipſe in principio ſuadebit Iudæis ſe eſſe Meſſiam, ipſíque eum recipient, iuxta illud Ioan. 5. *Si alius venerit in nomine ſuo, illum recipietis.* Nam, vt ait Paul. ad Theſſ. 2. *Quia veritatem recipere noluerunt, mittet illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio:* non eſt autem veriſimile recepturos Iudæos in Meſſiam niſi Iudæum hominem, & circunciſum. Ex qua autem Tribu futurus ſit, incertum eſt, tum quia locus ille Gen. ad literam de Samſone explicatur à Hier. in traditionibus Hebraicis, quia reuera ibi Iacob non videtur mala, ſed bona potiùs prædicere. Tum præterea quia tempore Antichriſti tam confuſæ erunt tribus Iudaicæ, ſicut nunc ſunt. Vnde vix poterit hominibus conſtare, ex qua tribu ortus ſit. Atque adeò credibile eſt, quod ait Cyril. Ier. cat. 15. ſtudioſiſſimum futurum Antichriſtum templi Ieroſolymitani, *vt ipſe de progenie Dauid eſſe videatur, qui templum olim à Salomone extructum, ipſe ſit ædificaturus*, vt nimirum pro Meſſia haberi ac recipi poſſit. An verò naſciturus ſit, ex impuro atque illegitimo thoro, magis incertum eſt: facile tamen credi poteſt tam iniquum hominem, támque Chriſto contrarium, turpiſſimam habiturum originem, & ſicut Chriſtus de puriſſima Virgine conceptus eſt, ita illum ex impuriſſima fœmina fore generandum. Atque ex iis omnibus confici poteſt noua ratione ad oſtendendum nondum Antichriſtum veniſſe. Quia nullus Iudæus homo, quíque à Iudæis pro Meſſia ſuſceptus ſit, temporale regnum obtinuit, aut Ieroſolymitanum templum inſtaurare potuit. Ac ſimiles rationes ſumi poterunt ex his omnibus, quæ de vita, regno, ac perſequutione Antichriſti dicturi ſumus.

Aug. Hierony. Anſelm. Lactan. Damaſcẽ. Geneſ. 49. Ierem. 8. Irenæ. Apoc. 7. Damaſc. Beda. Rupert. Anſelm. Theodor. Ambroſ. Aug. Greg. Eucher. Lypoman. Antichriſtus & genere, & profeſſione Iudæus. Hieron. Ambroſ. Seu. Sulp. Ioan. 5. 2. Theſſ. 2. Cyr. Ier.

Vna verò obiectio ſupereſt ſoluenda, quæ ſuperiùs indicata eſt, ex Paulo 2. ad Theſſal. 2. dicente de Antichriſt. *Myſterium iam operatur iniquitatis.* Nam ſi iam tunc operabatur: ergo iam erat. Vnde & Io. 1. canon. c. 4. ait, *in mundo eſt.* Reſpondetur ex ipſo contextu euidenter conſtare mentem Pauli. Nam, vt Theſſ. liberet metu inſtantis iudicij, docet eos priùs venturum Antichriſtum, qui nondum venerat. Cùm ergo ait, *myſterium iam operatur iniquitatis*, non loquitur de perſona Antichriſti: ſed de mẽbris eius, vt ſunt hæretici, & tyranni, qui eodem ſpiritu aguntur, & iam tunc operabantur, quo ipſa perſona Antichriſti regetur. Et eodẽ modo ait Ioannes, Antichriſtum iam veniſſe ſecundũ eam participationem, ratione cuius *Antichriſti* vocãtur omnes illi ſimiles, ſeu (quod idem eſt) dicitur veniſſe non in perſona, ſed in ſpiritu. Sicut Matth. 17. dicit Chriſtus, veniſſe Eliam, quia Ioannes Baptiſta venerat *in ſpiritu* eius. Ita exponũt ſuper hæc loca Chryſ. Ambr. Auguſt. & alij Græci, Latiníque, & Hieron. dicta q. 21. ad Algaſ. & Aug. 20. de Ciuitat. cap. 19. D. Th. ſuprà quæſt. 8. art. 8. ac ferè alij Patres ſuprà citati.

Obiectio. 2. Theſſ. 2. 1. Ioan. 4. Reſponſ. Matth. 17. Chryſ. Ambroſ. Aug. Hieron. D. Thom.

SECTIO III.

Quales ſint futuri Antichriſti mores.

C Oſtendimus, proximè ante iudicium venturum quendam hominem ſingularem hoſtem Chriſti, & Sanctorum eius, ſupereſt, vt mores, doctrinam ac perſequutionem eius exponamus. Vt autem de moribus dicamus, ab exordio vitæ eius initium ſumendum eſt.

Principio igitur dicunt aliqui, ab initio ſuæ conceptionis ita fore à dæmone poſſidendum, vt omni eius malitia repleatur. Quo modo intelligunt, quod Paul. 2. ad Theſſ. 2. *dicit aduentum eius eſſe ſecundùm operationem Satanæ*, quocirca eum vocat *hominem peccati*, id eſt, *diaboli* (vt Sedulius exponit) nõ quòd à diabolo generandus ſit, ſed quia omnem operationem diaboli in ſe ſuſcipiet, vt ibi ait Theod. Et Oecumen. ibi aſſerit, Antichriſtum obſidendum, regendúmque à Satana, & hæc ſententia eſt Anſel. in Elucidar. & Auguſt. ſeu D Raban. citato lib. de Antichriſto. Eſt tamen ſano modo intelligẽda. Nam in primis (vt ex ſuperiorib. conſtat) dæmon non efficiet conceptionem Antichriſti: operabitur autem (quantum in ſe erit) commouendo humores, & applicando agentia, & materiam, vt fiat temperamentum illius hominis maximè proportionatum atque propenſum ad vitia. Quod non alia ratione aſſeritur, niſi quia talis futura eſt vita Antichriſti: vt videatur Deus omnem licentiã dediſſe dæmoni, vt totam ſuam malitiam, ac potentiam in illũ exequatur. Et quia ille homo futurus eſt in omnibus maximè contrarius Chriſto, & ideo ſicut Chriſtus opera Spiritus ſancti conceptus eſt, ita in Antichriſti conE ceptione ſpiritus dæmonis eam præſtabit operam, quam ſuo modo poteſt, & hoc fortaſſe ſenſu Hieron. Iſai. 16. dæmonem appellat *patrem Antichriſti*. Deinde obſeruandum eſt non eſſe anticipandum Antichriſto vſum rationis, vt eo ſenſu intelligatur replẽdus ab infantia omni malitia dæmonis. Illa enim anticipatio non poteſt fieri ſine miraculo, quod nulla ratione fingendum eſt ſine fundamẽto, & ad finem prauum. Dici ergo poteſt replendus ab infantia dæmonis malitia, quia ſtatim tradetur poteſtati dæmonis, ita vt dæmon intelligat ſibi permitti à Deo, vt omnib. modis eum tentet & ad malum inducat, & ideo ita illum etiam in infantia circunueniet, & omnes eius motus actúſque diriget, vt ſemper fiat procliuior, & facilior, ad malum. Et hoc etiam modo intelligendum eſt, eſſe obſidendum à dæmone, nõ quòd iudicio priuandus

2. Theſſ. 2. Sedul. Theodor. Oecumen. Anſelm. Raban. Antichriſtus ab initio conceptionis ſuæ à dæmone obſidendus quomodo. Hieron.

dus ſit, & libertate (ſicut ſolent arreptitij cogi, aut dementari à dæmone) aliàs non peccaret in actibus ſuis: quod eſt apertè contra Paulum, & alia Scripturæ teſtimonia. Sed dicitur obſidendus à dæmone, quia ſemper & in omnibus eum diriget & gubernabit Damaſ. ab infantia ſua. Quo ſenſu dixit Damaſ.lib.4.cap.27. *Ex fornicatione parietur, atque omnem Satanæ afflatum ſuſcipiet. Deus etenim incredibilem quandam futuræ ipſius voluntatis peruerſitatem prænoſcens, diabolum in eo domicilium ſibi conſtituere ſinet.*

Secundò poſtquam ad vſum rationis peruenerit, Anſel. dicunt aliqui Scriptores (vt Anſel.in Elucidar. & Aug. Author libri de Antichriſto inter opera Aug.) educan-Matth.11. dum eum fore in Corozaim, & Bethſaida. Quod vbi legerint, aut quo fundamento dixerint, me latet. Fortaſſe moti ſunt, quia illæ ciuitates maximæ incredulitatis & obſtinationis incuſatæ à Chriſto ſunt, ſed hoc Damaſ. fundamẽtum nullius roboris eſt. Damaſ. quidẽ dicto c.27. ſolũ dicit, clam eſſe educandũ. Quidquid verò ſit de loco, & modo educationis eius, omnes tamen docẽt, à principio eſſe imbuẽdum omnibus moribus, ac prauis artibus, & à maleficis & ariolis inſtruendum, Cyril. & præſertim aſtutia dæmonis. De quo Cyril. Ieroſol. cat.15. *Inducet*, ait, *quendam magnum hominem* (ſic vocat Antichriſtum) *veneficiis, & incantationibus, & malis artibus inſtructiſſimum.* Et inferiùs de moribus illius loquens dicit, talem futurũ, *vt omnes qui ante illũ improbi & impij fuerint, excellat malitia, mentémque habeat homicidiariam, præfractã, immiſericordẽ & variam.* Quæ omnia in diuinis literis magnum fundamentum habent. Pri-2.Theſſ.2. mum, quia illa epitheta 2.ad Theſſ.2. *Homo peccati, filius perditionis, ille iniquus, cuius eſt aduentus ſecundùm operationem Satanæ, in omni ſeductione iniquitatis*: & illud Dan.8. Dan.8. *Cùm creuerint iniquitates, conſurget Rex impudens facie*: hæc, inquam, & ſimilia indicant ingentem malitiam, & corruptiſſimos totius vitæ mores, adeò, vt aliqui ſentiant, nunquam eſſe bene moraliter operatu-Mores Antichriſti quales. rum. Quod licèt ſit incertum, tamẽ non eſt incredibile. Deinde, quia expreſsè prædicuntur de illo cum magna exaggeratione immania vitia quæ ſunt fontes aliorum. Primum ac præcipuum eſt ſuperbia, de qua 2.Theſſ.2. dicitur 2.ad Theſſ.2. *Extollitur ſupra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita vt in templo Dei ſedeat oſtendẽs* Dan.7. *ſe tanquam ſit Deus*: & Dan.7. *Sermones contra excelſum* Dan.8.& 11. *loquetur, & putabit, quòd poſſit mutare tempora, & leges*, & c.9. *Cor ſuum magnificabit*, & c.11. *Et faciet iuxta voluntatem ſuam Rex, & eleuabitur, & magnificabitur aduerſus omnem Deum, & aduerſus Deum Deorum loquetur* Greg. *magnifica.* Propter quę Greg.lib.4.Epiſt.38. *Regem ſuperbiæ.* Antichriſtum vocem, indicans, eum in hoc vitio poſſe ferè cum Lucifero conferri. Colligitur enim ex dictis locis peruenturum eum ad ſuperbiæ faſtigiũ, præſertim tunc, cùm rebus omnibus potitus fuerit, antea verò totum vitæ ſuæ curſum ad eam gloriam Auguſt. obtinendam eſſe inſtituturum. Vnde Aug.tract.29.in Ioan. Ioan.conferens atque coniungens illa verba Chriſti. *Qui à ſemetipſo loquitur, propriam gloriam quærit.* cum illis, *Alius veniet in nomine ſuo, & hunc ſuſcipietis*, dicit eum, qui veluti per antonomaſiam gloriam propriam quærit, eſſe Antichriſtum, *Qui gloriam nominis ſui quæſiturus eſt inflatus, non ſolidus, non ſtabilis: ſed vtique ruinoſus, in quo iniuſtitia eſt, non veritas.* Tribuitur pręterea Dan.11. illi Dan.11. *quod erit in concupiſcentiis fœminarum, quod Deum patrum ſuorum non reputabit*: denique, *quòd omnia faciet iuxta voluntatẽ ſuam*: vt omittamus homicidia, & crudeliſſimam tyrannidem, de qua poſtea dicendum. Erit ergo omnium hominum iniquiſſimus. Propter D.Thom. quod, *Caput iniquorum* dicitur, vt ſuprà dixit D.Th.q.8.art.8. An verò idololatrum etiam cultor futurus ſit, dicemus ſect. ſequenti.

Ex iis autem colligunt aliqui, paulo poſtquam cœperit Antichriſtus ratione vti, ab Angelo cuſtode deſertum iri, propter nimiam eius malitiam, & prauitatem ad malum. Quam ſententiam tribuit D.Th. Viguerius in inſtitutionibus c.21.§.3.verſ.3. Ego verò in D.Th.id non reperi. Ad Anton.4.p.tit.13.cap.4.§.3.ſic Anton. inquit, *Quamuis Angelus bonus ei non ſubtrahetur ad cuſtodiam: tamen poſtquam incipiet malitia vti nullum effectum cuſtodiæ in eum exercebit, eo obſtinato.* Itaque non eſt veriſimile, eſſe deſerendũ ab Angelo cuſtode, quantũ eſt (vt ſic dicam) ex parte Angeli, quia ſemper paratus erit ad cuſtodiendum illum, & ad ſuggerendum bona, & auertendum à malis: quia quamdiu ille eſt viator, commiſſus erit curæ & cuſtodiæ ſui Angeli. Item quia neque exiſtimandum eſt, Deum illi dene-B gaturum gratiam ſuam ſufficientem, & neceſſariam, quantum eſt ex parte Dei, ſeu (quod idem eſt) ſi ipſe impedimentum non poſuerit. Eſt autem veriſimile tantam fore Antichriſti malitiam, ac tam frequentem vſum operandi, & cogitandi mala, tantámque cum dęmone familiaritatem, & coniunctionem, vt vix vnquam det locum alicui bonæ inſpirationi, aut effectui ſpirituali Angelicæ cuſtodiæ aut diuinæ gratiæ.

Tertiò obſeruant Patres, præſertim Cyr.Ieroſ.cat. Antichriſtus 15.& Damaſ. dicto c.27.& Hippol.in lib.de cõſ. mun. ſimulator, & licèt ab ineunte ætate Antichriſtus flagitioſiſſimus vafer. futurus ſit, ac crudeliſſimus: tamen in principio ſi- Cyr.Ieroſ. Damaſ. mulaturum, & boni ſpecimen præbiturum, vt Iudæos Hippol. poſſit decipere, & paulatim regnum tyrannicè occu-C pare. Cõſtat enim ex ſententia horum Patrum, & reliquorũ, quod licèt Antichriſtus nõ mittetur à Deo: venire tamen permittetur, vt Aug. loquitur tract.29. in Auguſt. Ioan.in fine, ſic tacitè exponens illud 2.Theſſ.2. *Mittet* 2.Theſſ.2. *illis Deus operationem erroris*, id eſt, venire permittet. Interdum enim ita Scriptura loquitur de permiſſione, ac ſi res à Deo fieret, vt declaret (quaſi per exaggerationẽ) iuſtitiã, & vindictã Dei, & infallibilitatẽ effectus, qui cõſequitur. Hoc ergo ſenſu mittetur Antichriſtus, ſeu veniet, vt Iudæos decipiat in pœnã incredulitatis ſuæ, vt inſinuauit Chriſtus illis verbis, *Si alius venerit in nomine ſuo, illum accipietis.* Quod clariùs explicuit Paulus citato loco, vt ibi notarunt oẽs interpretes, & Hier.dicta q.1.ad Algaſ.& Iren.dict.lib 5.cont. hæreſ. Hieron. Greg.13.Moral.c.10.& Hilar.can.25.in Matth. Cùm Iren. ergo hoc ſit futurũ primũ ac præcipuum Antichriſti Hilar. Greg. D inſtitutum, vt Iudæos fallat, eíſque perſuadeat ſe eſſe Chriſtum, & Meſſiã, non eſt dubium, quin aliquo ſaltem tempore ita ſit mores ſuos ſimulaturus, vt faciliꝰ poſſit Iudæos decipere, & ab eis ſuſcipi, credíq; Meſſias. Oſtẽdet ergo ſe benignũ, & humanũ (vt Cyr.Ier. Cyril. dicit) & bonitatis ſpeciẽ pręſeferet (vt ait Damaſc.) & Damaſ. quoniam ipſi regẽ tẽporalẽ bonáq; temporalia præcipuè ſperant, in iis elargiendis maximè ſe liberalem oſtendet, iis enim rebus abũdabit, vt infrà videbimus. Adiũget etiã aliqua ſigna, de quibus poſtea etiã dicturi ſumus: atque iis modis tandem efficiet, vt à Iudæis pro Meſſia recipiatur. *Cùm autem rerum potitus fuerit* E (inquit Damaſ.) *omnem ſuam peruerſitatem depromet.* Quæ omnia, ſuppoſito prædicto fundamento per ſe ſũt credibilia, & ex iis, quæ dicemꝰ, veriſimiliora fiẽt.

Atque ex iis colligi poteſt vna ex potiſſimis cauſis, ob quas Deus permiſſurus eſt, vt dæmon in illum hominem tantam habeat poteſtatem, vt ad omnem iniquitatem & deceptionem eo quaſi organo proprio vti poſſit. Cauſa enim erit ad conuincendam Iudæorum perfidiam, vt qui verum Chriſtum, honeſtiſſimóſque illius mores, & veriſſima ſtupendáque miracula reuereri & ſectari noluerunt, falſum Chriſtum falsáque miracula ſuſcipiant, & improbiſſimos mores imitentur. Permittet etiam hoc Deus ad oſtendendam gratiam ſuam, & benigniſſimam prouidentiam erga homines, vt hoc exemplo conſtet,

quanta ſit hominis fragilitas,quantáque dæmonis efficacia ad ſuperandum illum,ſi Deus permiſiſſet.Item ex illius hominis peruerſitate & malitia ſumet Deus occaſionem exercendi Sanctos ſuos, & illuſtriſſimas victorias per illos obtinendi,vt rectè dixit Hippolyt. lib.de conſummat.mundi,& inferiùs latiùs dicturi ſumus.Tandem Iren.lib.5.cap.29. ſic inquit, *Propter hoc in beſtia veniente recapitulatio fit vniuerſæ iniquitatis, & omnis doli, vt in ea confluens, & concluſa omnis virtus apoſtatica, in caminum mittatur ignis.*

Hippoly.
Iren.

SECTIO IV.

Quæ ſit futura Antichriſti doctrina, & modus ſuadendi illam.

QVæſtio hæc ſolùm intelligitur de doctrina,quæ in diuinarum rerum cognitione,ſeu fide conſiſtit,& fundamentum eſt religionis, diuiníque cultus. Nam de aliarum rerum ſcientia & cognitione nihil nobis eſt de illo reuelatum, neque ad inſtitutum noſtrum quicquam ſpectat.Duo autem inquiri poſſunt. Primũ quid re vera ipſe ſentiret de Deo,ac rebus aliis quæ ad ſalutem animæ pertinent.Secundò,quid exteriùs docebit,ac perſuadere conabitur. Dicemus autẽ priùs de hac poſteriori parte,quia illa poterit eſſe hominibus notior:ex deciſione verò eius aliquid poſtea de priori coniectabimus.

Primum igitur, ac veluti fundamentum doctrinæ Antichriſti erit,Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum non fuiſſe verum Meſſiam, neque filium Dei, neque hominum ſaluatorem, & conſequẽter totam eius religionem & ſacramẽta eſſe vanam ſuperſtitionem, & è cõtrario Moyſis legem eſſe ſeruandam,circunciſionem retinendam, &c.Hæc omnia colliguntur primò ex ipſo nomine Antichriſti. Ideo enim ſic per antonomaſiam appellatus eſt, quia potiſſimum eius inſtitutum erit,Chriſtũ negare, & è medio tollere. Quod planè docuiſſe videtur Ioann. 1.can.c.2. dicens, *Quis eſt mendax, niſi qui negat Ieſum eſſe Chriſtum, & hic eſt Antichriſtus?* Et in Græco ponitur articulus,ὁ,quo ſignificatur hoc fore potiſſimum dogma & inſtitutum illius, qui propriè *Antichriſtus* appellatur. Secundò hoc probatur ex iis,quæ ſuprà dicta ſunt, quòd Antichriſtus primum omnium incipiet doctrinam ſuam Iudæis ſuadere, vt ab eis pro Meſſia recipiatur: ergo neceſſe eſt, vt priùs ſuadeat,nullum alium eſſe verum Chriſtum,ſeu Meſſiã. Hoc quoque ſignificauit Chriſtus Matth.24. vbi de temporibus Antichriſti loquẽs, nos monet, *Si quis vobis dixerit, Ecce hic eſt Chriſtus, aut illic, nolite credere. Surgent enim pſeudochriſti, & pſeudoprophetæ.* Significat ergo Antichriſtum negaturũ verũ Chriſtum, & alium falſum introducturum. Tertiò ex effectibus idem conſtat.Nam hac de cauſa faciet bellum aduersùs Sanctos & Eccleſiam Chriſti oppugnabit, & vniuerſa ſacramenta ac iuge ſacrificium auferet(vt cõſtat ex Daniel.7.11.& 12.& infrà ſect.6. latiº explicabimus)ergo ſignum euidens eſt odio habiturũ Chriſtum, eúmque præcipuè,& totam eius religionẽ eſſe euerſurum.Et hinc è contrario facilè credi poteſt inſtauraturum Moſaicas cæremonias, ſaltem in principio, cùm ſuos inſtillare genti ſuæ errores cœperit. Quia nulla alia ratione poterit eis meliùs perſuadere, ſe eſſe Meſſiam, cùm illi exiſtiment legem Moyſis eſſe perpetuò duraturam. Vnde Greg.lib.11.Epiſt.3.eos, qui docent,legis cæremonias eſſe obſeruandas,Antichriſti prædicatores vocat. *Nam ille* (inquit) *iudaizare populum compellet, vt exteriorem ritum legis reuocet, & ſibi Iudæorum perfidiam ſubdat.* Similia docet Hippol. dicta orat.de conſum.mun.Hieron.Dan.11.Aug.20.de Ciuit.cap. 8. Chryſoſtom. & alij Græci 2. ad Theſſal. 2. circa illa verba, *Niſi venerit diſceſſio primùm*, vbi per

1.Ioan.2.
Primum Antichriſti dogma & inſtitutum Chriſti diuinitatem & religionem negare.
Matth.24.
Dan 7.
Greg.
Hippol.
Hieron.
Auguſt.
Chryſoſt.

A *diſceſſionem* apoſtaſiam à Chriſto interpretantur, & intelligunt, ea voce ſignificari ipſum Antichriſtum. Quia erit multis cauſa recedendi à Chriſto, & quia hoc erit potiſſimum eius inſtitutum.

Secundò dicendum eſt, Antichriſtum in initio doctrinæ ſuæ perſuaſurum Iudæis ſe eſſe Meſſiam in lege promiſſum. Excluſo enim vero Meſſia, nihil ei reſtabat aliud, neque de eius ſuperbia & ambitione aliud ſperari poterat, quàm vt ſe Meſſiam ſimularet. Hoc intelligunt Patres ſignificaſſe Chriſtum illis verbis, *Si alius venerit in nomine ſuo, illum accipietis.* Quanquam enim videatur ſermo conditionalis, tamen ab omnibus Patribus ſuprà citatis intelligitur eſſe abſoluta prophetia de Antichriſto, ita vt illa particula, *ſi*, B poſita ſit pro, *cum*, vel, *quando*. Deinde idem ſignificatur in verbis illis Matth.24. *Si dixerint vobis, Ecce hic eſt Chriſtus, aut ecce illic*, vt notat Cyr.Ieroſol.dicta cat. 15. dicens venturum Antichriſtum *ſeipſum Chriſtum vocantem, ac per hanc Chriſti appellationem Iudæos, qui venturum expectant, decipientem*: & infrà, *Ac primum quidem tanquam prudens aliquis, & intelligens, temperantiam atque humanitatem ſimulabit, ſigníſque & portentis magica impoſtura decipiet Iudæos, tanquam is eſſet Chriſtus ab illis expectatus.* Addit etiam Ambr.lib.10.in Lucam, cap.de ſigno appropinquantis deſolationis, quod *erit etiam ex Scripturis diſputans ſe eſſe Chriſtum.* Denique reliqui omnes, qui de Antichriſto ſcribunt, præſertim C Irenæus,Hippol.& Hieron. dicunt eſſe ſuſcipiendum à Iudæis vt verum Meſſiam, & hoc eſſe futurum initium tyrannidis eius: ergo.

Antichriſtus in principio doctrinæ ſuæ Meſſiam ſe eſſe mentietur.
Ioan.5.
Matt 24.
Cyril.Iero.
Ambr.
Iren.
Hippol.
Hieron.

Tertiò dicendum eſt Antichriſtum docturum ac perſuaſurum hominibus,vt credant,nullum eſſe verũ Deum præter ſeipſum:veriſimile autem eſt, non eſſe hoc docturum,donec rerum omnium potiatur.Prior pars probatur ex Paul.2.ad Theſſ.2. *Extolletur ſupra omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita vt in templo Dei ſedeat, oſtendens ſe, tanquam ſit Deus,* ſeu (vt habent Græci codices,& aliqui Latini) *oſtendẽs ſe quaſi ſit Deus,* igitur inducet homines vt ſe tantùm venerẽtur,& recognoſcant vt Deum,& vt excellentiorem ac potentiorem omni illo, qui hactenus nominatus eſt Deus. Hoc enim eſt *extollere ſe ſupra omne, quod dicitur Deus,* D vt ibi exponunt Chryſ.Ambr. & alij, & idem Chryſ. hom.49.in Ioan.Iren.autem lib.3.c.6. putat Paulum loqui tantùm de idolis,non de vero Deo.Quia loquitur de iis, qui dicuntur Dij, non tamen de eo, qui eſt verus Deus.Tamen cùm Paul.hunc non excludat,qui maximè dicitur Deus, ſed generaliter loquatur de omnibus, ſimpliciter intelligendus eſt, præſertim cùm dicat Antichriſtum ſeipſum oſtenſurum Deum, quia neceſſe eſt,vt introducendo ſe falſum Deum, verum excludat. Prætereà hoc apertè confirmat Daniel.cap. 11.dicens, *Eleuabitur & magnificabitur aduersùs omnem Deum, & aduersùs Deum Deorum loquetur magnifica, & Deum patrum ſuorum non reputabit, nec quenquam Deorũ curabit, quia aduerſum vniuerſa conſurget.* Quæ verba E adeò perſpicua ſunt, vt nulla egeant expoſitione.

2.Theſſal.2.
Chryſoſt.
Ambr.
Iren.
Dan.11.

Oritur tamen ex verbis frequentibus difficultas. Quia ex dictis ſequi videtur, Antichriſtum ablaturum idola, & illorum cultum. Id enim expreſsè videtur aſſerere Paul.& Daniel, vnde Iren. libro tertio, capite ſexto; & libro quinto, capite vigeſimo quinto, tractans hæc loca dicit Antichriſtum ablaturum omnia idola. Idem ſentit Hugo Ætherianus libro de regreſſu animarum, capite 23.& Cyril. Ieroſolymitan.cat.15. dicens, *Odio habebit idola.* Idem Hippol. ſupra Chryſoſtom.cum aliis Græcis, 2.ad Theſſalon. 2. Hieronymus ſuper Danielem, & dicta quæſtione 11.ad Algaſiam. Conſequens autem videtur eſſe contra eundem Danielem capite vndecimo dicentem, *Deum autem Maozim in loco ſuo venerabitur, & Deum* quem

Obiectio.
Iren.
Hugo.
Cyr.
Hippol.
Chryſoſt.

Hieron. *quem ignorauerunt Patres eius, colet auro, & argento, & lapide pretioſo, rebúſque pretioſis, & faciet, vt muniat Deum Maozim cum Deo alieno quem cognouit.* Ex quibus verbis conſtat, Antichriſtum idolum aliquod veneraturum. *Reſponſ.* Reſponderi poteſt primò, verba illa non eſſe intelligenda de Antichriſto, ſed de Antiocho. Nam de illo præcipuè inſtituerat ſermonem Propheta in illo capit. & quamuis more prophetico (quoniam Antiochus fuit quædam figura Antichriſti) ab vno ad alterũ ſermonẽ tranſtulerit, vel vt alij volũt, de Antichriſto in perſona Antiochi loquutus ſit: poſtea redit ad Antiochum, & nonnulla dicit, quæ ei ſoli cõueniunt. *Hieron.* Hæc verò interpretatio non placet Hieronymo, qui potius ait hæc conuenire Antichriſto, quàm Antiocho. Nam Antiochus ſemper adorauit idola, quæ Patres eius cognouerunt, & adorauerunt. *Theod.* Theod. etiam eundẽ locum de Antichriſto interpretatur: intelligit autem Antichriſtum non adoraturum Deũ alium, nũcupatum *Maozim*, ſed ſeipſum glorificaturum, & nominaturum *Deum Maozim*, id eſt, fortem, & potentẽ, ſic enim ipſe interpretatur, & vbi Vulgata habet, *venerabitur, & colet*, ipſe legit, *glorificabit*. Verbum enim Hebræum optimè hunc ſenſum admittit, & verbum etiam Græcum δοξάζει, quo Septuaginta vſi ſunt. *Lyran. Gloſſ.* Altera interpretatio eſt Lyran. & Gloſſę ordin. & aliorũ, Antichriſtum publicè & coram aliis ablaturum idola & omnem Deorum cultum, nec permiſſurum, vt alij alium præter ſe adorent: ipſum verò occultè adoraturum dæmonem, cum quo pactum perpetuum inibit, eiúſque ope potentiam & regnum terrenum conſequetur, & ideo priuatim eum pro Deo colet, & vel illum appellabit Maozim (quod præſidium vel auxilium ſignificare dicitur) quia in eo ponet totam ſpem ſuam, vel (vt alij volunt) eius proprium idolum in aliquo loco munitiſſimo, & occultiſſimo ponet, qui vocabitur *Maozim*. Nam de eo ſtatim ſubdit Daniel, *& faciet, vt muniat* Maozim *cum Deo alieno, quem cognouit.*

Antichriſtus diaboli cultor. Hinc colligitur primò, veriſimile eſſe Antichriſtũ non omnino crediturum, quę alios docebit, & credere cõpellet. Nã licèt in principio Iudæis perſuadeat, ſe eſſe Meſſiam, & miſſum à Deo, fingátque ſe credere legem Moyſis eſſe veram, & obſeruandam: tamen omnia hæc faciet ſimulatè, vt eos decipiat, & regnum obtineat. Poſtea enim & Moyſis legem abiiciet, & Deum verum, à quo data eſt, negabit. Vnde multi exiſtimant, etiam callidè ablaturum eſſe idola, vt Iudæis imponat. Quod fortaſſe in principio ita erit. Nã poſtquam imperium obtinuerit, non tantùm ob hanc cauſam, ſed maximè propter eximiam ſuperbiam id faciet, vt nullus alius præter ſeſe ab aliis colatur. Quæ autem futura ſit eius perfidia, & quid reuera exiſtimaturus ſit de Deo, diuinare non poſſumus. *Antichriſtus atheus.* Eſt autem credibile, illum futurum Atheum, nullúmque præmium aut pœnam in alia vita ſperaturum, ac propterea ſolum illum dæmonem veneraturum, à quo fallendi artem addiſcet, diuitias obtinebit, & cuius ope imperium comparabit.

Secundò colligitur, qualis futura ſit doctrina morum, ſi quam fortaſſe Antichriſtus docebit, & obſeruare faciet. Nam cùm potiſſima huius doctrinæ pars ſit, quæ ad Dei cultum pertinet, hæc tota erit plena errore, ac ſuperſtitione, priùs contra Chriſtũ, Chriſtianámque religionem: poſtea verò etiam contra Moſaicam, & contra rationem naturalem. Nam ſibi ſoli dicari templa offerríque cultũ imperabit. Et hinc facile coniectare licet, quid facturus ſit in rebus aliis, quæ ad iuſtitiam, temperantiam, virtutéſque alias ſpectant. Nam in omnibus ea tantùm curabit, quæ ſibi ad gloriam, vel voluptatem, vel imperium, augẽdum, & cõſeruãdum cõducere exiſtimabit: in reliquis verò ampliſſimam licentiam & facultatem concedet: nihil enim aliud ex principiis poſitis probabiliter colligere aut exiſtimare poſſumus.

Tertiò colligitur verum eſſe, quod in vltima parte tertiæ aſſertionis dicebamus, Antichriſtum non manifeſtaturum totam impietatem ſuam, donec plenam regni poteſtatem obtineat, vt expreſsè etiam notant Patres citati, præſertim Damaſ. Cyril. Hippol. & patet facilè ex diſcurſu rerum omnium, quas hactenus tractauimus. *Damaſ. Cyril.*

Antichriſtus ſuperſtitionẽ ſuam hominibus ſuadebit quomodo. Quartò & vltimò dicendum eſt, Antichriſtum variis modis perſuaſurum hominibus doctrinam & obſeruantiam ſuperſtitionis ſuæ: potiſſimè verò id facturum ſignis & prodigiis, falſis quidem, ſpecie tamẽ admirabilibus. *Anſel.* Prior pars cõſtat: nam quatuor præcipuè modis (vt rectè notat Anſel. in Elucidario) vtetur ad decipiendos homines. Primus erit perſuaſione, & eloquentia. Erit enim à dæmone inſtructus, & edoctus in rebus omnibus, quæ ad hunc finem neceſſariæ fuerint: imò ait Anſelmus, *quòd erit ſapientia & eloquentia incredibili, & omnes artes & Scripturam memoriter ſciet.* Secundus erit per liberalẽ elargitionem diuitiarum, vt latiùs dicemus ſectione ſequenti. Tertius per terrores, & minas, de quo in ſectione vltima. Quartus denique per ſigna & prodigia hominib. admiranda: vnde Paulus 2. ad Theſſ. 2. ait, *Cuius eſt aduentus ſecundùm operationem Satanæ: in omni virtute, & ſignis, & prodigiis, mendacibus & in omni ſeductione iniquitatis.* *2. Theſſ. 2.* Nam ſicut Chriſtus miracula edidit in cõfirmationem veritatis: ita ipſe faciet ſigna mendacia in confirmationem falſitatis, vt ibi notant Chryſoſt. & Ambroſ. *Chryſoſt. Amb.* tamen ſicut Chriſtus illa faciebat virtute Dei, qui eſt prima veritas: ita ipſe faciet virtute Satanæ, qui eſt pater mendacij: & ideo non faciet vera miracula, ſicut Chriſtus, ſed falſa. Quia vel res, quæ apparebunt, non erũt verę, ſed phantaſticæ, vt ſi videatur ſuſcitare mortuum, aut verè nõ erat priùs mortuus, aut poſtea nõ verè viuet, vt notauit Athanaſius quæſtione 3. in Antiochũ; *Athanaſ. Amb.* aut ſi interdum fuerint res veræ, quæ apparebũt, non erũt tales, quæ modo miraculoſo fiant: ſed per applicationem occultam naturalium cauſarum.

Dubium. Quòd ſi inquiras, quæ ſint futura huiuſmodi ſigna & miracula? *Reſpon.* Reſpõd. veriſimile eſſe futura ſimilia iis, quæ Chriſtus Dominus operatus eſt, vel quæ Iudæi ab ipſo petierunt, vt notant Hippolytus dicto libro de conſummatione mundi, & Lactantius libro ſeptimo, capite decimo ſeptimo, *Hippol. Lactan.* quia multa ſigna in particulari enumerant, quæ ſolùm hac coniectura ducti recenſere potuerũt. Nam ſicut Magi Ægyptij pugnabant cõtra Moyſẽ ſimilia ſigna faciẽtes, ita veriſimile eſt, pugnaturũ Antichriſtũ contra Chriſtũ. *Exod. 7.* Cuius rei veſtigiũ habem⁹ Apoc. 13. vbi de Antichriſto dicitur, *Apoc. 13.* *Et vidi vnũ de capitib. ſuis quaſi occiſum in mortẽ, & plaga mortis eius curata eſt.* Cui⁹ cõmunis expoſitio eſt, quòd finget ſe mori, & reſurgere, vt ibi ferè antiqui omnes exponunt, & ſentit Gregorius libro vndecimo. Epiſt. cap. 3. *Greg.* Alius verò ſenſus, & fortaſſe magis cõſentaneus literæ eſt, quòd aliquis ex præcipuis ſectatoribus Antichriſti, ſeu Regibus illi ſubditis, lethali vulnere percutietur, & virtute dęmonis ab Antichriſto ſanabitur. In vtroq; autem ſenſu opus apparebit miraculoſum, & ſtupendum. Vnde ſubditur, *Et admirata eſt vniuerſa terra, poſt beſtiam, & adorauerunt beſtiã dicentes, Quis ſimilis beſtiæ?* Poſtea verò ſubiungitur aliud ſignũ, *Fecit ſigna magna, vt etiam ignem faceret deſcendere è cælo in terram in conſpectu hominum.* Sed eſt aduertendum hoc poſterius ſignum non attribui in eo cap. eidem beſtię, ſed alteri, & quanquam Rupertus velit, per vtramque beſtiam ſignificare eundem Antichriſtum, veriſimilius tamen eſt (quod Anſel. Richar. ibi, & Iren. lib. 5. c. 28. dicũt) duas illas beſtias ſignificare diuerſas perſonas, & poſteriorem eſſe miniſtrum aliquem *Rupert. Anſel. Richar.*

Anti

Antichriſti,& prædicatorem eius, ac pſeudoprophetam illum,de quo fit mentio in eodem libr.Apoc.cap. 19.de quo etiam ibidem dicitur,id eſt, *Fecit terram, & habitantes in ea adorare beſtiã primã*,id eſt, Antichriſtũ, & poſtea ſubditur,hanc poſteriorem beſtiam erexiſſe imaginem ſeu effigiem Antichriſti,& coëgiſſe homines, vt eam adorarent, & ad hoc aliud etiam ſignum effeciſſe, ſcilicet vt imago beſtiæ loqueretur. Vnde coniicimus Antichriſtum non ſolùm per ſeipſum,ſed etiam per alios effecturum ſigna ad ſuam doctrinam ſuadendã. Et propterea fortaſſe in plurali dixit Chriſtus Matth.24. *Dabunt ſigna & prodigia magna,ita vt in errorem inducantur, ſi fieri poteſt, etiam electi.* Et ideo erit illa tentatio omnium grauiſſima propter multitudinẽ & magnitudinem ſignorum,vt notauit Greg.32.Moral.c.12.& lib.33.c.20.& 21.& Iſid.lib.1.de ſũmo bono 28. *Nam olim (inquit) faciebant miracula Martyres, tunc autem videbuntur facere ipſi perſequutores.* Et elegãter Aug.Pſal.9.tractans illa verba, *Inſidiatur in occulto, quaſi leo in ſpelunca ſua*, vbi per *leonem in ſpelunca*, Antichriſtum intelligit,*in quo vis & dolus operabitur, cuius perſequutio ſupereſt, qua nihil eſt periculoſius,quoniam violenta & fraudulenta erit.Vim habebit in imperio, dolum in miraculis.* Dices: Videtur eſſe contra ſuauem diuinæ prouidentiæ gubernationem, vt permittat fieri tam ſtupenda ſigna in cõfirmationem falſitatis.Tum quia hoc videtur, eſſe permittere tentari homines vltra id, quod poſſunt:tum etiam,quia hinc poteſt labefactari fides diuinorum miraculorum, quia ſemper formidari poterit,an falſa ſint.Reſpondeo non eſſe contra ordinem diuinæ prouidentiæ, tum quia hæc permiſſio effectus erit diuinæ iuſtitiæ in vindictam incredulitatis Iudæorum,& aliorum peccatorum,quę illo maximè tempore multiplicabuntur, vt ex Matth.24. & ex aliis Scripturæ teſtimoniis ſuprà citatis apertè colligitur.Vnde Cyrill.Ieroſol.ſuprà, *Fraternum (inquit) odium locum dabit Antichriſto, præparat diabolus ſchiſmata populorum, vt tanto faciliùs hoſtis recipiatur.* Deinde erit etiam effectus diuinæ miſericordiæ,vt Sanctorum fides & conſtantia magis creſcat, & eluceat. Neque erit tentatio ſupra humanas vires diuina gratia adiutas, præſertim cùm ob hanc cauſam hæc omnia prædicta ſint, vt falſus Chriſtus à vero, & ſimiliter falſa ſigna à veris miraculis diſcerni poſſint, vt notauit Athan.q.29.ad Antiochum,& Cyril.ſuprà.

Matth.24. Greg. Iſidor. Aug. Pſal.9. Obiectio. Reſponſ. Cyrill.Ieroſ. Matth.24. Athan. Cyril.

SECTIO V.

Quale futurum ſit Antichriſti regnum, quibúſque modis obtinebit illud.

PRimum omnium Antichriſtum futurum eſſe Regem magnúmque Monarcham, apertè colligitur ex Daniel.7.& 11. capite, ſuppoſita communi interpretatione Sanctorum,qui de Antichriſto ea loca intelligunt.Cap.enim 7.explicatur, cornu illud paruulum quod Antichriſtum ſignificare diximus, iis verbis, *Cornua decem, decem Reges erant, & alius conſurget poſt eos, & ipſe potentior erit prioribus, & tres Reges humiliabit*,& cap.11.de eodem Antichriſto dicitur, *Et faciet iuxta voluntatem ſuam Rex*: erit ergo abſque vlla dubitatione Antichriſtus rex temporalis.

Dan.7.& 11.

Secundò eſt certum, Antichriſtum non habiturum aliquod regnum iure hæreditario,ſed habiturum potiùs humilem originem: & paulatim ac fraudulenter regnum occupaturum.Hoc ſignificauit Damaſ.dicto c.27.illis verbis, *Ex fornicatione itaque naſcetur, & clam educabitur,ac repentè inſurget,capútque attollet,atq; imperio potietur*, & Cyrill.dicta cat.15.dicens, *Antichriſtum per magicum maleficium decepturum gentes,& Romanum imperium vſurpaturum.* Clariùs Hier.Dan.11.de Antichriſto ſic ſcribit, *Qui conſurgere habet de modica gente,id eſt, de populo Iudæorum,& tam humilis erit,atque deſpectus, vt ei non detur honor regius, & per inſidias & fraudulentiam obtineat principatum.* Quod colligit ex illis verbis Danielis,quæ de Antichriſto interpretatur, *Et ſtabit in loco eius deſpectus, & non tribuetur ei honor regius, & veniet clam, & obtinebit regnum in fraudulentia.* Atque idem colligi poteſt ex c.7.& 8.vbi, propter humile principium, per *cornu paruulum* Antichriſtus ſignificatur. Nam licèt hæc poſſint de Antiocho intelligi: tamen multo veriùs creduntur implenda in Antichriſto,cuius Antiochus typus erat.Denique addi poteſt coniectura.Nam (vt diximus) Antichriſtus ex Iudæis orietur, qui nullum regnum aut imperium poſſident: ſed per vniuerſum orbem diſperſi & abiectiſſimi ſunt,neque vllam ſpem habent ſceptri & imperij, vſque ad Antichriſti tempora.Nam(vt Hieron.ait Dan.11.circa illa verba, *Faciet, quæ non fecerunt patres eius*) nullus Iudæorum abſque Antichriſto regnauit.

Antichriſtus per vim & fraudem principatum obtinebit. Damaſ. Cyril. Hieron. Dan.11. Dan.7.& 8. Hieron.

Tertiò dicendum eſt, Antichriſtum per dolum ac fraudem incepturum regnare Babylone, & inde pugnaturum cũ aliis regibus,& tres potiſſimos debellaturum, ac tandem ſeptem alios & vniuerſum orbem ſibi ſubiugaturum. Hæc aſſertio magna ex parte colligitur ex Scriptura,& probabilibus coniecturis ex iis, quę in Scriptura dicuntur.Et in primis,quòd regnum Antichriſti inchoandum ſit Babylone multi colligũt ex illis verbis Zach.5. *Et leuauerunt amphoram inter terram,& cælum,& dixit ad Angelum, qui loquebatur in me, Quò iſti deferunt amphoram? & dixit ad me, Vt ædificetur ei domus in terra Senaar: & ſtabiliatur & ponatur ibi ſuper baſem ſuam*, vbi Septuaginta legũt, *in terra Babylonis.* Quia(vt Hier.notat) *Senaar* cãpus eſt Chaldęorum, in quo extructa eſt Babylon. Geneſ.10.11.& 12. Significata autem eſt in illa viſione (vt Rupert.ibi notat) impietas & incredulitas Iudæorum, & ſupplicium diuinum,quod ſuſtinent. *Quia videlicet nec terra ſua capit eos:nec cælum admittit eos.* Quod ſupplicium vſque ad finem mundi & Antichriſti aduentum durabit: tunc autem ædificabitur eis domus Babylone, quia ibi Antichriſtum pro Meſſia recipient: ibíque regnare incipiet.Quod etiam veriſimile fit ex ſententia eorum Patrum, qui dicunt Antichriſtum naſciturum Babylone.Deinde, quod initium huius regni futurum ſit per dolum ac fraudem, affirmant Hier.Cyr. Damaſ.& alij ſuprà citati.Et per ſe eſt veriſimile:quia non eſt obtinendum iure hæreditario,neque etiam in principio poteſt comparari per potentiam,& vim,niſi fingamus ſolum dæmonem illaturum bellum hominibus pro Antichriſto, vt ille per vim regnum obtineat, quod poſſet facile fingi, ſi dæmones in corporibus aſſumptis pro illo pugnarent. Sed non oportet hæc ſine fundamento fingere,præſertim cùm dæmon non tam intendat homines per vim debellare, quàm decipere, & in errorem inducere. Prius ergo quàm Antichriſtus per vim homines aggrediatur, aliquos per fraudem ſibi adiunget, præſertim Iudæos, vt ſuprà dictum eſt. Hæc autem fraus non ſolùm conſiſtet in falſa doctrina ſuprà explicata: ſed etiam in promiſſionibus temporalibus, quas Iudæi potiſſimùm expectant, & (quod caput & maximum robur illius) ingentibus diuitiis abundabit, & ampliſſimis largitionibus facilè infinitam hominum alliciet multitudinem. Quia (vt dicitur Dan.11. *Dominabitur theſaurorum auri & argenti, & in omnibus pretioſis Ægypti.* Vnde Anſel.in Elucidario ait, *quòd induſtria dæmonum omnis pecunia occulta erit ei manifeſta*: ſiue ſit in mari, ſiue in reconditis terræ finibus. Imò fortaſſe etiam mineralia auri & argenti virtute dæmonum elaborata, omnia illi offerentur, & vſui erunt ad imperium obtinendum. Atque hoc modo tantum creſcet in initio regni ſui, vt potentior fiat quodlibet alio

Regnum Antichriſti Babylone inchoandum. Zach.5. Hierony. Gen.10.11.& 12. Rupert. Hieron. Cyr. Damaſ. Dan.11. Anſelm. Antichriſti opulentia.

Dan.7. alio rege: ſic enim de illo dicitur Dan.7. *Cornua decem, decem reges erunt, & alius conſurget poſt eos, & ipſe potentior erit priorib.* Additur verò ſtatim, *Et ipſe tres reges humiliabit*, ex quo colligimus non iam fraudibus, aut donis, ſed potentia & vi, illa tria regna obtenturum. Vnde ibidem dicitur: *Tria de cornibus primis euulſa ſunt à facie eius.* Significat autem Dan.c.11. illa tria regna futura, regnum Ægypti, Libyæ, & Æthiopiæ. Sic enim dicit: *& mittet manum ſuam in terras, & in terra Ægypti non effugiet, per Libyas quoque & Æthiopiam tranſibit.* Quibus locis id notant Hieron.& Theod.& Iren. lib. 5.c.25.& Cyril.dicta cat.15.& Lactāt.lib.7.c. 16. Qui omnes addunt cæteros ſeptem Reges (ſiue illi in hoc certo numero futuri ſint, vt eſt maximè probabile; ſiue per illos vniuerſitas Regum & Principum ſignificetur) ſubdendos Antichriſto tanquam ſupremo Monarchæ, & Imperatori. Quòd non obſcurè colligitur ex c.17. Apoc. illis verbis, *Decem cornua, quæ vidiſti, decē Reges ſunt. Hi vnū conſilium habent, & virtutem, & poteſtatem ſuam beſtiæ tradent*, c. etiam 13. deſcribitur poteſtas Antichriſti tanquā ſuprema, *Data eſt illi poteſtas in omnem tribum, & populum, & linguā, & gentē*, & ſimiliter Dan.8. *De vno autē ex eis egreſſum eſt cornu vnū modicū, & factum eſt grande contra meridiem, & cōtra orientem, & contra fortitudinem.* Loquitur autem de Antichriſto. Nam de illo ſtatim ſubdit, ablaturum *iuge ſacrificium.* Obtinebit ergo Antichriſtus vniuerſalē Monarchiā, quam Romani obtinuerant: & hanc (vt ſuprà dixi) interpretantur Patres Græci, eſſe defectionem Romani Imperij, de qua Paul. loquitur 2. ad Theſſ.2.

Dan.11. Hieron. Theod. Iren. Cyrill. Lactan. Apoc.17. Dan.8. Antichriſtus vniuerſi orbis monarcha. 2.Theſſ.2.

Obiectio. Dices: Quomodo poterit Antichriſtus tam breui tempore vniuerſum orbē ſubiugare, præſertim quoad regiones remotiſſimas Indiarum, vel ſimiles. Reſponſio. Reſpōdetur, quamuis tempus Antichriſti poſt Monarchiam comparatam, quod erit propriè tempus perſecutionis Eccleſiæ, futurum ſit breue (vt ſuprà diximus) tamen tempus bellorum eius non conſtat futurum adeò breue. Quia ignoramus, qua ętate incipiet regnare, & qua morietur. Deinde, cùm dicitur regnaturus in vniuerſo orbe, non eſt neceſſe intelligi de omnibus prouinciis mundi: ſed de Romano imperio veteri, atque de iis prouinciis Aſiæ, Africæ, & Europæ, in quibus fides & Eccleſia diutius viguit. Pręterea etiamſi priori modo intelligatur, non erit factu difficile, præſertim, cùm neque copia auri & argenti, neque dæmonum induſtria defutura ſit. His enim duabus aliis facile erit vniuerſum mundum peragere. Non quòd neceſſe ſit, Antichriſtum per ſeipſum omnia loca luſtrare: ſed per duces, & miniſtros. Quin potiùs arbitror (& colligi poteſt ex dictis teſtimoniis Daniel. & Apoc.) non fore illi neceſſaria bella, & exercitus ad omnia regna ſubiuganda: ſed ſumma facilitate & velocitate, debellatis illis tribus prioribus regnis ſibi viciniotibus, ita eius fama, potentia, atque diuitiis terrendos eſſe reliquos reges, vt facilè illi ſubiiciantur.

Metropolis imperij Antichriſti Ieroſolyma. Quartò dicendum eſt, Antichriſtum præcipuam ſedem Monarchiæ ſuæ Ieroſolymis collocaturum, vt in Ieroſolymitano templo à ſe inſtaurato ſedeat, & tanquā Deus adoretur. Hęc eſt ſententia Patrum omniū, qui de Antichriſto ſcribunt, quos ſæpe citaui, & ſtatim neceſſe erit eos iudicare. Colligitur autem ex duplici loco Scripturæ. Prior eſt 2. ad Theſſ.2. *Ita vt in tēplo Dei ſedeat, oſtendens ſe tanquam ſit Deus.* Quanquam enim Patres interdū aliis modis metaphoricè interpretentur templum illud: tamen ſenſus maximè proprius & literalis eſſe videtur, vt de templo Ieroſolymitano intelligatur, vt exponunt Iren. Cyr. Ier. & Damaſ. citatis locis. & Seu. Sulpitius ex ſententia S. Martini in lib. 2. dial. & Sedul. 2. ad Theſſ. 2. & Hipp. dicta orat. de conſum. Mūdi, & Orig. tract. 29. in Matth. qui addit, in ſenſu ſpirituali per *templum* diuinas Scriptu-

2.Theſſ.2. Iren. Cyril.Iero. Damaſ. Seu.Sul. Hippol. Orig. Anſel.

A ras intelligi, Anſelm. verò 2. ad Theſſ. 2. animas hominum exponit: in quibus Antichriſtus ſedere ſtudebit, vt Deus, à qua expoſitione parum diſcrepat aliorum interpretatio, qui per *templum Dei*, Eccleſiam intelligunt, vt Hieron. dicta q.11. ad Algaſ. Eccleſia enim nihil aliud eſt, quàm ipſi fideles. Alij, vt Chryſ. Oecum. & Græci per *templum* intelligunt Chriſtianorum Eccleſias, ſeu templa. Deniq; Aug. 20. de Ciuit. c.19. probabile putat, per *templum* nō ſignificari locum, in quo Antichriſtus ſedeat, vt Deus: ſed ſignificari ipſum Antichriſtum cum ſuo populo. Atq; ita non eſſe legēdum, *Vt in tēplo*, ſed, *Vt in tēplum Dei ſedeat* (prout habent Græca) & ſenſus ſit, Antichriſtum ſeſſurum, *vt tēplum*, id eſt, *vt Eccleſiā*, ac ſi ipſe cū ſuis eſſet ver° populꝰ Dei. Quæ expoſitio inter omnes magis diſplicet. B Quia neq; cum verbis antecedētibus, nec cum ſequētibus, connecti poteſt. Etenim quæ præcedunt, ſunt, *Extollitur ſupra omne quod dicitur Deus, aut colitur, ita vt in templo Dei ſedeat.* Ex hoc autem, quod prædicto modo, *ſedeat in templum Dei*, nō ſequitur, quòd ſe extollat ſupra Deum. Omnes enim hęretici contēdunt in ipſis eſſe Eccleſiam Dei, atq; adeò ſedent in illo ſenſu *in tēplum Dei*: & tamen non ſe *extollunt ſupra omne id, quod dicitur Deus*, vt Paul. loquitur. Sequentia autem verba ſunt, *Oſtendens ſe tanquam ſit Deus*: ſi autem ſolùm *ſederet, vt templum Dei*, non ſe oſtenderet Deum. Rectè ergo noſter interpres vertit, *In templo Dei.* Nā licèt Gręcè ſit, εἰς τὸν λαόν, tamen iuxta Græcum idioma eadē C eſt ſignificatio, quæ cum aliis etiam locis Scripturæ magis conſentit, vt iam dicam. Poſita autem hac lectione, probabilius eſt templum ibi ſumi pro templo materiali, & ſenſibili: nam hæc eſt natiua ſignificatio, quæ cùm propriè ſaluari poſſit, non eſt neceſſe metaphoricè exponi. Templum autem Dei eo tēpore quaſi per antonomaſiā dicebatur tēplum Ieroſolymitanū, vt patet ex Luc. vlt. Act. 3. & 5. & ſæpe aliàs. Cùm enim tunc nondum eſſent erecta, & dicata Chriſtianorū templa, ſolū Ieroſolymitanum ſingulariter dicebatur *tēplum Dei.* Veriſimilius ergo eſt, de hoc eſſe loquutum Apoſtolum. Præterea, quia hæc videtur eſſe *abominatio deſolationis*, de qua prædixit Daniel c.9. *Et erit in templo abominatio deſolationis, abominationem* enim vocat Antichriſtum propter abominanda eius ſcelera, *deſolationis* autem, ob atrocem perſecutionem. Ita D interpretatur Iren. lib. 5. con. hęreſ. c. 25. & Orig. dicto tract. 29. in Mat. Quamuis enim ille locus alias habeat interpretationes, & præſertim illam Auguſtin. epiſt. 80. qui eum locum intelligit de exercitu Romano circundante Ieruſalem, vſque ad deſolationem eius tempore Titi & Veſpaſiani, quia & contextui Danielis hæc videtur facilè accommodari, & de illa videtur loquutus Chriſtus Matth. 24. *Cùm videritis abominationem deſolationis, ſedentem in loco ſancto, quæ dicta eſt à Daniele Propheta, qui legit intelligat*, licèt hoc (inquam) ita ſit: nihilominus non videtur reiicienda interpretatio Patrum, qui de Antichriſto hæc intel- E ligunt. Sic enim verba Chriſti interpretantur Hilar. can. 25. in Matth. & Amb. lib. 10. in Luc. c. de ſigno appropinquantis deſolationis, qui ad literam hoc intelligunt de Antichriſto ſedente in Ieroſolymitano templo. Neque alij Patres hanc ſententiam reiiciunt, vno vel alio excepto, quamuis addant Antichriſtum non ſolùm ſeſſurum in templo Ieroſolymitano: ſed etiam in Eccleſia Chriſti, ſeu in Eccleſiis Chriſtianorum. Quod qua ratione intelligendum ſit, in ſequenti ſectione explicabimus.

Hieron. Chryſoſt. Oecum. Aug. Luc.24. Act.3. & 5. Dan 9. Iren. Orig. Auguſt. Matt.24. Hilar. Ambr.

Dices: Ex cap. 9. Dan. conſtat templum Ieroſolymitanum nunquam eſſe inſtaurandum: nam, *vſque ad conſummationem & finem perſeuerabit deſolatio.* Reſpondetur, ſatis videri deſolationem perſeuerare vſque ad finem, quandoquidem vſque ad Antichriſti

Obiect. Dan.9. Reſpon.

tem

tempora templum inſtaurandum non eſt. Deinde etiam tunc non propriè inſtaurabitur, non ſolùm materialiter, quia fortaſſe tam breui tempore non integrè & perfectè, ſed vtcunque reædificabitur, ſed etiam formaliter (quod ad rem maximè ſpectat) quia non inſtaurabitur in tẽplum veri Dei, ſed in ſedem Antichriſti. Nam licèt fortaſſe in principio, ad decipiẽdos Iudæos, Antichriſtus ſimulaturus ſit ſe velle inſtaurare templum in cultum Dei (vt Cyril. Ieroſolym. ſuprà notauit) tamen re vera & ex animo non id faciet, niſi ob gloriam ſuam, & vt ipſe in eo colatur: & ita ſemper manebit deſolatio & abominatio deſolationis vſque ad finem. Dices: Quomodo ergo Paulus vocat *templum Dei*, & Chriſtus *locum ſanctum* illum, qui ad ſolam ſuperſtitionem Antichriſti inſtaurandus erit? Reſpondetur, appellaſſe illum locum à primæua eius inſtitutione, & dedicatione. Fuit enim ille *ſanctus*, & in *templum Dei* electus, licèt fuerit prophanatus. Ex his ergo conſtat Antichriſtum ſeſſurum Ieroſolymis tanquam in primario ac regio loco, quem potiſſimum eliget, vt ibi colatur.

Cyrill. *Obiectio.* *Reſpon.*

Rurſus quòd diutius ibi ſeſſurus ſit, colligi poteſt ex Apocalypſ.11. vbi apertè dicitur Eliam & Henoch fore occidendos ab Antichriſto Ieroſolymis, *vbi Dominus eorum crucifixus eſt.* Cùm ergo Elias & Henoch mittendi ſint, vt Antichriſto reſiſtant, & Ieroſolymis prædicaturi ſint, ibidémque morte ſua teſtimonium reddituri veritatis, quam prædicauerunt, ſignum manifeſtum eſt, ibi potiſſimùm ſeſſurum Antichriſtum, eámque futurã eſſe quaſi radicem, & cathedram falſæ doctrinæ, ac perſecutionis eius. Scio Hieron. epiſt. 17. ad Marcel. locum hunc de mundo & non de Ieruſalem interpretatum eſſe, ductum ſtudio laudandi & honorandi Ieruſalem, ad quam Marcellam inuitabat: tamen literalis ſenſus eſt, quem diximus, quem omnes interpretes ſequuntur. Neque obſtat, quod obiicit Hieron. ſuprà, quòd Ieruſalem eo loci Sodoma vocetur, quandoquidem principes eius, principes Sodomorum dicuntur Iſa.1. Deniq; ex iis, quæ diximus, Antichriſtum futurum eſſe genere Iudæum, & in Iudæis maximè eſſe regnaturum ſtatim credibile fit, eũ potiſſimè inſtauraturum ciuitatem patrum ſuorum, de qua ac templo ſuo ipſi maximè gloriantur. Vnde etiam fit, vt vel ob hanc cauſam in eo potiſſimùm coli loco & honorari ſtudeat. Poteſt hoc etiam confirmari, quia (vt poſtea videbimus) Sancti docent, Antichriſtum fore occidendum in monte Oliueti: ergo ſignum eſt ibi potiſſimùm eſſe regnaturum, vt etiam Theod. & Hieron. colligunt ex Dan.11.

Apocal. *Hieron.* *Hieron. Theodor. Dan.11.*

Contra hanc verò ſententiam hæretici huius temporis (ſolùm vt contra Apoſtolicam ſedem blaſphement) fingunt Antichriſti ſedem in Romana ciuitate eſſe futuram, cùm nullo id fundamento niti queat, & potiùs ex Apoc. 17. colligi poſſit, Vrbem vel iam antea euerſum iri adueniente Antichriſto, vel certè ab ipſo & miniſtris eius eſſe euertendam.

Apoc.17.

SECTIO VI.

Qualis ſit futura Eccleſiæ perſecutio ſub Antichriſto, & quis finis ac conſummatio eius.

Perſecutio Eccleſiæ ſub Antichriſto omnium acerbiſſima. Matth.24. Dan.7.

PRimò certum eſt, Antichriſtum perſecuturum eſſe Eccleſiã, & fideles, ac Sanctos acerbius & crudelius, quàm ab vllo vnquam tyranno tentati aut afflicti fuerint. Hoc de fide eſt: ait n. Chriſtus Matth. 24. *Erit tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi, vſque modò, neq; fiet.* Et de hac tribulatione dicitur Dan.7. *Et ecce cornu illud faciebat bellũ aduerſus ſanctos, & præualebat eis.* Et infrà, *Sanctos Altiſſimi conteret: & putabit, quòd poſſit mutare tempora, & leges, & tradentur in manu eius vſque ad tempus, & tẽpora, & dimidium temporis.* Idem colligitur ex c.8.& 11.& 12. quorũ verba omitto ad prolixitatem vitandam, licèt grauiſſima ſint, & ſtatim illa attingemus. Præcipuè verò Ioann. Apoc.20. hanc atrocem perſecutionem deſcribit, dicens, *Cum conſummati fuerint mille anni, ſoluetur Satanas de carcere ſuo, & exibit, & ſeducet gẽtes, quæ ſunt ſuper quatuor angulos terræ Gog & Magog, & cõgregabit eos in prælium, cuius numerus eſt ſicut arena maris, & aſcenderunt ſupra latitudinem terræ, & circuierunt caſtra Sanctorum, & ciuitatem dilectam*, id eſt, vniuerſam Eccleſiam, vt expoſuit Aug.20. de Ciuitate, capite vndecimo, Lactant. lib.7.c.24.& ſequentib. Cauẽdus tamẽ eſt error illius, & aliorũ Chiliaſtarum intelligentiũ hũc locũ non de perſecutione Antichriſti, ſed de alia, quã exiſtimarunt paſſuros Sanctos poſt mille annos fœlicitatis huius vitæ, quam non dicunt eſſe perſecutionem Antichriſti, hanc n. ante mille annos anteceſſurã ſentiũt. Quæ ſententia & in errore fundatur, & apertè repugnat Euangelio Matth.24.& 25.& aliis teſtimoniis Scripturæ, quibus ſuprà probatum eſt, ſtatim poſt Antichriſti mortem, futuram eſſe mũdi conſummationẽ. Hinc n. neceſſariò fit, Antichriſti perſecutionem futuram poſtremam: non ergo poteſt ille locus de alia poſteriori perſecutione intelligi. Neque etiam poteſt exponi de perſecutione aliqua, quæ perſecutionem Antichriſti anteceſſerit, vel anteceſſura ſit, quanquam id inſinuet Ambr. lib.2. de fide, c. vltimo, in fine, per *Gog*, Gothos intelligens. Quia Ioannes dicit, illam perſecutionem futurã poſt mille annos, id eſt, in fine durationis Eccleſiæ, vt ſuprà expoſuimus. Vnde etiam dicit, poſt illam perſecutionem, vniuerſalem reſurrectionem ſtatim futuram: neceſſe eſt ergo intelligi de perſecutione Antichriſti. Eſt autem in illis verbis Ioãnis obſcurum, quid per *Gog & Magog* intelligatur. In quo laborant Aug. dicto c.11. lib.20. de Ciuit. & Hieron. Ezech.38.& 39. Sed non eſt noſtri inſtituti in hoc immorari, lege Franc. Riber. in id c. Apoc. Denique ait Ioannes, ad commouendam & concitandam hanc perſecutionem ſoluendum eſſe Satanam, qui vſq; ad illud tempus ligatus fuerat, vt ſignificet, tanto fore perſecutionem illam duriorem, quanto magis poteſt aliquis nocere ſolutus, quàm ligatus, lege Auguſt.20. de Ciuitat. cap.8.& 9.

Dan.8.11.& 12. *Apoc 20.* *Auguſt. Lactan.* *Matt 24.& 25.* *Ambr.* *Gog & Magog, quid. Aug. Hieron.* *Aug.*

Secundò dicendum eſt, perſecutionem hanc non tantùm futuram eſſe temporalem, ſed etiam ſpiritualem, atque ita tam in prauo fine perſecutorum, quàm in mediis fore acerbiſſimam. Explicatur, & probatur. Quia in primis certum eſt, hanc perſecutionem, quæ per modum prælij in dicto loco Apocalypſis deſcribitur, non eſſe præcipuè futuram ad vſurpanda temporalia bona, nec propter hunc ſolum finem inferenda bella, & temporalia damna, quæ illam conſequentur (talis enim perſecutio non eſſe magni momenti cum alia comparata;) erit ergo aduertẽdum homines à fide & vero Dei cultu, *Vt in errorem inducantur, ſi fieri poteſt, etiam electi.* Hanc igitur vocamus ſpiritualem perſecutionem ex parte finis, & prauæ intentionis perſecutorum, nocumentíque illati iis, quos in perſecutione vicerint. Deinde ex hoc cap. erit grauiſſima perſecutio. Primò, quia cogentur fideles negare Ieſum eſſe Chriſtum, aut Dei filium. Secundò cogẽtur, omnem Dei cultum omnéſque ritus ac cæremonias Chriſtianas deſerere, propter quod Dan.12. dicitur, eo tempore auferendum eſſe *iuge ſacrificium*, quod de tempore Antichriſti intelligũt ibi Hieron. & Theod. Iren. & Hippol. locis ſuprà citatis, quo tempore omnem cultum diuinum, qui à Chriſtianis exhiberi ſolet, cuiúſque ſuprema pars eſt ſacrificium Euchariſtiæ, ad quod cætera omnia referuntur, ceſſaturum dicunt perſecutionis acerbitate, & violentia. Tertiò (quod grauiſſimum eſt) cogentur verum Deum abnegare, nullíque ſupremo numini cultum exhi

Antichriſti perſecutio & temporalis, & ſpiritualis. Matt.24. *Dan.12. Hieron. Theod. Irenæ. Hippol.*

exhi

exhibere: ſed tantùm cuidam homini mortali omniũ iniquiſſimo, nimirum Antichriſto, vt colligitur ex *2. Theſſ. 2.* 2. ad Theſſ. 2. & ex aliis locis ſuprà tractatis. Quapropter, vbi Antichriſtus in perſona ſua præſens non adfuerit, cogentur fideles imagines eius ſeu eum in imagine adorare, & hoc modo Antichriſtus per ſe vel ſui imaginem ſedebit in omnibus templis & Eccleſiis Chriſtianorum, vt ab eis tãquam Deus adoretur. Hæc *Apoc. 13.* omnia colliguntur ex Apoc. 13. vbi præter Antichriſtum, dicit Ioan. ſe vidiſſe aliam beſtiam (quam ſuprà diximus fore tyrannum aliquem Antichriſto ſubditum, & miniſtrum eius) de quo ibidem ſcribitur, *Dicet habitantibus in terra, vt faciant imaginem beſtiæ, quæ habet plagam gladij, & vixit:* & inf. *Et faciet, vt quicunque non adorauerint imaginem beſtiæ, occidantur.* Quorũ verborum literalis ſenſus videtur ſuprà poſitus. Vnde inter falſa miracula miniſtrorum Antichriſti ibidem ponitur, quòd facient loqui imaginem beſtiæ, quod multi referunt ad homines ſectatores Antichriſti, ſed re vera propriè & ad literam intelligendum videtur de effigie, & ſimulacro Antichriſti. Atque hinc colligo, quãuis Antichriſtus omnem aliam publicam idololatriam deteſtaturus ſit: nihilominus effecturũ, vt fideles omnes ad horrendã idololatriam inducat. Quæ enim maior aut deteſtabilior idololatria eſſe poteſt, quàm diuinum cultum tribuere iniquiſſimo homini, & imagini eius? Vltimò efficiet, vt omnes in profeſſionem ſeu poteſtationem huius cultus characterem beſtiæ ſeu Antichriſti publicè deferant in frontibus, *Apoc. 13.* ſeu in manibus, vt habetur eod. c. 13. Apocal. *Et faciet omnes puſillos, & magnos, & diuites, & pauperes, & liberos, & ſeruos habere characterem in dextera manu ſua, aut in frontibus ſuis*, & ſubditur tam neceſſariam futuram omnibus huiuſmodi characteris geſtationem, *Vt non poſſit emere, aut vendere, niſi qui habet characterem, aut nomen beſtiæ, aut numerum nominis eius.* Quòd autem hoc ſignum non ſolùm futurum ſit in recognitionem temporalis ſubiectionis: ſed maximè in profeſſionem ſuperſtitioſi cultus, ex eo colligi poteſt, quod in maximam laudem Sanctorum prædicatur, quòd characterem beſtiæ non acceperint, & è contrario æterna *Apoc. 14. 16. 19. & 20.* pœna puniuntur, qui illum acceperint, Apocalypſ. 14. 16. 19. & 20. quibus locis illa duo coniunguntur, nempe, *adorare imaginem beſtiæ, & accipere characterem eius*, tanquam æquè ſuperſtitioſa, & diuino honori con- *D. Thom.* traria. Vnde D. Thom. infrà q. 63. art. 3. ad 3. dixit characterem beſtiæ eſſe profeſsionem illiciti cultus. Qui autem futurus ſit hic character Antichriſti, incertum eſt, ſolùm cogitare poſſumus, futurum eſſe aliquod ſignũ, quod Antichriſtus inſtituet, quaſi ad ſigillandum cultores ſuos, ſicut nos poſſumus dicere, ſignum *Lactant.* crucis eſſe charact. Chriſti. Ita ſentit Lactã. lib. 7. c. 17.

Vltimò facilè etiam intelligi poteſt, futuram eſſe grauiſsimam illam perſecutionem, etiam ex parte mediorum, qualia ſunt illa quatuor, quibus ſup. diximus Antichriſtum vſurum ad ſuam doctrinam perſuadendam, ſcilicet, eloquentia verborum, ampliſsimis largitionib. ac diuitiis, ſignis mirabilib. vi exquiſitiſque tormentis. De quibus nihil in particulari dici poteſt, quia nihil in Scriptura reuelatum eſt. Non eſt dubium tamen, quin illa tormenta ſint futura plura, & grauiora, quàm à Chriſti perſecutoribus inflicta vnquam fuerint. Quod præter loca Scripturæ ſuprà citata, facilè colligi poteſt, tũ ex maiori potentia Antichriſti, & miniſtrorum eius, tum etiam, quia dæmõ illo tempore ſolutus maiorẽ licentiam habebit homines variis tormentorũ generib. afficiendi. Quapropter acu- *Cyril. Hippol.* tè dixerunt Cyr. & Hippolyt. citatis locis, eo tempore futuros eſſe martyres illuſtriores, quia priores pugnarunt contra homines miniſtros diaboli: ij verò contra ipſum dæmonem ſolutum, & omnes vires ſuas

A contra illos exercentem. Accedit tandem, illam perſecutionem fore vniuerſaliſsimam per totum orbem, vt apertè colligitur ex Apocal. 13. & 20. *Aſcenderunt ſuper latitudinem terræ, & circumierunt caſtra Sanctorum.* *Apoc. 13. & 20.* Ex quo loco notat Aug. 20. de ciuit. cap. 9. omnes prauos homines hæreticos, & ſimiles coniungendos eſſe *Aug.* Antichriſto, vt vbique fideles perſequantur.

Tertiò dicendum eſt, per hanc perſecutionem maiorem fortaſſe fidelium partem à Chriſto defecturã: nihilominus tamen militantem Eccleſiam non eſſe vi perſecutionis extinguendam. Prior pars colligitur primò ex ipſa perſecutionis acerbitate, & ex modo, quo in Scriptura deſcribitur. Vnde Dan. 7. dicitur, *Dan. 7.* *Ecce cornu illud faciebat bellum aduerſus Sanctos, & præualebat eis:* & Apocal. 13. *Et eſt datum illi bellum facere cum Sanctis, & vincere eos:* *Apoc. 13.* & Chriſtus ad exaggerandam multitudinem eorum qui à fide deficient, dixit, *Matth. 24.* B *Vt in errorem inducãtur, ſi fieri poteſt, etiam electi:* & Luc. *Luc. 18.* 18. *Cùm venerit Filius hominis, putáſne inueniet fidem in terra?* Poteſt deniq; colligi ex illis verbis 2. ad Theſſ. *2. Theſſ. 2.* 2. *Niſi venerit diſceſſio primùm.* Nam licèt (vt ſuprà dixi) plerique Latini interpretentur de defectione Romani imperij: tamen propriùs intelligitur de defectione à Chriſto. Nam verbũ Græcum eſt ἀποϛασία, & ita interpretantur omnes Græci, & Aug. 20. de Ci- *Aug.* uit. c. 19. Quamuis enim ſæpe contigerint in Eccleſia defectiones à Chriſto propter perſecutiones hæreticorum, vel tyrannorum: illa tamen, quæ futura eſt ſub Antichriſto, quaſi per Antonomaſiam *Apoſtaſia* dicitur, quia erit maior & vniuerſalior cæteris. Vnde Lactan. lib. 7. c. 16. dicit de cultoribus Dei duas partes *Lactant.* interituras: ſed de hoc nihil certi affirmari poteſt.

C Poſterior pars de fide certa eſt, vt notauit Aug. 20. *Auguſt.* de Ciuit. cap. 11. Quia non poteſt Chriſtus Eccleſiam ſuam ita deſerere, vt omnino vincatur. Nam *portæ inferi non præualebunt aduerſus eam:* & ideo idem Chriſtus dicit Matth. 24. *Propter electos breuiabuntur dies illi.* *Matth. 24.* Erunt ergo multi electi, qui non vincentur, & in quibus Eccleſia manebit. Et ideo in Apoc. ſemper po- *Apoc. 13.* nitur illa limitatio, *Adorauerunt beſtiam omnes, qui inhabitant terram, quorum non ſunt nomina ſcripta in libro vitæ.* Patres etiam ſuprà citati ſupponunt, tunc futuros eſſe multos, & eximios martyres, qui vſque ad mortem erunt in fide conſtantes: ergo pari modo in montibus & ſpeluncis perſeuerabunt multi confeſſores, qui ſuperſtites manebunt poſt mortem Anti- D chriſti. At in eis non deficiet vſus ſacramentorum, & ſacrificij Euchariſtici in locis abditis. Perſecutores enim non poterunt hæc auferre, niſi in eorum cognitionem venerint: non permittet autem Deus, dæmonem aut omnia Sanctorum abdita loca perluſtrare, aut perſecutoribus reuelare. Atque in hunc modum ſunt piè intelligendi Catholici ſcriptores, ſi quando dicunt eo tempore defecturam fidem in vniuerſo orbe, aut quid ſimile. Lege Sot. in 4. d. 46. q. 1. art. 1. *Sot.*

Quartò & vltimò dicendum eſt, tam Antichriſtũ, quàm miniſtros eius Eccleſiæ perſecutores ſpeciali Chriſti virtute, atque imperio interficiendos eſſe. *Antichriſtus ſpeciali Chriſti virtute interficiendus.* Hæc aſſertio ſic abſolutè propoſita videtur de fide: E nam de Antichriſto ait Paul. 2. ad Theſſal. 2. *Quem* *2. Theſſ. 2.* *Dominus Ieſus interficiet ſpiritu oris ſui, & deſtruet illuſtratione aduentus ſui.* Quod nonnulli ita intelligere videntur, vt Chriſtus Dominus in perſona deſcenſurus ſit, vt aduentu ſuo Antichriſtum interficiat, quod ſignificat Lactan. dicto lib. 7. c. 19. Non eſt autem hoc *Lactan.* veriſimile. Quia ſecundus Chriſti aduentus erit quadraginta quinque diebus poſt mortem Antichriſti: neq; Paulus dixit à Chriſto occidendum Antichriſtũ per aduentum, ſed *illuſtratione aduentus ſui*, id eſt, aliquo ſigno & præſagio, quod erit quaſi ſplendor quidam appropinquantis aduentus ipſius. Neque dixit

ſuis manibus, ſed *ſpiritu oris ſui*, id eſt, præcepto, & A mandato ſuo, vt ibi D. Thom. exponit, & ſignificat (D.Thom. Chryſ.) Chryſoſtomus homil.4. in 2. ad Theſſ. dum ait, *ſufficiet ſolùm iubere*: & idem ſentiunt alij interpretes, & (Hieron. Theod.) Hieronym. ac Theod. Daniel 11. Addit verò D.Thom. ibi, Michaelem Archangelum iuſſu Chriſti interfecturum Antichriſtum in monte Oliueti. Sed hoc & eſt incertum, & intelligendum eſt iuxta ſuprà dicta. Quod autem ſimul cũ Antichriſto igne de cœlo miſſo perimendi ſint alij perſecutores Eccleſiæ, patet ex (Apoc.20.) illis verbis Apocal. 20. *Deſcendit ignis à Deo de cœlo, & deuorauit nos*, Chriſtus dicens, propter electos futurum breue tempus illius perſecutionis, ſatis ſignificat intra illud breue tempus eſſe vbique finiendam. Sancti etiam ſuprà citati docent, illos quadraginta quinque dies poſt mortem Antichriſti vſque ad iudicium concedendos eſſe iuſtis ad requiem, peccatoribus autẽ ad pœnitentiam. Exiſtimo ergo, vel diuina virtute futurũ eſſe, vt eadem die, qua interfectus fuerit Antichriſtus, vbique interficiantur miniſtri eius, quia vt dicitur (Ezech.38.) Ezech.38. *Gladius vniuſcuiuſque in fratrem ſuũ dirigetur, & iudicabo ſuper eũ peſte, & ſanguine, & igni vehemẽti, & lapidibus immenſis.* Vel certè (vt ſuprà ex eodem Ezechiele dicebamus) ante diem interfectionis Antichriſti, incipient interfici fautores eius omnibus ſupradictis modis, donec intra paucos menſes omnino imperium eius deſtruatur. Et ipſi cum præcipuo Pſeudopropheta ſuo in ſtagnum ignis viui deſcendent.

DISPVTATIO LV.

In tres Sectiones diſtributa.

De bonis præcurſoribus ſecundi aduentus Chriſti.

POſtquam dictum eſt de Antichriſto, qui non vt præcurſor, ſed vt acerrimus hoſtis, & perſecutor Chriſti, & Chriſtianorum, ſecundùm aduentum Seruatoris noſtri præueniet, ſequitur, vt de bonis præcurſoribus eiuſdem aduentus diſſeramus. Sicut enim in ſuperioribus agentes de primo Chriſti aduentu diſputationem de Ioanne Baptiſta illius præcurſore præmiſimus, ita oportet hoc loco de præcurſoribus ſecundi aduentus diſſerere. Eſt autem diſcrimen inter præcurſores vtriuſque aduentus, quòd Ioannes Baptiſta iis temporibus natus eſt educatus, ac pœnitentiam egit, in quibus teſtimonium Chriſto reddidit, & ſuum præcurſoris miniſterium expleuit, ac tandem mortuus eſt. At verò ante ſecundum aduentum non ſunt promiſſi in Scriptura præcurſores, qui eo tempore naſcituri ſint, vt nouo exẽplo vitæ & doctrinæ Chriſto teſtimonium reddant; ſed ex veteribus illis hominibus, qui ante multa ſæcula præceſſerunt, Henoch & Elias venturi creduntur, vt homines præſertim Iudæos ad ſecundum Chriſti aduentum diſponant. Quamobrem de horum præcurſorum genere, vitæ conditione, & ſanctitate eximia, quam dum inter homines degerent, conſequuti ſunt, non eſt, quod hoc loco diſputemus. Pertinent enim hæc (vt ita dicam) ad veterem eorum ſtatum, aliúdque vitæ & officij genus, quod olim tenuerunt: quæ omnia in veteri Teſtamento ſatis perſpicua expreſsáque ſunt. Explicandum ergo nobis erit primùm vnde venturi ſint: & conſequenter an nunc viuant, vbi & quomodo viuãt, deinde quando & quomodo venturi ſint, quid agent, & quem tandem finem habituri ſint: poſtremò inquiremus, an præter hos duos alius eis ſit futurus comes Chriſtíque præcurſor.

SECTIO I.

Vtrum Elias & Henoch nunc viuant, vbi, & quomodo.

DE Elia nullum circa hoc fuiſſe errorem reperio. De Henoch verò Iudæi quidam (vt Sixtus (Six. Senenſ.) Senenſis refert lib.2. Bib. ſanctæ) aſſeruerunt, mortuum eſſe ante tẽpus, ne malitia immutaret cor eius, ita exponentes illud Geneſ. *Non apparuit, quia tulit eum Dominus.* (Geneſ.5.) Solet enim Scriptura hoc dicendi modo mortem ſignificare, Iob 32. *Neſcio enim, quadiu ſubſiſtam, & ſi poſt modicum tollat me factor meus.* (Iob 32.)

Dicendum verò eſt primò, Henoch & Eliam hactenus non obiiſſe mortẽ, ſed corpore & animo viuere. (Henoch adhuc viuit.) Eſt de fide. Et de Henoch patet ex prædicto loco Geneſis. (Geneſis.) Illa enim Iudæorum interpretatio ſtare non poteſt. Primò, quia ex diuerſo modo loquẽdi de Henoch & de aliis conſtat, aliquid ſpeciale de illo dici. Secũdò id ſatis oſtendunt antecedentia verba, *Ambulauítque* B *cum Deo, & non apparuit, quia tulit eum Dominus.* Vbi Septuaginta, ad ſenſum magis explicandum, verterũt, *quia traſtulit illum Deus*, & eodẽ modo legit Philo Iudæus in lib. de vita ſapientis. (Philo.) Tertiò id apertè teſtatur Sapiens Eccl.44. *Henoch placuit Deo, & translatus eſt in paradiſum, vt det gentibus pœnitentiã*, & adhuc apertiùs (Eccleſ.44.) Paulus ad Hebr.11. *Henoch translatus eſt, ne videret mortẽ.* (Hebr.11.) Dices, ex his ſolùm probari non fuiſſe mortuum, quãdo (Obiectio.) transtulit illum Deus: tamen quòd poſtquam trãſlatus eſt, nunquam ibi mortuus ſit, vnde cõſtat? Nam Philo ſuprà ſignificat, illam trãſlationem ſolùm fuiſſe (Philo.) per quandam ſeparationem à conſortio & frequentia improborum hominum, ad locum vulgo ignotum, & *vix paucis iiſque præſtantiſſimis viris cognitum.* In quo ſignificat tantùm fuiſſe translationem quandam ad ſo- C litariam & quaſi eremiticam vitam agendam: non ergo eſt neceſſe, vt ibi adhuc viuat. Reſpondetur, quamuis fortaſſe ex loco Geneſ. per ſe ſumpto id non conuincatur: tamen ex aliis locis adiunctis id ſatis cõcluditur. Quia Paulus ait, *translatum eſſe, ne videret mortem*, ſentiens non eſſe moriturum, in eo loco, ad quẽ translatus eſt. Sapiẽs etiam dicens, *translatum eſſe vt det gentibus pœnitentiam*, ſentit, non eſſe moriturum: donec illud munus expleat. Huc accedit communis traditio, & conſenſus Patrum, quos ſtatim referemus.

De Elia eſt manifeſtus locus 4.Reg.2. vbi refertur, (Elias, & Henoch adhuc viuunt. 4 Reg.2.) Deum tranſtuliſſe Eliam *per turbinem in cœlum*, & latiùs Eccleſ.48. dicitur, *Receptus & tectus in turbine, &* (Eccl.48.) *inſcriptus in iudiciis temporum, lenire iracundiam Domi-* D *ni, conciliare cor Patris ad filium, & reſtituere tribum Iacob*, & alia loca poſtea afferemus.

Secundò probatur ex traditione Sanctorum. Auguſtinus lib.1. de peccator. meritis, c.3. (Auguſt.) *Neque Henoch* (inquit) *& Elias per tam longam ætatem ſenectute marcuerunt*: & lib.2. de gratia Chriſti, ſeu de peccato orig. c.23. inter quæſtiones, quæ ad fidem nõ ſpectãt, ponit, vbi modò ſint Elias & Henoch, *quos tamen* (inquit) *nõ dubitamus in quibus nati ſunt, corporibus viuere*, idem lib. 9. Gen. ad literã c.6. Hieron. epiſt. 61. ad Pammachiũ, (Hieron.) *Henoch* (inquit) *translatus eſt in carne, & Elias carneus translatus eſt in cælum, nec dum mortui, & paradiſi iam coloni, habent quoque membra, cũ quibus rapti ſunt, atq; trãſlati. Quod nos imitamur ieiunio, illi poſſident Dei conſortio: veſcuntur cæleſti pane, & ſaturantur omni verbo Dei, habentes eundem Dominum, quem & cibum.* Idem Amb. lib. (Amb.) 4. de fide, c.1. & lib.2. in Lucam ſub finem, Greg. lib.9. (Greg.) E Moral. c.4. & lib.21. cap.36. Cyprian. lib. de montibus (Cyprian. Tertul.) Sina & Sion, Tertul. lib. de anima, cap.35. & 50. *Translatus eſt Henoch & Elias, nec mors eorum reperta eſt, dilata ſcilicet*: & lib. contra Iudæos, capit.2. hac ratione vocat Henoch, *æternitatis candidatum*, & libr. de reſurrection. carnis, cap. 58. de vtroque loquens inquit, *Æternitatis candidati, ab omni vitio, ab omni damno, ab omni iniuria & contumelia immunitatem carnis ediſcunt.* In eadem ſententia eſt Irenæus libro 4. contra hæreſes, capite 30. vbi de Henoch ſic loquitur, (Iren.) *Translatus eſt, & conſeruatus vſque nunc teſtis iuſti iudicij Dei.* Idem tradit Iuſtinus in quæſtio. 85. ad Orthodoxos. (Iuſtin.)

Chryſoſt. Optimè Chryſoſt. hom.22.in epiſt. ad Hed. & hom. A *Theodor.* 21.in Gen.& Theod.q.45. qui varias rationes & congruentias adducunt.Epiph.ſect.9.latiùs hereſ.64.poſt fragmentum ex Methodio,& optimè in Ancorato ſatis poſt medium. *Athanaſ.* Athanaſius in epiſtola quadam continente decreta Concilij Niceni contra hęreſim Arianam, *Baſilius.* Baſilius hom.11. Examerōn, de Henoch ait, *A generatione hominis ſeptimus mortem non videt.* De vtroque idem affirmat *Eucher.* Eucher.lib.1.in Gen.cap.10. Ac demum omnes reliqui Patres,quos poſtea referemus,ne iuſto prolixiores ſimus. Tertiò (cùm hoc inuſitatum priuilegium ex Diuina ordinatione pendeat) ratio à priori eius eſt diuina voluntas: congruentia verò ſumenda eſt ex proprio munere,& fine, propter quem à Deo conſeruantur, de quo dicturi ſumus ſectione ſequenti. B Addit verò ferè omnes citati Patres congruētiam ex reſurrectione ſumptam. Dicūt enim, voluiſſe Deum conſeruare hos viros poſt tot ſæcula in typum & exemplar reſurrectionis, & ad illius ſpem confirmandam,ideóque elegiſſe duos,alterum ex præputio, alterum ex circumciſione: vnum virginem, alterum coniugatum, vt ſignificaret omnibus hominibus cuiuſcunque ſtatus & conditionis, ſpem vitæ immortalis concedi. *Clem.Papa.* Addit Clemens libro quinto conſtitut.c. octauo, aliàs 6. oſtendiſſe Deum in Henoch & Elia, quos mortem experiri non permittit, potuiſſe homines immortales conſeruare,ſi voluiſſet.

Henoch & Elias nōdum glorificati. Dicendum ſecundò eſt, hos duos viros nōdum eſſe animis & corporibus glorioſos: ſed ſolùm per fidē & C abſtractiuam cognitionem Diuina cōtemplatione & amore frui. *Procop.* Hæc aſſertio eſt contra Procopium Gazam in Geneſ. qui affirmat, Eliam & Henoch videre Diuinam eſſentiam, & in corporibus glorioſis cum *Aug. Eugub.* Chriſto regnare. Idem tenent Auguſtinus Eugubinus in recognitionib.veteris Teſtamenti,cap.2. Geneſ. & *Catharin.* Catharin.opuſc. de conſummata gloria Chriſti. Quibus videntur interdum fauere *Epiphan.* *Hieron.* Epiphan. & Hieron. quos poſtea explicabimus. *Auguſt.* Prior ergo concluſionis pars,quantum ad corpora pertinet,traditur ab Aug.1. de peccatorum meritis,cap.3.dicente, *Nec tamen credo eos iam in illam ſpiritualem qualitatem corporis commutatos, qualis in reſurrectione promittitur, quæ in Domino prima præceſſit.* D Et videtur ſatis conuinci: quia Elias & Henoch reſeruantur aliquando morituri (vt ſectione ſequenti oſtendemus:) ergo non eſt veriſimile, nunc eſſe translatos ad poſſidendam gloriam & immortalitatem corporis. Quia huiuſmodi corporis ſtatus eſt perpetuus, & cui ſemel datur, nunquam aufertur, & nouum in hoc miraculum fingere ſine authoritate vel exemplo, temeritate non vacaret. Ex hoc verò vlteriùs concluditur,neque etiam in anima eſſe glorioſos; nec frui clara Dei viſione. Quod quidem de toto tempore ante Chriſti paſſionem ex alio principio fidei certiſſimum eſt. Quia tunc non erat ianua regni hominibus aperta. De reliquo verò tempore probatur ex dictis. E Quia etiam nunc non habent glorioſa corpora: ergo neque animæ gloriam. Patet conſequentia. Tum quia gloriam animæ conſequitur ſtatim gloria corporis propriúmque priuilegium ac miraculum in Chriſto fuit, glóriam animæ in corpore mortali poſſidere. Tum etiam, quia cùm poſtea venient morituri, non erunt beati ſecundùm animam: ergo nec nunc etiam ſunt; quia beatitudo illa multo magis eſt perpetua. Et quamuis nōnulli Patres ſenſerint, Paulo & Moyſi eſſe conceſſam ad breue tempus, tamen & multo plures id negant, & longè maius priuilegium eſſet,magiſq; ſupernaturale,ſi tam diuturno tempore Eliæ & Henoch id eſſet conceſſum. Et hoc *Iuſtinus.* docuit Iuſtinus Martyr illa quæſt.85. Qui tamen idem ſentit de omnibus Sanctis, qui cum Chriſto regnant, quos non in cælo ſed in paradiſo cæleſti degere putat, & ideo Henoch & Eliam illis facit æquales. *Greg. Naz.* Idem ſignificat Gregorius Nazianzenus orat.34. vbi oſtendēs neminem in corpore mortali vidiſſe Deū, de Henoch dicit, *licèt translatus ſit, non tamen conſtat, quòd Deum comprehenderit.* In Elia verò, quē igneus currus in cęlū euexit,ſignificatam eſſe teſtatur ſingularem quandam hominis virtutem, & humanum faſtigium excedentem. In quibus verbis ſignificat poſtremam partē aſſertionis,nimirum,quamuis Elias poſt translationem non fruatur clara Dei viſione: obtinuiſſe tamen ſingularem quandam perfectionem diuinæ contemplationis. *Hieron.* Atque idem ſignificauit Hieron. in dicta epiſtola ad Pammachium,dicens, *eos frui diuino conſortio, & cibo cæleſti,* *Epiphan.* & Epiphanius dicta hæreſi 64. ſcribens, *eos nutriri quodam ſpirituali alimento, cuius ſuppeditator eſt, qui occulta cognoſcit, & inuiſibilia creauit Deus.* *Aug.* Apertiùs Auguſtinus lib.9. Geneſis ad liter.cap.6. dicit, *Neque enim arbitrandum eſt, Eliam vel ſic eſſe iam, ſicut erunt Sancti, quando peracto operis die denarium accepturi ſunt: vel ſic, quemadmodum ſunt homines, qui ex iſta vita nondum emigrarunt. Iam itaque aliquid melius habet, quamuis nondum habeat, quod ex hac vita rectè geſta in finem habiturus ſit.* *Bernard.* Elegantiſſime Bernardus ſermone 6. de aſcenſione Domini, *Fœlices* (inquit) *viri illi, per quos diuina aſcenſio legitur præſignata: Henoch raptus, translatus Elias, fœlices planè, qui ſoli iam Deo viuunt, ſoli vacant intelligendo, diligendo, fruendo.* Et ratio eſt clara, quia non eſt exiſtimandum illos ſanctiſſimos viros & Prophetas perpetuò eſſe quaſi in cōtinuo ſomno, abſque operationib. vitæ, præſertim intellectualis: ergo maximè occupabuntur in perpetua Dei contemplatione & amore. Quia (vt inferiùs videbimus) magna ſpiritus carníſque concordia & quiete fruuntur, & nullum impedimentum habent, quo minùs vel frequentiſſimè ſeſe in huiuſmodi actibus exerceant. Neque enim decet, vt otioſi ſint, neque externis actionibus corporis indigent quibus occupentur.

Dubium. Sed quæres, an ſint in ſtatu merendi. Ex dictis enim ſequi videtur, ita eſſe aſſerendum. Quia, ſi *peregrinatur à Domino,* per fidem ambulāt: ergo ſemper poſsūt magis ac magis mereri: quia hoc eſt ad beatitudinē ambulare. Item peioris conditionis eſſe viderētur, quàm cæteri beati, & viatores: quia & illorum fœlici præſentia & horum vtili priuantur abſentia. Vnde fit, vt magna quadam pœna, qualis eſt carentia diuinæ viſionis, valdéque diuturna, ſine vlla vtilitate propria afficiantur. *Reſponſio.* Nilominus probabilius videtur hos viros tantùm fuiſſe in ſtatu merendi, & potuiſſe in gratia creſcere vſque ad illud tempus, in quo translati ſunt, & ad eundem ſtatum merendi eſſe redituros, quando iterum venient ad præparandum ſecundum Chriſti aduentum. Quia tunc eodem modo erunt viatores, ſicut antea, veréque Martyres, & fructū ac aureolam Martyrij conſequentur: hoc autem intermedio tempore veriſimilius eſt, non mereri. Quod ab inconuenienti probari poteſt, quia in tam longo tempore infinita haberent merita, & omnes Sanctos, ac ipſam etiam beatam Virginem cumulo meritorum facilè poſſent antecellere. *Reſponſio. Henoch & Elias non ſunt in ſtatu merendi.* Quia ad augendam gratiam & gloriam non tantùm intenſio actuum ſed etiam multitudo plurimum confert, iuxta ſanam doctrinam. Tum etiam, quia ipſi ſemper operabuntur intenſius, ac tota virtute ſua, quia (vt diximus) liberi ſunt omni impedimento ad actiones mentis exercendas. Ratio verò propria petēda eſt ex Diuina ordinatione, ex qua pendet, vt tempus meriti vel demeriti ſit omnibus definitum, pro ſtatu vitæ mortalis. Quanquam verò ij duo mortui non ſint: tamen translatio diuinitus facta, quoad hunc effectum tanquam mors illis reputata eſt, quia ad aliud vitæ genus, valde diuerſum à ratione viuendi in hac vita, traducti ſunt.

Henoch & Elias confirmati in gratia.

Hinc ſequitur primò, eos in translatione ipſa confirmatos eſſe in gratia, in bono, ita vt nullum peccatum committere poſſint, quæ eſt magna pars illius qualiſcunque fœlicitatis, quam nunc poſſident. Ratio eſt, quia cùm ſint iuſti, & mereri non poſſint, nulla ratione expedit, vt poſſint demereri: non enim fuiſſet hæc æqua iuſtáve conditio.

Sapien. 5.

Secundò infero, eos minimè pati inordinatos fomitis motus, nec illam corporis corruptionem, quæ *aggrauat animam, & ſenſum deprimit multa cogitantem.* Tum quia ad perfectam animi puritatem & quietem hoc ferè neceſſarium eſt: tum etiam, quia cùm priuentur perfecta fœlicitate, eámque Dei abſentiam, propter ipſummet Deum patientiſſimè ferant, decet, vt ſaltem fruantur maximis bonis & gaudiis, tam animo, quàm corpore. Docuit hæc eleganter Bern. loco proximè citato, dicēs, *Neque enim corpora quæ corrumpuntur, illis aggrauant animas: aut terrena inhabitatio ſenſus eorum tanquam multa cogitantes deprimit, qui cum Deo ambulaſſe noſcuntur. Factum eſt impedimentum omne de medio: occaſio vniuerſa ſublata, materies nulla relicta eſt, quæ eorum affectum aggrauet, vel deprimat intellectum. Nam & priorem* (id eſt, Henoch) *ob hoc raptum Scriptura commemorat, ne fortè vincat malitia ſapientiam, & intellectus eius, vel anima vltrà decipi valeat, aut mutari.*

Bernard.

Tertiò colligo, maximis Dei conſolationib. diuiníſque illuſtrationib. ac frequentibus reuelationib. gaudere, de iis ſaltem rebus, quæ eorum ſtatui conſentaneæ ſunt. Vnde non dubito, quin aduentum Chriſti mundíque redemptionē per ipſum iam conſummatā agnouerint. Illius enim venturi expreſſam fidē priùs habuerunt, eiúſque aduentum maximè deſiderarunt: non ergo decebat, eos in tenebris nunc & in errore verſari. Quin potiùs de Elia conſtat ex Euangelio in die tranfigurationis vidiſſe & alloquutū fuiſſe Chriſtum: atq; idem exiſtimari poteſt de Henoch, ſcilicet quòd aliquando ipſum viderit. An verò nunc videant illum ſaltem ſecundùm humanitatem, incertum eſt.

Reſponſio.

Ex iis denique patet reſponſio ad difficultatem propoſitam. Non enim expediebat, tanto tempore permanere in ſtatu merendi: ſunt ergo quodammodo extra viam, quamuis nō ſint omnino in termino. Neque etiam hoc veluti exilium ſuſtinent cùm aliquo labore, aut pœna, quia charitas & conformitas cum diuina voluntate magnam conſolationem & ſuauitatē præſtat. Neque etiam id erit ſine magna eorum vtilitate, tum quia quando ex hac vita translati ſunt, intelligētes Diuinam voluntatem, & magnam dilationem ſuę beatitudinis, magna charitate & obedientia eam amplexi illo actu plurimū meruerunt. Cùm etiam, quia, cùm ante diem iudicij venturi ſint ad reſiſtendū Antichriſto, magna merita magnúmque gloriæ augmentum conſequentur, & hoc maioris æſtimationis eſt, quàm temporalis dilatio beatitudinis, quantacunque illa ſit. Vnde hac ſpe patiendi pro Chriſto plurimum reficiuntur, & illius abſentiam æquo animo ferunt.

Dico tertiò: Veriſimilius eſt Eliam & Henoch non indigere corporalibus cibis, ſed abſque vlla corporis immutatione vel alteratione à Deo conſeruari. Hæc aſſertio nō eſt certa, cùm non ſit reuelata, & Deus variis modis poteſt homines in corpore mortali viuos diuturno tempore conſeruare. Vnde Aug. dicto lib. de peccatorum meritis, c. 3. poſt citata verba, ſic inquit, *Niſi quia iſti fortaſſe neque iis cibis egēt, qui ſui conſumptione reficiant: ſed, ex quo translati ſunt, ita viuunt, vt ſimilem habeant ſatietatem illis quadraginta diebus, quibus Elias ex calice aquæ, & ex collyride panis ſine cibo vixit. Aut ſi etiam iis ſuſtētaculis opus eſt, ita fortaſſe in paradiſo paſcuntur, ſicut Adā priuſquā propter peccatum inde exire meruiſſet. Habebat enim (quantū exiſtimo) & de lignorum fructib. refectionem contra defectionem, & de ligno vitæ, ſtabiliendum contra vetuſtatem:* & lib. 1. contra aduerſarium legis, cap. 15. dicit, *non temere eſſe aſſerendum, vtrùm illo cibo veſcatur nū aliquis, niſi fortè Henoch, & Elias.* Quod etiā de illis interdum affirmat D. Th. infrà citandus. At verò Hieron. in epiſt. ad Pammach. verbis ſuprà citatis, ſentit eos nō indigere cibo corporali: ſed paſci ſolo cibo ſpirituali. Epiphan. etiam ſic intelligendus eſt hæreſ. 64. cùm inquit, *eos viuere ſpiritualiter, & non animaliter propter translationem, eſſéque in corpore, ſeu carne ſpirituali, & non opus habente, vt per coruos nutriantur, ſed nutriātur alio ſpirituali alimento, cuius ſuppeditator eſt Deus, qui occulta cognoſcit, ambroſium quendam, & incorruptibilem cibum habens.* Cōiectura huius rei eſt, quia hic modus conſeruandi vitam eſt facilior, & ſpiritualior, & ab omnibus huius vitę curis abſtractior, diuináque potētia dignior. Quia *non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo, quod procedit de ore Dei.* Sicut ergo cōſeruauit Deus Moyſem in monte per quadraginta dies ſine vllo cibo, & potu, & Iſraelitarum veſtes per tot annos abſque vllo detrimento: eadem virtute conſeruat mortalia iſtorū Heroum corpora in eodem ſtatu, ac ſine vllo defectu, ſuſpendēdo ſuū influxū, ne ab vlla externa internáve cauſa alterari ad corruptionem poſſint.

D. Thom. Hieron. Epiphan. Matth. 4. Exod. 24. & 34.

Dico quartò: Quem in locū Elias & Henoch tranſlati ſint, incertum eſt. Ita docēt Chryſ. hom. 21. in Geneſ. & hom. 22. in ad Hebr. & ibi Theoph. & Oecum. Theod. 45. in Geneſ. & Auguſt. lib. 1. de peccato orig. cap. 2 & 3. Cyprianus dicto libro de montibus Sina & Sion. *Translatus eſt* (inquit de Henoch) *vbi Deus ſcit.* Quia Scriptura nobis hoc non aperuit. Nam licèt Eccl. 44. dicatur Henoch *translatus in paradiſum:* tamen & vox illa *in paradiſum,* in Græcis exemplarib. deſideratur, & plures habet ſignificationes. Poteſt enim ſignificare paradiſum terreſtrem. Et ita intellexiſſe videntur illum locum Patres, qui affirmarunt, Eliam & Henoch translatos eſſe in paradiſum, quod expreſsè docet Irenæus lib. 5. contra hæreſ. cap. 5. ídque confirmat ex traditione presbyterorum Aſiæ, qui id ab Apoſtolis acceperunt, & Iuſtinus Martyr quæſtione 85. ad Orthodoxos, Athan. in epiſtola ſuprà citata, dicit, Adam ſtatim ac fuit conditus, in paradiſo fuiſſe collocatum: Henoch verò poſt tempora natiuitatis ſuæ, cùm Deo placuiſſet, in paradiſum fuiſſe translatum. Idem ſignificat Auguſtinus dicto lib. de peccatorum meritis, capit. 3. & Hieronym. dicta epiſt. ad Pammachium vocans Eliam & Henoch *paradiſi colonos.* Iſidorus lib. de vita & obitu Sanctorum, ſic ait, cap. 3. *Henoch ſeptimus ab Adam mortis ignarus meruit in eum locum transferri, vnde fuerat protoplaſtes expulſus, ſcilicet in æqualem habitationem beatæ vitæ: manet autem hactenus in corpore, in conſummatione mundi reſtituetur cum Elia ad mortalis vitæ conditionem.* In eadem ſententia eſt D. Thom. ſuprà q. 49. art. 5. ad 2. & 2. p. q. 102. ar. 2. ad 3. & in 2. diſt. 29. q. vnica, art. 5. ad 4. vbi probabile credit, ligni vitæ ſubſidio conſeruari. Poteſt tamen aliter vox illa, *in paradiſum,* exponi, vt non ſit proprium nomen illius loci, in quo conditus eſt Adam, ſed generale, ſignificans locum quemlibet amandū, & ſpecioſum, ac iucundum. Hæc enim eſt primæua valdéque viſitata ſignificatio illius vocis, vt omnes interpretes docent in principio ſecundi cap. Geneſ. & patet ex illo Cant. *Emiſſiones tuæ paradiſus.* Atque hoc ſenſu ex illo loco colligi non poterit, Henoch fuiſſe translatum in illum paradiſum, in quo conditus fuit Adam, ſed ſolùm (vt ſcribit Greg. hom. 29. in Euang. agens de Elia) ſublatū eſſe in ſecretam aliquam terræ regionem, vbi iā magna carnis & ſpiritus quietē viuat. Quapropter Rupertus lib. de Trinit. & operi. eius, capit. 33. diſertè dicit, nunquam Scripturam ſignificare, Eliā & Henoch translatos eſſe in illum paradiſum, vbi comedere poſſint de ligno vitæ: ſed in ſecretam aliquam regionem

Henoch & Elias quem in locum tranſlati. Chryſoſt. Theoph. Oecumen. Theodor. Auguſt. Cyprian. Eccleſ 34. Iren. Iuſtin. Athan. Auguſt. Hieron. Iſidor. D. Thom. Cant. 4. Greg. Papa. Rupertus.

nem, vt Greg. ſcribit. Tertiò, quamuis in eo teſtimonio Eccleſiaſtici, nomine *paradiſi* intelligamus locum illum, in quo creatus fuit primus homo, & conſequẽter fateamur, in eum locum translatum Henoch, non inde fit, in eo nunc eſſe, neque Eliam in eum tranſlatum eſſe. Quia multi probabiliter exiſtimant, terrenum paradiſum aquis diluuij periſſe. Quæ opinio licèt antiqua non ſit: tot verò coniecturis in Scriptura fundatis nititur, vt non poſſit improbabilis exiſtimari, vt copiosè diſputat Benedictus Pererius tom. 1. in Geneſim, libro 3. diſputat. 1. q. 5. & lib. 7. q. vltima totius libri, & breuiùs attigit & aſſeuerantiùs affirmauit Genebrar. lib. 1. Chronograph. in prima ætate. Atque idem ſenſit Ianſen. in concord. Euang. cap. 143. Oleaſter in 2. c. Geneſ. & Aug. Eug. loco ſuprà citato. Quod ſi verum eſt, dicendum erit Henoch tempore diluuij aliò translatum fuiſſe, atque ita incertum eſſe vbi ipſe & Elias nunc ſint. Quartò, non defuerunt Patres, qui dicerent, translatos eſſe Henoch & Eliam in locum aliquem cæleſtem omni loco terræ ſuperiorem. Ita inſinuat Hieronym. Amos 9. dicit enim eos aſcendiſſe in cælum, & ex contextu videtur colligi, non loqui de cælo aëreo. Ambroſ. lib. de paradiſo, c. 3. de Henoch ait, *raptum eſſe ad cælum.* Dorotheus in ſynopſi ſic de Elia ſcribit, *Primus ex hominibus eſt, qui hominibus curſum ad cælos ſubmonſtrauit, primus ex hominibus vnam Angelorum & hominum viam oſtendit, qui fuerat terræ ſortitus domicilium, cælum quoque ſubitò penetrauit.* Qua antitheſi ſatis indicat de cælo æthereo loqui. Et eam magis explicans ſubdit, *Qui humi incedebat, inſtar ſpiritus cum Angelis in cælis agit.* Similiter Alchimus Auitus libro quarto, de diluuio, capite 6. de Noe agens in hunc modum ſcribit:

Ben. Per. — *Genebrard.* — *Ianſen.* — *Oleaſt.* — *Aug. Eug.* — *Hieron.* — *Ambroſ.* — *Doroth.* — *Alch. Auit.*

A proauo, quem priſca fides & conſcia virtus
In cælum ſine morte tulit, ſic celſa petenti
Succeſſit magnis non impar filius actis,
Nec minimum eſt illum ſalui cum corporis vſu
Terrenas liquiſſe domos, intraſſe ſupernas.

Vbi, cùm ſimiliter ſupernam Henoch habitationem, terrenæ opponat, planè ſentit, de cæleſti habitatione loqui, in quam etiam aſcendiſſe Eliam ſic apertiùs ſcribit:

Quanquam, quo Noe proauus conſcenderat Henoch,
Elias curſu poſt tempora longa ſequutus,
Scribitur agnitis ſcandens penetraſſe quadrigis.

Inferiùs verò concludit,

Nos igitur ſatis eſt, cœlum potuiſſe mereri,
Membrorum ſub lege ſuos.

Ex iis igitur ſatis conſtat verè à nobis aſſertũ eſſe, locum, in quo Henoch & Elias habitant, incognitum eſſe, nimíſque licenter aſſeruiſſe Sixtum libro 5. Bibl. Annotat. 36. contra regulam rectæ fidei eſſe negare Henoch & Eliam translatos eſſe in paradiſum terreſtrem. Sapientius quidem Aug. dicto lib. 2. de peccato orig. capit. 23. negat quæſtionem hanc ex iis eſſe, quæ ad dogmata fidei ſpectant. Si tamen iudicium aliquod ferendum eſt, longè probabilius videtur, eos aliquem terræ locum incolere, quàm cæleſtem, ſicut affirmant Greg. & Rupertus, & ſupponunt Auguſt. & reliqui Patres citati. Vnde reliqui ferè omnes, qui de aſcenſione Domini ſcribunt, inter alias differentias, hanc conſtituunt inter aſcenſionem Chriſti, & raptum Eliæ, quòd ille verè aſcendit in cœlum æthereum, vt in eo habitet: Elias verò ſolùm in cælum aereum eleuatus eſt, non quidem, vt in eo permaneret, ſed vt per eum in aliam terræ regionem transferretur. Quo modo intelligendum putant illud 4. Reg. 2. *Aſcendit Elias per turbinem in cœlum:* & illud 1. Machab. 2. *Elias, dum zelat zelum legis receptus eſt in cælum.* Atque eodem modo exponendum erit, quod de Henoch dicitur Eccleſ. 49. *Nemo natus eſt in terra, qualis Henoch: nam*

Six. Senen. — *Aug.* — *4. Reg. 2.* — *1. Machab. 2.* — *Eccleſ. 49.*

A *& ipſe receptus eſt à terra.* De qua re poteſt legi Chryſoſt. hom. de aſcenſ. Domini, optimè Ambr. lib. 4. de fid. c. 1. Gregorius Maximus, & alij homiliis de aſcenſ. Theoph. Luc. 24. & ex ſuprà dictis poteſt coniectura ſumi. Nã Elias & Henoch adhuc viuit in corporibus mortalibus: locus autem iis corporib. accommodatus non eſt cæleſtis, ſed terreſtris. Rurſus, ſi terreſtris paradiſus adhuc extat, nullus prudens & cordatus negabit, hos ſanctos viros ibi degere, tũ propter authoritatem Patrum, tum etiã quia ille locus valde eſt accommodatus fœlici eorum vitæ, quam ſuprà deſcripſimus. Quin potiùs, licèt gratis demus paradiſi amœnitatem aquis diluuij periiſſe, adhuc fieri poteſt B coniectura probabile, hos ſanctos viros in illo terræ ſitu, vbi paradiſus à principio conſitus fuit, ſpatiari, quia locus ille non ſolùm ſuperabat alia terræ loca in arborum ornatu atq; elegãtia, terræque fœcunditate, ſed maximè aeris temperie, cælíq; benignitate: dictũ autem eſt ex ſententia Gregorij & Ruperti eos colere ſecretam aliquam regionẽ terræ, optimam tamen, ac fœliciſſimã, prout eorum ſtatui conuenit, nulla autem videtur eſſe aptior, quàm illa. Sed ſiue illa ſit, ſiue alia æquè fortaſſe cõmoda, & nota Deo; veriſimile tamen eſt locum illum, quem ipſi incolunt, pulcherrimum eſſe atque ornatiſſimum non minus fortaſſe, qui eſſet paradiſus terreſtris. Quòd ſi per diluuium obrutus diſſipatúſque fuit locus is, in quo degebat Henoch, ipſo interim inde ſublato, vel alio modo diuinitus cõ- C ſeruato, credi etiam poteſt, poſt tranſactum diluuium diuino imperio ad priſtinum decorem & ſtatum fuiſſe reſtitutum. Si enim Deus tã admirabili modo Henoch conſeruauit, vt eum in priſtinum locum reſtituerit, quid mirum, quòd loci etiam pulchritudinem & amœnitatẽ ſimiliter inſtaurauerit? Cur enim illum bonis iis, quæ ei donauerat, eáq; qualicunq; fœlicitatis parte ſine culpa priuaret? Demũ cùm Deus à principio paradiſum voluptatis plantauerit propter homines, quos ſciebat breuiſſimo tempore illo vſuros, quid mirum eſt, quòd vel eundem, vel ſimilem locum magnitudine fortaſſe imparem, ornatu verò elegantiáque non diſparem, poſt diluuium reparauerit, vt duo viri tam ſancti ac ſibi chari, qui tam diuturno D tempore propter eius amorem & obedientiam cæleſti beatitudine carent, eodem tempore vitam & animo & corpore fœlicem in terris ducant. Videtur ergo exiſtimatio hæc ſatis veriſimilis, poſſétq; variis coniecturis veriſimilior fieri, niſi proxilitatem vitare cuperemus. Ex iis verò tandem coniectare licet, hos duos viros eandem regionem eundémque locum incolere, ſimúlque conuerſari, & de diuinis rebus interdum loqui. Hæc enim & ſimilia bona, quæ ad fœlicitatem huius vitæ aliqua ratione conducunt, & aliunde nullum incommodum vel repugnantiam indicant, non eſt cur illis denegata eſſe credantur.

Chryſoſt. — *Ambroſ.* — *Greg. Max.* — *Theophyl.*

SECTIO II.

Vtrùm Elias & Henoch venturi ſint tempore Antichriſti, & quidnam acturi vel paſſuri ſint.

HÆretici huius temporis negant, Henoch & Eliam in propriis perſonis venturos, vt Anti- E chriſto reſiſtant, & homines ad ſecundum Chriſti Domini aduentum diſponant. Nam de Henoch nihil circa hoc expreſsè Scriptura loquitur. Quod enim dicitur Eccleſiaſt. 44. *Translatus eſt, vt det gentibus pœnitentiam,* Græcè legitur, *Translatus eſt exemplum pœnitentiæ generationibus.* Quod rectè exponi poteſt, (vt à Catholicis etiam exponatur) translatum eſſe, vel quia fuerat exemplum quoddam pœnitentiæ hominibus, vitæ ſanctitate, & morum innocentia, vel vt illo exemplo incitarentur homines ad pœnitentiam, videntes hominem iuſtum, & ſanctum ita à Deo honorari. Vnde non defuerant aliqui ex Patribus

bus, qui Henoch negauerint fore ſecundi aduentus præcurſorẽ. Videlicet Hilarius, Victori. & alij citandi ſect. ſeq. quod autem Malach. 4. de Elia dicitur, quòd *venturus ſit, antequam veniat dies Domini*, ab ipſo Chriſto Matth. 11. de Elia non in perſona, ſed *in ſpiritu* explicatum eſt. Sic enim de Ioan. ait, *ipſe eſt Elias, qui venturus eſt.* Et cap. 17. interrogantib. diſcipulis, *Quid ergo dicunt, quòd Eliam oportet primum venire.* Reſpondit Chriſtus: *Elias iam venit, & non cognouerunt eum.* Quod neceſſe eſt de Elia *in ſpiritu* intelligi; ſimili ergo modo dicitur Elias venturus in ſecundo aduentu, non in perſona, ſed *in ſpiritu*. Vnde Hieron. exponens prædictum locum Malachiæ, non de perſona Eliæ intelligit, ſed illius nomine *omnem Prophetarum chorum, qui Chriſto teſtimonium perhibent*, dicit ſignificari, & Rupert. ibidem propter Hieron. authoritatem definire nõ audet, an ille locus ſit intelligendus de perſona Eliæ, alij verò propter Chriſti teſtimonium de Ioan. illum interpretantur, vt Burgenſis, & Vatablus.

Hilar. Victorin. Malach. 4. Matth. 11. Matth. 17. Hieron. Rupert. Burgenſ. Vatab.

Elias, & Henoch ſecundi aduentus Chriſti præcurſores. Apocal. 11.

Dicendum eſt primò, Eliã & Henoch futuros eſſe præcurſores ſecundi aduentus Chriſti. Hæc aſſertio eſt aut de fide, aut fidei valde proxima. Quæ probatur primò. Nam Apocal. 11. dicitur, venturos eſſe duos diuinos teſtes ſaccis amictos, qui prophetabunt dieb. mille ducentis ſexaginta tempore Antichriſti: eſt autẽ euidens ex contextu per duos illos viros non ſignificari generatim quoſuis Sanctos, aut prædicatores Chriſti, ſed in ſingulari duos determinatos homines eximiæ cuiuſdam ſanctitatis, & virtutis. Nam de eis dicitur, *iſti ſunt duæ oliuæ, & duo candelabra in conſpectu Domini terræ ſtantes*, & additur, habituros facultatem ad facienda eximia ſigna, & miracula, ac tandem eſſe occidendos, & corpora eorum in plateis Ieruſalem per tres dies cum dimidio inſepulta permanſura, & de eorum morte impiis hominibus gaudendum eſſe. *Quoniam hi duo Prophetæ cruciauerunt eos*, & ſimilia, quæ infrà dicemus, quæque nullo modo poſſunt, niſi de duobus determinatis hominibus intelligi.

Quòd verò hi duo viri futuri ſint, Elias & Henoch, à Ioanne non declaratur apertè: tamen conſideratis circumſtantiis earum perſonarum, quas ibi deſcribit, & quæ in aliis locis de Elia & Henoch ſcripta ſunt, ferè communi conſenſu omnium expoſitorum, imò & totius Eccleſiæ (vt Aretas in eum locum dixit) creditum eſt, illos duos non eſſe alios, niſi Henoch & Eliam, neq; in alium finem tranſlatos eſſe, & in mortali vita conſeruari, niſi vt in fine mundi Antichriſto reſiſtant, Chriſtóque teſtimoniũ præbeant. Ita docent ibi Beda, Anſel. D. Thom. Aug. & Ambroſ. (ſi eorum ſunt commentarij) & Victorin. Martyr, Greg. hom. 12. in Ezechiel. & lib. 9. moral. c. 3. & aliàs 4. & præterea omnes Patres ſuperiori ſectio. citati, qui eos viuere affirmant, & alij, quos ſtatim referam.

Aret. Beda. Anſelm. D. Thom. Aug. Ambroſ. Victorin. Greg. Malach. 4.

Secundò probatur de Elia, ex prædicto loco Malach. 4. qui nullo modo intelligi poteſt de Io. Baptiſta. Quia ſermo ibi eſt de die iudicij, vt apertè conſtat ex principio capitis, vſq; ad finem, & ex illis epithetis, *Dies Domini magnus, & horribilis*. Neque etiã intelligi poteſt de aliquo alio, qui ſit habiturus ſpiritum Eliæ. Primò ex proprietate nominis, quã nõ licet ad metaphorã ſine authoritate transferre, præſertim quia etiã cognomen *Thesbites*, videtur ibi eſſe additũ à ſeptuaginta Interpretib. quantum ex Hier. & Theod. colligi poteſt, & ex Cyril. lib. 1. in Io. c. 24. & Tertul. lib. de anima, c. 35. Aug. 20. de Ciuit. c. 29. Euthym. Matth. 17. Chryſ. hom. 58. in Matth. ſecũdò hoc facilè intelligetur conferendo hunc locum cũ c. 48. Eccleſ. vbi ſine vlla controuerſia eſt ſermo de perſona Eliæ, de quo dicitur, *Quia receptus eſt in turbine ignis lenire iracundiam Domini, conciliare cor patris ad filium, & reſtituere tribus Iacob.* Quorum verborum ſenſus eſt, eum deſtinatum

Hierony. Theodor. Cyrill. Tertul. Auguſt. Euthym. Chryſoſt. Eccleſ. 48. Matth. 17.

A eſſe à Deo ad ea munera aliquando peragenda, ſcilicet ad leniendam iracundiã Dei, & conuertenda corda hominum: Malachias autẽ ad hæc eadem miniſteria eum venturũ eſſe dicit ferè eiſdem verbis, cùm ait, *Et conuertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres eorum, ne fortè veniam, & percutiam terram anathemate.* Loquitur ergo de eadem perſona: quin potiùs Author libri Eccleſiaſtici ad hunc locum alluſiſſe eúmque interpretatus eſſe videtur. Deinde Chriſtus Dominus hanc intelligẽtiam non excludit, ſed ſupponit potiùs, cùm interrogantib. diſcipulis, *Quid ergo? ſcribæ dicunt, quia Eliam oportet primùm venire*: in primis reſpondit, *Elias quidem venturus eſt, & reſtituet omnia.* Quibus verbis non poteſt loqui de Ioanne Baptiſta. Quia ille iam **B** venerat, nec erat ampliùs venturus: nec de illo verificari poteſt, quòd *reſtituerit omnia*, neq; de aliquo alio quã de vero Elia, de quo diſcipuli loquebãtur, quíque multos Iudæos & apoſtatas ad Chriſtum cõuertet, & ideo dicitur de illo, quòd *reſtituet omnia*: poſtea verò cũ Chriſtus ſubdit, *Dico autem vobis, quòd Elias iã venit*, iam loquitur metaphoricè de Ioanne Baptiſta propter ſpiritus & miniſterij ſimilitudinem. Et ita interpretantur hæc loca Patres omnes, Orig. tract. 3. in Matth. Hilar. can. 17. & Chryſoſt. hom. 58. in Matth. & ibidẽ Hieron. Beda, Anſel. Theophyl. Euthym. qui ferè omnes coniungunt locum Malachiæ cum verbis Chriſti. Eodem modo exponunt hæc loca Theodoret. & Gloſſa ibi, Orig. tom. 7. in Ioanne, & Gregor. Nyſſe- **C** nus lib. contra Iudæos de aduentu Domini in carne, parum à principio, Greg Mag. 11. moral. cap. 9. aliàs 10. Iuſtinus Martyr in dialog. cum Tryphone circa medium, egregiè Tertul. lib. de anim. cap. 35. Aug. tractat. 4. in Ioannem, & lib. 5. de Trinitat. c. 14. qui tandem 20. de Ciuitat. cap. 29. teſtatur hunc ſenſum eſſe celeberrimum in ſermonibus cordibúſque fidelium.

Origen. Hilar. Chryſoſt. Hieronym. Beda. Anſelm. Theophil. Euthym. Theodor. Gloſſa. Greg. Nyſſ. Greg. Papa. Iuſtin. Tertul. Auguſt.

Henoch vniuerſalis iudicij præcurſor.

Tertiò de Henoch non habemus tã expreſſa Scripturæ teſtimonia: inſinuatur tamen verbis illis Eccleſ. 44. *Henoch tranſlatus eſt, vt det gentibus pœnitentiã.* Non enim ſine cauſa viuens mortali vita in hunc diem ſeruatur. Vnde in illis vltimis verbis ſignificatur prædicatio illius futura in fine mundi. Neque obſtare debet, quòd Græcè legatur, **D** *In exemplum pœnitentiæ generationibus*, quia hæc lectio non eſt contraria, admittítque ſenſum, quem verba vulgati interpretis præ ſe ferunt, quæ nullo modo reiicienda ſunt, maximè cùm omnes Patres citati, & quos referemus, hoc teſtimonio comprobent futurum aduẽtum Henoch. Item ex illo ſenſu colligitur optima congruentia, ob quam ante ſecundum aduentum duo mittuntur præcurſores, cùm ante primum vnus tantùm aduenerit. Quia ſcilicet, in primo aduentu Chriſtus immediatè tantùm miſſus eſt ad Iudæos, iuxta illud, *Non ſum miſſus, niſi ad oues, quæ perierunt domus Iſrael*, & ideo tantùm eſt miſſus vnus præcurſor etiam ex Iudæis: at verò in ſecundo aduentu veniet ad vniuerſam Eccle- **E** ſiam ex Iudæis, gentibúſque congregatam, & ideo vnius præcurſor mittitur ex circumciſione, cui ſpecialiter attribuitur Iudæorum conuerſio, Eccleſiaſt. 48. *Et reſtituere tribus Iacob*, alius verò ex præputio cui in prædicto loco videtur ſpecialiter committi gentium conuerſio, *vt det gentibus pœnitentiam.*

Eccleſ. 48. Eccleſ. 44.

Quartò tandem addi poteſt omnium Patrum traditio, quæ ſatis conſtare poteſt ex omnibus adductis, tam in hac, quàm in præcedenti ſectione. Præſertim verò notari poſſunt verba Ambroſ. 1. ad Corinth. 4. circa illa, *Puto enim, quòd Deus nos Apoſtolos nouiſſimos oſtendit, Hoc* (inquit) *ideo perſonã ſuæ deputat, quia ſemper in neceſſitate fuit, perſecutiones, & preſſuras vltra cæteros paſſus, ſicut paſſuri ſunt Henoch & Elias, qui vltimo tempore futuri ſunt Apoſtoli. Mitti enim habent ante Chriſtum ad præparandum populum Dei, & vniendas*

Ambroſ.

niendas omnes Eccleſias, ad reſiſtendum Antichriſto, quos & perſecutiones pati & occidi, lectio Apocalypſis teſtatur. Similia repetit 1.ad Theſſal.5.in prin. Optimè Tertul. (*Tertull.*) lib.de anima,c.35. vbi diſputans cõtra Pythagoricam transmigrationem animarum (ſecundùm quam quidam hæretici interpretabantur illud, *Elias iam venit,* id eſt, anima Eliæ in Ioanne Baptiſta) *Nunquid,* ait, *& Iudæi ex opinione Pythagorica conſulebant Ioannem, Tu es Elias, & non ex prædictione diuina, Et ecce mittam vobis Eliam Thesbitem? ſed enim metempſychoſis illorum reuocatio eſt animæ iampridem morte functæ, & in aliud corpus iteratæ. Elias autem non ex diſceſſione vitæ, ſed ex tranſlatione venturus eſt, nec corpori reſtituendus, de quo non eſt exemptus: ſed mundo reddendus, de quo eſt tranſlatus, non ex poſtliminio vitæ, ſed ex ſupplemento prophetiæ, idem & ipſe, & ſui nominis, & ſui hominis.* De vtroq; verò loquens c.50.inquit, *Morituri reſeruantur, vt Antichriſtum ſanguine ſuo extinguant.* Præterea Hier. de Elia idem affirmat Matth.11.& 17.licèt in Malach. ſenſum ſpiritualem potius quàm literalem declaret. Idem Doroth. (*Doroth.*) in ſynopſi, *Contra Antichriſtum,* dicit de Elia, *dux belli ſeruatur, &c.* Idẽ ferè Theoph. (*Theoph. Theodor. Lactant. Iulian. Pom. Chryſoſt.*) Matth.11.& Marc.9. Theodor. Dan.12.& Malach.4. Lactant. lib.7.c.17. Iulian. Pomerius lib.1.contra Iud. ante med. Chryſ. hom.4. in 2.ad Theſſ. qui licèt vnum tantùm numerent, non excludunt alium. De Henoch verò ait Aug. lib.1.de mirabilibus Scripturæ, c.3. *Adhuc ſine morte in teſtimonium nouiſſimi temporis reſeruatur.* Eumdémque ſimul cum Elia nominat lib.9.Geneſ.ad lit. c.6. Proſper in dimid. temp. c.13. Damaſ. lib.4.cap.27.

Vltimo loco poſſent afferri congruentiæ, ob quas voluerit Deus potius per hos viros, quàm per alios, mundum ad aduentum ſuum præparare. Item cur potius per homines ad hoc munus ex antiquis ætatibus reſeruatos quàm per alios ea ætate natos. Sed hæc & ſimilia vel nullas habent cauſas præter diuinam electionem & voluntatem, vel hæ latent in theſauris ſapientiæ Dei, qui hæc & ſimilia operatur ſecundùm conſilium voluntatis ſuæ. Dicunt autem veteres ſcriptores, Deum elegiſſe Henoch, quia inter primos homines in Dei cultu & religione maximè excelluit. Eliam verò, quia zelator maximus fuit diuini cultus, & quia ſpiritu & efficacia prophetiæ maximè enituit. Quæ vera quidem ſunt, ordinem executionis conſiderando. Nam (ſi ſpectemus diuinam prædeſtinationem) potiùs hæc dona ſpiritus receperunt, quia ad tam eximium munus electi fuerunt. Voluit autem Deus hos viros ex prioribus ætatibus ad hoc munus, ad finem vſque mundi reſeruare, tum vt admirabilior eſſet eorum prædicatio, ac teſtificatio: tum etiam, vt oſtenderetur idem Deus author omnis legis, naturæ, ſcriptæ, & gratiæ, atque idem Chriſtus, eadem fides, quæ ab initio mundi vſque ad finem prædicatur, & in eadem militante Eccleſia perſeuerat.

Prædicatio Henoch, & Eliæ breui tempore duratura. Apoc.11.

Secundò dicendum eſt, Eliam & Henoch breui tẽpore hoc munere præcurſorum functuros, ac tandem Martyrium ſubituros. Hæc conſtant ex Apoc.11.cum expoſitione, quam ex traditione Patrum confirmauimus. Primò n. dicitur, vel potiùs ſupponitur hos duos viros repentè apparituros. Quomodo autem venturi ſint, an ſcilicet viſibiliter ſint per aëra transferendi in curru igneo, vel in nube, vel alio ſimili modo: an verò inuiſibiliter, id eſt, nulli hominũ eorum translatione demonſtrata, ſubitò Ieroſolymis aut alio in loco cõſpiciendi ſint, neq; in Scriptura dicitur, neq; à Patrib. explicatur. Non eſt ergo, quod à nobis inquiratur: faciet n. Deus prout ſibi placuerit. Secundò dicitur, *Prophetabunt dies mille ducentis ſexaginta:* vbi cõſtat, verbum, *prophetandi* non ſignificare futurorum prædictionem (quæ tunc non erit neceſſaria) ſed verã fidei & Scripturæ ſacræ interpretationem magno Dei ſpiritu

A propoſitam ac prædicatam, & vitæ ſanctitate ac prodigiis confirmatam. Vnde de eis dicitur, quòd erunt *induti ſaccis,* quo ſignificatur vitæ aſperitas, paupertas, & humilitas, & deinde pluribus verbis explicatur eorum virtus & potentia: hoc ergo vitæ genus agent illis mille ducentis ſexaginta dieb. Ex quo intelligimus eorum prędicationem breuiorem eſſe futuram, quàm imperium Antichriſti, triginta diebus. Vnde fit veriſimile, eos venturos poſtquam Antichriſtus iam rerum omniũ potitus fuerit, vt ſignificat Aug. lib.1.quæſtionum Euang. q.21. (*Aug.*) dices venturum Eliam, vt reſtituat eos, quos perſecutio Antichriſti conturbauerat, clariúſque id docet Anſel. in Elucidario. (*Anſelm.*) Et ratio adhiberi poteſt, quia hi ſanctiſſimi viri venient, vt Antichriſto reſiſtant; ergo tunc venient, quando perſecutio B Antichriſti apertior erit, & potentior. Item, quia (vt ex eodem loco Apocal. colligitur) paulo poſt mortem horum præcurſorum peribit Antichriſtus, & ceſſabit perſecutio eius: ergo, cùm hæc ſit duratura mille ducẽtis ſexaginta diebus, ſimul ferè cum illa, vel paulo poſt illam incipiet præcurſorum prædicatio. Dices: Quomodo poterunt tam breui tempore per vniuerſũ mundum prædicare. (*Obiectio.*) Reſpondetur; (*Reſponſio.*) Primò non oportet, vt vbique doceant: ſed præcipuè ea circuibunt loca, in quib. vel Antichriſtus ipſe vel potentiores eius miniſtri verſabuntur. Deinde, nõn eſt credendũ, Henoch & Eliã ſemper ſimul inceſſuros: ſed veriſimilius C eſt, diuerſas regiones peragraturos, donec diuino nutu in eum locum conueniant, vbi ſimul trucidandi ſunt. Denique, credibile eſt non ſolùm verbo ſed & ſcriptis conſulaturos & confirmaturos fidelium animos, quos etiam plurimum eriget fama virtutis eorũ, & potentiæ aduersùs Antichriſtum. Addunt quoque aliqui, habituros diſcipulos, quos per vniuerſum orbẽ mittãt. Tertiò poſt hoc tempus interficientur ab Antichriſto, & eorum corpora iacebunt in plateis Ieroſolymitanæ vrbis per tres dies, & dimidiũ, in conſpectu omnium inhabitantium terram illam, & gaudentium de eorũ nece, qui non patientur eorum tumulari corpora. Ita docetur ſatis apertè Apocal.11. (*Apoc.11.*) Colligitur autem ex eodẽ loco, quamuis Antichriſtus à principio capitali eos odio proſequatur, non tamẽ machinaturum illis antea necẽ, quia propter incredibilẽ eo- D rum virtutem & potentiam nullus præualebit contra illos. *Et ſi quis voluerit eis nocere, ignis exiet de ore eorum, & deuorabit inimicos eorum.* Quib. verbis videtur alludere Io. ad hiſtor. lib.4.Reg.c.1. (*4.Reg.1.*) vbi iubente Elia deſcẽdit ignis de cælo, & interfecit miniſtros Regis: & ad verba Eccleſ.48. (*Eccleſ.48.*) *Surrexit Elias Propheta, quaſi ignis, & verbum ipſius quaſi facula ardebat, verbo Domini continuit cælum, & deiecit à ſe ignẽ terræ.* Sic ergo poteſt ad literã in præſenti intelligi, quòd etiam tunc faciet deſcẽdere ignẽ de cælo, quo ſe à ſuis hoſtib. tueatur, vel ſub hoc ſigno poſſunt intelligi alij modi mirabiles, quibus vtentur ad deterrendos inimicos. Poſtea verò, E cùm tempus præfinitum à Deo aduenerit, ceſſabũt ea ſigna ſtupenda facere, atque ita interficientur. Quòd autem eorum corpora in publico loco inhumata relinquenda ſint, licèt ex irã & odio inimicorũ Chriſti futurum ſit: fiet tamen ex ſpeciali Dei prouidentia ad illuſtriorem fidei confirmationẽ. Quartò ergo additur, poſt tres dies & dimidium eſſe reſurrecturos ſtupentib. hominib. qui videbũt eos, & vocandos hac voce de cælo, *Aſcendite huc,* & ſtatim aſcẽſuros in cælũ in nube in conſpectu omniũ. Et ſubditur, *In illa hora factus eſt terræ motus magnus, & decima pars ciuitatis cecidit: & occiſa ſũt in terræ motu nomina hominũ ſeptẽ millia, & reliqui in timorẽ ſunt miſſi, & dederunt gloriam Deo cæli.* (*Apoc.11.*) Quæ omnia adeò perſpicua ſunt, vt egeant expoſitione, atque ita (vt contextus præ ſe fert) ad literam intelliguntur ab omnibus Patribus ſuprà citatis.

SECTIO III.

Vtrùm Ioannes Euangeliſta vel aliquis alius, prætèr Eliam & Henoch, futurus ſit præcurſor ſecundi aduentus Chriſti Domini.

DE tribus tantùm aliis hominibus inuenio fuiſſe inter viros Catholicos opinatum, quòd futuri ſint Chriſti præcurſores, vel ſimul cum Elia & Henoch, vel loco alterius eorum. Prima ergo ſententia fuit Victorini in expoſ.c. 11. Apocal. qui dixit, Ieremiam futurum eſſe vnum ex præcurſoribus ſecundi aduentus,& videtur ſentire, ſolum illum futurum ſociũ Eliæ. Quam opinionem plurimorũ extitiſſe affirmat Hilarius can.20.in Matth. Quæ niti poteſt verbis illis Ieremiæ, *Antequam exires de vulua, ſanctificaui te, & Prophetam in gentibus dedi te.* Nam Ieremias hactenus nõ fuit Propheta gentium, ſed Iudæorum: ergo iterũ venturus eſt ante diem iudicij, vt gentib. prophetet. Confirmat hoc Victorinus traditione veterũ aſſerentium Ieremiam adhuc viuere, quia mors eius in Scriptura non inuenitur. Hæc verò opinio meritò ab Hilario in prædicto loco reiicitur, & tacitè reprobatur ab omnibus Patribus ſuprà citatis, qui dum affirmant, Henoch futurum ſocium Eliæ, & vbique duos tantùm præcurſores numerant, ſatis excludunt hanc opinionem. Præterea nullum habet in Scriptura fundamentum. Quia Ieremias non prædicitur futurus Propheta in gentibus, quia aliquando eſſet concionaturus gentibus: ſed quia vel non tantùm in Iudæa, ſed etiam in Babylonia & Ægypto prophetauit, ſcribens ad Iudæos, qui ibi morabãtur: vel etiam, quia in ſua prophetia non ſolùm de rebus ad Iudæos ſpectantibus ſed etiam ad gentes prophetauit, nimirum de Aſſyriis, Ægyptiis, & aliis, vt ibi Hieron. exponit. Multo verò magis friuolum eſt, aſſerere Ieremiam non eſſe mortuum, quia in Scriptura mors eius non ſcribitur: quaſi verò omnes illi, quorum deceſſũ Scriptura non narrat, propterea ſemper viuere exiſtimandi ſint. Quòd igitur in Ægypto lapidib. à populo obrutus ac mortuus fuerit, ſcribunt Epiph. lib. de prophetar. vita & interitu. Iſidor. lib. de vita & morte Sanctorum, & Doroth. in Synopſi, qui addunt, ſepultum eſſe in eo loco, vbi Pharao habitauerat, & in magno honore eius ſepulchrum ab Ægyptiis habitum. Igitur hæc opinio, vt improbabilis reiicienda eſt.

Hilar. Ierem. 1.

Ieremias Chriſti ad iudicium vniuerſale venturi præcurſor non futurus.

Hilar. *Hieron.* *Dorotheus. Iſidorus. Epiphan.*

Secunda ſententia eſt, Moyſem venturum cum Elia. Hanc tenuit Hilarius dicto can.20.in Matth. vbi affirmat eum viuere. Hanc ſententiam quoad hanc poſteriorem partem ſuprà tractauimus agentes de trãſfiguratione: quoad vtramque verò eam ſequutus eſt Cathar. Geneſ.3.& Ioan. Arbor in Theſophia lib. 11.c.11. Hi verò non affirmant, ſolum Moyſem venturum cum Elia, ſed ſimul cum Henoch. Fertur etiam tenuiſſe hanc ſententiam Ioachimus Abbas, in expoſ. ſuper Apoc.c.11.& eandem, licèt diuerſo modo, ſecutus eſt Gagneius Apoc. 11. Exiſtimat enim, Moyſem mortuum eſſe: ſuſcitandum tamen eo tempore, vt ſecundum Chriſti aduentum preueniat. Fundamentum Hilar. fuit, quia in primo aduentu Elias & Moyſes fuerunt teſtes gloriæ & maieſtatis Chriſti in die trãſfigurationis: ergo iidem erunt teſtes eius ante ſecundum aduentum. Confirmat hoc Gagneius ex verbis illis Apoc. 11. *Poteſtatem habent ſuper aquas conuertendi eas in ſanguinem, & percutere terram omni plaga.* Hac n. poteſtate Moyſem duntaxat vſum legimus, & ideo optimè in illũ hæc verba conueniunt. Nihilominus hæc ſententia parum probabilitatis habet, primùm propter antiquam ferè omnium veterum traditionẽ affirmãtium (vt vidimus) Henoch venturum cũ Elia. Secundò, quia ſuprà oſtẽdimus ex Scriptura, Moyſem defunctum eſſe, ex quo fit, animam eius & cum ſanctis Patribus in ſinu Abrahæ fuiſſe ante Chriſti

Cathar. Ioan. Arbor. *Ioachim.* *Gagneius.* *Gagneius, Apoc. 11.*

Moyſes ſecundi aduentus Chriſti præcurſor non futurus.

A mortem, & poſt illam, cum eo regnare, eſſéque beatã. Quis enim temere audebit ab hac generali regula fidei ſanctam Moyſis animam excipere ſine authoritate, vel rationis fundamento? Ergo non eſt veriſimile redituram ad corpus mortale, quia nec priuanda eſt gloria, quam iam poſſidet, nec in corpore mortali futura eſt beata. Vtrumque enim eſt inuſitatum miraculum, quod ſine magno fundamento fingendum non eſt, ſicut ſuprà de Henoch & Elia argumentabamur. Præterea, quòd Moyſes in trãsfiguratione Chriſti apparuerit, nullum argumentum eſt, quòd ſit etiã venturus ante iudicium. Quæ enim eſt huius conſecutionis ratio? Tunc ergo apparuit propter ſpeciales congruentias, tunc occurrentes, quas ſuo loco tetigimus. B Illa autem verba Apoc. licèt videantur alludere ad ſigna facta per Moyſem in Ægypto: non tamen propterea indicant eundem Moyſem venturum, qui tunc illa ſigna patrauit: ſed ſolũ ſignificãt facilè poſſe Chriſtũ ſimilẽ poteſtatem ſuis præcurſorib. tribuere.

Tertia ſententia eſt, Ioannem Euangeliſtam futurum eſſe præcurſorem ſecundi aduentus Chriſti ſimul cum Henoch & Elia. Quæ primò ſupponit, illum nondum eſſe mortuum propter verba Chriſti Ioann. vlt. *Sic eum volo manere, donec veniam: quid ad te?* Nã ibi Chriſtus de ſecundo ſuo aduentu loquitur cùm ait, *donec veniam,* quia non eſt alius aduentus Chriſti poſt reſurrectionem eius: ergo ex voluntate Chriſti, *ſic*, id eſt, ſine morte manſurus fuit Ioann. vſque ad ſecundũ C Chriſti aduentum, & ita verba Chriſti intellexère diſcipuli. Et confirmatur ex ſententia ex hiſtoriis. Quia nec mors Ioan. Euangel. narratur, nec reliquiæ corporis eius inueniuntur: ſed ſolùm refertur, quòd viuus ſepulchrum ingreſſus diſcipulos ſuos abire iuſſerit, qui altera die reuerſi nihil ibi inuenerunt. Secundò hinc colligitur, eum adhuc manere in corpore mortali, & aliquando moriturum. Probatur primò ex illa generali ſententia, *Statutum eſt hominibus ſemel mori,* ad Heb.9. Pſalm.88. *Quis eſt homo, qui viuet, & nõ videbit mortem?* Ergo ab hac ſentẽtia non eſt excipiẽdus Ioan. ſine fundamento: rediturus ergo eſt, vt debitum mortis ſoluat, ſicut de Elia & Henoch argumentantur Auguſt. lib.9. Geneſ. ad liter. c.6. & D.Th. D ad Hebr.11. & hoc eſt quod corrigere voluit ipſemet Ioan. dicto cap. vlt. cùm ſcripſit, *Et non dixit Ieſus non moritur, ſed ſic eum volo manere donec veniam.* Quanquam enim rectè intellexiſſent Ioannem ita manſurum vſque ad aduentum Domini, errabant inde colligentes, non moriturum, quia hoc non dixerat Chriſtus, neque ſequitur ex verbis eius. Nam verba illa, *donec veniam*, non ſunt intelligenda incluſiuè (vt ſic dicam) ſed excluſiuè, id eſt, donec inſtet aduentus meus. Secundò confirmari hoc poteſt ex aliis verbis Chriſti Matth. 20. *Calicem quidem meum bibetis.* Vbi Chryſ.hom.66. ita exponit, *Martyrij corona potiemini, & violenta morte, ſicuti & ego, à vita diſcedetis.* Cùm ergo hactenus Ioann. Euangeliſta non ſit paſſus Martyrium, vt hæc Chriſti verba impleantur, neceſſe eſt E vt aliquando Martyrium vſque ad mortem ſuſtineat. Et hinc tandem fit veriſimile, vẽturum Ioãnem cum Henoch & Elia, vt in fine mundi Chriſto teſtimoniũ perhibeat. Quia neque in aliud tempus, neq; ad alium finem videtur poſſe reſeruari. Et confirmatur ex 10.c. Apoc. vbi Angelus dixit Ioanni, *Oportet te iterum prophetare gentibus, & populis, & linguis, & regibus multis:* ſed hoc hactenus impletum non eſt: erit ergo implẽdũ ſaltem in cõſummatione mundi. Deniq; addi poteſt congruẽtia, quia teſtimonium Ioannis aptiſſimũ erit, & efficaciſſimum, tum quia ſi venturi ſunt teſtes legis naturæ, & veteris, cur non etiam legis gratiæ? Tum etiam, quia Ioannes erit teſtis oculatus, quíque diutius cum Chriſto conuerſatus eſt, & omnia quæ

Ioan. 21. *Hebr. 3.* *Pſalm. 88.* *Auguſt.* *D.Thom.* *Ioann. 21.* *Matth. 20.* *Apoc. 10.*

ad Anti

Hippolyt. Damaſc. Luc.9.

ad Antichriſtum,& diem iudicij ſpectant, fuſius, quã alius,prædixit. Atque hãc ſententiam ex antiquis tenuit Hippol.dict.orat.de conſum.mundi,eámque indicat Damaſc.orat. de transfiguratione, vbi tractans verba illa Luc.9. *Erunt de hic ſtantibus, qui non guſtabũt mortem,donec videant filium hominis in regno ſuo*, inquit: *Sanè ſi tanquã de vno dixiſſet, eſt quidam de hic ſtantibus, idem fortaſſe ſignificari coniecißemus, quòd per ea verba, ſic eum volo manere, donec veniam, quid ad te? Quod de Ioanne Theologo dictum eſt, vt qui vſque ad Chriſti aduentum mortis omnino expers perſtiturus ſit: ſic enim iam nonnulli præſtanti eruditione viri hunc locum expoſuerunt.* Eandẽ ferè ſententiam tenet Amb. tractans eadẽ verba Luc. lib.7.in Lucã in principio.Et eandẽ referunt Theoph. Ioann.vltimo.& Euth.in Matth.c.43. vt probabilem relinquunt. Eam verò tenuit etiam Simeon Metaph. B in vita Ioan. ex recentioribus verò eam defendit Sabellicus lib.1.de memorabil.factis & dictis, cap. 8.& Geor. Trapezuntius libello circa dicta verba, *ſic eum volo manere*, & Cathar. Geneſ.2.Item Anton.4.p.tit. 13.c.4.§.2. pro hac ſententia refert Theophilum, & Ioannem Dominicum,à qua ipſe nõ diſcedit. Idẽ videtur ſentire Freculphus in chronico,tom.2.lib.2.c.9.

Ambr. Theophyl. Euthym. Sim.Metaph. Sabellic. Trapezun. Catharin. Anton. Freculph.

Nihilominus probabilius apparet,Ioannem Euangeliſtam mortuum eſſe. Primò, quia antiquiſſimi Patres & hiſtoriæ hoc teſtantur,Euſeb.lib.3.Hiſt. c. 31. aliàs 25.qui id refert ex Polycrate in epiſt.ad Victorẽ Pontificẽ,cuius verba valde notãda ſunt. C *In Aſia præclaræ noſtræ regionis tanquam ſeminaria morte conſopita ſunt quæ reſuſcitantur in extremo die aduentus Domini.* Et infrà, *His accedit Ioannes, qui ſupra pectus Domini recubuit,qui ſacerdos, Martyr, & doctor fuit, & Epheſi etiam obdormiuit.* Idem Euſeb.lib.5.c.24. Hier. lib. de ſcript. Eccl. *Confectus* (inquit) *ſenio ſexageſimo octauo poſt paſſionem Domini anno mortuus iuxta eandem vrbem ſepultus eſt.* Quod repetit lib.1.cõtra Iouinianum circa mediũ, & Matth.20.& Niceph.lib.1.Hiſtor.c.35.& lib.2.cap. 42.Tertull.lib.de anima,c.50. *Obiit & Ioannes, quem in aduentum Domini remanſurum fruſtrà fuerat ſpes.* Amb. lib.de fide reſurrect.parum ante medium hanc ſentẽtiã inſinuat,cùm dicit, *Neque quiſquam ſibi,vt ſic maneret optauit, Ioanni promiſſum æſtimatũ eſt,ſed non eſt creditũ:verba tenemus,ſententiam deriuamus. Ipſe in libro negat ſibi,quod non meretur,eſſe promiſſum,ne quem vana ſpes exemplo inceſſeret.* D Aug.ſerm.549. de tempore dicit, *Ioannem obdormiſſe ſine vulnere, ſine cruciatu.* Et ita exponit verba Ioann.21.vt dicemus.Idẽ latiùs tractat ac docet tract.124.in Ioann. Et ita etiam ſentit Beda ibi,Theophyl.& Euthym.locis ſuprà citatis,& Chryſoſt.hom. 1.in Ioann.Dicit enim,Ioannem corpore quidẽ habitaſſe in Aſia,animo verò in eum ſeceſſiſſe locum, qui idoneus & accommodatus ei eſſet,qui eiuſmodi operaretur, vt Gentilium opiniones penitus abolerẽtur, ſua autem in dies fierent clariora.Iſidor.lib. de vita & obitu Sanctorum, capit.74. & Doroth. in ſynopſi in Ioanne,ſolùm dicit *Ioannem vixiſſe annos centum viginti,quibus finitis ſeipſum Epheſi, viuus adhuc, volente Domino,ſepeliuit.* E Quod apertiùs explicuit Epiphan.hæreſ. 79.vbi cùm Eliam & Ioannem in virginitatis dono æquales feciſſet, ſubdit, *Sed neque Elias adorandus eſt* (agit de latria) *etiamſi in viuis ſit,neque Ioannes,quanquã per preces ſuas proprias dormitionem ſuam admirãdam effecerit:imò potius ex Deo gratiã acceperit.* Præterea in Cõcilio Epheſ.hom.3.c.6.ſic dicitur, *Sacras Sanctorũ triũphatorũmque martyrum : maximè verò beatiſſimi Ioannis Theologi,ac Euangeliſtæ reliquias videndi,eaſdémque complectendi deſiderio flagrant,* & tom. 2. c. 14. Cœleſtinus Papa in Epiſt.ad Synodum Epheſinam, *Ante*, inquit, *vos præcipuè conſiderare, iterum atque iterũ recolere decet, quibus Ioannes Apoſtolus prædicauit, cuius reliquias præſentes honoratis.* Idem ferè habetur in 7.ſyn.act.5.prope

Euſeb. Niceph. Tertull. Ambroſ. Aug. Beda. Theophyl. Euthym. Chryſoſt.

A finem,vbi narratur miraculum de Ioanne Anachoreta. Ex iis ergo ſatis conſtat, & mortuum eſſe Ioãnem, & eius corpus Epheſi fuiſſe ſepultum.Nã quod quidã finxerunt,vt Auguſt.& Iſidor.ſuprà referunt, Ioannẽ quidem verè fuiſſe ſepultum: tamẽ viuũ & dormientẽ ſub terra ſeruari,& incredibile eſt,& ſine vllo fundamento confictum. Huic etiam ſententiæ Eccleſiæ authoritas magnam fidem facit,vt iam dicam.Neque ex verbis Chriſti Domini aliquid ſumi poteſt contra hanc receptam hiſtoriam,& traditionem.Vt enim omittam multa quæ de multiplici lectione illius loci poſſent ſcribi, quæ in recentioribus expoſitoribus illius loci & apud Franciſcum Lucam in ſuis notationibus videri poſſunt, quia ſi legatur *ſi* vel *ſic*, vel *ſi ſic eum volo manere*, nõ multum refert, nec variat ſenſum verborum Chriſti:His,inquam,omiſſis,tres ſunt probabiles ſenſus: primus vt Chriſtus nõ loquatur de ſecundo ſuo aduentu ad iudicium, ſed de aduentu ad vindictam ſumendam de Iudæis non perſonali præſentia,ſed per effectum. Iuxta quam expoſitionem ſignificare voluit Chriſtus, Ioannem viuum permãſurum vſq; ad deſtructionem Ieruſalem.Hãc expoſitionem refert Theoph.eámque ſequitur Franciſcus Toletus. Secũdus ſenſus eſt, Chriſtum loquutum eſſe de proprio aduentu, & vltimo: tamen nihil affirmaſſe, ſed ſolùm interrogando Petrum, conditionali locutione,illius curioſitatem eluſiſſe. Et hunc ſenſum videtur ſequi Chryſ.& apertiùs eum tradit Cyrill. Tertius eſt, Chriſtum ſolùm affirmaſſe Ioannẽ non futurum ſui ſectatorem per crucẽ,& violentã mortẽ Martyrij, & hoc ſenſu dixiſſe, *ſic eũ volo manere, donec veniam*, ſcilicet, vt ipſum ad me recipiam. Ita Aug. locis citatis,quem Beda & D.Th.ſuper Ioan.imitantur.

Auguſt. Iſidor. Fran.Luc. Teſtimonij Ioan.21. expoſitio. Theoph. Tolet. Chryſoſt. Cyrill. Auguſt. Beda. D.Thom.

Ex hoc autem fundamento colligitur,Ioã. iam cum Chriſto regnare in beatitudine cæleſti,vt patet ex iis, quę de Moyſe dicebamus.Quia generalis fidei regula eſt,hominem iuſtum ac perfectè purgatũ,poſt mortẽ ſtatim conſequi beatitudinem. Et hoc plurimum cõfirmat Eccleſiæ traditio. Celebrat enim feſtum Ioan. Euangeliſtæ,cùm neminem colat niſi beatum,Deóq; fruentem,& ita hoc apertè ſupponit in toto officio illius feſtiuitatis. Et hinc etiã cõfirmatur ꝙ diximus de morte eius. Quia ante mortem corporis nullus hominũ beatitudinẽ ingreditur. Dixerunt verò aliqui, Ioã, nõ ſolùm animo ſed etiã corpore iam eſſe beatũ, non quòd abſq; morte media ad illũ ſtatum fuerit aſſumptus:ſed quòd ſtatim poſt mortem reſurrexit glorioſus. Quod cõfirmant coniecturis ſuprà adductis, quia reliquię eius nõ apparẽt:& pręterea,quia verba Chriſti videntur hoc modo propriùs exponi. Nam propter breuitatem mortis,& accelerationem reſurrectionis, poteſt dici ſic ſemper manere,quia illa mors,quaſi nihil reputatur:ſicut ſuprà in ſimili diximus, exponẽtes locum Pauli 2.ad Theſſ.4. Et huius ſententiæ meminit Ambr.ſer.20.in Pſal. 118. & Hier. in ſer. de aſſum. neq; eam reiiciunt:neque D.Th.lect.5.in c. 21. Ioan. eámq; ſequitur Niceph. ſuprà. Sed nullũ habet ſufficiens fundamentum.Quia ex antiquis Patribus (quos retulimus) conſtat reliquias eius diu Epheſi permanſiſſe,quinimo Chryſoſtomus hom.26.in epiſt.ad Hebræ.cùm dixiſſet, *Apoſtolorum plurimorũ oſſa neſcimus, vbi iacent*, ſubdit, *Petri & Pauli quidem, Ioannis & Thomæ manifeſta ſunt ſepulchra:* loquitur autem manifeſtè de ſepulchro,in quo erant Ioannis oſſa,quæ ſupponit Epheſi fuiſſe.Poſtea verò aliò transferri potuerunt,& ignorari,vel caſu aliquo perire.Hiſtoria autẽ illa, ꝙ viuus ingreſſ⁹ fuerit ſepulchrũ, apocrypha eſt,& incerta,maximè ſi fidem adhibeam⁹ Abdiæ, qui lib.5.hiſt. Apoſtolicę in fine,aliter refert mortẽ eius,& illi ſe interfuiſſe affirmat. Et quãuis priorẽ hiſtoriam admittamus,ex ea ſolùm habetur (quod ſuprà ex Epiphanio retuli

Ioannes Euãgeliſta beatitudine iam fruitur. Ambroſ. Hieron. D.Thom. Niceph. Chryſoſt. Abdias.

retulimus) Ioannem ſingulari & admirando quodam modo obiiſſe.

Ioannes Euangeliſta ſecundi aduentus Chriſti præcurſor, nõ futurus.

Atque ex his concluditur, Ioannem non eſſe venturum cum Elia & Henoch, vt ſit præcurſor vltimi iudicij, probatur ex dictis, applicando rationes ſuprà adductas de Moyſe & Ieremia. Quia anima iam beata non eſt iterum vnienda corpori mortali, vt patiatur, præſertim cùm nullum ſit fundamentum ad hoc inuſitatum miraculum confingendum. Vltimò concluditur, ſolùm Henoch & Eliam futuros eſſe ſecundi Chriſti aduentus præcurſores. Probatur à ſufficienti enumeratione. Et omnia confirmantur teſtimonio Apocal. 11. vbi duo tantùm præcurſores venturi, & ſub Antichriſto paſſuri dicuntur. Quod verò capite 10. de ſe dicit Ioannes, ſe adhuc propheraturum gentibus, hunc habet ſenſum, quòd in illa reuelatione, quam eo capite narrat, intellexiſſet ſe plures alias viſiones propheticas ad varias gentes pertinentes deinceps habiturum, & ſcripturum. Alij exponunt, illud dictum eſſe propter Euangelium, quod poſtea ſcripſit, & per illud multis gentibus regníſque prophetauit. Alij ſimpliciùs dicũt, illud impletum fuiſſe cùm iterum in Aſia prædicauit, quando ex Inſula Pathemos, in quam fuerat relegatus, rediit.

Apoc. 11.

Reſponſio ad argumenta in oppoſitum.
Matth. 21.
Hierony.
Abdias.
Tertull.

Et ex his ferè ſatisfactum eſt fundamentis prioris ſententiæ. Solùm ſupereſt reſpondeamus ad illa verba Chriſti, *Calicem quidem meum bibetis.* Quibus reſpondet ibi Hieron. hoc impletum eſſe, quando Ioannes in feruentis olei dolium miſſus eſt: vel Epheſi (vt ſcribit Abdias dicto lib. 5.) vel Romæ, vt ſcribit Tertull. lib. de præſcript. hæreticor. cap. 36. & antiquiſſima Eccleſiæ Romanæ traditio confirmat. Nam licèt tũc mortuus non fuerit, tamen quia & voluntariè ſe morti obtulit in teſtimonium fidei, & cauſa illa de ſe ſufficiens erat ad mortem inferendam, niſi miraculosè eſſet impedita, id ſatis eſt, vt dicatur *bibiſſe calicem* Chriſti, propter quod ſæpe ab Eccleſia *martyr* appellatur. Addit Euth. in Matth 43. calicem Chriſti bibere, non ſolùm qui violenter mortuus eſt propter Chriſtum: ſed etiam, qui exilia, flagella, aliáque ſimilia propter eum patitur, & ſic certans vſque ad mortem perſeuerat. Quæ omnia cum magna perfectione & dignitate in Ioanne reperiri manifeſtum eſt.

Ad vltimam verò congruentiam facile eſt reſpondere in lege gratiæ tot eſſe teſtes Chriſti, & doctrinæ eius, vt non ſit neceſſarium tũc nouum Ioannis teſtimonium. Erunt enim tunc multi Sancti, & prædicatores Euangelij, qui Eliæ & Henoch adhærebunt. Nec fidei teſtimonium pendet ex viſione oculorum, vt propterea neceſſarius ſit teſtis oculatus. Quòd ſi hoc etiam concedere velimus, aderit Elias, qui Chriſtum vidit in carne mortali, & in gloriæ claritate in die transfigurationis.

DISPVTATIO LVI.

In quatuor Sectiones diſtributa.

De ſignis, quæ præcedent aduentum Chriſti ad iudicium.

SVpponimus, multa ſigna & indicia anteceſſura eſſe diem iudicij & aduentum Chriſti Domini, vt ex Scriptura ſtatim oſtendemus. Quod (vt D. Thom. in 4. notauit) partim pertinuit ad Chriſti dignitatem, & gloriam aduentus eius, iuxta illud Aggæi 2. *Adhuc modicum, & ego commouebo cælum, & terram, & mare, & aridam, & veniet deſideratus cunctis gentibus.* Nam, licèt intelligi hoc poſſit de primo aduentu, tamen poteſt etiam referri ad ſecundum, ex Paul. ad Heb. 12. partim ad vtilitatem hominum, vt ſe præpararent ad iudicium. Dicemus igitur de illis ſignis, quæ in Scriptura ſacra habent fundamentum.

Agg. 2.
Heb. 12.

A Cætera enim, quę afferri ſolent, nullius ſunt authoritatis, qualia ſunt illa quindecim, quæ ex Hieron. referunt Scholaſtici in 4. D. Th. diſt. 48. q. 1. a. 4. q. 1. & Sotus diſt. 46. q. 2. art. 1. Illa enim neq; apud Hieron. reperi, & prædicti authores affirmant, Hier. non ea referre ex propria ſententia, ſed ex apocryphis quibuſdã Iudæorum Annalib. Attigit autem illa Euſeb. Emiſſ. homil. in Dominicam ſecundam Aduentus, & tacito nomine Hieronymi, inquit, in Annalib. Iudæorum ſcripta referri. Poſtquam verò ea retulit, ſubiungit, *Nos tamen iis quidem authoritatem non damus: ideo verò ſcripſimus, quia Euangelij verbis conuenire videntur.* Illis ergo & aliis id genus prætermiſſis, ſignorum, quæ in Scriptura indicãtur, quædam ſunt valde generalia, &
B communia, quæ ferè quamdiu Eccleſia Chriſti durat, diuerſis temporibus accidunt, quanquam veluti per antonomaſiam illi tempori, quod proximè iudicium antecedet, attribuantur. Huiuſmodi ſunt multa ex iis, quæ Matth. 24. narrantur, vt illud: *Multi venient in nomine meo, dicentes: Ego ſum Chriſtus, & multos ſeducent. Audituri eſtis prælia, & opiniones præliorum, conſurget gẽs in gẽtem, & regnum in regnum, & erunt peſtilentiæ, & fames, & terræ motus*, & alia huiuſmodi: eiuſdem generis ſunt illa, quæ narrat Paul. 1. ad Timoth. 4. *Spiritus autem manifeſtè dicit, quia in nouiſſimis temporibus diſcedent quidam à fide attendentes ſpiritibus erroris, & doctrinis Dæmoniorum*, & 2. ad Timoth. 3. *In nouiſſimis diebus inſtabunt tempora periculoſa, & erunt homines ſeipſos aman-*
C *tes, cupidi, elati, blaſphemi, &c.* Hæc igitur ſigna, quia communia ſunt, & per ſe ſatis clara, nulla demõſtratione aut explicatione indigent: declarãdo autem propria ſigna iudicij conſtabit, quomodo ſingulari modo & per antonomaſiam illi tempori attribuãtur. Alia ergo ſunt propria illius diei ſigna, quæ ad duo reuocari capita poſſunt. Quædam, quę antecedent iudicium, & initium eius, id eſt, aduentum iudicis, & conuocationem iudicandorum, quæ fiet angelica tuba perſonante: alia, quæ comitabuntur vel inchoabũt ipſum iudicium, quorum ſignorum initium intelligi poteſt futurũ in prædicto ſono tubæ, homines ad iudicium conuocantis. De iis poſterioribus ſignis ſermo erit diſp. ſequenti, hîc ſolùm de prioribus, de qui-
D bus Chriſtus dixit, *Cùm videritis hæc fieri, ſcitote, quia prope eſt in ianuis.* Poſſent autẽ meritò inter hæc ſigna numerari Antichriſti Regnum, & perſecutio, & aduẽtus, ac prædicatio Eliæ & Henoch, de quibus propter materiæ amplitudinem proprias diſputationes præmiſimus. Hîc ergo explicanda ſuperſunt tria alia illuſtriora ſigna, quæ partim Antichriſtum antecedent, partim ſequentur. Huiuſmodi ſunt prædicatio Euangelij per vniuerſum mundũ: euerſio Romani imperij, atque Vrbis: cæleſtes immutationes Solis, Lunæ, & Stellarum, ac Elementorum, & rerum omnium, de quibus & de ordine, quo euentura ſunt, diſſeremus.

D. Thom.
Hieron.
Sot.
Euſeb. Emiſſ.
Matth. 24.
1. Tim. 4.
2. Tim. 3.
Matth. 24.

SECTIO I.

Vtrùm ante iudicium prædicandum ſit Euangelium in vniuerſo orbe: ſitque hoc ſignum iudicij appropinquantis.

E

IN hac re vnum eſt certum, multa verò dubia. Certum quidem ac de fide eſt, ante diem iudicij prædicandum eſſe Euangelium in vniuerſo orbe. Hoc enim eiſdem ferè verbis docuit Chriſtus Matth. 24. ídque aliis teſtimoniis poſtea confirmabitur. Tria verò ad explicandum inquiri poſſunt. Primum, quomodo hæc vniuerſalis prędicatio intelligenda ſit. Secundum, quem effectum ſit habitura, priuſquam iudiciũ inchoetur. Tertium, quando quóve ordine perficienda ſit.

Matth. 24.

Circa primum, ratio dubitandi ſumi poteſt ex Paulo ad Rom. 10. dicente, *In omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fine orbis terræ verba eorum*: & ad Col. 1.

Rom. 10.
Coloſ. 1.

de verbo

A

de verbo Euãgelij, inquit, *Quòd peruenit ad vos ſicut & in vniuerſo mundo eſt, & fructificat.* Iam ergo tempore Pauli prædicatum erat Euangelium in vniuerſo orbe. Quòd ſi quis reſpondeat, per ſynecdochen eſſe intelligẽdum in iis locis vniuerſum orbẽ, qui tunc erat cognit⁹, vel qui Romano ſubiacebat imperio, ſicut Luc. 2. dicitur, *Exiit edictũ à Cæſare Auguſto, vt deſcriberetur vniuerſus orbis.* Simili modo poterunt intelligi verba Chriſti Matth. 24. *Prædicabitur hoc Euangelium in vniuerſo orbe,* & ita hoc non erit peculiare, ſed valde commune ſignũ futuri iudicij. Et auget difficultatẽ Chryſ. hom. 76. in Matth. qui hæc verba Chriſti per illa loca Pauli interpretatur. Vnde, quod Chriſtus ſubiungit, *Et tunc veniet conſummatio,* non intelligit de conſummatione mundi, ſed de euerſione Ieruſalẽ. Nam de illa Chriſtus ſermonem fecerat, & de eadẽ fuerat à diſcipulis interrogatus, *Quando hæc erunt?* Quã expoſitionẽ ſequuntur Theoph. & Euth. & eadem fuit expoſitio Hilarij canon. 25. in Matth. nec multum diſcrepat Hieron. ibi, & Ambr. lib. 10. in Lucam, c. de ſignis futuræ deſtructionis templi. Nã, licèt de ſæculi cõſummatione hoc ſignum intelligant: tamen exiſtimãt iam fuiſſe ſuo tempore impletũ. *Non enim puto* (ait Hier.) *aliquam remanſiſſe gentem, quæ Chriſti nomen ignoret, & quãquam non habuerit prædicatorem: tamen ex vicinis nationibus opinionem fidei non poteſt ignorare.* Vnde Anſelmus, eandẽ ſequens interpretationem huius vniuerſalis prædicationis, conſequenter exponit illa verba, *Tunc veniet conſummatio,* his verbis, *Non dicit ſtatim: ſed non priùs veniet conſummatio ciuitatis vel mundi.*

Luc. 2. Matth. 24. Chryſoſt. Theophyl. Euthym. Hilar. Hieron. Ambr. Anſel.

Nihilominus dicendũ eſt, verba Chriſti propriè eſſe intelligẽda de vniuerſo orbe, atque de omnibus prouinciis & locis, in quibus homines habitant, ita vt in omnibus illis prædicandum ſit Euangeliũ, antequam Chriſtus ad iudicium veniat. Hæc eſt ſententia Aug. multis in locis, præcipuè verò Epiſt. 78. & 80. ad Heſichium, & lib. 2. de ſermon. Domini in monte, c. 10. & lib. de vnitate Eccl. c. 15. & lib. 2. de conſen. Euang. c. 77. & lib. de agone Chriſtiano, capit. 29. Proſperi de Prædict. & promiſ. Dei, par. 3. capit. 40. Et priùs eam docuit Origenes tractat. 28. in Matth. vbi loquens de ſtatu rerum in fine mundi, ſic inquit: *Et in hoc ſtatu cõſtitutis rebus, Euangelium, quod priùs non fuerat prædicatum, in toto mundo (multi enim non ſolùm barbararum ſed etiam noſtrarum gentium vſque nunc non audierunt Chriſtianitatis verbum) tunc prædicabitur, vt omnis gens Euangelicã audiat prædicationem, & nemo derelinquatur, qui nõ audiuit.* Et inferiùs id latiùs proſequitur concludẽs, *Si quis temere dicere vult, prædicatum iam eſſe Euangelium in toto orbe in teſtimonium omnibus gentibus, conſequenter dicere poterit iam finem veniſſe.* Idem ſentit Damaſc. lib. 4. c. 27. vbi de Antichriſto loquens inquit, *Primùm itaque quemadmodum Dominus dixit, Euangelium apud omnes gentes prædicari neceſſe eſt, ac tunc ille ad prodẽdã Iudæorum impietatem veniet.* Idem ferè affirmat Cyril. c. 15. quamuis exiſtimauit ipſe, ſuo tempore prędicatum fuiſſe Euangelium ferè in vniuerſo mundo. Optimè Theod. 2. ad Theſſal. 2. tractans illa verba, *Et nunc, quid detineat, ſcitis, vt reueletur in ſuo tempore,* ſic enim exponit, *Cùm didiciſſet Apoſtolus, dixiſſe Dominum oportere Euangeliũ prædicari in omnibus gentibus, & tunc finem futurũ: videret autem adhuc vigere cultum idolorum, dixit ſequẽs doctrinam Domini, fore, vt priùs euertatur ſuperſtitio, & impius dæmonum cultus, & vbique fulgeat Diuina prædicatio, & tunc appareat veritatis aduerſarius.* Idem ſentit Greg. lib. 35. Moral. cap. 15. & apertiùs Beda Marc. 24. Ac denique Bernar. libro 3. de conſideratione ad Eugenium, & D. Thomas lect. 1. in ad Roman. 10. Secundò probari hoc poteſt ex prædictis verbis Chriſti. Dedit enim hoc tanquam ſignum conſummationis mundi: hoc namque ſignificat, cùm inquit, *Et tunc veniet conſummatio,* ſed niſi hoc intelligatur propriè de generali prædicatione per vniuerſum mundum, nullius momenti eſſet hoc ſignum. Quia alio improprio modo & per ſynecdochen ante mille quingentos annos prædicatum fuit Euangelium per vniuerſum orbem, & nondum venit conſummatio. Nec poteſt cõuenienter dici, Chriſtum ſolùm ſignificaſſe non futuram ſæculi conſummationem, donec præcedat vniuerſalis prædicatio: nam verbum illud, *Et tunc veniet,* in ſua proprietate & rigore proximam conſecutionem vnius poſt aliud ſignificat: & quanquam neceſſe non ſit, quòd ſæculi conſummatio poſt vniuerſalem prædicationem immediatè futura ſit: tamen vt minimum ſignificatur illo modo loquendi inter vnam rem & aliam non interpoſitum iri magnam temporis moram: at duratio mille quingentis annis comprehenſa, longiſſima eſt: nõ igitur intelligi poteſt ille locus de prædicatione vniuerſali, tam remotis ſeiunctà temporibus. Neque etiam videtur commodè exponi de ſola euerſione Ieruſalem. Tum quia diſcipuli, teſte Matthæo, non tantùm de euerſione Ieroſolymitana ſciſcitati ſunt, ſed dixerant, *Quod ſignum aduentus tui, & conſummationis ſæculi?* & tamen Chriſtus eorum interrogationi reſpondet. Deinde vtitur voce *conſummationis* abſolutè & ſimpliciter, qua vniuerſi potius quàm vnius ciuitatis tantùm conſummatio ſignificatur. Præterea multa ſigna præbet, quæ non videntur anteceſſiſſe ante deſtructionem Ieruſalem, vt illud, *Conſurget gens contra gentem, regnum aduersùs regnum, & terræ motus magni erunt per loca, & peſtilentiæ, & fames, terroréſque de cœlo, & ſigna magna erunt:* & illud, *Multi pſeudoprophetæ ſurgent, & ſeducent multos, & quoniam abundauit iniquitas, refrigeſcet charitas multorum.* Hæc enim & ſimilia, licèt ex parte inchoata fuerint à principio naſcẽtis Eccleſiæ: integrè tamẽ & prout à Chriſto videntur prædicta, non niſi in toto progreſſu Eccleſiæ videntur impleri. Denique addit Chriſtus, Euãgelium eſſe prædicandum in vniuerſo orbe *in teſtimonium omnibus gentibus,* vt nimirum in die iudicij nulla ſit gens, quæ excuſari ex eo poſſit, quòd ſibi nõ fuerit Euangelium prædicatũ: ergo loquitur propriè de vniuerſali prædicatione. Tertiò probat hoc Auguſt. ex illis locis veteris Teſtamẽti, in quib. promiſſa eſt Chriſto omnium gentium nationúmque poſſeſſio, dominium, ac veneratio, Pſal. 71. *Dominabitur à mari vſque ad mare, & à flumine vſque ad terminos orbis terrarum.* Pſalm. 85. *Omnes gentes, quaſcunque feciſti, venient, & adorabunt coram te, Domine:* Sophon. 2. *Et adorabunt eum omnes de loco ſuo, omnes inſulæ gentium:* Malach. 1. *Ab ortu Solis vſque ad occaſũ magnũ eſt nomẽ meũ in gentibus, & in omni loco ſacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda.* Ergo oportet, vt ante mundi conſummationẽ Chriſtus per Euangelij prædicationem, totius mundi poſſeſſionem & dominatum accipiat. Et cõfirmatur, quia pro omnibus mortuus eſt Chriſtus, & ex omnibus gentibus, populis, & linguis aliquos ſaluabit, vt dicitur Apoc. 7. omnes iudicabit: ergo ad omnes etiã Euangelij prædicatio diffundetur. Vltimò ex iis, quæ in diſcurſu Eccleſiæ vſq; ad noſtra tempora geſta cõſpicimus, non obſcurè declaratur, hanc Chriſti prędicationem non modò Apoſtolorum tempore, verùm neque vſq; ad hanc ætatem eſſe impletam, ſed paulatim impleri, atque adeò non eſſe mundum finiendum donec integrè compleatur. Nam & Origenes & Aug. citatis locis referunt, ſuis temporib. non fuiſſe prædicatũ Euangeliũ in vniuerſo orbe, & (ne vetera repetamus) cõſtat, noſtra ætate inuẽtas eſſe plures prouincias, ad quas prædicatio Euangelij nunquam peruenerat, cũ illæ neque Apoſtolis, neque ante noſtrã fuerint ætatem cognitæ. Nũc autẽ videmus in eis Eccleſiã eſſe diffuſam, & quotidie nouas nationes inueniri,

Proſper. Origenes. Damaſc. Cyr. Theod. 2. Theſſal. 2. Greg. Pap. Beda. Bernar. D. Thom.

Vniuerſalis Euangelij prædicatio inſtantis iudicij ſignum, & cõſummationis ſæculi. Matt 24. Auguſt. Pſalm. 71. Pſalm. 85. Sophon. 2. Malach. 1. Apoc. 7.

B C D E

ianuam

ianuámque paulatim aperiri ad prædicãdum eis Euãgelium,cuius neque notitia, neque veſtigium in ipſis reperietur. Ergo vniuerſalis hæc prædicatio Euãgelij intelligenda eſt propriè ac ſimpliciter de toto orbe.

Reſponſio ad argumenta in oppoſitum. Auguſt.

Ad difficultatem autem propoſitam reſpondet primò Aug. Paulum in illo loco ad Rom. 10. more Prophetico, quod futurum erat tanquam iam factũ prædixiſſe, ſicut & Dauid eodem genere loquutionis de præterito dixit, *In omnem terram exiuit ſonus eorum*. Ad alium verò locum ad Coloſſ. 1. reſpondet, Paulum non aſſerere Euangelium totum mundum occupaſſe actu,ſed virtute. Quia ita ſeminatum erat, vt in toto mundo fructificaret iamiam,creſceretque.Quare poſterior hic locus difficultatem non habet: in priori verò nonnulla eſt difficultas.

Teſtimonij Pauli ad Roman. 10. expoſitio.

Quia Paulus ibi rationem reddit, cur eſſent etiam ſuo tẽpore inexcuſabiles, qui in Chriſtũ nõ credebãt. Vnde,cùm ſibi obieciſſet, *Nunquid non audierunt?* Reſpondet, *Et quidem in omnem terram exiuit ſonus eorum.* Ergo neceſſe eſt, vt loquatur de re iam facta, alioqui nõ oſtẽderet,quomodo eſſent inexcuſabiles homines qui tunc viuebãt,ſed,qui futuri pòſt eſſent, quãdo illa impleretur prophetia.Ideo aliter reſponderi poteſt ex verbis Hieron.ſuprà citatis, ſonũ Euangelij dupliciter poſſe peruenire ad aliquos: primò per proprios prædicatores, & ſufficientẽ Euãgelij propoſitionẽ, & hoc modo nõdum perueniſſe Euangelium ad vniuerſum mundũ,peruenturũ tamen aliquando alio modo per ſolam famam ab iis locis emanantem, in quibus Euãgeliũ prædicatum eſt, & hoc modo intelligi Paulum,cùm ait, *In omnem terram exiuit ſonus eorum*.Ita ferè D.Th.ſuprà,& Amb. Sed hæc etiam reſponſio difficultatem habet. Tum quia ſonus Euangelij per ſolũ rumorem ac famam nõ videtur eſſe ſatis, vt homines fiant inexcuſabiles, niſi fortaſſe talis támque probabilis ſit, vt eos obliget ad inquirendam veritatem: tũ maximè,quia neque hoc modo percrebuerat tunc ſonus Euangelij per omnes mundi prouincias: ſed ad ſummum per prouincias in hoc noſtro orbe notiſſimas. Ergo neceſſariò fatendum videtur, Paulum de hoc ſolùm fuiſſe loquutum.Quod etiam videtur maximè conſentaneum intentioni eius. Nam potiſſimũ intendebat conuincere Iudæos,& de eis loquitur, cũ dicit, *Nunquid non audierunt?* vt exponunt Theodoret.& Ambroſ.& licèt exponatur de gentibus, loquitur tamen de eis, inter quos verſabatur, & hos dicit eſſe inexcuſabiles,quia vel audierunt, vel facilè audire potuerunt Euangelij vocem,quę per totum orbem inſonuerat.Hac igitur expoſitione admiſſa, negatur, eandem poſſe applicari ad verba Chriſti,quia in loco Pauli circumſtantiæ contextus & materia, de qua agitur,nos cogunt,vt per tropum & ſynecdochen verba illa exponamus:at verò in verbis Chriſti,in primis nulla eſt neceſſitas, & ideo, ex regula generali exponendi Scripturam, proprietas verborum tenenda eſt. Deinde circunſtantiæ ſermonis Chriſti potiùs nos ad hanc intelligentiam inducunt. Ac denique conſonãtia Scripturarum eam valde confirmat. Cùm enim Chriſtus dicit Apoſtolis Matth.vlt. *Euntes docete omnes gentes*, vel clariùs Marc.vlt. *Euntes in mundum vniuerſum, prædicate* Euangelium *omni creaturæ*,non eſt loquutus per ſynecdochen, ſed propriè. Nam re vera in vniuerſum orbem dedit poteſtatem Apoſtolis,eorúmque ſucceſſoribus. Huic etiam veritati concordant veteres prophetiæ ſuprà adductæ, & aliæ, quæ videri poſſunt Iſai. 66.& Ezech. 11.& 37.

Hieron. — D.Thom. Ambr. — Theodor. Ambroſ. — Matth. 28. Marc. 16. — Iſa. 66. Ezech. 11. & 37.

Obiectio.

Sed adhuc ſupereſt aliquid addendum prædicto loco Pauli,quo hæc veritas magis confirmetur. Videtur enim huic vltimæ expoſitioni obſtare, quòd cùm Paulus verba Pſalmiſtæ vſurpet,eodem ſenſu, quo ille,loqui credendus eſt;at in Pſal.18.verba illa, *In omnẽ* A *terram exiuit ſonus eorum*, propriè & in rigore intelligũtur de vniuerſa terra. Nam ad literam ibi eſt ſermo de cælis, qui per vniuerſum orbem enarrant gloriam Dei,in ſenſu verò myſtico de Apoſtolis: ergo eodem modo loquutus eſt Paulus. Ex qua obiectione in primis ſumimus, quòd ſicut prædicatio cælorum in omnem terram exiuit:ita Euangelij prædicatio aliquãdo exitura eſt.Nam Pſalmiſta (exponente Paulo) hoc prædixit ſub illa figura.Vnde vlteriùs elicimus(exponendo ſimul Aug.ſententiam) Paulum eodem ſenſu eſſe loquutum:ita tamen,vt non docuerit, illam prophetiam iam omnino eſſe impletam, ſed cœptam impleri:ita vt ea ratione fierent inexcuſabiles, vel Iudæi vel Gentiles, ad quos verbum Euangelij peruenerat.

Reſponſio.

B Ad Chryſoſtomum, & alios Patres citatos, non negamus,quin Chriſtus Dominus in eo c.Matth. 24. euerſionem Ieroſolymitanam, multáque ſigna quæ eam præceſſerunt, prædixerit, & ita hunc ſenſum interdum Sancti declarant:tamẽ negari quoq; nequit, quin de aduentu ſuo ad iudicium,& de ſignis, quæ illum antecedent, multa ibi tractauerit: vel quia diſcipuli exiſtimantes, euerſionem Ieroſolymitanam non eſſe futuram vſque ad ſecundum Chriſti aduentum, ſimul de vtraq; conſummatione interrogauerant (vt ibi D.Thom.notat) vel quia Ieroſolymitana euerſio, & ſigna eius futura erant quaſi imago quædam diuinæ vindictæ in die iudicij futuræ: ſolet autem diuina Scriptura futurorum veritatem in figuris præmittere, C ac præſignificare,ſimúlque multa dicere,quæ & in rẽ illam,quæ figura eſt, apertè cõueniant,& in re repręſentata perfectiùs euentura ſint. Sic Pſalm 71.principalis eſt ſermo de Chriſto,in perſona Salomonis, qui fuit eius figura,& multa in eo dicuntur,quæ & Salomoni & Chriſto quadrare poſſunt, aliqua ſoli Chriſto.Sic etiam Dan.11.de Antichriſto,& de Antiocho ſimul eſt ſermo,& Iſa.14.de Nabuchodonoſor,& Lucifero, & de Babylone, & mundo, vt ibi notat Hier. & ſimilia ſunt multa Scripturę exempla.Ad hunc ergo modum loquutus eſt Chriſtus Dominus in eo c. prædicens ſigna & terrores iudicij ſimul cum Ieroſolymitano excidio. Quapropter licèt aliqua verba interdum exponantur à Patribus de euerſione Ieruſalẽ, D nõ excluditur,quin exponi poſſint de vltimo iudicio, præſertim ſi ſecũdũ propriũ verborũ ſenſum illi meliùs accommodentur. De qua re legi poteſt Chryſ. hom.11.in Matth.circa illa verba, *Palleas autem cõburet igni inextinguibili*, vbi tradit regulam generalẽ ſeruandam in Scriptura, ſcilicet, *Chriſtum ſæpe in eiſdem rebus duas prophetias pariter collocare,quarũ vnam hîc impleat, alteram ſpondeat in futuro,vt ab iis, qui de promiſſionibus eius pertinaciùs dubitant, ex hac, quæ iam facta eſt, etiam illa,quæ nondum facta eſt,credatur implenda.*

Pſalm. 71. — Dan. 11. Iſai. 14. Hieron. — Chryſoſt.

Supereſt verò exponendum (quod ſecundo loco propoſuimus) quiſnam ſit expectandus effectus huius vniuerſalis prędicationis,id eſt,an non ſolùm prędicandum ſit Euangeliũ in vniuerſo orbe: ſed etiã ab omnib.ſit recipiendum, ita vt totus orbis ad Chriſtũ E cõuertẽdus ſit,& religionẽ Chriſtianã profeſſurꝰ, antequã adueniat dies Domini.Ratio dubitandi eſt,quia Chriſtus non dixit, *Credetur hoc Euangelium in vniuerſo*,ſed,*prædicabitur:* nec dixit,prædicabitur, vt omnes credant,ſed *in teſtimonium omnib.gentibus*,id eſt, vt qui noluerint credere,nullam excuſationem habeant (vt omnes exponunt:)ergo non conſtat, Euãgelium vbique eſſe ſuſcipiendum,ſed prædicandum tantùm. In contrarium autem facere videntur omnia, quæ pro Auguſtini ſententia paulo antè adduximus, de promiſſionibus Chriſto factis, *Dominabitur à mari vſque ad mare:* & de vniuerſali tam gentium quàm Iudæorum conuerſione. Et de priori quidẽ multa ſuprà retulimus ex Dauide, Iſa. Ezech. de poſteriori verò eſt

clara

Iſai 11. clara prædictio Iſai.cap.11. *Et erit,in die illa adiiciet Do-* A
minus ſecundò manum ſuam, ad poſſidendum reſiduum po-
Hieron. *puli ſui,* vt Hieron.Cyril.Baſil.& alij exponunt. De v-
Cyril. traque verò eſt expreſſum teſtimoniũ Pauli ad Rom.
Baſilius. Rom.11. 11. *Nolo enim vos ignorare fratres myſterium hoc,vt non ſi-*
tis vobis ipſis ſapientes, quia cæcitas ex parte contigit in Iſ-
rael, donec intraret plenitudo gentium, & ſic omnis Iſrael
Ioan.11. *ſaluus fieret.* Quod etiam videtur ſignificaſſe Ioan.cap.
11. exponens ſenſum ab Spiritu ſancto intentum in
verbis illis Caiphæ, *Expedit, vt vnus moriatur homo pro*
populo, vt non tota gens pereat. Prophetauit (inquit)
Ioan.10. *quòd Ieſus erat moriturus pro gẽte,*id eſt,pro Iudæis,*& nõ*
tantùm pro gente,ſed,vt filios Dei,qui erant diſperſi, congre-
garet in vnum, id eſt,vt omnes tam Iudæos quàm gen-
tes in vnam Eccleſiã cogeret. Quod etiam confirmãt
verba illa Chriſti, *Alias oues habeo, quæ non ſunt ex hoc*
ouili, & illas oportet me adducere, & fiet vnum ouile, &
vnus paſtor. Sic etiã de vtroq; populo prædictum erat B
Pſalm.58. Pſal.58. *Dominabitur Iacob,& finium terræ,* & Sophõ.3.
Sophon.3. *Tunc*(loquitur de die iudicij)*reddam populis labium ele-*
ctum,vt inuocent omnes in nomine Domini, & ſeruiãt ei hu-
mero vno,& poſtea hanc conuerſionẽ tam gẽtium,quã
Iudæorũ latè deſcribit.Et cõfirmatur tandẽ ex Paul.2.
2.Theſſ.2. ad Theſſ.2.dicẽte,*Niſi venerit diſceſſio primùm,* ſeu apo-
ſtaſia.Supponere n. videtur,priùs vniuerſum orbẽ fu-
turũ eſſe vnius Chriſtianæ religionis,poſtea verò ad-
uentu Antichriſti maiori ex parte à Chriſto receſſurũ.

In hac re nihil video eſſe in Scriptura perſpicuè præ-
dictum,neque ab antiquis Doctorib.traditũ:ex iis ve-
rò,quæ dicta ſunt, hæc videntur colligi veriſimiliora.
Primò ita eſſe Euangelium per vniuerſum orbẽ præ-
dicandum,vt vbique,id eſt, in omnib. regionibus &
præcipuis prouinciis templa fundentur,& Chriſtiana C
religio recipiatur, & exerceatur, & hoc modo Chri-
Aug. ſtus vbique agnoſcatur,& colatur.Hæc ſentẽtia Aug.
citatis locis,& eãdem ſignificant reliqui Patres citati,
& hoc probant teſtimonia Prophetarum, qualia etiã
Iſaias 2. ſunt elegantiſſima apud Iſaiam c. 2. & apud Mich. c.
Mich.4. 4. Præterea facit,quod ſuprà ex Apocalypſ.7. adduxi-
Apoc.7. mus, ex omni populo & omni lingua aliquos eſſe ſal-
uandos.Denique per ſe ac ſine alia probatione veriſi-
mile eſt,ſi Euangeliũ vbique eſt prædicandũ,non ſolũ
per famam & rumorem, ſed per proprios prædicato-
res,vbique etiã fructificaturum, atq; adeò vbique eſſe
Eccleſiam propagandam,& fundandam.Quod etiam
euentus ipſarum rerũ,quas experimur, ſatis cõfirmat.
Hoc enim modo & fructu vidimus Euangelium eſſe D
diſſeminatum in remotiſſimis regionibus, de quibus
ante centum annos vix eſſe potuiſſet humana ſpes.
Quapropter eũdem modò in cæteris regionibus ſpe-
rare licet exitum.Neque huic veritati diſſonant verba
Chriſti, quia Euangelium vbique prædicatum erit in
teſtimonium omnibus:in teſtimonium quidẽ præmij
ac mercedis iis qui credunt: in teſtimonium autem
iudicij & condemnationis iis, qui non credunt.

Vnde ſecundò dicendum eſt, licèt vbique ſit fun-
danda,& propaganda Eccleſia: non tamen omnes in
vniuerſum homines eſſe credituros. Hoc enim nec
neceſſariũ eſt, neque vllo teſtimonio probabili affir-
mari poteſt, neque eſt conſentaneũ humano ingenio, E
ac libertati, nec experientiæ, nec modo Diuinæ præ-
deſtinationis,quæ ita videtur res hominũ diſpoſuiſſe,
ordinaſſe,ac permiſiſſe,vt ſemper ſint inter eos boni,
& mali,fideles, & infideles. Quod variis parabolis in
Euãgelio Chriſtus ſignificauit,& in omnibus indicat
hanc permixtionem vſque ad finem mundi duraturã.
Quocirca licèt per hanc vniuerſalem prædicationem
ex omnibus nationibus aliqui ſint conuertendi, non
tamen neceſſe eſt, vt omnes homines cuiuſuis natio-
nis conuertantur, vt rectè notauit Franciſc. Ribera
Adrianus. Mich.4.citans Lyranum,& Adrianum Finum lib.7.c.

5.Neque etiam mihi conſtat,an vbique ſit idololatria
tollenda. Fieri enim poteſt, vt in eiſdem prouinciis
vel ciuitatibus fundentur Eccleſiæ Chriſtianorum,&
tamen idolorum templa non euertantur,vt in princi-
pio Eccleſiæ accidit,& nunc in Iaponia conſpicimus.
Et hoc ſatis eſſet ad complementum huius prædictio-
nis,& ſigni,de quo agimus,quamuis non conſtet, an
ſit maiorem effectum habiturum.

Hinc addo tertiò,per hanc vniuerſalem prædicatio- Iudæorum
nem,quæ anteceſſura eſt aduentum Antichriſti, non conuerſio
eſſe conſummandã Iudæorum conuerſionẽ, à Paulo quando fu-
aliíſque prædictam.Neque enim id neceſſarium eſt ad tura.
vniuerſalem prędicationẽ, vt dixi.Colligitur autẽ hoc
apertè ex iis,quæ ſup.diximus de aduentu Antichriſti,
ſcilicet,eum à Iudæis præcipuè eſſe ſuſcipiendũ, ſicut
Chriſtus prædixit Ioan. 5.quia in pœnam cæcitatis & Ioannes 5.
incredulitatis eorum maximè venturus eſt, teſte Pau-
lo 2.ad Theſſ.2.non ergo erũt tunc Iudæi ad finẽ con- 2.Theſſ.2.
uerſi.Et ita ſupponũt Cyr.c.15.Damaſ.lib.4.c.25.Hip- Cyril.
polyt.de cõſum.mũdi.Aug.20.de Ciuit c.29. Verum Damaſc.
eſt, ſtatim c.30.circa finem ſentire, aduentum Eliæ & Hippolyt. Auguſt.
conuerſionem Iudęorum fore ante Antichriſtum.Po-
teſt autem exponi, id eſt, ante finitam perſecutionem
Antichriſti, non verò ante inchoatam, quia ante in-
choatam non poteſt eſſe verũ, vt patet ex ſupradictis
de aduentu Eliæ.Idem docet Hilar.c.26.in Matth.vbi Hilar.
ait, *Sicut pars Iudæorũ per Apoſtolos credit, ita eſt creditu-*
*ra per Eliam.*Idẽ Theod.& Anſel.ad Rom.11.Cõuerſio Theod.
ergo illa Iudæorũ conſummãda eſt poſtea per prædi- Anſel.
cationẽ Eliæ,& Henoch, vt iidẽ Patres notãt.& Hier. Hieron.
in id Pſalm.20. *In reliquiis tuis præparabis vultum eorum.*
Et colligitur ex illis verbis Chriſti Mat.17. *Elias ven-* Matth.17.
turus eſt,& reſtituet omnia, & ex aliis ſup.adductis, Ma- Malach.
lach.4.& Apoc. 11.Et confirmari poteſt Ioel.3. *Ecce in* Apoc.11. Ioel.
diebus illis,& in tẽpore illo, cũ conuertero captiuitatem Iudæ
& Ieruſalẽ,congregabo omnes gẽtes, & deducam eas in val-
lem Ioſaphat. Vbi apertè dicitur,poſt Iudæorũ conuer-
ſionem ſtatim futurũ eſſe iudicium.Erit ergo Iudęorũ
conuerſio proximè ante iudicium,eodem tẽpore,quo
acriùs Antichriſtus Eccl. Dei perſequetur. Erit autem
facile, tã breui tẽpore Iudæos per Eliã conuerti, quia
veriſimile eſt, audita fama Antichriſti, & quòd à ſuis
receptus ſit vt Meſſias, & quòd Ieruſalem ac templũ
reædificat,ex vniuerſo orbe Iudæos omnes confluxu-
ros Ieruſalem, ſeu in eam regionem, vbi potiſſimùm
Antichriſtus imperabit:illuc ergo adueniens Elias fa-
cili negotio docebit vniuerſos.Præter ſanctitatẽ autẽ
Eliæ,& vim efficaciáq; dicendi, atque operãdi,erit ex
parte Iudæorũ apta diſpoſitio ad veritatem ſuſcipien-
dam, quod experimento cognoſcant, ſe eſſe ab Anti-
chriſto deceptũ, quoniam non ad veri Dei cultũ, ſed
ad ſe adorandum, vt Deum omnes allicere conabitur.
Et(quod pręcipuum eſt)Deus ſpeciali gratia cõcurret
ad illuminandos illos. Non cogimur autem dicere,
cunctos omnino Iudæos eſſe conuertendos, & credi-
turos in Chriſtum:ſed ſolùm eos,qui ad æternã vitam
fuerint præordinati,iuxta illud Dan.12. *In tempore illo* Dan.12.
ſaluabitur populus tuus omnis, qui inuentus fuerit ſcriptus in
libro. Soli ergo illi credent, fide ſcilicet viua,& ſtabili,
ac permanente vſq; ad finẽ. Non eſt autem, cur dica-
mus,omnes Iudæos,qui tunc viuent,fore prædeſtina-
tos vel ad æternã vitam,vel ad fidẽ.Quia verò aliquid
ſpecialius illo tempore promittitur, credendum eſt,
maiori ex parte tunc fore Iudæos cõuertendos, quod
notauit Oecum. ad Rom. 11. dicens, *Verè omnis Iſrael* Oecumen.
ſaluus erit, id eſt, plures quidẽ auertentur à peccatis, & con-
uertentur ad ipſum,& idem ſignificat Theoph.ibidem. Theoph.

Quartò, non videtur neceſſarium, vt per hanc
vniuerſalem Euangelij prædicationem efficiatur, vt
aliquo tempore ante iudicium vniuerſus mundus,
totus ſimul in Chriſtum credat, & Catholicam am-

pleđatur religionem. Nam Chriſti prædictio, in qua ſignum potiſſimum fundatur, ſatis verificatur, ſi paulatim & ſucceſſiuè Euangelium in vniuerſo mundo prædicetur, quamuis fortaſſe, cùm ad vnã partẽ orbis peruenerit, alia, quæ illud audierat, & ſuſceperat, vel per hæreſim, vel per paganiſmum, aut aliud apoſtaſiæ genus ab illo diſcedat. Quamobrem non videtur neceſſarium, vt propter hoc ſignũ futuri iudicij dicamus antequã Chriſtus ad iudicandum veniat, in tota Aſia, vel Africa iterum eſſe prædicandum Euangelium, atque omnes illas gentes priùs eſſe ad fidem conuertẽdas. Cùm enim iã in iis prouinciis prædicatum ſit Euangelium, fundatáque Eccleſia, & ex illis gentibus multi fuerint ſalutem conſequuti, ex nulla prophetia aut Scripturæ teſtimonio colligi poteſt, iterum eſſe ibi prædicandum, aut illas gentes iterum ad fidẽ conuertendas. Quare, licèt definitè negari non poſſit, ita eſſe futurum, quia hoc etiam ignoratur: tamen neque affirmari poteſt, cùm nõ ſit reuelatum. *Ioan. 10.* Illa enim verba Ioannis 10. *Erit vnum ouile, & vnus paſtor,* nõ ſignificant fore aliquando, vt vniuerſus orbis, & omnes homines ſint intra Eccleſiã, ita vt nullus ſit infidelis, ſícque conſtituant vnum ouile ſub vno paſtore Chriſto, & vicario eius. Nam Chriſtus ibi de hoc non diſſerebat, ſed ſolùm prædixit futuram gentium conuerſionem, & ex gentibus & Iudæis conſtituendum eſſe vnum ouile, atque vnam Eccleſiam vniuerſalem, & Catholicam, quæ (quod in ſe eſt) omnes complectatur. Quod autem plures vel pauciores diuerſis temporib. vel ex gentibus vel ex Iudæis intra hanc Eccleſiam per fidem congregandi ſint, de hoc nihil Chriſtus affirmauit. Quanquam (ſi verba eius interpretemur non abſolutè de hominibus, ſed de ouibus ſpecialiter electis, ac prædeſtinatis) de illis verum eſt, omnes ſemper adduci ad ouile Eccleſiæ, extra quam non eſt ſalus, quamuis non ex ſolis illis Chriſti ouile conſtituatur. *2. Theſſ. 2.* Neque etiam ex illo teſtimonio Pauli, *Niſi venerit diſceſſio primùm,* colligi poteſt, ante aduentum Antichriſti aliquando omnes homines futuros eſſe fideles. Primùm, quia (vt ſuprà dixi) aliqui probabiliter exponunt hanc diſceſſionem non ab Eccleſ. ſed ab imperio Rom. Deinde quia multi per *diſceſſionem*, intelligunt ipſum Antichriſtum, vel apoſtaſiam tempore perſecutionis eius in Eccl. futuram, vt patet ex Theod. & Oecum. ibi. Et Aug. 20. de Ciuit. c. 19. ibi pro *diſceſſione, tranſfugam,* vertit. *Theodor. Oecumen. Auguſt.* Denique quia licèt demus *diſceſſionem*, ſignificare ibi magnam quandã apoſtaſiam futuram antequam veniat Antichriſtus, non inde fit, antè illam vniuerſum mundum & omnes prorſus homines futuros fideles. Poteſt enim talis diſceſſio eſſe à Pontifice Romano, & à Catholica Eccleſia in quibuſcunque regionibus vel hominibus extiterit: ſic autem quaſi per antonomaſiam appellari potuit, quia fortaſſe maxima ex parte Eccleſia deficiet. De qua re iterum ſectionibus ſequentibus redibit ſermo.

Vniuerſalis per orbem Euangelij promulgatio quando quomodòve futura.

Vltimò ſupererat explicandum, quod tertio loco eſt propoſitũ, ſcilicet, quo tẽpore & ordine hæc vniuerſalis prædicatio futura ſit, ſed in hac re pauca à nobis dici poſſunt. Nã quæ in futurum pendẽt, & præſertim quæ pertinent ad tempora iudicij & conſummationis mundi, nobis ſunt incognita, vt diximus. Tria verò ex iis, quæ hactenus dicta ſunt, colligi poſſunt. Vnum eſt hanc prædicationem ab initio Eccleſiæ eſſe inchoatã, & quotidie magis ac magis perfici, vt experientia docet. Alterũ eſt, hanc vniuerſalem prædicationem extenſiuè (vt ſic dicam) conſummandã eſſe in toto orbe ante perſequutionem Antichriſti, eiúſque aduentũ, vt rectè docent Aug. & alij Patres ſuprà citati: & facilè conuinci poteſt, ſi, quæ ſuprà dicta ſunt de regno Antichriſti, conſiderentur. Nam eo tempore, quo Anti- *A* chriſtus regnauerit, non ſolùm non poterit Eccleſia propagari, aut Euãgelij prædicatio ad nouas regiones deferri: verùm potiùs vbi Eccleſia fuerit, maxima ex parte deficiet: & fideles, qui perſeuerauerint, vix poterunt religionis cultum publicè profiteri, nedũ ad conuertendas nouas prouincias mitti. Poſt mortem verò Antichriſti tẽpus erit breuiſſimũ (vt ſup. etiã dictum eſt:) ergo poſt aduentum illius non poterit vniuerſalis hæc prædicatio abſolui: neceſſe eſt ergo, vt ante eius aduentum perficiatur. Quin potiùs hac ratione conuincimur, vt exiſtimemus, hanc prædicationẽ abſoluendam eſſe, antequam in Romana Eccleſia, vel imperio fiat magna aliqua mutatio temporalis, aut euer- *B* ſio, de qua Sect. ſequenti dicendum eſt. Quia vt Euangeliũ in toto orbe tandem aliquando cõmodè diuulgari poſſit, neceſſe eſt, vt dignitas Romanæ Eccleſiæ ſuum ſplendorem poteſtatémque non ſolùm ſpiritualem & diuinam, ſed etiam temporalem retineat, vel ſaltem vt in eius obedientia Catholici Reges ac potentes Principes perſeuerent, quorum auxilio & ope ad fidem propagandam vti poſſit. Quocirca inter ſigna propria futuri iudicij hoc, de quo hactenus diximus, videtur eſſe primum, & ante omnia implendum, vt ex ſequentib. ampliùs conſtabit. Tertium eſt, poſt impletam hanc vniuerſalem prædicationem Euangelij, non multo pòſt futurum Antichriſti aduentum, & vltimam Eccleſiæ perſecutionem, ac denique mundi conſummationem. Hoc colligitur ex illis *C* Chriſti verbis, *& tunc veniet conſummatio.* *Matth. 24.* Quando autem pòſt ventura ſit, incertum nobis eſt, vt rectè dixit Auguſtinus dicta epiſtola 78. & 80. *Auguſt.*

SECTIO II.

Vtrùm ante iudicium, & proximè ante aduentum Antichriſti, Romana ciuitas euertenda Romanúmque Imperium omnino extinguendum ſit.

QVæſtionem hanc ſuperiùs breuiter attigimus, quoniam neceſſarium fuit ad oſtẽdendum, Antichriſtum nondum veniſſe: nunc autem fuſiùs & ex propriis principiis eſt à nobis explicanda, quoniam & eſt huius loci maximè propria & non parum difficilis, & ad intelligenda nonnulla Scripturæ loca aliáſque Theologicas quæſtiones valde vtilis eſſe poteſt.

D Quòd igitur Romanum imperium extinguendum ſit in aduentu Antichriſti, ſuprà ex communi Patrum traditione ſuppoſuimus: nunc autem plura circa hoc inquirenda declarandáque ſuperſunt. Primum, quo Scripturæ fundamento hoc nitatur, nullum enim firmum inuenitur. Duo etenim adduci ſolent. Primum eſt illud 2. ad Theſſ. 2. *Niſi venerit diſceſſio primũ,* quod de euerſione Romani imperij interpretatur Hieron. q. 11. ad Algaſ. & Ambroſ. & Primaſius ibi, & Tertull. lib. de reſurrect. carn. c. 24. *2. Theſſ. 2. Hieron. Ambroſ. Primaſ. Tertul.* Hoc verò nullius momenti eſſe videtur, primò quia (vt ſæpe dictum eſt) hic locus meliùs intelligitur de ſpirituali diſceſſione, & apoſtaſia à fide, & ab ſpirituali imperio Romani Pontificis, in quod temporale imperium mutatum eſt, vt eleganter dixit Leo Papa ſer. 1. de Apoſtolis Petro & Paulo: & ita exponunt Chryſ. & Græci, qui ipſum Antichriſtum per *diſceſſionem* ſignificari intelligunt. *Leo Papa. Chryſoſt.* *E* Idẽ ferè Aug. 20. de Ciuit. c. 19. *Auguſt.* Secundò, quia diſceſſio non ſignificat integram extinctionem, ſed ſeparationem, & diuiſionem: ſi ergo Paul. loquitur de diſceſſione à temporali imperio Romano, hæc ante multa tempora facta eſt. Deficere enim cœpit hoc imperiũ, & diſſipari, vel quando Oriẽtale imperium ad Turcas tranſlatum eſt: vel quando imperium in Occidente à Gothis & Vandalis vaſtari & occupari cœpit, & ipſa Romana ciuitas à Gothis capta eſt. De qua re Blond. decad. 1. & Sabell. Ænead. 7. lib. 9. & Æne. 8. lib. 1. & ſeq. & Oroſ. lib. 2. & 7. ſuę hiſt. & alij, qui de reb. Rom. ſcribunt. *Blondus. Sabellic. Oroſius.* Secundũ eſt, ꝙ de diuiſione Romani imperij

Dan.7.

in decem Regna à Daniel.cap.7.ſcribitur: ſed ex hoc A loco non colligitur, imperium Romanum eſſe omnino extinguendum prius, quàm Antichriſtus veniat. Primò, quia rectè intelligi poteſt imperium illud eſſe diuiſum in decem regna, & tamen Romanum imperium non eſſe omnino extinctum. Sicut nunc diuiſum illud cernimus in plura regna, quæ fortaſſe iam ad denarium numerum peruenerunt, & tamen adhuc imperium Romanum ſuam retinet dignitatem, propter quam omnes Chriſtianos Reges antecellit. Adde, Aug.20.de Ciuit.cap.23. docere, non eſſe certum, denarium illum numerum propriè ac definitè ſumi. *Quid enim* (inquit) *ſi numero iſto denario vniuerſitas Regum ſignificata eſt?* Ex illo ergo loco tantùm colligitur diuiſio, ac diſſipatio Romani imperij in plura regna, B non tamen extinctio nominis, ac dignitatis eius. Secundò auget difficultatem. Quia licèt apud Danielem dicatur, hos decem Reges anteceſſuros Antichriſtũ: tamen Apocal. 17. ſic de illis ſcribitur, *Decem cornua, quæ vidiſti, decem Reges ſunt, qui regnum nondum acceperunt. Sed poteſtatem tanquam Reges vna hora accipient poſt beſtiam:* & de eiſdem poſtea dicitur, *quòd habebunt odio, & perſequentur Romanam vrbem.* Ergo illis regnãtibus adhuc non erit deſtructum Romanum imperiũ.

Aug.

Apoc.17.

Romani imperij deſtructio inter ſigna diei iudicij numeranda.

In hac re dicendum eſt primò, ſolùm poſſe certò affirmari, Romanum imperium ferè vſque ad diem iudicij eſſe duraturũ, & propè illius tempora eſſe prorſus extinguendum, & in aliud imperium commutandum, atq; hoc modo deſtructionem Romani imperij poſſe annumerari inter ſigna diei iudicij. Hoc probatur primò ex veteri traditione antiquorum Patrum, Lactan.lib.7.c.25. dicit ex veteri traditione, Romanũ imperium ſimul cum ipſo orbe eſſe interiturum, & c. 15. ſcribit, in fine mundi futura eſſe ingentia prælia, *& tumultus:* ſubdítque, *cuius vaſtitatis & confuſionis hæc erit cauſa quòd Romanum nomen, quo nunc regitur orbis, tollatur de terra, & imperium in Aſiam reuertetur, ac rurſus Oriens dominabitur, & Occidens ſeruiet.* Idem proſequitur optimè c. 16. Idem affirmat Tertull. in Apolog. c. 32. vbi ait, *Fidelibus incumbere neceſſitatem orandi pro ſtatu imperij, rebúſque Romanis, quod vim maximam vniuerſo orbi imminentem ipſámque clauſulã ſæculi, acerbitates horrendas comminantem, Romani imperij commeatu ſcimus retardari. Itaque nolumus experiri, & dũ precamur differri, Romanæ diuturnitati fauemus.* Similia repetit lib. ad Scapulam, c.2. dicens, *Chriſtianus nullius eſt hoſtis, nedum Imperatoris, quem ſciens à Deo ſuo conſtitui, neceſſe eſt vt & ipſum diligat, & reuereatur, & honoret, & ſaluum velit cum toto Romano imperio, quouſque ſæculum ſtabit, tandiu enim ſtabit.* Deniq; Hieron. fatetur hanc eſſe ſentẽtiam omnium ſcriptorum Eccleſiaſticorum. Conſtat igitur hanc eſſe antiquiſſimam traditionem, vnde veriſimile eſt, ab Apoſtolis manaſſe. An verò habeat in ſacris literis fundamentum, ſtatim dicemus.

Lactan.

Tertul.

Hieron.

Secundò dicẽdum eſt, non ſatis conſtare, vtrũ Romanum imperium omnino extinguendũ ſit ante aduentum Antichriſti per diuiſionem in multa, ſeu decem regna: an verò eius deſtructio inchoanda ſit per hanc diuiſionem, per ipſum verò Antichriſtum demum perficienda. Sed vterque modus eſt probabilis. Differt autem multum inter vtrumque modum, quia iuxta priorem, cõſtat certiſſimè nondum eſſe ſatis deſtructum imperiũ Romanum, vt Antichriſtus veniat: iuxta poſteriorem autem non oportebit expectare maiorem inclinationem Romani imperij, qua Antichriſto via paretur: ſed ſolùm ipſam euerſionẽm integrã, quæ per illum facienda eſt. Vnde iuxta priorem modum hoc ſignum iudicij diuerſum erit à ſigno Antichriſti, & præuium illi, nondúmque tunc impletum: iuxta poſteriorem autem modum vel non eſt diuerſum à ſigno dato de futuro regno Antichriſti, ſed per illum complendum erit, quia vnius generatio erit alterius corruptio. Vel ſi velimus hoc ſignũ deſtructionis Romani imperij ab Antichriſti imperio diſtinguere, neceſſe eſt, vt deſtructionem illius appellemus diuiſionẽ in plura regna, quamuis nomen & dignitas imperij Romani nondum ſit omnino extincta. Vnde fiet, vel hoc ſignum iam eſſe impletũ, vel certè cõſtare ſatis non poſſe, an ſuperſit maior regnorũ diuiſio, & commutatio facienda, antequam Antichriſtus veniat. Nam, ſi quis rectè conſideret, Romanum imperium in plura, quàm decem regna iam eſt diuiſum. Oſtendamus igitur vtriuſque modi probabilitatem. Quòd n. omnino ſit extinguendũ Romanũ imperiũ, priuſquam Antichriſtus veniat, colligunt multi Patres ex illo 2.ad Theſſ. 2. *Non retinetis, quòd, cùm adhuc eſſem apud vos, hæc dicebam vobis, & nunc quid detineat, ſcitis, vt reueletur in ſuo tempore. Nam myſterium iã operatur iniquitatis, tantũ vt qui tenet, nunc teneat, donec de medio fiat, & nunc reuelabitur ille iniquus.* In quibus verbis obſcurum eſt, quid ſit illud, quod Paul. Theſſal. dixerat, & illi ſciebant eſſe in cauſa, vt Antichriſti aduentus detineretur. Vnde coniectant Patres, hoc nihil aliud eſſe, quàm perfectã Romani imperij euerſionem, quam Paulus coràm apertè docuerat: ſcripto autẽ non eſt auſus tam clarè exprimere, ne calumniam incurreret, quod Romano imperio malè optaret. Et ita interpretantur illud, *Tantum, vt qui nunc tenet, teneat,* id eſt, vt qui nunc imperat, imperet, donec tollatur de medio, C non perſona, ſed imperiũ. *Et tũc reuelabitur ille iniquus:* ergo antequam ille veniat, omnino extinguẽdum eſt Romanũ imperiũ. Ita exponit Chryſoſt.hom.4.in illã Epiſt. quem ſequuntur Oecum. & Theoph. idẽ Amb. & Anſel.ibi.& Hieron.q.11.ad Algaſiam. Idem videtur ſignificaſſe Tertul. locis citatis in prima concl. & Cyrill.c.15.dicens, *Veniet Antichriſtus, cùm impleta fuerint tempora Romani imperij.* Et confirmatur ex citatis locis Danielis, in quib. ſignificatur, ſicut primum imperium deſtructũ fuit per ſecundum, & ſecundum per tertiũ, & tertiũ per quartum, ita quartum prorſus diſſipandum à decẽ Regib. qui Antichriſtum præcedent, à quo poſtea ſubiicietur, & ſub eius imperio redigentur. Atque ita videntur ibi exponere Hier. Theod. & D Irenæus lib.5.c.25.& 26. His ergo teſtimoniis fit probabilis hæc ſententia. Quòd verò illa non ſit certa, atq; adeò alterum modum eſſe probabilẽ, conſtat primò ex Aug.20. de Ciuit. c.19. vbi pertractans prædictũ locum Pauli 2. ad Theſſ. 2. *Tantum, qui nunc tenet, teneat, donec de medio fiat. Ego prorſus* (inquit) *quid dixerit, me fateor ignorare: ſuſpiciones tamen hominum, quas audire vel legere de hac re potui, non tacebo.* Et ſtatim ſubdit expoſitionem de Romani imperij euerſione. Eſt igitur hæc tantùm ſuſpicio, non res certa. Theodoretus verò eam expoſitionem apertè reiicit, dicens Romanum imperium apud Danielem per quartam beluam eſſe ſignificatum. *In eo autem* (inquit) *paruum cornu productum eſt, quod gerebat bellum cum Sanctis,* vbi E apertè ſentit, atque ex Daniele colligere conatur, Antichriſtum ex ipſo Romano imperio, ſeu aliquo modo eo durante, eſſe naſciturũ, & contra ipſummet imperium præualiturum. Daniel enim cap.7. tam decem cornua quàm cornu paruulum ex quarta beſtia oriri ſe vidiſſe refert, & in c.2. idem regnum in quarto loco computatur, etiamſi in multa regna partitum ſit. Signum ergo eſt per hanc diuiſionem non fore omnino extinguendum, donec Antichriſtus veniat. Poteſt autem pro hac etiam ſententia referri Hieron. Dan.11. quatenus de Antichriſto ſic loquitur, *Ea brachia pugnantis populi Romani expugnabuntur ab eo, & conterentur.* & Lactan. dicto lib.7.c.15. tunc dicit, Romanum nomen tollendum de terra, *Cùm imperium in Aſiam reuertetur,* quod apertè dicit propter imperium

2.Theſſ.2.

Chryſoſt. Oecumen. Theoph. Ambroſ. Anſelm. Hieron. Tertul. Cyril.

Hieron. Theodor. Irenæ.

Auguſt. 2.Theſſ.2.

Theodor.

Dan.7.

Daniel.7.

Hieron.

Lactan.

Antichriſti. Et c.25. *Precãdus* (inquit) *eſt Deus, ne citius tyrannus ille abominandus veniat, qui tantum facinus moliatur, ac lumen illud effodiat, cuius interitu mundus ipſe lapſurus eſt*, id eſt, Romanũ imperium. Præterea Chryſ. dicta hom.4 in 2.ad Theſſ. ſic ſcribit, *Quemadmodũ regna illa deſtructa ſunt, quæ ante Romanum imperiũ fuerunt, vtpote regnũ Medorũ à Babylonis, Babyloniorum à Perſis, Perſarum à Macedonibus, Macedonum à Romanis, ita & regnum Romanorum ab Antichriſto.* Ex quib. verbis licet colligere, etiamſi admittamus illam expoſitionem verborum Pauli inde non fieri, imperium Romanum eſſe tollendum de medio antequam Antichriſtus veniat, ſed ipſum Antichriſtum id eſſe effecturum. Vtrumque enim dicit Chryſ. qui non eſt ſibi contrarius, & vtrũque poteſt facile verbis Pauli accõmodari. Detinet enim Deus iuxta hanc expoſitionẽ aduentum Antichriſti, donec adueniat definitũ tempus, in quo mundus orbandus Romano imperio eſt. Tunc enim & Antichriſtus veniet, ac tollet illud de medio: & è contrario ipſum tolletur de medio, & tunc Antichriſtus veniet. Vt enim Philoſophorum more loquamur, iuxta hanc ſententiam ſe habebunt hæc duo imperia, ſicut duæ formæ, quarum vna ingreditur, alia expellitur, de quibus verè dici poteſt, cùm vna de medio tollitur, tũc alteram fieri. Et ad hunc modum exponi poſſunt omnes Patres in priori parte citati. Conſtat igitur, ſatis eſſe incertum, & dubium, quo ex prædictis modis res hæc euentura ſit: conſequenter verò conſtat, ſatis certum eſſe alterutro ex iis modis euertendum eſſe Romanum imperium ante diem iudicij, & ita ſimul probata eſt prima aſſertio poſita.

Chryſoſt.

Vrbis Romæ deſtructio, ſignumne appropinquantis iudicij. *Lactan.*

Tertiò dicendũ conſequenter eſt, multo magis incertum eſſe, an euerſio Romanæ vrbis inter ſigna appropinquantis iudicij numerãda ſit. Nã, licèt Lactant. dict. lib.7.c.25. de ipſa vrbe loqui videatur, cũ inquit, *Res ipſa declarat lapſum ruinãque rerũ breui fore, niſi quòd incolumi vrbe Roma nihil iſtius videtur eſſe metuendũ. At verò, cũ caput illud orbis ceciderit, & πῦρ eſſe cœperit (quod Sibyllæ eſſe aiũt) quis dubitet veniſſe iam finẽ rebus humanis orbíque terrarum?* Licèt (inquit) hæc fuerit Lactãtij ſententia: non tamen defuit, qui eã inter deridendos errores computandam exiſtimauerit, vt Pamm. refert in ſcholiis lib. Tertul. ad Scapulam, num.10. qui tamẽ interpretatur, Lactantium non tam de Vrbe quã de imperio eſſe loquutum, ſentiens etiam ipſe, ſolius Vrbis excidium aut durationem non eſſe ſignum ſufficiens euerſionis vel diuturnæ durationis mũdi. Nam in primis, cũ oſtenſum ſit, probabile eſſe, Romanum imperium nõ eſſe omnino abolẽdum, donec Antichriſtus veniat, conſequẽs eſt etiam eſſe probabile, Romanam ciuitatem non eſſe euertendam vſque ad ipſum Antichriſtũ, quia par eſt vtriuſq; ratio. Deinde ſiue ab ipſo ſiue ante ipſũ extinguatur dignitas, & nomen imperij Romani, non ſequitur, Vrbem vel ab Antichriſto vel ante ipſum eſſe euertendam. Quia bene poteſt imperium occupari, noménque ac dignitas prioris imperij omnino obrui, nulla ipſius ciuitate diſſipata, vel deſtructa, vt tã ſuperioríb. quã noſtris tẽporib. in omni regnorũ mutatione conſpicimus: vel ſicut è contrario poſſet Vrbs deſtrui, durante Romano imperio. Quia licèt mutetur ſedes imperij, non propterea totũ mutari imperiũ neceſſe eſt. Ergo ex mutatione Romani imperij non poteſt colligi vrbis euerſio, niſi alicubi ſpecialiter reuelata ſit, quod nõ conſtare, ſtatim oſtẽdemus. Aliunde verò non eſt etiam reuelatum, ciuitatem illam permanſuram vſque ad finem mundi, vel vſque ad Antichriſtum, vel vſq; ad tẽpora illi vicina, quia ſimiliter nullibi extat talis reuelatio, neque ex reuelatis colligi poteſt. Niſi quis fortaſſe exiſtimet, quoniã Eccleſia Romana caput eſt vniuerſalis Eccleſiæ, tamdiu illam eſſe duraturam, quamdiu Eccleſia vniuerſalis durabit. Quia non poteſt Eccleſia eſſe ſine capite, durabit autem vniuerſalis Eccleſia vſque ad finem mundi: ergo & Romana Eccleſia: ergo & Romana ciuitas. Sed hæc collectio nullius momenti eſt, primùm, quia licèt nunc caput Eccleſiæ ſit in Eccleſia Romana, quia eſt eius Epiſcopus: tamen hoc neque conſtat eſſe à Chriſto præceptũ, neq; per ſe eſt ſimpliciter neceſſarium, vt in proprio loco latiùs tractãdum eſt. Deinde, quia licèt Romana ciuitas euerteretur, & Romanus Epiſc. à ſua ſede, Eccleſia, vel prouincia pelleretur, ita vt oporteret illum vel in remotiſſimis regionib. habitare, vel in ſpeluncis, aut in locis abditiſſimis deliteſcere, ſemper eſſe & caput Eccleſiæ, & Rom. Epiſc. Nam ſemper retineret eandem potẽtiam & iuriſdictionem tam vniuerſalem, quàm propriã, & ſpecialẽ illius Epiſcopatus. Itaque ſiue integra perſeueret Vrbs, ſiue ab hoſtibus ſolo æquetur, nullum eſt ſignũ aut appropinquantis iudicij, aut diſtantis adhuc.

Vrbis Romanæ euerſio prorſus certa.

Sed obiici poteſt locus Apoc.17. vbi, *ſub ænigmate mulieris fornicariæ, & purpuratæ ſedentis ſuper beſtiam coccineam* exprimitur Roma, & de ea ſubiungitur, quòd decem Reges per decem cornua ſignificati, *odient fornicariam, & deſolatam facient illam, & nudam, & carnes eius manducabunt, & ipſam igni concremabunt.* Ex qua prophetia duo vidẽtur colligi. Primũ illam ciuitatem permanſuram vſque ad aduentum Antichriſti: alterũ eam eſſe labefactandam, & cõcremandã ab Antichriſto, ſeu ab iis decem regibus, qui eius tempore regnabunt, eíque ſubiicientur, vt ibidem dicitur. Vnde, quòd ibi ſit ſermo de Antichriſto, omnes expoſitores conſentiũt, & Iren. lib.5.c.26. Hippol. orat de conſ. mũdi, & alij ſtatim citandi. Quòd autem mulier illa fornicaria & purpurata ſit Roma, patet primò ex vltimis verbis capitis, *Et mulier quam vidiſti, eſt ciuitas magna, quæ habet regnũ ſuper Reges terræ.* Nulla enim alia ciuitas habuit generale imperium, niſi Roma. Secundò, quia dicitur ea mulier habere capita ſeptem, quæ ſic explicantur, *Septem capita ſeptem montes ſunt, ſuper quos mulier ſedet.* Vrbs n. ſuper ſeptem colles ſeu montes ædificata fuit. Tertiò ita exponunt multi ex Patribus, Hieron. epiſt.17. ad Marcell. nomine Paulæ & Euſtochij, & 15.q.11. ad Algaſ. & lib.2. cont. Iouin. in fine, vbi ſic inquit: *Ad te loquor, quæ ſcriptam in fronte blaſphemiam, Chriſti confeſſione deleſti, vrbs potens, vrbs orbis domina, vrbs Apoſtoli voce laudata, interpretare vocabulum tuũ, Roma aut fortitudinis nomen eſt apud Græcos, aut ſublimitatis iuxta Hebr. ſerua quod didiceris, virtus te excelſam faciat, non voluptas humilem: maledictionem, qua tibi Saluator in Apocal. comminatus eſt, potes effugere per pœnitentiam, habens exemplum Niniuitarum.* Eandem expoſit. habet Tertul. lib. cõt. Iud. c.9. & lib.3. cont. Marc. c.13. *Babylon*, inquit, *apud Ioannem noſtrum Romanæ vrbis figura eſt, proinde magnæ, & regno ſuperbæ, & Sanctorum Dei debellatricis.* Atque hanc expoſitionem ſequitur Paul. Oroſ. lib.7.c.2. Et Aretas in comment. in Apoc.

Obiectio. Apoc.17.

Irenæ. Hippol.

Hierom.

Tertull.

Oroſ. Aret.

Reſpondetur, hanc ſi expoſitionem admittamus, quam Gagneius in Apoc. dicit eſſe probabilem, & ex recentioribus nonnulli ex eruditis, qui contra hæreticos ſcribunt, illam amplectuntur, qui aduertunt Ioannem non eſſe loquutũ de Romana Eccleſia, ſed de Vrbe, non Chriſtiana, ſed Ethnica, loquutus enim de illa eſt, conſiderando eum ſtatum, quem habebat, quando ipſe ſcripſit, & ſi fortaſſe in fine mundi ſimilem habitura eſt, à fide & obedientia Pontificis Romani deficiens, ab Ethnicis tyrannis ſubiugata: hac, inquam, data expoſitione, ſolùm ex eo loco concluditur, Romam in perſequutione Antichriſti, vel in præliis, quæ geret ad vſurpandum totius orbis imperium, eſſe euertendam, & comburendam. Vnde ad ſummũ poteſt cõcludi, Romanã euerſionẽ eſſe poſſe vnum ex ſignis ad cognoſcendũ Antichriſtũ veniſſe, atque ita ſignum hoc nõ eſſe diſtinctũ à perſecutione Antichriſti: ſed veluti partem eius. Secundò dicitur,

Reſponſio. Gagneius. Lactan.

expo

expoſitionem illam non eſſe neceſſariam. Multi enim Partes non intelligunt per *mulierem illam fornicariam* Vrbem: ſed orbem, quatenus in eo ædificata & ciuitas impiorum, quæ in Scriptura *Babylon* dici ſolet, & fundata eſt ſuper ſeptem montes, id eſt, ſuper multitudinem Regum ſuperborum. Ita exponit Aug. Pſal. 26. enarrat. 2. vbi ciuitatem quidem Babylonicam ita interpretatur: non tamen apertè accommodat ad locum Apocalypſ. Idem habet in Enarrat. in Pſalm. 61. & lib. 14. de Ciuitate, c. vltimo: & lib. 18. c. 18. & ſæpe aliis in locis. Expreſſiùs Proſper in dimidio temporis, c. 7. *Nec eam vno in loco exiſtimes ciuitatem, quæ tota eſt ſparſa in orbe, de qua dicit & Propheta Dauid, Filia Babylonis miſera.* Ac deinde eodem modo interpretantur totum cap. 18. Apoc. Idem tenent Beda Ambr. Ticony, Primaſius, D. Th. Aymo, Rupert. & alij Apoc. 57. vbi Gagneius breuiter & aptè totum illum contextum ad hanc interpretationem accommodat, quam hoc loco latiùs perſequi inſtituti noſtri non eſt.

Aug. *Pſalm.* *Proſper.* *Beda.* *Aymo.* *Rupertus.* *Gagneius.*

Et quibus tandem vltimò cõſtat, hoc ſignum euerſionis Romani imperij (qualecunque illud ſit, & quomodocunque iuxta prædicta explicetur) ſimul cum præcedenti paulatim impleri: veriſimile tamẽ eſſe (vt in ſectione præcedenti diximus) prius eſſe vniuerſalem Euangelij prædicationem conſummandam, quàm Romanum imperium ad ſummam inclinationem extinctionémve perueniat. Quia hæc duratio imperij Romani in ſua dignitate & poteſtate valde neceſſaria eſt, vt illud ſignum Euangelicæ prædicationis per totum orbem commodè impleri queat. Hoc verò impleto, credibile eſt, Eccleſiam paſſuram maiores temporales afflictiones bellorum, ac ſeditionum, regnorúmque mutationes, atque ita paulatim extinctum iri imperium Romanum, vel ab Antichriſto, vel paulo ante eius aduentum. Ad rationes dubitandi in principio poſitas facilis eſt reſponſio ex dictis. Ad ſummum enim probant (quod nos conceſſimus) incertum eſſe, an ſit extinguẽdum omnino Romanum imperium per Antichriſtum, vel antea. In loco autem illo Apoc. 17. cùm dicuntur decem Reges accepturi poteſtatem poſt Antichriſtum, vel non eſt intelligendum de ordine temporis, ſed dignitatis (erunt enim ſub Antichriſto) vel intelligendum eſt, quod poſt Antichriſti aduentum accipient nouam poteſtatem ad perſequendam Eccleſiam.

SETCIO III.

Quæ ſint futura ſigna in cœlis ante iudicij diem.

HActenus explicuimus, quæ ante aduentum Domini vſque ad Antichriſti necem euentura credimus, erítque facile lectori ex iis quæ duabus ſectionibus præcedentibus & ſuprà de Antichriſto dicta ſunt, rerum ordinem ſeriémque colligere. Prædicabitur enim Euangelium in vniuerſo orbe, & interim nõ deerunt calamitates illæ, quæ Matth. 24. prædicuntur, peſtes, fames, terræmotus, prælia, regnorum diuiſiones, ac mutationes, & ſimilia: ac fortaſſe poſtquam vniuerſalis Euangelij prædicatio conſummata ſit, ingraueſcent hæc quotidie magis magíſque quaſi inclinante iam mundo, & proximè ad occaſum vrgente, & tunc tandem vel omnino, vel penè deſtructo Romano imperio, veniet Antichriſtus, qui vniuerſale orbis imperium occupabit, & grauiſſimè perſequetur Eccleſiam. Quæ omnia eleganter diſcribit Lactan. lib. 7. c. 17. Pro Eccleſia verò Elias & Enoch dimicabunt, donec ab Antichriſto trucidentur: qui tamen & ipſe imperio Chriſti interficietur, neque de hoc tempore alia ſunt nobis ſigna reuelata.

Matth. 24. *Lactan.*

Sequitur ergo, vt dicamus de ſignis futuris poſt mortem Antichriſti, in quibus primum locum tenere videntur ea, quæ in cœlis futura ſunt. Sic enim de illis loquitur Chriſtus: *Statim autem poſt tribulationem dierum illorum ſol obſcurabitur, & Luna non dabit lumen ſuũ, & ſtellæ cadent de cælo, & virtutes cælorum commouebuntur.* In quibus verbis nulla eſt inter expoſitores controuerſia, quin ſermo ſit de ſignis iudicij, quamuis de ſuperiori parte illius c. magna ſit, atque ita exponunt ibi Chryſ. Theod. Euthym. Hier. Hilar. can. 25. & 26. & Aug. epiſt. 80. ad Heſychiũ, ſub finem. Dantur autem à Chriſto Domino in eis verbis tria cœleſtia ſigna, quæ à nobis explicanda ſunt. Primum, *Si obſcurabitur, & Luna non dabit lumen ſuum.* Secundum, *Stella cadent de cœlo.* Tertium, *Virtutes cœlorum commouebuntur.*

Matth. 24. *Chryſoſt.* *Theophy.* *Euthym.* *Hieron.* *Hilar.* *Auguſt.*

Dubium.

Prius tamen, quã ad hæc explicãda veniamus, oportet inquirere, quo tempore intelligantur futura hæc ſigna, an ſcilicet ante vniuerſalem mortẽ hominum, & generalẽ reſurrectionem, an verò poſt illã. Hieron. enim, Chryſoſt. & Euſeb. Emiſſen. ſtatim citandi indicant futura poſt reſurrectionem generalem in ipſo aduentu Domini. Quæ ſententia videtur textui Euãgelico conſentanea. Nam immediatè poſt illa verba, ſubdit Chriſtus, *Et tunc parebit ſignum filij hominis in cœlo,* ſed hoc ſignum non apparebit niſi poſt reſurrectionem ipſo Domino iam veniente, vt infrà videbimus; ergo neque alia: ſimul enim & in eodem cõtextu omnia prædicuntur, & immediatè poſt illa ſubiungitur, *Et tunc plangent omnes tribus terræ,* id eſt, reprobi omnes, qui in terra manebunt. Nam iuſti tunc iam: *rapientur cũ Chriſto in aera. Et videbunt filium hominis venientem in nubibus cæli:* ergo rectè intelligitur totũ hoc futurum poſt reſurrectionẽ in ipſomet aduentu Chriſti. At verò D. Aug. in dicta epiſt. 80. ad Heſychiũ ſentit, hæc ſigna futura eſſe in Eccl. durãte ipſa Antichriſti perſequutione. Vnde conſequenter interpretatur, verba illa Chriſti, *Poſt tribulationem dierum illorum,* nõ intelligi poſt finitam perſequutionẽ, ſed poſt inchoatam, ſeu durante, iam ex parte facta perſequutione. Fuit autem hæc ſententia Lactan. lib. 7. c. 16. vbi licèt intelligat hæc omnia propriè, & de ſenſibilibus ſignis ea ſentit eſſe futura ante mortem Antichriſti, quod tamen nulla ratione confirmat. Aug. verò coactus eſt ſic exponere, quia non intellexit illa ſigna ad literam, vt ſonant, ſed metaphoricè, vt poſtea videbimus. Cuius ſentẽtia, ſicut in hoc nobis non probatur, ita neque in priori parte ſuſtineri poſſe videtur. Nã Chriſtus Dominus ſatis apertè loquutus eſt de tempore poſt finitam tribulationẽ Antichriſti, vt reliqui omnes expoſitores, & Patres ea intellexerũt: & ſupponendo ea ſigna propriè & ad literam eſſe intelligenda, nullum eſt fundamentum ad opinandũ aliter. Quia durante perſequutione Antichriſti, & vſque ad mortem & reſurrectionem Eliæ & Henoch, nondum erunt inchoata ſigna iudicij, quæ peccatores vehementer terreant, vt ex 11. c. Apoc. colligitur: ſed potiùs, *Cùm dixerint pax, & ſecuritas, tunc eis repentinus veniet interitus.* Ergo ante mortem Antichriſti non incipient videri *ſigna in Sole, Luna, & ſtellis, neque areſcent homines præ timore,* vt dicitur Luc. 21. Ex quo loco etiam colligitur, hæc ſigna futura eſse, viuentibus adhuc hominibus in carne mortali ante generalem reſurrectionem. Nam ex iis verbis Lucæ conſtat, hęc ſigna futura eſse hominibus cauſam anguſtiæ & anxietatis *præ timore & expectatione eorum, quæ ſuperuenient vniuerſo orbi:* ergo oportet vt fiant viuentibus adhuc hominibus ante generalem reſurrectionem. Nam poſt reſurrectionem nulla erũt neceſsaria ſigna ad terrendum, neque habebit locum dubia expectatio futurorum. Nec refert, quòd apud Matthæum hæc ſigna ſimul cum aliis coniunguntur, quia non oportet, vt quæ ſimul narrentur, ſimul etiam fiant. Præſertim cùm prius Matth. dicat, venturum Chriſtum cum virtute & maieſtate: & poſtea ſubiungat, *& mittet Angelos ſuos cum tuba, & c.*

Hieron. *Chryſoſt.* *Euſeb. Emiſſe.* *Matth. 24.* *1. Theſſ. 2.* *Auguſt.* *Lactan.* *Apoc. 11.* *2. Theſſ. 2.* *Lucæ 21.* *Matth. 24.*

cùm tamen hoc non ſit futurum poſt aduentũ Chriſti,ſed antea: ex ordine ergo narrationis non poteſt colligi ordo executionis,ſed ex aliis locis,& ex coniectura ſumpta ex ipſis rebus colligendus eſt. Vnde confirmari hęc ſētētia poteſt ex Ioelis c.2. *Et dabo prodigia in cœlo,& in terra ſanguinem, & ignem,& vaporem fumi. Sol conuertetur in tenebras, & Luna in ſanguinem, antequam veniat dies Domini magnus,& horribilis.* Vbi(iuxta communiorem expoſitionem Theodor. & Rupert. ibi,Orig. D.Th.Matth.24.Bedæ Marc.13.& Luc. 21.) ſermo eſt de die iudicij, & de eiſdē cœleſtibus ſignis, de quibus loquutus eſt Chriſtus:& tamen illa dicuntur futura,antequam veniat dies ipſe iudicij, qui *dies Domini magnus & horribilis* dicitur. Vnde ipſemet Chriſtus poſt prædicta verba ſubiunxit, *Cùm videritis hæc fieri, ſcitote, quoniam propè eſt in ianuis*: ergo futura illa ſunt ante aduentum Chriſti;eo tamen appropinquante.Neque enim veriſimile eſt(quod Aug.ait) in verbis illis Chriſti, *Cùm videritis hæc fieri*,non tantùm ſigna, ſed ipſum etiam aduentum Chriſti in nubibus cœli comprehendendum eſſe. Quorſum enim Chriſtus diceret,cùm me videritis venientem,ſcitote quoniam propè ſum? Non ergo loquitur de aduentu: ſed de ſignis,quæ aduentum anteceſſura ſunt.

Ioel.2. — Theodor. Rupertus. Origenes. D Thom. Beda. — Aug.

Sed obiicit Aug.quia dies iudicij(vt Paul. ait 1. ad Theſſ.5. *Sicut fur in nocte,ita veniet. Cùm enim dixerint, pax, & ſecuritas, tunc repentinus eis ſuperueniet interitus*: ſi autem præceſſura eſſent hæc ſigna, quæ homines redderēt certos, diem Domini iam eſſe in ianuis,non ingrueret vt fur,illis in pace & tranquillitate exiſtentibus. Atque ita Ambroſ.1.ad Theſſ.5.exponens prædicta verba, *Subitò*(inquit) *& ex inſperato apparebit*, & Theod.Matth.25.exponit illud, *Media nocte clamor factus:Vt oſtendat* (inquit) *quòd inexpectatus veniat Dominus*. Quod etiam notauit Aug.tractans eadem verba, dicens, *Media nocte, id eſt, nullo ſciente, aut ſperante*, & infrà exponens verba Pauli,inquit, *Ex quo ſignificatur, eum penitus latere, cùm venerit*. Ad hanc obiectionem reſponderi poteſt ex Oecumen.1.ad Theſ.2.ex ſignis iudicij poſſe colligi appropinquare finem mundi:non tamen fore certam diem,& horā aduētus Domini,& hac ratione verum eſſe diem illũ venturum vt furem. Quod declarat exēplo mulieris prægnantis,quo Paul. vtitur. *Nam licèt hæc* (inquit) *ſigna partus habeat multa, ipſius autem horæ,aut diei nō item*.Quòd ſi obiicias,quia ſuprà diximus quadraginta quinque diebus poſt mortem Antichriſti futurum aduentum Domini: Reſpōderi poteſt vel cum Anſ.2.ad Theſſ.2.dicente, *Vtrùm completis illis quadraginta quinque diebus mox adueniat Dominus, an verò aliquantulum ſuperſit temporis omnino neſcimus.* Vel certè dici poſſet,hoc ſecretum Scripturarum,& eſſe ſatis dubiũ,& ſi verũ eſt,paucis fore notũ, & ideo nihil obſtare,quominus,vel omnibus,vel ferè omnibus incertus ſit ille dies. Vel aliter, quòd cùm omnes homines ſint morituri ante diē aduētus,quamuis omnibus conſtaret, eſſe morituros intra illos quadraginta quinque dies, tamen & ſingulis eſſet incertum, quo die morituri ſint, & quanto etiam tempore poſt mortem vel ſingulorũ vel omnium ſit futurus iudicij dies,& ita ſemper erit aliqua incertitudo illius diei,ac temporis certi,& definiti,licèt conſtare eis poſſit non longè abeſſe. Quod nullum eſt inconueniens, quia Chriſtus hoc voluit, & in hunc finem ſigna præbuit.

Obiectio Auguſt. 1.Theſſ.5. — Ambroſ. — Theophyl. — Aug. — Reſponſio Oecumen. — Anſelmus.

Sed vrgebis,quia licèt hoc ſit ſatis, vt ille dies ſit incertus,non tamen,vt veniat vt fur,& inexpectatus, & in pace, ac ſecuritate exiſtentib. Reſpondetur id verũ eſſe reſpectu bonorum,fideliúmque iuſtorum,incredulis autem & iniquis poſſe nihilominus eſſe inexpectatum,ac repentinum. Secundò meliùs dicitur cum Ambr.hæc non eſſe intelligenda de aduentu Domini præcisè, quod ad diem iudicij, & deſcenſum eius de

Obiectio. — Reſponſio. — Ambroſ.

A cœlo:ſed prout includit hæc ſigna ſtupēda,quæ erunt veluti proximi nuntij aduenientis iam Chriſti, & propriè incipient ab interitu Antichriſti. Tunc enim ſubitò incipiet repentinus interitus peccatorum, de quo Paul.loquitur,& narratur à Ioanne Apocal.11.Et ad hunc etiam interitum pertinent illa ſigna, de quibus nunc agimus.Atque ita etiam reſpondet D.Th.in 4.d.48.q.1.art.4.q.ad 1. & 2. & idem notauit Ianſ. c. 128.Concord.Et poteſt etiam explicari. Quia(vt ſæpe dixi) ante ipſum diem iudicij morientur omnes: ergo ille dies præcisè ſumptus non poteſt aliter venire inopinatus quàm expoſitum eſt.

Apoc.11. — D.Thom. Ianſenius.

B His ergo poſitis, ſecundò explicandum in genere, qualia ſint hæc ſigna, quomodóve futura. In qua re prima ſentētia eſt Aug. dicta Epiſt.80. qui hæc metaphoricè interpretatur,per Solē & Lunam Eccleſiam intelligēs,de qua dicitur,quòd *Obſcurabitur,& non dabit lumen ſuum*,quia non apparebit,impiis perſequutoribus vltra modum ſæuientibus. *Et ſtellæ cadent,ac virtutes cœlorum cōmouebuntur*.Quoniam multi,qui gratia fulgere videbantur,perſequentibus cedent,& cadent, quidam fideles firmiſſimi turbabuntur.Et hanc expoſitionem elegit Aug.partim propter rationem paulo antè adductam de repentino aduētu Domini:partim, quia illa ſigna propriè & ſenſibiliter intellecta nō eſſent tam horrēda & terribilia,ſicut in Scriptura exaggerantur.Vnde concludit, C *Hæc in Eccleſia meliùs exiſtimo intelligi ne Dominus Ieſus appropinquante ſecundo aduentu ſuo, eâ pro magno prædixiſſe videatur quæ huic mundo & ante primum eius aduentũ conſueuerant euenire,irrideamur ab eis,qui hæc quæ velut nouiſſima & omnium maxima horreſcimus,plura in hiſtoria gentium, & multo maiora legerunt.* Poteſt autem hæc Aug. opinio cōfirmari. Quia ille modus loquēdi ſæpe eſt metaphoricus in Scriptura ad ſignificandam acerbitatem alicuius tribulationis,vt Iſa.13.*ſtellæ cœli,& ſplendor earum non expandent lumen ſuum:obtenebratus eſt ſol in ortu ſuo,& luna non ſplendebit in lumine ſuo.* Vbi ad literam eſt ſermo de vltione ſumēda de Babyloniis,& ſimilia leguntur Ezech.32.vbi ad literam ſermo eſt contra Pharaonem Regem Ægypti,& inter alia dicitur, D *Operiā,cùm extinctus fuero,cœlos,& nigreſcere faciā ſtellas eius:ſolem nube tegam,& luna non dabit lumen ſuum:omnia luminaria cœli mœrere faciā ſuper te, & dabo tenebras ſuper terram tuā: dixit Dominus Deus.* In quib.locis,& ſimilibus(qualia ſunt Amos 8.Soph.1.Ioel.2.& 3.)conſtat hæc nō eſſe intelligenda propriè,ſe metaphoricè ad exaggerandā acerbitatem tribulationis,præ cuius magnitudine ita perturbant homines,vt videatur illis ſol obſcurari,& omnia tam cœleſtia quàm terreſtria commoueri.

Auguſtini opinio de cæleſtibus ſignis ſecundi aduentus Domini. — Iſai.23. — Ezech.32. — Amos 8. Sophon.1. Ioel.2.& 3.

Sed quamuis hæc expoſitio Auguſtin. vt moralis,& ſpiritualis laudanda ſit,nullo modo negandus eſt proprius ac literalis ſenſus,quem cæteri expoſitores præmittunt,vt adiiciant myſticos ſenſus, vt patet ex Hieron.Hilario,apertiùs ex Origen.tract.30.in Matth.Beda,& Anſelm.ibid. Atque idem licèt obſcuriſſimè ſignificat Ambr. lib.10.in Luc.c.21.de ſignis aduentus E Domini. Nam licèt in toto capite videatur ferè eandem expoſitionem cum Auguſt. perſequi:tamen literalem ſenſum,vt notum ſupponit.Id enim ſignificant illa verba,quæ in principio præmittit, *& prophetiæ vera ſeries,& integra cauſa myſterij*. Et probatur, primò ex generali regula interpretandi Scripturam. Nam cùm poteſt propriè ſine incommodo exponi, non eſt ad metaphoras confugiendum.Secundò,quia Luc. c. 21. docet hæc ſigna fore ſenſibilia, quibus viſis homines areſcent præ timore & expectatione finis: ergo non rectè exponunt de effectibus ſpiritualibus, qui nec videntur, nec magnum timorem incutere ſolent hominibus: præſertim vulgaribus, & qui ſpiritu non ducuntur. Vnde multo minùs ex illis ſolis commoue

Signa in aſtris ante iudicem iudicij ſenſibiliter futura. — Luc.21.

mouerentur ad expectãdum orbis interitum. Tertiò, quia ibi ponuntur ſigna futura in cœlo, & in terra: & tamē de terra, & de ſignis in ea futuris ſermo eſt proprius (vt ſect. ſequenti dicemus:) ergo antitheſis ipſa docet, ſigna etiam cœleſtia propriè eſſe intelligenda.

Reſponſio ad argumenta Aug.

Ad primum autem motiuum Auguſtini iã reſponſum eſt. Ad ſecundum dicitur, licèt hæc ſigna ſint ſenſibilia, futura tamē maiora, & horribiliora, quàm vnquam fuerint. Ad alia verò teſtimonia reſpondemus. Primò à multis Sanctis exponi propriè, & de die iudicij, vt de priori loco Iſa. videri poteſt in Chryſ. Paræneſi priori ad Theod. lapſū, & hom. 84. in Matth. Ori. tract. 30. in Matth & tom. 2. in ad Rom. Cypr. epiſt. ad Demetrianum ſub finem, Greg. 20. Moral. c. 23. Et in vniuerſum de omnibus ſimilibus locis Prophetarū id affirmat Tertul. lib. de reſurrect. carnis, c. 22. Vbi tractans, & ad literam intelligens prædicta verba Chriſti, inquit, *Poſteaquam eduxit, & tunc erit Ieruſalem conculcatui nationibus, inde iam in orbem, & in ſeculum prædicat ſecundùm Ioelem, & Danielem, & vniuerſum concilium Prophetarum, futura ſigna in Sole, Luna, & ſtellis.* Secundò dicitur, etiamſi in illis locis ſermo ſit metaphoricus, non inde inferri, etiam verba Chriſti eſſe metaphoricè exponenda. Quia circunſtãtiæ literę neque id requirunt, neque cōmodè patiuntur. Quin potiùs addi poteſt, quia in die iudicij hęc horribilia ſigna verè ac propriè futura ſunt, Prophetas hoc pręuidentes ad exaggerandas alias vindictas, & vltiones Diuinæ iuſtitiæ, vſos eſſe alluſione, & quaſi comparatione quadam ad ſigna diei iudicij: vel à contrario, quia ſimiles præcedētes vindictæ fuerunt quaſi figuræ quædam & vmbræ generalis vindictæ de peccatoribus ſumendæ in die iudicij, ideo Prophetas vel facilè ab vna ad aliam tranſiiſſe, vel acerbitatem vnius per ſigna, quæ futura ſunt, in alia explanaſſe.

Chryſoſt. Origenes. Cypr. Greg. Papa. Tertull.

Conſtat igitur, hæc ſigna futura eſſe ſenſibilia in ipſis corporibus, ſeu aſtris cæleſtibus. Reliquum eſt, vt tertio loco explicemus, quomodo futura ſint. Quod diſtinctius fiet, ſi per ſingula paulatim diſcurramus. Primò igitur obſcuritate Solis & Lunæ, & multi ſic interpretantur, quòd Chriſtus adueniens tanto lumine fulgebit, ac totum orbem ſplendere faciet, vt nec Solem nec Lunã apparere aut lucere ſinat. Ita Hilar. can. 26. Hier. Chryſ. & Beda in Matth. & Euſeb. Emiſ. hom. in Dominicam 27. poſt Pētec. & Aug. ſer. 130. de temp. vbi hoc ſpecialiter tribuit ſplendori crucis, qui tãtus erit, vt Solem occultet: de quo poſtea dicemus. Eadē expoſitionē approbat D. Th. opuſ. 10. art. 36. Sed nobis non probatur, propter ea, quæ in priori puncto dicta ſunt. Oſtendimus enim hæc ſigna futura eſſe aliquibus diebus ante deſcenſum Chriſti è cœlo: ergo non poteſt fieri hæc obſcuratio Solis, & Lunæ ſolùm propter nimiã claritatē corporis Chriſti. Deinde illa obſcuratio Solis nullum terrorem incurreret, præter illum, quem ipſa Chriſti maieſtas poteſt efficere. Aliter exponit Orig. dicto tract. 30. in Matth. *Sicut in magnis ignibus ſuccendi incipientibus tenebræ ex fumo plurimo ſolēt extolli: ſic in conſummatione mundi ab igne, qui accendendus eſt, obſcuranda eſſe luminaria magna.* Sed neq; ipſe Orig. in hac expoſitione perſiſtit, neque probari poteſt. Tum quia conflagratio mundi futura eſt poſt diem iudicij: hęc verò ſigna anteceſſura ſunt. Tum etiam, quia illa cauſa videtur inſufficiens, vt hæc ſigna tali modo fiant, vt ſpecialem terrorem incutiant.

Hilarius. Hieron. Chryſoſt. Beda. Euſeb. Emiſ. Auguſt. D. Thom.

Origenes.

Tertia expoſitio eſt, quòd Sol priuabitur ſua luce intrinſeca, & cõnaturali, & conſequenter Luna, & omnia aſtra. Cui expoſitioni videtur fauere proprietas illorum verborū, *Sol obſcurabitur:* & Ioel. 3. *Sol & Luna obtenebrati ſunt:* & c. 2. *Sol conuertetur in tenebras:* & Apoc. 6. *Sol factus eſt niger tanquam ſaccus cilicinus.* Et hāc expoſitionē indicat etiam Origenes: nō tamen rectè declarat. Dicit n. quòd paulatim minuetur lumen cœleſtium aſtrorum, quia deficiet eius nutrimentum, ſentiens, Solem eſſe corruptibilem, & conſeruari ad modum ignis cõtinua actione, quod improbabile eſt, vt ex philoſophia cõſtat. Itaq; hic modus naturaliter eſt poſſibilis: tamē diuina virtute fieri poteſt. Et ita futurum eſſe ſentit Rabbanus Matth. 24. & nō diſplicet D. Th. in 4. d. 48. q. 1. art. 4. q. 2. Satis tamen incerta res eſt. Videtur enim veriſimilius, non oportere ita fieri. Quia hæc ſigna tantùm fient ad terrorē hominum: ad hoc autem nō eſt neceſſarium, vt in ipſis cœlis fiat intrinſeca immutatio, & naturaliū proprietatū diminutio, vt videbimus. Quartò igitur dicūt alij, hãc obſcuritatem Solis & Lunæ futurã eſſe per propriam Eclipſim, id eſt, per interpoſitionem ipſorū aſtrorū inter ſe, ita tamen, vt non ſimul fiat. Hoc enim eſt impoſſibile, niſi ſimul conſtituantur in multis locis, quod nō oportet fingere. Dicunt igitur, non ſimul obſcuranda eſſe Solem, & Lunam: ſed nunc Solem, poſtea Lunam, & è conuerſo. Quia nō tantùm ſemel hoc fiet, ſed ſæpius per varias apparitiones, & Eclipſes, quæ prouenient ex inuſitatis motibus cœlorū, qui nunc tardiùs, nunc velociùs ſolito mouebuntur. Hic modus colligi poteſt ex Lact. lib. 7. c. 16. vbi inter alia inquit, de Sole & Luna, *Motus extraordinarios peragent, vt nō ſit homini prōptum, aut ſyderum curſus, aut rationem temporum agnoſcere. Fiet enim vel æſtas in hyeme, vel hyems in æſtate: tunc annus breuiabitur, & menſis minuetur, & dies in anguſtum coarctabitur.* Quòd ſi hæc vera ſunt, facilè intelligitur ex hac motuum varietate poſſe facilè conſequi varias ac inuſitatas Eclipſes. Et ſunt hęc quidem veriſimilia, & ſatis apta ad terrendos homines: nō tamen videtur negandum obſcuratum iri aliquando ſimul Solem, ac Lunã, ita vt deſiſſimæ toti orbi terrarū effundãtur tenebræ. Hæc enim videtur eſſe intentio Chriſti in illis verbis, & maximè videtur pertinere ad augendam anguſtiã & terrorem hominū, qui eſt finis per hæc ſigna intētus. Vnde ſine dubio videtur futura maior obſcuritas Solis, quàm per ſolam naturalem Eclipſim effici poſſit. Quod etiam ſuadet illa ratio ſuprà adducta ex Auguſt. quod hęc ſigna nō ſunt exiſtimanda vulgaria, & communia, qualia interdum facta leguntur: ſed maiora, & horribiliora. Addendū ergo eſt, Solem & Lunam eſſe obſcuranda, non quia omnino priuabuntur ſuo lumine, ſed illuminatione. Quod fieri poterit, vel Deo ſuſpēdente cõcurſum, qui modus erit facillimus vel per interpoſitionē alicuius denſiſſimæ nubis, quē modum vt faciliorem elegit Sot. in 4. d. 46. 2. artic. 2. Sed (quod ad Solem attinet) prior modus videtur facilior. Tum vt tenebræ poſſint eſſe vniuerſales, & dēſiſſimæ, tum vt poſſint fieri minori actione, & rerum immutatione. De Luna verò, quoniam de illa dicitur Ioel. 2. *quòd conuertetur in ſanguinem:* & Apoc. 6. explicatur quòd, *Luna tota facta eſt, ſicut ſanguis*, veriſimile eſt hoc ſignum eſſe efficiendum per interpoſitionem nubis ita diſpoſitæ, vt per impreſſionem Lunę videatur tota ſanguinea, ad ſignificandam diuini iudicij ſeueritatem, & propter alias ſignificationes, quas rectè explicat Antonius 4 p. t. 14. c. 11. §. 2.

Ioel 2. & 3. Apoc 6. Origenes.

Rabban. D. Thom.

Lactan.

Solis, & Lunæ obſcuratio ad diem iudicij qualis futura.

Auguſt.

Sot.

Ioel. 2. Apoc 6.

Antonius.

Quarto loco explicandū eſt ſecundū ſignū, nimirū quòd ſtellæ cadent de cœlo. Quæ verba ad literam, & vt ſonant, intelligit Orig. dicto Tract. 30. *Nã ſtellæ* (inquit) *priuatæ lumine non potuerunt ſurſum detineri: nam à lumine ipſo extollebantur, vnde craſſiores fient, ac tandem de cœlo cadent.* Eandémque ſententiã quamuis non eodem modo explicatam, videtur docere Tertul lib. contra Hermogenem, c. 34. quamquam ille videtur ſupponere, cælos eſſe in nihilum redigendos, de quo poſtea dicemus. Origenes verò ſupponit falſam de natura cœleſtium ſtellarum exiſtimationē. Quocirca ſuppoſito, ſtellas eſſe incorruptibiles, & aut eſſe continuas

Origenes. Tertull.

reliquis partibus cœli, aut ibi eſſe tanquam in propria ſede & loco, non eſt probabile, ipſa corpora aſtrorum per verum motum localem caſura in terram. Quia licèt hoc poſſit fieri diuina virtute: tamen nec eſt fundamentum ad aſſerendum, cùm illa verba poſſint habere alium commodum ſenſum: neque eſt ſufficiens ratio ad multiplicanda tot miracula, nempe vt cœleſtia corpora diuidantur, vt aſtra violento illo motu deorſum ferantur, vt eorum loca vacua maneant, aut cœlum rarefiat ad ea replenda, aut noua corpora ibi creentur, vt denique aſtra, quæ vel omnia, vel plurima ſunt maiora, quàm terra, in terram cadant & cœlos penetrent, aut diuidant, vel aliquam eorum partem ſecum trahant. Itaque nullus cæterorum Patrum, & expoſitorum rectè ſentientium ſic intellexit. Dicunt igitur ferè omnes, ſtellas cadere nihil aliud eſſe, quàm obſcurari, ac lumen ſuum retrahere. Solet enim interdum Scriptura ita de rebus loqui, ſicut hominibus apparent. Ita Hier. & Beda in Matth. quos Scholaſtici ſequuntur. Et poteſt confirmari ex illo Ioann. 3. *Sol & Luna obtenebrati ſunt, & ſtellæ retraxerunt ſplendorem ſuum.* Addere verò poſſumus, caſura tūc fulmina ſplēdidiſſima, & ingentia, & cometas ſimilis magnitudinis, ſplēdoríſque, & ideo apparebunt quaſi ſtellę cadentes de cælo. Et hoc confirmat illud Ioel. 2. *Et dabo prodigia in cœlo, & in terra ſanguinem, & ignem & vaporem fumi.* Nam per *ſanguinem*, intelligere poſſumus Lunam ſanguineam: vel etiam interfectiones hominum, quæ illis diebus erunt frequentiſſimæ (vt poſtea dicemus:) per *ignem* verò ſtellas cadentes de cœlo, id eſt, ignitas exhalationes: per *vaporem* autem, fumum, qui aſcendet ex rebus, quæ aſcendentur in terra ab ipſis fulminibus è cælo cadentibus.

Hieron. Beda. Ioel. 3.

Virtutes cælorum commoueri quid ſit. 1. Expoſitio.

Quintò, circa tertium ſignum, *Virtutes cælorum commouebuntur*: explicandum eſt, quid per *virtutes cælorum* ſignificetur, & quę futura ſit earum commotio. Primò per *virtutes calorū* intelligere poſſumus ipſa aſtra, quæ ab Hebræis *virtutes cœlorum* dicuntur. Quia in eis reſidet virtus influēdi in terram: eæ autem virtutes commouebuntur, quia vel aliter mouebūtur, & ad influendum applicabuntur, vel certè quia ob defectum luminis, vel ob diuerſum motum, vel ob varios atque inuſitatos aſpectus & coniunctiones, influentiam ſuam mutabunt. Ex quo fiet, vt varij etiam & inuſitati motus in terra marique reſultent. Quæ expoſitio eſt ſine dubio valde probabilis, & confirmari poteſt ex illis verbis Chriſti, Luc. capite 21. Vbi cùm dixiſſet, *Erit in terris preſſura gentium præ confuſione ſonitus maris, & fluctuum*, ſubdit inferiùs, *Nam virtutes cælorum mouebuntur.* In qua cauſali loquutione ſignificat, hanc commotionem cœleſtium virtutum futuram eſſe cauſam illius preſſuræ hominum, & ſenſibilium effectuum, qui in terra marique fient, ex quibus illæ hominum anguſtiæ prouenient: & hanc expoſitionem ſequuntur Ianſenius, & Scotus locis ſuprà citatis.

Luc. 21. Ianſenius. Scot. 2. Expoſitio.

Secunda expoſitio eſſe poteſt, vt per *virtutes cœlorum* intelligantur Angeli motores cœlorum, qui adeò commouendi ſunt, quia mutabunt ordinem, & modum mouendi cœlos, ſicut ſuprà ex Lactant. latè retulimus. Et de hac etiam commotione poſſet intelligi, quod Petrus ſcribit 2. Epiſt. c. 3. *Adueniet autem dies Domini ſicut fur, in quo cœli magno impetu tranſient.* De quo loco plura inferiùs dicemus; quia fortè meliùs accommodatur in rebus, quæ poſt iudicium futuræ ſunt.

Lactantius. 2. Petri. 3. 3. Expoſitio. Hieron. Euſeb. Emi.

Tertia expoſitio eſt, vt per *virtutes cœlorum* exercitus Angelorum intelligantur, vt Hieron. in Matth. exponit, Euſeb. Emiſſ. hom. in Dominicam 2. Aduentus, qui non explicāt, quomodo Angeli cōmouendi ſint. Poteſt autem dupliciter exponi, primò per admirationem magnam, & quaſi timorem quendam reuerentialem, videntes tantam rerum mutationem, & diuini iudicij ſeueritatem, vt Chryſoſtom. exponit hom. 75. in Matth. & ibidem Theoph. Oecum. & Beda, & Aug. ſer. 130. de tempore, *Sicut principe iudicante* (inquit) *non ſolùm rei, ſed & officia, quæ nihil ſibi conſcia ſunt, timore & tremore comprehuntur propter iudicis terrorem: ita & tunc, cùm genus humanum iudicabitur, etiam cœleſtes miniſtri pauebunt, & terribili apparatu de iudicis intuentis horrenda formidine contremiſcent.* Quibus verbis videtur indicare Auguſt. hunc Angelorum pauorem futurum eſſe in ipſomet actuali iudicio, & idem ſentiunt reliqui ſic exponentes.

Chryſoſt. Theophy. Oecumen. Beda. Aug.

Quod non poteſt accommodari huic ſigno de quo agimus. Nam hoc ſignū antecedet iudicium, imò (vt ex Luca colligitur) futurum eſt aliquo modo ſenſibile ſaltem per effectus: quia erit cauſa, quæ efficiet in hominibus triſtitiā, & pauorem. Et ideo addi vltimò poteſt, Angelos eſſe cōmouendos, vt ſint miniſtri diuinę iuſtitiæ, quorum virtute fient omnes illæ admirandæ mutationes, non ſolùm in cœlis, ſed etiam in elementis, terra, & mari. Fortaſſe enim erunt maiores, quā vt per ſolam ſtellarum influentiam, vel virtutē fieri poſſint. Fiēt ergo per Angelos, quibus rectè accommodari poteſt illud Pſalmi, *Gladij ancipites in manibus eorū ad faciendam vindictam in nationibus, increpationes in populis, vt faciāt in eis iudicium conſcriptum.* Et huc etiam referri poſſunt multa, quæ in Apocal. dicūtur, vidiſſe ſcilicet Ioannem Angelos nunc canentes tubis, nunc effundentes phialas aureas plenas iracundia Dei, & ſimilia, quæ legi poſſunt à c. 8. ad 16.

Pſalm. 146. Apoca. 9. & 16.

Hactenus expoſuimus ſigna, quę in Euangelio ſcripta ſūt: vltimò verò deſiderari poteſt, vt aliud cœleſte ſignum explicemus, quod poſt prædicta obſcuris verbis addit Ioan. in Apoc. in verbis, *Et cœlum receſſit, ſicut liber inuolutus.* Quibus ſimilia leguntur apud Iſaiā, *Tabeſcet omnis militia cœlorum, & complicabuntur, ſicut liber cœli.* Quæ verba ad ſigna diei iudicij referūt Hier. & Cyril. ibi, & Tertul. lib. contra Hermog. c. 34. & Iuſtinus q. 94. ad Orthodoxos. & Epiph. in Ancorat. & Euſeb. lib. 11. de præparat. Euang. c. 17. & Aug. 13. cōfeſſ. c. 15. vbi tamen metaphoricè per *cœlos* Scripturam intelligit. Sed ſine dubio ad literam eſt ſermo de corporibus cœleſtibus, vt reliqui omnes exponunt, & paret ex cōtextu. Nam *malitia cœli*, iuxta Scripturę phraſim, dicuntur aſtra, vel Angeli. Vnde *militiam cœli* tabeſcere, nihil aliud eſt, quàm ſtellas lumen ſuum amittere eo modo, quo hactenus explicuimus, ſicut declarant etiam Hier. Cyril. & alij. Quid autē ſit, *cœlos complicari, & recedere*, obſcura metaphora eſt. Erit autem facilis, ſi hæc verba non referantur ad ſigna futura ante, ſed poſt iudicium. Nam hoc modo *cœlum recedere, & complicari* erit, vel diſſolui (vt exponūt Tertull. Iuſtinus Martyr. & Euſebius) vel certè erit ceſſare à ſuo vſu, & miniſterio. Quia iam ampliùs non mouebuntur, neque influent. Sicut enim, poſtquam vſi ſumus libro aliquo, eum complicamus, & in loco ſuo reponimus, ita dicitur complicandum cœlum, quando vſus ac miniſterium eius prorſus ceſſabit. Ita exponit Adamus in Iſaiam, vbi alias expoſitiones refert, inter quas hæc videtur ſimpliciter & magis literalis. Sed de hoc ſigno ſic intellecto dicturi ſumus latiùs diſp. vltima. Quòd ſi quis velit ea verba referre ad ſigna præcedentia iudicium, nullum nouum ſignum in illis præbetur: ſed noua Metaphora explicatur, quod ſuperioribus verbis dictum fuerat. Dicitur enim *cœlum recedere, & inuolui*, quia tenebris obſcuratum non apparebit, nec veterem vſum miniſteriúmque præſtabit. Et comparatur libro inuoluto, quia ſicut in libro clauſo nihil legi poteſt: ita ex aſtris, & ſignis cœlorum nihil iam de rerum mutationibus aut effectibus colligi poterit, ſicut priùs fiebat.

Apoc. 6. Iſai. 34. Hieron. Cyrill. Tertul. Iuſtinus. Epiphan. Euſebius. Aug. Hieron. Cyrill. Tertull. Iuſtinus. Epiphan. Euſeb. Aug. Hieron.

SECT

SECTIO IV.

Quæ ſigna ante iudicij diem in cæteris rebus ſenſibilibus futura ſint.

Diximus de cæleſtibus ſignis, ſequitur, vt dicamus, an in terra & cæteris elementis habitantibúſque in eis aliqua quoque ſigna præceſſura ſint. Quæ res breuiſſimè eſt à nobis expedienda, quoniam perpauca ſunt circa hoc reuelata, & verbis admodum generalibus, & interdum adeò obſcuris, vt vix poſſint humano ingenio comprehendi.

Primò ergo circa elementum ignis poſſet inter hæc
Pſalm. 99. ſigna numerari ignis ille, qui (vt in Pſal. 99. ſignificatur) *Ante ipſum* (id eſt, Chriſtum iudicem) *præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius.* Sed quia huiuſmodi ignem, atq; eius vſum & effectum, vel omnino vel præcipuè exiſtimamus futurum poſt reſurrectionem hominum, finitúmque iudicium, ideo fuſiorem de illo tractationẽ in ſeqnẽtes duas diſputationes reſeruamus. Quocirca nullum aliud ſpeciale ſignum reperio ad hoc elemẽtum pertinens pręter exhalationes ignitas, fulgura, & fulmina, quæ (vt diximus præcedenti ſect.) frequenter illis diebus coruſcabunt, & in tanta multitudine & magnitudine, vt homines vehementer terreant. Et de hoc ſigno intelligi poſſunt multa,
Apoc. 16. quæ ſcribit Io. Apoc. 16. præſertim cùm ſcribit de ſeptimo Angelo, qui effudit phialam ſuam, & accommodari etiam poteſt, quod ibidem ſcribit de quarto Angelo, qui effudit phialam ſuam in Solem, & datum eſt illi æſtu affligere homines, & igni Nam ſi quis rectè cõſideret quę in illo antecedentíque c. ſcribũtur, omnia videntur pertinere ad hoc tempus, de quo agimus poſt perſecutionem Antichriſti. Quæ autem
Apoc. 8. 9. & 10. priùs ſcribit c. 8. 9. & 10. de ſeptem tubis & calamitatibus per eas ſignificatis, videntur maiori ex parte pertinere ad tempora, quæ præcedent Antichriſti aduẽtũ. Sed illa omnia explicatu difficillima ſunt, alienũq; eſſet à noſtro inſtituto referre hoc loco, vel quæ de iis ſcripſere alij, vel quæ excogitari à nobis poſſunt.

Signa in aere futura. Matth. 24. Secundò, inter ſigna ad elementum aëris pertinentia poni poteſt ſignum crucis, quod in aëre tunc apparebit, vt ait Chriſtus: *Et tunc parebit ſignum Filij hominis in cælo*, ſcilicet aëreo; ſed de hoc ſigno dicemus diſput. ſequenti, exiſtimamus enim anteceſſurum iudicem ad iudicandum deſcendentem. Poſſunt verò ad hoc elementum reduci tonitrua, & aliæ metheorologicæ impreſſiones, inuſitatique motus, qui in ventis fient, & magna aëris inclementia, tenebræ, aliáque ſimilia, quæ in aere efficientur, & legi in prædictis locis Apocalypſeos poſſunt.

Futura in mari iudicij ſigna quæ. Luc. 21. Tertiò de aquis legimus Luc. 21. *Et in terris preſſura gentium præ confuſione ſonitus maris, & fluctuum.* Quibus verbis ſignificantur futuræ horribiles tempeſtates, & aquarum commotiones, quę ſtrepitum ingentem & horrendum efficiant. Cúmque hoc annumeretur cum ſignis futuris in cælo, & in ſtellis, non eſt dubium quin ad hæc vltima tempora & proxima iudicij ſigna pertineat. Vnde huc etiam ſpectant, quæ Ioannes dicto c. 16. refert de duod. Angelis, *qui effuderunt phialas ſuas in mare, & in flumina, & fontes aquarum, & factus eſt ſanguis, & omnis anima viuens mortua eſt in mari.*

Signa in terris futura quæ. Apoc 16. Quartò, de elemento terræ certum eſt, futuros eſſe magnos terræ motus, inter quos ille videtur mirabilis, quem his verbis refert Ioannes ſuprà, *Et terræmotus factus eſt magnus, qualis nunquam fuit, ex quo homines fuerunt ſuper terram, talis terræmotus ſic magnus. Et facta eſt ciuitas magna in tres partes, & ciuitates gentium ceciderunt, & Babylon magna venit in memoriam ante Deum, dare illi calicem vini indignationis iræ eius.* Vbi per magnam Babylonem mundum intelligendum exiſtimo, cum omnibus ferè expoſitoribus tam
A eo loco, quàm c. 14. & 18. Nam ſi hæc loca inter ſe conferantur, conſtabit non poſſe aliter commodè exponi. Quæ autem ſit ciuitas illa magna, an ſit eadem Babylon, vel aliqua particularis ciuitas, incertum eſt: & fortaſſe eſt Ieroſolyma, cùm à ciuitatibus gentium diſtinguatur. Illud verò obſcurius & admirabilius eſt, quod de eodem terræ motu ſtatim ſubiungit, *Et omnis inſula fugit, & montes non ſunt inuenti.* Et idem ferè ſcripſerat c. 6. vbi referens ſimilem terræmotum, ait, *Et omnis mons & inſulæ de locis ſuis motæ ſunt.* Quæ verba variis modis poſſent exponi, ſed nullum eſt incommodum, quòd ad literam (vt ſonant) intelligantur. Nam cùm elementum terræ poſt iudicium alio perfectiori modo ac figura conſtituendum ſit, nihil mirum eſt, quòd antea incipiat commoueri Apoc. 6.
B inuſitato illo ac ſtupendo modo. Quo etiam fiet, vt magna pars hominum intereat, & qui ſuperſtites manſerint ingenti concutiantur metu.

Quintò, de hominib. duo potiſſimùm ſigna leguntur in Scriptura. Primum, quòd eo tempore erũt perditiſſimi mores hominum. Nam de eorum fide legimus Lucæ 18. dixiſſe Chriſtum, *Veruntamen filius hominis veniens, putáſne inueniet fidem ſuper terram?* de charitate verò & morib. dicitur Matth. 24. *Quoniam abundabit iniquitas, refrigeſcet charitas multorum.* Dices, viſis tot ſignis ac certis indiciis inſtantis iudicij, fieri non Signa in hominibus futura quæ. Luc. 18. Matth. 24. Obiectio.
C poſſe, quin multi homines ad fidem & pænitentiam conuertantur. Item licèt verum ſit, in aduentu Antichriſti fore mores hominũ perditiſſimos, vt latè deſcribit Hippol. lib. de conſummatione mundi, & Lactant. lib. 7. c. 15. & 16. & Cyril. Cat. 15. tamen per Eliã & Henoch multi conuertentur ad fidem: non igitur erunt tunc tam pauci credentes, nec tam perditi mores hominum. Reſpondetur, quamuis Elias & Henoch multos homines ſint in fide confirmaturi: tamẽ eos omnes fore pauciſſimos, ſi cum reſidua hominũ vniuerſitate conferantur. Cuius ſignum manifeſtum eſt, quia Apoc. 11. poſt necem Eliæ & Henoch, dicitur, *Inhabitantes terram gaudebunt ſuper illos, & iucundabuntur*, &c. Si ergo huiuſmodi futuri ſunt homines illius ciuitatis, in qua ipſi prædicabunt, quales in reliqua orbis parte futuros credemus? Quapropter ſi per aduentum Domini intelligamus (ſicut ſupra ex- Hipolyt. Lactan. Cyril. Reſponſ. Apoc. 11.
D poſuimus) totum hoc tempus, in quo fient hæc proxima ſigna iudicij, ſatis manifeſtum eſt, quomodo vix inueniet fidem ſuper terram. In illis autem diebus aliqui conuertentur, ex metu fortaſſe magis, quàm ex vero amore: imò ita erunt perturbati, & terrefacti, vt vix poſſint de ſua ſalute cogitare. Vnde de illis dicitur Apoc. 9. *In diebus illis quærent homines mortem, & non inuenient eam, & deſiderabunt mori, & fugiet mors ab eis:* & cap. 6. de omnibus hominibus dicitur, *Abſconderunt ſe in ſpeluncis, & in petris montium, & dicunt montibus & petris, Cadite ſuper nos, & abſcondite nos à facie ſedẽtis ſuper thronum, & ab ira agni.* Et hoc ipſum Apoc. 9. Apoc. 6.
E eſt, quod Chriſtus prædixit Luc. 21. *Erit in terris preſſura gentium* (id eſt, anguſtia) *areſcentibus hominibus præ timore*, &c. Atque hoc eſt ſecundum ſignum futurum in hominibus quod pertinet ad mala pœnæ, quæ illis diebus homines patientur. Nam omnia ſigna, quæ in cælis & elementis fient, eò tendent, vt de hominibus vindicta ſumatur, & vt errore concutiantur. Huc etiam ſpectant mortes aſſiduæ illis diebus futuræ, quæ legi poſſunt in prædictis locis Apocalypſ. & in ſuperioribus aliqua tetigimus, cùm de generali reſurrectione ageremus. Luc 21.

Vltimò, de ſignis futuris in aliis animalibus, plantis, & reliquis mixtis nihil ferè eſt in ſpeciali reuelatum, præter ea, quæ diximus: tamẽ ex iis facilè eſt cõiectare, qualia futura ſint. Atque hîc poſſunt accommodari, quæ ſcribit eleganter Lactant. lib. 7. c. 16.

DISPV

DISPVTATIO LVII.

In decem Sectiones diſtributa.

De aduentu iudicis, & forma iudicij, eiuſque fine.

Diſſeruimus hactenus de his, quæ ſecundum Chriſti Domini aduentum antecedunt, & de ſignis omnibus, quæ in ipſo mundi fine & occaſu fient: ſequitur, vt dicamus de iudicio ipſo, formáque ac modo, quo tranſigendum eſt. In qua re multa conſideranda occurrunt. Videlicet conuocatio iudicandorum, aduentus iudicis, ſeſſio eius ad iudicandum, qui ſint aut ab eo iudicandi, aut cum eo iudicaturi, diſcuſſio cauſæ, & prolatio ſententiæ, qua iudicium finietur. Eſt autem ſupponendum ex ſuperioribus, præſertim ex his, quę diximus agentes de generali reſurrectione, prius quàm Chriſtus ad iudicandum veniat, omnes homines eſſe morituros, quamuis multi ex illis eadem die aut nocte, qua iudicium inchoabitur, de hac vita migraturi ſint. Porrò abſoluta vita mortali omnium hominum, & ſimiliter perfecta purgatione omnium animarum iuſtarum, incipiet audiri ſonitus tubæ conuocantis homines ad iudicium, cuius virtute & efficacia omnes mortui excitabuntur, & iuſti *rapientur in aëra obuiam Chriſto*: reprobi verò congregabuntur in valle Ioſaphat, vt ſuprà diximus agentes de loco iudicij. His ergo ita diſpoſitis incipiet iudex magna cum gloria, apparatúque deſcendere, præeuntibus nonnullis inſignibus eius ſeueritatem ac iuſtitiam oſtentantibus, à quibus inchoandum nobis eſt.

SECTIO I.

Qualis ſit futurus ignis, qui præcedet Chriſtum ad iudicium venientem.

Diuina Scriptura in omnibus ferè locis, in quibus iudicij diem prædicit, ignis mentionē facit, qui Chriſtum ad iudicium aduentātem antecedet, Pſalm. 96. *Ignis ante ipſum præcedet.* Iſai. 66. *Quia ecce Dominus in igne veniet, & quaſi turbo quadrigæ eius, reddere in indignatione furorem ſuum, & increpationē ſuam in flamma ignis, quia in igne Dominus diiudicabit.* Et Ioel. 2. *Ante faciem eius ignis vorans, & poſt eū exurens flamma.* Vnde Dan. 7. de throno Dei iudicantis dicitur, *Thronus eius flammæ ignis, rotæ eius ignis accenſus, fluuius igneus rapidúſq; egrediebatur à facie eius.* Deniq; Paul. 1. ad Corint. 3. *Dies* (inquit) *Domini declarabit, quia igne reuelabitur.* Ex his ergo Scripturæ locutionib. orta eſt propoſita difficultas, in qua multa à nobis inquirenda ſunt. Primū qualis futurus ſit hic ignis, & conſequenter, quomodo ſint hæc Scripturę loca intelligenda. Secundò, propter quē finem, & conſequēter, ad quem effectum futurus eſt ille ignis, ſi verè futurus eſt ſenſibilis, & materialis. Ex quib. conſtabit tertium, ſcilicet, an ille ignis anteceſſurus ſit iudicium, vel ſubſequuturus. Quartò, cauſa & origo illius ignis inquirenda erit.

Pſalm. 96. Iſai. 66. Ioel. 2. Daniel. 7. 1. Cor. 3.

Circa primum ratio dubitandi oritur ex eiſdem teſtimoniis. In omnibus enim videtur eſſe ſermo metaphoricus de igne. Sunt enim in igne plures proprietates, quæ ad metaphoricè ſignificandum iudicium Chriſti & aduentum eius ſunt accommodatiſſimæ. Prima eſt claritas, ratione cuius dicitur Chriſtus venturus ad iudicium *in igne*, quia non occultè, ſicut priùs, ſed manifeſtè venturus eſt, iuxta illud Pſalm. *Deus manifeſtè veniet*, & ita exponunt Sancti verba illa Matth. *Sicut fulgur exit ab Oriente, & paret vſque in Occidentem, ita erit aduentus filij hominis.* Vbi Euthym. *Sicut fulgur egredietur, & omnibus in conſpicuo eſt, & exceſſiuo ſuo ſplendore vniuerſo apparet orbi: ita quoque erit aduentus ille, propter magnitudinem ſui ſplendoris omnibus ſimul apparens.* Quam ſententiam ſumpſit ex

Pſalm. 49. Matth. 24. Euthym.

A Chryſoſt. & eandem habet Auguſt. lib. 1. quæſtionum Euangelic. cap. 38. Significatur præterea in claritate ignis, in Diuino iudicio fore omnia clara, & perſpicua. Et ita explicat citatum locum Iſai. Cyprianus, de bono patientiæ, in fine, & Theod. in eum locum. Secunda proprietas eſt ardor, & efficacia, in quibus ſignificatur zelus Diuinæ iuſtitiæ, & poteſtas ad vindictam ſumendam de impiis, & hoc modo dicitur Sophon. 3. *In igne zeli mei deuorabitur omnis terra:* & Pſal. 78. *Vſquequo Domine iraſceris in finem? Accendetur velut ignis zelus tuus.* Et iuxta hanc metaphoram explicant prædicta loca Hieronym. Iſai. 69. & Auguſtin. 20. de Ciuitat. cap. 21. Tertia eſt ſubtilitas & vis quædam ad diſcernendum ac ſeparandum ea, quę diuerſæ ſunt B qualitatis, & hoc modo ipſum Dei iudicium appellatur interdum *ignis*, vt apud Daniel. cùm dicitur, *Fluuius igneus rapidúſque oriebatur de ore eius*: nihil aliud ſignificari intelligitur, quàm ſententia à Chriſto proferenda, quæ tanquam fluuius igneus & efficaciſſimus bonos à malis ſeparabit. Et eodem modo ſatis aptè intelligitur illud 1. ad Corinth. 3. *Vniuſcuiuſque opus, quale ſit, ignis probabit.* Vbi Sedulius inquit, *Examinationem iudicij igni voluit comparare ſecundùm conſuetudinem Scripturarum.* Et eodem modo exponit Ambroſ. concione 20. in Pſal. 118. circa illud: *Vide humilitatem meam.* Et latè Origenes libro contra Celſum, non longè à principio, vbi de fluuio ignis procedente à Deo rectè etiam loquitur. Conſtat ergo ex his nulC lum eſſe in Scripturis fundamentum, vt dicamus ſenſibilem & verum ignem anteceſſurum Chriſtum venientem ad iudicium, cùm omnia citata loca, & aptiſſimè prædictis modis exponantur, & à ſanctis Patribus ita declarentur. Omitto, in multis eorum non eſſe ſermonem ad literam de aduentu Chriſti ad iudicium: ſed de aliis diuinis vltionibus, vt de locis Pſalmorum, & Ioelis eſt communior expoſitio. Addo, *ignem* ſæpe ſignificare fulmina, aliáſque ignitas exhalationes (vt in Pſalmis eſt frequentiſſimum:) ergo etiamſi velimus aſſerere, ſenſibilem ignem anteceſſurum diem iudicij, ſufficient ad hoc verificandum illa ignea ſigna, quæ diximus futura ipſo mundi occaſu, antequam veniat iudicium ipſum: ergo non oporD tet fingere alium ignem materialem, qui in ipſomet iudicij die iudicem præcedat. Et confirmatur, quia nulla poteſt excogitari ratio ſufficiens, vel effectus, propter quem hic ignis requiratur. Quia neque ad claritatem vel maieſtatem Chriſti ſpectat (quid enim claritati ac gloriæ Chriſti conferre poteſt ſenſibile elementum?) neque etiam tunc eſt neceſſarius ad vindictam malorum. Vel quia nondum eſt ſententia prolata, vel certè, quia ipſo igne inferni pro eorum meritis ſatis cruciabuntur.

Chryſ. Auguſt. Cyprian. Theod. Sophon. Pſalm. 78. Hieron. Auguſt. Dan. 7. 1. Cor. 3. Sedul. Ambroſ. Pſalm. 118. Origen.

Nihilominus dicendum eſt, ignem verum atque ſenſibilem futurum in die iudicij, & probabile eſſe præiturum aliquo modo aduentum, & præſentiam iudicis. Hanc concluſionem docent omnes TheoE logi in 4. diſt. 47. & 48. quamuis non omnes eodem modo illam intelligant. Et obiectiones factæ conuincunt, non omnia Scripturæ teſtimonia in principio adducta ſatis eſſe ad hanc aſſertionem confirmandam. Prior igitur eius pars potiſſimùm nititur teſtimonio Petri 2. Epiſt. c. 3. vbi ſic inquit, *Ille tunc mundus aqua inundatus periit: cæli autem, qui nunc ſunt, & terra eodem verbo repoſiti ſunt igni reſeruati in diem iudicij, & perditionis impiorum hominum.* Vbi ex Antitheſi diluuij aquæ ad diluuium ignis, conſtat, non metaphoricè ſed propriè loqui de igne ſenſibili. Quod manifeſtus infrà explicat, dicens, *Elementa calore ſoluentur: terra autem, & quæ in ipſa ſunt, opera exurentur:* & inferiùs, *Elementa ignis ardore tabeſcent.* In quo loco fundatur recepta veritas de igne conflagrationis in die iu-

Ignis verus & ſenſibilis in die iudicij futurus. 2. Petri 3.

die iudicij futuro, ex ſententia omnium antiquorum Patrum, & Theologorum, quos infrà referemus.

Vt verò rationem huius veritatis reddamus, ſimúlque poſteriorem concluſionis partem probemus, oportet accedamus ad ſecundum punctum in principio ſectionis poſitum, ſcilicet, propter quem finẽ futurus ſit hic ignis in die iudicij. De qua re variæ ſunt ſententiæ. Prima eſt, illum ignem futurũ eſſe, partim vt breui interficiat homines, qui viui reperientur in die iudicij, partim vt purget iuſtorum maculas, ſi aliquæ in eis inueniãtur. Ita docet Anton. 4.p.tit.14.11. §.3. Bonau.ſup.q.vltima, & alij Scholaſtici infrà citandi. Idémque videtur indicare Auguſt.lib.50.homil.in 16. Iuxta quam ſententiam, ignis hic non tantùm antecedet venientem iudicem, ſed etiam mortem, & reſurrectionem hominum. Sed licèt demonſtrare non poſſimus, hanc ſententiam eſſe falſam, quia neque eſt impoſſibilis, neq; reuelatũ eſt, nõ ita eſſe futurũ: oſtẽdere tamen poſſumus, eã nullo fundamẽto niti. Quia ad hominũ necem non erit ignis neceſſarius: nã conſtat multis aliis modis poſſe Deum mortem eorũ hominum diſponere. Præterea aliqui iuſti morientur, qui nulla indigebunt purgatione, quos non eſt credibile viuos eſſe igne comburendos, vt Richardus, & nonnulli ex Scholaſticis diſtinct. 47. notarunt. Nam quod alij dixerunt, diuinitus efficiendum eſſe, vt viui comburãtur ſine ſenſus dolore, qua facilitate dicitur, reiici poteſt, quia eſt miraculum ſine fundamẽto cõfictum. Denique ſuprà oſtendimus ex ſentẽtia omniũ Patrum iuſtos, qui viui inuenientur in die iudicij, non eſſe comburendos, neque in cineres reſoluẽdos. Rurſus neque ad purgationem iuſtorum erit ille ignis neceſſarius. Partim enim purgabuntur in hac vita per alias tribulationes, quæ illo tempore maximæ erunt, partim poſt hanc vitam in ipſo loco & igne purgatorij. Cùm enim priùs morituri ſint, etiamſi breuiſſima mora inter mortem & reſurrectionem ſit futura, non manebunt animæ ſeparatæ in hac vita, vt in illo igne purgentur, ſicut animæ iuſtæ perfectè purgatæ, ſtatim recipientur in cœlum, etiam pro illo modico tempore: animæ verò damnatæ deſcendent in infernum: ita animæ purgandæ deſcendent in locum purgatorij. Hæc eſt enim ordinaria lex, à quo non eſt fauenda exceptio ſine fundamento. Propter hunc ergo finem nõ erit hic ignis neceſſarius, ſed ſufficiet ignis purgatorij, de quo loquitur Aug. citato loco, & clariùs lib. de vera & falſa pœnit.cap.8. Neque obſtat quod Antonius dicit poſt iudicium non eſſe futurum ignem purgatorij quoad finem purgandi: quia purgatio, de qua agimus, non ſubſequetur iudicium, ſed præcedet.

Antonius. Bonauent. Auguſt.

Richard.

Secunda ſententia eſt, hunc ignem requiri vt purgetur ac purificetur mundus. Quæ ſententia duo ſupponit. Primum eſt mundum eſſe purgãdum per ignis conflagrationem, quod eſt certiſſimum, ſed non eſt à nobis tractandum vſque ad ſequentem diſputationẽ, propter ea quæ dicemus. Alterum eſt hãc purificationem & conflagrationem mundi faciendam eſſe ante iudicis aduentum, vel etiam ante hominum reſurrectionẽ: ex quo rectè concluditur hunc ignem anteceſſurum aduentum iudicis, imò & ſonitum tubę excitãtis homines ad iudicium. Hanc ſentẽtiam indicat Beda lib. de rat.temp.c.69. clariùs eam docet D.Th.in 4. diſt.47.quæſt.ſecunda, art.3. vbi Mag. eandem ſententiam tenet. Duran.quæſt.3. Paludan.quæſt.1. Matth.q. 2. Supplem.quæſt.2.art.3. Richard.art.2.quæſt.4.& 5. Sotus diſt.48.quæſt.4.a.1.& 2. Fundamentum eorum eſt, quia mundi innouatio, hominúmque reſurrectio ſimul futura eſt: ſed mundi purgatio per ignem antecedet innouationem mundi, quia eſt quędã diſpoſitio ad illam, vt infrà dicemus: ergo antecedet etiam hominum reſurrectionem, & à fortiori iudicium. Maior

A probatur, quia mundi innouatio erit propter glorioſa corpora hominum, iuxta illud ad Rom.8. *Ipſa creatura liberabitur à ſeruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei*: ergo innouatio mundi & glorificatio hominum ſimul fient: ergo & reſurrectio, quia iuſti ſimul ac reſurgent, habebũt corpora glorioſa. 1. ad Corinth. 15. Hæc ſententia eſt probabilis, præcipuè propter authoritatem tantorum doctorum.

Nihilominus probabilius cẽſeo hunc effectum purgationis mundi nõ eſſe anteceſſurũ iudiciũ, ſed ſubſecuturũ potiùs, atq; adeò ob hãc rationem nõ eſſe neceſſariũ, vt ignis aliquis iudicis aduẽtũ præcedat. Quã ſentẽtiã tenet Bonau.in 4.d.47.a.2.q.5. Sed (quod me maximè mouet) eſt expreſſa Aug. 20. de Ciuit.c.30. in fine: vnde cũ numeraſſet omnia quæ futura ſunt in die

B iudicij, & vltimo loco mũdi conflagrationẽ, & renouationẽ poſuiſſet, concludit his verbis, *Quæ omnia quidẽ ventura eſſe credẽdũ eſt, ſed quibus modis & quo ordine veniãt, magis tunc docebit rerũ experientia, quã nunc valet cõſequi ad perfectam hominũ intelligẽtiam. Exiſtimo tamen eo quo à me cõmemorata ſunt ordine eſſe ventura.* Reſpondent Scholaſtici Auguſtinũ opinando fuiſſe locutũ. Sed nec nos aſſerimus hoc eſſe certum, ſed tanquam Auguſt. opinionem & probabiliorem illam eligimus. Neque Auguſtinus videtur in ea fuiſſe valde dubius: nam ſæpius in eo libro ea vtitur, vt c.16. *Iudicatis* (inquit)

C *hominibus, tunc figura huius mundi, mundanorum ignium conflagratione præteribit, ſicut factum eſt mundanarum aquarum inũdatione diluuij.* Et c.8. *Quæret*, inquit, *aliquis, Si poſt factum iudicium mundus iſte ardebit, antequam pro illo cœlum nouum, & terra noua reponantur, eo ipſo tempore conflagrationis eius; vbi erunt ſancti.* Et reſpondet, vel futuros eſſe in ſuperioribus locis ad quæ ignis non pertinget: vel etiam ſi illuc perueniat, talia eſſe futura Sãctorum corpora, vt ab eo lædi nequeãt. Auguſtinum in omnibus ſecutus eſt Iulianus Pomerius lib.3. Pron.c.46. & ſequentib. Idem docet Anſ. in Eluc. vbi ſic ait, *Peracto iudicio diabolus cum omnibus impiis in ſtagnum ignis ardentis præcipitabitur: Chriſtus verò cum ſponſa ſua, id eſt, omnibus electis cum triumphali gloria in ciuitatem Patris ſui cœleſtem Ieruſalem reuertetur.* Et infrà inquit, *Quid poſtea de mundo erit?* Et reſpõdet, *conflagrabit.* Eandem ſententiã indicat. Proſper in Di-

D mid.temp.c.19. & 20. Nam priùs iudicium, poſtea ponit ignem conflagrationis. Coniecturæ verò ſunt prima, quia ignis conflagrationis, etiam iuxta authores primæ ſententiæ, duraturus eſt, & habiturus aliquem effectum poſt iudicium: ergo non eſt credibile ventũrum totum illum ignem ante iudicem, & duraturum quandiu iudicium durabit. Nam iuxta communem ſententiam ille ignis replebit totum mundum, & aſcendet ſuper omnes montes: ergo oportebit, vel omnes iudicandos eſſe intra illum ignem, vel explicari non poteſt ſine multis miraculis vbinam toto illo tẽpore futurus ſit. Secũda, quia omnes Theologi dicũt,

E mundum eſſe purgandum, quia eſt veluti fœdatum peccatis hominum. Sed, cùm ante iudicium finitum damnati homines futuri ſint in hoc mundo, ſua præſentia ſuíſque blaſphemiis illum iterum fœdabunt: ergo donec prorſus ſint ab hoc mundo pulſi, nondũ eſt opportunum tempus purgandi illum. Neq; etiam ex parte beatorum eſt neceſſitas vel opportunitas, quia non eſt neceſſe vt in ipſo momento reſurrectionis ante auditam ſententiam conſecuti ſint glorię ſtatum quoad omnia accidentalia intrinſeca, & extrinſeca. Quia nec Chriſtus Dominus hoc eſt in ſua reſurrectione omni ex parte conſequutus: neque enim ſtatim eſt propter illum totus mundus renouatus, quamuis magis hoc ei ſit debitum quàm omnibus hominibus. Satis ergo eſt, vt omnes iuſti in ſua reſurrectione conſequantur intrinſecam gloriam

riam corporis & animæ : & quòd reliqua extrinſeca paulo pòſt debito ordine opportunóque tempore eis conferantur. Et hoc ampliùs parebit ex diſp. ſequente. Ex hoc ergo capite non eſt neceſſarium, vt ignis antecedat.

Tertia ſententia eſt, finem huius ignis eſſe ad probandos vel purgandos homines iam reſuſcitatos, & bonos à malis diſcernẽdos. Hęc ſententia fuit aliquorũ antiquorũ, Lactant. lib. 7. c. 21. vbi cùm dixiſſet, omnes iniquos in reſurrectione eſſe igni tradẽdos, ſubdit, *Sed & iuſtos cùm iudicauerit Deus etiam igne eos examinabit. Tum quorum peccata vel numero vel pondere præualuerint, perſtringentur igni, atque comburentur: quos autẽ plena iuſtitia & maturitas virtutum incoxerit, ignẽ illum nõ ſentient. Habent enim aliquid in ſe Dei, quod vim flammæ repellat, ac reiiciat. Tanta vis eſt innocentiæ, vt ab ea ignis ille recedat innoxius, qui accipiet à Deo hanc poteſtatem vt impios vrat, iuſtis obtemperet.* Et Orig. hom. 14. in Lucam explicãs illa verba, *Poſtquam impleti ſunt dies purgationis* Mariæ, ita inquit, *Ego puto, quòd & poſt reſurrectionem ex mortuis indigeamus ſacramento eluente nos, atque purgãte. Nemo enim abſque ſordibus reſurgere poterit.* Vnde hom. 3. in Pſal. 36. *Vt ego*, inquit, *arbitror, omnes nos venire neceſſe eſt ad illũ ignem: etiamſi Paulus ſit aliquis vel Petrus, veniet tamen ad illũ ignem: ſed illi tales audiunt, etiamſi per ignem tranſeas, flamma nõ aduret te. Si verò aliquis, ſimilis mei, peccator ſit, veniet quidem ad ignem illũ, ſicut Petrus & Paulus, ſed nõ ſic tranſiet ſicut Petrus, & Paulus.* Eandem doctrinam habet lib. 8. in Epiſt. ad Rom. ſub fin. Verum eſt in his duobus poſteriorib. locis nõ loqui apertè Origenem de igne conflagrationis, ſed abſolutè de igne quo puniuntur & purgantur peccata. Idem tamen Orig. hom. 13. in Ierem. *Si quis*, inquit, *in ſecunda reſurrectione ſeruatur, iſte peccator eſt, qui ignis indiget baptiſmo, qui combuſtione purgatur, vt quidquid habuerit lignorum, fœni, & ſtipulæ, ignis conſumat.* Sed in hoc etiam loco videtur alludere Origenes ad errorem ſuum, quòd omnia peccata tandem per ignem purgentur. Cæſarius verò Arelat. hom. in id 1. Corin. Aug. 13. *Saluus erit, ſic quaſi per ignẽ*, dicit, ſi vſque ad diẽ iudicij aliquorum iuſtorum peccata non fuerint plenè purgata, poſt reſurrectionẽ eſſe igne purgãda. Ambr. etiam enar. in Pſal. 36. circa id, *Gladius eorum intret in corda ipſorum*, dicit, omnes nos igne examinandos, & videtur loqui de die iudicij: nã adducit illud Malach. 3. *Quis ſuſtinebit diem aduentus eius? Ipſe enim quaſi ignis conſlans, & emundans argentum, & purgabit filios Leui*, & ſubdit, *Igne ergo purgabuntur filij Leui, igne Ezechiel, igne Daniel. Sed ij, etſi per ignem examinabuntur: dicent tamen, Tranſiuimus per ignem, & aquam: alij in igne remanebunt, &c.* Hilar. Pſal. 118. Similia repetit ſer. 5. & 20. in Pſal. 118. Hil. etiam Pſal. 118. octonario tertio in principio, inter alia remedia ad purgandas animas ponit ignem iudicij, quo Deus nos decoquet. Et inferiùs circa illa verba, *Concupiuit anima mea deſiderare iuſtificationes tuas in omni tempore*, ait, *An cùm ex omni otioſo verbo rationem ſimus præſtituri, diem iudicij concupiſcimus, in quo ſubeunda ſunt grauia illa expiandæ à peccatis animæ ſupplicia.* Rurſus Daniel. 7. Gloſſ. ord. Gloſſa interlinealis in id Dan. 7. *Thronus eius flammæ ignis* (inquit) *vt malos puniat, bonos purget*: & Gloſſa ordinaria, *Vt peccatores peccatorum magnitudinem pertimeſcant, & iuſti ſaluentur, ſic tamen quaſi per ignem.* Quæ Hieron. Amos 7. verba ſumpta ſunt ex commentariis Hieronymi, qui etiam obſcurè loquitur lib. 3. in Amos circa illud c. 7. *Ecce vocabit ignem ad iudicium*: & ſuper Pſal. 96. & 103. ſi tamen eius ſunt illi commentarij. Denique Eccleſia in officio defunctorum ſæpe repetit, *Iudicaturum ſæculum per ignem*, quia nimirum omnes ſunt per ignem examinandi, & purgandi. Atque ita iuxta hanc ſententiam neceſſe eſt, vt ignis antecedat iudicem, tanquam inſtrumentum Diuinæ iuſtitiæ.

A Veruntamen hæc ſententia propriè intellecta manifeſtum errorem continet, niſi piè explicetur. Nam in primis aſſerere omnes iuſtos purgandos eſſe per ignem, prius quàm ad beatitudinẽ perueniant, eſt hæreticum contra aperta dogmata fidei. Primum, de iis, qui in hac vita nunquam peccauerunt venialiter, & gratiam ſunt aſſequuti, vt ſunt beata Virgo, & infantes, qui ſuſcepto lauacro regenerationis moriuntur. Secũdum, de Martyribus, quibus peccata remittũtur, quoad culpam, & pœnã, & idem eſt de omnib. baptizatis, ſi ſtatim moriãtur. Et de aliis etiã certò conſtat poſſe in hac vita perfectè ſatisfacerę: aſſerere autem neminem id facere, temerarium eſt, & ſine fundamẽto. Tertium, quia Paul. 1. ad Corinth. 13. aliquos dicit B ſaluari *per ignem*, qui ædificant lignum, fœnum, & ſtipulas: non verò eos, qui ædificant aurũ, argentum, & lapides pretioſos, vt rectè exponit Auguſtinus Pſalm. 37. & tradit Hieron. lib. 2. contra Iouinian. & definit Concil. Florent. ſeſſ. vltima. Neque contra hoc inuenio aliquod fundamentum contrarij erroris. Quòd ſi non ſit ſermo de omnibus Sanctis abſolutè: ſed de omnibus illis, qui purgatione indigent, ſic etiam non potuit prædicta ſententia, niſi ex alio damnato errore oriri. Qui enim opinantur, animas hominũ non iudicari in morte, nec prẽmiũ aut pœnam recipere, ſed reſeruari in abditis receptaculis, vſque ad iudicium vniuerſale, cõſequenter dicunt, ſicut nõ accipiunt homines C vltimũ præmiũ, vel pœnam: ita neque etiam purgari, donec ſit facta generalis reſurrectio, & iudicium: ex quo ſatis conſequenter dicere potuerunt, purgandos eſſe homines igne cõflagrationis. Atq; hoc modo procedit Lactant. citato loco. Reliqui enim non tam Lactan. apertè rem explicarunt. At verò ſuppoſita fidei ſententia, animas ſingulorum hominum ſtatim in morte iudicari, & condignam pœnam aut præmium recipere (præmiſſa purgatione, ſi illa indigent) neceſſariò ſequitur, poſt reſurrectionem, nullam eſſe futuram hominum purgationem. Quia damnati nunquã purgabuntur, ſed perpetuò puniũtur, vt contra Orig. latè tractat Aug. 21. de Ciuit. cap. 27. Iuſti verò nihil iam Auguſt. purgandum habebunt. Tum quia iam pœnas debitas in purgatorio perſoluerunt, & Deus *non iudicat bis in* D *idipſum*. Tum etiam, quia cùm iam ſint beati, neceſſe eſt, vt ſint omnino mundi, quia nihil coinquinatum introibit in cæleſtem ciuitatem. Et iam non ſunt capaces doloris, & triſtitiæ. Et ita hæc veritas euidẽter ſequitur ex principiis fidei, loquendo generatim de ſanctis hominibus. Illud verò, quod ſpecialiter indicabat Cæſarius, fieri poſſe, vt tempore generalis reſurrectionis, aliquæ inueniantur animæ iuſtæ, non plenè purgatæ, quæ prius ſuis corporibus vniantur in reſurrectione, quàm beatæ fiant, & ideo purgari poſſint corpore & animo per hunc ignẽ: hoc (inquã) nõ videtur tã clarè repugnans prædictis principiis fidei. Nihilominus omnino falſum atq; erroneum cenſendũ eſt. Quia teſte Paul. 1. ad Cor. 15. duo tantùm ſunt ordines reſurgentiũ, vnus iniquorum, qui reſur- E gent quidẽ, ſed nõ immutabũt: alius iuſtorũ, de quib. Paul. ait, *Primitiæ Chriſtus, deinde ij, qui ſunt Chriſti*, atq; de eiſdẽ poſtea ſubiungit, *ſeminatur corpus animale, ſurget ſpirituale*: & 1. ad Theſſ. 4. *Mortui qui in Chriſto ſunt, reſurgent primi, deinde nos, qui viuimus, qui relinquimur, ſimul rapiemur cũ illis in nubibus obuiã Chriſto in aëra, & ſic ſemper cum Domino erimus.* Ergo nulli erũt iuſti poſt reſurrectionẽ purgandi, ſed omnes in corporib. glorioſis reſurgẽt. Et hic eſt cõmunis cõſenſus Catholicorũ omniũ. Neq; eſt quòd timeamꝰ, ne in puncto reſurrectionis ſint aliquæ animæ iuſtæ nondũ perfectè purgatę. Diuinę nãq; prouidẽtię facillimũ erit, omnia diſponere, & talem purgationis modum, aut pœnæ menſuram ſingulis accommodare, vt omnium purgatio

gatio cõuenienti tempore, ad generalem reſurrectionem definito,perfecta ſit. Alioqui eodem modo dici poſſet, aliquos eſſe poſt generale iudicium purgãdos,
Aug. quod eſt omnino falſum,vt docet Aug.21.de ciuit.16. Probatur ſequela:nam fieri poterit,vt eo tempore nõ ſit perfecta purgatio. Vel certè fingere quis poterit,inter generalem reſurrectionem & iudicium longum tempus eſſe futurum , vt priùs hominum purgatio poſſit abſolui. Quòd ſi quis dicat, Deum eſſe prouiſurum , vt breue tempus ad hoc ſufficiat, multo meliùs dicet Deum prouiſurum , vt nullum tempus ſit ad hoc neceſſarium , ſed vt omnis purgatio ante reſurrectionem perfecta ſit.

Obiectio. Dices:Cùm homo animo & corpore conſtans peccata cõmittat, cur nõ etiam in corpore & animo purgandus erit?Aut ſaltem, quod eſt incommodũ, vt hic
Reſponſio. purgationis modus in aliquibus locum habeat? Reſpondetur , totam rationem culpæ & offenſæ diuinæ in anima exiſtere:corpus verò ſolũ eſſe organum,quo anima vtitur, & ideo perfectam purgationem in ſola anima fieri,vel potiùs conſummari.Semper enim neceſſe eſt,vt ſatisfactio pro culpa commiſſa in corpore incipiat, & ab ipſo homine adhuc in carne viuente fiat, ſaltem per contritionem , & dolorem , atque ita ſemper corpus aliqua pœna afficitur : & ipſa etiam mors,imò & corruptio,quæ poſt illam ſequitur, quædam eſt peccati pœna.Igitur(ſi quid reliquum eſt) in anima ipſa expiari poteſt,quę nobiliſſima pars eſt hominis,& præcipua cauſa peccandi. Noluit autẽ Deus aliquid purgandum poſt reſurrectionem reſeruari. Quia,aut in futurum erat in omnibus iuſtis,& hoc nõ expediebat:tum quia non omnes indigent tanto tempore,vt purgentur : tum etiam, quia aliàs priuandi eſſent beatitudine vſque ad reſurrectionem,quia nõ eſſent antea plenè purgati. Vel futurum tantùm erat in aliquibus,& hoc etiam non expediebat:tum quia non erat maior ratio de quibuſdam , quàm de aliis : neque erat maior neceſſitas,vt explicatum iam eſt.Tũ etiam, quia fuit expediens, vt generalis reſurrectio in omnibus eſſet eiuſdem rationis, & veluti terminus vltimus & immutabilis viatorum hominum. Relinquitur ergo, vt neque propter hunc finem, vel effectum ſit neceſſarius ignis,qui aduentum iudicis antecedat.Quomodo autem piè poſſint explicari Sancti , præſertim Ambr.Hieron.& Hilar.ſtatim dicemus.

Ignis Chriſtũ iudicem præceſſurus quẽ ſit effectũ habiturus. Quarta igitur ſententia eſt, venturum eſſe ignẽ ante faciem iudicis venientis ad generale iudiciũ,vt ſtatim terreat damnatos, eóſque punire incipiat. Sicut enim corpora beatorum ſtatim,ac reſurgent, incipiẽt frui dotibus glorioſis, attollíque ad cæleſtia cũ Chriſto : ita è contrario damnati ſtatim incipient pœnam ſenſus, etiam in corporibus expediri, & ab igne detineri , & cruciari : & ideo neceſſe eſt, vt ante iudicem ignis adueniat, qui ſaltem eum locũ occupet , in quo erunt corpora damnatorum. Et hoc ſenſu exiſtimo, hanc ſententiam eſſe valde probabilem, & Scripturæ conſentaneam , propter duo præſertim teſtimonia.
Pſalm.49. Prius eſt illud Pſalm. 49. *Deus manifeſtè veniet , Deus noſter , & non ſilebit. Ignis in conſpectu eius exardeſcet , & in circuitu eius tempeſtas valida.* Nam hic Pſalm. iuxta communiorem expoſitionem ad literam de aduentu Chriſti ad iudicium intelligitur, & poteſt propriè de igne intelligi,imò niſi ita exponatur,non poteſt commodè declarari quomodo ignis ille anteceſſurus ſit. Præterea verbum illud,*Exardeſcet*, & quod poſtea ſequitur, *tempeſtas valida* , ſatis indicant ſermonem eſſe de vero igne ſenſibili. Alterum teſtimonium eſt Paul.
2.Theſ.1. 2.ad Theſſ.1. *In reuelatione Domini Ieſu de cœlo,cum Angelis virtutis eius,in flãma ignis dantis vindictã iis qui non nouerunt eum.* Ex quo loco ſimul etiã videtur probari, & hunc ignẽm eſſe futurum , & ad quem finem:nimi-

A rum ad terrorem,& vindictam malorum:non verò ad iuſtos interficiendos,vel purgandos. Et videtur alluſiſſe Paul.ad locũ citatũ ex Pſ.99. *Ignis ante ipſum præcedet,& inflammabit in circuitu inimicos eius.* Quod etiã Pſal.99. teſtimonium contemnendum non eſt.Nam licèt aliũ poſſit fortaſſe habere ſenſum, tamẽ de ſecundo Chriſti aduentu videtur illud citaſſe Paul.ad Heb.1. Præterea cũ cætera Scripturæ teſtimonia poſſint de hoc modo Hebr.1. facilè intelligi,& in eo nullum ſit incõueniens:ſed per ſe potiꝰ ſit valde credibilis,rationíq; cõſentaneus, nulla ratione negandus videtur.Adde,ſic quoq; optimè intelligi illa verba Eccleſ. *Qui venturus eſt iudicare ſæculum per ignem:* & omnes aliæ Sanctorũ locutiones
B huic ſententiæ fauent , & ſi in aliquibus eſt vlla difficultas,iuxta eandem conuenienter poteſt expediri, vt ſtatim dicam.Signum ergo eſt,eſſe veram.

Ex hac igitur reſolutione intelligitur. Primò, quomodo explicari poſſint ſancti Patres,præſertim Amb. Hieron.& Hilar.cùm interdũ dicũt,omnes iuſtos per ignem eſſe purgandos,aut probãdos,vel examinãdos. **Sancti quomodo igne probari, purgari-ve dicantur.** Si enim in omni rigore, & proprietate hæc verba exponantur, aliud eſt probari igne, aliud purgari. Nam *probari* , ſolùm ſignificat per actionem, & quaſi teſtimoniũ ignis oſtẽdi alicuius innocentiam,& ſanctitatem. Quomodo dici poſſunt *probati per ignẽ* tres pueri Babylone:quia in camino ignis eorum fides & religio probata eſt,quãuis ipſi purgati non fuerint,iuxta illud Pſal. *Igne me examinaſti, & non eſt inuẽta in me iniquitas.* Pſalm.16.
C *Purgari* autem propriè ſignificat purificari,& mundari,& ideo in rigore ſupponit maculam in eo, qui purgatur.Sancti ergo (quidquid ſit de Lactan. & Orig.) non ſentiunt omnes Sanctos eſſe purgãdos, ſed interdum ſignificant, eſſe probãdos per ignẽ iudicij , quod poteſt intelligi,quaſi negatiuè,quia ignis ille crucians damnatos, & Sanctos nõ attingens, eorũ ſanctitatem & iuſtitiam quaſi probabit,& conteſtabitur. Quòd ſi interdum de purgatione loquãtur , neque abſolutè de omnibus Sanctis loquũtur : ſed de iis, qui purgatione indigebunt,neq; de igne conflagrationis : ſed de igne quo purgantur peccata:imò neq; de iudicio vniuerſali,ſed abſolutè de iudicio diuino. Quomodo loquitur apertè Hilar.loco citato,& Baſilius in 4.c.Iſa. circa il- Hilar.
D la verba , *Expurgabit Ieruſalem in ſpiritu iudicij* , & c. 9. circa illa verba , *In indignatione Domini ſubuerſa eſt terra:*& Hier. Sophron. 1. circa verba , *Vox diei Domini amara*,quæ dicit, poſſe referri & ad conſummationem mundi,& ad vniuſcuiuſque exitum vitæ, & ſubdit, eãdem dici *amaram*,quia etiam Sancti,quamuis ſaluentur , ſed tamen , *ſi quaſi ignem* , vbi nec generaliter de omnibus Sanctis loquitur , nec de igne conflagrationis:ſed anguſtiæ , & tribulationis , vt ſtatim explicat. Atque eodem modo Aug. lib.6. contra Iulian. cap. 5. dicit, nulla peccata remitti in regno ſeu reſurrectione (vt priùs explicauerat) aliqua verò remitti in iudicio nouiſſimo : quod neceſſe eſt, intelligi de iudicio particulari.

Baſil. Iſa.4.& 9. Hieron. Sophron.1. 1.Cor.3. Auguſt.

Secundò ex ſuperiori ſententia intelligitur , quo tempore ſeu ordine anteceſſurus ſit ignis vniuerſale iudicium. Quatuor enim dicendi modi ex dictis
E colligi poſſunt. Primus futurum illum ignem poſt peractum iudicium , & nullo modo præuenturum iudicem. Sed quamuis omnes authores doceant, duraturum illum ignem vſque ad peractum iudicium, tamen nullus negat , quin aliquo modo ſit etiam iudicium anteceſſurus. Et ideo contraria ſententia nullo modo probanda eſt , præſertim cùm non ſit conſentanea Scripturis. Secundus modus eſt , venturum illum ignem ante generalem mortem hominum. Et hunc tenet apertè Lactant.lib.7. cap.19. vbi Lactant. etiam ante mortem Antichriſti dicit , venturum hunc ignem , quod ſingulare eſt, & ſine fundamento

confictum, ſicut pleraque alia, quæ in eodem cap. ſcribit. Aliter verò ſequuntur hunc modũ multi ex Scholaſticis, vt ſuprà vidimus. Tertius modus eſt, venturum hunc ignem poſt mortem omnium hominũ ante generalem reſurrectionem: in tanta verò magnitudine, vt mundum vniuerſum repleat, vt illum purgare poſſit. Sed hi duo modi nobis non ſunt probati. Quartus eſt, vt ſtatim poſt reſurrectionem hominum mittatur hic ignis, non tamen in tanta quantitate, ſed in ea, quæ ſufficiat ad inuoluendos homines damnatos, & occupandum totum locum, in quo ipſi fuerint: & hic modus nobis probatur propter ea, quæ diximus. Vnde conſequenter dicendum eſt, hunc ignẽ in ea quantitate, loco & actione permanſurum, quamdiu durauerit iudicium: eo verò finito multiplicandum eſſe, & augendum, vt vniuerſum mundum poſſit amburere. De quo infrà dicturi ſumus.

Ignis Chriſtum iudicem præceſſurus, cuius naturæ ſit, & originis. Tertiò colligitur ex dictis reſolutio vltimæ dubitationis in principio huius ſectionis poſitæ, ſcilicet cuius naturæ & originis futurus ſit huiuſmodi ignis. Erit enim eiuſdem naturæ cum igne inferni. Nam ad eundem effectum mittetur, & aſſumetur vt inſtrumẽtum Diuinæ iuſtitiæ. Vnde ſicut ignis inferni corporeus eſt, eiuſdémque rationis cum elementari, iuxta receptam fidei ſententiam, quæ alio loco demonſtrãda eſt: ita non eſt dubium, quin hic ignis elementaris futurus ſit. Quin potiùs aliqui exiſtimant, ignem illũ ab ipſo inferno eſſe diuina virtute reuocandum. Sed multo veriſimilius eſt (quod Lactan. ſuprà dicit) è ſuperiori regione dimittendum. *Lactan.* Id enim magis ſignificant Scripturæ, & ad repræſentandam iuſtitiam, & terrorem, ac iram aduenientis iudicis multo magis eſt conſentaneum. Et quamuis verum ſit (quod Aug. ait 20. de Ciuit. c. 16.) *Auguſt.* neminem poſſe ſcire, vnde generandus ſit hic ignis: facile tamen intelligi poteſt, eſſe Diuina virtute procreandum, vbi conuenientius fuerit, vel applicando actiua paſſiuis, vel ſolo Chriſti imperio, vt iterum latiùs dicemus diſputat. ſequenti, agentes de igne conflagrationis.

SECTIO II.

Vtrùm ſignum Crucis præceſſurum ſit iudicem tanquam proprium eius vexillum.

Matth. 24. Signum crucis in die iudicij appariturum. QVæſtio hæc orta eſt ex verbis illis Chriſti Domini Matth. 24. *Tunc parebit ſignum filij hominis in cœlo, & tunc plangent omnes tribus terræ, & videbunt filium hominis venientem in nubibus cœli.* Hoc enim ſignum nullum aliud eſſe futurum, quàm crucem Chriſti, omnes Patres ſumma conſenſione docent, exponẽtes hæc loca, Chryſoſt. & Græci, Hieron. Hilar. Beda, omnéſque Latini. *Chryſoſt. Hieron. Hilar. Beda. Leo Pap. Aug.* Idem Chryſoſt. optimè homil. de cruce, & latrone, cuius ſententiam refert & probat Leo Magnus epiſt. 97. ad Leonem Auguſtum, Idem Author imperfecti in Matth. homil. 49. Hilarius etiã lib. 3. de Trinit. & Auguſtin. latè atque eleganter ſermo. 130. de tempore. Ac denique Eccleſia canit: *Hoc ſignum erit in cœlo cùm Dominus ad iudicandum venerit,* & ex verbis Chriſti id ſatis colligitur: quia nullum aliud poteſt per antonomaſiam dici *ſignum Chriſti*: vt enim ait Cyril. Ieroſolym. catech. 15. *Signum verum & proprium Chriſti eſt crux.* Apparebit autem tunc hoc ſignum (vt Auguſt. ait) *Vt agnoſcant conſilium iniquitatis ſuæ, qui Dominum maieſtatis crucifixerunt.* Quia verò (vt Paul. ait) omnes qui moraliter peccant, iterum (quod in ſe eſt) Chriſtum crucifigunt, *Hebr. 6.* ideo apparebit etiam hoc ſignum ad arguendos & confundendos omnes peccatores, & ideo poſt illud ſignum ſubiungit Chriſtus, *Tunc plangent omnes tribus terræ, videntes*, ait Auguſt. *accuſatorem ſuum, id eſt, ipſam crucem, & in ipſo arguente cognoſcent peccatum ſuum Serò & fruſtrà ſlebuntur impiam cæcitatem.* Apparebit denique

A hoc ſignum ad conſolationem & gaudium iuſtorum. Videntes enim ſignum, quo ſunt redempti, ſumma conſolatione & gaudio afficientur. Quia (vt Cyprian. dixit ſerm. de natiuit.) *Non timetur mortis periculum, vbi tantæ reuerentiæ conſpicitur ſignum.* Hac ergo veritate ſuppoſita, tria nobis explicãda ſunt. Primum, quæ & qualis futura ſit illa crux. Secundum, quando ſit apparitura. Tertium, quomodo deferenda ſit ante iudicem, & an cum illa, alia etiam paſſionis inſignia ferenda ſint.

Circa primum aliqui exiſtimant crucem illam, è qua Chriſtus pependit, fore in die iudicij reformandam (collectis atque inter ſeſe compactis, particulis omnibus, quæ per vniuerſum mundum diſperſæ ſunt) in cœlíſque leuandam, & coram Chriſto ad iudicium veniente deferendam. Ita ſentit Vvaldenſ. tom. 3. de ſacramentalib. tit. 20. c. 158. *Vvaldenſ.* & exiſtimat eſſe ſententiam

B Chryſoſt. dicta homil. de cruce & latrone, vbi ſic ait, *Chryſoſt.* *Crucem ſolam non reliquit in terra, ſed ſecum eam leuabit ad cœlum, & ideo cum ipſa veniet, cum ipſa ſecundam glorioſam ſuam præſentiam faciet.* Afferri etiam poteſt pro hac ſententia S. Ephrem lib. de vera pœnit. cap. 4. *Ephrem.* vbi agens de iudicio, ſic inquit, *Videbimus præſentiam, ac viuificam crucem in cœlo lucentem, omnéſque fines orbis terræ vltra Solis claritatem illuſtrari. Vbi verò viderint omnes regium iſtud ac tremendum ſceptrum in cœlo reuelari, iam tunc agnoſcent ſinguli continuò ipſum quoque Regem reuelandum, qui in illo clauis affixus eſt.* Indicauit etiam hoc Sibylla lib. 6. in fine, his carminibus: *Sibylla.*

O lignum fœlix, in quo Deus ipſe pependit,
Nec te terra capit, ſed cœli tecta videbis,
Cùm renouata Dei facies ignita micabit.

C Hæc ſententia impugnatur è quibuſdam Scholaſticis hoc argumento, quoniam poſt diem iudicij omnia mixta, præter hominem, reſoluenda ſunt in elementa. Sed hæc ratio parui momenti eſt, tum quia eo tempore quo crux apparebit, nondum erit facta omnium miſtorum reſolutio: tum etiam, quia, etiamſi alia miſta eſſent reſoluta, facilè poſſet Deus illud pretioſum lignum conſeruare. Imò non deſunt qui exiſtiment perpetuò eſſe in cœlis conſeruandum, veluti immutatum eſt ad ſtatum incorruptibilitatis corporum glorioſorum, eo quòd ſpeciali modo fuerit noſtræ redemptionis inſtrumentum, & altare, in quo Chriſtus ſeipſum in ſacrificium obtulit. Hæc igitur opinio nullo argumento efficaci conuinci poteſt falſitatis, ſed ſolùm incertitudinis. Quia nequit ſufficiẽti

D authoritate fundari: nam Scriptura & Eccleſia ſolùm dicit, ſignum Crucis futurũ in cœlo: quamuis autem ipſa Crux in qua Chriſtus pependit poſſit dici ſignum Crucis, quia habet Crucis figuram: tamen ex vi illorũ verborum ſolùm poteſt colligi figuram Crucis in aëre apparituram, ex aëre lucido vel igne formatam. Præterea Sancti docent illam crucem futuram eſſe conſpicuam vniuerſo orbi: & Auguſtinus ait tantam futuram eſſe illius Crucis claritatem, vt in conſpectu eius neque Luna, neque Sol poſſit apparere. *Quæ, qualis ve in die iudicij appariturà ſit crux.* At verò ſola Crux lignea Chriſti nimis eſt exigua, vt poſſit & ab omnibus videri, & tam ingentem ſplendorem

E emittere, omnéſque fines terræ vltra Solis claritatem illuſtrare, vt S. Ephrem ſuprà dixit: & ideo Hippolyt. Martyr dicta orat. de conſum. mundi, *Orietur*, inquit, *ab Oriente ad Occidentem vſque ſignum Crucis ſuperantis ſplendorem Solis, denuntians aduentum & apparitionem iudicis.* Quapropter alij exiſtimant probabilius, non ipſum lignum Crucis, ſed ſolum ſignum ex aëre formatum eſſe appariturum. Quam ſententiã tenet expreſsè Anſel. in Elucid. Antonin. 4. p. tit. 24. c. 11. §. 5. Eámque attribuit D. Th. qui hoc inſinuat in 4. diſt. 48. q. 1. articulo 2. ad 2. & opuſc. 2. cap. 143. Et eandem amplectuntur Abulenſis, Ianſenius, & alij expoſitores *Anſelm. Ambulenſ. Antonin. D. Thom.*

ſitores Matth.24. Quocirca hęc ſententia videtur antiquis Patribus conformior, & facilior, ne ſine ſufficiente fundamento miracula multiplicemus.

Circa ſecundum quidam exiſtimant crucem apparituram multis diebus ante aduentum iudicis, ſcilicet paulo poſt mortem Antichriſti, quando *Sol obſcurabitur*, & Luna non dabit lumen ſuum. Et probari poteſt, quia Matth. 24. hæc omnia ſimul, *Statim poſt tribulationem dierum illorum Sol obſcurabitur, & Luna non dabit lumen ſuum, & ſtellæ cadent de cælo, & virtutes cœlorum commouebuntur, & tunc parebit ſignum filij hominis in cælo*. Et poſtea ſubiungitur, *Et mittet Angelos cum tuba, & voce magna*, &c. ergo illa omnia ſimul accident ante conuocationem ad iudicium. Vnde Clem. Papa lib. 7. conſtit. cap. 3. hunc ordinem ponit, *Ieſus interficiet impium ſpiritu oris ſui, tunc apparebit ſignum filij hominis, deinde ſonus tubæ excitabitur per Archangelum, interea mortui ad vitam redibunt, & tūc veniet Dominus*. Et congruentia adhiberi poteſt, quia, vt ait Hipp. de conſum. mund. Antichriſtus prohibebit fideles vti ſigno crucis & iubebit vti charactere ſuo: ideóq; poſt mortē eius ſtatim apparebit Crux: tum in ſignū victoriæ Chriſti aduersùs Antichriſtum: tū etiam vt homines reſipiſcant, & abiecto Antichriſti charactere vexillū crucis ſequantur. Nihilominus alij probabilius credunt crucem non appariturā vſq; ad ipſum iudicij diem, quando iudex incipiet apparere. Ita Anſelm. in Elucid. vbi Chriſti aduentū ad iudiciū, ſic deſcribit: Sicut Imperator ingreſſurus ciuitatē, corona eius & alia inſignia præferuntur, per quæ aduentus eius cognoſcitur: ita Chriſtus in ea forma qua aſcēdit, cum ordinib. omnibus Angelorum ad iudicium veniens, Angeli crucem eius ferentes præibūt. Atque idem ſentiūt omnes, qui hanc crucis apparitionem ita deſcribūt, vt dicant eſſe deferendam ante conſpectum Chriſti deſcendentes. Sic autem de illa ſcribunt Ephrem, Cyril. Ieroſolymitanus, Chryſoſtom. & Auguſtinus locis citatis. Et Iulian. Pomer. lib. 3. Prognoſtic. c. 5. vbi eodem ferè exēplo vtitur quo Anſelmus, dicens Angelos præceſſuros Chriſtum, ſignum illud triumphale, crucis vexillum ſublimibus humeris præferentes. Præterea quòd crux permanſura ſit in aere viſibilis, quamdiu iudiciū durauerit, docent omnes ſuprà dicti Patres, qui de hoc myſterio ſcribūt. Et eſt per ſe veriſimile. Quia eo maximè tempore neceſſarius erit aſpectus ipſius ad oſtēſionem diuinæ iuſtitiæ, & gratiæ, & ad confuſionem hoſtium Chriſti, & omnium hominum peccatorum: ergo veriſimilius eſt ſignum crucis apparriturum in ipſo die iudicij. Atque hæc poſterior pars mihi magis probatur: & ſaltem exiſtimo non eſſe negandum, cùm Crucis ſignum in ipſo Chriſti aduentu viſibiliter appariturum ſit, eius quoque viſibilem præſentiam duraturam, donec iudicium finiatur: hoc enim apertè docent omnes Sancti, & eſt magis conſentaneum rationi, & fini huius apparitionis. An verò etiam ſit appariturum ſignum crucis ante reſurrectionem poſt Antichriſti mortem, incertū eſt: nam ex ordine enarrationis Euangelicæ, vt ſuprà dixi, nihil certi haberi poteſt. Quòd ſi ex illa aliquod colligi poteſt, ſolum eſt ſtatim poſt ſignum Crucis videndum eſſe Chriſtum venientem in nubibus cæli, & maieſtate.

Hippolyt.

Ephrem. Cyril. Iulian.

Apparitio crucis quomodo futura.

Ex iis facilè definiri poteſt, quod tertio loco eſt propoſitum, ſcilicet quo modo futura ſit hæc apparitio crucis. Tribus enim modis intelligi poteſt. Primò, vt appareat in aere, ibíque immobilis perſeueret in loco aliquo, vbi ab omnibus ad iudicium congregatis conſpici poſſit. Secundò, vt feratur ab Angelo tanquam vexillum quod præcedit iudicem. Tertiò, vt priùs appareat in aere: poſtea verò ab Angelo aliquo aſſumatur, & deferatur ante iudicem: omnes enim hi modi poſſibiles ſunt, & non eſt reuelatum quo re ipſa futu-

A rum ſit. Secundus tamen videtur frequentiùs explicatus à SS. Patribus, qui ſolùm coniectura & probabili conſideratione ducuntur.

Inquiri verò poteſt, an ſimul cum cruce oſtendenda ſint, & deferenda alia paſſionis inſignia. Nā D.Th. dicto opuſc. c. 244. dicit, *Veniente Domino ad iudicium, ſignum crucis, & alia paſſionis inſignia demonſtrabuntur.* Vnde refert Viguer. c. 21. §. 2. verſ. 6. quorundam ſententiam aſſerentium omnia ſigna paſſionis eſſe deferenda ab Angelis præeūtibus Chriſtum. Sed hæc quæ neque in Scriptura, neque in Patribus fundata ſunt, non ſunt à nobis affirmanda: ſi quis autem dicto modo conſiderare ea voluerit, ſine errore vel temeritate id facere poterit: nam licèt reuelatum non ſit, non eſt

Dubium. D.Thom.

Viguer.

Reſponſ.

B tamen contrarium reuelatis, neque aliquid minùs decens, aut rationi contrarium continet.

SECTIO III.

Qua gloria & maieſtate deſcenſurus ſit Chriſtus ad iudicium.

Diximus in ſuperioribus futurum eſſe ſecundum Chriſti aduentum in gloria, & maieſtate: hoc ergo loco explicandum eſt, qualis futurus ſit huius aduentus ſplendor, & ornatus, & in primis ſupponendū eſt, non eſſe ſermonē de gloria intrinſeca ipſius Chriſti deſcendentis: certum eſt enim hāc gloriam non futuram maiorem vel minorē eo die in animo, vel corpore Chriſti quàm nunc ſit. Qualis enim aſcendit, & qualis ad dexterā Patris ſedet, eo die deſcendet, iuxta C illud Act. 1. *Hic Ieſus, qui aſſumptus eſt à vobis in cælū, ſic veniet, quemadmodū vidiſtis eum euntē in cælum*. Et ratio eſt manifeſta, quia ſicut beatitudo animi eſſentialis immutabilis eſt, ita etiā claritas, & aliæ dotes gloriæ, quæ corpori communicantur, immutabiles ſunt. Veniet igitur Chriſtus cum eadē gloria animi & corporis quā in cœlo habet: de qua nihil hoc loco addēdum ſupereſt, ſed ſolū de exteriori gloriæ apparatu, & externis ſignis maieſtatis quæ in aduentu ſuo exhibebit, quę variis modis in Scriptura ſacra proponūtur, Mat. 24. *Videbunt filium hominis venientem in nubibus cœli cum virtute multa, & maieſtate*, & c. 25. *Cùm venerit filius hominis in maieſtate ſua, & omnes Angeli cū eo: tunc ſedebit ſuper ſedē maieſtatis ſuæ*, & c. 26. *Videbitis filium hominis* D *ſedentē à dextris virtutis Dei, & veniētem in nubibus cœli.* Ex quibus plures circumſtantiæ colligi poſſunt, quibus maieſtas & gloria huius aduentus declaratur.

Matth. 24. 25 & 26.

Prima eſt, quòd *veniet in nubibus cœli cum virtute multa.* Quæ verba propriè intelligi poſſunt: nam ad oſtendendam claritatem Chriſti diuina virtute congregabuntur ex aere craſſiori, vel ex vaporibus, aut aliis exhalationibus terræ nubes ita diſpoſitæ, vt ex fulgore & claritate corporis Chriſti admirabilis quidam aſpectus in eis fiat, qui Sanctos mirum in modū delectabit, reprobos verò perterrebit. Quocirca non eſt quòd immoremur in explicanda cauſa efficienti vel finali harum nubium. Quam rem latè tractat Sotus diſt. 47. q. 2. art. 1. vbi probat has nubes non eſſe cō- E gregandas per cauſas naturales, cùm iam tunc motus cœlorum non ſit futurus. Sed hæc ratio rem incertam aſſumit: nam fortaſſe motus cœlorum non ceſſabunt, donec ſit finitum iudiciū. Nihilominus tamen veriſſimum eſt has nubes non eſſe per ſolas cauſas naturales formandas: quia nec finis earum pertinet ad ordinem naturæ, nec facilè fingi poterūt naturales cauſæ, quæ illas poſſint efficere in tali quantitate, diſpoſitione, & figura, qualis ad repræſentādam Chriſti gloriam neceſſaria ſit. Fient ergo imperio Chriſti, & fortaſſe Angelorum miniſterio: ſicut in baptiſmo, transfiguratione, & aſcenſione nubes diuinitus formatæ ſunt. Ratio autem ob quam Chriſtus veniet in nubibus, non eſt vt eis fulciatur, tanquam vehiculo aliquo (nō enim illo indiget, vt ſuprà diximus de Aſcenſione

Chriſtus in nubibus cœli cum virtute multa ad iudicandum venturus.

agentes) ſed ſolũ, vt in eis meliùs fulgeat & ſplendeat claritas eius, & in eis appareat veluti thronus quidam, in quo Chriſtus tanquam triumphali curru inuectus deſcendat. Addit verò Sotus, quòd per has interpoſitas nubes tẽperabitur claritas corporis Chriſti, vt eius humanitas à damnatis videri queat. Sed hoc etiã non eſt neceſſarium. Quia cùm claritas corporis glorioſi non neceſſitate, ſed pro mẽſura voluntatis imprimat ſpeciem ſui, nullo indiget tẽperamento. Tantũ enim immutabit viſum, quantum Chriſtus voluerit videri. Solùm ergo deſeruient hæ nubes ad maiorem quendam externum ſplendorem, & maieſtatis ſignificationem. Habent enim illæ quandam naturam, & aſpectũ ad hoc valde accommodatum. Propter quod apparitiones Dei illuſtriores in nubibus factæ narrantur in Scriptura, & ſpecialiter de Chriſto dicitur Danielis 7. *Ecce in nubibus cœli quaſi filius hominis veniebat.* Quòd autem dicitur vẽturus Chriſtus *in virtute multa*, ſignificare videtur, venturum ipſum exhibentem multa ſigna omnipotentiæ, ſupremíque dominij, qualia erunt angelicæ tubæ, & præſertim illa, qua excitabuntur & conuocabuntur homines ad iudicium: rurſus terræmotus, tonitrua, & ſimilia, quæ Deus exhibere ſolet maieſtatis, & virtutis ſigna, iuxta illud, *Dominum formidabunt aduerſarij eius, & ſuper ipſos in cælis tonabit. Dominus iudicabit fines terræ.* Lege Clem. lib. 7. cõſtit. c. 33.

Dan.7.

Clemens Pap.

Secunda circumſtantia eſt, quòd *venient omnes Angeli cum eo.* Quæ etiã eſt in omni proprietate intelligenda. Nullus enim Angelorum deerit, qui non comitetur Chriſtũ, eíq; aſſiſtat, vel miniſtret in iudicio. Quod notant Hippol. Anſel. & alij, locis citatis. Quia ſermo Scripturæ vniuerſalis eſt, & nulla eſt ratio excipiendi aliquem. Vnde Dan. 7. poſtquam throni poſiti ſunt ad iudicium ferendum, ſubiungitur, *Millia millium miniſtrabunt ei, & decies millies centena millia aſſiſtebant ei.* Quibus verbis ſignificata eſt tota Angelorũ multitudo, quæ innumerabilis eſt, vt Dion. exponit, c. 14. Cæl. Hierach. Et eodẽ modo exponit Hieron. illud Zachar. *Et veniet Dominus meus, omneſq; Sancti cum eo:* & de eadem re ſic ſcribit Iudas in ſua canonica, *Prophetauit autem de iis ſeptimus ab Adã Henoch, Ecce veniet Dominus cum ſanctis millibus ſuis facere iudicium contra omnes, & arguere omnes impios.* Hîc verò inquiri poſſet, vtrùm Angeli vẽturi ſint cum Chriſto in aſſumptis corporibus, an verò ſolũ in ſubſtantia ſua ſpirituali. Sed (quia de hac re nihil ſcriptum reperimus) ſolùm fieri poteſt coniectura: venturos tunc Angelos in aſſumptis corporibus lucidiſſimis, & pulcherrimis. Quia cùm hic aduentus Chriſti ſit ſenſibilis, & cum gloria, & apparatu externo, ac ſenſibili, congruum videtur, vt omnes Chriſti comites & miniſtri aſſumãt ſenſibilia corpora, vt ſplendor & maieſtas huius aduẽtus etiam ſenſibilibus oculis conſpici poſſit. Præterea diximus in ſuperioribus, tubas, quib. Angeli vtẽtur in die iudicij, futuras ſenſibiles ex aere conflatas: retulimus etiã ex SS. Patrib. probabile eſſe ſanctos Angelos delaturos crucis vexillum ante Chriſtũ. Rurſus in aſcenſione Chriſti Angeli qui apparuerũt Apoſtolis in veſtibus albis, corpora aſſumpſerunt in figura humana: ergo etiam eſt credibile, multos ex Angelis, præſertim illos, qui miniſtrabunt Chriſto, eo die corpora aſſumpturus. An verò omnes etiam ſupremi, qui Chriſto aſſiſtent, idem ſint effecturi, incertum eſt: non eſt tamen improbabile, propter priorem coniecturam adductam.

Hippolyt. Anſelm. Dan.7.

Dionyſius. Hieron. Zacha.14. Iudas.

Tertia circumſtantia eſt, ſeſſurum Chriſtum *in throno maieſtatis ſuæ*; de quo Ioan. Apoc. 20. ſic inquit, *Et vidi thronum magnum candidum, & ſedẽtem ſuper eum:* & poſtea ſubdit, mortuorum reſurrectionem & iudiciũ de eis factum. De quo throno dicitur etiam Dan. 7. *Aſpiciebam donec throni poſiti ſunt, & antiquus dierum ſedit, veſtimentum eius candidum quaſi nix, & capilli capitis eius quaſi lana munda, thronus eius flamma ignis, rotæ eius ignis accenſus.* Quamuis enim ibi ſit ſermo de Deo ſecundùm naturam diuinã, & de throno diuinæ maieſtatis: tamen bene etiam poteſt accommodari ad Chriſtum iudicem, qui in eodẽ throno ſedit, vt dicitur Apoc. 4. & 5. & ad antiquum dierum peruenit, vt in eod. cap. Dan. dicit. Hæc igitur, quæ de throno & ſede Chriſti iudicandis ſcripta ſunt, intelligi poſſunt, vel ſolũ eſſe dicta per metaphoram ad explicandam gloriam, & maieſtatẽ Chriſti: vel certè aliquo modo exponi etiam poſſunt ſecũdùm proprietatem, nimirũ, quòd Chriſtus etiam in exteriori & viſibili forma ſitúque corporis re vera ſeſſurus ſit in throno ſenſibili, & corporeo ad modum ſolij efformato. Priorem ſenſum amplectitur Orig. tract. 34. in Mat. vbi ſic iniquit, *De ſede gloriæ eius quid eſt dicendũ? Putas, quia corporale ſubſellium erit? An etiã hoc opus habet interpretatione ſubtiliore? Propterea, qui vult omnia rationabiliter intelligere, multam ſapientiã inueniet in iſtis:* & inf. *Sedes autem eius aut quidã perfectiores Sanctorũ dicuntur, de quibus ſcriptũ eſt, Quoniam illic ſederũt ſedes in iudicio: aut quædã virtutes Angelicæ, de quibus dicitur, ſiue Sedes, ſiue Dominationes, &c.* Nihilominus tamen poſterior ſenſus præferẽdus videtur. Orig. enim in eo loco omnia hæc, quæ de ſecundo aduẽtu ſuo Dominus dixit, metaphoricè interpretatur de intelligibili & ſpirituali aduentu. Nos autem ſuprà oſtendimus, propriè eſſe intelligenda de aduentu ſenſibili. Quare ſicut cætera, quæ ad gloriam Chriſti ſpectant, intelliguntur ſignis ſenſibilibus repræſentanda: ita veriſimile eſt etiam in figura externa & ſenſibili ſeſſurum ad iudicium, ad indicandam iudicis authoritatem, & maieſtatem, iuxta illud Pſ. 9. *Sediſti ſuper thronum, qui iudicas iniquitatem.* Et ita intellexit Anſel. in Elucidario, quamuis Apocal. 20. *per thronum*, Eccleſiam intelligat. Vtrumque tamẽ eſt verum, ſi metaphoricus ſenſus proprium non excludit, cùm ſine inconuenienti admitti poſſit. Atque hoc ſequuntur frequentiùs Scholaſtici. Quin potiùs non eſt improbabile, non ſolùm in loco iudicij ſeſſurum Chriſtum hoc modo, verùm etiam in eodem throno deſcenſurum, atque in eo humeris Angelicis eſſe deuehendum, & fortaſſe à thronis in aſſumptis corporibus, non quòd ipſe vehiculo indigeat (vt iam diximus) ſed ad ſignificationem ſupremi honoris, & maieſtatis.

Chriſtus in throno maieſtatis ſuæ ſeſſurus ad iudicandum. Apoc 20. Dan.7.

Apoc.4. & 5.

Orig.

Thronus Chriſti iudicis corporeus & ſenſib.

Pſalm.9.

Anſelm.

SECTIO IV.

Vtrùm aliqui ſeſſuri cum Chriſto ſint, vt vnà cum eo iudicent.

QVod aliqui Sanctorum ſint Chriſto iudici aſſeſſuri, & iudicaturi, frequẽs eſt in Scripturis. Mat. 10. ait Chriſtus, *Amen dico vobis, quòd vos qui ſecuti eſtis me, in regeneratione, cùm ſederit filius hominis in ſede maieſtatis ſuæ, ſedebitis & vos ſuper ſedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Iſrael,* & Luc. 22. *Vos eſtis qui permanſiſtis mecum in tentationibus meis, & ego diſpono vobis, ſicut diſpoſuit Pater meus regnum, vt edatis, & bibatis ſuper menſam meam in regno meo, & ſedeatis ſuper thronos iudicantes duodecim tribus Iſrael.* & 1. Cor. 5. *An neſcitis quoniam Sancti de hoc mundo iudicabunt: & ſi in vobis iudicabitur mundus, indigni eſtis, qui de minimis iudicetis. Neſcitis quoniam Angelos iudicabimus? Quanto magis ſæcularia?* Sap. 3. *Fulgebunt iuſti, & tanquã ſcintillæ in arundineto diſcurrent: iudicabunt nationes, & dominabũtur populis.* Itaq; certũ de fide eſt, Sanctos eſſe cum Chriſto ſeſſuros, ac iudicaturos, cũ hoc expreſsè Scriptura doceat. Quomodo autem id intelligendũ ſit, in præſenti eſt explicandũ. In quo tria deſiderari poſſunt. Primùm quomodo Sancti ſint cũ Chriſto iudicaturi. Secundò, an hoc conueniat omnib. Sanctis, vel aliquib. tãtùm, & quinam illi ſint. Tertiò, an aliqui ſint ſpecialiter ſeſſuri cum Chriſto ad iudicium, & quomodo.

Matth.10.

Luc.22.

1.Cor.5.

Sap.3.

Circa

Circa primum ſupponendum eſt, munus iudicandi non attribui Sanctis cum ea proprietate, quæ Chriſto attribuitur. Iudicare n. propriè dicit actū iuriſdictionis, & ſuperioris poteſtatis. Hæc autē iuriſdictio quo ad vltimum iudiciū animarum, ſoli Chriſto communicata eſt, vt patet ex ſuprà dictis de iudiciaria poteſtate. Proprium ergo iudiciū, vt actum iuriſdictionis ſignificat, ſoli Chriſto cōuenit, neq; vlli Sanctorū, etiam B. Virgini cōmunicatur. Attribuitur ergo Sanctis hoc iudiciū ſolum, ſecundùm quandam participationē alicuius honoris, vel actionis ad iudiciū pertinentis. Quod tribus modis explicari poteſt. Primò valde impropriè, ac metaphoricè, ſolùm cōparatione quadam, & hoc modo iuſti dicuntur iudicare peccatores. Quia ſuis factis, & vita oſtendunt, illos eſſe pœna dignos, qui ſimilia operari potuerunt, & neglexerunt, & in hunc ferè modum exponunr prædicta loca Scripturæ multi ex Sanctis Patrib. Hier. Matth. 19. *Sedebitis* (inquit) *iudicantes duodecim trib. Iſrael, quia, vobis credentibus, illi credere noluerūt.* Vnde in hac ſola comparatione videtur conſtituere illam iudicandi rationem. Clariùs Chryſ. hom. 65. in Mat. *Quid eſt* (inquit) *iudicātes duodecim Tribus Iſrael, nihil aliud, quàm condemnantes. Non enim in ſolio iudiciali ſedebunt: ſed quemadmodum Reginam Auſtri, & Niniuitas condemnaturos generationē illā aſſeruit: ſimili quodam modo diſcipuli non gentes, non vniuerſum orbem, ſed tribus Iſrael condemnabunt. Nā, quoniam eiſdē, & legibus & inſtitutis viuendi tam Iudæi, quàm Apoſtoli educati fuerunt, cùm Iudæi dicturi ſint, idcirco ſe credere Chriſto non potuiſſe, quia mādata legis ſeruare iubebantur: diſcipulis in mediū productis, à quibus & lex ſuſcipiebatur, & fides Chriſto adhibita eſt, omnes Iudæos cōdemnabit. Propterea enim dicebat ideo ipſi iudices veſtri erunt.* Eandem expoſitionē latè atq; eleganter perſequitur Author imperfecti hom. 33. in Matth. & Theoph. Mat. 19. & latiùs Euthym. c. 41. in Mat. & Theod. 1. ad Cor. 6. nec diſſentit Aug. lib. 20. de Ciuit. c. 5. Tamen quia hic modus, vt dixi, eſt valde improprius, & non ſolùm Sanctis, ſed etiam iniquis cōuenire aliquo modo poteſt reſpectu iniquorum; iuxta illud, *ideo ipſi iudices veſtri erunt,* ideo ſecundo modo minus impropriè iudicare dicuntur, qui licèt non habeant propriè poteſtatem, & authoritatem iudicandi, tamen iudici aſſiſtūt, eiuſdéq; ſunt cū illo ſententiæ, eiúſq; iudicio conſentiunt, & illud publicè approbant, ac laudāt. Et non eſt dubium, quin hoc modo ſumatur verbum *iudicandi* in aliquib. teſtimoniis Scripturæ paulo antè citatis, præſertim vbi munus iudicandi omnib. Sanctis tribuitur, vt Sap. 3. & 1. ad Corin. 6. Et hunc modum inſinuat Ambr. lib. 10. in 22. c. Luc. Cæterùm, quia aliquid ſpecialius videtur in quibuſdam locis nonnullis Sanctorum attribui, idcirco additur tertius modus, ſcilicet per quandam ſpecialem participationem honoris, vel actionis iudiciariæ. Quam participationem aliqui ſolùm ponunt in quadam honoraria conſeſſione cum Chriſto in iudicio. Quia nimirum aliqui Sancti Chriſto iudicanti aſſidebunt in ſubſelliis, & thronis, iuxta illud Dan. 7. *Aſpiciebam, donec throni poſiti ſunt.* Illis n. verbis ſignificatur, futuros eſſe in iudicio cū Chriſto alios quoſdam veluti iudices aſſeſſores in ſuis thronis ſedentes. Quò etiam videtur ſpectare, iuxta Baſilij interpretationem, illud Iſai. 3. *Venit ad iudicium Dominus cum ſenibus populi ſui.* Quibus optimè quadrat illud Apoc. vbi Ioan. vidit, *in circuitu ſedit ſedilia viginti quatuor, & ſuper thronos viginti quatuor ſeniores ſedentes.*

Hieron. Matth. 12. Theophyl. Euthym. Theod. Aug. Ambr. Dan. 7. Baſil. Iſa. 3. Apoc. 4.

Addit verò D. Th. in 4. d. 47. q. 1. art. 2. præter hanc participationem honoris neceſſariam eſſe participationem aliquam actionis iudiciariæ, quoniam Chriſtus vtrumq; diſtinctè promiſit, dicens, *Sedebitis ſuper ſedes iudicantes duodecim tribus.* Quæ autē eſt illa participatio actionis iudiciariæ? Richard. de ſanct. Vict. tract. de poteſtate iudiciaria, in duobus ait conſiſtere. Primò quòd iis Sanctis, qui cū Chriſto iudicaturi ſūt, ſpecialiter conceditur, vt conſcientiarum occulta & iudicia diuina & retributionum qualitates manifeſtè penetrēt, & cognoſcant. Secūdò, vt hanc ſuam cognitionē poſſint aliis, qui iudicātur, intimare, ac pandere. Vnde cōcludit, *hos Apoſtolicos viros iudicandorū quælibet iudicare, erit dandæ ſententiæ rationem oculis eorū ingerere.* Quod magis explicans D. Th. dicit, hos Sanctos delaturos ſententiam Chriſti in eorū notitiam, qui iudicantur. Chriſtus enim ſolus propria authoritate & poteſtate proferet ſententiā: denuntiabit autem illam per ſuos iudices aſſeſſores. Poſſumus etiam aliter hoc explicare. Quia cùm in iudicio duo ſint actus, ſcilicet, diſceptatio, & ſentētiæ prolatio: ij ſancti fortaſſe participabūt priorē actū, qui eſt minùs principalis. Quem ſenſum magis indicant illa verba Richard. *Alios iudicare, eſt dandæ ſententiæ rationem oculis eorum ingerere.* Significat n. hunc actum antecedere prolationem ſententiæ: non ergo eſt, ſententiam intimare, hoc enim potiùs ſententiam ſubſequitur, ſed eſt arguere & conuincere reum, quod fit per diſceptationem, quæ ſententiam antecedit. Quæ omnia probabiliter quidem excogitata ſunt. Certa enim ratione vel authoritate non conſtat, in quo hæc participatio iudicij conſiſtat.

D. Thom. Rich. Vict.

Circa ſecundā partem, ex dictis conſtat, in aliquo ſenſu omnes Sāctos iudicaturos eſſe cū Chriſto, primò ſcilicet, & ſecundo modo ſuprà adductis: omnes enim potuerunt cōparatione ſui malos conuincere, & redarguere, quatenus in omnibus poteſtas & libertas ad obediendum diuinæ legi, qua Sancti bene, iniqui verò malè ſunt. Omnes etiā Sancti obuiam occurrent Chriſto in aera, atq; ita illi iudicanti aliquo modo aſſiſtēt, illiúſq; iudicium approbabunt, dicentes, *Iuſtus es Domine, & rectum iudicium tuum.* Eſt autem inter hos duos modos differentia. Quia priori modo Sancti ſolùm iudicabunt malos, quia illud iudicium continet reprehenſionem, & comminationem: at poſteriori modo omnes etiam iuſtos iudicabūt, quia ſententiam de omnibus laudabunt, & approbabunt. Vnde fit, vt priori modo non poſſint iidem eſſe iudices, qui iudicabūtur: poſteriori autem modo & iudicabunt, & iudicabuntur. Rurſus circa priorem modū eſt conſiderandum, quòd licèt videatur aliqua ratione conuenire etiam iniquis reſpectu iniquorum (vt ſuprà dixi) tamen ſub aliqua conſideratione erit proprium iuſtorum, qui ſpeciali quadam authoritate & maieſtate potuerunt comparatione ſui reprobos condemnare, & arguere. At verò tertio modo ſuprà poſito non omnes Sancti iudicabunt, ſicut non omnes eiuſdem prærogatiuas gloriæ participabunt. Et ita etiam fatetur Chryſoſt. dicta hom. 65. in Matth. dicens, *Aliquid occultius in hoc ſignificatur, maiora iſtos illis habituros.* Chryſoſt.

Dubium verò eſt, quinam ſint conſequuturi hanc ſpecialem participationem iudiciatiæ poteſtatis. Quidam dicunt, ſolis duodecim Apoſtolis promiſſam eſſe hanc dignitatem. Ita ſentit Richard. Victor. loco citato. Hanc verò ſententiam reiicit Auguſt. 20. de Ciuit. cap. 5. & latiùs Enarrat. in Pſalm. 49. & 86. & Beda hom. in natali ſancti Benedicti. Aliàs namque Paulus non eſſet iudex cum duodecim Apoſtolis, & eadem ratio fieri poteſt de Ioanne Baptiſta, & multo magis de B. Virgine. Vnde prædicti Patres docent, illo loco duodenarium numerum poſitum eſſe pro indefinito, vel (vt ait Abulen.) quamuis ibi Chriſtus ſpecialiter loquutus ſit cum duodecim Apoſtolis, & ideo duodecim tantùm ſedes expreſſerit: tamen virtute idem promiſit omnibus qui Apoſtolicam vitam imitantur. Alij igitur dicunt hanc dignitatem ſpecialiter communicandam eſſe omnibus Sanctis in Eccleſia canonizatis. Quia cùm illi iam ſint publico

Dubium. Richar. Aug. Beda. Abulen. Sot.

Sot. Abulenſ. Matth 25.

blico Eccleſiæ teſtimonio iudicati, æquum eſt, vt ipſi alios iudicent. Hanc opinionē tribuit Sotus, Abulenſ. Matth. 25. q. 324. Sed ibi hoc non dicit, vt infrà explicabim⁹. Neq; hoc opinio authoritate aliqua fulcitur, neq; ſufficienti ratione. Quia hæc prærogatiua danda eſt propter merita, & perfectionem iis, quib. conferetur. Quòd autem aliquis fuerit ab Eccleſia canonizatus, vel nō, ſupponit quidē veram ſanctitatem, nō tamen conſtituit hominem dignum poteſtate iudiciaria. Vnde multi nō ſunt ab Eccleſia canonizati, qui tā in ſtatu, quàm in vita perfectiores fuerunt multis ſanctis canonizatis: & è contrario multi ſunt canonizati, qui in beatitudinis gradu ac perfectione non admodū excellunt, vt innocētes, & alij qui per vnum ſolum actum martyrij beatitudinem adepti ſunt. Alij dicunt, hoc priuilegium promiſſum eſſe omnibus qui voluntariam paupertatem profitentur. Ita ſentit D. Th. in 4. d. 47. loco ſuprà citato, & opuſc. 19. c. 6. & 7. quem Palud. Sot. aliíque ſequuntur, & Antonin. 4. p. tit. 14. c. 11. §. 6. & Abulenſ. c. 19. Matth. q. 205. Quæ fuit ſententia Aug. & Bedæ locis citatis, & eiuſdem Aug. ep. 89. q. 4. Hier. ep. 28. Anſel. ep. 10. Greg. lib. 10. Moral. c. 17. aliàs 30. & lib. 26. c. 20. aliàs 25. vbi hoc priuilegium dicit concedi illis tantùm, qui non ſolū præceptorum ſed etiam conſiliorum obſeruationem profitentur. Idem ſentit Bernard. ſer. 8. in Pſal. *Qui habitat:* & alio ſer. in Euan. *Ecce nos reliquimus omnia.* Fundantur autem ij Patres, in verbis Chriſti. Cùm n. Petrus interrogaſſet, *Ecce nos reliquimus omnia, & ſequuti ſumus te, quid ergo erit nobis,* Chriſtus reſpōdit, *Cùm ſederit Filius hominis in ſede maieſtatis ſuæ, ſedebitis & vos, &c.* Vt n. hæc reſponſio Petri interrogationi ſatisfaciat, videtur hæc promiſſio facta Apoſtolis propter voluntariam paupertatē, de qua Petrus interrogarat. Vnde ad hanc etiam ſententiam accommodatur illud Iob 36. *Non ſaluat impios, & iudiciū pauperibus tribuit.* Quæ ſententia valde probabilis eſt: ſed non eſt ita intelligēda, vt ſola profeſſio voluntariæ paupertatis ſufficiat ad hanc prærogatiuam obtinendā, ita vt omnes qui paupertatē profitentur in hac vita, & in alia beatitudinē conſequūtur, etiamſi re vera imperfecti fuerint, & in beatitudine infimum gradū obtineant, cum Apoſtolis iudicaturi ſint. Quanquam Sotus oppoſitum ſentire videatur: tamen præter mentem Auguſtini, & aliorum Patrum, qui hanc ſententiam docuerunt, qui non intelligunt hoc priuilegium eſſe promiſſum ſolū ſoli ſtatui & profeſſioni perfectionis, ſed obſeruationi, nō cuicunque, ſed exactè & ſingulari talis ſtatus & profeſſionis, vt expreſſiùs ſignificāt Aug. Hier. & Greg. Qui etiam non intelligunt, paupertatem eſſe propriam cauſam huius priuilegij, ſed quaſi principiū, & diſpoſitionē ad perfectionem vitæ, ſeu perfectam Chriſti imitationem, quæ eſt propria cauſa priuilegij, vt rectè dixit Abulen. dict. q. 205. in Matth. 19. c. Quod ex verbis etiam Chriſti confirmatur, qui illa duo coniunxit, *Vos qui reliquiſtis omnia, & ſequuti eſtis me,* ſcilicet, perfecta imitatione; & ideo Anton. 3. p. tit. 16. c. 5. §. 8. non dicit, hanc promiſſionem factā eſſe religioſis, ſed perfectis religioſis. Ratio etiam hoc ſuadet; quia voluntaria paupertas per ſe ſumpta, licèt laudabilis ſit, tamen per ſe minimū gradū attingit in via perfectionis; eſt autem optima diſpoſitio ad magnam perfectionem acquirendam; ergo non eſt quòd ei ſoli talis prærogatiua promittatur, ſed ſolùm vt diſpoſitioni ad perfectionē: ipſi verò perfectioni tanquā propriæ formæ, ſine qua diſpoſitio ipſa parui eſt valoris, & æſtimationis. Et iuxta hunc ſenſum admittendæ ſunt congruētiæ (quas Abulen. Sotus, & alij afferunt, cur decuit, priuilegium hoc concedi paupertatis profeſſorib. ſcilicet, quia decet humiles exaltari, contemptus autē temporalium rerū, qui in paupertate oſten-

D. Thom. Palud. Sot. Antonin. Abulen. Aug. Beda. Hieron. Greg. Anſelm.

Iob 36.

Aug. Hieron. Greg. Papa.

Abulenſ.

Antonin.

A ditur, inſigne quoddā eſt humilitatis opus. Item quia, qui tēporalia contemnūt, ſunt rectè diſpoſiti ad iudicandū, & res diuinas contēplandas. Hæc n. & ſimilia locū habent, ſi cum profeſſione paupertatis vitā conformet. Vnde congruentia adæquata eſt, quia decet viros perfectos, & profeſſione & actu eſſe iudices imperfectorū, iuxta illud, *Spiritualis omnia iudicat.* Aliqui etiam non exiſtimāt improbabile, omnes eos, qui in hac vita magnā virtutis perfectionē comparant, & in alia ſingularē beatitudinis excellentiam obtinent, præſertim ſi ſimul hanc gratiam aſſequuti ſunt, vt vel nunquā, vel raro mortaliter peccauerint, conſeſſuros cum Chriſto ad iudicium, etiamſi ſtatum perfectionis nō fuerint profeſſi. Quod ſentit Hier. dicta Ep. 28. & B Aug. Pſal. 49. vbi omnib. viris perfectis dicit hanc eſſe factā promiſſionem, & dicta Ep. 89. etiam martyribus hoc promittit: quia vno (inquit) actu perfectionē ſunt aſſequuti. Idem ſentit Greg. 20. lib. Mor. c. 16. Vnde & Anſel. in Elucidar. inquit, *Vnus eſt ordo perfectorum cum Deo iudicantium,* in quo ordine poſtea enumerat Apoſtolos, Confeſſores, Monachos, Virgines, ſentiens ex omni ſtatu poſſe eſſe iudices, ſi in eo perfectionem aſſequantur. Ad quod confirmandū poſſumus vti argumēto ſimili illi, quod ſuperiùs ex Aug. adduximus. Nā, ſi incredibile eſt Paulū nō iudicaturum cum reliquis Apoſtolis, cur non etiā erit incredibile non iudicaturos Abraham, Iſaac, & Iacob, & ſimiles viros, qui ſingularē vitæ perfectionem tenuerunt, vt Paul. ait ad C Heb. 11. Quòd n. vixerint ante legem gratiæ, vel in illa, nihil refert ad præmia diuina obtinenda, ſi par ſit meritorū dignitas. Neq; in hoc vlla fit iniuria iis, qui ſtatum paupertatis & perfectionis profitentur. Quia illis ſatis eſt, quòd ſicut ratione ſtatus habent faciliorem quādam viā obtinendi perfectionem; ita etiā faciliùs potuerūt hāc dignitatē cōparare. Sed licèt hoc probabile ſit, nō videtur tamen negandum, quin viris perfectis & paupertatis profeſſoribus aliquid ſingulare in hoc genere promittatur, propter priora teſtimonia. Ita vt illud ſit ad modum Aureolæ & accidētalis præmij. Sed quæres quanta & qualis eſſe debeat hæc vitæ perfectio, vt ei reſpondeat hoc accidentale præmium. Reſpondetur, hoc ſoli Deo eſſe cogni- D tum, & à nobis in communi ſolùm dici poſſe, requiri in huiuſmodi hominibus magnam ac diuturnam vitæ puritatem, & perfectam ſui abnegationem, & Chriſti imitationem: & vt *habeant corda* (inquit Richar. *in omnem veritatem edocta, ac Diuina contemplatione ſingulariter illuſtrata*, & Abulenſ. addit ex multorū ſententia, præter hæc omnia requiri, vt iuſtitiam alios docuerint, ita vt doctrina ſit veluti cōplementum meriti huius dignitatis. Nam Chriſtus dixit, *Qui fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cælorum,* illi autem videntur eſſe in illo regno magni, qui cum Chriſto ſedent. Quæ quidem ſunt probabilia, ſed incerta. Propter quod Magiſter in 4. d. 47. dixit, qualis E futura ſit hæc poteſtas, vel authoritas Sanctorum in iudicando, non poſſe ſciri niſi Diuina reuelatione.

Hieron. Auguſt. Gregor. Anſelm. Hebr. 11. Dubium. Reſponſio. Richard. Matth. 5. Magiſter.

Dubium. D. Thom.

Illud tandem hîc inquiri ſolet, vtrùm Angeli iudicabunt. Cui interrogationi D. Th. ſuprà reſpondet, Angelos iudicaturos ſecundo modo ſuprà poſito, ſcilicet cōſentiendo, & approbando ſententiam iudicis, non tamen tertio modo, ſcilicet conſedendo, & participando aliquo modo iudiciariā actionē. Quia aſſeſſores iudicis, debent eſſe eiuſdem naturæ cum iudice, & cum iis, qui iudicandi ſunt. Et confirmatur: nam ſuprà diximus, Deū ſtatuiſſe, vt hoc iudicium fieret per humanam Chriſti naturam, vt homines ſenſibiles haberent iudicem viſibilem, ac ſenſibilem. Et hanc ſententiā communiter omnes amplectuntur. Quam Sot. confirmat, quia Sancti, qui iudicaturi ſunt cum Chriſto, ſeſſuri ſunt cum illo: Angeli verò erunt potiùs miniſtri

Angeli cum Chriſto non in iudicio

vniuerſali aſſeſſores futuri iudices. Sot.

miniſtri in illo iudicio. Confirmat ſecundò, quia Angeli non ſunt à terrenorum affectu liberi ſua ſponte, & per meritum, ſed ſuapte natura, & ideo non eſt neceſſe, vt eis hoc accidentale præmium reſpondeat. Hæc verò D. Thomæ ſententia intelligenda videtur de generali iudicio, quatenus ad homines ſpectat. Nam hoc ſenſu procedit eius ratio, quæ ſatis probabilis eſt. Quamuis enim non repugnaret Angelos Chriſto aſſiſtere, & cum eo aliquo modo iudicare homines à quibus licèt corporeis oculis non videantur, intellectu tamen clarè & perſpicuè cognoſci poterunt, etiam à damnatis: nihilominus magis congruũ videtur magiſque proportionatum, vt homines ab hominibus iudicentur. Quòd ſi obiicias, quoniam homines iudicabunt Angelos, quamuis non ſint eiuſdem naturæ. Reſpondetur, ſi de Chriſto loquamur, in eo eſſe ſpecialem rationem propter dignitatem perſonæ, ratione cuius Chriſtus etiam, vt homo, eſt caput & Dominus Angelorum. Si verò ſit ſermo de aliis hominibus, non eſt neceſſe, vt illi iudicent Angelos, niſi primo aut ſecundo modo, de quo iterum Section. ſequenti redibit ſermo. At verò, ſi ſpectetur hoc iudicium, quatenus in eo Angeli iudicandi ſunt, ſic non videtur improbabile aliquos Principes Angelorum eſſe cum Chriſto iudicaturos. Quia iam ceſſat ratio D. Thom. ex proportione ſumpta, cùm Angeli ſint eiuſdem ordinis & naturæ cum Angelis iudicandis. Et quamuis non ſint eiuſdem omnino naturę cum Chriſto, vt homine, ſufficit, vt cum eo conueniant in intellectuali gradu, ſicut hoc etiam ſatis eſt, vt ſint membra eius, & illi aſſiſtant, ac miniſtrent. Vnde cõfirmatur: nam Dan. 7. (vbi hoc iudicium deſcribitur) non omnes Angeli viſi ſunt miniſtrantes, ſed maiori ex parte aſſiſtentes Deo iudicanti: ergo & participant aliquo modo honoris conſeſſum, & participare etiam poſſunt iudiciariam actionem maximè reſpectu aliorum Angelorum. Atque ita non procedit prima Soti confirmatio. Neque etiam ſecunda vim habet, quia licèt affectus rerum corporearum ab Angelis ſemoti ſint: tamen affectus rerum creatarum & honoris, & gloriæ ſpontaneus eis eſt, & liber. Vnde non eſt dubium, quin per honeſtatem, & rectitudinem huius affectus, & per actum perfectiſſimæ humilitatis plurimum apud Deum meruerint, & ſuperiores Angelis effecti fuerint. Quid ergo obſtat, quominus aſſequuti ſint, vt in eorum iudicio ſupremo iudici aſſiſtant, & cum eo aliquo modo iudicent?

Obiectio. Reſponſio. Dan. 7.

Ex iis, quæ in hoc ſecundo puncto dicta ſunt, colligi poteſt, quod in tertio ſuprà propoſito dicendum ſit. Nam ſicut de iudicio diſtinximus, eodẽ ferè modo eſt de ſeſſione diſtinguẽdum. Nam ſedere cum Chriſto interdum idem eſt, quod ſecurè & pacificè cum eo regnare, & bonis æternæ beatitudinis frui: & hoc modo omnib. Sanctis commune eſt ſedere cum Chriſto, ſeu illi in iudicio aſsidere. Et hoc ferè modo videtur hanc ſeſſionem interpretari Hier. & Chryſoſt. in Matth. & Amb. lib. 10. in Lucam, & Paul. 1. ad Theſ. 4. de omnibus iuſtis ait, *Rapiendos eſſe cum Chriſto in nubibus.* Quo ſignificatur, omnes habituros in illo die non ſolùm propriam & internam beatitudinem: ſed etiam externum ſplendorem, & quaſi thronum honoris ex nubibus lucidiſsimis confectum. His ergo modis omnes Sancti dici poſſunt ſeſſuri cum Chriſto. Nihilominus tamen ſicut iudiciaria poteſtas ſpeciali quodam modo communicanda eſt viris perfectis, ita etiam per ſeſſionem illis promiſſam intelligenda eſt quædam propria eminentia, & dignitas inter alios. Quæ excogitari poteſt primum in loco propinquiori Chriſto, & honoratiori: deinde in modo exiſtendi Chriſto ſimiliori. Vnde fit veriſimile (quod aiunt Anſel. in Elucidario, Abulen. & alij etiam in exteriori habitu corporis futuros per modum ſedentiũ in ſedilib. aëreis ſplendidiſsimis, vnumquemq; iuxta ſuum meritum, & dignitatem. Et hoc indicat Tertull. libro de reſurrect. carn. cap. 35. vbi inter ſigna corporalis diſpoſitionis ponit ſedere in thronis duodecim.

Hieron. Chryſoſt. Ambroſ. 1. Theſſ. 4. Anſelm. Abulen. Tertul.

SECTIO V.

Vtrùm omnes homines iniqui ſint in generali iudicio iudicandi.

Aliud eſt inquirere, quínam ſint ad iudicium vocandi: aliud verò, quinam ſint iudicandi. Cõuocatio enim ſupponitur iudicio: quia nemo iudicandus eſt, niſi præſens adſit, tamen è contrario conuocari ad iudicium de ſe latius patet, quã iudicari. Multi enim cõuocari poſſunt, vel vt miniſtri, vel vt teſtes, vel vt aſſeſſores, vel propter alias cauſas, quamuis iudicandi non ſint. Supponendum igitur eſt, ad iudicium generale omnes homines, qui ab initio mundi vſque ad finem procreati fuerint, conuocandos eſſe, vt præſentes adſint. Hoc eſt certiſsimum, Matth. 25. *Congregabuntur ante eum omnes gentes.* 2. ad Cor. 5. *Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſque propria corporis, prout geſſit, ſiue bonum, ſiue malum:* & ad Roman. 14. *Omnes ſtabimus ante tribunal Chriſti.* Quod confirmat ex illo Iſai. 45. *Mihi curuabitur omne genu,* & Apoc. 20. *Vidi mortuos magnos & puſillos ſtantes in conſpectu throni, & iudicati ſunt mortui, &c.* Et hoc etiam probari poteſt teſtimoniis, quibus ſuprà oſtendimus futurum eſſe vniuerſale iudicium, & in ſequentibus plura afferemus. Neque poteſt de aliquibus eſſe vlla ratio dubitandi, niſi fortaſſe de paruulis, qui in hac vita nec ratione vſi ſunt, nec gratiam ſunt aſſequuti, de quibus poſtea dicemus.

Matth. 25. 1. Cor. 5. Rom. 14. Iſaias 45. Apoc. 20.

His poſitis ſupereſt explicandum aliud membrum, ſcilicet, qui ex iis iudicandi ſint. In quo multa ſigillatim inquirere oportet, quæ claritatis gratia variis Sectionibus perſequemur. In hac ergo ſolùm inquirimus: an omnes homines, qui propter propria peccata damnantur, iudicandi ſint. Ratio dubitandi eſt, quia infideles iuxta multorum Patrum ſententiam iudicandi non ſunt, quia de eis dictum eſt Ioan. 3. *Qui non credit, iam iudicatus eſt,* & Pſalm. 1. *Non reſurgunt impij in iudicio.* Quem locum ita exponunt multi ex ſanctis Patribus Baſil. & Hilar. ibi Ambroſ. in Pſalm. 118. Lactan. lib. 7. c. 20. ita ſcribit, *Nec tamen tunc vniuerſi à Deo iudicabuntur: ſed ij tantùm, qui ſunt in Dei religione verſati.* Hinc Auguſt. ſer. 38. de Sanctis, *Ad iudicium,* inquit, *nõ veniunt, nec pagani, nec hæretici, nec Iudæi, quia de illis ſcriptum eſt; Qui non credit, iam iudicatus eſt.* Hinc etiam Gregor. lib. 26. Moral. cap. 20. duos ordines diſtinguit reproborum: aliorum, qui iudicantur, & pereunt, aliorum, qui non iudicantur, & pereunt, & hos poſteriores ait eſſe illos, de quibus Dominus dixit, *Qui non credit, iam iudicatus eſt,* & de quib. ſcribit Paul. ad Rom. 3. *Qui ſine lege peccauerunt, ſine lege peribunt.* Quam diſtinctionem amplectuntur etiam Anſelm. in Elucidario, & Iulianus lib. Prognoſt. c. 33. & Iſid. lib. 1. de ſum. bon. c. 30.

Ioann. 3. Pſalm. 1. Baſil. Hilar. Ambroſ. Lactant. Auguſt. Gregor. Pap. Rom. 3. Anſelm. Iulian. Iſidor.

Hanc verò ſententiam exponunt ac moderantur Scholaſtici in 4. d. 47. ſuppoſita diſtinctione ſuprà tradita de iudicio diſcuſsionis, & condemnationis, vel remunerationis. Et in primis docent omnes homines reprobos, etiam infideles quocunque genere infidelitatis, & ignorantiæ diuini cultus, ac religionis, eſſe ſimpliciter iudicandos, ſaltem iudicio condemnationis. Itaque in omnes feretur illa ſententia, *Ite maledicti in ignem æternum.* iuxta illud Marc. vlt. *Qui non crediderit, cõdemnabitur.* Et hoc modo de infidelib. dicitur 1. ad Cor. 5. *Eos qui foris ſunt, Deus iudicabit.* Denique quia confitemur Chriſtum iudicaturum viuos, & mortuos: ergo neceſſe eſt, vt ſaltem iudicio

Matth 24. Marc. vlt. 1. Cor 5.

condemnationis, vel ſalutis omnes ab eo iudicentur: ergo & infideles altero ex iis modis iudicabuntur. Deinde docent, infideles non eſſe iudicandos iudicio diſcuſſionis, & ita interpretantur prædictorum Patrum ſententiam. Quæ expoſitio ab ipſis ſatis indicatur. Et ratio eius iis verbis traditur à Gregor. (Greg. Pap.) *Non enim eorum tunc cauſa diſcutitur, quia ad conſpectum ſtricti iudicis iam cum damnatione ſuæ infidelitatis accedunt. Increpationem iudicis in extrema examinatione audiunt, quia præiudicati infidelitatis ſuæ tenebris eius, quem deſpexerant, inuectione redargui non merentur.* Quibus verbis ſignificat, in iis tam eſſe manifeſtam & euidentem damnationis cauſam, vt non cenſeantur indigere iudicis diſcuſſione, etiam quoad nos, ſeu ex parte hominum, vt eis videlicet manifeſta ſit iuſta illorum damnatio. Secus verò eſt de fidelibus, qui ſaltem fundamentum iuſtitiæ, & aliqua bona opera habuerunt, quorum cauſam neceſſe eſt diſcuti, quia eorum non eſt tam manifeſta damnatio.

Hæc verò ſententia etiam hoc modo explicata nonnullas patitur difficultates. Primum, quia hæc omnia videntur magis ſpectare ad metaphoricum modum loquendi, quàm ad rei veritatem, & proprietatem. Nam inquiro, quid ſit hæc diſcrepatio, quæ cum fidelibus fiet, & non cum infidelibus? ſicut enim manifeſtabuntur in iudicio omnia peccata fidelium reproborum: propter quæ condemnantur, ita & infidelium. Nam de omnibus dicit Paulus, eſſe *manifeſtandos ante tribunal Chriſti, vt referant, prout geſſerunt, ſiue bonum, ſiue malum:* ergo neceſſe eſt, vt omnium, ſiue bona, ſiue mala, quæcunque illa ſint, manifeſtentur, vt facta collatione inter illa, fiat iuſta vindicta. Deinde ſicut eſt diuina lex, vt ſine fide impoſſibile ſit placere Deo: ita etiam diuina lex eſt, fidem mortuam non ſufficere ad ſalutem: ergo, ſicut eſt per ſe euidens iuſta damnatio infidelium, ſi de eorum infidelitate conſtet: ita etiam eſt per ſe euidens iuſta fidelium condemnatio, ſi conſtet eos non habuiſſe fidem viuam; ergo nulla eſt inter eos differentia, quæ ad rem pertineat, ſed ad ſummum differunt, ſicut magis, vel minùs notum in eodem ordine, quemadmodum etiam differre poſſunt duo fideles, quorum alter perditiſſimam vitam egit, alter rarò peccauit. Et confirmatur, quia ad ſententiam ferendam in hoc iudicio, non ſatis eſt confusè & quaſi in genere ſtatũ cauſæ cognoſcere, ſcilicet quòd ij homines in ſtatu damnationis diſceſſerint, ſed etiam qualitatem cauſæ, & quantitatem demeritorum: quia pro ratione illorum ſententia & quantitas pœnæ ferenda eſt, hæc autem demeritorum quantitas non eſt per ſe manifeſta ex ſolo ſtatu infidelitatis: neceſſe eſt ergo, ſaltem propter hanc rationem diſcutere ſingula demerita infidelium: ergo iudicabuntur etiam iudicio diſcuſſionis. (Hieron. Ierem 25.) Quæ ratio ſumpta eſt ex Hieronym. exponente verba illa Ierem. 25. *Iudicium Domini cum gentibus: Quia ſunt (inquit) gentium merita diuerſa, & ideo, qui non credit, iudicatus quidem eſt in eo, quòd non credit, ſed ipſi, qui non credunt, inter ſe diuerſis afficientur ſuppliciis. Iudicantur ipſi cum omni carne, vt nullus iniudicatus abeat.* Poſſumus autem nos ſimili modo dicere, qui non amat, iudicatum etiam eſſe in eo, quòd non amat, iudicandus tamen eſt, quia diuerſa ſunt eorum qui non amant ſupplicia. Quòd ſi in iis qui crediderunt, & non amarunt, charitatis læſio diſcutienda eſt, qualis fuerit, etiam in infidelibus diſcutere oportebit, qualis fuerit eorum infidelitas. Imò ex hac parte maior quædam erit ratio, & neceſſitas diſcuſſionis in fidelibus, quàm in infidelibus. Tum quia culpa infidelitatis ſæpe eſt occulta, vbi non conſtat, an infidelitas ipſa voluntaria ſit. Tum etiam, quia in iis ſæpe eſt valde occultum, quomodo habuerint auxilia & media ad

A ſalutem obtinendam neceſſaria. Vt ergo Diuinæ iuſtitiæ ratio omnibus euidens ſit, oportet, vt omnibus conſtet, hos potuiſſe ſaluari, vel peccata euitare: ergo ad hæc omnia neceſſarium eſt, eos iudicari etiam iudicio diſcuſſionis. Quod tandem confirmatur, quia etiam quoad modum loquendi, hic poſterior habet fundamentum in Scriptura, non autem prior. Primum patet, tum ex citato loco Ieremiæ, (Ierem. 25.) adiuncta Hieronym. expoſitione, & ponderando verbum illud, *Iudicium Domini cum gentibus.* Non enim dicit, *de gentibus*, vel, *ad gentes*, ſed *cum gentibus*, quod apertè indicat iudicium redargutionis. Tum apertiùs ex Ioel capite tertio, (Ioel. 3.) *Congregabo omnes gentes, & adducam eas in vallem Ioſaphat, & di-* B *ſceptabo cum eis.* Vbi ſimpliciter ſermo eſt de omnibus reprobis, & maximè de infidelibus, vt patet ex verbis ſequentibus, *Diſceptabo cum eis ſuper populo meo, & hæreditate mea Iſraël.* Secundum autem patet, quia duo loca Scripturæ, ex quibus prima ſententia orta videtur, longè diuerſum habent ſenſum, vt in ſuperioribus tactum eſt. Vnus eſt ex Pſalm. 1. *Non reſurgent impij in iudicio*, cuius ſenſus eſt, non erigent caput, non præualebunt in iudicio. Ex quo non ſequitur, illos non eſſe iudicandos iudicio etiam diſcuſſionis; ſed potiùs ſequitur eſſe iudicandos, & in iudicio ita ſuperandos, & conuincendos, vt iuſtè damnentur. Alter locus eſt ille Ioan. 3. *Qui non credit, iam iudicatus eſt.* Quæ verba iuxta expoſitionem Chryſoſt. & aliorum non ſolùm de infidelibus, qui nullo mo- C do credunt: ſed etiam de fidelibus, qui non credunt fide viua, intelliguntur, vt patet ex præcedentibus verbis, & ex antitheſi, *Qui credit in eum, non iudicatur*, (Teſtimonij Ioan. 3. Expoſitio Chryſoſt.) id eſt, non condemnatur. Loquitur ergo de credentibus fide viua, quia hæc eſt ad ſalutem neceſſaria, & in rigore Scholaſtico hoc propriè ſignificat credere in Chriſtum, vel in Deum. Cùm ergo ſubiungit, *Qui autem non credit*, intelligendum eſt eadem fide viua, & de hoc dicitur, *iam iudicatus eſt.* Quia iam in ſe habet iuſtam damnationis cauſam, quamuis nondum in eum ſit prolata ſententia, vt expoſuit Chryſoſtom. homil. 27. in Ioan. & ſignificat Cyrillus (Chryſoſt. Cyrillus.) lib. 3. Ioan. capite 53. dicens, *Iudicatum ait eſſe incredulum, quòd ipſe in ſeipſum condemnationis intulit ſententiam.* Non ergo eſt ſenſus, hos non eſſe iudicandos D in iudicio Diuino: ſed ſolùm habere in ſe certam damnationis cauſam. Quam expoſitionem ſignificauit etiam Auguſtin. libr. de agone Chriſt. cap. 27. dicens etiam infideles iudicandos eſſe, tamen ad explicandam rei certitudinem, de præterito dictum eſſe, iam eſſe iudicatos, ſeu damnatos.

Hæc omnia videntur quidem conuincere, & diſtinctionem illam de iudicio diſcuſſionis & condemnationis ad rem hanc non fuiſſe admodum neceſſariam, & in re ferè nullam eſſe differentiam inter modum iudicandi fideles, & infideles, neque etiam inter prædictas ſententias poſſe eſſe diuerſitatem, quę ad rem pertineat. Neceſſe eſt enim, vt omnes cum Hieronymo fateantur, omnium reproborum opera tam bona, quàm mala eſſe in iudicio manife- E ſtanda, & expendenda, & quoad hoc neceſſariam eſſe diſcuſſionem in cauſis omnium. Nihilominus etiam verum eſt, damnationem infidelium ſaltem quoad excluſionem à Regno euidentiorem habere cauſam damnationis. Quia non ſolùm iuſtitia & meritis, ſed etiam fundamento iuſtitiæ & meritorum penitus caruerunt: & ad hoc explicandum vſi ſunt Patres illo modo loquendi, quòd in iis non eſt neceſſaria diſcuſſio, vt à Regno excludantur. Ita enim limitanda eſt eorum ſententia.

SECT.

SECTIO VI.

Vtrùm paruuli, qui ſine gratia diſceſſerunt, iudicandi ſint.

RAtio dubitandi eſt. Quia in eis non habet locum iudicium diſcuſſionis, cùm non habeant merita, nec demerita, quæ expendantur, neque eorum cauſa recipiat (vt ſic dicam) magis vel minus, ſed in indiuiſibili conſiſtat. Neque etiam videntur iudicandi iudicio damnationis. Quia licèt reuera damnentur, quoad excluſionem à Regno: non tamen propter perſonalem culpam, ſed propter originalem, & quaſi naturalem: ergo ſicut non peccarunt in ſe, ſed in ſuo capite: ita non oportet, vt in ſe iudicentur, ſed in ſuo capite. Dices, quamuis ipſi non peccauerint: tamen contraxerunt culpam, quam in ſe verè habent, & ideo neceſſe eſt, vt de illo iudicentur. Sed contrà, quia non contrahunt culpam actualem, ſed quaſi habitualem: iudicium autem propriè eſt de actibus, non verò de habitibus: ſatis ergo eſt, vt ſicut in ſe habēt culpā, ita in ſe ſuſtineant pœnā: tamen ſicut ipſi non audierunt legē, propter cuius tranſgreſſionem damnantur, ita non videtur neceſſariū, nec conueniens eorum ſtatui, vt ipſi audiant ſententiam damnationis ſuæ. Et confirmatur primò, quia vbicunque in Scriptura deſcribitur iudicium, ſignificatur ſolùm eſſe futurum de propriis actionibus, vel omiſſionibus eorum, qui iudicandi ſunt. Sic Matth. 25. *Eſuriui enim, & non dediſtis manducare, &c.* Vbi licèt Chriſtus veluti gratia exempli, ſolùm numeret peccata contra miſericordiam: non tamen intelligit de illis ſolis eſſe ferendum iudicium: ſed ea poſuit, vel vt mortales excitaret ad opera miſericordiæ, vel quia homines exiſtimare ſolent, illa peccata eſſe leuiora, vt ex eis intelligant, multo magis eſſe iudicium ferendum de grauiorib. Paul. verò 2. ad Cor. 5. generaliùs dixit, *Vt referat vnuſquiſque prout geſſit, ſiue bonum, ſiue malum,* & Ioel. 3. *Congregabo omnes gentes, & diſceptabo cum eis.* Ergo qui non ſunt capaces diſcuſſionis, non congregabuntur, vt iudicentur. Tandem omnes qui iudicantur, vel admittuntur ad beatitudinem, vel mittuntur in ignem æternum, Matth. 25. Apoc. 20. ij autem paruuli neque ad beatitudinem admittendi ſunt, neque in ignem mittendi; non ergo iudicabuntur. Vltimò confirmatur, quia non videtur expediens, vt ij paruuli intelligant cauſam ſuæ damnationis, quia non poſſet hæc cognitio non afferre eis magnam triſtitiam, & dolorem quæ pœna non eſt proportionata eorum culpæ. Quia ſicut non contraxerunt culpam propria voluntate, aut voluptate: ita ſuſcepturi ſunt pœnam ſine triſtitia, & dolore. Propter quod grauiores Theologi ſentiunt eos non eſſe damnandos pœna ſenſus.

Matth. 25. *2. Cor. 5.* *Ioel. 3.* *Matth. 25.* *Apoc. 20.*

Propter has ſimiléſque rationes quidam negant hos paruulos eſſe iudicandos. Durand. in 2. diſtinct. 33. q. 3. & Carthuſian. in 4. diſtinct. 47. quæſt. 1. vbi in eandem ſententiam refert Albertum, qui non ſolùm negat hos pueros eſſe iudicandos: ſed etiam in iudicio caompariturs. D. Thom. autem in 4. diſtinct. 47. q. 1. a. 3. q. 1. ad 3. dicit, *quòd pueri ante perfectam ætatem diſcedētes in iudicio comparebunt: non autem vt iudicentur, ſed vt videant gloriam iudicis.* Idem ſignificat quæſt. 5. de malo, artic. 3. vbi negat, paruulos habituros cognitionem gloriæ, quam Sancti poſſident, & ipſi amiſerunt, & cauſæ, propter quam viſione Diuina carebunt. Quapropter hæc ſententia probabilis eſt.

Durand. *Carthuſ.* *Albert.* *D. Thom.*

Nihilominus contraria ſententia magis probanda videtur, quam tenet Bonauent. in 4. diſtinct. 47. art. 1. q. 3. ibi Sot. quæſt. 1. artic. 3. ad 2. vbi dicit, hos paruulos non eſſe iudicandos iudicio diſcuſſionis, ſed damnationis, vel approbationis ſi iuſtificati fuerint. Quam

Bonau. *Sot.* *Infantes in originali decedentes in iudicio vniuerſali iudicandi.*

A tamen ſentētiam nec ratione, nec authoritate probat, & diſtinct. 47. quæſt. 1. art. 3. ſentit, hos paruulos iudicari in morte iudicio particulari, & à dæmonibus deferri in limbum: hoc verò poſterius non videtur admodum veriſimile. Pro hac etiam ſententia referri poteſt Caietanus, qui ſuprà, quęſt. 52. a. 2. docuit, Chriſtum deſcendendo ad inferos habuiſſe effectum in animabus horum puerorum, eóſque redarguiſſe de malitia originalis peccati, & carētia fidei: ergo multo maiori ratione diceret, eſſe iudicādos à Chriſto in die iudicij. Poſſunt pro hac ſententia citari Greg. Arimi. Driedo, & alij, qui affirmant hos pueros eſſe puniendos pœnā ſenſus, & igne gehennæ. Nam hinc optimè conſequitur fore iudicandos. Et ita procedit Somnius tract. de extremo iudicio, cap. 6. & 7. Poteſt præterea B hæc opinio fieri veriſimilis ex illis verbis Apocal. 20. *Vidi mortuos magnos, & puſillos ſtantes in conſpectu throni,* & poſtea dicitur, de omnibus eſſe latum iudicium. Ita ex illo 2. ad Corinth. 5. *Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſque, prout geſſit.* Nam his verbis, *prout geſſit,* comprehenduntur non tantùm opera, ſed ſimpliciter omnia media, per quę homines ſaluari poſſunt, vel damnari, & ita comprehenduntur actiones, & receptiones ſacramentorum, & omiſsiones, ſeu carentiæ, & ita comprehenduntur tam paruuli quàm adulti omnes. Præterea ex Auguſtin. libro C 5. Hypognoſt. poſt medium, vbi docet hos paruulos eſſe ad ſiniſtram conſtituendos. Item latè ſermone 14. de verbis Apoſtoli. Verum eſt, Auguſtinum interdum videri excedere in aſsignanda pœna, & damnatione horum puerorum, ſignificat enim eos eſſe puniendos igne inferni. Sed illa ſententia & ab Scholaſticis meritò reiecta eſt, & ad præſentem quæſtionem non eſt neceſſaria etiam ſecundùm Auguſtin. mentem. Nam lib. 32. de lib. arb. cap. 23. planè docet, hos paruulos eſſe iudicandos, *& ſententiam iudicis reſpectu eorum futuram mediam inter præmium, atq; ſupplicium,* ſcilicet, ignis, & gehennæ quoad pœnam ſenſus. Præterea ex Gregor. lib. 9. Moral. cap. 12. aliàs 16. vbi agens de Chriſto in generali iudicio ſtrictè iudicante. *Quoſdam* (inquit) D *tunc reatu culpæ originalis aſtrictos etiam ſine operibus damnat:* quod latè proſequitur. Tertiò, adiūgi poteſt ratio, quia in primis ad gloriam Chriſti ſpectat, vt ab omnibus etiam ab iis paruulis eo die adoretur, & vt princeps ac ſupremus iudex agnoſcatur: ergo apparebunt ij paruuli perſonaliter in iudicio. Rurſus, agnoſcent quid ibi agatur (non enim carituri ſunt ſenſu, & cognitione:) videbunt ergo (ſicut cæteri homines) Chriſtum in ſua gloria, & maieſtate, aliàs quomodo eum colerent? Videbunt etiam damnatorum ignem, abiectionem, & cruciatus: paríque ratione cernent alios ad altiorem gloriam ac fœlicitatem euehi: ergo intelligent, hæc omnia iuſto Dei iudicio fieri. Quia hoc etiam ſpectat ad perfectionem iudicij, & ad iuſtitiæ Diuinæ integram & abſolutam manifeſtationem: ergo, cùm videant ſe eſſe veluti in E quodam ſtatu medio conſtitutos, quia neque igne punientur; neque ad ſuperiorem illum & fœliciſsimum ſtatum aſſumentur, intelligent hoc ſecum fieri ſeruata iuſtitiæ æquitate: ergo ad hoc ſaltem neceſſe eſt vt iudicentur.

Greg. Arim. *Dried.* *Somn.* *Apoc. 20.* *2. Cor. 5.* *Auguſt.*

Dices ad hoc ſatis eſſe, vt intelligant, ſe nihil boni egiſſe, vel mali, & ideo nec pœnam ſenſus, nec gloriam recipere: non tamen neceſſe eſſe, vt intelligant propter culpam priuari gloria, quod eſt propriè iudicari. Reſpondeo, hanc partem eſſe magis dubiam: nihilominus probabilius videri, etiam hoc eſſe cogniturios, quia etiam pertinet ad Dei Chriſtíque gloriam, vt hoc cognoſcant. Primò, vt intelligant Dei beneficium, quod prius in Adamo, & poſtea in Chriſto ſuſceperunt, & eum ac ratione colant, ac veneren

Obiectio. *Reſponſ.*

nerentur. Deinde, vt iuſtitia & miſericordia Dei, & admirabilis ratio prouidentiæ eius omnibus manifeſta ſit. Item quia videbunt alios paruulos, qui nihil etiam propriis actibus meruerunt, fœlicitatem conſequi: ergo oportet, vt hoc iuſtè fieri intelligãt. Deniq;, quia (vt poſtea dicemus) veriſimilius eſt, cuncta hominum opera ibi eſſe omnibus manifeſtanda: ergo etiam lapſus Adæ, & grauitas ac circumſtantiæ eius adducentur in iudicium, & notitiam omnium, qui aderunt. Neceſſe eſt etiam, vt in eo iudicio ſæpe fiat mentio redemptionis Chriſti, per quam & iuſti ſaluantur, & reprobi, qui eam contempſerunt, grauiùs damnantur: ergo neceſſe eſt, vt ij paruuli, qui præſentes aderunt, hæc & ſimilia cognoſcant. Niſi quis velit fingere aliquo inuſitato modo fore à Deo impediendos, ſolùm propter vitandum eorum mœrorẽ, & triſtitiam de beatitudine, propter culpam ex primo Parente contractam amiſſa. Quæ ratio non videtur eſſe tanti momenti, vt nos cogat ad cõfingendum aliquid inuſitatum, ac ſingulare ſine alio fundamento. Neque deerit commoda reſponſio, vt ſtatim dicam.

Obiectio.

Sed obiicies: Nam originale peccatum, Chriſti redemptio, & alia huiuſmodi non poſſunt cognoſci niſi per fidem vel aliam cognitionem ſupernaturalem: ſed ij paruuli nunquam habuerunt fidẽ vel aliam ſupernaturalem cognitionem: ergo non cognoſcent hæc omnia. *Reſponſ.* Reſpondetur idem argumentum fieri poſſe de aliis reprobis infidelibus. Dicendum eſt ergo, hęc poſſe cognoſci per euidentiam ſignorum abſque ſupernaturali fide; ſicut *dæmones credunt, & contremiſcunt* (*Iacob. 2.*), & hi paruuli cognoſcent, Chriſtum eſſe verum Deum non ſupernaturali cognitione, ſed quadam euidentia ſignorum, & effectuum, quos partim videbunt.

Reſponſio ad argumenta in oppoſitum.

Ad rationem ergo dubitandi in principio poſitam, iam oſtenſum eſt, qua ratione expediat, hos paruulos iudicari, & audire ſententiam damnationis ſuæ. Neque refert, quòd non commiſerint actuale peccatum, ſed ſolùm contraxerint originale (quod eſt per modũ habitus) ex Adamo. Quia ſicut hoc ſufficit ad damnationem paruulorum, iuxta illud, *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei* (*Ioan. 3.*), & illud, *Qui non crediderit, condemnabitur* (*Marc. 16.*): ita etiam ſufficit, vt iudicentur. Præſertim, quia habituale peccatum, ſeu ſtatus peccati, quatenus eſt vera culpa, & ſufficiens ratio excludendi à regno, ad iudicium deferri debet, vt in eo conſtet, & talem culpam verè fuiſſe in homine, & duraſſe vſque ad mortem: vtrumque enim neceſſarium eſt ad iuſtam damnationem.

Ad primam confirmationem in primis iam declaratum eſt, quomodo loca Scripturæ ita poſſint intelligi, vt in conuocatione hominum ad iudicium paruuli comprehendantur. Deinde dicitur, Scripturam ſacram non narraſſe ibi omnia, quæ in illo vltimo iudicio fient, ſed ea, quæ futura ſunt præcipua, quæque ad hominum terrorem & correctionem maximè conferre poſſunt. Et ideo præcipuè commemoratur ſententia, & pœna, prout ad adultos pertinet: non verò excluduntur reliqui. Sicut etiam dicitur Matthæi 25. ferenda ſententia propter peccata contra miſericordiam, non tamen inde fit, non eſſe etiam ferendam propter alia peccata.

Ad ſecundam confirmationem variè reſpondent doctores. Quidam enim exiſtimant non eſſe inconueniens, ſentire eos aliquam triſtitiam de iuſtitia, & beatitudine amiſſa, vt Abulenſ. Matth. 25. q. 662. & Sot. indicat 1. de nat. & gratia, cap. 14. (*Matth. 25. Abulenſ. Sot.*) Alij verò hoc negant, quamuis in modo liberandi eos ab huiuſmodi pœna ſit magna varietas. Quia verò res hæc non eſt huius loci, breuiter dicendum exiſtimo, partim ex diuina prouidentia, partim ex prudentia & rectitudine voluntatis horum paruulorum fore, vt non ſentiant triſtitiam, nec dolorem de beatitudine amiſſa: ſed omnino ſint conformes diuinæ voluntati, & contenti iis bonis naturalibus, quibus erunt præditi, vt latiùs in materia de peccato originali dicendum eſt.

SECTIO VII.

Vtrùm omnes ſancti homines iudicandi ſint.

Ratio dubitandi ſumi poteſt, primò ex illo Ioan. (*Ioan. 3.*) *Qui credit in eum, non iudicatur*: omnes autem qui ſaluantur, crediderunt: ergo non iudicantur. Secundò poteſt ſpecialiter dubitari de aliquibus Sanctis, qui corpore & animo cum Chriſto iam regnant. Nam in iis, ſicut eſt conſummatum præmium, ita videtur cõſummatum iudicium: ergo non oportet, vt ampliùs iudicentur. Tertiò eſſe poteſt ſpeciale dubium de aliquibus inſignioribus Sanctis, vt v. g. de B. Virgine, Ioanne Baptiſta, & ſimilibus, præſertim de iis, qui cum Chriſto futuri ſunt iudices: quia non videtur expediens, vt qui iudicat, iudicetur. Hac enim ratione Chriſtus Dominus, qui alios iudicat, non iudicatur.

In hac quæſtione conueniunt omnes Theologi cunctos homines iuſtos eſſe iudicandos, quoad prolationem ſententiæ, ſeu iudicium approbationis, vt vocant. Hoc enim conuincunt omnia teſtimonia adducta præcedentibus Sectionibus, vt Matth. 25. 2. ad Corinth. 5. (*Matth. 25. 2. Cor. 15.*) neque in hoc occurrit aliqua ratio dubitãdi. De iudicio autem diſcuſſionis ferè omnes etiam dicunt, non omnes Sanctos eſſe iudicandos huiuſmodi iudicio: ſed illos tantùm, qui imperfectum ſanctitatis gradum attigerunt, & grauia peccata habuerunt bonis operibus admixta: nõ verò alios inſigniores Sanctos, qui viam perfectionis tenuerunt, & ſuper fundamentum fidei aurum, argentum, & lapides pretioſos ſuperædificarunt. Et ratio diſcriminis eſt, quia diſcuſſio ſolùm videtur habere locum, vbi eſt magna permixtio bonitatis, & malitiæ, vt facta collatione & examinatione conſtet, quomodo malitia deleta ſit, & bona merita apud Deum præualuerint. Vbi autẽ nulla aut ferè nulla eſt malitiæ admixtio, non eſt neceſſaria diſcuſſio, ſed ſolùm meritorum approbatio. Hæc eſt communis & recepta doctrina in 4. diſt. 47. quæ ſumpta eſt ex Greg. locis citatis Sect. 5. præſertim 26. Moralium, cap. 20. (*Greg.*) vbi ſicut diſtinguit duos ordines reproborum, eorum ſcilicet, qui iudicantur & pereũt, & eorum, qui non iudicantur & pereũt: ita diſtinguit duos ordines electorum, eorum qui iudicantur & regnant, & eorum qui non iudicantur & regnant. Quã diſtinctionem Anſelm. & Iulian. locis citatis ſequuti ſunt, eam etiam videtur indicaſſe Origen. homil. 21. in (*Anſelm. Iulian. Origen.*) Numeros, vt ait, quoſdam Sanctos ſorte accipere hæreditatem: alios verò excellentiores, & digniores, non cum cæteris numerari: ſed ante omnem ſortem ſublimari, & ad quandam ſingularem beatitudinis Chriſti participationem extolli. Sed (vt in ſuperioribus dixi) difficile explicatu eſt, quid rei ſubſit huic diſtinctioni. Videtur enim eſſe tantùm quidam metaphoricus loquendi modus ad explicandam maiorem quandam facilitatem, quæ ex parte ipſorum operum aut reſpectu noſtri videtur eſſe maior in ferenda ſententia approbationis, & ſalutis de quibuſdam ſanctis, quàm de aliis. Alioqui enim ſi conſideremus hoc iudicium, vt ſubeſt ſcientiæ Dei, & quatenus fit iuxta leges ab eo latas, non videtur futura maior diſcuſſio in quibuſdam, quàm in aliis. Quia (ſi abſolutè loquimur de ſtatu gloriæ) ex iuſtitia finali ſumenda

menda, eſt certa & infallibilis regula ſalutis, & ſententiæ approbationis ferendæ: ſiue multa peccata præceſſerint, ſiue nulla. Si autem loquamur de gradu gloriæ, omnia opera penſanda & diſcutienda erunt, vt condigna retributio vnicuique reddatur. Eo vel maxime, quòd diſcrepatio Iuſtorum (quæ Matth. 25. inſinuatur) non eſt per modum excuſationis, & contentionis, ſicut reproborum, ſed per modum humiliationis, & demiſſionis: at verò hæc humiliatio perfectior erit in inſignioribus ſanctis.

Vt ergo aliquid proferamus, in quo de re ipſa, & nõ tantùm de modo loquendi poſſit eſſe controuerſia, ſuppono in primis omnium Iuſtorum merita, propter quæ gloriam conſequentur, eſſe in generali iudició promulganda, vt omnes docent ſine controuerſia, & colligitur ex Matth. 25. Apoc. 20. & Dan. 7. & ex iis, quæ dicemus tam in hac, quàm in Sectione 9. euidentiùs conſtabit. Sub eorum autem meritis comprehendo tam propria eorum merita, quàm fructum meritorum Chriſti eis per ſacramenta applicatum. Quia ratio ſententiæ ferendæ, & æquitas Diuinæ iuſtitiæ his omnibus nititur, & quia merita Chriſti, poſtquã ſunt applicata, quoad effectum efficiuntur quaſi propria. Secundò ſuppono, quoſdam eſſe Iuſtos, qui nullum peccatum actuale in hac vita commiſerunt, in quo ordine ſolùm enumerare poſſumus beatam Virginem, & infantes iuſtificatos, & de his ſatis congruenti ratione dici poteſt, nullam in illis futuram eſſe diſcuſſionem: in infantibus quidem, quia nulla habuerũt opera: in Virgine autem, quia omnia, quę habuit, fuerunt bona merita, quorum glorioſa & copioſa ac diſtinctiſſima publicatio facienda eſt in iudicio, ſed illa non poteſt dici diſcuſſio, ſed abſoluta laudatio: nam diſcuſſio vel diſcrepatio dicit quandam collationem bonarum & prauarum actionum cum approbatione, excuſatione, vel accuſatione earum. Alij verò ſunt Sãcti, qui cum bonis meritis habuerunt aliqua peccata coniuncta, & in iis tunc videbitur fieri própria diſcuſſio, vel diſcrepatio, ſi omnia eorum opera tam bona, quàm mala deferẽda ſint in iudicium, vt mala vel excuſentur, vel iam omnino deleta ac purgata eſſe, bona autem præualuiſſe, & præmio digna permanſiſſe oſtendantur. In hoc ergo ſenſu poteſt eſſe quæſtio de re, an omnes Iuſti, vel aliqui tantùm, vel nulli iudicandi ſint iudicio diſcuſſionis.

Matth. 25. Dan. 7. Apoc. 20.

Prima ſententia eſt, nullum Iuſtorum hominum eſſe iudicandum iudicio diſcuſſionis in prędicto ſenſu. Quia peccata Iuſtorum non reuelabuntur in iudicio, ſed tantùm merita. Ita ſentit Magiſt. in 4. diſtinct. 43. Viguetius cap. 21. § 3. verſic. 8. & Sonnius tract. de extremo iudicio, capit. 6. Fundamentum ſumitur ex aliquibus locis Scripturæ, in quibus peccata ſemel remiſſa, tegi, occultari, deleri, & obliuioni tradi dicuntur; cui promiſſioni repugnare videtur, quòd poſtea in vniuerſo hominum conſpectu proferatur. Aſſumptum patet ex illo Pſalm. 31. *Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata*, 1. Petr. 4. *Charitas operit multitudinem peccatorum.* Iſai. 43. *Ego ſum, qui operio iniquitates tuas*: & capit. 63. *Obliuioni traditæ ſunt anguſtiæ priores, & abſconditæ ſunt ab oculis noſtris. Ecce enim ego creo cœlos nouos, & terram nouam: & non erunt in memoria priora.* Vbi Hieronymus ita dicit, exponi poſſe quòd *in cælo nouo, & in terra noua, omnis conuerſationis priſtinæ memoria deleatur, ne hoc ipſum pars malorũ ſit, prioris anguſtiæ recordari.* Et Pſalmo 50. *Dele iniquitatem meam.* Vbi Chryſoſtomus homil. 2. *Si tu memor fis, Deus non erit memor: ſi tu eius oblitus fueris, Deus eius memorabitur. Feciſti malum, memor eſto, vt Dominus tuus illud obliuiſcatur*, iuxta id Ezech. 2. *Si impius egerit pœnitentiam, omnium iniquitatum eius, non recordabor amplius.* Similia habet Bernard ſermon. 55. in Cantica. Et confirmatur, quia Sancti in iudicio honorandi ſunt, & præmiandi: ſed hæc peccatorum manifeſtatio non pertinet ad eorum honorem, imò, nec videtur poſſe fieri ſine aliquo rubore, & dedecore.

Magiſt. Viguerius. Pſalm. 31. 1. Petr. 4. Iſai. 43. 63. Hieron. Pſalm. 50. Chryſoſt. Ezech. 18. Bernard.

Nihilominus dicendum eſt, omnia iuſtorum peccata tã mortalia, quàm venialia eſſe in iudicio manifeſtanda. Ita ſentit D. Thom. in 4. d. 43. art. vlt. & Bonauen. a. 2. q. 2. & 3. & ibi communiter reliqui Theologi. Sot. d. 47. q. 2. artic. 3. & eſt aperta ſententia Anſelmi in Elucidario, & libro de ſimilitudinibus, & ſignificatur ab Auguſtin. in libr. Meditationum, capit. 4. dicente, *Ecce coram tot millibus populorum nudabuntur omnes iniquitates meæ, tot agminibus Angelorum patebunt vniuerſa ſcelera mea, non ſolùm actuum, ſed etiam cogitationum, ſimulque loquutionum.* Similia multa habet Hugo Victorin. lib. 3. de Anim. cap. 23. Et probatur primò ex Scriptura, quæ abſolutè & ſine exceptione affirmat, omnium actiones eſſe in iudicium deferẽdas: non ergo poteſt fieri hæc exceptio ſine maiori fundamento. Antecedens conſtat ex verbis Chriſti Matth. 12. *Dico autem vobis: quoniam omne verbum otioſum, quod loquuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij.* Vbi omnes Patres intelligunt, poſitum eſſe exemplum in peccato quodam, quod leuiſſimum apparet, ac frequentiſſimum, vt intelligamus multo magis eſſe reddendam rationem de omnibus aliis. Præterea id ſatis apertè docuit Sapiens Eccleſ. vltimo, *Cuncta quæ fiunt adducet Deus in iudicium pro omni creato, ſiue bonum, ſiue malum ſit.* Et quamuis hoc explicari poſſit de iudicio particulari: tamen & Scriptura frequentiùs loquitur de vniuerſali, & Sancti docent, quidquid iudicatum fuerit in particulari iudicio, diiudicandum eſſe in vniuerſali, & ita ibi exponit Hieronym. conferendo inter ſe teſtimonia citata. Et idem confirmat Paul. 2. ad Corinth. 5. dicens, *Referet vnuſquiſque propria corporis, prout geſſit, ſiue bonum, ſiue malum.* Et 1. ad Corinth. 4. *Nolite ante tempus iudicare, quoad vſque veniat Dominus, qui illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium.* Secundò, quia hoc pertinet ad perfectiorem integritatem illius iudicij, & diuinæ iuſtitię manifeſtationem. Nam vt conſtet Chriſti iudicantis & reddentis Sanctis præmium, iuſtam eſſe ſententiam, non ſufficit, quòd iſti habuerint merita: ſed oportet, vt conſtet illa permanſiſſe viua, & omnia impedimenta fuiſſe ſublata, atque adeò omnia mala, etiam in iuſtis fuiſſe vel miſericorditer propter Chriſtum remiſſa, vel condignè vindicata, & purgata. Vnde ad oſtenſionem etiam diuinæ gratiæ, & ad gloriam Chriſti hîc iudicandi modus ſpectat. Sicut etiam peccata reproborum, quæ in hac vita per pœnitentiam deleta fuerunt, quamuis iterum punienda non ſunt, in iudicium illud deferuntur, vt diuina iuſtitia ac miſericordia ampliùs manifeſtetur. Tertiò, quia oppoſita ſententia nullum habet veriſimile fundamentum. Nam in primis, omnibus illis Scripturæ locis non promittitur vera ac propria obliuio peccatorum. Alioqui oporteret, vt neque in diuina memoria manerent, quia promittit Deus, quòd obliuiſcetur eorum. Et ſimiliter oporteret, vt neque ipſi Sancti, qui illa commiſerunt, eorum recordarentur, quod eſt apertè falſum, vt conſtat ex Apocalypſ. 20. quem locum Section. 9. exponemus Et ad hoc propoſitum tractat illud Auguſtin. 20. de Ciuitat. cap. 14. docens, in die iudicij omnia tam bona, quàm mala eſſe in ſingulorum memoriam reuocanda. Et Gregor. in Pſalm. 88. dicit quòd recordabuntur miſeriarum præteritarum, vt in æternum miſericordias Domini canant. Idem docet Lactantius lib. 7. cap. 22. In illis ergo Scripturæ locis per omnes illos dicendi modos ſignificatur perfecta remiſſio peccatorum, quæ *deleri* dicuntur, quia macula eo

D. Thom. Bonau. Sot. Anſelm. Auguſt. Hug. Vict. Matth. 12. Eccl. vlt. Hieron. 1 Cor. 4. Apoc. 20. Auguſt. Greg. Papa. Lactant.

la eorum in anima non manet: *obliuioni autem traduntur à Deo*, quia iam eorum non recordatur, vt puniat: & eodem modo *tegi, & occultari*, quia iam non prouocant ad iram, neque ſunt rubori, aut dedecori.

Publica delictorum manifeſtatio in iudicio vniuerſali ſanctis pudori aut triſtitiæ non futura.

Ex quo facilè reſpondetur ad confirmationem ſuprà factam. Quia ſicut memoria peccatorum non efficit dolorem, aut triſtitiam in Beatis: ita neq; eorum manifeſtatio pudorem aut triſtitiam infert. Nõ enim iam ſunt capaces harum paſſionum. Quod apertis exemplis conuinci poteſt. Quis enim dubitet cognoſcere Petrum, vel Magdalenã quotidie in Eccleſia ſua peccata publicè prædicari, de quo non ſolùm pudore & dolore non afficiuntur, ſed etiam vehementer gaudent, quia in maiorem Dei gloriam cedit. Item nulla infamia aut verum aliquod malum creatur Sanctis ex hac manifeſtatione, ſed ipſi, cùm rectiſſimi ſint in omnibus, non poſſunt moueri, niſi ex apprehenſione veri boni, aut mali: ergo hac de cauſa nullo ex prædictis affectib. mouebuntur, qui nõ ſunt niſi fuga quædam imminentis & præſentis mali. Et confirmatur, quia tanta erit Sãctorum gloria, & lætitia de pœnitẽtia pro peccatis acta, de remiſſione obtenta, déq; admirabili ratione diuinæ prouidentiæ, qua factum eſt, vt mala illis cooperẽtur in bonum, vt propter has etiam cauſas gaudeant, quòd eadẽ peccata omnib. manifeſtẽtur. Quomodo enim poſſent diuina in eos gratia ac benignitas agnoſci, niſi eorum lapſus cognoſcerentur? Aut quomodo poterũt omnia eorum merita, quæ per pœnitentiam & ſatisfactionẽ pro peccatis conſequuti ſunt, omnibus nota fieri, niſi peccata, quæ fuerunt occaſio & materia illorũ meritorũ, cunctis quoque innoteſcant? Plura in fauorem huius ſententiæ ſumi poterunt ex his, quæ in Sect. 9. diximus.

Iuſti iudicandi quomodo.

Ex iis igitur conſtat, ſi diſcuſſio nihil aliud ſignificet, quàm examinationem & collationem bonarum & malarum actionum, omnes Sãctos, qui aliqua peccata commiſerint, aliquo modo iudicandos iudicio diſcuſſionis, quanquam dici poſſit, hanc diſcuſſionem minorem eſſe futuram in iis, qui tantũ venialiter peccauerunt, quàm in iis, qui mortalia etiam crimina cõmiſerunt, & ſimiliter maiorem futuram in iis, qui plura & grauiora admiſerunt peccata, quàm in iis qui pauciora. Et in hunc modum intelligi poteſt illud Soph. 1. *Et erit in die illa, ſcrutabor Ieruſalem in lucernis.* Quæ verba eleganter tractat Bernar. ſerm. 55. in Cantic. Vbi *Ieruſalem* nomine, dicit, Prophetã deſignaſse illos, qui in hoc ſæculo vitam ducunt religioſam, mores ſupernæ illius Ieruſalem conuerſatione honeſta & ordinata pro viribus imitantes. Quorum peccata occulta ſunt, nomine & habitu iuſtitiæ adumbrata. *Et idcirco* (inquit) *neceſſe erit, ſubtili ea inueſtigari diſcuſſione, & quaſi admotis lucernis de tenebris in lucem prodi. Poſſumus afferre aliquid & de Pſalmo ad confirmãdum id quod dicitur de ſcrutanda Ieruſalem. Ait namque ſub perſona Domini: Cùm accepero tempus, ego iuſtitias iudicabo, vias iuſtorum (ni fallor) & actus eorum diſcuſſurum ſe, & examinaturum dicit.* Cùm ergo poſtea Bernardus dicit, ſi nos in hac vita diiudicauerimus, poſtea non fore iudicandos, de iudicio damnationis loquitur.

Sophon. 1. Bernar. Pſalm. 74.

Reſponſio ad argumenta in oppoſitum. Baſil. Pſalm. 7.

Ad rationes autem dubitandi in principio poſitas reſpondetur. Ad primam, verbum *iudicandi* in Scriptura variis modis ſumi, vt notauit Baſil. hom. in Pſal. 7. in illud, *Dominus iudicat populos.* Interdum enim in communi ſignificat ſententiam proferre poſt cauſæ examinationem, ſiue iudicium ſit cõdemnationis, ſiue abſolutionis. Et hæc videtur eſſe propria ſignificatio, ſecundùm quam dicitur Chriſtus *iudicaturus viuos, & mortuos*, & hoc modo dicimus, Sanctos eſſe iudicandos. Interdum verò *iudicare* ſignificat idẽ, quod condemnare, vt Pſal. 5. *Iudica eos Deus.* Et Ioan. 5. *Qui* A *verò mala, in reſurrectionem iudicij*, id eſt, damnationis. Nam quia iudicium eſt actus iuſtitiæ, & præcipuè futurum eſt ad manifeſtandam diuinam iuſtitiam, quæ in reprobis potiſſimũ exercenda eſt: ideo iniqui quaſi per antonomaſiam iudicandi dicuntur. Cùm ergo Ioan. 3. dicitur: *Qui credit in eum, non iudicatur*, ſenſus eſt, non condemnatur, ſcilicet, ſecundùm præſentem iuſtitiam, aut ſi in ea perſeueret. Sicut inferiùs inquit, *Qui credit in filium, habet vitam æternam; qui incredulus eſt filio, non videbit vitam:* & cap. 5. *Qui credit in eum, qui miſit me, habet vitam æternam, & in iudicium non venit*, id eſt, in damnationem. Vnde ſubiungit, *Sed tranſit à morte in vitam.* Sic Iren. lib. 5. c. 27. *Qui credit in me* (inquit) *non iudicatur, id eſt, non ſeparatur à Deo: qui autem* B *non credit, iam iudicatus eſt, id eſt, ſeparauit ſemetipſum à Deo voluntaria ſententia.*

Pſalm. 5. Ioann. 5. Ioan. 3. Ioan. 5. Irenæ.

Ad ſecundam reſpondetur, etiam illos Sanctos, qui corpore & animo iam ſunt Beati, fore iudicandos, quia licèt priuatim iudicati ſint, oportet eorum cauſam ad publicum tribunal deferri. Nam etiam tempore iudicij omnes Sancti erunt iam corpore & animo glorioſi, nihilominus iudicabuntur.

Chriſtus quomodo iudicandus dicatur.

Ad tertiam, iam explicatum eſt, quomodo inſignes Sancti iudicandi ſint: nec eſt incõueniens, quòd aſſeſſores Chriſti ab ipſo iudicentur, & cum ipſo inferiores diiudicent, quãuis à Gregorio ij dicantur non iudicandi, quia eorum cauſa breuiter tranſigenda eſt, potius per modum approbationis & laudis, quàm diſ- C cuſſionis & examinationis. De Chriſto autem Domino non deſunt, qui dicant etiam ipſum fore iudicãdum. Anſelmus enim in Elucidario ſentit vniuerſas Chriſti actiones, & vitã eſſe in iudicio omnibus manifeſtandam. Et ita exponit illud Apoc. 20. *Et libri aperti ſunt, id eſt, conſcientiæ ſingulorum, & alius liber apertus eſt, qui eſt vitæ, id eſt, vita Ieſu, in quo omnes quaſi in libro legent, quid de præceptis eius vel fecerunt, vel neglexerunt.* Rurſus per hanc vitæ Chriſti manifeſtationem conſtabit euidentiùs infinita Dei miſericordia, & iuſtitia erga humanum genus ad ipſius gloriam, & bonorum conſolationem, & confuſionem malorũ. Hac ergo ratione quodammodo dici poteſt Chriſtus ſe ipſum diiudicaturus. Quod tamẽ potius metaphoricè, D quàm propriè dictum eſt, eo modo, quo etiam ipſe Deus in iudicium venire dicitur, iuxta illud Pſal. 50. *Vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas, cùm iudicaris:* & Ioel. 3. vbi nos legimus, *Et diſceptabo cũ eis*, Hebræa habent, *Iudicabor cum eis.* Et Iſai. 43. *Reduc me in memoriam, & iudicemur ſimul, narra, ſi quid habes, vt iuſtificeris.* De quo tractans Amb. Pſal. 36. *Graue* (inquit) *eſt hoc iudicium, cùm Dominus de ſe poſtulat contra hominem iudicari.* Quia reuera Deum per Chriſtum hoc modo iudicari, potiùs eſt, iuſtiùs atque exactiùs homines iudicare, cauſam ſuam magis magiſq; aduersùs prauos homines & in fauorem bonorum iuſtificando.

Anſelm. Apoc. 20. Pſalm. 50. Ioel. 3. Iſai. 43. Ambroſ.

SECTIO VIII.

E *Vtrùm Angeli tam boni, quàm mali, iudicandi ſint.*

NOn eſt huiùs quæſtionis ſenſus, an ſint Angeli ſancti iudicandi: quoad præmium eſſentiale ex operibus, & meritis, quæ in beatitudine geſſerunt, vt Origenes ſæpius indicat, homilia 13. in Lucam, homilia 20. & 24. in Numer. quem piè interpretatur diuus Thomas 1. part. quæſt. 113. articul. 7. ad 4. ex eodem Origene homilia 11. in Numer. vbi ait futuros etiam Angelos cuſtodes in iudicio, non tam vt de ſua cuſtodia iudicentur, quàm vt ſint teſtes ignauiæ ac negligentiæ hominum. Eſt ergo quæſtio de iudicio Angelorum ex operibus & meritis, quæ

Orig. D.Tho.

quæ in ſtatu ſuæ vitę habuerunt. In qua re eſt ſententia ſatis vulgata, Angelos non eſſe iudicandos, ſaltem quoad præmium, & pænam eſſentialem. Ita ſentit D. Thomas hîc quæſt. 59. art. 6. Negat enim iudiciariam poteſtatem Chriſti vt hominis ſe ſe extẽdere ad Angelos quoad præmium, & pœnam eſſentialem: ſed ſolùm quantum ad miniſteria eorum, & accidentalia præmia, vel ſupplicia, quæ inde reſultant. Et in 4. diſt. 47. quæſtion. 1. art. 3. quæſtiunc. 4. apertiùs dicit, hoc iudiciũ directè non pertinere ad Angelos, ſed tantùm indirectè, quatenus actibus hominum fuerunt commixti. Atque hanc ſententiam amplectuntur diſcipuli diui Thomæ. Probari autem poteſt. Primò, quia generale iudicium de Angelis, initio mundi perfectum eſt, vnde omnes integrum præmium aut ſupplicium eſſentiale acceperunt. Secundò, quia Chriſtus non eſt redemptor Angelorum: ergo nec futurus erit iudex. *Symbol.* Tertiò, quia in Symbolo tantùm profitemur Chriſtum futurum iudicem viuorum, & mortuorum, & in Euangelio ſolùm de hominibus profertur ſententia, *Matth. 25.* *Venite benedicti, &c.* Matth. 25.

Angeli tã boni quàm mali iudicio vniuerſali comparituri omnes. Dicendum tamen eſt primò, omnes Angelos tam bonos, quàm malos cõparituros in iudicio, & aliquo modo illud ſubituros. In hac aſſertione omnes conueniunt, & de bonis quidem Angelis conſtat. Quia Chriſtus dixit omnes Angelos ſanctos venturos ſecũ ad iudicium. De malis autem omnes Theologi idem docent. Quia eſt ferè eadem ratio: & quia ad gloriam Chriſti ſpectat, vt eo die illi *curuetur omne genu*, ſicut *Rom. 14.* Paul. expoſuit. Et quia tam boni, quã mali Angeli ad ſalutem vel damnationẽ hominum aliquid cooperati ſunt, & aliquod miniſterium exhibent circa prȩmium vel pœnam eorum, idcirco oportet, vt huic generali iudicio, omnes aſſiſtant, & Chriſto, vt vniuerſorum Domino ſubiiciantur. Et hinc fit, effectũ huius iudicij ſaltem indirectè redundaturum ad Angelos. Gaudebunt enim boni de conſortio Sanctorum hominum, & de fructu ſui miniſterij, & ſimiliter accreſcet malis aliqua confuſio, & accidentaria triſtitia ex condemnatione prauorũ hominum. Nam ipſi etiam detrudentur in infernum. Et de malis, quorum cauſa extiterunt, nouo aliquo modo punientur, ſaltem per nouam quandam ignominiam, & publicam infamiam.

Angeli à Chriſto iudicandi omnes. Secundò dicendum eſt, probabilius videri omnes etiam Angelos eſſe iudicandos quoad præmium, & ſupplicium eſſentiale, iudicio ſaltem approbationis, & condemnationis. *Bonauent. Ricard.* Ita ſentit Bonauentura in quarta diſtinct. 47. articulo 1. q. 4. & Richardus art. 1. quæſt. 6. *2. Pet. 2.* & probatur primò ex illo 2. Petr. 2. *Si Deus Angelis peccantibus non pepercit, ſed rudentibus inferni detractos in Tartarũ tradidit cruciandos, in iudicium reſeruari.* Quorum verborum ſenſus eſt, Deum non pepercisse Angelis peccantibus, eóſque carceribus addictos in iudicij diem reſeruaſſe, vtique iudicandos, & puniẽdos. *Auguſt.* Ita exponit Auguſt. lib. 11. de Ciuit. cap. 33. & lib. 21. cap. 23. & lib. de natura boni contra Manich. cap. 33. & ſimilem ſententiam ex Andrea Apoſtolo refert *Abdias Babyl.* Abdias Babylon. lib. 3. Ex quo loco ſumpſerunt aliqui veteres Patres occaſionem, vt dicerent, dæmones nondum puniri igne inferni, donec in iudicio vniuerſali iudicentur, & ad æternum ignem damnentur. Hoc enim ſenſu intelligunt dixiſſe Petrũ omnes *in iudiciũ reſeruari.* *Iuſtinus. Irenæ.* Ita ſentit Iuſtinus in dial. cũ Tryphone, quem refert & ſequitur Irenæus libro quinto contra hæreſes, c. 33. & vtriuſq; ſentẽtiam refert & approbat *Euſeb.* Euſebius libro quarto Hiſt. cap. 17. aliàs 18. & Nizephorus lib. quarto, capit 6. Qui etiam putant, ante aduentum Chriſti non certò cognouiſſe dæmonem ſuam damnationem: poſt Domini autem aduentum intellexiſſe ignem æternum ſibi eſſe paratum. Quod *Oecumen.* etiam refert & probat Oecumenius 1. Petri 5. Verun-

A tamen hęc ſententia quoad aliquid ſingularis eſt probanda. Nam tam certum eſt, Angelos malos à principio ſuæ damnationis eſſe igni traditos, & cognouiſſe ſuam damnationem æternam, quàm idem eſt certum de hominibus peccato mortali decedentibus, ſeu quã eſt certum, Angelos bonos eſſe beatos. Poteſt autem illa ſententia piè exponi, vt poſtea dicam. Ex illa ergo tantùm ſumimus id (quod ii Patres ſupponunt) Angelos, ſcilicet, fore à Chriſto iudicandos, & malos ipſius ſententia eſſe in infernum detrudendos, vt inde nunquam ampliùs poſſint emergere, ſicut nunc eis permittitur, vt ex Apocalypſ. 12. & 20. colligitur, *Apoc. 12. & 20.* in illis verbis, *Diabolus, qui ſeducebat eos, miſſus eſt in ſtagnum ignis, & ſulphuris, vbi & beſtia, & Pſeudopropheta* B *cruciabuntur die ac nocte, in ſecula ſeculorum.* Et quoad hoc dici poſſunt, fuiſſe priùs dæmones incerti de ſua pæna, nimirùm quantum ad hanc perpetuam incarnationem in loco inferni, & priuationem illius poteſtatis, & libertatis, quam in hoc mundo poſſidebant. Et hoc ſenſu conquerebantur de Chriſto, Marci 1. *Marci 1.* *Quid nobis, & tibi Ieſu Nazarene, veniſti ante tempus perdere nos?* Ex quo loco poteſt etiam concluſio poſita confirmari. Nam (vt Gloſſa ibi exponit) ſuſpica- *Gloſſa.* bantur dæmones, ſe fore ſtatim à Chriſto iudicandos, & in infernum præcipitandos, & hanc vocabant perditionem ſuam. Præterea idem confirmari poteſt ex illo 1. ad Corinth. 6. *Neſcitis, quoniam Angelos iu- 1. Cor. 6. Chryſo.* C *dicabimus?* Quod de iudicio vniuerſali exponũt Chryſoſtomus, Theodoretus, Ambroſius, Anſelmus, & alij *Theodor. Ambroſ. Anſelm.* Græci, Latiníque, quamuis aliqui eorũ de malis Angelis, alij abſolutè de omnibus intelligant. Sed nihil refert: nam idem redit ſenſus. Vnde Ambroſius ibi ait, eodem modo iudicandos eſſe Angelos, quo & mundus iudicabitur. Nec poteſt hic locus conuenienter exponi de iudicio tantùm indirecto, ſeu quoad præmium accidentale. Tum quia Paulus eodem modo dixit, à nobis iudicatum iri Angelos, ſicut mundum, & ita de eodem iudicij genere ab omnibus exponitur. Tum etiam, quia per illud indirectum iudicium non propriè iudicantur Angeli, ſed homines, & ex accidenti redundat in Angelos. Pauli autem verba poſſunt propriè & in rigore intelligi. Quapropter D Clem. Rom. lib. 7. Conſt. c. 33. dicit venturum Chriſtũ *Clem. Papa.* in throno Regni ſui ad condemnandum deceptorem mundi diabolum, & ad tribuendum vnicuique pro actionibus ſuis. Similia habet Lactan. lib. 7. c. 26. Cer- *Lactantius.* tum eſt autem, ſi mali Angeli iudicandi ſunt iudicio condemnationis, multo magis eſſe iudicandos ſanctos Angelos iudicio approbationis. Secundò poſſumus argumentari ratione: quia ex Angelis & hominibus ſanctis conſtituitur vnum Chriſti corpus, vna Eccleſia, & vna Dei ciuitas, & omnibus retribuitur pro meritis præmium eiuſdem rationis: ergo conueniens eſt vt publicum iudicium cũ retributione fiat, non ſolùm de hominibus, ſed etiam de Angelis. Patet conſequentia, primò, quia hîc habent locum omnes ratio- E nes, & congruentiæ ad diuinam prouidentiam pertinentes, propter quas voluit Deus, fieri generale hominum iudicium, vt ſuprà vidimus. Quia hoc pertinet ad manifeſtationem Diuinæ iuſtitiæ, & miſericordiæ. Pertinet etiam ad honorem & gloriam Chriſti, vt ſicut eſt caput & Rex Angelorum, ſit etiam ſupremus iudex. Pertinet quoque ad honorem ſanctorum Angelorum, vt eorum merita, & coronæ in conſpectu tum hominũ, tum Angelorum, laudem & honorem accipiãt. Deinde, quia nihil eſt, quod impediat, quo minus ita fiat: quia licèt Angeli iam receperint præmium vel pœnam, & conſequenter iudicati fuerint: illud tamen iudicium fuit priuatum reſpectu huius vniuerſalis iudicij: ſicut etiam de hominibus eſt neceſſariò dicendum. Item licèt Chriſtus non ſit re-

demptor Angelorũ, eſt tamẽ Saluator, & iuſtificator, A
ideóq; debuit eſſe iudex etiã quoad eſſẽtiale præmiũ, Quod autẽ in Symbolo tantùm profiteamur, eſſe iudicẽ viuorũ ac mortuorũ, non propterea negatur, futurũ etiã eſſe iudicem Angelorũ: ſed docetur id, quod certũ eſt, nobíſque neceſſariũ: tacetur autem reliqua, noſtræque inquiſitioni relinquuntur: quamquam ſub nomine *viuorum* Angeli poſſint comprehendi.

SECTIO IX.

Quomodo ſint omnium cauſæ & opera in iudicium manifeſtanda.

IN præcedẽtibus ſectionibus multa attigimus, quæ ſub hoc titulo comprehendi videntur, prætermitti tamen non potuerunt, quia res ſunt adeò inter ſe cõnexæ, vt non poſſint diſputatione ſeiungi: hîc ergo B ſolùm addemus ea, quę ad complementum huius diſputationis dicenda ſuperſunt. Hactenus enim deſcripſimus aduentum iudicis, & omnium iudicandorum conuentum, vnde ſit reliquum, vt ipſum actum iudicandi deſcribamus. Cùm verò in hoc duo contineantur, ſeu requirantur, ſcilicet cauſæ cognitio, ac manifeſtatio, & ſententiæ prolatio, iis duobus explicatis, erit iudiciũ abſolutũ, & omni ex parte declaratum.

Iudex & Iudicium viſibiliter apparebunt.

Vt ergo, de priori dicamus, ſupponendum eſt, quod ſæpe eſt in ſuperioribus inculcatum, hoc iudicium futurum eſſe ſenſibile quoad mutuam præſentiam iudicis, & hominum iudicandorum. Itaque non ſolùm Chriſtus conſpiciet, & conſpicietur à ſanctis hominibus, ſed etiam à malis, & iniquis: quod videtur de fide certum ex illo Matth. 24. *Sicut fulgur exit ab* C *Oriente, & paret vſque in Occidentem, ita erit aduentus filij hominis.* Ex quo colligunt omnes Patres, Chriſtum manifeſtè vt ab omnibus videatur, appariturũ. Vnde inferiùs dicitur, *Videbunt filium hominis venientem in nubibus cœli,* & c. 22. *Congregabuntur ante eum omnes gẽtes,* vbi ſignificatur apertè mutua ac ſenſibilis præſentia. Quæ non obſcurè etiam colligitur ex colloquio, quod ibi deſcribitur inter iudicem, & iudicandos. Et c. 26. *Videbitis filium hominis ſedentem à dextris virtutis Dei, & venientem cum nubibus cœli.* Ex quibus locis nõ ſolùm conſtat, viſuros omnes homines Chriſti humanitatem, ſed etiam externam gloriam & maieſtatem, & claritatem corporis eius, vt cum Magiſtro docent Theologi omnes in 4. diſt. 48. & eſt ſententia D Aug. Enarrat. in Pſal. 85. circa illa verba, *Reſpice in me, & miſerere mei,* & Enarrat. in Pſal. 190. circa illud, *Tecum principium in die virtutis tuæ.* Et facilè ſuaderi poteſt ex omnibus, quæ in ſuperioribus dicta ſunt de ſecundo Chriſti aduentu viſibili, ac ſenſibili, & de differentiis inter primum & ſecundum aduentum, & de gloria & maieſtate ſecundi. Illa enim omnia probãt, illam gloriam, & maieſtatem conſpiciendam eſſe ab omnibus hominibus iudicandis. Loquor autem de claritate corporis, & maieſtate externa ac ſenſibili: nam gloria diuinitatis non oſtendetur reprobis, ſed tantùm Sanctis, vt rectè docuit Auguſt. 1 de Trinit. c. 13. Et Iſidor. libr. 1. de ſum. bon. cap. 30. Non enim docet, tantum bonum iniquiſſimis hominibus com- E municari: maximè cùm ad iudicium illud tranſigendum neceſſarium nõ ſit: ideo enim fiet iudicium per humanitatem, vt in ea conſpicere poſſint reprobi ſuum iudicem, quem in diuinitate propter eius eminentiam intueri non decebat. Dices: Ergo nec neceſſe erat, vt viderent gloriam corporis Chriſti, ſatis enim eſſet, formam humanam conſpicere, quam ſuo arbitrio manifeſtare poteſt corpus glorioſum, non manifeſtata claritate ſua. Adde videndum eſſe Chriſtum à damnatis in forma crucifixi: ergo non videbitur ab eis gloria corporis eius, maximè, quia viſio huius gloriæ & claritatis poſſet reprobis parere aliquod gaudium. Reſpon. negando conſequentiam, quia ad

Matt. 24.

Matt. 22.

Matt. 26.

Mag. ſen.

Obiectio.

terrorem damnatorum, eorúmque confuſionem, oportet vt videant ſaltem ſenſibilem gloriam Chriſti hominis, ex qua non ſolùm voluptatem non capient, ſed potiùs turbabuntur timore horribili, quia non conſpicient illam claritatem, vt eius pulchritudine fruantur, ſed vt in illa tanquam in ſigno videant & Chriſti gloriam, & maieſtatẽ, & quid ipſi amiſerint. Quòd autem dicitur Chriſtus vidẽdus in forma crucifixi, ſi intelligatur quoad corporis figuram, & ſitũ, fictitium eſt, & ſine fundamento: ſi autem intelligatur, quòd videbunt in eo inſignia crucifixionis, veriſſimum quidem eſt, iuxta illud Zach. *Aſpicient ad me quem confixerunt,* quod de hoc myſterio exponit Ioan. c. 19. & ſignificatur Apocal. 1. *Ecce venit cum nubibus, & videbit eum omnis oculus, & qui eum pupugerunt,* vt notat Ignat. epiſt. 10. ad Smyrnenſes, & Cypri. ſer. de aſcen. & Chryſoſt. homil. de cruce & latrone, & hom. 49. imperfecti in Matth. & Hieron. epiſt. 1. ad Heliodor. & alij in ſuperioribus allati. Non repugnat autẽ videre, hoc modo Chriſtum crucifixũ, & videre illum in maieſtate ſua, quia illa inſignia paſſionis in ei⁹ corpore glorioſo manent cum ſumma gloria, & decore.

Zach. 12.

Apoc. 1.

Ignat. Cypr. Chryſ. Hieron.

Secundò ſupponendum eſt, in illo iudicio manifeſtanda eſſe iudicandorum opera tam bona, quã mala, quod ſpectat ad cognitionẽ, & probationẽ cauſæ de qua ferendum eſt iudicium. Quæ veritas ſic abſolutè propoſita, de fide eſt, vt conſtat ex locis ſuprà tractatis, Matth 25. 2. ad Cor 5. & aliis. Duo autẽ ſunt potiſſima teſtimonia, in quibus hic actus Diuini iudicij ſpecialiùs deſcribitur. Primum eſt Daniel. 7. *Iudicium ſedit, & libri aperti ſunt.* Secundum eſt Apocal. 20. *Et vidi mortuos magnos, & puſillos ſtantes in conſpectu throni, & libri aperti ſunt, & alius liber apertus eſt, qui eſt vitæ, & iudicati ſunt mortui ex iis, quæ ſcripta erant in libris, ſecundùm opera ipſorum.* In quibus locis quamuis Sãcti variis modis explicẽt librorum metaphorã, tamen omnes intelligũt (quod Ioannes ſatis explicuit) ea librorum apertione ſignificatam eſſe operum omniũ manifeſtationem. Aug. ergo 20. de Ciuit. cap. 14. & 15. per libros, qui aperti ſunt, intelligit Sanctos, in quorum mentibus & cordibus Diuina voluntas & lex veluti clara & expreſſa cognoſci poteſt, per librũ autẽ vitæ intelligit vim Diuinã, qua vnicuique præſens fier quidquid in vita malè aut bene geſſit. Cùm enim ad iudicium operum neceſſaria ſit cognitio legis ſeu iuris, facti ſeu operis, plures etiã libri videtur eſſe neceſſarij. Alij in quibus præcepta ſcripta ſint, alij in quibus ipſorum operũ hiſtoria ſit conſcripta: priores ergo libros intelligit Auguſt. eſſe corda Sanctorũ Diuinum ius ac Diuinam voluntatem exprimẽtia, alterum autem librum vitæ intelligit eſſe memoriam ſanctorum omniũ, quæ virtute Diuina in omnib. hominibus iudicandis fiet. Et eandẽ ferè expoſitionem ſequẽs Richard. Victorin. in dicto lib. de poteſtate iudiciaria, intelligit, priores libros non eſſe quoſlibet Sanctos, ſed ſolos inſignes ac perfectos viros, in quib. Diuina lex ac voluntas tãquam in ſpeculo relucet. A qua interpretatione non abhorret Theodor. Daniel. 7. nec Anſelmus in Elucidario. Quia addit, librum vitæ eſſe vitam Ieſu, quæ omnibus debet eſſe norma viuendi, & intelligi poteſt quaſi lex, per quam omnes ſunt iudicandi. Beda verò per libros apertos intelligit Scripturas, in quibus pręcepta Diuina continẽtur, quæ omnia probabiliter excogitata ſunt. Vera tamen interpretatio, & maximè literalis eſſe videtur plures libros, qui aperiendi ſunt, eſſe omnium hominum & Angelorum cõſcientias, in quibus tam iura, quàm facta conſcripta reperientur, iuxta illud Iſai. quinquageſimo primo, *Lex mea in corde eorum,* & Pſal. 36. *Lex Dei eius in corde ipſius:* & illud Ierem. 17. *Peccatum Iudæ ſcriptum eſt ſtilo ferreo in vngue adamantino exaratum*

Opera omnia in iudicio examinabuntur.

Matt. 25. 2. ad Cor. 2.

Dan. 7. Apoc. 20.

Aug.

Quid ſit aperiri libros die iudicij.

Rich. Vict.

Theod. Anſelm.

Beda.

Iſa. 51. Pſalm 36. Ierem. 17.

tum ſuper latitudinem cordis eorum. Igitur ex iis, quæ in conſcientiis ſcripta fuerint, ſinguli iudicandi ſunt. Vnde Paul. ad Rom. 2. *Theſauriʒas tibi iram in die iræ, & reuelationis iuſti iudicij Dei,* & infrà, *Oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, teſtimoniū reddente illi conſcientia ipſorum, & inter ſe inuicē cogitationū accuſantium, aut etiam defendentium in die, cùm iudicabit Deus occulta hominū.* Rectè ergo per libros, qui aperiendi ſunt, ex quibus iudicandi ſunt mortui, conſciētias ſeu memorias ſingulorum interpretamur cum Hieron. & Theodor. Dan. 7. per librum autem vitæ, rectè etiam intelligunt Hieron. & Aug. dicto lib. 20. c. 15. librū illum viuentiū, ſeu Diuinam mentem, in qua prædeſtinati omnes cōſcripti ſunt. Hic enim eſt frequentior vſus huius vocis in Scriptura, vt latiùs tradit D. Th. 1. p. q. 24. & præſertim apud Ioannem in Apocalypſ. c. 13. *Adorauerunt eam omnes, qui habitant terram, quorum non ſunt ſcripta nomina in libro vitæ:* & eodem c. 20. *Qui non eſt inuentus in libro vitæ ſcriptus, miſſus eſt in ſtagnum ignis.* Idem ferè habetur c. 21. & 22. Vnde in aliis libris dicuntur eſſe conſcripta omnia opera, in hoc verò libro vitæ præcipuè dicūtur ſcripta nomina, ſeu perſonæ. Nam ſicut in militia alius eſt liber, in quo ſcribuntur delecti milites, alij verò, in quibus deſcribuntur vel leges, vel facta militum, ita in præſenti, præter eos libros, in quibus ſcribuntur facta hominum, eſt liber vitæ in Deo, in quo deſcribuntur, qui ad vitam æternam ſunt electi, qui in die iudicij aperiendus eſt: quoniam perſpectis omnium conſcientiis & operibus ſtatim conſtabit, qui ſint de numero prædeſtinatorum, qui verò nō, & omnibus notum fiet, quomodo Deus & ſumma miſericordia eos elegerit, & admirabili prouidentia per conſentanea media ad finem perduxerit, & non minori iuſtitia eis præmium reddat. Dices: Cur nō fit mentio alterius libri, in quo ſcripti ſint reprobi, qui dici poterit liber mortis. Reſpondēt Aug. & D. Thom. eos, qui repudiantur, & reiiciuntur, non ſolere ſingulariter in libro deſcribi. Hieron. autem ſentit dari librum mortis, non quidē in mente Dei, ſed dæmonis: quia licèt Deus ſcientiam habeat omnium reproborum, tamen nō per ſe, & quaſi ex voluntate & intentione ſua illos deſcripſit in mente ſua, ſed ſolùm quia ipſi futuri erant tales, & ideo eos præſciuit, quod Aug. & Thomas intendunt. At verò dæmon ſuum librum habet, in quo reprobos, & eorum opera ſcribit, quem ipſe quidem in die iudicij proferet, vt ſui imitatores accuſet. Tamen quia Deus per librum non iudicabit, ſed per ſingulorum conſcientias, & ſuam ſcientiam, ideo de illo libro non fit mētio in Scriptura. Ex iis ergo ſatis conſtat, omnium opera manifeſtanda eſſe in die iudicij, ſub quibus facta & dicta & occultiſſimæ cogitationes comprehenduntur, omnia enim hæc in conſcientiis ſcribuntur, & omnibus proprium aliquod præmium vel ſupplicium reſpondebit.

Rom. 2. — *Hieron. Theod. Hieronym. Auguſt.* — *D. Thom. Apoc. 13. 20. 21. 22.* — *Obiectio.* — *Solutio. Auguſt. D. Thom. Hieron. Liber mortis an detur.*

Duo autem circa hoc inquiri poſſunt. Primum, an omnia & ſingula opera omnium hominum & Angelorum fient nota omnibus aliis, an verò tantū ſingulis manifeſtanda ſint, quæ ſunt vnicuiq; propria. Nam de hoc ſecundo nullum eſt dubiū inter Theologos. Tum propter adducta teſtimonia Scripturæ: tum etiā, quia hoc ſpectat ad æquitatem diuini iudicij, vt vniuſcuiuſque cauſa legitimo teſtimonio comprobetur, quale erit in ſingulis teſtimoniū propriæ conſcientiæ, vt ex Paulo adductū eſt. De primo autē aliqui Theologi dubitant, quia non exiſtimant, illud eſſe neceſſariū ad æquitatem diuinæ iuſtitiæ. In quam ſententiam videntur inclinare Paludan. in 4. diſtinct. 47. quæſt. 1. art. 2. & Durand. quæſt. 2. Multo autem verior eſt cōtraria ſententia, quam tenet D. Th. diſtinct. 43. quæſt. 1. art. 5. quæſt. 3. & Bonauentura ibidem art. 3. & Richar. art. 7. & diſtinct. 47. art. 1. quæſt. 3. & Soto quæſt. 2. artic. 3.

Palud. Durand. D. Thom. Bonauent.

A Atque ad id perſuadendum afferri poſſunt, præter ea, quæ hîc diximus, permulta alia, quæ Sect. 5. & 7. adducta ſunt. Ratio eſt, quia non haberet illud iudicium perfectam rationem generalis iudicij, ac ferè ſuperuacaneum eſſet, ſi omnium cauſæ non eſſent in publicum proferendæ, & ſententia ac ratio eius omnibus manifeſtanda.

Hinc oritur ſecundum dubium, quomodo hæc cognitio ſeu manifeſtatio facienda ſit. In quo multa includuntur, ſcilicet an facienda ſit per mentalem tantū manifeſtationem, an per vocalem. Item an ſit in momento, vel in tempore facienda. De quibus omnibus Theologi locis citatis multa ſcribunt, ſed vt rectè dixit Magiſter, cùm de hac re nihil per Scripturam, neque per Eccleſiam ſit nobis reuelatum, nihil poteſt certo fundamento affirmari, cùm Deus illis & aliis modis, prout ſibi placuerit, hoc facere poſſit. Tamen coniecturis vtēdo veriſimile eſt, quod omnes Theologi docent, huiuſmodi cauſæ manifeſtationem non eſſe totam vocibus ſenſibilibus exprimendam, eſſet enim res valde moroſa, & non neceſſaria, vt optimè Aug. libro 20. de Ciuit. capite 4. & clariùs in 16. Secundò credibile eſt, nōn eſſe futuram in vnico inſtanti, quia non poſſent homines, præcipuè reprobi tam multa ſimul diſtinctè & perfectè cognoſcere, ſine ingenti miraculo non neceſſario. Item non oportet, vt tam celebris actio vno temporis inſtanti tranſigatur: fiet ergo in mora aliqua, per ſucceſſiuam loquutionē mentalem, omnibus proportionatam. Tertiò non eſt improbabile, aliqua peccata hominum eſſe voce ſenſibili redarguenda, & ſimiliter aliqua bona opera laudanda. Quia cùm illud iudicium futurum ſit ſenſibile, & inter homines, qui ſeſe mutuo ſenſibiliter conſpicient, vt ſuprà diximus, videtur etiam conueniens, vt aliqua ratione fiat loquutione ſenſibili, qui modus eſt hominibus maximè accommodatus, & ad maiorē honorem bonorum, iniquorum verò confuſionē pertinens. Hinc Richar. diſtinct. 47. art. 1. quæſt. 3. credit, hāc vocalem manifeſtationem maximè eſſe futuram de operibus miſericordiæ, & de peccatis ei oppoſitis, propter ea, quæ de forma iudicij Matth. 25. narrantur. Quod eſt incertum, quia non conſtat, ea omnia quæ Chriſtus ibi dixit, ſenſibili voce eſſe tranſigenda, & quia ſuprà cum Auguſtin. diximus, ea, quæ de operibus miſericordiæ ibi dicuntur, tantùm eſſe velut indicium quoddam iudicij de omnibus operib. faciēdi. Hinc etiam Sotus diſt. 47. quæſt. 1. artic. 3. putat hanc vocalem redargutionem, ſeu reprehenſionem ſpecialiter futuram reſpectu fidelium, & ſignificat, hoc modo eſſe interpretandam ſententiam Gregor. quòd in iudicio erit diſceptatio ſenſibilis cum infidelibus peccatoribus, non verò cum fidelibus. Quod non ſolùm eſt incertum, ſed valde etiam voluntarium. Tum quia non habet fundamētum in Scriptura: tum etiam, quia maximè videntur reprehendendi infideles præſertim Iudæi, quia, vt Beda ſignificat Luc. 23. & colligitur ex Scriptura, illis maximè oſtendet Chriſtus ſua vulnera, vt videant, quem pupugerunt, & confundantur. Item, quia ſi diſceptatio ſenſibilis tantùm eſt futura cum fidelibus peccatoribus per modum accuſationis, excuſationis, & redargutionis: ergo pari ratione diſceptatio ſenſibilis, quæ per modum laudis fiet cum iuſtis, non fiet cum inſignioribus, ſed tantùm cum mediocribus Sanctis, quia illi tantùm dicuntur iudicandi iudicio diſcuſſionis: hoc autem videtur incredibile. Nam quo fuerint homines ſanctiores, eo magis laudabuntur mentali ac ſenſibili voce, & lingua. Igitur nihil cenſeo poſſe hac in re dici, quod firmo nitatur fundamento: atque veriſimilius eſſe, ſi quid agendum eſt voce ſenſibili id non eſſe futurum reſpectu ſingularum perſonarum, ſed

Quomodo omnes omnium conſcientias cognoſcent in iudicio qui aderunt. — *Aug.* — *Richard. Operū vocalis manifeſtatio in die iudicij futura. Matth. 25.* — *Sotus.* — *Beda.*

(Margin letters B, C, D, E mark sections of the column.)

ſed in communi, vel reſpectu omnium, qui futuri ſunt ad dexteram, vel ad ſiniſtram, vel ſecundùm aliquos generales ordines, aut vitiorum vel virtutum genera, vt verbi gratia commendando priùs miſericordes, deinde Virgines, poſtea Martyres, & ſic de vitiis contrariis, ſimili proportione. Vnde fit tandem, incertum etiam eſſe, an illa excuſatio iniquorum, & ſubmiſſio bonorum, quæ Matth. 25. inſinuatur, futura ſit ſenſibilis, vel tantùm mentalis: & ſanè probabilius eſt fore mentalem, vt Sotus ſuprà ſentit quæſt. 2. artic. 4. & colligit ex teſtimonio Pauli ad Roman. 2. ſuprà citato, & ex illo Sapiente 4. *Diſrumpet illos inflatos ſine voce.* Et videtur colligi ex dictis: nam ſi ſenſibilis reprehenſio non eſt futura cum ſingulis perſonis, ſed generatim, non videtur habere locum excuſatio vocalis, niſi fingamus, vel maximam confuſionem multorum ſimul vociferantium, ac ſe excuſantium, vel aliquem loco omnium eſſe locuturum: ſed credibilius certè eſt, fore vt omnes iniqui tanto ſint eo die ſtupore ac terrore affecti, vt nec reſpondere, nec mutire audeant. De Sanctis verò manifeſtum eſſe videtur, non poſſe, vt ſonant intelligi ea verba, quæ eis tribuuntur Matth. 25. *Quando te vidimus eſurientem, &c.* quia neque ipſi hoc ignorabunt, neque interrogabũt, aut interpellabunt Chriſtum loquentem. Ergo illo dicendi modo ſolùm voluit indicare Chriſtus ſubmiſſionem, & gratitudinem Iuſtorum, qui omnem ſuam gloriam, & honorem, non tam ſuis operibus, quàm Diuinæ largitati & gratiæ attribuent.

SECTIO X.

Quomodo ſit proferenda ſententia, & iudicium abſoluendum.

PRimum, examinata, comprobata, atque concluſa vniuſcuiuſque cauſa, ſententiam eſſe proferendam, tam eſt certum, quàm quòd ſit futurum ſingularum perſonarum iudicium. Quia iudicium per ſententiam conſummatur, & ita in citato loco Apoc. 20. poſtquam dictum eſt, *Aperti libri,* ſubiungitur: *& iudicati ſunt mortui, ex iis quæ ſcripta ſunt in libris ſecundùm opera ipſorum.* Poſt manifeſtationem ergo cauſæ, adhuc ſupereſt iudicium, quod non niſi in ſententia conſiſtere poteſt.

Dubitari verò in primis poteſt, an omnes mali vnica generali ſententia iudicãdi ſint, & ſimiliter omnes boni, an verò de ſingulis propriæ ſententiæ proferendæ ſint. Matth. enim 25. ſignificatur priori modo proferendam eſſe ſententiam. Nam generatim reprobis dicitur, *Ite maledicti, &c.* electis autem, *Venite benedicti Patris mei, &c.* In contrarium verò eſt, quia non omnes ſunt eadem pœna afficiendi, aut remunerandi eodem præmio, ſed vnuſquiſque pro ſuorum meritorum qualitate. Quapropter dicendum videtur, de ſingulis eſſe propriam & particularem ſententiam ferendam, vniuſcuiuſque meritis accommodatam, quod iis verbis eleganter docuit Gregorius Nyſſenus orat. in illud, *Quod vni ex iis minimis feciſtis, mihi feciſtis. Adhuc verſor circa ſpectaculum terribilis aduentus Regis, quem deſcribit nobis Euangelium: etiam nunc animus terrore eorum, quæ dicta ſunt, defixus pauore, atque formidine torpet, veluti cernens quodammodo tum ipſum cœlorum Regem in ſolio glorioſo terribiliter præſidentem: tum infinitas illas Angelorum legiones, Regem vndique circunſtantes, atque ipſum magnum ac terribilem Regem ex inenarrabili gloria ad humanam naturam deſpicientem, & omne genus hominũ, qui ex quo homines nati ſunt vſque ad illam terribilem apparitionem inuenientur, ad ſeſe cogentem, & pro merito ac dignitate anteactæ vitæ, vnicuique ſententiam accommodantem.* Etenim cùm ſententia nihil aliud ſit, quàm practicum iudicium habens adiunctum imperium, ſeu voluntatem retribuendi vnicuiq; iuxta opera ſua, neceſſe eſt, vt prò diuerſitate meritorum & retributionis, ſentẽtia varietur. Veriſimile autẽ eſt, poſtquam de ſingulis in ſpecie iudicatum fuerit, ad conſummandum & abſoluendũ iudicium proferẽdas eſſe illas duas generales ſententias, quarum vna reprobis, altera electis communis eſt. Nam, qui omnes, qui in vno vel altero ordine continentur, in ſtatu & perpetua viuẽdi ratione cõuenient, inter ſe verò ipſi duo ordines nihil cõmune habẽt, quod ad retributionem pertineat, ideo Chriſtus non proferet vnam ſententiã vtrique ordini communem, ſed ſingulis ordinibus ſingulas. Vnde quia omnes electi perpetua charitate illi coniungẽtur, idcircò proferendo ſententiã eos ad ſe vocat, dicẽs, *Venite benedicti Patris mei,* quos meritò hoc nomine appellat, quia diuina benedictio, quæ æternam electionem & omnem gratiam complectitur, potiſſima fons eſt, & origo, quæ ad illũ fœlicẽ ſtatum eos perducet. Dicet autem illis, *Poſſidete regnum,* quia re vera omnes cum ipſo regnabunt in ſæcula ſæculorum, vt dicitur Apoc. 22. Dicuntur autem tunc Sancti percipere regnũ, quamuis iam corpore & animo beati ſint, vel iuxta phraſim Scripturæ, quia tunc manifeſtabitur eorum gloria & regnum omnibus Angelis & hominibus, iuxta illud Sap. 5. *Nos inſenſati vitam illorum æſtimabamus inſaniam & finem illorum ſine honore, ecce quomodo computati ſunt inter filios Dei, & inter Sanctos ſors illorum eſt.* Vel quia tunc nouo modo & nouo honore, corpore & animo accipient poſſeſſionem regni. At verò, quia reprobi omnes perpetuò erunt deſpecti, ac ſeparati à Deo, ideo illis decet, *Ite maledicti,* quo verbo pœna damni, quæ maxima eſt, ſignificatur. Non vocat autem eos maledictos à Patre, quia perditio eorum non ex Deo ſed ex ipſis erit. Deinde ſubiungit pœnam ſenſus, *in ignem æternum.* Ex quo intelligimus, ſub hac ſententia non cõprehendi paruulos, qui cũ ſolo originali ex hac vita diſceſſerunt, ij enim non ibunt in ignem æternum. Quod etiã cõſtare poteſt ex ratione, quam Chriſtus reddidit proferens hanc ſententiam, tota enim in actualibus peccatis nititur. Et ratio hoc etiam confirmat, quia cùm ij paruuli habituri ſint ſtatum valde diuerſum à cæteris reprobis, non oportuit eadem ſententia damnationis cum eis inuolui: iudicabuntur ergo propria ſententia generali reſpectu omnium illorum, quia omnes in eo ſtatu æquales ſunt, ab aliis autem diuerſa.

Secundò intelligitur ex dictis, eo die eſſe à Chriſto proferendam ſententiã ſeruata in omnibus exacta iuſtitiæ ratione, ita vt nullus ſit futurus locus interceſſioni, nullúmq; miſericordiæ perfugiũ. *Zelus* enim, *& furor viri* (id eſt, Chriſti iudicis) *non parcet in die vindictæ, nec acquieſcet cuiuſquã precibus, nec ſuſcipiet pro redemptione dona plurima.* Tunc enim adimplebitur illud Ier. *Ego Dominus, ſcrutans corda, & probans renes, qui do vnicuique iuxta fructum adinuentionũ ſuarum,* tempus enim huius vitæ conceſſum eſt ad veniam & miſericordiã obtinendam, poſtquã verò ad iudicium peruentũ fuerit, ſolius iuſtitiæ diſtributiuæ & vindicatiuæ legibus agendum erit: de qua re legi poteſt Aug. ſer. 67. de tẽpore, & lib. de decem chordis, c. 1. & 2. & aliis locis ſup. citatis Greg. hom. 1. & 12. in Euang. Proſper lib. 3. de vita contemplatiua, c. 12. Bernar. ſerm. 55. in Cantica.

Tertiò intelligitur ex dictis, an ſententia proferenda ſit voce ſenſibili, vel tantùm mentali. Veriſimile eſt enim priuatas ac ſingulares ſententias mentaliter eſſe ferendas, quia cum omnibus ſigillatim loqui voce ſenſibili valde moroſum eſſet, & diuturnum tempus requireret: ita tamen hoc eſt intelligendum, vt huiuſmodi ſententiæ non tantùm ab eis ad quos pertinebunt, ſed ab omnibus, qui iudicio aderunt, cognoſcantur, ſicut de operibus diximus: vtrobi

De ſingulis eſt ſententia diſtinctè proferenda.

Apoc. 22.

Sap. 5.

In vniuerſali iudicio iuſtitia ſeruabitur ſine miſericordia. *Prou. 6.*

Ierem. 17.

Auguſt.

Gregor. Proſper. Bernard.

An ſententia proferenda ſit voce ſenſibili.

vtrobique enim eadem ratio eſt. Imò tota ratio ob quam opera omnibus manifeſtabuntur erit, vt ſentẽtiæ æquitas ac iuſtitia omnibus patere poſſit. Et ita ſentiunt Patres ſuprà citati. At verò ſententiæ illæ generales, vt credi poteſt, voce ſenſibili proferentur, quod ſentit Anſel. in Elucid. Et Abulenſ. Matth. 25. q. 333. & frequentiùs Scholaſt. d. 47. propter rationes tractatas præcedenti ſect. quia cùm iudicium ſit ſenſibile, & à iudice humano, & viſibili, decet, vt etiam ſententia proferatur aliquo modo ſenſibili: ergo ſaltem profertur hoc modo quoad generales ſententias.

Anſelm. Abulen.

Vltimò colligi poteſt ex dictis, finita ſententia abſoluendum ac diſſoluendum eſſe iudicium. Tum quia nihil iam ibi ſupereſt agendum, cũ ſententia ſit veluti vltima forma iudicij: tum etiam, quia cùm ſententia Chriſti ſit efficax, ſtatim ſine mora executioni mandabitur, & ideo per modum efficacis imperij ab ipſo profertur, *Ite maledicti, &, Venite benedicti.* Statim ergo aperietur terra, vt damnatos deuoret, & ipſi ire incipient in ignem æternum: Beati verò cum Chriſto recipientur in cælum. Quanto autem tempore duraturum ſit iudicium hoc, incertum eſſe docet Aug. 20. de Ciuit. c. 1. Nam licèt communiter appelletur dies iudicij: non tamen ibi dies ſumitur propriè pro naturali die, ſed pro toto tempore, quo fit iudicium: eſt autem veriſimile, nec duraturum tantùm per inſtans, vt ſuprà dictum eſt, nec magna temporis mora, quia non erit Chriſto neceſſaria ad conuincendas ſingulorum cõſcientias & ſententiam proferendam. Quod etiam inſinuatur verbis illis Chriſti, *Sicut exit fulgor ab Oriẽte, & paret vſque in Occidentem, ſic erit aduentus filij hominis.* Hac enim ſimilitudine declaratur, breue futurum tempus, quo durabit Chriſti præſentia, in hoc inferiori mundo in ſecundo aduẽtu ſuo. Quod etiam ſignificatur in illo Malach. 3. *Ero teſtis velox maledicis, adulteris, &c.* vt perpendit Auguſt. 20. de Ciuitat. cap. 26. & ita etiam ſentiunt Scholaſtici frequentiùs dicta d. 47.

Malach. 3.

DISPVTATIO LVIII.

In quatuor Sectiones diſtributa.

De ſtatu Chriſti, & totius vniuerſi poſt peractum iudicium.

EXplicatis omnibus quæ de ſecundo Chriſti aduentu ac generali iudicio neceſſaria indicauimus, vt huic tandem operi finem imponamus, reliquum eſt, vt de ſtatu Chriſti Domini poſt iudicium diſſeramus: nihil enim aliud tã de mortali quàm de æterna ac beata Chriſti Domini vita conſiderandum ſupereſt. Quia verò vbi fuerit corpus, illuc congregabuntur & aquilæ, & quia caput ac totum corpus ſtatum eiuſdem rationis, atque idem regnum poſſidebunt, ideo ſimul ſtatum Beatorum omnium, qui cum Chriſto regnabunt, explicabimus. Ac denique, quia totus hic mundus renouandus eſt, vt ſic ampliſſimum atque ornatiſſimum Chriſti Beatorúmque domicilium, idcirco ab hac mundi renouatione diſputationem exordiemur, vt tandem in æternæ fœlicitatis conſideratione finiatur.

SECTIO I.

Vtrùm poſt reditum Chriſti in cælum, ſtatim mundus renouandus ſit.

Chriſtus poſt iudicium iterum cum beatis aſcendet.

PRincipio ſtatuendum eſt (quod in quæſtionis titulo ſupponitur) finito iudicio, Chriſtum cum omnibus electis eadem, vel ſi fieri poteſt, maiori gloria & triumpho rediturum in cælum, vnde ad iudicandum deſcenderat. Hoc de fide certum eſſe videtur, quia ſecundùm fidem propria ſedes & locus beatorum corporum eſt ſupremum cælum, vt ſuprà diximus de aſcenſione Chriſti agentes, & latè diſputat Aug. lib. 13. & 22. de Ciuit. per plura capita: cùm ergo Chriſtus inde deſcenderit ad iudicium peragendũ, illo finito illuc rediturus eſt, vt ibi perpetuò cum ſuis electis regnet, iuxta illud Paul. 1. ad Theſſalon. 4. *Simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Chriſto in aëra, & ſic ſemper cum Domino erimus:* & hoc ſignificauit ipſe Chriſtus illis verbis, *Venite benedicti patris mei, poſſidete regnum.* Nam in illo verbo, *Venite,* ſuum reditum in cælum indicat, clariùs verò in verbis illis Matth. 24. *Sicut fulgor exit ab Oriente, & paret vſque in Occidentem: ita erit & aduentus filij hominis. Vbicunque fuerit corpus, illuc congregabuntur & aquilæ.* Ex quo aliqui colligunt, Chriſtum venturum ad iudicium ex Oriente, rediturum autem versùs Occidentem. Ita ſignificat Damaſcenus libro 4. de fid. capit. 13. vbi hanc cauſam inter alias reddit illius antiquæ conſuetudinis & traditionis, fundendi preces versùs Orientem, cuius meminit etiam Auguſt. lib. 2. de ſerm. Domini in monte, cap. 9. Iuſtinus quæſt. 118. ad Gentes, Baſil. lib. de Spiritu ſanct. c. 27. Epiphan. hæreſ. 19. *Quocirca,* inquit Damaſcenus, *eius aduentum operientes ad Orientem adoramus.* Sed ſiue rediturus ſit versùs Occidentem, ſiue eadem via, qua venerat, certum eſt tamẽ, non permanſurum in terra, ſed aſcenſurum in ciuitatem ſanctam Ieruſalem, cuius fœlicitatem deſcribit Ioannes Apoc. 21. & 22. concludens, *Ecce venio citò, & merces mea mecum eſt, reddere vnicuique ſecundùm opera ſua. Beati, qui lauant ſtolas ſuas, vt ſit poteſtas eorum in ligno vitæ, & per portas intrent in ciuitatem.*

Auguſt. *1. ad Theſſ. 4.* *Matth. 24.* *Damaſc. Conſuetudo orandi verſus Orientem.* *Epiphan.*

Secundò hinc fit, eadem certitudine ſentiendum eſſe, finito iudicio reprobos deſcenſuros in infernum, iuxta illud, *Ite in ignem æternum,* quod expreſsè traditur Apoc. 20. *Infernus & mors miſſi ſunt in ſtagnũ ignis.* Vnde probabiliter colligitur, ad vocem & imperium Chriſti aperiendum eſſe magnum terræ hiatum, vt corpora damnatorum deſcendãt. Cùm enim illa corpora ſubtilitatis dote non ſint affecta, nõ poſſunt terræ corpus penetrare, neque oportet hoc miraculum tunc fieri: facilius enim eſt, terram aperiri ad deuorãda illa, maximè cùm hiatus ille terræ deſeruire poſſit ad perfectam mundi purgationem, & renouationem, vt poſtea dicemus. Quin potiùs, vt hoc obiter dicamus, multi exiſtimant illum hiatum terræ perpetuò permanſurum oculis peruium, vt poſſint Beati oculis etiam corporis pœnas damnatorum intueri: nam vt Lactantius ait libro ſeptimo, capit. 26. *Omnis turba impiorum pro ſuis facinoribus in conſpectu Angelorum, atque Iuſtorum perpetuo igni cremabitur in æternum.* Atque idem docet Greg. homil. 40. in Euang. & Anſelm. in Elucidario, & Magiſt. cum Theologis in 4. diſtin. 50. Qui tamen non declarãt illam viſionem futuram eſſe corporalem, neque ad ſtatum & perfectionem Beatorum neceſſaria videtur. Multóque minùs neceſſarium ac decens videtur, vt hiatus ille perpetuò in terra duret, qui & præternaturalis eſt ipſi elemento, & ad vniuerſi pulchritudinem vel ad gloriam Beatorum nihil conferre poteſt: & alioqui ad damnatorum hominum pœnas ſpectat, vt lumen cœli videre non poſſint. Aduertendum autem eſt, hoc, quod dicimus, ſolùm eſſe certum de dæmonibus, ac de hominibus qui propter peccata propria damnantur: nam de paruulis incertum eſt, quem locum ſint habituri, ſuppoſito, vt magis piè ac probabiliter creditur, non eſſe igne inferni cruciandos, de qua re alibi dicemus, quoniam ad præſentem diſputationem non ſpectat.

Reproborum ad inferos deſcenſus qualis. *Apoc. 20.* *Lactan.* *Greg. Anſelm. Magiſt.*

Teriò dicendum eſt, poſt reditum Chriſti in cælum, mundum eſſe renouandum. In qua aſſertione duo continentur. Primum eſt: in fine mundi, & tempore vltimi iudicij futuram eſſe ſingularem mun-

di renouationem, & quaſi alteram recreationem. Hoc A ſæpe eſt in Scriptura promiſſum, Iſai. 65. *Ecce ego creo cælos nouos, & terram noua, & non erunt in memoria priora, & non aſcendent ſuper cor. Sed gaudebitis & exultabitis in ſempiternum in iis, quæ ego creo:* & cap. 66. *Sicut cæli noui, & terra noua quæ ego facio ſtare coram me, dicit Dominus, ſic ſtabit ſemẽ veſtrum, & nomen veſtrum:* & Apoc. 21. *Vidi cælum nouum, & terram nouã, primum enim cælum & prima terra abit.* Quæ loca intelligenda eſſe de corporibus cæli & terræ, & de ſenſibili ac materiali eorũ alteratione & innouatione in fine mundi futura, docent Sancti omnes ea exponentes, & ſatis explicuit Petrus 2. epiſt. cap. 3. vbi cùm dixiſſet, hæc omnia eſſe diſſoluenda, concludit, B *Nouos verò cælos, & nouam terrã ſecundùm promiſſa ipſius exſpectamus, in quibus iuſtitia habitat.* Ratio verò huius innouationis in promptu eſt. Quia mundus eſt propter homines, & præſertim propter electos, iuxta illud Pauli 1. ad Corinth. 3. *Omnia veſtra ſunt, vos autem Chriſti:* cũ ergo ſtatus electorum hominum adeò ſit innouandus, ac perficiẽdus, docet, vt totus hic mundus innouetur, ac perficiatur modo conſentaneo huiuſmodi ſtatui Sanctorum hominum. Item quia nunc mundus habet ſtatum generationib. & corruptionib. accommodatum; ſed poſt iudicium ceſſabit generationum ac corruptionum perpetua ſucceſſio: ergo oportet, vt ſtatus etiam mundi innouetur, & ſtatum recipiat immortali vitæ proportionatum. Et hoc eſt, quod Paulus ad Roman. 8. *Expectatio creaturæ reuelationem Filiorum Dei expectat: vanitati* C *enim* (id eſt, perpetuæ mutationi, ac ſucceſſioni) *ſubiecta eſt non volens, ſed propter eum, qui ſubiecit eam in ſpe, quia & ipſa creatura liberabitur à ſeruitute corruptionis, in libertatem gloriæ Filiorum Dei:* & ideo ſubdit, *Quòd omnis creatura ingemiſcit, & parturit.* Per hanc metaphoram explicans imperfectionem præſentis ſtatus mundi, ſub quo dicitur ingemiſcere creatura, & parturire expectando & quaſi appetendo perfectionem, atque innouationem ſuam.

Iſai. 65. — Apoc. 21. — Petr. 2. & 3. — Cur mundus poſt iudicium renouandus. — 1. Cor. 3. — Rom. 8.

Poſterior pars propoſitæ aſſertionis erat, hanc innouationem futuram peracto iudicio, & poſt reditũ Chriſti in cælũ, quæ non eſt certa. Aliqui enim Theologi vel omnino vel magna ex parte ponunt hanc renouationem futuram ante iudicium, vt conſtare poteſt D ex iis, quæ tradidimus Diſp. præcedenti, ſect. 1. & ampliùs patebit ex iis quæ ſequentibus ſectionibus dicemus, vbi & authores inſinuabimus, & varias ſententias ac rationes pertractabimus, quod hîc commodè præſtari non poteſt. Nunc breuiter probatur primò noſtra ſentẽtia ex Paul. 1. ad Cor. 15 dicente, *Deinde finis, cùm tradiderit regnum Deo, & patri, cũ euacuauerit omnem principatum, & poteſtatem, & virtutem: oportet autem illum regnare donec ponat omnes inimicos eius ſub pedibus eius.* Ex quibus verbis ac vero eorum ſenſu hæc rerum ſeries & ordo colligitur. Primùm, Chriſtum regnaturum eſſe, regendo & gubernando Eccleſiam, electos & amicos ſuos congregando, hoſtes autem debellando, donec illos ſibi perfectè ſubiiciat, iuxta illud Pſal. 109. *Sede à dextris meis donec ponã inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum:* & ad Heb. 10. *De cætero expectans donec ponantur inimici eius ſcabellum pedum eius.* E Quod fit in toto Eccleſiæ militantis progreſſu, conſummabitur autem in die iudicij, quando Chriſto flectetur omne genu, & tunc abolebit *omnem principatum, poteſtatem, & virtutem.* Quæ verba de dæmonibus multi interpretantur, in quibus horum ordinum diſtinctio permanſit. Vnde ad Epheſios ſexto, dicit Paulus, *nobis eſſe colluctationem aduerſus principes, & poteſtates, aduerſus mundi rectores tenebrarum harum,* qui nunc non ſunt aboliti prorſus: permittitur autem eis nonnulla poteſtas vſque ad diem iudicij, & tunc ceſſabit, & poteſtate Chriſti omnino ſubiicientur, vt rectè exponit Chryſoſt. hom. 39. in 1. ad Cor. quem Oecumen. & Theoph. ſequuntur, & in eadem ſententia eſt Theodoretus. Poſtquam autem in die iudicij omnia Chriſto fuerint ſubiecta, tunc in cælum cum ſuis rediens tradet regnum Deo, & Patri, non ſe regno ſpolians, ſed totũ illud offerens ac repræſentans Patri in illius honorem, & gloriam, oſtẽdens, ipſum eſſe (vt ait Ambroſ.) ex quo omnis paternitas in cælo & in terra nominatur, & perducens totum ſuum regnum ad eum ſtatum, in quo clara Patris viſione fruatur, & ſumma rectitudine voluntatis in illum tendat, eíque deſeruiat. *Deinde* autem *finis*, id eſt, conſummatio, & omnimoda perfectio rerum omnium ad perfectionẽ mundi pertinentium, vt ſignificauit Anſelmus, ſeu ceſſatio temporis, & generationum omnium ac corruptionum, tunc enim dici ſimpliciter poteſt futurus vniuerſi finis, ſeu conſummatio ſæculi, vt appellatur Matth. 24. & 28. Secundò probatur dicta ſententia teſtimonio Aug. 20. de Ciuit. cap. 4. *Peracto, inquit, iudicio tunc eſſe deſinet hoc cælum, & hæc terra, quando incipiet eſſe cælum nouum, & terra noua;* & in hunc modum exponit illud Apocalypſ. 20. *Vidi thronum magnum, candidum, & ſedentem ſuper eum, à cuius conſpectu fugit cælũ & terra,* & notat, non dixiſſe Ioannem, & ab eius facie fugit cælum, & terra, & quoniam nondum factũ eſt, antequam eſſet de viuis, & mortuis iudicatum, ſed dixit à cuius facie fugit, vt indicaret, quod poſtea futurum eſt. Quam Auguſtini ſententiam ſequitur Iulian. lib. 3. Prognoſt. c. 47. & 48. & Anſelmus in Elucidario. Tertiò tandem probari poteſt ratione ſuprà tacta præcedenti diſp ſect. 1. Quia donec omnes reprobi de hoc mundo expellantur, non erit commodum tempus purgandi, ac renouandi illum, quoniam per eorum præſentiam quodammodo contaminatur, nec etiam expediebat, damnatos frui, vel ad modicum tẽpus luce & pulchritudine huius mundi innouari, & ad quendam gloriæ ſtatum perduci. Quæ rationes ex iis, quæ dicemus in ſequentibus ſectionibus, ampliùs confirmabuntur, & expedientur difficultates, quæ hoc loco poſſunt occurrere.

1. Cor. 15. Probatio ex ſcriptura. — Pſalm 109. — Heb. 10. — ad Epheſ. 6. — Chryſoſt. — Oecum. — Theoph. — Theodor. — Anſelm. — Matth. 24. & 28. — Aug. Probatur ex Patribus. — Apocal. 20. — Iulian. — Probatur ratione.

SECTIO II.

Qualis futura ſit hæc mundi renouatio.

NOn defuere authores Catholici, qui exiſtimarẽt, hanc mundi innouationem futurã eſſe ſubſtantialem, vt ita dicam, ita vt omnia ſimplicia corpora tam cæleſtia, quàm terreſtria ſubſtantialiter ſint annihilanda, vel ſaltem corrũpenda, & noua alia creanda, vel generanda alterius ſubſtantiæ, ac naturæ. Ita ſentiunt ex recentioribus ſcriptoribus Ambr. Catharin. in commentariis ſuper ad Hebræor. 1. & 2. Petr. 3. & Hieronymus Magius libro ſecundo de exuſtione mundi, capite 6. & ſeptimo, multa diſputat in huius ſententiæ confirmationem. Et Franciſcus Valleſius lib. de ſacra Philoſophia, cap. 89. Ex antiquis verò Patribus fauere videtur huic ſententiæ Hilarius in id Pſal. 118. *In æternum Domine verbum tuum, permanet in cælo,* vbi dicit, non eſſe legendum in æternum, ſed in ſæculum, quia poſt hoc ſæculum cælum & terra tranſitura ſunt, vt ſit cælum nouum, & terra noua. Præterea Chryſoſtomus homilia decima quarta in ad Roman. circa illa verba, *Vanitati creatura ſubiecta eſt*, per vanitatem, corruptionẽ explicat, dicens propter peccatum hominis, & vniuerſum totum, & cælum ipſum factum eſſe corruptibile, ac tandem eſſe corrumpendum: non ita vt in nihilum tranſeat, ſed vt in aliud incorruptibile tranſmutetur. Eadem repetit homil. 10. ad Populum. Et eum imitantur Theodorus & Oecumen. ad Roman. 8. Vbi Theodor. ita explicat hanc ſententiam, non quòd cælum priùs fuerit creatum incorruptibile, ſed quòd Deus præuidendo futurum peccatum hominis, illud corruptibile

Vt redigendus ſit in nihilum mundus. — Hieron. — Valleſius. — Hilarius. — Chryſoſt. — Theod. — Oecumen.

creauerit, quia non decebat hominem viuere in ſtatu A corruptionis,& tamen cælum, quod propter hominẽ creabatur,eſſe corruptibile,donec per reſurrectionem homo in ſtatum immortalitatis transferatur.Eandem *Iuſtin.* ſententiam cõſtanter docet Iuſtinus Martyr q.39.94. *Ambroſ.* & 95.& Ambr.lib.1.Exameron,c.6. Idem ſenſiũt *Baſil.* Baſil.hom.3.Exameron.& Gregor.*Nyſſenus.* Nyſſenus lib.de creatione hominis,c.24.Denique legimus in libro ſecundo *Clemens.* & tertio recognitionũ Clementis,ſupremum cælũ (quod Empyreum vocamus) immutatum permanſurum,inferiores verò cælos prorſus eſſe abolendos, & in meliores commutandos.Quam ſentẽtiam referens *Hieron.* Hieron.Iſai.51.& 65. dicit,hanc fuiſſe antiquorũ Philoſophorum opinionẽ,omnia ſcilicet,quæ cernimus, igni aliquando eſſe peritura.Et hanc opinionem Philoſophorum *Euſeb.* attigit Euſeb.lib.15.de præparation.Euãgelica,capite decimoſeptimo,vbi dicit,hoc fuiſſe dogma Stoicorum, quod Zeno, Cleantes, & Chryſip- B pus aſtruxerunt. Fundamentum huius ſententiæ ſu- *Iſaiæ 34.* mitur ex variis Scripturæ locis, Iſaiæ 34. *Tabeſcet omnis militia cælorum,& complicabuntur ſicut liber cæli, & omnis militia eorum defluet, ſicut defluit folium de vineâ.* Vbi per militiam cæli ſignificantur ſtellæ.Vnde Hier. & Cyril.ibi tradunt, hæc verba Iſaiæ eadem eſſe cum *Matth.24.* illis Chriſti Matth. 24. *Stellæ cadent de cælo*, quæ propriè vt ſonãt, eſſe intelligenda, videtur Propheta ſatis declaraſſe,ſimilitudine foliorum de arbore cadentiũ. *Iſa.51.* Præterea c.51.*Cæli (inquit) ſicut fumus liqueſcent, & terra ſicut veſtimentum atteretur.* Vbi Aquila, & Symmachus(vt notat Hieron.)ſic verterũt,*Cæli comminuentur in nihil, & in ſalis modum contererentur, & euaneſcent.* Ad *Iſai.65.* hæc c. 65. *Ego creo cælos nouos, & terram nouam, & non* *Apoc.21.* *erunt in memoria priora*, & Apoc. 21. *Vidi cælum nouum,* C *& terram nouam, primum enim cælũ, & prima terra abiit, & mare iam non eſt.* *Iob 14.* Præterea Iob 14. *Homo cũ dormierit* *Eccleſ.17.* *non reſurget, donec atteratur cælum.* Eccleſ.17. *Quid luci-* *Pſal 101.* *dius ſole, & hic deficiet.* Denique Pſal.101. *Opera manuũ tuarum ſunt cæli, ipſi peribunt, tu autem permanebis, &c.* *Hebr.1.* Et eadem verba habentur ad Hebr. 1. & Matth. 24. *Matth.24.* *Cælum & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſi-* *2.Pet.3.* *bunt.*Denique 2.Pet.3. eſt celebris locus infrà tractandus. Quæ omnia loca poſſunt propriè intelligi, & in eo nihil eſt incommodi,imò neque aliquid cõtra Philoſophiam,& rationem naturalem.Nam Plato in Timæo, & plerique alij Philoſophi ſenſerunt cælos eſſe corruptibiles,& aliquando eſſe corrũpendos. De quo *Sixtus.* multa congerit Sixtus lib.Biblioth.c. de Ethnicorum D rapſodia.Item cùm poſt diem iudicij ceſſatura ſint omnia munera propter quæ creata ſunt ſydera, & cæleſtia corpora, vt dicitur Deut. 4. quid mirum quod ſubſtantia etiam illorum mutetur? Præterea ex motu venamur naturam corporum:cùm ergo poſt diem iudicij ceſſaturus ſit motus cæleſtium corporum, inde colligere poſſumus mutandam eſſe illorum naturam. Cur enim perpetuò manebit præter naturam, ac violente illa ſubſtantia. Simile argumentũ eſt, quòd poſt *Alia legi poſſunt in l. 2. Carminum Sibyllarum.* iudicium erunt cæli lucidiores,Iſa.30. habebunt ergo alias proprietates à cælis,qui nunc ſunt:ergo & aliam ſubſtantiam. Vltimò adiicere hoc loco poſſumus carmina Sibyllina,quæ Aug.refert lib.8. de Ciuit.c.3. E

Tempora torpebunt vidua omnia ſemina mundi,
Aer,terra,ſaluum,lux,ignis feruida,cæli
Cardo,dies,noctes,concident omnia in ignes,
Et fiet ſpecies quàm deſertiſſima rerum:
Omnia namque cadent lucentia ſydera cælo.

Altera opinio. Secunda opinio referri poteſt quorundam, qui dixerunt, hanc immutationem futuram quidẽ eſſe ſubſtantialem, non tamen in omnibus corporib. ſed tan- *Beda.* tùm in elementis. Ita videtur ſenſiſſe ex parte Beda 2. Pet.3. vbi dicit, ignem conflagrationis duo elementa penitus eſſe conſumpturum,ſcilicet aquam,& ignem, alia verò duo purganda eſſe, & in meliorem ſtatum reſtituenda,ſcilicet terram,& aerem,quæ intelligit ſignificari per nouos cælos & terram nouã. Item tenet *Gloſſ.* Gloſſa ordinaria 2. Pet.3. & quoad elementum aquæ *Auguſt.* non reputant improbabile Aug.20.de Ciuit. c.16. & *Ambroſ.* Ambroſ.ſi eius ſunt commentarij in Apocal. cap. 21. quia ibi de mari dixit Ioan. non ampliùs futurum. De corporib. autem cæleſtibus ſentit Beda non eſſe ſubſtantialiter immutanda, in quo cum opinione Aug. quam ſtatim afferemus,conuenit.

Dico primò,per hanc mundi innouationẽ non eſſe aliquod ex elementis, vel ex corporibus cæleſtibus omnino annihilandum, ita vt neq; ipſius ſubſtãtia maneat,neque aliud ſimile, ſeu proportionale loco illius producatur.Hæc concluſio ſolũ videtur eſſe certa de fide quoad cælum, & terram,quicquid illud ſit, quod iis vocibus in Scriptura ſignificatur,quando dicuntur perpetuò permanſura cælum nouum, & terra noua. Nam de aliis corporibus nihil huiuſmodi apertè ſcriptum legimus. Eſt tamen communior ac probabilior Theologorum ſententia,permanſura quatuor elemẽta ſiue eiuſdem formæ & ſubſtantiæ, cuius nunc ſunt, ſiue alterius, & præterea cælum, quod ſit corpus à quatuor elementis diſtinctum, & ſublimius illis. Et probatur primò, quia nomine cœli & terræ comprehendi ſolent in Scriptura omnia ſimplicia corpora,vt patet ſtatim in principio Geneſis iuxta probabiliorem magiſque receptam ſententiam.Quæ docet in verbis illis, *In principio creauit Deus cælum & terram*, nomine *terræ*,comprehendi aquam,quia ex vtraque velut corpus vnum conficitur, per *cælum* autem ſignificari expanſionem cæterorum corporum lucidorum, & trãſparentium:ſic ergo intelligendum erit, cùm dicuntur futura cælum nouum,& terra noua. Secundò probatur, quia in Scriptura non legimus mundum annihilandum,ſed innouandum, & à ſeruitute corruptionis liberandum, vt dicitur ad Rom.8. propter quod 1. ad *Rom.8. 1.ad Cor.7.* Cor.7.ait idem Paulus, *Præterit figura huius mundi*, nõ *Hieron.* ſubſtantia, vt notarunt Hieronym.& Auguſtinus in- *Aug.* frà citandi. Nomine autem mundi,vt dixit Tertul. de *Tertul.* velandis virgin. cap.4. *cælum, & freta, & omnis cenſus elementorum ſignificantur.* Vnde Paul. dicto loco ad Rom.8. omnem creaturam dixit liberandã à ſeruitute corruptionis, vbi non de hominib. ſed de inanimatis corporibus,quæ homini ſeruiũt,apertè loquitur. Ergo neceſſe eſt,vt per omnem creaturam intelligat ſaltem ſimplicia corpora, ex quibus hic mũdus eſſentialiter conſtat,& in eis,quaſi in ſemine,cætera continẽtur,de quib.etiam rectè intelligi poteſt illud Eccleſia- *Eccleſ.3.* ſtes 3.*Cognoui,quòd omnia, quæ fecit Deus,ipſa erunt in æternum.*Ergo iuxta modũ loquendi Scripturæ mundus hic perpetuò duraturus eſt, vt cõſtat ex omnibus ſimplicib. corporib. Tertiò de cæleſti corpore,& de terra omnes cõſentiũt, quia de iis ſatis apertè Scriptura loquitur,vt dixi. De aere verò probatur neceſſariũ eſſe, eum manere,quia non eſt futura inanis, & vacua tota hæc expanſio, quæ in terrã & cælũ interiacet: nec eſt aliud corpus accommodatius,quo repleri poſſit.Rurſus de igne Scriptura nõn dicit, ipſum eſſe corrumpẽdum:neque facilè fingi poteſt, cur igne conflagrationis corrumpendus ſit,præſertim cùm non ſint diuerſæ naturæ, vt inferiùs dicemus. Et accedit Philoſophica coniectura, quia ignis eſt perfectior reliquis elemẽtis & quodãmodo magis incorruptibilis, quia eſt magis actiuus, & nobiliorẽ ac perfectiorem locum occupat: *Exponitur illud Apoc.21. mare iam non eſt.* ergo ſi cætera perſeueratura ſunt,cur nõ ignis? Atque ſimilia argumenta fieri poſſunt de aqua; tũ quia licèt Scriptura de illa nihil in ſpecie affirmat, tamen neque *Auguſt.* etiam negat. Verba enim illa Apoc.21.*Et mare iam non eſt*,vel exponi poſſunt cum Auguſt. 20. de Ciuit. c.16. de illo mari, de quo c. 20. dictum erat, *Et dedit mare*

mortuos ſuos, id eſt, hoc ſæculum turbulentum, & procelloſum: vel intelligitur de mari, quoad proprias qualitates,& motum maris, vt Anſelm. D. Thom. & alij exponunt, ſatis ſeruata verbi proprietate. Denique poteſt addi coniectura philoſophica, quia ſi manet vnum contrariorum;ergo & reliquum: nam hoc ſpectat ad Vniuerſi perfectionem.

Secundò dicendum eſt,cælum Empyreum,idem omnino poſt diē iudicij permanſurum. Hoc à fortiori docent oēs Patres, & Doctores poſtea referendi. Neque eſt nobis modò probandum, hoc cælum exiſtere, ſed ſupponendum ex iis, quæ traduntur in 1. p. q. 66. art. 2.& ex cōmuni cōſenſu Theologorum, & aliquorum Patrū. Quo ſuppoſito probatur aſſertio, quia licèt velimus omnia citata Scripturæ loca interpretari de cælo propriè dicto,vt ab elementis diſtinguitur, & de ſubſtātiali eius immutatione,nihil eſt, in omnibus illis teſtimoniis, quod vel probabiliter ſuadeat huius cæli corruptionem, vel immutationem. Quia omnia illa ſatis intelligūtur de cæteris cælis: præſertim cùm Scriptura loquatur de cælo viſibili, quod homini notius eſt, & de Sole, Luna, & ſtellis, quæ in his cælis ſunt. Præterea, quia licèt de aliis cælis vtcunque probabile ſit, eſſe corrūpēdos propter aliqua Scripturarū teſtimonia,tamē de hoc cælo nō eſt id veriſimile,quia neque Scriptura de illo hoc vnquā ſignificauit,neque eſt conſentaneū fini eius. Creatum eſt enim non propter vſum harū rerum inferiorum, neq; propter earū generationes,& corruptiones conſeruandas,ſeu vt ſit perpetua Beatorum ſedes, quā oportet eſſe ex ſe perpetuam,& æternam,ſicut eſt ipſa beatitudo. Vnde hîc locū non habet coniectura ſuprà adducta ex Theod. ſcilicet, quòd dum homo eſt in ſtatu corruptionis,nō expediat cælum propter ipſum factum eſſe incorruptibile: tum quia hoc cælum non ſolùm factum eſt propter homines, ſed etiā propter Angelos, qui Deo ab initio ferè mundi perfruūtur. Tum etiam, quia nō eſt factū propter homines vt viatores, ſed vt beatos, qui licèt non eſſent futuri eius incolæ vſque ad Chriſti aſcenſionem: tamen ad liberalitatem, & munificentiam Dei ſpectabat, illud præparare, ac diſponere modo beatitudini hominum accommodato. Si enim ab initio parauit carcerem, & ignem diabolo, & ſectatorib. eius,quomodo non magis præparauit cæleſtem domum Sanctis ſuis condignam? vnde meritò hanc veritatē confirmare poſſumus illis verbis Chriſti,*Venite benedicti Patris mei,poſſidete paratum vobis regnum à conſtitutione mundi.* Nam licèt intelligi poſſint de viſione beata,vel æterna vita:tamen optimè etiam intelliguntur de ipſo ſenſibili loco, in quo Sancti regnant. De quo etiam rectè colligi poteſt illud 2. ad Cor. 5. *Scimus quoniam ſi terrena domus noſtra huius habitationis diſſoluatur, quod ædificationem ex Deo habemus, domum non manu factam,æternam in cælis.*

Ex quibus non ſolùm cenſeo probari, cælum illud non eſſe ſubſtantialiter immutandum,ſed neq; omnino,etiam accidentaliter,neq; purgandū,neq; innouādum. Hæc omnia probat ratio ex fine huius corporis deducta: ſicut enim Beatorum corpora ſtatim habent omnem perfectionem internam gloriæ,ita decet corpus illud,quod ſtatui beatitudinis dicatum eſt,ſemper habere perfectionem illi ſtatui debitam:non eſt ergo quòd immutetur,vel innouetur,neq; oportet Scripturæ teſtimonia,quæ de cælo nouo loquuntur, ad illud extendere. Rurſus inductione quadā declarari poteſt, quia illud cælum non relinquet aut immutabit ſuum motum,nullū enim habet, ſed quietū ſemper manet, & manebit:neq; indiget purgatione,cùm ex ſua creatione puriſſimum ſit,& nihil coinquinatū in illud intrauerit:denique cùm ſit lucidiſſimum, & pulcherrimum, nulla innouatione vel alteratione eget: ergo

A nulla mutatio in eo fiet. Dices, indigere purgatione, quia in eo Angeli peccarunt. Reſpōdetur incertū hoc eſſe, quia fortaſſe Angeli quamdiu fuerunt viatores, non fuerunt in cælo Empyreo, ſed in aliquo inferiori corpore,de quo aliàs. Deinde dicitur, quoniam peccatum Angeli fuit merè ſpirituale, & independens à loco,& corpore externo, ideo non contaminauit illud,quare ea ratione nōn indigebit purgatione.

Tertiò dicendum eſt,reliqua cæleſtia corpora innouanda quidem eſſe,atq; immutanda,ſecundùm aliqua accidentia, permanſura verò eſſe eadem numero ſecundùm ſubſtantiam. Hanc aſſertionem cōſtituo ſolùm vt probabiliorem,nō vt certam. Prior enim ſententia,licèt ab ſcholis reiecta videatur,non tamen po- B teſt illi aliqua probabilitas denegari, cùm & in ſacra Scriptura apparens habeat fundamentum, & propter illud à multis ex ſanctis Patribus approbata videatur. Et D. Aug. qui noſtram ſententiam maximè tuetur, exponens illa verba Pſal. 101. *Ipſi peribunt, tu autē permanebis:*hanc quæſtionem attingēs ſic inquit,*Sunt autē & cæli cælorum ſuperiores in firmamēto,ſed vtrùm & ipſi perituri ſint igne, an ij ſoli cæli, qui etiam diluuio perierunt, diſceptatio eſt aliquanto ſcrupuloſior inter doctos, nec facilè, maximè in anguſtia tēporis,explicari poteſt:* nō eſt itaque res certa. Concluſionem verò poſitam,vt probabiliorem tenent Scholaſtici cum Magiſtro, & D.Th. in 4. d.47. & 48. qui in hac re potiſſimùm ſecuti ſunt Aug. 20.lib.de Ciuit.cap.14.16.18.& 24. *D.Thom.* In eadem verò ſen- C tentia fuit Hier. Iſai. *Hieron.* Vbi tractans prædicta Scripturarum loca,ſic concludit,Ex *quo oſtenditur, perditionē cælorum non interitum ſonare, ſed mutationem in melius:* & iterum,Ex *quo perſpicuum eſt,cælum & terram non perire, & in nihilum redigi, ſed in melius commutari.* *Cæleſtia corpora non immutabuntur ſecūdum ſubſtantiam.* Atque id latiùs perſequitur c.65. Iſaiæ, vbi adducens illud Pſal. 101. *Ipſi peribunt, tu autem permanes,& omnes ſicut veſtimentum veteraſcent:& quaſi amictum mutabis eos, & mutabuntur,*concludit, *In quo perſpicuè demonſtratur,perditionem & interitum non abolitionem in nihil ſed commutationem ſonare in melius*, quod poſtea confirmat aliquibus Scripturæ locis,quæ poſtea tractabimus. Eiuſdem ſententiæ eſt D.Greg.lib.17.Moral. c.5. *Greg.* vbi exponens illa verba Iob 24. *Humiliabuntur ſicut omnia, & auferē-* D *tur*, dicit, *Cœlum & terram auferri, ſeu tranſire per eam quam nunc habent imaginem: tamen per eſſentiam ſine fine ſubſiſtere.* Idem ſentit Beda *Beda.* loco ſuperiùs citato,& lib. de temporum ratione, c. 66. vbi locum Petri de cœlo aereo explicat. Item Gennadius *Gennadius.* de Eccleſ. dogmat. c. 70.& Primaſius *Primaſius.* in cap. 1.epiſt. ad Hebræos, vbi idem ſenſit Ambroſ. *Ambr.* ſic exponens illa verba, *Ipſi peribunt, tu autem permanes. Pereunt ab eo quod ſunt, dum immutantur in melius creaturæ.* Idem ſignificat in c. 21. Apocal. Clariùs Anſelm. *Anſelm.* ad Heb.1.& 12.& Apoc. 20. & 21. & Iulian. Pomerius lib.3. Prognoſt. cap.46. Ex Græcis idem apertè ſenſit Epiph. *Epiphan.* hæreſ.64. citans Proclū, & Methodium, vbi diffusè quæſtionem tractat, & E Scripturæ teſtimonia explicat, dicens:*Hic mos eſt Scripturis, vt hanc mundi tranſmutationem in meliorem ac magis glorioſam reſtitutionem, interitum, ac perditionem ducant, tanquam videlicet prior figura pereant per vniuerſorum ad illuſtriorem ſtatuum mutationem:nam nulla cōtrarietas,aut abſurditas eſt in diuinis Scripturis. Præterit enim figura huius mundi,& non mundus:vt dictum eſt. Sic ſanè morem habent Scripturæ, vt perditionem vocent mutationem in meliorem, aut pulchriorem prioris formæ.* Idem ſentit Irenæus *Irenæ.* lib.4. contra hæreſ. cap.6. eodem modo exponens dictum locum Pauli, & alia teſtimonia, & Oecumen. *Oecumen.* in collectaneis 2. Petri 3. vbi licèt dicat, cælos eſſe igne purgandos: de quo ſtatim dicemus, negat tamen ſecundùm ſubſtantiam eſſe immutandos. Poteſt autem hæc ſententia variis modis ex Scriptura confirmari, Primò ex illis locis in quibus cœlorum

rum

Pſal.148. rum perpetuitas,& incorruptio ſignificatur, Pſal.148. *Ipſe dixit & facta ſunt: ipſe mandauit, & creata ſunt. Statuit in ea æternum,& in ſæculum ſæculi præceptum poſuit & non præteribit.* Quæ verba adeò perſpicua ſunt, vt non videatur cælorum perpetuitas clariùs poſſe deſcribi, de qua dicitur Iob 37. *Tu forſitan cum eo fabricatus es cælos,qui ſolidiſſimi quaſi ære fuſi ſunt.* Ac denique maximè in cælis locum habet illa generalis ſententia; *Omnia opera,quæ fecit Deus,perſeuerant in perpetuum.* Secundò rectè argumētatur Hier. loco ſuprà citato ex illo Iſai. 30. *Erit lux lunæ ſicut lux ſolis, & lux ſolis erit ſeptempliciter,ſicut lux ſeptem dierum in die, in quo obligauerit Dominus vulnus populi ſui.* Quæ verba optimè ibi exponit Hier. de tempore poſt ſecundum Chriſti aduentum. Nam ſi ſol & luna eo tempore lucidiora futura ſunt, ſupponitur illa tunc eſſe duratura, & conſequēter reliqua corpora cęleſtia: nam eadem eſt omnium ratio. Neque cōmodè hoc exponi poteſt de alio ſole, vel alia luna, alioqui eſſet manifeſta ęquiuocatio: nā Propheta vtitur his nominibus prout ſunt in communi vſu, communiter autem vſurpantur hęc tanquam nomina ſingularia ſignificantia tātùm hunc ſolem, & lunam, quæ nunc ſunt. Tertiò vtūtur prædicti Patres, & præſertim Epiph. & Hier. illo teſtimonio ad Rom. 8. *Scimus,quòd omnis creatura ingemiſcit, & parturit vſque adhuc: non ſolùm autem illa, ſed & nos ipſi primitias ſpiritus habentes, & ipſi intra nos gemimus adoptionem filiorū Dei, expectantes redemptionem corporis noſtri.* Quorum verborum ſenſus eſt, ſicut nos appetimus noſtri corporis immutationem, & glorificationem: ita reliquas creaturas potiſſimè cælos expectare, & ingemiſcere ſuam innouationē & inſtaurationem: ergo ſignum eſt, hanc innouationem nō eſſe futuram per ſubſtantialem immutationem, quia ſi cæli non eſſent permanſuri ſecūdùm ſuam ſubſtantiam poſt illam innouationem, non eſſet eorum perfectio, ſed potiùs deſtructio, vnde nec expectarent illam, ſed timerent potiùs. Sicut nos, ſi non eſſemus in iiſdem corporibus ſurrecturi, non appetemus illam immutationem, neque illa poſſet dici redemptio corporis noſtri.

Iob 37.

B

C

2.Pet.3 Quartò argumētari poſſumus ex loco 2.Pet.3 quod eſt potiſſimum prioris ſententiæ fundamentum, hoc modo: nam ſi cęli eſſent corrumpendi ſubſtantialiter, maximè per ignē conflagrationis, de quo Pet. d. Epiſt. loquitur: ſed ignis ille non attinget corpora cæleſtia, neq; illa poteſt corrūpere, quod primò Hier. & Aug. ſuprà colligere conātur ex verbis Petri, *Latet enim eos, hoc volentes,quòd cœli erant priùs,& terra de aqua, & per aquam conſiſtentē Dei Verbo,per quæ ille tūc mundus aqua inundatus periit.* In quibus verbis iuxta communem expoſitionem & planum contextum, neceſſe eſt, per cælos aëra ſignificari, iuxta frequentē vſum Scripturę: ſic enim dicuntur volucres cæli, cataractæ cæli, &c. Quod autem hic ſit ſenſus patet primò, quia ſolùm loquitur de hoc mundo inferiori, qui aqua inundatus fuit. Secundò, quia dicit cælos, & terrā de aqua, & per aquam conſiſtere, quod de ſuperioribus cælis cōmodè exponi non poteſt, quia illi cæli nullo modo facti ſunt ex aqua, cū in principio ſimul fecerit Deus cælū, & terrā. Hoc enim de ſolo cælo Empyreo exponere & ætheros cęlos ac ſtellas ex aqua, tanquam ex materia putare procreata, nec philoſophicis principiis cōſentaneū eſt, nec in Theologia habet aliquod fundamētum. Rectè ergo hæc Petri verba de aëre exponuntur, vel per aerē & terram explicando ea, quæ in iis habitant, vt volatilia, quę ſunt veluti ornamentū cęli, & ex aquis facta ſunt, & ſimiliter plātæ, & alia, quæ ex terra naſcuntur, vel in terra habitant, quæ ſine aquis conſiſtere non poſſunt. Vel per aerem & terram explicando ipſa elementa non ſecundùm ſubſtantiam eorum ſed ſecundùm diſpoſitionem aptam ad continuatio-

D

E

A nem viuentium, ſic enim quodammodo cōſiſtunt per aquam, quia & terra diſcooperta fuit aquis, vt inhabitari poſſet, & locus ille aere fuit repletus, vt in eo homines & animalia poſſent viuere. Loquitur ergo Petrus in prædictis de cælo aereo: ergo de eodem intelligendum eſt, quod ſubdit, *Cæli autem, qui nunc ſunt, & terra, eodem verbo repoſiti ſunt igni reſeruati in diem iudicij, & perditionis impiorum hominum*: ergo non cæli ætherei, ſed aerei illo igne conflagrabunt. Quin potiùs hinc colligunt Scholaſtici cum Auguſtin. ignem diei iudicij aſcenſurū vſque ad eum locum, quem aquæ diluuij occupauerūt, nō tamen vlteriùs progreſſurum. Quę conſequutio quamuis non ſit euidēs, quia ignis eſt magis actiuus quàm aqua, & natura ſua ſurſum aſcendit, cùm aqua potiùs deſcendat: tamen, cùm vtraque inundatio tam aquæ, quàm ignis non tam fundetur in horum elementorum naturis, quàm in diuina ordinatione, eſt valde veriſimilis, quia vtraque inundatio illum habebit terminum, quem iuſtitia diuina præfixit. Significat autem Petrus eſſe diuina voluntate ſtatutum, ac definitum, vt idem mundus, qui aquis diluuij perierat, igne iudicij ardeat, vtriuſque enim diluuij cauſæ ſunt peccata hominum, quibus totus hic mundus quodammodo contaminatur: ergo totus ſermo D. Petri eſt de inferiori mundo quem homines incolunt, atque de cælo aëreo, non æthereo. Sed difficultas eſt in ſequentibus verbis, *Adueniet autem dies Domini vt fur, in quo cæli magno impetu tranſient, elementa verò calore ſoluentur, terra autem & quæ in ipſa ſunt opera, exurentur*: vbi cùm cæli ab elementis diſtinguantur, neceſſe eſt, ſuperiores cælos ſignificari. Sed in primis licèt hoc gratis cōcederemus, nihil referret. Quia in his verbis non dicitur hos cælos eſſe exurēdos, vel corrumpendos, ſed ſolùm magno impetu eſſe tranſituros, quod non ſignificat ſubſtātialem tranſitum, ſed localem, vt ſatis indicat verbum illud, *magno impetu*. Itaque ſignificat Petrus agitandos eſſe cælos velociſſimo quodam & inuiſitato motu: quod ita ad literam intelligi de ſuperioribus cælis, nullum eſt inconueniens. Nec ſequitur in prioribus verbis, cælorum nomine eadem corpora ſignificari, ne videlicet æquiuocatio admitti videatur. Quia cæli nomine ſignificatur tota hæc expāſio, de qua aliquid interdum dicitur ratione inferioris partis, aliquid ratione ſuperioris abſque æquiuocatione. Melius tamē dicitur, etiam in his verbis cælum ſignificare inferiorem aeris regionem, quæ velociſſimo motu rapietur, & accēdetur, vt paulo inferiùs dicitur, quanquam fortaſſe ille motus futurus ſit ex raptu & motione ſuperiorum cælorum. Neque obſtant ſequētia verba, *Elementa verò calore ſoluentur.* Primum, quia licèt concedamus, ſub elementis comprehendi aerem, nihilominus potuit priùs cælorum nomine ſignificari, quia illi erit propriū velociſſimo illo motu cieri: cōmune autem illi erit cum aliis elementis calore ſolui, & ideo vnum ei prius tribuitur ſub proprio nomine, alterum verò poſtea ſub nomine communi. Sicut paulo pòſt dicitur terra exurenda: & tamen priùs comprehenſa erat terra ſub elementis. Deinde, quia probabilius apparet, elementorum nomine ibi ſolùm ſignificari aquam, & terram. Tū quia vox elementū, & vox Gręca, στοιχεῖον, quæ illi reſpondet, propriè ſignificat quaſi primordiale fundamentū, huiuſmodi autem ſunt aqua & terra reſpectu totius vniuerſi. Tum etiam, quia paulo ſuperiùs diſtinxerat Petrus cælos à terra, & aqua. Deniq; iuxta hanc expoſitionē facilè intelliguntur alia verba, quæ poſtea Petrus ſubiungit, *per quem cæli ardentes ſoluentur, & elemēta ignis ardore tabeſcent*: ſemper enim de eiſdem cælis loquitur. Igitur ex loco Petri colligi non poteſt ſuperiores cælos igne eſſe corrumpēdos: ergo cùm in nullo alio loco Scriptura id ſignificet, qui non habeat

Ignis poſtremi iudicij attinget vſque ad locum, quem occuparent aquæ diluuij.

eandem, vel faciliorem expoſitionem, vt infrà dicemus, nulla ratione id aſſerendum eſt. Tum quia cùm in aliis locis Scriptura ſignificet, cælos eſſe perpetuos hoc modo meliùs omnia concilientur: tum etiã quia cum ratione naturali magis conſentaneum ſit, cælum eſſe incorruptibile, & inalterabile virtute ignis, ſi Scriptura non cogit, non eſt aliquid miraculoſum, & ſupra rationem aſſerendum. Vnde poſſumus vltimò ratione confirmare aſſertionem poſitam, quia vel cælum eſt natura ſua incorruptibile, vt eſt magis recepta Philoſophorum & Theologorum ſententia, quam multi etiam ex ſanctis Patribus approbarunt, & vt alios omittam, eſt expreſſa D. Dionyſij lib. de diu. nom. cap. 4. & ita non poteſt igne corrumpi; vel eſt corruptibile natura ſua, vt aliis viſum eſt, & ſic licèt poſſet ab igne corrumpi, non tamen in meliorem naturam transformari, ſed ad ſummum poſſet in ignem cõuerti: oſtenſum eſt autem cælos non ita eſſe immutãdos, vt in nihilũ vel in deterius cõmutentur: ergo nõ corrũpentur actione ignis. Dicunt aliqui ignẽ virtute naturali non poſſe hanc immutationem in cælis facere, tamen aſſumendum eſſe à Deo vt inſtrumentũ: quia tota hæc cõflagratio eſt effectus diuinæ vindictæ aduersùs hominum peccata, ignis autem eſt inſtrumentum, quo Deus decreuit peccata hominum vẽdicare. Sed, vt verum ſit potuiſſe Deũ id facere, cùm nullam inuoluat contradictionem, tamen ſine fundamẽto aſſeritur id facturus: nunc enim non agimus quid Deus poſſit efficere, neque enim dubitamus, quin ad nutum ſuum poſſit vniuerſum mundum delere, ſed agimus quid Deus facturus ſit: non eſt autem cur aſſeramus facturum Deum maximum atque inuſitatum miraculum ſine Scripturæ fundamento.

Obiectio. *Solutio.*

Quapropter ex iis omnibus colligo, non ſolùm nõ eſſe cælos igne corrumpendos, ſed nec purgandos, neque alterandos quidem, quanquã OEcumen. & nonnulli alij ex veteribus ſcriptoribus cõtrarium ſentire videantur: hæc autẽ eſt ſententia Hieron. Aug. Greg. Bedæ, & aliorum locis ſuprà citatis. Probatur autem primò, quia oſtẽſum eſt ex Scriptura non colligi ignẽ conflagrationis aſcenſurum vltra totam ſecundam regionem aeris. Secundò, quia ignis non poteſt naturalem actionem habere in cælum, affirmare autem acturum, vt inſtrumentum Dei, non habet fundamentum. Tertiò, quia in cælo nõ ſunt ſordes, quæ purgandæ ſint, eſt enim puriſſimum corpus incapax peregrinarum alterationũ, quæ ad corruptionem diſponant, & cum eo miſceri non poſſunt vapores alij, vel ſubſtantiæ, quæ igne conſumendæ ſint. Quod autem apud Iob legimus, cap. 15. *Cœli non ſunt mundi in conſpectu Dei*, nihil obſtat. Quia vel cæli ibi pro Angelis ſumuntur, vel quod probabilius eſt, ſolùm ſignificatur, (vt in eum locum D. Th. notauit) corpora cæleſtia ad Deum corporata, non eſſe munda, quia materialia ſunt: ab hac autẽ imperfectione purgari non poſſunt, cùm hæc ſit propria cælorũ natura. Quòd verò multi ex ſuprà citatis dixerunt, cælos propter peccatum hominis fuiſſe corruptibiles factos, vel in deterius commutatos, aut contaminatos, falſum eſt, & ſine fundamento dictum, quia nec ſubſtantia cælorum, nec qualitates immutatæ propter peccatum hominis. Quinimo neque aliorũ elementorum, aliarúmve rerum, neque ipſius hominis natura, intrinſecas proprietates naturales per peccatum amiſit, ſed ſolùm gratuitas, & naturæ ſuperadditas, cælum autem nõ habuit aliquas qualitates ſuperantes eius naturam ante peccatum: nulla ergo immutatio intrinſeca ei accidit propter peccatum hominis, vt ſtatim iterum confirmabo. Denique, quod aiebat Theodoretus, cęlum quidem propter hominis peccatum non fuiſſe immutatum ab ea diſpoſitione, in qua creatum fuit, tamen propter peccatum præuiſum, fuiſſe creatum in natura, vel diſpoſitione minus perfecta, quàm ſi non fuiſſet futurum peccatum: hoc, inquã, in primis gratis eſt confictum, neque habet vllũ fundamentum in Scriptura, & non eſt cõſentaneum rationi diuinæ prouidentiæ. Tũ quia ſi primam illius intentionem ſeu definitionem conſideremus, prius ſtatuit, tales creare cælos, & in tali diſpoſitione, quàm hominis peccatum prouidiſſet. Tum quia ſi reſpiciamus modũ operandi diuinæ prouidentię, non ſolet propter hominum peccata aliarũ rerum naturas mutare, & præſertim in cauſis vniuerſalibus, quæ ad vniuerſi perfectionem ſpectãt. Neque aliquid probabilitatis habet illa coniectura, ſcilicet, quòd exiſtente homine in ſtatu corruptibili, nõ decebat, cælos, qui propter homines facti ſunt, eſſe corruptibiles. Quia cæli nõ ſunt dati homini pro hoc ſtatu, in domiciliũ, quod inhabitet, ſed terra, quæ eſt locus corruptionis tali ſtatui proportionatus, cæli autẽ potiùs facti ſunt, vt iuuent hominem ad naturã ſuam perpetuò conſeruandam, ſaltẽ per generationum ſucceſſionẽ, & ad hunc finem potiùs oportuit, cælos eſſe incorruptibiles, & liberos ab omni contagio, & humanis ſordibus: nulla igitur ratione purgatione indigent.

Oecumen. *Hieron. Aug. Greg. Beda.* *Cæli quomodo non ſint mundi in Dei conſpectu. Iob 15. D. Thom.* *Cæli non ſunt facti corruptibiles propter hominis peccatum.* *Theodor.*

Sed quæres, an ſaltem ij cæli innouandi ſint. Videtur enim ex dictis ſequi, non eſſe innouandos. Nã vbi Scriptura promittit cælum nouũ, cum terra noua, exponi etiam poteſt de hoc cælo aereo, quod immediatè terrã tegit. Petrus enim in dicta epiſtola, poſt verba ſuperius tractata ſubiungit, *Nouos verò cælos, & nouam terram ſecundum promiſſa ipſius expectamus.* Vbi de eiſdem cęlis loquitur, de quibus antea mentionem fecerat, & de eiſdem exponit loca Iſaiæ, quæ ſine dubio indicat, cùm dicit, *ſecundum promiſſa eius*: atque eadem ratione idem ſenſus accommodandus erit loco Apoc. 21. non eſt ergo cur in cælis ſuperioribus innouationẽ aliquã expectemus. Nam quod Iſai. 30. dicitur, *Erit lux lunæ ſicut lux ſolis*, &c. non eſt neceſſe vt ad ſtatum rerum poſt iudiciũ referatur, multi enim Patres illa verba exponunt de tempore legis gratiæ, vt Cyrillus, & alij ibi, & Auguſtin. (ſi ipſe eſt author quæſt. noui & veteris Teſtamenti) q. 105. qui per lunam Eccleſiam, per ſolem autem Chriſtum intelligunt. Iudæi verò hoc referunt ad tempora, in quibus de Syriis, & Babylonijs victoriam reportaturi erãt, & explicant per hyperbolem, & metaphoram: nam ſicut ſuprà dicebamus, ſolere Scripturam, cùm vult exaggerare magnã aliquam calamitatem, ſeu triſtitiam, dicere, ſolem & lunam obſcurari: ita ad ſignificandam magnã aliquam lætitiam dicit, ſolem & lunam magis lucere, atque ſplendeſcere. Ergo ex Scriptura non poteſt colligi aliqua cæli innouatio. Et ita Rabbi Moyſes, vt Scholaſtici referunt, negauit hanc cælorũ innouationem: quam ſententiam amplexus eſt Philo in libro de mundi incorruptibilitate, vbi non hanc ſolùm ſed omnẽ mundi immutationem negare videtur, quanquàm ille liber (vt viri docti notarunt) non videatur eſſe Philonis, ſed alicuius Ethnici Philoſophi. Quocirca licèt argumentũ factum probet non eſſe de fide cælum eſſe innouandum per intrinſecam aliquam diſpoſitionem: nihilominus certum eſt eſſe immutandum aliquomodo ab ea diſpoſitione, in qua nunc eſt. Ceſſabit enim moueri, & perpetuò quieſcet, quia tunc ceſſabit omnis neceſſitas illorum motuum, qui ſolùm ſunt in miniſterium hominum, quamdiu generationibus & corruptionibus ſubiecti ſunt: & hoc ſaltem probat locus ſuprà adductus ex Deut. 4. & hanc immutationem ſignificarunt Iſa. & Ioan. per metaphoram libri complicati, vt ſuprà expoſuimus, & eandem docuit Ioan. Apoc. 10. dicens, *quia tempus non erat amplius*, de qua re plura dicemus ſectione ſequenti.

Apoc. 21. *Iſai. 30.* *Cyrill. Auguſt. Chryſoſt.* *Rabbi. Moyſes* *Deut.* *Apocal. 10.*

Addo præterea, cælum eſſe innouandum per maius

ius quoddam lucis & claritatis incrementum, vt do-
Hieron. cuit Hier. Iſa. 30. ad literam, & propriè exponens dicta
verba: nam cùm ita poſſint intelligi ſine incommodò,
nõ eſt quòd ad metaphoras confugiamus. Quam ex-
Lyran. poſitionem & ſentẽtiam Theologi ſecuti ſunt, & Ly-
Gloſſa. ran. & gloſſa ordinaria, interlinealis Iſa 30. Falsò autẽ
Iſai. 30. addit hæc Gloſſa, augendam eſſe lucem ſolis, & lunæ,
quia per peccatũ hominis fuerat minorata, hoc enim
improbabile eſt, vt conſtat ex dictis, & rectè notauit
D. Thom. D. Th. in 4. d. 48. q. 2 ar. 3. ad 3. & 4. & lati⁹ probat Sot.
d. 47. q. 2. art. 3. Hoc ergo lucis augmentũ nõ erit con-
naturale ſoli, aut cælis, ſed ſupernaturaliter illis adde-
tur ad maiorem gloriam & lætitiam corporum bea-
Richard. torum. Addit verò Rich. d. 48. art. 2. q. 5. hãc lucẽ ema-
naturam ad cælos ex ſplendore corporum beatorum:
ſed probabilius videtur, illud lumẽ diuina virtute eſ-
ſe efficiendum in corporibus cœleſtibus ſine depen-
dentia à corporibus beatis, aliàs quoties beatorum
corpora magis vel minùs diſtarent à diuerſis cæli par-
tibus, magis etiam vel minùs eas illuſtrarẽt, quod non
videtur conſentaneum. Dabitur ergo illa claritas cæ-
lo & aſtris per modũ proprietatis intrinſecæ, ac per-
manentis ad eum modum, quo humanis corporibus
glorioſis claritas gloriæ tribuetur. Sic enim, & maior
erit proportio inter locum, & locatum, & in ipſiſmet
cælis magis relucebit diuina virtus, & quaſi veſtigium
quoddã gloriæ, & claritatis illius. Vnde tota hæc cla-
ritas Solis & Lunæ, & aliorum cœlorum nõ erit tunc
ſolùm propter neceſſitatem, & vſum hominum, quia
ad hoc ſine dubio ſufficeret claritas corporũ beatorũ,
Apoc. 27. quomodo dicitur Apoc. 27. ciuitas illa nõ egebit So-
Iſai. 9. le, neque Luna, & ſimile quid habetur Iſa. 9. Sed erit
ad maiorem perfectionem & gloriam beatorum.

De elementorum renouatione. Dico quartò, elementa nõ eſſe omnino corrũpenda
quoad ſubſtãtiã, ſed eſſe innouãda ac perficiẽda. Hæc
cõcluſio minus certa eſt quã præcedens, eſt tamẽ pro-
babilior, & cõmunior Theologorũ in 4. d. 42. vbi D.
D. Thom. Th. q. 2. art. 2. q. 2. duas refert opiniones, vnã affirmãtẽ,
duo elemẽta eſſe corrũpenda, ſcilicet aquã, & ignẽ, de
qua ſuprà dictũ eſt: alterã affirmantem, manſura quidẽ
elemẽta ſecundũ ſubſtantiam: non tamẽ ſecundũ pro-
prias & naturales qualitates, quã etiam reiicit, vt im-
probabilẽ, quia nõ eſt veriſimile, in illo perfectiſſimo
ſtatu mãſura elementa intrinſecis perfectionib. natu-
ralibus priuata. Præterea, aſſertio poſita fundamentũ
habet in omnibus Patribus citatis in tertia concluſio-
ne: nam æquè loquuntur de toto vniuerſo, & de ele-
Hieron. mẽtis, ac cœlis, vt videre licet in Hieron. & Aug. An-
Aug. ſel. in Eluc. Iſidoro lib. de doctrina fidei, c. 36. Rurſus
Anſelm. probari poteſt ex illo Eccl. 1. *Terra in æternum ſtat:* & c.
Iſidor. 3. *Omnia opera, quæ fecit Deus, perſeuerant in æternum.* Itẽ
Rom. 8. ex illo ad Rom. 8. *Omnis creatura ingemiſcit, & parturit,*
vſque adhuc. Nam ſi elementa ſecundùm ſubſtantiam
eſſent interitura, non eſſent ipſa participatura pul-
chritudinẽ, gloriam, & incorruptionem illius ſtatus,
ſed alia eſſent futura corpora illam gloriam partici-
pantia: ergo hæc elementa, quæ nunc ſunt, non inge-
miſcerent, nec parturirent ſpectantia illum ſtatum.
De igne. Deinde argumentor diſcurrendo per ſingula. Nam ſi
eſſent ſubſtantialiter corrumpenda, maximè ab igne
conflagrationis: ita enim affirmant, qui oppoſitũ ſen-
tiunt. Sed in primis non eſt, cur ignis corrumpat ignẽ,
cùm ſint eiuſdem naturæ, vt poſtea dicemus. Maximè,
quia ſi verum eſt, nunc eſſe puriſſimum ignem in ſua
ſphæra, illic non pertinget ignis conflagrationis, quia
non aſcẽdet vltra ſecundam regionem aëris, vt ex lo-
co Petri ſuprà colligebamus cum Aug. & Theologis.
De aere. Quod argumentum, ſi alicuius momenti eſt, nõ ſolũ
concludit, illum ignem non eſſe corrumpendũ, verũ
neque purgandum. Et quidem meritò, quia non ma-
gis indigebit purgatione, quàm corpora cœleſtia. Et
A hæc ratio æquè procedit de aëre, quoad ſupremam
partem eius, quia & illam ignis nõ attinget: vnde nec
corrumpet, nec purgabit illam. Cùm enim ad illa non
aſcendant terræ vapores, & communes exhalationes,
non habet ea regio impuritatem aliquam, neque con-
taminatur, vt ſic dicam, peccatis hominum incolen-
tium terram. Atque hoc ſatis eſt, vt idem elementum *De aqua.*
aëris ſimpliciter manere dicatur, licèt fortaſſe ſecun-
dùm inferiores partes corrumpatur, & poſtea inſtau-
retur, vt explicabimus. Ad hæc, de aqua ex nullo Scri-
pturæ loco colligi poteſt eſſe corrumpendam: nam, vt
Aug. notauit 20. de Ciuit. cap. 16. nullibi ſcriptum eſt, *Aug.*
totum elementum aquæ eſſe exſiccandũ calore ignis:
imò neque alicubi legitur futura aqua noua: ſicut ter-
ra noua, & cælum nouum. Deinde de terra non vide- *De terra.*
B tur poſſe negari, quin ſecundùm aliquas partes eadem
numero manſura ſit: nam infernus, qui eſt in centro
terræ, perpetuò manebit: ergo & terra illa, quæ eſt
prope centrum. Item quia nõ eſt veriſimile, ignem il-
lum poſſe tam breui penetrare, & cõſumere totã ſub-
ſtantiam terræ, quę propter denſitatem ſuam difficile
immutari poteſt in interioribus partibus. Quod autẽ
2. Petri 3. dicitur, *Elementa autem calore ſoluentur,* quod *2. Pet. 3.*
ſuperiùs de terra & aqua expoſuimus, non ſignificat
ſubſtantialẽ corruptionem, ſed vehementem cõmo-
tionem, & alterationem. Nam verbum Græcum λύω,
aut Latinum ſoluo, nihil aliud in omni proprietate ſi-
gnificãt. Vnde inferiùs ſubditur, *Elementa autem ignis*
calore tabeſcent, quod ſignificat accidẽtalem mutatio-
C nem, nõ ſubſtantialem. Denique additur, terra, & quę
in ea ſunt *opera, exurentur.* Quibus verbis ſignificatur
exuſtio terræ quoad ſuperficiem eius, & fortaſſe etiam
quoad aliquam partem quæ ad corruptionem omniũ,
quæ ſunt in terra, & ipſius terræ purgationem ſuffi-
ciat: nam hoc in rigore ſignificat terræ exuſtio. Ita e-
nim ſæpe in Scriptura dicitur regio aliqua accendi,
ſiue exuri, quandocunque omnia, quæ in ea ſunt, con-
cremantur vſque ad ſuperficiem terræ. Cùm ergo di-
cat Petrus fore, vt elementa tabeſcant, vel ſoluantur,
aliæ verò res exurantur, ſignum eſt, nõ eſſe parem fu-
turam eorum mutationem. Tãdem oſtenſum eſt, ele-
menta manſura perpetuò poſt diem iudicij, vel igitur
manebunt eiuſdem ſpeciei, vel alterius: hoc poſterius
non eſt veriſimile: quia neque eſt neceſſarium, neque
conſentaneum modo loquendi Scripturæ. Si autem
futura ſunt eadem in ſpecie, quid opus eſt ea ſubſtan-
tialiter corrumpi, & iterum produci? Poſſunt enim
D purgari, & perfici ſine corruptione.

Supereſt verò explicandũ, in quo conſiſtat hæc in- *In quo conſiſtat elementorum inſtauratio.*
nouatio. Ad quod dicẽdũ eſt, duo interuenire in hac
inſtauratione: primũ eſt ablatio omnium ſordiũ, quæ
ſunt præter naturã elementorum: ſecundũ eſt additio
aliquarũ rerum, vel qualitatum perficientiũ elemẽta.
Quoad primũ omnes Theologi d. 47. & 48. docent ad
hũc finẽ eſſe anteceſſurã inferioris mũdi purgationẽ,
quæ fiet per ignis cõflagrationem, quæ ſatis colligitur
ex citato loco Petri, & ex omnibus Patrib. ſuprà cita-
tis, & ex Aug. ſuper Pſal. 101. Orig. lib. 4. & 5. contra *Auguſt.*
Celsũ, vbi dicit, etiã veteres Philoſophos Græcos de *Origen.*
futura mũdi cõflagratione ſcripſiſſe. Dices: Quæ ſunt *Dubium.*
hæ ſordes, aut quæ immunditia tollenda eſt ab ele-
mentis per hanc cõflagrationẽ, & purgationẽ? Theo- *Solutio.*
E logi in primis hoc explicant myſtica quadã ratione,
quæ potius in ſignificatione, quàm in efficacia videtur
conſiſtere. Nã ſicut templũ quod peccatis aliquib. cõ-
taminatur, & violatur, non eſt aptũ, nec diſpoſitum ad
res ſacras peragendas, donec cæremoniis externis pu-
rificetur, per quam purificationem nulla res phyſica
ab illo templo tollitur, ſed exhibetur illud opus in ſi-
gnũ reuerentiæ & cuiuſdam moralis mutationis: ita
inquirũt, hunc mundum eſſe quodammodo hominũ
pecca

peccatis violatum,& ideo, vt transferatur in nobiliorem ſtatum, gloriæ & habitationi Beatorum accommodatum, oportere, vt per ignem priùs tranſeat, vt ab omni culpæ cõtagio mundari intelligatur. Ex qua ratione fit, ſolùm illam mundi partem eſſe purgandã, quæ in vſum mortalium hominũ cedit. Secundò hoc explicant Phyſicè:nam quia in ea renouatione liberãda eſt creatura à ſeruitute corruptionis, ideo neceſſe eſt, è medio tolli mixta omnia generabilia & corruptibilia:propter quorum conſeruationem, generationum ſucceſſio durat:hoc ergo in primis fiet per hanc ignis purgationem, & actionem. Deinde conſequenter fiet,vt omnes ſubſtantiæ,vel affectiones extraneę, quæ elemẽtis,præſertim aquæ,& terræ,admixta ſunt, conſumantur, & exhalentur. Vt v. g. aquæ maris adeò ferueſcent,vt ſalis affectionem & nimiam denſitatem amittant, & ſi quos habent fortaſſe admixtos vapores, illos exhalent, fiet etiam tãta aquarum commotio, vt omnia piſcium vel aliarum rerum corpora in eis latentia expellantur,& igni tradantur. Atque ad hunc modũ de terræ purgatione, & de aliis rebus iudicãdũ eſt.Omnia verò excremẽta terræ,& quidquid materiæ ſuperfluum fuerit,partim ignis actione conſumentur: partim impetu motus in infernũ detrudẽtur,vt iterũ ſequẽti ſectione dicemus. Huiuſmodi ergo erit prior pars quaſi priuatiua innouationis mũdi.

Elemẽta erũt lucida poſt iudicium. Quod attinet ad alteram partem innouationis mundi, quæ eſt poſitiua per additionẽ alicuius perfectionis, dicendum eſt,addendam eſſe elementis omnibus eximiam quandam claritatem,& lucem, non æqualẽ, ſed proportionatam. Ita docent ſancti Patres ſuprà citati, & optimè Chryſ. epiſt. ad Theod. lapſum, parum ante medium,& Theologi.Nam terra(inquit D. Thom.diſtinct.48.q.2.a.4.) erit lucida,& peruia, ſic ut vitrum in ſuperficie,aqua,ſicut cryſtallus,aer, ſicut nunc eſt cælum,ignis,ſicut nunc ſunt luminaria cæli. Quę quidem ſententia fundari poteſt,tum in locis illis Scripturæ, in quibus promittitur, *cælum nouum,& terra noua*: nam ſub his corporibus cætera comprehẽduntur,tum in Paul.ad Rom.8.dicente, omnem creaturam participaturam illam gloriæ pulchritudinẽ: tũ in coniectura,quæ ex hoc loco ſumitur.Quia ſicut in gloria corpus humanum, quod ex elementis conſtat, perficietur ex coniunctione ad ſpiritum beatum: ita decet vt totus hic ſublunaris ſeu elementaris mundus illuſtretur,& perficiatur ex coniunctione ad cœleſtia corpora. Vnde facilè reddi poteſt quædam cauſa huius claritatis elementorum,ſcilicet, cœleſtia corpora, ac luminaria,in quibus tanta fiet lucis acceſſio, vt ab eis manare poſſit tota illa claritas vſque ad terram.Et quia cæli erunt in perpetua quiete, illuminatio illa ſẽper eadem erit.Et diuina prouidentia fiet, vt quando cæli quieſcant,aſtra omnia ita maneant diſpoſita reſpectu totius Vniuerſi,vt vtrumque hemiſpherium & omnes Vniuerſi partes perfectiſſimè illuſtrentur. Ad quod accommodari poſſunt verba Iſai.60. *Non occidet vltrà ſol tuus, & luna tua vltrà non minuetur.* Eadem enim ferè de illo ſtatu gloriæ ſcribit Ioannes in Apoc. c.21.& 22. Neque in hac ſententia eſt vlla difficultas, quod attinet ad tria ſuperiora elementa, quæ natura ſua diaphana ſunt,de terra verò etiam eſt facile, eſſe illuminandam quoad vltimam ſuperficiem, qua aerẽ vel aquam contingit.An verò illa lux ſit ampliùs terram penetratura, quoad profundum eius, incertum eſt. Nam D.Th. ſuprà ſolùm dicit, quòd in ſuperficie erit ſicut vitrum, quod poſſet intelligi quantũ ad puritatem, & claritatem ipſius ſuperficiei. Item quia ſi profunditas terræ futura eſt perſpicua, & peruia oculis,vel id eſt intelligendum de toto elemento terræ,& hoc non,alioqui damnati ea luce fruerentur, vel aſſignãdus erit terminus profunditatis, ad quẽ illa claritas perueniat, qui non poterit certã ratione aſſignari,cùm non ſit maior ratio vnius partis, quàm alteri. Accedit,quòd terra cùm natura ſua ſit denſa, non eſt capax luminis,& claritatis in profunditate ſua:quamuis autem poſſit Deus illam illuminare, non videtur neceſſarium ponere hoc miraculum.Et hæc ſententia eſt probabilis.Nihilominus contraria ſententia facilè etiam defendi poteſt,quam D.Thom.ſignificat,dicẽs futuram eſſe terram peruiam ſicut vitrum,ad quod aliqui accõmodãt illud Apoc.21. *Platea ciuitatis aurum mũdum tanquam vitrum perlucidum.* Item quia fortaſſe claritas elementorũ nõ proueniet ex ſola virtute actiua aſtrorum,ſed ex ſpeciali virtute diuina, iuxta illud Iſai. 60. *Non erit tibi ampliùs Sol ad lucendum per diem, nec ſplẽdor Lunæ illuminabit te,ſed erit tibi Dominus in lucẽ ſempiternã.*Rurſum,quia excepto præciſo illo loco, qui neceſſarius eſt ad pœnas & tenebras damnatorũ, omnia alia decet eſſe peruia oculis Beatorũ,vt eorum claritate & pulchritudine delectẽtur, & ad Dei laudẽ excitentur. Quin potiùs ait Palud.diſt.48. quæſtione prima in fine,illuminandam eſſe terram in profundo, vſque ad Limbum puerorum incluſiuè: quia magna eſſet eorum pœna ſi in tenebris verſarentur, quia non habebunt tantùm animas vt nunc,ſed etiam corpora: quod quidem ſatis veriſimile eſt, ſi poſt reſurrectionem pueri habitaturi ſunt in illo loco.

Chryſoſt. *D.Thom.* *Apoc.21.22.* *D.Thom.* *Vtrum lux ſit terra interiora penetratura.* *1.Opinio.* *2.Opinio.* *D.Thom.* *Apoc.21.* *Iſai.60.*

Sed adhuc ſupererant hîc duæ dubitationes:altera, de ſitu elementorum poſt diem iudicij:altera de mixtis,ſed de iis dicemus commodiùs in fine Sect. ſequẽtis. Fundamenta verò aliarum opinionum inter probandam noſtram ſententiam expedita ſunt. Omnia enim Scripturarum teſtimonia vno vel altero verbo ſine vlla difficultate exponuntur. Primò enim multa ex illis intelliguntur de cœlo aereo,vt oſteſum eſt. Secundò, ſi aliqua intelliguntur de ſuperioribus cœlis, exponi poſſunt nõ de vero interitu, qui eſt per corruptionem,ſed de variatione ſtatus & miniſterij. Mutabunt enim cæli ſtatum,quià non exercebunt functiones,& miniſteria, quæ nunc efficiunt,& ſecundũ hãc rationem quodammodo perire dicũtur, vel immutari,aut renouari quatenus illuſtriores fient. Tertiò interdum ſunt loquutiones hyperbolicæ, & comparatiuæ,vt eſt illud *Cœlum & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſibunt*,id eſt,prius illa deficient,quàm verba mea. Aliqui etiam ex Patribus in priori ſententia citatis poſſunt exponi aliquo ex his modis, præſertim duobus prioribus: nonnulli verò contrariam ſententiam ſenſerunt, D.Thom.etiam in 4.diſt.47. conatur exponere Bedam citatum in ſecunda ſententia, ſed ipſe ſatis ſe expoſuit in poſteriori loco à nobis adducto ex lib.de ratione temporum.

SECTIO III.

Quo ordine & à quibus cauſis mundi purgatio & innouatio perficienda ſit.

PRimum omnium veriſimile eſt, poſt reditum Chriſti cum Sanctis in cœlum,ſtatim efficiendum eſſe,quod Petrus dixit,*Cæli magno impetu tranſient*,quia ille vehemens motus ad inchoandam mundi purgationem excitabitur: hæc autem purgatio incipiet finito iudicio,vt ſæpe dictum eſt. Et quamuis neque ex loco Petri, neque alio ſufficienti teſtimonio conſtet, an ille motus futurus ſit in ſola aere,vel etiam in corporibus cœleſtibus: mihi tamen veriſimile apparet, ipſos etiam cœleſtes orbes,qui nunc mouentur, eſſe in illo temporis puncto velociùs agitandos, vt ſecum cœlos etiam aereos rapiant, & ad vniuerſi conflagrationem tum motu, tum etiam influentia & actione concurrant.

Secundò, hanc commotionem conſequetur ignis conflagrationis, vt colligitur ex ſequentibus verbis Petri.

Petri, *Elementa verò calore ſoluentur, terra autem & quæ in ea ſunt opera exurentur.* Eſt enim ignis aptiſſimũ inſtrumentum ad mundi purgationem faciendam, tam propter ſuam puritatem & nobilitatem inter omnia elementa, quàm propter actiuitatem, vt latiùs D.Th. in 4.d.47.q.2. vbi tam ipſe, quàm reliqui Theologi multa de hoc igni inquirũt. Primùm cuius naturæ ſit: deinde ex qua materia & à quibus cauſis generandus ſit: tertiò quantæ magnitudinis futurus ſit: quartò an ordine à nobis poſito venturus ſit: hæc enim omnia adeò ſunt incerta, vt Aug. 20. de Ciuit. cap. 16. à nullo hominum in hac vita ſciri exiſtimet. Lactant. verò lib. 7. Inſtitutionum, c. 21. cenſet, ignem inferni eſſe alterius naturæ ab elemẽtari, & illi ſimilem indicat futurum eſſe hunc ignem conflagrationis. Probabilior tamen eſt communis ſententia Theologorum, hunc ignem futurum eſſe eiuſdem rationis cum elementari, quia Scriptura de igne loquitur, de re nobis nota, quã ſolemus hac voce ſignificare, ſermonem habet, alioqui eſſet magna æquiuocatio, & vix poſſet à nobis intelligi, & exponi: quia pari ratione cùm agit de calore, dicet aliquis, non eſſe futurum eiuſdem rationis, & ſic de aliis rebus. Deinde, quia nulla eſt neceſſitas confingendi alium ignem, cùm natura & proprietates huius ignis ſint ſatis accommodatæ ad prædictum effectum. Et hæc de prima interrogatione.

Qualis ſit futurus ignis cõflagrationis.

Aug. Lactan.

Ad ſecundam quidem dicunt, ignem, qui eſt in ſua ſphæra, deſcenſurum in terram ad eam purgandam: Sed hoc non placet, tum quia oporteret, illum ignem valde præter naturam moueri, & ſic locus eius maneret vacuus, aut neceſſe eſſet aerem aſcẽdere, & omnia permutari. Tum etiam, quia ille ignis propter nimiam raritatem fortaſſe non eſt tam aptus ad agendum. Alij dicunt illum ignem inflammaturum aërem ſibi propinquum, atque inflammationem illam ſeu combuſtionem per totum aërem eſſe vſque ad terram diffũdendam. Sed hoc etiam eſt nimis violẽtum, & nõ neceſſarium, neq; iis, quæ hactenus diximus, conſentaneũ. Alij aiunt, fore denuo creandũ. Sed non oportet nouæ materiæ creationem fingere. Generabitur ergo ex aliqua materia, quæ facilè exuri poſſit, vt ex terræ vaporibus, & exhalationibus, aut ſimilibus. Quod verò attinet ad cauſam efficientem illius, D.Thom. cenſet, efficiendum eſſe à cauſis naturalibus, diuino tamẽ imperio ſupernaturaliter coniunctis ad illum ignem generandum in terra, vel in ſecunda aëris regione. Quod eſt probabile. Mihi tamen veriſimile eſt, illum ignem, quia anteceſſurus eſt iudicium, generandũ eſſe in ſecũda aëris regione (vt ſuprà dixi) diuino imperio ex vaporibus, & exhalationibus, quæ vel ibi erunt, vel ad hunc finem eò aſcendent, vt coram iudice ille ignis tanquam è cœlo miſſus deſcendat vſque ad locũ, in quo oẽs reprobi iudicãdi ſunt, in quo loco quietus manebit, quamdiu iudicium durabit. Finito autẽ iudicio, & aperta terra, ac detruſis in infernum damnatis, ille ignis magno impetu commouebitur, vnde fiet vt velociſſimè omnia inflammet, & vehemẽter exardeſcat. Ad quod etiã iuuabit vehemẽs motus cœlorũ, & Solis, ac aliorũ aſtrorum influentiæ, & fortaſſe etiam concurrent Angeli applicantes illi igni materiam ad combuſtionem facilè diſpoſitam. Hæ igitur videntur ſufficientes cauſæ generationis huius ignis.

D.Thom.

Quantus futurus eſt ignis cõflagrationis.

Tertiæ dubitationi quidam reſpondent, tantã futuram eſſe illius ignis quantitatem, vt vniuerſum terræ & aquæ corpus vndiq; ſimul circũdent, ex omni parte aſcendat ſuper altiſſimos montes ſaltem quantum aquę diluuij aſcenderunt. Quod eſt probabile, propter ea, quæ ſuprà diximus exponentes locũ Petri, ex Aug. & aliis. Iuxta hanc verò ſententiam oportebit dicere, & magnã partem aëris in ignem eſſe conuertẽdam, & finita purgatione mundi illũ ignem magna etiam ex

A parte eſſe corrumpendum, & in aerem commutandũ, quæ certè non ſunt magna incommoda. Videtur tamen faciliùs dici poſſe, non oportere, vt ſimul eodémque tempore totus ille ignis mundũ circunſtet, atque inflammet, ſed ſatis eſſe, vt magna ex parte occupet terram, & aſcendat quantum neceſſe fuerit, vſque ad ſecundam aeris regionẽ, ac deinde veloci motu feratur, & ſucceſſiuè totam terram accendat, atque ita totum mundum circumeat, ac purificet, qui modus, & facilis eſt, & conſentaneus loco Petri ſuprà tractato. Et hoc fortaſſe ſenſu dixit Ephrem lib. de pœnitentia, c. 4. hunc ignem emanaturum ab ortu Solis, vſque ad occaſum. Nam quia (vt ſuprà diximus) Chriſtus à parte Orientali deſcendet, ignis, qui ante illũ veniet, me- B ritò dici poteſt ab oriente manare, qui poſtea, vt totũ mundum inflammet, vſque ad occidentem deferetur, nõ tamen ibi ſiſtet, ſed per aliud hæmiſphærium redibit vniuerſam terram circundans. Atque ex iis ſatis patet, quid dicendum ſit ad quartam interrogationẽ: nihil enim addendum ſupereſt iis, quæ præcedenti Diſp. Sect. 1. dicta ſunt.

Ephrem.

Omnia mixta igne peritura.

Tertiò per hunc ignem fiet totius terræ exuſtio, & elementorum purgatio, de qua quomodo & in quib. corporibus futura ſit, ſatis eſt à nobis explicatum: Solũ de mixtis occurrit hîc difficultas ſuprà omiſſa. Nã hinc ſequitur omnia mixta eſſe comburẽda, quod videtur inconueniens: quia vel illa futura ſunt poſtea in mundo innouato, vel nõ: ſi primum, ergo fruſtrà priùs corrumpentur, vt poſtea iterum producantur: ſi ſecũ- C dum, hoc videtur contra perfectionem mundi, diximus enim ſuprà cum ſanctis Patribus, totũ hunc mũdum eſſe commutandum in perfectiorem ſtatum, ſed mixta multum pertinent ad perfectionem Vniuerſi: ſunt enim perfectiora corpora, quàm elemẽta: erit ergo Vniuerſum valde imperfectũ, ſi elementa ſola maneant, & mixta omnia pereant. Et confirmatur primò, quia Paulus ait omnem creaturam expectare participationem illius gloriæ, quæ erit in mundo innouato: ergo non ſolùm elementa, ſed etiam mixta manebunt ſecundùm aliqua indiuidua in ſingulis ſpeciebus, vt illum ſtatum participent: cùm enim omnia electis miniſtrauerint, oportet vt ſuo modo remunerẽtur, ſicut cælum, & elementa. Confirmatur ſecundò, quia multa ex mixtis pertinent ad ornatum elementorum, vt flores & arbores ad pulchritudinem terræ, piſces & a- D ues ad ornatum aquæ & aeris, & ſic de aliis, vnde non eſt dubium, quin poſſint conferre ad oblectandum Beatorum aſpectum. Adde, Anſelmum in Elucidario poſt explicatam ſuperiorum corporum innouationẽ, ſic de terra ſcribere, *Terra, quæ in gremio ſuo Domini corpus confouit, tota erit vt paradiſus, & quin Sanctorum ſanguine eſt irrigata odoriferis floribus, roſis, violis immarceſcibiliter erit perpetuò decorata.* Guillel. Pariſ. cuius verba refert Carthuſ. in 4. d. 48. quamuis dicat animalia, & vegetabilia, ac metalla eſſe comburẽda, & nõ ampliùs futura: ſubdit verò, *De terra quidã ex ſapientiſſimis Chriſtianorum dixerunt, quòd graminibus ſemper virentibus & immarceſcibilibus florib. hac perpetua amœnitate, inſtar Paradiſi terreſtris, ſit decorãda.* Ad quam ſententiã accom- E modari poſſunt illa verba Pſal. 103. *Emitte ſpiritũ tuũ & creabuntur, & renouabit faciem terræ.* Quę de renouatione in iudicio futura multi interpretantur. In hac re certũ in primis eſt, omnia mixta eſſe igne comburẽda. Nã Petrus ſatis disertè id affirmat, dicens, *Terra, & omnia, quæ in ea ſunt, opera exurentur:* & ita ſimpliciter intelliguntur ab omnibus expoſitoribus, & Scholaſticis Doctoribus, quapropter temerarium eſſet id negare. An verò poſtea in terræ vel aliorum elemẽtorum innouatione aliqua mixta iterum ſint producẽda ad eorum ornatum, & mundi complementum: non eſt ita certum, neque videtur omnino improbabilis ſentẽtia id affir

Anſelmus.

Guil. Pariſ.

Pſal. 103.

id affirmans, præſertim propter Anſelmi authoritaté: A & quia ſicut multi affirmant futuros in inferno vermes, ſulphurem, & alia ſimilia corpora mixta ad corpora damnata crucianda: ſic etiam nó eſt incredibile, futura eſſe aliqua mixta in hoc mundo, ad eius perfectionem, & ad gloriam accidentalem Beatorum augendam. Nihilominus tamen recedendum non eſt à communi Theologorum doctrina, in 4. d. 48. vbi D. Thom. q. 2. art. 5. Bonauen. Richar. Palud. Sot. & reliqui, Henricus quodl. 4. q. 12. & Anton. 4. p. tit. 14. c. 11. §. 3. negat futura animalia, plãtas, mineralia, & alia corpora mixta in mundo poſt eius inſtaurationem, quia ſunt omnino corruptibilia, in illo autem ſtatu liberabitur creatura à ſeruitute corruptionis, & ideo ſolùm manebunt ea corpora, quæ aliquem ordinem habent B ad incorruptionem, vt ſunt corpora cæleſtia, & elementa, quæ licèt nunc ſecundùm partes corrũpantur: tamen ſecundùm ſe tota ſunt incorruptibilia. Dicere autem, plantas, aut animalia eſſe perficienda dote incorruptionis modo aliquo ſupernaturali, volũtarium eſt, & ſine fundamento. Vnde Greg. Nyſſ. lib. 1. Philoſoph. cap. 3. proprium dicit eſſe hominis, inter omnia animantia immortalitate donari. *Hoc autem*, ait, *propter immortalitatem animæ aſſequitur*. Item quia ferè omnia mixta referuntur ad vſum hominis ratione corporis corruptibilis, qui vſus tunc ceſſabit, propter ſolum autem aſpectum eiúſque oblationem non erunt neceſſaria, quia multo pulchrior & delectabilior aſpectus eſſe poterit in terra eximia claritate & ſplendore affecta. Erit enim facile Deo id efficere, cum ea varietate, & pulchritudine, quę mirum in modum viſum delectet. Alioqui etiam propter delectationem odoratus poſſent in eo ſtatu flores ſeu roſæ euelli, & diuidi, & contrectari, & alterari, vt meliùs odorem efflarét, aut multa alia miracula multiplicanda ſunt, vt hæ res futuræ ſint omnino incorruptibiles. Probabilius ergo videtur, eas non eſſe futuras, neque aliquid conferre ad perfectionem illius ſtatus. Ex quo facilè ſoluuntur rationes dubitandi in contrarium adductę, de quibus etiam legi poteſt D. Thom. citato loco.

D. Thom. Bonauent. Richard. Palud. Soto. — *Greg. Nyſſ.*

D. Thom. Omnes mundi ſordes in infernum detrudentur.

Quartò, finita mundi exuſtione, omnia excrementa deferentur in infernum ſimul cum igne, ſi aliquid illius ſuperuacaneum fuerit in hoc mundo. Ita D. Th. d. 47. q. 2. art. 3. q. 3. vbi dicit, quòd in purgatione mundi, quidquid erit turpe & fœdum, in infernum cum reprobis detrudetur, & citat Baſilium in id Pſalm. 28. *Vox Domini intercidentis flammam ignis*, dicentis, craſſiores partes illius ignis proiiciẽdas eſſe in infernum, ſubtiliores verò & lucidiores ſuperiùs remanſuras. Atque idem docent reliqui Theologi. Et ratio eſt clara, quia purgatio mundi ad hunc finem ordinatur, & quia excrementa reiici ſolent in infimum & abiectiorem locum. Item, quia vniuerſa hæc pœna damnatis debetur. Quocirca veriſimile eſt, illum hiatum terræ, qui ad deuorandos reprobos fiet, duraturum quouſque mundi purgatio abſoluatur, poſtea verò quàm omnia excrementa mundi per illum in infernum detrudentur, occludendum eſſe, & terram in ſuam integritatem eſſe reſtituendam.

Baſil.

Cælum poſt iudicium quieſcet.

Quintò, finita mundi purgatione, quieſcet cœlum, ſole, & luna, & reliquis omnib. aſtris in eo ſitu ac diſpoſitione manentibus, quæ ad maiorẽ pulchritudinẽ totius vniuerſi conferre videbitur. Tota hæc concluſio colligitur ex dictis in ſuperioribus. Nam quòd cæli motus ceſſaturus ſit, omnes Theologi docent in 4. d. 48. vbi D. Thom. quæſt. 2. art. 2. Sect. præced. à nobis fuit ſufficienter probatum: & addi poteſt quod Iſaias ait cap. 60. *Non occidit vltrà ſol tuus, & luna tua vltrà non minuetur*, quod de tempore beatitudinis exponit Cyrill. lib. 9. in Ioan. cap. 46. ſi autem ſol & luna mouerentur, eſſet in eis occaſus. Item addi poteſt, quod

D. Thom. Iſaias 60. — *Cyrill.*

Paul. ait ad Rom. 8. nũc creaturam eſſe ſubiectam vanitati, id eſt, mutationi, vt ſuprà explicuimus: hæc autẽ in corporibus cœleſtibus nulla alia poteſt niſi perpetua mutatio, & viciſſitudo. Vnde Salomon cùm Eccleſ. 1. dixiſſet, omnia eſſe vanitati ſubiecta, hoc ad cœlos applicans, inquit, *Oritur ſol, & occidit, & ad locũ ſuum reuertitur, ibique renaſcens gyrat per meridiem, & flectitur ad aquilonem, luſtrans vniuerſa in circuitu, pergit ſpiritus, & in circulos ſuos reuertitur*. Ab hac ergo vanitate liberabitur cœlum in die iudicij, per illam enim nihil aliud præſtat, quàm deſeruire generationi rerum, & corruptioni. Quãdo ergo omnis creatura liberabitur à ſeruitute corruptionis, etiã cælum continuo ſuo motu illi deſeruire ceſſabit. Neque contra hoc obſtat obiectio ſuperiùs indicata, quòd illa quies futura ſit violenta cœlo, cùm motus ſit illi naturalis. Nam iuxta veriorem Philoſophię doctrinam, cælum ex peculiari ac propria natura non magis poſtulat motum, quàm quietem, ſed in ordine ad naturam vniuerſalẽ, ſeu generalem mundi gubernationem, illud dicitur eſſe illi magis naturale, quod iuxta totius Vniuerſi ſtatũ magis conſentaneum magíſque accomodatum fuerit. Doctrina hęc expreſſa eſt S. Thomę q. 5. de poten. art. 5. in cor. & ad 6. & ad 12.

Rom. 8. — *Reſponſio ad obiectionem.*

Quòd autem hæc ceſſatio futura ſit ordine à nobis poſito, non eſt tam certum. Multi enim Theologi ſæ- C pe indicant, motum cæli ceſſaturum ante iudicium ſtatim ac omnes homines morientur, vel ſaltem in puncto reſurrectionis, quod eſt probabile, quia tunc iam ceſſabit neceſſitas generationum, & corruptionum, ad quam cœli motus ordinantur. Nihilominus ordo poſitus in aſſertione magis nobis probatur. Primò, quia eadem eſt ratio de ceſſatione huius motus, & de reliqua purgatione, & innouatione mundi: nam hæc eſt quædam pars illius nouitatis, & inſtaurationis, quam omnes Sancti dicunt futuram poſt iudicium. Secundò, quia vſque ad illud tempus fient in elementis motiones violentæ, & alterationes, & mixtorum corruptiones. Tertiò, quia non expedit vt ante mundi inſtaurationem ceſſet viciſſitudo dierum, ac D noctium, quæ tunc ſolùm ceſſabit, *quando Dominus fuerit nobis in lucem ſempiternam, & complebuntur dies luctus*, vt dicitur Iſai. 60.

Vltimò, finito motu cæli ſtatim fiet innouatio, & illuſtratio totius mundi tam in cælis, quàm in elementis. Probatur, quia non eſt cur ampliùs illuſtratio hæc differatur, quia vſque ad illud inſtans differẽda eſt ſolùm, vt mundi purgatio abſoluatur. Item illa actio, qua innouandus eſt mundus, non requirit ſucceſſionem ex parte agentis, quia erit infinitæ virtutis, neque ex parte actionis, & termini, cùm ſit quædam illuminatio, & perfectio ſine reſiſtentia contrarij: ergo tota illa illuſtratio in illo inſtanti perficietur.

Solùm ſupereſt in hac quæſtione explicandum, in quo ſitu tunc manebunt elementa. Et de igne quidem & terra nulla eſt difficultas, quin futuri ſint in ſuis lo- E cis ſupremo, & infimo, quia hoc eſt illis naturale, & nulla eſt ratio, vt immutetur. Solùm eſſe poteſt difficultas, an tota ſuperficies terræ aquis cooperienda ſit, an verò pars aliqua futura ſit diſcooperta, & immediatè aëri contigua. Sed hæc dubitatio pendet ex alia, quæ in materia de peccato originali proprium habet locum, an poſt reſurrectionem infantes, qui in ſolo originali peccato deceſſerunt, habitaturi ſint in loco aliquo ſubterraneo, vel in ſuperficie terræ. Nam ſi primum dicatur, non eſt neceſſe, vt pars terræ maneat diſcooperta aquis, cùm hoc neque ad vſum Beatorum, vel ad quenpiam alium neceſſariũ ſit, & alius ordo ſit magis naturalis: ſi verò dicatur poſterius ad vſũ illorum hominũ, videri poteſt hoc neceſſarium: huius ergo quęſtionis deciſio in illum locum differatur.

SECT

SECTIO IV.

Vtrùm Chriſtus poſt mundi inſtaurationem perpetuò ſit in cælis regnaturus.

Difficultas ex Pſal. 109.

RAtio dubitandi ſumi poteſt ex verbis illis Pſalm. 109. *Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum*, vbi per ſeſſionem à dextris Dei ſignificatur thronus, ac regia poteſtas Chriſti Domini: hæc autem ſolùm dicitur duratura vſque ad illud tempus, in quo ponentur inimici Chriſti ſub pedibus eius, quod in die iudicij complendum eſt, vt Paulus declarat 1. ad Corin. 15. Reſponderi poteſt, illa particula *donec*, affirmari, Chriſtum ſeſſurũ eiúſque imperium duraturum vſque ad illud tempus, non tamen negari, poſt illud tempus per totam æternitatem regnaturum. Eſt enim hæc phraſis ſæpe in ſacris literis vſitata, vt hæc particula *donec*, & ſimiles, adiunctæ propoſitionibus affirmatiuis, affirment aliquid de certo tempore, de quo maximè poterat dubitari, non tamen quicquam negent de reliquo tempore, ſed reſpectu illius indefinitæ ſint: vel è contrario adiunctæ propoſitionibus negatiuis aliquid negent de tempore, in quo poterat eſſe dubitatio, non verò affirment quicquam de reliquo tempore, vt latiùs ex ſanctis Patribus ſuprà tradidimus diſp. 5. ſect. 3. Quia ergo in præſenti dubitari poterat, an Chriſtus eſſet regnaturus eo tempore, in quo nondum omnes inimici eius ei ſubiiciuntur, ideo de hoc potiſſimùm tẽpore id affirmatur à regio Propheta, non tamen negatur de poſteriori tempore, ſeu æternitate, ſed potiùs vt manifeſtum ſupponitur, tunc maximè regnaturum. Quam regulam huic loco accommodant Aug. lib. 83. quæſtionum, q. 69. Greg. Nazianz. oratione 36. & alij, quos citato loco retuli. Veruntamen hanc reſponſionem videtur refellere Paulus 1. ad Corin. 15. vbi poſt verba ſimilia ſcilicet, *Oportet illum regnare, donec ponat omnes inimicos ſub pedibus eius*, de reliquo tempore ſubdit, *Cùm autem illi ſubiecta fuerint omnia, tunc & ipſe Filius ſubiectus erit ei, qui ſubiecit ſibi omnia*: ac ſi diceret, tũc deſinet regnare, & omnino erit ſubiectus Deo: vnde ſubiungit, *Vt ſit Deus omnia in omnibus*, id eſt, vt Deus in omnibus immediatè regnet, & omnes illi ſubiiciantur.

Aug. Nazian.

Quæſtio hæc non tam propter difficultatem ſuam eſt hoc loco à nobis propoſita, quàm vt debitũ finem huic operi imponamus, breuiter attingendo, ac delibando fœlicem illum ſtatum, quem caput noſtrum cum omnibus ſuis membris in perpetuũ poſſidebit, & vt ſimul explicemus prædicta verba Pauli, in quibus adeò ſubobſcurè illius ſtatus rationem deſcribit, vt aliqui occaſionem ſumpſerint dicẽdi, Chriſti humanitatem poſt diem iudicij, in diuinitatem eſſe cõuertendam, & illam ſubiectionem, de qua Paulus loquitur, nihil aliud eſſe quàm commutationẽ ſubſtantiæ creatæ in ſubſtantiam creatoris, vt Aug. refert 1. de Trinit. c. 8. Quæ ſententia & naturali rationi manifeſtè contraria eſt, quia repugnat Diuinæ naturæ, vt aliquid in ipſam conuertatur, vt in priori tomo latiùs oſtenſum eſt. Et eſt apertè hæretica, quia Chriſtus in æternum non ſolùm erit Deus, ſed etiã homo, reſurrexit enim ad vitam immortalem, & immutabilẽ, & fœlicitas humanitatis eius æterna futura eſt maiori ratione, quàm beatitudo Angelorum, vel hominum beatorum. Tandem repugnat ipſiſmet verbis Pauli: nam ſi filius ſubiiciendus eſt Patri, oportet vt naturã habeat, per quam illi ſubiici poſſit.

Auguſt.

Chriſti regnum perpetuum.

Dicendum eſt ergo, Chriſtum poſt iudicium perpetuò in cælis regnaturum, non ſolùm ſecundùm diuinitatem, ſed etiam ſecundùm humanitatem. Quæ veritas eſt de fide certa: nam & in variis Scripturæ locis expreſsè traditur, & ex fidei principiis apertè col-

Luc. 1. Dan. 7.

A ligitur. Primum patet Luc. 1. *Et regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis*, & ſermo de Chriſto homine. & Daniel. 7. *Aſpiciebam in viſione noctis, & ecce cum nubibus cæli quaſi Filius hominis veniebat, & vſque ad antiquum dierum peruenit, & conſpectu eius obtulerunt eum, & dedit ei poteſtatem, & honorem regum, & omnes populi tribus, & linguæ ipſi ſeruient, poteſtas eius, poteſtas æterna quæ non auferetur, & regnum eius, quod nõ corrumpetur.* Quę duo teſtimonia adeò perſpicua ſunt, vt neceſſe nõ ſit, plura congerere, in re præſertim manifeſta. Secundũ patet, quia in Symbolo profitemur vitam æternam, atque beatam, in qua cum Chriſto regnaturi ſumus; multo ergo magis regnabit ipſe Chriſtus in æternum. Quãta verò futura ſit huius re-
B gni amplitudo, opulentia, maieſtas, & gloria, ſæpe in Scripturis ſanctis deſcribitur, præſertim ab Iſa. c. 65. & 66. & à Ioanne Apocal. 21. & 22. vbi inter alia dicit, *Ecce tabernaculum Dei cum hominibus.* Vbi per tabernaculum Dei, humanitatem Chriſti intelligo, de quo ſubditur, *Et habitabit cum eis, & ipſi populus eius erunt, & ipſe Deus cum eis erit eorum Deus, & abſterget omnem lacrymam ab oculis eorum, & mors vltrà non erit.* Et poſtea ſubditur, in illo regno perpetuò duraturũ ſedem Dei, & agni. *Et ſerui* (inquit) *eius ſeruient illi, & videbũt faciem eius, & nomen eius in frontibus eorum*: ac tandem, *Et regnabunt in ſæcula ſæculorum.* Sed de hac re plura in materia de beatitudine, vbi omnia, quæ ad ſpiritualẽ
C fœlicitatem huius regni ſpectant, explicãtur: quæ verò pertinent ad fœlicitatem corporum, in ſuperiorib. diſputationibus ſunt à nobis tradita.

Iſai. 65. 66. Apoc. 21. 22.

Reſponſio ad difficultatem in principio poſitam.

Ad difficultatem ergo propoſitam reſponſio, quã ibi tradidimus, optima eſt, quamuis dici etiam poſſit, verba illa intelligi de aſcenſione Chriſti in cælũ, per quam aſſequutus eſt, vt ad dexteram Patris ſedeat, vt ſuprà diximus: ſeſſurus eſt autem donec ponantur inimici eius ſcabellum pedum eius, quia vſque ad illud tempus non iterum deſcendet è cælo. Et hoc ſenſu concedere poſſumus illam particulam *donec*, includere negationem, nõ quidem durationis regni, ſed quietis, vt ita dicam, ſeu permanſionis in cælo, abſque re-
D ditu in hunc mundum. Iuxta quam expoſitionẽ ſenſus erit, Chriſtum ſediſſe in cælo, non rediturum in hunc mundũ, donec ſubiiciat ſibi inimicos, tunc autem iterum venturum, ſcilicet, in die iudicij: vnde non fit, eum tunc amiſſurum regnum, & poteſtatem, ſed potiùs vniuerſaliùs atque manifeſtiùs tunc dominaturum. Aliam expoſitionem ſtatim trademus.

Exponitur locus difficilis Pauli 1. ad Cor. 15.

Ad locum Pauli ex 1. Corinth. 15. *Tunc & ipſe Filius ſubiectus erit.* Omiſſo errore Arrianorũ, qui ex hoc loco colligebant, Filium eſſe minorem Patre ſecundùm propriam eius naturam: duæ ſunt expoſitiones Catholicorum extremè oppoſitæ. Prima eſt, illa verba intelligi de Filio ſecundùm Diuinitatem, ſubiectionem autem non ſignificare obedientiam, ſeu ſeruitutem,
E ſed ſolùm concordiam voluntatis cum origine à Patre. Ita OEcumen. & Theoph. & Ambroſ. ibi, & indicat etiam Chryſoſt. homil. 39. Sed non videtur valde probanda hæc expoſitio: tum quia videtur valde impropria locutio, nimíſque coacta, ſi ad Diuinitatẽ accommodetur. Tum etiam, quia Paulus apertè loquitur de Filio ratione humanitatis, vt ex cõtextu patet, & ex iis, quæ ſtatim dicemus. Altera expoſitio eſt, vt intelligatur hic locus de Chriſto non in propria perſona, ſed in corpore ſuo myſtico quod eſt Eccleſia. Quia nunc nondum eſt tota Eccleſia Chriſti perfectè ſubiecta Patri: completo verò beatitudinis ſtatu, perfectè ſubiicietur. Ita exponunt Origen. tract. 30. in Matth. Nazianzen. dicta orat. 36. Cyrill. lib. 10. Theſauri, cap. 8. Greg. Nyſſen. orat. propria, in qua illa verba Apoſtoli exponit, & Chryſoſtomus homil. circa eadem verba, quæ habẽtur in 3 tomo, & Theodor. in com

Oecumen. Theophyl. Ambroſ. Chryſoſt.

Origen. Nazian. Cyrill. Chryſoſt. Nyſſ.

in commentariis. Hæc verò expoſitio non videtur A commodè aptari contextui Pauli: nam diſtinctè loquitur de perſona Filij, cui omnia ſubiecta ſunt, non ratione corporis myſtici, ſed ratione ſui ipſius, cui corpus myſticum ſubiectum eſt: ergo eodem modo loquitur de Chriſto, cùm ait, eum fore Patri ſubiiciendum. Dicendum eſt ergo, Paulum quidem loqui de Chriſto ſecundùm propriam perſonam, non tamen ſecundùm Diuinitatem, ſed ſecundùm humanam naturam: nam ſecundùm humanam naturam Chriſtus reſurrexit, & mortem deſtruxit, & omnia habet ſibi ſubiecta, præter eum, qui omnia ſibi ſubiecit. In hanc expoſitionem magis inclinat Chryſoſt. & eandem probant Anſelm. D. Thom. Primaſius, & Sedulius ibi, Ambroſ. lib. 5. de fide, c. 6. Auguſt. 1. de Trinit. cap. 8. B & lib. contra ſermonem Arrianorum, c. 37. Epiph. hæreſ. 69. versùs finem. Verùm difficultas ſupereſt in hac expoſitione, quia hæc ſubiectio Chriſti hominis ad Deum non fiet de nouo poſt reſurrectionem: nunc enim, & ſemper ab initio incarnationis Chriſtus eſt ſubiectus Patri, at verò Paulus aliquam nouam ſubiectionem ſignificare videtur, quæ poſt iudicij diem in Chriſto Domino futura eſt reſpectu Patris. Ad hoc dupliciter reſpondere poſſumus, primò, negando Paulum ſentire Chriſtum tunc aliter ſubiiciendum eſſe, quàm nunc. Sicut enim ſuprà dicebamus, cùm dicitur Chriſtus regnaturus donec ad iudicandum C veniat, non excludi, quin poſtea regnaturus, ſed affirmari tantùm quod magis dubium videbatur, ita è contrario, cùm dicitur tunc futurus ſubiectus, non negatur, quin antea fuerit ſubiectus, ſed affirmatur, etiam tunc futurum, ſeu permanſurum ſubiectum. Quod ideo fortaſſe fecit Paulus, ne infideles homines exiſtimarent, ipſum docere, Chriſtum vt hominem in eo ſtatu non eſſe ſubiiciendum Patri, eo quòd de ipſo docuerat aboliturum omnem principatum, & poteſtatem, & omnia eſſe illi ſubiicienda. Secundò dici poteſt, Paulum ſpecialiter tribuere illi ſtatui ſubiectionem Chriſti ad Patrem, quia nunc videtur habere Chriſtus ſpecialem modum regendi, & gubernandi homines, & Angelos, horum miniſterio vtendo D ad illorum ſalutem perficiendam, & in illis gratiam & varia dona influenda: tunc verò ab hoc opere & regimine ceſſabit, & in hoc ſolùm incumbet, vt ſeipſum totúmque ſuum regnum in Patrem referat. Vt ergo Paulus iudicaret differentiam inter illum, & præſentem ſtatum, dicit, tunc fore Chriſtum ſubiiciendum Patri, quia tunc huic ſubiectioni tantùm vacabit, & ceſſabit, vt ita dicam, ab omnibus exterioribus functionibus: tunc enim ceſſabunt omnia miniſteria, nouæ illuminationes in Beatis, accidentalia gaudia de conuerſionibus peccatorum, & ſimilia: ſed erit quaſi pura quædam contemplatio diuina, eodem modo ſtabilis, ac perpetua, qua totus Chriſtus, id eſt, caput cum omnibus membris feretur in Deum, eíque ſubiicietur. Et huic expoſitioni optimè quadrat ratio ſubiuncta à Paulo, *Et tunc filius erit ſubiectus Patri, vt ſit Deus omnia in omnibus*, id eſt, vt vnus Deus in omnib. dominetur, & glorificetur, & omnes in Deo habeant quidquid ſanctè & iuſtè amare poſſunt, ac deſiderare. Sicut expoſuit Greg. Niſſ. lib. de anima & reſur. dicens: *Cùm vita, quam in præſenti tranſigimus, variè à nobis exigatur, multæ res ſunt, quorum participes ſumus, vt aëris, loci, cibi, ac potus, & aliarum rerum ad vſum vitæ neceſſariarum, quarum nulla eſt Deus. Beatitudo verò quæ expectatur, nullius quidem harum rerũ egena eſt, omnia autem nobis locóque omnium erit diuina natura, ad omnem vſum ac neceſſitatem illius vitæ ſeſe conuenienter & aptè partiens.* Hoc ergo ſignificare mihi viſus eſt Paulus per illam ſubiectionem ad Deum, ſcilicet, perfectam quietem in Deo, & ceſſationem ab omni externo miniſterio non ſolùm corporali, ſed etiam ſpirituali, quia in eo ſtatu non erit iam tempus (vt ita dicam) inquirendi Deum aut ſibi, aut aliis, ſed tantùm fruendi, amandi & ſubiiciendi ſe illi, quia tunc iam erit ipſe omnia in omnibus. Quæ expoſitio poteſt hoc exemplo declarari. Dicere enim ſolemus, Deum antequam aliquid creaſſet, in ſeipſo mãſiſſe, ſeipſo fruentem, atque ſe ſolo perfectè beatum: eodémque modo, ſi Deus omnia nunc in nihilum redigeret, mundúmque conſeruare ac gubernare deſineret, diceretur in ſe manſurus, ſeipſo contentus: quo loquendi genere non ſignificamus, eum nunc non habere à ſe haſce perfectiones, ſed ſignificamus præter illas habere veluti externam actionem, & adminiſtrationem, qua ante mundi creationem caruit, & poſtea careret, ſi mundum in nihilum redigeret. Ad hunc ergo modum ait Paulus, Chriſtum poſt iudicium futurum ſubiectum Patri, non quia nunc non ſit, ſed quia nunc præter illam ſubiectionem, & coniunctionem cum Deo, eiúſque fruitionem, habet quandam externam adminiſtrationem, à qua in eo ſtatu vacabit. Et hanc expoſitionem indicauit Epiphan. citato loco, atque etiam Theodor. neque multum diſcrepat quod Nazian. dixit prædicta oratione, nunc regnare Chriſtum, nondum plenè poſſidentem regnum, ſed acquirentem, magiſque ac magis ſub imperium ſuum homines quotidie redigentem, quomodo regnabit donec ponantur inimici eius ſub pedibus eius, non verò deinde, quia iam tunc non regnabit acquirendo, ſed pacificè poſſidendo totum regnum. Et regnare in illo, nihil aliud erit, quàm ſeipſum totúmque ſuum regnum ſumma concordia, ſummo gaudio, ſummáque vitæ tranquillitate Patri ſubiicere. Atque hic erit perpetuus ac fœliciſſimus ſtatus, quem poſt huius ſæculi conſummationem Chriſtus Dominus habiturus eſt. Ibi ergo noſtræ diſputationis curſus finem habeat, vbi totius vitæ ac myſteriorum Chriſti finis eſt. Cui nos quoque opus hoc noſtrum qualecunque eſt ſubiiciamus: vt quod illius ope & auxilio perfectum tandem eſt, in eiuſdem & auguſtiſſimæ Virginis matris cedat honorem, & gloriam. Amen.

Chryſoſt. Anſelm. D. Thom. Primaſ. Auguſt. Sedul. Ambroſ.

1. Reſponſ.

2. Reſponſ.

Greg. Nyſſe.

Epiphan. Theod. Nazian.

F I N I S.

INDEX

INDEX LOCORVM SACRÆ SCRIPTVRÆ, QVÆ IN HOC TOMO OBITER VEL EX PROFESSO explicata ſunt.

Prior numerus paginam indicat: poſterior columnam: literæ verò ſub eis loca indicata.

Genesis.

1 *Factum eſt veſpere, & mane dies vnus.* 487.2.A
1 *Creſcite, & multiplicamini.* 62.2.C
2 *Qua die comederis ex eo, morte morieris.* 574.1.A
3 *Inimicitias ponam inter te, & mulierem, &c.* 54.2.D.23.2.C
3 *Donec reuertaris in terram, de qua aſſumptus es.* 583.2.B
3 *In puluerem reuerteris.* 583.1.E
5 *Non apparuit, quia tulit eum Dominus.* 650.2.A
7 *Et cataractæ cœli apertæ ſunt.* 252.2.A
8 *Miſit coruum, qui non reuertebatur, donec ſiccarentur aquæ.* 57.1.A
12 *Accipe eam, & vade.* 75.2.C
37 *Deſcendam ad filium meum lugens in infernum,* 436.2.C
42 *Deducetis canos meos cum mœrore ad inferos.* ibid. D
49 *Catulus Leonis Iudæ, &c. quis ſuſcitabit eum, &c.* 480.1.E
49 *Fiat Dan coluber in via, ceraſtes in ſemita.* 642.1.B

Exodus.

3 *Ego ſum Deus Abraham, & Deus Iſaac, &c.* 567.2.B
12 *Menſis iſte vobis principium menſium primus erit in menſibus anni, &c. vſque ad, & dies ſeptima eadem feſtiuitate venerabilis.* 402.1.D. & ſeq.
12 *Decima die menſis huius tollet vnuſquiſque agnum, &c.* 407.2.A.B
12 *Immolate phaſe.* 406.2.D
13 *Sanctifica mihi omne primogenitum, quod aperit vuluam in filiis Iſrael.* 57.2.B.163.2.B.164.1.E
19 *In die enim tertia deſcendet Dominus coram omni plebe.* 480.2.A
23 *Non erit infœcunda, neque ſterilis.* 63.2.C
33 *Oſtende mihi gloriam tuam, &c. Cum tranſibit gloria mea, videbis poſteriora mea.* 319.2.D

Leuiticus.

12 *Mulier, ſi ſuſcepto ſemine pepererit maſculum, immunda erit ſeptem, &c. vſque ad, Orabitque pro ea ſacerdos, & ſic mundabitur.* 163.2.B.164.2.E.167.1.C
23 *Numerabitis ergo ab altero die ſabbati, &c. vſque ad, Et ſic offeretis ſacrificium nouum.* 488.2.C

Numeri,

8 *Omne maſculinum adaperiens vuluam, ſanctum domino vocabitur.* 56.2.B
12 *Os ad os loquor ad eum in ſpecie, & non in ænigmate,* 319.1.D

Deuteronomium.

7 *Non erit in te ſterilis vtriuſque ſexus, &c.* 63.2.B
15 *Indigens, & mendicus non erit inter vos.* 236.1.E.264.1.A
15 *Non deerunt paupères in terra habitationis tuæ, & ideo ego præcipio tibi, &c.* 264.1.A
16 *Sed in loco quem elegerit Dominus Deus tuus, vt habitet nomen eius.* 403.1
18 *Prophetam de gente tua ſicut me ſuſcitabit Dominus, vſque ad, Ego vltor exiſtam.* 215.1.E.470.1.D
20 *Quis homo qui ſpondit vxorem, & non accipit eam.* 75.2.B
21 *Maledictus homo qui pendet in ligno,* 251.2.A
28 *Erit vita tua pendens ante te.* ibid. 2.D
23 *Aſcende in montem Nebor.* 319.1.E
33 *Quaſi primogeniti Tauri pulcritudo eius, & cornua Rhinocerotis cornua illius in ipſis ventilabit gentes vſque ad terminos terræ.* 351.2.D
34 *Aſcendit Moyſes ſuper montem Nebor.* 319.1.D

Ioſue.

3 *Iordanis ripas aluei ſui tempore meſſis impleuerat.* 289.2.C
4 *Populus autem aſcendit de Iordane decima die menſis primi.* ibid.
14 *Adam maximus ibi inter Enucim ſitus eſt.* 357.1.E

Iudicum.

13 *Nazaræus ex vtero Matris.* 18.1.A

Ruth.

2 *Benedicta es à Domino filia, quia priorem miſericordiam poſteriori ſuperaſti.* 209.2.A

1.Regum.

28 *Vir ſenex aſcendit, & ipſe amictus eſt pallio.* 436.2.E
28 *Cras tu & filij tui mecum eritis.* 437.1.C

3.Regum.

8 *Intulerunt ſacerdotes arcam fœderis Domini in locum ſuum.* 199.2.A

2.Paralipom.

20 *Immolauerunt autem Phaſe decima quarta die vſque ad holocauſta in domo Domini.* 403.2.B

Eſdræ.

6 *Fecerunt filij Iſrael tranſmigrationis Paſcha, vſque ad, Qui reuerſi fuerant de tranſmigratione.* 403.1.D

Iob.

6 *Expectet lucem & non videat, neque ortum ſurgentis auroræ.* 23.2.B
8 *Donec impleatur os tuum riſu, & labia tua iubilo.* 517.1.E
14 *Homo, cum dormierit, non reſurget, donec atteratur cœlum.* 691.1.C

14 *Quis mihi tribuat vt in inferno protegas me.436.2.E*
17 *Si ſuſtinuero, infernus domus mea eſt.451.2.C*
19 *Scio, quod redemptor meus viuit.466.1.A.& 568.2.D*
28 *Non adæquabitur ei aurum, vel vitrum.524.2.C.D*
36 *Non ſaluat impios, & iudicium pauperibus tribuit. 678. 1.C*

Pſalmi.

1 *Ideo non reſurgent impij in iudicio.574.1.C.D.& 679. 2.D.& ſequent.*
2 *Ego autem conſtitutus ſum Rex à Deo ſuper Syon montem ſanctum eius.480.2.C*
2 *Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te.ibid.2.B*
2 *Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, ibid.& 482.1.A*
3 *Ego dormiui, & ſomnum cœpi, & exurrexi, quoniam Dominus ſuſcepit me.481.1.A*
9 *Inſidiatur in occulto, quaſi Leo in ſpelunca.646.1.B*
15 *A dextris eſt mihi, ne commouear.610.1.E*
15 *Non derelinquas animam meam in inferno. 442. 2. D. 453.1.A*
15 *Nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem. 452. 1. A.& 442.2.D*
16 *Igne me examinaſti, & non eſt inuenta in me iniquitas. 673.2.B.C*
17 *Dolores inferni circundederunt me.451.1.D*
18 *In omnem terram exiuit ſonus eorum.660. 1.A.E*
21 *Deus Deus meus, quare me dereliquiſti.260.2.D*
21 *Et diſperſa ſunt omnia oſſa mea.352.2.E*
21 *Foderunt manus meas, & pedes meos.352.2.A*
21 *Dinumerauerunt omnia oſſa mea.352.2.E*
21 *Diuiſerunt ſibi veſtimenta mea.262.1.E*
21 *Vota mea reddam in conſpectu timentium eum. 260. 2. D*
23 *Attollite portas principes veſtras, & eleuamini portæ æternales 452.2.B*
29 *Ad veſperam demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia.490.1.D*
29 *Quæ vtilitas in ſanguine meo, dum deſcendero in corruptionem.424.2.E*
31 *Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata.683.1.D*
34 *Congregata ſunt ſuper me flagella, & ignoraui.346.2.B*
40 *Homo pacis meæ, in quo ſperaui, qui edebat panes meos, magnificauit ſuper me ſupplantationem. 335.2.A*
41 *Abyſſus abyſſum inuocat.209.2.B*
44 *Propterea vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ. 251. 1.C*
44 *Aſtitit regina à dextris tuis.199.1.B*
44 *Afferentur Regi virgines poſt eam.97.2.C*
45 *Sanctificauit tabernaculum ſuum Altiſſimus.23.2.B*
45 *Auferens bella vſque ad finem terræ,42.1.C*
49 *Deus manifeſte veniet, Deus noſter, & non ſilebit : ignis in conſpectu eius exardeſcet.673.1.E*
58 *Dele iniquitatem meam.683. 1.E*
50 *Vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas cum iudicaris. 684.2.C*
56 *Miſit de cœlo, & liberauit me, dedit in opprobrium conculcantes me.481.1.B*
56 *Exurge gloria mea.490.2.A*
67 *Aſcendiſti in altum, cœpiſti captiuitatem, accepiſti dona in hominibus.433.2.B.& 455.2.A*
67 *Æthiopia praueniet manus eius Deo.150.1.B.& ſeq.*
68 *Dederunt in eſcam meam fel, & in ſiti mea potauerunt me aceto.366.1.A*
71 *Deſcendet ſicut pluuia in vellus.53.1.D*
71 *Coram illo procedent Æthiopes, & inimici eius terram lingent.150.1 B*
71 *Reges Tharſis, & inſulæ munera offerent, Reges Arabum, & Sabba dona adducent.148.1.D.E*
71 *Dabitur illi de auro Arabiæ.ibid.1.B*
73 *Operatus eſt ſalutem in medio terræ.356.1.C*
77 *Eduxit eos in nube diei.25.2.E*
79 *Domine Deus virtutum conuerte nos, & oſtende faciem tuam, & ſalui erimus.212.2.E*
85 *Gratiam, & gloriam dabit Dominus.207.2.C*
87 *Factus ſum ſicut homo ſine adiutorio.422.2.A*
87 *Poſuerunt me in lacu inferiori.451.1.E.& 448.2.D*
88 *Thabor, & Hermon in nomine tuo exultabunt.320.2.D*
88 *Inueni Dauid ſeruum meum, &c. & ego primogenitum ponam illum.481.1. D*
88 *Thronus eius ſicut Sol.23.2.B*
95 *Dicite in gentibus, quia Dominus regnauit à ligno. 351. 2. C*
96 *Ante ipſum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius.669.1.A.670.1.C.& 673.2.A*
101 *Opera manuum tuarum ſunt cœli, ipſi peribunt, tu autem permanebis, &c.691.1.C*
108 *Quia aſtitit à dextris pauperis.610.1.E*
109 *Dixit dominus domino meo, ſede à dextris meis. 607. 1.C*
109 *Dominus à dextris tuis, confregit in die iræ ſuæ Reges. 610.1.E.& 633.1.C*
131 *De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam. 10. 2.C. 13.1.D.50.2.B*
131 *Paraui lucernam Chriſto meo.213.1.A*
143 *Redemiſti ſeruum tuum de gladio maligno.28.1.B*
138 *Si ſumpſero pennas meas diluculo.521.2.D*
149 *Exultabunt ſancti in gloria, lætabuntur, &c.517.1.D*

Prouerbia.

4 *Vnigenitus matris ſuæ.14.1.D*
8 *Dominus poſſedit me in initio viarum ſuarum.7.2.C*
9 *Sapientia ædificauit ſibi Domum, excedit columnas ſeptem.37.1.A.101.1.E*
50 *Tria ſunt difficilia mihi, & quartum penitus ignoro, via viri in adoleſcentia.53.1.A*

Eccleſiaſtes.

11 *Omnia flumina intrant in mare, & mare non redundat.183.2.B.& 6.1.B*
11 *Si ceciderit lignum, ſiue ad auſtrum, ſiue ad aquilonem, vbi ceciderit, ibi erit,434.1.E.& 456.1.B*
12 *Quodcunque facere poteſt manus ſua, inſtanter operare, quia nec opus, nec ratio, nec ſapientia, nec ſcientia erunt apud inferos,434.2.D*
12 *Mortui vero nihil nouerunt amplius, neque habent vltra mercedem,435.1.A*

Cantica.

2 *Surge amica mea, &c. in foraminib. petræ, &c.510.2.A*
3 *Quæ eſt iſta, quæ aſcendit de deſerto, &c.6.1.D*
3 *Egredimini, & videte filiæ Sion Regem Salomonem in diademate, quo coronauit illum mater ſua, &c. 82. 1.D*
4 *Veni coronaberis,205.1.B*
5 *Ego dormio, & cor meum vigilat,179.1.E*

Sapientia.

3 *Fulgebunt iuſti, & tanquam ſcintillæ in arundineto diſcurrent.51.2.E*
3 *Iudicabunt nationes, &c.676.2.E*
14 *Benedictum lignum per quod fit iuſtitia,352.1.D*
18 *Dum medium ſilentium tenerent omnia,90.2.C.D*

Eccleſiaſticus.

17 *Quid lucidius Sole & hic deficiet.991.1.C*
24 *In plenitudine Sanctorum detentio mea,183.2.B*
24 *Penetrabo omnes inferiores partes terræ, &c.451.2.E 459.2.D.& ſequentibus.*
44 *Henoch tranſlatus eſt in paradiſum, vt det gentibus pœnitentiam.652.2.B.650.2.B.& 654.2.C*
48 *Quia receptus eſt in turbine ignis, &c. lenire iracundiam Domini.645.1.E*

Iſaias.

1 *Cognouit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe domini ſui.137.1.D*

3 Dominus

3 *Dominus ad iudicium veniet cum ſenibus populi ſui.* 630.2.B.& alibi.

6 *Vide Dominum ſedentem ſuper ſolium excelſum, & eleuatum.*608.1.D

7 *Ecce Virgo concipiet,& pariet filium,&c.*3.2.E.53.1.B.& ſeq.133.1.A

8 *Acceſſit ad Prophetiſſam,& concepit, & peperit filium.* 194.1.D

8 *Antequam ſciat puer vocare patrem ſuum, & matrem ſuam,auferetur fortitudo Damaſci.*148.1.B

8 *Et erit vobis in ſanctificationem, vſque ad in vicinam habitantibus Hieruſalem.*188.1.A

8 *Ecce ego,& pueri mei,quos dedit mihi Dominus.*ibid.

9 *Populus,qui habitabat in tenebris vidit lucem magnã.* 560.2.B

9 *Factus eſt principatus ſuper humerum eius.*350.1.A

11 *Egredietur virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet.*3.1.C.& 10.2.D

11 *Et erit in die illa, adiiciet Dominus ſecundo manum ſuam ad populum reſiduum* 661.1.A

13 *Stella cæli & ſplendor earum expandent lumen ſuum.* 666.2.C

19 *Aſcendet Dominus ſuper nubem leuem, & ingredietur Ægyptum & commouebuntur ſimulacra Ægypti.*52.2.D.& 170.1.B

24 *Et erit in die illa, viſitabit Dominus ſuper malitiam cæli.*445.1.C.D

24 *Congregabitur congregatione vnius faſcis in lacum, & claudentur ibi in carcere, & poſt multos dies viſitabuntur.*445.1.A

25 *Præcipitauit mortem in ſempiternum.*481.2.B

26 *Viuent mortui tui,interfecti mei reſurgent, &c.* 568.1 C.D

30 *Et non faciet auolare à te vltra doctorem tuum.* 286.1. C

30 *Et erunt oculi tui videntes præceptorem tuum.*ibid.

30 *Erit lux Lunæ,ſicut lux Solis.*695.2.C

34 *Tabeſcet omnis militia cœlorum,& complicabuntur ſicut liber cœli.*668.2.C.& 691.1.B

35 *Lætabitur deſerta,& ſitiens florebit ſolitudo quaſi lilium.* 212.2.E

40 *Vox clamentis in deſerto,parate viam Domini, &c.*212. 1.B

40 *Qui ſperant in Domino, mutabunt fortitudinem.*521.2. C

43 *Ego ſum,qui deleo iniquitates tuas.*683.1.E

43 *Reduc me in memoriam,& iudicemur ſimul.*684.2.C

45 *Mihi curuabitur omne genu.*679.2.B

49 *Ecce iſti de longe venient, & ecce illi ab Aquilone, & mari,& ecce illi de terra Auſtrali.*149.2.C.D

50 *Induam cœlos tenebris.*296.2.D

51 *Cœli ſicut fumus liqueſcunt, & terra ſicut veſtimentum atteretur.*691.1.C

53 *Aſcendet ſicut virgultum coram eo, & ſicut radix de terra ſitienti.*25.2.C

53 *Dominus poſuit in eo iniquitates omnium noſtrum.*346 2.B.372.1.A

55 *Feriam vobiſcum pactum ſempiternum, miſericordias Dauid fideles.*481.1.B

60 *Ambulabunt gentes in lumine tuo.*148.1.C

60 *Inundatio camelorum operiet te,& luna tua.*698.1.E

60 *Non occidet vltra Sol tuus,& luna tua.*698.1.E

62 *Propter Sion non tacebo, vſque ad, quod os Domini nominauit.*157.1.A

62 *Habitauit iuuenis cum Virgine.*76.1.E

63 *Quis eſt iſte,qui venit de Edon tinctis veſtibus de Boſra.*602.2.B

65 *Obliuioni traditæ ſunt anguſtiæ priores, &c.* Ecce enim *creo cœlos nouos,&c.*683.1.E.ſeq.

66 *Antequam parturiet,peperit, antequam perueniret partus eius peperit maſculum.*134.1.A

66 *Et oſſa veſtra quaſi herba germinabunt.*568.1.D

66 *Quia ecce Dominus in igne veniet.*670.2.C.630.2.D

Ieremias.

1 *Antequam te formarem in vtero,noui te,&c.*17.2.E.18. 1.C.D.& 656.1.B

7 *Non ſum loquutus cum patribus veſtris, & non præcepi eis de verbo holocauſtomatum,&c.*403.2.E

8 *Ex Dan audiuimus fremitum equorum.*642.1.B

11 *Mittamus lignum in panem eius.*325.1.A.351.2.E

15 *Dixit Dominus ad me, Si ſteterit Moyſes,& Samuel coram me,&c.*435.1.B

15 *Occidit eis Sol,cum adhuc eſſet dies.*396.2.D

22 *Non ſedebit de ſemine eius vir ſuper ſolium Dauid.* 12. 2.D

31 *Nouum creauit Dominus ſuper terram, fœmina circundabit virum.*52.2.D.E

31 *Ecce dies venient,dicit Dominus,& feriam domui Iſraël, & domui Iuda fœdus nouum.*135.2.C

31 *Dabo legem meam in viſceribus eorum, & in corde eorum ſcribam eam.*ibid.

Ezechiel.

1 *Aperti ſunt cœli,& vidi viſiones Dei.*252.2.B

18 *Si impius egerit pœnitentiam omnium iniquitatum eius non recordabor.*683.1.E

32 *Operiam,cum extinctus fueris,cœlos.*666.2.C

34 *Suſcitabo vobis paſtorem vnum ſeruum meum Dauid.* 481.1.D

37 *Vaticinare:ecce ego aperiam tumulos veſtros, &c.vſque ad, Popule meus.*568.1.A

Daniel.

2 *Tu rex videbas,& ecce quaſi ſtatua vna grandis.*647. 2.B.C

7 *Et quatuor beſtiæ grandes aſcendebant de mari diuerſæ inter ſe.*ibid.D

7 *Et ecce oculi qui oculi hominis erant.*638.2.B

7 *Aſpiciebam,donec throni poſiti ſunt,&c.*676.2. A.& 677.1.E

7 *Iudicium ſedit,& libri aperti ſunt.*686.2.C

7 *Millia millium miniſtrabant ei,&c.*616.2.B.C

7 *Et tres Reges humiliabit.*646.1.D.E

8 *De vno autem ex eis egreſſum eſt cornu vnum modicum,& factum eſt grande.*647.1.B

9 *Et erit in templo abominatio deſolationis,*ibid.2.C.D

11 *Deum autem Maozim in loco ſuo venerabitur.*645. 1.A

11 *Et mittet manum ſuam in terras, & terra Ægypti non effugiet.*647.1.A

11 *Dominabitur theſaurorum auri.*646.2.E

12 *Multi de his,qui dormiunt in terræ puluere euigilabunt, &c. Qui autem docti fuerint fulgebunt.*521.1.E.568. 1.C.574.1.D

Oſeas.

1 *Congregabuntur filij Iuda,& filij Iſrael pariter,& ponent ſibimet caput vnum.*135.2.C

6 *Viuificabit nos poſt duos dies:in die tertia ſuſcitabit nos.* 488.1.C.& 500.1.B

11 Ex *Ægypto vocaui filium meum.*169.1.D.E

13 *Ero mors tua,ô mors, morſus tuus ero, inferne.*45.2.B. 449.1.E.455.1.E.& 481.2.C

Ioel.

2 Et *dabo prodigia in cœlo,& in terra,&c.antequam veniat dies,&c.*668.1.B

3 Ecce *in diebus illis, & in tempore illo,cum conuertero captiuitatem Iuda, & Hieruſalem, congregabo omnes gentes, & educam eas in vallem Ioſaphat, & diſceptabo cum eis.*634.1.A.& ſeq.& 661.2.B

3 *Quid mihi,& vobis Tyro,& Sydon.*41.1.B

Amos.

6 *Ideo prudens in tempore illo iacebit, quia tempus moleſtum eſt.*287.2.A

8 Et *erit in die illa, dicit Dominus, occidet vobis Sol*

in meridie, & tenebreſcere faciam terram in die luminis. 288.2.& 396.2.D

Michæas.

2 Aſcendit pandens iter ante.602.2.A

5 Et tu Bethleem terra Iuda, nequaquam minima es in principibus Iuda,&c.136.1.B

7 Ne læteris inimica mea ſuper me, quia cecidi, conſurgam. 482.1.A

7 Et aſpiciet inimica mea,& opponitur confuſione.ibid.

7 Dies,vt ædificantur materiæ tuæ,in die illa longe fiet lex. ibid.

Habacuc.

3 Conſideraui opera tua & expaui, in medio duorum animalium cognoſceris.137.2.A

3 Ego autem in Domino gaudebo, & exultabo in Deo Ieſu meo.160.1.E

Sophonias.

1 Et erit in tempore illo,ſcrutabor Ieruſalem lucernis.684.1.D

3 Expecta me in die reſurrectionis meæ in futurum.482.1.C.& 490.1.

Aggæus.

2 Adhuc vnum modicum eſt, & ego commouebo cælum, & terram,& mare,& aridam,& mouebo omnes gentes,& veniet deſideratus cunctis gentibus.146.1.A.& 631.1.C

Zacharias.

3 Oſtendit mihi Dominus Ieſum ſacerdotem magnum. 160.2.C.D

5 Et leuauerunt amphoram inter cœlum,& terram,&c.vt ædificetur ei domus in terra Senaar,&c.646.2.B.C

9 Tu autem in ſanguine teſtamenti eduxiſti vinctos. 433.2.C.& 455.1.C

11 Appenderunt mercedem meam triginta argenteis. 336.2.C

12 Et aſpicient ad me,quem confixerunt.352.2.A.508.1.D.& 586.2 B

13 Quid ſunt plagæ iſtæ in medio manuum tuarum,& dicet, His plagatus ſum in domo coram, qui diligebant me, 352.2.A.& 508.2.C

Malachias.

3 Ecce ego mitto angelum meum,& præparabit vitam ante faciem meam.212.1.B

3 Ecce venit,dicit Dominus exercituum,& quis poterit cogitare diem aduentus eius.636.2.B

3 Et accedam ad vos in iudicio,& ero teſtis velox maleficis.628.1.A.& 689.1.C

4 Orietur ſol iuſtitiæ vobis timentibus nomen meum, & ſanitas in eius pennis.521.2.C

4 Ecce mittam vobis Eliam prophetam antequam veniat Dies Domini.654.1.A

2.Machabæorum.

7 Tibi enim reſurrectio ad vitam non erit. 574. 1. D.& 2.C

Matthæus.

1 Quod in ea natum eſt,de Spiritu ſancto eſt. 50.2.E. 102. 1.B.114.1.G

1 Hoc autem totum factum eſt,vt adimpleretur, quod dictum eſt à Domino per Prophetam dicentem,Ecce virgo in vtero habebit.53.2.B

1 Cum eſſet deſponſata mater Ieſu Maria Ioſeph,&c. 56.2.D.72.2.A

1 Non cognoſcebat eam,donec peperit filium ſuum.56.2.D

1 Ioſeph autem vir eius.72 2.A

1 Voluit occulte dimittere eam.74.2.C.D

1 Ioſeph fili Dauid,noli timere,&c.72.2.B. 74. 2.B. E. 75.1.E.58.2.E

1 Noluit eam traducere 75.1.A

1 Vocabit nomen eius Ieſum,ipſe enim ſaluum faciet,&c. 160.

2 Ecce Magi ab Oriente venerunt.148.2. C. & ſequent.

2 Apertis theſauris ſuis.148.1.E

2 Qui cum receſſiſſent,angelus Domini apparuit in ſomnis Ioſeph,&c.168.1.E & ſequentibus.

2 A bimatu,& infra,ſecundum tempus,quod exquiſierat à Magis.152.1.A

3 Sine modo,ſic enim decet nos implere omnem iuſtitiam. 158.2.D

3 Eſca autem eius erat locuſtæ & mel ſylueſtre.219.2.B

3 Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me. 222.2.C. 223.1.B

3 Ego quidem baptizo vos in aqua, ipſe verbo baptizabit vos in Spiritu ſancto,& igne. 234.1.B.C

3 Ecce aperti ſunt ei cœli.252.2 D.& ſequent.

3 Et vidit Spiritum deſcendentem ſicut columbam, &c. 253.2.A.& ſequent.

3 Et ecce vox de cœlo dicens:Hic eſt filius, &c. 255.1. A. & ſeq.

3 Cuius non ſum dignus calceamenta portare.267.2.E

3 Appropinquauit enim regnum cœlorum.433.2.E

4 Si filius Dei es, dic vt lapides iſti panes fiant.270.2. B

4 Tunc Ieſus ductus eſt in deſertum ab ſpiritu.254. 2. B. C.& ſequent.Totum myſterium exponitur.

6 Scit Pater veſter,quod opus ſit vobis, antequam petatis.56.2.E

8 Non inueni tantam fidem in Iſrael.186.2.B

10 Neque duas tunicas,&c.265.1.E

11 Quid exiſtis in deſerto videre, arundinem vento agitatam? 216.1.B

11 Etiam dico vobis,pluſquam Prophetam.ibid.

11 Inter natos mulierum non ſurrexit maior Ioanne Baptiſta.ibid.B.& 215.2.E

11 Qui minor eſt in regno cœlorum,maior eſt illo.216.2.A

11 Venit Ioannes neque manducans,neque bibens,&c.264.2.D. E

11 Tu es,qui venturus eſt,an alium expectamus.222.2.E & 224.1.A

11 Beatus,qui non fuerit ſcandalizatus in me.224.2.B

12 Quæ eſt mater mea.3.2.A.5.2.E

12 Generatio mala, & adultera ſignum quærit, &c. 292.1.C

12 Amen dico vobis,quoniam omne verbum otioſum quod locuti fuerint homines,&c.684.2.D

12 Erit filius hominis in corde terræ tribus diebus. 452. 2. B.452.1.B.494.1.E

13 Vigilate,quia neſcitis,qua hora filius hominis veniet.627.1.A

14 Veſpere autem facto,&c.416.1.A

17 Sunt quidam de hic ſtantibus, qui non guſtabunt mortem, &c. 371.C

17 Elias quidem venturus eſt,& reſtituet omnia. Dico autem vobis,&c.654.1.A

19 Amen dico vobis quod vos qui ſequuti eſtis me,&c.ſedebitis & vos,&c.672.2.D.E.& ſeq.

20 Calicem quidem meum bibetis.656.2.D.& 658.1.C

21 Agricolæ autem videntes filium, dixerunt infra ſe, &c. 308. 1.C. 310.2.A

21 Baptiſmus Ioannis vnde erat,&c.236.1.D

22 Ego ſum Deus Abraham,Deus Iſaac,&c.567.2.B

23 Nolite vocare vobis Patrem ſuper terram.3.2.A

24 Cum videritis abominationem deſolationis, &c. 647.2.E

24 Prædicabitur hoc Euangelium in vniuerſo orbe.659. 1.A.659.2.A & ſequent.

24 Statim autem poſt tribulationem illorum dierum, Sol obſcurabitur,665.2.A.& ſequent.

24 Sicut fulgur exiit ab Oriente,&c.670.1.E.& 686.1.C.

24 Tunc parabit ſignum filij hominis,&c.669.1.C.665.2.B.& 574.1.E

24 Videbunt filium hominis, venientem in nubibus cœli in virtute multa.675.2.C

25 Media autem nocte clamor factus eſt.591.3. A. & ſeq.

25 Tunc ſedebit ſuper ſedem maieſtatis ſuæ.675.2.C
25 Quando te vidimus eſurientem,&c.688.1.B
26 Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem.332.2.B.& 392.2.D
26 Conuerte gladium tuum,&c.341.1.E
26 Calicem quem dedit mihi Pater,non vis,vt bibam illum.372.1.B
26 Prima autem die Azymorum acceſſerunt diſcipuli,&c.404.2.B.408.2.B
26 Erat autem Paſcha,& azyma poſt biduum.406.2.E
26 Scitis quia poſt biduum Paſcha fiet.410.2.E
26 Non in die feſto ne forte tumultus fieret in populo.ibid.
26 Hic eſt ſanguis noui teſtamenti,367.2.A
27 Nihil tibi,& iuſto illi.41.1.B
27 Acceptam ſpongiam impleuit aceto, & impoſuit arundini.365.1.B.& ſequent.
27 Dederunt ei vinum bibere cum felle miſtum.364.1.B
27 Emiſit ſpiritum.393.1.C
27 Vt quid dereliquiſti me.387.2.E.& 394.1.D
27 Per diem autem ſolemnem conſueuerat Præſes.413.1.A
27 Altera autem die,quæ eſt poſt Paraſceuem.410.2.C.D
27 A ſexta hora tenebræ factæ ſunt,&c.396.1.E.& 2.A
27 Multa corpora ſanctorum,qui dormierant,&c.499.2.E
28 Veſpere autem Sabbati,quæ luceſcit in prima Sabbati,& 487.1.C.489.2.E
28 Euntes docete omnes gentes.660.1.E
28 Et ecce Ieſus occurrit illis dicens,auete,illæ autem acceſſerunt,&c.551.1.A

Marcus.

1 Fuit in deſerto Ioannes baptizans,&c.230.1.B
1 Ego baptizaui vos aqua:ille vero vos baptizabit Spiritu ſancto.234.1.B
1 Expulit eum ſpiritus in deſerto.274.1.A.& ſequent.
1 Et tentabatur à Satana.245.2.B.C
1 Quid nobis & tibi Ieſu Nazarene,veniſti ante tempus, perdere nos.686.1.B
3 Quæ eſt mater mea.41.2.C
6 Sed calceatur ſandaliis.268.1.E
8 Erant,qui manducauerant quaſi quatuor millia.248.1.A
14 Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem.332.2.B.& 392.1.D
14 Hic eſt ſanguis meus noui teſtamenti.367.1.E
14 Primo die Azymorum quando Paſcha immolabant.404.2.B.407.1.C.407.2.A
14 Vbi vis paremus tibi comedere paſcha.406.2.A
15 Per diem autem feſtum ſolebat dimittere eis vnum ex vinctis.413.1.A
15 Et implens ſpongiã aceto,circũponenſque calamo.365.1.B
15 Dabant ei bibere myrrathum vinum,& non accepit.364.1.B.& ſequent.
15 Erat autem hora tertia,& crucifixerunt eũm.417.1.D.& 428.2.C
15 Facta hora ſexta tenebræ factæ ſunt.421.1.E
15 Deus Deus meus,vt quid dereliquiſti me.294.1.D.E
15 Emiſſa voce magna expirauit.393.1.C
16 Valde mane vna ſabbatorum veniunt ad monumentum orto iam ſole.487.1.E
16 Viderunt iuuenem, &c. qui dicit illis,nolite expaueſcere,550.1.A.& 553.2.B.C
16 Ite,dicite diſcipulis eius,& Petro.456.1.A
16 Surgens autem Ieſus mane prima ſabbati, apparuit primo Mariæ Magdalenæ,490.1.E
16 De qua ſeptem dæmonia eiecerat.546.1.B
16 Oſtenſus eſt illis in alia effigie,502.2.C
19 Poſt hæc autem duobus ex his ambulantibus,456.1.C
19 Euntes in mundum vniuerſum, prædicate Euangelium omni creaturæ,660.1.E
19 Et ſedet à dextris Dei,606.2.E

Lucas.

1 Vnde hec mihi, vt veniat mater Domini mei ad me.3.1.B.2.E
1 Quod ex te naſcetur ſanctum, vocabitur filius Dei.3.2.E.104.1.D.114.C.& ſeq.
1 Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi,8.2.E.& 50.1.E.85.2.C.101.1.B.114.2.C.& 177.2.A
1 Et erexit cornu ſalutis in nobis in domo Dauid pueri ſui.13.1.D
1 Et ſpiritu ſancto replebitur adhuc in vtero matris ſuæ,18.1.B.220.2.A.221.1.B
1 Quomodo fiet iſtud,37.2.E
1 Exultauit infans cum gaudio,&c.44.2.E
1 Miſſus eſt angelus Gabriel,&c.72.2.A
1 Dominus tecum,85.2.A
1 Ecce concipies,& paries filium,86.1.A.114.1.B
1 Ecce ancilla Domini.85.2.D
1 Ne timeas Maria,88.2.C
1 Et timor irruit ſuper eum.ibid.D
1 Et tu puer propheta altiſſimi vocaberis,&c.213.A.E
1 Et erit magnus coram Domino.215.2.E
1 Ipſe præcedet ante ipſum in ſpiritu,& virtute Eliæ.ibid.
1 Fuit Sacerdos quidam nomine Zacharias de vico Abiæ.218.1.D
2 Simeon dixit ad Mariam matrem eius.3.1.A
2 Et tuam ipſius animam pertranſiuit gladius.38.2.A
2 Et non cognouerunt parentes eius.38.1.C
2 Fili quid feciſti ſic nobis?ibid.D
2 Quid eſt quod me quærebatis?ibid.
2 Aſcendit Ioſeph in Bethelehem,vt profiteretur,&c.72.2.A.105.1.B
2 Peperit filium ſuum primogenitum,&c.134.2.D.E
2 Hæc deſcriptio prima facta eſt à Præſide Syriæ Cyrino.138.1.B
2 Poſtquam conſummati ſunt dies octo,&c.157.2.D.& 488.1.A
2 Poſtquam impleti ſunt dies purgationis, &c.163.2.E.164.2.A.ſeq.explicatur totum myſterium.
2 Et ibant parentes eius per ſingulos annos in Ieruſalem,&c.175.2.D
2 Et deſcendit cum eis,& venit Nazareth, & erat ſubditus illis.176.1.A
2 Ieſus proficiebat ſapientia, & ætate, & gratia apud Deum,& homines.ibid.C.D
2 Exiſtimantes illum eſſe in comitatu.193.1.2.
2 Maria autem conſeruabat omnia verba hæc, conferens in corde ſuo.187.2.E
2 Et ipſi non intellexerunt.193.2.C.D
3 Neſciebatis,quia in his quæ Patris mei ſunt,&c.ibid.E
3 Vt putabatur filius Ioſeph.3.1.B
3 Et ipſe Ieſus erat incipiens quaſi annorum triginta, &c.6.1.B.246.1.A.& E
3 Ego quidem in aqua baptizo vos, ipſe vos baptizabit in Spiritu ſancto.234.1.B
3 Anno quintodecimo imperij Tiberij Cæſaris.245.2.A
3 Ieſu baptizato,& orante apertum eſt cœlum.252.1.E.ſeq.
3 Et deſcendit Spiritus ſanctus corporali ſpecie ſicut columba in ipſum.253.2.A.& ſeq.
3 Et vox de cœlo facta eſt : Tu es filius meus dilectus, &c.255.1.A.& ſeq.
3 Qui habet duas tunicas,det non habenti.265.2.A
3 Cuius non ſum dignus ſoluere corrigiam calceamentorum eius.267.2.E
3 Sub principibus ſacerdotum Anna, & Caipha.290.2.E.& ſeq.
4 Agebatur à ſpiritu in deſertum.274.1.A.& C
4 Et tentabatur à diabolo.278.2.A
4 Ieſus autem tranſiens per medium illorum ibat.298.2.E
7 Non ſinebat ea loqui, quia ſciebant ipſum eſſe Chriſtum.305.1.E
7 Tu es qui venturus es,an alium expectamus.222.2.E
8 Beatus qui non fuerit ſcandalizatus in me.224.2.B
8 Quæ mihi & tibi Ieſu fili Dauid.452.2.A

9 *Nolite portare ſaccum, neque peram, neque calceamenta.268.2.D.& ſequentibus.*
9 *Neminem ſalutaueritis in via.ibid.*
10 *Beatus venter qui te portauit.5.2.E.*
10 *Quinimo beati, qui audiunt verbum Dei.ibid.*
13 *Non capit Prophetam perire extra Ieruſalem.356.2.E*
16 *Lex, & Prophetæ vſque ad Ioannem.213.1.C.215.1.A*
16 *Nunc vero conſolatur, tu vero cruciaris.435.2.C*
16 *Factum eſt, vt moreretur mēdicus, & portaretur ab angelis, vſque ad, mortuus autē & diues, &c.436.2.B*
17 *Media autem nocte clamor factus eſt, 591.2.A.& ſeq.*
17 *In illa die erunt duo in lecto vno.ibid.B.C*
21 *Nam virtutes cœlo mouebuntur.665.2.E*
22 *Exierunt obuiam ſponſo, & ſponſæ.199.2.D*
22 *Quando miſit vos ſine ſacculo, & pera, vſque ad, tollat ſimiliter & peram.268.2.E.& ſequent.*
22 *Et conuerſus Dominus reſpexit Petrum.345.1.E*
22 *Hic calix nouum teſtamentum eſt in meo ſanguine, 167.2.E*
22 *Appropinquabat autem dies feſtus Azymorum, qui dicitur Paſcha.404.2.B.& 406.2.E*
22 *Venit dies Azymorum in quo neceſſe erat occidi Paſcha.406.2.B.& 411.B*
22 *Et ſedeatis ſuper thronos iudicantes duodecim tribus Iſrael, 676.2.E*
23 *Neceſſe autem habebat dimittere eis per diem feſtum vnum.413.1.A*
23 *Hodie mecum eris in paradiſo, & 451.2.D*
23 *Pater dimitte illis, non enim ſciunt quid faciunt, 368.1.A.376.1.B*
23 *Pater in manus tuas commendo ſpiritum meum, 369.1.C.376.1.D*
23 *Et hæc dicens exſpirauit.393.1.C* [2.D
23 *Et reuertentes parauerunt aromata, & vnguenta, 415.*
23 *Et dies erat Paraſceues, & Sabbati illuceſcebat, 414.2.B.415.2.B.& 428.2.C*
23 *Erat autem hora ſexta, & tenebræ factæ ſunt ſuper vniuerſam terram, 417.1.C.421.1.C*
24 *Vna autem Sabbati valde diluculo.485.2.B*
24 *Oculi autem eorum tenebantur, ne eum agnoſcerent, 502.2.D.*
24 *Et cum manducaſſet coram eis.515.2.C.*
24 *Ecce duo viri ſteterunt ſecus illas, &c. dixerunt ad illas, &c.549.2.C.D, & 553.2.B*
24 *Et inuenerunt congregatos vndecim.557.1.E.2.A.ſeq.*
24 *Eduxit eos foras in Bethaniam, &c. & receſſit ab eis, & ferebatur in cœlum.604.2.B*

Ioannes.

1 *Qui poſt me venit ante me factus eſt, 45.1.C*
1 *Fuit homo miſſus à Deo, cui nomen erat Ioannes, &c.213.2.A*
1 *Propheta es tu? & reſpondit non.214.2.A.225.2.A*
1 *Cuius ego non ſum dignus, vt ſoluam corrigiam calceamenti, 567.2.E*
1 *Et ego neſciebam eum.222.2.E.223.2.A*
1 *Sed qui miſit me baptizare, vſque ad, qui baptizat in Spiritu ſancto.223.2.A*
2 *Ego baptizo in aqua.234.2.E*
2 *Et erat mater Ieſu, ibid.&c.3.1.A*
2 *Quid mihi, & tibi eſt mulier.40.2.C.D*
2 *Hoc fecit initium ſignorum Ieſus in Cana Galileæ, &c.176.2.C*
3 *Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit de cœlo, 593.2.A*
3 *Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu ſancto.214.1.A*
3 *Nondū enim miſſus fuerat Ioānes in carcerē.237.1.E*
3 *Qui non credit iam iudicatus eſt, 679.2.C*
3 *Qui credit in eū non iudicatur.680.2.B.& 682.2.B*
5 *Poſt hæc erat dies feſtus Iudæorum, & aſcendit Ieſus Ieroſolymam.289.1.E*
5 *Omnes qui in monumentis ſunt, audient vocem filij Dei.574.2.A.& 576.1.E*
5 *Sicut Pater ſuſcitat mortuos, & viuificat, ſic & filius, quos vult, viuificat.579.1.A*
5 *Venit hora, & nunc eſt quando mortui audient vocem filij Dei, &c.588.2.C*
5 *Nolite mirari hoc, quia venit hora in qua omnes, qui in monumentis ſunt, &c.590.1.B*
5 *Pater non iudicat quenquam, ſed omne iudicium dedit filio.614.1.C.& 624.2.B*
5 *Amen dico vobis, non poteſt Filius à ſe facere quidquam niſi quod viderit patrē facientē.614.2.A.615.1.D*
5 *Pater meus vſque modo operatur, & ego operor.ibid.*
5 *Pater enim diligit filium, & omnia demonſtrat ei, quæ ipſe facit, 615.1.E*
5 *Et maiora his demonſtrauit ei opera.ibid.*
5 *Poteſtatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis eſt.616.2.A*
5 *Sicut pater habet vitam in ſemetipſo, ſic dedit & filio, &c.617.1.C*
5 *Sicut audio, iudico, & iudicium meum iuſtum eſt, quia non quæro voluntatem meam, &c.ibid.1.A*
5 *Ego veni in nomine Patris mei, & non accepiſtis me, ſi alius venerit, &c.643.2.C.638.2.B.639.2.A*
5 *Qui credit in eum, qui miſit me, &c. in iudicium non venit.684.2.B* [2.E
7 *Doctrina mea non eſt mea, ſed eius, qui miſit me.286.*
8 *Ieſus abſcondit ſe, & exiuit de templo.298.2.E*
10 *Quia Ioannes quidem ſignum fecit nullum.226.1.D*
10 *Ego pono animam meam, vſque ad, & iterum ſumo eam.377.2.D*
10 *Erit vnum ouile & vnus paſtor, 662.1.B* [1.B
10 *Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi.302.*
11 *Maria autē erat, quæ vnxit pedes Domini, & c.548.1.C.D*
12 *Non veni, vt iudicem mundum, ſed vt ſaluificem mundum.627.2.B.*
12 *Si quis audierit verba mea, & non cuſtodierit, ego non iudico eum.ibid.*
12 *Nunc iudicium eſt mundi, nunc princeps huius mundi eiicietur foras.628.1.C.*
13 *Ante diem feſtū paſchæ, 409.2.C.408.1.C.E.412.2.E*
13 *Et cœna facta.403.E*
14 *Vado parare vobis locum, vſque ad, & accipiam vos ad me ipſum.593.1.E*
15 *Si non veniſſem, & loquutus eis non fuiſſem, peccatum non haberent, &c.302.1.A*
15 *Si opera non feciſſem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent.300.1.C.& 302.1.A*
16 *Cum venerit paraclitus, arguet mundum de peccato, &c.593.1.B*
16 *Expedit vobis, vt ego vadam, ſi enim non abiero, &c.593.2.E*
18 *Ego palam loquutus ſum mundo, & in occulto loquutus ſum nihil.283.1.E*
18 *Ego ſum.340.2.A*
18 *Nobis non licet interficere quemquam.373.1.A*
18 *Et ipſi non introierunt prætorium, vt non contaminarentur, &c.410.2.C.& 413.1.E*
19 *Ecce filius tuus.3.1.A.E.& ſeq.368.2.C*
19 *Ecce mater tua.3.1.C.& 368.2.C*
19 *Si male loquutus ſum, teſtimonium perhibe de malo, &c.342.1.B*
19 *Propterea, qui me tradidit tibi, maius peccatum habet.349.1.E*
19 *Non haberes poteſtatem aduerſum me vllum, niſi tibi data eſſet deſuper.ibid.*
19 *Ille autem ſpongiam plenam aceto hyſſopo circumponentes, &c.365.1.B*
19 *Conſummatum eſt.449.C*
19 *Et inclinato capite tradidit ſpiritum.393.1.C*

19 Erat autem paraſceue paſchæ.414.1.E.418.1.B
19 Erat enim magnus dies ille Sabbati,515.1.B
19 Hora quaſi ſexta.417.1.D.& 418.1.B
19 Venit autem Nicodemus ferens mixturam Myrrhæ,&c. 423.2.E
19 Sed vnus militum lancea latus eius aperuit.425.2.D
20 Vna autem Sabbatorum Maria Magdalena venit mane cum adhuc tenebræ eſſent,&c.485.2.B
20 Maria autem ſtabat foris, ad monumentum plorans.549. 2.C.550.2.D
20 Noli me tangere, nondum enim aſcendi ad Patrem meum.551.2.E
20 Thomas autem,&c.non erat cum eis,557.2.B
21 Hoc iam tertio manifeſtatus eſt Ieſus.559.1.E
21 Sic eum volo manere,donec veniam quid ad te,656.2.B. & 657.2.B

Acta Apoſtolorum.

1 Quibus præbuit ſe ipſum viuum in multis argumentis. 482.1.E
1 Et conueſcens præcepit eis, Ieroſolymis ne diſcederent. 515.2.C.& 605.1.C
1 Sabbati habens iter 337.2.C
1 Et nubes ſuſcepit eum ab oculis eorum.605.2.E
1 Cumque intuerentur in cœlum,vſque ad illud,ſic veniet, &c.603.2.A.& 632.2.A
1 Reuerſi ſunt Hieroſolymam, vſque ad illud, Sabbati habens iter,604.1.C
2 Cum ſit hora diei tertia 421.1.B
2 Quem Deus ſuſcitauit à mortuis,ſolutis doloribus inferni.451.1.B.452.1.B.458.2.C
2 Cum compleretur dies Pentecoſtes.488.1.E
3 Scio, quod ignorantiam feciſtis, ſicut & principes veſtri.310.1.C.376.1.B
7 Ecce video cœlos apertos, & filium hominis ſtantem à dextris Dei.252.2.B.508.1.B
10 Ipſe eſt,qui conſtitutus eſt à Deo iudex viuorum,& mortuorum.573.1.C.& 621.1.A
12 Volens poſt paſcha producere eum populo.406.2.A
19 Sed ſi ſit Spiritus ſanctus nouimus.233.2.D.E
19 Dicens vt crederent in eum,qui venturus eſſet poſt ipſum. 234.1.C

Ad Romanos.

1 Factus ex ſemine Dauid ſecundum carnem.3.2.C 2.D.104.1.C.D
1 Qui prædeſtinatus eſt filius Dei in virtute ſecundum ſpiritum ſanctificationis. 101.A. ex reſurrectione mortuorum.483.1.B
2 Qui ſine lege peccauerunt,ſine lege peribunt.679.2.C
4 Mortuus eſt propter delicta noſtra, reſurrexit propter iuſtificationem noſtram. 483.1.B
5 Si vnius delicto multi mortui ſunt, vſque ad illud, in plures abundabit.446.1.E
5 Si enim vnius delicto mors regnauit per vnum,&c.569. 1.A
5 Sicut per vnum hominem peccatum in mundum intrauit,& per peccatum mors. 573.1.E
8 Nos autem primitias ſpiritus habentes.78.2.D. & 80 2 E.497.1.D
8 Accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum, &c.100.2.E
8 Qui ſpiritu Dei aguntur,hi ſunt filij Dei.274.1.E
9 Proprio filio ſuo non pepercit,ſed pro nobis omnibus tradidit illum.372.2.E
8 Si ſpiritus eius, qui ſuſcitauit Chriſtum à mortuis habitat in vobis,&c.566.1.B
8 Scimus, quod omnis creatura ingemiſcit, & parturit vſque adhuc.695.1.D
8 Expectatio creaturæ reuelationem filiorum Dei expectat.690.1.B.C
9 Verbũ abbreuiatũ fecit dominus ſuper terram.2.1. C.D.
10 Quis aſcendit in cœlum?id eſt,Chriſtum deducere, &c. 452.1.E
10 In omnem terram exiuit ſonus eorum,&c. 659.1. A.& 660.1.A
14 Chriſtus in hoc mortuus eſt, & reſurrexit,vt viuorum & mortuorum dominetur,513.2.D.& ſeq.

1.Ad Corinthios.

1 Quod infirmum eſt Dei,fortius eſt hominibus,324.2.D. 352.1.A
2 Si cognouiſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent,306.2.E
3 Vniuſcuiuſque opus qualis ſit,ignis probabit,670.2.B
5 Eos qui foris ſunt Deus iudicabit,&c.679.2.C
9 An neſcitis,quoniam Angelos iudicabimus,&c.676.2.E
12 Poſuit Deus in Eccleſia primum Apoſtolos,78.2.C
14 Mulieres in Eccleſia taceant,83.2.E
15 Prius quod animale,deinde quod ſpirituale.15.2.B
15 Viſus eſt Cœphæ,& poſt hæc vndecim,&c.60.2.D.561.1. B.& ſeq.
15 In momento,in ictu oculi,469.1.A
15 Si Chriſtus non reſurrexit vana eſt fides noſtra,478.1.E
15 Surrexit tertia die ſecundum ſcripturas,488.1.D
15 Chriſtus reſurrexit à mortuis primitiæ dormientium, 467.2.C.568.2.E
15 Vnuſquiſque autem in ſuo ordine,primitiæ Chriſtus,497. 2.C (& ſeq.
15 Seminatur in ignobilitate, ſurget in gloria, 628.1. C
15 Caro & ſanguis regnum Dei poſſidere non poſſunt, 529. 1.A
15 Primus homo de terra terrenus, ſecundus homo de cœlo cœleſtis.528.1.E
15 Si Chriſtus prædicatur,quod reſurrexit à mortuis, quomodo quidam dicunt,&c 568.2.C
15 Alioquin quid facient,qui baptizantur pro mortuis, &c. 569.1.C
15 Ecce myſterium vobis dico, non omnes quidem dormiemus,omnes tamen immutabimur.572. 2. D. & 580. 1.E
15 Mortui reſurgent incorrupti, & nos immutabimur. 372. 2.D
15 Sicut in Adam omnes moriuntur,ita & in Chriſto omnes viuificabuntur,580.1.D
15 Sicut portauimus imaginem terreni,&c.ibid.
15 Oportet autem illum regnare, donec ponat omnes inimicos ſub pedibus eius,608.2.E
15 Cum autem illi ſubiecta fuerint omnia, tunc & ipſe filius ſubiectus erit,&c.ibid.
15 Deinde finis cũ tradiderit regnũ Deo,& Patri.690.1.D

2.Ad Corinthios.

4 Scientes,quoniam qui ſuſcitauit Ieſum,& nos cum Ieſu ſuſcitabit,&c.568.2.E
5 Si vnus pro omnibus mortuus eſt,ergo omnes mortui ſunt, 19.1.D
5 Et ſi cognouimus Chriſtum ſecundum carnem,ſed iam non nouimus,480.1.A.& 482.2.E
4 Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, &c.574.2.D.679.2.A.& 681.1.B

Ad Galatas.

1 Quis me ſegregauit ex vtero matris,18.1.A
1 Alium autem Apoſtolorum vidi neminem,niſi Iacobum fratrem Domini,61.1.C
4 Miſit Deus filium ſuum factum ex muliere,15.2.B.104.1.C

Ad Epheſios.

1 Secundum diuitias gratiæ eius, quæ ſuperabundauit in nobis,&c.77.2.D.80.1.B.D
2 Et conſcendere fecit in cœlis,608.2.B
4 Quod autem aſcendit quid eſt niſi quod deſcendit primo in inferiores partes terræ.452.1.E
4 Donec occurramus omnes in virum perfectum. 446.1. A.& 514.1.A

Ad Philippenſes.

2 Factus obediens,propter quod,& Deus exaltauit illum, 161.1.D.& 483.E.& 2.D

3 Reformabit corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori claritatis ſuæ.528.1.A

Ad Coloſſenſes.

1 Primogenitus omnis creaturæ.497.1.D
1 Qui eſt principium primogenitus ex mortuis.497.2.D
1 Quod peruenit ad vos ſicut in vniuerſo mundo eſt.659.1.A.& 659.1.A

1.Ad Theſſalonicenſes.

4 Nos qui viuimus, qui reſidui ſumus in aduentu Domini,&c.572.2.D
4 Ipſe Dominus in iuſſu,& in voce Archangeli,&c.572.2.E.& 276.1.B
4 Mortui qui in Chriſto ſunt, reſurgent primi.590.2.A
5 Dies Domini, ſicut fur in nocte, ita veniet, cum dixerunt pax,&c.665.2.E

2.Ad Theſſalonicenſes.

1 In reuelatione Domini Ieſu cum Angelis virtutis eius,&c.673.1.E
2 Niſi venerit diſceſſio primo, & reuelatus fuerit homo peccati.638.2.B.649.2.B.661.1.B.& ibi.2.A.B.& 662.1.C
2 Non retinetis quod cum adhuc eſſent apud vos, vſque ad illud, nam myſterium iam operatur iniquitatis,&c.640.1.C.& 642.2.A.& 663.2.B
2 Mittit illis Deus operationem erroris.643.2.C
2 Extollitur ſupra omne,quod dicitur Deus.644.2.D
2 Ita vt in templo Dei ſedeat, tanquam ſit Deus.647.1.E
2 Quem Dominus Ieſus interficit, & ſpiritu oris ſui.649.2.E

1.Ad Timotheum.

4 Exercitatio corporalis ad modicum vtilis eſt,pietas autem ad omnia.266.2.A

2.Ad Timotheum.

2 Si ſuſtinebimus & condemnabimus.608.2.E

Ad Hebræos.

1 Et cum iterum introducit primogenitum in orbem terrarum.203.2.D.& 630.2.E
1 Sedet ad dexterã maieſtatis in excelſis.606.2.D.E.ſeq.
2 Qui ſanctificat, & ſanctificantur ex vno omnes.104.2.B.C
2 Quia pueri communicauerunt carni,& ſanguini,& filius Dei participauit eiſdem.ibid.
4 Habentes Pontificem, qui penetrauit cœlos.603.2.A.& ſeq.
7 Ex Iuda ortus eſt Dominus, ex qua nullus,&c.14.2.B
7 Excelſior cœlis factus,603.2.A
8 Talem habemus Pontificem, qui conſedit in dextera ſedis magnitudinis in excelſis.606.2.E
9 Hoc ſignificante Spiritu ſancto nondum propalatam eſſe Sanctorum viam.433.2.A
9 Vt appareat nunc vultui Dei pro nobis.510.1.E
9 Statutum eſt hominibus ſemel mori, poſt hoc autem iudicium,656.2.C
10 Habentes itaque fratres fiduciam in introitu ſanctorum,&c.433.2.B
11 In ſempiternum ſedet in dextera Dei.606.2.E
11 Iuxta fidem defuncti ſunt omnes iſti, non acceptis repromiſſionibus,&c.433.2.C
11 Et hi omnes teſtimonio fidei probati, vſque ad, vt non ſine nobis conſummarentur.498.2.D.E
12 Propoſito ſibi gaudio ſuſtinuit crucem, &c. atque in dextera Dei ſedens,&c.606.2.E

1.Petri.

3 In quo veniens prædicauit his, qui in carcere erant ſpiritibus.452.2.A.& 456.2.D
3 Increduli fuerant aliquando in diebus Noe.456.2.E.& 457.1.A.& ſeq.
3 Chriſtus ſemel pro peccatis mortuus eſt,vſque ad,viuificatos autem ſpiritu.457.1.A
3 De reſurrectione Ieſu Chriſti,qui in dextera Dei.606.2.E.& ſequent.
4 Propter hoc enim, & mortuis euangelizandum eſt, ibid.& 457.1.D.2.C
4 Charitas operit multitudinem peccatorum.683.1.E.& ſeq.

2.Petri.

1 Dabo autem operam frequenter habere vos poſt obitum mecum,&c.209.1.A
2 Si Deus Angelis peccantibus non pepercit, &c. tradidit cruciandos in iudicium reſeruari,&c.685.1.D
3 In quo cœli magno impetu tranſient.668.1.E
3 Cœli autem,qui nunc ſunt,& terra eodem verbo repoſiti ſunt igni.670.2.E
3 Elementa calore ſoluentur,&c.Terra autem, & quæ in ea ſunt opera exurentur,&c.ibid.& 671.1.A

1.Ioannis.

4 Omnis ſpiritus,qui ſoluit Ieſum, ex Deo non eſt, & hic eſt antichriſtus.640.1.A
5 Tres ſunt qui teſtimonium dant in terra ſpiritus, aqua, & ſanguis.426.2.E
5 Hic eſt qui venit per aquam & ſanguinem Ieſus Chriſtus,&c.ibid.

Apocalypſis.

1 Ecce venit cum nubibus, & videbit eum omnis oculus.686.2.E
5 Leo de tribu Iuda,radix Dauid.20.2.C
6 Sol factus eſt niger.667.1.E
6 Et cœlum receſſit ſicut liber inuolutus.668.2.C
6 Luna facta eſt ſicut ſanguis.667.2.D
10 Oportet te iterum prophetare gentibus, &c.654.2.E
11 Apertum eſt templum Dei in cœlo, & viſa eſt arca teſtamenti eius.199.2.A
11 Et dabo duobus teſtibus in eis, & prophetabunt, &c.654.& 655.1.E
13 Et vidi vnum de capitibus ſuis.645.2.D
13 Data eſt illi poteſtas in omnem tribum.647.1.B
13 Dicet habitantibus in terra,vt faciant imaginem beſtiis,&c.649.1.B
13 Et faciet omnes puſillos,&c.habere characterem,&c.649.1.C
16 Et ſeptimus Angelus effudit phialam ſuam.669.1.B
16 Et quartus Angelus effudit phialam ſuam in ſolem, &c.ibid.B
16 Et terræmotus factus eſt magnus, &c. & facta eſt ciuitas magna in tres partes,&c.& Babylon magna,&c.669.1.D.E
17 Decem cornua quæ vidiſti,&c.647.1.B.& 663.1.B
20 Et vidi Angelum deſcendentem de cœlo,&c.& apprehendit draconem, &c. & ligauit eum per annos mille, &c.587.1.B.& 588.1.C
20 Gog,& Magog.648.2.A
20 Vidi mortuos magnos & puſillos,&c.676.2.A
21 Et libri aperti ſunt,& alius liber qui eſt vitæ,684.2.B.686.2.C
21 Ciuitas illa non eget ſole,neque luna,vſque ad,lucerna eius agnus.2.A
21 Vidi cœlum nouum & terram nouam.690.1.A.& 691.1.C
21 Et mare iam non eſt.692.1.A
21 Ecce tabernaculum Dei cum hominibus.689.2.B

FINIS.

INDEX RERVM QVÆ IN HOC VOLVMINE CONTINENTVR.

Prior numerus paginam indicat: poſterior columnam: literæ verò ſub eis. res indicatas.

A.

Abraham.

ABraham cur ſerui manum poni iuſſerit ſub fœmore, pag. 1. col. 1. liter. C

In lumbis Abrahæ contentus Chriſtus non ſeminali ratione, ſed corpulenta ſubſtantia. 99. 2. C

In lumbis Abrahæ Chriſtus non decimatus. ibid. 1. E

In lumbis Abrahæ qui decimati. ibid. 2. A. & B. De Abrahæ ſinu: vide Sinus Abrahæ.

Abſtinentia.

Quid, & quotuplex. 265. 2. E

Quomodo pertineat ad rationem vel perfectionem virtutis, ibidem.

Acetum.

Dabatur damnatis apud Iudæos in ſupplicio. 365. 2. D

De aceto Chriſto ab bibendum in paſſione exhibito. Vide Chriſti paſſio.

Actio.

Actio agentis num variari poſſit, non variata paſſione patientis. 470. 1. D. & ſeq.

Actio quæ deſiit, redire poteſt diuina virtute. 474. 1. B

Actus.

Omnis actus charitatis meritorius augmenti eiuſdem charitatis. 282. 2. B. Ex quo ibi colligitur pulchra ponderatio meritorum B. Virginis.

Augmentum gratiæ quod per actus quis meretur, ſtatim confertur, ibid. C

Actus ex voto perfectior quam ſine illo. 260. 2. D

Actus Chriſti, vide Chriſti actus.

Adam.

Quid requiratur vt quis in Adam peccaſſe dicatur. 18. 2. B

Adamo non peccante, poſteri in peccato concipi non poſſent. 21. 2. B

Fictitium particulam carnis à peccato immunem in Adamo fuiſſe. 96. 2. E

Quomodo intelligenda lex quod Adamo peccante, poſteri eſſent originale contracturi. 21. 1. B. C

Homo prius intelligitur filius Adæ, quam filius gratiæ. 21. 2. D

Qui peccauerint in Adamo. 99. 2. A

Adamus quo die creatus. 238. 2. D

Armachanus omnem rerum proprietatem Adamo abſtulit. 263. 1. B

Adamus ſepultus in monte, vbi Chriſtus crucifixus. 357. 1. C. Et mons ille cur dictus Caluariæ, ibidem. 2. D. Collatio peccati Adami cum peccato crucifigentium Chriſtum. 376. 1. A

Adoratio.

Alia intrinſeca, alia extrinſeca. 204. 2. D. E. & 205. 1. A

Adoratio Hyperduliæ, quid, & quotuplex. 206. 1. C

De Adoratione B. Virginis: vide Mariæ adoratio.

Aër.

Qua ratione purgandus ac innouandus poſt diem iudicij.

Ætas.

De ætate Chriſti: vide Chriſti ætas.

Affinitas.

Quibus modis contracta inter homines & Deum per myſterium incarnationis. 4. 1. B

Afflictio corporis.

De afflictionibus corporis quibus Chriſtus vſus, vide Chriſti viuendi ratio.

Qua ratione pertineat ad perfectionem virtutis. 265. 2. C. D. E

Afflictionibus corporis pietas præferenda. 266. 1. D. E

Abagarus.

Epiſtola Chriſti ad Abagarum incerta. 285. 2. B

Agilitas.

De dote agilitatis, vide verbum Dotes.

Agnus Paſchalis.

Aſſabatur in figuram crucis affixus duobus lignis, recto & tranſuerſo. 326. 1. A. Quo tempore immolabatur ac edebatur. 404. 2. C. D

Immolatus à Chriſto ante paſſionem ritu Iudaico. 407. 1. B. C

Quid ſignificatum illa cæremonia vt agnus paſchalis adduceretur in domos die decima, & ſeruaretur ad decimam quartam. ibid. 2. A

Chriſtus Dominus agnum cœnauit decima quarta luna ad veſperam. 408. 1. E

Sacrificium agni, ſacrificij Chriſti cruenti, & incruenti figura. 409. 2. D. E

Agnum paſchalem Iudæi eadem nocte qua Chriſtus cœnauerunt. 411. 1. A

Angelus.

Cur B. Virgini myſterium Incarnationis ab Angelo nunciatum. 83. 2. A

Angelorum ordines officiis diſtingui. 86. 2. B

Viſio Angeli ſecundum ſubſtantiam viatori communicari poteſt. 87. 2. B

Angeli ſupremi perfectior gratia quam vllius creaturæ, Chriſto ac B. Virgine exceptis. 292. 1. B. Vbi pulchra collatio inter gratiam ſupremi Angeli, & gratiam B. Virginis.

Angeli cognoſcere poſſunt virtute ſua alicuius miraculi veritatem. 304. 2. A

Cognouerunt à principio incarnationis myſterium. 306. 2. B. C. Eiſque ſtatim ac creati ſunt, propoſitus eſt Chriſtus tanquam Princeps, ac caput. ibid. D. E

Angeli ſancti habent gloriam per Chriſtum. 306. 2. D

Angeli mali ipſi quia ſe Chriſto noluerunt ſubiicere. ibidem. E

Angelus Chriſto oranti in horto apparuit. 338. 1. A

Circa angelos ſanctos quid operata Chriſti anima. 455. 1. A

Angeli quid operati circa Chriſti reſurrectionem. 484. 2. B

Angelorum apparitiones iuxta ſepulchrum. 553. 2. C. Vbi conciliantur Euangeliſtæ.

Angeli quem locum teneant in Cœlo. 597. 1. C

Omnes Angeli Chriſtum iudicem comitaturi. 676. 1. C. &

in aſſum

in aſſumptis corporibus luciđiſſimis.ibid.
Angeli num futuri iudices cum Chriſto.678.2.E
*In iudicio comparebunt.*685.*1.*B
Iudicandi ſunt.ibid.C

Angelus Gabriel.

*Ex infinita hierarchia, caput ſecundi ordinis Archangelorum.86.2.*B
Inferior Michaele.ibid.C
Supremus inter nuncios.ibid. D
*Gabriel nomen quid ſignificet.*87.1.*A*
*I*dem *Gabriel & Virgini apparuit,& Danieli, & Zachariæ.*87.1.*A*
In ſpecie humana apparuit B.*Virgini.ibid.E*
In ſua ſubſtantia viſus eſt ab eadem Virgine.ibid.2 B

Anima.

De anima Chriſti,vide,Chriſti anima.
Anima ſeparata poteſt ſurſum aſcendere propria virtute. 200.2.*A*
Animæ attentione, quantumuis intenſa, non omnino poteſt impedire actiones vegetatiuæ partis.276.2.A
*Anima & ſpiritus num differant.*397.1.*C*
Nulla anima beatitudinem aſſecuta ante Chriſti mortem. 433.*1.E*
De iis quæ pertinent ad animas Sanctorum Patrum ante Chriſti aduentum,vide,Sinus Abrahæ.
*Animarum ſeparatarum ſtatus quadruplex,& quadruplex locus illis deputatus.*437.2. B
Anima ſeparata neceſſario alicubi præſens. ibid. 2. *A.etiam cum non operatur.*454.*1.D*
Anima diſcedens cum originali & veniali quo in loco ſit. 437.*C.D*
*Anima ſeparata quibus modis pati poſſit.*450.*1.A*
Anima beata perfectum dominium habet ſuorum actuum, etiam eorum quos corpore exercet.523.2.E
*Actiones animæ vegetantis quomodo impediantur ſuperioris partis attentione.276.*1.*D.E*
Nunquam illas omnino impedit.ibid.2.A
Si nimia ſit,famem ſentire non ſinit.277.1. E

Anna.

*Mater B.Virginis ſterilis vſque ad ſenectutem.*9.B
Non habuit aliam filiam præter B.*Virginem, ſemélque tantum nupſit.59.2.*B

Annas & Caiphas.

*De eorum Pontificatu.*290.2.*D.E*

Antichriſtus.

*Quid ſignificetur hoc nomine.6*38.*1.*B.*Verus homo futurus. ibid.*2.B
Inſignis Chriſti hoſtis. 639. 1. *E. Non veniſſe.*640. 2. B. *Quandiu regnaturus.641.*1.*A.Vbi, & ex quibus parentibus naſciturus.*642.*1. A.De eius moribus.ibid* 2.B. *& ſequentibus. Qua ratione poſſidendus à Dæmone.ibidem. Maleficis artibus vtetur.* 643. 1.B. *Num deſerendus à cuſtode* Angelo.*ibid.* 2. A. *Simulatè incipiet dum Iudæis ſuadet Meſſiam ſe eſſe,ibid.*B.*Cur Deus permittet huiuſmodi hominem à dæmone agi* 644.*1.* A. *De eius doctrina.ibid.*B.*& ſequentibus. Suadebit Chriſtum Dominũ non eſſe verum Meſſiam,ibid.C.Legem Moſaicam reſtituet circuncisione. ibid.Confinget ſe Meſſiam eſſe.ibidem.* 2.A. *Deum ſe faciet, & alium* D*eum non eſſe ſuadebit. ibid.*D.*Quid de idolis ſentiet.ibid.E. Cuius religionis ſectator.6*45.1.*C.*Atheos *tandem futurus.ibid.*D.*Quid docebit circa moralia.ibid.E.Quibus artibus ſuaſurus.ibi.* 2.A.*Inſignis Monarcha.6*46.1.*E.* Ad *regnum fraudulenter aſcendet,ibid.* 2.B.Ba*bylone regnare incipiet.ibid. Præcipuam ſedem Ieroſolymis collocabit.647.1.*D. *Acerbius perſequetur Eccleſiam quam alius vnquam temporali,& ſpirituali perſecutione.* 648. *1. E. Multos coget à Chriſto recedere.6*49.2.B.*Eccleſiam non extinguet.ibid. C.Ipſe cum miniſtris extinguetur virtute Chriſti. ibid.* D.*E*

Apoſtolus & collegium Apoſtolicum.

Apoſtoli munus ſupremum in Eccleſia in ordine gratiæ. 79. 1.A
*Apoſtoli non receperunt ſacramentum Confirmationis quoad ſignum viſibile, ſed tantum quoad effectum in die Pentecoſtes.180.2.*A
Officio & munere Ioanne ſuperiores, licet fortè non ſanctitate.217.1. A
*An Apoſtolis fomes peccati ablatus non eſt.*220 2.B. *& ſeq.*
Poſt acceptum Spiritum ſanctum nonnunquam venialiter peccauerunt.221.1. C
*Baptizati baptiſmo Ioannis.*238.*1.E*
Collegium Apoſt*olicum,cui Chriſtus præfuit,aliquarum rerum dominium habuit.261.2.C*
Quale fuit hoc dominium,ibid.& 262.2.B.C
*Apoſtoli paupertatis votum emiſerunt.*263.1.A
*Nonnunquam mendicato vixere.*263.1.D
*Calceis vſi,vel ſandalijs.268.1.E.& cur ita.ibid.*2.A
*Euidenter cognouerunt Chriſtum Meſſiam eſſe euidentia fidem non excludente.*309.B.C.D
*Num peccauerunt deſerentes Chriſtum in horto.*340.*1.*B

Apparitio.

*D*e *apparitione* C*hriſti poſt reſurrectionem, vide Chriſti apparitiones. Apparitiones Angelorum iuxta ſepulchrum* C*hriſti.* 553. 2. *A.* B. Et *conciliantur* E*uangeliſtæ, ibid.*C

Aqua.

Chriſtus cum baptizatus fuit, quid aquis contulit. 240. 2.D
*Aqua & ſanguis ex latere Chriſti.*426. 2. B.*Quid ſignificarunt.ibidem.*
*Num permiſta fluxerint.*427.1.E
Qua ratione purganda aqua,& innouanda poſt diem iudicij.695.2.A

Arabia.

*Triplex,*149.1.C
*Arabia felix auri & aromatum ferax.ibid.*2.E

Arbor.

Seſe inclinauit adorans Ieſum Ægyptum ingredientem. 170.1 D

Argenteus.

*Quanti æſtimetur communiter.336.*2.C. *& ſeq.* Argentei *quibus* C*hriſtus venditus,quanti valoris ibid.*

Armachanus.

Sine fundamento imponit C*hriſto & Adamo neceſſitatem ſeruandi paupertatem.262.1.C*

Aſia.

In eam profecta B.*Virgo poſt* C*hriſti mortem,* E*pheſi habitauit.181.1.A*

Athenienſes.

Decimo die poſt natiuitatem pueris nomen imponebant.159. 1.E

Attentio.

Vide Anima in fine.

Auaritia.

Iudam mouit vt venderet C*hriſtum.336.*1.B.*& ſeq.*

Auditus.

*Quomodo futurus in corpore glorioſo.5*18.2. D.E

Auguſtus Cæſar.

*Quomodo imperare cœpit,& quamdiu imperauit.*247.1.D. *& ſeq.*
*Quo tempore Monarcha fuit.ibid.2.*A
Quot annis Chriſtus vixit Au*guſto imperante.ibid.*C

Auſteritas.

De auſteritate vitæ C*hriſti:vide* C*hriſti viuendi ratio.*
Quid & qua ratione conferat ad perfectionem virtutis.266. 1.A.*& ſeq.*
E*x vitæ auſteritate perfectio vitæ & religionis haud quaquam ſumenda.ibid.*B
*Pietas & opera miſericordiæ vitæ auſteritati præferenda. ibid.*D.E

Azymo rum

Index Rerum.

Azymorum feſtum.

Cur introductum.406.1.C.D

Diſtinctum à feſto Phaſe paſchæ. 401. 2. A. & de eorum præcepto,& differentiis.ibid.latè.

Azyma etiam extra Hieroſolymam celebrantur,& quo tempore.404.1.B

B.

Baptiſmi ſacramentum.

An inſtitutum in Chriſti baptiſmate.241.1.A

Baptiſmum B.Virgo à filio recepit.180.1.C

Præceptum de baptiſmo ſuſcipiendo à Chriſto latum, non à Ioan.213.2.E

Baptiſmus Ioannis.

Ad legem gratiæ non pertinet:nec in præcepto fuit.214.1.A

A Deo inſtitutus quantum ad ritum.229.1.C.& 236.2.B. & cur.235.2.A.Proxima cauſa eius,Ioannes.237.1.D

Cur dictus baptiſmus pœnitentiæ.230.1.B.& ſeq.Cur dictus baptiſmus Ioannis.237.1.B

Qua ratione dabatur in remiſſionem peccatorum.230.1. B. 235.2.B.C

Confeſſio accedentium ad Ioannis baptiſmum, qualis. 230. 2.B

Baptiſmus Ioannis neque infantibus dabatur,neque Gentilibus.231.1.D.E

Quo tempore durauit.ibid.2.E

Ioannes & Chriſtus ſimul tempore baptizabant,ibidem. & 232.1.A

Materia remota baptiſmi Ioannis aqua naturalis.233.1.E

Materia proxima ſeu eſſentia illius baptiſmi in vſu conſiſtebat.ibid.2.A

Non dabatur ſub forma noſtri baptiſmi.ibid.B.& ſequ. Et veriſimilius eſt ſub nulla baptizaſſe.234.1.A

Tota ſubſtantia illius baptiſmi in exteriori ablutione poſita. ibid.2.B

Non contulit gratiam.ibid.E

Differentia inter baptiſmum Chriſti & Ioannis. 235. 1. & ſequent.late.Solus Ioannes per ſeipſum baptizauit,nec fieri aliter potuit.ibid.

Baptiſmus Ioannis cum ipſius vita extinctus.237.2.B

Sacramentum nouæ legis non fuit:nec veteris,nec propriè vllius,ſed præludium ad Sacramentum baptiſmi.238.1.A. 239.1.A.D.2.C

Baptizati à Ioanne tenebantur baptizari Chriſti baptiſmo poſtquam inſtitutus ac præceptus eſt.238.1.C

Baptiſmo Ioannis nonnulli ex Apoſtolis baptizati.ibid.E

Neceſſarius non fuit neque vt medium,neque vt præceptum, ibid.2.D.E

Durauit per annum,& paulo amplius.245.2.C

Quando Chriſtus baptizatus baptiſmate Ioannis.248.1.A

Reliqua de baptizatione Chriſti,vide,Chriſti baptizatio.

Beatitudo.

De beatitudine B.Virginis,vide Mariæ beatitudo.

Chriſti corpus obiectum beatitudinis corporis.518.1.B.C

Beatitudo ſanctorum, qualis futura poſt diem iudicij. 699. 2.A

De beatitudine corporis,vide corpus glorioſum.

Beatus.

Inferior beatus nonnulla in verbo videre poteſt, quæ non videt alius perfectior.200.2.E

Quibus modis vnus beatus alium excedat.201.1.A

Quid videant in Verbo beati.ibid.C.E

Multitudo beatorum vide in Verbo multitudinem rerum exiſtentium in aliqua differentia temporis.ibid.2.C

Nullus homo beatus fuit ante Chriſti mortem. 436. 1. E.2. A

Beatus habet perfectum dominium ſuorum actuum etiam eorum quos in corpore exercet.523.2.E.& 524.1.A

Beatorum corpora æqualia futura non ſunt. 580.2.C

Quem locum beati teneant in cœlo.ibid.

Benedictio.

In modum Crucis à Chriſto introducta.605.2.C

Bethlehem.

Bethlehem Iudæ idem quod Ephrata.135.2.D

Alia Bethlehem in tribu Zabulon.ibid.E

Domum panis ſignificat.ibid.

Paruum oppidum fuit numero ciuium, ſed magnum dignitate propter Chriſtum in ea natum.136.1.B.Vbi conciliatur Michæas,& Matthæus.

Blaſphemia.

Num maius peccatum ſit, quam peccatum crucifigentium Chriſtum.375.1.E

Bonum.

Deus non permittit malum niſi ob maius bonum. 28.2.E

Bonum commune præferendum particulari.287.2.C

C.

Cœna.

Cœnæ Chriſti apud Simonem leproſum, & Martham quo die acciderint.335.1.A

Et an diuerſæ fuerint.

De cœna Domini ante paſſionem,vide Verb.Paſſio.

Cœna pura apud Iudæos,quæ.414.1.C

Caiani.

Hæretici Iudam bene egiſſe Chriſtum vendendo affirmabant.335.2.D

Calceus.

Chriſtus & Apoſtoli calceis vſi.267.2.D.& 268.1.E

Canon.

Trulani quantæ autoritatis ſit.134.1.C

Canticum Magnificat.

A Virgine prolatum ſpiritu prophetico.194.1.D.& ſeq.iiſdem verbis quibus à Virgine prolatum refertur à Luca. ibid.2.B

Canonica Scriptura eſt, & vt relatus à Luca,& vt à Virgine prolatus.ibid.2.C

Charitas.

Omnis charitatis actus meritorius augmenti eiuſdem charitatis.182.1.C

Ex quo ſumitur pulchra ponderatio meritorum B.Virginis. ibid.D

De charitate B.Virginis.Vide Mariæ charitas.

Caro.

De carne Chriſti.Vide Chriſti caro.

Caſtitas.

De Caſtitate Chriſti,Vide Chriſti caſtitas.

De Caſtitate B.Virginis,Vide,Mariæ caſtitas.

Pulchritudo B.Virginis caſtitatis incentiuum.10.1.C

Cauſa.

Cauſa ſimpliciter & moralis quid requirat.370.2.A

De cauſis paſſionis Chriſti.Vide Chriſti paſſio.

Character in Chriſto non fuit.241.2.D

Chlamys.

Quid ſit.348.2.A

Qualis fuerit illa qua Chriſtus per ludibrium indutus fuit, ibidem.

Chriſtus.

Nunquam purus homo.3.2.C.

Non eſt contentus in lumbis Abrahæ, ſeminali ratione, ſed corpulenta ſubſtantia.99.2.A

Cur dictus Nazaræus.173.

Mediator Dei & hominum propriè ac perfectè.208.

A Dæmonibus cognitus filius Dei.305.2.E

Propoſitus Angelus tanquam princeps illorum ac caput.307. 1.B.C

Qua ratione occaſio fuit Angelorum ruinæ.ibid.C

Qua ratione à Iudæis cognitus.408.2.D.309.2.C.310.1.D. ibidem.2.B

Chriſtus Mariam plus diligit quam Eccleſiam.184.1.C

Chriſti prædeſtinatio.

Prædeſtinatus ante præuiſionem peccati non ſolum vt homo ſed etiam vt filius Virginis.7.2.A

Chriſti conceptio.

Spiritus ſancti virtute facta.50.1.E

Quo

Quo ſenſu humana dici poſſit. 54.1.B.C
Lata Trinitas illam operata. Sed Spiritui ſancto ſpecialiter tribuitur 100.2.B.C
Qua ratione Christus de Spiritu ſancto conceptus dicatur. 102.1.B. licet non ſit Spiritus ſancti filius dicendus. 103.1.A
Chriſtus ex beatæ Virginis ſubſtantia conceptus. 104.1.D. id eſt, ex puriſſimis ſanguinibus eius, ibid. 2. C. in eius vtero. 105.1.B. ſine carnis voluptate. 44.1.A.58.1.C
In Christi conceptione omnia concurrunt neceſſaria ad maternam generationem. 105.1.C.106.1.A
Num Christi conceptio præciſe ex ſanguine facta ſit ſine ſemine. ibid. & 107.2.D
Num facta ex ſanguine menſtruo. 106.1. A. materia fœtus in conceptione Christi immediate tranſiit ex forma ſanguinis ad animam rationalem. 115.2.E
In Christi conceptione Spiritus ſanctus adhibuit totam vim actiuam quam ſolet virile ſemen. 106.2.A
Num beata Virgo ad Christi conceptionem effectiue concurrerit. 108.2.A
Christus per potentiam diuinam opera viri concipi poſſet. ibid.
Christi conceptio quoad extrinſeca primarie facta. 114.1. B. non vero quoad extrinſeca & antecedentia, qualia ſunt congregatio ſanguinis, & cætera. 113.2.D
Quia hæc ipſa in inſtanti fieri non repugnaret. 113.1.A
In primo inſtanti conceptionis potuit Christus ſenſibili phantaſmate vti. 118.1.E
Christi conceptio quo ſenſu miraculoſa, & quo ſenſu naturalis, 125.2.C
Quando Christus conceptus B. Virgo in eadem domo cum Ioſeph habitabat. 74.2.C
Quarto menſe à deſponſatione Mariæ Christus natus. 76.1.A
In vtero Virginis nouem menſibus integris fuit & quomodo. 137.2.C

Christi aduentus.

Duplex, & in quo conueniant & in quo differant, vbi multa ex ſcriptura & patribus, 630.2.A
De ſignis ſecundi aduentus, vide verb. Iudicium finale.

Christi natiuitas.

Sicut flos ex arbore, ita Christus natus ex Virgine. 3.1.C
Christus de vtero Matris exiuit ſine vlla virginei corporis dilatatione, immutatione, iniuria, 51.1.B
Natiuitas Christi ex Virgine maius miraculum quam reſurrectio ex Ambr. 61.1.D
Christi natiuitate Virginis integritas aucta eſt. ibid.E
Quomodo Christi corpus de vtero Virginis exiit, ibid. 2. A
Christi natiuitas longe alterius rationis à natiuitate cæterorum. 121.2.A
Christi natiuitas ſuppoſitum dominat non afficit. ibid.
Christus natus ex Virgine veriſſimè dicitur. 122.2. A.133.1.A
Christus proprie dici poteſt bis natus, 122.2.A
Christi natiuitas ſine vlla ſorde perfecta. 134.1.E.44.1.B
Cur Christus in Bethlehem natus. 136.1.A
Cur in diuerſorio, quodque illud fuerit. ibid.2.B
Quale fuerit diuerſorium. ibid.
Cur in præſepio. 137.1.C
Inter Bouem & Aſinum. ibid.E
Cuius materiæ fuerit præſepium. ibidem. 2. A. hodie Romæ ſeruatur. ibid.B
Angelorum manibus Christus ſuſceptus ex vtero egrediens, 137.1.C
Quo anno accidit Christi natiuitas. ibid.2.C. quo menſe. 138.2.A. quo die. ibid.C. qua hora. 139.1.A
Conſuetudinem celebrandi noctem natiuitatis Christi Theleſphorus primus induxit. ibid.
Christi natiuitas conuenienter non eſt manifeſtata omnibus. 140.1.A. ſed aliquibus vt mundus diſponeretur. 146.1.A. & quibus. 146.2.A.B
Prodigia in Christi natiuitate. 146.1.B
Stella à Magis viſa non fuit factum natiuitatis Chriſti, 154.1.C

Christi genealogia.

Chriſtus ex familia Dauid non quia filius adoptiuus Ioſephi, ſed quia verus filius filiæ Dauid. 10.2.B
Genealogiam Christi cur recte Matthæus deduxerit per lineam Ioſeph. ibid. 2.E
Genealogia quam Lucas c. 3. narrat potius ad Chriſtum & Virginem pertinet quam ad Ioſeph, & late exponit. 12.1.A.B.
Genealogia Matthæi cap. 1. naturalis reſpectu Ioſeph, legalis reſpectu Chriſti, è contratrio vero Genealogia Lucæ, 12.2.C

Christi filiatio.

Chriſtus naturalis filius Virginis. 112.2.A
Bis filius. 122.2.A
Filius B. Virginis denominatur per relationem creatam veram ac realem eiuſdem rationis cum filiationibus aliorum hominum. 127.1.C
Non vero relationem increatam. 126.2.B
Chriſtus non duo filij, ſed vnus filius quamuis duplici relatione referatur ad patrem & matrem. 128.1.E
Num alij filij plus habeant à matribus, quam Chriſtus à Virgine ibid.2.B
Relatio filiationis ab B. Virginem num ita completa ſit in iſto ſicut in alijs filijs. ibid. 2.E
Diſcrimen ex parte ſubiecti inter relationem æternam & temporalem Chriſti. ibid. 129.1.A
In Chriſto non eſt relatio filiationis adoptiuæ ad Deum. 129.1.E.255.2.D
Relatio filiationis ad Virginem adhuc perſeuerat in Chriſto. 130.1.E
Chriſtus non dicendus filius totius Trinitatis. ibidem. 2.A
Neque Spiritus ſancti adnuc ratione humanæ conceptionis. 102.2.E

Christi corpus ſeu caro.

Subſtantiam carnis quam Chriſtus ſumpſit ex Virgine à verbo nunquam dimiſſa. 5.2.A
Caro Chriſti in ſimilitudinem carnis peccati. 19.2.A
Chriſti caro neque in ſe, neque in parentibus peccato obnoxia. 98.1.D
Chriſti caro nubes leuis, de qua Iſaiæ 19.170.1.B
Chriſti corpus ante mortem glorioſum non fuit. 316.2.A. vbi verba Damaſceni ſubobſcura exponuntur.
Nec dotem claritatis habuit. ibid.2.B
Perfectum augmentum habuit in hac vita. 514.1.C
Pulcherrimum fuit. ibid.2.A
Obiectum beatitudinis corporis. 518.1.B

Christi humanitas.

Quo tempore verbo vnita. 3.2.C
Quo ſenſu à verbo dimiſſa in Chriſti morte. 393.1.E.2.A
Eſſe deſiit in morte Chriſti ibid.2.C

Christi gratia.

Phyſice infinita non fuit. 184.2.B
Quantæ fuerit perfectionis. ibid.
Chriſtus in Eccleſia gratiæ fons eſt B. Virgo aquæ ductus gratiæ, ſancti vero riuuli ex Bernardo. ibid.C

Christi ſanctitas, vel ſanctificatio.

Quo ſenſu Chriſtus ex nõ ſancto ſanctus effectus. 117.2.A.B.
Nec prius tempore nec prius natura fuit homo quàm ſanctus. ibidem. eius humanitas prius natura non tempore. ibid. C

Christi impeccabilitas.

Chriſtus vt ſignificat Deum hominem, quacunque ratione concipiatur originale peccatum contrahere non poteſt, 57.2.C
In Adam non peccauit. 98.1.B

Christi dignitas.

Chriſtus Angelis præpoſitus tanquam princeps ac caput. 306.2.E

Multa

Index Rerum.

Multa quæ ad Chriſti dignitatem ſpectant, vide infra verbo Aſcenſio,& ſeq.

Chriſti manifeſtatio.

Tres fuerunt paſtores quibus Chriſti natiuitas per Angelos manifeſtata eſt,146.2.B
Quo in loco.ibidem,
Simoni & Annæ in templo manifeſtatus.ibid.
Magis manifeſtatus,146.2.D
Quidam Magos quibus Chriſtus manifeſtatus quam plures fuiſſe exiſtimant,147.1.B
Et maleficos fuiſſe non Reges,ibid.C
Sed fuerunt tantum tres.147.2. A
Et ſapientes Aſtrologi,non malefici,ibid.D
Illorum nomina,& munera, ibid.B
Veriſimile Reges fuiſſe.148.1.B
Cur Magi potius quam Reges ab Euangeliſta dicuntur.ibid. 2.A
Ex Arabia felice venerunt,ibid.C.& ſeq.
Cur obtulerunt illa munera,149.2.D
Inuenerunt Chriſtum in Bethleem,150.2.B
Adorauerunt in eodem loco in quo natus,ibid.C
Quot diebus Bethleem peruenerunt,151.1.B
Qua die contigit adoratio Magorum,152.1.A
Quando illis apparuit ſtella,151.2.A
De ſtella quæ Magis apparuit,vide verb. Stellæ.
Cur Reges ab ſtella ducti nihilominus rogauerunt de puero, 153.2.B
Stella à Magis viſa Ieſu nati factum non fuit.154.1.B.C
Vaticinio Balaam permoti ad ſequendam ſtellam, ibidem. 1.E
Fidem habebant de aduentu Meſſiæ ex maiorum traditione iuxta Chryſologum,ibid.2.A
Præter externum ſignum ſtellæ interne illuſtrati,ibid.C
Magiſtri Iudæorum à Chriſto facti,155.1.B
Inſignis Magorum fides,& religio.154.2.C.& ſeq.
Cur eo ordine Chriſtus manifeſtatus,vt prius Iudæis,deinde Gentibus,iterum Iudæis.146.2.D

Chriſti circumciſio.

In circumciſione exemplum obedientiæ à Chriſto exhibitum, 155.2.E.& 156.1.A
Non fuit Chriſtus ſubiectus præcepto circumciſionis per ſe & ex vi præcepti,157.1.E
Sanctum & honeſtum Chriſtum circuncidi.157.2.C
Chriſti circunciſio non eſt facta ſine ſpeciali veneratione B. Virgini,& Ioſepho facta.ibid.2.E
Maxime decuit Chriſtum circuncidi & quibus de cauſis. 158.2.A
Lapſus Nicephorus aſſerens Chriſtum in domo Ioſeph circumciſum.159.1.A
In eodem diuerſorio circumciſus in quo natus,ibid.B
Præputium Chriſti à Virgine ſeruatum.ibid.

Nomen Ieſus.

Propriiſſime & aptiſſime conuenit Chriſto non ita aliis quibus in Scriptura ſacra impoſitum eſt.174.2.E.175. 1. an hoc nomen adhuc materialiter aliter alteri fuerit impoſitum,160.1.E
Hoc nomen ipſo die circumciſionis impoſitum diuina authoritate,159.2.C
Ad B. Virginem præcipue pertinuit Chriſto nomen imponere,Ioſeph tamen excluſus non eſt,ibid.2.D
Chriſtus in ſacra Scriptura pluſquam triginta nominibus appellatur.ibid.E
Hoc tamen cætera omnia in ſe continet, ibidem & 161. 1.E
Cur Chriſtus Ieſus appellatus,161.1.C
Et non Emanuel,vt prædixerat Iſaias,ibid.E

Nomen Chriſtus.

Nomen Chriſtus commune Regibus & Sacerdotibus, ſed Chriſto per antonomaſiam conuenit,160.2.B
Nomen dignitatis,ibid.
Iuſti & ſancti Chriſti etiam dicuntur,id eſt, gratia vncti, ibidem.
Significatum hoc nomine in ſacra ſcriptura, Meſſiam promiſſum & Regem,& Sacerdotem futurum,ibid.C

Chriſti præſentatio.

Conuenientiſſimum fuit Chriſtum in templo præſentari, ac offerri,164.1.B
Quibus de cauſis,ibid.
Chriſtus non tenebatur hoc præcepto.ibid.C. & qua ratione illi applicanda verba legis de maſculo aperiente vuluam.ibid.D.E
Parentes Chriſti ſacrificium pauperum obtulere in præſentatione,266.1.B.& cur ita.ibid.C
Singularis Origenis ſententia circa B. Virginis oblationem. ibid.E.& 2.A
Alia vide verbo, Mariæ purificatio.

Chriſti fuga in Ægyptum, & reditus.

Quo tempore fugit,173.1.C
Cur Chriſtus fugere voluit,168.2.D.& ſeq.latè.
Ad Chriſti ingreſſum in Ægyptum idola corruiſſe incertum,170.1.B.E
Arbor ſeſe flexit vt ingredientem adoraret,ibid.E
Latuit Chriſtus in Heliopoli ciuitate,ſecundum Anſelmum, 173.2.B
Quantum commoratus apud Ægyptios,172.1.A
Quo anno ætatis rediit Chriſtus.ibid.
Cur rediit ad Nazareth.ibid.B.C
Cum Chriſtus rediit, Archelaus Rex erat in Iudæa, Herodes Tetrarcha in Galilæa.ibid.D

Chriſti vita ante baptiſmum.

Habitauit in Nazareth cum parentibus,173.1.A
Pauperem vitam duxit,non tamen mendicauit, ſaltem ante prædicationem.ibid.D
Communem vitam in exterioribus egit.ibid.2.A
Duodecimo ætatis anno manſit Ieroſolymis cum doctoribus diſputans,173.2.C.Et cur ita.ibid & ſeq.
Parentibus obediens fuit, iuuanſque in domeſticis, 174. 1.A
Fabrilem artem exercuit, etiam ſolus poſt mortem Ioſeph. ibid.C.ætate,ſapientia,& gratia profecit. ibidem, & ſequentibus.
Miracula non fecit ante illud in Cana Galileæ, quod primum fuit.ibid.2.C

Chriſti baptizatio.

Chriſti baptizatio conueniens.240.2.D.& cur.ibid.E
Chriſtus ſuo baptiſmate nobis profecit.241. 1. A
Non oportuit ſuo baptiſmate baptizari.ibid.2.C
Neque alio legali aut veteris legis.ibid.E
Chriſti baptizatio num acciderit eodem die, quo nuptiæ in Cana Galileæ,& Magorum adoratio.243.1.E.quo menſe & die.ibid.D
Inter Chriſti baptizationem,& nuptias in Cana annus interceſſit.245.1.A
Et quid hoc tempore Chriſtus egit.ibid.C.D
Chriſtus anno decimo quinto imperij Tiberij Cæſaris baptizatus.ibid.2.2
Anno trigeſimo ætatis ſuæ inchoato,246.1.B.& 247.1.B.& cur ea ætate,246.1.A.& ſeq.
Poſt tres,vel quatuor menſes ex quo Ioannes baptizare cœpit, 248.1.A
Cur cœli aperti cum Chriſtus baptizatur, 249.1.B.vide verbo,Cœli.
Cur Spiritus ſanctus ſuper Chriſtum baptizatum deſcendit.250.2. E
Aliter tunc deſcendit in Chriſtum quam in Apoſtolos, ac alios,251.1.B
Qua ratione Chriſtus dicatur Spiritu ſancto vnctus in baptiſmate.ibid.C
Cur in Chriſti baptiſmate Spiritus ſanctus in ſpecie columbæ apparuit.ibid.D.vide verbo columba.
Cur vox Patris audita.252.1.B.vide verbo Vox.

Tria hæc ſigna ab omnibus qui adorant præcepta. 255.2. *A.*B
In Chriſti baptiſmate expreſſa Trinitatis repræſentatio. 256.1.*A*
Baptiſmus quo Chriſtus baptizatus non fuit batiſmus gratiæ. ibid. B

Chriſti conuerſatio ſeu viuendi ratio.

Chriſtum inter reliquos homines communem vitam agere conueniens fuit. 259.1.*E*
Et ante baptiſmum, & cum docere cœpit, & prædicare. ibid. 2.*A*
Contemplationi nonnunquam vacabat ab externis ceſſans. 259.2.*D*
Actiuam & contemplatiuam coniunxit. ibid. non ſemper exercuit actus ex obiecto perfectiſſimos. ibid. & E
Auſterum vitæ genus ſequutus non eſt, 264.2.*D*
Neque illi neceſſarium fuit. 266.1.*B*
Comparatio modi viuendi Chriſti *cum modo Ioannis Baptiſtæ.* 297.1.*C*
Chriſti viuendi ratio moderatiſſima, magis tamen auſtera quam blanda. 265.2.*D*
Chriſti victus. 265.1.A
Veſtitus. ibid. B
Tunica Chriſti inconſutilis, ibidem. à Virgine contexta. 362.1.*E*
Nonnunquam eximiæ auctoritatis exempla Chriſtus exhibuit. 266.1.*D*
Quibus corporis afflictionibus vſus. 367.1.B
Calicis vſus. 168.1.*A*
Nonnunquam etiam ſandaliis. ibid. 2.*A*

Chriſti religio.

Religioſum vitæ ſtatum qui per tria vota conſtituit Chriſtus profeſſus non eſt. 264.1.*D*
Vitam inſtituit habentem excellentius quidquid perfectionis eſt in vita religioſa. ibid. E
Capax voti fuit. 260. 2. *A. neque indecens fuiſſet eum aliquid vouere. ibidem. incertum autem eſt an quidquam vouerit.* 260.2.E

Chriſti paupertas.

Chriſtus paupertatem ſeruauit & coluit. 261.1.B
Quem modum paupertatis ſeruauit ante baptiſmum circa vſum rerum mobilium & immobilium. ibid. 2. *A*
Quem poſt baptiſmum. ibid. & ſeq.
Explicantur loca duorum Pontificum quæ videntur contraria circa Chriſti paupertatem. ibid. B.C
Votum paupertatis num Chriſtus *emiſerit?* 263.1.B
Libere Chriſtus paupertatem exercuit contra Armachanum. ibid. C
Num Chriſtus aliquando mendicauerit. 263.1. E. *& ſequentibus.*

Chriſti dominium.

Chriſtus ratione naturæ & voluntatis humanæ proprij dominij capax. 260.2.*A*
Chriſti paupertas non excluſit excellens & diuinum dominium in omnes creaturas. 261.1.*D*
Quarum rerum dominium habuerit ante baptiſmum. 261.1. *E. & poſt baptiſmum. ibid.* 2.*C*
Aliquarum rerum dominium habuit in communi & ſimul cum diſcipulis aliquando in particulari, interdum nihil proprium habuit, ſed omni dominio caruit, ſaltem quoad actum, licet non quoad profeſſionem, 261.2.C.262. 1. *A. & ſeq.*

Chriſti caſtitas.

Chriſtus perpetuam virginitatem ſeruauit. 260.1.C
Non conſtat virginitatem Deo vouiſſe. ibid. 2.E

Chriſti obedientia.

Chriſtus qua ratione obedientiæ præbuit exemplum. 155. 2.E
Obedientiæ votum non emiſit. 260.1.C
Parentibus, Principibus, & Rempublicam gubernantibus iuxta communem legem obediit. ibidem.
Chriſtus prima ac præcipua exempla vitæ ſuæ in virtute obedientiæ conſtituit, 265.2.C

Chriſti oratio.

Chriſtus orauit in deſerto, 275.1.B
Et in horto, 337.2.*D*
Et ea oratio quantæ efficaciæ, 368.1.C

Chriſti ſeceſſus in deſertum.

Chriſtus ab Sp.S. in deſertum ſeceſſiſſe dicitur. 274.1.B
Non motu corporali externo & violento, ſed interno inſtinctu, & ſpirituali motione, ibid. E
Cur ſeceſſit in deſertum. ibid. 2.C. *vbi multa ex Patribus.*

Chriſti ieiunium.

Chriſtus quadraginta diebus ieiunauit in deſerto. 276.1. *D. & cur. ibid.*
Nullum omnino cibum, potúmve ſumpſit. ibid.
Ieiunium Chriſti naturali virtute fieri non potuit. ibidem. 2.B
Supernaturali virtute miraculorum effectrice ieiunus permanſit. ibid. C
Non eſuriit Chriſtus *donec ieiunij dies expleti.* 2.771.C
Quare eſurire voluit. ibid.
Myſterio non caruit quod tot diebus famem nõ ſenſerit poſtea eſurit. ibid. D

Chriſti tentatio.

Chriſtus cur tentari ſe permiſit. 278.1.*D*
Cur Dæmon tentare auſus Chriſtum Dominum. ibidem. 2. *A. & ſeq.*
Cum Dæmon Chriſtum aggreſſus verum Deum non nouerat. ibid. 2.*C*
Dæmoniorum princeps Chriſtum tentauit. 271.1.*C*
Per delectationem ſeu concupiſcentiam tentari Chriſtus non potuit. ibid. 2.*A*
Chriſti tentatio expleto ieiunio accidit. 277.2.*A*
Num quadrageſimo die, vel poſt quadrageſimum acciderit. ibid B. & ſeq.
Tentationes continuæ acciderunt ſine dierum interpolatione. 278.1.*B*
Num aliis tentationibus tentatus ſit Chriſtus præter eas quas Euangeliſtæ *narrant. ibid. C. & ſeq.*
Chriſtus in deſerto tentatus. 278. 2. E. *& cur. ibidem. &* 279.1.*A*
Non omnes tentationes in deſerto acciderunt. ibid. 1. *D*
Secunda tentatio in pinnaculo templi accidit. ibid. 2.C
Tertia in monte excelſo. ibid. 2.*B.*C
Quomodo Chriſtus ductus in pinnaculum, & in montem. ibidem. C
Poſt vltimam tentationem Chriſtus *in deſertum reducitur.* 279.2.E
Quæ fuerit materia tentationum Chriſti. 280. 1. *A. & ſequentibus.*
Quæ malitia in illis latuerit. ibid. 1.*B*
Sapientia Chriſti *& virtus in reſiſtendo. ibid.* 2. *A.B*
Exemplum *præbet* Chriſtus *quomodo tentationes vincendæ. ibidem.* B
Quo ordine Chriſtus *tentatus. ibid.* 2.C
Qua ſpecie, ſeu figura Dæmon acceſſit. ibid. 2. *D.*E
Per externum ſermonem tantum tentare potuit. ibid. E

Chriſti doctrina, & prædicatio.

Chriſtus diſcipulos congregare cœpit. 282.1.A
Cur Chriſtus *Iudæis potius quam gentibus prædicauit. ibid.*
Chriſtus non ſolum Iudæorum doctor ſed etiam gentium. ibidem. B
Cur fidei doctrinam ante mortem gentibus prædicari noluit. 282.1.C
Quomodo *Chriſtus dicatur ſemper publice docuiſſe.* 283. 1.*E*
Cur Chriſtus *doctrinam ſuam ſcriptis non tradiderit.* 284. 2.*E. &* 285.1.*A*
Fueritne Chriſti *epiſtola ad Abagarum.* 285.2.B
Chriſtus omnium doctor à Patre miſſus. 286.1.C
Poteſtas docendi per ſe Chriſto *conuenit ratione vnionis hypoſta*

hypoſtaticè.286.2.B
Angelus etiam illuminare poteſt.ibid.
Facultas docendi maior in Chriſto quam in vlla creatura. ibid.2.C. D
Singulare in Chriſto quod ita doceat, vt nunquam didicerit.ibid.E
Excellentia doctrinæ Chriſti.287.1.D
Prudentiſſime egit Chriſtus conſtanter docendo & corripiendo Iudæos etiam cum illorum offenſione.288.1.B
Tempus prædicationis Chriſti quantum.290.2.A
Chriſti prædicatio ſecluſis etiam miraculis ad fidem obligaret.300.2.E

Chriſti miracula.

Chriſtus conuenientiſſime miracula fecit.292.1.B.C
Miraculoſæ conuerſiones à Chriſto factæ.298.2.D
Miraculoſa Chriſti præſentis occultatio.ibid.E
Miracula quæ circa ſe ipſum operatus eſt Chriſtus excellentiſſima.299.2.E
Iuſtum Chriſti miraculum in Cana Galileæ.174.2.C.D
Chriſti miracula, altiſſima media ad eius doctrinam ſuadendam.300.2.B.C
Simpliciter neceſſaria non fuerunt vt eius doctrina prudenter credi poſſet.ibid.E
Sed quodammodo ad illam confirmandam, & ſufficienter proponendam.301.1.E
Tenerenturne Iudæi in Chriſtum credere ſi miracula non feciſſet.302.1.A
Miracula Chriſti per ſe ſola ſufficientia non erant ad cognoſcendum ipſum eſſe Meſſiam.ibid.2.B
Coniuncta prophetiis euidenter id oſtendebant.ibid.C
Similiter coniuncta teſtimonio ipſius Chriſti conuincere poterant morali euidentia in teſtificante.ibid.D
Chriſti miraculis coniuncti ſunt dæmones ad credendum illum eſſe Meſſiam.304.2.C
Impediti enim non ſunt.305.1.C
Veritas miraculorum Chriſti euidenter à dæmone cognita. 305.1.C
De cognitione Chriſti quam dæmones habuerunt, vide V. dæmon.
De cognitione Chriſti quam habuerunt Iudæi ratione miracuolrum, vide V. Iudæus.
Miraculum fuit Chriſtum morti proximum voce magna clamaſſe.392.2.B
De miraculis quæ in Chriſti morte acciderunt, vide V. Prodigium.

Chriſti transfiguratio.

Chriſti transfiguratio quid ſit.311.1.E
Claritas Chriſti in transfiguratione qualis.313.2.B.317. 1.E
Miraculoſa fuit.313.1.E
Non tamen dos corporis glorioſi.ibid.2.B
Vnde manauerit.ibid.2.D.E
Claritas veſtium.314.1.C
Cur transfiguratus coram aliis.415.1.A
Cur ex iis alij Chriſtum præceſſerunt, alij ſequebantur. ibid.B
Cur fuerint Moyſes, & Elias potius quam alij, ibid.C
Cur coram Petro, Ioanne, & Iacobo.ibid.E
Chriſti facies vere ſenſibiliter ſplenduit.316.1.E.2.A
Sententia Damaſceni de fulgore faciei Chriſti explicatur. ibid.2.A.B.C
Sententia Nazianzeni de claritate corporis Chriſti explicatur.ibid.E
Chriſtum transfigurari non aliud fuit quam corpus eius eximiæ gloriæ claritate ſibi ipſi inhærente, de nouo affici. 317.1.D
Illa claritas altioris ordinis, quam claritas ſolis.ibid.E
Corporeis oculis viſa ab Apoſtolis quamuis confortatis. ibid. 2.C
Tantum fuit in extima ſuperficie corporis Chriſti. 318. 1.A
Totum corpus eâ claritate perfuſum.ibid.C
Veſtes Chriſti quomodo ſplenduerint.318.1.B.D
Elias vere in propria perſona apparuit.ibid.2.D
Vnde adductus.318.2.D
Moyſis anima proprio corpori coniuncta afficit.319.1.A
Corpora Moyſis & Eliæ ſplendida etiam apparuerunt.320. 1.B
Quomodo fuerint à Petro cogniti.ibid.C
Quo tempore transfiguratio accidit.ibid.E
Quo loco.320.2.A
Cur in monte Thabor.ibid.B
Quo ordine.ibid.D.E
Cur Chriſtus iuſſit diſcipulos tacere.ibid.E.& 221.1.A

Cœna Domini.

Cœna Domini ante paſſionem qua die accidit. 408.1. *E. 2.A*
De aliis cœnis apud Simonem, &c. vide ſupra verbo, Cœna, quid egit ſtatim poſt cœnam.

Chriſti teſtamentum.

Chriſti teſtamentum quid ſit.366.2.A
Chriſtus teſtamentum condidit ante mortem. Non vetus ſed temporale ſed nouum, & æternum.ibid.C.D
Sententia aſſerens Chriſtum in cruce teſtamentum condidiſſe.367.1.A
*Vt caput & pontifex Eccleſiæ nullum teſtamentum condidit pendens in cruce.*368.1.B
Sed in pœna quas id quod in eo præcipuum eſt quamuis aliqua quæ pertinent ad eius integritatem alius temporibus inſtitueret.ibid.2.A
Vt priuatus homo proprie teſtamentum non condidit. ibidem.C

Chriſti paſſio communis.

*Chriſti anima quomodo dicatur paſſa ſecundum omnes ſuas potentias tam inferiores quam ſuperiores.329.1.*B
*Chriſtus Dominus veras paſſiones ſuſtinuit, & non tantum ſecundum ſpeciem.ibid.*C.*&* 330.1.B
*Chriſtus ſuſcepit eas paſſiones corporis quas naturali modo ab hominibus pati poterant.330.2.*B.C
Circa Chriſti paſſionem nihil leuiter fingendum. 331. 1.A
*Adeo immediate nihil paſſus eſt Chriſtus, neque à dæmone. 300.2.*C
Chriſti paſſio quo ſenſu dicatur à Deo præordinata. 356. 1.D
Chriſti paſſio num fuerit proprie & in rigore ſacrificium. 378.2.A

Chriſti dolores.

*Chriſtus dolorum genera tot cur perferre voluit 331.1.*B
*Chriſti dolores quo ſenſu dicantur per ſe ſufficientes ad condignam ſatisfactionem pro peccatis.328.1.*B
*Inſignis hæreticorum blaſphemia circa Chriſti dolores & pœnam damni.330.A.*B
*Dolores Chriſti maximi ac vehementes.331.1.*C
*Vehementiores ac intenſiores quam ſecundum potentiam ordinariam in homine eſſe poſſint.ibidem.*2.B.*&* 333.1.C. *Vbi pulchre comparantur dolores Chriſti cum doloribus martyrum.*
*Dolor Chriſti minor quam dolor inferni, aut Purgatorij. 334.1.*C

Chriſti triſtitia.

Non fuit vehemens in Chriſto de malis quæ paſſus eſt quam in damnatis.331.2.E. Nec obiectiue, nec intenſiue, ibid. 2.C.D
Quod non tollit quo minus Chriſtus condigne ſatisfecerit pro pœnis, quas homines erant ſubituri.332.1.D
Chriſti triſtitia omnem aliam, quæ de rebus humanis eius eſſe poteſt ſuperauit.ibid.E. vbi cauſa tantæ triſtitiæ recte ponderantur.
Ab his quæ conſolari poterant mentem auocabat.332.1.C.
*Num Chriſti triſtitia ſecundum ſe ſufficeret ad illum extinguendum.336.2.*B

Chriſti venditio.

Chriſtus à Iuda venditus.334.2.D
Quo die.ibid.E
Cur vendi permiſſus.335.2.A
Cur Iudæi pecuniis emerint.ibid.B
Cur Iudas vendiderit,ibid.D.E
Quo pretio venditus.336.1.A
Quanti valoris argentei quibus venditus.ibidem,& ſequentibus.

Chriſti ſudor ſanguineus.

Chriſtus verum ſanguinem emiſit ſudans in horto. 338.1.C
Verba Lucæ Chriſti ſudorem narrantis canonica.337.2.E
Quid eo ſudore ſignificatum.338.2.B
Abſque miraculo accidit ex vi afflictionis internæ.339.1.B. & explicatur Hilarius,illa ſanguinis emiſſio ex fortitudine & audacia magis quam ex timore prouenit aut triſtitia.ibid.

Chriſti confortatio.

Chriſtus ab Angelo confortatus.339.1.D.E
In forma ſenſibili & humana Angelus Chriſto apparuit. ibidem.
Non eſt Chriſtus ab Angelo doctus aut illuminatus. ibidem.E
Incertum quis fuerit ille Angelus.ibid.

Chriſtus oſculo traditus.

Iudas oſculo Chriſtum tradidit.339.1.E
Cur Chriſtum oſculatus.ibid.2.C
Oſculum Iudæ prima iniuria Chriſto illata in paſſione. ibidem.D
In eo actu & Chriſti patientia & Iudæ ingratitudo ſatis oſtenſa.ibid.D.E
De aliis quæ ad Iudam pertinent,vide verbo,Iudas.

Chriſti comprehenſo.

Milites retro cadunt ad Chriſti verbum.340.2.A
Cur potius retro quam in faciem.ibid.B
Chriſtus à diſcipulis deſeritur. 339. 2. D: An peccauerint. 340.1.C
Quis fuerit ille adoleſcens relictus ſindone.ibid.1.A
Chriſtus comprehenditur.ibid.1.D
Qua hora noctis.416.2.E
Petrus ſerui auriculam abſcindit.340.2.C
Chriſtus abſciſſam reſtituit.ibid.
Num Petrus eo facto peccauerit.ibid.D.

Chriſti accuſationes ante Præſides.

Chriſtus ad Annam primo ducitur.341.2.D.E.& cur.342.1.A
Ad Caipham ducitur.ibid.
De alapa & aliis iniuriis.ibid.
Cur Chriſtus in faciem percuſſus pro ſe reſpondit. ibidem.B
Ad Pilatum ducitur.ibid.2.A
Et ad Herodem.ibid.

Chriſtus negatus à Petro.

Chriſtus vbi & quoties à Petro negatus.342.2.A.& ſequentibus.
Conciliantur Ioannes & Matthæus circa locum negationis. 343.1.A.& ſeq.
Conciliantur Euangeliſtæ circa hiſtoriam negationum.ibid. E.& ſeq.
Petri negationes quomodo ante galli cantum fuiſſe dicantur. 344.1.C
Petrus in Chriſti negatione peccauit.ibid. 2.A
Quamquam fruſtra à nonnullis peccauit. ibid.1.E
Fidem non amiſit,ſed ſolum charitatem.345.1.A
Cur labi permiſſus.345.1.C
Petrum facti ſui vehementer pœnituit veniamque conſecutus.ibid.1.D E
Aſpectus Chriſti intuentis Petrum qualis.ibid.2.B

Chriſti flagellatio.

Chriſtus flagellatus ante mortis ſententiam.346.1.BC
A Pilato quidem vt Iudæis ſatisfieret,ipſe vero flagellari voluit,vt ſatisfaceret Patri.16.2.A
Læſus grauiſſime.ibid.2.A.E
Allegatus columnæ.347.1.A. quæ hodie Romæ ſeruari dicitur.ibid.
A Romanis militibus.ibid.B
Flagellum quale fuerit.ibid.C
Numerus plagarum.ibid.E

Chriſti corona ſpinea.

Chriſtus ſpinis coronatus non tamen iuſſu Pilati , &c. 347. 2.A
Corona qualis fuerit.ibid.
Numerus ſpinarum.ibid.B
Quomodo capiti impoſita.ibid.C

Chriſti flagellati contumelia.

Chriſtus poſt flagella grauiſſimis contumeliis affectus. 348. 2.E
In locum publicum adductus in maiorem contumeliam. ibidem.
Quoties nudatus.ibid.& 348.1.A
Nudus omnino permanſit.348.1.B
Chlamyde induitur & arundo manibus imponitur.ibi.2.& qualis fuerit illa veſtis.ibidem.B.quid ea veſte, corona, arundine ſignificatum.ibid.C.D

Chriſtus iniuſtè damnatus.

Chriſtus Pilati ſententia damnatus ad crucis ſupplicium. 348.2.E 349.1.A
Quid Iudæos mouerit vt id peterent.349.1.B
Pilati peccatum in Chriſti damnatione leuius peccato Iudæorum.ibid.1.E
Quam poteſtatem Pilatus habuerit circa Chriſti perſonam. ibid.2 B
Pilati ſententia quibus capitibus iniqua.ibid.2.E
De aliis quæ ad Pilatum pertinent,vide verbo Pilatus.

Crucis baiulatio.

Chriſtus baiulat crucem.350.1.A.vbi conciliantur Euangeliſtæ & multa adducuntur ex Patribus in commendationem crucis & cruciferi.
Cur Chriſto impoſita Crux.ibid.B.& ſeq.
Quomodo Chriſtus à Simone Cyrineo in baiulatione crucis adiutus.ibid.2.A
Crucis magnitudo,& partes ac figura.ibid.2.D.E
Beata virgo Chriſto occurrit Crucem geſtanti. 451. 1.B. quamuis ex mulieribus illis non fuerit quæ Chriſtum flebant.ibid.1.D
Nec facta eſt ſemimortua.ibid.E

Chriſti crucifixio.

Chriſtus in cruce poſitus,& ſupplicio affectus.351.2.B
Clauis affixus.352.1.E.& cur ita.ibid.2.C
Cur voluit in cruce pati.324.1. E. & ſequentibus,vbi multa ex patribus de acerbitate,& ignominia mortis in cruce.
Qua hora crucifixus.417.2.D
Num in terra vel in aere crucifixus.352.2.C
Quot clauis affixus.353.1,B
Chriſtus omnino nudus in cruce fuit .ibidem.1.E.& ſequentibus.
Cum ſpinea corona.ibid.2.E
De peccato crucifigentium Chriſtum,vide verbum, Peccatum mortale.

Circunſtantiæ crucifixionis Chriſti.

Chriſtus conuenienti loco paſſus,ſeu crucifixus.356.1.B,ſcilicet Hieroſolymis.ibid.2.B
Extra portam ciuitatis.357.1.A
In monte Caluariæ.ibid.B. In quo Adam ſepultus dicitur. ibid.1.C
Mons Caluariæ in quo Chriſtus crucifixus, idem fuit cum illo in quo Abraham filium ſacrificari voluit.ibid.2.E

Cur

Cur ille mons Caluariæ appellatus.357.1.E.& ſeq.
Chriſtus cum latronibus crucifixus,& cur.358.2.B
Conciliantur Euangeliſtæ circa latronum improperia,ibidem.E
De aliis quæ ad latrones pertinent,vide verbo Latro.
Milites Chriſti veſtimenta diuidunt & ſortiuntur. 361. 2.A
Quid eos mouerit.ibid. C. quomodo facta eſt diuiſio. ibidem. 2.E
Quæ & quales fuerint illæ veſtes.ibid.& 362.1.A
Quomodo facta ſortitio.362.1.B.C
Quid myſterij in hac diuiſione & ſortitione.ibid.1.D

Titulus Crucis Chriſti.

Quando affixus.362.2.A
Cur cruci Chriſti affixus,& non latronum.ibid.2.B
Quid continebat.363.1.A
Cur Pilatus huiuſmodi titulum ſcribi iuſſerit.ibidem.1.B.& ſequent.
Quo ſenſu iuſſerit ſcribi regem Iudæorum. ibid. 2. A. & an Chriſtus rex fuerit habitus à Pilato.ibid.
Titulus crucis ter ſcriptus tribus ,ſcilicet linguis.ibid.2.E. & cur.ibid.& 364.1.A

Chriſti potus ex aceto.

Chriſto in loco Caluariæ bis potus exhibitus.364.1.B
Semel ante crucifixionem.ibid.D
Num bis ante crucifixionem.ibid.E.& ſeq.vbi conciliantur Euangeliſtæ de vino & aceto.
Quare fuerit vinum myrrhatum quod Chriſto exhibitum eſt. ibid.2.A
Cur Chriſtus bibere noluit.365.1.A
Chriſto iam crucifixo ſpongia aceto plena offertur.ibid.1.B
Et quomodo ſpongia hyſſopo impoſita.ibid.1.E.vbi conciliantur Euangeliſtæ de hyſſopo & calamo.
Quoties acetum Chriſto datum in cruce pendenti.365.2.A. poſt quæ verba.ibid.vbi conciliantur Euangeliſtæ.
Sitis Chriſti in cruce pendentis vnde orta.ibid.
Acetum Chriſti in cruce cur datum.366.1.A.B
Quando datum Chriſto in eſcam fel.ibid.C

Chriſti verba ſeptem in cruce.

Primum, Pater dimitte illis,&c.368.1.B
Quæ Chriſti virtutes hoc verbo oſtendantur.ibid.
Chriſtus in eo Pontificem ſe ac mediatorem oſtendit.ibid. A
Quomodo hæc Chriſti oratio exaudita.ibid.1.C
Secundum,Hodie mecum eris,&c.ibid.2.B
Hoc verbo Pontificia dignitas & excellentia poteſtas ſignificata.ibid.
Tertium,Mulier ecce,&c.ibid.B
Pietas in Matrem hoc verbo oſtenſa.ibid.C
Chriſtus hoc verbo ad Virginem vt ad parentem locutus. ibid.C.D
Ex quo affectu hoc verbum ortum.ibid.E
Cur matrem Ioanni potius quam alteri commendet.369.1.A
Relatio matris & filij in Virgine & Ioanne ex hoc verbo ſecuta non eſt.ibid.
Sed ſingularis mutui amoris affectus illis impreſſus. ibidem.
Quartum, Deus Deus meus,&c.369.1.A
Hæc verba Diuinitatis ab humanitate ſeparationem non ſignificant,ſed totius eſſe ſolationis carentiam.394.1.D. vbi quorundam Patrum ſubobſcura verba explicantur.
Quintum,Sitio,&c.369.1.B
Hæc ſitis vnde orta.365.2.B
Sextum,Conſummatum eſt.369.1.B
Indicat completas de paſſione prophetias.ibid.
Septimum,Pater in manus,&c.ibid.E
Effectum erga patrem oſtendit.ibid.
Et certitudinem ac ſecuritatem quod eius ſpiritus eſſet ſub tutela,& protectione Dei.ibid.
His ſeptem verbis teſtamentum nouum nullatenus conditum. ibid.E

Chriſti mors.

Chriſtus vere mortuus.391.1.E
Chriſti mors in ſe miraculoſa non fuit,ſed naturalis, quamuis miraculum ſupponens.ibid.
Nihilominus fuit violenta.392.2.E
Chriſtus voluntate ſua naturalis mortis tempus non anteuertit.393.1.A. Sed tunc ſecuta eſt mors cum naturales diſpoſitiones defuere.392.1.A
Cur Chriſtus prius inclinauit caput quam emiſiſſet ſpiritum. 391.2.D
Miraculum fuit quod Chriſti morti proximus voce magna clamauerit.382.2.C
Mors Chriſti voluntaria.391.A.& quomodo illam Chriſtus vitare poſſet.370.2.B
In Chriſti morte animæ & corporis ſeparatio facta.393. 1.C
Humanitas Chriſti eſſe deſiit.ibid.D.E
Vnio humanitatis ad verbum deſtructa ibid.2.A
Non tamen vnio verbi ad corpus & animam.ibid.C.& explicantur ſubobſcura verba quorundam Patrum.
In morte Chriſti noua forma cadaueris inducta in eius materiam.395.1.E
Hæc forma num hypoſtatice verbo vnita.ibid.& 2.A
Corpus Chriſti mortuum idem cum viuo quomodo fuerit.395. 1.A.& ſeq.
De prodigiis in Chriſti morte,vide verbo, Prodigium.
Chriſti mors quo anno ætatis eius accidit.401.1.B
Quo menſe.416.1.C
Quo die.407.2.E.415.2.E
Qua hora.421.2.C
Chriſti mors quomodo operata noſtram ſalutem.391.1.A

Chriſti ſanguis.

Chriſti ſanguis effuſus in paſſione manſit vnitus verbo. 512. 1.A
Chriſti ſanguis cum aliis humoribus reaſſumptus in reſurrectione.511.1.E
Num fuerit corruptus cum effuſus eſt.512.2.A
Maneatne adhuc aliqua gutta ſanguinis Chriſti in terris.ibi. E.& ſeq.

Vulnus lateris Chriſti.

Chriſti latus lancea perforatum poſt mortem. 425. 2. D.& cur,426.1.B
Cur de coſta Adæ dormientis educta figura Eccleſiæ de latere Chriſti dormientis in cruce formatæ.ibid.C
Quodnam Chriſti latus vulneratum.ibid.
Ex Chriſti latere verus ſanguis, aquaque manauit. ibidem. 2.B.& quid in hoc ſignificatum. ibidem. 2. E. & 427. 1.A.B
Aqua & ſanguis permixtane fluxerint , an ſeparata. 427. 2.A

Cauſæ paſſionis Chriſti.

Chriſtus quo ſenſu dici poſſit cauſa ſuæ paſſionis.370.2.B
Cauſa efficiens paſſionis quæ.376.2.A
Pater æternus quo ſenſu dicatur filium tradidiſſe. 371.2.E. & 372. 1.A

Effectus paſſionis Chriſti.

Chriſtus paſſione ſua homines à peccato liberauit. 383.1. C.D
Et à poteſtate diaboli.ibid.
Et à pœna peccati.ibid.D
Quomodo paſſione ſua Chriſtus ianuam regni aperuerit. 385.1.C

Chriſti anima ſeparata.

Vnio verbi ad Chriſti animam non eſt deſtructa per mortem.393.2.B.C
Neque in corpore neque extra corpus inferni cruciatus paſſa. 448.2.E.neque purgatorij.449.1.B
Inſignis Caluini & Brentij hæreſis refellitur.448.1.D.E
Impaſſibilis fuit ab inſtanti ſeparationis à corpore. 449. 2.E
In triduo aliquibus perfectionibus accidentalis gloriæ caruit, ſed proprie nullam pœnam ſuſtinuit.451.1.C

Quo ſenſu dicatur Chriſtus fuiſſe in triduo.389.2.A

Chriſti deſcenſus in infernum.

Chriſti anima in infernum deſcendit.452.1.A.eſtque articulus fidei.454.2.A.Conueniens hoc fuiſſe.429.2.A
Secundum ſubſtantiam, ac realem ipſius præſentiam. 453.1.A
Cur ita deſcendit.454.2.A
Quo ſenſu dicatur totus Chriſtus deſcendiſſe.542.1 B
Chriſti anima quid operata circa Angelos ſanctos. 445.1.C
Circa ſanctos Patres.ibid.C.D
Circa animas damnatorum.456.1.A
Circa illas quæ in ſolo originali diſceſſerunt.ibidem.& 441.1.D.& 446.1.B
Circa animas in purgatorio exiſtẽtes.458.2.C.& 447.1.C
Ad quæ inferorum loca deſcenderit Chriſti anima. 459.2.D
Ad ſinem Abrahæ.ibid.E
Non vero ad locum damnatorum. 460.1.C.& quo ſenſu dicatur in hunc locum deſcendiſſe.441.1.A
Nec ad locum puerorum.ibid.1.D.460.2.A
Nec ad purgatorium.ibid.E
Chriſti anima quo genere motus localis deſcenderit.455.2.C
Quantum in inferis commorata.461.1.A.quid cauſauerit circa eiuſdem Chriſti reſurrectionem.484.1.A.B.C
Num ſimul educta fuerit de inferno Chriſti anima, & corpus de ſepulchro.443.1.E

Chriſti corpus emortuum.

Vnio verbi ad Chriſti corpus per mortem deſtructa non eſt. 393.2.B
Quomodo fuit idem numero Chriſti corpus viuentis & mortui,390.1.E
Corpus Chriſti de cruce deponitur,& quomodo. 428.1.A. Ioſephi & Nicodemi manibus.ibid.2.B
Qua hora,ibid.
Vnguentis conditur & ad ſepulturam præparatur. ibid.D
Cur aromatibus corpus conditum.429.1.A
Num aliquid in Chriſti reſurrectione cauſauerit. 484.1.A.B.C

Chriſti ſepulchrum.

Valde conueniens Chriſti corpus ſepulturæ tradi. 442.2.C.D.& ſeq.
Modus ſepeliendi Chriſtum conueniens.431.2.A.B
Qua hora corpus Chriſti ſepultum.432.1.E
Corpus Chriſti non eſt in ſepulcro reſolutum in cineres.424.2.C
Quod diuina virtute accidit.425.1.A
Quot horis in ſepulcro fuit.493.2.B
Num ſimul corpus de ſepulcro, & anima de inferno eductæ fuerint.434.1.E
Num vere dicatur Deus iacuiſſe in ſepulcro.422 2.E
Chriſti ſepulcrum quo ſenſu noſtram ſalutem operatur. ibidem.C
Sepulchri deſcriptio 554.1.B.C
Vbi Euangeliſtæ conciliantur circa Angelorum apparitiones.

Chriſti ætas.

De ætate Chriſti variæ ſententiæ ſanctorum Patrum. 399.2.D
Vixit annis triginta tribus & tribus menſibus.401.1.B
Quo anno ætatis Chriſti accidit miraculum nuptiarum. ibidem.
Chriſtus Dominus Auguſto adhuc imperante quatuordecim annos integros vixit, & octo menſes.247.2.C
Tyberio vero imperante ante baptiſmum, annos totidem & menſes quinque.ibid.

Chriſti redemptio.

Chriſtus vniuerſalis omnium redemptor.18.2.B
Qui proprie redimentur.19.2.C. & quid redimere.380.2.C
Duplex modus redemptionis erigendo & præueniendo.18 1.B
Quomodo proprium ſit Chriſti redemptoris nomen.160.2.A.& 380.2.C
De redemptione beatæ Virginis, vide verbo, Maria.

Chriſti iuſtitia.

Vera ratio iuſtitiæ intercedere potuit inter Chriſtum & Deum.260.2.A

Chriſti ſatisfactio.

Vera ratio ſatisfactionis inter Chriſtum & Deum eſſe potuit.ibid.

Chriſti meritum.

Quid Chriſtus nobis meruerit paſſione ſua.381.2.E
Quomodo hominibus meruerit diuinam amicitiam.384.1.E

Chriſti interceſſio.

Quidquid impetratur à Deo per Chriſtum impetratur. 210.1.A

Chriſti reſurrectio.

Neceſſaria fuit.478.1.E
Chriſtus vere,& proprie à mortuis reſurrexit.480.1.B.vbi multa ex ſacra Scriptura: ſurrexit in vero corpore humano.482.2.A
Eodem numero quod reliquit in cruce.ibid.B
Reſurrectionis Chriſti cauſa.483.1.A
Finalis,ibid. Meritoria.ibid.2.D
Efficiens.484.1.A.inſtrumentalis.ibid.B.miniſterialis.ibidem.2.B
Quid Angeli operati circa Chriſti reſurrectionem.ibid.
Chriſti reſurrectio die Dominica accidit.487.1.A
Quomodo intelligendum Chriſtum die 3.& poſt 3.dies reſurrexiſſe.ibid.2.E.& 488.1.A
Quomodo interceſſerint quinquaginta dies inter diem reſurrectionis Chriſti,& feſtum Pentecoſtes.488.1.A
Reſurrectio Chriſti qua hora accidit.489.1.B.vbi explicantur varia loca Euangeliſtarum.
Quot horæ fluxerint à morte Chriſti ad eius reſurrectionem.491.1.B.C
Chriſtus qua ratione fuerit primus omnium reſurgentium. 496.2.E
Probabilius nonnullos ſurrexiſſe cum Chriſto ad vitam immortalem.398.1.A
Chriſti corpus integrum,ac perfectum ſurrexit.507.1.A
Etiam cum præputio.ibid.2.B
Cum veris cicatricibus.308.1.D
Cur huiuſmodi manſerint cicatrices.510.2.A
Cum quatuor humoribus.ibid.& ſeq.
Cum toto ſanguine in paſſione fuſo.511.1.E
Cum magnitudine, & pulchritudine ſibi connaturali. 513.2.A
Cum omnibus organis partis vegetatiuæ ipſiuſque facultatibus.515.1.A.& ſeq.
Quamuis actiones non exercuerit. ibid. niſi cum comedit. ibid.
Cum organis & potentiis ſenſitiuis.516.2.A.& ſeq.
Cum motu locali.517.1.A
Cum facultate loquendi.ibid.B
Cum actibus omnium ſenſuum.ibid.2.E.& ſeq.
Cum variis perfectionibus ſupernaturalibus.521.1.A
Cum quatuor dotibus.ibid.C.& quomodo ad has aliæ perfectiones reducantur.
De his quatuor dotibus corporis Chriſti glorioſi. Poſt reſurrectionem,vide V. Dotes.
Chriſti reſurrectio manifeſta omnibus eſſe non debuit.540.2.B
Cuſtodes reſurgentem Chriſtum nuſquam viderunt. ibidem.C
Cur reſurrectio facta abſentibus diſcipulis,ſecus aſcenſio. 541.1.E
Chriſtus vbi commoratus poſt reſurrectionem cum nullibi apparebat.543.1.A

Quam vim habuerint argumenta quibus Chriſtus oſtendit reſurrectionem ſuam 563.*A.&* 564.2.C

*Angelorum apparitionis iuxta ſepulchrum poſt reſurrectionem quo ordine extiterint.*53.2.*A*.B. *Vbi conciliantur Euangeliſtæ, circa has apparitiones.*

Chriſti reſurrectio exemplar reſurrectionis iuſtorum 580.1. B.C

In quo conſiſtat huiuſmodi exemplaris cauſalitas. ibidem. 2.B

Eſt etiam exemplar reſurrectionis decedentium in originali. 581.1.B

*Non vero damnatorum.*581.1.*& ſequent.*

*Chriſti reſurrectio exemplar noſtræ reſurrectionis, etiam quoad terminum à quo.*583.1.B

Chriſti apparitione.

*Chriſtus beatæ Virgini primo apparuit.*6 4.E

*Mariæ Magdalenæ apparuit antequam aliis mulieribus. diſcipulis, & quo ordine.*549.1.*A*.B

Quæ, & quot fuerint mulieres, quibuſque Chriſtus apparuit. 545.2.C.*vbi multa de Maria Magdalena. Et conciliantur Euangeliſtæ circa hiſtoriam.*

*Aliis mulieribus ſimul cum ipſa Magdalena eadem die iterum Chriſtus apparuit.*551.1.*A*

*Chriſtus in die reſurrectionis quinquies apparuit.*555.1.C

*Tertia apparitio Petro facta.ibid.*2

*Cur mulieribus prius apparuit quàm Apoſtolis.ibid.*2.C

*Quarta apparitio duobus diſcipulis euntibus in Emauntem.*55.6.1C.

*Qui fuerint illi.ibid.*2.D

Quinta diſcipulis congregatis 558 1.*A & de hac eadem intelligendos eſſe Ioannem & Lucam.ibid.latè.*

*In hac quinta apparitione Spiritum ſanctum diſcipulis datum cum poteſtate remittendi peccata.*557.1.*D.E*

*Conciliantur Lucas & Ioannes circa numerum. ibidem. congregatorum.ibid.*2.*B*

*Hiſtoria reſurrectionis & apparitionum recto ordine texitur.*558.1.*C.D*

*Sexta apparitio poſt octo dies vbi Thomas, &c.*558.2.*B*

*Septima ad mare Tyberiadis.*559.1.*D. in qua viſibilis Eccleſiæ Monarchia conſtituta.*559.2.*C.D*

Octaua in monte Galileæ.ibid. Cur facta in Galilea. ibidem.E

*Nona recumbentibus vndecim diſcipulis.*560.2.B

*Decima in die Aſcenſionis.ibid.*2.*C.D*

*Aliæ apparitiones præter eas, quæ ab Euangeliſtis narrantur.*561.1.*C.*

*De apparitionibus Chriſti poſt Aſcenſionem.*611.1.C. *& ſequentibus.*

*Num ita apparuit in terris vt interdum non manſerit in cœlo.*612.2.*A*

Chriſti aſcenſio.

*Cur facta coram diſcipulis, non vero reſurrectio.*541.2.B.

*Conueniens fuit.*593.1.*A*

*Quomodo Chriſtus intelligatur aſcendiſſe vel deſcendiſſe, vt homo eſt & vt Deus eſt.*594.2.*D.& ſeq.*

*Chriſtus Dominus vere aſcendit in cœlum poſt reſurrectionem.*601.2.*E*

*Motu ſucceſſiuo.*603.*A*

Aſcendit ſupra ſuperficiem connexam ſupremi cœli. ibidem. 2.*A*

*Cauſæ & effectus aſcenſionis.*604 2.*A*

*Ex quo loco Chriſtus aſcendit.ibid.*2.B

Q*uo die & hora.ibid.*2 *E.&* 605.1.C

*Chriſtus benedixit diſcipulis ante aſcenſum, & qualis fuerit illa benedictio.*605.2.C.*D*

De nube quæ Chriſtum aſcendentem ſuſcepit.ibid.E

*Comitatus Chriſti aſcendentis.*606.1.C

Num aliqui aſcenderint cum Chriſto in corpore & anima. ibid.E.& 2.*A*

Chriſti locus in cœlo, & ſeſſio ad dexteram.

*Quem locum Chriſtus teneat in cælo.*597.1.B.*& ſeq.*

*Quomodo dicatur ad dexteram Dei ſedere.*1.*D. &* 606. 2.*E*

*Sedere ad dexteram Dei proprie eſt Chriſti.*609.2.B

*Sanctis proportione tantum conuenit.ibid.*2.*D*

*Cur honor dexteræ Chriſto tribuitur.*610.1.*A*

Chriſti regnum.

*Chriſtus in æternum regnaturus.*699.2.*A*

Regni Chriſti amplitudo.ibid.

Chriſti poteſtas iudiciaria.

*Chriſto per appropriationem conuenit.*614.1.B

Num filio conueniat ſecundum diuinitatem an ſecundum humanitatem.ibid.C.& 616.2.*A*

*Cur Chriſto data iudiciaria poteſtas.*618.1.*A*

Chriſti poteſtas iudiciaria ad res omnes ſe extendit.ibid. 2.*D*

*Chriſto Domino quatenus homini ſpecialis poteſtas data ad iudicium ferendum in his quæ ad præmium vel pœnam ſpectant.*621.1.*A*

*Hæc poteſtas licet ſecundaria vera tamen ac propria. ibidem.*C

Q*uo titulo conuenit* Chriſto.622.2. *D*

Q*uando illi data.*623 1.*B*

*Num ex meritis.ibid.*C

Obiectum huius poteſtatis.ibid.& 2.B

Actus eius.ibid.2.E.& ſeq.

*Ad hanc poteſtatem pertinet non ſolum iudicium vltimum ſed iuditia diuina meritorum viuentium.*624.1.*E*

*Iudicia etiam particularia morientium.*626.2.*D*

Ex quo tempore cœpit Chriſtus *exercere hanc poteſtatem.* 627.2.*A*

De iis, quæ ad Chriſti *finale iudicium pertinent, vide verbum Iudicium finale.*

Chriſti ſecundus aduentus ad iudicandum.

Vide verbo Iudicium finale.

Cibus.

De cibo & potu quo Chriſtus *vtebatur. Vide Chriſti viuendi ratio.*

Circunciſio.

De circunciſione Chriſti, *vide,* Chriſti *circunciſio.*

Non licet vti circonciſione neque in exemplum Chriſti.156. 1.*A*

Iudæi imponebant pueris ſuis nomina in circunciſione. 157. 1.D.159.1.*B*

*Chriſtus non fuit ſubiectus præcepto circunciſionis.*157.2.*A*

Cur circunciſio Abrahæ præcepta.ibid.B

Q*uid ſignificabat.ibid.&* 158 1.C

Circunciſio poſt Chriſtum mortuum multo tempore licita. 158.1.*C*

*Circunciſio ex vi inſtitutionis ſuæ non conferebat gratiam, ſed tantum erat ſignum ad cuius præſentiam dabatur à Deo.*230.2.*D*

*Num fuerit ſacramentum veteris legis.*239.1.B.C

Cœlum.

Cur cœli aperti cum Chriſtus *baptizabatur.*249.1.C

Cœ*lum enim eſt diuiſum deſcendente Spiritu ſancto ſuper* Chriſtum *baptizatum* 252.1.E

Q*uo ſenſu aperti dicantur cœli.ibid.*2 *A*

Aperti viſi ſunt non ſolum à Chriſto, *ſed ab aliis præſentibus.*252.2. E

Cœ*lum ex ſua particulari natura non magis poſtulat motum, quam quietem.*698 2.*A*

Non eſt corrumpendum per innouationem in die iudicij. 691.2.*A.&* 692.1.E

Cœ*lum Empyreum idem num manſurum poſt diem iudicij* 692.1.*A*

Neque accidentaliter immutandum eſſe.ibid.

*Alia cœleſtia corpora accidentaliter innouanda.ibid.*2.*A. &* 694.2.*A.quomodo.*695.1. *A. ſed igne alteranda non ſunt.*694.1.B.C

Cœli velocius concitandi ad mundi purgationem. 696. 2.E
Quieturi poſt diem iudicij.698.1.E

Color.

Color & lux nullam repugnantiam inter ſe dicunt.519.1.E

Columba.

Cur in ſpecie columbæ Spiritus ſanctus apparuerit in Chriſti baptiſmate.251.1.D
Columba quæ ſuper Chriſtum deſcendit exterioribus oculis viſa.253.2.B
Non tamen vnita hypoſtatice Spiritui ſancto.ibid.C
Non fuit verum animal, ſed apparens.254.1.B
Poſt Chriſtum baptizatum apparuit.ibi.2.E
Chriſti Capiti inſedit ex Optato Mileuitano.254.1.E

Columna.

Dei columna ad quam Chriſtus ligatus flagellis cæſus. 357. 1.A
Romæ ſeruatur.ibid.B

Conceptio.

De conceptione Chriſti, vide Chriſti conceptio.
De conceptione B.Virginis, vide Mariæ conceptio.
Num maius miraculum ſit Virginis ſine viro concipere, quam ſterilem ex ſterili.9.1.C
Non repugnat ſanctificari aliquem in inſtanti conceptionis. 20.2.C
Num Deus facere poſſet vt Adamo non peccante aliquis eius filius in peccato conciperetur.21.2.A
Semen quomodo concurrat ad conceptionem fœtus.105.2.A 107.1.C
Menſtrua quomodo concurrerint.106.1.A
Quæ actiones in conceptione fœtus interueniant.ibid.1.B
Conceptio, & natiuitas in quo differant.120.1.D

Concilium.

Quatuor prima concilia generalia cur congregata.2.2.A
Quæ concilia de Virgine agant.ibid.3.1.A
Decreta concilij Trullani quam autoritatem habeant.134. 1.C
Concilium Iudæorum contra Chriſtum quo die coactum.334. 2.C.D

Concio & concionator.

Quædam concionatoribus ſeruanda.287.1.D.& ſeq.

Concupiſcentiæ.

Beatæ Virginis affectu cedebantur.10.1.C

Confeſſio.

Accedentium ad Ioannis baptiſmum qualis.230.2.C

Confirmatio.

Confirmationis ſacramentum beata Virgo ſuſcepit quantum ad effectum in die Pentecoſtes.180.2.B
Idem de Apoſtolis.ibid.

Conſanguinitas.

Ioſeph & Maria quo gradu fuerint conſanguinei.12.1.B.14

Continentia.

Quomodo fuerit in beata Virgine.37.1.C

Corpus.

De his quæ pertinent ad corpus Chriſti, vide verbo Chriſtus, & ſeq.
De his quæ pertinent ad Corpus B. Virginis, vide verbo, Maria, & ſeq.
Duo corpora in eodem loco penetrare ſe poſſunt diuina virtute.536.1.D.E.538.1.A
Num ſecluſo priuilegio omnia corpora ante reſurrectionem in cineres reſoluenda.583.1.E

Corpus glorioſum.

De dotibus corporis glorioſi, vide verbo, Dotes.
Corpora glorioſa non ſunt omnia æqualia futura corpori Chriſti.580.2.B
Corpus glorioſum quomodo ſe occultet & manifeſtet. 502. 1.D
Vnde ſit palpabile.479.2.D.505.2.C
Non agit ex neceſſitate naturæ.505.2.D.
In corpore glorioſo quomodo locutio futura.517.1.D.
Quomodo viſio.517.2.E
Quomodo auditio.518.2.B
Quomodo odoratus.519.1.C
Quomodo guſtus & tactus.d.2.B
In corpore glorioſo quem effectum habeant naturales qualitates.529.1.A.B
Quomodo huiuſmodi qualites naturales corporis glorioſi percipiantur per tactu 535.2.E

Corpus damnati.

Quale futurum.581.2.C
In aliquibus perfectionibus naturalibus ſimile erit corpori Chriſti.ibid.& ſeq.
Quomodo ſimul futurum ſit paſſibile & incorruptum.580. 2.A

Correctio.

Correctio fratern. quando adhibenda.287.2.A. vbi aliquam ex Patribus.

Creatura.

A Deo etiam violentiam pati poteſt.297.1.A. vbi explicatur Auguſtinus.

Crux.

Abiectiſſimum vt acerbiſſimum ſupplicij genus.324.1.E.& ſequentibus.
Longitudo, latitudo, & profunditas crucis Chriſti.325.1.C. & ſeq.
Figura crucis in veteri teſtamento.ibid.2.E
Agnus paſchalis in veteri teſtamento.ibid.2.E
Agnus paſchalis in figuram crucis aſſabatur, duobus lignis affixus, recto & tranſuerſo.ibid.
Crux inſigne & quaſi ſceptrum Regale imperij Chriſti. 350 1.A. vbi multa præclare.ibid.& ſeq.
In commendationem crucis & crucifixi.ibid.
Crucis magnitudo vt partes.ibid.2.E
Crux apparitura in Cœlo in ſecundo Chriſti aduentu.674 1.D. Qualis futura.ibid.2.A
Quando apparitura.675.1.A. Quandiu duratura, idem. 1.D. Quomodo apparitura.ibid.E

Culpa.

Non importat culpam, obnoxiam eſſe peccato originali. 22. 1.B

D.

Dæmon, vel dæmonium.

Incarnationis ſacramentum omnino ignorat.70.1.A
Imo vt illi celaretur nupſit beata Virgo.ibid.
In ea ignorantia perſeuerabat cum Chriſtum in deſerto tentauit.270.2.C
Antequam caderet, ſciebat Chriſtum venturum, 306. 1.D
Scriptura ſacra Dæmoni non ſatis nota.271.1.B
Princeps Dæmoniorum Chriſtum tentauit.ibid.& cur.270. 2.A
Aliquando de diuinitate Chriſti dubius fuit, ſed ante eius mortem naturalem Dei filium agnouit.305.2.E
Multo tamen euidentius poſt reſurrectionem.306.2.C
Lapſus eſt, quia Chriſtum vt caput, ac Principem venerari noluit.ibid.E.
Cur Chriſtum agnoſcens eius mortem procurauerit. 307.B. C.& ſeq.
Per ſeipſum torquere Chriſtum permiſſus non eſt. 330. 2.C

Decretum.

Decretum quo ſtatuit Deus omnes peccaturos in Adam ſi ipſe peccaret quomodo intelligendum.21.1.B
Decretum Sixti V. de non diſputando de beatæ Virginis conceptione quomodo intelligendum.19.2.E.
Decreta Concilij Trullani quam auctoritatem habeant. 134. 1.C.

Denſitas.

Eiuſdem ſpeciei in omnibus corporibus.505.2.A

Deſcriptio.

Deſcriptio Cyrini, de qua Lucas capite ſecundo quo anno accidit.138.1.B.in quo lapſus eſt Ioſephus Historiographus.ibid.C

Deſertum.

De ſeceſſu Christi in deſertum, vide verbo, Christi ſeceſſus in deſertum.

Deſperatio.

Ex ſuo genere maius peccatum quam peccatum crucifigentium Christum.375.2.A

Deus.

Per incarnationis myſterium cum hominibus affinitatem contraxit.4.1.B

Non permittit malum niſi ob bonum.28.2.E

Creaturæ eius à Deo poſſunt violentiam pati.297.1. A. vbi explicatur Augustinus. Num Deus poſſit concurrere ad miraculum in confirmatione falſitatis.303.1.E

Dextera.

Quo ſenſu Christus dicatur ad dexteram Dei ſedere, vide verbo, Christi locus in cœlo.

Diabolus.

Vide verbo Dæmon.

Dies.

Quomodo 40.dies intercesserint inter dominicam reſurrectionis Christi & feſtum Pentecoſtes.488.1.C

Qua ratione intelligendum ſit, quod Christus extiterit in corde terræ tribus diebus, ac tribus noctibus. 494. 1.B

Dies dominicus cur ſolemnis in Eccleſia.487.2.B

Dies lustrici apud Romanos cum nomina pueris imponebantur.159.1.E

Diſcretio ſpirituum.

Quid ſit & quomodo fuerit in B.Virgine.194.2.E

Diſcretio ſpirituum humilitati debita,195.1.D

Quomodo fuerit in Ioanne Baptiſta,225.2.D

Diuerſorium.

Diuerſorium in quo natus Christus quale.136.2.B

Diuinitas.

Nata dicenda non eſt.121.2.D

Non eſt ſeparata à Christi corpore & anima in eius morte, 387.2.C.393.2.C

Dolor.

De doloribus Christi, vide verbum Christi dolor.

Vnde cauſetur.134.1.B

In potentia animæ recipitur, cuius actus vitalis eſt.328.2. E

Magnitudo doloris vnde cauſetur.333.2.A

Vnde ſumat diuerſitatem ſpecificam.ibid.D

Dominium.

De dominio Christi, vide Christi dominium.

An Christus Dominus ſub dominio Ioſeph aliquo modo fuerit.77.2.E

Dominium quid.261.2.E

Quale dominium rerum habuerint Apoſtoli. ibid. & 262. 2.A

In rebus vſu conſumptibilibus quomodo diſtinguatur vſus à dominio.262.2.A

Beatus habet perfectum dominium ſuorum actuum, etiam eorum quos per corpus exercet.505.2.D.502.1.E

Dominicus dies.

Vide verbo, Dies.

Domus.

De domo beatæ Virginis, vide Mariæ domus, vbi & Domus Lauretana eſt ea in qua Virgo nuntium accepit.

Donum.

Dona Dei proportionata muneribus ad quæ homines aſſumuntur.7.1.A

Donum linguarum.

Quid ſit & quomodo fuerit in B.Virgine.195.2.D

In Ioanne Baptiſta non fuit.226.1.C

Dotes.

Dos corporis glorioſi quid ſit.313.2.B

Num ſit inhærens qualitas.ibid.2.E

Quot ſint dotes glorioſi corporis, & quid præſtent.521.1. A & ſequent.

Dos impaſſibilitatis in quo conſiſtat.528.1.C.& 531.1.A

Num ſit æqualis in omnibus beatis.532.1 B

Dos claritatis in quo conſiſtat. 312.1.C.D.& 524. 2. A.& ſequentibus.

Diuerſæ ſpeciei eſt à claritate ſolis, & ignis. 317. 2. A.& 526.1.B

Ordinis ſupernaturalis eſt.ibid.1.E

Claritas omnium beatorum corporum eiuſdem ſpeciei. ibidem.

Quomodo dicatur deriuari ex claritatibus animæ. 313. 2. C.D

In omnibus partibus corporis beati futura.524.2.E

Nihilominus corpus ipſum transparens futurum. 525. 2.A

Claritas glorioſi corporis ad obiectum potentiæ viſiuæ adhuc corruptibilis pertinet,527.1. D. E

A quo ſit.ibid.2.E

Dos agilitatis in quo conſiſtat.532.1.C.& 533.1.A.& ſequentibus.

Ad quos motus deſeruiat.ibid.latè.

Vnde proueniat.532.1.E

A quo producatur.533.2.B

Cauſat etiam in inſtanti mutationem localem ab vno extremo in alterum ſine medio.535.2.B

Dos ſubtilitatis in quo conſiſtat.536.1.B.& ſequentibus, & 538 2.B

Poſſibilem eſſe latè probatur eiſdem locis: beato conuenit ratione beatitudinis.538.2.B

Num beati ſe inuicem penetrent per dotem ſubtilitatis. 539. 2.C

Num partem ſui corporis cum poteſtate penetrare poſſint. ibid.D

Dromedarij.

In Arabia, naſcuntur.151.1.C

Velociſſimi ſunt.ibid.

Magi Dromedariis vſi cum ad Christum adorandum venerunt.ibid.D

E

Elementa.

Qua ratione purganda poſt finale iudicium.695.1.B

De ſitu elementorum poſt diem iudicij.698.2.C

De elementis in particulari, vide ſub propriis verbis.

Elias.

De Eliæ apparitione in transfiguratione, vide verbo Christi tranſfiguratio.

Corpore, & animo viuus perſeuerat.318.2.A.B

Elias & Henoch adhuc viuunt.650.2.A

Gloriam corporis vel animæ adepti non ſunt.651.1.B

In ſtatu merendi non ſunt.ibid.2.C

Confirmati ſunt in gratia.652.1.A

Inordinatos motus non habent.ibid.

Conſolationibus ac illuſtrationibus maximis gaudent. ibidem B

Christum cognoſcunt.ibid.C

Corporalibus cibis non indigent.ibid.D

Quo in loco ſint.ibid.2.B

Simul degunt inter ſe conuerſantes.653.2.C.D

Secundi Christi aduentus præcurſores futuri. 154. 1. A.B

Cur duo futuri præcurſores.ibid.2.C

Perbreue tempus hoc officio funguntur. 655. 1. D. Martyrium ſubituri.ibid.2.C

Epheſinum Concilium.

Pro tuenda B.Virginis dignitate congregatum.2.2.A

Epheſum.

Ibi B. Virgo poſt filij mortem ſimul cum Ioanne Baptiſta aliquando habitauit.179.1.A

Ephratam.

Index Rerum.

Ephratam.

*Ephratam idem quod Bethleem.*135.2.D.*Fructiferam ſignificat.ibid.E*

Epiſtola.

*Epiſtola B. Virginis ad Ignatium incertæ autoritatis.*194.2.C

*Epiſtola Chriſti ad Abagarum incerta.*285.2.B

Eſſeni.

*Inter Iudæos caſtitatem ſeruabant.*68.2.A

Eſſentia diuina.

Probabile eſt clare viſam à Moyſe,& Paulo in hac vita. 191.2.B.*quamuis probabilius ſit non viſam.ibid.*

Sed à beata Virgine clarè viſam in hac vita. 88.2.A.191.1.A

Eua.

De coſta Adæ dormientis educta Eccleſiam *figurat de latere Chriſti formatam.*426.1.C

Euangelium.

Qualis futura Euangelij promulgatio ante diem iudicij, vide verb. Iudicium.

Extrema vnctio.

*Num iis tantum conferenda qui aliquando peccauerunt.*180.2.B.*& ſeq.*

Num à B.Virgine accepta.ibid.

F.

Falſitas.

*Num Deus poſſit ſpecialiter concurrere ad miraculum in confirmationem falſitatis.*303.1.B.*&* 2.A

Fames.

Aliquando non ſentitur ex nimia attentione animæ. 277.1.D.E

Fatum.

*Hæreticum eſt,generationes hominum fatali neceſſitate prouenire.*154.1.B

Stella à Magis viſa non fuit fatum pueri Ieſu, ſed potius ille fatum ſtellæ.ibid.C

Fel.

Quando Chriſto datum in eſcam iuxta vaticinium Dauid. 366.1.A

Femur.

*Sub femore poſita manus ſerui Abraham.*11.2.C. *& ſequentibus.*

Feſtum.

Quæ feſta Eccleſia celebrat in honorem B. Virginis. 204.1.B

*Quæ in honorem Dei optimi max.ibid.*1.E

De quo feſto loquitur Ioannes c.5.Cum inquit, Erat *dies feſtus Iudæorum.*289.1.B

Feſtum phaſe, ſeu Paſchæ diſtinctum à feſto Azymorum. 402.2.A

Et de horum feſtorum præcepto,& differentiis.ibid & ſeq.

De aliis quæ ad hæc feſta pertinent, vide verbo Deum Azyma.

*Duos dies feſtos continenter celebrare non erat incommodum apud Iudæos.*412.1.A

Fides.

Poteſt Papa aliquod de fide definire, ſine explicita Dei reuelatione,&c.Si in Scriptura ſacra expreſſum non ſit. 30.2.A.B

Circa B. Virginis conceptionem nihil adhuc de fide definitum.ibid.2.E

Fides miraculorum.

Quid ſit,& quomodo fuerit in B.*Virgine.*196.1.A.*& ſeq. in Ioanne* Baptiſta *non fuit.*226.1.C

Filiatio.

De filiatione Chriſti,vide verbo Chriſti filiatio.

*Num eadem filiatio maneat in eadem natura cum diuerſa ratione ſubſiſtendi.*4.2.B

Filius.

*Quid requiratur ad denominationem filij.*4.2.A

*Homo prius eſt filius Adæ,quam filius gratiæ.*21.2.D

Fœmina.

*Num actiuè concurrat ad generationem prolis.*104.1.B. *& ſeq.&* 107.1.B

Fœtus.

*Quæ actiones interueniant in generatione fœtus.*106.1.A

*Fœtum in inſtanti organizari non repugnat.*113.2.A

Fomes.

*Fomes peccati quid.*312.D.*& ſeq.&* 42.1.A

*Quid ſit ligari,quid extingui.*43.1.A

*Intrinſecè ſequitur ex originali culpa,carentiaque originalis iuſtitiæ.*220.2.B

*Apoſtolis ablatus non eſt.*220.2.E.*nec Ioanni* Baptiſtæ.220.2.B.*in beata Virg.non fuit.*42.1.A.*ibid.*2.E

Fons.

Fons olei dicitur Romæ fluxiſſe natiuitatis tempore. 146.1.D

Forma cadaueris.

Introducta in materiam corporis Chriſti mortui. 573.1.D.E

Verbo diuino vnita hypoſtaticè.ibid.& ſeq.

Frater.

Fratres Chriſti in Euangelio *quid.*57.2.B

Mariæ Virginis filij non fuerunt.ibid.C

*Neque Ioſephi.*58.2.A

*Fratres Chriſti dicuntur propter conſanguinitatem veram, vel exiſtimatam.*59.1.D

Quatuor modis aliqui dicuntur fratres in ſacra Scriptura. ibid.

*Fratres Chriſti dicti quo gradu fuerint eius conſanguinei. ibid.*2.A

G.

Gabriel Angelus.

Vide verbo Angelus Gabriel.

Genealogia.

De Genealogia Chriſti,vide Chriſti genealogia.

De Genealogia B.*Virginis,vide Mariæ genealogia.*

Generatio.

*Hæreticum,hominum generationes fatali neceſſitate prouenire ex aſtrorum conſtellatione.*154.1.B

*Generatio ſubſtantialis hominis ſucceſſiuè fieri poteſt diuina virtute.*468.2.D

Alia vide verbo Conceptio.

Gratia.

De *gratia Chriſti,vide verbo Chriſti gratia.*

De *gratia* B.*Virginis,vide verbo, Mariæ gratia.*

Gratiæ dignitas num maior ſit quam dignitas matris Dei. 5.2.C

Homo prius intelligitur filius Adæ, quam filius gratiæ. 21.2.D

*Gratia viatoris intenſior eſſe poteſt,quam comprehenſoris.*36 2.D

Gratia habitualis vitæ intrinſecè non mutatur in patria.ibidem.E

*Confirmatio in gratia in omnibus confirmatis eſt eiuſdem rationis.*40.1.B

*Aliquibus conceſſum vt operarentur quantum poſſent per dona gratiæ.*177.2.A

Augmentum gratiæ quod actibus reſpondet ſtatim conferri. 182.2.C

Pulchra collatio inter gratiam primi Angeli,& B.*Virginis.* 182.1.B

*Gratiæ dona ſtatui ac muneri cuiuſque accommodantur.*183.2.E

Fons gratiæ Chriſtus,aquaductus B.*Virgo,riuuli cæteri ſancti.*184.2.C.D

Gratia neceſſaria ad obeundum munus nulli vnquam negata, ſeſe maior quam munus poſtulet concepta. 217.2.A

*Sine gratia in hac vita nemo ſaluatur.*446.1.C

Infans

Infans qui per martyrium ſaluatur, quando recipiat gratiam. ibid.D

Gratia fidei & miraculorum.

Vide verbo, Sermo fidei, & verbo, Fides miraculorum.

Gratia gratis data.

De gratiis gratis datis, vide ſub propriis verbis.

Non dantur propter propriam perfectionem, ſed propter vtilitatem aliorum, 226.1.A

H.

Hæreſis, vel hæretici, &c.

Hæretici negantes B. *Virginem vere matrem Dei, 2.2.E*

Errantes *circa ſtirpem B. Virginis.* 10.1.*E.&* 2.*A*

Aſſerentes errorem eſſe feſtum conceptionis B. Virginis celebrare. 30.1.E

Imponentes B. *Virgini grauiſſima crimina.37.2.A. & ſeq.*

*Aſſerentes Chriſtum è Ioſepho conceptum.50.1.*B

Errantes circa Deiparæ Virginitatem.ibid.52.2.D.55.2.E

Errantes circa Chriſti fratres.57.1.D

Errantes circa propoſitum Virginitatis B. *Mariæ.62.2.*B *& ſimiliter circa votum.64.2.C*

Errantes circa veram Chriſti natiuitatem.133.1.A

Aſſerentes B. *Virginem præcipuam cauſam noſtræ ſalutis.* 207.2.B

Negantes interceſſionem B.*Virginis, aliorúmque ſanctorum pro hominibus.208.2.C*

Negantes B.*Virginem adorandam.*210.1.*E*

Errantes circa baptiſmum Ioannis.235.2.D.237.2.C

Errantes circa Chriſti dolores.329.2.D

Errantes circa Iudæ facinus.335.2. D

Negantes Chriſtum vere crucifixum. 352.1.*A. Vere mortuum.391.1.C*

Errantes circa animam ſeparatam Chriſti.448.2.C

*Errantes circa locum inferni.*451. 2.B

Errantes circa reſurrectionem Chriſti.479.2.E

Errantes circa corpora reſurgentium.520.2.C.& ſeq.

Errantes circa generalem reſurrectionem. ibidem. E. *& ſequent.*

Errantes circa mille annos regni Chriſti dicti Millenari. 586.*1.C.D.*E

*Errantes circa Chriſti aſcenſionem in cœlum.*601.2.*A*

Errantes circa iudiciariam poteſtatem Chriſti , 620. 2. D.E

*Errantes circa vniuerſale iudicium.*628.1.*A*

*Errantes circa Antichriſtum.*640.1.C.*D*

Errantes circa aduentum Eliæ, *& Henoch.*653.1.E

*Errantes circa æternum Chriſti regnum.699.1.*B

Quomodo B. *Virgo cunctas hæreſes interemiſſe dicitur.* 187. 1.*A*

Helena.

*Crucem Domini & clauos inuenit.*353.2.B

Heliopolis.

In ea latuit Chriſtus, cum fugit in Ægyptum. 171. 2.B

Henoch.

*Vide verb.*Elias.

Hermipolis.

*In qua accidit miraculum arboris flectentis ſe ad ingreſſum Ieſu.170.*C.*D*

Habuit templum in quo Chriſto ingreſſo idola confracta.ibidem.D

Herodes.

Cur turbatus cum omni Ieroſolyma ad Magorum aduentum.153.1.D

Quando cœpit machinari interitum Chriſti.*168.*1.*D*

Quando regnare cœpit.171.2.D

*Quandiu regnauit.ibid.*E

Homo.

*Aliquem purum hominem eſſe innocentem ad humanæ naturæ dignitatem pertinuit.29.2.A.*494.*1.*B

Hora.

*Horæ quomodo computabantur apud Hebræos.*419.2.*A*

*Quot horæ fluxere à Chriſti morte ad Chriſti reſurrectionem.493.2.*B

Quot horis iacuit in ſepulchro Chriſti *corpus.ibid.*C

Humilitas.

Illi debetur diſcretio ſpirituum,195.1.D

Hyſſopus.

*Quid ſit.365.*1.C.*Quomodo ſpongia hyſſopo circumpoſita vt Chriſto propinaretur acetum.ibid.latè.*

I.

Iacobus.

Fuerintne tantum duo Iacobi *de quibus mentio in* Euangelio. 60.*2.C.& ſeq.*

Idolum.

Inceſtum idola Ægypti caruiſſe ingrediente Ieſu. 170.1. E

Ieiunium.

De ieiunio Chriſti, vide Chriſti ieiunium.

*Ieiunium inſtar alarum ad contemplationem.276.1.*B

Conſuetudo ie[illegible] [illegible]di feria quarta, quia eo die venditus Chriſtus.*334.2.*E

*Iudæi aliquot diebus ieiunabant vt ſe præpararent ad eſum Agni,*405.2.A.B

Iephte.

Quidam *eius ſacrificium ſic intelligunt quod vouerit filiæ virginitatem Deo.67.2.*E

*Verius quod occiderit.*68.1.E

Ieremias.

Vere mortuus in Ægypto neque in ſecundo Chriſti *aduentu præcurſor futurus.656.1.A.*B

Ieruſalem.

Q*uomodo dicatur in medio mundi ſita,356.2.*C

*Cur Chriſtus in ea paſſus.355.2.*B

Ieſus.

Vide Chriſti nomen.

Ignis.

*Verus & ſenſibilis futurus in die iudicij.670.2.*E

*Ad quem finem.671.*1.*A.& ſeq.*

Num ante vel poſt iudicium futurus, 671. 2. *A.* 673.*1. D. ibid.2.D*

*Eiuſdem naturæ erit cum elementari.674.*1.B

*Ignis elementaris non eſt purgandus in die iudicij.*695. 1.E

Ignis conflagrationis poſt diem iudicij qualis futurus. 697. 1.B

*Ex qua materia fiet.ibid.cauſæ illius.ibid.D. magnitudo illius.ibid.*E

*Num mixta igne conſumenda ſint in die iudicij, vt amplius non ſint.697.2.*B.*& ſeq.*

*Ignis ſuperuacuus cum excrementis terræ poſt diem iudicij in infernum detrudendus,698.1.*C

Ignorantia.

*Prauæ diſpoſitionis & priuatiua.192.2.*E

Incarnatio.

Per incarnationis myſterium omnes modi affinitatis contracti ſunt inter Deum & homines.4. 1.A

*Dæmon incarnationis myſterium omnino ignorauit.*70.1.*A, & ſeq.*

*Incarnatio verbi quarto menſe poſt Virginis diſpenſationem accidit.76.*1.A

*Cur incarnatio beatæ virginis annunciata.*81.*2.D*

Incarnatio verbi quo annunciationis inſtanti accidit. 89. 2.E

Infernum.

*In infernum Chriſtum deſcendere conueniens.*439.1.E

Quomodo *dicatur totus* Chriſtus *deſcendiſſe in infernum.* 442.1.A

*Num ſimul fuerit Chriſti anima educta de inferno & corpus de ſepulchro.443.*1.*B*

Chriſtus ſecundum animam in infernum aſcendit. 452. 1.*A*

De his quæ pertinent ad deſcenſum Chriſti in infernum, vide Chriſti deſcenſus in infernum.

Num

Num alicui in inferno exiſtenti inde liberari contigerit.456.1.E.458.1.B

Infidelitas.

Maius peccatum ex ſuo genere quàm peccatum crucifigentium Chriſtum.375.1.B

Interpretatio ſermonum.

Quid ſit & quomodo fuerit in B.Virgine.194.2.C
Quomodo in Beato Ioanne Baptiſta.196.1.E.& 2.A

Ioachin.

Pater Beatæ Virginis ſacerdos non fuit.9.1.A

Ioannes Abbas.

Deliciis rerum diuinarum inuentus non recordabatur an pridem comediſſet.277.1.E

Ioannes Baptiſta.

Habuit vſum rationis in vtero matris.45,1.A
In cœlo non eſt minor quam Apoſtoli ſecundum Anſelm.80,2.B
Præcipuæ de Ioanne prophetiæ.212.1.B
Præcurſoris voces ſigna Iudæis aduentus Meſſiæ.ibid. & C
Cur vox appellatur.ibid.2.C.D.Cur Angelus.ibid.
Figmenta Hæreticorum circa Ioannis munus.213.1.B.C
Præcipuum Ioannis munus teſtimonium de Chriſto perhibere.ibid.2.A
Nullo modo ad Ioannem pertinuit legem gratiæ ferre, aut nouum teſtamentum condere.ibid.C
Præceptum de ſuſcipiendo baptiſmo in lege gratiæ à Ioanne latum non eſt.ibid.E.& 214.1.A
Ioannes neque immutauit neque approbauit legem veterem.214.1.C
Sed ad Euangelium tranſmiſit ex Aug.ibid.2.B
Ioannes initium legis nouæ & finis antiquæ.215.2.A
Eximiam gratiæ perfectionem conſequutus.ibid.2.D
Ioannis laudes à Chriſto prædicatæ.216.1.A
Vita Ioannis in Euangelio deſcripta.218.1.C
Collatio ſanctitatis Ioannis cum aliorum ſanctitate.216.1.A. vbi multa ex Patribus B. Virgine in ſanctitate inferior fuit.ibid.2.D
Ex Chriſti verbis non colligitur Ioannem ſanctiorem eſſe omnibus ſanctis noui teſtamenti.217.1.A
Apoſtolis inferior fuit munere & officio ex quo non fit eſſe inferiorem ſanctitate.ibid.1.C
Vitæ genus ſine miraculis fecit admirabilem Ioannem.ibid.1.D.E
Præſtantior in ſanctitate antiquis Patriarchis, & Prophetis, 218.1.B
Ioannis conceptio ab Angelo nunciata.ibid.& ab eodem Angelo è quo Chriſti conceptio.ibid.C
In ſecretiori parte Templi facta.ibid.
Grauiſſimis verbis & prædicationibus.ibid.E.nomine Diuinitus impoſito quod gratiam ſignificat.ibid.2.A
Ioannes in vtero ſanctificatus vbi donum Prophetiæ,vſum liberi arbitrij,perfectam Chriſti cognitionem accepit.218.2.A.& 223.1.D
A conceptione vſque ad natiuitatem plurimum in gratia & virtutibus creuit.228.2.C
In eremum ſeceſſit ab ipſa infantia.ibid.D
In deſerto Angelica vita Ioannis.ibi.vbi multa ex Patribus. In ſpelunca cum matre delituit Herodianæ perſequutionis tempore.219.1.C
Mortua Eliſabet Angelus Ioannis curam ſuſcepit.ibid.D
Perfectiſſimum ſtatum vitæ actiuæ & contemplatiuæ Ioannes aſſequutus.219.1.E.Vbi multa ex Patribus.
Victus eius & veſtibus.ibid.2
Regnum cœlorum primus clare,& diſtincte ennunciauit.
In peccato originali conceptus.ibid.1.E
Fomiti ſubiectus, & motibus ſenſitiui appetitus.ibid.2.B 220.1.C.
Zona Ioannis quid ſignificabat.ibid.2.E
Non caruit omni culpa veniali 221.1.A. Quamuis probabile ſit ex plena deliberatione nunquam peccaſſe.ibid.2.B
Mortaliter numquam peccauit.ibid.C.in gratia confirmatus in prima ſanctificatione.ibid.
Nihil ignorauit ad perfectionem ſanctitatis neceſſariam.222.2.A
De facie non nouit Chriſtum ante baptiſmum.223.1.E
Quo tempore Chriſtum aperte cognouit.ibid.2.A
In illo fuerunt omnes virtutes per ſe infuſæ & Spiritus ſancti dona.224.2.D
Vere ac proprie Propheta fuit.ibi.E. Cur à Chriſto pluſquam propheta dictus.225.1.A
Apoſtolus etiam fuit.ibid.1.C
Gratiæ gratis datæ Ioanni.ibid.2.D.& ſeq.
Gratiam miraculorum non habuit.226.1.D
Priuilegia Ioannis.ibid.2.B
Excellentem gradum eſſentialis gloriæ conſequutus.226.2.C
Eius anima cum primum diſceſſit è corpore in ſinum Abrahæ recepta.ibid.2.D
Probabile Ioannem à Chriſto baptizatum.227.1.B. Num ad nouum teſtamentum pertineat an ad vetus.226.2.E
Triplex Ioannis aureola 227.2 A
Num Virginitatem vouerit.ibid.B
Trigeſimo ſecundo ætatis anno occiſus.ibid.E
Sebaſte ſepultus.228.1.A
Quo tempore prædicare cæpit.247.2.D
Collatio inter viuendi rationem Ioannis,& Chriſti.264.2.E.267 1.D
Teſtimonium Ioannis de Chriſto tale,vt non aſſentiens peccaret.300.1.E.2.A

Ioannes Euangeliſta.

Vere mortuus.657.1.B. & ſeq. Cum Chriſto regnat Beatus.ibid.C
Nondum reſurrexit.657.2.D. Licet contrarium ſit probabile.ibid.E.& 661.1.E
Non futurus ſecundi aduentus præcurſor.658.1.A
Martyr habendus ibib.C

Iordanis.

Quo tempore filij Iſrael Iordanem tranſierunt.289.2.B

Ioſephus Patriarcha.

Quanti venditus à fratribus.336.2.B.& 337.1.E

Ioſephus ſponſus Virginis.

Num ſit ſufficiens ratio vt dicatur Chriſtus filius Dauid. Quod fuerit filius adoptiuus Ioſeph.10.2.B
Ioſeph filius adoptiuus Heli Patris Virginis.12.2.A.B
Ioſeph & Maria quo gradu fuerint conſanguinei non conſtat.12.1.A.14.1.A
Non fuerunt filij Ioſeph qui in Euangelio fratres Domini dicuntur.58.2.A
Defunctus ante Chriſti paſſionem.73.2.C.& 76.2.C
Quo animo fuerit Ioſeph,vxorem concepiſſe ratus.75.1.A
Qua ætate B.Virgini nupſit.76.1.A
Incertum fuerit ne faber lignarius an faber ferrarius.ib.2.E
Dignitas Ioſeph,quanta.77.1.A. & confertur cum dignitate præcurſoris & Apoſtoli.80.1.C
Sponſus Deiparæ fuit.77.1.B.Per verum matrimonium.72.2.A.& ſeq.
Pater Chriſti putatus & appellatus.ibid.2.B
Quæ patris officia erga Chriſtum exercuit.77.2.A
Eius pupillus Chriſtus fuit & adoptiuus filius.ibid.C. & ſequentibus.
Beatæ Virginis caput fuit,& ipſius Chriſti quodammodo.78.1.A
Sanctitas Ioſeph quanta.76.1.C. Num maior fuerit quam Apoſtolorum.ibid.2.C.D.B
Quædam Ioſephi priuilegia incerta.81.1.B
Dona ſcientiæ & ſapientiæ Ioſeph.ibid.C
Sepulchrum B.Virginis.198.2.A
Probabile anima & corpore cum Chriſto regnare, ibidem.1.B

Ioſue.

Nomen mutauit cum miſſus eſt à Moyſe in terram promiſſionis,Ieſusque appellatus.160.2.E

Iudæi.

Qui in Chriſtum crediderunt cognouerunt illum eſſe Meſſiam,& verum Deum.308.2.E.Qua conditione.ibid.

Quæ fuerit Iudæorum cognitio in Chriſtum non credentium.309.2.C.E. 310.2.B

Concilium Iudæorum contra Chriſtum quando contigit. 334.2.E

Cur Chriſtum pecuniis emerint.335.1.A

Cur à Pilato petierunt vt Chriſtum crucifigeret.349.1.C

Apud Iudæos acetum,aut vinum damnatis dabatur in ſupplicio.364.1.D.& 365.2.D

Quibus temporibus Iudæi prohibiti parare cibos.412.1.C

*Iudæi aliquot diebus ieiunabant vt ſe præpararent ad Paſcha.405.2.*B

Iudæorum conuerſio quando conſummanda.661.2.A

Zonis laneis vſi.219.2 C

Iudas Iſcariotes.

De aliquibus quæ pertinent ad venditionem Chriſti, vide verb.Chriſti venditio.

Oſculo Chriſtum tradidit,& cur.339.1.E

Quæ peccata in eo actu commiſerit.ibid.2.D

Peccatum Iudæ num maius fuerit quàm crucifigentium Chriſtum,376.2.A

Chriſti ſigna vera eſſe non credidit ſecundum Hieronymum.339.2.E

Iudicium.

Ad actum iudicandi quæ requirantur.621.2.E

Iudicium diſcuſſionis, & condemnatio quid. 679. 2. E. & 680.1.*A*

*De Chriſto iudice,vide verbum,*Chriſti *poteſtas iudiciaria.*

Iudicium finale priuatum.

Iudicium particulare cuiuſque fit ſtatim poſt mortem.621.2.A.& quo tempore.626.1.& quo loco.627.1.C

Qua ratione ad Chriſtum pertineat.615.1.B.C

Num animæ quæ particulari iudicio iudicantur iudicem videant.927.1.C

Iudicium vniuerſale.

*Aliquando futurum,628.1.*C.*Quibus de cauſis.ibi.D. Quo in loco.633.2.D.& ſeq.Quo tempore.635.1.A*

Conſtare non poteſt de die iudicij.636.2.A.& ſeq.

Num ex ſpeciali priuilegio alicui ſit notus dies iudicij.ib.D

Prædicatio Euangelij in toto orbe ſignum.660. 1. & 661. 1.*B*

*Non omnes hac prædicatione conuertendi,ibid.*C

Nec Iudæorum conuerſio conſummanda ſed poſtea per prædicationem Eliæ,*& Henoch.661.2.A*

Nec ſimul in omnibus prouinciis Euangelium *prædicandum.* 662.1.*A*

Quo tempore,& ordine vniuerſalis Euangelij *promulgatio futura.ibid.*E

Euerſio Imperij Romani ſignum inſtantis iudicij.ibid.2.B

*Euerſio Romanæ vrbis num ſignum ſit inſtãtis iudicij.663.1.B.*C

Signa iudicij in cœlo,num ante vniuerſalem hominum mortem & reſurrectionem apparitura.664.2.B

*Huiuſmodi ſigna qualia futura.666.2.*E

De ſignis in elementis & hominibus,669.1.C

Ignis verus in die iudicij futurus. 670. 2. E. *multa de hoc igne,vide verb.ignis.*

In extremo iudicio Chriſtus *Dominus etiam per humanitatem iudex futurus.629.2.D*

De cœlo ad terram veniet ad iudicandum.630.1.E

Qua gloria.675.2.B.In nubibus veniet.ibid.in virtute multa.ibid. cum Angelis omnibus.ibid.D.Sedens in throno.ibid.E

Sancti aliqui cum Chriſto iudicabunt. 677. 1. *A. Quinam futuri,ibid.2.E.*

Quomodo cum Chriſto ſeſſuri.ibid.quem actum iudicandi exercebunt.677.1.E

Num Angeli etiam iudices futuri.679.1.A

Qui ſunt ad iudicium vocandi.ibid.2.A

Iudicium diſcuſſionis & damnationis quid? 680.1.A.& ſeq.

Quomodo omnes homines iudicandi.ibid.2.B

Quomodo paruuli qui in originali diſceſſerunt.681.1.A

Omnium iuſtorum merita in generali iudicio promulganda. 683.1.*A*

Peccata ſimiliter tam venialia quam mortalia,ibid.2.A

*Qua ratione ſancti iudicandi.684.1.*C

Num Chriſtus *iudicandus.ibid.2.*C

*Angeli in iudicio cõparantur.ibid.E.& iudicandi.683.1.*C

Iudicium finale ſenſibile futurum quoad mutuam præſentiã iudicandorum iudicis,&c.686.1.E

*Reprobi non videbunt dignitatem iudicis ſed gloriam humanitatis.ibid.*C.

Non apparebit Chriſtus *crucifixus, ſed cum inſignibus crucifixionis.ibid.2.A*

Opera iudicandorum tam bona quam mala omnibus manifeſtanda.ibid. C. *& ſequentibus, partim mentali partim vocali manifeſtatione.687.2.A*

Vnuſquiſque particulari ſententia iudicandus.688.1.E

Quæ ſententiæ partim mentales erunt, partim ſenſibiles. 688.2.*E*

Deinde generalis ferenda.689.1.A

Quandiu duraturum iudicium & quomodo abſoluendum. ibidem 1.*B*

Finito iudicio in cœlum Chriſtus *cum electis aſcendet. ibidem.2.A*

Venturus ex Oriente, verſus Occidentem in cœlum rediturus.ibid.B

*Reprobi deſcendent in infernum.689.2.*C.*Quos hiatu terra deglutiet.ibid.*

Secus de paruulis qui in originali diſceſſerunt.ibid.E

Mundus ſtatim poſt iudicium renouandus,690.1.A

De renouatione mundi, vide verb.mundus,cœlum, elementa,ignis,aer,aqua, terra,mixta.

Iuſtitia.

De iuſtitia Chriſti,vide Chriſti iuſtitia.

Iuſtitia originalis quid.44.1.A

Quomodo fuerit in beata Virgine,vide verb.Mariæ immunitas,&c.

L.

Lancea.

*Lancea vulneratur Chriſti corpus poſt mortem.426.1.B.in quo latere.ibid.2.*B

Latro.

Latrones cum Chriſto crucifixi,& cur.357.2.D.

Conciliantur Euãgeliſtæ de Latronum impr operio.ibid.E. An ambo blaſphemauerint.ibid.

Fuerint ne clauis affixi.359.1 B

Quid mouit Latronem vt ſe ad Chriſtum conuerteret. 359.*E.360.1.A*

Martyr non fuit neque baptizatus.356.2.C

Quid Chriſtus *Latroni promiſerit dicens, Hodie mecum eris in paradiſo.360.1.D.E*

Non vidit Deum *primum poſt Chriſti mortem.360.2.*B

Num ſtatim ac obiit gloriam adeptus ſit.ibid.C

Lex.

Lex *Iudæorum,vt intra eandem Tribum matrimonia contraherent, vniuerſalis non fuit,& quomodo intelligenda,* 11.1.*A.& ſequent.*

A lege communi naſcendi in peccato B.*Virgo excipienda,* 15.2.*A*

Quomodo intelligenda Lex in Adamo peccante omnes peccaturos.20.2.D.E

In lege veteri præceptum non fuit caſtitatem prohibens. 63. 2.*A*

Num in illa lege melius,& conſultius Virginitatem ſeruare.64.1.A

In veteri lege multi viri ſancti Virginitatem ſeruarunt. ibidem. C

*Beata Virgo non fuit in vniuerſum libera ab omni veteris legis obſeruatione.163.1.*B

Lex de ſolennitate Azymorum, & phaſe lata Exod. 12. explicatur. 402.1. D. ſeq.
Lex Exod. 13. de ſanctificandis primogenitis explicatur. 163. 2. B
Lex Leuit. 12. de purificatione fœminarum. ibid. C
Lex de purificatione fœminarum abrogata, ſicut & aliæ cæremoniæ veteres, & quomodo nunc liceat fœminis pueros ſuos offerre in Templo. 167. 2. E
Ioannes Baptiſta neque immutauit, neque abrogauit veterem legem, neque fuit autor nouæ. 213. 2. C. 214. 1. A
Lex vetus ante Chriſtum grauida à tempore Ioannis cœpit parturire. 215. 1. C
Quomodo lex vſque ad Ioannem dicitur duraſſe. ibid.

Libido.

Per libidinem traducitur originale peccatum. 32. 2. D
An ſit peccatum, vide verb. Concupiſcentia.

Limbus.

De Limbo ſanctorum Patrum, vide ſinus Abrahæ.
Num Chriſtus ad Limbum *puerorum deſcenderit. 441.* 1. *C. 460. 2. A*

Locus.

Quo loco annuntiatio Angelica B. *Virgini facta. 90. 2. E*
Neceſſe eſt res omnes etiam ſpirituales alicubi eſſe præſentes & quomodo. 439. 2. B. *Etiam cum nihil operantur.* 454. *1. D. E*
Loca diuerſa animabus ſeparatis deſignata pro diuerſo ſtatu earundem. 455. 1. B. C
Animæ diſcedentes cum originali, & veniali quo in loco recipiantur. ibid. 2. A
Non repugnat, duo corpora eſſe ſimul quantitatiue in eodem loco. 538. 1. *A*

Locutio.

Quomdo futura in corporibus glorioſis. 517. 2. *D*

Lumen.

Quomodo eſt actus perſpicui in corpore terminato, &c. 525. *1. A*

Lux.

Lux, & color nullam repugnantiam inter ſe dicunt. 525. *1. D*

M.

Madian, & Epha.

Quæ regiones ſint. 149. 2. B

Magi.

Vide verb. Chriſti manifeſtatio.

Malum.

Non permittitur, niſi propter bonum. 29. 1. A
Malum culpæ non poteſt dici in Chriſto deificatum. 326. 2. D. ſecus de malo pœnæ. ibid. E

Maria.

Maria Cleophe eadem fuit, quæ Maria Iacobi. 58. 1. D
Hiſtoria in tribus Mariis filiabus Annæ fundamentum non habet. 59. 2. B
Maria ſoror Moyſis num virgo fuerit. 68. 1. *C*
Maria Magdalena vna tantum fuit. 536. 1. C. Soror ſcilicet Lazari. ibid 2. C. Peccatrix illa. ibid. E. A qua Chriſtus ſeptem dæmonia eiecit. ibid. Quæ Domini pedes vnxit. Cuique Chriſtus primo apparuit. ibid. & 547. 1. A

Maria Deipara.

Scientia de Deipara Maria ad Theologum pertinet. 1. B. *Loca ſacræ Scripturæ, quæ ad hanc ſententiam conferunt. ibid. 2. E*
Maria in veteri teſtamento & promiſſa, & præfigurata. ibid. & ſeq.
Cur Chriſtus nunquam Mariam commendauit. 2. 1. A.
Maria Deipara *non iuit ad vngendum corpus Domini. 58. 1. C*
Collatio inter Mariam, & Euam. 184. 2. E
Maria quomodo dicatur, cunctas hæreſes interimere. 187. 1. E

Mariæ electio, & prædeſtinatio.

Maria ab æterno electa ante præuiſa merita ad gratiam, gloriam, & dignitatem matris. 7. 1. *C*
Imo prius ad dignitatem matris, quam ad tantam gratiam & gloriam. ibid. D
Electa in matrem, ante præuiſum originale peccatum. ibid. E
Eius electio potius præceſſit, quam ſubſequuta ſit alicuius puri hominis prædeſtinationem. ibid. 2. A
Num fuerit prædeſtinata mater independenter à peccato. 8. 1. *D*

Mariæ conceptio qua ipſa concepta.

Mariæ conceptio orationibus impetrata. 9. 1. B
Parentibus Diuinitus prænuntiata. ibid. E
Maria naturali modo concepta. 8. 2. B. *Non ſine aliquo miraculo. 9. 1.* B. *Quo tempore. ibid. 2.* B
Maria ex vi ſuæ conceptionis fuit obnoxia originali peccato. 19. 1. *A. & in Adamo peccauit. ibid. C*
Non eſt ſanctificata ante animationem, neque formaliter in ſua anima, neque radicaliter in ſemine parentum. 20. 1. C
In primo inſtanti conceptionis potuit ab originali peccato præſeruari. 21. 1. A. B. *Et præſeruata eſt ac ſanctificata in illo inſtanti. 23.* 1. *A. Neque id derogat redemptioni Chriſti. 28. 1. A*
Quo gradu hoc certum. 31. 1. *A. & ſeq.*
Alia inferius, verb. Mariæ immunitas à peccato.
Pius V. proprium officium conceptionis Mariæ *abſtulit. 22.* 1. *A. & cur ita. ibid.* B
Laudabilis conſuetudo Pariſienſis Academiæ, & Valentinæ in commendationem conceptionis Mariæ. *24. 1. A*
Mos celebrandi conceptionem Mariæ *in Eccleſia Græca ante mille annos. ibid.* B. *In Eccleſia Latina quando celebrari cœpit. ibid.*
Reuelationes factæ circa conceptionem beatæ Mariæ. *24. 2. A*
Religio inſtituta in honorem conceptionis B. *Mariæ. ibid. D*
Teſtimonia Patrum pro immaculata Mariæ conceptione. 24. 2. E. Oppoſita explicantur. 26. 2. D
Circa conceptionem Mariæ, nihil adhuc de fide definitum. 30. 1. A. definire tamen poteſt ab Eccleſia. *30.* 1. *A*

Mariæ parentes.

Hiſtoria de parentibus Mariæ *fide digna. 9.* 1. *A*
Quid velit Auguſtinus, cum apocrypham vocat. ibid.
Parentes Mariæ *nobiles. ibid.*
Eorum nomina myſterium continent. ibid. B
Mortui ſunt poſt annos vndecim, quibus Maria *vixit in templo. 72.* 1. *A*
Mariæ parentibus nulla ſpecialis gratia facta, ex qua prolis ſanctificatio ſequeretur. 20. 1. E

Mariæ genealogia.

Maria *ex tribu Iuda per familiam Dauid. 10. 2. A*
Non ſolum per lineam maternam, ſed etiam per paternam. 11. 2. B
Deſcendit à Dauid per Nathan. 12. 1. *A.* Et *aliunde per Salomonem. ibid.*
Aliqua ex parte duxit originem ex Tribu Leui. *14. 1.* B
Maria, *& Ioſeph quo gradu fuerint conſanguinei. 12. 1. A. 14.* 1. A

Mariæ nomina.

Mariæ *nomen diuinitus acceptum. 9. 2. A.* Quid *ſignificat. ibid.* B
Thronus; *Thalamus, Tabernaculum, Templum Dei appellata.* 4. 1. B
Nonnunquam Maria *Ieſu dicta. 58. 1. C*
Nubes leuis apud Iſaiam vocata. 170. 1. B
Cœlum Dei à Ruperto dicta. 179. 1. E
Apoſtolorum magiſtra. 187. 1. *C*
Mater viuentium cur dicta. 201. 2. A

Mariæ præſentatio.

Maria *tertio ætatis ſuæ anno in templo præſentata. 71. 2.* A
Ibi manſit vſque ad nubiles annos. ibid. E. *Miniſterio* Angelorum *ſuſtentabatur in templo. ibid.*

Mariæ matrimonium.

Maria *verum matrimonium ratum contraxit cum Ioſeph. 72. 2.* A *ante incarnationem Verbi. 74.* 1. C. *Etiam quoad ſolennitates accidentales. 75. 1.* A. *Et quam ob cauſam. 70.* 1. A. 73. 1. C. 74. 1. *B*

Nupſit

Nupſit Maria paulo poſt inchoatum decimum quartum ætatis ſuæ annum.76.1.A
Tradita in matrimonium à ſacerdotibus templi ex diuina inſpiratione, vt Ioſeph cuſtodiret potius quàm læderet eius virginitatem.ibid.2.B.& 72.2.B
Mariæ annuntiatio.
Cur Mariæ facta.81.2.E
Reuelatio illa intellectualis fuit,& perfectiſſima.88.1.D.& ſequentibus.
Probabile eſt Mariam poſtquam cōſenſit,& myſterium Incarnationis,& Deum ipſum in ſe vidiſſe.ibid.2.A
Nunciantem Angelum non ſolum in externa ſpecie, ſed in ſua etiam ſubſtantia cognouit.87.2.B
Qualis fuerit Mariæ turbatio in Annunciatione.88.2.B.& vnde orta.89.1.A
Quo inſtanti annuntiationis Verbum caro factum.90.1.A
Quo anno,menſe,die,& hora, Annunciatio facta.90.2.A
Quo loco.ibid.B
In eadem domo cum Ioſepho cohabitabat Maria Annunciationis tempore.74.2.C
De Angelo nuntiante,vide verb. Angelus Gabriel.
Mariæ conceptio,qua Chriſtum concepit.
Vide verbo,Chriſti conceptio.
Mariæ partus.
Vide Chriſti Natiuitas.Et de integritate in partu ſeruata. Ver. Mariæ Virginitas.
Maria non ſenſit tædia grauidarum.52.1.E.Quid egerit illis nouem menſibus.132.2.B
Vere ac proprie peperit Chriſtum,133.1.A.& abſque dolore, 134.1.A
Non mere paſſiue ſe habuit in partu,ſed aliquo modo actiue. 133.2
In Maria ſecundinæ fuerunt,ſicut in aliis fœminis.ibi.E.Illas in partu non emiſit.134.1.C.Quia ſine vllis ſordibus perfecta res eſt.ibid.E.Quomodo diſparuerint.ibid.2.E
Partus Mariæ accidit ſine miniſterio alterius creaturæ. ibidem.2.A
Mariæ purificatio.
Maria poſt Chriſtum natum vſque ad purificationem in Bethleem manſit.163.2.A
Lex impoſita fœminis de purificatione quomodo intelligenda. 164.2.D.E.Mariæ ſeruata.265.E.Quamuis maculam non habuit propter quam purificatione indigeret. 266.2. D.Neque lege ipſa comprehenderetur.ibid.
Maria ſua purificatione agnum non obtulit, ſed par turturum,aut duos pullos columbarum.166.1.A.& ſeq.Et cur ita.ibid.B
Lex de redimendis primogenitis in die purificationis explicatur.163.2.C.& ſeq.
Maria quinque ſiclis filium redemit.166.1.C
Feſtum purificationis,&c.167.2.C
Origenis lapſus circa ſacrificium,quod Maria obtulit in ſua purificatione.166.1.E.& 2.A
Mariæ compaſſio in Chriſti morte.
Maria quid paſſa filio patiente,&c.429.2.A
Non eſt paſſa eam affectionem,&c.ibid.C
Conſtantia Mariæ in Chriſti paſſione,ibid.C
Maria Chriſto occurrit crucem portanti,&c.351.1.C
Sed non fuit inter eas mulieres,&c.ibid.D.
Exterius nullum ſignum perturbationis edidit, ſed modeſtè conſtanterque pertulit omnia.ibid.E
Signa amoris Dei erga Mariam.
Vide verbo,Mariæ priuilegia,Mariæ gratia,Mariæ cognitio, ſeu ſcientia,Mariæ dignitas.Denique fere omnia, quæ de Maria deipara dicuntur,huc pertinent.
Deus Mariam plus amat, quam reliquos omnes Sanctos. 184.1.B
Maria magis Chriſto dilecta, quam reliqua Eccleſiæ pars. ibid.E
Mariam Chriſtus in cruce pendens Ioanni commendat, & cur.368.B
Etiam propter ſpecialem coniunctionem,quam ſecundum naturam humanam Chriſtus habebat cum Maria, maximam eius curam geſſit.ibid.C
Prima apparitio poſt reſurrectionem Mariæ facta.544.1.D
Mariæ mors.
Libellus de tranſitu Mariæ inſcriptus apocryphus.196.2.D
Libellus de tranſitu Mariæ,&c.ibid.E
Maria mortem obiit.ibid.Non vi corporalis morbi,ſed vi amoris,&c.197.1.E
Mariæ morte charitatis actus,&c.198.2.B
Quo anno ætatis mors Mariæ accidit.197.2.A
Sancta Maria moreretur ante filij mortem,&c.30.1.C
Mariæ ſepulchrum.
Mariæ corpus ſtatim poſt mortem in ſepulchro repoſitum. 1.B
Mariæ ſepulchrum magnis miraculis,&c.ibid.
Situm eſt inter montes Sion,& Oliueti in valle Ioſaphat,&c. ibid.2.A
Mariæ reſurrectio.
Maria ad glorioſam, & immortalem vitam reſurrexit. 198. 2.E.Poſt triduum.200.1.C
Qua certitudine hoc tenendum.199.2.E
Mariæ aſſumptio.
Maria poſt reſurrectionem corporis,&c.198.2.E
Eodem die,quo reſurrexit.200.1.C
Inſigni Angelorum comitatu.ibid.E
Occurrente Chriſto,atque in thronum,&c.ibid.
Cur aſſumpta dicatur ab Angelis.ibid.
Feſtum aſſumptionis Mariæ,&c.199.1.B
Mariæ beatitudo.
Mariæ anima in corpore mortali beata non fuit.186.1.C
Immediate poſt mortem vidit Deum.198.2.A
In perfectione beatitudinis & homines, & Angelos ſuperat. 200.2.A.Non ſolum ſingulos, ſed etiam omnes collectiuè. 202.1.B
Videt in Verbo,quidquid omnes illi.200.2.A
Et quidquid Deus videt,&c.ibid.2.C
In illa fuerunt omnes perfectiones,&c.202.1.C
Prædita eſt aureola Virginum.ibid.E.Doctorum.ibid.Martyrum.ibid.Excellentius,quam alij martyres.ibid.2.E
Habuit perfectiſſimas corporis dotes.203.1.A
Singularem etiam ſplendorem,&c.ibid.B
Conſtituit ſub Chriſto ſpecialem,&c.ibid.
Mariæ ætas.
Maria,quo anno nupta.76.1.A
Quo anno Chriſtum concepit.ibid.
Quo anno peperit.197.2.A
Quo anno vidit morientem filium.ibid.
Quo anno ipſa mortua.198.1.A
Mariæ corpus.
Mariæ corpus in ſua ſpecie maxime perfectum.9.2.C.Optimæ complexionis,&c.ibid.E
Maria corporis afflictionibus vſa.104.1.B
Mariæ corpus quodammodo initiū humanæ ſalutis. 199.2.D
Mariæ anima.
Maria perfectiſſimam animam ſortita.10.1.C
Definiri nō poteſt:perfectiorne fuerit,quam anima Adæ,aut Euæ.ibid.
De perfectione ſupernaturali animæ Mariæ,vide verb. Mariæ gratia,Sanctitas,&c.
Mariæ immunitas à peccato.
Maria excipienda à communi lege,&c.15.2.E
Maria à peccato originali immunis,&c.29.1.B
Spiritualiter nunquam mortua.ibid.2.E
Cum filium perdidit,&c.38.1.C
Nec venialiter vnquam peccauit.59.2.A
Mariæ impeccabilitas,&c.ibid.B.C
Quo ſenſu proferebat verba orationis dominicæ, Dimitte nobis debita noſtra.40.2.B
Actum fomitis nuſquam habuit.42.1.B
A prima ſanctificatione in illa Fomes,&c.43.2.A

Maria quomodo tentari potuit,195.1.A

Mariæ redemptio.

Maria à Chriſto redempta.18.2.B.Speciali modo.ibid.
Maria primogenita redemptoris.28.1.C
Eius immunitas à peccato Chriſti.ibid.B
Potius venit Chriſtus ad redimendam Mariam,quam alios omnes.184.1.E

Mariæ iuſtitia originalis.

In Maria fuerunt potiſſimi effectus originalis iuſtitiæ, &c. 44.2.A
Quo ſenſu habuerit donum,&c.21.1.B

Mariæ ſanctitas,& gratia.

Maria tripliciter ſanctificata.17.2.B
In vtero ſanctificata.ibid.C
Per propriam diſpoſitionem. 49.2. A. & qualis illa fuerit. ibidem.& quid per illam meruerit de condigno.ibid. D.
Maria gratiæ plenitudinem habuit, &c.à num.34. 2. D. vſque ad 39.1.C
Maria in gratia creuit ante filij conceptionem.175.1.A.poſt conceptionem.ibid.2.B
Quo ſenſu dicatur gratiam conſummatam in conceptione filij ſuſcepiſſe.177.1.E
Per dona gratiæ,quantum poſſibile,&c.ibid.2.C
Mariæ gratia ex opere operato interdum collata.180.1.A Et quibus modis,ac temporibus.ibid.
In filij conceptione excellens,&c.181.1.C
Triplex gratiæ plenitudo in Maria,&c.ibid.2.A
Gratia Mariæ in mortis inſtāti perfectior fuit,&c.ibi. D.E
Quod ex ratione meriti deducitur.182.1.D
Pulchra collatio inter gratiam Mariæ,*&c.ibid.E*
Probabile eſt Mariæ *gratiam,&c.193.1.A*
Omnis gratia aliarum creaturarum in Maria perfectiſſime exiſtit.183.2.B.186.2.A.& 194.2.A
Maria *aquæductus gratiæ.184.2.D*

Mariæ gratiæ gratis datæ.

Maria *habuit donum prophetiæ,&c.194.1.C*
Et gratiam interpretationis ſermonum.ibid.2.D
Diſcretionem ſpirituum.ibid.E
Et gratiam ſermonis,ſeu fidei.195.1.E
Et ſermonem ſcientiæ,& ſapientiæ.ibid.
Et donum linguarum.ibid.2.D
Et gratiam,ſeu fidem miraculorum.196.1.B
Et quibus temporibus miracula patrauit.ibid.& ſeq.

Mariæ charitas erga Deum & proximos.

Mariæ *charitas morte fortior fuit.38.2.B*
Mariæ *charitas erga homines.&c.39.1.A*
Non ex ambitione,ſed ex charitate,&c. 40.2.C
Somnus Mariæ *frequentibus charitatis actibus interruptus. 179 2.C*
Sola Maria *plus diligebat Deum,&c.184.2.A*
Actus charitatis, quo Maria diligebat Deum,non interruptus per mortem.198.2.C

Mariæ fides.

Mariæ *fides perfectior,quam fides Adæ. 186. 2.E. quam fides Abrahæ,quando non dubitans,ſed modum quærens, interrogauit,Quomodo fiet iſtud.39.1.A*
Non dubitauit in fide,cū dixit,Quomodo fiet iſtud,&c.ibid.
Mariæ *fides in morte filij.38.2.A*
Maria *propter fidei excellentiam, Mater credentium dicitur.186.1.E*
A principio ſuæ ſanctificationis habuit explicitam fidem Trinitatis,&c.ibid.2.C
In perfectione fidei ſuperauit omnes doctores,&c.187.1.B.& quare dicatur cunctas hæreſes,&c.ibid.E
Quomodo plus meruit illo actu fidei, quo Angelo nuntianti, &c.183.2.E

Mariæ ſpes.

Virtutem ſpei habuit in gradu perfectiſſimo.37.1.A

Mariæ Virginitas.

Mariæ *Virginitas in ſacra Scriptura ſignificata.50.2.B & præfigurata.51.1.B*
A principio vſus rationis habuit abſolutum propoſitū.62.2.E
Quod etiam in lege veteri melius eſſe poterat.64.1.A
Maria *Virginitatem ſuam, &c. ibid.2. C.Ante filij conceptionem.65.2. A. Ante matrimonium etiam contractum.66.2.B.non tamen voto ſolenni.68.2.C*
Prima fuit quæ votum Virginitatis emiſit,&c.67.2.B
Virginitas,& fœcunditas in Maria *coniuncta.67.2.A*
Maria *in filij conceptione Virginitatem non amiſit.52.1.C*
Neque in partu. ibid.2.D. Sed potius Chriſti natiuitate, &c. 11. 2. D. E. Quo ſenſu Chriſtus Mariæ *vuluam aperuit,111.1.D.E*
Poſt partum etiam nulla via,&c.112.1.D.& 2.A

Mariæ obedientia.

Maria legis obſeruationi ſubiecta.163.1.C
Quando obediendo meruerit.184.1.A
Mariæ obedientia erga Deum.39.1.A
Filij mortē maxima conſtantia pertulit.38.2.E.& 428.1.A

Mariæ continentia & pœnitentia.

Quomodo fuerint in Maria *hæ virtutes.37.C*

Mariæ vita actiua,& contemplatiua.

Maria *ſemper habuit in Deo fixam mentem.179.2.A*
Habuit perfectiſſimos actus vitæ, &c.178.1.C.& quomodo hos actus per totam vitam exercuerit.ibid.
Optimam partem vitæ contemplatiuæ elegit.188.1.E.

Mariæ vſus ſacramentorum.

Mariæ applicatum illud ſacramentum inſtitutum in remedium originalis.180.1.A
Sacramentum baptiſmi à Filio recepit.ibid.C
Sacramentum Euchariſtiæ frequenter recepit.ibid.2.A
Et ſacramentum confirmationis,&c.ibid.B
Num ſacramentum extremæ vnctionis,&c.ibid.

Mariæ cognitio,ſapientia,& ſcientia.

Maria in primo inſtanti conceptionis, &c. 442. 2. E. Per actum fidei perfectum,&c.45.2.B
Et facultas vtendi ratione permanens fuit.ibid.D
Sapientia Mariæ *ab Spiritu ſancto, &c.187.2.A. Ab Angelis etiam nonnunquā,&c.ibid.*B. *Num ab hominibus aliquid diuinorum myſteriorum didicerit.ibid.D.*
In ſapientia profecit aſſidua lectione diuinarum ſcripturarum,&c.188.2.A
*Experimento etiam ipſorum effectuum aliqua diuina myſteria euidentia naturali,ſeu morali agnouit.ibid.*B
*Qualis fuerit huiuſmodi cognitio.ibid.*E
Fidei cognitionem non excludebat.189.1.A
*Habuit ſcientiam ſupernaturalem,&c.ibid.2.*B.
*Habuit Theologicam ſcientiam infuſam, &c.190.1.A. Quo tempore hæc ſcientia illi infuſa.ibid.*C. *Quibus incrementis,ibid.D.*
Non habuit ſcientiam per ſe infuſam, &c.ibid.2.C
Nec ſcientiam naturalium rerum,&c.192.1.E
*Habuit per accidens infuſam eam cognitionem rerum naturalium,vel moralium,&c.ibid.2.*B
*Quando illi infuſa huiuſmodi ſcientia.ibid.*E
*Nunquam habuit errorem,aut ignorantiam prauæ diſpoſitionis.193.1.*B
*Non omnia ſemper ſciuit.ibid.2.*B
Admiratio,quomodo fuit in Maria.*194.1.A*

Mariæ reuelationes.

Probabile Mariam *in hac vita interdum eleuatum ad videndum clarè diuinam eſſentiam.191.1.A*
Extra verbum habuit in hac vita varias reuelationes. ibid. 2.C
*Ea hora,qua filium concepit,&c.ibid.*E
Poſt Aſcenſionem filij frequenter ab illo viſitata.ibid.
Qualis cognitio Mariæ *in reuelationibus communicata. 192. 1.A*
*Falſo Cedrenus ſcribit,&c.73.1.*B

Mariæ dignitas.

Concilium Epheſinum *pro tuenda* Mariæ *dignitate congregatum.2.2.*B
Maria *ſingulari modo domina,&c.28.2.*E

Habet

Habet ſpeciale ius,& dominium in omnes creaturas.205.1.C
Plura in ſequenti paragrapho.

Maria mater Dei.

Contra Neſtorium late probatur.3.1.A
Vere ac proprie naturalis mater.125.2.B
Quamuis in aliquo ſenſu dicatur etiam mater miraculoſa.ib.
Cur Chriſtus Mariam aliquando mulierem vocat, nunquam matrem.ibid.2.D
Maria dici non poſſet mater Dei,niſi verbum Diuinum in ipſo inſtanti conceptionis humanitatem terminaſſet. 4. 1. E.& 2.B
Vt ſit vera Dei mater non eſt neceſſe,&c.5.1.A

Michael.

Michael Angelus ſuperior Gabriele,86.2.B

Miles.

Milites Chriſti veſtimenta diuidunt,&c.361.2.B
Quid eos mouerit.ibid.diuiſio quomodo facta.ibid.B

Miraculum.

Num maius miraculum ſterilem concipere quam Virginem. 9.1.C
Miraculum natiuitatis ex Virgine,&c.61.1.C
Quæ miracula acciderint ingrediente Ieſu Ægyptum.170. 2.A.& ſeq.
Angelus virtute naturali cognoſcit miraculi veritatem.304. 2.A
Num iuſtificatio impij ſit miraculum.298.2.B
Poſſit ne Deus ad miraculum concurrere,&c.303.1.E
Plura de miraculis Chriſti,vide verb.Chriſti miracula.

Miſericordia.

Miſericordia præferenda exercitationi corporis, & vitæ auſteritati.266.1.C.& ſeq.

Miſſa.

Conſuetudo celebrandi Miſſam in nocte Natiuitatis, &c. 139.1.B

Mixta.

Omnia comburenda igne poſt diem iudicij.697.2.B
Futura ne ſint poſt diem iudicij.ibid.E

Mors.

De morte Chriſti,vide verb.Chriſti mors.De morte B.Virginis,vide verb.Mariæ mors.
Ignominia,& acerbitas mortis in cruce.691.2.A
Mors violenta quid.393.1.A

Motus,vel mutatio.

Non repugnat corpus in inſtanti localiter mutari.112.2.E
Quo genere motus localis deſcenderit Chriſtus,&c.455.1.C
Motus localis triplex.532.1.E
Poſſibile eſt corpus per mutationem ſubſtantialem tranſire de extremo ad extremum ſine medio.113.1.A.535.1.A
Motus cœli quando ceſſaturus,&c.598.2.A.B

Moyſes.

Probabile diuinam eſſentiam à Moyſe,& c.191.1.D
Sed probabilius non viſam,ibid.2.A
Vere mortuus eſt nec reſeruatur cum Elia.319.1.A
Ab Angelo ſepultus ſecundum Epiphanium,ibid.2.B
De apparitione Moyſis,vide verb.Chriſti transfiguratio.
Non eſt futurus ſecundi aduentus præcurſor.656.1.C

Mundus.

Mundi purgatio & renouatio poſt iudicium finale.689.2.B
De renouatione mundi, vide verb.cælum elementum ignis.
Excrementa mundi in infernum poſt diem iudicij, &c. 695. 1.D.E
Totius mundi illuſtratio quando futura,&c.698.2.C

Munus.

Vide verb.Officium.

Myſterium.

Supernaturalia myſteria quando poſſint ratione naturali poſſibilia oſtendi.477.1.B

N

Natiuitas.

De natiuitate Chriſti,vide verb.Chriſti natiuitas.
Natiuitas duplex in vtero,& extra vterum.120.1.B
Natiuitas & conceptio in quo differant.ibid.E
Natiuitas quomodo naturæ tribuenda,&c.ibid.2.E
Diuinitas nata dicenda non eſt.121.2.C
Tres hominis natiuitates à Chriſto nobilitatæ.241.1.C

Natura.

Eadem natura cum diuerſis ſuppoſitis ſiue ſimul,ſiue ſucceſſiue vnum numero conſtituit.129.2. A
Natura irrationalis vnionis Hypoſtaticæ capax.253.2.D.E

Nazareth.

Chriſtus maiorem vitæ partem duxit in Nazareth,qui de Nazareno victus.173.1.A

Nomen.

De nomine Chriſti,vide Chriſti nomen.De nomine B.Mariæ,vide Mariæ nomen.
Pueris Iudæis imponebatur nomen Circunciſionis die octauo. 159.1.B
Athenienſes decima die pueris nomen,&c.ibid.E
Romani pueris nono die,puellis octauo.ibid.
Nomen ab ipſo Deo alicubi imponi ſpeciale priuilegium. ibid. 2.D
Nomina in ſacra Scriptura aliquibus ſunt impoſita à Deo, &c.ibidem.E
Nomen imponere filium Patris,&c.160.1.A

Nubes.

Qualis fuerit quæ Chriſtum ſuſcepit aſcendentem in cœlum, 605.2.E
Quales futuræ in quibus Chriſtus ad iudicandum veniet. 676.1.B

O.

Obedientia.

De obedientia Chriſti,vide verb.Chriſti obedientia.
De obedientia B.Virginis,vide verb.Mariæ obedientia.
Obedientia maius bonum,&c.266.2.B.C

Obedientialis potentia.

Obedientialis potentia,vide Potentia obedientialis.

Oblatio.

De oblatione B.Virginis in ſua purificatione, vide verbum Mariæ purificatio.
De oblatione Magorum cum Chriſtum natum adorarunt, vide verb.Chriſti manifeſtatio.
Quomodo nunc liceat fœminis pueros natos offerre in templo, 227.1.A

Odium.

Odium Dei maius peccatum quam peccatum crucifigentium Chriſtum,375.1.C

Officium,ſeu munus.

Apoſtolicum munus ſupremum in Eccleſia,&c.79.1.A.
Deus nuquam denegat neceſſariam gratiam,&c. 217.1.A

Oleum.

Fons olei dicitur Romæ fluxiſſe,&c.146.1.C

Operatio.

Aliquibus conceſſum vt operentur quantum poſſent per dona gratiæ.197.2.C

Oratio.

De oratione Chriſti,vide verb.Chriſti oratio.
Animæ ſeparatæ ſanctorum ante Chriſti mortem, &c. 435. 1.A
Orationes ad huiuſmodi animas directæ,&c.433.1.E
Sanctos directè orare proprium,&c.ibid.2.A
Deus immediatè nonnunquam orandus.211.1.C

Oſculum.

Oſculum Iudæ.839.1.E
Cur Ieſum Iudas oſculo tradidit.ibid.2.C

P.

Papa.

Poteſt definire aliquid de fide ſine explicata Dei reuelatione, etiam ſcriptura non expreſſum.30.2.A

Paraſceue.

Quid ſignificet,414.1.E

Partus.

De partu B.Virginis,vide verb.Mariæ partus.

Dolor in partu reſpondet voluptati in conceptione.134.1.D
Partus ſine ſecundinis naturaliter eſſe non poteſt.ibid.2.E

Paſcha,ſeu Phaſe.

Paſcha, ſeu Phaſe diſtinctum feſtum à feſto Azymorum. 402.B
Et de horum feſtorum præcepto & differentiis. ibid.& ſequ.
Paſcha Iudæorum ſolum Hieroſolymis celebrari poterat. 404.1.B
Quo tempore celebratur.ibid.C.D
Cur introductum.406.1.E
Cur ſic appellatum.ibid.2.A

Paſſio.

De paſſione Chriſti,vide verb.Chriſti paſſio.
Anima ſeparata quibus modis pati poſſit.450.1.A
Actio agentis num variari poteſt ſecundum ſpeciem, non variata paſſione.407.1.E

Paſtor.

De paſtoribus adorantibus Ieſum natum, vide verb. Chriſti manifeſtatio.

Paulus.

Probabile eſſentiam diuinam à Paulo viſam in corpore viuente.191.1.D.Probabilius non viſam.ibid.2.B

Paupertas.

De paupertate Chriſti,vide verb. Chriſti paupertas.
Loca duorum Pontificum explicantur quæ videntur contraria circa ſignandam perfectionem paupertatis. 261.2.B
Paupertas ad ſtatum perfectionis pertinens,qualis. 262.2.C
Probabile Apoſtolos votum paupertatis emiſiſſe.263.1.A

Peccatum.

De his quæ pertinent ad peccatum Adæ,vide verb. Adam.
Homo in primo inſtanti creationis peccare non poteſt.119 1.B
Quod erat illud peccatum pro quo fœminæ offerebant ſacrificium in veteri lege poſt quadraginta dies purgationis. 165.1.B.C
Carentia actualis peccati infert carentiam originalis ſecundum Auguſt.221.1.A

Peccatum mortale.

Peccatum crucifigentium Chriſtum quam graue, ſecundum ſe.375.1.A
Quot malitias inuoluat.ibid.
Peccatum contra Theologicas virtutes maius quam peccatum crucifigentium Chriſtum.ibid.C
Poſt peccatum contra Theologicas virtutes peccatum crucifigentium Chriſtum maximum ex ſuo genere.ib.E.& 2.A
Comparatur cum blaſphemia.ibid.A.& B
Ex parte peccantium quam graue fuerit huiuſmodi peccatum.ibid.B.C
Num aliquis crucifigentium Chriſtum poſſit excuſari à peccato.ibid.C
Collatio peccati crucifigentium Chriſtum cum peccato Iudæ tradentis.376.1.E
Animæ ſeparatæ ſanctorum ante Chriſti mortem peccare non potuerunt.434.1.E.Vnde hæc firmitas orta. 434.2.B
Poteſtas remittendi peccata quando data diſcipulis.437.2.B

Peccatum originale.

Multa quæ pertinent ad peccatum originale, vide verbum Mariæ prædeſtinatio, Mariæ conceptio, Mariæ immunitas,verb. Adam.
Peccatum originale quid ex Dionyſio.27.2.E
Diſcrimen inter originale, & actuale quantum ad remiſſionem.16.1.A
Peccatum originale non inducitur per phyſicam actionem. 20.1.E
Per libidinem traducitur.32.2.D
Quomodo intelligenda lex quod Adam peccante poſteri eſſent originale contracturi.21.1.B
Quin ſit obnoxium eſſe peccato originali.ibid.2.C.vt ſic non importat culpam.22.1.B
Qui in originali diſceſſerunt num fuerunt à Chriſto liberati ab inferis.446.1.B.
In originali, & veniali decedentes quo in loco ſint.438.1.A
Quem ſtatum habituri poſt vniuerſalem reſurrectionem qui modo in originali decedunt.581.2.B
Reſurrectionis eorum Chriſtus exemplar futurus.ibid.C
Aliquam Chriſti cognitionem habituri,ibid.& 681.2.D
Quam cognitionem ſuæ culpæ habituri.581.2.E

Peccatum veniale.

Neceſſario nonnunquam committendum in mortali corpore.221.1.A.& ſeq.
In originali,& veniali decedentes quo in loco ſint.438.1.A
A B.Virgine nunquam commiſſum.39.2.A.à Ioanne Baptiſta nonnunquam.221.1.A
Et ab Apoſtolis etiam poſt acceptum Spiritum ſanctum.ibi. 1.C

Penetratio.

Penetratio dimenſionum poſſibilis late probatur.536.1.A. & ſequent.

Pentecoſtes.

Quomodo quinquaginta dies interceſſerint inter Dominicam reſurrectionis,& diem Pentecoſtes.489.1.E

Perfectio.

Perfectio vitæ amplectitur vitam actiuam & contemplatiuam.178.1.C
Status perfectionis qualem paupertatem requirat.262.2.B
Perfectio vitæ non eſt ex auſteritate menſuranda.266.1.A
Vnde menſuranda.ibid.B.& ſeq.

Permiſſio.

Deus non permittit mala niſi propter bonum.28.2.E
Tentationes ſæpiſſime à Deo permittuntur.275.2.B
Quo ſenſu dicatur Deus facere quæ permittit.ibid.C

Perſia.

Reges apud Perſas non eligebantur niſi qui magiam didiciſſent.148.1.B
Orientalis eſt reſpectu Bethleem.*149.1.A*

Petra.

Petræ ſciſſæ in paſſione Domini.399.

Petrus.

Vide verb.Chriſti comprehenſio,& verb.Chriſti negatio.

Phantaſma

In primo inſtanti conceptionis poteſt eſſe operatio ſenſibilis phantaſmatis media operatione tactus.118.1.E

Phaſe.

Vide verb.Paſcha.

Pietas.

Præferenda exercitationi corporali,& auſteritati vitæ. 266. 1.C

Pilatus.

Chriſtum morte damnauit iniqua ſententia.347.2.E
Num poteſt excuſari à peccato.ibid.& 349.1.A
Illius peccatum leuius peccato Iudæorum.349.1.E.& quale illud fuerit.ibid.
Non habuit poteſtatem iuriſdictionis in Chriſtum.ibi.2.A
Quam habuit poteſtatem.ibid.B
Quid mouit Pilatum vt crucis titulum poni iuſſerit.363.2.A
Cognouerit ne Chriſtum regem eſſe.ibid.
Quo ſenſu in titulo regem iuſſit ſcribi.ibid.
Cur miratus Chriſtum tam cito obiiſſe.392.2.C

Pœnitentiæ.

Pœnitentiæ virtus quomodo fuerit in B.Virgine.37.1.C

Potentia obedientialis.

Verba Auguſtini ſubobſcura de potentia obedientiali creaturæ explicantur.297.1.A

Poteſtas.

Remittendi peccata quando data diſcipulis.557.2.A

Præceptum.

Vide verbum lex.

Præcurſor.

De præcurſore primi aduentus Chriſti, vide verb. Ioannes Baptiſta.
Præcuſores ſecundi aduentus Henoch,& Elias.653.2.E
Cur duo præcurſores in ſecundo Chriſti aduentu.654.2.B
Nõ alius futurus præcurſor præter Henoch,& Eliã.658.1.A

Prædeſtinatio.
De prædeſtinatione Chriſti, vide verb. Chriſti prædeſtinatio.
De prædiſtinatione B. Virginis, vide verbum Mariæ prædeſtinatio.
Prædeſtinatio omnium electorum ante præuiſum originale peccatum.7.2.A
Prædeſtinatorum numerus num Angelis notus.636.2.D.E
Prædicator.
Vide verbum concio, vel concionator.
Præputium.
Præputium Chriſti à B. Virgine ſeruatum.159.1.B
Romæ nunc habetur.507.2.E
Chriſti corpus cum præputio reſurrexit.ibid.
Præſepium.
Vide verb. Chriſti natiuitas.
Præſentatio.
Vide Chriſti præſentatio, & verb. Mariæ præſentatio.
Presbyter.
Vide verb. ſacerdos.
Pretium.
De pretio quo Chriſtus venditus, vide verb. Chriſti vēditio.
De pretio quo Ioſeph à fratribus venditus.337.1.E
Prodigium.
De prodigiis in Chriſti natiuitate, vide verb. Chriſti natiuitas.
De prodigiis in Chriſti morte.396.1.E
Tenebræ factæ ſunt per vniuerſam terram.ibid.2.A
Illa ſolis defectio in toto orbe accidit.ibid.E
Cauſæ defectionis ſolis.397.1.A
Quæ miracula interuenerint in ea defectione.ibid.1.B.C
Velum templi ſciſſum in morte Chriſti.398.1.A
Quid in eo ſignificatum ſit.ibid. Quod velum ſciſſum.ibid.2.A.B
Terræmotus in morte Chriſti.ibid.E. Quid ſignificabat.ibid. Quibus in locis accidit.399.1.A
Petræ ſciſſæ in paſſione Domini non ſolum Hieroſolymis, ſed & in aliis regionibus.399.
Sepulchra patefacta in morte Chriſti.ibid.D. ſed corpora quæ in ipſis iacebant probabile eſt non ſurrexiſſe vſque ad Chriſti reſurrectionem.ibid.2.A
Alia prodigia quæ ab Euangeliſta non narrantur.ibid.B
Proles.
Vide verbum fœtus.
Propheta, vel prophetia.
Prophetia triplex præſentiæ, prædeſtinationis & comminationis.82.1.E
Prophetiæ B. Virginis, vide ſub verbo Maria.
De B. Ioanne Baptiſta, vide verbum Ioannes Baptiſta.
B. *Virgo prophetiæ dono prædita.194.1.D*
*Prophetæ apud Iudæos ſancti dicebantur.217.2.*B
*Celebriores homines veteris teſtamenti fere omnes prophetæ fuere.ibid.2.*B
Prophetæ calceis vtebantur.267.2.
Pulchritudo.
De pulchritudine corporis Chriſti, vide Chriſti corpus.
De pulchritudine B. *Virginis, vide verb. Virginis corpus.*
Purgatio.
De purgatione mundi poſt iudicium finale, vide verbum, Mundus.
Purgatorium.
Quid Chriſti anima effecerit circa animas purgatorij, vide Chriſti deſcenſio in infernum.
*Animæ purgatorij num iudicentur ſtatim poſt mortem.625.1.*B.*C*
Purificatio.
De his quæ pertinent ad Mariæ purificationem, vide Mariæ purificatio.

Q.

Qualitas.
Qualitates primæ quomodo percipiantur per tactum in corpore glorioſo.519.2.C.D
Quantitas.
Quiddam ſpeciei in omnibus corporibus.

R.

Rachaël.
Pulchritudo Rachelis figura pulchritudinis B. *Virg.10.1.*B
Redemptio.
De redemptione qua Chriſtus homines redemit, vide verb. Chriſti redemptio.
De redemptione qua B. *Virgo redempta, vide verb. Mariæ redemptio.*
Relatio.
De relatione matris quæ eſt in B. *Virgine, vide verb. Maria mater Dei.*
De relatione filij quæ eſt in Chriſto reſpectu B. *Virginis, vide verb. Chriſti filiatio.*
Relatio illud ſubinde nominat quod denominat fundamentum.127.1.E. Vbi multa de natura relationis.
Relationes filiorum ad parentes, & parentum ad filios manent, etiamſi illi deſignant ſi iterum redeant.130.1.D
Religio.
De religione Chriſti, vide verb. Chriſti religio.
*Religio ratè dicta quid.260.1.*B
Religioſæ vitæ perfectio ex auſteritate mēſurāda non eſt, quāquam hæc ad talem perfectionem naturalis ſit.266.1.A
Religioſæ vitæ perfectio vnde menſuranda.ibid. & ſeq.
Reſiſtentia.
Quid, & quotuplex.530.2.E
Reſurrectio.
De reſurectione Chriſti, vide verb. Chriſti reſurrectio.
De reſurrectione B. *Virginis, vide verb. Mariæ reſurrectio.*
Probabile Ioannem Euāngeliſtam reſurrexiſſe in corpore glorioſo.195.2.C
Probabile eos qui cum Chriſto reſurrexerunt anima & corpore glorioſos cum Chriſto regnare, 497.2.E
Num aliqui ſancti ex his qui in ſancta ciuitate apparuerunt Chriſto mortuo ſurrexerint ante Chriſti reſurrectionem.399.1.E
Reſurrectio quid.462.1.A
*In quo differat à creatione.ibid.*B
Quibus in rebus locum habeat.ibid.D
Reſurrectio vt ſit vera eadem numero anima neceſſe eſt vt redeat.463.1.A
Num debeat redire eadem numero materia.ibid.C
*Reſurgatne propriis corporibus qui communem habuere materiam.464.2.*B
*Reſurgantne pueri in maiori quantitate.465.1.*B
Num requiratur eadem materia ſingulorum membrorum.465.2.E. Num eadem numero vnio materiæ cum forma.466.2.A. Num eadem accidentia ſpecie.467.1.A. Num eadem numero.ibid.2.A. Num idem ſexus.417.2.E
Reſurrectio num in inſtanti futura.418.2.C
Num ſpecie differat à prima generatione rei.471.1.D
Num ſit ſupernaturalis mutatio quoad ſubſtantiam, vel quoad modum.ibid.E
*Poſſibilis, diuina virtute.472.2.*B.C. *Imo ſola diuina virtute.ibid.D*
Diuina virtute fieri poteſt reparatio cuiuſcunque indiuidui.473.2.E
Reſurrectio naturæ debita non eſt.475.2.A. Naturali tamen ratione poſſibilis oſtendi poteſt.476.2.E. Quomodo ad fidei articulos pertinet.477.2.A
*Reſurrectio generalis futura.577.2.*B
Omnes iuſti propriè ſurrecturi.573.1.C. & omnes damnati propter propria peccata.574.1.D. & infantes qui in originali diſceſſerunt.ibid.2.E
Cauſæ generales reſurrectionis.575.2.C
Tuba, & vox audienda in die reſurrectionis.176.1.E. & 2.C.
*Prius reſurrectio mortuorum futura quam Chriſtus ad iudicandum veniat.577.1.*B
Chriſti imperium & Angelicum miniſterium reſurrectione operabitur.ibid. & 578.1. A

Quid operaturi Angeli in reſurrectione.ibid.
Organizationem corporum ſuſcitandorum Chriſtus efficiet. ibid.2.D.& vnionem ſubſtantialem animæ cum corpore. 579.1.A.quo inſtrumento.ibid.E
Malorum etiam reſurrectionem Chriſtus cauſabit.ibid.2.E
Reſurrectionis iuſtorum Chriſtus exemplar perfectiſſimum, 580.1.B.C
In quo conſiſtat ſimilitudo ad ipſum Chriſtum.ibid.2.B
Corpora iuſtorum reſurgentium non ſunt æqualia futura corpori Chriſti & pulchritudine,& magnitudine.ibid.C
In qua ætate iuſti ſurrecturi.ibid.E
Reſurrectionis infantium diſcedentium in originali Chriſtus exemplar.581.1.B.Non vero propriè reſurrectionis damnatorum.ibid.1.E
Chriſtus etiam quoad terminum à quo exemplar noſtræ reſurrectionis.583.1.D
Num ſecluſo priuilegio omnia corpora ante reſurrectionem in cineres reſoluenda.ibid.E.& 2.A
Quo in loco futura reſurrectio.585.1.A.& ſeq.
Iuſtorum reſurrectio vſque ad diem iudicij futura non eſt. 587.1.B.C
Reſurrectio omnium eodem momento futura.589.2.E.& 590.1.A
Reſurrectio generalis hora matutina futura.591.2.B
De his quæ corpori accidunt poſt reſurrectionem, vide verb. Corpus,& verb.Anima.

Reuelatio.

Reuelatio purè intellectualis,imaginaria,& externa quomodo ſe habeant.87.2.E
De reuelationibus B.Virgini factis,vide verbum,Mariæ reuelationes.

Rex.

De Regibus qui Magi dicuntur, vide verb.Chriſti manifeſtatio.
Reges apud Perſas non eligebantur niſi qui magiam didiciſſent.148.1.A

Roma,vel Romani.

Octauo die poſt natiuitatem imponebant nomina puellis ſuis, pueris vero nono.159.1.E
Reos affigebant Cruci.352.2.C
Romanorum imperium fere vſque ad diem iudicij duraturum 663.1.B
Quomodo tunc extinguendum.ibid.D.E. Vrbs Romana an delenda ante antichriſtum.664.1.B

S.

Saba.

Regina Saba vnde venerit audire ſapientiam Salomonis, 149.2.A
Saba porta vbi ſita.ibid.

Sacerdos.

Apud Græcos in Synodo cautum eſt ne quis ante trigeſimum ætatis annum ſacerdos fieret.246.2.D

Sacerdotium.

Leuiticum imperfectius quam ſacerdotium Melchiſedech.99.1.E

Sacramentum.

De vſu ſacramentorum B. Virginis, vide verb.Mariæ vſus ſacramentorum.
In ſacramentis nouæ legis verba inſtituta ad ſignificandos ſpirituales eorum effectus.234.2.B
In ſacramentis veteris legis non erant verba quæ haberent rationem formæ.ibid.
Ratio formalis ſacramenti,quæ.239.1.E

Sacrificium.

Sacrificium Iephte filiam occidentis quale.67.2.68.1.D
Num Chriſti paſſio fuerit propriè ſacrificium.452.E
Sacrificium agni Paſchalis à quo offerebatur.402.2.E
Figura fuit ſacrificij Chriſti cruenti,& incruenti.409.2.D

Sanctificatio,vel ſanctitas.

De ſanctificatione Chriſti vide verb.Chriſti ſanctitas.
De ſanctitate B.Virginis,vide verb.Mariæ ſanctitas.
In vtero matris qui ſanctificati.17.2.E.& 18.1.A
Proles quomodo poteſt intelligi in parentibus ſanctificari.20.2.A
Non repugnat in primo inſtanti conceptionis hominis ſanctificari.ibid.D

Sandalium.

Chriſtus & Apoſtoli ſandaliis vſi.268.1.E
Sandalium Petri Romæ ſeruatur.ibid.2.C
Sandalium Andreæ in Ouetenſi ciuitate.ibid.D

Satisfactio.

De ſatisfactione Chriſti,vide verb.Chriſti ſatisfactio.
Homo pro homine ſatisfaciens non dicitur illum redimere. 381.1.B

Scandalum.

Quando vitandum,vel non vitandum.287.2.B
Chriſtus prudentiſſime fecit docendo veritatem etiam cum Iudæorum ſcandalo.288.1.B

Scientia.

De ſcientia B.Virginis,vide verb.Mariæ ſcientia.
Scientia de Chriſto haberi non poteſt perfectè ſine ſcientia de B.Virgine.1.1.A
Scientia de B.Virgine ad Theologum pertinet.1.2.A
Loca Scripturæ quæ ad ſcientiam de B.Virgine conferunt.2.1.B
Scientia per ſe infuſa quid.189.2.C
Scientia euidens per ſe infuſa myſteriorum ſupernaturalium non ſtatui viatoris accommodata.190.2.D
Sciẽtia per ſe infuſa poteſt eſſe de obiectis naturalibus.192.1.B

Scriptura.

Scripturæ ſacræ dæmoni non ſatis notæ.271.1.B
Loca Scripturæ ſacræ quæ ad ſcientiam de B.Virgine conferunt.1.2.D

Secundinæ.

Ad quid deſeruiant.133.2.E
Partus naturaliter ſine illis eſſe non poteſt.134.2.C

Semen.

Semen fœmineum num neceſſarium ſit ad generationem prolis.104.2.C.& ſeq.& 107.2.D.& ſeq.
Num effectiuè concurrat, vel tantum paſſiue ad generationem.107.1.C.& ſeq.& ibid.2.D.E.
Chriſti conceptionem ex ſemine factam.105.1.C.& ſeq. 107.1.A.B

Sententia.

De ſententia qua Chriſtus condemnatus,vide verb. Chriſti ſententia.

Sepulchrum.

De ſepulchro Chriſti,vide Sepulchrum.
De ſepulchro B.Virginis,vide Mariæ ſepulchrum.
Sepulchra patefacta in Chriſti morte.399.1.D. quo tempore. ibid.E.& 2.A
Quibus temporibus prohibiti erant Iudæi mortuos ſepelire. 412.1.C

Sermo fidei.

Quid ſit,& quomodo fuerit in B.Virgine.195.1.E. Quomodo in B.Ioanne Baptiſta.226.1.C

Sermo ſapientiæ.

Quid ſit,& quomodo fuerit in B.Virgine.195.2.A.& quomodo in B.Ioanne Baptiſta.226.1.D

Sermo ſcientiæ.

Quid ſit,& quomodo fuerit in B.Virgine.195.2.A.& quomodo in B.Ioanne Baptiſta.226.1.D

Signum.

De ſignis in morte Chriſti,vide verb.prodigium.
De ſignis ante diem iudicij,vide verb.Iudicium finale.

Simon Cireneus.

Chriſti crucem baiulat.

Simon leproſus.

Cœna Chriſti apud Simonem Leproſum, de qua Matth. quo die accidit.335.1.A
Num eadem fuerit cum ea in qua Martha miniſtrabat, de qua Ioannes ſcribit.ibid.

Simonem

Simonem Leproſum quidam exiſtimant fuiſſe patrem Marthæ & Lazari.ibid.1.C

Sinus Abrahæ.

B.*Virgo ſi moreretur ante filij mortem in ſinu Abrahæ reciperetur,30.1.A*

Animæ ſeparatæ ſanctorum in ſinu Abrahæ fidem & ſpem vſque ad Chriſti mortem retinuerunt,434.1.C

Peccare non poterant.ibid.E

Vnde orta firmitas in bono.ibid.2.B

Mereri non poterant.ibid.

Orare poterant, frequenterque orabant tam pro ſe quam pro aliis,435.1.A

Orationes tunc non fundebantur directe ad huiuſmodi animas.ibid.1.E

Carebant omni pœna ſenſus,imo gaudio afficiebãtur.ibi.2.A

Habebant pœnam temporalem damni.ibid.B

Cur dictus Abrahæ ſinus.436.1.E.& 2.A

Vbi fuerit ſinus Abrahæ.ibid.2.A

Conueniens Chriſtum *ad illum deſcendere,439.1.D*

Quid Chriſti anima operata circa animas Sanctorum Patrum ibidem exiſtentes,455.1.C

Quo tempore animæ Sanctorum *beatæ effectæ.ibid.2.C*

Sol.

Tres Soles in Hiſpania viſi natiuitatis tempore,146.1.D

Defectio Solis in toto orbe in Chriſti morte. 396. 2.B. Cauſæ huiuſmodi defectionis.397.1.B

Sors.

De ſorte miſſa ſuper Chriſti veſtimenta,vide verbo,Circunſtantia crucifixionis Chriſti.

Spiritus.

Spiritus & anima qui differant.393.1.C

Spiritus etiam cum nõ operatur alicubi præſens eſt.454.1.D

Spiritus ſanctus.

Quando datus diſcipulis cum poteſtate remittendi peccata. 557.1.D

Filius Dei conſtituit & clamare facit Abba Pater.100.2.D

De *aliis quæ ad Spiritum ſanctum pertinent,vide verb. Chriſti baptizatio,& Chriſti conceptio.*

Spongia.

De ſpongia oblata Chriſto in cruce pendenti.Vide verb. C*hriſti potus ex aceto.*

Status innocentiæ.

In ſtatu innocentiæ,quæ erat immortalitatis cauſa.470.1.E.

Quæ perfectiones fuerint in B. *Virgine ex his quæ ad ſtatum innocentiæ pertinebant.44.2.A*

Stella.

*Quando Magis apparuit.*151.1.D

Illa quæ Magis *apparuit nõ fuit aliqua ex cœleſtibus.152.1.B*

Fuit vero illis illuſtrior & clarior.ibid.E

Fuit corporeæ naturæ.ibid.2.A

Ex materia aerea elementali. ibid. C. Fuit mixtum corpus, ibid. D.Cui erat totus ſplendor naturalis.ibid.

Lux eius clariſſima non tamen perfectior luce Solis.153.1. A

*Num aliis præter Magos viſa ſit.ibid.*B

Mag*os ſemper comitata.ibid.C*

*Eius motus naturalis non erat, ſed Angelica virtute cauſatus.ibid.*1.*A.E*

*Quid Patres volunt cum aſſerunt veram ſtellam non fuiſſe, ſed inuiſibilem virtutem.*153.2.B

Cur Hieroſolymis ſeſe occultauit.ibid.C

*Non fuit fatum Ieſu nati.*154.*1*.B

Hæreticum,hominum generationes fatali neceſſitate prouenire ex conſtellatione ſiderum ibid.

Subſiſtentia.

Eadem natura cum pluribus ſubſiſtentiis ſimul, vel ſucceſſiue vnum & idem numero conſtituit.129.2.A

Subſiſtentia.

*Spiritualis etiam cum non operatur alicubi eſt præſens.*454. 1.*D*

Subtilitas.

*De dote ſubtilitatis,vide verb.*Dotes.

Sudor.

De ſudore Chriſti in horto,vide verbo, Chriſti ſudor ſanguineus.

Suppoſitum.

Vide verbo perſona.

T

Tactus.

*Num poſſit in inſtanti ſentire.*118.*1.E*

Qua ratione futurus in corpore glorioſo.519.2.A

Qualitates primæ quomodo percipiantur per tactum in corpore glorioſo. ibid.2.B.C

Theleſphorus.

*Induxit primus conſuetudinem celebrandi ſacram natiuitatis noctem.*139.1.B

Templum.

*In Templo Iudæorum locus deputatus in quo Virgines Deo dicatæ tutæ morabantur.*71.2.B

*Ibi vſque ad annos nubiles manebant.*72.1.*A*

*Hiſtoria de templo pacis quod dicitur corruiſſe in nocte Natiuitatis Domini facta.*146.1.C

*Velum Templi Salomonis quotuplex, & quod nam fuerit ſciſſum in morte Chriſti.398.*1.B

Tempus.

De tempore quo Chriſtus prædicauit,vide verb. Chriſti doctrina.

Quo tempore filij Iſrael tranſierint Iordanem.289.2.D

Quo tempore meſſes colliguntur in Iudæa.ibid.E

Quantum temporis fluxerint à Chriſti morte ad eius reſurrectionem.493.2.C

Tenebræ.

*Vniuerſaliter in toto orbe fuere Chriſto moriente,& quæ fuerit cauſa.366.*1.*E*

*Quæ miracula interuenerint.ibid.2.*B

Tentatio.

De tentatione Chriſti in deſerto,vide verbo Chriſti tentatio.

T*entatio quomodo ſit opus diaboli.271.1.D*

*Quo ſenſu dicatur Chriſtus veniſſe ad diſſoluendas tentationes.ibid.*B

Tentatio per delectationem ſeu concupiſcentiam ſine peccato eſſe poteſt.ibid.2.A

*Tentationes Deus ſapientiſſime permittit.275.2.*B

Q*uomodo tentationes vincendæ Chriſti exemplo.*280.2.B

Terra.

*Qua ratione purganda poſt diem iudicij.666.1.*B

*Num diaphana futura poſt diem iudicij.ibid.*E

De terræmotu in Chriſti morte,vide verbo Prodigium.

Teſtamentum.

*Quid ſit,366.2.*E

Teſtamentum Dei quid.ibid.

*Teſtamentum nouum & vetus.ibid.2.*B

In quo differant.ibid.

*Qui ſancti ad vetus,vel nouum teſtamẽtum pertineant. 226. 2.*E *& 227.1.A*

De teſtamento à Chriſto condito, vide verb. Chriſti teſtamentum.

Theologia.

*Habitus Theologiæ ſupernaturalis.190.1.*B.*C*

Tiberius Cæſar.

Quando imperare cœpit.247.2.C

Quot annis vixit Chriſtus ipſo imperante.ibid.E

Titulus.

De titulo ſuper crucem Chriſti poſito. Vide ſub verb. Chr*iſtus.verb.Titulus crucis.*

Traianus.

Non eſt ab inferis reuocatus precibus D.Gregor. 458.1.*A*

Transfiguratio.

De transfiguratione Chriſti, vide verb. Chr*iſti transfiguratio.*

Trinitas.

Expreſ*ſa fides Trinitatis non eſt omnibus publicè prædicata niſi per Chriſtum,&* Ap*oſtolos.234.1.*B

Totius

Index Rerum.

Totius Trinitatis expreſſa repræſentatio facta, cum Chriſtus baptizatus eſt.256.1.A

Tuba.

Qualis futura in die reſurrectionis.576.1.E

Tunica.

Tunica inconſutilis Chriſti à Virgine contexta.362.1.D

V.

Velum.

De velo Templi Salomonis vide verb.Templum.

Verbum Diuinum.

Num verbum diuinum aſſumeret corpus glorioſum non exiſtente peccato.8.2.A

Verbum diuinum nō poſſet proprie dici filius Virginis,niſi in inſtanti ipſo conceptionis humanitatem terminaſſet.4.1.E

Verbum diuinum in triduo ab inſtanti mortis Chriſti homo non fuit.363.2.B

Veſpera.

Quæ tempora veſperæ dicantur.406.1.A

Veſtales.

Veſtales Virgines poſt aliquod tempus nuptui dabantur. 68.2.A

Veſtis,ſeu veſtitus.

De Veſtitu communi Chriſti, vide verbo,Chriſti viuendi ratio.

De veſtibus Chriſti in transfiguratione,vide verbo, Chriſti transfiguratio.

De veſtibus quibus Chriſtus *indutus in morte paſſionis per ludibrium: vide verbo Chriſti contumelia.*

De ſorte miſſa ſuper veſtes Chriſti, vide ſub verbo Chriſtus, verbo Circunſtantiæ crucifixionis.

Viator.

Gratia viatoris intenſior eſſe poteſt quam comprehenſoris. 36.2.C

Non repugnat viatorem videre Angelum in ſua ſubſtantia. 87.2.B

Victus.

De victu communi Chriſti, vide verbo Chriſti conuerſatio, ſeu viuendi ratio.

Vinum.

De vino Chriſto in cruce exhibito, vide verbo, Chriſti potus ex aceto.

Violentia.

Poteſt à Deo *inferri creaturis, & explicatur Auguſtinus. 297.1.A*

Virginitas.

De *Virginitate Chriſti,vide verbo,Chriſti caſtitas.*

*De virginitate Virginis,vide verbo,*Mariæ *virginitas.*

Materiale Virginitatis ad corpus pertinet, formale ad animam 68.2.A

In quo conſiſtit perfectio virginitatis.ibid.

Viſio.

Quomodo exerceatur in corpore glorioſo.518.1.A

Viſio Dei.

Probabile Moyſem, & Paulum vidiſſe aliquando diuinam eſſentiam in hac vita exiſtentes.191.1. D

Probabilius non vidiſſe.ibid.2.A

Quas rerum ſpecies,aut genera videant Beati *in* Deo*.201.1.C*

Vnuſquiſque Beatus *videt in verbo omnes effectus ſingulares ad ſuum ſtatum pertinentes.ibid.E*

Veriſimile multitudinem Beatorum *videre in verbo multitudinem rerum exiſtentium in aliqua differentia temporis,exceptis iis quæ ad Chriſtum, & ad* B.*Virginem ſpectant.ibid.2.D.E*

Vita.

De vita actiua, & contemplatiua B. *Virginis, vide verbo, Mariæ vita actiua,& contemplatiua.*

Perfectus vitæ ſtatus actiuam, & contemplatiuam vitam amplectitur.178.2.E

Exercitia vitæ contemplatiuæ.188.1.E

Ad vitam contemplatiuam quæ requirantur.219.1.E

Vita mixta perfectiſſimè inter omnes vitæ ſtatus.259.2.C

*Quando licet vitam ſolitariam inſtituere.275.2.*D

Virgo.

Num maius miraculum ſit manentem virginem ſine viro concipere,quam ſterilem ex viro ſterili.9.1.C

Num virgo manens naturaliter concipere poſſit.54.2.C

Virgines veſtales poſt aliquod tempus nuptui dabantur. 68.2.A

*Virgines aliquot apud Iudæos Deo dicabantur, vt ſimul in tēplo morarentur vſque ad annos nubiles.71.2.*B*.72.1.A*

Vnctio.

Vnctiones quibus Chriſtus vnctus dicitur ante paſſionem non plures fuere,ſed vnica tantum,548.2.D

Vnio.

Vnio animæ rationalis cum corpore ſucceſſiue fieri poteſt diuina virtute,467.2.D

Vnio hypoſtatica.

Quando facta inter humanitatem,& verbum.3.2.C

Vnio hypoſtaticè ad partes prius natura facta, quam vnio ipſarum plurium inter ſe.4.2.E.& 5.1.A

Non repugnat creaturam affectiuè attingere vnionem hypoſtaticam vt inſtrumentum Dei,109.1.A

Sanctificatio per gratiam vnionis hypoſtaticæ quo ſenſu dici poſſit ab eadem hypoſtatica vnione deriuari.117.1. E. & ibidem 2.A.E

Natura irrationalis non eſt incapax vnionis hypoſtaticæ, 253.2.D

Ratione vnionis hypoſtaticæ conuenit Chriſto poteſtas docēdi,& alia excellentia munera.276.2.B

Vnio verbi ad humanitatem deſtructa per Chriſti mortem, & quomodo,393.1.E

Votum.

Num Chriſtus aliquod votum emiſerit,260.1.E

Non eſſet malum Chriſtum aliquod votum emiſiſſe. ibidem 2.A

Num Chriſtus votum paupertatis emiſerit,261.1.A. Num virginitatem, 260.2.E.Obedientiæ votum non emiſit, 260.1.C.

B.*Virgo virginitatem vouit,65.1.E.Imo prima vouit, 67.2.*B.*Quamuis non ſolenniter,68.2.D*

*Votum ſub conditione,*ſi Deo placet,*dupliciter intelligi poteſt.65.1.*B

Voti ſolennitas Eccleſiæ autoritate introducta.68.2.D

Votum cur Deo offeratur,261.1.A

Actus ex voto perfectior,quam ſine voto.ibid.& B

Vox.

Vox de cælo audita in Chriſti baptiſmate,qualis,255.1.A

*Ab omnibus qui aderant audita.ibid.1.*B

*Quomodo vera fuerit ibid.2.*B*.C*

*Vox qua ratione formetur in corpore glorioſo,517.2.A.*B

*Qua ratione audiatur,517.2.*B*.C*

*Vox audienda in die generalis Reſurrectionis,qualis, 576.2.*B

Vuluam quomodo Chriſtus aperuit,164.1.E

Z

Zacharias.

Ioannis Baptiſtæ *pater ſummus ſacerdos non fuit,218.1.C*

Zona.

Iudæi vtebantur Zonis laneis,219.2.C

Zona pellicea Ioannis Baptiſtæ *quid ſignificabat.220.2.E*

FINIS.

ALEPH 1785299 02-28513 v.2

99682